

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS, FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSISTERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM AUTEM UNUSQUISQUE
PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;
ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,
A PRIMO GENESES USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANter
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS NIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ clerici universæ.

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PERITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-
VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM
TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI AMPLECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NU-
MERUM. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLU-
MINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE
FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM
INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITU-
DINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ, TOMUS LXXVIII.

SANCTUS ISIDORUS PELUSIOTA; ZOSIMUS ABBAS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENA.

1860

450
76

SÆCULUM V, ANNUS 450.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΣΙΔΩΡΟΥ,
ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ,
ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΒΙΒΛΙΑ ΠΕΝΤΕ.

SANCTI ISIDORI,
PELUSIOTÆ,
EPISTOLARUM LIBRI QUINQUE.

POST JAC. BILLII, CUNRADI BITTERSUSII ET ANDRÆ SCHOTTI CURAS AD CODICES
VATICANOS EXEGIT ET PLUS BIS MILLE LOCIS EMENDAVIT, RESTITUIT, SUPPLEVIT

P. POSSINUS,

SOCIETATIS JESU PRESBYTER.

Accedunt

ZOSIMI ABBATIS ALLOQUIA.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 12 FRANCIS GALLICIS.

EXUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

1860

B12
60
1161
v-78

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO LXXVIII CONTINENTUR.

S. ISIDORUS PELUSIOTA.

De Isidori Pelusiotæ vita, scriptis et doctrina commentatio historica theologica, auctore Hermanno Agathone Niemeyero.	col. 9
Prolegomena editioni Parisinæ Epistolarum S. Isidori præfixa.	103
Argumenta Epistolarum S. Isidori.	119
Petri Possini Præfatio ad Lectorem philisidorum.	178
S. Isidori Epistolæ	ibid.
Index eorum ad quos scripsit Isidorus. <i>Vide ad calcem voluminis.</i>	

(Ex tribus indicibus peculiaribus, in quos, magno Eruditorum incommodo, discescebantur Epistolarum libri, unum et eundem fecimus, quod quantæ futurum sit utilitatis cuique patet.)

S. ZOSIMUS ABBAS.

Alloquia ex Petri Possini Thesauro ascetico.	1679
--	------

DE
ISIDORI PELUSIOTÆ
VITA
SCRIPTIS ET DOCTRINA
COMMENTATIO HISTORICA THEOLOGICA.

SCRIPSIT

HERMANNUS AGATHO NIEMEYERUS

THEOL. LICENT. PHIL. DOCT. SEN. THEOL. SENIOR.

(Halæ, in libraria Orphanotrophei, MDCCCXIV.)

—
PRÆFATIO.
—

Commentationis de Isidoro Pelusiota parti primæ et secundæ, quæ ante duos menses in lucem editæ sunt idcirco, ut mihi in academia Fridericiana theologiam docendi potestas concederetur, tertiam partem præter appendices adjuncti. Cum igitur omnis scriptio nunc demum absoluta iudicio eruditorum subijcienda mihi que verendum sit, ne multi mirantes, quod ego de obscuro sæculi quinti monacho fuisse et copiose disserui, inique de me præjudicent, paucis, qui factum sit, ut hoc præ cæteris elegerim argumentum, ante explicare placet, quam instituti rationem exponam.

Nam quod Semlerus, quem nimis severam de Patribus ecclesiasticis sæpenuero tulisse sententiam constat, in Selectis historię ecclesiasticę Capitibus, vol. I, p. 284, Isidorum Pelusiotam Theophilo ac Cyrillo repugnasse, ejusque epistolas ingenuæ plerumque indolis vastis multorum corporibus longe utiliores esse, tradidit, id imprimis me impulit, ut in hujus viri vitam, scripta et doctrinam singulari studio inquirerem. Neque susceptæ me penitet operæ. Nam cum Isidorus, vir et doctrinæ copia, et vitæ integritate excellens, eodem tempore quo potentissimarum Ecclesiarum antistites inter sese certarunt, floreret, primum illæ inter ejusdem epistolas, ex quibus tum quid ipse, tum quid alii de episcoporum dissidiis statuerint, apparet, hand parvi momenti sunt. Quod ut probemus, testificamur quas dedit ille ad Theodosium imperatorem litteras περί του ποιήσασθαι ἀσφάλειαν τῆς συνόδου, de securitate synodo præstanda (lib. I, ep. 311, cf. Comment. p. 20), quibuscum quam aptissime connexæ, quæ ad Cyrillum, eo, quo hic Ephesum adiret, tempore scriptæ sunt, in quibus gravissima hæc exstant verba: Πολλοὶ γὰρ σε κωμωδοῦσι τῶν συνελεγεμένων εἰς Ἐφεσον, ὡς οἰκείαν ἀμυνόμενον ἔχθραν, ἀλλ' οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξως ζητοῦντα. Ἀδελφικοῦς ἐστὶ, φασὶ, Θεοφίλου, μιμούμενος ἐκεῖνον τὴν γνώμην. Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖνος μανίαν σαφῆ κατεσχέδασε τοῦ θεοφόρου καὶ θεοφιλοῦς Ἰωάννου, οὕτως ἐπιθυμῶμαι καυχῆσασθαι [cod. Bav. καυχᾶσθαι] καὶ οὗτος, εἰ καὶ πολὺ τῶν κρινομένων ἐστὶ τὸ διάφορον. — Lib. I, ep. 310. Cf. Comment. p. 20. — Ex his enim quomodo multi, etsi Nestorii doctrinam rejecerunt, Ægyptiorum episcopi erga Theophilum jam defunctum et Cyrillum animati fuerint, licet colligere. Neque hoc loco prætermittenda sunt silentio, quæ Isidorus ad Simonem monachum de Joanne Chrysostomo scripsit et Theophilo, quem λιθομανῆ καὶ χρυσολάτρην (sic enim pro χρυσολάτρην scribendum est), appellat, nihil aliud his verbis significaturus, quam Theophilum nimia ædificia exstruendi cupidine, nimioque auri amore flagrantem etiam injusto modo sibi comparasse divitias. Quo Isidori iudicio mirum in modum confirmatur, quod Palladius, quem multi cum ira et studio scripsisse affirmarunt, tradidit, antistitem Alexandrinum nimiam adhibuisse in ecclesiis ædificandis magnificentiam, eumque vendidisse sacerdotium. [Dial., de vita S. Joannis Chrysostomi (a).] Reliqua quæ huc spectant in prima commentationis parte aut perurini, aut exposui.

(α) Opp. Chrysost. nostræ edit. tom. I, col. 22. EDIT. PATR.

PATROL. GR. LXXVIII.

1

Deinde vero epistolæ, in quibus Pelusiota locos ex antiquitatibus Christianis petiit, memoratu non indignæ sunt. Conferantur præ cæteris quæ dixit ille de diaconorum gravitate (lib. 1, ep. 29), de sanctorum reliquiis (lib. 1, ep. 55; cf. lib. 11, ep. 5), de cantu mulierum in ecclesiis (lib. 1, ep. 90), de formula: Εὐφὴν ὕμν, qua sacerdotes illo tempore concionantes uti consueverunt, auditorumque ad illos responsione (lib. 1, ep. 122), de linteo quod diaconi sacram celebrantes cœnam adhibuerunt (lib. 1, ep. 136), et de parvis, quæ mulieres gestarunt, evangelii (lib. 11, ep. 150; cfr. Comment. [col. 97 A]). Neque prætereundum est quod tam aliis testimoniis, tum Isidori potissimum epistola ad Cyrillum data (lib. 11, ep. 127), Emmanuel a Schelstrate in Antiquitate Ecclesiæ dissertationibus et monumentis illustrata, vol. II, diss. v, cap. 3, § 1, p. 368, 369, ostendit, metropolitæ Alexandrino in omnibus Ægypti provinciis presbyteros ordinandi, proscribendi et abdicandi jus fuisse et potestatem.

Quibus exemplis, ut equidem arbitror, satis superque probatum est, Isidori Pelusiotæ epistolas historiæ ecclesiasticæ illius ævi studentibus magno esse posse usui, easque singulari non indignas studio habendas esse. Huc accedit; quod nemo eorum qui hucusque de Isidoro scripserunt viri docti, vel quia ab eorum instituto fuit alienum, vel aliam ob causam tanta diligentia, quantam res postulat, de ejus vita, scriptis et doctrina egerit. Consentiet mecum qui perscrutatur quæ Tillemontius, Hist. eccl., vol. XV, p. 97 et 119; Dupinius, Nov. auct. eccl. Bibl., vol. III, parte II, p. 4-14; Fabricius, vol. X, p. 478; Ceillierius, Hist. auct. sacr. et eccl., vol. XIII, p. 600-610; Schroeckhius, Hist. eccl., vol. XVII, p. 521-529; Richardus Simon, Crit. commentat. N. T. hist., cap. 21, p. 307-314; Rosenmuellerus, Hist. interpr. LL. SS. P. IV, p. 180-215, et Heumannus, Diss. de Isid. Pel. ejusque epp., dixerunt, quæque alii aut paucis omnem de ejus vita, scriptis et doctrina disquisitionem absolventes, aut de his rebus strictim agentes attulerunt.

Sed ne quis in hac commentatione magis quidpiam requirat quam ipse aut volui præstare aut potui, restat ut de instituti ratione breviter disseram.

Quæ mihi tum ex ipsius Isidori, tum ex aliorum Patrum scriptis de illius vita innotuerunt, in prima exponi commentationis parte, neque hoc loco quidquam addendum aut retractandum est.

Secunda vero in parte de Isidori scriptis disserui. Itaque primum, deperditis ejusdem operibus accurate enumeratis, de epistolarum quæ superstites sunt dixi editionibus illarumque numero. Deinde Heumanni sententia, plerasque specimina esse eloquentiæ, iis imitanda, quos haberet earum auctor artis dicendi discipulos, ita a me. præeunte Schroeckhio, refutata est, ut lectiorem quemque meis salutarem esse partibus confitear. Quæ tamen refutatio, cum res facillima esset adjudicatu, non multum laboris habuit et difficultatis. Quo magis mirandum est, quod Christianus Fredericus de Matthæi in admonitione de Isidoro Pelusiota (cf. Nov. ex Joan. Chrysost. eclog. LII, p. xv), hæc scripsit verba: Plerasque istarum epistolarum fictas esse, dudum docuerunt viri docti. Qua de re caute multoque melius judicavit in Historia sua ecclesiastica Weismannus hisce verbis: Quod si tamen verum esset, quod ven. Heumannus existimat, scripsisse quidem hujusmodi epistolas Isidorum, sed eas re ipsa non misisse ad personas quibus inscriptæ sunt, magno ad hæc scribenda privatim animo opus non fuisset. (Vid. cit. diss. ubi multis et eruditis rationibus pro more hanc hypothesein exornat. — Cf. Weism. Hist. eccl., vol. I, p. 471, ed. alt.) — Denique plurimas Isidori epistolas non ea forma qua in editis excusæ sint exemplaribus, ab auctore scriptas esse, sed a monachis excerptas ad nostram usque ætatem pervenisse, probare conati sumus. Qua tamen in re non omnino verum vidimus. Reperiuntur enim, ut Reisigius meus me docuit, inter Isidori epistolas non solum quæ a monachis excerptæ, verum etiam quæ ab eisdem interpolate sunt. Quamobrem quæ inter epistolas, quæ bis in exemplaribus typis expressæ inveniuntur, ab Isidoro profecta sit adjudicaturi, caveamus necesse est, ut ullam propterea genuinam esse statuamus, quoniam pluribus contineatur verbis. Hæc enim ab interpolatore aut glossatore possunt esse profecta. Cujus sententiæ veritatem perspiciet haud dubie, qui Isidori litteras infra a me in medium prolatas attento perlegerit animo. Etenim, ut idem ille Reisigius intellexit, in illa quæ est libri secundi epistola glossator addidit primum ut τὸ λεγόμενον explicaret, verba τὸν δοκούντα εἶναι πρεσβύτερον· deinde perspicuitatis causa pronomem αὐτόν ascripsit, idemque pro ἀνεπιστέλλω posuit simplicius deteriusque φήσαιμι· deinceps μισοπονῆρου interpretandi causa scholiastarum more addidit καὶ φιλαγάθου, atque εἰκότως commutavit cum δικαίως. Glossa enim apud Hesychium et Suidam exstat: εἰκότως = δικαίως. Idem interpolator inculcavit ἐστὶν ante ἄγιος. Nam quod ad extremum pro ἐκτραφῶδων positum est ἐκχωρηῶδων, videtur ex scripturæ diversitate profectum esse; quæ autem admista διὰ καὶ — Θεός acer forsitan interpolatoris animus suapte sponte videatur effudisse. In proximis epistolis autem a me allatis ex libro v, ep. 239, et ex iv, ep. 56, interpolata est prior additamento verborum μετὰ τὸ προληφθῆναι· mutilatam alteram librarii errore in μηδὲ καταδεξάμενος arguit sententiarum ratio. Antea enim videtur positum fuisse οὐ δὲ μὴ διδαχθῆναι καταδεξάμενοι. Denique quam commemoravi col. 49 epistolam 272 libri I, eam putat Reisigius post illam quæ est libri I, 303, scriptam esse; quare γέγραφα pro γέγραφας ex mss. revocandum ducit.

Huic autem parti secundæ tres addidi appendices (a); quarum in prima inter complures Isidori epistolas,

(a) Ex his primam et secundam, quia addenda erat catenarum recens editarum collatio, ad causam epistolarum amandavimus. ΚΩΤ. ΡΑΤΑ.

quæ et in editione Parisiensi excusæ, et a catenarum auctoribus prolatae sunt, eo consilio instituta est collatio, ut multas ejusdem epistolae a descriptoribus ad verbum non esse descriptas probaretur. Sunt autem collatae, quæ ad manus fuere, hæc Patrum Græcorum catenæ :

1. Σειρά ἐνδὸς καὶ περὶ ἕκαστα ἄπομνηματιστῶν εἰς τὴν Ὀκτώτευχον καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν, ἤδη πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα, ἀξιώσει μὲν Γρηγορίου Ἀλεξάνδρου Γλίκα, ἐπιμελεία δὲ Νικηφόρου. Vol. I, II. Lipsiæ 1772.

2. Expositio PP. Græcorum in Psalmos a Balthasare Corderio concinnata. Antuerp. 1643.

3. Catena Græcorum PP. in beatum Job collectore Niceta, in lucem edita opera et studio Patricii Junii. Lond. 1537.

4. Symbolæ Græcorum PP. in Matthæum collatae a Balthasare Corderio et Petro Possino. Tolos. 1646. Vol. I, II.

5. Catena PP. Græcorum in S. Joannem in lucem edita a Balth. Corderio. Antuerp. 1630.

6. Cotelerii Monumenta Ecclesiæ Græcæ.

Conferentibus autem nobis quas primo et quarto loco numeravimus Patrum catenas, occurrebant fragmenta ab illarum auctoribus Isidoro nostro ascripta, quæ, cum diu multumque in epistolarum hujus viri editionibus frustra quæsierim, typis exprimenda curavimus. Etsi equidem non affirmaverim ne unum quidem inter omnia hæc fragmenta neque in Isidori epistolis, neque apud alium scriptorem reperiri, tamen cum illius scripta attento perlegerim animo identidem, neque in ipsis fragmentis quod ejusdem cogitandi aut scribendi rationi repugnet invenerim, liceat mihi omnia ea ab Isidoro profecta esse tandiu contendere, dum meliora non eductus sum a quoquam. — In secunda vero hujus partis appendice enumeravi catenas Patrumque dictorum syllogas sive eclogas, quæ nondum editæ in bibliothecis asservantur, in quibusque Isidori exstant aut epistolæ, aut epistolarum fragmenta. — In tertia denique, quæ mihi de epistolarum innotuerunt codicibus exposui, et occasione data p. 143 scripturæ diversitatem e codice Gudiano, quem summa doctissimi Eberti mihi concessit liberalitas, diligenter adnotavi.

Tertia autem commentationis pars, in qua de Isidori agitur doctrina, in tria apte dividi potuit capita. In primo enim, quid ille de gravissimis dogmatibus senserit, declaratum est, ita quidem, ut primum quid de fontibus religionis Christianæ, quid deinde de Deo, tum quid de consiliis et institutis divinis, quæ ad hominum salutem per Jesum Christum reparandam spectant, quid denique de rebus futuris statuerit ille, traditum sit. De quibus omnibus ejus sententiam accurate quidem exposuimus, atque gravissima ejusdem de quovis dogmate dicta in notis typis exprimenda curavimus; sed ne nimis longa omnis hæc fieret disquisitio, neque judicium adjectum, neque instituta est cum placitis, quæ aliis ejusdem ævi Patribus accepta fuerunt, comparatio. — In secundo vero hujus partis capite diximus de Isidoro apologeta; itaque ejusdem contra ethnicos, Judæos et hæreticos disputandi ratio paucis declarata est. — In tertio denique de Isidoro egimus librorum sacrarum interprete, atque pluribus probare conati sumus exemplis, eum neque omnino spernendum, uti Croius censuerunt et Heumannus, neque dignum esse laudibus quibus a Dupinio, Simone et Rosenmuellero exornatur.

Sed si quis forte me reprehendat, quod ethica, quæ dedit ille præcepta, omnino neglexerim, is intelligat velim me separatim quidem de his non egisse, sed in unaquaque commentationis parte, quæ ad morum pertineant doctrinam, recurrere Isidori placita. Quo accedit, ut qui hæc in systema velit redigere, omnem haud dubie perditurus sit operam, cum Isidorus, pro consilii ratione mox hanc virtutem, mox illam, mox complures primarias esse docuerit. Cæterum multa quæ huc spectant attulit Neander V. V. in libro de Joanne Chrystostomo, opere non minus quam veteris illius viri cognominis aureo.

Tantum igitur restat, ut de scripturæ diversitate, quæ, ubi Græca Isidori verba a nobis allata sunt, diligenter adnotata est, pauca dicamus. Quam cod. Bav. scripturam notavimus, ea ex editione Rittershusiana (cf. p. 37) repetita est. Reliqua ex Petri Possini Collationibus Isidorianis (cf. p. 39 et p. 40) deprompta sunt; quæ novam harum epistolarum editionem curanti maximæ haud dubie erunt utilitati. Recte enim ille in præfatione, Corriguntur, inquit, ex his menda innumerabilia, veri non antea introspecti aperiuntur sensus auctoris, nodi perplexissimi extricantur, multa casu ommissa et ad sententiam necessaria suppleuntur. Quæ cum ita sint, ut aliquis Isidori epistolae denuo edendi suscipiat munus, optandum est, quo, si hæc mea scriptio aliquid laudis consequetur, ipse fungar lubentissime.

Scriptum Halis mense Februario MDCCCXXV.

COMMENTATIO

DE

ISIDORI PELUSIOTÆ

VITA, SCRIPTIS ET DOCTRINA.

PARS PRIMA.

VITA ISIDORI.

Isidorus, qui vulgo dicitur Pelusiota (a), Ægyptius (b), Alexandriæ natus est teste Ephræmo Antiocheno (c). Quo vero anno, quibus parentibus procreatus, quibus sit usus cognatis, quo modo educatus, a quibus eruditus sit, nihil certi constat. Quæ enim in Græcorum Menologiis (d) traduntur, Isidorum e nobili genere natum, Theophili ac Cyrilli propinquum, magnis opibus relictis in monasterium se contulisse non arguunt. Et quod narrat Nicephorus Callistus (e) S. Joannem Chrysostomum Isidori fuisse magistrum, quodque plurimi post eum velut Baronius (f), Natalis Alexander (g), Caveus (h), Fabricius (i), aliique (j) uno ore tradunt, haud vacat controversia. Negatur enim ab Heumanno (k), qui Nicephorum historicum negli-

(a) Errorem Dupinii, qui in *Nova sua auctorum ecclesiasticorum Bibliotheca*, tom. II, p. II, p. 3, hunc Isidorum appellat, *saint Isidore de Damiete*, Heumannus in Disputatione de Isidoro Pelusiota, p. 6, alatis Cellarii et Holstenii dictis, notavit. Cf. Tillemont. *Hist. eccl.* vol. XV, p. 99 et p. 847.

(b) Alegræus quidem in *Paradiso Carmelitici decoris*, statu III, cap. 6, e Græcia ortum esse censet Pelusiotam. Sed hujus sententia in *Actis Sanctorum mens. Febr.*, tom. I, p. 468, § 4, n. V, jam dudum explosa est.

(c) Ephræmi Antiocheni epistolam, in qua hæc exstant verba: Ἰσίδωρος — Ἀλεξανδρείας τὸ γένος ἦν, refert Photius in *Bibliothecæ suæ* codice ccxxviii, edit. Schotti p. 778.

(d) Græc. Menol. d. iv. Febr. Ἰσίδωρος — ὁ ἅγιος Αἰγύπτιος — υἱὸς εὐγενῶν καὶ εὐσεβῶν γονεῶν· συγγενεῖς δὲ ἔχων Θεόφιλον καὶ Κύριλλον τοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπους — ἐγένετο σοφός. Ἀγαπήσας δὲ τὸν Θεὸν πλείον τοῦ κόσμου, κατέλιπε καὶ γονεῖς καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ ἐγένετο μοναχός.

(e) Niceph. *Hist. eccl.* lib. xiv, cap. 13. Ἰσίδωρος ὁ τοῦ Πηλουσιού, Νεβλος — διδασκάλω τῷ μεγάλῳ χρησάμενοι. Et cap. 30: Ὁ τε τοῦ Πηλουσιού Ἰσίδωρος, καὶ Μάρκος Ἰωάννη τῷ πάνυ μαθητευθέντες. Eadem tradit Sixtus Senensis in *Bibliothecæ sanctæ* libro IV.

(f) Baron. *Annal. eccl.* ad. ann. 431, n. CXVIII, ed. Col. tom. V, p. 365, ad ann. 407, n. XVIII, p. 278.

(g) Nat. Alex. *Hist. eccl.*, sæc. v, cap. 4, art. IX, tom. V, p. 150. *Supplem. ad Nat. Alex. Hist. eccl.*, p. 419, Venet. 1777.

(h) Cav. *Script. eccl. hist. litter.*, p. 250, ed. Genæv. 1705.

gentem, et credulum, sæculi decimi quarti scriptorem non idoneum ad hujus rei fidem arbitratur; præsertim cum ipse Isidorus, etsi pluribus in epistolis (l) mentionem fecerit Chrysostomi, eamque honorificam, non commemoraverit, eo se usum esse magistro. Cum Heumanno consentit Schroeckhius (m). Argumentum vero, quod hic ex temporum notatione repetivit, minoris est momenti. Joannes enim Chrysostomus, septimo demum et quadringentesimo post Christum natum anno defunctus, Isidori illo tempore jam triginta vel adeo quadraginta annos nati magister esse potuit. Neque tamen ego Nicephori traditioni fidem tribuerim; cum, cur hoc tradiderit ille, causa idonea afferri possit. Namque Isidorus, uti Dallæus (n) et Rittershusius (o) obser-

(h) Cav. *Script. eccl. hist. litter.*, p. 250, ed. Genæv. 1705.

(i) Fabric. *Bibl. Gr.* ex edit. Harl. vol. X, p. 480.

(j) Cfr. Rittershusii *Lect. sacr.* lib. IV, cap. 46, p. 304; Basnagii *Annal. polit. eccl.* tom. III, p. 319, n. V; Spannhemii *Hist. Christ. sæc. v*, Opp. vol. I, p. 1030; (Job. Georg. Heinsii) *Unpartheyische Kirchenhistorie des alten und neuen Testaments*, tom. I, p. 922, Weismanni *Introductio in memor. eccl. hist. sacr.* tom. I, p. 470, ex edit. Hal. 1745. Arnoldi *Kirchenund Ketzerhistorie* tom. I, lib. v, cap. 3, § 46; *Allgemeines historisches Lexicon*, Lipsiæ 1709; Moreri *Grand dictionnaire historique*; Hofmanni *Lexicon universale*.

(k) Heum. *Dissertatio de Isidoro Pelusiota et ejus epistolis*. Gottingæ 1757, p. 7, § 5. — Hæc in ejusdem primitiis Gottingensibus academicis recusa est, p. 210 seq. —

(l) Lib. I, ep. 152, ep. 156, ep. 310; lib. II, ep. 42; lib. IV, ep. 221, et lib. V, ep. 32.

(m) Schroeckh. *Hist. eccl.* tom. XVII, p. 521.

(n) Dallæus *De cultibus Latinorum religiosiis*, lib. V, cap. 4, p. 585. *Ut Prosper*, inquit, *Augustinum, ita et Chrysostomum suum sequitur Isidorus*; et post paulo, ubi epist. 52 libri I commemorat, sic pergit: *Hic Chrysostomi ipsa pene verba, mentem quidem totam videmus*.

(o) Rittershus. *not. ad Isid.* ep. 191, lib. III, et lib. IV, ep. 116. — Cf. ejusdem *Lect. sacr.* lib. IV, cap. 46, p. 301 et p. 313, ubi postquam plura de similitudine, quæ inter utriusque viri cogitandi et sentiendi rationem intercedit, locutus est, singula affert, quibus hanc probet sententiam suam, exem-

varunt, post eosque Fabricius (a), Heumannus (b) et A rat. Com vero, quod jam a Tillemontio observatum Schroeckhiius (c), compleribus in locis Chrysostomum imitatus est, cujus scripta diligenter videtur lectitasse (d). Hinc narratio illa facillime potuit oriri; itaque cum aliorum scriptorum nulla accedat testimonia, non temere tanquam vera suscipienda est.

Constat autem Isidorum monasterium in monte non procul a Pelusio urbe, unde Pelusiota (e) dictus, sinum adiiisse. Nam si ex eo quod Leontius Byzantinus (f) eum nominat eremitam, quodque ipse in epistola ad Thaumasiū (g) ἀναχώρησιν suam commemorat, conjecturam faceres eum fuisse eremitam (h), a vero sine dubio aberrares. Etenim ipse in epistola ad Tabennesiæ monachos data (i) se monachum nuncupat, scribitque Calliopio (j) se relicta vita urbana adiiisse monasterium; quod ut Cratinus imitetur, hunc alia in epistola (k) magno opere adhortatur. — Deinde ex scripturæ diversitate, quam exhibent codex Vatic. 649, et Altaem. titulum epistolæ libri primi centesimæ quinquagesimæ (l) sic supplentes: Μοναστηρίω πρὸ τοῦ Πηλουσιού, extra urbem situm fuisse monasterium quoddam licet colligere. Accedit testimonium Hieronymi (m), qui S. Hilarionem Pelusium adiiisse, ibique fratres in deserto non procul ab urbe habitantes visitasse nar-

video (n), ex epistola libri primi septima et tricesima constat Isidorum Pelusii in ipsa urbe non habitasse (o), equidem illum hujus cœnobii incolam fuisse arbitror. Neque dubitare possumus, quin monasterium, cujus incolam fuit Isidorus, in monte situm fuerit, quoniam, ut notat Heumannus (p), Pelusiota ipse, quemdam ad vitam adhortans monasticam, quam philosophiæ nomine pro more hujus posteriorisque ævi scriptorum ecclesiasticorum ornat sæpenumero (q), Ad montem nostrum, inquit, te confer, ut animæ tuæ saluti consulas (r). — Ipse vero austero huic vivendi generi ita deditus erat, ut Joannis Baptistæ exemplum omnibus monachis imitandum proponeret (s), atque ingentes gratias et ageret et haberet Zenoni presbytero (t), quippe qui tunica ab ipso postulata effecisset, ut δύο χιτῶνας οὐκ ἔχων τὸν νόμον τοῦ Βαπτιστοῦ (u) explere posset. Et revera per omnem vitam videtur expluisse; quod æque ex illa, quam modo laudavimus, atque ex epistola ad Paulum diaconum (v) data apparet. Huic enim Simonem familiarem commendat suum, qui Ægyptum relicurus indigebat vestimento, ab eoque precatur, ut illi dono det vestem. Cujus generis dicta compluria ex Isidori epistolis

pla, quorum unum, ut lectores de hac re ipsi judicare possint, huc transcribere placet. Chrysostomus hom. 1v ad Rom. : Οὐ γὰρ. inquit. ἀπὸ τῶν νοσοῦντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑγιαίνοντων δεῖ φέρειν τὰς ψήφους. Isidorus, ut ait Rittershusius, hoc bis imitatus est in suis epistolis, ut lib. 111, ep. 212 : — Οὐ γὰρ ἀπὸ νοσοῦντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑγιαίνοντων χρὴ λαμβάνειν τὰς περὶ τῶν πραγμάτων ψήφους. et lib. 1v, ep. 99 : Οὐ χρὴ ταῖς τῶν νοσοῦντων ἐπεσεβαί ψήφους; ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν ὑγιαίνοντων χρίσεως λαμβάνειν τὰς ἀποδείξεις. Hactenus ille. — His autem addi possunt, quæ in Isidori ad Serenum epistola exstant verba hujuscemodi : Ἀλλὰ χρὴ τοὺς ἐχέροντας, μὴ ἀπὸ τῶν ἀβρωστούντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑγιαίνοντων λαμβάνειν τὰς ψήφους. Cf. lib. v, ep. 563; cf. præterea Rittersh. *Lect. sacr.* lib. 1v, cap. 17, p. 321; lib. v, cap. 43, p. 399; lib. vi, cap. 43, p. 461; lib. vii, cap. 7, p. 514, 515.

(a) Fabric. l. all.

(b) Heumann. diss. cit. § 5.

(c) Schroeckh. *Hist. eccl.* vol. cit. p. 522.

(d) Lib. 1, ep. 156; lib. v, ep. 32.

(e) Quo ex cognomine si efficere conaremur Isidorum Pelusii natum esse, sine dubio incideremus in errorem. Πηλουσιώται enim Pelusii sunt incolæ, sive in hac urbe, sive alibi, nati sunt. His vero monachos quoque cœnobii, in quo maximam vitæ partem degit Isidorus, ascriptos fuisse ex epistola 154 libri 1, apparet; quippe quæ scripta est Πηλουσιώται; εἰς τὸ κοινόβιον. Attamen reticere nolo hujus epistolæ titulum, Petro Possino in Collationibus Isidorianis testante, in codd. Vat. 649 et Alt. sic se habere : Πηλουσιώται; ἐν κοινῷ, a quibus recedit paululum cod. Bav. exhibens Πηλουσιώται; εἰς τὸ κοινόβιον.

(f) Leont. Byzant. in libris adversus Nestorium et Eutychen. Cf. Bibl. PP. ed. Lugdun. 1677, tom. IX, p. 706 D.

(g) Lib. 1, ep. 402.

(h) Cui sententiæ favet auctor libri, qui inscribitur : *Allgemeines historisches Lexicon*. Scribit enim illa : *Isidorus, Pelusiota zugenahmet, weil er nahe*

bey der Stadt Pelusium in einer Einöde lebte.

(i) Lib. 1, ep. 93.

(j) Lib. 1, ep. 191.

(k) Lib. 1, ep. 266.

(l) Petri Possini Collat. Isidor.

(m) Hieron. Opp. Vol. 1, p. 252, ex edit. Paris. 1643, ubi hæc exstant : Quinto igitur die venit Pelusium, visitatisque fratribus, qui in vicina eremo erant, et in loco, qui dicitur Lynchos morabantur, perrexit post triduum.

(n) Tillemont. l. c. p. 100.

(o) In illa enim epistola ita agitur de ecclesiæ ædificatione, quam Eusebius Pelusii illo tempore episcopus suscepit, ut facili opera unusquisque intelligere possit Isidorum non fuisse urbis incolam. Scribit enim ad illum : Κτιζεις, ὡς φασιν, ἐκκλησίαν ἐν Πηλουσιῳ. —

(p) Heum. d. t. p. 4, not. hh.

(q) Heum. d. c. p. 7, not. r. — Jam a Dufresnio in Glossario Græcitatibus medicæ observatum est, vitæ tam monachicam ab Isidoro nostro lib. 1, ep. 1^a appellari φιλοσοφίαν — (addi potest lib. 11, ep. 159.); — quem loquendi usum Sozomenum quoque secutum esse, idem pluribus probat exemplis. — Consentit cum eo Suicerus, qui in *Thesuro ecclesiastico* φιλοσοφία vocem apud scriptores ecclesiasticos designare contendit : vitæ sanctæ studium, præsertim vitam austeram, qualis olim monachorum fuerit et ascetarum.

(r) Consentunt Nicephorus — *Hist. eccl.* l. xiv, cap. 53, — et Galesinius, qui Isidorum in montem sese abdidisse tradunt. Cf. Acta Sancti. Febr., Vol. 1, p. 468, § 1, n. 3. — Errat autem Arnoldus, qui in sua *Ecclesiæ hæresiumque historia*, montem, in quo Isidori ædificatum fuit monasterium, appellat Pelusium, sic vol. 1, lib. v, cap. 3, § 16, scribens : *In Afrika war Isidorus den Mönchen auf dem Berge Pelusio vorgesetzt.*

(s) Lib. 1, ep. 5.

(t) Lib. 1, ep. 216.

(u) Evang. Lucæ, iv, 11.

(v) Lib. 1, ep. 475.

facillime possim colligere; sed rem paucis absolvisse satius duco; itaque Evagrii (a) utar verbis, qui usque adeo, inquit, corpus suum laboribus maceraverat (Isidorus), et animum sublimioribus doctrinis saginaverat, ut angelicam vitam ageret, et spirans quaedam imago esset tam vitæ monasticæ, quam divinæ contemplationis. —

Neque solum propter vitæ sancitatem, verum etiam propter doctrinæ copiam ab æqualibus honoratus est, magnique æstimatus. Etenim Gregorium Nysseum litteras ipsi misisse ex eoque quamdam Veteris Testamenti interpretationem quæsisisse Tillemontius (b) ex epistola, quæ data est ad Gregorium episcopum (c), collegit. Quod etiamsi luculenter demonstrari nequit, tamen cur negetur causam non video; præsertim cum qui maximam in Ecclesia habuere auctoritatem, velut Theophilus, Cyrillus, Hermogenes alique cum eo per litteras collocti sint (d). Constat adeo Cyrillum honorifico patris nomine Isidorum ornasse (e). Quid, quod ex epistola ad Zenonem, quam alia occasione jam attulimus, familiares ejus eo, quo adhuc inter vivos fuit tempore, res, quibus usus erat, habuisse sacrosanctas probari potest (f). — Quæ omnia, ut æquidem arbitrator, perpendens Ephræmus Syrus (g), Περιελεπτος, ait, factus est, καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν αἰδέσιμος. Quæ verba Schottus quidem, uti jam a Basnagio notatum est (h), perperam sic vertit: et inter præsules illustris, quasi unus episcoporum de grege fuisset Isidorus. Sic, inquit ille, Græca reddi debent: et episcopis venerandus. — Episcopali igitur dignitate (i) non ornatus fuit; attamen eum munere quodam illustri functum fuisse, et ipsius epistolis et veterum scriptorum testimoniis in promptu est ostendere. Ex illis enim apparet eum monachorum gregi non fuisse ascriptum. Nam in epistola ad Therasium (j),

(a) Evagrii verba, — cf. ejusd. *Hist. ecol.* lib. 1, cap. 15, — transcripsisse videtur Nicephorus. Scribit enim in *Hist. sua ecol.* lib. xiv, cap. 53, hæc: Ὁ μὲν οὖν θεός Ἰσιδωρος, ἐξ ἑτι νέου τοῖς ἀκηκοῦσι οὕτω πόνους ἐνδύρωσε, καὶ τὴν σάρκα κατήχησε, τὴν ψυχὴν τοῖς ἀναγωγικοῖς πιάνας τῶν λόγων, ὡς ἀγγελοῦ ἀντικυρὸς μεταλθεῖν βλον· καὶ στήλην ζωῶσαν τε καὶ ἐμψυχὸν τῆς τε μοναστικῆς διαίτης καὶ τῆς εἰς θεὸν θεωρίας. Cf. Tillem. l. c. p. 98.

(b) Tillem. l. 1, p. 97.

(c) Lib. 1, ep. 125.

(d) Lib. 1, ep. 310, ep. 323; lib. 11, ep. 208, ep. 209, ep. 210, ep. 218. — Ex aliis ejusdem viri litteris videmus Cyrillum, Hermogenem aliosque rescripsisse. Cf. lib. 1, ep. 570, lib. 11, ep. 159, ep. 262, etc. —

(e) Lib. 1, ep. 570. — εἶτε γὰρ πατὴρ εἰμι, ὡς Ἰφης — Cod. Bav. ὡς φῆς — αὐτὸς, δέδρα τ. Ἥλ. — Idem tradit Facundus, qui in *Defensione trium Capitulorum*, Isidorus, inquit, — qui etiam pro vitæ ac sapientiæ suæ meritis, ut pater ab ipso Cyrillo et honoratus est, et vocatus. — Cf. Max. *Bibl. VV. PP.* tom. X, p. 18.

(f) Lib. 1, ep. 216, — εἰ δὲ καὶ τοῦτο (sc. χιτῶνα) — Ritt. τοῦτων. Cod. Bav. τοῦτο — μέλλοις — Cod. Alt. μέλλεις — ὡς τὰ τῶν — Sic codd. Vat. 649, et Alt. vulgo τινῶν — ἀγίων τηρεῖν, ἐμὲ μὲν εἰς ἀπόγνωσιν ὠθήσεις — Cod. Alt. ὠθήσας — Ἐλεγγον ἐμυζῶν — Sic codd. Vat. 549, et Alt. vulg. ἐμυζῶν —

A Si imperator, inquit, te oppido ab hostibus summa vi oppugnato præfécisset, nonne tu hostium impetum omni modo reprimere tentares? Sic ego a summo Deo Ecclesiæ præceptor constitutus Ario ejusque doctrinæ resistendum et periculum quoddam contemnendum esse arbitror. — Porro Heroni (k) scholastico scribit, famulum ejus nuper a janitore ad se ductum, et humano, quo soleret, more exceptum multis cum lacrymis genibusque flexis, suum confessum esse peccatum; quamobrem se non posse, quin hisce litteris pro eo preces faciat. — Quibuscum conferendæ sunt litteræ ad Lucam Archimandritam (l), cui monachum ex ejus monasterio in suum venisse nuntiat, illumque supplicem a se petivisse, ut verba pro se, qui leve quoddam commisisset peccatum, faceret. Quapropter, ita enim pergit, si in peccandi consuetudinem nondum venit, ignoscas ei. — Apparet autem ex utraque epistola, qui precibus Isidori monasterium adirent, eos ad hunc esse adductos. Nam si quis conjicere velit Heronem et Lucam habuisse cum Isidoro amicitiam, quod, cum scivissent fugitivi illi, a janitore, ut ad Isidorum adducerentur petivissent; hic jure in suspicionem nimium dubitantis incurreret, præsertim cum huic hypothese obstent verba in epistola ad Heronem: Ὡς δὲ ἐτοίμη ἡ ἡμετέρα συνήθεια πάντας οἰκοὶ προσεῖσθαι, κ. τ. λ.

Quæ omnia si tibi non persuaserunt Isidorum aliquo functum fuisse munere, legas quas scripsit ille ad Lampetium, ad Pelusii monachos et ad Didymum presbyterum epistolas. Quibus perlectis de hac re diutius in dubio non versaberis. Lampetio enim neminem, qui in suo sit monasterio, cum eo si Manis et Marcionis morem sequatur cibum esse sumpturum, annuntiat (m). — Monachos vero, de quibus multi multa questii fuerunt reprehendit,

τὴν συνελθῆσιν ἔχοντα· πάλιν δὲ πύμφας, πάλιν αἰτήσεις· ἡμεῖς δὲ οὐ δώσομεν. —

Præterea notandum est Isidorum Pelusiotam a Græca et Latina Ecclesia inter sanctos relatam, neque ab Usuaro in *sanctorum Catalogo* omissum esse. — Scripta vero, quæ huc pertinent, accurate collecta sunt in *Actis Sanctorum* mens. Febr., p. 468.

(g) Photii *Bibl. cod.* CCXXXVIII.

D (h) Basnag. *Ann. polit. eccl.*, tom. III, p. 319. — Heumann. d. c., p. 3, not. c. —

(i) In catalogo librorum impressorum Bibliothecæ regie Parisiensis, p. 1. C. n. 929, pag. 393, exstat libri titulus, ex quo, auctorem putasse, Isidorum nostrum Pelusii fuisse episcopum, consequitur. Est autem hic: *Le combat des chrétiens, ou la guerre du vice et de la vertu*, traduit du Latin de S. Isidore Archevêque de Séville, et la Vie du même Saint — avec les lettres de S. Isidore évêque de Daniète, traduites en français. Paris, 1676, in 12. Ipsum autem librum inspiciendi decrat occasio. —

(j) Lib. 1, ep. 389.

(k) Lib. 1, ep. 142.

(l) Lib. 1, ep. 518.

(m) Lib. 1, ep. 52. Græca, quæ huc pertinent verba, hæc sunt: — εἰ δὲ τῆς βδελυκτῆς — Cod. Alt. βδελυκτῆς — Μανιχαίου καὶ Μαρκίωνος τυγχάνεις μερίδος, οὐδεὶς σοι τῆς ἡμετέρας συστήσεται μάχης — Profecto autem pro συστήσεται vel συσ-

liaque declarat se eos hortari velle quotidie (a). — A non dubitarem, nisi Lupus veterem istum, quem Denique Didymo in epistola ad hunc data promittit se, si quæ homines quidam ad se de eo detulissent falsa invenirentur, hos ad necessitatem ipsi satisfaciendi adacturum, et non obedientes a coetu esse amoturum (b). —

Inquirentibus autem nobis paulo accuratius quodnam munus sustinuerit, examinanda sunt veterum scriptorum de hac re testimonia, quibus, ut equidem arbitror, Isidorum monasterii sui fuisse præfectum plane probari potest. Nam etsi auctoritatem Nicephori, una cum Heumanno (c), præsertim cum illius verba dubiam habeant interpretationem (d), parvi facimus, tamen nostra stat sententia. Namque (e) Sirmondus anonymi refert verba e vetere manuscripto deprompta, quæ sic se habent: *Has omnes beati Isidori presbyteri et abbatis Pelusiotæ recensui et transtuli ex epistolis ejus duobus millibus, quæ sunt per quingentas distributæ in Acæmetensis monasterii codicibus vetustissimis quatuor.* Quæ paucis mutatis et additis verbotenus reperiuntur in variorum Patrum epistolis a Christiano Lupo primum editis (f), in quibus hæc exstant Irenæi Tyriorum metropolitæ verba: *Has omnes beati Isidori, presbyteri et abbatis Pelusiotæ excerpti et transtuli ex epistolis ejus duobus millibus, quæ sunt per quingentas distributæ in Acæmetensis monasterii codicibus quatuor. Ubi etiam per ordinem singularum numerus continetur. Et ultima est, quam ego quoque ultimam posui. Deo gratias.* Quæ Irenæi verba ex ejusdem tragœdia (g) repetita, una cum illis epistolis in Latinam linguam transtulit auctor anonymus. Quare Sirmondum memoria lapsum Irenæi verba tribuisse anonymo eorum interpreti statuere

σπίσεται (fors. συσαιτήσεται) auctoritate cœdicis Bav., vel σύσαιτος ἔσται, quod exhibent codd. Vat. 649, et Alt. scribendum est.

(a) Lib. 1, ep. 154. Πολλὰς ἐνηχοῦμενοι περὶ ὁμῶν καταβολῆσις, πολλὰς ὁμῶν ἀπαντλοῦμεν καθ' ἡμέραν τὰς παρακλήσεις. Cæterum hæc epistola, ut equidem arbitror, ab Isidoro in itinere scripta est. Etenim eum itinera interdum suscepisse constat ex libri v epistola 256. — Heumannus contra d. c., p. 5, not. i, illam ante conscriptam esse censet, quam Isidorus in monasterium sese contulerit; quam vero sententiam, qui attento animo illam perlegerit, rejicit sine dubio.

(b) Lib. 11, ep. 182. — Εἰ δὲ ψευδῆ, μήνυς, ἴν' εἰς ἀπολογίας ἀνάγκην τοὺς καταμηνύσαντας περιστήρωμεν, καὶ ἀπολογουμένους μὲν δεξιόμεθα· τοῦτο δὲ μὴ ποιοῦντας, τῆς ἑαυτῶν συνουσίας ἐξοστρακίσωμεν.

(c) Heum. d. c. p. 5, p. 6.

(d) Niceph. *Hist. eccl.* lib. xiv, cap. 53. — Ἰσίδωρος — ὁ τοῦ Πηλουσιῶν θρους καθηγησάμενος, quibus verbis, etsi negari nequit cœnobiorum præfectus κατ' ἐξοχὴν appellatus esse καθηγουμένους, tamen hæc inesse potest sententia: Isidorus monachorum præceptor. Cf. *Acta Sancti Febr.*, tom. I, p. 468, § 1, n. 7.

(e) Sirmondus ad Facundi *trium. cap. Defens.* lib. 11, cap. 4. Opp. vol. II, p. 458.

(f) Var. patr. epp. ex MS. Cassinensis Bibliothecæ desumptæ, per Christianum Lupum Ipremsen. Lovanii 1682. — Cap. 6, p. 22.

(g) Scripsit autem, ut notat Lupus in *notis ad*

Sirmondus laudat, manuscriptum, ab eo, quo ipse usus sit, diversum esse affirmaret. Etenim, inquit, latina translatio non est concepta iisdem verbis. Et præsens noster codex non adducit omnes, sed solummodo quasdam ad Nestorii negotia spectantes S. Isidori epistolas. Et nostri codicis scholion est largius. — Ut hæc sint, id certum est, Irenæum, Isidori æqualem, hunc abbatem appellasse. Hujus auctoritate omnes fere qui hanc rem tegerunt viri docti, velut Sirmondus (h), Sixtus Senensis (i), Lupus (j), Pagius (k), Basnagius (l), Tillemontius (m), Ceillierius (n), Graveson (o), Heinsius (p), Arnoldus (q), Saxius (r), Weismannus (s), et Rosenmullerus (t) Isidorum monasterii sui præfectum fuisse arbitrantur. Contra quos omnes surgit Heumannus (u), qui cum Isidorus ipse in epistola libri primi centesima quinquagesima monasterii sui præfectum a se diversum commemoret, hunc abbatem fuisse negat. At id quidem nihil probat. Nam nisi ad Schrœckhii (v) conjecturam, qui Isidorum monachorum adeo consuetudinem fugisse interdum, seque in solitudinem contulisse opinatur, velis confugere, eum hanc epistolam aut nondum in monachorum societatem receptum, aut iter facientem scripsisse monachis, licet existimare. Neque alterum, quod protulit, Heumannus (x) sententiæ suæ confirmandæ causa argumentum, magni momenti est. Offenditur enim ille eo, quod Stephanus Gobarus, Ephræmus, Facundus et Evagrius omnes Isidorum summis laudibus cumulantes de hoc ejus munere ne verbum dixerint. — Sed hi omnes, excepto Facundo (y) non magis Pelusiotam ad presbyteri gradum evectum esse, tradiderunt; neque tamen hoc

variorum Patrum epistolas p. 16, Irenæus comes, aut potius episcopus, Ephesini concilii juratus hostis et tam doctrinæ, quam ipsius Nestorii acerrimus defensor, de synodo Ephesina libellum, cui tragœdiæ nomen imposuit. Fuit, ut pergit Lupus, opus divisum in plures libros, quorum unus erat de historia, qui plurima continebat, epistolas, synodos, sacras principum jussiones, aliaque istiusmodi.

(h) Sirmondus Opp. vol. 11, p. 458.

(i) Sixt. Senens. *Bibl. sancti.* lib. 1v,

(j) Lupus in not. ad var. PP. epp. p. 20.

(k) Pagius crit. in *Annal.* Baron. tom. I., p. 433.

(l) Basnag. *Ann. pol. eccl.*, tom. III., p. 319.

(m) Tillem. l. c., p. 101.

(n) Ceillier. *Histoire générale des auteurs sacrés*, tom. XIII, p. 600.

(o) *Historia ecclesiastica variis colloquiis digesta* auctore Frederico Ignatio Hyacintho Amat de Graveson. tom. II, p. 41.

(p) Heins. *Hist. eccl.*, p. 922.

(q) Arnold. *Hist. eccl. et hæres.*, tom. I, lib. vi, cap. 3, § 16.

(r) Saxius *Onomast.* p. 1. p. 497.

(s) Weismann. *Hist. eccl.*, p. 470.

(t) Rosenm. *Hist. interpr. libr. sacr.*, p. 1v, p. 180.

(u) Heumann. d. c. p. 6, not. 11.

(v) Schrœckh. *Hist. eccl.*, vol. cit., p. 524.

(x) Heum. d. c., p. 6.

(y) Facundi *Def. trium capit.*, lib. 11, cap. 4, in *max. Bibl. VV. PP.*, tom. X, p. 18. — Cf. portæ Suidas l. v. Ἰσίδωρος.

negat Heumannus. — Cujus vero Ecclesiae presbyter fuerit (a) et a quonam hanc receperit dignitatem episcopo (b), frustra quaeritur, neque scire multum interest. —

Suo autem officio summa cum diligentia satisfacit. Doctrinam enim, quam unice veram putavit, contra paganos Judaeos et haereticos, uti secundo partis tertiae capite demonstrabitur, alacri animo defendit. Sed in hac re sibi non acquiescendum esse opinatus, homines cujusvis aetatis et ordinis, milites, medicos, monachos, presbyteros et episcopos aut epistolis, aut, si fieri potuit, praesens sermone docuit. Illud videbit qui ejus epistolas vel negligenter tractat; hoc ex litteris ad Palladium datis, quem inter discipulos olim insignem fuisse testatur (c); et ex epistola Strategio monacho scripta licet colligere, cui se adjuvante Deo mox ad eum venturum esse nuntiavit (d). — Praeterea fervore, qui justissimum quemque decet, sic accensus est, ut eos, qui vitia ponunt, laudando et admonendo corroboraret, injustos vero et impios gravissimis verbis reprehenderet. Sed inter hos magnae auctoritatis viri, velut Eusebii Pelusii episcopus, Zosimus presbyter alique aegre ferentes, quod Isidorus eos acriter vituperare auderet, hunc summopere videntur insecuti. Quod ipse Lampetio episcopo (e) scribit; et Paulo, se propterea, quod in pravorum hominum mores invectus sit, multa perpessum esse affirmat; summoque Deo agit gratias quod ipsi, ut pro eo patiatur, concesserit. Nam quemadmodum apostoli, ut scribit ad Apollonium (f), incredibili animi vigore praediti, atque divino auxilio sustentati cujusvis generis pericula ob Christi gloriam constanter perpessi sunt, sic nos quoque, si pietatis nostrae (g) causa multis afflicimur injuriis malisque, animum despondere non decet. — Et in epistola ad

A Theodosium presbyterum (h), se ad injurias et contumelias quieto et aequo animo perferendas semper paratum esse declarat; id autem se nondum assuetum esse mereret, quod cuiusvis maximo sit honori, gratias scilicet injurias inferenti agere et habere, precesque pro adversariorum salute ex animi sententia ad Deum mittere.

Sed quas Isidorus perpessus est vexationes commemoranti mihi illud non praetereundum est, quod tradidit anonymus Vitae Chrysostomi auctor (i), qui causam, cur Theophilus Alexandrinus S. Joanni Chrysostomo summopere iratus fuerit, explicatur hujusmodi nobis tradidit narrationem: — « Theophilus in certamen venit cum Isidoro Pelusiotam (j), viro pio, quem magnus Athanasius ordinaverat, nec non cum Dioscuro, Ammonio, Eusebio et Euthymio, quibus antea familiariter usus erat. Nam cum illi impiis suis praecipis parere et obedire nollent, quinque pravos et tenui auctoritate homines donis corrumpit, illosque Origenianismi accusatos et a dicta causa damnatos a muneribus amovet atque exsecratur. Hi primum ad Silbanum episcopum, deinde ad Chrysostomum confugiunt, ab eoque benigne recipiuntur. » Quae cum ab auctore illo multis verbis tradita sint, ego quoque pluribus naravissem, nisi ea omnia Isidoro ei de quo nos agimus non accidisse luculenter demonstrari posset. Nam etsi ex Stephano Gobaro, de quo Photius (k) egit, scimus Severum quoque Isidoro quamdam cum Origene consensionem affinxisse, tamen inde non efficitur Pelusiotam hanc ipsam ob rem vexationes esse perpessum; quin potius ex iis quae addit Stephanus contrarium licet colligere. Quare Severi testimonio illius traditionis veritas nequit probari, contra quam et Isidorus ipse in epistola ad Symmachum data (l), omniumque, qui de eo scripsere,

(a) Auctor libri: *Abrégé de l'histoire ecclésiastique*. Cologne 1752. Isidorum monasterii sui presbyterum fuisse suspicatur.

(b) Tillemontius l. c., p. 401 art. 3. Isidorum presbyteri dignitatem ab Eusebio Pelusii episcopo, in quem multis in epistolis tam acriter invectus sit, recepisse, non verosimile esse putat; neque tamen constare dicit Ammonium Eusebii antecessorem illi hoc munus mandasse.

(c) Lib. v, op. 93.

(d) Lib. v, ep. 216.

(e) Lib. II, ep. 122, ubi ad finem sic loquitur: — Εἰ μὲν γὰρ ἦν τι ἐκ τοῦ παρρησιασασθαι κέρους, οὐδὲν ἂν παρεγώρησα, καίτοι διὰ τοῦτο πολλάκις ἐπιβουλεύθει· ἀλλ' ἐπειδὴ σιγῆς ὁ καιρὸς, ἀναμεινωμέν — cod. Alt. ἀναβαίνωμεν — τὴν κριτήν.

(f) Lib. v, ep. 151, p. 592, lit. C lin. 5: — Ταῦτα δὲ γράφω, οὐχ ὡς δειδώς τι παθεῖν ἐνταῦθα· πολλά γὰρ τοῦτου ἔβρακα, ὡς οἶσθα, πέπονθα· καὶ εἶπον τῷ κατεσκευάσαντι: Ἐστεφάνωσας οὐχ ἐκῶν· κάμω γὰρ ἔχαριστο ὁ θεὸς αὐτόν μόνον τὸ εἶ; αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.

(g) Lib. II, ep. 54: — Οὕτω καὶ ἡμεῖς ὅταν μὴ δι' οἰκείαν ἀκαθόνητα, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην — cod. Val. 619. Alt. ἀλλ' ἢ διὰ τὴν εὐσέβειαν, ἢ τὴν δικαιοσύνην — πάσχωμεν, φλύειν οὐκ ὀφείλομεν.

(h) Lib. v, ep. 598.

(i) Hujus libelli, ut scribit Savilius in sua Chrysostomi operum editione, tom. VIII, p. 964., unicum invenimus exemplar in bibliotheca Cæs. Vindob. transcriptum ex codice vetustissimo Michaelis Sophanii opera Sambuci, anno 1557, Patavii. De auctore nihil habeo certi quod dicam nisi eum Constantino Porphyrogenneta imperatore, h. e. anno Domini 950, posteriorum fuisse, ut ex praefixo auctorum indice statim patet. Multa certe habet communia cum Metaphraste, non dico in re ipsa et argumento operis (hoc enim necesse est, cum utriusque eadem subjecta sit materia), sed etiam in verbis. Auctor certe quisquis est, non aspernandus, Metaphraste uberior et copiosior, Georgio γραμματικώτερος.

(j) Cf. opp. Chrysost. ex ed. Savilii tom. VIII, p. 344, ubi haec exstant: Τούτω τόνων τῷ θεοφιλεῖ διαφορά τις συμβέβηκε πρὸς τε τὸν Πηλουσιότην Ἰσίδωρον, ἄνδρα ὅσιον, καὶ ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου τῆς ἱερατικῆς ἡξιομένον τιμῆς, κ. τ. λ.

(k) Phot. *Bibl. codd.* ccxxxii: Ὅτι Σεβήρος τὸν ἐν ἁγίοις Ἰσίδωρον μέμψασθαι μὲν ὀρμηθεῖς, οὐκ ἔχων δὲ ὄθεν, φήμην αὐτῷ περιπλάττει Ἀριγενεανισμοῦ· εἰ καὶ ταύτην αὐτὸς πάλιν ἀποσκευάζεται δι' ἑαυτοῦ ὑπὸ τῆς ἀληθείας νικώμενος.

(l) Lib. I, ep. 152. — Θεόφιλος — τὸν θεοφιλεῖ καὶ θεολόγον κατεπολέμησεν ἄνθρωπον, τὴν περὶ τὸν ἔμολ ὁμῶνυμον ἀπέχθειαν — ὀρμητήριον, κ. τ. λ.

auctorum pugnat silentium (a). Cæterum bene explicari potest, qui factum sit ut auctor ille anonymus Isidorum a Theophilo fugatum et a Chrysostomo benigne receptum fuisse Pelusiotam crediderit. Habuit enim compertum hujus nominis virum fuisse inter eos, qui Theophili iram fugientes, Ægyptum relinquerent; cumque Pelusiotam S. Joannis defensorem fuisse bene sciret, nihil verosimilius mihi quidem videtur, quam quod ille inde conjecerit, hæc omnia Isidoro accidisse Pelusiotæ.

His, quantum fieri potuit, brevissime expositis, restat tantum ut de anno, quo Isidorus mortuus sit sententiam nostram feramus. Refert autem Evagrius (b) eum regnante Theodosio juniore floruisse; neque hoc addubitare licet. Ipse enim, antequam synodum ab imperatore illo anno 451, convocatam B adiret Cyrillus, huic turbulenti et arrogantis ingenii viro, acerrimo Constantinopolitani antistitis inimico misit epistolam (c), in qua eum admonet, cum omnes homines de rebus dubiis consultantibus odio et ira vacuos esse deceat, cumque animus, ubi illa officiant, haud facile verum provideat, ne nimio Nestorii odio intentus violentam contra eum ferat sententiam; precaturque ut integris et incorruptis iudiciis rem permittat. — Eodem, ni fallor, tempore scripta est ad Theodosium imperatorem epistola (d) de securitate synodo præstanda; etsi qui Isidorum, cum Eutychis doctrina in Ægypto propagata esset, etiam tum vixisse statuunt, hanc ad Ephesinum concilium anno 449 habitum referre possunt (e). Sed quoniam Isidorus injusta episcoporum Eutychis ejusque doctrinæ faventium decreta, atque crudellem hæc exsequendi rationem in epistolis ne tetigerit quidem, iidem viri docti, velut Tillemontius (f) et Ceillierius (g), quos Fabricius (h), Hambergerus (i) Schroeckhiius (j) et Rosenmullerus (k) sequuntur,

(a) Cf. Savilius l. c. p. 967.

(b) Evagr. lib. 1, cap. 15. Theodosio, inquit, imperatore regnante, magno in honore fuit Isidorus Pelusiotæ, cujus gloria ob illius tum facta tum dicta longe lateque pervagata est, omniumque sermone celebrata.

(c) Lib. 1, ep. 310, quæ sic incipit: Προσπάθεια μὲν οὐκ ἐξυδορῶσι, ἀντιπάθεια δὲ ὄλως οὐχ ὀρθῶς εἰ τοίνυν, κ. τ. λ. —

(d) Lib. 1, ep. 311.

(e) Tillem. l. c., p. 417.

(f) Tillem. l. c. sic de hac re loquitur: S'il est vray que saint Isidore ait vu, comme nous avons cru, l'Égypte infectée de l'eutychnisme, il y a apparence qu'il n'est pas mort avant le 4 de février de l'an 449, ou même 450, puisque l'hérésie ne pouvait pas avoir encore fait un grand progrès en si peu de temps, et que Hermogène à qui S. Isidore se plaint que l'Égypte embrassait l'hérésie était mort quelque temps avant lui, autant qu'on peut juger par quelques-unes de ses lettres.

(g) Ceillier Hist. Aut. Sacr. tom. XIII. p. 603, n. 7. — Mais il y a tout lieu de croire qu'il ne vécut point au delà du mois de mars de l'an 449, n'y ayant rien dans ses lettres, qui ait rapport au faux concile d'Éphèse. —

(h) Fabricius Bibl. gr. lib. v, p. 5, cap. 34, § 3, vol. IX. p. 255.

(i) Hambergerus in libro, qui inscribitur: Kurze

A eum ante mortuum esse censeat, quam episcopi in urbe Ephesiorum congregati sint, aut ipsi præavorum decreta innoverint.

Attamen equidem diffiteri neque volo nec possum testimonia, quibus viri illi, ut sententiam probarent suam, usi sunt, mihi persuadere non potuisse, Isidorum eo quo Eutychis hæresis invaserit Ægyptum tempore nondum fuisse mortuum. Hic enim si etiam tum inter vivos fuisset, distinctis certe verbis et graviter, ut in Marcionis, Manis aliorumque doctrinam invehitur sæpenumero, contra Eutychen ejusque dogmata dixisset. Quod non factum esse epistolarum, quas Tillemontius et Ceillierius attulerunt, argumento accurate a nobis exposito, unusquisque fateatur necesse est.

B Uterque testificatur eam, quam Isidorus Hermogeni (l) episcopo scripsit epistolam, in qua hæc exstant ejusdem verba: « Ægyptus rursus Pharaonis imperium exercet, non illa quidem Jacobi filii accolis urbium extruendarum labores imperans, sed a fortissimo quoque hæresium exigens tributum. Videte igitur ne quis vos seducat, verum velut firmum fundamentum consistite. Deus enim, cum humanam indueret formam, neque mutationem, neque commisionem passus est, nec partitionem ullam; sed unus est Filius, qui et caret origine et sempiternus est et ante carnis semina et post ea sic a nobis adoratus. » — Tum ab iisdem scriptoribus affertur Pelusiotæ ad Constantinum quemdam epistola (m), qua hic vituperatur in hunc modum: — « At tu eos, qui divinum numen pie ac sancte colunt, furiose insectaris, confusionem quamdam et permisionem ac Dei Verbi in carnem conversionem docens, aut divinam naturam in carnem et ossa commutans, aut carnis veritatem rejiciens. » — Deinde Tillemontius epistolam ad Timotheum lectorem (n)

Nachrichten von den vornehmsten Schriftstellern vor dem 16ten Jahrhundert. p. 889.

(j) Schroeckh. l. c. p. 522.

(k) Rosenm., *Hist. interpr. Libr. Sacr.* par. IV, p. 181.

(l) Lib. 1, ep. 419: Ἀἴγυπτος πάλιν Φαραωνίζεται, οὐκέτι μὲν τοῖς παροικοῦσιν υἱοῖς τοῦ Ἰακώβ πόνους ἐπιτάττουσα πόλεων, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἔθνη μόνους φόρους ἀπαιτοῦσα ἀπρέσων. Βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ, ἀλλ' ὡς στερεὸς — cod. Bav. addit ὁ — θεμέλιος στήκετε. — Cod. Bav. σηκῆτω. — Ὁ Θεὸς γὰρ ἐνανθρωπήσας οὐ τέτραπται, οὔτε συγκέχυται, οὔτε διήρηται; ἀλλ' εἰς ἓστιν ἀναρχος καὶ ἀίδιος Ἰῆς, καὶ πρὸ σαρκώσεως, καὶ μετὰ σαρκώσιν οὕτω παρ' ἡμῶν προσκυνοῦμενος.

(m) Lib. 1, ep. 496. Inscriptur quidem hæc epistola ita in editione Paris. Κωνσταντῖνῳ; sed Chatardus et Ritterhusius recte excudi curaverunt Κωνσταντῖνῳ; cui scripturæ codd. Vat. 649, et Alt. favent. Verba Græca quæ huc spectant, sunt: — Σὺ δὲ τοὺς τὸ Θεῖον εὐσεβῶς προσβεύοντας διώκεις ἐμμανῶς, σύγχυσίν τινα καὶ ἀνάκρισιν καὶ τροπὴν τὴν εἰς σάρκα τοῦ Θεοῦ Λόγου κατηγῶν, ἢ ἄλλοιων τὴν θείαν φύσιν εἰς σάρκα καὶ ὀστῆα, ἢ τὴν ἀλήθειαν τῆς σαρκὸς ἀθεσιῶν.

(n) Lib. 1, ep. 402: Πάση τοίνυν φυλακῇ τῆρει — cod. Bav. φυλακῆ τοίνυν τῆρει — τὴν σὴν καρδίαν μῆπως μίαν Χριστοῦ — sic auctoritate cod. Vat. 649, et Alt. scribendum censeo. Cod. Bav. μήπου

seae sententiae favere arbitratur; in qua de duabus A in Christo naturis sic loquitur Isidorus: « Quare vide ne unam tantum post incarnationem in Christo naturam accipias. Alterutram enim tollit, qui unam tantum constitetur, divina scilicet mutata, vel nostra imminuta. » — Idem quarto loco profert epistolam (a) ad Cyrillum, ad quem scribit Isidorus: « Quod vero summus omnium rerum Dominus homo vere factus est, neque ab eo, quod erat, demigrans, neque id, quod non erat, assumens, ex duabus naturis unus Filius existens, ortus ac finis expers, recens et sempiternus, ne ipse quidem inficius feris. » — Denique ab eodem laudatur Isidori ad Theodosium diaconum litterae, in quibus haec scripta inveniuntur: « Nam etsi Dei Filius carnem assumpsit, Christus tamen non merus homo factus est; quin potius cum humanum indueret corpus, unus exstitit in duabus naturis Dei Filius (b). » -

Isidorum in his modo a me allatis contra eo dixisse, qui vel duarum naturarum in Christo confusionem et quasi misionem staterent, vel unam tantum agnoscerent Jesu Christi naturam, nemo non videt. Deinde unusquisque concedet Tillemontio aliiusque ejus opinioni faventibus, eum sic de his rebus locutum esse, ut qui haeresin Eutythianam refellere velit, illius dictis optume uti possit (c); neque tamen inde consequitur Isidorum de Eutythianae doctrina in illis egisse epistolis. Etenim Eutythies novam non protulit doctrinam, sed ante eum multi et haeretici et orthodoxi, si non eadem, at certe similia C proposuerunt dogmata (d). Quare Pelusiotam de Eutythianismo ante Eutythen locutum esse existimo. Nam etsi quod supra jam commemoravimus, scilicet hujus haeretici mentionem in epistolis nunquam factam esse, minoris momenti esse, lubenter fateor, tamen cum aliud, quod paucis explicandum est, accedat argumentum, meam teneo sententiam. — Eutythies valde jam senex, ut ait Moshemius in *Historia sua ecclesiastica* (e), quo Nestorium, cui vehementer infensus erat, tanto fortius reprimeret, anno 448 docebat: unam tantum esse in Christo naturam Verbi vere incarnatam (f). Una autem ex epistolis, quas attulit Tille-

montius, data est ad Cyrillum Alexandrinum qui anno 444 diem supremum obiit. Ergo haec in epistola Isidorus de Eutythianae doctrina loqui non potuit. Exposuit autem in illa sententiam suam de duabus in Christo naturis eodem modo atque in reliquis quas ille laudavit. Quare equidem nullam causam video, cur has omnes seriore tempore scriptas esse statuendum sit.

Sed in his nobis non acquiescendum est, verum videndum, num paulo accuratius quo tempore Isidorus hasce scripserit epistolas definire possimus. Scripsit autem, ni fallor, eas omnes eo, quo Orientales episcopi cum Cyrillo de Nestorii condemnatione atque de duabus in Christo naturis certarunt, tempore. Joannes enim Antiochenus, cujus magna erat apud Orientis episcopos auctoritas, Cyrilli contra Nestorium anathemata Appollinaris doctrinam redolere arbitratus, simul cum Theodoro Cyrensi et Andrea Samosateno, qui jam ante concilium Ephesinum contra episcopum Alexandrinum scripserant, hunc duarum in Christo naturarum misionem et confusionem docuisse arguebant. Quod etsi ille omni studio a se amoliri conatus Eunomii et Apollinaris doctrinam falsam aperte declaravit, Isidorumque non ab Orientalium partibus stetitisse constat, tamen Pelusiotam, quam quarto loco posuimus epistolam eo consilio Cyrillo videtur misisse ut ei nimis incaute unam in Christo naturam, Verbi scilicet incarnatam, docenti rectam veramque de duabus in Christo naturis doctrinam in animum revocaret. — Eodem tempore eam, quam altero tetigimus loco, epistolam, eodemque omnes reliquas a nobis commemoratas, exceptis illis ad Hermogenem litteris, scriptas esse censeo. Haec autem, neinpe epistola Hermogeni scripta, tum demum confecta est, ubi Cyrillus in gratiam cum episcopis Orientalibus anno 434 redierat. Quamobrem non dubito quin Isidorus scribens, Aegyptum a fortissimo quoque haeresium exigere tributam, de Cyrillo, qui hucusque strenuissimus fuerat verae fidei defensor, egerit. Stetit enim Isidorus a partibus eorum (g), qui episcopum Alexandrinum propterea, quod pacem inierit, acriter

μίαν τοῦ Χριστοῦ. Vulgo legebatur: μήκου δόκη- D σιν τὴν τοῦ Χριστοῦ — φύσιν μετὰ τὴν ἰσάρκωσιν δέξῃ. Θατέρας γὰρ ἔστιν ἀναίρεσις ἢ περὶ μιᾶς — cod. Bav. μίαν, vulg. additur τούτων quod auct. codd. Bav. Vat. 649, et Ali. ejiciendum est, — συγκατάθεσις; ἢ τῆς θείας τραπέζης, ἢ τῆς ἡμῶν μεωθεύσης.

(a) Lib. 1, ep. 323: — Ὅτι δὲ ἀληθινὸς καὶ ἐπὶ πάντων θεὸς, ἀνθρώπος γέγονεν ἀληθῶς. οὗτε δ' ἦν τραπέζης, καὶ οὐκ ἦν προσλαβῶν, ἐκ φύσεων δυοῖν — cod. Bav. ἐν φύσει δυοῖν — ὁ εἰς ὑπάρχων ὕψος ἀναρχὸς καὶ ἀπέραντος, πρόσφατος καὶ ἀίδιος, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἀρηθείης.

(b) Lib. 1, ep. 405: — Εἰ γὰρ καὶ σὰρξ ἀληθὴς ὁ λόγος γεγένηται, ἀλλ' οὐ ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ Χριστός· ἐνανθρώπησας δὲ μᾶλλον — cod. Bav. μᾶλλον δὲ — θεὸς ἐν ἐκατέραις ταῖς φύσεσιν εἰς ὑπάρχει — Cod. Bav. ὑπάρχων — ὕψος τοῦ — quod omititur in cod. Bav. — θεοῦ. —

(c) Et revera Leontius Byzantinus in libris contra Nestorium et Eutythen memorat Isidori ad Theodosium presbyterum, Timotheum lectorem, Cyrillum Alexandrinum aliosque epistolas. Cfr. *Maxima bibliotheca* VV. PP. tom. IX, p. 681, 682, 685.

(d) Christiani Augusti Saligii de eutythianismo ante Eutythen, sive de eutythianismo vere ac falso suspectis, tractatus historicus et theologicus. Wolfenbüttele 1723, in-4.

(e) Moshem. *Hist. eccl.* p. 225, § 13.

(f) Ipsum Cyrillum haec formula saepius usum esse, constat inter omnes.

(g) Sic stonachabantur Acacius Melitenensis, Successus Dio Caesarensis, Valerianus Iconiensis, aliique, omnes Cyrillum vituperantes, quod in Orientalium, qui omnem unionem hypostaticam rejecissent, consenserit voces. Cf. Salig. l. c. cap. 28, p. 275.

vituperarunt (a). Scribit enim ad illum alibi (b) : A oportet te firmum ac constantem semper manere; sic nempе ut nec metu caelestia prodas, nec tecum ipse pugnare videaris. Sed si quae nunc ab te scripta sunt cum illis antea a te confessis comparantur, aut adulationi obnoxius esse videberis, aut levitatis minister, ut qui inani gloriae succumbas, non autem magnorum et sanctorum pugilum certamina imiteris, qui per omnem vitam in externa regione premi ac vexari potius sibi ferendum duxerunt, quam ut perversam aut falsam sententiam vel auribus exciperent (c). — Quapropter Tillemontius omnesque ejus sententiae faventes, Isidorum anno 449 vel 450 inter vivos adhuc fuisse ex his epistolis temere collegisse videntur.

Sed etiam in eo fallitur ille (d), quod ex Isidori litteris ad Marcionem presbyterum (e) et Zenonem (f) datis apparere arbitratur, eum Hermogene Rhinocoruræ episcopo jam mortuo diem supremum obiisse. In illa enim duos episcopos, Hermogenem scilicet virum pium justumque, cum Eusebio homine pravo et scelesto, comparat auctor in hunc modum : « Qui virtute clarus est, is geminum habetur sacerdotii decus et ornamentum; qui vero sacerdotali munere functus solo tumet honore, is revera ad spurios rejectus est. Itaque Hermogenes vir Deo acceptus dignitatem recepit virtuti suae convenientem (g). Ad facultatem enim utramque contendit, tum sacerdotii ornamentum dignum consecutus tum virtutis majestatem, a divina gratia debitam accessionem. At Eusebius Deo infestus omnique C

virtute vacuus munere solo sese jactat. Inde fit ut ille tanquam vir, cujus cogitandi et agendi ratio dignitati suae prorsus conveniat, ab omnibus celebratur; hic tanquam spurius notetur talique munere indignus. » In hac vero ad Zenonem epistola sic de Hermogene loquitur : « Hermogenes episcopus vir probus est, si quis alius. Educatus enim in Christi lege, exemplis apostolicis institutus, episcopo digna sentit et exsequitur. Quare temporibus convenientem gloriam assecutus est et honorem (h). Invidia enim, quae alios virtute praeditos palam solet oppugnare, hunc, propter incredibilem morum mansuetudinem ac singularem modestiam, ne aspicere quidem audet. » — Reliqua ut addamus non est necesse : quae enim allata sunt satis superque probant Isidorum hacce in epistola non de gloria et honore quem ille in futura vita, sed de justa et merita agere gloria, quam Hermogenes apud omnes consecutus sit mortales. Caelestis enim et quae probus quisque apud Deum gaudet omni superior est invidia. — Ergo uti ex illis epistolis Isidorum Pelusiotam anno 449, vel 450, inter vivos etiam tum fuisse non consequitur, ita ex his eum post Hermogenis mortem diem supremum obiisse probari nequit.

Sed cum equidem in ejus epistolis nihil quo haec lis omnino dirimi possit, invenerim, satis habeo probasse, eum post annum 434, esse mortuum. Accuratiorem vero anni hujus viri fatalis definitionem viris et sagacioribus et doctioribus relinquo.

(a) Ipse Tillemontius in *Historiae ecclesiasticae* tom. XV, p. 113, art. VIII. allata haecce ad Hermogenem epistola, scribit : Auroit-il parlé de la sorte de saint Cyrille ?

(b) Lib. I, ep. 324, de qua Lupus quoque in notis ad variorum Patrum epistolas l. c. haec scripsit : S. Cyrillus licet sua capitula anathematizare aut solemniter recantare noluerit, ea tamen et in datis ad Acacium Berrhoensem, ac item ad Joannem Antiochenum litteris, et suis cum Paulo Emeseno actis, est suaviter moderatus. Hinc in publicum tunc sparsus fuit rumor de Cyrilli poenitentia. Item sub nomine Philippi Romanæ Ecclesiae presbyteri et apostolici apud Ephesum legati, sparsa fuit epistola asseverans Sixtum pontificem quidem confirmasse pacem, expunxisse tamen damnationem Nestorii. Ita ipse Cyrillus queritur in litteris ad Acacium Melitenensem et Donatum Nicopolitanum episcopum. Haec igitur omnia videns et considerans magnus ille monachus Isidorus — paterno jure illum admonuit, ut esset prudens et constans, ut sermones suos dispensaret in judicio, ut non videretur docere contraria, ut istis rumoribus non daret ansas aut fomenta.

(c) Verba Graeca sic se habent : Χρή σε, θαυμάσει, διεπραπτον μένειν αἰεὶ, οὕτε φόβῳ προδιδόντα τὰ οὐράνια, οὕτε σαυτῷ ἐναντίον φαινόμενον. Εἰ γὰρ τὰ νῦν γεγραμμένα σοι τοῖς προτέροις ἀντεξετάσειας, ἢ

κολακείας φανήσῃ ὑπεύθυνος, ἢ εὐχερσίας — Chal. et Rittersh. εὐχερσίας ἢ — διάκονος, κενῆς μὲν δόξης ἠτιώμενος, τῶν μεγάλων δὲ — abest a cod. Bav. — ἀγίων ἀθλητῶν τοὺς ἰαγώνας οὐ μιμησάμενος, οὐ τὸν ἅπαντα βίον ἐπ' ἄλλοτρίας — cod. Bav. ἄλλοτρίαις — κακοχεῖσθαι ὑπέμειναν, ἢ κακῶδον φρόνημα καὶ μέχρις ὧτων εἰσδέξασθαι.

(d) Tillemont *Hist. eccl.* tom. XV, p. 117, cf. p. 18, not. 4.

(e) Lib. v, ep. 378.

(f) Lib. v, ep. 466.

(g) Ex his, ni fallor, verbis Tillemontius collegit Isidorum de mortuo Hermogene locutum esse. Quare verba graeca ascribere non abs re erit. Sunt autem haec : Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν θεοφιλῆς Ἑρμογένης ὁμολογοῦσαν τῇ ἀρετῇ καὶ τὴν ἀξίαν ἔσχε.

(h) Haec, ni omnia me fallunt verba, induxerunt Tillemontium, ut hanc pro sua sententia afferret epistolam. Sunt autem haec : Ἐπισκοπῆς δὲ ἀξία καὶ φρονήσας καὶ πράξας, συνηδῶσαν τῷ χρόνῳ τῆν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν κέκτηται. — Codd. Vat. 650. et Alt. inserunt inter συνηδῶσαν et τῷ χρόνῳ — συναχμάζουσαν, quod vocabulum Petrus Possinus voce καὶ cum antecedentibus conjungendum censet, ita ut totus locus sic se habeat : συνηδῶσαν καὶ συναχμάζουσαν τῷ χρόνῳ. Equidem verbum συναχμάζουσαν, quod addunt codd. illi, glossema arbitror.

PARS SECUNDA.

DE SCRIPTIS ISIDORI PELUSIOTÆ.

Isidorus Pelusiota præter epistolas, de quibus A fusius agemus postea, alios quoque, qui non ad nostram usque pervenerunt ætatem, conscripsit libros; quod ut probemus ad Suidæ (a) et Nicephori (b) auctoritatem refugere non necesse est, cum ipse librum suum *adversus Græcos* bis commemoraverit. Hermino enim comiti (c) quærenti, qui fiat, ut hominibus improbis et scelestis sæpissime omnia sint secunda, probi contra et pietate insignes in acerbissimis versentur malis et calamitatibus, rescribit: se difficilem hanc quæstionem ἐν τῷ πρὸς Ἑλληνας γραφέντι λόγῳ, quantum fieri posset, solvisse. Eum eodem in libro in Græcorum vaticinandi artem acriter invectum esse, scimus ex initio epistolæ ejus ad Harpocram sophistam (d), in qua de hac re in hunc loquitur modum: Ὅτι ἡ μαντικὴ ὕθλο: ἦν παρ' Ἑλλησι καὶ μάτην ἐθρυλλεῖτο, δέδεικται μὲν μοι ἐν τῷ πρὸς Ἑλληνας λόγῳ. Constat igitur eum contra Græcos sive gentiles composuisse librum; sed utrum hic liber ab illo πρὸς τὸ μὴ εἶναι εἰμαρμένην, quem in alia ad eundem Herminum epistola (e) affert, diversus, an idem sit, nova videtur indigere disquisitione. Eundem esse arbitratur Rittershusius (f), quocum Dupinius (g) consentit, qui ex ipsius Isidori verbis hunc tribus epistolis illis de uno ejusdem argumenti libro egisse audacter arguit. Negat Fabricius (h), qui ex argumento libri *adversus Græcos*, a me; quantum fieri potest, exposito, contrarium colligit.— Sed libellus, quem Isidorus *De fato* scripsit, contra ethnicos scriptus fuit, in eoque libro contra gentiles, in quo, uti jam diximus, de piorum hominum miseria, pravorumque felicitate agebatur, optima sine dubio de fato dicendi fuit occasio.— Quare ex utriusque libri argumento colligi non licet utrumque librum inter se fuisse diversum; neque tamen contrarium inde consequi lubenter fateor. Quod si vero quispiam mihi objiciat, Isidorum duos attulisse librorum titulos, ergo necesse esse ut duo quoque

exstiterint libri, quorum in hoc contra Græcos, in illo de fato egerit, duplicem hunc titulum uni eidemque libro bene convenire posse respondeo, dummodo accipiamus Isidorum λόγον πρὸς Ἑλληνας πρὸς τὸ μὴ εἶναι εἰμαρμένην confecisse (i). Atque quod affert Heumannus (j), qui ob id ipsum, ut ejus utar verbis, quod librum de fato λογίσιον ποτίσιον quam λόγον vocandum censet Isidorus, ab illo quem contra Græcos scripsit, bis λόγου nomine ornatum, diversum esse statuit, non magni momenti est. Nam Isidorus ab Hermino magnopere laudatus, pro insigni, qua excelluit, modestia (k), librum suum etsi λόγου nomine dignum λογίσιον appellare potuit. Quare his omnibus probari nequit Isidori *adversus Græcos* scriptionem a libro *De fato* diversam esse. Quid, si quis propterea, quoniam utraque, ea scilicet quam primo et tertio loco laudavimus, epistola, ad eundem datæ sunt Herminum, contrarium contendere et probare conaretur? Posset enim non ab omni verisimilitudine alienam instituere ratiocinationem hujusmodi: Ut cum ex illa libri secundi ad Herminum epistola appareat, Isidorum Hermino ipsi quæstionem proponenti respondisse, se de hac re fusius jam in libro *adversus Græcos* egisse, nihil verosimilius sit, quam illum, cui accurata quæstionis dijudicatio accepta esse debuit, blande a familiari suo rogasse, ut librum illum mitteret. Neque hunc, ut ex altera ad Herminum epistola videremus, preces illius repudiasset, sed misisse una cum his litteris quem ille postulasset librum.— Quæ sententia etsi primo quidem obtutu placuerit, tamen qui attento animo libri tertii ad Herminum litteras perlegerit, is statim rejiciet. Eæ enim his continentur verbis: « Quoniam scripsisti me nuper libellum de fato composuisse, qui ab aliis magnis laudibus ad cælum usque elatus, ab aliis omnibus, in quibus idem tractetur argumentum, scriptionibus, sit præpositus, quoniam ut hunc librum ad te mitterem precatus

(a) Suid. Ἰσίδωρος, inquit, — ἐπιστολάς γεγραφε, καὶ ἄλλα τινά.

(b) Niceph. *Hist. eccl.* lib. xiv, cap. 53: Καὶ δὴ πολλὰ μὲν ἀπὲρ ἐγράφη ὠφέλειας ἀπάσης ἐμπλεω· μάλιστα δὲ ἐπιστολά.

(c) Lib. II, ep. 187.

(d) Lib. II, ep. 228.

(e) Lib. III, ep. 253.

(f) Rittershusius in notis ad ep. 157. lib. II. Liber contra Græcos fortassis idem est, inquit, cum oratione, quam contra fatum scripsit.

(g) Du Pin *Bibl. auct. eccl.* tom. XIII, p. II, p. 4, not. c. hæc scribit: Il cite le *Traité du destin* dans la lettre 253, du livre III. Je ne le crois pas différent

du *Traité contre les Gentils* cité dans les lettres 137, et 228, du II. livre, parce que ce qu'il en dit en ces endroits regarde la même matière.

(h) Fabricius l. c. p. 256.

(i) Ita videtur sensisse Dupinius qui l. c.: Il parle lui-même, inquit, d'un *Traité du destin* contre les *Gentils*.

(j) Heumann. *Diss. de Isid. Pel.* § 6, p. 9.

(k) Cf. lib. IV, ep. 60, p. 446, lit. A lin. 8: — Ἵσως γὰρ εἰ καὶ ἐν τούτῳ πλεονεκτοῦντα, ἐν ἄλλοις πλεονεκτοῦσι, καὶ τινὰ ἐνόησαν, ὧν αὐτὸς οὐδ' εἰς ἔννοιαν ἀφικόμην. Ejusdem in sententiis suis exponendis modestia manifestata est in ep. 85, lib. II, ep. 112, et 144, lib. IV. —

es, mittendum duxi (a). » Namque apparet, ut A equidem arbitror, ex harum litterarum initio, librum de fato non eum esse, quem in epistola Isidorus familiari suo commendaverat. Etenim verba, quibus usus est Herminius : « Tu librum de fato nuper composuisti, » quæ ex Isidori epistola ad illum data enucleare possumus, satis de mea quidem sententia declarant, hunc de hoc libro nondum neque per litteras nec præsertim sermone cum familiari suo collocutum esse. Quod si verum est, hic de fato libellus non idem esse potest atque ille, quem Pelusiota contra Græcos composuit librum. Recte igitur senserunt Fabricius et Heumannus, etsi causam, cur ita sentiendum sit, non viderunt (b).

Hunc igitur locum relinquere et ad alia Isidori B scripta transire liceret, nisi exstaret longa ad Harpocrum sophistam epistola (c), quam, cum in ea eorum, qui fatum credunt, refellatur opinio, aliquis pro libello *παρὶ τοῦ μὴ εἶναι εἰμαρμένην*, de quo modo locuti sumus, habere posset; præsertim cum Isidorus, aliam quoque, quæ Eulogio scripta est, epistolam *λογίδιον* (d) appellaverit. Quam sententiam cum aliis argumentis neque confirmare nec refellere possim, id tantum moneo, nos ex illa ad Harpocrum sophistam epistola modum ac rationem, quam Pelusiota de fato disputans, secutus sit, optime posse intelligere.

Reliqua, quæ de deperditis Isidori scriptis dicenda sunt, brevius queunt absolvi. Quæ enim ab Evgrio (e) commemorantur ejusdem scripta ad Cyril- C lum sunt, uti jam a Dupinio (f), Ceillierio (g), Fabricio (h) et Heumanno (i) observatum est, nihil aliud nisi Isidori epistolæ ad hunc virum, quas

(a) Verba Græca sunt : Ἐπειδὴ γέγραφας λόγον, μάλλον δὲ, εἰ χρή εἰπεῖν τάληθες, λογίδιόν μοι πρῶτη γράψαι περὶ τοῦ μὴ εἶναι εἰμαρμένην· παρά τινων μὲν ἐκθεσιασθὲν, παρά τινων δὲ καὶ τῶν ἄλλων συγγραμμάτων τῶν εἰς τοῦτο παρά τινων πεπονημένων προκρινθὲν, καὶ παρεκάλεισας τοῦτό σοι παραθεῖναι, πέμπομαι.

(b) Schroëckhins a Fabricii et Heumanni stans partibus, ne unum quidem pro sua sententia affert argumentum. Cf. *H. eccl.* t. XVII, p. 522. — Tillemontius hanc litem dijudicare non audet. Scribit enim in *Hist. eccl.* tom. XV, p. 117, hæc : — Il a composé divers écrits très-utiles, comme celui qu'il fit contre les Gentils. — Je ne scay si c'est le mesme ouvrage, qu'il appelle autre part un livre, ou plutost un petit livre contre le destin. Il avoue que cet ouvrage avoit esté fort estimé et mesme qu'il etc.

(c) Lib. III, ep. 154.

(d) Lib. IV, ep. 163, p. 505, ubi hæc exstant : καὶ ἄλλα μυρία, ἅπασιν, ἵνα μὴ τὸ λογίδιον μηκύνωμεν, παραθεῖτω.

(e) Evagrius *Hist. eccl.* lib. I, cap. 15. γέγραπται δὲ πρὸς Κύριλλον τὸν αἰοδιμον, ἐξ ὧν μάλιστα δεικνύται τοῦ θεσπεσίου συναχμάσαι τοῖς χρόνοις.

(f) Dupin l. c., p. 4.

(g) Ceillierius, l. c. p. 604, dubius hæret utrum Cyrillus, de quo loquitur Evagrius, celeberrimus ille sit Alexandriae episcopus, an alius ejusdem nominis vir. Alexandriae fuisse constat, tum ex epithetis, quibus hunc ornat Evagrius, tum ex eo quod hac notitia usus est ille ad definiendum quo

Facundus, Nicephorus alique occasione data attulerunt. Quapropter jure vituperatur Caveus (j), quippe qui librum adversus Cyrillum deperditis Isidori scriptis adnumeraverit; multo gravius vero reprehendus est Joannes Langus Nicephori Callisti interpretæ. Is enim, uti notaverunt Jacobus Billius (k) et Joannes Chatardus (l), post eosque alii complures, Nicephori verba (m) : Οἷος ἐκαίνος Ἰσίδωρος ὁ τοῦ Πηλεουσίου βροῦς καθηγησάμενος· Ναλλός τε καὶ Μάρκος — ἔτι δὲ καὶ ὁ τὴν σοφίαν πολλῶς Θεοδώριτος — ὧν εὐρὴ κλίσις κατὰ τὴν ποιήσιν — reddidit in hunc modum : « Talis fuit Isidorus, qui in Pelusii monte monachis præfuit, Nilus et Marcus et sapiens Theodoretus, quorum magna in poetica laus est (m') ; itaque eos egregios facit poetas, cum tamen, ut ait Jacobus Billius, nullum ex his poetica laude floruisse litteris ullis proditum sit.

Sed ne quid memoratu dignum a nobis prætermis- missum videatur, quarto loco monendum est, anonymum illum, de quo in parte hujus commentationis prima jam diximus, Vitæ Chrysostomi auctorem præmississe scriptorum de Vita hujus viri Catalogum (n) sub hoc titulo : Ὅσοι εἰς τὸν βίον τοῦ Χρυσοστόμου συνεγράψαντο· eumque his adnumerasse Isidorum Pelusiotam. Quanquam vero equidem bene intelligi anonymi hujus testimonio probari non posse Pelusiotam (o) celeberrimi illius episcopi vitam descripsisse, tamen propterea hanc non prætermittendam esse duxi notitiam quod, ut equidem scio, a nemine, qui de Isidoro ejusque scriptis protulit sententiam, memorata est.

Majoris videtur esse momenti quod Hardtius in suo codicum bibliothecæ Bavaricæ catalogo (p), in-

tempore vixerit Isidorus.

(h) Fabricius l. c. p. 256.

(i) Heumann. l. c. p. 9, not. aa.

(j) Caveus *Hist. litt. script. eccl.* p. 250.

(k) Jacobi Billii *Observationes sacræ.* lib. I, cap. 38, p. 66.

(l) Joannes Chatardus in epistola ad Godofredum Billium, quæ præfixa est editioni ejus Isidori Epistolarum a Jacobo Billio Latine redditarum.

(m) Fabricius autem in eo errat quod malam hanc interpretationem Joanni quidem Lango, sed huic D Evagrii dictum interpretanti tribuit.

(m') Fronto-Ducaeus, qui Latinam Joannis Langi interpretationem eum Græcis collatam et recognitam suæ Nicephori adjecit editioni, etiam hoc mendum correxit.

(n) Joan. Chrysost. *Opp.* ex ed. Savillii tom. VIII, p. 293. — Tenet autem in Catalogo illo Isidorus locum decimum et secundum. — Cf. Lambecii *Commentarii de bibliotheca Cæs. Vindob.* lib. VII, cod. xxvii, p. 299.

(o) Isidorus ipse a Simone monacho rogatus, ut paucis divini Joannis Chrysostomi tragediam exponeret, describit lib. I, ep. 152 hæc : — φράσαι ταύτην ἀπορώ· νικᾷ γὰρ — quod e codd. Bav. Vat. 649, Alt. et Stort. inserendum est — τὸν νοῦν ἢ μέθη τοῦ πράγματος. Sic scribendum censeo auctoritate codd. Bav. Stort. et Alt. — Vulgo legebatur τὰ τοῦ πράγματος.

(p) *Cod. cclxx*, inde a folio 154 usque ad finem, vol. III, p. 127.

editum Isidori Pelusiotæ opus in manuscripto quodam exstare testificatur, sic inscriptum : Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις. Continentur autem hoc codice non solum Isidori, sed etiam Chrysostomi, Basilii, Olympiodori, Nili, Marci, Maximi et Theodosii quæstiones et responsa, quæ auctor collegit anonymus. Equidem, quia ipsum eodicem inspiciendi mihi non data fuit occasio, num in illo inedita quædam lateant, non audeo decernere; sed magna mihi est suspicio quæstionum illarum et responsorum, quæ omnia ad interpretationem Librorum sacrarum videntur pertinere, collectorem descripsisse uti ex Chrysostomi, Basilii aliorumque operibus, ita et ex Isidori epistolis, quæ ipsi ad suam rem facere viderentur. Quapropter inedita quædam, uti ex titulo collegit Hardtius (a) in illo latere codice exigua tantum mihi spes est.

Neque puto novi quid exstare in libro (b) cujus titulus hic est : *Isidorus Pelusiotæ de nativitate Domini*. Defuit autem hunc libellum inspiciendi occasio. Hæc hactenus.

EPISTOLARUM EDITIONES.

Prodierunt Parisiis anno 1585, in folio : *S. Isidori Pelusiotæ epistolarum amplius mille ducentarum libri tres nunc primum Græce editi*. Quibus e regione accessit Latina clarissimi viri Jacobi Billii Prunæi, *S. Michaelis in eremo quondam cænobiarchæ, interpretatio*.

Huic editioni præfixa est Joannis Chatardi epistola ad Godofredum Billium, qua edocetur, Jacobum Billium, illius fratrem, Isidori epistolas MCCXIII Græcas in Latinam linguam transtulisse, ipsum vero præmatura, quo minus hanc ederet interpretationem, morte impeditum esse. Joannes igitur Chatardus hanc suscepit provinciam simulque ut etiam Græce illæ excuderentur epistolæ, curavit. Scripturæ diversitas margini adnotata est. Accedunt Jacobi Billii Sacrarum observationum libri 2. no.

Sunt autem *S. Isidori Pelusiotæ epistolarum amplius mille ducentarum libri tres* Jacobo Billio interprete recusi in magna Bibliotheca VV. PP. ed. Colon. ann. 1618, t. V, p. III, p. 476-621.

Tribus his epistolarum libris quartum adjecit Rittershusius, omnesque edidit sub hoc titulo : *S. Isidori Pelusiotæ de interpretatione divinæ Scri-*

(a) Hardtius l. c. Isidori, inquit, Pelusiotæ quæstiones nullibi memoratas inveni. — Quare etiam in indice huic tomo adjecto hunc Isidori librum inter

(1) Liber cujus titulum Niemeyer, p. 56, ex catalogo quodam exhibet : *Isidorus Pelusiotæ de nativitate Domini Haganoæ 1529 in-4°*, ut facile crediderim, idem opus est, quod proprie inscribitur : *B. Isidori episcopi, theologi vetustissimi, de nativitate Domini, etc. libri duo*. Haganoæ 1529, in-4. Isti autem libri, qui mihi præsto sunt, revera *S. Isidorum Hispalensem auctorem* habent, et cum inscriptione : *Contra Judæos* reperiuntur in optima ejus editione (quam curavit F. Arevalo) Romæ 1797 — 1803, t. VI, p. 1 seqq. Præterquam enim quod locus et annus et forma impressi libri congruunt, imprudens aut scilicet catalogi scriptor, cum prior ex istis duobus libris, prout Haganoæ 1529 editus est, in margine superiori simpliciter notatur : « *B. Isidorus de nativitate Domini*, » facile *Pelusiotæ* de suo addere potuit, sicque Isidoro nostro fetus accrescere, cujus ne minimum alibi, nec antiquo, nec recentiori tempore vestigium occurrit. Eadem igitur fuerit hallucinatio, quam ipse Niemeyer alio in loco p. 146 de codice quodam manuscripto recte deprehendit. — *Fessler, Instit. Patrol., II, 623 Orléans 1850.*

Aptura epistolæ libri quatuor. Quorum tres priores cum Latina interpretatione Jacobi Billii primum ante annos xx Parisiis prodire. Jam vero sub prelum revocati ms. cod. Bavarici ope plurimis in locis insigniter aucti, suppleti, correcti sunt. Quartus nunc primum exit novus ex eodem codice Bav. cui Venetus in bibliotheca S. Marci respondet, descriptus et Latinus factus a Cunrado Rittershusio IC. Ex officina Commeliniana 1605.

Rittershusius et quam Joannes Chatardus notavit, et quam ipse ex codice suo de promptis scripturæ diversitatem diligenter margini ascripsit; ita quidem ut, si in codice Bavarico vel unum vel plura addita fuerunt vocabula, locum, quem illa in textu tenuere, stella notaret, vocesque in manuscripto isto omissas uncis includeret. Accedunt indices locupletissimi aliaque minoris momenti. Cæterum hæc editio ne linea quidem mutata anno sequente in eadem recusa est officina.

Anno demum 1623 Andreas Schottus Isidori epistolas DLIX e codice Vaticano edidit Antuerpiæ in-8, sub hoc titulo : Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι. *S. Isidori Pelusiotæ epistolæ hactenus ineditæ, de locis sacre Scripturæ moribusque formandis; ex Vaticana pontificis bibliotheca nunc primum erutæ notisque et argumentis illustratæ ab Andrea Schotto, societatis Jesu presbytero.*

Anno sequente publicavit idem Latinam harum epistolarum interpretationem Romæ.

Francfurti autem anno 1629 eadem ea forma recusæ sunt, ut editioni Rittershusianæ annexi possent, sub hoc titulo : *S. Isidori Pelusiotæ presbyteri epistolarum, quæ in Billii et Rittershusii editionibus desiderantur, volumen reliquum; quas ex Vaticana S. Patris bibliotheca nuper erutas, nunc primum Græce et Latine conjunxit, notisque et argumentis illustravit R. P. Andreas Schottus, societatis Jesu presbyter.*

Sed Lutetiæ tandem prodierunt quinque Isidori epistolarum libri anno 1638, in folio, sub hoc titulo : *S. Isidori Pelusiotæ de interpretatione divinæ Scripturæ libri quinque; quorum tres priores ex interpretatione Jacobi Billii, quartus autem a Cunrado Rittershusio IC., qui et notas uberiores, et summas, et indices prioribus libris adjecit; et quintus ab Andrea Schotto, nunc primum in Gallia prodeunt.*

In hac editione, quæ multis scatet erroribus typographicis inedita refert.

(b) Prodiit hic liber Haganoæ 1529, in-4. Cf. catal. bibl. Andr. Paw. (1).

graphicis, etiam hoc vituperandum est, quod stellæ quidem, quibus Rittersbusius in Bavarico codice aut unum aut complura addita esse vocabula significare voluit, in textum receptæ sunt; neque tamen scripturæ diversitas est indicata. Qui factum est, ut Petrus Possinus in libro, de quo continuo agemus, hæc stellis lacunas indicari arbitratus, glossam pro vera scriptura sæpius habuerit. Simili modo unci, quos certo, uti antea dictum est, consilio adhibuit Rittersbusius, in hac editione temere recepti videntur esse.

Cæterum omnes Isidori epistolæ exstant Latine tantum in maxima Bibliotheca VV. PP. tom. VII, p. 499-802.

Sed Romæ prodierunt anno 1670 *Isidorianæ collationes*, quibus S. Isidori Pelusiotæ epistolæ omnes hæctenus editæ cum multis antiquis optimæ notæ manu scriptis codicibus comparantur, et inde circiter bis mille locis suppletur aut emendantur. Ex bibliotheca Barberina. Curavit enim Franciscus cardinalis Barberinus per virum, ut ait qui præfatus est Petrus Possinus, eruditionis eximie, suam tunc familiarem, τὸν μαχαλοῦν Franciscum Arcudium Græcum Calabrum, postea episcopum Nuscanum, cum sex optimis antiquissima manu scriptis codicibus, duobus Vaticanis, totidem Altaeinsibus, uno Sfortiano, sexto Barberino conferendas Isidorianas omnes epistolæ, exacte ascriptis per margines editionis Parisiensis variis lectionibus et supplementis e regione cujusque tali egentium ope locorum. Hoc editionis Parisiensis exemplar Carolus Moronus, præfectus bibliothecæ Barberinæ, tradidit Petro Possino e societate Jesu, qui hasce Isidorianas edidit collationes, sic ab eo vocatas, quoniam, ut ipsius utar verbis, in iis illa, de qua dixi, Parisiensis Isidori editio cum codicibus haud paulo melioribus confertur. « Studui, ut scribit ille, cuncta sic explicare ut quam facillime quivis lector comparatione mei scripti cum ejus editionis exemplo loca in edito mendosa corrigere, mutila posset supplere. Ad hoc diligenter adnotavi epistolarum, paginarum et versuum, ad quos observationes hæc pertinent, numeros. Plerumque retuli duntaxat quid diversi aut novi exstaret apud codices; nonnunquam iudicium meum interposui; nec dissimulavi oborientes e variarum lectionum indicis de archetypa scriptura conjecturas; raro tamen id feci, contentus *ἁπλῶς* quasi aperuisse campum et occasionem felicius pro cuiusque acumine divinandi præbuisse.

His vero Collationibus usus est auctor editionis quæ prodiit Venetiis 1745, in folio, sub hoc titulo: *Sancti Isidori Pelusiotæ de interpretatione divinæ*

Scripturæ epistolarum editio prima Veneta Latina auctior et emendatior. Cui præter notas Cunradi Rittershusii et Andreæ Schotti adjiciuntur et notæ aliæ ex Isidorianis Collationibus Petri Possini diligenter excerptæ.

In his Isidori editionibus, Parisiensem dico et Venetam, excusæ sunt epistolæ bis mille et duodecim. — Liber enim primus quingentas continet (a), secundus trecentas, tertius quadringentas et tredecim, quartus ducentas et triginta, et quintus quingentas sexaginta novem. Errat igitur auctor anonymus *Historiæ ecclesiasticæ*, quæ prodiit Colonix (b), qui Isidori epistolarum duo millia centum et septuaginta novem excusas opinatur. Errant Ignatius Hyacinthus de Graveson (c). Caveus et Fabricius, qui omnes Isidori epistolæ bis mille et tredecim excusas esse affirmarunt. Qui horum virorum error ex eo procul dubio natus est, quod Schottus epistolæ quingentesimæ sexagesimæ nonæ, quæ libri quinti postrema est, subiecit unam quarti libri a se editam emendatius (d).

Sed si ex his colligere velles nos bis mille et duodecim Isidori epistolæ habere superstites, quæ typis excusæ sint, haud dubie in errorem incurreres. Præclare enim a Tillemontio (e) observatum est, unam in duas nonnunquam disceptam esse epistolam, velut libri iv ep. 206 et 207, et libri i ep. 271 et 272, nonnullasque bis esse positas, quarum duo affert exempla. At multo plura Heumannus, cujus quæ de hac re agit notam haud transcribere liceat: « Schottus, inquit ille, plures e Vaticano suo codice edidit, quæ jam editæ fuerant a Billio vel Rittershusio. » Eadem enim est libri v ep. 239 et libri iv ep. 147; eadem est libri v ep. 91 et libri iv ep. 147; eadem est libri v ep. 138 et libri iv ep. 190; eadem est libri v ep. 43 et libri iv ep. 199; — eadem est libri v ep. 139 et libri iv ep. 122; eadem est libri v ep. 187 et libri iv ep. 124; eadem est libri v ep. 324 et libri i ep. 235. Confer, sic enim pergit ille, etiam libri v ep. 116 cum libri ii ep. 162; libri v epistolam 24 cum epistola 567, ejusdemque libri epistolam 374 cum libri ii epistola 116, quas parum inter se differre deprehendes. Nec vero solum quinto insunt libro epistolæ jam antea editæ, sed superioribus quoque in libris nonnullæ bis leguntur. Eadem certe est libri ii epistola 1 et 39; libri i epistola 29 et libri iv epistola 188. Sic etiam libri i epistola 303 iisdem ferme verbis occurrit, et quidem in duas divisa, n. 271 et 272 (quod jam a Tillemontio observatum fuit). Eadem est etiam libri iv ep. 180 et libri ii epistola 185. — His ab Heumanno notatis adnumeranda est, uti jam viderat Petrus

1752, vol. II, p. 467.

(c) Hyac. d. Grav. *Hist. eccl. var. coll. dig.* t. II, p. 41.

(d) Eadem ratione ab Heumanno l. c. p. 12, not. b. hic error explicatus est. — Cf. p. 37. —

(e) Tillemont *Hist. eccl.* vol. XV, p. 847, not. 3. Hunc excerpit Fabricius l. c.

(a) Ceillierius in *Hist. auct. sacr. et eccl.* tom. XIII, cap. 22, art. 2, p. 605, librum primum epistolæ DXC continere affirmat. Videtur autem ille usus fuisse exemplari Parisiensi, in quo typhothetarum negligentia et incuria ultima hujus libri epistola hoc numero insignita est.

(b) *Abrégé de l'histoire ecclésiastique.* Cologne

Possinus (a), libri I epistola 4, quæ libro IV recurrit, A in quo locum tenet 195. — Denique mihi quidem libri V epistola 221 atque libri III epistola 203, de quibus deinceps fusiis agemus, eadem visa est.

Itaque his omnibus computatis, Isidori epistolæ mille nongentæ nonaginta septem ad nostram usque ætatem pervenisse videntur; cumque nemo, ut equidem scio, has omnes ab Isidoro scriptas addubitaverit, statim de codicibus in quibus hujus viri epistolæ continentur quæ innotuerunt, addere possemus, nisi Heumannus, quem Hambergerus (b) sequitur, plerasque Isidori litteras fictitias esse censeret. Cujus sententia paulo accuratius examinanda est.

Heumannus (c) plerasque Isidori epistolas, ut ipsius utar verbis, fictitias esse opinatur, ac rhetorico more compositas, non ut ii quorum præfixa sunt nomina eas acciperent legerentque, sed ut specimina essent eloquentiæ iis imitandæ quos haberet Isidorus artis dicendi discipulos. Antequam vero hujus sententiæ argumenta fusiis exponit, Suidæ (d) atque Ephraemi Antiocheni (e) de Isidoro affert judicia, ex quibus hunc et rhetorem et eloquentiæ laude insignem fuisse apparet. Tum ex ipsis Pelusiotæ Epistolæ hunc artis rhetoriæ satis gnarum fuisse ostendit, quippe in epistola ad Nilum (f) orationis virtutes ex Hermogene describat, in alia ad Ophelium grammaticum (g) de caractere epistolico disserat, scribatque Elaphio episcopo (h) acrem amorem studiumque eloquentiæ illo ævo mortali-um invasisse animos. Quibus testimoniis addere potuisset libri quinti epistolam ducentesimam decimam septimam, qua Isidorus, cum de variis rhetorum generibus agat, se hujus artis peritum esse satis superque probat. Denique Heumannus rhetores non solum artem scribendarum epistolarum, verum etiam epistolas effingere suisque discipulis imitandas exhibere consuevisse, pluribus probat exemplis, quæ repetere tædet.

His omnibus vero nihil aliud, ut equidem auguror, voluit demonstrare, nisi potuisse Isidorum pro rhetorum illius, quo vixit, ævi consuetudine in discipulorum usum talia edere specimina. Ac ne hoc quidem testimoniis illis satis probatum est. Restat enim, ut ostendatur Isidorum habuisse artis dicendi discipulos. Quod mera est Heumanni hypothesis. Sed ne in suspicionem nimium dubitantis incurram, hæc missa faciamus transeamusque ad accuratam argumentorum, quæ ille protulit, expositionem et dijudicationem.

(a) Poss. Collat. Isidor. p. 9.

(b) Hambergerus in libro: *Zuverlässige Nachrichten* etc. tom. III, p. 154. Cf. ejusd. libellus: *Kurze Nachrichten von den vornehmsten Schriftstellern vor dem 16 Jahrh.* p. 889.

(c) Heum. l. c. § 9, p. 15.

(d) Suidas appellat Isidorum ἄλλοτριμύτατον φιλόσοφόν τε καὶ ῥήτορα.

(e) Ephraemi verba, quæ huc pertinere possent, nulla apud Photium inveni; atque magna mihi est

Primum autem ex eo quod Isidori epistolæ magnam partem forma carent epistolica, collegit (i), plerasque ex officina, ut ipse ait, profectas esse rhetorica, in discipulorumque gratiam solerter effictas. At equidem vereor ne discipuli meritas non egerint præceptoris suo gratias, qui epistolas ipsis proposuit imitandas, forma adeo epistolica carentes, omisso et *χαρὰ* et *ἔβρωσο*. Quod igitur ille, uti notavit Schroeckhius (j), sententiæ suæ favere opinatus est, obstat multo magis, atque contrarium videtur probare.

Sed cum infra, ubi Schroeckhius de Isidori epistolæ sententiam explicabo, plura de hac re dicenda sint, eam missam faciamus, pergamusque reliqua, quæ protulit Heumannus argumenta recensere. Pergit autem his verbis: « Huc refero nonnullas ejusdem plane argumenti epistolas; quod ipsum certo est indicio, rhetorem nostrum ostendere voluisse suam dicendi copiam. Hujus generis sunt libri quarti epistola secunda, tertia et quarta, in quibus quidam Psalterii locus eodem quidem modo, sed verbis tractatur arte variatis. »

At, etsi negari nullo modo potest in epistola tertia et quarta Psalterii dictum, de quo in secunda jam actum est, recurrere, tamen nobis paulo accuratius in rem inquirentibus, verosimile visum est. Isidorum has tres epistolas Zosimo, cujus nomen omnibus præfixum est, revera misisse. In epistola enim secunda irridet Isidorus Zosimi stultitiam, qui vino omnibusque voluptatibus deditus precari audeat: *Καθῆλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου*. Eorum enim, inquit, hæc est præcatio qui æternam salutem vitæ luxuriosæ præferunt; at non convenit illis qui cute bene curata ipsos vincunt athletas. Etenim perinde agere videris ac si in metricis hærens amplexibus pudicitiam compos fieri optes. Desine igitur vitam suavem plenamque voluptatibus degere; comprime cupiditatem infinitam et inhonestam assidue convivandi, ne ridiculum te præbeas, cum alia consequi optes, alia agas. — Hoc est primæ ad Zosimum epistolæ argumentum. — Ex altera vero apparet hominem illum voracem respondisse Isidoro, et defensionis loco, ut fieri solet, ex eo quæsisisse, quamnam tandem subiceret verbis illis: *Confige timore tuo carnes meas*, sententiam? Rescribit enim Isidorus: Quoniam per litteras ex me quæsisisti, quid sibi velit dictum illud Psalmistæ, ausculta. Verbis illis hæc subest sententia: Reverentia erga Deum efficiat ut, cupidita-

suspicio Heumannum memoria lapsum dictum Evangelii afferre voluisse.

(f) Lib. V, ep. 145.

(g) Lib. V, ep. 133.

(h) Lib. V, ep. 204.

(i) Heumann. l. c. § 10, p. 16.

(j) Schroeckhius in *Historia eccles.* volumine XVII, p. 525, paucis quidem, sed egregie de hac Heumanni opinione judicavit.

tibus restinctis, imminuatur corporis in animum pernicioso vis (a). Cognita igitur hac verborum interpretatione desine aut verbis illis Psalmistæ uti, aut, si recte uti velis, mores dissolutos abjice, novosque capta, præsertim cum ventri non tuo cibo servias, sed aliorum sis assecta mensarum. — Utriusque epistolæ argumento sic exposito, quis est qui non videat, diversum esse harum litterarum consilium? quis est qui non intelligat, Isidorum non eodem modo verbisque arte tantum variatis, uti contendit Heumannus, sed modo plane diverso dictum e Psalmis repetitum his in epistolis tractasse? In illa enim Zosimum ridiculum esse ostendit, in hac Psalmistæ dictum interpretatur.

Sed etiam de quarta hujus libri epistola agendum est; quæ sane magnam habet cum secunda similitudinem. Docet enim Isidorus virum virtute præditum orationemque jure divinum numen ad opem ferendam invocare; eum vero qui, virtute relicta, supremum invocare audeat numen, his precibus nihil esse effecturum. Quæ igitur, ita enim pergit, hæc est amentia, quod, cum vitam flagitiosam degas et scelestam, precari audes: *Confige timore tuo carnes meas*. Quæ precatio te virum petulantem, luxuriosum, ebrium non solum non decet, verum ludibrii, imo periculi plena est (b). Conaris enim Deum ipsum fallere. — Uti igitur Isidorus, cui nihil magis cordi erat quam homines petulantes ad sobrios revocare mores, secunda in epistola Zosimo ostendebat preces ejus esse ridiculas et ineptas, ita in epistola quarta, cujus argumentum modo exposuimus, ei demonstrare conatur invocationem in ejus ore impiam esse et periculosam. Quare, etsi Heumanno concedendum est, magnam intercedere inter utramque epistolam similitudinem, tamen utriusque consilium diversum esse inter sese jure contendi posse arbitramur; itaque Zosimum has litteras reversa accepisse censemus. Cui sententiæ id quoque videtur favere, quod multæ ad eundem hunc Zosimum existant apud Isidorum epistolæ, ex quibus omnibus apparet, eum fuisse talem qualis et in his describitur litteris (c). Hæc accedit, quod ex ejusdem epistola ad Athanasium presbyterum data (d) apparet, vitiosam Zosimi vitam aliis quoque viris, quibus religio Christiana cordi fuit, fuisse offensionem.

Neque reliqua, quæ ad sententiam suam firmandam attulit Heumannus, exempla satis apta sunt. Etenim idem, inquit, reperies, si contuleris in libro quinto epistolas 289 et 519, quas, ut unusquisque de hac re facili opera judicare possit, Græcas ascri-

(a) Verba Græca sunt: Πῆξον αὐτάς (sc. σάρκας), νεκρωσον, ἀνικήτους ποιήσον πρὸς ἡδονήν, ἀντὶ ἧλων ὃ φόβος ὁ σὸς πηγνύτω αὐτάς καὶ νεκρούτω, καὶ ἀκακήτους καὶ ἀνενεργήτους πρὸς ἀμαρτίαν παρασκευάζετω.

(b) Verba Græca sic sese habent: — Οὐ μόνον ἀπρεπῆς αὐτῇ ἢ εὐχῇ, ἀλλὰ καὶ εἰρωνείας, μᾶλλον δὲ κινδύνου μεσῆ· quod, etsi genitivi illi aliquo modo explicari possunt, e codice Vat. 650, addendum est sine dubio; — ὅταν γὰρ τὸν ἀκήρατον νοῦν ταῦτα αἰτῇ, ἃ ποιεῖν οὐ θέλει, — καὶ αὐτὸν παρα-

bam. Illa autem his verbis continetur: *Εἰ καὶ τινες δεινοὶ εἰσι παραλογιζόμενοι μὲν λαθεῖν, ἀλλοῦτες δὲ παρακρούσασθαι· ἀλλ' ὁ σόφος κρείττων τούτων ὦν φωράσει μὲν τὴν ἀπάτην, διελέγξει δὲ τὴν δεινότητα.*

In hac vero de eadem re in hunc modum loquitur Isidorus: *Εἰ καὶ εἰσὶ τινες δεινοὶ μὲν ἀπατῶντες λαθεῖν, δεινοὶ δὲ φωραθέντες παραλογισσασθαι· ἀλλ' ὁ θεοφιλῆς κρείττων τούτων εὐρίσκειται, σοφὸς μὲν ὦν συνιδεῖν τὴν ἀπάτην, σοφώτερος δὲ διελέγξει τὴν ἐν τοῖς λόγοις κρυπτομένην δεινότητα.*

Nemo certe negabit utrique epistolæ eandem inesse sententiam; ac nemo consentiet cum Heumanno, qui Isidorum has epistolas scribentem suam dicendi copiam ostendere, eumque discipulis suis exemplar proponere voluisse audacter affirmat. Insigni scilicet arte in utraque epistola variavit orationem, cum viros fallaces in illa παραλογιζόμενους, in hac ἀπατῶντας, eosque, quorum fraudes detectæ sint, in illa appellet ἀλλοῦτες, in hoc φωραθέντας; cum deinde, quem in illa σοφὸν nominavit, in hac et θεοφιλῆν et σοφὸν, atque illorum hominum fraudulentiam vituperantem nuncupet σοφώτερον; cum denique in hac pauca mimoris momenti addat. Quis vero est, qui talibus artibus suam probet dicendi copiam? quis est, qui hanc probaturus incipiat, ut Isidorus in utraque epistola, cum particula hypothetica; jungat deinde, ut ab Isidoro factum est, primam alteramque verborum enuntiationem particulis μὲν et δέ; et pergat, uti Isidorus, cum particula ἀλλὰ? Hoc certe non rhetoris est, qui discipulis epistolas proponere vult imitandas. — Sed quoniam infra ad has mihi recurrendum est epistolas, nunc missas facere et ad ultimum, quod attulit Heumannus, exemplum transire liceat.

Pergit autem his verbis: « Haud vero facile invenieris epistolam exercitium scholæ rhetoricæ magis sapientem, quam illam libri secundi, quæ locum tenet centesimum quinquesimum tertium. En aliquod ejus specimen ex ore interpretis: *Vos æquum fuerit rationem inire, qua hanc insecutionem obliteretis; obliterabitis autem, si ad meliorem mentem redieritis; redibitis autem, si Scripturas sacras veras esse credideritis; credetis autem, si continenter ipsis fruamini; fruamini autem, si earum mentem intellexeritis; intelligetis autem, si assiduam cum viris divini sapientia præditis consuetudinem habueritis; habebitis autem, si vitium fugeritis; fugietis autem, si pœnas ipsi impendentes timueritis; timebitis autem, si Deum esse credideritis; credetis autem, si e tanto*

κρούσθαι θέλει τὸν κρῖτην.

(c) Memendum est eas omnes, quæ aut ad Zosimum, aut ad Zosimum presbyterum datæ sunt, epistolas eidem viro scriptas esse. — Cf. lib. i. ep. 61, 128, 134, 135, 140, 184, 223, 313, 347, 382, 436, 465; lib. ii. ep. 38, 41, 124, 153, 157, 158, 171, 172, 252, 253, 295; lib. iii. ep. 36, 61, 97, 275, 295, 333, 366, 406; lib. iv. ep. 184; lib. v. ep. 4, etc.

(d) Lib. ii. ep. 162.

furere emeruerit. Sed ohe, sic enim pergit Heumannus, jam satis est. Et plus altero tanto sequitur gradatione pari. Quis, quæso, serio ita scribat ad quemquam? — Nostris temporibus certe nemo, qui salem habet. Nec magis nostris temporibus quisquam, cui subactum est iudicium, Veteris Novique Testamenti dicta sic interpretabitur, uti multa ab Isidoro explicata sunt. Num inde consequitur, Isidorum epistolarum, quibus ineptæ aut ridiculæ continentur prophetarum vel apostolorum interpretationes, auctorem non esse? Quæ argumentatio a nemine probari potest; quam si rejicimus, simul cadet Heumanni ratiocinatio. Cæterum mihi quidem præceptor talem epistolam discipulis imitandam proponens derisu videtur esse dignior, quam qui hujusmodi litteras mittit alicui.

Alterum vero argumentum, quo efficere voluit Heumannus, ut ipse ait (a), plerasque Isidori epistolas esse fictitias, inde repetitum est, quod nonnullæ scriptæ sint ad eos qui vivere dudum desierant: veluti libri 1 epistola 457, ad Oribasium, Juliani imperatoris medicum; adeoque dudum, ut ait ille, illuc avectum unde nemo redit. Quod veterum scriptorum testimoniis probandum est. Nam Julianus diem supremum obiit anno 361, quo tempore Oribasius forsitan triginta vel quadraginta annos natus, hujus sæculi finem novique initium videre potuit, neque Isidorum quidquam impediabat, quominus medico illi celeberrimo mitteret epistolam. Sed placet concedere Oribasium Juliani medicum jam mortuum fuisse. Unde tandem Heumannus habet compertum has Isidori ad Oribasium medicum litteras datas esse ad Oribasium Juliani medicum. Nonne alius eodem nomine præditus Pelusiotæ tempore vivere potuit? Quod si statuimus, Heumanni concidit sententia. Licet autem statuere, cum ipsi epistolæ nullum insit vestigium, e quo colligere possimus hanc ad Juliani medicum datam esse.

Quod vero Heumannus contendit ejusdem libri epistolam 391, ad medicum quemdam scriptam esse, ita ut etiam hæc sit documentum variationis rhetoricæ, error est aut ipsius, aut exemplaris, quo usus est. In in eo enim hæc epistola data est ad Domestium (b) medicum, neque in Rittershusii notis, nec in Petri Possini Collationibus ulla notata est, quæ Heumanni sententiam firmaret, scripturæ diversitas.

Quæ vero de epistola ad Oribasium paulo ante diximus dici etiam possunt de epistola libri 1, 108, ad Proæresium sophistam, Oribasii æqualem.

Neque manifesto, uti opinatur Heumannus, fictionem scholasticam prodit libri v epistola 186, scri-

(a) Heumannus l. c. §. XI, p. 17, 18.

(b) Cod. Bav. Δομετίω; quod notante Petro Possino et in cod. Alt. exstat.

(c) Græca, quæ huc spectant verba, hæc sunt: Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν ἐμὴν κινήσαι γλώτταν δεῖν φήθη; ὡς μεγάλα τινὰ (ὅπερ οὐκ οἶμαι) ἀνύσους, ἵνα μὴ δόξω σε λυπεῖν, καὶ πρὸς αὐτοὺς γέγραφα.

(d) Nolo laudes commemorare quibusonati Isidorus lib. II, ep. 151, Theophilum, Timothei fratrem,

pta quippe, uti ipse ait, ad Græcorum liberos, eosdemque pueros, qui fugere ludos jubentur et spectacula. Nam si hanc cum ea, quæ antecedit, epistola contuleris, quo modo Isidorus ad adolescentes scribere potuerit, intelliges. Verbis enim hujus epistolæ, quæ data est ad Harpocram sophistam, ultimis Isidorus declarat, se ab eo provocatum etiam ad adolescentes propter malam educationem pravis moribus assuetos scripsisse (c). Quod si has ad Harpocram litteras non fictitias esse censes, neque illam, quæ Græcorum liberis scripta est, epistolam rhetorico more compositam esse dices.

Quinto loco affert Heumannus libri II epistolam 251, Petro inscriptam apostolo. Inscripta autem est Petro, ad quem aliæ quoque complures datæ sunt epistolæ. Quæritur cur ille addiderit apostoli nomen. Respondet ipse: Hunc significare, non alium illius ætatis Petrum, partim ex allocutione cognoscere nobis videmur (*Quoniam te nomine appellem*, inquit, *quod tuis par sit meritis*), partim ex epistolæ argumento. Illud nihil nisi blanda vox, qua Isidorus etiam in aliis epistolis ad alios datis nonnunquam usus est (d); hoc adeo probat contrarium. Isidorus enim exponit hæc in epistola causas cur mortales Christi et apostolorum doctrinam lubenter receperint, statuitque has fuisse τὸν λόγον ἀξιόχρων δντα, τὸν τε τρόπον τῶν κηρυττόντων. Petro apostolo scilicet hæc omnia explicare debuit quinti sæculi monachus! Quid? quod de apostolis tanquam de viris jamdudum mortuis, cum illos appellat οὐρανοπολίτας, loquatur Pelusiotæ; quod certe non fecisset, si discipulis exemplo ostendere voluisset, quo modo ad Petrum apostolum scribendum esset. Hæc ipsa sentiens Heumannus pergit in hunc modum: « Majori clariorique jure inter fictitias epistolas referimus libri v ep. 461, ad mulierem scriptam nomine Theano. Usa quidem hoc nomine est filia vel uxor Pythagoræ. Quæ cum fuisse legatur philosophiæ cultrix, noster Isidorus id nominis haud absurde affinxit mulieri Christianæ professæ philosophiam, quam exhortatur, ut suæ professionis memor, ne student placere viris. » In his multa sunt vituperanda. — Primum enim probet Heumannus necesse est, Isidorum id nominis affinxisse mulieri Christianam professæ philosophiam. Unde enim habet compertum, Pelusiotæ tempore mulierem hoc nomine ornatam non vixisse? — Deinde illi demonstrandum erat his in litteris de muliere agi *philosophia*, in quibus ne unum est hujus rei vestigium. — Denique id nominis haud absurde mulieri Christianæ affictum esse ostendi oportet. Quid enim? Pythagoræ uxor

quibusque fratrem, quibusque Theodosium cumulat episcopum lib. II, ep. 231; nolo eorum nomina, quos vocavit ille ὁ φιλοσοφίας ἀγαλμα, ὃ φρονήσεως τέμνος enumerare; satis habeo sententiam paucis probavisse exemplis. Scribit autem Isidorus Cyrillo lib. II, ep. 127, — τῆς σῆς τοῖνον ἐστίν, (ὡς τί σε καλέσας ἀξίως προσηύπω; μεγαλονοίας; quæ loquendi formula recurrit in epistola ad Ammonium lib. II, ep. 166, et Palladium lib. III, ep. 73.

vel filia Theano fuit philosopha; quod de muliere, A vitam concedere placeret, ex hac re nullum, quo de qua in his agitur litteris, uti jam diximus, non sententiam suam firmaret, argumentum posset de- constat; fuit patris philosophiæ dedita vel mariti; promere. Nam cum se credere non posse dicat, ho- Isidori Theano Christi doctrinæ, quæ de ejus sen- mines illos, quos tam acri, imo petulanti sæpius tencia nullam certe habuit cum Pythagoræ placitis censura vexaverit Isidorus, id omisisse inultum, rur- similitudinem. Quare absurde egisset Isidorus si sus in errorem incidit. Cogitanti enim mihi de au- Theanus nomine ornasset mulierem Christianam. ctoritate, quam tunc temporis monachi erant adepti, Neque hoc fecit, sed misit hanc epistolam Theano, et memoria seditiones, quas cum multis in provin- viro cuidam; quod ex ipsa inscriptione, Θεανῶ, ut ciis tum imprimis in Ægypto illorum exercitus ex- in omnibus libris manuscriptis hucusque collatis citasse dicuntur (b) repenti, id certe fieri potuisse, exstat, colligi posse arbitror. Etenim si ad mulierem videre mihi videor. Huc accedit quod Isidorus, mo- data esset, scribendum fuisset Θεανῶ; quod et ipse nasterii sui abbas, vir fuerit morum integritate do- Heumannus sentiens, inscriptionem corrigendam ctrinæque copia insignis, atque auctoritate gravis. Quare nos omnes eas epistolas, quæ ab Heumanno propterea quod ad viros, ut ipsius utar verbis, vel B civili vel ecclesiastica dignitate eminentes datæ sint, pro fictitiis numerantur, viris, ad quos scriptæ sunt, revera missas esse statuimus.

Sed redeundum nobis est ad epistolas quas ille appellavit invectivas, quasque exercendi styli gratia exaratas fuisse ex aliqua ad Harpocram sophistam epistola (c) conatur probare. « Huic enim, inquit, qui satiram ipsi miserat in Martinianum, Zosimum et Eustathium, rescribit, eam se ad illos missurum haud esse. Cum enim dicantur hi viri esse implacabiles bestię, se non effecturum, ut ab aliis Harpocras quasi bello quodam petatur. Jam quod Harpocræ accidere noluit Isidorus, idem nec sibi evenire voluisse credendus est. »

Quæ Heumanni verba eo tantum consilio huc transcripsi omnia, ut exemplo probarem, virum alio- qui prudentem et doctum præjudicata, quam animo concepit, opinione in varios rapi posse errores; adeo ut quæ ipsi contraria sunt, sibi favere opinetur. Id Heumanno his ad Harpocram litteris suam probaturo sententiam accidisse arbitror. Ex his enim apparet Isidorum, scriptionem sibi ab illo missam Martiniano, Zosimo atque Eustathio tradere noluisse propterea, quoniam contineret satyram. Etenim si tu, inquit, viros illos petulantes epistola adhortatus esses, hanc illis misissem (d); sed satiram retinere placuit. Namque vituperandi quidem sunt de Isidori sententia (e) qui vitii laborant, sed verbis duris admiscenda sunt humanitatis plena et mansuetudinis. Quibus expositis non necesse est, ut de singulis, quæ protulit ille, exemplis fusius sententiam dicamus.

Cæterum videant, qui Heumanni partibus favent, ne improbos turpesque imputent Isidoro mores. Ipse enim Maroni (f) scribit, se non sicut multos de improborum salute omnino desperantes eum irridere velie, sed, cum jam multorum vidisset conversionem, officium suum arbitrari petulantem quemque ad sobrios revocare mores. Quod si vir ille sanctus

Quapropter neque altero hoc argumento, cui tam multum tribuit Heumannus, satis firmavit sententiam suam. Quibus expositis nobis ad tertium, quod protulit, transire licet. « Confirmamus, inquit ille (a), sententiam nostram tertio argumento, quod suppeditant nobis epistolæ hujus operis contumeliosæ. Qui enim possimus credere, homines illos, quos tam acri, imo petulanti sæpius censura vexavit Isidorus, omisisse id inultum? Quod si vero multis in malis eum multarunt, qui, quæso, factum est, ut ne levissima quidem occurrat hujus rei mentio? » Quæ verba quomodo Heumannus scribere potuerit, equidem intelligere prorsus non possum. Etenim ex illis, quas parte prima attulimus, Isidori epistolis, hæne ab hominibus, in quorum mores acriter invectus est, exagitatione esse poterat cognoscere, si Chabardi epistolam ad Godofredum Billium non legerat, in qua ille Pelusiotam acerrimum vitiorum insectatorem in multorum incurrisse odium, multasque ei structas esse insidias vel uno probat exemplo.

Sed etiamsi Heumanno Isidorum quietam degisse

(a) Heumann. l. c. §. XII, p. 18, 19, 20.

(b) Schreëkhii Hist. eccl. tom. XVII, p. 525.

(c) Lib. v, ep. 52.

(d) Εἰ μὲν γὰρ παραίνεις ἦν, ἐπεμψα ἂν ἐπέει δὲ θρηῆς ἔστι μονοειδής, οὐκ ἔδοκίμασα πέμψαι· εἰ

δ' αὐτὸς ὄντως βούλει, πέμψω.

(e) Lib. iv, ep. 159, χρῆ τοιγαροῦν μιγνύναι τὴν παρῆρσιαν τῇ προσσηνείᾳ, καὶ τῷ ἐλέγχῳ κερνᾶν τὴν ἀγαθὴν, καὶ οὕτω νοθετεῖν.

(f) Lib. ii, ep. 16.

revera suum duxit esse officium, Heumannus, si sibi constare vult, eum hypocritis ascribat necesse est, quippe qui epistolas quidem adhortandi causa scripserit, sed has non miserit illis quorum præfixit nomina, contentus eas recitasse coram discipulis. Si vero Isidorus illud suum non esse officium credidit, mendax est illam ad Maronem conscribens epistolam.

Nos he Isidorum pro simulatore ac dissimulatore habere debeamus, ab Heumanni sententia recedimus, atque lectorem quemque septem illis, quarum enumeratio sequitur, epistolis attento animo perlectis, confidimus nostris futurum esse partibus. Vide igitur lib. II ep. 21, *Hermogeni episcopo*; lib. III ep. 35, *Hieraci presbytero*; lib. III ep. 70, *Ophelio grammatico*; lib. III ep. 270, *Lampetio episcopo*; lib. III ep. 282, *Archontio temp. gerenti*; lib. IV ep. 205, *Olympio presbytero, scholastico*; lib. V ep. 219, *Theodoro diacono*.

Cum his litteris conferri possunt aliæ permultæ, quibus Isidorus, se viris illis petulantibus et luxuriosis epistolas sæpius misisse, plane declarat; velut, lib. III ep. 67, 90, 323, 397; lib. V, ep. 84, 210, 285, 564.

Cum igitur Isidorus ipse multis locis declaraverit, se Eusebio episcopo, Zosimo, Maroni, Martiniano et Eustathio presbyteris litteras misisse, vix intelligi potest quomodo Heumannus omnes, quæ ad homines istos datæ sunt, epistolas in umbra scholastica, ut ipse ait, compositas, neque ad eos quorum præfixa sunt nomina missas fuisse, statuere potuerit; præsertim cum ipse p. 15 se Isidori epistolas perlegisse, justaque adhibita attentione perlustasse affirmaverit.

At non sufficit aliorum opiniones refutasse, verum meam de Isidori epistolis sententiam explicabo, quam, si fieri potest, veterum scriptorum testimoniis firmisque, quæ ex ipsis hujus viri litteris deprompta sunt, argumentis, probari oportet. Ego autem verum sensisse arbitror Schroëckhium (a), qui plurimas Isidori epistolas non ea forma qua in editis excusæ sint exemplaribus, ab auctore scriptas esse, sed a monachis excerptas ad nostram usque ætatem pervenisse, acute conjecit. Cum vero ipse argumentis hanc suam sententiam probare ab instituti ratione alienum esse censuerit, nobis hæc relicta est provincia.

Favet autem, ut equidem arbitror, Schroëckhii conjecturæ illud Irenæi dictum, quod prima jam attulimus hujus commentationis parte, cujusque verba huc spectantia hæc sunt: «Has omnes beati Isidori (epistolas) — excerptas et transtuli ex epistolis ejus duobus millibus.» Quæ verba duplici quidem modo explicari possunt. Nam Irenæus, ut Lupus præclare notavit, non omnes Isidori epistolas in vetustissimis illis Acæmetensis monasterii codicibus perscriptas, verum eas tantum quæ ipsi usui

(a) Schroëckh. *Hist. eccl.* vol. XVII. p. 526.

A esse poterant, in suum transtulit opus. Inde facillime quispiam colligere possit, Irenæum nihil aliud dicere voluisse, nisi se e multis Pelusiotæ epistolis quasdam suæ opinioni faventes elegisse easque transtulisse. Attamen tum verbis, tum rei mihi quidem videtur esse aptior altera horum verborum explicandi ratio. Statuo enim, Irenæum verbis illis hanc subsessisse sententiam: Has omnes Isidori epistolas non ad verbum descripsi, sed excerptasque in meum transtuli opus. — Et certe operam perdidisset, nisi ea tantum Isidori verba, quibus sententiam suam probari posse judicabat, verum etiam quæ ad rem prorsus non pertinebant, omnia nempe quæ formam spectant epistolice, salutationes aliaque ejusmodi, descripsisset. Quod cum tam facile sit intellectu, non solum Irenæum, verum multos harum epistolarum descriptorum idem sensisse arbitror. Neque qui Isidori litteras quæ in editis Patrum exstant catenis, cum illis quæ in editione Parisiensi excusæ sunt, conferet, hanc sententiam pro mera habebit hypothesi. Etenim ex instituta comparatione catenarum auctores Pelusiotæ epistolas non religiose descripsisse facillime intelligitur. Quod etsi exemplis quibusdam statim possim ostendere, tamen, cum ab instituti nostri ratione non alienum sit, omnia quæ catenas cum litteris a Chatardo, Rittershusio et Schotto editis comparantes notavimus, cum lectore communicare benevolo, et cum, probata aliis quoque argumentis Schoëckhii sententia, ad hanc rem recurrendum sit, hic nobis omnia illa liceat omittere.

Deinde autem ex eo quod plurimæ Isidori epistolæ omni carent forma epistolice, eas non sic uti in editione Parisiensi exstant, ab auctore scriptas esse jure colligitur. Cf. lib. I, ep. 103, 161, 228, 236, 258, 244, 279, 294, 295, 296, etc.

Tertium et quidem gravissimum, quo hanc de Isidori epistolis sententiam conamur probare argumentum ab epistolis quæbis in editis exstant exemplaribus petitum est. In his enim maximam partem ad verbum sibi respondentibus interdum fit, ut res in altera multis verbis exposita, in altera paucis absolvatur; ut cogitatum in hac prorsus omissum in illa adjiciatur, ut denique miræ reperiantur multorum verborum transpositiones. Quæ omnia, ut equidem arbitror, tum demum recte explicare poteris, si Schroëckhii favebis sententiæ. Sed ut lector quisque de hac re judicare possit, exempla quædam afferantur necesse est.

LIB. II, EP. 162.

LIB. V, EP. 116.

Ἐπειδὴ γέγραφεσ θαναμάζειν, ὅπως τὸ ἱερᾶσθαι Ζώσιμον τὸν δοχοῦντα εἶναι πρεσβύτερον δεινὸν ὄν, οὐ δεινὸν εἶναι δοκεῖ τῷ παρανόμως αὐτὸν (b) χει-

Ἐπειδὴ γέγραφεσ θαναμάζειν, ὅπως τὸ ἱερᾶσθαι Ζώσιμον δεινὸν ὄν, οὐ δεινὸν εἶναι δοκεῖ τῷ παρανόμως χειροτονήσαντι ἀνεπιστέλλω ὅτι οὐ μὲν

(b) Αὐτῶ codd. Vat. 649, et Alt.

ροτησαντι, φησαιμι δε
αυτος μεν απο μισοπονη-
ρου και φιλαγαθου τρο-
που δικαιως αναγκαις·
ουδεις γαρ προς τουτ' αν-
τερει (α). Εγω δε σοι κα-
κεινο παραινεσαι δικαιον
ψηθην, καθαραν κακηγο-
ριας (β) την γλωτταν δια-
τηρησαι. Ει γαρ κακεινος
μυριων, ως γεγραφας,
εστιν δεξιος θανατων, μη-
δε (c) τη τιμη βελτιωθεις,
αλλ' οπλω κακίας τη λε-
ρωσύνη χρησησάμενος και
τολμων τα αδολμητα· διδ
οκ παρὰ του δεκαστου
κριτου, ει μη γνωσιμαχη-
σαι, σφοδροτάτας απαι-
τηθήσεται δικας· ου γαρ
δικος ο θεός· αλλ' ουν (d)
το σαυτου στόμα μιαινειν
ουκ ειης δικαιος, τας μια-
ρας εκεινου πράξεις εκ-
κωμωδων.

LIB. IV, EP. 56.

Η εκ φιλαρχίας, οί-
μαι, η εκ προλήψεως, δύο
δυσκαταγωνιστων παθων,
τας αιρέσεις τετέχθαι· οι
μεν γαρ (e) εν τοις υπη-
κόοις μη αξιώσαντες ει-
ναι, μηδε καταδεξάμε-
νοι νεωτέρας διδασκαλιας
σπέρμα καταβλήχασι,
τοις καθεστωσιν εμμενειν
μη καταξιώσαντες.

LIB. I, EP. 271.

Η φύσις η άνθρωπεια,
θαυμάσια, ουτε ανεπιδεκ-
τός εστι κακού, ουτε φυ-
σικώς κέκτηται τα κακά·
αλλά γνώμη ταυτα προσ-
ειμένη την των καλων (f)
υπομένει απόπτωσιν.

LIB. I, EP. 272.

Εκεινο ο γεγραφας (g)

απο μισοπονηρου τροπου
εικότως αναγκαις· ου-
δεις γαρ προς τουτο αντι-
είποι· Εκεινο δε σοι πα-
ραινεσαιμι, καθαραν κα-
κηγοριας την γλωτταν
διαφυλάξαι· ει γαρ εκει-
νος μυριων δεξιος, ως
γεγραφας, σκηπτων, μηδε
τη τιμη βελτιωθεις, αλλ'
οπλω κακίας τη λερωσύνη
χρησησάμενος, και τολμων
αδολμητα· αλλά σύγε το
σαυτου στόμα μιαινειν
ουκ οφελεις, τας μιαρας
εκεινου πράξεις εκτρά-
γηδων, και την των τρο-
πων σκαιότητα διηγούμε-
νος.

LIB. V, EP. 239.

Η εκ φιλαρχίας, οίμαι,
η εκ προλήψεως, δύο
δυσκαταγωνιστων παθων,
τας αιρέσεις τετέχθαι (h).
οι μεν γαρ εν τοις υπη-
κόοις μη αξιώσαντες ει-
ναι· οι δε μετα το προ-
ληφθηναί, διδαχθηναί μη
καταδεξάμενοι, νεωτέρας
διδασκαλιας σπέρματα κα-
ταβλήχασι, τοις καθε-
στηκόοις εμμεναι μη
αξιώσαντες.

LIB. I, EP. 303.

Η φύσις η άνθρωπεια,
θαυμάσια, ουτε ανεπιδεκ-
τός εστι κακων, ουτε φυ-
σικώς κέκτηται τα κακά,
αλλά γνώμη και βαθυμία
την απόπτωσιν υπομένει
των χρηστων· οπερ και
ο πρώτος πέπονθεν αν-
θρωπος και των ορων

και ο πρώτος πέπονθεν
άνθρωπος, αλλ' ο δευτερος
αυτη την προτεραν μορ-
φήν αποδέδωκεν, εν εκεί-
νη αφράστως γενόμενος,
και ταυτην θεοπροπως
διορθωσάμενος.

LIB. V, EP. 474.

Παυλῶ.

Τας αρετας τιμα, μη
τας ευημερίας θεράπευ-
αι μεν γαρ θάνατον εισι
χρημα, αι δε βραδύς σβέν-
νυνται.

της σωτηρίας εξίπεσεν,
ην αυτη πάλιν ο δευτερος
εξ αυτου (i) αποδέδωκεν
άνθρωπος, ο την αληθη
φύσιν ημων εν αυτω επι-
δεξάμενος (j). Θεός γαρ
ων αληθώς, γέγονεν αν-
θρωπος αληθώς· εκ δύο
φύσεων (k) εις Υιός ων του
θεου, ου τραπεις οπερ ην
εν τω γενεσθαι ο εσμεν.

LIB. II, EP. 416.

Παυλῶ περι εορτων.

Τας αρετας τιμα, μη
τας ευημερίας θεράπευ-
αι μεν γαρ θάνατον εισι
χρημα, αι δε βραδύς
σβέννυνται. Και ταυτα
μεν εις τοσουτον. Μη αγ-
νοει δε οτι ο θεός τας
εορταις και παλαι και νυν
εγκατέδωκε των ευεργε-
σιων τα υπομνήματα, εν'
οι πανηγυρίζοντες εναι-
ολον την τουτων μητην
εχοντες, μη εις μέθην,
αλλ' εις ευχαριστιαν και
αρετην τρέπουντο.

His, quas ultimo loco attulimus, litteris inter
sese collatis solis luce clarius apparet, virum qui
huic Isidori epistolæ addidit inscriptionem περι εορ-
των, quique longiorem ejus tradidit recensionem,
eam si non ad verbum, at certe religiose descrip-
sisse; hunc vero ethicum illud præceptum magni
æstimantem, et quid Pelusiota de festis censuerit
parum curantem omisisse. Quæ mea sententia mi-
rum in modum eo confirmatur, quod Cotelerius in
Ecclesiæ Græcæ Monumentis (l) in codice manu-
scripto, ex quo Patrum apophthegmata ad ethicen
spectantia collegit, primam tantum hujus epistolæ
partem exstare tradidit.

Postremo in medium proferre placet, quas p. 47
ultimo loco attulimus Isidori epistolas:

LIB. V, EP. 221.

Ευτοριῶ διακόνῳ.

Ισθι, ὦ αγαθὲ, οτι ει
οιστὰ και φορητὰ και
εύιατα πταισοιμεν, και
πάθοιμεν τι ενταυθα δει-

LIB. III, EP. 203.

Ευτοριῶ διακόνῳ (m).

Ει μεν οιστὰ και φο-
ρητὰ (n) και εύιατα άμαρ-
τήσαντες, πάθοιμεν τι εν-
ταυθα χαλεπὸν αποτριβό-

(a) Άντερειν codd. iud.

(b) Κατηγορίας cod. Bav.

(c) Μηδεν cod. Bav.

(d) Ουν γε Codd. Vat. 649. et Alt.

(e) Οίμαι addit codd. Bav.

(f) Χρηστων cod. Bav.

(g) Γέγραφα cod. Vat. 649. et Alt.

(h) Τετέχθαι codd. Vat. 650. et Alt.

(i) Εξ ούρανοῦ codd. Vat. 649, Alt. et Bavar.

(j) Επειδειξάμενος cod. Bav.

(k) Έν δύο φύσεσιν Chat. et Bill.

(l) Tom. I, p. 188.

(m) Εύσταθίῳ διακόνῳ cod. Vat. 650.

(n) Sic scribendum esse ex illa libri v epistola
conjecimus. Chatardus excudi curavit, εις τα και
φορ.; Kittersh., εις και τα φορ. — Cod. Vat. 650,
οι και τα φορ.

νῶν, ἀποτριβόμεθα τὰ πταίσματα· εἰ δὲ ἀπάνθρωπα καὶ δεινὰ, κάκεισε τιμωρηθῆσόμεθα, κουφοτέρων μὲν, εἰ κἀνταῦθα τι πῆθοιμεν, βαρύτερον δὲ, εἰ ἀπαθεῖς ἀπέλθοιμεν. Ἄλλ' ἵνα μὴ λέγειν ἔχοις, ὡς αὕτη ἀπόφασίς ἐστὶ καὶ ὡς ἀπόδειξις, διὰ μαρτυριῶν ἀξιόχρεων βαδιέεται ὁ λόγος. Περὶ οὖν τῶν ἐνταῦθα ἀποτριβομένων τὰ πταίσματα, μάρτυς παραγραφῆν μὴ ἐπιδεχόμενος ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγων περὶ τῶν ἀναξίως τῶν μυστηρίων μετεληφθέντων· διὰ τοῦτο ἐν ἡμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄβρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἔκαιοι. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Καὶ τὸ εἰρημένον δὲ πρὸς τὸν ἀποτηγανιζόμενον πλούσιον, ταύτης ἐστὶ τῆς ἔννοιαις, ὅτι· Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, ὁμοίως δὲ καὶ Λάζαρος τὰ κακὰ· τοῦτέστιν· Εἰ πέπρακται σοὶ τί χρηστὸν, τοῦτ' ἀπέληφας, τρωφῆσας καὶ μηδεμιᾶς πειρασθεῖς μεταβολῆς· εἰ δὲ τι κάκεινψ πεπλημμέληται, τοῦτ' ἀπεληφεν ἐν τῇ ἀπαρμυθῆτι πενία δεδαπανημένος. Περὶ δὲ τῶν κἀνταῦθα δεδωκότων δίκην, κάκει δωσόντων, αὐτὸς ὁ κριτῆς ἐν Εὐαγγελίοις ἀπεφήνατο· Ἀνεκτότερον ἐστὶ γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων, ἢ τῇ πόλει

μεθὰ τὰ ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ ἀπάνθρωπα καὶ συγγνώμης μείζονα, εἰ μὲν ἐνταῦθα δοίμεν δίκην, κάκει δῶσομεν, κουφοτέρων δέ. Εἰ δὲ τάνταῦθα διαφύγοιμεν, ἄκρατον καὶ ἀπαραμύθητον ὑφέξομεν ἐκείσε τὴν τιμωρίαν. Εἰ δὲ ἀποφάσεις (a) ταῦτ' εἶναι ἡγῆ, ἐγγυησονται αἰθεῖαι Γραφαί. Περὶ μὲν γὰρ τῶν εὐλατὰ ἁμαρτανόντων (b), ἔφη ὁ Ἀπόστολος· Κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Περὶ δὲ τῶν ἀνίατα πταισάντων, κἀνταῦθα μὲν δεδωκότων δίκην, κάκει δὲ δωσόντων, αὐτὸς ὁ κριτῆς ἔφη· Ἀνεκτότερον ἐστὶ γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας (c), ὡς κἀνταῦθα μὲν δεδωκότων, κάκει δὲ δωσόντων μὲν, ἡμερωτέρων δέ. Περὶ δὲ τῶν ἀπαραμύθητον καὶ ἄκρατον ὑπομενόντων τὴν κόλασιν, φησὶν· Ἀνεκτότερον ἐστὶ γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ, τῇ τοὺς θεοὺς κήρυκας δηλονότι ἀπελασάση. Τοὺς γὰρ ἐνταῦθα δίκην δεδωκότας τοὺς μὴ δεδωκότας παραβαλῶν, καὶ ἡμερωτέρων φήσας αὐτοὺς δῶσειν, ἀσυγγνωστον καὶ ἀργαλεωτάτην ἀπέφηνε τῶν ἐνταῦθα μὴ δεδωκότων δίκην τὴν τιμωρίαν.

ἐκείνῃ. Καίτοι κἀνταῦθα δεδωκασί δίκην καὶ Σοδομίται καὶ Ἰουδαῖοι, οἱ μὲν κυρὶ δαπανηθέντες, οἱ δὲ πολέμῳ καὶ λιμῷ παραδοθέντες, καὶ εἰς τσαύτην ἀπορίαν καταστάντες, ὡς καὶ τῶν οἰκείων γεύσασθαι παίδων. Πάντως γὰρ ὑπὸ ὀδόντας ἔλθειν ἢ ἀνάγκη ἐξεδιάσαστο.

Etsi equidem magnum inter singula harum epistolarum verba intercedere discrimen non inficior, tamen utramque epistolam Eutonio diacono scriptam esse intelligenti, atque cogitanti mihi de ingenti utriusque, si cogitationum series spectatur et connexus, similitudine, verosimile visum est duos, qui Isidori de pœnarum distributione sententiam afferre voluerunt, viros unam eandemque illius epistolam diverso modo excerpssisse. — Idem de mea quidem sententia statuendum est de illis, quæ p. 47 a nobis in medium prolatae sunt epistolæ.

Quo accepto, epistolarum numerus, quem supra indicavi, imminueretur, nisi Fabricius (d) notaret Michaelem Glycam in epistola 84, ad Joannicum, citasse Isidorum Pelusiotam οὕτως ἐν ἐπιστολαῖς λέγοντα· « Ὅσπερ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὑποπεσὸν τοῖς ὀδοῦσι τοῦ ζῆδου φθορὰν μὲν τῆνικαῦτα ἐδέξατο, διαφθορὰν δὲ οὐκ εἶδεν, οὕτω καὶ νῦν αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τοῖς ὀδοῦσιν ὑποπίπτον τοῖς ἡμετέροις φθορὰν μὲν ὁμοίως ὑφίσταται, διαφθορὰν δὲ οὐκ ἔγνω, ἀλλ' εὐθέως ἀφθαρτιζόμενον τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ δίδοται μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς αἰῶνα συμπαρᾶμεναι ταῖς τῶν δικαίων ψυχαῖς. »

Quæ verba equidem inter epistolas a Chatardo, Rittershusio et Schotto editas invenire non potui. Quare, si illa revera ab Isidoro scripta esse censens, habes ejusdem epistolas mille nongentas nonaginta octo superstites typisque expressas.

Sed illum multo plures scripsisse est verosimillimum. Nam ex eo, quod Facundus (e) duo tantum epistolarum millia commemoravit, nihil aliud mihi quidem consequi videtur, quam hunc eas omnes non habuisse cognitatas. Suidas (f) vero novem et Nicephorus (g) decem millia ab Isidoro scriptas esse affirmarunt. Quorum testimoniis, etsi illos numerum auxisse largiamur, apparet tamen multo plures existisse Isidori epistolas ac penes nos sunt editæ.

enim eadem hæc epistola libro primo ubi locum 360 tenet.

(e) Facund. *Defens. trium cap.*, lib. II, cap. 4.

(f) Suid. s. v. Ἰσίδωρος· Ἐπιστολάς, inquit, ἐρμηνευούσας τὴν θείαν Γραφὴν γ' γέγραψε, καὶ ἐτέρας ζ', καὶ ἄλλα τινά. Sic ferre codd. emendatos testatur Sirmondus ad Facundi l. c.

(g) Niceph. *Hist. eccl.* lib. xiv, cap. 53· Πολλὰ μὲν αὐτῷ ἐγράφη ὑφελείας ἀπάσης ἐμπλεῶν μάλιστα δὲ ἐπιστολαί, χάριτος παντοίας μεσσίαι, θείας τε ἅμα καὶ ἀνθρωπίνης, ὡσεὶ χιλιάδες δέκα, δι' ὧν πᾶσαν τε τὴν Γράφην σαφηνίζει, καὶ σύμπαν ἦθος παιδεύει διδασκαλικώτερον ποιούμενος τὴν ὑφήγησιν.

(a) Cod. Vat. 650, ἀπόφασιν.

(b) Cod. idem, ἁμαρτανόντων.

(c) Cod. idem, Γομόρρων.

(d) Fabric. *Bibl. gr.* l. c. p. 254. — Idem eodem loco Isidori epistolas complures a Leontio Byzantino laudatas esse tradit, in illisque unam ad Theonem, quam, ut ipsius utar verbis, in editis diu incassum quaeras. Vult autem ut ex indice scriptorum in Leontii contra Nestorium libros (p. 174.) apparet, eam Pelusiotæ ad Theonem epistolam significare, quam ille in primo contra Nestorium et Eutychem libro protulit. — Cf. Maxima biblioth. VV. PP. tom. ix, p. 681. — In eo tamen fallitur Fabricius. Exstat

PARTIS SECUNDÆ

APPENDIX DUPLEX:

COLLATIO EPISTOLARUM QUÆ IN EDITIS ET INEDITIS PATRUM CATENIS EXSTANT.

Vide infra ad calcem Epistolarum Isidori.

PARTIS SECUNDÆ APPENDIX III.

ISIDORI PELUSIOTÆ.
EPISTOLARUM CODICES MANUSCRIPTI.

Codices quatuor Acemetensis monasterii omnium A vetustissimi continuerunt, uti Irenæus et auctor anonymus, quorum testimonia p. 13, 14, a nobis allata sunt, tradidere, duo millia epistolarum, quas easdem fuisse, atque nos habemus excusas, arbitratur Tillemontius et Fabricius; neque ego, quo doctissimorum virorum sententia aut debilitetur aut confirmetur, quidquam possum proferre.

Billii et Chatardi codices.

Jure autem mireris eorum negligentiam et incuriam, qui Isidori epistolas ediderunt, neque codices, quibus usi sunt, accurate describere. Etenim Chatardus in sua ad Godofredum Billium Epistola, quæ editioni ejus præfixa est, p. 4, Ludovicus, inquit, *Barus præter alia multa exemplaria hujus nostri Isidori græcas epistolas ex museo Cardinalis Sireleti eleganter scriptas fratri tuo, interpreti nostro, misit. Quæ ei tanto gratius fuere, quanto magis depravati erant et mendis scatebant codices illi, quibus tum utebatur.* Neque alibi accuratiorem horum codicum descriptionem invenire potui.

Rittershusii codex Bavaricus.

Eodem jure Rittershusium quoque vituperare licet, quippe qui in epistola ad Janum Gruterum, editioni ejus præfixa, nihil de codice, quo usus est, dicit, quam sibi illum e bibliotheca principis Bavaricæ esse traditum.

Sed Hardtius in catalogo CODD. bibl. reg. Bav., vol. I, p. 247, 248: *Cod. XLIX, est chartaceus, inquit, charta solida et levi, titulis et initialibus miniatissimis, litteris minutis et elegantibus, cum correctionibus marginalibus, in-folio, a Petro Carneade Epidaurio Venetiis exaratus, sæc. XVI, foliorum numero 420, optime conservatus et inscriptus.* Continetur autem eo:

fol. 1. — fol. 173.

Ἡ ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς θείας Γραφῆς περὶ τῆς τοῦ πάντος δημιουργίας εἰς τὸν στέφανον ἐνιαυτοῦ καὶ τροχοῦ γενέσεως. — Sunt epp. 659, quarum prima ad Isidorum episcopum, ultima ad Paulum data est;

quæque omnes ex hoc codice in officina Commeliniana anno 1605, græce et latine editæ sunt (curante Rittershusio). In fine codicis habetur index alphabeticus initiorum epistolarum a Gretsero editus.)

fol. 173. — fol. 250.

Exstant aliæ Isidori epistolæ 489, quarum prima ad Nilum (lib. I. ep. 1), ultima ad Zosimum (lib. II. ep. 298.) scripta est, easque Hardtius cum editione Veneta, quæ prodit anno 1745, contulit, quodque, ut ipse dicit, in illa diversum fuit, notavit. Fieri autem non potuit quin omnes, quas exscripsit ille, scripturæ diversitates ad epistolarum pertinerent inscriptiones, cum latine tantum in illa editione exstent Isidori epistolæ. Quare operam omnino videtur perdidisse, præsertim, cum omnia fere a Rittershusio, jam notata essent, his tantum exceptis:

Lib. I. ep. 394, cod. Bav. Ἐκδίκω — ed. Ven. Ecdicio. — lib. II. ep. 109. Bav. Μαρώνη — Ven. Marco. — lib. II. ep. 161. Bav. Ἀφροδισίω. — Ven. Aphrasio. — lib. II. ep. 235. Bav. Παύλω πρεσβυτέρω — Ven. Hermino comiti.

Huic vero libro manuscripto similis est ejusdem bibliothecæ cod. L., in quo inde a fol. 249 eadem exstant Isidori epp. Hardtius enim l. I. p. 277, Quum ab iis, inquit, quæ in cod. 49. habentur, non differant, lectorem ibi remitto plura quæsiturum.

Cæterum a Hardtio edoctus quæ Montefalconius in *Bibl. bibl.* p. 588. E. n. xcvi. et xcvi. de duobus his codd. tradidit facili opera et supplere poteris et corrigere. — Cf. Harles ad Fabr. *Bibl. græc.* vol. X, pag. 482, lin. 2 — lin. 7.

Dicenti vero mihi de Rittershusii codice Bavarico liceat etiam alios ejusdem bibliothecæ commemorare libros manuscriptos, in quibus Isidori epistolarum extant fragmenta.

Cod. cclxxvii. fol. 332. Τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἀπόκρισις περὶ τῆς βραχυλογίας τοῦ Πάτερ ἡμῶν. — cf. Hardt. l. I. Vol. III. p. 163.

Cod. cccclxxvi. Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως. — Init. Ἀὐτὸν θαυμάζω καὶ ἐκπλήττομαι — Fin. — μὴ ἠληθευκέναι δυσχυρίζομενοι. Cf. Hardt. l. i. vol. iv, p. 184.

Schotti Codex.

Uti Chatardus et Rittershusius ita Schottus de codice, quo usus est, Vaticano nihil dixit.

Francisci Areudii codices sex.

Vaticanus 649.

Vaticanus 650.

Altæmsis 1.

Altæmsis 2.

Sfortianus, qui idem forsitan est atque ille, quem Montefalconius, codices Cardinalis Sfortiæ enumerans, — cf. Ejusd. *Bibl. bibl.* p. 699, D. — Isidori epp. 58. continere tradidit. Cæterum in alio ejusdem Bibliothecæ manuscripto exstant Pelusiotæ ad Theognostum presbyterum de triduo resurrectionis, et ad Timotheum lectorem de eadem re epistolæ. Cf. Montefalc. l. i. p. 699, B.

Barberinus 6.

De omnibus his nos quoque accuratius agere non possumus, quia Petrus Possinus, qui Areudii edidit collationes, ne verbo quidem illos descripsit; neque in aliis codicum catalogis eosdem commemoratos invenimus.

Codex bibliothecæ Cardinalis Ottoboni

continet Isidori epistolas M. — Cf. Montf. l. i. p. 185 A.

Codex monasterii Cryptæ Ferratæ

anno 986 post Christum scriptus, continet Isidori epp. 1600; cf. Montf. l. i. p. 199, B. — Ejusdem diar. Ital. p. 368. — Ejusdem Paleographia græca p. 45, ex ed. Par. 1708.

Codex in aliqua bibliotheca Romana,

cujus nomen excidit Montefalconio, continet Isidori, Synesii et Libanii epistolas. Cf. Montf. l. i. p. 201, D.

Codices Laurentiani.

Bandinius in catalogo codd. gr. bibl. Laurent. vol. II, p. 606, n. viii. codice xvi. plutei 60. contineri tradit:

Τοῦ ἀγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολαὶ σὺν τεχνολογίᾳ. Sunt autem epistolæ decem:

- 1) Ζηνοδότῳ. inc. Εἰ καὶ Νῶε τῆς οικίας —
- 2) Ζευσίμῳ. inc. Ἡδέως ἀν ἐροίμην σε —
- 3) Οὐκ ἔστιν ἀδελφοὶ ἀσκήσεως πληροφορία —
- 4) Ὁ τοῦ Θεοῦ ἱερεὺς ἐπειδὴ ἐγγίξει —
- 5) Ζύμη ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀφωμοίωται —
- 6) Χρὴ τοὺς τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν —
- 7) Ὅσπερ οἱ ναυτικοὶ βρώματι —
- 8) Εἰ λόγοις ἐτρώθεις —
- 9) Ἄρτος ὁ Κύριος κέκληται —
- 10) Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ. inc. Ἡδύνασο ἐπικουραῖν τοῖς βοηθείας προσδεομένοις. Idem Bandinius l. i. vol. III. p. 298, n. iv. Isidori epp. 411 in cod. viii.

plut. 86. exstare affirmat, quarum duplicem dedit recensionem, alteram secundum ordinem quo litteræ in codice exhibentur, appositis singularum initiis, alteram secundum litteras alphabeti. — Nescio autem num hic codex idem sit, atque ille, quem Montefalconius l. i. p. 406, A in eadem bibliotheca exstare, et epp. 312 continere tradidit.

Codices bibliothecæ S. Marci Venetiis.

1) Jam Sixtus Senensis in quarto bibliothecæ sanctæ libro se codicem, Isidori epistolas 1148 continentem, ibi reperisse tradidit, eundemque, teste Fabricio, Montefalconius, in diario Italico p. 42, sæculo XIV, exaratum memorans, epistolas 1200 continere testatur; quibus Bessarion Venetorum dono dedit senatui, catalogum, quem idem Montefalconius in *Bibl. bibl.* p. 467-477 exhibet. Commemoratur enim in hoc p. 473, A Isidori epistolarum 1148 codex chartaceus. Finito autem hoc catalogo p. 477, Ex tanta, inquit Montefalconius, suppellectile hanc solum brevissimam codicum notam accipere potui:

« Codex sæculi XIV. Ἐπιστολαὶ τοῦ ἀγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς θείας Γραφῆς περὶ τῆς τοῦ παντός δημιουργίας. — Initium epistolæ primæ est ἐπειδὴ κυκλικὸν ἔστι τοῦ χρόνου τὸ σχῆμα — (hoc etiam ab Sixto Senensi notatum fuit.) — Epistolæ igitur, ita enim pergit, ad diversos missæ numero 1200 quæ ad interpretationem sacræ Scripturæ conferunt, secundum ordinem librorum et versuum V. et N. T. digestæ sunt. Quum autem inter Isidori epistolas, quæ ad ter mille cussæ sunt, multæ in explanandis sacræ Scripturæ locis versentur, non ausim dicere easdem aut diversas esse ab iis, quæ in isto codice comparant. » Hactenus Montefalconius. Fabricius vero ex codicis initio, ἐπειδὴ κυκλικὸν ἔστι — quod, uti jam a Caveo notatum sit, nulli ex editis congruat, plures in hoc codice latere Isidori epistolas adhuc ineditas collegit. Sed erravit vir alioqui cautus et diligens. Etenim illud est initium primæ libri quarti epistolæ; quod jam a Rittershusio in nota ad hanc epistolam secunda adnotatum video, in qua ille, Id mihi, inquit, satis argumenti est præter alia, quæ domi habeo, ex codice illo Veneto Bavaricum, unde has epistolas depremissas publici juris primi fecimus, descriptum esse. Quare et in editionis suæ titulo excudi curavit: « Quartus liber nunc primum exit novus, ex eodem eod. Bav., cui Venetus in *Bibl. S. Marci* respondet. » Et sane id hujus viri favet sententiæ, quod Hardtius in catalogo cond. bibl. Bav., cujus verba supra a nobis allata sunt, Rittershusii codicem a Petro Carneade Epidaurio sæc. XVI. Venetiis exaratum esse tradidit.

Sed utut hæc sint, id habeo certissimum, quod Laurentius Theopulus in græca divi Marci bibliotheca affirmat, scilicet, exstare in codice cxxvi, chartaceo, qui sæc. XIV. exaratum sit, S. Isidori Pelusiotæ epistolas 1148, easque omnes in editione Parisiensi jam excusas esse, præter unam Paulo in-

scriptam, cujus initium : Ὅτι δὲ ἐπιμόνας ἔχειν τῇ Ἀμαλέτῃ—Priores 484., sic deinde pergit, continent sacrae Scripturae interpretationes : sequentes 175, circa varia argumenta versantur : postremae 489 titulis carent, et fere omnes in primo et secundo libro praedictae editionis reperiuntur; pleraeque diversis ac in editis nominibus inscriptae sunt.

II. Eodem Laurentio Theupulo teste — cf. l. 1, p. 283. — Cod. DXXV continet Isidori epistolae 13.

1) Zosimo. inc. Τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτιῶν — 2) Ad ascetas jejunantes. inc. εὐθύνας ὑπέξιν — 3) Hieraci clarissimo. inc. βλος ἀνευ λόγου — 4) Eutonio diacono..... πάντα ποιούντων ἡμῶν. — 5) Eidem. inc. τοῖς δεινοῖς ἀνδράσι — 6) Archontio monacho. inc. τῇ λαβίδι λαβῶν — 7) Ermino. inc. ὑποθές τὴν χεῖρά σου — 8) Epagatho presbytero. inc. ἐπεγράφη ὁ Κύριος ἐν τῇ μήτρᾳ — 9) Paulo Archimandritae. inc. πόλλην ὡς ἔγνωσεν — 10) Strategio. inc. βάβδον καρυτῆν. — 11) Theopempto. inc. τὴν συκῆν οὐχ ἀπλῶς — 12) Lampecio monacho. inc. πολλὰ προφάσεις εἶσι — 13) Theodulo..... σκανδαλίζῃ ἐπὶ τῇ κόνῃ — 15) Gorgonio. inc. πολυδύναμον καὶ πολυθρόλλον —

Codices Vindobonenses.

I. Lambecius in commentariis de bibl. Cæs. Vindob. lib. v, p. 245. « Cod. CCXCI est, inquit, chartaceus, antiquus et bonae notae in quarto, sed in principio et fine mutilus, constatque nunc foliis trecentis undecim. » Continentur eo hæc :

« Primo, et quidem a fol. 1, p. 1, usque ad fol. 300, p. 4, S. Isidori Pelusiotæ epp. 1000 de interpretatione sacrae Scripturae, quarum quinque priores omnino desunt, sexta autem ad Arsenuphium dimidia parte priori est mutila, atque incipit hæc his verbis : ἀλλ' ἵνα μὴ παντελῶς φαντασθῶμεν — Ultima demum sive millesima ad Lampetium episcopum inscribitur, atque incipit hoc modo : Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ. Διὰ τὰ πρὸ Ζώσιμον. — Ἄλγῳ μὲν καὶ αὐτὸς κομῶν — Opera pretium autem fuerit has Isidori epp. accurate conferre cum editionibus impressis. Forsan enim in hoc codice quaedam exstant nondum edita. » — Quam vero Lambecii opinionem falsam esse contendit Kollarus in edit. bibl. Lamb. tom. V, p. 509, ubi hæc exstant ejusdem verba : « Cæterum diligenter collato hocce codice cum Isidori epistolae Parisiis anno 1638, a Morellio vulgatis, ne unam quidem ineditam, imo tres editas in codice nostro desiderari, comperi; scilicet eas quæ in editis lib. II, n. 128, 277 et 297, leguntur. Deinde, sic enim pergit, in libros partitionem codex noster non agnoscit, neque ultra eam, quæ in vulgatis est libro III, ep. 200, progreditur. »

II. Codex CCXCII, ejusdem bibliothecæ est, Lambecio l. I. p. 246; et Kollario l. I. p. 520, 521, testibus, chartaceus, antiquus, in-quarto, constatque foliis trecentis sedecim. — Continentur eo : « S. Isidori Pelusiotæ epp. 93 de interpretatione sacrarum Scripturarum, quarum prima ad Palladium diaco-

num (lib. III, ep. 216), ultima autem ad Lycænam (lib. I, ep. 179.) data est. Notandum præterea est inter epistolas unam esse, quam inter epp. a Rittershusio et Schotto editas non reperi, nempe duodecimam ad Thalelæum monachum, cujus titulus et principium : Θαλαλαίῳ μοναχῷ. Ἐν τῇ σκηνῇ τῶν θεάτρων ἀρμόδιον, τίς σε οὐ κερμαδῆσει κ. τ. λ. » Cf. Montefalc. *Bibl. bibl.* p. 550. B.

III. Codex CCXIII. duodecim continet Isid. epp., quarum prima ad Theodosium scholasticum sic incipit : Τὸ περισσὸν ἢ ἀλλότριον. — Cf. Montefalc. *Bibl. bibl.* p. 548. B.

IV. Codex CIV. est Kollario teste chartaceus, foliorum trecentorum et sedecim, sæc. XV. initio scriptus. Continentur autem, ut idem in supplemento ad Lambecii commentarios libro primo p. 644, 645 tradit, in eo inde a folio 281 Isidori Pelusiotæ epp. 414. — « Auctoris quidem, ita pergit ille, nomen in exempli fronte non comparet, sed cum illud, tum etiam epistolarum numerum indicaverat Cl. Teugnagelius, præscripto suo manu hoc titulo : S. Isidori Pelusiotæ epp. quatuordecim et quadringentæ. 414. Hæc ille. Prima sine epigraphæ incipit : Οἱ μὲν ἄγιοι τῆς μοναχικῆς φιλοσοφίας κορυφαῖοι καὶ ἡγεμόνες — Data fuit ad Nilum monachum, quæ in impressis etiam exemplis primum locum occupat. Cæterum de hoc codice Forlosiæ nostri judicium erat hoc : Epistolarum, inquit, ordo idem plane est, ac is, qui in edit. Par. Jacobi Billii servatur; sed multas variantes ab illa lectione obiter observare nobis contigit. » — Cf. Montef. *Bibl. bibl.* p. 562, A.

Quod vero contendit Fabricius bibl. gr. lib. v. cap. 37, §. 3, p. 255, cf. ed. Harl. vol. x, p. 480, Lambecium libro I, p. 149 testari codicem epp. 2000 græcum in bibl. Vindob. exstare, mihi quidem egregii hujus viri error videtur esse. Nempe Lambecius inde a p. 147 bibliothecam Constantinopolitanam ab Antonio Verderio etiam pluribus scaterere mendis conatur probare. Quem ad finem catalogum librorum 174, a grammatico quodam exhibitum, eodem, quo illum excudi curavit Verderius, modo refert, simulque a Cæsareo hujus catalogi codice meliorum adjicit scripturam. Itaque allatis compluribus, quibus sententiam de Verderii bibliotheca suam probet, exemplis p. 149, in hunc pergit modum : « Epistolæ, Isidori Pel. numero mille et duo. In codice Cæsareo scribitur χιλιάδες δύο bis mille, sive duo millia. »

Codices bibliothecæ Parisiensis.

Cod. MDCCLXXXII continet epp. 1213, isque codex sæculo XIII exaratus dicitur. — Cf. Montefalc. *Bibl. bibl.* p. 732, A, p. 775, D.

Cod. DCCCCXLIX, epp. aliquot. — Cf. Montefalc. l. I. p. 731, A.

Cod. DCCCLXVII, n. IX. epp. 7.

Cod. MCLLX, Isidori fragmentum de libris canonicis. cf. Appendix ad Catal. codb. Paris. vol. II, p. 619.

Cod. MCLLXII, n. 28, ep. 3, n. 33, ep. 1.

Cod. **MMXXVI**, n. 6, epistolam ad Cytium.

Præterea quæ supra jam attulimus conferenda sunt.

Codices Taurinenses.

Codex **CLXXXII**, fol. 1 — fol. 16. Isidori epistolæ. — Cf. catal. cod. hujus bibl. auctore Josepho Pasino vol. I, p. 259. — Montefalc. *Bibl. bibl.* p. 1398, E

Idem Montefalconius p. 1397 A codicem exstare tradidit hæc in bibliotheca, in quo exstarent Diadochi et Isidori Pelusiotæ Ascetica.

In bibliotheca monasterii S. Germani

exstat teste Montefalconio — I. l. p. 1128, E, — codex, quo continentur 6 Isidori ad Cyrillum epp.

Codex Gudianus.

In bibliothecæ Marguardi Gudii catalogo, qui prædiit Kiloni 1706, commemoratur p. 543 liber manuscriptus in-8, in eoque complures τῷ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου epistolæ exstare dicuntur. Exstant autem in eo, quem summa doctissimi Eberti mihi concessit liberalitas, epistolæ septem.

1) Lib. I, ep. 209. Inscriptio epistolæ deest in cod. Lin. 1. εἰ τι πλάνης ἐφοδον des. in cod. — 2. P. εἰσέφρησε, C. ἐπισέφρησε — 6. P. τοῦτο θεοῦ, C. τοῦτο τοῦ θεοῦ — 7. P. τυγχάνειν, C. τυγχάνει.

2) Lib. I, ep. 213.

3) Lib. I, ep. 214. P. Δομιτίῳ, C. Δομετίῳ. Cæterum ep. inscr. deest in cod. lin. 1. τὸ deest in cod. — 4. P. εὐτέλειαν, C. ἀτέλειαν. — 5. P. φείσα, C. ἀφείσα. — 8. ἡμῖν deest in cod.

4) Lib. I, ep. 215. Inscriptio deest in cod. Lin. 2. P. ἐφαρμόζει, C. ἀφαρμόζει. — 9. P. μετ' αὐτῶν, C. μὴ —

5) Lib. I, ep. 216. Ζήνωνι πρεσβυτέρῳ deest in cod. Lin. 6. P. καὶ ἐκείνος, C. κάκεινος. — 9. P. ἐλεγχον, C. εἰς ἐλεγχον.

6. Lib. I, ep. 217. P. τῷ αὐτῷ, C. Ζήνωνι. Lin. 1. εἰ deest in cod. — 1. τὰ deest in cod. — 2. τὰ deest in cod. — 3. P. ὑπεραίροντα, C. ὑπεραίροντα (fors ὑπεραίρων ταῦτα). — 5. P. Ἐλεος, C. Ἐλεον. — 5. P. παρά, C. περί.

7) Lib. I, ep. 31. In cod. epistola omni caret in-
scriptione. lin. 3. ἐν ὀλίγαις ὥραις τὴν αἰώνιον ἑαυτῷ κατασκευάζων κόλασιν des. in cod. — 4. πᾶσαν deest in cod. — 5. πολύτεκτον deest in cod. — 6. μᾶλλον deest in cod. — 6. γνωρίζεσθαι deest in cod. — 8. P. τυγχάνουσιν, C. εἰσιν.

Codices Upsalenses.

Cf. Catalogus centuriæ librorum rarissimorum manuscriptorum et impressorum, qui asservantur in bibliotheca academia Upsalensi, auctore Sparvenfeldelio. Upsalæ 1706.

1) Codex **κxvi**, inde a p. 145. Ἐκλογή ἐκ τῶν ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου. Continet epistolas 131 et quidem :

A Lib. i. ep. 2, 6, 9, 10, 13, 14, 15, 12, 8, 27, 31, 36, 41, 42, 44, 46, 108, 47, 49, 62, 77, 80, 83, 89, 90, 91, 92, 94, 98, 104, 108, 110, 115, 128, 129, 130, 132, 140, 142, 144, 146, 150, 149, 151, 153, 284, 162, 163, 164, 166, 170, 179, 188, 186, 187, 189, 194, 195, 197, 199, 201, 213, 220, 223, 227, 228, 231, 234, 258, 260, 266, 274, 276, 277, 278, 279, 289, 283, 284, 285, 286, 294, 303, 308, 309, 313, 320, 364, 367, 368, 372, 376, 380, 381, 383, 384, 385, 391, 392, 399, 408, 410, 412, 423, 424, 432, 433, 446, 495.

Lib. ii. ep. 30, 76, 86, 165, 105, 214, 295.

Lib. iii. ep. 49, 66, 67, 68, 74, 124, 129, 137, 138, 140, 143, 144, 145, 146, 157.

B) Codex **κxlv**, inde a p. 196. Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολή, quæ sic incipit : ἀκοαί με σκληρὰ ἔξετ. — lib. i. ep. 390. — τοῦ αὐτοῦ. — inc. τὸν μάχας χαίροντα καὶ θορύβοις τερπόμενον ερη.

Codices Bodleiani.

Montefalconius in *Bibl. bibl.* p. 643 D codicem **cxcx** sex Isidori epp. continere tradidit. At in catalogo librorum mss. Angliæ et Hiberniæ in unum collectis, qui prodierunt Oxoniæ 1697, inter quos catalogus bibliothecæ Bodleianæ primum locum tenet, traditum est codicem **cxvii** bibliothecæ Barocciæ cum Bodleiana conjunctæ continere Isid. Pel. epp. 6 et quidem :

Lib. i. ep. 349, ep. 435, ep. 339, ep. 153, ep. 37, ep. 151.

Deinde in codice **ccxiii** exstant Isidori epp. 364.

Cæterum reperiuntur Isidori dicta in cod. v. — cod. **lxxvi**. — cod. **cxcx**. n. 19. — cod. **ccxci**. n. 5. — cod. **dccx**. n. 2.

Codex Wellensis.

In altero catalogorum illorum volumine, quod librorum mss. ecclesiarum cathedralium et aliarum celebrium bibliothecarum continet catalogos, commemoratur p. 104, n. 4054, codex ecclesiæ Wellensis in-folio, in quo exstare dicuntur Isidori Pel. epp.

Codex Nanius.

Inter græcos codices, qui apud Nanius patricos Venetos asservantur, exstat, ut ex illorum catalogo, D qui prodiiit Bononiæ 1784, videre licet :

Codex **cxvii**. n. ix. qui Isidori continet epp.

Cæterum cf. cod. **xxxvii**. p. 46. — cod. **lxx**. n. iv. p. 155. — cod. **xc**. n. ii. p. 180.

Falso autem Harles ad Fabr. *Bibl. gr.* vol. X, p. 481, not. m, col. 2, vers. fin. complures Isidori epistolas in aliquo bibliothecæ Paulinæ codice Lipsiensi exstare affirmat. Male enim hæc verba : « Isidori in libros Scripturæ » quæ e catalogo bibliothecæ illius, a Fellnero edito, Montefalconius in suam *Bibl. bibl.* retulit — cf. p. 595, E, — videtur intellexisse. Continet enim codex, de quo Fellnerus agunt et Montefalconius, commentationes Isidori Hispalensis in multis Scripturæ sacræ libros, aliaque hujus viri scripta philosophica.

PARS TERTIA.

ISIDORI PELUSIOTÆ DOCTRINA.

CAPUT PRIMUM.

ISIDORI DE GRAVISSIMIS DOGMATIBUS SENTENTIA.

§ 1. Exponitur quid Isidorus de fontibus religionis Christianæ censuerit.

Novi Testamenti scripta, cum primo et secundo sæculo multis Christianis aut magna ex parte aut omnino incognita fuerint, eumque regula fidei vel veritatis, quam apostolos discipulis suis tradidisse verosimilimum est, non ex illis repetita sit, illis temporibus non habebatur Christi doctrinæ fons. Sed jam tertio, multo magis vero sequente sæculo, post synodum Nicænam horum librorum auctoritas multis de causis, quas hic exponere longum est, ita paulatim amplificabatur, ut Isidorus divinam iis tribuere auctoritatem eosque primarium religionis Christianæ fontem habere posset. Quod, antequam reliqua, quibus ille favebat, dogmata fusius exponantur, paulo accuratius declarasse, ab instituti nostri ratione non alienum est. Sed quoniam in huiusmodi disquisitione etiam de Vetere Testamento agi debet, non magis quid ille de hoc statuerit, quidque de utriusque censuerit congruentia, præmittendum est.

Deus autem, de illius sententia, veteribus, velut Noæ, Abrahæ, Jobo aliisque viris virtute insignibus, *καθάρην εύρίσκων αυτών την γνώμην και της άνευ μελέτου διδασκαλιας άξιαν*, sese revelaturus, cum his collocutus est ipse. Sed cum ingrata Judæorum natio vitii præceps iret, tum per litteras eam admoneri curavit et corrigi. Qua in re summus omnium rerum Moderator eundem sese prisca illis temporibus præbuit Judæis, atque nostri ævi Christianis. Dei enim Filius, apostolis nihil scripti relinquens, ipsis et piissimo cuique ab initio rerum Christianarum *την του άγιου*

(a) Miserum hunc Ecclesiæ Christianæ statum etiam alibi tangit Isidorus, velut lib. III, ep. 408, ubi hæc exstant: 'Οτι μὲν ἀμαρζουσης της Ἐκκλησίας, και μήπω νενοσηκυιας, τὰ θεια περι αυτήν έχορευ χαρίσματα, του άγιου Πνεύματος δημαγωγούντος, και των προσώτων έχαστον κινούντος, και ούρανον την Ἐκκλησίαν ποιούντος, πᾶσι δηλόν έστιν. Ὅτι δὲ νοσητάσης και στασιασάσης, άπέπη πάντα εκείνα, και άπεπήδησεν, ου τὰ χαρίσματα μόνον — άλλὰ και βίος και άρετή, και τουτο πᾶσι δηλον.

(b) Fusius hanc suam sententiam explicat Isidorus lib. III, ep. 106. Illa autem quam sit insulsa, cum æque logica careat veritate atque historica, per se patet; neque, ut pluribus eam explicemus, necesse est.

(c) Lib. I, ep. 107, quæ sic incipit: Καινότηα

A Πνεύματος χάριν concessit. Posteaquam vero multi inter Christianos vel agendo vel docendo a recta, quam illis summus omnium monstraverat Magister, aberrarunt via (a), rursus *έδεδησεν της από των γραμμάτων διορθώσεως* (b). Uti igitur Judæos Vetere, ita benignus omnium mortalium Pater nos Novo edocuit Testamento; itaque utrumque dogmata continet a Deo revelata. Unde apparet Isidorum his libris divinam tribuisse originem et auctoritatem; eumque, quia quæ Deus revelavit inter se certare prorsus non possunt, docere debuisse: Velus Novumque Testamentum non discordare inter sese. De quibus paulo accuratius dicendum est; et primum quidem de concordia utriusque, Novique Testamenti præstantia, deinde de auctoritate reliquisque agere placet sacræ Scripturæ affectionibus.

1. De concordia utriusque et præstantia Novi Testamenti. — Jesus Christus, de Isidori sententia, nulla nova proposuit dogmata (c). Quare qui Velus Testamentum attento animo perlustrant, omnia quæ Novo continentur, in illo quoque prædicata esse inveniunt; itaque ut *την των άμφοτέρων των Διαθηκών ενδιάθετον συμφωνίαν* concedant necesse est. Cæterum, ut arbitratu Isidorus, Christus ipse declaravit, se novarum rerum non esse cupidum. Homini enim, ut sententiam exemplis quibusdam illustrem, cuius lepram emendavit Jesus, templum adire munusque lege indictum afferre iussit (d) eo, uti Pelusiota noster censet, consilio, ut *των δύο Διαθηκών ή όμόνοια* ostendatur (e) Eademque ratione ille Jesu Christi colloquio cum Pharisæis de repudio et conjugio (f) iutitur, in quo hic Moesen non reprehendisse dicitur, sed excusasse et defendisse (g). Quare invehitur quoque in Marcionem maximopere, quippe qui Evangelium corrupisse dicatur Christi

δογμάτων, ώ φιλότης, ουδεμίαν τῶ νόμω και τοις προφήταις ό του Θεου Υιός υπεισήγαγεν. Sic enim codicis Altaemsis auctoritate scribendum censetur. Vulg. *επεισήγαγεν*. — Cf. lib. I, ep. 458. — Ούκ άπωδᾶ, ουδ' άλλότρια της του νόμου έντολης, ή εύαγγελική νομοθεσία παρέδωκε.

(d) Evang. Matth. VIII, 4. Marc. I, 44. Luc. V, 14. Falso citantur in margine editionis Parisiensis Joann. V, et Matth. XIII.

(e) Lib. I, ep. 146. — Τουτου χάριν τὸ δῶρον προσενεγκειν ό λεπρός εκκελυετο, όπερ ό νόμος προσέταξεν, ίνα δειχθῃ των δύο Διαθηκών ή όμόνοια.

(f) Evang. Matth. XIX, 4—15. Marc. X, 1—16.

(g) Lib. III, ep. 76, p. 285, lit. C, lin. 5. — Ὁ γάρ Χριστός δεύρ' έπιφοιτήσας, ταύτης αυτῆ προσενεχθεισης της πεύσεως, ου μόνον ουκ έμέμψατο τον Μωυσέα, άλλὰ και υπεραπελογήσατο —

verbis : *Equidem huc non eo veni consilio ut legem Mosaicam abrogarem (a)*, temere in hunc modum mutatis : *Num me propterea in terram venisse creditis, ut legem ac prophetas adimplerem? veni ut evertrem, non ut explerem (b)*. Eademque ob causam sæpius declarat Isidorus, unum in utroque Testamento prædicari Deum (c), unum eundemque utriusque esse legislatorem (d). — Quæ etsi, uti ostendimus, aperte docuit ille, tamen ingens etiam inter utrumque Testamentum intercedere discrimen (e), atque Evangelium Lege multo præstantius esse (f), varias ob causas contendit sæpenumero.

Primum enim, cum Lex rudioribus data sit (g) et Legislator pro insigni sua sapientia horum debilitati sese accomodaverit (h), docet : Deum quæ in Vetere Testamento exstarent leges eo tulisse consilio, ut mortalium animos ad altiora Jesu Christi et apostolorum præcepta prepararet (i). Moses igitur eos tantum, qui peccata perpetrarunt, puniendos esse decrevit ; Christus vero peccandi adeo lubidinem et cupiditatem prohibendam censuit (j) ;

(a) *Evang. Matth. v, 17.* — Μη νομίσητε, ὅτι ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἤλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.

(b) *Lib. 1, ep. 371.* — ἀμείψαντες γὰρ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, — Οὐκ ἤλθον, λέγοντος, καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας. — ἐποίησαν, — Δοκεῖτε, ὅτι ἤλθον πληρῶσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας ; ἤλθον καταλῦσαι, ἀλλ' οὐ πληρῶσαι. — Ἐκ τούτων δὲ εἴση, ὅπως ἔχθραν ταῖς δυσὶ Διαθήκαις κατασκευάζουσι, ξένον εἶναι τοῦ νόμου τὸν Χριστὸν σχεδιάζοντες. Bene enim scribitur in codd. Vat. 649 et Alt. σχεδιάζοντες pro σχεδιάσαντες.

(c) *Id verbi causa declarat lib. 1, ep. 146,* cujus ultima verba hæc sunt : — Ἰνα δειχθῆ — ὅτι ὁ νῦν τὴν Ἰασην ἐργασάμενος, αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ τὸν νόμον ἐνθήμενος. — Codd. Vat. 649, Alt. et Bav. αὐτὸς ἐστὶ καὶ τὸν νόμον ὁ θέμενος. — Cf. *lib. 1, ep. 494.* — Ἰνα εἰς Θεὸς — quæ Rittershusii conjectura auctoritate codd. Vat. 649 et Alt. recipienda est — ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Διαθήκαις γνωσθῆ.

(d) *Lib. 11, ep. 133, p. 184, lit. B, lin. 8.* — οὗτω καὶ Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης εἰς νομοθέτης, —

(e) *Lib. 1, ep. 494.* — εἰ — sic scribe auct. codd. Vat. 649 et Alt. — καὶ πολὺ τῆς δευτέρας τὸ πρὸς τὴν προτέραν διάφορον.

(f) *Lib. 111, ep. 53.* Πολλὴ τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς τὸν Νόμον ἡ ὑπεροχή. — Cf. *Lib. 111, ep. 335.*

(g) *Lib. 1v, ep. 203,* ubi Judæos appellat ἀπειθεύτους, καὶ πρὸς τὰ ἴδια σαφῆ ἀπαιδευτούοντας. *Cod. Vat. 650,* ἀναισχυνοῦντας.

(h) *Lib. 11, ep. 133, p. 184, lit. B, lin. 9.* — εἰς νομοθέτης ὁ σοφῶς καὶ προσφόρος καὶ καταλλήλως τοῖς καιροῖς νομοθετήσας.

(i) *Lib. 1v, ep. 134.* Τὰ νομικὰ καὶ προφητικὰ μαθήματα προπαιδεύματά εἰσι — *Cod. Vat. 650,* ἐστὶ τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας.

(j) *Lib. 1, ep. 458.* — τοῦ μὲν γὰρ (νόμου) τὴν ἔχθραν καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς ἁμαρτίας παιδεύοντος, αὕτη (εὐαγγελικὴ νομοθεσία) τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, τὴν ἐπιθυμίαν, ἐκώλυσε.

(k) *Lib. 11, ep. 243.* Δύο γενικῶν κακιῶν οὐσῶν, τῆς τε νοουμένης, τῆς τε δραμένης, ἡ μὲν διὰ τῶν ἔργων, πάλαι διὰ τοῦ Νόμου ἐκολάσθη, ἡ δὲ νοουμένη, διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνεστάλη. οὐ τὸ ἔργον μετὰ τὴν πρᾶξιν τιμωρομένου, ἀλλ' ὅπως μὲθ' ἀρχῆν λάβοι τὸ κακὸν προηυθουμένου. Τότε μὲν γὰρ τῇ χειρὶ, νῦν δὲ τῇ ψυχῇ ἐνομοθετήθη. — *Lib. 111, ep. 254.* Χριστὸς — οὐ τὴν πρᾶξιν μόνον, (*cod. Bav. μόνην*), ἀλλὰ καὶ τὴν ἐννοίαν προανατέλλων, — et

itaque ille agendi, hic etiam cogitandi regulam dedit (k). Quam suam sententiam exemplis illustrare solet Isidorus, in eamque spectat quod legem Mosaicam τὸν σαρκικὸν νόμον, Christi vero doctrinam τὸν νόμον τοῦ πνεύματος appellat (l).

Alteram vero causam cur Novum Testamentum Veteri præferendum sit, in eo ponendam esse censet Isidorus, quod dogmata, quæ Moses et prophetæ typis (m) et symbolis (n) obscure tradiderunt, in illo plane et distincte sint exposita ; quodque veritas in lege occulta Evangelio declarata sit (o).

Tertia denique, quæ ad hanc suam sententiam commovit Pelusiotam, causa omnium est gravissima. Optume enim notavit ille legem Mosaicam solis Judæis datam, Christi vero atque apostolorum doctrinam ad omnes pertinere mortales (p).

2 *De Scripturæ sacræ affectionibus ejusque lectione.* — Antequam quid Isidorus de variis sacræ Scripturæ affectionibus — auctoritate, veritate, sufficientia, perspicuitate et efficacia, —

post paulo : ὁ μὲν γὰρ τῇ ψυχῇ, ὁ δὲ τῇ χειρὶ νομοθετεῖ, καὶ διὰ τὸ — *cod. Bav.* τοῦ — μη συγχωρῆσαι φύναι τὴν ρίζαν καὶ τοὺς κλάδους προαναστέλλει. — *Lib. 1v, ep. 134,* in qua de præceptis a Mose datis Christiane doctrina in hunc loquitur modum : τὰ μὲν γὰρ τῇ χειρὶ — *cod. Vat. 650,* σαρκὶ — ἡ δὲ τῇ ψυχῇ νομοθετεῖ. Καὶ τὰ μὲν τὴν πρᾶξιν, ἡ δὲ τὴν ἐννοίαν εὐθύνει — *cod. id. 1θῦναι* — καὶ οἰακίσει. Τὰ μὲν γὰρ γραμματιστῆ, ἡ δὲ — sic cum eod. *cod.* scribendum censeo pro τὰ δὲ — ἀκρω; φιλοσόφῳ ἔοικεν. — *Lib. 1v, ep. 209,* quæ sic incipit : Εἰς μὲν ἐστὶν ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν ὁ νομοθέτης· ἀλλ' ὁ μὲν νόμος δυστηνίους οὖσι τοῖς Ἰουδαίοις, τὰς πράξεις ἀπηγόρευσε μόνον· τὸ δὲ Εὐαγγέλιον, ἅτε φιλοσόφῳ δογματίζων, καὶ τὰς ἐννοίας, ἀφ' ὧν αἱ πράξεις φύουσιν, ὡς περ πηγῆς τῶν κακῶν προαναστέλλει, οὐ γενόμενα μόνον τὰ ἁμαρτήματα κολάζων ἀκριδῶς, ἀλλὰ μὴδὲ γενέσθαι, κωλύον ἀσφαλῶς.

(l) *Lib. 1, ep. 106.* — ἐκ τοῦ δεῦρο πνεῦμα — *codd. Vat. 649, et Alt. πνεύματι, cod. Bav. πνεύματος* — μόνον ἐξελίσκεσθαι βούλομαι· ὁ σαρκικὸς πληρωταὶ νόμος, ὁ τοῦ πνεύματος κρατεῖται, καὶ τῆς σωτηρίας ἀρχεῖται. Qua ratione priora quæ ascripsimus verba explicari possint, equidem non video. Recipienda forsitan sit, quam suppeditant *codd. Vat. et Alt. scripturam* ; statuendumque ab Isidoro vocem ἐξελίσκεσθαι passive esse usurpatam.

(m) *Lib. 1, ep. 494.* Ἡ μὲν γὰρ (παλ. διαθ.) τυπικοῖς ἔχρητο προστάγματι, ἡ δὲ (καιν. διαθ.) τοῖς ἀληθέσιν ἐλαμψε πράγμασι τε καὶ ὁδῶμασι.

(n) *Lib. 1v, ep. 157, p. 501, lit. C, lin. 8.* — μάθε παρ' αὐτοῦ νομοθετήσαντος. Μωσῆως φημι, τοῦ διὰ σκιῶν καὶ συμβόλων τὴν ἀλήθειαν ὑπογράφαντος.

(o) *Lib. 1, ep. 401.* — ὧν εἰς ὑπάρχεις — quod Billius margini ascripsit, quodque, cum etiam in *codd. Vat. 649, et Alt. et Bav. existet, vulg. ὑπάρχει* præfero — αὐτὸς, ὁ τὴν ἐν τῷ νόμῳ κρυπτομένην, καὶ νῦν δεδηλωμένην μὴ γνοῦς.

(p) *Lib. 111, ep. 53.* — ὁ μὲν γὰρ νόμος εἰς τοὺς ὁμοφύλους μόνους συγκλείει· τὴν φιλανθρωπίαν· τὸ δὲ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τοὺς ἄλλοφύλους ἐπεκτείνει. *Cod. Bav.* ab hac paululum recedens scriptura exhibet : ὁ μὲν γὰρ νόμος τοὺς ὁμοφύλους μόνους συγκαλεῖ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν sqq. — Cf. quæ sequuntur paulo post : καὶ ὁ μὲν τοὺς φίλους ἀγαπᾶν παρακελεύεται· τὸ δὲ καὶ τοὺς ἔχθρους ἀγαπᾶν προτρέπει. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὡς παιδίοις νομοθετεῖ, τούτο δὲ ὡς φιλοσόφοις δόγματα ὑπερφυῖ ὑποτίθεται.

quidque ac ejusdem censuerit lectione, a nobis exponetur paulo accuratius, effatis ejusdem compluribus eum divinam et Veteris et Novi Testamenti libris tribuisse originem placet ostendere. Quod si probarimus quid de auctoritate biblicorum et veritate statuerit, sponte sua apparebit.

Omnes, ut Isidorus existimat, Scripturæ sacræ auctores divino gavisus sunt auxilio; quod et ex epithetis, quibus biblia ille ornare solet (a), et ex eo rite colligas, quod in Veteris Testamenti libris vaticinia exstare opinatur, atque supremi Numinis sapientiam summopere propterea admirandam censet, quod Deus rem aliquam futuram præsignificaturus non simpliciter profuderit vaticinium, sed præsentibus futurarum cognitionem ita miscuerit, ut inde non solum posteris, verum etiam illius temporis auditores magnam percipere potuissent utilitatem fructumque (b). Eo autem accedit, quod Deum per Moysen (c) cæterosque prophetas (d), velut per Ezechielem (e), divinumque Spiritum in Psalmis locutum esse (f), plane declarat.

Neque alia ratione de Novi Testamenti loquitur scriptoribus. Ex horum enim narrationibus Jesu Christo omnia illa accidisse, quæ de eo olim prædicaverint Moyses et prophetæ (g), intelligi, et apostolos sanctum, quem illis Jesus promiserat, Spiritum revera accepisse, et e Servatoris veracitate, et e miraculis, quæ ipsi ediderint, concludi posse in epistola ad Archiam (h), in qua contra Montanum agit Isidorus, arbitratur. — In quo tamen, sic argumen-

A tari possit quispiam, sibi non videtur constare. Etenim in litteris ad Arsenuphium lectorem datis (i), Τὰ μὲν, inquit, σημεῖα καὶ ὄψοναιον δύνανται δέξασθαι πονηρᾶν, quasi illorum auctor non Deus fuerit, sed dæmon sive diabolus. Quæ conjungi inter se nullo modo possunt. Nam si aut Deus aut diabolus miraculorum auctor habetur, e miraculis, quæ apostoli fecerunt, eos a Spiritu sancto sive potius Deo agitato esse, concludi nequit. — Sed videat strenuus ille iudex ne omnino fallatur. Pelusiota enim cum edidisset apostolos miracula, illisque hanc vim a Deo tributam esse persuasum sibi habeat, ubi cum Montani asseclis, qui si non idem, at certe non contrarium docuerunt, certandum fuit, hos optime quaestione illa potuit urgere: Ποῶν δὲ πνεύματι ἐνήργουν οἱ ἀπόστολοι τὰ θαύματα? Ubi vero rem habuit cum hominibus μηδεμίαν βίου ὁρθοῦ βουλομένους ποιῆσθαι πρόνοιαν, nil melius agere potuit, quam probare non miracula sola (j), verum apostolorum vitam integram, eorumque optimos mores effecisse, ut Christi doctrina late propagata esset inter mortales, et quam celerrime. Neque tamen necesse fuit, ut hujus sententiæ causa apostolos Dei Spiritu agitados esse et adjutos, negaret. Quare illos divino gavisos esse auxilio (k) Joannemque Spiritu sancto impulsu Evangelium conscripsisse suum (l) docens, mihi quidem a se ipse non videtur dissistere. Idem vero de Paulo tradens (m), Divinus, inquit, ille vir, etsi spiritualibus donis ornatus fuit, tamen lectioni operam dedit, atque Timotheum, ne multa-

(a) Isidorus Vetus Novumque Testamentum appellare solet τὰ θεῖα χρήματα — oracula divina; ei Evangelii præconiium κήρυγμα θεῖον καὶ ὑπερφύς, sacramque Scripturam θεῖαν θεῖαν, καὶ οὐράνιον etc. Cf. lib. iv, ep. 30, ep. 67.

(b) Lib. iv, ep. 203.

(c) Lib. iii, ep. 76. — Μωσῆως σοφίαν, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ.

(d) Lib. iv, ep. 205, p. 551, lit. D, lin. 3, 4. Διὰ τὴν ἐν τῇ Παλαιᾷ διὰ Μωσῆως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν λαλήσας ὁ Θεός. — Cf. lib. i, ep. 115. — ὁ προφήτης φησὶν, ἢ ἄλλων δι' ἐκείνου Θεός.

(e) Lib. iii, ep. 231. Τίνος ἕνεκεν, ἐφης, εἶπεν ἡ τῆς ἡμετέρας πηγῆ διὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ περὶ τῶν Ἰουδαίων κ. τ. λ. —

(f) Lib. i, ep. 416. — φησὶν τὸ θεῖον Πνεῦμα ἐν ζαλμοῖς.

(g) Lib. i, ep. 107. — ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός — τοῖς παλαιοῖς περὶ αὐτοῦ προφανέσι τὸ πέρας ἐπέθηκε.

(h) Lib. i, ep. 500. Τὸ θεῖον καὶ προσκυνούμενον Πνεῦμα τῆ — quod e cod. Bav. inserendum est — δεκάτη τῆς ἀναλήψεως — ἡμέρα ἐπὶ τοὺς ἱερῶς μαθητὰς κατεφοίτησεν, ὡς ὁ Κύριος ἐπηγγελάτο. — καὶ Λουκᾶς ἔγραψε πληρωθὲν ὁ θεοπέσιος, ὅπερ πολλοῖς ὑστερον χρόνοις ὁ δυσσεβὴς μὴ — quod auctoritate codd. Bav. Vat. 649, et Alt. ejiciendum est — γεγενῆσθαι Μοντανὸς διεψεύσατο, καὶ τὸν Κύριον διαβάλλων οὐκ ἀληθεύοντα — ποῶν δὲ — falso additur a codd. Bav. Vat. 649, Alt. καὶ — πνεύματι ἐνήργουν τὰ θαύματα, ἢ τὰ ἐθνη ἐπαίδευον τὴν εὐσέβειαν.

(i) Lib. iv, ep. 80. Isidorus illa, quæ supra attulimus, verba scripsit sententiam suam de vi, quam miracula apostolorum eorumque mores in mortalium animos exercuerint, explicaturus. Sequuntur autem illico hæc: Βίος δὲ ὁρθὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου

εμφράττει τὸ στόμα. Μὴ τοίνυν ἐκ τῶν σημείων μόνον νομιζέσθωσαν — cod. Vat. 650, νομιζέτωσαν — κεκρατηκέναι τὸ κήρυγμα, οἱ μηδεμίαν βίου ὁρθοῦ βουλομένοι ποιῆσθαι πρόνοιαν. Συνέπραττε γὰρ τοῖς γινόμενοις καὶ λεγομένοις καὶ ὁ τῶν κηρυττόντων βίος, μηδεμίαν μὴ ἐν — quod e cod. eod. addendum est — λαθὴν δίδους. — Uti in his ad Arsenuphium litteris Isidorus optimos apostolorum mores pluris æstimandos esse censet, quam miracula ab illis exhibita, ita in epistola ad Ischyriionem data hanc sententiam plane declarat. Cf. lib. ii, ep. 56.

(j) Lib. i, ep. 145. Nempe his in litteris Isidorus causam, cur Deus hominibus quibusdam vim miracula perpetrandi concesserit, exponit in hunc modum: — ὅτι διὰ τὴν δόξαν οικείου ὄνρατος ἐπλήρου τὰς θεοσημείας ὁ Κύριος, καὶ τῶν δαιμόνων κυλιῶν ἐπιβουλάς, καὶ ὄδον τῷ Εὐαγγελίῳ ὀμαλλῶν ἀπρόσκοπον.

(k) Lib. ii, ep. 54. Ὅσπερ οἱ ἀπόστολοι ἀνδρεία καὶ μεγαλοφυχία φραξάμενοι, καὶ τῇ θείῃ συμμαχίᾳ θωρακισθέντες. Lib. ii, ep. 345. — οἱ ἀπόστολοι τῆς θείας ἐμπληρωμένοι σοφίας.

(l) Lib. iii, ep. 402. Ὁ θεολόγος καὶ θεοφιλὴς Ἰωάννης, ὁ τῆς βροντῆς ὄντας υἱός, θεοφράστου γλώττη, ὑπὸ ἁγίου γὰρ Πνεύματος ἐκίνητο, τὴν τοῦ θεοῦ λόγον — quod auctoritate codd. Bav. et Vat. 650 ejiciendum est — ὑπόστασιν τε καὶ ιδιότητα — ἀνεκέρυξε.

(m) Lib. iv, ep. 88. Καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος, καίτοι πνευματικοῖς κομῶν χάρισμασι, τῆς ἀναγνώσεως οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο σπουδὴν. Διὸ καὶ τῷ θρέμματι αὐτοῦ τῷ περιδλέπτῳ ἔγραφε: Προσέχε τῇ ἀναγνώσει. Δεινὸν γὰρ μάλιστα — quod e. cod. Vat. 650, inserendum est — τῷ γευσάμενῳ τῆς θείας σοφίας ἔστερησθαι ταύτης, κ. τ. λ.

rum rerum memoria deleteretur, ut suum sequeretur A exemplum, admonuit. Inde simul consequitur Isidorum inspirationi non tantum tribuisse, quantum permulti posterioris ævi Patres et theologi. Quod ex eo quoque apparet, quod ille apostolorum de Christo narrationibus non solum inspirationis causa, verum etiam propterea fidem habendam esse censet, quia quæ audiverunt illi et viderunt tradidere nobis, neque, uti ex illorum scribendi genere apparet, falsa pro veris scripsere (a). — Quoniam igitur apostoli verum tradere et potuerunt et voluerunt; quoniam inspirati fuere, eorum scriptis summam inesse putat Isidorus veritatem, divinamque illis tribuit auctoritatem. Licet igitur nemini contra apostoli effatum aliquid proferre (b) atque mysteria, quæ Bibliis continentur, aggredi nefas est (c). Qui enim, inquit, B oraculis divinis sapientiores esse voluit, docentque quid ipsis placet, ii non solum seipsos, verum et alios inani spe fallunt (d).

His, quæ hactenus dicta sunt, quid Isidorus de Scripturæ sacræ inspiratione, quæque cum hac quam aptissime cohærent, veritate et auctoritate, censuerit, satis declaratum arbitror. Quare restat tantum, ut de illius sufficientia, perspicuitate et lectione agamus. De efficacia enim, cum hæc doctrinæ sit, non Scripturæ, rectius dicitur, ubi Isidori de mediis, quæ vocant, gratiæ exponitur sententia.

Quod vero ad Scripturæ sufficientiam attinet, unum tantum Isidori dictum nobis ejusdem epistolas attento perlegentibus animo huc spectare videbatur; idque exstat in litteris ad Eulogium datis, in quibus Origenis de animarum lapsu sententia duas maxime ob causas rejicienda dicitur, quarum prima est, quod dogma istud neque in prophetarum, neque in apostolorum scriptis perspicue sit propositum (e). Unde tamen de mea quidem sententia non consequitur, Isidorum omnia ea, quæ religionem spectent,

sacra Scriptura contineri credidisse. Statuit enim alios quoque, de quibus deinceps agendum est, religionis Christianæ fontes, quos, qui strenue Bibliorum docent sufficientiam, rejiciant necesse est. Sed Pelusiota, qui Vetus Novumque Testamentum fontem doctrinæ Christianæ primarium habuit, jam eo offensus, quod illa gravissima Origenis sententia a nullo sacro scriptore plane sit prolata, illam, cum alia quoque, philosophica videlicet, accedant argumenta, falsam esse declarat.

Uti vero Isidorus Scripturæ non docuit sufficientiam, ita et illius perspicuitatem, cum ipse compluria prophetarum et apostolorum dicta satis obscura esse haberet cognitum, nullo modo potuit præcipere, neque præcepit. Nam etsi divina, quæ mortalium animos excedunt, dogmata et præcepta humano more humanisque exemplis ab apostolis sapienter illustrata esse (f); etsi Biblia res et placita, quibus homines plebei et indocti, mulieres, pueri atque puellæ et edoceri possunt et oblectari, continere (g). libere profitetur; tamen iisdem scriptis arcani quoque de ejus sententia insunt λόγοι, quibus doctissimus quisque ita vexatur, ut sapientiæ, quam consequi et percipere nequeat, sibi cedendum esse confiteri debeat (h). Atque hoc magnæ et singularis sapientiæ opus esse censet. Nam si omnia, inquit, in Bibliis fuissent clara ac manifesta, nos remota inquisitione prudentia certe apostolorum et prophetarum dicta interpretantes, non usi essemus; si vero omnia fuissent obscura, sic quoque, cum nullus esset inventioni locus, excidissemus cognitione. Sunt igitur in Bibliis clara obscuris sapienter mixta; ita ut ex iis quæ manifesta sunt et perspicua etiam ea quæ abdita habentur et caliginosa comprehendantur quodammodo (i). Eodem fere modo de his rebus judicavit Dæderlinius, qui, Me quidem, inquit, si aperta statim omnia et evidantia

(a) Lib. I, ep. 54. Pluribus Jesu Christi miraculis ab initio hujus epistolæ commemoratis, Ταύτας, inquit, ἡμῖν τὰς θεοσημασίας οἱ αὐτόπται αὐτῶν παρέδωκαν, τοσοῦτον κολακείας καὶ χάριτος ἄμοιρον τὴν μαρτυρίαν τήρησαντες, ὡς καὶ τὰ συμβάντα αὐτῶ ἐπινοεῖσθαι γράψαι, διωγμῶς, ὕβρεως, κ. τ. λ.

(b) Lib. II, ep. 249. Τοῖς θεοῖς χρησμοῖς, οὐτ' ἀντιθέλειν χρῆ, οὐτ' ἀντιφθέγγεσθαι.

(c) Lib. I, ep. 24. — καὶ μὴ κατολομᾶν ἀπλῶς τῶν ἀψάστων καὶ ἀνεφίκτων μυστηρίων.

(d) Lib. V, ep. 376. — σοφώτεροι γὰρ εἶναι βουλόμενοι τῶν λογίων, καὶ τὰ δοκοῦντα ἑαυτοῖς δογματίζοντες, οὐ μόνον ἑαυτοῦς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς αὐτοῦς ὡς περ εἰς λιμένας καταφεύγοντας, σφάλουσι τῆς ἐλπίδος, εἰς πελάγος αὐτοῦς ζητημάτων ἐξακοντίζοντες. — Vox autem λόγιον a scriptoribus ecclesiasticis de oraculis divinis i. e. de Scriptura sacra usurpari, notissimum est.

(e) Lib. IV, ep. 163. Τὸν περὶ τῆς ἐκπτώσεως — cod. Vat. addit τῶν ψυχῶν — λόγον, ἀληθῆ μὲν ὡς οἶμαι, οὐκ ὄντα, πιθανὸν δὲ δοκοῦντα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, δύο δὲ μάλιστα, — quod ex eod. coll. addendum est — κατὰ γὰρ τὸν ἡμέτερον λογισμὸν, ἀνατρέπειν δοκεῖ· ἐν μὲν, τὸ μὴ σαφῶς κεκηρύχθαι ἐν ταῖς Γραφαῖς· δευτέρον δὲ, κ. τ. λ.

(f) Lib. II, ep. 3. — τὰ θεῖα καὶ ὑπερφῶν παιδεύματα, λόγοις καὶ παραδείγμασι σωματικοῖς ἐκέ-

ρασεν. Οὐ γὰρ οἶόν τε ἦν ἡμᾶς ἄλλως νοῆσαι. Lib. II, ep. 5, p. 129, lit. B, lin. 9. — τὴν θείαν σοφίαν εὐτελέσει λόγοις καὶ παραδείγμασι κραθεῖσαν, —

(g) Lib. II, ep. 3, p. 129, lit. B, lin. 10. — εἰ γὰρ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀξίαν μόνον προσέσχεν ὁ θεὸς, καὶ μὴ πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἐντευζομένων, οὐρανοῖς ἂν καὶ θεοῖς λόγοις τε καὶ παραδείγμασιν ἐχρήσατο. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνθρώποις ἐνομοθέτει ἀσθενέσι τυγχάνουσι, καὶ ἀνθρωπίνων δεομένων λόγων· οὕτω γὰρ βραδίως τὰ ὑπὲρ αὐτοῦς νοῆσαι ἠδύνατο· ἰδιωτικῆς λέξεσιν ἐκέρασε τὰ θεῖα μαθήματα, ἵνα καὶ γυνή, καὶ παῖς, καὶ ἀπάντων ἀνθρώπων ἀμαθέστατος κερδάνῃ τι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκροάσεως.

(h) Ep. ead., lin. 4, lit. D. — ἐν τοσαύτῃ γὰρ σαφηνείᾳ οὕτως ἀπόρρητοι λόγοι καθάπερ θησαυροὶ τινες ἐνοικοῦσιν, ὡς καὶ τοὺς σοφωτάτους καὶ ἐλλογιμωτάτους τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ βάθος τῶν νοημάτων ἐιγγίξῃ, καὶ παραχωρεῖν πολλάκις τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς σοφίας.

(i) Lib. IV, ep. 82. — Σοφὸν ἔγωγε καὶ τοῦτ' εἶναι ἠγοῦμαι, ὃ σὺ φῆς παράλογον. Εἰ μὲν γὰρ πάντα ἦν ὀηλα, ποῦ τῇ συνέσει ἐχρησάμεθα, μὴ οὐσης ζητήσεως; Εἰ δὲ πάντα ἄδηλα, καὶ οὕτως ἀναπεπτωκίμεν ἂν, μὴ οὐσης εὐρέσεως. Νῦν δὲ διὰ τῶν δῆλων, καὶ τὰ ἄδηλα τρόπον τινὰ καταλαμβάνεται· εἰ δὲ διαφύγοι, καὶ οὕτως ἡμᾶς ὠφέλει, τὸ φύστημα ἡμῶν καταστέλλοντα.

renerem in Litteris sacris, si nullo loco hærerem, ipsa perspicuitate offendi posse ingenue profiteor. Nam non minus tædium affert liber, in quo omnis exercendi ingenii materia, per dicta in vulgus nota et plebi apta præcitur, quam opuscula repudiantur, quæ per dictionem tenebris involutam horrore percellunt. Omnium autem utilissima et sapientissima semper habita fuere scripta, quæ gravioribus leviora permiscent, et hoc temperamento lectorum plurimorum studiis satisfaciunt (a).

Ex his autem, quæ de librorum sacrorum perspicuitate dicta sunt, satis videtur apparere, Pelusiotam credidisse, Biblia non solum ab episcopis, diaconis, monachis aliisque populi præceptoribus, verum ab omnibus, qui Christi doctrinam receperint, attente et diligenter esse lectitanda. Quare uti illius lectionem Paulo presbytero (b), Heroni scholastico (c), Timotheo lectori (d) aliisque, qui rerum humanarum divinarumque aliquam certe assecuti erant scientiam, ita illam non solum omnibus aliquo vitio laborantibus (e), sed omnibus mortalibus (f) idem commendandam esse censet, ut pravi illorum mores emendentur. Quod cum suo tempore neglectum sit, Christianæ religionis statum summopere depravatam esse, mœret Pelusiota in litteris ad Leontium episcopum datis (g). Quod enim, inquit, lectio sacrarum Litterarum destructa est et neglecta, quodque unusquisque suos affectus divinis præfert oraculis, ea res tantarum causa est calamitatum.

Neque tamen Isidorus biblia unicum, ex quo religionis haurienda esset cognitio, fontem habebat, sed illam et aliunde, uti jam ante occasione data a nobis dictum est, repetendam esse statuit.

Traditionem enim, etsi hanc uno tantum commemoravit loco (h), non rejiciendam arbitratus est; neque rationis usum atque librorum, quos Græcorum conscripserunt philosophi, studium omnino spernendum duxit. Sed cum plura de hac re, ubi,

(a) *Institutio Theologi Christiani*. P. I. Proleg. Cap. III, Sect. II, § 49, tom. I, p. 177.

(b) Lib. II, ep. 73. Τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἐφόδιον ἡγοῦ τῆς σωτηρίας. —

(c) Lib. IV, ep. 208. Μὴ καταφρόνει, ὦ φίλος, τῆς μελισταγοῦς ἀκροάσεως τῶν θείων Γραφῶν.

(d) Lib. II, ep. 3, p. 127, lit. D, lin. 3. — τοῖς δὲ θεοῖς χρησιμοῖς διὰ βίου δίδου αὐτόν.

(e) Lib. V, ep. 38. — παραίνει τοίνυν ἐκείνοις περὶ ὧν καὶ γέγραφας, ἔχεσθαι τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως.

(f) Variis atque diversis, quibus mortales laborant, vitii diligenter enumeratis pergit Isidorus in *epistola ad Nemesium* lib. II, ep. 135, hisce verbis: — εἰ δὲ φαίης, τί οὖν ποιητέον; φῆσαιμι, οἷ τὸ κάτοπτρον τὸ πνευματικὸν συνεχῶς μεταχειριστέον· φημί τὰς θείας Γραφάς, ἐν αἷς — B. δὴ — καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐστὶν ἡ ἱστορία, καὶ οἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ θεθέντες σωτηριώδεις νόμοι.

(g) Lib. IV, ep. 133. Τὸ τὴν ἀνάγνωσιν κατεβύθμισθαι — Vat. 649 κατεβύθμισθαι — τῶν θείων Γραφῶν, καὶ τὸ ἕκαστον τὰ οἰκεία πάθη τῶν θείων προφάνειν χρησμάτων, τῶν τοσοῦτων τραγυδιῶν αἴτιον γέγονε.

(h) Lib. I, ep. 51. — ἅμα δὲ τις τούτω καὶ ἀπὸ βίτου — codd. V. A. τάχα — συμπλέκεται —

A quo modo Isidorus contra ethnicos religionem Christianam defenderit, a nobis accuratius exponetur, dicenda sint, nunc ne verbum addendum est. Id vero non prætermitemus silentio, quod Pelusiota *decretis conciliorum* divinam tribuerit (i) auctoritatem, quodque etiam ex his doctrinæ Christianæ cognitionem repeti posse opinatus sit.

§. II. *Isidori sententia de Deo.*

I. *De existentia unius Dei.* — Etsi Isidorus inter epistolas, quas nos habemus superstitas, nullam de dedita opera ita conscripsit, ut unius Dei existentiam probaret, tamen occasione data ex rerum creaturarum magnitudine et ordine Creatorem mundi atque gubernatorem, nempe Deum, esse demonstrare conatus est. Ita Lampetio diacono quærenti ex eo, quid illud, quod de cœlestibus luminaribus & ἀπένειμε Κύριος ὁ Θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσι in Deuteronomio dictum sit, significet, rescribit: Deum illa omnibus mortalibus ad institutionem cognitionemque tribuisse, ut ex rerum creaturarum magnitudine Creator, qui oculis cerni nequeat, conspiciatur (j). Eodemque argumento, quod vulgo physico-theologicum usurpatur in litteris ad Joannem diaconum datis (k) Græcorum philosophos stellas errantes non a Deo factas, sed omnem causam antecedere contendentes, studuit refellere. Quibuscum conferri potest epistola ad Olympiodorum scripta (l), quæ his verbis continetur: *Ubiunque ordo aliquis est, ibi ordinis auctor et princeps adsit necesse est; ubiunque equitatus, ibi equitum requiritur præfectus; ubi navis, ibi gubernator et artifex; ubi musica instrumenta, ibi et musicus est manifestus. Oportet igitur in mundi quoque officio illum invisibilem ejus Creatorem contemplari.* Quem colligendi modum adhibet etiam in litteris ad Didymum presbyterum datis (m), in quibus hæc exstant: — *neque enim sine architecto domus ædificatur, neque sine fabro compingitur navis, neque organum sine musico constituitur.*

B. συμπλέκεται — λόγος, παρὰ γερόντων εἰς ἡμᾶς σοφῶν διαφορῆσας.

(i) Lib. IV, ep. 99. — καὶ τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, τῇ συγκροτηθείσῃ κατὰ Νικαίαν, ἀκολουθεῖν, μήτε προστιθέντας, μήτε ἀφαιρούοντας. Ἐκεῖνη γὰρ θεοθεν ἐμπνευσθεῖσα, τάληθές ἐδογμάτισεν.

(j) Lib. III, ep. 391. — Ἀπένειμε πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς παιδείαν, πρὸς γνῶσιν, ἴν' ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων ὁ γενεσιουργὸς ἀόρατος ὢν, θεωρηῆται.

(k) Lib. IV, ep. 58, p. 444, lit. B, lin. 5. — Εἰ μὲν γὰρ — ἀγενήτους καὶ αἰτίας κρείττους εἶναι φαῖεν Ἕλληνας, μάλιστα μὲν ἐκ τῆς ἐμμελείας αὐτῶν καὶ τῆς εὐταξίας ἐλεγχθήσονται. Ἴν' γὰρ τάξις τὸν ταξίαρχον κηρύττει.

(l) Lib. IV, ep. 186. Ὅπου τάξις, ἐκεῖ ἀναγκαῖος ταξίαρχος· καὶ ὅπου ἱππικὸν τεταγμένον, ἐκεῖ ἱππαρχος· καὶ ὅπου ἡ ναῦς, δῆλος ὁ τεχνίτης· καὶ ἐνθά μουσικὰ ἔργα, δῆλος δὴ ὁ ἀρμονικός. Οὐκοῦν γῆ καὶ ἐπὶ — cod. Vat. 650. ἀπὸ — τοῦ κίσμου τὸν ἀόρατον καθορᾶν λογισμοῖς, οὐκ ἐφθάλμοις, νῦν, οὐ βλέμματι.

(m) Lib. V, ep. 28, p. 562, lit. D, lin. 6. — Οὐδὲ γὰρ ἄνευ ἀρχιτέκτονος οἰκία οἰκοδομεῖται, οὔτε ἄνευ ναυπηγοῦ ναῦς, οὐδὲ ἄνευ ἀρμονικοῦ μουσικὸν συσταῖ ἔργαλον.

Vix vero necesse est, ut afferatur Isidori dictum, quo hunc unum credidisse Deum probetur; attamen, ne quid a nobis prætermisum videatur, ejusdem verba: *ἡ γὰρ ἐστὶν ἡ θεότης*, ex epistola ad Herminum comitem deprompta (a), protulisse satis erit. Qui enim plura hujus rei testimonia desiderat, legat quæ deinceps excerpimus Isidori de Deo triuno dicta, inter quæ plura huc spectantia haud dubie inveniet.

II. *De natura et attributis Numinis divini.* — Neque necesse est, ut Isidorus existimat, nec possibile, ut Dei essentia sive natura a mortalibus exploretur (b). Credendum enim est esse Deum, non, quid sit curiose investigandum. Quare prætermisita de ipsius natura disputatione, quippe quæ humani ingenii vires longe superet, nos ita comparemus, ut de vita moribusque nostris possimus reddere rationem. Ornati igitur simus fortitudine, temperantia justitia aliisque virtutibus. Quas si omnes adepti erimus, sperare nobis licet quodammodo id, quod hominum excedit captum, comprehendere, quod omnem superat dignitatem consequi, atque communionem cum Deo inire arctiorem, cui nulla aptior est sedes et accommodatior, quam casta et candida hominis anima. Quocirca ipse inhabitabo, inquit, in eis et inambulabo (c). Est autem Deus, qui nulla re indiget (d), et solus omnis mutationis expers est (e), mundi creator (f) et moderator (g), æter-

(a) Lib. I, ep. 247.

(b) Lib. II, ep. 299, p. 256, lit. B. — *Ἡ δὲ περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ βάσανος, οὐτ' ἀναγκαῖα, οὐτ' ἐπιφικτὴ ἀνθρώποις. Εἰδέναι γὰρ χρὴ καὶ πιστεῦναι, οὗ ἐστὶ θεός, οὐ τὸ τί ἐστὶ πολυπραγμονεῖν. Ἀφήμενοι τοίνυν τοῦ περὶ τῆς οὐσίας λόγου ὡς ἀνεπιφικτοῦ, καὶ μηδ' αὐτῶς ἀλωσίμου, ἀλλὰ πᾶσαν βάσανον ὑπερνηχομένους, τὸν βίον ἑαυτῶν καὶ τὸν τρόπον ρυθμίσωμεν, ὡς λόγον πάντως ἀποδώσοντας.*

(c) Lib. II, ep. 186. — *εἰ τοίνυν ἐθέλωμεν τὸ πᾶσαν ἀγώρητον χωρῆσαι, καὶ ἀξιοθῆναι χρήματος πᾶσαν ὑπερβαίνοντος ἀξίαν, σωφροσύνη, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φρονήσῃ, καὶ ἀνδρία καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς ἑαυτοῦς κοσμησώμεν. Ψυχῆς γὰρ ἀγνῆς τόπον οικειότερον καὶ περπωδέστερον — Cod. Bav. addit ἐπὶ, et codd. Vat. 649 et Alt. ἐπὶ γῆς — οὐχ ὀφίεται. Διὸ καὶ ἔφη, Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω.*

(d) Lib. II, ep. 23. *Ἡ μὲν εἰλικρινῆς καὶ ἀκριδῆς ἐλευθερία ἐστὶ, τὸ μηδὲν δ' ὄλωσθαι, ὅπερ — Codd. Vat. 649. et Alt. addunt καὶ — κρείττον ὄν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, θεῖον ἐστω.*

(e) Lib. V, ep. 359. *Ἡ θεία καὶ ἀκήρατος καὶ ἀήττητος δεξία ἀναλλοιώτως ἐστὶ, καὶ αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἔχει, οὔτε κ. τ. λ. Cf. lib. III, ep. 149.*

(f) Lib. I, ep. 343.

(g) Lib. III, ep. 299, p. 256, lit. A, lin. 7.

(h) Lib. III, ep. 18. — *Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς θείας φύσεως, ὡς τὸ ἄδιον. — Cf. lib. III, ep. 149. Ἡ ἀδιότης, οἷον ἀειζωότης ἐστὶ. Διὸ ἐπὶ μόνῃ τῆς ἀνάρχου φύσεως, τῆς αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡς αὐτῶς — Cod. Bav. ὡσαύτως — ἐχούσης, λαμβάνεσθαι εἰσθε. — τὸ δ' ἄδιον κυριὸς τῆς θείας οὐσίας ἴδιόν ἐστι.*

(i) Lib. II, ep. 63.

(j) Lib. II, ep. 65. — *Ἡ τῆς σοφίας πηγὴ, ἡ τῆς συνέσεως καὶ πάσης ἀρετῆς ἀρχὴ τε καὶ αἰτία καὶ ρίζα. — Cf. lib. III, ep. 231, ubi Deus ἡ τῆς ἡμερῶν τε πηγὴ appellatur.*

nus (h), ab omni labe alienus (i), mansuetudinis, sapientiæ omnisque virtutis fons (j), benignus atque misericors, et idem justus (k), omnipotens (l), omnium rerum sciens (m) et verax (n).

Quæ omnia de industria paucis absolvimus, tum quoniam hæc ab apostolis tradita a Christiano quoque ut vera accipiuntur, tum quoniam de quæstionibus, nam Deus omnipotens mali quoque auctor sit, num divini Numinis omnium rerum scientia cum libera mortalium voluntate conjungi possit, aliisque hujuscemodi occasione data fusius agetur.

III. *De Trinitate.* — Neque quid Isidorus de Trinitate censuerit multis verbis exponere cordi nobis esse potest, cum orthodoxorum illius ævi partibus favens in epistola ad Eudæmonem presbyterum manifesto declarat, Christianum quemque id credere debere, quod sancti Patres in urbe Nicææ congregati decreverint, quorum fidei formulæ neque addendum aliquid, neque detrahendum sit (o). Docuit igitur tres ejusdem naturæ personas in uno exstare Deo (p); atque hanc doctrinam et a Veteris et a Novi Testamenti scriptoribus jam prolatam esse contendit (q). Quare Jesum Christum Θεόν (r), ἀληθῶς Θεόν (s), γνήσιον καὶ φυσικὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς (t) appellat, Filioque omnia ea, quæ Patris sunt, tribuit (u). Itaque Christus de Isidori sententiâ omnium rerum creator et imperator (v), eandem habet atque Pater gloriam et majestatem (x)

(k) Lib. III, ep. 71. *Ὅτι μὲν φιλόνητος ἐστὶν ὁ θεὸς μαλ' ἀκριβῶς οἶδα. Ὅτι δὲ καὶ ἀπαιτεῖ δικὰς σφοδρότατας τοὺς τῆς φιλονητικῆς καταφρονήσαντας, καὶ αἱ ἱεραὶ χρησιμοῦσαι Γραφαὶ, καὶ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ.*

(l) Lib. IV, ep. 47.

(m) Lib. IV, ep. 47, ep. 151. — *θεὸς ἐφορᾷ πάντα καὶ οὐδὲν αὐτὸν διαδιδράσκει. Cf. lib. V, ep. 368.*

(n) Lib. III, ep. 6, lib. V, ep. 260.

(o) Cf. p. 162, not. 2.

(p) Lib. I, ep. 247. — *μία γὰρ ἐστὶν ἡ θεότης, τρεῖς δὲ αἱ ὑποστάσεις. — Lib. II, ep. 142. — Ἡκιστα μὲν χρὴ τὴν — art. cod. Bav. omittit — τῆς θεότητος φύσιν συστέλλειν ἰουδαϊκῶς, εἰς μόνον τὸν ἕνα Θεὸν καὶ Πατέρα. κατευρύνειν δὲ, ὥστε εἰς ἄγιαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα. Προσώπιον γὰρ ποιότητι καὶ ὑποστάσεων ἰδιότητι διαστέλλοντας, εἰς ἕνα πάλιν συσσελούμεν Θεόν, διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταύτων. — cf. lib. II, ep. 143; lib. III, ep. 139.*

(q) Lib. I, ep. 67; lib. II, ep. 143; lib. III, ep. 27; ep. 112.

(r) Lib. I, ep. 73, ep. 124.

(s) Lib. I, ep. 67.

(t) Lib. I, ep. 23.

(u) Lib. II, ep. 178. — *ταῦτα δὲ ἔλεγεν οὐκ ἀποκλήρων τῶν μὲν Πατρὶ τὸν Νόμον. τῶ δὲ Υἱῶ τὸ Εὐαγγέλιον. ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ὑπόνοιαν, καὶ δόξαν ἀφορῶν. Πάντα γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς. — que ultima sunt hujus epistolæ verba.*

(v) Lib. I, ep. 139. — *ἀλλὰ δεσπότης ὑπάρχων, καὶ τῶν ἐπουρανίων, καὶ τῶν ἐπιγείων, καὶ τῶν καταχθονίων. — Lib. I, ep. 460. — Χριστὸς δὲ ὁ πάντων ποιητῆς καὶ θεός. — Lib. III, ep. 126. Ὁ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ τῶν ἐπιγείων Βασιλεὺς ἦκεν οὐρανῶθεν. — Cf. porro lib. III, ep. 313, ep. 329; lib. IV, ep. 166, ep. 202.*

(x) Lib. III, ep. 166. — *ὣν δὲ μία δόξα, πόλλῳ μᾶλλον καὶ ἡ οὐσία.*

ejusdemque, quamvis a Patre distinctus, naturæ A ac non herilis et effectricis ac regię naturæ cognatum; quidni ei communem esse cum Patre Filioque naturam doces? Si enim servus esset, non cum Domino, si creatus, non cum Creatore conjungeretur.

Ut Filio Isidorus, ita et Spiritui sancto divinam tribuit naturam; cujus sententię veritatem dilucidis et apertis Scripturę testimoniis probari posse opinatur. Christus enim, ut scribit in litteris ad Gorgonium (a) datis, « Si ego, inquit, in Satanę nomine dæmones expello, cujusnam nomine filii vestri illos ejiciunt? » Quod si auctoritate Spiritus divini illud ago, profecto ad vos cælorum pervenit regnum. Quibus tamen verbis cum dogma illud parum probatum esse Pelusiota ipse sentiret, Lucam producit testem, apud quem Jesus Christus, « Si, inquit, ego in digito Dei dæmones ejicio, cælorum appropinquavit regnum. » Quo loco, ut pergit Isidorus, per Dei digitum Spiritus sanctus intelligitur. Sed cum digitus, ut a nobis exemplum sumam, ejusdem atque corpus est naturæ, hac voce Spiritus sancti personam a divina essentia inseparabilem eique cognatam esse satis superque declaratum est. — Idemque et Christi verbis: « Accipite Spiritum sanctum » — et baptizandi formula ostendi posse opinatur. In epistola enim ad Hymetium data (b), Dominus, inquit, noster Jesus Christus, ut sanctissimi Spiritus secum et cum Patre conjunctionem ostenderet, a morte ad vitam excitatus discipulis dixit: « Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittentur eis, » auctoritate videlicet ejus, qui peccata remittendi divinam habet potestatem. In litteris vero ad Marathonium monachum ita scribit (c): Cum Deus et Servator noster humana forma indutus Spiritum sanctum divinam Trinitatem completere tradiderit, cum idem Spiritus in baptizandi formula una cum Patre et Filio a nobis invocari debeat, cumque panem, quo sacram celebrantes cœnam uti consuevimus, in carnem Christi convertat; quid tu, o vesane atque attonite, hunc Spiritum factum quiddam, aut creatum, aut servilis naturæ,

ac non herilis et effectricis ac regię naturæ cognatum; quidni ei communem esse cum Patre Filioque naturam doces? Si enim servus esset, non cum Domino, si creatus, non cum Creatore conjungeretur.

§ 3. De consiliis et institutis divinis, quæ ad hominum salutem per Jesum Christum reparandam spectant.

Homines primigenii, quibus Deus, ne arboris istius comederent fructus, interdixerat, a diabolo eos omnino perdituro seducti contra divini numinis voluntatem egerunt, itaque auctores exstiterunt ingentis infortunii. Nam inde ab eo tempore et ipsorum et omnium hominum corpora non solum morti, verum etiam variis diversisque calamitatibus subjici cœpta sunt (d). Neque hoc injustum esse censet Isidorus. Etenim in epistola ad Leontium diaconum (e) causam, cur qui genitoris culpa podagra aliove morbo laborarunt, ex lege non pœna quidem sed ignominia affecti sint, explicaturus, hoc ad emendationem parentum factum esse arbitratur. Quod, ita enim pergit, si quis injuste ac perverse actum esse existimet, quid tandem ille dicet de morte, quæ etsi Eva solum peccavit, omni humanum genus invasit? — Uti vero lapsus iste hominum corporibus magnum attulit detrimentum, ita animis a Deo creatis (f) perquam noxium fuit. Omnes enim mortales ad peccandum reddidit procliviores (g). — Neque tamen de Isidori sententia hominum natura, cui semper probitatis inerant semina (h), omnino depravata est; ut facillime et Scripturę sacrę testimoniis, et ex historia probatur (i). Propheta scilicet, qui, Quoniam, inquit, pacto vos poteritis recte facere, cum mala didiceritis? Judæos non propter naturam per se malam, sed mala edoctos peccasse tradidit. Quod vero didicerunt, dediscere quoque posse nemo negabit (j); itaque Davidem, Paulum, Petrum aliosque, qui vitia commiserunt, ad bonam frugem rediisse vidimus (k); itaque omnibus temporibus viros pios ἐν τῷ ἐμφύτῳ πολιτευομένους νόμῳ, veluti Melchisedechum, Jobum, Cornelium et alios virtute ornatos vixisse, habemus comper-

a) Lib. I, ep. 60. — οὗτι δὲ τῆς θείας ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐσίας, τοῦτο σὺ ἤτησας γραφικῶς τρανωθῆναι. ἔξεστι — δὲ inserunt codd. Vat. 649, et Alt. — σοι ἀγγινοῦντι — codd. iud. ἀγγινοῦσθε cod. Bav. et Chat. ἀγγινοῦσθε — καὶ — omittunt cod. Vat. 649, et Alt. — μικρὸν προελθόντι ἐκ τῶν ἐν χερσὶ τοῦ Κυρίου φωνῶν καὶ — codd. iud. omittunt — τὴν λύσιν εὐρεῖν. Et ἐγὼ, φησὶν, ἐν τῷ — cod. Bav. omittit — Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια; οἱ υἱοὶ ὁμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; — Cod. Vat. 649. ἐκβαλοῦσιν; — εἰ δὲ Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω ταῦτα, ἅρα ἐφθασεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ἐν τῷ ἑτέρῳ σαφέστερον εἰρηκῶς εὐαγγελιστής. — cod. Vat. 650. εὐαγγελιστή. — εἰ δὲ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. δάκτυλον Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα λέγων τὸ ἅγιον. δάκτυλος δὲ, ὡς ἐν ὑποδείγματι τῷ καθ' ἡμᾶς τῆς οὐσίας ἐστὶ τοῦ σώματος. Τῆν τοίνυν ἀχώριστον καὶ συγγενῆ τῆς θείας οὐσίας τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ὑπόστασιν, τῷ τοῦ δακτύλου ὀνόματι ἐφανέρωσε.

(b) Lib. I, ep. 97.

(c) Lib. I, ep. 109.

(d) Lib. IV, ep. 204, Ὅσπρηκα ὁ πρωτόπλαστος

PATROL. GR. LXXVIII.

D ἄνθρωπος ἐξ αὐτῆς, ὡς ἄν τις εἴποι, γραμμῆς τῆς θείας ἐντολῆς ἀλογήσας τὴν ἀπάτην προυτίμησε τοῦ αὐτὸν ἀπολέσαι παντελῶς μηχανησαμένου, τὸ τριπλαῦτα καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ γέγονεν οὐ μόνον θνητὸν, ἀλλὰ καὶ παθητὸν. Πολλὰ γὰρ ἐλαττώματα ἐβλάστησε, καὶ βαρὺς, καὶ δυσήνιος ὁ ἴσπος κατέστη.

(e) Lib. IV, ep. 141, p. 491, lit. C, lin. 2. — εἰ δὲ τις οἴεται, τοῦτο μὴ εὐλόγως νευμοιοθεῖσθαι, τί φεῖη περὶ τοῦ θανάτου, ὅτι μὴδ ἁμαρτησάσης φησὶ δὴ τῆς εὐσας ὄλον, κ. τ. λ.

(f) Lib. IV, ep. 121.

(g) Lib. III, ep. 162.

(h) Lib. II, ep. 2; lib. IV, ep. 53. — ἔχει γὰρ ἡ φύσις ἐν αὐτῇ τῶν ἀρετῶν ἀκριβὲς καὶ ἀδέκαστον τὸ χριστηρίον. — lib. IV, ep. 54.

(i) Lib. II, ep. 72, p. 154, lit. A, lin. 8. — πῶς γὰρ, εἰ ἐκ φύσεως εἶχον τὸ εἰδέναι τὰ κακὰ ἐφασκε τὸ — deest in cod. Bav. — μεμαθηκότες τὰ κακὰ; εἰ δὲ μεμαθηκέντες, καὶ ἀπομαθεῖν δυνησονται.

(j) Lib. II, ep. 72, p. 154, lit. C. — καὶ βοᾷ μὲν τοῦτο τὰ πράγματα καθ' ἐκάστην ἀμειβόμενα τὴν ἡμέραν ἐγγύονται δὲ καὶ αἱ γραφαί.

(k) Lib. II, ep. 72, p. 154, lit. C, lin. 3, lin. 9.

tuum (a). — Quare ipse Christus πάσης φύσεως πονη-
ρίαν nunquam καταγινώσκων, Probus, inquit, ho-
mo bona de bono suo profert thesauro (b), atque
illos qui ἐμφύτῳ νόμῳ παιδαγωγηθέντες omnibus
suis officiis satisfecerint, laude dignos esse intelli-
gens, Omnia, inquit, quæcunque volueritis, ut fa-
ciant vobis homines, vos quoque facite illis (c).

Attamen omnes fere mortales, mortem metuen-
tes, neque de futura vita ac remuneratione persuasi,
gravia commiserunt peccata (d). Diabolus autem et
dæmones hujus imperio subjecti eos naturalibus,
quibus præditi erant, bonis spoliarunt, atque eorum
ignavia et inertia sustentati (e) illos in omnia flagi-
tiorum genera ingurgitarunt, itaque extremo affe-
cerunt malo (f).

Deus igitur, cum alia vana esse videret remedia B
— nam neque lex a Mose lata, neque prophetarum
adhortationes pestilentem, quo omnes fere labora-
runt, morbum depellere potuerant (g) — Filium
misit unigenitum, ut peccata hominibus remissurus
justam haberet veniæ causam (h). Ergo carnem eo
consilio assumpsit Dei Filius ut humanos effectus
animique perturbationes, quæ fluctuum instar atollit

(a) Lib. iv, ep. 61 : — Ἐλληνας δὲ ἐνταυθα
φῆσιν, οὐ τοὺς εἰδωλολάτρους, ἀλλὰ τοὺς εὐσεβεῖς,
τοὺς ἐν τ. ἐμφ. πολιτ. νομ. — πάντα τὰ πρὸς εὐσε-
βειαν βλέποντα παραφυλάσσοντας· οἱ ἦσαν Μεγα-
σεδῆκ, Ἰώδ, Κορνήλιος.

(b) Lib. iii, ep. 107, p. 304, lit. A, lin. 10.

(c) Lib. iv, ep. 43 : — Εὐδόκιμοι μὲν οἱ τῷ ἐμφύτῳ
νόμῳ παιδαγωγηθέντες, καὶ τὸ δέον πεποιηκότες. C
ἔχει γὰρ ἡ φύσις ἐν ἑαυτῇ τῶν ἀρετῶν ἀκριβῆς καὶ
ἀδέκαστον τὸ κριτήριον, ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν πα-
ραϊνέσεως μέτρῃ καὶ συμβουλῆς εἰσῆγαγε, λέγων·
πάντα, ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν, κ. τ. λ.

(d) Lib. iv, ep. 146, lit. C, lin. 9. — οὐδὲν ἀπρα-
κτον εἶσαν. Ὡς γὰρ μηκέτι θντες μετὰ θάνατον,
πάντα ὁρῶν τὰ αἰσχύνης καὶ θανάτων — quæ cod.
Vat. 650. omittit — καὶ κολάσεως ἀξία ἐπεχειροῦν,
λέγοντες· αὐτῇ ἡ μερὶς ἡμῶν, καὶ ὁ κληρὸς οὗτος.
Ἦκε τοίνυν ὁ Σωτῆρ, κ. τ. λ.

(e) Lib. iv, ep. 15 : Ἀπηφίσασε μὲν ὁ κοινὸς
ἀπάντων ἔχθρὸς, ἀτε δὴ τυραννίδα νοσῶν, τὸ ἀν-
θρώπινον γένος τῶν προσόντων αὐτῷ ἐμφύτων
παιονεκτημάτων, καὶ τὴν ἐναντίαν τῆς ἀρετῆς
περίεστειλε πολιτεῖαν, τὴν τῶν ἀνθρώπων βώμην
— cod. vat. 650. γνώμην — ὑπήκοον δεξάμενος, οὐ
γὰρ ἂν τοσαύτην γνώμην — cod. Vat. 650. βώμην
— εἶχε καθ' ἑαυτὸν, εἰ μὴ ὑπὸ τῆς τῶν ἀπατηθέν-
των βραθυμίας κοιμῶδὴ ἐπεβρόσθη. ἀλλ' — Ea,
quam e codice Vat. notavimus, scriptura vulgatæ
haud dubie præferenda est, eamque conjectura jam
assecutus erat Rittershusius.

(f) Lib. iii, ep. 329 : Ὅτι οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες
μετὰ τοῦ στρατηγούντος αὐτοῖς διαβόλου, — ἐπὶ τὸ
ἔσχατον τῶν παθῶν τοὺς ἀνθρώπους ἀπήλασαν· τότε
sqq.

(g) Lib. iv, ep. 100 : — Πᾶς γὰρ ἰατρείας ἐξηλέγ-
χθῆ τρόπος, καὶ οὐτε νόμος, οὐτε προφητικὸς λόγος
τὸν ἐπιπολάσαντα λοιμὸν ἀπελάσαι ἴσχυεν, — cod.
Vat. 650. ἴσχυεν. — lib. iv, ep. 53., in qua fusius
hanc suam sententiam exponit Isidorus in hunc
modum : — ἐπειδὴ δ' ὤκλασεν ἡ φύσις, καὶ
ἡμαύρωσε τοὺς τῆς ἀρετῆς χαρακτήρας, ἐδόθη
καὶ ὁ νόμος γραπτὸς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς — cod.
Vat. 650. οὗτος — παρεβάθη, ὁ τῶν προφητῶν
χορδὸς ἐνεχειρίσθη τὴν διόρθωσιν. Ὡς δὲ καὶ οὗτος
ἀπαίτεν, —

A solebant, sedaret (i), ut quæ minus recta ipsi vide-
bantur reprehenderet (j), ut diaboli omniumque
dæmonum frangeret robur nervosque (k), ut deni-
que homines sedata divini numinis ira cum Deo
reconciliaret (l).

Sed ne in exponenda hac, quæ jure omnium
gravissima habetur, doctrina nimis leves videamur
lectoribus, quid Isidorus de his aliisque dogmatis
censuerit paulo accuratius exponendum est, et pri-
mum quidem illius sententiam de ratione, qua divina
Jesu Christi natura cum humana sese conjunxerit,
declarandum videtur.

Deus Filius mortalibus appariturus carnem in Ma-
ria virgine ex eaque assumpsit (m), obsignatamque
illius naturam relinquens (n) vere homo factus est (o).
Etsi igitur nobis perquam similis fuit — cibum enim
potumque sumpsit, lacrymas effudit, aliaque hujus
generis, quæ mortalium naturæ propria habentur,
perpessus est — tamen, cum divina ejus natura non
immutaretur (p), neque erravit, neque vitium com-
misit ullum, sed omnis mendacii expertus fuit, om-
nisque peccati (q). Etenim non merus homo, sed

(h) Lib. iv, p. 100. — τότε δὴ λύτερον τὸν Μονο-
γενῆ ἐπεισήγαγεν, ἢν ἔχη λόγον ἢ χάρις, quæ ad
verbum limere recurrunt in ep. 73 ejusdem libri,
ubi lin. 9 lit. B hæc exstant : — ἀντεισήγαγε γὰρ
λύτερον τὸν Μονογενῆ ἵνα ἔχη λόγον ἢ χάρις.

(i) Lib. iv, ep. 64., quæ sic incipit : Τοῦ Θεοῦ
Λόγου ἐνανθρωπήσας καταζώσαντος, καὶ τὰ πάθη
τὰ ἀνθρώπινα, κυμαίνοντα πρώην, καταστορέσαν-
τος, —

(j) Lib. ii, ep. 46, p. 141, lit. A, lin. 6 : — ἀλλὰ
ἀνάγκη τὸν ἐθέλοντα κινήσαι καὶ ἀφανίσει τὰ
φαῦλα, τὰ μήπω νομομιμῆνα ἀντὶ τῶν πρότερον
ἐπὶ ζημίᾳ κεκρατηκότες καταστήσει.

(k) Lib. iv, ep. 64 : (Χριστοῦ) — τὰς πονηρὰς
φάλαγγας ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν οικειῶν φοιτητῶν
παρασχευάσαντος. — lib. iv, ep. 108, p. 471. διὰ
τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν διὰ σταυροῦ πρὸς τοὺς δαι-
μόνας κατεδέξατο μάχην. — lib. iii, ep. 329. —
lib. iv, ep. 166, p. 508, lit. A, lin. 8.

(l) Lib. iv, ep. 100. — ἱερῶν γὰρ προσπνέθη
ἐν ὑπὲρ πάντων, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπάντων ἀξίαν. Καὶ
τότε ἡ ὀργὴ ἐλύθη καὶ ἡ καταλλαγὴ γέγονε, καὶ ἡ
ἐχθρα εἰς φιλίαν μετεβρόμυθη, καὶ ἀντὶ τῆς
ἀποφάσεως, τὸ ὑπερφυῖς τῆς υἰοθεσίας ἐδόθη χάρι-
σμα, καὶ μυρία δῶρα ἐχόρυσσε — Cod. Vat. 650.
ἐχορήγησε.

(m) Lib. i, ep. 121 : (Χριστὸς) — τὴν πρὸς τὸν
Ἀβραάμ πληρώσει θέλων ὑπόσχεσιν, καὶ τοῦ σπέρ-
ματος αὐτοῦ ἐπιλαβόμενος, καὶ μητέρα ἐκείθεν ἐπι-
λεξάμενος, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς σαρκωθείς.

(n) Lib. i, ep. 23. — τὴν δὲ (μητέρα) τὸν Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κηύσασαν, αὐτὸς συλληφθεὶς
ἀσπόρως προερχόμενος ἤνοιξε, καὶ πάλιν ἐσφρα-
γισμένην κατέλειπεν.

(o) Lib. i, ep. 23 : Χριστὸς ἀληθῶς — cod.
Vat. 649 et Alt. ἀληθῆς — μὲν γενόμενος ἄνθρω-
πος — lib. i, ep. 121. — καὶ ἄνθρωπος κατὰ
ἀλήθειαν ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα. — Cf. porro
lib. i, ep. 75, lib. ejusd. ep. 102. aliaque innume-
rabilia Isidori dicta.

(p) Lib. i, ep. 416, p. 107, lit. A, lin. 2 : Πέτρα
δὲ ὁ Χριστὸς ἐστίν, ἀτρεπτος μέγας, ὅτε σεσάρ-
κωτο.

(q) Lib. i, ep. 121 : — καὶ ἄνθρωπος κατὰ
ἀλήθειαν ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα, πλην ἁμαρτίας :

unus existit in duabus naturis Dei Filius (a). A Quem modo descripsimus Jesum Christum, is dum in terra versatur, herilem formam habitu occultans servili (b), mortales quid verum esset, justum atque honestum edocuit, atque, ut auxilium infelicibus, mœstis solatium et incredulis afferret terrorem, diversi generis miracula edidit (c); apostolis eos, qui cœtui Christianorum ascribi voluerunt, baptizandi mandavit officium, sacramque cœnam instituit. Tandem opere suo, quod ei a Patre demandatum erat, peracto, se interfectum iri bene intelligens (d), utro hostibus sese dedit (e), cruci que affixus, si humana ejus spectatur natura, mortem occubuit (f); neque tamen omnibus, quibus Judæi eum afficiebant, malis et injuriis, quæque eo graviores fuere, quo major condemnati dignitas fuit (g), commotus est (h). Detractus vero ab amicis ex cruce atque sepultus, tertio, uti prophætæ prædixerant, die (i), clauso sepulcro (j), resurrexit; discipulis sæpius apparuit, rediitque, postquam illis Paracletum promiserat, unde venit. — De quibus omnibus singulatum dicendum est; itaque primum de doctrinæ Jesu Christi in animos mortalium efficacia; dein de baptismo et sacra cœna, denique de morte illius expiatoria agemus.

Doctrina, quam Jesus Christus mortalibus tradidit, quamque apostoli docendo et scribendo cum multis communicarunt, scala est, qua ad Deum ascenditur (k). Etenim si illam sequimur, animi nostri solertia et alacritas acuitur et augetur (l), simul periclitantibus nobis lætam spem, prospere agentibus fiducia, iisque, qui in malis versantur, affert solatium (m). Quare qui vitia commiserunt, nō melius agere possunt, quam sacram Scripturam noctes atque dies versare (n). Est enim illa spirituale speculum (o), quod deformitatem nobis non modo ostendit, verum etiam efficit, ut hæc, si modo ipsi volumus, in summam commuletur pulchritudinem. Peccatis igitur cujuscunque generis affert remedia (p), cum ejus auxilio et morbi vis, et ratio, qua ille sanari possit, cognoscatur (q). Huc accedit, quod doctrinæ, quæ Bibliis continetur, hæc peculiaris et propria vis est, ut totum animum ita occupet, ut terrenarum rerum prorsus oblitum, ingentem divini numinis sapientiam et benignitatem admirantes (r), malisque moribus et ignorantia depositis, stamus et prohi et sapientes (s).

Uti vero doctrina sua Christus nos ad æternam consequendam salutem reddidit idoneos, ita et baptismo, qui apte cum Judæorum circumcissione con-

quibuscum conferas lib. 1, ep. 416. Χριστός — ἀτρεπτός μείνας, ὅτε σαρκίωτο· ἀμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη ὁδὸς ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.

(a) Lib. 1, ep. 23: — ἀληθῶς μὲν γενόμενος ἄνθρωπος, ἀληθῶς δὲ ὢν καὶ Θεός — cod. Bav. Θεὸς ὢν — καὶ προσκυνουμένους εἰς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύσεων. — Codd. Bav. Vat. 649. et Alt. ἐν ἀμφοτέρας ταῖς φύσεσιν.

(b) Lib. III, ep. 430, lit. E, lin. 1: τὴν Δεσποτικὴν μορφήν κρύψας, τὴν τοῦ δούλου ἐπεδείκνυτο.

(c) Lib. 1, ep. 54. — lib. 1, ep. 51: — Ἐπειδὴ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς θαύμασιν οὐδὲν αὐτὸν — cod. Bav. οὐδένα τόπον — παρασχόντα τινι λυπηρῶν — cod. Bav. λυπηρῶ — ἐωράκεισαν, μόνον εὐεργετῶν αὐτὸν ὑπελάμβανον δύνασθαι, οὐκ ἔχοντα — codd. Bav. Vat. 649. et Alt. addunt τοῦ — κακοῦν τοὺς πονηροὺς ἐξουσίαν. ἐκ τῆς ἀφύου τοῖνον οὐσίας, πείθει τὸν ἀχάριστον ὄημον ὅτι καὶ ἀμύνασθαι δύναται, καὶ ὡς ἀγαθὸς οὐ βεβούληται. — codd. Vat. 649. et Alt. βεβούληται. — ἐξηράνθη οὖν ξύλον, ἵνα φοβήσῃ ἀνθρώπους.

(d) Lib. 1, ep. 417. ἠγγόνησε, φάσκουσι, — codd. Vat. 649. et Alt. φάσκοντες — τῆς συντελείας τὴν ἡμέραν ὁ Κύριος· οὐκ ἠγγόνησεν, ἀπαγε, ἀλλὰ σαφηνίζεις τ. ἀν. κ. τ. λ.

(e) Lib. 1, ep. 97: ᾧ μὴ πάθος ἀβούλητον τὸ πάθος. — lib. IV, ep. 98, in qua lin. 3. τὴν ἐκούσιον ὁρμήν τὴν εἰς τὸ πάθος commemorat Pelusiotia. — lib. IV, ep. 128., quæ sic incipit: Πόθεν, εἰς, ὁπλόν ἐστιν, ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸν θάνατον ἦλθεν ὁ Χριστός; μάλιστα μὲν, κ. τ. λ.

(f) Lib. IV, ep. 166, p. 508, lit. C, lin. 2: — Εἰ δὲ τὸ πάθος σε ταραττεῖ, τὸ κατὰ Θεοῦ μὲν τολμηθὲν, σαρκὸς δὲ ἀψάμενον, ἄκουε τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, λέγοντος· Χριστοῦ οὖν παθόντος σαρκί. Εἰ τοῖνον ὁ τὰς κλειῖς τῶν οὐρανῶν ἐγχεχειρισμένος, τὴν σάρκα κυρίως ἀπεφάνητο πεπονθέναι, τὴν καθῶν δεκτικὴν· ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον. — lib. IV, ep. 179, p. 515, lit. B, lin. 2: — Ἐπειδὴ γὰρ οἱ πάντολμοι Ἰουδαῖοι ἐπιλυττήσαντες ἐδραματούργησαν τραγωδίαν, κατὰ Θεοῦ μὲν τολμηθεῖσαν, σαρκὸς δὲ ἀψάμεντην· ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον κυρίως.

(g) Lib. IV, ep. 179, lin. 5. — εἰ δὲ καὶ τις τὰ

ὁμοία πέπονθε (δεδοσθα γὰρ), ἀλλὰ τὸ μὴ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀξίας ὁρμάσθαι τοὺς πεπονθότας, ἀνίστα πάλιν δείκνυσαι τὰ πάθη. Οὐ γὰρ, sqq.

(h) Lib. II, ep. 466, in qua causam exponit Isidorus, cur Christus mulieres morti ejus illacrymantibus objurgarit, in hunc modum: Ὑβρις γὰρ ἐκείνῳ τὸ συμπαθὲς, ᾧ μὴ τὸ πάθος — codd. Bav. addit hæc: ἀβούλητον τυγχάνει. Οἱ μὲν γὰρ ἄκοντες πάσχοντες εἰκότως — καταθρηνοῦνται· οἱ δ' ἐκ. — Cf. porro: lib. II, ep. 285, lib. IV, ep. 97, ep. 160.

(i) Lib. IV, ep. 125.

(j) Lib. 1, ep. 404.

(k) Lib. I, ep. 360.

(l) Lib. II, ep. 406.

(m) Lib. II, ep. 299, p. 256: Αἱ ἱερὰ Γραφαὶ — κινδυνεύουσι μὲν ἀγαθὴν ἐπιπέδα ὑπισκυνόμεναι, εὖ πράττουσι δὲ θάρσος ὀρέγουσαι· καὶ δυσπραγοῦσι μὲν παραμυθίαν προτεινόμεναι, —

(n) Conferantur quæ de Scripturæ sacræ lectione agentes attulimus Isidori dicta.

(o) Lib. II, ep. 435, p. 485, lit. A, lin. 10. — εἰ δὲ φαίης, τί οὖν ποιητέον; φησάμι, ὅτι τὸ κάτοπρον τὸ πνευματικὸν συνεχῶς μεταχειριστείον· φημί — codd. Vat. 649. et Alt. addunt δὴ — τὰς θείας Γραφὰς — τοῦτο γὰρ τὸ κάτοπρον, οὐ δείκνυσαι τὴν ἀμορφίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μετατιθησιν, ἂν ἐθέλωμεν, — desunt in cod. Bav. — εἰς κάλλος ἀμύχανον.

(p) Lib. V, ep. 376. — οἱ μὲν ἱεροὶ χρησιμοὶ πᾶσι τοῖς ἀμαρτήμασι τὰ λάματα σαφῆ προσάγουσιν.

(q) Lib. V, ep. 257. εἰ δὲ ἀπιστεῖς ταῖς θεαῖς Γραφαῖς· ἐντυχῶν, εἰση καὶ τοῦ νοσήματος τὴν κακίαν, καὶ τῆς κακίας τὴν ἀπαλλαγὴν.

(r) Lib. III, ep. 388. — εἰσω γὰρ τοῦ γράμματος παραπέμποντες τὸν νοῦν, τοσοῦτο πλεμπλάνται θαύματος, καὶ τοσαύτης πληροῦνται χάριτος, ὥστε — cod. Bav. ὡς — μηδὲν εἶτι χωρῆσαι τῶν ἐπιγείων πραγμάτων δύνασθαι, μηδὲ ἂν πάντα πρὸς αὐτοὺς συρρέη τὰ περιμάχητα, λήθης ὢν πρότερον ἐθαύμαζον ἐκνικησάσης.

(s) Lib. IV, ep. 160. — οὕτω καὶ ἡ θεία σοφία τὴν κακίαν καὶ τὴν ὄνησιον ἐξοστρακίζουσα, σύνεσιν καὶ ἐπιστήμην ἐντίθησιν.

ferri (a) et janua (b) regni cœlestis dici potest, nos redemit (c), amplissimisque ornavit beneficiis. De his Isidorus in epistola ad Hermogenem episcopum data (d), causam cur infantes baptizentur, expositurus, fusius agit in hunc modum : «Sunt qui spurcietiam eam, quæ propter Adæ lapsum omnium commaculavit naturam, baptismo ablui contendunt. Quod etsi non nego, tamen, cum hoc per se nimis leve esset, baptizatos præterea aliis permultis gaudere beneficiis, mihi habeo persuasissimum. Etenim baptismum non solum peccata delet, verum etiam efficit, ut arctiorem cum Deo inire possimus communionem.»

Quod vero attinet ad sacram cœnam ejusque in mortalium animos vim et efficaciam, nullam de hac re inveni Isidori sententiam, nisi quod e loco, quem occasione data alicubi jam attulimus, apparet, eum credidisse, panem et vinum operante Spiritu sancto revera in Jesu Christi carnem commutari et sanguinem.

Sed multa exstant in ejusdem litteris dicta, quibus Jesu Christi mortem non summo reconciliasse Deo, declaratur; in quibus igitur Isidorus illi vim tribuit, quam vulgo dicunt expiatoriam. Itaque Christum pro hominibus mortuum (e), eumque crucifixum pec-

cato et morti potestatem ademisse (f) multis locis docet; sicut illum et hostiam appellat dignitate et pretio omnibus aliis præstantiorem (g).

Qui hæc, quæ modo a nobis exposita sunt dogmata credit, is sempiterna fruatur beatitudine, si cum fide bonas conjungit actiones. Fides enim sola nemini salutem affert (h); imo ne fieri quidem potest sine virtute manifesta (i). Quare utrumque, virtutem inquam et sanam pietatis doctrinam, inter se conjungendum est (j). Quod qui agit, ei demum Dei subvenit gratia, quæ virtutem sequitur (k), iisque tantum, qui animam ad hæc præpararunt, tribuitur (l). Quare suscipientibus nobis cum libidine et mala, quæ carni imperat, consuetudine bellum omnia agenda sunt et movenda (m), ita tamen, ut nobismetipsis non nimium confidamus, sed victoriam divino permittamus subsidio (n).

§ 4. Isidori sententia de rebus futuris.

Si cœlum libri instar convolvitur, si cadunt astra, et Orion omnisque terra igne consumitur (o), redibit ad exercendum judicium Jesus Christus (p). Is uniuscujusque facinora et cogitata mala bonaque æstimans, impios et improbos poenis, virtute vero præditos magnis amplisque afficiet præmiis (q), quæ cum terrenis ne comparanda quidem sunt (r). Sed

(a) Lib. I, ep. 125. — ἀντὶ βαπτίσματος γὰρ τῆ περικομῆ Ἰουδαῖοι ἐπέχρηστο.

(b) Lib. III, ep. 37.

(c) Lib. II, ep. 61. — δίκην γὰρ ὀφείλοντας διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐδικαίωσε, καὶ οὐρανίους χαρίσματα ἐκόσμησεν.

(d) Lib. III, ep. 195. — τινὲς μὲν οὐ μικρολογούντες φασιν, ὅτι τὸν διὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδὰμ διασθόντα τῆ φύσει ῥύπον ἀποπλύνονται· ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο μὲν γένεσθαι — cod. Vat. 650. γίνεσθαι — πιστεύω, οὐ μὴ μόνον (οὐδὲν — cod. Bav. οὐδὲ — γὰρ ἂν τοσοῦτον ἦν), ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ μακρῶ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνοντα φύσιν δεδόσθαι χαρίσματα. Οὐ γὰρ ὅσον ἐχρησεν ἡ φύσις εἰς τὴν τῆς ἀμαρτίας ἀναίρεσιν ἔλαβε μόνον, ἀλλὰ καὶ θεῖος ἐκοσμήθη δώροισι. Καὶ γὰρ οὐ μόνον κολάσσει; ἀπηλλάγη, καὶ πονηρίαν ἀπημφιάσατο πᾶσαν, ἀλλὰ καὶ ἀνεγεννήθη ἄνωθεν, παλιγγενεσίας θείας, καὶ λόγον ὑπερβαίουσης — καὶ ἀπελυτρώθη, καὶ ἠγιασθη, καὶ εἰς υἰοθεσίαν ἠνέχθη — cod. Bav. ἀνηνέχθη — x. τ. λ.

(e) Lib. II, ep. 117; ep. 127; lib. IV, ep. 166; lib. V, ep. 147, aliisque locis innumerabilibus.

(f) Lib. II, ep. 192. — καὶ ὁ σταυρωθεὶς κατάρας ἐξήρπασε, μᾶλλον δὲ τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὸν θάνατον ἐσταύρωσε. Cf. lib. IV, ep. 73.

(g) Lib. IV, ep. 100. — ἱερεῖον γὰρ προσηνέχθη ἐν ὑπὲρ πάντων, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀπάντων ἀξίαν.

(h) Lib. III, ep. 73. — μὴ γὰρ δὴ νόμιζε, ὅτι ἡ πίστις, εἴγε πιστὴν χρὴ καλεῖ, τὴν ὑπὸ τῶν ἔργων τῶν σὺν ἐλεγχομένῃν, σώσει σε δυνήσεται. — Cf. lib. III, ep. 158; lib. IV, ep. 65.

(i) Lib. V, ep. 162, p. 602, lit. A, lin. 8. — πῶς δὲ ἡ πίστις φανέται, μὴ ἔχουσα ἀρετὴν δι' ἧς ἐνεργήσει; Καθ' ἅπαντα γὰρ μουσικὸς ἀριστος λύραν μὴ ἔχων, οὐδὲ τὴν ἐπιστήμην ἐπιδείξεταί· οὕτω καὶ ἡ εὐσέβεια μὴ δι' ἔργων καθ' ἅπαντα δεικνυμένη, νεκρὰ καὶ ἀνεργήτως εἶναι· ὁμοίως, οὐ τοῖς, x. τ. λ.

(j) Lib. IV, ep. 20. — εἰ τοῖσιν ἡ ἀρετὴ τὴν εὐσέβειαν ἐγγυᾶται, σπουδαζέτον αὐτὴν ἔχειν, δι' ἣν ἡ εὐσέβεια ἀξιώχρωσι ἀποφανθήσεται. — ἀρετὴς τοῖσιν καὶ εὐσέβειαν· ἀνθεκτόν· ὡς ἡ μὲν Θεμέλιός ἐστιν, ἡ δὲ στεφάνη καὶ ἐγκαλλώπισμα.

(k) Lib. II, ep. 1, ad quam Rittershusius hæc notavit : Quod ad gratiam divinam oporteat accedere industriam humanam, perpetua est vox Scripturæ sacræ, cum qua Isidorus hic et ep. 61, ep. 242, ep. 266, hujus libri, et ep. 15, ep. 51, lib. IV, consentit. Nec aliter alii veteris Ecclesiæ doctores. — Deinde affert Leonis magni aliorumque, quæ huc spectant, dicta. Sed ex Isidori epistolis conferantur porro : lib. III, ep. 271, ep. 406, lib. IV, ep. 165.

(l) Lib. II, ep. 70. Οἶμαι μὴ ἀπλῶς τὰ χαρίσματα δίδεσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὴν προπαρασκευὴν τῆς διανοίας τῶν δεχομένων.

(m) Lib. II, ep. 72, s. f. — μαθὼν τοῖσιν ὅτι τῆς ἀνωθεν προσηγόμενης ῥοπῆς, ὁ βουλόμενος καὶ πονῶν καὶ πάντα κινῶν (οὐ γὰρ ἀρκεῖ φίλον τὸ θέλειν), καὶ μαυθάνει, καὶ καρποφορεῖ, καὶ σώζεται. — Cf. lib. II, ep. 266. Ὅταν εὐβουλίας προκαθηγουμένης πάσῃ ἡ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις ὑποურγήσῃ εἰς τὴν ἀρετὴν, πᾶσαν ἐκποδὸν ποιησαμένη σκίψῃ καὶ μέλλῃσιν· τότε δὴ τότε ὁ θεὸς εἰς τέλος ταύτην — cod. Bav. αὐτὴν — ἀγει. Cf. lib. III, ep. 22.

(n) Lib. II, ep. 242. Ἐπὶ τὸν κατὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἱερὸν χρὴ χωρῆσαι πόλεμον, οὐχ ἑαυτοῖς θαρβύοντας, ἀλλὰ τῇ ὑεῖα συμμαχίᾳ ἐπιτρέποντας τὸν κῆρ. Et γὰρ καὶ — deest in cod. Bav. — οὕτως ὀρμησομεν, πᾶσαν μὲν παρασκευὴν καὶ παράταξιν, καὶ πόνους καὶ ἀγρυπνίας κινούντες· τῇ δ' ἀνωθεν ῥοπῇ θαρβύοντες, ῥαδίως περιεσόμεθα. — Cf. lib. IV, ep. 51.

(o) Lib. I, ep. 188.

(p) Lib. I, ep. 51.

(q) Lib. I, ep. 222; lib. II, ep. 24. — δῆλον μὲν γὰρ ὅτι τῶν μὲν ἀγώνων καὶ τῶν δόλων σταδίον ἐστὶ ὁ παρών βίος· τῶν δὲ στεφάνων καὶ τῶν ἐπάθλων, ὁ μέλλων. lib. III, ep. 60. — τὰ μὲν γὰρ τῆδε, ἀγώνων ἐστὶ καὶ στεφάνων ὑπὸθεσις· τὰ δὲ ἐκεῖ γεράων καὶ τιμῶν. Μὴ τοῖσιν τὴν εὐκάρην τῶν πραγμάτων προδόμεν, ἵνα μὴ ἐκεῖ ἀνόνητα μεταμεληθῶμεν.

(r) Lib. V, ep. 72. — ὅτι εἰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀφ' οὗ γεγόνασιν ἀνθρωπῶσι μακαριότητα τῷ λόγῳ τις συλλάβοι, καὶ εἰς τὴν ἀβήρσειεν, οὐδὲ μριστῶν μέρει τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν εὐρήσει παραπλησίαν· ἀλλὰ

quoniam justum judicem omnia decet circumspicere, Christus quoque utrum nos jam in hac terra viventes præmiis affecti simus, an pœnis, diligenter perpendet. Qui enim levius committentes peccatum adversi quid in hac vita perpassi sunt, in illa non punientur; qui vero viliis sese contaminarunt, ii, si in hac terra degentes miseriam ærumnasque experti sunt, lenius; sin minus, plectentur vehementius (a). Quod vero de pœnis contendit Isidorus, id eundem de præmiis docuisse ex alia ad Eutonium diaconum epistola satis superque apparet (b). — At Jesus Christus judex est non solum justus, verum et clemens. Quare virtute et pietate insignes præmiis exornabit eorum dignitatem longe excellentibus (c).

Venient autem anima et corpus, quippe quæ in hac terra conjuncta fuerunt, simul in iudicium (d), et de utroque, uti fas est, feretur sententia. Nam si sola anima præclaras edidit officii actiones, sola laude præmiisque afficietur; si vero corpus animæ fuit auxilio, etiam hoc recipiet remunerationem (e). Resurgent enim illo die, omni labe, corruptione vitiiisque depositis, omnium mortalium corpora, cœlesti materia concreta (f). Credendum est enim Deum, qui ex nihilo procreaverit mundum, eundem corpora renovare posse (g).

CAPUT II.

ISIDORUS APOLOGETA.

§ 1. Isidori contra ethnicos disputandi ratio

Quod libri ab Isidoro de vaticinandi arte et fato

πλέον τοῦ ἐν ἐκείνοις σμικροτάτου τὰ τῆδε κατὰ τὴν ἀξίαν λειπόμενα, κ. τ. λ.

(a) Lib. v, ep. 221. Ἰσοῖ, ὃ ἀγαθὸν, ὅτι εἰ οἱ σὸτὰ καὶ φορητὰ καὶ εὐτάτα πταίσματα καὶ πάθοιμὲν τι ἐνταῦθα δεῖνόν, ἀποτριβόμεθα καὶ πταίσματα· εἰ δὲ ἀπάνθρωπα καὶ δεινὰ, κἀκεῖσε τιμωρηθῶμεθα, κούφωτερον μὲν, εἰ κἀνταῦθ' αὐτὸ τι πάθοιμιν, βαρύτερον δὲ, εἰ ἀπαθείς ἀπέλοιμιν· ἀλλ' ἴνα, κ. τ. λ.

(b) Lib. v, ep. 222. Ὅπως πρῶτον περὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἔφη, τοῦτο νῦν περὶ τῶν κατορθωμάτων ἔρω· ὅτι μικρὰ καὶ εὐτελῆ κατορθώσας, εἰ ἀπολαύσει τινὸς χρηστοῦ ἐνταῦθα, ἀφῆξει τὸν μισθόν· εἰ δὲ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ καὶ ἀξιοθαύμαστα, κἀκεῖσε ἀπολείψεται, μετρίως μὲν, εἰ κἀνταῦθα ἀπειλήσῃ· τὸ γὰρ ἐνταῦθα λαβεῖν ὑποτέμνεται μισθοῦ μέρος οὐ μικρόν· ὑπερβαλλόντως δὲ, εἰ μὴ ἀπειλήσῃ.

(c) Lib. iv, ep. 136. Τὰ ἔπαθλα μελίζονα ὄντα πάσης ἀνθρωπίνης ἀξίας, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντου, τὴν τοῖς πόνοις χρεωστωμένην ἀμοιβὴν ὑπερβαίνοντα.

(d) Lib. i, ep. 222. Τὸ κρίνεσθαι ζῶντας καὶ νεκρούς, τοῦτό ἐστι, τὸ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς κρίσιν ἐλευθεύεσθαι, καὶ οὕτως ἐν θατέρω κειρωρισμένον, ἀλλ' ὡς περ κοινήν τὴν ἐνταῦθα συνάφειαν ἐποιήσαντο, — cod. Bav. ἐνταῦθα κοινήν τὴν συν. ἐπ. — οὕτω καὶ τὴν ἐκείθεν δίχην ἡνωμένως ὑφέξουσιν.

(e) Lib. iv, ep. 201. Εἰ μὲν μόνη καρτῶσεν ἡ ψυχὴ, μόνη καὶ στεφανούσθω· εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐμερίσατο τοὺς ἄθλους, μετ' αὐτοῦ καὶ στεφανούσθω. Δίκαιοι γὰρ καὶ εὐλογον καὶ εἰκόσ καὶ προεπώδεσσαν τοῦτο τυγχάνει. lib. v, ep. 179. — ἡ δὲ (ἀνάστασις) τοῦ σώματος ἐκείσε τελεσθήσεται, πάντων μὲν ὁμοίως διὰ τὴν ἀθανασίαν, οὐ πάντων δὲ ὁμοίως διὰ τὴν εὐκλειαν. Ἡ γὰρ δόξα ἀναλόγως τοῖς ἐνταῦθα πεπραγμένοις ἐκάστῃ προτανευθήσεται, καθὼς

A contra ethnicos conscripti non ad nostram usque pervenerunt ætatem, ne nobis quidem in Pelusiotæ contra ethnicos disputandi rationem accurate inquirentibus, aliqua dignum videtur esse querimonia. Etenim inter ejusdem epistolas reperiuntur satis multæ, in quibus ille suam de Græcorum mythologia, de placitis philosophorum et de religionis Christianæ obtreccatoribus declarat sententiam. Quam paucis explicasse operæ pretium erit.

Impiis autem et obscenis, quibus poetarum libri referti sunt, de diis narrationibus utitur Pelusiotæ ad demonstrandum, ethnicorum deos cultu omnino esse indignos. Itaque Theodosio querenti ex eo, cujusnam sceleris Mars convictus supplicio affectus sit, rescribit (h) se, etsi talia exponere puderet, tamen traditurum esse, cum ejusmodi narratione ethnici optime possent refutari. Nam, ita enim pergit, si deos, quos colunt, neque pudicos, nec justos esse intelligent, eos nec cultu dignos haberi debere concedant necesse est. Quibus præfatis stuprum, quod Mars Agraulæ Cecropis intulit filix, atque Halirrothii mortem accurate narrat. — Eodem consilio in epistola ad Nilammonem scholasticum data (i), Apollinem, quippe qui castam non subigere potuerit artibus suis virginem, irridens, Quomodo, quæso, inquit, Apollo, quem vatem optimum esse affirmatis, cuique etiam solis, omnia videntis, nomen affingitis, puellam illam pudicitia: compotem esse ignoravit? — Sed non solum illorum de diis fabulas narrando, verum etiam comparatione inter illas et Christianorum religionem

τὰ ἀψευδῆ τῆς Γραφῆς περιέχει λόγια.

(f) Lib. ii, ep. 43, p. 140, lit. B lin. 9. οὕτω καὶ τὸ σῶμα ὁμιλήσαν τῇ ἀθανασίᾳ καὶ τῇ ἀφρασίᾳ, ἀνάλωτον ἔσται καὶ ἄθρατον πᾶσι τοῖς πάθεσιν, οἷς νυνί — cod. Bav. νῦν — εὐάλωτον καθέστηκεν. — lib. iii, ep. 77. Πνευματικὰ ἔσεσθαι τὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει, ἔφησεν ὁ θεσπέσιος Παῦλος — cod. Bav. Πνευματικὰ ἔφησεν ὁ Παῦλος ἔσεσθαι τὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει — διὰ δύο ταῦτα, διὰ τε τὸ κοῦφα, καὶ αἰθέρια, καὶ παντὸς κρείττονα πάθους καὶ βάρους, μέλλειν ἔσεσθαι, καὶ διὰ — εἰ δὲ περὶ τῶν σωμάτων τῶν ἀμαρτωλῶν ζητήσῃ τις, φήσομεν ὅτι ἡ κατὰ τὴν προτέραν ἐκδοχὴν κοῦφα ἔσται καὶ αἰθέρια, ἡ δὲ ὑπὸ πυρὸς βασανισθήσεται μὲν, οὐκ ἀναλωθήσεται [δέ]· ἡ δὲ καὶ ἐθελεῖσιν ἀμαρτεῖν, οὐ δυνήσονται.

(g) Lib. ii, ep. 43, cujus ultima verba hæc sunt: — ὁ γὰρ μὴ ὄν — cod. Bav. addit. τοῦτο — ποιήσας, πολλῶ μᾶλλον γεγεννημένον ἀναστήσει. — Cf. lib. i, ep. 284.

(h) Lib. ii, ep. 92. Ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ τισιν ἀλοῦς ὁ Ἄρης δίχην ἔδωκεν — sic notante Possino pro δέδωκεν scribendum est. Accedit cod. Bav. auctoritas — ἐθέλησας μαθεῖν, αἰσχύνομαι μὲν φράσαι, ὁμῶς δ' οὖν ἔρω. Ἐλεγχος γὰρ ἔσται Ἑλλήνων σαφῆς τὰ λεγόμενα. Ὅταν γὰρ οὐς φασί τῶν πάντων διανομῆς εἶναι καὶ ταμίας, ὄφθιεν, μήτε σωφροσύνην, — cod. Bav. σωφροσύνης, — μήτε τὸ κρίνειν ἔχοντες — cod. Bav. μετέχοντας — ὀρθῶς, σχολῆ γ' ἂν εἴεν σεπτοί, κ. τ. λ.

(i) Lib. iv, ep. 194, lit. B, lin. 4. — πῶς ὄν φασε μαντικώτατον εἶναι, ᾧ καὶ τὸ τοῦ ἡλιοῦ ἐπιφεύδεσθε ὄνομα, — cod. Val. 650, ὡς καὶ τὸ τ. ἡλ. ἐπιφεύδεσθαι ὄνομα, — ἡγνώσεν ὅτι σάφρων ἐστὶν ἡ κόρη, καὶ οὐκ ἂν ἄλοη ἦδονῃ; Εἴτε γὰρ ἐκ τῆς μαντικῆς,

institutata ethnicorum deos risu dignos, eorumque A cultum rationi non consentaneum esse conatur probare. Cum enim ex eo quæsierit Theologus scholasticus, num Græci deorum matrem colentes aliud quid docerent, quam Christiani, qui Mariam Dei Matrem crederent, in epistola ad hunc data magnum intercedere audacter affirmat inter utrumque dogma discrimen. Etenim, inquit, Græci deorum matrem colunt, quæ libidine inflammata concepit et peperit. At quam nos confitemur incarnati Dei Matrem, ea sic concepit, ut nec virile semen, nec labes ulla intercesserit (a). Quod Isidori de Græcorum mythologia iudicium, etsi non omnino potest probari, tamen aliquam sane habet excusationem. Id vero, quod Christianum, poetas et historicos legentem, derisu dignum esse arbitratur ille (b), duri est parvique ingenii.

Neque Græcorum philosophiam, de qua altero loco agendum est, magni æstimat ille. Nam etsi complura Socratis, Pythagoræ et Platonis placita, ut deinceps vel uno exemplo ostendam, optima esse concedit, tamen omnes, qui ratiocinationibus et syllogismis, quid honestum sit et utile, sese inventuros arbitrentur, ψυχικούς esse declarat (c). Itaque studium quidem philosophiæ et librorum a philosophis conscriptorum cum sacræ Scripturæ lectione recte conjungi posse (d), tamen neminem magnam ex illo percepturum esse utilitatem fructumque (e), recte statui posse opinatur. Auctoritati enim philosophorum, ubi doctrinam in Bibliis propositam rejiciunt, non multum, de ejus sententia, tribuendum est (f).

Imprimis vero duo sunt Græcorum placita Isidori Pelusiotæ tempore multis accepta, quæ impia et perquam noxia æstimans ille omnibus refellere conatur viribus; nempe de fato et animæ mortalitate doctrinam. Exposita autem de his Isidori sententia, quænam ejus fuerit contra Græcorum philosophos disputandi ratio, abunde erit declaratum.

εἶτε ἐκ τοῦ σοφῆς — cod. Vat. 650, μουσικὸς — εἶναι, καὶ δυνατώτατος τῶν ταῦτα, ὡς φατε, κατασκευαζόντων ἢ σηµαίνοντων, ἐχρῆν αὐτὸν εἰδέναι. Εἰ δὲ διὰ πάντων ἀγνοιαίνουστων ἐφωράθη· παύσασθε ὡ δεινότετοι, δι' ὧν φατε, ἑαυτοὺς ἐλέγγοντες.

(a) Lib. I, ep. 54. Τί περισσὸν ἢ ἀλλότριον τῆς ἡμετέρας, ἔφης, θρησκείας δοξάζουσιν οἱ πολυπλανεῖς καὶ πολυθεοὶ Ἕλληνας, - - jam inserunt Vat. 649; et Bav. εἰ — μητέρα θεῶν ἀναγράφουσιν, ὅπῃ καὶ ἡμεῖς Θεοῦ μητέρα πιστεύομεν. — Ἕλληνας μὲν τῶν τῶν θεῶν αὐτῶν καὶ ὑπάρτων μητέρα, ἐξ ἀκολασίας — cod. Alt. et Vat. 649, ἀκολάστων — καὶ — quod Possini cod. aliquis omittit — ἀβρήτων παθῶν, καὶ συνεληρπιζαν καὶ τετοκυλαν ἐγνώρισαν, — cod. Vat. 649. et Alt. ἀγνώρισαν, — οὐδὲν ὄτι λαγυελίας εἶδος ἢ ἀγνοήσαν, ἢ ἀπρακτον καταλιπούσαν, ἄτε τοιοῦτων μητέρα. ἦν δὲ ἡμεῖς — cod. Bav. μητέρα. ἡμεῖς δὲ — τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ ἡμῶν γενομένην ὁμολογοῦμεν μητέρα, Μονογενῆ — pro quibus omnibus exstat in cod. Vat. 649, μητέρα. Τὴν δὲ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μητέρα, Μονογενῆ — καὶ μονότροπον σύλληψιν δεξαμένην, πᾶσαι — cod. Bav. πάσαι — τῶν ἀνθρώπων αἱ γενεαὶ σὺν ἀληθείᾳ ἐπέγνωσαν, οὔτε σποράς γενομένης, οὔτε φθοράς μεσιτεύσασης. — Cod. Bav. οὔτε φθοράς γενομένης,

Primum igitur, quibusnam argumentis contra eos, qui fatum credunt, usus sit, exponendum est. Isti vero philosophi, ut existimat, falsam de numine divino habent notionem; statuunt enim, inquit, aut Deum non esse; aut esse quidem, sed eum mundum non condidisse, aut, si condiderit, non gubernare; aut, si gubernet, vitiis oblectari; aut, si non delectetur, imperium aliis concessisse; aut, si non concesserit, invito ereptum fuisse; aut, si ei non ereptum sit, improbos ulcisci nolle; aut, si velit, non posse; aut, si possit, otium charius habere et antiquius; aut, si hoc charius non habeat, ab astrorum motu superari; aut, si non superetur, inertem ac desidem esse velle — aliaque multa æque ridicula et inæpta. — Verum, ut pergit, cum de divino numine talia præcipiant, rejiciantque sanam et quæ rationi convenit de eo et providentia divina doctrinam, eos etiam omnes disciplinas et artes supervacaneas docere, atque omne inter virtutem et vitium tollere oportet discrimen. Etenim si fatum regnat, nec philosophiæ opera danda est, nec leges condendæ, nec judicandi munus suscipiendum, nec colenda medicina, neque amplectenda virtus, nec vitium fugiendum. — Quis autem eorum, qui mentis compotes sunt et prudentiæ, hoc ferat? quis tandem est, qui feminæ, quæ, cum clavos in manibus gerat, in globo stet, neque oculis suis uti possit, crudelitatem, cæcitatem præ se fert et inconstantiam, quis est, inquam, qui hujus feminæ arbitrio res suas permittat? Quod cum vir sanus facere profecto nolit, Christianorum de providentia dogma haud dubie suscipiendum est. — Istis vero quærentibus, sic enim pergit, qui fiat, ut nonnulli vitiis laborantes magnis opibus gaudeant, multique virtute excellentes gravissimis vexentur calamitatibus, respondeo multos, qui crimina commiserint, jam hac in terra pœnis, multosque virtute insignes præmiis affici, scelestos vero judicia in hac vita effugientes, in futura pœnam duros,

οὔτε σποράς.

(b) Lib. I, ep. 63: Τίς σε οὐ κωμωδήσει; τίς σε οὐκ ἐλεήσει, ἐν γαλήνῃ φιλοσοφίας τῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν — Chat. τὸν τοῦ Κυρίου μαθητῆν — καθ' ἐξόμενον, καὶ θόρυβον καὶ βρασμὸν Ἑλληνικῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἐφελκόμενον; Τί γάρ, εἰπέ μοι, παρ' ἐκεῖνοις τῶν καθ' ἡμᾶς προτιμότερον; τί δὲ οὐ ψεύδους γέμει καὶ γέλωτος, ὧν ἐκεῖνοι σπουδάζουσιν; Οὐχ αἱ θεότητες ἐκ παθῶν; οὐχ αἱ ἀνδρεία ὑπὲρ παθῶν; οὐχ οἱ ἀγῶνες ὑπὲρ — cod. Alt. αἰώνες διὰ — παθῶν; Cod. Bav. Οὐ καὶ θεότητες ἐκ παθῶν, οὐ καὶ ἀνδρεία ὑπὲρ παθῶν, οὐ καὶ οἱ ἀγῶνες διὰ παθῶν. — Φεύγε τοίνυν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς αἰσχροτήτος. Δεινὸς γάρ ὁδεν ἀναστομοῦν — cod. Alt. ἀναστομεῖν — τοὺς τῶν τραυμάτων συνουλώσαντας μὴλωπας· μήποτε ὑποστρέψῃ τὸ πνεῦμα τῆς πονηρίας σφοδρότερον, καὶ χειρονά σοι τὴν ἥταν τῆς προτερίας ἀγνοίας ἢ βραθυμίας ἐργάσῃται.

(c) Lib. IV, ep. 127.

(d) Lib. II, ep. 3: — Ὅσον μὲν οὖν χρῆσιμον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίαν ἐκ τῆς ἐξωθεν παιδεύσεως, ὡσπερ ἡ μέλιτα δρεψάμενος· πολλὰ γάρ, εἰ χρῆ τάληθῃ λέγειν, ἀρετῆς ἔνεκεν πεφιλοσοφῆσαι, κ. τ. λ.

(e) Lib. IV, ep. 140.

(f) Lib. III, ep. 37.

sed justos injurias æquo animo perferentes meritas recepturos esse coronas. Huc accedit, quod, quid cuique veram afferat utilitatem, diducatu est difficillimum. Paupertas enim, mors aliaque, quæ vulgo mala habentur, philosophis, qui magnam apud omnes adepti sunt auctoritatem, aliisque viris virtute præclaris utilia visa sunt et exoptanda. Itaque Socrates mori quam fugere satius habuit; Diogenes Persarum rege ditior sibi visus est et felicius; Antisthenes, Phocio, aliique contempserunt divitias. Quare virum pium, quippe qui hac in terra misere vivat, revera esse infelicem (a), affirmari nequit. Quæ cum ita sint, desistant homines isti contra Providentiam dicere, sua cuique bona æque tribuentem.

Quæ hactenus exposuimus Isidori contra eos, qui fatum credunt, argumenta deprompta sunt omnia ex epistola ad Harpocrant scripta (b). Sed in alia ad Paulam data (c) fatum non esse his verbis demonstrare conatur: « Si omnia fatali quadam, ut ais, necessitate fiunt ac dicuntur, exponas velim, qui fiat, ut ipsa seipsam per nos evertat. Nam si ipsa omnia efficit, eadem est, quæ per nos fatum haud esse prædicat. Quin igitur ipsi, quam esse dicitis, se minime esse dicenti, fidem adhibetis? »

Quibus expositis ad alteram, quam Isidorus refellere conatur de animæ mortalitate doctrinam transire liceret, nisi occasione data, quid ille de providentia divina et libero hominum arbitrio statuerit, ante exponere luberet; præsertim cum gravissimum hoc dogma, in quo, ut equidem arbitror, omnis virtutis fons et fundamentum cernitur,

(a) Cf. lib. v, ep. 362, ep. 363.

(b) Lib. III, ep. 154. — Conferatur porro ejusdem libri epistola 191, in qua Isidorus duo, quæ primo loco posuimus, argumenta repetit in hunc modum: — *Εἰ γὰρ Θεός, οὐ γένεσις· εἰ δὲ γένεσις, οὐ φημι τὸ ἐναντίον — εἰ γένεσις, οὐ νόμος, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ παραίνεσις· εἰ δὲ παραίνεσις, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ κρίσις· εἰ δὲ κρίσις, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ μελέται· εἰ δὲ μελέται, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ φιλοσοφία· εἰ δὲ φιλοσοφία, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐκ Ιατρικὴ· εἰ δὲ Ιατρικὴ, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ γεωργία· εἰ δὲ γεωργία, οὐ γένεσις. Καὶ πολλὰ ἔχων εἰπεῖν, νυνὶ παραλείψω. Αὐτίς δὲ συλλογίσομαι. Εἰ μὲν οὖν ἐνός ἦν τοῦ — deest in cod. Bav. — πράγματος πρὸς ἕν — deest in cod. Bav. — ὁ — cod. Bav. ὁ — ἀγών, ἴσως ἀμφισβήτησιμος ἂν ἦν ὁ στέφανος. Εἰ δ' ἐνός πρὸς πολλὰ καὶ ποικίλα ἡ μάχη, ἀναμφισβήτητος, ὡς οἴμαι, ἡ νίκη. — quod e codd. Vat. 649, et Alt. et Bav. addendum est. — καὶ γὰρ ἐν δόξῃ νενικημένοι. — cod. Bav. δόξῃ ἔν νενικημένοι. — ὑπὸ τῶν ἄλλων ἠττηθήσεται.*

(c) Lib. III, ep. 135. Verba Græca sunt: *Εἰ πάντα, ὡς φῆς, ὡ σοφὲ, καθ' εἰμαρμένην γίνεταί τε καὶ λέγεται, εἰπὲ πῶς νῦν δι' ἡμῶν ἑαυτὴν ἀνατρέπει. Εἰ γὰρ αὕτη πάντα ποιεῖ, αὕτη ἂν εἴη — jam e cod. Bav. addendum esse censeo ἡ — νῦν δι' ἡμῶν κηρύττουσα μὴ εἶναι γένεσιν. Πῶς οὖν αὕτη, ἦν φατε εἶναι, φάσκουσα μὴ εἶναι, οὐ πιστεύεται παρ' ὁμῶν; — Cf. lib. v, ep. 117.*

(d) Lib. v, ep. 66: — *Ἐπεὶ οὖν τὸ τὰ συμφέροντα εἰδέναι τε καὶ δίδοναι, τῇ θεῷ ἀνήκει προνοία, αὐτὰ παρ' αὐτῆς αἰτῶμεν, καὶ διδομένα στέργωμεν, εἰ καὶ ἐναντία δοκοῦντα εἶναι.*

(e) Lib. III, ep. 154, p. 318, lit. C, lin. 6. — τῆς

A primo hujus partis capite non tetigerimus.

Pauca autem et minus gravia sunt, quæ de Providentia tradidit Pelusiota. Docet enim Deum solum, quid unicuique utile sit, providere posse (d); idque nobis pro insigni, qua abundaret, benignitate et justitia tribuere (e), neminem vero incepta, nisi divina nobis auxilium mitteret providentia, exsequi ullo modo posse; illud autem omnibus ad rem, quam expeterent, assequendam nihil prætermittentibus præsto esse (f).

Sed multa reperiuntur in Isidori epistolis dicta, quibus unumquemque libero gaudere arbitrio ingenue declarat. Itaque ἡ φύσις, inquit, ἀνάγκη καὶ ὁμοίως δέδεται, ἡ δὲ προαίρεσις ἐλευθερία καὶ ἐξουσία τετρίμνηται (g). Quod et Paulus apostolus de ejus sententia bene sentiens hominem cum luto non propterea comparavit, ut voluntatis humanæ libertatem negaret, sed ut justum quemque divini voluntati omnibus in rebus obedire debere ostenderet (h). Quod si quis repudiare audeat, eum Deus, ut ipsi pareat, non cogit, quippe qui liberam hominis voluntatem tollere non velit. Quare non mirandum est, quin Jesus Christus, cui summa sine dubio et incredibilis fuit persuadendi vis, Judam minime adduxerit, ut virtutem rem bonam esse et expetendam existimaret. Etenim ille libero gaudebat arbitrio (i). Eamdemque ob causam Isidorus multis in epistolis de amicorum queritur duritie, qui ipsum reprehenderent, quod Zosimo, Maroni, Martiniano aliisque viris, qui vitis præcipites abierant, persuadere non potuerit, ut ad sanam frugem redirent (j).

Προνοίας — τῆς τὸ συμφέρον ἐπισταμένης, καὶ ἐκάστω ἢ συγχωρούσης, ἢ ἀπονεμούσης.

(f) Liv. IV, ep. 171.

(g) Lib. V, ep. 461.

(h) Lib. II, ep. 175: — *Τί θαυμάζεις εἰ τὴν τοῦ πηλοῦ εἰκόνα ἔλαβεν ὁ Παῦλος, οὐχ ἵνα τὸ αὐτέξουσιν λυμήνηται, — cod. Bav. λυμήνιοι, — ὁ πανταχοῦ στεφανοῖ, ἀλλ' ἵνα μὴ μόνον τὴν σφοδρὰν πειθὸν καὶ ὑπακοὴν δεῖξῃ, ἦν δίκαιοις ἂν εἴη ἔχειν ὁ ἀνθρωπος πρὸς τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ τὴν λύτταν ἰάσθαι τῶν ἐπισκῆψαι τολμώντων τῇ ἀκηρατῶ καὶ παντὸς ἐπέκεινα καὶ λόγου καὶ νοῦ ἐπιστήμη.*

(i) Lib. II, ep. 129: — *Ἐοικας θαυμάζειν, πῶς τὸν προδοτὴν οὐκ ἐπεισεν ὁ Χριστός, καλὸν ἡγεῖσθαι τὴν ἀρετὴν, καίτοι πολλάκις περὶ ἀρετῆς, μᾶλλον δὲ οὐκ ἔστιν ὅτε οὐχ ὑπὲρ ταύτης ἐν συνοουσίαις ἀκούσαντα. Ἐγὼ δὲ θαυμάζω, πῶς τὸν ὄρον τῆς αὐτέξουσιότητος ἐπιστάμενος, περὶ τοῦτου ἐθαύμασας. Οὐ γὰρ βία καὶ τυραννίδι, ἀλλὰ πειθὸν καὶ προσηγείᾳ ἡ τῶν ἀνορθῶπων σωτηρία κατασκευάζεται. Διὸ καὶ τὸ κύρος ἔχει ἕκαστος τῆς οἰκείας σωτηρίας. Ἴνα καὶ οἱ στεφανοί — cf. lib. V, ep. 20. — Τοῦ γὰρ πεισθῆναι καὶ μὴ, αὐτὸς κύριος καθέστηκεν. Εἰδὲ ἀπιστεῖς, ἐνὶ παραδείγματι χρῆσάμενος, ὃ ἔτερον οὐδὲν παραβλήθηναί δυνήσεται, πείσαι δυνήσεται. Τί γὰρ τοῦ λόγου ἐλλογιμώτερον; ἢ τί τῆς σοφίας σοφώτερον τῆς τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα φηράσης — cod. Vat. 650, et Alt. φρασάσης — καὶ προσηγῆ καὶ δραστήρια, ὥστε ἀναστῆναι τοῦ Ἰοῦδα τὴν φιλοχρηματίαν, καὶ μὴ ἀνοσάσης; οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὸν τὸν ἀκούοντα κύριον εἶναι τῆς οἰκείας γνώμης, διὰ τὸν τῆς αὐτέξουσιότητος ὄρον, δι' ὃν καὶ ὁ τῆς κρίσεως ἀξιόχρεός ἐστι λόγος.*

(j) Lib. IV, ep. 205, p. 350, lit. E lin. 6: Οὐ παρὰ

Contra eos vero, qui animam mortalem esse con- A tenderunt, Græcorum philosophos, veluti Galenum, disputat in epistola ad Proeschium (a) medicum data; in qua postquam Pythagoræ, Platonis aliorumque de hoc dogmate sententiam ipsi probatam attulit, illum dehortatur, ne cum sapientissimis certamen ineat philosophis. Quod si suscipiat, eum cum athleta, qui artis musicæ imperitus iudicium de ea sibi arroget, comparandum esse censet. Nam ille animam variæ, e qua humanum corpus conflatum sit, materiæ harmoniam esse, et uti lyræ harmonia fracto instrumento cessaret, sic eam una cum illo interituram docens, sibi, ut Isidorus arbitratur, ipse repugnat. Lyra enim, inquit Pelusiota, et fides concinnatæ et aptatæ concentum quidem pariunt; sed ad tempus aliquod dissolutæ instrumentum quidem non fractum, exstincta vero est harmonia. — Quid autem, sic enim pergit, optimus ille Galenus dicturus est de iudicio futuro? quid de præmiis, quæ homines pii justique in hac terra summopere vexati optumo iure expectant? quid tandem de impiorum scelestorumque pœnis? — Deinde allatis Homeri et Euripidis contra Galeni sententiam effatis, eum omne, quod inter vitium et virtutem intercedat, discrimen tollere declarat; cum eum necesse sit omnia hominum dicta factaque non ipsis, sed vario materiæ, qua quisque conflatus sit, temperamento ascribere. — Denique Galeni sententiæ repugnant, quæ quotidie liunt morum mutationes. Multi nempe adolescentes libidinosi in ipso ætatis vigore ad continentiam redierunt; neque tamen materia, e qua corpus illorum concretum fuit, immutata est; multique virtutem relinquentes, non propterea, quia eorum corpus mutationes perpesum est, vitii sese contaminarunt. — Quæ omnia videns Plato (b), summus Græcorum philosophus, ineffabilem esse, quæ inter animam omnis materiæ

expertem corpusque intercedat, communionem; neque mutam immortalis animæ et corporis affectionem explicari posse, sapienter docuit; itaque Jesus Christus (c): Ne timete, inquit, illos, qui corpus quidem occidunt, sed animam corrumpendi et perdendi non habent potestatem.

Quibus expositis restat tantum, ut, quid Græcis singula Christianorum dogmata oppugnantibus responderit, exponatur.

Cum his autem, quippe qui sacram rejiciant Scripturam, aut argumentis philosophicis certandum (d), aut, si quis pro sua sententia Græci cujusdam scriptoris attulerit testimonium, huic alius Græci auctoris auctoritatem opponendam esse (e) existimat. Neque ipse hæc, quæ proposuit præcepta neglexit.

Nam Evangelium propterea rejicientibus, quoniam nova et vivendi et cogitandi ratio a Christo proposita sit, neminem, nisi nova doceret, malam et inveteratam immutare posse consuetudinem ostendit; simulque hoc, dummodo utilitas novitati adjuncta sit, non reprehendendum esse affirmat (f). — Deinde ubi rem habet cum Græcis doctrinam de corporum resurrectione irridentibus, hanc exemplis, quæ ex philosophicis eorum scriptis repetita sunt, illustrare et probare conatur (g). Etenim ut Græcorum, inquit, philosophi ex igni aera, ex aere aquam, ex aqua terram, ac rursum e terra aquam, ex aqua aera, ex aere ignem fieri contendunt, ita nos corpus, quod nunc maximam partem terrenum est, post mortem ætherium fieri dicimus.

Cum vero Harpocras scholasticus (h) Homeri contra eum protulerit testimonium, rescribit: — Quoniam tu Homerum ut sapientissimum in medium producis testem, ego eumdem adversus te producam; — et Casio scholastico (i) Demosthenis dicto, ut Pelusiotæ sententiam refelleret, utenti, Isocratis,

την οικειαν ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὸ τοὺς ἀκροατὰς κυρίως εἶναι τοῦ τέλους, διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος ὄρον, — lib. v, ep. 442., quæ data est ad Macarium episcopum et his verbis continetur: Εἰ τοιοῦτοις χρῆσάμενος λόγος ὁ Λόγος, οἱ καὶ τὴν ἀψυχὸν φύσιν εἰκότως ἂν ἐκκαμψαν, οὐκ ἔπεισε τὸ ἀμελιχτον ἐκεῖνο θηρίον τὴ κατ' αὐτοῦ ἐπιλυτεῖσαν· ἐδειξε λαμπρῶς, ὅτι τὸ πεισθῆναι καὶ μὴ, τῶν ἀκούοντων ἐστὶ, διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος ὄρον, δι' ὃν καὶ ὁ τῆς κρείσεως ἀξιόλογός ἐστι λόγος. — Cæterum cf. lib. v, ep. 357; — ep. 42; ep. 219; ep. 250; ep. 441; — ep. 521; ep. 547; et al.

(a) Lib. iv, ep. 125. In cod. Vat. 650, non Προσεχίω — Sed Προσεχίω scriptum est.

(b) Platonis testimonio, ad animæ immortalitatem probandam etiam alibi utitur Pelusiota.

(c) Hanc de animæ immortalitate doctrinam tam gravem esse censet Isidorus, ut in epistola ad Isidorum episcopum data — lib. iv, ep. 146 — plane doceat, Jesum Christum etiam propterea a cælis descendisse, ut hoc dogma in mortalium animos revocaret. Verba Græca, quæ huc spectant, hæc sunt: — Ἦκε τοίνυν ὁ Σωτήρ, μετὰ τῶν ἄλλων, ὡν κατώρθωσε, καὶ ταύτης ἀπαλλαγῶν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπονομίας. Τὴν γὰρ τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν ὀρίσάμενος, ἐν τῷ φάναι· « Τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένην ἀποκτείνει· » καὶ τῆν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν εὐαγ-

γελισάμενος διὰ τοῦ εἰπεῖν· « Ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν οὕτε γαρῶσιν οὕτε γαρμίζονται, ἀλλ' ἔσονται ὡς ἄγγελοι· » τὴν τε κρείσιν μηνύσας διὰ πολλῶν μὲν ἄλλων καὶ ἐν τῷ φράσαι δέ· « Φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γένεσιν. » — Cf. lib. ii, ep. 203; lib. iv, ep. 125.

(d) Lib. ii, ep. 43: — Χρῆ, ἐπειδὴ τὰς ἱεράς παραγράφονται, Γραφὰς ἐκ λογισμῶν καὶ ἀποδεικτικῆς τάξεως, ἀναγκαστικῶν κατασκευάσαι λόγον παρασκευάζοντα ἡμᾶς τὸ σαφὲς συνιδεῖν.

(e) Lib. ii, ep. 146, p. 191, lit. D lin. 1: — Οὐκοῦν ἐπειδὴ Ἕλληνα τέθνηκα, καὶ τὰ Ἑλλήνων πρεσβεύοντα, χρῆ ἐκ τῶν ὄντων σε χειρώσασθαι, ἀντιτακτέον, κ. τ. λ.

(f) Lib. ii, ep. 46: Εἶπε τῷ διενεχθέντι — cod. Bav. διαλεχθέντι — πρὸς σέ, καὶ τὰ Ἑλλήνων πρεσβεύοντι, — cod. Alt. πρεσβεύσαντι, — φησαντί τε, ὅτι καινὴν τινα καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν — cod. Vat. 649. ἀρχαίαν — συνήθειαν, εἰσηγήσατο πολυτελεῖαν τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι, ὡ σοφώτατε, κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὅτι τὴν ποιηρῶν συνήθειαν καινότης μόνη παύσειν πέφυκε. Διδ., κ. τ. λ.

(g) Lib. ii, ep. 43.

(h) Lib. ii, ep. 228: — Ἐσμητὴ γὰρ καὶ ἡ παρὰ τῶν ἑθρῶν μαρτυρία. — quæ verba recurrit lib. ii, ep. 335; lib. iv, ep. 225, et alibi.

(i) Lib. ii, ep. 146.

Aristidis, Epaminondæ, Cratis, Phocionis, Platonis A aliorumque auctoritatem opponit.

Simili modo contra eos agit, qui apostolorum doctrinam non divinam esse ex tenui illorum genere scribendi collegerunt. Hi enim, de Isidori sententia, cum philosophis et poetis, quibus maxima apud Græcos gloria est et auctoritas, minime consentiunt; cum Socrates apud Platonem comptam orationem philosopho indignam esse censeat, et Homerus poeta divinus non esse necesse declaret, ut rerum divinarum doctores vel viri alicujus discipuli sint, vel humanam cognitam habeant sapientiam (a).

Sed qui non tam contra celeberrimos agunt poetas et philosophos, quam contra sese loquuntur ipsi, jure deridentur ab omnibus. Ita in epistola ad Æsculapium sophistam (b) narrat Isidorus, se aliquando cum philosopho Græco, magnam eloquentiæ gloriam adepto, iniisse certamen; seque, cum ille plura de Jesu Christi cruciatibus et morte palam dixisset, orationemque illius magnus omnium consecutus esset risus, modeste et tranquille quævisisse ex eo, quo modo Jesum revera mortuum crucique esse affixum posset probare. Tum ille in Evangelii scriptum esse respondit, itaque illorum agnovit auctoritatem. At hoc ego illi statim opponebam, in iisdem resurrectionem quoque Domini nostri Jesu Christi traditam esse, ejusque ad Patrem reditum. Quod si evangelistis fidem habendam esse censes, ut antea censuisti, si Christum mortuum esse credis, te ejusdem et resurrectionem et ad Patrem reditum credere oportet.

Denique ethnicis religionis Christianæ præstantiam probaturus argumento utitur historico. Etenim ex iis quæ jam evenerint, majora perspicere licere contendit (c), affirmatque Græcorum philosophiam deorumque cultum a prudentibus doctisque viris defensum et commendatum, inde ab antiquissimis temporibus traditum hominibus, atque inveteratum opibus armisque potentem, magis magisque ex animis mortalium removeri et deleri, Christianorum vero doctrinam plebeis, pauperibus et abjectis ho-

minibus demandatam, brevi temporis spatio laio propagatam, multisque antea ethnicorum fide imbutis (d) esse acceptam. Hinc solis luce clarius apparere cælestia apostolorum dogmata, majorem habere in mortalium animos vim et efficaciam, quam Græcorum de diis fabulas. Quæ cum ita sint, miratur Isidorus (e), qui fiat, quod non solum rudes, ignari et impoliti polytheismi defensores, verum etiam philosophi alioqui prudentes et sagaces non sentiant se Jesum Christum, apostolos, eorumque doctrinam irridentes semetipsos habere ludibrio. Nam Servatorem nostrum cruci affixum contemnentes, fatentur, se ab homine contemptu digno victos, et adeo contemptu esse digniores, apostolorum vero incitiam gravissimis verbis reprehendentes sibi exprobrant vecordiam, cum a rudibus viris se superatos esse concedant necesse sit. — Si vero, ut pergit, petulantibus Jesu Christi cachinnis excipiunt sepulcrum, illustria ipsorum templam reddunt ridicula, quippe quæ deriso ab ipsis cesserint sepulcro. Si denique Evangelium ut rem vilem rejiciunt, quidquid apud eos illustre est et præclarum derident ipsi, quoniam rerum vilium naturæ succubuerit. — Hæc hactenus.

§ 2. De Isidori cum Judæis altercandi ratione:

Quemadmodum Isidorus ethnicis philosophi vel poetæ cujusdam auctoritatem proferentibus aliquid aut ejusdem aut alius scriptoris opponit effatum, ita contra Judæos disputaturus non solum Vetere Testamento, verum et Philonis et Josephi dictis, ut illorum objectiones refutet, utitur sæpenumero. Itaque Judæos Jesu Christi divinitatem negantes refellit auctoritate Josephi (f), qui etsi acerrimus religionis Mosaicæ propugnator, et strenuus popularium fuerit defensor, tamen veritatis amore ductus Christum miracula edidisse, eumque humani generis præceptorem divinitus missum fuisse affirmaverit. — Eademque ratione alia in epistola (g) Philonem τῷ Λόγῳ divinam tribuisse naturam compluribus, quæ ex illius scriptis repetita sunt, testimoniis co-

(a) Lib. iv, ep. 30.

(b) Lib. iv, ep. 31.

(c) Lib. i, ep. 270.

(d) Lib. iv, ep. 76: — Πόσοι γὰρ Πυθαγόρειοι τύφου καὶ ὑπερφίας πεφηνότες διδάσκαλοι, φοιτῆται γεγόνασι τοῦ λόγου; πόσοι δὲ Πλατωνικοὶ, τὴν ὄψρὸν τὴν ἀπὸ τῆς καλλιστείας κατασπάσαντες, ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ ἰδρῶνθησαν; πόσοι Ἀριστοτελικοὶ καὶ Στωϊκοὶ, τὴν, ἐφ' ἧς ἐσεμνύνοντο, σοφίαν ἀτιμάσαντες, ἠγάπησαν ἐν τοῖς ὑπηκόοις τετάχθαι;

(e) Lib. iv, ep. 27.

(f) Lib. iv, ep. 225., in qua Josephi de Christo testimonium — Archæol. lib. xviii, cap. 3. (4.) — his verbis comprehenditur: γίνεται δὲ — V. δη — κατ' ἐκείνων — V. H. κατὰ τοῦτον — τὸν χρόνον — cod. Vat. 650. καιρὸν — Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνὴρ, εἶγε αὐτὸν ἀνδρῶν — H. ἀνδρῶν αὐτὸν — λέγειν χρῆ. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῆ ἀλλήθῃ δεχομένων. Καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. Καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων

ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρώτων — H. οἶγε πρώτων αὐτὸν — ἀγαπήσαντες. Ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε περὶ αὐτοῦ — quæ verba ab H. ponuntur ante εἰρηκότων — καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια εἰρηκότων. Ἴδε τοίνυν — cod. Vat. 650. εἰς δὲ τῶν νῦν... H. εἰς ἐτι νῦν — τῶν Χριστιανῶν, ἀπὸ τοῦδε ὀνομασμένων, οὐκ ἐξέλιπε — cod. Vat. 650. V. H. ἐπέλιπε — τὸ φύλον. Quam notavimus littera H scripturam, eam Havercampius in sua Josephi antiquitatum editione in textum recepit; quæ vero littera V. insignita est eam ex collatione codicis Vindobonensis repetivimus quam instituit Kollarus in sua Lambecii commentariorum de bibl. Vind. editione. Cf. Lib. viii, p. 21-22.

(g) Lib. ii, ep. 143: — ὡς καὶ Φίλων, καίτοι Ἰουδαίου ὄντα καὶ ζηλωτὴν, δι' ὧν ἀπολέλοιπε συγγραμμάτων ἀπομαχῆσθαι τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ. Βασανίζων γὰρ, κ. τ. λ.

natur demonstrare. — Utriusque vero auctoritatem A Judæis opponit (a) illis, qui allegoricam Veteris Testamenti rejecerunt interpretationem. Hunc enim omnia fere veterum scriptorum dicta allegorice explicasse affirmat, neque illum hanc interpretandi rationem omnino reprobasse contendit. Si igitur Judæi eam rejiciunt, non solum Christianis, verum suis repugnant popularibus, qui maximam apud omnes consecuti fuere auctoritatem.

Sed his, quæ universe disputata sunt, missis, altercandi rationem, quam Isidorus contra Judæos singula doctrinæ Christianæ dogmata oppugnantes secutus sit, quibusdam diversi generis exemplis placet declarare. Ac primum quidem Judæis, qui ex illis, quæ de Josepho, Mariæ marito, apud Matthæum (b) exstant verba: « *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum* » colligerent, Josephum deinde cum sua concubuisse uxore, auctorum Alexandrinæ Veteris Testamenti interpretationis usum loquendi revocat in memoriam (c). Ex illa enim compluria profert dicta, in quibus particula *ἕως* ita ad tempus præteritum relata sit, ut de futuro non affirmetur contrarium. Quam illius dicti explicandi rationem Isidori ævo multis theologis acceptam fuisse probat Suicerus (d), simul tamen notans errorem Pelusiotæ, quippe qui, quod de corvo in Testamento Vetere sit traditum, columbæ tribuerit. — Ad Adamantium autem, qui cum Judæo de Jesu Christi incarnatione disputaverat, scribit Isidorus (e): Judæos fieri posse negantes, ut mulier, quæ non cum viro coierit, pariat infantem, a vero quam longissime abesse, cum libris, quibus ipsi divinam tribuant auctoritatem, aperte repugnent.

Narratum enim esse in Genesi Deum ex terra virum, et e viro mulierem procreasse, eum igitur, si modo velit, efficere posse ut virgo procreet filium. — Tertium denique et ultimum, quod prolaturi sumus, exemplum, ad hyperbolicum pertinet scribendi genus. Etenim fuerunt inter Judæos haud pauci, qui hærentes in notissimo Joannis evangelistæ dicto: ne mundum quidem libros, omnia Jesu Christi dicta factaque continentes, capere posse, illum propter hanc dicendi formulam acriter vituperarent. His vero etiam in Vetere Testamento ejusdem generis dicta exstare exemplis probat Isidorus haud absurde electis; velut, *urbes cinctæ sunt muris usque ad cælum... terra illorum lacte fluit atque melle*. Quod si in his acquievissent, silentium haud dubie imposuisset illis Judæis; sed cum nimio ardore abreptus in eadem epistola (f) probare conetur, hyperbolam, qua usus sit Joannes, addito vocabulo *οἶμαι*, lenitam esse atque dici posse *κεκραμένην*, eas vero, quæ in Vetere Testamento reperiantur, hyperbolas *ἀκράτους* esse (g), illis disputandi ansam rursus concessit; cumque addat, illud evangelistæ dictum ne hyperbolicum quidem dici posse (h), ineptit et ridiculum sese præbuit adversariis.

§ 3. Isidorus contra hæreticos.

Diabolus, cujus furor, cum Jesu Christi morte potestatem suam valde imminutam sentiret, magnopere augebatur, omnia, ut Christianos seduceret, instituit. Quos enim rectam veramque fidem servare vidit, eorum mores corrumpere, qui vero a vitiiis abstinerunt, hos mala imbuere studuit doctrina (i). Huc accedit, qua omnes fere laborant mortales,

(a) Lib. III, ep. 19: *Εἰ μηδὲν πλεόντων τοῦ γράμματος νομίζει τὸν νομοθέτην εἰρηκέναι ὁ πρὸς σὲ, ὡς ἔφη, διενεχθεὶς Ἰουδαίος, εἰπεὶ πρὸς αὐτὸν, ὅτι: Ἐλέγχουσιν ὑμῶν τὴν ἀπαιδεύσαν οἱ δύο ἄνδρες οἱ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν συγγραφεῖς παρ' ὑμῖν γεγονότες. Φίλων ὁ θεωρητικώτατος, καὶ Ἰώσηφος ὁ ἱστορικώτατος. Ὁ μὲν πᾶσαν σχεδὸν τὴν παλαιὰν εἰς ἀλληγορίαν τρέπων, ὁ δὲ διαβρόδη γράφων, τὰ μὲν αἰντωμένον τοῦ νομοθέτου δεξιῶς· τὰ δὲ, ἀλληγορούντος μετὰ σεμνότητος· ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερε, ταῦτα βητῶς ἐμφανίζοντας — τὰς δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς δοξάντων σοφῶν μαρτυρίας παραγράφει, οὐκ ἂν εἴεν δίκαιοι.*

(b) Evang. Matth. I, 25.

(c) Lib. I, ep. 18: *Ἐπειδὴ σκάνδαλον εἶπας οἰεσθαι Ἰουδαίους — codd. Vat. 649. Alt. Bav. Ἰουδαίους — τὸ ἐν τοῖς θεοῖς χρησμοῖς εἰρημένον, οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε τὴν Ἰῶν αὐτῆς, ὡς μετὰ ταῦτα φησι συναφείας τῷ μνηστῆρι πρὸς τὴν Παρθένον γενομένης — codd. iiii. γεγεννημένης — γνωσκέτω ὁ βλάσφημος καὶ ἀχάριστος λαός, ὅτι τὸ, ἕως, πᾶσι καὶ ἐπὶ τοῦ διγενεῶς ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ εὐρίσκομεν κείμενον.*

(d) Suic, thes. p. 1295, n. 2.

(e) Lib. I, ep. 141: *— ἰδοὺ οὖν ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς γῆς καὶ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, καὶ ἀμφότεροι τῆς συνουσίας χωρὶς. Ἐπεὶ οὖν ἐπιώφειλεν ἡ γυνὴ χρέος τῷ ἀνδρὶ, ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ δίχα σπορᾶς ὑποστᾶσα, τοῦτο ἀπέτεισεν καὶ ἡ — quod e cod. Bav. addendum est — μήτηρ τοῦ Κυρίου, αὐτὸν δίχα σπέρματος ἀποδοῦσα σεσαρκωμένον. Οὐκ ἔστιν οὖν τῇ φύσει ἄδύνατον, ἀλλ' ὡσπερ — codd. Vat. 649. Alt. Bav.*

ὄπερ—ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων ἦδη γεγέννητο, ἐπὶ τῆς δεσποτικῆς οἰκονομίας τετέλεστο.

(f) Lib. II, ep. 99: *Ἐπειδὴ, ὡς γέγραπας, Ἰουδαίους τις ἀπαιδεύσας ἀνάπτει, ὡς ὑπερβολὴν καταγνοῦς τοῦ εἰρηκέντος θεοῦ εὐαγγελιστοῦ — quæ verba ommissa sunt in cod. Bav. — οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι καὶ γραφόμενα διδᾶν, πράγματα σοὶ παρέσχεν· ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἣν καὶ αὐτὸς ἐκκρίνει — codd. Vat. 649. Alt. Bav. ἐκκρίνει — καὶ θεῖαν ἠγάται, τὰ ὑπερβολικῶς εἰρημένα εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἵνα εἰδῆ εκείνος, ὅτι καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τῇ Παλαιᾷ ἐπόμενος Γραφῇ. — Sic scribendum est auctoritate cod. Alt. In Bav.*

D exstat: τῇ Παλαιᾷ ἐπόμενος. Vulgo scribitur: τῇ Παλαιᾷ ἐκείνῃ ἐπόμενος Γραφῇ — γέγραπεν ἂν γέγραφε. — cod. Bav. ἔγραπεν ἂν ἔγραπεν, κ. τ. λ.

(g) *Ἐκστὴ μὲν γὰρ ἀκράτος ἐστὶν ἡ ὑπερβολή· ἐν ταῦθα δὲ καὶ — recte omissum est in cod. Bav. — κεκραμένην. Οὐ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὴν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐκόλασεν (ὁ εὐαγγελιστὴς).*

(h) *Εἶκος δὲ μηδὲ ὑπερβολικῶς αὐτὸ — quod addendum est e cod. Vat. 649 Alt. Bav. — εἰρησθαι. Οὐ γὰρ ἐβρέθη, πολλὰ καὶ ἄλλα σημεῖα πεποικηκέναι τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλ' ἀδιορίστως πεποικηκέναι τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλ' ἀδιορίστως πεποικηκέναι. Ἔστι δὲ, κ. τ. λ.*

(i) Lib. II, ep. 90: *Καὶ παρ' Ἑλλήσι μὲν, — καὶ παρὰ Ἰουδαίοις, — πολλὰς ἀιρέσεις ἔτεκεν ὁ διάβολος. Εἰ δὲ καὶ παρὰ Χριστιανοῖς πολλῶ πλείους, θαυμαζέτω μηδεὶς. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνοσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ὄρων πάντας ὑπὸ τῆς κακίας μεθύνοντας, καὶ οὐδένα, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καθαρῶς νη-*

imperandi novandique lubido et cupiditas, atque A
præjudicatæ, quas multi animo conceperunt, opi-
niones (a). Quo factum est, ut inter Christianos
multo plures exstarent, quam apud ethnicos et Ju-
dæos, hæresiarchæ; qui, velut piscatores, esca ha-
mum occultantes, pisces improviso capiunt, ru-
diores Christi assecras orationis suavitate fallunt, et
ad partes traducunt suas (b). Quod cum humani
generis Servator ipse præviderit se Patris ornatum
majestate, etiam propterea rediturum esse affirma-
vit, ut illorum ora occluderet (c). Quare Isaias
quoque omnes, divinam, quam apostoli nobis tra-
didere doctrinam, suis dogmatis maculantes, velut
Manichæos, Simonos, Montanos, Novatos, Arios,
Macedones, Photinos cæterosque ejusdem ingenii
homines optime appellavit caupones, qui vinum B
aqua miscere, eoque deterius reddere solent (d).

Quæ omnia cum docuerit Isidorus, eum de hæ-
reticorum dogmatis, quorum auctorem diabolum esse
statuit (e), non solum sine ira et studio non judi-
casse, apparet, sed eum quoque, quæ laudabilis
est Tertulliani consuetudo, hæreticis *compendii*
gratia de posteritate præscripsisse. Quo factum est
ut ipse, saluberrimi illius præcepti, quod Cyrillo
dedit (f), immemor, cum hæreticis disputaturus,
raro verum viderit, omnemque suam perdiderit
operam. Cujus sententiæ veritas cum aliis exemplis
permultis, tum altercandi ratione probari potest;
quam secutus est Isidorus Arii doctrinam refuta-
tus. Ea igitur exposita, non necesse est, ut multis
verbis referamus quæ protulerit ille contra Sabel- C
apostolorum, ipsius Jesu Christi verba, alio modo

φωνα, ὀλίγα ἐνέβαλλε φιλονεικίας σπέρματα. Ἐπειδή
δὲ ἦεν οὐρανὸν ἐν σωτηρίας Λόγος, φέρων μὲν ἡμῖν
οὐρανόθεν πολιτείας δόγματα, τῷ δὲ διαβόλῳ δι' ὧν
τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἠπειλεῖ προμηγύων τὴν ἀναμέ-
νουςαν αὐτὸν δίκην, κ. τ. λ. — Cf. lib. iv, ep. 57.

(a) Lib. iv, ep. 55. — lib. iv, ep. 56: Ἡ ἐκ φι-
λῆρας, οἶμαι, ἢ ἐκ προλήψεως, οὐδὲν καταγωνί-
στων παθῶν, τὰς αἰρέσεις τετέχθαι. Οἱ μὲν γὰρ ἐν
τοῖς ὑπηκόοις μὴ ἀξιώσαντες εἶναι, μηδὲ καταδέξά-
μενοι, νεωτέρας διδασκαλίας σπέρμα καταβελήκασι,
τοῖς καθεστῶσιν ἐμμένειν μὴ καταξιώσαντες. — Cf.
lib. iv, ep. 57.

(b) Lib. i, ep. 102: Ὡσπερ οἱ ναυτικοὶ — Ritt.
conj. ἀλιευτικοὶ — βρώματι τὸ δέλεαρ κατακρύπ-
τουσι, καὶ τοὺς ἰχθύας ἀπροόπτως ἀγρεύουσιν οὕτως
οἱ πονηροὶ τῶν αἰρέσεων σύμματος τῆ χρηστολογίᾳ
τὰς ἐαυτῶν κακαιοῖας καλύπτοντες ἀγκιστρεύουσι
τοὺς ἀπλουστέρους πρὸς θάνατον.

(c) Lib. iii, ep. 168: Ἡξεῖν, ὦ βέλτιστε, ὁ Χριστὸς
ἐν τῇ πατρίᾳ δόξα ἐπηγγέλατο, τὰ τῶν αἰρετικῶν
ἐμφορῶν στόματα, καὶ τὴν λύτταν αὐτῶν σβενύς.

(d) Lib. i, ep. 169: — Τοὺς τοίνυν τὴν θεῖαν πα-
ραχαράσσοντας πικίδουσιν, καὶ νόθοις, καὶ — deest
in cod. Bav. — ἐξητήλους ἐντάλμασι τὰ οὐράνια ἐπι-
θολοῦντας διδάγματα Μανιχαίους, καὶ Σίμωνας, καὶ
Μοντανούς, καὶ Ναυάτους, Ἀρείους, καὶ Μακεδονίους,
Φωτεινοὺς τε καὶ τοὺς τούτοις ὁμόφρονας, καπη-
λοὺς εἰκότως προσαγορεύει μινγύντας τὸν οἶνον
ἰδατι, τῆ ἀραιφονεί τῶν οἰκίλων Λόγων. — codd. Vat.
649. et Alii. λογίων — σοφία τοὺς οἰκίλους σχετλια-
σμοὺς ἐπιείσθοντας.

(e) Cf. supr.

(f) Cf. p. 20, not. 1.

(g) Lib. i, ep. 67, 158, 242, 215, 499, 500, lib.
iii, ep. 149.

(h) Lib. i, ep. 52, 102, 133, 245, 371, 413.

(i) Lib. i, ep. 100, 358, 359.

(j) Lib. i, ep. 422: — Τὸ μέζων καὶ τὸ ἑλαττον
ἐπὶ τῶν ὁμοουσιῶν ζητεῖται καὶ κρίνεται, ὡς ἀνθρω-
πος ἀνθρώπου μεζίων, καὶ βους βους, καὶ ἵππος
ἵππου. Καὶ ἀπαθὲ ὁ κανὼν τῆς συγκρίσεως τοῖς ὁμο-
γενέσιν ἀρμόζει. Εἰ τοίνυν ὁ τὰ τοῦ Θεοῦ τολημῶς
περιεργαζόμενος, καὶ μεζίονα λέγων τοῦ Υἱοῦ τὸν
Πατέρα, τὴν σύγκρισιν ὡς ὁμοουσιῶν — cod. Bav.
ὁμοουσιῶν — προσέεται, περὶ τοῦ μεζίονος αὐτῷ συν-
τόμως ἀποκρινόμεθα. Ἐτεροῦσα — cod. Bav. ἐτεροῦ-
σα — γὰρ ἀλλήλους συγκρίνεσθαι οὐ δύναται οὔτε
λέγεται μεζίων ἀνθρωπος βους, ἢ μεζίων ἵππος κα-
μήλου, ἢ μεζίων ἐνος ἰχθύος.

(k) Lib. iii, ep. 63: Οὐδὲν οὕτω τῆς θείας
φύσεως ἴδιον, ὡς τὸ αἰδιον. Ὁ τοίνυν μεταγενέστερον
τὸν Υἱὸν λέγων — cod. Bav. λέγων μεταγενέστερον
τὸν Υἱὸν — τοῦ Πατρὸς, ἐξ οὗ ἀνάγκως ἐξέλαμψεν,
οὗτος αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸν τὴν ἀχρηστον οὐσίαν,
τόγε αὐτοῦ μέρος, ἀναρεῖ. Καὶ ἀριθμοῦ γὰρ καὶ
χρόνου ἐστὶν ἀνωτέρα· καὶ τοῦ πρὸ, καὶ μετὰ, οὐκ
ἀνέχεται, οὐδὲ τὸ πρῶτον, καὶ δεῦτερον προσέεται.
Ἄπρόσιτος γὰρ ἐστὶν ὡσπερ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ
τούτοις τοῖς ὀνόμασι, δι' ὧν τὰ κτίσματα χαρακτηρίζε-
ται. Cf. lib. iii, ep. 149. — Cæterum huc ea quoque
videntur spectare, quæ Isidorus in epistola ad
Martyrium presbyterum exposuit, — lib. iii, ep.
355. — in qua eos vituperat, qui de numine divino
loquentes a rebus humanis sumant exemplum. —
ὁ θνητὸς οὕτως τίκεται, ὁ ἀθάνατος οὐχ οὕτως — cod.
Bav. ὁ θνητὸς ἐμπαθῶς γενᾶ, ὁ ἀθάνατος ἀπαθῶς.

(l) Lib. iii, ep. 354, p. 386, lit. A, lin. 2: ποῖα
γὰρ σύγκρισις τοῦ ἀεὶ ἐνος πρὸς τὰ — codd. Vat.
650. et Bav. τὸν — ἐκ μὴ ὄντων γεγονότα;

interpretatus est. Itaque Paulum τὸν ὕβον τοῦ Θεοῦ A
πρωτότοκον primo creatum, sed πρωτότοκον
primum creatum appellasse statuit (a), et Jesum
Christum Patrem se majorem ideo pronuntiasset
affirmat, ut apostolos metu confectos et pene ex-
stinctos consolaretur (b).

CAPUT III.

ISIDORUS LIBRORUM SACRORUM INTERPRES.

Isidorum de uno et altero Bibliorum libro com-
mentarium non confecisse, constat ex iis, quæ de de-
perditis et superstitionibus ejusdem scriptis parte hujus
commentationis secunda diximus; eumdem vero in-
terpretandi munus multis in epistolis suscepisse vel
ex ipso Rittershusianæ editionis titulo potes cog-
noscere. Cui quo modo satisfecerit videndum B
est.

Ipse autem in litteris ad Danielem presbyterum
datis (c) librorum sacrorum interpreti imprimis
cavendum esse censet, ne suam sentiendi et cogi-
tandi rationem prophetis et apostolis tribuat, neve,
ut in epistola ad Orionem scribit, singula explicet
verba, sed cogitationum respiciat nexum (d). —
Quas interpretandi regulas, quis est qui non pro-
bet? neque tamen tam magni ponderis eas ha-
buerim, quam ipse Isidorus, qui interpretes, pro-
priam suam cuique apostolorum et prophetarum
dicto subjicientes sententiam, vitium committere
arbitratur, quod nemo umquam illis ignoscere de-
beat (e). Itaque nos sancto viro lubenter ignosci-

(a) Lib. III, ep. 31. Verbo πρωτότοκος hanc inesse C
notionem et Suidas et vetus ad Homerum scholiasta
tradidit, teste Suicero. Et recte quidem. Eadem
enim ratione μητρότοκος recte appellatur, qui a
matre interfectus est, μητροτόνος vero is dicitur,
qui matrem interfecit. Sed hæc accentus mutatio
in illo Pauli dicto locum habere nequit. Nam qui
de primo mundi creatore agit, eum cogitare oportet
de secundo universi creatore; cum qui unicus in
suo est genere, primus dici non possit.

(b) Lib. III, ep. 334, p. 386, lit. A, lin. 8. — οὐ
γὰρ διδασκαλίας, ἀλλὰ παραμυθίας — Sic auct. cod.
Bav. scribendum est. Vulg. παραμυθίας β' — ἐνεκεν
μόνης τοῦτο εἰρηται τοῖς ἀποστόλοις τεθνηκόσι τῷ
δέει, ὡς αὐτίκα μάλα ἀλασσομένοις. — cod. Bav. et
Vat. 650. ἀνωσομένοις — ἵνα θαρροῖεν, ὡς πρὸς τὸν
δοκούντα αὐτοῖς μείζονα, παρεουμένου αὐτοῦ.

(c) Lib. III, ep. 292: Τὸν λαμπρὰς ἀπτόμενον
ὑποθέσεως, καὶ τὸν νοῦν τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐρμη-
νεύσαι πειρώμενον, χρῆ τὴν μὲν γλῶτταν ἔχειν σε-
μνήν τε καὶ τρανήν, τὴν δὲ γνώμην εὐσεβῆ τε καὶ
εὐαγῆ· ἀκολουθεῖν τε αὐταῖς, καὶ μὴ ἠγείσθαι, μηδὲ
πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα, τὸν ἐκεῖνον νοῦν ἐκδι-
ζεσθαι. Τοῖς γὰρ παραποιεῖν καὶ παρερμηνεύειν
τολμῶσι, κίνδυνος ἐπήρηται μείζιστος εἰς αὐτὴν τὴν
ψυχὴν βλέπων.

(d) Lib. III, ep. 136: Μὴ ἀπλῶς προφέρων τινὰς
ῥήσεις τῶν ἱερῶν χρησῶν διὰ στόματος σπάραττε.
— ἀλλὰ τὰς ὑποθέσεις ἀκριθῶς ζητήσας, ἔξεις τὰς
λύσεις. Τυφλώτουςι γὰρ αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν ὑποθέ-
σεων χρεῖουσαι. — ὑπόθεσις autem est, ut peri-
οχητῆ, aliqua libri cuiusdam sectio.

(e) Lib. II, ep. 244, quæ his verbis incipit: Οἱ
τοὺς θεῖους χρησμούς παραποιούντες καὶ πρὸς τὸ
οἰκεῖον βούλημα ἐκδιζόμενοι, συγγνώμης ἀμαρτά-
νουσι μείζονα.

mus, quod in eadem epistola, in qua aureum illud
repetivit præceptum, in vitium modo acriter ab
ipso vituperatum, ipse incurrerit. Et enim Isaiam,
de cauponibus vinum aqua miscentibus agentem,
de malis interpretibus et Evangelii corruptoribus
locutum esse affirmat (f). — Neque sibi videtur
constare, cum contra Judæos, ut secunda secundi
capitis paragrapho vidimus, allegoricam interpre-
tandi rationem defenderit eamque ipse adhibuerit
sæpenumero.

Quod antequam compluribus ejusdem viri dictis
comprobemus, placet nobis gravissima examinare
exempla, quibus Richardus Simon (g), Dupinius (h)
et Rosenmuellerus (i), eum interpretem fuisse satis
acutum probare conati sunt.

Quam Simon primo loco protulit epistolam, in
qua Isidorus, Matthæi verba: οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν
ἕως οὗ ἔτακε τὸν υἱὸν αὐτῆς, explicaturus, de ἕως
particulæ usu agit, illam nos alibi (j) jam tetigi-
mus. — Bene autem in epistola ad Timotheum
lectorem (k) Jesu Christi verba: ὁ μικρότερος ἐν
τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων ἐστὶν Ἰωάν-
νου (l), exposuit; bene in litteris ad Pansophium (m)
et Aphrodisium presbyterum (n) contra Marcionem
egit et Judæos; optime denique Servatoris dictum:
Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ
περιστεραὶ (o) ab Isidoro explicatum esse, vel ex
epistolæ ad Martinianum presbyterum (p) initio,
quod his verbis continetur: Ἡ φρόνησις τῇ ἀπλό-
τητι κερνωμένη (q) οὐδὲν τι χρῆμα — potest intel-

(f) Lib. III, ep. 125: Πολλάκις ἐθαύμασα τῶν τὰς
θεῖας παρερμηνεύοντων Γραφῶν, καὶ τὸ οἰκεῖον
μᾶλλον βούλημα, ἢ τὸ ἐν αὐτοῖς κείμενον περιστᾶν
πειρωμένων. Τὸ γὰρ ἄκρατον αὐτῶν καὶ εἰλικρινές,
καὶ εὐφρᾶναι ψυχῆν. — cod. Bav. ψυχᾶς — δυνάμε-
νον βούλημα τῷ φαύλῳ καὶ ἐξιτήλῳ τῶν οἰκεῖων δογ-
μάτων παρακρινῶντες ὕδατι, τὰ θεῖα κατηλεύειν
τολμῶσι. — cod. Bav. τολμώντες — καὶ τοῦτό ἐστι
τὸ, Οἱ κἀπηλοὶ σου μίσγουσι — cod. Bav. σμίγουσι
τὸν οἶνον ὕδατι, x. τ. λ.

(g) Rich. Simon *hist. crit. des princ. commenta-
teurs du N. T.* p. 306. col. 2. Quoique nous n'ayons
aucun commentaire en particulier d'Isidore de Da-
miète sur l'écriture, il mérite cependant d'être mis
au rang des plus habiles commentateurs tant du Vieux
que du Nouveau Testament.

(h) Du Pin *Nouv. bibl. des aut. eccl.* tom. IV, p. 8,
col. 1. laudat ejusdem l'habileté dans l'interpréta-
tion.

(i) Rosenm. *Hist. interpr. libb. sacr. pars IV*, pag.
184. *In eruendo sensu grammatico haud infeliciter
versatus est, et sæpe explanationes proposuit notatæ
et examine etiamnum dignas.*

(j) Cf. p. 200. — Restat autem, ut hoc loco mo-
neam, Rittershusium quoque in nota ad hanc epi-
stolam attulisse dicta Gregorii Nazianzeni, Basilii
Magni, Chrysostomi, aliorum, qui omnes eamdem
particulam eodem modo explicarunt.

(k) Lib. I, ep. 68.

(l) Evang. Matth. xi, 11.

(m) Lib. I, ep. 371.

(n) Lib. II, ep. 99. — Cf. p. 201, not. 1.

(o) Evang. Matth. x, 16.

(p) Lib. II, ep. 175. — Cf. lib. IV, ep. 137.

(q) Cod. Bav. Ἡ φρόνησις κερνωμένη τῇ ἀπλό-
τητι, x. τ. λ.

ligi. Neque quod Epimāchos; quærenti ex eo, quid A
φυλακτήρια apud Judæos fuerint, in epistola ad
hunc data (a), rescribit, rejiciendum est. Nam ἔσθι,
inquit, ὅτι δέλτια (b) ἦν μικρά, ἔσω (c) τὸν νόμον
ὠδίνοντα, ἅπερ ἐφόρουσιν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθήγηται,
ὡςπερ νῦν αἱ γυναῖκες τὰ (d) Εὐαγγέλια τὰ (e)
μικρά (f).

Quas vero loco secundo, quinto et sexto, ut Isi-
dorum interpretem satis acutum esse probaret, at-
tulit Simon ejusdem epistolae, his videtur mihi
ostendi posse contrarium. Pelusiota enim, cum
Jesus Christum in hac terra viventem omnium rerum
scientem fuisse opinatus sit, hunc, se ultimum
mundi diem accurate definire non posse (g), eo
tantum dixisse consilio arbitratur, ut inutiles decli-
naret quæstiones (h). — Sed multo minus probari
potest verborum, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν (i),
explicatio. Nempe Christum adjectivo numerali ἐν,
se unius ejusdemque naturæ esse, atque Patrem,
plurali vero numero ἑσμέν, se a Patre distinctum,
significare voluisse, docet in epistola ad Cytherium
Sabellianum data (j). — Neque omni reprehensione
vacant quæ in epistola ad Nilum (k) de petitione
filiorum Zebedæi dicta sunt. Etenim Christi ad eos-
dem responsioni: Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς
ἠτοίμασται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου (l) — hanc ne quis
de Servatoris dubitaret omnipotentia, subjiciendam
esse statuit sententiam: Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι
ἀπλῶς τοῖς αἰτούσιν, ἀλλὰ παρασχεῖν μισθὸν τοῖς
καμοῦσιν.

His a Simone laudatis alias addiderunt Dupinius C
et Rosenmuellerus Isidori Pelusiote epistolae, inter
quas præ cæteris memoratu digna est, quam ille

(a) Lib. II, ep. 150.

(b) Cod. Bav. δέλτια.

(c) Sic scribendum est auct. cod. Alt. pro ἔσω.
Cod. Bav. εἶσω.

(d) Verba, αἱ γυναῖκες τὰ, desunt in cod. Bav.

(e) τὰ deest in cod. Bav.

(f) Suicerus in *Theo.* s. v. Εὐαγγέλιον p. 1227.
attulit duo Joannis Chrysostomi dicta, quorum unum,
quod ex homilia XIX, ad populum Antiochenum
repetitum est, huc transcribere placet: Αἱ γυναῖκες
καὶ τὰ παιδία τὰ μικρά, ἀντί φυλακῆς μεγάλης,
Εὐαγγέλια ἐξαρτίστοι τοῦ τραχήλου, καὶ πανταχοῦ πε-
ριφέρουσιν, ὅπουπερ ἂν ἀπίωσιν.

(g) Evang. Marc. XIII, 32: Περὶ οὗ τῆς ἡμέρας
ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ
ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ.

(h) Lib. I, ep. 117. Τί καθ' ἑαυτῶν τὴν τοῦ Κυρίου
ἐπισπῶνται κρίσιν οἱ βλάσφημοι; τί τὸ πῦρ τῆς
γεέννης οἱ θεομάχοι ἐκκαλοῦσιν; — Sic Rittersh.
eamdemque scripturam tutantur Codd. Vat. 649. et
Alt. ἐπικαλοῦσιν scripsit Editor Parisiensis — ἡγ-
νόησε, φάσκοντες, — Sic Codd. Vat. 649. et Alt.
vulg. φάσκουσι, — τῆς συντελείας τὴν ἡμέραν ὁ
Κύριος, οὐκ ἡγνόησεν, ἀπαγε, ἀλλὰ σαφηνίσει τὰ
ἀνομφελῆ παρητεῖτο προβλήματα: ἐπεὶ πῶς ἀγνοεῖν
τὸ δοῦναι ὥραν ἢ ἡμέραν ὁ Ποιητῆς τῶν αἰώνων; ἐν ψ,
z. τ. λ.

(i) Evang. Joann. x, 30.

(j) Lib. I, ep. 158., cujus ultima verba hæc sunt:
Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν, εἰρηται. Οὐκ — cod.
Bav. εἰρηται, ὅτι — ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν εἰμι. —
Cod. Bav. ἕνας εἰμι. — Τὸ τοῖνον ἐν τῆς μιᾶς οὐ-
οἷς δηλωτικόν· ἐδ, ἑσμέν, τῶν δύο ὑποστάσεων ἐστὶ

A Alexandro scripsit. In hac enim eōs summopere
vituperat, qui, cum omne Vetus Testamentum ad
Christum trahant; efficiunt, ut etiam ea, quæ recte
ad eum referuntur, in suspicionem veniant, inepto-
que hoc studio hæreticis ethnicisque disputandi ansa
præbeatur (m). — Neque notatu prorsus indignæ
litteræ sunt, quas scripsit ille ad Isidorum diaco-
num (n). Huic enim quærenti, quid sit σάββατον
δευτερόπρωτον, respondet, hoc nomine diem δευτε-
ρον τοῦ πάσχα et πρώτον τῶν ἀζύμων fuisse insi-
gnitum. Ἐσπέρας γάρ, pergit, θύοντες τὸ πάσχα τῇ
ἑξῆς τὴν τῶν Ἀζύμων ἐπανηγύριον ἑορτὴν, et post
paulo σάββατον, inquit, πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσι (o).
Distinguit igitur inter Paschatis et Azymorum fe-
stum; neque negandum est primum hujus festi diem,
B quo agnum Paschale edere consueverunt Judæi, κατ'
ἔξοχὴν Pascha; reliquos sex dies appellatos esse
ἑορτὴν τῶν Ἀζύμων (p). Attamen variis de causis,
quas hic exponere longum est, rejecta hac, quam
Isidorus proposuit σαββάτου δευτεροπρώτου explica-
tionem, eam de hac re tenendam esse existimo sen-
tentiam, quam inde a Scaligero et Casaubono om-
nes fere interpretes veram habuerunt. — Deinde
alia in epistola ad Timotheum lectorem (q) Christi,
quæ exstant apud Mathæum (r) verba: Ὅσπερ γάρ
ἦν Ἰωάννης ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ
τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν
τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας,
explicaturus, nobis dubitare non licere declarat,
quin Jesus Christus, ἐπαγγελάμενος τὸν τύπον
πληρῶν (s) Ἰωάνη, tam diu commoratus sit in se-
pulcro, quam Jonas in ceti ventre. Quibus præmis-
sis illum tres dies totidemque noctes in sepulcro

— quod ex codd. Bav. Vat. 649, et Alt. addendum
est — σημαντικόν.

(k) Lib. I, ep. 137.

(l) Evang. Matth. xx, 20—29.

(m) Lib. II, ep. 195: Οἱ πᾶσαν τὴν Παλαιὰν Διαθή-
κην εἰς τὸν Χριστὸν μεταφέρειν πειρώμενοι, οὐκ
ἔξω αἰτιάσις εἰσιν, ἐπεὶπερ καὶ Ἕλλησι, καὶ τοῖς
μὴ ἐγκρίνουσιν αὐτὴν αἰρετικοῖς ἰσχύειν — Sic au-
cloritate cod. Bav. scribendum est vulg. ἰσχύειν — ἐν
τῇ καθ' ἡμῶν διδῶσι μάχη. Τὰ γὰρ μὴ εἰς αὐτὴν
εἰρημένα ἐκβαζόμενοι, καὶ τὰ ἀδιάστως εἰρημένα
ὑποπτύεσθαι παρασκευάζουσι. Δι' ὧν γὰρ ἐκείνοι
αὐτοὺς ἀνατρέπουσι ὡς παραποιῶντας — cod. Bav.
παραποιῶντες — διὰ τούτων καὶ ἐν τοῖς διαβήθηθην
περὶ αὐτοῦ εἰρημένοις νικᾶν νομίζονται. — *Cate-*
rum cf. p. 154.

(n) Lib. III, ep. 110.

(o) Et hoc quidem Isidorus probat his verbis: Καὶ
διὰ τοῦτ' εἰρηται Σάββατα σαββάτων. Ἐπειδὴ ἔσθ'
ὅτε. ἢ ἡ ἀρχὴ τῆς πανηγύρεως, ἢ τὸ τέλος συνέπιπτε
τῷ τῆς ἐβδομάδος σαββάτῳ, οἷον εἰπεῖν, καὶ παρ'
ἡμῶν πολλάκις γίνεται. Ὅσπερ γάρ — οὕτω καὶ παρ'
αὐτοῖς, εἰ — quod e cod. Bav. recepi. vulg. ἢ — καὶ
ἡ πανηγυρις τῷ σαββάτῳ — cod. Bav. τῶν σαββάτων
— συνέπιπτε. Σάββατα Σαββάτων ἐκαλεῖτο.

(p) Cf. II, Chron. xxxv, 17.

(q) Lib. I, ep. 114. Errat enim Dupinius, qui l.
c., p. 7. col. 2 Isidorum lib. IV, ep. 114., et lib. II ep.
212, de hac re egisse perhibet.

(r) Matth. Evang. XII, 40.

(s) Chatardus edidit πληρῶν. Quam scripturam
tutantur codd. Bav. Vat. 659. et Alt.

mansisse, ostendere conatur diversis modis. Et enim ἔκτη, inquit, ὥρα τῆς παρασκευῆς ἐσταυρώθη ὁ Κύριος, ἀπὸ ταύτης ἕως ἐνάτης σκότος ἐγένετο, τοῦτο νύκτα μοι νόησον· πάλιν ἀπὸ τῆς (α) ἐνάτης φῶς, τοῦτο πάλιν ἡμέραν· ἡ νύξ αὐθις τῆς παρασκευῆς· τὸ σάββατον πάλιν ἡμέρα· ἡ νύξ τοῦ σαββάτου ὁ τῆς Κυριακῆς ὄρθρος, κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν λέγοντα, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν τῶν σαββάτων. Itaque primam noctem e tribus constitisse horis, ad quas Marco teste (b) istæ duraverunt tenebræ, statuit acutus iste interpret. Quod quam sit insulsum ipse videtur sensisse, cum aliam dicti illius proponat explicationem. Jesus enim, inquit, ἐν τῇ παρασκευῇ cruci affixus, mortuus, eodemque die sepultus est. Quare hic primus, sabbatum vero, quod ἔδον ἐποίησεν ἐν τῷ τάφῳ ὁ Κύριος, secundus, et dominica, qua lucescente resurrexit, dies tertius recte numeratur. Καχομάχοις vero, ita enim pergit, *ne neque totos dies, nec tres noctes enumerasse dicentibus*, in hunc respondens modum: imperator, qui etsi captivus, se eos post tres dies e custodia emissurum esse, promisit, eos tamen ante emittit, quam dies abiit constitutus, non solum mendacii argui nequit, verum summopere laudandus est, itaque Dominus noster Jesus Christus *citius, quam promiserat*, resurgens ab omnibus merito adoratur. Quibus verbis cum auctor, Servatorem τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας in sepulcro non remansisse, concedat, eum omnia, ab ipso ad difficultatem solvendam paulo ante allata, rursum tollere, quis est, qui non videat? — Omnem vero operam perdidit, ut etiam a Rosenmuellero (c) observatum est, ea explicaturus, quæ de Joannis Baptistæ cibo tradiderunt evangelistæ. Ἀκριδας enim non locustas esse, in epistola ad Nilum (d) data opinatur, sed plantarum extremas partes; itaque verbum ἀκρις paroxytonon, et ἀκρις oxytonon commutavit inter sese. — Neque, si verum esset, quod putat Dupinius (e), Isidorum in una eademque epistola (f) aliquod Pauli apostoli dictum diverso modo decies explicasse, eo ejusdem probari posset in Scriptura sacra explananda solertia, quin potius nos hoc ἔι verteremus vitio, cui tamen non est obnoxius, cum in illa epistola Pauli verba: Πάν ἀμαρτήμα, ὃ ἐάν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὃ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει (g) diverso modo de-

cies non explicaverit, sed decem argumentis Apostolum vera scripsisse probaverit.

Apparet igitur ex omnibus his exemplis, Isidorum interpretandi munere interdum bene functum fuisse; eundem vero difficiliora Christi et apostolorum dicta explicaturum, aut aliorum Patrum vestigia secutum esse, aut parum accurate, quænam verbis insit sententia, exposuisse. Nihilominus tamen inter optimos, qui illo tempore floruerunt, interpretes nos quoque eum numeraremus, si arte critica melius uteretur, et insanis minus delectaretur allegoriis. Etenim a partibus Rosenmuelleri, qui omnes, in quibus Veteris Novique Testamenti loca ab Isidoro allegorice explicata sunt, non esse ab ipso scriptas suspicatur stare non possumus; quia in promptu est, illum, alioqui satis cautum, aut, quæ Heumanni fuerit sententia, non intellexisse, aut ejusdem de Isidoro ejusque scriptis commentationem ne legisse quidem. Scribit enim: *Interpretationes allegoricas grammaticæ interpretationis studiosissimo adeo indignæ esse videntur, ut non vana sit suspicio, non quidem plerasque, ut visum est Jo. Aug. Heumanno, multas tamen, quæ ei tribuuntur, epistolas sublestæ esse fidei.* — Neque tamen, quinam fuerit, illo, quo Isidorus vixit, ævo artis hermeneuticæ omnisque theologiæ status, in memoriam revocantes Heumanno possumus assentiri, qui malis Isidorum annumerandum esse arbitratur interpretibus, sed quæ in medio sita est sententia, eam tenemus. De cujus veritate ut lectori cuique persuadeamus, restat, primum ut artem criticam ab Isidoro leviter esse facilitatam probetur, deinde ut exemplis quibusdam ostendatur Pelusiotam, ut alios ejusdem ævi interpretes, inepto allegoriarum studio nimis fuisse deditum.

Et primum quidem notatu satis dignum est, quod alibi jam tetigimus (h), eum statuisse, τὸν Ἰῶν τοῦ Θεοῦ a Paulo non πρωτότοκον, sed πρωτοτόκον appellatum esse. — Deinde in medium proferre placet epistolam Uranio diacono scriptam (i), in qua ille Pauli verba (j): Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος, explicari quidem posse concedit, sed rectius μὴ τότε pro μήποτε scribi affirmat, in hunc modum: Ἐπειδὴ γέγραφας νομίζω (k) εἰς τούναντιον οὐ προήρητο εἰπεῖν (l) περιτετράφθαι τὸν Παῦλον, τί ἐστι. Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε

(a) Τῆς quod vulgo omittitur, e cod. Bav. addendum esse censeo.

(b) Evang. Marc. xv, 33.

(c) Rosenmueller l. c., p. 244. Cf. Dupinius l. c., p. 6, col. 2, et Rich. Simon. l. c., p. 508, col. 1.

(d) Lib. 1, ep. 5. — εἰ τοίνυν καὶ βρώματα καὶ ἐσθλήματα τῆς κατὰ Θεὸν τελείας ἀσκήσεως ἐν Ἰωάννῃ τῷ Βαπτιστῇ ἐπαιδεύθημεν, θριξὶ μὲν, εἰ οἶόν τε, πρὸς σκέπην ἀρκεσθησόμεθα· ἀκρέμοσι δὲ βοτανῶν καὶ φυτῶν πρὸς λιτὴν τροφήν καὶ ἀπέριττον. Sic scribendum censui auctoritate cod. Alt. Vulgo: ἀκρέμοσι δὲ βοτανῶν καὶ φύλλων πρὸς ὀλίγην τροφήν καὶ δύναμιν — quæ etiam in cod. Bav. desunt — καὶ ἀπέριττον. — Cf. porro ejusdem libri epistola 132., in qua hanc suam sententiam plane et distincte de-

claravit Isidorus. — Cf. Comment. p. 11, App. 4, p. 86.

(e) Dupin. l. c., p. 8, col. 4. Pour preuve de sa pénétration et de son habileté dans l'interprétation de l'Écriture sainte, il suffit de remarquer qu'il donne dix explications à un passage de S. Paul.

(f) Lib. iv, ep. 129.

(g) Paul. 1 ep. ad Cor. vi, 18.

(h) Cf. p. 206.

(i) Lib. iv, ep. 113.

(j) Paul. ep. ad Hebr. ix, 17.

(k) Hanc Rittershusii conjecturam tutatur, teste Possino, cod. Vat. 650. Vulg. νομίζω.

(l) Sic cod. Vat. 650. — Vulg. προείρηται εἶπον.

ζῆ ὁ διαθέμενος· ἀντεπιστέλλω, ὅτι τὸ μήποτε μὴ τότε (a) ἐστὶ, μιᾶς κεφαλῆς ἐνὶ στοιχείῳ ὑπὸ τινῶν ἰσως ἀμαθῶν (b) προστεθείσης. Οὕτω γὰρ εἶρον καὶ ἐν παλαιοῖς ἀντιγράφοις. Οὐ γὰρ ἂν θείῳ πνεύματι κωσμηθεὶς καὶ Ἑρμῆς εἶναι νομισθεὶς (c) εἰς τούναντιον περιετράπη· ἐπειδὴ γὰρ μὴ τότε (d) ἰσχύει ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος, μετὰ θάνατον βεβαιούται. Εἰ δὲ μήποτε κέοιτο, οὐκ (e) εἰς τὸ, μὴ, τον τόνον ἀναπεμπτέον, ἀλλ' εἰς τὸ πότε (f), ἵνα μηδαμῶς νοσηθῆ (g). In quibus multa sunt vituperanda. Primum, cum in illo Pauli apostoli dicto μήποτε et ὅτε particulas sibi invicem respondere opinatus sit, repugnantiam et difficultates ibi invenit, ubi nullæ sunt. Μήποτε enim valere idem atque nunquam, cum centenis ostendi possit locis, ne uno quidem, quem ex Xenophontis Memorabilium libro primo attulit Wahlius, opus est. Deinde qui, ut Isidorus, scripturam μὴ τότε tutatur, eum μὴ particulam ab Apostolo falso loco positam concedere oportet. Scribendum erat enim : ἐπεὶ τότε οὐκ ἰσχύει ὅτε.. Denique quæ addit Pelusiotæ de scriptura μὴ πότε, ea inepta esse, satis est enuntiasse. — Magnis autem difficultatibus laborat, quam scripsit ille ad Orionem epistolam. In hac enim quo modo notissimum illud de hæreticis Pauli apostoli in prima ad Timotheum epistola dictum : κωλύοντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, explicandum sit, non videns, pro ἀπέχεσθαι aut ἀντέχεσθαι aut ἔχεσθαι scribi iussit. Quibus fuse expositis p̄ḡgit in hunc modum : Ὅτι (h) δὲ πολλάκις ἐν στοιχείῳ ἢ μεταστοιχειωθὲν, ἢ παραλειφθὲν, ἢ προστεθὲν τὸν νοῦν τῶν λεγομένων συνταράττει, ὅπλῶν ἐστὶν ἐκ τοῦ φερομένου ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἐποστολῶν· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἀγγελος (i). Quibus verbis quo modo suam probare vo-

luerit sententiam, cum ipse, ad rem accuratius declarandam, nihil addiderit, intelligi non potest. Neque quæ sequuntur satis apta sunt. Pergit enim in hunc modum : καὶ τοῦ (j) ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους· εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν (k) εἰ μὲν οὖν ἐστὶν ἐπεὶ, καὶ συγκόπτεται τὸ νόημα, καὶ τούναντιον τῇ ἀποστολικῇ γνώμῃ κατασκευάζεται.— Jam ad alium locum transit his verbis : καὶ τὸ, γνήσιε σύζυγε (l), γνησία ἐστὶ τοῦ ἰῶτα στοιχείου ἢ προστεθέντος, ἢ συγγραφομένου μὲν, μὴ συνεχωφουμένου δέ. Hæc sunt, quæ attulit ille, ut sententiam probaret suam, ex Novo Testamento dicta. Sequuntur quædam ex Vetere Testamento repetita (m). Sed si plura hujus generis exempla referremus, timendum esset, ne lectorum abuteremur patientia. Quare, cum de critica Isidori arte satis dictum sit, restat ut allegoricam interpretandi rationem Isidoro præter modum placuisse, exemplis quibusdam comprobemus.

Ipse autem in litteris ad Valentinianum presbyterum (n) datis, suam de allegoriis sententiam, sic explicavit : *Videris mihi non probare eos, qui (Scripturæ sacræ) lectoribus allegorias commendant. Nam, ut dicis, cum se Scripturis sapientiores esse existiment, divina oracula in quascunque ipsis libuerit figuras transformant, auditoresque fallunt multis modis. Sed ego neque illos, si sapienter quid invenisse dicuntur, culpaverim, neque te nolentem ad allegorias tractandas coegerim.* Commendat igitur in his prudenti suo amico allegoricam interpretandi rationem sapienter adhibitam. Num vero ipse sapienter eam adhibuerit, dijudicent ipsi lectores ex epistolis 42, 192, 193, 206, 210 libri I.

(a) Sic cod. Vat. 650. — Vulg. ὅτι τὸ μήποτε τότε ἐστὶ.

(b) Sic cod. Vat. 650. — Vulg. ἀμαθῶς.

(c) Sic cod. Vat. 650. — Vulg. νομισθόμενος.

(d) Sic cod. Vat. 650. — Vulg. ἐπειδὴ μὴ πότε.

(e) οὐκ quod vulg. omittitur ex eodem codice addendum est.

(f) Sic cod. Vat. 650. — Vulg. τὸ μήποτε.

(g) Sic conjecimus. Vulg. ἵνα μηδαμῶς. — Cod. Vat. 650. ἵνα μηδαμῶς ἢ νοσηθῆ. Mendose.

(h) Sic conjecit Rittershusius. — Cod. Bav., in quo solo hæc videtur exstare epistola, ei exhibet.

(i) Act xxiii, 9.

(j) Sic Rittersh. conj. — Cod. Bav. τὸ.

(k) Ep. ad Hebr. vii, 11.

(l) Paul. ep. ad Phil. iv, 3.

(m) Conferantur Croii sacræ et historicæ in Novum Testamentum observationes. p. i. p. 125—127.

(n) Lib. iv, ep. 117. In cod. Vat. Οὐαλέντι hæc scripta est epistola. Incipit autem his verbis : Ἐοικας οὐκ ἀποδέχεσθαι τοὺς ἐπὶ τὰς θεωρίας τοὺς ἀναγινώσκοντας παρακαλοῦντας. Σοφωτέρους γὰρ, ὡς ἔφησ, τῶν Γραφῶν ἐαυτοὺς ἠγούμενοι, εἰς ἀπερ βούλονται μετακομίζοντες τὰ θεῖα Λόγια, πολλὰ σφάλουσι τοὺς ἀκούοντας. Ἐγὼ δ' οὐτ' ἐκείνους αἰτιασαίμην, εἰ σοφόν τι ἐξευρεῖν ἐπαγγέλλονται, οὐτὲ σὲ, μὴ βουλόμενον ἀλληγορεῖν, ἀναγκάσαιμι.

PROLEGOMENA

PRÆFIXA EDITIONI PARISINÆ ANNI MDCXXXVIII.*

EPISTOLA NUNCUPATORIA

AMPLISSIMO VIRO

DOMINO D. PETRO SEQUIER MAGNO FRANCIE CANCELLARIO.

Ea semper virorum animis egregia indole præditorum insedit opinio, *vir amplissime*, ut nihil pulchrius, neque ad gloriam illustrius esse existimarent, quam si majorum suorum virtutes, eorumque præclara facinora suis imitarentur. In qua quidem sententia cum ego jam inde ab ineunte ætate fuerim, cumque maximos parentis mei labores atque eximiam melioris notæ auctoribus edendis navatam operam, quamque inde nominis famam et laudem ipse est consecutus, animo perpenderem, tanto studio, tantaque cupiditate ad similem virtutem similemque gloriam sum incitatus, ut quo jam pridem de republica litteraria bene merendi desiderio flagrarem, illud diutius in pectore meo inclusum continere non potuerim, sed totis viribus in id mihi incumbendum putarem, ut quacunque ratione possem, animum meum patefacerem. Cum autem in ea cogitatione totus versarer, atque in aliquo deligendo opere potissimum defixus essem, nihil eruditis viris gratius atque acceptius fore judicavi, quam si *Magnam Patrum et scriptorum ecclesiasticorum Bibliothecam* typis mandarem. Atqui eo libentius atque alacrius ad illud opus animum adjeci, quod futurum sperarem ut ipsum omnes quotquot sunt in toto orbe Christiano Ecclesiæ Patrum lectionis amantes summo opere complecterentur, cum præsertim ea quam meditabar editio omnium, quotquot unquam in lucem prodierunt, auctissima atque absolutissima futura esset. Siquidem Coloniensis editio, qua pro exemplari uti decrevi, licet ipsa plures auctores quam cæteræ contineat, nostra tamen erit inferior, quod in ea Græcorum auctorum non nativa et germana lingua, sed Latina duntaxat versio reperitur. Ego vero textum Græcum in dicta Coloniensi editione desideratum una cum interpretatione Latina conjungere in animo habeo, ut qui hujusce omnium elegantissimæ linguæ Græcæ, inquam, studio tenentur, sibi a nobis hac in parte magnopere consultum esse intelligant. Præterea multos auctores Græcos nunquam hactenus sua lingua in lucem editos ex multis bibliothecis maximo labore maximisque impensis conquisitos atque collectos in dictam Patrum Bibliothecam congressi, quo fiet ut viginti quinque volumina (si Deus nostris conatibusnaverit) ipsa sit complexura. Quantæ autem molis ac difficultatis res illa futura sit, quantumque laboris atque oneris in hoc opere elaborando et ad finem usque perducendo subiturus sim, quisquis rerum usu atque experientia vel mediocriter præditus est, facillime judicare potest. Quod cum ita sit, ne cæco quodam ac temerario animi impetu rem tanti momenti aggredi videar, sapientissimum ac prudentissimum aliquem ducem mihi deligendum esse putavi, cujus auspiciis ad faustum felicemque exitum nostrum opus pervenire possit. Nam si illi qui longinquam navigationem adornant, non prius se mari committunt, quam peritissimum aliquem gubernatorem habuerint, cujus prudentia salvi atque incolumes omnia maris pericula evitare possint: multo magis id mihi faciendum est, qui non viles aliquas ac terrenas merces, sed pretiosissimos cælestis doctrinæ thesauros ad portum vehere contendo. Quemnam autem præstantiorem tam periculosæ navigationis moderatorem quam te, qui litterarum decus es et ornamentum, mihi eligere conveniebat? Equidem quocunque oculos converto, quem tecum conferre possim, neminem video. Nam cum omnes virtutes in te suam sedem collocarint, tum vero præcipue justitia, cui administrandæ præfectus es, necnon et pietas, quam e sanctorum Patrum assidua lectione hausisti, ita in te elucent, ut nullus in toto Christiani nominis orbe locus sit, quo non illarum splendor pervaserit. Quam-

* S. Isidori Pelusiote de interpretatione divinæ Scripturæ Epistolarum libri V, quorum tres priores ex interpretatione Jac. Billii Prunæi, quartus autem a Cunrado Rittershusio J.C. qui et notas uberiores et summas et indices prioribus libris adjecit, et quintus ab Andrea Schotto, societatis Jesu presbytero, nunc primum in Gallia prodeunt. Parisiis, sumptibus Ægidij Morelli, via Jacobæa ad insigne Fontis. MDCXXXVIII. Cum privilegio regis.

obrem si te hujus operis ducem atque auspiciem præbere volueris, non dubium est quin eum quem opto successum consecuturus sim. Quo autem tuam mihi benevolentiam magis demerear, hujusce laboris primitias tibi dedico atque offero, *Isidorum*, inquam, *Pelusiotam*, quem idcirco primum omnium in lucem prodire volui, quod eum auctorem præ cæteris maxime ab omnibus expeti cognoverim. Quod si hoc munus a te benigne exceptum animadvertero, alacriorem me ad reliquum opus persequendum reddideris. Te autem id esse facturum, ea quæ in te est humanitas, ut confidam, efficit. Vale.

Tuæ Amplitudinis

humillimus servus,

ÆGIIDIUS MOREL.

**Cl. viro JANO GRUTERO JC. et philologo præstantissimo histor. professori elect.,
Cunradus RITTERSHUSIUS, S.**

Olympius quidem ille doctor, quem tuæ, Vir cl., litteræ nobis commendabant, ad nos nullus venit. Sed læticulum tamen recte curavit Norimberga per opt. et officiosissimum nostrum Bern. prætorium : quo resignato et excusso, libenter vidi specimen typographicum Isidori Pelusiotæ mei, quod misisti, non sine ostensione spei, fore, ut quod proximi catalogi minabantur, hoc demum autumnali mercatu scriptor ille Commelinianorum comitate in lucem reproducatur. Bonum factum, et feliciter, a multis bonis superdicetur, imo jam nunc superdicatur huic editioni. Me quidem bona spes habet, eam non fore fraudi his qui in illam sumptus fecerunt. Esi enim non est amplius in multis tantus animorum ardor ad cognoscenda comparandaque vetustatis eruditæ monumenta, Græca præsertim (sine quibus tamen solide doctus nemo facile unquam exstitit), quantus in nostris hominibus fuit avorum aut proavorum nostrorum ævo, cum litterarum et linguarum studia primum in Germania excitarentur et illustrari inciperent magnorum atque excellentium virorum qua voce, qua scriptis : tamen ne hoc quidem sæculum (ἐπευφημεῖν γὰρ χρὴ μᾶλλον) usque adeo est infelix aut effetum, quin etiam nunc habeat Græcorum scriptorum amatores maximos, quidquid vulgo de his videatur, qui vel ad lucrum, vel ad ambitiosam ostentationem sua refert omnia, quæque ad horum alterutrum conducunt parum, in illis studii ponit nihil. Verumenimvero tales qui sunt, quando illi nos cum talibus studiis parum curant aut morantur, nos quoque ipsos parum morabimur, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ut Solon cecinit : ac potius tum ad honestatem dignitatemque istarum litterarum, tum ad majorum exempla, et primum illum, quem dixi, ardorem animorum, quo ipsi erga eas flagrarunt, utroque oculo respiciemus. Recens jam sum a lectione epistolarum Joannis Reuchlini, quas in bibliotheca Bilibaldi Pirckeymeri per hasce serias Norimbergæ apud patricium virum Joannem Im. Hofium, illius pronepotem, inveni complures. Narrabo tibi, mi Grutere, vel potius adolescentibus, si qui hæc tuo beneficio præterea forte lecturi sunt, ut exemplum inde capiant, quid in earum una atque altera repertum sit mihi. Scribit Reuchlinus Angloli (sic vocat Ingolstadtium, quo Stigardia ob motus Suevicos a summis honoribus aulicis sponte exsulatum juverat) anno m̄dxx ad Bilibaldum illum, quem dixi, principem virum et in litterarum reconditarum scientia, omninoque multorum opinione majorem, de sua linguarum professione, quam in illa celeberrima acad. ducis Bavaricæ Gulielmi auspiciis et honesto stipendio publico instituerat geminam, quæ frequens habeat auditorium. Sed juvat hoc ipsiusmet verbis cognoscere, quæ proinde ex autographo fidei causa subjiciam, quatenus huc pertinent. Quando, inquit, me nunc isto anno elementarium effecit δέσποινα τύχη, quotidie de throno doctorum, frequenti auditorio, publice prælegendus est a me in lingua Hebraica mane Rabi Mose Kimhi, et vesperti in lingua Græca Plutus Aristophanis discipulis trecentis et multo, inquam, plus. Quod felix, faustum fortunatumque fuit. Tu, vale feliciter, et me principem Siciliæ Dionysium Corinthi puerilia docentem spectato. Hæc ille, biennio ante beatum vitæ ærumnosæ simul et gloriosæ exitum, ætate vir gravis, in rebus arduis spectatæ fidei, auctoritateque præstans, ad amicum, quo majorem tunc Norimbergæ non habebat, cui omnia sua minima maxima concrederebat, quoque plurimum utebatur, de auditorio suo, et quidem calamo minime, sicut credimus, vano et glorioso, prædicabat. Quis vero hac tempestate, non dicam in ulla Germaniæ acad. sed totius Europæ vel celeberrimo Gymnasio, ipse licet Reuchlino, cui summa omnia tribuimus, ut parenti opt. studiorum, doctrina nihilo inferior, tanto auditorum cœtu, imo vel decima ejus parte circumfluit, maxime qui sit in talium explicatione auctorem et Græcæ litteraturæ traditione occupatus ? O mirandam, ne dicam miserandam, temporum, animorum et studiorum commutationem ! Cujus causas alibi investigare licebit opportunius ac liberius. Nunc autem segnitiam atque socordiam nostram tantum deplorare liceat, si vel hac ratione in juventute nostra, atque in litteris ad spem aliquam

PATROL. GR. LXXVIII.

reipub. et Ecclesiæ educatar, aliquos pristini ardoris igniculos resuscitare, sive ut Græcorum elegantia-aimo utar verbo, ἀναζωοποιεῖ possimus. De meo erga istas litteras, quibus humanitas omnis continetur, amore perpetuo dicam parcius. Multum volui; parum potui ad illarum propagationem conferre. Partim enim ingenii et valetudinis mediocritas, vel potius utriusque tenuitas, conatibus honestis obstitit, partim occasiones defuerunt, partim denique alia studia, ab illis non parum remota atque aversa me velut abstraxerunt. Et vel sic tamen non pœnitet prorsus, quantum hic operæ posui, si non et operæ pretium aliquid feci. Isidorus Pelusiotus quidem quid quantumve nobis debeat, ipse potius loquatur. Et loquetur sane hoc ipsum disertè, si hæc nostra editio cum Parisina clarissimi Billii conferatur. Dicit enim, se mea primum benignitate plus quam ducentis viginti epistolis prodire auctiorem; dicit, plurimis priorum etiam librorum locis factum emendatiorem atque integriorem; dicit, interpretatione Latina et notis quoque ac perochis redditum planiorem ad intelligendum; dicit, indicibus nostris usui factum aptiorem et habiliorem. Ac ne quis per nos sua laude et gloria defraudetur, nec illi hic reticendi sunt, quorum beneficio manuscriptus ille codex bibliothecæ princip. Bavar. nostris usibus impetratus est. Id tu quidem, Grutere clarissime, jam nosti, norunt etiam complures amici alii. Sed quando hæc epistola, quæ et amicitia nostræ et grati erga εὐεργέται animi mei testis esse debet, a pluribus, quemadmodum spero, legetur una cum ipso Isidoro; sciant illi quoque, qui antea nesciebant, quod eos scire interest meæ fidei et εὐγνωμοσύνης, deberi istius beneficii gratiam viris magnificis atque amplissimis, Marco Velsero, reip. August. II, viro, et Joanni Georgio Hervuato ab Hohenburg, cancellario Bavarico, qui et per litteras et per interpretem ac proxemetam opt. ac gratiosiss. Davidem Hoeschelium nostrum a me rogati usum pulcherrimi illius codicis, quem Monaci exstare inaudiveram, non difficiles sese mihi præbuerunt, quin eum mihi ab sereniss. et celsiss. Bavar. princip. impetrent, μεγάλη χάρις αὐτοῖς, ut Theocriti verba hic faciam mea. Idem dictum volo et prothymia clariss. et nobiliss. viri Marq. Freheri: qui cum intellexisset, a me alterum etiam desiderari exemplar editionis Parisinæ, quod variantibus lectionibus a me conscribillatum novæ impressioni subservire juberem, ultro id, qua est vir eximia benignitate, prolixèque mihi obtulit atque concessit usibus meis. Sunt etiam qui signum nobis postea subtulerunt ad bene sperandum de novis auxiliis ex Vaticanæ bibliotheca subministrandis. Ibi enim plurimas etiam ἀνεκδότους nostri auctoris epistolas latere perhibent ἀτόπται, nec vanam faciunt fidem. Jam enim quarundam vidimus initia, quæ inde And. Schottus, vir doctiss., de antiquitate omni et de rectis studiis opt. mer. (notissima tibi prædico) excerpserat. Illi quoque, ubi promissa impleverint, uti speramus propediem facturos, et vero cum fidei suæ tum boni publici causa facere debent, debita laude gratiaque minime fraudabuntur. Neque ipsos hæc editio, quam Commeliniani sine magno suo incommodo, ut scis, diutius differre non potuerunt, retardare, sed potius invitare debet, ut quæ ultro perbenigne sunt polliciti, non tam nobis quam reipub. Christianæ repræsentent. Accipies cum his litteris et operis universi titulum, et aliquot encomiastica partim carmina, partim epistolia clarorum virorum, quæ suum in locum ab operis typographicis referri jubebis.

Cætera quæ ad Isidorum idoneo cohonestandum procœmio pertinent, vobis curæ erunt. Meministi namque omne pontificium προσφωνήσεως Commelinianis a me transcriptum esse. Errata colligere et corrigere in foliis transmissis, quanquam statim aliqua agnovi, non libebat, cum præsertim non omnia ad manum haberem. Itaque ἀναγνώστης et ἐπανορθωτής ista viderint quo pacto emendentur, et more solemnè ad calcem operis rejiciantur. Nec plura, nunc quidem, de Isidoro nostro. Tantum bonis avibus prodeat, et bono publico pariter ac Bonutiis privatim prosit plurimum. Exspectas procul dubio dum scribam tandem etiam de suppetiis, quas ad vetera numismata vestra, quibus ingens illud et immortale opus *Antiquarum inscriptionum* locupletare cogitas, aliquando me tibi Norimbergæ procuraturum promisi. Qua de re sic habeto serio, exstare sibi apud illum quem supra laudavi patricium virum thesaurum minime vulgarem numismatum veterum omnis generis Hebræorum, Græcorum, Latinorum, consulum, censorum, triumvirorum, imperatorum, Cæsarium; denique aureorum, argenteorum, æneorum. Cumque superioribus feriis nostris ad finem vergentibus Norimbergam me contulisset, et ultro aliquot diebus (decem, nisi fallor) me quasi captivum in illam instructissimam bibliothecam benigniss. heri ejus permissu inclusissem, post hanc perlustratam, illa etiam pleraque omnia in manus sumpsi et inspexi; periculum quoque feci in describendis numismatum singulorum epigraphis, ad eum fere modum, quem cl. V. Adolphus Occo Med. Aug. amicus noster in suo illo celebratiss. opere servavit. Deprehendi autem laborem hunc, si quis totum, ut par est, absolvere velit, non paucorum dierum, sed aliquot mensium fore. Nec inutile fuerit, meo judicio, aliquem pingendi artificem adhibere, qui numismata singula (quæ quidem nondum ab aliis excusa sunt) ad vivum, quantaquanta sunt, delinearet atque exprimeret. Quam quidem ad rem et sumptus non parvus, et tempus non exiguum, et totus, ut sic dicam, homo requireretur. Mihi vero nec consultum videbatur; sine mandato vestro in id sumptum facere, et ad familiam atque operas academicas revertendum erat. Si quid tamen in posterum vel apud illum hospitem meum Imhofium, vel apud Bened. Ammannum, aliosve (sunt enim plures in locupletissima civitate talium χειμηλίων possessores, quamvis alius alio pecuniosior), tuo instituto subservire potero etiam absens, non parcam operæ meæ; nec suam, opinor, dene-

gabit prætorius noster, quem virum et tui cum primis studiosum atque amantem, et alioquin omnis officii fideique plenum cognovi. Vale, et saluta verbis meis Bonutium et Commelinianos, amicosque cæteros.

Altorfi in acad. Norimbergensi, mense Augusto anni mdcv.

Illustrissimo, elementissimoque duci ac domino, FRIDERICO Juniori, comiti Palatino ad Rhenum, bono reipubl. nato, juventutis principi unico.

Opportune Isidoro ultimam imponunt manum typographi, quo post biennii recessum, e finibus Galliæ ætatos redis, desideratissime principum. Nempe cum omnis ætas, omnis ordo in publicum effusus, adventum tuum, tanquam clari ac salutaris sideris, bene ominatis gratulationibus atque declamationibus excipiat, jure et nos quoque submittimus animi nostri lætitiæque indicem, Pelusiotam hunc episcopum; qui jam nunc primum parte sui quarta integrior, tantum non vocaliter, et florentissimum juventutis principem faustis prosequatur omnibus, et Græca præterea vernilitate, desuper in lepidum caput ejus ac sinum invergat uberem coronamentorum copiam. Nimirum viso cæteros (occasione verni auspicii) inter alia devotæ mentis munera, aggerere etiam ephemeras florum delicias, merito arbitratur gratos tibi item acceptosque fore colores odoresque depromptos e sacræ sapientiæ hortis, præsertim cum ejus sint genii, ut non modo non obsolescant, non marcescant, aut usu aut tempore, sed inde potissimum sumant coloris odorisque fragrantioris augmentum; ejusque præterea ingenii, ut non simpliciter tantum blandiantur oculis, lenocinentur naribus, verum et ipsi animo et ipsi pectori salutarem vim communicent, quo citius quis ac tutius grassetur, per virtutis atque honoris templa, ad æternitatem: quæ ipsa, quoniam nulli non ætati perpetuo esse debet ante oculos; fecerit, spero, senex iste noster pretium suæ operæ: tanto quidem magis, quod et is insuper se totum tibi voveat dedicetque, unius tui contubernio adhærescere deinceps cupidissimus. Idque eo facit confidentius, quod memineras ante paucas annorum hebdomadas, haud frustra commendatum fuisse patrociniæ magni illius propatruï tui Joannis Casimiri, principis memoriæ nunquam interituræ, præceptorem suum D. Chrysostomum. Quippe, si non indecenter patrem sequitur sua proles, decore etiam allubescit familiæ ei discipulus, in qua et splendorem invenit et tutelam magister suus. Quem ut et ipse alicujus habeas momenti, princeps illustrissime, scias procul abesse a contagio et sui olim sæculi, et istius nostri; talem scilicet qui dicta sua omnia factis cohonestet, neque aliter vivat quam loquatur; qui aversatus inutiles omnes super religione quæstiunculas, ad solam aurigetur pietatem ac virtutem; qui sacrarum Litterarum loca obscuriora infinita, sobria bonæ mentis et rationis luce uberrime perfundat; quiq; ideo longissime dissideat ab eis, qui necio quibus contentionum strophis delecti, neque contenti ludere de suo corio, ita reges et principes inter se committunt, nationes et respublicas pervertunt, ut de uno populo mox duo aut adeo plura fiant corpora, et ab externis in æternum Christiani nominis hostem bellis, in sua viscera armentur, furentiumque exemplo manus et membra sua ipsi cædant: in summa, qui nihil commune geras cum istis, qui sic a se segregatum habent candorem, fidem, modestiam, ut si e toto orbe diligenda venirent monstra hominum conflata e contentione, pervicacia, maledicentia, suspitione, avaritia, livore, superbia, lasciviu, ex horum potissimum ordine essent promenda ac producenda. O ævum! O mores! Si enim huic nostro fides, tantum inter sacerdotem et quemlibet probum virum interesset debet, quantum inter cælum et terram discriminis est, plura possemus pro isto; sed ex supervacuo, illustrissime princeps, adeo statim optimum senem utraque invasisti manu, ac serio polliceris, ubi ætate fueris adultior, habiturum in amicorum cohorte prima primum, nihilque non de ejus sententia facturum publice privatimque. Macte hac indole, hoc proposito, maximæ expectationis princeps, certus id ipsum accessurum non solum incredibili familiæ Palatinæ incremento, et summo Opt. Max. parentum gaudio, sed et incomparabili reipublicæ Christianæ bono, tuoque honori ac gloriæ sempiternæ. Quæ ut brevi consequaris, supremum Numen supplices veneramur, clementiæ suæ alis te verpetuo, ceu Germaniæ totius delictum et amores porro obumbrare dignetur.

Neostadii xxii Februarii, veris ipsius die auspicali.

Illustriss. Vestræ Clementiæ addictiss.

COMMELINIANI et BONUTIANI.

Reverendissimis Patribus P. Andreæ SCHOTTO, et P. Heriberto ROSWEIDO, societatis Jesu presbyteris in collegio Antwerpiano, S. P. D.

Redit ad te, Pater Schotte, Isidorus tuus post bene longam captivitatem, in qua eum carcer Jani Grueteri, veluti mancipium quoddam, cum aliis id genus liberalis notæ monumentis, præter votum tuum hac-

tenuis detinuerat. Verum Suffridus Sixtinus Ambstelrodamensis, qui optimam Gruteranæ bibliothecæ partem in usum ac possessionem suam redegit, non est passus tam sanctum, tam pium, tam sapientem, tam disertum scriptorem diutius in isthoc tenebroso carcere delitescere; sed inde extractum liberali manu asseruit, haudque gravatim consensit, ut in dias luminis oras, tuo vestitus ac splendens ornatu, a Fitzeto nostro produceretur, et hoc pacto in libertatem suam restitutum ire juberet quo vellet. Qua in re et tibi ut gratificaretur satagit, et simul, ne tam præclara opera auctori suo deperiret, præcavere voluit. Sane ut bono Christianæ reipublicæ, cui juvando promovendoque, in exulceratis hominum quorundam judiciis persanandis et feris moribus mitigandis, unice facere hic scriptor et potest et debet, vel hac in parte consultum ivit. Neque ego interim officio meo defui, veritus ne aut manuscriptum in æmulatorum manus invidas deveniret, aut res rursus procrastinata novum in periculum ex transverso incideret. Non sum ignarus, sed domi doctus meo exemplo didici, quantæ molis sit talem partum progignere, quantave dividiã mentem premat et conficiat ob deperditas forte aut mutilatas vigiliarum nostrarum lucubrationes. Nec dubito quin plura id genus monumenta penes te exstent, vel abs te ipso affecta et profecta, vel ab amicis tuæ fidei commendata, quæ cupias cum industriis et assiduis bibliopolis communicare. Ad eam rem si tibi opera mea utilis et proficua esse poterit, mandabis, quid fieri velis, et factum putato.

Ad te quoque, Pater Rosweyde, non minus curatio hujus sanctissimi Patris Isidori spectare debet, ut quem Pater Schottus eleganti festivoque schemate tam liberaliter honestavit, ei tu vitam ipsam redonare non neglecturus sis in illis de *Sanctorum historiis* commentariorum libris. Ita spes nos bona fovet, quam de te omnes eruditi et bonarum litterarum studiosi conceperunt. Neque nos falli aut spe nostra jam diurnante frustrari patieris, si ingenuum ingenium tuum recte novimus, et perseverantem animi voluntatem, quam sapientes constantiam in promissis appellat, rite perspeximus.

Cum ergo utrumque vestrum Pelusiotæ vester, imo ex parte et noster, tangat, recte atque ordine mihi facturus videbar, si eum ad utrumque pariter destinarem, qui aurem vobis velleret, ut conjunctis opibus atque industriis integram aliquando et omnibus numeris absolutam Isidori operum editionem adornaretis et procuraretis. Dignissimus sanè scriptor, in quo operam hanc cunctam collocaretis, vel egregio reipublicæ, in qua et sub qua vitam communem degunt religiosi cum profanis, catholici cum schismaticis, boni cum malis. Neque enim sanctissimo huic Patri Isidoro, vel magistro ejus B. Chrysostomo, aut cæteris ejus ævi sanctis et catholicis Patribus, Basilio Magno, Gregorio Nazianzeno, Cæsario, etc., mos ille quo nunc vulgo vivitur cognitus erat, at homines æque, ac ipsa vitia, odissemus et vitaremus. Contra ea sancti illi Patres vitia hominum fugere ac detestari nos jubebant. non homines ipsos Dei imaginem gerentes, quos Dominus noster Jesus Christus proximos nostros esse docuit, et diligere præcepit. Sed hæc est sæculi nostri haud scio infelicitas, dicam, an fatalitas, an potius immanitas, quam tantopere quondam illustrissimi cardinales Bembus et Sadoletus deplorabant. Dicite mihi, sed vestra fide, si istam morum rigiditatem in expurgandis dissentientium nominibus non modo ex diptychis Ecclesiæ, verum ex ipso etiam albo τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁμιλίας indifferentemur admittimus, nunquam vel sanctissimorum Patrum exsortem ab hac invidia præstabimus? Non certe vos istum ipsum Isidorum vestrum, non ejus magistrum B. Joannem Chrysostomum, non Magnum Basilium, non Thaumaturgum Nazianzenum, non Theologum Nyssenum, non Ephræm Theodidactum, non Synesium, non Epiphanium, Theodoretum, non ullum ejus ætatis tractatorem sanctum ab injuriæ hujus nexu defendere mihi unquam poteritis, aut in tuto collocare. Viri cordati beatos vos esse prædicant, quibus datum atque concessum sit e tam rigido eorum, quos dixi, instituto seorsim sentire. Sic enim alienam religionem, et humanos mortalium læsus odio habetis, ut tamen dotes ingeniorum humanorum, easque artes, quas eis præbuit Phœbus Apollo, ut Homericis verbis exprimam, æstimare et admirari didiceritis. Macte hac virtute, o venerandi seniores, qua in orbe Christiano nomina vestra præclivent ac celebrantur. Vobis ipsi etiam adversarii hanc justissimam laudem veris calculis assignant, quod plus moderatione vestra apud dissentientes proficiatis, quam illi, quos minus dudum memoravi, cum omnibus suis armatis copiis ad rigoris cotem sanciat, quibus sæpeferi affirmant, ut magis destruant, quam ædificent, cadant, quam vincant. Valet, et comitatem meam, quam Isidoro vestro servando, et vobis in hoc schemate representando libenter impendi, boni consulite; majora a me præstolaturi, si vobis studium atque officium meum in rebus vestris litterariis juvandis, et pro ea, qua valere atque posse existimor, auctoritate promovendis, placere intellexero.

Scribendam Francofordiæ a d. xvi Kal. Martiar. A. C. N. ∞ 13CXIX.

TYPOGRAPHUS ANTIQUÆ EDITIONIS LIBRI V
LECTORI S.

Duos quoque Isidoros locis temporibusque dissitos, patria quoque diversos, sed sanctimonia socios junctum

prope nostra memoria edendos curarunt nostri ordinis typographi, Lutetiæ Parisiorum, et coloniæ Ubiorum, Isidori Hispalensium antistitis Originum sive Etymologiarum libros XX, et Sententiarum libros IV. Omniaque adeo pie ab illo in S. Scripturam exarata. Græci vero hominis S. Isidori Pelusiotæ seu Alexandrini presbyteri, disertissimi Attico etiam sermone, ut B. Chrysostomi auditoris, Epistolas amplius ter mille; quibus et ipse magnam partem sacrarum Litterarum loca, veluti per epistolam quærita, explanat, evulgarunt. Post Romæ in Vaticanâ bibliotheca observatum oculis ab And. Schotto S. J. plures adhuc ἀνεκδότους delitescere quas postea ære descriptas, sacras piæque, ut mores ævi sui quæ adhortando, quæ castigando verbis reformantes epistolas. in patria Antuerpiæ typis Nutianis excudendas curavit, prope sexcentas, triginta demptis. Et quidem post ingentem numerum a Jac. Billio abbate jam occupatum e codice, opinor, Gul. card. Sirletii, ut mox e Bavarico exemplari trecentas triginta adjunxit Latineque reddidit, scholiisque illustravit Conr. Rittershusius, jureconsultus egregius. Græcæ quidem duntaxat hæ sexcentæ lucem primum aspexerunt, cum spe bona Schotti fore, ut exsisteret aliquis, qui Latine interpretando præverteret, illoque fasce levaret, ut vel his gratificari voluisse videretur, qui sua quemque scriptorem loquentem lingua cum legere tum intelligere satagunt; sed sæculi infelicitate, ne dicam socordia, nimis rari eodem lucubrando aspirant; plerisque amœniora duntaxat, ut poetica studia, vel ad quæstum pertinentia magis quam ad nominis immortalitatem, conectantibus. Verumenimvero, quod Juliano Cæsari B. Basilius M., teste Nicephoro, respondit, verum est illud: Τὸ ἀναγινώσκειν καὶ μὴ γινώσκειν, καταγινώσκειν ἐστὶ. Lucem itaque epistolis hisce interpres attulit, locisque obscuris σχόλια adhibuit, diversa ab iis quæ in Græco exemplari jam leguntur, et argumenta nova. Utere, Lector, nisi si quid utilius afferre vales. Vale.

ELOGIA VETERUM DE S. ISIDORO PELUSIOTA.

EX SUIDA.

Ἰσίδωρος πρεσβύτερος, ὁ Πηλουσιώτης, ἀνὴρ ἑλληγομύτατος φιλόσοφος τε καὶ ῥήτωρ ἐπιστολὰς ἐρμηνευούσας θεῖαν Γραφήν, γ. γέγραφε. καὶ ἄλλα τινά. Id est, Isidorus presbyter Pelusiota, vir eloquentissimus, philosophus atque rhetor epistolas ter mille divinam Scripturam interpretantes scripsit, et alia quædam: ut *Adversus Gentes*, cujus ipse operis meminit lib. II, epist. 137 et epist. 228; ut *Contra fatum*, lib. III, epist. 253; *Ad vel Adversus Cyrillum*, de quo Evagrius lib. I, c. 15, *Eccles. hist.*, et Niceph. lib. XV, c. 53. Quæ vero idem Suidas in Ἀφέλεια, et in Μήτροι affert, item bene longa narratione Σεραπίων, et nostro Isidoro per errorem attribui video, Platonicæ potius philosophi Isidori esse existimo, nisi quid judicans fallor, cujus Isidori vitam Damascius scripsit, ut in Photii *Bibliotheca* legas, cod. CCXII. Nostri vero Isidori meminit idem Suidas, Ἰωάννης Ἀντιοχεύς ὁ ἐπικληθεὶς Χρυσόστομος. Estque illa Epistola S. Isidori, quæ in his nostris est 168, ad Timotheum quemdam. De patria quoque controversum, *Pelusiota* enim cognomento a patria, *Alexandrinum* tamen facere videtur Ephrem apud Photium nostrum *Bibliothecæ* volum. CCXXXVIII, ut vel origine alteram, alteram ab educatione distinguamus, cum M. Cicerone, *De legib.* Presbyterum vocat Suidas, non episcopum, etsi vox illa pro hoc commutari soleat interdum. Itaque in catena Græcorum Patrum in Joannem, in edita, hoc signo [ρ] designatur, ut in extrema Catena ad illa Joannis verba: *Nec ipsum arbitror mundum capere posse, qui scribendi sunt libros*: Isidori nostri laudat epist. 259 Kb. I, et lib. II epist. 99. Nunc aliorum elogia videamus.

EX EVAGRIO (lib. I, cap. 15).

Theodosio imperatore regnante, magno etiam in honore fuit Isidorus Pelusiota, cujus gloria ob illius tum facta, tum dicta longe lateque pervagata est, omniumque sermone celebrata. Iste carnem sic maceravit laboribus, sicque animam arcanis et divinis doctrinis saginavit, ut vitam angelicam in terris traderet, et vivam expressamque effligem vitæ monasticæ et divinæ contemplationis omnibus perpetuo inveniendam proponeret. Scripsit quidem cum alia multa opera perquam utilia, tum unum ad Cyrillum: ex quo perspicuum est eum eisdem cum admirabili illo Cyrillo vixisse temporibus. *Ad Cyrillum*, an *Adversus Cyrillum*, ut e Nicephori mox verbis colligas, et ex Stephano Gobaro apud Photium cod. CCXXXII, lib. XIV, cap. 53.

EX NICEPHORO CALLISTO (lib. XIV, cap. 53).

Non virtute tantum egregii tum florere viri, sed et doctrina factis ipsis consona Isidorus enituit. Utraque enim philosophia si occurrat, celerius mentem in sublime tollit, et bono ei, quod desiderio votoque omni expetimus, unit atque conjungit. Nam veluti duabus alis, cui utraque illa contingit, utitur, atque in cœlum evolans quam celerime progressu pleno pervenit. Quales viros ea tempestas protulit, virtute et doctrina magnam gloriam consecutos. Talis Isidorus ille fuit, qui in Pelusio monte monachis præfuit: Nilus et Marcus præclari ascetæ, et sapiens item Cyri Ecclesiæ antistes Theodorius, quorum magna in poetica laus est. Præceptore II in utraque philosophia magno usi sunt Chrysostomo. Igitur divus Isidorus jam inde ab adolescentia ita in monasticis laboribus desudavit, et ita carnem, animam arcanis sublimioribusque doctrinis fovens, maceravit, ut evangelicam prorsus degeret vitam, et viva animataque monastici instituti divinæ contemplationis columna, et velut primarium quoddam exemplum flagrantis æmulationis doctrinæque spiritualis esset. Multa ab eo scripta sunt, variæ utilitatis plena, potissimum autem

epistolarum omnis generis divina simul et humana gratia referatarum prope chiliades decem, in quibus Scripturam omnem clarius exponit, et omnes omnium mores instituit: quippe qui dicendi genere ad docendum accommodato in eis utitur. Satis quoque ille declarat, quo ardore erga honestatem, erga Ecclesiam, et eos qui temere injuria afficerentur, flagravit. Multum præterea in lucubrationibus suis invehitur in eos, qui non recte episcopali, sacerdotalique munere fungerentur. Et quod aperte Chrysostomum defenderet, vehementer Arcadium et Cyrillum atque hujus patronum Theophilum perstringit, eorumque sinistras adversus virum eum susceptas molitiones taxat. Quæ eodem illum cum eis tempore vixisse testantur. Cyrillum sane quidem ut hominem turbulentum refellens, hæc quoque scribit: *Favoris quidem affectio acutum non videt, hostilis vero animi odium nihil prorsus cernit, etc.*

EX XISTO SENENSI (lib. iv *Bibliothecæ sanctæ*).

Isidorus Pelusiota, monachorum Pelusiaci montis in Ægypto abbas, D. Joannis Chrysostomi discipulus, angelicam in carne vitam degens, multa scripsit varæ utilitatis plena, potissimum autem epistolarum omnis generis divina simul et humana gratia referatarum prope chiliades decem, sive decem millia, in quibus omnes divinas utriusque Testamenti Scripturas exposuit, et omnium mores instituit, usus in eis docendi genere maxime ad docendum accommodato. Vidimus in bibliotheca Marciana Venetiis volumen manuscriptum complectens hujus sancti viri 1148 epistolas: quarum prima sic incipit: *Ἐπειδὴ κυκλικόν ἐστὶ γρόνον*. Claruit sub Theodosio Juniore anno Domini 440.

JOANNES CHATARDUS.

Mihi operæ pretium visum est ex superioribus paucula ista annotare. Refert quidem Suidas hunc nostrum Isidorum præter illam magnam epistolarum multitudinem alia etiam quædam scripsisse; sed quæ sint illa, non commemorat. Inter ea collocandus est liber ille, quem ad Gentiles scripsit, cujus ipse in his epistolis aliquoties meminit. Qui adhuc in tenebris lateat, aut luce fruatur, non mihi constat. Quædam etiam ejus poetica desiderari videntur, si vera essent, quæ supra ex Nicephoro Callisto juxta vulgatam versionem citavimus: nempe, Isidori Pelusiotæ, Nili et Marci eremitæ, ac denique Theodoriti Cyrenensis antistitis magnam in poetica esse laudem. Verum hæc Nicephoro minime sunt ascribenda: sed errori potius interpretis ejus, Langi, ob homonymiam dictionis Græcæ non bene animadversam, ut libro primo Sacrarum suarum Observationum doctissimus noster Billius indicat et admonet. Nam libro primo cap. 38, ubi quædam observat in Evagrii Historiam, sic ait, cap. 15. In initio hæc verba, *κατὰ ποιήσιν*, ab interprete ommissa, idem valent quod *ποιητικῶς εἰπεῖν*, id est, ut poetæ verbis utar. Hæc enim dicit ob hæc verba *κλέος εὐρύ*, quæ præcedunt, et quibus utitur Homerus *Odys.* lib. pen. Quod cum ne Langus quidem apud Nicephorum lib. xiv, cap. 53, animadverterit, Isidorum Pelusiotam, Nilum et Marcum eremitam, ac denique Theodoritum Cyrenensem antistitem egregios poetas facit, cum tamen nullum omnino ex his poetica laude floruisse litteris ullis proditum sit. Ex quo perspicere licet, quantum interdum erroris unius voculæ homonymia non animadversa pariat. Quod vero Xistus Senensis narrat se Venetiis in Marciana bibliotheca vidisse volumen manuscriptum complectens hujus sancti viri 1184 epistolas, quarum prima sic incipit: *Ἐπειδὴ κυκλικόν ἐστὶ τοῦ γρόνον*, etc., cum in his mille ducentis, quas eruditissimus Billius traduxit, nulla sic incipiat, hinc satis liquet, et hanc et reliquas (ut verisimile est) sequentes ibi adhuc conclusas teneri, et Endymionis somnum dormire, vel potius sepultas jacere, Billio aliquo admodum egentes, qui eas vindicet, et expergefaciat, vel etiam mortuas excitet. Cæterum legitimus passim varios fuisse Isidoros: alios quidem martyres, alios confessores, alios episcopos, alios abbates et monachos. Hic noster inter sanctos abbates reponitur. Usuardus Martyrologus quinque ejusdem nominis in Album sanctorum retulit, inter quos hujus nostri Pelusiotæ meminit, ejusque festum quarta die Februarii celebrari tradit.

EX MATYROLOGIO ROM.

Martyrologium Romanum et Menologium Græcorum die 4 Februarii, et Usuardus sanctorum Catalogo ascripsit Isidorum Pelusiotam. Ubi card. Baronius, in Annotationib., et tomo V Annalium ecclesiastic., ad annum Christi 431 legendus.

ROB. CARD. BELLARMINUS.

(*Lib. De script. ecclesiasticis ad annum Christi 431, legendus.*)

Isidorus Pelusiota monachus doctissimus floruit tempore Theodosii Junioris, ad quem ejus exstat epistola apud card. Baronium tom. V Annalium ecclesiastic. ad annum Dom. 431, et lib. 1, epist. 35 et 301 de synodo Ephesina. Scripsit plurimas epistolas, quas Græce et Latine impressas habes Parisiis Latinas factas mille ducentas tredecim opera Jac. Billii abbatis Sancti Michaelis in Eremito, an. 1585. Addidit Conr. Rittersh. Jureconsultus trecentas triginta e Bavarico exemplari, ut ille ex cod. Sireti vel Bessarionis cardinalium. E Vaticano demum codice DLXX, epistolas Andr. Schottus Societatis presbyter adjecit. Exstant itaque plures quam Suidas numerat epistolæ centum tredecim: in universum 3113. Sed myriadem scripsisse epistolarum sanctum Isidorum asserit Sixtus Senensis in sacra Bibliotheca, Nicephorum credo lib. xv Ecclesiastic. histor. secutus; sed calculi errore numerorum, ut fieri amat, notis, Γ pro E natus esse videatur.

ANT. POSSEVINUS (in *Apparatu sacro*).

De epistolis sancti Isidori Pelusiotæ, cum eæ sententiis ac brevibus adhortationibus aculeum lectori perutilem infingant, suaserim probis et eruditis gymnasiarchis, ne tantam sinerent elabi occasionem, quæ eas discipulis interdum partim prælegerent, partim seligerent e libris quinque utilissimas ac similes conjungerent vel Latine. Sic adolescentum mores dictionemque ac pietatem instillantur juventuti sibi commissæ, ut beati Hieronymi piæ quasque epistolas selegit P. Petrus Canisius; alii, aliorum.

ANDREAS SCHOTTUS (*Observo. divin.*).

Pelusium oppidum Ægypti. Ostium Pelusiacum in septem Nili ostiis. Isidori Pelusiotæ patria sive Alexandria. Lentæ et cepa abundavit. Pelusiotæ duplex apud Hieronymum significatio.

In Isidori Pelusiotæ gratiam, quia ejus Epistolas prope sexcentas post Billium ac Rittershusium e Vati-

cana nuper produximus de Pelusio breviter disseram : urbs enim Pelusium juxtaque Pelusiacum ostium de septem Nili ostiis Pomponio Melæ lib. 1 De situ orbis cap. 9 extremo, et Straboni lib. xvii Geograph. Hic lentis copia et ceparum fuit cum superstitione, ut fere Ægyptiaca omnia. P. Maro lib. 1 *Georg.* v. 228.

Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis.

Ubi Servius Honoratus Pelusium ait unam esse de septem ostiis Nili fluvii, ubi lens primum inventa, vel saltem optima nascatur. Verum oppidum est potius, et hisce leguminibus Ægyptii ibi negotiabantur, teste B. Hieronymo; portus vero Pelusiacus dictus, et incolæ Pelusiotæ. Paludibus autem clausum fuit Pelusium, et viarum angustiis, ut auctor est Strabo. Captum autem ab Augusto Cæsare bello Actiaco, et Ægyptum inde occupavit, parta ad Actium promontorium victoria, teste Dione Cassio lib. 11 Hist. Rom. et Plutarcho in Antonio, Propertius lib. III eleg. 5 extrema :

Claustraque Pelusii Romano subruta ferro.

B. Hieronymus in Ezechielis cap. xxx de Pelusio : *Portum, inquit, habet tutissimum, et negotiatores muris ibi vel maxime exercentur. Unde et poeta (Virg. 1 Georg.) Pelusiacam lentem appellat, non quod ibi genus hoc leguminis seratur, vel maxime, sed quod in Thebaida omni Ægypto per rivum Nili illius plurimum deferatur.* Idem in Isaia cap. xlvi : *Pleraque Ægyptiorum oppida ex bestiis et jumentis habent nomina. Κύων, a cane. Λέων, a leone : Δύως, figura Ægyptiaca ab hirco : Δύκων a lupo : ut taceam de formidoloso et horribili cepe, et crepitu ventris inflati, quæ Pelusiaca religio est.* Arnobius lib. vii adver. Gentes : *Acrimonias internoscere ceparum.* Angellius lib. xx, cap. 8 : *Eam causam esse dicunt sacerdotes Ægypti cur Pelusiotæ cepe non edant, quia solum olerum omnium contra lunæ aucta, atque damna (id est augmenta et diminutiones) vices mirumendi atque augendi habent contrarias.*

Pelusiotæ autem et incolæ designat, et vilem ac luteum hominem. Πηλός enim lutum est.

Sic idem Hieronymus epistolæ ad Pammachium, adversus errores Origenis : *Hæ sunt strophæ vestræ atque præstigæ, quibus nos pelusiotas et jumenta et homines animales dicitis, quia non recipimus ea quæ spiritus sunt; et ad Pammachium et ad Oceanum : Pelusiotas nos appellant et luteos, animalesque et carnes, quos non recipimus ea quæ spiritus sunt. Illi, scilicet. Jerosolymitæ, quorum mater in cælis est. Eadem ep., et propter animales et luteos nolle palam dogmata confiteri. Ibidem : Impelle si vales, Pelusiotam, ut manducet cepam.* Idem Hieron. in cap. xxix Jeremiæ : *Delyrus interpretis seminas ruinam cælestis Jerusalem, quæ cum audiunt discipuli, et grumianæ familiæ stercora putant se divina audire mysterium, nosque qui ista contemnimus pro brutis habent animantibus et vocant πηλοσιώτας, eo quod in luto istius corporis constituti non possumus sentire cælestia.* Hæc Hieronymus. Juxta Pelusium autem cultus Jupiter Casius. Testis Sextus Pyrrhonius, lib. III Hypotyposeon scribens : *Jam vero et ex Ægyptiis qui sapientes habiti fuerunt alii caput animalis edere profanum esse arbitrantur, alii scapulam, alii pedem, alii nescio quid aliud. Cepas vero nullus unquam edidit eorum, qui sacris Casii Jovis apud Pelusium initiantur.* Epiphanius vero : *Κάσιος δὲ ὁ ναύκληρος παρὰ Πηλοσιώτας, etc.*

JOSEPHUS SCALIGER CUNRADO RITTERSHUSIO SUO S.

De thesauro invento tibi, vel potius reipublicæ litterariæ gratulor. Non potuit illi melius contingere quam in illius manus incidere qui non solum illum publicare, sed etiam meliorem dare potest, quandoquidem et Latinam interpretationem tuam, et notas ad illud opus exspectamus. Exigis a me epigramma in commendationem operis. Non erat opus ad commendationem, quandoquidem et per se utile, et tua opera ornatus prodire potest. Multo minus a me, qui neque unquam poeta fui, et, si fuissem, jam per ætatem rude donandus eram. Sed quia nondum missionem mihi datam putas, accipe hos versiculos, non ut poetæ, sed illius qui nunquam meminerit se poetam fuisse.

Ὁ πρόσθ' ἐς αὐγὰς Ἰσιδώρος ἐκδοθείς
Μέλη τι' ἦν μὲν Ἰσιδώρου, σῶμα δ' οὐ.
Τὸ σῶμα δ' ἡμῖν ἀρτίον χαρίζεται
Πρόσχημι σμυνῶν Ῥιττερούσιος νόμῳ
Λυγρῶν τοσοῦτω κῦδος εὐκλέεστρον
Τοῦ δόντος εἰς φῶς Ἰσιδώρου λειψάνα,
Ὅσφ τὸ σῶμα τῶν μελῶν ὑπέρτερον.

Quamvis senium olent, tamen versus esse puta, et quia hoc tu voluisti, Si quid peccatum est, a te, non a me supplicium exposce. Vale. Lugduni Batavorum. xvi Kal. Septemb. Juliani. Clj. Ij. CIII.

* Illustris viri Josephi Scaligeri epigramma Græcum quidam ejus observantissimus ita totidem versibus Latinis, si non expressit, saltem commutare conatus est :

Quondam ille in auris Isidorus editus,
Quædam Isidori membra non corpus fuit.
Nunc corpus ejus integrum nobis dedit
Fax juris interpretæque Rittershusius :
Cui gloria hinc parta est eo prælustrior,
Quam qui edidit quædam Isidori fragmina,
Quo corpus est membris suis perfectius.

ISAACUS CASAUBONUS CUNRADO RITTERSHUSIO IC. S. D.

Avebam scire, ut valeres, et quid ageres, clarissime Rittershusi, mirabarque binis meis superioribus nullum a te responsum esse datum, ut nec a Scipione Gentili, academiæ vestræ lumine quidquam litterarum accepi, postquam ex itinere Gallico isthuc est reversus, eramque adeo de utriusque vestrum valedudine ac statu sollicitus, cum misit ad me Bongarsius, ὁ τῶν ἐμῶν φίλων ζωτος, epistolam illam tuam quam utrique nostrum communem esse voluisti. Gavisus sum non mediocriter, et quod valentem te intellexi, et quod ita in litteras animatum, ut bene de illis merendi finem nullum facias. Nam quod scribis de repertis B. Patris Isidori Pelusiotæ epistolis, et tua cura descriptis atque ad edendum paratis: beati me, mi Rittershusi, hoc evangelio. Macte hoc studio atque hermæo isto. Multa quidem tibi jam resp. litteraria debet, propter egregia ingenii tui monumenta, quibus illam auxisti, ornasti; sed magnum cumulum prioribus tuis meritis adjeceris, si tam pium et eruditum scriptorem ἐξ ἄδου παλινοροπον nobis dederis, quod quidem ut facias, non hortor te solum, sed etiam rogo atque obtestor: eo quidem vehementius, quo pauciores hodie sunt quorum palato dapes istæ sapiant. Sed male sanorum hominum voces insanas, qui litteras Græcas faciunt non pauci, pro tua prudentia facile intelligis esse contemnendas; atque illud potius nobis, qui illarum præstantiam ac necessitatem intelligimus, esse enitendum, ut fugientibus manum injiciamus, et, si possumus, suam æstimationem ac pretium illis apud τοὺς εὐφραεῖς γούν τῶν νέων vindicemus. Quod autem edi cupis Lutetiæ opus tuum (vere enim tuum dixerim), de ea re quid certi spondeam tibi, non habeo: nam lente hic Græcorum editio procedit: etsi non deest quibusdam nostrorum typographorum animus et Isidorum et reliquos Patres Græcos edendi. Itaque cum omnia a te fuerint parata, fac me ut sciam; et confide, pari diligentia in eo negotio versaturam, ac si mea res ageretur. Vale. Madridi ad urbem, III Nonas Septemb. Clj. Ij. CIII.

Phil. Scherbius ex animo tuus. S.

Libenter legi Isidorum tuum, et, ut puto, non sine fructu. Miratus sum immanitatem (ita enim oportet loqui) laborum tuorum. Feres fructum. Quem illum? Placebis melioribus. Sed et fortassis auferes invidiam apud eos, quibus molestum erit, te ad summam juris civilis peritiam tantam rerum sacrarum cognitionem adjunxisse. Nosti ingenium humanum. B. V.

ARGUMENTA

EPISTOLARUM S. ISIDOBI PELUSIOTÆ

Breviter comprehensa descriptaque a C. Rittershusio.

ARGUMENTA LIBRI PRIMI.

Epist. 1. Vocum monasticarum ἀποταγῆς et ὑποταγῆς explanatio.

2 Sancti sunt carbones igne divino succensi.

3 Opinio a re inumane quantum discrepat: et verba factis concedunt.

4 Vita præsentis ævi est stadium, in quo nobis strenue decertandum est, si futuri sæculi præmia consequi volumus.

5 De asperitate et continentia vitæ monasticæ.

6 Calix apud Davidem quid significet.

7 Christi genealogia materna simul ac paterna ex familia Davidis deducitur.

8 De cura corpori et animæ impendenda.

9 De somniis, quæ ex diuturnis actionibus earumque reliquiis noctu per quietem nobis offeruntur; et de studio sobrietatis.

10 Charitatis encomium, qua nihil est majus. Confer Beati Maximi ἐκατοντάδας ἔπερ ἀγάπης.

11 Injurias et contumelias non esse vindicandas, sed patientia superandas.

12 Elati animi reprehensio.

13 Admonitio de reditu ad officium desertum.

14 Præstat bene vivere et agere, quam bene et ornate dicere.

15 Cohortatio ad studium humilitatis et modestiæ, deposita arrogantia atque superbia.

16 Sal secundans aquas sparsus ab Eliseo, quid mystice denotet.

17 Quare Christus in Evangelio quemdam ab se repulerit.

18 Contra Judæorum calumnias de ortu Christi: deque significatione particulæ donec, quam habe in

sacris Litteris. Virgo mater virgini discipulo quasi testamento Christi commendata.

19 Solutio quæstionis: Cur non etiam Daniel cum tribus sociis simul in fornacem sit coniectus.

20 Qui Christo non credit, ei nos frustra conabimur persuadere res arcanas et cælestes.

21 Veteris et Novi Testamenti collatio cum scriptis gentilium, quæ de natura deorum exstant.

22 Dehortatio a sacerdotii cupiditate.

23 Interpretatio loci de Primogenito sancto.

24 Sacræ Litteræ religiose sunt tractandæ.

25 Contra solitaria vitæ sectatorem, qui tamen perturbationibus succumbit.

26 Admonitio de crimine Simonæ vitando.

27 Objurgatio hominis avari, bene alioquin versati in sacrarum Litterarum lectione.

28 Sacerdotium appetere non est cuiusvis.

29 Admonitio de cavenda Simonia.

30 Admonitio de officio episcopali.

31 Admonitio de brevitate magistratus, adeoque totius humanæ vitæ, honestis actionibus extendenda.

32 Lucerna in candelabro est sacerdos in cathedra.

33 Joannes Baptista quibus rebus præstantior fuerit prophetis.

34 Joannes Baptista quo consilio legationem ad Christum miserit.

35 Admonitio imperatoris Theodosii de mansuetudine et eleemosynis exercendis.

36 Admonitio de officio aulici.

37 Oratorium ex rapinis non ædificandum.

38 Admonitio de cavenda abiciendaque sacerdoti feritate, et assumenda humanitate et mansuetudine.

39 Etiam tunc, quando ob unum impium tota plebs civitas, non sit injuria cæteris, quasi omnino innocentes punirentur.

40 In hominem θρασύδειλον.

41 Objurgatio monachi vagi atque instabilis, proposita leporis et veri monachi dissimilitudine.

42 Ineffabilis unio hypostatice duarum in Christo naturarum præfigurata viso prophetico carbonis igniti forcipe comprehensi.

43 Quare Abrahamus servum suum voluerit jurejurando sibi astringere manu seniori imposita.

44 Eleemosynæ cum judicio erogandæ.

45 Admonitio de officio episcopali, et quid denotari abjectio laneorum vestimentorum.

46 Actiones orationi copulandæ ac velut maritandæ sunt.

47 Admonitio de prætura recte gerenda.

48 Tributum ne clerici quidem pendere detractanto.

49 Monachi suis manibus operantes victum quaerunt exemplo Pauli et ex præcepto Christi.

50 Virga nucæ quid denotet apud Jeremiam.

51 De typo ficus maledictæ a Christo et arefactæ.

52 Abstinentiæ a cibis causæ complures.

53 Mundum fugere quid sit, apud Amos prophetam.

54 Inter Mariam matrem Domini et Cybelem matrem deorum quantum sit discrimen.

55 De honore habendo reliquiis sanctorum, ut per quas Deus multa admiranda opera patret. Conf. ep. lib. 11.

56 Judæ proditio, licet prævisa prædictaque, libera tamen fuit. Nam præsentia Dei non affert hominum actionibus necessitatem.

57 Utres veteres quinam sint. Piorem et impiorum discrimen in Caipha et Petro conspicuum.

58 Frugalitatis commendatio.

59 De peccato in Spiritum sanctum irremissibili.

60 Spiritus sanctus est Deus: unde et Dei digitus vocatur.

61 Objurgatio hominis ebriosi. Et quod non sit satis, scripta sanctorum legere, nisi vita quoque et moribus exprimentur quæ legerimus.

62 Inter veram et falsam eloquentiam quantum intersit.

63 Contra nimium studium gentilium historico-

rum et poetarum, Christiano homine indignum.

64 De infrugiferis arboribus securi excidendæ.

65 Area, ventilabrum, frumentum et horreum allegorice quid denotent.

66 De Christo a Joanne baptizato.

67 De illustri patefactione Trinitatis in baptizato Veteris Christi.

68 Vera expositio dicti Christi de Joanne Baptista.

69 Dehortatio a gula, et adhortatio ad jejunium propositis utriusque rei et fructibus et exemplis.

70 Et ventri et perturbationibus animi imperandum.

71 De sanctificatione Sabbati, et quæ opera in Sabbato sint faciendæ, nempe quæ animæ sint lucrosa.

72 De opere manuum, quatenus per id Sabbatum profaneur.

73 Cur Deus etiam templa sua fulmine seriat.

74 De indumentorum vilitate.

75 Consolatio tentationibus opponenda.

76 Cur Christus lapides in panes convertere noluerit.

77 De solitudinis bono.

78 De terrenæ militiæ cum spirituali commutanda.

79 Mali sacerdotes Pharisæorum similes.

80 Dicti evangelici de adversario et via, et expositio nova et mira.

81 Expositio dicti ex psalmo xciv: « Ne adhæreat tibi sedes iniquitatis fugens laborem in præcepto. »

82 Solutio dubitationis cur Israelitæ Benjaminitarum scortationem ultum euntes in Gabaa sint cæsi (Jud. xx).

83 Expositio allegoriæ de oculo eruendo et manu dextra abscindenda obiciendaque.

84 Expositio præcepti evangelici de inani gloria in bonis actionibus cavenda.

85 Expositio tertiæ petitionis in oratione Dominica.

86 Vera nobilitas et felicitas in virtute consistit.

87 Exemplis docetur, etiam feminas posse affectus suos vincere. Quare muliebris sexus imbecillitas feminas illis succumbentes non excusat.

88 Contra jactantiæ vanitatem.

89 De mulierum congressibus, aut contemplatione certe vitanda.

90 Cantus seminarum in ecclesia an permittendus sit.

91 Collaudatio hominis continentis, et ad perseverantiam exhortatio.

92 De veris et falsis monachis.

93 Admonitio monachorum, Ne multi fiant magistri.

94 Expositio dicti Scripturæ, Hebr. iv, 13: « Omnia nuda et aperta oculis ejus. »

95 De spinea corona, quo spectavit.

96 Invitatio philosophi gentilis, ut veram philosophiam, id est Christianismum, abjectis erroribus, amplectatur.

97 De Spiritus sancti cum Patre et Filio arctissima conjunctione, quæ vel ex verbis concessæ apostolis clavium potestatis apparet satis.

98 De injuriis Christiano patienter ferendis.

99 Contra eum qui superbit, cum nullam habeat superbiendi materiam.

100 Refutatio hæreseos Novati.

101 Collaudatio hominis qui bene cæpit; et ad perseverantiam in bono cohortatio.

102 Contra hæresin Manetis et aliorum qui male de duabus in Christo naturis sentiunt. Hæreticorum cum piscatoribus comparatio.

103 Trinæ abnegationi Petri opposita tria Domini interrogatio et Petri assensio.

104 Episcopatum appetere non est cuiusvis.

105 De partu viperino, cui a Joanne Baptista Judæi comparantur.

- 106 *Solutio quæstionis, de purgatione templi Christo instituta.*
- 107 *De summa inter Velus et Novum Testamentum consensio.*
- 108 *De vana et inani eloquentia.*
- 109 *De Spiritus sancti deitate adversus Pneumatomachos.*
- 110 *Contra superbiam monachalem. Et quis verus sit monachus.*
- 111 *Detestatio Simoniz.*
- 112 *Contra eos qui aliter vivunt quam docent, atque ita hominibus se deridendos propinant.*
- 113 *Contra adificationem ecclesiæ ex injustis lucris. Confer ep. 37, h. lib.*
- 114 *De tridua Christi in sepulcro quiete. Confer ep. 312, lib. 11.*
- 115 *In eum qui ad pristina vitia revertitur.*
- 116 *Admonitio de officio.*
- 117 *De ignoto extremi iudicii die.*
- 118 *Admonitio ad pravos sacerdotes, ut ad meliorem frugem se recipiant.*
- 119 *Contra Simoniacos.*
- 120 *Mali sacerdotes sibi ipsis potius nocent, quam sacrum suggestum contaminant. Confer Chrysost.*
- 121 *De vocatione gentium et rejectione Judæorum.*
- 122 *« Pax vobiscum, et cum Spiritu tuo, » quare a sacerdote in ecclesia dicatur, et a populo respondeatur.*
- 123 *Quid sacrum corporale significet in mysterio divinarum administratione.*
- 124 *Divinitas passionis expers, contra Theopaschitas.*
- 125 *Solutio quæstionis de angelo Moysi necem minitante.*
- 126 *De dicto Christi: « Estote prudentes sicut serpentes. » Confer ep. 175, lib. 11.*
- 127 *In indoctum multos libros coementem, ex quibus nullam percipit utilitatem.*
- 128 *Objurgatio hominis imperiti, impudentis et superbi.*
- 129 *Laus vitæ monasticæ, ad eamque rite degendam cohortatio.*
- 130 *Monasticæ vitæ cultor a gula fastuque alienus esto: vigilantiz, sobrietati, modestizque studeo.*
- 131 *Zachariæ silentium et mutitas typus fuit legis in adventu Christi obmutescens.*
- 132 *De victu Joannis Baptistæ: sive quid fuerint æplices contra vulgrem opinionem.*
- 133 *Gratulatio, et simul admonitio de officio magistratus.*
- 134 *Increpatio hominis desperati.*
- 135 *Objurgatio hominis libidinosi.*
- 136 *Habitus sacerdotalis quid denotet. Quoque sacerdos typum gerat Christi Domini, veri supremique Pastoris. Adi Joan. Stephan. Duratum De ritib. Ecclesiæ cathol.*
- 137 *Absurdum est præmia et coronas petere ante impleta legitima certamina.*
- 138 *Patris et Filii non est una persona, sed una essentia, contra Sabellianos.*
- 139 *Expositio dicti Pauli: « Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. »*
- 140 *Dehortatio a crapula hominis jam cui et in nequitia veterani.*
- 141 *Hominem etiam sine humano semine existere posse probatur, contra Judaicam perfidiam.*
- 142 *Deprecatio pro servo alieno, qui ob delictum quoddam ab hero suo aufugerat, ut in gratiam recipiatur data venia.*
- 143 *Divina mysteria cum hominibus impiis non communicanda.*
- 144 *Objurgatio hominis, qui a via salutis arcta ad latam perditionis viam deflexit atque exorbitavit.*
- 145 *Objurgatio ejus qui ambitu et prece pretioque ad sacerdotium obreperat.*
- 146 *Solutio quæstionis, cur Christus leproso quem mundarat, præceperit munus offerre sacerdotibus.*
- 147 *Cur Christus prædixerit multos venturos ex gentibus, qui cum patriarchis recumbant.*
- 148 *Justi et iniqui imperii differentia. Tyrannici præsidis reprehensio.*
- 149 *De officio episcopi, quam arduum ac periculi plenum sustineat munus.*
- 150 *Objurgatio monachorum propter inhospitalitatem.*
- 151 *Objurgatio mali et in suo officio negligentis episcopi.*
- 152 *De S. Joan. Chrysostomo ejusque adversariis.*
- 153 *Expositio dicti Christi: « In viam gentium ne abieritis. »*
- 154 *Admonitio de pœnitentia, et vitæ correctione.*
- 155 *Monachus neque ipse jurare, neque ab aliis jurandum exigere debet.*
- 156 *Sacerdotii dignitas et majestas quanta sit, quinque libris a Joan. Chrysost. expositum est.*
- 157 *Admonitio de officio archidiaconi ne fluxus opibus adjiciat animum.*
- 158 *Reprehensio improbi et Simoniaci sacerdotis.*
- 159 *Evangelii prædicationi nullum afferri debet impedimentum.*
- 160 *Collaudatio viri probi, et ad constantiam cohortatio.*
- 161 *Collaudatio bene scribentis, et ad perseverantiam cohortatio.*
- 162 *Quid requiratur ad perfectionem.*
- 163 *Non satis est bene loqui, sed bene etiam vivere oportet.*
- 164 *De cavenda superbia.*
- 165 *Collaudatio boni magistratus, et cœlestium atque æternorum præmiorum repromissio.*
- 166 *Objurgatio et admonitio obstinati peccatoris, ut resipiscat.*
- 167 *Objurgatio hominis contentiosi et rixosi. Qui pugnis gaudet et odio esse studet, merito dæmon est vocandus.*
- 168 *Christus vitis est; ejusque doctrina vinum lætificans corda hominum.*
- 169 *Apostoli musto pleni; hæretici ut caupones quidam adulterant vinum cœlestis veritatis.*
- 170 *Gravissima increpatio impii sacerdotis, qui tamen a sacrorum tractatione non abstinet.*
- 171 *Admonitio, ut fratres dissidentes in gratiam et concordiam redeant.*
- 172 *Quantum inter divitem et Lazarum fuerit discrimen.*
- 173 *Objurgatio hominis inconstantis et gulosi, alios exemplo suo corruptentis.*
- 174 *Objurgatio crudelis præfecti, qui reis perfugium ad ecclesiam, sive defendendi copiam denegarat.*
- 175 *Si quis talis dici recusat, talia ne faciat. Sermones enim rebus sunt consequentes.*
- 176 *Admonitio subditorum, ut sibi ab iniquo præside suo caveant.*
- 177 *Corruptissimi status ecclesiastici et politici descriptio.*
- 178 *Imploratio auxilii contra injustum præsidem.*
- 179 *Reprehensio viduæ luxuriose viventis.*
- 180 *Admonitio, ut non tam verbis quam factis philosophemur, neve sinus homines ignava opera, philosophica sententia, quia parum est lingua duntaxat eruditum esse, non vita et factis emendatum.*
- 181 *De severitate, qua Moyses in Achanum Sabbati violatorem, et Petrus apostolus in Ananiam ejusque uxorem Saphiram usi sunt.*
- 182 *De margaritæ emptore in parabola evangelica, quod Novi Testamenti denotat populum, Christi veram margaritæ sectatorem.*
- 183 *Vita humana mare est; ejus tranquillatores apostoli.*

184 Admonitio hominis impii, ut resipiscat, si non Dei, saltem infamiae metu.

185 Objurgatio vitiosi episcopi.

186 Cohortatio ad liberalitatem sine curiositate exercendam.

187 Ob sacerdotum improbitatem atque abusum rerum divinarum non debemus exercitia liberalitatis omittere.

188 De extremo iudicio, quod ejus respectu debeamus nos ad rationes vitae nostrae Deo reddendas praeparare, nec poenitentiam nimis diu protelare.

189 Martyrum verus honor et cultus non tam in oblationibus munerum, quam in morum imitatione consistit.

190 Commendatio servi fugitivi, ut a domino suo in gratiam recipiatur.

191 Imploratio auxilii contra tumultus in solitudine excitatos.

192 Supplantatio Esau a Jacobo facta quid allegorice significet.

193 Jacobus hœdinis pellibus peccati experte indutum, qui patri gratum cibum obtulit.

194. Quæ sit causa zizaniorum sive mularum cogitationum in corde hominis existentium.

195 Cur Deus impios non statim perdat et eradicet, et quod angeli futura ignorent.

196 De rebus ab Ægyptiis, per Israelitas ablatis.

197 Ostentatio in recte factis vitanda est.

198 Cur Ægyptiorum mares in mari submersi sint: nempe ut hæc poena esset talionis, quod et ipsi antea mares Israelitarum occidissent.

199 De comparatione regni cœlorum cum grano sinapis.

200 De loco prophetæ Malachiæ 11, 13, ut accipiendus sit.

201 Regnum Dei simile fermento.

202 Admonitio de intempestivis atque immodicis discipulorum laudibus vitandis.

203 Dehortatio ab ebrietate.

204 Regnum Dei cum sagona comparatum.

205 Regnum Dei sagonæ simile.

206 De statera in ore piscis reperto a Petro, et pro Christo depenso.

207 Similitudo puerorum, ad quam Christus nos vocat, qua in re consistat.

208 Admonitio de officio magistratus.

209 Ut malum est a diabolo, sic bonum omne Deo acceptum ferre debemus.

210 Allegorica expositio aliquot dictorum Christi in vaticinio de extremo die prolatorum.

211 Quidnam significant allegorice prægnantes et lactantes, quibus vœ a Christo denuntiantur.

212 Præmia recte factorum in sacris Litteris promissa.

213 Monetur viduus, ut sibi a secundis nuptiis careat, et monasticam potius vitam amplectatur.

214 Imperii de rebus divinis disputare non debent, ne religio in contemptum per eos adducatur.

215 Admonitio avari episcopi, ut liberalitatem in pauperes exercent.

216 Respondet ei qui petierat, tunicam sibi mitti ab Isidoro.

217 Gratiarum actio pro vestibus donatis.

218 Quatuor summa imperia Danieli in visione ostensa.

219 De agno paschali, cur Judæi igne assum comederunt.

220 Admonitio de officio monachi.

221 Quid sit, pro mortuis baptizari. Expositio dicti Paulini, I Corinth. xv, 29.

222 De iudicio in vivos et mortuos exercendo. Viri et mortui tribus modis accipi possunt. Confer Methodum in Bibliotheca Photii, pag. 495.

223 Increpatio hominum deploratorum.

224 Convalescens et in vita diutius manere jussus, petiit se amici precibus ad Deum jurari.

225 Gratulatio magistratus viro bono delati.

226 Boni prætoris commendatio.

227 Increpuit insolentis atque elati philosophi, qui Christi fidem fuerat amplexus.

228 Eucharistia quare dicatur Communio.

229 Solutio quæstionis, cur non quævis oblatio munerum prosit offerenti.

230 Caini oblatio cur Deo fuerit ingrata.

231 Objurgatio hominis temerarii, et ad meliorem frugem revocatio.

232 Admonitio de officio sacerdotali.

233 Objurgatio hominis crudelis et sanguinarii.

234 Objurgatio hominis libidinosi.

235 Petri de Christo confessio est basis et fundamentum Ecclesiæ.

236 Unio duarum naturarum in Christo Petri confessione comprehensa.

237 Invidis parata supplicia et in hac et in altera vita.

238 Ecclesiæ perpetua conservatio.

239 De Christi in monte transfiguratione.

240 Impios diu tolerat Deus ad poenitentiam eos patientia sua expectans et invitans.

241 Filius Dei coæternus Patri, contra Arianos.

242 De hæresi Montani, quam sæda ac detestabilis fuerit.

243 Montanus mæchus manifestarius, dignus scilicet habitus, cujus beneficio Spiritus sanctus mortali generi conferretur.

244 Non quodvis jejuniun prodest.

245 Manichæorum juxta cum Montanistis detestatio.

246 Detestatio hæreseon Arii et Eunomii.

247 Contra hæresim Sabellii.

248 Solutio quæstionis de oriente et occasu.

249 Calix afflictionem significat in sacris Litteris.

250 Querela de corruptelis in Ecclesia grassantibus.

251 De veste Christi.

252 De velo templi in passione Domini scisso.

253 De miraculis quibusdam, quæ in crucifixione et morte Christi evenerunt.

254 Solutio quæstionis, cur petræ res inanimatæ, cæcæ scissæque sint in passione Christi.

255 Latrones duo una cum Christo crucifixi quid mystice denotarint.

256 Cur medius inter duos latrones pendere voluerit Christus.

257 Ut lux major obscurat minorem, sic Zacharias ad nuntium de prodro mo Christi obmutuit.

258 Moderato labore exercendi sunt tyrones, et paulatim ad graviora ferenda assuescendi.

259 Dicti Joannis evangelistæ cap. ult. nova expositio. Homo microcosmus.

260 Admonitio ne adolescens suo arbitratu vivat, sed senioribus se submitat gubernandum.

261 Improbitas fugienda ei qui Deo et hominibus charus esse velit.

262 Querela de malo episcopi administratione.

263 Objurgatio improbi diaconi.

264 Admonitio de celesti armatura adversus hostem diabolom comparanda, avaritia et voluptas vitata.

265 Increpatio superbientis ob corporis proceritatem.

266 Consilium de assequenda perfectione.

267 De duplici statu animæ post mortem.

268 Discipuli Christi quibus armis victoriam reportarint.

269 Admonitio de vitanda avaritia rapacitateque bonorum ecclesiasticorum, et cura pauperum suscipienda ad quos bona ecclesiastica pertinent.

270 Ethnicismo abolito Christianismus per totum orbem terrarum prævaluit. Conferendus Minutius Felix in Octavio, et Theodoretus De Græcanicis afflictionibus curandis.

271. Vita homini non inesse per naturam. Confer infra ep. 303, quæ hac est plenior : sicut etiam in ms. cod. Bavar. hæc altero tanto est longior.

272 Quod primus Adam perdidit, secundus restituit.

273 De vero Dei cultu.

274 Contra vanam fugacium opum fiduciam.

275 Contra ingratum ac degenerem reipub. alumnium.

276 Contra opum et inanis gloriæ studium.

277 Contra ebrietatem et crapulam.

278 Laus vitæ monasticæ.

279 Contra ebrietatem.

280 Contra iracundiam.

281 De Cappadocum pessima perversissimaque indole.

282 De expulsionem ex paradiso, et in eundem restitutionem. Interpretatio dicti Christi, Matth. xv.

283 De disparitate humanorum studiorum.

284 De resurrectione mortuorum etiam in stirpibus præfigurata.

285 Expositio dicti Christi de duabus molentibus. Vita hæc est pistrinum.

286 Contra eos, qui sola virginitalis observatione gloriantur, cum interea virtutum variarum, et in primis humilitatis studio destituantur.

287 Talenti bene collocati præmium cæleste.

288 Oviæ et hircorum in extremo die separatio.

289 De Christi vera humanitate, etiam in infirmitatum nostrarum susceptione declarata.

290 Firmamentum imperiorum est amicitia cum Deo.

291 Petrus servo summi sacerdotis Malcho auriculam amputans, quid mystice denotet.

292 Barrabas liber dimittitur, Christus ad crucem damnatur.

293 Judæi Christum felle potantes quid mystice denotent.

294 Admonitio de virtutibus duct exercitus necessariis, metu Dei et iustitia : quibus remotis infeliciter cum hoste pugnatur.

295 « Oderunt peccare mali formidine pœnæ. »

296 Contra libidines.

297 Increpatio homicidæ superbi.

298 De inutili et otiosa monachorum turba minnenda.

299 Deprecatio pro naufrago reliquatore.

300 Deprecatio pro naufrago.

301 Interpretatio dicti ex psalmo xxiii, « Virga tua et baculus tuus, » etc.

302 Præceptum monasticum de exercitatione et certamine ante coronam suscipiendo.

303 Vita homini inesse per naturam : quam Christus in unitatem personæ assumptam saluti integritateque asseruit. Christus Deus et homo in unitate personæ incommutabilis.

304 Impuram mentem non esse cælestis sapientiæ capacem aut docilem, ut lippus oculus splendorem solis intueri nequit.

305 Nova interpretatio ἄρθου psalmi cxix : « Adhæsit pavimento anima mea. »

306 Etiam in servili conditione potest quis liberum atque ingenium animum gerere. In Christo enim nulla est differentia liberi hominis et servi.

307 Gratulatio episcopo ex periculo servato.

308 Vita monastica est militia.

309 Exhortatio ad linguæ petulantiam coercendum.

310 Admonitio necessaria de affectibus et præiudiciis cavendis. Deque Theophilo Cyrilli avunculo Joannis Chrysostomi adversario.

311 De concilio Ephes. recte instituendo ad imper. Theodosium.

312 Ficus sterilis excidenda.

313 Dehortatio ab ebrietate et abusu vini, ex cuius primitiis Spiritus divinus sanguinem Christi efficit.

314 Objurgatio monachi gulosi ac vagi, quamvis iam annis gravis.

315 Contra episcopum Simoniacum.

316 De recta liberorum educatione et institutione.

317 Collaudatio solventis primitias et decimas fructuum.

318 Deprecatio pro monacho fugitivo.

319 Admonitio, ut sacerdos typum se præbeat gregis.

320 Gula est soror vel potius mater libidinis.

321 Dicium psalmi ci exponitur : « In matutino, » etc.

322 De hominibus indoctis, insulsis et temerariis, qui omnia in Ecclesia, repub. et imperii statu perturbarunt, patienter ferendis.

323 De Verbi Dei incarnatione. Laus Athanasii.

324 Inconstantia et νενοδοῖα Cyrilli taxatur.

325 Lingua refrenanda.

326 Militaris insolentia in ordinem redigitur.

327 De concussione militari.

328 Ira gravior blasphemia.

329 De intemperantia linguæ coercendus.

330 Dicti psal. cxix, « Non est occultatum, » etc., expositio nova et mira.

331 Expositio dicti ejusdem psalmi.

332 Increpatio imperii perturbatoris Ecclesiæ.

333 Admonitio de futuro iudicio, in quo reddendæ sunt rationes eorum omnibus angelis et hominibus.

334 Quinam mortui sint lugendi. Nova expositio dicti : « Super mortuum plora, » etc.

335 Consilia non sunt ex eventis metienda aut ponderanda.

336 Admonitio hominis gulosi ventrem pro numine colentis, ut respiscat.

337 Expositio grammaticæ loci ex Actis apost. cap. xxviii, 15, usque ad « Appii forum, et tres tabernas. »

338 De remissione peccatorum contra Novatianos.

339 Rursus de eadem.

340 De æterno avarorum et crudelium hominum supplicio.

341 Increpatio hominis perdit.

342 Re potius quam sermone philosophandum.

343 De angelorum creatione, etc.

344 De animadversione divina, quod sit admonitio potius emendandi nostri causa suscepta, quam iræ vel indignationis significatio.

345 Objurgatio hominis gulosi.

346 De Pauli conversione.

347 Admonitio hominum flagitiosorum, ut ad officium redeant.

348 Donaria sine pietate oblata nihil prosunt.

349 Sacerdos etiam improbus non est aspernandus, quia est angelus Dei omnipotentis.

350 Admonitio hominis voluptuarii, ut respiscat.

351 Objurgatio hominis pravo sodalitate gaudentis.

352 De sanctis Patribus, qui ex Cappadocia fuerint oriundi. Et quod vitium atque improbitas non sit a natura, sed a voluntate et animi instituto.

353 Patris et Filii sicut una est essentia, sic et voluntas.

354 Quo sine magnus Elimas in Actis apostolorum cæcitate fuerit punitus.

355 Allegorica interpretatio dicti Exod. xix, 40 : « Abluant vestimenta sua hodie, » etc.

356 De trina abnegatione Petri, et trina item confessione Christi.

357 De Petri conversione et respicientia ad gallicantum.

358 De ficu a Christo maledicta, quid mystice ratione denotari.

359 Trina resectio, qua gens Judaica, totumque adeo genus humanum repudiavit salutem.

360 Cur Christus sese panem appellari.

361 Dehortatio a gulositate.

362 Typica benedictio Ephraim et Manasse.

363 De vaticinio Elizabethæ, matris Joan. Bapt.

364 Nova et allegorica expositio dicti psalmi cl. :

Laudate eum in tympano et choro, » etc.
 365 De vaticinio Jacobi, Genes. XLIX.
 366 Dicti Isaiæ, « Ne dicas, Jacob : Et quid locutus Israel, » etc., nova expositio, et accommodatio ad questionem in præcedenti epistola decisam.
 367 Dehortatio a crebritate congressuum urbicorum.
 368 Admonitio monachi, ut vitet fastum, quippe a quo ipsius professio et vitæ institutum longe sit alienissimum.
 369 Commendatio sacræ Scripturæ præ omnibus litteris sæcularibus.
 370 Admonitio de studio contentionum et dissidiorum cavendo.
 371 De crimine falsi, quo Marcionitæ Novum Testamentum corruerunt.
 372 De perseverantia in bono.
 373 Tentationibus firmiter resistendum.
 374 Veræ ac solidæ gloriæ studentium.
 375 Paupertas æquo animo ferenda.
 376 De dispari piorum et impiorum conditione in hac et altera vita.
 377 De miraculosa Christi nativitate.
 378 De stellæ Magis visæ ac præviæ insueto cursu.
 379 De extremo judicio, et æternis impiorum suppliciiis, quæ etiam ethnicis non fuerunt ignota. Confer. ep. ult. lib. III.
 380 Peccatis irascitur, et pœnas infligit Deus.
 381 Exhortatio et revocatio ad pœnitentiam.
 382 Qui improbum castigat, est ei idem quod speculum deformi et medicus ægroto.
 383 Contra gulositatem.
 384 De gastrimargia sive insano ventris studio.
 385 De intemperantia in vino vitanda.
 386 Oratio quibus rebus sit adjuvanda.
 387 Rursus de eodem argumento.
 388 Contra persecutorem sacerdotis.
 389 Ostendit recte ab se factum, quando Ariani se opposuit.
 390 Adolescentem litterarum studiis aptum natum non oportet ad militiam traducere. Quin potius naturæ fas est semina quemque sequi.
 391 Aliis medicinam facere volens, seipsum prius curet.
 392 Occasio furem facit.
 393 Christus cur aquam in vinum converterit.
 394 Objurgatio discipuli nihil proficientis.
 395 Præclara facinora manent hujus et æternæ vitæ præmia.
 396 Commendatio anici.
 397 Humana inventu absque divina gratia non sunt diuturna.
 398 De Philostrato Thyanæo.
 399 Qui multos bonos libros possidet, ne sit canis in præsepiti.
 400 Expositio dicti psalmi LXXVIII: « Captivam duxisti captivitatem. »
 401 Refutatio Judæi, qui sacramentum cænæ Domini carperat.
 402 Laus ritæ solitariae.
 403 De vero jejunio, quod omnibus sensibus suis homo indici.
 404 De penetratione corporis Christi per clausam virginali matrum et monumentum obsignatum.
 405 In rebus divinis cesset rationum indagatio.
 406 De angeli apparitione in resurrectione Domini.
 407 Pauli συγκατάβασις; et accommodatio ad captum infirmorum.
 408 Invitatio ad seriam resipiscentiam.
 409 Cur Christus Paulum apostolum et cælo sit allocutus.
 410 Ad peccata eorum qui fidei nostræ sunt commissi nequaquam committendum.
 411 Exhortatio ad elemosynarum largitionem.
 412 Contra eos qui litterarum studia in meras contentiones convertunt, quod graves Deo vero rationes reddere teneantur.

413 Explicatio dicti Paulini de legitimo conjugum et cæterarum rerum hujus vitæ.

414 Expositio dicti psalmi CXXVIII: « Labores fructuum tuorum manducabis. »

415 Recusat respondere ad quæsitam de dicto Salomonis, quibus tamen seq. epist. satisfacit.

416 Nova expositio arithmologiæ cujusdam Salomonice.

417 Nova expositio dicti Salomonis: « Sic via mulieris adulteræ, etc. » Adulterium quid mystice significet in sacris Litteris.

418 Zelus pro gloria Dei decertans in viris sanctis.

419 Arundineus baculus Ægypti quid significet apud prophetam: Filium Dei post incarnationem mansisse incommutatam, inconfusum, et indivisum. Confer scripta Athanasii, dialogos Theodoretii, et aliorum.

420 Exhortatio ad liberalitatem in pauperes exercendam.

421 Excusat vehementiam superioris epist.

422 Contra Arianos, dicentes, Patrem Filio majorem esse. Comparatio inter quas res locum habeat, vel non.

423 Dehortatio a gula, ejusque comite libidine.

424 De moderatione in cibo et potu a monacho adhibenda.

425 Increpatio episcopi Simoniaci.

426 Christus vere dicitur semen mulieris.

427 Contra eos qui solo habitu professionem mentiuntur, tanquam histriones in scena.

428 Quomodo virtus Dei in infirmitate perficiatur.

429 Quomodo Deus sapientiam hujus mundi stultam reddiderit.

430 Admonitio quorundam, ne patriam diripere ac turbare velint.

431 Pietatis semina in natura sparsa sunt.

432 Exhortatio ad exstirpanda vitia.

433 Adversus incendia libidinum utilissimum pharmacum, ut scilicet recordatione sempiterni ignis ea restringamus.

434 Amuletum contra avaritiam.

435 De monachorum institutis.

436 Increpatio hominis deplorati.

437 « Medice, cura teipsum. »

438 Par turturum et par columbarum ex lege offerendum quid typice notarit.

439 Quomodo intelligendum sit quod Deus de sua pœnitentia super unctione Saulis dicit.

440 Expositio dicti Christi, quod pueris debeamus assimilari, Matth. XVIII.

441 Responsio ad instantiam ex superiore epistola natam.

442 Responsio ad aliam instantiam.

443 Dictum Pauli quomodo accipiendum.

444 In lege umbra fuit futurorum; in Evangelio ipsa est facies rerum.

445 De puerili institutione tam in lege quam in Evangelio usurpata.

446 Objurgatio hominis maledici, non ut oportet jejunantis.

447 De contentionibus et controversiis theologorum, ad stipendia tantum luculentiora respicientium. Responsio ad questionem de Philippo, qui in Actis apost. baptizasse scribitur eunuchum.

448 Probat ulterius Philippum illum, qui eunuchum baptizavit, non fuisse apostolum.

449 Rursus de eodem Philippo Cæsariensi.

450 Alia probatio, quod Philippus ille baptistes non fuerit apostolus.

451 Non semper cedendum ventis et tempestatibus, sed sæpe etiam resistendum.

452 Votum pacis, quod fecit Ezechias, quale fuerit.

453 Dei nomen nullum. Jesus quid significet.

454 Patris accusatio etiam vera parricidæ exitiosa est.

455 Quales opes sint Christianis noxiæ.

456 Comestatio quid, et quam vim habeat in iis qui usurpant.

- 457 Nova expositio psalmi ultimi. Confer epist. 364, supra.
- 458 Lex actionem, Evangelium etiam affectum vitiosum prohibet. Confer epist. 134 lib. IV, et epist. 79, sup. h. lib.
- 459 Linguae lapsus quam diligentissime cavendus.
- 460 Revocatio hominis Epicurei ad penitentiam tempestive agendam, respectu extremi iudicii certo futuri.
- 461 Increpatio hominis nimio corporis ornatui et studio dediti.
- 462 Commonefactio et consolatio profecturi in loca periculosa et turbulenta.
- 463 Objurgatio adolescentis luxu nimio utentis in se muliebriter comendo.
- 464 De stupri et adulterii differentia; et quod stuprum saepe non minora mala quam ipsum adulterium pariat, tametsi eo levius esse videatur.
- 465 Objurgatio hominis gulosi.
- 466 Exhortatio ad beneficentiam.
- 467 Quare exempla poenarum in sacris Litteris sint descripta.
- 468 Modestia monasticae vitae necessaria.
- 469 Per bona hujus vitae Deus nos manu ducit ad caelestia et aeterna.
- 470 « Nulli opus est probo; probrum sed inertia grande est. » Historia de Pittaco rege pistrinum suis manibus exstruente.
- 471 De servis, ut sint tractandi.
- 472 De poenis transgressorum ante et post latam legem Dei, quodque hos graviora maneat supplicia, qui post gratiam Evang. Deum irritare non verentur.
- 473 Contra Arianos de Filio Dei male sentientes.
- 474 Praestat carnes edere quam jejunio insollescere. Conf. ep. 244, et 403, sup. h. lib.
- 475 Commendatio hominis nudi, ut vestiatur ab eo qui potest.
- 476 De Deo non oportet querere: Quomodo?
- 477 Caro in sacris Litteris quam varie accipiat.
- 478 De Christo ex semine Davidis oriundo.
- 479 Contra ebrietatem et iram, quarum utraque mentem hominis de sua sede dimovet.
- 480 Correctori vitiorum nostrorum non tam succensere quam gratias agere debemus.
- 481 Admonitio de libris cum fructu legendis.
- 482 Objurgatio concussoris militis, qui stolide sese cum Davide conferre praesumpserat.
- 483 De Gigantio Cappadoce votum, quo optat ne iterum fiat praefectus Pelusiotarum, sed potius ut Cappadocibus imperet Cappadox.
- 484 Eiusdem cum superiore argumenti.
- 485 Rursus contra Gigantium Cappadocem, ne praefectura ei iterum commendetur.
- 486 Denuo de eodem.
- 487 Contra eundem Gigantium, ne iterum potiat magistratu.
- 488 « Levat labores fructuum expectatio. »
- 489 Consilium praefecto praetorio datum contra Cappadoces.
- 490 De impedienda Gigantii denuo praefecturam ambientis petitione.
- 491 Inscriptio crucis Christi quid significarit.
- 492 Admonitio de exercenda misericordia et liberalitate.
- 493 Increpatio superbi magistratus.
- 494 Collatio veteris Pentecostes cum nova, legis cum Evangelio.
- 495 De cavenda intemperantia in vino.
- 496 Increpatio persecutoris piorum, qui de Christi incarnatione male sentiebat.
- 497 Christus vere lapis angularis Ecclesiae ex Judaeis et gentibus collectae.
- 498 Admonitio de sectanea frugalitate, et insanis subtractionibus vitandis.
- 499 Contra haeresim Montani, qui Spiritum sanctum suis sectatoribus pollicebatur.

500 Refutatio Montani, et demonstratio, quod Spiritus sanctus apostolis ex Christi promissione vere datus sit in Pentecoste.

ARGUMENTA LIBRI SECUNDI.

- EPIST. I. Quid sit loqui ad cor. « Ἡ μή διδάσκειν, ἡ διδάσκειν τοῖς ἁπλοῖς, Vel ne doceto, vel doceto moribus.
- 2 Divinae gratiae humanam industriam accedere oportet, sicut ventorum secundis flatibus labores nautarum.
- 3 Commendatio sacrarum Litterarum, et consilium, quatenus eruditio saecularis attingenda sit. Qua ratione Sapientia vinum suum miscuisse dicatur.
- 4 Duplex expositio dicti apostolici: « Habemus thesaurum in vasis fictilibus. » Contra laudes immodicas.
- 5 Eiusdem fere cum superiore argumenti, et uberior ejus explicatio: deque sacrarum Litterarum in humilitate sermonis sublimi sensu; et de apostolorum summa dignitate in summa infirmitate; et quare Deus per συγκατάθεσιν, tam simplici sermone res sublimes explicare voluerit hominibus.
- 6 Exhortatio ad patientiam Christianam, quae multo antistat philosophicae. Confer epist. 181, lib. III, et Tertullianum De patientia.
- 7 De amore temperantiae.
- 8 Virginitas non solum in corporis integritate, sed etiam in animi tranquillitate consistit.
- 9 Non satis est specie tenus virtutem colere, nisi etiam revera ac serio virtuti des operam. Conf. epist. 468, lib. I.
- 10 Dehortatio ab improbitate et Epicurismo, bonis viris perpetuam morioris causam afferente.
- 11 Aliorum rector seipsum prius regat, neque cupiditatibus suis serviat qui vult aliis imperare.
- 12 « Imbre velut plantae, sic laus sudore riganda est. »
- 13 Ad virtutis constantiam exhortatio, quam ait omnibus esse admirationi.
- 14 Exhortatio paganum magistratum ad amorem cultumque virtutis.
- 15 Ad humanitatem et clementiam exhortatio, quae iis maxime convenit qui in magistratu sunt, et qua una re proxime ad Deum accedere possunt sicut crudelitate ad feras belluas.
- 16 Quia de nemine, quandiu quidem spirat, desperandum est, et crebro fit ut homines in melius mutantur, iterum hortatur dissolutum et improbum hominem, ut ad bonam frugem sese recipiat.
- 17 Exhortatio, ut ad spem in Deum velut sacram anchoram confugiant.
- 18 Commendatio Hesychii.
- 19 Exhortatio ad contemptum rerum humanarum, et studium rerum divinarum atque caelestium.
- 20 Commendatio ἀπραγμοσύνης, seu quietae vitae, et a curiositate rerum alienarum dehortatio.
- 21 Demonstrat se muneri suo in reprehendendo improbo episcopo minime defuisse, proindeque non recte officii insimulari.
- 22 Epicurismus cum Christianismo non bene convenit.
- 23 Commendatio αὐταρχίας. Nulla re egere solius est Dei; at sapientum quam paucissimis, et ὀλιγοδείξι εἶναι.
- 24 Virtus sudore paratur, virtutem gloria comitatur. Gloria virtutis comes, est sudore paranda.
- 25 Intercessio et deprecatio pro quodam captivo.
- 26 Discipulorum officium erga magistros.
- 27 Non satis est salutem amare, nisi etiam praestes quae ad illam conducunt.
- 28 Vitiose viventium diaconorum reprehensio, et a superbia aliorumque obrectatione ad modestiam revocatio.
- 29 Exhortatio ad elemosynas faciendas, vitamque Deo impendam; et ut opes, quae nobis aliquan-

do velimus nolimus relinquendæ sunt, libenter relinquamus propter Deum, et in pauperes erogemus.

30 De contemptu rerum humanarum præ regno cælorum.

31 Desiderii amici plena epistola, cujus adventum exoptat.

32 Admonitio de cura et sedulitate officii episcopalis.

33 Collaudatio recte factorum.

34 Virtutis studium non est oblivioni tradendum.

35 Calamitosus ac miser desinit esse miserabilis, et odiosus esse incipit, si in ipsis miseriis suis non absteat a calumniandis aliis.

36 Expositio dicti prophetici de vi et efficacia prædicationis Christi.

37 Indignitas sacerdotis nihil derogat efficacie mysteriorum divinarum, sive symbolorum salutis. Deus enim etiam indignorum malorumque ministerio in bonum uti potest, et per id in animis eorum qui sacra participant efficaciter operatur. Confer ep. 120, lib. 1, et ep. 340 lib. III.

38 Objurgatio mali sacerdotis scandolose viventis.

39 Non tantum reprehensione carere, sed laude quoque abundare oportet.

40 Venti quo pacto imperandum.

41 Pœnæ tarditas gravitate pensatur.

42 Joannis Chrysostomi elogium, auctoritate Libanii sophistæ comprobatum. De differentiis generum dicendi. Confer lib. IV ep. . . .

43 Pro resurrectione corporum rationationes et demonstrationes philosophicæ.

44 Exhortatio ad eleemosynas, et dehortatio a rapinis et spoliatione pauperum. Rape, congere, aufer, posside, relinquendum est.

45 Etiam in virtutis exercitiis modus adhibendus est, τὸ γὰρ, μηδὲν ἄγαν, μὴ τέπει.

46 Quid sit respondendum iis, qui novitatem obijciunt reformatoribus religionis. Notabilis epistola, cum qua conferri possunt dicta S. Cypriani et Augustini in jus canonicum relata a Gratiano. Vid. Dist. 8, in part. Decreti. Conf. etiam Arnobium lib. 1 Adversus gentes, et Clementem Alexandr. num.

47 Quomodo intelligendum sit, quod Esau Jacob fratri primogenituræ jus vendidisse scribitur.

48 Primogeniti quidam rejecti, aliis in eorum locum successis.

49 Josephi virtutes recensentur, ob quas et patri suo et regi Ægyptio charus fuit.

50 Non debemus offendere improborum Ecclesiæ antistitem perversa vivendi ratione.

51 Adhortatio, ut qui virtuti studere cœpit, pergat bonorum morum rebus hominum amores venari.

52 Sacerdotio salva manet sua dignitas, ut maxime aliquando in indignos inciderit sacerdotes. Neque enim vitia personarum ipsi sunt ordini imputanda.

53 Contra nimium cultum et succum seminarum, quo libidini præbent incendium. Notabilis historia, de actu et dolo bono cujusdam puellæ, quæ amatorem suæ pudicitia insidias struentem eleganter elusit ac decepit. Confer cum hac epist. Tertullian. lib. De cultu femin.

54 Non succumbendum in adversis quæ pro Dei gloria sustinemus; sed animus exemplo apostolorum obfirmandus.

55 Detestatio crudelitatis adversus supplices, et commendatio humanitatis ac misericordie.

56 Cur Deus non omnia plene in hac vita nos cognoscere voluerit

57 Commendatio sobrietatis in victu, et luxur vituperatio.

58 De Paulo apostolo cupiente fieri anathema sive diris defigi, dum frutes sui Judæi servarentur.

59 Admonitio hominis perditii, sana consilia respicientis.

60 Sacerdotum avarorum objurgatio.

61 Ad gratiam Christi Salvatoris accedere debet industria humana.

62 Admonitio de servanda continentia oculorum, et vitando congressu et aspectu libidinoso seminarum. Confer ep. 89 lib. 1, et ep. 278 ac 284, infr. h. lib. II, et ep. 65, lib. III. . . .

63 De divinis oraculis, et officio interpretis illorum, ne vim ipsis afferat.

64 Contra eos qui professione Christiana indignam degunt vitam.

65 Objurgatio sacerdotis improbi, sua impietate multos corruptentis.

66 Exponitur locus psalmi LXXIII, v. 15: « Tu siccasti fluvios Æthiæ. »

67 Contra vitæ cupiditatem.

68 Exhortatio ad seipsum in virtutis studio superandum, et ad vera bona consecrandum.

69 De duobus vitiosorum sacerdotum generibus.

70 De præparatione animi ad divinam gratiam suscipiendam.

71 Rejunctio frivole excusationis, qua improbus et Simoniacus episcopus fuerat usus.

72 Docet, vitium non esse homini per naturam insitum, sed contrahi assuefactione; ideoque ex improbo virum bonum fieri posse: quod exemplis comprobatur.

73 De utilitate lectionis sacrarum Litterarum.

74 Utilitas morborum, altarumque calamitatum non postrema est, quod reprimi atque castigat superbiam, rerum secundarum comitem.

75 Objurgatio improbi et Epicurei sacerdotis.

76 De calamitatibus, quas nemo hominum effugere potest, fortiter perferendis, ne tentationibus succumbamus.

77 Sæpenumero fatum ne quidem prænuntiatum effugere homines possunt.

78 Extraneis atque ignotis benefacere major est virtus quam in propinquos et notos esse liberalem.

79 Monet episcopum, ne cesset improbum objurgare et ad meliorem frugem revocare.

80 Admonitio et increpatio improbi ac perditii hominis, ne una cum ipso alii quoque periantur.

81 Cur quidam etiam involuntariis morbis laborantes a templo per interdictum legis fuerint exclusi.

82 Contra specula androgynorum.

83 Conatur dissidentes amicos in concordiam redigere.

84 Hostes non sunt concludendi in extremas angustias ne irritati consilium a necessitate petant, et plurimum nobis noceant.

85 De duorum angelorum super Judæis ex Babylonica captivitate reducentis contentione, in historia et visione Danielis prophetæ.

86 Quare Deus non omnia peccata iisdem pœnis semper punierit.

87 Exhortatio Laconica ad pietatem et justitiam.

88 Cur Christus laudavit feminam unguentum pretiosum effundentem, et ob id ab apostolis reprehensam.

89 Exhortatio ad cultum capessendum virtutis, ostensa ejus pulchritudine, quæ vincit omnia.

90 Admonitio de cavendis hæresibus a diabolo excitatis in perniciem invictæ veritatis.

91 De Areopago, unde nomen accepit.

92 Mars ob iniectionem Halirrhothium stupratorem filie Alcippes, quam ex Agraula Cecropis filia per vim compressa susceperat, a Neptuno Halirrhothii filio capitis accusatus, ab Areopagitis condemnatus est. Indeque Ἀρετοῦ πάγο; quasi Martis vicus dictus est. Conf. Pausaniam in Atticis, et Suidam in verbo Ἀρετοῦ πάγο;.

93 Contra curiosas quæstiones de rebus captum humanum superantibus. Confer ep. 100, infr., et ep. 273 eod. lib. II, et ep. 37 lib. III. Similes sententiæ sunt apud Siracidem.

94 Rationem reddit, cur non amplius scribat ad hominem deploratum, et incorrigibilis pravitatis.

95 De iis qui lenitate vel meliores vel deteriores fiant. Exhortatio ad auidaciam interrogandi de rebus sacris.

96 De capta Babylone, quo pacto sacris Litteris conveniat cum historicis profanis, Herodoto, etc.

97 Ex confessis, non ex controversis, ad causurum decisionem procedendum.

98 Exhortatio ad virtutem.

99 De dicto Evangelii Joannis, qui librum obsignat: disputatio adversus criminationes cujusdam Judæi; liber apostoli Petri de suis actis allegatur.

100 Dehortatio a curiositate inutilium quæstionum: et philosophiæ vanæ insectatione.

101 De felicitate eorum, qui bene imperanti parent, et contra de miseris eorum, quibus injustus contigit magistratus.

102 Amor hominum ab amore Dei temperandus.

103 Quare Christus nobis suo adventu facilem effecerit victoriæ rationem.

104 In victoria cavendum est arrogantiae et socordiae malum.

105 Modesta sit, non arrogans victoria. Confer epist. 347 et 370, lib. III, necnon Ant. Guevaræ Orationem ad Carolum V, devicto Franc. R.

106 Cum labore et precibus incumbendum studio sacrarum Litterarum.

107 Ratio sensibus velut regina præsit et imperet.

108 Objurgatio hominis impudentissimi omnibusque sceleribus cooperiti.

109 Solutio quæstionis physiciæ de efficacia vini in moribus hominum detegendis. Confer. ep. 293, l. III.

110 In eos qui suis ipsorum peccatis præteritis in aliena curiose inquirunt, in illis talpæ, in istis Lyncei,

Errorum alienorum exagitator acerbus,

In culpa veniam dat sibi quisque sua.

111 De semine verbi divini dissimilibus agris cordium excepto.

112 Admonitio de officio antistitis Ecclesiæ, qui id esse debet, quod est sol mundo, oculus corpori.

113 Admonitio de cavenda avaritia et rapacitate alienorum bonorum et imitandis iis, qui suis rebus honesto labore partis sunt contenti.

114 In hominem improbum bene meritos et laudatos odio et conviciis prosequentem.

115 Contra Judæos, circumcisionem etiam in Novo Testamento retinere volentes. Et quomodo circumcisio fuerit σφραγίς sive sigillum.

116 De virtute potius quam felicitate honoranda deque festorum dierum usu et abusu.

117 De omnipotentia Dei. Quod Deus non potest mala, non est idoneum argumentum contra ejus omnipotentiam. Peccata sunt infirmitates.

118 Increpatio improbi hominis, qui per dissimulationem prudentem se corrigi non passus, etiam deterior evasit.

119 De differentia animantium, quod sit certum divinæ providentiæ argumentum. Confer Theodoretum De Providentia.

120 Oppressis ac circumventis aperiendæ, claudendarumque aures.

121 Duo cum faciunt idem. Laicus et sacerdos, non est idem. Graviora enim sunt sacerdotum peccata quam laicorum.

122 Patienter ferenda est prælatorum Ecclesiæ impietas, Deoque ut iusto atque incorrupto judici præmittenda.

123 Non peccandum spe veniæ.

124 Admonitio ad malos Ecclesiæ antistites, ut ad frugem redeant, et bene præsent.

125 Episcopatus munus, ut gravissimum ac difficilissimum, sugiendum potius quam expetendum est.

126 Admonitio de vitandis scandalis.

127 Deplorat Ecclesiæ Pelusiensis deprecationem a Martiniano factam, quem petit adigi ad rationes reddendas restituendaque ablata, et excommunicari.

128 Adulatores non minus quam plani atque imposteriores cavendi sunt.

129 Judas libertatis arbitrii sui usus sprexit omnes Christi ad virtutem exhortationes. Nemo invitus per vim salvatur.

130 Exhortatio ad misericordiam, a quo omne bonorum genus proficiscitur.

131 Virtutem sequere, vitium fugere.

132 De petulantia improborum moderate patienterque ferenda respectu passionis Christi. Confer epist. 179, lib. IV.

133 Redditur ratio de lege talionis in Vet. Testamento sancita et solvitur ἐναρτιογράμματα inter dictum legis et Evangelii de vindicta. Confer ep. 133, lib. II. Comparatio majoris et minoris inter illa locum habet quæ ejusdem sunt classis. Melior est virginitas matrimonio. Confer. ep. 351, lib. III.

134 Spes inconcessas et inania vota relinque.

135 Homo sæpe non solum similis est bestiæ, verum etiam quavis fera bellua deterior evadit.

136 De magistratu recte administrando.

137 Cum sit Providentia, qui fiat, quod sæpe bonis male, et malis bene sit. Confer Senecam De Providentia c. 1 et 2; Augustin. De civit. Dei lib. XX, cap. 1; Salvian. lib. I De Provid.

138 Expositio dicti Paulini I Cor. IX, 20: « Et tunc Evangelium eundem habet auctorem. »

139 Quærela de interitu charitatis et abundantia iniquitatis.

140 Increpatio ejus qui alterum criminatur ac tradit ob scelera, quibus isdem ipsemet est obnoxius. Confer ep. 390 et 437, lib. I.

141 Quantum sit periculum, aliter vivere quam doceas, et cum a sermone vita discrepat.

142 De Deo uno in essentia, et trino in personis.

143 De mysterio sacrosanctæ Trinitatis ne quidem Vet. Testamento et Philoni Judæo plane incognito. Confer Ludovicum Granatensem.

144 Expositio dicti Christi Matth. XIII: « Afri centum, alius sexaginta, alius triginta, » etc.

145 Peccata non debemus inficiari, sed pœnitentia curare.

146 Contra opum sitim, sive περί ἀρετῆς, καὶ τοῦ μὴ εἶναι ἐργῶν χρημάτων. Expositio elegans sententiæ Demosthenicæ, quod omnino opus sint opes, ut sine quibus nihil quod opus sit fieri possit. Confer. ep. 149, inf. h. lib. II, et ep. 217 et 412, lib. III.

147 Antithesis bonorum et improborum virorum, atque ad illorum imitationem exhortatio. Confer. ep. 240. Vid. inf. lib. II.

148 Bonis studendum moribus, ut qui sint quorvis jurejurando efficaciores ad faciendam fidem, et amorem conciliandum.

149 Gaudet epistolam suam priorem fuisse gratam. Intelligit illam bene longam sup. n. 146, h. lib. II.

150 Expositio dicti Christi de ostentatione pharisaica.

151 Consolatio in morte fratris, cujus virtutes omni laude majores prædicantur. Confer. ep. 156, inf. h. lib.

152 De vulneribus animi recte curandis.

153 Hominum perditorum ad vitæ emendationem rocatio. Confer ep. 247, lib. III.

154 Laus et virtus perspicuitatis.

155 Laus Timothei. Confer ep. 151, h. lib. III.

156 Contra eos, qui in ædibus ornandis occupantur, totique sunt; animæ suæ cura neglecta.

157 Cum nihil non eorum, quæ prædixerat Christus, eventum haberit, non est etiam de extremo judicio dubitandum, quin certo id futurum sit præsertim cum hoc etiam rationi et multorum hominum extra Ecclesiæ opinionibus consentaneum sit, a quibus illa erant remotiora quæ evenerunt. Confer ep. ult. lib. II.

158 Admonitio de lingua refrenandâ, quam negat regi fato. Tempus rotæ simile, et annus coronæ. Conf. ep. 1 lib. iv, ubi hoc latius explicatur.

159 Collaudatio hominis ad recta studia conversi.

160 Contra eos qui Dei lenitate et clementia abutuntur, ut inde non meliores, sed seipsis deteriores fiant.

161 Athletas Christiani debent imitari in certaminibus rite aduendis. Confer Augustin. De agone Christi cap. 6.

162 Etiam de malis sacerdotibus non est male loquendum.

163 Admonitio de adversario in reprehensione, quamvis promerita, moderate tractando.

164 Hominum socordia fit ut diabolus, quamvis victus atque prostratus a Christo, tamen multos mortales vincat, secumque in exitum pertrahat. Confer epistolam 228 lib. iii, et Augustin. De temp. serm. 157.

165 De vitæ humanæ vanitate et miseriis.

166 Cur Christus reprehenderit mulieres, quæ ipsum commiseratione prosequantur cum ad crucem proficisceretur. Confer epist. 285 h. lib. ii.

167 Quales sermones, tales mores.

168 Paupertatem non esse probrosam. Confer Joan. Stobæum...

169 Coronarum mundanarum et cælestium longe dispar est ratio.

170 Cohortatio ad perseverantiam in bono.

171 Increpatio flagitiosorum hominum, et ad meliorem frugem revocatio.

172 Calix in sacris Litteris sæpe significat pœnam cuique delicto attemperatam. Confer ep. 6 lib. i.

173 Christus quare steterit cum esset Lazarum in vitam revocaturus, quem tamen non desleverat mortuum.

174 Qui fiat quod, cum omnes probent virtutem, et improbent vitium, etiam improbi, tamen huic plures sint dediti.

175 Exempla et similitudines quatenus sint intelligendæ, vel repudiandæ. Confer epist. 107 et 267 lib. iii.

176 Musicæ vis atque efficacia in animis hominum.

177 Expositio loci Danielis proph. cap. iv.

178 Confirmatio Pii episcopi in suo instituto improbos corrigendi.

179 De calamitatibus, quæ sæpenumero etiam bonis viris accedunt, quod non debeant accipi pro argumentis scelerum, sed pro exploratione virtutis. Confer lib. i ep. 335, et 205 lib. iii.

180 Sit vita sermonis comes boni proba.

181 Objurgatio ejus, qui monitorum immemor in amicis injurius fuerat.

182 Elicit confessionem diffamati de flagitiis.

183 De virtute loqui facile est; ut vivere recte, hoc opus, hic labor est.

184 Haudquaquam est homini virtus mercede colenda. Mercedis sola est nam satis ipsa sibi.

185 Objurgatio improbi sacerdotis.

186 Deus, quamvis incomprehensibilis sit, tamen in mente casta et pura sedem habere gaudet.

187 Remedium vulneris ab auxilio divino petendum est.

188 Quantum inter leges divinas et humanas intersit.

189 Remedium contra iram.

190 Castigatio animi elati in rebus secundis.

191 Contra superbiam.

192 De mysterio Incarnationis Filii Dei.

193 Turpitudinis suspicio, judicatio et deprehensio qualis sit.

194 Ingratissimi sunt omnium mortalium, qui criminantur eos quibus gratiam habere conveniebat.

195 Neque omnia neque nulla Veteris Testamenti dicta de Christo accipere oportet. Confer ep. 539 lib. iii et lib. iv.

196 Testamentum in sacris Litteris significat

factum sive promissionem, et quare, sive de differentia inter συνθήκας et διαθήκας.

197 De judiciorum perversitate et socordia.

198 Regnum Christi simile grano sinapis.

199 Comminatio pœnarum, quæ improbo episcopo impendeant, indignos ad sacrum ministerium promoventi.

200 Impius sacerdos non tam sacerdotio suo quam sibi ipsi nocet. Nec propter vitia personarum ipse ordo seu munus in crimine vocari debet. Sacerdotium magis est λειτουργία quam ἀξία, magis onus quam honos.

201 Virtus est instar fundamenti; logica ornamentum philosophia seu rerum contemplatio coronidis loco et fastigii accedit. Sola autem pietas proprie est sapientia vera.

202 Venia est peccatorum; laus et gloria recte factis debetur.

203 Increpatio hominis improbi, comminatione divini iudicii, quod Plato quoque agnovit.

204 Cur jucunda libentius quam idonea audiantur.

205 Objurgatio improbi ac perditii sacerdotis, qui nullam suæ dignitatis rationem habet.

206 Rerum pulcherrimarum laudatio.

207 Justis iudex quis sit.

208 Contra sacerdotes qui aliter vivunt quam docent, quantæ illos pœnæ maneant.

209 Quantum a vitiosis sacerdotibus mali importetur in vitam humanam.

210 Modeste recusat nimias laudes, quæ oneri esse consueverunt laudatis.

211 Divina mysteria cum indignis non sunt communicanda.

212 De tempore resurrectionis Christi triduo. Confer ep. 114 lib. i.

213 Falsæ atque inanæ sapientiæ ethnicorum cum vera ac simplici Christianorum comparatio.

214 Eleemosyna quomodo danda.

215 Gravius peccat, qui persuasionibus inducit puellam ut in stuprum consentiat, quam qui vi eam compresserit.

216 Deum politici ordinis in genere humano auctorem esse, tametsi nonnunquam malos magistratus non tam ordinet quam permittat.

217 Admonitio de vitandâ injustitia metu pœnæ divinitus insigendæ.

218 Omnia boni divinæ gratiæ ascribenda sunt.

219 Admonitio de non ulciscendis injuriis, etiamsi facultas adsit vindicandi. Confer epist. 11 lib. i, et ep. 7 lib. iii.

220 Ex laudibus, quæ viris bonis ascribuntur, triplex fere utilitas oritur.

221 De improbitate Eusebii per antiphrasin sic appellati, quod non perpetuo impune ei sit futura.

222 Dei lenitas ad penitentiam et vitæ emendationem invitat.

223 Exaggeratio suppliciorum in extremo iudicio irrogandorum a multitudine spectatorum et conscriptorum.

224 De invidia viribus prudenter toleranda.

225 Deo omnis recte factorum laus transcribenda est, nec propriis viribus confidendum.

226 Ab improbis vituperari et infestari certum est probitatis argumentum.

227 Virtutem honorari lætantur probi.

228 Contra divinationem, quæ magno apud ethnicos in pretio erat, cum tamen esset plena nugarum. Testimonium ab hoste plurimum habet auctoritatis.

229 Veritatis desertor malum facit exitum.

230 Increpatio hominum Epicureorum.

231 Collaudatio hominis virtute præditi.

232 De vera fictaque modestia.

233 Avaritiæ descriptio, tanquam insatiabilis et crudelissimi cujusdam monstri, vel hydræ, vel Briarei, vel Scyllæ.

234 Contra eos, qui sacerdotium in tyrannidem convertunt.

- 235 In doctore Ecclesiae conjunctim requiruntur, et vitæ sanctimonia, et doctrine eruditæ jucunditæque copia.
- 236 De Josephi castitate et periculis, quæ in illa conservanda subit.
- 237 De libertate orationis doctore Ecclesiae conveniente.
- 238 Pars sanitatis est nosse ægritudinem. Morbum at suum qui ignorat, haud sanabitur.
- 239 De ira, qualis esse debeat, et ubi locum et quam utilitatem habeat. Expositio loci ex psalm. 17, 5. Confer ep. 189, supr. et ep. 208 lib. III.
- 240 Præclara virtutis et voluptatis vitiorum comparatio, qua adversus falsam vulgi persuasionem demonstratur, in vitiis plus molestiarum inesse, quam in ipso virtutis cultu. Confer epist. 67 et 147, h. lib. II.
- 241 Christianorum propria virtus ex diversis componitur ac temperatur.
- 242 Bellum cum vitiis ita suscipiendum ac gerendum est, ut nostræ curæ diligentique auxilii divini fiducia adjungatur. Confer ep. 2 h. lib. II.
- 243 Evangelica lex non modo manum, sed animum quoque cohibet, providens magis ne vitia nascantur, quam ut admissa puniantur.
- 244 De Zosimi stupore improbitatis plane incurabili.
- 245 Recusat laudare virum omni laude majorem.
- 246 Reprehensio improbi episcopi, qui Ecclesiae securus in templis extruendis totus est, cum tamen Christus non parietum sed animarum causa in mundum, venerit, hoc est non templorum sed Ecclesiae, qui est cætus sanctorum, ex fide recta et optima vivendi ratione collectus.
- 247 Orare in magnis et voluisse sat est.
- 248 Reconciliatio amicorum dissidentium.
- 249 Deo per omnia obtemperandum.
- 250 Præstantis viri germanum dici discipulum quam cognatum esse, major laus est.
- 251 Apostoli quibus artibus instructi vicerint mundum; nempe sermone fide digno et auctoritatis pleno; deinde vita ac moribus sermonis consentaneis.
- 252 Increpatio perditorum hominum. Confer ep. 266 lib. III, quæ est plenior.
- 253 Improbis divina mysteria non sunt revelanda; sed ipsi potius ad meliorem frugem revocandi.
- 254 Contra depravatores sacrarum Litterarum, qui eas cogunt loqui quod ipsis placuit. Confer Hilarium... et Isid. ep. 63 h. lib. II, et ep. 125 et 292 lib. III.
- 255 Contra sophistas.
- 256 Objurgatio hominis ignavi et otiosi adhibita auctoritate Platonis, qui virtutem sudore parandam esse scripserit.
- 257 Contra avaritiam et injustitiam.
- 258 Contra eum qui potius ab erronea vulgi opinione pendet quam veritatem spectet.
- 259 Christiana religio etiam improbis jubet benefacere, non tantum injurias ab ipsis illatas æquo animo ferre.
- 260 Boni sacerdotis sive episcopi cum bono rege collatio, quo pacto uterque cum diversis subditis diversimode agat.
- 261 Improbi hominis ad meliorem mentem revocatio, mentione pænarum vel in hoc vel in altero sæculo suscinendarum.
- 262 Collaudatio hominum de victoria rebus honestis inter se certantium.
- 263 De castitate Josephi, qui nihil præter peccatum grave ducebat. Confer ep. 236 h. lib. II, et Tertull. De spectaculis, cap. 26.
- 264 Sacerdotium nemo expetat, nisi prius bene paruerit ecclesiasticarum sanctionum imperiis: sicut nemo tribuni militum aut imperatoris munus ambire debet, qui non ante boni militis laudem obtinuerit.
- 265 Contra avaritiam.
- 266 Deus ad civitatem omni studio contententes adjuvat ac provehit
- 267 Scilicet in vitiis vincendis summa voluptas. Confer ep. 147, et 240, 250 sup. h. lib. II.
- 268 Qui vincit eum a quo alii omnes sunt superati, is omnes scilicet vincit.
- Si te vincentem devicero te quoque vincam.
- 269 Pauperis non misereberis in judicio. Confer ep. 251 et 277. h. l. et ep. 250 lib. III.
- 270 Nequando ὑπόκριται, in sacris Litteris idem significare solet quod fortasse, vel si forte; et spem, non ablationem, pœnitentiæ denotat. Æquipolet igitur his: τῆς οἰδῆς εἰ. Quis scit num. Item τῶς. Vid. Daniel IV, et Jonæ III.
- 271 Quid sibi velit præceptum, « Non misereberis pauperis in judicio. »
- 272 De quæstione discipulorum et responsione Christi: An cæcus natus, an ejus parentes peccarunt. Joan. IX.
- 273 Epistola Socratica a curiositate quæstionum ad curam bonorum morum vitæque probitatem homines revocans. Confer epist. 93 et 100 h. lib. II.
- 274 Contra eos qui patriarcharum sanctorum polygamiam suis obtundunt libidinibus.
- 275 Orationis et operis pulcherrima est conjunctio. Sed si alterutra harum rerum candendum sit, præstat illius quam hujus defectu laborare. Confer ep. 293 h. lib. II, et ep. 40, 120, 362 lib. III, et Augustin. serm. 3 de verbis Domini.
- 276 Improbos sua pœna manet.
- 277 Pauperis commiseratio in judicio prohibita; ergo multo magis divitis litigantis.
- 278 De libidinoso seminarum aspectu vitando. Confer ep. 89 lib. I et ep. 11; item ep. 65 lib. III.
- 279 Divinum judicium nemo eludere, nemo effugere potest aut fallere; quod etiam apud Platonem agnovit Socrates, cujus dictum quoddam hic refertur, et cum Paulino confertur.
- 280 Tentationes quo pacto ferendæ et cum Deo superandæ sint.
- 281 Commendatio orationis Dominicæ, et quartæ petitionis sensus spiritualis.
- 282 Improborum maledicta et calumniæ bene concitiis parvi faciendæ sunt.
- 283 Dum furor in cursu est, currenti cede furori.
- 284 Contra eos qui se aspectu crebro mulierum nihil lædi jactant.
- 285 Responso ad quæstionem: Quare Christus objurgavit mulieres, quæ luctu ac lacrymis ipsum in via ad crucis supplicium prosequabantur. Confer ep. 166 h. lib. III.....
- 286 Exhortatio ad virtutem, omnibus rebus pretiosissimis præstantiorem et durabilem, cum cætera omnia caduca et mortalia quæcunque a mortalibus magni sunt.
- 287 Ubi non est peccatum (ut in Christo non fuit), ibi neque mors quidquam juris habet.
- 288 Legis et Evangelii differentia.
- 289 Consilii unaquæque res non eventis metienda est. Confer epist. 335 lib. I, et ep. 179 hoc lib. II, et epist. 305 lib. III.
- 290 De officio sacerdotum. Confer August. ep. 180 ad Honoratum, et Vita Aug. cap. 30.
- 291 Vera nobilitas, a bonis moribus et virtute orta, emptitiæ nobilitati virtute vacuæ longe anteferrî meretur.
- 292 Quibuscunque sis natalibus ortus, arrogantiam modestiæ capistro reprime, ne tanti morbi vestigium in te appareat.
- 293 Non verbis sed factis philosophandum. Confer ep. 182 et 183, et 275 h. lib.
- 294 Nihil fortuito nobis accidit, et Deus pœnas peccatorum in bonum convertit electis. Confer ep. 332 lib. III.
- 295 Hominum flagitiosissimorum objurgatio.
- 296 De insolentia ac petulantia hominis elati patienter ferenda.

297 *Increpatio hominis super illatis contumeliis ex intervallo indignantis, quos tamen dum inferrentur, patienter tulit: et exhortatio ad perseverantiam in patienter ferendis improborum contumeliis.*

298 *Hominiis flagitiis objurgatio, et ad virtutem colendam revocatio.*

299 *Quælis de Deo doctrina et fides necessaria sit, et in sacris Litteris ubique inculcetur.*

300 *Et omnis alia ars et in primis virtus crebris exercitiis tum paratur, tum servatur, socordia vero negligentiaque amittitur. Confer. ep. 96 lib. III.*

ARGUMENTA LIBRI TERTII.

EPIST. 1 *Admonitio hominis profigati ac perditii, ut vel hominum causa si non Dei respectu, ad frugem redeat,*

2 *Extremi iudicii meditatio a flagitiis unumquemque absterere debet.*

3 *Etiam eum qui non aperte sit adversarius, pro amico habendum.*

4 *Stellæ apud Danielelem et alibi in sacris Litteris quid significent.*

5 *Ecclesia adversus omnes hostes manet invicta.*

6 *Divina auctoritas omnibus probabilitatibus superior est.*

7 *Injuriam quomodo sunt ferendam. Confer ep. 41 lib. I.*

8 *Mærore affecti non nihil levantur, si querelis apud amicos suas calamitates, quibus anguntur, egerant; ideoque patienter audiendi sunt.*

9 *In iudice quid requiratur. Conf. ep. 175 h. lib. III.*

10 *Urim et thumim, sive ὄφθαλμοὶ καὶ ἀλφειὴ in ornatu summi sacerdotis quid denotent.*

11 *De mulierum fugiendo aspectu. Conf. ep. 278 lib. II.*

12 *An etiam mulier peccet libidinoso viri aspectu. Viris data præcepta sæpe, et regulariter quidem etiam ad mulieres pertinent.*

13 *De legibus divinis partim communibus utriusque sexui, partim propriis alterutri.*

14 *Περὶ ὀνειρωγμῶν θαρσαῖας ἀπολογία.*

15 *Peccatum ex dignitate peccantis augetur secundum illud poetæ:*

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major qui peccat habetur.

Conf. ep. 124 lib. I.

16 *Pietatis mensuram continent animus et vires offerentis.*

17 *In eos qui sacerdotia pecuniis vel emunt vel vendunt.*

18 *In deitate nihil prius aut posterius est. Confer ep. 63 h. lib. et Symbolum Athanasii.*

19 *Judæi ex ipsorummet scriptoribus, Philone et Josepho, refutandi. Id quod præclare præstitit Joan. Chrysostomus in libris Contra Judæos. Confer epist. Iudori lib. IV.*

20 *Sacerdotii summa dignitas. Confer Ignatium ep. ....*

21 *Major seges sunt gloriæ pericula.*

22 *Anima jam diu salva est, quando præsidio divino munita fuerit.*

23 *Contra corruptorem ac sollicitatorem animi.*

24 *Avaritia in herba extinguenda est, et radicitus extirpanda hæc malorum radix.*

25 *Omnia ad Ecclesiæ ædificationem dirigenda sunt potius quam ad nostram gloriam.*

26 *Providentia asseritur: fatum refellitur. Conf. lib. II epist. 137.*

27 *De sacrosancta et individua Trinitate. Nota hic regulam catholicam contra varios hæreticos et Judæos. Confer ep. 112 infra h. lib.*

28 *Ex certis iudicium ferendum de incertis. Nota opt. regulam iudicii, et conf. ep. 97 lib. II.*

29 *Simile simili gaudet, et*

Noscitur ex socio qui non cognoscitur ex se.

30 *Vere gloriosa victoria est, virtute præstantissimos vincere.*

31 *Quod Filius Dei non sit crentura contra Arianos. Confer ep. 58 h. lib., et Augustini ep. 174. Nota hic ad quem iudicem controversiarum sit consurgendum.*

32 *Admonitio saluberrima de deponendo cavendoque fastu, respectu et consideratione fragilitatis humanæ et potentiæ divinæ.*

33 *Peccati gravitas plumbea apud Zachariam in visione prophetica ostensa, c. v. 7.*

34 *Ambitio vitanda est, et Dei potius quam nostræ gloriæ studendum est.*

35 *De Chæremonis, Zosimi et Maronis improbitate propemodum deplorata.*

36 *Ipsa quidem est virtus sibi met pulcherrima*

[merces: Magnum autem improbitas supplicium ipsa sibi.]

37 *Socratica insectatio philosophorum, qui, neglectis dogmatibus, quæ ad mores bonos faciunt; tota vita occupantur in iis obscuritatibus naturæ, quæ nec ullum exitum et usum exiguum habent. Confer epist. 95 et 100, et Philonem.*

38 *De luctu in publicis privatisque calamitatibus.*

39 *Homines impuri et improbi de rebus divinis disserere non debent. Confer ep. 49, infra, h. lib. III et lib. IV.*

40 *Integritas morum antequam eloquentiam. Confer ep. 275 et 293 lib. II, et ep. 120, infra h. lib.*

41 *Eloquentiæ conjungenda est suavitas, comitas ac facilitas morum.*

42 *Eloquentia vera quænam sit, videlicet quæ animi sensa perspicuis verbis effert; non quæ sublimibus, et grande sophos spirantibus, verbis etiam res per se dilucidas obscurat.*

43 *Invidiæ malum ne beneficiis quidem mitescit.*

44 *Mitigatio ac refrenatio iræ et indignationis adversus improbos atque ingratos conceptæ.*

45 *Amici veri ac sinceri imago.*

46 *Cum muliere menstru fluxu laborante non congregiendum. Confer ep. lib. II, et ep. 411 h. lib., et lib. IV ep. 117 et 141.*

47 *Fugienda est improborum consuetudo, ne aut nos ipsis odio simus, aut ipsi nobis scandalò. Confer ep. 29 h. lib.*

48 *De servanda modestia et humilitate, cavendaque superbia et fastu.*

49 *Homo vitiosus de virtute ne disputet, quia μῦρον δοχεῖον σαπρὸν οὐ πιστευέται. Confer ep. 29 h. lib.*

50 *Adversus insolentiam et animi elationem προφυλακτικόν. Mortis meditatio antidotum est superbiæ.*

51 *Duplex interpretatio loci ex psalm. cxxxi. (Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?)*

52 *Admonitio de cavenda superbia respectu mutabilitatis rerum humanarum.*

53 *Evangelica dogmata legalibus præceptis multo perfectiora sunt. Expositio dicti Paulini. Eph. II, 15.*

54 *Admonitio de resipiscentia vel senectutis intuitu præstanda.*

55 *Admonitio de errore corrigendo, et veritate amplectenda.*

56 *De supplice, a quo læsi sumus, in gratiam recipiendo.*

57 *De orationis brevitate aut prolixitate, quomodo utraque æstimanda sit.*

58 *De arcana et ineffabili generatione Filii Dei τοῦ λόγου. Confer epist. 31 h. lib., et inf. ep. 355, quæ huic gemina et paulo plenior est; et Augustin. sermon. 190 De temp; item Gregor. Nazianz. τῶν ἀπορρήτων λόγων. B.*

59 *Objurgatio hominis adversus benefactores suos scelerate ingrati.*

60 *Opportunitatem cuiusque rei non oportet negligere, ἀλλ' ἀγοράζεισθαι τὸν καιρὸν. Confer ep. 170, inf. h. lib.*

61 Objurgatio hominum perditorum et prostigatorum.

62 Admonitio ad hominem qui post laudationem sui degeneravit, ut ad virtutem, a qua descivit, redeat. Confer sup. ep. 202 lib. 1, et ep. 4 lib. 11. Sic Chrysostomus : *κενοδοξίας τροφή τιμὰ καὶ ἐπαίνοι.* Nec de nihilo dixit vetus quidam Pater : *Θι ἐκατινοῦντες με, μαστρυοῦσι με.*

63 Contra hæreticos, qui Filium Dei Patre posteriorem esse contendunt. Divinitatis propria est æternitas. Confer ep. 18 et 149 h. lib. 11.

64 Patienter ferendum, si adversus lenitatem nostram armentur atque insurgant improbi, quibus bene cupientes bonum dedimus consilium.

65 Veritas omnibus rebus antiquior esse debet, quæ ornamento est omnibus artibus et disciplinis.

66 De non aspicienda muliere ad incendium libidinis : idque non solum ob interdictum sacrarum Litterarum, sed etiam propter exempla ethnicorum. Confer ep. 62 lib. 11...

67 Objurgatio et revocatio ad pœnitentiam, hominis in malitia obstinati atque obdurati.

68 Contra eos quibus pontificium sive sacerdotium est materia superbiæ.

69 Admonitio de studio humilitatis et fuga superbiæ.

70 Querelæ de homine deploratæ atque incorrigibilis malitiæ.

71 Deus non solum est misericors, sed et justus ac severus vindex. Quapropter serio respiscendum est.

72 Verum imperium est, quo parentes sive subditi gaudent, non quo premuntur inuiti.

73 Objurgatio ejus qui in vita flagitiosa tamen gaudet sibi salutem polliceri a sola fide, quæ quidem minime vera est fides, sed inanis persuasio. Confer lib. 14. . .

74 Justi imperii et tyrannidis differentia.

75 Expositio dicti Paulini Rom. xii : De hostia, quam unusquisque Christianus Deo immolare debeat ; et quatenus quilibet Christianus sit sacerdos, nempe ut corpus suum domet imperans vitium, et castitatis templum id efficiat.

76 De divortio et adulterio, et hujus cum aliis vitiis conjugum comparatio.

77 Qua ratione corpora nostra post resurrectionem spiritualia sint futura, teste Paulo I Corinth. xv. Confer Augustin. De Agon. Christ. cap. 52.

78 Expositio dicti Jobi, cap. xxix, 25 : « Rex eram inter monoxonos. »

79 Veritati potius quam gloriæ studere debet vir doctus.

80 Objurgatio hominis perditæ, et ad respiscendum cohortatio argumentis senectutis, quam brevi sit mors secutura. Confer ep. 54 h. lib.

81 De affectibus qua vitiosis qua laudabilibus : *πάθη* etiam in bonam partem usurpari, probatur auctoritate Demosthenis Josephi et Philonis.

82 Timothei laus, et Eusebii vituperium.

83 Animi pulchritudinem per calamitates immutari non oportet.

84 Interdictum vestis lineæ et lanæ. Deuter. xxi, 11, etc. ; quid sibi voluerit, nempe cultus simplicitati studendum rejectum omni superfluitate.

85 Κατὰ τῶν σιτοκαπῆλων. Adversus Dardaniorum inexplibilem avaritiam.

86 Admonitio de librorum serie conservanda.

87 Veræ et stabilis amicitia fundamentum. Amoris animorum et corporum insigne et ingens discrimen.

88 Contra eos qui, sub pretextu curæ pauperum, suum gerunt negotium, et privatis student utilitatibus. Confer ep. 11 h. lib.

89 De supputatione lxx hebdomadum Danielis, cap. ix.

90 Revocatio hominis perditæ ad respiscendum. Confer ep. 400 h. lib.

91 Laus Timothei episcopi.

92 Aliter philosophi, aliter grammatici appellant homonyma.

93 Boni quod in Deo, et quod in hominibus, discrimen. Confer ep. 117 h. lib.

94 Locus Deuteronom. xviii, de Jesu Christo interpretatus contra perfidiam Judaicam, qui de Jesu Nave seu Josua eum exponere conabantur. Confer Eulogium avd Titium in Biblioth. pag. 466 edit. August. et Origenem Homil. 1, in Jeremiam.

95 Imago et similitudo Dei in homine qua in re consistit ; deque imperio in omnes terrenas homini divinitus concessio.

96 Dicendi facultas, et cæteræ artes, maxime aliter atque augetur exercitiis. Confer ep. ult. lib. 11, ubi de virtute, et ep. lib. 14, ubi de memoria.

97 Admonitio de emendanda vita.

98 Collaudatio et cohortatio ad strenuè pergendum in bono proposito et via virtutis. Confer epist. 114 h. lib.

99 Cum mala sint vicina bonis, errore sub illo Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.

100 Miseri sunt non qui injuriæ patiuntur, sed qui faciunt, aut qui injuriam non ferunt eleganter, scite ac patienter. Confer ep. 225 et 390 h. l.

101 Contra metum paupertatis, in qua nullum est probrum.

102 Ob fortunam nemo laudari meretur, sed ob virtutem. Illa enim in arbitrio hominis non est, sicut ista, quamvis dicitur. « Sapiens sibi fortunam fugit moribus »

103 De improborum inter sese adversus bonos viros conspiratione, quamvis aliis in rebus summe sint discordes.

104 Non quævis hominum digna est victoria laude : Civili bello non res funestior ulla est.

105 Objurgatio hominis ingrati et feris bestiis deterioris.

106 De verbo Dei scripto et non scripto, ejusque studio aut neglectu.

107 Homo etiam dicitur a Christo semen in expositione parabolæ evangelicæ. Notetur hic insignis regula de parabolarum explicatione et accommodatione. Confer ep. 175 lib. 11, et ep. 267 h. lib.

108 De homicidæ involuntarii exsilio temporali atque expiatione.

109 Summi sacerdotis mors et per eam contingens exsilibus restitutio typus fuit Christi veri redemptoris et liberatoris a peccatis.

110 Quid sit Sabbatum deuteroproton Matth. xxviii, quid Sabbatum sabbatorum.

111 Contra sacrilegos pauperum spoliatores. Confer ep. 88 et 277 h. lib.

112 Defensio sanctæ Trinitatis adversus gentiles, Judæos, et Arianos. Confer ep. 27 h. lib.

113 Increpatio hominis garruli ac maledici.

114 Collaudatio boni viri et episc. Confer ep. 98 h. l.

115 Cur Josephus unum ex omnibus fratribus Simeonem pro obside retinuerit.

116 De periculis, quæ et quatenus sint laudanda.

117 Præ divina bonitate humana omnis bonitas malitia est existimanda. Confer ep. 93 h. l.

118 Orationis, virtutis, et pietatis inter se comparatio.

119 Expositio dicti Christi Joan. x, 8 : « Omnes qui venerunt ante me fures sunt et latrones. »

120 Oratiois et operis pulcherrima *εὐνοία* ; sive biga est. Confer ep. 275 lib. 11, et ep. 123 infra h. lib.

121 De laudabili mediocritate in admonitionibus et objurgationibus servanda, quæ sit inter contumelias et adulationem interjecta.

122 Cum Christus dixerit, Neminem suæ manui pios erupturum, qui fiat quod tam multi pereant tamen.

123 Præstat simplex ac rudis infantia cum probitate vitæ conjuncta ezimiam facundiam, sed cum qua conjuncta sit flagitiosa atque impura vita.

124 De cavendis turpibus studiis et pravis sodalitiis.

125 De falsa interpretatione sacræ Scripturæ. Confer ep. 254 lib. II, et ep. 63 et 135 h. lib., et Hilarium l. I De Trinit.

126 Diversitas olympicorum certaminum et agonis spiritualis. Confer ep. 169 lib. II.

127 De sacerdotii sublimitate et præstantia non cuius temere capessenda. Confer ep. 52 et 200 lib. I.

128 De pœnis Judæorum ob contemptum et occisum Christum. Confer ep. 17 l. II et l. IV. . . .

129 Uno a Deo mæror fugari omnis potest.

130 Quam varia de Christo absque omni contradictione prædicentur.

131 Exhortatio ad lenitatem benignitatemque in eos a quibus læsi sumus. Virtus est mediocritas. Confer ep. 321 h. I.

132 Modesta recusatio laudum Hermogenis prædicandarum, ut quæ captum et angustias suæ mentis excedant.

133 A vitiosis immunem esse, et imperare turbulentis animi motibus, ea demum vera est libertas, id demum verum est imperium. Cætera vero umbræ et somnium et vana nomina sunt, quæcunque imperia et opes existimantur aut nuncupantur.

134 Increpatio impuri sacerdotis.

135 Refutatio fatalis necessitatis, quam pluribus argumentis refellit. ep. 154 et 191 h. lib.

136 Admonitio de vera interpretandi ratione, ut diligenter attendatur ad rem qua de agitur unoquoque sacræ Scripturæ loco, nec inciviliter atque imperite particula aliqua excerpatur. Aurea plane regula, quæ utinam ubique fuisset ab omnibus observata. Minus fortasse controversiarum haberemus. Confer ep. 125 h. lib. . . .

137 De adulatione et metu vitando, virtuteque colenda.

138 De officio pietatis erga Deum pariter et homines colendo.

139 Contra eos qui putabant Danielelem ejusque tres collegas Chaldeorum disciplina institutos fuisse.

140 Exhortatio ad commiserationem et beneficentiam erga pauperes.

141 Filius Dei cur appellatur Verbum.

142 Bonæ famæ studendum, absque ambitione tamen atque ostentatione.

143 Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,

Fit minor, et spatio carpitur ipsa suo.

144 Virtus est vitium fugere, et sapientia prima Stultitia caruisse.

145 Amicitiam pestis adulatio et inæqualitas.

146 Laus Timothæi seipsum semper superare contendens in studio virtutis.

147 Sursum, anime, specta; terrena ac spernito
[cuncta,

Voce illuc Christus te vocat ipse sua.

148 De tyrannide et impotentia perturbationum animi reprimenda.

149 De sacrosanctæ et individuæ Trinitatis eternitate et æquali dignitate. Confer ep. 143 lib. II, et ep. 27, 31, et 112 h. lib.

150 Cohortatio episcopi, ut officio suo recte fungatur.

151 Describit notas ingenui et contra servilis animi.

152 Investigatio rationis, cur in communi peccato idololatriæ sola sit punita Maria Moysis et Aaronis soror. Num. XII.

153 Querela de improbitate Zosimi et complicitum ejus Pulladii et Maronis.

154 Præclara disputatio, Providentiæ divinæ assertrix, et Fati Fortunæque oppugnatrix. Confer ep. 155 et 191 h. lib.

155 Contra gulam et luxuriam.

156 Diabulus quam varie homines tentet ac seducat, tametsi animorum cogitationes introspicere non possit.

157 Non peccandum spe pœnitentiæ et veniæ, sicut nec vulnus spe sanationis accipiendum. Præstat enim intactam cujusque innocentiam conservare, quam post eam vulneratam remedium quærere: cum semper etiam post sanationem cicatricæ remaneat, et ad sanationem ipsam non sine maximis difficultatibus perveniatur.

158 Non tam ratione quam opere philosophandum, et fides hominibus facienda est. Confer epistolam 189 et 362 h. lib.

159 De zelo Phinees pro gloria Dei stupratorem cum scorto occidentis, Num. XXV, psal. CV.

160 Divina providentia ex malis inextricabilibus liberare potest: id quod Abrahami exemplo satis comprobatur.

161 Explicatio loci Danielis c. V, 5, de manu in pariete scribente.

162 Exhortatio ad modestiam et cautionem in recte actis adhibendam.

163 Sanctitati mentis et castitati corporis pariter studendum, sine quibus dotibus nulla Deo placet oblatio, nulla victima, quantumvis pretiosa. Confer ep. 75 h. lib.

164 Objurgatio hominis asperi et crudelis.

165 De sententia Paulina Gal. I, 8, qua dicit anathema, sive diris defigit eos qui res novas in prædicatione Evangelii moliri præsumperint.

166 Christi eadem cum Patre gloria: eadem ergo et potentia est.

167 Contra avaritiam inexplebilem.

168 Qui facit officium Deus hunc non deseret unquam.

169 Omnibus est virtus anteferenda bonis.

Confer Plautum. . . .

170 Opportunitas in unaquaque re potissimum spectanda est. Confer ep. 60 h. lib.

171 Solus Deus quid mortalibus expediat, novit. Ipsius igitur voluntati preces ac vota nostra accommodare debemus.

172 Omnes res, prout est animus hominis, vel virtutis, vel vitii instrumenta esse possunt. Confer ep. 355 h. lib.

173 Tempus magis quam unda fluxum ac fugax est, vel, si mavis, versum.

Unda magis fluxum fugaxque tempus est.

174 Cohortatio ad εὐγνωστοσύνην ubique retinendam.

175 Causæ pervertentes rectum judicium. De Zosimi extrema et omnimoda improbitate. Confer ep. 9 lib. II, et ep. 274 h. lib. III, et lib. IV.

176 De eo quod Paulus I Corinth. IX, 5, dixit: « Potestatem habemus circumducendi mulierem sororem, » quo pacto intelligendum sit. Mulier etiam virgo dicitur.

177 Qui fiat quod non omnes sanentur, quamvis medicina omnibus in medio proposita.

178 De improbo lectore et diacono ab improbo episcopo electo et constituto.

179 De cultu humilitatis et fuga superbiæ.

180 Dictum Saræ matris Isaac, Genes. XXI, 7, exponitur. Lac veri partus argumentum est.

181 Optima vindictæ ab hostibus et injuria nos afficientibus sumenda ratio est, si primum patientiæ deinde virtuti studeamus. Confer ep. 6 lib. II.

182 Quo modo in apostolis virtus Dei per infirmitatem fuerit perfecta, II Corinth. XII, 9. Confer Photium Biblioth. pag. 851, et homiliam Chrysost. super eum locum.

183 Præstat aliorum frui scriptis et laboribus quam plane otiosum esse.

184 Interrogationis magna vis et efficacia est, quæ loco enuntiationis adhibetur.

185 Artes vitæ utiles esse debent, alioquin artes non erunt, sed ματαιότητες et χαροτήναι. Sic et

Lucianus in definitione artis ponit πρὸς τι τέλος εὐχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ.

186 Et res supra mundum positae animo agitare, et tamen non alta sapere, sed humilibus nos accommodare et possumus et debemus. Confer ep. 276 h. lib., et Augustin. De temp. serm. 175.

187 Differentia inter φρόνημα et φρόνησιν, et ad hanc exhortatio ab illo dehortatio.

188 Ut humilitas animo magno atque excelso, sic superbia a parvo abjectoque oritur.

189 Mores docentis orationi sunt astruendi. Confer ep. 342 et ep. 158 et 317 hujus lib. III.

190 Mores placidi magnum et constantem animum arguunt.

191 Disputatio contra fatalem rerum omnium necessitatem, et geneses. Unde existat tanta judiciorum, varietas atque perversitas. Confer ep. 135 et 154 h., et Nemesium De natura hominis.

192 Revocatio a luxuria et gula ad temperantiam, propositis utriusque fructibus ac praemiis.

193 De vitiosis Ecclesiae membris aut corrigendis, aut praecidendis, ne pars sincera trahatur.

194 Regni et tyrannidis discrimen. Confer epist.

195 Paedobaptismi vis et efficacia, non tantum in abolendo peccato originis, sed etiam in conferenda multiplici gratia.

196 Dei lenitate non abutendum. Confer ep. 290 l. I, et 222 lib. II.

197 De viro bono, cujus ad virtutem impetus ab improbis retardatur.

198 Dicit Isaiæ cap. I, 18, nova expositio.

199 De continentia servanda. Confer ep. 89 l. I, et ep. 278 l. II, et ep. 65 h. l. III.

200 De moderando dolore super aliorum improbitate.

201 Cur non omnes improbi hic poenas dent scelerum, neque omnes boni affligantur. Similia his passim occurrunt apud Chrysostomum. Et in lib. Salviani de gubernat. Dei. Confer etiam ep. 205 h. lib.

202 Quid sit apud Isaiam loqui ad cor; nova expositio. Confer ep. 4 l. II, et ep. 258 h. lib.

203 De poena peccatorum in hac vel altera vita sustinendis.

204 Gaudere parce oportet, et sensim quaeri:

Totam quia vitam inisecat dolor et gaudium.

205 Non eventis, sed consiliis res quaeque metienda est. Confer ep. 335 l. I, et ep. 179 lib. II.

206 Regnum Dei an idem sit cum regno caelorum, in medio relinquat auctor. Sup. tamen lib. I ep. 129, id dixit. μοναρχίαν πολίτευαν.

207 Aeternae felicitatis dulcedo facile omnes hujus vitae ærumnas atque molestias abstergit. Confer Cyprianum ep. 6 lib. IV.

208 Remedium adversus iracundiam. Confer ep. 189 et 239 lib. II. Item Gregor. Magn. epist. 51 lib. VIII.

209 Decrescit pietas, quantum ipsa pecunia crescit: Cæcus amor nummi; nam Christi exstinguit amorem.

210 Revocatio a vita libidinosa atque impura. Deploratæ desperatæque sanitatis ægrotis omnia quæ concupiscunt, permitti solent. Confer ep. 258 h. l.

211 Vitia, non homines odiasse oportet.

212 Opum et imperii cupiditas est fons omnium vitiorum et animi perturbationum, quibus in principio resistere consultiis. est.

213 Luxuriant animi rebus plerumque secundis.

214 Dei naturam esse, ex operibus ejus cognoscimus; at non etiam quid sit per vestigare possumus. Confer ep. pen. lib. II et ep. 252 h. lib.

215 Contra eos, qui veritati de industria nebulas offundunt, quod miseres sint iis qui veritatem non assequuntur, ob ingeniū hebetudinem.

216 De muneris sacerdotalis summa difficultate. Et quam pauci sint veri sacerdotes. Confer ep. 104 lib. I, et lib. IV ep. 220.

217 Divitiæ sunt ad legem naturæ composita paupertas. Confer ep. 106 lib. II.

218 Objurgatio hominis voluptuarii.

219 De poenis, quæ tum in familia Davidis, tum in populo grassatæ sunt. Confer ep. 39 l. I, et Eulogium apud Photium in Biblioth. pag. 462. Quæ idcirco diligenter notanda sunt, ne plebs insons atque innoxia punita esse videatur, quod a Dei justitia possit alienum existimari.

220 Miseri a potentibus sublevandi sunt.

221 Increpatio hominum improborum.

222 Exhortatio ad animi moderationem, et expositio, quibus illa rebus contineatur.

223 Collaudatio ejus, qui episcopatum sibi delatum fugerat. Veterum episcoporum cum recentioribus collatio. Confer Bernardum De consideratione ad Eugenium.

224 Objurgatio hominis superbi, cum tamen humili genere natus esset.

225 De injuriarum tolerantia. Confer ep. 100 et 390 h. l. II.

226 Laudare orationem dicentis argumentum est persuasionis.

227 Affectuum mortificatio materia est beata vitæ.

228 Insidiae diaboli variae ac multiplices diligenter cavendæ sunt. Vigilandum est semper; nullæ insidiae sunt bonis; usquequaque sapere oportet. Id erit telum acerrimum. Confer epist. 164 l. II. Et August. serm.

157 De temp. In hac tam periculosa et tentationis plena hujus sæculi nocte quis non timeat? etc. Similia multa vitæ apud Leonem M.

229 Ἐσθλά λέγειν ἀεὶ πάντας καλῶν, αἰσχρά δὲ δειλῶν, καὶ ὧν τούτων ἀξιοί, ὧν λέγομεν.

Non tam quid improbi audire mereantur, quam quid bonos illis dicere conveniat spectandum est. Lingua esse debet veritatis organum.

230 Confessis venia danda peccatorum, non in sectationibus intempestivis insultandum et instandum est.

231 Cur Deus obstinatis peccatoribus implacabiliter irascatur.

232 Homo impurus et impius de Deo rebusque divinis disserere non debet. Confer ep. 214 l. I, et ep. pen. l. II.

233 Ex falsis principis non potest confici vera conclusio.

234 Dirum animi morbum (res mira) haud sentit avarus.

235 Hominis Epicurei ab improbitate revocatio. Animæ immortalitatis comprobatio. Confer ep. 295 h. l. III et l. IV.

236 Exempla quatuor eorum quæ per ἀναδιπλωσιν dicta sunt.

237 Falsa est perfectionis norma, si quis se non ad præceptum legis, sed cum deterioribus comparet.

238 Sacerdos non tam verbis quam factis populum docere debet. Sic Tertullianus initio lib. De patientia: Oportet commendationem et demonstrationem alicujus rei adortos ipsos prius in administratione ejus rei deprehendendi, et constantiam admonendi propriae conversationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubescant.

239 Revocatio ab errore et hæresi.

240 De improborum sacerdotum poenis.

241 Extenuatio sui ipsius.

242 Vere de rebus judicandum est, neque personarum quarumdam vitia in ordinis totius reprehensionem trahenda sunt.

243 Epistola etymologica, γυνή unde dicta: unde item γυνεῖ, unde ἀνὴρ. Aliter tamen de his originatur auctor Etymologici magni, quem vide.

244 Deo agendæ gratiæ tam pro bonis privativis quam pro positivis.

245 De improbo episcopo, qui bono successit, quanta inde secuta sit rerum omnium in deterius conversio. Confer ep. 270 h. lib. III.

246 Pax vera quam sit, nempe quæ cum justitia conjuncta est, non quæ cum vitis. Confer ep.

284 h. lib. III, et IV ep. 36.

247 *Improbi libere reprehendendi sunt, quamvis pro gratiarum actione maledicta regeant reprehensi.* Confer. ep. 153 lib. III.

248 *Præclara oratio, de vitiorum ac virtutum in quolibet fere homine concursu et mistura (nam « sine vitio nemo nascitur; optimus ille est, qui minimis urgetur, » inquit Horatius), in gratiam hominis improbi repetita, ut his hominum de se iudicia reveritus, qui omni virtute vacuum eum censebant, ad meliorem frugem se recipiat.* Confer epist. 410 h. I.

249 *De Judæorum πικρολογία a Daniele, cap. IX, 26, prædicta, deque sacerdotii et regni inter se comparatione.* Confer ep. 257 h. I.

250 *De dicto: « Non misereberis pauperis in iudicio. »* Confer ep. 271 lib. I, et ep. 298 h. lib. III. Item Greg. Max. epist. 51 lib. VIII.

251 *Quatuor causæ, cur homines virtutis et sapientiæ studium, omnibus licet rebus præstantius, tam parvi tamen faciant.* Confer ep. 268 h. lib.

252 *Peccatum mors est animæ.* Confer Greg. Max. ep. 14 lib. V.

253 *Mittit orationem suam contra fatum, et monet ut libere de ea iudicet, famæ præiudicio interim sequestrato.* Confer ep. 191 h. lib.

254 *De continentia oculorum et animi servanda.* Confer epist. 278 lib. II, et ep. 89 lib. I, et ep. 65 et 199 h. lib. III.

255 *Cohortatio ad servandam in rebus secundis constantiam erga amicos.*

256 *De laudibus magnorum virorum, quibus par inveniiri oratio non potest.*

257 *Expositio dicti angeli ad Dan. proph. IX.* Confer ep. 249 h. lib.

258 *Reprehensio improbi diaconi, et qui eum constituerat episc. Confer supra ep. 210 h. lib.*

259 *De officio boni doctoris, et quam sit difficile, ut contumaces discipuli corrigantur. Corruptela Ecclesiæ ab ineptis antistitibus.* Confer ep. 282 h. lib.

260 *Reprehensio ejus qui potestate clavium in remittendis peccatis abutitur.*

261 *Peccata auctores suos enecant, perinde ut viperæ suos parentes.*

262 *Commendatio pii filii, obsidem se pro patre dare volentis.*

263 *Admonitio de officio boni magistratus.*

264 *De animi magnitudine cum modestia humilitateque conjungenda.*

265 *De officio antistitis Ecclesiæ, et interpretatio dicti Paulini, II Cor. IX, in fine.*

266 *Varia significatio αἰσχροσύνης: quæ aliquando amentię, aliquando libidinum impuritati opponitur.*

267 *De exemplorum vi et natura atque accommodatione.* Confer ep. 175 lib. II, et ep. 107 h. lib. III.

268 *De præstanti pulchritudine virtutis et pietatis, quæ idem est animo, quod oculus corpori.* Confer ep. 251 h. I. III.

269 *Exhortatio ad resipiscentiam a pravus dogmatibus.*

270 *Admonitio de ejulatu et lacrymis ob civitatis statum afflictum, culpa episc. incorrigibilis perditæ, omittendis, et in preces potius convertendis.* Confer ep. 245 h. I. III.

271 *Responsio ad gravissimam quæstionem, cur divina gratia non omnibus sese indulgeat.* Confer ep. 316 et 406 h. I.

272 *Nihil nos moveat, si insanis, quibuscum insanire eandem insaniam nolumus, insani esse ipsimet videamur.* Confer ep. 322 lib. I, et ep. 296 lib. II.

273 *Invitatio ad communem lætitiã ob amici degenerantis correctionem.*

274 *De difficultate recte iudicandi, et causis corruptentibus verum et sincerum iudicium.* Confer ep. 175 h. lib. III, et ep. 214 lib. IV.

275 *Objurgatio improborum sacerdotum, atque ad meliorem mentem revocatio.*

276 *De contemptu rerum mundanarum, et cura*

studioque cælestium et æternarum. Confer ep. 186 et 207 h. I. III.

277 *Contra eos qui pauperum curam professi, sub hoc inani prætextu illos sacrilega audacia spoliare aggrediuntur.* Confer ep. 88 et 111 h. lib. III.

278 *Quomodo Jobus XXIX, 14 et seq., sua recte facta absque reprehensione et vitio commemoravit, cum tamen πικρολογία, et sui ipsius prædicatio in Pharisæo Luc. XVIII, tantopere fuerit a Christo reprehensa.*

279 *Consolatio, perinde ut medicina non est in tempestive adhibenda animo ægro ac mœrore recenti saucio.* Sic Ovidius...

280 *De utilitate ex inimicis capienda.* Confer Plutarchi hac de re Commentarium.

281 *De adulatione vitanda, ut nec ipsi eam aliis adhibeamus, nec ab aliis admittamus.* Confer ep. 359 inf. h. lib. III.

282 *Bene monenti si non pareant improbi, horum ea culpa est, non illius. Nam neque Paulus apostolus omnes corrigere potuit, sicut Nec est in medico semper relevelur ut æger, etc.* Confer ep. 259 hoc lib. III et ep... lib. IV.

283 *Admonitio de modestia in rebus secundis servanda.*

284 *Præstat bellum pro veritate, pietate et justitia susceptum, paci et concordie per quam illæ res perdantur.* Confer ep. 246 et 397 h. lib. III et lib. IV.

285 *Non omnes in amicitiam admittendi, nec statim quilibet abigendi sunt.*

286 *Rerum humanarum nova facies et in melius conversio per adventum Christi allata.*

287 *Admonitio de corruptelis omnibus vitandis.*

288 *Increpatio hominum improborum, ut nominibus sic moribus quoque et institutis geminorum.*

289 *Quod magistratus non tam necessitudini sanguinis quam excellentiæ virtutis debeantur, quodque non tam successione lege quam liberæ electionis jure deferendi sint, exemplo Moisi probatur, Josuam filiis propriis præferentis.*

290 *Clodius accuset mæchos; Catilina Cethegum.*

Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

Confer. ep. 391 lib. I, et 240 lib. II, et 367 h. lib. III.

291 *Sperne voluptatem; nocet empta dolore voluptas.*

292 *Quibus dotibus præditum esse oporteat interpretem sacrarum Litterarum.* Confer ep. 254 lib. II, et Hil. lib. I De Trin.

293 *Physiologia de diversis ebriorum affectionibus et ratione illis imperante.* Confer ep. 109 lib. II.

294 *Contra Judæorum in extremis suis miseris pertinationem et obstinaciam; et in eos qui pupillam et viduum lædunt.*

295 *Demonstratio immortalitatis animarum, et revocatio improborum hominum ad vitæ correctionem.*

296 *Nova expositio ejus quod Deus ad Abrahamum de numerositate sobolis ejus dicit.*

297 *Exhortatio ad reconciliandos dissidentes amicos.* Confer ep. 83 lib. II.

298 *Cur iudex pauperis in iudicio misereri non debeat.* Confer ep. 250 h. lib. III.

299 *Desperatis non est adhibenda medicina.* Confer ep. 16 lib. II.

300 *De Pauli apostoli etiam in reatu magnitudine animi, et παρρησία cælesti doctore digna, Act. XXVI.*

301 *Idem licet sermo haud idem semper valet.* Confer ep. 267 h. lib. III.

302 *Commendatio hominis, qui depositis simultatibus in gratiam cum amico redire cupit.*

303 *Tumidæ ratio imperet iræ.*

304 *Exhortatio ad laudandum defunctum, in quo vicit præsentia famam.*

305 *De Judæorum interneione atque excidio ultimo ob spretum et occisum Christum Dei Filium.* Confer ep. 249 et 257 h. lib. III et lib. IV.

306 *Boni regis et boni sacerdotis comparatio.* C. ep.

507 Unusquisque ex suo ingenio fere alios quoque aestimare solet. suoque modulo ac pede alios metiri.
508 Pia consideratio consecutionis temporum et partium anni. Confer epist. 158 lib. II, et epist. 1 lib. IV.

509 In recte factis vitanda superbia cuique est.

510 Discere quæ mala sunt facile est, etiam absque magistro. At labor est ingens discere quæ bona sunt.

511 Bonorum virorum ex hac vita emigratio non tam est mors quam somnus, et ad meliorem transitio. Confer ep. 331.

512 Præclarum ἦθος describitur hominis qui virtutum alienarum prædicationi facile fidem adhibet; at vitiorum relatione non temere credit. Confer ep. 248 h. lib. III.

513 De Christi Salvatoris miseratione erga nostrum genus.

514 Quanta sit virtute præditus legislator, qui non aolum punit factas, sed etiam præcavet, ne fiant, injurias.

515 Quis bonus sit iudex. Confer ep. 260 h. lib. III.

516 Dicti Danielis II, 21, explicatio quadruplex. Confer ep. 291, et 409 h. lib. III.

517 Τρόπος ἐστὶ δὲ πειθῶν τοῦ λέγοντος, οὗ λόγος hoc est, Mores magis quam oratio faciunt silentium. Confer ep. 71 lib. II, et 189 h. lib. III.

518 Virtus omnia vincit. Sic veritas apud Esdram.

519 Vituperatio improbi episcopi. Et de ordine iudicii vel perverso vel recto confer. ep. 263 h. lib. III.

520 Dictum Salomonis Ecclesiastæ, VII, 17, duobus modis exponitur: « Noli esse justus multum. »

521 Virtus est mediam vitiorum utrinque reducitum.

Confer ep. 131 h. lib. III et lib. IV.

522 Multiplici quanvis sit circumsepta labore.

Omnibus est virtus anteferenda bonis..

Confer ep. 169 h. lib. III.

523 Votum pro conversione hominis improbi.

524 Exhortatio ad virtutis et sapientiæ indefessum studium, ut quod rebus omnibus sit antiquius.

525 Mira rerum conversio, ut sacerdotes a piis hominibus in commune collatas opes sibi vindicent.

526 Sacerdotum ac præsulum mores imitatur populus.

527 De injuriis vindicandis vel condonandis.

528 Non debemus in gratiam benefactorum participes aut patroni fieri iniquitatis.

529 Christi in carnem adventus diabolum ejusque opera destruxit, et triumphum de illis duxit, tropæaque erexit.

530 Exhortatio ad mansuetudinem.

531 Boni viri obitus improbis lætitiā, bonis luctum affert. Confer ep. 311 h. lib. III.

532 De pœna superbiæ qua Nabuchodonosor est affectus, Daniel IV.

533 De certamine improbitatis hominum perditorum, difficilique correctione. Confer ep. 348 h. lib.

534 Contra Anomæos de dicto Christi Joan. XIV, 28: « Pater meus major me est. » Christus interdum ex opinione apostolorum locutus est, ad ipsum infirmitatem se demittens et accommodas per συγκατάβασις. Confer Augustinum serm. 179 De temp., et lib. De hæresib. cap. 54; Photium in Bibliotheca. pag. 11; Theodoret. lib. IV Fabular.; Nicet. Choniat. lib. VII, in Vita Manuelis Comneni, p. 107.

535 De dicto Christi. « Non potest Filius quidquam a semetipso facere, nisi viderit Patrem facientem: » quod nullo modo significet impotentiam, sed summam potius cum Patre conjunctionem.

536 Per ludos scenicos et nimicos non fiunt homines meliores. Confer Tertullian. De spectaculis c. 25, et Cyprianum.

537 Ut in corporum, sic et in animorum morbis

curandis profigandisque initium ab eo faciendum qui est gravissimus.

538 De iræ justæ utilitate. Dictum psalmi IV exponitur. Confer epist...

539 Qui omnia Veteris Testamenti dicta ad Christum trahunt, æque peccant atque illi, qui nihil in eo de Christo contineri volunt. Confer ep. 107, lib. I, et ep. 195 l. II.

540 De scandalo, quod improbus sacerdos præbet in Ecclesia. Indignitas sacerdotis nihil derogat dignitati et integritati divinarum mysteriorum. Confer ep. 120 lib. I, et ep. 37 lib. II.

541 De manna cibo cælesti Hebræorum per totos XL annos.

542 Filius Dei non est creatura. Confer ep. 334 h. lib.

543 Auditor cordatus et sagax esse debet, qui non omnia a doctore exspectet.

544 Collaudatio ejus, qui gratiam benefacti celeritate auxit. Confer Epip. Ausonii.

545 Mentis acumen scientiæ litterarum præstat.

546 Ἐξ τῶν ὁμολογουμένων cum adversariis disputandum. Confer ep..

547 In victos non særiendum victori.

Parcere subjectis scit nobilis ira leonum:

Pugna suum sinit, cum jacet hostis, habet.

At lupus et turpes instant morientibus ursi,

Et quæcumque minor nobilitate fera est.

Confer epist. 370, et Ant. Guevaram epist. I, part. I Aureorum.

548 Contra properantem ad accusandum. Confer ep. 333 h. l.

549 Amicitia renuntiatio.

550 Contra poeticarum fabularum absurditatem.

551 Virginitatis et conjugii memorabilis comparatio. Confer ep. 135 lib. II, et ep. 192 lib. IV.

552 Affectuum victoria vel ἡγήσα.

553 Mali corvi malum ovum.

554 Quis verus, quis falsus sacerdos.

555 De arcana Filii Dei generatione. Confer ep. 58 h. lib. III, quæ huic est gemina.

556 Solutio quæstionis de præstantia Danielis supra collegas et alios, Daniel. VI, 2.

557 Increpatio hominis arrogantis, cui divinam comminatur animadversionem.

558 Quantum sit bonum, pecuniis superiorem esse, sive immunem ab avaritia.

559 Adulatio in dementandis hominibus metu valentior est.

560 De Zosimi improbitate et maledicâ linguæ Modesta virtus, immodesta malitia est.

561 Vita æterna optimum præmium præclararum actionum est.

562 Sermo actione destitutus, mancus est:

Et actio sermone manca est quæ caret.

Sermo maritus actioni optimus.

Verum alterutro si carendum sit, tamen

Præstat disertæ nequitia innocentia,

Quantumlibet sermone destituta sit.

Confer ep. 275 lib. II, etc.

563 Admonitio de officio in convertendis hominibus: et de arbitrii libertate.

564 Qui in peccato mortali versatur, si tamen irreverenter mysteria sacra participare non dubitat, se ipsum in exitum præcipitat sempiternum. Iterum de Zosimi deplorata malitia.

565 Ordo rectus iudicii. Confer ep. 319 h. lib.

566 Hominum deploratæ malitiæ revocatio ab insaniam. Confer ep. 10, 16, 20, 22 et 252 lib. II.

567 Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum. Confer ep. 391 l. I, et ep. 240 l. II, et ep. 296 h. l. III.

568 Pravis cupiditatibus non indulgendum, sed resistendum est. Confer ep. 332 et 401.

569 Objurgatio hominis perditii atque ad meliorem frugem revocatio.

570 Victor non debet sævire in victis, sed leniter ipsis uti. Confer ep. 347 sup. h. lib. III.

371 *Fragilitatis cum luxuria comparatio, et atriusque effectus.*
 372 *Gratulatio de adversario superato.*
 373 *Exhortatio ad modestiam. In recte factis non superbendum, sed humiliter potius sentiendum. Tanto enim sublimiores erimus, quanto nos submissius gesserimus. Confer. ep. 309 h. lib. v.*
 374 *Virtutis et doctrinæ pulcherrima est conjunctio: Verum si alterutra sit carendum, præstat hæc quam illa destitui. Confer ep. 362 h. lib.*
 375 *Collaudatio magistratus moderati qui gravitatem severitatemque lenitate et mansuetudine temperat.*
 376 *Christo eloquentia et sapientia bene collocata non displicet, cum ipse Verbum et Sapientia Patris æterni voluerit appellari.*
 377 *Fortior est qui se, quam qui vincit fortissima oppida: nec virtus alius ire potest. Confer. ep. 352 h. lib. III.*
 378. *Commendatio amici in magno versantis discrimine.*
 379 *Admonitio de libertate sectanda, ejusque duobus extremis fugiendis, arrogantia vanitateque, et adulatione seu servilitate.*
 380 *De dissidiis amicorum et concertationibus inimicorum, quod plurimum differant.*
 381 *Quo majores sumus, eo nos submissius geramus. Quis sit μεγαλόφρων et μετροφρων, quis ταπεινόφρων, quis ευγνώμων, quis κενοδόξος, quis ψυλόδοξος quis μικρόφυγος, quis μεγαλόφυγος.*
 382 *Laudatio nimia est parens ignavia. Confer. epist. 248 h. lib. III.*
 383 *Contra laudum parcimoniam pariter et profusionem.*
 384 *Non uni tantum virtuti, sed omnibus studentum.*
 385 *Quemadmodum qui urbem obsident, in eam potissimum partem faciunt impetum, quæ maxime infirma est: ita perpetuus ille adversarius noster diabolus eam animæ et affectuum partem maxime impugnat, qua maxime sumus imparati, atque imbecilli.*
 386 *Contra eos qui de rebus divinis irreverenter disputant.*
 387 *Gratulatio de adepto sacerdotio, et admonitio de eo munere recte administrando.*
 388 *Encomium sacræ Scripturæ, cujus studium omnibus rebus superius est, quæque nihil nobis antiquius esse debet. Confer epist. 369 lib. I.*
 389 *Quo spectarit sapientissima lex de erigendo jamento inimici, nempe ad reconciliationem dissidentium animorum.*
 390 *Præstat inique plecti, quam immerentem præmio affici. Confer ep. 100 h. lib. III.*
 391 *Finis rerum creaturarum omnium, atque ita etiam astrorum, hic est, ut inde homo velut manu ductione quadam ad cognitionem Creatoris perveniat.*
 392 *Divitiis cunctis bona fama est anteferenda.*
 393 *Facultate orationis et eloquentiæ metienda est naturæ humanæ præstantia, eaque conferri debet ad patrocinium veritatis, non ad improbitatis et vitiorum præsidium.*
 394 *Mali sacerdotes suo judici, corrumpi nescio, relinquendi sunt. Interim nostrum illorum reprehensionem atque animadversionem in nosmetipsos transferre debemus. Confer epist. 340 lib. III.*
 395 *Sacer conventus qualis esse debeat.*
 396 *Avaritia verum judicium corrumpit. Confer ep. 274 h. lib.*
 397 *Homines corrupte viventes libere sunt admoventi, ut desistant a vitis. Eventus autem Deo permittendus est. Confer ep. 284 h. lib. III.*
 398 *Doctrina sacrarum Litterarum est depositio sortis, quæ accessione bonorum operum tanquam senore augenda est.*
 399 *Quotidie moriendum. Et philosophia enim, et verus Christianismus meditatio mortis est. Confer ep. 335 lib. I, et 197 lib. II, et 305 h. lib. III.*

400 *De recta et vitiosa retrecundia. Confer. ep. 90 lib. III.*
 401 *Contra libidinosos. Confer epist. h. 368 lib. III.*
 402 *Contra Arianos.*
 403 *Cum fidei veritate integritateque conjungenda est vitæ innocentia. Confer epist. 37 h. lib. III.*
 404 *Contentiones excitare ne velis.*
 Nam parva belli causa sæpe ingentis est.
 405 *Qui professioni Christianismi non convenienter vivunt, Deum a paganis et infidelibus faciunt blasphemari.*
 406 *Manum admoventes invocate numina. Confer ep. 271 h. lib. III, et lib. IV ep. 2 et 4.*
 407 *Improbis aut corrigendus, aut deserendus.*
 408 *Ecclesiæ sæda et miserabilis degeneratio describitur.*
 409 *Commendatio amici.*
 410 *Nemo sine crimine vivit. Idcirco alter alteri suos nævos condonare debet. Confer epist. 248 h. lib.*
 411 *Ὅτι οὐ δὲ ἐν τῇ παιδοπολίᾳ ἀκολαστίῳ, οὐδὲ ἀπειλεῖν. Confer. ep. 81 lib II, et ep. 46 h. lib III.*
 412 *Ebriositatis cum avaritia comparatio. Confer epist. 146 lib. II.*
 413 *Judicium extremum certo futurum est, quod etiam ethnicorum scriptorum celeberrimi quique agnoverunt. Confer epist. 158 lib. II.*

ARGUMENTA LIBRI QUARTI.

Epist. 1. *Cur anni corona et rota generationis dicatur, et quam apte inter se connexæ sint a Deo quatuor ejus horæ, ver, æstas, autumnus, hiems.*
 2 *Ne votis actiones sint contrariæ. Opem Dei advocans et ipse te juva.*
 3 *Objurgatio hominis luxuriosi et alienarum mensurarum assecæ impudentis.*
 4 *Deum orare, ut tibi præstet, quod tute facere recuses, ridiculum est, imo et ludibriosum in Deum.*
 5 *Non omnes eodem animo et fine virtutem colunt.*
 6 *Sapientiam impedit sapientiæ opinio. Modestia fundamentum est sanitatis animi, quam quidem etiam ipsa nostri ortus conditio nobis ingerit atque inculcat.*
 7 *Qui pœnis aliorum inclarescere cupit, hostis et tyrannus est verius quam pater aut magister appellandus.*
 8 *Pœnam aggravat malefici inficiatio.*
 9 *Providentia alia generalis sive communis, alia singularis et propria. Lex alia per naturam insita, alia scripta.*
 10 *Lingua quantum excitet. Eloquentia non abutendum ad probandam improbitatem, sed ad virtutis ornamentum utendum.*
 11 *Evangelium lege perfectius. Plus est diligere inimicum et pro eo orare in ipsius rebus secundis, quam afflicto et egenti succurrere et esurientem pascere.*
 12 *Servitutem non abolet nec tollit Christianismi professio. Plura a libero homine quam a servo requiruntur: quæ si omiserit, graviore dabit pœnas.*
 13 *Auxilium divinum implorans ipse quoque facere debet quantum in se est, non autem in utramvis aurem stertere.*
 14 *Deus omnis generis hominibus consultum esse vult: integris lapsis et conversis.*
 15 *Christus naturam humanam astu diaboli læsam spoliataque in integrum restituit, et charitatis stola a se contexta induit.*
 16 *Honor conveniens ac suus, cuique sine adulatione et benevolentia captatione tribuendus.*
 17 *Contra spes inanes Judæorum de instaurando templo et politiis suis: quæ ex loco Aggæ II refelluntur.*
 18 *De vero intellectu dicti Christi: « Super cathedra Moïsi sedent Scribæ et Pharisei: Omnia igitur quæcumque dixerint vobis ut faciatis, facite, &c. »*

19 Turpe manere diu peregre est, vacuumque
[reverti.

Amici patria procul rem præclare gerentis desiderium tanto facilius fertur.

20 Doctrinæ veritati adjungenda est probitas vitæ ac morum, sine qua illi fides derogatur.

21 Orationi vita debet esse par. Nihil facilius quam sibi ipsi imponere. Se scire opinari, impedit scientiam.

22 Exemplo Christi, qui ultro se humiliavit ac submitit Patri, modestiæ studere debemus.

23 Multa noris oportet, ut fallas providentiam et animadversionem divinam. Multi fugiendo fatum, in ipsum incidunt.

24 Precationis Dominicæ sapientissime brevitatis explicatur et ostenditur. Quomodo et a quibus recte reticetur, a quibus perperam.

25 Precautes alios taxare et carpere promptus. In culpis veniam dat sibi quisque suis.

26 Esau inutilis pœnitentiæ post vendita Jacobo fratri primogenituræ jura, quæ virtuti potius tanquam præmia debentur, quam sorti nascendi.

27 Ethnici sapientes dum extenuant et derident Christianam religionem præ sua, non animadvertunt quod semetipsos resellant ac deridendos aliis propinent, suam religionem evertentes, et Christianismum extolentes.

28 Ejusdem cum superiore argumenti. Scripturæ sacræ simplex et rudis (ut sapientibus mundi videtur) veritas potentior existit quavis sapientia humana et Attica eloquentia.

29 Christi passio, crux et mors ac sepulcrum quantum vim habuerit.

30 De divina vi et efficacia præconii Evangelii, quamvis calamitatis complexæ et elegantis orationis destituti. Testimonium laudatur Platonis et Homeri.

31 Refutatio ethnici hominis crucem Christi exagitantis ommissa ac sprete mentione resurrectionis et ascensionis ejusdem, quæ tamen iisdem monumentis evangelicis continetur. Qui producit instrumentum pro se in uno capite, debet idem etiam in altis capitibus contra se admittere et agnoscere.

32 Crux Christi fulcrum et fulgor est cæli et terræ.

33 Sacræ Scripturæ lectioni deditus etiam cælo dignam vitam agere debet.

34 De pravis sodalitatibus vitandis, ut quæ perniciosissima sint. De interdicto cum brutis coitu.

35 Pax non ubivis nec per omnia est bona. Pro veritate pugna quam quis suscipit, paci scelestæ multis antistat modis.

37 Pax est colenda, dum pietati haud officii.

38 Iracundia cohibenda freno rationis et prudentiæ: omniaque cum consilio agenda sunt.

39 Quia dicta factaque indicta insectaque fieri nequeunt, nihil sine prævia deliberatione, vel dicendum, vel agendum est, ne alioqui pœnitentiæ imprudentiæ et præcipitantis sit pedisequa.

40 Salomonis libri hoc ordine legendi sunt, ut initium fiat a Proverbiis, inde ad Ecclesiasten, et ab hoc ad Canticum canticorum procedatur. In adyta penetrare non debet, qui nondum atrii seu vestibuli ingressus dignus est. Theoriam præcis præcedere debet.

41 Varia hominum genera eleemosynas, exercentium diverso fine. Præstat bonum facere, quamvis per ambitionem, quam id plane prætermittere.

42 Ebriosi æque ac maledici et adulteri et scortatores excluduntur a regno cælorum, teste Paulo apostolo, quamvis diversis interim pœnis afficiendi.

43 Corvus ἀστροργός, licet avis, Eliam pascens tacite ipsum de mitiganda ira admonuit.

44 Quisque sua potius merito quam majorum delicta immeritus luit; ἀναρχεύη veteris dverbii Judaici. Patres comederunt uvam acerbam, et filiorum dentes obstupuerunt.

45 De Susannæ innocentia a senilibus calumniis vindicata, et pœna justiss. senibus irrogata.

46 Christo propinquos efficit
Non sanguinis cognatio,
Sed Spiritus imitatio,
Et vita virtutem colens.

47 Deum cujus vindicem oculum nihil latet aut effugit animadversionem, et ut severum judicem timere, et ut benefactorem clementissimum ac liberalissimum amare debemus.

48 Christus a terrenis ad cælestia nos vocans, vim divinam suis verbis adjungit.

49 Gustum nec ullum verba habent inania
Quisque ergo sermo condendus est sale,
Quem suppeditant divina testimonia,
Et præmium cælestis, et judicii metus.

50 Herodes post illam populi acclamationem: « Vox Dei et non hominis, » divinitus punitus, exemplo suo docet, pœnas dare eos, qui adulationes impias aliorum admiserint, nec reprehenderint.

51 Paulus, cum ait: « Cooperatur iis qui secundum propositum vocati sunt, » significat, non sufficere ad salutem, ut quis a Deo vocatus sit, nisi etiam accedat ex parte vocati studium obsequendi vocationi divinæ.

52 Peccatum morte gravius est. Præstat igitur mori integrum et incontaminatum peccato, quam admittere peccatum, ut immortalitatem, si fieri possit, assequaris.

53 Evangelica præcepta perfectione sua vincunt et jus naturæ, et legem scriptam, et prophetarum oracula.

54 Norma ac definitio exactissima virtutis hæc est, quam quisque in se ipso possidet. « Omnia, quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, et vos facile ipsis. »

55 Causa omnium malorum dissidentiumque opinionum est ambitio, non solum in Ecclesia, sed etiam in philosophia sæculari. Tolle igitur ambitionem, et hæresum fontem obstruxeris.

56 Ambitio et anticipata opinio hæreses pepererunt.

57 Cum etiam ante natum Christum inter homines omnibus sæculis contentiones exstiterint, non est mirum quod diabolus etiam post Christum natum varias excitavit hæreses.

58 Quæ sint apud apostolum Judam stellæ errantes, quibus caligo tenebrarum servata est in æternum.

59 Quid sit apud Paulum, Rom. 1: « Tradidit eos Deus in reprobum sensum, » etc. Tradere est nudum auxilio divino dimittere, et relinquere ruentem proprio impetu, non autem impellere in facinus.

60 Quo sensu dixerit Paulus, Rom. 1: « Non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. » Gravius est peccantem laudare, et alterius improbum factum comprobare, quam ipsum peccare. Confer. ep. 84 infra.

61 De dicto Pauli, Rom. 11: « Gloria et honor et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco. »

62 Peccatum sine lege mortuum est. Qui sine lege peccant, mitius puniuntur, quam qui sub lege.

63 De dicto Pauli, Rom. viii: « Non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam in nobis revelandam. »

64 Christi in carnem adventus quantum boni extulerit rebus humanis. Qui perit, sua culpa perit, quod victoriam labore parare neglexerit.

65 Gratia Dei per fidem justificati bonis operibus studere, et fidem alioqui mortuam animare, et salutem suam operari debent.

66 Divinæ res omnes ignis nomine in sacris Litteris insigniuntur.

67 Ethnicorum scripta cum sacris Litteris comparantur. Illa non ad omnium lectorum utilitatem, sed ad auctorum gloriam diriguntur; et pomposo dicendi genere utuntur. Hæc ad omnium, etiam idio-

tarum, utilitatem ac salutem referuntur, et simplici oratione res divinas et sublimes exponunt.

68 Inter jussionem et permissionem multum interest.

69 De inscriptione Atticæ arcæ: « Ignoto Deo. » Ejus ratio ex historiis repetita.

70 Consilium saluberrimum de bellis et contentio- nibus inter homines sapiendum: nempe ne tanti res externas faciamus, sed suis potius ponderibus examinemus.

71 Formæ pulchritudinem nihil obstare quominus quis castitatem colat illibatam, probatur exemplis Josephi et Susannæ. Notandum contra sententiam Ovidiani versus:

Lis est cum forma magna pudicitia.

72 Non opes et potentia et felicitas accusanda, sed animus ejus qui his non recte utitur, in crimen vocandus.

73 Typus arcæ fœderis, et propitiatorii, et cherubim, et mannae, et virga Aaronis, quid denotavit.

74 Judæi, postquam Christum tantis affecerunt contumeliis, finali et nunquam instaurando excidio a Deo puniti sunt.

75 Judæorum captivitas, quam a Romanis perpessi sunt, ideo a nemine alio præterquam Josepho Judæo describi debuit, ut fide dignior esset historia exemplo carentium ærumnarum.

76 Regnum cælorum sive præconium Evangelii quare cum grano sinapis a Christo conferatur.

77 Josephus Ægyptiæ semina et libidinis victor.

78 Virtutem esse rem imperatoris et ubique in quavis fortuna victricem, illustri exemplo Josephi probatur.

79 Paulus vas electionis vita non minus quam sermone potens, exemplo et antistibus Ecclesiæ et verbi divini præconibus, ut vitam irreprehensibilem doctrinæ veritatis astruant.

80 Cur dixerit pop. Jud. Exod. xix (secundum Græc. interpret.) « Omnia quæcumque dixit Dominus, faciemus, et audiemus. » In rebus divinis præzis cognitione prior est.

81 De dicto Christi, Matth. vii: « Non potest arbor mala fructus bonos facere. » Et de dicto Pauli I Cor. ii: « Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus. »

82 De sapientissimo temperamento in sacris Literis a Deo adhibito, cum eas partim obscuras ac difficiles, partim planas atque apertas esse voluit.

83 Alia sunt ἐπιχρᾶ - alia διαέφικτα - alia ἀνεφικτα, a quo postremo genere investigando penitus abs- tinendum est, secundum illud: ἀρχὴν δὲ θεοῦ οὐ κρείται τὰ μύθων.

84 Sententia injusta malum facinus comprobans, deterior est eo qui id perpetravit. Conf. ep. 60, supra.

85 Ad Pauli dictum Tit. i, « Deum se nosse confitentur; factis autem negant. » Non satis est ore Deum fateri, nisi et opere fatearis. Sermo factis vu- cius parum valet ad persuadendum.

86 Lex talionis justitiæ, imo et humanitatis potius quam iniquitatis aut crudelitatis plena est. Conf. ep. 133 l. ii, et h. ep. 209.

87 Mandatum Dei ad Israelitas, ut Ægyptiorum vasa auferrent, justiss. et æquissimum fuit, perti- nens ad compensationem mercedum pro tot annorum servitiis debitæ.

88 Exhortatio ad studium lectionis et meditatio- nis quotidianum exemplo Timothei et Pauli apostoli. Memoria sine exercitiis facillime obsolescit et oblite- ratur.

89 Pauperis non oportet commiseratione moveri in judicio, multoque minus sapere divitum insatiabili- bus cupiditatibus.

90 Ruditas ipsa morte pejus fugienda, et quotidie lectioni ac meditationi sacre Scripturæ incum- bendum.

91 Sacre Litteræ omnibus omnium sapientium scriptis longe antistant, eaque vincunt perspicuitate

et compendio omnis officii. Varia variorum dicendi genera. Confer. ep. 5 lib. et h. l. ep. 28, 76 et 140. Et ex parte, qua de compendio virtutis etiam ep. 53 et 54, h. l.

92 Ab inani contentione dehortatio.

93 Beati sunt qui falsas propter Christum contumelias sustinent. Confer. ep. 190 h. l.

94 « Nolite ante tempus judicare, » interdictum Paulinum I Cor. iv, quomodo et quibus de rebus accipiendum sit.

95 Quamvis recte et apostolico præcepto conveni- enter faciat, quæ injuriam sibi factam patienter tolerat, tamen eam inferens non potest se illo dicto excusare.

96 Dubitationes quædam de Herode et fratris ejus uxore Herodiade ab ipso ducta et Joannis Baptistæ reprehensione facti moventur et discutiuntur.

97 Christus ad crucem proficiens quare mulie- rum lamentationes reprehenderit. Confer. ep. 166 et 285 l. ii, et h. l. ep. 128 et 180.

98 Cum oportuerit Christum pati, teste Luca xxiv, quare puniti sunt qui passionem procurarunt et adjuverunt Judæi.

99 Sancta synodus Nicæna veritatem dogmatum ab infinitis corruptelis hæresum asseruit.

100 Deus missione Filii sui ad persolvendum pre- tium redemptionis instaurandamque generis humani salutem ostendit et justitiam suam et abundantiam bonitatis.

101 Expositio dictorum Paulinorum Rom. i: « Tradidit eos Deus in affectus ignominia, repletos omni iniquitate, » etc. « Dedit ipsis Deus spiritum compunctionis. » Dare et tradere ex more et idio- mate sacre Scripturæ significat idem quod relin- quere vel permittere.

102 De timore et veneratione erga magistratum; ex Paulina admonitione, Rom. xiii.

103 Ecclesia universalis est corpus Christi; parti- cularis, v. g. Corinthiorum Ecclesia, est ejus corpo- ris membrum ex parte. Ex Epist. ad Corinth.

104 Piorum ærumnæ coronarum et braviorum instar habent, et exsultandi materiam ipsis præbent. Ex Paulo Philip. i.

105 Dæmones cum pro diis coli vellent, simula- runt justitiæ studium, idque a suis cultoribus ex- egerunt.

106 De diversis talentis hominibus concreditis.

107 Terra qua ratione vel mobilis sit, vel immo- bilis.

108 Christus in cruce triumphavit de dæmonibus debellatis.

109 Explicatio dicti Salomonis, Proverb. vi: « Qui ingreditur ad multierem nuptiam, non erit in- nocens; neque omnis tangens eam. » Tactus sensus crassior et impurior est quam visus, qui est subti- lior ac purior.

110 Expositio dicti Ezechiel. vii: « Et erunt in montibus ut columbæ mediantes. » Cumulus doloris, non licere conquiri.

111 Exhortatio ad reconciliationem et satisfactio- nem, ex præcepto Christi, Matth. v, 22, 25.

112 De dicto Pauli, I Tim. iv: « Prohibitum nubere, » etc., et altiis Scripturæ idiotiamis.

113 De dicto Pauli Hebr. ix, 17: « Testamen- tum in mortuis firmum. »

114. De diversis formis et ingeniis ac moribus ho- minum. Ex Proverb. Salom., xxvii, 19.

115 Adulterium furto, præsertim ex paupertate admissio, longe gravius est. Ex sententia Salom. Proverb. vi.

116 Nemo hominum tam pius ac probus est, quin alicui sit errato obnoxius. Nemo rursus usque adeo vitiosus, quin aliquid boni egerit. Nihil itaque ab- surdi est, si dicamus, et Lazarum pœnas suorum lapsuum dedisse et divitem præmia recte factorum in hac vita recepisse.

117 Cur leprosi aliisque morbis involuntariis la-

borantes extra castra consistere jussi fuerint. Pa-
rentes sæpe in filiis plectuntur gravius quam in se-
metipsis. Conf. ep. 141 h. lib.

118 Eleemosyna unde estimari debeat, nempe
non tam a dati magnitudine, quam ex animo dan-
tis. Probatur exemplo viduæ evangelicæ, duo mi-
nuta offerentis in gazophylacium. Marc. xii, Luc. xxi.

119 Viri mulieribus tanquam vasi infirmiori ho-
norem tribuunt. I Petr. iii.

120 Contumeliæ quomodo sanandæ.

121 Lazaro suæ miseræ fundamentum sempiternæ gloriæ et felicitatis exstiterunt.

122 De libidinoso aspectu mulierum vitando. Legitima lucta est quam constituit Deus; non quisque sibi opinionis errore finxit.

123 Proximus quis sit, nempe quivis homo nostræ opis indigus.

124 Anima humana est quidem divina, et immortalis sed non Deus, neque particula Dei essentiæ, neque principii exers.

125 De animæ immortalitate contra Galeni harmonicam lyram et temperamentum corporis; præclara et erudita disputatio, Homericis, Euripideis et Platonis auctoritatibus stabilita, tandemque divino oraculo et testimonio obsignata.

126 Reprehensione et odio digni sunt, qui neglecta bene vivendi cura de dogmatibus perpetuas contentiones suscipiunt, ipsamque adeo divinam essentiam suis disputationibus scrutantur ac sollicitant.

127 Spirituales homines quinam dicantur a Paulo? qui animales? qui denique carnales? A potiore sumitur denominatio.

128 Christus sua sponte morti caput obtulit, cum facile eam, si voluisset, declinare potuisset, vel divina sua potentia qua alios etiam ex morte excitavit, vel innocentie allegatione ac defensione, vel beneficio appellationis.

129 Decem interpretationes dicti Paulini: « Qui fornicatur, in corpus suum peccat. »

130 Quomodo sese gerere debeant cum ii qui audiunt, tum illi qui dicunt. Quid intersit inter τοῦτον καὶ τὸν ἄλλον inter ἀμφισβητῆν καὶ φιλοεικεῖν; inter εὐδοχιμελοῦσαι, sive εὐδοχιμον εἶναι, et ἐπαυελοῦσαι, sive ἐχαριμελοῦσαι; denique inter ἔδρασαι καὶ εὐφρανεσθαι.

132 Inutilis et periculosa nobis esset præcognitio omnium rerum atque eventuum.

133 Fons omnis in vita confusionis et inter hominum animorum exacerbationis et contentionis est, quod sacrarum Litterarum studium negligitur, et minusquisque suos affectus divinis oraculis anteponit.

134 Lex et propheta præparatio fuerunt ad Evangelium.

135 Expositio dicti Christi Matth. x, 41: « Qui recipit prophetam in nomen prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. » Honestum ipsius honesti, non alicujus lucri utilitatisque aut humanæ gloriæ causa, colendum est.

136 « Regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud, » Matth. xi, Luc. xvi, quomodo intelligendum.

137 Expositio dicti Christi Matth. x: « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. » Exempla quatenus capienda sint.

138 Tristitiæ assultum repellat ac subigat animus precibus ac meditatione cælestium præmiorum.

139 Admonitiones et reprehensiones religiosorum hominum quales esse et quomodo adhiberi debeant. Quomodo item ferenda sit boni eventus frustratio.

140 Scripturæ sacræ cum eorum qui extra Ecclesiam sunt scriptis collatio.

141 Cur leprosos et aliis morbis involuntariis laborantes lex prohibuerit ingressu castrorum. Parentes sæpe in liberis gravius quam in semetipsis plectuntur. Confer ep. 117 h. l.

142 De arcana et æterna generatione Filii Dei ex substantia Dei Patris.

143 De differentia legitimi imperii et tyrannidis: quorum illud ad subditorum, hæc ad imperantis utilitatem propriam refertur.

144 Ratio conciliandæ pacis minus probanda quæ sit.

145 Sacerdotii munus perdifficile esse recte administrare docet, quod varii sint ac multiplices animorum morbi, qui non uno omnes remedio curari possint. Unde et Christus exclamavit, Matth. xxiv et Luc. xii: « Quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis demensum? »

146 Christus adveniu suo docuit homines animæ immortalitatem, et resurrectionem carnis, et judicium futurum, atque ita ad virtutis studium eos excitavit et acuit. Peccatum morte gravius, et hæc præ illo eligenda. De dicto Pauli Hebr. ii, 15.

147 Non Jesus Nave seu Josua, sed Jesus Christus veram et solidam requiem peperit. De loco Pauli Hebr. iv, 8 et 9.

148 Inique et improbe agentes non sunt laudando et adulando confirmandi in sua improbitate, sed vel silentio vel fugu sensus aliqui improbitatis eis injiciendus, ut corrigantur. Etiam voluntas atque impulsio in utramque partem non caret vel præmio vel pœna, quamvis eventus non responderit.

149 Expositio dicti psalmi Lxi: « Semel locutus est Deus: duo hæc audivi, » etc. Combinationes divines pœnarum tacitam habent annexam conditionem pœnitentiæ.

150 Quo vilioribus et contumeliosioribus armis Christus diabolus vicit, eo clarior et illustrior ejus victoria est, quasi athleta vinctus, et tamen victor. De dicto Pauli I Corinth. ii, 2.

151 De providentia Dei omnia in cælo terraque videntis.

152 De dicto Salomonis: « Longanimis vir multus in prudentia; pusillanimus autem valde insipiens est. »

153 Quo pacto intelligendum sit illud Jobi: « Astra non sunt munda in conspectu ejus. »

154 Christi adventu compressus tyrannus diabolus vi amplius non potest nocere, sed tantum deceptione et fraude. Eorum igitur culpæ est ascribendum, quod ab eo superentur, qui se ipsos ei sua sponte subiciunt.

155 Quid sit apud Isaiam, cap. li: « Pocum ruinæ et calix furoris. »

157 De sensu dicti Levit. xxi: « Super omni anima mortua non ingreditur. » Corpus mortuum seu cadaver ipsum per se non est impurum, neque pollutum: quia naturalia extra culpam et crimen sunt: quod probatur ex loco reliquiarum Josephi translaturum, et dicto Salom.

158 De dicto Salom. Proverb.: « Septies cedit justus et resurget. »

159 Solutio antinomie apparentis inter dicta Christi: « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, » etc. « Cavete ne eleemosynam vestram faciatis coram hominibus. »

Ab recte factis absit ostentatio.

Mens ambitiosa pestis est operis boni.

Ut nocte in obscura micare fax solet,

Sic fulget et virtus latere nescia.

Confer ep. 227 inf. h. l.

160 Expositio dicti Ezechiel xi: « Auferam ab ipsis cor lapideum, et dabo ipsis cor carneum: » quod utraque de habitu et qualitate, non de substantia intelligenda sint.

161 De dicto Proverb.: « Astitit in omni via non bona; » et illo psalmi xlviii: « Anima ejus in vita sua benedictetur. Ingredietur enim in generationem patrum suorum, » etc. Corrupta hominum judicia sæpe beatos prædicant qui revera sunt miseri, et contra.

162 Agnus Paschalis μετὰ σπουδῆς comedendus. Studium est actio ante actionem.

163 Disputatio insignis contra Origenis dogma de

anima, quam volebat peccasse antequam in corpus demitteretur in corpus autem pœnæ luendæ causa detrusam esse. Contra docet Isidorus orthodoxam esse sententiam. Lucæ et certaminis causa nos in vita hac constitui, ut ea recte exacta præmiis possidemur.

164 Diabolicus abusus dicti psalm xc a Christo reprehensus, Matth. iv.

165 In dictum Christi de virginitate, Matth. xix, 11: «Non omnes capiunt hunc sermonem, sed quibus datum est.»

166 De dicto Pauli, Coloss. ii, 17: «In Christo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, id est essentialiter. Memorabilis epistola contra Arianos.

167 Danielis et sociorum ejus sapientia incomparabilis superbiæ Babyloniorum a Deo opposita.

168 De dicto Pauli, Hebr. x, 28: «Gravibus puniuntur qui tempore gratiæ peccati vel ad bona opera sequeuntur, quam qui olim sub lege fuerunt.»

169 Expositio dicti Christi: «Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.»

170 Lex qualium peccatorum remissionem dederit per sacrificia, qualia vero morte puniverit.

171 Nihil recte facere possumus absque divino auxilio. Id autem facientibus sedulo quod in se est, nunquam est defuturum.

172 Commemoratio præclarorum facinorum magnum vim ad excitandos animos habet.

173 Non oportet vel ad gratiam laudare, vel ad odium vituperare; sed vero sanoque judicio uti, nisi quis velit dici ingenio servili præditus, vel etiam in pecorani numerum referri.

174 Recte de Deo sentire, summa est sapientia, optima actio et vita a vitiis abstinentes, divinissima est scientia. His v. destituta ευγλωττα res inanis est.

175 Sæpe in eo sita est, si succumbere videamur; injuriæ patienter ferendæ Christianis: quibus quanto majora proposita sunt præmia, tanto duriora imponuntur certamina.

176 Moyses quare legislationi præmiserit historiam creationis mundi, et de præmiis piorum ad pœnis impiorum, videlicet ut animos hac ratione ad suscipiendam et implendam legem præpararet et excitaret.

177 Ut persuadeatur auditori non est in oratore, sed in auditore situm: proindeque si orator, cum omnia qui et ut debuit, fecerit, non tamen sine suo politus sit, nulla in ipso culpa est, nihilque ipsi imputari potest. Confer epist. 205.

178 Illustre encomium Abrahami qui, dum filium Isaacum mactare paravit, naturam ipsam debellavit et triumphavit, in cælesti theatro victor a Deo et beatis mentibus renuuntiatus.

179 Exemplo Christi patienter ferendæ sunt Christianis injuriæ. Augetur injuria ex dignitate ejus cui infertur.

180 Christus merito reprehendit seminas, a quibus passione sua defebatur. Confer ep. 166 et 285 lib. ii, et ep. 97 ac 128 h. i. iv.

181 Quadruplex interpretatio dicti Christi: «Nolite sancta dare canibus, neque projicite margaritas vestras ante porcos, nequando conculcent eas pedibus suis, et conversi lacerent vos.»

182 Psalmorum Davidis variæ inscriptiones quid sibi velint.

183 De Deo rebusque divinis non oportet querere: Quomodo? Confer ep. 476 lib. i.

184 Improbi pœnam non effugient, imo fugiendo fata incurrunt, seque in suis implicat reibus. Quod Jobi exemplo probatur.

185 Objurgatio hominis injuriarum tenacis et ad condonandum illas difficilis, cum esset in pecuniis erogandis liberalis. Si non remittis, non remittetur tibi. Remissio hominis veniam apud Deum parit.

186 Ordo rerum creaturarum convincit esse Deum, ejus ordinis auctorem, non oculis, sed animo contemplandum.

187 Querela de perversitate hominum, omnia ad

virtutem adjumenta et naturæ et gratiæ negligentium.

188 Objurgatio archidiaconi avari et Simoniaci, atque ad officium revocatio.

189 Christum immerito culpabant Pharisei quod convalesceret publicanis et peccatoribus. Gratia est supra legem.

191 Vitiositate laborans nec liberari volens, alioque insuper ea liberatos ut miseros deplorans, ipse deploratæ est sanitatis et commiseratione dignus.

192 Virginitas præstantior est conjugio.

Virginitas cælum, terras connubia replent: Utrum horum, dubitas, sit bonitate prius?

Si tamen omnes homines virginitatem perpetuam colerent, atque a matrimonio abstinerent, brevi inde consecuturum esse, scribit Paulus Silentarius, ut genus humanum interiret. Epigramma ejus ascribam ex Anthologiæ lib. i, tit. 15 εἰς γάμον.

Καλὰ τὰ παρθενίης κειμήλια· παρθενίη δὲ τὸν βίον ὠλεσεν ἂν πᾶσι φυλαττεμένη.

Τούνεκεν ἐνθέσμιος ἔλογον λάβε· καὶ τίνα κόσμῳ ἄδς βροτῶν ἀντι σέθεν· φεῦγε δὲ μαχλοσύνην.

Hoc est

Virginitas pretiosa quidem est res. Verum ea cunctis servata humanum perderet omne genus.

Uxorem quare duc rite, orbique vicissim

Pro te des hominem, spurcitiæque fuge.

Vel, si mavis aliam interpretationem viri amici:

Nobile virginitas donum est: futura sed orbem

Ni supplet, vita cælibe vita perit.

Ergo nequitiam fugiens tibi deligè nuptam,

Ut mundo possis reddere prole vicem.

De comparatione autem virginitatis et conjugii plura dicam in Annotatationibus.

193 In rebus spiritualibus (secus quam in terrenis) quantum volumus, tantum et possumus. Eleemosyna non ex modo dati, sed ex proposito animi æstimanda est, exemplo Christi de vidua duo minuta offerente judicantis.

194 Ethnicorum vanitas seipsam refelli. Fabula de Apolline castam puellam frustra sollicitante ad stuprum vi musica.

195 Hac vita est certaminum, altera præmiorum. Periculosissimum autem est affectibus ac perturbationibus animi succumbere.

196 Injuria non est patientis sed facientis. Nemo nisi a semetipso læditur. Christi exemplum ad injuriarum tolerantiam in nobis gignendam efficacissimum est. Confer ep. 179 h. lib.

197 Homo improbus in sua improbitate non adjuvandus. Non idem indigenis quod exteris permittendum.

198 De institutione Persica, et de iurejurando quod dabant Persæ cum ad virilem ætatem pervenissem.

199 In futura vita concurrere poterunt cruciatuum vehementia et duratio. In hac non item; in qua illud potius valet, quod de dolore est relatum apud Ciceronem. «Si magnus brevis: si longus levis. Quamquam quid potest esse in hac vita longum aut diuturnum, cum in ipsa sit brevis?»

200 Ne in bellis quidem perpetratæ cædes omni noxa carent, propter summam qua inter omnes homines est naturæ communis devinctionem.

201 Resurrectio etiam corporum probatur ex justitia Dei.

202 Christiani Θεοδιδάχτοι relictis rebus mundanis cælestia tantum mediari debent.

203 Regula interpretandi prophetarum oracula, illustri exemplo declarati psalmi lxxi, qui, quamvis in Salomonem fuerit scriptus, multa tamen continet quæ in Salomonem non quadrant, sed Christo potius vero principi pacis conveniunt.

204 Quanto majora præmia hominibus in Novo Testamento proposita sunt quam olim in Veteri, tanto etiam majora ipsis subeunda sunt certamina. Illæ enim duæ res, certamina et præmia sibi invicem respondere debent.

205 Multis exemplis et testimoniis probat, non esse

in oratoris, sed auditoris potestate ut orationem sequatur persuasio: Proinde non esse oratori hoc imputandum aut vitio dandum si sine suo excidat, dummodo nihil eorum, quæ ad officium suum pertinent, prætermiserit.

206 De Diana Ephesina, ejusque signo ab Jove demisso.

207 Rursus eadem de re. Signa διοικητῆν quæ et quare dicta sint. Βπέτα; unde. Historia memorabilis de Ptolemæo rege Ægypti, quomodo statuarios Dianæ in foveam præcipitari curarit, ne simulacrum illud humana manu factum videretur.

208 Diabolica est astutia, arcere homines a lectione, auscultatione et studio sacræ Scripturæ merum mel spirantia, ne inde bona opera sequantur.

209 De differentia legis et Evangelii. Lex peccata punit admissa, Evangelium etiam fontes peccatorum, antequam nascantur, obstruit. Explicatio dicti Christi: « Dictum est antiquis: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico vobis: Nolite resistere malo. »

210 Virtus est medium vitiorum utrinque reductum.

Quod assequi difficile est, ita ne declines ad dextram aut sinistram.

211 De imperscrutabili majestate Dei; expositio dicti Salom. Proverb. xxv. 1: « Gloria Domini celat sermonem; » et dicti Habacuc, iii: « Operuit cælos virtus ejus. »

212 Non tantum verbis, sed et opere ac vita ipsa philosophandum est ei qui non velit se ludibrio exponere. De dicto Isaïæ: « Discite bonum facere. »

213 Accusatio prophetica impietatis hominum adversus Deum, et iniquitatis in proximum plane inexcusabilis. Qui allucinator circa manifesta, videtur etiam amittere fidem in occultis et obscuris. Expositio dicti Ezechielis.

214 Judicandi munus difficillimum. In illud Sirach. vii: « Ne quæras feri judex. » Confer epist. 274 lib. iii.

215 Ut lucerna ab oleo riganda est, sic λόγος διδασκαλικός sive προφορικός ab alterius virtute interna, qui est διάθετος alimentum accipere debet. De dicto Christi: « Sint lucernæ vestræ ardentes. »

216 Solvitur ἀντιλεγόμενον seu ἐναντιοπαρὸς est inter hæc duo Christi dicta: « Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum; » et: « Væ vobis, Scribæ. »

217 De dicto Christi, Joan. iii. 19: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. »

218 Docetur, non repugnare sibi invicem duo ista dicta: « Nolite solliciti esse quomodo aut quid loquamini; » Matth. x; Marc. xiii; Luc. xii. « Parati semper ad reddendam rationem. » I Petr. iii. Martyrum incredibilis invictaque constantia. Sapientie sapientes discipuli.

219 Sacerdotalis sive episcopalis muneris summa difficultas. De dicto Pauli, I Tim. iii: « Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. » Confer ep. 216 lib. iii, quæ ad eundem Palladium scripta est.

220 « Pax cum omnibus, quantum in nobis est, colenda. » Rom. xii. Ne quis nos oderit, non est nostri arbitrii: Sed hoc est, ne quis juste nos oderit, causa videlicet odii a nobis ipsi præbita. Confer ep. 211 lib. iii, et ep. 50 lib. ii.

221 Lectio et studium sacrarum Litterarum, velut fontium Israël's, aliis rebus præferri debet.

222 Virtus immortalis est, et soli hominem beat. Deus Abrahami, Isaaci et Jacobi, itemque Davidis et aliorum sanctorum etiam vita sanctorum curam se gerere testatur.

223 θυμὸς et ἐργῆ quomodo differant.

224 Scriptorum Joannis Chrysostomi commendatio, et hominis socordis eorum negligentis objurgatio.

225 Josephi Judæorum historici testimonium de

Christo, lib. xviii Antiquit. Ab hoste testimonium vim magnam habet.

226 Non satis est hæreticos, paganos et Judæos veritate religionis superare, nisi iisdem etiam meliorem vitam agamus. Fides enim absque operibus mortua est.

227 A recte factis absit ostentatio. Factum bonum non est bonum haud factum bene. Solvitur dubitatio. Cum fieri nequeat ut bonum opus lateat, quare Christus interdixerit, ne coram hominibus faciamus elemosynam.

228 Sirach quam variis iconibus Sapientiam representet.

229 Christi in carnem adventus quantum attulerit. Objurgatio gravissima hominis incorrigibili pravitate laborantis.

230 Sennacheribi regis superbia divinitus castigata et repressa, ipso post deletum exercitum et turpem fugam domi a suis trucidato.

ARGUMENTA LIBRI V. Animi.

1 De animi corporisque affectionibus, infra 187 et 161.

2 Pro improbis orandum.

3 De vanitate rerum humanarum. Confer epist. 271 et 251 lib. iii.

4 De Dei regno etiam apud improbos.

5 Martyrum gloria.

6 In episcopatum ambientes.

7 De æquo et bono, et ἐπιαιετῶ.

8 Sui cognitio utilis.

9 De recta liberorum institutione. Confer ep. 317.

10 De pugna hominis interioris.

11 Virtutis commendatio.

12-13 Ad frugent bonam invitat fratris exemplo.

14 Vita militia.

15 Arrogantiam dissuadet.

16 De Eusebii vitiiis. Confer epist. 140, 147.

17 Oculos continentes esse oportere.

18 Pares cum paribus congregari.

19 Dimittite et dimittimini. Luc. vi, 37.

20 Orator non semper persuadet.

21 Priorum sacerdotum cum sui ævi elegans comparatio. Vide inf. epist. 37 et 129.

22 Ignoscendum etiam non postulanti.

23 Non repetendum malum malo, sed bono. Infra ep. 280.

24 De fraterno amore.

25 Mundus muliebris quis verus.

26 Animorum ad virtutem societas.

27 Si athleta laborat, quisvis Christi miles.

28 Fratrem amici laudat. Ad quinque capita per epistolam quæsitam respondet.

29 A luxu dehortatur.

30 A virtute tres commendat episcopos.

31 Sacræ Scripturæ quomodo incumbendum.

32 Laudat Joan. Chrysostomi in Pauli Epistolam ad Romanos Comment.

33 Laus sancti ac doctoris deserti.

34 A mali societate deterret improbos.

35 Suadet oratori virtutem quam verbis possit, reipsa etiam exornet.

36 Divitiæ Babylonis fornace collatæ. Daniel iii.

37 De bonis presbyteris contra malos disseritur. Contra epist. 21.

38 Contra virtutis osiores.

39 Multiplices tentationum fructus. Confer infra epist. 226.

40 Quales reip. gubernandæ aptiores.

41 Regnum cælorum inculcatum. Sup. epist. 4.

42 Pænæ lente sunt exigendæ. Inf. ep. 267.

43 Ingens supplicium et tolerantia ægre durant.

44 Virtus laudatur et alget.

45 De bono vini modice sumpti.

46 Oculos ut animi fenestras custodiendos.

47 Virtutem amanti hominum opinio contemnenda.

48 A conciviis temperandum.

- 49 *Laudandi boni sine ostentatione.*
 50 *Cœlestia terrenis quia præstant, idcirco amplectenda.*
 51 *Diabolus quæ suggerit, fugienda.*
 52 *De monodia in improbos conscripta.*
 53 *Mittit monodiam in alios conscriptam.*
 54 *Virtus sequenda ut hostem vincas.*
 55 *Avaritiæ detestatio. (Confer inf. epist. 67.)*
 56 *Beati qui persecutionem patiuntur, Matth. v, 10.*
 57 *A vitiiis dehortatur ac nequitia.*
 58 *Spes vitæ anchoræ. Confer epist. 50 et 58.*
 59 *Zosimum in stirpe delirare.*
 60 *Falsa sui existimatio.*
 61 *Demonstrationis vis in argumentando.*
 62 *Parentis præceptorisque officium non assentari.*
 63 *Virtus sui merces.*
 64 *Victus cultusque corporis qualis.*
 65 *In illud Matth. v. 28 : « Qui viderit mulierem, » etc.*
 66 *Quod homini maxime utilia adversa.*
 67 *Avaritiæ detestatio. Confer epist. 55.*
 68 *De bono tentationis. Confer epist. 19 et 226.*
 69 *Spes denuo commendata, ut epist. 50 et 58.*
 70 *Sua contentum sorte esse oportet.*
 71 *Jobi in calamitate patientia proponitur et pauperias.*
 72 *« De beatitudine æterna. (Oculus non vidit, » etc. Isaia LXIV, 4; I Corinth. II, 6 : Et « non sunt condignæ passiones. » Rom. VIII, 18; II Cor. IV, 17. Confer epist. 152.*
 73 *In illud septem sapientum : « Ne quid nimis. »*
 74 *De precantum discrimine. Confer epist. 159.*
 75 *Ἀχαριστίας, ingrati que accusat. animi.*
 76 *Quis vere fortis.*
 77 *De malorum flagitiis virorum posteriorumque iudicium. Confer ep. 53, ad eosdem.*
 78 *De futuræ vitæ mercede. Supra epist. 72.*
 79 *Eleemosyna de justè partis grata Deo.*
 80 *In ratiocinando caute agendum.*
 81 *Ad virtutem existimul.*
 82 *In illud Pauli : « Unusquisque propriam accipiet mercedem, » I Cor. III, 8 et 14.*
 83 *Convivor optimus quis.*
 85 *In justitia fideque servanda latrones exemplo sunt. Cicero 1 Offic.*
 86 *A vindicta dehortatur.*
 87 *In illud Isaia : « Cur timui? » cap. XL, 14.*
 88 *Quis probus fortisque vir. Confer epist. 76.*
 89 *De bonis malisque sacerdotibus. Conf. ep. 37 et 268.*
 90 *De talione in accusando.*
 91 *Pauli ad Hebræos locus cap. IV, 8, De Jesu Nave.*
 92 *Cur monitionem instaurandam censuerit.*
 93 *Ad constantiam in bono hortatur. Confer ep. 153.*
 94 *Adversa patienter toleranda. Confer ep. 193.*
 95 *Virtutis vitiorumque comparatio.*
 96 *De variis studiis præmii aut pœnarum. Conf. ep. 325.*
 97 *De vi veritatis.*
 98 *Agriculturæ laudatio.*
 99 *Senectus a libidine temperans. Cicero De senectute.*
 100 *Mala perferenda esse.*
 102 *Eloquentia quibus invisa.*
 103 *De vitiiis quorundam.*
 104 *Avaritiæ malum.*
 105 *Hortatur ad frugem bonam.*
 106 *Virtus colenda.*
 107 *Vita mortalium caduca.*
 108 *Ἔργα ne fiant παρέργα.*
 109 *Virtute præditi laus.*
 110 *De actionis contemplationisque vita. Infr. ep. 294.*
 111 *Συγγνώμης unde nomen sumptum. Matth. v, 26. « Esto consentiens, » etc.*
 112 *Æterna cum terrenis composita. « Thesaurizate vobis, » Matth. VI, 19.*
 115 *Ad eleemosynam hortatur. Sup. 76. Conf. ep. 181.*
 114 *Peregrinatio quæ salutaris.*
 115 *Uter laude dignior, secundis insolens, an adversis constans.*
 116 *De Zosimi improbe factis. Sup. 103 et 195.*
 117 *De vi sati, an a mente pendeat. Conf. lib. III epist. 135.*
 118 *Ad vitæ emendationem adhortatio. Sui victoria maxima.*
 119 *Lingua in quibus bene utendum, inf. epist. 453.*
 120 *Procrastinatio et ampliatio vitiosa.*
 121 *De Laconica oratione.*
 123 *Virtus in bonis habenda.*
 124 *Cohibenda calumnia.*
 125 *Ad frequentes litteras invitat.*
 126 *Sui ævi cum antiquitate comparatio. Confer. ep. 11 et 27.*
 127 *Humilitatis commendatio.*
 128 *Spiritualis quis et animalis. Confer epist. 127 sub. IV, ad Nilum.*
 129 *De fraterna correptione.*
 130 *De bono spei, Deique promissis.*
 131 *Admonentibus nullam hodie gratiam haberi.*
 132 *« De illo : Sancta ne canibus, » etc. Matth. VII, 6, et XV, 29. Sup. epist. 31.*
 133 *De stylo epistolari. Vide Nazians. epist.*
 134 *De iracundia et avaritia. Vide epist. 142.*
 135 *De ignavia et philantia.*
 136 *Mali ac boni discrimen.*
 137 *In illud Matth. v, v. 46. « Si diligitis eos qui vos diligunt, » etc.*
 138 *« Beati estis cum maledixerint vobis homines. Matth. v, 11.*
 139 *Spectando ut agendo peccari.*
 140 *Eusebii quæ vitia reprehendenda. Conf. ep. 16.*
 141 *Privatam vitam tutiorem.*
 142 *Contra avaritiam. Conf. ep. 55, 67 et 34.*
 143 *Amicitia hostis*
 144 *Nunquam a spirituali cessandum pugna.*
 145 *Bene dicendi virtutes quatuor, ex Hermogenis ideis.*
 146 *De oculorum decenti veracundia. Confer ep. 17.*
 147 *De Eusebio rursus male ordinante. Supra epistol. 16 et 140.*
 148 *In mensa decorum servandum.*
 149 *Quod sis esse velis. Esse quam videri bonus malis.*
 151 *Piorum insistendum vestigiis.*
 152 *De futuræ hujusque vitæ gloria. Confer ep. 72.*
 153 *Ad constantiam hortatur. Sub. epist. 93.*
 154 *Hostilis quomodo expugnandus animus.*
 155 *Dialogismus.*
 156 *De explorando animo.*
 157 *Facilis jactura sepulcri.*
 158 *In quo consistat bonorum summo.*
 159 *Peccantium tria comparantur genera. In illud Pauli, Rom. I, 37 : « Non solum qui ea faciunt, » etc. Confer epist. 74.*
 160 *Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum. Confer epist. 196 et 230.*
 161 *Privatum vivere præstat, quam omnium monstrari digitis.*
 162 *De tribus Christianæ vitæ necessariis, oratione virtute ac fide. Ad duo Pauli loca, Gal. fide et sermone, II, 17. Et illud : « Fides sine operibus, » etc. Jacobi II, 17.*
 163 *In fratris morte alloquium.*
 164 *Ad virtutem pietatemque gentilium invitat exemplis.*
 165 *De Zosimi vitiiis. Sup. epist. 103, 116.*
 166 *De martyrum patientia.*
 167 *Vir fugiens denuo potest pugnare.*
 168 *Quæ principi necessaria. Solon dicebat duobus*

vempubl. contineri, præmio et pœna. Cicero ep. ad Brutum. Affert hanc epistol. Suidas in Ιωαν. Ἀντιοχ.
 169 Ab alio quisque melius regitur. Confer Greg. Nyssen. c. 24 lib. De virginitate.
 170 Sat cito, si sat bene.
 171 Non temere judicandum.
 172 De fidi amici officio.
 173 Ex aspectu nascitur amor; ad illud Matth. v, 28: « Qui viderit mulierem. »
 174 Fratres ad pietatem hortatur.
 175 Finem respiciendum.
 176 Vitio careat, qui in alterum dicit. Supra epist. 160, 196.
 177 De eadem re.
 178 Qui a minoribus temperat vitiis, majora etiam evirat.
 179 De carnis resurrectione.
 180 De ira moderanda.
 181 Ad illud Eccli. iii, 35: « Eleemosyna exstin-
 guit peccatum. » Sup. epist. 79, 115.
 182 Munera exœcant etiam sapientes.
 183 Eleemosynam quosdam jactare, non dare.
 184 In malis acutus, hebes in bonis.
 185 A ludis et spectaculis ut abducat hortatur, ut epist. 517.
 186 De eadem re a spectaculis deterrens.
 187 De natura animæ quæsitum. Mox epist. 101.
 188 Virtutem in mediocritate consistere.
 189 Ira moderanda: furor enim brevis est.
 190 De correctione fraterna. Supra epist. 129.
 191 De animi affectionibus quæsitum. Supra epist. 1, 187.
 192 De amici litteras tradentis statu.
 193 « Decet omnem adimplere justitiam. » Matth. iii, 15.
 194 Mutare in melius vitam suadet.
 195 Laudat patientiam in adversis. Confer epist. 94.
 196 De Eusebii episcopi Pelusii erratis. Confer epist. 16, 140, 147, 230, 250.
 197 An Judæi filii adoptionis appellandi.
 198 Graphica hypotyposis laudata.
 199 Vituperatio hominis mali, presso nomine.
 200 Contra nimium mulierum ornatum. Confer epist. 66, lib. et sup. epist. 25.
 201 Conciones non ad pompam, sed ad virtutem inserendam habentur.
 202 Xenophontis de Socrate judicium.
 203 Quid differant ἀβούλος καὶ ἀβούλητος.
 204 Judicis quod officium. Pulchra rei judicatæ γοῦδατο.
 205 Amicitia vis. Confer epist. 145.
 206 Ad fraternam hortatur concordiam.
 207 Vis amoris mutui.
 208 Gratulatur ad bonam reverso frugem.
 209 Non temere de alio judicandum.
 210 Quantum scelus aliorum intervertere eleemosynas.
 211 Paganum converti exoptat.
 212 Ne injuriam faciat, rus quemdam ablegandum censet.
 213 Exemplis potius quam verbis persuadendum. Confer epist. 235, 508.
 214 In loquendo considerandum, infra epist. 119, 455.
 215 De Zosimi temeritate, et futuro Dei judicio. Confer epist. 103, 116.
 216 De Theodosii monachi laude, infra epist. 494.
 217 De variis rhetorum dicendi generibus. Confer epist. 145.
 218 Virginitas matrimonio dignior. Confer epist. 253.
 219 De Zosimi ejusque sodalium vitiis et sequent. ep. 220.
 221 De pœna hujus et alterius vitæ. Eadem libr. iii, ep. 203.

222 De eadem re in mercedis distributione.
 223 Virtutis et vitii comparatio.
 224 Avaritiam fugiendam. Supra epistol. 55, 67 et 142.
 225 Qui bene paruerit, is recte Imperabit. Aristol., Plato, et alii. Confer ep. 435 et ibi notata.
 226 De bono tentationum, et in illud Christi: « Orate ut non intretis in tentat. » Confer epistol. 39 et 68.
 227 Læsi nostras injurias vindicamus. Dei vero negligimus.
 228 Ad justitiam ut judicem invitat.
 229 Virtus, etsi laboriosa, spe mercedis exer-
 cenda.
 230 De Eusebio Pelusii episcopo. Confer epistol. 16, 147, 196, 249, 250.
 231 Juvenes senesque ut erga mortem animati.
 232 De vindicanda moderate injuria.
 233 Opus quam oratio magis movet, supr. ep. 213.
 234 Amicorum vitiis indulgendum. Sua cuique consideranda, supr. ep. 22.
 235 Cæco sui amore quisque laborat.
 236 Consuetudinem alteram videri naturam. Ma-
 los esse fugiendos.
 237 Temperantia sanitatis mater.
 238 De justa reprehensione. Confer ep. 129 et 190.
 239 Hæreticorum pertinax ingenium.
 240 Virtutem doctrinæ jungendam.
 241 Castitatem colendam, fugiendam vero forni-
 cationem et adulterium.
 242 Cogitare mala, nedum facere nefas.
 243 Virtus difficilis. Confer epist. 229.
 244 De vitæ humanæ brevitate. Confer supra epistol. 107, 163.
 245 De comparationis apud grammaticos gra-
 dibus.
 246 Calumniari mortuos nefas.
 247 Vitia fugienda libidinis, supra epist. 241.
 248 De metu Dei et hominum. Confer ep. 227.
 249 De sensibus humanis et Eusebio episc. Pelu-
 sii, ut supra epist. 230.
 250 Legislatoris et adhortantis comparatio. Confer ep. 131.
 251 Humilium superbiorumque discrimen. Confer ep. 127. Varia hominum ingenia.
 252 Fama memoriaque bonorum perennis. Infra epist. 118.
 253 De bono virginitatis conjugio præstantis. Confer epist. 218.
 254 Adversa pati in vita perutile.
 255 Regis et tyranni discrimen.
 256 De malo invidia.
 257 Ad bonam invitat frugem; acquiescendum consiliis bonorum. Supra epist. 105.
 258 Eloquentiæ præstat philosophia.
 259 Divinis cedunt humana.
 260 Exhortatio est ad patientiam. Vide infra epist. 269, et supr. 234.
 261 Peccata publica scandalago a Deo punita.
 262 Docendi ratio optima, simplex, sine fastu.
 264 De activa vita seu negotiosa, et contemplati-
 va. Confer epist. 110.
 265 Docentis ac concionantis est prius agere, de-
 hinc docere. Confer epist. 213 et 225.
 266 Tempus labitur. Ratio ejus habenda.
 267 Pœna quando irroganda. Supr. epist. 42.
 268 Regii et sacerdotalis dignitas mutuam præ-
 stant operum. Confer epist. 278, et lib. epist. 234 et lib. iv, ep. 219; Joan. Chrysost. de regis et monachi
 comparatione.
 269 Pati adversa salutare corpori animæque. Con-
 fer epist. 258 et 160.
 270 Tentationes, exemplo Job, saluti esse. Confer
 ep. 39, 98, 71 et 260.
 271 Divitiæ, honor, et prudentia humana caduca

sunt. Confer ep. 3, et l. III ep. 251.

272 De sacerdotio sese opponentes.

273 Virtus honoranda. Duplices corde maxime deplorandi.

274 Ad metanoram invitat.

275 Propria prius vitia emendanda quam aliena reprehendenda. Conf. ep. 176, 177 et 198.

276 De grassante Simonia, seu sacerdotiorum nundinatione: de qua et l. I ep. 149 et 151, et l. III ep. 594. Inf. epist. 338.

277 Hosti parcens vere magnanimus.

278 De sacerdotii dignitate. Supra epist. 268.

279 Blandius agendum, more medici. Inf. epist. 346.

280 Bonum pro malo rependendo gratia initur. Rom. XII, 20: «Sic carbones ignis congeres supra caput ejus.» Sup. epist. 25.

281 De simplici sed docta sacræ Scripturæ oratione.

282 Dei voluntate justi in mundo sæpe affiguntur. Confer ep. 56 et 186.

283 Virtus pro vitio, et retro sæpe habetur.

284 Virtus spe præmil sustinetur. Sup. epist. 63, 150.

285 Præstat non bellare quam subsidiis niti. Confer ep. 448.

286 Quid inter *vουθετεῖν* καὶ *θελγεῖν*, intersit. Confer ep. 347.

287 De iis qui manus sibi afferunt.

288 Tres proborum hominum gradus, ingenui, mercenarii et servi. Infr. ep. 296.

289 Sapiens laqueus evitat improborum.

290 De commonentis officio. Heli cur cum liberis a Deo punitus.

291 Fugendum esse libidinosum seminarum aspectum. Confer ep. 65, 173.

292 «Diligite inimicos vestros,» Matth. v, 44.

293 Sacræ Scripturæ sensus varii.

294 Gloriæ invidia comes.

295 De lectione sacræ Scripturæ, non hujus vitio improbos fieri.

296 De variis hominum ingeniis. Vide ep. 114 lib. III, et sup. 228.

297 Sacerdotio non superbiendum.

298 Virtus calumniæ obnoxia.

299 Sancti Pauli quis vestigis recte insistat.

300 De Samuele propheta.

301 De œconomi etymo. «Dispensatores mysteriorum Dei.» I Cor. IV.

302 Hujus et futuræ vitæ dissimilitudo. Conf. ep. 72 et 112.

303 De Opt. Max. pro virili gratiæ agendæ.

304 Gaudent mali cum mala fecerint.

305 Bene qui latuit, bene vixit.

306 Luxum temperantive adversum fugito.

307 Dei Opt. Max. erga delinquentes benignitas.

308 Sincere verbum Dei proferendum.

309 Dicendi virtutes quæ.

310 Cælestia et terrena distant. Sup. 302.

311 Ad frugem bonam exsimationemque invitat.

312 Benigne agendum, idque non fide.

313 De officio judicis. Confer epist. 204, et Philonem Hebræum De judice.

314 De tentationis bono. Supra epist. 30, 68, 71, 226, 270.

315 Societas ut perpetua sit.

316 Vita mortalium calamitatibus obnoxia.

317 Puerorum ad virtutem verecundianique informatio. Confer epist. 9.

318 Veritatis laudatio. Mendacii turpitudine.

319 Aspectus mulierum periculosus. Confer epist. 65, 173 et 291.

320 Dei benignitatis prædicanda.

321 Sacerdoti vitanda scandala, ut et epist. seq. et lib. II epist. 121.

322 Sacerdotum graviora esse quam laicorum delicta.

A 323 Sacerdotum est subditorum satagers. Majorum delicta graviora.

325 De bonorum præmio pœnaque improborum. Confer epist. 96.

326 Boni neminem calumniantur, sed ipsi obnoxii. Mali a calumnia cur liberi. Confer epist. 341.

327 Salutis æternæ cura ac sollicitudo.

328 Modestia vitæ commendata in omnibus.

329 Animi corporisque comparatio: illius imperio, hujus servitio utimur. Vitæ brevitas vigilare jubet. Matth. XXV. De animorum immortalitate. Confer epist. 15 lib. I, et lib. IV epist. 124, 126, 146.

330 Consuetudo naturæ vim obtinet. Supra 236.

331 De signo trium gratiarum.

332 Beneficium qui accipit, libertatem vendit.

333 In beneficiis dandis laudanda est voluntas.

334 Tarda etiam ingenia discendo processum faciunt.

B 335 «Estote perfecti sicut Pater vester cælestis,» etc. Matth. v, 48. Imitationis ratio inferior.

336 De gloriæ cupiditate, vel contemptu.

337 Adhuc de gloriæ vere studioso.

338 Rursus de gloriæ studio, et magnificentia.

339 Humilitati danda est opera. Confer epist. 127 et 251.

340 Adhortatio qualis esse debeat. Confer epist. 290.

341 Boni invidiæ obnoxii. Sup. epist. 326.

342 De tribus improbe agentibus querimoniis.

343 Bonis sæpe cur male sit.

344 De dicendi officio. Sup. ep. 309.

345 Quid in Evangelio sit regnum Dei et regnum cælorum. Confer epist. 206 lib. III.

346 Ad bonam mentem invitat a libidine

347 Ἀπόνοια unde dicta et *vουθεσία*. Confer ep. 286.

348 De docentis officio. Supra epistol. 213, 233, 263, 265, 290.

349 Erubescit laudatus humilis.

350 Corporis animique pulchritudo.

351 Humilitate cæteris præstandum. Confer ep. 127, 339, 349.

352 Parenti merito parendum.

353 Leges formidandæ.

354 Ab effectu res judicantur.

355 Antiquitati deferendum.

356 De Dei longanimitate.

357 De eadem re.

358 De Hermogene episc., quid de illius censeat vita. Confer epist. 378, 448, 466.

359 Deum non mutari, e sacris ostensum Litteris.

360 In loquendo et scribendo modus adhibendus.

361 Amicitie improbi renuntiat.

362 Bonorum improborumque in mercede discrimen. Supr. epist. 82, 96, 325, et seq. epist.

364 Rursus de vitæ futuræ præmio.

365 Del iudicium a nostro nimis diversum. Confer ep. 74 et 136.

D 366 De bono tribulationis. Vide Tentationis bonum. Sup. ep. 59, 68, 71, 226, 270, 314.

367 De Christi tropæo crucis, et ultione divina. «Potentes potenter tormenta patientur.» Sapient. VI, 7.

368 «Declina a malo et fac bonum.» Psalm. XXXIV, 27.

369 Nihil nimis deferendum. Diaboli artes malæ.

370 Victor quis vere. Confer epist. 76 et 88.

371 Deus supra meritum suos honorat.

372 Quis optime reipub. præsit. Δημαγωγός.

373 Ad bonam rursus frugem invitat. Supr. epist. 105 et 311.

374 Virtus amplectenda.

375 Interrogatio in sacris Litteris vehementiorem reddit orationem.

376 Rursus de Quæstionibus in docendo, medicorum exemplo. Confer epist. 279.

- 377 « Qui potuit transgredi, et non est transgressus. » Eccle. xxxi, 10.
- 378 Boni sacerdotis Hermogenis episcopi laus, Eusebii vituperatio. Sup. ep. 358.
- 379 Qui ornandi sacerdotes.
- 380 Uni vacandum arti ut excellas.
- 381 Capientes sæpe capti.
- 382 Humili emergenti fastus accedit. Secundis non tollendus animus, nec adversis mergendus. Confer epist. 115.
- 383 Disce juste præesse, « Tibi soli peccari, » Psal. l.
- 384 Corpus pareat, mens imperet. Confer epist. 329, et lib. i epist. 15, lib. iv epist. 4, 126, 146.
- 385 Fortitudinis extrema audacia et timiditas.
- 386 De jure belli ac vindictæ.
- 387 Sui cognitio prima ad scientiam via, ex Platonis Alcibiade priore.
- 388 Timothei vita functi laudatio, veluti funebris oratio, de quo et l. ii epist. 155.
- 389 De improbis treviris rursus exostulat.
- 390 Lucri contemptus, bonaque existimatio.
- 391 In nimio dolore sæpe stupor et silentium obvenit. Virg. Obstupui, steteruntque comæ.
- 392 Virtus claros æternosque efficit.
- 393 Simonis nundinationisque beneficiorum accusat. Supr. epist. 266, et alius lib. i et lib. iii.
- 394 Prudens quis existimandus.
- 395 Quis vere rex, quis tyrannus. Supr. ep. 255.
- 396 Bene morienti gratulandum.
- 397 Qui in vita fugiendi.
- 398 De bono patientiæ. In persecutione quid agendum. Confer epist. 39, 71.
- 399 Temporis ratio habenda. Occasio non negligenda. Confer epist. 296.
- 400 In malos pastores pecus deglutientes. Ezechiel. xxxiv.
- 401 Veritatis et candoris vis.
402. Suadet a libidine temperare.
- 403 Luctus gaudiumque temperanda.
- 404 Valedudinis est ratio habenda. Confer lib. ii, ep. 238; hic vero epist. 528..
- 405 Ad delictorum metancæm invitat. Sup. epist. 274.
- 406 Virtutis laudatio, et seq. epist.
- 407 Magni et angusti animi discrimen. Confer ep. 152 lib. iv ad locum Prov. xiv, 29.
- 408 De divitiarum contemptu.
- 409 De gloriæ studio. Sup. ep. 336, 337, 338.
- 410 Rursum de gloria. Quid differant φιλόδοξος καὶ χενόδοξος.
- 411 De animæ humanæ motibus variis. Confer epist. 1.
- 412 De vini usu disputatum. Ebrietatis mala.
- 413 De virtutis utilitate. Confer ep. 406, 407.
- 414 Epitaphia ut scribenda.
- 415 Injuriam remittendam.
- 416 Ut sibi frangi hortatur, ut et tribus seq. epist. et 311, 455, 562.
- 417 Libertatis loquendi et impudentiæ discrimen. Inf. epist. 453.
- 418 De sacerdotii præstantia. Sup. epist. 268, et lib. ii epist. 234, lib. iv ep. 219, et hic epist. seq.
- 419 In castris quæ necessaria.
- 420 De Eutimio diacono.
- 421 In ejus vitia qui temere ab Eusebio esset ordinatus. Confer epist. 552.
- 421 Luborem quies comitatur.
- 422 Ignoscendum aliorum delictis. Supra epist. 416.
- 423 Turpis vitæ reprehensio.
- 424 Scire est rem per causas cognoscere. Aristot. in Analyt.
- 425 Rerum metuenda vicissitudo. Cf. epist. 495.
- 426 « Qui male agit, odit lucem. » Joan. iii, 20.
- 427 Παράδοξον quid.
- 428 Contra superbos fastuque elatos.
- 436 Iniqui arguit sacerdotii, et epist. sequent. et 440.
- 438 De gloriæ cupiditate. Confer epist. 336, 337, 338, 410, 411 et proximæ. epist.
- 440 De Zosimi iterum vita vitiosa. Precibus itaque Deo commendandam esse. Sup. epist. 437 et epist. 2.
- 441 Gentium mores cum nostris collati. Confer epist. 164.
- 442 Orator non semper persuadet. Infra epist. 547.
- 443 Gaudii dolorisque motus.
- 444 De tribus dicendi generibus, summo, medio, et imo, ex Homero. Vitam oratione magis persuadere. Confer ep. 213, 235, 265, 508.
- 445 Vitium esse virtute difficilius. Ad bonam irritat mentem. Confer lib. ii epist. 240.
- 446 Rursum de Zosimi vitiiis.
- 447 De divitiis. Infra epist. 450.
- 448 Hermogenis episcopi laus. Confer epistol. 358, et infra 466.
- B** 449 Bonorum malorumque, dum laudantur, discrimen.
- 450 Quæ veræ divitiæ sint.
- 451 De Eusebii episcopi Pelusii moribus, de quo alias sæpe, inf. 470.
- 452 Uni vacandum arti. Supra. epist. 380.
- 453 Non maledicendum, nec lingua abutendum. Supra ep. 129, 214, 421.
- 454 De Mithridate rege, ejusque venena alexipharmaca, Martialis lib. v Epigram. 79.
- 455 Qui paruit recte, bene imperat. Confer epist. 225, Arist et Plato, etc.
- 456 Ut in Olympicis decertaturum commendat, vel in asceticis religionis.
- 458 Harpocranti rhetorem, cui ludus aperiendus committatur, commendat.
- 459 Laborando, non rotis optando, scientia paratur, implorato Dei auxilio. Virtutum laus.
- 460 An virtus difficilis, ut et seq. epist.
- C** 462 Intemperantem amari quam timeri præstat,
- 465 Theatrale vitandum studium.
- 464 Amici non deserendi.
- 465 Cedant arma togæ. Cic. i Offic., et contra in Mureniana.
- 466 Hermogenis episcopi laudatio, ut et supra epist. 358, 448.
- 467 Docendo quis utilis sit.
- 468 Superbi et elati deprimendi.
- 469 Bonorum soliditas grata.
- 470 De Eusebii episcopi Pelusii erratis, su ra epist. 4551, et lib. i epist. 241, lib. ii epist. 50, et 121; lib. iii epistol. 97, 178, et 367; lib. iv epistol. 48.
- 471 Ad virtutem fortitudinemque hortatur.
- 472 Deum offendere summu improbitas.
- 473 De fama existimationeque bona.
- 474 Tolerandas esse injurias.
- 475 Vera oratio fucata præstat.
- D** 476 Ad frugem bonam eos invitat. Supra epistol. 311, 445.
- 477 Quis doctus sapiensque censendus. Virtus fructus est instar, foliorum vero eloquentia; πολλόν unde dictum.
- 478 De Zosimi et sodalium vitiiis. Infra epist. 482. Veritas quanti æstimanda.
- 479 Qui vere clari illustresque invidia boni vere laborant.
- 480 Virtus laboris constantia paranda est.
- 481 Sacerdotio qui ornandi.
- 482 De improbitate Zosimi sociorumque. Pro iis orandum. Sup. epist. 2, 437, 440.
- 483 Ut vires desint, voluntas laudanda.
- 484 Belligerandi et societatis bellicæ discrimen. Confer epist. 275.
- 485 De illo Ecclesiastæ: « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. » Eccle. i, 2.

- 486 De quodam quem illi ad quos scribit, accusare A instituerant.
- 487 « Date, et dabitur vobis. »
- 488 Divitiarum nulla satietas.
- 489 Qui quæ vult dicit, quæ non vult audit.
- 490 Continentiæ et virginitatis discrimen.
- 491 Mortui lingua non lædendi.
- 492 Locus et tempus peccatum aggravant.
- 493 Nemo nisi a seipso læditur. Epicteti dictis similia.
- 494 Theodosii monachi laus, de quo supra, epist. 216.
- 495 De rerum omnium vicissitudine. Supra epist. 431.
- 496 Gulæ atque ingluviæ accusat.
- 497 Qui vere sapientes appellandi.
- 498 Suum bonum publico non anteponendum.
- 499 Ab aliis irrideri.
- 500 Cœlestia meditanda. Confer ep. 485.
- 501 Decipi facile est.
- 502 Meticulosi timore, fortes adulatione superantur.
- 503 Honoris studium.
- 504 Honorari vis? honorem fugito.
- 505 Βῆθηρα unde Græcis dicta?
- 506 A teneris assuescere multum est.
- 507 Vitia verecunde perstringenda.
- 508 Ad illud: « Dicunt et non faciunt, » Matth. xv, 2. « Facere quam dicere magis persuadet. » Supra epist. 213, 253, 265.
- 509 Bellum spirituale, et corporale quid distent.
- 510 De elemosyna. Confer. epist. 76, 115, 181, 183, 210.
- 511 Luxum valetudinis etiam gratia fugiendum.
- 512 Humanæ vitæ fluctus ac miseria.
- 513 Pauperes minime contemnendi.
- 514 Sponte, non coacte bene de aliis merendum.
- 515 Vitanda improborum commercia.
- 516 De patientiæ bono.
- 517 A spectaculis dehortatur, ut epist. 185, 186.
- 518 Quis gloria illustris.
- 519 Prudens quis et prudentior. Sup. epist. 477.
- 520 Quæ potissimum discenda.
- 521 Frustra persuaderi quibusdam.
- 522 De gloriæ contemptu. Sup. epist. 503, 504.
- 523 Virtus laudatur et alget. Sup. epist. 44, et infr. 527.
- 524 Male agens reprehendi non vult.
- 525 Fide, sed vide cui te doctori committas.
- 526 Dei longanimitate non abutendum.
- 527 Virtus non tam prædicanda quam exercenda. Sup. epist. 523.
- 528 De corporis exercitatione, et valetudine tuenda Isocratis, Oratoris et Hippocratis medici sententiæ. Sup. ep. 404.
- 529 Virtus in utraque utilis futura.
- 530 Ex se quisque de aliis judicat, ut Zosimus solet.
- 531 De eadem re.
- 532 De Eusebio Pelusii episc. qui Zosimum ordinavit. Sup. ep. 426.
- 533 « Regnum cælorum vim patitur, » Matth. xiiii, 12. Ex gentium scriptis id probat. Infra epist. 546.
- 534 De Zosimo, opinor, scripta. Sup. ep. 510
- 535 Sacerdotio indigni.
- 536 De Zosimi amicitia.
- 537 Animi quam corporis cura potior.
- 538 Laconismus laudatur. Confer epist. 121.
- 539 Peccanti ignoscit Deus.
- 540 Meticulosi qui existimandi.
- 541 Philosophari quid.
- 542 Gratia non corrumpenda.
- 543 Legationis falso obitæ abstinere jubet, cujus Æschinem accusat Demosthenes orat. περί παραπροσβετας.
- 544 Quæ virtus historiæ.
- 545 Divitiæ non satiant. Conf. ep. 488 et Theognis v. 135, Solon. v. 99, et Clemens Alexand. Strommat. lib. vi.
- 546 Labore honos et vita paratur æterna. Conf. ep. 533.
- 547 Orator non semper persuadet. Confer epist. 442.
- 548 Anima virtute prædita arcis instar est.
- 549 Dei longanimitas ad pœnitentiam invitat. Sup. ep. 526.
- 550 Summus medicus Deus est.
- 551 Consolatur in adversis.
- 552 Ignoscendum vel non petenti.
- 553 Mens quam lingua potius excolenda.
- 554 Quis vere statuerit tropæa.
- 555 Virtutis pulchritudo, peccati sæditas.
- 556 Citius alii, lentius alii curantur.
- 557 Hortatur ad constantiam. Famæ vis.
- 558 Philosophia ut definienda, Plutarch. De Placit. philosoph. lib. 1, cap. 1.
- 559 Invidiæ cedendum. Invidus bonis alienis macrescit.
- 560 Quæ certa amicitie regula.
- 561 Meticulosi sibi que male conscii.
- 562 Ad frugem bonam invitat. Supra sæpius.
- 563 Virtuti potius quam gloriæ serviendum.
- 564 De Eutonii et Eusebii dissimili ingenio.
- 565 Virtutis ac vitii παραλλήλως elegans comparatio.
- 566 Veritatis quanta vis.
- 567 Peccans quis veniam mereatur.
- 568 De iudicis et advocati diverso officio.
569. Detestanda Zosimi carpit diserie vitia, ut hactenus semper, et sacerdotio indignum a sacris arcendum censet.

De auctoribus ab Isidoro laudatis vide Indicem

ad calcem voluminis.

INDEX SCHOLIORUM

Ad librum V S. Isidori Pelusiotæ Epistolarum.

- Agriculturam Xenophon et Plinius laudant, ep. 98. A*
Aliorum medicus ipse ulceribus scates, 296,
275.
Amicitiam sæpe silentium diremit ex Aristot., 125.
Aphrodisius Didymi presbyteri frater, 28.
Arpocras rhetor et Arphocras in antiquis lapp., 48.
Bene imperat, qui bene obedivit, ex Plat., Arist. et
Isocrate, 455.
Chorites tres nudæ cur pingerentur, 331.
Chærii poetæ versus de gutta lapidem cavante,
238.
Corporis exercitatio utilis ex Isocr. et Hippocrate,
528.
Corvus μισότεχνος cur? 569.
Epistolaris character ex Demetrio Phalereo, 133.
Exercitatio corporis utilis ex Hipp. et Isoc. 528. B
Flagellatum ob peccata Jesum in sacris Litteris,
270.
Gratiæ virgines in Platone nudæ. Socrates quid
de iis, 251.
Gutta cavat lapidem. Chærii poetæ dictum et
Ovidii, 236.
Homero tria dicendi genera, ut rhetoribus, 444.
Horatius vitam rusticam laudat, 98.
Jobi locus allatus, 162, 270.
- Isocratis ad Demonium locus, 187.*
Judas Christi admonitionibus nihil profecit, 20.
Ἡμεροκαλὲς flos liliæ agrestis, Diosc., Theophr. et
Plin., 563.
Litterarum silentium sæpe diremit amicitiam, 125.
Libanii epistolicus character, 155.
Manus qui sibi afferunt quantum peccant, 287.
Nazianzenus de epistolari stylo ad Nicobulum, 133.
Obediens antea, recte imperabit, ut philosophi do-
cent, 455.
Ὁμόγυιος ἀδελφός, frater germanus, 12.
Παρθένος καὶ κόρη, et puella, et virgo, et pupilla,
146.
Pestes tres humanæ vitæ apud Platon. in Alci-
biade; Ignorantia, negligentia, et arrogantia, 377.
Phrynone apud Laertium in Pittaci Vita, ep. 63.
Pittacus molam construxit, 6.
Pythagorei ei qui a sua defecisset secta cænotaphium
ponebant, ex Orig., Clemente et Nazianzeno, 53.
Sacra Scriptura quid, ex Nazianzeno, 295.
Thucydidis locus, lib. III, 186.
Tres humanæ vitæ pestes quæ, 387.
Tria dicendi genera, 444.
Umbra sunt res hominum, apud poetas, 244.
Υθλος pro ineptiis, 199.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΒΙΒΛΙΑ ΠΕΝΤΕ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ :

S. P. N. ISIDORI PELUSIOTÆ
EPISTOLARUM LIBRI QUINQUE

DE INTERPRETATIONE DIVINÆ SCRIPTURÆ

Jacobo Billio Franco interprete.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Α'. — ΝΕΙΛΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ.

Οὐ μὲν ἄγιοι τῆς μοναχικῆς φιλοσοφίας κορυφαῖοι καὶ ἡγέμονες, ἐκ τῶν ἀθλῶν καὶ ἀγῶνων ὧν ἐτέλεσαν, καὶ τὰς προσηγορίας ἀρμολίας τοῖς πράγμασι

VARIE LECTIONES * ET NOTÆ.

* *Εἰς τὴν ἑρμηνεῖαν τῆς θείας Γραφῆς.* Hanc totius operis epitaphy addidi ex Bavar. cod. cum a Parisina editione abesset. Eam vero γνήσιον esse Suidas quoque indicat in Ἴσίδωρος, dicens inter alia ἐπιστολάς ἑρμηνεύσας τὴν θείαν Γραφήν γ' γεγραμένας. Etsi enim non omnes Isidori epistolæ aliquem sacræ divinæque Scripturæ locum interpretantur; sed nonnullæ etiam sunt exhortatorix ad pietatem probitatemque; alix dehortatorix a vitiis et improbitate, et improborum hominum objurgatorix καὶ σηλητευτικάι· alix etiam historix, ut proinde his omnibus nova videatur inscriptio ista pariter convenire: tamen ad defendendum titulum satis est dicere, maximam partem operis in illo argumento consumi, ut ita hic quoque ab eo res tota denominetur, quod in ipsa latissime est

LIBER PRIMUS.

I I. — NILO MONACHO.

Sancti viri, monasticæ philosophiæ principes et antesignani, ex ærumnis ac certaminibus, quibus perfuncti sunt, vocabula quoque rebus congrua,

diffusum potissimasque partes obinet. Potestne vero ullum esse hoc sublimius et Christiano homine dignius argumentum? Quod utinam Isidoro placuisset regulis potius et certis iisque generalibus observationibus ordine traditis, quam per sæturam, quod dicitur, perque exempla tractare, cum per hanc longum sit iter, per illa compendiosius, etiam Seneca teste. Non defuerunt tamen vel nostro sæculo viri docti et pii, qui artem interpretandi, conata certe non nisi laudabili, traderent eandemque exemplis memorabilibus locorum controversorum illustrarent. Ex antiquis scriptoribus vix alium scio præter Adrianum, qui eisαγωγὴν hujus artis nobis reliquit. Quem libellum a D. Hoeschelio nostro Græce tantum editum alias seorsim Græcum pariter Latinumque dabo. RITTERSHUSIUS.

* Lectionum varietatem amplissimam nobis suppeditavit opus magni pretii cui titulus:

Isidorianæ Collationes, quibus S. Isidori Pelusiotæ epistolæ omnes cum multis antiquis optimæ notæ manuscriptoribus codicibus comparantur et inde circiter bis mille locis suppleuntur, aut emendantur. Ex bibliotheca Barberina. Romæ 1670 in-8.

Editoris Præfationem subnectimus.

Philisidoro suo Petrus Possinus e Soc. Jesu S. D.

Si cui recte præciperetur a veteri agriculturæ magistro:

Nec Pelusiacæ curam aspèrhabere lentis.

(VIRG., Georg. 1.)

αυτον εὐμνὸν ἐκ τῶν ἑρμηνεῶν τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τῶν ἀθλῶν καὶ ἀγῶνων ὧν ἐτέλεσαν, καὶ τὰς προσηγορίας ἀρμολίας τοῖς πράγμασι

annon cum admoneret justius quivis rerum prudens, ne Pelusiaci cæli ac soli messes uberes, pingues autumnos, vineas Engaddicis potiores, negligendū existimaret incurataque despiceret? Horum equidem generum vulgo laudatis omnibus, arcis videlicet Gargaricis, Sardois, Siculis, Libycis, et si quæ plus istis frugum bonitate ac copia celebrantur; præterea felicitis Phæacum silvis atque hortis Hesperidum; denique Judææ Asonthamarensibus balsama gignentibus fructibus, Pelusiotæ Isidori epistolæ præfero, necumque autumo sensores qui reputaverint esse in illis Laconicam brevitem elegantix Atticæ mirabiliter innoxam; varietatem omnigenæ doctrinæ perspicuitate declaratam liquida; γλοχόττητα Basilii Magni σὺν κάλλει Gregorii Nysseni, ut observat Photius ὁ χρειαχὼτάτος (ep. ad Amphiloc.), amœnissime confusam: nihil iis in theologia legi sublimius, in Scripturalium nodorum solutione felicitius, in asceticis præscriptionibus sanctius, in censura vitiorum ac vitiosorum aculeatius, in omni virtutum præceptione sapientius et gravius. Ob hunc thesaurum nostro sæculo communicatum immensum quantum debere se satetur literaria respublica viris doctissimis, Jacobo Billio, qui primos libros harum epistolarum tres Græce ac Latine luci dedit, Cunrado Rittershusio, qui quartum evul-

monendi nostri atque erudiendi causa, imposuerunt, cum ἀποταγήν, secessionem a rebus ex materia concretis, et ὑποταγήν, propensionem ad obediendum nuncuparunt. Atque illi quidem naturam solum magistram habuerunt. Nos autem, cum eorum quoque res gestas litterarum monumentis proditas habeamus, parvam tamen operationis curam gerimus. Oportet igitur ἀποταγήν, sententiæ ejus, qua quispiam prius imbutus est, oblivio-

Α πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν καὶ μάθησιν ἔθεντο, ἀποταγήν τὴν τῆς ὕλης ἀναχώρησιν, καὶ ὑποταγήν τὴν εὐπειθειαν καλέσαντες. Καὶ οἱ μὲν φύσιν μόνην ἔσχον διδάσκαλον· ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν ἐκείνων πρᾶξιν ἀνάγραφτον ἔχοντες, μικρὰ τῆς ἐργασίας φροντίζομεν. Χρὴ τοίνυν τὴν μὲν ἀποταγήν λήθην εἶναι προκατασχούσης γνώμης, καὶ ἀρνησιν συνηθείας· τὴν δὲ ὑπακοήν, νέκρωσιν καὶ φθορὰν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς μελῶν, καθὼς γέγραπται (1).

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(1) Καθὼς γέγραπται. Videtur μελοποιος esse epistola, ut a qua deperierit locus sacræ Scripturæ ab Isidoro laudatus. RITT.

— Titulus hujus epistolæ in ms. Altaemsi solum habet nomen, Νεῖλορ, sine adjuncto μοναχῷ. In en-

dem cod. primi tres versus cum quadam additione concinnius esserunt, in hunc modum : Οἱ μὲν ἄγιοι, ὡς τῆς μοναχικῆς φιλοσοφίας κορυφαῖοι, οἱ καὶ ἡγεμόνες, ἐκ τῶν ἄλλων καὶ τῶν ἁγίων, etc.; ubi vides tres particulas ὡς, οἱ, τῶν, variis locis,

gavit, *Andræ Scholto* qui quintum denique adjecit; post hos aliis qui editione Parisiensi anni 1638 omnia hæc simul in unum collecta corpus in commune fruenda præbuere. Superfuit tamen et hic beneficio maximi hodie litterarum patroni, eminentissimi Francisci cardinalis Barberini, locus ingens: quod ea quam memoravi editio, nulla quidem eruditissimorum quos nominavi culpa interpretum, sed mero saniorum exemplarium defectu, passim huic et mendosa, lacunarumque ac corruptelarum indicibus asteriscis, uncinis, crucibus deformata et ἐστιγματισμένη cernitur. Huic ille malo ut mederetur, ante annos jam complures, per virum eruditissimum eximie, suum tunc familiarem, τὸν μαχαρίτην Franciscum Arcadium Græcum Calabrum, postea eruditum Nuscanum, cum sex optimis antiquissima scriptis manu codicibus, a vobis Vaticanis, totidem Altaemsiis, uno Sportiano, sexto Barberino, conferendas Isidorianas omnes epistolas diligentissime curavit, exacte ascriptis per margines editionis Parisiensis anni supra notati variis lectionibus et supplementis e regione cujusque tali egentium ope locorum. Corrigitur ex his menda innumerabilia; veri non ante introspecti aperiuntur sensus auctoris, nodi perplexissimi extricantur, multa casu ommissa et ad sententiam, necessaria suppleuntur; per quæ simul cuncta prope integritatem primigeniæ scripturæ hæc editio perducitur. Hic jam necessario indicandum, qui casus, quæve occasio effecerit, ut liber tot ac tam utilibus marginalibus adnotamentis quasi fimbriatus in meam notitiam usumque liberum veniret, cum aliquo inde proficiendi otio conjunctum. Petenti mihi hoc ineunte Octobri cælum urbano salubrius ad exhaustas annua commentatione reparandas vires, jubente ac juvante eodem eminentissimo Mecenate (quando ad tam humiles curas tantam eminentiam demittit charitas), adjecit multo potius vaticum ex ejus ditissimo penu librario V. C. Carolus Moronus, præfectus bibliothecæ Barberinæ, ea dudum curatione fidelissime, diligentissime peritissimeque defungens; dum mihi tradidit, prout optabam, in solatium insuavis sine litteris rusticationis istum ipsum Francisci Arcudii notis locupletatum Isidorianarum litterarum codicem. Primo statim intuitu animadverti quantum inde posset in eas aureas epistolas nitore et ornamenti modicâ diligentia refundi, si promerentur illic condita et loco palam conspicuo exponerentur. In id igitur contuli remissionum intervalla; et cum quæ me causa rus extruserat cogeret longis ambulationibus pedes exercere, simul ex his sub tectum redieram, nihilo minore strenuitate injungebam manibus, foliorum spatia stylo ac dextra percurrere, et quidquid dignum excerpti occurrisset in has congerens Isidorianas Collationes, sic a me vocatas, quoniam in iis illa de qua dixi Parisiensis Isidori editio cum codicibus haud paulo melioribus confertur, studui cuncta sic explicare ut quam facillime quisvis lector comparatione mei scripti cum ejus editionis exemplo loca in edito mendosa corrigere, mutila posset supplere. Ad hoc diligenter adnotavi epistolarum, paginarum et versuum ad quos observationes hæc pertinent numeros. Perumque retuli duntaxat quid diversi aut novi exstaret apud codices; nomunquam judicium meum interposui; nec dissimulavi oborientes e variarum lectionum indicibus de archetypa scriptura conjecturas. Raro tamen ac parcissime id feci, contentus χριτικῶς quasi aperuisse campum, et occasionem feliciter pro cujusque acumine divinandi præbuisse. Itaque nullus hic ferme capitis usus fuit; sola, ut dixi, manus stylo instructæ jactatio has paginas implevit. Adjecit spatium huic exercitationi pluvius supra consuetum morem hic autumnus, quotidianis nos imbribus agro arcens, cubiculis inclusos detinens, ubi nisi etiam, quod in re simili quidam veterum scripsit (Martialis præf. ad lib. xi) intemperanter studeremus, nullo tristicis recessus solatio levaretur. Condiebat laborem vetus amor meus in hunc sanctissimum et disertissimum scriptorem: spes vero ac studium Deo gratificandi bene merendo de publico sic animabant, ut strigosi per sese ac nauseabilis operis tædia, et ex assiduitate incumbendi in pluteum subinde pungentem dolore pectoris, non libens modo, sed gaudens etiam perferrem: itaque vacuas quoque horas forte in somnium noctium in idipsum impendere gustus jucunda spicilegii non semel suasit. Sic denique, Deo juvante, per ferias, spatio minus quam menstruo rem peregi, quæ alias operæ sesquimenstruæ aut etiam bimestris fructus forsitan videri haud pœnitendum posset. Porro hanc velut meam quandam vindictam Tiburtinam ad Romanum eminentissimi Francisci cardinalis vardaissimam ac reverentissimam D. Josephi Martii Suarezii, episcopi Vasionensis, S. D. N. assistentis. Nec minori, puta, gratitudine ob sua opera locis facile bis mille per eum sic emulcata, redintegrata, illustrata se illic obstructum Isidorus sentiet, quam ob sua Nihil et tenebris eruta devinctum eidem se fatetur ac prædicat. Uterque autem, quod nos optare solum possumus, pro sua insigni apud Deum gratia, impetrabit, ut idem eminentissimus princeps, omni prosperitate cumulatissime florens, diutissime continuare quod agit queat, ad summum et Ecclesiæ sanctæ, et rei literariæ, præsertim sacræ, juvamentum. Vale.

Scribebam Tibure, anno MDCLXX, die SS. apostolis Simoni et Judæ sacro, natali meo sexagesimo secundo.

nem, atque consuetudinis abnegationem esse : ὑποταγὴν autem, membrorum quæ sunt super terram, mortificationem atque interitum : quemadmodum sacris Litteris consignatum est.

B. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΜΟΝΑΧΩ.

A

II. — DOROTHEO MONACHO.

Ἄρθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ.

Carbones succensi sunt ab eo.

Ἄρθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ, ἐκ τοῦ Θεοῦ δηλονότι οἱ ἄγιοι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκων ἐστίν, οἱ τὸν Θεὸν θεωροῦντες τῇ καθαρότητι, ἄρθρακες εἰκότως προσαγορεύονται, τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει πυρούμενοι, καὶ φωστῆρες ἐν κόσμῳ (2) φαινόμενοι.

Carbones succensi sunt ab eo ¹, hoc est sancti viri a Deo. Quoniam enim Deus noster ignis consumens est², idcirco qui per animi puritatem Deum contemplantur, carbones non abs re appellantur, ac luminaria in mundo existunt.

Γ. — ΝΕΙΛΑΜΒΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

2 III. — NILAMBONI SCHOLASTICO

Περὶ πρακτικῆς.

De practica.

Πάνυ σαφῶς παρὰ (3) τῶν ἀρχαίων μαθὼν, ὅτι οὐ τὸ οἶσθαι εἶναι, εἶναι τί ἐστι· πρᾶττε μᾶλλον, καὶ μὴ μόνον λέγε.

Cum ab antiquis viris illud aperte admodum didiceris, quod opinari aliquid esse, non est aliquid esse, cura potius ut facias, ac non tantum dicas.

Δ. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

IV. — TIMOTHEO LECTORI.

(4) Περὶ ὧν μετέρρη ἀθλων, θαυμάσιε, πέπεισο, στάδιον ἡμῖν τὰ παρόντα προτίθεσθαι ἀόρατον, ἐν ᾧ θηρίοι οὐκ αἰσθητοίς, ἀλλὰ νοητοῖς τοῖς πάθει προσπαλαίωμεν· ἀπερ εἰ τῆς ἐν ἡμῖν βίωμης κρατήσουσιν, οὐ μέχρι τοῦ σώματος ὀφθοῦσι τὸν κίνδυνον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὸν θάνατον φέρουσιν. Εἰ δὲ κρατηθῶσι καὶ δραπετεύσουσι, στεφάνων καὶ ἀναρρήσεων μεγάλων τευξόμεθα· καὶ ἐνταῦθα μὲν πολλάκις, μετὰ ταῦτα δὲ πάντως. Ἐπειδὴ τὰ ἑπαθλα ὁ μέλλων αἰὼν ἐμπεπίστευται, ὡς οὗτος τὰ σκάμματα.

B Ex iis certaminibus, quæ abs te obeuntur, vir eximie, hoc persuasum habe, res præsentis velut stadium quoddam, quod in aspectum minime cadat, proponi : in quo nobis non cum sensilibus feris, sed cum perturbationibus, quæ animo et ratione intelliguntur, certamen est. Quæ quidem si robor illud, quo præditi sumus, superent, non corpori duntaxat periculum creant, verum animæ ipsi mortem accersunt ; sin autem superentur, atque in fugam se convertant, ingentes coronas ac prædica-

tiones consequemur. Et quidem hic quoque persæpe ; post autem, omnino. Quandoquidem futuro ævo præmia concrediata sunt, quemadmodum huic stadia et areæ.

Ε. — ΝΕΙΛΩ.

V. — NILO.

Περὶ τῆς τροφῆς τοῦ Προδρόμου, καὶ περὶ ἀσκήσεως.

De cibo Præcursoris et exercitatione.

Εἰ οἱ θεοὶ χρησμοὶ (5) σημαίνουναι τὴν ἀκριβείαν,

Si divina oracula sinceram et perfectam vivendi

¹ Psal. xvii, 9. ² Hebr. xii, 29.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

satis opinor, congrue suppletas. Septimo inde versu ante vocem φύσιν idem cod. ponit τήν. Et versu sequenti pro eo quod in editis est μικρά, μικρὸν scribit. Possin.

(2) *Ἐν κόσμῳ.* Primus Isidori nostri hospitor Jac. Billius legebat ἐν ἐκάστῳ, in unoquoque Sed procul dubio verior est ms. Bav. lectio, ἐν κόσμῳ. RITT.

— Pro eo quod versu tertio in editis legitur θεωροῦντες codex Alt. habet χωροῦντες. Versu ultimo idem cod. Alt., suffragante etiam Vaticano num. 649, addit vocem κόσμῳ. Sic enim habent : καὶ φωστῆρες ἐν κόσμῳ ἐκάστῳ φαινόμενοι. Possin.

(3) Vers. 1. pro παρὰ cod. Sfortianus habet διά. In versu 2, cod. Sfortianus et Altaemsis semel tantum εἶναι ponunt ; et cod. Alt. totam sententiam sic effert οὐ τὸ οἶσθαι, εἶναι ἐστι. Possin.

(4) Una hæc epistola in hac editione bis ponitur. Primum hic, iterum libro iv, ubi numeratur 195, plane utrobique eadem, nisi quod illic epistolæ argumentum inscriptioni subjicitur, cum hic mera inscriptio Τιμοθέω ἀναγνώστῃ, sine adjuncto lemmate legatur. Aliqua tantum in vocabulis perpauca varietas est. Περὶ hoc loco principium occupat ; posteriori ἐξ. Versu 2 hic προτίθεσθαι legis : alter locus προκείσθαι exhibet ; cui lectioni codices Sfortianus et Altaemsis suffragantur. Posteriori loco vers. 3 ante vocem πάθει articulus τοῖς omittitur ; hic exprimitur. Vers. 4 manifestus illic error in particula ἐκ posita ante ἡμῖν. Recte hoc loco ἐν ἡμῖν

habes ; quod sequitur, βίωμης, exstat et in contextu Altaemsis cod., sed ei e regione opponitur marginalis lectio γνώμης. Versu 5, pro ὀφθοῦσι quod hoc loco est, in altero exemplari hujus epistolæ legitur ἰστώσι· quam lectionem duo codices optimi præferunt, Vaticanus num. 649 et Sfortianus. Versu 6 post κρατηθῶσι Sfort. cod. non καὶ ut edita, sed commodius ad loci sententiam ἢ habet. Verbum sequens δραπετεύσουσι in secundo exemplo ejusdem epistolæ lib. iv, pag. 524, reposito, per conjunctivi futurum effertur δραπετεύωσι, congruentius, opinor, ad rectam syntaxin. Possin.

(5) *Ὅτι οἱ θεοὶ χρησμοὶ.* Ita Bav. cod. legit, nullo melius quam edit. Paris. et ot θ. χ. Verendum igitur, *Quarum rerum accuratam exactamque rationem divina oracula significant ; earum supervacua est curiosa inquisitio,* etc. Τὴν ἀκριβείαν non recte hic puto reddi *sinceram et perfectam vivendi rationem.* Ita πολιτεῖαν potius Isidorus alique hoc genus scriptores usurpare solent. RITT.

— Pro eo primo vocabulo hujus epistolæ cod. Vat. 649, consentiente Altaemi, ὧν habent, longe, ni fallor, melius ; unde ad hanc lectionem resingenda interpretatio sit. Versu inde 7, vice horum verborum, καὶ φύλλων πρὸς δόξην τροφῆν [καὶ δύναμιν] καὶ ἀπέριττον, quæ nemo non videt esse mendosa, hæc vera, credo equidem, et ab auctore scripta suggerit cod. Alt., καὶ φωτῶν πρὸς λιτήν τροφῆν καὶ ἀπέριττον. Idem cod. Alt. concorditer cum Vat. 649 versu penultimo ante χρείας addit καὶ. Possin.

rationem significant, supervacanea est curiosior inquisitio, iis qui prudenter in eorum lectione versantur. Quocirca si cibos et vestitum monasticæ vitæ, juxta Deum perfectæ omnibusque numeris absolutæ, in Joanne Baptista didicimus², pills, si fieri potest, ad obtegendum corpus contenti erimus; herbarum autem ac foliorum summitatibus ad exiguam minimeque redundantem alimoniam, ac vires. Sin autem hæc imbecillitatem nostram excedunt, tum necessitatis omnia, tum rationis vivendi sit, quod antistes censuerit atque imperarit.

VI. — URSENUPHIO.

In illud, « Calix in manu Domini. »

Calix in manu Domini, vini meri plenus misto³. Hoc divino oraculo justa remuneratio designatur, quæ humanitate quidem ac misericordia temperatur, ad ciendam iis pœnitentiam, qui peccatis delectantur (inclinabit enim ex hoc in hoc, hoc est, ex benignitate, in illud supplicium quod sceleribus debetur). At ne nos negligentia atque inertia delicti, eum justitiæ prorsus oblivisci, cogitatione nobis fingamus, idcirco adjectum est: « Verumtamen fœx ejus non est exinanita, » Quoniam si salutem omnino aspernentur, vim Numini ultricem ad extremum haud latebunt. « Bibent enim, inquit, omnes peccatores terræ, » judicii scilicet poculum: idque merito.

3 VII. — TIMOTHEO.

De Deipara.

Sacrosanctus Evangeliorum codex, Christi genealogiam in Josephum, genus ex Davide trahentem, deducens⁴, satis habuit per eum demonstrasse Virginem quoque ex eadem, qua David, tribu ortum duxisse: propterea quod lege sanciretur, ut matrimonia ex eadem tribu existerent⁵. At vero divinum dogmatum interpres, magnus ille apostolus Paulus, veritatem perspicue explanat, cum Dominum ex Juda ortum traxisse testatur⁶. Hæc igitur acutius certiusque sciens, ne dissimulanter ac veteratorie quæstionem hanc mihi proponas. Nec enim mihi obscurum est, te vilitatem hic aucupari.

VIII. — EIDEM.

Moderatum esse oportere exercitationis laborem.

Quemadmodum caro, cum optime valet, ad se-

² Matth. III, 4; Marc. I, 6. ³ Psal. LXXIV, 9.

περιττή ἢ περιέργος ζήτησις τοῖς νουνεχῶς τούτους ἀναγινώσκουσιν. Εἰ τόνυν καὶ βρώματα καὶ ἐσθίματα τῆς κατὰ θεὸν τελείας ἀσκήσεως ἐν Ἰωάννη τῷ Βαπτιστῇ ἐπαιδεύθημεν, θριξὶ μὲν, εἰ ἰδὼν τε, πρὸς σκέπην ἀρκεσθησόμεθα· ἀκρέμοσι δὲ βοτανῶν καὶ φύλλων πρὸς ὀλίγην τροφήν καὶ δύναμιν καὶ ἀπέριττον. Εἰ δὲ ταῦτα δι' ἀσθένειαν μελίζονα, τύπος ἡμῖν ἔστω χρείας ἀπάσης καὶ διαίτης, καὶ τελειώσεως, ἢ τοῦ προσετώτος δοκιμασία καὶ κέλευσις.

ac perfectionis adipiscendæ forma nobis ac regula

Γ'. — ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΩ.

Εἰς τὸ, « Ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου. »

Τὸ ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος. Τὴν δικαίαν σημαίνει ὁ θεὸς χρησμός ἀνταπόδοσιν, κίρνωμένην (6) μὲν φιλανθρωπία πρὸς μεταμέλειαν τῶν χαιρόντων τοῖς ἀμαρτήμασιν· ἔκλινε γὰρ ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, ἐκ τῆς φιλανθρωπίας δηλονότι εἰς τὴν χρεωστουμένην τοῖς πταίσμασι τιμωρίαν καὶ δικαίαν κρίσιν. Ἄλλ' ἵνα μὴ παντελῶς φαντασθῶμεν (ἐπιλησμονεῖν) τῆς δίκης οἱ βῆθυμοι, « Πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκνώθη, » προστίθεται. Ὅτι εἰ τέλος σωτηρίας καταφρονήσουσιν, εἰς ὕπερον τὴν δίκην οὐ λήσουσι. « Πίνονται γὰρ, φησὶ, πάντες οἱ ἀμαρτωλοὶ τῆς γῆς, » τὸ τῆς κρίσεως εἰκότως πατήριον.

Z'. — TIMOTHEO (7).

Περὶ τῆς Θεοτόκου.

Ἡ μὲν ἱερὰ τῶν Εὐαγγελίων πυκτὴ, ἢ εἰς τὸν Ἰωσήφ τὴν γενεαλογίαν κατάγουσα ἐκ τοῦ Δαβὶδ ἑλκοντα τὴν συγγένειαν, ἠρκέσθη δι' αὐτοῦ ἀποδείξαι καὶ τὴν Παρθένον τοῦ Δαβὶδ συμφυλέτιδα· τοῦ θεοῦ νόμου τὰς συζυγίας αὐτοφύλους θεσπίζοντος γίνεσθαι. Ὁ δὲ τῶν οὐρανίων ὑποφήτης δογμάτων, ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, ἀναφανδὸν διασαφεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἐκ τοῦ Ἰούδα μαρτυρῶν ἀνατεῖλαι τὸν Κύριον. Ταῦτα δὲ δριμύτερον ἐπιστάμενος, μὴ εἰρωνεύου τὴν ἐπερώτησιν. Οὐ γὰρ λαυθάνεις θηρῶν τὴν εὐτέλειαν.

H. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ὅτι σύμμετρον χρὴ εἶναι τὸν ἀσκήσεως πόρον.

(8) Ὅσπερ ὕπνωσισμοῦ δεῖται ἡ εὐεκτούσα σὰρξ,

⁴ Matth. I, 1-16. ⁵ Num. XXXVI, 8. ⁶ Hebr. VII, 14.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(6) Vers. 3 pro κίρνωμένην μὲν codd. Sfortianus et Altaemsis κίρνωμένην tantum habent. Vers. 6, pro ἐκ τῆς φιλανθρωπίας codd. Sfort. et Vat. 649, legunt τὴν φιλανθρωπίαν. Vers. 8, loco παντελῶς, cod. Altaemsis παντελῆ, loco autem φαντασθῶμεν cod. Sfort. et Vatic. 649, φαντασθῶσιν exhibent. Versu undecimo quod in editis cernitur εἰ τέλος σωτηρίας. in ms. emendatius apparet εἰ πλέον τῆς σωτ., etc. POSSIN.

(7) In titulo post vocem Τιμοθέω cod. Alt. addit, ἀναγνώστη. Vers. 1, pro πυκτὴ codex idem exhibet πικτὴ, haud paulo correctius. Vers. 4, pro τοῦ Δαβὶδ Vatic. 649, et Alt. habent τῷ Δαβίδ. Mox Al-

taemsis συμφυλέτιν scribit, non ut editus συμφυλέτιδα, et versu sequenti non αὐτοφύλους, sed αὐτοφύλου. Versu 7 edita ἐκ τοῦ Ἰούδα, mss. ἐξ Ἰούδα sine articulo scribunt. Denique vers. ultimo pro λαυθάνεις cod. Vat. 649, legit μανθάνεις, aberrans, opinor, a vero; nam editioni cod. Alt. astipulatur, et ipsa sententia λαυθάνεις videtur exigere. POSSIN.

(8) Vers. 4, vox ψυχὴ deest in Vat. cod. 649, nec sane in contextu requiritur, ubi satis congrue vocabulum σὰρξ ἀπὸ κοινοῦ resumendum se offert. Paulo post vice verbi ὑπεραυγάσσεται cod. Vat. 649 substituit ὑπεριδέτται. Altaemsis autem ὑπεργάσσεται POSSIN.

κατενάζοντος τῶν παθῶν τὰ οἰδήματα· οὕτω καὶ A dandos et consopendos perturbationum animi u-
βοηθείας χρήζει ἢ ἀσθενούσα καὶ κακώσει συμπί-
πτουσα ψυχῇ, ἵνα ταῖς θεαῖς ἐντολαῖς ὑπεραυγάξη-
ται. Ἄμφοτέρων οὖν φροντιστέον. Θεατέρου γὰρ λει-
ποντος, δυσχερῆς ἢ τελείωσις.

Θ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Περὶ τῶν νυκτερινῶν φαντασιῶν.

Αἱ νυκτερινὰ φαντασίαι (9), ὡς γέγραφας, φιλο-
μαθέστατε, οὐ μόνον τῶν μεθμερινῶν εἰσι συντυ-
χιῶν καὶ ὀμιλιῶν ἀπληγήματα, ἀλλὰ καὶ τῆς ῥαθύμου
συνθεσίας γεννήματα. Ὅτε γὰρ κάρῳ μέλας ὁ νοῦς
συλληφθῆ, ὀρμητήριον γίνεται τῶν παθῶν. Ὅτε δὲ
νήφει ἐγρηγόρως, καὶ τὸν Κύριον περιεζωσμένως
καρῶκοι, οὔτε ὑπὸ γαστροῦς ἤτιδται, οὔτε τῶν ἀπ' B
ἐκείνης παθῶν. Οὐδὲν γὰρ ἑτερόν ἐστι τὸ ἐζῶσθαι, ἢ
τὸ δεδέσθαι τὴν ἰσχύον τῆς ὀφύος.
nant. Neque enim aliud quidquam est præcingi, quam
lumborum vim tanquam vinculis quibusdam
constrictam tenere.

I. — ΕΥΣΕΒΙῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ (10).

Ὅτι οὐδὲν μείζον ἀγάπης ἢ ἐν ᾧ καὶ ἀποδείξεις
ἔχει τὰς ἀδελφικὰς συγγάμις.

Οὐδὲν οὕτως θεῶν περισπούδαστον, ὡς ἀγάπη· δι'
ἣν καὶ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ μέχρι θανάτου ὀπήκοος.
Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ πρώτη κλήσις τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ, ἀδελφοὶ δύο γεγόνασιν, ἐνδειξαμένου διὰ τῶν
προοιμίων εὐθύς τοῦ πανσόφου Σωτῆρος, ὅτι πάντας
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἀδελφικῶς συνάπτεισθαι βούλε-
ται. Ἀγάπης τοίνυν μηδὲν ἡγώμεθα προτιμότερον, C
ἢ περὶ συνδεῖ πάντα, καὶ ἐν ὁμοιοῖ συμπερούση φυ-
λάττει.

ΙΑ'. — ΩΦΕΛΙῶ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚῶ.

Ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀδικεῖσθαι ἢ παροινεῖσθαι φιλοσοφία
πολλή.

(11) Εἰ Σωκράτης ὁ τῶν Ἀττικῶν δογμάτων νο-
μοθέτης, καὶ τυπαρθεῖς ὀκ ἡμίνατο, αὐτὸς τί ἄλλοις
μόνον ὕβρισθεις, ὡς γέγραφας; Εἰ γὰρ φιλοσοφί-
στας, αὐτὸς μὲν τὴν Σωκράτους δόξαν ἀπόσει, εἰ καὶ
ἤτεον Σωκράτους πεπαρῶνσαι· ὁ δὲ ἐξ ἐναντίας ὡς

⁹ Luc. xii, 29. ¹⁰ Philipp. ii, 7-8. ¹¹ Matt. iv, 19 : Marc. i, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(9) Αἱ νυκτερινὰ φαντασίαι, κ. τ. λ. Imitationem
Basilii M. in psalm. xxxiii et in martyrem Julittam
hic observavit D. Hoeschelus Notis suis ad Sa-
pieretiam Sirac, c. xxxi, 7. Gregorius Nazianz.

Φροντιστὴν ἡματιὰς γὰρ ὁμοία φάσματα νυκτός.
Hoc est :

Somnia respondent curis nocturna diurnis.
Claudianus :

Omnia quæ sensu voluntur vota diurno,
Hæc eundem nobis reddidit amica quies.

RITT.

— Vers. 3, καὶ τῆς, cod. Alt. καὶ αὐτῆς, Vers. 5,
συλληφθῆ, codd. Vat. et Alt. συληθῆ. Vers. 7. Alt.
πρὸ ἀπ' habet ὕπ', et in line pro τῆς ὀφύος, τῆς
φύσεως. POSSIN.

IX. — ΕΙΔΕΜ.

De nocturnis imaginationibus.

Nocturnæ rerum species, ut scripsisti, vir di-
scendi studiosissime, non modo diurnorum congres-
suum et colloquiorum reliquæ, ac velut extremi
soni sunt : verum etiam socordis et ignavæ consue-
tudinis fetus. Nam cum temulentia veterno mens
correpta est, perturbationum animi propugnaculum
exsistit. Cum autem sobria est, atque excubias agit,
ac Dominum præcincta opperitur, nec a ventre
superatur, nec a perturbationibus quæ hinc ma-
nant. Neque enim aliud quidquam est præcingi, quam
lumborum vim tanquam vinculis quibusdam

X. — ΕΥΣΕΒΙῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Quod nihil majus charitate : in quo sunt argumenta
a fraterna conjunctione petita.

Nihil apud Deum tanto in pretio est, quam cha-
ritas : ob quam et homo factus est, et ad mortem
usque obediens ¹⁰. Eaque de causa discipuli quosque
illi, qui primi ab eo vocati sunt, duo fratres existi-
terunt ¹¹. Ex quo statim per ipsa initia sapientis-
simus Salvator illud indicavit, se discipulos omnes
suos fraterno amore copulari velle. Quæ cum ita
sint, nihil charitati anteponendum ducamus : quæ
quidem omnia inter se devincit, atque inutili con-
cordia conservat.

XI. — ΟΡΗΕΛΙῶ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚῶ.

In perferendis injuriis multam esse philosophiam.

Si Socrates Atticorum dogmatum auctor, pulsatus
etiam ac verberatus, ab ultione temperavit. quid
discruciaris, cum contumeliam duntaxat, ut scrip-
sisti, acceperis? Etenim si philosophicum animum
præstiteris, tu quidem Socratis gloriam referes,

(10) In titulo pro πρεσβυτέρῳ. Alt. habet ἐπι-
σκόπῳ. Vers. antepenultimo vice προτιμότερον Vat.
cod. 649, et Alt. πρότερον legunt, uti et mox συν-
δέει interque scribit pro eo quod editio exhibet συν-
δέει. POSSIN.

(11) Principium hujus epist. sic in ms. jacet : Εἰ
Σωκράτης τῶν Ἀττικῶν δογμάτων ὁ νομοθέτης.
Vers. 3 pro ὕβρισθεις codd. Vat, 649, et Alt. legunt,
ὕβρισμένος. Mox pro φιλοσοφίας, cod. Alt. φιλο-
σοφίας, quam vocem referre videtur ad postea posi-
tum nomen δόξαν, sensu paululum diverso ab eo
quem interpres expressit. Ibidem vice ἀπόσει codex
idem ἀπόσεισσι præfert. Versu 6, ubi editio habet,
ὡς βέλει, τῇ μεγαλοφυλίᾳ, etc., cod. Alt. manifeste
melius, ὡς βέλει τῆς σῆς μεγαλοφυλίᾳ τρωθήσε-
ται. POSSIN.

etiāsi minus contumeliose, quam cum Socrate, A βέλει τῇ μεγαλοψυχίᾳ τρωθήσεται, ἢ και ἐσθ' ὅτε τῆς φιλαμαρτήμονος μεταβληθήσεται και γνώμης και γλώσσης, και χάριν σοι εἴσεται ὡς αἰτίῳ τῆς ἀλλοιώσεως.

XII. — AMMONIO.

Etsi vitium occultas, tamen apparet te animo inflari, atque ultra quam et genus, et robur, et dignitas tua ferat, superbire. Quamobrem aut congruentem tibi animum collige, aut scito te ab omnibus irrideri.

XIII. — LAMPETIO MONACHO.

Quo tempore ad sublimis et excelsæ vitæ montem accedebas, atque abluta veste ac sensibus, ad divinorum dogmatum auditionem pectus adornabas, terrenarum rerum memoriam prorsus abjicere constituisti, ut ad virtutum arcem pervectus, tum Deum oracula edentem audires : tum eo veterem legem in carnalibus tabulis inscribente, tabula ipse divinitus confecta exsisteres. At vero nunc illud de te omnium ore decantatur, te quidem salutis aratrum prompto atque alacri animo arripuisse¹², verum per ignaviam ac torporem retrorsum rursus conversum esse. Quamobrem si te Simonis¹³ exemplum non terret, qui cum baptizatus fuisset, ac ministris Christi comitem se præbuisset, rursus ad res eas, quæ ex materia constant, reversus est (ob idque etiam ex alto miser in mortem multorum sermone celebratissimam præcepit ruit, ut ex una ipsius ruina perspicuum omnibus fiat, quibus suppliciiis digni sint, qui cæleste curriculum mentiuntur), Simonis vestigiis animique instituto hære. Sin autem quisquis mentis ac rationis compos est, hanc pœnam in hostibus quoque horret, ac deprecatur, pacta cum Deo inita exple, ipsiusque vineam diligenter ac sedulo cole. Nam merces cum eo est, quam unusquisque secundum suum laborem accipiet¹⁴.

XIV. — PATRIMO MONACHO.

De practico.

Ea quidem, ut audio, indole naturæque 5 bonitate

¹² Luc. ix, 62. ¹³ Act. viii, seqq. ¹⁴ Ap. xxii, 12.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(12) Titulus in cod. Alt. hic est : Ἀμμωνί στρατηγῶν, hoc est *Ammoni militi*. POSSIN.

(13) Τὸν παλαιὸν νόμον. Multo præstabilior est lectio cod. Bav., τὸν πνευματικὸν νόμον, secundum quam et lectio corrigenda *spiritualem legem*. Alludit ad locum prophet. Ezechielis et Jeremiæ de nova lege spiritus vitæ, ut Paulus vocat, cordibus piorum a Deo inscribenda. RITT.

— Non Λαμπετίῳ inscribitur hæc epistola in codd. Vat. 649 et Alt., sed Πετίῳ μοναχῷ. Vers. 7, pro σαρκιαῖς Alt. cod. habet σαρξιναις. Versu sequenti θεότευκτον in contextu codicis Alt. mutatur in γερότευκτον· sed lectio editionis e regione ponitur in margine. Vers. 13, hæc tria vocabula και βαπτισθέντος Σίμωνος, in cod. Alt. sic ordinantur ; Σίμωνος και βαπτισθέντος. Vers. 17, post δευχθη particula ὡς deest in Vat. et Alt. codd., quorum uterque vers.

sequenti non πτώματος sed πταισματος legit. Vers. 21, ἀπεύχεται in editis in mss. est ἀπεύξεται· et vers. 25, pro φιλοπόνει, φιλοπόνησον. Mox Alt. post ὁ ἀδιδί χάρ, et vers. sequenti pro μετ' αὐτοῦ habet μετὰ Χριστοῦ. POSSIN.

IB'. — AMMONIQ (12).

Ei και κρύπτεις τὸ ἥττημα, ἀλλὰ φαίνει φυσώμενος πέρα και τοῦ γένους, και τῆς ἰσχύος, και τῆς ἀξίας σου φρωαττόμενος. Ἡ τοίνυν σύμμετρον σαυτῷ κτῆσαι φρόνημα, ἢ ἴσθι παρά πάντων γελώμενος.

II'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Ὅτε τῷ ὄρει τῆς ὑψηλῆς πολιτείας προσέβαινες, και πλυνόμενος ἐσθήτα και αἰσθησιν, πρὸς τὴν ἀκοὴν τῶν θεῶν δογμάτων τὴν καρδίαν ἠτρέπιζες, πάντως ἐπιλαθέσθαι τῶν χαμαιζήλων βεβούλευσο, ἵνα πρὸς τὴν ἀκρόπολιν φθάσας τῶν ἀρετῶν, και χρηματίζοντος ἀκούσης Θεοῦ, και ταῖς σαρκιαῖς πλαξί τὸν παλαιὸν νόμον (13) ἐγγράφοντος, πυξίλον γένη θεότευκτον. Τὰ δὲ νῦν περὶ σοῦ παρά πάντων ἄδόμενα, ἐπιλαθέσθαι μὲν σε τοῦ ἀρότρου τῆς σωτηρίας, προθύμως ἀπαγγέλλουσιν, εἰς τοῦπίσω δὲ πάλιν ἀνεστράφθαι ναρκήσαντα. Εἰ τοίνυν σε μὴ φοβεί τὸ ὑπόδειγμα, και βαπτισθέντος Σίμωνος, και τοῖς Χριστοῦ διακονοῖς ἀκολουθήσαντος, και πρὸς τὴν ὕλην πάλιν ἀναχωρήσαντος· δι' ἣν και ἐξ ὕψους κατηνέχθη ὁ δειλαιος πρὸς τὸν πολυθρύλλητον θάνατον, ἵνα δευχθῇ ὡς ἐξ ἐνὸς τοῦ κατ' ἐκείνων πτώματος, ὡς οὐκ ἀνομοῦσιν ἀξιοί, οἱ οὐράνιον δρόμον ψευδοῦμενοι· ἔχου τῆς προθέσεως Σίμωνος. Εἰ δὲ πᾶς ὅστις νοδὸς και λόγου μετελήψε, κἄν τοῖς ἐχθροῖς τὴν δίκην ἐκείνην ἀπεύχεται· πλήρωσον τὰς πρὸς τὸν Κύριον συνθήκας, και τὸν ἀμπελώνα αὐτοῦ ἐπιμελῶς φιλοπόνει. Ὁ μισθὸς μετ' αὐτοῦ ἐστιν, ὃν ἕκαστος λήψεται πρὸς τὸν ἴδιον κόπον.

eo est, quam unusquisque secundum suum laborem

IA'. — ΠΑΤΡΙΜΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ (14).

Περὶ πρακτικῶ.

Ἐχεις μὲν εὐφυλαν, ὡς ἔμαθον, μανθάνειν σπου-

sequenti non πτώματος sed πταισματος legit. Vers. 21, ἀπεύχεται in editis in mss. est ἀπεύξεται· et vers. 25, pro φιλοπόνει, φιλοπόνησον. Mox Alt. post ὁ ἀδιδί χάρ, et vers. sequenti pro μετ' αὐτοῦ habet μετὰ Χριστοῦ. POSSIN.

(14) In codd. Sfort. Et Alt. hæc epistola inscribitur Πρίμῳ. Et fuisse homines in Græcia ejus nominis tempore Isidori Pelusiotæ, discipuli S. Joannis Chrysostomi, constat ex epistolis a me editis ejus condiscipuli S. abbatis Nili, quarum ducentesima, qualis visitur pag. 202 edit. Regiæ Paris. anni 1657, Πρίμῳ ὑποδιακόνῳ inscripta exstat. Fieri potest, eos qui editionem Isidori adornarunt, assuetos lectioni mss. codd. Græcorum, in quibus fere semper casus aut vocabula ex nomine Πατρῶς declinata compendiose scribuntur πρι pro πατρί, προς, πατρῶς, πρικῶς, πατρικῶς, etc. Similiter hic, ubi

δαίως, καὶ λέγειν γενναίως. Ἡ δὲ τῆς πνευματικῆς Α πολιτείας ὁδὸς, πράξει μᾶλλον ἢ φράσει εὐδοῦται. Εἰ τοίνυν μέλει σοι τῶν ἀκηράτων μισθῶν, τὸ λέγειν καλῶς παρὰ φαῦλον τιθέμενος, τὸ πράττειν χρηστῶς μεταδίωκε.

ΙΕ'. — ΠΕΤΡΩ.

Περὶ ὑψηλοφροσύνης, καὶ οὐσίας, καὶ ταπεινοφροσύνης.

Τίς σε οὐ γράφεται ἀτοπίας, ὅτι καὶ πλοῦτον περιφρόνησας, καὶ γένος, καὶ τὴν σκιάδῃ ταύτῃ τιμὴν, καὶ πολλοῖς ὁδὸς γενόμενος ταπεινώσεως, νῦν ἕλως ὑπέροπτος, τοῦ θεοῦ ὡς περ ἐπιλαθόμενος νόμου (15), τοῦ ταπεινοῦσθαι κελεύοντος τὸν ὑφῶσθαι βουλούμενον; Εἰ τοίνυν μὴ ἅπας ὑποδρύχιος τοῖς τῆς ἀλαζονείας κύμασι γέγονας, νῆψον πρὸς τὴν ὑπόσχασιν. Οὐ γὰρ τοῦτ' σε λήληθεν, ὅτι μετριότης ταῖς ἀρεταῖς συναυξήσασα, Θεοῦ μιμητὰς τοὺς οὕτω βιούντας ἐργάζεται· ὑψηλοφροσύνη δὲ, οὐ μόνον τὰ παρόντα οἶδε καθελεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν οὐρανῶν καθαιρεῖ τὸν ὑψάουχνα, ὅπερ ὁ Ἐωσφόρος πρῶτ' ἀνατέλλων ὑπέμεινε.

ΙΖ'. — ΕΥΑΓΓΕΛΙΩ.

Τι σημαίνει τὸ Ἐλισσαῖον ἄλατι μεταλεποικέναι ἀτεκνονῶντα πάλιν (leg. πάλιν) τὰ Ἰεριχούντια ρεύματα.

Ἄλατι Ἐλισσαῖος τὰ Ἰεριχούντια ρεύματα ἀτεκνονῶντα ἴασατο, εὐαγγελικῶς κινηθεὶς πρὸς τὴν Ἰασην, οἷα βλέπων τὰ ἔμπροσθεν. Τύπον γὰρ ἔφερε, τὰ μὲν ὕδατα πάσης τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς ἀγωνίαν ἀρετῶν καὶ ἀκαρπίαν εὐσεβείας στερεωθέντα (16). Οἱ ἅλας δὲ τῆς πάντας νοτιζούσης ποιότητος καὶ δυνάμεως εἰς τὴν τοῦ Κυρίου διδασχὴν, καθὼς αὐτὸς πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ ἀποστόλους φησὶν. « Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς » Ἐλισσαῖος δὲ ἀπὸ τοῦ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Δεσπότη. Οἱ γὰρ τὴν εἰκόνα καθαρὰν φυλάττοντες τῷ ποιῆσαντι, καὶ συνθαυματουργεῖν ἀσπῶν, χάριν παρ' αὐτοῦ ἐκομίσαντο.

15. Luc. xiv, 11. 16. IV Reg. ii, 21. 17. Matth. v, 13.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Πρῶτῳ legerunt, Πατρῶμ intelligendum et exprimendum censuisse. Est et alia diversitas ab editis, quæ cum vers. 2 pag. 5, legant εὐδοῦται, ibi codd. Vat. 649, et Alt. habent εὐδοεῖ. Possin.

(15) ὡς περ ἐπιλαθόμενος νόμου. Billius cum vertit, velut d. legi insultans, ἐπιλαθόμενος legisse videtur. Ἐπιλαθέσθαι enim est reprehendere, insultare, ut μόνος ἐπελάβετο τοῦ ψηφίσματος. Alioquin vertisset, velut d. legis obliuis. Quod autem facile inter se commutentur a descriptoribus librorum ἐπιλαθέσθαι et ἐπιλαθέσθαι, etiam sup. apparuit epist. 13. RITT.

— Vers. 6. Pro edito ἅπας ὑποδρύχιος, cod. Vat. 649, simpliciter, πᾶμπαν ὑποδρύχιος, etc., Vers. 9 pro, ταῖς ἀρεταῖς, idem Vat., consentiente Alt., scribit, τῆς ἀρετῆς. Vers. undecimo pro οἶδε καθελεῖν, ἀλλὰ, etc., codd. Alt. et Vat. 949 exhibent: οἶδε καθαιρεῖν κατορθώματα. Possin.

(16) Quod Interpres legendum ex conjectura recte

præditus es, ut studiosè discas, egregieque loquaris. At spiritualis vitæ iter per actionem potius, quam per sermonem feliciter cedit. Quare si immortalia præmia tibi curæ sunt, præclare loqui parvi pendens, id stude ut bene agas.

XV. — PETRO.

De animi elatione et humilitate.

Equis te absurditatis non accuset, quod cum, et opes, et genus, et adumbratum hunc honorem contempseris, multisque ad humilitatem iter præmonstraveris, nunc tamen superbia laborare deprehensus sis, velut divinæ legi insultans, quæ eum qui extolli veliit, deprimi jubet? Quamobrem nisi arrogantis fluctibus omnino depressus es, animum ad ea quæ promisisti excita. Neque enim hoc te fugit, modestiam animique submissionem, una cum virtutibus crescentem, Dei imitatores eos efficere qui sic vivunt: arrogantiam autem non modo præsentia virtutis officia evertere, sed etiam eum, qui alta cervice est, ex ipsis cælis exturbare. Id quod Lucifero, qui mane oriebatur, accidit.

XVI. — EVANGELIO.

Quid significet illud, quod Elisæus aquas steriles sale mutavit.

Elisæus Ierichontis aquas sterilitate laborantes sale curavit¹⁵, evangelico modo ad hujusmodi medicinam impulsus, utpote ea, quæ a fronte erant, perspicuens. Etenim aquæ totius humanæ naturæ figuram gerebant, ad virtutum sterilitatem et pietatis infecunditatem steriles effectæ; sal autem, qualitatis ac facultatis, ad Domini doctrinam omnia humectantis, quemadmodum ipse ad discipulos suos dicebat, « Vos estis sal terræ »¹⁶; Elisæus denique, ipsius Creatoris ac Domini. Nam qui puram et incolumem imaginem ei, a quo in lucem editi sunt, conservant, hanc etiam ab eo gratiam consequuntur, ut una cum eo miracula edant.

divinavit στερωθέντα pro quod cum asterisco defectus indice est editum στερωθέντα, diserte legitur in duobus codd. Vat. 649 et Alt. Vers. sequenti in editis est ἅλας δὲ τῆς πάντα νοτιζούσης ποιότητος. Interpres, Sal autem qualitatis ac facultatis... omnia humectantis. Itaque vero sal humectat, cui virtus exsiccandi, et sic a corruptione præservandi, vulgo tribuitur? Sed culpandus accuratissimus interpres non est, qui quod in archetypo invenit, quomodo cunque exprimere debuit. Notiζεῖν autem humectandi notionem habet minime dubiam; Codd. Vat. 649 et Alt. νοτιζεῖν suggerunt; verbum nihili, sed quod forte fundamentum dare possit conjecturæ felicis divinaturæ scripturam veram. Quæ mox sequuntur, καὶ δυνάμει εἰς τὴν τοῦ Κυρίου διδασχὴν, non comparant in duobus illis codd., ubi pro his habetur, καὶ δυναμότης τοῦ Κυρίου διδασχῆς. GOSN.

XVII. — PAULO.

In illud, « Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidus. »

« Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidus »¹⁷, Dominus ad eum, qui, ut se sequeretur, rogaverat, respondet : ut qui corda cognita haberet (« finxit enim sigillatim corda hominum »¹⁸.) Sigillatim autem dictum est, quia ad ea efficienda ope atque auxilio alterius opus minime habuit, atque hominem illum versutis ac fraudulentis cogitationibus detentum esse, atque ab improbis spiritibus incoli vitioque **6** ita hæere perspiceret, ut ab eo revocari non posset. Ac propterea eum a suo cætu ablegabat, ne pertinax ipsius improbitas, iis qui fidem amplexi essent, offensionis causam afferret, in illum videlicet oculorum aciem intendentibus, ac **B** Dominicam potentiam imbecillitatis accusantibus, ut qui discipulum ad virtutem immutare acqui- visset.

XVIII. — HERMINO COMITI.

In illud dictum de beata Virgine, « Et non cognovit eam, » etc.

Quandoquidem existimare te dixisti, offensioni Judæis id esse, quod in divinis oraculis dictum est, « Non cognovit eam donec peperit filium suum »¹⁹, a tanquam scilicet postea sponsus cum Virgine congressus sit, noscat contumeliosus et ingratus populus, vocem hanc, donec, pro perpetuo, in divina Scriptura sæpe positam reperiri : « Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum »²⁰; et hoc **C** pro, in perpetuum : « Et non reversa est columba ad

¹⁷ Matth. viii, 20. ¹⁸ Psal xxxii, 15. ¹⁹ Matth. i, 25. ²⁰ Psal. x, 9.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Καὶ in mss. codd. Alt. et Vat. 649 deest; et pro ἀπέπεμπεν versus sequentis, habetur ἀπέπεμψεν. POSSIUM.

(18) Τὸ Ἔως. Sic habet scriptura B. C. quam præfero lectioni ed. Paris. Est autem utilissima et verissima hæc observatio idiomatis sacrarum Litterarum in usu particulæ donec, quam plures SS. Patres uno ore tradiderunt. Gregor. Nazianz. orat. 2 De Filio : Τὸ, ἔως, οὐ πάντως ἀντιδιαφεύγεται τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ τὸ μέχρι μὲν τοῦδε τίθησι, τὸ μετὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἀναίνεται. Basil. M. homil. in Nativit. Domini : Τὸ, ἔως, πολλαχοῦ χρόνου μὲν τινα δοκῆ περιουρισμὸν ὑποφαίνειν, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν τὸ ἀόριστον δείκνυσιν, Ἐτῶς, ἢ ἐπαγγελία τοῦ παρόντος οὐκ ἔστιν αὐτοκοπή τοῦ μέλλοντος. Chrysostomus homil. 5, in 1 cap. Matthæi : « Sæpe Scriptura divina hæc uti elocutione consuevit, ut dicendo donec, non definitum aliquod tempus includat, » etc. Joan. Damascenus lib. iv De orthodoxa fide, c. 4. Τὸ, ἔως, τὴν μὲν τοῦ ὀρισμένου χρόνου προθεσμίαν σημαίνει, οὐκ ἀποφάσκει δὲ τὸ μετὰ ταῦτα. Similiter Adrianus Isagoge in sacra Scriptura : Τὸ, ἔως, πολλαχοῦ οὐκ ἐπὶ χρόνου λέγει, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Et Theophylactus in cap. xxviii Matthæi : « Ubi donec vel usque in Scriptura invenitur, non admittit quod posterius. » Vid. et Augustin. homil. 21, de sermone Domini in monte. Atque secundum hanc observationem idiotismus Hebraici in partic. Donec etiam accipere possimus ῥητὸν illud evangelicum Matth. v. v. 26, et Luc. xii, v. 58. Οὐκ, μὴ ἐξέλεθς ἐκεῖθεν, ἔως ἂν ἀποδῆς τὸν ἔσχατον κο-

A

IZ'. — ΠΑΤΑΦ.

Εἰς τὸ, « Ἀλώπακες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσκει. »

« Αἱ ἀλώπακες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσκει, » ὁ Κύριος πρὸς τὸν παρακαλέσαντα ἀκολουθεῖν ἀπακρίνατο, καρδιογνώστης ὑπάρχων, ὡς πλάσας καταμόνας τὰς τῶν ἀνθρώπων καρδίας. Καταμόνας δὲ εἰρηται, ὅτι οὐ δεηθεὶς ἑτέρου βοηθοῦντος ἐποίησε. Καὶ ὄρων δολοῖς λογισμοῖς κεκρατημένον τὸν ἄνθρωπον καὶ ὑπὸ πνευματικῶν πονηρῶν κατοικοῦμενον, καὶ ἀνεπιστρόφως πρὸς τὴν κάκωσιν ἔχοντα· καὶ (17) τοῦτου χάριν τῆς οικίας συνουσίας αὐτὴν ἀπέπεμπεν, ἵνα μὴ τὸ ἐπιμονὸν τῆς ἐκείνου φαυλότητος, σκανδάλου γένηται τοῖς πιστεύουσιν αὐτῶν, πρὸς ἐκείνον ἀτεινέουσι, καὶ τῆς **B** δεσποτικῆς δυνάμειος καταψηφιζομένοις ἀσθένειαν, ὡς τὸν μαθητὴν μεταβαλεῖν πρὸς ἀρετὴν μὴ ἰσχυσάσης.

IH'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Εἰς τὸ εἰρημένον περὶ τῆς Θεοτόκου, « Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, » καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἐπειδὴ σκάνδαλον εἶπας οἰσθαὶ Ἰουδαίους, τὸ ἐν τοῖς θεοῖς χρησιμοῖς εἰρημένον, « Οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν ἔως οὐ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς, » ὡς μετὰ ταῦτα, φησι, συναφείας τῷ μνηστῆρι πρὸς τὴν Παρθένον γενομένης· γινωσκέτω ὁ βλάσφημος καὶ ἀχάριστος λαός, ὅτι τὸ ἔως (18), πολλάκις καὶ ἐπὶ τοῦ διηγετικῶς ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ εὐρίσκομεν κείμενον. « Ἔως ἂν θῶ **C** τοὺς ἔχθρους σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου » καὶ ἔστι, διηγετικῶς. Καὶ οὐκ ἀνέστρεψεν ἡ περιστέρα (19).

δράντην, vel ἔως οὗ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῆς. ΡΙΤΤ. (19) Καὶ οὐκ ἀνέστρεψεν ἡ περιστέρα. Nota σφάλμα μνημονικόν. Deluit Isidorus scribere ὁ κόραξ, non ἡ περιστέρα. Id.

— Vers. 1, nomen Ἰουδαίους in quarto casu cod. Alt. et Vat. 649, ponunt scribentes Ἰουδαίους, quod forte aptius cum τῷ οἰσθαὶ convenit. Vers 5 melius, opinor, iidem codd. γαγενημένης pro γενομένης, scribunt nec male versus inde altero et tertio pro ἐπὶ τοῦ διηγετικῶς, quod est in editis, ambo illi libri, ἐπὶ διηγετικῶς habent. Illa sine dubio lectio verior eorumdem codd. duorum qua, pro eo quod legitur vers. 20 ἀληπτον, substituant ἀλεκτον, quod hic sumendum est ut derivatum non a λέγω τὸ φράζω sed a λέγω τὸ καθεύδω, εὐνάζω, κοιμάω· cuius notationis multis locis Eustathius meminit; ex qua sunt vulgatissimi usus vocabula, λέκτρον, ἀλέκτωρ, etc. atque hinc sic correcto loco longe aptius quadrat interpretatio Billii Partum dirimitatis consentaneum, ac libidinis et concubitus expertem his Græcis verbis θεοπροπῆ καὶ ἀληπτον (imo ut emendandum ostendimus) ἀλεκτον, comparantis nec tum opus erit illo excursu quo ad reddendam vini suppositæ vocis ἀληπτος illa interpres accumulata : qui humanæ rationis captum excedat. Eadem pag. 681t. 6, versus altero post litteram E quod διάθεσις in edito est, in duobus memoratis codd. παράθεσις scribitur. Vers. inde 4, ubi edita post λαβὴν addunt, οὐ εἰς φύσιν, etc., duo illi codd. sic habent, τὸν εἰς φύσιν λοιπὸν τὸ θεομαχεῖν μεταστήσαντα. POSSIUM.

πρὸς τὸν Νῶε, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὴν γῆν, καὶ εἰς τὸ παρτελῆς οὐκ ἀνέστρεψε. Καὶ, Ἐως ἂν καταγρηράσῃτε, ἐγὼ εἰμι, φησὶν ὁ Θεός. Καὶ ἔστι, διηρηκῶς. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ, σποράδην ἐν τῇ θείᾳ εὐρίσκειται Γραφῇ. Ὁ δὲ θεὸς νοῦς τὴν ὑμετέραν, ὡς Ἰουδαῖοι, κακόνουαν διορθούμενος, ἐκ πορνείας καὶ νομισάντων καὶ εἰρηκῶτων γεγενῆσθαι τὸν Κύριον, ἀνέπαφον δεῖξαι τὸν προσκυνητὸν ἐσποῦδάσε τόκον, πάσης δίχα ἐπιθυμίας, καὶ συνουσίας γεγεννημένον, θεοπρεπῆ δὲ ὄντα καὶ ἀληπτον. Τὸ γὰρ μετὰ ταῦτα μὴ συμβῆναι ἀλλήλοισιν τοὺς τὴν πορνείαν συκοφαντηθέντας, καὶ ἡ τοῦ ἀγγέλου ἕψις ἐκώλυεν, ἐκ Πνεύματος ἁγίου εἰρηκῶτος ὑπάρχειν τὸν ἐν τῇ Παρθένῳ σαρκούμενον· καὶ ἡ μεγαλειότης τῶν τοῦ τόκου θαυμάτων οὐκ ἐπέτρεπεν, ἡ μετ' αὐτὸν παρθενία, ἡ τῶν ἀγγέλων ὑμολογία, ἡ τῶν Μάγων δωροφορία, ἡ τοῦ ἀστέρος φωταγωγία, ἡ εἰς Αἴγυπτον ὁδηγία, ἡ τῶν εἰδώλων αἰχμαλωσία, καὶ ἡ αὐτῶν ἐκείνων δικαιοσύνη ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρούμενη. Ἀηλοὶ δὲ καὶ ἡ τελευταία τοῦ Κυρίου διάθεσις, Ἰωάννη τῷ παρθένῳ τὴν Θεοτόκον συστήσαντος, καὶ τὰς ἐκατέρων παρθενίας συνάψαντος, ἡνίκα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὦν ζωοποιὸν ὑπέμνε θάνατον. Εἰ ταῦτα οὐ παῖθει τὸν γογγυστὴν καὶ φιλοπόνηρον λαὸν, οὐ εἰς φύσιν λοιπὸν τὸ θεομαχεῖν κατέστη, κατὰ πετρῶν σπείρεις, καὶ καθ' ὕδατων γράφεις, καὶ πέπασσο ματαιοποιῶν.

A Noe, donec siccarentur aquae²¹. » Prorsus enim non reversa est. Et, « Donec senueritis, ego sum, » ait Dominus²². Atqui est perpetuo. Atque alia permulta ejusdem generis sparsim in divina Scriptura reperiuntur. Divina porro mens, o Judæi, perversam vestram sententiam corrigens (qui Dominum ex stupro ortum esse existimastis, ac pronuntiastis), his verbis illud demonstrare studuit, quod intactus adorandus partus, ac libidinis et concubitus expers fuerit, divinitatque consentaneus, atque ejusmodi, qui humanæ rationis captum excedat. Nam ne postea si inter se coirent, quibus fornicatio per calumniam objecta est, angeli quoque visio prohibebat, qui eum, qui in Virginis utero carnem assumebat, ex Spiritu sancto existisse dixerat²³; et miraculorum in partu editorum majestas atque amplitudo vetabat, et virginitas, quæ partum secuta est, et angelorum cantus et oblatum a Magis munus, et stella prælucescens²⁴, et deductio in Ægyptum, et simulacrorum captivitas, et illorum ipsorum justitia Scripturæ sanctæ testimonio confirmata. Quin istud quoque postremum Domini testamentum liquido demonstrat, qui quo tempore in cruce erat, ac vivifica morte fungebatur, Joanni virgini genitricem Dei commendavit²⁵, atque amborum virginitates copulavit. Si hæc murmuratorem, atque improbitatis amantem populum non redactam est, in petras geminas, et in aquis scribis.

19. — ΗΡΑΚΛΕΙΑΔΗ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Διὰ τί οὐ συγκατεδικάσθη τοῖς περὶ τὸν Ἀνανίαν ὁ Δανιὴλ ἐν τῇ καμίνῳ.

Διὰ τί, ἔφησ (20), μετὰ τῶν τριῶν ὁσίων παιδῶν τὴν πυρκαϊάν οὐ κατεδικάσθη ὁ μέγας Δανιὴλ παρὰ τοῦ Βαβυλωνίου, σύμφρων αὐτοῖς τυγχάνων καὶ συμφυλέτης, καὶ ὁμοδίαιτος, καὶ μᾶλλον τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος; Ἐπειδὴ, φημι, κατὰ θεῖαν τοῦτο ὡκονομήθη προμήθειαν, ἵνα μὴ τῷ ὀνόματι τοῦ Βαβυλωνίου Θεοῦ, τὴν κατάκαυσιν τῆς φλογὸς οἱ ἀσεβεῖς ἐπιγράψωσι· Βαλτάσαρ γὰρ αὐτὸν, εἰς τιμὴν τῆς τῶν ἀπορρήτων σαφηνείας, ὀνόμαζον. Καὶ δόγμα τοιοῦτο παρ' ἐκείνοις κρατεῖ, ὡς καὶ μόνον ὀνομαζόμενον, θαυματουργεῖν τὸν Θεὸν αὐτῶν. Ἴνα ταύτην τοίνυν καταργήσῃ τὴν δόξαν, ἐν τῇ κρίσει τούτῃ τὸν Δανιὴλ ἐχώρισε, καὶ εὐρέθη γυμνὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ τῶν νέων ἐγκράτεια, καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ βοήθεια, τὴν βροντῶσαν μαράνασα κάμινον.

C 7 XIX. — HERACLIDI EPISCOPO.

Cur non cum tribus pueris condemnatus fuerit Daniel.

Quæris cur magnus Daniel una cum tribus piis adolescentibus a Babylonio rege ignis supplicio minime multatus fuerit²⁶, cum ejusdem cum ipsis sententiæ esset, ejusdemque trilius, victusque socius, imo, ut rectius loquar, pietatis magister. Respondeo: Hoc divino consilio et providentia contigit, ne impii homines flammæ oppressionem dei Babylonici nomini ascriberent: Baltazarum enim eum, in honorem declarationis rerum arcanarum, appellabant. Atque ejusmodi opinio apud illos vigeat, nempe ipsorum deum, si vel duntaxat ejus nomen pronuntiaretur, res miras perpetrare. Deus igitur ut hanc opinionem comprimeret et aboleret, in hoc judicio Daniele ab aliis sejunct: inventaque est sola juvenum continentia, Deique auxilium, quo intonans illa fornax consopita et extincta est.

²¹ Gen. viii, 12. ²² Isa. xlii, 9. ²³ Matth. i, 20. ²⁴ Matth. ii, 1 seqq. ²⁵ Joan. xix, 27. ²⁶ Dan. iii, 20.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(20) Vers. 1 post ἔφησ codex Altaemsis addit μὴ. Vers. 3 post Βαβυλωνίου codd. Alt. et Barberinus, qui nunc primum novi aliquid suggerit, adjungunt καί. Vers. 7, pro κατάκαυσιν longe aptius ad sententiam loci cod. Alt. offert κατάπασσιν. Vers. 10,

post δόγμα duo codd. Alt. et Barb. apponunt δέ. Vers. 11, cod. Alt. αὐτῶν in αὐτοῖς mutat: tamen idem in marg. αὐτῶν tanquam lectionem diversam notat. Vers. 13, ἐχώρισε, cod. Alt. διεχώρισεν. Possin.

XX.— HIERACI CLARISSIMO.

Contra Macedonianos, et eos qui S. Spiritum impugnant.

Si hæreticus ille, qui tecum, ut scribis, contentionem habuit, Dei Filium, ut dogmatum auctorem, idoneum cui fides habeatur, admittit, ipse adorandi unitatis Spiritus essentiam docet, quippe qui unum divinæ Trinitatis nomen esse pronuntiarit, unius videlicet essentiæ conjunctionem atque unionem significans. Quod si ipsi, cognati Spiritus certitudinem significanti, atque ea, quæ humanam mentem superant, docenti, minime fidem adhibet, supervacanea est nostrorum sermonum confirmatio. Quandoquidem terrestre tabernaculum vix ea, quæ ad pedes jacent, invenire potest. Cœlestia autem arcana, et nostrum sensum excedentia, ipse et patefacit et explorare novit, quib̄ cœlum pro domicilio habet *7.

XXI.— AMMONIO SCHOLASTICO.

De lectione contra Gentiles. De gratia sacrarum Scripturarum et earum utilitate.

Deorum, quos Gentiles colunt, effectiones, et, ut vocant, thægonias, hoc est deorum ortus, Orpheus et Homerus, et Hesiodus, aliique omnes iis similes tradiderunt, multis et libris, et sententiis collectis atque compactis. Nostram autem religionem duo codices, quos ad te misimus, docebunt: quorum alter Vetus, alter Novum Testamentum nuncupatur. An autem hi libri, tum nominibus, tum rebus, ad veritatem propensiores, quam illi, sint: ipse, ut mihi persuadeo, reperies, atque id, quod melius erit, amplecteris.

XXII.— ZOSIMO.

Aliunt nonnulli te sacerdotii cupiditate teneri, hoc est rei, quam multis, ac præsertim tibi, attingere nefas est. Quare aut mores tuos corrige, aut a templorum, quæ tibi attingere minime licet, cupiditate absiste.

XXIII.— THEOPHILO.

In illud, « Omne masculinum adaperiens vulvam, » et contra eos qui dicunt Deum passum esse, et unam esse in Christo naturam.

Id quod in sacra Scriptura dictum est, « Omne primogenitum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur *8,*9, » non de omni primogenito dictum est (ne hoc imperitii homines existiment), verum de uno illo ac solo, qui in partu vulvam aperuit. Et enim omnem quidem vulvam concubitus ac veneris complexus aperit: at eam, quæ Domi-

*7 II Cor. v, 4. *8,*9 Exod. xiiii, 23; Luc. ii, 23.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(21) Codd. duo Alt. et Vat. 649 uno consensu θεότητος subjiciunt. Vers. 7, pro voce Πνεύματος Alt. in contextu ponit Πνεύματι, sed e regione in margine opponit Πνεύματος. Vers. 9, loco vocabuli σύστασις codd. Vat. 649 et Alt. scribunt σύνταξις. Possin.

K'. — ΗΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Katà Μακεδονιανῶν, ἤτοι Πνευματομάχων.

Εἰ δέχεται ὁ πρὸς σέ διενεχθεὶς αἰρετικὸς, καθὼς γέγραφας, τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν δογματιστὴν ἀξιόπιστον, αὐτὸς διδάσκει τὴν οὐσίαν τοῦ προσκυνητοῦ τῆς ἐνότητος (21) Πνεύματος, ἐν ὄνομα τῆς θείας Τριάδος ἀποφηνάμενος, τῆς μιᾶς οὐσίας σημαίνων τὴν ἔνωσιν. Εἰ δὲ αὐτῷ μὴ πιστεύει, τὴν ἀκρίβειαν τοῦ συγγενοῦς σημαίνοντι Πνεύματος, καὶ τὰ ὑπὲρ νοῦν ἀνθρώπων ἐκδιδάσκοντι, περιττὴ τυγχάνει τῶν ἡμετέρων λόγων ἡ σύστασις· ἐπειδὴ τὸ γεῶδες σῆνος μόλις εὐρίσκει τὰ ἐν ποσὶ. Τὰ δὲ ἐν οὐρανῷ ἀπόκρυφα, καὶ τὴν ἡμετέραν αἰσθησὶν ὑπερβαίνοντα, αὐτὸς καὶ ἀποκαλύπτει, καὶ ἐπίσταται ὁ κατοικῶν τὸν οὐρανόν.

ΚΑ'. — ΑΜΜΩΝΙΩ (22) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ ἀναγνώσεως κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοκνεύστων Γραφῶν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Τὰς [μὲν] Ἑλλήνων θεοποιίας, καὶ ἃς καλοῦσι θεογονίας, Ὀρφεύς τε καὶ Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους, ἐδίδαξαν, πολλὰς καὶ βίβλους καὶ δόξας συνείραντες. Τὴν ἡμετέραν δὲ θρησκείαν δύο πυκταὶ διδάξουσιν, ἃς ἐπέμψαμεν, ὧν ἡ μὲν Πρεσβυτέρα, ἡ δὲ Νέα Διαθήκη προσαγορεύεται. Εἰ δὲ ἀληθεύουσιν αὐταὶ μᾶλλον ἐκείνων καὶ τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς πράγμασιν, [αὐτὸς] εὐρήσεις, πέπεισμαι, καὶ κρατήσεις τί ἄμεινον.

ΚΒ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Τινὲς σέ φασιν ἱερωσύνης ἐρῆν, πράγματος ἀνεφίχτου πολλοῖς, σοὶ δὲ καὶ μάλιστα· ἢ τοῖνον τὸν σαυτοῦ βίον διόρθωσαι, ἢ τῆς ἐπιθυμίας τῶν ἀψαύστων σοὶ ἀνακτόρων ἀπόστηθι.

ΚΓ'. — ΘΕΟΦΙΛΩ.

Εἰς τὸ, « Πᾶν ἄρσεν διανοίγον μήτραν, » καὶ κατὰ Θεολασχητῶν, καὶ τὴν [ἰ. τῶν] μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν εἶναι λεγόντων.

Τὸ εἰρημένον ἐν τῇ θεῇ Γραφῇ, ὅτι « Πᾶν πρωτότοκον διανοίγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ, » οὐ περὶ παντὸς εἰρηται πρωτοτόκου· μὴ οὕτως οἱ ἀμαθεῖς νομιζέτωσαν· ἀλλὰ περὶ ἐνὸς [ἐκείνου] καὶ μόνου, τοῦ ἐν τῷ τίχτεσθαι τὴν μήτραν ἀνοίξαντος. Πᾶσαν γὰρ μήτραν μίξις καὶ συνουσία ἀνοίγνυσι· τὴν δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κηύσαν, αὐτὸς

(22) Non Ἀμμωνίω sed Ἀμμωνι inscribitur hæc epistola in codd. Vat. 649 et Alt. In versu 4, μὲν Altaemsis non agnoscit. Idem vers. 5, post δύο addit δὲ, prætereaque in versu penultimo pro εὐρήσεις et κρατήσεις, legit εὐρήσεις et κρατήσεις, suffragante quoque Vat. 649. Possin.

πυλληφθεὶς ἀσπόρως προερχόμενος ἤνοιξε, καὶ πάλιν ἄσφραγισμένην κατέλιπεν· ἀληθῶς (23) μὲν γενόμενος ἀνθρώπος, ἀληθῶς δὲ [ὦν καὶ] θεὸς καὶ προσκυνούμενος εἰς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύσεων.

ΚΔ'. — ΚΡΙΣΠΩ.

*Ὅτι οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς φιλοπορίας χρῆ τὰς ἱερὰς ἀναπτύσσειν Γραφάς.

Ἐπιστημονικῶς (24) τὴν θείαν Γραφὴν ἀνεπίσσειν ὀφείλεις, καὶ τὰς αὐτῆς δυνάμεις νουνεχῶς ἀνιχνεύειν, καὶ μὴ κατατομᾶν ἀπλῶς τῶν ἀψάστων καὶ ἀνεφίκτων μυστηρίων, ἀναξίαις ταῦτα χερσὶν ἐπιτρέπων. Οὕτω γὰρ ὁ τολμηρότατος Ὁζίας ἀναθάρρησας ἐπιθαλεῖν τοῖς ἀνεγχειρήτοις, λέπραν τῷ θράσει ἵπρσαπηνέγατο, καὶ ἄκων ἀποβήριφεις τῶν ἀνακτόρων, καθότι καὶ νόμος τοῖς λέπρᾳ κατεσιγμένοις τὴν εἰσω τούτων ἀπέκλειεν εἰσοδον. Ἐγγραφή δὲ ταῦτα πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν, ἵνα καὶ τὰς τόλμας φύγωμεν, καὶ τὰς κολάσεις μὴ πάθωμεν.

Hæc porro, admonendi nostri causa litteris mandata sunt, ut et temeritates fugiamus, et pœnas minime patiamur.

ΚΕ'. — ΚΥΡΙΑΛΩ.

*Ὅτι ἀμήχανον ἐν μέσῳ θορυβῶν ἀρετὴν κατορθῶσαι.

Τί σοι βραλος τῆς Ἰωάννου πρὸς τὴν Ἐρημον ἀναχωρήσεως, ἣν πάλαι σπουδαίως ἐζήλωσας, νῦν (25) δὲ μὴ ἐκείνον μιμουμένω, καὶ πρὸς τὰς οικείας φροντίδας παλινστούντι, καὶ ἐπ' ἐρημίας θορυβοῦμένω, καὶ καταμόνας ὀχλουμένω; Τὸ γὰρ ἠσυχάζειν τῷ σχήματι, καὶ φύρεσθαι ταῖς κατὰ νοῦν στροφαῖς καὶ συγχύσει, καὶ ἀχλύος τὴν ἀσθησιν πληροῖ, καὶ τὰ ἤδη πονηθέντα ἀμαυροῖ, καὶ τοῖς πάθει τὴν νίκην εἰοδεῖ, καὶ ῥίψασπιν τὸν ὀπλίτην ποιεῖ. Οὐδεὶς δὲ στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ, ἀλλ' ὄπλοφόρος ὅλος γίνεται, πρὸς τὸν ἀρέσκοντα τῷ ταξίάρχῳ παρατασσόμενος ἀγῶνα.

ΚΖ'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ δωροληψίας, ὅτι φρικτὸν εἰς ὑπερβολὴν πιπράσκειν τὴν ἱερωσύνην, ἣ ἐξω.

Πολλοὶ σε κωμφοῦσιν, ὡς χρήμασιν (26), ἀλλ' οὐ

* II Par. xxvi, 16 seqq. * Levit. xiii, 2 seqq. * Levit. xxiv, 2 seqq. * Marc. i, 4. * II Timoth. ii, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(23) Pro ἀληθῶς codd. Vat. 649, et Alt. habent ἀληθῆς. Similiter et versu sequenti. Versu autem ultimo pro, ἐξ ἀμφοτέρων φύσεων, uterque legit, ἐν ἀμφοτέραις ταῖς φύσεσιν. Possin.

(24) Primum hujus epist. vocabulum aliter quam in editis in Altaemsi existit, ἐπιστημονικῶς. Versu item 3 id. cod. pro ἀψάστων, legit δυσψάστων, et vers. 4 pro ἀνεφίκτων Vat. 649 habet, φρικτῶν. Mox non ταῦτα sed αὐτὰ Alt. exhibet. Vers. 6, θάρσει, pro θράσει in Alt. legitur. Possin.

(25) Vers. 3. νῦν (δὲ μὴ, etc., quæ videtur ipse editor, mendi suspecta habuisse. Hujus loci vera opinor lectio suggeritur a cod. duobus Vat. 649, et Alt. qui sic ista exhibent: Νῦν τὸν Δημᾶν ἐκείνον μιμουμένω καὶ πρὸς τὰς οικείας φροντίδας παλινστούντι. Nempe hic Cyrillus, vitam aliquandiu ana-

num nostrum Jesum Christum peperit, ipse sine semine conceptus, prodiens aperuit; ac rursum clausam et obsignatam reliquit: vere nimirum homo effectus, ac vere item Deus existens, unus idemque in duabus naturis adorandus.

XXIV. — CRISPO,

Non perfunctorie, sed multo labore Scripturas esse evolvendas.

Scite et erudite divinam Scripturam evolere debet, ipsiusque vires ac facultates prudenter investigare, nec mysteria ea, quæ atrectare nefas est, quæque comprehendere nequeunt, temere atque impudenter aggredi, manibus indignis ea committens. Ad hunc enim modum audacissimus Osias, cum reverentibus iis, quas aggredi minime licebat, manum injicere minime dubitasset, temeritate sua lepram retulit, invitique a templo projectus est. Quandoquidem lex quoque iis, qui lepra compuncti atque infecti erant, aditum ad templum clauderat.

XXV. — CYRILLO.

Impossibile esse in medio tumultu virtutem exercere.

Quid tibi utilitatis affert Joannis in locum desertum secessio, quam olim studiose imitatus es, cum nunc eum minime imiteris, verum ad privatas curas te referas, atque in solitudine tumultueris, et ab hominum cœtu remotus perturberis? Etenim externo habitu ac specie quiescere, mentis autem mutationibus ac perturbationibus inquinari, tum sensum caligine perfundit, tum susceptos jam labores exstinguit, atque perturbationibus animi pronam ac facilem victoriam reddit, efficitque ut miles abjecto scuto fugiat. Porro nemo militans implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, a quo in militiam ascitus est: verum arma omni ex parte gestat, ad id certamen, quod tribuno militari placuerit, se comparans.

9 XXVI. — EUSEBIO EPISCOPO.

De aonorum acceptione. Horrendum esse vendere sacerdotium.

Multi te traducunt ut pecuniis, ac non Spiritui,

choreticam professus, eremo deinde relicta domum redierat. In quo imitatus erat Demam, quondam Pauli apostoli socium, de quo is scribit secundæ ad Timotheum iv, 10: Δημᾶς με ἐγκατέλιπεν, ἀγάπησα, τὸν νῦν αἰῶνα, etc. lidem duo codd. vers. penultimo pro ὅλος, habent ὁ λόγος, sed ego lectionem editam magis probaverim. Possin.

(26) Χρήματι cod. Alt., concinnius ad antithesim cum sequente, Πνεύματι. Vers. 8 parvum dictu, dicitur tamen μηδὲ pro μήτε ponitur in codd. Vat. 649 et Alt. Vers. antepenultimo quod edita exhibent πρῆσβευσόμενος, emendatius in utroque illo habetur codd. πρῆσβευόμενος, uti vicissim prætulerim vers. ult. τὸ γέρας ei quod in illis duobus codd. legitur, γῆρας. Possin.

manuum impositionem in sacris initiationibus committentem. Ac si quidem calumniatores agunt, vim Numinis ultricem in seipsos attrahunt: siquidem « Perdet Deus omnes qui loquuntur mendacium »²⁵. Sin autem vera loquuntur, nosce quem ad finem tendat hoc malum, quod contumeliam in Deum exiguo lucro commutasti. Et quis pro te orabit, quandoquidem nec pro Ophni et Phinees qui adversus Deum ipsiusque sacerdotium peccaverant²⁶, inventus est quisquam, qui deprecatoris partes susciperet, verum in extremum exitium, ut sacerdotii dignitatem prodentes, conjecti sunt?

XXVII. — PHARISMANIO EUNUCHO PALATII.

Audio te in divinorum librorum meditatione versari, eorumque testimoniis commode ad quosvis uti: verum avaritiæ studere, atque in aliena bona insano quodam impetu ferri. Ac mihi valde mirari subit, qui factum sit, ut divinius amor te minime sauciarit, nec ex assidua lectione, voluntatis atque instituti mutationem effecerit, qui non modo aliena concupiscere vetat, sed etiam propria spargere monet. Quare aut legens agnosce, aut non agnoscens lege.

XXVIII. — EUSEBIO EPISCOPO.

Venerandum et comparatu difficile sacerdotium.

Multarum rerum amor in animis oritur: at voluntatem non comitatur, ut, eum ejusmodi est, ad quem pervenire quisquam nequeat. Neque enim regnum, quisquis vult, consequitur; nec opes nec conjugium quale vult. Quamobrem si Zosimus, ut scribis, impudenter seipsum, ac per vim, in Dei mysteria immittere conatur, diligenter cura ut intelligat, Dei templum leprosis tandiu clausum esse, quoad contractum ex morbo vitium absterserint²⁷.

XXIX. — LUCIO PELUSII ARCHIDIACONO.

Ad avaros.

Si venerandi altaris diaconi episcopi oculi sunt, profecto cum tu Dei permisso ipsis præsis, totus oculus esse debes quemadmodum animalia illa plurimis oculis prædita²⁸ (quoniam etiam propinquitatis ad Deum ratione, ea imitaris, non vita, ut audio, sed sola muneris sacri functione), ac non improbis studiis atque consiliis, et honorandum illum chororum ac sodalitiis, et episcopum **ΙΘ** tibi temere ac sine iudicio morem gerentem obscurare, divinitusque sacrarium per avaritiam contaminare, dum opes tibi ipsi per nummariam manuum impositionem aggeris. Dominus enim eos, qui columnas vendebant, flagris a templo expulit²⁹. Quamobrem ne tu quoque eodem modo submovearis, desine opes ita augere, ac materiam futuro igni parare.

²⁵ Psal. v, 7. ²⁶ 1 Reg. ii, 34; iv, 41. ²⁷ Levit. xii, 4. ²⁸ Ezech. i, 18; et x, 12. ²⁹ Joan. ii, 14, 15.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(27) Codd. modo memorati ambo πρὸς ἅπαντα in neutro legunt. Idem in fine epistolæ illa verba ἢ μὴ ἐπιγινώσκων ἀνάγνωθι, omittunt. Possin.

(28) Post ἐγγίνεται, insere ἀλλ', auctore cod. Alt. cui consentit Vat. 649. Hic etiam vers. penultimo

Α Πνεύματι τὰς χειροθεσίας τῆς μυσταγωγίας ἐπιτρέποντα. Καὶ εἰ μὲν συκοφαντοῦσι, καθ' ἑαυτῶν ἐπεσπάσαντο τὴν δίκην, ἐπεὶ δὲ ἔσται Κύριος πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. » Εἰ δὲ ἀληθεύουσι, γνώθι ὅτι τελευτᾷ τὸ κακόν, ὅτι μικροῦ κέρδους τὸ εἰς Θεὸν ὑβρίζειν ἀντήλλαξας. Καὶ τίς προσεύχεται περὶ σοῦ, ἐπεὶ δὲ μήτε περὶ Ὀφνη καὶ Φινεὲς, εἰς Θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ ἀμαρτάντων ἱερωσύνην, ἐβρέθη τις πρεσβεύμενος, ἀλλ' εἰς ἔσχατον βλεθρον, ὡς τὸ γέρας προπίνοντες τῆς ἱερωσύνης, ἐδόθησαν;

KZ. — ΦΑΡΙΣΜΑΝΙΩ ΕΥΝΟΥΧΩ ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ.

Ἀκούω σε ταῖς θελαῖς Βίβλοις ἐμμελετᾶν, καὶ ταῖς αὐτῶν κεχρηθῆσαι μαρτυρίαις ἀρμολίως πρὸς ἅπαντας (27), εἶναι δὲ πλεονέκτην, καὶ τοῖς ἄλλοτριῶς ἐπιμαίνόμενον βίους. Καὶ πάνυ μοι θαυμάζειν ἐπιρχεται, ὅτι σε ὁ θεὸς ἔρωσ οὐκ ἔρωσεν ἐκ τῆς συναχοῦς ἀναγνώσεως, μεταβολὴν τῆς προθέσεως ἔργασάμενος, ὁ μὴ μόνον τῶν ἄλλοτρίων κωλύων ἐρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὰ προσόντα σκορπίζειν νοουετῶν. Ἦ τοίνυν ἀναγινώσκων ἐπίγνωθι, ἢ μὴ ἐπιγινώσκων ἀνάγνωθι.

KH. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅτι φοβικτὸν καὶ δυσέμικτὸν ἱερωσύνην.

Πολλῶν πολλοὶς ἔρωσ ἐγγίνεται (28), οὐ συνέρχεται ταῖς βουλαῖς, ὡς ἀνέμικτος. Οὐτε γὰρ βασιλείας πᾶς ὁ βουλόμενος ἐμικνεῖται, οὔτε περιουσίας, οὔτε συζυγίας ἤς βούλεται. Εἰ τοίνυν, ὡς φης, καὶ Ζώσιμος εἰσφρῆσαι ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ μυστηρίους ἀναισχύντως βιάζεται, μαθέτω διὰ τῆς ἀκριβείας σου, ὅτι λεπρὸς ὁ τοῦ Θεοῦ ναὸς ἀποκλείεται, μέχρις ἂν τὴν τοῦ πάθους λύθην ἀποσμηξῆνται.

KΘ. — ΛΟΥΚΙΩ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΩ ΠΗΛΑΟΥΣΙΟΥ.

Πρὸς φιλαργυρίαν ροσοῦντας.

Εἰ ὀφθαλμοὶ ἐπισκόπου τυγχάνουσιν οἱ τοῦ σεπτῶ θυσιαστηρίου διάκονοι, σὺ δὲ τούτων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ἄρχεις, ὅλος ὀφθαλμὸς ὀφείλεις ὑπάρχειν, ὡς τὰ ζῶα πολυδόμητα (ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ πρὸς [τὸν] Θεὸν ἐκείνα μιμῆ [29] ἐγγύτητι, οὐχ ἴβι, ὡς μανθάνω, ἀλλὰ μόνῃ τῇ λειτουργίᾳ), καὶ μὴ σκοτίζειν τοῖς φαύλοις ἐπιτηδεύμασι, καὶ τὸν τίμιον ἐκείνων θίασον καὶ χορὸν, καὶ τὸν πειθόμενόν σοι ἀκρίτως ἐπίσκοπον, καὶ χραίνειν τὸ θεῖον βῆμα πλεονεξία, καὶ πόρους σεαυτῶ ἀπὸ τιμῆς χειροτονιῶν ἄθροίζεις. Τοὺς γὰρ πωλοῦντας τὰς περισσεράς ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ ναοῦ μαστίξας ὁ Κύριος. Ἴνα τοίνυν μὴ σὺν ἐκείνοις ὡσθῆς, παῦσαι οὕτω πλουτῶν, καὶ ὄλην τῶ μέλλοντι ἐτοιμάζων πυρὶ.

²⁸ Psal. v, 7. ²⁹ 1 Reg. ii, 34; iv, 41. ³⁰ Levit. xii, 4. ³¹ Ezech. i, 18; et x, 12. ³² Joan. ii, 14, 15.

non ἀποκλείεται legit, sed ἀποκλείεται, suffragante pariter Altaemsi. Possin.

(29) Μιμῆ. Codd. Vat. 649, et Alt. μιμῆσαι. Vers. 9. πλεονεξία, cod Alt. πλεονεξίας. Possin.

Α'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Α

XXX. — EUSEBIO EPISCOPO.

Περὶ ἱερωσύνης.

« Σκοπόν σε δέδωκα, » φησὶν ἡ θεὰ Γραφή, « καὶ ὄψει τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ ἀναγγελεῖς. » Καὶ εἰ μὲν νήψουσιν (50) ἐξυπνισθέντες, καὶ πρὸς ἀρετὴν ὁπῆκοι γρηγορήσουσι, καὶ σοὶ κάκεινους σωτηρίας γενήσεται ὄνησις. Εἰ δὲ τὰ ὠτα βύσουσιν ὡς ἀσπίδες, αὐτὸς τό γε ἦχον ἐπὶ σοὶ ἐξετέλεσας. Σκόπει τοίνυν μὴ μόνον φωνῇ μαρτυρούμενος φανῆς, τοῖς ἔργοις [ἀδόκιμος καὶ] ἠτιώμενος, ἐνδιδοὺς τὰς ἡνίας τῆς ἀρχῆς. τοῖς περὶ σέ, καὶ πιπράσκων τὴν χάριν ἀσεβῶς. Οὐτε γὰρ χρυσίω ἔστιν ἐπιτρέπειν χειροθεσίας, οὔτε ἀγνοεῖν τὸν τῶν προσαγομένων βίον, οὔτε ἐτέρους προβάλλεσθαι τῆς ἀμαρτίας αἰτίους, ἐπὶ τοῦ ἀδεκάστου καὶ φρικτοῦ κριτηρίου. Οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀδάμ τῆς μέμφωσας καὶ τῆς δικῆς ἀπέλυσεν ἢ περὶ τῆς γυναικὸς ἀπόκρισις καὶ σκῆψις, τῇ αὐτῆς ὑποθέσει μεταληφέναι τῶν ἀπηγορευμένων ἀπολογούμενον.

ΛΑ'. — ΔΙΟΦΑΝΤΗ ΑΡΧΟΝΤΙ.

Πρὸς ἀρχοντας.

Βραχυτελῆ οὐ μόνον τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἔχεις τὴν ζωὴν. Τί τοίνυν ἀμαρτάνεις ἀτελεύτητα, ἐν ὀλίγαις ὥραις τὴν αἰώνιον ἐαυτῷ κατασκευάζων κόλασιν; Καταμαθὼν οὖν πᾶσαν τὴν πολύστροφον καὶ πολύτροπον τῶν πραγμάτων ἀπιστίαν, μᾶλλον ἐπὶ χρηστοῖς γνωρίζεσθαι · κατορθώμασι σπουδάζε, ὧν καὶ οἱ ἐνταῦθα τυγχάνουσιν ἔπαινοι, καὶ οἱ μέλλοντες μισθοὶ οὐκ ἀπόλλυνται.

ΛΒ'. — ΔΟΣΙΘΕΩ.

Σημαίνει δτι λύχνον τὸν ἱερέα εἶναι χρῆ.

Ἄπειε λύχνον ὁ θεὸς ἱερέα, καὶ τίθησιν ἐπὶ λύχνου τῆς ἐαυτοῦ φωτοφόρου καθέδρας, ἐν' ἑξαστράπη φωτισμὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δογμάτων καὶ πράξεων σκότους ἀπηλλαγμένων · ὅπως ὁρῶντες οἱ λαοὶ τὰς ἀκτίνας τῆς ζωτικῆς (31) λαμπρότητος, πρὸς ἐκείνας εὐθύωνται, καὶ τὸν Πατέρα τῶν φώτων δοξάζωσιν. Ἐχεις τὴν λύσιν ὧν ἠρώτησας σύντομον.

ΛΓ'. — ΠΡΟΥΝΙΧΙΩ (52).

Διὰ τί μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐκ ἐρήγηται · καὶ τί περισσώτερον ἐν αὐτῷ.

Διὰ τί μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, ἔφηρς,

⁴⁰ Ezech. xxxiii, 3. ⁴¹ Psal. lvii, 5. ⁴² Genes. iii, 12. ⁴³ Matth. v, 14.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(50) Codd. Vat. et Alt. νήψουσιν, uti et vers. 6, βύσουσιν habent pro βύσουσιν. Vers. 7, pro μὴ μόνον φωνῇ duo illi codd. concorditer legunt μήπως μόνῃ φωνῇ. Vers. 8 sequenti duo illa verba ἀδόκιμος καὶ absunt a cod. Alt. In vers. penult. pro ἀπηγορευμένων ambo codd. Vat. 649 et Alt. habent, ἀπειρημένων. POSSIN.

(51) Pro ζωτικῆς codd. Vat. 649 et Alt. habent ζωτῆς. POSSIN.

PATROL. GR. LXXVIII.

De sacerdotio.

« Speculatorem dedi te, » inquit Scriptura, « et videbis gladium venientem, et annuntiabis ⁴⁰. » Ac siquidem e somno experrecti sobrium animum præbeant, atque ad veritatem obediens excubent, et tibi et illis ea res utilitati ac salutis erit. Si autem aspidum more aures occluserint ⁴¹, tu certe, quod partium tuarum est, præstiteris. Considera igitur ne voce sola testari videaris, ac non item rebus ipsis, quippe qui imperii habenas sis, quos circum te habes, permittas, gratiamque impie ac nefarie vendas. Neque enim manuum impositiones auro committere licet, nec eorum, qui ad sacros ordines adducuntur, vitam ac mores ignorare, nec item alios sceleris auctores proferre, in incorrupto illo atque horrendo tribunali. Neque enim Adam culpa et supplicio liberavit illud de uxore responsum, et causificatio, cum scilicet excusandi sui causa se ipsius suasa atque consilio interdictam fructum percepisse diceret ⁴².

XXXI. — DIOPHANTI PRÆTORI.

Ad prætores.

Brevem et exiguam (33), non modo præturam, sed etiam ipsam vitam habes. Quid igitur infinite peccas, paucis horis sempiternum tibi cruciatum accersens? Quamobrem volubili omni ac multis mutationibus obnoxia rerum infidelitate animadversa, id potius da operam, ut probis atque honestis actionibus nobiliteris: quarum et laudes in hac vita celebrantur, et futura præmia nunquam intereunt.

XXXII. — DOSITHEO.

Oportere sacerdotem lucernam esse.

Deus lucernam, hoc est, sacerdotem, accendit, atque candellabro imponit ⁴³, hoc est, suam lucem ferenti cathedræ, ut et dogmatum, et actionum ab omni caligine liberarum, splendorem Ecclesiæ, fulgetræ instar, afferat: quo nimirum plebs vivifici fulgoris radios spectans, ad eos sese dirigat, Patrisque luminum gloriam prædicet. Habes brevem eorum, quæ percontatus es, solutionem.

XXXIII. — PRUNICHIO.

D Cur inter natos mulierum non surrexit major Joanne; quidnamque plus est in eo.

Cur major inter natos mulierum Joannes dictus

(52) Inscrubitur hæc epistola in cod. Alt. non Προυνιχίω, sed Προυνιχίω. POSSIN.

(53) Sic Virgilius: *Stat sua cuique dies: breve et irreparabile tempus Omnibus est vitæ; sed famam extendere factis, Hoc virtutis opus, etc. RITT.*

— Titulus in cod. Sfortiano paulum diversus. est; nam ibi Διοφάνει: scribitur pro Διοφάντη. POSSIN.

7

sit, quæris, et, si propheta ipse erat, quidnam **II** prophetica dignitate amplius et excellentius habebat ⁴⁷? Siquidem hoc Dominus dixit. Audi igitur paucis verbis plurima: Idcirco major inter natos mulierum Joannes, quia ex ipso materno ventre vaticinatus est ⁴⁸, atque in tenebris abditus, et occultatus, lumen, quod venerat, minime ignoravit. Hoc autem nomine prophetas antecellit, quod eum quoque, qui prædiceretur, in carne conspexit: quem patriarchæ omnes ac prophetæ, per somnia quidem aut visiones quoquo modo informarunt, reipsa autem atque oculis perspicere minime poterunt.

XXXIV. — EIDEM.

De interrogatione Præcursoris: « Tu es qui venturus es? »

« Tu es qui venturus es, an alium exspectamus ⁴⁹? » Domino significabat Joannes, cum veritatis causa, caput ei amputandum esset, suosque discipulos ad eum adducere studeret, qui ob accuratam atque omnibus virtutis numeris absolutam ipsius vitam, ad ipsius testimonium, num Dominus eo major esset, ambigebant. Atque id Dominus per ea quæ statim fecit, demonstravit, cum per multa miracula Joannis testimonium comprobavit: eosque qui Joannis verbis diffidebant, ita dimisit, ut oculis atque ipso aspectu confirmatum haberent id quod auribus acceperant.

XXXV. — THEODOSIO IMPERATORI.

Si Christi regnum adipisci studes, quod corruptionis omnis expers perpetuias tanquam corona **C** cingit, quodque Deus pro caduco imperio iis qui præclare atque honeste istud administrarint, præmii loco constituit, potentiam tuam mansuetudine ac suavitate tempera, convenientique dispersione onus divitiarum leva. Neque enim salvatur rex per multam potentiam ⁴⁷: neque impii simulacrorum cultus crimen effugit ⁴⁸, qui fluxis opibus parcit.

XXXVI. — ANTIOCHO SPADONI.

Operæ pretium est te, cum sacros Libros évolveas, atque in eorum, ut audio, lectione assidue hæreas, admirandi Danielis historiam nosse ⁴⁹: nempe quod, cum in mediis erroris fluctibus versaretur, nullum tamen captivi hominis affectum subit, ne ad cibos quidem communes usque, quorum perceptio eos, qui iis fruerentur, non contaminabat. Ac quoniam **D** non modo imperii minister es, sed ipsum etiam arbitratu tuo ac libitu moderaris, in id omni stu-

⁴⁷ Luc. vii, 28. ⁴⁸ Luc. i, 13. ⁴⁹ Luc. vii, 19. ⁵⁰ Psal. xxxii, 16. ⁵¹ Ephes. v, 5. ⁵² Dan. i, 8 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(34) *Πάθος αλχημάτων*, et *μοχ μὴ κοινούτων*. Sic et Paris. ed. et Bavar. cod. legunt. Quare non probo quod quidam pro his reponit, *αλχημάτων* et *καὶ μὴν*, quamvis et Billius ita legisse videatur in sua interpretatione; qui nec recte omisit vertere illud *κατὰ περιστάσεων*, quod est, *pro ratione circumstantiarum*. Non modo imperii minister es, sed ipsum etiam arbitratu tuo ac libitu moderaris. Nota hic eunuchi potentiam (ad eunuchum enim

A Ἰωάννης, καὶ εἰ προφήτης; ὁ Ἰωάννης, τί ἦν ἐν αὐτῷ περισσότερο προφήτου; Ἐπειδὴ τοῦτο λέγει ὁ Κύριος. Ἄκουε τοίνυν πλείστα ἐν ὀλίγοις· μεῖζον ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς νηδύος μητρικῆς προεφῆτευσεν, καὶ ἐν σκότει κρυπτόμενος, τὸ φῶς ἔλθον, οὐκ ἠγγόνισεν. Περιεσώτερον δὲ προφητῶν, τὸ καὶ αὐτὸν ἰδεῖν ἐν σαρκὶ τὸν προφητευόμενον, ὃν πάντες οἱ πατριάρχαι καὶ προφήται, δι' ὀνειρώτων μὲν ἢ ὄπτασιῶν ἐφαντάσθησαν, θεωρηῆσαι δὲ αὐτοφελὸς οὐκ ἐπέτυχον.

ΛΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Προδρόμου: « Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος; »

« Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; » Ἰωάννης τῷ Κυρίῳ ἐδῆλον, ὅτι ἀληθείας ἀποτέμνεσθαι μέλλων, καὶ τοὺς οικείους [αὐτοῦ] μαθητὰς προσαγαγεῖν σπουδάζων, ἀμφιβάλλοντες πρὸς τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν, εἰ μεῖζον ἐστὶν ὁ Κύριος Ἰωάννου, [διὰ τὴν ἀκριβῆ πολιτείαν Ἰωάννου] καὶ τοῦτο δι' ὧν εὐθύς ἐπαρεῖν ὁ Κύριος ἔδειξε, ταῖς πολλαῖς θαυματουργίαις ἐπαληθεύσας τὴν μαρτυρίαν Ἰωάννου, καὶ ἔπει πιστωσαμένους τὴν ἀκοὴν τοὺς ἀπιστοῦντας ἐκπέμφας.

ΛΕ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΒΑΣΙΛΕΙ.

Εἰ τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἀντιποιῆ, ἦν ἡ φθαρτός διαμονή στεφανοῖ, καὶ ἐπαθλον τῆς φθαρτῆς τοῖς χρησιῶς αὐτὴν διέπουσιν ἔθηκεν ὁ Θεός, ἡμεροῦντι κίρνα τὴν ἐξουσίαν, καὶ δέοντι σκορπισμῷ τὸ βάρος κούφιζε τοῦ πλοῦτου· οὔτε γὰρ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, οὔτε εἰδωλοκρατίας ἐκφεύγει ἀσέβειαν, ὁ τοῦ βέροντος πλοῦτου φειδόμενος.

ΛΖ'. — ANTIOXΩ ΕΥΝΟΥΧΩ ΠΑΛΑΤΙΟΥ.

Χρή σε τὰς ἱεράς ἀναπτύσσοντα Βίβλους, καὶ τῆ αὐτῶν ἐγκαρτεροῦντα, ὡς φασιν, ἀναγνώσει, τὴν κατὰ τὸν θαυμασίον Δανιὴλ ἱστορίαν εἶδέναι, ὅτι μέσος τοῦ κλύδωνος τῆς πλάνης ἱστάμενος, οὐδὲν ὑπέμεινε πάθος αἰχμάτων (34), οὐδὲ μέχρι σιτίων τῶν κοινῶν εἰς μετάληψιν, καὶ μὴ κοινούτων κατὰ **D** περιστάσεων τοὺς μετέχοντας. Καὶ ἐπειδὴ οὐ μόνον διάκονος τυγχάνεις τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ἀγεις αὐτὴν καθὼς βούλει, σπειῦσον ἀναρῶσαι τὸ δίκαιον

palatii ista scribuntur) et vide quæ notabo ex historiis infra ad ep. 291. RITT.

- In titulo ante Παλατίου articulus τοῦ. Vers. 3, Δανιὴλ in cod. Alt. more Græco declinatur, et hic, utpote in quarto casu, Δανιήλα scribitur. Vers. undecimo, pro his: αὐτὸν ὑπάρχον τὸν, etc., cod. Alt. scribit: τὸν ὑπάρχοντα θάνατον. Vers. pen. ὑπέρχεται. cod. Vat. 649, et Cod. Alt. scribunt, ἐπέρχεται. POSSIN.

καταπισθόν πρὸς ἀσθένειαν, ἢ μᾶλλον πρὸς αὐτὸν ὑπάρχον τὸν θάνατον, ἵνα τὸ δίκαιον εὐρησὶ εὐμενὲς δικαστήριον, εἰ καὶ νῦν αὐτοῦ πολλάκις σοὶ ἐνθύμησις οὐχ ὑπέρχεται, ὑπὸ τῆς ὑπερφουλοῦς ωαντασίας ἐπιτομήνῃ.

ΑΖ'. — ΕΥΣΕΒΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Κτιζεις, ὡς φασιν, ἐκκλησίαν ἐν Πηλουσίῳ, λαμβάνει μὲν τοῖς μηχανήμασι, πονηροῖς δὲ τοῖς ἐπιτηδεύμασι, χειροτονιῶν τιμήμασι, καὶ ἀδικίαις, καὶ ὕδρεσιν καὶ πενήτων ἐκπεσιμοῖς, καὶ πτωχικαῖς δαπανήμασιν, ὅπερ οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον, ἢ οἰκοδομεῖν Σιών ἐν αἵμασι, καὶ Ἱερουσαλήμ ἐν ἀδικίαις. Οὐ χρήζει δὲ [ὁ] Θεὸς ἐξ ἄλλοτρίων θυσίαν (35), ἀλλὰ ταύτην ὡς θυόμενον κύνα μυσάττεται· παῦσαι τοίνυν καὶ κτιζων καὶ ἀδικῶν, ἵνα μὴ εἰς Ἐλεγχόν σοὶ ὑπὸ Θεοῦ ὁ οἶκος ἐκείνος εὐρεθῇ· μετέωρος μὲν ἰστάμενος, καταβῶν δὲ σου αἰώνια, ἐξ ὧν ἐκτίσθη κακῶν, καὶ τοὺς ἑσπερημένους μισθοῦς ἀπαντῶν, καὶ τὴν ἀμυναν τῶν βλαδέων ζητῶν.

est, sempiterno clamore te insectetur, ereptasque commodis ac detrimentis abs te affecti fuerint, poscat.

ΑΗ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Πρὸς Ἰσραεῖς βιοῦντας κακῶς· καὶ διὰ τῆς τούτων κακοπραγίας ἢ τοῦ Χριστοῦ διασφραττῶν οἰκονομία, καὶ βλασφημεῖται τὰ τῆς θειοτάτης θρησκείας.

Ξένον τι καὶ ἀλλόκοτον εἶναι σε θηρίον πάντες κομψοῦσιν, ὅτε τραπέζῃ κολακευόμενον, οὔτε δεσμοῖς ἀγάπης κρατούμενον, οὔτε τῆ τυράννου συνηθείᾳ (36) χειροῦμενον, καὶ τοιαύτην (37) ὕβριν τῷ θυσιαστηρίῳ ἐπισυρόμενον. Ἡ τοίνυν ἔρνησαι τὸ ἀτίθαστον, καὶ ἀντὶ θηρίου φάνηθι ἄνθρωπος, ἢ παῦσον τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας λοιδορίαν, εαυτὸν εἰργων τῆς φρικτῆς λειτουργίας.

ΑΘ'. — ΘΕΟΔΟΣΙῶ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ (38).

Τί θαυμάζεις, ὅτι δι' ἐνὸς ἀμαρτίαν [καὶ μόνου,

³⁶ Mich. III, 10. ³⁷ Isa. LXVI, 3.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(35) Pro θυσίαν cod. Alt. θυσίας habet, aptius ad rationem syntaxis. Duo verba sequentia, ἀλλὰ ταύτην a codd. Vat. 649 et Alt. absunt; pro iis autem uterque habet ἦν ὡς θυόμενον, etc. Vers. 10 ambo iidem codd. non ὑπὸ Θεοῦ sed, ἐπὶ Θεοῦ legunt uti et vers. penult. pro ἐστηρημένους, ἑσπερημένους. POSSIN.

(36) Τῆ τυράννου συνηθείᾳ. Billius vertit, principis consuetudine ac familiaritate. Sed multo melior est lectio cod. Bavar., τῆ τυράννου συνηθείᾳ. Eleganter et docte Isidorus συνηθειαν τυράννου dicit, ob vim ejus tyrannicam quam tametsi in alios obtinere soleat, tamen negat, quidquam potuisse in Maronem. De nullo principe hic sermo est, cui Maro familiaris fuerit. Quid, quod τυράννος pro principe in bonam partem hoc xvo. quo Isidorus scripsit, non fuerit in usu? Sic adjective τυράννον ἀπόγνωσιν, dixit Isidorus infra epist. 381, hujus libri 1; et τυράννον πόλιν Thueyd. lib. 1, et Æschylus τυράννα σὴν πετρα Prometh. Alia tamen ratione div. Chrysostomus περὶ ἔθους legunt

A dio ac diligentia incumbere, ut justitiam in morbum prolapsam, imo, ut rectius loquar, jam extremos spiritus edentem, confirmes: ut justum tribunal tibi placidum ac benignum invenias: etiamsi nunc ipsius tibi laud crebro in mentem venit, immo dicæ videlicet rerum humanarum pompæ admiratione perculso.

12 XXXVII. — EUSEBIO EPISCOPO.

Condis quidem, ut aiunt, ecclesiam in Pelusio, machinis quidem ac molitionibus luculentam, sed improbis studiis et sacrarum electionum pretiis, et injuriis atque contumeliis, et tenuiorum oppressio-nibus, et pauperum sumptibus. Id quod nihil aliud est, quam ædificare Sion in sanguinibus, et Jerusalem in injustitiis. Deus porro sacrificio ex alienis bonis conflato nihil opus habet: verum illud, perinde atque eum, qui canem mactat, execrator. Quæ cum ita sint, et ædificare, et injuriam aliis inferre desine: ne aliqui domus illa te apud Deum prodit et convincat: ut quæ sublimis quidem et excelsa stet: verum ob ea mala, ex quibus exstructa mercedes a te expetat, ultionemque eorum, qui in-

XXXVIII. — ΜΑΡΩΝΙ.

Ad sacerdotes male viventes: quod illorum malitia Christi dispensationi detrahitur, cultusque sacer blasphematur.

Novam quandam ac prodigiosam feram te esse omnes dicunt, ut qui nec mensa demulcentis, nec amoris ac benevolentis vinculis comercearis, nec principis consuetudine ac familiaritate subigaris, tantamque altari contumeliam accersas. Aut igitur indomitam istam feritatem abjura, et pro bellua hominem te præbe; aut contumeliam, quæ Ecclesiæ inuritur, siste atque comprime, teipsum videlicet a tremendo sacrificio removens.

XXXIX. — ΘΕΟΔΟΣΙῶ ΜΟΝΑΧῶ.

Quid miraris ob unius ac solius peccatum univer-

tyranno, consuetudinem regi facit similem: videlicet quod consuetudo paulatim jus aliquod introducat, cum lex illico et præfracte velit, jubeat tyranni instar. De vi porro consuetudinis plurimæ auctorum exstant sententiæ: ex quibus illa cum primis nobilis, quæ altera natura esse perhibetur. RITT.

— Vers. 3 pro Τυράννου cod. Alt. habet Τυράννων. vers. seq. Iidem et Vat. 649 τοσαύτην pro τοιαύτην. Vers. 6 pro θηρίου cod. Alt. legit θηρός. Uterque autem Alt. et Vat. 649 post vocem ἄνθρωπος; addunt, τὴν θεῖαν εἰκόνα μὴ ψευδόμενος, quæ in editis non comparant. POSSIN.

(37) Τοιαύτην. B. cod. τοσαύτην legit, quomodo et interpres Billius vertit, tantam. RITT.

(38) In titulo, pro μονάζοντι cod. Alt. habet μοναχῶ Vers. 1 pro ὅτι, Alt. et Vat. 649 habent et, et post ἐνὸς addunt ἀνδρός. Vers. 7. iidem παραλαμβάνοντος in ἀπολαμβάνοντος mutant. et vers. 8 τοῦ ἀρχοντος in περὶ τὸν ἀρχοντα, denique vers. 9 ἐπισυνήγροι in ἐκατόρει. POSSIN.

sam urbem flagris affici? quemadmodum etiam Davidis tempore contigisse non ignoras⁵³. Nam cum ob rerum copiam, florentemque statum, princeps insolenscit, ad ipsius morem et condemnationem subditi deprimuntur. Nec vero illi iniique castigantur: verum unusquisque actionis suæ præmia recipit; ac propter principis calculos divina longanimitate orhatur. Quamobrem ne episcopi, ut putat, Eusebii vitilis patronum te præbe; quod propter eum, et altare ministris, et civitas incolis careat. Nam qui temere ac sine iudicio indignum hominem elegerunt, digni sunt qui laborum suorum fructus edant⁵⁴, ut qui virtutem contempserint, atque improbitatem ita perspicuam elegerint.

XL. — TUBÆ MILITI.

In pace arma gestare minime decet, nec bellicum habitum in medio foro circumferre, nec in civitate cum ense versari; verum **13** et terrorem, et ejusmodi experimentum in bello adversus hostes exercere. Quare si bellico habitu delectaris, ac præconis voce celebrari, statuasque consequi cupis, ad exercitum, qui cum barbaris pugnat, te confer: ac non militiæ fugam pecuniis redimens, domique desidens, bellum illic debitum, hic tanquam per ludum adumbra.

XLI. — PHILIPPO MONACHO.

In monachum instabiliter viventem.

Leporem, meticulousum animal, et natura timidum, hoc perpeti aiunt, ut ex cubili in cubile subinde migret, propterea quod ad omnem motum et clamorem perturbetur. At non item monachum, qui fiduciam in Deo positam habere, ac Sion, tanquam montem, conscendisse debet. Quid igitur, pro eo quod Domino tuto inniti ac crucem religiosæ vitæ comitem habere debebas, loca subinde commutas, pinguiorem potius, ut videtur, mensam, quam firmiorem ac solidiorem eruditionem quaerens? Ac tibi, ni fallor, istud continget, ut omnibus Israelis urbibus, atque omnibus terræ recessibus, cum, hujusmodi ventre atque animi instituto, peragratis, Euripus quidam sis, omni nidoris ciborum vento circumactus, ac perpetua instabilitate laborans.

XLII. — ARCHONTIO MONACHO.

Interpretatio in divinum carbonem.

Isaias, vir summa perspicacia præditus, carbonem ex altari forcipe tulit⁵⁵, Domini nostri incarnationem clarissime perspicuens. Per carbonem

⁵³ II Reg. xxxiv, 13 seqq. ⁵⁴ Psal. cxxvii, 2. ⁵⁵ Isa. vi, 6.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Hæc in Alt. inseribitur, non, Τούβα sed Τούρβα στρατιώτη, Τούρβα militi. Vers. 3 pro διάγειν ἐν πόλει codd. Vat. 649 et Alt. legunt διαθείν τὴν πόλιν. Vers. 5 lacunam asterisco indicatam codd. Barberinus et Alt. explent addendo καί. Vers. ultimo codd. Vat. 649 et Alt. non male πόνος pro πόλεμος substituant. Possin.

A ὅλη μαστίζεται πόλις; ὕπερ καὶ ἐπὶ Δαβὶδ γενόμενον, ἔγνω. Ὅταν γὰρ ἐπὶ τῇ εὐθηνίᾳ τῶν πραγμάτων ὁ ἔξαρχος ὑπερηφανεύηται, εἰς ἀθυρίαν αὐτοῦ καὶ κατάρκισιν τὸ ὑπὸ κείνου ἐλαττοῦται, οὐκ ἀδίκως παιδευόμενον, ἀλλ' ἐκάστου τὰ ἐπιχειρήματα τῆς οἰκίας πράξεως παραλαμβάνοντες, καὶ τῆς θείας μακροθυμίας ἀποτυγχάνοντες, διὰ τὰς τοῦ ἀρχοντος ψήφους. Μὴ τοίνυν ἐπισυνηγόρει ταῖς Εὐσεβίου τοῦ, ὡς οἴεται, ἐπισκόπου φαυλότησιν, εἰ δι' ἐκεῖνον καὶ τὸ θυσιαστήριον λειτουργῶν, καὶ ἡ πόλις οἰκητῶρων χηρεῖται. Οἱ γὰρ ἀκρίτως τὸν ἀνάξιον προβαλλόμενοι δίκαιοι εἰσι, καὶ τοὺς πόνοους τῶν καρπῶν αὐτῶν φαγεῖν, ἀρετὴν ἀτιμάσαντες, καὶ κακίαν οὕτω προφανῆ προστησάμενοι.

M'. — ΤΟΥΒΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ (39).

B Οὐκ ἔστιν ὄπλοφορεῖν ἐν εἰρήνῃ, οὐκ ἔστι σχῆμα πολέμου ἐπὶ μέσης ἀγορᾶς περιφέρειν· οὐκ ἔστι ξιφήρη διάγειν ἐν πόλει, ἀλλὰ καὶ φόβον καὶ πείραν τοιαύτην ἐν πολέμῳ κατὰ ἀντιπάλων γυμνάζειν. Εἰ οὖν σχήματι χαιρεῖς πολεμικῶ, καὶ ἀναβρῆσειν καὶ στηλῶν ἐπιτυχεῖν ἀξιοῖς, εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ μαχόμενον τοῖς βαρβάρους κατὰβῆθι, καὶ μὴ χρήμασιν ἐξουνούμενος τὴν ἐκείθεν φυγὴν, καὶ οἰκοὶ μένων, ἐν ταῦθα παῖζε τὸν ἐκεῖ χρεωστούμενον πόλεμον.

MA'. — ΦΙΛΙΠΠῸ ΜΟΝΑΧῸ.

Εἰς μοναχὸν ἀστάτως ἔχοντα τὸν βίον.

Τὸν λαγῶν, τὸ κατὰ φόβον ζῶον καὶ φύσει δεῖλδν ἐκείνῳ φασιν ὑπομένειν, τὸ κοίτην ἐκ κοίτης ἀμείβειν, πρὸς πᾶσαν (40) κίνησιν καὶ βοήν ταρασσόμενον. Ἄλλ' οὐχὶ μοναχὸν, [τὸν] ἐπὶ Κύριον πεποιθέναι ἀφείλοντα, καὶ ὡς ὄρος Σιών βεθηκέναι. Τί τοίνυν καταλιπὼν τὸ εἰρεῖδεσθαι ἀσφαλῶς ἐπὶ Κύριον, καὶ σταυρὸν ἔχειν, τὴν ἀκόλουθον ἀσκησιν· τόπον μεταβάλλεις ἐκ τόπου· μάλλον, ὡς εἶοικε, τράπεζαν ἀβροτέραν, ἀλλ' οὐ παιδεύσιν στερῆροτέραν ζητῶν; Καὶ συμθεσεται σοι, ὡς οἶμαι, πάσας τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πάσας τὰς ἐσχατίας τῆς γῆς μετὰ τοιαύτης γαστροῦ, καὶ γνώμης περιούνια, Εὐριπὸν εἶναι τινα, παντὶ ἀνέμῳ κνήσης περιφερόμενον, καὶ μέχρι παντὸς ἀστατοῦντα.

D

MB'. — ΑΡΧΟΝΤΙῸ ΜΟΝΑΧῸ.

Ἐρμηνεία εἰς θεῖον ἄνθρακα.

Τῇ λαβίδι ἔλαβεν ὁ διορατικώτατος Ἰσαίας τὸν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ἄνθρακα, τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐνανθρώπησιν θεωρῶν τηλαυγέστατα (41). Ἄνθραξ

(40) Lacunam explent ambo iidem codd. Barb. et Alt. inserendo καί. Vers. 8, cod. Alt. μεταβάλλεις vertit in μεταλλάττεις. Possin.

(41) Quod in editis est, θεωρῶν τηλαυγέστατα, Alt. cod. exhibet προορίων τηλαυγέστατα. Post ἄνθραξ versus sequentis idem cod., astipulante Vatic. 649, supplet γὰρ, cujus defectus in editis

ἡ θεία ἐωρᾶτο οὐσία· λαβὴς δὲ ἡ ἐξ ἡμῶν αὐτῆ ἐνω-
θεῖσα ἀναμάρτητος· σάρξ. Ἦφατο δὲ τῶν χειλέων
Ἡσαίου, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐκάθηρεν ἀμαρτίας, τὰς πά-
σης τῆς ἀνθρωπείας φύσεως δηλονότι. Ὁ γὰρ ἄρρη-
τος τοῦ λόγου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἔνωσις ἦρε θεο-
πρεπῶς τὰς τοῦ κόσμου παντὸς ἀμαρτίας.

ΜΓ'. — ERMINO KOMHTI.

*Tira εννοιαρ εχει τὸ, «Υπόθεσ τὴν χειρὰ σου
ὑπὸ τὸν μηρόν μου.»*

« Ἀπόθεσ (42) τὴν χειρὰ σου ὑπὸ τὸν μηρόν μου,
καὶ ἐξορκιῶ σε τὸν θεόν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, »
ἐντελεῖται τελευτῶν ὁ Ἀβραάμ τῷ οἰκέτῃ, τῶν ἐκ
τῶν μηρῶν αὐτοῦ μέλλοντα σαρκουῖσθαι θεόν τοῦ
οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Δεσπότην
Χριστὸν, καθαρῶτετι διανοίας ὄρων μέλλοντα τοῦ
σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεσθαι, ὡς προφήτης
καὶ βλέπων τὰ ἐμπροσθεν

ΜΔ'. — ΜΩΣΗ (43) ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

*Πρὸς ἱερεῖς περὶ τῆς τῶν πενήτων οἰκονομίας
ὀλιγώρως ἔχοντας.*

Οὐ χρὴ τὰς τῶν πενήτων τροφὰς ἀδοκιμάστως δια-
νέμειν, ἀλλ' ἐκείνο πεπεισθαι τὸν ταύτας οἰκονομεῖν
τεταγμένον· ὡς εἴ τι πέρα τοῦ δέοντος ἀνάλωται,
ἱεροσυλίας αὐτὸν καθίστησιν ὑπεύθυνον πταίσμασι.

ΜΕ'. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

*Οτι φορικτόν καὶ δυσέφικτον ἱερωσύνη.

(44) Παρέργως ποιῆ τὴν τῶν θείων νόμων ἀνάγνω-
σιν, ἢ καὶ αὐτὴν ἀγνοεῖς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἦνίκα γὰρ
εἰς τὸν θεῖον ναὸν ἱερουργεῖν Ἀαρών, καὶ οἱ ἐξ ἐκεί-
νου εἰσῆσαν, πάντα τὰ ἐξ ἐρίας ἀποτιθέντες ἐσθί-
ματα, στολὰς ἐκ λίνου παρεβάλλοντο ἔχουσας καὶ τὸ
ἀπόρρητον, καὶ τῶν ἔξω θορύδων ἐπιλησμονεῖν ση-
μαινούσας. Ὁ γὰρ θεῶ λειτουργεῖν προσιῶν, οὐδὲν
ἀλλότριον καὶ τῆς ὕλης ἐφόλκιον ἐπιφέρεισθαι δύνα-
ται. Εἰ τοίνυν μετὰ τοιαῦτα τεκμήρια βιάζεσθαι κα-
τατολμᾶς τὴν ἀλήθειαν, συγγύσεις καὶ φλυαρίας
ἐπιειφέρων ταῖς ἀνακτόροις, οἷς πᾶσα σιγὴ κεχρηώ-
σεται, ὀμιλίας ἀτόπους, χειροθεσίας ἀθέσμους, εἰς

A enim, quem cernebat, divina essentia significaba-
tur. Per forcipem autem, ea peccati expers caro,
quam ex nobis sumptam sibi copulavit. Contigit
autem Isaiae labia, ipsiusque peccata purgavit,
atque universæ videlicet humanæ naturæ. Nam
Verbi cum humana natura conjunctio, quæ nullis
verbis explicari potest, modo divinitati consenta-
neo universi mundi peccata sustulit.

XLIII. — HERMINO COMITI.

*Quia significet illud, «Pone manum tuam super
femur meum.»*

« Pone manum tuam super femur meum, et adju-
rabo te per Deum cœli et terræ », imperavit servo
suo Abraham morti propinquus, nimirum eum qui
ex ipsius femore carnem assumpturus erat, Deum
cœli et terræ, Dominum nostrum et Herum Jesum
Christum, Abrahamæ semen apprehensurum », pro
sua animi puritate cernens, ut propheta, et ea, quæ
a fronte erant, conspiciens.

14 XLIV. — MOSI EPISCOPO.

Contra sacerdotes qui pauperes negligunt.

Pauperum alimenta non temere ac sine judicio
distribuere oportet quibus oportet : verum illud
persuasum habere debet is cui eorum cura et ad-
ministratio commissa est : quod si quid contra
quam opus sit, impensum fuerit, sacrilegii reum
seipsum constituit.

XLV. — MARTYRIO EPISCOPO.

C Quod horrendum et accessu difficile sacerdotium.

Obiter ac defunctorie leges divinas legis, aut
etiam lectionem ipsam ignoras. Cum enim Aarou
ejusque successores in templum sacrificii causa in-
grediebantur, laneis omnibus vestimentis obiectis,
vestes ex lino contextas induebant », arcani ali-
quid continentes, atque illud significantes, exter-
nos tumultus tum de memoria deponendos esse.
Nam qui rei sacræ causa ad Deum accedit, nihil
alienum, nec ullam rerum ex materia constantium
sarcinam secum asferre potest. Quamobrem si post
hujusmodi conjecturas audacia et temeritate du-
ctus veritati vim asferre coneris, confusiones ac

** Gen. xxiv, 2. ** Hebr. ii, 16. ** Exod. xxviii, 5.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

signatur asterisco. Tertio post verbo ambo iidem
codd. pro οὐσία habent φύσις, uti et vers. seq. pro
σάρξ iterum φύσις ponunt. Vers. 7. cod. Alt. pro
τὰς πάσης longe melius scribit τὰς πτώσεις. Vers. 8
illa verba quæ leguntur edita, ὁ γὰρ ἄρρητος τοῦ
λόγου πρὸς τὸν ἀνθρώπινον ἔνωσις, quæ utique
sunt ἀσύντακτα cum in iis ὁ et ἔνωσις uno genere
copulenter, non comparent in duobus codd.
Vat. 649 et Alt. ubi vice illorum scriptum est, ἡ
γὰρ τῶν δύο τούτων φύσεων ἔνωσις. Possin.

(12) In primo epistolæ hujus vocabulo corrigunt
duo codd. Alt. et Vat. 649 ἀπόθεσ in ὑπόθεσ.
Possin.

(45) In titulo hujus epist. variant aliquid codd.
Vat. 649 et Alt. non enim Μωσῆ, ut editio, inscri-

bunt, sed Μωσέω. Iidem vers. 2 post verbum δια-
μένειν supplent hæc, οἷς οὐ χρὴ. vers. 3 ὡς εἴ τι
πέρα, etc., sic leguntur in Alt. ὡς εἴ τι οὐ δέον-
τως. Consentit Vat. 649, nisi quod, errore scribæ,
ὡ τὶ ponit pro recto ἐτὶ. Possin.

(44) Deesse in capite epistolæ initialem in editis
vocem testantur codd. Alt. et Vat. 649 sic ejus ini-
tium exhibentes ἡ παρέργως. Vers. 3 Alt. pro
ναὸν habet νεών. Vers. 5 tam hic cod. quam
Vat. 649 παρεβάλλοντο recte legunt pro vulgato
'corrupto παρεβάλλοντο. Vers. 6, muta ἀπόρρητον in
ἀπέρρητον auctore cod. Vat. 649, et interpreta-
tionem Latinam ad hanc lectionem (est enim ve-
rior) accommoda. Possin.

nugas templis (quibus silentium omne debetur) colloquiaque turpia et præpostera, nefariasque manuum impositiones inferens, hoc persuasum habet, quod in extremum condemnationis et exitii periculum teipsum impelles.

XLVI. — MENÆ SCHOLASTICO.

De actionibus.

Actiones sermonibus haud indigent: illæ enim apparent: sermones autem potius, ut in actiones vertantur, opus habent: et quidem ipsi, si cum honestate et gravitate conjuncti sint. Quamobrem si tibi cordi est utrinque celebrari, da operam, ut et sermonem ad actionem, et actionem ad sermonem adjungas.

XLVII. — NEMESIO PRÆTORI.

Ad prætores.

Prætoræ auctoritas et potentia, nisi mansuetudine conditur ipsique suavitas Deo ministrans affulgeat, arrogantia potius est et immanitas. Si vero lenitatem admistam habeat, ac per eam jus regat et moderetur: tum demum et integritas et benignitas est, et æquitatis via, et rerum tranquillitas.

XLVIII. — EPAGATHO PRESBYTERO.

Cur Dominus in utero descriptus est et censum pendit.

Descriptus est Dominus cum utero gestaretur, et censum Cæsari pendit⁸⁸: hinc videlicet velut laia lege nobis indicens, ut ei, qui imperium tenet, obediamus, modo nihil ad pietatem detrimenti afferat. Quæ igitur ipse Deus noster, subita per dispensationem et consilium paupertate, docuit, candido animo imitemur, nec pauperum obtentu tributum pendere detrectemus.

15 XLIX. — PAULO CŒNOBIARCHÆ.

Quomodo pigritia sit fugienda.

Ingentem, ut ad me allatum est, fratrum multitudinem collegisti, qui recte quidem ac præclare vivere soleant, verum inertes ac desides manus habeant. Hoc autem nec a Christo factum, nec a Paulo sapienti doctore observatum reperisti. Nam ille et vineam, et operam, ac laborem, et mercedem ob eum pollicetur⁸⁹: hic autem manibus operari, ut nullius auxilio opus habeamus, docuit⁹⁰. Quo-

⁸⁸ Luc. II, 5; Matth. XVII, 26. ⁸⁹ Matth. XX, 1, seqq. ⁹⁰ I Thes. IV, 11.

VARIÆ LECTIÖNES ET NOTÆ.

(45) Τὰ πράγματα λόγων οὐ χρήζει. Hoc illud est quod dixit Cic. et est usu tritissimum: ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? RITT.
— Vers. 1 vocem αὐτὰ non habet cod. Alt., sed ejus loco reponit, πράγματα. Vers. 2 τοῦ uncinis inclusum tolli omnino debet, si Sfortiano creditur codici. Tameu Alt. cum Vat. 649 articulum retinet. At in vers. 4 codd. Sfort. et Vat. 649 post βούλοιο ponunt κατ' ἀμφοτέρα. Possin.
(46) Locus hic in codd. Alt. et Vat. 649 hoc modo

ἔσχατον πέπεισο ἐξωθῶν σαυτὸν κατακρίσεως κίνδυνον.

MC'. — ΜΗΝΑ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟ.

Περὶ πρακτικῶν.

Τὰ πράγματα λόγων οὐ χρήζει (45). Αὐτὰ γὰρ ἐστὶ φαινόμενα· οἱ λόγοι δὲ μᾶλλον [τοῦ] γενέσθαι πράγματα δέονται καὶ αὐτοί, εἰ σεμνότητος ἔχονται. Εἰ τοίνυν βούλοιο ἀμφοτέρα φανῆναι αἰδιμος, καὶ πρᾶττε λογικῶς, καὶ λέγε πρακτικῶς

MCZ. — NEMESIO APXONTI

Πρὸς ἀρχοντας.

Ἡ τῆς ἀρχῆς ἐξουσία, εἰ μὴ κέκραται ἡμερέτητι, καὶ ἐπανθῆι αὐτῇ ἡ θεῶ διακονοῦσα προσήθεια, ἀπόνοιά ἐστι (46) μᾶλλον καὶ ἀγριότης. Εἰ δὲ τῷ πράγματι μίγῃ, καὶ τοῦτω ἰθύνει τὸ δίκαιον, καὶ εὐθύτης ἐστὶ καὶ χρηστότης καὶ ὁδὸς εὐνομίας, καὶ πραγμάτων γαλήνη.

MH'. — ΕΠΑΓΑΘΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Διὰ τί ἀπεγράφη ὁ Κύριος ἐν μήτρῳ. Ὑστερον δὲ καὶ κήρσον ἐτέλεσεν.

Ἄπεγράφη ὁ Κύριος τῇ μήτρῳ (47) φερόμενος, καὶ κήρσον ἐτέλεσε Καίσαρι. τῷ κράτει νομοθετῶν ὑποτάσσασθαι, ὅταν μὴδὲν παραδίληται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ἄ τοίνυν αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῶν κατ' οἰκονομίαν πτωχεύσας ἐδίδαξεν, εὐγνωμόνας ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μὴ σκῆψι πτωχῶν, τὸν φόρον ἀρνώμεθα.

MO'. — ΠΑΥΛΩ ΑΡΧΙΜΑΝΑΡΙΤῆ.

Πῶς τὴν ἀργίαν ἀποστρέφασθαι χρὴ, καὶ τὰς μωρυρίας προβάλλεται.

Πολλῶν, ὡς ἔγνω, πληθῶν ἀδαφῶν συναγῆοι, καλῶς μὲν ζῆν ἐθιζόντων, ἀργὰς δὲ χεῖρας ἔχόντων. Τοῦτο δὲ οὔτε παρὰ Χριστοῦ εὖρες τελούμενον, οὔτε παρὰ Παύλου τοῦ σοφοῦ διδακτῆρος τηρούμενον. Ὁ μὲν γὰρ καὶ ἀμπελώνα (48), καὶ ἀργασίαν καὶ μίσθον ἐπ' αὐτῷ ἐπιγγέλλεται· ὁ δὲ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶ, καὶ μηδεὶς προσδεῖσθαι ἐδίδαξεν. Εἰ τοίνυν καὶ Χριστῷ πείθῃ τῷ θεῷ, καὶ Παῦλον τὸν πάνσο-

exstat ἀνομιᾶς μᾶλλον ἐστὶν ἀγρότης. Possin.
(47) Pro τῇ μήτρῳ legit cod. Alt. μητέρι, et vers. antepenult. pro κατ' οἰκονομίαν, οἰκονομία. Possin.
(48) Versus tres, ab illis nempe verbis, ὁ μὲν γὰρ καὶ ἀμπελώνα, etc., usque ad illa, προσδεῖσθαι ἐδίδαξεν, inclusive, desunt in cod. Sfortiano, nec abest fundamentum suspicandi supposititiū esse. Vers. penult. pro καθαρεύουσιν longe melius. codd. Alt. Sfort. Vat. 649 legunt καθαρεύουσιν, et bis consequenter μηδὲ pro μήτε. Possin.

φον μιμη, ἢ ἐργάζεσθαι παιδεύσον, ἢ τὴν πρόφασιν ἀδίδαξον, ἀφ' ἧς καὶ τραφήσονται, καὶ ἀνάψασιν ἔξουσι, καὶ πονηρῶν λογισμῶν καθαρεύουσιν, οἱ μῆτε Χριστῷ πειθαρχοῦντες, μῆτε Παύλῳ ἀκολουθοῦντες.

A circa si et Christo Deo obtemperas, et sapientissimum Paulum imitaris, aut eos laborare doce, aut causam et prætextum aliquem ostende, ob quem et alentur, et quietem obtinebunt, et improbis cogitationibus vacabunt : qui nec Christo obedientes se præbent, nec Pauli vestigia sequuntur.

Ν'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ (49) ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Τι σημαίνει ἡ καρυτὴ ράβδος.

Ῥάβδον καρυτὴν εἶδεν Ἰερεμίας, ὁ τῶν προφητῶν πολυκινδύνος, ἰερωσύνης ὑπόθεσιν, ἧς τὰ μὲν προφανῆ καὶ ἐπιπόλαια, καὶ ὡς ἂν τις εἴποι προοίμια, στυπτικὰ καὶ τραχέα τυγχάνει, καὶ δριμύτητος μέτοχα· τὰ δὲ κρύφια καὶ ἐσώτερα, σταθερὰ τε καὶ βίβαια, καὶ στηρίζειν δυνάμενα. Χρῆ τοίνυν καὶ τὰ βίβαια τῆς ἰερωσύνης φέρειν γενναίως, καὶ τὰ ἐπαθλα ταύτης περιμένειν προθύμως.

L. — STRATEGIO LECTORI.

Quid significet nucæa virga.

Virgam nucæam vidit Jeremias⁶⁶, vir in pluribus, quam alii prophetæ, periculis versatus, sacerdoti typum et argumentum : cuius perspicuæ et superficialiæ partes, atque, ut quispiam fortasse dixerit, primordia, astringentia et aspera sunt, acrimoniaque prædita ; occultæ autem atque interiores partes stabiles et firmæ sunt, ac fulciendi vim habent. Quamobrem et sacerdotii labores strenne ferre oportet, et ipsius præmia prompto et alacri animo exspectare.

ΝΑ'. — ΘΕΟΠΟΜΠΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

Περὶ τῆς καταραθείσης συκῆς.

Τὴν συκὴν οὐχ ἀπλῶς ὁ Κύριος καταράσατο, μὴ τοῦτο νόμιζε, ὡ τῶν θείων ἀχόρεστε, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τοῖς ἀγνώμοσιν Ἰουδαίοις, ὅτι ἔχει δύναμιν καὶ πρὸς τιμωρίαν ἀρκοῦσαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς θαύμασιν οὐδὲν αὐτὸν παρασχόντα τιλὶ λυπηρὸν ἐωράκεισαν, μόνον εὐεργετῆν αὐτὸν ὑπελάμβανον δύνασθαι, οὐκ ἔχοντα (50) κακοῦν τοὺς πονηροὺς ἐξουσίαν. Ἐκ τῆς ἀψύχου τοίνυν οὐσίας, πείθει τὸν ἀχάριστον δῆμον, ὅτι καὶ ἀμύνασθαι δύναται, καὶ ὡς ἀγαθὸς οὐ βεβούλευται. Ἐξηράνθη οὖν ξύλον, ἵνα φοβήσῃ ἀνθρώπους. Ἄμα δὲ τὶς τοῦτω καὶ ἀπόβρῆτος συμπλέκται λόγος, παρὰ γερόντων εἰς ἡμᾶς σοφῶν διαφοιτήσας· ὅτι τὸ ξύλον τῆς παραδάσεως τοῦτο, οὐ καὶ τοῖς φύλλοις εἰς σκέπην οἱ παραδάντες ἐκρήσαντο. Καὶ καταράθη παρὰ Χριστοῦ φιλανθρώπως, μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖν αἰτιον ἀμαρτίας. Ἐπειδὴ δευτέρα Θεοῦ παρουσία, πρὸς ἐνανθρώπησιν μὲν οὐκ ἔστι, πρὸς δὲ τείων τῶν πεπραγμένων ἐκάστω. misericordii animo hoc ei imprecatus est, ut ne posthac fructum, peccati causam, ferret. Quandoquidem secundus Dei adventus non jam ad humanitatem denuo assumendam erit, verum ad scelerrum, quæ quisque perpetrarit, ultionem.

LI. — THEOPOMPO TRIBUNO.

De maledicta ficu.

Ficulneam Dominus haud sine causa execratione devinxit⁶⁶ (ne id existimes, qui rerum divinarum inexplebili cupiditate flagras), verum ut ingratis Judæis illud ostenderet, se eam vim habere, quæ inferendo quoque supplicio par esset. Quoniam enim eum in omnibus miraculis nullam cuiquam molestiam intulisse perspexerant, idcirco eum prodesse tantum posse existimabant : ac non item eam vim habere, qua improbos malo afficere posset. Quamobrem a substantia animæ experti, populum ingratum admonet, se ulcisci quidem ipsius scelera posse, sed pro sua bonitate nolle. Exaruit igitur arbor, ut hominibus terrorem injiciat. Quin in hac quoque re arcanus quidam sermo annexus est, a senibus sapientibus ad nos grassatus, nempe hanc transgressionis arborem esse, cuius etiam foliis ad corpus legendum ii, qui mandatum violarunt, usi sunt. Ac proinde Christus humano ac posthac fructum, peccati causam, ferret. Quandoquidem secundus Dei adventus non jam ad humanitatem denuo assumendam erit, verum ad scelerrum, quæ quisque perpetrarit, ultionem.

ΝΒ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Katὰ Μανιχαίων.

Πολλὰ προφάσεις εἰσι τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμάτων, καὶ ἔθος καὶ φύσις, καὶ γνώμαι δι' ἐγκράτειαν τελοῦμεναι (51). Τὸ μὲν γὰρ νόμῳ πολλάκις παραδίδο-

16 LII. — LAMPETIO MONACHO.

Contra Manichæos.

Multæ causæ sunt, quamobrem a cibis quispiam se absteineat, nimirum et consuetudo, et natura, et instituta, quæ continentiae causa obeuntur. Nam

⁶⁶ Jer. i, 11. ⁶⁶ Marc. xi, 14,

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

49) Inscrubitur hæc epistola in codd. Alt. et Vat. 649 non Στρατηγιῶ, sed Σταγιρίῳ, Stagiriō. Possin.

(50) Lacunam asterisco indicatam explexis, auctoribus codd. duobus Alt. et Vat. 649, inserendo τοῦ ἰνιερ ἔχοντα et κακοῦν. Versu inde tertio pro βεβούλευται iidem habent βεβούληται. Versu hinc altero post ἀπόβρῆτος particulam τάχα hi ambo codd. inserunt. Vers. ult. cod. Alt. legit ἔστα: loco

ἔστι. Et post, πρὸς δέ, tam idem Alt. quam Vat. 649, adjungunt κρίσιν καὶ τιμ., etc., quæ satis verisimiliter proba sunt et editis præferenda. Possin.

(51) Verba γνῶμαι τελοῦμεναι efferuntur singulari numero in duobus codd. Alt. et Vat. 649, γνῶμη τελοῦμένη. Quæ sequuntur in edito haud dubie mendosa τῶ μὲν γὰρ νόμῳ πολλάκις παραδίδοται ἔθος. Corrige ex iisdem codd. τὸ μὲν γὰρ (reletur ad ἔθος primum nomen enumeratorum) νόμῳ πολ-

mos sæpe in legem transit. Quædam autem abstinentia est, quæ ex odio atque vitioso affectu ortum trahit. Quædam rursus est, quæ ad majorum ac sublimiorum virtutum studium atque exercitationem contingit. Si postremam hanc sequeris, reprehensione caret jejunium. Si autem execrandæ Manichæi ac Marcionis partis es, nemo ex nostro grege cibum tecum sumet : utpote qui Christi legem corrupas, ac bona tanquam mala despicias et asperneris.

LIII. — THEOPULO.

In illud dictum Amos propheta. « Nudus, » etc.

« Nudus fugiet in illa die, » ait propheta⁶¹. Quibus nudum in verbis, si eum sensum spectes, qui prima fronte se offert, ea, quæ in Domini passione contigerunt, prospicit, eumque, qui nudus profugit, significat, hoc est qui sindone coopertus ad nudum, carnificum Domini sarcinam, relicta ipsis sindone, effugit⁶². Si autem abditum et abstrusum sensum consideres, eum designat, qui tenuis, et a supervacaneorum rerum studio et cupiditate alienus, ac sarcinarum corporis expertus est, nec quidquam habet, quod ei, quomibus hinc ascendat, impedimento sit : verum levis et expeditus a rerum mortalium sæce abscedit, atque ad eam vitam, quæ ab interitu remota est, quasi additis alis evolat.

LIV. — THEOLOGIO SCHOLASTICO.

Contra Nestorianos.

Quæris ex me, quidnam amplius, aut quidnam alienum a nostra religione sentiant variis erroribus laborantes, ac multorum deorum cultores gentiles, quod deorum matrem scriptis suis statuunt, cum nos quoque Dei matrem credamus. Audi ergo breviter, quæ te sincero animo intelligere cupio. Gentiles deorum suorum, et quidem summorum, matrem ejusmodi agnoverunt, quæ ex libidine ac nefandis affectibus et conceperit, et pepererit : quæque, ut hujusmodi deorum mater, nullum lasciviæ genus aut ignoraverit, aut prætermiserit. At eam, quam nos incarnati Dei nostri matrem existisse, atque unius generis ac modi conceptionem suscepisse constemur, omnes hominum nationes vere

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

⁶¹ Amos. II, 16. ⁶² Marc. XIV, 52.

λάκις παραδέδοται ἔθους. *Consuetudo*, inquit, sæpe in legem gentis alicujus recipitur. vers. 7 pro βδελυκτῆς Alt. mavult βδελυρᾶς. Vers. antepenult. expuncto σωστῆσεται elegantiorum, ni fallor, lectio nem duo soliti mss. Alt. et Vat. 649 offerunt σωσί της ἑσται, nemo te sibi assidentem in mensa feret. Paulus enim cum ejusmodi nec cibum sumere, permittit : τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίσαι (I Cor. V, 11). POSSIN.

(52) Notabilis diversitas lectionis in cod. Alt. et Vatic. 649 est Pro περιβεβλημένος ἐπὶ γυμνῆ, τὴν πεῖραν, etc., in duobus cod. est, περιβεβλημένος ἐπὶ γυμνοῦ, quod est congruentius loco Marci Evang. XIV, si quæsem hic Isidorus respicit. Mox addunt τὴν πεῖραν quod et scribi potest σπεί-

ται ἔθους. Ἡ δὲ κατὰ μίσησ συμβαίνει καὶ πάθος, ἡ δὲ αὐτὸ πάλιν ἑτέρα πρὸς τὴν γυμνασίαν τῶν μειζύων κατορθωμάτων. Εἰ ταύτης εἰ τῆς ὑστάτης, ἀκατῆ γόρητος ἢ νηστεία. Εἰ δὲ τῆς βδελυκτῆς Μανιχαίου καὶ Μαρκίωνος τυγχάνεις μερίδος, οὐδεὶς σοὶ τῆς ἡμετέρας σωστῆσεται μάνδρας, ὡς τὸν Χριστοῦ διαφθείροντι νόμον, καὶ ὡς κακὰ τὰ χρηστὰ παρορῶντι.

NL. — ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

Ἐὼρ ἰβ' προφητῶν, Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀμώς, « Ὁ γυμνὸς φεύξεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐσθί-
την. »

« Ὁ γυμνὸς φεύξεται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, » φησὶν ὁ προφήτης. Προχειρῶς μὲν τὰ ἐν τῷ πύθει τοῦ Κυρίου συμβάντα προλεωρῶν, καὶ τὸν γυμνὸν πεφευγῶτα δηλῶν, ὃς σινδόνα περιβεβλημένος ἐπὶ γυμνῆς, τὴν πεῖραν (52) τῶν Κυριοκτόνων ἀπέφυγε, καταλειπὼν αὐτοῖς τὴν σινδόνα. Ἡ δὲ κεκρυμμένη τούτου καὶ παρακεκαλυμμένη διάνοια, σημαίνει τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἀπέριττον, καὶ τῶν βαρῶν τῆς σαρκὸς ἀμέτοχον, μηδὲν κώλυμα πρὸς τὴν ἐνεσθῆεν ἀνάδασιν ἔχοντα κοῦφον [δὲ] καὶ εὐαπάλλακτον τῆς θνητῆς ἀναχωροῦντα ἰλύος, καὶ πρὸς τὴν ἀφθαρτον ζωὴν, πτηνῶν ἀπαντῶντα.

NA'. — ΘΕΟΛΟΓΙῶ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ.

Κατὰ Νεστοριανῶν.

Τί περισσὸν ἢ ἀλλότριον τῆς ἡμετέρας, ἔφησθαι θρησκείας δοξάζουσιν οἱ πολυπλανεῖς καὶ πολυθεοὶ Ἕλληνας, μητέρα θεῶν ἀναγράφουσιν, ὅποτε καὶ ἡμεῖς Θεοῦ μητέρα πιστεύομεν. Ἄκουσ τοίνυν συντόμως, ἃ καὶ μαθεῖν σε θέλω γνησίως. Ἕλληνας μὲν τὴν τῶν θεῶν αὐτῶν καὶ ὑπάτων μητέρα, ἐξ ἀκολασίας καὶ ἀρβήτων παθῶν, καὶ συνειληφύσαν καὶ τετοκυῖαν ἐγνωρίσαν, οὐδὲν ὅτι λαγνείας εἶδος ἢ ἀγνοήσασαν, ἢ ἀπρακτον καταλιπούσαν, ἄτε τοιούτων μητέρα. Ἦν δὲ ἡμεῖς τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ ἡμῶν γενομένην ὁμολογοῦμεν μητέρα, μονογενῆ καὶ μονότροπον σύλληψιν δεξαμένην, πᾶσαι τῶν ἀνθρώπων αἰ γενεαὶ σὺν ἀληθείᾳ ἐπέγνωσαν, οὕτε σποράς γενομένης, οὕτε φθοράς μεστειυσάσης. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς τοῖς λε-

ραν, et manipulum aut agmen significare, cohortem nempe comprehendentium Christum, quatin ille adolescens Marco memoratus rejecta sindone nudus effugit. Suspicor autem hæc verba τὴν πεῖραν cum antecedentibus sine interpunctione connectenda ut referantur ad περιβεβλημένος, et πεῖρα sive σπείρα ponatur pro synonymo τῆς σινδόνης. Sane lego apud Eustath. ad *Odysseam* β, σπείρον γάρ που καὶ τὸ ἰμάτιον, *spiritum alicubi vestium significat*. Et ponit auctoritatem in testimonium, σπείρα κακ' ἀμφ' ὤμοισι. Quod si σπείρον vestis, quidni et σπείρα sive σπείρα. Vers. antepenult. illud, δὲ clausum uncinis in cod. Alt. non existat; quare negligatur licet. POSSIN.

γομένοις, ἐκ τῆς τοῦ γεννηθέντος δυνάμεως; εἴη τὸ ἀληθέστερον. Πηροὶς γὰρ ὀφθαλμοὺς ἐχαρίσατο, λεπρούς τῆς λώθης; καὶ τοῦ πάθους ἐκάθαρεν, νυδαίς, καὶ μογιλάοις, καὶ κωφεύουσι τὴν ἀκουστικὴν καὶ [τὴν] φωνητικὴν ἀρμονίαν ἐνέθηκεν. Ἐπὶ νύτων θαλάσσης ἐδάδισεν, οἰδήσεις κυμάτων, καὶ πνευμάτων ἀτάκτους ἐμβολὰς κατεπράβανε, δαιμόνων στίψην καὶ φάλαγγας λόγῳ μόνῳ ἐδίωξε, θεσπενώτας πολλοὺς βήματι πρὸς παλινζωίαν ἐκάλεσε. Ταύτας ἡμῖν τὰς θεοσημείας οἱ αὐτόπται αὐτῶν παρέδωκαν, τοσοῦτον κολακείας; καὶ χάριτος ἄμοιρον τὴν μαρτυρίαν τηρήσαντες, ὡς καὶ τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐπονεϊδιστα γράφαι, διωγμούς, ὕβρεις, λιθασμούς, ἐμπτύσματα, βεπίσματα, κολαφίσματα, σταυρόν, ἤλους, καὶ θάνατον, ὃν ἀνάστασις διεδέξατο συντόμως, καὶ τὸν παθόντα Θεὸν σεσαρκωμένον, σημαίνουσα, καὶ τὴν τεκούσαν Θεοῦ σαρκωθέντος Μητέρα κηρύττουσα. Εἰ τὰ πράγματα ὁμοία (53), ἀνάγκη καὶ τὰ ὄνόματα καταδέχεται ὁμοία.

esse significans : tum eam, quæ peperit, incarnati Dei Matrem esse prædicans. Si res inter se similes sunt, similia quoque nomina suscipere necesse est.

NE'. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Περὶ τῆς θαυματουργίας τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων.

Εἰ σκανδαλίξῃ ἐπὶ τῇ κόνει τῶν μαρτυρικῶν σωμάτων παρ' ἡμῶν τιμωμένη (54) διὰ τὴν περὶ τὸν Θεὸν αὐτῶν ἀγάπην καὶ ἔνστασιν, ἐρώτησον τοὺς ἐξ αὐτῶν τὰς ἰάσεις λαμβάνοντας, καὶ μάθε πόσοις πάθεσι θεραπείας χαρίζονται. Καὶ οὐ μόνον οὐ σκώψεις τὸ γινόμενον, ἀλλὰ καὶ ζηλώσεις πάντως τὸ κατορθούμενον. Εἰ δὲ αὐτὸς νεκρῶν ὄστων παραίτηθί γινεῖν, ὡς γέγραφας, τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ κακίᾳ βοηθέντων τὰ λείψανα βδέλυξαι, οὐς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐφεσῆας Ἀρτέμιδος κατώρυξαν Ἑλληνες σεμνοποιούντες τὰ ἀσχιστα, καὶ φαύλων ἀνθρώπων τάφους καὶ κόνεις λοιμοποιούς ἐκθειάζοντες.

stiferos cineres consecrantes, iisque divinos honores tribuentes.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(53) *Εἰ τὰ πράγματα ὁμοία*, κ. τ. λ. Nomina enim rebus consequentia esse debent, ut ait Justinianus in § *Est et aliud*, Instit., *De donationibus*, l. 20. C. *de donat. ante nupt.*, et Constantinus in l. 7. *Si idem codicilli*, cod., *de codicillis*. *Cur diversum his vocabulum mandaretur, quævis ac potestas una sociasset?* RITT.

— Vers. 2 pro δοξάζουσιν in uno cod. legitur δόξουσιν. Vers. 3 asteriscus, deficientis index vocabuli, tolli potest, suppleto εἰ, si Vat. 649 optimo exemplari creditur. Vers. 7 codd. Alt. et Vat. 649 post μητέρα sic habent : ἐξ ἀκολάστως καὶ ἀρρήτων παθῶν καὶ συνειληφύϊαν καὶ τετοκυϊαν ἀνέγνωσαν. Alius cod., qui vocem ἀκολασίας retinet, eam sine conjunctione καὶ sequenti verbo ἀρρήτων continuat. Vers. 10 et seq. pro illis editionis verbis ἤνδὲ ἡμεῖς, etc., usque ad μονογενῆ, cod. Vat. 649 simpliciter habet, τὴν δὲ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μητέρα. Vers. 17, qui est primus pag. 17, pro ἐκάθαρεν cod. Barb. legit ἐκάθηρε, idemque vers. inde tertio inter καὶ et φωνητικὴν articulum τὴν omittit licet cod. Alt. retineat. Vers. deinde undecimo ejus paginæ qui primus est litteræ B. codd. Vat. 639 et Alt. κρόξαι pro γράφαι scribunt. Vers. post tertio, inter ἤλους;

A agnoverunt, sic nimirum, ut nec virile semen, nec labes ulla intercesserit. Quod si sermonibus meis diffidis, ex ejus, qui genitus est, potentia, id verius intelliges. Cæcis enim oculos 17 largitus est, leprosus labe ac vitio purgavit, balbis impediteque linguæ hominibus ac surdis eam harmoniam indidit, qua et audire et loqui possent; supra maris tergum ambulavit, tumentes fluctus, ac præcipites ventorum impetus sedavit, dæmonum agmina et cuneos solo sermone fudit ac profligavit, multos mortuos verbo solo ad vitam revocavit. Hæc divinitus edita signa ii, qui ea viderant, tradiderunt. Qua etiam in re testimonium suum ab adulatione et gratia usque adeo purum servaverunt, ut probra etiam, quæ ipsi acciderunt, litteris mandarint, persecutiones, contumelias, lapidationes, sputa, colaphos, alapas, crucem, clavos, ac mortem, quam resurrectio secuta est, breviter atque compendiarie : tum eum, qui passus est, incarnatum Deum Dei Matrem esse prædicans. Si res inter se similes

LV. — HIERACI CLARISSIMO.

De miraculis reliquiarum martyrum.

Si te istud offendit, quod martyricorum corporum cinerem, propter eorum erga Deum charitatem atque constantiam, honore afficiamus : eos, qui ab ipsis medicinam accipiunt, interroga, atque, quot morbis remedium asserant, intellige. Sic fiet, ut non modo, id quod a nobis sit, non irrideas cavillisque incessas, verum etiam quod recte et cum laude sit imiteris. Quod si mortua ossa contingere detrectas (ut scripsisti) sceleratorum hominum, quique improbitatis nomine clari ac celebres sunt, reliquias exsecrare, quas in Ephesæ Dianæ templo gentiles defoderunt, turpissimas videlicet res veneratione afficientes, atque improborum hominum sepulcris pe-

et θάνατον drest conjunctio καὶ in cod. Barberino, Vers. sequenti pro συντόμως cod. Vat. 649 habet σύντομος. Vers. penult. pro εἰ τὰ πράγ, etc., idem cod. legit, εἰ καὶ τὰ πράγματα, etc., POSSIN.

(54) *Τῇ κόνει τῶν μαρτυρικῶν σωμάτων παρ' ἡμῶν τιμωμένη*. Notabilis locus de reliquiis sanctorum illo ævo honoratis, et quidem non tantum a vulgo hominum, sed etiam ab imperatoribus qui et terræ et maris imperium obtinebant, quos ait inf. epist. 5. lib. II, ad piscatoris sepulcrum exosculandorum ossium causa se contulisse. Similia passim sunt apud Chrysostomum et Basilium Magnum. Hic tamen duplex necessaria est cautio : 1° ut sciamus, præcipuum honorem martyrum non tam in contactu ac veneratione reliquiarum ipsorum, quam in imitatione fidei sanctitatisque consistere teste ipso Isidoro epist. 189 hujus libri l. 2°. Ne pro sanctorum lipsania habeamus quæ vere non sunt, sed fraudem atque imposturam hic diligenter caveamus. Exemplum memorabile vide in historia B. Martini apud Sulpicium Severum. RITT.

— Vers. 4 pro καὶ μάθε lege, auctore cod. Alt. κατὰμαθε; et vers. 8 pro θίγειν, θίξαι sic scribentibus ambobus codd. Alt. et Vat. 649 POSSIN.

LVI. — NILO.

De Juda proditore.

Non quia Dominus Judæ voluntatem animique institutum prædixit, vir eximie, idcirco ille in prodicionis crimen lapsus est: verum quia homo nefarius prodicionem parturiebat, ideo is, qui abditos et occultos pectoris motus cernebat, futura tanquam præsentia præmonstravit.

LVII. — CYRO.

In illud dictum, « Nec mittit vinum in utres novos ».

Eos, qui in vetustate computruerunt, novamque gratiam rejecerunt, utres veteres Dominus appellavit, ut qui frangerentur, ac novum regni sermonem effunderent. Quo in genere fuisse Caiphas deprehensus est. Nam cum a Domino audisset, « Filius Dei sum », » fregit vestimenta. **18** At vero Petrus, qui Spiritus vitæ legem acceperat, non modo, cum doceretur, non renuit, verum etiam ad solam interrogationem confessus est ⁶², in hoc videlicet insitam veritatis cognitionem ostendens.

LVIII. — PATRIMO MONACHO.

Ad eos qui miserunt xenia.

Oleribus nos accipis, frugalitatem, quam in victus ratione tenes, prudenter ostendens, ac Domini fontes profundens, atque te paradisi colonum et agricolam esse ex ipsis donis planum faciens.

LIX. — GORGONIO.

Quomodo illud sit intelligendum, « Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei. »

Quæstionem mihi magnam vim habentem ac valde pervulgatam proposuisti, atque a multis quidem investigatam: cæterum ab iis solis, qui divinitus afflati sunt, perceptam et comprehensam, nimirum quid sibi velit id quod ait Christus, « Quicumque dixerit verbum adversus Filium hominis, remittetur ei; quicumque autem dixerit adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei, nec in hoc sæculo, nec

⁶² Matth. ix. 47. ⁶³ Matth. xxvi. 64. ⁶⁴ Matth. xvi. 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(55) Longe plentius et emendatius exhibetur hæc epistola in codd. Vat. 649 et Alt., quam in editione; nam quod vers. 2 legitur πρὸς τὴν προδ., etc., accommodatius ad Græcæ usum elegantiae illi codd. habent, ἐκείνος εἰς προδοσίαν ὠλισθήσεν. Vers. 4. post ἐπιβουλήν recte suppleant ambo codd. τῷ διδασκάλῳ. et vers. penult. post κινήματα opportune item addunt, ὡς προγώσθης ὁ Κύριος. POSSIN.

(56) In codd. Sfort. et Alt. inscribitur hæc ep. non Πατρίμω sed Πρίμω. Versu deinde primo, pro τὸ ἀπερίεργον codd. Vat. 649 et Alt. legunt, τὸ ἀπέριττον, Vers. seq. pro καὶ τὰς τοῦ Κυρίου πηγὰς ἀποδύων, longe, ni fallor, castigatius et aptius codex Vatic. 649 legit, καὶ τὰς τοῦ κόρου πηγὰς ἀποδύων. Quanto enim magis convenit ad sententiam loci, dici, esu olerum satietatis fontes obstrui, quam nescio quos Domini fontes profundi, quomodo Latinus interpret loquitur: non ille quidem culpandus, quo enim alio plausibilis modo potuit reddere verbum quod in exemplari suo reperit ἀποδύειν quam illud a βρώω ducendo quod sonat *scaturire, affluere, abun-*

A

NΓ'. — ΝΕΙΑΩ.

Περὶ Ἰούδα τοῦ προδοτοῦ.

(55) Οὐκ ἐπειδὴ προεἶπεν ὁ Κύριος, ὡ θαυμάσιε, τὴν τοῦ Ἰούδα προαίρεσιν, ἐκείνος πρὸς τὴν προδοσίαν ὠλισθήσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὤδινε τὴν ἐπιβουλήν ὁ ἀλιτήριος, ἐρῶν τὰ κρύφια τῆς καρδίας κινήματα, τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα προεφην.

NΖ'. — ΚΥΡΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, « Οὐδὲ βάλλουσιν ὄνον νέον εἰς ἀσκούς πυλαιούς. »

Τοὺς σαπέντας; τῆ παλαιότητι, καὶ τὴν νέαν χάριν ἀθετήσαντας, ἀσκούς πυλαιούς ὁ Κύριος προσηγέρευσεν, ὡς διαρρήγνυμένους, καὶ τὸν καινὸν λόγον τῆς βασιλείας ἐκχέοντας. Τοιοῦτος ὁ Κατάφας ἐληλεγκται. Ἀκούσας γὰρ παρὰ τοῦ Κυρίου, ὅτι Ἰῶδς τοῦ Θεοῦ εἰμι, διέβρηξε τὰ ἱμάτια. Ὁ δὲ Πέτρος τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς προσδεξάμενος, οὐ μόνον διδασκόμενος οὐκ ἀνένυσεν, ἀλλὰ καὶ μόνον ἐρωτηθεὶς ὠμολόγησεν, ἔμφυτον δείξας τῆς ἀληθείας τὴν εἰδήσιν.

NH'. — ΠΑΤΡΙΜΩ (56) MONAZONTI.

Πρὸς ἀποστειλάντας ξένια.

Λαχάνοις ἡμᾶς δεξιούσαι, σοφῶς τὸ ἀπερίεργον ἐπιδεικνύς τῆς διαίτης, καὶ τὰς τοῦ Κυρίου πηγὰς ἀποδύων, καὶ ὅπως εἰ τοῦ παραδείσου γεωργὸς εἰς αὐτῶν τῶν δώρων δεικνύς.

IΘ'. — ΓΟΡΓΟΝΙΩ.

Πῶς νοητέον τὸ γεγραμμένον, « Ὅς ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Ἰού τοῦ ἀνθρώπου, ἀφθεήσεται αὐτῷ. »

Πολυδύναμον καὶ πολυθρύλλητον ἐπεζήτησας (57) ζήτημα, πολλοῖς μὲν ἐρευνηθὲν, μόνους δὲ τοῖς θεοπνεύστοις καταληφθὲν, « Ὅς ἂν εἴποι λόγον κατὰ τοῦ Ἰού τοῦ ἀνθρώπου, ἀφθεήσεται αὐτῷ ὅς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφθεήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. » Καὶ τί, ὅτι μᾶς οὕσης τῆς οὐσίας τῆς θεϊκῆς Τριάδος, ἢ κατὰ τοῦ Ἰού βλασφημία, ἔφη, οὐκ ἐκδικεῖ-

dare, etc.? Cæterum id verbum inusitatum non facile crediderim ab Isidoro docto et polito scriptore usurpatum. Βύειν autem, *obstruere, obturare*, notissimum est πρὸς τὰς πηγὰς, *ad fontes*, pertinens verbum est; cuius etsi compositum ἀποδύειν infrequenter occurrat, reperitur tamen formæ similis ἐπιδύειν apud Aristophanem. nec fortasse vana conjectura sit, hic ἐπιδύων ab Isidoro positum, vitio amanuensium in ἀποδύων et ἀποδύων abiisse. Nam titubatum in hoc verbo, ex cod. Alt. intelligitur, ubi circa hoc verbum stigmata visuntur spectrum illud se habere indicantium lectionum. POSSIN.

(57) Pro ἐπεζήτησας repones ἠρώτησας si codd. Vat. 649 et Alt. sequi volueris; itemque vers. 3 post θεοπνεύστοις addes ἀνδράσι quam illic vocem ambo illi codd. suppleant. Vers. quoque 7. pro καὶ ὅτι μᾶς habent solum, καὶ ὅτι μᾶς; et vers. 14 pro σαρκὸς ponunt ἀνθρωπότητος. Vers. denique penult. eod. Alt. pro τὴν κατὰ legit ὡς κατὰ POSSIN.

ται, ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ Πνεύματος μόνῃ; Ἄκουε τοίνυν ὅς ἂν εἴποι κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου βλάσφημον λόγον, οὐ κρίνεται, εἶπεν ὁ Κύριος· ἐπειδὴ τοῖς λημῶσι τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν, δυσκατάληπτος καὶ δυσθεώρητος ὁ ἠνωμένος ἀρβήτω; Θεὸς τῆ εὐτελείᾳ τῆς φαινομένης σαρκὸς, ἀγνωσμένης τῆς κρυπτομένης θεότητος. Τοῖς δὲ καθαροῖς τὴν διανοίαν, οἷς ἐπεφάνη ἡ σαρκωθείσα θεότης, οὐδὲ ἀπιστία ὅλως ἐγγέγονεν, οὐδὲ ἡ τῆς χρίσεως ἠπειληται ἀνταπόδοσις. Ἡ δὲ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου βλασφημία διὰ τοῦτο ὑπάρχει ἀσύγνωστος, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ἔργα φαινόμενα, ἀγνώμονας καὶ ἀχαρίστους ἐλέγχει τοὺς βλασφημοῦντας. Τῶν γὰρ παθῶν ἐκκοπτομένων, καὶ τῶν δαιμόνων ἐλαυνομένων ἐν τῇ δυνάμει τῆς θεότητος, ἐν τῷ Βεελζεβούλ ταύτας γίνεσθαι τὰς θεοσημείας οἱ γογγυσταὶ Ἰουδαῖοι ἐσυκοφάντησαν. Ταύτην οὖν τὴν βλασφημίαν τὴν κατὰ τῆς θείας τρανώς οὐσαν οὐσίας, ἀσυγχώρητον εἶναι ὁ Κύριος ἀπεφώνητο.

A in futuro⁶³; » et quid causæ sit, quamobrem, cum una sit divina Trinitas, blasphemia adversus Filium minime plectatur, verum ea sola, quæ Spiritum sanctum incessit. Audi igitur: Quicumque contumeliosum verbum adversus Filium hominis dixerit, non judicatur, inquit Dominus, quoniam ille, quorum mentis oculi lippiunt, Deum areano atque omni sermone præstantiori modo cum visibilis carnis vilitate unitum ægre percipere et contemplari possunt, quod videlicet absconditæ divinitas ignoretur. Homini- bus autem animi puritate præditis, quibus incarnata divinitas apparuit, nec infidelitas animo inest, nec iudicii ultio denuntiatur. At vero contumelia adversus Spiritum sanctum conjecta idcirco venia caret, quoniam ipsa opera in oculis et aspectu posita eos qui contumeliam inferunt malignitatis et ingratitude convincunt. Nam cum divinæ naturæ potentia morbi excinderentur, ac dæmones pellerentur, hæc divina signa in Beelzebub edi Judæi per calumniam affirmabant. Quocirca Dominus hanc contumeliam, quæ divinam essentiam perspicue impe-

Ἔ. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἵτι μὲν ἔφη (58), κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ βλασφημία, δῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς λεγούσης, « Ὅς ἂν εἴποι κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ. » Καὶ ὅτι ἡ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐκδικεῖται ἡ βλασφημία, σαφές. Ἵτι δὲ τῆς θείας ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐσίας, τοῦτο σὺ ἤτησας Γραφικῶς τρανωθῆναι. Ἐξεστὶ σοι ἀγγινοῦντι καὶ μικρὸν προελθόντι ἐκ τῶν ἐν χερσὶ τοῦ Κυρίου φωνῶν καὶ τὴν λύσιν εὑρεῖν. « Εἰ ἐγὼ, φησὶν, ἐν [τῷ] Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; » Εἰ δὲ πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω ταῦτα, ἄρα ἐφθασεν ἐπ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ ἐτέρῳ σαφέστερον εἰρηκῶς εὐαγγελιστής, « Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. » Δάκτυλος Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα λέγων τὸ ἅγιον. Δάκτυλος δὲ, ὡς ἐν ὑποδείγματι τῷ καθ' ἡμᾶς, τῆς οὐσίας ἐστὶ τοῦ σώματος. Τὴν τοίνυν ἀχώριστον καὶ συγγενῆ τῆς θείας οὐσίας τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ὑπέστασιν, τῷ τοῦ δακτύλου ὀνόματι ἐφανέρωσε.

ἜΑ'. — ΖΩΣΙΜῷ.

Ἐρὸς Ζώσιμον χρῆσις, τινὰς τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπιστολάς φέροντα.

Ἡδέως ἂν ἐροίμην σε Γραφικῶς (59) τὸν Αἰθίοπα

⁶³ Matth. xii, 32. ⁶⁴ ibid., 27. ⁶⁵ Luc. xi, 10.

LX. — EIDEM.

In idem.

Quod quædam in Spiritum sanctum blasphemia sit, inquis, ex ipsa Domini voce constat, his verbis utentis: « Si quis blasphemum verbum adversus Spiritum sanctum dixerit, non remittetur ei. » Atque illud item perspicuum est, blasphemiam Spiritui sancto illatam vindicari. **19** Quod autem Spiritus sanctus divinæ naturæ sit, ut tibi dilucidis et apertis Scripturæ testimoniis declararetur, postulasti. Atqui tibi, si ingenii solertiam adhibeas, atque ex eo loco, quem manibus tenes, aliquanto longius progressus fueris, ex Domini vocibus quæstionis humane solutionem nancisci licet. « Si enim ego, inquit, in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? Si autem in Spiritu Dei ea ejicio, profecto pervenit in vos regnum Dei⁶⁴. » Porro apud alterum evangelistam apertius ita habetur: « Si ego in digito Dei ejicio dæmonia⁶⁵. » Quo loco per Dei digitum Spiritus sanctus intelligitur. Atqui digitus, ut a nobis exemplum sumam, ex corporis essentia est. Quamobrem a divina essentia inseparabilem et cognatam Spiritus sancti personam esse, per digiti vocabulum declaravit.

LXI. — ZOSIMO.

Ad Zosimum quasdam epistolas S. Basilii ferentem.

Libenter ex te, qui Æthiops animo es, Scri-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Vers. 1, non ἔφη sed ἐφη habet cod. Alt., et vers. 3 non εἶποι sed εἶπη. Vers. 5 idem omittit articulum ἡ vers. 7, qui est duobus pag. 19 pro σὺ codd. Alt. et Vat. 646 legunt sof. Iidemque post ἔξεστι addunt δέ; mox pro, ἀγγινοῦντι legunt ἀμφο ἀγγινοῦντα, et quod statim in editis ponitur, καὶ, Alt. omittit. uti et alterum καὶ vers.

sequenti post nomen φωνῶν. Vers. undecimo pro ἐκβάλλουσιν cod. Vat. 649 legit ἐκβαλοῦσιν. Vers. 14 idem habet εὐαγγελιστῆ in quarto casu, non in recto ut edita. Possin.

(59) Vers. 1 pro γραφικῶς codd. Alt. et Vat. 649 habent ἐγγραφικῶς. Vers. 3 illa, μνημονεύεις τινῶν, etc., sic exhibet cod. Vat. 649, μνημονεύεις,

pluræ verbis sciscitarer : « Numi, quæ legis, intelligis ». Ut enim nonnulli aiunt, quædam divino Spiritu afflati Patris nostri Basilii verba memoria tenes, cuius tamen res nullo modo memoria complecteris. Quod si verus es illius viri amator, ipsius sermones, quibus hominum mores per philosophiæ regulam composuit, operibus ostende. Nam si orationem eam, quam vir ille adversus temulentos edidit, in manus sumpseris, illic infinitis teipsum probris onerari reperies.

LXII. — THEOPOMPO MONACHO.

Sermo, qui ad audientium utilitatem habetur, potens sermo est, quippe qui optimo jure sermo appellatur, imitationemque ad Deum habeat. At qui voluntate sola et plausu terminatur, æris sonus est, magno strepitu aurem personans *. Quare, aut sermonem tuum gravitate moderare, ac sermonis fastui ac pompæ mediocritatem antepone : aut te cymbalum theatrorum scenæ accommodum esse scito.

LXIII. — THALELÆO MONACHO.

Prorsus alienum esse ab anachoreta gentilium scripta legere.

Quis te comicis salibus non perstringat? Quis te non commiseretur, qui cum in philosophiæ discipulorum Domini tranquillitate sedetas, gentilium historicorum et poetarum tumultum atque æstum tecum trahas? Quid enim, dic, quæso, apud illos est, quod religioni nostræ sit præferendum? Quid non mendacio ac risu scatet, ex his quæ magno studio consecantur? Annon divinitates ex vitiosis affectionibus? Annon fertia facinora pro vitiosis affectionibus? Annon certamina pro vitiosis affectionibus? Quamobrem ipsam quoque sceditatis et obscenitatis lectionem fuge **20** (nam ea miram ad aperienda vulnera jam cicatrice obducta vim habet), ne aliqui vehementiore cum impetu spiritus improbus revertatur, ac deteriorem et perniciosiorem tibi priore ignorantia aut negligentia cladem inferat **.

LXIV. — EULAMPIO.

In illud a Joanne dictum turbis : « Jam securis, » etc.

Sterilem Judæorum voluntatem atque animi institutum Joannes perspicuens, infrugiferis arboribus

** Act. viii, 27. * I Cor. xiii, 1. ** Luc., xi, 24 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

εἰσέτι ὄν τοῦ θεοπνεύστου, etc. Codex vero Alt. μνημονεύεις τινῶν (quod tamen ponit in margine) εἰσέτι τοῦ θε., etc. Vers. 4, pro βασιλείου, in contextu cod. Alt. legitur βασιῶν, sed in margine e regione scribitur βασιλείου. Vers. 6 post ἐραστής idem, addit ἐν, et mox pro ἐκείνου habet ἐκείνους. Vers. penult. pro πυκτίδα Codd. Sfurt., Vat. 649 et Alt. legunt πυκτήν. Ad finem post ὑπομένοντα, codd. Vat. 649 et Alt. adjungunt hoc comma : εἰ δὲ μετάθεο τῆς αὐθαιρέτου παραπληξίας, ἐτίμησας ὑπακοῆν τὴν διδάξαντα, hoc est, si autem multatus fueris a voluntaria insania, honorasti obedientiam eum qui te docuit. Possin.

τὴν γυνάμην* « Ἀρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις ; » Ἄς τινες γὰρ φασί, ῥημάτων μνημονεύεις τινῶν τοῦ θεοπνεύστου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, οὗ τῶν πραγμάτων κατ' οὐδὲν μνημονεύεις. Εἰ δὲ ἀληθὴς εἶ τοῦ ἀνδρὸς ἐραστής, Ἐργοῖς τοῖς ἐκείνου λόγους ἐπίδειξαι, δι' ὧν τὰ ἥθη κανόνι φιλοσοφίας ἐρύθμισεν. Εἰ γὰρ τὴν κατὰ μεθούτων τοῦ ἀνδρὸς μετεχειρίσω πυκτίδα, σαυτὸν εὐρήσεις ἐκεῖ, τὸν μυρίον ἐσμὸν τῶν αἰσχυνῶν ὑπομένοντα.

ΕΒ'. — ΘΕΟΠΟΜΠῶ ΜΟΝΑΧῶ.

Λόγος πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκούοντων γινόμενος, λόγος ἐστὶν ἐνδύναμος, ἐνδίκως λόγος καλούμενος, καὶ πρὸς θεὸν ἔχων τὴν μέμνησιν. Ὁ δὲ πρὸς τέρψιν [μόνην] καὶ κρότον τελευταῖον, ἤχος ἐπὶ (60) χαλκοῦ τοῖς μεγάλοις φόβοις τὴν ἀκοὴν ἐνηχῶν. Ἡ τοίνυν σεμνότητι τὸν λόγον σου ῥύθμιζε, προτιμῶν τοῦ κόμπου τὸ μέτριον, ἢ γίνωσκε κύμβαλον ὧν, τῆ σκιρτῆ τῶν θεάτρων ἀρμόδιον.

ΕΓ'. — ΘΑΛΕΛΑΙῶ ΜΟΝΑΧῶ.

Ὅτι πάντη ἀλλότριον ἀναχωρητοῦ, τὸ Ἑλληνικοῖς ἐντυγχάνειν συγγράμμασιν.

Τίς σε οὐ κομψήσει; τίς σε οὐκ ἐλεήσει, ἐν γαλήνῃ φιλοσοφίας τῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν καθεζόμενον, καὶ θόρυβον καὶ βρασηδὸν Ἑλληνικῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἐφελοόμενον; Τί γὰρ, εἰπέ μοι, κατ' ἐκείνους τῶν καθ' ἡμᾶς προτιμότερον; Τί δὲ οὐ ψεύδους γέμει καὶ γέλωτος, ὧν ἐκεῖνοι σπουδάζουσιν; Οὐχ αἱ θεότητες ἐκ παθῶν (61); Οὐχ αἱ ἀνδρείαις ὑπὲρ παθῶν; Οὐχ οἱ ἀγῶνες ὑπὲρ παθῶν; Φεῦγε τοίνυν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς αἰσχρότητος. Δεινῶς γὰρ οἶδεν ἀναστομοῦν τοὺς τῶν τραυμάτων συνουλώσαντας μύλωπας· μήποτε ὑποστρέψῃ τὸ πνεῦμα τῆς πονηρίας σφοδρότερον, καὶ χειρόνᾳ σοι τὴν ἤτταν τῆς προτέρας ἀγνοίας ἢ βραθυμίας ἐργάσεται.

ΕΔ'. — ΕΥΛΑΜΠΙῶ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ Ἰωάννου τοῖς δὺλοις· « Ἥδη δὲ ἡ ἀξίτη πρὸς τὴν. »

Τὴν ἀκαρπον Ἰουδαίων θεωρῶν ὁ Ἰωάννης πράξεις, δένδροις αὐτοὺς ἀκάρποις παρείκασε, πρὸς

(60) Pro ἐπὶ codd. Vat. 649 et Alt. habent ἐστί, et vers. seq. pro ἐνηχῶν legitur, ἐνοχλῶν. Possin.

(61) Οὐχ αἱ θεότητες ἐκ παθῶν, x. τ. λ. Omnia hæc interrogative reddidit Billius, nec rejicienda cuiquam videatur lectio, melius tamen puto, quod in cod. Bav. inveni, οὐ καὶ ter positum pro οὐχ αἱ vel οὐχ οἱ οὐ idem hic valet quod ὅπου. Malim igitur vertere, Ubi etiam. Confer Tertullian. Apologetic. c. 14, et 15, Minutium Felicem in Octavio. RITT.

— Non Θαλελαῖω sed Θελεσεῶ hanc epistolam inscribunt codd. Alt. et Vat. 649. Vers. deinde 8, pro ἀγῶνες ὑπὲρ cod. Alt. legitur αἰῶνες διὰ, etc., et vers. 10 pro ἀναστομοῦν, ἀναστομεῖν. Possin.

την ῥίζαν αὐτῶν κείσθαι τὴν ἀξίνην ἀποφηνάμενος, A eos comparavit, ad eorum radicem securim positam esse pronuntians, hoc est acutam ac compendiosam Evangelii divisionem, qua omnis arbor non faciens fructum bonum, excinditur **, non autem folitur. Siquidem id quod ex radicibus pullulavit, hoc est lex, relinquitur: cui populus novus inseritur.

EE. — ΤΩ ΛΥΤΩ.

Τί ἐστιν, εὐὶ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ; »

Μαθεῖν θέλων ἐσημανας τις ἡ τοῦ πτύου ἐνέργεια ἦν μεταχειρίζεται πρὸς καθαρισμόν τῆς ἁλῶνος τῆς ἰδίας ὁ Κύριος. Τοῦτο τοῖνον ἐστίν, ὡς οἶμαι, τὸ πῆμα, ἁλῶνα, τὴν πάνδημον τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίαν προσαγορεύει, ἐν ᾗ πάντα τὸν θερισμὸν συναγείρει τῆς ἀνθρωπότητος. Πτύον δὲ, τὴν δικαίαν κρίσιν καλεῖ, ἥτις ἐκάστῳ τὴν πρόσφορον τάξιν ἐρίζουσα, τοὺς μὲν ἀχρῶδεις καὶ χυῖνους, καὶ παντὶ ἀνέμῳ ἀμαρτίας ῥιπιζομένους, εἰς καύσιν ἐκδίδωσι: τοὺς δὲ καθαρῶταί, ἐργῶν, καὶ μετανοίας καρποὺς εὐθνήσαντας, εἰς ἀποθήκην (62) συνάγεισθαι λέγει ὁ δίκαιος κριτῆς, τὴν πρέπουσαν [τοῖς πιστοῖς καὶ ἀξίοις αὐτοῦ] ἐργάταις καὶ γεωργοῖς, ἦν καὶ μονὴν ὀνομάζει σωτήριον. Ἐκεῖ γὰρ ἐστὶν ὄντως ἡ μονή. Ἡ γὰρ παρούσα ζωὴ, σκηνὴ ἐστὶν εὐτελής, σύνδρομον ἔχουσα τῇ συμπήξει καὶ τὴν κατάλυσιν. praesens vita tentorium vile est: quod simul atque solvitur.

EE. — ΚΑΙΣΑΡΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, εὶ Ἄφες ἄρτι. » C

Τὸ πρέπον ἐκάστῳ καιρῷ προσέμων ὁ δίκαιος κριτῆς, Ἄφες ἄρτι, τῷ Ἰωάννῃ ἔλεγε παραιτουμένῳ τὸ βάπτισμα. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ὡς τῷ (64) Δεσπότη τὸ σέβας ἀποδιδούς, ἄπτεσθαι τῆς θείας οὐκ ἐτόλμα κεφαλῆς, εὶ Ἄφες ἄρτι, ἡκουσε. Νῦν, φησὶ, πτωχείας καιρὸς, συγκαταβάσεως θεοσμῆς, δι' ὃν ἀνεληφα ἄνθρωπον, λαμβάνω τὸ βάπτισμα, [ἵνα] ἐκεῖνον καθάρω τῆς παραβάσεως. Οὐ χρεῖα νῦν τῆς Δεσποτικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τῆς δουλικῆς εὐτελείας. Ἄφες ἄρτι πληρωθῆναι τὴν εὐσπλαγγυίαν, ἵνα μὴ ἐμποδισθῇ τῶν ἀνθρώπων (65) σωτηρία. Οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστὶ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. Δικαιοσύνη γὰρ ἐστὶ, τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων ἀναδεξάμενον, ἀπαθῶς ὑπὲρ αὐτῶν καὶ βάπτισμα δεξασθαι, D λυτήριον τῆς αὐτῶν ἀμαρτίας, καὶ σύμβολον τῆς αὐτῶν ἐν ἐμοὶ ἀφθαρσίας.

** Matth. iii, 10. ** ibid. 12. ** Joan. xiv, 2. ** Matth. iii, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(62) Post ἐκκόπτεται codd. Alt. et Vat. 649 addunt μὲν, moxque post ὀρύσσεται adjungunt δέ. POSSIN.

(63) Quæ sequuntur in edito versibus fere tribus, sic emendatius ex codd. Vat. 649 et Alt. scribi et ordinari possunt, συνάγει τὴν πρέπουσαν, ἦν καὶ μονὴν ὁ δίκαιος κριτῆς τοῖς πιστοῖς καὶ ἀξίοις αὐτοῦ ἐργάταις ὀνομάζει σωτήριος. Ἐκεῖ γὰρ, etc. Vers. penult. post ἔχουσα codd. Vat. 649 et Alt. addunt

LXV. — EIDEM.

Quid sit illud, εὶ Cujus ventilabrum in manu ejus**.

Significasti per litteras, te scire cupere, quænam ventilabri illius, quod Dominus ad aræ suæ purgationem sumit, vis ac facultas sit. Illic igitur, ni me opinio fallit, sensus est. Aræ nomine universam orbis terrarum Ecclesiam intelligit, in qua omnem humanæ naturæ messem cogit. Ventilabri autem vocabulo justum judicium appellat, quod quidem eum, qui cuique aptus sit, gradum distinguens ac definiens, paleares quidem, ut ita dicam, ac dissolutos homines, quiq̄ ad omnem peccati ventum huc illucque jactantur, flammis addicit: eos autem, qui operum puritate, ac pœnitentiæ fructibus abundantunt, in horreum congregari justus iudex ait, hoc est piis, sequæ dignis operariis atque agricolis congruens domicilium **. Quam etiam salutarem mansionem nuncupat. Illic enim vere mansio est. Nam compactum ac fixum est, eodem temporis puncto

LXVI. — CÆSARIO COMITI.

In illud dictum a Domino: εὶ Sine modo. »

Justus ille iudex, quod cuique temporis convenit, attribuens, εὶ Sine modo, ad Joannem dicebat, ipsius baptizandi munus recusantem. Nam cum ille, ut Domino venerationem exhibens, divinum caput at-trectare minime aulderet, εὶ Sine modo, audivit. Nunc, inquit, paupertatis tempus est, demissionis lex: ejus causa, ob quem humanitatem assumpsi, baptismum accipio, ut eum a maledicto expiem. Nunc Dominica potentia opus non est, verum servili dejectione ac vilitate. εὶ Sine modo commiserationem expleri: 21 n̄ hominum salus impediatur, εὶ sic enim decet nos implere omnem justitiam **. Hoc enim justitiæ munus postulat, ut qui hominum affectiones suscepit, vere baptismum quoque pro ipsis suscipiat, qui et ipsorum peccata solvat, et eorum in me statum ab omni corruptione alienum significet.

πολλάκις. POSSIN.

(64) Τῷ post ὡς omittunt codd. Vat. 649 et Alt. POSSIN.

(65) Post ἀνθρώπων iidem codd. inserunt ἡ, mox pro δικαιοσύνη iidem legunt δικαιοσύνης, et pro ἀπαθῶς habent ἀληθῶς. In fine pro τῆς αὐτῶν ἐν ἐμοὶ ἀφθαρσίας, Barberinus codex hæc habet, ἐπὶ τῆς ἐμαυτῷ ἀφθαρσίας. POSSIN.

LXVII. — TIMOTHEO LECTORI.

A

In Domini baptismum.

Valde mihi videris Domino obtemperare velle, ac Scripturas scrutari⁷². Itaque ad ea, quæ ex me quærivisti, respondere necesse est. Illic est Filius meus dilectus⁷³, Deus ac Pater e cælis alta voce de Filio testatus est, ut et genuinum ac naturale Filium esse ostenderet, de quo dubitabatur, num inter eos qui per adoptionem ac dignitatem filii appellantur, numerandus esset: et divinam atque adorandam divinitatis Trinitatem declararet, in propriis personis agnoscendam; et denique Montano ac Sabellio perversam impietatem occluderet. Nam cum Filius baptizaretur, Pater testimonium dixit, et Spiritus sanctus devolans, eum, qui tingebatur, ejusdem secum et cum Patre substantiæ esse ostendebat.

LXVIII. — EIDEM.

In illud dictum de Joanne, « Minor vero in regno cælorum, » etc.

Haud promptam ac cura vacuam, verum ingenti examinatione opus habentem nobis, vir studiosorum et laboris amantium optime, quæstionem proposuisti: « Qui minor est in regno cælorum, major est Joanne⁷⁴, » id est qui in lege perfectus est (ut erat Joannes), omnino inferior eo est, qui in Christi mortem baptizatus est. Hoc enim cælorum regnum est, nimirum cum Christo, qui spoliandæ mortis causa descendit, sepultum esse, atque una, cum ipso victoriam adversus eam præbente, resurrexisse. Quoniam igitur major quidem omnibus, qui ex mulieribus nati fuerant, erat Joannes, caput autem ipsi ante donatum, cælorum regnum præcisum fuit; ipse quidem, si legis justitia spectetur, nihil habebat, quod reprehendi posset: at iis, qui vitæ in Christo positæ spiritu perfecti fuerunt, inferior existit: quod scilicet, ut jam scripsimus, prius e vita discessisset. Quisquis igitur minor est in regno cælorum, hoc est, in Christiana regeneratione, major, ut diximus, eo est, qui in lege laudem justitiæ consecutus est. Quoniam lex nihil omnibus suis

LXIX. — MARONI.

De gula, quod sit mater irrationalium affectuum; et quod jejuniis atque humi cubatione corpus sit castigandum.

Multos admonitionum modos investigare conor, per quos te e temulentia emergere non modo volo, sed etiam opto. Dic igitur, **22** heus tu, per ipsam Dei veritatem te obtestor, an non gula primos parentes e

⁷² Joan. v, 39. ⁷³ Matth. iii, 17. ⁷⁴ Matth. xi, 11. ⁷⁵ Hebr. vii, 19.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(66) Codd. Vat. 649 et Alt. βουλεύσασθαι. Vers. 8, ἐπεδόθησεν, cod. Alt. in prima persona legit ἐπεδόθησα tanquam adhuc pergat loqui Pater cujus illa sunt tertio retro versu, οὕτως ἐστὶν ὁ Υἱός, etc. Possit.

(67) Pro iis ex γυναικῶν et quæ seq. usque ad πρὸ ἐξ τοῦ, etc., cod. Alt. mutat et addit quædam,

EZ'. — TIMOTHEO ANAGNΩΣΤΗ.

Εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου.

Ἐοικάς μοι [πάνυ] βούλεσθαι (66) τῷ Κυρίῳ παύεσθαι, καὶ τὰς Γραφὰς ἔρευνην. Ἀνάγκη τοίνυν καὶ ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὰς πεύσεις σου. « Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, » ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐξ οὐρανῶν βαπτίζομένῳ τῷ Υἱῷ ἐπεδόθησεν, ἵνα καὶ τὸν γνήσιον δεῖξῃ καὶ φυσικὸν Υἱὸν, μεταξύ τῶν θέσει καὶ ἀξίᾳ χρηματιζόντων υἱῶν ἀμφιβαλλόμενον, καὶ τὴν θείαν καὶ προσκυνητὴν τῆς θεότητος Τριάδα φανερώσῃ, ἐν ἰδίαις ὑποστάσει γνωριζομένην· καὶ Μοντανῶ καὶ Σαβελλίῳ ἀποκλείσῃ τὴν κακόνου ἀσέβειαν. Τοῦ γὰρ Υἱοῦ βαπτίζομένου ὁ Πατὴρ ἐμαρτύρησε, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καταπτῶν ὁμοούσιον ἑαυτῷ καὶ τῷ Πατρὶ ὑπέδεικνυ τὸν βαπτίζομενον.

EII. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Τί ἐστὶ τὸ περὶ Ἰωάννου εἰρημένον, « Ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Οὐκ ἀμέριμον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα βασάνου δεόμενον, προέθηκας ἡμῖν, ἀριστε τῶν φιλοπόνων, τὸ πρόβλημα· « Ὁ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μεῖζων ἐστὶν Ἰωάννου· » ὁ ἐν τῷ νόμῳ τέλειος, ὅς ἦν Ἰωάννης, πάντως ἤτιον ἦν τοῦ εἰς τὸν θάνατον Χριστοῦ βαπτισθέντος. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, τὸ συναφῆναι Χριστῷ κατελθόντι σκυλεύσει τὸν θάνατον, καὶ συνασπῆναι αὐτῷ, τὸ κατ' ἐκείνου κράτος παρέχοντι. Ἐπειδὴ οὖν μεῖζων μὲν πάντων ἦν τῶν γεγεννημένων ἐκ γυναικῶν (67) ὁ Ἰωάννης, πρὸ δὲ τοῦ δοθῆναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀπετμήθη, κατὰ μὲν τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην γεγένητο ἀμειπτος, τῶν δὲ τῷ πνεύματι τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τελειωθέντων ἀπελείφθη προαπελθὼν, ὡς γεγράφαμεν. Πᾶς [οὖν ὁ] μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τούτεστιν, ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν παλιντοκίᾳ μεῖζων ἐστὶν, ὡς εἴρηται, τοῦ νόμου δικαιοθέντος, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐτελειώσεν ὁ νόμος.

EIII. — ΜΑΡΩΝΙ.

Περὶ γαστριμαργίας, καὶ διτι μήτηρ ἐστὶ τῶν ἀλόγων παθῶν· καὶ διτι διὰ νηστείας καὶ χαιμυρίας κολάζειν χρὴ τὸ σῶμα.

Πειρῶμαι πολλοὺς τρόπους νοουθεσιῶν ἀνιχνεύειν, δι' ὧν οὐ μόνον βούλομαι, ἀλλὰ καὶ εὐχομαι ἀνενεγκεῖν σε τῆς μέθης. Εἰπέ τοίνυν, εἰπέ τοίνυν, ὦ τᾶν, πρὸς αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ ἀληθείας. οὐ γαστριμαργία

longe melius, ni fallor; sic enim habet, ἐκ γυναικῶν Ἰωάννης, ἀλλ' οὐ τῶν γεγεννημένων ἐκ πνεύματος. In quibus verbis cardo ipse sententiæ Isidori vertitur, volentis dictum Joannem majorem omnibus e muliere natis, non autem omnibus natis e Spiritu. Possit.

τοὺς πρώτους ἀνθρώπους τῆς τρυφῆς ἐξέσωσατο; Οὐ
 κόρος τὸν Ἡσαῦ καὶ πρωτοτοκίων καὶ λευθερίας
 ἐγύμνωσεν; Οὐ βρώσις βοῶν καὶ προβάτων περιττῆ
 τὸν Σαοὺλ καὶ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ζωῆς ἐξωστρά-
 κισεν; Οὐ τὸν ἐρημίτην Ἰσραὴλ κρεῶν καὶ λεθῆτων
 ἐπιθυμία, τῷ μυριάϊ ἐσμῶ καὶ δγλῶ τῶν βασάνων
 καὶ τῶν πειρασμῶν ἐξηνάλωσεν; Οὐ τὸν Ὀφνὶ καὶ
 Φινεὲς ἡ λυττώσα γαστήρ, καὶ κρεῶν ἀρπαγῆ καὶ
 κρατιπάλῃ, καὶ γυναικῶν μανία, ἱερωσύνης καὶ κιβω-
 τοῦ, καὶ κράτους φυλῶν, καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἀπο-
 κόψασα, ἔργον ἐχθρῶν καὶ ξιφῶν κατεργάσατο; Οὐ
 κρεωβορία καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης ἐπὶ Ἥλιου
 μαχαίρας ἀξίους ἀπέφηνεν; Οὐ κοιλίας δρεξίς, καὶ
 βρωμάτων ἑφεις, καὶ τοὺς τοῦ Βῆλ λατρευτὰς παρ-
 ἔδωκεν εἰς ἀπόλειαν σποδῶ ἐλεγχθέντας; Οὐ νηστεία
 πάλιν καὶ συνουσίας ἀρνήσις; τὸν Νῶε καὶ τοὺς αὐ-
 τοῦ ἐκ τοῦ κλύδωνος τῆς παραδόξου θαλάσσης; δι-
 ἔσωσε, σπέρματα μὲν ἐσθιοντας, οὐ συγχρωμένους δὲ
 ταῖς ὁμοζύγοις εἰς σαρκικὴν ὁμίλιαν; Ἄκουε γὰρ
 τῆς Γραφῆς πρὸς τὸν Νῶε διαταττούσης, « Εἰσελθε
 εἰς τὴν κιβωτὸν σὺ καὶ [οἱ] υἱοὶ σου, καὶ ἡ γυνὴ σου
 καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου. » Χωρίσθητε (68),
 φησιν, οἱ ἄνδρες καθ' ἑαυτοὺς, καὶ αἱ γυναῖκες καθ'
 ἑαυτάς. Πορνεία σωφρονίζεται καὶ ἀσελγεία διὰ τῶν
 ἐπιπερομένων ὕδατων ὁμοίως οὐκ ἐστὶν τῆς ἀμιάντου
 ἀψεσθε κότης. Ὅτι δὲ τοῦτο ἦν, πάλιν ἐξερχομένων
 ἐκ τῆς κιβωτοῦ, ταῦτά φησιν ὁ « Εἰσελθε ἐκ τῆς κι-
 βωτοῦ σὺ καὶ ἡ γυνὴ σου, καὶ οἱ υἱοὶ σου, καὶ αἱ γυ-
 ναῖκες τῶν υἱῶν σου. » Ἐξελιπταὶ τὸ γένος τὸ ἀμαρ-
 τωλῶν. Ὑμεῖς πάλιν ἐφ' ἑαυτῶν, καὶ πάλιν αὐξανέτω
 τὸ γένος τὸ θεοσεβές. Οὐ νηστεία ζῶν Νινευίταις
 παρέσχετο, θανάτου λαβοῦσιν ἀπόφασιν σύντομον;
 Οὐ νηστεία θαυμάσιον Δανιὴλ, καὶ τοὺς ὁμογνώμονας
 αὐτῷ κρείττονας καὶ τυράννου καὶ πυρὸς βροντῶντος
 ἀπέφηνεν; Οὐ νηστεία καὶ βίου σεμνότης, Ἰωάννην
 τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ βαπτιστὴν ἀπέτελεσεν, ἀξίαν
 ἀγγελίαν τῆς τοσαύτης κτησάμενον μυσταγωγίας; Οὐ
 νηστεία, καὶ γύμνωσις, καὶ χαμευνία, καὶ τῆξις σώ-
 ματος τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ ἀβρόχτων ἐπέτηκον ἐποίησε
 Παῦλον; Τί τοίνυν ταῦτα μμεῖσθαι ἀφελίς, τὰ χεί-
 ρονα κακοβούλως ἀγαπᾷ; Εἰ οὐκ ἂν παντελῶς
 ἐξῆλθες σαυτοῦ, καὶ ἐπιλέλθαι Θεοῦ, ὑπόστρεψον
 εἰς τὴν φύσιν πάντα ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ τὰ Θεὸν θερα-
 πεύοντα, καὶ γνῶθι τὸν κτισάμενον, καὶ τιμῆς σε
 τοῦ ἰδίου ἐξαγοράσαντα αἵματος, καὶ μὴ σαρκὸς δοῦ-
 λος γενόμενος, τὸν Σωτῆρα καὶ εὐεργέτην κριτὴν
 ποιῶν καὶ ἀντίδικον.

eum, qui te creavit et cruoris sui pretio redemit,
 agnosce: nec committe, ut carnis servituti addi-
 cius, salvatorem et benefactorem in iudicem et adversarium convertas.

⁷⁸ Genes. iii, 6 seqq. ⁷⁹ Gen. xxv, 29 seqq. ⁸⁰ I Reg. xv, 4. ⁸¹ Exod. xvi, 3. ⁸² I Reg. ii, 13
 seqq.; iv, 4 seqq. ⁸³ III Reg. xviii, 14 seqq. ⁸⁴ Dan. xiv, 2 seqq. ⁸⁵ Gen. vi, 1. ⁸⁶ Gen. viii, 16.
⁸⁷ I Reg. ii, 13 seqq. ⁸⁸ Dan. ii, 5. ⁸⁹ Matth. iii, 12. ⁹⁰ II Cor. xii, 11.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(68) Pro χωρίσθητε cod. Alt. habet, χωρίς. Versu
 sequenti et tertio, pro πορνεία σωφρονίζεται καὶ
 ἀσελγεία codd. Vat. 649 et Alt. legunt, πορνεία σω-
 φρονίζεσθε καὶ ἀσελγεία. Vers. 30 pro ἀψεσθε iidem
 habent ἀψησθε, et vers. 31 pro ἐξερχομένων, ἐξερ-
 χομένους. Item ver. 34 pro τὸ ἀμαρτωλῶν legunt

deliciis expulsi? Annon satietas Esau primoge-
 niorum jure ac libertate spoliavit? Annon su-
 perfluous boum ac pecudum esus, Saulem et regno
 et vita exturbavit? Annon carniem et ollarum
 cupiditas Israel in deserto commorantem innu-
 meris tormentis et tentationibus confecit? An-
 non rapidus venter et carniem ereptio et crapula,
 et insanus mulierum amor effecit, ut Ophni et Phii-
 nees sacerdotio, et arca, et tribuum imperio, et
 gloria, et honore truncati, hostili gladio trucidar-
 entur? Annon carniem voracitas ignominiosos
 sacerdotes, Eliæ tempestate gladio ac nece dignos
 reddidit? Annon ventris appetitus, et carniem
 desiderium Belis quoque cultores et adoratores per
 cinerem convictos ac deprehensos exitio addixit?
 Ac rursum e contrario, annon jejunium et concu-
 bitus abnegatio, Noe ipsiusque filios ex novi [ino-
 pinati] maris tempestate conservavit? Quippe qui
 leguminibus vescerentur, uxoresque ad carnalem
 coitum minime adherent. Audi enim Scripturam
 ipsi Noe hoc indicentem: « Ingredere in arcam
 tu et filii tui, et uxor tua, et uxores filiorum tuo-
 rum ». Sejungamini, inquit, viri privatim, et uxo-
 res privatim. Per illatas aquas scortatio et lasciv-
 ia supplicio multatur. Vos igitur ne labis qui-
 dem ac maculæ expers cubile attingetis. Quod au-
 tem ita res se haberet, hinc patet, quod cum ipsi
 ex arca rursum egredierentur, his verbis ulitur,
 « Egrederet ex arca, tu et uxor tua, et filii tui, et
 uxores filiorum tuorum ». Deletum ac de medio
 sublaturum est genus flagitiosum. Vos rursum in vo-
 bis ipsis estis: ac piuum genus rursum augetur.
 An non jejunium Ninivitis, cum brevem ac celerem
 mortis sententiam accepissent vitam attulit? An-
 non jejunium eximie virtutis adolescentem Danie-
 lem, eosque, qui eadem, qua ille, mente præditi
 erant, et tyranno et tonante igne superiorem reddi-
 dit? Annon jejunium ac vite sanctitas hoc Joanni
 præstitit, ut incarnatum Deum baptizaret: ut qui
 dignam tanto sacramento puritatem adeptus esset?
 Annon jejunium, et nuditas, et chameunia, et cor-
 poris maceratio hoc Paulo attulit, ut paradisi ar-
 canorum auditor esset? Quid igitur harum rerum
 imitatione relicta, malo consilio deteriora com-
 plecteris? Quare nisi omnino a teipso excessisti,
 Deique oblivione captus es ad naturam, quæ om-
 nia ea habet, quibus Deus conciliatur, redi: atque

τῶν ἀμαρτωλῶν. Vers. 38 pro ὁμογνώμονας αὐτῷ
 habent, ὁμογνῶνους αὐτοῦ, moxque vers. 39 pro
 βροντῶντος legunt κρατούντος. Vers. 47 pro ἐξῆλθες
 cod. Alt. habet ἐξελθῆς. Vers. 49, pro τὰ Θεὸν, codd.
 Alt. et Vatic. 649 legunt τὸν Θεόν. Possin.

LXX. — EIDEM.

Si ventri, ut abs te dictum est, minime **23** succumbis, senectute videlicet prohibente, quid est quod ventris vitia juvenilem in modum in te bacchantur? Etenim ventri prorsus dominari, perturbationibus animi dominari est.

LXXI. — HELIONI MONACHO.

Interpretatio in illud, « Septem dies. »

Id quod in lege dictum est, minime simplex est, verum duplex quiddam habet, quod crassis quidem animis opertum est, tenuibus autem et acutis nudum et apertum. « Dies septimus, inquit, sanctus vobis vocabitur. Non facietis in eo ullum opus (λατρευτόν) servile⁶⁷: verum quæcumque sicut omni animæ; » per λατρείαν hoc loco servitutem intelligit. Nihil igitur, inquit, servilium rerum, ac vos ab otio in Dei cultu collocando tanquam servos abstrahentium, die Sabbati facietis, nec quod vos peccatorum pondere deprimat. Est enim recreationis ac remissionis dies: nec ipsius dignitatem vitiorum colligationibus dedecorari, contumeliaque afflicti convenit. Quod autem sequitur, nimirum, quæcumque sicut: ea animæ fieri oportere, per hæc verba, ea omnia, quæ animæ lucrum afferunt, expleri præcepit, hoc est, precationem, quietem, admonitionem, beneficentiam, pudicitiam, continentiam, veritatem, puritatem, et quæ deinceps dicta sunt. Quæ quidem ad internum hominem transeuntia, externum scandalis et adversis casibus liberant, superante videlicet eo quod melius ac præstantius est.

LXXII. — EIDEM.

Quomodo in Sabbatis sacerdotes Sabbatum profanent.

« Sacerdotes in templo Sabbatum polluunt et sine culpa sunt⁶⁸. » Quoniam cum opus omne, quod manu conficitur, die Sabbati prohibitum sit, ipsi ligna caedunt, et ignem accendunt, et victimarum carnes distribuunt. Quæ quidem, ut communia opera, die Sabbati explere minime permittuntur; ut autem hinc sacrificium conficiant, vetantur, imo etiam jubentur. Atque hac ratione Sabbatum quidem per operationem pollui contingit; sacerdotes autem, propter operationis diversitatem, extra culpam esse.

LXXIII. — CALLIOPIO PRESBYTERO.

Circa in tempore minarum Deus non parcat suis templis.

Mirari te dixisti, qui flat, ut Deus, cum metum terræ immittit, templis suis minime parcat. At cer-

⁶⁷ Levit. xxiii, 3. ⁶⁸ Matth. xii, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(69) Post ἐκβαχέυει codd. Vat. 649 et Alt. recte addunt πάθη. Possin.

(70) Cod. Vatic. 649 ποιήσεται. Vers. 13 pro χρήναι cod. Alt. habet χρήμα. Vers. 16 et 17 pro ὑπὸ πόδα: εἴρηται, longe, opinor, melius codd. Vat. 649 et Alt. legunt, ὑποδιήρηται. Possin.

(71) Pro πῦρ ἄπτουσι cod. Vat. 649 legit πυρα-

A

Ο'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Εἰ γαστρός, ὡς εἶπες, οὐχ ἤτησαι, τοῦ γήρωσ τοῦτο κωλύοντος, πόθεν σοι τὰ γαστρός ἐκβαχέυειν (69) νεώτερα; τὸ γὰρ κρατεῖν ὄλως γαστρός, κρατεῖν ἐστὶ τῶν παθῶν.

ΟΑ'. — ΗΑΙΩΝΙ ΜΟΝΑΧῶ.

Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ, « Ἐπτά ἡμέρας. »

Τὸ ἐν τῷ νόμῳ εἰρημένον, οὐκ ἐστὶν ἀπλοῦν, ἀλλ' ἔχει τινὰ διπλόην τοῖς παχέσι κεκαλυμμένην, τοῖς δὲ λεπτοῖς γεγυμνωμένην. « Ἡ ἡμέρα, φησὶν, ἡ ἐβδόμη, κλητὴ ἀγία ἐστὶν ὑμῖν. Πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε ἐν αὐτῇ, πλὴν ὅσα ποιηθήσεται (70) πάση ψυχῇ. » Λατρείαν ἐνταῦθα τὴν δουλείαν καλεῖ. Οὐδὲν οὖν, φησὶ, τῶν δουλοπρεπῶν, καὶ οἰονεὶ ἀνδραποδιζόντων ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν σχολῆς, ἐργάσεσθε ἐν Σαββάτῳ, ὃ καταφορτίζει ὑμᾶς βάρει ἀμαρτημάτων· ἀνέσεως γὰρ καὶ ἀφάσεως ἐστὶν ἡ ἡμέρα· καὶ οὐ χρὴ συνδέσμοις κακῶν τὸ ἀξίωμα αὐτῆς ἐνυθρίζεσθαι· τὸ δὲ, « ὅσα ποιηθήσεται πάση ψυχῇ, » χρήναι ἐργάζεσθαι, ὅσα τῇ ψυχῇ φέρει τὸ κέρδος, ταῦτα πληροῦν ἐνομοθέτησεν, εὐχὴν, προσευχὴν, ἡσυχίαν, νοουσιάν, εὐποιαν, σωφροσύνην, ἐγκρατείαν, ἀληθειαν, ἀγνεύαν, καὶ ὅσα τοῦτοις ὑπὸ πόδα: εἴρηται, ἅπερ εἰς τὸν ἔσω διαβαίνοντα ἀνθρώπων, τῶν ἔξω ἐλευθεροῖ σκανδάλων καὶ περιστάσεων, ἐκνικῶντος τοῦ κρείττους.

C

ΟΒ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Ἦώς ἐν τοῖς Σάββασις οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ Σάββατον βεβηλοῦσιν.

« Οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ Σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀνάτιοι εἰσι. » Ἐπειδὴ παντὸς ἔργου χειροκμήτου ἐν Σαββάτῳ κεκωλυμένου, αὐτοὶ ξυλοκοποῦσι, καὶ πῦρ ἄπτουσι (71), καὶ τὰς θυσίας κρεανομοῦσιν· ἅπερ, ὡς μὲν ἔργα κοινὰ, πληροῦν ἐν Σαββάτῳ οὐκ ἐπιτρέπονται, ὡς δὲ θυσίας, ἐπιτελεῖν οὐ κωλύονται, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ νόμου κελεύονται. Καὶ συμβαίνει βεβηλοῦσθαι μὲν τὸ Σάββατον τῇ ἐργασίᾳ· ἀνάτιους δὲ εἶναι τοὺς ἱερεῖς τῇ διαφορᾷ τῆς ἐργασίας.

D

ΟΓ'. — ΚΑΛΛΙΟΠΙῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Διὰ τί ἐν καιρῷ ἀπειλῆς ὁ Θεὸς τῶν κεινοῦ ἀνακτόρων οὐ φείδεται (72).

Θαυμάζειν ἔφη, ὅπως τῶν ἐκτουτοῦ Θεοῦ ἀνακτόρων οὐ φείδεται, ὅτε φόβον τῇ γῇ ἐπαφίησιν. Ἄλλ'

φοῦσι; codex vero Altaemsis πυρφοῦσι. Possin.

(72) Notanda est hæc epistola contra Epicurum ejusque sequaces ἀθέους, qui argumentum hinc fabricant ad evertendam Providentiam quod etiam templis non parcant fulmina. De quo vide Lucretium. RITT.

ἔχει ἐν ταῖς θείαις πτυκταῖς τὴν τούτων ἀκριβῆ δια-
σάφειαν. Καὶ μὴ ἄλλο ἐφ' οἷς νῦν γενομένοις ἐώρα-
κας. Εἰ γὰρ τῆς ἀγίας κιβωτοῦ οὐκ ἐφείλατο, ἀλλ'
ἐξέδοτο ταύτην ἄλλοφύλοις σὺν ἱερεῦσιν αὐτοῖς ἀνο-
μήσασι, καὶ πόλιν ἀγιάσματος, καὶ χερουβὶμ δόξης,
καὶ στολὴν, καὶ προφητεῖαν, καὶ χρίσμα, καὶ δῆλω-
σιν, εἰς καταπάτημα καὶ μiasμὸν ἀπέδοτο ἔθνεσιν·
οὐδὲ τῶν νῦν ἀχράντων φείδεται μυστηρίων· ἵνα τῶν
αὐτοῦ αὐλῶν ἀφειδῶν, εἰς φόβον τοῦς πταίοντας
κλίνη, ἀπτηνεστέραν περιμένοντας ἐφ' οἷς πράττουσι
τιμωρίαν. « Ἐθλοζέτω γὰρ πῖτυς, ὅτι πέπτωκε κέ-
δρος. » Τῶν ἰσχυρῶν πιπτόντων, τὰ ἀσθενέστερα
παιδεύεσθω.

ΟΔ'. — ΚΡΑΤΩΝΙ ΜΟΝΑΧΩ.

Περὶ τῶν μαλακῶν ἱμάτια φορούντων.

Ἵτι βλακεία, καὶ λεπτότης, καὶ εὐχροῖα ἱματίων
οὐ σώζει τῆς κατὰ θεὸν ἀσκήσεως τὸν κανόνα, ἐριώ-
τησον Ἰωάννην τὸν θεολόγον τὸν τοῦ Κυρίου διαγρά-
φοντα χιτῶνα· καὶ φράσει σοι· « Ὁ δὲ χιτῶν αὐτοῦ
ἦν ἄβραμος, ἐκ τῶν ἀνωθεν ὑφαντὸς δι' ὄλου. » Τί;
δὲ ἀγνοεῖ τὴν εὐτέλειαν τῆς ἐσθῆτος ἐκείνης, ἥπερ
οἱ πτωχοὶ κέρχονται τῶν Γαλιλαίων, καθ' οἷς καὶ
μάλιστα τὸ τοιοῦτο φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον (73), τέχνη
τινί, ὡς αἱ στηθοδεσμίδες, ἀνακρουστὸν ὑφανόμενον;
Μάθε δὲ καὶ παρὰ τοῦ θείου Ματθαίου, Ἰωάννην
τὸν βαπτιστὴν ἀπαγγέλλοντος, καὶ εἰρεῖ σοι· « Αὐτὸς
δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἐνδύμα αὐτοῦ ἀπὸ τριγῶν κα-
μήλου. » Βλέπε καὶ τὸν μεγαλόφρονα καὶ θεοφῆρον
Λουκᾶν τὸν Ἡρώδου τύφον ἱστοροῦντα, καὶ ἦν ἡμ-
πίσχετο ἐσθῆτα διαβάλλοντα, καὶ τοῦς τὰ μαλακὰ δὲ
φορούντας, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων τριβεσθαι
λέγοντα. Ἄλλ' οὐκ ἄξια τοῦ νοεροῦ νυμφῶνος ἀστρά-
πτοντος τὰ ἐνδύματα. Εἰ οὖν τούτου ἐπιθυμεῖς, τὴν
Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν εὐτέλῃ ἐσθῆτα μιμοῦ. Ἡ γὰρ
θρύψις τῆς ἐνταῦθα τυγχάνει βλακείας, οὐ τῆς ἀνω-
φοφορίας.

ΟΕ'. — ΙΩΑΝΝῆ ΕΡΗΜΙΤῆ.

Εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ Κυρίου.

Εἰ [ὁ] Χριστὸς εἰς ἔρημον ἀνήχθη πειρασθῆναι,
θεὸς [ὢν καὶ] ἐνανθρωπήσας δι' ἡμᾶς, τί θαυμάζεις,
εἰ αὐτὸς ἐπ' ἐρημίας διάγων πειρασμοῖς, ὡς λέγεις,
καλαίεις; Πρόσεχε οὖν μόνῃ τῇ νίκῃ τοῦ Χριστοῦ
ναμίμως γενομένη· κενοδοξία γὰρ ἐκρατήθη (74), ἡ
ὑπερηφανία ἐσθέσθη, φιλαργυρία κατελύθη, καὶ ὁ ἐξ
ἐναντίας ἐνετράπη, οὐδὲν τῶν οἰκείων βελῶν διαπε-
ροῦσαι ἰσχύσας. Καὶ εἰκότως ἀνδρίση καὶ τῶν τι-

⁷³ IV Reg. xcv, 8 seqq. ⁷⁴ Zach. xi, 2. ⁷⁵ Joan. xix, 25. ⁷⁶ Matth. iii, 4. ⁷⁷ Act. xii, 21 seqq.
⁷⁸ Luc. vii, 25. ⁷⁹ Matth. iv, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(73) Pro ἱμάτιον cod. Vat. 649 legit εἶμα et duas
consequentes voculas, τέχνη τινί, non habet, uti
neque A¹. in contextu: tamen hic eas ponit in
margine. Vers. penult. mira est in cod. Alt. diver-
sitas; nam is pro ἡ γὰρ θρύψις, quod videtur recte
positum in vulgato, legit αἱ γὰρ θλίψεις. Possin.

PATROL. GR. LXXVIII.

A tam hujus rei declarationem in divinis Libris ha-
bes. Nec vero mœrore atque animi anxietate
consterneris ob ea quæ nunc fieri vidisti. Nam ut
sanctæ arcæ minime pepercit, verum eam una cum
ipsis sacerdotibus qui deliquerant, barbaris dedit,
et urbem sanctificationis, et cherubin gloriæ, et
stolam, et prophetiam, et unctionem, et thumim
in conculcationem et contaminationem gentibus
addixit⁷³: ita ne nunc quidem ab omni labe puris
mysteriis parcit, ⁷⁴ ut, dum suis aulis minime parcit,
terrorem iis, qui peccant, injiciat, atrociorum vi-
delicet pœnam ob ea quæ agunt, expectantibus.
« Ululet enim abies, quia cecidit cedrus⁷⁵. » For-
tibus cadentibus, imbecilliora erudiantur.

LXXIV. — ΚΡΑΤΩΝΙ ΜΟΝΑΧΩ.

De iis qui mollibus induuntur vestimentis.

Quod vestitus mollities, et subtilitas, colorque
elegans religiosæ ac Deo gratæ exercitationis res-
lam minime servant, Theologum Joannem interroga,
Domini tunicam describentem; ac tibi dicit: « Erat
autem tunica ejus inconsutilis desuper contexta
per totum⁷⁶. » Quis autem vestis illius vilitatem
ignorat, ut qua Galilæorum pauperes utantur, apud
quos etiam maxime hujusmodi vestis genus fieri
solet, arte quadam, ut pectoralia, retractum consu-
tum? Audi etiam Matthæum, cum de Joanne Baptista
verba facit, ac tibi dicit: « Ipse autem Joannes
habebat vestimentum ex pilis camelorum⁷⁷. » Vide
item illum animi magnitudine præditum ac divino
Spiritu affatum Lucam, Herodis factum narrantem,
atque eam, qua indutus erat, vestem traducentem⁷⁸,
eosque, qui mollia indumenta gerunt, in regum domi-
bus versari dicentem⁷⁹. At hujusmodi vestimenta
spirituali illo thalamo, fulguris in modum rutilante,
minime digna sunt. Quamobrem si hujus desiderio
teneris, vilem Dei nostri Jesu vestitum imitare.
Nam mollities præsentis lasciviæ est, non celestis
splendoris.

LXXV. — ΙΩΑΝΝΙ ΕΡΗΜΙΤῆ.

In tentationem Domini.

Cum Christus, qui Deus erat, atque nostra causa
humanitatem induerat, in desertum, ut tentaretur,
ductus fuerit⁸⁰, quid miraris, te in solitudine de-
gentem, tentationibus, ut inquis, conflictari? Ad
solam igitur Christi victoriam legitime partam ani-
mum adjice. Inanis enim gloria calcata est, ex-
stincta superbia, oppressa avaritia, pudoreque suf-
fus adversarius, ut qui nulla sagittarum suarum

(74) Pro ἐκρατήθη, quod videtur rectum codd.
Vat. 649 et Alt. ponunt ἡπατήθη. Verisimilius idem
ambo codd. pro eo quod vers. 9 legitur in editis καὶ
εἰκότως, legunt, καὶ εἰ οὕτως. Vers. antepen. pro
τούτον cod. Alt. habet τοῦτο. Possin.

ipsius pectus trajicere potuisset. Ad eundem igitur modum si tu quoque eam, quam par est, animi magnitudinem præstiteris, gladiisque, quibus anima convulneratur, superatis, te in animi tranquillitatem asserueris, angeli tibi post victoriam ministrabunt⁹⁰: non quidem servilem in modum ministrantes (quandoquidem hoc soli Deo debebatur), verum victoris in morem caput tuum corona circumstantine strenue se gerit.

LXXVI. — EIDEM.

Cur lapides non fecit panes Dominus.

Quod lapides a Christo in panes minime conversi sint⁹⁷ (vir præstantissime), non idcirco factum est, quod edendorum miraculorum tempus nondum adesset, quemadmodum male feriatu homines garriunt: sed quia petitio vana erat, et petitorum digna. Deus enim 25 omnia cum pondere, mensura, et necessitate largitur. Ubi autem quod quaeritur supervacaneum est, illic quoque miracula edere prorsus intempestivum est.

LXXVII. — DIOSCORO.

Impossibile esse in medio tumultu virtutem exercere.

Usque adeo ad salutem conducit recessus ab urbanis tumultibus, ut etiam Dei Filius relictis urbibus, eos, qui cum puritate vivunt, in montis cacumine beatos prædicavit⁹⁸. In quo per ea, quæ faciebat, illud ostendebat, fieri non posse, ut qui ab inferis rebus minime se abstraxisset, atque ad virtutis fastigium ascendisset, beatus a Deo censeatur, aut futura bona consequeretur. Nam qui superna sapit, illic habitat ubi Christus est in dextra Dei sedens⁹⁹.

LXXVIII. — ESAIÆ MILITI.

Ad militem inordinate se gerentem.

Si gladiatorum cuspides, et galeam, ac thoraceum præsidio tibi ad bene vivendum esse existimas, prædas agens ac vias desertas reddens, hoc scito multos firmiter te septos et armatos miserrimam mortem retulisse. Exemplo sint, ex iis qui apud nos litterarum monumentis consignati sunt, Oreb, Zeb, Zebee, Salmana, Abimelech, Goliath, Absalon, alique his similes¹: apud exteros autem, Hectores et Ajaces, atque ipsi Lacedæmonii, qui roboris nomine supra omnes mortales gloriati sunt, quoniam iustitiam potentiam comitem handquaquam habuerunt. Quare nisi vanus miles esse vis, ad spirituale bellum quamprimum te converte, atque id potius age, ut adversus inordinatos tuos motus bellum geras.

⁹⁰ Matth. iv, 41. ⁹⁷ ibid. 3. ⁹⁸ Matth. v, 8. ⁹⁹ Colos. iii, 1. ¹ Judic. vii; Judic. viii; I Reg. xvii; II Reg. xviii.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(75) Pro σταθμη codd. Vat. 649 et Alt. legunt, σταθμῶ. Possin.

(76) Post θορύβων cod. Alt. addit πολιτικῶν. Vers. 5 pro ἀποσπασθέντα codd. Vatic. 649 et Alt. habent ἀποσθέντα. Vers. penult. pro οὐ Χριστός, codd.

Α τρωσκότων τὴν ψυχὴν ξιφῶν ὑπερανάσχης, ἀντιτυπίαν κτησάμενος τὴν ἀπάθειαν, ἀγγελοὶ σοὶ μετὰ τὴν πάλην διακονήσουσιν, οὐ δουλικῶς ὑπηρετούμενοι, ἐπειδὴ τοῦτο Θεῷ μόνῳ ὠφέλιτο, ἀλλὰ νικητικῶς στεφανούντές σε. Τοῦτον γὰρ ἔχει μισθὸν ὁ τὸν παρόντα ἀγῶνα γενναίως ἀνδριζόμενος.

OG'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Διὰ τί τοὺς λίθους οὐκ ἐποίησεν ἄρτους ὁ Κύριος.

Οἱ λίθοι, ἄρτοι παρὰ Χριστοῦ οὐ γεγόνασιν, ἀριστε, οὐχὶ τῆς ὥρας τῶν θαυμάτων [ἔτι] μὴ παρουσίας, ὡς οἱ κακόσχολοι ῥητορεύουσιν, ἀλλὰ τῆς αἰτήσεως ματαιαῶς οὔσης, καὶ τῇ ζητοῦντι πρεπούσης. Θεὸς γὰρ πάντα στάθμη (75), καὶ μέτρη, καὶ χρεῖα χαρίζεται. Ἐνθα δὲ [τὸ] περιττὸν τὸ ζητούμενον, καὶ τὸ θαυματουργεῖν πάντως οὐκ εὐκαιρον.

OZ'. — ΔΙΟΣΚΟΡΩ.

Οτι ἀμήχανον ἐν μέσῳ θορύβων ἀρετὴν κατορθῶσαι.

Τοσοῦτον χρησιμεύει πρὸς σωτηρίαν ἡ τῶν θορύβων (76) τῶν ἀστικῶν ἀναχώρησις, ὅτι τὰς πόλεις καταλιπὼν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ἐπ' ἄκρων ὀρέων τοὺς καθαρῶς βιούντας ἐμακάριζε. Δεικνύς δι' ὧν πρᾶκτων ἐδίδασκεν, ὡς ἀδύνατον, τὸν μὴ ἀποσπασθέντα τῶν χαμαιζήλων, καὶ πρὸς τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἀνάδαντα, μακαρισθῆναι παρὰ Θεοῦ, ἢ τῶν μελλόντων τυχεῖν ἀγαθῶν. Ὁ γὰρ τὰ ἄνω φρονῶν, ἐκεῖ κατοικεῖ, οὐ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθιζόμενος.

OH'. — ΗΣΑΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Πρὸς στρατιώτην ἀτακτοῦντα.

Εἰ ὄπλων αἰχμαλ (77), καὶ κράνος, καὶ θώραξ, ἀσφάλειά σοι πρὸς εὐζωίαν νερόμισται, λωποδυτοῦντι καὶ τὰς λεωφόρους ἐρημοῦντι. Γοθὶ ὡς πολλοὶ δυσάλωτότερόν σου φραξάμενοι, οἰκτιστον ἀπηνέγκαντο θάνατον. Παρ' ἡμῖν μὲν ἀνάγραπτοι, Ὀρήθ, καὶ Ζηθεὲ, καὶ Σαλμανά, Ἀδιμελὲξ καὶ Γολιάθ, καὶ Ἀθησσαλῶν, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους. Παρὰ δὲ τοῖς ἔξω, Ἐκτορες, καὶ Αἰκωντες, καὶ αὐτοὶ οἱ μέγα πάντων φρονήσαντες Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ ῥώμῃ, ἐπειδὴ οὐκ ἔσχον σύνδρομον τῇ δυνάμει τὸ δίκαιον. Εἰ οὖν μὴ μάταιος εἶναι βούλει ὀπλίτης, ὀξέως πρὸς τὸν νοητὸν μετὰταξαι πόλεμον, καὶ μᾶλλον τῇ σαυτοῦ ἀταξίᾳ πολέμησον.

Sfortianns et Alt. legunt ὁ Χριστός. Vers. ultimo. ἐστὶν ἀβεστ a cod. Sfortiano. Possin.

(77) Pro αἰχμαλ cod. Alt. scribit, ἀχμαλ, et vers antepen. pro ὀπλίτης, πολίτης. Possin.

ΘΘ. — TIMOΘΕΩ.

A

LXXXIX. — TIMOTHEO LECTORI.

Εἰς τὸ εἰρημένον, « Ἐὰν μὴ περισσέυσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων, » καὶ « διὰ τοῦτο οὐκ ἐνῆρτιοῦται τῷ, « Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς. »

(78) Ἡμεῖς, ὡ βέλτεστε, τῆς αὐτῆς τοῖς Γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις ἐσμὲν ἐνοχοὶ κρίσεως. Ὡσπερ γὰρ αὐτοὶ τῇ τοῦ νόμου μελέτῃ τὸ πράττειν τὸν νόμον ᾤθησαν, ἄρκειν αὐτοῖς τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ γράμματος πρὸς ἐργασίαν τοῦ πράγματος ἀπροσέχως νομίσαντες· οὕτως ἡμεῖς, αὐτῷ τῷ ἄπτεσθαι θυσιαστηρίων Θεοῦ, ἐγγίξιν Θεῷ φαναζόμεθα. Ἀλλὰ ταύτην ἡμῶν ἡ Κύριος ἐκκόπτει τὴν οἰκτιρῶν, φησὶν, « Ἐὰν μὴ περισσέυσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ δύνῃσθε εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. » Τοῦτο λέγων θεοπεπῶς· Ἐὰν μὴ τὴν δόκησιν, πρᾶξιν ἐργάσθησθε, οἱ προσχῆματι ἀρκεῖσθαι πρὸς διακονίαν Θεοῦ λογιζόμενοι, ἡ τοῦ Θεοῦ ὑμῖν βασιλεία οὐκ ἀνοιγήσεται. Ἐπειδὴ γὰρ ἀληθὴς ἐστὶν ἡ βασιλεία, τοῖς ἀληθῶς αὐτὴν ζητοῦσιν ἀνοίγεται. Περισσεῖα δὲ τῆς τοῦ νόμου δικαιοσύνης ἡ τοῦ Εὐαγγελίου ἐστὶν ὑψηλότης. Ὁ μὲν γὰρ τὴν πρᾶξιν τιμωρεῖται, τὸ δὲ καὶ πρόθεσιν ψιλὴν, μέχρι βάθους ἐνομιῶν, τὴν κριτικὴν ἀκρίθειαν ἐνδεικνύμενον.

Π'. — ΝΕΙΑΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Περὶ τοῦ, « Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου. »

Ὅτι μετὰ τῆς πτώσεως ἡμῶν περιπατοῦμεν, καὶ ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνομεν, διορατικούς ἡμᾶς ποιῶν ὁ Κύριος, ἀσπῆγγο πρὸς ἑχέιν ἀπὸ τῆς ζύμης καὶ τῶν σκανδάλων, καὶ εὐνοεῖν τῷ ἀντιδίκῳ καχῶ, ἕως οὗτου ὡμεν ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ. Ἀντίδικον, τὴν τοῦ σώματος ὄρεξιν πρὸς τὸ πνεῦμα θεοπεπῶς ὀρισάμενος. Ὅδον μὲν, τὸν βίον καλῶν, ὑπὸ τοῦ γένους ἡμῶν ἀστάτως ὀδεύομενον (79). Εὐνοίαν δὲ πρὸς τὸ σῶμα τὴν συναίσθησιν τῆς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ προσαγορεύων, ὀξέως παρ' ἡμῶν θεωρεῖσθαι ὀφείλουσαν, μήποτε τοῖς αὐτῆς προστάγμασιν ὑποκύναντες, καὶ ἀνάξια τῆς ἀνω κλήσεως πράξαντες, παραδοθῶμεν ὑπ' ἐκεῖνων τῷ Κριτῇ, ὅτε τὰ ἔργα ἡμῶν καὶ τοὺς λόγους συναγαγεῖν παραγίνεται, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστω κατὰ τὸ ἴδιον ἔργον.

ΠΔ'. — ΑΜΠΕΛΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ, « Μὴ συμπροσέστω σοι θρόνος ἀνομιᾶς ὁ πλάσων κόπον ἐπὶ προστάγμα. »

« Μὴ συμπροσέστω σοι θρόνος ἀνομιᾶς ὁ πλάσ-

² Matth. v, 20. ³ Marc. viii, 15. ⁴ Matth. xviii, 6 seqq. ⁵ Matth. v, 25.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Primo hujus epist. vocabulo codd. Vat. 649 et Alt. præponunt, καὶ. Vers. 4, indicatam per asteriscum lacunam exple eod. Barb. addendo post ᾤθησαν, hæc verba, καὶ πάλιν φυλάξαι τὸν νόμον οὐκ ἔδυνήθησαν. Eadem habent et codd. Alt. ac Vatic. 649, nisi quod pro ἔδυνήθησαν habet ἔβουλήθησαν. Quarto post verbo lege, ἐπαγγελίαν, pro ἀπαγγελίαν, auctoribus codd. iisdem. Vers. 10, οὐ δύνῃσθε, codd. Vat. 649 et Alt. οὐ δύνασθε. v. 15

In dictum illud, « Nisi abundaverit justitia vestra, » etc., et quod illud huic contrarium non sit, « Væ vobis, Scribæ. »

Nos, vir optime; eidem cum Scribis et Pharisæis judicio obnoxii sumus. Ut enim illi se per legis meditationem legem exsequi putabant, quod litteræ prædicationem ad rei operationem sibi satis esse pro sua negligentia existimassent, eodem modo nos quoque hoc ipso quod Dei altaria contingimus, nos ad Deum appropinquare opinionis errore nobis fingimus. At Dominus hæc nostram opinionem amputans, his verbis utitur : « Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. » Quod perinde est, ac si modo divinitati consentaneo diceret : Nisi vos, qui fucum ac prætextum ad Dei ministerium sufficere existimatis, opinionem in actionem convertatis, Dei regnum vobis minime patebit. Quoniam enim verum regnum est, iis quoque, a quibus vere quaeritur, aperitur. Porro exsuperantia justitiæ legis est Evangelii sublimitas. Nam illa actionem punit ; hoc autem nudam etiam voluntatem, nimirum usque ad intimas cogitationes judicariam sinceritatem ostendens.

LXXX. — ΝΙΛΟ ΜΟΝΑΧΩ.

De hoc dicto, « Esto benevolus adversario. »

Quoniam cum ruina nostra ambulamus, atque in medio laqueorum incedimus, idcirco Dominus, ut oculatos et perspicaces nos reddat, a fermento et scandalis attendendum nobis esse pronuntiavit, consentiendumque adversario cito, dum sumus in via cum ipso. Quo quidem in loco per adversarium, corporis cupiditatem, spiritui repugnantem divine intelligit. Viam autem, hanc vitam vocat, quæ a genere nostro sine ulla stabilitate peragatur. Consensum denique ac benevolentiam erga corpus, agnitionem rebellionis ipsius appellat, quæ confestim perspicere debet : ne alloqui, si ipsius imperiis succubuerimus, ac res superna vocatione indignas perpetraverimus, ab illis judici tum detamur, cum ad opera nostra et sermones colligendos venerit, reddendumque unicuique juxta opus suum.

LXXXI. — ΑΜΠΕΛΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

„ In illud : « Non adhæreat tibi sedes iniquitatis, etc. »

« Ne adhæreat tibi sedes iniquitatis, qui ūngis

οἱ προσχῆματι codd. Vat. 649 et Alt. οἱ τῷ σχήματι. Vers. ult. iidem duo codd. pro ἐνδεικνύμενον legunt ἐνδεικνύμενοι. POSSIN.

(79) Pro ὀδεύομενον codd. Vatic. 649 et Alt. habent ὀδευόμενον. Vers. 10 pro προσαγορεύων legunt προσαγορεύσας. Versu 11 αὐτῆς mutant in αὐτοῖς. Denique vers. 15 congruentius ad loci sententiam, non ὑπ' ἐκεῖνων cum vulgato legunt, sed ὑπ' ἐκεῖνων, ut referatur ad ἀντίδικον. POSSIN

laborem in præcepto⁶.) Animarum sanctarum oratio hæc est, pro cœlesti confessione dimicantium, supplicique clamore ab eo postulantium: Ne in altum effertur thronus iniquorum in conspectu tuo, Domine, adversus præceptum tuum negotia nobis facessens. Cujusmodi scilicet piis tuis pueris Babylonius tyrannus erat⁷, aut sanctis martyribus pestiferi et execrandi homines, atque idolorum propugnatores.

LXXXII. — ARABIANO EPISCOPO.

Quod qui propter fornicationem adversus Gabaonitas ex Dei voluntate bellum susceperunt, non injuste interierunt.

Qui, ut Benjaminitarum scortationem ulciscerentur, in Gabaa ascenderant, cum de Domini voluntate ac sententia bellum suscepissent, non inique, ut putas, victoria exciderunt: verum quoniam justus iudex ex iniquis aciem instruere minime solet, idcirco per justitiam admissum scelus vindicavit. Nam qui peiores actiones habebant, ac multo graviores ea quæ tum contigerat, tanquam insontes ad fratrum cædem communi animorum consensu ascenderant. Verum illud experimento didicerunt: Hypocrita, ejice primum trabem ex oculo tuo, et tunc videbis, **27** ut ejicias festucam de oculo fratris tui⁸.) Quamobrem adulteri, quoniam adultterium minime committendum esse prædicabant, rebus ipsis convicti, ipsi quidem meritam pœnam in bello pependerunt: qui autem scortationis criminibus minime affines erant, quod nullum ejusmodi in se idolum haberent, præclaram victoriam adepti sunt.

LXXXIII. — LEONTIO EPISCOPO.

Quomodo intelligendum sit illud, « Si oculus tuus scandalfizat te⁹. »

Oculum ac manum dextram optimus Christus necessariorum ac fidissimorum amicorum propinquitatem nuncupavit: eos nimirum, qui ad opem et auxilium sincere nobis afferendum benevolens erga nos animo sunt, iis membrorum nominibus appellans, quorum opera nos ea, quæ nobis cordi sunt, exsequimur. Cum igitur quispiam ex ipsis scandali auctor existit, aut in peccato aliquo, quod probum nobis asserat, atque ignominiam ipsi conflet, volutatur, hujusmodi hominem excindere oportet: ne alioqui pestem imitans, corporis integritatem et incolumitatem depascatur, suo videlicet dolore iis qui ab hujusmodi vitiiis sani sunt impacto.

⁶ Psal. xciii, 20. ⁷ Dan. iii, 19. ⁸ Matth. vii, 5. ⁹ Matth. v, 29.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(80) Ὁ πλάσσω. Qui fingis, reddidit vetus interpres Psalmodum, quem et Billius hic secutus est. Putavi jam olim, potius esse, ut hoc participium conjungamus cum θρόνος, sedes quæ fingit, in tertia inquam, non in secunda persona. RITT.

— Recte supplent codd. Vatic. 649 et Alt. vers. 2 post ὁ πλάσσων vocem κόπος. Recte etiam vers. 3 loco illorum, ὑπὸ τῆς ἐκεῖθεν ὁμολ., etc., hæc exhibenti ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν ὁμολογίας. Possin.

(81) Ἐν Ταβρά. Verbum nihili. Vero lectio, quam et interpres diviniavit, haud dubie suggeritur a codd.

ων (80) ἐπὶ πρόσταγμα. « Προσευχὴ τῶν ἁγίων ἐστὶ ψυχῶν, τῶν ὑπὸ τῆς ἐκεῖθεν ὁμολογίας ἀγωνιζομένων, πρὸς αὐτὸν ἐν ἐκτετηρία βούλωντων. Μὴ ὑφούσθω θρόνος ἀνόμων ἐναντίον σου, Κύριε, κατὰ [τοῦ] σοῦ προστάγματος κόπους ἡμῖν παρεχόμενος, ὁποῖος ὁ Βαβυλωνίος ἦν τοῖς ὁσίοις [σου παισὶ] τύραννος, ἢ τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν οἱ ἀλάστορες, καὶ τῶν εἰδώλων ὑπέρμαχοι.

ΠΒ'. — ΑΡΑΒΙΑΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τῶν κοιτῶν. Ὅτι διὰ τὴν πορνείαν τοῖς ἐν Γαβαῶ κατὰ γνώμην Θεοῦ παραταξάμενοι οὐκ ἀδίκως ἀλόγιστοι ἐφθάσαν.

Οἱ τὴν πορνείαν Βενιαμὴν ἀναβάτες ἐν Ταβρά (81) τιμωρήσασθαι, κατὰ γνώμην Θεοῦ τοῦ πολέμου ἀπάμενοι, οὐκ ἀδίκως, ὡς οἶε, τῆς νίκης ἀπέτυχον· ἀλλ' ἐπειδὴ δικαίῳ κριτῆ οὐκ ἔστιν ἐξ ἀδίκων παράταξις, δικαιοσύνη τὸ τολμηθὲν ἐξεδίκησεν. Οἱ γὰρ χεῖρους ἔχοντες πράξεις, καὶ πολλῶ μείζους τῆς τότε γεγενημένης, ὡς ἀθῶοι πρὸς τὸν φόνον τῶν ἀδελφῶν ὁμοιοήσαντες ἀνέβησαν. Ἄλλ' ἔμαθον τῇ πείρᾳ, « Ὑποκριτὰ, ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. » Οἱ τοίνυν μοιχοὶ ἐπειδὴ μὴ μοιχεύειν ἐκήρυσσον, ὑπὸ τῶν ἔργων ἐξ-ελεγχόμενοι, αὐτοὶ μὲν ἀξίαν ποινήν τῷ πολέμῳ ἀπέτισαν. Οἱ δὲ τῶν ἐγκλημάτων τῆς πορνείας ἀμέτοχοι, οὐδὲν τοιοῦτον ἐν ἑαυτοῖς εἰδώλων ἔχοντες, λαμπρὰν τὴν νίκην εἰργάσαντο.

ΠΓ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πῶς νοητέον, « Εἰ ὀφθαλμὸς σου ἢ χεὶρ σου σκανδαλίζει σε. »

Ὀφθαλμὸν καὶ χεῖρα δεξιὰν ὁ πανάγαθος Χριστὸς τὴν ἐγγύτητα τῶν ἐπιτηδεῶν καὶ γνησίων ἡμῖν ἐπυνόμασε, τοὺς εὐνοὺς ἡμῖν (82) πρὸς γνησίαν συνεργίαν, ἐκείνοις καλέσας τῶν μελῶν τοῖς ὀνόμασι, δι' ὧν ἡμεῖς τὰ ἀρέσκοντα πράττομεν. Ὅταν οὖν τις ἐξ αὐτῶν σκανδάλου αἰτιος γένηται, καὶ ἀμαρτία καλινδῆται τι, ἡμῖν λοιδορίαν φερούση, καὶ αὐτῷ ἀτιμίαν προξενούση, ἐκκόπτειν χρὴ τὸν τοιοῦτον, ἵνα μὴ λοιμὸν μιμηθῆμενος, νεμηθῆ τὴν τοῦ σώματος ἀκεραιότητα, τοῖς ὑγαίνοισιν ἐκ τοιούτων παθῶν εἰσπρήσας τὴν ἑαυτοῦ ἀλγηδῶνα.

hujusmodi vitiiis sani sunt impacto.

Vat. 649 et Alt. qui ἐν Γαβαῶ legunt. Vers. 6, solus cod. Vat. 649, non πολλῶ μείζους, sed πολλῶν μείζους, habet. Vers. 8, nec Alt. nec Vat. 649 agnoscunt verbum ἀνέβησαν, sed præcedens ὁμοιοήσαντες in ὁμοιόησαν mutant, et continue subjungunt ἀλλ' ἔμαθον, etc. Possin.

(82) Τοὺς εὐνοῖς ἡμῖν. Plenior est cod. B. lectio, τοὺς εὐνοῖκῶς ἡμῖν διακειμένους. RITT.

— Vers. 6 pro γένηται: codd. Vatic. 649 et Alt. habent, γίνεται. Possin.

ΠΔ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

A

LXXXIV. — EIDEM.

Εἰς τὸ, « Μὴ γινώτω ἡ ἀριστερά σου. »

In illud, « Nesciat sinistra tua. »

Οὐκ ἔστιν, ὡς φησὶ κεφαλὴ, ἐν παραβύστω καὶ ἀποκρύφῳ κείμενος ὁ τοῦ Κυρίου νόμος, « Μὴ γινώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, » κελεύοντος, ἀλλὰ λευκὸς καὶ σαφέστατος, καὶ τοῖς προσόχοις ἀρίδης. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ εὖ ποιεῖν κενοδοξία παρέπιται καὶ ἐπίδειξις Μηδὲν, φησὶ, καλὸν γινέσθω παρὰ σοῦ ἐμπαθῶς, μηδὲ πέρπερος λογισμὸς (83) ἀκολουθεῖτω τῷ κατορθώματι· ἀλλ' εἰ εὖ ποιεῖς, ἀνεπίδεικτος ἔσο καὶ ἀκομπος, τοὺς ἐνταῦθα κρότους μὴ θηρῶν, ἀλλὰ τοὺς μέλλοντας στεφάνους προσδοκῶν.

Non est, o charum mihi caput, hæc Domini lex in occulto ac latebris sita, quæ hoc jubet : « Nesciat sinistra manus quid faciat dextra tua »¹⁰ : verum aperta et dilucida, iisque qui attento animo sunt, perspicua. Quoniam enim probarum actionum inanis gloria et ostentatio comes esse solet, idcirco nullum, inquit, bonum abs te cum vitiosa animi affectione fiat, nec improba et præpostera cogitatio præclarum et cum virtute junctum facinus comitetur : quin potius si quid boni facis, ab omni ostentatione ac jactatione alienus sis, præsentibus scilicet plausus minime captans, verum futuras coronas B exspectans.

ΠΕ'. — ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΩ.

LXXXV. — URSENUPHIO.

Εἰς τὸ, « Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. »

In illud, « Pater noster, qui es in cælis¹¹. »

Ἡ τοῦ Κυρίου διδασχὴ ἐν τῇ προσευχῇ μετὰ πάντων τῶν ἄλλων θεοπρεπῶν διδαγμάτων, καὶ, « Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, » κελεύει προσεύχεσθαι τὴν τῶν ἄνω δυνάμεων εἰρήνην, τὴν ἀστασίαστον φάσκουσα, ἣν (84) καὶ ἡμῖν βραβεῦσαι τοῖς ἐπὶ γῆς καταξίωσον· ἴν' ὥσπερ ἐν αὐταῖς πάντα κατορθοῦνται [τὰ] θελήματα, οὕτως καὶ ἐν ἡμῖν τὰ σοι εὐάρεστα γένηται. Ταῦτα τοίνυν καὶ πρώην εἰδὼς, καὶ νῦν μαθὼν παρ' ἐμοῦ ἐπιλαθοῦ, καὶ ἔχου ἀπριξ τῆς εἰρήνης. Οὐράνιος γάρ ἐστι καὶ θεῶ πλησιάζουσα.

Domini doctrina in oratione, qua præter alia omnia divina majestate digna documenta, hoc petitur, « Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra¹², » precibus hoc a Deo contendere docet, virtutum cælestium pacem, quæ dissidii omnis experta est, nobis quoque qui in terra versamur, impertire digneris, ut quemadmodum in ipsis voluntates omnes tuæ perficiuntur : ita etiam in nobis, quæ tibi grata sunt, fiant. Hæc igitur, et cum prius perspecta haberis, et nunc ex me intellexeris, pacem arripe, ac mordicus eam retine. Cælestis enim est ac Deo C vicina.

ΠΓ'. — ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

LXXXVI. — OPHELIO GRAMMATICO.

Ἵτι οὐδὲν ἀρετικῆς ὑψηλότερον.

Quod nihil virtute sublimius.

Σπέρματος γένος, καὶ αἵματος κόμπος, ὡς ἀριστε, [τῶν (85)] ποιητῶν οὐκ ἔστιν ἀρετὴ, ἀλλ' ἀκούσιος τις διαδοχὴ ἐκ σωμάτων καταγομένη καὶ βέουσα. Ἀρετὴ δὲ, φρόνησίς ἐστι, δικαιοσύνη τε καὶ ἀνδρεία, καὶ σωφροσύνη. Ὅς ἂν οὖν ἐχθραὶ τούτων, καὶ πάγκαλός ἐστι, καὶ περιδλεπτος, καὶ οὐδενὸς πρὸς εὐζωίαν λειπόμνος.

Seminis genus, et sanguinis fastus atque jactantia, poetarum præstantissime, virtus 28 non est, verum haud voluntaria quædam successio e corporibus descendens, ac fluxa et caduca. At vero virtus in prudentia, justitia, fortitudine, ac temperantia sita est. Quisquis igitur hæc complexus fuerit, et pulcherrimus, et conspicuus est, atque ejusmodi ut nihil ipsi desit, quod ad bene beateque vivendum pertineat.

ΠΖ'. — ΜΟΝΑΣΤΡΙΑΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΑΙΣ [ΤΑΙΣ ΣΑΝΔΑΛΑΡΙΑΙΣ (86)].

LXXXVII. — AD SANDALARIAS, ALEXANDRINAS MONACHAS.

Οὐκ οἶδε παραίτησιν ἡ φύσις. Οὐκ ἔχει συγγνώμην τὸ θῆλυ. Δύναται γὰρ γενναίως κατεξανίστασθαι

Excusationem nescit natura : veniam femina non habet. Potest enim fortiter ac strenue adversus

¹⁰ Matth. vi, 3. ¹¹ ibid. 9. ¹² ibid. 10.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(83) Μηδὲ πέρπερος λογισμὸς. Quod pro his invenit in c. Bav., μηδεὶς ἀντίπαλος πρόφρασις, ex glossa irrepssisse puto, ut taceam, perperam legi μηδεὶς, cum vel μηδὲ, vel μηδεμία scribendum fuerit. RITT.

— Non τῷ αὐτῷ, eidem, hoc est Leontio episcopo, ut superior, hæc epistola inscribitur in cod. Barberino; sed Τιμοθέῳ ἀναγνώστῃ, Timotheo lectori. Vers. 4. pro τοῖς προσόχοις, cod. Alt. legit τῆς προσοχῆς. Quæ sequuntur post adverbium ἐμπαθῶς versus sexti, auctoribus codd. Vat. 649 et Alt., sic corrigenda et supplenda sunt, μηδεὶς ὑπέρτερος λο-

γισμὸς, μηδεὶς ἀντίπαλος πρόφρασις. Possin.

(84) Quod exstat in editis, ἣν, non comparet in cod. Alt., et revera videtur abundare. Vers. 7, post πάντα, cod. Alt. et Vat. 649 addunt τὰ σά, et quæ sequuntur, emendatius hoc modo scribunt, κατορθοῦνται θελήματα. Vers. 8 sequente, pro εὐάρεστα iidem ambo codd. legunt, ἀρέσκοντα. Possin.

(85) Τῶν, inter uncinos inclusum, si Alt. codici fides est, expungi debet. Possin.

(86) Titulus hujus epist. sic est in codd. Vat. 649 et Alt., Μοναστηριαῖς τῷ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀνδελφάρῳ. Multa in hac lectione ambiguitatem ha-

molliorem impetum facere, cupiditatumque machinis atque tormenta firmiter propulsare. Documento sunt celebris illa Susanna, cum filia Jephthe, et admiranda Judith. Quarum prima senum intemperantem libidinem in juvenili ætate superavit; altera mortem quoque magno animo suscepit, atque cum virginitate præclare abscessit; postrema pro castitatis præmio hoc a Deo accepit, ut tyranno necem afferret. Adde myliæbrium victoriarum ac tropæorum caput, hoc est illam omnium laudibus celebratam Theclam, quæ tanquam immortalis pudicitæ columna prostat, quæque e media turbidarum affectionum tempestate tanquam fax accensa, ad portum ab omnibus fluctibus immunem appulit. Quocirca si ad hunc modum laudes vestras tanquam præconis voce prædicari cupitis, inextinctas vestras lampades conservate (statim enim sponsus adfuturus est), neque committite, ut vos ullus voluptatis somnus deprimat, qui socordes ac somnolentas extra thalami foras retinet¹⁸.

LXXXVIII. — ARSENIQ.

Quod illi qui nihil boni egerunt non debent se jactare.

Si Pharisæus, cum ea fecisset quæ jactabat, propterea condemnatus quia se jactavit, quid te jactas, garricens duntaxat, ac non item bovi aliquid faciens, teque graviore pœnæ obnoxium reddens, quam qua Pharisæus multatus est? cum tamen nihil reprehensione dignum admisisset, verum hoc unum illi crimini datum fuisset, quod de probis actionibus gloriaretur.

LXXXIX. — ISODORO EPISCOPO.

Omnes quidem, si fieri potest, mulierum cœtus atque colloquia defugere oporteret, ut quæ ad emolliendum animum vim quamdam ac facultatem habeant. Quoniam autem, ob necessarios quosdam casus aut pauperum dispensationes, hoc minime fieri potest, curandum est ut oculis humi defixi eas alloquamur. Quam plurimis enim aut etiam iis ferme omnibus, qui seminarum pulchritudine subacti sunt, hoc accidit, ut mors per fenestras ad eos ascenderet¹⁹: quippe quæ etiam magnum illum illud balneum oculos conjecit.

XC. — EIDEM.

Apostolicum esse mulieres in ecclesiis canere,

Importunas in ecclesiis loquacitates Domini 29 apostoli coercere ac comprimere studentes, modestæque atque gravitatis magistros sese nobis præbentes, ut mulieres in ipsis canerent, sapienti consilio permiserunt. Verum ut omnia divina

¹⁸ Matth. xxv, 5 seqq. ¹⁹ Jer. ix, 21. ²⁰ II Reg. xi, 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

bent. Eam cum fide expressi, ut sit fundamentum assequendi conjunctura veram auctoris scripturam. vers. 5 Ἰεφθαί scribitur in cod. Alt. Vers. 8 ἀοιδίμως adverbium in nomen ἀοιδίμος mutat cod. Vatic. 649, consentiente Alt. Vers. antepen. ambo ii codd. μηδεὶς conmutant in μητίς, opinor, melius. Possin.

τῆς χαυνώσεως, καὶ ἀποκρούεσθαι στερόως τὰς τῶν ἐπιθυμιῶν ἐλεπόλεις. Καὶ διδάσκαλοι τοῦτου, Σωσάννα ἡ εὐκλεῆς, καὶ ἡ θυγάτηρ Ἰεφθῆ, καὶ ἡ θαυμαστή Ἰουδήθ· ἡ μὲν γερόντων ἀκολασίαν νικήσασα ἐν νεότητι· ἡ δὲ καὶ θάνατον ἀνδρείως ἐλομένη, καὶ τῇ παρθενίᾳ συναπελθοῦσα ἀοιδίμως· ἡ δὲ μισθὸν τῆς σωφροσύνης, δύναμιν παρὰ Θεοῦ εὐληφύτα, τυραννοκτόνος γενέσθαι. Καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν γυναικείων νικῶν καὶ τροπαίων, ἡ πανεύφημος Θέκλα, στήλη αἰώνιος ἀγγελία ἐστῶσα, ὡς πυρᾶς ἐκ μέσου τοῦ κλύδωνος τῶν παθῶν ἀναφθεῖσα, εἰς τὸν ἀκύμονα κατάρασα λιμένα. Εἰ τοίνυν οὕτως ἀναβρῆθησαν ἐπιθυμεῖτε, τὰς λαμπάδας ἀσθέστους τηρήσατε· ὁ γὰρ νυμφίος εὐθύς παραγίνεται· καὶ μηδεὶς ὑμᾶς ὑπνος ἡδουπαθείας ἀνακλήνη, ὁ ἔξω τῆς θύρας τοῦ νυμφῶνος τὰς ὑπηλάς καὶ βραχίονας κατέχων. B

III. ARSENIQ.

Ὅτι μάλιστα οἱ μηδὲν ἀγαθὸν πεπραχότες οὐκ ὀφείλουσιν ἀλαζονεύεσθαι.

(87) Εἰ πράξας ὁ Φαρισαῖος ἀ ἐκαυχῆσατο, οὐ τε καυχᾶσαι λαρυγγίζων ἀπλῶς, καὶ οὐ πράττων χρηστῶς, καὶ χεῖρονος ἑαυτὸν ποιῶν ἐνοχον κρίσεως ἧς ὁ Φαρισαῖος ὑπέμεινεν; οὐδὲν μὲν ἄξιον μέμψεως πεπραχῶς, μόνην δὲ τὴν ὀλῆσιν τῆς εὐπραγίας ἐγκληθεῖς,

C

III. — ΙΣΙΔΩΡῸ ΕΠΙΣΚΟΠῸ.

Πάσας μὲν, εἰ οἶόν τε, ὀμιλίας γυναικῶν ἐκτρέπεσθαι χρῆ, ὡς ἐχούσας τινὰ πρὸς χαύνωσιν ἐπιτηδενσιν· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον διὰ περιστάσεις χρειῶν, ἢ οἰκονομίας πτωχῶν, κάτω νεύοντας διαλέγεσθαι. Τοῖς γὰρ πλειοσιν, ἢ καὶ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἡττηθεῖσι κάλλους γυναικῶν, διὰ τῶν θυρίδων ἀνέστη ὁ θάνατος, ὃς καὶ τοῦ μεγάλου Προφήτου καὶ βασιλείως ἐκράτησεν, ὅτε πρὸς τὸ λουτρόν ἐκεῖνο τὸ θανατηφόρον ἀπέβλεψε.

Proprietam ac regem vicerit²⁰, cum ad pestiferum

D

IV. — ΤῸ ΑΥΤῸ.

Ὅτι ἀποστολικὸν τὸ ἐν ἐκκλησίαις ψάλλειν γυναικῶν, καὶ περὶ ἀσκητιῶν.

Τὰς ἐν ἐκκλησίαις φλυαρίας καταπαῦσαι βουλόμενοι οἱ τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι, καὶ τῆς ἡμῶν παιδευταὶ καταστάσεως, ψάλλειν ἐν αὐταῖς τὰς γυναῖκας συνετῶς συνεχώρησαν. Ἄλλ' [ὡς] πάντα εἰς τὸναντίον ἐτράπη τὰ θεοφόρα διδάγματα, καὶ τοῦτο εἰς

(87) Initium hujus epist. sic emendatius et extensius legitur in codd. Alt. ei Vat. 649: Εἰ πράξας ὁ Φαρισαῖος, κατεκρίθη, ἐπιθεὶς ἐκαυχῆσατο, οὐ τί, etc. In iisdem in versu 3 potius omittitur aut potius transferretur in versum sequentem post κρίσεως, sed mutatum in ποιεῖς. Possin.

ἐκλυσιν καὶ ἀμαρτίας ὑπόθεσιν τοῖς πλείοσι γέγονε. Α Καὶ κατάνυξιν μὲν ἐκ τῶν θείων ὑμνων οὐχ ὑπομέ-
νουςι· τῇ δὲ τοῦ μέλους ἡδύτητι εἰς ἐρεθισμὸν παθη-
μάτων χρώμενοι (88), οὐδὲν αὐτὴν ἔχειν πλεον τῶν
ἐπὶ σκητῆς ψαμάτων λογίζονται. Χρῆ τοίνυν, εἰ μέλ-
λουμεν τὸ τῷ Θεῷ ἀρέσκον ζητεῖν, καὶ τὸ κοινῇ
συμφέρον ποιεῖν, παύσιν ταύτας καὶ τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ
ψόγῃ, καὶ τῆς ἐν πόλει μονῆς, ὡς Χριστοκαπήλους,
καὶ τὸ θεῖον χάρισμα μισθὸν ἀπωλείας ἐργαζομέ-
νας.

gratiam in exilii mercedem convertentibus, ne deinceps in ecclesia canant, atque in civitate re-
neant, interdicens.

ΛΑ'. — ΗΛΙΑ ΜΟΝΑΧΩ.

Ὅτι οὐκ ἔστι μέχρι τοῦ σχήματος τὸ ἐπάγγελμα
τοῦ μοναχοῦ.

Χαίρω ταῖς περὶ σοῦ μαρτυρίαις, πολλὴν εἰς ἐπί-
τασιν ἀγούσαις ἐγκρατείας (89)· καὶ εὐχομαι ἔχεσθαι
σε [μέχρι] παντὸς τῆς ἱερᾶς ἀγκύρας, καὶ ὑπο-
κρούεσθαι σοφῶς τὴν ζάλην τῆς ἀπάτης, ὡς ἂν εἰς
τὸν ἀκύμονα τῆς γαλήνης λιμένα καταστήσης ἀκλυ-
δωνίστως, οὔτε πνοᾶς δειλιῶν πειρασμῶν ἐμβαλλού-
σας σοι, οὔτε ὑψηλοφρονήσης πρὸς ῥηγνύμενα
κύματα, ὧν μάλιστα χρῆ σε κρατεῖν, εὐχερῶς ῥιπι-
ζόντων εἰς πτώματα.

ΛΒ'. — ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΧΩ.

Περὶ τοῦ δεῖν πάντοτε νῆφειν.

Φιλοσοφία ἀποστρέφεται θόρυβον, καὶ γυμνασία
μοναχικὴ ἐξω κατορθοῦται συγχύσεως, ἵνα αὐτῇ
χρησθῆται ὑποδόθρα τοῦ ὕψους τῆς ταπεινώσεως, C
τῇ κατὰ μόναν σχολῇ καὶ πραγμάτων ὀχληρῶν, καὶ
ῥημάτων ἀπρεπῶν, (90) σπουδαίως καὶ τελείως
ἐκλαθόμενος. Εἰ δὲ τρέθωνα καὶ ὑπήνην, καὶ βάκτρον
ἀρκεῖν ἡμῖν πρὸς ἐξάνυσιν τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας
οἴμεθα, καὶ μέσοι δῆμων, καὶ θεαμάτων καὶ ἀκου-
σμάτων ἀστικῶν συμφορῶμεθα, τοῖς ὀργάνοις τῆς νί-
κης μόνους ἐναθρονοῦμενοι, τὴν δὲ πάλιν καὶ μάχην
ἐκκλίνοντες, ἐξ ἧς ἡ νίκη προσγίνεται, μᾶλλον δὲ τὰς
αἰτίας τῆς πάλης ἐν ἑαυτοῖς ἀνακαίοντες, λανθάνομεν
κύνες τυγχάνοντες, καὶ πρὸς τὸν ἔμετον ὑποστρέφον-
τες, ἢ ὡς τῷ βορῶρι τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐγκα-
λινδοῦμενοι.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(88) Codd. Vat. 649 et Alt. χρωμένοις. Vers. seq. D
pro λογίζονται, λογίζομένοις, sensu non malo. vers.
12, pro ταύτας cod. Alt. habet, αὐτάς. Sed quod
deinde τῆς ψόγῃ in ταῖς ψόγαῖς mutat, minus arte
videtur ad syntaxin congruere. Illud omnino melius
quod vers. 13 tam idem cod. Alt. quam Vat. 649,
Χριστοκαπήλους cum in prima syllaba, non ut editio
cum η scribunt. Ex hac et 367 hujus libri epistola
habes monialium monasteria in Ægypto extra urbes
luisse. POSSIN.

(89) Πολλὴν εἰς ἐπίτασιν ἀγούσαις ἐγκρατείας.
Bavar. cod. habet πολλοὺς, quod præfero utriusque
diversæ lectioni, πολλὴν et πῶλον. Pro eo itaque
quod Bilivus vertit. Quibus ingens malim ita, etc.,
Quæ (testimonia) multos ad enizius continentiaῖς stu-
diū adducunt. RITT.

— Vers. 1, Πολλήν. Cod. Vat. 649 longe acconi-

documenta in contrarium versa sunt, hoc quoque
quamplurimis in dissolutionem ac peccati occasio-
nem cessit. Siquidem ex divinis hymnis non in-
genti compunctione afficiuntur : verum cantus
suavitatē ad irritandas et extimulandas libidines
abutentes, nihilo eam scenicis cantilenis præstantio-
rem esse existimant. Operæ pretium est igitur, si
quod Deo gratum est, quæreret, atque id, quod ex
utilitate publica est facere volumus, iis ut Christo-
cauponum instar ad quæstum abutentibus et divinam

XCII. — HELLE MONACHO.

Non in solo habitu monachi professionem consistere.

B

Hominum de te testimoniis gaudeo, quibus in-
gens quædam tibi continentia laus tribuitur. Atque
hoc tibi a Deo opto ut sacram anchoram ad extre-
mum usque retineas, errorisque atque imposturæ
tempestatem sapienter propules, ut in tranquilli-
tatis portum a fluctibus immunem sine jactatione
pervenias, nec tentationum ventos impetum in te
facientes extimescens, nec ad effractus fluctus
insolenter te effrens : quos maxime abs te superari
oportet, utpote ad ruinam facile impellentes.

XCIII. — THOMÆ MONACHO.

Oportere semper sobrium esse.

Philosophia strepitum aversatur, atque exercitatio
monastica extra tumultum et confusionem perficitur:
ut ad humilitatis fastigium attingendum hac veluti
scala utatur, ac per solitudinis otium, et molestio-
rum negotiorum et turpium sermonum omnem
prorsus oblivionem hauriat. Quod si pallium et pro-
missam barbam, et baculum ad angelicam vitam
omnibus partibus explendam nobis sufficere arbi-
tramus, atque inter medias turbas et spectacula,
et acroamata urbana versamur, de solis victoria
organis gloriantes, luctam ac pugnam, quibus vic-
toriam comparatur, defugientes, vel potius certami-
nis causas in nobis ipsis accendentes, non animad-
vertimus nos canes esse ad vomitum revertentes, aut
sues in veteris consuetudinis cæno sese volutantes.

modatius ad rectam sententiam legit, πολλοὺς.
Vers. 3, ὑποκρούεσθαι, codi. Vat. 649 et Alt. re-
ctissime corrigunt, ἀποκρούεσθαι. Quod iislem sug-
gerunt vers. 6, ἀκλυδωνίστος, pro ἀκλυδωνίστως,
videtur recipiendum. Vers. 7, pro ὑψηλοφρονήσης
cod. Alt. legit ὑψηλοφροσύνης. Duo vero sequentia
vocabula in unum jungens cod. Vat. 649, προσ-
ρηγνύμενα, scribit, quæ quin exprimantur primigeni-
am scripturam vix equidem dubito. POSSIN.

(90) Lacunam asterisco indicatam post vocem
ἀπρεπῶν explet cod. Alt. inserendo, καὶ σχημάτων
εὐπρεπῶν. Idem autem vers. 6 suggerit lectionem
inopinatam, de qua docti judicent, pro βάκτρον
scribendo σθέντρον. Vers. penult. pro ἢ ὡς τῷ
βορ., etc., idem cod. Alt., suffragante Vat. 649,
legit ἢ σὺς τῇ βορῶρι. POSSIN.

XCIII. — TABENNESIÆ MONACHIS.

Non oportere multos esse magistros.

« Nolite multi magistri fieri, fratres, » scribit justus Jacobus ¹⁵. Nolite multi magistri effici, monachi, scribo ego minimus Isidorus, etsi non probus monachus, at certe Jacobi auditor. **30** Æquum itaque fuerit vos, etiamsi auditoris vilitatem rejiciatis, at certe justam viri justī ac sapientis sapientiam vereri.

XCIV. — PANSOPHIO DIACONO.

In illud, « Omnia nuda et aperta oculis ejus. »

Hæc verba, « nuda et aperta ¹⁶, » translatione ducta a victimis quæ ad sacrificium adhibentur, a Paulo, ingenti sapientia prædito viro, scripta sunt. Quemadmodum enim illæ, cum pelles detrahuntur, omni conspicuo indumento spoliuntur, abditarumque interne partium statum et affectionem indicant, atque ad ossium omnium et membrorum indagacionem dissecantur, ut omnia, ob rei, cui adhibentur, puritatem expurgentur: eodem etiam modo in magno illo Domini die actionum nobis incognitarum et obscurarum patefactio cuncta denudabit, dissectionisque similis apparebit. Neque enim quisquam latere poterit, verum omnes in apertum adducuntur.

XCV. — EUTONIO DIACONO.

Quandoquidem execrationis illius, qua terra post mandatum a nobis violatum multata est, seges spina erat; Dominus autem, ut omnem in seipso morbum curaret, advenerat: idcirco spinea corona, ut victor, redimitus est, quemadmodum scilicet clari ac celebres victores faciunt, qui hoc ipsum telum aut instrumentum, cujus ope victoriam consecuti sunt, in triumphum gestant. « Confidite, inquit, ego vici mundum ¹⁷. » Nam qui in humana natura fuit, nec tamen in humanis vitiiis fuit, veterem generi nostro pulchritudinem reddidit, ac maleficti et execrationis robur in ipsa natura delevit ¹⁸.

XCVI. — MAXIMO PHILOSOPHO GENTILI.

Contra gentiles.

Philosophiam jactas, veræ sapientiæ inimicam, ipsum quoque hujusce rei nomen ejurans et in-

¹⁵ Jac. III, 1. ¹⁶ Hebr. IV, 13. ¹⁷ Joan. XVI, 33. ¹⁸ Galat. III, 13; Coloss. II, 14.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(91) Titulus hujus epistolæ sic scribitur in codd. Alt. et Vat. 649: Τῆ ἐν Ταβεννησιῶν μονῆ. Vers. 5, παραγράφειτε, iidem ambo codd. habent, παραγράφετε. Solus autem Alt. Vers. seq., epistolæ penult. legit αἰδισθῆναι pro αἰδεῖσθαι. Possin.

(92) Quod legitur in edito dorw̄n optimum est, et sine dubio præferendum lectioni quam offert cod. Vat. 649, legens φόρων. Sed eum hic merito deserit comes ejus alias individuus cod. Alt., nam hic discrete consentiens editioni, dorw̄n habet. Vers. ult. pro τὸ ἐμφανές, cod. Alt. elegantius scribit τῶμ-

A ΛΓ'. -- ΤΗ ΕΝ ΤΗ ΤΑΒΕΝΝΗΣΙΑ ΜΟΝΗ (91).

Περὶ τοῦ μὴ πολλοὺς γίνεσθαι διδασκάλους.

« Μὴ πολλοὶ γίνεσθε διδάσκαλοι, ἀδελφοί, » ὁ δίκαιος γράφει Ἰακώβος. Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, μοναχοί, ὁ ἐλάχιστος γράφω Ἰσίδωρος· εἰ καὶ μὴ δόκιμος μοναχός, ἀλλ' Ἰακώβου ἀκροατής. Δίκαιοι τοίνυν ἀνεῖητε, εἰ καὶ τοῦ ἀκροατοῦ παραγράφειτε τὴν εὐτέλειαν, ἀλλ' αἰδεῖσθαι τοῦ δικαίου καὶ σοφοῦ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν.

ΛΔ'. ΠΑΝΣΟΦΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Πάντα θυμῆν καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. »

« Τὰ θυμῆν καὶ τετραχηλισμένα » ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἱερῶν, τῶν εἰς θυσίαν προσαγομένων, τῷ πολύφρονι γέγραπται Παύλῳ. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνα τῶν δορῶν (92) ἀφαιρούμενα, πάσης τῆς φαινομένης ἀπογυμνοῦται περιβολῆς, καὶ τῶν κεκρυμμένων ἔνδοθεν ἐπιδεικνύονται τὴν διάθεσιν, καὶ τραχηλίζεται εἰς ἔρευναν παντὸς ὀστέου καὶ μέλους, πρὸς τὸ πάντα ἐκκαθαρθῆναι, διὰ τὴν τοῦ πράγματος ὑ̄ προσάγονται καθαρότητα· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης τοῦ Κυρίου ἡμέρας ἡ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀφάνων ἡμῶν πράξεων ἀνακάλυψις, ἀπογυμνώσει καὶ τετραχηλισμῷ εἰκονία φανήσεται, οὐδενὸς λαθεῖν δυναμένου, ἀλλὰ πάντων εἰς τὸ ἐμφανές ἀγομένων.

ΛΕ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἐπειδὴ κατάρως ἦν ἡ ἀκανθα γεώργιον, ἦν ἡ γῆ κατεδικάσθη μετὰ τὴν ἡμετέραν παράδεισιν, πᾶσαν δὲ θεραπεῦσαι ἐν ἑαυτῷ ὁ Κύριος παρεγένετο· τούτου χάριν ἀκάνθας ὡς νικηφόρος ἐστεφανώσατο, ὥσπερ οἱ δόκιμοι ποιοῦσι τῶν νικητῶν, αὐτὸ τὸ ὄπλον ἢ ὄργανον θριαμβεύοντες (93), δι' οὗ τὴν νίκην εἰργάσαντο, « Θαρσεῖτε, λέγων, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. » Ὁ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων γενόμενος, [καὶ ἐν τοῖς αὐτῶν πταίσμασι μὴ γενόμενος,] καὶ τῷ γένει τὴν ἀρχαίαν καλλονὴν ἀποδίδωκε, καὶ τὸ κράτος τῆς κατάρως ἐν αὐτῇ τῇ φύσει κατέλυσε.

ΛΓΖ'. — ΜΑΞΙΜΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩ ΕΛΛΗΝΙ (94).

Κατὰ Ἑλλήνων.

Κομπάζεις φιλοσοφίαν ἐχθρὰν τῆς ἐντως σοφίας, καὶ αὐτὸ ἀρνούμενος τὸ τοῦ πράγματος ὄνομα. Οὐ-

φανές. Possin.

(93) Codd. Vat. 649 et Al. participium θριαμβεύοντες in verbum mutant, scribendo, θριαμβύονται. Vers. 8, cod. Alt. post γενόμενος omititit καὶ, et post ἐν quod sequitur addit, δέ. Possin.

(94) In titulo, illa verba, φιλοσόφῳ Ἑλληνι, absunt a cod. Alt. Vers. 1, in iisdem cod. Ἐχθρὰν scribitur cum accentu in ε. Vers. 8 pro θεότητος, quod videtur rectum, unus cod. Vatic. 649, habet θεότητος. Possin.

ὅτι γὰρ ἑτερόν ἐστὶ φιλοσοφία, ἢ τὸ πάντως φιλεῖν ἄσφραν. Εἰ οὖν ὄντως ἐραστής εἶναι βούλει σοφίας, τὴν ὄντως ἀγάπα σφραν, οὐ τὸν λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον σεμνύνουσαν, καὶ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν παιδεύουσαν. Ἦν γὰρ αὐτοὺς ἐπαγγέλλη, καὶ νῦν ὀφλισκάνει γέλωτα, θεότητος καλοῦσα τὰς πηγὰς τῆς αἰσχρότητος, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τιμωρίαν ὠδίνει [ἀσύγγνωστον], ὅπου σοὶ τοὺς Κωκυτοὺς καὶ Πυριφλεγέθοντας ὁ Πλάτων ἠπειλήσεν.

ΛΖ'. — ΥΜΗΤΙΦ.

Katà Makedoniarōn, ἤτοι Πνευματομάχων.

Ἵνα δεῖξῃ τὴν πρὸς ἐκτενὸν καὶ τὸν Πατέρα τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔνωσιν, ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Δεσπότης, ἔφη τοῖς μαθηταῖς ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστὰς, « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ἄν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται » τῇ αὐθεντικῇ δὴλον ὅτι οὐ λαμβάνετε Πνεύματος, τοῦ θεϊκῶς (95) συγχωρεῖν τὰ ἀμαρτήματα ἔχοντος.

ΛΗ'. — ΦΡΟΝΤΙΝΦ (96) ΜΟΝΑΧΦ.

Περὶ τοῦ λαβόντος εἰς τὴν σιαγόνα.

Εἰ λόγοις ἐτρώθης, καὶ πρὸς ὀργὴν ἀσχετον ἐξηγῆθης, πῶς δύνασαι τοῦ Δεσποτικοῦ ἐργάτης γενέσθαι ἀμπελώνος; τὸν γὰρ τὴν μίαν σιαγόνα παιδόμενον, καὶ τὴν ἑτέραν προστιθένα δύναμενον, ἔχειν εἶναι ὀρίζεται, [τὸν] τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα φέροντα, ὡς πᾶσαν ἐργασίαν τῆς ἐνταλῆς τοῦ Κυρίου πληρώσαντα. Εἰ οὖν ὀρέγῃ τῶν μεγάλων μισθῶν [ἐκείνων], πρὸς τοὺς ἥττονας πόνους μὴ ἄλυσ, ἀλλὰ στέργειν τοὺς μείζοντας ἐδίξε, ὡς οὐκ ἄλλως δηγάριον κομιούμενος, εἰ μὴ κόπων τελειώθητι μαρτυρούμενος.

ΛΘ'. — ΓΕΛΑΣΙΦ ΔΟΥΚΙ (97).

Περὶ ὑπερηφανίας, καὶ ἀδυναμίας, καὶ οὐθενότητος.

Ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις, εἰ καὶ τῶν θείων ἀλλότριον νόμων, ὅμως ἐπὶ πολλοῖς ἢ γένει, ἢ φρονήσει, ἢ κτήσει, ἢ κάλλει, ἢ ἀξίᾳ ἐπαίρεσθαι. Οὐδὲν δὲ ὠφελεῖ πρὸς ὑπερηφανίαν αὐτοὺς τοὺς ἐκ τῆς γῆς ὄντας, καὶ πάλιν πρὸς αὐτὴν ὑποστρέφοντας. Τοῦτων δὲ οὐδὲν σοὶ τὸ σύνολον πρόσεστιν, οὐδ' ἂν αὐτοὺς ἀρνηθῆις. Εἰ οὖν πάντων τῶν πρὸς ἔπαρσιν φυσῶντων ἐστέρησαι, δυσγενῆς ὦν καὶ πτωχὸς καὶ δύσνους καὶ ἰδιώτης [λίαν] καὶ δύσμορφος, τί [σοβεῖς διὰ τῆς πόλεως], ὡς πάντων ἐπιδοξότερος, [καὶ] πολλῶν αὐτῇ γίνῃ θορυβῶν ἀρχηγός; Ἦ γινῶθι τολύων σαυτὸν, καὶ σύμμετρον κτῆσαι τὸν τρόπον τῆς

¹⁹ Joan. xx, 22, 23. ²⁰ Matth. xx, 1 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(95) Pro τοῦ θεϊκῶς cod. Alt. legit τὸ θεϊκῶς, etc. Versu vero ult. ambo codd. Vat. 649 et Alt. ἔχοντος in διδόντος vertunt. Possin.

(96) Hæc epist. in codd. Vat. 649 et Alt. inscribitur non Φροντικῶς, sed Φροντωνιανῶς. Vers. 3, τὴν μίαν σιαγόνα, cod. Alt. habet, τῇ μᾶ σιαγόνι. Vers. 5 τὸν clausum uncius a cod. Alt. abest. Possin.

cians. Neque enim aliud quidquam est philosophia, quam sapientiam omnino amare. Quamobrem si tu verus sapientiæ amator esse cupis, veram sapientiam ama : quæ non sermonem duntaxat, sed etiam vitam exornat, ac veram religionem docet. Nam ea, quam nunc profiteris, et nunc ridicula est, ut quæ obscuritatis fontes divinitates vocet, et in futuro ævo cruciatum veniæ expertem parturit, ubi scilicet Cocytos tibi ac Phlegethontas Plato minatus est.

XCVII. — ΥΜΕΤΙΟ.

Contra Macedonianos, seu Spiritum impugnantes.

31 Dominus et herus noster, ut sanctissimi Spiritus secum et cum Patre conjunctionem ostenderet, a morte ad vitam excitatus, discipulis dixit, « Accipite Spiritum sanctum. Quorum remisieritis peccata, remittentur eis : » auctoritate videlicet ejus, quem accipitis, Spiritus, hoc divine habentis, ut peccata remittat.

XCVIII. — ΦΡΟΝΤΙΝΟ ΜΟΝΑΧΙΟ.

De eo qui plagam in maxillam accepit.

Si verbis vulneratus es, atque in impotentem iracundiam erupisti, quoniam pacto Dominicæ vineæ operarius effici potes ? etenim eum, qui cum in unam maxillam fœtur, alteram quoque adjungere potest, hunc esse statuit, qui diei pondus et æstum fert, ut qui omnem Dominicæ mandati operationem expleverit. Quare si te magnarum illarum mercedum cupiditas tenet, ad minores labores animum minime dejicias, verum ad majores amplexandos te exerce, ut qui alioqui denarium minime percepturus sis, nisi te labores plebe cumulateque subiisse constet.

XCIX. — ΓΕΛΑΣΙΟ ΔΟΥΚΙ.

De superbia et impotentia ac contemptu.

Est hoc apud multos homines in consuetudine positum, etsi alioqui a divinis legibus alienum, ut aut generis, aut prudentiæ, aut opum, aut pulchritudinis, aut dignitatis nomine gloriantur. Quoniam nihil hoc ipsis ad superbiam utilitatis affert, qui e terra orti sunt, et rursus ad eam revertuntur. Harum autem rerum nullam omnino tibi inesse, ne ipse quidem inficias iveris. Quocirca cum omnibus his rebus, quæ hominum animos inflant, ac superbos et insolentes reddunt, careas (quippe qui et ignobili genere sis, et pauper et tardi ingenii, et indoctus admodum ac deformis), quid, tanquam

omnium mortalium clarissimus, per urbem inso- A
lenter, atque obvium quemque submovendo, gra-
deris, multorumque ipsi tumultuum causam præ-
hes? Quamobrem aut te ipsum nosce, ac mores
vilitati iuxæ consentaneos collige : aut adversus labores et pericula te instrue : quibus te ii, qui
potentia præditi sunt, remunerabunt. Nam auro cares, quod adversarum rerum et flagrorum aspe-
ritates plerumque planas reddit.

C. — SYRO LECTORI.

Contra Novatianos.

Dic ad Novatiani supercilii discipulum : Quid
tanquam purus stolidè gloriaris? Quid te ip-
sum peccati expertem simulas? Quid naturæ
societatem inficieris? Isaias immundum se esse
prædicat ²¹⁻²²; David omnem hominem mendacem
esse agnoscit ²³, atque omnes in peccatis, et con-
ceptos, et in lucem editos fuisse ²⁴. Atque etiam
Deus ipse homines mirum in modum et sedulo im-
probitati addictos esse, ac sola humanitatis miseri-
cordia indigere ait, **32** et tu puritatis fastum arro-
ganter jactas? Quamobrem aut mentiri desine, aut
ex his quæ agis te irrideri constat, vel potius ingenti
ignominia affici.

CI. — THEOGNOSTO NOVO MONACHO.

Oportere semper sobrium esse.

Præclare ligonem arripuisti. Præclare res ex
materia concretas, ut strangulantes, fugis. Præ-
clare ad sublimem et excelsam vitam evolasti. Per-
vigil itaque, ut miles, incede, ne quis somnus
obrepas, qui te frangat et emolliat, clypeique abje-
ctorem ac perfugam, quod absit, reddat. Neque
enim improbi hostis cogitationes ignoramus ²⁵.

CII. — TIMOTHEO LECTORI.

*Contra eos qui dicunt Deum passum esse, et unam
esse in Christo naturam.*

Quemadmodum nautæ hamum esca occultant, ac
piscis improviso capiunt, eodem modo improbi
hæresus defensores sermonis suavitate perveras
suis sententias obtegentes, simpliciores homines
ad mortem tanquam hamo quodam capiunt. Quo
circa omni custodia serva cor tuum ²⁶, ne Christi
naturam post incarnationem merum duntaxat spe-
ctrum esse credas. Alterutram enim tollit, qui
unam tantum confitetur : nempe vel divina mu-
tata vel nostra imminuta. Hæc est Manis Charyl-
dis per quam omnes in gehennam præcipites agere
studuit.

²¹⁻²² Isa. vi, 5. ²³ Psal. cxv, 11. ²⁴ Psal. l, 7. ²⁵ II Cor. ii, 11. ²⁶ Prov. iv, 23.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(98) Pro ἀνοηταίων codd. Vat. 649 et Alt. sug-
geriunt, ἀμαθίων. Vers. penult. pro φαίη cod.
Alt. legit φανή. POSSIN.

(99) Cod. Vat. 649 et Alt. συντόμως malunt. Cod.
Alt. vers. 3 pro ἐξέστης habet ἐξέπτης, et vers. pe-
nult. δείξει pro δείξη. POSSIN.

P. — ΣΥΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Katà Navatianōn.

Εἰπέ τῷ μαθητῇ τῆς Ναύτου ὄφρυός· Τί φρυάτῃ
ὡς καθαρός, ἀνοηταίων (98); Τί ἀναμάρτητον σαυ-
τὸν εἰρωνεύῃ; Τί ἀρνήῃ τὴν τῆς φύσεως κοινωνίαν;
Ἦσατα; ἀκάθαρτον ἑαυτὸν ἐξαγγέλλει· Δαδὶδ πάντα
ἄνθρωπον ψευδόμενον οἶδε, καὶ πάντας ἐν ἀμαρτίαις
καὶ συλληφθέντας, καὶ κυθθέντας. Αὐτός τε θεὸς
τοὺς [ἀνθρώπους] ἐπιμελῶς προσκειμένους τῇ πονη-
ρίᾳ γινώσκει, καὶ χρῆζοντάς μόνου φιλανθρωπίας
ἐλέου, καὶ σὺ ἀλαζονεύῃ καθαρότητος τύφον; Ἦ
παῦσαι τοῖνον ψευδόμενος, ἢ φαίη ἐξ ὧν κρᾶττις
γελώμενος, ἢ μᾶλλον δυνατῶς αἰσχυνόμενος.

PA. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΜΟΝΑΧΩ ΝΕΟΠΑΓΕΙ.

Περὶ τοῦ δεῖν πάντοτε νήφειν.

Καλῶς ἤψω τῆς σμινύης συντόμως (99). Καλῶς τὴν
ὕλην ὡς συμπνίγουσαν φεύγει· καλῶς πρὸς ὕψη-
λὴν πολιτείαν ἐξέστης. Στήκε τοῖνον γρηγορῶν ὡς
ὄπλιτης, μὴ τις ὑπνος παρεισέλθῃ χαινῶν σε, καὶ
ρίψασπιν, ὃ μὴ γένοιτο, δείξη. Οὐ γὰρ τοῦ Πονηροῦ
τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν.

PB. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

*Katà Θεοπασχῆτων, καὶ τῶν μίαν ἐπὶ Χριστοῦ
φύσιν εἶναι λεγόντων.*

Ὅσπερ οἱ ναυτικοὶ βρώματι τὸ δέλεαρ κατα-
κρύπτουσι, καὶ τοὺς ἰχθύας ἀπρόοπτος ἀγρεύουσιν·
οὕτως οἱ πονηροὶ τῶν αἰρέσεων σύμμαχοι, τῇ χρηστο-
λογίᾳ τὰς ἑαυτῶν κακονοίας καλύπτοντες, ἀγκι-
στρεύουσι τοὺς ἀπλουστέρους πρὸς θάνατον. Πᾶση
τοῖνον φυλακῇ τήρει τὴν σὴν καρδίαν, μὴ που
[δόκησιν τὴν] τοῦ Χριστοῦ φύσιν (1) μετὰ τὴν
σάρκωσιν δείξη. Θατέρας γὰρ ἔστιν ἀναίρεσις ἢ περὶ
μῆδς [τούτων] συγκατάθεσις· ἢ τῆς θαλάσσης τραπί-
σης, ἢ τῆς ἡμῶν μειωθείσης. Αὕτη τοῦ Μάνητος
ἢ Χάρυβδιδος, δι' ἧς πάντας εἰς γέενναν καταγαγεῖν
ἐσπούδασε.

(1) Verba, μὴ που δόκησιν τὴν τοῦ Χριστοῦ φύ-
σιν, sic melius exhibent codd. Vatic. 649 et Alt.,
μήπως μίαν Χριστοῦ φύσιν μετὰ τὴν, etc. Quod
vers. seq. exstat τούτων, ab utroque isto abest co-
dice, qui et conveniunt in mutatio, versu ultimo,
καταγαγεῖν in κατασπάσαι. POSSIN.

ΠΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Διά τι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Κύριος ἐπὶ τὸν Πέτρον περὶ ἀγάπης ἠρώτησεν.

Ἡ τριπλῆ τοῦ Κυρίου πρὸς Πέτρον περὶ ἀγάπης ἐρώτησις, οὐκ ἔστιν ἀγνοίας τοῦ Δεσπότου ὑπόνοια· μὴ οὕτως τινὲς παραλογίζεσθωσαν (2)· ἀλλὰ τὸ τριπλοῦν τῆς ἀρνήσεως, τῷ τριπλῷ τῆς συγκαταθέσεως, ὁ ἀγαθὸς Ἰατρός ἐξωστράκιζε.

ΠΔ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ.

Περὶ τοῦ ἀναξίως ψαύειν τῆς χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου.

Οὐκ ἔστι τῶν τυχανόντων (3) ἐπισκοπῆς ἐρῶν, ὡς θαυμάσιαι, ἀλλ' ὧν ὁ βίος ἐκ τῶν Παύλου νόμων ἰθύνεται. Εἰ οὖν ἐκείνην ἐν σεαυτῷ θεωρεῖς τὴν ἀκριβειαν, ἴθι ἀσμένως πρὸς τὴν [τοῦ] τοσοῦτου ὕψους ἀνάστασιν. Εἰ δὲ οὐ πρόσεστί σοι αὕτη, μέγχις ἀνκτῆση, μὴ ψαύσης τῶν ἀψάυστων. Πρόσεχε πυρὶ προσεγγίζειν τὴν ὕλην δαπανῶντι.

ΠΕ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Διά τι ὁ Ἰωάννης τοὺς Ἰουδαίους γεννήματα ἐχιδνῶν ἐκάλεσε.

Γεννήματα ἐχιδνῶν Ἰωάννης τοὺς Ἰουδαίους ἐκάλεσεν, ὡς πονηρῶν γονέων κυήματα πονηρότερα. Φασι γὰρ τοῦτι τὸ θηρίον κατεσθίειν (4) τὴν μητρίαν νηδὺν ἐν τῷ ἀποτίκτεσθαι. Ἐπειδὴ οὖν τὸν γεννήσαντα αὐτοὺς Θεὸν ἔγκατέλιπον καὶ πᾶσαν δεδομένην αὐτοῖς χάριν ἐνέκρωσαν καταργήσαντες, εἰκότως ἐκείνοις αὐτοὺς ἀπεικάζει τοῖς ἰοδόλοις, ἀχαριστία τὰς εὐεργεσίας ἐξαφανίζουσιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κατεσθίουσιν.

ΠΖ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Εἰς τὸ, « Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. »

Νουθετῶς ἐρωτῶντι ἀνάγκη σοι ἀποκρίνεσθαι. Λάλει γὰρ, φησὶν, εἰς ὧτα ἀκουόντων. Καὶ, « Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω. » — « Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου, » τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν ὁ Κύριος εἶπε, τοὺς ἱερεῖς αἰνισσόμενος, τὰς τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἀπειπωλούντας δωρεάς· ἐπειδὴ ἐν εἴδει περιστεράς τὸ θεῖον ἐπεφάνη Πνεῦμα, τοὺς θεοκαπηλοὺς προπηλακίζον. Τὸ δὲ, « Ἀρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, » Οὐ χρεῖα λοιπὸν, φησὶ, τῶν αἱμάτων ἀναίμακτον ἐγὼ χαρίζομαι πταισμάτων ἄφεσιν· ἐκ τοῦ δεύρο πνεῦμα (5) μόνον ἐξιλάσκεισθαι βούλομαι. Ὁ σαρκικὸς πεπληρωται νόμος, ὁ τοῦ πνεύματος κρατεῖτω, καὶ τῆς σωτηρίας ἀρχέτω.

pleia est, spiritus lex jam imperet, ac salutis principatum obtineat.

²⁷ Joan. xxi, 15 seqq. ²⁸ I Tim. iii, 1 seqq.; Tit. i, 7 seqq. ²⁹ Matth. iii, 7. ³⁰ Deut. xxxii, 18. ³¹ Eccli. xxv, 12. ³² Luc. viii, 8. ³³ Joan. ii, 16. ³⁴ Matth. iii, 16. ³⁵ Joan. ii, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(2) Pro τινὲς παραλογίζεσθωσαν melius legunt codd. Vatic. 649 et Alt., μὴ οὕτως τις παραλογίζεσθω σε. Possin.

(3) Vers. 1, τῶν τυχανόντων, melius codd. Vat. 649 et Alt. τῶν τυχόντων. Vers. 4 iidem pro τοσοῦτου habent τοιούτου. Vers. 5 pro iis, εἰ δὲ οὐ πρόσεστί σοι αὕτη, ambo codd. legunt, εἰ δὲ τί σοι γὰρ τῆς ἐλλείπει. Vers. pen. post κτῆση addunt,

A

CIII. — EIDEM.

Cur post resurrectionem Dominus ter Petrum de dilectione interrogavit.

Triplex Domini ad Petrum de charitate interrogatio ²⁷, a Domini ignoratione proficisci minime existimanda est (ne ita quidam decipiantur), verum triplicem negationem triplici assensione bonus Medicus depulit.

CIV. — LEONTIO.

De indigna ordinatione episcopi.

Non est quorumlibet, vir præclare, episcopatum appetere: verum eorum, quorum vita ex Pauli legibus dirigitur ²⁸. Quamobrem si illam in te ipso sinceritate perspicis, libenti atque alacri animo ad tanti fastigii ascensum perge. Sin autem ea tibi deest, quoad ipsam adeptus sis, ea, quæ attingere nefas est, minime attinge. Cave ne ad ignem, qui materiam absumit, accedas.

CV. — EUTONIO DIACONO.

Cur Joannes Judæos genimina viperarum vocavit.

Viperarum progeniem Joannes Judæos appellavit ²⁹, ut improborum parentum improbiores fetus. Aiunt enim hanc feram maternum **33** ventrem, cum in lucem editur, arrodere. Quoniam igitur Deum, qui eos genuit, dereliquerunt ³⁰, atque omnem sibi concessam gratiam exstinxerunt (ea videlicet in irritum redacta), merito proinde venenatis animalibus eos confert, per ingratiitudinem accepta beneficia obliterantibus, ne dicam corrodentibus.

CVI. — TIMOTHEO LECTORI.

In illud, « Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. »

Tibi, qui prudenter interrogas, respondere necesse est. Loquere enim, inquit Scriptura, in aures audientium ³¹. Ac rursum, « Qui habet aures audiendi, audiat ³². » — « Nolite facere domum meam domum negotiationis ³³, » ad eos qui columbas vendebant, dixit Dominus: sacerdotes, qui Spiritus sancti dona vendebant, significans, quandoquidem in columbæ specie ³⁴ Spiritus sanctus apparuit, eos, qui ex Deo couponum ritu quæstum captant, insectans. Quod autem ait: « Tollite ista hinc ³⁵, » perinde est ac si diceret: Non jam cruoribus opus est. Incruentam ego culparum veniam largior. Deinceps spiritum solum placari volo. Carnalis lex im-

peret, ac salutis principatum obtineat.

κάκεινο, et paulo post προσεγγίζειν in προσεγγίζεις vertunt. Possin.

(4) Locus ille, κατεσθίειν, etc., sic effertur in codd. Vat. 649 et Alt., κατεσθίων τὴν μητρίαν νηδὺν ἀποτίκτεσθαι. Possin.

(5) Pro πνεῦμα codd. Vatic. 649 et Alt. πνεύματι habent, quæ est haud paulo melior lectio. Possin.

CVII — EIDEM.

A

De Testamentorum concordia.

Nullam, o amice, dogmatum novitatem Dei Filius legi ac prophetis induxit: verum his, quæ olim de ipso prædicta fuerant, finem imposuit ²⁶. Ac prorsus, si Vetus Testamentum attento animo evolvas, omnia quæ Novo Testamento continentur, in eo prædicata esse comperies. Quamobrem iis qui legi innitebantur viamque novam et peregrinam evangelicam doctrinam esse arbitrabantur, ex ipsis legis verbis, dogmatum gratiæ veritatem declarat. Sicque internam utriusque Testamenti concordiam videbunt.

CVIII — PROÆRESIO SCHOLASTICO.

De vivente verbo.

Orationum congeriem habes, ut audio, quibus aures quidem oblectantur, animus autem minime alitur. At tibi vivo sermone opus est: quo qui caret, nihil aliud est quam cymbalum tinniens ²⁷. Quocirca si eum insuper acceperis, canorum ac suave organum eris, Deoque et hominibus concinnum.

CIX — MARATHONIO MONACHO.

Contra Macedonianos seu Spiritum impugnantes.

Cum Deus et Salvator noster homo factus Spiritum sanctum divinam Trinitatem complere **34** tradiderit, atque in sancti baptismi invocatione una cum Patre ac Filio, tanquam a peccatis liberans, emeretur, et in mystica mensa communem panem, proprium incarnationis ipsius corpus reddat, quid tu, o vesane atque attonite, eum quiddam factitium aut creatum, aut servilis naturæ, ac non herilis et æsteticis, ac regiæ essentia cognatum, et consubstantialem Spiritum sanctum esse doces? Nam si servus est, cum Domino minime numeretur. Si creatus est, cum Creatore minime jungatur. Cum eo porro copulatus ac numeratus est, quandoquidem exacto huiusmodi rerum doctori Christo fidem adhibere convenit, de natura certo docenti: eui tibi secus videatur, sapientiori scilicet viro, ac majori cœlestium rerum cognitione præditum te esse jactanti, vel, ut rectius loquar, adversus Deum impudenter argutanti.

CX — CRATONI MONACHO.

Religiosam vitam professos debere omnia quæ in ea sunt laboriosa alacriter amplecti.

Qui religiosam vitam profliteri studet, ac salutis

²⁶ Luc. xxiv, 25 seqq. ²⁷ I Cor. xiii, 1.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(6) Ἐπεισηγάγεν. Melius cod. Alt. legit ὑπεισηγάγεν. Vers. 6 εὐρήσεις codid. Vat. 649 et Alt. in præsentī ponunt εὐρήσεις. Possin.

(7) Ut hic ait Spiritum sanctum in sacra Domini cœna (quam vocat mensam mysticam) panem communem reddere proprium incarnationis Christi corpus, sic et infra de vino loquitur epist. 313, quod ex ejus primitiis Spiritus divinus sanguinem Christi efficiat, ὡς αἶμα Χριστοῦ τὴν τούτου (τοῦ οἴνου)

PZ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τῆς τῶν Διαθηκῶν συμφωνίας.

Καινότητα δογμάτων, ὡ φιλότης, οὐδεμίαν τῶ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐπεισηγάγεν (6), ἀλλὰ τοῖς πάλοι περι αὐτοῦ προφανθεῖσι τὸ πέρασ ἐπέθηκε. Καὶ πάντως νουεγῶς τὴν Παλαιάν ἀναπτύσσων, πάντα τὰ τῆς Νέας ἐν αὐτῇ κηρυχθέντα εὐρήσεις. Τοῖς τοίνυν ἐπὶ τῶ νόμῳ ἐρηρυσμένοις, καὶ ξένην ὄδον τὴν εὐαγγελικὴν οἰομένοις, ἐκ τῶν τοῦ νόμου βημάτων, τῶν τῆς χάριτος δογμάτων τὴν ἀλήθειαν τρανοῖ. Καὶ δῶνται οὕτως [τὴν] ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν ἐνδιάθετον συμφωνίαν.

PH'. — ΠΡΟΑΙΡΕΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

B

Περὶ τοῦ ζῶντος λόγου.

Λόγων ἔχεις συναγωγὴν, ὡς μανθάνω, ἀκοὴν μὲν τερπόντων, τὴν δὲ ψυχὴν οὐ τρεπόντων. Λόγου δὲ τοῦ ζῶντος σοὶ δεῖ, οὐ ὁ χρεῦσων κύμβαλον ἀλαλάζον ἐστίν. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνον προσλάβοις, ὄργανον ἔσθῃ ἡδύφθογγον καὶ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις εὐάριστον.

PΘ'. — ΜΑΡΑΘΩΝΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Κατὰ Μακεδονιανῶν, ἦτοι Πνευματομάχων.

Εἰ ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν ἐνανθρωπήσας παρέδωκε συμπληρωτικὸν εἶναι τῆς θείας Τριάδος τὸ πανάγιον Πνεῦμα, καὶ ἐν τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου βαπτίσματος σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῶ ὡς ἐλευθεροῦν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀριθμούμενον, καὶ ἐπὶ τῆς τραπεζῆς τῆς μυστικῆς τῶν ἄρτων τὸν κοινὸν, σῶμα ἰδικὸν τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως ἀποφαῖνον (7)· πῶς διδάσκεις, ἐμβρόντητε, ποιητὸν, ἢ κτιστὸν, ἢ τῆς δούλης φύσεως εἶναι, ἀλλ' οὐ τῆς δεσποτικῆς, καὶ δημιουργοῦ, καὶ βασιλίδος οὐσίας συγγενὲς καὶ ὁμοούσιον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Εἰ γὰρ δούλον, μὴ ἀριθμείσθω μετὰ τοῦ δεσπότητος. Καὶ [εἰ] κτίσμα, μὴ συγκείσθω τῷ Κτίστῃ. Ἦνωται δὲ καὶ συνηριθμῆται, ἐπειδὴ τῷ ἀκριβεῖ τῶν τοιούτων δογματικῇ τῷ Χριστῷ πείθεσθαι χρὴ, ἀσφαλῶς τὰ περὶ τῆς οὐσίας οὐσίας διδάσκοντι· εἰ καὶ σοὶ μὴ δοκεῖ, τῷ σοφωτέρῳ τε καὶ τὰ οὐράνια πλέον Θεοῦ εἰδέναι κομπάζοντι, ἢ μᾶλλον τολμηρῶς ῥητορεύοντι κατὰ Θεοῦ.

PI'. — ΚΡΑΤΩΝΙ ΜΟΝΑΧΩ.

Ὅτι ὁ ἀσκησὶν ἐπαγγελλόμενος, πάντα τὰ αὐτῆς ἐπίπονα προθύμως ὀφείλει ἀσπάζεσθαι.

Ὁ ἀσκήσαι βουλόμενος, καὶ σωτηρίας ἐπιέμενος,

ἀπαρχὴν τὸ θεῖον ἐργάζεται Πνεῦμα. RITT.

— Inscriptura hæc epistola in codd. Vat. 649 et Alt. non Μαραθωνίῳ, sed Μακεδονιανῶ. Vers. 9 δημιουργοῦ in δημιουργικῆς muta, anctore cod. Alt. Vers. 14 pro τῷ Χριστῷ cod. Vat. 649 τοῦ Χριστοῦ legit. Vers. 16 pro σοὶ μὴ δοκεῖ cod. Alt., omissa negatione, σοὶ δοκεῖ habet. Versu eodem post σοφωτέρῳ ut uterque col. Θεοῦ addit. Possin.

πάντα τὰ αὐτῆς ἐπίπνοια, ὅποια καὶ ὅσα δ' ἂν ᾦ, **A** προθύμως ἀσπάζεται. Ὁ δὲ παρ' ἀξίαν πράττειν ἐν τῇ ἀσκήσει, ἢ ταῖς αὐτῆς διακονίαις οἰόμενος, τὸν ἕξω τύπον ἐνδίδεται, ὃν ἀποδέσθαι ἀμήχανον, εἰ μὴ μνημῶν ἔχοι (8) τοῦ σώματος, ὅθεν ὑπέστη, καὶ ὅπου πάλιν ἀναλύει.

PIA'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ τοῦ διὰ χρημάτων χειροτονηθέντος.

Ἐλαβες ἱερωσύνην ἀνιέρως, ἀνιέρω, χρήμασι κλέψας πρᾶγμα οὐράνιον, δεύτερος Καϊάφας, ἀργυρίφ λαβὼν τὰ ἀπόρρητα. Ἄλλ' ἔστιν ἐλπίς μεταβαλέσθαι σε πρὸς χρηστότητα. Ἐναντίον γάρ τι εἰπεῖν (9) σοὶ οὐ βούλομαι.

PIB'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅτι ἂν λέγομεν (f. d. λέγομ.) οἱ ἱερεῖς ὀφείλομεν ποιεῖν.

Διδάσκεις ἐπ' ἐκκλησίας τερπνῶς, ἀλλ' εἴθε μᾶλλον εὐεργετικῶς. Ἐοικας γάρ τινι ἐφ' ὑψους βάλλοντι λίθους (10), * διακονεῖ τῆς πτώσεως αὐτοῦ τὴν εὐθύτητα, καὶ ταύτην ἐφ' ἑαυτὸν προσκαλουμένω. Ὁ γὰρ τῶν ἀμαρτημάτων ἕλεγχος, εἰ ἐν ἡμῖν θεωρεῖται, διὰ τῶν ἔργων τοὺς λόγους ἀρνούμενος, οὐ μόνον τοὺς ἀκροατὰς πράττειν κακῶς οὐ κωλύσομεν, ἀλλὰ καὶ γέλωτα ὀφλισκανοῦμεν, ἄλλα διδάσκοντες, καὶ ἕτερα πρᾶττοντες.

PIΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὅτι χρήματι πέπρακε τὴν ἱερωσύνην.

Ἀχρήστους (11) λίθοις τὸ ἐκκλησιαστικὸν κτιζεῖς, τοῖς παρανόμοις, ἢ μᾶλλον ἀσεβέσι σου πόροις. Ἐλαβες γὰρ τιμὴν ἱερωσύνης, ὡς πιπράσκων ἱερωσύνην, καὶ ἔδωκας ταύτην Ζωσίμω· οὕτως οὕτως ἄδεται ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν ὁ λόγος, ὥστε παντὸς ἀκούοντος ταῦτα ἡχεῖν τὰ ἀμφοτέρα ὡτα.

PIΔ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Περὶ τῶν τριῶν ἡμερονυκτίων τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου.

Τῶν τριῶν τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου ἡμερονυκτίων εὖτε ἔστιν ἡ διασάφησις. Γέγραπται, « Ὅσπερ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔσται ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. » Ὁ τοίνυν ἐπαγγεῖλάμενος τὸν τύπον πληρῶν (12) Ἰωνᾶ, ἀκριβῶς αὐτὸν ἐπιστάμενος (ἐπειδὴ [καὶ] παρῆν Ἰωνᾶ [καὶ] ριπτουμένω εἰς τὸν βυθὸν, καὶ ἐκβρασσομένω ἐκ τοῦ βυθοῦ), τοῦτον ἐπλήρωσεν ἀσφαλῶς, τοσοῦτον ἐν τῇ τάφῳ διατρέψας, ὅσον Ἰω-

²⁸ Gen. III, 19. ²⁹ Matth. XII, 40.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(8) Codd. Vat. 649 et Alt. pro ἔχοι habent ἔχη, et vers. seq. ὅπου pro ὅπου. POSSIN.

(9) Codd. Vat. 649 et Alt. εἰπεῖν. POSSIN.

(10) Pro λίθους codd. Vat. et Alt. in singulari ponunt λίθον, moxque post διάκονε addunt δέ. POSSIN.

cupiditate flagrat, omnia, quæ in ea dura et laboriosa sunt, quæcunque tandem illa sint, prompto animo amplectitur. Qui autem in religiosa exercitatione ipsiusque ministeriis non pro merito suo ac dignitate secum agi existimat, externo fastu indutus est: quem deponere non potest, nisi illud meminerit, unde corpus ipsi ortum sit ²⁸, et quo tandem revertatur.

CXI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

De eo qui data pecunia ordinatus est.

Homo profane, profano modo sacerdotium accepisti, rem videlicet cœlestem pecunia suffuratus, novumque Caiapham te præbens, ut qui res arcanas et mysticas argento tibi compararis. At spes est te ad benignitatem migraturum. Contrarium enim tibi quidquam dicere nolo.

CXII. — EUSEBIO EPISCOPO.

Quod quæ dicunt sacerdotes, ea facere debeant.

Lepide ac jucunde in Ecclesia doces: at utinam potius utiliter. Similis enim es cuidam in altum lapides jactanti, ac ruinæ suæ rectitudinem procuranti, eamque in seipsum provocanti. Nam si peccatorum reprehensio in nobis ipsis per opera sermones inficiari ac destruere perspiciatur, non modo auditores, quominus scelerate vivant non prohibebimus, sed etiam didendos nos ipsis propinabimus, alia videlicet docentes, et alia facientes.

CXIII. — EIDEM.

Quod pecunia sacerdotium vendiderit.

Inutilibus saxis Ecclesiam extruisti, sceleratis **35** nimirum, ne dicam impiis, proventibus. Sacerdotii enim pretium accepisti, sacerdotium vendens, idque Zosimo dedisti, usque adeo hæc per totam regionem omnium sermone celebratur, ut ambæ eorum, qui hæc audiunt, aures eo circumsonent.

CXIV. — TIMOTHEO LECTORI.

De tribus diebus sepulturæ Domini.

Trium Domini in sepulcro transactorum dieum hæc est explanatio. Scriptum est: « Quemadmodum Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus: ita etiam Filius hominis erit in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus ²⁹. » Is igitur, qui se Jonæ tyrum expressurum receperat, cum eum exacte nosset (quippe qui etiam Jonæ adisset, cum in profundum præceps ageretur, atque e profundo ejiceretur), eum quoque haud dubie explevit, tanto nimirum temporis spatio in sepul-

cro commoratus, quanto Jonas in celi ventre. Quod si alteram adhuc hujus loci explicationem quaeris, habeto. Sexta hora Parasceves in crucem actus est Dominus⁴⁰. Ab hac hora ad nonam usque tenebrae exstiterunt⁴¹. Hoc tu noctem intellige. Rursus a nona lux. Hoc rursus pro die habe. Nox rursus Parasceves. Tum dies Sabbati. Nox Sabbati Domini diei diluculum, juxta evangelistam dicentem: « Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati⁴². » Quod si tertiam ex me intelligere potulas, ea est hujusmodi: In die Parasceves Dominus spiritum tradidit. En una dies: Sabbathum totum in sepulcro exegit; postea ejus noctem. Lucescente Dominica a sepulcro surrexit. Id quoque dies est; siquidem a parte, ut nosti, totum intelligitur. Sic autem nos quoque eorum, qui mortem obeunt, memoriam celebrare consuevimus. Quacunque enim diei hora quispiam vitam cum morte commutarit, postero duntaxat die interjecto, altero post die tertianum ipsius diem agimus. Habes, ni fallor, propositæ quaestionis solutionem. Quod si perfectos tres dies ac noctes quaerunt qui male pugnant, illud responde, quod rex quoque, si admissa eorum, qui in metallis ac vinculis sunt, deprecatione ac supplicatione, hoc ipsis pollicitus fuisset, se post tertium diem eos missos facturum, ac præstitutum diem antevertens eos liberasset, per hanc celeritatem verum magis dixisset. Ad eundem itaque modum Dominus, citius quam promiserat, resurgens, ab omnibus merito adorabitur.

CXV. — HELLÆ MONACHO.

Quid tibi et viæ Ægypti, ut bibas aquam Geon? ad refugam populum inquit propheta, vel per illum potius Deus. Quid tibi et confusio, ex qua in manu Dei excelsa et brachio 36 extento liberatus es⁴³? Quil, posteaquam virtutem attigisti, ac summam philosophiam degustasti, ad vitium reverteris, nec tibi illud Scripturæ animo observatur, Eum qui a justitia ad peccatum se avertit⁴⁴, in gladium Deus præparabit? Fuge tempestatem; fuge fluctus. Christus ventum increpavit⁴⁵. Nullum tempestatem periculum facies, si portus loco Christum tenueris.

CXVI. — AUSONIO CORRECTORI.

Cum sapiens veritatis inventum habeas multiplicem tormentorum machinam, timore ad judicium utere, quandoquidem te terrorem improbis divina lex constituit.

CXVII. — ATHANASIO COENOBIAARCHÆ.

In illud, « De die illa et hora nemo novit. »

Quid adversum seipsum Domini judicium impij

⁴⁰ Joan. xix, 44. ⁴¹ Matth. xxvii, 45. ⁴² Matth. xxviii, 1. ⁴³ Deut. v, 15. ⁴⁴ Ezech. xviii, 24. ⁴⁵ Luc. viii, 24.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(15) Cod. V. 649 et A., pro ἀπαιτεῖς, θέλεις. Pos. (15*) Deest vox Χριστὸν in cod. Alt. Possin. (14) Sic et de juris consulti quaestionum usu ac

αἰδῶν ἐν τῷ χῆτει. Εἰ δὲ καὶ δευτέραν ζητεῖς, αὐτὴ ἐστίν. Ἐκτη ὥρα τῆς Παρασκευῆς ἐσταυρώθη ὁ Κύριος. Ἀπὸ ταύτης ἕως ἐνάτης σκότος ἐγένετο, τοῦτο νύκτα μοι νόησον. Πάλιν ἀπὸ ἐνάτης φῶς· τοῦτο πάλιν ἡμέραν· ἡ νύξ αὐθιγῆς τῆς Παρασκευῆς. Τὸ Σάββατον πάλιν. Ἡ νύξ τοῦ Σαββάτου ὁ τῆς Κυριακῆς ἄρθρος, κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν λέγοντα· « Τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν τῶν Σαββάτων. » Εἰ δὲ καὶ τρίτην ἀπαιτεῖς (15) μαθεῖν, οὕτως· Ἐν τῇ Παρασκευῇ παρέδωκεν ὁ Κύριος τὸ πνεῦμα· τοῦτο μία ἡμέρα. Τὸ Σάββατον ὅλον ἐποίησεν ἐν τῷ τάφῳ· ἐτὰ τοῦτο τὴν νύκτα. Ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἀνάστη ἐκ τοῦ τάφου, καὶ τοῦτο ἡμέρα· ἐπειδὴ ἀπὸ μέρους, ὡς οἶσθα, τὸ ὄλον γνωρίζεται· οὕτως δὲ καὶ ἡμεῖς τὰς τῶν τελευτώντων μνήμας εἰώθαμεν τελεῖν. Ὅποια δ' ἂν ὥρα [τῆς] ἡμέρας τις τελευτήσῃ, τὴν ἐξῆς ὑπερτίθεσθαι μόνην, καὶ τῇ ἑτέρᾳ ἔωθεν, τὴν τρίταιαν αὐτοῦ ἀγειν ἡμέραν. Ἔχεις, ὡς οἶμαι, τὴν λύσιν τοῦ ζητουμένου. Εἰ δὲ τελείας τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ζητοῦσιν οἱ καχομάχοι, ἀποκρίναι, ὅτι καὶ βασιλεὺς εἰ προσεβίαν καὶ ἰκεσίαν τῶν ἐν μεταλλοῖς καὶ φυλακαῖς προσεδεξάμενος, μετὰ τρίτην αὐτοῖς ἡμέραν μεταδοῦναι ὑπέσχετο τῆς ἀφέσεως, καὶ προφθάσας τὴν προθεσίαν τὴν ὑτέρωσιν δέδωκε, μᾶλλον τῷ τάχει ἤληθευσεν. Ὁ δὲ δεσπότης συντομώτερον ἀναστὰς ἢ ὑπέσχετο, παρὰ πάντων εἰκότως προσκυνηθήσεται.

C

PIE. — HAIĀ MONAXO.

Τί σοι καὶ τῇ ὀδῷ Αἰγύπτου, [τοῦ] πιεῖν ὕδωρ Γηῶν; πρὸς τὸν καλίστροφον λαὸν ὁ προφήτης φησίν, ἢ μᾶλλον δι' ἐκείνου Θεός. Τί σοι καὶ τῇ συγχύσει ἧς ἀπὸ ἀλλότῃς χειρὶ Θεοῦ κραταίῃ, καὶ βραχίονι ὑψηλῷ; Τί τῆς ἀρετῆς ἀφάμενος, καὶ τῆς ἀκρας φιλοσοφίας γευσάμενος, εἰς κακίαν παλινστέεις, οὐκ ἔχων τὸ Γραφικὸν κατὰ νοῦν, τὸν ἀποστρέφοντα ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ ἀμαρτίαν ἐτοιμάσαι; ὁ Κύριος εἰς βομφαίαν; Φύγε τὴν κλύδωνα, καὶ φύγε τὰ κύματα. Ἐπετίμησε Χριστὸς τῷ ἀνέμῳ. Οὐδεὶς σε χειμῶνος καταλήψεται· πείρα, εἰ τὸν λιμένα κρατοῖης Χριστὸν (15*).

PIQ. — AYΣONIQ KOPPIKTOPI.

Σοφὸν ἔχων ἀληθείας ἐξεύρημα (14), τὸ πολυειδές τῶν βασάνων μηχανήμα, χρῆσαι τῷ ὀδῶν πρὸς τὴν κρίσιν· ἐπειδὴ φόβον σε τοῖς κακοῖς ὁ θεὸς νόμος ὤριστο.

PIZ. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤῆ.

Εἰς τὸ, « Περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν. »

Τί καθ' ἑαυτῶν τὴν τοῦ Κυρίου ἐπισπῶνται κρίσιν

ſne. RITT.

— Vers 3. Vat. 649 et Alt. non τὴν κρίσιν, sed τὴν τάξιν habent. Possin.

οι βλάσφημοι; Τί τὸ πῦρ τῆς γεέννης οἱ θεομάχοι ἀπεικαλοῦσιν (15); Ἠγνόησε, φάσκουσι, τῆς συντελείας τὴν ἡμέραν ὁ Κύριος. Οὐκ ἠγνόησεν, ἀπαγε, ἀλλὰ σαφηνίζει τὰ ἀνωφελεῖ παρητηθεὶ προβλήματα. Ἐπεὶ πῶς ἀγνωοῖν ἠδύνωτο ἕρπαι ἢ ἡμέραν ὁ ποιητῆς τῶν αἰώνων, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας; Οὐκ ἦν ἀγνωοῦντος, τὸ καὶ τὰ σημεῖα καὶ τὰ φόβητρα προεπειν τῆς ἐσχάτης, καὶ ὡσπερ παρούσων αὐτὴν τοῖς γνωρίσμασι διαγράφειν. Ἀλλ' ὁ ἐφθην εἰπῶν, τῆς εἰκαίας ἐρωτήσεως τὴν ἀπόφασιν οὐκ ἐδήλωσε. Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, μαθεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους; Ἄγνωοῖν δὲ ταύτην συμφέρει, ἵνα πᾶσαν ἡμέραν ἐκεῖνην εἶναι νομίζοντες, ἔτοιμοι πρὸς ταύτην τυγχάνωμεν γρηγοροῦντες, καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν περιμένοντες.

PIH'. — ΖΩΣΙΜΩ ΚΑΙ ΜΑΡΩΝΙ.

Περὶ πρεσβυτέρων μὴ περιπατούντων κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπιτολήν.

Ἦρκει μὲν καὶ σὺ, ἀναιδέστατε Ζώσιμε, τὴν θείαν ἐρωσύνην (16) λυμάλνεσθαι, καὶ πᾶσαν αὐτῇ ὕβριν προστριβεσθαι. Ἐσχες δὲ καὶ σύζυγον ὁμοιον, καὶ ζεύγος βοῶν συνηρμόσθητε, τὴν ἀκανθοφόρον γῆν τῶν παθῶν ἐργαζόμενοι. Στήτε τοῖνον, ὧ δειλοκοι, τῆς ἀτόπου μανίας. Παύσασθε πάντολμοι τὴν βασιλικὴν σὺλῆν καταχραίνοντες. Τῶν μολυσμῶν ἐαυτοὺς ἐκαθάρατε. Κηλῆος τὸ ψυαστηρίον ἀπαλλάξατε. Ἡμᾶς δακρῶν κουφίσατε, τοὺς ὀρῶντας σκανδάλων ἐλευθερώσατε, τοὺς κωμωδοῦντας εἰγᾶν συγχωρήσατε, τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἐνθυμήθητε, τῆς ἐαυτῶν ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος φείσασθε.

PIΘ'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

*Οτι φορικτὸν εἰς ὑπερβολὴν τὸ πιπράσκειν ἰερωσύνην ἢ ἐξωνεῖσθαι.

Καλῶς τὸ Ψαλμικὸν ἐμελέτησας, καὶ τοὺς μονοτρόπους ἐν τῷ τοῦ Κυρίου οἴκῳ συνήγαγες, Ζωσίμω συζεύξας [καὶ] Μάρωνα· πᾶσαν σπουδὴν, ὡς οἶμαι, τιθέμενος, μὴ τι τῶν φαύλων ἐξω τοῦ θυσιαστηρίου σταίη. Ἰσθι τοῖνον ὡς πληθύνων τοὺς Σίμωνας, τοὺς χρήμασι κτάσθαι τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα νομίζοντας, κοινὸν ἐκτήσω βαλάντιον τῷ προδότῃ, εἰς χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας καλινδούμενος, καὶ προπίνων τολμηρῶς τὰ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς περιπέθητα.

PK'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (17).

Περὶ τοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου καὶ Ζωσίμου.

Μὴ θαυμάσης τὴν τόλμαν Εὐσεβίου καὶ τὸ θράσος Ζωσίμου, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν, οὕτως ἡμᾶς εἰς μετάνοιαν περιμένοντος, καὶ ἐξ ἀκαθάρτου χειρὸς δεχομένου θυμιαμα. Εἰ γὰρ τις ἀμαρτίας ἀπότροφος, πᾶσι κατεστιγμένος μολυσμοῖς τε καὶ

⁴⁴ Marc. xiii, 32; Matth. xxiv, 36. ⁴⁷ Coloss. ii, 3. ⁴⁶ Matth. xxiv, 42 seqq. ⁴⁵ Psal. lxxvii, 7. ⁴⁸ Act. viii, 9 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(15) Codd. iidem legunt pro ἐπικαλοῦσιν, ἐκκαλοῦσιν, εἰ pro φάσκουσι, φάσκοντες. POSSIN.

(16) Codd. Vat. 649 et Alt. tertio utuntur casu, scribentes, τῇ θεῖᾳ ἱερωσύνῃ. Iidem versu 5 legunt

homines attrahunt? Quid gehennæ ignem Dei hostes accendunt? Consummationis diem, inquit, Dominus ignoravit⁴⁴. Absit! Verum inutiles quæstiones explicare recusabat. Alioqui quonam pacto horam aut diem ignorare poterat sæculorum effector, in quo thesauri omnes sapientiæ sili sunt⁴⁷? Non erat ignorantis, ipsa quoque extremi diei signa et terrores prædicere, eumque velut præsentem eertis notis atque insignibus describere. Verum, ut jam dixi, vanæ percontationis explicationem ac sententiam minime declarandam duxit. Quis enim, dic, quæso, utilitatis attulerit finis mundi diem exploratum habere? At vero eundem ignorare conduit, ut omnem diem illum esse existimantes, parati ad eum simus, vigilantes, ac Dominum nostrum exspectantes⁴⁸.

CXVIII. — ZOSIMO AC MARONI.

De presbyteris non ambulatibus secundum Dei mandatum.

Ad divinum sacerdotium labefactandum, atque omne ipsi contumeliæ genus iniurandum, tu quoque, impudentissime Zosime, sufficiebas. Accessit autem similis socius, ac par boum copulati estis, spineum vitiorum arvum colentes. Ab hoc igitur præpostero furore, o miseri, desistite. Regiam, o audacissimi homines, aulam contaminare desinite. Sordibus vosipsos expurgate. Labem ab altaribus removete. Nos lacrymis levate, eos, qui vos vident, scandalis liberate. Iis qui comicis salibus vos insectantur, ut taceant, permittite. Dei iudicium cogitate. Vestris animis et corporibus parcite.

37 CXIX. — EUSEBIO EPISCOPO.

Valde horrendum esse vendere sacerdotium et emere.

Pulchre illud Psalmistæ medicatus es, atque unius moris homines in Dei domo collegisti⁴⁹, qui Maronem Zosimo annexisti: illud videlicet omni studio contendens, ne quid vitiorum ab altari remotum sit. Hoc igitur scias, te, ut qui Simonem⁵⁰, qui se Dei Spiritum pecunia mercari existimant, numerum augeas, commune cum proditore marsupium tibi comparasse: dum in felle amaritudinis, et colligatione iniquitatis teipsum volutas, eaque, quæ ab ipsis etiam angelis expetuntur, prodidis.

CXX. — ISIDORO PRESBYTERO.

De episcopo Eusebio et Zosimo.

Eusebii temeritatem, et Zosimi audaciam ne mireris, verum Dei lenitatem, ad penitentiam nos ita exspectantis, atque ex impura manu incensum accipientis. Nam si quis in sceleribus educatus, atque omni sordium ac peccatorum genere compiun-

ἐργαζόμενος, pro ἐργαζόμενοι. POSSIN.

(17) Inscriptur hæc ep. in cod. Alt. non Εὐσεβίω, sed Ἰσδώρω πρεσβ. etc. Vers. pen. pro κρίμα cod. Alt. habet, τὰ κοίματα. POSSIN.

ctus et inustus, Dei aras attingit, ac saneta profane tractat, ipse quidem pœnas luet, divinum autem sacrarium improbis ipsius actionibus minime contaminatur.

CXXI. — TIMOTHEO LECTORI.

In illud, « Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. »

« Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt, domus Israel, » ad Chananæam inquit Dominus ⁸¹, pollicitationem scilicet Abrahamæ factam explere volens ⁸², juxta quam et semen ipsius apprehenderat ⁸³, et matrem illinc elegerat, et in ea, et ex ea carnem induerat, atque homo vere, per omnia, excepto peccato, nobis similis factus fuerat, omnemque Judæis excusationem præcidens. Quoniam enim, ut dixi, patribus salutem promiserat, seque ipsorum semen tanquam cœli stellas multiplicaturum receperat ⁸⁴, idcirco ad eos, et ex ipsis venit : ac tantisper gentiles minime admittebat, priorem illis ingressum servans. Posteaquam autem obstinatam Judæorum improbitatem perspexit, ac contra gentiles ad bonum flexiles esse reperit : atque illos quidem mortem sibi et crucem comparasse, hos autem adorationem, ac deitatis confessionem obtulisse, a mortuis resurgens, discipulis, ut gentes omnes docerent, mandavit ⁸⁵, Judæorum videlicet malignitatem et ingratitudein repudians. Quamobrem illi ad gentes conversi ⁸⁶, divinæ prædicationis splendorem in universum terrarum orbem diffuderunt ⁸⁷.

38 CXXII. — DOROTHEO COMITI.

Explicatio exclamationis quæ fit a sacerdote.

Pacem sacerdos ex cathedræ fastigio ecclesiæ pronuntiat, Dominum scilicet imitans ⁸⁸, cathedram assumentem, cum pacem suam discipulis relinquere, ac daret. Illud autem, quod a plebe respondetur, « Et cum spiritu tuo, » hanc habet sententiam : Pacem quidem nobis præbuisi, Domine, hoc est mutuam inter nos concordiam. Pacem autem nobis da, hoc est, ejusmodi tecum conjunctionem, quæ nullo modo divelli possit ⁸⁹, ut cum Spiritu tuo pacati (quem nobis in creationis initio indidisti), a tua charitate disrahi nequeamus.

CXXIII. — EIDEM.

Explicatio ecclesiasticæ initiationis.

Pura illa sindon, quæ sub divinorum donorum ministerio expansa est, Josephi Arimathensis est ministerium. Ut enim ille Domini corpus sindone involutum sepulturæ mandavit ⁹⁰, per quod universum mortalium genus resurrectionem percepit : eodem

⁸¹ Matth. xv, 24. ⁸² Gen. xii, 1 seqq.; xviii, 22. ⁸³ Hebr. ii, 16. ⁸⁴ Genes. xv, 5; xxvi, 4. ⁸⁵ Matth. xxviii, 19. ⁸⁶ Act. xiii, 46. ⁸⁷ Rom. x, 18. ⁸⁸ Joan. xiv, 27. ⁸⁹ Rom. viii, 35 seqq. ⁹⁰ Matth. xxvii, 57 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(18) Cod. Alt. habet προσεται. Vers. seq. pro ἀπιστροφος idem cod. et Vat. 649 legunt, ἀπιστροφος. Vers. antepcu. et pen., παραιτούμενος, id

Α πταισμοι, θυσιαστηρίων ἄπτεται Θεοῦ, καὶ χειρίζει ἀνάγνωσ τὰ ἅγια, αὐτὸς μὲν ὑφέξει κρίμα, τὸ δὲ θεῖον βῆμα ταῖς ἐκείνου πράξεσιν οὐ κοινοῦται.

PKA'. — ΓΙΜΘΕΘΦ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Eis τὸ, « Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. »

« Οὐκ ἀπεστάλην, φησὶν ὁ Κύριος τῇ Χαναναίᾳ, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. » τὴν πρὸς τὸν Ἀβραάμ πληρῶσαι θέλων ὑπόσχεσιν, καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἐπιλαθόμενος, καὶ μητέρα ἐκεῖθεν ἐπιλεξάμενος, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς σαρκῶθεις, καὶ ἄνθρωπος κατὰ ἀλήθειαν ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα, πλην ἁμαρτίας, γενόμενος, καὶ Ἰουδαίων πᾶσαν σκῆψιν ἀναιρῶν. Ἐπειδὴ γάρ, ὡς ἔφη, τοῖς πατράσι τὴν σωτηρίαν ὑπέσχετο, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν πληθύναι ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐξ αὐτῶν παρεγένετο· καὶ τέως τοὺς ἐξ ἐθνῶν οὐ προσέτετο (18), προτέραν ἐκείνοις φυλάττων τὴν εἰσοδον. Ἐπειδὴ δὲ τῶν μὲν εἶδε τὸ ἀμετάθετον, τῶν δὲ εὔρε τὸ εὐεπίστροφον, καὶ τοὺς μὲν θάνατον αὐτῷ καὶ σταυρὸν γεωργήσαντας, τοὺς δὲ προσκύνησιν καὶ θεολογίαν καρποφορήσαντας, ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ἐντολὴν δίδωσι τοῖς μαθηταῖς μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη, τὸ ἀγκυμον καὶ ἀχάριστον τῶν Ἰουδαίων παραιτούμενος. Οὐ χάριν πρὸς τὰ ἔθνη στραφέντες, εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τοῦ θεοῦ κηρύγματος ἀγγέλην ἐξέλαμψαν.

C

PKB'. — ΔΩΡΘΕΘΦ ΚΟΜΗΤΙ.

Ἑρμηνεία τῆς ἱερατικῆς ἐκφωνήσεως.

Εἰρήνην ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καθέδρας τῆ ἐκκλησίας ἐπιφθέγγεται· τὸν Κύριον τῆς καθέδρας μιμούμενος ἀναλαμβανόμενος, εἰρήνην τὴν οἰκείαν ἀφιέντα καὶ διδόντα. Τὸ δὲ, « Καὶ τῷ πνεύματί σου, » παρὰ τοῦ λαοῦ ἀποκρινόμενον (19), τοῦτο δηλοῖ· Εἰρήνην μὲν ἡμῖν παρέσχε, Κύριε, τὴν ἐν ἀλλήλοις ὁμόνοιαν. Εἰρήνην δὲ δὸς ἡμῖν, τὴν πρὸς σὲ ἀδίαφροτον ἔνωσιν, ἵνα τῷ πνεύματί σου εἰρηνεύοντες, ὃ ἡμῖν ἐν ἀρχῇ τῆς δημιουργίας ἐνέθηκας, ἀχώριστοι τῆς σῆς ἀγάπης τυγχάνωμεν.

D

PKΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Διασφρησις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυσταγωγίας.

Ἡ καθαρὰ σινδὼν ἡ ὑφαπλουμένη τῇ τῶν θείων δώρων διακονίᾳ, ἡ τοῦ Ἀριμαθῆως ἐστὶν Ἰωσήφ λειτουργία. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα σινδόνι ἐνείλησας τῷ τάφῳ παρέπεμψε, δι' οὗ ἔπεν τὸ γένος ἡμῶν τὴν ἀνάστασιν ἐκαρπώσατο· οὕτως

codex Alt. ad discipulos referens, παραιτούμενους legit. POSSIN.

(19) Lege ex cod. Alt. ὑπαποκρινόμενος. POSSIN.

ἡμεῖς ἐπὶ σινδῶνος τὸν ἄρτον τῆς προθέσεως ἀγιάζοντες, σῶμα Χριστοῦ ἀδιστάκτως (20) εὐρίσκομεν, ἐκείνῃ ἡμῖν πηγάζον τὴν ἀφθαρσίαν, ἣν ὁ παρὰ Ἰωσήφ μὲν κηδεύεται, ἐκ νεκρῶν δὲ ἀναστὰς Ἰησοῦς ὁ Σωτὴρ ἐχαρίσατο.

PKA'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Katà Θεοπάσιον καὶ τῶν μῆτρ' ἐπὶ Χριστῷ φύσιν εἶναι λεγόντων.

Θεοῦ πάθος οὐ λέγεται· Χριστοῦ γὰρ τὸ πάθος γέγονε· σαρκοθέντος δηλονότι Θεοῦ, καὶ τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς τοῦ πάθος ὑπομείναντος. Θεότης γὰρ γυμνὴ οὐ μόνον πάσχειν οὐ δύναται, ἀλλ' οὔτε κρατεῖσθαι, οὐδὲ ὁρᾶσθαι, εἰ μὴ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἠνώθη φιλανθρώπως.

PKE'. — ΓΡΗΓΟΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ τοῦ συναρτήσαντος ἀγγέλου τῷ Μωσῷ, καὶ ζητήσαντος αὐτὸν ἀνελεῖν.

Τὸ μὲν μῆκος αἰσχύνομαι ὅσον τὸ γράμμα ἀφίκετο· τὸν δὲ τύπον οὐκ ἤνεγκα παρὰ σοῦ ἐρωτώμενος. Ὅμως ἐπειδὴ καὶ γονεῖς ἐπαγάλλονται τοῖς τῶν παίδων γυμνάσμασιν, εἰ καὶ ψιλὰ εἴη ἀθύρματα, συντόμως ἔρβι. Ὁ ἀγγελοῦ δὲ ὑπαντήσας Μωσῷ εἰς Αἴγυπτον καταβαίνοντι, καὶ βουληθεὶς ἀνελεῖν αὐτὸν, οὐ τὸν φόνον ἐκδικῶν, ὃν πάσαι ζηλώσας εἰργάσατο, τὴν μάχαιραν κατ' αὐτοῦ ἀντετέλειτο· ἀλλὰ τοῦ νόμου παράβασιν ἐγκαλῶν αὐτῷ, ὃν πληροῦν ἐπορεύετο. Νομοθέτης γὰρ παρὰ Θεοῦ προχειρισθεὶς, καὶ φυλάσσειν τὸν νόμον ἀκριβῶς ὀφείλων, αὐτὸς ἐκ προοικτιῶν τοῦτον παρέδωκεν, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἀκροβύστους εἰς Αἴγυπτον ἐπαγόμενος, κακείνην τὴν ἐντολὴν καταργῶν, ἥτις μόνη Ἑβραίων καὶ ἀλλοφύλων διέκρινεν. Ἐπεὶ δὲ Σεπτώρα ψήφον λαβοῦσα, τὸν υἱὸν περιέτεμεν, ἐν συναισθησει γινόμενῃ τοῦ πταίσματος, καὶ πρὸς πόδας τοῦ ἀγγέλου προσέπεσον, εὐθύς αὐτὸς ἀνεχώρησεν, ἐκεῖνο δειξάς αἴτιον τῆς τοῦ Θεοῦ δικαίας ἀνανακτήσεως, ὃ ἡ πίστις τῆς γυναικὸς ἐστοχάσατο. Καὶ γὰρ φιλεῖ ἐν ἀνάγκαις τὰ γύναια σπουδαιότεροις κεχρηθῆναι τῶν ἀνδρῶν μηχανήμασι, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν καταφυγῆς γνησιώτερον ἄπτεσθαι. Ἐκεῖνο τοίνυν ἐποίησεν ὃ νῦν λέγεσθαι συμβαίνει ἐν ὀξείαις ἀναγκῶν περιστάσεσι. Τοῖς κακοῖς ἐκυκλώθημεν, σπουδαίως τὰ παῖδια βαπτίζωμεν. Ἴσως δυσωπηθῆ ὁ ἀγγελοῦ τὸ μυστήριον. Ἀντὶ βαπτίσματος γὰρ τῇ περιτομῇ Ἰουδαῖοι ἐκέχρηγτο (21).

* Exod. iv, 24 sqq. * Gen. xvii, 10, 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(20) Etsi bene in editis ἀδιστάκτως legitur, quid tamen col. Alt. in eo innovet referam; habet autem ἀδιστάκτως. Possin.

(21) Idem est omnium Patrum iudicium, baptismum esse subrogatum in locum circumcisionis per adventum Christi sublatae. Merito itaque rejecta est hæresis eorum qui juxta cum baptismo etiam circumcisionem retinendam in Ecclesia contenderunt. Vid. cap. 3, *Majores*. De baptismo et ejus effectu, lib. iii *Decretal.* Tametsi Æthiopes etiam accepto Christianismo præputia in hanc usque diem ponant:

PATROL. GR. LXXVIII.

A modo nos propositionis panem in sindone sanctificantes, Christi corpus sine dubitatione reperimus; illam vobis immortales fontis in modum proferens, quam Salvator Jesus, a Josepho sumere elatus, posteaquam a morte ad vitam rediit, largitus est.

CXXIV. — EIDEM.

Contra eos qui dicunt Deum passum esse, autemque esse in Christo naturam.

Dei passio non dicitur, verum Christi passio: existit enim videlicet, incarnato Deo ac per assumptam carnem supplicium perpasso. Nuda enim divinitas non modo pati non potuisset, sed nec teneri, nec cerni, nisi hominum nature pro sua benignitate ac misericordia copulata fuisset.

CXXV. — GREGORIO EPISCOPO.

De angelo qui Mosi occurrit illumque occidere voluit.

Prolixitatis litterarum, quæ ad me pervenerunt, pudet. Fastum autem non tuli, abs te interrogatus. Cæterum quoniam parentes quoque filiorum exercitationibus lætantur, etiamsi meri lusum sint, breviter dicam. Angelus, qui Mosi in Ægyptum descendenti occurrit, eumque morte afficere voluit*, non ut cædem, quam olim zelo incensus admiserrat, vindicaret gladium adversum eum intenderit, sed ut legis, ad quam explendam proficiscebatur, transgressionem ipsi objiceret. Nam cum legislator a Deo institutus fuisset, ac legem accurate servare deberet, ipse primum hanc violabat, 39 filios videlicet cum præputio in Ægyptum secum ducens**, illudque mandatum abolens, quo solo Hebræi a Barbaris dirimebantur. Posteaquam autem Septora culpam agnosceret, lapillo arrepto, filium circumcidit, atque ad angelum pedes sese provolvit, confectum ille abcessit. Qua quidem in re illud justæ Dei indignationis causam fulsisse indicavit, quod uxoris fides conjecerat. Siquidem mulieres, cum necessitas urget, diligentioribus, quam viri, artibus uti sinceriusque ad Deum perfugerè consueverunt. Quamobrem illud fecit, quod in gravissimis necessitatibus ac periculosissimis casibus dici solet: Malis circumdati sumus, filios quamprimum baptizemus. Angelus fortasse mysterio flectitur. Quippe Judæi baptismi loco circumcisione utebantur.

D

quod ex antiqua ejus gentis consuetudine, de qua Herodot. et alii, ipsos facere, sine Judaismi substitutione, testatur Jos. Scaliger libro septimo *De emendat. temporum*, pag. 640. RITT.

— Vers. 8, ἀντετέλειτο, cod. Alt. habet ἀντετέλειτο. Vers. 12, illa verba, τοῦτον παρέδωκεν, cod. Vat. 649 et Alt. in hæc commutant, τὸν νόμον ἠθέτησε. Vers. 17 lacuna indicatur asterisco post vocem πρὸς, eam explent Vat. 649 et Alt. addendo τοῦς. Vers. pen. pro ἴσως codex Vat. 649 solus ἕως substituit. Possin.

CXXVI. — HERMINO COMITI.

In illud : Prudentes, sicut serpentes, et similes, sicut columbæ.

Dominus nos prudentes ut serpentes esse jubet ⁶³, vir ingeniosissime : sic nempe ut caput nostrum, hoc est fidem in Christum, in omni tentatione conservemus. Etenim quibuscunque adversis casibus ac plagis serpens prematur, incolume atque illæsum caput servat. Ac rursus arte ac versutia vetustatem exiit, in arcta quadam et angusta rima sese comprimens, ac senium deponens. Vult igitur nos quoque per arctam viam et afflictionem, veterem hominem exuere, ac pro eo novum induere, qui ad ejus imaginem renovatur ⁶⁴.

CXXVII. — SIMPLICIO.

Multorum librorum possessionem timentibus esse utilem ; iis vero qui sola eorum possessione se dilectere putant, extremum supplicium arcessere.

Plurimos libros, ut audio, emisti, atque opinione locuples es, eorum lectionem ignorans : atque idem faciens quod ii qui frumentum comprimunt ⁶⁵, ac tineas alunt. Nam libri quoque tinearum patres et nutritii sunt, cum vincuntur. Quare aut opibus tuis utere, aut ingentem eruditionem ne læde, nimirum hic quoque comicos sales colligens (dum librorum corruptor, aut librorum sepulcrum, aut tinearum altor appellaris), atque coram Deo accusationem congerens, ut qui ingens utilitatis talentum occultaris, quod aliis quidem conceditum atque elaboratum est, a te autem improbe defossum.

CXXVIII. — ZOSIMO.

De vana gloria.

Verisimile quidem est te, cum inscitia labores, parem quoque imperitiæ impudentiam habere. Quoniam autem superbia etiam insuper, ut audio, intumescis, ⁶⁶ ex sermonibus tuis fac te noscas. In propinquo habes quod te convincat. Vide quantum tui risum barbare loquendo excites. Vide quoniam pacto ii qui te audiunt, ad solæcismos tuos subriæant. Atque aut ridicule loqui desine, aut humiliter et abjecte, quemadmodum sermonibus tuis dignum est, senti.

CXXIX. — PACHOMIO MONACHO.

Lei regnum monastica vita est, ut quæ nulli virtuosæ affectioni succumbat, verum alta sapiat, ac virtutes cælo superiores præset. Hanc tu completens, da operam ne quod te delictum in servitutem

⁶³ Math. x, 16. ⁶⁴ Ephes. iv, 24 ; Coloss. iii, 10. ⁶⁵ Prov. xi, 26.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(22) Ἡ μὴ βλάπτει τὴν παιδεύσιν πολλήν, κἀνταῦθα κωμωδίας συνάγων. Billius, aut ingentem eruditionem, etc. Mala interpretatio male distinctæ lectionis. Melius multo cod. E distinguit : ἡ μὴ βλ. τὴν παιδεύσιν· πολλὴν κἀνταῦθα κ. σ. Quæ hunc habent sensum, aut eruditionem ne læde, nimirum hic etiam copiosos sales comicos colligens. RITT.

— Pro τρέφουσι vers. 3 codd. Vat. 649 et Alt.

A PKΓ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Eis τὸ γεγραμμένον, « Φρόνιμοι, ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι, ὡς αἱ περιστέραί. »

Φρονίμους ἡμᾶς εἶναι κατὰ τὸν ὄφιν κελεύει ὁ Κύριος, ἐν παντὶ πειρασμῶ συντηροῦντας τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, ἧτις ἐστὶν ἡ πίστις ἡμῶν, εὐμαθέστατε. Ὅσαι γὰρ ἂν περιστάσεις καὶ πληγαὶς ὁ ὄφεις συνέχεται, τὴν ἑαυτοῦ φυλάττει κεφαλὴν ἀβλαβῆ. Καὶ πάλιν σοφισμῶ τὴν παλαιῶσιν ἀποδύεται ἐν στενωπῇ τινι παρεισθῆσαι θλιδόμενος, καὶ τὸ γῆρας ἀποτιθέμενος. Βούλεται τοίνυν καὶ ἡμᾶς διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ καὶ κακώσεως τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπεκδέσθαι, καὶ τὸν νέον ἀνταμφάνυσθαι, τὸν κατὰ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα ἀνακαινούμενον.

B PKZ'. — ΣΙΜΠΛΙΚΙΩ.

Ὅτι τῶν πολλῶν βιβλίων ἡ κτήσις τοῖς μὲν κεραιμένοις ὠφέλιμος· τοῖς δὲ μόνῃ τῇ τούτων κτήσει πλουτεῖν οἰομένοις ἐσχάτης τιμωρίας γίνεται πρόξενος.

Βιβλίου ἐκτίσω πλείστα, ὡς ἔμαθον, καὶ οἴσει πλουτεῖς, ἀγνοῶν τὴν ἀνάγνωσιν, ταυτὸν ποιῶν τοῖς τὸν αἶτον κατέχουσι, καὶ τοὺς σῆτας τρέφουσι. Καὶ αὐτὰ μὲν γὰρ σῆτῶν μητέρες καὶ τροφοί, ὅταν δέδονται, γίνονται. Ἡ κέρησιν τοίνυν τῷ κτήματι, ἡ μὴ βλάπτει τὴν παιδεύσιν, πολλὴν κἀνταῦθα κωμωδίας συνάγων (22), βιβλιοφόρος ἢ βιβλιοτάρος, καὶ σητοτρόφος καλούμενος· καὶ ἐπὶ Θεοῦ κατηγορίαν ἀθροίζων, ὡς μέγα τάλαντον ὠφελείας ἀποκρυψάμενος, ὃ ἄλλοις μὲν ἐπιστεῦθη, καὶ σοφῶς ἐπειργάσθη, παρὰ σοῦ δὲ ἰταμῶς κατωρύχθη.

C PKH'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Περὶ κενοδοξίας.

Εἰκὸς μὲν σε ἀμαθαινοῦσα, ἀνάλογον ἔχειν τῆς ἀπαιδεύσεως ἀναίδειαν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ταύταις (23), ὡς ἔμαθον, καὶ φρόνημά σε φασὶ ὑπερήφανον, γνῶθι σαυτὸν. Ἐκ τῶν λόγων σου ἔχεις ἔγγυς σου τὸν ἔλεγχον. Ὅρα πῶσον κινεῖς βαρβαρίζων τὸν γέλωτα. Βλέπει μειδιώντας τοῖς σολοικισμοῖς τοῖς ἀκούοντας. Καὶ ἡ παῦσαι λαλῶν καταγέλαστα, ἡ φρόνει πτωχὰ πρὸς τοὺς λόγους σου.

D PKΘ'. — ΠΑΧΟΜΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, ἡ μοναχικὴ ἐστὶ πολιτεία, οὐδενὶ μὲν ὑποκύπτουσα πάθει, μετέωρα δὲ φρονούσα καὶ ὑπερουράνια κατορθούσα. Ταύτης ἐχόμενος, πρόσεχε μὴ τι σε δοῦλον ἀνδραποδίσῃ παρὰ

ἐκτρέφουσι πονῶσι. Vers. 7 pro βιβλιοφόρος, manifeste melius cod. Vatic. exhibet βιβλιοφθόρος, a quo parum abest cod. Alt. βιβλοφθόρος scribens. Vers. penult. pro ἐπειργάσθη cod. Alt. habet, ἐνεπεργάσθη. Possin.

(23) Hic codd. Vat. 649 et Alt. ταυτὴν legunt, et vers. antepenult. pro υειδιώντας, πιδιώντας. Possin.

πιωμα, καὶ τῶν ἀνακτόρων τῶν βασιλικῶν ὑπο-
σῆρη (24). Δυσχερὴς γὰρ τοῖς ἐκπίπτουσιν, ἢ πρὸς
ἐκείνην ἀνάκλησις. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ θύραν ἀνοίξας ἐν-
εργῆ, καὶ θύραν καλῶν ἐαυτὸν, δι' ἧς ἐστι τῆς σω-
τηρίας ἡ εἰσοδος, δῆψ σοι καὶ νοῦν ἀμεταώριστον,
καὶ λόγον ἀκατάγνωστον, ἡρτυμένον τῇ χάριτι. Δι'
ὧν καὶ ὁ παρῶν σοι βλὸς εὐμαρῆς εὐρεθήσεται, καὶ
ὁ μέλλων αἰὼν εὐμενῆς καὶ σωτήριος.

ΡΑ'. — ΙΩΑΝΝΗ ΜΟΝΑΧΩ.

Περὶ νηστείας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ γαστρίμαρ-
τίας.

Οὐκ οἶδε κόρος ἀγρυπνείν. Οὐκ οἶδε εὐφρος ἡρε-
μεῖν. Ἐγρηγόρευσις δεῖται καὶ πραότητος ἀσκήσις.
Εἰ οὖν ταύτης ἀντιποιῆ, ἐκεῖνα κατάργησον· εἰ δὲ
γαστρός οὐ κρατεῖς, τί καὶ τὸν τόπον καταργεῖς, καὶ Β
τοὺς ἀθλοῦντας ἐκνευροῖς;

ΡΑΑ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Περὶ τῆς τοῦ Ζαχαρίου κωφεύσεως.

Ἡ Ζαχαρίου κωφεύσις οὐκ (25) ἐκπλήξει γέγον-
εν, ὡς ἐνόμισας, νουνεχέστατα. Ἐν συνθηαίᾳ γὰρ
θεοφανείας καὶ ἀγγελικῆς ὀπτασίας ἦν ὁ ἱερεὺς,
καθαρῶς τοῖς μυστηρίοις διακονούμενος, ἀλλὰ τῷ
εἴπω τῆς ἐκείνου σιγῆς, ἡ τοῦ νόμου ἐδηλοῦτο σιω-
πῆ. Τὸ δὲ ἀπὸ σιγῆς καὶ στειρώσεως, καὶ γῆρας τε-
χθῆναι τὴν φωνήν, τοῦτο οἶμαι δηλοῦν, τὸ ἐκ τοῦ
παλαυθέντος, καὶ καταγρηάσαντος στειρωθέντος τῆ
ἐνηχοῦ τῶν δεξαμένων νόμου τοῦ γραπτῶ, τὰς
περὶ Χριστοῦ προρρήσεις προελθεῖν, καὶ τὴν αὐτοῦ
μητέρα ἐκ τούτου συνελθεῖν.

ΡΑΒ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Τι εἰσιν αἱ ἀκρίδες, καὶ τὸ μέλι τὸ ἀγριον, οἷς ὁ
Βαπτιστῆς Ἰωάννης ἐτρέφετο.

Αἱ ἀκρίδες, αἷς Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶα εἰσιν
ὡς τινες ὄντα ἀμαθῶς, κανθάροις ἀπειοκῶτα (26).
Μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἀκρέμονές βοτανῶν ἢ φυτῶν. Οὕτε
δὲ πᾶσα τίς ἐστι πάλιν τὸ μέλι [τὸ] ἀγριον. Ἀλλὰ
μέλι δρεῖον ὑπὸ μελισσῶν ἀγρίων γινόμενον, πικρό-
τατον ὄν, καὶ πᾶση γεύσει πολέμιον. Δι' ὧν τὴν
ὑπερβάλλουσαν κάκωσιν ἐπεδείκνυτο Ἰωάννης, οὐκ
ἐνδεία μόνη (27), ἀλλὰ καὶ τραχύτητι πᾶσαν δρεξίν
πικραίνων τοῦ σώματος.
C
bat, ut qui non inedia duntaxat, verum etiam
amaram redderet.

ΡΑΓ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙῷ ΔΟΥΚΙ.

Πρὸς ἀρχοντας.

Ἐχεις μὲν ψυχὴν ἀρχικὴν μισῶν τὴν πονηρίαν ἐκ
παιδός. Ἐλαβες δὲ καὶ νῦν ἐκ βασιλείως ἡγεμονίαν
παρέχουσαν δύναμιν, ἣν ἐξῆται (28) ἡ πρόθεσις.

⁶⁶ Luc. i, 20. ⁶⁷ Matth. iii, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(24) Codd. Vatic. 649 et Alt. malant, ὕποσῆρη-
ται, uti et vers. seq. ἐκπεσοῦσιν legunt pro ἐκπίπτου-
σιν. POSSIN.

(25) Vers. 1 pro οὐκ could. Vat. et Alt. habent οὐ
τῆ. Vers. 7 post φωνῆν cod. Vat. 649 addit καὶ, et
πνοχ δηλοῦν mutat in δηλοῖ. Vers. 8 post γρηάσαν-
τος cod. Alt. inserit, καί. POSSIN.

A adducat, ac regiis templis et palatiis exturbet.
Difficile enim factum est, ut qui prolabantur, ad eam
rursum revocentur. Deus autem, qui efficax ostium
aperuit, ac seipsum ostium vocat, per quod ad sal-
utem aditus patet, det tibi, et mentem minime pa-
lantem ac distractam, et sermonem reprehensionis
expertem, gratia conditum: quibus videlicet rebus
et planam ac facilem hanc vitam reperias, et futu-
rum ævum placidum ac salutare.

XXX. — JOANNI MONACHO.

De jejuniis, vigilia et gula.

Nescit saturitas vigilare: nescit fastus quiescere,
vigilantiam et mansuetudinem monastica vita re-
quirat. Si igitur hanc profiteris, fac illa deleas; sin
autem ventrem imperio minime tones, quid et lo-
cum occupas, et decertantium animos frangis?

CXXXI. — TIMOTHEO LECTORI.

De Zacharia muto facta.

Quod Zacharias obmutuerit ⁶⁶, vir acutissime,
non stupore factum est, ut existimas, siquidem sa-
cerdos ille, ut qui puro animo divinis mysteriis
operam daret, divinos prospectus atque angelicas
visiones familiares habebat: verum silentii ipsius
tyro legis silentium indicabatur. Quid autem, quod
a silentio et sterilitate ac senectute vox procreata
sit? Hinc videlicet illud significari arbitror, ex
scripta lege, ob eorum, qui eam acceperant, inobe-
dientiam et contumaciam, senio ac vetustate con-
fecta, vaticinia de Christo proditiisse, hincque
etiam ipsius matrem una venisse.

CXXXII. — EIDEM.

Quidnam sint locustæ et mel agreste, quibus Joannes
Baptista alebatur.

Locustæ (28), quibus Joannes alebatur ⁶⁶, non
sunt, ut quidam imperite putant, scarabæis similia
(absit), verum herbarum aut plantarum summitates.
Eodemque modo rursum non herba quædam est
mel silvestre, verum vel montanum, quod ab agre-
stibus apibus conficitur, summeque amarum est,
et gustatui omni infestum atque inimicum. Quibus
ex rebus ⁶⁷ singularem quamdam ac pene incredi-
bilem corporis afflictionem Joannes præ se fere-
victus asperitate omnem corporis appetitionem

CXXXIII. — STRATEGIO DUCL.

Ad imperatores.

Habes quidem animum principatu atque impe-
rio dignum, ut qui jam inde a primis annis impro-
bitatem odio habueris. Accepisti autem nunc quo-

(26) Codd. Vat. 649 et Alt. habent, ἐοικῶτα.
Iidem vers. antepen. et pen. pro ἐνδεία μόνη, legunt,
ἐν διαμονῇ. POSSIN.

(27) Pro ἐξῆται. codd. Vat. 649 et Alt. legunt
ἐξῆται. POSSIN.

(28) Locustæ. Malim in Latina versione retinere at
ἀκρίδες. In promptu causa est.

que ab imperatore præfecturam, eam vim ac potentiam, quam institutum animi tui requirebat, tibi præbentem. Quoniam autem utrumque hoc donum Dei beneficio tibi contigit, utroque, pro virili tua, ad ipsius cultum utere, ut majorem quoque, tibi potentiam concedat, si hanc abs te pure atque integre administrari venerit. Siquidem pastoritium etiam iuvenis cum animi magnitudine coniunctum in potentissimum regnum commutare novit⁶⁷.

CXXXIV. — ZOSIMO.

De doloris vucuitate.

Si nec regnum te incitat et cohortatur, nec gehenna rursus terret, non animadvertimus nos, cum feram et indomitam belluam incantamus, cum improbo dæmone humana forma contexto luctari.

CXXXV. — EIDEM.

Simile.

Cum libido, et corporis robur, et animi vires dejiciat et adimat, eumque, qui hoc vitio captus est, omnibus illudendum et irridendum propinet, quemadmodum excæcatus Samson, docet⁶⁸, ecquid tu voluntariam captivitatē accersis, nec naturale robur illæsum atque integrum servas, verum vitiosis affectionibus conficiendum te ultro præbens, et Deum, qui in vita tua, ubi caput reclinet, non habet, mœrore afficis, et nos, qui pro tua salute vota facimus oppugnans; et injurias tibi ipsi inferas, dum salutaria medicamenta repudias?

CXXXVI. — HERMINO COMITI.

De ordine episcopi, et cujusnam figuram gerit.

Quantum tu inexplēbī discendi cupiditate flagras, tantum ego ad ea, quæ quæris, explicanda promptus ac proclivis sum: dummodo Deus, precibus tuis commotus, inventionem mihi cœlitus concedat. Linteum illud cum quo diaconi, in sanctis mysteriis munus suum obeunt, humilitatem Domini, qui discipulorum pedes lavit, et extersit⁶⁹, nobis in memoriam redigit. Id autem amiculum, quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana, non ex lino contextum est, ovis illius, quam Dominus aberrantem quæsit inventamque humeris suis sustulit⁷⁰, pellem designat. Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni pastoris imitorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit. Ac diligenter animum attende. Nam cum ipse verus pastor per adorandorum Evangeliorum apertionem accedit, tum demum episcopus assurgit, atque imitationis habitum deponit: hinc ninivum Dominum adesse significans.

⁶⁷ I Reg. xvi, 11. ⁶⁸ Judic. xvi, 17. ⁶⁹ Joan. xiii, 15. ⁷⁰ Luc. xv, 14.

VARIE LECTIONES. ET NOTÆ.

(29) Codd. Vat. 649 et Alt., προσπατόντες. POSSIN.
(30) Hæc epistola in codd. Vat. 649 et Alt. inscribitur, Μάρωνι. lidem vers. 1 post τὴν addunt ἀνδρίαν, et tollunt, quod sequitur, αὐτοῦ, retenta ultima syllaba, totumque locum sic emendate exhibent:

Ἐπειδὴ ταῖσιν Θεοῦ ἐστὶν ἀμφοτέρω τὰ χαρίσματα, χρῆσαι τούτοις εἰς θεραπείαν αὐτοῦ ὅση δύναμις· ἵνα καὶ μέγιστα δόση ἐξουσίαν, εἰ ταύτην ὅη καθαρώς διακουμένῃ. Οὐδὲ γὰρ καὶ ποιμαντικὴν μεγαλόφυλον, βασιλείαν ποιεῖν πολυδύναμον.

Integre administrari venerit. Siquidem pastoritium etiam iuvenis cum animi magnitudine coniunctum in potentissimum regnum commutare novit⁶⁷.

ΡΑΔ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Περὶ ἀναληθισίας.

Εἰ βασιλεῖα σε οὐ προτρέπεται, οὐδὲ γέεννα πάλιν δεδίττεται, λαυθάνομεν ἀτιθάσσω θηρίῳ ἐπάδοντες, ἐν ἀνθρώπειᾳ μορφῇ, πονηρῷ δαίμονι. [πρὸς] παλαίοντες (29).

B

ΡΑΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ (30).

Ὁμοιον.

Εἰ καὶ τὴν ἰσχύον τοῦ σώματος, καὶ τὴν αὐτοῦ πνεύματος καθαιρεῖ καὶ ἀφαιρεῖται ἡ λαγνεία, καὶ εὐχαρῆ ποιεῖ πρὸς ἐμπαιγμὸν καὶ γέλωτα τὸν ἀλόγῳ, καθὼς διδάσκει Σαμψὼν ἐκτυφλούμενος, τί ἐπισπᾶσαι αἰχμαλωσίαν αὐθαίρετον, καὶ οὐ φυλάττετε τὴν φυσικὴν ῥώμην ἀλώθητον, ἀλλ' ἔργον παθῶν ἐκαυσίως γινόμενος, καὶ τὸν Θεὸν λυπεῖς οὐκ ἔχοντα κλῖναι τὴν κεφαλὴν ἐν τῷ βίῳ σου, καὶ ἡμῖν πλεμεις εὐχόμενοι σωθῆναι σε, καὶ σαυτὸν ἀδικεῖς, τὰ ῥώσεως παρατούμενος φάρμακα;

ΡΑΓ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

C *Περὶ τάξεως ἐπισκόπου, καὶ τίνος τύπον φέρει.*

Ὅσον αὐτὸς ἀπληστος εἰ πρὸς τὴν μάθησιν, τοσοῦτον ἐγὼ πρόθυμος πρὸς τὴν δήλωσιν, μόνον εἰ Θεὸς δῶ ταῖς εὐχαῖς σου τὴν εὑρεσιν ἀνωθεν (31)· ἡ δὲ ἀληθινή, μεθ' ἧς λειτουργοῦσιν ἐν τοῖς ἀγίοις οἱ διάκονοι, τὴν τοῦ Κυρίου ἀναμνησθεῖ ταπεινώσιν, νίψαντος τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάξαντος. Τὸ δὲ τοῦ ἐπισκόπου ὠμοφόριον ἐξ ἐρέας ἐν, ἀλλ' οὐ λίνου, τὴν τοῦ προβάτου δορὰν σημαίνει, ὅπερ πλανηθὲν ζητήσας ὁ Κύριος, ἐπὶ τῶν οἰκείων ὤμων ἀνέλαθεν. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος εἰς τύπον ὧν τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἔργον ἐκεῖνου πληροῖ, καὶ δείκνυσιν πᾶσι διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μεγάλου ποιμένος, ὁ τὰς ἀσθενείας φέρειν τοῦ ποιμνίου προβοδλημένος· καὶ πρόσχαρς ἀκριδῶς. Ἦνίκα γὰρ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγένηται διὰ τῆς τῶν Εὐαγγελίων τῶν προσκυνητῶν ἀναπτύξεως, καὶ ὑπανίσταται καὶ ἀποτίθεται τὸ σχῆμα τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν δηλῶν παρῆναι τὸν Κύριον, τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα, καὶ Θεὸν καὶ δεσπότην.

ipsum, pastoralis artis ducem, ac Deum et herum

bent: τὴν ἀνδρίαν τοῦ πνεύματος. Vers. pen. inter τὰ εἰ ῥώσεως inserunt τῆς. POSSIN.

(31) Ἄνωθεν non comparet in codd. Vat. 649 et Alt. Vers. 7 pro ἐρέας cod. Alt. habet ἐρίου. POSSIN.

PAZ'. — ΝΕΙΑQ.

A

CXXXVII. — ΝΙΛΟ.

Εἰς τὸ εἰρημέτρον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, « Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι. »

In illud dictum a Domino : « Sedere a dextris aut a sinistris, non est meum dare. »

Τὴν αἰτησιν τῆς μητέρος τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου οὐχ ὡς ἀδύνατον αὐτῷ παραιε εἶται ὁ Κύριος· ὁ γὰρ βούλεται δύναται· ἀλλ' ὡς ἀτοπον ἀπεπέμψατο. « Εἰπέ γάρ, φησὶν, ἵνα οἱ δύο υἱοὶ μου καθίσωσιν, εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. » Ὁ δὲ δίκαιος μισαποδότης, εὐλόγησεν τινὲ χριστοὶ σωφρονίζει τὸ ἀτοπον (32). Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι ἀπλῶς τοῖς αἰτουσιν, ἀλλὰ παράσχειν μισθὸν τοῖς καμουσιν· οὐκ ἔστι γὰρ δίκαιος χριστοῦ τοὺς ἰδρωτάς παρθεῖν, καὶ βραβύμιοι παρασχεῖν. Εἰ τοίνυν τῆς καθέδρας ἔρωσι, τοὺς ἀγῶνας οὐκ ἀγνοοῦσιν, ὧν ἐκεῖνη βραβεῖον τοῖς νομίμως ἀθλοῦσιν ἡτοίμασται. **B** et ignavis largiri. Quamobrem si hujusce sessionis eos cupiditas tenet, certamina illa minime ignorant, in quorum prænium ea, iis qui legitime certant ⁷², preparata est.

Matris filiorum Zebedæi petitionem Dominus, non ut ejusmodi quæ vires suas excedat, aspernatur (nam quod vult potest), verum ut absurdam rejicit. « Dic enim, inquit, ut duo filii mei sedeant, unus a dextris tuis et alter a sinistris in regno tuo ⁷¹. » At justus ille mercedum repensor æquo ac rationi consentaneo quodam judicio absurditatem hujusmodi coerces. Non est, inquit, meum simpliciter postulantibus dare : verum iis qui labores subierunt, mercedem præbere. Neque enim justis iudicis est sudores contemptui habere, ac segnibus **B** et ignavis largiri. Quamobrem si hujusce sessionis eos cupiditas tenet, certamina illa minime ignorant, in quorum prænium ea, iis qui legitime certant ⁷², preparata est.

PAF'. — ΚΥΘΗΡΙQ ΣΑΒΕΛΛΙΑΝQ.

CXXXVIII. — CYTHERIO SABELLIANO.

Εἰς τὸ, « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἰς ἕσμεν. »

In illud : « Ego et Pater unum sumus. »

Οὐκ ἔστιν, ὡς ἔγραψας, ἰδεῖν τὸ ἐν (33) Γραφῇ χρυσοῦμενον φῶς, δι' ὃν ἐδήλωσας, ἀλλὰ μᾶλλον τυφλώττεις πρὸς τὴν ἀγλῆν τὴν ἐξ αὐτῆς ἀστράπτουσαν. Τὸ γὰρ εἰπεῖν μὴ εἶναι φαινομένην ἐν αὐτῇ Πατρός καὶ Υἱοῦ τὴν ὁπόστασιν, μεγάλης εἶναι ἀνοίας, μᾶλλον δὲ ἐμβροτησίας. Εἰ γὰρ πρόσχησι ἀκριδῶς τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν γεγραμμένων, εδρήσεις τὸ ἀπλανές τοῦ μυστηρίου. « Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἔσμεν, » εἰρηται· οὐκ, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν εἰμι. **C** Τὸ τοίνυν εἶς τῆς μᾶς οὐσίας δηλωτικῶν· τὸ εἶσμεν, τῶν δύο ὑποστάσεων σημαντικῶν.

Lux illa, inquit, quæ in Scriptura delitescit, per ea, quæ exposuisti, cerni non potest. Imo vero ipse ad splendorem ex ea rutilantem caligas. Nam quod ais unam Patris et Filii personam in ea esse videri, magnæ stoliditatis, Imo stuporis ac delirii est. Si enim ad eorum, quæ scripta sunt, cautionem et securitatem diligenter animum adjicias, mysterii certitudinem ab omni errore liberam reperies. « Ego enim et Pater meus unum sumus ⁷³. » dictum est : non, Ego et Pater unum sum. Itaque vox hæc, *unum* unam essentiam indicat ; illa autem, *sumus*, duas personas esse significat.

PAΘ'. — ΘΕΩΝΙ.

CXXXIX. — THEONI.

Εἰς τὸ, « Οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσαστο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶ. »

In illud « Non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo. »

« Οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσαστο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῶ, » Φιλιππησίους γράφει ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἀνθρώποις καὶ θεοῖς εἰσιδαίμοσι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν δογμάτων [Ἑλλήνων (34)] προμάχοσι καὶ φύλαξι, καὶ ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνα σχολῆς ἀπαραδέκτως πρὸς τὸ κήρυγμα ἔχουσι τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπισθὴ γὰρ ἔμαθον Ἑλληνίζοντες τὸν θεὸν αὐτῶν καὶ ὑπατον γεγονότα ἐκτεμόντα τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, δέει ὑπάρξεως ἐτέρων υἱῶν, καὶ τῆς βασιλείας κοινωνῶν, καὶ ἀρπαγὰς θεότητος καὶ ἔρεις καὶ πολέμους περὶ ταύτης πολλούς, ἠπίστουσαν εἰ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δεῦρο ἐπιφοιτήσας σεσάρκωται καταλιπὼν τὰ οὐράνια, καὶ μὴ δεδιώς τινα τοῦ κράτους μετᾶθεσιν. Ταύτην τοίνυν ἀτοίαν τὴν ἀγνοίαν, καὶ μᾶλλον ἀνοίαν, ὁ θεὸς ἀν-

« Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, » inquit Apostolus ad Philippenses scribens ⁷⁴, hoc est ad homines superstitiones, et ethnicorum dogmatum propagnatores et custodes, ac propter ortum in illis collocatam sic affectos, ut Evangelii prædicationem minime admittere velent. Quoniam enim cum gentiles essent, supremum deum suum patri suo eas partes, quæ ad gignendum destinatæ **D** sunt, præcidisse didicerant, illud videlicet metuendum, ne alii filii exsisterent, regni que socii et consortes, ac divinitatis abreptiones, et dissidia de ea ac bella orientur, addubitabant an Dei Filius, relictis cœli sedibus, nec ullam regni atque imperii commutationem veritus, ad nos veniens carnem

⁷¹ Matth. xx, 21.

⁷² Sep. x, 47 ; I Cor. ix, 24.

⁷³ Joan. x, 30.

⁷⁴ Philip. ii, 6.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(32) Pro his, τινὲ χριστοὶ σωφρονίζει τὸ ἀτοπον, codd. Vat. 649 et Alt. legunt, ἀποκρίσει σωφρονίζει τὸ ἀτοπον. Possin.

(33) Loco asterisci ponunt τῇ codd. Vat. 649 et Alt., et vers. 3 τυφλώττειν pro τυφλώττεις. Vers. 5 et 6 pro his, εἶνα: ἀνοίας μᾶλλον δὲ ἐμβρ., etc., sic habent, ἔστιν ἀνομίας, ἢ μᾶλλον ἐμ., etc. Vers.

ult. loco asterisci ponunt iidem ἔστι. Possin.

(34) Quod inter uncas legitur, Ἑλλήνων, a codd. Vat. 649 et Alt. abest. Vers. 13 loco asterisci codd. Vat. 649 et Alt. ponunt ἤ. Vers. 19 post ἤν addunt οὐχ, et vers. 25 pro ἀνασώζεται legitur ἀναδύσεται. Possin.

43 suscepisset. Huic igitur eorum ignorantie, vel potius amentie, divinus vir atque arcanarum rerum doctor medicinam afferens, his verbis uitur : « Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinavit semetipsum, formam servi accipiens ⁷⁵. » Quod perinde est ac si diceret : Deitatem ac regnum haudquaquam per vim eripuit, verum ante sæcula in-natum habuit. Neque item ut id sibi eriperetur, subtimuit, verum cum et cœlestium, et terrestrium, et inferorum Dominus esset ⁷⁶, nec supra reliquit, et ad nos accessit : imo etiam ad inferos usque profectus est, ut per omnia grassatus, undique omnia in salutem assereret : in terra vans : infra terram autem, eos, qui illic tenebantur ⁷⁷,

CXL. — ZOZIMO.

Ad Zosimum senem, et in malis perseverantem.

Humilis et abjecte Zosime, hora extrema est : quid ut in vitæ primordiis ignavia torpes? Messis tibi advenit, alba est regio ad excisionem ⁷⁸ : quid, tanquam adhuc in semine sis, incuria laboras? Capiti tui *φι* finem tuum te doceant. Quid est quod diuturnum tempus te finem tuum perspicere minime docuit? Iudex cum terrore accedit; quid tu opera tua ad collectionem non præparas? Crapulæ indulgere desine : aliquando saltem respisce. Ne divinam lenitatem ludibrio habeas, cum temulentis edens ac bibens. Deus venire non moratur, ut existimas : verum tum accedit, cum tu ignorabis ⁷⁹. Ac deinceps jam te ex hac temulentia emergere oportet, saltem metu coercitum et castigatum.

CXLI. — ADAMANTIO.

Ad Judæos, de divina conceptione.

Dic ad Judæum, qui de divina incarnatione tecum altercatus est, negatque fieri posse ut natura humana citra complexum venereum ac semen pariat : haud novum ac mirum videri debet, si cum omnibus legis mysteriis ac dogmatibus hoc quoque ignoras. Nam qui ipsamet legis præludia, quæ perspicua et aperta sunt, minime cognoscere potuisti, quoniam pacto in abditum ipsius penetrabile prospicere queas? Scriptum est enim : « Inmisit Deus soporem in Adam : cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea. Et edificavit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam ⁸⁰, » cum prius ipsum Adam e terra creasset. En igitur vir e terra, et mulier ex viro : et uterque sine concubitu. Quoniam igitur **44** mulier

A θρωπος και τῶν ἀποβόητων διδάσκαλος διορθούμενος φησι : « Τοῦτο φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὃ και ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐκ ἀρπαγμὴν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφήν δούλου λαβὼν, » τούτέστιν, ἦν ἤρπασε Θεότητα, και βασιλείαν, ἀλλ' ἐμψυτον ἔσχε πρὸ τῶν αἰώνων, οὐδὲ ἀφαιρέθηναί ὑπέλαθεν, ἀλλὰ Δεσπότης ὑπάρχων, και τῶν ἐπουρανίων, και τῶν ἐπιγείων και τῶν καταχθονίων, οὐδὲ τὰ ἄνω κατέλιπε, και πρὸς ἡμᾶς παρεγένετο· ἔτι και τῷ ἔθει ἐπιφοιτήσας, ἵνα διὰ πάντων γενόμενος, πάντοθεν τὰ πάντα ἀνασῶζῃται· ἐπὶ γῆς μὲν, τοὺς ζῶντας και ζησομένους ἀνανεούμενος· ὑπὸ γῆν δὲ τοὺς κρατούμενους τῆς τοῦ θανάτου τυραννίδος ἀφαιρούμενος.

nimirum eos, qui vivunt, ac victuri sunt, renovo-
a mortis tyrannide abstrahens.

PM'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Πρὸς Ζώσιμον τητηρακότα, και τοῖς κακοῖς ἐπιμένοντα.

Ταπεινὲ Ζώσιμε, ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ. Τί ὡς ἀρχὰς ἔχων τοῦ ζῆν ῥαθυμείς; Ὁ θερισμὸς σοι παρέστηκε· λευκὴ ἐστὶν ἡ χώρα πρὸς τομήν. Τί ὡς πρὸ τοῦ σπείραι (35), ἀμειλεις; Αἱ τρίχεις σε τὸ τέλος διδασκέτωσαν· τί ὁ μακρὸς σε χρόνος τὸ πέρας συναρῆν οὐκ ἐπαίδευσεν; Ὁ κριτικὸς ἐμφοδος παραγίνεται· εἰ οὐκ ἐτοιμάξεις τὰ ἔργα σου πρὸς τὴν σύστασιν; Παῦσαι κραπαλῶν· νῆψον κἀν ὄψι· μὴ καταγέλας τῆς θείας μακροθυμίας, ἐσθίων και πίνων μετὰ τῶν μεθυόντων. Οὐ χρονίζει ἐλθεῖν ὁ Κύριός σου, ὡς νομίζεις· ἀλλὰ τότε παραγίνεται, ὅτε σὺ οὐ γινώσκεις. Καὶ χρὴ σε λοιπὸν ἀνανήψαι, κἀν ἐκείνῳ τῷ φόβῳ σφωρονισθέντα.

PMA'. — ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ.

Πρὸς Ἰουδαίους· περὶ τῆς θείας συλλήψεως.

Εἰπέ τῷ Ἰουδαίῳ τῷ πρὸς σὲ διενεχθέντι περὶ τῆς θείας σαρκώσεως, και λέγοντι, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι φύσει ἀνθρωπιεῖ διχα συνουσίας και σπέρματος τεκεῖν· ὅτι οὐδὲν ξένον, εἰ και τοῦτο ἀγνοεῖς, μετὰ [τῶν] (36) πάντων τῶν τοῦ νόμου μυστηρίων και δογμάτων. Ὁ γὰρ εὐθέως τὰ προόμια τοῦ νόμου καταμαθεῖν μὴ δυναθεῖς, ἐπίδηλα ὄντα και σαφῆ, πῶς δύνασαι εἰς τὸν ἀπόκρυφον αὐτοῦ διειδέν, ἢ διακύψαι βυθόν; Γέγραπται γάρ, ὅτι· « Ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, και ὑπνώσει, και ἔλαβε μιαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, και ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς· και ἠκοδόμησε τὴν πλευράν ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ εἰς γυναῖκα, » πρότερον κτίσας ἀπὸ τοῦ χορὸς τὸν Ἀδάμ. Ἰδοὺ οὖν ὁ ἀνὴρ ἐκ τῆς γῆς και ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, και ἀμφότεροι τῆς συνουσίας χωρὶς. Ἐπεὶ οὖν

⁷⁵ Philipp. II, 5-7. ⁷⁶ Ibid. 10. ⁷⁷ I Petr. III, 19. ⁷⁸ Joan. IV, 36. ⁷⁹ II Petr. III, 10; Math. XXIV, 42. ⁸⁰ Genes. II, 21.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Cod. Sfort. legit, ὡς πρὸς τὸ σπείραι, sed edita lectio videtur melior, uti et vers. 2 præferendum est quod in editis legitur ῥαθυμείς illi quod suggerit idem cod. Sfort. ῥαθύμως. Similium vero est quod vers. 6 pro ἐμφοδος Cod. Vat. 649 et Sfort.

habent ἐμφόδος. Possin.

(36) Dele τῶν post μετὰ, nam illud non agnoscunt codd. Vat. 649 et Alt. Vers. 19 et 20 pro ὡςπερ lege ὅπερ, et post γεγένητο alde τοῦτο και, αὐτεπι-ribus iisdem. Possin.

ἐπώφειλαν ἢ γυνὴ χρέος τῷ ἀνδρὶ, ἐκ τῆς πλευρᾶς A
αὐτοῦ δίχα σπορᾶς ὑποστᾶσα, τοῦτο ἀπέτισε καὶ μῆ-
τηρ τοῦ Κυρίου, αὐτὸν δίχα σπέρματος ἀποδοῦσα
σεσαρκωμένον. Οὐκ ἔστιν οὖν τῇ φύσει ἀδύνατον·
ἀλλ' ὡσπερ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων ἦδη γεγένητο,
ἐπὶ τῆς Δεσποτικῆς οἰκονομίας τετέλεστο· εἰ καὶ τὰ
παράδοξα τῷ τόκῳ τούτῳ ὠφείλετο· ἀναγίνωσκε οὖν,
ἵνα γινώσκῃς. Εἰ δὲ γινώσκῃς οὐ βούλει, μὴ ἀναγί-
νωσκε, ἵνα μὴ καταγινώσκῃ, ὡς ἀγνοῶν ἀ ἀναγινώ-
σκεις.

PMB. — ΕΙΡΩΝΙ (37) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ δούλου πταίσαντος ἵνα λάβῃ συγχώρησιν.

Κατέλαβέ τις τὴν ἑσχατιάν, ἣν οἰκοῦμεν, νεώτε-
ρος, καὶ ἐντυχὼν τῷ τῆν θύραν φυλάσσοντι, πρὸς ἐμὲ B
γενέσθαι ἤξισεν. Ὡς δὲ ἐτοίμη ἡ ἡμετέρα συν-
ῆθεια πάντας οἰκοὺς προσέειπαι, καὶ δεξιᾶς μεταδιδο-
ναι ὀμιλίας καὶ ἀναπαύσεως, εἰσεκλήθη, καὶ πρηνῆς
σπουδαίως ἐπ' ἐδάφους ἐγένετο, οὐδὲν εἰπὼν πρὸ
[τοῦ] κλαῦσαι πολλά· ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ καὶ χειρὶ ἀν-
ελαδόμεν, καὶ συμβαλέσθαι τὰ ἐν δυνάμει ὑπεσχό-
μην, καὶ ὅς τις εἴη, καὶ ὅτου χρῆζει ἠρόμην, οἰκέ-
της μὲν ἔφη εἶναι ὑμέτερος, πταίσματι δὲ ἐξ ἀγνοίας
ἐμπαπτωκένας· κρείττονι, ὡς ἐνόμισε, μεταγνώσεως·
καὶ τὸ μὲν πρῶτον [τὸν] ἐξέπληξεν· οὐ γὰρ οἶμαι
οἰκέτην ἔχειν τὸν φιλόχριστον Εἰρωνα, εἰδὸτα τὴν χά-
ριν τὴν πάντας ἐλευθερώσασαν. Τὸ δεύτερον δὲ ἠνία-
σεν, ἐπειδὴ πᾶν ἀμάρτημα παρὰ τῶν πραξάντων,
καὶ δευτεροῦμενον ἀφίεναι ἀλλήλοις παρὰ Χριστοῦ
ἐκελεύσθημεν, καὶ διδάξαντος, καὶ ποιήσαντος οὕτως. C
Διδάξαντος μὲν, « Ἐάν μὴ ἀφῆτε παραπτώματα τοῖς
ἀνθρώποις, οὐδὲ ὑμῖν ἀφήσει ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐρά-
νιος τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν· » ποιήσαντος δὲ ἐν τῷ τῆν
πρηνῆ καὶ τὸν τελώνην Ματθαῖον καὶ Σαμαρείτιδα
καὶ Παράλυτον, καὶ αὐτὸν Πέτρον τὸν τοῦ θιάσου
[τῶν] μαθητῶν κορυφαῖον, οὐ μόνον σωματικῶν,
ἀλλὰ καὶ ψυχικῶν [ἀπολύσαι] ἀμαρτημάτων καὶ νο-
σημάτων. Εἰ οὖν [τὸν] Χριστὸν θέλεις μιμησασθαι,
τὰ μεγάλα συγχώρει τοῖς πταίουσιν ἀμαρτήματα. Τὰ
γὰρ βραχέα καὶ ὡς κοινὰ παρορῶσιν οἱ πλείονες, καὶ
παρακλησίαι χαρίζονται. Τὰ δὲ μελίζονα, μόνοι οἱ
μεγάλῃν ἔχοντες πρὸς Θεὸν τὴν συνειδησιν, καὶ με-
γάλους μισθοὺς παρ' αὐτοῦ τῶν λαμπρῶν πράξεων
περιμένοντες.

Nam exigua, et ut communia plerique dissimulant, et precibus permoventur. At vero majora, si dun-
taxat remittunt, qui magnam ad Deum conscientiam habent, ac magna ab eo pro præclaris actio-
nibus præmia expectant.

PMΓ. — ΘΑΛΛΕΛΑΙΩ (38).

Καλῶς καὶ νουεχῶς προσέχεις τῇ ἀναγνώσει τῆς

* Matth. vi, 15. ** Luc. vii, 37. ** Matth. ix, 9.

velut debito quodam astricta erat viro, ut quæ ex
ipsius costa citra concubitum exstiltisset, Domini
mater illud persolvit, eum videlicet absque ulla
seminis profusione incarnatum reddens. Quare hoc
naturæ minime impossibile est : verum quod prius
in primis jam parentibus contigerat, hoc in Domi-
nica quoque incarnatione confectum est : etiamsi
alioqui nova et admiranda huic partui debebantur.
Lege igitur, ut intelligas. Sin autem intelligere
non vis, ne quidem lege, ne condemneris, velut
ignorans quæ legis.

CXLII. — IRONI SCHOLASTICO.

De servo lapsa, ut veniam accipiat.

Ad solitudinem hanc, quam incolimus, juvenis
quidam venit, nactusque janitorem, ut sibi ad me
adeundi potestas fieret, rogavit. Ut igitur pro
meo more omnes domo admittere ac commodum
ipsis colloquium et quietem impertire paratus
sum, accersitus est. Ille autem statim humi seipsum
prostravit, nullum verbum prius locutus, quam in-
gentem vim lacrymarum profudisset. Posteaquam
autem ego, et manu eum prehendissem, et me ipsi
pro mea virili opem laturum esse promissem, et
quisnam esset, atque quanta re opus haberet quæ-
sivissem, famulum tuum se esse dixit, in hujus-
modi autem peccatum ex ignorantia incidisse,
quod omnem, ut existimabat, resipiscentiam supe-
raret. Ac primo quidem admiratione me affecit.
Neque enim Christi amantem Ironem, qui cognitam
et exploratam eam gratiam habeat, quæ omnes in
libertatem vindicavit, famulum ullum habere aro-
tror. Deinde autem mærorem mihi attulit. Siquidem
peccatum omne, etiam ab iis qui id admis-
erint repetitum, alii aliis mutuo remittere a Christo
jussi sumus. Id enim ille et docuit, et fecit. Do-
cuit, inquam, his verbis, « Nisi remiseritis pec-
cata hominibus, nec Pater vester qui in caelis est,
remittet vobis peccata vestra ». Fecit autem,
cum meretricem **, et publicanum Matthæum **, et
Samaritanam **, et paralyticum **, atque adeo
ipsum Petrum apostolici sodalitiū coriphæum, non
solum corporeis, sed etiam spiritualibus peccatis ac
morbis liberavit. Quocirca si Christum imitari cu-
pis, magna iis, qui delinquant, peccata condona.

D

CXLIII. — THALELÆO.

Præclare ac prudenter facis, qui, inutitiss illius et

* Joan. iv, 5 seqq. ** Matth. ix, 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(37) Inscriptur hęc epistola in codd. Vatic. 649,
Alt. et Sfortiano, non Εἰρωσι, sed Ἡρωσι, *Heroni*,
unde et nomen illud in contextu corrigere. Vers. 5
post μεταδιδόναι cod. Sfort. addit καὶ. Vers. 7 dele
πρό (του) et loco eorum pone πρηνῆ, sic enim ha-
bent codd. Vat. 649 et Alt. Vers. 12 pro τὸ μὲν
πρῶτον [τὸν] lege cum cod. Vat. 649, τῷ μὲν πρῶτῳ,

vel cum Sfort. τὸ μὲν πρῶτον. Vers. 14 et 15 pro
τὸ δεύτερον, codd. Vat. 649 et Sfort. legunt τῷ δευ-
τέρῳ. Mox ante ἠνίασεν. Codd. Alt. addit οὐκ.
Possin.

(38) Inscriptio epistolæ in cod. Vatic. 649 est Θα-
μελέφ. Vers. 4 cod. προσδεξάμενος in præsens trans-
fert, scribit enim προσδεχόμενος. Vers. 7 ambo

amaræ lectionis, exclusa nausea, divinæ doctrinæ lectioni operam des, **45** *Christique mandata pio ac Dei amore prædito animo susceperis. « Nolite igitur dare sanctum canibus »⁶⁶, « hoc est Judæis, qui divinam sermonem persæpe acceperunt, ac rursum ad vomitum suum revertuntur »⁶⁷: aut hæreticis, ad veram doctrinam se conferentibus, ac rursum ad priorem sententiæ perversitatem redeuntibus. Margaritas item ne ante porcos projiciamus, divino interdicto prohibemur ⁶⁸, hoc est ante eos, qui in vitiosis affectionibus volutantur, ac porcinum vitæ genus sequuntur ⁶⁹: ne forte conculcent eas pedibus, nimirum in sceleratis suis studiis divino nomini contumeliam inferentes: et conversi dirumpant vos. Siquidem divinorum mysteriorum cum hujusmodi hominibus communisatio, iis, qui per contemptum ea imperitant, ejusmodi disruptio est, ex qua emergere nequeant.*

CXLIV. — ATHANASIO.

Quid tu, cum arctam viam sibi tenendam proposueris ac de ea re pacta cum Deo inieris, lata via, quæ ad mortem ducit ⁷⁰, incedis? Nam præsens indulgentia futuram pœnam accersit. Contra præsens afflictio, et cupiditatum compressio futurorum bonorum fructum atque oblectamentum parat ⁷¹.

CXLV. — MARONÏ.

Veherendum esse hæreticolum.

Etsi concursatione ac pecuniarum mole sacerdotium rapuisti, homines, utpote ad veritatem cæcipientes, fallens: at non item est quod putes te futuram retributionem latere posse. Nam nec miraculum in Christi nomine a quibusdam editum, nec dæmonum objuratio, nec virtutum multarum operatio, ex horrenda flamma eos, qui huic obnoxii erunt, extrahere poterit. Quod si quis dicat: Cur ergo Deus edendorum miraculorum potestatem indignis hominibus faciebat ⁷²? responderim ego: Quoniam Dominus ad conciliandam nomini suo gloriam divina signa perpetrabat, tum ut dæmonum insidias prohiberet, tum ut planam et inoffensam Evangelio viam muniret: quorum utrumque graviores ingratis hominibus pœnam afferat, quod videlicet tantam a Deo potentiam consecuti, bonorum datorem sponte sua ignorarunt: dæmones nimirum efficientes, ac morbos invocato Christi nomine profigantes, ingratiitudinis autem ab ipsis convicti. Siquidem improbi ac sævissimi dæmones obsequentiores quam isti se præbuerant, ut qui Domini nomen pertimuerint, ac quam celerrime in fugam se dederint. Quamobrem ipsis inevitabile supplicium denuntiatum est, illud nempe a Christo audientibus, *« Discedite a me, operarii iniquitatis, nescio os »⁷³.*

⁶⁶ Matth. vii, 6. ⁶⁷ II Petr. ii, 22. ⁶⁸ Matth. ii, 6. ⁶⁹ II Petr. ii, 22. ⁷⁰ Matth. vii, 13. ⁷¹ Luc. xvi, 25. ⁷² Act. xix, 4. Matth. vii, 22. ⁷³ ibid. 23.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

codd. Vat. 649 et Alt. ἐπιστρέφουσιν in ὑποστρέφουσιν commutant, uti et vers. penult. ἀνέγερτος in ἀνήγερτος. Possin.

(39) Longe correctius codd. Vat. 649 et Alt. hu-

A θείας παιδεύσεως, τῆς ἀνοφελούς ἐκείνης καὶ ἀλμυρᾶς ἀναγνώσεως τὸν ναυτιασμὸν ἀποκλεισάμενος, καὶ τὰς τοῦ Χριστοῦ ἐντολὰς θεοφιλῶς προσδεξάμενος. Μὴ δότε τοῖνυν τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, τοῖς πολλῶν τὸν θεῖον λόγον δεξάμενοις Ἰουδαίοις, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφουσιν, ἢ τοῖς ἐξ αἱρέσεων ἐπι τὸν ἀληθῆ λόγον βαδίζουσιν, καὶ παλινστατοῦσι πρὸς τὴν πρώτηραν κανόνα. Τοὺς δὲ μαργαρίτας μὴ βάλλειν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων ἐκελευσθημεν, τῶν πάθεσι συμφορομένων, καὶ χοιρῶδη βίον μετερχομένων, μὴ ποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς πονηροῖς αὐτῶν ἐπιτηδεύμασι, βλασφημοῦντες τὸ θεῖον ὄνομα, καὶ στραφέντες ῥήξουσιν ὑμᾶς. Ἡ γὰρ πρὸς τοὺς τοιοῦτους τῶν μυστηρίων μετάδοσις, ῥήξις ἐστὶν ἀνέγερτος τοῖς καταφρονητικῶς μεταδιδοῦσιν.

B

PMΔ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ.

(39) Τί τὴν στενήν ἐλάμενος, καὶ [τὰς] συνθήκας ὑπὲρ αὐτῆς Θεῷ παρασόμενος, τὴν πλατεῖαν ἀδεύεις ὁδὸν, τὴν εἰς θάνατον φέρουσαν; Ἡ γὰρ ἐνταῦθα ἀπίθεια, τὴν ἐκεῖθεν φέρει τιμωρίαν. Ἡ δὲ παροῦσα κάκωσις, καὶ τῶν ὀρέξεων στένωσις, τὴν μέλλουσαν τῶν ἀγαθῶν ἐτοιμάζει ἀπόλαυσιν.

PME'. — ΜΑΡΟΝÏ.

Ὅτι φοικετὸν ἱερωσύνην.

Εἰ καὶ τὴν ἱερωσύνην περιδρομῆ καὶ χρημάτων ἥρπασας ἄλλῃ, λαθῶν τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀδλεπτοῦντας πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ μὴ καὶ τὴν μέλλουσαν οὕτω νομίσει λαθάνειν ἀναπόδοσιν. Ὅτε γὰρ θαυματουργία εἰς ὄνομα Χριστοῦ γινομένη παρά τινων, οὐτε δαιμόνων ἐπιτίμησις, οὐτε δυνάμεων ἐνέργεια πᾶλλων, ἐξελέσθαι τῆς φοβερᾶς φλογὸς τοὺς ὕπευθύνους αὐτῆς δυνήσεται. Εἰ δὲ φαίη τις, Τί ὧν συνεχώρησι ὁ Θεὸς τοῖς ἀναξίοις ἐὰ θεάματα, φαίην ἐγώ· Ὅτι διὰ τὴν δόξαν οἰκείου ὀνόματος ἐπλήρου τὰς θεοσημείας ὁ Κύριος, καὶ τῶν δαιμόνων κωλύων ἐπιβουλὰς, καὶ ὁδὸν τῷ Εὐαγγελίῳ ὀμαλίζων ἀπόσκοπον· ἅπερ ἀμφοτέρω κατὰ κρίσιν οἶσι τοῖς ἀγνώμοσι μείζονα, ὅτι τοσαύτης παρὰ Θεοῦ τυχόντες δυνάμεως, τὴν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν ἐκουσίως ἠγνόησαν, τοὺς μὲν δαίμονας καὶ τὰ πάθη ἐπικλήσει Χριστοῦ θεραπεύοντες (40), ἀχάριστοι δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐλεγχόμενοι. Οἱ γὰρ πονηροὶ καὶ παγχάλεποι δαίμονες εὐπειθέστεροι τούτων γαγόνασι, καὶ δειλιάσαντες τοῦ Κυρίου τὸ ὄνομα, καὶ σὺν τάχει πολλῶν δραστηύσαντες. Ὅθεν αὐτοῖς ἀφυκτος ἠπειλήται κόλασις, « Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, » οἱ ἐργάται τῆς ἄνομίας ἀκούουσιν.

D Discedite a me, operarii iniquitatis, nescio

os epistolæ principium sic exhibent: Τί τὴν στενήν ἐλάμενος, καὶ συνθήκας ὑπὲρ αὐτῆς, etc. Possin.

(40) Pro θεραπεύοντες multo melius codd. Vat. 649 et Alt. habent φυγαδεύσαντες. Possin.

PMG. — TIMOTHEO ANAGNΩΣΤΗ.

Διὰ τὴν δῶρον προσενεγκεῖν ὁ λακρός ἐκ-
λέυετο ὅπερ ὁ νόμος προσέταξεν.

Καλῶς ἐρευνᾷς τὰς Γραφὰς ὁ τῶν τιμίων ἔμπο-
ρος μαργαριτῶν. Καὶ συντόμως ἐρῶ [τοῦτο] (41) ὁ
ζητῆς. Τοῦτου χάριν τὸ δῶρον προσενεγκεῖν ὁ λα-
κρός ἐκελεύετο, ὅπερ ὁ νόμος προσέταξεν, ἵνα
δειχθῇ τῶν δύο Διαθηκῶν ἡ ὁμόνοια· καὶ ὅτι ὁ νῦν
τὴν ἴσιν ἀρρασάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν νόμον
ἐνδέμενος.

PMZ. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Περὶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.

Παραζηλῶν ὁ Κύριος τὸν ἀχάριστον δῆμον τῶν
Ἰουδαίων τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι ἀντιλέγοντα,
πολλοὺς ἐλεύσεσθαι φησὶν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, **B**
καὶ μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ τῶν προ-
πατέρων αὐτῶν ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ ἀνα-
κλιθῆσθαι, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τοῦ νόμου τοὺς τῆς
χάριτος λίθους οἰκοδομῶν, καὶ τοῖς πατριάρχαις συν-
τάσων τὸν θεῖον λαόν (42)· καὶ δεκνὺς τὴν τοῦ
νόμου πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον συνάφειαν, καὶ τοὺς ἐν
ἀμφοτέροις εὐδοκίμησαντας τευξομένους ἀναρρή-
σεως, τοὺς δὲ εἰσᾶγει γένους ἐναθροισμένους, καὶ
ἀρετῆς μὲν χηρεύοντας, υἱοὺς δὲ ὑπάρχειν τῆς βα-
σιλείας κομπεύοντες εἰς ἀτελεύτερον τιμωρίαν ὀλι-
σθησομένους.

PME. — ΚΟΝΩΝΙ ΑΡΧΟΝΤΙ.

Ποταπὸν χρὴ εἶναι τὸν ἐπίσκοπον.

Αἱ ἀρχαὶ τῶν πραγμάτων (43) καὶ τῶν ἐθνῶν, **C**
καὶ τῶν θρόνων τὰ ὑψηλὰ, καὶ τῶν βημάτων αἱ αὐ-
στηραὶ, εἰ γνώμεις φιλαγάθοις συζεύγνυνται, ὅπως
ἀρχαὶ τυγχάνουσι, τὴν ἄνω τάξιν μιμούμεναι· ἂν δὲ
πανοραῖς προθέσει περιπέσωσι, τυραννίδες μᾶλλον
ὑπάρχουσιν, ἀκόντων ἔρχουσαι, καὶ ἀντὶ πειθοῦς
ἐρίδας καὶ σέβσεις τεκταίνουσαι. Τί τοίνυν τὰ πρῶτα
καταλιπὼν, τοῖς δευτέροις συγκακουχεῖς; Οὐ γὰρ
κακίσεις τοὺς ὑπηκόους, ἀλλὰ σαυτὸν πρὸ ἐκείνων
ἀμύνη. Ἢ γὰρ τῶν δῆμων προπέτεια, τῷ μὲν ἄρ-
χοντι προσρηγνυμένη, πολλῇ τίς ἐστὶ καὶ δυσ-
ήνιος, εἰς δὲ πλῆθος μεριζομένη, βραχεῖα καὶ δυ-
σῦρετος γίνεται.

PMΘ. — ΤΡΙΒΟΥΝΙΑΝῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

*Ὅτι *Ματ* ἐπικινδύον ἡ ἐπίσκοπῆ, καὶ οὐ μόνον **D**
ὁ ταύτῃ ἐπιπηδῶν ἐπίσκοπος, ἀλλὰ καὶ οἱ ψη-
φισόμενοι ἀνάξιον, ἀπαραίτητους εἰσὶν ἐπιτι-
μίους ὑπεύθυνοι.

Ἐπίσκοπος ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τὴν οἰκείαν

⁴¹ Jean. v, 39. ⁴² Matth. xiii, 45. ⁴³ Matth. viii, 4. ⁴⁴ ibid. 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(41) Dele τοῦτο, omissum ab Alt. Ultima verba
epistolæ sic emendatus in codd. Vat. 649 et Alt.
exstant, αὐτός ἐστι καὶ τὸν νόμον ὁ θέμενος. POSSIN.

(42) Quod exstat in editione, συντάσων τὸν
θεῖον λαόν, melius effertur a codd. Vat. 649 et Alt.
in hunc modum, συνάπτων τὸν νέον. λαόν Mox loco

A CXLVI. — TIMOTHEO LECTORI.

46 Cur leprosus munus offerre jubebatur quod lex
proceperit.

Scripturas pulchre scrutaris ⁴⁶, o eximiarum
margaritarum mercator ⁴⁷. Ac paucis quod quaeris,
expediam. Eam ob causam leprosus munus lege
indictum offerre jubebatur ⁴⁸, ut utriusque Testa-
menti concordia demonstraretur: quodque is, qui
nunc morbum depulsi, idem ipse est, qui legem
quoque imposuit.

CXLVII. — EIDEM.

De Abraham, Isaac et Jacob.

Dominus ingratum Judæorum populum, atque
evangelicæ prædicationi repugnantem, velut zelo-
typiæ œstro concitans, multos ab oriente et occi-
dente venturos esse ait, atque cum Abraham,
Isaac et Jacob, generis ipsorum principibus, in
cælorum regno recubituros esse ⁴⁷, legis videlicet
fundamento gratiæ lapides superstruens, divinum-
que populum cum patriarchis aggregans, legisque
cum Evangelio conjunctionem ostendens; eosque
qui in utroque præclare atque ex virtute se gessis-
sent, laudem ac prædicationem consecuturos esse;
eos autem, qui generis opinione ac fastu gloriantur,
et cum virtute careant, filios tamen regni se
jactant, in sempiternum cruciatum prolapsuros
esse.

CXLVIII. — ΚΟΝΩΝΙ ΠΡÆΣΙΔΙ.

Qualis esse oportet episcopum.

Rerum ac gentium principatus, et thronorum
fastigia, et tribunalium severitates, si probis ani-
mis conjungantur, vere principatus sunt, cœlestem
ordinem imitantes. Sin autem in improbas volun-
tates incidant, tyrannides potius existunt, invitis
imperantes, atque illecebæ ac suadellæ loco con-
tentiones et seditiones machinantes. Quid igitur
tu prioribus relictis una cum posterioribus vexaris?
Neque enim eos, quibus præes, malo afficis, ver-
rum teipsum ante eos ulcisceris. Siquidem subdi-
torum temeritas ac petulantia cum præsidi alliditur,
vehemens est, atque ejusmodi quæ vix freno coer-
ceri possit; in vulgus autem divisa, exigua et in-
ventu difficilis existit.

CXLIX. — ΤΡΙΒΟΥΝΙΑΝῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Episcopatum rem periculosam esse, neque solum
eum qui ipsum occupat, sed eos etiam qui indi-
cium suis suffragiis eligunt, inevitabilibus suppli-
ciis esse obnoxios.

Episcopus, ex ipso nomine, quid ipsius muneris

asterisci iidem ponunt τῆς. Vers. ult. pro ὀλισθησο-
μένους, commodius ambo codd. habent ὀλισθησομέ-
νους. POSSIN.

(43) Duo codd. Vat. 649 et Alt. Ταγμάτων legunt,
ubi vulgatus minus commode, πραγμάτων, ubi
vers. 2 pro τὰ ὑψηλὰ elegantius scribunt τὰ ὑψη-

atque officii sit, perspicuum habere debet. Eum enim invisibilium et occultarum **47** ferarum impetus, Ecclesie ignavias, monachorum negligentias, iniquorum hominum improbitates, viduarum calamitates, pupillorum egestates, altaris suspiciones, diaconorum morbos, juvenum flagitia, senum mala consilia speculari oportet, atque omni ex parte oculum esse, omnia prospicientem, nec quidquam negligentem. Quorum si quid per incuriam prætermittatur, non ipse solus plectitur, sed etiam cum eo universa persæpe Ecclesia : ipse nimirum, quod, cum hujusmodi moribus esset, divini sacerdotis munus obire minime dubitavit, tantumque negotium aut sponte suscepit, aut furore atque amentia percitus emit; hæc autem, quod hujusmodi viro sacerdotium indigne mandavit.

CL. — PELUSIENSI MONASTERIO.

De hospitium susceptione.

Quemadmodum pectoris motus ex verbis cognoscuntur, eodem modo quisnam domus status sit, ex antistite constat. Cur hoc dicam, audite. Quidam ad me adeuntes, hoc mihi narrarunt, se hora meridiana æstu ac siti correptos ad vestibuli domus vestrae umbram confugisse, atque in canem potius ac crudelem lupum quam in hominem incidisse, hoc est in eum cui hospitalitatis munus a vobis commissum est, ut qui eos vehementer cædendo abegerit. Ita, cum inscientes quidam hospitio angelos acceperint ⁹⁹, vos, non incognitos, sed cognitos angelos expellitis.

CLI. — EUSEBIO EPISCOPO.

Magnam animum desiderare episcopatum, necnon infinitis periculis plenum esse.

Dei sacerdos, quoniam ad Deum appropinquat, animalium illorum ⁹⁹ multis oculis præditorum in morem, omni ex parte oculatus esse debet, eorum instar nihil nesciens. Quoniam igitur inscitia laboras, leniter discere, nec clarissimum sacerdotium infama : quod contumelia afficis, ut qui inertia et mundinatione omnes prodideris.

CLII. — SYMMACHO.

De sancto Joanne Chrysostomo.

Petis a me ut divini viri Joannis tragœdiam tibi

⁹⁹ Hebr. xiii, 5 seq. ⁹⁹ Ezech. 1, 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Vers. 5 pro ἄν δὲ cod. Vatic. 649 habet εἰ δέ. In eodem uti et pariter in Altaemsi, non comparant duo illa vocabula versus sexti, ἀκόντων ἀρχουσαι, quæ magna suspitione glossematis intrusi laborant apud me quidem. Sed verbum quod sequitur vers. 7 non in participio feminino textaturus, ut sit a vulgato editore, sed ut codd. Vat. 649 et Alt. uno consensu monstrant in tertia plurali indicativi flectendum, scribendo, τεκταθουσαι. Versu denique 8 pro συγκακουχεῖς, auctoribus iisdem, scribe, συγκακουχῆ. Possin.

(44) Rescribi ἤκων pro ἄκων duo codd. Vat. 649 et Alt. jubent. In verbo vero epistolæ ultimo uterque ab invicem et ab editione variavit; nam cum

A ὀφείλει οικονομίαν ἐπίστασθαι. Ἐπισκοπεῖν αὐτὴν χρὴ τὰς ἐφόδους τῶν θηρῶν τῶν ἀοράτων καὶ τῶν ἀφανῶν, τὰς τῆς Ἐκκλησίας βῆθυμίας, τὰς τῶν μοναχῶν ὀλιγωρίας, τὰς τῶν ἀδίκων ἐπιτηρείας, τὰς τῶν χηρῶν δυσπραγίας, τὰς τῶν ὀρφανῶν ἀπορίας, τὰς τοῦ θυσιαστηρίου ὑπονοίας, τὰς τῶν διακονούντων καχεξίας, τὰς τῶν νέων κακοπραγίας, τὰς τῶν παλαιῶν κακοβουλλίας, καὶ ἄλλον εἶναι ὀφθαλμὸν πάντα ὀρῶντα, καὶ μὴδὲν παρορῶντα, ὡς εἰ τι ἀμεληθεῖη, οὐκ αὐτὸς μόνος παιδεύεται, ἀλλὰ καὶ πᾶσα πολλὰς σὺν ἐκείνῳ ἡ Ἐκκλησία. Ὁ μὲν ἐφ' οἷς τοιοῦτος ὢν θεῶ ἱερατεύειν ἠθέσχετο, καὶ πρᾶγμα τοσοῦτο ἡ ἄκων (44) ἐδέξατο, ἢ μανείας ἐξουήσατο· οἱ δὲ, ὅτι τοιοῦτω ἱερωςύνην ἀναξίως ἐπέδωκαν.

B

PN. — ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΟΥ (45).

Περὶ ξενοδοχίας.

Ὅσπερ ἐκ τῶν λόγων αἱ τῆς καρδίας κινήσεις γνωρίζονται, οὕτως ἐκ τοῦ προεστώτος ἡ τὰ ὄκου δηλοῦται κατάστασις. Ἐπεὶ οὖν τινες ἐντυχόντες μοι ἀπήγγειλαν μέσης καὶ αἰθρίας ἡμέρας καύσωνι καὶ δίψῃ κρατούμενοι, ὑπὸ τὴν προσκῆνιον καταπεφυγέναι σκιάν, [καὶ] κυνὶ μᾶλλον ἢ λύκῳ μισανθρώπῳ ἐμπεπωκέναι, τῷ παρ' ὁμῶν τὴν φιλοξενίαν πεπιστευμένῳ, ὃς αὐτοὺς ἤλαυνε παλῶν συντόνων. Εἰ δὲ λαθόντες τινὲς ἐξέτισαν ἀγγέλους, ὁμοίως οὐ λαθόντες, ἀλλὰ γινώσκοντες διώκετε ἀγγέλους.

C

PNA. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

*Ὅτι μεγάλην δεῖται ψυχῆς ἡ ἐπισκοπή, καὶ μύλων γέμει τὸ πρᾶγμα κινδύνων.

Ὁ τοῦ θεοῦ ἱερεὺς, ἐπειδὴ ἐγγίζει θεῶ, κατὰ τὰ πολυόμματα ζῶα ὄλος εἶναι ὀφθαλμὸς ὀφείλει, κατ' ἐκεῖνα μὴδὲν ἀγνοῶν, ἀλλὰ πάντα ὀρῶν. Ἐπεὶ οὖν (46) ἀγκυεῖς, μάθθῃς προσηνῶς, [καὶ] μὴ προπηλάκιζε τὴν πολύφωτον ἱερωςύνην, ἣν ἐνουβρίζεις, καὶ βῆθυμια καὶ ἐμπορία πάντας προπεπωκώς.

PNB. — ΣΥΜΜΑΧΩ (47).

Περὶ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

D Ἐρωτᾷς τὴν περὶ τὸν θεσπέσιον Ἰωάννην τραγῳ-

editor ἐπέδωκαν ponat, emt. Vatic. 649 scribit, ἐπέδωκεν, cod. vero Alt. ἀπέδωκαν. Possin.

(45) Titulum sic supplement codd. Vat. 649 et Alt., Μοναστηρίῳ πρὸ τοῦ Πηλουσίου, Monasterio ante Pelusium sito. Vers. 2 post ἡ tolle asteriscum et artic. τὰ; proque illis repono, τοῦ ὄκου· sic monstrant codd. Vat. 649 et Alt. Idem lacunam vers. 5 explent addendo καὶ κόνει. Similiter et lacunam vers. sexti opportune inserto ὁμῶν coequant. Possin.

(46) Codd. Vat. 649 et Alt., εἰ οὖν, et vers. ult. πάντα pro πάντας. Possin.

(47) Tres codd., Vat. 649, Alt. et Sfortianus conspirant contra editionem in correctione tituli hujus epistolæ, quam inscribunt non Συμμάχῳ sed

διαν. Ἄλλα φράσαι ταύτην ἀπορῶ. Νικῆ τὸν νόον εἰς τὸ πρᾶγματος. Μικρὰ δὲ μάνθανε ἄττα ἡ γείτων Αἴγυπτος συνήθως ἠνόμησε, Μωσῆα παραιτουμένη, τὸν Φαραὼ οἰκειουμένη, τοὺς ταπεινοὺς μαστίζουσα, τοὺς κοπουμένους θλίβουσα, πόλεις οἰκοδομοῦσα, καὶ τοὺς μισθοὺς ἀποστεροῦσα, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τούτοις ἐμμελετώσα. Τὸν λιθομανῆ γὰρ καὶ χρυσολάτρην προβαλλομένη Θεόφιλον, τέσσαρσι συνεργοῖς, ἢ μᾶλλον συναποστάταις ὀχυρωθέντα, τὸν θεοφιλῆ καὶ θεολόγον κατεπολέμησεν ἄνθρωπον, τὴν περὶ τὸν ἐμοὶ ὁμῶνυμον ἀπέχθειαν καὶ δυσμένειαν, ὀρμητήριον τῆς οἰκίας εὐρηκότα σκαιότητος. Ἄλλ' οἶκος Δαυὶδ κραταιοῦται, ἀσθενεὶ δὲ ὁ τοῦ Σαοὺλ, καθὼς ὄραξ, εἰ καὶ τῆς ζᾶλης ὑπερῆλθεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν ἄνω γαλήνην μετετέθη.

Atque importunitatis suae, velut propugnaculum nactus. At Davidis tamen domus invalescit : domus autem Saulis, ut cernis, debilitatur : tametsi vir ille superata vitae tempestate, ad caelestem tranquillitatem migraverit.

PNΓ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΔΗ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τι ἐστι τὸ εἰρημένον τοῖς ἀποστόλοις, « Εἰς ὁδὸν ὄντων μὴ ἀπέλθῃτε. »

Τὸ εἰς ὁδὸν ἔθνῶν μὴ ἀπελθεῖν, μὴ συνελθεῖν αὐ τοῖς (48) εἰς τὸ φρόνημα, ὡσαύτως καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελθεῖν, οὐχὶ τῆς συνοικίσεως ἀπεχόμενον, ἀλλὰ τῆς δυσεσεβείας καὶ πονηρίας μὴ ἀπτόμενον.

PNΔ'. — ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΑΙΣ Εἰς ΤΟ ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ (49).

Πολλὰς ἐνηχοῦμενοι περὶ ὁμῶν καταβολήσεις, πολλὰς ὑμῖν ἀπαντιλοῦμεν καθ' ἡμέραν τὰς παρακλησεις. « Ἄνδρες Νινευίται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινούσιν αὐτήν, » εἶπεν ὁ Κύριος. « Ὅτι οἱ μὲν ἀνήκοι τοῦ νόμου γεγονότες, τὴν τοῦ προφήτου ἀπειλήν κατεπλάγησαν, καὶ τύπον καὶ σκιάν τῆς Δεσποτικῆς ταφῆς ἀκηχότες, εδῆσαν πρὸς τὸ τοῦ συμβάντος παράδοξον. Ἡμεῖς δὲ αὐτὸν ἰδόντες τὸν προφητευθέντα, καὶ ψηλαφήσαντες, ἀγνώμονες μένομεν πρὸς αὐτόν, καὶ ἀνένδοτοι πρὸς μεταγνώσιν. Μὴ τολῶν, ἀδελφοί, καὶ ἔθνῶν φανῶμεν ἀπιστότεροι, καὶ ὃν ἐκεῖνοι ἐφυγον δλεθρον ἐπισπώμενοι.

PNΕ'. — ΘΕΟΦΙΛΩ ΝΑΥΚΛΗΡΩ.

Περὶ τοῦ μὴ ὀρκίζεσθαι.

Εἰ τῆς ἡμετέρας ὑπάρχεις ἀγέλης, καὶ ὑπὸ τὸν

¹ II Reg. III, 12 seqq. ² Matth. x, 5. ³ Matth. XII, 41.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Σίμωνι μοναχῷ. Vers. 2 loco asterisci tres illi codd. γὰρ ponunt ; vers. 3 pro, τὸ τοῦ πράγματος, Sfort. et Alt. exhibent, ἢ μέθρι τοῦ πράγματος. Vers. 7 et 8, pro illis, μέχρι τοῦ νῦν τούτοις, cod. Sfort. habet, μέχρι νῦν τούτους. Vers. 12 pro ἐμοὶ idem eum Alt. legit ἐμόν. Vers. 9 asteriscum post ἀλλ', codd. Sfort. et Alt. tollunt inserendo ejus loco articulum ὁ. Vers. penult. pro ὑπερῆλθεν cod. V. lje. 649, Sfort. et Alt. substituunt, ὑπεξῆλθεν. Vers.

A exponam. At eam explicare nequeo. Mentem eam res ista superat. Verum pauca quædam audi. Vicina Ægyptus hoc semper in more habuit, ut inique ac perditæ se gereret, Mosem videlicet repudiens, et Pharaonem asciscens : humiles ac demissos flagris lacerans, laborantes opprimens, urbes extruere jubens, et mercedem negans, atque ad hoc usque tempus in iisdem studiis bærens. Siquidem insano lapillorum amore flagrantem, atque aurum pro numine habentem Theophilum, quatuor sociis, imo coarpostatis, septum ac munitum, in 48 medium proferens, pium virum ac divinarum rerum doctrina prædium expugnavit, odium videlicet atque inimicitiam, quam adversus eum, qui eodem quo ego nomine appellatur, improbitatis atque importunitatis suæ, velut propugnaculum

nactus. At Davidis tamen domus invalescit : domus autem Saulis, ut cernis, debilitatur : tametsi vir ille superata vitæ tempestate, ad caelestem tranquillitatem migraverit.

B CLIII. — HERACLIDI PRESBYTERO.

Quid sit illud apostolis dictum, « In viam gentium ne abieritis. »

In viam gentium minime abire ¹, idem est quod, animo et affectu cum ipsis minime convenire. Atque eodem modo qui in Samaritanorum civitates introire prohibetur, non hoc ei imperatur ut ab eorum contubernio absterneat, sed ut ne ipsorum impietatem et improbitatem attingat.

CLIV. — PELUSII COENOBITIS.

Quoniam multæ adversus vos querelæ ad aures nostras perveniunt, idcirco multas etiam quotidie vobis admonitiones adhibemus. « Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, et condemnabunt eam, » inquit Dominus ². Quoniam qui legem minime audierant, prophetæ comminationem extimuerunt, atque, figura duntaxat et umbra Dominicæ sepulturæ audita, ad inopinatum eventum metu perterriti sunt. Nos autem, qui eum ipsum, de quo vaticinium edebatur, conspeximus et contrectavimus, ingrati adversus eum manemus, atque ad resipiscentiam rigidi et inflexibiles. Quocirca, fratres, ne gentilibus quoque infideliores nos præbeamus, eamque, quam illi effugerunt, perniciem ad nos attrahamus.

CLV. — THEOPHIΛΩ ΝΑΥΚΛΗΡΩ.

De non extorquendo juramento.

Si nostri gregis es, ac sub bono illo pastore cen-

ult. duo codd. Vatic. 649 et Alt. μετετέθη mutant in μετέθετο. Possin.

(48) Exple hiatus versus secundi, inserto ἐστιν. suggerentibus codd. Vatic. 649 et Alt. Possin.

(49) Titulus hujus epistolæ sic habet in codd. Vat. 649 et Alt., Πηλουσιώταις ἐν κοίνῳ ; nec sane quidquam est unde appareat cœnobitis hæc dici. Vers. 1 e voce καταβολήσεις præpositionem eod Alt. tollit. Possin.

seris, ferarum naturam ac similitudinem abjura, A
atque ipsius voci obtempera, qui, ne omnino jures,
prohibet. Porro non jurare, ne jusjurandum quid-
dem ab alio exigere est. Nam si jurare minime vis,
ne ab aliis quidem, ut jurent, extorque, idque dup-
plici de causa: nimirum aut quia veri studiosus est
qui interrogatur; aut contra, quia libenter mentit-
ur. Si enim ille vera loqui solet, omnino etiam
nullo interposito jurejurando vera loquatur: si
autem mendax est, jurans etiam mentietur. Qua-
propter duplici hoc nomine jusjurandum haud-
quaquam exigendum est.

CLVI. — EUSTATHIO.

De sacerdotio.

Ego quidem librum, quem a me petisti, misi: B
fructumque ex eo per te exspecto, qui ab omnibus
exigi consuevit. Nullum enim, nullum, inquam,
pectus hujus lectio penetravit, 49 quod non di-
vino amore sauciarit: ut qui augustam quidem, ac
venerandam rem accessuque difficilem sacerdotium
esse ostendat, verum sine ulla reprehensionis labe
consecrandam esse doceat. Siquidem sapiens ille
et eruditus arcanorum Dei interpres, Joannes, By-
santinas Ecclesie, atque adeo Ecclesiarum omnium,
oculus, librum eum ita subtiliter et prudenter at-
que accurate condidit, ut omnes tam qui, ut Deo
gratum est, sacerdotio funguntur, quam qui negli-
genter et ignave sacerdotalem dignitatem administrant,
hic et virtutes suas et offensiones repe-
riant.

CLVII. — PANSOPHIO ARCHIDIAcono.

Ad sacerdotes avaros.

Si Christi altari ministras, da operam ut eum
ipsius legibus munus tuam administres, mansuetum
videlicet atque corde humilem et submissum te
præbens. Neque enim forensæ quosdam præfe-
cturam atque imperium, fastu ac pompa et insolentia
tumidum tractas: verum pacatum ac tranquil-
lum ministerium. Quod si opes iniquis rationibus
collectæ animos tibi tollunt, ipsæ quidem confestim
evomentur, ut quæ natura fluxa et instabiles sint:
tu vero ingentem tui risum excitabis, qui prætereuntibus rebus tanquam firmis ac stabilibus animam
addixeris.

CLVIII. — PRISCO CAPPADOci.

Sævum et importunum atque arrogantem te esse,
hominumque naturam improbitate superare qui-
dam aiunt. Ego vero cum absurda multa de te de-

Matth. v, 34.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(50) Suggestit cod. Alt. unde commode expleas
lacunam asterisco signatam; interserit enim ὄνλον
ante οὐ χρῆ. Possin.

(51) Vers. 2 pro ὅς lege ὄν, si credere dignum
putas tribus bonis auctoribus, codd. Vat. 649,
Stori. et Alt. Possin.

(52) Vers. 2 pro μετέρχω codd. Vat. 649 et Alt.
habent μετέρχω. Vers. 3 indem pro φαινόμενος le-
gunt διαφανόμενος. Vers. 6, ἀδικός in ἀδίκως mi-
stant, congruentius ad sententiam. Denique in fine

καλὸν τάττει ποιμένα, τὴν τῶν θηρίων φύσιν καὶ
ὁμοίωσιν ἀρνησαι, καὶ τῆ φωνῇ αὐτοῦ ἀκολούθησον,
μὴ ὁμόσαι ὄλος κελεύοντος. Τὸ δὲ μὴ ὁμόσαι, μηδὲ
ἀπαιτῆσαι ὄρκον ἐστίν. Εἰ γὰρ μὴ βούλει ὁμόσαι,
μηδὲ παρ' ἐτέρων ὄρκον ἀπαίτει, διὰ δύο ταῦτα αἰ-
τίας· ἢ ἐδὲ παληθεύειν τὸν ἐπερωτώμενον, ἢ ἐδὲ ἐναν-
τίον τὸ ψεύδεσθαι. Εἰ γὰρ ἀληθεύει συνήθως ὁ ἀν-
θρώπος, καὶ πρὸ τοῦ ὄρκου πάντως ἀληθεύει· εἰ δὲ
ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁμνῶν ψεύδεται (50). Οὐ χρῆ οὖν
ὄρκον ἀπαιτεῖν δι' ἀμφοτέρω.

PNQ. — EYETAΘH.

Περὶ ἱερωσύνης

Ἐγὼ μὲν τὴν βιβλον ἦν ἐζήτησας πέπομα, καὶ
καρπὸν ἐξ αὐτῆς διὰ σοῦ περιέμενον, ὅς (51) παρὰ
πάντων συνήθως εἰσπράττεται. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ
ἐστὶ καρδία, ἦν ἐπῆλθεν ἡ ταύτης ἀνάγνωσις, καὶ
πρὸς τὸν θεὸν αὐτὴν οὐκ ἔκρωσεν ἔρωτα· σεπτὴν μὲν
τὴν ἱερωσύνην καὶ δυσπρόσιτον δείξασα, ἀμέμπτως
δὲ αὐτὴν μετέρχεσθαι διδάξασα· ὁ γὰρ τῶν τοῦ θεοῦ
ἀπορήτων σοφὸς ὑποφῆτης Ἰωάννης, ὁ τῆς ἐν Βυ-
ζαντίῳ Ἐκκλησίας καὶ πάσης ὀφθαλμοῦ, οὕτως αὐτὴν
λεπτῶς καὶ πυκνῶς ἐξηκρίθωσεν, ὥστε πάντας τοὺς
τε κατὰ θεὸν ἱερατεύοντας, τοὺς τε βιβθύμους ἱερατι-
κὴν μεταχειρίζοντας, ἐν ταύτῃ τὰ οἰκεία εὐρίσκων
κατορθώματά τε καὶ σκώμματα.

PNZ. — ΠΑΝΣΟΦΙΩ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΩ (53).

Πρὸς ἱερεῖς φιλαργυρίαν νοσοῦντας.

Εἰ τῷ Χριστοῦ διακονεῖς θυσιαστήριον, μετὰ τῶν
αὐτοῦ νόμων μετέρχῃ (52) τὴν λειτουργίαν σου,
πρὸς καὶ ταπεινὸς τῆ καρδία φαινόμενος. Οὐ γὰρ
πολιτικὴν τινα χειρίζεις ἡγεμονίαν, τύφῃ καὶ κόμῃ
φλεγμαίνουσαν· ἀλλὰ διακονίαν εἰρημικὴν καὶ ἀτά-
ραχον. Εἰ δὲ πλοῦτος ἀδικὸς συναχθεὶς ὑπεραίρει σε,
αὐτὸς μὲν θάπτον ἐξεμεθήσεται, βευστὴν ἔχων τὴν
φύσιν καὶ ἀστατον· σὺ δὲ πολὺν ἐφλήσεις τὸν γέλωτα,
τοὺς παρατρέχουσιν ὡς ἐστῶσι προσθέμενος

D PNH. — ΠΡΙΣΚΩ ΚΑΠΠΑΔΟΚῆ (53).

Σκαῖόν σε φασὶ τινες καὶ ἀλαζόνα καὶ ὑπερβαί-
νοντα τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων φουλόγητι. Ἐγὼ δὲ
πολλῶν περὶ σοῦ ἀπηχῶν ἄδομένων οὐκ ἔχω τὸ πεί-

α προσθέμενος, tollit o unus Vat. 649, scribens,
προθέμενος. Possin.

(53) In titulo hujus epistolæ supplendus in Græco
articulus τῷ ante Καππαδόκη. V. 7. πράγματος in
τάγματος recte mutant duo codd. Vat. 649 et Alt.,
ut et Alt. vers. 8 ἐτέρα in θάτερα. Hic versus
12 asterisco indicatus, expletur in Vat. 649 et Alt.
addito, πάντως. Vers. seq. e regione vocis, ἀνθρώ-
που; Alt. in margine signat, πατέρα; Possin.

θεοσαι, ἀγνοῦν σε παντάπασι· μίαν δὲ συγκατά-
θεσιν πρὸς τὰς τραγῳδίας τεκμαίρομαι, τὸ τῆς πα-
τριδος ἀλλόκοτον. Καὶ δέδοικα μὴ ποτε θατέρου
πράγματος ὑπάρχεις Καππαδοκίων τοῦ πᾶσι κατ-
εστιγμένου τοῖς ἐλλαττώμασιν. Ἔστι γὰρ αὖθις ἕτερα
μοῖρα Καππαδοκῶν πανάριστος· ἀφ' ἧς ἐκείνοι γε-
γόνασιν, οἱ πανταχοῦ τῷ φωτὶ τῆς ἑαυτῶν πολιτείας
καὶ νοθεσίας τὰ τῆς γῆς δοουχῆσαντες τέρματα.
Ἐπειδὴ οὖν καὶ ἱερωσύνην σοι πράσις ἐπέθηκε,
φοβήθητι τοὺς θεοφόρους ἐκείνους ἀνθρώπους, καὶ
ἢ τὴν αὐτῶν προαίρεσιν μέμνησαι, ἢ τὴν αὐτῶν λει-
τουργίαν μὴ ὑβρίζε. Εἰ γὰρ τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐλεγχθῆναι
συμβαίη σοι, οὐδὲ τὸ παρὰ Χριστοῦ κατακριθῆναι
λελειψεται.

PNΘ. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ ἱερωσύνης.

Μηδὲν (54) ἐμποδῶν τῷ τοῦ Κυρίου Εὐαγγελίῳ
γινέσθω, μηδὲ περισπασμὸς τῇ πνευματικῇ ἀκολου-
θειῷ διδασκαλίᾳ, μηδὲ θόρυθος τῇ ἐπωφελεῖ διαλέ-
ξει μεμετεῦκω. Θθετε γὰρ Χριστὸς ζητούμενος ὑπὸ
τῆς μητέρος καὶ τῶν ἀδελφῶν, αὐτῶν τὴν κλῆσιν
προσήκατο, ἦν ἕνα δογμάτων ἀπῆρξατο, καὶ σωτη-
ρίαν τοῖς ἀκροαταῖς κατεργάζετο, δεικνὺς ὡς χρῆ-
τῶν σαρκικῶν εἶναι τὰ πνευματικὰ προτιμώτερα.
Οὕτω καὶ οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ [τὰ] τῶν τραπεζῶν
παρητήσαντο τὴν ἐπίσκεψιν ἀναγκαίαν· οὐσαν διὰ
τοὺς πέντητας.

PNΞ. — ΤΑΡΑΣΙΩ ΙΣΑΥΡΩ.

Περὶ τοῦ δεῖν πάντοτε νήφειν.

Κρείττονά σε πάντες τοῦ γένους, καὶ τῆς πατρίδος
[σε] λέγουσι, καὶ χρηστὸν τοῖς ἡθεσιν ἀπαγγέλλουσι,
τὴν τῶν ὁρῶν τραχύτητα (55) μὴ κρατήσαντα, ἀλλὰ
τὸν θέλης τῆς πρωτομάρτυρος καὶ τρόπον καὶ ση-
κὸν ἀγαπήσαντα. Καὶ μακάριος εἰ πτωχεύων [ἐκ
ψυχῆς.] Τοῦτο γὰρ τῶν πιστῶν ἐπαινετόν. Καὶ εὐ-
χομαί σε μείναι ἀτρεπτον, ἐπειδὴ οὐδὲν σταθερώ-
τερον ἔχομεν, ἀλλ' ὡς ἀνέμοις ταῖς κούφαις βοαῖς (56)
ρίπιδόμεθα.

PNΑ. — ΘΩΜᾶ ΚΟΜΗΤΙ.

Καὶ γράφεις λαμπρῶς, καὶ πέμπεις ἀδρῶς. Καὶ
μένοις φαιδρῶς (57) ὁ τοῖς πᾶσι χρηστός.

* *Matth.* xii, 46. * *Act.* vi, 2 seqq.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(54) Μηδὲν in μηδεὶς mutant Vat. 649 et Alt.
Versu item 2 pro μηδὲ reponunt, μηδεὶς. Versu au-
tem penult. art. τὰ omittunt. Possin.

(55) *Τὴν τῶν ὁρῶν* (al. *ὁρώντων*) *ταχυτήτα*.
Alius vertit, *specialium asperitatem*. Coniiciebam
legendum ὁρῶν, h. e. *montium*. RITT.

(56) *Βοαῖς*. Bill. *clamoribus*. B. cod. habet βου-
λαῖς. Puto rectum esse, βολαῖς *icibus*, ut et paulo
ante plenius in B cod. legitur οὐδὲν εὐρίπου σταθερώ-
τερον ἔχομεν cum in Paris. ed. absit. εὐρίπου. RITT.

contentar, iis tamen fidem adhibere nequeo, quod
te prorsus ignorem : unam deum est, quod me
ad commodandam his tragediis fidem conjectura
quadam ducit, nimirum prodigiosa patriæ impre-
bitas. Ac vereor ne tu illius Cappadocum partis
sis, quæ omni vitiorum genere iniusta est. Altera
epim rursum Cappadocum pars quam optima, ex
qua illi exstiterunt, qui vitæ suæ ac præceptionum
luce orbis terræ finibus præluxerunt. Quoniam igitur
sacerdotium quoque pecunia tibi conciliasti, di-
vinos illos viros pertimesce, atque aut eorum
institutum sequere, aut eorum ministerium conta-
menta ne affice. Nam si ab iis convinci tibi contingat,
ne illud quidem tibi defuturum est, ut a Deo
condemneris.

B

CLIX. — LEONTIO EPISCOPO.

De sacerdotiō.

Nullum Domini Evangelio impedimentum ob-
jiciatur, nec ulla animi distractio spiritualem do-
ctrinam sequatur, nec tumultus utili disputationi se
interponat. Neque enim Christus, cum a matre et
fratribus quæreretur, ipsorum vocationem ad-
misit, cum docendi munus auspicabatur, atque au-
ditorum salutem operam dabat : hinc nimirum illud
ostendens, spiritualia negotia carnalibus antequiora
esse debere. 54 Atque ad hunc modum ipse quo-
que discipuli mensuram inspectionem atque curam,
quavis alioqui propter pauperes necessarium, re-
pudiaverunt.

C

CLX. — TARASIO ISAURO.

Opotere semper sobrium esse.

Præstantiorem te esse, quam aut genus tuum,
aut patria ferat, omnes aiunt, ac morum probita-
te pollere narrant, ut qui non spectantium aspe-
ritatem teneris, verum primæ martyris Theclæ
et mores, et templum amaveris. Ac te beatum, ut
potest ex animo paupertatem colentem. Nam hæc
piorum laus est. Atque ut in instituta vitæ ratione
constanter maneat, opto, quæquidem nihil ad-
modum stabile habemus, verum levibus clamori-
bus, non secus ac venis, hæc atque illuc jaectamur.

CLXI. — THOMÆ COMITI.

D Et luculente scribis, et copiosæ mihi. Velim igitur
in animi lætitia et alacritate perstes, cum om-
nibus tam benignum et commodum te præbeas.

— Vers. 2 illud se uncinis clausum codd. Vat.
649, et Alt. mutant in sou. Vers. pen. suggerunt iidem
unde hiatus ibi signatus asterisco recte expleatur,
sic eleganter et ex fonte primigenio scribendo, οὐ-
δὲν εὐρίπου σταθερώτερον, etc., nec minus iidem
commode vers. ult. vocis βολαῖς substituunt βουλαῖς.
Possin.

(57) Pro φαιδρῶς codd. Vat. 649, et Alt. φαιδρὸς
legunt. Possin.

CLXII.—HIERACI CLARISSIMO.

A

De exercitatione.

Ad numeros omnes religiosæ vitæ absolvendos, Joannis cibis ac potus et cubile minime sufficit: verum ad perfectionem adipiscendam Joannis quoque animus requiritur. Quocirca si frugalitatem nostram ac victus tenuitatem laudas, lenitatem consequi stude, quæ improbitatem omnem vitat.

CLXIII.—CYRO.

Sophistam profecto, etiam scribens, agis, atque vocabulorum elegantiam fingis. Atqui in ipsis utilitatis quoque rerum materiam præbere oportet. Etenim pulchre loqui, cymbalo simile est*. At probe agere, angelis innatum est. Nam illis cum metu conjuncta et prompta obedientia, quod Dei voluntates exsequantur, testimonium dicit.

CLXIV.—MARTYRIO.

De superbia.

Superbis Deus resistit*: quandoquidem etiam ipsorum principii ab initio sese opposuit. Considera igitur quantum est, et Deum hostem atque adversarium habere, et veterem hostem socium.

CLXV.—AUSONIO.

Multi ex aliis magistratibus ad alios migrant, hoc est ex minoribus fortasse ad majores et excelsiores, siquidem illos recte gesserint. Nonnulli autem contra non modo majores cum minoribus commutaverunt, verum etiam insuper misere interierunt: ii nimirum quibus nullum a proba muneris sui administratione auxilium suppetebat. At te ex probi imperii ac præfecturæ thronis cælestes ordines accipient, quibus te charum reddidisti, dum et pauperum pauperum commodis consulis, et omnia æquo ac recto posteriora ducis.

CLXVI.—MARTIANO.

51 Sapientiæ fama austri reginam impulit, ut ab extremis orbis finibus ad Salomonem se conferret¹⁰. Te autem Dominus quotidiano clamore adducere minime potuit, ut respicias, atque ad id quod in rem tuam futurum sit, oculos conjicias. Vide itaque, ne ab illa condemneris, quoniam cum eam rumores ac sermones velut alis additis exerint, te contra, nec aspectus, nec Christi operationes ulla ex parte meliorem effecerint.

CLXVII.—ESAIÆ MILITI.

Eum, qui pugnis gaudet, ac tumultibus delectatur, atque id studet, ut omnibus odio sit, quoniam

* Matth. iii, 4. * I Cor. xiii, 1. * Jac. iv, 6. ¹⁰ Matth. xii, 42.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Lacunam versus primi complent duo codd. Alt. et Vat. 649 post ἀρχαί addendo μόνη. Versu autem 2 solus Alt. ζητούσιν mutat in ζηλοῦσιν. POSSIN.

(59) Loco asterisci ponunt σε codd. Vat. 649 et Alt. POSSIN.

(60) Vers. 2 pro τὰς cod. Alt. habet εἰς. Vers. 3

PEB'. — ΗΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤῆ.

Περὶ ἀσκήσεως.

Οὐκ ἀρκεῖ (58) ἡ βρῶσις καὶ πόσις καὶ στρωμνὴ Ἰωάννου πρὸς πέρας ἀσκήσεως, τοῖς ταῦτα ζητούσιν, ὧ ἀριστε, ἀλλὰ χρεῖα καὶ τῆς γνώμης Ἰωάννου πρὸς τὴν τελείωσιν. Εἰ τοίνυν ἡμῶν ἐπαινεῖς τὴν λιτότητα, κατάρθωσον ἡμῖν τὴν πραότητα, ἥπερ πᾶσαν ἐκκλίνει περπερείαν.

PÊΓ'. — ΚΥΡῶ.

Σοφιστεύεις ὄντως, καὶ γράφων, καὶ κάλλη πλάτεις ὀνομάτων. Χρὴ δὲ καὶ ἀφορμὰς (59) παρέχειν ἐν αὐτοῖς ὠφελείας πραγμάτων. Τὸ γὰρ καλῶς λέγειν κυμβάλῳ παρείοικε. Τὸ δὲ χρηστῶς πράττειν ἀγγέλοις συμπέφυκεν. Οἷς καὶ ἔμφοδος καὶ ἀμέλλητος ὑπακοὴ τὸ ποιεῖν τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ μαρτυρεῖ.

PÊΔ'. — ΜΑΡΤΥΡΙῶ.

Περὶ ὑπερηφανίας.

Ἵπερηφάνοις ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται, ἐπειδὴ καὶ τῶ ἐρχοντι αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς ἀντετάξατο. Σκόπει τοίνυν ὅσον ἐστὶ καὶ Θεὸν ἔχειν ἀντίμαχον, καὶ τὸν ἀρχαῖον ἐντάρτην συμμετόχον.

PEE'. ΑΥΣΟΝΙῶ.

Πολλοὶ μὲν ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν ἄλλας ἀμείλουσιν, ἐκ τῶν ἡσσόνων ἴσως τὰς (60) μείζους, οἱ χρηστῶς ταύτας ἰθύνοντες. Τινὲς δὲ οὐ μόνον τῶν κρείττωνων τὰς ἥττους ἠλλάξαντο, ἀλλὰ καὶ οἰκτρῶς προσεπώλοντο. Οἷς οὐκ ἦν βοήθεια ἢ κυβέρνησις. Σὲ δὲ ἐκ τῶν θρόνων τῆς εὐαρχίας αἱ οὐράνιοι παραδέχονται τάξεις, αἷς ἑαυτὸν πεποίηκας προσφιλεῖ, καὶ πτωχῶν φιλοθέων κηδόμενος, καὶ κατόπιν πάντα τοῦ δικαίου τιθέμενος.

PEÇ'. — ΜΑΡΤΙΑΝῶ.

Τὴν μὲν τοῦ νότου βασιλισσαν, ἀκοή σοφίας ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἐκτείνει πρὸς Σολομῶνα παρώτρυνε. Σὲ δὲ Κύριος καθ' ἡμέραν ἐμβοῶν, νῆψαι καὶ βλέψαι πρὸς τὸ συμφέρον οὐκ ἐπίσει. Πρόσεχε τοίνυν μὴ ὑπ' ἐκείνης κριθῆς ὅτι τὴν μὲν φῆμαι καὶ λόγοι ἐπτέρωσαν· σὲ δὲ καὶ ἔψις καὶ πράξις τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐνεργειῶν οὐδαμῶς ἐθελώσαν.

PEZ'. — ΗΕΑΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Τὸν μάχαις χαίροντα, καὶ θορύβοις τερπόμενον, καὶ μᾶλλον μισεῖσθαι παρὰ πάντων σπουδάζοντα, τί

ἄν τις ἀρμολίως καλέσειεν, ἢ φαῦλον δαίμονα, ἐκ τῆς Ἀ γνώμης τὴν φύσιν ἀλλάξαντα; Ἐπεὶ οὖν καὶ πρὸ καιροῦ βασανίζει Χριστὸς ἐνταῦθα τοὺς δαίμονας, κάκει σὺν τῷ πατρὶ αὐτῶν πῦρ αὐτοῖς αἰώνιον ἐπηγελάτο· ἢ παῦσαι φιλοτάραχον ζωὴν μετερχόμενος, ἢ γίνωσκε κἀνταῦθα μάλιστα ὑποκείμενος, κάκεισε τὴν ἄμυναν οὐ λησόμενος.

PEH. — ΖΩΙΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ ἄμπελον ἑαυτὸν ὁ Κύριος προσηγόρευσε, τὸ νόστιμον (62) καὶ καρδίαν εὐφραῖνον παρασχόμενος κήρυγμα, οἶνον ἀναγκαίως καλεῖ ἡ θεία Γραφή τὸν ἀληθῆ θείας γνώσεως λόγον· τοῦτον καὶ ἐν κρατῆρι ἡ σοφία ποτίζει, κρατῆρα τὴν τοῦ Κυρίου πλεωρὰν ὀνομάζουσα, ἐξ ἧς ἡμῖν ἡ τῆς ζωῆς εὐφροσύνη ἐπήγαγεν.

PEΘ. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, «Οἱ κἀπηλοὶ σου.»

Τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησιν δεξάμενοι οἱ τοῦ Κυρίου ἀποστόλοι, γλεύκους εἶναι μαστοὶ ἐνομήθησαν, καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὴν ἀληθῆ καὶ ἀνόθευτον πίσιν τῶν μυστηρίων ἐκόμισαν. Τοὺς τοίνυν τὴν θείαν παραχαράσσοντας παιδεύουσιν, καὶ νόθος [καὶ] ἐξιτῆλοις ἐντάλαμασι τὰ οὐράνια ἐπιθολοῦντας διδάγματα, Μανιχαίους, καὶ Σίμωνας, καὶ Μοντανούς, καὶ Ναυάτους, Ἀρείους, καὶ Μακεδονίους, Φωτεινοὺς τε καὶ τοὺς τοῦτοις ὁμόφρονας, καπηλοὺς εἰκότως προσαγορεύει μὴ γινύτας τὸν οἶνον ὕδατι, τῇ ἀκραίφνει τῶν θείων λόγων (63) σοφίᾳ τοὺς οἰκείους σχετλιασμοὺς ἐπεισάγοντας.

PO. — ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ.

Περὶ τῶν ἀναξίως τῶν μυστηρίων κοινωνούντων.

Φασὶ σέ τινες πάντα μὲν ἀπηγορευμένα, τινὰ δὲ (64) πράττειν καὶ ἄθεσμα, τοῖς δὲ θεοῖς μυστηρίοις τὰς χεῖρας προτείνειν συνεχῶς, καὶ μετέχειν τολμηρῶς τῶν ἀψάστων σοι. Καὶ μοι λίαν ἐπῆλθε θαυμάσαι σου τὴν ἀναίδειαν, ἔτι ταῖς τῶν δαιμόνων τραπέζαις εἰς κόρον κοινωνῶν, καὶ τραπέζης Κυρίου μετέχειν οὐ φοβῆ. Ἄρα οὖν μὴ τίς σε βρόχος καταλάβῃ, ὡς τὸν Ἰουδαν ἐπὶ τῇ προπετείᾳ ἑαυτοῦ ἀπογνόντα, καὶ τὴν προδοσίαν ἐνεργούντα, καὶ τὴν κοινωνίαν ἀπαιτοῦντα.

ripiat, ut Judam¹¹, ob temeritatem suam in desperationem prolapsam, simulque et proditorem perpetrantem, et sacrosanctam communionem postulantem.

¹¹ Matth. viii, 20. ¹² Matth. xxv, 41. ¹³ Joan. xv, 1. ¹⁴ Prov. ix, 5. ¹⁵ Ibid. ¹⁶ Joan. xix, 34. ¹⁷ Act. ii, 13. ¹⁸ Isa. i, 22. ¹⁹ I Cor. x, 21. ²⁰ Joan. xiii, 27; Act. i, 18.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(61) Hanc epistolam codd. Vat. 649 et Alt. non Μαρτιανῷ sed Μαρτινιανῷ, Martiniano, inscribunt. Vers. 2 tolle asteriscum et muta ἐκτείνειν in ἐκπτήναι: sic monstrant lidem duo codd. qui et vers. 3 Χριστὸς pro Κύριος ponunt, et vers. 5 φῆμη pro φῆμαι. Possin.

(62) Τὸ νόστιμον. Billius humectantem vertens, legisse videtur τὸ νόστιον. At νόστιμον κήρυγμα est quod reditum conciliat, in æternam videlicet cœ-

lum nomine aptius et commodius quisquam appellet, quam si ipsum nequam atque improbum dæmonem vocet, ut qui voluntate animique instituto naturam mutarit? Quoniam igitur Christus et hic ante tempus dæmones torquet¹¹, et in altero ævo sempiternum ipsis ignem una cum ipsorum patre promisit¹², aut tuncultuariam vitam consecrari desine, aut illud scito, te et hic flagris obnoxium esse, et illic vindictam minime vitaturum esse.

CLXVIII. — ΖΟΙΛΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ.

Quandoquidem Dominus vitem seipsum appellavit¹³, ut qui pectus humectantem ac voluptate efficiendam prædicationem præbuerit, idecirco Scriptura divina veram divinæ cognitionis doctrinam vinum necessario appellat¹⁴. Hoc in poculo quoque Sapientia bibendum porrigit¹⁵: per poculum nimirum Domini latus intelligens, ex quo nobis vitæ jucunditas et oblectatio profuxit¹⁶.

CLXIX. — ΕΙΔΕΜ.

In illud, «Caupones tui.»

Domini apostoli, cum divini Spiritus adventum suscepissent, musto pleni esse existimati sunt¹⁷, atque ad omnes nationes veram minimeque adulteratam mysteriorum potionem tulerunt. Quamobrem eos, qui divinam doctrinam adulterant, ac cœlestia documenta spuris et evanidis mandatis inficiunt, hoc est, Μανιχαῖος, Σίμωνες, Μοντανός, Νοβάτος, Αῖριος, Μακεδονίος, Φωτινός, cæterosque ejusdem mentis ac sententiæ homines, haud abs re caupones appellat propheta, ut qui aquam vino immisceant¹⁸, hoc est, miseros suos errores, puræ ac limpidæ divinorum sermonum sapientiæ inferant.

CLXX. — ΧΗΕΡΗΜΟΝΙ.

De iis qui indigne sacramenta percipiunt.

Aiunt nonnulli te, cum omnia, quæ divinis legibus interdicta sunt, facere, tum nonnulla etiam nefaria et impia perpetrare, atque interim tamen manus ad divina mysteria continenter protendere, eaque, quæ a te attingi nefas est, impudenter percipere. Ac mihi sane temeritatem atque impudentiam 52 tuam vehementer admirari subiit, qui, cum dæmonum mensis ad saturitatem usque communices, Dominicæ quoque mensæ particeps fieri minime timeas¹⁹. Vide igitur, ne quis te laqueus corripiat, ut Judam²⁰, ob temeritatem suam in desperationem prolapsam, simulque et proditorem perpetrantem, et sacrosanctam communionem postulantem.

lestem patriam unde excederamus. Notum est νόστιμον ἡμᾶρ apud Homerum, ἡ τῆς ἐπανάδου ἡμέρα. RITT.

(63) Codd. Vat. 649 et Alt., λογίων. Possin
(64) Verba τινὰ δὲ omittuntur e codd. Vat. 649, et Alt. Vers. 5 ταῖς τραπέζαις in τῆς τραπέζης mutant. Vers. 7 ὄρα pro ἄρα legunt. Vers. 8, pro ἐπὶ τῇ habent ἐπὶ τοιαύτῃ. Possin.

CLXXI. — NILI FILIIS.

Quid naturam abjuratis, aut vocationem ignoratis? Nam illa ex uno eodemque venire vos protulit: hæc autem per unam et eandem spem vos regeneravit. Quamobrem aut prior nativitas vos pudore quodam commoveat, aut posterior metueat: atque ad concordiam sive naturæ, sive vocationis fœdus sancite.

CLXXII. — ARCHONTIO.

In illud dictum ab Abrahamo ad divitem, «Magnus hiatus firmatus est inter nos et vos.

Chaos ingens inter se ac divitem in pœnis et cruciatus hærentem firmatum esse Abraham respondit²¹, iustorum videlicet ac peccatorum discrimen his verbis indicans. Nam ipse hospitem ac pauperum amans et studiosus erat: eosque, qui longo a se locorum intervallo dissiti erant, excipiebat. Ille autem ulceribus confectum hominem pro foribus suis jacentem aversabatur. Quemadmodum igitur contrariæ voluntates animique instituta sunt: ita etiam in disjuncta loca migrant. Illi enim quietem et oblectamentum, hi cruciatum acceperunt.

CLXXIII. — MARGO MONACHO.

Ad monachum loca subinde mutantem.

Eos, qui animi firmitate carent, tuique similes sunt, o inconstans, pulverem, qui a facie terræ preiecitur, appellavit Propheta²². Nam si cum a beato viro Ammone consitus, pieque rigatus, ac firmiter constabillitus esses, fructumque etiam, ut putabamus, infisses, nunc tamen non eruditionis comparandæ causa, sed exquisitiorum epularum studio atque cupiditate multas domos lustras, equis te satis digne deplorare queat, qui et exitium tibi ipsi infers, et multos inutiles reddis, nimirum eos quibus juvenilis ætas noxiam levitatem asciscit?

CLXXIV. — CYRENIO DUCI.

Chartam nobis cives miserunt, pro ecclesiæ foribus fixam, ut inquebant, antequam urbem Ingredereris, quæ et omnibus purgandi sui potestatem adimit, et per fugium in ecclesiam claudit. Quod quidem non solum crudelitatis, sed etiam impietatis suspicionem habet. Nam si nec causæ dicendæ potestatem facis, nec fugam in ecclesiam permissis, nimirum hæc ratione, et calumniatores exacuisi, et injuriarum numerum auxisti, quoniam igitur

²¹ Luc. xvi, 26. ²² Psal. i, 4.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Codd. Vat. 649 et Alt. pro η repetunt interrogativum τι. Possim.

(66) Hiatus completur in codd. Vat. 649 et Alt. inserto τὸν inter δὲ et πρό. Vers. pen. post, ἀγασιν iidem codd. supplent κληρούμενων et vers. ult. pro δεξαμένων scribunt δεχομένων. Possim.

(67) Pro Μακαρίου codd. Vatic. 649 et Alt. habent μακαρίτου, unde intelligitur Ammonem cujus meminit auctor, mortuum fuisse. Possim.

(68) Ἴνα μὴ ἔργον δυνατοῦ γένηται. Hoc melius puto quam quod in B. c, reperi ἀδυνάτου.

A POA'. — ΤΟΙΣ ΥΙΟΙΣ ΝΕΙΑΟΥ.

Τί ἀρνεῖσθε τὴν φύσιν, ἢ (65) ἀγνοεῖτε τὴν κλησίαν; Ἡ μὲν γὰρ ἐκ μιᾶς ὑμᾶς προήγαγε νηδύος; Ἡ δὲ διὰ μιᾶς ἀνεγέννησεν ἐλπίδος. Ἡ τὴν προτέραν τοῖνον αἰδέσθητε γέννησιν, ἢ τὴν δευτέραν φοβήθητε ἀναγέννησιν, καὶ σπείσασθε πρὸς ὁμόνοιαν, εἴτε τῆς φύσεως, εἴτε τῆς κλήσεως.

POB'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ πρὸς τὸν πλούσιον, «Ὅτι μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται.»

Χάσμα μέγα ἐστήρικται μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πλουσίου τιμωρουμένου, ὁ Ἀβραάμ ἀπεκρίνατο, τὴν τῶν δικαίων πρὸς τοὺς πταλόντας διαφορὰν ἐνδεικνύμενος. Ὁ μὲν γὰρ, φιλόθεος ἦν καὶ φιλόπτωχος, τοὺς μακρὰν ἀπωκισμένους δέχόμενος· ὁ δὲ (66) πρὸ τῆς θύρας ἠλωκόμενος, ἀνηλεὺς ἐκτρεπόμενος. Ὡς περ οὖν ἐναντία αἱ προθέσεις, οὕτως ἀμυγῆς ἢ μεταστάσις· τῶν μὲν, τὴν ἀγασιν τῶν δὲ, τὴν κόλασιν δεξαμένων.

POΓ'. — ΜΑΡΚῶ ΜΟΝΑΧῶ.

Πρὸς μοναχὸν τόπον ἐκ τύπου ἀμείβοιτα.

Τοὺς ἀστηρικτοὺς καὶ σοὶ προσεικότας, ἀδέβαια, χροὺν ἐκρίπτουμενον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ὁ Προφήτης ἐκάλεσεν. Εἰ γὰρ φυτευθεὶς παρὰ τοῦ μακαρίου (67) Ἀμμωνος, καὶ ποτισθεὶς θεοφιλῶς, καὶ ἀσφαλῶς ἐδρασθεὶς, καὶ καρπὸν ἔνηνοχῶς, ὡς φόμεθα, πολλοὺς οἴκους περινοστεῖς οὐ χάριν παιδεύσεως, ἀλλ' ἀθροτέρας σιτήσεως; τίς σε κατ' ἀξίαν οἰοῦνται, καὶ σαυτὸν ἀπολλύντα, καὶ πολλοὺς ἀχρειοῦντα, οἷς ἡ νεότης τὴν εὐκόλῃαν εἰσποιεῖται συμφέρουσαν;

POΔ'. — ΚΥΡΗΝΙῶ ΗΓΕΜΟΝΙ.

Χάρτην ἡμῖν οἱ πολλοὶ πεπόμενοι, προπαγέντα τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐφασαν, πρὶν ἐπιθεῖν τῆς πόλεως· ὅς καὶ ἀπολογίας πάντας γυμνοί, καὶ τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ φυγῆς. Ὡς περ οὖν μόνον ἀπηνείας ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἀσεβείας ἔχει ὑπόνοιαν. Εἰ γὰρ ἀπολογίας οὐ μεταδιδούς, οὐδὲ φυγὴν πρὸς Θεὸν ἐνδιδοῦς, καὶ συκοφάντας ἐστόμωσας, καὶ ἀδικίας ἐπλήθυνας· πῶς οὖν φωράσεις τὸ δικαίον; πῶς σώσεις τὸν ἀδικούμενον; ὅς ἵνα μὴ ἔργον δυνατοῦ γένηται (68), ἀπορῶν δι-

Ἔργον τινὸς γίνεσθαι ἐστὶν ἀπὸ aliquo confici atque concludi, phrasi usitatissima Isidoro. RITT.

— Titulus hujus epistolæ diversitatem habet in cod. Alt. notabilem. Ibi enim inscribitur Κουρήνω τῷ ἡγεμόνι. Vers. 2. ὡς ἐφασαν abest ab Alt. Vers. 6 pro μεταδιδούς codd. Vat. 649 et Alt. μεταδιδως scribunt, uti et vers. seq. ἐνδιδοῦς. Vers. 9. iidem δυναστοῦ pro δυνατοῦ habent, et vers. 11 δικαίου pro δικαστηρίου· denique vers. ult. εὐμαρέστερος pro εὐμαρέστατον. Possim.

καυτοῦ τοῦ ἀμύνοντος, πρὸς τὸν ἀχείρωτον ἔδραμε ἄ πακτο jus et æquum deprehendes? Quonam pacto scilicet. Ἡ δὲ σκῆψις ἐστὶν, τῆς τοῦ δικαστηρίου πράξεως ἢ ἀποφάσεως, ὑπόβηθι τὴν ἀπήνειαν, καὶ ἕξεις τὸ πρατῆριον εὐμαρέστατον.

POE'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Καὶ τὰ μέτρα ἑαυτῶν ἐπιστάμεθα, καὶ ἐλέγχειν τοὺς πονηροὺς προβεβλήμεθα. Εἰ δὲ τὴν φράσιν φεύγεις ὡν πράττεις, παῦσαι (69) τὴν πράξιν, καὶ οὐκ ἔσται ἡ φράσις. Ὁ γὰρ τις ποιεῖν οὐκ αἰσχύναται, τοῦτο μὴ ἀλυέτω καλούμενος. Εἰ δὲ καὶ μόνη ἡ κλησις ὑβρεῶς ἐστὶν ἕξις, ταύτης ἢ πράξεως [πῶς] οὐκ ἂν γενήσεται ὑβρις;

POΓ'. — ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΑΙΣ.

Ὁ καλὸς Κυρήνιος αὖθις κατακοσμεῖ τὸ πρατῆριον. Οὐ γὰρ ἂν φαίην κριτήριον, εἰ μὴ δοκίμου καὶ ἀκιδόηλου (70) νομίσματος μόνον, ὃ ὑπὲρ κλεμμάτων κομίζεται. Πράξετε τοίνυν βελτίονα, αὐτῷ μὲν πόρους μὴ φέροντες, ἑαυτοῖς δὲ βρόχους μὴ πλέκοντες. Ἡ γὰρ ὑμετέσσα εὐπραγία, ἔστω αὐτῷ δυσπραγία.

POZ'. — ΕΥΣΕΒΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Νῦν πονηρῶς πράττει τὰ Πηλουσιωτῶν, ὅτε καὶ τῶν πολιτικῶν ἢ διοικησι; ὁμοίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόσον περιεβάλετο. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θαυμαστὸς Κυρήνιος κατέπη τὴν ἀρχὴν ἐνημμένος· καὶ ὁ περιβόητος Εὐσέβιος, τὴν ποιμαντικὴν ἐμπέπιστευται· καὶ Μάρων οἰκονομεῖ, καὶ Πανσόφιος ἀρχidiaconεῖ· ὁ μὲν, τὰς κρίσεις ἀπεμπωλῶν, ὁ δὲ τὰς χρήσεις διαπωλῶν· οἱ δὲ ὑπουργοὶ ὄντες καὶ σπουδασταί. Καὶ μακάριός ἐστιν ὃς· ἂν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ὑμῖν. Φείσασθε οὖν ἀπρόσοχοι, μὴ καὶ τὸν ἕξω δικαστὴν ἀπολύητε τῆς αἰτίας εἰς ὑμᾶς ἀφορῶντα, καὶ τῶν κερδῶν ἀρειδύοντα.

POH'. — ΡΟΥΦΙΝῶ.

Ἡ τα Πηλουσιωτῶν ἀμαρτήματα, ἢ τὰ Ῥωμαίων μέγιστα πράγματα ἃ διέπεις εὐμενῶς, λαθεῖν σε τὸν παναρχῆ εὐεργέτην ἐπόλησεν, ὅπως Κυρήνιος τῆς ἀρχῆς ἐπελάβετο, καὶ πράττει τὰ ἐνταῦθα πάλιν χα-

¹⁰ Matth. xi, 6.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(69) Pro edito παῦσαι codd. Sfort. et Alt. repouit παῦσον. Ibidem cum tertio ipsis adjuncto Vat. 649 pro γενήσεται vers. ult. legunt γένηται. POSSIN.

(70) Codd. Vatic. 649 et Alt. tollunt a e vocabulo ἀκιδόηλου, εἰ κιδόηλου solum legunt. Vers. 3 iidem pro ὃ ὑπὲρ habent ὅπερ ὑπὲρ, etc. Vers. 4 πράξαιτε pro πράξετε et vers. penult. ἔσται pro ἔστω. Id.

(71) Vocaciones pretio addictas habens. Videtur Billius legisse κλήσεις aut certe sic legend. existimasse, non χρήσεις, ut et Parisiis editum est, et habetur in C B. Sunt autem χρήσεις, sententiæ,

PATROL. GR. LXXVII.

et eo loco positi sumus, ut coarguendos improbos habeamus. Quod si eorum quæ, facis, commemorationem fugis, actioni finem impone, et commemorationi locus non erit. Nam quod quis facere non erubescit, non est cur mœrore consternetur, cum id appellatur. Quod si sola quoque appellatio contumeliæ habitus est, annon ejus actio contumelia existet?

CLXXV. — EIDEM.

Et modulum nostrum exploratum habemus, et eo loco positi sumus, ut coarguendos improbos habeamus. Quod si eorum quæ, facis, commemorationem fugis, actioni finem impone, et commemorationi locus non erit. Nam quod quis facere non erubescit, non est cur mœrore consternetur, cum id appellatur. Quod si sola quoque appellatio contumeliæ habitus est, annon ejus actio contumelia existet?

CLXXVI. — PELUSIOTIS.

Præclarus ille Cyrenius mercatum rursum exornat. Non enim tribunal dixerim, nisi probæ duntaxat minimeque adulterinæ pecuniæ, quam pro furtis accipit. Rectius itaque feceritis, si ipsi quidem proventus minime seratis, vobis ipsi autem restim minime nectatis. Vestra enim felicitas, infelicitas ipsi erit.

CLXXVII. — EUSEBIO EPISCOPO.

Nunc malo statu Pelusiotarum res sunt, cur publicorum quoque negotiorum administratio eodem quo ecclesiastica morbo laborat. Nam et mirificus vir Cyrenius præsidis dignitate cinctus ad nos devolavit, et celebris vir Eusebius pastoris munus suscepit, et Maro dispensatoris officio fungitur, et Pansophius archidiaconatum gerit: ille nimirum judicium vendens, iste autem vocationes pretio addictas habens (71): hi autem administram ipsi operam navantes, et studentes. Ac beatus qui non fuerit scandalizatus in vobis ¹¹. Desinite itaque, o socordes ac negligentes, ne profanum quoque iudicium culpa liberetis, in vos intuentem, ac nullis lucris parcentem.

CLXXVIII. — RUFINO.

Aut Pelusiotarum scelera, aut gravissima Romanorum negotia, quæ tu placide gubernas, hoc effecerunt, ut te, liberalissimum benefactorem, fugerit, quonam pacto Cyrenius præsidis dignitatem arripue-

dictiones vel pronuntiationes.

— Vers. 1 non Πηλουσιωτῶν, sed Πηλουσιῶν, codd. Vat. 649 et Alt. legunt. Vers. 3 Vat. 649 νόσον pro νόσον ponit. Vers. 4 tam idem quam Alt. κατέπη pro κατέπη scribunt. Vers. 6 δὲ τὰς χρήσεις διαπωλῶν codd. Vatic. et Alt. hic κρίσεις habent, utique ex parte mendose, nam hic vocabulum requiritur antitheton τοῦ κρίσεις superius positi: quodnam autem illud nisi vocationes reddens? Vers. antepen. pro μὴ Vat. habet μηδέ. Mox pro ἀπολύετε idem cum Alt. ἀπολύετε legunt. Id.

rit : atque hic rursus atrocem in modum res administrat. Nam venditiones graves sunt, paupertates magnæ, injuriæ crebræ : nec Ecclesia opem huic malo ferre potest (72). Jus abscessit : lex ignoratur : terror iis, qui non præbent, injicitur : longinquitatem, earum rerum, quas perpetrat, subsidium habet. Quocirca, aut eum potentia exturba : aut illud scito [si urbem eam, cui tu sæpe salutem fuisisti, perire sinas (73)] te una cum eo, coram Deo iudicium subiturum.

54 CLXXIX. — LYCÆNÆ.

Si in viduitate perstas, ne juvenilem in modum te geras. Quod si et ornate atque eleganter induta es, et luctus nomen obtines, hæc duæ res parum inter se consonant. Aut igitur alterum relinque : aut pudorem ac verecundiam contumelia ne afflice.

CLXXX. — THEOPHRONIO.

Actionibus magis quam verbis virtutes innotescere.

Non verborum enuntiatio, verum rerum administratio, divinæ doctrinæ consecratorem hominem reddit. Nam neque vetus ille rebellis, propterea quod divina oracula memoria tenebat, cum Dominum tentaret²⁴, ob eorum cognitionem laudem merebatur : verum contra abjiciendus ac detestandus erat, quod cum scientia præditus esset, actionem inficeretur ac respueret. Quare nisi levis haberi vis, utpote in lingua sola eruditionem sitam habens, fac eam reipsa ostendas. Nam nec Goliath ex armis externis quidquam commodi tulit²⁵, quoniam internorum auxiliorum imbecillitate laborabat.

CLXXXI. — ORIONI MONACHO.

Non crudelitatis fuisse illam contra Ananiam et Sapphiram indignationem Petri apostoli, sed utilem prædicationis initio.

Non crudelitatis atque amentia fuit, vir studiosissime, quod sapientissimus Petrus, eos, qui peccaverant, morte affecit²⁶, verum præscientis doctrinæ, multa hominum peccata præsanantis. Nam cum tunc Evangelii sementem facere incepissent, ac statim enata zizania conspexissent, sapientium consilio ea confestim evulserunt, ne una cum tritico aucta futuro igni ad exustionem servarentur²⁷. Ad eundem enim modum divinus quoque Moses, legem ab initio statim violatam perspiciens, etsi ob exiguum peccatum, saxo tamen eum obrui iussit,

²⁴ Matth. iv, 1 seqq. ²⁵ 1 Reg. xvii. ²⁶ Act. v, 5-10. ²⁷ Matth. xiii, 25 seqq.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(72) *Nec Ecclesia huic malo opem ferre potest. Videlicet denegato ad eam perfugio, sive asyli jure violato. Vile epist. 174. Mox pro ἀπέδη τὸ δίκαιον, jus abscessit, significantius legi puto in B C ἀπέδη, extinctum est.*

(73) Inclusa non sunt in Græco exemplari, quæ unde expresserit Billius, non habeo dicere, nisi explicationis forte causa inseruit.

— In 2 vers. post Ῥωμαίων, cod. Vatic. 649 addit. ἢ τὰ, sensu diverso, nam trimembris hoc modo sit partitio, quam bimumbrum editor posuit : ut sit in hunc modum interpretatio refingenda, aut Pelusiotarum peccata, aut Romanorum, aut maxima negotia qua tu, etc. Vers. 7, pro ἀπέδη

λεπῶς. Αἱ γὰρ πράξεις σφοδραὶ, αἱ πτωχεῖαι πολλαὶ' αἱ ἀδικίαι συχναί, ἢ Ἐκκλησία οὐχ οἷα βοηθεῖν. Ἀπέδη τὸ δίκαιον, ὁ νόμος ἠγνόηται : ὁ φόβος τοῖς μὴ παρέχουσιν, τὸ μήκος ὅπλων ἔχει ὢν δρᾶ ἢ παῦσον αὐτὸν τῆς δυνάμεως, ἢ ἔσθι συναπολάσων αὐτῷ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ κρίματος.

POΘ'. — ΛΥΚΑΙΝῆ (74).

Εἰ τῇ χηρείᾳ ἐγκατερεῖς, μὴ πράττει νεώτερα. Εἰ δὲ καὶ κόσμον περιχεῖσαι, καὶ πένθους ἄνομα κέκτησαι, οὐ συμβαίνει τὰ πράγματα. Ἡ θάτερον οὖν ἀπόλιπα, ἢ τὴν αἰδῶ μὴ καθύβριζε.

PII'. — ΘΕΟΦΡΟΝΙῶ.

B "Οτι διὰ τῆς πράξεως γνωρίζονται αἱ ἀρεταί, ἡπερ διὰ λόγου.

Οὐ βημάτων ἀπαγγελία, ἀλλὰ πραγμάτων διακονία τὸν τῆς θείας παιδείσεως ζηλωτὴν ἀποβαίνει. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἀρχαῖος ἀνάρτης, ἐπειδὴ τῶν θείων χρησμῶν ἐμέμνητο πειράζων τὸν Κύριον, ἐπεινετὸς ἦν ἄρα τῆς τούτων μαθήσεως, ἀλλ' ἀπόκριτος (75) καὶ ἀπόδλητος, ὅτι τῇ γνώσει ἔχων, τὴν πράξιν ἀρνεῖται. Εἰ τοίνυν μὴ κοῦφος φαίνεσθαι βούλει, καὶ ἐπὶ γλώττης μόνως ἔχων τὴν παιδείαν, ἐργῶ ἐπίδειξον ταύτην. Οὐδὲ γὰρ τῆς ἔξωθεν ὀπλοφορίας ὁ Γολιάθ ἀπάνωτότι, τοῖς ἐσωθεν ἀσθενῶν βοηθήμασιν.

PIA'. — ΩΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΧῶ.

C "Οτι οὐκ ἀπονοίας ἦν ἡ κατὰ Ἀνανίου καὶ Σαφίρης ἀγανάκτησις τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ἀλλὰ χρησίμος τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος.

Οὐκ ἀπονοίας ἐστὶν, ὡ φιλολογώτατε, ὁ κατὰ τῶν πταισάντων φόνος (76) τοῦ σοφωτάτου Πέτρου, ἀλλὰ διδασκαλίας προγνωστικῆς, τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρώπων προλωμένης ἀμαρτήματα. Τότε γὰρ ἀρξάμενοι τὰ τοῦ Εὐαγγελίου καταβάλλεσθαι σπέρματα : καὶ εὐθὺς παρανατεῖλαντα ἐωρακότες ζιζάνια, σοφῶς αὐτὰ παραχρήμα ἐξέτιλαν, ἵνα μὴ τῷ σίτῳ συναυξηθῆντα, τῷ μέλλοντι πρὸς καῦσιν πυρὶ φυλαχθῆ. Οὕτω καὶ Μωσῆς ὁ θεσπέσιος τὰ τοῦ νόμου ἐκ προσιμίων παραβαθῆντα θεώμασιν, εἰ καὶ ἐπὶ βραχεὶ ἀμαρτήματι καταλευσθῆναι ἐν σαθρότητι ἐυλογουῦντα ἐκέλευσε, τοῦτο

cod. Alt. ponit ἀπέδη. In fine pro istis verbis, ἢ ἔσθι συναπολάσων αὐτῷ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ κρίματος, valde diversam duo codi. Vat. 649 et Alt. lectionem hanc suggerunt, ἢ ἔσθι οὐχομένην σοὶ πόλιν ἢν ἔσωσας πολλάκις. Id.

(74) Non Λυκαίνη, sed Λουκίνη. Lucenæ, inscribitur hæc epistola in codd. Vat. 649 et Alt. Possin.

(75) Pro ἀπόκριτος codi. Vat. 649 et Alt. habent ἀτόκριτος. vers. autem seq. pro βούλει, idem βούλη ponunt. Vers. denique antepen. pro ἐργῶ, cod. Alt. mavult ἐργοῖς. Id.

(76) Pro φόνος codi. Vat. 649 et Alt. legunt φόδος, et vers. 1 pro ἐξέτιλαν habent ἐξέτεμον. Vers. 11, cod. Alt. post καταλευθῆναι addit, τὸν. Id.

θεὸν γεγραφῶς ἀποφῆνασθαι. Ἐπὶ μικρῷ γὰρ καὶ ἅ
 μέλζονι ἢ παραβάσει κρίνεται. Ὡς καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ
 γένους προπάτορες ξύλου γεύσει τὸν πολυώδυνον
 κατεδικάσθησαν καὶ βίον καὶ θάνατον.
 quoque generis nostri auctores ob arboris fructum degustatum, acerbissima, et vita et morte multati sunt²⁹.

ΡΠΒ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΑΔΗ ΕΠΙΣΚΟΠῶ (77).

Διὰ τί λέγεται ὁ Κύριος μαργαρίτης, καὶ διὰ τί
 ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας ἢ βασι-
 λεία τῶν οὐρανῶν ἀπεικάσθη.

Ὁ τὸν πολυτίμητον μαργαρίτην ζητήσας, καὶ
 πάντων αὐτῶ τῶν προσόντων ἀντισταθμίσας, ὁ νέος
 ἐστὶ τοῦ Κυρίου λαός, τῆς πατρῴας καὶ οὐσίας καὶ
 θρησκείας καταφρονῶν, καὶ τὸν Κύριον τῆς δόξης
 ζητῶν. Μαργαρίτης δὲ κέκληται, ἕπειδὴ τῷ βυθῷ
 τῆς θεότητος ἤνεται, καὶ μόνοις τοῖς ἀλειψῆσαι καὶ
 τοῖς αὐτοῦ ὑποφῆταις ἐγνώρισται.

ΡΠΓ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, ποιού-
 ντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς, οἱ τοῦ Κυρίου τυγχά-
 νουσι θεοφόροι ἀπόστολοι, καὶ ἐκ τοῦ προτέρου τοῦτο
 ὄντες ἐπιτηδεύματος, καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ βίῳ ζωρευ-
 τικῆς ἐργασίας. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς κυμάτων ἐπανάστα-
 σις φλεγμαίνει καὶ κατευνάζεται τῶν ἀνθρώπων τὰ
 πράγματα, εἰκότως θάλασσαν τὴν τοῦτων ἀνωμαλίαν
 οἱ θεοὶ καλοῦσι χρησιμοί. Οἱ δὲ ταύτην γαληνεύσαν-
 τες, ἐν ὕδασι πολλοῖς πεποιῆσθαι τὴν ἐργασίαν ἐβρό-
 θήσαν (78).

ΡΠΔ'. — ΖΩΣΙΜῶ.

Εἰ τῆς ἀνοχῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς μακροθυμίας,
 ὧ τάλας, καταφρονεῖς, κἂν τὰ παρόντα ἀδέσθηται.
 Πολλοὶ γὰρ πρὸς τὰ μέλλοντα ἀδλεπτοῦντες (79),
 τὰς ἐνταῦθα ἐκκλίνουσι κωμωδίας. Εἰ δὲ καὶ ταῦτα
 κάκεινα καταφρονεῖς, ἐνταῦθα γελασθήσῃ, κάκει
 θογηθήσῃ.

ΡΠΕ'. — ΕΥΣΕΒΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Ἡδύνασο ἐπικουρεῖν τοῖς βοηθείαις προσδεομένοις,
 εἰ μὴ σαυτὸν προκατέλυσας ἀισχροῖς λήμμασι καὶ
 προβλήμασι. Οἱ γὰρ ὀρωντές σε Πανσοφίου ἡττώ-
 μενον, ἀνθρώπου μὴ μόνον τὸν θεῖον ὑδρίσαντος
 Στέφανον, οὐ τὴν λειτουργίαν ἀκρίτως ἐδέξατο, ἀλλὰ
 καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐκ τοῦ σεμνοῦ χοροῦ προπηλακί-
 σαι σπουδάζοντος, ποίας ἂν σε τιμῆς ἀξιώσειαν; Εἰ
 δὲ καὶ τούτων κωλύσειας, καὶ σαυτὸν διορθώσειας (80),
 καὶ τὰ ἐνταῦθα πάντως φανεῖται σοι χρηστὰ, καὶ τὰ
 ἐκεῖθεν πάντως ἀνεκτά.

tibi omnino lætæ atque commodæ existant, et res alterius vitæ omnino tolerabiles.

²⁹ Num. xv, 32 seqq. ³⁰ Gen. iii, 11 seqq. ³¹ Matth. xiii, 43, 46. ³² Psal. cvi, 23.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(77) In titulo hujus epistolæ pro ἐπισκόπῳ cod. Vat. 649 et Alt. habent πρεσβυτέρῳ, vers. 1. πολυ-
 τιμον pro πολυτίμητον. Versu quoque 2 αὐτὸν pro
 αὐτῷ. At vers. penult. cod. Alt. ponit αὐτῶν pro
 αὐτοῦ. Posiuit.

(78) Alt. legit ἐβρόθησαν non ἐβρόθησαν. Id.

(79) Alt. habet ἀδλεποῦντες, sed melius vulg.

A qui die Sabbati ligna collegerat : Deum videlicet hanc
 sententiam tulisse scribens²⁹. Siquidem legis
 transgressio, tam in parvo ac levi, quam in magno
 atque atroci crimine judicatur. Nam profecto primi
 degustatum, acerbissima, et vita et morte multati

CLXXXII. — HERACLIDI EPISCOPO.

Cur margarita Dominus dicitur, et cur mercatori
 quærenti bonas margaritas regnum celorum com-
 paratum est.

Is qui ingentis pretii margaritam quæsit, eam-
 que omnibus suis facultatibus emit³⁰, novus est
 Domini populus, qui paternam et substantiam, et
 religionem contemnit, ac Dominum gloriæ quærit.

55 Margarita autem idcirco appellatur, quia divi-
 nitatis profundo copulatus est, solisque piscatoribus
 atque ipsius interpretibus cognitus.

CLXXXIII. — EIDEM.

Qui descendunt mare in navibus, facientes ope-
 rationem in aquis multis³¹, sunt divino Numine
 afflati Domini discipuli, ut qui et ex priore vita
 instituto id fuerint, et ex piscatoria in mundo ope-
 ratione ad spiritualem migrarint. Quoniam enim
 non secus ac fluctuum insultus, humanæ res in-
 tumescunt ac vicissim sedantur, earum inconstan-
 tiam divina oracula haud abs re maris nomine
 appellarunt. Qui autem hoc mare tranquillum red-
 diderunt, in aquis multis operationem fecisse
 dicti sunt.

CLXXXIV. — ZOSIMO.

Si Dei patientiam ac lenitatem contemnis, o mi-
 ser, saltem præsentia te commoveant. Multi enim
 ad futura cæcutientes, hujus vitæ suggillationes
 vitant. Quod si et hæc et illa pro nihilo ducis, et
 hic tui risum, et illic fletum commovebis.

CLXXXV. — EUSEBIO EPISCOPO.

His, qui ope atque auxilio opus habebant, opem
 ferre potuisses, nisi teipsum fœdis quæstibus atque
 electionibus prius confecisses. Nam qui te Panso-
 phio addictum cernunt, hoc est homini ei, qui non
 modo divino Stephano, cujus munus temere sus-
 cepit, contumeliam intulit, verum etiam virtutem
 omnem ex honesto et gravi choro propellere atque
 obterere studeat, quoniam tandem honore te afficere
 queat? Quod si et ipsum prohibeas, et teipsum
 corrigas, hoc consequeris, ut et hujusce vitæ res,

CLXXXVI. — SERENO TRIBUNO.

Opportere eos qui fructum serunt simpliciter dona offerre Deo, et non iudicare eorum mediatorem. id est sacerdotem.

Ne ad calculos dona exigas, verum duntaxat offer. Nam nec is, qui tibi aliquid attulit, curiosius explorat, ubi et quonam pacto illud insumas. Sufficit eum duntaxat dedisse, atque tibi honorem, ac sibi ipsi fiduciam præbuisse.

CLXXXVII. — EIDEM.

Etsi apud Deum rei atque obnoxii sunt, ut inquis, sacerdotes illi, qui rebus sacris improbe utuntur: at ipse tamen hoc ignoras: ne et largitionis propositum contumelia afficias, **56** modum ac rationem, qua ea expenditur, curiose perscrutans (perinde videlicet ac si ob eam causam dederis, ut ipsius rationem exposcas), et illos, in quos id beneficii contulisti, rationum in futurum referendarum necessitate liberes. Quemadmodum enim qui ostentationis studio boni aliquid agunt, per huiusce vitæ plausus ac laudes futuri præmii detrimento mutantur: eodem modo qui eos, qui subeundo illic iudicio, rationibusque referendis obnoxii sunt, hic prius excutunt atque examinant, eos illic crimine ac supplicio liberant.

CLXXXVIII. — ASCLEPIO.

De iis qui terribilem diem contemnant.

Si cælum libri instar convolvitur, et astra cadunt, et Orion ac terra, et omnia quæ ipsius complexu coercentur, igne conflaurant²², cunctaque nuda et aperta²³ magno illi Dominicæ præsentis diei præparantur: ecquid ipse incuria laboras, ac non, ut rationes redditurus, te præparas, verum ut criminum expers, atque incognitus futurus, pœnitentiam differs? Vide igitur ne tum denique tibi in mentem veniat pœnitentia, cum desperationi soli locus erit.

CLXXXIX. — SERENO.

Pulchrum quidem est pietatis martyres votivis donis ornare, quemadmodum tu facis. Pulchrius autem ac præstantius fuerit, eos, per ea quæ cum virtute ac laude gesserunt, colere. Quamobrem quibus ornatum obtulisti, fac iisdem quoque mores offeras.

CXC. — PALLADIO.

Puer, qui ob aurium levitatem improbis sermonibus depravatus atque corruptus, abs te profugit,

²² Apoc. vi, 12, 13; II Petr. iii, 12. ²³ Hebr. iv, 13.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(81) Verba, ἀλλὰ πρόσφερε μόνον, absunt a cod. Vat. 649, nec vana suspicio est subditiua esse. Vers. 2 quod editio præfert προκομίτας correctius duo codd. Vat. 649 et Alt. scribunt. προκομίτας. Vers. 3 et 4 pro illis: ἀρκεί γὰρ μόνον τὸ δοῦναι, codex Barberinus, consentiente Altaemai, legit, ἀρκείται γὰρ μόνον τῷ δοῦναι. POSSIN.

(82) Cod. Vatic. 649 cum Alt. ἱεροῦς mutat in ἱεροῦς, et vers. seq. ἀγνοεῖς in ἀγνοεῖ. Vers. 5, pro τούτω δεδωκώς, ἴν' εὐθύνας, etc., sic legit Alt., τούτω δὲ δοκῶσιν εὐθύνας, etc. Vers. 6 pro ἐξέλη cod. Ambro. Vatic. 649 et Alt. habent ἐξελή. Vers. 8. post.

A ΠΙΓ'. — ΣΕΡΗΝῶ ΤΡΙΒΟΥΝῶ.

Ἵτι δεῖ τοὺς καρποφοροῦντας ἀπλῶς τὰ δῶρα προσάγειν Θεῷ, καὶ μὴ κρίνειν τὸν τούτων μιστήν, τουτέστι τὸν ἱερέα.

Μὴ λαγοποιεῖς τὰ δῶρα, ἀλλὰ πρόσφερε μόνον (81). Οὐδὲ γὰρ ὁ σοί [προσ]κομίτας τι, περιεργάζεται, ἔποι και ὅπως χρῆσαι τοῦτω· ἀρκεί γὰρ μόνον τὸ δοῦναι, και σοι τιμὴν, και ἑαυτῷ παρῆρσιαν ὀρίξει.

ΠΙΖ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Εἶχαί τῷ Θεῷ ὑπόδοικοι, ὡς ἔφη, οἱ κακῶς χρώμενοι τοῖς ἱεροῖς (82) τυγχάνουσιν ἱερεῖς, ἀλλ' αὐτὸς τοῦτο ἀγνοεῖς· μὴ και τὴν πρῆβειν τῆς δωροφορίας ὄβρισης, τὸν τρόπον τῆς δαπάνης αὐτῆς ἐρευνῶν, ὡς ἐπὶ τούτω δεδωκώς, ἴν' εὐθύνας αὐτῆς ἀπαιτῆς, κακείνου τοῦ μέλλοντος ἐξέλη λογοθεσίου. Ἵσπερ γὰρ εἰ ἐπιδεικτικῶς εὐ ποιῶντες, τοῖς ἐνταῦθα κρότοις τὴν ἐκείθεν ἀμοιβὴν ζημιῶνται· οὕτω, οἱ τοῖς ἐκείσε δίκην χρεωστοῦντες, ἐνταῦθα προεξετάζοντες, τῆς ἐκείθεν ἀφιάσιν αἰτίας και τιμωρίας.

ΠΠΙΡ. — ΑΣΚΛΗΠΠῶ.

Περὶ ἀμαλούντων τῆς φοβερᾶς ἡμέρας.

Εἰ [ὁ] οὐρανὸς ὡς βιβλίον ἐλίσσεται, και τὰ ἀστρα πίπτει, και Ἵριων, και (83) γῆ, και τὰ ἐν αὐτῇ κατακαίεται, και πάντα γυμνά και τετραχρητισμένα τῆ μεγάλη ἡμέρᾳ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας ἐτοιμάζεται· τοῦ χάριν αὐτὸς ἀμαλεις, και οὐχ ὡς εὐθύνας ὑφέξων εὐτρεπίζη, ἀλλ' ὡς ἀνέγκλητος λησόμενος, ἀναβάλλη τὴν μεταμέλειαν; Ὅρα οὖν μὴ τότε σοι ἐπέλθῃ ἡ μετάνοις, ὅτε μόνη πάρασιν ἡ ἀπόγνωσις.

ΠΠΘ'. — ΣΕΡΗΝῶ.

Καλὸν μὲν τὸ τιμᾶν τοὺς μάρτυρας τῆς εὐσεβείας τοῖς ἀναθήμασιν, ὅπερ αὐτὸς πεποίηκας. Κρεῖττον δὲ τὸ θεραπεύειν αὐτοὺς οἷς ἐποίησαν (84) κατορθώμασιν. Οἷς τοίνυν προσενήνοχας τὸν κόσμον, καρποφόρησον αὐτοῖς και τὸν τρόπον

ΠΙ'. — ΠΑΛΛΑΔΙῶ.

Ὁ παῖς ὁ πεφευγώς σε δι' εὐχέρειαν ἀκοῆς λόγοις φαύλοισ (85) φθαρεῖς, ἦκέ σοι δι' εὐπειθειαν, εὐνοίαν

ἀμοιβὴν, cod. Vat. 649 addit. ζητοῦντες. Vers. cod. et 9 pro τοῖς ἐκείσε δίκην χρεωστοῦντες cod. Vat. 649 legit, τοὺς ἐκείσε δίκην χρεωστοῦντας. Id.

(83) Duo hiatus vers. 2 recte explebuntur additis articulis ὁ et ἡ. Pro primo auctor est cod. Vat., consentiente Alt.; secundum pronia suadet conjectura. Id.

(84) Pro ἐποίησαν cod. Alt. legit ἐποίησας. Id.

(85) Tres cod.: Vat. 649. Sfort. et Alt. φαύλοισ recte in φαύλων mutant, moxque pro ἦκέ σοι melius legunt ἦκα σοι. Vers. 3 pro διδαχθεῖς duo codd. Sfort. et Alt. habent παιδευθεῖς, quod mihi quidem magis arridet. Id.

παρ' ἡμῶν διδαχθεῖς. Δέχου τοίνυν εὐμενῶς, καὶ ἡμῖν καὶ σαυτῷ χαρισούμενος· ἡμῖν τὴν ἀγάπην, σαυτῷ δὲ τὴν χρεῖαν. *modabis : nobis videlicet charitatem et benevolentiam, tibi ipsi autem officium atque obsequium præstans.*

PLA'. — ΚΑΛΛΙΟΠΙ.

*Οτι καλὸν τὸ φεύγειν (f. add. τὰς) πολιτείας· καὶ πρὸς ἄρχοντας.

Ἡμεῖς τὰς πόλεις ὡς θορυβώδεις πεφεύγαμεν, καὶ θορύβους ἐπὶ τῆς ἐσχατιᾶς εὐρήκαμεν. Οἱ γὰρ ἡγεμόνες τῆς πολιτείας, οἱ τὰς πόλεις ἡρμεῖν παρασκευάζουσιν ὀφειλοντες, νῦν τὰς ἐρημίας πολλῶσιν, τοὺς οἰκοῦντας αὐτὰς τρέποντας εἰς φυγάδας (86), καὶ ἡμῖν δακρυώδεις ἐπαντελοῦντες φωνάζ. *Οτι δὲ θεῖον τὸ συμπαθεῖν, εὐ οἶδα καγὼ· ὅτι δὲ τὸ πρὸς ἐκδίκησιν ἀσθενὲς προσθήκη ἐστὶ τῆς πληγῆς, καὶ τοῦτο οὐκ ἀγνώ. Αὐτὸς οὖν ὡς ἔχων τὸ δύνασθαι, καὶ ἀρκῶν πρὸς τὴν ἄμυναν, καὶ παῦσον τὴν ἀδικίαν, καὶ στήσον τὴν πολιτείαν, καὶ δὸς ἡμῖν ἡσυχίαν, στεῖλας τοὺς θρήνους τῆς ἐρημίας.

PLB'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ.

Διὰ τί ὁ Ἰακώβ ἐν τῷ τίκτεσθαι τῆς πτέρνης ἐπειλήπητο τοῦ Ἡσαῦ.

Τῆς πτέρνης Ἡσαῦ ὁ Ἰακώβ ἐπειλήπητο ἐν τῷ τίκτεσθαι, τοῦτο σημαίνων διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι ὁ νοῦς ὁ βλέπων θεὸν καθαρῶς (τοῦτο γὰρ Ἰσραὴλ ἐρμηνεύεται), περριζεῖ τὰ πάθη τὰ γαστρίμαργα· ὅπερ ἐπ' αὐτῶν ἐξέλιπον τετέλεστο, ἦνίκα τὴν ἀκατέρητον λύτταν ὁ Ἐδὼμ ἐπέδειξαν, καὶ τῆς προσουγενείας τὴν τιμὴν οἰκτείν ἐποίησε βρώσεως.

PLΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τί ἦνίξατο, τὰ τῶν ἐρίφων δέρματα ὁ Ἰακώβ περιθέμενος

Ὁξέως ἐπιβάλλεις τοῖς ἐνθυμήμασι, καὶ δριμύτως θηρεύεις τὰ κεκρυμμένα αἰνίγματα. Τὰ δέρματα τῶν ἐρίφων ὁ Ἰακώβ περιθέμενος, καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ πατρὸς πορισάμενος, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα ἦνίξατο, τὴν ἐναμάρτητον (87) φύσιν ἀναμαρτήτως διεξίμενον, καὶ τὰ πάθη αὐτῆς ἐν ἑαυτῷ θανατώσαντα· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ τῶν νεκρῶν δερμάτων περιέσεις· ἐπειδὴ οὐδὲν ἐριφῶδες λοιπὸν ἐν τῇ φύσει κατέλιπε, τῆς εὐνοῦμου στάσεως καὶ κρίσεως ἄξιον. Ἀλλὰ νεκρώσας αὐτῆς τὰ γήινα μέλη, καὶ βρώσιν προσφιλή τῷ Πατρὶ προσεκόμισε, τὴν ἡμετέραν ἀεὶ παινώντι σωτηρίαν, καὶ ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀναφαίρετον εὐλογίαν ἐπήγαγεν.

PLΔ'. — ΟΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΧΩ.

Περὶ τῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων.

Πόθεν, ἔφη, οἱ ποτηροὶ λογισμοὶ ἐκ τῆς καρδίας

⁸⁶ Gen. xxv, 25. ⁸⁷ Gen. xxvi, 16. ⁸⁸ Matth. 25 seqq.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(86) Pro φυγάδας codd. Vat. 649 et Alt. φυγάς legitur. Pos IX.

(87) Pro ἐναμάρτητον, cod. Alt. legit ἐνάμαρτον.

A propter obedientiam ad te redit, benevolentiam a nobis edoctus. Quocirca facili ac placido animo eum excipe. Sic enim, et nobis, et tibi ipsi com-

CXCI. — CALLIOPIO.

Fugiendam esse reipublicæ administrationem : et ad magistratus.

Nos urbes, ut tumultibus laborantes, fugimus : atque in solitudine tumultus invenimus. Etenim reipublicæ duces, qui pro suo munere tranquillitatem urbibus conciliare debent, nunc solitudines in urbes committant, earum videlicet incolas in exsules convertentes, nobisque lugubres voces infundentes.

B Quod autem divina res sit commiseratio, ipse quoque scio. Quod item ulciscendi imbecillitas, plagæ accessio sit, ne id quidem ignoro. Tu ergo, ut qui et opibus ac potentia præditus, et vindicandis injuriis par sis, injuriam comprime, atque reipublicam constitue, nobisque quietem tribue, sedatis nimirum et extinctis solitudinis luctibus.

CXCII. — LAMPETIO.

57 *Cur Jacob cum nasceretur, Esau plantam arripuit⁵⁸.*

Jacob Esau plantam in ortu arreptam tenebat : hoc videlicet per hanc speciem significans, quod mens, quæ Deum per puritatem cernit (id enim si interpreteris, Israel sonat) gulæ affectus supplantat. Quod quidem in illis ipsis impletum est, cum Edom effrenatæ ejusdem rabiei significationem dedit, ac primigeniorum honorem edulii servum effecit.

CXCIII. — EIDEM.

Quidnam innuerit illud, quod Jacob hædorum pellibus se contexerit⁵⁹.

Ingeniose et argute animum cogitationibus adjectis, atque acute occulta ænigmata venaris. Jacob hædorum pellibus contactus, ac paternam benedictionem consecutus, Dominum ac Salvatorem nostrum significavit, qui peccato obnoxiam naturam citra peccatum suscepit, ac vitiosos ipsius affectus in seipso interemit (hoc enim mortuarum pellium indumentum designat). Quandoquidem nihil jam hædinum, ac sinistro latere atque condemnatione dignum in natura reliquit, verum terrenis ipsius membris morte affectis, Patri, perpetua salutis nostræ fame flagranti, gratam ac minime eripendam benedictionem fontis in morem protulit.

CXCIV. — ORIONI MONACHO.

De zizaniorum parabola⁶⁰.

Unde est, inquis, quod male cogitationes o

corde exemt, et coinquant hominem? Nimirum quia dormiunt agricole, qui excubias agere debebant, atque exorientem boni seminis fructum tueri et conservare. Nam nisi ingluvie ac veterno custodiam nostram prodidissetus, divina videlicet imagine contaminata, hoc est præclaro semine adulterato, zizaniorum sator, qua ad nos irreperet, non invenisset, nec zizania igne digna in nobis effecisset.

CXCIV. — EIDEM.

In idem.

Vis abeuntes colligamus zizania? aiunt angelicæ virtutes, divinæ voluntati benevolæ semper animo administram operam præbere cupientes. Quoniam et segnitiam nostram ac socordiam, et ingentem Dei lenitatem conspiciunt. Verum hoc facere prohibentur, ne una cum zizaniis evellatur et triticum: hoc est, ne rapiatur peccator ad vitæ emendationem spectans, ne una cum improbis parentibus insontes liberi simul excendantur, **58** qui adhuc quidem sæpe in paternis lumbis sunt, verum apud Deum, utpote occulta cernentem, jam existunt. Angelorum enim classes, ut conservæ naturæ, ea quæ nondum præsentia sunt ignorant. Deus autem et intelligit, et persæpe istud fecit. Neque enim Esau peccantem³⁷, nondum edita prole, demessuit, ne una quoque Jobum evelleret, qui ex eo genus duxit; nec item Matthæum portoribus exigendis operam dantem³⁸ morte affecit, ne Evangelii prædicationem impediret; nec libidini atque impudicitie studentes meretrices oppressit, ne penitentiae exempla deessent³⁹; nec Petri abjuramentum ultus est, quoniam calentes ipsius lacrymas prospiciebat⁴⁰; nec persequentem⁴¹ Paulum morte abscedit: ne orbis terrarum fines salute frustrarentur. Omnia ergo zizania, quæ messem expectant⁴², nec ad penitentiae fructum sese convertunt, magno igni præparantur, ut quæ sterilitate prorsus laborant.

CXCVI. — SERENO.

In illud Exodi, « Petite singuli de vicinis vasa argentea et aurea, » etc.

Non est iniqui iudicii, quemadmodum putas, iis, qui plurimos labores et arumnas pertulerant, ac domos extruxerant⁴³ imperasse, ut Ægyptios spoliarent, aureaque atque argentea vasa ab illis acciperent⁴⁴, quibus labores suos impenderant: verum perquam etiam integri ac religiosi iudicis, dignum cibo esse operarium sancientis⁴⁵. Nam si quis nostrum cognitionis spiritum assecutus esset,

³⁷ Hebr. xii. ³⁸ Matth. ix. 9. ³⁹ Matth. xxi, 51; Luc. vii, 37. ⁴⁰ Matth. xxvi, 75. ⁴¹ Act. ix, 1 seqq. ⁴² Matth. xiii, 24. ⁴³ Exod. i, 11. ⁴⁴ Exod. xi, 2. ⁴⁵ Luc. x, 7.

VARIÆ LECTONES ET NOTÆ.

(88) Recte Cod. Vat. 649 et Alt. γενομένων mutant in τενομένων. Vers. 14. Idem pro συνεκτέμῃ habent συνεκτέμη. POSSI.

(89) Vide notas ad lib. iv, ep. 87.

— Lacunam primi versus coæquant cod. Vatic.

ἄξερχονται, καὶ κοινοῦσι τὸν ἀνθρωπον; Ἐκ τοῦ καθεύδειν τοὺς γεωργοὺς ἐργηγορεῖν ὀφείλοντας, καὶ φυλάττειν τοῦ καλοῦ σπέρματος τὸν καρπὸν ἀναθάλλοντα. Εἰ γὰρ μὴ κόρῳ καὶ κάρῳ τὴν ἐαυτῶν φυλακὴν προδεδώκειμεν, τὴν θεῖαν εἰκόνα μολύναντες, τοῦτέστι τὸ καλὸν σπέρμα νοθεύσαντες, ὁ τῶν ζιζανίων σπορεὺς οὐκ ἂν εὔρα παρείσθυσιν, καὶ ἄξια πυρὸς ζιζάνια [ἐν] ἡμῖν κατεργάσατο.

PLV. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Θέλεις ἀπελθόντες συλλέξοιμεν τὰ ζιζάνια; αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις φασί, διακονεῖν αἰετῷ θεῷ ἐλεῆματι εὐνοϊκῶς ἐπιθυμοῦσαι, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἡμῶν ὀλιγωρίαν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πολλὴν ὀρωσι μακροθυμίαν. Ἀλλὰ πρᾶξι τοῦτο κωλύονται, μὴ συνεκτεμῆθῃ τοῖς ζιζανίοις ὁ σίτος, μήποτε ἀρπαγῇ ἀμαρτωλῶς πρὸς διόρθωσιν βλέπων, μὴ πονηρῶν γενομένων (88) γονέων συνεκκοπῇ ἀκατάγνωστα τέκνα, ἐπὶ μὲν πολλάκις ἐν ὀσφύϊ δυντα πατρικῇ, Θεῷ [δὲ] ὑφεττώτα ὡς τὰ κεκρυμμένα ὀρῶντι. Αἱ γὰρ τάξει τῶν ἀγγέλων, οἷα τῆς φύσεως σύνδουλοι, τὰ μήπω παρόντα ἀγνωοῦσιν. Ὁ δὲ Κύριος καὶ συνιεῖ, καὶ πολλάκις ἐποίησεν. Οὐκ ἐθέρισεν ἄτεκνον τὸν Ἰσαὺ ἀμαρτάνοντα. Ἰνα μὴ συνεκτί[λ]ῃ τὸν Ἰώβ, ἐξ ἐκείνου γινόμενον· μὴ θανατώσας τελωνοῦντα Ματθαῖον, ἵνα μὴ κωλύσῃ τὸ εὐαγγέλιον· μὴ νεκρώσας ἀτελοῦσας πόρνας, ἵνα μὴ τῆς μετανοίας οἱ τύποι ἀργήσωσιν· μὴ ἀμυνάμενος τοῦ Πέτρου τὴν ἀρησίαν, ἐπειδὴ τὸ θερμὸν προέδρακε δάκρυον· μὴ ἐκκόψας τελευτῇ τὸν Παῦλον διώκοντα, ἵνα μὴ ἀστοχῆσιν σωτηρίας τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα. Ὅσα τοίνυν τὸν θερισμὸν περιμένει ζιζάνια, καὶ πρὸς καρπὸν μετανοίας; οὐ τρέπεται, τῷ μεγάλῳ πυρὶ ἐτοιμάζεται, ὡς παντελῇ ἀκαρπίαν νοσήσαντα.

PLV. — ΣΗΡΗΝΩ (89).

Ἐπιστολαὶ τῆς Ἐξόδου, « Αἰτήσασθε ἕκαστος παρὰ τοῦ πλησίον σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, » καὶ τὰ λοιπά.

Οὐκ ἔστιν ἀδίκου κρίσεως, ὡς οἶει, τὸ κελεῦσαι τοὺς πλεῖστα μοχθήσαντας, καὶ πόλεις σὺν πόνῳ οἰκοδομήσαντας, σκυλευσαι τοὺς Αἰγυπτίους, [καὶ] χρυσία λαβεῖν ἢ ἀργύρια παρ' ἐκείνων, οἷς [τοὺς] πόνους κατέθεντο. Ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀδεκάστου χριτοῦ, ἄξιον εἶναι τῆς τροφῆς ἐργάτην θεοπίστον. Εἰ γὰρ τις ἡμῶν καὶ γνωστικοῦ ἐπέτυχε πνεύματος, εὔρεν ἂν παρὰ πολλὸν τὸν μισθὸν, καὶ οὕτως

649 et Alt. inserendo, θαυμάσιε. Vers. 6 cod. Vat. pro τ εἶναι, ἀδjungit, οἶμαι, et post τροφῆς addit τόν. Vers. 8 pro his, παρὰ πολλὸν τὸν μισθόν, ambo cold. habent, παρὰ πλοῦτον θεοσόν. Idem vers. ult. pro προσέβηκε legitur παρέδωκε. Ib.

δεδομένον, τῆς καταδύου πλινθείας, καὶ πολυστε-
νάκτου οἰκοδομίας, δι' ἣν αὐτοῖς ὁ δίκαιος κριτῆς
καὶ τὴν χάριν πρὸς τὴν χρῆσιν προσέθετε.
ob quam justus iudex ipsis quoque gratiam ad res
inferiorem fuisse⁴⁶.

ΡΥΖ'. — ΚΥΡΩ.

Κόπος, καὶ τύφος (90), καὶ δόξα κενή, οὐ συνιστᾷ
τῇ ἀνω λαμπρότητι, ἀλλὰ τρόπος; χρηστῶς, καὶ βίος
σεμνὸς, καὶ κοινωνία πρὸς τοὺς χρῆζοντας ἀνεπί-
δεικτος. Τοῖς γὰρ ἐνταῦθα ἐπαίνοισι, καὶ ἡ ἀμοιβὴ
τῆς εὐπορίας συγκαταλέγεται. Εἰ δέ τις τὴν ἐκεῖθεν
ἀνταπόδοσιν ζητεῖ, καὶ νῦν λαμβάνει ἀπαρχάς, κά-
καὶ πλούσιον κομίζεται γέρας.

ΡΛΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ (91).

Ὅτι τὴν Ἰσὴν δίκην οἱ Αἰγύπτιοι ἀπέλαβον ἐπὶ
τῆς Ἐρυθρᾶς, ἀντὶ τῆς ἀρρενοφορίας (s. ἀρρε-
νοφορίας, vel ἀρρενοφθορίας) τοῦ Ἰσραήλ.

Ἐπειδὴ ἀριστά σοι εἶπας πεφνημένοι τὰ πρότερα,
δέχου καὶ ἄλλην οὐκ ἀναξίαν ἐκείνης διάνοιαν. Τὴν
τῶν Ἐβραίων ἀρρένων μαιφονίαν ὁμοίᾳ θεὸς ἀντι-
ημισύατο ἐκδικήσει, ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ πάντας ἀρρένας
ἀποπνίξας, ἵνα καὶ τοῖς σώμασιν ἔχη ἡ δίκη τὸ
ἴδιον. Πρόσχευε τοίνυν ἀσφαλῶς, καὶ μὴ μέμφου
πρᾶπτως.

ΡΛΘ'. — ΔΙΑΥΜΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, « Ὅμοια ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν κόκκῳ σινάπιδος. »

Κόκκῳ σινάπιδος τὴν οὐράνιον βασιλείαν ἀπεικά-
ζει ὁ Κύριος, πλείστων ἕνεκα τρόπων διὰ τὴν
εὐτέλειαν τῆς ἐν τῇ οἰκείᾳ συγκαταβάσει πτωχείας,
ἀφ' ἧς ἡμῖν ἡ σικὴ καὶ ἀνάψυξις ἀπὸ πασῶν τῶν ἐν
τῷ βίῳ γέγονεν ὀδυνῶν διὰ τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγ-
γελίου τοῦ ποιμνίου σμικρότητα διὰ τὴν ἐμφυτον
τοῦ κόκκου δριμύτητα, ἧς καὶ χρῆζει ὁ τῆς στε-
νῆς ἔμπορος ὕδου, διὰ τὸ μὴ διακόπτεσθαι, ἀλλὰ
τὴν ἀδιαίρετον σῶζειν ὑπόστασιν. Ὁ γὰρ Θεὸς
ἐνωθεὶς, καὶ εἰς ἓνα τέλειον ἄνθρωπον συναρμολο-
γηθεὶς, ἀδιαίρετον ἔχειν καὶ ἄμτητον τὴν πρὸς αὐτὸν
ὄφειλε συνάφειαν, οὐδεὶς (92) πάθει χωριζομένην,
ἀλλ' ὅλην αὐτῷ συντεταγμένην.

Σ'. — ΗΡΩΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ δακρῶν καὶ μεταβολῆς. Εἰς τὸ γεγραμμέ-
νον ἐν τῷ Ἀμώς: « Τὰ ἰμάτια αὐτοῦ δεσμεύου-
τες, ἐπόουν παραπετάσματα. »

Ἡ τῶν προφητικῶν ῥημάτων διάνοια, τοιαύτην
ἔχει σφήνεια: Ἐκάλυπτον δάκρυσι τὸ θυσιαστήριον

A illud utique invenisset, mercedem hanc, atque ad
hunc modum datam, laboris in conficiendis lateri-
bus suscepti acerbitate, ac luctuosa ædificatione,
hujusmodi commodato accipiendas indidit, longe

CXCVII. — CYRO.

Pompa, et fastus, atque inanis gloria, supernum
splendorem minime conciliat, verum mores probi,
ac vita honesta, et ostentationis expertus honorum
communicatio cum iis qui inopia conflictantur.
Etenim cum hujus vitæ laudibus beneficii quoque
dati merces una exstinguitur. Sin autem quispiam
futuram mercedem querit, ille et nunc primitias
accipit, et illic amplum et copiosum præmium
refert.

CXCVIII. — EIDEM.

Æquales pœnas dedisse Ægyptios in mari Rubro pro
masculorum occisione.

Quoniam optima tibi priora visa esse dixisti,
aliam quoque illa minime indignam sententiam
accipe. Nefariam masculorum Hebræorum cædi Deus
eamdem ultionem ac pœnam rependit, omnibus
maribus in Rubro mari oppressis ac suffocatis⁴⁷:
59 quo nimirum cum corporibus quoque pœna
similitudinem haberet. Quocirca prudenter attende,
non autem temere reprehende.

CXCIX. — DIDYMO.

In illud, « Simile est regnum cælorum grano
sinapis⁴⁸. »

Plurimis de causis Dominus cælorum regnum
sinapis grano comparavit: nempe ob paupertatis,
quam pro indulgenti sua demissione subiit, vilita-
tem, quæ nobis umbram atque ab hujus vitæ dolo-
ribus levationem conciliavit; ob ovis, in Evange-
lii primordiis, tenuitate; ob naturalem sinapis
acrimoniam, qua etiam opus habet is, qui per ar-
ctam viam [mercaturæ causa] graditur, ac denique
quia ne sectione quidem amputatur, verum indivul-
siam hypostasim conservat. Na n qui Deo copu-
latus, atque in unum perfectum hominem compa-
ctus est, ejusmodi cum eo conjunctionem habere
debet, quæ dividi ac scindi nequeat, nec ulla cala-
mitate divelli possit, verum omni ex parte cum eo
conjuncta sit.

CC. — HERONI DIACONO.

De lacrymis et pœnitentia, in illud Amos, « Vesti-
menta ejus ligantes, faciebant vela⁴⁹. »

Propheticorum verborum sententia hanc expa-
nationem habet: operiebant lacrymis altare meum,

⁴⁶ Exod. i, 14. ⁴⁷ Ibid. 16. ⁴⁸ Matth. xiii, 51. ⁴⁹ Amos ii, 8.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Initium hujus epistolæ sic in codd. Vatic. 649 et Alt. exstat: Κόπος καὶ τύφος, etc. hiden vers. ult. pro κομίζεται: γέρας legitur κομίζει πέρας. Possim.

(91) In codd. Alt. et Vat. 649 hæc epistola inscribitur Σερήνω, Sereuo. Id.

(92) Pro οὐδεὶς, quod sine dubio vitiosum est, recte substituit cod. Alt. οὐδενί. Id.

sit Deus, lacrymis, inquam, eorum qui injuria alliebantur, quibusque facultates suæ eripiebantur, atque calumniæ comparabantur. Eoque nomine hæc ipsis crimini vertit, cum iis succenset, eaque calamitates illas, quæ post evenerunt, conflavisse pronuntiat. Nam alioqui pœnitentiæ lacrymæ non modo reprehensione carent, verum etiam Deo, thymiamatis instar, gratæ ac jucundæ sunt. Vestimenta autem ligata, atque altare obvelantia, quanta ipsorum animus divini numinis contemptione laboraret, indicabant. Nam cum lex ediceret⁶⁰, ut divinum templum puris atque ingentis pretii materies exornaretur, ipsi contra impuras ac sordidas vestes circa sanctius adytum alligantes, contumelie notam templo innuebant: non modo inter purum et impurum minime distinguentes⁶¹, sed ne quidem inter Deum et res impuras discrimen ullum statuentes. Quæ quidem etiam ipsis tot malorum fontes aperuerunt.

CCI. — DIDYMO.

*Quomodo assimilatum est regnum cælorum fermento*⁶²

Cælorum regnum fermento comparatum est: hoc est Domini ac Salvatoris nostri incarnationi peccati omnis experti, **60** quæ universum terrarum orbem conspersit: et unius corporis ex nostra substantia atque a Dei genitrice Maria sumpti, coaugmentationi, quæ homines omnes, qui ab orbe condito exstiterunt, ad novum ortum renovavit⁶³.

CCII. — MACARIO EPISCOPO.

Recte quidem, ut mihi persuadeo, novos Ecclesiæ ministros instituis: male autem eosdem laudas. Vide ne hujusmodi laudibus inflectantur, contentionisque suscitata spoliatur, illisque hoc Iuanis opinio atque arrogantia afferat, ut intentionis animique nervorum jacturam faciant.

CCIII. — ZENODOTO.

Cum et Noe agriculturæ suæ periculum fecerit, ignorans quidnam ex vino ipsi acridisset⁶⁴: et Lot item a vino in amentiam inflexus sit, paterque in senili ætate haud sponte ac voluntarie factus sit⁶⁵, et Herodes temulentia ludus effectus, magni Joannis cruore mensam suam ac pectus tinxerit⁶⁶, et denique omnia hominum vesana crimina a vino promanent⁶⁷, quid tu voluntarium furorem accersis, ac non pudicam et temperantem moderationem amplecteris?

CCIV. DIDYMO.

Quemadmodum sagena, quæ in mare projicitur,

⁶⁰ Exod. xv, 4. ⁶¹ Ezech. xxi, 26. ⁶² Matth. xiii, 33. ⁶³ Joan. iii, 3. ⁶⁴ Genes. ix, 20. ⁶⁵ Genes. xix, 35. ⁶⁶ Matth. xiv, 4. ⁶⁷ Eccli. xix, 2, et xxxi, 30.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(93) Pro ἡδέα cod. Alt. habet ἰδία. Item cum Vat. vers. seq. pro καταπετάζοντα legit παραπετάζοντα. Id.

(94) Pro ληφθέντος cod. Vatic. 619 habet ἀναληφθέντος. POSSIN.

(95) Cod. Sfort. omittit μέν. Vers. 4 cod. Alt.

μου, φησὶν ὁ Θεός, δάκρυσιν ἀδικουμένων, ἀρπαζομένων, συκοφαντουμένων. Τούτου χάριν καὶ ἐπ' ἐλέγχου τίθησι ταῦτα μεμφόμενος, καὶ τῶν συμβάντων ἀπηχῶν ταῦτα τυγχάνειν ἀποφηνάμενος αἴτια. Τὰ γὰρ τῆς μεταγνώσεως δάκρυα, οὐ μόνον ἀκατηγόρητα, ἀλλὰ καὶ ἡδέα (93) ἐστὶ τῷ Θεῷ, ὡς θυμίαμα. Τὰ δὲ ἱμάτια τὰ δεσμούμενα, καὶ τὸ Ουσιαστήριον καταπετάζοντα, τὴν καταφρονητικὴν αὐτῶν περὶ τὸ Θεῖον ἐμφαίνει διάθεσιν. Τοῦ γὰρ νόμου ἐκ καθαρῶν καὶ τιμῶν ὑλῶν τὴν περὶ τὸν Θεῖον νεῶν τάσσοντος διακόσμησιν, αὐτοὶ ῥυψώσας καὶ ἀκαθάρτους ἐσθῆτας περὶ τὸ ἅγιον τῶν ἁγίων δεσμοῦντες, καθύβριζον τὰ ἀνάκτορα· μὴ μόνον μεταξὺ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτου μὴ διαστελλόντες, ἀλλὰ ἀνὰ μέσον Θεοῦ καὶ ἀκαθάρτων μὴ διακρίνοντες, ἅπερ αὐτοῖς καὶ τῶν τοσούτων κακῶν τὰς πηγὰς ἀνεστόμωσα.

ΣΑ'. — ΔΙΔΥΜΩ.

Πῶς ὁμοιωθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη.

Ζύμη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀφομοίωται, τῇ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναμαρτήτῳ σαρκίῳσει, ἀναφύρασάσῃ τὸν ἅπαντα κόσμον, καὶ ἐνδὸς σώματος ὑποστάσει, ἐκ τῆς ἡμετέρας οὐσίας καὶ τῆς θεοτόκου Μαρίας ληφθέντος (94), τὴν ἀπ' αἰῶνος ἀνθρωπότητα εἰς παλιντοκίαν ἀνακαινίσασῃ.

ΣΒ'. — ΜΑΚΑΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Καλῶς μὲν (95) ἄγεις τοὺς νέους τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοὺς, πέπεισμαι· κακῶς δὲ τούτους ἐπαινεῖς. Πρόσεχε μὴ τοῖς ἐγκωμοῖς ἀνακλιθῶσι, καὶ τῶν τόνων τὸ ἡδὺ συληθῶσιν, οἰήσει τὴν συντονίαν ζημιωθέντες.

ΣΓ'. — ΖΗΝΟΔΟΤΩ.

Εἰ καὶ Νῶς τῆς οἰκείας γεωργίας πεπείρατο, ἀγνοήσας ὃ πέπονθεν ἐξ οἴνου· καὶ Λῶτ εἰς ἄνοιαν (96) ἐκλίθη ὑπὸ οἴνου, καὶ πατὴρ ἐν γῆρει ἀβουλήτως γεγένητο· καὶ Ἠρώδης μέθης γενόμενος παύγιον, τῷ τοῦ μεγάλου Ἰωάννου αἵματι τὴν τράπεζαν αὐτοῦ καὶ καρδίαν ἐφοίνιζε· καὶ πάντα τὰ ἄλογα τῶν ἀνθρώπων ἐγκλήματα, οἴνου ἐστὶν ἀποδύσματα· τί τὴν αὐθαίρετον ἐφέληκῃ μανίαν, καὶ οὐ τὴν σώφρονα περιάπτεις συμματρίαν

ΣΔ'. — ΔΙΔΥΜΩ.

Ὡςπερ ἡ ῥιπτομένη ἐν θαλάσῃ σαγήνη, διά-

τόνων mutat in τόνων. Id.

(96) Pro εἰς ἄνοιαν cod. Vat. 649 legit, εἰς ἄνομον. Vers. sep. pro ἀβουλήτως cod. Alt. habet ἀβουλήτω. Vers. 6 ἐφοίνιζε vers. mutavit cod. Vat. 649 et Alt. in ἐφοίνιξε. Vers. pen. iidem pro περιάπτεις habent περιέπτεις. Id.

φορον (97) ἔχει τὸν συγκλεισμὸν τῶν γενῶν τῶν ἰχθύων· οὕτως ἡ αἰώνιος τοῦ Χριστοῦ βασιλεία, τὴν ἐκ παντὸς ἔθνους ἀνθρώπων πληθὺν δεχομένη, ἀνάλογον τῇ πίστει τῆν σωτηρίαν ὀρίζει, οὐ γένους ἀξιοπιστία, [οὐκ ἀξίας σεμνολογία.] οὐκ ἰερατεία, οὐ βασιλεία ἀναξία τῆς κλήσεως τὴν τρυφὴν διανέμουσα, ἀλλὰ τρόπον καὶ βίην πρὸς καθαρότητα νεύσαντι, καὶ πρὸς τὴν θήραν τῶν ἀληθῶν ἀλιείων ὀρμήσαντι.

ΣΕ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Τὰ καλὰ συνάγεται εἰς ἄγγη, καὶ τὰ κακὰ ἐξωβάλλεται τῆς σαγήνης, ἐρουνωμένης, φησὶ, τῆς τοῦ Κυρίου Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ πάντες τῷ Χριστοῦ ὀνόματι ἐσφραγίσθησαν, καὶ εἰς μίαν ἁρμονίαν ἠνώθησαν. Καὶ συνάγεται μὲν εἰς ἄγγη, τουτέστιν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς, τὰ ἐν ἀληθείᾳ διαμείναντα φρονήματα· ἐξω δὲ βάλλεται τῆς βασιλείας, τὰ αἰρετικὰ καὶ τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ ἀντιθέτα.

ΣΓ'. — ΕΥΤΟΝΙῶ.

Περὶ τοῦ στατήρος ἐν ἑλαθεν ὁ Πέτρος.

Ὁ στατήρ ὃν ὁ Πέτρος ἐκ τοῦ βουθοῦ λαβεῖν ἐκελεύετο ἐν τῷ ἰχθὺϊ κρυπτόμενον (98), τὴν μορφήν ἡμῶν ἐδήλου καλυπτομένην τοῖς πάθεισιν, ἦν ἐν αὐτῷ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἀνακαλεῖται ὁ Κύριος. Ἄνθ' αὐτοῦ δὲ τοῦτον δοθῆναι προσέταξεν, ὡς γεγονὼς ἄνθρωπος τοῖς ἡμῶν ἅπασιν ὑποκείμενος· οὔτε βασιλεὶ συγκυρῶν ἀντιτάσσειν αἰδομένως ἐπιτάσσοντι, καὶ τῆς θεϊκῆς δυνάμεως τὰς ἐνεργείας ἐπιδεικνύμενος.

ΣΖ'. — ΜΑΡΤΥΡΙῶ.

Πῶς ροντέον. « Ἐὰν μὴ στραφῆτε, καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία. »

Οὐκ ἡλικίας ὑποτροφήν τὴν πρὸς τὰ παιδία ὁμοίωσιν ὁ Κύριος ἀπαιτεῖ, ὅπερ αὐτὸς νομίζει, ὡς ὁ Νικόδημος, ἀλλὰ τῆς κακίας τὴν ἄνοιαν, ὡς παιδιώδη ἡμῖν ἐνυπάρχειν ἀπλότητα. Καὶ τοῦτο δι' ὧν ἐφησε δείκνυσιν, οὐκ εἰπὼν, Ἐὰν μὴ γένησθε παιδία, ἀλλ', Ὡς τὰ παιδία, τῇ τοῦ, ὡς, προσθήκῃ τὴν μίμησιν ἐμφαίνων τοῦ πράγματος.

ΣΗ'. — ΔΟΝΑΤῶ.

Περὶ πραύτητος.

Μὴ τὴν ἔννομον ἀρχὴν τοῖς ἀναρμόστοις ἤθεσιν ἐκπαρδάρου, ἀλλὰ τοῖς πρέπουσιν αὐτῇ πράγμασι κατακόσμηι πραύτητος· μεταδιδόνς τοῖς ἀθύμοις, καὶ ἰσότητος τοῖς ἤτοσι πρὸς τοὺς μείζονας· καὶ τότε λαμπρὴν ἐξάβεις πυρσὸν τῆς εὐνομίας. Ὑπέκκαυμα γὰρ ἔστι δικαιοσύνη τοῦ φωστῆρος τῆς εὐαρχίας.

⁹⁷ Matth. xiii, 47. ⁹⁸ Matth. iv, 19. ⁹⁹ Matth. xiii, 48. ¹⁰⁰ Matth. xvii, 26. ¹⁰¹ Matth. xviii, 3. ¹⁰² Joan. iii, 7 seqq.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(97) |Pro διάφορον cod. Alt. habet ἀδιάφορον. Vers. 5 pro ὀρίζει cod. Vat. 649 et Alt. legunt, ὀρέγει. Ροσειν.

(98) Codd. Vat. 649 et Alt. ponunt κρυπτόμενος,

A varia piscium genera concudit⁹⁷ : eonem modo sempiternum Christi regnum ex omnibus hominum nationibus multitudinem excipiens, pro fidei ratione salutem cuique constituit : non generis auctoritati, non dignitatis amplitudini, non sacerdotio, non regno hac appellatione indigno delicias tribuens, verum moribus ac vitæ, quæ ad puritatem propensa fuerit, atque ad verorum piscatorum prædam⁹⁸ se contulerit.

CCV. — EIDEM.

Bona intra vasa colliguntur, mala autem extra sagenam projiciuntur⁹⁹ : nimirum cum Domini Ecclesia excutietur, quandoquidem omnes Christi nomine consignati, atque in unam compagem et commissuram copulati sunt. Et quidem in vasa, hoc est, in sempiternas mansiones, colliguntur animi qui in veritate perstiterunt. Extra regnum autem projiciuntur hæretica, rectæque doctrinæ adversantia.

CCVI. — EUTONIO.

De statere quem cepit Petrus.

Stater ille, quem in pisce abstrusum Petrus capere jussus est¹⁰⁰, formam nostram vitiosis affectionibus coopertam designabat, 61 quam Dominus in seipso ad primigenium exemplar revocat. Pro se autem hunc dari præcepit, ut homo effectus, atque omnibus nostris conditionibus subjectus : nec imperatori, cum ea imperat, quæ minime noxia et pernicioosa sunt, oblectari permittens, et divinæ potentia vim ac facultatem ostendens.

CCVII. — ΜΑΡΤΥΡΙῶ.

Quomodo hoc intelligendum : « Nisi conversi fueritis, et facti sicut parvuli¹⁰¹. »

Cum Dominus id a nobis exposcit, ut ad puerorum similitudinem accedamus, non id a nobis exigit, ut ad infantiam redeamus, quemadmodum ipse, Nicodemi instar¹⁰², existimas : verum ut improbitatem abjuremus, sicque nos comparemus, ut puerilis in nobis simplicitas insit (99). Atque hoc per ea quæ dixit, ostendit. Non enim dixit, Nisi parvuli efficiamini, sed, sicut parvuli : nimirum hujusce particula, sicut, accessione, rei imitationem declarans.

CCVIII. — ΔΟΝΑΤῶ.

De mansuetudine.

D Ne legitimum imperium inconditis atque incivibus moribus barbarum reddas, verum rebus ipsi consentaneis exornes : mæstis videlicet lenitatem, minoribusque cum majoribus æquabilitatem imperiens. Ac tum præclarum æquitatis et justitiæ ignem accendes, siquidem præluccentis justitiæ probi imperii ac perfecturæ igniculus est.

referunt enim ad ὁ στατήρ. Vers. 6 iidem pro ὡς γενοῦς, legunt ὡς γέγονεν, elegantius, ni fallor. Id.

(99) Ut puerilis in nobis simplicitas insit. Latius

CCIX. — THEOGNOSTO.

Quid sit, « Ea quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo ».

Si quid materiæ proprium, si quod erroris instrumentum, si quod imposturæ simulacrum intestina socordia nobis injecit, hoc Dominus ad vitii architectum et effectorem a nobis projici vult. Contra, si quod virtutis symbolum, si quod honestatis insigne, si quod vigilantix atque cautionis lucrum, hoc Dei beneficio nobis contigisse existimare ac persuasum habere, debitamque laudem ipsi offerre. Id enim est quod ait, « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo. »

CCX. — CHRISTODORO.

Quid sit, « Tunc qui in Judæa, fugiant ad montes ».

Postremæ temporum necessitatis signa, quæ Dominus ad cognitionem nostram patefecit, ut tibi explanarem, per litteras postulasti. Horum igitur vim paucis accipe. « Qui in Judæa sunt, fugiant ad montes: » id est, qui in pietate fixi ac firmati sunt (nam id Judæa sonat) ad sublime perfugium oculos conjiciant, suæ videlicet confessionis presidio septi ac communiti. « Qui autem in tecto est, non descendat aliquid tollere de domo sua: » id est, qui præsentem domum contempsit ac pro nihilo duxit, atque omnem hujusce vitæ scenam pedibus protrivit, vitæque altus et sublimis effectus est, et intestinos animorum motus ablegavit, nihil ex ipsis attrahat, non metum, non ignaviam, non iuvenem gloriam, **62** non opum cupiditatem: id enim ex alto descendens significat. « Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam: » id est, qui veterem hominem exiit, rebusque carnalibus nuntium remisit, novum gestet, qui eum ad Dei agnitionem renovavit, atque a fæco et illuvie repurgavit. Hinc enim illud assequetur, ut ingens illa calamitas nihil ipsi insidiarum creare possit.

CCXI. — EIDEM.

« Væ prægnantibus et lactentibus in illis diebus, » ait Dominus ⁶⁶ ad eas animas, quæ divinum amorem velut utero adhuc gerunt, nec verborum libertate ac fiducia uti, Deique confessionem, acremque pro eo contentionem ac dimicationem parere audent, ⁶⁷ atque puerilem et imperfectam de divina patientia mentem ac sententiam obtinent, nec præmiorum spem sibi proponunt, verum minis aut insultibus fractæ sunt, ac futuris rebus spoliatæ.

CCXII. — ZENONI PRESBYTERO.

Ad eos qui se in rebus divinis exercent.

Habes in divina Scriptura pullulantes earum re-

⁶⁸ Matth. xxii, 21. ⁶⁹ Matth. xxiv, 16. ⁷⁰ ibid, 19.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

hoc explicat Basilius Seleuciæ episcopus in orationibus, quem omnino confer pag. 245 et sqq. (*Patrolog. Gr. t. LXXXV*).

(1) Cod. Vat. 649 et Alt. non ἐμπόρουμα sed ἐμ-

A

ΣΘ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ.

Τι ἐστι, « Τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. »

Εἴ τι τῆς ὕλης ἴδιον, εἴ τι πλάνης ἐφόδιον, εἴ τι ἀπάτης εἰδωλὸν ἐν ἡμῖν ἢ ἐνοικος εἰσέφρησε βραθυμία, τοῦτο τῷ δημιουργῷ καὶ ποιητῇ τῆς κακίας ἐπιβρίπτεσθαι παρ' ἡμῶν ὁ Κύριος βούλεται. Εἴ τι δὲ ἀρετῆς σύμβουλον, εἴ τι σεμνότητος γνώρισμα, εἴ τι νήψεως καὶ ἀσφαλείας ἐμπόρουμα (1), τοῦτο Θεοῦ καὶ ἡγεῖσθαι καὶ πεπεῖσθαι τυγχάνειν δώρημα, καὶ ἄξιαν αὐτῷ προσκομίζειν τὴν ἀίνεσιν. Τοῦτό ἐστιν ὁ φησιν, « Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. »

ΣΤ'. — ΧΡΙΣΤΟΔΩΡΩ.

Τι ἐστι, « Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη. »

Τῆς τελευταίας [τῶν χρόνων] ἀνάγκης τὰ σημεῖα, ἅπερ ὁ Κύριος πρὸς εἰδῆσιν ἡμῶν ἀπεκάλυψε, σαφηνισθῆναι σοὶ ἀξιώσας διὰ τοῦ γράμματος, ταχέως τὴν τούτων μάνθανε δύναμιν. « Οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, » οἱ ἐν τῇ εὐσεβείᾳ ἐρηρεισμένοι (τοῦτο γὰρ ἡ Ἰουδαία ἐρμηνεύεται) ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν καταφυγὴν ἀφοράτωσαν, ὅπῃ τῆς οἰκίας δολογίας φρουροῦμενοι. « Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω ἄραι τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. » Ὁ τῆς παρουσίας περιφρονήσας οἰκίας, καὶ πᾶσαν τὴν ἐνταῦθα (2) καταπιτήσας σκηνὴν, καὶ ὑψηλὸς τῷ βίῳ γενόμενος, καὶ τὰ ἐνοικα πάθῃ ἀποπεμψόμενος, μηδὲν ἐξ αὐτῶν ἐπισπάσθω, μὴ δεῖλιαν, μὴ βραθυμίαν, μὴ ὀδύνην κενὴν, μὴ ὄρεξιν πλοῦτου, ἅπερ ἀφ' ὕψους ἐστὶ κατάβασις. « Ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρέψῃτω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. » Ὁ τὴν παλαιὴν ἀπεκδυσάμενος, ἀνθρωπὸν, καὶ ταῖς σαρκίνους ἀποταξάμενος, τὸν νέον φορέτω, ὃς αὐτὸν εἰς ἐπίγνωνσιν Θεοῦ ἀνεκαίνισε, καὶ τῆς ἰλύος ἐκάλησεν. Ἐν τούτοις γὰρ ἔξει τὸ πρὸς ἐκείνην τὴν μεγάλην κάκωσιν ἀνεπίδουλον.

ΣΙΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

« Οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. » Ταῖς ἐγκυμονούσαις, φησὶ, τὸν θεῖον ἔρωτα ψυχαῖς, καὶ οὐ θαρβύσαις παρβρυσίσασθαι, καὶ τρεῖν τὴν περὶ Θεοῦ ὁμολογίαν καὶ ἐνστασιν, καὶ ταῖς νηπιώδη καὶ ἀτελῇ περὶ τὴν θείαν μακροθυμίαν γνώμην κερτημέναις, καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀμοιβῶν οὐ προτεχούσαις, ἀλλ' ἀπειλαῖς ἢ προσβολαῖς χυκνωθείσαις, καὶ τῶν μελλόντων γυμνωθείσαις.

ΣΙΒ'. — ΖΗΝΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πρὸς ἀσκητὰς.

Ἔχεις ἐν τῇ θεῇ Γραφῇ ὧν σπείρεις τοὺς καρ-

πύρουμα legunt, quod videtur argutius. Possint.

(2) Pro ἐνταῦθα eodd. Vat. 649 et Alt. ponunt ἐντεῦθεν. Vers. abhinc iidem pro βραθυμίαν, habent ἀθυμίαν. Id.

πούς αναθάλλοντας· βλέπεις τῶν χρηστών σου παλαισμάτων τὰ ἐπινίκια· ὑπὲρ μὲν τῆς ἐκουσίου πτωχείας ἑκατονταπλασιονά [σοι] κἀνταῦθα κἀκεῖσε ὑποισχυμένου ἀγαθὰ τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος καὶ Σωτήρος· ὑπὲρ δὲ τῶν πρὸς τὰ πάθη ἀγώνων, καὶ σκαμμάτων, τὸν ἀρθρατόν σοι στέφανον πλέκοντος Παύλου, τοῦ γενναίου τούτων παλαιστοῦ καὶ νικηφόρου.

ΣΙΓ'. — ΣΩΣΑΝΔΡΩ.

Ἔσχες μὲν δεσμὸν τὴν συνάφειαν· ἔλυσε δὲ αὐτήν ὁ Κύριος συμφερόντως καὶ ψυχωφελῶς· οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἀκερδὲς τῶν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ τοίνυν μέριμναν ἔχει κοσμικὴν, ἀλλ' οὐ θεϊκὴν, ἡ συμβίωσις, λέλυσαι ἀπὸ γυναικός· μὴ ζῆτει γυναῖκα, μήπου σε ἰδὲς γυναικὸς φαρμακείῃ, πρὸς ἑτέραν γοητεύων συνέλυσιν ἡδυπαθείας, καὶ σαρκιακὰς διδάσκων κολακείας, καὶ ἀνοήτους (3) φροντίδας καὶ ὑπονοίας. Ἀλλὰ σῶζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν πρὸς τὸ ἡμέτερον δρος.

ΣΙΔ'. — ΔΟΜΙΤΙΩ.

Οτι πάσης ἐπέκεινα τόλμης, τὸ δογματίζειν ἀναξίως τῆς πίστεως τοῦς βιούντας.

Οὐ παντός ἔστιν, ὡ οὗτος, τὸ δογματίζειν· ἐπειδὴ οὐδὲ πάντες ἀλογοφοροῦσιν. Οὐκοῦν εἰ ἐκείνοις οὐ κέχρηται πάντες, καὶ μάλιστα πτωχοὶ, ὡς εἰς τὸ κράτος ὑβρίζοντες, καὶ εἰς εὐτέλειαν τὴν ὑπεροχὴν κατασύροντες, φεῖσαι τῶν ἀπρεπῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ λόγων, οὐδὲν τοῖς ἀκροαταῖς κέρδος φερόντων, ἀλλ' εἰς ὕβριν τὰ τῆς θρησκείας ἐλάοντων, καὶ τοὺς δυσμενεῖς ἡμῖν αἰρεσιώτας, οὐ πρὸς σὲ καὶ τὴν κατὰ σοῦ κατηγορίαν κλινόντων, ἀλλὰ πρὸς λοιδορίαν τῆς εὐσεβείας ἐρεθίζόντων. Οὐ γὰρ τὴν σὴν ἀμαθίαν συνορῶσιν, ἀλλ' ἐκείνης ἀσθενείας καταγελοῦσιν.

63 verum ad pietatem conviciis et maledictis incessendam extimulant. Non enim inscitiam tuam perspiciunt : verum piæ doctrinæ imbecillitatem risui ac ludibrio habent.

ΣΙΕ'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πρὸς ἱερεῖς φιλαργυρίαν νοσοῦντας.

Ὡς φιλοκόσμη εὐπρέπεια ἱματίων, οὗτω σοὶ τὸ Παλικὸν ἐφαρμόζει, « Αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομῶντες διακενής. » Θύρας γὰρ καὶ τρόπους κερδῶν ὑπανοίξας, σὺ μὲν τὰς ἐπ' αὐτοῖς ἀποτίσεις εὐθύνας, ἑτέροις δὲ θησαυρίζεις τοὺς πόρους, οἷς πλεονας καὶ σαυτῷ τιμωρίας σωρεύεις. Εἰ τοίνυν βούλοιο κἀκεῖνους καὶ ἑαυτὸν τοῦ πυρὸς ἀπαλλάξαι, πολλοὶ σε Ἀζάρχοι κυκλοῦσιν· εἰς αὐτοὺς τὴν φλόγα τῶν χρημάτων ἐκτίναξον, καὶ μετ' αὐτῶν ἐκεῖσε κληρονομήσεις ἀνάψυξιν.

ΣΙΓ'. — ΖΗΝΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐδεξάμεθα τὸ ἱμάτιον, καὶ χιτῶνα πεπόμφαμεν, καὶ σοι πάνυ εὐχαριστήσαμεν, τὸ ἐν ἡμῶν ἀπατή-

⁶⁷ Matth. xix, 29. ⁶⁸ I Cor. vii, 27. ⁶⁹ Psal. xxiv, 4. ⁷⁰ Luc. xvi, 20,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(3) Pro ἀνοήτους codd. Vat. 649 et Alt. legunt ἀνοήτους. Lectio vulgata videtur melior. POSSIN.

A rum, quas seris, fructus⁶⁷. Cernis egregiorum tuorum certaminum palmas : nempe et prosponte suscepta paupertate, centuplo ampliora tum hic, tum illic bona pollicente bono illo Pastore ac Salvatore : et pro subitis adversus vitia certaminibus, ac palæstris, corruptionis expertem coronam tibi nectente Paulo, generoso, inquam, illo in hujusmodi rebus pugile, ac victore.

CCXIII. — SOSANDRO.

Matrimonii vinculo astrictus fuisti. Hoc autem Dominus conducibiliter, atque ad animæ utilitatem accommodate solvit. Neque enim quidquam eorum, quæ ab eo sunt, commodi ac lucri expers est. Quoniam igitur mundanam, ac non divinam, sollicitudinem habet vitæ societas, « solutus es ab uxore ? noli querere uxorem⁶⁸, » ne te mulieris venenum corrumpat, ad alterum voluptatis congressum te tanquam præstigiis quibusdam illiciens, carnalesque blanditias, atque inutiles curas et suspiciones docens. Verum ad montem nostrum, ut animæ tuæ salutem consulas, te confer.

CCXIV. — DOMITIO.

Omniem audaciam superare, eos qui indignam fide vitam degunt, dogmata tractare.

Non ejusvis est, heus tu ! dogmatistam agere : quancloquidem nec omnium purpuram gestare. Quocirca cum non omnes purpura utantur, ac præsertim pauperes (ut qui alioqui imperatoris majestati contumeliam inferant, remque præcellentem vilem et abjectam reddant), abstineas velim ab Ecclesiæ minime congruentibus disputationibus, quæ nullam auditoribus utilitatem asserunt, verum religionem nostram in contumeliam trahunt, infensoque atque infestus nobis hæreticos, non adversum te, atque ad te accusandum et insectandum flectunt.

CCXV. — EUSEBIO EPISCOPO.

Ad sacerdotes avaros.

Ut ornatus studiosum elegantia vestium decet, ita in te illud Psalmistæ accommode conferri potest, « Confundantur inique agentes, supervacue⁶⁹. » Patefactis enim januis ac quarstuum faciendorum rationibus, tu quidem hoc nomine rationes reddes, aliis autem opes aggeris, quibus quemadmodum et tibi plures cruciatus accumulatas. Quocirca si tibi cordi est, et illos, et teipsum igni eximere, multi te Lazari⁷⁰ circumdant : in eos pecuniarum flammam excute : et cum his illic refrigerationem ac solatium consequeris.

CCXVI. — ZENONI PRESBYTERO.

Pallium accepimus, ac tunicam misimus. Tibique ingentes gratias habemus, qui indumentum unum

a nobis postularis, quandoquidem Baptista: legem explevimus, duas tunicas non habentes. Ac siquidem egentī cuiquam detur, bene atque comode cum utroque nostrum actum fuerit: mecum nimirum qui novo indumento corpus foveam; cum illo autem, qui pannosa tunica nuditati suæ consulat. Sin autem hanc quoque, ut quorundam sanctorum virorum suppellectilem servaturus es, me quidem in summam mei diffidentiam conjicies, ut qui conscientie meæ testimonio convincar: tu autem si rursus ad nos miseris, rursusque postularis, haudquaquam tamen a nobis accipies.

CCXVII. — EIDEM.

Si ea spe fretus, quæ omnia continet, ad hujusmodi rem oculos conjecisti, ac fide ea aggressus es, quæ modulum nostrum superant, fructu sane isto animi instituto, sæpius nos vestiens, a nobis ea, quæ opus sunt, liberaliter atque copiose imperitens. Atque utinam in die illa misericordiam a Domino nanciscaris.

CCXVIII. — TIMOTHEO LECTORI.

De visione quatuor bestiarum 71.

Divini viri Danielis illa celebris atque hominum sermone pervulgata visio, Assyriorum, et Medorum, ac Macedonum regnum, ut uniusmodi, atque ex una quodque natione conflatum, uni belluæ comparavit, aliud nimirum ursæ, aliud leonæ, aliud pardus. Quarta autem visio, hoc est, horrenda bellua, utpote ingentem stuporem afferens, ferreis dentibus septa, arcibusque unguibus armata, devorans et comminuens et conculcans, nec ad ullius animantis similitudinem accedens, Romanorum imperium perspicue designabat, utpote ex omnibus nationibus et tribus compactum, omni que robore et gloria in seipso præditum. Neque enim uno nomine exprimendum vidit propheta principatum illum, qui potentia suæ jugum in omnes extendit, atque Dominicæ incarnationis tempore in infinitum imperium processit.

64 CCXIX. — NILO.

Car assas igni carnes agni comedere præcepit 72.

Igni assas ægni carnes edebant Hebræi, magnum divine incarnationis mysterium per hujusmodi esum typice adumbrantes, ac Dei agnum prædiscentes, qui divinæ essentia: ignem modo sermone omni

71 Dan. vii, 1 seq. 72 Exod. xii, 9.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(4) Melius codd. Vat. 649 et Alt. κάκεινος. Vers. seq. μέλλοις, cod. Alt. μέλλεις. Paulo post pro τινῶν codd. Vat. 649 et Alt. habent τῶν. Vers. seq. pro ὠθήσεις cod. Alt. legit ὠθήσας. Mox pro ἑαυτοῦ ambob. codd. commodius legunt ἑαυτῶ. POSSUN.

(5) Pro Κυρίου cod. Alt. habet Κυρίω. Id.

(6) Pro μονοειδῆ, codd. Vat. 649 et Alt. habent μονοειδεις. Vers. seq. pro ultimo τὴν δὲ, cod. Alt. legit καὶ τὴν. Vers. inde 3 pro ἠρκαμένον cod. Alt. in contextu ponit ἠρκαμένον, sed in margine e regione

ασαντι σκέπασμα, ὅτι τὸν νόμον τοῦ Βαπτιστοῦ ἐπληρώσαμεν, δύο χιτῶνας οὐκ ἔχοντες. Καὶ εἰ μὲν δοθεῖ τῷ χριζῶντι, ἀμφοτέροι πεπράχαμεν χρηστῶς, ἐγὼ θαλπόμενος τῷ καινῷ, καὶ ἐκεῖνος (4) τῷ τριχίνῳ τὴν γύμνωσιν τιμῶν. Εἰ δὲ καὶ τοῦτον μέλλοις, ὡς τὰ τινῶν ἀγίων, τηρεῖν, ἐμὲ μὲν εἰς ἀπόγνωσιν ὠθήσεις, ἔλεγχον ἑαυτοῦ τὴν συνείδησιν ἔχοντα· πάλιν δὲ πέμψας, πάλιν αἰτήσεις· ἡμεῖς δὲ οὐ δώσομεν.

SIZ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Εἰ ἐλπίδι τῆ τὰ πάντα συνεχούση πρὸς τὸ πρῶμα ἐώρακα, καὶ πίστει ἐτόλμησας τὰ ἡμᾶς ὑπεραίροντα, δυνατο τῆς προθέσεως, πολλάκις ἡμᾶς περιστέλλων καὶ κοινωνῶν ταῖς χρεῖαις ἡμῶν φιλοτίμω, καὶ εὐροῖς ἔλεος παρὰ Κυρίου (5) ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

SIP'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Περὶ τῆς ὀράσεως τῶν δ' θηρίων.

Τοῦ θεσπεσίου Δανιὴλ ἡ περιβόητος ὄρασις, τὴν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων καὶ Μακεδόνων βασιλείαν, ὡς μονοειδῆ (6) καὶ ἐξ ἑνὸς ἐκάστην ἔθνος συντεταγμένην [ἐν καὶ] θηρίω παρείκασε, τὴν μὲν ἄρκτω, τὴν δὲ λεαίνῃ, τὴν δὲ ἑτέραν παρδάλει. Τὴν δὲ τετάρτην ὄρασιν, θηρίον φοβερόν, καὶ περισσῶς ἔκθαμβον ἔχουσαν, ὀδοῦσι σιδηροῖς ἠρκαμένον, καὶ δνυξὶ χαλκοῖς προσωπιτισμένον, ἐσθίον καὶ λεπτύνον καὶ καταπατοῦν, οὐδενὶ ζῳῷ ὠμοιωμένην τὴν Ῥωμαίων ἐπιδήλως ἐσήμανεν, ἐκ πάντων ἔθνῶν καὶ φυλῶν συντεταγμένην, καὶ πᾶσαν ἀλήκην καὶ δόξαν ἐν αὐτῇ κακτημένην. Οὐ γὰρ ἐνὶ ὄνοματι παραστήσαι ἐώρακε τὴν ἐπὶ πάντας τὸν ζυγὸν τοῦ κράτους ἐκτείνασαν, καὶ εἰς ἀπέραντον βασιλείαν τῷ καιρῷ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου προκάψασαν.

SIS'. — ΝΕΙΑΩ.

Διὰ τὴν ὀρατὴν πυρὶ τὰ κρέα τοῦ ἀμνοῦ ἐσθίειν προσέταξεν.

Ὅπτις πυρὶ τὰ κρέα τοῦ ἀμνοῦ ἦσθιον Ἑβραῖοι, τυπικῶς τὸ μέγα τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον σκιαγραφούντες (7) διὰ τῆς βρώσεως, καὶ τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ προμανθάνοντες, τὸ πῦρ τῆς θείας οὐσίας

ασcribit ἠρκαμένον. Mox pro προσωπιτισμένον codd. Vat. 649 et Alt. scribunt προσωπιτισμένον. Vers. 9 post Ῥωμαίων codd. iidem addunt εἶναι. At pro vocabulo sequenti ἐπιδήλως solus Alt. habet δήλωσ. Id.

(7) Cod. Alt. scribit σκιαγραφούντες. vers. seq. cod. Alt. pro ἀφράστως legit ἀφράστω et ante νῦν, omittit τῇ Vers. ult. participia ἐσθιομένη et ἐργαζομένη in accusativus mutat cod. Alt. Id.

σαρχί ἀφράστως συμπλέκοντα, τῇ νῦν παρ' ἡμῶν ἔσθιομένη, καὶ τὴν ἀφασιν τῶν κακῶν ἐργαζομένη.

A pra-stantiore, cum ea carne connectit, quæ nunc a nobis editur, vitiorumque remissionem affert.

ΣΚ'. — ΤΟΙΣ ΕΝ ΠΗΛΟΥΣΙΩ ΜΟΝΑΧΟΙΣ (8).

CCXX. — PELUSIOTIS MONACHIS.

Οὐκ ἔστιν, ἀδελφοί, ἀσκήσεως πληροφορία, τριβωνος καὶ ὑπῆνης ἐπιδοεῖσις. Οὐκ ἔστιν ἀναχωρήσεως ἐπιθυμία, ἢ ἐν πόλεσι καὶ θορύβοις ἀνάφυρσις. Οὐδεὶς τὴν Χριστοῦ αὐλακα τέμνει, τὴν ἀκανθοφόρον ἀσπαζόμενος φιλοπάθειαν. Οὐ δύναται κατορθῶσαι φιλοσοφίαν, ὁ λογομαχίαις προσασχολούμενος. Οὐκ ἀνέχεται καθαρθῆναι δι' ἐγκρατείας, ὁ βρωμάτων καλλονὰς ζητῶν καὶ ἀβρότητας. Εἰ τόνυν νομίμως ἐθέλομεν ἀθλεῖν, καὶ σχήματι ἀκόμπτω, καὶ μονῆρει σχολῇ, καὶ ἀπαθείας ἀρετῇ, καὶ ἡσυχίας φυλακῇ, καὶ λιτότητι τροφῆς, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισώμεθα.

Religiøsæ vitæ certum argumentum haud est, fratres, pallii ac promissæ harbæ ostentatio. Secessionis monasticæ cupiditas non est, in urbibus ac tumultibus immoratio. Nemo Christi arum sulcat, spinarum feracem voluptatem amplexans. Philosophiam consequi non potest, qui in verborum pugnis et concertationibus operam suam collocat. Per continentiam purgari non sustinet, qui ciborum suavitates ac delicias quærit. Quamobrem si legitime certare volumus, per habitum a fastu et ostentatione alienum et monasticum otium, et tranquillitatis virtutem, quietisque custodiam, ac victus tenuitatem, bonum certamen certemus⁷².

ΣΚΑ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

CCXXI. — ISIDORO PRESBYTERO.

Τι ἔστιν, « Εἰ ὄλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ; »

Quid sit illud: « Si mortui non resurgunt, cur baptizantur pro mortuis⁷³? »

Εἰ ὄλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; ὁ θεὸς ἐφ' Ἀπόστολος, τὴν τῶν σωμάτων φύσιν οὕτω καλῶς (9), συγκρινομένην τῷ τῆς ψυχῆς ἀκρήπτω. Ἡ μὲν γὰρ ἀτελεύτετος καὶ ἀθάνατος· ἡ δὲ φθορᾷ καὶ ἀλλοιώσει ὑπόκειται. Βαπτίζομεθα οὖν ὑπὲρ τῶν νεκρῶν [τῶ] φύσει σωμάτων, εἰς ἀφθαρσίαν αὐτὰ μετασχευασθῆναι πιστεύοντες. Καὶ ταύτην ἔχει τὴ εἰρημένον σαφήνειαν· Εἰ ὄλως, φησί, τὰ σώματα ἡμῶν οὐκ ἀνίσταται, τί καὶ ἐν τῷ βαπτίζεσθαι, εἰς ἀφθαρσίαν αὐτὰ μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν.

Si mortui omnino non resurgunt, ecquid etiam nonnulli pro ipsis baptizantur? ait divinus Apostolus, atque corporis naturam tam præclare cum animæ integritate comparamus? Hæc enim finis expers est, et immortalis: illud corruptioni ac mutationi subjectum. Pro corporibus itaque natura mortuis et extinctis baptizamur, ea in immortalitatem ac statum a corruptione alienum mutari credentes. Atque horum verborum hæc sententia est: omnino, inquit, si corpora nostra ad vitam minime redeunt, quid afferri potest, quamobrem, cum baptizamur, ea in statum corruptionis atque interitus expertem mutari credimus?

ΣΚΒ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

CCXXII. — EIDEM.

Πῶς μέλλει ζῶντας καὶ νεκροὺς κρίνειν ὁ Κύριος. Πρὸς Τιμόθεον β'.

Quomodo vivos et mortuos judicaturus est Dominus⁷⁴.

Τὸ κρίνεσθαι ζῶντας καὶ νεκροὺς, τοῦτό ἐστι, τὸ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς κρίσιν ἐλευθευεσθαι, καὶ οὕτε ἐν θατέρου χωρισμόν, ἀλλ' ὥσπερ κοινήν τὴν ἐνταῦθα συνάφειαν ἐποιήσαντο, οὕτω καὶ τὴν ἐκείθεν δίκην ἠνωμένως ὑπέξουσιν. Εἰ δὲ καὶ ἄλλως (10) ζητεῖς, οὕτω· Διακρίναι ζῶντας, τοὺς ἀείζωνον βίον καὶ θεοφιλῇ μετελθόντας, καὶ ἀποδοῦναι αὐτοῖς ἀτελευτήτους ἀμοιβάς· κρίναι τοὺς νεκρωθέντας τοὺς ἀμαρτήμασι, καὶ τὸ δοθὲν αὐτοῖς τάλαντον, ὡς ἐν τάφῳ τῇ ἐαυτῶν καταχύσαντας βρθυμίᾳ, καὶ ἀμύνασθαι αὐτοὺς τιμωρίᾳ. Εἰ δὲ καὶ ἄλλως, οὕτως· Κρίναι τοὺς τότε ζῶντας καταλειφθέντας, καὶ τοὺς ἔδῃ πρὸ αὐτῶν κοιμηθέντας.

Per id, quod vivos ac mortuos judicandos esse ait Scriptura, illud significatur, fore ut anima et corpus simul in iudicium veniant, nec alterum ab altero sejungatur, verum quemadmodum in hac vita communem conjunctionem habuerunt, sic etiam futurum iudicium subeant. Quod si alio quoque modo hunc locum tibi explicari quæris, sic habeto: vivos, hoc consecrati sunt, discernere immortales, mercedes persolvere: eos autem qui peccatis immortui sunt, datumque sibi talentum in sua socordia perinde atque in sepulcro defoderunt. judicare, atque cruciatu afflicere. Quod si aliam adhuc explicationem posesis, ea erit hujusmodi: judicare eos qui tum vivi relictii fuerint, et eos, qui ante ipsos vitam cum morte commutarint.

⁷² II Timoth. iv, 7. ⁷³ I Cor. xv, 29. ⁷⁴ II Timoth. iv, 1.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(8) Titulus in codd. Vat. 649 et Alt. sic legitur: Τοῖς ἐν Πηλουσιῶ μοναχοῖς πρὸς τῇ πόλει. Vers. 4 pro ἀκανθοφόρον Cod. Alt. Scribit ἀκανθόφορον. POSSIN. (9) Sine dubio mendose in editis legitur καλῶς, pro quo recte codd. Vat. 649 et Alt. scribunt καλῶν. Ad quam veram emendationem sic relegendam

est interpretatio: ait divinus Apostolus, corporum naturam sic vocans comparatam immortalitati animæ. Id. (10) Ante ἄλλως codd. Alt. delet καὶ. Idem vers. antepen. pro οὕτως scribit οὕτω. Id.

65 CCXXIII.—ZOSIMO, EUSTATHIO, MARONI. A

ΣΚΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ, ΜΑΡΩΝΙ.

Si nec sempiternæ cum Christo vitæ cupiditate flagrans, nec æternæ flammæ multam et condemnationem pertimescitis, certe aut cum contemptoribus dæmonibus certatis, aut inanima, et rationis expertia, nec ullo timoris sensu prædita hominum simulacra estis.

Εἰ οὐτε τῆς σὺν Χριστῷ [αἰωνίου (11)] διαγωγῆς ἐπιθυμεῖτε, οὐτε τῆς αἰδίου φλογὸς τὴν κρίσιν δευλιᾶτε, ἢ πρὸς τοὺς καταφρονητὰς δαίμονας ἀμιλλᾶσθε, ἢ ἀνθρώπων ἰνδάματα τυγχάνετε ἀψυχα, καὶ λόγου ἀμέτοχα, καὶ φόβου ἀναίσθητα.

CCXXIV.—QUINTIANO MONACHO.

Mibi ex animi sententia procedebat adversa valetudo, paulatim videlicet me ex tempestate ac procellis subducens. Quoniam autem Deus me rursum inter fluctus manere jussit, precibus tuis navigationem meam jura, ut ne quid a tranquillitate alienum mihi accidat.

ΣΚΔ'. — ΚΥΝΤΙΑΝΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Ἐμοὶ κατὰ γνώμην προϋχώρει ἡ ἀσθένεια, κατὰ μικρὸν με τῆς ζάλης ὑπεξάγουσα. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάβιν ὁ Θεὸς εἴσω μένειν τῶν κυμάτων ἐκέλευσε, βοήθει πρὸς τὸν πλοῦν ταῖς προσεβίαις, μὴ τι πάθωμεν (12) ἀλλότριον τῆς γαλήνης.

CCXXV.—SIMPLICIO.

De prætura tua urbi gratulamur, voluptateque afficimur nunc jus cernentes per medium urbem incedens ac palmam ferens. Quo quidem nomine Deum quoque opitulatorem ac socium habiturus es, tum improbos homines tibi indicantem, tum probos demonstrantem.

B

ΣΚΕ'. — ΣΙΜΠΛΙΚΙΩ.

Συγχαίρομεν τῇ πόλει τῆς ἀρχῆς σου, καὶ χαίρομεν τὸ δίκαιον ὀρώμενος νῦν ἐπὶ μέσης βαδίζον καὶ βραβεύον. Ἐφ' ᾧ Θεὸν καὶ βοηθὸν ἔξεις καὶ σύμμαχον, τοὺς τε κακοὺς ὑποδεικνύοντα, καὶ τοὺς χρηστοὺς σοὶ φανεροῦντα.

CCXXVI.—SENATUI.

Pelusi commodis Deus adhuc consulit. Adhuc divini cultus semen in ea existit. Adhuc curam miseræ gerunt martyres urbis conservatores. Venit vir eximia virtute præditus Simplicius, prætura gubernacula tractans ac moderans. Aliam vobis vitam nuntio. Libenti animo virum excipite, omnes ipsi molestias vestras et difficultates tragicis verbis exponite. Habet et sapientem mentem, et piam voluntatem, laboribusque mutationem dabit. A Deo enim robur nactus est: a quo plerisque, ut rem recte ac præclare gerant, præbetur.

ΣΚΖ'. — ΤΩ ΒΟΥΛΕΥΤΗΡΙΩ.

Ἐτι κτίζεται Θεὸς Πηλουσίου. Ἐτι σπέρμα θεοσεβείας (13) ἐν αὐτῇ χρηματίζει. Ἐτι προνοοῦσιν οἱ πολιοῦχοι μάρτυρες τῆς ταλαίνης. Ἦκει ὁ θαυμαστὸς Σιμπλικίος τὰς ἡνίας τῆς ἀρχῆς μεταχειρίζων. Ἄλλον ὑμᾶς εὐαγγελίζομαι βίον. Ἄσμενοι τὸν ἄνδρα προσδέξασθε, πάσας αὐτῷ ἐκτραπηδῆσατε δυσχερείας. Ἐχει καὶ διάνοιαν σοφῆν, καὶ γνώμην φιλευσεβῆ, καὶ δώσει τοῖς πόνοις μεταβολήν. Ἰσχύει γὰρ ἀπὸ Θεοῦ, παρ' οὗ πολλοῖς τὸ καλῶς πράξει παρέχεται.

CCXXVII.—FLORENTIO.

De vanitate, et continentia linguæ.

Athenas non recte miraris, et Porticum, et inambulationem, atque Atticam pompam, in quibus ob vulgarum studium olim assidens eras, tu inquam, qui res terrenas contempstisti, ac nihil eorum, quæ hic sunt, amare jussus es. Quocirca si cum Christo resurrexisti, quæ sursum sunt, sapias ¹⁶, ubi ipse est. Nam qui vilem tuam vestem ac philosophiam in solo hælitu sitam conspiciunt, mentis autem perversitatem ac linguæ arrogantiam, adversus divinnissimam religionem impias et contumeliosas voces jactant.

C

ΣΚΖ'. — ΦΛΩΡΕΝΤΙΩ.

Περὶ κενοδοξίας, καὶ ἐγκαταλείας γλώσσης.

Οὐ καλῶς τὰς Ἀθήνας θαυμάζεις, καὶ Στοᾶν, καὶ Περὶπατον, καὶ Ἀττικὴν φαντασίαν, οἷς διὰ μάθησιν φλυαρίας πάσαι προσεκαρτέρεις, ὃ τὰ γῆνα περιφρονήσας, καὶ μηδὲν ἀγαπᾶν τῶν ἐνταῦθα κεκελευσμένος. Εἰ συνηγέρθης οὖν τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω φρόνει, οὗ ἐστὶν αὐτός. Οἱ γὰρ τὴν εὐτελεῆ ἐσθήτά σου ὀρώντες, καὶ φιλοσοφίαν ἐν μόνῃ σχήματι [σοὶ] προσοῦσαν, περπερείαν (14) δὲ γνώμης, καὶ γλώσσης ἀλαζονείαν, κατὰ τῆς θειοτάτης θρησκείας βλασφημοῦσι.

D

¹⁶ Coloss. III, 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(11) Pro αἰωνίου end. Alt. scribit αἰωνίας. Idem vers. seq. pro οὐτε in margine ponit οὐδέ. Vers. ult. pro λόγου et φόβου codd. Vat. 649 et Alt. λόγῳ et φόβῳ legunt. POSSIN.

(12) Pro πάθωμεν codd. Vat. 649, Alt. et Sfort. legunt πάθω. Id.

(13) Θεοσεβείας in θεοσεβείς mutant codd. Vat. 649 et Alt. Idem vers. ult. non παρέχεται legunt, sed παρέσχετο. Quod vero versu pen. legitur πολλοῖς, in Alt. non comparat. Id.

(14) Cod. Alt. cum ἴωτα simplici scribit περπερείαν. Id.

ΣΚΗ'. — ΣΟΡΑΝΝῶ ΚΟΜΗΤΙ.

Περὶ τῆς ἀγίας κοινωνίας.

Κοινωνία κέλῃται ἡ τῶν θείων μυστηρίων μετά-
ληψις, διὰ τὸ τὴν πρὸς Χριστὸν ἡμῖν χαρίζεσθαι
ἔνωσιν, καὶ κοινωνοὺς ἡμᾶς τῆς αὐτοῦ ποιεῖν βασι-
λείας.

ΣΚΘ'. — ΕΡΜΙΝῶ ΚΟΜΗΤΙ.

Ἐγγραφὰς δηλωθῆναι σοὶ δι' ἣν αἰτίαν ὁ δεῖνα
παραγινόμενος τοὺς πτωχοὺς (15) εὖ ποιῆσαι, κίν-
δυνον ἀργαλέον ὑπέμεινε, καὶ οὐκ ἐξελετο αὐτὸν
τῶν συμπτωμάτων ἡ πρόθεσις. Ἐπειδὴ, φημι, οὐ
χάρις Θεοῦ ἐξ ἀδικίας οὐσiais, καὶ οὐ προσίσταται
κίβδηλα δῶρα. Οὐ γὰρ πᾶς ὁ βουλόμενος εὖ ποιεῖ,
ἀλλ' ὁ ἀξίως Θεοῦ καὶ κτησάμενος, καὶ ἐπαγγελιά-
μενος τὴν θυσίαν.

ΣΛ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Ἐπειδὴ ἀπόδειξιν τῆς ἀποκρίσεως ἐζήτησας Γρα-
φικὴν, ἴσθι ὅτι ὁ Κάλιν καὶ δῶρα προήνεγκε (16),
καὶ ἀπαρχὰς τῶν γεννημάτων τὰ δῶρα. Ἀλλὰ τῇ
σκαίδτητι ὁ Θεὸς τῆς γνώμης προσέχων, ἐπ' αὐτὸν
μὲν οὐχ ἔωρακε, τὰ δὲ δῶρα αὐτοῦ οὐ προσήκατο,
καίτοι ἐκ πρόθεσεως προσκομιζόμενα.

ΣΛΛ'. — ΚΕΡΚΥΡΙῶ (17).

Ταῖς παντόμοις καὶ θρασεῖς γνώμαις κίνδυνον
καὶ φόβοι διηνεκεῖς ἀκολουθοῦσι, ταῖς δὲ πράξει καὶ
ἡμέροις ἐπαινοὶ καὶ τιμαὶ καὶ εὐτολμαίαι. Εἰ τοίνυν
μὴ τὴν ὀρθὴν τῶν πραγμάτων ἀνοίξαι ἐζημίωσαι
κρίσιν, τῆς κρείττονος μόρας γενοῦ, ἀφόμενος τῆς
καχίστης.

ΣΛΒ'. — ΣΥΝΕΣΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Καλὸν (18) μὲν τὸ πρὸ κινδύνων ἐζῶσθαι τὴν
ὄσφυν, καὶ Θεῶ διακονεῖσθαι, καὶ βάλλειν τὰς ἐναν-
τίας φάλαγγας πιστεῖ, ἀλλὰ μὴ ῥαθυμοῦντας καὶ
ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις ἐκχεισθαι· ἐπειδὴ εἰς τοῦτο
προήλθομεν ἀβουλίας, ὥστε μὴδὲ καιρὸν ἔχειν Θεῶ
ἱερατεῦσιν, τῶν κυκλοῦντων κακῶν οὐ διδόντων
ἄψασθαι τῶν ἀμυντηρίων ὀργάνων· ἐπεὶ καὶ Φινεὲς
σειρομάστη ἐχρήσατο, ὅτε Θεὸς παρεργίζετο.
videlicet mala, quibus undique cingimur, minime nobis potestatem faciant instrumenta ea capessendi,
quibus hostilem impetum propulsemus: cum Phinees irato Deo telo usus sit⁷⁸.

⁷⁷ Gen. iv, 3 seqq. ⁷⁸ Ephes. vi, 14 seqq. ⁷⁹ Num. xxv, 7.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(15) Col. Alt. tertio casu effert scribens τοῖς
πτωχοῖς. Id.

(16) Cod. Alt. scribit προσηνεγκε. Id.

(17) Non Κερκυρίῳ, sed Κερκουρίῳ hanc inseri-
bunt codd. Vat. 649 et Alt. Vers. 4 et 5 pro his
ἀνοίξαι ἐζημίωσαι, mutatis casu et persona, non in-
commo sensu codd. iidem habent, ἀνοίξαι ἐζη-
μίωσαι. Id.

(18) In primo huius epi-
stolæ vocabulo satis in-
opinata codicis Alt. lectio est: nam pro καλὸν in eo
scribitur κάλει. Crediderim erratum in 10mo et re-
scribendum, καλεῖ τὸ πρὸ κινδύνων ἐζῶσθαι τὴν
ὄσφυν, καὶ Θεῶ διακονεῖν (nam ita habet cod.

CCXXXVIII. — ΣΟΡΑΝΟ ΚΟΜΗΤΙ.

De sancta communione.

Divinorum sacramentorum perceptio ideo com-
muniō appellata est, quia nobis conjunctionem
cum D^o conciliat, nosque regni ipsius consortes
ac participes reddit.

CCXXXIX. — ΗΡΜΙΝΟ ΚΟΜΗΤΙ.

Petiisti per litteras, ut tibi declararem quam ob
causam cum quidam ea mente venisset, ut de pau-
peribus bene mereretur, grave discrimen subit,
nec eum animi institutum ex adversis casibus eripuit.
66 Quoniam, inquam, Deus victimis iniqua ratione
partis minime delectatur, nec adulterina dona ad-
mittit. Neque enim quisquis vult, benigne facit:
B verum is demum, qui ut Deo dignum est, et acqui-
sivit, et sacrificium promittit.

CCXXX. — ΕΙΔΕΜ.

Quantumquidem a me quaesisti, ut responsum
meum Litterarum sacrarum testimonio confirmarem,
illud scito, quod Cain et dona obtulit, et eorum,
quæ enata fuerant, primitias. Verum Deus animi
ipsius improbitatem perspicens, ad eum oculos
minime coniecit, nec ipsius munera suscepit, quam-
vis etiam aliqui ex voluntate atque animi instituto
oblata⁷⁷.

CCXXXI. — CERCYRIO.

Audaces ad omnia et temerarios animos, pericula
et perpetui terrores comitantur: lenes contra et
mansuetos, laudes et honores, ac præfidentia. Quan-
obrem, nisi rectum de rebus iudicium amentia per-
didisti, scelerata parte missa facta, ad meliorem te
adjuuge.

CCXXXII. — ΣΥΝΕΣΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Præclarum atque commodum est ante oborta
pericula lumbos præinctos habere, Deoque admi-
nistram operam præbere, atque adversarias copias
fide fundere ac profligare, non autem segnitie atque
ignavia torpentes, inimicorum et hostium telis pa-
tere⁷⁸. Quandoquidem eo imprudentiæ, consilii que
inopiæ progressi sumus, ut nec spatium quidem
habeamus sacerdotii munus Deo exhibendi: quod
facessendi instrumenta ea capessendi,

idem pro διακονεῖσθαι), ut sensus sit: *Vocat homi-
nes exspectatio periculorum ad præcingendos lumbos
et Deo serviendum*, etc. Nec abhorret ab hoc, si
quis attendat, reliquias epistolæ contextus. Vers. 4,
pro ἐπιστῶν lege ἐπεὶ et initio versus quinti loco
asterisci pone δὲ, auctore cod. Vat. 649. Vers. au-
tepen. tolle asteriscum: nihil enim deest. Vers.
penult. codd. Vat. et Alt. στρομάστη scribunt, nam
et in loco hic alluso Num. xxv, 7, ἀναλαβὼν στρομά-
στην ἐν τῇ χειρὶ, optimæ editiones cum ἰῶτα simplici
vocem illam scribunt. Quod sequitur in editis δὲ
correctius scribitur in iisdem codd. duobus, ὅτε. Id.

CCXXXIII. — ANASTASIO.

De arrogantia.

Quod Christus viros sanguinum abominetur⁸⁰, nec eos duntaxat, verum etiam omnes qui cum ipsis degunt (quod scilicet eorum flagitia et scelera minime ulciscatur), in Herode ostendit. Etenim post nefariam Baptiste cadem, relicta regione secessit⁸¹. Quocirca, nisi et teipsum, et omnes cives, Herodis fatum subire vis (cum quibus et domus tua, et liberi de medio tollentur), immanem istum furorem comprime. Quid frustra in malam pestem et exitum festinas?

CCXXXIV. — AMAZONIO.

Quid tu incassum libros gestas, et eorum lectionem, per ea, quæ facis, aversaris? Nam cum Dominus ipsum quoque curiosum seminarum conspectum damnet⁸², tu tamen non modo insano pulchritudinum amore flagras, verum etiam servilem, ut intellexi, vitam amplexus es, ut qui contubernale scortum acceperis, ac sempiternam ignominiam ames. Atqui te illud Scripturæ ob oculos habere oportebat: « Honorabile connubium in omnibus, et torus immaculatus: **67** fornicatores autem et adulteros Deus judicabit⁸³: » atque illud consecrari, hoc odisse. « Horrendum est in Dei manus incidere⁸⁴. » Qui hæc Scripturæ verba attendit, haudquaquam his delectatur, verum resistit.

CCXXXV. — SERENO.

De Domini interrogatione, « Quem me dicunt esse homines⁸⁵? »

Non ea de causa Christus, qui pectus ipsum penetrat, ex discipulis suis percontabatur, « Quem me dicunt homines esse, » quod variam hominum de se opinionem ignoraret, sed ut hac ratione certam omnibus confessionem traderet, quam ab eo inspiratus Petrus, tanquam basim ac fundamentum jecit, super quod Dominus Ecclesiam suam extruxit.

CCXXXVI. — EIDEM.

De responsione Petri, « Tu es Christus Filius Dei viventis⁸⁶. »

Hæc verba, *Tu es Christus Filius Dei*, duarum naturarum conjunctionem significant, quam Dei Filius in seipso, nostræ salutis causa, modo deitæ consentaneo effecit.

⁸⁰ Psal. v, 7. ⁸¹ Matth. xiv, 5 seqq. ⁸² Matth. v, 28. ⁸³ Hebr. xiii, 4. ⁸⁴ Hebr. x, 31. ⁸⁵ Matth. xvi, 13. ⁸⁶ ibid., 16.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(19) Pro οἰκός σου eod. Alt. legit οἰκοί σου. Possint. (20) Ambo eod. Vat. 649 et Alt. legunt, βιβλιοφορεῖς, non βιβλιοφορεῖς, ut videatur auctor vocare βιβλιοφορεῖν legere librum cuius præscriptis mores contrarius opponas. Vers. 4, etsi elegius est vulgaris lectio, ἐπιμαίνῃ τοῖς κάλλεσιν, tamen constanter duo eod. habent ἐπιμένεις, sensu et ipso non malo, ut significetur eum qui reprehenditur inspexisse curiose et cum attenta mora formosas

ΣΑΓ'. — ΑΝΑΣΤΑΣΙΩ.

Περὶ ἀλαζονείας.

Ὅτι βδελύσσεται Χριστὸς τοὺς ἀνδρας τῶν αἱμάτων, οὐκ αὐτοὺς δὲ μόνους φησὶ, ἀλλὰ καὶ πίντας τοὺς οἰκοῦντας σὺν αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἐπεξιδόντας ταῖς αὐτῶν κακουργίαις, δείκνυσιν ἐπὶ Ἡρώδου. Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Βαπτιστοῦ μαιφονίαν καταλιπὼν ἀνεχώρησεν. Εἰ τοίνυν μὴ καὶ σαυτὸν καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἡρώδου βούλει τυχεῖν τελευτῆς, μεθ' ὧν καὶ οἰκός σου (19) καὶ παῖδες ἀφανισθήσονται, παῦσαι τῆς ἀνηκέστου μανίας. Τί μάτην ἐπέιγῃ κακῶς ἐξολέσθαι;

ΣΑΔ'. — ΑΜΑΖΟΝΙΩ.

Τί καὶ εἰκὴ βιβλιοφορεῖς (20), καὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἐκτρέπῃ οἷς ποιεῖς; Τοῦ Κυρίου γὰρ καὶ αὐτὴν [τὴν] περίεργον θέαν κατακρίνοντος, σὺ οὐ μόνον ἐπιμαίνῃ τοῖς κάλλεσιν, ἀλλὰ καὶ βίον, ὡς ἔγνω, ἀδραποδώδῃ ἡγάπησας, πόρνην σύνοικον λαθῶν, καὶ αἰώνιον ἀτιμίαν ἀγαπῶν, δέον συνιδεῖν τὸ γεγραμμένον: « Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνοις δὲ καὶ μοιχοῖς κρινεῖ ὁ Θεός· » καὶ τὸ μὲν ζηλωσαι, τὸ δὲ μισησαι. « Φοβερὸν τὸ ἐμπσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ. » Οὐχ ἤδεται τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἀντιτάσσεται προσέχων.

ΣΑΕ'. — ΣΕΡΗΝΩ.

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως, « Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; »

Οὐκ ἀγνοῶν τὴν τῶν ἀνθρώπων περὶ αὐτοῦ πολυώνυμον δόξαν ὁ τὰς καρδίας ἐμβατεύων Χριστὸς, ἤρετο τοὺς ἐαυτοῦ μαθητάς: « Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; » ἀλλὰ τὴν ἀσφαλῆ ὁμολογίαν διδάσκει πάντας βουλόμενος, ἦν ἐμπνευσθεὶς ὁ Πέτρος παρ' αὐτοῦ ὡς κρηπίδα καὶ βάθρον (21) ἀπέθετο, ἐφ' ἣ τὴν ἐαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὁ Κόριος ψυκοδόμησε

ΣΑΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τῆς ἀποκρίσεως Πέτρου, « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. »

Τὸ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τῶν δύο φύσεων σημαίνει τὴν ἔνωσιν, ἣν ἐν ἐαυτῷ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς εἰς σωτηρίαν ἡμῶν θεοπροπῶς ἐξεργάσατο.

facies. In fine epist. est sine dubio recipienda dictionum eorumdem eod. lectio in voce προσέχων quæ continuata superioribus nihil sonat commotivum. Nostri autem eod. stigma post ἀντιτάσσεται majus signant, et denum apponunt: πρότερον. Attende. lb.

(21) Ambo iidem eod. pro βάθρον scribunt βάθρον. lb.

ΣΑΖ'. — ΗΡΜΟΚΙΑΝΦ (22).

Ἄγνοαῖς μὲν τὴν ἀναπόδοσιν, ὡς ἀδλεπτῶν πρὸς τὰ μέλλοντα. Οὐ μόνον δὲ ἐν τῷ μέλλοντι κριτηρίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ [τὰς ἐπαξίους] τίνουσι δικαίως οἱ βάσκανοι. Καὶ πειθέτω σε ἡ τοῦ Ἀχαάθ Ἰεζάβελ, ἐπιμανεῖσα τῷ τοῦ Ναβουθά ἀμπελώνι, καὶ νῦν μὲν βορὰ κυσὶ γενομένη, μετὰ ταῦτα δὲ τῷ αἰώνιῳ πυρὶ τηρουμένη.

ΣΑΗ'. — ΣΕΡΗΝΦ.

Εἰς τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι « Πύλαι ἄδου. »

Πύλας ἄδου ὁ θεὸς λόγος ἐκάλεσε, τὰς τῶν ἀθῶν τιμωρίας, τὰς τῶν αἰρέσεων βλασφημίας, ἀῖσι- τισι πάσαις ἀνθεστῶσα ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, τὰς μὲν καταγωνίζεται, ὑπὸ δὲ τῶν οὐ κατακυριεύεται.

ΣΑΘ'. — ΑΛΦΕΙΦ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΦ.

Ἦ ἐν τῷ ὄρει μεταμόρφωσις τοῦ Δεσπότης ὑμῶν καὶ Σωτῆρος, τὴν ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασιν ἡμῶν προεδήλου, ἦντινα καὶ φυλάττειν ἐν ἑαυτοῖς οἱ θεα- ται προσετέττοντο μέχρι τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ὡς τότε πιστῆν (23) φανησομένην, οἷα τῷ ἔργῳ ὁρωμένην. Ἐ δὲ Μωσέως καὶ Ἡλίου παρουσία, τὴν ζώντων καὶ νεκρῶν ἐμαρτύρησεν αὐτῷ δεσποτεῖαν.

ΣΜ'. — ΚΥΡΗΝΙΦ.

Ἵτι οὐκ ἔστιν αἰτιος τῶν κακῶν ὁ θεός.

Εἰ τῶν κακῶν αἰτιὸν ἔστι τὸ θεῖον, πῶς ἐπὶ σὲ θεῖ, καὶ ἥλιον ἀνατέλλει, καὶ μέχρι γῆρας σε παρέτεινεν ἐν ταῦθα, πολλῶν μὲν ἄξιον ὄντα θανάτων, καὶ πρὸ πλείονος χρόνου, δι' εὐσπλαγγίαν δὲ αὐτοῦ φυλαχθέντα εἰς τοῦτο ἡλικίας πρὸς μετάνωσιν καὶ νῆψιν;

ΣΜΑ'. — ΣΥΝΕΣΙΦ.

Περὶ Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν.

Ἵο βούλει μαθεῖν σύντομόν ἐστιν, ἀλλ' ὁμως ἀσφαλές. Εἰ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει θεός, εἰ μηδὲν προσ- κτάται ποτε, ἀεὶ ἔστι καὶ Πατήρ. Εἰ δὲ ἀεὶ ἔστι Πατήρ, ἀεὶ ἔσχε τὸν Υἱόν. Συναλλοῖς ἄρα ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί.

ΣΜΒ'. — ΕΡΜΙΝΦ ΚΟΜΗΤΙ.

Περὶ Μοντανῶν.

Εἰ καὶ σοὶ ἀνήκοος ἦν μέχρι δεῦρο, ὡς ἔγραψας, ἡ Μοντανῶν βλασφημία· ἀλλ' ἀρχαία ἔστι καὶ μακρὰ, σηπεδῶνα πολλὴν ἐργασαμένη [καὶ] λύθη καὶ λύ- μνη. Χρῆ δὲ προτροπάδην αὐτὴν καὶ φεύγειν καὶ ἀποπέμπεσθαι (24), τοσαύτην τίκαται βλάβην τῇ ψυχῇ δυναμένην, ὅσην αὐτὸς εὔρεν τῆς πλάνης

²² Matth. xvi, 18. ²³ Luc. ix, 29.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(22) Non Ἡρμοκιανῶ, sed Ἡρωνιανῶ, *Heroniano*, hæc epistola inscribitur in codd. Vat. 619 et Alt. Vers. antepen. et pen. pro Ναβουθά cod. Alt. habet Ναβούσ τε. Paulo post pro κυσὶ cod. uterque legit κυῶν, POSSIN.

A CCXXXVII. — HERMOCIANO.

Mercedem ignoras, ut qui ad futura cæcitas. Porro non in futuro duntaxat iudicio ac tribunali, verum etiam in hac vita meritas pœnas pendunt qui invidia laborant. Hujus rei tibi fidem faciat Jezabel illa uxor Achab, quæ insana quadam vineæ Naboth cupiditate exarsit, ac propterea, et nunc canibus præda fuit, et post igni sempiterno ser- vatur.

CCXXXVIII. — SERENO.

In illud dictum a Domino de Ecclesia, quod « portas inferi ».

Per inferi portas divinus Sermo impiorum homi- num cœtus atque hæresum blasphemias intelligit : quibus omnibus obsistens Dei Ecclesia, eas quidem B frangit et expugnat, ab iis autem vinci non potest.

CCXXXIX. — ALPHIO PRESBYTERO.

Domini ac Salvatoris nostri in monte transfigu- ratio ²² nostram a morte ad vitam excitationem præsignabat : quam quidem etiam usque ad ipsius resurrectionem, tacitam apud se tenere spectato- res jubebantur, utpote tum fidem inventuram, ut quæ jam reipsa perspiceretur. Mosis autem et Helix præsentia hoc testabatur, eum et vivis et mortuis dominari.

CCXL. — CYRENO.

Deum non esse malorum auctorem.

Si Deus malorum auctor est, qui fit ut super te pluat ac solem oriri faciat, atque ad senilem usque ætatem hic tibi vitam prorogarit, qui multis mortibus jampridem dignus eras? Verum ob ipsius misericordiam ad hoc usque ætatis, pœnitentiæ ac resipiscentiæ causa, servatus es.

CCXLI. — SYNESIO.

De Ariani et Eunomiani.

Quod scire aves, breve est, ac certum tamen. **68** Si Deus sui semper similis est, nec quidquam unquam ipsi accedit, Pater semper sit necesse est. Quod si semper Pater est, sequitur ut Filium quo- que semper habuerit. Ex quo conficitur, eum eam- dem cum Patre æternitatem habere.

CCXLII. — HERMINO COMITI.

De Montano.

D Et si de Montani blasphemia nunquam ad hunc usque diem quidquam, ut scribis, audieras, tamen ea vetus et longa est, atque ingentem putredinem ac labem et perniciem conflavit : opus est autem eam effuso cursu fugere atque amoliri, ut quæ tan- tum animæ detrimentum procreare queat, quantum

ipse erroris artifex invenit. Præstigiis enim, et puerorum cædibus atque adulteriis, et simulacrorum cultibus constat, atque a sævis dæmonibus compingitur : cujus qui particeps est, illis confestim expletur.

CCXLIII. — EIDEM.

De eodem.

Prolixam quidem orationem impietatis declaratio requirit. Ut autem paucis rem complectar, Spiritum sanctum de medio tollere student, eum haudquaquam in die Pentecostes ad sacrosanctos apostolos venisse asserentes, verum longo post tempore Montani opera datum esse, hominis qui nihil quidem grave, ut ipsi contendunt, admiserit, at revera in adulterio perspicue deprehensus sit, atque hoc præclaro facinore divinum prospectum ipsius fidei creditum esse affirmet.

CCXLIV. — EIDEM.

De eodem.

Nihil eos, qui sanis decretis animum minime adjuiciunt, jejunium juvat. Quanto enim anima corpore præstantior est, tanto quoque pietatis dogmata vitæ anteponuntur.

CCXLV. — EIDEM.

De eodem.

Deteriorum usus hoc præstat, ut meliora inveniamus. Ut enim hanc impietatem vitemus, et hanc animadvertimus, et illam effugimus, ac per eam item alteram et denique puram ac labis expertem doctrinam percepimus. Quemadmodum igitur Montanum exhorremus, eodem modo Manichæum etiam, qui eadem quæ ille sentit, execrabimur. Gemellum enim malum est gehennæ intermedium.

CCXLVI. — EIDEM.

De Arianis et Eunomianis.

Inter Arium et Eunomium non de eo dissidium fuit, uter meliorem doctrinam profiteretur : verum uterque alterum impietatis magnitudine atque copia superare studuit. Ille nimirum cum Dei Filium factitium quiddam esse impudenter asserere ausus est ; hic autem eum servum esse impie affirmavit. Quocirca omnibus viribus ambos fugere oportet, utpote extrema labe ac pernicie discipulos suos implentes.

69 CCXLVII. — EIDEM.

Contra Sabellianos.

Alia narratu difficilis Charybdis, eos, quos arripuit, in inferni profundum præcipites agens, Sabellii error est : qui ex Africa profectus est, atque ad multos perrepsit. Siquidem adorandam ac be-

Α τεχνίτης. Μαγγανείαις γὰρ καὶ παιδοκτονίαις, μοιχείαις τε καὶ εἰδωλολατρείαις συντίθεται· καὶ δαίμοσι χαλεποῖς συγκροτεῖται· ἧς μετέχων, ἐκείνων εὐθὺς ἀναπίμπλαται.

ΣΜΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ [περὶ τοῦ αὐτοῦ].

Πολλῆς μὲν δεῖται μακρηγορίας (25) ἡ παράστασις τῆς δυσσεβείας. Ὡς ἐν συντόμῳ δὲ φράσαι, ἀνελεῖν σπουδάζουσι τὸ πανάγιον Πνεῦμα, οὐκ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ἐπιφοιτῆσαι τοῦτο τοῖς ἱεροῖς λέγοντας ἀποστόλοις, ἀλλ' ἐς ὕστερον μακρῶ, Μοντανοῦ διακονοῦντος δεδῶσθαι, ἀνθρώπου οὐδὲν μὲν βαρὺ, ὡς οὗτοι φασί, πεπραχότος, μοιχοῦ δὲ φανερῶς ἐαλωκότος, καὶ τῷ κατορθώματι τούτῳ θεοφάνειαν λέγοντος πεπιστεῦσθαι.

ΣΜΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

Οὐδὲν ὀνίνησι νηστεία τοὺς ὑγίεσι μὴ προσέχοντας ὄροις· ὅσῳ γὰρ τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ προτερεῖται, τοσοῦτον πολιτείας δόγματα (26) προκρίνεται εὐσεβείας.

ΣΜΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

Ἡ χρῆσις τῶν χειρόνων (27) τὴν εὐρεσιν ποιεῖ τῶν κρειττόνων. Ἴνα γὰρ τήνδε τὴν βλασφημίαν ἐκκλινωμεν, καὶ τήνδε συνευράκαμεν, κάκείνην πεφεύγαμεν, καὶ ἐκ ταύτης ἐτέραν καὶ τὴν ἀσπίλον καταεὶλήφαμεν. Ὡσπερ οὖν Μοντανὸν μυσταττόμεθα, οὕτως καὶ Μανιχαῖον τὸν σύμφρονα αὐτοῦ βδελυξόμεθα. Δίδυμον γὰρ κακὸν τῆς γεέννης μεσαίτατον.

ΣΜΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν.

Ἄρειῳ καὶ Εὐνομίῳ οὐ γέγονε διαφορὰ πρὸς βελτίωσιν, ἀλλὰ ἀμφοτέροι ἀλλήλους βλασφημίας φιλοτιμία ὑπερβαλέσθαι (28) ἐφιλονέκησαν· ὁ μὲν ποίημα τὸν τοῦ Θεοῦ Ἰῶν ἐξείπειν τολμηρῶς ἀναθάρβησας, ὁ δὲ καὶ δούλον ἀσεβῶς ἀγορεύσας. Παντὶ τοίνυν σθένει [ἀμφοτέρους] φευκτέον, ἐσχάτης λύμης τοὺς μύστας ἐμπιπλῶντας.

ΣΜΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Κατὰ Σαβελλιανῶν.

Ἄλλῃ δυσεξάγγελτος Χάρυβδις εἰς πυθμένα ἔδου κατακρημνίζουσα τοὺς ἀλόντας, ἡ Σαβελλίου κακόνοια, ἐκ Λιθύης ἀπάρασα, εἰς πολλοὺς δὲ κωμάσασα. Τὴν προσκυνητὴν γὰρ καὶ μακαρίαν Τριάδα, μίαν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Non μακρηγορίας, sed κατηγορίας codd. Vat. 649 et Alt. legunt. POSSIN.

(26) Δόγμα in singulari non δόγματα scribit cod. Alt. Ib.

(27) Vulgatus ἡ χρῆσις τῶν χειρόνων, male sine

dubio ad loci sententiam. Ergo ne dubites rescribere auctoribus codd. Vat. 649 et Alt., ἡ σύγκρισις, etc. Ib.

(28) Pro ὑπερβαλέσθαι codd. Vat. 649 et Alt. habent ὑποβαλέσθαι. Ib.

τινά τριπρόσωπον ὑπόστασιν ἐξελήρησεν, ὅπερ ἐστὶ τῶν τριῶν μᾶλλον ἀναίρεσις (29)· μία γάρ ἐστιν ἡ θεότης, τρεῖς δὲ αἱ ὑποστάσεις. Ταύτας τήρει, οὕτως ἔχε· μή τις σε συστολὴν ὑποστάσεως, ὡς οὐσίας ἔνωσιν διδάξῃ.

ΛΜΗ'. — ΔΡΑΚΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ, « Ὀδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν. »

Ἄνατολὴν ἔχων θνομα θεός, ἔφης, καὶ φῶς ὑπάρχων ἀπρόσιτον, πῶς ἐπὶ δυσμῶν ἐπιβέβηκεν; Ἄνατολὴ αὐτῷ θνομα, ἡ ἀναρχος θεότης, ἡ φῶς οὐσα αἰδιον. Ἡ δὲ ἐπὶ δυσμῶν ἐπιβασίς, ἡ κοινωλία τῆς ἀνθρωπίνης πτωχείας, δύσις οὐσα, καὶ νυκτὶ εἰκοῦα, εἰ συγκρίνοιο τῇ ἄνω λαμπρότητι. Ἀσύγκριτα γὰρ ὑπῆρχε τὰ πράγματα πρὶν [ἡ] ἐνώσει αὐτὰ ἐν αὐτῷ ὁ τεχνίτης.

ΣΜΘ'. — ΕΠΙΚΤΗΤΩ (30).

Ποτήριον πτώσεως, καὶ κόβου θυμοῦ, τιμωρίας τοῖς πταίοισιν ἀπειλεῖ ὁ θεός εἰς διόρθωσιν, ποτὲ μὲν Βαβυλωνίοις, ποτὲ δὲ Ἀσσυριοῖς ἐγχειρίζων. Ἄπερ ἐκποθέοντα ὑπὸ Ἑβραίων, αὐτοῦς μὲν ἀπεμέθευσε, βελτίονος δὲ ζωῆς οὐκ ἤξιωσεν. Ἐν δὲ Χριστῷ ἐπὶ ξύλου ποτήριον πῶν, καὶ πικρίαν λάτρευσε, καὶ εὐφροσύνην ἐπήγαγεν.

ΣΝ'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἡ ἀχάριστος ἡμῶν καὶ φαύλη διάθεσις, πᾶσαν θεοῦ δωρεάν ἀναξίως ἐδέξατο. Πνεῦμα εἰληφαμεν ἄγων, καὶ πράξειςιν αὐτὸ φαύλαις ὠθήσαμεν. Θαυμάτων ἐδεξάμεθα χάρισμα, καὶ ἀπιστίας αὐτὸ παρωσάμεθα. Διδασκαλίαν καὶ σοφίαν ὁ δοτὴρ τῶν τοιούτων ἐνέπνευσε, καὶ βλασφημίας αὐτὰς ἀπώσάμεθα· ἱερωσύνην τὴν οὐράνιον ἐπιστεύθημεν, καὶ κρίσει αὐτὴν σφαλερᾶ διεφθείραμεν. Ὁ δεῖνα ἔλαβε βιακῶς ἐπισκοπήν, καὶ γένει φορτίζει τὰ πράγματα. Ὁ δεῖνα οἰκονομεῖ, καὶ οἰκέταις ὀχλεῖ τὸ θυσιαστήριον. Οὕτος· ἐκείνῳ ψκλιωται, καὶ τὰ πτωχικὰ σφετερίζεται. Ἐκείνος τοῦτω εὐνοεῖ, καὶ ἐντομίας (31) καὶ θηλυδρίας ἀνδράποδα εἰωνα ἐπεισφέρει τοῖς ἀνακτόροις. Βαβαί, πόσαις κηλῖσι τὸ θεῖον χραίνεται βῆμα!

tam Trinitatem, unam quamdam tribus personis constantem hypostasim esse deliravit. Quod quidem tres potius delere est; una enim est deitas, tres autem hypostases. Has retine, atque ita crede: ne quis te hypostasis contractionem, tanquam essentialis conjunctionem, doceat.

CCXLVIII. — DRACONTIO PRESBYTERO.

In illud: « Viam facite ei qui ascendit ad occasum. »

Quæris quonam pacto, cum Deus Oriens appellatur, ac lumen inaccessum sit, super occasum tamen ascenderit? Respondeo: Oriens vocatur divinitas ortus æternus, quæ sempiternum lumen est. Ascensus autem super occasum, est humanæ paupertatis communio ac societas: quæ occasus est, ac nocti similis, si cum superno splendore comparatur. Incomparabiles enim hæc duæ res erant priusquam eas artifex in seipso copulasset.

CCXLIX. — EPICTETO.

Prolapsionis ac ruinæ calicem, atque iracundiæ poculum supplicii causa Deus peccantibus comminatur, ut eos ad meliorem frugem convertat: nunc videlicet Babylonis, nunc Assyrii eos tradens. Quæ quidem ab Hebræis epota, eos quidem temulentos reddidit: meliore autem vita non donavit. At vero Christus, exhausto uno in cruce poculo, et amaritudinem sanavit, et voluptatem inexit.

CCL. — EUSEBIO EPISCOPO.

Ingratus noster atque improbus animus omnia Dei beneficia indigne suscepit. Spiritum sanctum accepimus: ac turpibus actionibus ipsum propulimus. Miraculorum donum consecuti sumus: ac perfidia nostra et incredulitate illud rejecimus. Doctrinam ac sapientiam is, qui hujusmodi munerum auctor est, nobis inspiravit, ac per impietates, et sacrilegas doctrinas, eas submovimus. Cælestis sacerdotium fidei nostræ commissum est: ac per lubricum et periculosum iudicium, illud corrupimus. Ille per vim episcopatum accepit: et genere suo rerum statum onerat. Ille dispensatorem agit: et famulorum gregibus altare obturbat. Hic ad illius familiaritatem se adjunxit: et pauperum bona intervertit. Ille huic favet: et spadones atque effeminatos atque abjecta mancipia in templum infert. Papæ, quot inaculis divinum sacrarium contaminatur!

ΣΝΑ'. — ΕΥΑΓΓΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῆς χλαίνας.

Ἡ χλαίνα (32) τῆς χλεύης τὴν ἐπίγειον πᾶσαν ἀρχὴν παίγνιον οὖσαν ἐθριάμβευσεν· ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ

Psal. LXXVII, 5.

D

CCLI. — EVAGRIO DIACONI.

De veste.

Ludibrii vestis de terreno omni imperio ac principatu, tanquam ludicro, triumphavit: verum

(29) Codd. Vatic. 649 et Alt. legunt ἀναίρεσις. Possin.

(30) Hæc epistola bis in hac editione describitur. Exstat enim inferius pag. 501, num. 136, lib. IV, unde ab alterutro loco expungenda est. In ea vers. IV pro ἀπεμέθευσε codd. Vatic. 649 et Alt. legunt, ἀλλῃ ἐμέθευσε. Vers. ult. cod. Alt. pro ἐπήγαγεν habet

ἐπήγαγεν. Id.

(31) Pro ἐντομίας recte corrigit cod. Vat. 649 et Alt. ἐκτομίας. Id.

(32) Cod. Vat. 649 non χλαίνα sed χλαίνη scribit, assentiente Alt. Ambo iidem vers. penult. μόνῃν leviunt pro μόνων, quod videtur tamen aptius. Id.

Domino imposita, robur ac vires contraxit, atque ad imperium a successione immune progressa est. Conveniebat enim eam, cum vel Christum duntaxat contigisset atque ipsius fimbria extitisset, firmam ac stabilem effici.

CCLII. — ALPHIO PRESBYTERO.

Quare scissum est templi velum ⁸⁹.

Iter ad sancta, quod in templo occultabatur, ac velo intercipiebatur, illud subindicabat, sanctificationem nondum datam esse, ut quæ ad Domini nostri adventum ac præsentiam servaretur : quo scilicet tempore, cum velum infregisset, ac sanctioris adyti arcana, quæ Judæis, ut ingrati animi nota laborantibus, aperta fuerant, gentilibus patefecisset, ad cælestem cognationem nobis iter munivit. B

CCLIII. — EIDEM.

Cur in passione Domini inanimata flagellabantur.

Acriter Scripturæ sensus quæris : et quis mulgenti tibi sufficiet, nisi Deus sermonem ac nervos intentioni tuæ pares præbeat? Quod petre in Dominica passione perruptæ sunt, et monumenta ad corporum migrationem contremuerunt ⁹⁰, hinc illud significabatur, eum qui clavis confgebatur, et terrenorum, et subterraneorum Dominum esse.

CCLIV. — EIDEM.

Quam ob causam, inquis, ea quæ anima carebant cædebantur ⁹¹? Nimirum ut Judæorum stoliditatem ac vecordiam accusarent : quod cum ea metu frangerentur, hi contra in lapidum naturam migrabant, atque et ad illatum terrorem stupidi, et ad beneficium ingrati erant.

CCLV. — EIDEM.

De duobus latronibus.

Duo latrones ⁹² duos populos adumbrabant : ille et qui ad extremum usque spiritum improbitatem animique perversitatem præ se tulerit, ac ne ultimam quidem captivitatem, quam a Romanis perpressus est, in contumeliarum Christo illatarum pœnam atque ultionem sese subiisse confessus sit ; hic autem, ut qui in extremo vitæ spiritu de peccatorum remissione minime desperarit, verum et expiarit.

CCLVI. — EIDEM.

De eodem.

Quod Dominus inter duos latrones cruci affigi sustinuerit, voluntariam ipsius ad duos populos præsentiam patefecit : ad quos, ut utrumque per

⁸⁹ Matth. xxvii, 51. ⁹⁰ ibid. 51, 52. ⁹¹ ibid. ⁹² Luc. xxiii, 39-43.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(33) Pro παράχοι codd. Vat. 649 et Alt. habent παρέχοι. Iidem mox pro διεθρόθησαν legunt, διετρίθησαν, et in fine pro ήλουμένον, ήλωμένον. Possin.

(34) Paulo aliter Leo M. serm. 4, de passione Domini, videlicet, duos latrones cum Christo crucifixos representare non Judæorum et gentilium diversos populos, sed totum genus humanum in duo agmina in extremo iudicio dividendum. « Jesus Christus,

περιαφθεισα, τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἐβρωμένον ἐκτίσατο εἰς ἀδιάδοχον προκόψασα κράτος. Ἐπρεπε γὰρ αὐτὴν καὶ μόνον ἀψαμένην Χριστοῦ, καὶ κράσπεδον γενομένην αὐτοῦ, ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν γενέσθαι.

ΣΝΒ'. — ΑΛΦΕΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Διὸ ἐσχίσθη τοῦ ραοῦ τὸ καταπέτασμα.

Ἡ τῶν ἁγίων ὁδὸς ἐν τῷ ναῷ κρυπτομένη, καὶ καταπετάσματι διειργομένη, μήπω δεδῶσθαι τὸν ἁγιασμὸν ὑπεδείκνυ τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν φυλαττόμενον παρουσίᾳ. Ἦνικα διαβρήξας τὸ καταπέτασμα, καὶ γυμνώσας τοὺς ἔθνεσι τὰ τῶν ἁγίων ἀπόβρητα, κεκαλυμμένα Ἰουδαίους ὡς ἀγνώμοσι, ὠδοποίησεν ἡμῖν πρὸς τὴν ἄνω συγγένειαν.

ΣΝΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Διὰ τί ἐν τῷ πάθει τοῦ Δεσπότου τὰ ἄψυχα ἐμαστίζετο.

Δριμῶς ζητεῖς τὰ νοήματα. Καὶ τίς σοι ἀρκέσει ἀμέλγοντι, εἰ μὴ Θεὸς παράχοι (33) λόγον [καὶ τόνον] τῷ σκοπῷ σου συντρέχοντα ; Αἱ πέτραι ἐν τῷ πάθει τῷ Κυριακῷ διεθρόθησαν, καὶ τὰ μνήματα πρὸς μεθοδεῖαν σωμάτων ἐτρόμαζον, τῶν ἐπιγειῶν καὶ ὑπογειῶν Δεσπότην σημαίνοντα τὸν ἡλούμενον.

ΣΝΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τίνας χάριν, ἐφης, τα ἄψυχα ἐμαστίζετο ; Τῆς Ἰουδαίων, φημι, κατηγοροῦντα ἡλιθιότητος · ὅτι τὰ μὲν φόβω συνετρίβετο, αὐτοὶ δὲ εἰς λίθων φύσιν μεθίσταντο, καὶ πρὸς φόβον ἀναίσθητοι, καὶ πρὸς εὐεργεσίαν ὄντες ἀχάριστοι.

ΣΝΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τῶν δύο ληστῶν.

Οἱ δύο λησταὶ τοὺς δύο ὑπέγραφον λαοὺς (34) · ὁ μὲν μέχρι τελευτῆς τὸ ἀγνωμον ἐνδειξάμενος, καὶ οὐδὲ τὴν ἐσχάτην αἰχμαλωσίαν, ἣν ὑπὸ Ῥωμαίων ὑπέμεινεν, εἰς ἄμυναν τῶν κατὰ Χριστοῦ παροινιῶν ὁμολογήσας ὑφίστασθαι · ὁ δὲ, πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει μὴ ἀπογνοὺς τῆς ἀφέσεως, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τὸν ἐσμὸν τῶν κακῶν θεολογία διορθωσάμενος, scelereum agmen divinitatis prædicatione correxerit

D

ΣΝΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

Τὸ μέσον τῶν ληστῶν ἀνασχέσθαι σταυρωθῆναι τὸν Κύριον, τὴν ἐκούσιον αὐτοῦ πρὸς τοὺς δύο λαοὺς ἀπεκάλυψε παρουσίαν, πρὸς οὓς ἐκὼν παρεγένετο,

ἀμφοτέρους τῇ ἑαυτοῦ βουλήθει ἐνανθρωπήσει ἀνα-
νέωσασθαι· εἰ καὶ ὁ πρότερος, ὡς ὁ εἰς τῶν ληστῶν,
παρητήσατο, « Οὐκ ἔχομεν, λέγων, βασιλεῖα εἰ μὴ
Καίσαρα. » Καὶ τὸ αἷμα τὸ ἀθῶον ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ κε-
φαλὴν ἐξαιτούμενος, καὶ ὡς δικαίῳ τῷ φόνῳ ἐν-
αδρυνόμενος. Ἄφ' ὧν καὶ οὗτοι κάκεινος (35) τῆς βα-
σιλείας ἐξέπεσον.

ΣΝΖ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Περὶ τῆς τοῦ Ζαχαρίου κωφύσεως.

Ἄνατλλοντος φωτός, ὁ δρόμος ὑποχωρεῖ. Ἡλίῳ
ἀνίσχοντος λαμπρῶς, τὰ τῶν ἀστέρων ἀμαυροῦται
χορεύματα. Ὅτε ἄθριος (36) ἡμέρα ἐπιφανῆ, τὰ τῆς
ἡ ἀπολήγει σκιάσματα. Ὅτε ἡ τοῦ Εὐαγγελίου σοφία
ἐξέλαμψεν, ἡ τοῦ νόμου παιδαγωγία ἐσχόλασεν. Οὕτω
κωφεύει Ζαχαρίας, τὰ τοῦ νέου καὶ παραδόξου ἀπα-
σμοῦ ἀκηκόως εὐαγγέλια.

ΣΝΗ'. — ΠΕΤΡΩ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤῆ.

Τοὺς τῶν μοναχῶν νεοπαγεῖς οὕτε καταφορτίζειν
βαί τῷ τοῦ κανόνος ζυγῷ, ἵνα μὴ εὐθὺς ἐν προσι-
μῷ (37) ἀπειπωσιν· οὕτε ἀδαμάστους καὶ ἀπόνους
ἔσθ, ἵνα μὴ πρὸς βραθυμίαν ἐμπέσωσιν, ἀλλὰ κατὰ
βραχὺ προσαύξεν αὐτοῖς τὴν ἀνάθασιν, ἵνα ὡς Ἰσαὰκ
προβαίνοντες μεΐζονες γένωνται. Ὁ γὰρ ὑπερβάλλον
πόνος ποιεῖ, τοῦτο καὶ πολλὴ ἀμέλεια πληροῖ· ὁ μὲν
καταβάλλον, ἡ δὲ ἐκλύουσα.
que ingens negligentia incuriaque præstat : ille
videlicet prosternens, hæc autem enervans et emol-
liens.

ΣΝΘ'. — ΓΙΓΑΝΤΙΩ.

Αὐτὸς μὲν πᾶσαν φεῦγε βλασφημίαν· τῶν δὲ τῆς
θείας Γραφῆς θεωρημάτων, ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν
μεθοδικῶς τὴν ἐπίλυσιν. Οὐκ οἶμαι τὸν κόσμον χω-
ρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία τῶν τοῦ Κυρίου θεοση-
μειῶν, ὁ εὐαγγελιστῆς ἐστὶ πάντων [τῶν] τοῦ κόσμου
σύντομος ὁ ἀνθρωπὸς ἐστὶ πάντων [τῶν] τοῦ κόσμου
συμπληρωτικῶν μετέχων στοιχείων. Ἄ τοῖνον ὁ ἀν-
θρωπος ἀπίθανος (38) ὦν, ὡς τὰ πολλά, οὐκ ἐχώρει
θαύματα, ὡς ὑπερφυῖ καὶ θεῖα, τῶν καὶ πώποτε
φθασάντων ὑψηλότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα, ταῦτα
μὴ χωρεῖν τὸν κόσμον ἐστοχάσατο.

ΣΞ'. — ΛΟΥΚᾶ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Περὶ ὑποταγῆς.

Βαρὺν ὑπὸ πῆδες ζυγὸν, ἀπειροζυγος ὦν· Καὶ δεός
ἐστὶ μὴ πρὸς τὴν σμινύην τοῦ θεοῦ ἀτονήσης ἀρό-
τρου, κάκεινου φανῆς συνεργός τοῦ πύργου οἰκοδο-
μοῦντος, καὶ τὰς δυνάμεις μὴ προορώντος. Εἰ τοῖνον
ἔλαχος βούλει γενέσθαι μοναχός, μὴ αὐτόθουλον καὶ

¹¹ Joan. xix, 15. ¹² Luc. i, 13. ¹³ Joan. xxi, 25.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35). Codd. Vat. 649 et Alt. addunt κοινῶς. POSSIN.
(36) Ἄθριος adverbialiter ponunt codd. Vat. 649
et Alt. scribendo, αἰθρίως. Id.

A incarnationem suam renovaret, ultro ac sponte
accessit, etiamsi prior, quemadmodum ex latro-
nibus unus, id beneficium repudiavit « (Non habemus regem, inquit, nisi Cæsarem ¹¹) » dum et innoxium **71** sanguinem in capitis sui perniciem ad necem deposcit, et hujusmodi cæde tanquam justa gloriatus est. Ex quo effectum est, ut et hic populus et latro ille regno exciderint.

CCLVII. — EULOGIO.

De eo quod Zacharias mutus factus sit.

Ex oriente luce matutina diluculum abscedit. Claro sole oriente siderum chorus obscuratur. Cum purus ac liquidus dies illuxit, auroræ umbræ finem accipiunt. Cum Evangelii sapientia effulsit, legis puerilis institutio munus suum exercere desiit. Sic nempe vocis usum mittit Zacharias, posteaquam novæ atque admirandæ salutationis lætum nuntium audivit ¹².

CCLVIII. — PETRO ARCHIMANDRITÆ.

Monasticæ vitæ tirones, nec regulæ jugo immodice onerare oportet, ne statim in ipsius præludiis animis frangantur, ac deficiant : nec rursus indomitos ac laborum expertes relinquere, ne in socordiam et ignaviam prolabantur : verum paulatim ad altiora provehere : ut, quemadmodum Isaac, sensim progredientes, in majorem magnitudinem evadant. Nam quod immodicus labor efficit, hoc quoque videlicet prosternens, hæc autem enervans et emol-

C

CCLIX. — GIGANTIO.

Tu quidem blasphemiam omnem fuge : theorematum autem divinæ Scripturæ solutiones et explicationes compendiaria ratione a nobis exposce. Non arbitrator mundum capere posse eos, qui de divinis miraculis conscribi possint, libros ¹³, evangelista pronuntiavit. Quoniam brevis ac contractus mundus homo est, ut qui omnium elementorum, ex quibus mundus velut omnibus suis numeris absolutus est : idcirco miracula ea, quæ, ut natura præstantiora, et divina, et iis omnibus, quæ unquam edita fuerant, sublimiora, homo, utpote magna ex parte inscius et absurdus, minime capiebat, a mundo capi non posse conjecit.

D

CCLX. — LUCÆ ΜΟΝΑΧΟ.

De subjectione.

Grave jugum subiisti, jugi adhuc experts. Ac periculum est, ne ad aratri Dominici jugum elanguescas ac deficias, illiusque socius esse videaris, qui, viribus suis ac facultatibus minime ante perpensis et exploratis, turrim exædificandam suscipit. Quare

(37) Melius codd. Vat. 649 et Alt. ἐκ προσιμῶν. Id.

(38) Codd. Vat. 649 et Alt. ἄπιστος. Id.

si probus monachus fieri studes, ne eam rationem **A** lineas, ut tuo ipsius arbitrio vivas, ac mores tuos tibi uni probatos esse velis : quin potius iis mentem tuam et consilium submitte, qui et vita, et tempore; et labore divinam vineam jam ante foderunt et coluerunt : a quibus munus istud facile perdisces. Ridiculum enim plane est, cum, ut vilium ac mechanicarum artium magistros nanciscamur, **72** huc atque illuc oberremus, divinam tamen philosophiam, tanquam vile aliquid ac despiciendum, nobis ipsis committamus.

CCLXI. — EUBULO.

De malitia.

Quod prorsus inutilis sit improbitas atque et in præsens mala contubernalis, et in futurum acris ac vehemens accusatrix, ex multis intelliges. Quid igitur hanc amplecteris ac foves, o Cacobule potius quam Eubule? Quam si fuglas, ut bonis omnibus inimicam et infestam, et apud Deum, et apud **B** homines clarus ac celebris exsistes.

CCLXII. — LEONTIO EPISCOPO.

Non oportere inexercitatos monasteria instituire.

Bonus ille Eusebius, rebus omnibus aliis recte ac præclare constitutis, id quoque Pelusio adventu suo præbuit, ut bubulcis quibusdam et caprariis, ac fugitivis mancipiis (qui neminem unquam ex iis qui monasticam vitam aut coluerint, aut omnino ament, magistrum habuerunt, nec etiam de hac philosophia quidquam unquam audierunt, aut habitu tenuis didicerunt), monasticas palæstras opprimendas ac præfocandas committeret. Qua quidem **C** in re perinde fecit, ut si quis, cum prælio undique urgeatur, ac magna telorum vis emittatur, inermibus hominibus ac rei militaris imperitis instruendam adversus ea aciem mandet, victoriamque sua sponte in perniciem suam prodat.

CCLXIII. — HERACLIO DIACONO.

Apte atque accommodate omnes, qui tuam mutationem perspiciunt, illud divini Psalmistæ tibi accinunt, « Transivi, et ecce non erat : quæsi vi eum, et non est inventus locus ejus ». » Nam qui vim aliquam a Domino acceperunt, eaque non ad beneficium rependendum, sed ad ulciscendum usi sunt, eo tandem rediguntur, ut vim nullam habeant, ac maleficæ potentiaæ pœnas exposcuntur.

CCLXIV. — ORIONI.

Communis quidem omnium hostis est diabolus ; generalia autem bella gerit adversus eos, qui ipsius voluptatibus cultum minime adhibent, nec per malorum radicem avaritiam ipsum adorant. Quorum in numero, et quidem inter propugnatores, cum ipse sis, spiritus armaturam arripe.

CCLXV. — SYMMACHO.

Si ob corporis proceritatem omnium mortalium

⁹⁹ Psal. xxxvi, 36.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Pro φεύγων φεύγε, et vers. seq. pro πολεμίαν, πολέμιον codd. Vatic. 649 et Alt. legunt. POSSIN.

(40) Διατιθείς pro διαθείς, et vers. 8 pro περιεστῶτος, παρεστῶτος, codi Vatic. 649 et Altaemsis

μονότροπον ἀρέσκειαν μετέρχου, ἀλλὰ κλίνον την γνώμην τοῖς βίῃ καὶ χρόνῳ καὶ πόνῳ ἤδη τὸν θεῖον σκάψαι καὶ σκαπανεύσασιν ἀμπελῶνα· παρ' ὧν εὐκόλως τὴν ἐργασίαν μαθήσῃ. Γελοῖον γάρ καὶ καταγέλαστον, βαναύσου μὲν τέχνης πανταχόσε περινοστεῖν διδασκάλους, τὴν δὲ θεῖαν φιλοσοφίαν, ὡς εὐτελές τι, ἑαυτοῖς ἐπιτρέπειν.

ΣΣΑ'. — ΕΥΒΟΥΛΩ.

Περὶ κακίας.

Ἵτι παντάπασιν ἀκερδῆς ἐστὶν ἡ κακία, καὶ πρὸς τὰ παρόντα φαύλη σύνοικος, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ἰσχυρὰ κατήγορος, φήσουσι σοὶ πολλοί. Τί τοίνυν αὐτὴν ἀσπάζῃ καὶ περιέπεις, Κακὸβουλε μᾶλλον ἢ Εὐβουλε ; Ἦν φεύγων (39) ὡς πᾶσι τοῖς καλοῖς πολεμίαν, καὶ θεῷ φανήσῃ καὶ ἀνθρώποις δόξιδιμος.

ΣΣΒ. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἵτι οὐ χρὴ τὴν ἐπισκοπὴν ἀγυμνάστους μοναστήρια συγκροτεῖν.

Πάντα καλῶς ὁ χρηστὸς διαθείς (40) Εὐσέβιος, καὶ τοῦτο τῇ παροιμίᾳ Πηλουσίου παρέσχετο, βρονδομοῖς τισὶ καὶ αἰπόλοις καὶ δραπέταις οἰκέταις ἐπιτρέπων μοναχικὰ συμπήγνυσθαι παλαιστήρια, οὐδὲν μᾶθητευθεῖσι τὴν μοναχικὴν ἢ μετελθόντων, ἢ ὅλως ἀγαπώντων, οὐδὲ ὅλως τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἢ ἀκηκόσιν, ἢ μέχρι σχήματος διδαχθεῖσι. Τοῦτο ποιῶν, ὡσπερ ἂν εἴ τις, πολέμου περιεστῶτος, καὶ βελῶν σφοδρῶς ἀφιεμένων, ἀόπλιος καὶ ἀπειροπολέμιος ἐπιτρέποι τὴν πρὸς ἐκεῖνα παράταξιν, καὶ προδιδῷ καθ' ἑαυτοῦ ἔκουσιως τὴν νίκην.

ΣΣΓ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΩ (41) ΔΙΑΚΟΝΩ.

Πρόσφορον καὶ ἄρμολίαν σοὶ πάντες, ὅσοι τὴν σὴν δρώσιν ἀλλοίωσιν, ἐπέδουσι θεόφαντον ψαλμῳδίαν, τὸ, Παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐξήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὐρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ. Οἱ γὰρ δύναμιν παρὰ Κυρίου λαμβάνοντες, καὶ ταύτην οὐκ εἰς ἀμοιβὴν κεχρημένοι, ἀλλ' ἄμυναν, καὶ εἰς τὸ μηδὲν δύνασθαι περιίστανται, καὶ τῆς κακοποιῶ δυνάμεως τὰς εὐδύνας εἰσπράττονται.

ΣΣΔ'. — ΩΡΙΩΝΙ.

Κοινὸς μὲν ἀπάντων ὁ ἐχθρὸς, πολέμους δὲ ἔχει γενικοὺς πρὸς τοὺς ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ μὴ λατρεύοντας, καὶ τῇ ῥίζῃ τῶν κακῶν φιλαργυρία αὐτῷ μὴ προσκυνούντας. Ἦν εἰς ὑπάρχων καὶ πρόβολος, ἔχου τῆς πανοπλίας τοῦ πνεύματος.

ΣΣΕ'. — ΣΥΜΜΑΧΩ.

Εἰ τῷ ὕψει τοῦ σώματος, τὸ μέγιστον εἶναι τῶν ἀν-

habent. Id.

(41) Inscribitur hæc epistola in iisdem ambobus codd. non Ἡρακλείω sed Ἡρακλείτῳ. Id.

θρώπων πεφάντασαι, Νεβρώδ δ γίγας πολλῶ σε ὑπερ-
 ἴπτατο, καὶ οἱ Ἀσταρώδ (42) γίγαντες, καὶ Γολιάθ
 ὁ ἀλλόφυλος, καὶ Σαοὺλ ὁ παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ ὑπερ-
 ὤμος. Ἄλλ' οὐδὲν αὐτοὺς ὦνησε τὸ μῆκος, τῆς θείας
 ἐκπεικείας φρονήσαντας ὑψηλότερα.

ΣΣΓ'. — ΚΡΑΤΙΝΩ.

Περὶ ὑποταγῆς.

Ἦν αὐτὸς μοι πεῦσιν προσήγαγες, ἄλλος τις τῶ
 Κυρίω· ὁ μὲν εἰρηκῶς, τί ποιήσας, ζῶν αἰώνιον
 κληρονομίῃσ; αὐτὸς δὲ γεγραφῶς, τί νι μοναχικὴν
 κατορθώσω; Ἄλλ' ὁ μὲν πρὸς τὸν νόμον, ὡς νηπιώ-
 δης, ἐπέμπετο· σὲ δὲ ἐγώ, ὡς τελείων ἐπιέμενον,
 πρὸς ὕψος χειραγωγῶ ἀναβάσεως. Ἄρνησαι σαυτὴν,
 καὶ ἄρον τὸν σταυρὸν, καὶ φεῦγε ὡς ἐγώ.

ΣΣΖ'. — ΚΥΡΗΝΙΩ (43).

Αὐτὸς μὲν ἠρώτησας, ποίαν ἔχει ἡ ψυχὴ ἐκεῖ τὴν
 κατάστασιν, ἢ τί νι τρόπῳ συνέχεται. Ἐγὼ δὲ φημι
 σοι, ὅτι Ἦ μὲν βιώσασα χρηστῶς, εἰς ἀνάστασιν ἐλευ-
 σεται ζωῆς· ἡ δὲ ζήσασα κακῶς, εἰς αἰώνιον πορεύ-
 σεται πυράν. Ἦνπερ δεδιῶς, φρόντιζε ὅπως εὐρε-
 θῆση ἀκατέγκωστος καὶ ἀκόλαστος.

ΣΣΗ'. — ΠΑΥΛΩ.

Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ κηρύγματος.

Αὐτῶ ᾧ νομίζεις ἐλαττώματι [τῶ] ἀκόμπῳ καὶ
 ἀγραμμάτω τῶν ἱερῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν (44),
 ὑπερέχει τοῦ θεοῦ εὐαγγελίου ἡ δύναμις, δι' ἐκει-
 ῶν κρατήσασα, δι' ὧν ἄλλοι ἠττήθησαν.

ΣΣΘ'. — ΜΑΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πρὸς ἱερεῖς, περὶ τῆς τῶν πενήτων οἰκονομίας.

Εἰ καὶ ἀλόγιστος εἶ καὶ ἀνάγωγος· ἀλλ' οὖν κἂν
 ἐκ παρακούσματος ἔχεις, ὅτι πάλοι οἱ τῶν θεῶν
 ἀποστόλων μαθηταί, τὰ οἰκοι πιπράσκοντες, τῇ ἐκ-
 κλησίᾳ ὑπὲρ πτωχῶν προσεκόμιζον. Σὺ δὲ πᾶν τού-
 ναντιόν ποιῶν, τὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν πτωχῶν
 οἰκοι συνάγεις ἀσεβῶς. Παῦσαι τοίνυν τῆς ἀσεβείας·
 εἰκονόμος γὰρ εἴρηται παρὰ τὸ οἰκεία αὐτῶν νέμειν
 τοῖς πένησιν. Οἰκεία δὲ αὐτῶν, εἰκότως τὰ ἐκκλη-
 σιαστικά (45).

ΣΩ'. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ.

Κατὰ Ἑλλήνων.

Ἔξεστί [σοι] συνιδεῖν, ἄριστε, ἐκ τῶν συμβάντων

Luc. x, 25.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(42) *Iidem duo codd. non Ἀσταρώδ, sed Ἀστα-
 ρώδοι legunt. Possin.*

(43) *Inscribitur hæc epistola in codd. iisdem Κυ-
 ρηνίω, Curenio, non Κυρίνω. Vers. 2 post τρόπῳ
 iisdem inserunt, ἢ τὸ πῶς. Id.*

(44) *Pro μαθητῶν cod. All. habet μαθημάτων. Id.*

(45) *Memorable hic est locus, ex quo intelligi-
 mus, bona ecclesiastica bona pauperum esse. Sic
 res Ecclesie esse patrimonia pauperum scripserunt*

*A maximum te esse imaginariis, gigas Nembrod longe
 te altitudine vincebat, et gigantes Astaroth, et bar-
 barus Goliath, et Saul, qui Israelitas omnes hume-
 ris superabat. Verum nihil eos sublimitas iuvat,
 divina benignitate ac facilitate altius de se sen-
 tientes.*

CCLXVI. — CRATINO.

De subjectione.

*Quam tu mihi quæstionem obtulisti, eamdem alius
 etiam quispiam Domino obtulit: ille nimirum, cum di-
 xit, « Quid faciens, 73 vitam æternam possidebo »?
 Tu autem cum scripsisti: Quanam ratione omnes
 monasticæ vitæ numeros explebo? Verum ille, ut
 puerili animo præditus, ad legem mittebatur: ego
 vero te, ut perfectionis cupidum, ad ascensionis
 fastigium porrecta manu duco. Abnega teipsum
 et tolle crucem tuam, ac mei instar fuge.*

CCLXVII. — CYRENIO.

*Tu quidem sciscitatus es, quemnam illic anima
 statum habeat, aut quonam modo, vel loco conti-
 neatur. Ego vero respondeo: Ea quæ recte atque
 honeste vixit, ad vitæ resurrectionem veniet; quæ
 autem male et flagitiose curriculum vitæ confecerit,
 ad sempiternum rogam proficietur. Quod quidem
 tu metuens, curam omnem adhibe, ut condemnatio-
 nis ac pœnæ expers inveniaris.*

CCLXVIII. — PAULΩ.

De potentia divinæ prædicationis.

*Hac ipsa, quam tu vitium esse existimas, san-
 ctorum Domini discipulorum humilitate ab omni
 fastu et ostentatione aliena, litterarumque incitia,
 divini Evangelii vis ac potentia majorem in mo-
 dum eminet: ut quæ per ea victoriam adepta sit,
 per quæ alii victi sunt.*

CCLXIX. — ΜΑΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ad sacerdotes, de pauperum dispensatione.

*Quanquam tu vecors es atque contumax, atta-
 men vel fando illud audiisti, quod olim divinatorum
 apostolorum discipuli venditas suas facultates ad
 ecclesiam pauperum causa deferebant. At tu contra
 omnino faciens, ecclesie ac pauperum bona domi-
 tæ impie ac nefarie colligis. Huic igitur impietati
 finem impone: œconomus enim hinc dictus est,
 quod pauperibus, quæ ipsorum sunt, tribuat. Prop-
 ria autem ipsorum merito sunt ecclesiastica bona.*

CCLXX. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ.

Contra gentiles.

Optime vir, ex his quæ evenerunt, majora tibi

*et Carolus Magnus et Ludovicus Pius impp. in Capi-
 tulis, cap. 85, et D. Hieronymus ad Damasum pa-
 pam scribens, pauperum esse ait, quidquid habent
 clerici. Quæ dicta in Decretum quoque a Gratiano
 relata laudat (et merito quidem) Cujacius in Reci-
 tationib. ad Decretales ad cap. 2, ext. De præscript.
 RITZ.*

*— Vers. 5, τὸ τῆς, codd. V. 649 et A. τὰ τῆς, etc.
 Vers. 6 et 7, ἀσεβείας, iidem codd. ἀθεΐας. Possin.*

perspicere licet. Ethnismus enim multis et temporibus et laboribus, et opibus, et armis, et sermonibus corroboratus ex oculis evanuit. Nostra autem religio plebeiis et illitteratis, et pauperibus atque abjectis hominibus demandata, brevi temporis spatio fulgetræ in modum quoquo gentium pervasit, non oculos duntaxat atque aspectum, sed etiam mentes illuminans, quoniam videlicet ille ex commentitiis fabulis constabat: hæc autem ex cœlestibus dogmatibus compacta erat.

CCLXXI. — LEANDRO.

De libero arbitrio.

Humana natura, vir eximie, nec ejusmodi 74 est, quæ vitium admittere nequeat: nec rursus vitia habet. Verum mens ac voluntas hæc admittens, prolapsionem a virtutibus sustinet.

CCLXXII. — EIDEM.

Illud quod scribis, primus quoque homo perperaus est, verum secundus priorem formam ipsi reddidit: quippe qui in ea modo sermonem omnem superant exstiterit, eamque modo divinitati consentaneo correxerit.

CCLXXIII. — EUTONIO.

« *Magnificabo Dominum, » etc.*

« Magnificabo Dominum in laude, et placebit ei super vitulum novum, » canebat David⁷⁵, Judæorum ruinam, et gentium adjunctionem significans. Quoniam enim, inquit, populus ille, cujus fidei sacrificia commissa fuerant, Deum rejecit, nec cruoris profusione Deus oblectatur, propterea ego spiritualem cultum adhibeo: quem ipse multo pluris, quam illum, facturus est.

CCLXXIV. — THEONI.

Pulchritudine atque opibus, ut apparet, gloriaris, aliosque, quibus hæc desunt, pro nihilo ducis: illud ignorans, te feno quam ocissime marcescente⁷⁶ ornatum esse. Atque item pecunias tanquam aquam contines, quæ alios ex aliis humectat, ac rursus ad alios fluit. Quamobrem aut ad infidas hujusmodi opes, perinde atque ad umbram et fumum, et ventos, animum adijce: aut illud scito, te umbræ, et fumo, et ventis confidere.

CCLXXV. — PELUSII MAGISTRATIBUS.

Præclara educationis præmia Pelusium ab Aspiano capit: præclaram ille vicem ac mercedem altrici

⁷⁵ Psal. LXXVIII, 31. ⁷⁶ Isa. XL, 8.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Codd. Vat. 649 et Alt. συνήρμωσταί. Possin.
(47) Titulus hujus epistolæ in cod. Vat. 649 nomen Leandri scribit sine diphthongo, Λεάνδρω. Porro hæc epistola iterum reponitur hoc ipso in libro pag. 81, numerata illic 303, sed illic plenius habetur plus dimidio aucta, quare hoc ejus principium ex hoc loco expungendum esset. Id.
(48) Codd. Vat. 649 et Alt., in prima persona γέγραφα, Id.

A τὰ μαζωνα. Ὁ γὰρ Ἑλληνισμὸς πολλοῖς καὶ χρόνοις καὶ πόνοις καὶ πόροις καὶ ἔργοις καὶ λόγοις κρατηθεὶς, ἤφανίσθη. Ἡ δὲ ἡμετέρα θρησκεία ἰδιώταις καὶ ἀγραμμάτοις καὶ πτωχοῖς καὶ εὐτελεῖσιν ἐχειρισθεῖσα ἐν βραχεὶ καιρῷ, δίκην ἀστραπῆς διήλθε πανταχοῦ, οὐ τὰς ὑψεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς γνώμας φωτίσασα· οἱ μὲν ψευδέσι μύθοις συνέκειτο· ἡ δὲ δόγμασιν οὐρανόις συνήρμωστο (46).

ΣΟΑ'. — ΛΑΙΑΝΑΡΩ (47).

Περὶ αὐταξουσίου.

Ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπεία, θαυμάσιε, οὔτε ἀνεπίδεκτός ἐστι κακοῦ, οὔτε φυσικῶς κέκτηται τὰ κακά. Ἀλλὰ γνώμη ταῦτα προσιεμένη, τὴν τῶν καλῶν ὑπομένει ἀπόπτωσιν.

ΣΟΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἐκεῖνο δὲ γέγραφας (48), καὶ ὁ πρῶτος πέπονθεν ἀνθρωπος, ἀλλ' ὁ δευτέρως αὐτῷ τὴν προτέραν μορφήν ἀποδίδωκεν, ἐν ἐκείνῃ ἀφράστως γενόμενος, καὶ ταύτην θεοπροπῶς διορθωσάμενος.

ΣΟΓ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ.

« *Μεγαλυνῶ τὸν Κύριον, » καὶ τὰ ἐξῆς*

« Μεγαλυνῶ τὸν Κύριον ἐν αἰνέσει, καὶ ἀρέσει αὐτῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, » ἐψάλλον ὁ Δαβὶδ, τὴν Ἰουδαίω σημαίνων ἀπόπτωσιν, καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν οἰκείωσιν. Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, ὁ τῆς θεοῦ πιστευθεὶς ἠθέτησε λαὸς, καὶ (49) οὐχ ἤδεται αἱμασιν ὁ Θεὸς, ἐγὼ τὴν ἐν πνεύματι προσάγω λατρείαν, ἥπερ ἐκείνης αὐτῷ φανεῖται ἀξιοτέρα.

ΣΟΔ'. — ΘΕΩΝΙ (50).

Κάλλει καὶ πλοῦτῳ ἐπαίρη, ὡς εἶοικε, καὶ τοὺς ἄλλους περιφρονεῖς, οἷς ταῦτα οὐ πρόσεστιν· ἀγνοῶν, οἱ χόρτων κεκόσμησαι ταχὺ ματαιομένῳ. Καὶ ὡς ὕδωρ συνέχεις τὰ χρήματα, ἄλλους ἐξ ἄλλων νοτίζον, καὶ πάλιν πρὸς ἄλλους βλυστάνον. Ἡ τοίνυν ὡς σκιᾶ καὶ καπνῷ, καὶ ἀνέμοις, τοῖς ἀπίστοις τούτοις πρόσεχε κτήμασιν, ἢ ἰσθὶ σκιᾶ καὶ καπνῷ πεποιθῶς καὶ ἀνέμοις.

ΣΟΕ'. — ΤΟΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ (51).

Καλὰ λαμβάνει τροφεία παρὰ Ἀσπιανοῦ τὸ Πηλούσιον· καλοῖς μισθοῖς τὴν θρῆψαμένην ἀμείβεται.

(49) Καὶ omittitur ab Alt. Id.
(50) Hæc epistola in codd. Vat. 649 et Alt. inscribitur Θεονοῖω, Θεονοῖο. Id.
(51) In titulo codd. Vat. 649 et Alt. post τὴν πόλιν addunt, μοναστηρίοις. Vers. 1, pro Ἀσπιανοῦ ἰδὲμ habent, Ἀππιανοῦ. Mox e regione vocis ἐδὲ καὶ cod. Alt. ponit in margine hæc verba, ἄλλως, ἐν γὰρ. Id.

Ἐπιθυμίας γὰρ τῇ εὐηκόῃ ἀκοῇ τοῦ κρατοῦντος ἀσχεφαντίαν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τῶν ἐνταῦθα κη-
σιστορίαν, καὶ τοσοῦτων κακῶν ἐν πείρᾳ τοὺς συμ-
φυλέτας κατέστησεν, ὅσων καὶ σύνοικος κλέπτῃς.
Εὐξασθε τοίνυν θερμῶς, μήποτε Πηλουσιώτας δυνη-
θῆναι ἄ βούλονται. Καλοὶ γάρ εἰσι πτωχεύοντες καὶ
σγκύπτοντες, ἢ μικρὰ ἀνανεύοντες, καὶ σκιδώδη
λαχύοντες. Ἐχιδῶν γεννήματα φαίνονται τὴν κη-
σασαν αὐτοὺς γαστέρα ἐσθίοντες.

A suæ rependit. Posteaquam enim in patulas ac ni-
mium credulas imperatoris aures calumniam insu-
surravit, urbis hujusce quæsturam ab eo accepit :
ac tribules suos tot malis atque calamitatibus affe-
cit, quot etiam fur domesticus. Ardenti ergo animo
vota facite, ut ne unquam Pelusiotæ tantum pos-
sint, quantum volunt. Meliores enim sunt cum
mendicitate laborant, et angustia premuntur, quam
cum paululum emergunt, et umbratili potentia præ-
diti sunt. Viperarum enim genimina tunc esse videntur, qui ventrem, quo foti editique sunt, ero-
dunt.

ΣΟΓ'. — ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ (52).

Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας.

Ἄπιστος ὢν καὶ ἀδέβαιος, καὶ οὐκ ἔχων τὸν νοῦν
πρὸς τὰ μέλλοντα, εἰκότως τοῖς ἐνταῦθα ἀδεβαίους
καὶ ἀπίστοις προτέτηκας, πλοῦτιν φημι καὶ δόξῃ
κενῇ. Ἡ τοίνυν περιφρόνει ταῦτα, ὡς γήϊνα· ἢ γυ-
μνάσθητι πρὸς καρτερίαν, ἢ ἔχοις ὑπομονὴν ὅτε
φεύγουσιν.

CCLXXVI. — CHÆREMONI.

Ad eos qui presentia magna existimant.

Cum infidelitatis atque inconstantiae vitio **75** la-
bores, nec futura in mente habeas, non mirum est
te incertis atque invidis hujusce vitæ rebus prorsus
addictum esse, hoc est, opibus atque inani gloriae.
Quamobrem aut ista, ut terrena contemne, aut ad
tolerantiam te exerce, ut, cum fugient, patientiam
adhibeas.

ΣΟΖ'. — ΠΑΙΟΝΙΩ (53).

Ἡ πλείων πόσις, μᾶλλον ὑπάρχει πτώσις καὶ τοῖς
σχήμασι καὶ τοῖς πράγμασι, καὶ τὸν νοῦν θολοῦσα
μᾶλλον καὶ τὸ σῶμα βαρύνουσα. Ἀπόσχου τοίνυν τῆς
ἀπειθείας, καὶ χρῆσαι τῇ συμμετρίᾳ, ἢ καὶ μήτηρ
ἐστὶν ὑγείας, καὶ νήψεως αἰτία.

CCLXXVII. — PÆONIO.

Nimia potio, prolapsio potius est, tam in opibus,
quam in negotiis : ut quæ et mentem magis per-
turbet, et corpus premat. Quod cum ita sit, ab im-
moderato usu abstine, ac moderationi stude, quæ
et sanitatis mater est, et prudentiæ ac sobrietatis
causa.

ΣΟΗ'. — ΠΕΤΡΩ.

Ἀσκησις, ὧ φιλότῃς, πασῶν τῶν Κυρίου ἐντολῶν
μίμησις ἐστὶ καὶ δοχεῖον. Ἀόργητος, ἀπέρπερος,
ἔυφος, ἀφιλάργυρος, ἀφιλαυτος, ὑποτακτικὴ, δια-
κονοῦσα παντὶ, ἀλλοτρία σώματος καθόλου, οἰκία (54)
τοῦ πνεύματος [μόνου], γλώσσαν εὐχάριστον ἔχουσα,
προσευχὴν χρησιμεύουσαν, πρὸς λοιδορίαν ἀκίνητος,
πειθοὶ πάντα πράττουσα, [καὶ] τῷ τοῦ ἀγοντος νεύ-
ματι, ὃν καὶ χρόνος καὶ πόνος, καὶ θεία ψῆφος ἐπὶ
τῶν οἰάκων τῆς προστασίας ἐκάθισε, τὰς ἐμβολὰς
τῶν πνευμάτων καὶ γινώσκοντα καὶ ἐκκλίνοντα.

C

CCLXXVIII. — PETRO.

Monastica vita, o amice, omnium Dei mandato-
rum imitatio est ac receptaculum. Etenim ab ira,
improbitate, fastu, pecuniarum studio, sui ipsius
amore, remota est ; obedientiam colit, omnibus in-
servit, a corpore omnino aliena est, ac spiritus
duntaxat propria ; linguam ad gratiarum actionem
proclivem, atque orationem utilem habet ; ad ma-
ledictum immota est ; persuasione et obsequio cun-
cta facit, atque ad moderatoris nutum et arbitrium,
quem et tempus, et labor, et divinus calculus ad
antistitii gubernacula collocavit, ut qui ventorum
impetus et cognitos habeat, et vitet.

ΣΟΘ'. — ΚΛΕΑΡΧΩ.

Τοσοῦτων ἐστὶ κακῶν ἢ μέθη αἰτία, ὧ οὗτος, **D**
ὅτι ὁ ἀκρατής τῶν ἐν παραδείσῳ ἀρβήτων, ἔξω
τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἴσθησι ταύτην. Μὴ τοίνυν
ὡς βραχέος περιφρονῶμεν τοῦ μεγάλου νοσήματος.

CCLXXIX. — CLEARCHIO.

Tot vitiorum causa est ebrietas, heus tu, ut
is, qui paradisi arcanorum auditor exstitit,
eam extra Dei regnum collocarit. Ac proinde ne
ingentem morbum, tanquam levem et exiguum,
contenuamus.

ΣΠ'. — ΧΡΥΣΑΝΘΩ.

Περὶ μνησικακίας καὶ θυμοῦ.

Ὅς μνησικακὸν σε πολλοὶ κωμικοῦσιν, ἀμυντη-
ρίῳ πονηρῷ τῷ θυμῷ κεχηρημένον, ὅνπερ ὁ πλάσας

CCLXXX. — CHRYSANTHO.

De injuriarum recordatione et ira.

Multi te ut injuriarum memorem traducunt, ma-
lis armis, hoc est iracundia, utentem, quam Crea-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(52) Nomen ejus ad quem scribitur hæc epistola
in codd. Vat. 649 et Alt. habet α simplex sine
diphthongo in prima syllaba, Χαρήμονι, Charemoni,
non Χαίρημονι. Possin.

(53) Et hic in titulo aliter scribitur in cod. Alt.

nomen ejus ad quem est epist. ; nam ibi habetur
non Παιονίω, sed Πεοήνω, Peano. Quod v. 2 habet-
tur, μᾶλλον, abest a codd. Vat. 649 et Alt. Id.

(54) Οἰκία. Codd. Vat. 649 et Alt. habent, οἰκία.
Id.

tor animæ opitulatricem adhibuit, ut corporis ignaviam ac molliem corroboraret. Quamobrem, si vera loquuntur, constat te Creatoris scopum ignorare: ut qui et ferro ad cædem, et pulchritudine ad fraudem, et lingua ad convicium abutaris, et bonorum datorem malorum auctorem facias. Fac igitur frenum iracundiæ quam occissime injicias, ne te in exitium præcipitem agat.

CCLXXXI. — DIDYMO.

Si Philistæi a Cappadocibus genus traxerunt, ab hisque oriundi sunt, atque in Philistæorum numero Gabæonitæ sunt. 76 Cappadoces profecto Gabæonitæ sunt. Cum igitur eorum improbitatem ac nequitias Litterarum sacrarum monumentis proditam atque consignatam habeas, quid gigantium miraris? subdola enim atque improba magna ex parte hæc natio est. Pace offenditur, contentionibus ac dissidiis alitur, eundemque dulcis et amari fontem habet. In congressu blande ac benigne loquitur: in absentia obtretrat. Fallax est, impudens, temeraria, meticulosa, cavillatrix, illiberalis, versuta, inhumana, superba, et contumax, in secundis amicorum rebus mœsta, in adversis læta et insatiabilis. Sub pietatis larva mulierculas in captivitate redigit: atque insano auri amore Babylonium superat. Ad mentendum proclivis est, ad pejerandum celer. Ac denique qualem habes improbissimum ac prorsus exosum gigantium, tales omnes Cappadoces esse existima, ac pro certo habe.

CCLXXXII. — SERENO.

Quid sit, « Ubi cadaver, ibi et aquilæ congregantur. »

Quoniam beatæ vitæ sedem nobis rerum omnium architectus ac Dominus habitationem in Eden præbuerat⁶⁶, ob levitatem autem animi, atque impostoris improbitatem ea exturbati ac dejecti, atque in ærumnosam terram, et gravem acerbamque peregrinationem projecti sumus: idcirco Christus eos ex nobis, qui pennas rursus induerint, atque terrena et abjecta hac vita relicta ad cœlestis vitæ

⁶⁶ Genes. iii, 29.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(55) Illa verba, τυγχάνουσι Καππαδόκai δηλον ότι Γαβαωνίται, absunt a cod. Vat. 649. Possin.

(56) Ύπουλον γάρ και πονηρόν ως έπίπαν τό γένος. De Cappadocum pessima perversissimaque indoles exstant etiam epigrammata quædam Græca in Annaloga: ut in primis illud Demodoci lib. ii, tit. 43, πονηρός, quod hanc epistolam non parum illustratur si ascripsero:

Καππαδόκai φαῦλοι μὲν άσι, ζώνης δὲ τυχόντες
φαυλότεροι κέρδους δ' είνενα φαυλότατοι.
Ἦν δ' άρα δις και τρις μεγάλης δρᾶξονται άπήνης,
δη τότε γίνονται φαυλεπιφαυλότατοι.
Μη κάτομαι βασιλεύ, μη τετράκις, σφρα μη αὐτός
Κόσμος όλισθήση Καππαδόκιζομενος.

Rursus idem poeta:

Καππαδόκην ποτ' έχιδνα καιη δίκην· αλλά και
κάθανε, γευσσιμένη αἵματος Ιεθόλου. [αὐτή]

A βοθρόν τῆ ψυχῆ προσκατέστησε, τὰς όλιγορίας και χαυνότητας νευρούντα τοῦ σώματος. Εί οῦν άληθεύουσι, δηλον ει άγνοῶν τὸν σκοπόν του Ποιήσαντος, και τῷ σιδήρῳ πρὸς φόνον χρόμενος, και πρὸς άπάτην τῷ κάλλει, και τῆ γλώσση πρὸς βλασφημίαν, και άκτιον ποιῶν τῶν κακῶν, τὸν δοτήρα τῶν άγαθῶν. Καλίνου τοίνυν θάττον τὸν θυμὸν μή σε κατακρημνῶν εις θλεθρον ὤση.

ΣΠΑ'. — ΔΙΔΥΜΩ.

Εί Ἄλλόφυλοι εκ Καππαδοκῶν άνήχθησαν, και άπόγονοι Καππαδοκῶν Ἄλλόφυλοι, εκ Ἄλλοφύλων δε και Γαβαωνίται τυγχάνουσι· Καππαδόκai δηλον ότι Γαβαωνίται (55). Ἐχων οῦν τὴν εκείνων πονηρίαν άνάγραπτον, τί θαυμάζεις Γιγάντιον; ὕπουλον γάρ και πονηρόν ως έπίπαν τό γένος (56), ειρήνη μὲν οὐ τερπόμενον, Ξριδι δὲ τρεφόμενον, και μίαν έχον πηγὴν του μικροῦ και γλυκέος. Ἐν συντυχία χρηστολογούν, εν άπουσία καταλαλούν· άπατηλόν, άναιδὲς, θρασύ, δειλόν, σκωπτικόν, άνελεύθερον, δόλιον, μισάνθρωπον, ύπεροπτικόν, εν ταῖς τῶν φίλων εὔπραγίαις περιλυπον, εν δυσπραγίαις άκόρεστον· εν προσωπέιφ εύλαθείας αλγματούζιον τὰ γυναικάκια, εν μανία χρυσοῦ ύπερβάλλον τὸν Βαδυλώιον. Πρὸς ψεύδος όξύ, πρὸς τό παρορηξήσαι ταχύ· και οῖον έχεις τὸν πάμφαυλον και παμμισή Γιγάντιον, τοιούτους άπαντας και νόμιζε και γίνωσκε Καππαδόκai.

C

ΣΠΒ'. — ΣΕΡΗΝΩ.

Τι έστιν, « Ὅπου τό πτώμα, εκάι και οι άστοι συναχθήσονται. »

Ἐπειδή χῶρον (57) ήμιν εύζωίας τὴν εν Ἐδέμ κατοικίαν ό Δημιουργός και Δεσπότης παρέσχετο· δι' εύκολίαν δε γνώμης και πονηρίαν του πλάνου ταύτης εκώσθημεν, και εις γῆν έπίμοχθον και θλιβεράν παροικίαν έβρίφημεν· τοὺς εκ ήμῶν páλιν πετροφύσαντας, και τὴν χαμαίζηλον ζῶην καταλείψαντας, και πρὸς τό ὕψος τῆς οὐρανού πολιτείας εκγίσαντας, εις εκείνον τὸν χῶρον συν-

Quod distichon sic Latine vertit Thomas Morus: *Vipera Cappadoceum mordens mala, protinus hausto Tabifico petreæ sanguine Cappadocis.*

Exstat etiam in rhetores Cappadoces Epigrammata Ammiani tit. 64 ejusdem lib. ii. Quon ita sonat si Latinis numeris exprimam:

*Corvum album et citius videas testudinis alas,
Quam, bene qui dicat rhetora Cappadoceum.*

Verum tamen ut Scythia olim Anacharsim philosophum protulit, ita etiam ex terra Cappadocia eximii aliquot viri exstiterunt, qui vitæ sanctimonia et doctriinæ luce fines orbis terræ illustrarunt, ne omnia in patria esse sita existinemus. Vide epist. 158 et 352 h. lib. i. De Gigantio autem epist. 483 et 594. cod. lib. RITT.

(57) Pro χῶρον cod. Alt. lectionem alteram suggerit in marg. χωρίων. Vers. 4 ante γῆν cod. Alt. addit τὴν. Possin.

ἀγειν ὁ ἀγαθὸς Χριστὸς ἐπηγγεῖλατο. Καὶ τοῦτο ἔστιν, ὃ ἠρώτησας, « Ὅπου τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄστοι. » Ὅπου, φησὶ, τὸ ἔτημα διὰ τὴν ἀκρατον γεῦσιν ἐγένετο, ἐκεῖ καὶ ἡ νίκη διὰ νηστείας καὶ ἐγκρατείας, ἧς ἐγώρρησεν ἡ φύσις, κατέρχεται.

ΣΠΓ'. — ΠΕΤΡῶ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤῆ.

Ἐξ τῶ, « Ταύτῃ τῇ νυκτι ἔσονται δύο ἀλήθουςαι. »

Ἐκ τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων, αἱ τῶν ἀνθρώπων κρίνονται προθέσεις. Τῶν μὲν γὰρ ὁ πρωτοστάτης, τῶν δὲ ὁ προδότης ἐχωρίσθη. Ταῦτ' ὁ τοῦτο καὶ νῦν εὐρήσεις τελοῦμενον. Τῶν μὲν συντονία καὶ ἀγρυπνία προσεχόντων· τῶν δὲ βαθυμία καὶ ἀμελεία θρυπτομένων· ἐκ τούτων, οἱ μὲν παραλαμβάνονται· οἱ δὲ, καταλείπονται, ὅτε ὁ Κύριος ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ παραγίεται.

ΣΠΔ'. — ΣΥΝΑΔΙῶ (58).

Περὶ ἀναστάσεως.

Εἰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δυνατὸς ὁ Θεὸς ὑπιστῆν ὅσα βούλεται, πόσῳ μᾶλλον ἐκ τοῦ ὑφεστῶτος ἀνακαίνισαι τὰ ἤδη γενόμενα, καὶ εἰς γῆν ὑποστρέψαντα σώματα; Ὅτι δὲ ἔσται, καὶ πῶς ἔσται ἀνάστασις, καὶ τὸ μυστήριον τῶν σπειρομένων διδάξει σε, καὶ πάντων τῶν φυτῶν ἢ κινήσις, χειμῶνι τελευτώντων καὶ ἔαρι ἀναζώντων.

ΣΠΕ'. — ΠΕΤΡῶ.

Περὶ τῶν δύο ἀληθουσῶν.

Ἐπειδὴ καὶ τὸ συνημμένον τῷ προτέρῳ (59) μαθεῖν ἐζήτησας νόημα, ἔσονται, φησὶ, δύο ἀλήθουςαι ἐν [τῷ] μύλωνι· μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται· μύλωνά νήσον, τὴν τοῦδε τοῦ βίου περιφορὰν, ἀστάτως ἡμᾶς ἐπιτρέγουσαν, καὶ ὅσον μύλου τάχος, ἀλλοιοῦσαν τὰ πράγματα. Ἀληθοῦσας δὲ λυο, οἷον βίων διαφορὰς, ἐν ἐνὶ πράγματι ἢ τάγματι· ἀσκήσει τυχὸν, ἢ παρθενία, ἢ ἐγκρατεία, ἢ σωφροσύνη, ἢ φιλοξενία, [ἢ πίστις] παρὰ πολλῶν μὲν τελοῦμένη, οὐ πάντων δὲ μιᾷ τῇ γνώμῃ. Οἱ μὲν γὰρ διὰ τὴν μέλλουσαν ἀμοιβὴν τὰς ἀρετὰς κατορθοῦσιν, οἱ δὲ πρὸς ἐπίθειξιν αὐτὰς ἐκτελοῦσι, καὶ τοὺς ἐνταῦθα ἐπαίνοισι ἀπέχουσι τὸν μισθόν, καὶ ἐν τῷ μύλωνι ἀφίεται. Οἱ δὲ ἄλλοι παραλαμβάνονται.

ΣΠΖ'. — ΕΥΤΟΝΙῶ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Περὶ τῶν δέκα παρθένων.

Ἡ κατὰ τὰς δέκα παρθένους παραβολή, τῶν τρώων καὶ τῶν βίων δείκνυσι τὸ διάφορον. Πᾶσαι μὲν γὰρ ἐπαρθένευον, οὐ πᾶσαι δὲ ὁμοίως καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ἐπεμέλοντο, ἀλλὰ ταύτῃ μόνῃ ἀρκεῖ-

A fastigium accesserint, ad illum locum collecturum se pro sua bonitate pollicitus est. Atque illud est quod quæsisisti, « Ubi est cadaver, illic congregabuntur et aquilæ⁸⁸ » : hoc est, ubi ob intemperantem gustum clades exstitit, illic etiam victoria, per incediam et continentiam, quam natura protulit et excoluit, parta est.

CCLXXXIII. — PETRO ARCHIMANDRITÆ.

In illud, « Eadem nocte erunt duæ molentes. »

Ex angelorum classibus, atque apostolorum choro, hominum voluntates et animi instituta perpenduntur. Siquidem ab illis qui principatum tenebat, ab his proditor sejunctus est. Hoc autem ipsum nunc quoque perfici reperies. Nam cum alii animi contentioni ac vigilis studeant, alii inertia et negligentia langueant, hinc fit ut, cum Dominus in gloria veniet, illi assumendi sint, isti relinquendi⁸⁹.

CCLXXXIV. — SYNADIO.

De resurrectione.

Cum Deus ex nihilo ea, quæ vult, in ortum producere queat, multo magis ea, quæ 77 jam corpora orta sunt, atque in terram redierunt, innovare poterit. Quod autem futura sit, et quonam pacto futura sit resurrectio, et eorum, quæ seminantur, ærcanum te docebit, et stirpium omnium motus, hieme morientium, et vere ad vitam redeuntium.

CCLXXXV. — PETRO.

De duabus molentibus.

C Quoniam id quoque, cum quod superioribus coheret, tibi explicari petisti, « Erunt duæ in mola, una assumetur, et altera relinquetur⁹⁰ » : hoc loco per molam ac pistrinum, hujusce vitæ jactationem ac vertiginem intellige, quæ nos inconstanter voluit, ac celerrimæ molæ instar res nostras immutat. Per duas autem molentes, vitarum in una re aut classe discrimina, puta in religiosa exercitatione, aut virginitate, aut continentia, aut pudicitia, aut hospitalitate, aut fide, a multis quidem culta et præstita, et non eadem ab omnibus mente ac voluntate. Quidam enim futuræ mercedis causa virtutum muneribus perfunguntur; quidam autem ostentatione ducti eas perficiunt, ac per hujus vitæ laudes mercedem recipiunt, atque in pistrino relinquuntur. Alii autem assumuntur.

CCLXXXVI. — EUTONIO DIACONO.

De decem virginibus.

Decem virginum parabola⁹¹, morum ac vitarum discrimen ostendit. Omnes enim virginitatem colebant: at non item omnes æque reliquis virtutibus studebant, verum ad regni ingressum hanc so-

⁸⁸ Matth. xxiv, 28. ⁸⁹ ibid. 41. ⁹⁰ ibid. ⁹¹ Matth. xxv, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Codd. Vatic. 649 et Alt., Συνοδίῳ, Synodio. Vers 3, cod. Alt. habet ἀποστρέψαντα. Possin.

(59) Cod. Alt. habet, τῶν προτέρων. Vers. 11. e

regione vocis ἀμοιβήν, cod. Alt. ponit in marg., Ἄλλως, ζωήν. Id.

Iam satis sibi esse existimabant. At vero integrum atque incorruptum iudicium illud planum fecit, si commiseratio et humanitas absit, virginitatem nihil emolumenti asferre. Omnis enim, inquit ille, gloria filix Regis ab intus⁹⁶, circumdata varietate. Aureis, inquit, virtutum omnium simbriis variegatum esse oportet. Nam si quis virginitatem præstat, atque hoc nomine gloriatur, nimirum ille a maiore virtute, hoc est ab humilitate, aberrat. Neque enim scriptum est, qui virginitatem colit, sed, qui seipsum humiliat, exaltabitur⁹⁷.

CCLXXXVII. — HERMINO COMITI.

De eo cui quinque talenta credita sunt.

Natura omnia in se habet, ut quæ beneficia et dona a Deo acceperit, ac profluentem in omnibus suis sensibus bonarum rerum delectum. Quisquis igitur probis actionibus studet, atque operibus docet, quinque talenta conduplicavit, ac quinque civitatibus præesse iubetur⁹⁸, hoc est Dei mansionibus ac tabernaculis, non autem tabernaculis duntaxat. Ille enim uni, hic autem pluribus præficietur : quisque videlicet pro sui laboris atque operæ ratione.

78 CCLXXXVIII. — EIDEM.

In illud : « Et collocabis oves a dextris suis, hædos vero a sinistris. »

Mansuetam ac lenem, atque opem nobis ad amicum et integumentum afferentem, ovem a dextris Dei collocandam esse divinum oraculum ait : asperum contra, et voracissimum atque agrestem hædum ad sinistram⁹⁹ abjiciendum. Quibus verbis eadem vitæ significantur, quæ congruentem utraque sibi statum nanciscuntur. Ac proinde alterum odio habemus ac detestemur : alteri mordicus hæreamus.

CCLXXXIX. — EULOGIO.

De poculi recusatione.

Dei verbum, ut vere humanitatem induit, ita vere omnia ea quæ in hominem cadunt, explevit. Ad hunc modum passionis quoque tempore calicem deprecatur¹⁰⁰ : hinc illud ostendens, periculis occurrendum non esse : verum, cum ingressi sumus ad ea excipienda, fortitudinem ac tolerantiam adhibendam. Etenim ipse crucem, cum adhuc in eum compararetur, detrectabat. At idem iudicis sententia cruce damnatus, eam tanquam victor, humeris tollens incedebat.

CCXC. — PETRO.

Ad principes.

Imperiorum robur ac firmitas, Dei amicitia est. Ex quo sequitur, eum qui robuste imperium gerit, Dei amicum esse. « Mibi enim, » ait Scriptura, « honorati sunt amici tui, Deus : nimis confortatus est princi-

ασαι πρὸς τὴν εἰσοδὸν τῆς βασιλείας ψῆθησαν. Ἐδείξε δὲ ἡ κρίσις ἡ ἀδέκαστος, ὅτι οὐδὲν παρθενίας ὄφελος, συμπαθείας ἀπούσης. Καὶ πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως πεποικιλμένη. Πεποικιλθαι χρῆ, φησὶ, τοῖς χρυσαυγέσι χρυσοῖς τῶν ἀρετῶν πασῶν. Εἰ γὰρ παρθενεύει τις, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀυχεῖ, τοῦ μείζονος κατορθώματος τῆς ταπεινώσεως ἀστοχεῖ. Οὐ γὰρ ὁ παρθενεύων γέγραπται, ἀλλ' ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

ΣΠΖ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Περὶ τοῦ πιστευθέντος τὰ ε' τάλαντα.

Ἔχει πάντα ἡ φύσις ἐν ἐαυτῇ, λαβοῦσα παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰ χάρισματα, καὶ ἐν πάσαις αὐτῆς ταῖς αἰσθήσεσι βρῦουσαν τῶν χρηστῶν τὴν διάκρισιν. Ὅς ἂν οὖν πράττη καλῶς καὶ διδάσκη τοῖς ἔργοις, τὰ πέντε ἐδιπλασίασε τάλαντα, καὶ πέντε ἄρχεον κελεύεται πόλεων, μονῶν Θεοῦ καὶ σκηνῶν, οὐ σκηνῶν μόνον. Ὁ μὲν γὰρ μίαις, ὁ δὲ (60) πολλῶν προκριθήσεται, ἀναλόγως τῆς οἰκείας ἔκαστος ἐργασίας.

ΣΠΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰς τὸ, « Καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. »

Τὸ πρῶτον καὶ ἡμέρον καὶ περιβολῆς καὶ σκέπης ἐπίκουρον πρόβατον, ἐκ δεξιῶν στήσεσθαι Θεοῦ, ὁ θεὸς λέγει χρησμὸς : τὸν δὲ τραχὺν καὶ παμφάγον καὶ ἄγριον, ἐξ εὐωνύμων βληθήσεσθαι ἐρίφον. Τὰς τοιάσδε πολιτείας δηλῶν, κατάλληλον ἑαυταῖς κληρουμένας κατάστασιν. Θατέραν τοίνυν στυγήσαντες, τῆς ἐτέρας ἀπρὶξ ἀντισχόμεθα.

ΣΠΘ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Περὶ τῆς τοῦ ποτηρίου παρμητήσεως.

Ἄνθρωπος κατὰ ἀλήθειαν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος γενόμενος, πάντα σὺν ἀληθείᾳ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπλήρωσεν. Οὕτω καὶ ἐν τῷ τοῦ πάθους καιρῷ παρατεῖται τὸ ποτήριον¹⁰¹ δεικνύς ὅτι οὐ χρὴ ὁμῶς τοῖς κινδύνους χωρεῖν, εἰσελθόντας (61) δὲ δέχεσθαι καρτερῶς. Μελετώμενον γὰρ τὸν σταυρὸν παρητητοῦ ἀποφανθέντα δὲ, ἐπ' ὤμων ὡς νικηφόρος λαδῶν ἡ-τομόλει.

ΣΙ'. — ΠΕΤΡΩ.

Πρὸς ἄρχοντας.

Ἡ κραταιότης τῶν ἀρχῶν φίλα ἐστὶ Θεοῦ. Ὁ τοίνυν ἀρχῶν κραταιῶς, φίλος ἐστὶ Θεοῦ. « Ἐμοὶ γὰρ ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός, καὶ ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν, » γέγραπται. Εἰ οὖν φίλος εἶναι βού-

⁹⁶ Psal. XLIV, 14. ⁹⁷ Matth. XXIII, 12. ⁹⁸ Matth. XXIV, 15 seqq. ⁹⁹ ibid. 33. ¹⁰⁰ Matth. XXVI, 39.

VARIÆ LECTIÖNES ET NOTÆ.

(60) Codd. Vatic. 649 et Alt. Addunt καὶ, POSSIV.

(61) Codd. Vat. 649 et Alt., ἐπελθόντας. Id.

λεῖ Θεοῦ, ἄρχε κραταῶς· οὔτε δῶροις, οὔτε φιλίῃ, ἀλλ' ἀξία ὀρέγων τὸ δίκαιον.

patus eorum". Quocirca si Dens amicus esse studes, fac robuste præsis, hoc est, nec muneribus, nec amicitia : verum dignitati ac merito jus præbens.

ΣΙ.Α'. — TITIANQ.

Τί σημαίνει τὸ, ἀποκόψαι Πέτρον τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως τὸ ὠτίον.

Ὁ μετὰ Ἰησοῦ ἀναστρεφόμενος, καὶ ἀκολουθοῦσας ἔχων τῷ Ἰησοῦ τὴν διάνοιαν, ἀμύνει βλασφημῶν τῷ Διδασκάλῳ, ὡς Πέτρος, [δς] ἐπειδὴ ἀνηχοῦσαν ἐνόησαν Ἰουδαῖοι, οὐδὲ τῷ νόμῳ προσέχοντες ἀκούειν κατὰ πάντα ὅσα Χριστὸς λαλήσει διδάσκοντι, τὸ οὖς τοῦ οἰκέτου ἀπέτεμε, τοῦ τῷ ἱερεῖ διαφερόντος, δούλον εἶναι τῆς ἀπειθείας τοῦ νόμου τὸν ἱερέα δηλών, καὶ χρῆζοντα μαχαίρας εἰς ἀποτομὴν τῆς ἀντιλογίας.

CCXCI. — TITIANO.

Quod significet illud, quod abacerit Petrus servi pontificis auriculam.

Qui cum Jesu consuetudinem habet, ac mente Jesu consentanea præditus est, contumelias Magistro illatas ulciscitur, ut Petrus : qui, quoniam contumaciæ morbo laborabant Judæi (ut qui nec ad legem animum adjicerent, ipsis, ut quidquid Christus loqueretur audirent, imperantem), famuli, qui ad sacerdotem atinebat, aurem amputavit, hinc videlicet sacerdotem inobedientiæ legis servum esse ostendens, atque ad reluctationis suæ præcisionem gladio indigere.

ΣΙ.Β'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ Βαραβᾶ.

Οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ τῶν αἱμάτων ἡ πόλις καὶ τῶν φονέων οἱ παῖδες ἔλυσαν τὸν οἰκέτον συντολμητὴν Βαραβᾶν τὸν φονέα, καὶ ἀφήκαν ἀνέγκλητον. Μικρὰ εὖν τῶν φόνων φροντίζοντες, ὡς ἐν ἔθει φόνων ὑπάρχοντες, ποτὲ μὲν τοῖς αἰτίοις τῶν φόνων ἀφέσεις ἐχαρίζοντο, ποτὲ δὲ τῷ τῆς ζωῆς καὶ ἀφθαρσίας ταμείῳ σταυρὸν καὶ τάφον ἐπήγαγον. Ὡν ἀμφοτέρων ὑφ' ἐνὶ (62) χρόνῳ παρέσχον τὴν κόλασιν.

CCXCII. — EIDEM.

De absolutione Barabæ.

Nil mirum, quod urbs sanguinum, atque homicidarum filii, facinorum suorum socium et homicidam Barabbam mortis periculo liberarunt, ac velut insontem missum fecerunt. Nam cum parum de cædibus laborarent, ut qui cædibus assuevisent, nunc cædium auctoriûs veniam impertiebant : nunc contra vitæ atque immortalitatis promptuario crucem ac sepulturam inducebant. Quorum amiborum scelorum pœnam uno atque eodem tempore pependerunt.

ΣΙ.Γ'. — ΟΡΙΩΝΙ.

Ὄϊον τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα ὁ θεὸς αἰνίγματι χρησμὸς ὁμοιοῖ, ποτὲ (63) μὲν ἐκ τῆς Δεσποτικῆς πηγάζοντι πλευρᾶς, ποτὲ δὲ ὡς γλεύκει στομοῦντι τοὺς μαθητάς· οὐ τῆς εὐφροσύνης ἀστοχῆσαντες Ἰουδαῖοι, καὶ τρίψαι τὴν ἀλήθειαν φιλονεικήσαντες ψεύδει, ἕξος τῷ τῆς σοφίας προσήνεγκαν διδασκάλῳ, συμπλέξαντες αὐτῷ καὶ πικρίαν. Ὡν γὰρ τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει, τοιαῦτά ἐστι καὶ τὰ πόματα, τὸν φυτουργὸν τῆς ζωῆς ἀμπέλου, ἕξει ὀμβρομένων, καὶ τὸν γλυκάναντα λόγοις θεοῖς καὶ νόμοις ὡς μέλιτι, πικρὴν χολῆν δεξιουμένων.

C

CCXCIII. — ORIONI.

Divinum oraculum evangelicam prædicationem vino confert, quondam quidem ex Dominico latere profluenti, quondam autem, musti instar discipulos acuenti ac roboranti. Cujus lætitiâ cum Judæi consecuti non essent, ac veritatem mendacio fucare studerent, acetum sapientiæ magistro obtulerunt, admista ei amaritudine. Quorum enim os maledictione et amaritudine plenum est, ejusmodi quoque sunt eorum potiones, vivæ vineæ consioiorem acetæ remunerantium, eumque, qui divinis sermonibus ac legibus tanquam melle eos edulcarat, fellis amaritudine excipientium.

ΣΙ.Δ'. — ΓΕΡΟΝΤΙΩ.

Εἰ τῶν πολεμίων βούλει κρατεῖν, ἄγε τὸ στρατόπεδον φόβῳ Θεοῦ. Δικαιοσύνη γὰρ φέρει τὴν ἀριστείαν. Ἡ δὲ ἡμῶν ἀδικία, τῶν ἐναντίων ἐστὶ συμμαχία.

D

CCXCIV. — GERONTIO.

Si hostes vincere cupis, Dei metu exercitum ducito. Justitia enim hoc affert, ut quis strenue ac feliciter pugnet. Contra, injustitia nostra, hostium est auxilium.

ΣΙ.Ε'. — ΠΡΟΑΙΡΕΣΙΩ.

Ὅρον τῇ φύσει ὁ Πλάστης ἐνέθηκε, καὶ φόβον ὁ νόμος τοῖς κακοσχόλοις ἠπειλήσεν. Ὅσοι τοίνυν (64) τοῖς ὅροις ἐμμένουσι, τὴν φύσιν ἐτίμησαν· ὅσοι δὲ τὸν νόμον παρώσαντο, τὸν φόβον ἐδέξαντο.

CCXCV. — PROÆRESIO.

Creator terminum naturæ imposuit : ac metum lex male feriatâ minata est. Quocirca qui præscriptis finibus se continent, naturam honore prosequuntur ; qui autem legem propulerunt, metum accenerunt.

99 Psal. cxxxvi, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(62) Pro ὑφ' ἐνὶ cod. Alt. legit, ἐν ἐνί. POSSIN. (63) Post ποτὲ cod. Alt. addit μὲν. Vers. 5. τρί-

ψαι, codd. Vat. 649 et Alt. legunt, τρέψαι. Id. (64) Vox τοίνυν abest a cod. Sfort. Id.

CCXCVI. — EIDEM.

Natura legitimum concubitum habet : scortatio autem insidiosam rabiem excogitavit. Quamobrem qui inique ac rabido quodam furore naturæ limites excesserunt, hos legis terror ad pudicitiaæ studium erudit.

CCXCVII. — EULAMPPIO.

Ad interfectorem.

Quid insolenter per urbem graderis, homo arrogans? Quid quietam ac pacatam vitam turbas? Quid mansuetudini bellum infers, nec Deum metuens, nec flagitii tui pudore suffusus? Nam quia probum virum necasti, multæ te linguæ proscindunt; quoniam autem, perinde atque improbo quodam viro de medio sublato, hujusmodi cæde gloriaris, plures te rursus tragicis verbis insectantur. Animadvertite igitur, o stolide, num ut Moses cædem perpetraris: aut, ut Phinees, zelo exarseris; aut, ut Samuel, divinam injuriam ultus sis; aut, ut Elias, impietatis **80** vindicem te præbueris: ac tum ob admissum facinus magnifice de te senti. Quod si nec lex ulla te designavit, nec belli ordo armavit, nec divinum oraculum te ad tribulis tui profundendum sanguinem inmisit, quod potius cum ipsis inimicis charitatem sancire præcipit: satius tibi nunc fuerit, ut imbutas cruore manus tuas expies, et cruorem Petineas, ac futuræ vitæ tribunalibus ad sempiternum cruciatum serveris.

CCXCVIII. — LUCÆ ARCHIMANDRITÆ.

Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, C ditiescens non cum judicio, inquit prophetarum omnium calamitosissimus Jeremias, sceleratum belli ducem describens, adversus veritatem in extremis temporibus arma induentem, atque omnes item eos qui temerario animo, ac non ad commodum et utilitatem, militaris imperatoris nunere funguntur. Cum igitur hæc ita se habeant, ecquid tu, non monachorum, sed pugnatorum globos ac phalanges paras? Æquum enim fuerit, te illud perspicere, incondita turbæ desideria atque inertiam in cogitationum perturbationem prolabi. Quamobrem aut eos operari doce, aut multitudinem hanc minue, ne alioqui tibi deprecationis labor subeundus sit, arvisque indigeas, cum eos crapula cum otio conjuncta ad rerum novarum studium incitarit. D

CCXCIX. — ISIDORO PRÆFECTO.

De venia reis danda.

Si ex Deo pendemus, veniamque ab eo exposcimus, iis, qui nobis obnoxii sunt, debita remittimus: ut hac ratione hoc consequamur, ne quidquam debeamus. Naclerus Bonus ait se reipublicæ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς ἀγάπην σπενδόμενος. Hæc interpres non recte omisit in Lat. vers. quæ talis esse potest: quod (scilicet oraculum divinum) potius cum ipsis etiam inimicis charitatem sancire præcepit. RITT.

(66) Pro εἰκαστηριοῖς cod. Alt. legit, δικαιοτη-

ΣΙΖ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἡ φύσις ἔχει τὴν ἔννομον μίξιν· ἡ πορνεία ἐφεῦ-
ρεν τὴν ἐπίβουλον λύτταν. Οἱ τοίνυν ἀνόμως τῶν
τῆς φύσεως ὄρων καταλυτήσαντες, τῷ φόβῳ τοῦ
νόμου σωφρονεῖν ἐπαιδεύθησαν.

ΣΙΖ'. — ΕΥΛΑΜΠΙῶ.

Πρὸς φορέα.

Τί σοβεῖς τὴν πόλιν ἀλαζῶν; Τί τὸν ἡρεμον βίον
κουῶς; Τί τὴν ἐπιείκειαν ἐκπολεμεῖς, οὔτε τὸν θεὸν
φοβούμενος, οὔτε τὴν οἰκείαν πρᾶξιν αἰσχυνόμενος;
Ἵτι γὰρ ἀπέκτεινας ἀνθρώπων χρηστὸν, πολλαὶ σε
γλώσσαι κωμφοδοῦσι· ὅτι δὲ ὡς τινα τῶν φαύλων
ἀννηρηκῶς ἐναδρῦν τῷ φόβῳ, πλείονές σε πάλιν
B τραγφοδοῦσι. Κατανόησον οὖν, ἀσύνοπτε, εἰ ὡς ὁ
Μωϋσῆς ἐφόνευσας, εἰ ὡς Φινεὺς ἐζήλωσας, εἰ ὡς
Σαμουὴλ ἤμυνας θεῶν, εἰ ὡς Ἡλίας ἐξεδίκησας, καὶ
τότε μέγα φρόνει ἐφ' οἷς ἐτόλμησας. Εἰ δὲ οὔτε νό-
μος σέ τις ἐχειροτόνησεν, οὔτε πολέμου τάξις ἐξ-
ώπλισεν, οὔτε θεοῦ χρησμὸς ἐπαφῆκε τῷ ὁμοφύλῳ
σου αἵματι, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς ἀγάπην σπεν-
δόμενος (65)· καλὸν σοι νῦν ἀφαίμαξαι τὰς χεῖρας
ἐπιδόντι τὸ οἰκτεῖον αἷμα πρὸς ἔκχυσιν, ἢ τηρῆσαι
κατὰ ψυχὴν τὸ παράπτωμα, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν δικα-
στηριοῖς (66), πρὸς αἰώνιαν φυλάττεσθαι κόλασιν.
τιμὴν ἐφειδένδιμν δέδας, quam ut animo scelus

ΣΙΗ'. — ΛΟΥΚᾶ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤῆ.

Ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν
πλοῦτον αὐτοῦ οὐ κατὰ (67) κρίσεως, ὁ τῶν προφη-
τῶν ἔφη πολυπαθέστατος Ἰερεμίας, τὸν ἀδικον
στρατηγὸν διαγράφων, κατὰ τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς
ἐσχάτοις καιροῖς ὀπλιζόμενον, καὶ πάντας τοὺς
ἀκρίτω γνώμη καὶ οὐκ εἰς δνησιν στρατηγοῦντας. Εἰ
τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, τί στίφη καὶ φάλαγγας εὐ-
τρεπίζεις, οὐ μοναχῶν, ἀλλὰ μᾶλλον μαχητῶν;
Δίκαιος γὰρ ἂν εἴης συνιδεῖν, ὅτι ὀκλώθης ἀργία εἰς
λογισμῶν ἐκπίπτει ἀταξίαν. Ἡ οὖν ἐργάζεσθαι δι-
δαξον, ἢ τὸν δῆμον ἐλάττωσον, μή σοι πρесоθείας
γένηται πόνοσ, καὶ ὀπλων δεηθῆς, ἥνικα αὐτοὺς
κραιπάλη μετὰ τῆς σχολῆς πρὸς νεωτερισμοὺς ἐρε-
θίσῃ.

ΣΙΘ'. — ἸΣΙΔΩΡῷ ΕΠΑΡΧῆ.

Περὶ τοῦ συγχωρεῖν τοῖς ὑπευθύνοις.

Εἰ Θεοῦ ἐξηρημέθια, καὶ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ
ἐξαιτούμεθα, συγχωρήσωμεν τοῖς ὑπευθύνοις ὀφλη-
ματα, ἵνα τοῦτῳ τὸ μηδὲν χρεωστεῖν κατορθώσωμεν.
Βῶνος ὁ ναύκληρος σίτον ἔφη τῷ δημοσίῳ λοιπάξ-

ριοῖς. POSSIN.

(67) Pro κατὰ cod. Alt. habet μετὰ, uti et vers. ult. ἐρεθίσαι pro ἐρεθίσῃ. At vers. antepenult. pro πρесоθείας ambo codd. Val. 649 et Alt. legunt πρесоθείαις. Id.

σθαι, ὃν ἄνεμοι καὶ καταγίδες καὶ λαίλαπες κατὰ θάλασσαν ἐμερίσαντο (68). Ἡ τοίνυν τῷ σάλῳ τῆς θαλάσσης ἐπιτιμήσατε, δικαιοσύνη κυβερνῶντες τὰ πράγματα· ἢ ἄχρῃ ἂν ἁμαρτάνωμεν, τοῖς περιπτώμασι συγγινώσκατε.

Τ. — ΣΩΖΟΜΕΝΩ, ΔΟΜΕΣΤΙΚΩ ΤΟΥ ΕΠΑΡΧΟΥ.

Βῶνος οὗτος ὁ διδούς σοι τὰ γράμματα, θαλασσίων ἐπειράθη πόνων, ἀνέμων μὲν ὑψηλῶν, κυμάτων δὲ σκληρῶν, καὶ οἷτον ἀφηρέθη δημόσιον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐστὶ τὴν μὲν γνώμην οὐ ναύκληρος, τὴν δὲ θρησκείαν ὀρθόδοξος, τὴν δὲ γλώσσαν οὐχ ὀλις ναυτικός (69), καὶ πάντα σοι ἀρεστὸς, λύσον αὐτὸν τῆς ἀθυμίας, ἵνα σε Χριστὸς στεφάνοις ἀφθαρσίας ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τελειώσῃ.

ΤΑ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ.

Εἰς τὸ, « Ἡ ράβδος σου, καὶ ἡ βακτηρία σου. »

« Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὰ με παρεκάλεσαν, τοῦτο, οἶμαι, ἐστίν· Ἐπειδὴ ῥαθυμίας πρὸς ἁμαρτίαν ὠλισθήσα, ράβδω [μὲν] με πρὸς νῆψιν ἐπαίδευσας. Ἐπειδὴ δὲ μαστιζόμενος εἰς ὀλιγοψυλίαν ἐτρεπόμην, βακτηρίᾳ δυναμούσῃ με ἐπιστήριξας (70).

ΤΒ'. — ΚΥΝΤΙΝΩ ΜΟΝΑΧΩ (71).

Ὅρος ἔστω σοι φιλοσοφίας, ἡ τῶν ἀθλητῶν μεθ' ὧν ἐτάγης γυμνασία. Ἄ δὲ νῦν ἐν ἐκείνοις ὄρεσιν, καὶ ζήλου, καὶ πλήρου, ὡς πολλῆς γέμοντα σοφίας, καὶ πολλοὺς κλέξαντα τοῖς ἐκπαλαίουσι στεφάνους.

ΤΓ'. — ΛΑΙΑΝΑΡΩ (72).

Περὶ αὐτεξουσίου.

Ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπεία, θαυμάσιε, οὔτε ἀνεπίδεκτός ἐστι κακῶν, οὔτε φυσικῶς κέκτηται τὰ κακά, ἀλλὰ γνώμη καὶ ῥαθυμία τὴν ἀπόπτωσιν ὑπομένει τῶν χρηστῶν. Ὅπερ καὶ ὁ πρῶτος πέποθεν ἄνθρωπος, καὶ τῶν ὄρων τῆς σωτηρίας ἐξέπεσεν, ἦν αὐτῷ πάλιν ὁ δεύτερος ἐξ αὐτοῦ ἀποδεδώκεν ἄνθρωπος, ὁ τὴν ἀληθῆ φύσιν ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ ἐπιδειξάμενος. Θεὸς γὰρ ὧν ἀληθῶς, γέγονεν ἄνθρωπος ἀληθῶς· ἐκ οὗ

¹ Psal. xlii, 4.

de frumento reliquari, quod venti ac turbines et procellæ in mari sibi vindicarunt. Quare aut maris jactationi ac tempestati succensere, res æqua ratione gubernantes, aut, quoadusque peccemus, adversis rerum eventibus ignoscite.

CCC. — SOZOMENO, PRÆFECTI DOMESTICO.

Bonus hic, qui litteras nostras tibi reddit, marinorum laborum, atque ingentium ventorum graviumque fluctuum periculum fecit, publicique frumenti detrimento multatus est. Quoniam igitur animi instituto ac sententia nauclerus non est, religione autem orthodoxus est, lingua vero minime nautica præditus, ac denique omnibus in rebus tibi gratus et acceptus, angore animi ac mœstitia eum libera, ut et Christus in magno illo die immortalitatis corona te coronet ac perficiat.

SI CCCI. THEOGNOSTO.

In illud : « Virga tua et baculus tuus. »

« Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt ¹. » Hoc est, ut quidem opinione assequor : Quoniam ob negligentiam atque incuriam in peccatum lapsus sum, virga quidem me ad animi attentionem ac vigilantiam erudisti. Quoniam autem rursus flagris affectus in animi imbecillitatem vergebam, corroborante baculo me fulciisti.

CCCH. — QUINTINO MONACHO.

Philosophiæ regula tibi sit, athletarum, in quorum numerum te aggregasti, exercitatio. Quæ autem nunc in illis ceruis, ea etiam imitare ac præsta, ut quæ ingenti sapientia referta sint, multasque iis, qui hujusmodi certamine funguntur, coronas necciant.

CCCHII. — LÆANDRO.

De libero arbitrio.

Humana natura, vir eximie, nec ejusmodi est, quæ mala omnino non admittat : nec rursus vi naturæ mala habet : verum per animi negligentiam ac socordiam, prolapsionem a bonis sustinet. Quod etiam primo homini accidit, perindeque salutis annibus dejectus est : quam tamen rursus secundus homo, ex eo ortus, qui veram naturam nostram in seipso suscepit, ipsi reddidit ; nam cum vere Deus

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(68) Ἐμερίσαντο. Billius, sibi vindicarunt. Malim, disperserint. RITT.

— Vers. 4 pro Βῶνος Cod. Alt. legit Βόνος. Possin. (69) Τὴν δὲ γλώσσαν οὐχ ὀλις ναυτικός. Id est, lingua vero minime nautica præditus. Notum est proverbium, *Nautica licentia*. RITT.

— Vers. 1, Βῶνος, cod. Alt. Βόνος. V. 2, πόνων, cod. Alt. melius legit, πνοῶν. Vers. ult. pro τελειώσει idem cod. Alt. legit τινώση, omnino mendose, sed sternit viam ad veram lectionem quæ est, opinor, ταινιώση. Possin.

(70) Πρὸ ἐπιστήριξας codd. Vat. 649 et Alt. legunt, ὑπεστήριξας. Id.

(71) Titulus hujus epistolæ duplicem habet lectionem in cod. Alt., quarum altera marginalis hæc est ad latus expressa, Κυντιανῷ μου., altera enim locum obtinens Κοντινῷ, *Contino*. Vers. 2 pro ἃ δὲ νῦν idem cod. habet ἃ δ' οὖν. Vers. pen. pro τοῖς ἐκπαλαίουσι cod. Vat. 649 legit τοῖς παλαίουσι, cod. vero Alt., τοῖς ἐκπαλαίωσι. Id.

(72) Hujus epistolæ partem priorem superius positam ex eo loco tollendam monuimus. Hic enim integra epistola exhibetur inscribenda non Λα:άνδρω, sed Λε:άνδρω. Hujus in vers. 6 pro ἐξ αὐτοῦ codd. Vat. 649 et Alt. legunt, ἐξ οὐρανοῦ. Id.

esset, homo vere effectus est, ex duobus naturis **A** φύσεων, εἰς ἓν Θεοῦ, οὐ τραπεῖς ὅπερ ἦν, ἐν τῷ γενέσθαι δέ εἰμεν.

CCCIV. — CHÆREMONI.

Et ob crebras tuas litteras pudore suffundor : et rursus ob parum honestas et laudabiles actiones te aversor. Atque quidnam tibi respondeam, ancipitis animi sum. Non quod, id quod quæris, explanare nequeam : verum quod auribus tuis, ut indignis, parcam. Neque enim canibus sancta dare nobis licet. Si autem insanire desinas, et quæ a me quæsisisti exponam, et ostendam quonam pacto id, cui tu fidem abrogas, extra dubitationem sit. Nam nec lippiens oculus in solis orbem aciem desigere potest, et si eam defigat, frustra id agit ; nec sordidatari potest.

CCCIV. — CHÆREMONI.

Quomodo sit intelligendum : « Adhæsit pavimento anima mea. »

Cum ait Psalmista, « Adhæsit pavimento anima mea », primum quidem ipsius cum corpore communionem ac societatem significat, ut quæ ex pulveris pavimento sit. Deinde etiam voluntariam suam humilitatem, quam, ob admissum facinus, præ se tulit : ut qui per eam, juxta sermonem Dei, eum, qui se humiliat, exaltantis, vitam adepturum se speraret.

CCCVI. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

De servo.

Cum mores integritatem, non anni testantur, servi reprehensio in ejusmodi homine non est. Verum etsi violenta fortuna eum in servitutem redegit, at generosa voluntas inimicæ sententia in libertatem asseruit. Ac ne tu hæc pro cavillis et captationibus ducas, arcanorum auditorem Paulum habes, futuram mercedem, pro præstita hic dominis benevolentia, servis pollicentem, neque inter servos et heros, cum animi sententia reprehensionis expertus est, discrimen ullum constituentem.

CCCVII. — LEONTIO EPISCOPO.

Ad probos sacerdotes.

Qui magnum illum ovium Pastorem a morte ad vitam reduxit, idem te quoque illius imitorem, ac pecudum suarum pastorem animamque pro ipsis exponentem, ab ipsis tartari portis revocavit, ut longis annorum curriculis servatus, et gregi sis

* Psal. cxviii, 25. * Hebr. xiii, 20.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(73) Argumentum hujus epistolæ istis phaleucis comprehendere possis.

Mens impuri hominis, cor et scelestum.

Cælestis sapientiæ haud capax est.

Sic nec solem oculus quit intueri.

Qui lippi vitio gravi laborat. RITT.

(74) Οἰκέτη μαρτυρεῖ. Billius cum vertit, non anni testantur, legisse videtur, οὐκ ἐτη. Sic potius

TA. — XAIPIHMONI (73).

Kαὶ γράφοντα πολλάκις αἰσχύνομαι, καὶ πράττοντα οὐ καλῶς ἀποστρέφομαι· καὶ ἀπορῶ τί σοι ἀποκριθῶ, οὐχ ὡς λειπόμενος σαφηνεῖς, ἀλλὰ φειδόμενος τῆς ἀκοῆς σου, ὡς ἀναξίας. Οὐ γὰρ κισὶ διδόναι τὰ ἅγια ἐπετρέπημεν. Εἰ δὲ ἀπολυττήσεως, καὶ λέξω τὰ ἀληθινὰ, καὶ δεῖξω τὸ ἀπιστούμενον ἀναμφίβολον. Οὐδὲ γὰρ λημῶν ὀφθαλμὸς τῷ τοῦ ἡλίου δίσκῳ ἐνατενίσαι δύναται, καὶ ἀτενίζων ματαίως ἠτχόληται· οὐδὲ ρυτῶσα διάνοια, θηρεῦσαι τι τῶν ἀγίων εἰς ὄφελος δύναται.

mens sanctarum rerum quidquam utiliter perscrutari potest.

TE'. — EYTONIQ.

Πῶς νοητέον τὸ, « Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου. »

« Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου, » λέγων ὁ Παλμψδός, πρῶτον μὲν τὴν πρὸς τὸ σῶμα αὐτῆς κοινωνίαν δηλοῖ, ἐκ τοῦ ἐδάφους οὐσῆς τοῦ χοῦ· ἔπειτα καὶ τὴν ἐκούσιον ταπεινώσιν ἑαυτοῦ, ἦν ἐφ' οἷς ἤμαρτεν, ἐπαδειξάτο· ζῆσαι δι' αὐτῆς κατὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ προσδοκῆσας τὸν ταπεινούντα ἑαυτὸν ἀνοψούντος.

TG'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ δούλου.

* Ὅτε τρόπος εὐθύτητα οἰκέτη μαρτυρεῖ (74), οὐκ ἐστὶ δούλου μέμφει ἐν αὐτῷ. Ἄλλ' εἰ καὶ τύχη βία ἐπηγάγετο, ἀλλὰ γνώμη γενναία ἠλευθέρωσεν. Ἴνα δὲ μὴ δὲ δόξης σοφισμὸς ταῦτα τυγχάνειν, ἔχει Παῦλον τὸν ἀκρατῆν τῶν ἀρρήτων, τὸν μέλλοντα μισθὸν ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα εὐνοίας τοῖς οἰκέταις ἐπαγγελλόμενον, καὶ μὴδὲν μεταξὺ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν διακρίνοντα, ὅτε ἡ γνώμη ἐστὶν ἀκατάγνωστος.

TZ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πρὸς ἱερεῖς εὐδοκίμους.

* Ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν Ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν, καὶ σὲ τὸν ἐκείνου μιμητῆν τῶν αὐτοῦ προβάτων ὑπάρχοντα ποιμένα, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τούτων τιθέντα, ἐξ αὐτῶν [τῶν] τοῦ ἔδου ἀνήγαγε πύλων, ἵνα μακρὰς (75) ἀνακυκλήσεις ἐνιαυ-

redde. Cum more integritatis testimonium famulo perhibent. RITT.

— Non Θεοδώρῳ, sed Θεόδωρῳ inscribitur hæc epistola in cod. Alt. Vers. 1 pro οὐκ ἐστι codd. Val. 649 et Alt. legunt οὐκ ἐτι. Possin.

(75) Pro μακρὰς codd. Val. 649 et Alt. legunt μικρὰς. Vers. ult. ποιμαίνεις cod. Alt. mutat in ποιμανεῖς. Id.

των φυλαττόμενος, κα. τῷ ποιμανῶ ὑπάρχῃς ἀσφάλεια, καὶ τῷ ἀρχιποιμῶν ἀρεσκεία, καὶ ἡμῖν τῆς ἐλπίδος στερῆμα, καὶ τῷ κόσμῳ φωστῆρ, καὶ τοῖς θηρίοις τῆς δυσσεθείας Δαβὶδ, πατάσσειν καὶ λόντα καὶ ἀρκῶν τῇ βλάβῃ τοῦ σταυροῦ, δι' ἧς καὶ μεθ' ἧς εὐδοκίμως πικραίνεις.

ΤΗ'. — ΑΒΡΑΑΜΙΩ.

Περὶ τοῦ νῆφειν.

Χαῖρε παρ' ἡμῶν, Ἀβραάμει, καὶ νῆφε γρηγορῶν εἰς τὸν πόλεμον. Πόλεμον γὰρ καὶ νόμιζε καὶ πίστευε τὸ στάδιον τῆς ἀσκήσεως (76), χαλεπωτέροις τῶν αἰσθητῶν ζιφῶν τοῖς νοητοῖς κυκλοῦμενον βέλεσιν. Ἄ καὶ πεπυρωμένα καλεῖ, ὅ τῃν πείραν αὐτῶν ἀκριβῶς ἐπιστάμενος.

ΤΘ'. — ΚΑΣΣΙΑΝῶ ΜΟΝΑΧῶ.

Ἄκουώ σε πεφευγέναι τὸν βίον τὸν φθαρτὸν πρὸς τὸ στάδιον δραμόντα τῶν μοναχῶν, καὶ γλώσσαν ἔχειν προπετῆ, καὶ φθέγγεσθαι εἰκῆ. Ὑπερ οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν, ἢ τεῖχος ὄχυρον οἰκοδομεῖν ἀπρόσιτον ἐχθροῖς, καὶ πύλιν καταλείπειν πρὸς εἰσδὸν αὐτοῖς. Εἰ δὲ καὶ τὸ τεῖχος ἀκίνδυνον τηρῆσαι βούλει, καὶ τοῖς ἐναντίοις κραταῖς φανῆναι, γλώσσης κράτει παντὶ σθένει, ἀφ' ἧς καὶ ὀξεία καὶ μεγάλα συμβαίνουσι πτώματα.

ΤΙ'. — ΚΥΡΙΑΚῶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Προσπάθεια μὲν (77) οὐκ ὀξυδορκεῖ, ἀντιπάθεια δὲ ὄλιγος οὐκ ὀρθῆ. Εἰ τοίνυν ἐκατέρας λήμης βούλει καθαρεῦσαι, μὴ βιαίας ἀποφάσεις ἐκδίδαζε, ἀλλὰ κρίσει δικαίᾳ τὰς αἰτίας ἐπίτρεψον. Ἐπειδὴ καὶ θεός, ὁ πάντα εἰδώς πρὸ γενέσεως, καταβῆναι καὶ τὴν κραυγὴν ἰδεῖν Σοδόμων φιλανθρώπως ἠυδόκησεν, ἡμᾶς ἀκριβοῦς ἐρεῦνης διδάσκων ὑπόθεσιν. Πολλοὶ γάρ σε κωμωδοῦσι τῶν συνειλεγμένων εἰς Ἐφεσον, ὡς οικεῖαν ἀμυνόμενον ἔχθραν, ἀλλ' οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξως ζητοῦντα. Ἀδελφίδους ἐστὶ, φασί, Θεοφίλου, μιμούμενος ἐκείνου τὴν γνώμην. Ὅσπερ γάρ ἐκεῖνος μανίαν σαφῆ κατεσκέδασε τοῦ θεοφόρου καὶ θεοφιλοῦς Ἰωάννου, οὕτως ἐπιθυμεῖ καυχῆσασθαι καὶ οὗτος, εἰ καὶ πολὺ τῶν κρινομένων ἐστὶ τὸ διάφορον.

aff:ium ac Deo clarum virum Joannem, furorem effudit: sic etiam iste gloriari ac se jactare expetit: eiamsi alioqui latum sit inter eos, qui accusantur, discrimen.

ΤΙΑ'. — ΘΕΟΔΟΣΙῶ ΒΑΣΙΛΕΙ.

Περὶ τοῦ ποιήσασθαι ἀσφάλειαν τῆς συνόδου.

Εἰ μὲν αὐτὸς λαμβάνη καιροῦ παρεῖναι τοῖς κρινομένοις ἐν Ἐφέσῳ, προσέσται τούτοις εὖ οἶδα τὸ ἀμειπτον. Εἰ δὲ ὀχλῶδει ἀντιπαθεῖα τὰς ψήφους

presidim, et pastorum principi obsequium, et nobis spei firmamentum, et mundo luminare, et implis feris David, percutiens leonem et ursum crucis baculo: per quem, et cujus ope atque auxilio, præclare et cum laude pastoris munus obis.

CCCVIII. — ABRAHAMIO.

De sobrietate.

Salve a nobis, Abrahamie, animoque attento esto, ad bellum excubans. Bellum enim et existima et crede esse, monasticæ vitæ studium, gravioribus ac periculosioribus, quam sint ii gladii, qui in sensum cadunt, spiritualibus telis undique clinctum: quæ etiam ignita is vocat, qui eorum experimentum probe cognitum et exploratum habeat.

CCCIX. — CASSIANO MONACHO.

Te caducam et corruptioni obnoxiam vitam fugisse, atque ad monasticum studium contendisse audio, atque interim tamen procacem ac petulantem linguam habere, ac temere loqui. Quod quidem nihil aliud est, quam murum firmum atque hostibus inaccessum exstruere, ipsisque portam ad ingressum relinquere. Quod si et murum ab omni periculo liberum servare cupis, atque hostibus te firmum ac robustum ostendere, linguam, quam maxime poteris, in potestate tene: quæ et celeres et ingentes ruinæ contingunt.

CCCX. — CYRILLO ALEXANDRINO.

Præposterus favor haud acute cernit: **83** ollum autem nihil omnino cernit. Quapropter si ab utraque lema purus atque immunis esse studes, noli violentas sententias ferre: verum illata crimina justo et integro judicio committe. Quandoquidem Deus etiam, qui omnia scit antequam orientur, pro sua humanitate descendere, ac Sodomorum clamorem perspicere voluit: hinc videlicet nos ad res accurate perscrutandas ac perpendendas erudiens. Multi enim ex iis, qui Ephesi coacti sunt, te traducunt, ut tuas inimicitias persequentem et ulciscentem, ac non ea, quæ Jesu Christi sunt, orthodoxe quærentem. Theophili, inquit, ex sorore nepos est, illiusque mentem ac sententiam imitatur. Ut enim ille perspicuum adversum divinitus effudit: sic etiam iste gloriari ac se jactare expetit:

D CCCXI. — THEODOSIO IMPERATORI.

De securitate synodo præstanda.

Si tu tantam temporis tibi sumis, ut iis quæ Ephesi decernenda sunt, intersis, non dubitæ quin ea ita se habitura sint, ut a nemine reprehendi queant.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(76) Pro τῆς ἀσκήσεως cod. Alt. legit, τῆς κλήσεως. Non ausim dicere meliorem hanc lectionem; videtur tamen haud omnino improbabilis. Vers. eodem ante αἰσθητῶν cod. Vat. 649 tollit articulum τῶν rectissime. Idem Vat. cod. vers. 4 κυκλοῦμενος legit pro κυκλοῦμενον referit enim melius ad ipsam

Abraamium quod minus apte vulgatus ad στάδιον retulit.

(77) *Προσπάθεια μὲν.* Initialem hujus epistolæ sententiam laudat Nicephorus Callistus lib. xiv. cap. 53. Huc pertinent quæ præclare disserit C. Julius Cæsar apud Sallustium in Catilina. RITT.

Sin autem turbulentis odiis calculos permiseris, quisnam a cavillis ac dicteris concillium vindicabit? Huic autem malo remedium attuleris, si ministros tuos a dogmatum præscriptione removeas (ut qui magno hiatu ab eo distincti ac dirempti sunt, ut simul et imperatori, et Deo inservire studeant), ne alioqui imperio quoque motum ac jactationem afferant, perfidiæ suæ machinas ad Ecclesiæ petram effringentes. Nam ea firmo loco defixa est, eamque causam habet, ut ipsi ne inferi quidem constabilivit, pollicitus est.

CCCXII. — EULOGIO.

In illud: « *Ficum habebat quidam in vinea sua.* »

Evangelica ficulnea, humana natura est, paterfamilias, Deus ac Pater, agricola, Dei Filius qui eam ob causam ad nos se contulit, ut vineam nostram, a patrefamilias, ut infrugiferam et sterilem, excindi jussam, excoleret et repurgaret. Sine autem eam, inquit, etiam hoc anno. Si per legem et prophetas nihilo meliores facti sunt, nec pœnitentiæ fructus ediderunt, mea quoque doctrina meisque cruciatibus irrigentur. Ac si quidem obedientiæ fructum extulerint, bene res habebit, Sin minus, in futurum succides eam, eos videlicet in alio ævo, quod finem nunquam habiturum est, a justorum tuorum parte amputans.

CCCXIII. — ZOSIMO.

Divino sacrificio contumeliæ notam ne inure: Fructuum benedictionem ne aspernare. **84** Ingurgitatione potionem ne fraudas. Immoderatione mediocritatem ne lædes. Mentem ac rationem bibendo ne absorbe. Verum illud in mente habens, quod divinus Spiritus ex hujus primitiis Christi sanguinem efficit, sic illud adhibe, ut imbecillis, eoque ad adjuvamentum opus habens: non autem ut inimicus, vini armis adversus omnes utens, ino vero adversus teipsum, utpote ab eo corruptus ac putrefactus.

CCCXIV. — PELAGIO MONACHO.

Ad monachos loca subinde mutantes.

Canis effusi sunt in Ephraim, et ipse ignoravit, vitiosis nimirum affectionibus juvenescens. Eodem modo tibi quoque ingens annorum turba canitiem invexit: et tamen rigidum atque inflexum animum habes, ex alio monasterio ad aliud subinde migrans, atque omnium mensas perscrutans et explorans. Quamobrem si tibi carniæ nidus, atque obsoniorum condimentum curæ est, iis, qui magistratus gerunt, potius blandire, atque urbium caminos vestiga. Neque enim homines eremitæ facultates eas habent, ut te, quemadmodum tibi gratum est, excipere queant.

CCCXV. — LEONTIO EPISCOPO.

Si, invito animo, ac suffragiis et populi conten-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(78) Non διαφιλονεικεῖσθαι, sed simpliciter φιλονεικεῖσθαι legit cod. Sfort. Idemque cum Vat. mox post μή πως addit καί. Cod. autem Alt. totum hunc locum ita exhibet, μή που καὶ τῷ κράτει, etc. Vers. penult. longe commodius duo codd.

ἐκδώσειας, τίς ἐξαιρήσεται τὴν σύνοδον σκαυμάτων; Παρέξεις δὲ τοῦτοις θεραπεῖαν, εἰ παύσειας τῶν δογματισμῶν τοὺς σοὺς διακόνοισι, πρὸς μέγα χάσμα διεστῶτας, βασιλεῖ ὑπηρετεῖσθαι καὶ Θεῷ διαφιλονεικεῖσθαι (78)· μή πως τῷ κράτει σάλον ἐπενέγκωσι, τῇ πέτρᾳ τῆς Ἐκκλησίας προσρηγνύντες τὰ τῆς κακοπιστίας αὐτῶν μηχανήματα. Δὴ τῆ γὰρ ἐρήρυσται, καὶ οὕτε ὑπὸ πυλῶν ἔδου κυριεύεται, ὡς ὁ δράσας αὐτὴν Θεὸς ἐπηγγεῖλατο.

portæ dominantur, quemadmodum is, qui eam

TIB'. — EΥΛΟΓΙΩ.

Εἰς τὸ, « *Συκὴν εἶχε τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ.* »

Ἡ εὐαγγελικὴ συκὴ, ἡ ἀνθρωπότης ἐστίν, ὁ οὐκοδεσπότης, ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, ὁ ἀμπεουργός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, φιλοπονῆσαι καὶ ἐκκαθάραι ἡμῶν τὸν ἀμπελῶνα ἐνδημήσας, ἐκκοπήναι κελευσθέντα παρὰ τοῦ οὐκοδεσπότου ὡς ἄκαρπον. Ἄφες δ' αὐτὴν, φησὶ, καὶ τοῦτο τὸ ἔτος. Εἰ διὰ νόμου καὶ προφητῶν οὐκ ἐβελτιώθησαν, καὶ μετανοίας καρποὺς οὐκ ἀπέδωκαν, καὶ τοῖς ἐμοῖς ἀρδευσῶσι (79) δόγμασι καὶ παθήμασι· κἄν μὲν ποιήσωσι καρπὸν εὐπειθείας· εἰ δὲ μή γε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτὴν, εἰς τὸν ἄλλον αἰῶνα τὸν ἀπέραντον, τῆς τῶν δικαίων σου μερίδος ἐκτέμνων αὐτούς.

TIT'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Μὴ ὑβρίζε τὴν θείαν λειτουργίαν. Μὴ ἀτίμαζε τὴν τῶν καρπῶν εὐλογία. Μὴ τῷ κόρῳ τὴν πόσιν πλεονέκτει. Μὴ τῇ ἀμετρίᾳ τὴν συμμετρίαν κακοποιεῖ. Μὴ τὰς φρένας πρότινε πίνω. Ἀλλὰ μενημένος ὡς αἷμα Χριστοῦ τὴν τούτου ἀπαρχὴν τὸ θεῖον ἐργάζεται. Πνεῦμα, οὕτως αὐτῷ κέχηρσο, ὡς ἀσθενῆς καὶ γρηῃζων αὐτοῦ εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ μὴ ὡς δυσμενῆς, ὄπλιμ τῷ ὄνῳ κατὰ πάντων κεχηρημένος, καθ' ἑαυτοῦ δὲ μᾶλλον, ὑπὸ τούτου σηπόμενος.

TIA'. — ΠΕΛΑΓΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Πρὸς μοναχοὺς τόπον ἐκ τόπου ἀμειβοντας.

Τῷ Ἐφραῖμ ἐξήνθησαν πολιαί, ἀλλ' οὐκ ἔγνω, νεάζων τοῖς πάθεσι. Καὶ σὲ πολὺς βχλος ἐτῶν περιέστη, ἀλλ' [εἰ] ἀκαμπὲς ἔχεις τὸ φρόνημα, ἀλλήν μονὴν ἐξ ἄλλης ἀμείβων, καὶ πασῶν ἔρευνῶν τὰς τραπέζας. Εἰ οὖν κνίσσης μέλει σοι, καὶ βψων καρυκείας, τοὺς ἐν τέλει μᾶλλον κολάκευε, καὶ τὰς πόλεις τοῖς καπνοδόχοις ἔρευνα. Ἐρημίται γὰρ ἀνθρωποὶ σε δεξιούσθαι προσφιλῶς οὐκ ἀρκοῦσι.

TIE'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ μὲν ἀβουλήτως προήχθης πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλη-

Vatic. 649 et Alt. ἐδράσας habent pro δράσας. Cod. etiam Alt. omittit Θεὸς et totium locum sic exprimit, ὡς ὁ ἐδράσας αὐτὴν ἐπηγγεῖλατο. POSSIN.

(79) Pro ἀρδευσῶσι codd. Vat. 649 et Alt. habent ἀρδευσῶσι, et vers. ult. ἐκτέμνων pro ἐκτέμνων. Id.

σίας προστασίαν, καὶ ψήφων καὶ δῆμων καὶ χειρῶν σε βιασαμένων, ἔξεις ἐπικουρον (80) τὸν Θεόν, πάντα πρὸ προσώπου κατευδοῦντά σοι, ὅσα πρὸς τὴν ἄνω συντέλει κατὰστασιν. Εἰ δὲ χρήμασιν, ὡς θρυλλῆ, τὸν ἀπρατον μετῆλθες θησαυρὸν, καὶ κτήσασθαι ἱερωσύνην ὡς ὁ Σίμων ἐπόθησας, οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλήρος ἐν τούτῳ. Τὰ γὰρ ἐξῆς φειδοὶ παραλείψομαι, ἐν τούτῳ ὁρῶν, ὅτι Καϊάφας ἱερωσύνην ὠνήσατο, ὅτε κατὰ Χριστοῦ ταύτην ἐξώπλισε. Πᾶς οὖν ὅστις ἱερωσύνην ἐκπρήται, Καϊάφας Χριστοκτόνος εὐρίσκεται. Ἄ γὰρ ἔργοις πιστευθῆναι οὐ δύναται, ταῦτα δόμασιν ἀσεβείαι πορίζεται.

nificem Caipham esse constat. Nam quæ propter opera vitæque rationem in fidem accipere nequit, ea impiis donis ac largitionibus consequitur:

TIΓ΄. — ΚΑΛΛΙΜΑΧΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Ὅσπερ διὰ τῆς τεκνογονίας σωθήσεται ἡ τῶν γονέων ξυνωρίς, εἰ τῆς τῶν τέκνων ἐπιμελοῖτο ζωῆς· οὕτω καὶ ἐναντίων πειραθήσεται, εἰ ἀμελοῖ τῆς ἐκείνων φυλακῆς. Γελοῖον γὰρ ἂν εἴη τοὺς μὲν πώλους ἐκ νέότητος πολλῆς ἀξιοῦσθαι φροντίδος, καὶ βεδίσματος ἕνεκα καὶ βρώσεως καὶ πόσεως, καὶ πάσης εὐθύτητος· ὦν καὶ ἡ τιμὴ εὐωνος, καὶ ἡ χρῆσις σύμμετρος, καὶ ἡ φθορὰ σύντομος· ἀνθρώπους δὲ, οὓς ὁ Θεὸς διέπλασε, καὶ εἰκόνι οἰκείᾳ ἐτίμησε, καὶ πάλιν ἐν ἑαυτῷ ἀνεπλάσατο καταλιμπάνειν ἀγερώγους, καὶ ὡς ἂν τύχη φέρεσθαι πρὸς ἃ βούλονται, καὶ ἡ εὐδολισθος νεότης οὐ νοεῖ (81). Εἰ ταῦτά σοι φαίνεται χρήσιμα, πάσῃ φυλακῇ σεμνότητος ἀσφαλίζου τὰ τέκνα σου.

telligit. **85** Si hæc tibi utilia esse videntur, da filios tuos obfirmes ac communias.

ΤΙΖ΄. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Καλῶς τὸν Κύριον τιμᾶς, ἡμῖν τῷ (82) καρπῶν ἀπαρχόμενος, καὶ δεκατῶν τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς σου τῷ διδόντι. Ἦν πολλοῖς ἔξεις καιροῖς· νῦν μὲν τῶν ἐν χρεῖᾳ σοι φυλάττουσαν τὴν αὐτάρχειαν, μετὰ ταῦτα δὲ τὴν αἰώνιον εὐφροσύνην παρέχουσαν.

ΤΙΗ΄. — ΛΟΥΚᾶ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤῆ.

Μοναχὸς τις πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐσχατιὰν ἀπήνητησε, σχῆμα τὸ τῆς τιμίας σου φέρων δεξιᾶς, καὶ ὃ αὐτὸς οἶδας σφραγίζειν τοὺς ὑποφήτας σου. Ὅτου δὲ χάριν ἦκει ἡρόμεθα· ἱεσῖαν δὲ εἶχε παρακληθῆναι παρ' ἡμῶν τὴν ἀγάπην σου, συγγνώμην αὐτῷ ἐπὶ πταισμάτι βραχεί, ὃ ἐξ ἀγνοίας ὑπέμεινε. Εἰ τοίνυν μὴ ἐν συνηθείᾳ πταισμάτων ἐγένετο, πολλάκις ἐξυθρίσας εἰς τὴν μετάνοσιν, καὶ δραπετεῦειν δι' εὐκολίαν γαστροῦς ἢ γνώμης μεμάθηκε, πάρασχε αὐτῷ δι' ἡμᾶς τὴν συγχώρησιν. Εἰ δὲ τοιοῦτός ἐστιν, οἷος μηδὲν ἐκ τῆς συγγνώμης βελτιωθῆναι, μηδὲ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ἀπόνηται, ἀλλ' ἔξω τῆς τῶν ἀδελ-

tionem, manibusque coactus, Ecclesiæ curam susce-
pisti, opitulatorem Deum habebis, omnia ea, quæ
ad supernum statum pertinent, tibi ex animi sen-
tentia dirigentem. Si autem pecuniis, ut ruinore
jactatur, thesaurum, quem pretio addicere nefas
est, persecutus es, ac Simonis in modum sacerdo-
tium consequi cupiisti, non est tibi pars nec sors
in hoc sermone. Nam quæ sequuntur, pro mea
erga te indulgentia prætermittam. Illud unum anim-
adverto, quod Caiphæ etiam sacerdotium emerat,
cum adversus Christum illud arripuit. Quocirca
quisquis sacerdotium emeratur, hunc Christi car-

B CCCXVI. — ΚΑΛΛΙΜΑΧΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Quemadmodum per liberorum procreationem pa-
rentes salutem consequuntur, si liberorum vita
ipsis curæ sit: eodem modo contra illis continget,
si eorum curam atque custodiam neglexerint. Ri-
diculum enim fuerit, equuleis quidem, tum quod
ad incessum, tum quod ad cibum et potum, atque
omnem rectitudinem attinet, ingentem, jam inde a
prima ætate, curam ac sollicitudinem impendi,
quorum tamen et vile pretium est, et usus medio-
cris, et celer interitus: homines autem, quos Deus
effinxit, atque imagine sua honestavit, ac rursum
in seipso renovavit atque instauravit, feroces et
insolentes relinquere, eosque temere, quo libeat,
ferri sinere, quoque lubrica juvenus haud in-
operam, ut omni honestatis et gravitatis custodia

C CCCXVII. — ΗΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Præclare Dominum ornas, cum nobis fructuum
tuorum primitias tribuis, decimanque partem ex
ubertate terræ tuæ, ei, a quo eam accepisti, pen-
dis. Quam quidem tu in multa tempora habiturus
es: nunc quidem eorum, quæ opus sint, sufficien-
tem usum tibi custodientem: post autem sempiter-
nam voluptatem afferentem.

CCCXVIII. — ΛΟΥΚᾶ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤῆ.

Monachus quidam ad solitudinem nostram venit,
honorandiæ tuæ manus speciem atque habitum ge-
rens, et quo discipulos tuos consignare nosti. Cum
autem, ecquam ob causam veniret, quæsissemus,
ille supplex a nobis petiit, ut abs tua charitate
D precibus contenderemus, ut sibi exiguum erratum
condonares, in quod ex ignoratione incidit. Qua-
propter, si non in peccandi consuetudinem venit,
sæpius videlicet illata pœnitentiæ atque resipiscen-
tiæ contumelia, obque ventris aut mentis ac volun-
tatis levitatem fugam capessere didicit, nostra
causa velim ipsi veniam tribuas. Sin autem is est,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(80) E regione vocis ἐπικουρον cod. Alt. aliam lectionem in margine suggerit, sic adnotans: "Ἀλ-
λως, ἐπικουρίαν. Vers. 9 codd. Vat. 649 et Alt. ὁρῶν
mutant in ἐρῶν. Possin.

(81) Pro νοεῖ cod. Alt. habet συνωθεῖ. Id.

(82) Pro τῷ scribe τῶν, ut est in codd. Vat. 649
et Alt. Id.

qui venia et indulgentia minime melior fiat, nolim ille fructum ex litteris nostris ullum capiat, verum e fratrum tranquillitate foras ablegetur: ne tumidos fluctus, ac vertigines, placidis et quietis ipsorum moribus excitet. Nam hoc quoque lex nobis sub parabolæ cortice præscribit, cum eos, qui lepra laborant extra castra emittit.

CCCXIX. — DOROTHEO PRESBYTERO.

De risu.

Cum sacerdos gregis forma, et Ecclesiæ lumen dictus sit, ac revera sit, subditos, ut ceram sigillo, sic ipsius moribus imprimi necesse est. Quocirca si lumen esse vis, scurrilitatem, ac risus petulantiam odio insectare: ne alioqui multos petulantiam ac procacitatem doceas: « Sacerdos enim Domini omnipotentis angelus est ⁴. » Angelus autem risum necit, Deo cum ieiun ac pavore ministrans.

CCCXX. — THALASSIO MONACHO.

In illud, « Ne quis fornicator aut profanus, ut Esau ⁵. »

Cum tu illud exploratissimum habeas, saturitatem vitiosos affectus parere, gulamque ad libidinem et lascivias pertrahere, nihil necesse fuit, quamobrem ex me sciscitareris, quænam horum verborum explanatio sit, « Ne quis fornicator aut profanus, ut Esau ⁶: », cum Scriptura sacra eum primogeniorum juris proditorem ob ventris ingluviem ac voracitatem fuisse convincat. Nam cum eum gulæ rem et profanum fuisse, satis habuit demonstrasse.

CCCXXI. — PALLADIO EPISCOPO.

In illud, « Mane occidebam omnes peccatores ⁷. »

« In matutino imperficiam omnes peccatores ⁸ terræ, » inquit Psalter, justitiæ sinceritatem et integritatem ac prudentiam declarat: nempe quod nec iracundia, nec temulentia eum ad cædem impellebat. Nam illa, etsi besterno die ipsius animum concitabat, at per noctis longitudinem mitigabatur: hæc rursus, etsi vespere ingens accesserat, per somnum tamen satis minuebatur ac discutiebatur. Pura itaque, inquit, atque integra, tum manu, tum mente adversus eos qui Deum sceleribus suis lacessebant, arma induebam.

CCCXXII. — TIMOTHEO LECTORI.

Non oportere cum ignaro verbis contendere.

Quænammodum haud vitum est cum homine pugnaei desertum peragrarè: eodem modo haud facile est cum homine indocto sermones eruditos movere. Ut enim ille omnibus corporis viribus in solitudine utetur, si quid quod ipsum offendant,

⁴ Malach. II, 7. ⁵ Hebr. XII, 16. ⁶ Psal. c, 8.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(83) Αὐτῶν uncinis inclusum prorsus omittitur in cod. Vat. 649. Max pro τούτο cod. idem Vatic 649 legit τούτον. Possin.

(84) Post προδότην codd. Vat. 649 et Alt. addunt

ἄφῶν γαλήνης καθίσταται, μὴ κυμάτων φλεγμονὰς καὶ δινήσεις τοῖς ἡσυχάζουσιν αὐτῶν ἦθεσιν [αὐτῶν] (83) ἐπεγείρη. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ νόμος ἡμῖν παραβολικῶς ὑποτίθεται, ἔξω τῆς παρεμβολῆς τοὺς λεπρῶντας ἐκπέμπων.

TIO. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ γέλωτος.

Εἰ τύπος ἱερεὺς τοῦ ποιμνίου, καὶ φῶς τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάσθῃ, καὶ ὑπάρχει, ἀνάγκη τοῖς ἦθεσιν αὐτοῦ συνεκτυπούσθαι τὸ ὑπήκοον ὡς σημάντρω κηρὸν. Εἰ τὸν φῶς εἶναι βούλει, μίσει τὴν εὐτραπέλιαν, καὶ τὴν περιφορὰν τοῦ γέλωτος, ἵνα μὴ πολλοὺς διδάξῃ ἀτακτεῖν. « Ἱερεὺς γὰρ, ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος ἐστίν. » ἄγγελος δὲ οὐκ ἐπίσταται γέλωτα, ἐμφόβος τῷ Θεῷ λειτουργῶν.

TK'. — ΘΑΛΑΣΣΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Εἰς τὸ, « Μήτις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἡσαῦ, »

Ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, ὅτι ὁ κόρος τίκει τὰ πάθη, καὶ ἡ γαστριμαργία σύρει πρὸς τὰς λαγνείας, περιτῶς, οἶμαι, ἠρώτησας τὸ, « Μήτις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἡσαῦ, » ὅποیان ἔχει ἐπίλυσιν, τῆς Γραφῆς προδότην (84) ἐλεγχούσης τῶν τῆς μήτρας πρεσβείων διὰ κόρον κοιλίας. Δείξασα γὰρ αὐτὸν γαστριμαργον, ἠρκέσθη συναποδείξαι καὶ πόρνον καὶ βέβηλον. dedittum fuisse ostendisset, una quoque fornicato-

TKA'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ, « Εἰς τὰς πρωίας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς. »

« Εἰς τὰς πρωίας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, » λέγων ὁ Ψαλμωδὸς, τὸ ἀκριβὲς καὶ ἀπλανὲς, καὶ νηφάλιον τῆς δίκης παρίστησιν, ὅτι (85) οὔτε θυμὸς, οὔτε μέθη τὴν ἀναίρεσιν ὑπετίθετο. Ὁ μὲν γὰρ εἰ καὶ τῇ χθρὲς ἡμέρᾳ παρώξυνεν, ἀλλὰ διὰ μήκους τῆς νυκτὸς ἐμαλάσσεται ἡ δὲ, εἰ καὶ ὀψίας πολλὴ προσεγένετο, διὰ τοῦ ὕπνου ἱκανῶς ἐλεπτύνετο. Καθαρὰ οὖν καὶ χειρὶ, καὶ γνώμῃ, κατὰ τῶν ἐς Θεὸν ἁμαρτανόντων ἐξωπλιζόμεν.

TKB'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Ὅτι οὐ δεῖ μετὰ ἀμαθοῦς λογομαχεῖν.

Ὅσπερ οὐκ ἀσφαλὲς μετὰ μαχίμου διοδοῦεν ἀόληκτον· οὕτως οὐκ εὐχερὲς πρὸς ἀμαθῆ λόγους κινήσαι παιδεύσεως. Ὁ μὲν γὰρ πάσῃ τῇ δυνάμει χρῆσεται ἐπ' ἐρήμου, εἰ τι τῶν οὐκ αὐτῷ προσφιλῶν λεγθεῖη ἢ πραχθεῖη· ὁ δὲ, εἰ μὴ πάντα πρὸς τὴν αὐτοῦ λαλεῖται

αὐτόν. Id.

(85) Pro ὅτι Alt. habet ὅτι. Vers. 6 post &c add. Vat. 649 et Alt. addunt τοῦ. Id.

ἀπαιδευσίαν, πάντας ἐκκρίνει τῆς οἰκουμένης, καὶ ἄ λόγους φιλοσόφους, καὶ ἀνδρας φιλαρέτους. Φιλεῖ γὰρ, ὡς τὰ πολλὰ, ἀνδρίζεσθαι ἢ ἀλογία, καὶ νῦν αὐτὴν εἰρήσεις πανταχοῦ προσετώσαν (86). Οὕτε γὰρ Ἐκκλησίαν ἀνευ αὐτῆς, οὕτε τὴν πολιτείαν, οὕτε αὐτὴν τὴν βασιλείαν, ἔξω ταύτης ἰδοὺς διοικουμένην· ἀφ' ὧν καὶ τὰ κακὰ πλεονάζει, καὶ δουλοπρέπεια τὸ πανταχοῦσε περιεζώσατο κράτος. Φέρε τοίνυν τὸν ἀλόγιστον γενναίως, ἐπειδὴ ἡδέως ἀνέχη τῶν ἀφρόνων φρόνιμος ὢν ἐν Κυρίῳ.

urbem fer animo forti stultum atque inconsideratum sipientes, tu qui sapiens es in Domino.

TKΓ'. — ΚΥΡΙΑΛΦ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πολλὰ μὲν μαρτυρίαι Γραφικαί, πολλὰ δὲ θεωρητικαὶ πρακτικαὶ τὸν ἀληθῆ τῆς τοῦ Κυρίου σαρκώσεως λόγον τρανοῦσιν ἀσφαλῶς, εἰ καὶ τῆς ἡμετέρας διανοίας καὶ γλώσσης ἀνώτερόν ἐστι τὸ μυστήριον. Ὅτι δὲ ὁ ἀληθινὸς καὶ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ἀνθρωπος γέγονεν ἀληθῶς, οὕτε δ' ἦν τραπεῖς, καὶ δ' οὐκ ἦν προσλαβὼν (87), ἐκ φύσεως δυοῖν ὁ εἰς ὑπάρχων Ἰῶς, ἀναρχος καὶ ἀπέραντος, πρόσφατος καὶ ἀίδιος, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἀρνηθῆις, πλείστας ἔχων τοῦ ἀγίου Πατρὸς ἡμῶν μεγάλου Ἀθανασίου περὶ τούτων συναίνεσις, ἀνθρώπου τὰ θεῖα ὑπερφωῶς ἐμβατεύσαντος.

TKΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Κρή σε, θαυμάσιε, ἀτρεπτον μένειν ἀεὶ, οὕτε φόβῳ προδιδόντα τὰ οὐράνια, οὕτε σαυτῷ ἐναντιοφαινόμενον. Εἰ γὰρ τὰ νῦν γεγραμμένα σοι τοῖς προτέροις ἀντιεξετάσειας, ἢ κολακείας φανήσῃ ὑπεύθυνος, ἢ εὐχερείας διάκονος, κενῆς μὲν δόξης ἠττώμενος, τῶν μεγάλων [δὲ] ἀγῶν ἀληθῶν τοῖς ἀγῶνας οὐ μμησάμενος, οἷ τὸν ἅπαντα βίον ἐπ' ἀλλοτριᾶς κακοχειρῆσθαι ὑπέμειναν, ἢ κακὸδοξον φρόνημα κἂν μέχρις ὧτων εἰσδέξασθαι.

potius sibi ferendum duxerunt, 87 quam ut perversam ac falsam sententiam vel auribus tenus exciperent.

TKΕ'. — ΚΥΡΩ ΝΕΦ ΜΟΝΑΧΩ.

Περὶ ἐγκρατείας γλώσσης.

Νόμος φιλοσοφίας ἀσφαλοῦς, ὄρος ἀγνείας ἀκριτοῦς, τῷ θεοφόρῳ Παύλῳ διώρισται, νεκῶσαι πάντα τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰ τοίνυν ἔπεσθαι βούλει τὰς δόγμασιν αὐτοῦ ([88] εἰ δὲ πάντως, εἰ τὸ ἀσχεῖν

dictum aut actum fuerit : sic iste, nisi omnia ad ipsius inscitiam dicta fuerint, omnes et philosophicus sermones, et probos viros ac virtutis amantes ex orbe terrarum explodit et eliminat. Solet enim ut plurimum fortitudinis speciem exhibere temeritas : ac nunc eam passim praesidentem invenias. Nam nec Ecclesiam, nec rempublicam, nec ipsum imperii statum sine ea regi atque administrari perspexeris. Ex quo et mala exuberant, et servilis quaedam humilitas imperium ubique arripuit. Quamobrem si ipsius placita sequi stu-

CCCXXIII. — CYRILLO ARCHIEPISCOPO ALEXANDRINO.

Cam multa Scripturae testimonia, tuae multae cum actione conjunctae contemplationes, veram Dominicae incarnationis doctrinam certissime nobis declarant. etiamsi mentis ac linguae nostrae vim et facultatem hoc mysterium excedat. Quod autem verus ac rerum omnium summus Deus, homo vere factus sit, nec ab eo quod erat, demigrans, et quod non erat, assumens, ex duabus naturis unus Filius existens, ortus ac finis expers, recens et sempiternus, ne ipse quidem inficias ieris, ut qui plurimas de his rebus sancti Patris nostri magni Athanasii comprobationes habes, hoc est ejus viri, qui ad divinarum rerum intimos sinus eximie penetravit.

CCCXXIV. — EIDEM.

Te oportet, vir admirande, firmum atque constantem semper manere : sic nempe ut nec metu caelestia prodas, nec tecum ipse pugnare videaris. Nam si ea, quae nunc abs te scripta sunt, eum superioribus perpendas, aut adulationi obnoxius esse videberis, aut levitatis minister, ut qui inani gloriae succumbas, non autem magnorum ac sanctorum pugilum certamina imiteris, qui per omnem vitae suae cursum in externa regione premi ac vexari

CCCXXV. — CYRO MONACHO.

De linguae continentia.

Tutae philosophiae lex, ac certae et exactae puritatis regula haec nobis a divino viro Paulo praescripta est, ut mortificemus membra nostra, quae sunt super terram. Quamobrem si ipsius placita sequi stu-

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(86) Φιλεῖ γὰρ... προσετώσαν. Thucydidea sententia huic pertinet : Ἡ ἀμάθεια θράσος ἀπεργάζεται· τὸ δὲ μεμαθηγέναι, δίκον φέρει. Et veteres Iambi : Ἀμουσία τὸ πλείστον ἐν βροτοῖς μέρος, λόγων τε πλήθος· ἀλλ' ὁ καιρὸς ἀρκέσει. RITT.

(87) Οὕτε δ' ἦν τραπεῖς καὶ δ' οὐκ ἦν προσλαβὼν. Similiter sup. ep. 303. Est autem haec celeberrima et usitatissima in utraque Ecclesia, Graeca et Latina, de incarnatione Filii Dei loquendi formula : « Quod erat, permansit, et quod non erat, assumpsit. » Eadem et Leo M. utitur cum alibi, tum serm. 1, De nativ. Dom. et in epistola 10,

ad Flavianum episcopum Constantinopol., quam approbavit synodus Chalcedonensis tanquam columnam veritatis, ut est in Synopsi Graeca conciliorum. Id.

— Vers. 8 pro Ἰῶς repetitur paulo prius positum εἰς, cui sine ulla interpunctione continnatur ἀναρχος, etc. Possis.

(88) E regione astericis et consequentium verborum, εἰ δὲ πάντως εἰ τὸ ἀσχεῖν βέλεις, haec habet in margine cod. Alt., ἐψη δὲ πάντως, εἰ βούλει τὸ ἀσχεῖν. Id.

des (omnino autem sequeris, si monasticam vitam A colere cupis) linguæ celeritatem freno coerce. Maximum enim terrenorum omnium membrorum lingua est, ut quæ ægre retineri possit.

CCCXXVI. — JOANNI MILITI.

Singulari tuæ audaciæ, o Joannes, sinem jam impone, ingentem atque circumactum difficilem operum tuorum improbitatem mentis oculis intinere. Atque vel ut legitimus miles ad conserenda cum barbaris prælia te instrue: aut ut modestus plebeius urbi te ostende, atque ut par est, te gere.

CCCXXVII. — EIDEM.

Monachorum ædiculas, ut ad me allatum est, subis, atque agricolarum manipulos rapis, ut eos depræderis. Ac præterea improbum dogma ipsorum auribus instillas, illudque firmo animo tueris. Vide igitur ne tempestatis cujuspiam periculum facias, justaque cæcitate afficiaris, nimirum et hic oculorum detrimento multatus, et illic igni servandus.

CCCXXVIII. — ANATOLIO.

Blasphemia usque adeo clamor et indignatio et ira⁷ gravior est, ut etiam priorem hac illam magnus atque ingenti animo præditus Paulus collocarit. Quod autem blasphemus ille dictus sit, atque intelligatur, qui Deo contumeliam infert, nemini unquam incognitum fuit. Quare cum ira, quæ blasphemia gravior est, et per quam omne malorum genus in mundum irrepsit, labores: aut hanc quocumque desere, aut cum blasphemus appellaris, mœ- C rorem animique cruciatum ne concipe

CCCXXIX. — EIDEM.

Nonnulli te intemperantem linguam habere cavillantur, fontiumque maledicentiæ flumen esse, ipsius fluentia copiose profuseque tum excipiens, tum eructans: quæ quidem in supplicii et cruciatus mare hominem conjiciunt. Quem si effugere cupis, vivarum potius aquarum puteum investiga: qui hoc affert, ut ne quis postea sitiatis, et linguæ custodiam præbet, ne in malitiæ verba declinet.

CCCXXX. — DIDYMO.

In illud, « Non occultatum est os meum. »

Transgressionis prini parentis causam magnus D ille David in psalterio canens, atque ad eam condonandam facilem ac placidum Dominum reddens, et inevitabilem Dei cognitionem esse significavit,

⁷ Ephes. iv, 31.

θέλεις), χαλίνωσον τῆς γλώσσης τὸ ταχύ. Τὸ μείζον γὰρ ἀπάντων τῶν γῆινων μελῶν γλώσσα, ὡς δυσκἀθεκτός ἐστιν.

TKÇ'. — ΙΩΑΝΝΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ.

Παῦσαι λοιπόν, Ἰωάννη, τῆς παντομίας· βλέψον πρὸς τὴν μεγάλην καὶ δυσέκλυτον (89) τῶν ἔργων σου κακίαν. Ἦ ὡς ὀπλίτης νόμιμος, καὶ στρατιώτης ἐνθεσμος, πρὸς τὰς μάχας τῶν βαρβάρων τασσόμενος· ἢ ὡς δημότης εὐτακτος ἐν ἄστει φαινόμενος, καὶ πρεπόντως ἀναστρεφόμενος

TKZ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Οἰκίσκοις, ὡς ἔγνω, ἐπέρχη μοναχῶν, καὶ δράγματα ἀρπάξεις γεωργῶν, πρὸς τὸ ληΐζεσθαι τούτους· καὶ δόγμα φαῦλον κατηγῶν, καὶ τούτου στεβρῶς ὑπερμαχῶν. Ἄθρει τοίνυν, μὴ τινος σάλου (90) πειραθῆς, καὶ πῆρῶσιν δικαίαν ὑποστῆς, ἐνταῦθα μὲν τυφλώσει παιδεύόμενος, ἐκεῖσε δὲ πυρὶ φυλαχθισόμενος.

TKH'. — ΑΝΑΤΟΛΙῷ.

Τοσοῦτον βλασφημίας κραυγὴ καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ διενήνοχεν, ὅτι προτέραν ταύτης ἐκείνην ὁ μέγας καὶ μεγαλόφρων τέθεικε Παῦλος. Ὅτι δὲ βλάσφημος ὁ εἰς Θεὸν ἐξυβρίζων καὶ εἰρηται καὶ νενοῆται (91), οὐδεὶς ἠγγνόσῃ ποτε. Εἰ τοίνυν τὴν χειρὸνα τῆς βλασφημίας κέκτηται ὀργὴν, δι' ἧς πάντα εἰσχωμάζει τὰ φαῦλα τῷ βίῳ, ἢ [καὶ] ταύτην κατάλιπε, ἢ μὴ ἄλυε καλούμενος βλάσφημος.

TKΘ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Τινές σε γλώσσαν ἔχειν ἀκρατῆ κωμῶδουσι, καὶ τῶν πηγῶν τῆς λοιδορίας ὑπάρχειν ποταμὸν, τὰ ἐκείνης δαφιλῶς καὶ δεχόμενον καὶ ἐρευγόμενον ρεύματα, ἅπερ εἰς θάλασσαν ἐμβάλλει τιμωρίας. Ἦν εἰ θέλεις ἐκφυγεῖν, τῶν ζώντων μάλλον ναμάτων τὸ φρέαρ ἐξερεῦνησον, ὅπερ χαρίζεται καὶ τὸ μηκέτι διψᾶν, καὶ τῇ γλώσσῃ ὀρέγει φυλακὴν, μὴ εἰς λόγους ἐκκλίνειν πονηρίας.

TA'. — ΔΙΑΥΜῷ.

Εἰς τὸ, « Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστυν μου. »

Τὴν αἰτίαν τῆς παραβάσεως τοῦ προπάτορος ὁ μέγας Δαβὶδ ἐν ψαλτηρίῳ ἀνακρούμενος, καὶ πρὸς συγχώρησιν αὐτῆς τὸν Δεσπότην ἐξιλεούμενος, καὶ τὴν ἄφυκτον τοῦ Θεοῦ γνῶσιν ἐσήμανε, καὶ τῇ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(89) Editam *δυσέκλυτον*, haud dubie mendosum, corrigunt codd. Vatic. 649 et Alt. Possin.

(90) *Μὴ τινος σάλου*. Corrupta est sine dubio lectio; veram suggerunt codd. Vat. 649 et Alt. hanc: "Ἄθρει τοίνυν, μὴ τινος Σαῦλου πειραθῆς καὶ πῆρῶσιν δικαίαν ὑποστῆς." *Cave igitur ne Saulum experiaris aliquem et excæcationem meritam sustineas*. Alludit nimirum Isidorus ad historiam Act. xiii narratam de Elyma mago quem Saulus, qui

deinde vocatus Paulus est, cæcitate percussit. Vers. 9: Σαῦλος δὲ, ὁ καὶ Παῦλος... ἀτενίσας εἰς αὐτὸν εἶπεν... Καὶ ἔση τυφλός, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Nec vero quadrat ad loci sententiam mentio *tempestatis*. Id.

(91) *Καὶ νενοῆται*. In cod. Alt. e regione in margine ponitur, καὶ πασιστεύεται, quæ lectio magis arguta et auctore digna est. Id.

μετὰ τὸ πταίσμα τοῦ Ἀδάμ εὐγνωμοσύνην ἐδήλωσεν, ἢ οὐκ ἐκρούθη, λέγων, τὸ ὄστυν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ. ἢ οὐκ ἔλαθέ σε, φησί, τῆς γυναικός μου ὃ ἔδωκός, ἢν ἐκ τοῦ ὄστέου μου λεληθότως ἐποίησας, ὑπὸν βαρεῖ εὐνάσας με. Ἄλλ' ἔγνωσ τὰ ἡμέτερα κρύφια, ὃ ἐκείνην κρυφίως ὑποστήσάμενος.

ΤΑΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τι ἔστι, « Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου. »

Ἄγγιχους ὦν, καὶ συνετώς ἐρευνῶν, οὐδὲν δύνασαι ἀγνοεῖν· πάντα γὰρ καλῶς ἀθροίσας ἐν νεότητι, ἔχεις ἐν γῆρει ἀνάπαισιν. « Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου. » Τὸ μήπω πραχθέν μοι, φησὶν ὁ Ἀδάμ (92), ὡς ἦδη τελεσθὲν καθορᾶς. Καὶ τοὺς τῶς μὴ τεχθέντας, ὡς ἦδη τεχθέντας (93) ἐπίστασαι. Δύναται δὲ νοῆσαι καὶ διχῶς· Τὸ ἀκακὸν καὶ ἀπόνηρον καὶ ἀνεξέργαστόν μου (ἔργον γὰρ ἢ περινοια λέγεσθαι φιλεῖ) εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ ἐπὶ τῷ βιβλίῳ σου πάντες γραφήσονται. Καὶ οὐκ ἔστι, φησὶν, ὃ μὴ συνείδεις, ἢ λαυθάνει σε· ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα γινώσκεις, καὶ τὸ ἀκακὸν μου οἶδας, ὅπως ἀγνοίῃς ἠπάτημαι, καὶ τῷ ἀλήστῳ τῆς μνήμης σου πάντες οἱ λογισμοί μου ἐσημαίνονται. cognoscis, et innocentiam ac simplicitatem meam exploratam habes, nimirum quonam pacto per ignorantiam in fraudem lapsus sim : et in memoria tua, in quam nulla oblivio cadere potest, omnes cogitationes meæ consignantur et insculpuntur.

ΤΑΒ'. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Περὶ Εὐσεβίου ἐπισκόπου.

« Ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἢ κακία αὐτῆς. » ὁ Δεσπότης ἔφη Χριστός. Ἐπειδὴ καὶ μιᾶς ἡμέρας κάκωσις (94) ἐπιλησμονὴν πολλῆς εὐφροσύνης ποιεῖ. Ἦρκει [καὶ] καθ' ἑαυτὸν ὁ χρηστὸς τῶν ἐπισκόπων Εὐσέβιος, πᾶσαν πληρῶσαι τὴν Ἐκκλησίαν συγχύσεως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς σῆς κακοθελείας ἐπέτυχε, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ταράξει ἐπαρκεῖ εὐταξίαν. Εὐχὴ τοίνυν ἔστιν ἱερατικῆς ἀπάσι, καὶ τῷ κοινῷ (95) τοῦ λαοῦ, καὶ τοῖς κατὰ μονὰς ἀγωνιζομένοις θεράπουσι τοῦ θεοῦ, ἢ διασκευθῆναι τὴν σὴν σκαιότητα τῆς ἐκείνου πονηρίας, ἢ μεταβληθῆναι ἀμφοτέρως εἰς χρηστότητα καὶ κοινωνικὴν πολιτείαν, ἢ ἀμειψαί τὴν μακροθυμίαν εἰς αὐστηρίαν, καὶ ἀξίαις ὑμᾶς ἀνταμειψασθαι ταῖς παιδείαις, ὧν τε πεπραγάτε, ὧν τε βουλευέσθε, ὧν τε ἀσεβῶς ἀλλήλοις συνέργεσθε.

ΤΑΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Κρίνειν τὰ τε τῶν ὕβρεων, τὰ τε τῶν κολάσεων μεγέθη οἱ ἀνθρώποι τῷ πλήθει τῶν συνειδότηων εὐ-

et Adami post lapsum candorem animique probitatem declaravit, his verbis utens : « Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto. » Perinde ac si diceret : Non te fugit uxoris meæ lapsus, quam ex osse meo, cum me somno gravi oppressisses, occulte condidisti. Verum animorum nostrorum latebras perspectas habes, qui eam occulte procreasti.

CCCXXXI. — EIDEM.

Quid sit illud, « Imperfectum meum viderunt oculi tui. »

Cum tu et ingenii acumine polleas, et Scripturarum sensum sagaciter perscruteris, nihil est quod te latere possit. Nam cum omnia in juvenili ætate præclare collegeris, requietem in senectute habes. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Illud quod nondum a me factum est, inquit Adamus, tanquam jam confectum perspicias ; et eos, qui nondum nati sunt, tanquam jam in lucem editos, noscis. Potest etiam hic locus alio modo intelligi. Innocentiam meam, animique ab improbitate puritatem, atque id quod minime egi (opus enim plerumque animi conceptio appellatur) viderunt oculi tui. Et in libro tuo omnes scribentur. Hoc est, nihil est quod non intelligas, aut quod te fugiat : verum et futura cognoscis, et innocentiam ac simplicitatem meam exploratam habes, nimirum quonam pacto per ignorantiam in fraudem lapsus sim : et in memoria tua, in quam nulla oblivio cadere potest, omnes cogitationes meæ consignantur et insculpuntur.

CCCXXXII. — EUSTATHIO.

De Eusebio episcopo.

« Sufficit diei malitia sua, » inquit Dominus Christus : Quandoquidem etiam unius horæ malitia voluptatis magnæ oblivionem affert. Probus ille episcopus Eusebius ad universam Ecclesiam perturbatione implendam, vel solus sufficebat. Posteaquam autem te quoque improba voluntate hominem nactus est, eas jam vires habet, quæ toti terrarum orbi perturbando pares sint. Ac proinde tum omnium sacri ordinis viri, tum communis plebs, tum denique Dei famuli qui in solitudine decertant, vota faciunt, ut vel importunitas tua ab illius improbitate disjungatur, aut utraque in benignitatem, ac vite rationem ab hominum societate atque commercio minime abhorrentem committetur : aut Deus lenitatem suam in acerbiteriam convertat, vobisque pro iis, quæ et perpetrastis, et animo agitatis, et impie in unum coitis, meritas pœnas rependat.

CCCXXXIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Contumeliarum ac suppliciorum magnitudinem spectatorum atque consociorum multitudine ponde-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(92) Φησὶν ὁ Ἀδάμ. Suspiciabar aliquando legend. ὁ Δαβὶδ. Sed in B C etiam est ὁ Ἀδάμ, nec opus ulla mutatione. Nam Isidorus illa verba, quæ hic ex psalmo cxxxix. interpretanda suscepit, quasi sub Adami persona a Davide prolata esse vult. Quam vere aut concinne, judicet lector. RITT.

(93) Pro ὡς ἦδη τεχθέντας cod. Alt. non in con-

textu sed in margine legit, ὡς ἦδη ἀνδρωθέντας. POSSIN.

(94) Καὶ μιᾶς ἡμέρας κάκωσις. Etiam unius horæ malitia, vertit Billius, qui legisse videtur ὥρας κακία et κάκωσις hic afflictionem significat et molestiam. RITT.

(95) Pro τῷ κοινῷ cod. Alt. legit in margine, τῷ κόσμῳ. POSSIN.

rare hominōs consueverunt. Etenim easdem contumelias et cruciatus haud multis insipientibus illatos, haud æque graves et acerbos existimant. Cum igitur hæc ita se habeat, tecum reptes velim, quoniam animo futuri simus, cum coram omni humano genere, **89** atque angelorum agmine, nobis reddenda rationes erunt : quo tempore præsertim nullus impudentiæ locus erit, peccatis videlicet umbrarum instar nos sequentibus.

CCCXXXIV. — HERMINO COMITI.

« Super mortuorum plora, quoniam defecit lux ejus. » His verbis non hoc vult Scriptura ut omnes eos qui e vivis excesserunt, lacrymis ac luctu prosequamur, **90** nec qui improbis actionibus exanimatus est, nec vivam vitam rationem consecutus est, lugentius ac deprecemur, ut qui a lumine luce exciderit.

CCCXXV. — EUTONIO DIACONO.

Eum qui de aliquo bene mereri studuit, nec tamen ei opem ferre potuit, ex eventu ne reprehende : verum ex animi instituto ac voluntate lauda, atque honore affice : quoniam etiam naturæ vi ad ea, quæ oportebat, efficienda incitatus est : etiamsi viribus elanguerit, nec quod conabatur, perficere potuerit.

CCCXXXVI. — CYNEGIO.

De [ingluvie.

Ne Paulus quidem ipse, cælestium ac divinarum rerum exactissima cognitione præditus, te docet **C** ventrem, præposterosque ipsius appetitus destrui atque aboleri pronuntians : verum mensarum lautitiis totus addictus es, solum ventrem splendide mulcens ac deliniens, Deumque existimas. Quocirca si omnia una cum hac vita exstingui putas, præclare decertas, cibis corpus comprimens. Sin autem aliquid post hanc futurum credis, opera tua ad exitum præpara.

CCCXXXVII. — ISIDORO DIACONO.

Quid sit illud : « Usque ad Appii forum, et tres Tabernas. »

Id quod a Luca dictum est in Actis apostolorum, « Usque ad Appii forum et tres Tabernas, » formam quamdam et effigiem significat ante Romam prostantem, simulacrum quoddam Appii habentem : **D** queinadmodum ad hunc usque diem imperatorum imagines hujus aut illius fora huncupantur. Per Tabernas autem, Latina lingua hospitia quædam aut cauponarum usus designantur.

⁸ Eccles. xxxii, 10.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(96) Non Ἑρμίνω κόμητι sed Εὐτονίῳ διακόνῳ, *Eutonio diacono*, hæc inscribitur ep. in codd. Vat. 649 et Alt. idemque γ. 3 post ἔργους merito addunt κακοῖς. Possin.

(97) Στεροχωρούμενος βρώμασι. Bill. *cibis corpus comprimens. Malim, distendens. RITT.*

— Vers. 6 vox ζωῆ elegantius omittitur in codd. Vat. 649 et Alt. tanquam satis intellecta in voca-

θασι. Τὰς γὰρ αὐτὰς ὕβρεις καὶ τὰς καλῶσις καὶ ἐπὶ πολλῶν γινομένης, οὐχ ὁμοίως βαρυντάς ἤγουνται. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, σκόρπει πῶς διακείσόμεθα, ἐπὶ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ ἁπλῶν ἀγγέλων δήμου μέλλοντες εὐθύναις ὑφέξειν, ἔσαν μά-
λιστα καὶ πᾶσα ἀναισχυντία χάρων οὐχ ἔξει, τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῶν, ὥσπερ σκιῶν, ἀκολουθούντων.

ΤΑΔ', — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ (96).

Τὸ, « Κλαῦσον ἐπὶ νεκρῷ, ὅτι ἐκλείοιτε φῶς, » οὐχὶ πάντας τοὺς τεθνεώτας λέγει καταθρηνηῖσθαι· ἀλλὰ τὸν ἔργους νεκρωθέντα, καὶ τὴν ζωσαν ἀναστροφῆν μὴ μετελθόντα, κλαίεσθαι βούλεται, ὡς τοῦ μέλλοντος **B** φωτὸς ἀποτυχόντα.

ΤΑΕ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τὸν βουλευθέντα εὐεργετῆσαι, μὴ δυνηθέντα δὲ βοηθῆσαι, μὴ ἐκ τῆς ἐκβάσεως μέμου, ἀλλ' ἐκ τῆς προθέσεως τιμα· ἔτι [καὶ] τῆ φύσει κελίγηται, ἃ ἔχρη διαπράξασθαι, εἰ καὶ τῆ δυνάμει ἐνάρκησε, μὴ ἰσχύσας ἐργάσασθαι.

ΤΑΖ'. — ΚΥΝΗΓΙΩ.

Περὶ γαστριμαργίας.

Οὐδὲ Παῦλος ὁ τῶν οὐρανίων φηριβέστατος γνώστης παιδεύει σε, καταργεῖσθαι τὴν γαστέρα καὶ τὰς ταύτης δυσορέξιας ἀποφαινόμενος· ἀλλ' ὄλος εἰ περὶ τράπεζαν λίχνος, μόνην λαμπρῶς τὴν κατάποσιν κολακεύων, καὶ Θεὸν ἠγούμενος τὴν κοιλίαν. Εἰ τοίνυν τῆ παρούσῃ ζωῆ πάντα νομίζεις συγκαταλύεσθαι, καλῶς ἀγωνίζῃ στενοχωρούμενος βρώμασιν (97)· εἰ δέ τι καὶ μετὰ ταύτην πιστεύεις ἕσεσθαι, ἐτοίμαζε τὰ ἔργα σου πρὸς τὴν ἔξοδον.

ΤΑΖ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τί ἐστίν, « Ἀχρὶς Ἀππίου φόρου καὶ τριῶν Ταβερῶν. »

Τὸ « Ἀχρὶς Ἀππίου φόρου καὶ τριῶν Ταβερῶν, » τῷ Λουκᾷ ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεσιν εἰρημῶνον, τόπους τινὰς σημαίνει (98) πρὸ τῆς Ῥώμης, τὸν μὲν εἰκόνα τινὰ Ἀππίου ἔχοντα, ὡς εἶχας, καὶ φόρον ἐκείνου καλούμενον, ὡς μέγρι νῦν αἱ τῶν βασιλείων εἰκόνας, τοῦδε [ἢ τοῦδε] φόροι προσαγορεύονται. Τὰ δὲ πανδοχείων τινῶν ἢ καπηλείων χρήσιμ αἰγίσσονται, τῇ Ῥωμαίων φωνῇ οὕτως ὀνομαζόμενα.

bulo παρούση. Videtur ergo glossema nimis solliciti lectoris ; nam notatum reperitur in margine cod. Alt. unde forte in notatextum irrepserit. Possin.

(98) Τόπους τινὰς σημαίνει. Bill. cum vertit, formam quamdam et effigiem significat, legisse videtur τύπους non τόπους, id est loca : quomodo tamen et Paris. ed. et B' C habet diserte. RITT.

ΤΑΗ'. — ΑΓΕΛΙΔΗ ΝΑΥΑΤΙΑΝΩ.

A

CCCXXXVIII. — AGELIDI NOVATIANO.

Κατὰ Ναυατιατῶν.

Φλήναφον συνείρας ἀπολογούμενος, σχελιασμὸν συνθεὶς πολυώδυνον, τὴν θείαν λέγων μὴ ἰσχύειν ἀπόφασι, ἦν περ τοῖς ἱερῶσι παρέσχετο, ἀφιέναι τοῖς ἀθρόωσι τὰ παίσματα. Εἰ δὲ αὐτὴ ἀνίσχυρος, πᾶσα πάντως ἀβέβαιος, καὶ εἰς μάτην ἐλπίζομεν, ὡς αὐτὸς ἰδογμάτισας.

ΤΛΘ'. — ΤΩ ΔΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

Εἰ μὲν ἔχεις οὕτως προγνώσεως, ὡς εἰδέναι τὰ τῆ κρίσει τηρούμενα, εἰκότως κατακρίνεις πρὸ κρίσεως, καρδιογνώστης τις (99) γυγονῶς ἐξ οἰήσεως. Εἰ δὲ καὶ σὺ τῆς φιλαμαρτήμονος φύσεως, ὡς ἀνθρωπος, ὑπάρχεις τις μοῖρα, καὶ πρὸς ἐξέτασιν ἤξειν πάντως περιμένεις, λόγον εἰσπραχθισόμενος· μὴ προάραζε τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, πρὸς μετάνοσιν μᾶλλον καλῶν, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἀπόγνωσιν ὧθῶν τοὺς ἀμαρτάνοντας. atque id potius stude, ut eos, qui peccant, ad poenitentiam voces, quam ut ad desperationem impellas.

ΤΜ'. — ΑΚΥΛΑ.

Αἱ ἀμετάδοτοι γινῶμαι, καὶ αἱ τούτων τιμωρίαι, πρὸς αὐφρονισμὸν ἡμῶν ἀνεγράφησαν, ἵνα τὴν ἐκείνων μίμησιν φύγωμεν, καὶ τούτων πείραν (1) λάβωμεν. Εἰ τοίνυν τὸν πλοῦτον ἀγαπῶμεν, καὶ τὸ εὖ ποιεῖν παρορῶμεν, ἔργωμεν ἐκ τῆς θείας πτυκτῆς τὸν τοιοῦτον μακρῶ πυρὶ τηγανίζομενον.

ΤΜΑ'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ, « Ἐστῶσαν ὁμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι. »

Ἄσφαλῶς τὰ εὐαγγελικὰ παράδειξι δόγματα, Ἐστῶσαν ὁμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, κελεύονται, καὶ οἱ λύχνου καίόμενοι (ἀπερ τῶν ἐπιθυμιῶν τὰς ὀρέξεις δεδέσθαι, καὶ τοὺς νόας ἐξηφθαι πρὸς ἐγρήγορσιν βούλονται), ἐπιθυμῶν, καὶ μηνιῶν, καὶ ζηλῶν, καὶ ἀτόπως ἔρῶν, καὶ πάντα μᾶλλον ποιῶν, ὅπως τὴν σαυτοῦ ἀναστροφὴν ἀντίστροφον τοῦ Θεοῦ ἀποτελέσειας νόμου. Καὶ πρόσθε, πάντολμε, μὴ τῆς ὑψηλῆς χειρὸς (2) πειραθῆς πρὸ τῆς ἐκείθεν κολάσεως, κἀνταῦθα κἀκεῖ δι' ὑπερβολὴν κακίας τιμωρούμενος.

ΤΜΒ'. — ΣΕΛΕΥΚΩ.

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Ταπεινοφρόνει μᾶλλον, καὶ μὴ ταπεινολόγει, ἵνα μὴ ἐγγύθεν ἔχῃς τῶν βημάτων κατηγορίαν τὰ πρά-

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(99) Τις abest a codd. Vat. 649 et Alt. Possin.

(1) Ante λάβωμεν merito codd. Vat. 649 et Alt. addunt μὴ, cujus defectum Interpres ex conjectura supplavit. Id.

Nugas, causam tuam defendens, contexuisti. acerbissimam querelam componens, dum divinam eam sententiam vim habere negas, quam sacerdotibus ad remittenda hominibus peccata praebuilt. Quod si haec minime firma et valida est, omnes profecto incertae atque infirmae sunt, atque inanis spes nostra est quemadmodum tu docuisti.

CCCXXXIX. — EIDEM.

De eodem.

Si ea in te praenotio est, ut quae extremo iudicio servantur, tibi explorata sint, non abs re ante iudicium homines condemnas, ut qui inani opinione tua, quid in pectoribus conditum sit, compertum habeas. Sin autem naturae libenter peccantis, ut homo, pars quaedam es, atque ad examen omnino venturum te esse exspectes, 90 ut vitae actae rationes a te exigantur, Dei iudicium ne praeripe: a te exigantur, Dei iudicium ne praeripe:

CCCXL. — AQUILAE.

Præparci atque a largitione abhorrentes animi, eorumque supplicia ad emendationem nostram litterarum monumentis mandata sunt, ut illorum imitationem et exemplum fugiamus, cruciatiusque laudquaquam experiamur. Quapropter, si opes amanus, ac de hominibus bene mereri negligimus, ex divinis Litteris huiusmodi hominem diuturno igni torreretur cognovimus.

CCCXLI. — EUSEBIO EPISCOPO.

In illud, « Sint lumbi vestri praecincti. »

Cautè scilicet evangelica haec dogmata accipe, quibus istud imperatur, Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris (quae nimirum hoc volunt, ut cupiditates et appetitiones nostrae vinciantur, ac mentes ad excubandum excitentur), quippe qui et cupiditatibus flagres, et irascaris, et invidias, et praeposteris amoribus deditus sis, ac denique in omnibus tuis actionibus sic te potius compares, ut vitam tuam divinae legi contrariam reddas. Vide itaque, homo audacissime, ne sublimem illam manum ante futurum supplicium experiaris, ob singularem improbitatis magnitudinem hic quoque poenas pendens.

CCCXLII. — SELEUCO.

De humilitate animi.

Animo atque affectu potiusquam verbis humilem te praebere, ne in propinquo res habeas quae sermo-

nes accusent, verum potius res per verba ostendas, opera pro sermonibus habens, ac non contra, per opera sermones evertens.

CCCXLIII. — SILVANO.

De divina bonitate.

Sponte tua (nec enim verum te fugit) divini dogmatis vim ignoras. Nam quod angelorum quoque parens, atque opifex sit Deus, propheta testatur, de Deo his verbis utens : « Cujus manus universam cœli militiam creaverunt. » Quod autem idem aquas et nubes procreavit, in Psalmis canit David, his verbis : *Et aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini. Quoniam ipse dixit, et facta sunt.* Ac Deus ipse per turbinem Jobum alloquens, Ego posui nubem mari vestimentum. Quod denique bonus sit ille rerum omnium architectus, Dominus in hæc verba affirmat : Oriri facit solem suum super bonos et malos : et pluit super justos et injustos. Quod quidem summæ bonitatis argumentum est.

CCCXLIV. — EIDEM.

Scelerum correctionem atque animadversionem, quam Deus emendationis nostræ causa efficit, nec iram, nec indignationem vocare debemus, verum potius admonitionem. ¶ Quod si hanc quoque iram nonnulli esse existimant, hinc etiam ipsius erga hominum genus benevolentiam prædicant, dum Deum propter homines, quorum causa humanitatem etiam induit, ad affectus descendere arbitrantur.

CCCXLV. — EUSTATHIO.

De ingluvie.

Magna mihi quoque, vir optime, adulandæ facultas suppetit, ut qui per fucum et imposturam beatum te prædicare queam, ac pædum tuorum semitam facile conturbare. Quod quidem nihil aliud est, quam te supinum reddere, atque ad ignaviam et socordiam inflectere, cum contra magna cum animi contentione stare debeas, ac Dei misericordiam et facilitatem supplicibus verbis implorare. At non me hoc facere sinit Deus in Davide loquens, ac se eum, ut peccantem, arguturum minitans qui cum adulteris portionem suam ponit. Ac proinde si falsas blanditias, et assentationes amas, eos perfer, qui te in fraude inducunt ac circumscribunt. Si autem te ad Deum abiturum esse expectas, consiliis meis obtempera, gulæque rabiem exstingue, voluptatum

CCCXLVI. — CELSO.

De Pauli cæcitate : et cur ad eum de cælo Deus loquitur.

Quemadmodum lanæ, ad excipiendam purpuræ tincturam, ob vestimenti excellentiam rigide admodum prius astringuntur : eodem modo ille ingenti

Α γματα, μάλλον δὲ τὰ πράγματα διὰ τῶν ῥημάτων (3) δεικνύης, ἔργα τοὺς λόγους ἔχων, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἔργοις ἀνατρέπων τοὺς λόγους.

TMΓ'. — ΣΙΑΟΥΑΝΩ.

Περὶ τῆς θείας ἀγαθότητος.

Λαθάνει σε μάλλον ἐθέλοντα (οὐ γὰρ τάληθες ἀγνοοῦντα), ἡ τοῦ θείου δόγματος δύναμις. Ὅτι γὰρ καὶ τῶν ἀγγέλων δημιουργὸς ὁ Θεός, ὁ Προφήτης φησὶν ἐν θεολογίᾳ λέγων περὶ Θεοῦ, « Ὅυαί χεῖρες ἐκίσαν πᾶσαν τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ. » Ὅτι δὲ καὶ ὕδατων καὶ νεφῶν, Δαβὶδ ἐν ὕμνοις βοᾷ· Καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, αἰτρίτω τὸ δρομα Κυρίου. Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγένετο. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς διὰ λαίλαπος τῷ Ἰώβ, « Ἐγὼ ἐθέμην νέφος τῆ θαλάσσης ἀμφίσειν. » Ὅτι δὲ καὶ ἀγαθὸς ὁ Ποιητής, ὁ Κύριός φησιν· « Ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. » Ὅπερ μεγίστη ἐστὶν ἐνδειξις ἀγαθότητος.

TMΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τὴν τῶν ἀμαρτημάτων διόρθωσιν, ἣν ποιεῖται ὁ Θεὸς εἰς ἡμετέραν βελτίωσιν, οὐδ' ὀργὴν κλητέον, οὐδ' ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ μάλλον νουθέτησιν. Εἰ δὲ καὶ ὀργὴν τινεὶς αὐτὴν ὀκονταί, καὶ ταύτη τὸ φιλόκλυτον [αὐτοῦ] διαγγέλλουσιν, εἰς πάθη Θεὸν καταβαλίνειν δι' ἀνθρώπους νομιζόντες, δι' οὓς καὶ γέγονεν ἀνθρώπος.

C

TME'. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Περὶ γαστριμαργίας.

Πολλὴ κάμοι ἐστὶ, βέλτιστε, κολακείας εὐχέρεια (4), δυναμένη μακαρίζειν ἀπατηλῶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν σου ταράσσειν εὐμαρῶς, ὅπερ ἐστὶν ὑπεικοῦν σε καὶ ἀνακλίνειν πρὸς ῥαθυμίαν, ἐστάναι ὀφείλοντα συντόνως, καὶ τὸν Θεὸν περὶ ἐλέους καὶ οἰκτιρῶν ἱκετεύειν. Ἄλλ' οὐκ ἐξ με ὁ ἐν Δαβὶδ λαλήσας Θεός, τὸν τιθέντα μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα ἐλέγειν ὡς ἀμαρτόντα ἐπαγγεῖλάμενος. Εἰ τοίνυν τὰς ψευδεῖς κολακείας ἀγαπᾷς, ἀνέχου τῶν ἀπατήτων σε. Εἰ δὲ πρὸς Θεὸν ἀπελθεῖν προσδοκᾷς, ἐμοὶ πελσθητι παραινούντι σοι, καὶ σθέσον τὴν γαστριμαργον λύτταν, μαραινῶν τῶν ἡδονῶν τὰς ἐκαύσεις, ὧν αἱ ὑπερβολαὶ πρὸς τὰς ἐκεῖθεν παραπέμψουσι φλόγας.

D igniculos consopiens : quarum immodicus usus no-

TMΖ'. — ΚΕΛΣΩ.

Περὶ τῆς τοῦ Παύλου πηρώσεως· καὶ διὰ τί αὐτῷ ἐξ οὐρανοῦ ὁ Θεὸς διαλέγεται.

Ὅσπερ τὰ ἔρια πρὸς παραδοχὴν βαφῆς ἀλουροῦ, [αὐστηρῶς] μάλα προστύφεται διὰ τὴν τοῦ ἐσθήματος τιμύτητα· οὕτως ὁ μεγαλόφρων Παῦλος τῆς

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(3) Τὰ πράγματα διὰ τῶν ῥημάτων. Vid. not. ad ep. 85, lib. iv. RITT.

(4) Cod. Alt. ἴμαυλι, εὐτίλεια. Vers. antepen. post σθέσον cod. Alt. addit kaf. POSSIN.

Ἰουδαϊκῆς ἀπομηθεὶς ἀλογίας, τριημέρῳ προσεστυ-
φθη πηρώσει, ἀλουργίς Θεοῦ [καὶ] γενόμενος, καὶ
πάντας ἀνθρώπους γενέσθαι προτροπώμενος.

TMZ'. — MARTINIANΩ ΚΑΙ ΖΩΣΙΜΩ.

Περὶ ἀναληθίας.

Εἰ μήτε τῆς θείας παιδείας εἰς νουθέτησιν ὕμιν
γινομένης αἰσθάνεσθε, μήτε τὰς ἡμετέρας ὑπομνή-
σεις εἰς μετάρησιν δέχεσθε, Χάρυβδις τίς ἐστὶ,
ἀδῆ καὶ ἀπωλεία ἑοικυῖα, πάντα τὰ διδόμενα εἰς
ἀφανισμόν καταπίνουσα, ἧς ὁ πάντων δυνάστης Χρι-
στὸς ἐμφράξει τὸ στόμα, ἵνα φυλάξητε τὰς θείας
ἐντολάς, καὶ κἂν ὀψέ ποτε παλινφθίαν ᾄσητε.

TMH'. — ΣΙΛΟΥΑΝΩ (5).

*Ὅτι τὸν ἐπίσκοπον ἑαυτῶν περιέβαλε κακὸν
[περιέβαλον κακοῖς].*

Τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι πάλα πεποιήκεισαν περὶ θυ-
σίας δαφιλῶς διακειμενοὶ, καὶ τοὺς τοῦ νόμου διδα-
σκάλους καὶ ποιητὰς καταλέγουστές· ὅπερ καὶ ὑμεῖς
ἐκείνους ζηλοῦντες πεπράχατε, ἀναθήμασι μὲν κο-
σμοῦντες τὸν θεῖον νεῶν, τὸν δὲ ποιμένα τοῦτου περι-
βάλλοντες κακοῖς. Οὐκ ἐξ ἀγάπης ἄρα πρὸς Θεὸν
γένεον ὕμῶν ἢ τῶν δώρων προσφορά, ἀλλὰ ἐκ
δύξης κενῆς, ἐντεῦθεν ἐχούσης ἀποχὴν τοῦ μισθοῦ
αὐτῆς.

TMΘ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου.

Εἰ ἀληθῶς βούλει Θεῷ δωροφορεῖν, τὸν μεσίτην
τῶν δώρων μὴ ἀτίμαζε, οὐ ταῖς χερσὶ διακόνους κε-
χρησθαι Θεὸς φιανθρώπως ἠξίωσεν. Ἱερεὺς γὰρ,
εἰ καὶ βίῳ τινὶ ῥαθύμῳ, ὡς φατε, κεκλιδῶται, αὐ-
τὸς μὲν ὑφέξει εὐθύνας. ἄγγελος δὲ Κυρίου παντο-
κράτορός ἐστι, τῇ τε θείας τελετῆς μυσταγωγία, καὶ
τῇ πρὸς σωτηρίαν πολλῶν διακονία.

TN'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ.

Εἰ μὴ ἀνέγνως τῶν ἀχυρμιῶν τὸν σίτον διακρινό-
μενον, καὶ τὰ μὲν πυρὶ, τὰ δὲ ἀποθήκη τηρούμενα,
οὐδ' οὕτως εἶχε ἀπολογίαν τὴν ἀγνοίαν, πάντων
τῶν καλλίστων ἐχούσης γνῶσιν τῆς φύσεως. Ἄ γὰρ
καθεὶν οὐ βουλόμεθα, ταῦτα καὶ μὴ ποιεῖν διδασκό-
μεθα (6). Εἰ δὲ καὶ ἐνδον ἑαυτῶν τῶν χρηστῶν τὴν
εἰδησιν ἔχομεν, καὶ τῷ θεῷ νόμῳ ταύτην σαφῶς
παιδευόμεθα, τί ταῖς ἡδυπαθέσι ῥιπίζη πνοαῖς, ἀχύ-
ρων δίκην πρὸς αὐτὰς ἐκριπτούμενος; Ὅρα τοίνυν
ὅτι πῦρ ἔχει τελευτήν τὸ ἀβέβαιον, ἢ καθαῖρον, ἢ εἰς
τέλος ἐκκαῖον.

TNA'. — ΑΜΜΟΝΙ.

Περὶ Καρπαδοκῶν.

Τί σοι καὶ τῷ γένει τῷ θηροτρόπῳ; Τί σοι καὶ τῷ

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Quod in titulo est nomen non ut in edit. Σι-
λουανῶ, sed cum β scribitur in codd. Vatic. 649 et
Ali., Σιλδανῶ. Vers. 4 πεποιήκεισαν melius pro πε-

animi magnitudine præditus Paulus, a Judaica ve-
cordia præcians, triduaana cæcitate prius astrictus
est, ut qui Dei purpura effectus sit, omnesque homi-
nes, ut idem flant, cohortetur.

CCCXLVII. — MARTINIANO ET ZOSIMO.

De indolentia.

Si nec divinam disciplinam, quæ monendi ve-
stri causa existit, persentiscitis, nec ea, quæ vobis
in memoriam redigimus ad meliorem mentem in-
duendam accipitis, Charybdis quædam estis, infer-
no ac perditioni similis, omnia ea, quæ porriguntur
in exitium torquens. Cujus Christus omnium Domi-
nus os obstruet, ut divina præcepta servetis, atque
aliquando tandem palinodiam canatis.

CCCXLVIII. — SILVANO.

Quod episcopum suum malis involverit.

Hoc Judæi quoque olim fecerant, in sacrificiis
liberaliter se gerentes, atque interim legis magi-
stros et conditores lapidibus obruentes, quod vos
item illorum exemplo fecistis, dum donariis quidem
ac votivis muneribus divinum templum exornatis,
hujus autem pastorem calamitatibus afficitis. Qua-
propter non charitate erga Deum ducti hujusmodi
munera obtulistis, verum inanis gloriæ studio mer-
cedem suam hinc recipientis.

92 CCCXLIX. — EIDEM.

De presbytero.

Si munus Deo vere offerre cupis, muneris seque-
strum ne aspernare: cujus administris manibus uti
Deus pro sua benignitate minime dedignatus est.
Sacerdos enim, etiamsi inertis atque ignavæ vitæ,
ut asseritis, maculis contaminatus est, ipse quidem
pœnas luet, interim tamen angelus Domini omni-
potentis est: tum quia divini sacrificii munere per-
fungitur, tum quia multorum saluti operam dat.

CCCL. — LAMPETIO.

Si parabolam illam non legisti, in qua triticum a
paleis distinguitur, atque illæ igni, hoc autem apo-
thecæ servatur, ne sic quidem tamen causam
tuam ignorance tueri potes; quippe cum præcla-
rissimarum omnium rerum cognitionem natura ha-
beat. Nam quæ perpeti nolumus, eadem ne quidem
facere, docemur. Quod si et virtutum cognitionem
in animis nostris insitam habemus, et eam ex divina
lege perspicue discimus, ecquid tu voluptatis ventis
jactaris, palearum instar ad eas projectus? Vide
igitur inconstantiam igne terminari; vel purgante
atque expiante, vel ad extremum usque inflammante.

CCCLI. — ΑΜΜΟΝΙ.

De Cappadocibus.

Quid tibi cum genere belluinis moribus prædito?

ποιήκεισαν cod. Alt. ponit. Vers. 3 pro καταλέγοντες.
Possin.

(6) Præcepto videlicet Christi.

Quid tibi cum barbara natione? Quid te cum ignobilibus commisces? Quid cum Cappadocibus collideris? Quid Gigantii conigantus adversus te ipsum armas? Quid eos, qui bibendo plurimum possunt, extimulas? Quid rabie percitos canes, quorum pestiferi morsus sunt, exasperas? Quid maledicas linguas exacuis? Quid tuam ipsius existimationem commaculas, cum illis te conferens, quibus nec uti mancipiis quisquam mente præditus velii?

CCCLII. — EIDEM.

Iudicai quidem snt, ut ais, veterum sanctorum Patrum virtute, Cappadocum, qui nunc ubique decantant, motes. Ac propterea illos ex his ortum traxisse minime existimas. Ego vero sanctos illos viros e Cappadocia extitisse assentior. Atque hoc potissimum istorum improbitatis argumentum est. Nam si illi ex istis minime effulsissent, male ferriata natio generalem improbitatem, tanquam a natura sibi insitam, suis vitis præterere potuisset, ac rerum omnium parentem et Effectorem vitii auctorem fortasse constituisset. Cum autem in viris illis natura emicuerit, in his perapicue animi propensio ac voluntas agnoscitur.

CCCLIII — SYMPHORO.

In illud. « Non potest Filius a seipso quidquam facere. »

Hæc verba, « Non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, » haudquaquam imbecillitatis significationem dant, verum illud indicant, fieri non posse, **93** ut alia Patris, alia Filii voluntas sit. Quod si, quæ Pater efficit, Filius cernit, profecto cum Pater ex consilio ac deliberatione faciat, ipsa quoque Patris consilia Filius videt: quandoquidem Dei effectio, ipsa voluntas atque consilium sit. Quod si consilium in euntem cernit, atque consilii particeps est, naturæ quoque procul dubio particeps sit necesse est. Ex quo sequitur, ut Patris et Filii, quemadmodum una voluntas, ita etiam una natura sit.

CCCLIV. — SERENO.

De mago quem Paulus proprii sententia excæcavit.

Vir prudentissime, cum divina lege, quæ inimicis amare præcipit, haudquaquam illud pagnat, quod ab Apostolo adversus magum actum est. Quoniam enim ille prædicationis vias pervertebat, ac proconsulem, cujus opera universa natio ad salutem facile allici et subigi poterat, a fide abducebat, idcirco impium hominem prudenti consilio. coercet, in vecta ipsi, admonendi causa, cæcitate, quæ etiam ipsum eo tanquam porrecta manu duxit, ut Apostolo se in disciplinam traderet. Dicitur enim eo medicamento genere incredulitatem suam, et ex lege contradictionem curare, quo etiam sanitatem adeptus est. Per hæc autem verba, usque ad tempus, hanc ipsius voluntati legem sanxit, ut, si mores in melius commutaret, luminis receptio pence ipsum esset.

(7) Codd. Vat. 649 et Alt., δυσγενέσι, Possin.

Α ἔθνει τῶ ἄλλοφύλω; Τί τοῖς θυσιμένοι (7) συμφορή; Τί τοῖς Καππαδόκαις συγκόπη; Τί τοὺς Γίγαντας συγκίγαντας καθ' ἑαυτοῦ ἐξοπλίσεις; Τί τοὺς οἰνοδυναστας ἐρεθίσεις; Τί τοὺς λελυτηκότας κύνας ἀγραινέεις, ὧν τὰ δῆγματα θάνατος; Τί τὰς λοιδοροὺς γλώττας παραθήσεις; Τί τὰς ἑαυτοῦ χραίνεις ὑπολήψεις ἐκείνοις συγκρινόμενος, οἷς καὶ ἀνδραπόδοις τις χρήσασθαι βουεχῆς οὐκ ἂν ἔλθται;

TNB'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Ἄνάστα μὲν, ὡς ἐφῆς, τῶν πάλαι ἁγίων Πατέρων τὰ ἔθη τῶν νῦν ἄδομένων πανταχοῦ Καππαδοκῶν, καὶ οὐκ ἐκ τούτων ἐκείνους γεγενῆσθαι νομίζεις. Ἄλλ' ἐγὼ Καππαδόκας τοὺς ἁγίους ἐκείνους σύμφημι γεγενῆσθαι. Καὶ τοῦτε μάλιστα γνώρισμα τῆς τούτων τυγχάνει μακροφροσύνης. Εἰ γὰρ μὴ [ἐκ τούτων] ἐκείνοι ἐξέλαμψαν, εἶχεν ἀπολογίαὶν τὸ κακόσχιλον ἔθνος τὴν γενικὴν πονηρίαν, ὡς ἐμφυτον, καὶ αἴτιον ἂν τις κακίας τὸν Δημιουργὸν ἐποίησατο. Ἄλλ' [ἐν] ἐκείνοις τοῖς θεοφόροις ἀνδράσι λαμπράτης τῆς φύσεως, ἐν τούτοις τραυῶς τὰ τῆς γνώμης γνωρίζεται.

TNG'. — ΣΥΜΦΟΡῶ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον, « Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν. »

Τὸ, « Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα, » οὐκ ἀσθενείας σημεῖον, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἐνδέχασθαι, ἄλλην Πατρός καὶ ἑτέραν Υἱοῦ εἶναι τὴν βούλησιν. Εἰ δὲ ἂ ποιεῖ ὁ Πατήρ ὅρα ὁ Υἱὸς, ποιεῖ δὲ ὁ Πατήρ βουλευόμενος· βλέπει ἄρα ὁ Υἱὸς καὶ αὐτὰ τοῦ Πατρός [τὰ] βουλευόμενα· ἐπειδὴ ποιήσας Θεοῦ, αὐτὴ ἐστὶν ἡ βούλησις. Εἰ δὲ βλέπει βουλευόμενος, καὶ κοινωνεῖ τῆς βουλήσεως, δηλονότι καὶ φύσεως· μὴ ἄρα οὕσα Πατρός καὶ Υἱοῦ, ὡσπερ θέλησις.

TNA'. — ΣΕΡΗΝῶ.

Περὶ τοῦ μάγου ὃν ὁ Παῦλος ἐπὶ οἰκίᾳ ἀποφόσει ἐτύφλωσε.

Οὐκ ἐστὶν ἐναντίον τῶ θεῷ νόμῳ, ἐμφρονέστατε, τῶ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς παραγγέλλοντι, τὸ παρά τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὸν μάγον γενόμενον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰς ὁδοὺς διέστρεψε τοῦ κηρύγματος, καὶ τὸν ἀνθρώπιτον ἀρίστα τῆς πίστεως, δι' οὗ ἅπαν τὸ ἔθνος χειρωθῆναι ἦν πρὸς σωτηρίαν ῥάδιον· ἐκ τῆς καθ' ἑαυτὸν οἰκονομίας σωφρονίζει ὁ Παῦλος τὸν βλάσφημον, τύφλωσιν ἐπαγαγὼν πρὸς νοθεσίαν, τὴν καὶ αὐτὸν χειραγωγῆσασαν πρὸς μαθητείαν. Ἐδιδάχθη γὰρ ἐκεῖνυ θεραπεύειν τῶ φαρμάκῳ τὴν ἀπιστίαν, ὅπερ αὐτὸς λάθῃ, τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἀντιλογίαν. Τὸ δὲ, ἄχρι καιροῦ, ὄριον τῆ γνώμῃ διδοὺς ἐν ἑαυτῇ ἔχειν τοῦ φωτός τὴν ἀπόληψιν, τὸν τρόπον μεταβάλλουσαν πρὸς τὸ βέλτιον.

TNE. — ΛΥΣΙΜΑΧΩ.

A

Τὴ ἀντίσταται τὸ, « Ἀγνισον αὐτοὺς σήμερον καὶ αὐριον, καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἔστωσαν ἑτοιμοὶ εἰς τὴν ἡμέραν. »

« Πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια σήμερον καὶ αὐριον, καὶ ἔστωσαν ἑτοιμοὶ εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην, » λέγει ἡ Γραφή, τοῦτο δηλοῦσα· Οἱ ἐν ταῖς δύο Διαθήκαις καὶ ταῖς αὐτῶν διανοίαις τὴν καθαρότητα τῆς πολιτείας κτησάμενοι, καὶ τῆς πίστεως τὴν ἀγγελίαν εὐράμενοι, εἰς τὴν τρίτημερον τοῦ Κυρίου χειραγωγοῦνται ἀνάστασιν· ἢ καὶ βασιλεία οὐρανῶν ὀνομάζεται. Σήμερον γάρ, τὴν τοῦ νόμου λέγει κατάστασιν· αὐριον δὲ, τὴν εὐαγγελικὴν σημαίνει ἀλήθειαν, ὡς ὑπὸ τοῦ νόμου μνηυθεῖσαν, καὶ μετ' ἐκεῖνον φανεῖσαν.

TNQ'. — ΣΕΛΕΥΚΩ.

Περὶ τῆς ἀρνήσεως Πέτρου.

Τρις τὸν Κύριον ἀρνησάμενος τῶν ἀποστόλων ὁ ἕξαρχος, τὴν τῶν ἀνθρώπων πάντων ἀμαρτίαν ὑπέδειξε, τρις ἀθετησάντων τὸν Κτίσαντα, ἐν τῇ δόσει τῆς πρώτης ἐντολῆς, ἐν τῇ θέσει τοῦ νόμου τοῦ γραπτοῦ, ἐν τῇ σαρκώσει τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ἦν τριπλῆ πάλιν μεταγνώσει ἴασατο, ἀνάλογον τῷ τραύματι πορισάμενος καὶ τὸ φάρμακον, καὶ δειξας ὡς πάντων τῶν κακῶν θεραπεία, ἢ τοῦ Κυρίου γέγονε παρουσία.

TNZ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Τὸ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, πρὶν τὴν ἡμέραν ἐπιφᾶναι τῆς ἀναστάσεως. Αἱ γὰρ τούτων τῶν ὀρνέων (8) ὠδαί, ἐγγιζούσης μὲν ἔω, ἔτι δὲ σκιᾶς ὑπαρχούσης, γίνονται. Πλησιαζούσης τοίνυν τῆς ζωοφόρου ἀνατολῆς, ἢ τοῦ ὀρνέου φωνῆ κατῆγορος τῆς ἀρνήσεως γέγονε, δηλοῦσα, καὶ τῆς νυκτὸς τῆς ἀρᾶς τὴν κατάλυσιν, καὶ τοῦ φωτὸς τῆς ζωῆς τὴν ἐπιφάνειαν.

TNI. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

*Οτι· τριπλῆ γέγονε (9) τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀθέτησις, καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐδήλου, τρις λέγων πρὸς τὴν συκῆν ἐληλυθέναι, καὶ καρπὸν ἐν αὐτῇ μὴ εὐρηκέναι· ἦς πᾶσαν τὴν κάκωσιν ἐν ἑαυτῷ ἐθεράπευσε, μηκέτι καρπὸν ἰδεῖν ἀποφθνήμενος τὴν παράβασιν.

TNO. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη ἀθέτησις, τῆς ἐντολῆς ἐστίν· ἢ παράβασις, ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου (10) προσταττούσης μὴ γεύσασθαι. Ἡ ἐν τῷ νόμῳ δευτέρα δυσσέβεια, ἢ πρὸς τὸν μόσχον Ἑβραίων διάθεσις. Ἡ δὲ τρίτη ἀσέβεια, ἢ ἐν τῇ χάριτι τυ-

CCCLV — ΛΥΣΙΜΑΧΩ.

Quid innuit illud : « Purifica illos hodie et cras, et lava vestimenta sua, et sint parati in diem. »

« Abluant vestimenta sua hodie, et crastino die, et sint parati in diem tertium, » ait Scriptura. Quorum verborum hæc est sententia : Qui in duobus Testamentis, eorumque sensibus, vitæ puritatem adepti, ac fidei sinceritatem consecuti sunt, ad tri-duanam Domini resurrectionem velut manu ducuntur : quæ etiam cælorum regnum appellatur. Per hodiernum diem, legis statum intelligit. Per crastinum, evangelicam veritatem significat, ut quæ a lege indicata sit, ac post eam apparuerit.

CCCLVI. — SELEUCO.

De negatione Petri.

Apostolorum princeps, ter abjurato Domino, mortalium omnium peccatum tacite indicavit, qui Creatorem ter rejecerunt : nimirum cum primum præceptum datum est, cum scripta lex instituta est, ac denique cum Verbum ac Deus noster humanitatem induit. Quam quidem abjuramentum triplici rursus pœnitentia sanavit, per videlicet atque consentaneum vulnere remedium nactus, illudque ostendens, Domini adventum ac præsentiam omnibus malis medicinam attulisse.

CCCLVII. — EIDEM.

De eodem.

Illud priusquam gallus cantet, idem est, quod priusquam resurrectionis dies illucescat. 94. Huiusmodi enim avium cantus, appropinquante quidem aurora, verum umbra adhuc existente, oriuntur. Quocirca, cum oriens ille, qui vitam attulit, appropinquaret, aviculæ vox abjuramentum accusavit : hinc videlicet, et maledictam atque execrandam noctem depulsam esse, et vitæ lumen exoriri ostendens.

CCCLVIII. — EIDEM.

De eodem.

Quod homines ter Deum rejecerint, ipse quoque Dominus indicabat, cum sese tertio ad ficulneam contulisse diceret, nec fructum in ea invenisse. Cujus quidem vitium omne in seipso curavit, cum transgressionem nullum jam posthac fructum allaturam esse pronuntiavit.

CCCLIX. — EIDEM.

De eodem.

Prima rejectio, est mandati illius violatio, quo cavebatur, ne primi partentes ligni illius, quod in media paradisi regione situm erat, fructum degustarent. Secunda in lege impietas, est Hebræorum erga vitulum affectus animique propensio. Tertia

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ,

(8) Cod. Alt., ὀρνέων. Possim.

(9) Post γέγονε cod. Alt. addit ἢ. Id.

(10) Pro τοῦ παραδείσου cod. Alt. habet τῷ παρα-

δείσῳ. Vers. seq. 4 post μόσχον codd. Vat. 649 et Alt. addunt ἐστίν. Id.

impietas gratiæ tempore contigit, cum iidem Christum his verbis repudiarent : « Non habemus regem nisi Cæsarem, » ac Dominum gloriæ abnegarunt.

CCCLX. — THEONI.

In illud, « Ego sum panis vitæ. »

Panis Dominus appellatus est, ipsemet sibi hoc nomen imponens : si sensum eum, qui prima fronte se offert, spectes, quia salutis cibus omnibus existit : si autem abditum et arcanum, quia humanæ conspersiois fermentum copulavit ac perpurgavit, atque divinitatis suæ igne velut excoxit, nec non una cum eo persona, atque una adoranda hypostasis factus est.

CCCLXI. — EUSTATHIO.

De ingluvie.

Obsonia contemne, ut quæ paulo post minime futura sint, nec diuturniorem ipso esu magnificentiam habeant. Siquidem superflue cibi sumptiones nunc quidem morbos pariunt : in futuro autem ævo pœnam accersunt.

CCCLXII. — LEONIDÆ.

De patriarchæ Jacob benedictione filiis data.

Benedictio patriarchæ *, quam, cum filiis Joseph bene precaretur, ipsis impertivit, non in illis duntaxat expleta est : verum etiam majorum rerum typus existit. Manuum enim cancellatio salutiferam crucem adumbrabat : atque inferioris adductio novum populum subindicabat, per huiusmodi habitum modo non edita voce clamans : Cum crux in benedictionem apparebit, inferior populus augebitur, et qui se humiliat, exaltabitur.

95 CCCLXII. — SERENO.

In illud dictum ab Elisabeth : « Et unde mihi hoc. »

Nihil te conturbet illud vaticinium Elisabeth, « Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me ? » Nam qui Baptistæ effictionem in ea posuerat, ac præcursores, priusquam ex utero exiret, prophetam consecraret, mysterii huius declarationem intus ipsi præbuit. Quoniam autem temporis immaturitas iis, qui adhuc in materno utero sunt, hoc minime dedit ut loqui possint, idcirco Baptistæ, Redemptorem prædicare maturanti, oris organum mater commoda-

CCCLXIV. — POMASIO.

Quomodo sit intelligendum : « Laudate eum in sono tubæ. » De musica, cuius Scriptura meminit.

« Laudate eum in tympano et choro, et organo et

* Gen. XLVIII.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ..

(11) Codd. Vat. 649 et Alt., πολιτείας. Possin.

(12) Codd. Vat. 649 et Alt., γεγένητο. Id.

(13) Non Σερήνῳ sed Σερίνῳ, Serino, inscribunt

Α γράνει παραίτησις : « Οὐκ ἔχομεν βασιλεία, εἰπόντων, εἰ μὴ Καίσαρα, » καὶ τὸν Κύριον τῆς δόξης ἀπαρνούμενων.

ΤΕ'. — ΘΕΩΝΙ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον, « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. »

Ἄρτος ὁ Κύριος κέκληται, αὐτὸς ἑαυτὸν τούτῳ καλῶν τῷ ὀνόματι. Κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον ἔκκληψιν, ὡς πᾶσι τροφῆ σωτηρίας γενόμενος· κατὰ δὲ τὴν ἀπόρρητον ἔνοιαν, τὴν ζύμην τοῦ ἀνθρωπείου φουράματος ἐνώσας καὶ καθάρας, καὶ ὡσπερ ἐξοπτήσας τῷ οἰκείῳ πυρὶ τῆς θεότητος, καὶ εἰς ἓν σὺν αὐτῇ γεγωνῶς πρόσωπον καὶ μίαν προσκυνουμένην ὑπόστασιν.

ΤΞΑ'. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Περὶ γαστριμαργίας.

Καταφρόνει τῶν βίων, ὡς μετ' ὀλίγον οὐκ ὄντων, ἀλλὰ σύγχρονον ἔχόντων τῇ καταπόσει τὴν πολυτέλειαν (11). Αἱ γὰρ ὑπέρχρεις μεταλήψεις, νῦν μὲν νόσων εἰσὶ μητέρες, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι, κριμάτων ἐπάγουσιν εὐθύνας.

ΤΕΒ'. — ΛΕΩΝΙΔΗ.

Περὶ τῆς εἰς τοὺς παῖδας εὐλογίας τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ.

Ἡ εὐλογία τοῦ πατριάρχου, ἦν τοῖς υἱεῖσι τοῦ Ἰωσήφ ἐπευξάμενος ἔδωκεν, οὐκ εἰς ἐκείνους μόνους πεπλήρωτο, ἀλλὰ καὶ τύπος· μειζόνων πραγμάτων γεγένηται (12). Ἡ γὰρ ἐναλλαγὴ τῶν χειρῶν, τὸν σμῆτριον προεδήλου σταυρόν· καὶ ἡ τοῦ ἤττονος προσαγωγὴ, τὸν νέον ὑπεδείκνυ λαὸν, μονονουχὶ βοῶσα διὰ τοῦ σχήματος : Ὅτε σταυρὸς εἰς εὐλογίαν φανῆ, ὁ ἤττων λαὸς μεγαλυνθήσεται, [καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.]

ΤΕΓ'. — ΣΕΡΗΝΩ (13).

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ, « Καὶ πόθεν μοι τοῦτο ἴνα. »

Μηδὲν σε ταραττέτω τῆς Ἐλισάβετ ἡ προφητεία, « Πόθεν μοι τοῦτο, λεγούσης, ἵνα ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου ἔλθῃ πρὸς με ; » Ὁ γὰρ θέμενος ἐν αὐτῇ τοῦ Βαπτιστοῦ τὴν διάπλασιν, καὶ πρὸ τοῦ ἐξελεῖν ἐκ μήτρας εἰς προφήτην ἀγίασας τὸν πρόδρομον, ἔνδον αὐτῷ παρέσχετο τοῦ μυστηρίου τὴν δῆλωσιν. Ἐπεὶ [δὲ] οὐκ ἔδωκε λαλεῖν τοῖς ἐμβρύοις τὸ ἄωρον, σπεύδοντι τῷ Βαπτιστῇ κηρύξαι τὸν Ἀυτρωτὴν, ἔχρησεν ἡ μήτηρ τὸ τοῦ στόματος ὄργανον.

ΤΞΔ'. — ΠΩΜΑΣΙΩ (14).

Πῶς νοσητέον, « Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος. » Περὶ τῆς μουσικῆς, ἧς ἡ Γραφὴ μέμνηται.

« Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ, καὶ ὄργανῳ

hanc codd. Vat. 649 et Alt. similiter sequentem. Id.

(14) lidem codd. non Πωμασίῳ, Pomasio, sed Κωμασίῳ inscriptam exhibent. Id.

καὶ χορδαῖς, ὡς φησὶν ὁ Ψαλμωδὸς, οὐ χαλκῶ ἤχουσι· καὶ ὄργανοις θελκτικοῖς τὰς θείας ἐπιτρέπων ὤδας, ἀλλὰ τύμπανον ἡμᾶς τὴν ἐαυτῶν ἀποτελεῖν σάρκα παρεγγυῶν, οὐδὲν ἔχουσαν πάθους κίνημα, ἀλλὰ νεκρὰν τοῖς γηϊνοῖς ὑπάρχουσαν μέλει. Χορὸν δὲ τὴν σύμζωνον τῆς Ἐκκλησίας ἀρμονίαν ζητεῖ· καὶ χορδὰς, τὰς ἐν ἡμῖν αἰσθήσεις δηλοῖ, ὧν τὸ τῆς γλώττης ἀνακρούεται πλῆκτρον· καὶ ὄργανον, ὃ πᾶς εὐρίσκειται ἀνθρώπος, Θεὸς εὐάρεστος, καὶ ἀνθρώποις εὐάρμοστος.

ΤΕΕ'. — ΛΕΩΝΙΔΗ.

Διὰ τί τελευτῶν ὁ Ἰακώβ καὶ τοὺς υἱοὺς εὐλογῶν, τὰ μέλλοντα αὐτῶν λέγει.

Τὰ μέλλοντα λέγειν ὁ Ἰακώβ ὑποσχόμενος, καὶ τὰ φθάσαντα τοῖς υἱοῖς ἐξηγοῦμενος, οὐ κατόπιν ἐπαγγελίας ἐβάδιεν, ἀλλὰ Θεοῦ δακτύλῳ ἐψηλαφήθη τὴν αἰσθησίν, καὶ σιγῆν ἐπετάγη συμφέρουσαν. Προθέμενος γὰρ εἰπεῖν αὐτοῖς τὴν ἐξ αὐτῶν ἐσομένην τῆς θείας οικονομίας σάρκωσιν, λήθην τῶν βουλευθέντων ὑπέμεινε, ἀμείψας τοῖς παρελθοῦσι τὰ μήπω γινόμενα. Σὺ μὲν γὰρ, φησὶν, ἀξίαν γνώμην τοῦ τοσοῦτου μυστηρίου κτησάμενος, εἰκότως ἐπιστεύθης αὐτοῦ καὶ τὴν εἰθῆσιν· οἱ δὲ οἱ κατάλληλον ἔξουσι τῷ πατρὶ τὴν εὐσέβειαν.

ΤΕΣ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰ καὶ Γραφικὴν μαρτυρίαν ζητεῖς τῶν γραφέντων (15), Ἡσαΐας τῶν προφητῶν ὁ σαφέστατος, τὴν ἀπορίαν τοῦ Ἰακώβ ἐξηγοῦμενος, καὶ ἦν ἔπαθεν ἐγκοπὴν τῆς προθέσεως, ἀλλὰ μὲν βουλευθεὶς, ἀλλὰ δὲ κελευσθεὶς, οὕτω φησὶ· Μὴ εἴπῃς Ἰακώβ, καὶ τί ἐλάλησας Ἰσραὴλ, ἀπεκρύβη ἡ ὁδὸς μου ἀπὸ Κυρίου, καὶ ὁ Θεὸς μου ἀφείλε τὴν κρίσιν, καὶ ἀπέστη ἀπ' ἐμοῦ. Οὐδὲν γὰρ τὸν Ἰακώβ ἀφείλετο ὁ ἀγαπήσας Θεὸς, ἢ τὴν πρὸς τοὺς υἱούς, ὡς εἶπον, ὑπόσχουσι, διὰ τὴν προορωμένην αὐτῶν τῆς εὐσεβείας ἀθέτησιν. **praeter eam, de qua locutus sum, ipsius ad filios pollicitationem, ob pietatis rejectionem, quam in ipsis prospiciebat.**

ΤΕΖ'. — *Μοναστηριαὶ εἰς πόλιν φοιτώσαις συχνά.*

Εἰ μήτε τῆς αἰδοῦς τῆς φύσεως καὶ αὐτῆς τῆς ἀσκήσεως φρονιζέτε, μήτε τὴν χαύνωσιν πεφύθησθε, ἦν αἱ πόλεις ποιοῦσι καὶ ὕψι· καὶ ἀκοῆ· μήτε τὴν μέλλουσαν δεδοίκατε ἐπὶ τούτοις ἀπειλήν· καλῶς θαμινὰ πρὸς τὴν πόλιν βαδίσετε. Εἰ δὲ τῆς μὲν ἀντέχεσθε, τῶν δὲ πελαθῆναι οὐ βούλεσθε, φεύγετε τῶν θορυβῶν τὸν πόλεμον (16), ὅς δεινοῖς βέλεσι τοξεύει τὴν ἀσκησιν.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(15) *Pro τῶν γραφέντων codd. Vat. 649 et Alt. τοῦ γραφέντος legunt. POSSIN.*

(16) *Φεύγετε τῶν θορυβῶν τὸν πόλεμον. Audax*

A chordis, ait Psalmista: non æri tinnienti, et instrumentis ad mulcendos ac deliniendos animos accommodatis divinos cantus committens, verum nos admonens, ut ex carne nostra tympanum efficiamus: sic nempe ut nullum præposteri affectus motum habeat, verum terrenis membris mortua et extincta sit. Per chorum autem, concordem Ecclesiæ concentum postulat. Per chordas item, sensus nostrus intelligit, quorum opera linguæ plectrum pulsatur. Denique, organum quivis nostrum est, cum Deo mores suos ac vitam probat, atque hominum commo-dis aptus est.

CCCLXV.—LEONIDÆ.

Cur moriens Jacob et benedicens filiis futura ipsis dicit.

B Cum Jacob, qui futura se dicturum promiserat, præterita tantum filiis suis narraret, contra ea, quæ pollicitus fuerat, haud quaquam incedebat: verum Dei digito sensus ipsius tactus est, eique utile silentium indictum est. Nam cum futuram ex ipsius divinæ dispensationis incarnationem eis exponere constituisset, eorum, quæ proposuerat, oblivione captus est, commutatis videlicet iis, quæ nondum facta fuerant, cum iis, quæ jam præterierant. *Nam tu quidem, inquit Deus, cum mentem tanto mysterio dignam consecutus sis, haud abs re tibi quoque cognitio credita est: at isti haud patri parem pietatem habituri sunt.*

CCCLXVI.—EIDEM.

C Quoniam Scripturæ quoque testimonio tibi ea, quæ scripsi, confirmari postulas, Isaias, prophetarum omnium apertissimus, cum ipsius Jacob hæsitantiam animique perplexitatem exponeret, eamque, in quam inciderat, instituti sermonis interruptionem (dum alia, quam quæ vellet, loqui jussus est), his verbis utitur: Ne dicas Jacob, et quid locutus es Israel, abscondita est a Domino via mea, et Deus meus abstulit iudicium, et abscessit a me. **96** Nihil enim Deus Jacobo, quem charum habuerat, eripuit,

CCCLXVII. — *Monialibus crebro in urbem commeanibus.*

D Si nec naturæ pudorem atque ipsam monasticam vitam curatis, nec mollitiem eam, quam civitates et oculis et auribus afferunt, metuitis, nec futuram comminationem huic rei denuntiata perhorrescitis, præclare facitis, ad urbem crebro commeanes. Sin autem et illam retinetis, et suppliciorum periculum facere minime vultis, tumultuum bellum fugite, quod religiosæ ac Deo consecratæ vitæ exercitationem gravibus ac periculosis sagittis insectatur.

fortassis mea videbitur conjectura, non inconcinna tamen, legere tentans, τὸν θόρυβον τῶν πόλεων. RITT

CCCLXVIII. — SEVERO.

De sui existimatione.

Quemadmodum hoc natura inanime concessit, ut avis cum læna pabuletur : sic nullo omnimodo fieri potest ut fastus idem cum monastica vita domicilium habeat. Nam ille belluinus est, frenique impatiens : hæc autem bona omnia obsequenti animo excipit, resque molestas, et acerbas toleranter admodum ac fortiter admittit. Quamobrem si te ad hujus studium atque exercitationem accinxisti, ab illo abscede, ne te per eum malo aliquo is mulctet qui adversum Dominum cervicem erexit, atque id agit ac studet, ut omnes superbix suæ et ruinæ imitiores habeat.

CCCLXIX. — CYRO.

Ex libris canonicis nullum alteri præferendum. lectionis gratia.

Scriptura omnis, quæ pietatem velut ob oculos propositam habet, pulcherrima est laudibusque atque commendatione digna. Sacrosancta autem volumina, quæ divinarum Scripturarum testimoniarum habent, scilicet quædam sunt, quibus ad Deum ascenditur. Quamobrem ea omnia, quæ in Ecclesia proponuntur, tanquam probum aurum excipe, ut quæ divino veritatis Spiritu, velut igne, purgata sint. Quæ autem extra hoc volumen circumferuntur, cūiamei quidpiam habeant, quod ad gravitatem vitæque honestatem allicere queat, iis, qui a tuis certaminibus remoti sunt, investiganda et conservanda studuerunt, aut etiam fabulas quasdam hæresum effluerunt.

CCCLXX. — CYRILLO ALEXANDRINO.

De contentione.

Terrorem mihi Scripturæ exempla inferunt, atque ut ea, quæ opus est, scribam, necessitate adducor. Nam sive pater sum, ut ipse ais, condemnationem Heli. pertimesco, propterea quod peccantes filios non castigavit : sive, ut potius persuasum habeo, filius tuus sum, quippe qui magni illius Marci speciem atque habitum præferas, 97 angorem mihi ac sollicitudinem affert, Jonathæ poena : quia patrem Pythonissam quærentem minime prohibuerat. ob idque ante eum, qui scelus admiserat, is qui prohibere poterat, in bello interit. Quamobrem ne et ego condemner, et tu divinum iudicium subeas, simulatas ac dissidia comprime. Ne privatæ ac domesticæ contumeliæ ultionem, qua tanquam ære quodam alieno a mortalibus obstrictus es, in viventem Ecclesiam deriva, atque æternam ipsi dissensionem pietatis specie atque obtentu compara.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Codd. Vat. 649 et Alt. ἀκάθαρτος. Possin.

(18) Molius. codd. Vat. 649 et Alt. legunt προσφερόμενα. Vers. pen. pro ἀναπλάττει solus Vat. 649 habet εἰσναπλάττει. Id.

(19) Σχηματιστος Μάρκος. Sic loquitur quia S. Marcus evangelista primus fuit episcopus et fundator Ecclesiæ Alexandrinæ : quem proinde Cyrillus alique ejus successores specie atque habitu representant. RITT.

(20) Nec id injuria, quia, ut ait Seneca, peccare

A

ΤΕΤ. — ΣΕΥΤΗΡΘ.

Περὶ οἰήσεως.

Ὅσπερ λαίηνη συννέμεσθαι πρόβατον ἢ φύσις οὐκ ἔδωκεν· οὕτως οὐδὲ τύφον μοναχικῆ συνοικεῖν ὄλωσεν ἐνδέχεται. Ὁ μὲν γὰρ θηριώδης ἐστὶ καὶ ἀκάθαρτος (17)· ἡ δὲ πάντα εὐπειθῶς τὰ χρηστὰ καταδέχεται, καὶ τὰ λυπηρὰ καρτερῶς μάλα προσεται. Εἰ τοίνυν πρὸς ταύτην ἀπεδύσω γυμνάσασθαι, ἐκεῖνου ἀπόστηθι· μὴ τί σε δεῖν διὰ τούτου ἐργάσθαι, δὲ ἐναντι Κυρίου τράχηλιάσας, καὶ πάντας ἔχειν ζηλωτὰς τῆς οικείας ἐπάρεως [καὶ πτώσεως] προθυμούμενος.

ΤΕΘ. — ΚΥΡΘ.

B

Ὅτι οὐδὲν τῶν ἐνδιαθέτων καὶ κεκαυνοσημένων βιβλίων θεὶ προτιμῶν εἰς ἀνάγνωσιν.

Ἦσα μὲν Γραφὴ πρὸς εὐσεβίαν βλέπουσα. καλλίστη καὶ ἐπαινετὴ, καὶ ἐγκωμίων ἀξία. Αἱ δὲ ἱερὰ πτυκταὶ τῶν μαρτυρουμένων θεῶν Γραφῶν, τῆς πρὸς Θεοῦ εἰσι ἀναβάσεως κλίμακες. Πάντα τοίνυν τὰ ἐν Ἑκκλησίᾳ Θεοῦ προσφερόμενα (18), ὡς δόκιμον δέχου χρυσίον, πεπυρωμένα τῷ θεῷ τῆς ἀληθείας Πνεύματι. Τὰ δὲ ἔξω ταύτης περιφερόμενα, εἰ καὶ τι ἔχει πιθανόν. πρὸς σεμνότητα, τοῖς ἔξω τῶν σὺν ἀγώνων, ζητεῖν καὶ τηρεῖν κατακλιμπανέ· οἷς κόμπος λέξεως μάλλον ἐσπούδαται, ἢ καὶ μύθους τινὰς ἀναπλάττει[ν] αἰρήσειν.

reliquo : nimium iis, qui verbosam pompæ potius effluerunt.

C

ΤΟ. — ΚΥΡΙΑΛΘ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Περὶ ἐριδος.

Φοβεῖ με τὴν τῆς θείας Γραφῆς ὑποδείγματα, καὶ γράφειν τὰ χρῶν ἀναγκάζομαι. Ἐπεὶ γὰρ πατήρ· εἰμι, ὡς ἔρησ αὐτὸς, δέδωκε τῷ Ἠελι τὴν κατάκρισιν, ὅτι τοὺς υἱοὺς ἀμαρτόντας οὐκ ἐσωφρόνισεν· εἰτε υἱός σου τυγχάνω, ὡς μάλλον ἐπίσταμαι, τὸν μέγαν ἐκεῖνον σχηματίζοντος Μάρκον (19), ἀγωνίῳ τοῦ Ἰωνάθαν τὸ ἐπιτίμιον, ὅτι τὸν πατέρα ζητήσαντα ἐγγαστρίμυθον οὐκ ἐκάλυσε. Καὶ πρότερος τῶ ἀμαρτήσαντος, ὁ κωλύσαι δυνάμενος τέθηγεν εἰς τὸν πόλεμον (20). Ἴνα τοίνυν κάγω μὴ κατακριθῶ, καὶ αὐτὸς παρὰ Θεοῦ καὶ χριστοῦ, παύσον τὰς ἐριδας· μὴ οικείας ὑβρῶς ἀμυναν, ἢν παρὰ θνητῶν κεχρεώσθησαι (21), ζῶσαν (22) Ἑκκλησίαν μεθόδους, καὶ αἰώνιον αὐτῆ διχόνοιαν ἐν προσχηματι εὐσεβείας κατασκευάζε.

D

qui non prohibet, cum possit, jubet. Confer ep. 410 h. lib. 1 Id.

(21) Ἀμυναν, ἢν παρὰ θνητῶν κεχρεώσθησαι. Non recte hæc reddidit doctiss. interpres, ultionem, qua tanquam ære quodam alieno a mortalibus obstrictus es, cum hic potius sit sensus, ut, quæ tibi a mortalibus velut ære quodam alieno obstrictis debetur. Id.

(22) Ante ζῶσαν codd. Vat. 649 Sfort. et Alt. ponunt τήν. Possin.

TOA'. — ΠΑΝΣΟΦΙΩ.

Εἰ προτίσχεται ὁ τῆς Μαρκίωνος συνήγορος βλασφημίας, τὸ παρ' ἐκείνοις ὀνομαζόμενον Εὐαγγέλιον, λαβῶν ἀνάγκωθι, καὶ εὐρήσεις εὐθὺς ἐν προοιμίῳ τὴν ἀτοπίαν. Αὐτὴν γὰρ τὴν κατάγουσαν ἐπὶ Χριστὸν ἀπὸ Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ γενεαλογίαν ἀπέτεμον· καὶ μικρὸν ὕστερον προῶν ἄλλην ἐβει κακόνοιαν. Ἀμείψαντες γὰρ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, « Οὐκ ἤλθον, λέγοντος, καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας, » ἐποίησαν· Δοκεῖτε, ὅτι ἤλθον πληρῶσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας; Ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλ' οὐ πληρῶσαι. Ἐκ τούτων δὲ εἴση, ὅπως ἔχθραν ταῖς δυσὶ Διαθήκαις κατασκευάζουσι, ξένον εἶναι τοῦ νόμου τὸν Χριστὸν σχεδιάσαντες (23).

TOB'. — ΙΩΣΗΦ.

Καλῶς μὲν ἤρξω [τὸ] ἀνδρίζεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νῦν, ὡς μανθάνομεν. Ἄλλ' ὅμοιος εἰ τοῖς σπαρείσιν ἐπὶ τῆς πέτρας, εὐθὺς μὲν ἐξανταίλασιν, ἐν δὲ καιρῷ καρπῶν ἀτονήσασι. Χρῆ δὲ τὸν τοῦ ἀγῶνος τῶν μοναχῶν ἐφιέμενον, ὡς πύργου οἰκοδομῆ τῇ τοῦτου προσελθεῖν ὑποταγῆ, μήποτε φιλοτίμως ἀρξάμενος, καὶ πρὸς ὁμοίαν εὐδοίαν μὴ ἐκτενόμενος, δαίμοσι μὲν καταγέλαστος, ἀγγέλοις δὲ λύπης αἰτίας, ἀνθρώποις δὲ δακρύων πρόφασις γένηται. tenderit, et dæmonibus risum moveat, et angelis mœroris causam præbeat, et hominibus lacrymarum materiam suppeditet.

TOΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ.

περὶ τοῦ πάντα πειρασμῶν φέρειν γενναίως.

Εἰ πύλαι ἄβου τῆς ἀμωμήτου καὶ ὀρθῆς οὐ κατεσχούουσι πίστewς, αἴπερ εἰσὶ τὰ πεπυρωμένα τοῦ Πονηροῦ ἅπαντα βέλη, καὶ κίνδυνος, καὶ γυμνότης, καὶ θάνατος, Χριστοῦ ἡμᾶς χωρίζειν οὐ δύναται· τοῦ χάριν μικρὰς προσβολὰς διὰ Χριστὸν σοι γινόμενης, δυσανασχετέως ὑπομένειν, θαυμάσιε; Ἰστασο τοῖνον ἐδραῖος, καὶ τὰ μὲν ἐπελθόντα σθεσθήσεται πειρατήρια, τὰ δὲ μελετώμενα πρὸ πείρας οἰχθήσεται. Τὸ γὰρ τῆς γνώμης ἀκλινές, ἀπράκτους δεῖξει τὰς μηχανάς.

TOΔ'. — ΟΡΙΩΝΙ.

Περὶ καινοδοξίας [s. κεροδοξίας].

Ἦ κόλαξ κομπαγωγία, ἡ ξηρὰ καὶ ἀψυχος ἔπαρσις, ἡ κενὴ καὶ ἐπίγειος δόξα, ἀρθήτω ἀφ' ἡμῶν. Ὁ γὰρ τῶν ἀρετῶν καὶ δοθῆρ καὶ ταμίας ὑπογραμμὸν ἡμῖν καταλιμπάνων, φησί· « Δόξαν παρ' ἀνθρώπων οὐ ζητῶ. » Θεοῦ γὰρ ἐστὶ δόσις ἡ δόξα· εἰ καὶ οἱ ποιεῖται τῶν ὀνομάτων τῇ ἐνταῦθα σικῆ τὴν κλησιν ἐκείνην ἐπέθηκον.

¹⁰ Matth., v, 17. ¹⁰ Joan. xiii, 50.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(23) Participium aoristi σχεδιάσαντες codd. Vat. 649 et Alt. in præsens mutant scribendo, σχεδιάζοντες. P^o. 513.

A

CCCLXXI. — PANSOPHIO.

Si Marcionis impietatis patronus illud, quod apud eos Evangelium appellatur, prætendit, accipe et lege, statimque in ipso principio scelus eorum reperies. Eam enim generis recensionem quæ a Davide et Abrahamo ad Christum delabitur, resecurunt. Ac paulo longius progressus, aliam rursus eorum improbitatem animorumque perversitatem conspicias. Commutatis enim his Domini verbis ¹⁰: « Non veni destruere legem aut prophetas, » sic effecerunt: Quid putatis? Quod venerim ut legem ac prophetas adimplerem? Veni ut everterem, non ut explerem. Hinc autem intelliges, quonam pacto inimicitiam inter duo Testamenta moliantur, Christum a lege alienum esse confingentes.

B

CCCLXXII. — JOSEPHO.

Pulchre quidem cœpisti fortis animi specimen exhibere: at non item nunc quoque, ut ad nos affertur. Verum similis es iis quæ in petra sæta sunt, ac statim quidem exorta sunt, verum fructuum tempore oblanguerunt, ac defecerunt. Atqui oportet eum qui monastici certaminis cupiditate flagrat, ad ipsius subjectionem, tanquam ad turris exstructionem accedere, ne alioqui, cum præclare ac magnifice cœperit, nec postea ad idem virtutis iter sese ex-

C

CCCLXXIII. — PALLADIO SUBDIACONO.

De omni tentatione generose perferenda.

Cum inferi portæ, quæ quidem sunt omnia ignea diaboli tela, adversus rectam atque ab omni reprehensionis labe alienam fidem prævalere nequeant, cumque periculum, et nuditas, et mors a Christo nos sejungere minime possint, quidnam est, vir eximie, quod exiguus impetus Christi causa in te factos ægro atque impatienti animo fers? Firmo igitur ac stabili gradu consiste: atque et tentationes eæ, quæ jam coortæ sunt, exstinguentur, et quæ tibi comparantur, antequam eas experiaris, evanescent. Mentis enim ac sententiæ firmitas, et constantia vim machinarum irritam reddet.

D

98 CCCLXXIV. — ORIONI.

De vana gloria.

Assentator fastus, et sicca atque inanima superbia, et inanis ac terrena gloria de medio a nobis tollatur. Virtutum enim et dator et custos, exemplum nobis relinquens, his verbis utitur: « Gloriam ab hominibus non quæro ¹⁰. » Dei namque munus gloria est: etiamsi nominum efflorescentes hujus vitæ umbræ vocabulum illud imposuerunt.]

CCCLXXV. — CYRO.

De paupertate.

Si paupertas mœrori est, divina hæc lex nihili dicitur: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum »¹¹. Quamobrem si hoc non expetimus, procul dubio ne illum quidem desiderio tenemur; sin autem illam gratis animis excipimus, etiam hujus cedamus mandatis.

CCCLXXVI. — EIDEM.

De paupertate.

Panis penuria, fames non est; nec vestium inopia, nuditas. Pilifer enim ille Baptista, et divitis janitor qui fame ac nuditate contabuit, in sempiterno ac finis omnis experti regno versantur et confortantur. Qui autem in ciborum voluptate ac hyssini vestibus divitiis circumfluebat, gehennam habet, ipsiusque ignem pro indumento.

CCCLXXVII. — OLYMPIO COMITI.

In Christi nativitate.

Natura præstantiorem, atque omnem sermonis facultatem superantem partum cuncta supra naturam secuta sunt, nimirum angeli ministerium, Joannis autem nativitatem officium, seininis expertis conceptio, partus ab omni labe immunis. His simile quoque ad iter magis præmonstrandum stellæ famulitium habuit, quæ non usitata via usa est, verum miro modo novum cursum tenuit. Ac propterea sapientes illos magos, hujusmodi rerum peritos, admiratione percussit, ipsisque, ut longum iter susciperent, persuasit.

CCCLXXVIII. — EIDEM.

De stella magos ducente.

Hoc quod in divino libro de stella habetur, « Veniens stetit supra ubi erat puer »¹¹, perspicue tibi ostendet stellam illam, quæ lætum divini partus nuntium affererat, iter illud quod astris consuetum atque usitatum est, non tenuisse. Neque enim altitudinis distantia id affererat, ut facile inveniri posset quod quærebatur: verum novus atque inusitatus cursus, tum antrum illud, tum Dominiferum ac venerandum præsepe, quod in eo situm erat, tanquam digito demonstrabat.

99 CCCLXXIX. — MARONI.

Si divini gregis es, Scriptura sacra te doceat ea quæ in hac vita geruntur judicii minime expertia esse, verum ad horrendum examinis diem servari. Si autem Judaicarum partium es, Isaias, vir maximo animo præditus illud te doceat, quod Dominus ignis Instar veniet, et tanquam procella currus ejus, ut reddat ultionem in furore, et ejectionem in flamma ignis. Quod si ethnica classis ac religionis amatorum quodammodo te profiteris, atque ob præposte-

¹¹ Matth. v, 3. ¹² Matth. ii, 9.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(24) Codd. Vat. 649 et Alt. addunt ἕως. Possin.

A

TOE. — ΚΥΡΩ.

Περὶ πενίας.

Εἰ λυπεῖ ἡ πενία, ἐξουδένονται ἡ θεία νομοθεσία, « Μακάριοι, φάσκουσα, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Εἰ τοίνυν ταύτης οὐκ ἀντεχόμεθα, εὐθὺς, ὡς κἀκαίης οὐκ ἐφιέμεθα· εἰ δὲ ἐκείνην εὐχαρίστως δεχόμεθα, καὶ ταύτης εἰκωμεν τοὺς προστάγμασι.

TOΓ. — ΤΩ ΑΥΤΩ

Περὶ πενίας.

Ἡ τοῦ ἄρτου ἐνδεία οὐκ ἐστὶ λιμὸς, καὶ ἐσθημάτων ἀπορία, οὐ γυμνότης. Ὁ γὰρ τριχοφόρος Βαπτιστής, καὶ ὁ τοῦ πλουσίου θυρωρὸς, ὁ πείνη καὶ γυμνώσει ταχεῖς, εἰς τὴν ἀληκτον καὶ ἀπείραντον ἀναστρέφονται καὶ θάλλονται βασιλείαν. Ὁ δὲ πλουτῶν ἐν εὐφροσύνῃ βρωμάτων, καὶ ἐνδύματι βύσσου, γένναν ἔχει, καὶ τὸ ταύτης πῦρ περιβάλλει.

TOZ. — ΟΛΥΜΠΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

Τῷ ὑπερφοεῖ καὶ ἀνεκλάλητῳ τόκῳ πάντα ὑπερφύη ἠκολούθησαν, ἡ τοῦ ἀγγέλου διακονία, ἡ Ἰωάννου πρὸ τῆς γεννήσεως λειτουργία, τὸ ἄστρον τῆς συλλήψεως, τὸ ἄφθορον τῆς κυήσεως. Τούτων ὁμοίαν καὶ τὴν τοῦ ἀστέρος ἔσχηκεν ὑπουργίαν πρὸς τὴν τῶν μάγων ὁδηγίαν, οὐ τῇ συνήθει χρησαμένου πορείᾳ, ἀλλὰ παράδοξον καινοτομήσαντος δρόμον. δι' οὗ καὶ τοὺς σοφοὺς τῶν τοιούτων ἐπιστήμονας ἐξέπληξε μάγους, πρὸς μακρὰν πείσας στελεσθαι ὁδοιπορίαν.

TOH. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τοῦ ὁδηγήσαντος ἀστέρος τοὺς μάγους. Τὸ ἐν τῇ θεῖᾳ πτυκτῇ περὶ τοῦ ἀστέρος φερόμενον, « Ἐλθὼν (24) ἔστη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον, » ἐμφανέστερον ὑποδείξει σοι, οὐ τὴν συνήθη τῶν ἄστρον πορείαν ποιησάμενον τὸν εὐαγγελιστὴν τοῦ θεοῦ τόκου ἀστέρα (οὐδὲ γὰρ ἡ τοῦ ὕψους διάστασις, εὐχερῆ ἐποίησε τοῦ ζητουμένου τὴν εὐρεσιν), ἀλλ' ἑτέραν τινὰ καινοτέραν ἐκαίης, ὡς δακτύλῳ τῷ ἐξηλλαγμένῳ δρόμῳ μηνύουσαν, τό τε ἅγιον ἀντρον, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ Κυριοφόρον καὶ σεβάσιμον φάτην.

D

[TOΘ. — ΜΑΡΩΝΙ.

Εἰ μὲν τῆς θείας τυγχάνεις ἀγέλης, ἡ θεία Γραφὴ παιδεύτω σε, μὴ ἀκριτα εἶναι τὰ ἐνταῦθα πραττόμενα, ἀλλ' εἰς ἡμέραν φρικτὴν ἐξετάσως φυλαττόμενα. Εἰ δὲ τῆς Ἰουδαίων μερίδος, Ἡσαίας ὁ μεγαλοφρονέστατος διδάξάτω σε, ὅτι ἦξει Κύριος ὡς πῦρ, καὶ ὡς καταγιγίς τὰ ἄρματα αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκδίκησιν ἐν θυμῷ, καὶ ἀποσκορακισμὸν ἐν φλογὶ πυρός. Εἰ δὲ Ἑλληνικῆς [τινος] συμμορίας ἢ θρησκείας ὑπάρχεις ἑραστής, καὶ τῇ προσπαθείᾳ

τὴν ἀληθῆ περιφρονεῖς ἐπαγγελίαν, Πλάτων σε καὶ αἱ ἐκείνου κωκυτοὶ καὶ Πυριφλεγέθοντες καὶ τὰ ῥόθια τῶν πυριπνύων ποταμῶν σωφρονίζεσσαν κύματα.

ΤΠ'. — ΚΛΕΟΒΟΥΛΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Εἰς τὸ, « Ἰδοὺ ἀφίσται ὁ οἶκος ὑμῶν Ἐρημος. »

Ἡ τῶν ἀμαρτημάτων ἐπίτασις ἀναγκάζει ὥσπερ τὴν θείαν καὶ ἀπαθῆ φύσιν ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἀγαθότητος, εἰς τὴν παρὰ φύσιν χωρεῖν ὀρθῆν, εὐφρονέστατε, αὐτῇ μὲν ἀβούλητον, ἡμῖν δὲ καὶ οὕτως συμφέρουσαν. Τοῦτο καὶ Ἰουδαίους λέγει ὁ Κύριος· « Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἠθέλησατε! Ἰδοὺ, ἀφίσται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν Ἐρημος. » Ἐπειδὴ γάρ, φησὶν, οὐ δέχεσθε τὴν φιλανθρωπίαν, ἐπιγνώσεσθε τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς τιμωρίας.

ΤΠΑ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ.

Κάλλιστον μὲν τὸ μὴ ἀμαρτεῖν, καὶ πρὸς Θεὸν ἔχον ἐγγύτητα (25)· καλὸν δὲ καὶ τὸν ἀμαρτόντα γνωσιμαχῆσαι, καὶ ταχέως ἐξαναστῆναι τοῦ πτώματος. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸν προτέρου, ὡς ἀδυνάτου πάντως διήμαρτες, τοῦ δευτέρου, ὡς δυνατοῦ καὶ ῥαδίῳ ἐπιμελήθητι, μήποτε σε ἡ τύραννος αἰχμαλωτεύσῃ ἀπόγνωσις (26).

ΤΠΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ ΚΑΙ ΖΩΣΙΜΩ.

Εἰ μὲν ἐνεποιοῦν ὑμῖν ἀμαρτήματα ὁ κωλύων τὰ πολλὰ ἀμαρτήματα, [ὧ] ἀτίθασσοι καὶ ἀνάληγτοι, εἰκέτως τὰς πρὸς ὑμᾶς μου διαλέξεις ἀπεστρέψεως, συγγενῆ μᾶλλον τὴν τῶν χρηστῶν ἐπιθυμίαν ἔχοντες, ἐξ οὗτερ ἰδιὸν τι θεὸς ἡμῖν ἐνεφύσησεν. Εἰ δὲ ἐλεγχῶς εἰσι τῶν οὐ καλῶν ὑμῶν πράξεων, ὡς ἔσοπτρον αἰσχυρῶ (27), καὶ λατρὸς ἀσθενοῦντι εὐρίσχομαι. Ὁ μὲν γάρ, ὅτι τῆς κακίστης αὐτὸν ὑπομιμνήσκει μορφῆς, φέυγει τὸ ἔσοπτρον· ὁ δὲ, ὅτι τέμνει ἡ καίει τὸ πάθος, τὸν λατρὸν οὐκ ἀσμενίζει. Ἡ τοίνυν ἀλλάξατε τὴν δυσμορφίαν, καὶ

²⁵ Math. XIII, 37, 58.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) *Κάλλιστον μὲν τὸ μὴ ἀμαρτεῖν καὶ πρὸς Θεὸν ἔχον ἐγγύτητα*) pro ἔχον in Bavar. cod. est ἔχων· unde quis divinēt legend. ἔχειν. Potest tamen defendi ἔχον, et referri ad κάλλιστον. Ad sententiam quod attinet, eadem existat apud Clementem Alexandrinum lib. 1 *Protag.*, cap. 9 : Καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἀμαρτεῖν· ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸν (*f.* τὸ legend.) ἀμαρτόντα μετανοεῖν· ὥσπερ ἄριστον τὸ ὑγιαίνειν αἰεὶ, καλὸν δὲ καὶ τὸ ἀνασφῆλαι τῆς νόσου. Et pluribus eandem illustrat cap. 2 ejusdem libri : Ἄριστον μὲν οὖν τὸ μὴ δ' ὄλωσ' ἐξαμαρτάνειν κατὰ μηδένα τρόπον, ὃ δὴ φαμεν εἶναι Θεοῦ· δευτέρον δὲ, μηδεὶς τῶν κατὰ γνώμην ἐφάσασθαι ποτε ἀδικημάτων, ὅπερ οἰκείον σοφοῦ· τρίτον, μὴ πάνυ πολλοῖς τῶν ἀκούσιων περιπεσεῖν, ὅπερ ἴδιον παιδαγωγουμένων εὐγενῶς· τὸ δὲ μὴ ἐπὶ μήκιστον διατρίψαι τοῖς ἀμαρτήμασιν, τελευταῖον τετάχθω· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲ τοῖς εἰς μετάνοιαν ἀνακαλουμένοις ἀναμαχεῖσθαι σωτήρ σιν.

A ram animi propensionem veram pollicitationem contentis, Plato te atque ipsius Cocyti et Phlegethontes, atque rapidi flammivomorum amnium fluctus ad meliorem mentem adducant.

CCCLXXX. — CLEOBULO COMITI.

In illud : « Ecce relinquetur domus vestra deserta. »

Vir prudentissime, scelerum magnitudo atque gravitas divinam atque ab omni turbulento motu liberam naturam ex naturali bonitate, ad iracundiam, ipsius naturæ repugnantem (28), atque ab ejus quidem voluntate alienam, nobis autem sic quoque utilem, migrare pene cogit. Eoque nomine ad Judæos etiam his verbis utitur : « Quoties volui congregare vos, et nolulistis! Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta¹² : » hoc est : Quoniam benignitatem meam repudiatis, vim ac potentiam per supplicium atque cruciatum agnoscelis.

CCCLXXXI. — MARTINIANO.

Longe quidem pulcherrimum est, non peccare, atque a Deo non procul remotum : pulchrum autem illud quoque est cum in peccatum lapsus sis, pœnitentia duci, ac quamprimum e lapsu exurgere. Quoniam igitur a priori, ut quod vires tuas prorsus superaret, excidisti, posterioris, ut quod nec vires tuas excedat nec difficile sit, curam gere, ne alioqui desperatio, tyranni cujusdam instar, te in captivitatem trahat.

CCCLXXXII. — EIDEM ET ZOSIMO.

Si ad peccata vos inducerem, quemadmodum a multis peccatis vos detertere conor, o indomiti ac stupidi homines, haud abs re meos ad vos sermones atque colloquia defugeretis, cognatam potius probarum rerum cupiditatem habentes, ex quo Deus nobis aliquid de suo inspiravit. Sin autem sermones mei turpes vestras actiones coarguant, tanquam speculum fœdo ac deformi, ac medicus ægrotanti reperior. Nam ille speculum idcirco fugit, quod turpissimæ formæ ipsum submoneat : hic autem ea de causa medicum fastidit, eoque offenditur, quia par-

Similiter S. Cyprianus lib. 1, epist. 3 : « Primus, inquit, felicitatis gradus est, non delinquere ; secundus, delicta cognoscere. Illic currit innocentia integra et illibata, quæ servet ; hic succedit medela, quæ sanat. » Huc et juris nostri sententia accommodari potest, qua dicitur melius esse intacta cuiusque jura servare, quam post causam vulneratam remedium quaerere. L. ult. C. *In quibus caus. in integr. rest. necess. non est.* RITT.

(26) *Τύραννος ἀπόγνωσις.* Vid. not. ad epist. 38, supra, Id.

(27) Codd. Vatic. 649 et Alt. habent αἰσχυρῶν. POSSIN.

(28) *Iracundiam ipsius naturæ repugnantem.* Ma- nim, iram. Aliud enim est ira, aliud iracundia, aliud ὀργή, aliud ὀργυλλότης. Huc pertinet quod apud prophetam Deus puniens dicitur facere opus alienum (*Isa.* xxviii, 21), ut faciat suum ac proprium, id est, ut hominum generi benefaciat. RITT.

tem ægram incidit aut exurit. Quamobrem aut deformitatem mutata, ac sanitatem revocato: aut speculum vobis ac medicus perpetuo ero.

100 CCCLXXXIII. — PHILAGRIO.

De gula.

Superflua cibi sumptio, non esus est, sed saturitas et est, et appellatur. Saturitas porro contumeliæ ac petulantia mater est. Petulantia autem, vitiosorum affectuum, quemadmodum in deserto contigisse memoriæ proditum est. Saturati enim sunt, inquit ille, et surrexerunt ludere¹¹. Quapropter, ne intemperantiæ ludo demus operam (per quam Dei quoque oblivio in discrimen venit), saturitatem et ingluviem, quæ horum causa est, injecto freno compescamus, id studentes, ut necessario ac moderato cibo, per quem et robur ad vocabulum accedet, et voracitatis ac temulentia bellum vim omnem amittet, contenti simus.

CCCLXXXIV. — EIDEM.

Gastrimargia, o amice, superfluitas appellata est. Gastrimargia autem est insanum ventris studium. Måργος quipe [sariosum] sonat. Ecquid igitur moderatam, et cum gratiarum actione conjunctam divinorum munerum perceptionem missam facientes, circa cupedias et inania condimentorum artificia insanire studemus, quæ non ad alendum corpus conferunt, verum ad vitiosos affectus incitant?

CCCLXXXV. — LYSIMACHO.

Ambeullitate laboranti stomacho vini nonnihil impertiendum esse sapiens Paulus docuit, ne ob nimiam continentiam alia rursum aquæ potionem immoderatio egeat. At sano atque ætate ferventi, idque monacho, vinum, quo in omnibus rebus liquidis nihil est calidius, infundere, ac velut ignem igni addere, haud mihi bonum esse videtur. Hinc enim et agrestes impetus, et tumida cupiditates inflammantur, ac temeritas et petulantia exæstuant lenitatis pugiles ad frenum contumaces reddit.

CCCLXXXVI. — SCHOLASTICO.

De oratione.

Oratio non nudis verbis, sed probis potius actionibus dirigitur. Vide enim quemadmodum divinissimus vir David secundum innocentiam suam iudicium de se ferri postulet, et pietatis plenissimus Ezechias pietatem suam ac religionem Deo supplicem offerat, et viduæ Joppenses mulieris defunctæ virtutes ac præclaras actiones ad deprecandum adhibeant. Si ad eundem modum precationem tuam expleas, ad Deum recta contendet, ac iustitiam tuam tanquam lucem educet, et iudicium tuum tanquam meridiem.

CCCLXXXVII. — EIDEM.

Quandoquidem apertiore tibi explicatione opus esse dixisti, dilucidius rursum loquar. Vis tibi Deus

¹¹ Exod. xxxii, 6.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(29) Post δεισθαι merito supplent aumbo codd. Vat. G19 et Alt.; hæc necessaria ad plenam sententiam verba, τὰ γραφέντα. Possint.

Α ανακαλέσασθε τὴν ὑγίειαν, ἢ μέχρι παντός ὑμῖν ἔσοπτρον καὶ ἰατρὸς ἔσομαι.

ΤΠΓ'. — ΦΙΛΑΓΡΙΩ

Περὶ γαστριμαργίας.

Ἡ περιττὴ μετάλψις, οὐ βρώσις, ἀλλὰ κόρος καὶ ἔστι καὶ καλεῖται. Κόρος δὲ, ὕβρειος πατήρ· ὕβρις δὲ, παθῶν, ὡς ἐν ἐρήμῳ πάλαι γεγενησθαι ἰστόρηται. Ἐχορτάσθησαν γὰρ, φησί, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. Ἴνα τοίνυν μὴ παίζωμεν ἀκρασίαν, δι' ἧς καὶ Θεοῦ κινδυνεύεται λήθη, τὸν αἴτιον τούτων χαλινώσωμεν κόρον, βρώσει ἀναγκαίᾳ καὶ ἐμμέτρῳ προσέχοντες, δι' ἧς καὶ ἡ δύναμις προσέσται τῷ ὀνόματι, καὶ ἰσχύον οὐχ ἔξει τῆς γαστριμαργου μέθης ὁ πόλεμος. cibo, per quem et robur ad vocabulum accedet, et voracitatis ac temulentia bellum vim omnem amittet, contenti simus.

ΤΠΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Γαστριμαργία κέκληται, ὡ φίλδτης, ἡ περιττότης. Γαστριμαργία δὲ ἔστιν, ἡ περὶ γαστέρα μανία. Ἐπαὶ μάργος ὁ μεμηνώς. Τοῦ χάριν [οὔν] τὴν ἔμμετρον καὶ εὐχάριστον τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν ἀφιέντες μετάλψιν, τὸ μεμηνέναι περὶ τὰ πέμματα καὶ τὰς ὀφθαλμικὰς ματαυτεχνίας σπουδάζομεν, εὐκ εἰς τροφὴν συντελοῦσας, ἀλλ' εἰς πάθη ἐκβακχευόσας;

ΤΠΕ'. — ΛΥΣΙΜΑΧΩ.

Ἀσθενοῦντι στομάχῳ ὀλίγον ἐπιβίβασθαι οἶνον, ὁ σοφὸς ἐδίδαξε Παῦλος, μὴ δι' ὑπερβολὴν ἐτέρας δεηθεῖν ἢ ἀμετρία ὑδροποσίας· τῷ δὲ ὑγιαίνοντι καὶ ζέοντι ἡλικία, καὶ ταῦτα μοναχῷ, οὐ μοι δοκεῖ καλῶς ἔχειν, ἐγχεῖν οἶνον, τῶν ὑγρῶν τὸ θερμώτατον, οἶνον πυρὶ ἐπικαίοντα πῦρ. Ἐξ οὗ ὁρμαί τε ἀγριαὶ καὶ ἐπιθυμίαι φλεγμίνουσαι ἀνακαίονται· καὶ προπέτεια ἀναζέουσα, δυσηπίους ἀποτελεῖ τοὺς ἀθλητὰς τῆς πραότητος.

ΤΠΖ'. — ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ προσευχῆς.

Προσευχὴ οὐ ῥήμασι φιλοῖς, ἀλλὰ πράγμασι μᾶλλον χρηστοῖς κατευθύνεται. Ὅρα γὰρ τὸν θειώτατον Δαβὶδ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀκακίαν ζητοῦντα κριθῆναι, καὶ τὸν εὐσεβέστατον Ἐζεκιάν, τὴν οικείαν εὐλάβειαν προσάγοντα ἰκέτιν, καὶ τὰς χήρας τὰς ἐν Ἰόππῃ τοῖς τῆς τεθνεώσης κατορθώμασι προσευταῖς κεχηρμένας. Εἰ οὕτως τὴν δέησίν σου πληρώσειας, εὐθυπορήσει πρὸς Θεόν, καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου, καὶ τὸ κρίμά σου ὡς μεσημβρίαν.

ΤΠΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ καὶ τρανοτέρας ἐφης δεῖσθαι (29) σαφηνείας, λευκότερον αὐθις λελέξεται. Ζητεῖς γενέσθαι σοὶ τὸν

Θὸν δοθῆν; ὄρα εἰ χρῆζοντι δυνηθεὶς ἐβοήθησας. Αἰτεῖς πλοῦτον προστεθῆναι σοι παρ' αὐτοῦ; βλέπε εἰ τὸν ὄντα χρηστῶς ψικονόμησας. Θέλεις φαίνεσθαι σοι τὸν κριτὴν εὐμενῆ; ἀμνηστικάκος ἔσο ἐχθροῦς. Βούλει φιλανθρωπίας τυχεῖν; συγχώρει τοῖς ὑπευθύνους αὐτός. Καλὸν γὰρ ἀμοιβῆ σῴζεσθαι καὶ ὀφλήματι, ἀλλὰ μὴ ἐκάστοτε χάριτι· ὅπερ ἔστιν ἀγνώμονος.

ΤΠΘ. — ΚΑΠΙΤΩΛΙΝΩ.

Εἰ καὶ νέον Δωτὴ ὁ παμφόρος χρόνος ἐξέθρασεν· ἀλλὰ σὲ Σαοὺλ γενέσθαι ἱεροκτόνον οὐκ εὐχομαι. Ἐρεὺς γὰρ ἀκατηγόρητον τὴν πρὸς πάντας ἰσότητα ὀφείλει κεκτῆσθαι, ὅσα Θεοῦ λειτουργῶς, τοῦ πᾶσιν ὄντος ἀγαθοῦ. Παῦσαι τοίνυν φλεγμαίων κατὰ τοῦ γέροντος δύο λαμπρὰ κατορθώσαντος, καὶ σὲ ἀνομήσαι κωλύσαντος, καὶ ἀνθρωπον κινδυνεύοντα σῶσαντος.

ΤΠΘ. — ΘΗΡΑΣΙΩ.

Περὶ ἱερῶν.

Ἡδέως ἂν σε ἠρόμην τὸν φιλοσκώμωνα, καὶ πικρὸν ἡμῶν δικαστὴν, εἰ σε βασιλεὺς πρὸς ἑπαλξιν ἔθετο, καὶ πύργου πόλεως φύλακα, ὑπωρύσσετε δὲ οὗτος καὶ ἐτινάσσετε, ὥστε βάσιμον ποιῆσαι τὴν πᾶσιν ἐχθροῖς αὐτοῦ, οὐκ ἂν πᾶσιν ἐχρήσω ἀμνητηρίους οἷς τε εἶχες ἀποκειμένους, οἷς τε ἐφευρίσκειν ἠπόρεις, εἰργων καὶ βάλλων, καὶ τὴν ἐγχείρησιν τρέπων, τῇ τε πόλει καὶ σαυτῷ ποιῶν τὸ ἀκίνδυνον, καὶ βασιλεῖ τερῶν τὸ εὐάρεστον; Ἡμῖν δὲ νεμεσᾶς, οὗς Θεὸς τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας προῦστήσατο διδασκάλους, οἷς Ἀρεῖψ μαχόμεθα, μὴ μόνον πολεμοῦντι τῇ κοίμῃ τῆς εὐσεθείας, ἀλλ' ἤδη καὶ πολλοὺς ἀνηρηκόσι. Ἐμοὶ μὲν οὖν ἅπας καταπεφρόνηται κίνδυνος ὑπὲρ τούτου, καὶ πάντα μᾶλλον πράττων παυσαίμην, ἢ ἐκείνον, ὅση δύναμις, καίων.

ΤΚ. — ΚΥΝΤΙΝΙΑΝΩ.

Ἄκοαί με σκληρὰ ἐξετάραξαν, ἀπευχτά τινα ἀπαγγέλλασαι. Φασὶ σὲ τινες οὕτω μεμνημένοι, καὶ τῆς φρενὸς ἐκτετράφθαι, ὥστε βούλεσθαι, τὸ παιδίον ἐκείνο τὸ πάσης παιδείας γενόμενον παρὰ Θεοῦ δεκτικόν, εἰς ὄπλα ἀγαγεῖν, καὶ στρατεῖαν εἰδωνοῦ καὶ κατάπτυστον, καὶ θανάτου τυγχάνουσαν παύριον. Εἰ τοίνυν μὴ πάντῃ τῶν λογισμῶν ζημίαν ὑπέμεινας, ἀπόστηθι τῆς ἀκρίτου βουλῆς· μὴ σθέσης λύχον, καλῶς ἀναφθῆναι σπουδάζοντα· ἀλλὰ τοῖς λόγοις [τῷ λογικῷ] προσκαρτερεῖν παραχώρησον. Ἐκείνην δὲ τὴν ἀξίαν, ἢ μᾶλλον τιμωρίαν, ἄλλοις τισὶν ἀγύρταις προξένει, οἷς ἡ κοινὴ συνήρμασται ἀλογία.

opituletur? Vide si, cum posses, ei qui tua ope indigebat, adiumento fueris. **101** Petis ut opes tuas augeat? Vide an eas, quas habes, recte administraris. Vis iudex facilem se tibi ac placabilem præbeat? Hostilium injuriarum memoriam ex animo deponere. Vis benignitatem ac misericordiam consequi? His, qui tibi obnoxii sunt, remitte. Præclarum enim est remuneratione atque debito salutem adipisci, ac non semper gratia: id quod est improbi et maligni hominis.

CCCLXXXVIII. — CAPITOLINO.

Etsi novum Doeg tempus rerum omnium ferax velut aësi quodam in ortum projecit: at te tamen Sauralem sacerdotum interfectorem esse minime opto. Sacerdos enim ejusmodi ad omnes æquabilitatem obtinere debet, quæ omnem reprehensionis notam effugiat, utpote Dei, qui omnibus bonus est, minister. Ac proinde iracundia adversus senem intumere desine, qui res duas ex virtute gessit, cum et te iniquum facinus perpetrare prohibuit, et hominem de vita periclitantem conservavit.

CCCLXXXIX. — THERASIO.

De sacerdotibus.

Lærens ex te sciscitarer, qui cavillis nos petis atque acerbum et infestum te nobis iudicem præbes, si te imperator ad propugnaculum collocasset turrisque urbis custodem constituisset, ea autem suffoderetur atque concuteretur, ut hostibus ad urbem aditus pateret, annon instrumentis omnibus atque armis, quæ vel recondita haberes, vel commiscisci posses, uteris, prohibens, ac tela jacens, conatumque hujusmodi frangens, atque tum urbem ac teipsum a periculo vindicans, tum imperatori fidem ac benevolentiam conservans? Nobis autem, quos Deus Ecclesiæ suæ magistros præfecit, eo nomine succenses, quod Ario, qui non modo cum pio grege bellum gerit, sed etiam permultos jam interemit, obsistimus. Ego vero eam ob causam periculum omne contemno: ac quidlibet potius facere desierim, quam ut non illum, quam maxime queam, feriam.

D

CCCXC. — QUINTINIANO.

Durus me rumor perturbavit, infausta quædam ac detestanda nuntians. Aiunt nonnulli te ita insanire, ac mentis errore affici, ut puerum illum quem Deus eruditionis omnis capacem fecit, ad arma, et vilem ac despuendam, mortisque ludum existentem, militiam ducere velis. Quamobrem nisi bonæ mentis jacturam prorsus fecisti, ab hoc præpostero consilio absiste. Ne lucernam, quæ egregie accendi studet, exstingue: verum eum qui ratione utitur, litterarum studiis assiduam operam dare permitte. Illam autem dignitatem, imo prænam et cruciatum, aliis quibusdam circulatoribus, quibus communia recordia et litterarum inscitia connexa est, concilia.

102 CCCXCI. — DOMESTIO MEDICO.

Sapientem artem profiteris, animum autem male feriatum geris, ut qui exigua quidem vulnera cures, ipse autem ingentibus et gravibus ulceribus labores. Quocirca si reipsa medicum te præbere cupis, moribus tuis medere. Frigidum enim et ridiculum, atque illepidum est, aliis medicinam afferre conari, seipsum autem ægrotantem negligere.

CCCXCII. — DOSITHEO ARCHIMANDRITÆ.

De monachorum ministris.

Ciborum ministeria gulæ atque ingluviæ occasione multis accersiverunt. Neque enim omnes sobrio ac vigilantissimo animo ad huiusmodi certamen accedunt. Quamobrem ab hospitibus inserviendi munere Ambrosium fratrem remove, ne per illud eum abs te removeas.

CCCXCIII. — CYRILLO.

Primum illud miraculum quod a Domino editum est, non simpliciter ac sine causa existit. Quamvis enim nuptiis quoque id quod opus erat præbuit, tamen id etiam, quod legi deerat, supplevit. Quoniam namque illa in aquis duntaxat baptizabat, ipse suo cruore initiationem sacram perfecit, utrumque in seipso miscens, ac legem cum gratia copulans.

CCCXCIV. — ECDICIO.

Boves ii, quibus os came non coercetur, alacrius messem faciunt: qui autem laboribus suis frui prohibentur, segnitie torpent, ac laborem aversantur. Eodem modo magistri, cum per inobedientiam et contumaciam minime ipsis contumelia inferunt, lætis animis labores ferunt. Cum autem nullum susceptiorum laborum fructum perscipiant, eos rursus docere piget. Quapropter si ea quæ nunc rursus quæsisisti, ex me intelligere aves, ea quæ prius didicisti, reipsa ostende. Sin autem te ea minime scire apparet, quorsum hæc quoque tibi expromemus?

CCCXCV. — AUSONIO CORRECTORI.

Ærea quidem statua Imperator te remuneratus est, præmium hoc fulgoris causa auro liniens. Neque enim pro egregiis tuis laboribus ullum hoc munere splendidius præmium in te conferre potuit. Quæ autem huiusce vitæ labem atque interitum superant, Christus in altero ævo tibi servat: nimirum immortalem vitam, infinitas delicias, ac gloriam sempiternam: quas quidem in res mutatio nulla cadit.

CCCXCVI. — THEODORO SCHOLASTICO.

Abrahamicum hunc Abrahamium a me tibi commendo, etsi me præstantiorem. 103 Fert autem ille ob charitatem eam contumeliam quæ ipsi infer-

ΤΙ Α'. — ΔΟΜΕΣΤΙΩ (30) ΙΑΤΡΩ.

Τέχνην ἐπαγγέλλῃ φιλόσοφον, γνώμην δὲ μετέρχῃ κακόσχολον, μικρὰ θεραπεύων τραυμάτια, μεγάλα δὲ νοσῶν ἐξελεγκώματα. Εἰ τοίνυν ἰατρὸς βούλει φανῆναι τῷ πράγματι, σαυτοῦ τὸν τρόπον θεραπεύσον. Ψυχρὸν γὰρ καὶ γελοῖον καὶ ἄχαρι, ἄλλους πειράσθαι ἰδοῦναι, ἑαυτὸν δὲ παρορᾶν ἀσθενούοντα.

ΤΙ Β'. — ΔΟΣΙΘΕΩ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗ.

Περὶ μοναχῶν διακόνων.

Αἱ τῶν βρωμάτων διακονίαι πολλοῖς ὑπέρβαν αἰτιαὶ γαστριμαργίας. Οὐ πάντες γὰρ νηφόντως προσέρχονται τῷ ἀγῶνι. Τὸν ἀδελφὸν οὖν Ἀμβρόσιον ἀπόστησον τῆς τῶν ξένων ὑπηρεσίας, μὴ ξενώσῃς αὐτὸν σαυτοῦ δι' ἐκεῖνης (31).

ΤΙ Γ'. — ΚΥΡΙΛΛΩ.

Ἦ τοῦ πρώτου θαύματος ποιήσεις, ἀπλῆ τῷ Κυρίῳ οὐ γέγονεν. Εἰ γὰρ καὶ τῷ γάμψ τὴν χρεῖαν παρέσχετο, ἀλλὰ καὶ τῷ νόμῳ τὸ λείπον ἐπλήρωσεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ἐν ὕδασι μόνον ἐβάπτιζεν, αὐτὸς τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐτελειώσε, κινῶν ἐν ἑαυτῷ τὰ ἀμφοτέρω, καὶ ἐνὼν τὸν νόμον τῆ (32) χάριτι.

ΤΙ Δ'. — ΕΚΑΙΚΙΩ.

Οἱ βόες μὴ κημούμενοι, προθυμότερον τὸν ἀμνητον κατεργάζονται: τῶν δὲ πόνων μετέχῃ κωλύμενοι, ἀργοῦσι καὶ ἀποτρέπονται. Καὶ διδάσκαλοι ἀπειθεῖς μὴ ὑβρίζόμενοι, περιχαρῶς τῶν κόπων ἀνέχονται, καρπὸν δὲ τῶν πονηθέντων μὴ βλέποντες, ὀκνοῦσι διδάσκειν ἀνόνητα. Εἰ τοίνυν βούλει μαθεῖν ἃ νῦν πάλιν ἠρώτησας, δεῖξον ἔργῳ ἃ πρότερον ἔμαθες. Εἰ δὲ πάλιν ἐκεῖνα μὴ ἐπιστάμενος, εἰς τί κέρδος (33) καὶ ταῦτά σοι σαφηνίσωμεν; scire apparet, quorsum hæc quoque tibi expromemus?

ΤΙ Ε'. — ΑΥΣΟΝΙΩ ΚΟΡΡΙΚΤΩΡΙ.

Χαλκῆ μὲν εἰκόνι βασιλεύς σε ἠμείψατο, χρυσῷ στίλβώσας τὸ γέρας πρὸς ἐκλαμψιν. Οὐδὲν γὰρ τοῦτου λαμπρότερον εἶδε τῶν ἀγαθῶν σοι πόνων φιλοτιμήσασθαι ἐπαθλον. Ὅσα δὲ τὴν ἐνταῦθα φθορὰν ὑπερβέβηκε, Χριστὸς ἐκεῖθεν φυλάττει σοι, ἀκήρατον ζωὴν, ἀπέραντον τρυφήν, καὶ δόξαν ἀτίδιον, οἷς οὐκ ἔστιν ἀλλοίωσις.

ΤΙ ΣΤ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Τὸν Ἀβραμιαῖον Ἀβράμιον ἐγὼ σοι τοῦτον συνίστημι ἀπ' ἑμαυτοῦ, εἰ καὶ κρείττονα. Φέρει (34) δὲ ὁ ἀνὴρ ὑβρίζόμενος δι' ἀγάπην ἐμοὶ συγκρινόμενος.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(70) In cod. Alt. non Δομεσίω sed Δομετίω inscribitur. Possit.

(31) Pro ἐκεῖνης cod. Vat. 649 ἐκεῖνην scribit. Id.

(32) Pro φ perperam posito rescripsi τῆ, auctori-

bus codd. Vat. 649 et Alt. Id.

(33) Pro εἰς τί κέρδος cod. Vat. 649 legit εἰς τὸ κέρδος. Id.

(34) Pro τῆρει rescripsi φέρει e codd. Vatic. 649 et Alt. Id.

Ἔχε τούτων τιμῶν. Ἔχει γὰρ τέχνην ἐκ Θεοῦ, καὶ ἅπασαν πῦρ νεότητος μαραινέιν εἰδύων, καὶ παιδεύειν ζῶσαν τῇ νεκρᾷ ἐπεισαγαγεῖν.

ΤιΖ'. — ΖΑΚΧΑΙΩ.

Εἰ θαύματα ἦν τὰ θρυλλούμενα, καὶ τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι κατώρθωντο, ἔμενον ἂν μέχρι παντός μὴ τρεπόμενα. Εἰ δὲ φάσματα μαγγανείαις γενόμενα, μήτε στηκέτω, μήτε δυνάσθω. Πάντα γὰρ τὰ ἐξ ἀνθρωπίων (35) καινουργούμενα, ταχινήν ἔχει κατάλυσι, ὅτε τῇ θεῖᾳ χάριτι μὴ φυλάττεται.

ΤιΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Καινοὶς τινες λόγοις τοὺς ἀνθρώπους ἠπάτησαν, ὅν ἐκ Τυάνων εἰσαγαγόντες Ἀπολλώνιον, πολλὰ ἔχοντα τελεσάμενον, ἐπ' ἀσφαλείᾳ, φησὶ, τῆς εἰρήσεως. Ἄλλ' οὐδὲν ἔχουσι δεῖξαι παρ' ἐκείνου γενόμενον. Οἱ γὰρ καὶ λόγους φίλους τοῦ ἀνδρὸς ἀναγράφαντες, καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβῶσαντες, οὐκ ἂν τὰς θρυλλουμένας παρέλιπον πράξεις. Ἔχεις δὲ τὴν Φιλοστράτον ἀκριβῶς τὰ ἐκείνου ἐκθέμενον. Καὶ μάνθανε ὡς σαφῆ συκοφαντίαν μαγγανειῶν, ἔχθροι τοῦ ἀνδρὸς, ὡς εἰκός, κατεσκευάσαν. perspicuam hujusmodi praeſtigiarum calumniā viri nariunt.

ΤιΘ'. — ΚΑΝΔΙΩ (36).

Ὅτι τῶν πολλῶν βιβλίων ἢ κτήσι τοῖς μὲν κεκτημένοις ὠφέλιμος τοῖς δὲ μόνῃ τῇ τούτων κτήσει πλουτεῖν οἰομένοις, ἐσχάτης τιμωρίας γίνεται πρόξενος.

Ἰδὸν τις γεωργίας κατέκλεισε, καὶ μὴ δοὺς τοῖς πόλιταις δεομένοις, ἀπώλετο, λίθοις βληθεὶς, καὶ πυρὶ τεφρωθεὶς· εἰ ἐκείνος οἰκεία συγκλείσας γεώργια, ὡς κοινὰ συνέχων ἠφάνιστο· σὺ μὴδὲν [μὲν] ἴδιον λογικὸν κεκτημένος, πολλῶν δὲ σοφῶν βίβλου ἐωνημένος, ὅστε μετέχων τῆς ὠφελείας, ὅστε παρέχων τοῖς [ταύτης] ἐρώσει, τί οὐ πείσῃ κἀναυθὰ κατηγορούμενος, καὶ παρὰ Θεοῦ τιμωρούμενος, ὡς θησαυρὸν ἀνωφελῆ καὶ ἀχρεῖον κτησάμενος; desiderio tenentur impertias, quo non malo multaberis, tum hic accusatus, tum a Deo poena et cruciatu affectus, ut qui inutilem et infrugiferum thesaurum tibi compararis?

Υ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Ἠχμαλώτευσας αἰχμαλώσιαν. »

Τὸ, « Ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλώσιαν, » τοιοῦτον εἶναι μοι δοκῶ· ὅς ἀπάτη ὁ ἔχθρος ἠχμαλώτευσεν, ταύτους ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς αὐτοῦ τυραννίδος ἀντηχμαλώτευσεν.

ΥΑ'. — BENIAMIN EBPAIΩ.

Καινήν καὶ ξένην τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἔφης προσφορὰν ἐπινοεῖσθαι, ἐπειδὴ ἄρτος τὸν ἀγιασμὸν ἐν-
10 Ephes. 14, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Exple lacunam asterisco denotatam inserendo ἐπινοιών ex codd. Vat. 649 et Alt. Possin.
(36) Non Κανδίω, sed Κανδίω, Candicho, insertibitur hæc epistola in codd. Vatic. 649 et Alt.

ter, cum necum comparatur. Hunc habe, atque honore affice. Eam enim divinitus artem consecutus est, qua et juvenilis ætatis ignem sopire queat, et vivam eruditionem ad mortuam adjungat.

CCCXCVII. — ΖΑΚΧΙΑΩ.

Si miracula essent res, quæ vulgi sermonibus jactantur, ac perspem in Deum perpetrata fuissent: perpetuo procul dubio ab omni mutatione aliena permansissent. Sin autem spectra duntaxat, quæ præstigiis quibusdam exstiterint, ea nec consistent, nec vim ullam habeant. Quidquid enim humano ingenio atque solertia novo modo efficitur, quam occissime deletur, nisi divina gratia conservetur.

CCCXCVIII. — EIDEM.

Quidam novis sermonibus homines deceperunt, Tyaneum Apollonium inducentes, qui multa plerisque in locis, tutæ habitationis causa, ut aiunt, effecerit. At nihil, quod ab illo factum sit, ostendere queunt. Nam alioqui ii, qui nudos etiam ipsius sermones litteris mandarunt, totamque ipsius vitam accurate conscripserunt, actiones eas, quæ vulgi sermonibus celebrantur, non omisissent. Habes autem Philostratum, qui vitam ipsius magna cura et diligentia in lucem edidit. Ex quo intellige, quam illius hostes, ut vero consentaneum est, conciu-

CCCXCIX. — CANDIDO.

Multorum librorum possessionem utentibus esse utilem; iis vero qui sola horum possessione seditescere putant, extremi supplicii paratiam esse.

Fruentum quispiam, quod ex agricultura collegerat, compressit, et quia id egentibus civibus minime dono dederat, lapidibus obrutus, atque igne consumptus perit. Quod si ille, frugibus suis conclusis, tanquam publica comprimens, de medio sublatus est, tu, cum nihil proprium, quod ad litterarum studia atineat, possideas, verum multos eruditorum virorum libros emerctatus, nec utilitatis hujusce particeps ipse sis, neque eam iis qui ipsius

CD. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

In illud: « Captivam duxisti captivitatem. »

Locus hic, « Captivam duxit captivitatem, » hunc mihi sensum habere videtur: Quos hostis per fraudem captivitate oppresserat, hos Christus ex ipsius tyrannide captivos rursum traxit.

CDI. — BENJAMIN HEBRÆO.

Novum ac peregrinum oblationis genus 104 quo Ecclesia utitur excogitatum esse ais, quia pani san-

Vers. antepen. tolle asteriscum et vocem ταύτης, si credis cod. Vat. 649. Porro idem codex et pariter cum illo Alt. post vocabulum ἐρώσει continue adjungendum suggerunt participium, δεομένοις. Possin.

ctificatio commissa sit, cum lex sacrificia cruore A definat, ac præscribat. Quin autem illud perspicias, qui in lege gloriaris, cum legem ignores, quod lex cruenta ac nidulenta sacrificia in atrio ac prætentis sanctuario velis fieri jubebat : panes autem mensa ea intus excipiebat, quam a veteri populo conspici nefas erat. Quo e numero ipse es, qui veritatem in lege occultatam, ac nunc declaratam, minime cognovisti.

CDII. — THAUMASIO.

Impossibile esse in medio tumultu virtutem exercere.

Solitaria secessio mediocrem mihi scientiam ad- junxit. Nam qui in mediis tumultibus versatur ac celestium rerum scientiam adipisci studet, illud B ignorat, id quod inter spinas seritur ab illis præfocari : atque eum, qui otium non agit, Dei cognitionem consequi minime posse.

CDIII. — ISIDORO DIACONO.

Et pictores et textores qui sericas pelliculas expolunt, multis coloribus ac filis opera sua variare consueverunt, ut perfectam imaginem, aut omnibus partibus absolutam vestem reddant. Eodemque modo progressus Deo gratus handquaquam simplex uniusque modi est. Omnes enim virtutes ad perfectionem requirit. Quamobrem ciborum jejunium nihil iis utilitatis affert, qui omnibus sensibus minime jejunent. Nam qui in agone certat, ab omnibus se abstinet.

CDIV. — THEODOSIO DIACONO.

De Domini resurrectione.

Quemadmodum virginitatem colente natura par- tus Domini exstitit, nec incarnationis progressus castitati decrementi quidquam attulit : eodem modo clauso atque obsignato monumento resurrectio con- titigit. Dei enim humanitate induti utrumque est.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(37) Codd. Vat. 649 et Alt. legunt ὑπάρχεις. POSSIN. (38) Confer epist. 244, 446 et 474 hujus libri 1. Sic Basilius Magnus, Ἴδὲ γὰρ ὄφελος νηστεύειν τῷ σώματι, τὴν δὲ ψυχὴν μυρίων κακῶν ἐμπεπλήσθαι; Et S. Ambrosius : « Quid prodest jejunare visceribus, et luxuriare venatibus ; abstinere cibis, errare peccatis ? » Et papa Pius epistola prima : « Nihil prodest homini jejunare, et orare, et alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, et ab ob- tractationibus lingua cohibeatur. » Vid. canonem 12, *Quid prodest*, distinct. 86, can. 12, *Nihil prodest* : De pœnitentiâ, distinct. 3, can. 23, *Nihil enim prodest*. De consecratione, distinct. 5. Sic Leo Magnus cum alibi, tum sermone 4 de Quadragesima : « Non in sola abstinentia cibi stat nostri summa jejunii, aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate revocetur, et ab obtractationibus lingua cohibeatur. Sic ergo nobis edendi est mode- randa libertas, ut etiam aliæ cupiditates eadem lege frenentur, » etc.

Idem Leo Magnus serm. 8 de jejunio decimi mensis : « Indicitur, inquit, ut non solum a cibis, sed etiam ab omnibus carnalibus desideriis temperetur ; alioqui superfluum est suscipere esuriam, et iniquam non depovere voluntatem ; reciso alligi cibo, et a

επιστεύθη, τοῦ νόμου αἵμασι τὰς θυσίας ὀρίζοντος. Πῶς δὲ οὐ συνορᾷς ὁ ἐπὶ νόμῳ ἀρχῶν, καὶ τὸν νόμον ἀγνοῶν, ὅτι τὰ αἵματα καὶ τὰς κνίσσας ἐν τῇ αὐτῇ καὶ τοῖς προσκηνοῖς τοῦ ἁγιάσματος ὁ νόμος ἐκέ- λευσε γίνεσθαι ; τοὺς ἄρτους δὲ ἡ ἔσω ἐδέχτο τρά- πεζα, ἡ τῷ παλαιῷ ἀθέατος λαῷ, ὧν εἰς ὑπάρχει (37) αὐτὸς, ὁ τὴν ἐν τῷ νόμῳ κρυπτομένην, καὶ νῦν δε- δηλωμένην ἀλήθειαν μὴ γινούς.

YB. — ΘΑΥΜΑΣΙΩ.

Ὅτι ἀμήχανον ἐν μέσῳ θορύβων ἀρετὴν κατορ- θῶσαι.

Ἔμοι τὴν μετρίαν εὐδαιμονίαν ἢ καταμόνας προσ- ἔθηκεν ἀναχώρησις. Ὁ γὰρ ἐν μέσῳ θορύβων σρε- φόμενος, καὶ γινῶναι τὰ οὐράνια βουλόμενος, λήθη- θεν, ὅτι τὸ ἐν ἀκάνθαις σπειρόμενον, ὑπ' ἐκείνων συμπιγεται· καὶ ὁ μὴ σχολάσας, θεὸν γινῶναι οὐ δύναται.

YΓ. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Καὶ ζωγράφοι καὶ ὑφάνται, οἱ τοὺς σηρῶν ὑμένας ἐξεργαζόμενοι, πολλοῖς χρώμασι τε καὶ νήμασι τὰς ἑαυτῶν τεχνουργίας ποικιλλοῦσιν, εἰς τελείας εἰκό- νους ἢ ἐσθίτους ἐκπλήρωσιν. Καὶ ἡ κατὰ θεὸν προ- κοπή οὐκ ἔστι μονοειδής. Πασῶν γὰρ δεῖται τῶν ἀρε- τῶν εἰς τελείωσιν. Οὐδὲν οὖν νηστεία βρωμάτων ὀλί- νησι τοὺς μὴ πάσαις νηστεύοντας αἰσθήσειν (38). Ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται.

YΔ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως.

Ὅσπερ παρθενευούσης τῆς φύσεως ὁ τόκος τοῦ Κυρίου γεγένηται, καὶ ἡ πρόδος τῆς σαρκώσεως τῇ ἀγγελῇ μείωσιν οὐκ ἐποίησεν· οὕτως ἐσφραγισμένου τοῦ μνήματος, ἡ ἀνάστασις γέγονε (39)· Θεοῦ γὰρ ἐνανθρωπήσαντος τὰ ἀμφοτέρα.

concepto non desilire peccato. Carnale est, non spi- rituale jejunium, ubi soli corpori non parcitur, et in iis quæ omnibus deliciis sunt nocentiora permanetur. » Et mox : « Jejunet ergo corpus escis, mens jejunet a vitiiis, et curas cupiditatesque terrenas, regis sui lege dijudicet. » Et rursum infra : « Et ab iis desideria sua revocet, quæ sibi nocitura cognoscit. Abstineas enim ab invidiæ malignitate, a luxuriæ dissolutione, a perturbatione iracundiæ, a cupiditate vindictæ, purificabitur veri sanctificatione jejunii, et incorruptibilium deliciarum voluptate pascetur, » etc. Similia de vero jejunio loca multa observavi apud Chrysostomum quæ parco ascribere cum hæc sufficere possint ; quibus denique addo, versus M. Antonii Mureti :

*Nequicquam restis abstinat a cibis
Qui factis animum turpibus inquinat. RITT.*

(39) Ἐσφραγισμένου τοῦ μνήματος ἡ ἀνάστα- σις γέγονε. Eadem est multorum veterum Ecclesiæ tam Græcæ quam Latinæ doctorum opinio, Christum sicut clauso et integro virginali Mariæ natum esse, ita et per obsignatum et clausum sepulcrum resur- gendo, et per clausas fores ad discipulos ingrediendo miraculose penetrasse suo corpore : in qua et hæc

YE. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

A

Περὶ [τοῦ] αὐτοῦ.

Οὐκ ἔστι φουσιχὰς ἀποδείξεις τῶν ὑπὲρ φύσιν ζητησέιν. Εἰ γὰρ καὶ σὰρξ ἀληθὴς ὁ Λόγος γεγένηται, ἀλλ' οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ὁ Χριστός· ἐνανθρωπήσας δὲ μᾶλλον Θεός, ἐν ἑκατέραις ταῖς φύσεσιν εἰς ὑπάρνει Ἰῶς [τοῦ] Θεοῦ.

ΥΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ [τοῦ] αὐτοῦ.

Τὸν λίθον τοῦ μνήματος μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ὁ ἄγγελος ἀπεκύλισε. Καὶ μὴ μετ' ἐκεῖνο νόμιζε γεγενῆσθαι τὴν ἀνάστασιν. Εἰ δὲ λέγεις· Τίς οὖν ἢ χρεία τῆς τοῦ ἀγγέλου παρουσίας; φαίην ἐγὼ, ὅτι ἔπειθε τοὺς ζητούντας ἐγγεῖρθαι, ἀλλ' οὐ κεκλήθηαι τὸν Κύριον, ἄγγελος τοῦτο πιστούμενος, καὶ πρὸς τοῦτο διακονούμενος. Θεῶ γὰρ μόνῃ λειτουργοῦσιν οἱ ἄγγελοι.

ΥΖ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὅτι οὐ πρὸς τὸν νόμον ὑποστρέφων ὁ Παῦλος, ἀλλ' οἰκονομικὰ τὰ τοῦ νόμου πεποιήκεν.

Ὁ θέλων ὑπὲρ Ἰσραηλιτῶν γενέσθαι ἀνάθεμα, καὶ τῆς Χριστοῦ βασιλείας δι' ἐκείνους ἀλλότριος, τί οὐκ ἂν καὶ ὑπέστη καὶ ἔδρασεν, ἵνα τύχοιεν σωτηρίας ἐκεῖνοι; Οὐτε οὖν περιτέμνων Τιμόθεον, οὐτε ἐν ἀζύμοις κειρόμενος, οὐτε δι' αὐτοὺς λέγων περιεῖσθαι τὴν ἄλυσιν, πρὸς τὸν νόμον ὑπέστρεφεν· ἀλλ' ὅν ἀφήκεν ὡς τέλειος νηπίος μᾶλλον ἀρμόζοντα, οἰκονομικῶς δι' ἐκείνους ἐδέχετο, ἵνα γένωνται τέλειοι.

ΥΗ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ.

Περὶ μετανοίας.

Καλὴ μὲν καὶ ἐπαινετὴ ἡ μετανοία, ἀλλ' ὀλίγοις γίνεται δυνατὴ. Ὁ τοίνυν Θεὸς ὁ θέλων τὴν ἐν ἐπιστροφῇ ζωὴν ἡμῶν, ἐξάξει ὕδωρ ἐκ τῆς καρδίας σου, δευτερὴν σοι λουτρὸν γενησόμενον, καὶ ἐκούσιον κλυμῆθῆραν, καθάρουσάν σου τῶν μολυσμάτων τὴν συνείδησιν, ἵνα ποιήσης χαρὰν τοῖς ἀγγέλοις, οὓς ἁμαρτήσας ἐλύπησας.

ΥΘ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (40).

D

Τὰ ὑπερφυῆ καὶ θελα παιδεύματα διδάσκων ὁ Κύριος.

CDV. — EIDEM.

De eodem.

Rerum earum quæ naturam superant a natura petitas demonstrationes quærere minime oportet. Nam etsi Verbum caro vera factum est : at non homo duntaxat Christus. Quin potius Deus humanitate indutus, unus in duabus naturis Dei Filius existit.

CDVI. — DE EODEM.

Eidem.

Angelus post Domini resurrectionem lapidem a monumento revolvit. Neque enim illud existimes, resurrectionem postea contigisse. Quod si dixeris, Ecquid igitur angeli præsentia opus erat? respondeam ego : **105** lis qui Dominum quærebant, fidem faciebat angelus eum ad vitam rediisse, nec subreptum esse, cum hoc affirmaret, atque ad eam rem operam navaret. Nam Deo soli angeli inseruiunt.

CDVII. — PALLADIO DIACONO.

Quod non ad legem revertens, sed dispensationis causa ea quæ legis sunt Paulus fecit.

Is qui Israelitarum causa anathema esse ac propter eos a Christi regno excludi cupiebat, quid non et subiisset, et fecisset, ut illi salutem consequerentur? Quocirca nec cum Timotheum circumcideret, nec cum azymorum tempore caput attonderet, nec cum eorum causa catena vincium se esse diceret, ad legem revertebatur ; verum quam ut adultus reliquerat, velut pueris potius congruentem, certo consilio propter eos suscepit, ut adulti ac perfecti edicerentur.

CDVIII. — ATHANASIO.

De pœnitentia.

Præclara quidem et laude digna est pœnitentis animi resipiscentia : sed pauci eam consequi possunt. Deus igitur, qui nos vitam per resipiscentiam obtinere vult, de pectore tuo aquam educet, quæ tibi pro altero quodam lavaero sit, ac voluntaria piscina, conscientiam tuam ab inquinamentis repurgans : ut angelis, quos peccando in mœrorem conjecisti, lætitiæ causam præbeas.

CDIX. — LEONTIO DIACONO.

Natura præstantiora et divina documenta Domini.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

est Isidorus noster et major ejus Joan. Chrysostomus, et hujus eelogarius sive epitomator Theophylactus, et Joannes Damascenus, et ex Latinis Augustinus. Vide Chrysostomum homil. 86 in Joannem, et homilia de Joanne Baptista, et homilia posteriore in Symbolum. Et Theophylact. in cap. xx Joannis evang.; Damascenum lib. iv *De orthodoxa fide*, cap. cv', et capite ult. ubi pro παραβλέψαι legend. παραβλέψαι in edit. Veronensi; Augustinum denique serm. 159 et seq. de tempore, et lib. xxii *De civit. Dei*, cap. 8, qui locus totidem verbis relatus est in serm. 7 de sanctis.

Diversum tamen ab his sensit Tertullianus in lib. *De carne Christi*, prope finem; cujus sententiam hodie multi amplectuntur. Plura hac de re in *Sacris Lectionibus nostris*. RITT.

(40) In hujus epistolæ titulo aliquid inopinatum habent codd. Vat. 619 et Alt.; inscribunt enim Λεοντίω διακόνῳ ἐπισκόπῳ. An forte eidem hæc homini cui superior missa est inscripta Λεοντίῳ διακόνῳ, sed qui post illam receptam episcopus factus sit: quasi dicere velit Leontio nuper diacono, nunc episcopo. POSSIN.

nus Paulo tradens, e cœlo eum alloquitur, ut prædicationem eam, quam ipsius fidei commissurus erat, cœlestem esse demonstraret.

CDX. — LEONTIO EPISCOPO.

«Noli negligere gratiam, quæ in te est¹⁴. » Ne ad eorum, quibus præes, culpas conniveas : ne alioqui, quæ ab ipsis fiunt, a te autem permittuntur, tua potius fiant, ut qui, cum possis, his mederi nolis.

CDXI. — CYRECIO.

Iustis quidem artibus partas opes habes : at easdem injuste contines. Has igitur communes fac : ut sic tuæ fiant, hoc est, ut angustis ac necessariis temporibus animam tuam redimant, ac Deum tibi placabilem reddant.

CDXII. — NICANORI SCHOLASTICO.

Doctrina, morum dux est, in hoc constituta, ut omnia, quæ in nobis sunt, ex ratione moderetur. Quod si hanc litibus ac jurgiis impendamus, iisque, qui eruditionis expertes sunt, ad furiosius exercendas inimicitias commodemus, ingentes Deo Verbo rationes reddendas habebimus, ut qui nec ex ipsius nomine pudore aliquo affecti fuerimus, **106** nec honorem litteris atque doctrinæ studiis habuerimus, verum ad judicia et lites ac pugnas, ut apparet, eruditi fuerimus.

CDXIII. — SERENO TRIBUNO.

In illud : « Tempus brevè est, » etc.

Nulla legum apostolicarum præmio caret : nulla earum utilitatis est expers, quemadmodum improbi ac stulti Manichæi criminantur, qui diabolium impietate longesuperant. «Tempus enim breve est,» inquit Paulus. «Reliquum est, ut qui uxores habent, tanquam non habentes sint,¹⁴» Quibus verbis non legitimum concubitus prohibet, verum præposteram atque inordinatam voluptatem coerct : simulque etiam temporis complementum significat. Si vita celeri cursu transit, inquit, ei, tanquam firmæ ac stabili, propensos deditosque nos esse minime oportet.

CDXIV. — PALLADIO DIACONO.

In illud : « Labores fructuum tuorum manducabis¹⁵. »

« Labores fructuum tuorum manducabis. » Psalmicus modulus hic est omni vitæ generi conducibilis. Quod perinde est ac si diceret : Vos qui sanctæ atque honestæ vitæ curam geritis, ipsius fructus comedetis, immortalibus scilicet coronis a Deo coronati. Ac rursus intemperantes et flagitiosi homines scelerum suorum pœnas recepturi sunt.

¹⁴ I Tim. iv, 14. ¹⁵ I Cor. vii, 29. ¹⁶ Psal. cxviii, 2.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(41) Non Σερήνῳ, Sereno, sed Σερίνῳ hæc epistola inscribitur in codd. Vat; 619 et Al¹. POSSUN.

Αριος τὸν Παῦλον, ἐξ οὐρανοῦ αὐτῷ διαλέγεται, οὐράνιον εἶναι δεικνύς τὸ μέλλον αὐτῷ ἐγχειρίζεσθαι κήρυγμα.

ΥΓ. — ΛΕΟΝΤΙῸ ΕΠΙΣΚΟΠῸ.

« Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος. » Μὴ παρόρα τῶν ὑπηκόων τὰ πταίσματα, ἵνα μὴ ὑπ' ἐκείνων γινόμενα, ὑπὸ δὲ σοῦ συγχωρούμενα, σὲ γένηται μᾶλλον, ὡς δυναμένου μὲν, μὴ βουλομένου δὲ ταῦτα λάσασθαι.

ΥΙΑ. — ΚΥΡΗΚΙῸ.

Ἔχεις πλοῦτον δικαίως, συνέχεις δὲ τοῦτον ἀδίκως· ποίησον ταυτὸν κοινόν, ἵνα οὕτως γένηται σὸς, λύτρον σοὶ καὶ ἐξίλασμα ἐν καιρῷ ἀνάγκης γινόμενος.

ΥΙΒ. — ΝΙΚΑΝΟΡΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῸ.

Οἱ λόγοι, τῶν ἡθῶν εἰσιν ἡγεμόνες, ἀγειν πάντα τὰ ἐν ἡμῖν λογικῶς τεταγμένοι. Εἰ δὲ τοῦτους εἰς ἔριδας ἀσχολοῦμεν καὶ μάχας, κυχρῶντες αὐτοὺς τοῖς οὐκ εἰδόσιν, ἐμμανέστερον γυμνάζειν τὰς ἔχθρας· μεγάλας τῷ Θεῷ Ἀδὲν τὰς εὐθύνas ὑπέξομεν, μηδὲ τὴν αὐτοῦ κλήσιν ἀδεδεσθέντες, καὶ τιμῆς μεταδόντες τοῖς λόγοις, ἀλλ' εἰς κρίσεις καὶ μάχας, ὡς εἰκε, παιδευθέντες.

ΥΙΓ. — ΣΕΡΗΝῸ (41) ΤΡΙΒΟΥΝῸ.

С Eius τὸ, « Ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστὶ τὸ λοιπόν. »

Οὐδὲν τῶν ἀποστολικῶν νόμων ἐστὶν ἀγέραστον, οὐδὲν αὐτῶν ὠφελείas ἐστέρηται, ὡς οἱ κακόφρονες διαβάλλουσι Μανιχαῖοι, οἱ πολλῶν τὸν διάβολον σχετλιασμοῖς ὑπερβάλλοντες. « Ὁ καιρὸς γὰρ συνεσταλμένος ἐστὶ λοιπὸν, ἔγραψεν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυμνασῶν, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, » οὐχὶ τὴν ἐνθεσμον κωλύων συνάφειαν, ἀλλὰ τὴν ἀτακτον ἡδυπάθειαν εἰργων, ἅμα δὲ καὶ τὴν τοῦ χρόνου συμπλήρωσιν σημαίνων. Εἰ σπουδαίως, φησὶν, ὁ βίος παράγει, οὐ χρὴ αὐτῷ προσπαθεῖν ὡς ἐστῶτι.

D ΥΙΑ. — ΠΑΛΛΑΔΙῸ ΔΙΑΚΟΝῸ.

С Eius τὸ, Τοὺς πόρους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι, »

« Τοὺς πόρους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι, » Ψαλμικόν ἐστὶ μελῶδημα, παντὶ βίῳ χρήσιμον. Καὶ οἱ σεμνότητος φροντίζοντες, φησὶ, φάγεσθε τοὺς καρποὺς αὐτῆς, στεφάνους παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀκηράτους τιμώμενοι· καὶ οἱ ἀκόλαστοι δηλονότι καὶ ἄδικοι, τὰ ἐπίχειρα τῶν κακῶν πράξεων κομιούμενοι.

YIE'. — TIMOΘEΩ ANAΓNΩSTH.

Εἰς τὸ γερραμμένον, « Τρία ἐστὶν ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπιγινώσκω, » κ. τ. λ.

Ὅχι ἐστὶν Ἐξω διπλῆς & ἐξήτησας, ἀλλὰ καὶ μάλα σοφὴν ὠδίνει διάνοιαν. Ἡ τοῦ Θεοῦ γὰρ γνώσις ἡ ἄβυσσος τὸν ἐμφρονέστατον Σολομῶντα σοφίσασα, πολλὰς ἀφορμὰς αὐτῷ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἐγκατέσπειρεν· εἰ μὲν αὐτῷ ἀγνοηθείσας, οὐκ οἶδα· ἡμῖν δὲ κομιδῇ ἀρμοζούσας, ὧν ἐστὶ καὶ τὰ τέσσαρα ἄπερ Σολομῶν μὲν ἠπόρησεν, ὡς νοεῖσθαι ἀδύνατα· αὐτὸς δὲ ζητεῖς διδαχθῆναι, ὡς εὐληπτα. Ἄλλ' οὐκ ἐγγυγέ σοι λέξω ἱκανῶ ὄντι (42) εὐρεῖν, εἰ μὴ φεύγοις κρυμνί.

postulas. At ea tibi minime exponam, ut qui ipse invenire possis, modo laborem haudquaquam defugas.

YIG'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἔχεις καὶ σὺ τὸ τάλαντον, καὶ μὴ κρίνε, τοῖς αὐτοῖς κριθησόμενος. « Τρία ἐστὶν ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπιγινώσκω, » εἶπεν ὁ Σολομῶν. « Τῆς ἀετοῦ πετομένου. » Τοῦτο ἡ θεία φύσις τοῦ Υἱοῦ, πάση ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἀνέφικτος. « Καὶ τὰ ἴχνη σου, φησὶν, οὐ γνωσθήσονται, » τὸ θεῖον Πνεῦμα ἐν Ψαλμοῖς. Εἶδεν δὲ αὐτὸν ἀετὸν καὶ Μωσῆς ταῖς πτέρυξιν τὸν λαὸν ἐν ἐρήμῳ σκεπάζοντα. « Καὶ ὄδον ὄψεως ἐπὶ πέτρας. » Αἱ σχολιαὶ τοῦ ὄψεως ὄδοι, τοῦ ψιθυρίσαντος ἡμῖν τὴν παράβασιν, ἀπερ εἰσὶν ἁμαρτήματα, ὄδον ἐπὶ τῆς πέτρας οὐχ εὔροσαν. Πέτρα δὲ ὁ Χριστὸς ἐστίν, ἄτρεπτος μέγας, στε σαρκαῶτο· « Ἄμαρτιαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » — « Τριβους νηδὺς πομποροῦσης. » Τῆς πάντας σωζούσης θείας οικονομίας, τῆς ὀλκάδος δίκην τὴν ἄβυσσον τοῦ θανάτου διαδουσαμένης, τὸ μὲν γένος τὸ ἡμέτερον ἀνεκέκλητο, αὐτῆς δὲ τριβὸς ἐν ἄβυσσῳ νεκρώσεως οὐχ εὔρισκετο. « Καὶ ὄδους (43) ἀνδρὸς ἐν νεότητι. » Νεότητα οἶδεν ἐνταῦθα τὴν ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασιν, τῆς φθορᾶς ἀλλοιουμένης, καὶ τῆς φύσεως εἰς ἀφθαρσίαν νεαζομένης. Ἐκείνην ζῆσει τὴν κατάστασιν. Τίνες, φησὶν, ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν γενησόμεθα; ἢ ὑποδεικνύς ἐφη ὁ Κύριος· Οἱ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εἰς κόλασιν αἰώνιον ἤξουσιν.

si quis roget quinam futuri simus cum a morte ad vitam redierimus, illud ostendit Dominus cum dixit ¹⁷: Justi ad vitam æternam, peccatores autem ad pœnam æternam ibunt.

YIZ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τί ἔστιν, « Οὕτως ὄδους μοιχαλίδος, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Καὶ μάλα συνάδει τοῖς φθάσασιν τὸ λειπόμενον, ἄπερ εἰς πᾶν πυκνὴν ἀρμογήν, αὐτίκα τῷ λόγῳ συμβήσεται. « Οὕτως ὄδους γυναικὸς μοιχαλίδος, » ἐξῆς τὰ ἐχόμενα, « ἡ ἔταν πράξη ἀπονεφαιμένη, ὡ-

A

CDXV. — TIMOTHEO LECTORI.

In illud, « Tria sunt mihi cognitu impossibilia, et quartum ignoro ¹⁶, » etc.

Difficultate non carent ea, quæ quæsiisti, verum perquam sapientem mentem ac sententiam parturiunt. Dei enim cognitio, quæ abyssi instar est, posteaquam prudentissimum Salomonem sapientia imbuit, multa divinæ incarnationis argumenta ipsi inspersit. Quæ an ille ignorarit, haud scio: nobis quidem certe admodum congruunt. Quo in numero sunt ea quatuor, in quibus Salomon quidem hæsit, tanquam ejusmodi, quæ intelligi nequeant: tu vero ea, perinde atque perceptu facilla, a nobis edoceri

B

CDXVI. — EIDEM.

In idem.

Habes tu quoque talentum, ac ne judices, ne tu etiam itidem judicaris. « Tria sunt, quæ intellectu assequi nequeo, et quartum penitus ignoro, » inquit Salomon. « Viam aquilæ volantis: » hoc autem est divina Filii natura, quæ nullo humano ingenio comprehendi potest. « Et vestigia tua non cognoscantur, » ait divinus Spiritus in Psalmis ¹⁶. Vidit autem hanc aquilam ipse quoque Moses, pennis suis populum in deserto contegentem. « Et viam serpentis in petra. » Obliquæ ac sinuosæ serpentis illius viæ sunt, qui mandati transgressionem nobis insusurravit: quæ quidem **107** peccata sunt, nec viam in petra inven-

C

venerunt. Petra autem Christus est ¹⁶, qui cum carnem induit, mutationis omnis expertus mansit: « Neque enim peccatum fecit, nec inventus est dolus in ore ejus ¹⁷. » — « Viam navis in medio mari: » hoc est, divinæ incarnationis omnibus salutem afferentis, quæ navis instar mortis abyssum peragravit, atque genus quidem nostrum ab ea revocavit, ipsius autem mortis semita in inferno minime inveniebatur. « Viam viri in adolescentia. » Per juventutem hoc loco resurrectionem a mortuis intelligit: cum nimirum corruptio immutabitur, ac natura ad statum ab omni corruptione atque iuteritu alienum juvenescet. Hunc tu statum quære. Quod

D

CDXVII. — EIDEM.

Quid sit, « Sic via meretricis, » etc.

Cum superioribus pulchrè admodum consonat id quod superest, quod quidem accommodatissime jam jamque eum iis orationis nostræ opera conveniet atque cohærebit. « Sic via mulieris adulteræ, quæ

¹⁶ Prov. xxx, 18-19. ¹⁶ Psal. lxxvi, 20. ¹⁶ I Cor. x, 4. ¹⁷ I Petr. xi, 22. ¹⁷ Matth. xxv, 46.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(42) Vers. pen. pro ἱκανῶ ὄντι cod. Alt. aliam lectionem in margine suggerit, ἱκανοῦντι. Possint.

(43) Pro ὄδους cod. Vat. 619 et Alt. ὄδους legunt lb.

comedit, et tergens os suum dicit: Non sum operata A
malum ¹⁸. » Quemadmodum, inquit, dubia et obs-
cura sunt ea quæ superius commemoravi, partim
ut quæ nondum exstiterunt, partim ut quæ Deus
duntaxat respiciat: eodem modo recentis populi
scelera erunt, cum baptismi lavacro purgata fuerint.
Extersionis enim vocabulo perfectam rugarum illa-
rum et macularum obliterationem vocat, quam
Christi Ecclesia, cum fide accipiens, nihil mali sese
admisisse persuasum habet, utpote priorum veniam
atque oblivionem lavacri beneficio consecuta. Quod
autem Dominus perfidam omnem mentem, atque
ipsius mandatis repugnantem, adulteram vocet,
plerisque divinatorum oraculorum locis reperies.
Verbi gratia: « Adulterium commiserunt in ligno
adultera signum querit ²⁰. »

CDXVIII. — SYNESIO.

In illud Joel, « Mansuetus esto bellator. »

Mansuetum hominem Scriptura pugnacem ac
bellicosum reddit, cum quispiam adversus Deum
aliquid molitur. Ad hunc modum Mosem adversus
populares suos excitavit. Sic Phinees item iniquos
ac sceleratos pugione transfodit. Sic Davidem, cum
adversus Philistæum decertavit; sic Petrum cum
zelo incensus gladium adhibuit, quo tempore Do-
mino pacis bellum a Judæis inferebatur.

CDXIX. — HERMOGENI EPISCOPO.

Arundinea virga ²¹, cui nemo firme inniti potest,
est mens levitate atque inconstantia laborans, quæ
cum scipionis instar esse existimetur, telum inven-
nitur. Neque enim consistere potest, **108** verum
ad omnem ventum hue et illuc jaectatur: atque in-
terim tamen ea audacia est, ut cum cedris se com-
paret. Ægyptus rursus Pharaonem imitatur, non
jam illa quidem filiis Jacob illic peregrinantibus ex-
struendarum urbium laborem imperans, verum ab
omnibus, qui animi firmitate præditi sunt, hæresum
tributum exigens. Videte ne quis vos seducat: ve-
rum firmi fundamenti in modum stete. Deus enim
humanitate suscepta minime mutatus, aut divisus
est. Unus enim est ortus expers ac sempiternus
nem, sic a nobis adoratus.

CDXX. — CYRECIO.

Non te solum ea quæ de opibus atque copiis ac-
riter et objugatorie scripta sunt, mœrore affecerunt,
verum etiam alium ante te, qui ab ipsomet Domino
audierat, « Vende omnia quæ habes, et da paupe-
ribus, et habebis thesaurum in cœlo, et veni, se-
quere me ²². » Quocirca si illius vestigiis insistere
cupis, ac facultates tuas ita custodias, ut eas ne-
mini impertias, habes etiam alterum splendidiorem

¹⁸ Prov. xix, 20. ¹⁹ Jer. iiii, 9. ²⁰ Matth. xii, 39.

δὲν ἀποπὼν φησι πεπραχέναι. » Ὡς ἀθλα, φησίν,
ἐστὶ τὰ προφανθέντα, τὰ μὲν ὡς οὐ γεγόμενα, τὰ δὲ
θεῶν μόνον δρώμενα· οὕτως ἔσονται τὰ τοῦ νέου
λαοῦ ἀμαρτήματα, τῷ λουτρῷ τοῦ βαπτίσματος κα-
θαιρόμενα. Ὅπερ ἀποπίνωιν καλεῖ παντελῆ τῶν βυ-
τίδων, καὶ τῶν στιγμάτων ἐκείνων ἀφανισμὸν, ὃν
πίστει δεχομένη ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, οὐδὲν
ἀποπὼν πέπεισται πεπραχέναι, τῶν προτέρων ἀμνη-
στίαν πορισμένη τῷ λουτρῷ. Ὅτι δὲ μοιχαλίδα
ὁ Κύριος καλεῖ πᾶσαν γνώμην ἀπίστον, καὶ τῶν
αὐτοῦ ἐντολῶν ἀντίθετον, πολλαχοῦ τῶν θείων εὐ-
ρήσεις χρησμῶν, ὡς τὸ, « Ἐμοίχευσαν τὸ ξύλον καὶ
τὸν λίθον » καὶ, « Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς, ση-
μεῖον ἐπιζητεῖ. »

et lapide ¹⁹; » et rursum: « Generatio prava et

ΥΗΦ. — ΣΥΝΕΣΙΩ.

Εἰς τὸ γρηραμμένον ἐν τῷ Ἰωήλ, « Ὁ πρῶος
ἔστω μαχητής. »

Τὸν πρῶον μαχητὴν ἡ Γραφή ἀπεργάζεται, ὅτε
κατὰ Θεοῦ ἡ ἐγχείρησις γίνεται. Οὕτως Μωϋσεῶς
κατὰ τῶν συμφυλετῶν ἐξανέστησεν· οὕτως τὸν Φι-
νεὲς τοὺς ἀνομοῦντας διακεντήσαντα. Οὕτως τὸν
Δαβὶδ τῷ ἀλλοφύλῳ παρατάξαμενον. Οὕτω τὸν Πέ-
τρον ζηλώσαντα, καὶ μαχαίρα χρησάμενον, ὅτε ὁ
Κύριος τῆς εἰρήνης ὑπὸ Ἰουδαίων ἐπολεμεῖτο.

ΥΙΘ. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἡ βέβδος ἡ καλάμην, ἡ ἀστήρικτος βάσις, ἡ
πολυδόνητος γνώμη, ἡ βακτηρία νομιζομένη, καὶ
βέλος εὐριακομένη. Ὅτε γὰρ ἰσχύει ὑφίστασθαι,
ἀλλὰ καὶ πάσῃ αὐρᾷ ριπίζεται, καὶ ταῖς κέδροις
θρασύνεται παρεκτείνεσθαι. Αἰγυπτος πάλιν Φαρα-
ωνίζεται, οὐκέτι μὲν τοῖς παραικοῦσιν υἱοῖς τοῦ Ἰα-
κώβ πόνους ἐπιτάττουσα πόλεων, ἀλλὰ πάντας τοὺς
ἐβρώμενους, φόρους ἀπαιτοῦσα αἰρέσεων. Βλέπετε
μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ, ἀλλ' ὡς στερεὸς θεμέλιος
στήκετε. Ὁ Θεὸς γὰρ ἐνανθρωπήσας οὐ τέτραπται,
οὔτε συγχέχεται, οὔτε διήρηται. Ἄλλ' εἰς ἐστὶν ἑ-
μῆχος καὶ ἀβδὸς Υἱός, καὶ πρὸ σαρκώσεως, καὶ μετὰ
σάρκωσιν, οὕτω παρ' ἡμῶν προσκυνοῦμενος.

Filius, et ante susceptam, et post susceptam car-

ΥΚ'. — ΚΥΡΗΚΙΩ (44).

Οὐ [σὲ] μόνον τὰ περὶ πλοῦτου ἐλεγκτικῶς γρα-
φέντα ἐλύπησεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλον πρὸ σοῦ, παρ'
αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀκούσαντα· « Πώλησόν σου τὰ
ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν
οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι. » Εἰ οὖν ἐκείνῳ
βούλει ἐπισθαι, καὶ ἀκοιωνήτον φυλάττεις τὴν
ὑπαρξίν, ἔχεις καὶ ἄλλον λαμπρότερον, βύσσον καὶ
πορφύραν ἀμφιεννύμενον, τὰς δὲ τῶν πενήτων κα-

²¹ Isa. xxxvi, 6; Ezech. xlix, 9. ²² Matth. xix, 21.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(44) Κυρηνῶ non Κυρηκίῳ inscribunt hanc epi-
stolam codd. Vatic. 649 et Alt.; iidemque v. 2 πρὸ

σοῦ legunt, non πρὸς σοῦ. Vers. 5 pro οὐρανοῖς
codd. Alt. habet οὐρανῶ. POSSIN.

κώσεις μὴ προσποιούμενον. Οὐ τὴν μίμησιν ἐκκλι-
νον, μὴ σε λάβοι ἐκεῖθεν συμμέτοχον.

ΥΚΑ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Οὐκ ἔστι κατακρίσεως τὰ γραφέντα, ἀλλὰ προβ-
ρήσεως τῶν πάντως ἐσομένων. Καὶ Χριστὸς γὰρ
προείρηκεν, ἵνα πείραν μὴ λάβωμεν. Εἰ φοβεῖ τοῖνον
ἡμᾶς τὰ ἠπειλημένα, γένηται τὰ ἐντεταλμένα.

ΥΚΒ'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῷ.

Περὶ Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν.

Τὸ μείζον καὶ τὸ ἑλαττον ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων ζη-
τεῖται καὶ κρίνεται, ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπου μείζων,
καὶ βοῦς βοῦς, καὶ ἵππος ἵππου. Καὶ ἀπαξ ὁ κανὼν Β
τῆς συγκρίσεως τοῖς ὁμογενέσιν ἀρμόζει. Εἰ τοῖνον
ὁ τὰ τοῦ Θεοῦ τολμηρῶς περιεραζόμενος, καὶ μεί-
ζονα λέγων τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, τὴν σύγκρισιν ὡς
ὁμοουσίων προσέεται, περὶ τοῦ μείζονος αὐτῷ συν-
τόμως ἀποκρινόμεθα. Ἐτερούσια γὰρ ἀλλήλοις
συγκρίνεσθαι οὐ δύναται. Οὐτε λέγεται μείζων ἄν-
θρωπος βοῦς, ἢ μείζων ἵππος καμήλου, ἢ μείζων
ὄνος ἰχθύος.

ΥΚΓ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Περὶ γαστριμαργίας.

Βλέπε μὴ τῇ ἀδηφαγίᾳ εἰς οἰσθηλασίαν ἐκ-
πέσης, καὶ δύο πάλους εὐρεθῆς δυσνηϊοῖς συναρ-
παζόμενος, εἰς βάραθρον ἀπωλείας κατακρημνί-
ζουσι.

ΥΚΔ'. — ΘΩΜᾶ.

Περὶ ἰσότητος.

Τὸν ἐμφορνα μοναχὸν, δόκιμον εἶναι χρὴ ζυγο-
στάτην, μηδὲνί μέρει τῶν πλαστίγγων καταρρέπειν
παρὰ χωροῦντα, μήτε τῇ αἰστιά εἰς ἀτονίαν, μήτε
πλωσυστία εἰς ἀσωσίαν.

ΥΚΕ'. — ΕΥΣΕΒΙῷ ΕΠΙΣΚΟΠῷ.

Ἡράκλειον ζεῦχος, ὡς ἔμαθον, συνῆψας ἀγρίῳ σὺ,
καὶ λέοντι θρασεῖ τὴν τῶν πτωχῶν ἐπέτρεψας οἰκο-
νομίαν. Καὶ εἰ μὲν χρήμασι προέδωκας τῇ θαυμαστῇ Δ
ξυκωρίδι τὰ πράγματα, τοῦτο καὶ Ἰούδας ἐποίησε,
τὸν Κύριον πεπρακῶς τῶν πραγμάτων. Εἰ δὲ καὶ
λήμματος καθαρὸν τὸ ἀμάρτημα, αἰσχυνθήτωσαν οἱ
ἀνομοῦντες διακενηῖς.

ΥΚΖ'. — ΙΣΙΔΩΡῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Εἰς τὸ εἰρημένον πρὸς τὸν δειν, « Ἐχθραν θήσω
ἀνὰ μέσον. »

Τὸ σπέρμα τῆς γυναίκος, ὃ ἐχθραίνειν τῷ ὄφει
προσάττει Θεός, ὁ Κύριος ἡμῶν ἐστίν Ἰησοῦς. Αὐτὸς
γὰρ σπέρμα γυναίκος μόνος γέγονεν ἐξ αὐτῆς, μηδὲ
σπορᾶς ἀνδρὸς μεσιτευσάσης καὶ τῆς ἀγνείας μὴ
μειωθείσης.

²² Luc. xvi, 23. ²³ Gen. iii, 15.

hominem, qui purpura et bysso vestiebatur, pauper-
rum autem calamitatibus minime commovebatur ²².
Quem tu imitari cave, ne te illic socium ac pœna-
rum consortem accipiat.

CDXXI. — EIDEM.

Non condemnationis sunt quæ scripsimus, verum
prædictionis earum rerum quæ omnino futuræ sunt.
Nam et Christus prædixit, ne ea experiamur. Quare
si comminationes nos terrent, quæ nobis præcepta
sunt, faciamus.

CDXXII. — HERONI SCHOLASTICO.

De Arianis et Eunomianis.

Majus et minus in iis, quæ eandem substan-
tiam habent, quæritur ac perpenditur. Verbi gratia :
homo homine major est, at bos bove, et equus equo.
Ac denique comparationis regula iis rebus convenit,
quæ ejusdem generis sunt. Quocirca si is, qui ea,
quæ ad Deum pertinent, nimis audacter iuquirat ac
perscrutatur, majoremque Filio Patrem esse con-
tendit, comparationem tanquam eandem substan-
tiam habentium admittit, de majori breviter ipsi
respondebimus. Nam quæ substantiæ ratione dis-
crepant, inter se comparari nequeunt. Neque enim
homo bove major dicitur, nec equus camelo, nec
asinus pisce.

CDXXIII. — ΜΑΡΩΝΙ.

De ingluvie.

Vide ne per ingluviem in libidinem incidas, atque
a duobus ad frenum contumacibus equuleis abre-
ptus inveniarius, qui te in exitii voraginem præcipi-
tem agant.

CDXXIV. — ΘΩΜᾶ.

De æqualitate.

Prudentem atque cordatum monachum **109** pro-
bum libripendem esse oportet, neutram lancium
partem propendere permittentem : hoc est, nec in-
ediam in languorem ac virium imbecillitatem, nec
profusum victum in petulantiam et libidinem.

CDXXV. — ΕΥΣΕΒΙῷ ΕΠΙΣΚΟΠῷ.

Herculeum jugum, ut ad me allatum est, truc-
lento apro copulasti : atque audaci ac truculento
leoni pauperum curam commisisti. Ac si quidem
pretio adductus eximie huic bigæ res prodidisti,
hoc Judas quoque fecit, cum Dominum pecunia ad-
dixit. Sin autem quæstu peccatum hoc vacat, con-
fundantur iniqui agentes supervacue.

CDXXVI. — ΙΣΙΔΩΡῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

In illud dictum ad serpentem, « Inimicitias ponam
inter te ²³, » etc.

Illud mulieris semen, quod Deus inimicum et
infestum serpenti esse jubet, Dominus noster Jesus
est : sic nempe, ut nec viri semen intercesserit,
nec castitati quidquam decesserit.

CDXXVII. — NILO MONACHO.

Ovinarum pellium lumbaria solis iis, qui carnem suam enecarunt, imprimuntur, utpote quæ mortificationis signa sint. Quod si quis, cum vitiosis affectibus vivat, ejus tamen qui eos exstinxit, arma gestat, iis similis est qui in scena habitus alienos per ludum gerunt: quos spectatores rident, ut qui res eas, quæ specie ac gestu exprimuntur, minime in se agnoscant.

CDXXVIII. — CYRO.

Quomodo divina virtus in infirmitate perficitur.

Divina virtus in infirmitate perficitur, quemadmodum ab electionis vase dictum est ²⁴, quandoquidem illitterati homines disertos et eloquentes superant, et publicani paupertatem prædicant. Atque etiam Dominus ipse, non regia auctoritate, sed servili vilitate ad incarnationem omni sermonis facultate sublimiorem usus, rerum immutationem ad cœlestem vivendi genus transtulit.

CDXXIX. — SERENO TRIBUNO.

Quomodo sapientiam hujus mundi Deus stultam reddidit.

Deus caducam atque humi depressam hujus mundi sapientiam tunc stultam reddidit, cum illa hypostasi prædita sapientia, quæ sæcula effecit, huc veniens, hominibus barbaro sermone utentibus ac doctrinæ expertibus cœlestia dogmata prædicanda tradidit. Atque illa quidem in montium fissuras et hiatus subiit; hæc autem in omnem terram exivit, atque ad extremos usque terræ fines effulsit.

110 CDXXX. — HELLE.

De Cappadocibus.

Levitatem vestram equidem demiror, quod exiguus et contemnendus imperii hominis Cappadocis ventus usque adco vos omnes, ut arundinem, circumegit, atque ipsi impiis ejus conatibus administram operam navatis, dum ne eadem, quæ alii, patiamini, formidatis. Quocirca si una cum eo desinere, ac postquam magistratu abierit, cum eo hinc demigrare, in animum induxistis, merito patriam diripitis. Si autem ille quidem imperandi finem facturus, atque abiturus est, vos autem in patria mansuri estis, ab adversariorum partibus vestros adjungite.

CDXXXI. — PALLADIO.

Insitum esse natura bonum.

Quod pietas naturæ ut in nobis insita sit, atque earum rerum, quæ diuturnis post annorum curriculum eventuræ erant, cognitio iis, qui Deo vitæ suæ rationes probabant, perspicua fuerit, tum Enos te

²⁴ II Cor. XII, 9.

A YKZ'. — ΝΕΙΑΦ ΜΟΝΑΧΩ.

Τὰ τῶν μηλωτῶν περιζώματα μόνοις τοῖς τῆν σάρκα νεκρώσασιν ἀνδρείως περίκειται, σημεῖα ὄντα νεκρώσεως. Εἰ δὲ τις τοῖς μὲν πάθει ζῆ, τοῦ δὲ ταῦτα νεκρώσαντος τὰ ὄπλα φορεῖ, ἔοικε τοῖς ἐν σκηπῇ ἀλλότρια παίζουσι σχήματα, οἷς ἐπεγγελοῦσιν οἱ θεαταί, ὡς ἀρνούμενοις τῶν σχημάτων τὰ πράγματα.

YKH'. — ΚΥΡΩ (45).

Πῶς ἡ θεία δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.

Ἡ θεία δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, ὡς τὸ σκευὸς ἔφη τῆς ἐκλογῆς, ἐπεὶ ἀγράμματοι κρατοῦσι ῥητόρων, καὶ τελῶναι εὐαγγελίζονται ἀκτημοσύνην. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος οὐκ αὐθεντῶν βασιλικῇ, ἀλλ' εὐτελεῖ τῇ δουλικῇ πρὸς τὴν ἁρῆτον οἰκονομίαν χρῆσάμενος, τὴν τῶν πραγμάτων ἀλλοίωσιν πρὸς οὐράνιον πολιτείαν μεθῆρμωσε.

YKΘ'. — ΣΕΡΙΝΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

Πῶς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου ὁ θεὸς ἐμώρπασεν.

Τότε ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου ἐμώρπασεν τὴν φθαρτὴν καὶ χαμαιζήλον, ὅτε ἡ ἐνυπόστατος σοφία, ἡ τοὺς αἰῶνας ποιήσασα, δεῦρο ἐπιφοιτήσασα, βαρβαροφώνοις καὶ ἰδιώταις τὰ οὐράνια κηρύττειν ἐνεχείρισε δόγματα. Καὶ ἡ μὲν ἔδωκε εἰς σχισμὰς ὁρέων, ἡ δὲ εἰς πᾶσαν ἐξῆλθε τὴν γῆν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐξέλαμψεν.

ΥΛ'. — ΗΛΙΑ:

Περὶ Καππαδοκῶν.

Ἐγὼ κομιδῇ τὴν ὑμετέραν ἐλαφρίαν θαυμάζω, ὅτι βραχὺ πνεῦμα καὶ ὀλίγωρον τῆς ἀρχῆς τοῦ Καππαδόκου οὕτως ἔπαντας ὑμᾶς ὡς καλὰ μὴν ἐδόνησε, καὶ ταῖς ἀσεβείαις αὐτοῦ κατασκευαῖς ὑπουργεῖτε, δέει τοῦ μὴ τὰ ὅμοια τοῖς ἤδη πεπονηθεῖσι, παθεῖν. Εἰ τὸν οὖν συναπολήγειν αὐτῷ καὶ συμματαίρειν παυομένῳ βεβούλησθε, εἰκότως τὴν πατρίδα ληΐσθε. Εἰ δὲ ἡ μὲν παύεται καὶ ἀπελεύσεται (46), ὑμεῖς δὲ μνεῖτε ἐφ' οἷς πεφύκατε τῶν ἐναντιῶν ἀπέχεσθε, τῶν δὲ οικείων ἀντέχεσθε.

^D abscedite, vosque ad propinquos et necessarios

ΥΛΑ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Ἵτι ἐνδρακαται τῇ φύσει τὸ ἀγαθόν.

Ἵτι φυσικῶς ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἡ εὐσέβεια, καὶ τῶν ὑστερον χρόνοις πολλοῖς τηρουμένων εἰς ἔκβασιν, κατάδηλος ἦν τοῖς Θεῷ εὐαρεστοῦσιν ἡ εἰδησις, καὶ Ἐνὼς διδασκῆτω σε, αὐτοδιδάκτος Θεὸν ἐπιστάμενος.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(45) Non Κύρω, Cyro, sed Σερίνω τριβούνω, Serino Tribuno, inscribitur hæc epistola in cod. Vatic. 649, eidem nimirum cui et statim sequens. Possint.

(46) Pro παύεται καὶ ἀπελεύσεται codd. Vat. 649 et Alt. habent παύσεται καὶ ἀπελεύσεται. Id.

καὶ Ἐνώχ, μὴ μόνον (47) εὐαρεστῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄκρείττονα βίον μετιῶν, καὶ ἐτι ἐν ζωῷ τελῶν, καὶ Μελχισεδέκ. ἄρτυ καὶ οἶνω ἱερατεῶν, δι' ὧν τὸν τῶν θεῶν μυστηρίων προεσήμαινε τύπον. numero censetur, tum denique Melchisedech, panibus ac vino sacerdotis munus obiens, per quæ divinorum mysteriorum typum adumbrabat.

ΥΛΒ'. — ΚΕΛΣΩ.

Οἱ γεωργοὶ τὰ συμφυόμενα τῷ σίτῳ ζιζάνια ριζόθεν ἀνασπῶσιν, ἵνα καθαροὶ ὁ καρπὸς εἰς τὸν ἄμητον ἀπαντήσῃ. Χρὴ τοίνυν καὶ σὲ τὰς ἐπιθολούσας τὸν νοῦν κακίας ἐκτεμεῖν, ἵνα ὕγιης ἡ συνείδησις, καὶ παντὸς πάθους ἀμέτοχος, τὴν βρωσὶν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν κατεργάζηται.

ΥΛΓ'. — ΣΟΛΟΜΩΝΙ.

Εἰ μέμνηε καὶ λυττᾶ κατὰ σοῦ ἡ θρεξίς τῆς σαρκὸς σου, καὶ καύσων βραθυμίας (48) αὐτὴν ἐξεθέρμανεν, ὑπόμνησον αὐτὴν τοῦ μέλλοντος πυρὸς καὶ σθεσθήσεται. Ἡ γὰρ ἐνταῦθα τῆς πορνείας πυράκτωσις, πρὸς ἐκείνην βλέπει τὴν κάμινον.

ΥΛΔ'. — ΚΡΙΣΠΩ.

Εἰ καὶ ἐάλως τῷ τῆς φιλαργυρίας ἰψ, ὅσπερ καὶ παντὸς ἐστὶ βίβα κακοῦ, καὶ πρὸς εἰδωλολατρίαν ἐκδακχεύει σε, πᾶσαν πρὸς ἑαυτὸν μεταστήσας τὴν αἰσθησιν, ἀλλ' ἀπόκριναί αὐτῷ τὴν θεοδίδακτον φωνὴν, « Κύριον τὸν Θεόν μου προσκυνήσω, καὶ αὐτῷ μόνω λατρεύσω. » Καὶ ὁ μὲν οἰχῆσεται, σὺ δὲ ἀνανήψεις πρὸς τὴν αὐτάρκειαν.

ΥΛΕ'. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ.

Ἐσκληρήνας ἐρευνῶν τὴν τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων ζωὴν, τὸ ἀναμάρτητον ζητῶν ἐν αὐτῇ, ὅπερ μόνου ἐστὶ Θεοῦ, καὶ τοῦτο ἐν ἀνθρώποις ὁ κατορθῶν οὐχ ὑπάρχει. Εἰ δὲ πρόποντα τῇ φύσει ἐθέλεις ζητεῖν, τὸ μηδενὸς ἐφάπτεσθαι τῶν κατὰ γνώμην ἀδ:χημάτων, ὅπερ ἐστὶν ἀνθρώπου εὐαγοῦς, καὶ τὸ μὴ πολλοῖς περιπίπτειν τῶν ἀκουσίων, ὅπερ οἰκεῖον τῶν ἐγγίσει Θεῷ βουλομένων. Καὶ τὸ ἤττον μὲν ἐκείνων, βῆστον δὲ πολλοῖς, τὸ μὴ ἐπι μήκιστον ἐμμένειν τοῖς ἀμαρτήμασι.

ΥΛΖ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Περὶ τῆς θείας ἐπιδημίας.

Ἡ ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτιῶν γενομένη παύνησις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐνσαρκος ἐπιφάνεια, πάντας μὲν ἐφόδησε καὶ ἀνθρώπους καὶ δαίμονας· τοὺς μὲν φείδεσθαι τῆς φύσεως πείσασα, ὡς Θεῷ ἐνωθείσης· τοὺς δὲ ἀπέχεσθαι τῆς κατ' αὐτῆς ἐπιβουλῆς ἀναγκάσασα, ὡς ἀναμαρτήτου λοιπὸν γενομένης· σὲ δὲ οὐδὲν τούτων ἐμάλαξεν, οὐδὲ δεδιέναι

⁴⁷ Deut. vi, 13.

doceat, qui se magistro cognitionem Dei consecutus est : tum Enoch, qui ipse quoque solus Deo vitam suam ac mores probavit, et etiam ad præstantiorem vitam migravit, atque etiamnum in vivorum numero censetur, tum denique Melchisedech, panibus ac vino sacerdotis munus obiens, per quæ divinorum mysteriorum typum adumbrabat.

CDXXXII. — CELSO.

Agricolæ lilia ea, quæ cum tritico enascuntur, radicibus evellunt : quo purus fructus ad messem evadat. Eodem igitur modo tibi quoque faciendum est, ut vitia, quibus mens tua inficitur, excindas, ut sana, omnisque vitiosæ affectionis expers conscientia cibum in vitam æternam manentem conficiat.

CDXXXIII. — SALOMON.

Si carnis tuæ cupiditas adversum te furit, ac rabido impetu fertur, eamque inertiae ac desidiae æstus inflammavit, ignis futuri memoriam ipsi refrica, et exstinguetur. Siquidem libidinosum hujus vitæ incendium ad fornacem illam tendit.

CDXXXIV. — CRISPO.

Si avaritiæ veneno, quod quidem mali omnium radix est, teque sensibus omnibus ad se translatis, ad idolorum cultum incitat, captus es, vocem hanc divinitus traditam ⁴⁸ ipsi responde, « Dominum Deum meum adorabo, et ei soli serviam. » Atque illa quidem abibit : tu vero recepta meliori mente id assequeris, ut eo, quod satis sit, contentus sis.

CDXXXV. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ.

Obduruisti, monachorum ac sacerdotum vitam perscrutans, atque ejusmodi in ea statum, **III** qui ab omni peccati alienus sit, quærens. Quod quidem solius Dei est : nec, qui id consequatur, mortalium quisquam est. Si autem ea, quæ naturæ congruant, investigare cupis, hæc sunt : Nullum voluntarium scelus attingere, quod quidem pii hominis est ; non in multa involuntaria peccata incidere, quod eorum proprium est, qui ad Deum appropinquare student, et (quod illis inferius est, ac multis perfacile) non quam diutissime in peccatis permanere.

CDXXXVI. — ΖΩΣΙΜΩ.

De divino adventu.

Salutaris Filii Dei in carne apparitio, quæ delendorum humanorum peccatorum causa exstitit, omnes, et homines, et dæmones perterrefecit : illis nimirum, ut naturæ tanquam jam Deo copulatæ, parcerent, persuadens ; hos autem, ut ab insidiis ipsi, tanquam jam a peccato alienæ redditæ, comparandis abstinerent, cogens. Te vero nihil horum

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Pro μὴ μόνον codd. Vat. 649 et Alt. habent καὶ μόνος. Fossin.

(48) Pro βραθυμίας codd. Vat. 649 et Alt. legunt βραθυμίαν. Id.

emollit, nec metu affectit, nec prudentius rectius- que te gerere docuit. Quocirca si homo es, prius te eradiat. Si dæmon, ex posteriori condisce, præstantissima natura ad vitiosas affectiones minime abuti. Ad iudicium enim venies, horum omnium examen subiturus, ac diuturni stuporis diuturnas rationes resposcendus.

CDXXXVII. — ORIBASIO MEDICO.

Medicina quidem, ut Democriti verbis utar, corporis morbis medetur: sapientia autem animum e turbulentis affectibus extrahit. Quoniam igitur utriusque particeps es, atque altera ad corporum morbos ab aliis propulsandos uteris, fac alterius opera tibi ipsi medearis, eam videlicet, quæ tibi deest, sanitatem insuper adipiscens, citra quam nec optimus medicus, nec sapiens reipsa eris.

CDXXXVIII. — TIMOTHEO LECTORI.

Cum lex præcepit offerri duos turtures et duos pullos columbarum pro infantibus recens natis.

Duos turtures aut duos pullos columbarum lex masculos Hebræorum infantes, cum in Dei conspectum prodirent, muneris loco ferre præcipiebat¹⁶, per probarum ac lenitate præditarum avium typum, puerorum simplicitatem ac mollitiem significans, ac similia similibus purgari docens. Quos etiam agnos alio loco Scriptura nuncupat. Nam eos qui velut æstro quodam perciti feruntur, divinamque legem rejiciant, ac per temeritatem et petulantiam naturæ contumeliam inferunt, hædis comparavit.

CDXXXIX. — THEONI.

Quomodo sit intelligendum: « Pœnitet me, quod unxerim Saul in regem. »

Male feriata, et in turpibus rebus occupata **112** impiorum hominum audacia et amentia nihil divinarum rerum contumeliæ expers relinquit. Quoniam igitur quæstiones quoque nunc abs te propositæ ejusdem sterilitatis segetes sunt, omissis illis vera audi. Hæc verba, « Pœnitet me quod unxerim Saulem regem¹⁷, » divinam prænotionem haudquamquam traducunt, nec ipsius ignorantiam, absit! verum singularem atque incredibilem quamdam ejus misericordiam, et humanitatem ostendunt. Quoniam enim, inquit, Hebræi quidem ut qui regem poposcissent ac me repudiassent, animadversione digni erant, at non ita ut in eos animadvertit Saul regiam dignitatem consecutus, idcirco tum illorum vicem dolet, ut qui gravibus incommodis affecti sint, tum hujus quoque, ut qui sævum et acerbum se ipsis præbuerit. Quapropter in illorum ejus qui eorum petitioni cessit, benignitatem.

¹⁶ Levit. xii. ¹⁷ I Reg. xv, 11.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Ante καλλίστη codd. Vat. 649 et Alt. addunt τῆ. POSSIN.

(50) Vox λατρωῦ abest a titulo in codd. Vatic. 649 et Alt. Et idem vers. 3. pro ἀμφοτέρως legitur

ἀπαρσκευάσεν, οὐδὲ σωφρονεῖ ἐπαιδαγωγῆσεν. Εἰ τοίνυν ἀνθρώπος εἶ, τῷ προτέρῳ παιδεύθητι. Εἰ δὲ δαίμων, τῷ δευτέρῳ διδάχθητι, μὴ κατακεχρησθαι καλλίστη (49) φύσει εἰς πάθη. Ἦξεῖς γὰρ εἰς κρίσιν τούτων ἀπάντων εὐθύνας ὑφέξων, καὶ τῆς μακρῶς ἀναληγῆς μακρὸν εἰσπραχθῆσόμενος λόγον.

ΥΛΖ'. — ΟΡΙΒΑΣΙΩ ΙΑΤΡΩ (50).

Ἱατρικὴ μὲν κατὰ Δημόκριτον, σώματος νόσους ἀκέεται· σοφίη δὲ ψυχῆν παθῶν ἀφαιρέεται. Ἐπεὶ οὖν ἀμφοτέρας μετελήφας, καὶ θατέρω κέχρησαι πρὸς ἐτέρους, πάθη σωμάτων ἰώμενος· τῇ ἐτέρῳ σαυτὸν ἐξιάτρευσον, τὴν λείπουσαν ὑγίαν προσκτώμενος, ἧς ἄνευ οὔτε λατρός ἄριστος, οὔτε σοφός ἐσθι τῷ πιάγματι.

ΥΛΗ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Τοῦ Λευτικῆ. Διὰ τί ὁ νόμος ἐθέσπισε προσ- αραγέσθαι δύο τρυγόνας, καὶ δύο νεοσσούς περιστερῶν ὑπὸ τῶν νεογνῶν βρεφῶν.

Δύο τρυγόνας, καὶ δύο νεοτούς περιστερῶν, τοὺς νεογνῶς ἀρῆνας Ἐβραίων φέρειν δῶρα τῆς πρὸς Θεὸν ἐμφανείας ὁ νόμος προσέτατε, τῶν φιλαρέτων καὶ ἀνεξικάκων ὀρνέων τοῖς τύποις, τὴν ἀπλότητα καὶ ἀπαλότητα τῶν νέων (51) αἰνιττόμενος, καὶ τοῖς ὁμοίοις τὰ ὅμοια διδάσκων καθαιρέσθαι· οὐς [καὶ] ἀρνία προσαγορεύει ἐτέρωθι. Τοὺς γὰρ ἐξοιστρούντας, καὶ ἀθετούντας, καὶ ἀταξία τὴν φύσιν ὑβρίζοντας, ἐρίφοις παρείκασε.

ΥΛΘ'. — ΘΕΩΝΙ.

Πῶς νοητέον, « Μεταμελέημαι ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα. »

Ἦ κακόσυχος καὶ φαυλοτριβῆς τῶν ἀθέων ἀπόνοια, οὐδὲν τῶν θεῶν καταλιμπάνει ἀνύβριστον. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ τὰ νῦν προβληθέντα σοι, τῆς αὐτῶν ἐστὶν ἀμαρτίας γεώργια, ἐκεῖνα παρῆς, μάνθανε τάληθῆ. Τὸ, « Μεταμελόμαι ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα, » οὐκ ἐστὶ τῆς θελας προγνώσεως διαβολῆ, [οὐδὲ ἀγνοίας αὐτῆς.] ἀπαγε! Ἄλλὰ οἴκτου καὶ φιλανθρωπίας ὑπερβολῆ. Ἐπειδὴ, ἄξιοι μὲν ἦσαν Ἐβραῖοι, βασιλέα αἰτήσαντες, καὶ ἐμὲ ἀθετήσαντες, παιδευθῆναι, οὐχ οὕτω δὲ ὡς ἐποίησεν αὐτοῖς βασιλεύσας Σαοὺλ, οἰκτερεῖ κάκεινους ὡς δεινὰ πεπονθότας, καὶ τοῦτον ὡς χαλεπὸν αὐτοῖς γεγονόςτα. Τῆς τοίνυν ἐκεῖνων προαιρέσεως ἡ αἰτία, οὐ τῆς τοῦ δεδωκότος τὸ αἴτημα φιλανθρωπίας.

affecti sint, tum hujus quoque, ut qui sævum et animum ac voluntatem culpa conferenda, non in

ἀμφοτέρων. Ib.

(51) Pro νέων cod. Vatic. 649 legit παιδων, et eandem lectionem cod. Alt. exhibet in margine. Ib.

ΥΜ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

A

CDXL. — ISIDORO DIACONO.

Ὅσπερ οἱ τοῖς πρώτοις γράμμασι στοιχειούμενοι παῖδες, τῷ καθηγητῇ ἀτενίζουσι πρὸς ὅπερ ἂν τὴν γραφίδα ἀρμόσῃ, ἄσμενοι (52) καὶ εὐπειθῶς τοῦς χαρακτῆρας δεχόμενοι· οὕτως καὶ τοὺς τῶν θείων φοιτητῶν ἔπασθαι τοῖς τούτων διδασκάλοις, νηπιῶδη ἀπλότητα, καὶ ἀνευδοκίαστον συγκατάθεσιν ἔχοντας. Ἀπεκρῦβη γὰρ, φησὶ, ταῦτα ὁ Κύριος ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκαλύφθη νηπίοις.

ΥΜΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πρὸς μαθητευομένους.

Εἰ καὶ τελείους ἡμᾶς εἶναι ὁ θεὸς βούλεται νόμος, ὁμῶνυμε, ἀλλὰ κατὰ ἀνάβασιν καὶ προκοπὴν πρὸς τὴν τελείωσιν φθάσαντας, πρότερον γάλακτι ποτιζομένους, ὡς ἀρτιγένητα βρέφη, καὶ ἐν αὐτῷ εἰς σωτηρίαν αὐξάνοντας.

ΥΜΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τι ἐστὶ· « Παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶ. »

Κάκεινο ὅπερ ἔφησ, συνήγορον εὐρίσκω τῶν πρώην γραφέντων σοι, μὴ παιδία γίνεσθαι ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζειν, ταῖς δὲ φρεσὶ τελειοῦσθαι, τοῦ πανσόφου γράψαντος Παύλου. Οὐ γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶ μὴ ἀποσμῆξαντας τὴν κακίαν, καὶ νηπιάζοντας πρὸς ἀγνείαν, ἣ φρεσὶ τελειωθῆναι, ἣ εἰς ἀνδρα τέλειον ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον ἀναβῆναι.

ΥΜΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

« Ὅτε ἡμῖν νήπιος, ἐφρόνουν. »

Τὸ, « Ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, » εἰρημένον τῷ θεόφρονι Παύλῳ περὶ τῆς κατὰ νόμον ἰγωγῆς αὐτῷ γέγραπται, καθ' ἣν ὡς νήπιος λαλῶν, ἐφύλαττε τὸν νόμον νηπίοις δεδομένον, ὡς νήπιος φρονῶν, ἐδίωκε τὸν λόγον, ἀμύνων τοῖς τοῦ νόμου· « Ὅτε δὲ γέγονα, φησὶν, ἀνήρ, τὰ τοῦ νηπίου κατήρηξα, » οὐδὲ τὸν νόμον ἀκυρῶν, καὶ τοῦ λόγου (53) κατηχῶν.

ΥΜΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Αὐτὸς ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὁ πλεῖον πάντων κοπιᾶσας, ὁ τὸν νόμον ἀκριβῶς μετελθὼν, παιδευσάτω, νηπίαν εἶναι ἐν αὐτῷ γινώσιν τῆς θείας παιδείσεως, ὡς ἐν σκιᾷ κεκαλυμμένην, καὶ ἀμυδρῶς διωρομένην. Σκιὰν εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀποφαινόμενος, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, ἣν ἐπιστεύθη τὸ εὐαγγέλιον, πρὸς ἣν οἱ τύποι ἐπέβλεπον.

⁵² Matth. xi, 25. ⁵³ Matth. v, 48. ⁵⁴ I Petr. ii, 2. ⁵⁵ I Cor. xiv, 20. ⁵⁶ I Cor. xiii, 11 ⁵⁷ I Cor. xv, 10. ⁵⁸ Hebr. x, 1.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(52) Pro ἄσμενοι codd. Vatic. 649 et Alt. legunt ἀγόμενοι, et iidem ambo vers. 5 post διδασκάλους addunt χρῆ. Possim.

PATROL. GR. LXXVIII.

Quemadmodum pueri, cum primum litteras formare discunt, in præceptorem intenti sunt, ad quod calamus accommodarit, libenter atque obedienti animo notas excipientes: eodem modo eos quoque qui ad res divinas perdiscendas se conferunt, eorum magistros sequi, atque puerilem simplicitatem et indubitatum assensum habere oportet. Abscondita enim sunt hæc a sapientibus et prudentibus, ut ait Dominus⁵⁵, et parvulis revelata.

CDXLI. — EIDEM.

Ad discipulos.

Etsi perfectos nos esse lex divina vult⁵⁶, vir mihi cognominis, tamen illud necesse est, ut qui per ascensum ac progressionem ad perfectionem tendunt, prius, tanquam modo geniti infantes, lactis potu alantur, atque in eo ad salutem crescant⁵⁷.

CDXLII. — EIDEM.

Quid sit: « Pueri sensibus estote. »

Illud quoque, quod abs te commemoratum est, iis, quæ ad te nuper scripsi, favere comperio, nimirum quod Paulus nos admonet⁵⁸ ne sensibus pueri efficiamur, sed malitia parvuli simus, sensibus autem perfecti. Neque enim fieri potest, nisi improbitatem abstergamus, atque ad puritatem et castitatem repuerescamus, ut aut mentis perfectionem assequamur, aut ad virum perfectum, atque operarium inconfusibilem subvehamur.

CDXLIII. — EIDEM.

« Quando eram parvulus, sapiebam, » etc.

Quod a divina mente prædico Paulo dictum est⁵⁹, « Loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, » de legis institutione ac disciplina ab eo scriptum est: cujus ratione ut parvulus loquens, legem pueris datam servabat: ut parvulus autem sapiens evangelicam doctrinam insectabatur, ac legem defendebat. « Postquam vero factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli: » nimirum nec legem abrogans, et evangelica doctrina homines imbuens.

113 CDXLIV. — EIDEM.

Magnus ipsemet Apostolus, qui plus omnibus laboravit⁶⁰, ac legem accurate coluit, te doceat, teneram in se divinæ doctrinæ cognitionem esse, utpote in umbra obvelatam, atque obscure duatata sese conspiciendam præbentem. Umbra enim, ut ipse pronuntiat⁶¹, habebat lex futurorum, non ipsam rerum imaginem, quæ Evangelio commissa est, et ad quam figuræ tendebant.

(53) Pro καὶ τοῦ λόγου codd. Vat. 649 et Alt. habent, καὶ τὰ τοῦ λόγου, etc., nec asteriscum hiatus indicem requirunt. Id.

CDXLV. — EIDEM.

Quomodo et quibusnam lac potum Paulus dederit.

Quidnam afferes, inquis, si et lex puerilis erat ut pueris data, et item Christiana institutio puerilitas rursus est, ut ex his Apostoli verbis constat, « Lac vobis potum dedi, non cibum : nondum enim poteratis »? Audi igitur. Cum evangelica doctrina pueros a lege accepisset, nec puram ac perfectam et absolutam ipsis cognitionem impertire posset, nec mysteriorum mentis captum excedentium veritatem per ea patefactam subito demonstrare (verbi gratia, divinam essentiam in unitate subsistentem, atque in Trinitate constitutam, iis, qui unam duntaxat Dei hypostasim esse, quemadmodum et essentiam, opinionis errore sibi flangebant), idcirco ad confirmandos et permovendos eorum, quos in disciplinam acceperat, animos, legis opera utitur, nimirum ab ea perfectorum dogmatum testimonia petens. Ad hunc modum Paulus novum ac recens ortum Domini populum lacte perfectam doctrinam tradit.

CDXLVI. — PALLADIO.

De convicio.

Si a cibus abstines, quid conviciis et maledictis tanquam carnibus vesceris? Præstiterat enim illis ingurgitari, quam his contaminari. Quod si ab illis abstinens, his inficeris et conspurcaris, ei similis es, qui parum precatur, magna autem ex parte Deum iniis et contumeliosis vocibus incessit.

CDXLVII. — ANTIOCHO.

Non apostolum Philippum, sed unum ex iis qui cum Stephano electi sunt, eunuchum baptizasse, et Simonem instruxisse; atque oportere rebus sacris addictos viros interrogationes et dubia solvere.

Oportebat quidem omnes qui Domini Dei nostri cultui consecrati, atque ad Ecclesiæ ministerium destinati sunt, mutuas suas contentiones ac furiosas controversias comprimere, non autem ipsos aliunde patrocina sua corrogare. Quoniam autem ad stipendia duntaxat oculos coniectos habent, sanctioreinque eam **114** Ecclesiam esse ducunt, a qua uberiorem victus copiam accipiunt (ventrem videlicet pro Deo habentes, causamque cur divinum ac veneratione prosequendum nomen blasphemis vocibus laceretur, præbentes) : meliorum autem rerum curam abjiciunt, nec vel tantulam earum rationem habent : illud scito, vir admirabili virtute prædite, id quod a probo viro Hierone dictum est, et verum esse ac divinæ Scripturæ te-

¹¹⁴ I Cor. III, 2.

A

ΥΜΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πῶς καὶ τίνας ποτίζει τὸ γάλα ὁ Παῦλος ὡς νηπίους.

Πῶς, ἔφη, εἰ ο νόμος νηπιόδης ὡς νηπίους δεδομένος, καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν στοιχειώσις, πάλιν τυχάνει νηπιότης, τοῦ Ἀποστόλου φάσκοντος, « Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα· οὐτω γὰρ ἠδύνασθε; » Ἄκουε τοίνυν· νηπίους ἐκ τοῦ νόμου ὁ εὐαγγελικὸς λόγος δεξάμενος, καὶ τῆς ἀκραφνοῦς καὶ τελειοτέτης γνώσεως μεταδύουσι αὐτοῖς οὐ δυνάμενος, καὶ ἀθρόαν ἀποδείξει τῶν ὑπὲρ νοῦν μυστηρίων τὴν δι' αὐτοῦ φανερωθεῖσαν ἀλήθειαν· οἷον τὴν θεῖαν οὐσίαν ἐν μονάδι ὑφαστῶσαν, ἐν μονάδι (54) δὲ καθεστῶσαν, τοῖς μίαν καὶ ὑπόστασιν Θεοῦ ὡςπερ οὐσίαν φανταζόμενοις· πάλιν τῷ νόμῳ χρῆται πρὸς σύστασιν καὶ πειθῶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ παιδαγωγηθέντων, ἐξ αὐτοῦ τὰς τῶν τελείων δογμάτων μαρτυρίας ἐπιφερόμενος. Οὕτως γάλα ποτίζει Παῦλος τὸν νεογνὸν τοῦ Κυρίου λαόν, σοφῶς αὐτὸν διὰ τῆς νόμου νηπιότητος παιδεύων τὴν τελειότητα.

irrigat, dum per legis puerilitatem sapienter ei

ΥΜΕΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Περὶ λοιδορίας.

Εἰ νηστεύεις ἀπὸ βρωμάτων, τί κρεωφαγεις λοιδορίας; Καλὸν γὰρ ἐκείνων ἐμφορεῖσθαι, ἢ ταῦταις βεβηλοῦσθαι. Εἰ δὲ τῶν μὲν ἀπέχη, ταῖς δὲ μολύνῃ, ἑοικᾶς τινι μικρὰ προσευχομένῳ, καὶ πλείστα βλασφημοῦντι.

ΥΜΖ'. — ΑΝΤΙΟΧΩ.

Ὅτι οὐχ ὁ ἀπόστολος Φίλιππος, ἀλλ' εἰς τῶν γ' τῶν μετὰ Στεφάνου ἐκλεγεμένων ἔστιν, ὁ καὶ τὸν εὐνοχὸν βαπτίσας, καὶ τὸν Σίμωνα καταχήσας· καὶ ὅτι χρὴ τοὺς ἱερατικοὺς ἀνδρας λυεῖν τὰς ἐρωτηθείσας ἐρωτήσεις καὶ ἀμφιβολίας.

Ἔδει μὲν ἅπαντας τοὺς Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἱερωμένους, καὶ Ἐκκλησίας ὑπηρεσία ἐντεταγμένους τὰς ἀλλήλων λυεῖν ἕρεις τε καὶ μανιώδεις ἀμφιβολίας, ἀλλὰ μὴ αὐτοὺς ἐτέρωθεν ἐρανίζεσθαι τὰς ἑαυτῶν συνηγορίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς μόνον βλέπουσι τὰ ὀψώνια, κάκεινην κρινουσιν ἀγρωτέραν τὴν Ἐκκλησίαν, παρ' ἧς δαψιλόστερα δέχονται, Θεὸν τὴν κοιλίαν ἡγούμενοι· δι' οὗς καὶ τὸ θεῖον βλασφημεῖται καὶ σεβάσιμον νομομα· τῶν δὲ κρείττωνων ἀμελεῦσι, καὶ οὐδὲ λόγον τὸν τυχόντα ποιοῦνται, ἴσθι, θαυμάσιε, ὡς τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ ἐναρέτου Ἰέρωνος, ἀληθές ἐστι, καὶ ἐκ τῆς θείας ἔχει Γραφῆς [τὴν ἀπόδειξιν·] οὐ γὰρ ὁ ἀπόστολος Φίλιππος, ὁ ἐν τοῖς δεκαδύο καταλεγόμενος, ἀλλ' ὁ εἰς τοὺς ἑπτὰ (55) τῶν μετὰ τοῦ ἀριστέως καὶ ἀρχιστρατήγου τῶν

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Pro μονάδι cod. Alt. recte legit τριάδι. Vox autem Θεοῦ quæ habetur vers. seq. abest a cod. Vat. 649. Idem quoque cod. Vat. vers. penult. pro

σοφῶς legit τὸ φῶς. Possin.

(55) Pro ἀλλ' ὁ εἰς τοὺς ἑπτὰ melius habent codd. Vat. 619 et Alt. ἀλλ' ὁ εἰς ὧν ἑπτὰ. Id.

καλλινίκων μαρτύρων Στεφάνου ἐπιλεγείς πρὸς τὴν Α
τῶν χηρῶν οἰκονομία, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν εὐνοῦ-
χον βαπτίσας, καὶ τὸν Σίμωνα κατηχήσας.

et palmariorum maritimum duce Stephano
qui et eunuchum baptismo donavit, et Simonem

ΥΜΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ καὶ μαρτυρίαν ζητεῖς τοῦ πράγματος
Ἰραφικὴν, ἄκουε τοῦ παναρίστου Λουκᾶ ἐν ταῖς
Πράξεσι γεγραφότος· Ἀναιρεθέντος Στεφάνου ἐγένε-
το διωγμὸς μέγας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἱε-
ροσολύμοις, πάντες δὲ διασπάρησαν κατὰ τῆς χώρας
τῶν Ἰουδαίων καὶ Σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων,
ὡς δῆλον εἶναι ὅτι ὁ ἀπόστολος Φίλιππος σὺν τοῖς
ἄλλοις ἀποστόλοις, ἐπὶ Ἱεροσολύμων κατέειπεν.

ΥΜΘ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

Εἰ φιλομαθῶς ἐζήτηεις τὰς Γραφάς, εὑρίσκεις καὶ
ἐτέρας ἐπιθεῖν μαρτυρίας, διασαφούςσας σοὶ τὸ κι-
νώμενον. Τῶν ἀποστόλων ἐν Ἱεροσολύμοις μόνων
περιλειφθέντων, καὶ πάντων τῶν λοιπῶν μαθητῶν,
ἄλλου ἀλλαχόσε διασπαρέντος, ἐν τοῖς διασπαρείσιν
[ἦν] καὶ οὗτος ὁ Φίλιππος, ὃς καὶ τὸν Σίμωνα κατη-
χήσας ἐν Σαμαρείᾳ, καὶ τὸν εὐνοῦχον κατὰ θεῖον
χρησμὸν βαπτίσας, ἀρπαγὰς ὑπὸ πνεύματος Κυρίου,
εἰς Ἀζωτον μὲν εὐρέθη, πρὸς δὲ Καισάρειαν ὤρμησε
τὴν αὐτὸν ἐνεγκοῦσαν. Τῆς γὰρ ἐπὶ Στεφάνῳ λύτης
πειραθείς, καὶ ἰσως δεΐδας μὴ τῶν ὁμοίων μετάσχῃ,
ἐπαλινώστησεν οὐκ ἄρα.

ΥΝ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ πολλῶν ἀποδείξεων ἐρᾷς, ἰδοὺ καὶ ἐτέρα.
Φίλιππος μὲν ἐδάπτισε τοὺς ἐν Σαμαρείᾳ μαθητευ-
θέντας. Πέτρος δὲ καὶ Ἰωάννης οἱ ἀπόστολοι, κατα-
θάντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων πρὸς αὐτοὺς, τὴν τοῦ
Πνεύματος τοῦ ἁγίου παρέσχοντο χάριν. Εἰ δὲ ὁ
βαπτίσας εἰς τῶν ἀποστόλων ἐτύγγανεν, εἶχε τὴν
αὐθεντίαν τῆς τοῦ Πνεύματος δόσεως. Βαπτίζει δὲ
μόνον ὡς μαθητῆς, τελειοῦσι δὲ τὴν χάριν οἱ ἀπό-
στολοι, οἷς ἡ τῆς τοιαύτης δόσεως αὐθεντία ἐδότο.
αὐτὴν gratiam explebant ac perficiebant, ut qui
auctoritatem divino beneficio acceperissent.

ΥΝΑ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ ἀνδρείας.

Οὐ χρὴ, θαυμάσιε, ἀεὶ τοῖς ἀνέμοις ὑπέκειν, ἀλλ'
ἔστιν ὅτε καὶ ἀντίπρῳρον ταῖς καταγίσιον ἀνίστα-
σθαι, καὶ τὰς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων ἐκκρούεσθαι,
μὴποτε μεγαλυνομένοιαι αἱ λαίλαπες, καὶ τῶν οἰάκων
ἡμᾶς ἐκτινάξωσι, καὶ μερισμὸν τοῦ σκάφους ἐργά-
σονται πολυσχέδαστον. Ἀνίστασο τοίνυν τῷ νῦν
ταράσσοντι κλύθωνι, εἰ καὶ τῇ κακοτήχνῳ πραότητι,
ὡς πρὸς λιμένα τὴν αὐτοῦ προκαλεῖται κακόνοιαν,

stimonio confirmari. Neque enim Philippus apo-
stolus, qui inter duodecim recensetur, verum unus
ex septem illis, qui cum strenuo ac virtute præ-
stanti, et viduarum curam gerendam asciti sunt, ille est,
ad viduarum curam gerendam asciti sunt, ille est,
Christiana fide imbuat.

CDXLVIII. — EIDEM.

De eodem.

Quoniam hujusce rei testimonium e Scriptura
petitum a me postulas, aucti quid præstantissimus
Lucas in Actis scripserit²²: Interfecto Stephano
facta est persecutio magna in Ecclesia quæ erat
Hierosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones
Judææ et Samariæ præter apostolos. Ex quibus
verbis constat, Philippum apostolum in urbe Hie-
rosolymitana cum cæteris apostolis remansisse.

CDXLIX. — EIDEM.

De eodem.

Si Scripturas studiosè perscrutareris, alia quo-
que testimonia illic invenires, quibus illud tibi
explanaretur, de quo controversia excitata est.
Nam cum apostoli soli in urbe Hierosolymitana
remansissent, cæterique omnes discipuli alius in
alium locum dispersi fuissent, inter dispersos hie-
tam Philippus erat, qui et Simonem Christianæ
fidei præceptis in Samaria informavit, eunuchò
juxta divinum oraculum baptizato, a Domini Spiritu
abreptus in Azoto quidem inventus est, post au-
tem Cæsaream, quæ urbs eum extulerat, se conti-
lit. Nam cum ob Stephani cædem mœrore affectus
fuisset, ac fortasse, ne eadem ipsi perpetranda
essent, vereretur, idcirco domum se recepit.

CDL. — EIDEM.

De eodem.

Quandoquidem plures probationes expetis, en al-
tera quoque: Philippus eos, qui Christiana doctrina
in Samaria imbuti fuerant, baptismi aqua tinxerat.
Petrus autem et Joannes apostoli, ab Hierosolymis
ad eos descendentes, Spiritus sancti gratiam ipsis
porrexerunt. Quod si is, a quo baptismum acceperant,
ex apostolorum classe ac numero fuisset, Spiritus
donandi potestatem profecto habuisset. At vero
baptizabat dumtaxat ut discipulus. Apostoli
hujusmodi muneris tribuendi potestatem atque au-

D

CDLI. — LEONTIO EPISCOPO.

115 *De fortitudine.*

Ventis haud semper cedere oportet, vir eximie;
verum nonnunquam etiam objecta in contrarium
proa fluctibus et procellis oblutari, ac ventorum
impetum propulsare, ne aliqui turbines ingra-
vescentes, tum nos a gubernaculis dejiciant, tum
navim in multas partes frangant. Quamobrem gras-
santi nunc tempestati obsiste (etiamsi veteratoria
et malis artibus simulata lenitate ad perversam

²² Act. xi, 19.

suam sententiam tanquam ad portum quemdam, A μήποτε ὡς ἐγκρατῆς τῆς νηὸς καὶ τοῦ φόρτου σου τε illicit), ne, si nave atque onere tuo potiatur, γένηται, καὶ εἰς δύστρομον ἐξωθήσῃ σε, ἀφ' ἧς ναυάγιον οἱ ἀλόντες ὑφίστανται.

CDLII. — EIDEM.

In illud dictum ab Ezechia, « Fiant pax in diebus. »

« Sit pax in diebus meis, » dicebat Deo charissimus Ezechias³⁷, non quod hostibus cederet, aut a precatione abisteret; verum hanc quidem supplicem ad Deum adhiberet, hostibus autem hac ratione cladem quæreret: per ipsas nimirum res præclare ac feliciter gestas illud declarans, quod cum amicam pacem adeptus esset, eam ad extremum usque habere supplicibus verbis postulabat. Unde etiam angeli manu victoriam consecutus est, non ad præ- B lium et tela proficiscens, neque incursum faciens, verum ad divinas preces et supplicationes excu- bans³⁸.

CDLIII. — THEODOSIO.

Quando luclabatur Jacob, quodnam dixit nomen suum esse ille qui cum eo luclabatur.

Divinæ quidem naturæ nullum nomen imponi potest. Jacob autem, ejus qui cum ipso luclabatur³⁹, ac per nervi femoris contrectationem eum vitiosos affectus superare ac frangere docebat, nomen exquirebat. At, « Quid quæris nomen meum? » (edocentem eum audit), quod nec legis est, nec eorum, quorum ætas legem antecessit, cognoscere: verum sero tempore, cum temporum plenitudo venerit, atque hominum scelera magnopere aucta fuerint, Jesus incarnatus nuncupabor, quod quidem Ser- vatorem sonat⁴⁰. Siquidem eorum qui peccaverunt salutis causa hujusmodi administratione per- C fungar.

CDLIV. — TIMOTHEO LECTORI.

Non falsa duntaxat accusatio, o vas Dei, verum etiam verissima, si adversus patrem solum fiat, parricidæ exitium parturit, velut Chamo accusatio Noe⁴¹. A qua cum Sem et Japheth, et tu item illorum propugnator et cohæres, puros atque immunes vos præbueritis, contractamque ex temulentia labem ac fœditatem contexteritis, unam et eandem benedictionem merito consequemini.

³⁷ IV Reg. xx, 49. ³⁸ IV Reg. xix, 45 seqq. ³⁹ Gen. xxxii, 24. ⁴⁰ Matth. i, 24. ⁴¹ Gen. ix, 22.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Quod legitur in vers. penult., οὐδὲ εἰσχύσεις ποικῶν, inintelligibile est; quid est enim εἰσχύσεις, aut ubi monstrum id verbi a classico scriptore usurpatum reperias? Codd. Vat. 649 et Alt. veram, ni fallor, loci hujus lectionem exhibent. Sic enim locum hunc totum reddunt, ὅθεν ἀγγέλου χειρὶ τὴν νίκην εἰργάσατο· εἰς βέλη μὲν οὐ χωρῶν, οὐδὲ εἰς κύρσεις πόνων· εἰς δεήσεις δὲ καὶ λιτὰς πρὸς Θεὸν ἀγρυπνῶν· Unde angeli manu (Ezechias) victoriam perpetravit: non ad tela se conferens, neque ad occursum laborum, sed in preces et supplicationes ad Deum vigilans. A κύρω, quod sonat incido, incurro, et σ in flexione asciscit (inde est enim πῆματι κύρσαι apud Hesiod. et apud Euripid. ἐκύρωσατε, et in Anthol. ἐκυρωσά τῆφου, sicut non solum κύρωμα, πρῶτα, id ni-

ΥΝΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰς τὸ τοῦ Ἐξελίου εἰρημέτρον· « Γενέσθω δὴ εἰρήρη ἐν ταῖς ἡμέραις. »

Γενέσθω εἰρήνη ἐν ταῖς ἡμέραις μου, ὁ θεοφιλέστατος ἔλεγεν Ἐζεχίας, οὐκ ἐνδίδους τοῖς πολέμοις, οὐκ ἀφεστῶς τῆς πρεσβείας, ἀλλὰ [τὴν] μὲν Θεῷ προσῆγεν ἐκείνῃ, τοῖς δὲ ἐκεῖθεν τὴν ἦταν ἐζήτει, αὐτοῖς δηλῶν τοῖς κατορθώμασιν, ὡς φιλὴν κτησάμενος τὴν εἰρήνην, μέχρι παντός ἔχειν αὐτὴν ἠτιβόλει. Ὅθεν ἀγγέλου χειρὶ τὴν νίκην εἰργάσατο, εἰς βέλη μὲν οὐ χωρῶν, οὐδὲ εἰσχύσεις (56) ποικῶν, εἰς B δεήσεις δὲ καὶ λιτὰς τὰς πρὸς Θεὸν ἀγρυπνῶν.

ΥΝΓ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ.

Ὅτε ἐπάλαυσεν ὁ Ἰακώβ, τί εἶπε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ παλαιῶν.

Ἡ μὲν θεία φύσις ἀκατονόμαστος. Ὅνομα δὲ ἐζήτει Ἰακώβ τοῦ παλαιόντος, καὶ ἰσχύειν αὐτὸν κατὰ τῶν παθῶν ἐκδιδάσκοντος, διὰ τῆς τοῦ νεύρου τοῦ μηροῦ ψηλαφήσεως. Ἄλλ' « Ἴνα τί ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου; » ἀκούει, οὐ τοῦ νόμου (57) εἶναι, οὐδὲ τῶν πρὸ τοῦ νόμου τοῦτο μαθεῖν ἐκπαιδευόντος· ὅψὲ δὲ καιροῦ, ὅτε ἐλεύσεται τῶν χρόνων τὸ πλήρωμα, καὶ πληθυνθῶσι τῶν ἀνθρώπων τὰ πλημμυλῆματα, Ἰησοῦς ἐνανθρωπήσας κληθήσεται, ὅπερ Σωτὴρ ἐρμηνεύεται. Ἐπὶ σωτηρίᾳ γὰρ τῶν ἀμαρτόνων τὴν οἰκονομίαν ἐκείνην ποιήσομαι.

ΥΝΔ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Οὐ ψευδῆς [μόνη] κατηγορία, ὡ σκευὸς Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ κομιδῆ ἀληθῆς, εἰ κατὰ πατρὸς γένοιτο μόνον, δλεθρον τῷ πατραλοία ὠδίνει, ὡς τῷ Χάμ, ἡ τοῦ Νῶε· ἧς καθαρῆσαντες Σῆμ καὶ Ἰάφεθ, καὶ σὺ ὁ ἐκεῖνων συναγωνιατῆς καὶ συγκληρονόμος, καὶ τὴν ἐκ μέθης σκεπάσαντες παροινίαν, μιᾶς καὶ ὁμοίας ἀξιοθήσεσθε εὐλογίας εἰκότως.

mirum in quod prædator incidit nomen usitatissimum Homero, sed, ut ex hoc loco intelligimus, etiam κύρσεις active significat occursum generosi pectoris in res duras et pericula. Κύρσεις πόνων igitur hic dicuntur, *occursus in aleam præliorum*. Has autem usitatas ad victoriam vias, expeditionem armorum et processus in acies, non adhibuit Ezechias; sed vice cunctorum istiusmodi apparatusum preces ac spem in Deum habuit. Non frustra: debellavit enim splendide ope angeli. Possin.

(57) Post νόμου codd. Vat. 649 et Alt. exprungunt τῶν et illud transferunt post οὐδὲ, totum locum sic melius reddentes, ἀκούει, οὐ τοῦ νόμου εἶναι, οὐδὲ τῶν πρὸ τοῦ νόμου, etc. Id.

ΥΝΕ'. — ΣΥΜΜΑΧΩ.

A

CDLV. — SYMMACHO.

Περὶ ἀκτημοσύνης.

Ἔσα καὶ κτᾶται σπανίως, ὡς πολῦτιμα, καὶ τηρεῖται εὐσκόλως, ὡς ἐπίβουλα, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει χρῆσιν τοῖς εὐτελέσι καὶ εὐόνοις, ταῦτα Χριστιανῶν οὐ κτήσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕψεως ἡλλοτριώσθαι προσήκει· οἷα ταῖς μὲν εἰς τοὺς πένητας λυμαινόμενα εὐποιάει· τοῖς δὲ κεκτημένοις βασκαίνοντα τῆς σωτηρίας.

ΥΝΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Μὴ κώμοις καὶ μέθαις. »

Κώμος ἐστίν, ὃ φιλότης, μεθυστικὸς αὐλὸς, ἐγχερόντων οἴνου, ἐρεθίζων τὴν ἡδονάθειαν, καὶ θέατρον ἄσχημον ποιῶν τὸ συμπόσιον, κυμβάλοις τισι καὶ ὄργανοις ἀπάτης καταθέλων τοὺς δαιτυμόνας· ἔς ἕξω στήσειν τῆς βασιλείας τοὺς χρωμένους αὐτῷ γέγραπται, ὡς ἐπίστασαι.

ΥΝΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἦως νοητέον, « Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος. » Περὶ τῆς μουσικῆς ἧς ἡ Γραφή μνησθῆται.

Εἰ τῆς Γραφικῆς ζητεῖς μουσικῆς διασάφῃσιν, οὕτω νοητέον· « Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐν ἤχῳ σάλπιγγος, » ἐν τῇ μνήμῃ τῆς ἀναστάσεως, σάλπιγγι γενησομένης, ὡς γέγραπται· « Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ, » τῇ γλώσῃ ἡμῶν καὶ τῷ στόματι, ὡς πλήκτρῳ τινὶ τῷ πνεύματι κρουομένων· « Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ, » ἐν σαρκὶ καὶ ψυχῇ, ἀφ' ἧς ὡς χοροὶ αἱ πρὸς Θεὸν διαβαίνουσι δεήσεις. « Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανῳ, » ἐν καρδίᾳ, καὶ παντὶ τῷ ἔσωθεν σπλάγγνῳ, καὶ νεύροις, ἅπερ ὄργανον κέκληκεν. « Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις, » τοῖς χεῖλεσι, δι' ὧν τὰ ἐναρμόνια τῆς ψαλμωδίας πλέκεται μέλη.

ΥΝΗ'. — ΘΕΟΦΙΛΩ.

Ὅτι οὐκ ἐναντία τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία.

Οὐκ ἀπερὸν, οὐδ' ἀλλότρια τῆς τοῦ νόμου ἐντολῆς, ἡ εὐαγγελικὴ νομοθεσία παρέδωκε. Τοῦ μὲν γὰρ τὴν ἔκθεσιν καὶ τὴν πράξιν τῆς ἁμαρτίας παιδεύοντος, αὕτη τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκώλυσεν, ὡς εὐεμπτισίαν οὖσαν τῆς πράξεως, ἧς ἀναιρουμένης, οὐκ ἔχει χώραν ἡ ποίησις.

ΥΝΘ'. — ΘΗΡΑΣΙΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, « Μακάριος, ὃς ἐν γλώσσῃ οὐκ ὠλόθησεν, οὐδὲ κατενόγη ἐν λύπῃ ἁμαρτίας. »

Τὸ ἐρώτημα τῆς ἀγάπης σου, τοιοῦτόν ἐστι·

⁴² Galat. v, 21. ⁴³ Psal. cl, 5-5. ⁴⁴ Matth. v, 28. ⁴⁵ Eccli. xiv, 14.

De paupertate.

Quæ et raro atque ægre comparantur, ut **116** ingentis pretii, et cum difficultate conservantur, ut insidiis obnoxia, et eundem, quem vilia, exiguique pretii, usum habent, hæc non modo a Christianorum opibus et possessione, verum etiam ab oculis atque affectu remota esse conuenit, ut quæ et conferendis in pauperes beneficiis labem afferant, et iis, a quibus possidentur, salutem inuideant.

CDLVI. — PALLADIO DIACONO.

In illud, « Non comessationibus et ebrietati. »

Comessatio, vir amice, est libiæ cantus cum largiore vino ad voluptatem et libidinem exstimulans, ac conuivium in sædum et obscenum theatrum mutans, atque per cymbala quædam instrumenta ad fraudem accommodata convivas mulcens ac delinens: quam eos, qui ipsa utuntur, a cœlesti regno exclusuram esse, Litteris sacris proditum est⁴⁶, quemadmodum ipse nosti.

CDLVII. — EIDEM.

Quomodo sit intelligendum: « Laudate eum in sono tubæ. » De musica cujus Scriptura meminit.

Si musicæ illius, de qua Scriptura loquitur⁴⁷, explanationem quæris, ad hunc modum intellige: « Laudate Dominum in sono tubæ: » hoc est, in memoria resurrectionis, quæ tuba fiet, ut Scriptura testatur. « Laudate eum in psalterio et cithara: » hoc est, in lingua nostra et ore, a Spiritu sancto tanquam plectro quodam percussis. « Laudate eum in tympano et choro: » id est, in carne et animo, a quo tanquam chori, preces ad Deum transeunt. « Laudate eum in chordis et organo: » hoc est, in corde atque omnibus internis visceribus et nervis, quæ quidem organum appellavit. « Laudate eum in cymbalis jubilationis: » hoc est, in labiis, quorum adminiculo concinna et modulata psalmodiæ carmina contextuntur.

CDLVIII. — THEOPHILO

Evangelicam doctrinam non esse contrariam veteri legi.

Non absoua, nec a legis mandato aliena lex evangelica nobis tradidit. Nam cum illa peccati eventum ac perpetrationem vetet, hæc mali principium, hoc est cupiditatem, prohibet⁴⁸, ut per quam ad actionem quispiam facile prolatur: qua sublata et extincta, nullus actioni locus patet.

CDLIX. — THERASIO.

In illud, « Beatus qui in lingua non lapsus est, neque compunctus est in dolore peccati⁴⁹. »

Charitatis tuæ quæstio ad hunc modum explicari.

potest : « Beatus vir qui non est lapsus in lingua sua, » hoc est : Beatus est ille, qui nec verborum obscenitate ac turpitudine linguam suam commaculavit, nec cuiquam offensionis ansam per contumeliam præbuit. « Et non est stimulatus in tristitia delicti : » **117** nimirum vel pœnitentia ductus ob ea quæ inhoneste ac fœde locutus est, vel quod aliquem contumeliosis verbis offenderit, ac propterea dolore atque animi compunctione opus habuerit. Optabilior est enim lapsus e pavimento, quam a lingua. Multi quippe, cum cecidissent, terierunt.

CDLX. — MARTINIANO.

De iudicio.

Épicurus, tui gregis pastor, omnia temere ac fortuito in ortum prodiisse, ac rursum in nihilum reditura esse, impie pronuntiavit. Christus autem omnium effector, et Pater, et Deus, ac Servator, se in gloria venturum, atque unicuique juxta opera sua redditurum promisi. An igitur dignior illo hic sit, cui fides habeatur, pectoris, tui compunctionem ægre admittentis, est perspicere, ne forte in tuo contemptu tandem ineventaris : ac tum ut tibi pœnitendi potestas fiat, quæras, cum jam pœnitentiæ nullus locus erit.

CDLXI. — THEANO.

Ornatus studium ac lapillorum flores, aurique cum iis connexio, atque intorti crines, et oculorum pigmenta, et pulchritudinis effictio, pravaque circa **C** res hujusmodi artificia, quæ tibi curæ esse omnes referunt, necessarij usus honestati, et gravitati contumeliam inferunt, vitiosarum autem affectionum rabiem significant. Quamobrem si pactorum cum Christo initorum oblivione captus es, submonendi tui causa hæc scripsi. Sin autem, ut homo, mutatus es, fac quamprimum respiscas. Etenim Deo munus minime promississe, periculo vacat : at, cum aliquid voveris, id minime præstare, condemnatione dignum est.

CDLXII. — SERENO TRIBUNO.

Deum quidem semper habes consilia tua prospere dirigentem. Nunc autem in Thraciam, hoc est, perturbationum ac tumultuum arcem, profisciscens, Cæsaris largitione opus habes, quam ipsi copiose procurat Androgynus. Tu igitur consilii inopia laborans, ita te compara, tanquam inter medios leones projiciendus, atque orationis subsidium adhibe. Non dormitabit autem (hoc pro certo habeo) is qui te custodit. Verum improbitatis molas conteret, teque salvum et incolumem ad possessionis tuæ terram reducet.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Μακάριος, ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν γλώσση αὐτοῦ. Editione omnes Sirachi cap. iv in pr. plenius habent : Μακάριος ἀνὴρ. Et adhuc plenius Clemens Alex. lib. 11, *Pædag.* c. 7, Μακάριος ὡς κληθῶς ἀνὴρ. Et mox, pro γλώσση omnes habent ἐτόματι. Sed. capit. xxv, 9, est, ὃς ἐν γλώσση

« Μακάριος, ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν γλώσση αὐτοῦ (58). » Μακάριος, φησὶν, ὃς οὐτε αἰσχρότητι ῥημάτων τὴν γλώσσαν ἐμόλυνεν, οὐδὲ σκανδαλοῦ τισι γεγένηται δι' ὕβρεως αἰτίας. « Τὸ (59) οὐ κατενύγη ἐν λύπῃ ἀμαρτίας, ἦτοι μεταγούς ἐφ' οἷς ἀσέμνως καὶ αἰσχρῶς ἀπεφθέγγετο, ἢ τὸ μὴ τινα λυπήσῃ δεινοῖς ἔπει, καὶ θεθήναι ἐπ' αὐταῖς κατανύξεως. Ὀλίσθημα γὰρ ἀπὸ ἐδάφους μᾶλλον, ἢ ἀπὸ γλώσσης. Πολλοὶ μὲν γὰρ πεσόντες, φησὶν, ἀνέστησαν, εἰπόντες δὲ προσ-
απώλοντο.

resurrexerunt; ob prolatum autem sermonem in-

ΥΕ'. — MARTINIANO.

Περὶ κρίσεως.

B Ἐπίκουρος μὲν ὁ ποιμὴν τῆς ἀγέλης σου, αὐτοσε-
δίως πάντα γεγενῆσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς οὐχ
ὑπάρξαντα ἔσεσθαι ἀσεβῶς ἀπεφίνατο. Χριστὸς δὲ ὁ
πάντων ποιητὴς καὶ Πατὴρ καὶ Θεὸς καὶ Σωτὴρ,
ἤξειν ἐν δόξῃ ἐπηγγελιατο, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ
ὡς ἔπραξεν. Εἰ τοίνυν ἀξιόπιστος οὗτος μᾶλλον
ἐκείνου, τῆς σῆς ἐστὶ συνιδεῖν δυσκατανύκτου καρ-
δίας, μήποτε φθασθῆς καταφρονῶν, καὶ τότε μετα-
μέλεσθαι ζητήσῃς, ὅτε τόπος μεταμέλω οὐκ ἐστὶ.

ΥΕΑ'. — ΘΕΑΝΩ.

Ἡ φιλοκοσμία, καὶ ἡ τῶν λίθων ἀνθή, καὶ τοῦ
χρυσοῦ ἡ πρὸς τούτους ἀνάκρασις, καὶ πλόκαμοι ἐλι-
πτοί, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαί, καὶ κάλλου σοφι-
σμός, καὶ αἱ περὶ ταῦτα κακοτεχνίαι, ὧν σε φροντι-
ζειν ἀπαγγέλλουσιν ἅπαντες, τὴν μὲν σεμνότητα τῆς
χρείας ἐνουβρίζουσι· παθῶν δὲ λύτταν σημαίνουσι.
Εἰ οὖν τῶν συνθηκῶν ἐπιλέλησαι, πρὸς ὑπόμνησιν
γέγραφα· εἰ δ' ἐτράπης ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ θάπτον
ἀνάνηψον. Τὸ γὰρ μὴ ἐπαγγεῖλαισθαι δῶρον Θεῷ,
ἀκίνδυνον· τὸ δὲ εὐξασθαι καὶ ἀθετησθαι, κατὰ-
κρίτον.

ΥΕΒ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

Ἐχεις μὲν Θεὸν αἰετὰς βουλὰς εὐοδοῦντά σοι. Νῦν
δὲ πρὸς Θράκην στελλόμενος καὶ τῶν συγχύσεων τῆν
ἀκρόπολιν, χρήσεις τῆς ὀρέξεως Καίσαρος, ἣν αὐτῷ
μαστεύει δαφιλῶς ὁ Ἀνδρόγυνος. Καὶ σὺ μὲν ἀπο-
ρῶν ὡς μέσος λεόντων ῥιψησόμενος, γίνου προσ-
ευχὴν βοηθὸν χεκτημένος. Οὐ νυστάξει δὲ, οἶδα, ὁ φυ-
λάττων σε, τὰς δὲ μύλας συνθλάσει τῆς πονηρίας,
καὶ ἀποστρέψει σε μετὰ σωτηρίας εἰς τὴν γῆν (60)
κατασχέσεώς σου.

ἐαυτοῦ οὐκ ὠλίσθησε. RITT.

(59) Post τὸ recte addunt δὲ codd. Vat. 649 et
Alt. vers. seq. pro ἀπεφθέγγετο iidem merito rescri-
bunt ἀπεφθέγγετο. POSSIN.

(60) Post γῆν recte addunt τῆς codd. Vat. 649 et
Alt. 10.

ΥΕΓ'. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΝΕΩ.

Λύπην ἔχω μεγάλην, ὅτι ἀκούω σε, οὐ τὴν πα-
τρίαν σωφροσύνην ζηλοῦντα, ἀλλὰ ξένην ἐπιτη-
θεύοντα αἰσχρότην, ἀποκείραντα τὴν ὕψιν τοῦ φυσί-
κου τῆς τιμιότητος ἀνθους, καὶ πρὸς τὴν γυναικο-
νίτιν σχηματιζόμενον μάλλον. Ὅπερ οὐδὲν ἕτερον
ἔστιν, ἢ τῷ ποιήσαντι μέμφεσθαι. Εἰ γὰρ τὴν σύγ-
χρονον τῆς τελειότητος τιμὴν παραιτῆ, ἀτελής μάλ-
λον εἶναι φιλονεικεῖς, εἰς ἀνδρας οὐ βουλόμενος
τελεῖν, ἀλλ' ἀμφιβολός τις ἔκτομας καὶ εἶναι καὶ
φαίνεσθαι.

ΥΕΔ'. — ΣΑΛΟΥΣΤΙΩ.

Διαφορὰν μὲν ἔχειν δοκεῖ κατ' ἐπιτήδευσιν ἀπὸ
τῆς μοιχείας πορνεία. Καὶ μεῖζων ἢ μανία, ὅποτε
τῇ ὑπὸ ζυγῶν τις ἐπιλυτῆσαι. Ἐρευνημένη δὲ καὶ
καθ' ἑαυτὴν ἢ πορνεία, πολλάκις εὐρίσκεται μοιχεία,
τῆς ἐπὶ τοῦ τέγους (61) ἔταιριζομένης ὑπὸ ζυγῶν
τελούσης ἔστιν ὅτε, ἀλλὰ καὶ χεῖροναῖσι συνέδη
πορνομανέσι. Πολλάκις γὰρ ὁμοπατρίοις συνεφύρη-
σαν νόθοις, καὶ ἄλλοι θυγατράσιν ἰδίαις πορνικῶς
αὐτοῖς γεννηθείσας. Καὶ γέγονεν αὐτοῖς ἡ φιλήδονος
μέθη, βάραθρον Περσικῆς ἀπωλείας (62).

Ac libidiosa temulentia Persici exitii vorago ipsis facta est.

ΥΕΕ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Εἰς τοσοῦτόν σε φασὶ τινες ἐληλακέναι γαστριμαρ-
ρίας, ὡς τῆς διαίτης (63) σου τὰ λείψανα, ἄλλης εἶ-
ναι τραπέζης ὀφώνια· καὶ ταῦτα κύμοις μαρίζοντα
τὴν ἐστίασιν. Ἐφ' οἷς θερμῶς μοι διακρύβειν ἐπέρχε-
ται, ὅτι πλαγίως πρὸς Θεὸν πορευόμενος, καὶ ἐναν-
τίος τοῖς αὐτοῦ νόμοις φαινόμενος, ἔξεις αὐτὸν θυμῷ
πλαγίῳ πρὸς σε πορευόμενον.

ΥΕΖ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

Ὅπερ αἱ τῶν πηγῶν σήραγγες ἀπαντλοῦμεναι,
δαφιλέστερον βρῦουσιν, ὑπὲρ τὸ πρότερον μέτρον
ἀναπηδῶσαι· καὶ μαστοὶ θηλαζόμενοι οὐκ ἐκλείπου-
σιν, ἕως πρὸς στερέμνιαν τροφὴν ἀνδρωθῆ ἢ ὑποτί-
θιος (64)· οὕτω καὶ πλοῦτος ἀντλούμενος, ἐλάττωσιν
οὐκ ὑρίσταται. Οὐδὲ μαστὸς εὐποιίας ἐκτρέφων
τοὺς διὰ Θεὸν νηπιάζοντας, κένωσιν ὑπομένει ἢ
ἐνδεῖαν, μέχρις ἂν πρὸς τὴν ὄντως παραπέμψῃ τε-
λείωσιν.

ΥΕΖ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Πάντα ἢ θεῖα καὶ ἀκήρατος φύσις τὰ τῶν τιμω-

A CDLXIII. — DIONYSIO JUVENI.

Magno mœrore afficio, quoniam te paternæ pu-
dicitiae æmulum haudquaquam esse audio, verum
peregrinam turpitudinem consecrari, faciem tuam
naturalis honestatis et gravitatis flore spoliantem,
et eam in muliebrem potius transformantem. Quod
quidem nihil aliud est, quam eum a quo effectus
sis, accusare. Etenim si contemporaneum perfec-
tionis honorem repudias, imperfectus potius esse
studes, in hominum videlicet numero censeri no-
lens, **118** verum dubius quidam spado et esse et
videri.

CDLXIV. — SALUSTIO.

Si studium atque institutum spectes, stuprum
quidem ab adulterio differre videtur. Ac major est
furor, cum quis rabido quodam impetu in conjuga-
tam fertur. Cum autem stuprum per se ac priva-
tum excutitur, sæpe adulterium esse reperitur :
quippe cum ea, quæ pudicitiam suam in tecto cu-
jusvis libidini prostitutam habet, interdum matrimo-
nii vinculis constricta sit. Quinetiam graviora
quoque nonnullis insano meretricum amore flagran-
tibus acciderunt. Persæpe enim cum spuris fratri-
bus sese contaminarunt. Atque item alii cum filiabus suis, quas ex meretricio concubitu extulerant.

CDLXV. — ZOSIMO.

Eo voracitatis te processisse quidam aiunt, ut
victus tui reliquiae alterius mensæ obsonia sint :
idque cum epulas comessationibus distribuas.
Quo quidem nomine calentes lacrymas emittere
mibi in mentem venit : quod cum oblique ad
Deum gradiaris, atque ipsius legibus adversarium
te præbeas, ipsum quoque in obliqua ira ad te gra-
dientem habiturus sis.

CDLXVI. — SERENO TRIBUNO.

Quemadmodum fontium gurgites cum hauriun-
tur, uberius scatunt, altiusque quam prius exsi-
liunt ; ac mamillæ cum suguntur, non ante deficiunt
quam infans ad solidiorem cibum admittendum ado-
leverit : eodem modo divitiarum, cum hauriuntur, de-
crementum non patiuntur : nec beneficentiarum ma-
milla eos, qui Christi causa pueros se præbent,
nutriens exhauritur, aut penuriam et egestatem
perpetitur, quoadusque ad veram perfectionem eos
transmiserit.

CDLXVII. — ISIDORO DIACONO.

Divina et immortalis natura omnia suppliciorum

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(61) Ἐπὶ τοῦ τέγους. Ad est in tecto, quod Billius
in sua interpretatione omisit. Solebant autem an-
tiquissimi in tectis prostare meretrices, seque aliorum
libidini tanquam publicas victimas prostituere. Vid.
Clementem Alex. lib. III *Pædag.* et lib. III *Stro-
mat.* RITT.

(62) Βάραθρον Περσικῆς ἀπωλείας. Ita loquitur,
quia Persæ cum parentibus quoque miscabantur.
Gaiulius :

Nam magus ex matre et nato nascatur oportet,
Si vera est Persarum impia religio.

Cf. Theodoret. *Græcar. affect. curat.*, serm. 9, *De
legibus.* RITT.

(63) E regione vocis διαίτης cod. Alt. scribit in
margine εὐωχίας διαίτης σου, etc. POSSIN.

(64) Recte mutant codd. Alt. et Vat. 649 ὑποτί-
θιος in ἀποτίθιος. In.

exempla improbis jure ac merito invec̄ta, Litterarum sacrarum monumentis emendationis nostræ causa consignavit : ut ejusdem poenæ metu ab iisdem flagitiis deterreamur. Quamobrem, si poenas metuimus, per dogmata religio cultusque divinus conservetur.

CDLXVI. — ORIONI MONACHO.

De conversatione monachorum.

Ad comparandam virtutem haud satis est monasticam vitam profiteri : verum ad id quoque modestia accedat necesse est. Nam si lenitatis certamen obeuntes, turbulenta mente illud interrumpamus, hoc nihil aliud fuerit, quam salutem quidem consequi velle : ea autem, quæ ad ipsam consequendam adminiculo sunt, efficere nolle.

119 CDLXIX. — HIERACI.

Qualia dicit bona terræ propheta ⁴⁵.

Per bona terræ, Scriptura hujusce vitæ commoda intelligit, per participationem idem cum futuris nomen obtinentia : Deo nimirum imbecillitatem nostram summa sapientia instituyente, ac per ea quæ in sensum cadunt ad ea quæ animo et intellectu percipiuntur, nos velut porrecta manu ducente.

CDLXX. — THEODORO SCHOLASTICO.

Tu quidem opus omne, quod manibus elaboratur, turpe ac probrosum esse existimas, cum alioqui utile sit, atque ad tuendam vitam conducatur. At Mitylenæus Pittacus, quamvis rex esset, pistrinum tamen manibus suis extruebat, simulque et actuose **C** se exercebat, et cibum operabatur.

CDLXXI. — CYNEGIO.

De servis.

Servis, tanquam nobis ipsis, utendum est. Homines enim illi nostri instar sunt. Anticipata quippe opinio, aut belli fortuna, aut armorum vis, eos in aliorum possessionem redegit. At re vera omnes unum atque idem sumus, sive naturam, sive fidem, sive futurum judicium spectemus.

CDLXXII. — THEONI.

Quod graviores poenas dabunt ii qui post gratiam Deum irritarunt, quam qui olim peccarunt.

Quod neque illi, qui ante conditam legem cognitionem Dei propulerunt, excusationem habituri **D** sint, ut qui eam legis magisterio minime perceperint, ex sapienti viro Paulo discas licet, qui invisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspici testatur ⁴⁶. Quod si venia illi carent, quam tandem ii veniam habituri sunt, qui nunc in Deum peccant?

⁴⁵ Isa. 1, 19. ⁴⁶ Rom. 1, 25.

VARLE LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Pro φυλαχθῆ τὸ σέβας, etc, longe [melius] eodd. Vat. 649 et Alt. legunt, φυλαχθῆτω σέβας, etc. POSSIN.

(66) Servi quomodo sint tractandi vide et apud Plinium lib. III, epist. 14, et apud Leonem Magnum serm. 3 de Quadragesima. εἰ μὴ omnibus, inquit,

ῥιῶν ὑποδείγματα δικαίως ἐπαχθέντα τοῖς πταισμοῖσι πρὸς διόρθωσιν ἡμῶν ἀνάγραπτα ἔθετο, ἵνα τῷ φόβῳ τῆς ἰσῆς κολάσεως φύγωμεν τὴν κοινωνίαν τῆς πράξεως. Εἰ τοίνυν δεδίττεται τὰ ἐπιτίμια, φυλαχθῆ (65) τὸ σέβας τοῖς δόγμασι.

ΥΞΗ'. — ΟΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΧΩ.

Περὶ πολιτείας μοναχῶν.

Οὐκ ἀρκεῖ πρὸς ἀρετὴν τὸ ἀσκεῖν, ἀλλὰ χρὴ καὶ μετριάξῃν πρὸς τῷ ἀσκεῖν. Εἰ γὰρ ἀγῶνα πραότητος μετερχόμενοι, γνώμῃ τοῦτον παραχῶδει ἐγκόπτομεν, οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ θέλει μὲν σωτηρίας τυχεῖν, μὴ θέλει δὲ ποιεῖν τὰ πρὸς αὐτὴν συμβαλλόμενα

B

ΥΞΘ'. — ΙΕΡΑΚΙ.

Ποῖα λέγει ἀγαθὰ τῆς γῆς ὁ προφήτης.

Ἄγαθὰ τῆς γῆς τὰ ἐνταῦθα λέγει καλὰ ἡ Γραφή, κατὰ μετουσίαν τῶν μελλόντων συνωνυμοῦντα παιδαγωγούντος τῆν ἀσθένειαν ἡμῶν πανσόφως τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν χειραγωγούντος πρὸς τὰ νοούμενα.

ΥΥ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Αὐτὸς μὲν ἐφύθριστον γῆν πᾶσαν χειρόκμητον ἐργασίαν, βιωφελῆ τε ὑπάρχουσαν καὶ πρὸς τὸ ζῆν χρησιμεύουσαν. Ὁ Μιτυληναὸς δὲ Πιττακὸς, καίτοι βασιλεὺς ὢν, τὸν μύλωνα ἠτύουργει, καὶ ἐνεργῶς γυμναζόμενος, καὶ τὴν τροφήν ἐργαζόμενος.

ΥΥΑ'. — ΚΥΝΗΓΙΩ.

Περὶ οἰκετῶν.

Τοῖς οἰκέταις χρηστέον ὡς ἑαυτοῖς (66). Ἄνθρωπος γὰρ εἰσι καθ' ἡμᾶς. Ἡ γὰρ πρόληψις, ἢ τύχη πολέμου, ἢ τυραννὶς ὀπλων, τούτους ἐποίησατο κτήματα. Ἄλλ' οἱ πάντες ἐν ἑσμεν καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ πίστει, * καὶ τῇ μελλούσῃ κρῖται.

ΥΥΒ'. — ΘΕΩΝΙ.

Ἵτι μείζονα τοῖς οὖσι (I. τίσοῦσι) δίκην τῶν πάλαι ἀμαρτησάντων οἱ μετὰ τὴν χάριν τὸν Θεὸν παροργίζοντες.

Ἵτι οὔτε οἱ πρὸ νόμου τὴν τοῦ Θεοῦ παρωσάμενοι γνῶσιν, ἀπολογία ἐξουσιν, ὡς ταύτην νόμῳ μὴ διδαχθέντες, ὁ σοφὸς παιδεύει σε Παῦλος, τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα (67) εἰρηκῶς καθορᾶσθαι. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι ἀσύγνωστοί, τίνα ξησοῦσι συγγώμην, οἱ νῦν εἰς Θεὸν ἀμαρτάνοντες;

ΥΟΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς. »

Εἰ ἐλαττώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ σημειοῦ νομίζουσιν οἱ κακόσχολοι, τὸ τῷ εὐαγγελιστῇ περὶ αὐτοῦ εἰρημένον, « Δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, » ἐλαττώσθαι καὶ τὸν Θεὸν εἰς ἀγαθότητα, νομιζέτωσαν, τοῦ Δαβὶδ λέγοντος, « Ὡς ἀγαθός τῷ Ἰσραὴλ ὁ Θεός; » Εἰ δὲ ἐνταῦθα κατὰ ἐπίτασιν τὸ, « Ὡς ἀγαθός, εἴρηται, κἀκεῖσε τὸ, ὡς Μονογενοῦς, κατὰ βεβαίωσιν καὶ ὁμοίωσιν γέγραπται.

ΥΟΔ'. — ΝΕΩΤΕΡΟΙΣ ΜΟΝΑΧΟΙΣ.

Περὶ τύφου.

Εἰ νομίμως ἀσκαίτε, νηστεύοντες μὴ τυφοῦσθε· εἰ δὲ ἐπὶ τούτῳ αὐχεῖτε, μᾶλλον κρεωφαγεῖτε.

ΥΟΕ'. — ΠΑΥΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

Σίμωνα τὸν ἀγαπητὸν ἢ σισύρα συνίστησι γυμνὸν, ἦν ἀμπέχεται. Καὶ ἐπειδὴ ἀπαίρει πρὸς Αἴγυπτον, σκεπάσματος δέεται. Ἐγὼ τοίνυν σοι τούτον συνιστῶ· ὁ δὲ νόμος τοῦ Βαπτιστοῦ, χιτῶνα παρὰ σοῦ ἀπαιτεῖ. « Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας, μεταδώτω τῷ μὴ ἔχοντι, » λέγων. Εἰ δὲ χρή καὶ ἐναλλάξαι διὰ περισσεῖαν τὴν ἀπόφασιν, ὁ ἔχων δεκαδύο χιτῶνας, μεταδώτω τῷ μὴ ἔχοντι ἕνα.

ΥΟΖ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ πίστεως.

Τὸ Πῶς, ἐπὶ Θεοῦ χῶραν ἔχειν οὐ δύναται (67*), οὐ καὶ μόνῃ ἢ βούλησιν ἔργον ἐστὶ παράδοξον.

ΥΟΖ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ « Οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσκει οὐ δύνανται. »

Τὸ τῆς σαρκὸς ὄνομα, διχῶς παρὰ τῇ θεῖᾳ εἴρηται Γραφῇ· ποτὲ μὲν κατὰ τὴν φύσιν αὐτὴν, ποτὲ δὲ κατὰ τὸ φρόνημα καὶ φθοράν. Καὶ τῆς μὲν ἀπόδειξις, « Τὸ πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστά οὐκ ἔχει, καθὼς με θεωρεῖτε ἔχοντα· » τῶν δὲ, ὅτι « Σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύναται (68). » Ὁ τοίνυν τὴν φθοράν καὶ τὸ φρόνημα παιδαγωγῆσαι βουλόμενος, μαρταίνει τὰ τῆς σαρκὸς ὑπεκκαύματα, καὶ ἀρέσκει Θεῷ ἔτι σαρκὶ συνεχόμενος, καὶ

* Joan. 1, 14. ** Psal. lxxii, 1. ** Luc. iii, 11.

(67*) Τὸ πῶς, ἐπὶ Θεοῦ χῶραν ἔχειν οὐ δύναται. Imo etiam certum infidelitatis indicium est, de Deo quaerere, Quomodo? Justinus Martyr in Expositione fidei: Σαφὴς ἔλεγχος ἀπιστίας, τὸ πῶς περὶ Θεοῦ λέγειν. Quid? quod etiam homo ethnicus hoc agnovit Pindarus, cum ait *Pythic*. x: θεῶν τελεσάντων, οὐδὲν ποτὲ φαίνεται ἐμμεν ἀπιστων. Et antiquior ipso Lilius.

A CDLXXIII. — PALLADIO DIACONO.

In illud, « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti *.)

Si Dei Filium hoc argumento imminui existimant homines male feriat, quod de eo ab evangelista dictum est, « Gloriam tanquam Unigeniti a Patre, » Dei quoque bonitatem propterea imminui existiment, quod David his verbis utatur: « Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde *.) Quod si hoc loco hæc verba, *Quam bonus*, per amplificationem dicta sunt: illic quoque hæc verba, *tanquam Unigeniti*, per confirmationem ac similitudinem scripta sunt.

CDLXXIV. — JUNIORIBUS MONACHIS.

De fastu.

Si monasticam vitam legitime colitis, jejunantes a fastu alienos vos præbete. Sin autem hoc nomine insolescitis, carnes potius edite.

120 CDLXXV. — PAULO DIACONO.

De elemosyna.

Simonem, quem ego imprimis amo, ex caprinis pellibus contexta vestis, qua amictus est, nudum esse ostendit. Et quia in Ægyptum proficiscitur, indumento opus habet. Hunc igitur ego tibi commendo, et quidem Baptistæ lex tunicam abs te his verbis flagitat: « Qui habet duas tunicas, det non habenti *.) Quod si propter redundantem copiam hæc sententia immutanda est, qui duodecim tunicas habet, ei qui ne unam quidem habet, impertiat.

CDLXXVI. — ATHANASIO PRESBYTERO.

De fide.

Hæc vox, *Quomodo*, in Deo locum habere non potest, cujus vel sola voluntas opus est admirandum.

CDLXXVII. — EUTONIO DIACONO.

In illud, « Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. »

Carnis vocabulum bifariam in Scriptura usurpatur. Quandoque enim de natura intelligitur, quandoque autem de affectu ac labore. Prioris significationis exemplum hoc est, « Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere *.) » posterioris, « Caro et sanguis regnum Dei hæreditate possidere non possunt *.) Quocirca is, qui laborem et corruptelam, atque affectum coercere studet, carnis igniculos et incitamenta debilitat, Deoque, etiamnum

** Luc. xxiv, 39. ** I Cor. xv, 50.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Ῥάδια πάντα Θεῷ τελέσαι, καὶ ἀνήνυτον οὐ [δέξ. RITT.

(68) Post δύναται quædam omissa recte supplet col. Alt. hæc adjungens: Καὶ οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσκειν οὐ δύνανται. Citarat nimirum et alium Pauli locum ex Ep. ad Rom. cap. viii, v. 8, ubi σὰρξ in eadem notione ponitur. POSSIN.

corporis vinculis constrictus, placet, atque cum corpore, tanquam a corporea mole secretus, regni ipsius hæreditatem consequitur.

CDLXXVIII. — ISIDORO.

Quod Dominus carnalem ortum ex Davidis semine habuerit, et Matthæus, et Paulus, et David, divini viri, apertis verbis pronuntiant. Ille, cum scribit, « Liber generationis Jesu Christi filii David ». Alter, cum perspicue asserit quod Dominus noster secundum carnem ex Juda ortus sit. Postremus denique, cum ait: « Semel juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo: et testis in cælo fidelis ». Quibus nimirum verbis Domini nostri cum carne in cælum ascensum designat, sempiterna futura, utpote Deo Verbo ita copulata, ut jam nulla ratione divelli queat.

CDLXXIX. — CYRECIO.

Quemadmodum vinum, cum ultra satietatem infunditur, omnes sensuum meatus, ac cerebri membranas implet, mentemque in dementia convertit: ad eundem modum iracundia extra metas suas prosiliens, mentem temulentiam reddit, eam videlicet furore afficiens, ac sobrietatis et vigilantie ordinem per contumeliam et petulantiam infringens. Quapropter ab utroque abstinenceamus: nec per potum aut iracundiam mentis arcem obsideamus.

121 CDLXXX. — CANDIDIANO.

Quid eum injuria afflicere studeas, quem potius charum habere debebas, ut qui tibi, quæ de te omnium existimatio ac sententia esset, aperuerit? Simultates enim ac dissidia homines acutos ac solerti ingenio præditos persæpe correxerunt, dum ut quæ ab iis contumeliose perpetrata fuerant, sanarentur, effecerunt. Quocirca si contumeliæ ducis ea quæ audisti, cura ut per probas actiones teipsum ab omni contumelia purum atque immunem custodias. Nam si opera emendaveris, maledicta quoque et convicia de medio tollentur.

CDLXXXI. — HIERONI.

Si ex libri lectione fructum aliquem percepisti, reipsa id ostende. Si autem in iis rebus atque institutis permanes, quæ ille reprehendit et insectatur, eum abs te condemnari apparet. Ac posthac nec per litteras sermonem ullum tecum conferemus, nec librum postulanti præbebimus, nisi prioris quoque fructum et utilitatem perspiciamus.

CDLXXXII. — ESAIÆ.

Aiunt nonnulli te in deserto loco inconitam tur-

¹ ⁸² Matth. 1, 1. ⁸³ Hebr. vii, 14. ⁸⁴ Psal. lxxxviii, 36, 38.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(69) Post *σαρκός* recte supplet δὲ cod. Vat. 649 et Alt. POSSIN.

(70) Non *Κυρηλιώ* sed *Κυρηνίω*, *Cyrenio*, hæc epistola inscribitur in cod. Vat. et Alt. lb.

(71) Confer Plutarchi lib. *De utilitate ex inimicis capienda*, et Chrysostomum in 1 ad Thess. RITT.

κληρονομεῖ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν μετὰ σώματος ὡς ἀσώματος.

ΥΟΗ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ.

Ὅτι ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὴν κατὰ σάρκα γενέσιν ἔσχεν ὁ Κύριος, καὶ Ματθαῖος καὶ Παῦλος καὶ Δαβὶδ, οἱ θεσπέσιοι, σαφῶς ἀποφαίνονται· ὁ μὲν γράφων, « Βιβλὸς γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ » ὁ δὲ πρόδηλον, ὡς ἐξ Ἰουδα ἀνατέταλιν ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ κατὰ σάρκα· ὁ δὲ Δαβὶδ, « Ἄπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι, τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένει, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ἥλιος ἐναντίον μου· καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός » τὴν μετὰ σαρκός (69) διὰ τούτων σημαίνων τοῦ Κυρίου ἀνάληψιν ἐν οὐρανῷ, ἀτίθιου ἔσομένης, ὡς ἀδιαίρετως λοιπὸν τῷ Θεῷ. Λόγῳ ἡνωμένης.

ΥΟΘ'. — ΚΥΡΗΚΙΩ (70).

Ὅσπερ ὁ οἶνος ὑπερκορῆς ἐγχεόμενος, τοὺς τῆς αἰσθήσεως ἅπαντας καὶ πόρους καὶ αὐλοὺς καὶ μὴνιγγας πληροῖ, καὶ τρίπει πρὸς ἀνοιαν τὴν διάνοιαν· οὕτω καὶ [ὁ] θυμὸς ἐξω τῆς οἰκείας τάξεως πηδῶν, μέθης ἔργον ἀποφαίνει τὸν νοῦν, μαινάδα τὴν φρένα ποιῶν, καὶ λύων παροινίᾳ τὴν τάξιν τῆς νήψεως. Ἄμφοτέρων τοιγαροῦν ἀποσχώμεθα, οὔτε ποτῶ οὔτε θυμῷ πολιορκοῦντες τοῦ νοδὸς τὴν ἀρόπολιν.

ΥΠ'. — ΚΑΝΔΙΔΙΑΝΩ.

Τί σπεύδεις ἀδικεῖν, ὃν ἔδει μάλλον φιλεῖν, τὴν πάντων περὶ σοῦ γνώμην σοι φανερώσαντα (71); Αἱ γὰρ διαφοραὶ πολλάκις διωρθώσαντο τοὺς ἀγγίλους (72), τὰ πραχθέντα ὑβριστικῶς λαθῆναι παρασκευάσαι. Εἰ τοίνυν ὕβριν ἡγῆ ἅπερ ἤκουσας, τῇ πράξει σαυτὸν ἀνύβριστον φύλαξον. Εἰ γὰρ τὰ ἔργα σου βελτιώσεως, καὶ [αἱ] λοιδορίαι οἰχλήσονται.

ΥΠΑ'. — ΙΕΡΩΝΙ.

Εἰ σέ τι ὤνησεν ἡ τῆς βίβλου ἀνάγνωσις, δεῖξον ἐπὶ τῆς πράξεως. Εἰ δὲ μένεις ἐφ' ὧν ἐκείνη κατηγορεῖ, φαίνῃ καταγινώσκων αὐτῆς. Καὶ πάντως ἐπὶ τούτοις ἡμεῖς οὔτε θεγεγδόμεθα τι πρὸς σέ διὰ γράμματος, οὔτε βιβλίον αἰτοῦντι παράσχωμεν, εἰ μὴ καὶ τῆς προτέρας καρπὸν θεασώμεθα.

ΥΠΒ'. — ΗΣΑΙΑ.

Τινὲς σέ φασιν ἐπ' ἐρημίας ὀχλαγωγεῖν, καὶ ἐν

μασφ δῆμων ὀπλοφορεῖν, καὶ τῷ Δαβὶδ εἰκέναι φαντάζεσθαι, ἀπὸ τοῦτο πᾶσιν ἐμμανῶς ἐγκαλοῦντα. Ἰσθὶ δὲ, σγέτιε καὶ ἐμβρόντητε, ὅτι ὁ μέγας Δαβὶδ οἰκονομῆ θεοῦ σκεπαζόμενος, τὴν τοῦ Σαοῦλ ἐπιβουλὴν διεδίδρασκεν, εὐεργετῶν μὲν, ἀθετούμενος δὲ, καὶ ὡς τεύχος τοῖς γειτονοῦσιν αὐτῷ καὶ φαινόμενος καὶ γινόμενος, ὡς οἱ παῖδες ἐμαρτύρουν τοῦ Νάβαλ. Σὺ δὲ οὐ μόνον τοῖς γείτοσι δυσμενὴς εἶ καὶ ἀπάνθρωπος, ἀλλὰ καὶ τοῖς πόρρω ἐπιβουλεύειν σπουδάσεις. Ὅρα οὖν μὴ [σέ] τις θεήλατος διορθώσῃται· μάστιξ, εἰ μὴ μεταβάλοι τῆς φαύλης καὶ κακίστης σου γνώμης.

immisum quoddam flagrum castiget, nisi tu a prava et scelerata tua sententia ad meliorem mentem te convertas.

ΥΠΓ'. — ΣΥΝΕΣΙΩ.

Περὶ Καππαδοκῶν.

Πάλιν ὁ Καππαδόκης ἐπὶ στρατοπέδου, ὡς ἔγνωμεν, τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ τὴν ἀθλίαν μνηστεύεται, ἵνα διδυμος ἡμῖν ἐπιστῇ Καππαδόκης, πρὸς τῇ ἐνοίκῳ μισανθρωπίᾳ καὶ τὴν κακὴν προσλαβῶν δυναστείαν. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι [οἱ] τὰ χρηστὰ ἐπαγγέλλοντες, ὅτι δὴ τῶν οικείων συμφορῶν ἀρξάι ἰμείρεται. Ὁ καὶ [ὁ] Θεὸς ἐπινεύσειεν, ὡς ἂν πρόποντα τροφία τῇ τιτθῇ ἀποδώῃ ἀνθ' οὗ ἔσπασε γάλακτος, ἰδὼν αὐτὴν ἀντιποτιζῶν, ἣν ἴσως σὺν τῷ γάλακτι ἔσπασε, persolvat, pro eo lacte, quod ab ea suxit, venenum, quod fortasse una cum lacte traxit, ei vicissim bibendum porrigens.

ΥΠΔ'. — ΣΕΛΕΥΚΩ.

Ὁ φθορεὺς τῶν πολιτῶν ἡμῶν Καππαδόκης* (73) νῦν ἐπὶ στρατοπέδου πάλιν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν ἐκδικεῖ. Σὺν τοίνυν ἐστὶ τοῦ ἔχοντος παρὰ θεοῦ τὴν ἰσχύν, τοῦτο κωλύσαι, καὶ τῆς προτέρας αὐτὸν εὐθύνας εἰσπράξασθαι κακίας. Εἰς ἐκείνην δὲ λιχμησαί τὴν ἐνεγκοῦσαν αὐτὸν ἐσχάτιαν, ὡς ἂν μάθωεν οἱ τοῦ ἀνδραπέδου ὁμόφυλοι· ἐν αὐτοῖς τὴν πονηρίαν ἐντήχειν, καὶ μὴ πέραν τῆς [ἑαυτῶν] ἐξεμῶντες, τὰς ὑγιαίνουσας αἰσθήσεις καὶ χώρας τοῖς λοιμοῖς τρόποις αὐτῶν διαφθείρειν.

mentes, sanas mentes et regiones pestiferis suis moribus labefactare.

ΥΠΕ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ.

Περὶ τῶν αὐτῶν.

Καρχηδονίους νόμος κωλύει διέπειν ἀρχὴν, ἤτοινας κακοῦς. Καππαδόκας δὲ τοὺς μεγάλους πονηροῦς, οὐκ εἴργει νόμος ἀρχῆς. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ βούλει πάντας εὐεργετεῖν, καὶ σύνδρομον ἔχεις τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν, ἢ τὸν νόμον ἀντάλλαξον, μᾶλλον Καππαδόκας Καρχηδονίων κωλύων, ἢ σύναψον [καὶ] τοῦτους ἐκείνοισι. Εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, χρήμασι τὰς ἀρχὰς ἐξωποῦνται, ἅς καὶ βάρβαρὸς τις ὠνούμενος, οὐ κωλύεται μόνον, εἰ τὰ χρήματα διδῷ, ἀλλὰ

A bam ducere, atque in medio vulgi agmine arma ferre, in eoque te Davidis exemplum referre opinio- nis errore tibi fingere, hoc ipsum cunctis furiose ob- jicientem. Velim autem scias, o miser atque atto- nite, quod magnus ille David, divini consilli præsidio septus, insidias Saulis vitabat, præclare quidem me- rens, ipse autem spretus ac rejectus⁵⁵, atque iis, quos vicinos habebat, pro mro sese, præbens, quem- admodum ipsi quoque servi Nabal testabantur⁵⁶. At tu non modo vicinis infestus et inhumanus es, verum iis etiam, qui longe abs te dissiti sunt, insi- dias struere laboras. Vide igitur ne te divinitus

B

CDLXXXIII. — SYNESIO.

De Cappadocibus.

Cappadox rursus in castris, ut quorundam ser- mone intellexi, miserum provincie nostræ impe- rium ambit, ut geminus ad nos Cappadox accedat, adjuncta nimirum ad nativam et internam crudeli- tatem improba auctoritate ac potentia. Sunt autem rursus, qui lætiora nuntiant, hoc est, eum popularium suorum imperium et præfecturam affe- ctare. Quod utinam Deus nutu suo concedat: quo congruam educationis suæ mercedem nutrici suæ

C

CDLXXXIV. — SELEUCO.

Cappadox ille, civium nostrorum corruptor ac de- pravator, nunc in castris id rursus agit ac molitur, ut nobis præsit. Est igitur tui muneris (qui robur a Deo consecutus es) hoc prohibere, ac prioris etiam improbitatis pœnas 122 ab eo expetere: aut certe extremi illius terræ recessus, ex quo ortum traxit, crebrandi ac pervastandi potestatem ipsi potius fa- cere: quo mancipii illius tributes, et populares im- probitatem in seipsis consumere atque extabefacere condiscant, ac non ultra regionem suam eam evo-

D

CDLXXXV. — ISIDORO.

De iisdem.

Carthaginienses, homines minus malos, lex ma- gistratum gerere prohibet. Cappadoces autem, quo- rum ingens est improbitas, nulla lex ab imperio ac præfectura removet. Quoniam igitur et de omnibus bene mereri cupis, et parem cupiditati potentiam habes, aut legem immuta, Cappadoces potius quam Carthaginienses a gerendo imperio arcens, aut cum his illos quoque copula. Quod si, ut vero consenta- neum est, pecuniis imperia emercentur (quæ bar-

⁵⁵ I Reg. xxii, xxiii, xxiv. ⁵⁶ I Reg. xlv, 16 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(73) Recte ponit editor asteriscum hiatus in licem post vocem Καππαδόκης hunc explet cod. Alt. sic

continans: Ὁ ἀρχάμενος ὡς Καππαδόκης νῦν ἐπὶ στρατοπέδου, etc. Possin.

barus etiam quispiam emens, non modo prohibetur, **A** καὶ οὕτως ἀρχέτωσαν μόνων τῶν Καππαδοκῶν, sed etiam gravissime supplicio multatur, si pecunias dederit), at sic quoque Cappadocibus duntaxat imperent, qui hoc merentur, ut suis vinciantur ca-
tulis.

CDLXXXVI. — FLORENTIO.

De eodem.

Gigantium istic habes, domine, qui ea, quæ prius egit, incognita atque obscura esse putat, rursumque imperium ac præfecturam adipisci meditat. Quoniam igitur plurimis incommodis atque calamitatibus nos hic affecit (quo nomine in eum a vestra integritate animadverti oportet), proluxa vero oratione ad ipsius facinora cognoscenda minime indigetis, utpote multis curis undique obsessi, hoc habete: Cappadox est, ut Cappadox imperium gessit. Quare Cappadoce amplius a vobis haud quidquam obtineat.

CDLXXXVII. — ARCHONTIO.

De eodem.

Impius Gigantius, qui adversus miseros agricolas calumniam struxit, tanquam videlicet vectigalia quædam ac tributa subripuissent, quique Augusti censum ac descriptionem auxit, etsi alloqui ipsis gravissimam et acerbissimam, posteaquam jam pridem imperatorem adduxit, ut sibi tanquam vera loquenti, animum adjiceret, iisque qui in viciis et pagis habitant, calamitatum causam præbuit, in Thraciam se confert, ea mente ac studio, ut imperium rursus consequatur. Non es autem nescius quantam hominum multitudinem descriptione sua in fugam conjecerit, qui nimirum patriam libertatem ligone atque aratro commutarunt. Quapropter tibi velim curæ sit, ne ille imperium rursus arripiat, atque omnes Cappadoces efficiat: quibus victus ratio non aliunde quam ex servitute atque agricultura constat.

CDLXXXVIM. — THEOBORO SCHOLASTICO.

Ad discipulos.

Quisquis et stirpes serit et agrum colit, spe, labore suos labores sustentat: fructuum videlicet **123** exspectatione laborum molestiam suffurante. Ad eundem modum in Christianæ fidei præceptis tibi tradendis a nobis elaboratum est. Fac igitur ipse pullulantem agriculturam ostendas.

CDLXXXIX.—RUFINO, PRÆTORII PRÆFECTO.

De eodem.

Ægyptios quidem ob crudelitatem ac morum immanitatem lex ab imperio et præfectura arceat: Cappadoces autem, qui eos improbitate superant, non item. Quoniam igitur nos, Cappadocem præfectum nacti, nationis ad struendas calumnias pensæ periculum frequens fecimus, vos autem im-

ΥΠΓ'. — ΦΛΩΡΕΝΤΙΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

"Ἐχει αὐτόθι Γιγάντιον, δέσποτα, ολόμενον λεληθέναι τὰ πρότερα, καὶ αὖθις περιθήσειν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν βουλεύομενον. Ἐπειδὴ τοίνυν πολλῶν τὰ ἐνταῦθα δεινῶν ἐν πείρᾳ κατέστησεν, ἐφ' οἷς τῆς ὑμέτερας δεῖται εἰς διόρθωσιν καθαρότητος, μακρῶν δὲ λόγων εἰς γυνῶσιν τῶν κατ' αὐτὸν οὐ χρῆζετε, ὡς πολλαῖς φροντίσι κυκλοῦμενοι. Καππαδόκης ἐστίν, ἤρξεν ὡς Καππαδόκης. Καππαδόκου παρ' ὁμῶν μηδὲν πλέον ἐχέτω.

ΥΠΖ'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ.

Περὶ αὐτοῦ.

"Ὁ δυσσεβὴς Γιγάντιος, ὁ εὐπρόσωπον συκοφαντιαν ἐνθεὶς κατὰ τῶν ἀθλίων γεωργῶν, τελῶν καὶ φόρων τινῶν κλοπὴν, καὶ τὴν Αὐγούστου βαρύναν ἀπογραφὴν, καίτοι βαρυτάτην αὐτοῖς υπάρχουσαν· πάλαι πείσας προσχεῖν αὐτῷ ὡς ἀληθεύοντι τὸν κρατοῦντα, καὶ συμφορῶν αἴτιος γεγινῶς τοῖς κωμήταις, εἰς Θράκην ἤκει αὖθις, τὴν ἀρχὴν περιθέσθαι ζητῶν. Οἶσθα δὲ ὅσους εἰς φυγὴν ἐσκέδασεν ἀπογράφων, ὅσοι τῆς πατρῴας ἐλευθερίας, τὸ σκαπάνην κρατεῖν, καὶ σμινύην ἠλλάξαντο. Καὶ φρόντισον, μὴ λάθῃται πάλιν ἡγεμονίας, καὶ πάντας ἐργάσθαι Καππαδόκας, οἷς ὁ βίος οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἐκ δουλείας καὶ γενηπνίας συνίσταται.

ΥΠΗ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Πρὸς μαθητευομένους.

"Ἄπας καὶ φυτουργὸς καὶ γηπόνος ἐλαίδι κρεῖττον ἀνέχεται: τῶν πόνων (74), ὑφαιρουμένης τοὺς κόπους τῆς τῶν καρπῶν προσδοκίας. Οὕτως ἡμεῖς κατηχούντες κεκμήκαμεν. Δεῖξον αὐτοὺς τὴν γεωργίαν βλαστήσασαν.

ΥΠΘ'. — ΡΟΥΦΙΝΩ, ΕΠΑΡΧΩ ΠΡΑΙΤΩΡΙΩΝ.

Περὶ αὐτοῦ.

Αἰγυπτίους μὲν δι' ἀπήνειαν νόμος εἶργει ἀρχῆς. Καππαδόκας δὲ τοὺς χεῖρους ἐκείνων, οὐκ ἔτι. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡμεῖς μὲν ἀρχοντι Καππαδόκη χρῆσάμενοι, πολλὴν πείραν τοῦ διαβόλου (75) ἔθνους ἐσχέκαμεν. Ὑμεῖς δὲ τὴν βασιλείᾳ γνώμην πρὸς ὃ βούλεσθε ἔχετε, ἐνώσατε Αἰγυπτίους καὶ τούτους, μήποτε καὶ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(74) Cod. Vat. 649 pro τῶν πόνων habet τῶν καρπῶν, vestigiū exhibens veræ lectionis quæ videtur hæc, esset ἐλαίδι κρεῖττον τῶν καρπῶν ἀνέχεται τῶν

πόνων. Id.

(75) Pro διαβόλου longe melius cod. Alt. legit τοβόλου. Possin.

Ἑλλης ἀρετῆ χώρας Καππαδόκης, εἰ μὴ μόνης τῆς Α
οικείας, ὡς πρέπει ὑπ' ἀλλήλων αὐτοὺς τὴν πάτριον
ποιεῖσθαι κικρίαν.

ΥΓ'. — ΚΑΤΙΛΙΑΝΩ.

Ἐκοινωνήσας μὲν καὶ αὐτὸς, ὦ ἱερὰ κεφαλὴ, τοῦ
Καππαδόκου λοιμοῦ, ἤνικα ζῆεις τὴν πόλιν· καὶ οὐκ
ἔλαθες τοὺς μεταίτους καὶ φρικτοὺς τοῦ ἀκαθάρτου
στόματος ὄρκους, μετὰ μελιχροῦ καὶ συχνοῦ, Προσκυ-
κυνῶ σε· τὰς πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ κατὰ πάντων κα-
ταλαλιάς, τὰς δυστρόπους καὶ ἱεροσύλους ληστείας,
τὴν νέαν ἀπογραφὴν, τὴν κατὰ Θεοῦ καὶ πτωχῶν
ἐπικερδῆ σπουδὴν, τὰς τῶν συνοικισίων ἐπιβουλὰς,
τὰς τῶν μνημάτων διορυγὰς, τὰ δεσμὰ οἷς καθεῖρχθη, B
τὰ; ἀμοιβαίους εἰρκτὰς, ἃς ἐπὶ στρατόπεδον ἐλκόμενος
ζῆησας, τὴν ἐκέλευε βάσανόν τε καὶ γύμνωσιν, ἣν
παρὰ Θεοῦ ὑπέμεινε πρὸς διόρθωσιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ
πάντων ἐκείνων ἐπιλαθόμενος, πάλιν ἀρξαι ἱμεῖρεται,
ὡς μανθάνομεν, μὴ ἐνδῶσεις, κωλύων ὅση σοι δύ-
ναμίς ἐστι. Σαυτῷ τε γὰρ καὶ πόλει καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ
χαριῇ· σαυτῷ τὴν δόξαν, τῇ πόλει τὴν ἡσυχίαν,
ἐκείνῳ τὸ μὴ πολλὰ ἀμαρτεῖν, καὶ πλείονα πάλιν
παθεῖν

ΥΓΑ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τοῦ ἐπιτεθέντος τῷ σταυρῷ τοῦ Δεσπότου
τίτλου.

Ἡ τῆς σανίδος (76) γραφὴ, ἣν Μιλᾶτος πρὸ τῆς C
Κυριακῆς ἐπηξε κεφαλῆς, τὴν τοῦ Κυρίου ἐπλήρου
φωνήν, « Ἐπειδὴν ὑψωθῶ, λέγοντος, πάντας ἐλκύσω
πρὸς ἑμαυτόν. » Ἐδήλου τοίνυν ἡ ἐκεῖθεν ἀνάγνωσις,
οὐχ ὑπὲρ Ἰουδαίας μόνης, ἀλλὰ καὶ πάσης Ἑλληνος
καὶ βαρβάρου γεγενῆσθαι τὸ σωτήριον πάθος.

ΥΓΒ'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἴσθι, θαυμάσιε, ὡς ἡ κρίσις ἀνέλεος τῷ μὴ ποιή-
σαντι ἔλεος, οὐκ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων μόνον δωρεῶν, ὧν
αὐτὸς τοὺς πτωχοὺς ἀποστερεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν
οικειῶν, ὧν ἔκουσίως τὴν μετὰδωσιν ποιῆσθαι χρεω-
στεῖς.

ΥΓΓ'. — ΚΥΡΗΝΙΩ.

« Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός; » τί νεανιεύεται
φθορά; τί μέγα φρονεῖ καὶ ὑπεραίρεται σικιά; Τί σε
φυσᾶ δνειρος ἀρχῆς; Πῶς οὐχ ὄρξας τοὺς καταλύοντας
αἰσχροῦς; Πῶς οὐ ζηλοῖς τοὺς διατρέψαντας (77-78)
χρηστῶς; Ἄλλὰ βραχυτελεῖ ἡγεμονίαν, ὡς ἀτελεύ-
τητον νομιζεῖς ἐξουσίαν, ἐφ' ἣ ὁ τοῦ χρόνου σε κύ-
κλος θεραπεύσει στρεφόμενος, πρὸς τέλος ὧθῶν τὴν
ἀρχὴν σου, καὶ τέλος ἐπιτιθεῖς τῷ βρασμῷ σου.

77 Joan. xi, 19. 78 Joan. xii, 32. 79 Jac. ii, 13. 80 Eccli. x, 9.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(76) E. reg. τῆς σανίδος. cod. Alt. in margine
ponit, Ἄλλως τοῦ λευκώματος. POSSIN.

peratoris voluntatem, quibus in rebus vultis, habetis,
hos quoque illis copulate, ut ne cuiquam alii
regioni Cappadox præsit, quam suæ. Consentaneum
enim profecto est, eos patria acerbitate mutuo a sese
irrigari ac perfundi.

CDXC. — CATILLIANO.

Particeps tu quoque, o sacrum caput, contume-
liarum Cappadocis fulisti, cum in hac urbe domi-
cilium haberes, atque vana et horrenda impuri ac
scelesti oris iuramenta cum mellito et frequenti,
Adoro te, cognovisti, obtreccationes quibus et pri-
vatim adversus singulos, et publice adversus omnes
usus est, nefaria et særilega latrocinia, novam
descriptionem, quæstuosum adversus Deum et pau-
peres studium, comparatas matrimonii insidias,
sepulcrorum effossiones, vincula in quæ conjectus
est, ea item quibus cum ad castra traheretur, astri-
ctus est, cruciatum eum ac nuditatem quam illic
divinitus, ut ad meliorem mentem rediret, susti-
nuit. Quoniam autem harum omnium rerum obli-
vione captus, præfectura rursum, ut ad nos allatum
est, affectat, ne id, quæso, permittas: verum omni-
bus viribus prohibe. Sic enim et tibi, et urbi, et
illi ipsi commodabis, tibi nimirum gloriam, urbi
quietem, illi ne multa peccet, ac pluribus rursum
supplicii afficiatur.

CDXCI. — EUTONIO DIACONO.

De titulo cruci Domini imposito 87.

Tabellæ illius scriptura, quam Pilatus supra Do-
minicum caput sivit, hanc Domini vocem explebat,
« Cum exaltatus fuero. omnia traham ad me ipsum 88. »
Itaque lectio ea hoc indicabat, salutiferam passio-
nem non pro Judæa duntaxat, verum etiam pro
omnibus tam Græcis quam barbaris nationibus
exstitisse.

CDXCII. — EUSEBIO EPISCOPO.

Velim hoc scias, vir eximie, iudicium misericor-
diæ expers huic fore, qui misericordiam non fece-
rit 89, non ex alienis duntaxat muneribus ac benefi-
ciis, quibus .u pauperes spoliis, verum etiam ex pro-
priis, quæ tu ultro ac sponte cum aliis communicare
teneris.

D 124 CDXCIII. — CYRENIO.

« Quid superbit terra et cinis 90? » Quid insolenter
se gerit labes et corruptela? Quid magnifice de se
sentit ac se effert umbra? Quin te imperii ac præfe-
cturæ insomnium inflat? Quin tu eos cernis qui
turpiter ac sæde diem vitæ extremum claudunt?
Quin tu eorum æmulum te præbes, qui probe atque
insigniter vixerunt? Verum brevem principatum
tanquam sempiternam potentiam arbitraris: 91

quam temporis orbis conversus te curabit, præfecturam tuam ad finem impellens, atque æstini tuo terminum imponens.

CDXCIV. — TIMOTHEO LECTORI.

De igneis linguis.

Quemadmodum legis primordia terrorem requirebant, qui auditores ad mandatorum observationem converteret, ac Deus e medio igne oracula edebat⁶¹: sic etiam post Domini et Salvatoris nostri resurrectionem, Spiritus sanctus apostolis in igne donabatur, vehementi flatu præeunte⁶²: ut unus Deus in utroque Testamento cognosceretur, etiamsi alioqui inter prius ac posterius ingens sit discrimen. Illud enim typicis præceptis utebatur; hoc autem veris rebus ac doctrinis emicuit.

CDXCV. — SYNODIO.

De vino et ebrietate.

Vinum ad corporis necessarium usum modice haustum hominis pectus exhilarat⁶³: quod autem ultra mediocritatem adhibetur, petulans et contumeliosum atque intemperans vocatur. Intemperans enim, inquit, res est vinum: et contumeliosa res, ebrietas⁶⁴. Ac rursum: «Nolite inebriari vino, in quo est luxuria,» inquit sacra Scriptura⁶⁵. Atque ipsa quoque natura, per immoderationem turbata et agitata, lascivix magistra efficitur.

CDXCVI. — CONSTANTINO.

Non est, heus tu, non, inquam, est secundum scientiam zelus tuus⁶⁶: neque Domini injurias ex ipsis legibus, quemadmodum affirmas, ulcisceris, dum ex Ecclesix cœtu quosdam ejicis. Nam ille rerum divinarum caupones abigebat, qui ex templo forum efficiebant. At tu eos qui divinum Numen pie ac sancte colunt, furiose insectaris, confusionem quendam et permisionem, ac Dei Verbi in carnem conversionem docens, aut divinam naturam in carnem et ossa immutans, aut carnis veritatem rejiciens. Quare non Dominum imitaris, sed templi ducem apostolos persequentem, ac piam doctrinam prædicare prohibentem.

125 CDXCVII. — CYRILLO.

In illud, «Lapidem quem reproba-verunt edificantes»⁶⁷.

Quemadmodum angularis quidam lapis duorum parietum vinculum esse invenitur ad arctissimam ac firmissimam conjunctionem eos inter se devinciens: eodem modo Domini nostri incarnatione, duobus orbis populis inter se copulatis atque in unum corpus

⁶¹ Exod. xix et xx. ⁶² Act. ii, 4 seqq. ⁶³ Psal. ciii, 15. ⁶⁴ Prov. xx, 1. ⁶⁵ Ephes. v, 18. ⁶⁶ Rom. ix, 2. ⁶⁷ Psal. cxvii, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

[79, Cod. Vatic. post δχλουμένη addit καὶ κλονομένη. Possin.

(80) Non Κωνσταντῖω, ut male habent edita Græca, sed Κωνσταντίνω, Constantino, ut recte ponit interpres, hæc epistola inscribitur in codd. Vat. 649 et

A

ΥΙΔ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Τῶν πράξεων. Περὶ πυρίνων γλωσσῶν.

Ὅν τρόπον τὰ τοῦ νόμου προοίμια φόβου ἐδέξτο, πρὸς φυλακὴν τῶν ἐντολῶν ἐπιστρέφοντος τοὺς ἀκούοντας, καὶ ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς ὁ Θεὸς ἐχηρημάτιζεν· οὕτω καὶ μετὰ τὴν τοῦ Δεσπότητος καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἀνάστασιν, ἐν πυρὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἀποστόλοις ἐδίδοτο, βιαίως πνοῆς προηγουμένης, ἵνα εἰς Θεὸς ἐν ἀμφοτέροις ταῖς Διαθήκαις γνωσθῆ, εἰ καὶ πολλὴ τῆς δευτέρας τὸ πρὸς τὴν προτέραν διάφορον. Ἢ μὲν γὰρ τυπικοὺς ἐχρήτο προστάγμασιν, ἡ δὲ τοῖς ἀληθείαις ἐλαμψε πράγμασι τε καὶ δόγμασιν.

ΥΙΕ'. — ΣΥΝΟΔΙΩ.

Περὶ οἴνου καὶ μέθης.

Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, ὁ μετρίως πινόμενος πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ σώματος· ὁ δὲ ταύτης ἐπέκεινα, ἄσωτος καὶ ὕβριστής καὶ ἀκόλαστος κέκληται. Ἀκόλαστον γὰρ οἶνος, καὶ ὕβριστικὸν μέθη. Καὶ, «Μὴ μεθύσκεισθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἄσωτία,» φησὶν ἡ θεία Γραφή. Καὶ αὕτη δὲ ἡ φύσις ὀχλουμένη (79) τῇ ἀμετρῖα, διδάσκαλος γίνεται εὐεξίας.

ΥΙΓ'. — ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΩ (80).

Οὐκ ἐστὶν, ὦ τῶν, οὐκ ἐστὶν ὁ ζῆλος σου κατ' ἐπίγνωσιν, οὔτε, ὡς φῆς, τῷ Κυρίῳ ἐκ τῶν αὐτοῦ νόμων ἀμύνεις, τῆς Ἐκκλησίας τινὰς ἐξελαύνων. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς θεοκαπήλους ἀπῆλαυσε, τοὺς ἐμπόριον τὸ ἀνάχτορον δαίξαντας. Σὺ δὲ τοὺς τὸ Θεῖον εὐσεβῶς πρᾶσσοντας διώκεις ἐμμανῶς, σύγχυσίν τινα καὶ ἀνάκρασιν, καὶ τροπὴν τὴν εἰς σάρκα τοῦ Θεοῦ Λόγου κατηγῶν, ἢ ἀλλοιῶν τὴν θείαν φύσιν εἰς σάρκα καὶ ὀστέα, ἢ τὴν ἀλήθειαν τῆς σαρκὸς ἀθετῶν. Οὐ τοίνυν τὸν Κύριον μιμῆ, ἀλλὰ τὸν στρατηγὸν τοῦ ἱεροῦ, τοὺς ἀποστόλους διώκοντα, καὶ κηρύσσειν τὴν εὐσέθειαν κωλύοντα.

ΥΙΖ'. — ΚΥΡΙΑΛΩ.

Εἰς τὸ, «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες.»

Ὅν τρόπον δύο σύνδεσμος τοίχων γωνιαλὸς τις εὐρίσκειται λίθος, πρὸς ἀδιαίρετον ἔνωσιν, ἑκατέρους συνδέων· οὕτω τοὺς δύο τῆς οἰκουμένης λαοὺς (81) ἡ τοῦ Δεσπότητος ἡμῶν ἑσαρκῶς οἰκονομία συνάψασα καὶ εἰς ἓν σῶμα, καὶ [ἐν] πνεῦμα συναρμολογή-

Alt. lidem initio Vers 4 exprungunt γὰρ. Id.

(81) Pro τοὺς δύο τῆς οἰκουμένης λαοὺς cod. Vat. 649 et Alt. legunt, τοὺς τῆς οἰκουμένης δύο λαοὺς Id.

σασα, εἰς κεφαλὴν γωνίας ἐγένετο, ἀσάλευτον τὴν Α αἰque unum spiritum compactis, in caput anguli effecta est, firmam ac minime nutantem conjunctionem interposito suo custodiens.

ΥΓΗ'. — ΘΕΩΝΙ.

Πρὸς μοναχὸν καλλιωπιζόμενον.

Τὴν Ἐλισσαίου (82) εὐτέλειαν ζήλου, ὑπερώω καὶ λύχνω ἀρκούμενος· ἄπερ τὴν ὀψήλην καὶ πεφωτισμένην τοῦ ἀνδρὸς ἠνίσσετο πράξιν· ἀλλὰ μὴ μεγάλας οἰκοδομαῖς ὡς Φαραῶ προστηχόμενος καὶ προστήκων αὐταῖς τοὺς μονάζοντας, τὴν ἀληθῆ ἐργασίαν κατάλυε.

ΥΓΘ'. — ΑΡΧΙΑ.

Κατὰ Μακεδονιανῶν, ἤτοι Πνευματομάχων.

Εἰ τὴν ὑπόσχεσιν ἐπλήρωσε τὴν οἰκίαν ὁ Κύριος, οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας τῆς ἐαυτοῦ ἀναλήψεως, τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν περιζώσας τοὺς θιασώτας, καὶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, ματαῖα [ἡ] τοῦ Σατανᾶ Μοντανοῦ κακόνιοι, πρὸς τοσαύτην ἀλήθειαν ἀδελπτήσαντος, καὶ μεῖζόν τι τῆς τελειώσεως ταύτης τοῖς πεισθεῖσιν αὐτῷ προσγενήσεσθαι μυθοποιήσαντος.

Φ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Κατὰ Μακεδονιανῶν, ἤτοι Πνευματομάχων.

Τὸ θεῖον καὶ προσκυνούμενον Πνεῦμα δεκάτῃ τῆς ἀναλήψεως, πεντηκοστῇ δὲ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς μαθητὰς κατεφοίτησεν, ὡς ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο, οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας τοῦτο ποιήσειν τῷ καιρῷ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου ὑποσχόμενος. Καὶ Λουκᾶς ἔγραψε πληρωθὲν ὁ θεσπέσιος, ὅπερ πολλοῖς ὕστερον χρόνοις ὁ δυσσεβῆς [μὴ] (83) γεγενῆσθαι Μοντανὸς διεψεύσατο, καὶ τὸν Κύριον διαβάλλων οὐκ ἀληθεύοντα, καὶ τοὺς μαθητὰς ψευσθέντας τῆς ὑποσχέσεως, ἄλλους δὲ τινὰς ἀντ' ἐκείνων τὴν ἐπαγγελίαν κομισαμένους ἀδίκως, εἴπερ ἄλλων ἐν τοῖς κινδύνοις ἀθλησάντων, ἕτεροι τῶν ἐπάθλων ἀπέλαυσαν. Ποῦ δὲ πνεύματι ἐνήργουν τὰ θαύματα, ἢ τὰ ἔθνη ἐπαίδευσεν τὴν εὐσέβειαν;

⁸⁷ Luc. xxiv, 49. ⁸⁸ Act. ii, 4 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(82) Codd. Vatic. 649 et Alt. addunt μάλλον. POSSIN.

(83) Μὴ uncinis inclusum abest a codd. Vatic. 649 et Alt. 1b.

CDXCVIII. — THEΩΝΙ.

Ad monachum elegantiae studiosum.

Elizæi tenuitatem ac frugalitatem imitare, nihil ultra cœnaculum ac lucernam requirens (quæ quidem sublimem ac splendidam viri illius actionem designabant) : ac non contra magnis substructionibus, velut alter Pharao, intabescens, ipsisque etiam monachos addicens et conficiens, veram operationem evertit.

CDXCIX. — ARCHIA.

Contra Macedonianos, seu Spiritum impugnantes.

Si pollicitationem suam ⁸⁷ præstitit Dominus, non post multos ab ascensu suo dies ex alto virtute indutis discipulis ⁸⁸, ac lex Spiritus vitæ in Christo Jesu a peccati et mortis lege nos in libertatem asseruit, vanus Satanæ Montani error est, qui ad tantam veritatem caligavit, majusque aliquid hæc perfectione iis qui sibi fidem adhibuissent, accessurum esse fabulatus est.

D. — ΕΙΔΕΜ.

Contra Macedonianos, seu Spiritum impugnantes.

Divinus atque adorandus Spiritus decimo ab ascensione, ac quinquagesimo a resurrectione die ad sacrosanctos discipulos descendit, quemadmodum Dominus promiserat, cum, eo tempore quo in cœlum ascendebat, non multis post diebus id se facturum recepit, atque hoc expletum fuisse divinus vir Lucas scripsit, quod longo post temporis curriculo factum esse impius Montanus falso asseruit. In quo et Dominum, ut vera minime loquentem, traducit, et apostolos, ut promissi spe falsos ac delusos, quippe cum alii quidam eorum loco promissum munus inique perceperint, siquidem cum alii in periculis dimicarent, alii tamen præmia consecuti sint. Quonam autem, quæso, spiritu illi res miras perperabant, ac gentes ad pietatem erudiebant?

ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ Β΄.

S. ISIDORI PELUSIOTÆ

EPISTOLARUM

LIBER SECUNDUS.

126 I. — THEOGNOSTO PRESBYTERO.

Quid sit illud, « Sacerdotes, loquimini ad cor Jeru-
salem. »

Præceptores ii qui consentaneam magistris vitam consecretantur, non modo reprehensione omni sublimiores se custodiant, verum etiam divinarum virtutum opibus abundant. Illud enim vulgare etiam hominum est; hoc summa virtute præditorum. Qui, ut etiam nullum verbum emittant, silentio tamen quavis voce clariori discipulos suos erudunt, non ipsorum aures oblectantes, verum animis lumen ac splendorem afferentes. Nam qui magistro nihil præter sermonem inesse existimant, et aures obtundunt, et risum movent. At qui operibus emicant, etiamsi silentium colant, spectatorum tamen animos erudiunt. Atque illud est, quod ex me intelligere quærivisti, « Sacerdotes, loquimini ad cor Jerusalem 66. » Multi enim sunt, qui loquendo molestantiam exhibeant; pauci autem, qui operibus doceant. Quibus nimirum Dei quoque cultui consecrari, ac sacerdotii munere fungi maxime convenit.

II. — EUSTATHIO PRESBYTERO.

Cum hominum natura virtutis ac probitatis semina jam olim habuerit (unde etiam quidam iis excultis claruerunt, quidam autem iisdem oppressis et extinctis pœnas dederunt), nunc, cum ea in melius ornata, sexcentisque beneficiis, tanquam coronis redimita, atque ad virtutem obsequentior tractabiliorque reddita sit, annon illa quoque in ea integra et incolumia mansisse existimas; iis autem, qui ipsis utantur, opus habere? Neque enim scilicet putandum est, cum alias dotes insuper

66 Isa. xl, 2.

VARIÆ LÉCTIONES ET NOTÆ.

(84) *Kâr* μηδὲν φθέγγονται. Congruit cum sententia Plutarchi quam duobus locis memini apud eum legisse, his fere verbis: Ἐν ῥῆμα καὶ νύμα μόνον ἀνδρὸς πλείων ἔχοντος, πολλῶν πάνυ καὶ μα-

A' — ΘΕΟΓΝΩΣΤῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Τί ἐστὶ τὸ, « Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ.

Οἱ τὸν διδασκάλους πρέποντα βίον μεταδιώκοντες ὑφηγηται, μὴ μόνον μέμφεως κρείττους [ἑαυτοὺς] διατηρεῖτωσαν, ἀλλὰ καὶ θεοῖ, πλεονεκτήμασι πλουτεῖτωσαν. Τὸ μὲν γὰρ καὶ τῶν τυχόντων ἐστὶ, τὸ δὲ τῶν ἀκρων εἰς ἀρετὴν, [οἱ] καὶ μηδὲν φθέγγονται (84), τρανοτέρῃ (85) φωνῆς ἡσυχιᾶ τοὺς φοιτητὰς παιδεύουσιν, οὐ τὰς ἀκοὰς αὐτῶν τέρποντες, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς φωτίζοντες. Οἱ γὰρ λόγων πλέον μηδὲν προσεῖναι τῷ διδασκάλῳ νομίζοντες, καὶ τὰς ἀκοὰς ἐνοχλοῦσι, [καὶ γέλωτα ὀφθισκάνουσιν·] οἱ δὲ τοῖς ἔργοις ἀστράπτοντες, [καὶ σιγῆν ἀσκήσωσι, τὰς τῶν θεωμένων παιδεύουσι ψυχὰς.] Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἄρα ὅπερ ἐπεζήτησας μαθεῖν, « Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ. » Πολλοὶ [μὲν] γὰρ οἱ διὰ λόγων ἐνοχλοῦντες, ὀλίγοι δὲ οἱ διὰ τῶν ἔργων παιδεύοντες, οἷς καὶ τὸ ἱεραῖο μάλιστα προσήκει.

B' — ΕΥΣΤΑΘΙῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Εἰ πάλα εἶχεν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις τὰ εἰς καλοκαγαθίαν σπέρματα (διὸ καὶ τινὲς μὲν γεωργήσαντες αὐτὰ, διέλαμψαν, τινὲς δὲ νεκρώσαντες, δίκην ἔδοσαν), νῦν ὅτε ἐπὶ τὸ κρεῖττον διεκοσμήθη, καὶ μυρίοις χαρίσμασιν ἐστέφθη, καὶ εὐήθιος πρὸς ἀρετὴν γέγονεν, οὐχ ἡγῆ κακείνα μεμενηκέναι ἐν αὐτῇ ἀκέραια, δεῖσθαι δὲ τῶν αὐτοῖς χρησομένων; Οὐ γὰρ δήπουθεν ἠνίκα τὴν ἄλλην εὐήμεριαν προσεῖληφε, τῆνικαῦτα τῶν ἐμπροσθεν καλῶν δεῖ νομίζειν αὐτὴν ἐστερηθῆναι. Μᾶλλον γὰρ εἰκόσ ὑπὸ τῆς παρού-

κρῶν περιόδῳ μεῖζον ἰσχύει. RITT.

(85) Pro τρανοτέρα codd. Vat. 649 et Alt. scribunt, τρανώτερα. POSSIN.

σης χάριτος κάκεινα δοθῆναι πρότερον ἀπόντα, ἢ ἄ
 πρότερον ὑπάρχοντα νῦν ἀνηρηθῆαι. Ἀλλὰ ταυτὸν
 οἶμαι τοὺς πολλοὺς πεπονθέναι τοῖς βρῦμοις ναυ-
 κληροῖς, οἱ, παρὸν ἀπολαύειν δεξιῶν πνεύματος, ἐν
 τοῖς λιμέσι παραμένοντες, καὶ ἐν καπηλείοις καλιν-
 θημένοι ἐγκλοῖεν τῇ ὥρᾳ, ὡς οὐ δεόντως χορηγη-
 αῖση τὰ πνεύματα. Πρὸς οὗς δικαίως ἂν τις εἴποι,
 Ἄργάτοι πλωτῆρων, ἢ μὲν ἐφύλαττε τὸν αὐτῆς
 θεσμὸν, ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐχρήσασθε τοῖς καιροῖς. Ἔστι
 δὲ τῆς μὲν θείας προνοίας ἐπικουρῆσαι τοῖς πλέουσι·
 τὰ δὲ ἔργα παρ' αὐτοῦ τις ἀπαιτεῖτω. Καὶ ἡμεῖς
 τοίνυν θεδέσθαι παρὰ τῆς θείας δεξιᾶς εἰδότες τῇ
 φύσει τὴν περὶ τὴν ἀρετὴν βοήθην, συνενέγκωμεν (86)
 τοὺς πόνους· οὕτως γὰρ αἰσίον ἐψεται τὸ τέλος.
 rem a se ipso quemque exigere oportet (89). Ad eundem igitur modum nos quoque, cum divinam
 manus munere propensionem ad virtutem naturæ tributam esse perspectum habeamus, labores ipsi
 conferamus. Sic enim ketus ac faustus finis consequetur.

Γ. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

B

Πῶς ἡ σοφία ἐκέρασε ἐὸν καυτῆς κρατῆρα.

Κρατῆρα λόγων, ἢ τοῦ Θεοῦ σοφία, ᾧ φιλομα-
 θέστατε, τὰς θείας ἐκέρασε Γραφάς, κρατῆρα, οὐ
 μέλιτος, οὐ γάλακτος, οὐκ οἴνου, ἀλλὰ παιδείας καὶ
 φιλοσοφίας πεπληρωμένον, καὶ θείοις χρίσμασιν
 ἐστεμμένον, ὅστις τοὺς χρωμένους εἰς ἀρετὴν καὶ
 εὐσέβειαν προτρέπει, τῶν μὲν ἐπιγελῶν ἀμελεῖν πα-
 ρασκευάζων, τῶν δὲ οὐρανίων εἶσω χωρεῖν· κρα-
 τῆρα, οὐ μεθόδους περιέχοντα, οὐδὲ σοφίσματα, οὐδὲ
 φυσιολογίας ἀτόμους καὶ ἀπείρους (87), ἀλλ' ἔργα
 ἀνδρῶν ὀνομαστοτάτων καὶ ἐνδοξοτάτων, οἷς ὅμοια καὶ
 πράττων καὶ λέγων, ἀρετῆς κόσμον ἐξεῖς. Ἀλλ' οὐδὲ
 τῶν πταισάντων τοὺς βίους καὶ τὰς τιμωρίας ἀπ-
 εσιώπησεν ὅπως μαθῶν, τὰ μὲν καλὰ ἔχοις, εἰ θέ-
 λεις, ζῆλοῦν· τὰ δὲ φαῦλα, φεύγειν. Ὅσον μὲν οὖν
 χρήσιμον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίαν ἐκ τῆς
 ἐξωθεν παιδείσεως, ὥσπερ ἡ μέλιττα, δρεψάμενος
 (πολλὰ γὰρ, εἰ χρῆ τάλθηθι λέγειν, ἀρετῆς ἔνεκεν πε-
 φιλοσοφήσασι), τὸ λοιπὸν ἅπαν χαίρειν ἐκ· μάλιστα
 ὅταν αὐτοὺς κατ' ἀλλήλων διαπύρσιον ἐκινήχότας
 πόλεμον. Ἀριστοτέλης μὲν γὰρ ἐπανέστη Πλά-
 τῶνι (88)· οἱ Στωικοὶ δὲ πρὸς τοῦτον ἐφράξαντο.
 Τοῖς δὲ θείοις χρησιμοῖς διὰ βίου διδοῦσάτων. Οὕτω
 γὰρ καὶ ἐξ ἐκείνων καὶ ἐκ τούτων ὠφελούμενος,
 μέγα καὶ αὐτῷ καὶ πᾶσιν ἔση χρήμα. Ἐπειδὴ δὲ

III. — ΤΙΜΟΘΕΟ ΛΕΚΤΟΡΙ.

Quomodo sapientia craterem suum miscuit.

Sermonum craterem, vir discendi cupidissime,
 hoc est divinas Scripturas, Dei sapientia miscuit,
 craterem, inquam, non melle, aut lacte, aut vino,
 sed doctrina et philosophia refertum, divinisque
 gratis redimitum, qui eos a quibus adhibetur, ad
 virtutem ac pietatem hortatur, id nimirum efficiens,
 ut res terrenas negligant, atque in caelestes sese in-
 sinuent : craterem, inquam, non artificiosa quæ-
 dam et captiones continentem, nec absurdas et in-
 finitas naturæ contemplationes : verum celeberrimo-
 rum et clarissimorum virorum res gestas. Quorum si
 tum actiones tum sermones imiteris, virtutum or-
 namentum es habiturus. At ne improborum quidem
 vitas et supplicia reticuit : ut iis cognitis, et virtu-
 tes, si libeat, imitari, et vitia fugere possis. Quam-
 obrem cum ex externa eruditione apiculæ instar
 tantum collegeris, quantum ad nostram philoso-
 phiam conducit (multa enim, si vere loqui volu-
 mus, de virtute illi disseruerunt), id omne quod
 reliquum est, valere jube : præsertim cum eos per-
 petuum sibi ipsis invicem bellum indixisse videas.
 Nam et Aristoteles adversus Platonem impetum fe-
 cit : et Stoici rursum adversus hunc arma induerunt.
 Divinis autem oraculis per omnem vitæ cur-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(86) Pro συνενέγκωμεν codd. Vat. 649 et Alt. D scribunt συνεισενέγκωμεν. POSSIN.

(87) Ἀτόμους καὶ ἀπείρους. Billius cum vertit *absurdas*, videtur legisse ἀτόπους, quod non improbo. Bav. tamen cod. etiam retinet ἀτόμους. RITT.

(88) Dissidium philosophorum inter se pluribus notavit idem Isidorus lib. iv, ep. 55 et 91, et Justinus Martyr, Theodoretus aliique SS. Patres : ut nunc omittam Lactantium et Chrysostomum. Id.

(89) Quod ad gratiam divinam oporteat accedere industriam humanam, perpetua est vox Scripturæ sacræ, cum qua Isidorus hic et ep. 61, 242 et 266 huius libri II, et ep. 13 et 51 libri IV consentit. Nec minor alii vet. Ecclesie doctores, ex quibus Leo Magnus sermone 2, in solemnitate Epiphaniæ D. N. J. C. : « Et nos, inquit, de cordibus nostris, quæ

Deo sunt digna, promamus. Quamvis enim omnium bonorum sit ipse largitor, etiam nostræ tamen fructum quærit industriæ. Non enim dormientibus provenit regnum cælorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus, ut si dona illius irrita non fecerimus, per ea quæ dedit, mereamur accipere quod promisit. » Et rursum sermone 5, in eadem solemnitate : « Considerantes ineffabilem erga nos divinorum munerum largitatem, cooperatores simus gratiæ Dei operantis in nobis. Non enim dormientibus provenit regnum cælorum; nec otio desidiantes torpentibus beatitudo æternitatis ingeritur, » etc. Possem plura ejusmodi ex Chrysostomi et Macarii homilias et aliunde comportare. Sed in modum servabo. Id.

sum te penitus trade. Sic enim et ab illis, et ab tibi ipsi, et cunctis eris. Quoniam autem intelligere aves, quidnam istud sibi velit, « Sapia miscuit vinum suum⁶⁹, » quidque causæ sit, quamobrem non purum illud proposuerit, paucis verbis multa accipe. Divina et natura sublimiora documenta corporeis sermonibus et exemplis temperavit. Neque enim fieri poterat, ut alia ratione ea intelligeremus. Quapropter divinarum cogitationum ac terrenorum verborum conjunctionem, mistionem ac temperationem

A βούλει [γινώμαι] τί ἐστίν, « Ἐξέρασαν ἡ σοφία τὸν ἐαυτῆς οἶνον, » καὶ δι' ἦν αἰτίαν, οὐκ ἄκρατον αὐτὸν προϋήκα, μάνθανε δι' ὀλίγων πολλά. Τὰ θεία καὶ ὑπερφυῆ παιδεύματα, λόγοις καὶ παραδείγμασι σωματικοῖς ἐξέρασαν. Οὐ γὰρ οἶόν τε ἦν ἡμᾶς ἀλλως νοῆσαι. Τὴν γοῦν ἔνωσιν τῶν θείων νοημάτων καὶ τῶν ἐπιγελῶν λόγων, κρᾶσιν οὐκ ἀπεικώτως ἐκάλεσα.

IV. — EIDEM.

Quomodo sit intelligendum, « Habemus thesaurum in testaceis vasis⁷⁰. »

Permulta habuissem, quæ in apostolicum dictum scriberem, nisi majores, quam pro mea tenuitate, laudes ad me mississis: quæ etiam parum abfuit, quin ut silerem effecerint. Quare desine, quæso, ad hunc modum laudare. Nam alioqui et stultos ignavos ac supinos reddes: et prudentibus ac cordatis roborem excitabis. Cæterum, quoniam satis a me admonitus es, de Apostoli dicto pauca dicam. Hæc verba, « Habemus thesaurum hunc in vasis fictilibus, » duplicem mihi sensum habere videntur. Nimirum vel ad hunc modum, Habemus thesaurum hunc, hoc est, cœlestes divitias, atque excellentia et dignitate nostra majora beneficia, in mortali hoc corpore, quod fictile optimo jure appellatum est, quandoquidem e terra exstitit; aut hoc pacto: Divinæ sapientiæ opes in sacrosanctis Scripturis habemus, viliibus et abjectis atque indoctis verbis et exemplis inclusas. Nam quod hoc significet, causam quoque mox subjunxit: « ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis. » Nam qui verbi præcones indoctos ac litterarum ignaros et infirmos esse conspiciabant (cædebantur enim, atque undique vexabantur et exagitabantur), interim tamen victoriam ac palmam adipisci, Dei gloriam prædicabant. Siquidem Dei virtus in apostolorum infirmitate perspicior erat, magisque expledebat: propterea quod cum infirmi atque imbecilles essent, robustos frangebant: et cum paupertate rudes et indocti essent, sapientes et eruditos superabant.

V. — EIDEM.

In idem.

Qui superioribus temporibus Ecclesiæ status esset, ignorare mihi videris. Neque enim, si id scires, de his rebus dubio atque anxio animo fuisses. Ego vero calentibus lacrymis hoc nomine profusis,

⁶⁹ Prov. ix, 2. ⁷⁰ II Cor. iv, 7.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(90) E regione vocabuli χαρίσματα ambo codd. Vat. 649 et Alt. in margine scribunt, ἄλλως, γνωρίσματα. Possin.

(91) Ἐχομεν τὸν πλοῦτον... ἐμπεριεχόμενον. De simplicitate sacrarum Litterarum, quæ jam olim sapientia sæculari eruditis offendit atque avertit, vid. et Lactant. Firmian. lib. vi Divin. Instit.,

Δ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Πῶς νοητέον τὸ, « Ἐχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὄστρακίνοις σκεύεσι. »

Πολλά ἂν εἶχον γράφαι εἰς τὸ βῆτον ἀποστολικὸν, εἰ μὴ ἀπέστειλας μείζονα ἢ κατ' ἐμὲ ἐγκώμια τυγχάνοντα, ἀ μικροῦ δεῖν τὴν σωτῆρην τιμῆσαι παρσεύασε. Πέπαυσον τοίνυν οὕτως [ἐπαινῶν]· τοὺς μὲν γὰρ ἀφαιρόντας ὀπτιώσεις· τοὺς δὲ ἐχέφρονας, ἐρυθριῶν παρασκευάσεις. Πλὴν ἀλλ' ἀποχρώντως παραινέσας, [ὀλίγα] περὶ τῆς ἀποστολικῆς εἰποιμὴ ῥήσεως. Τὸ, « Ἐχομεν τοίνυν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὄστρακίνοις σκεύεσι, » διττὴν μοι δοκεῖ ἔνοιαν εἶχεν· ἢ ὅτι Ἐχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον, τοῦτέστι τὸν οὐράνιον πλοῦτον, καὶ τὰ ὑπερφυῆ καὶ μείζονα τῆς ἡμετέρας ἀξίας χαρίσματα (90) ἐν τῷ θνητῷ τούτῳ σώματι, ὄστρακίνῃ δικαίως κληθέντι, ἐπειδήπερ ἐκ γῆς γέγονεν· ἢ ὅτι Ἐχομεν τὸν πλοῦτον τῆς θείας σοφίας ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, εὐτελέσει καὶ ἰδιωτικαῖς λέξεσι καὶ παραδείγμασιν ἐμπεριεχόμενον (91): Ὅτι γὰρ τοῦτο δηλοῖ, ἐπήγαγε καὶ τὴν αἰτίαν, « ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἢ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν. » Οἱ γὰρ ὀρῶντες τοὺς κήρυκας τοῦ λόγου, ἀμαθεῖς μὲν ὄντας καὶ ἰδιώτας καὶ ἀσθενεῖς (ἐτύπτοντο γὰρ καὶ ἠλαύνοντο πάντεςθεν), περιγινόμενους δὲ καὶ νικῶντας, τὸν Θεὸν ἐδόξαζον. Ἡ γὰρ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀποστόλων ἐδείκνυτο μείζονως καὶ διέλαμπεν· ὅτι ἀσθενεῖς ὄντες, τῶν ἰσχυρῶν περιεγένοντο· καὶ πένητες ὄντες, τῶν πλουσίων ἐκράτουν· καὶ ἰδιῶται τυγχάνοντες, τῶν σοφῶν περιῆσαν.

laborarent, divites et copiosos vincebant: et cum

Ε'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ αὐτό.

D Ἔοικας τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐπὶ τῶν προτέρων χρόνων, ἀγνοεῖν. Οὐ γὰρ ἂν γινώσκων περὶ τούτων ἠπόρησας. Ἐγὼ δὲ δακρύσας θερμῶς, ὅτι τὰς θήκας ἔχοντες τοῦ πλοῦτου, τὸν πλοῦτον αὐ-

cap. 21, et in Epitome earumd. cap. 5, ejusque magistrum Arnob. lib. 1, *Advers. gentes*. Plura quoque apud ipsum Isidorum prox. ep. seq. et lib. iv, ep. 91, ubi et de admirando et sapientissimo temperamento facilitatis et obscuritatis sacrarum Litterarum convenientia Augustino, Prospero aliisque SS. Patribus scriptis epist. 82. RITT.

τὸν διὰ βραθυμίαν, τότε ἑμαυτοῦ φημι μέρος, ἀπώλεσamen, ἐπὶ τὸ σαφηνίσαι τὰ δηλωθέντα ἤξω· Οἱ ἀπόστολοι σῶμα ἔχοντες θνητὸν, καὶ πηλοῦ παντὸς ἀσθενέστερον, ἑλαυνόμενοι τε καὶ διωκόμενοι, νεκροῦς ἤγειρον, παραλυτικούς ἔσφιγγον, νοσοῦντας ἰῶντο, δαίμονας ἤλαυνον, προσηύτεον τὰ μέλλοντα, Πνεύματος ἁγίου παρουσίαν προϋξένουν. Ἡ οὐκ ἤκουσας τοῦ Σίμωνος φησαντος αὐτοῖς, « Δότε κάμολ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἂν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνη Πνεῦμα ἅγιον; » Τί τούτου τοῦ πλοῦτου ἴσον; τί δὲ τιμαλφέστερον; Ἐγὼ εἰ πάσης (92) τῆς γῆς συναγαγὼν τις τὰς βασιλείας, τὴν Ἀσσυρίων λέγω, καὶ Περσῶν, καὶ Μακεδόνων, καὶ Ῥωμαίων, μίαν τῷ λόγῳ ποιήσῃ, καὶ παραβάλλοι τούτῳ τῷ πλούτῳ, ὡς ἀνοήτου παιδὸς καταγνώσομαι, καὶ μὴ εἰδότης διακρίνειν πραγμάτων φύσιν. Εἰ δὲ καὶ τὰ τούτων μείζονα ἐνοήσῃς, μείζονα ὄψει τὸν πλοῦτον· συνδοῖται καὶ ὁμογράφεζοι τοῦ πάντων δεσπότητος γεγένηται, ὁμιλίαις κατηξιώθησαν θείας, παιδεύσεως ὑπερφουῶς, υἰοθεσίας καὶ φιλίας ἐντὸς ἐγένοντο. Οἶον γὰρ ὑπαρχοὶ τῆς δεξίας ἦσαν περὶ τὸν βασιλέα, ἀστέρες τῷ ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης συμπεριπολοῦντες, καὶ δεχόμενοι οὐχὶ δέλτους ἐξ ἐλέφαντος, ἰσως γέρας ἀνθρώπινον ὠδινούσας, ἀλλ' ἐξουσίας, οἶαν οὐδ' οἱ τῆς γῆς βασιλεῖς ἔχουσιν. Ἐρρήθη γὰρ αὐτοῖς· « Ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὅσα ἂν λύσητε, ἔσται λελυμένα. » Εἰ δὲ καὶ τὰ ἐκεῖσε ἐπηγγελμένα αὐτοῖς ἀγαθὰ λογίσαιο, πλέον ἐκπλαγήση. Εἰ δὲ τις ἀπιστεῖ τοῖς μέλλουσιν, ἀπὸ τῶν παρόντων ἀπόδειξιν λαμβανέντω. Ὁ γὰρ γῆς τε καὶ θαλάττης βασιλεύων, ἀπεισιν εἰς τὸ μνήμα τοῦ ἀλιέως τὰ ὅσα περιπτύξόμενος. Εἶδες τὸν ἀκήρατον πλοῦτον ἐν ὄσπρακίνοις σκευέσι κείμενον; Θέα καὶ τὴν θείαν σοφίαν εὐτελέσαι λόγους καὶ παραδείγματα κραθεῖσαν. Εἰ γὰρ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀξίαν μόνον προσέσχεν ὁ θεὸς, καὶ μὴ πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἐντευξομένων, οὐρανοῖς ἂν καὶ θεοῖς λόγοις τε καὶ παραδείγμασι ἐχρήσατο. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνθρώποις ἐνομοθέτει ἀσθενέσι τυγχάνουσι, καὶ ἀνθρωπίνων θεομένοις λόγων (οὕτω γὰρ βραδίως τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ νοῆσαι ἠδύναντο), ἰδιωτικαῖς λέξεσιν ἐκέρασε τὰ θεὰ μυστήματα, ἵνα καὶ γυνὴ καὶ παῖς καὶ ἀπάντων ἀνθρώπων ἀμαθέστατος κερδάνη τι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀπορίας. Τῆς γὰρ τῶν πολλῶν καὶ ἀγέλαιστέρων φροντίσεως σωτηρίας ὁ λόγος, σαφηνεῖα τοσαύτη διὰ φιλάνθρωπιαν τοῦ νομοθέτου κραθεῖς, οὐδένα τῆς κατὰ δύναμιν ὠφελείας ἀποστερεῖ. Οὕτε δὲ τῶν σοφωτέρων ἡμέλησεν. Ἐν τοσαύτῃ γὰρ σαφηνεῖα οὕτως ἀπέρρητοι λόγοι καθάπερ θησαυροὶ τινες ἐνοικοῦσιν, ὡς καὶ τοὺς σοφωτάτους καὶ ἔλλογιμωτάτους τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ βάθος τῶν νοημάτων ἱλιγ-

A quod cum opum *scrinia* habeamus, ipsas tamen opes propter segnitiam nostram (de me loquor) amiserimus, ad ea, quæ per litteras significasti, explicanda veniam. Apostoli, cum mortale corpus ac luto quovis imbecillius haberent, atque exagitantur et vexarentur, mortuos excitabant, paralyticorum solutos artus astringebant, ægrotos sanitati reddebant, demones profligabant, futura prædicebant, Spiritus sancti præsentiam hominibus conciliabant. Annon enim Simonem ad eos his verbis utentem audisti, « Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque manus imposuero, accipiat Spiritum sanctum? » Quidnam est quod cum his opibus comparari possit? Quid his præstantius et excellentius? Equidem ipse, si quis totius terræ imperia, hoc est Assyriorum, Persarum, Macedonum, et Romanorum collegerit, atque sermonis vi et facultate unum ex omnibus effecerit, illudque cum his divitiis compararit, eum ut stultum ac stolidum puerum, quique rerum naturam internoscere nequeat, condemnarim. Quod si, quæ his majora sunt, animo perpendas, **129** majores divitiis perspicias. Domini omnium rerum contubernales mensæque consortes exstiterunt: divini colloquii honore affecti, ac doctrina naturæ captum superante ornati atque instructi sunt: ad filiorum adoptionem Deique amicitiam pervenerunt. Etenim velut præfecti quidam erant circum regem, ac velut stellæ una cum justitiæ Sole cursum obeuntes: atque non eburneas quasdam tabellas, quæ humanum aliquod præmium et honorem parturirent, verum ejusmodi potentiam atque auctoritatem, quam ne terreni quidem reges habent, accipientes. Ipsi enim dictum est: « Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in caelis: et quæcunque solveritis, soluta erunt⁷¹. » Quod si ea etiam quæ in futuro ævo ipsis promissa sunt, cum animo tuo reputes, magis adhuc obstupesces. Porro si quis futuris diffidit, a præsentibus argumentum sumat. Nam qui et terræ et maris imperium obtinet, ad piscatoris sepulcrum exosculandorum ossium causa se confert. Annon immortales opes in fictilibus vasis conditas perspexisti? Vide jam divinam quoque sapientiam abjectis sermonibus et exemplis temperatam. Nam si Deus dignitatis tantum suæ rationem habuisset, ac non potius legentium utilitati consultum voluisset, cælestibus profecto ac divinis sermonibus et exemplis usus fuisset. Quoniam autem hominibus, qui infirma et imbecilli natura præditi erant, atque humanis verbis (sic enim ea, quæ ipsorum captum excedebant, intellectu facile consequi

⁷⁰ Act. viii, 19. ⁷¹ Matth. xvi, 19; Joan. xx, 21-23.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(92) Pro πάσης cod. Alt. legit πάσας. Vers. 27 post βασιλεία cod. Alt. adidit μέν. V. 36 post παρόντων, sublato asterisco τὴν adiungunt codd. Vat. 649 et Alt. V. 40 pro σοφίαν cod. Alt. habet φιλοσοφίαν. V. 47 pro οὕτω codd. Vat. 649 et Alt. habent

οὕτω, sed in marg. Alt. οὕτω ponitur. V. 57 pro ἐνοικοῦσιν cod. Vatic. 649 legit κρύπτονται, idemque adnotatur in marg. cod. Alt. V. antepen. loco eorum verborum, πρὸς τὸ βίβλος, cod. Vatic. 649 legit πρὸς τι βίβλος. Possin.

poterant) opus habebant, leges perscribent : id- A γιᾶν, καὶ παραχωρεῖν πολλάκις τῷ ἀκατάληπτῳ τῆς circo rudibus et incultis verbis cœlestes disciplinas σοφίας. temperavit, ut et mulier et puer, et omnium etiam mortalium indoctissimus, ex ipsa quoque auditione commodi aliquid perciperet. Si quidem plebeiiorum ac gregalium hominum salutem prospiciens divinus sermo, tanta ob legislatoris humanitatem et benignitatem perspicuitate temperatus est, ut neminem ea quæ ipsius viribus respondeat, utilitate privet. Quoniam ne eruditiorum quidem commoda neglexit. Nam in tanta perspicuitate tam arcani sermones, velut thesauri quidam, insident, ut sapientissimi etiam et eloquentissimi quique homines ad sententiarum profunditatem æstuent, animique vertigine afficiantur, atque etiam persæpe sapientiæ magnitudini, ut quam consequi ac percipere nequeant, cedendum sibi esse ducant.

VI. — EUSTATHIO PRESBYTERO.

De patientia.

Qui præclaram ac luculentam victoriam adipisci studet, acceptas injurias et contumelias non modo forti ac strenuo animo ferre debet; verum etiam **B** plura ei, a quo injuria afficitur, præbere, quam ipse accipere cupiat, improbæque cupiditatis ipsius metas liberalitatis suæ copia superare. Quod si hæc tibi ab hominum sensibus et judicio remota esse videntur, a cœlis sententiam feremus, illincque hanc **130** legem recitabimus. Neque enim dixit Salvator, Si quis in dextram maxillam alapam tibi impeggerit, forti animo id patere ac conquiesce (hoc enim nullis etiam præceptis et consiliis instructi quidam philosophiæ laude clari atque insignes homines, atque ex lege ipsis a natura insita vitam moderantes, præstiterunt); verum illud adjecit, ut alteram quoque ad excipiendam plagam **D** promptam ac paratam habeas⁷². Nam in hoc demum præclara et splendida victoria sita est. Illud enim philosophicum est: hoc natura præstantius et cœleste.

VII. — ATHANASIO.

De temperantia.

Quisquis visendam et excellentem temperantiæ pulchritudinem conspicatus, ipsius amore minime captus ac subactus est, hic me iudice a pulchrarum rerum amore alienus esse censeatur.

VIII. — JUNIÆ.

De virginibus.

Non corporis duntaxat castitate, vir sapiens et erudite, verum etiam quietis atque otii amore divus Paulus virginitatem definit⁷³.

IX. — JOSEPHO PRESBYTERO.

De virtute.

Omnibus viribus, optime vir, ipsam virtutem **D** consecrari oportet: ac non in ea opinione versari, ut tibi satis esse putes, quod monasticam vitam colere videaris.

⁷² Matth. v. 39. ⁷³ I Cor. vii, 1 seqq.

Γ'. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ ὑπομονῆς.

Χρὴ τὸν βουλόμενον λαμπρὰν ἀναδήσασθαι νίκην, μὴ μόνον ὑβρίζομενον καὶ ἀδικούμενον φέρειν γενναίως, ἀλλὰ καὶ πλεονα παρέχειν τῷ ἀδικούντι ὡν βούλεται λαβεῖν, καὶ τοὺς ὄρους τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ἐκείνου τῇ δαψιλείᾳ τῆς οικείας ὑπερβαίνειν φιλοτιμίᾳς. Εἰ δέ σοι παράδοξα εἶναι δοκεῖ ταῦτα, ἀπὸ τῶν οὐρανῶν τὴν ψῆφον ὀσσομεν, καὶ τὸν νόμον τοῦτον ἐκεῖθεν ἀναγνωσόμεθα. (Ὅτε γὰρ εἶπεν ὁ Σωτὴρ, Ἐάν τις σε βλάβῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, φέρε γενναίως, καὶ ἡσύχαζε· ἤνυσαν γὰρ τοῦτο καὶ ἄνευ ὑποθηκῶν τινες ἐπὶ φιλοσοφίᾳ διαλάμπαντες (93), καὶ τῷ ἐμφύτῳ νόμῳ πολιτευσάμενοι· ἀλλὰ προσέθηκε τὸ, καὶ τὴν ἀλλήν τῷ τύποντι ἐτοίμην πρὸς τὴν πληγὴν παρέχειν. Αὕτη γὰρ ἡ λαμπρὰ νίκη. Τὸ μὲν γὰρ φιλόσοφον, τὸ δὲ ὑπερφυῆς καὶ οὐράνιον. **D** promptam ac paratam habeas⁷⁴. Nam in hoc demum præclara et splendida victoria sita est. Illud enim philosophicum est: hoc natura præstantius et cœleste.

C

Ζ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ.

Περὶ σωφροσύνης.

Ὅστις τὸ ἀπόβλεπτον καὶ ὑπέροχον τῆς σωφροσύνης κάλλος θεασάμενος, οὐκ ἐδαμάσθη τῷ φίλτρῳ, οὗτος ἀνέραστος τῶν καλῶν παρ' ἐμοὶ κριτῆ γεγράφθω.

Η'. — ΙΟΥΝΙΑ (94).

Περὶ παρθένων.

Ὅ τῇ τοῦ σώματος ἀγείᾳ μόνον, ὡ σοφῆ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀπραγμοσύνῃ τὴν παρθένιαν ὁ θεοπέσιος ὀρίζεται Παῦλος.

Θ'. — ΙΩΣΗΦ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ ἀρετῆς.

Παντὶ σθένει, ὧ βέλτιστε, προσήκει τὴν ἀρετὴν ἀσχεῖν (95), ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖν ἡγεῖσθαι τὸ δοκεῖν ἀσχεῖν.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(93) Τινὲς ἐπὶ φιλοσοφίᾳ διαλάμπαντες. Ut Socrates, Aristides, Phocion et alii. RITT.

(94) Male inscribitur in editis hæc epistola, Ἰουνία, Junia, quod est nomen muliebre, cum eam ad virum missam contextus ipse manifestet. Verum nomen illius quem hic Isidorus alloquitur produnt

codd. Vat. 649 et Alt., in quibus nuncupata hæc epistola legitur Ἰλιά, Helia. POSSIN.

(95) Ἄσχεῖν, quod suggerunt codd. Vatic. 649 et Alt., recepinus et asteriscum lacunæ iudicemus amovimus. EDIT. PATR.

I'. — ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ, ΑΝΑΤΟΛΙΩ, ΓΟΤΘΙΩ, ΜΑ- Α
ΡΩΝΙ.

Πρὸς ἀσκητάς.

Ἐπειδὴ τοῖς ἀγίοις ὁ βίος ὁ ὑμέτερος δακρύων γέγονεν ὑπόθεσις ἀενάων, λογιζομένοις δι' ἣν αἰτίαν Χριστιανοὶ φάσκοντες εἶναι, Ἐπικούρειον διαζήτησιν βίον, οὔτε ἔργον ἀκολασίας καταλείψαντες ἀπρακτον, οὔτε λόγον αἰσχρὸν ἀρρήτων· γέγραφα παραινῶν, ὅπως γνωσιμαχῆσαντες, ἑαυτοὺς μὲν αἰσχύνῃς καὶ ὄνειδῶν, καὶ τῆς μελλούσης ἀδεκάστου κρίσεως, τοὺς δὲ ἀγίους τῆς ἐφ' ἑαυτοῖς λύπης, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν δυσσεκπλύτου (96) κηλίδος ἀπαλλάξῃτε.

bris atque infamia, futuri que iudicii severitate, et maestitia, ac denique Ecclesiam gravi, nec facile eluenda macula liberetis.

ΙΑ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΝΕΩΣΤΙ ΚΑΤΑ- Β
ΣΤΑΝΤΙ.

Ἰσθι, τιμώσατε, ὅτι ἐν παντὶ μὲν τῷ βίῳ, μάλιστα δὲ [νῦν] ἐπιβαίνων τοῖς ὅροις τῆς δοξάσης μὲν εἶναι ἀρχῆς, οὐσης δὲ λειτουργίας, δίκαιος ἂν εἴης κολάζειν τὰς αὐτοῦ ἐπιθυμίας, ὥστε μηδενὸς τῶν παρὰ τοῖς ὁπλοῦσι φαύλων ἠτῶσθαι. Καὶ γὰρ αἰσχιστον εἰ τοὺς ἀρχομένους ἐπιτάττειν βουλόμενος, φωραθείης μὴδὲ σαυτοῦ ἀρχὴν δυνάμενος.

ΙΒ'. — ΓΑΙΩ.

Ὅτι ἡ κακία τὸ περπνὸν ἐλίθριον ἔχει, ἡ δ' ἀρετὴ τὸ ἐπίπνον, εὐκλεέστατε, καὶ εὐδόκιμον (97) (ἰδρῶσι γὰρ ἡδέως ἀρδεύεται ἡ εὐδοκίμησις), οἶσα. Χρησ- τοῖν τὴν μὲν φεύγειν, τῆς δ' ἀπρίξ ἔχεσθαι.

ΙΓ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τοσοῦτον οἱ συνοικοῦντες τῇ ἀρετῇ τῶν ἀμοιρού- των αὐτῆς διενηνόχασιν, ὅσον ἄνθρωποι μὲν τῶν θηρίων, ἀγγελοὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ γὰρ τοι πορεύονται διὰ τῆς ἀγορᾶς, ὥσπερ φωστῆρες ἐξαί- φνης ἐν σκότει φανέντες, καὶ ἐπιστρέφοντες πρὸς ἐνυτοῦς τῶν ἄλλων τὰς ὄψεις. Εἰς τοῖνυν αὐτῶν τυγ- χάνων, ἔχου τοῦ κτήματος.

ΙΔ'. — ἸΕΡΙΩ (98).

Οἱ γνήσιοι τῆς ἀρετῆς ἔρασταί, καὶ ζῶντες ἐν σώματι, ὀρθοῦσι τὰς πόλεις· καὶ ἀποθέμενοι τοῦ- το, ἐγκαταλείπουσι κέντρον τοῦ πόθου. Τοιγάρτοι ἐπίσημοι μὲν αὐτῶν οἱ τάφοι, ἐν τιμῇ δὲ τὰ γένη, δηνεκῆς δὲ ἡ μνήμη. Δικαιῶς. Ἀρετὴν γὰρ ἐκτῆ- σαντο, ἥς οὐ πέφυκεν ἀπεσθαι τελευτῆ. Εἰ δὲ καὶ ὁμογνωμονῶν ἡμῖν ἐτύγχανες ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ὁδῷ

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(96) E regione δυσσεκπλύτου codid. Vat. 649 et Alt. aliam lectionem suggerunt, δυσσεκπλύτου. POSSIN.

(97) Illa compellatio Caii vers. 2, εὐκλεέστατε, quam interpres reddit, *vir clarissime*, subdititia est a cod. Alt. credimus, in quo legitur εὐκλεές τε καὶ

X. — CHÆREMONI, ANATOLIO, GOTTHIO, MARONI.

Ad eos qui se in pietate exercent.

Quoniam vita vestra perennium lacrymarum cau- sam et materiam sanctis viris præbuit (conside- rantibus nimirum quidnam causæ sit, quod vos, cum Christianorum nomen usurpetis, Epicureani tamen vitam ducatis, ut qui nec ullum libidinis at- que intemperantiæ facinus non perpetratum, nec scelerum ullum et obscenum sermonem non prolatum reliqueritis), hac epistola vos moneo ut ab improba vitæ ratione animum abducentes, et vos ipsos pro-

sanctos viros ea, in qua vestra causa versantur,

XI. — STRATEGIO, EPISCOPO NUPER INSTITUTO.

Illud scias velim, vir præstantissime, quod cum in omni vitæ curriculo, tum nunc præsertim cum ad fines, non tam imperii, ut tu existimasti, quam officii ac ministerii ascendisti, æquum sit cupiditates jam tuas reprimere atque coercere : ita ut vi- tiorum eorum, quibus subditi laborant, nulli succumbas. Turpissimum enim fuerit, si iis qui tibi subsunt, imperare cupiens, ita affectus esse depre- hendaris, ut ne tibi quidem ipsi præesse queas.

XII. — CAIO.

Non te fugit, vir clarissime, vitium quidem pestiferam voluptatem habere : virtutem autem, laborem cum gloria nominisque splendore conjunctum. Si- quidem gloria sudoribus libenter irrigatur. Opor- tet igitur illud fugere, hanc autem mordicus retinere.

131 XIII. — EUTONIO DIACONO.

Qui virtutem contubernalem habent, iis, qui ipsius expertes sunt, tantum præstant, quantum homines belluis, et angeli hominibus antecellunt. Siquidem per forum tanquam luminaria quædam gradiuntur, simul atque in tenebris conspecti fue- rint, aliorum oculos in se convertentes. Quorum in numero cum ipse sis, cura ut possessionem tuam retineas.

XIV. — ΗΙΕΡΙΟ.

Veri ac sinceri virtutis amatores, et dum in cor- pore vivunt, urbes dirigunt : et eo deposito, amoris ac desiderii aculeum relinquunt. Quocirca et clara atque insignia eorum monumenta sunt, et in honore posteris, et perpetua memoria, idque me- rito : virtutem enim adepti sunt, quæ ita natura comparata est, ut mors eam minime attingat. Quod

εὐδόκιμον, etc. Id.

(98) Solus cod. Vatic. 649 sexum in titulo mutat. ex Ἰερίω faciens Ἰερία. Idem vers. seq. pro σώματα. commodius σώμασι legit. Ia.

si de divino Numine eadem nobiscum sentire, futura gloria commemorata te ad virtutis amorem vehementius acuissem et crexissem.

XV. — SERAPIONI CORRECTORI.

Nihil æque apud homines illustre ac præclarum, atque apud Deum splendidum et laude dignum aliquem reidere solet, quam ut ea quæ velit, efficere possit, semper autem benigna atque humana, et velit, et faciat. Quoniam igitur potestas in imperio inest, cura ut humanitas ei adisceatur: quo deposito etiam magistratu, clarum ac celebrem te præbeas. Nam si iracundiæ indulgeas, ac potentia tua et auctoritate abutaris, gloriam tuam extinguas, atque immanitatis et feritatis opinionem referes. Etenim iis qui peccant veniam impertire, divina quædam res est: e vestigio autem eos implacabili animo excruciare, belluina et serpentina. Equis igitur ommissa divini Numinis imitatione animalibus homini serpentibus similem se præbere in animum induxerit? Nemo profecto: nisi qui et que gloriam parvi pendit.

XVI. — MARONI.

Medicus Hippocrates incurabili morbo correptis manum admovere vetat: cui nonnulli obtemperantes ex iis qui de tua salute, ut hominis ab omni doloris sensu remoti, vel potius mortui, desperant, nos quoque qui te ad penitentiam cohortamur, tanquam Æthiopes dealbare conantes, comicis dieteriis insectantur. Ego vero, multas in hominibus mutationes, et jam exstitisse audiens, et fieri conspiciens, et futuras exspectans, recte mihi facturus esse videor, si, bona spe fretus, te excitem ac corrigam. Quod si (id quod utinam ne accidat) mea me spes fefellerit, illud certe lucrabor, ne quis me criminari possit: nec iis, qui navigant, crudeliorem me præbebo, qui cum aliquem e navi lapsum viderint, demissis velis eum ex undis extrahere nituntur. **132** Quod si ille servari nolit, nemo jam erit qui eos hoc nomine accuset, quod eum, qui noluerit, minime conservarint. Quam-

Α τῆς µαλλοῦσης δόξης µνηµονεύσας, ἐπτέρωσα ἄν σε πλέον πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ἔρωτα.

IE'. — ΣΕΡΑΠΙΩΝΙ ΚΟΡΡΙΚΤΟΡΙ.

Οὐδὲν οὕτω καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἐνδοξον, καὶ παρὰ Θεῶ ἐυδόκιμον οἶδς ποιεῖν, ὡς τὸ δύνασθαι µὲν ἂ βούλεται πράττειν, ἀεὶ δὲ φιλόανθρωπα καὶ βούλεσθαι καὶ πράττειν. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τὸ δύνασθαι ἐν τῇ ἀρχῇ πάρεστι, τὸ φιλόανθρωπον τούτω κινῆσθω, ἵνα καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν αἰδοῖµος γένοιτο. Εἰ δὲ θυμῷ χαρίσαιο, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἀποχρήσῃ, σβέσεις µὲν τὸ σαυτοῦ κλέος, θηριωδίας δὲ δόξαν ἀποίσῃ (99). Τὸ µὲν γὰρ συγγνώµης ἀξιοῦν τοὺς πταίοντας, θεῶν· τὸ δὲ παρὰ πόδας ἀπαιρητῶς κολάζειν, θηριοπρεπὲς καὶ οὐριώδες. Τίς [τοι]γαροῦν παρεῖς τὸ µιμήσασθαι τὸ θεῶν, τοῖς χαµαί ἔρπουσι ἐξοµοιωθῆναι βουληθεῖς; Οὐδαίς, πλὴν εἰ µὴ εἰς καὶ τοῦ θεῶν φόβου καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης καταφρονήσειεν.

divinum metum, et humanam existimationem at-

IG'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Ὁ µὲν ἱατρικὸς Ἴπποκράτης παρήνεσε, τοῖς κενκρατηµένοις µὴ ἐγχειρεῖν (1). Ἐπειδὴ τινες πειθόμενοι τῶν ἀπαγορευσάντων σε, ὡς κομιδῇ ἀπηληγκῶτα, µᾶλλον δὲ νενεκρωµένον, καὶ ἡµᾶς, τοὺς ἐπὶ µετάνοιάν σε παρακαλοῦντας, κωµφοδοῦσιν, ὡς Αἰθιοπα σμῆχειν ἐπιχειροῦντας. Ἐγὼ δὲ πολλὰς ἐν ἀνθρώποις μεταβολὰς καὶ γεγεννηµένας ἀκούων (2), καὶ γινοµένας ὁρῶν, καὶ ἐσοµένας (3) προσδοκῶν, διεγείρειν σε καὶ κατευθύνειν δίκαιον ᾤηθη, ἐλπίδι χρηστῇ τρεφόμενος. Εἰ δὲ καὶ, ὅπερ µὴ γένοιτο, διαμαρτῆσαιµι, τὸ γοῦν ἑµαυτῷ ἐγκαλεῖν κερδανῶ, καὶ οὐκ ἔσοµαι τῶν τὴν θάλατταν πλεόντων ἀπνηέστερος· οἱ ὅταν τινὰ ἴδωσιν ἐκπεσόντα νεῶς, τὰ ἱστία χαλάσαντες, πειρῶνται αὐτὸν ἀνιµήσασθαι. Εἰ δὲ µὴ βουληθεῖ (4) ἐκεῖνος σωθῆναι, οὐδαίς αὐτοῦς, [ὡς µὴ] βουληθέντας σώσαι, αἰτιάσοιτο. Ἀνανεύσον τοιγαροῦν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς κακίας, πέπαιστο τῆς ἀσελείας· ἐννόησον τὸ ἐπίκρητον τοῦ τῆδε βίου,

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(99) Codd. Vat. 649 et Alt., ἀποίσεις. Possin.

(1) Similiter infra ep. 79 hujus libri II. Sic et Cicero lib. XVI ad Attic., ep. 15: « Desperatis, inquit, medicinam adhibere vetat etiam Hippocrates. » Apuleius quoque eodem allusit libro *De philosophia* scribens: « Ut optimi medici conclamationis desperatisque corporibus non adhibent medentes manus, nec nihil profutura ratio (f. leg. curatio) doloribus spatia promulget, ita eos, quorum animæ vitii imbutæ sunt, nec curari queunt medicina sapientiæ, mori oportet. » Eleganter etiam Chrysostomus hoc ad obstinatos et ἀδιορθώτους hæreticos accommodat, homil. ad Titum: « Ὡςπερ τὸ τοὺς ἐλπίδας ἔχοντας μεταβολῆς παρορᾶν νοσήσας, οὕτως τὸ τοὺς ἀνίατα νοσοῦντας: θεραπεύειν, ἀνοίας καὶ τῆς ἐσχάτης παραπληξίας· ὁρασητέρους γὰρ ἐργαζόμεθα ἐκείνους. Nec omitam Corn. Celsi huc facientem locum lib. V *De re medica*: « Est prudentis hominis, primum, eum qui servari non potest, non attingere, nec subire speciem ejus ut occisi, quem sors ipsius per-

emit. Deinde, ubi gravis metus, sine certa tamen desperatione est, indicare necessariis periclitantis, in difficili rem esse, ne si victa ars mala fuerit, vel ignorasse vel sefellisse videatur. » RITT.

(2) Hoc pluribus explicat et exemplis illustrat hujus lib. II epist. 72, et lib. IV epist. 81. Vere itaque ζῶον εὐμετάβολον ἀνθρώπος olim dictus est. Et sit ea mutatio in utramque partem. Causa est arbitrii libertas, et quod (Irenæo quoque teste, ut Isidorum et alios nunc omitam) Deus nemini viam faciat. Id.

(3) Post ἐσοµένας arte inserunt et Codd. iidem. Vers. seq. pro κατευθύνειν diversam lectionem proponit cod. Alt., vitiosam illam quidem, sed idoneam quæ viam sternere utili forte conjectura poterit. Sic igitur habet, « Ἄλλως κατενοεῖν. Possin.

(4) Cod. Vat. 649 in ipso contextu δυνήθει ponit pro βουληθεῖ. Cod. vero Alt., in contextu editioni consentiens, in margine ascribit δυνήθει. Id.

καὶ τὴν ἐκείσε ἀπαραίτητον τιμωρίαν. Τί μάτην, ἄ ὄβριον δὲ ἐπὶ κακῶ ἀναλίσκεις τὸν χρόνον; Ἐννόησον, ὅτι μίαν [ἐξων] ψυχὴν, πᾶσιν αὐτὴν τοῖς αἰσχροῖς πάθεισι κατεμόλυνας. Ἀπάλλαξον σαυτὸν μὲν κακίας καὶ αἰσχύνης καὶ κωμψιδίας καὶ κολάσεως, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν μολυσμοῦ, τὸ δὲ θυσιαστήριον κηλίδος, τὸν δὲ χειροτονήσαντά σε ἐγκλημάτων, ἡμᾶς δὲ λύπης, τοὺς δὲ ἀγίους ἀεννάιον δακρῦων. infamia, et sugillatione, ac cruciatu, et Ecclesiam labe, et altare macula, et eum, qui te in sacrum ordinem cooptavit, criminatione; nos vero tristitia : ac denique sanctos viros lacrymis, quas sine ulla intermissione profundunt.

IZ'. — ΠΑΜΠΡΕΠΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (5).

Ἦ εἰς τὸ θεῖον ἐλπίς, πύργος ἐστὶν ἀβραάης, οὗ τὴν λύσιν μόνον ἐπαγγελλόμενος τῶν δεινῶν, ἀλλ' οὐδὲ παρόντων αὐτῶν ταραττεσθαι συγχωρῶν. Ὁ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπηλλαγμένος, καὶ τῇ ἀνωθεν ἐλπίδι ἑαυτὸν ἐξαρτήσας, οὐ μόνον ταχίστην ἐπάγεται τῶν δεινῶν τὴν ἀπαλλαγὴν, ἀλλ' οὐδὲ παρόντων αὐτῶν θορυβοῦται (6) καὶ ταραττεται, τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἀγκύρας ὀρθούμενος. Χρῶ τοίνυν αὐτῇ, καὶ πάντων ἐσθ' κρείττων τῶν λυπηρῶν.

II'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Κορωνίδα ἐπιθεῖναι τῷ κατὰ τὸν θεοσεδέστατον Ἡσύχιον πράγματι καταξίωσον. ἵνα σὺ μὲν αἰδιδίμος γέναιο, ἐγὼ δὲ λίαν ἡσθεῖην, αὐτός τε πάλιν ἀνακηρύξῃ τὰ σὰ [ἀπαντα]· ἀνὴρ γὰρ ἐστὶν εἰδέναι χάριτας ἐπιστάμενος.

Θ'. — ΕΥΤΟΚΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὅτι μὲν τὸ μὴ δεῖσθαι πολλῶν συνωμολόγηται μέγιστον ἀγαθόν, δῆλον. Ὅτι δὲ καὶ τὸ τῆς τῶν ὄντων χρείας ἀνώτερον καὶ κρείττονα εἶναι, πολλῶ μείζονος εὐπραγίας ἀνεῖη, καὶ τοῦτο συνωμολόγηται. Οὐκοῦν φροντισόμενος τῆς μὲν ψυχῆς μάλιστα, τοῦ δὲ σώματος ὅσον ἀνάγκη, τῶν δὲ ἕξω μὴ ὅσον. Οὕτω γὰρ κἀνταῦθα πρὸς τὴν ἀκροτάτην μακαριότητα φθάσαιμεν, τὴν καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὠδίουςεν. Εἰ δὲ τισιν οὐ δοκεῖ ταῦτα [ἀκούουσιν] ἀληθῆ εἶναι, ἐμοὶ δοκεῖ. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ὅπως τοῖς ἀκούουσιν ἂ λέγω δόξῃ ἀληθῆ εἶναι, προθυμοῦμαι, εἰ μὴ εἴη πάρεργον, ἀλλ' ὅπως ἐμοί. ritatis fidem apud auditores nanciscantur (nisi velut obiter ac præter destinatum opus) quam ut apud me.

K'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Ἔοικας ἀγνοεῖν ὅσην ὁ ἀπράγμων βίος ἔχει τὴν εὐφροσύνην· τάχα δὲ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸν αὐτὸν σοὶ βίον ἐπανηρημένοι. ἄτε μηδέποτε ταύτης γευσάμενοι καθαρῶς. Πέπυσσο τοίνυν μὴ μόνον πολυπραγμονῶν, καὶ συκοφαντῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς συκοφάντας συγχροτῶν. Κινδυνεύεις γὰρ

Δ obrem ex vitii fundo emerge, ac petulantiae et lasciviae tuæ linem impone. Cogita quam caduca et fragilis hæc vita sit, quam acerbum futuræ vitæ supplicium. Quid tu incassum, vel ut rectius loquar in malum ac perniciem tempus consumis? Veniat tibi in mentem, quemadmodum, cum unam duntaxat animam habeas, omni eam flagitiorum genere contaminaris. Libera, quæso, et teipsum vitio, atque

XVII. — PAMPREPIO DIACONO.

Spes in Deum, firma turris est, non modo rerum gravium et acerbis depulsionem pollicens, verum ne præsentibus quidem illis animum perturbari sinens. Nam qui a rebus humanis sese eximit, ac spe cœlesti suspensus animum habet, non modo id consequitur, ut rebus molestis et gravibus quamprimum liberetur: verum ne præsentibus quidem illis in tumultu ac perturbatione versatur, ut qui sacræ illius anchoræ expectatione recreetur et erigatur. Hanc igitur adhibe: atque omnes molestias superabis.

XVIII. — ISIDORO PRESBYTERO.

Hesychii, viri singulari erga Deum pietate præditi, negotio coronidem imponas velim: ut et tu nominis celebritatem adipiscaris, et ego ingenti voluptate afficiar: et ipse rursus tua omnia prædicet. Est enim is vir, qui gratias agere norit.

XIX. — EUTOCIO DIACONO.

Quod multis rebus minime indigere, communis omnium consensu maximum bonum sit, liquet. Quod autem sublimiorem se præbere, quam ut facultatibus opus sit, multo majoris virtutis ac laudis sit, id quoque extra controversiam est. Ac proinde animæ curam maxime geramus: corporis, quantum necessitas exigit; externorum bonorum, ne tantillum quidem. Hac enim ratione hic quoque beatitudinis arcem attingemus, quæ cœlorum etiam regnum parturit. Quod si quibusdam audientibus minime vera hæc esse videntur, at mihi videntur. Neque enim tam sedulo id ago, ut, quæ dico, veritatis fidem apud auditores nanciscantur (nisi velut obiter ac præter destinatum opus) quam ut

XX. — ΜΑΡΩΝΙ.

Quantum vita quieta, et a negotiis feriata, voluptatis habeat, minime scire videris; nec tu fortasse solus, verum ii quoque qui idem, quod tu, vitæ genus susceperunt, ut qui eam 133 nunquam pure ac sincere degustarint. Desine itaque non modo curiose aliena inquirere, atque calumniari:

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Ad eundem alias etiam præter hanc quatuor dedit epistulas, quæ hoc lib. continentur. Fit ejus mentio apud Suidam in *Serapione* cui ait dissimilium fuisse, adeoque non solum κατὰ διαμέτρον

ὄλην αὐτοῦ ἀπεστώτα, μέλλον δὲ εἶναι τῆς διαμέτρον μετρίως. RITT.

(6) Cold. Vat. 649 et Alt. θορυβοῦται mutant in θορυβεῖται. POSSIN.

verum etiam calumniatoribus applaudere. Metuendum enim est, ne in stuporem prolapsus, vitium complectaris, virtutem autem probris atque ignominia afficias.

XXI. — HERMOGENI EPISCOPO.

Gravibus verbis, ut ad me perlatum est, pietas tua presentibus quibusdam amicis me accusavit, quod liberioribus acrioribusque litteris minime usus sim (quandoquidem blandæ ac suaves admonitiones nihil valuerunt), quibus etiam nolentem episcopum Eusebium corrigere potuissem. Hoc igitur scias velim, o mihi sacrosanctum caput (me enim purgem oportet), me nullum non medicinæ genus tam blandius, quam asperius tentasse, nec eorum, quæ morbum revellere debebant, quidquam omnino prætermisisse: nec tamen id potuisse: quod videlicet morbus omnibus remediis superior ac valentior inventus sit, atque in stuporem exciderit. Quanquam autem ea minime divulgare attinet, quæ oblivione atque alto silentio contereunda sunt, pauca tamen ex iis quæ privatim ad eum adhibita verborum libertate scripsi, tibi patefaciam, ut eum hanc quoque partem contempsisse intelligas, meque criminari desinas. Etenim multa quidem ad eum, quæ oportebat, scripsi: pauca autem lacrymas fundens scribo, pleraque enim reserabo, ne prolixitatis opinionem subeam: Urbs universa, perspicua tua flagitia tragicis verbis prosequens, ad hunc modum loquitur: Quam ob causam sacras initiationes vendis? Ecquid sacerdotium prodis? Quid affers, quod divino Numine ad cauponarum questum abuteris? Quid causæ est, quamobrem templa contaminas? Ecce aversis pauperum bonis opes colligis? Quid est, cur in senectutis limine flagitiis et sceleribus juvenescis? Cur non in imperio permansisti, verum vitio parere deprehensus es? Hoc igitur scito, te graviores hoc nomine pœnas daturum esse, quod ea ipse perpetrasti, quæ ne alii committerent, pro tuo munere atque officio prohibere debuisti.

XXII. — MARONI.

Lubenter ex te audirem, quidnam causæ sit, quamobrem tam atrox atque inexpiabile virtuti bellum indixeris. Si enim Epicurum admiraris, atque ad ejus exemplar vitam tuam depingis, ecquid Christianum te profiteris? Si autem Christianus appellari cupis, quam ob causam Epicureo more vitam instituis?

XXIII. — EUTOCIO DIACONO.

Pura et numeris omnibus absoluta libertas est, nulla omnino re indigere: quod quidem ut humanæ naturæ conditione sublimius ac præstantius, divino

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(7) Ἡ πόλις πᾶσα. Accipe hæc tanquam particulam vel epitomen epistolæ ab Isidoro ad Eusebium scriptæ. RITT.

(8) Ἐπὶ γήρωσ οὐδῶ. Homericum hoc est. In Bav. cod. tamen legitur οὐτω. lb.

(9) Velim addi interpretationi, in quo collocatus es, ut exprimat verbum, ἐτάχθης. lb.

— Vers. 8. ambo iidem codd. pro τραχυτέρων

Α εἰς ἀναληγσίαν ἐκπεπτωκώς, τὴν μὲν κακίαν περιέπειν, τὴν δ' ἀρετὴν προπηλακίζειν.

KA'. — EPMOGENEI EPIΣKOΠΩ.

Δεινὴν ἡμῶν, ὡς ἐπυθόμην, ἡ σὴ θεοσέβεια ἐπὶ φίλων ἐποικήσατό [τινων] τὴν καταδοχὴν, ὡς [εἶδει] διὰ γραμμάτων παρῆρησαστικωτέρων ἐλθεῖν (αἱ γὰρ χρῆσται παραινέσεις, ἰσχυσαν αὐδὲν), δυναμένων διορθώσασθαι Εὐσέβιον τὸν ἐπίσκοπον, καὶ μὴ βουλόμενον. Ἰσθι τοίνυν, ὦ ἰσραῖ κεφαλὴ (χρὴ γὰρ ἀπολογήσασθαι), ὅτι πᾶσαν κακίηνκα, ὡς οἴός τε ἦν, ἰατρείας ἔδδον, καὶ προσηνεστέραν καὶ τραχυτέραν· καὶ οὐδὲν παραλέλοιπα τῶν ὀφειλόντων ἀναμοχλεῦσαι τὴν νόσον, καὶ οὐ δεδύνημαι, τοῦ πάθους κρείττονος τῶν βοηθημάτων εὐρεθέντος, καὶ εἰς ἀναληγσίαν ἐκπεπτωκός. Δημοσιεύσαι μὲν [οὖν] οὐ χρὴ τὰ λήθης ἀξία καὶ βαθείας σιγή· ὅμως δὲ ὀλίγα τῶν ἰδικῶς αὐτῷ μετὰ παρῆρησίας ἐπεσταλμένων δηλῶ, ἵν' εἰδείης ὅτι καὶ τοῦτου τοῦ μέρους κατεφρόνησε, καὶ παύσαιο ἡμᾶς αἰτιώμενος. Γέγραφα μὲν γὰρ αὐτῷ πολλὰ μὲν ἃ ἐχρῆν, ὀλίγα δὲ δακρύων γράφω· ἐπιτεμοῦμαι γὰρ τὰ πλεῖστα, μακρηγορεῖν δόξαι φυλαττόμενος. Ἡ πόλις πᾶσα (7) τὰ περιφανῆ σου τραγωδοῦσα δράματα, φησί. Δι' ἦν αἰτίαν πιπράσκεις τὰς χειροτονίας; Τίνος ἕνεκεν προπίνεις τὴν ἱερωσύνην; Τοῦ χάριν κατηλεύεις τὸ θεῖον; Δι' ἦν αἰτίαν μιαινεις τὰ ἀνάκτορα; Τίνος χάριν τὰ τῶν πενήτων σφετεριζόμενος χρηματίζῃ; Διὰ τί ἐπὶ γήρωσ οὐδῶ (8) νεωτερίζεις τοῖς ἀδικήμασι; Τίνος ἕνεκεν οὐκ ἔμεινας ἄρχων, ἀλλ' ἀρχόμενος ὑπὸ τῆς κακίας ἐφωράθης; Ἰσθι τοίνυν ὅτι μείζονα δίκην δόξης ἂν, ὅτι δέδρακας αὐτὸς ἃ κωλύειν ἐτέρους ἐτάχθης (9).

KB'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Δι' ἦν αἰτίαν ἀσπονδός σοι· καὶ ἀκήρυκτος ὁ πρὸς τὴν ἀρετὴν τυγχάνει πόλεμος, ἡδέως ἂν σου πυθολμην ἐγώ. Εἰ μὲν γὰρ Ἐπίκουρον θαυμάζεις, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὄρων τὸν σαυτοῦ ζωγραφεῖς βίον, τίνος ἕνεκεν Χριστιανὸς εἶναι προσποιῇ; Εἰ δὲ Χριστιανὸς χρηματίζειν βούλει, δι' ἦν αἰτίαν (10) Ἐπικούρειον διαζῆς βίον;

KΓ'. — ΕΥΤΟΚΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἡ μὲν εὐλικρινῆς καὶ ἀκριθῆς ἐλευθερία ἐστὶ, τὸ μηδενὸς ὄλως δεῖσθαι, ὅπερ (11) κρείττον ὢν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, θεῖον ἔστω. Ἡ δὲ μετ' ἐκείνην,

substituunt βραχυτέραν. Versu autem 15 cod. Alt. e regione verbi ἐπεσταλμένων in marg. ponit ἐπισταλέντων. V. 26, etsi recte videtur editor posuisse ἐπὶ γήρωσ οὐδῶ, non silebo tamen cod. Vat. 649 legere οὐδῶ. POSSIN.

(10) Post δι' ἦν αἰτίαν cod. Alt. legit τοῦ χάριν. lb.
(11) Post ὅπερ opportune cod. Vat. 649 et Alt. addunt καὶ. lb.

τὸ ἐλίγων δεῖσθαι, ὅπερ καὶ δυνατόν καὶ ἐπιχρὸν τοῖς ἀνθρώποις καθέστηκε. Ταύτην οὖν περιέπωμεν, ἐπειδὴ ἡ πρώτη τῶς ἡμῶν ἀνεπιχρὸς.

ΚΔ'. — ΟΛΥΜΠΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, ε' Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε.

Ὅτι τὴν ἀφραστον καὶ ἀληκτον εὐφροσύνην οἱ πόνοι καὶ οἱ ἀγῶνες φύουσι, καὶ ὅτι οὐδὲν οἱ μόχοι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς εὐκλείας τῆς ὑπὸ τῆς ἀρετῆς τικτομένης, οἴσθα. Πῶς τοίνυν ταῦτα ἐπιστάμενος, ἐκεῖνο ἐζήτησας μαθεῖν, τὸ, « θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ; » Δῆλον μὲν γάρ ὅτι τῶν μὲν ἀγῶνων καὶ τῶν ἀθλων στάδιόν ἐστιν ὁ παρῶν βίος· τῶν δὲ στεφάνων καὶ τῶν ἐπάθλων, ὁ μέλλων.

ΚΕ'. — ΑΥΣΟΝΙΩ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Πυθόμενος ὑπὸ τῆς πόλεως πάσης τὴν σὴν παρακελῆσθαι μεγαλόνοιαν, ἀτοπον ᾤθηθην ἀμοιρῆσαι τῆς τοιαύτης παρακλήσεως, τὸν καὶ πρῶτον καὶ μόνον ἴσως φροντίζειν περὶ αὐτῆς ὅπως ἀνυσθεῖν ὀφείλοντα. Τοῦ μὲν οὖν βραδέως εἰς τοῦτ' ἐληλυθέναι (χρὴ γὰρ ἀπολογῆσασθαι ὑπὲρ αὐτῆς), ἢ τῶν μὴ βράδως αὐτῇ πειθομένων ἀρχόντων αἰτία τυγχάνει προαίρεσις. Διὰ γὰρ τοὺς ὁμῶς καὶ ἀπανθρώπως ἡγουμένους, καὶ μὴ κινῶντας τῇ καθαρότητι τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ ἢ πόλις ἀπενάρκητος λοιπὸν προσάγειν συνεχῶς παρακλήσεις τοῖς [οὐ] κατὰ τὴν σὴν σύνεσιν νομίμως καὶ φιλανθρώπως ἀρροῦσι, καὶ αὐτεπαγγέλτως εὐεργετοῦσι. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Τὴν δὲ παράκλησιν τῶν δῆμων, εἰς ἔργον ἐνεργεῖν καταξίωσον. Ὅσπερ γὰρ εἴμεν ὅτι τῶν δυσκόλων διὰ τὴν σὴν πεπειράται πραγμάτων ὁ κατεχόμενος μεγαλοπρέπειαν, οὕτως ἴσμεν εὐεργετηθῆναι αὐτὸν δύνασθαι, εἰ τῆς σῆς ἐπιλάβοιτο βροτῆς.

ΚΖ'. — ΟΡΙΩΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Χρὴ τοὺς μαθητευομένους, καὶ ὡς πατέρας φιλεῖν τοὺς δυνάμεις διδασκάλους, καὶ ὡς ἀρχοντας δεδοικέναι, καὶ μήτε διὰ τὴν ἀγάπην ἐκλύειν τὸν φόβον, μήτε διὰ τὸν φόβον ἀμαυροῦν τὴν ἀγάπην.

ΚΖ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ σωτηρίας ἐρᾷς, πάντα ποιεῖ τὰ εἰς ταύτην ἄγοντα. Τοῦ γὰρ ἐπιθυμοῦντός τι γενέσθαι, οὐ τὸ γενέσθαι· κωλύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ πάντα πράττειν ὅπως ἂν γένοιτο.

ΚΗ'. — ΖΩΣΙΜΩ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, ΑΝΑΤΟΛΙΩ, ΚΑΙ ΜΑΡΩΝΙ ΔΙΑΚΟΝΟΙΣ

Εἰ τοῖς φιλαρέτοις τὸ μετριοπαθεῖν πρέπει (τοῦτο γὰρ καὶ τὰ ἄλλα πλεονεκτήματα κοσμεῖ τε καὶ φαειδρύνει), τοῖς ἀμαρτωλοῖς τὸ ταπεινοῦσθαι δῆλον ἔτι· συμφέρει. Ἐπὶ τίνι γὰρ καὶ ὑψηλὰ φρονήσεται,

A Numini tribuatur. **134** Secunda autem ab ea, paucis opus habere, quod quidem homines consequi, atque ad id pervenire possunt. Hanc igitur amplectamur : quoniam prima captum nostrum nunc excedit.

XXIV. — OLYMPIO DIACONO.

In illud, « In mundo tribulationem habebitis ».

Quod omni oratione præstantiorem, nec finem unquam habituram voluptatem, labores ac certamina proferant, quodque æruniæ nihil sint, si cum ejus gloriæ, quam virtus parit, magnitudine comparentur, non te fugit. Quonam igitur pacto, cum hæc tibi comperta et explorata sint, illud a me tibi exponi voluisti, « In mundo pressuram habebitis? » Perspicuum enim est certaminum ac laborum stadium hanc vitam esse : corouarum autem et præmiorum, futuram.

XXV. — AUSONIO CORRECTORI

Cum certior factus fuisset preces ab universa urbe tibi adhibitas fuisse, absurdum existimavi me hujuscæ deprecationis expertem esse, qui et prius, et fortasse solus, ut ea conficiatur, laborare debeam. Ac quidem quod serius ad eam illa venerit (nam pro ipsa, causa mihi dicenda est), præfectorum eorum, qui huic haud facile obtemperant, animus atque institutum in causa fuit. Etenim propter eos, qui crudeliter et inhumane imperant, nec benignitatem, ac misericordiam integritati admittent, urbem quoque jam piguit, crebras iis deprecationes offerre, qui non, pro tuæ prudentiæ more, legitime atque humane magistratum gerunt, nec sponte ipsi sua ad bene de hominibus merendum impelluntur. Atque hæc hactenus. Tu vero id quod precibus a te plebs petit, conficere, quaeso, ne graveris. Quemadmodum enim hoc scimus, eum, qui detinetur, difficiles ac molestas res ob magnificentiam tuam expertum esse : eodem modo illud quoque scimus, eum juvari ac beneficio affici posse, si opem tuam atque auxilium nanciscatur.

XXVI. — ORIONI DIACONO.

Discipuli veros magistros, et ut patres amare, et ut principes timere debent : ac neque ob amorem metum discutere, neque ob metum benevolentiam obscurare.

XXVII. — PALLADIO DIACONO.

Si salutis desiderio teneris, omnia, quæ ad eamducunt, effice. Nam qui ut aliquid fiat, expetit, quo id fiat, quidvis agere debet.

XXVIII. — ZOSIMO PRESBYTERO, ANATOLIO ET MARONI DIACONIS.

Si virtutis amantes modestia decet (nam ea reliquas animi dotes exornat et illustrat), peccatoribus quoque profecto submisso atque humili animo esse conducti. **135** Quoniam enim nomine subli-

¹ Joan. xvi, 53.

miter de se sentiant, qui et hic risum atque infamiam sustinent, et illic pœnam et cruciatum expectant? Nam prohi viri, ex iis quæ recte atque cum laude gerunt, glorandi ansam habent. Improbi autem ac scelerati, quasnam tandem actiones habent, ob quas animis efferantur? Quidnam igitur ex iis quæ egistis, ad deprimentam et dejectendam arrogantiam non sufficit? Tot enim ac tanta, ut aiunt, vestra scelera sunt, ut ne quisquam quidem e vulgo ea ignoret, Adeo per totam urbem sugillantur, ac pervulgata sunt. Quod si tot flagitia perpetrantes, et superbitis, et adversus probos viros arma induitis, virtutis eorum cursum interrumpere molientes, videte quem finem malum hoc habiturum sit. Nam cum virtute florentem atque ornatum Pharisæum (non enim eum, ut mentientem, sed ut arrogantem accusat Scriptura) concepta ex recte factis superbia detrimento affecerit⁷⁸, quid afferri potest, quin vobis, qui ne publicano quidem similes, verum multis partibus eo improbiore estis, contracta ex sceleribus insolentia, et animi elatio detrimentum allatura, vosque in extremum exitium dejectura sit? Quamobrem hujusmodi crapulam edormite: ac maxime quidem, ut ne peccetis, studete (sic enim via quadam progredientes eo tandem pervenietis, ut probas quoque atque cum virtute conjunctas actiones edatis); sin autem (quod non credo) in flagitiis et sceleribus ad extremum usque diem volutari constituistis, saltem ne committite, ut malum inalo curetis, nimirum adversus quos minime fas est, arma sumentes, atque adversus quos minime convenit, insolenter vos efferentes.

XXIX. — EIDEM.

Qui nec iudicii metu tanguntur, nec regni cupiditate flagrant, verum ad sævitiam et inhumanitatem seipsos acuunt (quorum principes ac coryphæos nonnulli vos esse censent, ex iis, quæ perpetratis, hanc sententiam ferentes), hæc cum animis suis reputare debent, quæ, ut mihi quidem persuadeo, rationi consentanea sunt, ac lectorum calculo iudicanda permitto. Nempe quod si Dei causa quidpiam perpeti recusent, id tamen alio quoque modo perpeti necesse habebunt. Si autem Dei causa mortem optetierint, immortales atque ab omni labe alieni fu-

⁷⁸ Luc. xviii, 10 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(12) *Μὴ κακῶ τὸ κακὸν ἰᾶσθε*. Vetus hoc est præceptum sive interdictum, *Ne malum malo sanemus*. Isidorus infra hujus libri II epist. 127, κακῶ τὸ κακὸν ἰάσασθαι σπεύδων, vel ut in B C est, σπουδάζων. Et epist. 145: Οὐδεὶς γὰρ κακῶ τὸ κακὸν ἰᾶται· ὑπερβολὴ γὰρ ἀτοπίᾳ τοῦτο γε καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν εἶναι κέχριται... KITZ.

— Vers. 1 e reg. verbi μετροπαθεῖν codd. Vat. 649 et Alt. suggerunt in margine aliam, puto meliorem, lectionem, μετροφρονεῖν. Idem v. 3 post φαιδρύνει addunt καί. V. 16 pro σπουδαίων cod. Vat. 649 legit δικαίων. Idem v. 18 pro τὸ κακὸν habet τὸ δίκαιον. POSSIN.

(13) Pro αὐτὸν lege αὐτὸ et tolle asteriscum præcedentem, sic monstrat cod. Vat. 649. Mox post ἵπουεῖναι addunt οὕτε καὶ duo codd. Vatic. 619 et

A ἐνταῦθα μὲν γέλιωτα καὶ αἰσχύνῃν ὑπομένοντες, ἐκείσε δὲ δίκην καὶ τιμωρίαν ἀναμένοντες; Οἱ μὲν γὰρ δίκαιοι καὶ ἀφορμὰς ἔχουσι τὰ κατορθώματα πρὸς τὸ καυχᾶσθαι· οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ, ἀπὸ ποίων πράξεων ἐπαρθεῖν ποτε; Τί τοίνυν τῶν πεπραγμένων ὑμῖν οὐχ ἱκανὸν ταπεινῶσαι καὶ καθελεῖν τὸ φρόνημα; Τοσαῦτα καθ' ὑμῶν ἐστίν, ὡς φασί, τὰ πλημμελήματα, ὡς μὴδὲ τῶν πολλῶν τινα αὐτῶν ἀγνοεῖν. Οὕτω κωμωδεῖται ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ περιδότηά ἐστιν. Εἰ δὲ τοσαῦτα δρῶντες, καὶ μέγα φρονεῖτε, καὶ κατὰ τῶν σπουδαίων ὀπλίσεσθε, ἐγκόψαι αὐτοὺς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον μηχανώμενοι, ὄρατε οἱ τελευτᾶ τὸ κακόν. Εἰ γὰρ τὸν ἀρετῆ κομῶντα Φαρισαῖον (οὐ γὰρ ὡς ψευδόμενον αὐτὸν, ἀλλ' ὡς ἀλαζόνα γράφεται ἡ Γραφή) τὸ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ἐβλαψεν, ὕμᾶς τοὺς μῆτε κατὰ τὸν τελώνην, ἀλλὰ πολλῶ πονηροτέρους ἐκείνου, ὡς φασί, τυγχάνοντας, [πῶς οὐ βλάψει τὸ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς πταίμασι, καὶ εἰς ἔσχατον] βλεθρον κατενέγκοι; Ἀνανήψατε τοιγαροῦν ἐκ τῆς τοιαύτης μέθης, καὶ μάλιστα μὲν σπουδάζετε μὴ πλημμελεῖν. Οὕτω γὰρ καὶ εἰς τὸ κατορθοῦν ὀδῶ προδόντες εἰθιοῖτε. Εἰ δὲ τοῖς ἀμαρτήμασιν, ὅπερ οὐ πιστεύω, μέχρι τέλους ἐγκαλινοῖσθαι κενήκατε, μὴ κακῶ τὸ κακὸν ἰᾶσθε (12), ὀπλιζόμενοι μὲν καθ' ὧν οὐ θέμις, ἐπαίρομενοι δὲ καθ' ὧν ἤκιστα χρῆ.

C

ΚΘ'. — ΤΟΙΣ ΑΥΤΟΙΣ.

Οἱ μῆτε χρίσιν δεδιώτες, μῆτε βασιλείας ἐρῶντες, ἀλλ' εἰς ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν ἑαυτοὺς ἀλείφοντες (ὧν κορυφαίους ὕμᾶς τινες κατατάττουσιν, ἐξ ὧν διαβήθηδην ὄρατε ταύτην φέροντες τὴν ψῆφον), ἐκείνα λογίσασθαι δίκαιοι ἂν εἴεν, ἅπαρ καὶ εὐλογία καὶ ἀκόλουθά ἐστίν, ὥσπερ ἑμαυτὸν πείθω. Κρινέσθω δὲ καὶ τῇ τῶν ἐντυγχανόντων ψῆφω, ὅτι ἂν μὴ διὰ τὴν Θεὸν ἔλυνται τὸ παθεῖν, ἀνάγκη αὐτὸν (13) καὶ ἄλλως ὑπομείναι. Ἄν διὰ τὸν Θεὸν μὲν τελευτήσωσιν, ἀθάνατοι καὶ ἀκήρατοι ἔσονται. Οὕτε ἂν τὰ χρήματα δι' αὐτὸν μὴ δοῖεν τοῖς δεομένοις, ἔχοντες

D Alt. et sequens μὲν mutant in μη, totum locum sic exhibentes: ὅτι ἂν μὴ διὰ τὸν Θεὸν ἔλυνται τὸ παθεῖν, ἀνάγκη αὐτὸ καὶ ἄλλως ὑπομείναι. Οὕτε γὰρ ἂν διὰ τὸν Θεὸν μὴ τελευτήσωσιν, ἀθάνατοι καὶ ἀκήρατοι ἔσονται· quod non uliro elegerint propter Deum pati, id eos aliter sustinere necesse est. Neque enim si propter Deum non optetierint mortem, propterea immortales et incorruptibiles erunt. Hæc vera et primigenia lectio est, edita vero manca et depravata fraudi fuit interpreti. Versu inde septimo pro τοσοῦτον ἂν οὖν lege cum codd. Vat. 649 et Alt. τοσοῦτον μὲν οὖν, et vers. 20 pro γίνεσθαι repono γίνεσθαι sensu poscente et iisdem codd. snadentibus. Denique antepenultimo muta μὲν in μόνον, et scribe, τοῦτο γὰρ εἰ προσέκοιτο μόνον, hoc enim si solum accesserit. Ip.

αὐτὰ ἐκεῖσε ἀπελευσόνται. Ταῦτα ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν ἐνταῦθα, ἃ καὶ μὴ ἀπαιτοῦντος καταλείψουσι πάντως διὰ τὸ θνητοὶ εἶναι καὶ ἐπίκρηροι. Ταῦτα βούλεται αὐτοὺς ποιῆσαι γνώμη, ἃ καὶ ἀνάγκη δεῖ αὐτοὺς ποιῆσαι. Τοσοῦτον ἂν οὖν ἀπαιτῇ προσθεῖναι μόνον τὸ δι' αὐτὸν γίνεσθαι. Ὡς γοῦν συμβῆναι πάντως καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων γίνεσθαι. Τοιγαροῦν χρὴ τοὺς ἐχέφρονας, ἃ πάντως ἀνάγκη παθεῖν, ἐλέσθαι παθεῖν δι' αὐτόν. Τοῦτο γὰρ εἰ προσκείτο μὲν, ἀρκοῦσαν ἔξει τὴν ὑπακοήν, καὶ ὑπερβαλεῖ τοὺς πόνους ταῖς ἀντιδόσεσιν. περὶ σibi necesse est, ut ea ipsius causa perpetiantur, sufficientem obedientiam habebit, ac labores præmiis superabit.

Α'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ.

Εἰ βασιλείας ἐρᾷς, τί χρημάτων οὐχ ὑπερορᾷς; Εἰ δὲ καὶ τῆς θείας ἀμοιβῆς ἀντιποιῇ, τί τὴν ἀνθρωπίνην θηρώμενος οὐ λήγεις;

ΑΑ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Νῦν τοῖσδε τοῖς γράμμασι (14) καθάπερ προοιμίαις ἐστιῶμεν τὸν πόθον, σιριτῶντα μὲν ὑπὸ θείας εὐφροσύνης, καὶ πρὸς τὴν θεάν ἐπιεγόμενον, ἀδυνατῶντα δὲ πρὸς τὸν μέλλοντα χρόνον ἡρεμεῖν, εἰ μὴ τινα παραψυχὴν ἐκ τῆσδε τῆς ἐπιστολῆς πορισάμεως, ἐντεῦθεν ἤδη ἐλπίδα δόξαι καταβάλλεσθαι βεβαίαν, τῆς μελλούσης φημι πανηγύρεως τὴν προσαχίαν. Οὐκοῦν ὅσον τάχος ἐπιελθῆτι, ἐορτὴν ἡμῖν διὰ τῆς παρουσίας ἀποτίκτων.

ΑΒ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅσον κρείττω καὶ ἀξιολογώτερον ἐχειροτονήσῃς οἰκονομεῖν πράγματα, τοσοῦτον μᾶλλον ἀκοίμητον καὶ διορατικώτερον (15) εἶναι σε χρὴ ἵνα μὴ θείων διαλοσθήσῃς ἐγχειρημάτων, μείζονα ἀπενέγκῃ τὴν γραφὴν. Ἀνάγκη γὰρ τὴν κατηγορίαν τοσαύτην ἐσσεσθαι διαμαρτάνει τῶν μεγίστων, ὅσων ἂν καὶ τὴν ἀμοιβὴν, ἀμεμπτον διατηρήσαντι τὴν λειτουργίαν.

ΑΓ'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Αἶαν ἐπὴννεσα τὴν σὴν θεοσέβειαν, τιμήσασαν τὴν τοῦ πατρὸς γνώμην, καὶ τῷ ἡγείσθαι λαχόντι τὴν ἐπὶ τῷ ἄριστῳ διεσκέφθαι ἀπονεμεμυχίαν ψῆφον.

ΑΔ'. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ.

Περὶ λήθης.

Οὐκ ἐκτὸς ἀνθρωπίνου πάθους ἡ λήθη [συμβαίνει]· συμβαίνει δὲ ὅμοι·, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα. Ἐπειὶ γὰρ τὰς ψυχὰς ὧν ἡ μνήμη κενώρῃσται. Ἀλλὰ τότε φεύγει καὶ οὐχεται, ὅταν τις αὐτὴν τῆς τῆς μνήμης ὄπλοις καταγωνίστηται. Ἐπεὶ γοῦν ὅτε μὲν μεθ' ἡμῶν ἦσθα, μνήμην ἄλλοστον εἶχες τῆς ἀρετῆς· ἀποφοιτήσας, δὲ λήθη, ὡς ἐπιθόμεθα, ἐκδέδικως σαυτὸν· ἀνγκαῖον ψήθημεν ταύτην κατατο-

turi sunt. Neque si ipsius causa pecunias egentibus minime dederint, cum iis ad alteram vitam abscessuri sunt. Hæc igitur Deus hic ab ipsis exposcit, quæ, etiamsi ipse non exposcat, tamen quia mortales atque corruptioni obnoxii sunt, omnino relinquent. Hæc eos animi inductione ac sententia facere vult, quæ etiam invitos ac repugnantem facere necesse est. Quapropter hoc duntaxat ab ipsis adjungi postulat, ut sua causa ea fiant. **136** Nam ut contingant, ab ipsa quoque rerum natura prorsus efficitur. Ac prouide qui sana mente sunt, quæ omnino perpetui animi inducere debent. Hoc enim si accesserit, sufficientem obedientiam habebit, ac labores præmiis superabit.

XXX. — ATHANASIO.

B Si te regni cupiditas tenet, quin tu pecunias contentis? Rursum si divinam mercedem affectas, quin tute humanam aucupari non desinis.

XXXI. — APOLLONIO EPISCOPO.

Nunc hisce litteris, velut præludiis quibusdam, cupiditatem nostram pascimus, præ divina quidem lætitia gestientem et exsultantem, atque ad conspectum tuum properantem, verum ad futurum tempus quiescere nequeuntem, nisi solatium quoddam ex hac epistola consecuta, hinc jam firmæ spei fundamenta jacere videatur, hoc est, futuræ solemnitalis expectationem. Quocirca festum nobis per adventum tuum et præsentiam quam ocissime parere matura.

C XXXII. — HERACLIO EPISCOPO.

Quo præstantioribus et excellentioribus negotiis administrandis præfectus es, eo vigilantior ac perspicacior te esse par est: ne a divinis conatibus lapsus, majorem criminis notam subeas. Tantam enim, si a summis virtutibus aberres, accusationem esse necesse est, quanta, si munus tuum ab omni reprehensione sartum tectumque conservaris, merces futura sit.

XXXIII. — ISCHYRIΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Pietatem tuam magnopere laudavi, qui patris sententiam honore prosecutus sis: eique, cui ut præesset, obtigit, hoc suffragium tribueris, quod præstantissime quid faciendum esset considerarit.

D XXXIV. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ.

De oblivione.

Oblivio citra humanum vitium haudquaquam contingit: contingit tamen, quemadmodum et alii morbi. Eorum enim animos subit, a quibus memoria sejuncta est. Tum autem fugit et evanescit, cum quispiam eam memoriæ armis profligarit. Quoniam igitur, cum nobiscum esses, virtus tibi perpetuo in memoria versabatur: posteaquam autem abscessisti, teipsum, ut audivimus, oblivioni dedisti, ne-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Scriptum erat πράγμασι, cum asterisco prævio, quod in γράμμασι mutavimus auctoribus codd. Vat. et Alt. apud Possinum. Edit. PATR.

(15) Duo codd. Vat. G19 et Alt. pro διορατικώτερον congruentius legunt διορατικώτερον. Possin.

cessarium duximus eam epistolarum jaculis petere, A
ut extinctam ac deletam memoriam reducamus.
Abeat itaque in præceps oblivio, ut memoriæ gratia
rursum explendescat.

XXXV. — MACARIO EPISCOPO.

Eorum, qui duriore fortuna conflantur, quis-
que misericordia et commiseratione dignus est,
cum calamitates suas deplorat. Sin autem ad alios
calumniandos ipsisque obtrectandum se convertat,
miserationem quoque, **137** quam res ipsius adver-
sæ atque calamitosæ aliis excitabant, ut ipse nosti,
amittit. Neque enim jam misericordia, verum odio
dignus esse judicatur, dum ad facessenda aliis ne-
gotia calamitate abutitur. Quoniam igitur curiosi-
tatis, molestiam aliis libenter exhibentis, semina
exorientia evellenda sunt priusquam pullulent, nec
vi ulla comprimi possint, atque ei ipsi qui lacessivit,
periculum creent (nam qui calumniis premitur pro-
bitatis ac morum elegantiae nomine cunctorum ore
velim accersas, ipsique, ut a claro ac celebri viro

XXXVI. — PETRO.

Quoniam per litteras a me quaeris, quidnam illud
sit, « Concident gladios suos in vomeres⁷⁸, » existimo,
vel potius mihi persuadeo, aperte illud prædictum
esse, quod pacis aratrum, hoc est, divina de Christo
prædicatio regiones belli cupiditas mitigabit: quarum
vitii arma et præsidia in utilia et ad vitam accom-
modata organa commutabuntur.

XXXVII. — HERMIO COMITI.

Quandoquidem Zosimi presbyteri vita offensus,
ut scripsisti, eos, qui ab eo baptizantur, gravis-
simis ac maximi momenti detrimentis multari existi-
mas, rescribendum ad te quam celerrime duxi:
nimirum quod is qui initiatur, quantum ad salutaria
symbola spectat, ex improba sacerdotis vita nullo
damno afficitur, verum ipse prorsus atque omnino
(asseratione quippe uti oportet) divinis atque omni-
ni dicendi facultate præstantioribus beneficiis frue-
tur. Sacerdos autem graviores vitæ suæ rationes
subibit, tantusque ad ipsius poenam atque cruciatum
cumulus accedet, quantus prius in eum honor col-
latus est. Nam qui, ne sacerdotio quidem ornatus,
probitati studuit, ut gravius in eum animadvertatur,
haud dubie promeretur. Quæ cum ita sint, nemo
ex iis qui divino hoc sacramento, quod cœleste re-
gnum initiatis aperit, imbuuntur et consecrantur,
ut hinc ad salutis tesseram damno atque incom-
modo affectus, in cura et sollicitudine versetur:
nec, cum in peccatum lapsus fuerit, speciosam excu-
sationem se sacerdotis vitam habere existimet.
Hæc autem dico, non tanquam sacerdotes omnes
tales sint (Deus enim procul id avertat: quamvis

⁷⁸ Mich. iv, 3.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Principium hujus ep. mendosum est in edito,
τῶν δυσπραγόντων. Recte duo codd. Val. 649 et
Alt. δυσπραγόντων rescribunt. lidem vers. 8 præ-

ξεῦσαι γραμμασιν, ἵνα τὴν ἀφανισθεῖσαν μνήμην
ἐπανάξωμεν. Οἰχέσθω τοίνυν ἡ λήθη κατὰ κρημνῶν,
ἵν' ἐκλάμψῃ πάλιν τῆς μνήμης ἡ χάρις.

ΛΕ'. — ΜΑΚΑΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τῶν δυσπραγόντων (16) ἕκαστος, ἔλεος ἐστὶ καὶ
οἴκτου ἄξιος, κατοδυρόμενος τὰς ἑαυτοῦ συμφορὰς.
Ἐὰν δὲ πρὸς τὸ συκοφαντεῖν ἑτέρους καὶ ἐπηρεάζειν
τρέπηται, καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς δυσπραγαῖς ἔλεον, ὡς
οἶσθα, ἀπόλλυσιν· οὐκ ἔτι γὰρ οἴκτου, μίσους δ'
ἄξιος [εἶναι] κρίνεται, εἰς φιλοπραγμοσύνην τῆ συμ-
φορᾶ καταχρῶμενος. Ἐπεὶ τοίνυν χρὴ τὰ σπέρματα
τῆς φιλοπραγμοσύνης ἀρχόμενα ἐκκόπτειν πρὶν ἀνα-
ψῆναι, καὶ ἀκάθεκτα γενέσθαι, καὶ κίνδυνον τε-
κεῖν αὐτῷ τῷ καταρξαμένῳ (ὁ γὰρ συκοφαντούμενος
B παρὰ πάντων ἐπὶ καλοκαγαθίᾳ ἄδεται) καταξίωσον
μεταπέψισθαι τὸν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς μεθύοντα,
καὶ πείσαι ἀποσχέσθαι ἀοιδίμου ἀνδρός.
celebratur), eum, quem calamitas temulentia afficit,
abstineat, persuadeas.

ΛΓ'. — ΠΕΤΡΩ.

Ἐπειδὴ γέγραπας· Τί ἐστὶ τὸ, « Συγκόψουσι τὰς μα-
χαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα; » οἶμαι, μᾶλλον δὲ πέπει-
σμαι, σαφῶς τοῦτο πεπορητεῦσθαι, ὅτι τὸ τῆς εἰ-
ρήνης ἄροτρον, φημι δὴ τὸ θεῖον περὶ τοῦ Χριστοῦ
κήρυγμα, τὰς φιλοπολέμους τιθασσεύσει χώρας, ὧν
τὰ ἀμυντήρια τῆς κακίας, εἰς τὰ βιωφελῆ τῆς γεωρ-
γίας μετασκευασθήσεται ὄργανα.

ΛΔ'. — ΕΡΜΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Ἐπειδὴ σκανδαλιζόμενος, ὡς γέγραπας, τῷ βίῳ
Ζωσίμου τοῦ πρεσβυτέρου, τοὺς βαπτιζομένους ὑπ'
αὐτοῦ, εἰς τὰ καίρια καὶ ἀναγκαιότατα ἡγῆ παρα-
βλάπτεσθαι ἀντεπιστεῖλαι τὴν ταχίστην δίκαιον ψή-
θην, ὅτι ὁ τελούμενος οὐδὲν παραβλάπτεται εἰς τὰ
σωτηριώδη σύμβολα, εἰ ὁ ἱερεὺς μὴ εὖ βιούς εἴη·
ἀλλὰ αὐτὸς μὲν πάντως (χρὴ γὰρ διαθεβαιώσασθαι)
ἀπολαύσει τῶν θείων ἐκείνων καὶ λόγου κρειττόνων
εὐεργεσιῶν· ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ ἴδιου βίου ἀργαλεώτε-
ρον ὑφέξει λόγον, καὶ τοσαύτη αὐτῷ προσθήκη κολά-
σεως γεν[ν]ήσεται, ὅση καὶ τιμῆ αὐτῷ ὑπῆρκεται. Ὁ
γὰρ μὴδὲ τῷ ἱερωσύνῃ τετιμηθεὶς, γενόμενος ἀγα-
θός, μελίζονος ἀν εἰη κολάσεως εἰκότως ἄξιος. Μηδεὶς
D τοιγαροῦν τῶν μουμένων τὴν θείαν ἐκείνην τελε-
τήν, ἥτις τοὺς οὐρανοὺς τοῖς μυθεῖσιν ἀνοίγει,
φροντιζέτω, ὡς ταύτη παραβλαπτόμενος εἰς τὰ τῆς
σωτηρίας συνθήματα, μὴδ' ὅταν πταίσειεν, εὐπρόσω-
πον ἡγείσθω ἔχειν ἀπολογίαν τῶν τοῦ ἱερέως βίον.
Ταῦτα δὲ φημι, οὐχ ὡς πάντων τῶν ἱερέων τοιοῦτων
ὄντων, μὴ γένοιτο (εἰ γὰρ καὶ τισὶ πρόσσεσι ταῦτα
τὰ ἐγκλήματα, τινῶν ἀπεσι. Καὶ εἰ μὴ τισὶ πρόσ-
εστι κατορθώματα, οὐδὲ πάντων ἀπεστιν)· ἀλλὰ
δειξαι θέλων, ὡς κἂν πάντες εἴεν τοιοῦτοι, οὐδὲν ὁ

sens in aoristum mutant scribentes ἀρξάμενα, non
ἀρχόμενα. Possint.

φωτιζόμενος παραβιάπτεται (17). Εἰ δὲ λογισμοὺς ἀσθεῖ ταῦτ' εἶναι ἀνθρώπων, ἀπὸ τῶν θείων σε πιστώσασθαι λογίων πειράσσομαι. Τί γὰρ τοῦ Βαλαάμ γέγονε μιαιώτερον; Ἄλλ' ὅμως τῇ γλώττῃ αὐτοῦ εἰς εὐλογίας κατεχρήσατο ὁ Θεός. Τί δὲ τοῦ Καΐάφα; Ἄλλ' ὅμως προεφήτευσε, καὶ ἡ χάρις τῆς μὲν γλώττης ἤψατο, τῆς δὲ γνώμης οὐχ ἤψατο. Εἰ δὲ καὶ παραδοξότερόν τι ἐθέλεις μαθεῖν, διὰ κόρακος, ἀκαθάρτου πτηνοῦ, τὸν οὐρανοδρόμον ἔτρεφεν Ἥλιαν (18). Μὴ τοίνυν ἀμφιβάλλε, εἰ δι' ἱερῶν τινῶν ἀμαρτωλῶν (οὐδὲ γὰρ πάντων καταψηφίσασθαι χρὴ, οὐδὲ δίκαιον) τὰ θεία καὶ ὑπερφυτὶ δίδονται χαρίσματα.

at non item mentem tetigit. Quod si quid etiam, quod hoc est, immundam avem, cœlipetam illum Eliam quosdam sacerdotes (neque enim omnes condemnare oportet, nec æquum est) divina et natura sublimiora beneficia tribuantur.

ΛΗ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Λίαν θαυμάζω, πῶς μὴτε παραδείγματι ἐκδιδασθεῖς, μὴτε ἔξω τὸν μιμητόμενον (μὴ γὰρ δὴ γένοιτό τινα εἰς τοσοῦτον βάραθρον καταπεσεῖν, γένοιτό δὲ καὶ σὲ ἀνεγκεῖν ἐκ τῆς ὀλεθρίου ταύτης μέθης), τοὺς ἀρεταῖς κομῶντας ἱερέας, καὶ πνευματικοὺς κατορθώμασι βρούοντας κατηγορεῖς, νομίζων ἀπολογίαν ἔχειν τῶν οικειῶν πραγμάτων (19), τὴν τῶν ἄλλων κωμῶδιαν. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, ὃ βέλτιστε, οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ καὶ παρ' ἀνθρώποις γέλωτα ὀφλισκάνεις καὶ κατὰ γυνυσιν, καὶ παρὰ Θεοῦ πολλὰς ὑπομενεῖς τιμωρίας, ὅτι τε κακίαν ἠσπάζω, καὶ ὅτι τὴν ἀρετὴν ἠτίμασας, καὶ ὅτι τοὺς ταύτης τροφίμους ἐκακηγόρησας, καὶ ὅτι εἰς τὴν ἱερωσύνην παροινήσας ἐξυβρίσας, ὡς τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, ἵνα μὴ λέγω πάντας, σκανδαλισθέντας ὑπὸ σοῦ, νομίσαι (20) εἰς τὰ τῆς σωτηρίας παραβεβλάφθαι σύμβολα. Ἴν' οὖν τούτων ἀπάντων ἀπαλλαγείης τῶν κακῶν (εὐχομαι γάρ), γινῶθι σαυτὸν.

ΛΘ'. — ΑΡΑΒΙΑΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ τοῦ ὁποῖος ἄν ἦ ἄριστος ἱερεὺς.

Μὴ μόνον μέμφεως κρείττονα οὐοὺ δεῖν εἶναι σαυτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνων ἐμπλεῶν· τὸ μὲν γὰρ καὶ τῶν τυχόντων ἔστι, τὸ δὲ τῶν ἀκρων εἰς ἀρετὴν.

Μ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ αὐταρκείας.

Ἐπειδὴ πλείστας ἡ φύσις ἡμῶν ἀνάγκας ἔχουσα, D

¹⁶ Num. xviii, 24. ¹⁷ Joan. xi, 49, 50. ¹⁸ III Reg. xvii, 45.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Οὐδὲν ὁ φωτιζόμενος παραβιάπτεται. Recte Bill., Nihil hinc ad eum qui baptizatur detrimenti redit. Nam, ut idem Billius docet lib. i Observat. sacrar. c. 20 et plurimis ex Chrysostomo locis probari potest. Φωτιζεσθαι id est illuminari, ἀντὶ τοῦ βαπτίζεσθαι, et φωτισμὸν ἀντὶ τοῦ βαπτισμοῦ sancii Patres usurparunt. Plura ad hanc rem notavi in Sacris Lectionibus. RITT.

(18) Διὰ κόρακος, ἀκαθάρτου πτηνοῦ, τὸν οὐρανοδρόμον ἔτρεφεν Ἥλιαν. Similiter illam Eliæ pascionem per curvos facta accommodat S. Eulo-

enim nonnulli his vitiis laborent, at a quibusdam tamen eadem absunt; ac rursus quamvis quibusdam virtutes desint, at non tamen omnibus desunt): verum ut illud ostendam, quod, etiamsi omnes ejusmodi essent, nihil tamen hinc ad eum, qui baptizatur, detrimenti redit. Quod si hæc hominum duntaxat ratiocinationes esse arbitraris, a divinis oraculis fidem tibi facere conabor. Quid enim Balaam illo impurius ac scelestius exstitit? 138 Et tamen ipsius lingua Deus ad benedictiones abusus est¹⁶. Quid rursus Caipha sceleratius? Et tamen vaticinatus est¹⁷, et gratia linguam quidem ipsius tetigit, magis mirandum sit, intelligere cupis, per corvum, Quocirca ne dubites, quin per flagitiosos quosdam sacerdotes (neque enim omnes condemnare oportet, nec æquum est) divina et natura sublimiora beneficia tribuantur.

B

XXXVIII. — ΖΟΣΙΜΩ.

Majorem in modum miror qui fiat ut tu, nec cujusquam exemplo impulsus ac pertractus, nec quemquam qui te imitetur habiturus (avertat enim Deus ne quis in tantam voraginem ruat: utinamque etiam ipse ex pestifera hac temulentia emergas!), sacerdotes eos qui virtutibus ornati atque instructi sunt, ac spiritalibus dotibus ac recte factis abundant, vituperes, eorumque sugillationem actionum tuarum excusationem habere te existimes. At non ita est, vir optime, non, inquam, ita est. Quin potius et hominibus ridendum atque condemnandum te propinas: et a Deo permultas pœnas sustinebis, quod et vitium amplexus sis, et virtutem contempseris, et ipsius alumnos maledictis proscideris, et sacerdotio per summam petulantiam contumeliæ notam inusseris: adeo ut plurimi homines, ne dicam omnes, a te offensi, in salutis symbolis detrimentum acceperint. Ut igitur ab omnibus his malis eximaris (id enim opto) fac teipsum noscas.

XXXIX. — ΑΡΑΒΙΑΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Qualisnam sit optimus sacerdos.

Non modo illud existima, te culpa et reprehensione carere, verum etiam laudibus plenum esse oportere. Illud enim quorumlibet etiam est: hoc autem summa virtute præditorum.

XL. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

De frugalitate.

Quoniam inter plurimas necessitates quibus natu-

gius orat. I contra Novatianos, apud Photium Patriarcham in Bibliotheca p. 876: Καὶ τὴν τροφὴν τῶν προφήτῃ Ἥλιᾷ κόραξ τὸ ἀκάθαρτον διχόνοι ζῶων, etc. Ib.

(19) Πραγμάτων in πταισμάτων recte mutant codd. Vat. 649 et Alt. Vers. abhinc quinto post ἱερωσύνην adii jubent iidem cod. τοσοῦτον. Possin.

(20) Post νομίσαι hæc adjungunt iidem codd. τοὺς βαπτισθέντας διὰ σοῦ, quæ et contextui inserenda, et eorum vim in interpretatione exprimendam censeo. Ib.

ra nostræ premitur, maxima est ea, qua eam venter exorcet (nam cum multa nobis imperet, rationi obtemperare minime vult), considerationis ope atque auxilio ipsius tyrannidem amputemus: atque, ut quod vix omnino subigi potest subigamus, rationem ineamus. Hoc autem assequemur, si eo quod opus sit necessitatem leniamus, ac per frugalitatem immoderationem coerceamus.

XLI. — ZOSIMO

De iudicio.

Quod nondum pœnas dederis, vir optime, non eo tibi redigetur ut nullas pœnas pendas, sed ut graviores et atrociores luas, nisi respicias, atque acceptas clades sarcias.

139 XLII. — OPHELIO GRAMMATICO.

Quod, non dicam alii (parvum enim id fortasse plerisque videri queat), verum etiam ipse Libanius qui eloquentiæ nomine apud omnes clarus ac celebris est, præclari viri Joannis linguam, ac sententiarum pulchritudinem, et argumentorum densitatem ad stuporem usque miratus sit, argumento est ea epistola, in qua non modo eum, qui tanta dicendi facultate præditus sit, beatum prædicat: verum etiam eos, quorum laudes oratione celebrarat, et quidem qui imperatores essent, quod ejusmodi laudum suarum præconem consecuti essent. Hujus autem epistolæ hoc exemplum est.

« Libanius Joanni salutem. Cum pulchram tuam et elegantem orationem accepissem, viris quibusdam, qui et ipsi orationum opifices et architecti sunt, quam legi. Quorum nullus erat, qui non saltaret et clamorem ederet, eaque omnia faceret, quæ homines admiratione perculti et attoniti facere solent. Ego igitur eo nomine voluptate affectus sum, quod ad forensium operam, in qua artis specimen edis, demonstrativum quoque dicendi genus adjungis. Atque et te beatum duco qui ad hunc modum laudare queas, et item eos qui talem laudum suarum præconem nacti sunt, hoc est, et patrem, qui imperium dedit, et filios qui acceperunt. » Atque hæc quidem scripsit Libanius. Plutarchus autem perspicuitatem ac facilitatem germanum Atticismum esse censet. « Sic enim, inquit ille, locuti sunt oratores. At vero Leontinus Gorgias primus hunc morbum in forenses orationes invexit, ut qui sublime ac tropicum dicendi genus amplexus sit, ac perspicuitatem labefactarit. Illic porro morbus, inquit ille, admirandum quoque Platonem attigit. » Quamobrem si hac in re Plutarchi fides (ut profecto) habenda est, præclarus ac celebris Joannes omnes superat, ut qui, et Atticum se verbis præbuerit, et perspicui-

Α μεγαλύτερη έχει την της γαστρὸς (πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἐπιτάττουσα, ἥκιστα λόγῳ πεισθῆναι βούλεται): λογισμῷ [τὴν] τυραννίδα αὐτῆς περικόψωμεν, καὶ τὸ ἀχειρωτὸν χειρώσασθαι μηχανησώμεθα. Τοῦτο δὲ ἔσται, εἰ τῆ χρεῖα τὴν ἀνάγκην θεραπεύσασμεν, καὶ τῇ αὐταρχείᾳ τὴν ἀμετρίαν κολάσασμεν.

MA'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Περὶ κρίσεως.

Οὐκ εἰς τὸ μὴ δοῦναι δίκην, ὡ βέλτιστε, ἀλλ' εἰς τὸ δοῦναι ἀργαλεωτέραν, εἰ μὴ γνωσιμαχῆσαις, καὶ τὰς ἤττας πάσας ἀναμαχέσαιο, τὸ μηδέπω δοῦναι περιστήσεται σοι.

MB'. — ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Τοῦ καταπεπληῆχθαι, οὐ φημι τοὺς ἄλλους (μικρὸν γὰρ ἴσως τοῖς πολλοῖς τοῦτο), ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Λιβάνιον τὸν ἐπ' εὐγλωττίᾳ παρὰ πᾶσι βεβοημένον, τὴν τοῦ ἀοιδίου Ἰωάννου γλώτταν, καὶ τὸ κάλλος τῶν νοημάτων, καὶ τὴν πυκνότητα τῶν ἐνθυμημάτων, τεκμήριον, ἢ ἐπιστολῇ (20), ἐν ᾗ οὐ μόνον αὐτὸν μακαρίζει οὕτω δυνάμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγκωμισθέντας, καὶ ταῦτα βασιλεῖς τυγχάνοντας, οἱ δὲ τοιοῦτου ἐπαινέτου τετυγχῆσαν. Ἔστι δὲ αὕτη·

« Λιβάνιος Ἰωάννη. Δεξάμενός σου τὸν λόγον τὴν πολλὴν καὶ καλὴν, ἀνέγνων ἀνδράσι λόγων καὶ αὐτοῖς δημιουργοῖς, ὧν οὐδεὶς ἦν, ὅς οὐκ ἐπέδα τε καὶ ἔδδα, καὶ πάντα ἔδρα τὰ τῶν ἐκπεπληγμένων. Ἦσθην οὖν, ὅτι τῷ δεικνύναι τὴν τέχνην ἐν δικαστηρίοις προστίθης τὰς ἐπιδείξεις, καὶ μακαρίζω σε μὲν οὕτω δυνάμενον ἐπαινεῖν, ἐπαινέτου δὲ τοιοῦτου τετυγχότας, τὸν τε δόντα πατέρα, καὶ τοὺς λαβόντας υἱεῖς τὴν βασιλείαν. » Καὶ ταῦτα μὲν Λιβάνιος γέγραφε. Πλουτάρχῳ δὲ δοκεῖ τὸ σαφὲς καὶ λεῖον, γνήσιον εἶναι Ἀττικισμόν. « Οὕτω γὰρ, φησὶν, ἐλάλησαν οἱ ῥήτορες. Γοργίας δὲ ὁ Λεοντίνος, πρῶτος τὴν νόσον ταύτην εἰς τοὺς πολιτικούς λόγους εἰσήγαγε, τὸ ὑψηλὸν καὶ [τὸ] τυπικὸν ἀσπασάμενος, καὶ τῇ σαφηνείᾳ λυμηνάμενος. Ἦψατο δὲ, φησὶν, ἡ νόσος αὕτη καὶ τοῦ θαυμαστοῦ Πλάτωνος. » Εἰ τοίνυν χρῆ (χρη δὲ) (21) ἐν τούτῳ Πλουτάρχῳ πεῖθεσθαι, πλεονεκτεῖ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὁ ἀοιδίμος Ἰωάννης, καὶ κατὰ τὴν φωνὴν Ἀττικίσας, καὶ σαφηνεῖ, ὡς οὐκ οἶδ' εἰ τις ἔτερος, χρησάμενος.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(20) Ἡ ἐπιστολή. Multo plenior est lectio codicis Bavarici [et codic. Vat. 649 et Alt. ap. Possinum]: ἡ παρ' αὐτοῦ ὅτι νέφθναι καὶ βασιλικὸν εἰπόντι γραφεῖσα ἐπιστολή. Quæ sic vertenda: eu epistola, quæ ab ipso (Libanio) ad eum (Chrysostomum scil.) etiam nunc juvenem cum apud imperatorem

perorasset, scripta est. Βασιλικὸν εἰπόντι, subandi λόγον. RITT.

(21) Χρη δὲ. Omiserat hanc clausulam Billins, vertens, Quamobrem si hac in re Plutarcho fides habenda est, præclarus, etc. EDIT. PATR.

ΜΓ'. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

A

Φίλωνος χρησίου (22). Περὶ ἀναστάσεως.

Τὸν τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων λόγον ἔφησ, ὡς ἀδύνατον, γελᾶσθαι παρ' Ἑλλήσιν. Οὐκοῦν χρῆ, ἐπειδὴ τὰς ἱεράς παραγράφονται Γραφάς, ἐκ λογισμῶν καὶ ἀποδεικτικῆς τάξεως, ἀναγκαστικὸν κατασκευάσαι λόγον, παρασκευάζοντα ἡμᾶς τὸ σαφές συνιδεῖν. Εἰ μὲν οὖν σοφοὶ εἶεν, λογισάσθωσαν, ἃ φαίνονται οἱ φιλόσοφοι. Ἐκεῖνοι γὰρ ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων τὴν οὐσίαν τὴν σωματικὴν κεκρᾶσθαι φάσκοντες, τρεπτὴν αὐτὴν ὑποτίθενται, ἅτε βῆδιος τῶν στοιχείων εἰς ἄλληλα μεταχωρούντων. Παχυνόμενον [μὲν] γὰρ τὸ πῦρ, καὶ κάτω βρῖσαν, ἀέρα γίνεσθαι· τὸν δὲ ἀέρα, ὕδωρ· τὸ δὲ ὕδωρ, γῆν. Καὶ ἀνάπαλιν λεπτυνόμενὴν τὴν γῆν, ὕδωρ γίνεσθαι· τὸ δὲ ὕδωρ, ἀέρα· τὸν δὲ ἀέρα, πῦρ. Τί τοίνυν ἀπιστόν φαμεν, εἰ τὸ σῶμα τοῦτο, τὸ νῦν γῆς πλεῖστον μέρος, ἐκλεπτυνόμενον, αἰθέριον γίνεσθαι φαμεν καὶ πνευματικόν; Ἀνίστασθαι γὰρ λέγομεν αὐτὸ, οὐ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετακοσμηθὲν, καὶ τὴν φθορὰν ἄπασαν καὶ τὰ πάθη ὡσπερ ἐν χωνευτηρίῳ ἀποδέμενον. Εἰ μὲν οὖν σοφοὶ εἶεν [οἱ] ταῦτα λογιζόμενοι, παυσάσθωσαν τῆς ἀπιστίας. Εἰ δὲ καὶ λόγων ἁμοιοῖ, καὶ διαλεκτικῆς γυμνασίας ἀπειροὶ τυγχάνοντες, ἔροιντο, τί ἐστὶ τοῦτο ἢ τὸ τοιοῦτο· δι' ὑποδείγματος βαδίζειται ὁ λόγος, δεικνύς καὶ τοῖς ἰδιώταις τὴν ἀλήθειαν. Φαμὲν γὰρ, ἵνα καὶ παχυτέρῳ πρὸς τὴν σαφήνειαν τοῦ λεγομένου χρησώμεθα παραδείγματι, ὅτι ὡσπερ ἡ χρυσίτις γῆ, λαμβάνουσα μὲν ὕδωρ, πηλὸς γίνεται, πυρὶ δὲ ὀμιλοῦσα χρυσοῦς, καὶ οὐκ ἔτι πάσχει ἐκεῖνα ἃ πρῶν ἔπασχεν· οὕτω καὶ τὸ σῶμα, ὀμιλήσαν τῇ ἀθανασίᾳ καὶ τῇ ἀφθαρσίᾳ, ἀνάλωτον ἔσται καὶ ἄδατον πᾶσι τοῖς πάθεσιν οἷς νυνὶ εὐάλωτον καθέστηκεν. Εἰ δὲ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐκ τοῦ (23) μὴ ὄντος αὐτὸ πεποιηκότος εὐγνωμόνως λογίσονται, οὐδὲ λογισμῶν τοιοῦτων δεήσονται. Ὁ γὰρ μὴ ὄν ποιήσας, πολλῶν μᾶλλον γεγεννημένων ἀναστήσει.

ex nihilo corpus in ortum produxit, ne his quidem nihil effecit, multo magis effectum ad vitam revocabit.

ΜΔ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ μὲν δυνατὸν ἦν τὰ χρήματα μετὰ θάνατον ἀποκομῆσαι μετὰ σαυτοῦ, μάλιστα μὲν οὐδ' οὕτω τίμια ἦν, ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε τιμαλφεστάτων ἐπισκοτούμενα· πλὴν ἀλλ' ὁμῶς ἐδόκει σκιάν τινα παραμυθίας σοὶ φέρειν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, δυνατὸν δὲ ταῦτ' ἀμεΐψαι εἰς ἐλεημοσύνας ἀναλώσαντα, καὶ μάλιστα μηδὲ τῆς εὐπροσώπου δοκούσης εἶναι τῶν παιδῶν σκήψεώς σοι προσούσης· ἄμεινον τῆς προαιρέσεως γενέσθαι, ὃ τῆς ἀνάγκης ἐστίν. Εἰ δ' οὐ βούλει παρασχέειν, τί καὶ τὰ τῶν πενήτων ἀρκάζων οὐκ ἐρυθρίῃς;

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(22) Forte legendum φιλοσοφικῆ χρησίου, cum nulla sit hic Philonis mentio. RITT.

XLIII. — EUSTATHIO PRESBYTERO.

De resurrectione.

Resurrectionis corporum sermonem, ut impossibilis, ab ethnicis irrideri dixisti. Operæ pretium est igitur, quoniam Scripturas sacras rejiciunt, ex ratiocinationibus ac demonstrationibus ejusmodi sermonem extruere, qui velut vim afferat, efficiatque ut quod obscurum est perspiciamus. Quapropter si sapientes et eruditi sunt, quænam philosophi dicant considerent. Nam illi corpoream essentiam ex quatuor elementis conflata ac temperatam esse asserentes, mutabilem hanc esse statuunt: quippe cum elementa facile inter se migrant. Etenim ignis, crassitiem contrahens, ac deorsum vergens, aer efficitur, aer aqua, aqua terra. 140 Ac rursum, terra extenuata, in aquam, aqua in aerem, aer in ignem commutatur. Quid igitur incredibile dicimus, cum corpus hoc, quod nunc maxima ex parte terræ particeps est, cum attenuatur æthereum ac spirituale fieri affirmamus? Resurgere enim illud dicimus, non cujusmodi nunc est, sed in meliorem statum immutatum et exornatum, atque ita, ut labem omnem et corruptionem, ac vitia, tanquam in fornace, deposuerit. Quocirca si sapientes et eruditi sunt, qui hæc considerant, incredulitati suæ finem constituent. Sin autem litterarum expertes, et dialecticæ exercitationis imperiti sint, quærantque quidnam hoc aut cujusmodi sit, per exemplum oratio nostra gradietur, ut rudibus etiam et indoctis veritatem ostendat. Dicimus enim (ut declarandæ hujus rei causa crassius exemplum adhibeamus) quod quemadmodum auri spuma, si aquam assumat, lutum efficitur; si autem igni admoveatur, aurum: nec jam ea patitur quæ prius patiebatur: sic etiam corpus, cum immortalitate atque incorruptione versatum, ab omnibus his affectionibus, quibus nunc obnoxium est, prorsus immune ac liberum erit. Quod si vim quoque ac potentiam illius prudenti animo perpenderit qui ratiocinationibus opus habebunt. Nam qui illud ex

XLIV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Si fieri posset ut opes tuas post discessum e vita tecum asportares, quamquam ne sic quidem pretii cujusquam essent, utpote a pretiosissimis alterius ævi divitiis obscuræ, tamen umbram quamdam consolationis eæ tibi afferre viderentur. Cum autem id fieri nequeat, possis autem eas, si in eleemosynas insumpseris, in meliores commutare, quin tu id facis? præsertim cum ne filiorum quidem excusatio, quæ honesti cujusdam prætextus speciem præ se fert, tibi suppetat, nimirum id quod necessitatis est, melius eo esse, quod voluntate animique inductione efficitur. Quod si largiri non vis, quin tu saltem, pauperum bona rapiens, erubescis?

(23) Post τοῦ cod. Vat. addit αὐτοῦ. POSSIN.

XLV. — ALEXANDRO.

Ad monachos jejuniis immodice deditos.

Virtutis labor moderatus sit, ne immoderatus mutationis modus existat.

XLVI. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Contra gentiles.

Dic ad eum qui tecum altercatus est, atque ethnicorum dogmata profitetur contenditque Evangelium novam quamdam, atque a veteri consuetudine dissidentem vitæ rationem induxisse: Vir sapientissime, illud ignorare videris, improbam consuetudinem novitate sola comprimi atque extinguere solere. Qua de causa Evangelii quoque Dominus huc venit ac cœlestis vitæ genus invexit. Et quidem si ut in pristino statu permaneremus, 141 admoneret, nihil novi moliri necesse fuisset. Sin autem idcirco venit, ut ea, quæ minus recte constituta erant, reprehenderet, novis rebus profecto erat opus, ut improbitas quæ invaluerat frangeretur. Neque enim fieri poterat ut eadem turpitudine vires obtinente correctio fieret: verum ei necesse erat, qui vitia emovere ac de medio tollere cupiebat, ea quæ non dum legibus sancita erant, eorum loco, quæ in detrimentum ac perniciem invaluerant, constituere. Quapropter illud potius in contrarium admirationem haud immerito movere debuisset, si cum ad res mutandas huc venisset, nihil novi legibus suis sanxisset. Oportet enim et legislatorem, et monitorem, ea quæ in rem futura sint, proloqui, nihil omnino curantem, an sententiis novitatis aliquid insit. Quemadmodum enim eum, qui minime conducibilia suadet, odisse ac detestari par est, etiamsi consuetudinis vestigiis hæreret videatur: sic eum qui cum optimis atque utilissimis consiliis accedit, laudibus ac plausu prosequi convenit, etiamsi alioqui extra ea, quæ moribus recepta sunt, aliquid consulat. Quocirca si quid quod reprehensionem mereatur, Christi oraculis adjunctum esse perspicias, id ostende, et tibi victoriam concedam. Sin autem cum hoc dicere nequeas, morem atque consuetudinem, tanquam firmum quoddam præsidium, retines, apparet te per speciosum consuetudinis prætextum id quod utile est repudiare. Neque enim grave ac scelertum est aliquid innovare, cum utilitas novitati adjuncta est. Non enim noxia et utilia temporis diuturnitate perpenduntur: verum id explorandum est, an in antiquioribus rebus vitium invenitur: an contra in recentioribus virtus reperitur. Tu porro hac ratione videris existimare, huic, qui a juvenili ætate semper in lustris et prostibulis sese volutavit, sermonem de pudicitia minime inveniendum esse: nec sicario, de mansuetudine ac morum lenitate. Nam si quisque illorum consuetudinem honestati anteponat, sexcentis malis seipsum involvet atque transfiget.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(24) Merito cod. Alt. προσεδύοντι mutat in προσεδύσαντι: versu vero seq. cod. Vat. 649 ἀρχαίαν non male item vertit in ἀρχαίων. POSSIN.

(25) Uterque codex pro νόμων legit λόγων. Id.

(26) Pro εὐσεβίαν ambob. codd. habent εὐσεβίαν. Id.

ME'. — ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ.

Πρὸς νηστειούσας ἀσκητὸς ἄγαν. Πρὸς ἀσκητὰς ὑπεράγαν νηστειούσας.

Σύμμετρος ἔστω τῆς ἀρετῆς ὁ πόνος, ἵνα μὴ ἄμετρος γένηται τῆς μεταβολῆς ὁ τρόπος.

MC'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Κατὰ Ἑλλήνων.

Εἰπέ τῷ διενεχθέντι πρὸς σέ, καὶ τὰ Ἑλλήνων προσεδύοντι (24), φήσαντί τε, ὅτι καινὴν τινα, καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, εἰσηγήσατο πολιτείαν τὴν εὐαγγέλιον, ὅτι· Ὁ σοφώτατε, κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὅτι τὴν πονηρὰν συνήθειαν καινότητος μόνη πύειν πέφυκε. Διὸ καὶ δεῦρο ἐφοίτησεν ὁ τοῦ εὐαγγελίου Δεσπότης, καὶ πολιτείαν οὐρανῶν πρέπουσαν εἰσηγήσατο. Εἰ μὲν οὖν παρήγει ἐμμένειν τοῖς καθεστηκόσιν, οὐδὲ ἂν ἐχρῆν καινοτομεῖν· εἰ δὲ τοῖς οὐκ ὀρθῶς διακειμένοις παρήλθεν ἐπιτιμήσων, νεωτέρων ἔδει πραγμάτων, εἰς τὸ τὴν πονηρίαν τὴν κρατήσασαν λυθῆναι. Οὐ γὰρ οἶόν τε ἦν, τῆς αὐτῆς ἀκοσμίας κρατούσης, γενέσθαι τὴν ἐπανόρθωσιν· ἀλλὰ ἀνάγκη τὸν ἐθέλοντα κινήσαι καὶ ἀφανίσαι τὰ φαῦλα, τὰ μήπω νενομισμένα ἀντὶ τῶν πρότερον ἐπὶ ζημίᾳ κεκρατηκότων καταστήσαι. Ὅστε τουναντίον θαυμάζειν εἰκὸς ἦν, εἰ μεταβολῆς ἕνεκα πραγμάτων, δεῦρ' ἐπιφοιτήσας, μηδὲν καινὸν ἐπὶ τῶν νόμων (25) παρεῖχε. Χρῆναι γὰρ προσήκει καὶ τὸν νομοθέτην, καὶ τὸν σύμβουλον, τὰ λυσιτελοῦντα φαίνεσθαι φράζοντα, μηδαμῶς ὑπολογιζόμενον, εἰ καινότητός τι πρόσσειται γνώμῃς. Ὅσπερ γὰρ τὸν τὰ μὴ λυσιτελεῖ πείθοντα μισεῖν ἄξιον, καὶν δοχῇ τοῖς ἔθεσιν (26) ἀκολουθεῖν· οὕτω τὸν μετὰ τοῦ βελτίστου παρίοντα δίκαιον κροτεῖν, καὶν ἔξω τῶν καθεστηκότων παραινότη. Εἰ μὲν οὖν βλάβην ἐνορᾷς τοῖς χρησμοῖς συνούσαν, δεῖκνυς, καὶ τὴν νικῶσάν σοι παραχωρήσω. Εἰ δὲ τοῦτ' οὐκ ἔχων λέγεις, ὥσπερ ἰσχυροῦ τινος ἀντέχη τοῦ ἔθους (27), οὐ λαμβάνεις τῆ τῶν νενομισμένων εὐπρεπεῖα τὸ συμφέρον παραιτούμενος. Οὐ γὰρ δεῖνὸν καινοτομεῖν, εἰ τοῦ λυσιτελοῦντος ἡ μερὶς τῷ καινῷ προσείη. Οὐ γὰρ χρόνῳ κρίνεται τὰ βλαβερὰ καὶ τὰ μὴ, ἀλλ' εἰ εὐρεθείη μὲν ἐν τοῖς πρεσβυτέροις τῶν πραγμάτων κακία, εὐρεθείη δὲ ἐν τοῖς νεωτέροις ἀρετὴ. Ἐοικας δὲ σὺ νομίζεις τῷ ἐκ νέας ἡλικίας ἐν χαμαιτυπεῖοις καλινδουμένῳ μὴ δεῖν τὸν περὶ σωφροσύνης κατασπαρῆναι λόγον, μηδὲ τῷ ἀνδροφόνῳ τὸν περὶ ἐπισκεΐας. Εἰ γὰρ ἐκείνων ἕκαστος τὴν συνήθειαν τοῦ πρέποντος προτιμήσαιεν, μυρίαὶ ἑαυτὸν περιπέριη κακοί.

(27) Ubi ἔθους in edito est, cod. Vat. 649 ἐθνους ponit. Vers. seq. pro εὐπρεπεῖα cod. Alt. λέγει ἀπρεπεῖα. Mox παραιτούμενος uterque cod. in παραιρούμενος commutat, ut et vers. ult. περιπέριη in προίτασει. Id.

MZ'. — ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Ποῖα παρεχώρησε τῷ Ἰακώβ ὁ Ἡσαῦ πρωτοτόκια.

Οὐ τὸ καλεῖσθαι ἀπλῶς πρωτότοκον, ὡς προσφιλέστατε, ὡς ἡγῆ, παρεχώρησε τῷ Ἰακώβ ὁ Ἡσαῦ, ἀλλὰ τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, τὸ τῆ ἀρετῆ μάλιστα καὶ οὐ τῆ πρεσβυγενείᾳ χρωστούμενον. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ πρωτότοκῳ, ἢ τῷ πρεσβυτάτῳ, καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἱερωσύνη, καὶ τὸ πατριαρχικὸν ἐχρυσωταίτο ἀξίωμα, καὶ ὁ νόμος ὁ τῆς πρεσβυγενείας ἐπὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐκάλει, ἐρῆμος δὲ ἦν οὗτος ἀρετῆς, εἰς τοιαύτην ἀνάγκην κατέστη, ὥστε καὶ ἐκὼν πωλῆσαι, ὅπερ καὶ ἄκων ἀφαιρεθῆναι δίκαιος ἦν.

MR'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Διὰ τί ὁ Ῥουβὴμ πρωτότοκος ὦν, οὐτε ἱερωσύνης ἤξιώθη, οὐτε μὴν βασιλείας.

Καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὃ ἐφης, ὡ τῶν συνίστησιν ἀληθῆς ὦν, τὸ πρῶτον σοι παρ' ἐμοῦ γραφέν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπελύττησε τῆ πατρὶα εὐνῆ ὁ Ῥουβελὴμ, διὰ τοῦτο οὐτε βασιλείας οὐτε ἱερωσύνης ἤξιώθη, καίτοι πρωτότοκος ὦν· ἀλλ' ὃ μὲν Λευὶ τρίτος ὦν, οὐ μόνον διὰ τὸ ἐπαγγελιασθαι τὸν πατέρα δεκάτην ἀφιερῶσιν (κάτωθεν γὰρ ἀριθμούμενος δέκατος ἦν, ἀνωθεν δὲ εἰ ἡριθμήθη, εἰς τῶν ἐκ παιδικῶν ὑύρισκετο), ἀλλὰ καὶ δι' ὁσιότητα, καὶ τὸ συγγενικῶν αἱμάτων, διὰ τὴν εἰς τὸ θεῖον τιμὴν, τὰς χεῖρας ἐμπλήσαι, ἱερωσύνης ἤξιώθη. Ὅσπερ καὶ θαυμάζων ὁ Μωϋσῆς, ἐν ταῖς εὐλογίαις εἶπεν· Ὁ λέγων τῷ πατρὶ ἢ τῆ μητρὶ, Οὐχ ἔώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ [οὐκ] (25) ἐπέγνω, ἐφύλαξε τὰ λόγια Κυρίου. Ὁ δὲ Ἰούδας τέταρτος ὦν, διὰ τὴν ἀδέκαστον κρίσιν, καὶ τὴν ὀρθὴν ψῆφον, βασιλείας ἤξιώθη. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τὰ οἰκία κρύπτοντες πλημμελήματα, ἑτέρους καταδικάζουσιν· οὗτος δὲ ἑαυτοῦ μὲν κατεψήφισατο, τὴν δὲ πεπορευθεῖσαν νομισθεῖσαν ἀπῆλλαξε τῆς τιμωρίας διὰ τοῦτ' εἰκότως τῆς βασιλείας ἤξιώσατο. Ἰερῶντο γὰρ οἱ ἐκ Λευὶ, ἐθασίλευον δὲ οἱ ἐξ Ἰούδα, οὐ κατὰ ἀποκλήρωσιν, ἀλλ' ἀρετῆς γέρας εἰληφότες. Ὅτε γοῦν τινες ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκ τοῦ Ῥουβελὴμ καταγόμενοι, καὶ νομίζοντες ἱερωσύνης ἄξιοι εἶναι, διὰ τὸ τοῦ πρωτότοκου εἶναι ἀπόγονοι, κατὰ τῶν ἱερωμένων ἐμάνησαν. Μωσοῦ νομισαντες κατὰ χάριν τῷ τε ἀδελφῷ τοῖς τε ἀδελφοῖς τὴν ἱερωσύνην προπεπωκέναι· τότε δὲ σκηπτοῖς καὶ κεραυνοῖς οὐρανόθεν κατετοξεύοντο, τῆς δίκης οὐ τῆ πρεσβυγενείᾳ, ἀλλὰ τῆ ἀρετῆ, τὸ τῆς ἱερωσύνης γέρας βεβαιούσης.

erant, impetum fecissent : Mosem videlicet arbitrati, favore ductum fratri et nepotibus suis sacerdotii dignitatem prodidisse : tum vero fulminibus ac tonitruis cœlitus petiti atque confecti sunt⁷⁹ : vi nimirum ultrice sacerdotii honorem non primogeniorum juri, sed virtuti confirmante atque asserente.

⁷⁹ Gen. xlii, 3, 4. ⁸⁰ Exod. xxxii, 26 seqq. ⁸¹ Deut. xxxiii, 9. ⁸² Gen. xxxviii, 14 seqq. ⁸³ Num. xvi, 1 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Ubi οὐκ uncinis clauditur locus est mutilus, sic ex codd. Vatic. 649 supplendus, οὐκ ἐγνω καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἀπέγνω ἐφυλ., etc. POSSIN.

PATROL. GR. LXXVIII.

XLVII. — ΤΙΜΟΘΕΟ ΛΕΚΤΟΡΙ.

Qualia concessit Jacob Esau primogenituræ jura.

Non hoc duntaxat Esau Jacobo concessit, quemadmodum existimas, ut primogenitas vocaretur, verum patriarchicam dignitatem, quæ virtuti potissimum ac non primogenituræ debebatur. Quoniam enim primogenito, vel omnium natu maximo, et regnum et sacerdotium et patriarchica dignitas debebatur, atque primogenitorum lex cum ad principatum vocabat, virtute porro iste vacuus erat, idcirco in eam necessitatem redactus est, ut etiam sua sponte id venderet, quo etiam inivitus spoliari merebatur.

XLVIII. — EIDEM.

Cur Ruben, cum esset primogenitus, neque sacerdotii, neque regni dignus habitus est.

142 Hoc quoque ipsum, quod abs te commemoratum est, id quod nuper ad te scripsi, verum esse confirmat. Quoniam enim Ruben in paternum lectum rabido quodam furore insilierat⁷⁹, propterea, nec regnum, nec sacerdotium, tametsi alioqui natu primus esset, consecutus est : verum Levi, qui tertius erat, non modo quia pater decimam consecraturum se promiserat (nam si ab inferiore parte numeretur, decimus erat; si autem a superiore numeratus fuisset, unus ex ancillarum filiis inventus esset), sed etiam ob pietatem et sanctitatem, et quia divini honoris causa cognatorum sanguine manus impleverat, sacerdotio donatus est⁸⁰. Quem etiam Moses in benedictionibus admirans his verbis utebatur : « Qui dicit patri aut matri : Non vidi vos, et fratres suos non agnovit, ille Domini mandata custodivit⁸¹. » At vero Judas, qui quartus erat, propter integrum iudicium, ac rectam sententiam, regiam dignitatem obtinuit. Quoniam enim plerique, delicta sua occultantes, aliosjcondemnant, hic autem se ipsum condemnavit, eamque, quæ stuprum admisisse credebatur, supplicio et cruciatu liberavit, ob eam causam haud injuria regiam dignitatem est assecutus⁸². Etenim qui ex Levi ortum trahebant, sacerdotii munere fungebantur : qui autem a Juda genus ducebant, regnum gerebant, non tam sortito ac fortuito, quam in virtutis præmium, istud capientes. Quamobrem cum quidam in deserto, qui a Ruben genus traxerant, seque, quod a primogenito oriundi essent, sacerdotio dignos esse judicarent, furore quodam perciti, in eos qui divino cultui consecrati

XLIX. — EIDEM.

A

Ne Joseph quidem, vir optime, gratia et favore regnum consecutus est. Multis enim virtutibus, etiam cum adhuc adolescens esset, ornatus et instructus erat. Eoque nomine pater quodque ipsum præ cæteris filiis amabat⁶⁴. Quoniam autem eum fraterna invidia flagrare perspiciebat, ut eorum livori mederetur, amoris causam affererat, eum nimirum non ex pueri virtute nasci asserens, verum quod eum postremum in lucem edidisset. Quod autem hoc patris causificatio ac prætextus esset, id agentis ut incensam adversus eum invidiam exstingueret (hæc enim inflammata nefarium etiam ipsi crimen affinxerunt), hinc liquido constat. Nam si hæc de causa patri charus erat, quod tarde primogenitus fuisset, Benjamin, qui tardius in lucem prodierat⁶⁵, majorem patris amorem ac benevolentiam obtinere debuisset. Verum, ut a me dictum est, sapientissimum patris prætextum Moses insinuavit. Nam quod eximiis virtutum 143 dotibus etiamnum adolescens floreret, et juvenus et reliqua ætas planum fecit, ut quæ virtutes eas, quibus ab initio præditus erat, haudquaquam exstinxerit, verum potius novis incrementis cumularit, atque ut simul pubescerent effecerit. Quodnam enim virtutis genus est, quo non redimitus atque coronatus fuerit? Semel et iterum venditus est⁶⁶: at propterea nobilitatem minime amisit. A domino suo propter morum honestatem dilectus est: nec tamen hoc eum in arrogantiam extulit. Domina ipsius amore flagravat: nec tamen pudicitiam suam prodidit. Calumniis appetitus est: atque id forti animo tulit; in vincula conjectus est, nec tamen animo consternatus est⁶⁷. Sapientia nomine prædicatus est (siquidem somniorum interpretatio in opus prodit), et tamen a regis servis neglectus, molesto et acerbis animo id minime tulit⁶⁸. Regnum gessit, et mulieris, quæ calumniam in eum struxerat, scelus æquo ac moderato animo tulit, nec pœnam ullam ab ea expetivit. Fratres in potestate habuit: ac non modo eos, ut hostes, minime ulius est, idque cum ipsis ignotus esset, verum etiam ut de se præclare meritis vicem reddidit⁶⁹. Ægypti imperium administravit, atque ob sapientiam ac morum facilitatem mirificis laudibus in cœlum ferebatur⁷⁰, ac per omnes ætatis gradus tropæa tropæis copulabat. Quæ cum ita sint, nemo in rebus acerbis et calamitosis animum dejiciat: verum probitatis semen foveat atque excolat: atque omnino, vel in hæc vita, vel in altera, effulgebit.

L. — JOANNI DIACONO.

D

Eorum, qui se mansueti ac facili Domini, sapientisque magistri servos ac discipulos esse jactant, sacerdotique munus et officium sibi obtigisse gloriuntur, quidam hæc re ad tyrannidem abutuntur; quidam ad quæstum et opes comparandas; quidam, ad luxum et delicias. Atque alii quidem ad hoc, ut

MΘ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Οὐδὲ ὁ Ἰωσήφ, ὡ βέλτιστε, κατὰ χάριν βασιλείας ἤξιώθη. Πολλὰς γὰρ ἀρεταὶς καὶ ἐτι μεϊράκιον ὦν ἐκόμα. Διὸ καὶ ὁ πατὴρ αὐτὸν ἠγάπα παρὰ τοὺς ἄλλους αὐτοῦ υἱεῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἐώρα αὐτὸν φθονοῦμενον, θεραπεύων ἐκείνων τὸν φθόνον, τῆς ἀγάπης τὴν ὑπόθεσιν ἔλεγεν, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ παιδὸς τίκεσθαι ἀρετῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς τελευταίας γονῆς. Ὅτι δὲ τοῦτο σκῆψις ἦν τοῦ πατρὸς, βουληθέντος σβέσαι τὸν πυρσευόμενον κατ' αὐτοῦ φθόνον (ἐκ τούτου γὰρ ὑποστυχόμενοι καὶ φόγον πονηρὸν ἐπλάσαν κατ' αὐτοῦ), δῆλον ἐκεῖθεν. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἠγαπάτο, ὅτι ὀψιγόνος ἦν, ὁ ὀψιγόνωτερος (Βενιαμὴν δὲ οὗτος ἦν), δίκαιος ἦν μᾶλλον ἀγαπηθῆναι. Ἄλλ', ὡς ἔφη, σοφωτάτην τοῦ πατρὸς σκῆψιν ὁ Μωσῆς εἰσηγήσατο. Ὅτι γὰρ ἐξαιρέτοις ἀρεταῖς, καὶ ἐτι μεϊράκιον ὦν, ἐκόμα, εἶδειξε καὶ ἡ νεότης, καὶ [ἡ] ἄλλη πᾶσα ἡλικία, οὐ τὰς ἐξ ἀρχῆς ἀρετὰς ἀπολέσασα, ἀλλὰ καὶ αὐξήσασα, καὶ συνηδᾶν παρασκευάσασα. Ποίᾳ (26) γὰρ ἀρετῇ οὐκ ἐστέφθη; Ἐπράθη δεύτερον, ἀλλ' οὐκ ἀπόλεσε τὴν εὐγένειαν. Ἠγαπήθη παρὰ τοῦ δεσπότου διὰ τρόπων κοσμιότητα, καὶ οὐκ ἐπῆεν αὐτὸν τοῦτο εἰς ἀλαστονείαν. Ἐφιλήθη παρὰ τῆς δεσποίνης, καὶ οὐ προῦδωκε τὴν σωφροσύνην. Ἐσυκοφαντήθη, καὶ ἤνεγκε γενναίως. Δεσμώτης ἐγένετο, καὶ οὐκ ἀπέπεσε τῷ φρονήματι. Ἐπὶ σοφίᾳ ἀνεκηρύχθη (ἡ ἐρμηνεία γὰρ τῶν ἐνυπνίων εἰς ἔργον ἦλθε)· καὶ ἀμεληθεὶς παρὰ τῶν βασιλικῶν δούλων, οὐκ ἐδυσχέρανεν. Ἐβασίλευσε· καὶ μετρίως ἤνεγκε, τὴν συκοφαντήσασαν δίκα μὴ ἀπαιτήσας. Τοὺς ἀδελφοὺς ὑποχειρίους ἔσχε· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἤμύνατο ὡς ἐχθροὺς, καίτοι ἀγνοοῦμενος, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐεργέτας ἠμελίετο. Τῆν ἀρχὴν τὴν Αἰγυπτιακὴν διείπε· καὶ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ ἀνεκηρύττετο, καὶ διὰ πασῶν τῶν ἡλικιῶν τρόπαια τροπαίοις συνήπτε. Μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐν συμφοραῖς καταπιπτέτω, ἐντυφέσθω δὲ σπέρμα καλοκαγαθίας, καὶ πάντως ἡ ἐνταῦθα ἡ ἐκεῖσε ἀναλάμψει.

N'. — ΙΩΑΝΝῆ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Τῶν τοῦ πράου δεσπότου καὶ σοφοῦ διδασκάλου αὐχούντων εἶναι δούλων καὶ φοιτητῶν, καὶ τὴν τῆς ἱερωσύνης λειτουργίαν κεκληρῶσθαι ἐναδρυομένων, τινὲς μὲν εἰς τυραννίδα ἀπεκρήσαντο τῷ πράγματι, τινὲς δὲ εἰς χρηματισμὸν, τινὲς δὲ εἰς τρυφήν· καὶ ἄλλοι μὲν εἰς τὸ καὶ ἑαυτοὺς καὶ φίλους ἀγνοῆ-

⁶⁴ Gen. xxxvii, 4 seqq. ⁶⁵ Gen. xxxv, 18. ⁶⁶ Gen. xxvii, 28, 36. ⁶⁷ Gen. lxxix, 4 seqq. ⁶⁸ Gen. xl, 1 seqq. ⁶⁹ Gen. xlii, 1 seqq. ⁷⁰ Gen. xli, 37 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(26) Ante ποίᾳ cod. Vat. 649 apponit ἐπι. Vers. inde 7, pro οὐκ ἀπέπεσε cod. Alt. habet οὐ κατ-

έπεσε. Vers. antepen. codex uterque merito pro ἐντυφέσθω substituit ἐμφυτεύσθω. Possim.

σαι, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ ἐχθροὺς ἀμύνασθαι. Εἰσὶ δὲ οἱ Α τοὺς μὲν κοσμίως ζῶντας ἀπαλαύνουσι, τοὺς δ' ἐπὶ τοῖς αἰσχρτοῖς ἀλίσκομένους, καὶ μάλιστα βαθμοῦ ἀξιοῦσιν. Εἰ δὲ Εὐσέβιος, ὡς γεγράφηκας, τὰ πάντων ὁμοῦ ἐλαττώματα ἀπομαζάμενος, καὶ ἐγκρίνων μὲν οὐδ' οὐ χρῆ, χρηματιζόμενος δὲ καὶ τρυφῶν, καὶ ἑαυτὸν καὶ φίλους ἀγνοῶν, ἐχθροὺς τε ἀμυνόμενος, καὶ εἰς τυραννίδα τῇ ἱερωσύνῃ ἀποχρῶμενος, οὐδὲν πλεονεκτῆματι κεκόσμηται. (οἱ γὰρ τὰ εἰρημένα δρῶντες, καὶ κατορθώμασί τισι πάντως εἰσὶ κεκοσμημένοι), μὴ θαυμάσης. Τὸ γὰρ μήτε ἀφ' ἑαυτοῦ συνορᾶν τὸ δέον, μήτε συμβουλευόντος ἀνέχεσθαι (27), εἰς τοιαύτην ἐξώκειλε κακίαν, ὥστε καὶ τοὺς πάσῃ ἀρετῇ κομῶντας, καὶ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν ζῶντας βίον (28), καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος διασώζοντας τὸν χαρακτῆρα (εἰσὶ γὰρ, εἰσὶ, Β κἄν μυριάσις τινὲς μαίνονται, πάντας εἰς κακίαν ἐκπεπρωκέναι διαθεβατούμενοι), οὐ μόνον οὐκ ἀποδέχεται, οὐδὲ ζηλοῖ, ἀλλὰ καὶ κακίζει, καὶ ἐξοστρακίζει. Ἐλεγchon γὰρ τοῦ οἰκείου βίου τὴν ἐκείνων πολιτείαν ἠγούμενος, διὰ τοῦ ἐκείνουσ ἀιτιᾶσθαι, τὴν οἰκειαν κακίαν περιστέλλειν οἰεται. Μὴ τοίνυν ὀλιγῶρει· ἀναλογούσαν γὰρ τοῖς πταίσμασι τὴν τιμωρίαν ὑφέξει.

vitzæ rationem vitæ suæ reprehensionem esse existimat, se arbitratur. Quamobrem ne propterea segniorem ac languidiorem te præbeas : consentaneas enim illo suis peccatis pœnas luet.

NA. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Φίλων γνησίων καὶ δι' ἄκραν ἀρετὴν τὰς φιλίας ἀσπαζομένων ἔρημος οὐκ ἂν εἴης, ἕως ἂν ἦς C τοιοῦτος, οἴδομαι εἶ. Δεινὸς γὰρ εἰ θηρατῆς τοῦ πράγματος, ἀντὶ ἀρκύων ἔχων τοὺς τρόπους. Χρῶ τοίνυν αὐτοῖς· καὶ πάντες, οἳς ἀρετῆς λόγος, ἐξουσίαν σε φίλον.

NB. — ΘΕΟΔΟΣΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ. †

Θεῖον μὲν τι χρῆμα ἡ ἱερωσύνη, καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων τὸ τιμιώτατον. Ὑβρίζουσι δὲ εἰς αὐτὴν μάλιστα πάντων οἱ κακῶς αὐτὴν μεταχειριζόμενοι· οὐδ' ἱερᾶσθαι παντάπασιν οὐκ ἐχρῆν, ἵνα μὴ οἱ ἀνόητοι τὰ τῶν κακῶς αὐτὴν μετιόντων ἐγκλήματα εἰς αὐτὴν τρέπειν τολμῶεν. Τῶν γὰρ καθυβριζόντων αὐτὴν ἀφέμενοι (29), εἰς αὐτὴν τρέπουσι τὰς αἰτίας, ἣν ἐχρῆν καὶ ἐκδικίας τυχεῖν, ὡς παροινουμένην παρὰ ἀνδρῶν μιαρῶν, καὶ οἳς οὐ θέμις αὐτῆς προσάπτεσθαι. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν κοσμικῶν ἀρχῶν, ἄλλο μὲν τοῖ ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, ἄλλος δὲ ὁ οὐ δεόντως αὐτὸ μετιῶν· καὶ τῆς ἀρχῆς τὴν οἰκειαν ἐχούσης τάξιν τε καὶ ἀξίαν, ὁ παροινήσας εἰς αὐτὴν, δίκην δίδωσι τὴν ἐσχάτην· δι' ἣν αἰτίαν ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης συγ-

et seipsos, et amicos ignorent ; alii autem, ut hostes suos ulciscantur ; nonnulli etiam, ut eos, qui probe atque honeste vivunt, submoveant : eos autem, qui in turpissimis flagitiis deprehensi sunt, ad altiorem quoque dignitatis gradum provehant. Quod si Eusebius, ut ad me scripsisti, omnium in unum collecta vitia exprimens, atque et eos, quos minime oportet, in sacrum ordinem allegens, et quæstui studens, et deliciis ac voluptatibus indulgens, et seipsum atque amicos ignorans, et hostes ulciscens, et sacerdotii dignitate ad tyrannidem abutens, nulla omnino virtutis dote coronatus est (nam ii, qui ea quæ a me commemorata sunt, perpetrant, quibusdam haud dubie virtutibus instructi sunt) : id tibi haud mirum videatur. Nam quia nec per seipsum id quod officii ratio poscit, perspicit, nec cujusquam monitis atque consilio uti sustinet, eo improbitatis provolutus est, 144 ut eos etiam, qui omni virtutis genere florent, et apostolicam vitam ducunt, ac discipulorum Salvatoris notas retinent (sunt enim, inquam, qui ita vivant : etiamsi nonnulli milites repugnent, omnesque in vitium prolapsos esse affirmant), non modo non laudet atque imitetur, verum etiam vituperet et ejiciat. Nam quia illorum

LI. — HERMOGENI EPISCOPO.

Sinceris amicis, atque ob summam virtutem amicitias amplectantibus nunquam carebis, quandiu talis fueris, qualis nunc es. Callidum enim ac peritum hujus rei venatorem te præbes, ut qui pro reitibus mores habeas. His igitur utere : atque omnes quibus virtus curæ est, amicum te habituri sunt.

LII. — THEODOSIO EPISCOPO.

Divina quædam res est sacerdotium, ac rerum omnium præstantissima. In illud autem ii omnium maxime contumeliosi sunt, qui male illud ac scelerate administrant. Quos etiam sacerdotio fungi omnino non oportebat, ne stulti atque amentes homines, eorum, qui improbe ac flagitiose id muneris gerunt, crimina in sacerdotium convertere audent. Siquidem iis, qui contumelia illud afficiunt, D ommissis, culpam in illud conferunt : cum contra ipsum ultionem consequi par esset, utpote ab impuris et scelestis hominibus, quibusque illud attingere nefas est, indigne ac petulantier exagitatum. Nam cum in mundanis imperiis ac præfecturis aliud est ipsa res, aliud is, qui non ut convenit

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(27) Μήτε ἀφ' ἑαυτοῦ συνορᾶν τὸ δέον, μήτε συμβουλευόντος ἀνέχεσθαι. Hoc extremæ dementiæ et ingenii plane deplorati esse ait Hesiodus, et ex eo Livius. Notissima loca parco ascribere. RITT.

(28) Κατὰ τὸν ἀποστολικὸν ζῶντας βίον. Cujusmodi hoc sit vitæ institutum, notabo ad ep. 33 lib. iv, ex Basilio M. et Suida. Eo licet ῥεῦρρας. lb.

— Vers. 12. γεγράφηκας in γέγραφας mutat. cod. Alt. vers. 13 pro ἐγκρίνων, cod. Vat. 649 habet ἐγκριρῶν· eandemque lectionem Alt. exhibet in margine vers. 19 τὸ γὰρ, in Alt. legitur τῷ γὰρ. POSSIN.

(29) Pro ἀφέμενοι codd. Vat. 649 et Alt. scribunt ἀφιέμενοι. lb.

eam tractat, imperioque ordinem suum ac dignitatem obtinente, is qui contumeliam ipsi intulit, extremo supplicio afficitur, quidnam causæ est, quamobrem in sacerdotio res confundunt, eorumque, qui non, ut officii ratio postulat, illud administrant, scelera in illud conferre nituntur? Quamobrem desinant ii, qui ob Eusebium, et Zosimum, et Palladium, et Maronem sacerdotium parvipendunt, nec vindicem Dei gladium in seipsos acuant: verum illos quidem, si sapienter se gerere non sustinent, ut impios et execrandos homines, ac pietatis et virtutis hostes insectentur: sacerdotium autem laudibus efferant, et corona donent, ut quod omnibus, quæ congrua sunt, tribuat. Illius enim opera, et regenerantur, et divinorum mysteriorum participes efficiuntur: quibus sublatis nemo cœlesia præmia consequi potest: quemadmodum ex ipsius Veritatis oraculis ab omni mendacio alienis constat, primo quidem his verbis utentis: « Nisi quis regeneratus fuerit ex aqua et Spiritu [sancto], non intrabit in regnum cœlorum »¹; » 145 nunc autem, « Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit partem mecum »². » Quocirca si his remotis hæreditatem divinam consequi non possumus, hæc autem non alia ratione quam per sacerdotium perficiuntur: qui tandem fieri potest, quin is qui illud contemnit, contumeliam rebus divinis inferat, animamque ipse suam aspernetur? Ac proinde, ne hæc contingant, sacerdotium divinam quamdam rem esse existimemus: eos autem, qui indigne illud obeunt, lacrymis prosequamur, nec eorum errata ei, cui vindicta debetur, ascribamus.

LIII. — HIERACI PRESBYTERO.

De ornatu mulierum.

Mulieres eæ, quæ muliebres morbos occultare nequeunt, si formosæ sunt atque opibus circumfluunt, splendidis ac summi pretii lapillis auro intextis gloriantur; si autem deformes et inopes, fucis quibusdam et oculorum pigmentis, ascititiam pulchritudinem comminiscuntur. Quæ autem honestatis ac pudicitie existimationem habere cupiunt, naturæ quidem pulchritudine contentæ sunt: eam autem in melius excolere non repudiant. At vero eæ, quæ vere pudicæ sunt, in animæ cura studium onine suum positum habentes, corpus quidem, ut animæ organum, mediocriter curare minime defugiunt: at ipsum exornare ac delinire haudquaquam dignantur (ne quod natura servum est, adversus animam, cui principatus attributus est, impudenter insurgat): verum illud ordinem suum agnoscere docent, nec libidinibus igniculum ac materiam, tanquam escam, proponunt. Quin potius ignis hujusce materias, quoad ejus fieri potest, eximunt. Quo in genere commemorandam, ac memoria dignam historiam a quo-

Α χέουσι τὰ πράγματα, καὶ τὰ τῶν οὐ δέοντως αὐτὴν μεταχειριζομένων ἀμαρτήματα εἰς αὐτὴν ἀναφέρειν πειρῶνται; Παυέσθωσαν οὖν οἱ δι' Εὐσέβιον καὶ Ζώσιμον, Παλλάδιόν τε καὶ Μάρωνα τὴν ἱερωσύνην ἐξευτελλόντες, καὶ μὴ καθ' ἑαυτῶν τὸ τῆς δικῆς ξίφος ἀκονάτωσαν· ἀλλ' ἐκείνους μὲν, εἰ φιλοσοφεῖν οὐκ ἀνέχονται, κακιζέτωσαν, ὡς ἀλάστορας, καὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀρετῆς ἐχθροὺς· ταύτην δὲ ἀνυμνεῖτωσαν καὶ στεφανοῦτωσαν, ὡς πρυτανεύουσαν πᾶσι τὰ πρέποντα. Δι' αὐτῆς γὰρ καὶ ἀναγεννώμεθα, καὶ τῶν θεῶν μεταστρεῖν μυστηρίων, ὧν ἄνευ, τῶν οὐρανίων μεταστρεῖν οὐχ οἶόν τε γερῶν, κατὰ τοὺς ἀψευδεῖς τῆς ἀληθείας χρῆσμούς, ποτὲ μὲν λεγούσης, « Ἐάν μὴ τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν »· ποτὲ δὲ, « Ἐάν μὴ τις φάγῃ μου τὴν σάρκα, καὶ πῖνῃ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει μέρος μετ' ἐμοῦ. » Εἰ τοίνυν ἄνευ τούτων οὐχ οἶόν τε τῆς θείας (30) ἀξιοθῆναι λήξεως, ταῦτα δὲ δι' οὐδενὸς ἑτέρου ἢ τῆς ἱερωσύνης ἐπιτελεῖται· πῶς ἔστι τινὰ αὐτῆς καταφρονοῦντα μὴ εἰς τὰ θεῖα παροινῆσαι, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καταφρονησαι; Οὐκοῦν ἵνα μὴ ταῦτα γένηται, τὴν μὲν ἐκθειάζωμεν, τοὺς δὲ ἀναξίως αὐτὴν μετερχομένους δακρύωμεν, καὶ μὴ τὰ τούτων πταίσματα τῇ καὶ ἐκδικηθῆναι ὀφειλοῦση ἐπιγράψωμεν.

C

ΝΓ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ καλλωπισμοῦ γυναικῶν.

Τῶν γυναικῶν αἱ μὲν μὴ καρτεροῦσαι κρύψαι τὰς γυναικειὰς νόσους, εἰ μὲν εὐμορφοὶ εἶεν, καὶ πλούτῳ κομῶσαι, λίθων τιμαλφεστάτων αὐγαῖς πρὸς χρυσὸν κεκραμέναις ἐναθρύνονται· εἰ δὲ καὶ δύσμορφοὶ καὶ πενιχραὶ, χρίσμασι καὶ ὑπογραφαῖς ὀφθαλμῶν τὸ ἐπικτητὸν σοφίζονται κάλλος. Αἱ δὲ σεμνότητος δόξαν ἔχειν βουλόμεναι, τῷ αὐτοφρεῖ μὲν ἀρκοῦνται κάλλει, ἀσχεῖν δ' αὐτὸ ἐπὶ τὸ βέλτιον οὐ παραιτοῦνται. Αἱ δ' ὄντως σώφρονες, περὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἔχουσαι, θεραπεύειν μὲν μετρίως τὸ σῶμα ὡς ὄργανον τῆς ψυχῆς οὐ παραιτοῦνται· κοσμεῖν δ' αὐτὸ καὶ ἐναθρύνειν, οὐ καταξιοῦσιν, ἵνα μὴ φύσει δοῦλον ὑπάρχον, τῆς τὴν ἡγεμονίαν ἐμπειπιστευμένης ψυχῆς καταθρασύνῃται· ἀλλὰ παιδεύουσιν αὐτὸ τὴν οἰκειαν ἐπιγνώσκαι τάξιν, οὐδ' ὑπέκκαυμα καὶ ἀσελγείας ὑπόθεσιν αὐτὸ καθάπερ δέλεαρ προτιθέασιν. Ἄλλὰ καὶ τὰς τοῦ πρὸς τούτου, ὡς ἐνδέχεται, ὑπεξαίρουσιν ὕλας. Ἦκουσα τοίνυν παρὰ τινος φιλαλήθους ἀνδρὸς διήγημα λόγου καὶ μνήτης ἀξίον, ὃ καὶ τῇ σῆ γυ-

¹ Joan. III, 5. ² Joan. IV, 54.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(30) Tolle asteriscum et pro τῆς θείας rescribe τῆς ἀληθείας, auctore cod. Vat. 649: versu inde 10 e regione horum verborum τοὺς δὲ ἀναξίως, etc., in

margine cod. Alt. hæc leguntur: " Ἄλλως· τοὺς δ' ἀναξίως αὐτῆς ἀνακρούωμεν. Possin.

ναικί δηλώσαι ἰδικαίωσα, Ὅτι Ποτὲ νεανίσκου A
κατωφεροῦς καὶ γυναικοδούλου ἑωρακόςτος εὐει-
δεσάτην παρθένον, καὶ κατὰ κράτος ἀλόγους, καὶ
πᾶσαν μηχανὴν κεινηκόςτος ὥστ' ἀπολαῦσαι τῆς
ἐπιθυμίας, ἐκείνη παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἀπηγό-
ρευσεν. Ἦν γὰρ καὶ εὐγενής, καὶ σώφρων, καὶ ἀν-
έπαφον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα διατηρεῖν τῷ
Χριστῷ ἐπηγγεμένη. Ὡς δ' ἤκουσεν αὐτὸν τὰ μαι-
νομένων δρώντα καὶ λυτῶντα, εὖρε μηχανὴν, δι' ἧς
καὶ αὐτὴ ἀκέραιος διατηρηθεῖη, κάκεινου σβέσει [ε] τὸ
πῦρ. Ἀποκείραμένη γὰρ, μᾶλλον δὲ πᾶσαν τῶν
τριχῶν ξυρήσασα τὴν εὐκοσμίαν, καὶ σποδῷ ὕδατι
μεμιγμένη τὸ πρόσωπον χρίσασα, ἐκέλευσεν ἐκείνον
πρὸς αὐτὴν εἰσελθεῖν. Εἶτα εἰσελθόντι ἔφη· Ταύτης
τῆς ἀκοσμίας ἐρᾷς; Ὁ δὲ ὥσπερ ἐκ μανίας ἀνευγ-
κῶν, οὐ μόνον ἔσθεσε τῆς ἐπιθυμίας τὸ πῦρ, ἀλλὰ B
καὶ σωφροσύνης γέγονε θερμὸς ἔραστῆς. Συμβουλεύ-
εται τοίνυν (31) καὶ αὐτὸς (ἄμεινον γὰρ τῶν μελλόν-
των κακῶν ἀποτροπὴν ἰεῦρεῖν ἢ τῶν ἤδη γεγενημέ-
νων δίκην λαβεῖν [32]), μὴ κόσμῳ ἐπαισάκτω χρῆσθαι·
μηδὲ τῷ πυρὶ τῷ ἐμφύτῳ τὴν ἀπὸ τοῦ καλλωπι-
σμοῦ προστιθέσθαι ὕλην, ἵνα μὴ πτωμάτων ἐξαισίων
πρόξενοι γίνωνται.

supplicium sumere) ascititilo ornatu minime uti, nec
materiam adjungere, ne gravissimorum lapsuum

ΝΔ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ.

Ὅτι μακάριον τὸ διὰ Χριστὸν λουδορεῖσθαι.

Ὅσπερ οἱ ἀπόστολοι ἀνδρεῖζ καὶ μεγαλοψυχίᾳ C
φραζόμενοι, καὶ τῇ θεῖᾳ συμμαχίᾳ θωρακισθέντες,
τοσοῦτοις πολέμοις συβράγηντες (33) ἀρκοῦσαν
εἶχον παράκλησιν τὴν τῶν ἀγώνων ὑπόθεσιν (οὐ γὰρ
ὑπὲρ οἰκείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Δεσποτικῆς δόξης ἑπα-
σχον, ἄπερ ἑπασχον· διὸ οὐδὲ φόβος ὁ τοῖς ἀγαθοῖς
ἀεὶ ἐπωδίνων αὐτοῦς ἠδίκησεν)· οὕτω καὶ ἡμεῖς ὅταν
μὴ δι' οἰκείαν σκαιότητα, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐσέθειαν
καὶ τὴν δικαιοσύνην πάσχωμεν, ἀλύειν οὐκ ὀφείλο-
μεν. Ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν πρὸς κόσμον, καὶ πρὸ τῶν
μελλόντων στεφάνων, ἢ τῶν ἀγώνων ὑπόθεσις.

ΝΕ'. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Περὶ φιλανθρωπίας.

Χρῆ, ὦ φίλε, καὶ πρὸς πολεμίους ἱκετεύοντας
σπένδασθαι. Ὁ γὰρ μὴ σπενδόμενος, ἀλλ' ἀνθρῶ- D
πους ἱκέτας [τάς] τῆς ἀνάγκης ἀφιέντας φωνάς,
καὶ μηκέτι ἐκ τοῦ Ἰσοῦ μαχομένους τιμωρούμενος,
καὶ μήτε οἰκτιρ καταϊδέσας τὸν θυμὸν, μήτε ἐπὶ τὸ
τῆς φύσεως χωρήσας συγγενές τε καὶ οἰκείον, καὶ

dam viro minime mendaci accipi : quam etiam
uxori tuæ narrare operæ pretium esse existimavi
Cum aliquando juvenis quidam ad libidinem propen-
sus, ac mulierum servus, pulcherrimam virginem
conspexisset, ejusque amore captus fuisset, atque,
quo cupiditate sua frueretur, nullam non machi-
nam movisset, illa principio quidem ejus postulatum
repudiavit : nam et nobilis, et casta erat, seque et
animum et corpus ab omni libidine intactum serva-
turam esse Christo promiserat. Ut autem tertior
facta est, eum propterea furore ac rabie præcipiti-
tem agi, rationem excogitavit, per quam et pudici-
tiam suam incolumem retineret, et ipsius ignem
extingueret. Attonso enim, vel, ut rectius loquar,
abrasso universo crinium suorum ornatu et elegan-
tia, facieque sua cinere aqua permisto delibuta,
eum ad se accivit, eique, cum ingressus esset,
dixit : Tune hanc deformitatem amas? Ille vero,
tanquam ex furore revocatus, non modo libidinis
ignem exstinxit, verum etiam ingenti postea castitatis
amore flagravit. 146 Itaque ipse quoque admonetur
[a. Innone eas] (præstat enim futurorum malorum aver-
sionem invenire, quam eorum quæ jam acciderint
igni vi naturæ insito fuci ac præposterii ornamenta
causæ sint.

LIV. — APPOLLONIO.

Beatum esse propter Christum conviciis affici.

Quemadmodum apostoli, fortitudine animique
magnitudine septi, divinoque auxilio instructi atque
armati, tot bellis exagitati, ex certaminum causa
satis amplam consolationem capiebant (non enim
suæ, sed Dominicæ gloriæ causa ea patiebantur
quæ patiebantur; ac proinde nec livor, qui proho-
rum virorum successibus discrucari solet, eos læsit):
eodem modo nos quoque, cum non ob improbitatem
nostram, sed pietatis ac justitiæ causa malo aliquo
afficimur, animis consternari minime debemus. No-
bis enim, etiam ante futuras coronas, ad ornatum
ipsa certaminum causa sufficit.

LV. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

De humanitate.

Cum hostibus quoque supplicantibus, o amice,
pacisci atque in gratiam redire oportet. Nam qui
non paciscitur, verum supplices homines, ac voces
eas, quas necessitas exprimit, emittentes, nec jam
ex æquo pugnautes ulciscitur, ac neque iracundiam
misericordia comprimit, neque naturæ cognatione

VARLÆ LECTIONES EN NOTÆ.

(31) Συμβουλεύεται τοίνυν. Multo melior lectio
est Bav. cod. [Vatic. 649 et Alt.] συμβούλευε τοί-
νυν. Verte, *admone igitur, tuam scil. uxorem.* RITT.

(32) Platonis quoque eadem est sententia plus
uno in loco divinorum ipsius scriptorum proposita.
Id.

(33) Post συβράγηντες desunt quædam in editis;
hæc supplentur a codd. Vatic. 649 et Alt. qui sic
toium hunc locum exhibent : Τοσοῦτοις πολέμοις
συβράγηντες, καὶ καινὰς καὶ παραδόξους τραγηδίας

ὑπομείναντες, ἀρκοῦσαν εἶχον, etc. Versu etiam seq.
post vocem οἰκείας deesse valde opportunum voca-
bulum xxxixas iisdem indicant, sic scribentes. Οὐ γὰρ
ὑπὲρ οἰκείας κακίας, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς Δεσποτικῆς δόξης
ἑπασχον. Non enim pro culpa propria, sed pro Do-
minica gloria patiebantur. Vers. inde tertio locus in-
cipiens ab ἀλλὰ διὰ correctius exhibetur ab iisdem
codd. duobus in hunc modum, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν εὐσέ-
θειαν, ἢ τὴν δικαιοσύνην πάσχωμεν, quod argutus et
Isidori stylo congruentius est. Possin.

ac propinquitate movetur, tum victoriæ laudem la-
befactabit, tum ab omnibus, ut immanis et effera
bellua, vituperabitur, ac propterea divinam ultio-
nem haud effugiet.

LVI. — ALPHIO SUBDIACONO.

Cur dixit Paulus: « Nunc ex parte cognosco ».

« Nunc cognosco ex parte, » inquit Apostolus: illud videlicet exploratum habens, Deum hic quoque exuberantem sapientiæ suæ copiam demonstraturum fuisse, si id, quod accepturum erat, cognitionem eam, quæ nunc percipi non potest (percipitur autem, quantum fas erit, in futuro ævo), accipere potuisset.

LVII. — PALLADIO.

De ciborum frugalitate.

Corpus, vir optime, alimento non delicis, paucitate non saturitate, sufficientia non magnificentia sumptuumque profusione opus habet. Illæ enim et animo et corpori utilitatem afferunt, ut quæ et sanitatem, et robur, et optimam habitudinem conciliant; hæ autem utrique parti obsunt. Neque enim duntaxat sanitatem labefactant, verum etiam graves morbos parturiunt. Argumento perspicuo illud est, quod ii, qui ita vivunt, ut paucis rebus egeant, eos qui molle ac luxu diffuens vitæ genus sequuntur, et ingenii acumine, et prudentia, et corporis valetudine superant.

147 LVIII. — ISCHIRIONI.

Videris, pro abjecto ac vitioso animi tui affectu, nec animi magnitudinem omni miraculo sublimiorem, nec novum et ab hominum sensibus remotum, ac cælos omnes superantem apostolicum amorem comprobare. Nam si nunc quoque obscurum tibi esse videtur, id quod dictum est, illud equidem probe scio, fore, ut cum apertioribus ac dilucidioribus id extulero, tum rursus incredibile id tibi videatur, quod nunc obscurum esse videtur: quod videlicet ita vitiose affectus sis. Ille enim abalienationem a Christo libenti animo laturum se dicebat²³, dum hac ratione ipsius Christi gloriam omnes celebrarent. Tu vero apostolicam exsuperantiam usque adeo deprimere ac dejicere conaris, ut quædam dicas, quæ etiam meminisse me pudet. Neque enim thesaurum se esse optavit, ut ais (ecquis enim tam segnis atque ignavus est, qui non hoc in votis habeat?), nec rursus corpoream mortem provocabat, qui quotidie moriebatur²⁴; nec tanquam idem

²³ I Cor. xiii, 9. ²⁴ Rom. ix, 3. ²⁵ I Cor. xv, 31.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(34) Cod. Vatic. omittit vocem σωφρονεστέρους; in hæc enim verba hæc desinit apud hunc epistola; καὶ συνετιεστέρους καὶ ὑγεινεστέρους εἶναι. Possint.

(35) Adhibe necessariam correctionem e codd. Vat. 649 et Alt. rescribendo ἀσαφές ubi perperam ἀσφαλές ponitur, quod et eruditissimus interpres

τὸ τῆς νίκης διαφθερεῖ καλὸν, καὶ παρὰ πάντων, ὡς ἀτίθασσον κακισθήσεται θηρίον, καὶ τὴν θείαν οὐ διαφεύξεται δίχην.

NA'. — ΑΛΦΕΙΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ.

Διὰ τί εἶπεν ὁ Παῦλος: « Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους. »

« Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους », ἔφη ὁ ἱερός Ἀπόστολος, γινώσκων ὅτι τὸ Θεῖον κἀνταῦθα τὴν περιουσίαν τῆς οικείας σοφίας ἔδειξεν ἄν, εἰ τὸ δεξιόμενον ἱκανὸν ἦν δέξασθαι τὴν νυνὶ μὲν ἀχώρητον γνῶσιν, χωρηθησομένην δὲ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

B

NZ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Περὶ αὐταρκείας βρωμάτων.

Τὸ σῶμα, ὃ βέλτιστε, τροφῆς δεῖται οὐ τρυφῆς, ὀλιγοδείας οὐ πλησμονῆς, αὐταρκείας οὐ πολυτελείας. Αἱ μὲν γὰρ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὠφελούσιν, ὑγείαν καὶ βῶμην καὶ εὐεξίαν τίκτουσαι· αἱ δ' ἄμφω καταδύπτουσι, οὐ μόνον τὴν ὑγείαν διαφθείρουσαι, ἀλλὰ καὶ νοσήματα ἀργαλειώτατα ἀδίνουσαι. Ἀπόδειξις δὲ σαφῆς, τὸ τοὺς τῆς ὀλιγοδείας ἀσκητάς, τῶν τὸν ἀβροδαίτον ἐλομένων βίον καὶ συνετωτέρους καὶ σωφρονεστέρους (34) καὶ ὑγεινεστέρους εἶναι.

C

NH'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ.

Ἔοικας ἀπὸ ταπεινοῦ καὶ φαύλου φρονήματος, μήτε τὴν μεγαλόνοιαν τὴν παντός ἐπέκεινα θαύματος, μήτε τὸν καινὸν καὶ παράδοξον, καὶ πάντα τοὺς οὐρανοὺς ὑπερβάντα ἀποστολικὸν ἔρωτα κατέδεξασθαι. Εἰ γὰρ καὶ εὖν ἀσφαλές (35) εἶναι σοι δοκεῖ τὸ λεχθὲν, εὖ οἶδ' ὅτι, ὅταν αὐτὸ σαφέστερον φράσω, τότε πάλιν ἀπιστον εἶναι σοι δοξεί, ὃ πρότερον ἀσφαλές, διὰ τὸ οὕτω φαύλως διακείσθαι. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔλεγεν ἀσμένως ἄν, εἰ οἶόν τε ἦν, καὶ ἄλλοτριωθῆναι τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τὸν αὐτὸν τὸν Χριστὸν παρὰ πάντων δοξάζεσθαι. Σὺ δ' εἰς τοσαύτην ταπεινότητα κατὰγειν τολμᾷς τὴν ἀποστολικὴν ὑπεροχὴν, ὡς τινα φράζειν, ὧν καὶ μνησθῆναι αἰσχύνομαι. Οὐ γὰρ κειμήλιον, ὡς φῆς, ἠέξαστο εἶναι· τίς γὰρ καὶ τῶν σφόδρα ῥηθύμων, οὐκ ἂν εἴξειτο τοῦτο; οὐδὲ θάνατον σωματικὸν προουκαλεῖτο, ὃ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων· οὐδὲ τοσαῦτα ἂν διεβεβαιώσατο, ὡς μέλλων ἀπιστεῖσθαι, εἴγε εὐτελές τι ἦν καὶ φαῦλον τὸ νενοημένον αὐτῷ. Ἄλλ' ἐπειδὴ κρεῖττον ἦν ἀπά-

D

ex conjectura divinavit. Versu quoque abhinc tertio, auctoribus iisdem codd., non solum tollas oportet male illic intrusum ἀσφαλές, sed et suppleas omissum substantivum verbum rescribendo pro, ἀσφαλές, ἦν ἀσφαλές. Id.

σης δυνάμειος καὶ ῥώμης, πολλοὺς μάρτυρας παρ-
έστησε τοῦ μὴ ψεύδεσθαι καὶ κομπάζειν. Καὶ γὰρ
ἀλήθειαν λέγω, φησὶν, ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι,
συμμαρτυροῦσης μοι τῆς συνειδήσεως ἐν Πνεύματι
ἀγίῳ. Εἰ τοίνυν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸν Χριστὸν,
καὶ τὸ μὴ ψεύδεσθαι, καὶ τὴν συνειδήσιν, καὶ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον μάρτυρας τῶν λεχθησομένων παρ-
έστησε, τίς ἂν πιστεύσειεν, ὅτι ταπεινὸν τι ἐνοῶν
καὶ οὐδαμῖνον, εἰς τοσαύτην ἐξηγήθη διαβεβαιώσεως
ὑπερβολὴν; Εἰ δ' ἔτι μικρὰ φρονεῖς, καὶ περὶ γῆν
ἐπισπώμενος, οὐδὲν μέγα καὶ νεανικὸν ἐνοῆσαι
βούλει, παρὲς τὴν θεοφιλή Μωσαίαν, εὐξάμενον ἐκ
τῆς θείας βίβλου ἐξαλειφθῆναι, εἰ οἱ ὑπ' αὐτῷ τε-
λοῦντες πανοιθερία παραδοθεῖεν (36) (μεῖζον γὰρ
ἔστι τὸ τοῦ Ἀποστόλου· ὁ μὲν γὰρ συναπολέσθαι,
ὁ δ' ἀπολέσθαι, ἵνα ἄλλοι σωθῶσιν, ἤξιατο)· ἀπὸ γυ-
ναικὸς γενναίας, ὡς ἂν τις μικρὸν μεγάλῳ εἰκάσει,
τοῦτ' ἀποδείξει πειράσομαι· Ἡ Ῥεβέκκα ἀποστολι-
κὴν, ὡς ἂν τις εἴποι, ἔχουσα μεγαλοφυλίαν, εἴλετο
κατάραν ὑποστῆναι, ἵν' ὁ παῖς εὐλογίαν κληρονο-
μήσῃ· καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν ἐκείνῳ παρεχώρει· οὐ
γὰρ δὴ μετ' ἐκείνου εὐλογεῖσθαι ἤμελλε· τὰ δὲ κακὰ
αὐτῆ μόνῃ παρεσκευάζετο ὑπομένειν. Καὶ οὕτω
προθύμως παρεσκευάζε τὸ δρᾶμα (37), ὡς καὶ τῇ
μελλήσει δυσχεραίνειν, καὶ τῇ ταχυτῆτι χαίρειν, καὶ
κατεπέγειεν τὸν παῖδα· καὶ ταῦτα, κινδύνου μεγίστου
παρεστῶτος. Ἀφείσα γὰρ εἶπειν, ὅτι Ὁ πατὴρ σου
εἰς γῆρας βαθὺ ἐλήλακε, καὶ τὸ τρανὸν τῆς αἰσθή-
σεως ἀφῆρηθη, καὶ οὐ φωράσει τὸν δόλον· ταῦτα
πάντα συντεμούσα, ἔφη τῷ παιδί ἀναδουμένῳ καὶ
δεδοικότε· Ἐπ' ἐμὲ ἡ κατάραν σου, τέκνον. Μόνον μὴ
διαφθείρης τὸ κατασκευασθὲν παρ' ἐμοῦ δρᾶμα,
μηδ' ἀπολήσης δέξυτατον ὄν τὸ θῆραμα, μηδὲ προδοῖς
τὸν θησαυρόν. Εἰ τοίνυν γυνή, ἡ μηδὲ γυναικὸς
ἔχουσα ἀνδρίαν μηδὲ μεγαλοφυλίαν, εἴλετο καταρα-
θῆναι (38), ἵνα ἄλλος εὐλογηθῇ, ὁ τοσοῦτος καὶ τη-
λικούτος Ἀπόστολος οὐκ ἂν ἠῤῥξαστο τοιοῦτόν τι
παθεῖν, ἵν' οἱ Ἰουδαῖοι πιστεύσωσι, καὶ μὴ δόξη
βλασφημεῖσθαι ὁ θεός, ὡς ἄλλοις μὲν ἐπαγγελιά-
μενος, ἄλλους δὲ εἰς τοσαύτην ἀξίαν ἀναγαγών;
Πάνυ μὲν οὖν ταῦτα· ἔλεγεν· οὐκ ὡς τῷ ὄντι τῆς
ἐπαγγελίας διαπεσοῦσης. (ἔφη γὰρ, οὐκ ὅσον δὲ ὅτι
ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, πρὸς τοὺς πατέρας
δηλονότι γεγεννημένους· ἐξέβη γὰρ ἡ ἐπαγγελία ἐν

nemini facturus, tot asseverationibus usus fuisset,
si quod mente conceperat, tenue quiddam et exili
fuisset. Verum quoniam vim omnem ac robur supe-
rabat, idcirco multos testes adhibuit, ne mentiri ac
se insolenter jactare videretur. « Veritatem enim dico
in Christo, inquit, non mentior, testimonium mihi
perhibente conscientia in Spiritu sancto »⁹⁵.) Cum igitur
et veritatem, et Christum, et non mentiri, et con-
scientiam, et Spiritum sanctum, eorum, quæ dictu-
rus erat, testes produxerit, quis illud credat, eum
vile quiddam et abjectum animo agitantem ad tantam
asseverationis magnitudinem progressum fuisse?
Quod si abjectum quoddam adhuc sentis, atque
huni provelutus, nihil magni ac generosi animo con-
cipere vis, pio viro Mose misso facto, qui ut de di-
vino libro expungeretur, rogavit, si ii qui sub ipsius
imperio erant, internecione delerentur »⁹⁶ (majus
enim est quod Apostolus fecit: nam ille simul perire
cupiebat: hic autem perire, ut alii salutem con-
sequerentur), ab egregia et strenua femina (ut
quispiam rei magnæ conjecturam perexiguam faci-
at) istud demonstrare conabor. Rebecca, apostoli-
ca, ut sic loquar, animi magnitudine prædita,
imprecationem suscipere minime dubitavit, ut
ipsius filius benedictionem consequeretur. Atque
bonis quidem ipsi cedebat: mala autem ipsa sola
sufferre parata erat. Ac tanta animi promptitudine
tantoque studio hanc fabulam præparabat, ut cun-
ctationem iniquo animo ferret, celeritate autem
lætaretur, ac filium ad maturandum facinus urge-
ret: idque, tanto periculo proposito. Omissis enim
his verbis, Pater tuus senectute jam longe processit,
sensuunque integritatem ac perspicuitatem amisit,
nec fraudem deprehendet, his, inquam, omnibus ver-
bis incisis, 148 ad filium detrectantem ac me-
tuentem dixit: « In me sit, o filii, ista maledictio »⁹⁷.
Tantum ne fabulam a me structam labefactes, nec
volucrem prædam amittas, nec hujusmodi thesau-
rum prodas. Cum igitur mulier, quæ ne mulieris
quidem fortitudinem animique magnitudinem ha-
bebat, diris devoveri non recusavit, ut alius bene-
dictionem obtineret: quid? an tantus ac talis Apo-
stolus non idem perpeti optasset, ut Judæi ad fidem
accederent, nec Deus contumeliosis verbis consigi

⁹⁵ Rom. ix. 1. ⁹⁶ Exod. xxxii, 32. ⁹⁷ Gen. xviii, 13.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(36) Mendum ex hisdem codd. correximus vers. 33, ubi legitur παραδοθεῖν, plane barbare. POSSIN.

(37) Παρασκευάζε τὸ δρᾶμα. Bill., hanc fabulam præparabat. Malim, hanc actionem, ut et mox infra τὸ κατασκευασθὲν παρ' ἐμοῦ δρᾶμα, pro fabulam a me structam, actionem a me adornatam. RITT.

(38) In editis de Rebecca sic legitur: Εἰ τοίνυν γυνή, ἡ μηδὲ γυναικὸς ἔχουσα ἀνδρίαν μηδὲ μεγαλοφυλίαν, εἴλετο καταραθῆναι, quæ sic veritatis interpres. Cum igitur mulier, quæ ne mulieris quidem fortitudinem animique magnitudinem habebat, diris devoveri non recusavit. His quis prudens lector non quaerat qua Rebecæ culpa tam abjecte de illa sen-

tat auctor, ut eam infra vulgus etiam mulierum pusillanimitate ac debilitate deprimat? Non est profecto Isidori tam injusta sententia: utique cum is paulo superius hac eadem epistola istud plane contrarium scripserit: Ἡ Ῥεβέκκα ἀποστολικὴν, ὡς ἂν τις εἴποι, ἔχουσα μεγαλοφυλίαν, εἴλετο κατάραν ὑποστῆναι. Rebecca, apostolica, ut sic loquar, animi magnitudine prædita. Recte igitur præcit. codicis Altaensis descriptor in margine, illa verba, ἡ μηδὲ γυναικὸς ἔχουσα ἀνδρίαν, μηδὲ μεγαλοφυλίαν, expungenda ut supposititia, et temere intrusa. Versu post tertio idem cod. Alt. recte mutari jubet ἠῤῥξαστο in εῤῥξαστο. POSSIN.

videretur, ut qui, cum aliis promississet, alios tamen A ad tantum honoris gradum evexisset. Ac quidem certe non eo hæc dicebat, quod re vera pollicitatio excidisset (dixit enim, non quod promissio exciderit, ea nimirum, quæ ad patres facta est): nam in eorum posteris, qui fidem amplexi sunt, et in ethnicis qui per baptismum ad similitudinem Isaac accesserunt, eventum habuit. Idque etiam apostolorum autesignanus Petrus his verbis confirmat: « Hanc promissionem implevit Deus ipsorum filijs, hoc est, nobis, suscitato Jesu *». » Quocirca, non tanquam ut effrenatum suum erga Christum amorem demonstraret. Ac si locum hunc Apostoli accurate pervolv-
vas, eum hoc confirmantem reperies.

LIX. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Audio te, iis, qui optima consilia tibi submini-
strant, valere jussis, atque omnibus pudoris vincu-
lis effractis, ad infamæ ac detestandum vitium præ-
cipitem rapi. Ac velim quidem id minime verum
esse. Sin autem ita est, da operam, ut priusquam
te hujusmodi temulentia prorsus oppresserit, ex ea
emergas: ne alioqui, et hic probum atque infamiam,
et illic poenam subeas.

LX. — PALLADIO ET MARONI.

Multus sermo fuit, ac multorum fide dignorum
hominum auctoritate confirmatur, antistitem ves-
trum ex multis argumentis id compertissimum
habentem, commodi sui causa, non autem utilitati
nostræ consulentem, nec quid publice profuturum
esset spectantem, vos avaritiæ suæ socios et adju-
tores in sacrum ordinem ascivisse. Quod si ita est,
in cælum jaculari, ac, dum ex alienis calamitatibus
commoda vestra comparatis, paupertatis legislatori
beluum indicere desinite.

LXI. — APHRODISIO MONACHO.

Quod quantum in nobis fuit, periiimus: quantum
autem in Christo, salutem consecuti sumus, omni-
bus perspicuum est. Nam cum supplicium merere-
mur, ipse per baptismum justitia nos donavit, ac
cælestibus gratiis auxit et exornavit. Quod autem
nisi ea, quæ nostrarum partium sunt, præstiteri-
mus, nihil ex hujusmodi quæstu et gratia commodi
capiemus, imo gravioribus potius suppliciis affi-
ciemur (ut quos tantum beneficium nihilo meliores D
reddiderit), id quoque perspicuum est.

149 LXII. — PAULO PRESBYTERO.

Equidem illud pium ac sanctum esse existimo,
divinis oraculis fidem adhibere, eaque studiose se-
qui, nec simplicem minimeque cahidam ambitionem
Dominicæ cautioni anteferre. Quod si quis tantam
sibi ipsi pudicitiae laudem arroget, ut ne continenter
quidem feminas contemplanus quidquam inde detri-
menti ferat, discat ille humanæ naturæ imbecillita-

* Act. II, 52.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(59) Pro μετὰ duo codd. Vat. 649 et Alt. legunt ἀπὸ, et vers. seq. ἀκαιρον, pro ἄκαιρον. POSSIE.

τοῖς ἐξ αὐτῶν πιστεῦσαι, καὶ ἐν τοῖς ὁμοίοις τῷ
Ἰσαὰκ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐξ ἔθνῶν τεχθεῖσι. Καὶ
τοῦτ' ἐγγυᾶται καὶ ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος Πέ-
τρος, λέγων· « Ταύτην τὴν ἐπαγγελίαν ἐκπεπλή-
ρωκεν ὁ Θεὸς τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ἡμῖν ἀναστήσας
Ἰησοῦν· » οὐ τοίνυν, ὡς διαπεσοῦσης τῆς ἐπαγγε-
λίας τοῦτ' ἔφη, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸν ἀκάθεκτον ἑαυτοῦ
παρὶ τὸν Χριστὸν πλοῦτον. Καὶ εἰ ἀκριβῶς διέλθοις τὸ
χωρῖον τὸ ἀποστολικόν, τοῦτο αὐτὸν κατασκευάζοντα
θρησασίς.

promissio excidisset, his verbis usus est: verum
Apostoli accurate pervol-

ΝΘ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πυνθάνομαι ὡς ἐβῶσθαι φράσας τοῖς τὰ κάλλιστα
συμβουλευούσι, καὶ πάντας τοὺς τῆς αἰδοῦς διαβ-
ρήζας δεσμούς, οἷχῃ φερόμενος ἐπὶ τὴν δυσκλεᾶ καὶ
θυσώνυμον κακίαν. Βουλοίμην μὲν οὖν μὴ εἶναι ταῦτα
ἀληθῆ· εἰ δ' ἐστὶ, σπουδάσον πρὶν σφόδρα ὑπὸ τῆς
τοιαύτης καταγωνισθῆναι μέθης ἀνεγκραεῖν, ἵνα μὴ
κάνταῦθα αἰσχύνῃν ἔξεις, κάκεισε δίκην ὑπέξεις.

Ξ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΚΑΙ ΜΑΡΩΝΙ.

Πολὺς λόγος ρεῖ, καὶ δι' ἀξιοπιστῶν προσώπων
βεβαιούται, ὅτι μάλ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος ἐκ πολ-
λῶν τεκμηρίων ὁ ἡγεῖσθαι ὁμῶν λαχὼν [διὰ] τὸ
ἑαυτοῦ συμφέρον, [οὐ] διὰ τὸ λυσσελοῦν ὁμῖν ἀγα-
πήσας, οὐχ ὅτι τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας συνίσσει
σχεψάμενος, συνεργοῦς ὁμᾶς τῆς ἑαυτοῦ χειροτό-
νησε πλεονεξίας. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, παύ-
σασθε εἰς οὐρανὸν τὰ τόξα τείνοντες, καὶ τῷ τῆς
ἀκτημοσύνης πολεμοῦντες νομοθέτῃ, δι' ὧν τὰς ἀλ-
λοτριὰς πραγματεύεσθε συμφοράς.

ΞΑ'. — ΑΦΡΟΔΙΣΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Ὅτι τὸ μὲν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀπολώλαμεν, τὸ δ' ἐπὶ τῷ
Χριστῷ ἐσώθημεν· δῆλόν ἐστιν ἅπασι. Δίκην γὰρ
ὄφειλοντας διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐδικαίωσε, καὶ οὐ-
ρανίους χάρισμασιν ἐκόσμησεν. Ὅτι δὲ εἰ τὰ παρ'
ἡμῶν μὴ ἔφοιτο, οὐδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης πραγμα-
τείας καὶ χάριτος κερδανούμεν, ἀλλὰ καὶ μείζονα
δώσομεν δίκην, ἅτε μηδὲ τοσαύτη εὐεργεσία βελ-
τιωθέντες, καὶ τοῦτο δῆλον.

ΞΒ'. — ΠΑΥΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐγὼ μὲν εὐαγὲς ἠγοῦμαι τὸ τοῖς θεοῖς πιστεῦειν
χρησιμοῖς, καὶ τούτοις ἐπεσθαι μετὰ (39) σπουδῆς,
καὶ μὴ τὴν ἄκακον φιλοτιμίαν τῆς Δεσποτικῆς ἀσφα-
λείας προκρίνειν. Εἰ δὲ τις ἑαυτῷ τοσαύτην μαρτυ-
ρησεται σωφροσύνην, ὡς μηδὲ συνεχῶς ὀρῶν βλάπτει-
σθαι, μανθανέτω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθε-
νειαν καὶ τῶν θείων χρησμάτων τὴν ἀσφάλειαν. Τού-

μὲν οὖν ἀλόγους, ἵνα μὴ δόξω διανοηθέν, παραλείψω· ἅπασαι γὰρ αἱ ἱεραὶ Γραφαί, καὶ αἱ ἐξωθεν τραγωδίαί, καὶ τὰ καθ' ἡμέραν δράματα (40), τούτων γέμουσι τῶν παραδειγμάτων· τοὺς δὲ προμηθεῖα τινὶ χρησαμένους καὶ περιγενομένους τοῦ πάθους (οὐ γὰρ ἔστιν ἀπραγμόνως κατορθῶσαι σωφροσύνην), τούτους εἰς μέσον ἀγαγεῖν πειράσομαι. Εἰ μὲν οὖν τινος τῶν ἐξω τῆς πίστεως τοῦτ' αὐτὸ κατορθώσαντας ἐπιδείξαιμι πρόνοιαν τινὴ καὶ ἀσφαλείαν, καὶ οὐ τῷ ἑαυτοῦς ἐπιβρίπτειν τῷ πυρὶ, ἴσως ἂν αὐτοὺς παραγράφουσι, ὡς οὐδὲν μέγα ἀνύσαντας. Εἰ δὲ καὶ τὸν Θεσπέσιον Παῦλον μάρτυρα καλέσω, λέγοντα, « Ὑπαπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀ[πο]δόκιμος γένωμαι, » ἅπασα αὐτοῖς ἀποκλείεται ἀπολογία. Καὶ ἴσως ἂν δυσωπηθεῖεν (41), καὶ τῆς οἰκείας ἀσφαλείας πρόνοιαν ποιήσονται. Ἐχρῆν μὲν οὖν ἀρκεσθῆναι τῇ ἀποστολικῇ μαρτυρίᾳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ τοῖς ἐξωθεν κατορθωθέντα ἀλείφει εἰς σωφροσύνην, οὐδὲ τούτων ἀμνημονήσω. Οἶδα τοιγαροῦν ἀναγνοῦς, ὅτι βασιλεὺς τις Ἐφεσίαν ἰέρειαν ἰδὼν ὑπερβολῇ καλὴν φανείσασιν, ἀνέκλυξεν εὐθύς ἐξ Ἐφέσου, φοβούμενος μὴ παρὰ γνώμην ἐκδασθῆ ἡ πρᾶξις αὐτῆς. Καὶ Κύρος δ' ὁ Πέρσης οὐδ' ἰδεῖν τὴν Πάνθειαν ἐτόλμησε (42), θαυμαστόν τι καὶ ἀμήχανον κάλλος ἔχειν μαρτυρομένην. Εἰ τοίνυν καὶ τὰ πράγματα, καὶ οἱ ἐξωθεν τῷ σωτηρίῳ χρησιμῶ μαρτυροῦσιν, ὡς ὀρθῶς καὶ ἀσφαλῶς ἔχοντι (ἡ γὰρ συνεχῆς θεὰ ἰδὸς ἔστιν ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἄγρουσα· εἰ δὲ καὶ εἰς ἔργον μὴ ἐκβαίη, μολύνει τὸν λογισμὸν, καὶ μοιχὸν ἀποφαίνει τὸν ἀλόγοντα)· τίς τοσοῦτόν ἐστι τολμηρὸς, ὅστις ἄλλοτριῶς συνεχῶς ἐσιώμενος κάλλεισι, λέγοι μηδὲν τὸ παράπαν παραδύλαττον; Εἰ δὲ τοῦτο δύσκολον, χρῆ μάλιστα μὲν φεύγειν τὰς συνεχεῖς τῶν γυναικῶν ἐντεύξεις· εἰ δ' ἀνάγκη εἴη, χαλινοῦν τοὺς ὀφθαλμούς.

exeat, mentem tamen contaminat, eumque qui captus est, ad alterum efficit), quis tanta audacia est, ut cum aliena pulchritudine oculos assidue pascat, se tamen hinc nihil omnino detrimenti capere contendat? Quod si hoc difficile est, maxime quidem illud curandum est, ut crebros et assiduos mulierum congressus fugiamus; si autem necessitas nos traxerit, ut saltem oculos tanquam injecto freno coercemus.

EN. — TIMOTHEO ANAGNΩΣΤῆ.

Ἡ θεία καὶ ἀκήρατος δύναμις, ἡ τῆς σοφίας πηγὴ, ἡ τῆς συνέσεως καὶ πάσης ἀρετῆς ἀρχὴ τε καὶ αἰτία καὶ ρίζα, βουληθεῖσα τὰς τῶν μελλόντων προρρήσεις ταῖς ἀρχαιότεραις ἐνυφῆναι γραφαῖς, σοφῶς, καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον καὶ ἔπανον, τὸ πρᾶγμα μετῆλ-

11 1 Cor. ix, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(40) Καὶ τὰ καθ' ἡμέραν δράματα. Bill., et quotidianæ fabulæ. Præfero quod est in B C [et in cod. Vat. et Alt.] δρώμενα, id est, quæ quotidie fiunt, quotidianæ actiones. RITT.

(41) Codd. Vat. et Alt. lacunam asterisco recte indicatam, unde compleas suggerunt hæc verba, καὶ τῷ οὐρανῷ χρησιμῶ λοιπὸν πεισθεῖεν, quæ plane ad loci sententiâ faciunt. POSSIN.

(42) Καὶ Κύρος... ἐτόλμησε. Idem exemplum

tem, ac divinarum oraculorum cautionem ac præmunitiorem. Atque eos quidem, qui capti ac subacti sunt, ne gravis ac molestus esse videar, silentio prætermittam (nam et omnes sacræ Litteræ, et externæ tragædiæ, et quotidianæ fabulæ his exemplis refertæ sunt) : eos autem qui cura quadam et providentiâ usi sunt, atque hunc affectum superarunt (neque enim sine labore ac negotio quisquam pudicitiam consequi potest), in medium proferre conabor. Ac siquidem nonnullos ex iis, qui a fide abhorruerunt, cura quadam et cautione, ac non seipso in ignem projiciendo, hoc ipsum consecutos esse ostendero, eos fortasse, ut qui nihil magni præstiterint, submoveant ac rejiciant. Si autem divinum Paulum testem laudavero, his verbis utentem : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar », » omnis profecto ipsis defensionis ratio præclusa erit : ac fortasse pudore commovebuntur, suæque cautioni ac securitati consulendum putabunt. Quanquam autem nos apostolico testimonio contentos esse oportebat : tamen quoniam ea quoque, quæ ab exteris præstita sunt, ad pudicitiam acuunt, ne hæc quidem oblivione præteribo. Lectione igitur didici, regem quemdam, cum Ephesiam sacerdotem, cujus incredibilis quædam ac singularis pulchritudo erat, conspexisset, statim ex Ephesina urbe digressum esse, illud videlicet metuentem, ne præter voluntatem nefarii aliquid admittere cogeretur. Atque item Persarum regem Cyrum, Pantheam, quæ admiranda quadam et incomparabili formæ elegantia esse ferebatur, ne videre quidem sustinuisse. Cum igitur, et res ipsæ, et externi auctores salutarî oraculo, ut recto ac securo, testimonium dicant (siquidem assiduus conspectus viam ad facinus munit : atque ut etiam in opus minime

LXIII. — TIMOTHEO LECTORI.

Divina illa et ab omni labe aliena potentia, **150** ille sapientiæ fons, illa prudentiæ ac virtutis omnis origo et causa, et radix futurarum rerum, vaticiniis vetustioribus scripturis intexere volens, sapienter, atque omni sermone ac laude præstantius hujusmo-

continentiæ Cyri laudat etiam infra lib. iii. ep. 66. Et vide apud Xenophontem lib. vii *Pædiæ Cyri*. B. C. lectio utroque in loco nihili est, ubi hæc episcopi scriptum est *παρθενίαν*, in altera *πανθίαν*. Addit eadem ep. 66, etiam Alexandrum M. qui oculos a Darii formosissima uxore abstinuit. Romana historia suppeditat exemplum Scipionis, quod est notissimum. RITT.

di rem administravit. Etenim si quando aliquid acciderebat, quod futurorum bonorum imaginem ac simulacrum complecti posset, in eo quædam delineabat, quædam coloribus adhibitis declarabat, splendidamque ac vivam imaginis notam ostendebat. Hinc enim duo maxima commoda contingebant: alterum, quod hac ratione veteres tanquam novis et inusitatis rebus minime offendebantur, nec ea, quæ dicebantur, irridebant, ut qui ex his, quæ dicerentur, utilitatis aliquid percipere possent; alterum, quod posterii vaticinii veritatem indagarent. Quo quidem nomine divinam gratiam adorare atque admirari convenit, quæ rem usque adeo arduam ac difficilem facile persecuta sit. Ac proinde ita se gerere interpretes debent, ut si commode ac nulla vi adhibita omnia peragrare possint, id impigre ac sedulo faciant; sin autem id fieri nequeat, ne iis, quibus minime opus est, vim afferant (ut ne aliqui iis locis, qui id requirant, depravationis ac præposteræ expositionis suspicionem pariant: atque Judæis quidem et gentilibus, et hæreticis ansas præbeant, ad Christum autem abjecta quædam atque ipsius dignitate inferiora referant): verum hanc rationem ineant, ut humilia et abjecta prætereat, aut si congruentem notam accipiant, assumptæ humanitati convenire existiment, sublimia autem et excelsa dignitatis duntaxat causa dicta contigerunt, causa dictum est, illud ob ea, dictum conveniat, velut obtorto collo trahant.

LXIV. — THEOPHILO.

Qui se Deum nosse consententur, factis autem negant⁶⁶, ii demum sunt, qui ob dogmatum quidem pulchritudinem gloriantur: verum quia fidei minime consentaneam vitam exhibent, Deum, quantum in ipsis situm est, dedecore atque ignominia afficiunt. Dum enim et divina jussa aspernantur, et alios adducunt, ut eum blasphemis verbis lacessant, quem etiam benedicere non cujuslibet est, verum hominum summa virtute præditorum, hinc scilicet spurios sese atque adulterinos esse convincunt.

LXV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Clamores eos, qui ob vitam tuam ab omnibus excitantur, ferre nequeo. Aiunt enim, sermonem in te, tanquam in album dirigentes, Quonam pacto aliis sanctitatem impertis, profanus ipse ac nefarius? Quonam pacto alios purgas, qui impurus es? Quonam pacto filios Dei efficis, qui servili animo es? Purgari prius debes, atque ita purgare: **151** prius a sacrilegii crimine purum esse, ac tum sacerdotis munus subire. Hæc audiens, animi cruciatu

θεν. Εἰ ποτε γοῦν πρᾶγμα ὑπέπιπτε δυνάμενον χωρῆσαι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν εἰκόνα· ἐν αὐτῷ τὰ μὲν ἰσχυρογράφει, τὰ δὲ διὰ χρωμάτων ἐπράνου (43), καὶ λαμπρὸν καὶ ζῶντα ἐπέδεικνυτο τῆς εἰκότος τὸν χαρακτήρα. Δύο γὰρ ἐκ τούτου συνδίδαινε μέγιστα, τό τε τοὺς ἀρχαιοτέρους μὴ ξενίζεσθαι, μήτε διαχλευάζειν τὰ λεγόμενα, ἔχοντάς τι καρποῦσθαι ἐκ τῶν λεγομένων ὠφέλιμον· τό τε τοὺς ἰσομήνους, ἐκ τῆς προφητείας θηραύειν ἀδιάπτων. Ἐφ' ᾧ δὴ τὴν θείαν χάριν προσκυνητέον, καὶ θαυμαστόον, ὅπως τοσαύτην δυσκολίαν πράγματος βραδίως μετήλθε. Χρῆ τοιγαροῦν τοὺς ἐρμηνεύοντας (44), εἰ μὲν ἀδιόστως οἶόν τε εἴη διὰ πάντων διεξελθεῖν, προθύμως τοῦτο ποιεῖν· εἰ δὲ μὴ, μὴ ἐκδιάζεσθαι τὰ μὴ προσήκοντα· ἵνα μὴ καὶ τοῖς προσήκουσιν ὑποψίαν παραποιήσεως τέκωσι, καὶ Ἰουδαίους μὲν καὶ Ἕλλησι καὶ αἰρετικοῖς λαθὰς παράσχοιεν, εἰς δὲ τὸν Χριστὸν ταπεινά τινα καὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἐλάττωνα ἀνεγέκωιεν· ἀλλὰ τὰ μὲν ταπεινά παρῖππεύειν, ἢ καὶ τῇ ἐνανθρωπήσει προσήκοντα ἡγεῖσθαι, εἰ πρεπόντως δέχοιτο τὸν χαρακτήρα, τὰ δ' ὑψηλὰ τῆς ἀξίας μόνως ἕνεκα εἰρησθαι συγχωρεῖν. Εἰ δὲ τι τῶν τότε γεγενημένων ἕνεκα ἐρῆσθαι, τοῦτο συγχωρεῖν δι' ἐκεῖνα εἰρησθαι, καὶ μὴ εἰς τὸ ἀπρεπὲς ἐκδιάζεσθαι.

autem et excelsa dignitatis duntaxat causa dicta contigerunt, causa dictum est, illud ob ea, dictum conveniat, velut obtorto collo trahant.

C

ΕΑ'. — ΘΕΟΦΙΛΩ.

Ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ θεοὶ μὲν ὁμολογοῦντες εἰδέναι, τοῖς δ' ἔργοις ἀνοούμενοι, οἱ ἐπὶ μὲν τῇ ὠραϊότητι (45) τῶν δογμάτων ἐναθρονοῦμενοι, διὰ δὲ τοῦ μὴ συμβαίνουσιν εἰς πίστει τὴν πολιτείαν ἐπιδεικνυσθαι, τότε ἦγον εἰς αὐτοὺς, τὸν θεὸν ἀτιμάζοντες. Τῷ μὲν γὰρ διαπτύειν τὰ παρ' αὐτοῦ κελευσθέντα, τῷ τε ἐτέρους παρασκευάζειν βλασφημεῖν τοῦτον, ὃν καὶ εὐλογεῖν οὐ πάντων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν ἀκρων εἰς ἀρετὴν, τούτων νόθους ἑαυτοὺς ἀπελέγγουσι.

ΕΕ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οὐ φέρω τὴν διὰ τὸν σὸν βίον γινομένην παρὰ πάντων καταβολήν. Φασὶ γὰρ εἰς σὲ ὡσπερ ἐπὶ σκοπὸν τὸν λόγον τείνοντες· Πῶς ἄλλους ἀγιάσεις ὁ ἀναγής; Πῶς καθαίρεις ὁ ἀκάθαρτος; Πῶς υἱὸς Θεοῦ κατασκευάζεις ὁ δουλοπρεπής; Καθαρθῆναι ὀφείλεις, καὶ οὕτω καθάραι· μὴ ἱεροσυλεῖν, καὶ τότε ἱεραῖσθαι. Ταῦτ' ἀκούων, ἀλγῶ τὴν ψυχὴν, ὅτι τε ταῦτα περὶ σοῦ φράζουσι, καὶ ὅτι καὶ εἰς τὰ μυστικά σύμβολα παραβλάπτεσθαι τοὺς προσιόντας τῇ θείᾳ

⁶⁶ Tit. 1, 16.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(43) Pro ἐπράνου cod. Alt. legit καὶ ἐπράνει. POSSIN.
(44) Nota aureum præceptum interpretationis sacræ Scripturæ: ne violenta sit eamque loqui cogat, quod quis cum animo suo præsumpserit. Et confer ep. 254 hujus libri II, nec non ep. 125 et

292 lib. III, et epist. 203 lib. IV. RITT.

(45) Τῇ ὠραϊότητι. Pro his cod. Val. 649 in contextu ponit τῇ ὀρθότητι et idipsum cod. Alt. nota marginali comprobat. Idem cod. Alt. γ. seq. pro τῷ μὲν scribit τῷ τε POSSIN.

θησαυροὺς νομίζουσι. Στῆθι τοίνυν καταποντίζων μὴ ἄμενον τὴν σαυτοῦ ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλὰς ὑπὲρ ὧν ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν. Ἐνόησον γὰρ οἱ τείνει τὸ κακὸν, ὅταν οὖς (46) αὐτὸς ἐξηγόρασεν, οὐ χρυσίον, ἀλλὰ τὸ τίμιον ἑαυτοῦ αἷμα δωδωκῶς, σὺ διὰ τὸν σαυτοῦ βίον ἀπολέσῃς.
eos, quos ipse non auro, sed pretioso suo cruore perdis.

ΣΤ. — ΕΠΙΦΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἐπειδὴ γέγραπας τί ἐστὶ τὸ ἐν τῷ οὔ ψαλμῷ γεγραμμένον, « Σὺ ἐξήρανας ποταμούς Ἡθὰμ » (ὅπερ ἐν τοῖς παλαιοῖς Ψαλτηρίοις κείμενον, ἐν τισὶ τῶν νέων ὡς ἀπερινόητον ἴσως οὐκ ἐνεγράφη· διὸ καὶ τινες νομίζουσι περιττὰ τινα καὶ ἀναπόδεκτα (47) ἐν ταῖς Γραφαῖς γεγραφῆναι)· ἀντεπι- B στελλαι δίκαιον κατάρβυτος, καὶ δένδροις καὶ καρποῖς κατάκομος, ζῶων τε πλήθει καὶ ἰχθύων εὐθιγρός. Ἐπεὶ τοίνυν τὸ θεῖον νεῦμα εὐδρον καὶ εὐδενδρον καὶ εὐθιγρον αὐτὸν ὄντα, δι' ἐπιπολάζουσαν τῶν οἰκητόρων ἀσέβειαν ἐξήρανε· καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων θαυμάτων ἀνακηρύττει ὁ μελοποιός. Ἐπειδὴ δὲ οὐ χρὴ ἀποφαίνεσθαι, ἀλλ' ἀποδειδόναι μαρτυρίας (48), ἰώσηππον παραγάγωμεν ἐν ταῖς ἀρχαιολογίαις γράφοντα· Ἦν δὲ τι χωρίον ἀπὸ δύο σχολίων Ἱεροσολύμων, ὃ καλεῖται μὲν Ἡθὰμ, παραδείσις τε καὶ ναμάτων ἐπιβροαῖς ἐπιτερπέστατον καὶ πλούσιον, ἐν ᾧ ὁ Σολομῶν συνεχῶς ἐξῆλει, γυμνασθόμενος καὶ θηράων. Τοῦ μὲν εἶναι χωρὸν τοιοῦτον, καὶ ἰώσηππον, καὶ C τὸν Μελψδόν, τὸν θαυμάσαντα ὅτι ἐξηράνηθη, προἰσχομαι μάρτυρας (οὐ γὰρ ἂν ἐν θαύμασι τὸ ἐξηράνηθαι αὐτὸν κατηρήθημι, εἰ μὴ λίαν εὐδρος ἦν)· τοῦ δὲ ἐξηράνηθαι, αὐτὸν τὸν Μελψδόν. Ὡσπερ γὰρ χορείαν τινὰ ἀνελίττων, καὶ διὰ τῆς ὀρωμένης κτίσεως χωρῶν τῷ λόγῳ, καὶ εἰς τοῦτον τὸν χωρὸν ἐφθασεν, Ἑβραῖος (ἐκεῖσε γὰρ ἐμελέψθει), ἀφ' ὧν ἤδασαν, τὴν ἀήτητον τοῦ Θεοῦ δύναμιν ἐρμητεύον. tem exsiccatus fuerit, ipsum Psalmistam testem adhibeo. Siquidem velut orbem quemdam et choream versans, ac per res creatas atque in oculorum sensum cadentes, sermone progrediens, ad hunc quoque locum pervenit, Hebraeus (illic enim Psalmos condebat) ab iis rebus, quas cognitas et perspectas habebant, invictam Dei potentiam exponens.

ΣΖ. — ΘΕΟΦΙΛΩ.

Ὅτι μὲν τὸ ἀμύνασθαι ἄδικον οὐκ ἐστὶ, συνθήσονται· ὅτι δὲ οὐδὲ φιλόσοφον, συνθέσθαι δίκαιος ἂν εἴη. Πλὴν ἀλλ' εἰ μὲν βραδίως ἐγίνετο, καὶ ἀνευ πολλῆς περιπετείας, λόγον εἶχέ σου ὁ λόγος. Εἰ δὲ πρὸ τοῦ μέλλοντος διδόναι δίκας· ὁ ἀπαιτῶν ἑαυτὸν μυρίαὶς περιπέριθι συμφοραῖς, ἄμεινον, τὸ μὴ μετὰ τὸ ἡδικῆσθαι, καὶ ἄλλων κακῶν πειραθῆναι. Εἰ δ' αἰνιγμὰ σοι εἶναι δοκεῖ τὸ ῥηθὲν, σαφὲς αὐτὸ ποιῆ-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Pro οὖς cod. Alt. recte ἄς legit; refertur enim ad ψυχὰς animas. Possin.

(47) Pro eo quod edita præferunt ἀναπόδεκτα codd. Vatic. 649 et Alt. habent ἀναπόδεκτα. Ib.

(48) Ὁδὸ χρὴ ἀποφαίνεσθαι, ἀλλ' ἀπιδιδόναι μαρτυρίας. Εἰ insignis hæc est sententia, conseu-

A afficior, tum quia hæc de te loquuntur, tum quia eos, qui ad divinam religionem accedunt, in mysticis symbolis detrimentum perpeti arbitrantur. Desine itaque, non modo tuam animam, sed etiam multas alias, pro quibus Christus mortem oppetiit, demergere. Cogita quoniam hoc malum tendat, cum donato redemit, tu per vitæ tuæ improbitatem

LXVI. — ΕΠΙΦΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Quoniam per litteras ex me sciscitatus es quidnam significet id quod psalmo LXXIII scriptum est, « Tu siccasti fluviis Ethan » (quod quidem cum in veteribus Psalteriis situm sit, in quibusdam recentioribus codicibus, fortasse ut quod intelligi minime posset, haudquaquam inscriptum est, eoque etiam nomine nonnulli supervacanea quædam, et quæ demonstrari nequeant, sacris Litteris contineri asserunt), idcirco rescribendum ad te duxi. Ethan igitur locus erat in Palæstina, fluviis irriguus, atque arboribus et fructibus abundans, et ob ingentem animantium ac piscium copiam ad venandum accommodus. Quoniam igitur divina voluntas irriguum hunc locum ac nemorosum atque ad venationem perquam appositum ob exuberantem incolarum improbitatem exarefecit, idcirco hoc quoque una cum aliis miraculis vates prædicat. Quoniam autem pronuntiare atque asseverare non oportet, verum testimonium asserre, Josephum in medium producamus, in *Antiquitatibus* his verbis utentem: Erat autem locus quidam, duobus passuum millibus ab urbe Hierosolymitana dissitus, qui Ethan vocabatur, pratis et hortis, ac laticibus perquam amœnus et copiosus, ad quem Salomon, exercitationis ac venationis causa, subinde commeabat. Et quod hic locus ejusmodi esset, et Josephum, et Psalmistam, qui eum exaruisse miratus est, testes profero. Neque enim hanc exsiccationem inter miracula recensuisset, nisi aquis admodum irriguus exstitisset. Quod autem

D

LXVII. — THEOPHIΛΩ.

Quod acceptam injuriam ulcisci minime injustum sit, assentiar: quod autem ne philosophicum quidem sit, concedi abs te æquum fuerit. Quanquam si id facile ac sine multis molestiis fieri posset, sermo tuus ratione aliqua niteretur. Cum autem ante eum qui pœnas daturus est, is qui eas exposcit, sexcentis seipsum calamitatibus convulneret, satius fuerit minime committere, 152 ut cum eo quod læsus

tanea perpetuæ Isidori modestiæ, nec mala videtur ista lectio Paris. ed.; multo præstat tamen, si quid ego, judico, quod est in B. C., οὐ χρὴ ἀποφαίνεσθαι, ἀλλ' ἐπιδεικνύναι, μάρτυρα ἰώσηππον παραγάω. RITT.

Ipse sis, alia quoque mala experiaris. Quod si obscurum tibi ac perplexum videtur quod dictum est, id perspicuum reddere conabor. Considera enim, si quis illatam sibi injuriam ulcisci velit, quoniam acerbitates perferat. Primum furore perfunditur. Deinde ab ira interruptitur. Primum enim ebullit affectus : deinde ad vindictæ cupiditatem exstimulatur. Tertio infinitos fluctus excitat. Quarto mille cogitationum vias ingreditur. Quinto metus subit, ac tremor, animique angor, iracundia nimirum eum interruptente, ac metu concutiente, dum illud secum agit quoniam pacto quod cupit assequatur, acceptamque injuriam vindicet. Annon videtur tibi hujusmodi homo ante eum, qui pœnas daturus est, ipsemet pœnas dare? At qui patientiam adhibet, ab his omnibus rebus exemptus est. Ac sane merito. Nam hoc in ipsius arbitrio situm est : atque ipse totum absolvit. Ille autem alter, non item. Verum et temporis commoditate opus est, et loco, et fraude, et versuta improbitate, et armis, et machinis, et adulatione, et servitute, et hypocrisi. Videsne quemadmodum difficilis quædam res sit vitium, facilis autem virtus? atque illud quidem tumultibus scateat, hæc autem ab omnibus perturbationibus remota sit? Ut enim vir nequam et improbus tot ac tanta perpetitur : ita probus ac virtutis studiosus ascendæ injuriæ studet, infinitam inimicitiam reddit : qui autem patientia utitur, eam quam occisime opprimit et exstinguit. Unde importunum etiam ac sævum hominem mitigat, atque ad amicitiam allicit.

LXVIII. — TIMOTHEO LECTORI.

Amplissimum, et tibi ipsi, et mihi beneficium dederis, si teipso melior fias, atque ad ipsum virtutis fastigium ascendas, a fluxis et fragilibus bonis, imo ne bonis quidem, ad vera et stabilia bona transiens.

LXIX. — ATHANASIO.

Antistites quosdam novi, ac fortasse vos quoque, qui cum intemperantes ipsi atque in sumptibus profusi sint, tamen propterea quod graves iis qui peccant pœnas constituunt, subditos coercent atque in officio continent. Alios contra, qui cum in victus ratione temperantes ac moderati sint, iis tamen, quas ipsi in imperio ac potestate tenent, vitiosis affectionibus, eos, quibus præsent, totos inficiunt, quod videlicet in peccantes haudquaquam animadvertant, verum immodicam lenitatem præ se ferant. Peccant autem utrique : illi nimirum, ut

σαι πειράσσομαι. Σκόπει γάρ, εἰ θελήσειέ τις ἀμύνασθαι, πόσα ὑπομένει δεινά (49). Πρῶτον πληροῦται θυμοῦ (50), δεύτερον διακόπτεται ὑπὸ ὀργῆς. Πρῶτον γάρ ἀναθυμιάται τὸ πάθος, εἶτα ὀργᾶ, καὶ ἐπιθυμεῖ τῆς ἀμύνης. Τρίτον μυρία κύματα κινεῖ. Τέταρτον, λογισμῶν ὁδοὺς ἐρχεται μυρίας. Πέμπτον, δέος ἐπεισι καὶ τρόμος καὶ ἀγωνία, τοῦ θυμοῦ διακόπτοντος, τοῦ φόβου κατασειόντος, πῶς ἐπιτύχη, πῶς ἐπεξέλθῃ. Ἄρ' οὐ δοκεῖ σοι ὁ τοιοῦτος πρὸ τοῦ μέλλοντος δίκας διδόναι, δίκας ἀπαιτεῖσθαι; Ὁ δὲ φιλοσοφῶν, ἀπήλλακται. Καὶ μάλα εἰκότως. Τοῦτου γάρ κύριός ἐστι, καὶ τὸ πᾶν ἀπήρτισεν (51). Ἐκεῖνος δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ καὶ καιροῦ χρεία καὶ τόπου, καὶ ὄλου, καὶ κακουργίας, ὄπλων τε καὶ μηχανημάτων, κολακείας τε καὶ δουλείας, καὶ ὑποκρίσεως. Ὅρῳ πῶς δύσκολον μὲν ἡ κακία, εὐκόλον δ' ἡ ἀρετὴ (52); πῶς ἡ μὲν θοροῦθων γέμει, ἡ δ' ἀτάραχός ἐστιν; Ὡσπερ γάρ ὁ πονηρὸς τοσαῦτα πάσχει, οὕτως ὁ φιλόρετος γαλήνης ἀπλοαῖσι. Καὶ ὁ μὲν ἀμυνομένης ἀπεραντον κατασκευάζει τὴν ἐχθραν, ὁ δὲ φιλοσοφῆσας ταχίστην (53) ἐπάγει τὴν τελευταίην. Διὸ καὶ τὸν ἡλίθιον ἐξημεροῖ, καὶ εἰς φιλίαν ἐκκαλεῖται.

Ut enim vir nequam et improbus tot ac tanta perpetitur : ita probus ac virtutis studiosus tranquillitatem obtinet. Atque is quidem qui ulciscendæ injuriæ studet, infinitam inimicitiam reddit : qui autem patientia utitur, eam quam occisime opprimit et exstinguit. Unde importunum etiam ac sævum hominem mitigat, atque ad amicitiam allicit.

ΞΗ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Μεγίστην καὶ σαυτῷ κάμολ δοίης ἂν χάριν, εἰ ἀμείνων σαυτοῦ γέναιο, καὶ εἰς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν ἀναδράμοις, ἀπὸ τῶν βρόντων, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὄντων ἀγαθῶν, ἐπὶ τὰ ὄντα καὶ μένοντα διαβαλίω.

ΞΘ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ (54).

Οἶδά τινας τῶν ἡγουμένων, ἴσως δὲ καὶ ὑμεῖς, οἵτινες ἀκόλαστοι ὄντες καὶ πολυτελεῖς, τῷ μεγάλῳ τοῖς πταλοῦσιν ὀρίζειν τὰς τιμωρίας σωφρονίζοντας τοὺς ὑπάρχουσιν. Ἄλλους δὲ κεκολασμένην μὲν καὶ σώφρονα διαίταν ἔχοντας. Ὡν δ' αὐτοὶ κρατοῦσι παθῶν ἐμπιπλῶντας τοὺς ἀρχομένους, τῷ μὴ ἐπεξιέναι, ἀλλὰ πραότητα πέρα τοῦ μέτρου ἐπιδείκνυσθαι. Ὡς ἀμαρτάνειν τοὺς μὲν χεῖρους ὄντας τῶν ἰδίων νόμων. τοὺς δὲ, χεῖρονας ἀπεργαζομένους τοὺς ὑποταγμένους. Δρᾶν γὰρ διδάσκουσιν αὐτοὺς, ἃ αὐτοὶ δρᾶν οὐκ ἀξιοῦσι. καὶ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Pro δεινά codd. Vat. 649 et Alt. ponunt κακά. Possin.

(50) Cum hoc loco utiliter conferes præclaram hominis irati hypotyposin, quæ exstat apud Joann. Chrysostomum initio orat. 6 contra Judæos. RITT.

(51) Ἀπήρτισεν scribunt codd. Vat. et Alt., non ἀπήρτισεν. Pro eo quod sequitur, ἐκεῖνος, cod. Alt. aliam lectionem in margine suggerit, ἐκαίνου. Poss.

(52) Hoc παράδοξον in vulgus et in speciem etiam alias tractat Isidorus noster, ut ep. 147 et 240 hoc eod. lib. II. Et eloquentissimus Lud. Granatensis aliquot locis suarum concionum itemque Chrysostomus : necnon Leo Magnus cum alibi, tum serm.

8, De jejuniis septimi mensis. « Non sinit ratio, inquit, ut in cordibus non usquequaque captivis ita placeat satiata ira, ut remissa vindicta : aut tantum generet gaudium mala quæ sita de alieno, quantum bona expensa de proprio. » Io.

(53) Ad explendum hunc hiatus n cod. Alt. in margine offert vocem φιλόσοφος. Possin.

(54) Titulo hujus ep. codd. Vat. 649 et Alt. post Ἀθανασίω addunt, βοηθῶν, Ἠρώων, ut videantur velle hanc ep. tribus scriptam; pluribus primus versus indicat, dum quibus scribit pluraliter compellat, ὑμεῖς οἵτινες ἀκόλαστοι ὄντες, etc. Io.

ερυφῶν τρυφῆς πόρρω καθεστηκότες· καὶ γεωργεῖν ἅς ἄλλοτριας συμφορὰς, ἅς αὐτοὶ ἐπανορθοῦνται. Χρῆ τοιγαροῦν ἐκείνοις μὴ παραινεῖν, ἐμμένειν τοῖς οἰκείοις λόγοις, καὶ μὴ τάναντία πράττειν, εὐτοῖς δὲ διὰ τοῦ μὴ πᾶσι συγχωρεῖν ἃ βούλονται, προαναστέλλειν τὰ πλημμελήματα. Χρῆ γὰρ συγγνώμην μὴ νέμειν τοῖς διὰ χρηστότητος ὠφελουμένοις, ἐπιτιμᾶν δὲ τοῖς δι' αὐτῆς βλαπτομένοις.

velint concedendo, flagitia repriment. Oportet enim iis quidem veniam tribuere, qui benignitate meliores fiunt; eos autem, quibus facilitas et clementia detrimentum affert, objurgare atque castigare.

Υ'. — EPIMAXO ANAGNΩΣΤῆ.

Οἶμαι μὴ ἀπλῶς τὰ χαρίσματα διδοσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὴν προπαρασκευὴν τῆς διανοίας τῶν δεχομένων (55). Καί, εἰ δοκεῖ, τὰ κατὰ Μωσέα τὸν ἱεροφάντην σκοπήσωμεν. Ἐκεῖνος γὰρ, ἐπειδὴ τὸν μὲν ἀδικοῦντα Αἰγύπτῳ ἠμύνατο, τοὺς δ' ὁμοφύλους διαμαχομένους εἰς φίλαν συνήλλαξεν, χειροποιήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, τῶν μὲν Αἰγυπτίων κολαστής, τῶν δ' ὁμοφύλων νομοθέτης.

A qui legibus suis deteriores sint; hi autem, quod subditis suos peiores reddant. Nam eos hæc facere docent, quæ ipsi facere nolunt, et luxu ac deliciis indulgere, cum ipsi a luxu abhorreant: et messem ex alienis calamitatibus facere, 153 quas ipsi levant et corrigunt. Quamobrem et illi monendi sunt, ut sermonibus suis inmaneant, nec, quæ cum iis pugnent, faciant; et isti, ut, non omnibus quæ

LXX. — EPIMACHO LECTORI.

Divina beneficia non simpliciter ac citra ullam causam dari existimo, verum prout iis qui ea excipiunt, animos suos ante præpararint. Ac, si placet, illum sacrorum antistitem Mosem consideremus. Ille enim, quoniam Ægyptium, qui injuriam inferebat, ultus est, ac rursus populares suos inter se rixantes ad amicitiam compulsi, idcirco a Deo, Ægyptiorum quidem ex cruciatur, popularium autem suorum legislator, institutus est.

ΟΑ'. — ΛΑΜΠΕΤΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῆ.

Ἐπειδὴ γέγραφας ὅτι Εὐσέβιος ὁ ἐπίσκοπος, οὐ τῷ ἀποστῆναι τῶν συγγνώμης μειζόνων πταισμάτων γνωσιμαχεῖ, ἀλλὰ τῷ δοκεῖν (56) ἀπολογεῖσθαι, ἀναισχυντεῖ φάσκων· Τίνος ὦν ἐνδεῆς ἐπίπρασκον τὰς χειρονομίας; ὦν γὰρ εὐχαιεῖ ἂν ἕκαστος, εἰ μὴ καὶ ὑπὲρ εὐχῆν, ἀπολαύω καὶ δόξης καὶ τιμῆς· παρῶν τις φίλων τῶν μισοπονηρίας ἔνεκεν διαδοῆτων, ἔφη· Ὅτι μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἡ λειτουργία, ἥς παρὰ τὴν ἀξίαν ἀπέλαυσε, πάντων ἐστὶ τῶν ἀνθρώποις εὐκαταίων ὄρος, οἶδα καὶ σύμφημι. Τοῖς δὲ πρὸς κακίαν βέπουσι, καὶ λήμματος ἤττωμένοι, οὐδὲν ἐστιν αὐταρχεῖς. Οὐδ' ἂν ἐγίνοντο ἐκ τῶν ἡγεμόνων τινὲς μοχθηροὶ καὶ καχοῦργοι, εἰ τοῖς ὑπάρχουσιν ἤρχοῦντο, καὶ συμμετρεῖσθαι τὰς εὐμερίας ἤδρασαν. Ἄλλ' οἶμαι πολλάκις γίνεσθαι καὶ πλείους ἀπὸ τούτων, ἢ τῶν καταδεεστέρων. Ὅσῳ γὰρ καὶ ἐπηρμένοι παρὰ τοὺς ἄλλους εἰσὶ, καὶ φλεγμαίνουσι τῷ τύφῳ, καὶ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς φρονεῖν ἀξιοῦσι, καὶ τὸ συμβουλευέσθαι ὕδριν ἡγοῦνται· τοσοῦτω καὶ αὐθάδεια, καὶ ἐπιθυμία πλειόνων, καὶ θάρσος τοῦ μηδ' ἂν ἄλλωσι δίκην ὑφέξειν, αὐτοῖς εἰσέρχεται. Γνωσιμαχεῖτω τοιγαροῦν, καὶ μὴ δοκεῖτω ἀπιθάνῳ ἀπολογεῖσθαι. Οὐ γὰρ ἀπολύεται τὰ ἐγκλήματα, ἀλλὰ καὶ γέλωτα

LXXI. — LAMPETIO EPISCOPO.

Quoniam ex litteris tuis intellexi, Eusebium episcopum, non a criminibus omni venia gravioribus abstinendo rectius sibi consulere, verum, quod defensionem aliquam habere se putet, impudenter his verbis uti: Cujusnam rei penuria laboro, ut sacras ordinationes vendam? quæ enim quisque optare queat, ne dicam quæ vota superant, his fruor, hoc est, gloria et honore: audi quid amicus quidam, ob improborum odium clarus ac celebris, qui tum aderat, locutus sit: Quod quidem episcopatus munus, quod indigne consecutum est, eorum omnium quæ inter homines exoptantur, velut extrema meta sit, scio atque assentior. At iis, qui ad vitium propensi quæstuique addicti sunt, nihil satis est. Neque ex præfectis et antistitibus improbi ac facinorosi ulli essent, si iis, quæ præsto habent, contenti essent, ac rebus suis secundis moderari scirent. Verum plures ex istis, quam ex inferiori hominum gradu, improbos persæpe fieri puto. Nam quo aliis sublimiores et excelsiores sunt, fastuque inturgescunt, ac supra vulgus sentire volunt, eo etiam magis arrogantia, et plurium rerum cupiditas, et fiducia, qua, ne si in scelere quidem deprehensi fuerint, prænam daturus se esse confidunt, in eorum animos ingreditur. Resipiscat igitur, nec insulso cuiquam aliquid, quod ad se purgandum faciat, afferre videatur. Neque enim crimina diluit: verum ridiculum insuper se præbet.

ΟΒ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙῶ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Μάλιστα μὲν οὐδὲ φύσιν, οὐδ' οὐσίαν οὐσίᾳ, ἀλλὰ

LXXII. — STRATEGIO MONACHO.

Maxime quidem nec naturam, nec substantiam

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(55) Τὰ χαρίσματα τῶν δεχομένων. Eadem alibi quoque est Isidori sententia, et Greg. Nazianzeni, et aliorum. Sic Asterius in expositione parabolæ de filio prodigo apud Photium in *Biblioth.*, pag. 817: Ἴσον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ἐπιβάλλον ἐκάστῳ· ἡ δὲ τῶν λαμβανόντων κατὰ τὴν σπουδὴν ἐκάστου διαφορά, ἕκαστη καὶ μείζων καὶ ἑλαττον αὐτὸ ποιεῖ, ἢ καὶ ὄλω

σπαθίζεαι καὶ ἐκδαπανᾷ, etc. RITT.

(56) Pro ἀλλὰ τῷ δοκεῖν cod. Vat. 649 habet, ἀλλὰ τῶν δοκεῖν. Vers. e regione τοῦ ἐνδεῆς in marg. cod. Alt. notat, ἐπιδεῆς. Versu post 2, 4 pro εἰ μὴ cod. Vat. 649 legit εἰμὲν. Vers. seq. pro τις φίλων cod. Alt. habet τις φίλος. POSSIN.

substantiæ, sed qualitatem qualitati (quæ, ut philosophorum verbis utar, hanc naturam habet, ut accedere ac recedere possit : nam substantiam qualitatis veticulum esse statuunt : quæ nisi existat, qualitatem minime existere posse asserunt) comparavit Scriptura, his verbis utens : « An mutabit Æthiops pellem suam, et pardus varietates suas? **154** Et quonam pacto vos poteritis benefacere cum mala didiceritis? » Verum, ne quid de his rebus subtilius discutiamus, illud ipsum dictum, quod proferunt, eam vim habere, ut quod ab ipsis astruitur, evertat, planum facere aggrediar. Per id enim quod dixit, « cum didiceritis mala, » dogma illud, quod irrefutabile esse arbitrantur, subvertit. Quoniam enim pacto si hoc a natura insitum haberent, ut mala nossent, diceret propheta « cum didiceritis mala? » Quod si didicerunt, dediscere quoque profecto poterunt. Atque ad eundem modum alia etiam omnia, quæ imperitis hominibus astipulari videntur, obterentur. Quoniam enim animalis homo non percipiat quæ sunt Spiritus ¹ : at percipere poterit. Eodemque modo quoniam arbor mala fructum bonum ferre nequit ² : at ferre poterit. Neque enim idem sunt non posse, et potestatem habiturum non esse : verum illud præsens tempus significat, in quo ignavus est ignavus ; hoc autem futurum, in quo fieri potest ut qui paulo ante improbus erat, probus efficiatur. Atque hoc cum res ipsæ clamant, mutationem singulis diebus subeuntes : et Scripturæ ipsæ confirmant. Quoniam enim modo David lapsus sese erexit? Quoniam modo Paulus, cum persecutor esset, hanc culpam sarcivit, atque ejus, quem insectatus fuerat, præco institutus est? Quoniam pacto, Petrus, posteaquam Christum abjuravit, hujusmodi labem abstersit? Quoniam pacto oleaster in bonam olivam insertus est? Quoniam pacto Ninivitis salutem consecuti sunt? Quoniam pacto latro in paradisum missus est? Cognita igitur præeuntis divini auxilii facultate, quisquis vult, et laborat, atque omnino movet (neque enim nuda voluntas sufficit) omnia sunt, quæque ad peccantium correctionem pertinent, effice.

LXXIII. — PAULO PRESBYTERO.

Sacrarum Scripturarum lectionem salutis viaticum esse existima, ut quæ, eorum, qui eam studiose ac diligenter audiunt, probitatis amorem ac virile robur præclaris et illustribus exemplis pascat.

LXXIV. — HERACLIDÆ EPISCOPO.

Cum regiam dignitatem obtinente Ezechia Barbarus Persiam universam ducens, Hierosolymanam

ποιότητα ποιότητι (ἤσπερ κατὰ τὸν τῶν φιλοσόφων λόγον πέφυκε καὶ συμβαίνειν καὶ ἀποσυμβαίνειν. Ὅχημα γὰρ εἶναι τὴν οὐσίαν τῆς ποιότητος ὀρίζονται, ἥς μὴ ὑπαρχούσης, ἀνυπαρκτον εἶναι τὴν ποιότητά φασι)· παρεβάλεν ἡ Γραφή, λέγουσα· « Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς; Καὶ πῶς ὑμεῖς δυνήσεσθε εὖ ποιεῖν, μεμαθηκότες τὰ κακὰ; » Πλὴν ἵνα μὴδὲ περὶ τούτων ἀκριβολογήσωμεν, αὐτὴν τὴν ῥῆσιν, ἣν προφέρουσιν, ἀνατρεπτικὴν οὖσαν τῶν παρ' αὐτῶν κατασκευασμένων, ἐπιδείξει πειράσομαι. Τῷ γὰρ εἰπεῖν, « Μεμαθηκότες τὰ κακὰ, » τὸ δόγμα, ὁδοκοῦσιν, ἀνατρίβητον εἶναι, ἀνατρέπουσι. Πῶς γὰρ, εἰ ἐκ φύσεως εἶχον τὸ εἰδέναι τὰ κακὰ, ἔφασκε τὸ, « Μεμαθηκότες τὰ κακὰ; » Εἰ δὲ μεμαθήκεσαν, καὶ ἀπομαθεῖν δυνήσονται. Οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ δοκοῦντα τοῖς ἀπαιδευτοῖς συμπράττειν, ἀνατραπήσεται. Εἰ γὰρ καὶ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δύναται δέξασθαι τὰ τοῦ Πνεύματος (57), ἀλλὰ δυνήσεται. Καὶ εἰ δένδρον πονηρὸν οὐ δύναται ποιεῖν καρπὸν καλόν, ἀλλὰ δυνήσεται. Οὐ γὰρ ταυτὸν τὸ μὴ δύνασθαι τῷ μὴ δυνήσεσθαι· ἀλλὰ τὸ μὲν τὸν ἐνεστώτα μὴνυεὶ χρόνον, καθ' ὃν ὁ ῥάβδυμος, ῥάβδυμός ἐστι· τὸ δὲ τὸν μέλλοντα, καθ' ὃν ἐνδέχεται τὸν πρόωγον φαῦλον, σπουδαῖον γενήσεσθαι. Καὶ βῶβ μὲν τοῦτο τὰ πράγματα, καθ' ἑκάστην ἀμειδόμενα τὴν ἡμέραν ἐγγυῶνται δὲ καὶ αἱ Γραφαί. Πῶς γὰρ ὁ Μελιθῶδης πεσὼν ἀνέστη; Πῶς δὲ ὁ Παῦλος διώκτης ὢν ἀνεμαχέσατο, καὶ κήρυξ τοῦ διωχθέντος κατέστη; Πῶς δὲ Πέτρος ἀρνησάμενος ἀπατρίψατο τὴν κληίδα; Πῶς δὲ ἡ ἀγριέλαιος εἰς τὴν καλλιέλαιον ἐνεκεντρίσθη; Πῶς οἱ Νινευῖται ἐσώθησαν; Πῶς δ' ὁ ληστής εἰς τὸν παράδεισον ἐπέμψθη; Μαθῶν τοίνυν ὅτι τῆς ἀνωθεν προηγουμένης ῥοπῆς, ὁ βουλόμενος καὶ πονῶν καὶ πάντα κινήων (οὐ γὰρ ἀρκεῖ ψιλὸν τὸ θέλειν [58],) καὶ μανθάνει, καὶ καρποφορεῖ, καὶ σώζεται· πάντα τὰ παρὰ σαυτοῦ ποιεῖ, τὰ πρὸς τὴν τῶν πταιόντων διόρθωσιν βλέποντα.

D. — ΓΡ. — ΠΑΥΛΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὴν ἀνάγκωσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἐφόδιον ἡγοῦ τῆς σωτηρίας, τρέφουσιν παραδειγμασιν εὐδοκίμοις τὸ φιλόκαλον καὶ ἀνοδοῦδες τῶν μετὰ σπουδῆς ἀκροαμένων

ΟΔ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΑΔΗ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅτε Ἐζεχίου βασιλεύοντος, πᾶσαν τὴν Περσίδα ἀγων ἐπῆλθε τῇ Ἱερουσαλήμ ὁ βάρβαρος (59), καὶ

¹ Jerem. xiii, 23. ² I Cor. ii, 14. ³ Matth. vii, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(57) Εἰ γὰρ καὶ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δύναται. Huic geminus est locus alius apud Isidorum nostrum epist. 81 libri iv. RITT.

(58) Οὐ γὰρ ἀρκεῖ ψιλὸν τὸ θέλειν. Similiter veterum quidam apud Suidam : Οὐκ ἀρκεῖ ἀγαθεθῆλει μόνον, ἀλλὰ καὶ βίωμης δεῖ καὶ ἐπιστροφίας.

Cui similia multa sunt apud Chrysostomum. Ib.

(59) Πᾶσα τὴν Περσίδα ὁ Βάρβαρος. Barthelemi dicit Sennacherib, Assyriorum regem, de cuius iurteritu agit infra epist. ult. lib. iv. Persidem vero alias quoque pro Assyria posuit. Ib.

τρόπαιον ἔστη θαυμαστόν, καὶ θεῖον, καὶ τῶν πώποτε Ἀγενομένων ἐπισημότερον· τότε δὴ φουσηθέντι τῷ Ἐζεκιᾷ, καὶ ὑπὸ τῆς χαρᾶς μείζον ἢ κατὰ ἀνθρώπων φρονήσαντι, ἐπετέθη ὁ τῆς ἀβρώστιας χαλινός, τὸ φρόνημα αὐτοῦ καταστέλλων, καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ἐλέγχων φύσιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς χαρᾶς ἐγγενομένην τῇ ψυχῇ νόσον ἰώμενος. Ὅτι γὰρ ὑπὸ χαρᾶς μᾶλλον αἰφρονταὶ αἱ ψυχαί, εἰδείξαν οἱ Ἰουδαῖοι. Ὅτε γὰρ ἀπηλλάγησαν τῶν Αἰγυπτίων, καὶ εἶδον τὸν βυθὸν τάφου αὐτῶν γεγεννημένον, τότε εἰς εἰδωλοατρίαν ἐτρέπησαν. Διαβάντες γὰρ τὴν θάλασσαν, καὶ μηδὲν κινδυνώδεις ὑπομείναντες, ἐλθόντες εἰς τὴν γῆν ἐναυάγησαν. Ὅπερ Ἐπαμινώνδας ὁ Θηβαίων στρατηγὸς ἀριστα συνιδῶν, Λακεδαιμονίους νικήσας, καὶ τρόπαιον κατ' αὐτῶν στήσας, τῇ ἐξῆς ὤφθη τοῖς φίλοις κατηφῆς καὶ συγνός. Τῶν δὲ ἐρωτησάντων Β μήτι λυπηρὸν συνέδη, Οὐχί, φησὶν, ἀλλ' ἐχθρὰς ἡσθόμεν ἐμαυτοῦ, μείζον ἢ καλῶς ἔχει φρονήσαντος. Διὸ σήμερον κολάζω τὴν ἀμετρίαν τῆς χαρᾶς. Μὴ τοίνυν μηδ' αὐτὸς ἔλυσ, εἰ τοῖς τῆς ψυχῆς κομῶν ἀγαθοῖς, ταῖς τοῦ σώματος διαμάχῃ ἀβρώστιας· ἀλλ' ἐννόει ὅτι σοι τοῦτο, ἢ σταφάνους ὠδίνει, ἢ τὸ φρόνημα καταστέλλει.

quoque mærore consterneris, si cum animi bonis abundes, corporis morbis edomeris. Verum illud tibi in mentem veniat, hanc rem, vel coronas tibi parturire, vel arrogantiam reprimere.

OE. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Μεγάλα μὲν σου τὰ τῆς νεότητος, ὡς φασι, πλημμελήματα. Πῶς γὰρ οὐ; Τὰ δὲ τοῦ γήρωτος ὑπερβολὴν οὐκ ἔχει. Τὸ γὰρ ἐν γῆρξ τοὺς νέους τοὺς ἐπ' ἀσελείᾳ βεβοημένους ἀποκρύπτειν, ἀπασαν ὑπερβάλλει ἀτοπίαν. Καὶ δῆλος εἰ τὰ Ἐπικούρου νοσῶν, καὶ τὴν γνώμην κατέχειν μὴ δυνάμενος, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων τὰ ἐκείνου δόγματα βεβαιῶν. Εἶργε τοίνυν, εἶργε σαυτὸν τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίου, μὴ ποτε σκηπτὸς κατὰ τῆς σῆς χωρήσεις κεφαλῆς.

OC. — ΠΑΜΠΡΕΠΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσελθῆτε εἰς πειρασμόν. »

Οὐκ ἔστιν, ὧ φίλη κεφαλὴ, μηχανὴν εὐρεῖν, δι' ἧς ἂν τις γένοιτο συμφορῶν ἐλεύθερος. Ἀλλὰ θάττον ἂν τις ἐν μεγίστῃ κλύδωνι κυβερνήτου καὶ οἰάκων χωρὶς διασωθῆι, ἢ τὸν κλύδωνα τοῦ βίου τούτου διαφύγοι, πειρασμῶ μὴ περιπεσῶν. Εἰ γὰρ πειρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, πῶς ἔστιν ἐν τῷ πειρατηρίῳ ὄντας μὴ πειράζεσθαι; Τὸ γὰρ παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον, « Γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσελθῆτε εἰς πειρασμόν, » τὸ μὴ καταποθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ἠνέκατο. Εἰ γὰρ τοῦτο (60),

* Exod. xiv, 21 seqq. * Exod. xxxii, 1 seqq. * Matth. xxvi, 41. * Job vii, 1.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(60) Locus miserabiliter corruptus et mutilus, ubi propterea editor tres asteriscos sparsit hiatus indices. Habe, lector, hic illum perfecte restitutum in primigeniam integritatem ex codd. Vatic. 649 et Alt. Post illa verba μὴ εἰσελθῆτε εἰς πειρασμόν

aggressus fuisset, rexque admirandum ac divinum, atque omnium, quæ unquam contigerant, illustrissimum tropæum crexisset, tum vero ipsi ex hoc successu tumore affecto, ac præ lætitia sublimius de se, quam hominis conditio postuleret, sentienti, adversæ valetudinis frenum injectum est, ut alios ipsius spiritus deprimeret, humanæque naturæ fragilitatem coargueret, animique morbo ex lætitia contracto mederetur. 155 Nam quod mortalium animi gaudii magis efferrī soleant, ostenderunt Judæi. Posteaquam enim Ægyptii defuncti sunt, eosque mare pro sepulcro habere conspexerunt; tum vero ad idolorum cultum sese converterunt. Nam cum mare transissent, nec periculi quidquam subissent, ubi terram attigerunt, naufragium pertulerunt. Quod quidem Thebanorum imperator Epaminondas optime perspiciebat, parta de Lacedæmonis victoria, statutoque tropæo, postredie tristementem ac mæstum amicis ostendit. Iis autem percunctantibus ecquid molesti accidisset: Minime, inquit; verum hesternodie altiores, quam par esset, spiritus gessisse me sentiebat. Ac proinde hodie immoderatam hanc voluptatem coerco. Quocirca ne tu abundes, corporis morbis edomeris. Verum illud

LXXV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Magna quidem, ut aiunt, ætatis tuæ juvenilis flagitia fuerunt. Quidni enim? At senectutis crimina tanta sunt, ut ad eorum magnitudinem nihil possit accedere. Etenim in senectute juvenes eos, quorum ob libidinem ac petulantiam celebre nomen est, obscurare, omnem absurditatem superat. Ac plane constat te Epicuri morbo laborare, nec, quid animi habeas, premere ac continere posse, verum ipsius dogmata per opera confirmare. Quamobrem interdic, interdic, inquam, tibi ipsi divino altari, ne forte in tuum caput fulmen grassetur.

LXXVI. — PAMPREPPIO DIACONO.

In illud, « Vigilate et orate, ne intratis in tentationem. »

Nulla, o amice, ratio inveniri potest, per quam quispiam a calamitatibus liber atque immunis sit. Verum citius quispiam in maxima tempestate citra gubernatoris et clavi opem salutem consequeretur, quam hujus vitæ procellas, nullius tentationis periculo facto, effugeret. Nam cum tentatio sit vita hominis super terram, qui fieri potest, ut qui in tentationis loco sit, minime tentetur? Nam quod a Salvatore dictum est: « Vigilate et orate, ut non intratis in tentationem, » perinde est ac si dixisset,

dele quæ sequuntur usque ad εἰς μάρ τοῦτο, et vice deletorum hæc pone, μηνύει, τὸ μὴ καταποθῆναι ὑπ' αὐτοῦ πειρασμοῦ, καὶ ἠττηθῆναι· τὸ γὰρ περιγενέσθαι, καὶ ἀοιδιμον καὶ εὐκλεές. Τῷ γὰρ μὴ εἰπεῖν, ἐμπεσεῖν, ἀλλ' εἰσελθεῖν, τὸ μὴ καταποθῆναι

ne ab ea opprimamini. Nam si his verbis (quemadmodum aliis placet) hoc intellexit Salvator, ne ullo modo in tentationem prolabamur, rationi parum consentaneum hoc esset, cum et prophetæ, et apostoli, et ii viri, qui virtute maxime excelluerunt, in multas et maximas tentationes inciderint: verum, in tentationem quidem non incidere, fortasse impossibile est: ei autem minime succumbere, possibile. Ac vulgus quidem mortalium imperitia obrutum, ita in calamitatibus afficitur, ut eorum animi consolationem omnem respiciant. **156** Qui autem prudenti iudicio gubernantur, eas propulsant non modo fortiter ferendo, sed etiam coronas animo et cogitatione versando.

LXXVII. — EULOGIO LECTORI.

Ex his quæ circa mortem regis Achab contigerunt, admirari licet, quemadmodum ne prædicitum quidem fatum effugi possit. Animos enim humanos callide subit, spe læta iis blandiens, eosque illuc circumducit, ubi eos certo superabit.

LXXVIII. — CHRYSÆ CLARISSIMO.

Etiamsi hac liberalitate in propinquos ac necessarios tuos usus fuisses, ne sic quidem parvæ laudis esset, bona tua cum iis, qui genere tecum conjuncti essent, communia habere, sed tamen illud fortasse aliquid ex munificentia laude detraxisset, quod naturæ quoque necessitas accedere videretur. Nunc autem, præcisa illa causa (nam hominis defuncti filii, quos tu beneficio affectisti, ne tibi quidem noti erant, nisi eos calamitas commendasset), mens plane laudem gloriamque sibi vindicat.

LXXIX. — LAMPETIO EPISCOPO.

Superbiæ te arcesso, quoniam Zosimo presbytero obvius factus, ut audio, ipsius morbis, velut adhibitis quibusdam fomentis, minime mederis: verum Hippocrati morem gerens, ut incurabili morbo laboranti manum haudquaquam admoves. Quamvis enim in corporibus verum hoc esse quidam existiment (etsi alioqui persæpe falsum inventum est: complures enim medici, admota manu, iis, qui incurabili morbo affecti esse videbantur, rem ex sententia gesserunt), in animis tamen hoc magis adhuc falsum esse reperitur. Nonnullos enim

* III Reg. xii, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

ὄπ' αὐτοῦ ἦν ἔξατο. Et γὰρ τοῦτο, etc. Inde post δὲ πρὸ ἀστερίσκου tolle, et refinge interpretationem accommodate ad supplementum hoc aut simili modo: *Non intretis in tentationem, significat, non absorberi ab ipsa tentatione et ei succumbere; nam superare, laude dignum et gloriosum est. Quod enim non deprecatur ne incidamus, sed ne ingrediamur in tentationem (ingressus enim emphasis inducas habet) hoc ipso indicat nos petere ne ab ipsa absorbeamur, etc. Possin.*

(61) Τὸ χρωῶν. Factum seu fatalis necessitas, ut in versibus Babriæ, quos in *Etymolog. Magno* reperi.

Ἄπερ ἄλλοι νομίζουσιν, ἔφη ὁ Σωτὴρ, τῷ μηδαμῶς πειρασμῷ περιπεσεῖν, οὐκ ἂν ἔχοι λόγον καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν μάλιστα εὐδοκιμηκῶτων ἀνδρῶν πολλοῖς καὶ μεγίστοις περιπεπωκῶτων. Ἀλλὰ τὸ μὲν μὴ περιπεσεῖν, ἴσως ἀδύνατον, τὸ δὲ μὴ ἤττηθῆναι, δυνατόν. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀμαθία βεβαπτισμένοι πρὸς τὰς συμφορὰς ἔχουσι τὰς ψυχὰς ἀπαραμυθῆτους· οἱ δὲ λογισμῷ σώφρονι κυβερνώμενοι, ἀπωθούνται ταῦτας, οὐ τῷ γενναίως ἐνεργεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ στεφάνους ἐνεργοποιεῖν.

OZ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Ἐκ τῶν περὶ τὸν θάνατον τῷ βασιλεῖ Ἀχαάμ συμβεβηκῶτων ἔστι θαυμάσαι, πῶς τὸ χρωῶν (61) οὐδὲ προμηνυόμενον διαφυγεῖν οἶόν τε. Ὑπέρχεται γὰρ τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἔλπισι θωπεῦον χρησταῖς, καὶ περιάγει αὐτὰς ἐκεῖσε, ὅθεν αὐτῶν βεβαίως κρατήσῃ καὶ περιέσται.

OH'. — ΧΡΥΣῆ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Εἰ καὶ περὶ τοὺς οἰκείους τὴν μεγαλοφυχίαν ταύτην ἐπεδείξατο ἡ σὴ μεγαλόνοια, ἣν μὲν ἂν οὐδ' οὕτω μικρὸν, κοινὰ τὰ δὲνα τῷ γένει κακῆσθαι. Ἀφήρει δ' ἂν τι τῆς φιλοτιμίας ἴσως, τὸ δοκεῖν ἀνάγκην τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως προσεῖναι. Νῦν δὲ τῆς ἐκεῖθεν αἰτίας περιεκομμένης (οἱ γὰρ υἱεῖς τοῦ τεθνεώτος, οἱ καὶ εὐεργετηθέντες, οὐδ' ἐγνωρίζοντό σοι, εἰ μὴ συμφορὰ αὐτοῦς συνέστησεν), ἡ γνώμη καθαρῶς εὐδοκιμεῖ.

OΘ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Γράφομαί σε γραφὴν ὑπεροψίας (62), ὅτι Ζωσίμω περιτυγχάνων, ὡς μανθάνω, τῷ πρεσβυτέρω, οὐ κατανελεῖς (63) αὐτοῦ τὰ πάθη, ἀλλ' Ἰπποκράτει πεισθεῖς, ὡς κακρατημένω οὐκ ἔγχευεις. Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων τοῦτ' ἐδοξέ τισιν ἀληθές (καίτοι πολλάκις ἐλεγχθέν· ἐγχειρήσαντες γὰρ πολλοὶ τῶν λατρῶν τοῖς κακρατημένοις κατώρθωσαν), ἀλλ' ὁμως ἐπὶ τῶν ψυχῶν πλέον ἐλέγχεται. Οἴδαμεν γὰρ τινὰς ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς κακίας εἰς αὐτὴν ἀναβεβηκότας τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν. Τὰ μὲν γὰρ σώματα τῇ τῆς φύσεως ἀνάγκῃ δέδοται. Αἱ δὲ ψυχὰι τῇ τῆς

ἂ σοι πέπρωται, ταῦτα ἐλθῆσι γενναίως, καὶ μὴ σφοδρῶν τὸ χρωῶν γὰρ οὐ φεύξεις.

et ita verti eodem carminis genere:

Fer fortiter quicquid tibi feret fatum:

Nec tergiversare, haud enim effugis fatum. RITT.

Confer. ep. 184 libri iv.

(62) Γράφομαί σε γραφὴν ὑπεροψίας. Bill. superbiæ te arcesso. Malim, neglecti officii dicam tibi scribo. Id.

(63) Pro κατανελεῖς cod. Alt. legit κατανελεῖς. In sine seq. vers. 2 post ἀληθές adde εἶναι, suffragio codicum amborum Vatic. 640 et Alt. Possin.

προαιρέτως ἐξουσίᾳ τετιμῆνται. Ὅσον τοίνυν εὐκολώτερον προαίρεσις φύσεως, τοσοῦτον εὐχαρέστερον, τὸ ἀνενεγκεῖν τὴν ψυχὴν. Μηδὲν τοίνυν ἀποκινώσων, πειρῶ αὐτὸν κατεθύνειν. Οὐ μικρὰ ἔσται σοι εὐκλεία παρὰ τῷ Θεῷ, εἴτε ἀνύσεις, εἴτε καὶ μὴ· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ πᾶν πληρώσει. Ὡς πάντως τοίνυν εὐδοκίμησων, εἰ προτρέψω αὐτὸν ἀνενεγκεῖν, οὕτως διάκεισο, καὶ μὴτε νύκτωρ, μὴτε μεθ' ἡμέραν, αὕτη ἀπολειπέτω σε ἡ φροντίς. Τάχα καὶ αὐτός που σωθεῖς, καὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι διορθωθεῖεν, καὶ οἱ κωμφοῦντες αὐτὸν ἐπιστομισθεῖεν, καὶ σὺ ἀθανάτου εὐκλείας ἐπιτύχῃς.

et gloriam consecuturus, si eum, ut ex improba vitæ ratione emergat, monueris, sic affectus esto: nec te aut noctu, aut interdiu, hæc cura deserat. Fortasse ipse quoque salutem obtinebit: et qui ejus vitii offenduntur, erigentur: et qui eum suggillant, compescentur: et tu sempiternam gloriam adipisceris.

IP. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ κριστικῶς.

Πρώην μὲν ἔγραψον, ἐλπίζων σε τῆς κακίας ἀπλλαγῆσεσθαι, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγιάν ἀναδραμεῖσθαι· νῦν δὲ κινδυνεύω, ὑπὲρ τοῦ μὴ καὶ ἄλλους εἰς τὸ βράβρονον τῆς πονηρίας ὑπὸ σοῦ ἐμβληθῆναι, ποιεῖσθαι τὸν λόγον (64). Εἰ τοίνυν μὴ βούλει σώσαι σαυτὸν, τί καὶ ἐτέροις λυμαινῆ; Τί καὶ τὰς ἄλλων τιμωρίας ἔλκεῖς ἐπὶ τὴν ἄθλιαν σαυτοῦ κεφαλὴν, τὰς χρεμετιζούσας ἐπιθυμίας μὴ ἀνασειράζων, ἕως ἂν αὐτῶν αἰμάτης τὰ στόματα, ἀλλ' ἄδειαν αὐταῖς διδοὺς ὄρμην ὅποι βούλονται; Ἀνασειράζε τοίνυν αὐτάς (65), ἵνα μὴ τάναντία τῶν Νινευιτῶν ὑπομείνης. Ὅσοι γὰρ ἐκείνοι φοβηθέντες τὰ ῥήματα, οὐκ ὑπέμειναν τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τιμωρίαν· οὕτως καὶ σὺ τῆς ἀπὸ τῶν ῥημάτων καταφρονῶν ἀπειλής, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ὑποπότησιν κόλασιν.

IIA'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ τοὺς τὰς θεωρίας ὑποφαίνοντας (66), καὶ τὸ γράμμα εἰς τὸ πνεῦμα μεταρρυθμίζοντας, οὐκ οἶδ' ὅπως αἰτιασάμενος, καίτοι πολλάκις ὠφέλιμά τινα τοῖς ἀκρωμένοις λέγοντας, αὐτὰ τὰ πράγματα ἐρμηνευθῆναι σοι λιπαρῶς παρεκάλεσας, καὶ προεβάλ[λ]ου δι' ἣν αἰτίαν ὁ λεπρὸς καὶ ὁ γονορροῦς, οἷ τε τὰ ἄλλα νοσοῦντες ἀκούσια νοσήματα, ἀπειργησαν τῶν ἱερῶν περιβόλων· ἐβουλόμην μὲν σιγῆσαι· οὔτε γὰρ ῥάδιον, οὔτε εἰ ῥάδιον ἦν, ἔπρεπε τὰ τῆς φύσεως ἐκπομπεύειν μυστήρια. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ δευτέροις ἐξεβιάσω με γράμμασιν, ὡς ἂν οἶός τε ὦ, συνεσταλμένος φράσω. Ἐπειδὴ γὰρ τεθέσπιστο, καὶ διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν σεμνότητα, καὶ διὰ τὴν τῶν γυναικῶν τιμὴν, καὶ δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα (ὁσιότητος γὰρ τὸ τοιοῦτο πνεῖ), καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν καθαρισμῷ ἀκαθαρσίας αὐτῆς οὐκ εἰσελεύσῃ· πολλοὶ δὲ ἐν ἀφ-

* Levit. XIII, XIII, Num. V, 1 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(64) Κινδυνεύω ποιηθῆναι τὸν λόγον. Bill., sermonem habere periclitator. Malim, sermo mihi insitendurus est. RITT.

A novimus, qui ex protendo vitii gurgite ad ipsam virtutis arcem ascenderint. Corpora quippe naturæ necessitate, tanquam vinculis quibusdam constringuntur: animæ autem voluntatis atque arbitrii potestate ornatae sunt. Quamobrem quo facilius est voluntas quam natura, eo quoque facilius ac proclivius est animum morbo recreare. Ac proinde submotæ omni desperatione, illud cura et enitere, ut eum sanitati restituas. Neque enim parva tibi apud Deum gloria futura est, sive istud perfeceris, sive secus. Nam id omne, quod tuarum partium est, cumulate præstiteris. Quare, ut omnino laudem

est, cumulate præstiteris. Quare, ut omnino laudem

B LXXX. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De judicio.

Nuper ad te scribebam, sperans fore ut a vitio te subduceres, atque ad puram et integram sanitatem redires. 157 Nunc autem ea de causa sermonem habere periclitor, ut ne alii quoque in improbitatis voraginem abs te conijciantur. Quocirca si tuæ ipse salutis consulere recusas, quid aliis etiam labem et exitium affers? Quid aliorum etiam cruciatus in miserum tuum caput trahis? dem hiñnientes cupiditates non tantisper restringis, quoad earum ora cruentaris, verum iis, quo velint, impetum faciendi potestatem facis. Has itaque restringe atque coerce, ne alioqui contra, ac Nini-vitis, tibi accidat. Ut enim isti verbis perterrefacti, reipsa supplicium minime sustinuerunt: sic tu quoque verborum minas nihili pendens, reipsa poenam subibis.

LXXXI. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Quoniam eos, qui mysticos sensus indicant, litteramque in spiritum commutant, etiamsi utilia quædam auditoribus dicant, nescio qua de causa reprehendens, res ipsas tibi explicari obnixis precibus a me contendisti, illudque proposuisti, quidnam causæ sit, quamobrem leprosus seminisque profluvio laborans, aliique item qui morbis minime voluntariis tenebantur, sacrosancto templi ambitu prohibebantur, silentio quidem lubenter uterer. Nam nec facile est, necsi facile esset, conveniret naturæ arcana divulgare. Quoniam autem iterum jam per litteras vim mihi attulisti, quam brevissime potero istud expediam. Quandoquidem enim, tum ob virorum honestatem et gravitatem, tum ob mulierum honorem, tum ob rem ipsam (sanctitatem enim res hæc redolet) lege cautum erat, ne vir ad

(65) Pro αὐτάς cod. Alt. ponit ταύτας. POSSIN.
(66) Pro ὑποφαίνοντας cod. Alt. habet ὑφαίνοντας. ID.

uxorem suam, quo tempore ab impuritate sua se repurgabat, ingrederetur⁹: multi autem cum uxore, dum in menstruo sunt, aut sese repurgant, aut etiam pręgnantes sunt, libidinis cęstro vel potius furore perciti congregiuntur, atque illę nescio quonam pacto id ferunt (quatinvis animantes rationis expertes post conceptum ad venereum congressum minime occurrant. Qua etiam ratione nonnullis placet, feminam θηλυτέραν dictam esse habita comparatione cum feminis animantibus, propterea quod hæc ob generis duntaxat propagationem coitum admittant: mulieres autem fortasse ob salacitatem et impudicitiam, tametsi alioqui muliebris libido atque appetentia extinguatur. Natura enim vel in effluendo atque efformando fetu recens nato, vel in corporis purgatione occupatur); porro sæpe numero contingebat, ut viri semen cum impuro mulieris semine permistum, corpus laud purum ac probe temperatum, verum variis ac multiplicibus morbis obnoxium effligeret: his malis ut occurreret legislator, eos qui ex hujusmodi concubitu nati essent,¹ a templi aditu hoc loco proscripsit, atque a sacris conventibus submovit, ut ne in posterum hujusmodi flagitia perpetrare auderent. Quod autem hæc causa sit, ex iis quę apud Ezechielem scripta sunt, liquido apparet. **158** Illic enim Deus probum virum laudibus efferens, peccatorem autem insectans, illum cum muliere menstruata consuetudinem minime habuisse ait, hunc autem habuisse. Quod si illud dixeris, iis, qui flagitia admisissent, pœnam constitui oportuisse, hoc ego responderim: Et quod tandem gravius supplicium excogitari potest? Nam cum eos, quos in lucem ediderint, quosque multo etiam quam se clariores ac celebriores videre optabant, nec precationum, nec solemnitarum, nec urbium, nec sacrorum conventuum participes esse perspiciunt, cogites velim quo doloris cruciatu afficiantur. Ac propterea illud quoque, ni opinione fallor, lege sancitum est: Et erit, omnis anima, quę non circumcisa fuerit die octavo, exterminabitur e populo suo¹⁰. Quod quidem nonnulli ex iis, qui hoc dictum ad animę circumcisionem transtulerunt, tanquam a ratione alienum rejecerunt. Dicendum enim erat, inquebant, eum qui non circumcideret filium suum, exterminatum iri, non autem immaturę ætatis infantem. Ego vero etsi ad animam proprie spectat hic sermo, tamen ne litteralem quidem sensum improbo ac rejicio. Nam hic quoque eadem sententia servabitur. Siquidem parentibus acerbius est supplicium, cum pueri exitio dantur. Nam pueri fortasse, si, antequam ad eam ætatem pervenerint, quę bona et mala inter-

ἄδρω οὐσας καὶ καθαιρομένας ταῖς γυναῖξιν, ἢ καὶ ἐγκύους τυγχανούσας, δι' οἰστρον καὶ ἀκολασίαν, μᾶλλον δὲ μανίαν, ὀμιλοῦσι, κάκειναι οὐκ οἶδ' ὅπως ἀνέχονται (67) (καίτοι τῶν ἀλόγων ζῶων μετὰ τὴν σύλληψιν εἰς κοινωλίαν μὴ ἀπαντώντων. Διδὲ καὶ θηλυτέραν φασὶ τινες κεκλήσθαι τὴν γυναῖκα, κατὰ σύγκρισιν τῶν θηλέων ζῶων, ὡς τούτων μὲν διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους καταδεχομένων τὴν κοινωλίαν τῶν δὲ γυναικῶν ἰσως δι' οἰστρον καὶ ἀκολασίαν, καίτοι τότε σθενυμένης τῆς γυναικείας ἐπιθυμίας. Ἡ γὰρ φύσις, ἢ περὶ τὴν διάπλασιν τοῦ ζώου ἀσχολεῖται, ἢ περὶ τὴν κάθαρσιν) συνέβαινε δὲ πολλάκις τὸ τοῦ ἀνδρός σπέρμα, τῷ ἀκαθάρτῳ τῆς θηλείας αἵματι μιγνύμενον, σῶμα ἀναπλάττειν οὐ καθαρὸν, οὐδὲ εὐκρατον, ἀλλὰ ποικίλοις πάθεσιν εὐάλωτον τὰυτα βουλόμενος ὁ νομοθέτης προαναστεῖλαι τὰ κακά, τοὺς ἐκ τ[οι]ούτων συνοουσιῶν τεχθέντας, ἀπεκίρυσεν ἐνταῦθα, καὶ τῶν ἱερῶν συνόδων ἀφώρισεν, ἵνα μὴ κέτι τολμήσαιεν τοιαῦτα δρᾶν. Ὅτι δὲ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία, δὴλον ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ ἀναγεγραμμένων. Ἐκέῖτε γάρ τὸν μὲν δίκαιον ἀνακηρύττων ὁ Θεὸς, τὸν δὲ ἀμαρτωλῶν ἀποκηρύττων, τὸν μὲν ἐφῆσε γυναῖκα ἐν ἀφῆδρω οὐσῃ μὴ προσεληλυθέναι, τὸν δὲ προσεληλυθέναι. Εἰ δὲ φαίης, τοῖς δρῶσι τὴν τιμωρίαν ὀρίσαι ἐχρῆν, φαίην· Καὶ ποία ταύτης τιμωρία χαλεπωτέρα; Ὅταν γὰρ ἴδοιεν τοὺς ἐξ αὐτῶν τεχθέντας, οὓς ἤυχοντο πολλῶ ἐαυτῶν δοκιμωτέρους (68) ἰδεῖν, μήτε εὐχῶν, μήτε πανηγύρεων, μήτε πόλεων, μήτε ἱερῶν συνόδων μετέχοντας· σκόπει πόσῃν ὑποστήσονται βάσανον. Διὰ γὰρ τοῦτο, κάκεινο, ὡς οἶμαι, νενομοθέτηται. Καὶ ἔσται πᾶσα ψυχή, ἥτις ἂν μὴ περιτμηθῇ τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Ὅπερ τινὲς ὡς ἄλογον παρεγράψαντο (69), τῶν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς περιτομὴν τὸ ῥητὸν μετακομισάντων. Ἐχρῆν γάρ, ἔφασαν, ῥηθῆναι, τὸν μὴ περιτέμνοντα τὸ παιδίον αὐτοῦ ἐξολοθρευθῆναι, μὴ μὴν τὸ ἄωρον νῆπιον. Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν βλέπει κυρίως ὁ λόγος, οὐδὲ τὸ γράμμα παραγράφομαι. Κάνταῦθα γὰρ ἡ αὕτη ἔννοια σωθήσεται. Τοῖς γὰρ πατράσιν ἀργαλεωτέρα ἐστὶν ἡ τιμωρία, ὅταν τὰ παιδιά ἐξολοθρευθεῖεν. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ τυχόν, εἰ καὶ πρὸ τῆς διαγνωστικῆς τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων ἡλικίας τελευτήσῃεν, οὐδ' εἰ ἐν τιμωρίᾳ γεγόνασιν, εἴσονται. Εἰ δὲ καὶ ἔλθοιεν εἰς τὴν διαγνωστικὴν ἡλικίαν, οὐ πάνυ χαλεπῶς ἐνέγκοιεν τὸ πρᾶγμα, τῆς συνθηλας τὴν τιμωρίαν ἐξευμαρίζουσας, καὶ μάλιστα, ὅτε (70) οὐδὲ ἐκούσιόν ἐστι τὸ ἐγκλημα. Οἱ δὲ γονεῖς ἀνυπόστατον ὑπομενοῦσι τὴν τιμωρίαν. Εἰ τοίνυν νενοθήται σοι τὸ εἰρημένον περὶ τῶν ἀκουσίων παθῶν (περὶ γὰρ τῶν ἐκουσίων οὐκ ἂν οἶμαι σε ζητήσαιεν· ἴδοθα γὰρ ὡς Ὀζίας τῇ ἱερῶσύνῃ οὐ δεόντως ἐπιπηθήσας, καίτοι

⁹ Levit. xv, 24. ¹⁰ Gen. xvii, 14.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(67) Codd. iidem, καταδέχονται. POSSIN.

(68) Pro δοκιμωτέρους corrige ex iisdem codd. εὐδοκιμωτέρους. lb.

(69) Παρεγράψαντο. Hujus verbi e regione in ora cod. Ali. alia lectio suggeritur παρετρέψαντο. lb.

(70) Pro ὅτε cod. Vat. 649 scribit, ὅτι. lb.

βασιλεύς ὢν, ἀλεπρώθη), τῷ Θεῷ χάριν ἴσθι. **A** El δὲ noscendi facultatem habet, e vita discesserint, ne μη, ἀποδοχῆς ἂν εἴην δίκαιος παρὰ τῶν νοούντων quidem scient an pœnam aliquam pertulerint : τυχεῖν, ὅτι τὸ πρέπον καὶ τὸ σεμνὸν τῆς σαφηνείας quod si etiam ad eam ætatem accesserint, ne gra- ἔνταῦθα προετίμησα, τὰ τῆς φύσεως μὴ ἐκπομπεύσας viter quidem et acerbe hanc rem fortasse tulerint, μυστήρια. consuetudine nimirum pœnam levio- rem reddente : ac præsertim cum ne voluntaria quidem culpa est. At parentes intolerandum cruciatum sustinebunt. Quocirca si illud abs te intellectum est, quod de minime voluntariis vitiiis dictum est (nam de vol- untariis te quæsiturum haud reor. Nec enim te fugit, Osiam, propterea quod contra jus fasque in sacerdotii munus insillisset, quamvis etiam rex esset, lepram tamen contraxisse), Deo gratiam habo. Sin secus, hoc certe nomine a prudentibus viris mea ratio comprobari debeat, quod hoc loco decori atque honesti majorem rationem habui, quam perspicuitatis, naturæ videlicet arcænis haudquaquam evulgatis.

ΠΒ'. — ΙΟΑΝΝΗ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῸ.

Οὐδεις, ὡς ἐγώ γε οἶμαι, ἀνδρείον ἔχων φρόνημα, **B** καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς προσηγορίας ἄξιος, τῇ τῶν ἀν- δρογύμων θέῃ ἀλίσκεται, τῶν τῶν ἀνθρώπων ἐξορ- χουμένων βίον· καὶ τὸ τηρικαῦτα μάλιστα εὐδοκι- μούντων, ἦνίκα ἂν ὡς μάλιστα ἐκκαυθῶσιν.

ΠΓ'. — ΑἰΜΙΛΙΑΝῸ ΚΑΙ ΠΕΛΑΓΙῸ ΔΙΑΚΟΝΟΙΣ.

Ὅτι μὲν λόγος παύς καὶ πάνσοφος, βοθηήματος **B** δίπην σθένει δύναται θυμὸν ἐκ μέσης καρδίας ζέον- τα, μάλᾳ ἀκριβῶς οἶδα. El δὲ καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις λόγοις ἔνεστι φάρμακον εὐρεῖν κοιμῆσαι δυνάμενον, τοῦτο δὴ οὐκέτι σαφῶς ἐπίσταμαι. Ἄλλ' εἰ μὲν ἀνύτω, δισχυρισαίμην. El δὲ διαμάρτομι, μάλιστα μὲν λυπηθείην· ἥκιστα δὲ ἑμαυτὸν μεμφαίμην (71). Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἡ ἔρις ἡ ὑμέτερα οὐρανομήκης, ὡς φασι, γεγεννημένη, οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους εἰς τὰ καίρια ἔτρωσε, βουλοίμην ὑμᾶς (72) **C** ταύτην μὲν σθένει καὶ ἀφανίζαι, εἰς δὲ φιλιαν παλινδρομήσαι· εἰ δὲ τοῦτο τέως, ὡς φασί τινες, οὐχ οἶόν τε, κἂν τῇ σιωπῇ ἐκνευρίσαι τὴν ἀμετρον φιλονεικίαν, καὶ μὴ ῥήτοισι καὶ ἀρρήτοισι ῥήμασι ταύτην αὐξῆσαι. Ἦν γὰρ πύσισηθε ἂ μὴ θέμι, καθ' ἑαυτῶν φθεγγόμενοι, ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν σθε- σθεῖσα ἡ ἔρις καὶ καταπεσοῦσα, τὴν φιλιαν ἀναζω- πυρῆσαι παρασκευάσει. Ὅσπερ γὰρ τοῖς κόμνουσι τὸ μὴ χεῖρον ἔχειν, ἀρχὴ γένοιντ' ἂν τοῦ βέλτιον ἔχειν (ἡ γὰρ ἐν τοῖς δευτέροις νοσήμασι ταυτέτης, βελτίως εἰκότως ἐνομισθη)· οὕτω καὶ ὑμῖν μάλᾳ κάμνουσι (μὴ γὰρ δὴ ὑγιαίνειν νομίζετε, τοιαῦτα εἰς ἀλλήλους παροινούντες), τὸ μὴ ἐπιτριβῆναι τὸ πά-θος, ἀρχὴ γένοιντ' ἂν διορθώσεως. **D** Ἐἴτε οὖν ὑμῖν τέ- λεον ἀφανίζαι δόξειε τὴν ἔχθραν, εἴτε μὴ περαιτέρω προελθεῖν, οὐκ ἀφαιρήσομαι ἑμαυτοῦ τὸ εὐελπι- ἄξιον εἶναι λόγου, διὰ λόγους κριθήσεσθαι. ipsos sanos esse existimetis, dum alter in alterum ita debacchamini), si morbus non iugrescat, sa- nationis principium hoc fuerit. Quare sive vobis placeat, sive eam non longius progredi, mihi ipsi bonam spem non eripiam : sermonemque, ut male- dicos sermones comprimam, bene impensum esse censebo.

ΠΔ'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠῸ.

El μὲν ἐμοὶ πείθοιο, μηδ' ὄλωσ· εἰ δὲ σαυτῷ, μὴ

LXXXII. — JOANNI SCHOLASTICO.

Nemo, ut opinor, qui quidem virilem animum habeat, ac viri nomine dignus sit, ciuædorum spectaculo capietur, qui humanam vitam palam enuntiant, ac tum maxime clari ac celebres sunt, cum maxime exarserint.

LXXXIII. — ÆMILIANO ET PELAGIO DIACONIS.

Quod sermo blandus ac sapientiæ plenus medicamenti enjusdam instar iracundiam e medio corde ferventem extinguere queat, perquam exploratum habeo. Num autem in nostris quoque sermonibus pharmacum **159** quoddam, quod iram sedare atque consopire possit, iuvenire liceat, illud vero non item explore novi. Verum si quidem aliquid profecisse affirmem, præclare res habebit. Sin autem conatus meus frustra fuerit, maximum quidem mœrorem accipiam, at minime tamen mihi ipsi succensebo. Quoniam igitur contentio ac simultas vestra in longissimum usque porrecta, non modo vos, sed etiam multos alios gravissime convulseravit, illud quidem pervellem, vos eam extinguere ac delere, atque ad amicitiam redire. Si vero hoc nondum, ut quidam aiunt, fieri potest, at certe immodicam hanc contentionem animorumque pertinaciam silentio enervare, ac non dicendis tacendisque eam adaugere. Nam si, quæ nefas est, alter adversus alterum proloqui desinat, sensim ac paulatim extincta et prostrata contentio, ut amicitia excitetur, efficiet. Quemadmodum enim iis, qui adversa valetudine laborant, gravius non se habere, melius se habendi initium fuerit (etenim in acutis- simis morbis idem valetudinis status pro meliore statu haud immerito habetur) : sic etiam vobis gravi morbo correptis (neque enim est quod vos-

LXXXIV. — THEONI EPISCOPO.

Si mihi morem gerendum putas, nullo modo : sin

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(71) Codd. Vat. 649 et Alt. legunt ἑμαυτῷ μεμ- φοίμην. Possin.

(72) Vocem ὄλωσ ex Vatic. inseruimus, ut vers.

seq., τέως post τοῦτο, et epistolæ versu penultimo εὐελπι: pro εὐέλπιστον recepimus. Edit. Ρ. Α. Τ. Α.

autem tibiipsi, ne hostes tuos in necessitatem admodum redigas atque concludas : ne alioqui in extremis rerum difficultatibus necessitatem (quæ subditis sibi a desperatione stimulis, miram ad contumaciam vim habet) in consilium adhibentes, iis malis te mulent, quibus eos multare cogitas. Illa enim rerum earum, quæ geruntur, inspectrix iustitia, persæpe ob victorum insolentiam et importunitatem, rerum statum in contrarium commutat.

LXXXV. — EULOGIO PRESBYTERO.

Sic existimo dæmonem ne probo quidem ac sancto viro reluctari posse. Idque tum ex eo constat, quod apostoli dæmones in fugam agebant ¹¹, tum ex eo quod Paulus Pythonem gentilium cultum sursum deorsumque miscentem sermone profligavit ac depulit ¹². Quin in martyrum quoque templis gratia ea quæ sanctorum virorum corporibus insidet, eos excruciat. Si igitur hæc ita se habent (quemadmodum ipsamet rerum experientia ostendit), quoniam pacto dæmon angelo reluctari potuisset? At nimirum opinor (neque enim affirmo, verum sententiam duntaxat meam profero) id huic contigisse, ut auctor est Moses, **160** quod cuique nationi angelus attributus est. « Quando enim dividebat gentes Altissimus, inquit ille, quando separabat filios Adam : constituit terminos populorum juxta numerum angelorum Dei ¹³. » Quod si dixeris : Quoniam igitur modo alter alteri non cedebat? sic respondeam : maxime quidem alterum alteri cecidisse : cæterum utrumque divinæ legis præsidio munitum atque obseptum fuisse. Alter enim divinum jussuum obtendebat : quod, ut Judæi, etiam nolentes, minimeque resipiscentes, captivitate liberarentur, sanciebat. Alter autem Judæorum flagitiis nitens, justum esse contendebat, eos adhuc in exsilio manere. Nam cum Deus ipsis, si pietatem coluissent, atque ex virtute vixissent, reditum in patriam promisisset, valere oportere illud dictum aiebat, propterea quod a penitentia abhorrent, ac ne ad supplices quidem preces Deo adhibendas sese convertissent. Nam quod Deus improborum quoque oilium laudet, ex iis, quæ circa Phinees contigerunt, conjecturam facere possumus. Nam cum duas cædes uno eodemque temporis puncto perpetrasset, Deus eum sacerdotio do-

πάνω εις ἀνάγκην κατάκλειε τοὺς σαυτοῦ ἐχθροὺς (75) μήποτε σύμβουλον ἐν ταῖς ἀμυχαναῖαις λαβόντες τὴν ἀνάγκην (ἢ δ' ἐστὶ δεινὴ πρὸς ἀπόνοιαν (75'), ἕταν ἀπόγνωσις αὐτὴν ἐρεθίξῃ), τοιαυτὰ σε δράσωσιν, οἷα δρῶν αὐτοὺς μελετᾷ· ἡ γὰρ ἔφορος τῶν θρωπέων δίκη, πολλάκις δι' ἀπληστίαν τῶν νικῶντων, εἰς τούναντιον τὰ πράγματα περιστάσῃ.

ΠΕ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἦγοῦμαι, ὅτι οὐδ' ἀνθρώπων ἀγίω δαίμων ἀντιστῆναι δυνήσεται (74). Καὶ δῆλον μὲν ἀφ' ὧν οἱ ἀπόστολοι δαίμονας ἤλαυνον. Δῆλον δὲ καὶ ἀφ' ὧν ὁ Παῦλος τὴν Πύθωνα, τὸν τὰ Ἑλλήνων ἄνω καὶ κάτω κυκῶντα λόγῳ ἀπῆλασε. Κἂν τοῖς μαρτυρίαις δὲ ἡ ἐφεδρεύουσα τοῖς σώματι τῶν ἁγίων χάρις, τοῦτους βασανίξει. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων δεκνυσι πείρα, πῶς ἀγγέλω (75) ἀντιστῆναι ἠδύνατο; Ἀλλ' οἶμαι (οὐ γὰρ διατείνομαι (76), ἀλλὰ γνώμην ἀποφαίνομαι), ὅτι ἐπειδὴ κατὰ τὸν Μωσῆα ἐκάστῳ ἐθνῷ ἀγγελος ἀνεμεμήθη (77). « Ὅτι γὰρ διεμέριξε, φησὶν, ἡ Ὑψίστος ἔθνη, ὡς (78) διέσπειρον υἱὸς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. » Εἰ δὲ φαίης· Πῶς οὖν οὐ παρεχώρει θάτερος θάτερον; φαίην, ὅτι μάλιστα μὲν παρεχώρησε, πλην ἀμφοτέροι τῷ θεῷ δισχυρίζοντο νόμῳ. Ὁ μὲν γὰρ τὸ θεῖον προεβάλλετο πρόσταγμα, τὸ θεοπίζων ἀπολυθῆναι τῆς ἀλμαλωσίας, καὶ μὴ βουλομένους, μηδὲ μετανοήσαντας τοὺς Ἰουδαίους, ὁ δὲ ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἰσχυρίζομενος πράξει, μένειν ἐτι αὐτοὺς ἐν τῇ ὑπερορίᾳ, δίκαιον εἶναι ἔφασκε. Τοῦ γὰρ Θεοῦ εὐσεβοῦσι τε καὶ δικαιοπραγοῦσιν ἐπαγγελαμένον τὴν ἐπάνοδον, κρατεῖν δεῖν ἔλεγε τὸ πρόσταγμα, ἀμετανοήτων ὄντων, καὶ μηδ' εἰς ἑκείαν τραπέυντων. Ὅτι γὰρ καὶ τὸ μισοπόνηρον ἐπαινεῖ ὁ Θεός, τεκμηριοὶ τὰ κατὰ τὸν Φινίεος γεγονότα. Δύο γὰρ φόνους αὐτὸν ἐργασάμενον, ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή, ἐρωσύνῃ τετίμηκεν· οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας, εἰ ἀγαθότητα μόνην ἰνομοθέσει. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ νόμος διεγύρωσε, τὸν ἐξ Ἑβραίων δουλοῦντα ἐδόξωμ ἔπει ἐλευθερῶσθαι, εἰ δὲ μὴ θέλεια προσάγεσθαι τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς, καὶ τρυπήσθαι αὐτοῦ τὸ ὦτιον, καὶ μένειν δούλον αἰώνιον· τοῦ δὲ χρόνου τῆς ἐλευθερίας φοιτήσαντος, οὐδεμίαν εὐτοὶ αὐτῆς

¹¹ Act. v, 16. ¹² Act. xvi, 16 seqq. ¹³ Deut. xxxii, 8.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(75) Huc pertinet præceptum illud militare, cum desperatis non esse dimicandum; item, hosti fugienti aureum pontem esse substernendum. Ratio hic redditur ab Isidoro. Vide et Ouosandri *Στρατηγικόν*, et Justi Lipsii *Politie*. RITT.

(75') Pro ἀπόνοιαν cod. Vat. 649 scribit ἐπίνοιαν, et eam lectionem cod. Alt. ut arbitrarium in margine proponit, cum in contextu pariter cum Sfortiano et editis consentiat. POSSIN.

(74) Ὅτι οὐδ' ἀνθρώπων ἀγίω δαίμων ἀντιστῆναι δυνήσεται. Sic Hermes Trismegistus apud Laciantium: Μία φυλαχὴ ἀνθρώποις εὐσέβεια· εὐσεβοῦς γὰρ ἀνθρώπου οὐτε δαίμων κακός, οὐτε εἰμαρμένῃ

κρατεῖ· Θεός γὰρ βύεται τὸν εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ· τὸ γὰρ ἐν καὶ μόνον ἐν ἀνθρώποις δεῖν ἀγαθὸν εὐσέβεια. RITT.

(75) Vocem ἀγγέλω ex cod. Vatic. 649 supplevisimus, delete asterisco. EDIT. PATR.

(76) Οὐ γὰρ διατείνομαι. De Isidori modestia commemorabili et omnibus imitanda vide notata ad ep. 112 libri iv, et Indicem. RITT.

(77) Ὅτι ἐκάστῳ ἐθνῷ ἀγγελος ἀνεμεμήθη. Sic Joan. Chrysostomus homilia in Natalem Domini, ὅτι ἐκάστῳ κλίματι ἐρεστήκασιν ἄγγελοι. Ib.

(78) E regione ὡς cod. Alt. notat in margine οὗς. POSSIN.

ἰποιοῦντο πρόνοιαν (ὡς ἐμφιλοχρησάντες τοῖς Ἀ βαρβάρους, καὶ τὴν ἐκείνων ἀσέβειάν τε καὶ πολιτείαν ζηλώσαντες)· ὁ τῶν Περσῶν ἄγγελος οὐδαμῶς αὐτοῖς προσήκειν τὴν ἐλευθερίαν διισχυρίζετο, εἰπερ ὁ νόμος τοὺς μὲν θάλασσαν ἐλευθεροί, κατὰ δὲ τῶν ἐθελόντων δουλεύειν, κυροῖ τῆς δεσποτείας τὴν ψῆφον, οὐκ ἀπανθρωπιεῖ νικώμενος, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ὑποτιθέμενος. Ὁ δ' ἕτερος ἄγγελος τὴν ἀγαθότητα ἐμπροσθεν τοῦ δίκαιου τιθέμενος, τὴν θείαν χάριν φετο δεῖν νικῆν, τὴν καὶ ἀναξίους αὐτοὺς ὄντας ἐλευθερῶσαι προσηρημένην. Ὅστε ἀμφοτέρω τῷ θεῷ νόμῳ συνηγυρίζοντο, ὁ μὲν μισοπόνηρος ὢν, ὁ δὲ ἀγαθός. Ἀμφοτέρα γὰρ ὁ Θεὸς ἐπαιεῖ, ἐνίκησε δὲ ἡ χάρις, τῆς ἀγαθότητος τὸ δίκαιον παραγραφασμένης. Ἔωλος γὰρ πᾶς λόγος μετὰ τὴν θείαν ψῆφον· πολλάκις γὰρ καὶ στρατιωτῶν ἀμαρτοδουλοντων πρὸς θαντοὺς, καὶ ἐκατέρω μέρους τὸ δίκαιον προβαλλομένου, ἡ τοῦ βασιλέως ψῆφος λύει τὴν φιλονεικίαν. Ταῦτα δὲ καὶ ἀλέγετο καὶ ἐγίνετο πρὸς τὸ συμπερον, ὥστε τὸν μὲν Δακτὴλ γνῶναι, ὅτι εἰσηκούσθη, τὸν δὲ λαὸν ἀκούσαντα, ὅτι καὶ ἀνάξιον αὐτὸν ὄντα σώζει, διὰ τε τὴν οἰκτείαν ἐπαγγελίαν, καὶ τὴν τοῦ δικαίου πρεσβείαν, σωφρονέστερον γενέσθαι, καὶ ἐπιθυμῆσαι τῆς ἐπανόδου, ὡς μεγίστων τρυφόμενον ἀγαθῶν, εἰ τῆς πατρίδος αὐτοῖς ἀξιωθεῖται.

divinam sententiam est omnis oratio. Nam etiam persæpe, duobus militibus inter se contententibus, atque utraque parte jus sibi vindicante, regis calculus jurgium exstinguit. Hæc autem utilitatis causa iam dicebantur, tum flebant: nempe ut et Daniel preces suas exauditas esse intelligeret, et populus cum se a Deo, partim ob ipsius pollicitationem, partim ob justī viri deprecationem, etiam immerentem salutem consequi audisset, ad meliorem frugem se reciperet, reditumque expeteret, tanquam ingentibus bonis positurus, si divino beneficio in patriam rediret.

ΠΓ'. — ΕΥΔÆΜΟΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἐπειδὴ γέγραφας δι' ἣν αἰτίαν πολλοὶ πολλὰκις τὰ αὐτὰ πεπλημεληκότες, οὐ τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην· φημί, Ἐπειδὴ πολλὴ ἔστι τοῦ χριτοῦ ἡ ἀκρίβεια. Ἐν γὰρ τοῖς πταίσμασιν οὐ τὸ εἶδος ζητεῖται ρόνον τοῦ ἀμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἀμαρτάντος, καὶ τὸ ἀξίωμα, καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ὁ τόπος, καὶ τὸ γένος (79), καὶ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν εἰ ἐλυπήθη, εἰ ἤσθη, εἰ ἀναληγῆτος διεσέθη, εἰ ἐνέμενεν, εἰ μετέγνω, εἰ ἐκ περιστάσεως, εἰ κατὰ ἀγάπην (80), εἰ κατὰ μελέτην. Καὶ πολλὰ ἕτερα ἔστι, δι' ὧν ἡ βίασμος αὐτῆ χωρεῖ· καὶ καιροῦ διαφορὰ ἐξετάζεται, καὶ πολιτείας κατάστασις. Οὐ γὰρ ὁ πρὸ νόμου, καὶ μετὰ νόμον, καὶ μετὰ τὴν χάριν τὴν αὐτὴν ἀμαρτίαν ἀμαρτῶν, τὴν αὐτὴν δίκην ὑφέξει· ἀλλ' ὁ μὲν ἡμερωτέρων, ὁ δὲ ἀκριβεστέραν, ὁ δὲ ἀπαρτήσεων. Ταῦτα γὰρ πάντα διαφόρηθον ἐν ταῖς ἑκατῆς Γραφαῖς κακῆρουνται.

ΠΔ. — ΠΙΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τοιαῦτα καὶ λέγε, καὶ πράττε, δι' ὧν καὶ εἶης καὶ

¹⁴ Num. xxxv, 2 seqq. ¹⁵ Exod. xxi, 1 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(79) Pro τὸ γένος cod. Vat. 649 legit ἡ ρίζα, et cod. Alt. in margine eandem lectionem offert, in contextu tamen edito consonans, uti et cod. Mfort. Possunt.

navit¹⁴. Quod profecto non fecisset, si bonitatem solam lege lata promulgasset. Quoniam autem lex quoque illud præscribat, ut qui ex Hebræorum populo servitutis jugum traheret, septimo anno manumitteretur, quod si id nollet, ad tabernaculi ostium adduceretur, ipsiusque auris perforaretur, servusque per omnem vitæ cursum permaneret¹⁵; Judæi porro, cum liberationis tempus appetiisset, nulla ipsius cura tangebantur (fortasse quia libenter inter barbaros commorarentur, eorumque impietatem ac vitæ genus imitarentur); Idcirco Persarum angelus libertatem nullo modo ad eos attinere asserebat (siquidem lex, ut volentes quidem in libertate vindicat, sic contra dominationis calculum atque sententiam adversus eos, qui servire voluit, confirmat, non illa quidem in hac re crudelitate superata, verum quod justum est, præcipiens); alter autem angelus, bonitatem justitiæ anteponeus, divinam gratiam, quæ ipsos, quanquam immerentes liberare constituerat, victoriam ferre debere censebat. Ac proinde uterque divinæ legi subsidium ferebat, ille nimirum quod improborum odio teneretur, hic autem quod benignitate præditus esset. Deus enim utramque virtutem laudat: vicit autem ad extremum gratia, bonitate videlicet justitiam submovente. Patida quippe post

Γ 161 LXXXVI. — EUDÆΜΟΝΙ SCHOLASTICO.

Quoniam per litteras ex me quæxivisti, quidnam sit, quamobrem multi persæpe iisdem flagitiis admissis non iisdem pœnis affecti fuerint: respondeo id hinc fieri, quod magna sit judicis integritas et sinceritas. Etenim in peccatis, non ipsa tantum peccati species quæritur, verum etiam ejus qui peccavit animi sententia, et dignitas et tempus, et locus, et sexus: et post admissum scelus, an ex scelere voluptatem ceperit, an omni doloris sensu craterit, an in scelere perstiterit, an pœnitentia ductus sit, an casu aliquo peccarit, an ex amore, an de industria. Ac multa item alia sunt, per quæ hoc examen grassatur. Nam et temporis discrimen expenditur, et vitæ degendæ status. Non enim is qui ante legem et qui post legem, et post gratiam, idem peccatum admisit, eadem pœna multabitur: verum ille mitiore, alter graviore, postremus acerbissima. Hæc enim omnia in sacris Scripturis aperte prædicata sunt.

LXXXVII. — ΠΙΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Hæc et dicito, et facito, per quæ et sis et

(80) *Et κατὰ ἀγάπην*. Bill., *an ex amore*. Melius puto quod in B. C. [et eod. Vat. 649 et Alt.] legitur, *ἀπάτην*, id est, *an dolo et fraude inductus*. RITT.

existimeris, non modo piissimus, verum etiam justissimus.

LXXXVIII. — ASCLEPIO EPISCOPO.

Quoniam ad me scripsisti te mirari quod Christus discipulos suos, qui mulierem eam, quæ ingentis pretii unguentum effundere minime dubitarat, increpauerant, represserit¹⁶, præsertim cum eorum sermo pauperum commodis consulere videretur; hoc aio: Eum qui de elemosyna tot ac tantos sermones habebat, eamque sacrificiis anteponebat, nunc eandem, quod tu existimas, minime propulisse. Nam qui dixit, «Misericordiam volo, et non sacrificium¹⁷»; et: «Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur¹⁸»; et: «Quandiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis¹⁹», haudquamquam in contrarium recidisset. Verum quoniam mulier ea quæ accesserat, oleum effundere antevertit, absurdissimum esse divina sapientia judicavit ipsius fidem obtinere. Atque ipsius patrocinium suscepit, iisque verbis usus est, «Bonum opus fecit²⁰». Ac vide sapientiam omni orationis facultate præstantiorem. Non enim dixit, Bonum opus factum est, sed, fecit. Neque enim ipsum facinus privatim expendit, verum una cum mulieris persona; perinde ac si diceret: Quandoquidem semel hoc fecit, laude atque commendatione digna est. Quamobrem perfectam quamdam ac numeris omnibus absolutam virtutem ab ea ne requiramus: verum, qua fieri potest, coronam ei texamus. Nam si non hoc sensu mulierem comprobasset, omnibus profecto, ut ejus exemplum sequerentur, lege lata indicere oportebat. Porro cum nihil ejusmodi dixerit, **162** satis argumenti dedit se ob indulgentem quamdam demissionem eam comprobasse. Nam si cum dixisset, fecit, id sane pro lege habeatur; si autem, cum id fecisset, eam in animi anxietatem minime conjecit, non est cur quisquam indulgentiam hujusmodi in legem trahat. Nam cum sacrificia in Veteri Testamento permissa postea evertit, quoniam pacto, quæ hic ne permisit quidem, lege lata sanxisset? Quemadmodum enim, si ante effusum unguentum interrogatus fuisset, haud dubie illud vendi et pauperibus dari jussisset: sic, posteaquam effusum fuerat, mulieris fidem per objurgationem extinguere absurdum erat. Atque ad eundem quoque modum nunc faciunt probatissimi quique sacerdotes. Nam si quis dicat, Consecrare atque appendere aliquid volo, id eum pauperibus dare jubent. Sin autem id jam ipse fecerit, non modo eum non increpant, verum etiam blande ac leniter admittunt; non quod hoc illo melius ac præstantius esse ducant (non enim propterea Christus venit, ut ecclesias auro et argento impleat), sed ne eum, qui hoc donarium obtulit, animi anxietate afficiant.

LXXXIX. — ALEXANDRO POETÆ.

Virtutem nihil est quod adæquet: non modo quia

¹⁶ Matth. xxvi, 7 seqq. ¹⁷ Osee vi, 6; Matth. ix, 13. ¹⁸ Matth. v, 7. ¹⁹ Matth. xxv, 40. ²⁰ Matth. xxvi, 10.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(81) Pro his verbis, τῆ πολυτίμων μύρον ἔχειν μὴ παραιτησάμενη, codd. Vat. 649 et Alt. melius legunt, τὸ πολυτελές μύρον ἔχειν ὑπηρετησάμενη. Vers. 12, pro προσελθούσα, cod. Alt. scribit, προσλ-

Α νομίζοιο, οὐ μόνον εὐσεβέστατος, ἀλλὰ καὶ δικαιοτάτος.

ΠΗ. — ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐπειδὴ γέγραφας θαυμάζειν ὅπως ὁ Χριστὸς τοὺς φοιτητὰς ἐπιστόμισεν ἐπιτιμῆσαντας τῇ πολυτίμων μύρον ἔχειν μὴ παραιτησάμενη (81), καίτοι δόξαντας τὸν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ποιῆσθαι λόγον· φημί, ὅτι οὐκ ἂν ὁ ἄνω καὶ κάτω περὶ ἐλεημοσύνης διαλεγόμενος, καὶ ταύτην τῶν θυσιαῶν προκρίνων, νῦν ταύτην, ὡς νομίζεις, ἐξέβαλεν. Ὁ γὰρ λέγων, «Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν» καὶ, «Μακάριοι οἱ ἐλεημονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» καὶ, «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἔμοι ἐποίησατε, οὐκ ἂν εἰς τούναντιον περιετράπη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ προσελθούσα γυνὴ ἐφθῆ ἔχειν τὸ ἔλαιον, ἀτοκώτατον ἠγήσατο ἢ θέλα σοφία πηρῶσαι αὐτῆς τὴν πίστιν. Αἰδὸ καὶ συνηγόρησεν αὐτῇ, καὶ εἶπεν· «Ἔργον γὰρ καλὸν ἐποίησεν.» Ὅρα τὴν ἀρρήτων σοφίαν. Οὐκ εἶπε, Καλὸν ἔργον γέγονεν, ἀλλ', Ἐποίησεν. Οὐ γὰρ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξετάζει, ἀλλὰ μετὰ τοῦ προσώπου τῆς γυναικὸς, οἷον εἰ λέγων· Ἐπειδὴ ἄπαξ ἐποίησεν, ἀποδοχῆς ἔστιν ἀξία. Μὴ τοίνυν τὴν ἀκρίθειαν παρ' αὐτῆς ἐπιζητήσωμεν, ἀλλ' ἀφ' ὧν οἶόν τε ἔστι, στέφανον αὐτῇ πλέξωμεν. Εἰ δὲ μὴ τούτῳ τῷ νῦν ἀπεδέξατο τὸ γύναιον, ἐχρῆν νομοθετῆσαι πᾶσι μιμῆσθαι αὐτήν. Εἰ δὲ μηδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἔδειξεν, ὡς διὰ συγκατάθεσιν ἐκείνην ἀπεδέξατο. Εἰ μὲν γὰρ εἰπόντος αὐτοῦ πεποίηκε, νόμος ἔστω· εἰ δὲ πεποιηκυῖαν οὐκ ἠπόρησε, μὴ εἰς νόμον ἀναγέτωσαν τὴν συγκατάθεσιν. Εἰ γὰρ ἐν τῇ Παλαιᾷ τὰς θυσίας ἐπιτρέψας ὕστερον ἀνέτρεψε, πῶς ἐναυθῆα μηδὲ ἐπιτρέψας ἐνομοθέτησεν; Ὡσπερ γὰρ εἰ πρὸ τοῦ ἔχειν ἠρωτήθη, ἐκέλευσεν ἂν αὐτὸ παραβῆναι, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς· οὕτως μετὰ τὸ ἐχρηθῆναι ἀποπον ἦν διὰ τῆς ἐπιτιμῆσεως σβέσαι τῆς γυναικὸς τὴν πίστιν. Οὕτω καὶ νῦν ποιοῦσιν οἱ τῶν ἰερωμένων εὐδόκιμοι. Εἰ μὲν γὰρ τις εἴποι, Ἀναθεῖναι τι βούλομαι, κελεύουσιν αὐτὸν δοῦναι πτωχοῖς· εἰ δὲ φθῆ ἐκεῖνος κατασκευάσαι, οὐ μόνον οὐκ ἐπιτιμῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἡρέμα ἀποδέχονται, οὐ τοῦτο ἐκείνου προκρίνοντες· οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἐπεδήμησεν ὁ Χριστὸς, ἵνα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τὰς ἐκκλησίας ἐμπλήσῃ (82)· ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν ἀναθέντα ἀπορήσωσιν.

D

ΠΘ'. — ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΠΟΙΗΤῆ.

Ἀρετῆς ἴσον οὐδὲν, οὐ μόνον ὅτι καὶ ἀσυγκρίτως

θοῦσα. Vers. 6 ante finem ep. pro εἰ ἐξ φθῆ cod. Vat. 649 legit εἰ δ' ἐφθῆ. Possint.

(82) Confer similem locum epist. 247 hujus libri. RITT.

ὑπεροχῇ τῶν ἄλλων ἀπάντων διενήνοχεν, ἀλλ' ὅτι ἀ incomparabili quadam exsuperantia res omnes alias καὶ τὰ ἀνώμαλα πράγματα ἐξομαλίζει, καὶ τὰ ἄνισα ἐξισοῖ. Οὕτε γὰρ ἐν πενίᾳ ταπεινοῦται, οὕτε ἐν δουλείᾳ ἀνελευθέρους ὑπομένει διακονίας, οὕτε ἐν ἀδοξίᾳ συστέλλεται. Ἄλλ' οὐδ' ἐν πλούτῳ ἐξυβρίζει, οὕτε ἐν ἀρχῇ ἐπαίρεται, ἀλλὰ πᾶσι τούτοις τὴν ἑαυτῆς ἐπιβάλλουσα ἐπιστήμη, κανονίζει ταῦτα καὶ ρυθμίζει, οὐκ ἐκείνους ἐπομένη, ἀλλ' ἐκείνα τῇ ἑαυτῆς τέχνῃ ἀκολουθεῖν ἀναπειθουσα. Εἰ γὰρ χρῆ ἀκριβῶσαι τὸ Ὀμηρικὸν ἔπος, ὃ συνεχῶς (πρὸς κάλλος ἔως σωματικὸν ἐπτοημένος) ἐπὶ στόματος, ὡς φασι, φέροις, Καλή τε μεγάλη τε καὶ ἀγαθὰ ἔργ' εἰδυῖα (83), μᾶλλον περὶ ἀρετῆς εἰρησθαι δόξει, ἢ περὶ ἧς εἴρηται. Τί γὰρ αὐτῆς μείζον, τί δὲ κάλλιον (84); Τίς δὲ ταύτης λαμπρότερα ἐπίσταται ἔργα, τῆς καὶ τὰς ἀνωμαλίας τῶν πραγμάτων διὰ τῆς ἑαυτῆς φιλοσοφίας ἐξομαλιζούσης, καὶ ἴσον τὸ φρόνημα ἐν ἀνίστοις πράγμασι φυλαττούσης, καὶ ἀοιδίμον ἀπανταχοῦ ἑαυτῇ κατασκευαζούσης κλέος, καὶ τοὺς μὲν συμφοραῖς περιπίπτοντας παρακαλούσης, τοὺς δὲ ὑπὸ εὐημερίας ἐξυβρίζοντας σωφρονίζουσης; Πρὸς ταύτην τοῖον ταῖνον σαυτοῦ τῆς ψυχῆς τὸ ὄμμα, καὶ ταύτης τὸ κάλλος περισκόπει, ἵνα ἔραστής αὐτῆς διάπυρος γενόμενος, ἐπαινοῖ παρά πάντων καὶ ἀνακηρύττειο.

animi tui oculum tende, ipsiusque pulchritudinem contemplare, quo ardentī illius amore correptus, ab omnibus lauderis ac prædiceris.

Ἱ. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Καὶ παρ' Ἑλλήσι μὲν (καίτοι ὑποχειρίους αὐτοὺς ἔχων καὶ ἄγων καὶ φέρων αὐτοὺς ὡς ἐβούλετο), καὶ παρὰ Ἰουδαίους (καίτοι καὶ εἰς εἰδωλολατρίαν αὐτοὺς ἐκμήνας, καὶ εἰς ἀνδροπονίας ἐκλυττήσας), πολλὰς αἰρέσεις ἔτεκεν ὁ διάβολος. Εἰ δὲ καὶ παρὰ Χριστιανοῖς πολλῶ πλείους, θαυμάζετω μηδεὶς. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ὄρων πάντας ὑπὸ τῆς κακίας μεθύοντας, καὶ οὐδένα, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καθαρῶς νήφοντα, ὀλίγα ἐνέβαλε φιλονεικίας σπέρματα. Ἐπειδὴ δὲ ἦξεν οὐρανὸθεν ὁ σωτήριος Λόγος, φέρων μὲν ἡμῖν οὐρανίου πολιτείας δόγματα, τῷ δὲ διαβόλῳ, δι' ὧν τοὺς ἀμαρτάνουσιν ἠπειλεῖ, προμηνῶν τὴν ἀναμένουσαν αὐτὸν δίχην (ἔλεγε γάρ· « Πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ») τότε δὴ ὁ κοινὸς ἀπάντων ἐχθρὸς ὄρων καὶ τὸ ἡμέτερον γένος ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν τὴν μὲν κακίαν ἀποσειόμενον, τὴν δ' ἀρετὴν προσείμενον, καὶ τὴν μὲν ἀσέβειαν ἐξοστρακίζον, τὴν δ' εὐσέβειαν ἀσπαζόμενον· ἀκούσας δὲ καὶ τῆς καθ' ἑαυτοῦ ἀποφάσεως τὸν ὄρον, σφοδρότερον ἔπνευσε καθ' ἡμῶν, καὶ τὰς αἰρέσεις ἔτεκε. Τῇ γοῦν εὐσεβείᾳ ἀντιστήναι μηκέτι δυνάμενος, τῷ ὀνόματι αὐτῆς εἰς ἀσέβειαν πολλοὺς χειρ-

¹¹ Matth. xxv, 41.

XC. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Et apud gentiles (quamvis eos etiam in potestate ac ditone sua habens, ac pro libitu suo agens ac ferens), et apud Judæos (tametsi etiam eos velut rabido quodam furore percitos ad idolorum cultum atque homicidia impulisset) multas hæreses diabolus procreavit. Quod si apud Christianos quoque multo plures peperit, nemini mirum istud videatur. Nam cum ante carnalem Christi adventum ac præsentiam omnes vitii temulentia laborare, nec ullum, ut ita dicam, pure atque integre sobrium esse conspiceret, idcirco pauca contentionis semina injiciebat. Posteaquam autem salutare Verbum cœlitus venit, nobis quidem cœlestis vitæ generis documenta ferens, diabolo autem, per eas iniurias quas in peccatores intendebat, pœnam, quæ ipsum manebat, prænuntians (dicebat enim : « Ite in ignem qui paratus est diabolo et angelis ejus ¹¹), tum vero communis ille omnium hostis, tum quod genus nostrum sensim ac paulatim vitium excutere, ac virtutem admittere, atque impietatem ablegare, ac pietatem amplecti perspiceret, tum quod condemnationis suæ decretum audiisset, acris adversum nos flavit, atque hæreses in lucem protulit. Nam cum

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(83) Καλή τε, μεγάλη τε, καὶ ἀγαθὰ ἔργ' εἰδυῖα. Homericus hic versus, quem pulcherrime ad virtutem detorquet Isidorus, exstat *Odys.* O, prolatus ab Eumæo de sua matre ad Ulysses,

Ἔσκε δὲ πατρός ἐμοῦ γυνὴ Φοῖνισσ' ἐνὶ οἴκῳ, Καλή τε, μ., etc. RITT.

(84) Edit., τί γὰρ κάλλιον. Lacunam explent eodd. Vatic. 649 et Alt. Edit. PATR.

pietati jam obliuisci nequeat, in id omni animi contentione incumbit, ut per ipsius nomen plerisque ad impietatem ducat: atque pietatis specie atque obtentu veritatem evertere conatur, eosque, qui optimæ vitæ laude persæpe excelluerunt, per corrupta dogmata obterit. Etenim unicum hoc illi opus, unicumque studium est, ut omnes ad unum, sive per viam, sive per adulterina dogmata, in exitu pelagus secum præcipites agat. Mæxæ igitur hæreticorum principes cogitantes, adversus veritatem semina jacere desinant, illud secum reputantes, quod ipsi præ cæteris in summo periculo versantur. Desinant etiam illorum auditores anticipatæ duntaxat opinionis servire, atque adversus veritatem impetum facere: ne alioqui magnum omnique sermone præstantius Salvatoris facinus, quantum quidem in ipais est, inane atque infrugiferum reddant. Desinant item ii, qui rectis quidem dogmatibus gloriatur, verum per vitæ segnitiam ea facere convincuntur, quæ eos nothos ac spurios pietatis discipulos esse coarguunt, atque ad rectam fidem optimam vitæ rationem adjuvant. Sic enim futurum est, ut

Α γωγῆσαι φιλονεικεῖ· καὶ προσχῆματι εὐλαθείας (85), τὴν ἀλήθειαν ἀνατρέψαι πειρᾶται, καὶ τοὺς βίῳ πολ- λάκις ἀρίστῳ διαλάμποντας διεσθαρμένους δόγμασιν ἐκτραχηλλίσει. Ἐν γὰρ αὐτῷ ἔργῳ καὶ μὴ σπουδῇ, πάντας ὁμοῦ, εἴτε διὰ βίας (86), εἴτε διὰ νόθων δογ- μᾶτων εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας μεθ' ἐαυτοῦ καταπον- τίσαι πέλαιος. Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, παυέσθωσαν μὲν οἱ τῶν αἰρέσεων ἡγεμόνες τὰ κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιείροντες σπέρματα, ἐννοοῦντες ὡς αὐτοὶ μάλιστα πάντων ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ σαλευούσι. Παυέσθωσαν δὲ καὶ οἱ τούτων ἀκροαταί, προλήψαι μόνῃ δουλεύον- τες, καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας νεανεισόμενοι, ἵνα μὴ τὸ μέγα καὶ λόγον καὶ νοῦν ὑπερβαῖνον τοῦ Σωτῆρος κατάρθωμα, τότε ἦκον ἐφ' ἐαυτοίς, ἐργὸν ἀποφῆνωσι. Παυέσθωσαν δὲ καὶ οἱ τοῖς ὀρθοῖς μὲν δόγμασιν ἐν- Β ἀδρυνόμενοι, διὰ δὲ τῆς κατὰ τὸν βίον ῥαθυμίας ἐλεγ- χόμενοι, ταῦτα δρῶντες, ἀ νόθους αὐτοὺς τῆς εὐσε- βείας φαιτητάς ἀποφαίνει, καὶ μετὰ τῆς ὀρθῆς πί- στειως τὴν ἀρίστην πολιτείαν συγκιρονάτωσαν, ἵνα πάντες ἀκούσωμεν τῆς βασιλευσῆς φωνῆς ἡμᾶς ἀνα- κηρυττοῦσας.

omnes Æthiopicam vocem laudes nostras prædicam-

XCI. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Quoniam in tuis ad me litteris quæxivisti quam- nam ob causam Areopagus tribunal illud Atheniense vocaretur, in quo concionem habuit Paulus²²: hoc respondeo hunc locum idcirco hoc nomen consecutum fuisse, quod Mars illic, ut aiunt, iudicium subiecit. Pagus autem est sublimis locus. In edito enim loco situm erat hoc tribunal. 164 Unde etiam apud nonnullos Pagarchi appellantur, qui oppidulis aut locis quibusdam imperant.

XCH. — EIDEM.

Quædoquidem illud quoque intelligere cupis, cu- jusnam sceleris convictus Mars supplicio affectus sit, pudet quidem me narrare, sed tamen exponam. Nam ejusmodi sermo perspicua gentilium refutatio erit. Cum enim eos, quos rerum omnium moderato- res atque custodes esse aiunt, nec pudicitiam colere, nec recte atque integre judicare consisterit, multum certe ad eo abfuturi sunt, ut his divinus honor adhi- beri debeat. Ac quidem alios, ne sermonem in lon- gius producam, prætermitam (sicet alioqui com- plures proferre queam), unum autem duntaxat commemorabo, qui id, quod abs te quæritur, explanet. Martem Agraulæ, Cæropis filix, usque adeo in- sano amore exarsisse aiunt, ut cum ejus ætas ma- trimonii opus nondum ferre posset, ipse tamen, ut erat fervens ac petulans amator, clausum adhuc naturæ folliculum præmature iavaserit. Ac puella quidem, ut narrant, tenero adhuc ætatis flore erat;

²² Act. xvii, 22.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Cod. Alt., εὐσεβείας. Vers. 27 pro διὰ βίας melius legunt cod. Alt. [et Bavar.] διὰ βίου. Ponit enim duas vias perdendi homines quibus vitæ diabolus: pravos mores et falsa dogmata. Priorem

designant illa verba, διὰ βίου, per vitam, solutam nimirum et sceleratam, alteram hæc, διὰ νόθων δογμάτων, per adulterina dogmata. Possin.

ΛΑ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ γέγραφας, τίνας ἔνεκεν Ἄρειος πάγος ἐκαλεῖτο, τὸ ἐν Ἀθήνῃσι δικαστήριον, ἐν ᾧ καὶ ὁ Παῦλος ἐδημηγόρησεν ἀντεπιστέλλω, Ὅτι ὁ Ἄρης, ὡς φασιν, ἐκείσας δικας ἔδωκε. Πάγος δὲ, ὁ ὑψηλὸς τόπος. Ἐν γὰρ ὄχθῳ τινὶ ἦν ἐκεῖνο δὲ δικαστήριον· C ὄθεν καὶ Πάγαρχοι καλοῦνται παρὰ τισιν, οἱ τῶν καμῶν ἢ τόπων τινῶν ἀρχοντας.

ΛΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ τσῖν ἀλοὺς ὁ Ἄρης, δικὴν ἔδω- κεν, ἐθέλησας μαθεῖν, αἰσχύνομαι μὲν φράσαι, ὁμῶς δ' οὖν ἐρῶ. Ἐλεγχος γὰρ ἔσται Ἑλλήνων σα- φῆς τὰ λεγόμενα. Ὅταν γὰρ, οὐς φασὶ τῶν πάντων διανομεῖς εἶναι καὶ ταμίας, σφθεῖεν, μήτε σωφροσύ- νην, μήτε τὸ χρῆναι ἔχοντες ὀρθῶς, σχολῆ γ' ἐν εἶεν σεπτοί. Τοὺς μὲν οὖν ἀλλοῦς, ἵνα μὴ μακρὸν ποιήσω τὸν λόγον, παρήσω, καίτοι πολλοὺς ἔχων εἰ- πεῖν, ἐνὸς δὲ ἐπιμνησθήσομαι μόνου, τοῦ τὸ ζητού- μενον παρὰ σοῦ σαφηνίζοντος. Ἀγραύλη τῇ Κέκρο- πος οὕτως ἐξηγετηθῆναί φασὶ τὸν Ἄρεα, ὡς μηδέπω τῆς ἡλικίας αὐτῆς δυναμένης παρθενολύτων ἀνα- σχέσθαι γάμων, θερμὸν ἔντα καὶ ἀκόλαστον ἐραστὴν, μύοντα ἔτι τὸν κάλυκα τῆς φύσεως παρὰ τὸν και- ρὸν βιάσασθαι. Καὶ ἦν μὲν ἡ παῖς, ὡς φασιν, ἀπα- λὸν ἔτι τῆς ἡλικίας τὸ σῶθος ἔχουσα. Ὅ δὲ προσκυ- νεῖσθαι ἀξίῳ, αὐτοσχέδιον νυμφώνα ταύτη ποιεῖ τοῦδαφος, οὐ πειθοῖ τῆς κόρης τὸ θελοῦσιον δειξας,

οὐ τῶν κυρίων τοῦ δοῦναι τὸν γάμον παρεσχηκότων, βίβη καὶ θράσει, γάμων ἐληφισατο λάφυρα. Συμβιώσας τοίνυν ἐπὶ πολλῷ, ἐκ ταύτης ἀγει τὴν Ἀλικίππην, ἣν ἔσχεν Ἀλιβρόθιος, ὁ τοῦ Ποσειδῶνος υἱός. Ἀλλὰ δυσχερῆνας ὁ Ἄρης ἐπὶ τῇ ὕβρει τῆς θυγατρὸς, ἀναιρῶσι τοῦτον, αὐτὸς ἑαυτὸν λαθῶν, ὡς ἐδιδάσαστο τὴν Κέκροπος. Καὶ οὐ μὲν κατὰ τῆς ἐνεγκρούσης τὴν βίαν διὰ τὸν γάμον ἐσάλευσεν, οὐδὲ μικρὰς ἑαυτὸν ἄξιον εἶναι μέμφεως ἐδοκίμασεν· ἐπειδὴ δὲ Ἀλιβρόθιος οὕτε τὸ ἄωρον ὕβρισεν, οὕτε τὴν βίαν τῆς πειθῶς προετίμησεν, ἀλλ' ἐπολεῖ συναινεῖν (86) τὴν κόρην τῷ παθεῖν, εἰ μὴ ἡ ἐναλείας αἰδῶς τὸ ἐθελούσιον περιέστελλεν· οὕτως ἄξιός ἐστιν κολάσεως παρ' αὐτῶν κέκριται, ὡς καὶ διδάσκει καὶ κριτῆς καὶ δήμιος· αὐτῶν γενέσθαι. Ὡν χάριν ἐπὶ τοῦ Ἀρεῖου πάγου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος αἰτιαθεὶς καὶ ἀλούς, αὐτὸς μὲν δίκην δέδωκε, τῷ δὲ τόπῳ πρὸς τὸ στηλιτεύεσθαι τὴν αἰσχύνην τοῦνομα καταλέλοιπε (87). censuit, ut et accusator, et iudex, et carnifex ipsius fieret. Quo nomine apud Areopagum a Neptuno accusatus atque convictus, ipse quidem supplicio affectus est, loco autem, ad sempiternarum vesaniam infamiam ipsi inurendam, nomen reliquit.

ΛΓ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Πολλάκις ἐθαύμασα τὴν ἀγνοίαν (88) τῶν πίστεως μὲν περὶ καὶ πολιτείας ἀρίστης μηδένα ποιουμένων λόγον, ἐκεῖνα δὲ πολυπραγμανούντων καὶ ζητούντων, ἀ μὴδ' εὐρεῖν οἶόν τε, καὶ τὸ θεῖον παροξύνει ζητούμενα. Ὅταν γὰρ ἄπερ ἡμᾶς οὐκ ἠθέλησεν εἰδέναι, ταῦτα βιαζώμεθα μανθάνειν, οὔτε εἰσόμεθα, (πῶς γὰρ θεοῦ μὴ βουλομένου;), καὶ τὸ κινδυνεύειν ἡμῖν ἐκ τοῦ ζητεῖν περιέτται μόνον. Ἐξάντες τοίνυν, ὡς ὑπερφυῆ καὶ μηδαμῶθεν ἀλώσιμον, τὴν περὶ τούτων βάσανον, καὶ εἰς τὸν τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας καταφυγόντες λιμένα, ἐκεῖθεν ἑαυτοῖς τὴν ἀσφάλειαν ποριζώμεθα.

ΛΔ. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Καὶ το μὴ μεταγινώσκειν παύοντα, ὀλέθριον· καὶ τὸ ἀπογινώσκειν, ὀλεθριώτερον. Τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ βραθυμίας, τὸ δὲ ἀπὸ ἀναληθσίας φύεται. Ὅσα δὲ ἀναληθσία βραθυμίας χαλεπώτερον, τοσούτων ἐπόγνως βραθυμίας ἀργαλιώτερον. Τὸ μὲν γὰρ ἀνήκεστόν ἐστι κακόν· τὸ δ' εἰς θεραπείαν βαδίζεται. Ἐπειδὴ τὸ μὲν κρῖσεώς ἐστι διεσφαρμένης· τὸ δὲ παραλογισμοῦ καὶ ἀπάτης. Τί τοίνυν ἡμῖν ἐγκαλεῖς ὡς ἀμελοῦσι, καὶ μὴ χερσάττουσι πρὸς τὸν δεῖλαιον Ζώσιμον γράμματα, ἐκείνου δύο τοῖς ἀργαλιεωτάτοις βαπτισθέντος κακοῖς, βραθυμίας τε καὶ ἀναληθσίας; Οὐκ ἠμελήσαμεν, ὡ βέλτεστα, ἀλλὰ παρὰ πολλῶν τούτου ἐνεκεν πολλάκις παρορμηθέντες κεκμηχαμεν, καὶ λόγων καὶ προτροπῆ, καὶ ἀπειλῆ, καὶ ἐπαγγελίας,

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(86) Co. l. Vat. 649 pro συναινεῖν scribit συναιρεῖν. Vers. seq. barbaram lectionem ἡ ἐναλείας αἰδῶς, corrigge ex codd. Vat. 649 et Alt., ἡ ἐν θηλειαις αἰδῶς. Vers. iude 3 pro αὐτῶν iidem codd. scribunt αὐτῶ. Possin.

(87) De cæde quatuor omnino iudicia erant Athle-

A ille autem, qui divinos honores sibi adhiberi postulabat, pavimentum ei extemporanei cujusdam thalami loco efficit, atque cum nec verborum blanditiis puellæ voluntatem illexisset, nec ii, penes quos id jus erat, eam illi in matrimonium præbuissem, vi atque auidacia nuptiarum spolia tulit. Cum igitur diuturnam cum ea vitæ consuetudinem habuisset, Aleippen ex ea sustulit qua Halirrothius Neptuni filius potitus est. At vero Mars filix contumeliam infenso animo ferens, cum interfecit: non animadvertens ipse, quod Cecropis filix vim attulisset. Et quidem ob vim Agraulæ adhibitam, ne levi quidem reprehensione dignum se esse iudicavit: posteaquam autem Halirrothius nec ante matrum ætatem puellæ stuprum intulit, nec vim illecebram ac persuasioni prætulit, verum effecit, ut nisi effusus genis pudor voluntatem obtulisset, assensum libidini præberet, usque adeo eum supplicio dignum esse censuit, ut et accusator, et iudex, et carnifex ipsius fieret. Quo nomine apud Areopagum a Neptuno accusatus atque convictus, ipse quidem supplicio affectus est, loco autem, ad sempiternarum vesaniam infamiam ipsi inurendam, nomen reliquit.

XCH. — THEÓDOSIO SCHOLASTICO.

Sæpenumero eos miratus sum qui cum fidei atque optimæ vitæ curam nullam gerant, ea quærunt ac sollicitè investigant, quæ nec inveniri possunt, et cum quæruntur, divinam iram concitant. Nam cum ea, quæ Deus nobis minime nota esse voluit, tanquam per vim scire contendimus, nec eorum scientiam consequemur (quonam enim modo, Deo nolente?), atque ex hujusmodi investigatione præter periculum nihil percipiemus. Quamobrem hujusmodi rerum explorationem, 165 ut natura nostra præstantiorem, captumque omnem excedentem, missam facientes, atque ad rectæ fidei optimeque vivendi rationis portum confugientes, hinc nobis securitatem comparemus.

XCIV. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Et admisso delicto poenitentia minime duci, perniciosum est; et desperatione afflci perniciosius. Illud enim a segnitie ac socordia manat: hoc a stupore atque indolentia. Quanto autem stupor socordia gravior est, tanto quoque desperatio negligentiam gravitate superat. Ille enim immedicabile malum est: huic ad medicinam aditus patet. Quandoquidem ille depravati atque corrupti iudicii est; hæc autem circumscriptionis et imposturæ. Quamobrem ne nos accuses, ut incuria laborantes, atque ad miserum Zosimum litteras minime cedentes, cum ille duobus his molestissimis vitiis depressus sit, nempe socordia et stupore. Non enim incuria laboravimus, optime vir, verum a multis hac de causa

nis, ut docet Julius Pollux in *Onomastico* et Heliadius in *Chrestomathis*, ut eum refert Photius *Bibliothecæ* pag. 874. RITT.

(88) Verba τὴν ἀγνοίαν supplementur ex codd. Vatic. et Alt. apud Possinum. EDIT. PATR.

persæpe incitati, indomitam illam feram, et sermone, et cohortatione, et minis, et pollicitatione, et suppliciis ad defatigationem usque monuimus. Verum, ut apparet, illud minime animadvertimus, nos Æthiopem dealbare, dæmonemque humana forma præditum ad mansuetudinem et lenitatem pertrahere. Quamobrem istud compertum habens, nos nihil quidquam, quod ad officium nostrum pertineat, nec prætermisisse, nec prætermisuros esse, tuas ipsi preces largire. Sic enim fortasse ex tanta insania emerget.

XCIV. — EIDEM.

His quidem ignosci merito queat, qui per lenitatem ad majora peccata hauquaquam erudiuntur. Eos autem pœna subsequi debet, qui ex lenitate nihil emolumentum percipiunt. Atque hæc hactenus. Quoniam autem scripsisti, tibi quidem in animo esse de prophetiis quibusdam vocibus me interrogare, verum id facere minime audere, illud rescribo, me infenso animo in te futurum, si te quæ percontari velis, reticere sensero.

XCVI. — TIMOTHEO LECTORI.

Apparet te divini viri Pauli verbis obtemperare, mentemque lectioni attentam habere. Ac propterea ipse quoque id quod abs te propositum est, explanare conabor. Quæsvisti enim quonam pacto cum rex Balthasar in ipsa nocte oppressus fuerit, his verbis usa sit Scriptura: « Et dixit Balthasar, et indutus est Daniel purpura, et circumdata est torques aurea collo ejus, et prædicatum est de eo quod habet potestatem tertius a rege⁸⁸. » Existimo igitur, posteaquam divina sententia, coortis jam tenebris, in pariete sculpta fuerat (hoc enim verba illa indicant, *contra candelabrum*), rex autem vehementer **166** conturbatus ac metu fractus ac dissolutus erat, regina porro de mentis gradu deturbata, ob regis dissolutionem consuetam, suæque dignitati consentaneam modestiam aspernata, in convivium nocte adhuc vigente insulit, divinum oraculum a sapientissimo Daniele expositum fuisse, eumque purpura confestim ac torque donatum, inspectante omni exercitu, iisque qui magistratum gerebant (non enim dubium quin sapientiæ præmia in promptu essent), atque ipsis præsentibus promulgatum, quod tertius in regia dignitate jam futurus esset, hoc est, post ipsum ac reginam. Quod si quis id in frequenti foro ac non in aula regia promulgari debuisse dicat, illud sciat, ea quæ in regis aulis fiunt, ubique etiam vim obtinere. Ea enim divinitus immissa sententia quæ intus confirmatur, ubique vim obtinere consuevit. Quin illud fortasse verisimilius est, præconium illud litteris quoque consignatum fuisse. Illud porro, quod in palatio factum fuerat, ac jam jamque ubique futurum erat, atque

καὶ κολάσει νουθετοῦντες τὸ ἀμελιχτον ἐκεῖνο θηρίον. Καὶ ὡς εἶκεν, ἐλάβομεν Αἰθίοπα σμῆχοντες, καὶ ἀνθρωπόμορφον δαίμονα εἰς ἡμερότητα ἐκδιάζεσθαι φιλονεικοῦντες. Εἰδὼς τοίνυν, ὡς τῶν εἰς ἡμᾶς ἡκόντων οὐδὲν οὔτε παρελείφθη, οὔτε παραλείφθησεται, τὰς σὰς αὐτῷ χάρισαι προσευχάς. Τάχα πως ἀνενέγκοι ἐκ τῆς τοσαύτης μανίας.

ΙΕ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἡ μὲν συγγνώμη ἐκείνοις νέμεσθαι (89) ἀν εἴη δικαία, τοῖς μὴ διὰ χρηστότητος εἰς μελίζονα παιδοτριβομένοις πταίσματα. Ἡ δὲ κόλασις ἐπεσθαι ὀφείλει τοῖς ὑπὸ τῆς χρηστότητος μὴ ὠφελουμένοις. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἐπειδὴ δὲ γέγραφας βούλεσθαι μὲν περὶ βήσεων προφητικῶν πυθέσθαι, μὴ τολμᾶν δὲ ἀντεπιστέλλω, ὅτι ἀπεχθοίμην ἀν σοι, εἰ αἰσθοίμην σιγῶντα ἀ εἶρεσθαι βούλοιο.

ΙΖ'. — ΤΙΜΟΘΕῶ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Ἐοικας πεπεῖσθαι τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ, καὶ τῇ ἀναγνώσει προσέχειν τὸν νοῦν. Αἰδὸ δὴ καὶ αὐτὸς σαφηνίσαι τὸ παρὰ σοῦ προβληθὲν πειράσομαι. Ἐφης γάρ· Πῶς, εἶγε ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἀπέθανε Βαλτάσαρ ὁ βασιλεὺς, εἶπε ἡ Γραφή· « Καὶ εἶπε Βαλτάσαρ, καὶ ἐνέδυσαν τὸν Δανιὴλ πορφύραν, καὶ τὸν μανιάκην τὸν χρυσοῦν περιέθηκαν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ· καὶ ἐκήρυξαν περὶ αὐτοῦ, εἶναι αὐτὸν ἄρχοντα τρίτον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ; » Οἶμαι τοίνυν ὅτι ἐπειδὴ ἡ μὲν θεία ἀπόφασις σκότους ἤδη τυγχάνοντος ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐχαράχθη (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, *κατέγραψεν ἐν τῇ λαμπρόδι*)· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐταράχθη σφόδρα καὶ παρελύθη ὑπὸ τοῦ φόβου· ἡ δὲ βασίλισσα ἐκκρουθεῖσα τῶν λογισμῶν διὰ τὴν τοῦ βασιλεὺς παράλυσιν, ἀμελήσασα τῆς συνήθους καὶ πρεπούσης εὐκοσμίας, εἰσεπήδησεν εἰς τὸ συμπόσιον ἐτι νυκτὸς οὐσης· τὸ θεῖον θέσπισμα ἐρμηνεύεσθαι παρὰ τοῦ σοφωτάτου Δανιὴλ· καὶ τῇ μὲν πορφύρᾳ καὶ τῷ περιαιουχενίῳ παραχρῆμα τετιμῆσθαι, παρσετώσης πάσης τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν ἐν τέλει (προὔκειτο γὰρ δηλον ὅτι τῆς σοφίας τὰ γέρα), τὸ δὲ κήρυγμα γεγενῆσθαι ἐπὶ τῶν παρόντων, ὅτι τρίτος ἔσται ἐν τῇ βασιλείᾳ, τουσέσσι, μετ' αὐτὸν καὶ τὴν βασιλῆα. Εἰ δὲ, Πληθούσης ἀγορᾶς, εἴποι τις, ἐχρῆν γενέσθαι, καὶ οὐκ ἐν τοῖς βασιλείοις· εἴποιμεν ὅτι μάλιστα μὲν τὰ ἐν τοῖς βασιλείοις (90) γενόμενα, καὶ πανταχοῦ κυροῦται. Ἡ γὰρ ἔνδον κυρουμένη θειοτάτη ψῆφος, πανταχοῦ κρατεῖν πέφυκεν. Ἴσως δὲ μᾶλλον εἰδὸς καὶ ἐν γράμμασι διατετυπῶσθαι. Τὸ δὲ ἐν τοῖς βασιλείοις γεγεννημένον, ὅσον οὐδέπω καὶ ἐπὶ πάντων ἐσόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ πεπληρωμένον τῇ κρίσει τοῦ προστάξαντος, ὡς γεγονὸς ὁ ἱστοριογράφος

⁸⁸ Dan. v, 29.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(89) Pro νέμεσθαι scribunt νενεμῆσθαι codd. Vatic. 649 et Altaenensis. Possin.

(90) Verba, εἴποιμεν ὅτι μάλιστα μὲν τὰ ἐν τοῖς

βασιλείοις, quæ prorsus illuc quadrant, addimus ex Vat. 649 et Alt. Edit. Patæ.

ἔθηκε. Διὸ δὴ καὶ Δαρσίος ὁ Μῆδος, ὁ τὸν τύραννον Α
διαβεβήμενος, οὐδὲν ἀγνοήσας τῶν γεγενημένων, τῆς
ἀνωτάτω τιμῆς αὐτὸν ἠξίωσεν.

ΙΖ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Ἦσως ἀγνοεῖς, ὅτι οὐδέποτε ἄπορον ἀπόρῳ λύεται·
ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὁμολογουμένων τὴν πίστιν τῶν ἀμφι-
σθητουμένων (91) λαμβάνειν εἰώθαμεν.

ΙΗ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὀρέγονται μὲν ἀρετῆς, τὴν
δὲ ἐπ' αὐτὴν φέρουσαν ὁδὸν ὀκνοῦσιν λέναι. Ἄλλοι δὲ
οὐδ' ἀρετὴν εἶναι ἠγούνται. Χρῆ γοῦν, τοὺς μὲν πε-
πεισθαι (92) τὸν ὀκνον ἀποθέσθαι, τοὺς δὲ διδάξαι, Β
ὅτι ὄντως ἀρετὴ ἐστὶν ἡ ἀρετὴ.

ΙΘ'. — ΑΦΡΟΔΙΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπιδοῦ, ὡς γέγραφας Ἰουδαίος τις ἀπαιδεύσας
ἀνάπλευς, ὡς ὑπερβολὴν καταγνοῦς τοῦ εἰρηκτότος
θεῖου εὐαγγελιστοῦ, « Οὐδ' αὐτὸν εἶμαι τὸν κόσμον
χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία, » πράγματά σοι παρ-
έσχεν· ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης,
ἣν καὶ αὐτὸς ἐγκρίνει καὶ θεῖαν ἠγεῖται, τὰ ὑπερ-
βολικῶς εἰρημένα εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἵνα εἰδῆς ἐκείνος,
ὅτι καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς τῆ Παλαιᾶ ἐκείνη ἐπόμενος
Γραφῆ, γέγραπεν ἂ γέγραφε. Τί οὖν γέγραπται, μά-
θωμεν. Περὶ μὲν τῶν πόλεων τῶν Χανααναίων, « Πόλεις
τετεχεισμέναι ὑπάρχουσιν ἕως τοῦ οὐρανοῦ· » περὶ δὲ
τῆς γῆς αὐτῶν λέλεκται, « Γῆν ῥέουσιν γάλα καὶ μέλι. »
Περὶ δὲ τῶν πλεόντων, « Ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρα-
νῶν, καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων. » Ἐρμηνεύ-
τω τοιγαροῦν ἐκείνος ταῦτα ὁ ἀγροικόσοφος (93), μὴ
καταφεύγων εἰς θεωρίαν, μηδὲ τροπολογεῖν πειρώμε-
νος, ἀλλ' αὐτὰ φράζων τὰ πράγματα. Εἰ δ' οὐ δύ-
ναται (ἀνάγκη γὰρ αὐτὸν λέγειν ἢ ὑπερβολικῶς εἰ-
ρησθαι, ἢ ἐρμηνεῖας δεῖσθαι), τίνος ἕνεκεν ἀμαθίας
ἐσχάτης καθ' ἑαυτοῦ δεῖγμα φέρων ἔδοξεν ἐπιλαμ-
θάνεσθαι τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τοῦ καὶ εἰ δόξαντος
ὑπερβολῆ κεχρησθαι κολάσαντος αὐτὴν, διὰ τοῦ εἰ-
ρηκέναι, *Οἶμαι*; Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀκρατός ἐστιν ἡ ὑπερ-
βολή, ἐνταῦθα δὲ καὶ κεκραμένη. Οὐ γὰρ ἀφῆκεν
αὐτὴν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐκόλασεν. Ὁ δὲ τὰς ὑπερβολὰς
κολάζων, δύο ποιεῖ· καὶ τὸν ἑαυτοῦ δεικνύει πόθον,
καὶ τῆς ἀληθείας ἄπτεται. Εἰκὸς δὲ μηδὲ ὑπερβολικῶς
εἰρησθαι. Οὐ γὰρ ἠῤῥέθη, πολλὰ καὶ ἄλλα σημεῖα
πεποιηκέναι τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλὰ
ἀδιοριστως πεποιηκέναι. Ἔστι δὲ αὐτοῦ ἄλλα τὰ
ἔργα τοῦ κόσμου πρεσβύτερα, ἅτινα οὔτε γραφῆ,
οὔτε βιβλίοις παραδοθῆναι οἶδόν τε, οὐ μόνον διὰ τὸ

adeo per ejus qui imperarat, judicium completum
fuerat, historiographus tanquam factum posuit.
Unde etiam Darius Medus, qui tyranno successit,
cum nihil eorum, quæ contigissent, ignoraret, eum
summo honore affect.

XCVII. — ALYPIO.

Illud fortasse ignoras, id quod dubitationem ha-
bet, alia dubitatione minime unquam dissolvi : ve-
rum nos ab iis rebus quæ in confesso sunt, contro-
versarum solutionem quærere solere.

XCVIII. — LEONTIO EPISCOPO.

Plerique homines virtutem quidem expetunt :
verum iter illud quod ad eam ducit, tenere gravan-
tur. Alii autem virtutem ne quidem esse existimant.
Operæ pretium igitur est tuis quidem, ut segnitiam
excutiant, persuadere ; hos autem docere, virtutem
vere virtutem esse.

XCIX. — APHRODISIO PRESBYTERO.

Quoniam Judæus quidam, ut ad me scripsisti,
inscitiae plenus divinum evangelistam, quod his
verbis usus sit : « Ne ipsum quidem mundum capere
posse arbitror eos qui scriberentur libros²⁴, » hy-
perbolicæ locutionis damnans, negotium tibi faces-
sivit : operæ pretium est ex Veteri Testamento, quod
ipse quoque probat, ac divinum existimat, ea, quæ
per hyperbolen dicta sunt, in medium producere,
ut ille intelligat, evangelistam quoque Veterem il-
lam Scripturam sequentem, ea scripsisse, quæ scrip-
psit. Quidnam igitur scriptum sit, discamus. De
Chanæanæis quidem urbibus : « Urbes muro cinctæ
sunt usque ad cælum²⁵ ; » de terra autem eorum
dictum est : « Terram fluentem lacte et melle²⁶. »
Denique de navigantibus : « Ascendunt usque
ad cælum, et descendunt usque ad abyssos²⁷. »
Hæc igitur ille rustice sapiens exponat, **167** non
ad allegoriam confugiens, nec moralem sen-
sum afferre studens, sed res ipsas explicans.
Quod si non potest (necesse est enim ut vel hæc
hyperbolice dicta esse fateatur, vel interpretatione
opus habere), quid est, quamobrem extremæ insci-
tiæ adversum se argumentum præbens, evangeli-
stam carpat, qui etiamsi hyperbolen adhibuisse vi-
deatur, eam tamen mitigavit, dum dixit, *puto* ?
D Etenim illic quidem mera est hyperbole : hic au-
tem temperata. Nec enim eam simpliciter dimisit,
sed castigavit ac lenivit. Porro qui hyperbolas ca-
stigmat, duplicem rem facit : nam et cupiditatem
suam indicat, et veritatem attingit. Quin illud
quoque probabile est, ne hyperbolice quidem hoc
dictum esse. Nec enim dictum est Jesum multa

²⁴ Joan. XXI, 25. ²⁵ Dan. III, 5. ²⁶ Exod. III, 18. ²⁷ Psal. CVI, 26.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(91) Codd. Vat. 649 et Alt. verba τὴν πίστιν
τῶν ἀμφισθητουμένων nobis suggerunt quæ in edito
deceat et interpret habuerat. EDIT. PATR.

(92) Cod. Vat. 649 pro πεπεισθαι legit πείσαι.

Possin.

(93) Ὁ ἀγροικόσοφος. Ὁ ἀπαιδεύσας ἀνάπλευς,
ut supra initio eum vocavit. Vide infra lib. IV, ep.
162. RITT.

quoque alia signa in hoc mundo fecisse, sed indefinito, fecisse. Sunt autem alia ipsius miracula hoc mundo antiquiora, quæ quidem nec scripto, nec libris tradi possunt, non modo propter multitudinem et magnitudinem, sed etiam quia sermonis et mentis vim superant. Quis enim cœlestium agnium naturam, ordinem, ornatum, concordiam, concinnitatem, charitatem, pacem referre poterit, aliaque omnia, quæ ne enumerando quidem recenseri possunt? Quod si etiam hoc dictum de dogmatum magnitudine et summitate quispiam accipiat, a vero minime aberrabit. Ac quidem apostoli ea, quæ ceperunt, litteris complexi sunt, velut Petrus apostolici cœri præsul, in eo libro, quo res suas gestas narrat, aperte pronuntiavit. Quæ cepimus, scripsimus: et mundus ne ea quidem, quæ scripta sunt, capere poterit. Nam nec avarus de voluntaria inopia sermonem cepit; nec lascivus eum, qui de pudicitia erat; nec alienorum bonorum raptor eum, qui de iustitia; nec crudelis eum, qui de humanitate; nec iracundus eum, qui de mansuetudine. Si igitur, quæ apostoli ceperunt, mundus minime cepit (idque et Christus clamat his verbis utens, « Sermo meus non capit in vobis⁸⁸ ») et Paulus, cum ait, Capite nos⁸⁹), quæ ne apostoli quidem fortasse ceperunt, quonam tandem modo mundus ea cepisset? Per mundum autem, hominum turbam, mundanarum et terrenarum rerum admiratione percussam intelligit: de qua dictum est, « Et mundus eum non cognovit⁹⁰ ». Hic porro mundus, non locorum, sed morum, non ob litterarum multitudinem, sed ob rerum magnitudinem, ea minime capit.

C. — PAULO.

Quid tu, cum teipsum ignores, o homo, quæ supra te sunt, queris? Quid autem dico teipsum? Uanum eorum quæ in manibus sunt, mihi expone. Ac tum ea, quæ supra te sunt, curiosius inquirentem, hæc accusabo. Ignis ille a quo artes scaturiunt, non modo a ferro, **168** ære et lapidibus, sed etiam ab aquis et lignis naturæ vi exsilit. Hoc ergo miraculum mihi expone: lignone insitus est? qui igitur illud non absomit? At non iusitus est: quonam igitur modo ex eo creatur? Cum igitur ignis, siue quo nihil pene quod alicujus pretii sit, homines machinantur (nam et frigori succurrit, et tenebras propulsat, et ad omnem artem ac scientiam adjumento est), nemo explicare queat, quonam pacto in lignis quidem delitescit, nec tamen ea ab-

⁸⁸ Joan. viii, 37. ⁸⁹ II Cor. vii, 2. ⁹⁰ Joan. i, 10.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(94) Post κόσμος continuo subjunge, τόπων, ἀλλὰ τόπων, et dele quæ in edito sunt, οὐ τόπων, ἀλλὰ τρόπων. Sic hunc locum emendatum exhibent ambo sæpe memorati codd. POSSIN.

(95) Nota hic ignem ex lignis exsipientem, inter sese videlicet attritis quoad calescant atque ignescant. Ita olim apud Romanos oportebat reparare ignem Vestalem, si forte (quod piaculum apud ipsos grande erat) culpa virginum Vestalium, τῶν ἀεὶ παρθένων, exstinctus fuisset. De quo ita Festus: « Mos erat tabulas salicis materiæ tam diu tere-

α πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν εἶναι. Τίς γὰρ δυνήσεται διηγήσασθαι τῶν οὐρανίων δῆμων τὴν φύσιν, τὴν τάξιν, τὴν εὐκοσμίαν, τὸν ῥυθμὸν, τὴν ἐμμέλειαν, τὴν ἀγάπην, τὴν εἰρήνην, καὶ τὰλλα πάντα ἅπερ οὐδ' ἀριθμῆσαι δυνατόν; Εἰ δὲ καὶ εἰς δογματικῶν τις μέγεθος καὶ ἀκρότητα ἐκλάβοι τὸ εἰρημένον, οὐκ ἂν διαμάρτοι τῆς ἀληθείας. Οἱ μὲν οὖν ἀπόστολοι, ἃ ἐχώρησαν ἔγραψαν, καθὼς Πέτρος ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ ἐν ταῖς ἑαυτοῦ πράξεσι σαφῶς ἀπεφήνατο. Ἄ ἐχωρήσαμεν, ἐγράψαμεν· ὁ δὲ κόσμος οὐδὲ τὰ γραφέντα ἐχώρησεν. Ὁ γὰρ φιλοχρήματος οὐκ ἐχώρησε τὸν περὶ τῆς ἀκτημοσύνης λόγον· οὐδ' ὁ λάγνος τὴν περὶ σωροσύνης· οὐχ ὁ πλεονέκτης τὸν περὶ δικαιοσύνης· οὐχ ὁ ὑπὲρ τὸν παρὲ φιλανθρωπίας· οὐχ ὁ θυμώδης τὸν περὶ πραότητος. Εἴ τοίνυν ἃ οἱ ἀπόστολοι ἴσως ἐχώρησαν, ὁ κόσμος οὐκ ἐχώρησε (καὶ βοᾷ ὁ μὲν Χριστὸς, ὅτι « Ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν »· ὁ δὲ Παῦλος, Χωρήσατε ἡμᾶς)· ἃ μὲν οἱ ἀπόστολοι ἴσως ἐχώρησαν, πῶς ἂν ὁ κόσμος ἐχώρησε; Κόσμον δὲ καλεῖ, τὸν περὶ τὰ κοσμικὰ καὶ γῆϊνα πράγματα ἐπιτοημένον ὄχλον· περὶ οὗ ἐρρέθη· « Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω ». Οὐ χωρεῖ δὲ ὁ εἰρημένος κόσμος (94)· οὐ τόπων, ἀλλὰ τρόπων· οὐ διὰ πλῆθος γραμμάτων, ἀλλὰ διὰ μέγεθος πραγμάτων.

P. — ΠΑΥΛΩ.

Τί τὰ κατὰ σαυτὸν ἀγνοῶν, ἄνθρωπε, τὰ ὑπὲρ σαυτὸν ζητεῖς; Καὶ τί λέγω τὰ κατὰ σαυτὸν; Ἐν τῶν ἐν χερσὶ μοι ἐρμηνεύσον, καὶ τότε τὰ ὑπὲρ σαυτὸν πολυπραγμονοῦντα οὐκ αιτιάσομαι. Τὸ πῦρ ἀπ' οὗ πηγάζουσιν αἱ τέχναι, οὐ μόνον ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ καὶ λίθων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὑδάτων καὶ ξύλων ἐκπηδῶν πέφυκε (95). Διήγησαι οὖν μοι τὸ θαῦμα· ἄρ' ἔγκειται τῷ ξύλῳ; καὶ πῶς οὐκ ἀναλλασκε τοῦτο; Ἄλλ' οὐκ ἔγκειται· πῶς οὖν ἐξ αὐτοῦ τίκτεται; Εἴ τοίνυν τὸ πῦρ, οὐ δύναε σχεδὸν οὐδὲν ἀξιόλογον μηχανῶνται ἄνθρωποι (ἐπίκουρον γὰρ ὅστι ψυχους, σκότου δ' ἀλεξιφάρμακον, συνεργὸν δ' εἰς πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην), εὐδαίμων περιστρέφοντες. Ἰγνem, λέυει μὲν ταῖς θύλαις, οὐκ ἀναλλασκει δὲ ταύτας· ὅταν δ' εἰς τὸ ἐξω πηδῆσθαι, ἀναλωτικὸν γίνεται τῶν τεκνου-

hrare, quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret. Meminit hujus rationis ignem eliciendi ex attritu et terebratione lignorum etiam Simplicius Comment. in Aristot. lib. iii de cælo: Ἐπὶ ξύλων δὲ πῦρ ἐχθάλλουσι, θάτερον τῶν ξύλων, ὡς τέρετρον, ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες. Ignem, inquit, e lignis excutiunt, alterum lignorum tanquam terebram in altero circumvertentes. Est etiam alia ratio ignis cœlestis ex radiis solaribus devocandi opere speculi igniarii. RITT.

σὼν ὧν · πέπαυσο ἐκεῖνα περιεργαζόμενος, ἃ μῆτε
ἐφικτὰ ἐστὶ, μῆτε εἰ ἐφικτὰ ἦν, μέγα τι συντελέσαι
πρὸς ἀρετὴν ἰδύνατο. Τί γὰρ πρὸς ἀρετὴν συμβα-
λεῖται (96) τὸ περιεργάζεσθαι ἡλίου δρόμον, καὶ
σελήνης κύκλον, καὶ ἀστέρων θέσιν, καὶ γῆς σχῆμα
καὶ διάστημα, καὶ ὅσα ἄλλα οἱ δοκίμοι πολυ-
πραγμονοῦντες, τῆς μὲν ἀληθείας καὶ τῆς τῷ ὄντι
σοφίας διήμαρτον, εἰς ἀβολοσχίαν δὲ τὸν βίον ἐδαπά-
νησαν;

a veritate quidem et vera sapientia exciderunt, in nugis autem et sermonum ineptiis vitam consum-
perunt?

PA'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πρὸς ἱερεῖς ἐνδοκίμους.

Ἐπὶ τῆς σῆς, ὧ ὀσιώτατε, εὐαρχίας, οὐδ' ὁ πλού-
σιος ἐπὶ λύμῃ τῶν ἄλλων κέκτηται τὴν τῶν χρημά-
των ἰσχὺν, οὐθ' ὁ πενία συμβιόσους, διὰ τὴν πτωχείαν
ἐστέρηται (97) τῆς ἰσηγορίας. Ἄλλ' ὁ μὲν περιουσίᾳ
δικαίων ὠχυρωμένος, τὸν τῆς ἀληθείας κερτῆσθαι
νερόμισται θησαυρόν · ὁ δὲ τούτων ἐνδεής, κτὼν τοὺς
Κροίσου ἔχη θησαυροὺς, πένης εἶναι κέκρται · καὶ
ὅτε λόγου δύναμις τὴν ἀδέκαστον φρόνησιν ἀφέλκει
τῆς ὀρθῆς κρίσεως, οὕτε βῆτορος δευτέρου κατασο-
φίζεται τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ἀκλήνης ἐστῆκεν ἡ σὴ φω-
χῆ, καθαρὸν τὸ δίκαιον τοῖς κρινομένοις βραβεύουσα.
Τοιοῦτος δ' ὢν ἐν ταῖς ψήφοις, τῇ φιλανθρωπίᾳ πλεόν
σαυτὸν νενίκηκας, ἢ ὅσον δικαιοσύνη τοὺς ἄλλους
ὑπερηκόντισας. Διὸ καὶ καταθρηνοῦσιν ἑαυτὰς αἰ
κόλεις αἰ τυραννοῦμεναι, ὧν μία τυγχάνει καὶ ἡ
Πηλοσσιωτῶν. Τῶν γὰρ ἐναντιῶν πειρώμεναι, τοὺς
μὲν ὑπὸ σοὶ τελοῦντας μακαρίζουσι, ἑαυτὰς δὲ ταλα-
νίζουσιν. Ὁ γὰρ μικρὸν τιμωριῶν ἄξιός, εἰ χρήματ'
ἔχει, ἀπόδραπτος παρ' ἐκείνου καὶ περιμάχητος. Ὁ
δ' ἀρετῇ κομῶν, εἰ πένης εἴη, οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀτί-
μοις ταλεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπιθουλεύεται. Ἐν δὲ ταῖς κρί-
σεσιν ὅπου ὁ χρυσὸς βλέπει, ἐκεῖ καὶ ἡ ψῆφος νεύει·
ἐδ' μὲν δίκαιον ἀδικεῖται, ἢ δ' ἀδικία κρατεῖ καὶ παρ-
οινεῖ. Εὐξαι τοίνυν ἢ τοὺς τοιοῦτους λυμῶνας μετα-
γρῶναι, ἢ τοὺς ὑπερκείους ἐλευθερωθῆναι.

atque in omne contumeliæ genus prorumpit. Quæ
ad meliorem mentem se convertant, aut ii, qui ipsis subsunt, in libertatem asserantur.

PB'. — ΑΜΜΟΝΙΩ.

Ἐπειδὴ οὐκ ἔξω ὑποψίας εἶναι δοκεῖ ἡ ἀγὰν φιλία,
κινάσθω τῷ θεῷ φόβος, ἵν' ἀμφοτέρω βρῆν ἐν ἡμῖν,
καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος, καὶ ὁ τῶν φίλων πόθος · ὁ μὲν
τὰς πονηρὰς ὑποψίας ἐξοστρακίζων · ὁ δὲ τὴν ἀγά-
πην, τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα τίττων. Ὅταν
γὰρ κεκραμένον φόβος Θεοῦ τὸν πόθον ἔχωμεν, πάντ'
ἐν ἡμῖν βλαστάνει τὰ ἀγαθὰ.

PG'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων οὐ σώζει τὸν
ἀνθρώπον.

Οὐ γὰρ δεινότητι καὶ δυνάμει λόγων, ὧ σοφῆ, τάλη-

A sumit, cum autem foras prosilierit, materias eas
ex quibus procreatus est, absomit : desine, quæso,
ea perscrutari, quæ nec comprehendi possunt, nec
si possent, magnum aliquod momentum ad virtu-
tem afferre possent. Quid enim ad virtutem allatu-
rum est, si quis solis cursum, et lunæ orbem, et
stellarum situm, et terræ figuram ac spatium in-
quirendum suscipiat, aliaque omnia, quæ homines
suo iudicio sapientes et eruditī, curiose indagantes,
suo iudicio sapientes et eruditī, curiose indagantes,

CI. — ΗΕΡΜΟΓΕΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ad probos sacerdotes.

In proba tuo imperio, vir sanctissime, nec dives
B ad aliorum perniciem pecuniarum vim possidet,
nec qui in paupertate vivit, causæ ex æquo di-
cendæ potestate ob egestatem privatur : verum is
quidem, qui juris et æquopibus munitus est, ve-
ritatis thesaurum possidere iudicatur ; qui autem
his caret, etiamsi Cræsi thesauros habeat, inops
esse censetur : ac neque sermonis facultas incorrup-
tam prudentiam a recto iudicio abstrahit, nec
oratoris eloquentia veritatem eludit, verum animæ
tua firma consistit, purum jus iis, qui in iudicium
adducti sunt, tribuens. Porro cum in ferendis
sententiis talis sis, benignitate rursus magis te-
ipsum superasti, quam quantum iustitiæ habe-
alios præteris. Ac propterea vicem suam hument
urbes eæ, quæ tyrannide opprimuntur : quarum
C una est Pelusium. Etenim contraria experientes,
eos quidem qui tibi subsunt, beatos iudicant, se
autem miseros et infelices. Nam qui sexcentis sup-
pliciiis dignus est, si opes habeat, conspicuus apud
illos et potens est : qui autem virtute florat, si
pauper sit, non modo inter infames censetur, sed
etiam insidiis appetitur. In iudiciis autem quo an-
rum vergit, illuc etiam sententia propendet : ac
jus quidem violatur, iniquitas autem dominatur,
cum ita sint, Deum precare, ut aut ejusmodi pestes
ipsi subsunt, in libertatem asserantur.

CM. — ΑΜΜΟΝΙΩ.

Quoniam nimia amicitia suspicione carere mi-
nime videtur, divino metu temperetur : ut utrum-
que in nobis abundet, 169 nempe et Dei metus,
et amicorum amor : ille improbas suspiciones eli-
minans, hic claritatem ac benevolentiam bonorum
omnium matrem pariens. Nam cum Dei metu tem-
peratum atque permistum amorem habemus, omne
bonorum genus in nobis pulsat.

CIII. — THEODORO SCHOLASTICO.

Quod fides sine operibus non salvat hominem.

Non qui vi copiaque dicendi verum propulsat,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(96) Pro συμβαλεῖται duo codd. Vatic. 649 et
Alt. habent συμβάλλεται. Vers. pen. pro σοφίας

cod. Alt. legit φιλοσοφίας. POSSIN.

(97) Codd. Vatic. 649 et Alt. legunt ἐστέρηται. Iv.

o sapiens, laudem meretur : sed qui pure planeque illud eloquitur. Eaque de causa, ipse quoque, quod scire aves, perspicue dicam. Facilia et prona per divinum adventum certamina reddita sunt, ut pugnantes victoriam adipiscamur, non autem ut gratiæ magnitudine ad ignaviæ occasionem abutamur.

CIV. — SERENO.
De arrogantia.

Ne illud te ad arrogantiam erudiat, quod hostem superaris. Compluribus enim præ jactantia furentibus, ut qui per omne vitæ tempus tropæa stautissent, eoque nomine gloriantibus, nec unquam inferiores se fore atque expugnatum iri expectantibus, felicitas ea quæ videbatur, perspicue in pejus cessit.

CV. — EIDEM.

Multis secundi successus, quibus primum usi fuerant, infinitorum malorum causam attulerunt. Nam cum unum aut alterum nullo suo merito tropæum erexissent, propterea quod eorum temeritas eum, quem sperabant eventum habuisset, inopinata felicitate elati, atque in majores actiones sese projicientes, de superioribus quoque rebus præclare gestis in extremum periculum venerunt. Quapropter nobis faciendum est, ut humanius consultemus, atque, cum quid præclare atque ex sententia gerimus, misericordiam nobis ob oculos proponamus, nec præter modum sentiamus ac loquamur : cum autem ab officio aberramus, humanam inbecillitatem corrigamus, nec illud postulemus ut res nostræ Dei instar immortales fixæ sint.

CVI. — PAULO.

Ne ea, quæ vix, atque cum infinitis sudoribus ac certaminibus capiuntur, te cursim capturum existima : verum a laboribus et precibus exorsus, ad aucupandos Scripturæ sacræ sensus, qui animorum nostrorum solertiam ad majorem celeritatem exacuunt, te confer.

170 CVII. — EUTONIO DIACONO.

Mentem oportet, velut reginam summum imperium obtinentem, horrendas atque armis omni ex parte munitas et instructas rationes ad sensuum portas demittere, quæ obviam prodeant, insidiasque ante struant, hostesque prohibeant : non autem aditu ipsis primum concesso, dubiam postea pugnam suscipere, quæ persæpe in alteram partem propendebit, hostibusque tropæum porriget. Ob eam enim causam salutaris quoque sermo eum qui impudico oculo aliquem perspiciat, supplicio affecturum se comminatus est, cum alii legum latores facinus duntaxat puniant : ne difficile ac ninisarduum bellum sit, verum facile ac proclive.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(98) Pro ἀδοκίῳ solus cod. Vat. 649 legit εὐδοκίῳ. Lectio tamen edita præterquam sua satis probabilitate stat, etiam nititur suffragio codd. duorum Sfort. et Alt. Vers. 8 κατορθοῦντες in quartum casum flectit cod. Sfort. scribens, κατορ-

θὲς διακρουόμενος, ἐπαίνων ἀξίος· ἀλλ' ὁ ἀτεχνῶς αὐτὸ φράζων. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς σαφῶς ὁ βούλει μαθεῖν, λέξω. Εὐκόλα γέγονεν ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπιφοιτήσεως τὰ παλαίσματα, ἵνα νικῆσωμεν ἀγωνιζόμενοι, οὐχ ἵνα τῷ μεγέθει τῆς χάριτος πρὸς ῥαθυμίας ὑπέθεσιν ἀποχρησώμεθα.

PA'. — ΣΕΡΙΝΩ.
Περὶ ἀλαζονείας.

Μὴ τὸ ἐχθροῦ κεκρατηχῆναι, εἰς ἀλαζονείαν σε παιδοτριβεῖτω. Πολλοὶ γὰρ ὑπὸ μεγαλαυχίας μεμηνόσι, ὡς ἅπαντα τὸν χρόνον τρόπαια στήσασι, καὶ φιλοτιμουμένοις ἐπὶ τούτοις, καὶ μὴ νομίζουσιν ἔλαττον ἔξειν, μηδὲ ἀλώσεσθαι ποτε προσδοκῆσασιν, ἢ δοκοῦσα εὐπραγία εἰς τὸ χεῖρον περιφανῶς προεχώρησε.

PE'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Πολλοὶ αἱ ἐξ ἀρχῆς ἐπιτυχία κακῶν ἀμυθήτων γεγόνασι πρόβηνοι. Ἐν γὰρ που ἡ δεῦτερον παρὰ τὴν ἀξίαν στήσαντες τρόπαιον, ἅτε χωρησάσης αὐτοῖς εἰς ἐλπίδα τῆς τύχης, ἐπαρθέντες τῇ ἀδοκίῳ (98) εὐπραγίᾳ, καὶ εἰς μείζους ἑαυτοῦς ῥίψαντες πράξεις, ἐκινδύνευσαν ἐσχάτως καὶ περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς κατορθωμάτων. Διὸ χρὴ ἀνθρωπίνωτερον βουλευέσθαι, καὶ κατορθοῦντες μὲν εἰς οἶκτον βλέπειν, καὶ τὰς δευρρόπους ἐκλογίζεσθαι μεταβολάς, καὶ μὴ πέρα τοῦ μέτρου φρονεῖν τε καὶ φράζειν· διαμαρτάνοντας δὲ παιδεύεσθαι τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, καὶ μὴ ὡς Θεῷ πεπηγῆναι τὰ πράγματα ἀθάνατα ἀξιοῦν.

C

PG'. — ΠΑΥΛῷ.

Μὴ τὰ μόλις, ὧ βέλτιστε, καὶ μετὰ μυρίων ἰδρωτῶν καὶ ἀγῶνων θηρώμενα, ἐξ ἐπιδρομῆς θηρῶν νομιζε· ἀλλ' ἐκ πόνων καὶ προσευχῶν προοιμιασάμενος, ἐπὶ τὴν θῆραν τῶν νοημάτων τῆς ἱερᾶς χώρας Γραφῆς, τῶν τὴν ἡμετέραν σύνεσιν εἰς πλεῖονα δεύτητά ἀκονῶντων.

PZ'. — ΕΥΤΟΝΙῷ ΔΙΑΚΟΝῷ

Χρὴ τὸν νοῦν οἷα βασιλεῖα αὐτοκράτορα λογισμοῦ φοβεροῦς καὶ πάντοθεν ὄπλοις πεπραγμένους πρὸς τὰς τῶν αἰσθήσεων καταπέμψαι πύλας προαπαντησομένους, καὶ προλογοῦντας (99), καὶ εἰρξοντας τοὺς πολεμίους, καὶ μὴ πρῶτον συγχωρησάντας τὴν εἰσοδὸν, ὑστερον ἀμφήριστον ἀναδέχεσθαι μάχην· ἦτις πολλὰκις καὶ ἑτεροκλινῆς γενήσεται, τοῖς ἀντιστρατευομένοις τὸ τρόπαιον ὀρέγουσα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ σιτηρίος λόγος τὸν ἀκολάτως ὄρωντα, κολάσειν ἠπειλήσε, τῶν ἄλλων νομοθετῶν τὴν πρᾶξιν μόνην κολάζοντων· ἵνα μὴ δυσκαταγώνιστος καὶ ἀπρόσμαχος ὁ πόλεμος γένηται, ἀλλὰ ῥάβδιος καὶ εὐχρηής.

θοῦντας, idemque vers. 10 et 11 pro διαμαρτάνοντας legit διαμαρτόντας. Possin.
(99) Cod. Vat. 649 ex προλογοῦντας primam syllabam pro tollit. Id.

PH'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

A

CVIII. — ZOSIMU PRESBYTERO.

Πολλοί, μάλλον δὲ πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄνθρωποι καὶ πλεονεκτημάτων ἔχουσι καὶ ἐλαττώματα, καὶ τοὺς μὲν ἐναδρύνονται, τοὺς δὲ ἐγχαλύπτονται. Σὺ δὲ, ὡς φασίν, ἐλαττωμάτων ἀνάπλευς ὢν, κατορθωμάτων ἔρημος εἰ καὶ γυμνός. Τὸ μὲν οὖν γαστρός σε ἠττώμενον, καὶ τοὺς μετὰ γαστέρα κειρώσθαι πάθεισι, θαυμαστὸν οὐδέν. Ταῦτα γὰρ ἐκείνη ὡς τὰ πολλὰ ἔπεται. Ὁ γὰρ γαστρός ἀρξας, καὶ συνουσίας ἀργεῖν δυνήσεται. Ἐπειδὴ καὶ τὰλλα πάντα ἐλαττώματα ἐν σοὶ χορεύει φασί, καὶ ταμεῖόν σε καλοῦσι κακίας, καὶ θησαυρὸν ἀναισχυντίας, τοῦτο θαυμαστὸν εἶναι δοκεῖ, καὶ πᾶσαν ἐμπληξιν ὑπερβαίνειν. Εἰσὶ γὰρ τινες ὦμοι μὲν, σώφρονες δὲ, ἢ αἰσχροκερδεῖς μὲν, μέτριοι δὲ, ἢ ἀσελγεῖς μὲν, ἡμεροὶ δέ. Σὲ δὲ διὰ πάντων χωρεῖν κωμφοῦσι· γλώσσαν μὲν γὰρ ὀπλιζέειν σέ φασι κατὰ τῶν φιλαρέτων, αἰσχροῖς δὲ κέρδεισιν ἐγκαλινθούμενον καὶ σεμνύνεσθαι, πάντας δὲ τοὺς πώποτε ἐπὶ λαγνείᾳ βεδοημένους ἀποκρῦψάντα καὶ ἐναδρύνεσθαι, κάτω δὲ τὴν ὄφρυν ἔχειν ὀφείλοντα, διὰ τὰς πράξεις, ἃς οὐδὲ εἰπεῖν θέμις. ἄνω κροτάφον αὐτὴν ἐπαίρειν. Καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πᾶν μέρος τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἐμφαίνει ῥαθυμίαν τε καὶ ἀπόνοιαν. Καίτοι θάτερον θατέρῳ ἐναντίον ἐστίν, ἀλλ' εἰς σὲ συνδεδραμηκέναι δισχυρίζονται. Εἰ τοίνυν ἀληθεύουσι, μετανοεῖ ἐνταῦθα, ἵνα μὴ ἐκείσε ἀνοήτως αὐτὸ πράξειας.

enim alterum cum altero pugnat : utrumque tamen in te concurrisse affirmant. Quocirca, si vera loquuntur, hic pœnitentiam age : ne in altero ævo citra ullam utilitatem id facias.

PH'. — ΜΑΡΚΩ.

C

CIX. — MARCO.

Διὰ τί, ἔφησ, οὐ πάντας τοὺς προσφερομένους αὐτὸν, ὁμοίως ὁ οἶνος διατίθηναι· ἀλλὰ τοὺς μὲν εὐμένεις ποιεῖ, τοὺς δὲ θυμώδει· καὶ τοὺς μὲν φιλικούς, τοὺς δὲ μαχίμους· καὶ τοὺς μὲν ἡμέρους, τοὺς δὲ θηριώδεις; Οἴμαι τοίνυν, ἐπειδὴ καὶ φυσιολογεῖν ἡμᾶς ἀναγκάζεις, ταῦτα συμβαίνειν, ἢ ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος διαβέσεως, τῷ ἢ αὐξέσθαι, ἢ μειοῦσθαι ἀπὸ τοῦ οἴνου τὰς αἰτίας τῶν τοιοῦτων συμπτωμάτων, ἢ ἀπὸ τῶν λανθανόντων τοὺς πολλοὺς τῆς ψυχῆς κινήματων. Ἐπειδὴ γὰρ μόνων τῶν ὑγρῶν ἡθοποιὸν ὁ οἶνός ἐστι, κίρναται τρόπον τινὰ τοῖς τρόποις τῶν χρωμένων. Πρὸς ὅποιον γὰρ ἂν ἦθος προσενεχθῇ, τοιαῦτα καὶ τὰ πάθη ἀποφαίνει, οὐ μὴ ὄντα αὐτὰ κατασκευάζων, ἀλλὰ κεκρυμμένα γυμνῶν. Τὸ γὰρ πεπλασμένον ἦθος ἀπαμφιάσας, ἐκφαίνει τὰ λανθάνοντα. Ὅθεν καὶ εἰς πειρομίαν κευρώρηκε τὸ τοιοῦτο, λεγόντων πολλῶν· Ἐν οἴνῳ ἡ ἀλήθεια. Τοὺς μὲν γὰρ δοκοῦντας σεμνότητος δόξῃ ἐναδρύνεσθαι, ἐκλαθητικούς τῶν ἀπορρήτων πολλακίς ἔδειξε, καὶ ὑπερ ἀρρήτων ἀμεινον, εἰπεῖν παρεσκευάσε· τοὺς δὲ ἀπὸ μισοπονηρίας πολλακίς εἰς ὄργην ἐκτραπέντας, μειλιχίους τε καὶ πρᾶους ἤλεξεν ὄντας· τῶν μὲν, τὴν ἐπὶ σεμνότητι δόξαν· τῶν δὲ, τὴν ἐπὶ τῇ ὄργῃ αἰτίαν ἐξαφανίσας. Οὐ γὰρ τὰ μὴ ὄντα κατασκευάζει, ἀλλὰ τὰ ὄντα μὲν, λανθάνοντα δὲ, δημοσιεύει.

iracondiæ culpam, qua isti laborabant, exstinxit ac delevit. Neque enim juxta non sunt, efficit : verum quæ occulta et abstrusa sunt, evulgat.

Permulti, imo, ut sic loquar, omnes homines, et virtutes et vitia habent : atque illis quidem gloriantur, his autem erubescunt. Tu vero, ut aiunt, cum vitilis plenus sis, virtutibus prorsus cares. Ac profecto quod ventris illecebris cedens, libidinis quoque affectibus succumbas, nihil mirandum est. Nam illi magna ex parte ventrem sequuntur. Etenim qui ventrem imperio tenuerit, libidini quoque imperare poterit. Quoniam autem alia etiam omnia vitia in te sedem habere aiunt, teque vitii promptuarium atque impudentiæ thesaurum appellant, hoc vero mihi mirandum videtur, atque adeo admirationem omnem excedens. Sunt enim nonnulli sævi et crudeles, verum modestia præditi : aut impuri quidem ac libidinosi, cæterum faciles ac mansueti. At te per omnia grassari criminantur. Etenim et linguam adversus homines probos ac virtutis amantes armare dicunt, et turpibus lucris involutum, hinc etiam gloriari : et cum omnes, qui unquam ob libidinem celebres exstiterunt, superes atque obscures, hoc quoque nomine tibi placere : cumque ob tua facinorâ, quæ ne commemorare quidem fas est, supercilium demittere debeas, id tamen supra tempora efferre : atque, ut summatim dicam, omne corporis membrum animi socordiam et contumaciam indicare. Quamquam enim alterum cum altero pugnat : utrumque tamen in te concurrisse affirmant. Quocirca, si vera loquuntur, hic pœnitentiam age : ne in altero ævo citra ullam utilitatem id facias.

Queris cur vinum omnes, a quibus adhibetur, non eodem modo afficiat, verum alios placidos ac faciles, alios iracundos reddat, alios ad amicitiam, alios ad pugnam proclives, alios denique blandos, alios 171 belluinos. Existimo igitur, quoniam nos de rebus quoque naturalibus disputare cogis, hæc vel a corporis affectione contingere, nempe quod hujusmodi eventuum causæ a vino augeantur, vel imminuantur, vel ab animi impulsionibus, quæ plerosque latent. Quoniam enim vinum humidorum duntaxat mores informat, utenium moribus, quodammodo miscetur. Etenim pro iis moribus quibus adhibetur, eosdem quoque affectus ostendit : non quidem eos, cum non essent, efficiens, verum abstrusos et occultos denudans. Siquidem fictis moribus detectis, ea, quæ in obscuro erant, patefacit. Unde etiam illud in proverbium abiit, dicentibus multis in vino veritatem sitam esse. Quippe eos, qui gravitatis existimatione gloriari videbantur, arcanorum enuntiatores sæpenumero demonstravit, ut, effecitque quod tacitum tenere præstiterat, effutirent. Ac rursus eos qui improbitatis odio persæpe ad iracundiam concitati fuerant, blandos ac mansuetos esse ostendit. Atque ita et famam illam gloriamque gravitatis, qua illi florebat, et

CX. — EUSTATHIO DIACONO.

De his qui neglectis suis peccatis, aliena curiosius scrutantur.

Magna me admiratio tenet, quoniam pacto tyrannicus, ac sævus morbus, voluptatisque omnis expers, et cruciatum parturiens, tum omnes cujusvis ætatis superarit, tum omnes cujuslibet dignitatis subegerit, ac denique ornamentum omne ac modestiam labefactarit. Unusquisque enim, prætermissis peccatis suis, et quidem gravissimis, veniaque persæpe majoribus, aliorum errata, tametsi leviora, veniaque sæpenumero digna curiose inquirat, ac sua quidem supputans mærorum afficitur: de alienis autem verba faciens, exsultat, lætitiæque perfunditur, atque in aliorum actionibus perscrutandis et condemnandis tempus omne suum conterit. Ac sibi ipsi quidem falsas etiam defensionem purgationesque comparat: aliorum autem acerbus et inexorabilis iudex sedet, etiam si alicui iustis excusationibus affluere videantur. Quocirca iis, qui hujusmodi morbo medicina excoGITARE cupiunt, faciendum est, ut animi oculum ab alienis rebus ad delicta sua convertant, linguamque suam assuefaciant, non ad alios, sed seipsum acri et vehementi oratione insectandos. Hoc enim iustitiam parturit (dic enim tu prior, inquit, iniquitates tuas, ut iustificeris), illud autem maiorem condemnationem parit. Grave est enim, atque absurditatem omnem excedens, 172 eos qui magnis rebus peccant, succensere.

CXI. — ZENONI DIACONO.

De exercitatione.

Ne illis, o amice, te compares qui læto quidem atque alacri animo divinam prædicationem susceperunt, verum semen in animi penetralia minime transmiserunt. Nam cum leviter duntaxat atque in superficiem consistit, nec radicibus alie defixi essent, dicto citius exaruerunt, nec maturam ullum fructum extulerunt, verum ipsi a tentationibus oppressi sunt. At vero illis alte defixis, culminisque ac fructibus abundantibus, quorum spicæ uberes ac fructu graves propendunt et inclinantur, ob maturum messis tempus, messorum falcem tantum non vocantes. Etenim probe norunt Christum angelis, ut hujusmodi homines in cœlestes sedes comportent, præcepisse: quo nimirum una festum celebrent, ac regnent, sempiternaque animi lætitia perfuantur.

CXII. — EUTONIO DIACONO.

Quandoquidem oculus universum corpus moderatur, faciemque exhilarat et exornat, atque omnium membrorum lucerna est, propterea velut in regia

PI. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῶν τὰ ἴδια πλημμελήματα ἑώρων, τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονούτων.

Δίαν θαυμάζω, ὅπως νόσημα τυραννικὸν καὶ ἀνήμερον, ἡδονῆς μὲν ἄμοιρον, κόλασιν δὲ ὀδίνον, κηκράτηκε μὲν πάσης ἡλικίας, ἐχειρώσατο δὲ πᾶσαν ἀξίαν, ἐλυμήνατο δὲ πᾶσαν εὐκοσμίαν. Ἐκαστος γὰρ τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα παρὲς μέγιστα ὄντα, καὶ συγγνώμης πολλάκις· μείζονα, τὰ τῶν πέλας ἐλάττονα ὄντα, πολλάκις δὲ καὶ συγγνώμης ἀξία, πολυπραγμονεῖ· καὶ λυπεῖται μὲν περὶ τῶν οἰκείων λογιζόμενος (1), ἀγάλλεται δὲ περὶ τῶν ἀλλοτρῶν διαλεγόμενος, καὶ εἰς τὸ τὰ τῶν ἄλλων πολυπραγμονεῖν καὶ καταδικάζειν διακινεῖ τὸν οἰκείον χρόνον· καὶ ἑαυτῷ μὲν καὶ τὰς οὐκ οὐσᾶς ἀπολογίας πορίζεται, τῶν δὲ πλησίον πικρὸς καὶ ἀπαραίτητος κἀθηται δικαστῆς, κἂν δοκοῖεν ἀπολογίας εὐλόγους πλουτεῖν. Χρὴ τοίνυν τοὺς βουλομένους θεραπείαν τῷ τοιοῦτῳ ἐπινοῆσαι νοσήματι, στρέφειν τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ἀπὸ τῶν ἀλλοτρῶν ἐπὶ τὰ οἰκεία πλημμελήματα, καὶ τὴν γλῶτταν ἐθίζειν μὴ κατὰ τῶν πέλας, ἀλλὰ καθ' ἑαυτῶν καταφορικῶς λέγειν. Τούτου μὲν γὰρ δικαιοσύνην ὀδίνει (λέγε γὰρ σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτον (2)), ἕνα δικαιοθῆς), ἐκεῖνο δὲ μείζονα κατακρίσειν τίθει. Δεινὸν γὰρ, καὶ πάσης ἀποπίας ἐπέκειντα, τοὺς μεγάλα πταίοντας, τοῖς ὀδύνῃ ἢ μικρὰ πλημμελοῦσιν ἐπιτιμᾶν.

criminiibus se devincient, iis qui nihil, aut par-

PIA'. — ΖΗΝΩΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ ἀσκήσεως.

Μὴ ἐκείνοις, ὃ φιλότης, σαυτὸν παράβαλλε, τοῖς περιχαρῶς μὲν τὸ θεῖον ὑποδεξαμένοις κήρυγμα, μὴ ἐν βάθει [δὲ] τῆς διανοίας παραπέμψασιν τὸν σπόρον. Ἐπιπολαιόφυτοι γὰρ καὶ ἐπιπολαιόριζοι γεγονότες, θάπτον ἢ λόγος ἀπεξηράνθησαν, καρπὸν μὲν ὄριμον μὴ ἐνηνοχότες, τῶν δὲ πειρασμῶν ἔργον γεγενημένοι. Ἄλλ' ἐκείνοις τοῖς βαθυρρίζοις, καὶ πολυρρίζοις, καὶ πολυκαλάμοις, καὶ πολυκάρποις, ὧν οἱ ἀστάχους κομῶντες, καὶ ὅπρ τοῦ καρποῦ βριθόμενοι καρθηροῦσι καὶ κέκλινται, ὑπὸ τῆς πρὸς ἀριστην ὥρας μονουχί ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦντες τὴν τῶν θεριστῶν δρεπάνην. Εὖ γὰρ ἐπίσταται, ὅτι τοὺς τοιοῦτους ὁ Χριστὸς εἰς τὰς οὐρανίους λήξεις ἀποκομίσαι τοῖς ἀγγέλοις προσέταξε, συνεορτάζοντας καὶ συμβασιλεύοντας, καὶ ἀτελεοτήτου θυμηδίας μεθέξοντας.

PIB'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἐπειδὴ ὁ ὀφθαλμὸς τὸ πᾶν διακυβερεῖ σῶμα, φαειδρύνει τε καὶ κοσμεῖ τὴν ὄψιν, καὶ λόχος ἐστὶν ἐπάντων τῶν μελῶν· διὰ τοῦτο ὡσπερ ἐν τῇ βασι-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(1) *Λυπεῖται μὲν περὶ τῶν οἰκείων λογιζόμενος.* Bill., sua quidem (scil. errata) supputans, mærore afficitur. Atqui hoc falsum est: corrigeret enim si doleret. Rectius itaque in Bav. cod. negatio additur, λυπεῖται μὲν οὐ, mærore non afficitur. Huc pertinet illud Horatianum:

Ego me mi ignosco, Mævius inquit.

Et Nazianzenus inquit, εὐγνώμων ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ κριτῆς. Confer Isidori nostri epist. 23 lib. 1v. RITT.

(2) Solus Vat. 649 legit, πρῶτος. Possiōn.

λικῶ χωρίῳ ἴδρυνται, τὴν ἄνω λῆξιν λαχῶν, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθησέων προκαθήμενος. Ὅπως γὰρ τρόπον ὁ ἥλιος ἐν τῇ οἰκουμένῃ, οὕτω καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ σώματι. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖνος, εἰ τῷ λόγῳ σθεσθεῖη, πάντα συνταράξειεν· οὕτω καὶ ὁ ὀφθαλμὸς εἰ ἀποσθεσθεῖη, καὶ πόδες ἄχρηστοι, καὶ χεῖρες, καὶ ἄπαν σχεδὸν τὸ σῶμα. Τοῦ χάριν δὴ ταύτ' ἔφη· Ὅτι καὶ ὁ διδάσκαλος ὀφθαλμὸς ἐστὶ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν οὖν οὗτος φωτεινὸς ᾖ, τοῦτ' ἐστὶ, ταῖς τῶν ἀρετῶν ἀκτίσι μαρμαίρων, ὅλον τὸ σῶμα φωτεινὸν ἐσται, ὑπ' ἐκείνου κυβερνώμενον, καὶ τῆς προσήκουσας ἐπιμελείας ἀξιοῦμενον· ἐὰν δὲ σκοτεινὸς, τοῦτ' ἐστὶ, τὰ σκότους ἔξει δρῶν (3), [ὅλον] σχεδὸν τὸ σῶμα σκοτιζέται. Εἰ γὰρ καὶ εἰέν τινες τῶν ἐν τάξει μελῶν ὑγιαίνοντες, καὶ τὰ πρέποντα αὐτοῖς ἀνούοντες, καὶ μηδὲν ὑπὸ τῆς τοῦ διδασκάλου μοχθηρίας παραβλαπτόμενοι· ἀλλ' οὐδὲν τοσοῦτον ἰσχύουσι, τῆς βλάβης τὰ καίρια νεμομένης, καὶ τῆς κακίας, καὶ τοὺς λαοὺς εἰς τὸν τοῦ καθηγητοῦ ζῆλον ἐρεθίζουσας, καὶ τοὺς ὑγιαίνοντας κατηγοροῦσας, καὶ πάντα τρόπον ὅπως καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ νοσεῖν ἐμβάλ[λ]οι πραγματευομένης. Διὰ τοῦτ' ἐλρηται· Εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος· πόσον; Ὅλον, ἐὰν τις εἴποι Ἐκκλησίᾳ τυραννικαῖς ἐπιθυμίαις ἐχούσῃ ὑψηγητήν (4)· Εἰ ὁ ὀφθαλμὸς καὶ φωτίζειν ὀφείλων, οὐδὲ φωτισθῆναι ἀνέχεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηρημένους ἐξοστρακίζει· οἱ ὑπ' αὐτοῦ τελοῦντες, τί οὐκ ἂν δράσοιεν;

quodam sede collocatus est, ut qui supernam sedem nactus sit aliisque sensibus praesideat. Quemadmodum enim sol in terrarum orbe, sic quoque oculus in corpore est. Et quemadmodum ille, si exstinguatur, omnia perturbabit, sic etiam exstincto oculo, et pedes et manus, ac totum pene corpus inutile reddetur. Quorsum haec dixi? Nempè quia magister quoque corporis Ecclesiae oculus est. Quare si hic lucidus fuerit, hoc est, virtutum radiis splendeat, totum corpus lucidum erit, utpote quod ipso regatur et gubernetur, eamque, quam par est, curam consequatur. Si autem tenebrosus sit, hoc est, ea, quae tenebris digna sunt, perpetret, universum propemodum corpus obscuratur. Nam etiamsi quidam sint in membrorum classe, qui recte valeant, eaque, quae ipsorum officio consentanea sint, praestent, nec ex magistri improbitate ac nequitia detrimenti quidquam contrahant: at nihil tantum possunt, labe nimirum ac vitio potissimas partes depascente, reliquosque ad praepceptoris imitationem exstimulante, ac sanos et incolumes maledica oratione insectante, omnique ratione, ut ipsos quoque in morbum conjiciat, moliente. Ob eamque causam dictum est: Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sint, tenebrae ipsae quantae erunt? Velut si quispiam dicat Ecclesiae, tyrannicis cupiditatibus devictum magistrum habenti: Si is qui aliis prodesse, ac lumen afferre debet, ne **173** illuminari quidem sustinet, verum sub ipsius imperio sunt, a quo tandem flagitio abstineant?

PIΓ. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ ἀκτημοσύνης.

Εἰ καὶ ὑπὸ τῆς τῶν πολλῶν σκαιότητός τε καὶ ἀπληστίας εἰς ἀδύνατον δοκεῖ περιεστάναι τὸ τῆς ἀκτημοσύνης κατόρθωμα, καὶ οὐδὲ πιστεύεται τις παρὰ σοὶ κατορθῶν· εἰσὶ μὲν [τοί], καὶ οἷά τινες. Εἰ δὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, θαυμαστοῦν οὐδέν. Ὑπὸ γὰρ φιλοχρηματίας μεθύων, εἰκότως ἀγνοεῖς τοὺς καθαρῶς νήφοντας. Πλὴν ζήλωσον τοὺς τῇ αὐταρχείᾳ χρωμένους, τοὺς ἀπὸ δικαίων πόνων ζῶντας, τοὺς τοῖς οἰκειοῖς πόνοις ἀρκουμένους (5). Ἡ οὐδὲ τούτους ὀρέξεται διαλάμποντας, καὶ καθάπερ λαμπτήρας ἀστράπτοντας; Ζήλωσον τοὺς τῶν τέως, καὶ παῦσαι κατὰ τῶν ἀλλοτρίων οὐσιῶν τε καὶ χρημάτων τὰς μαρὰς σαυτοῦ καὶ ἀπληστους ῥίπτων χεῖρας· καὶ οὕτω δυνήσῃ κάκεινους κατεῖν. Νῦν μὲν γὰρ ἀκούσας, οὕτε πεισθήσῃ, ἀλλὰ καὶ φλυαρήσεις αὐτοὺς καὶ κωμωδήσεις, ἅτε μανίαν ἀνήκεστον νοσῶν. Εἰ δὲ εἰς μετρίαν ὑγίειαν ἔλθοις, βιβδῶς ἂν καὶ τοὺς εἰλικρινῶς ὑγιαίνοντας κατόφει·

C

CXIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

De paupertate.

Etsi ob multorum improbitatem, inexplebilemque cupiditatem, voluntariae paupertatis virtus eo reducta esse videtur, ut vires humanas excedat, nec quemquam esse credis qui eam consequatur ac praestet: quosdam tamen esse novi. Ac si tu iguoras, nihil mirum. Nam cum praeprium ac pecuniarum cupiditate ipse temulentia labores, haud mirum est, eos qui pure atque integre sobrii sunt, tibi ignotos esse. Caeterum eos, qui suis rebus contenti sunt, imitare, quique justis laboribus victum sibi quaerunt, nec quidquam praeterea requirunt. Anne hos quidem lucentes perspicis, ac luminarium instar rutilantes? Hos, inquam, aliquantisper ad imitandum tibi propono, atque alienis opibus et pecuniis impuras et inexplebiles manus tuas injicere desine, ac sic illos quoque contineri poteris. Nam nunc, hoc audito, nec ad credendum adduceres, verum eos

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(3) Post δρῶν codd. Vatic. 649 et Alt. addunt ἔσαν. Idem vers. pennit. pro ὑπ' αὐτοῦ legitur ὑπ' αὐτῶν. POSSIN.

(4) Ἐκκλησίᾳ τυραννικαῖς ἐπιθυμίαις ἐχούσῃ ὑψηγητήν. B. C. addit ἐαλωκότα, εἶτα, omissis εἰ δ. Addidi igitur eam interpretationem, devinctum. Caeterum pro εἶτα malo retinere, εἰ δ. RITT.

(5) Τοὺς τοῖς οἰκειοῖς πόνοις ἀρκουμένους. Pu o legend. πόροις, tum quia librarii saepe v sive r Latiniem ἀντὶ τοῦ ρ posuerunt; tum quia in B G reperi v finale in medio scriptum, quod ad similitudinem τοῦ ρ quam proxime accedit. Sunt autem πόροι proventus sive redditus. Aristot. *Oeconomic. et Politic.* Ia.

quoque traduces ac sugillabis, nec incurabili furore A ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἀγωγούς καὶ ἡγεμόνας αὐτούς ἕξεις
'eneri desines. At si ad mediocrem sanitatem vene- τῆς ἀρίστης ταύτης ὁδοῦ.
ris, tum vero eos etiam qui prorsus integra valetudine præditi sunt, facile perspicies : atque etiam
quandoque ipsos optime hujusce viæ dñces ac præmonstratores habebis.

CXIV. — CARPO PRESBYTERO.

De iis qui virtute præditos aversantur.

Perditæ ac prodigatæ improbitatis esse mihi ille videtur, non qui eum, a quo injuriam atque contumeliam accepit, ulciscitur (sæpe enim illi venia impertitur), verum qui meliorem, atque omnium laudibus celebratum odio et cavillis insectatur. Ille enim, etsi ad philosophiæ fastigium minime ascendit : at justam odii causam habere videtur. Ille autem cum nulla causa subsit, non tam cum homine quam cum virtute bellum gerit, ac bona omnia funditus evellere conatur. Quod si Eustathius hoc facit, aut ab hujusmodi odio reprimendus est, aut ut impurus ac nefarius abdicandus ac proscriptendus. Una enim demum hæc virtus est, absurdæ improbitatis hominem semper fugere : ac præsertim cum nihil turpe ac fœdum existimat, nisi castum ac temperantem esse.

CXV. — DOROTHEO.

De circumcissione.

Ecquis sempiternam illam mentem atque ab omni habe alienam, id quod decorum est minime assecutam esse censebit? Ecquis usque adeo ultra omnem temeritatem procedere audeat, ut sapientiam erroris C et culpæ accuset? Hoc enim haud abs re ei acciderit, si alia quidem animantia, uti consentaneum 174 erat, procreavit, solum autem hominem (quem terrenorum omnium regem ac principem creare proposuerat) supervacaneo onere, quod postea per circumcissionem detrahi jusserit, gravari voluerit. Quod si hoc dictu nefas est (quis enim tam excors, ac naturalis mentis expers est, ut divinam scientiam imperitiæ insimulet?) profecto huic quoque congruentem habitum ac speciem servavit. Quod si eum ut consentaneum erat fabricatus est, idque et statuarii, et lapicidæ, et stictores ac pictores ostendunt, qui vetus signum sequuntur, et id quod honestum ac decorum est, ei quod postea certam ob causam abscissum est, anteponunt, qui circumcissionem, plusquam par sit, admirantur, hujus usum et utilitatem quærant. Ac siquidem circumcissionem quæ in occulto est, indicat, admirationem suam augeant, ac tum eos prædicent, qui sine circumcissione cupiditates suas circumcidunt. Si autem signi loco, ut ne gentibus admiscerentur, ipsis data est, non secus atque contumacibus ac ferocibus equis frenum ac sigillum, haud magnopere ob eam, qua eorum stoliditas et inscitia notatur, animos efferant. Nam cum et Abel, et Enoch, et Noe, et Abraham antequam

PIA'. — ΚΑΡΠΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ ἰῶν βδελυτομένων τούς ἐναρτέτους.

Σχαιότατος εἶναι μοι δοκεῖ καὶ ἀλιτήριος, οὐχ ὁ τὸν ἀδικήσαντα καὶ ὑβρίσαντα (συγγνώμη γὰρ τῷ τοιοῦτῳ πολλάκις παρέπεται), ἀλλ' ὁ τὸν ἀμεινονα τυγχάνοντα, καὶ ὑπὸ πάντων ἀνυμνούμενον, μισῶν τε καὶ κωμωδῶν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ εἰς κρυφὴν τῆς φιλοσοφίας ἀναβέβηκεν, ἀλλ' οὖν γε εἶχει δοκεῖ τοῦ μίσους εὐλογον αἰτίαν. Οὗτος δὲ μηδεμίαν αἰτίαν ὑποκειμένην, οὐ τοσοῦτον ἀνθρώπου, ὅσον τῆς ἀρετῆς πολεμεῖ, καὶ πάντα τὰ καλὰ ἐκ βῆθρων ἀνασπάσαι πειράται. Εἰ δὲ Εὐστάθιος τοῦτο δρᾷ, ἢ παυστέον αὐτὸν τοῦ μίσους, ἢ ἐκκρυκτέον ὡς ἐναγῆ. Μία γὰρ ἐστὶν ἀρετὴ, τὸ φεῦγειν τὸν ἀτοπον ἀελ, καὶ μάλιστα ὅταν μὲν ἀισχρὸν ἡγῆται, ἢ τὸ σωφρονεῖν.

PIE'. — ΔΩΡΟΘΕΩ.

Περὶ τῆς περιτομῆς.

Τίς τὸν ἀκήρατον νοῦν ἐν διαμαρτίᾳ τοῦ πρέποντο; γεγενῆσθαι ψηφίζεται; Τίς οὕτω τόλμης ἀπάσης ἐπέκεινα χωρεῖν τολμήσειεν, ὡς τὴν σοφίαν πταίσασαν αἰτιάσασθαι; Τοῦτο γὰρ ἂν εἰκότως πείσοιτο, εἰ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα μὴ ἐξω τοῦ πρέποντος ἐδημιούργησε, μόνον δὲ τὸν ἀνθρώπον, καίτοι βασιλεῖα καὶ ἀρχοντα αὐτὸν τῶν ἐπιγείων ἀπάντων χειροτονῆσαι προσηρημένην, περιττῷ ἄχθῃ βρῖθεσθαι πεποίηκεν, ὁ ὕστερον διὰ τῆς περιτομῆς ἀφαιρεῖν προσέταξεν. Εἰ δὲ τοῦτ' οὐκ ἐστὶν εἰπεῖν (τίς γὰρ οὕτως ἀνόητος καὶ τῶν κατὰ φύσιν φρονῶν ἐνδεής, ὡς τὴν θεῖαν ἐπιστήμην ἀτεχνίας γράψασθαι;), τὸ πρέπον σχῆμα καὶ τοῦτῳ ἐφύλαξεν. Εἰ δὲ πρεπτόνως ἐδημιούργησε, καὶ δηλοῦσι καὶ ἀνδριαντοποιοὶ, καὶ λιθοξόοι, πλάσται τε καὶ γραφεῖς τῇ ἀρχαίᾳ πλάσει ἀκολουθοῦντες, καὶ τὸ εὐπρεπὲς τοῦ ὕστερον διὰ τινα αἰτίαν πεπισθέντας (6) προτιμῶντες· ζητείτωσαν οἱ τὴν περιτομὴν πέρα τοῦ μέτρου θαυμάζοντες, τὴν ταύτης χρεῖαν. Καὶ εἰ μὲν τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ μηνύει περιτομὴν, ἐπιτείνετωσαν τὸ θαῦμα, καὶ τότε κροτεῖτωσαν τοὺς ἀνευ περιτομῆς τὰς ἐπιθυμίας περιτέμνοντας. Εἰ δὲ σημεῖον αὐτοῖς δέδοται πρὸς τὸ μὴ ἐπιμύγνυσθαι τοῖς ἔθνεσιν, ὡς ἱπποῖς δυσηνίοις καὶ ἀγρωχοῖς χαλινὸς καὶ σφραγίς· μὴ μέγα ἐπὶ ταύτῃ φρονεῖτωσαν, τῇ τὴν ἀπαιδευσίαν αὐτῶν στηλιτευσούσῃ. Εἰ γὰρ καὶ Ἄβελ, καὶ Ἐνώχ, καὶ Νῶε, καὶ Ἀβραάμ, πρὸ τοῦ ὀφθῆναι ἢ λεχθῆναι περιτομὴν, ἠδδοκίμησαν, οὐκ εὐδοκίμησῶς ἐστὶν ὑπόθεσις, ἔλλ' ἢ ἄρα εὐδοκίμησεως σφραγίς. Ὁ τοίνυν ἔχων πλου-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(6) Pro πεπισθέντας cod. Alt. legit πεπισθέντος. Videtur rescribendum πεπισθέντος. Vers. deinde

quarto pro κροτεῖτωσαν idem cod. recte legit κροτεῖτωσαν. POSSIN.

τον ἀρετῆς, ἐχέτω καὶ σφραγίδα. Ὅ δὲ πενίαν ἐσχάτην ὀδυρόμενος, γέλωτα ὀφλισκάνει, σφραγίδα μὲν ἐπιπερόμενος, πλοῦτου δὲ ἐνδοῆς ὢν. Ἀκουέτω δὲ καὶ τοῦτο ὁ ἐπὶ ταύτῃ μέγα φρονῶν. Εἰ μὲν οὖν τὸ κατ' ἄρθωμα, φρόνει ὡς φρονεῖς, οὐ διοισόμεθα· εἰ δὲ ἐν ἄνωρῳ γέγονεν ἠλικία (διὸ καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν, ἀκερδοῦς πόνου ἀπηλλαγμένοι), δι' ἣν αἰτίαν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτριῶς σεμνύνη; Ἐκαστος γὰρ ἐξ οἰκείων πόνων ἐναθρόνεσθαι δίκαιος, οὐκ ἀφ' ὧν ἄλλοι ἐπιτιθέασι σημείων.

agimus iufugifero labore liberati), quam ob causam ob aliena gloriaris? Unusquisque enim ob suos labores exsultare ac sibi placere debet, non autem ob ea signa, quæ ipsi ab aliis imponuntur.

PIV'. — ΠΑΥΛΟ.

Περὶ ἐορτῶν.

Τὰς ἀρετὰς τίμα, μὴ τὰς εὐμερίας θεράπευε. Αἱ μὲν γὰρ ἀθάνατον εἰσι χρεῖμα, αἱ δὲ βραδῶς σθένυνται. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Μὴ ἀγνοεῖ δὲ, ὅτι ὁ θεὸς ταῖς ἐορταῖς καὶ πάλαι καὶ νῦν ἐγκατέδησε τῶν εὐεργεσιῶν τὰ ὑπομνήματα, ἵν' οἱ πανηγυρίζοντες ἐναυλον τὴν τούτων μνήμην ἔχοντες, μὴ εἰς μέθην, ἀλλ' εἰς εὐχαριστίαν καὶ ἀρετὴν τρέποιντο.

PIV'. — ΘΕΟΦΙΛΟ.

Μάλιστα μὲν εἰ ἐρωτηθεῖη τις παρά τινος συκοφαντεῖν τολμῶντος τὴν ἀλήθειαν· Πάντα δυνατὰ τῷ Θεῷ; καὶ ἀποκρίνεται· Ναί· εἴτα ἐκεῖνος ἐπενέγκου· Οὐκοῦν καὶ τὰ κακὰ ἀμαθίας ὀφλήσαι γέλωτα δίκαιος ἂν εἴη, οὐχ ὁ ἀποκρινάμενος, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἐρωτήσας. Οὐ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς Θεῷ δυνατοῖς ἀριθμεῖται τὰ κακὰ. Ὅπου γὰρ ὁ θεὸς ὀνομάζεται, τὸ καλὸν ἀραρότως ἔπεται. Καὶ οὐδ' ἐνοησεῖ τις ὑγιαίνων τὸν νοῦν, ὅτι τῷ Θεῷ τὰ κακὰ δυνατὰ, οὐδ' ἀσθενείαν τις καλέσειε τὸ μὴ δύνασθαι τὰ κακὰ δρᾶν. Ἀσθένεια γὰρ κυρίως, ἢ τῶν κακῶν πρᾶξις. Διὸ καὶ ὁ ταῦτα μάλιστα ἀκριδῶς ἐπιστάμενος Παῦλος, ἀσθενείας τὰς ἀμαρτίας ἐκάλει, λέγων· Εἰ γὰρ (7) Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσθεῶν ἀπέθανε. Καὶ ὁ τοῦ Μελωδῶδου δὲ λόγος τοῦτ' ἐγγυᾶται. Ἐπληθύνθησαν γὰρ, φησὶν, αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν, τοῦτ' ἔστιν αἱ ἀμαρτίαι. Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνό τις ἀνθυπενεγκῶν τῷ λέγοντι, Πάντα Θεῷ δυνατὰ, νοῦν ἔχειν νομισθήσεται. Ποῖον δὲ τοῦτο; Φλυαρεῖν γὰρ εἰώθασι, καὶ λέγειν· Ἄρ' οὖν καὶ τὸ γεγονός ποιῆσαι μὴ γεγονέναι, Θεῷ δυνατὸν ἔστιν; Ἄχρειον γὰρ δὴ πάλιν τὸ τοιοῦτον. Οὐδ' οὐδὲν ἀχρεῖον ἐπὶ τῆς θείας δυνάμεως παραλαμβάνεται. Περιττὰ μὲν οὖν καὶ εἰσι, καὶ ἀπεδείχθησαν αἱ κατὰ τοῦ τοιοῦτου λόγου συκοφανταί, πλὴν ἄλλ', ἵνα μὴδὲ ταῦτα ἀνακινεῖν ἔχουσιν, καὶ τὰς ἀκοὰς τῶν ἀκρωμένων λυμαινέσθαι, εἰ ἐρωτηθῆμεν. Ταῦτα πάντα τῷ Θεῷ δυνατὰ, ἀποκρινόμεθα· Τὰ πρέποντα αὐτῷ· καὶ πᾶσα λύεται ἀνωφελῆς ζήτησις. Δύναται μὲν γὰρ πάντα, βούλεται δὲ τὰ ἄριστα.

³¹ Rom. v, 6. ³² Psal. xv, 14

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(7) Pro εἰ γὰρ codd. Vatic. 649 et Alt. habent εἰ: γὰρ. Possin.

circumcisio aut visa aut audita esset, cum laude atque gloria vixerint, ea certe non laudis et gloriæ materia, sed sigillum. Quare qui virtutis opes habet, sigillum quoque sane habet. Qui autem extremam paupertatem lamentis prosequitur, ridiculus certe est, sigillum quidem secum ferens, opibus autem carens. Quin istud quoque audiat qui ob eam gloriatur: si tuum est hoc decus, gloriari sane, ut facis. de eo nullam litem tibi movebo. Si autem in immatura ætate exstitit (unde etiam nos gratias Deo ob aliena gloriaris? Unusquisque enim ob suos labores exsultare ac sibi placere debet, non autem ob ea signa, quæ ipsi ab aliis imponuntur.

CXVI. — PAULO.

De festis.

Virtutes honori habe, non autem lætos rerum successus cole atque observa. Nam illæ immortales quædam res sunt: hi autem facile extinguuntur. Atque hæc hactenus. Illud autem ne sis nescius, Deum beneficiorum suorum monumenta festis et olim et nunc astrinxisse, ut qui festos dies agitant, eorum memoriam auribus suis insonantem habentes, non ad temulentiam, sed ad gratiarum actionem et virtutem sese convertant.

CXVII. — THEOPHILO.

Maxime quidem si quispiam a quodam veritati calumniam struere conanti interrogetur, omnino Deo possibilis sint, illeque respondeat, Ita; ac deinde ipse inferat, Ergo etiam mala: dignus erit cuius 175 incitilla merito rideatur, non qui respondit, sed potius qui interrogavit. Neque enim inter ea omnia, quæ Deus potest, mala recensentur. Nam ubi Deus nominatur, bonum firmiter ac certo sequitur. Nec quisquam mente præditus illud unquam in animum admiserit, mala Deo possibilis esse: quisquam imbecillitatem appellavit, mala perpetrare non posse. Imbecillitas enim proprie est malorum perpetratio. Unde etiam Paulus, qui hæc compertissima habebat, peccata infirmitates appellabat, his verbis utens: Si enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est³¹. Atque etiam Psalmistæ sermo hoc ipsum confirmat. Multiplicatæ sunt enim, inquit³², infirmitates eorum, hoc est, peccata. Qui ne illud quidem inferens quispiam ei qui Deo possibilis omnia esse ait, mentis compos esse censebitur. Quidnam tandem hoc? Nugari enim solent, ac dicere: Num etiam hoc in Dei potestate situm est, ut quod factum est, infectum reddatur? Nam hoc rursus cassum atque irritum est. Nihil porro cassum et irritum in divina potentia usurpatur. Supervacaneæ itaque et sunt et demonstratæ sunt ex calumniæ, quæ adversus huiusmodi sermonem intentantur. Cæterum, ut ne has rursus excitare, atque audientium aures

labefactare possint, si ex nobis quæretur, an omnia Deo possibilis sint, respondeamus eum omnia hæc posse, quæ ipsius nature consentanea sunt : atque ita inutilis omnis quæstio soluta erit. Potest enim omnia, vult autem optima.

CXVIII. — THEOPHILO.

De imperitia.

Ne eum, qui solers aliquid fecisse visus est, ac cuses, verum eum, qui ne tanta quidem facilitate ac mansuetudine melior factus est. Nam ille, quod existimasset eum, qui in manifesto crimine deprehenderetur, in impudentiam conversum iri, ultro ac sponte ei latendi potestatem dedit. Hic autem sapientiam stultitiam esse arbitratus, quoniam se minime deprehensum esse existimasset, impudentiam suam numerans.

CXIX. — OPHELIO GRAMMATICO.

De natura animalium.

Quoniam te novæ auditionis siti flagrare compertum habeo, nec omnino abstuturum, nisi addiscas, breviter explicabo, etsi humani ingenii limites excedere videtur id quod abs te quæsitum est. Ex animalibus, eæ quæ cibum masticant animalia pariunt; quæ autem bibunt, ova procreant. Atque illæ quidem primo partu contentæ sunt, ut perfecto et absoluto : hæc autem secundum etiam repetunt. Nam cum tempus, ut ova in animalia mutentur, exproscit, certis dierum spatiis ovis incubantia, naturalem quamdam vim ipsis immittunt, ut, quæ 176 prius inanima pepereant, anima donentur. Etenim seminales rationes, quæ a summo illo Effectore naturis primum insitæ sunt, suffumigantes, si velut flatu quodam excitentur, scintillarum instar per temporum incrementa in materia inflammari consueverunt. Quamobrem ea quidem quæ sunt admirari ac suspicere oportet : verum miraculum illud ad sapientissimum Opiscem referre. Hæc enim non animalium in sui conservatione providentiam declarant (siquidem eorum natura imaginatione, non ratione utitur), verum naturam eam, quæ omnia regit ac moderatur. Etenim animalia ingenio ac mente nihil efficiunt : at natura illa variorum generum effectrix, cuique animanti ad ea, quæ ipsi utilia sunt, numeris omnibus absolvenda, impetus atque appetitiones inserit.

CXX. — AUSONIO CORRECTORI.

Ad principes.

Ad eorum, qui paupertate, vel alienius potentia premuntur, deprecationes, apertas ac celeres aures habe, vir admirande ; per lenitatem ac facilitatem, ut etiam, qui tardius locuti sint, ad loquendi viam

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(8) Pro μάθοις codd. Vatic. 649 et Alt. legunt πάθοις. POSSIN.

(9) Τῶν ζῶων τὰ μὲν διαμασσόμενα τὴν τροφήν ζωοτοκεῖ, τὰ δὲ καταπίνοντα ὠστοκεῖ. Billius, ex animalibus ea quæ cibum ruminant, animalia pariunt; quæ autem bibunt, ova procreant. Bis hallucinatur hæc versio. Plures enim animantes sunt viviparæ quam quæ ruminant. Deinde si omnes quæ bibunt-animantes, oviparæ sunt, et vaccæ igitur, et oves, et equæ, etc. Taceo quod aliud sit διαμασσάν τὴν τροφήν, aliud μρονχάν ut Latinis aliud masticare, aliud ru-

A

PIH'. — ΘΕΟΦΙΛΩ.

Περὶ ἀγνωμοσύνης.

Μὴ τὸν δόξαντα σοφὸν τι πεποιημέναι αἰτιῶ, ἀλλὰ τὸν μηδὲ τῇ τοσαύτῃ ἐπεικειῶ σωφρονισθέντα. Ὁ μὲν γὰρ νομίσας τὸν ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληφθῆσόμενον, εἰς ἀναίσχυντιαν τρέπεσθαι, ἐκὼν δέδωκε τοῦ λαθεῖν ἐξουσίαν. Ὁ δὲ τὸ σοφὸν νομίσας ἡλίθιον, τῷ μὴ δόξαι παρωρῆσθαι, τὴν ἀναίσχυντιαν ἐθρεψεν, ὕβρεσι τὸν εὐεργέτην ἀμειψάμενος.

aluit, hominem de se bene meritum contumeliis re-

PIΘ'. — ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Περὶ φύσεως ζῶων.

Ἐπειδὴ οἶδά σε καινοτέρας διψῶντα ἀκοῆς, καὶ οὐκ ἀφεξόμενον εἰ μὴ μάθοις (8), φράσω συντόμως, εἰ καὶ πέρα τῶν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ὄρων εἶναι δοκεῖ τὸ παρα σοῦ ζητηθέν. Τῶν ζῶων, τὰ μὲν διαμασσόμενα τὴν τροφήν, ζωοτοκεῖ (9)· τὰ δὲ καταπίνοντα, ὠστοκεῖ. Καὶ τὰ μὲν ταῖς πρώταις ἀρκεῖται ὠδοῖσι, ὡς τελεσφόροις· τὰ δὲ, καὶ δευτέρας ἀνακινεῖ· Ὅταν ὁ καιρὸς καλῆ τὴν εἰς ζῶα τῶν ὠῶν μεταβολὴν, ἐπωάσαντα ἐπὶ ῥηταῖς ἡμέραις, δύνανται εἰς ἐνίησι φυσικὴν, ὥστε δὲ πρώην ἔτεκεν ἄψυχα, ψυχωθῆναι. Οἱ γὰρ σπερματικοὶ λόγοι, οἱ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ ἐξαρχῆς ταῖς φύσεσιν ἐντεθέντες, ὑποτυφόμενοι, εἰ ἀναρρίπισθειεν, σπινθήρων τρόπον ἐν ὕλῃ κατὰ τὰς τῶν χρόνων συναυξήσεις ἐξάπτεσθαι φιλοῦσιν. Ὅστε θαυμάζειν μὲν χρὴ τὰ γιγνώμενα, εἰς τὸν πάνσοπον Δημιουργὸν ἀναφέρειν τὸ θαῦμα. Ταῦτα γὰρ ἐμφαίνει, οὐ τὴν τῶν ζῶων τῆς οικείας διαμονῆς πρόνοιαν (φανταστικὴ γὰρ ἐστὶν αὐτῶν ἡ φύσις, οὐ λογικὴ), ἀλλὰ τῆς τὰ ὅλα διοικούσης φύσεως. Τὰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐργάζεται διανοία· ἡ δὲ, ποικίλων οὐσα γενῶν δημιουργός, τὰς ὁμάδας ἐκάστῳ ἐνδίδωσιν εἰς τὴν τῶν συντελούντων ἐκπλήρωσιν.

PK'. — ΑΥΣΟΝΙΩ ΚΟΡΡΙΚΤΟΠΙ.

Πρὸς ἄρχοντας.

Πρὸς μὲν τὰς ἰκασίας τῶν ὑπὸ πενίας ἢ δυναστείας πολιορκουμένων, ἀναπεπταμένας ἔχε καὶ Ἰππηλάτους (10), ὧ θαυμάσιε, τὰς ἀκοάς, διὰ τῆς ἡμερότητος καὶ τοῦ βραδύτερον φράζοντα ὀδηγῶν ἐπὶ

minare: aliud item πίνειν, 'aliud καταπίνειν' quorum illud bibere, hoc significat deglutire. Præstat igitur sic vertere: *Animalium eæ quæ cibum masticant atque comminunt viviparæ sunt; quæ vero deglutiant integrum, oviparæ.* Vide Aristot. *De historia animalium.* RITT.

(10) Καὶ Ἰππηλάτους. Hoc omisit interpres doctissimus, addidi ergo, ac celeres. Elegans metaphora. Ἰππηλάτος proprie est equo vectus, qui equis fertur, ut ait Virgilius, in quo simul intelligitur inesse celeritas. ID.

τὴν τοῦ λέγειν ὁδὸν· πρὸς δὲ τὰς τῶν κακηγόνων καὶ συκοφαντῶν λογοποιίας, κεκλεισμένας ταῦτας καὶ ἀβάτους διαφύλαττε, διὰ βλοσυροῦ βλέμματος ἀναστῆλων αὐτῶν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρονα λέγειν ὁρμήν.

PKA'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ ἱερέων.

Οὐ Ζώσιμον καὶ Παλλάδιον, Μάρωνά τε καὶ Εὐστάθιον, καὶ τοὺς ἄλλους, οὓς κατηγορήσω, τοσοῦτον ἂν ἔγωγε αιτιασαίμην, οὕτως ἐξορχησαμένους τὴν εὐσέβειαν, καὶ εἰς τὴν ἱερωσύνην ἐξυθρίσαντας, ὡς Εὐσέβιον, τὸν τούτοις ἅπασιν τὴν αἰτίαν δεδωκῆτα. Εἰ γὰρ μὴ αὐτὸς αὐτοῖς πέπρακεν, ὡς φης, τὴν ἱερωσύνην, οὐκ ἂν ἐκεῖνοι εἰς τοσαύτην ἐξώκειλαν κακίαν. Εἰ γὰρ καὶ κάκιστοι ἦσαν πρὸ τῆς χειροτονίας, ἀλλ' οὐ ταυτόν ἐστι, λαϊκὸν ἀμαρτάνειν καὶ ἱερέα, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ νόμου. Τοσαύτην γὰρ προστάττει θυσίαν ἀνάγεσθαι ὑπὲρ τοῦ ἀμαρτάντος ἱερέως, ὅσην ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ. Εἰ δὲ μὴ ἦν ἀντίβροπος ἢ ἀμαρτία, οὐκ ἂν τὴν αὐτὴν θυσίαν ἀνάγεσθαι ἐθέσπισε. Μεῖζον δὲ γίνεται, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τοῦ ὁρῶντος. Ὁ γὰρ τοὺς ἄλλους ρυθμιζὼν, εἰ πταίσειεν, μεῖζον ἀπὸ τῆς ἀξίας ἀποφαίνει τὸ πταίσμα. Εἰ τοίνυν ὁ δοὺς τὸ σπέρμα, τῶν φυτῶν αἰτίας, εἰκότως καὶ Εὐσέβιος· πλεον ἐκεῖνων θρηνηῖσθαι ἂν εἴη δίκαιος.

Quocirca si is qui semen dedit stirpium causa est, merito quoque Eusebium majoribus luctibus ac la-

PKB' — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ τῶν κακῶς τὴν ἱερωσύνην μεταρροχόμενων.

Ἀποδέχομαι μὲν σου τὸν θεῖον ζῆλον, ὅτι τὴν ἱερωσύνην ὑβρίζομένην ὑπὸ Εὐσεβίου, τοῦ κατ' ἀντίφρασιν τῆς εὐσεβείας οὕτως ἑαυτὸν κεκληκότος, θεώμενος ἀγανακτεῖς. Ἐξ ὧν γὰρ ἱερωσύνης ἀνάξιος ὢν, οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς ταύτην εἰσεκώμασεν, ἐκ τοῦτερον καὶ τοῖς ἐπιτυχούσιν αὐτὴν νέμει (11), εὐωνων καὶ πεπατημένον πρᾶγμα τὴν θείαν λειτουργίαν ἡγούμενος (12). Ἄλλ' ἐπειδὴ τῷ θεῷ καὶ ἀδικάστῳ ταῦτα ἀνῆκει κριτῆ, τῷ νυνὶ μὲν μακροθυμοῦντι, ἵν' εἰς μετάνοιαν τοὺς πταίοντας ἀγάγη, ὕστερον δὲ οὐκ οἴσονται τὰ γιγνώμενα, ἀλλ' ἀφορήτους ὀριοῦντι τὰς κολάσεις· ἑαυτῶν ἐπιμελόμενοι τὰς, ἡσυχίας ἀγῶμων. Εἰ μὲν γὰρ ἦν τι ἐκ τοῦ παρῆρησιάζασθαι κέρδος, οὐδενὶ ἂν παρεχώρησα, καίτοι διὰ τοῦτο πολλακίς ἐπιβουλεύεις. Ἄλλ' ἐπειδὴ σιγῆς ὁ καιρὸς, ἀναμείνωμεν (13) τὸν κριτήν.

¹¹ Eccl. vii, 13. ¹² Luc. iv, 3. ¹³ III Petri iii, 9.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(11) *Τοῖς ἐπιτυχούσιν αὐτὴν νέμει.* Bill., *quibusvis etiam illud tribuat.* Præfero quod est in B C τὰς ἐπιθυμοῦσιν, ideoque addidi Lat. versioni, *cupientibus.* Aliud est τοῖς ἐπιτυχούσιν, aliud τοῖς τυχοῦσιν. Ot τυχόντες sunt qui rem aliquam sunt consecuti eave politici. RITT.

(12) *Ἠγούμενος.* In B C hæc adiciuntur, γινῶσκων

ducem te præbens ²². Contra ad maledicorum et calumniatorum fictos sermones easdem clausas atque invias custodi, eorum ad improbe loquendum impetum per torvum atque horrendum aspectum coercens ac reprimens.

CXXI. — THEONI ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

De sacerdotibus.

Zosimum et Palladium, Maronem item et Eustathium, aliosque, quos enumerasti, qui pietatem ita ejurarunt, atque sacerdotii dignitatem contumeliis affecerunt, non tam accusarum, quam Eusebium qui omnibus istis causam præbuit. Nam nisi ipse illis sacerdotium, ut ais, vendidisset, in tantum scelus illi haudquaquam sese devolvissent. Nam etiamsi prius quoque, quam in sacrosanctum ordinem cooptarentur, flagitiosissimi ac sceleratissimi essent: tamen non idem est laicum peccare quod sacerdotem, idque ex lege perspicue constat. Tantum enim ea pro sacerdote peccante sacrificium offerri præcipit, quantum pro universa plebe ²³. Quod si par non esset peccatum, idem utrique sacrificium minime indixisset. Majus porro peccatum efficitur, non ob naturam, sed ob perpetrantis dignitatem. Nam qui id sibi sumpsit, ut aliorum mores componat ac moderetur, si ipse labatur, majus ob dignitatis suæ gradum peccatum reddit.

merito quoque Eusebium majoribus luctibus ac la-

CXXII. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

De iis qui sacerdotium male tractant.

Divinum quidem tuum zelum probo, qui **177** sacerdotii dignitatem ab Eusebio (qui per antiphrasim a pietate sibi nomen imposuit) contumelia affici perspicuens, indignæ ac stomacheris. Nam quia cum sacerdotio indignus esset, nescio quo pacto in illud irruumpit: hinc fit, ut quibusvis etiam cupientibus illud tribuat, vilem scilicet ac protritam quamdam rem divinum ministerium existimans. * Verum quoniam hæc ad divinum et incorruptum * iudicem spectant ²⁴, qui nunc quidem animi æquitate ac lenitate ulitur, ut peccantes ad pœnitentiam adducat, postea autem ea quæ sunt minime feret, verum intolerantes cruciatus constituet, nostros ipsi animos curantes quietem agamus. Nam si quis fructus ex reprehendendi libertate oriretur, nemini ipse hac in re cessissem, etiamsi ob eam causam insidiis persæpe appetitus. Verum cum hoc tempus silentium postulet, iudicem exspectemus.

ab ed. Paris. et Billiana interpretatione absunt, καὶ μικρῶ λήμματι τὸν θεοτίμητον τῆς ἱερωσύνης ἐναμείβων βαθμὸν, quæ insignis est accessio, sic vertenda, *et exiguo quæstu divino honore dignum sacerdotii gradum commutans.* Id.

(13) Cod. Alt. mavult ἀναβαίνωμεν. Possin.

CXXIII. — MARONI.

A

PKΓ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Ne consequendæ veniæ spe atque expectatione perpetuo pecca, verum a peccato abstinendo securitatem tibi compara. Multi enim veniæ spe multis sceleribus admissis veniam minime assecuti sunt, ut qui nec ad meliorem frugem se receperint, nec etiam veniam impetrarint.

CXXIV. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Ad sacerdotes.

Quandoquidem admirandus Paulus, vas, inquam, illud electionis, ille Christi sensuum promus, qui terram ac mare composuit, qui barbaros ad philosophicum vitæ genus amplectendum adluxit, gentilibus deteriores eos esse pronuntiavit, qui proximos negligunt, his verbis utens : *Si quis suorum ac maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior*²²; ob eam causam ipse quoque, ut ad vos scriberem, adductus sum. Quid enim hoc loco per curæ vocabulum significari existimatis? An ciborum subministrationem? Equidem enim ipse animæ curam intelligendam censeo. Quod si refragemini, sic quoque id quod dixi magis confirmabitur. Nam si de corpore res ita se habet, eumque qui necessariam alimoniam proximo minime porrigit, gentilibus crudeliorem esse pronuntiavit, qui quod majus ac magis necessarium est, hoc est animæ curam, aspernatur, quo tandem loco furore vestro emergite.

CXXV. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Ad eos qui sacerdotium detrectantes accusant.

Episcopatus quidem et nomen, et res ipsa, cum divinum quiddam sit, atque omni alio munere ac dignitate præstantius, paucis quibusdam convenit, hoc est iis, qui paternam curam, non autem tyrannicam vitæ licentiam, hanc dignitatem esse **178** existimant. Quoniam autem nonnulli eam in imperium, vel potius, si libere loquendum est, in tyrannidem commutarunt, illud scito, cum conspiciam istud imperium maximaque contentione ac dimicatione expeditum, aerem nunc, si alias unquam, sui amorem hominum pectoribus injiciat, seque facile amantibus fruentium præbeat, apud cordatos omnes viros parvi haberi. Siquidem illud pœnam potius pendentium, quam honorem accipientium esse arbitrantur. Ut plurimum enim aliis præsumunt, aliis ministrant, aliis serviunt : aliis imperant, aliis ministrant : alios male mulctant, aliis commodant : aliis insunt, aliis succumbunt : alios metuant, aliis odio atque acerbitati sunt. Quocirca ne mirum tibi videatur, quod Hierax presbyter, vir mente præditus, hoc munus tanquam

CXXVI. — TIMOTHEO LECTORI.

De vitando scandalo.

Illud, o amice, quam maxime time, ne cuiquam offensionis causam præbeas. Temulentum est enim quodammodo inter mortales bonum : ac, nemine etiam concutiente, vix consistit.

²² I Tim. v, 8.

Μη τῷ συγγνώμης τυχεῖν προσδοκᾶν, διὰ παντός πλημμελεῖ, ἀλλὰ τῷ μὴ πλημμελεῖν τὴν ἀσφάλειαν πορεύσου. Πολλοὶ γὰρ τῇ προσδοκίᾳ τῆς συγγνώμης πολλὰ δράσαντες, τῆς συγγνώμης διήμαρτον, μήτε γνωσιμαχῆσαντες, μήτε συγγνωσθέντες.

PKΔ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Πρὸς ἱερεῖς.

Ἐπειδὴ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ τῶν τοῦ Χριστοῦ νοημάτων ταμίας, ὁ γῆν καὶ θάλασσαν ρυθμίσας, ὁ βαρβάρους φιλοσοφεῖν ἀναπέσας, Ἑλλήνων χεῖρους ἀπεφῆναι εἶναι τοὺς τῶν πέλας ὀλιγοῦντας, φῆσας : *Εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οικείων, οὐ προνοσὶ, τὴν πίστιν ἤρῃται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων*· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ γράψαι ὑμῖν παρήλθον. Τί γὰρ ἠγείσθε τὴν πρόνοιαν ἐνταῦθα δηλοῦν; Ἄρα τὴν τῶν τροφῶν χορηγίαν; Ἐγὼ μὲν γὰρ ἠγοῦμαι τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν. Εἰ δ' ἀντίποιτε, καὶ οὕτως ὁ ἔφη κωρωθήσεται μάλλον. Εἰ γὰρ περὶ σώματος τοῦτ' ἔχει, φησὶ, καὶ τὸν μὴ ὀρέγοντα τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, Ἑλλήνων ἔφησεν εἶναι ὀμότερον, ὁ τὸ μείζον καὶ ἀναγκαϊότερον, φημί δὴ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, παρορῶν, ποῦ κείσεται; Οὐκοῦν πείσθητε, καὶ ἀνενέγκατε ἐκ τῆς μανίας.

punetur? Quamobrem consilio meo parete, atque

C

PKΕ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ἐπὶ τῷ φεύγειν τὴν ἰσρωσύνην.

Τὸ μὲν τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ὄνομα καὶ πρᾶγμα θεῖον ὄν, καὶ κρεῖττον πάσης πολιτείας τε καὶ ἀξίας, ὀλίγοις δὴ τισὶν πρέπει, τοῖς πατρικὴν κηδεμονίαν, ἀλλ' οὐ τυραννικὴν αὐτονομίαν, εἶναι αὐτὸ οἰομένους. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀρχὴν, μάλλον δὲ, εἰ χρὴ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, εἰς τυραννίδα αὐτὸ μεταβῆναι τις : ἴσθι, ὅτι τῆς περιδιδέπτου καὶ περιμαχῆτου ἀρχῆς, νῦν, εἴπερ ποτὲ, σφοδρὸν ἐαυτῆς ἔρωτα τοῖς ἀνθρώποις ἐμβαλ[λ]ούσης, καὶ ραδίως ἐαυτὴν τοῖς ἐρώσει παρεχούσης, μικρὸς αὐτῆς ἄπασιν τοῖς εὐφρονοῦσι λόγος. Τιμωρίαν γὰρ διδόντων, οὐ τιμὴν λαμβανόντων, ταύτην εἶναι ἠγοῦνται. Ὡς τὰ πολλὰ γὰρ τῶν μὲν ἀρχοῦσι, τοῖς δὲ δουλεύουσι· καὶ τοῖς μὲν ἐπιτάττουσι, τοῖς δὲ ὑπηρετοῦσι· καὶ τοῖς μὲν κακῶς ποιοῦσι, τοῖς δὲ χαρίζονται· τοῖς μὲν ἐπικεινται, τοῖς δὲ ὑποπεπτόκασι· καὶ φοβοῦνται μὲν ἐκείνους, μισοῦνται δὲ ὑπὸ τούτων. Μὴ θαύμαζε τοιγαροῦν, εἰ καὶ Ἰεραξ ὁ πρῶτος, καὶ ἄλλοι, νοῦν ἔχων, ἔφυγε τὸ πρᾶγμα, καθάπερ νόσσημα ἀργαλειώτατον, gravem quemdam ac difficilem morbum defugerit.

PKΖ'. — ΤΙΜΘΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Περὶ τοῦ μὴ σκανδαλλίζειν.

Φοβοῦ ὅτι μάλιστα, ὡ φιλότης, σκανδαλλίσει τινά. Μεθύει γὰρ πῶς ἐν ἀνθρώποις τὸ ἀγαθόν· καὶ οὐδενὸς κατασίεινος, ἔστηκε μόλις.

Οτι οὐ δεῖ τῶν παραιρέσεων ἀμελεῖν ἢ ἀπογι-
νώσκειν τινός, καὶ ὅτι, εἰ τινες ρουθετούμενοι
μένουσιν ἀδιόρθωτοι, τοῦτο οὐ τῶν παραι-
ούτων, ἀλλὰ τῆς αὐτῶν προαιρέσεως ἔγ-
κλημα· καὶ μάλιστα δεῖν ἐκεῖνοι οὐδὲν παρα-
λείπειν.

Τῆς σῆς ἐστίν, ὦ πάντων ἄριστε, συνέσεώς τε
καὶ αὐθεντίας, ταῖς κακίαις τῶν ἀρχόντων κεκτη-
κυῖαν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν κατὰ τὸ Πηλούσιον δυνά-
μειως καθαρῶς τε καὶ σπουδῇ ἀνακτήσασθαι. Πᾶσαν
μὲν οὖν ἦν (14) ὑπέμεινε ἀδικίαν τε καὶ πειροίαν,
ληξομένη τε καὶ ὑβριζομένη ὑπὸ μοχθηρῶν καὶ
κακούργων ἀνθρώπων, οἷς ἂν τις οὐδ' ἀλόγων ζώων
ἀγέλην ἐγχειρίσειεν (15), μήτοιγε λογικῶν ἀνθρώ-
πων, ὑπὲρ ὧν δεῦρο ἐφοίτησε καὶ τὸ τίμιον ἑαυτοῦ
αἷμα ἐξέγεεν ὁ Χριστὸς· οὐ τοῦ παρόντος φράσαι
καιροῦ, μᾶλλον δὲ οὐθενὸς καιροῦ. Εἰ γὰρ καὶ ὁ
καιρὸς ἀπῆται, πάντα λόγον ὑπερέβαινε· τὰ ὑπὸ
τούτων σκαιωρηθέντα· ὀλίγα δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος
ἀναγκαῖον ἂν εἶη εἰπεῖν, ἃ μὴδὲ βουλομένοις σι-
γῆσαι ἀτιμώρητον (16). Ἄλλὰ γὰρ ἔοικας, ὦ θαυμά-
σιε, ἦδη ἀπαιτεῖν τὴν διήγησιν. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς
τῶν προοιμίων παυσάμενος, ἐπὶ τῷ δράμα τῷ
λόγῳ βαδιοῦμαι. Τοσοῦτον εἰπῶν, μὴ τοῖς λόγοις
μετρεῖν τὰ γεγενημένα (οὐ γὰρ ἂν εὐροιμεν λό-
γους ἐφαμιλλοὺς τοῖς πεπραγμένοις, νικωμένης
ἀπάσης γλώττης ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀλη-
θείας), ἀλλὰ τοῖς ἀκοιμήτοις τῆς διανοίας ὀφθαλ-
μοῖς κατοπτεῦσαι τὰ δραματουρηθέντα. Τὸ μὲν
οὖν δεδυσφημῆσθαι τὸ θεῖον, καὶ πεπορθῆσθαι
τὴν πόλιν, καὶ πεπράσθαι τὴν ἱερωσύνην, καὶ τετυ-
ραννηθῆσθαι τὴν Ἐκκλησίαν (τῶν μὲν σπουδαίων
ἐξοστρακισθέντων, τῶν δὲ μῆτε πῶν οὐδῶν αὐτῆς
ἐπιβῆναι ὀφειλόντων, ἐγκρινομένων, καὶ τὰ θεῖα καὶ
ἀπόρρητα αὐτῆς ἐμπιστευομένων μυστήρια· οὐχ
ἠγούνο γὰρ ψυχὰς ἐμπειστεῦ[σ]θαι, ἀλλὰ τυραννίδα
πατρῶαν παρεληφέναι), καὶ ὅτι τῶν μὲν πενήτων
λόγος ἦν αὐτοῖς οὐδείς, τὰ τε ἐκκλησιαστικὰ χρή-
ματα ἐληίζοντο, καὶ εἰς οἰκείας ἀνηλίσκοντο φιλο-
τιμίας· καὶ ὅτι τοὺς ῥύξαι ὑπὲρ ἀρετῆς τολμῶν-
τας ἕως αἵματος ἤμύναντο, καὶ ὅσα τοιαῦτα, παρα-
λείψω, τοῦτο ἀποδεικνύς, ὡς ἄκων εἰς τοῦτους
ἐξηγέθη τὸν λόγον. Τὸ δὲ νῦν σκαιωρηθὲν, ἐπει-
δήπερ οὐτε βουλομένη ἀκίνδυνος ἢ σωπῆ, ὡς ἂν
οἷός τε ὦ, διὰ βραχέων ἀμυδρῶς (οὐ γὰρ ἂν φαίην
σαφῶς) διηγῆσομαι· Μαρτινιανός, ὁ ἐπὶ λύμῃ τῆς
θειοτάτης θρησκείας πρεσβύτερος χειροτονηθείς
(εἶγε χρὴ πρεσβύτερον καλεῖν τὸν τῷ ὄνοματι τῆς
ἱερωσύνης εἰς τὸ τὰ μέγιστα καὶ συγγνώμης μεί-
ζονα δύνασθαι κακουργεῖν ἀποχρησάμενος), οὐχ
ἔχω λέγειν ἐκ τίνων καταγόμενος, ἢ ἀπὸ ποίας
πώλεως ὀρμώμενος· (τὸ γὰρ δοῦλον αὐτὸν τυγχάνοντα,

Quod non oportet adhortationes negligere, nec de
quoquam desperare, et quod si quidam admoniti
non emendentur, non admonentium, sed eorum
voluntatis culpa est : præsertim si illi nihil omit-
tant.

Tuæ, vir omnium præstantissime, prudentiæ
atque auctoritatis est, Pelusiensem Ecclesiam præ-
fectiorum et antistitum sceleribus fractam atque
confectam, potentiæ integritate ac studio recreare.
Ac quidem injurias et petulantias omnes, quas ipsa
perpessa est, ab improbis ac sceleratis hominibus,
quibus ne brutorum quidem animantium gregem
quisquam commiserit, nedum ratione utentium ho-
minum, quorum causa Christus huc venit, ac præ-
tiosum suum cruorem effudit, direpta, contumeliis-
que vexata, dicendo aperire, non est hujus tem-
poris, imo nec ullius omnino. Nam etiamsi tempus
id postularet, tamen quæ ab illis structa sunt,
omnem sermonis facultatem superarent. Pauca au-
tem in præsentia commemorare necessarium
fuerit, et quæ ne si velimus quidem, silentio impune
præterire possimus. At enim, vir eximie, narra-
tionem jam mihi exposcere videris. Quocirca ipse
quoque exordiendi finem faciens, ad exponendam
tragœdiam me conferam. Illud duntaxat te prius
admonitum velim, ne ea quæ contigerunt, ser-
monibus nostris metiaris (neque enim oratio-
nem, ea, quæ perpetrata sunt, adæquantem inve-
nire queamus, cum lingua omnis rerum veri-
tate superetur), verum ut privigilibus animi tuæ
179 oculis scelera ea quæ designata sunt, perspic-
cias. Enimvero quod Deus blasphemis impiisque
vocibus impetitus sit, quod direpta et expilata ci-
vitas, quod venditum sacerdotium, quod tyrannide
oppressa Ecclesia (probris videlicet viris expulsis et
exturbatis, iis autem, qui ne ipsius quidem limen
conscendere debebant, allectis, divinaque et arcana
ipsius mysteria in fidelem accipientibus : non enim se
animarum curam suscepisse, verum paternam ty-
rannidem accepisse judicabant), quod item pauperum
ipsis nulla cura fuerit, verum Ecclesiæ opes diri-
puerint, atque in suas ambitiones insumpserint,
quodque eos, qui pro virtute vel hiscere duntaxat
ausi essent, ad sanguinem usque ulti sint, ac deni-
que alia id genus omnia prætermittam, hinc nimi-
rum illud conspicuum faciens, me invitum ad hos
sermone delatum esse. Quod autem nunc designa-
tum est (quandoquidem ne volenti quidem sine pe-
riculo reticerelicet), quam paucissimis verbis potero,
non dicam plane ac dilucide, sed exiliter et obscure
narrabo. Martinianus, qui ad divinissimæ religionis

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Πᾶσαν μὲν οὖν ἦν. Quia B. C. omittit ἦν, fort. legend. ὅση μὲν οὖν ὑπέμεινε, quomodo est ibidem, non ὑπέμειναν, ut Par. ed. Sequitur enim singulari, ληξομένη καὶ ὑβριζομένη. RITT.

(15) Ἐγχειρίσειεν. Alii ἐγχειρίζουσι, male : nam

ἐγχειρίζειν est tradere vel committere ; at ἐγχειρεῖν, aggredi ac suscipere. Id.

(16) Ἀτιμώρητον. Plenius est et placet magis quod est in B C ἀτιμωρητῇ δυνατόν. Id.

labem ac perniciem presbyter creatus est (si tamen eum, qui ad gravissima, veniaque majora criminina designandi potentiam, sacerdotii nomine abusus est, presbyterum appellare fas est), haud scio a iustibus ortum trahens, aut ex qua civitate oriundus : nam quod, cum servus ipse esset, primumque ætatis tempus haud pie sancteque exegisset, profugerit, etsi id verum sit, præteribo : neque enim, ut ipsum maledica oratione insectarer, accedo : verum ut Ecclesiam ab eo injuria affectam fuisse doceam : hic igitur, cum se Pelusium contulisset, in extrema paupertate vivens, ac multorum ope sublevatus, monachique habitum induens et probæ ac temperantis vitæ speciem præ se ferens, clerici munus, ut vere est, ipsius autem opinione imperium, captabat. Cum autem præclarus vir, ac divina sapientia plenus, Ammonius, hujus urbis episcopus, perspicacissimis mentis oculis ipsius hypocrisis percipisset, nec spem ullam ei ad id perveniendi relinqueret, animadvertens se ob ingentem antistitis prudentiam tempus incassum terere, apud alios hæc retia texere constituit. Ut autem illie quoque, deprehensa ipsius improbitate, spe sua dejectus est, tandem cum sapientem illum virum diem vitæ postremum clausisse, atque in cœlestem regionem receptum esse, atque Eusebium episcopum institutum esse rescivisset, Pelusium rursus advolat, quod ita existimaret, se ipsius ingenium ac solertiam, ne dicam arrogantiam atque contumaciam, facile tractarem. Et quidem quam celerrime, id quod sibi proposuerat, est assecutus. Quid enim longa oratione opus est? Quod autem is, qui semen præbuit, stirpium causa sit, nemo scilicet ignorat. **180** Cum igitur, ut presbyter crearetur, obtinisset, ac sacrosancta mysteria impuris et scelestis mionibus contrectasset, eum, quem pridem parturiebat, morbum peperit. Nam cum acerbam sibi ipsi vitam esseduxisset, nisi pauperum etiam opes averteret, pollicitusque fuisset, se omnia ea que acquireret, Ecclesiæ relicturnum, hujus spei illecebra eam adduxit, ut se quoque procuratorem ac dispensatorem constitueret. Quocirca impurus ac nefarius homo, ac ne ingenuè quidem educatus et institutus, accepta Ecclesiæ procuracione, his eam incommodis affectis, ut ne barbaricum quidem bellum signa omnia ad virtutem spectantia, deletis ipsius ornamentis, æque pervastaturum fuerit. Fraudibus enim et machinis, callidisque artibus et perjuriis in negotiorum administratione utens, nihil quidem, quod simplex et justum esset, fecit, improbitatem autem arrogantia animique elatione definies, iis qui ingenuè ac pie vivere proposuerant, infestus erat, stolidos eos, quos veri amor tenebat, appellans, prudentes autem ac sagaces, qui subdole ac veteratorie negotia tractabant : ac stultos quidem et exordes

A και πρώτην ηλικίαν οὐκ εὐαγῶς βεβιωκῶτα ἀποδρακέναι, καίπερ ἀληθῆς ὄν παραλείψω. Οὐ γάρ ἦκα κακῶς αὐτὸν λέξων, ἀλλ' ὡς ἠδίκησε τὴν Ἐκκλησίαν διδάξων. Οὗτος τοίνυν ἐλθὼν ἐπὶ τὴν Πηλουσιωτῶν πενία ἐσχάτῃ συζῶν, καὶ παρὰ πολλῶν ἐπικουρούμενος, τό τε τοῦ μονάζοντος σχῆμα περιβαλλόμενος, καὶ σωφρόνας ζῆν ὑποκρινόμενος, τὴν τοῦ κληρικοῦ, λειτουργίαν μὲν οὔσαν, ἀρχὴν δὲ δοκοῦσαν ἐθηράτο. Ὡς δὲ ὁ ἀοιδίμος καὶ θείας σοφίας ἐμπλεὺς Ἀμμώνιος, ὁ ταύτης ἐπίσκοπος, τοῖς διορατικωτάτοις τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς τὴν ὑπόκρισιν κατειληφῶς, οὐδὲ ἐλπίδα αὐτῷ τοῦ πράγματος κατελιμπανεν ἔννοιῶν, ὡς εἰκῆ δαπανᾷ τοὺς χρόνους, συνετοῦ κομιδῆ ἔντος τοῦ ἡγουμένου, παρ' ἄλλοις ταῦτα πλέκειν διέγνω τὰ δίκτυα. Ὡς δὲ

B κάκεισε φωραθεὶς, διήμαρτε τῆς ἐλπίδος, τέλος πυθόμενος τὸν μὲν πάνσοφον ἐκείνον κεκοιμηθῆσαι, καὶ εἶσω οὐρανίων χώρων (17) γεγενῆσθαι, Εὐσέδιόν τε χειροτονηθῆσαι, ἐπέπτε ἴνα μὴ τῇ Πηλουσιωτῶν βράβειω αὐτοῦ τὴν ἀγχινοίαν, ἀλλὰ τὴν ἀπόνοιαν φράσω, μεταχειρίσασθαι οἰόμενος. Καὶ δὴ ὡς τάχιστα τυγχάνει τοῦ σκοποῦ. Οὐ χρὴ γὰρ μακρηγορεῖν. Ὅτι δὲ ὁ τὸ σπέρμα παρασχὼν, τῶν φυτῶν αἴτιος, οὐδεὶς ἀγνοεῖ δῆπου. Τυχῶν τοίνυν τῆς χειροτονίας, καὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων μισραῖς χερσὶν ἐφαψάμενος, ἦν πάλαι ὠδινεν, ἀπέτεχε νόσον. Νομίσας γὰρ ἄβιωτον εἶναι ἑαυτῷ τὸν βίον, εἰ μὴ καὶ τὰ τῶν πενήτων χρήματα σφετερισαίτο, ἐπαγγεϊλάμενος πάντα ὅσα ἂν προσπορίσοιτο, τῇ Ἐκκλησίᾳ καταλείπειν, καὶ ταῦταις δελεάσας ταῖς ἐλπίσι, πείθει καὶ οἰκονόμον ἑαυτὸν καταστήσει. Παρὰ μισθῶν τοίνυν ἀνθρώπος ἐναγῆς, καὶ οὐδὲ ἐλευθερίως ἀχθεὶς, τὴν τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομίαν, οὕτως αὐτὴν διέθηκεν, ὡς οὐδ' ἂν βαρβαρικὸς πόλεμος ὅλα πάντα τὰ εἰς ἀρετὴν βλέποντα σημεῖα τοῦ κάλλους αὐτῆς ἀφανίσας ἐλυμήνατο. Δόλοισ γὰρ καὶ μηχαναῖς, σκαιωρίαις τε καὶ ἐπιπορκαῖς χρώμενος ἐν τῷ μεταχειρίζεσθαι τὰ πράγματα, ἀπλοῦν μὲν οὐδὲν οὐδὲ δίκαιον ἐπραξε, τὴν δὲ κακουργίαν φρονήμασιν ὀριζόμενος, τοῖς ἐλευθερίως καὶ εὐλαδῶς ζῆν προσηρημένοις ἐπεφύετο ἑὺῆθεις μὲν τοὺς φιλαλήθεις καλῶν, συνετοὺς δὲ τοὺς κακοῦργους μεταχειριζόμενος τὰ πράγματα καὶ τοὺς μὲν φιλοσοφοῦντας, ἡλιθίους τοὺς δὲ παλιγαπήλους, δραστηρίους. Καὶ οὐκ ἔλεγε μὲν ταῦτα, οὐκ ἐποίησε δὲ, ἀλλὰ δὲ τοῖς ἔργοις τοὺς λόγους ἀπέκρυπτε ὅτι τὰ μὲν ἐκκλησιαστικὰ οἰκειούμενος χρήματα, τὰς δὲ χειροτονίας πιπράσκων, καὶ τοὺς μὲν φιλαρέτους ἐκβάλλων, τοὺς δὲ τὰ αὐτὰ δρῶντας αὐτῷ συκροτῶν. Ἄετο γὰρ οὐκ ἄλλως ἔξειν τὴν τῆδε ἀσφάλειαν (κρίσεως γὰρ αὐτῷ λόγος ἦν οὐδὲ εἶς), εἰ μὴ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἐξορίσειε. Ταῦτα δὲ ἐπραττεν, ὑποχείριον τὸν ἐπίσκοπον οὐκ οἶδ' ὅπως πεποιηκώς. Οὕτω γὰρ αὐτῷ δεδούλωτο (λελέχθω γὰρ τάληθες μετὰ πάρρησίας καὶ γὰρ οὐκ ἂν ἄλλως δυναίμην), ὡς εὐτελεὶς καὶ ἀργυρώνητον ἀνδράπο-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(17) *Εἶσω οὐρανίων χώρων.* Bill., in cælestem regionem. Præstat B. C. lectio, χορῶν, id est, in cælestes choros. RITT.

δον (17') χειροτονημένον, ἴν' ἄπερ ἂν Μαρτινιανὸς ἐπιπάττοι, ποιήσειεν. Εἰς τοσαύτην γὰρ αὐτὸν μανίαν ἐξεβάκχευσεν (εἰρήσεται γὰρ τῶν κακῶν αὐτῶν ὁ κολοφών, καὶ τῆς τραγωδίας τὸ κεφάλαιον), ταῖς ἱπαγγελίαις ἐκείναις δελεάσας, ἃς νῦν διαβρήδην βοᾷ ὁ ἐπίσκοπος τὴν οἰκίαν ἀνοίαν ἐκπομπέων, ἢ ἀναγκάσας, ἢ πείσας (οὐ γὰρ οὐδ' ὅ τι φῶ διὰ τὴν υπερβολὴν τῆς ἀτοπίας), ὡς καὶ καθυπογράφαι ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς λόγοις. καὶ χρεωστῆν τὴν ἀδικηθεῖσαν Ἐκκλησίαν. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔβητο ἀσφαλῶς ἔχειν, ἃ οὐ δόντους ἐκτίσαστο, εἰ μὴ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπόχρυσεν δεῖξεν, οὐκ ἀπατήσας προσδοκῶν μὲν ἃ ἐσύλησεν (18), ἀλλὰ τὸ μὴ ἀπαιτηθῆναι παρ' αὐτῆς θηρώμενος. Ὡς δ' ἡ ἄθλια πόλις ἦσθετο ταῦτα μηχανώμενον (οὐ γὰρ ἦν ἀφανῆ· τὸ γὰρ καὶ εἰς γοητεῖαν αὐτὸν, ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν δρωμένων, διαβεβλήσθαι, καὶ τὸ ἐπ' αἰσχροῖς καὶ ὑπερροῖς παισίμασι πεφωρόσθαι, οὐ φράσω), ὥρμησε μὲν αὐτὸν πολλὰκις καὶ ἀνελεῖν, ὅμως δὲ ἐκράτησε τῆς ὀρμῆς. Ἐγκαλούμενος δὲ παρὰ πάντων καὶ κατηγορούμενος, πᾶσι μὲν τὸν ἐπίσκοπον, αὐτῷ δὲ πάντας διέβαλλε· τὸν μὲν ἐξοπλίζων κατὰ τὸν φιλαρέτων, ἵνα πάντων σθέσει τὴν παρθήσαν· τοὺς δὲ διδάσκων, ὅτι αὐτὸς ἔστιν ὁ τὰς χειροτονίας πιπράσκων, καὶ τοῖς σώφροσιν ἐπιβουλεύων, καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας σφετεριζόμενος. Χρυσίον γὰρ λαμβάνων, τοῖς λόγοις τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὑπογράφει. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, διὰ τούτων τῶν μηχανημάτων τὴν ἐφ' οἷς ἔδρα ὄργην (19) τῶν ἀνθρώπων σθέσειν οἰόμενος. Ὡς δὲ τινες καὶ αὐτῷ ἐπισκόπῳ ταῦτα κατεμήνυσαν, πλέον οὐδὲν ἦνυσαν· πιθανῶς δῆθεν αὐτοῦ φήσαντος, ἀνευ κατηγόρων μὴδὲν δύνασθαι διαπράξασθαι. Ὡς δὲ καὶ κατήγοροι, νομιζόντες ἀληθεῖν αὐτὸν, ἀνεφάνησαν, καὶ πολλοὶ καὶ ἀξιώτατοι, καὶ ἀποδείξαι δυνάμενοι, οὐδ' οὕτως ἐπεξήλθεν, ὡς λοιπὸν πάσης στήφειως ἐλεγχθείσης, κοινῶν τῶν δρωμένων παρὰ πάντων εἰκότως ὑπονοεῖσθαι. Μάλιστα μὲν γὰρ, οὐδ' εἰ μυριάκις ἀπὸ κερδῶν αἰσχροῦν ἐκείνος ἐπηγγεῖλατο πάντα τὰ προσωποριζόμενα τῇ Ἐκκλησίᾳ προσοίσειν, ἔχρην πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς αὐτῷ παραδοθῆναι ἀφορμὰς, καὶ μυρίας ψυχὰς ἐκ τῶν δρωμένων σκανδαλίσαι. Εἰ δὲ καὶ ταῖς ἱπαγγελίαις ἐδελεάσθη, ἀλογοθέτητον οὐκ ἔχρην καταλεῖψαι. Εἰ δὲ καὶ λογοθετῆσαι ἔδει, μετὰ ἀκριβείας ἔχρην, βασιανίσαντα μετὰ συνετῶν τινων καὶ ἐμπεύρων τοὺς λόγους. Αὐτὸς γὰρ καὶ τούτων, ὡσπερ οὖν καὶ τῶν ἄλλων καλῶν, ἀπειρος εἶναι λέγει. Εἰ δὲ ἐν παραθύσῳ, καὶ μηδενὶ ἀνακινούμενος τοὺς λόγους καθυπέγραψε, δῆλός ἐστιν οὐκ ἀπατηθεὶς (ὡς διαβρήδην βοᾷ, τὴν κατάγγωσιν διὰ τοῦτο ἀποκρίψασθαι οἰόμενος), ἀλλὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κακούργησας, καὶ πᾶσαν [μετ'] ἐκείνων τὴν Ἐκκλησίαν (20) ἀπεμπαλήσας. Ὡσπερ πριάμενος, καὶ

A eos, qui philosophiæ studebant, dextros autem et ad agendum aliquid idoneos, qui ad cauponum morem vitam suam moderabantur. Nec vero hæc ita dicebat, ut tamen non faceret: verum operibus ipsis sermones superabat, quippe qui ecclesiasticas quidem opes sibi vindicaret, sacras autem ordinationes pretio addictas haberet, probisque viris expulsis, eos, qui eadem, quæ ipse, perpetrarent, ascisceret. Neque enim aliter se in hac vita (nam futuri iudicii nulla omnino cura tangebatur) securitatem habiturum existimabat, nisi omne virtutis genus exterminearet. Hæc porro perpetrabat, cum sibi episcopum haud scio quo pacto addictum atque obnoxium reddidisset. Ita enim ipsi addictus ac mancipatus erat (dicam enim libere quod verum est: neque enim aliter queam) ut vile ac pretio emptum mancipium, idcirco creatum et institutum, ut quidquid Martinianus imperaret, exsequeretur. Et enim ad tantam insaniam eum adegit (dicitur enim quod malorum ab ipsis commissorum summum est, totiasque tragœdiæ caput), his videlicet promissis quæ nunc episcopus, amantiam suam prodens, aperte clamat eo inescato, aut coacto, aut persuaso (neque enim ob absurditatis magnitudinem quo vocabulo utar, scio), ut etiam in ecclesiasticarum rationum libro, Ecclesiam, quæ injuria affecta fuerat, ipsius ære obstrictam esse subscripserit. Aliter enim tuto se habiturum minime putabat, quæ malis rationibus quæsierat, nisi Ecclesiam quoque sibi obaratum atque obnoxiam esse demonstraret: non quod ea quæ ipse sacrilega manu subriperat, ab ipsa repetere in animo haberet, sed quod illi ageret ac moliretur, ne ipsa a se reposeret. Ut autem misera civitas hæc eam machinari sensit: **181** neque enim hæc ob scura erant (nam quod etiam ob eorum, quæ perpetrabat, magnitudinem, præstigiariam quoque insinulatus fuerit, quodque in fœdis flagitiis criminibusque deprehensus, minime dicam), sæpe quidem ipsum interficiendi ac de medio tollendi impetum cepit, verum se repressit. Cum autem ab omnibus accusaretur et incesseretur, apud omnes quidem episcopum, apud ipsum autem omnes in odium atque invidiam vocabat: illum nimirum adversus probos viros armans, ut eam loquendi libertatem, qua omnes utebantur, exstingeret: eos autem docens, se esse, qui sacras ordinationes venderet, et castis ac frugi hominibus insidias moliretur, et Ecclesiæ opes interverteret. Nam cum aurum ipse acciperet, ecclesiasticis rationibus ascribebat. Hæc autem eo dicebat, quod se his artibus hominum iracundiam, ob ea, quæ perpetrabat, inflammatam exstincturum arbitraretur. Ut autem nonnulli hæc ipsi quoque episcopo indicarunt, nihil tamen pro-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(17') Post ἀνδράποδον supplie quod deest καὶ διὰ τοῦτο χειροτονημένον, etc. Possin.

(18) Προσδοκῶν μὲν ἃ ἐσύλησεν. Pro his ambo eod. Vat. 649 et Alt. melius habent, προσδοκῶν ἦν ἐσύλησεν· nam relativus ἦν recte resolvit ἐκκλη-

σίαν paulo ante memoratam. Possin.

(19) Solus cod. Vat. 649 legit ὄργην. Id.

(20) Codd. ambo Vat. 649 et Alt. legunt, τὴν ἐκκλησιαστικὴν. Versu postea nono pro προέπεμψεν fidem codd. habent ἐξέπεμψε. Id.

pierea perfecerunt : quod nimirum ille se absque accusatoribus nihil efficere posse dixisset. Posteaquam autem accusatores etiam, eum vera loqui existimantes, præsto fuerunt, et quidem multi, ac fide digni, quique quod dicerent, probare possent, ne sic quidem tamen in eum animadvertit : ita ut jam omni simulatione patefacta, eorum, quæ gerebantur, socius ac particeps esse ab omnibus existimaretur. Primum enim nec si millies ille se omnia ea, quæ turpibus lucris collegisset, Ecclesiæ dono daturum recepisset, omnes tamen Ecclesiæ opes ipsi tradi, atque innumeris animis, per ea quæ flebant, offensionem afferre oportebat. Deinde, etiam ipsius promissis illectus est, tamen eum, a rationibus referendis immunem relinquere minime conveniebat. Quod si ab eo rationes quoque reposcere oportebat, id accurate ac diligenter faciendum erat, nimirum ad perpendendas et excutiendas rationes, prudentes quosdam et peritos viros adhibendo. Nam ipse harum rerum, quemadmodum et aliarum forum, rudem se atque imperitum esse ait. Cum autem in latebris, nec communicatis cum quoquam rationibus subscriperit, perspicuum est eum non deceptum ac circumscriptum fuisse (quemadmodum aperte clamat, dum se reprehensionem atque condemnationem hac ratione a se depulsurum existimat), verum ecclesiastica bona versute atque improbe labefactasse, cum iisque Ecclesiam universam commutasse. Itaque iste, ut qui emisset, et quidem scelerate emisset, sceleratius adhuc emptis rebus uti constituit, malo videlicet malum sanare studens. Nam cum ecclesiasticas omnes facultates et copias in sinum condidisset, vel ut ipse dixit, cum eo, qui hujusmodi administrationem ipsi commiserat, tantæque tragœdiæ causam materiamque præbuerat, partitus esset, nuper quidem aurum Alexandriam præmisit, episcopatum (cum ne sui quidem ipse curam gerere posset) aucupans. **182** Quod cum sanctitas tua comperisset, pro eo atque eum ab Ecclesia proscribere debebat, per litteras comminata est atque affirmavit, se eum, si rursus idem aggrediretur, ut ingens divinissimæ religioni dedecus inurentem, in tota Ægyptiaca regione proscripturum et abdicaturum. Atqui nunc idem, litteris tuis minisque contemptis ac pro nihilo habitis, Alexandriam perrexit, sibi quidem episcopatum captans, tuæ autem famæ atque existimationi (ut qui sacras ordinationes pecunia addicas) labem inferens. Quæ cum ita sint, tuæ (o quonam te satis digno nomine nuncupem) animi magnitudinis atque præstantiæ est, plenam quidem et exactam scelerum ipsius pœnam ad incorruptum illud tribunal reservare (nec enim hic fieri potest, ut quas meritis est pœnas pendat), commoveri autem et incitari, ac primum Ecclesiam iniique læsam ac vexatam ulcisci ; deinde autem existimationi tuæ consulere, minas nimirum in opus perducendo, eumque ab Ecclesiæ gremio abdicando. Nam si, quod ut credam minime adducor, non modo nihil hujusmodi patiatur, verum esse invenietur : ac postea eum una cum piis quibusdam episcopis ac quæstus inimicis, huc mittendo, ut ecclesiasticorum preventuum rationes

A παρανόμως πριάμενος, παρανομώτερον τοῖς κτηθεί· χρήσασθαι διέγνω, κακῶ τὸ κακὸν ἰάσασθαι σπεύδων. Πάντα γὰρ τὰ ἐκκλησιαστικά χρήματα ἐγκολπωσάμενος, ἦ, ὡς αὐτὸς ἔφη, μεριστάμενος μετὰ τοῦ ἐγγχειρίσαντος αὐτῷ τὴν οἰκονομίαν, καὶ τῇ τοσαύτῃ τραγωδίᾳ τὴν ὑπόθεσιν δεδιωκτός, πρώην μὲν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν χρυσίον προέπεμψεν, ἐπισκοπήν, ὁ μὲδὲ ἑαυτοῦ ἐπιτροπεύσαι δυνήθεις, θηρώμενος. Ὑπερ μαθοῦσα ἡ σὴ ἀγισώνη, ὀφειλοῦσα αὐτὸν ἀποκηρύξει, διὰ γραμμάτων ἠπειλήσῃ, καὶ διεβεβαίωσατο, εἰ τοῖς αὐτοῖς αὐτὸς ἐπιχειρήσειεν, ἀποκέρηκτον τὸν τοσαύτην ἀδοξίαν τῇ θειοτάτῃ θρησκείᾳ προστριβόμενον ἐν ὄλῃ τῇ Αἰγυπτιακῇ διοικήσει. Νῦν δὲ καὶ τῶν γραμμάτων, καὶ τῶν ἀπειλῶν καταφρονήσας, τὴν Ἀλεξάνδρειαν μαθὼν ἐξώρμησεν (21), ἑαυτῷ μὲν ἐπισκοπήν μνηστευόμενος, τὴν δὲ σὴν λυμαινόμενος δόξαν, ὡς ἐπὶ χρήμασι χειροτονοῦσαν. Τῆς σῆς τοίνυν ἐστίν, ὡ τί σε καλέσας ἀξίως προσείπω, μεγαλονόας, τὴν μὲν ἀκριβῆ τῶν πλημμελημάτων αὐτοῦ δίκην τῷ ἀδικάστῳ δικαστηρίῳ τηρήσαι (οὐδὲ γὰρ οἶόν τε αὐτὸν ἐνταῦθα τὴν ἀξίαν τιμωρίαν δοῦναι), κινήθῃναι δὲ, καὶ πρώτων μὲν τῇ παρανομηθείσῃ Ἐκκλησίᾳ ἀμῦναι, δεύτερον δὲ τῇ οἰκειᾷ ὑπολήψει βοηθήσαι, τῷ τὰς ἀπειλὰς εἰς ἔργον ἀγαγεῖν καὶ ἀποκηρύξει τοῦτον. Εἰ γὰρ, ὅπερ οὐ πιστεύω, πρὸς τῷ μηδὲν τοιοῦτον παθεῖν, καὶ χειροτονηθείη, τὸ θρυλούμενον ἀπόρρητον ἀληθὲς δὲν εὐρεθήσεται· ἔπειτα μετὰ τῶν ἐπισκόπων εὐλαδῶν, οἷς τὸ κέρδος πολέμιον καθέστηκεν, ἐνταῦθα ἐκπέμψαι, λόγον τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσδὼν δῶσοντα, καὶ ἂ χρεωστῆ ἀποδώσοντα. Καὶ εἰ δέδωκέ τι τῷ ἐπισκόπῳ (λέγει γὰρ μὴ δεδέχθαι μὲν, ἠπατηθῆναι δὲ), ἐλέγξοντα. Ὅτι γὰρ καὶ τῷ (22) μὲν πρωτοστάτῃ τοῦ δράματος, τῷ ἡ συγκεκλοφότι, ἢ ἀπερισκέπτως ὑπογεγραφότι, ἄδατον τὴν ἐπισκοπήν καταστήσας, ἦγουν συγγνοὺς ἐπίτροπον χειροτονήσας, τὸν οὐκ ἐπιτρέψοντα αὐτῷ μείζονα συγγνώμης ἀμαρτάνειν· τῷ δὲ τριταγωνιστῇ τὸ σοφὸν σκαιώρημα ἠλίθιον δείξας, ἀχυρα ποιήσας, ἂ λέγει ἑαυτῷ χρεωστῆσθαι (πῶθεν γὰρ τοσοῦτος πλοῦτος τῷ πένιαν ἐσχάτην νοσήσαντι, καὶ ἀπὸ τῶν τῆς Ἐκκλησίας χρηματισαμένῳ προσδῶν;), οὐκ ἐστὶν ἀμφίβολον.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(21) Τὴν Ἀλεξάνδρειαν μαθὼν ἐξώρμησεν. Bill., *Alexandriam perrexit*. Plenius ac melius B. C. εἰς τὴν Ἀλεξ. λαθὼν ἐξώρμ., hoc est, *clanculum sese Alexandriam proripuit*. RITT.

(22) Edit., ὅτι γὰρ καὶ τῷ, etc.; sed illud γὰρ abest a duobus codd. modo laudatis. Vers. sequenti pro ἀπερισκέπτως iidem codd. scribunt ἀπερισκέπτως. POSSIN

reddat, ac quæ debet, restituat ; ac num quid episcopo dederit (nam ipse nihil se accepisse, verum imposturam sibi factam esse ait) planum faciat. Nam quin et tragœdiæ principii, qui vel furti socius fuit, vel inconsiderate subscripsit, episcopalis muneris administratione interdiciturus sis, aut, si veniam ipsi impertias, procuratorem saltem, qui ipsi graviora, quam quibus ignosci debeat, scelera perpetrare minime permittat, institurus sis : et postremo histrioni, callidum ipsius commentum vesanum ac stolidum esse ostendens, ea, quæ ipse sibi deberi contendit, cassa et irrita redditurus sis (unde enim ei tantæ opes, qui extrema paupertate laboravit, atque ab Ecclesiæ facultatibus divitias sibi comparavit ?), haudquaquam dubium est.

PKH'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ κολακείας.

Πυθάνομαι ὅτι κολακεὶ ἐξήρτηται τῆς σῆς γλώττης, ὀμνύντες μὲν, ὅτι πάντων ἀριστὸν εἶη, εἰ καὶ τι τῶν ἀτοπωτάτων ἔλοιτο θαυμάσαι κακῶν· κακίζοντες δὲ (23) ἢ τάχος, εἰ καὶ αὐτὴν ἐκκακύνουσιν τὴν ἀρετὴν. Εἰ τοίνυν μὴ ἐθέλεις ἡμῖν πεισθῆναι, ἀλλὰ γε κἂν Ἰσοκράτει πεισθῆτι, παραινέσαντι μισεῖν τοὺς κολακεύοντας, ὡσπερ τοὺς ἐξαπατῶντας. Ἄμφότεροι γὰρ πιστευθέντες, τοὺς πιστεύσαντας ἀδικοῦσι.

PKΘ'. — ΠΑΥΛΩ.

Περὶ Ἰουδα τοῦ προδότου (24).

Ἔοικας θαυμάζειν, πῶς τὸν προδότην οὐκ ἐπεισεν ὁ Χριστὸς, καλὸν ἡγεῖσθαι τὴν ἀρετὴν, καίτοι πολλάκις περὶ ἀρετῆς, μάλλον δὲ οὐκ ἔστιν ὅτε οὐχ ὑπὲρ ταύτης, ἐν συνουσίαις ἀκούσαντα. Ἐγὼ δὲ θαυμάζω, πῶς τὸν ὄρον τῆς αὐτεξουσιότητος ἐπιστάμενος, περὶ τούτου ἐθαύμασας. Οὐ γὰρ βίβη καὶ τυραννίδι, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ προσηγεῖα ἡ τῶν ἀνθρώπων σωτηρία κατασκευάζεται. Διὸ καὶ τὸ κύριος ἔχει ἕκαστος τῆς οικείας σωτηρίας· ἵνα καὶ οἱ στεφανούμενοι, καὶ οἱ τιμωρούμενοι, δικαίως ὑπομείνουν ὅπερ ἤρηνται.

PA'. — ΠΑΜΠΡΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

Ἐλεήμονα, ὦ φίλος, ἔχειν χρὴ τὴν ψυχὴν. Ὁ γὰρ τὴν πηγὴν τὴν τοιαύτην ἔχων, πάντα ἀναδύσει τὰ καλά. Κἂν χρήματα ἔχη, προσήσεται· κἂν ἐν συμφοραῖς ᾖ τινὰ, κλαύσειται· κἂν ἐπιτραπέζιοι περιτύχη, χεῖρα ὀρέξει. Καὶ οὐδὲν παραλείψει τῶν εἰς αὐτὸν ἡκόντων.

PAA'. — ΑΝΤΙΟΧΩ.

Παράθεσις ἀρετῆς καὶ κακίας.

Ἡ κακία καὶ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέστησε, καὶ ἀλλήλων διέστησε. Ταύτην οὖν προτροπᾶν φεύγειν χρὴ, καὶ διώκειν τὴν ἀρετὴν, τὴν καὶ Θεὸς προσάγουσαν, καὶ ἀλλήλοις συνάπτουσαν. Ἀρετῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας ὄρος, τὴ μετὰ συνέσεως ἀπλάστου.

A CXXVIII. — ATHANASIO PRESBYTERO.

De adulatione.

Adulatores ex tua lingua pendere audio, qui omnium optimum esse jurent, si quid etiam absurdissimorum vitiorum laudare atque admirari in animum induxeris ; ac rursus, si virtutem quoque ipsam vituperandam susceperis, eandem quam celerrime vituperent et insectentur. Quocirca si nobis obtemperare minime vis, at Isocrati saltem obtempere, qui ut adulatores quemadmodum eos, a quibus decipimur, odio habeamus, admonet. Nam utriusque, si fidem nanciscantur, eos, qui ipsis fidem habuerunt, injuria afficiunt.

CXXIX. — PAULO.

De Juda proditore.

Mirari videris, qui factum sit, ut Christus **183** proditorem minime adduxerit, ut virtutem rem bonam esse existimaret : idque cum de virtute persæpe, imo nunquam non de ea in ipsius colloquiis audisset. Ego contra miror, quonam pacto cum liberi arbitrii legem perspectam habeas, hujus rei admiratione tenearis. Neque enim vi et coactione, sed persuasione ac lenitate, hominum salus comparatur. Unde etiam suæ quisque salutis arbitrium habet : ut et qui corona donantur, et qui suppliciiis afficiuntur, juste quod elegerint, percipiant.

CXXX. — PAMPRETIO DIACONO.

De elemosyna.

Ad miserationem propensam, o amice, animam habere oportet. Nam qui ejusmodi fontem habet, nullum boni genus est, quod non ex eo scaturiat. Sive enim pecunias habeat, eas profundet : sive aliquem in calamitatibus videat, lamentabitur : sive in quempiam, cui injuria inferatur, incidat, manum porriget. Denique nihil eorum, quæ ad ipsum attinent, prætermittet.

CXXXI. — ANTIOCHO.

Collatio virtutis et vitii.

Vitium et homines a Deo avertit, et ens inter se disjunxit. Quamobrem illud quam celerrime fugere oportet, ac virtutem consecrari, quæ et nos Deo conciliat, et inter nos connectit. Virtutis porro ac philosophiæ regula est, simplicitas cum prudentia conjuncta.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(23) Δὲ abest a codice Vatic. 649. POSSIN.

(24) Confer Irenæum lib. iv, c. 71 et seq. RITT.

CXXXII. — EUTONIO DIACONO.

Etsi Zosimus, qui presbyteri speciem præfert, petulanti admodum tyrannide in te debacchatur : at tu tamen ea, quæ a Judæis adversus Dominum perpetrata sunt, cum animo tuo perpendens (quo tempore terra quoque ipsa movebatur²⁶, et concutiebatur, locum, quo fugeret, quærens, ut ne scelus illud perspiceret, quod adversus Deum quidem suscipiebatur, verum carnem duntaxat attingebat), fac strenuo ac generoso animo feras.

CXXXIII. — TIMOTHEO LECTORI.

Illud, Oculum pro oculo, et dentem pro dente²⁷, Judæis a mansuetissima illa natura idcirco præscriptum ac lege sancitum esse opinor, non ut iis, a quibus injuriæ accepissent, veniam negarent crudelesque se præberent, quemadmodum censent Manichæi, qui Vetus Testamentum insectantur : sed ut eadem, quæ agunt, perpeti metuentes, ab injuria abstineant. Quod quanquam quam justum et rationi consentaneum est, tamen divina tranquillitas ad lenitatem et bonitatem spectans, hominesque ad eam acuens, per id quod eum, qui injuriam intulit, ulcisci sanxit, supplicii metu peccata repressit et coercuit. Nisi enim sit, qui facessat, ne quidem erit qui ulciscatur. Quamobrem sapientiæ legislatoris altitudine animadvertent, **184** ac non prompte temereque ipsam ut sævum et crudelem accusent. Nam quod in Evangelis dictum est : « Si quis te percusserit in dextram maxillam, obverte illi et alteram²⁸, » non cum lege illa pugnat, sed majus ac præstantius est, summæque philosophiæ meta. Illa etenim, ut ne quidem omnino quispiam faceret, lege præscripta sunt (nam ut æquo ac libenti animo paterentur haudquaquam audire sustinissent homines cruoris siti flagrantes) : hæc autem, et etiam prompto animo patitur, tradita et promulgata sunt. Porro comparationis nota; ea, quæ comparantur, in contrariam classem haudquaquam contrudit : verum in iis, quæ ejusdem classis et ordinis sunt, quid præstantius, quid inferius sit, ostendit. Etenim bonum quidem est malum minime perpetrare : at melius, prompto quoque ac libenti animo perpeti. Bonum est matrimonium, at melior virginitas. Pulchra est luna, at sol præclarior. Quemadmodum igitur et pulchræ lunæ et præstantioris solis unus idemque Effector est : eodem modo et Veteris et Novi Testamenti unus atque idem est legislator, qui sapienter et ad tempora accommodate ac consentaneæ leges tulit.

CXXXIV. — EIDEM.

Virtus quidem moribus quoque decus suum probro atque ignominia minime afficit. At te, ea quæ asse-

²⁶ Matth. xxvii. ²⁷ Exod. xxi, 24; Matth. v, 38.

A

PAB'. — EYTONIO ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ καὶ Ζώσιμος ὁ δοκῶν εἶναι πρεσβύτερος, σφόδρα τῆ κατὰ σοῦ τυραννίδι μεθύων (25), παροινεῖ, ἀλλὰ οὐ τὰ κατὰ τοῦ Δεσπότου δραματούργηθέντα παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐνοῶν, ὅτε καὶ ἡ γῆ αὐτῆ ἐδονεῖτο καὶ ἐκραδαίνετο, φυγῆς ζητοῦσα χώραν, ἵνα μὴ θεάσῃται τὸ δρᾶμα τὸ κατὰ Θεοῦ μὲν τολμώμενον, σαρκὸς δὲ ἀπτόμενον, φέρε γενναίως.

PAG'. — TIMOTHEO ANAGNΩΣΤῆ (26).

Τὸ, Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, οἶμαι νενομοθετησθαι τοῖς Ἰουδαίοις παρὰ τῆς ἡμερωτάτης φύσεως, οὐχ ἵνα ἀσύγγνωστοὶ ὦσι, καὶ πικροὶ τοῖς ἀδικοῦσιν, ὡς νομίζουσι Μανιχαῖοι, διασύροντες τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· ἀλλ' ἵνα τῷ δεῖσι τοῦ παθεῖν ἃ δρῶσιν, ἀπέχωνται τοῦ τολμᾶν. Εἰ καὶ δίκαιον καὶ εὐλογον (27), ἀκόλουθόν ἐστιν. Ἄλλ' ἡ θεία γαληνότης εἰς ἡμερότητα βλέπουσα, καὶ εἰς ἀγαθότητα ὀρῶσα, καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ταύτην ἀλείφουσα, διὰ τοῦ τεθεσπικέναι ἀμύνεσθαι τὸν δρῶντα, τῷ φόβῳ τῆς τιμωρίας προανένευσσε τὰ πταίσματα. Τοῦ γὰρ δρῶντος μὴ ὄντος, οὐδ' ὁ ἀμυνόμενος ἔσται. Συνοράτωσαν οὖν τὸ βᾶθος τῆς σοφίας τοῦ νομοθέτου, καὶ μὴ ἐκ τοῦ προχείρῳ, ὡς ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον αἰτιάσθωσαν. Τὸ γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις εἰρημένον, « Ἐάν τις σε βραπίση εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην, » οὐκ ἔστιν ἐναντίον, ἀλλὰ μείζων, καὶ κρείττον, καὶ τῆς ἀκροτάτης φιλοσοφίας ὄρος. Ἐκεῖνα γὰρ μὲν ὑπὲρ τοῦ μηδ' ὄλως δρᾶσαι, νενομοθέτηται : τὸ γὰρ ἀσμένως πάσχειν οὐκ ἂν ἤκουσαν αἰμάτων διψῶντες ἄνθρωποι· ταῦτα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ προθύμως πάσχειν πεφιλοσόφηται. Ὁ δὲ συγκριτικὸς χαρακτήρ οὐκ εἰς τὴν ἐναντίαν ἐξωθεῖ τάξιν τὰ συγκρινόμενα, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν μὲν ὑπερβολῶν δεικνύσι καὶ ἐλάττωσιν. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ δρᾶν τι κακὸν, κρείττον δὲ τὸ καὶ προθύμως πάσχειν. Καλὸς ὁ γάμος, ἀλλὰ κρείττον ἡ παρθενία. Καλὴ ἡ σελήνη, ἀλλὰ κρείττον ὁ ἥλιος. Ὅσπερ οὖν τῆς μὲν σελήνης καλῆς οὕσης, τοῦ δὲ ἡλίου κρείττονος, εἰς ἔστιν ὁ Δημιουργός· οὕτω καὶ Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης εἰς νομοθέτης, ὁ σοφῶς καὶ προσφῶρος, καὶ καταλλήλως τοῖς καιροῖς νομοθετήσας.

D

PAL'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἀρετὴ μὲν, καὶ τρόποις, οὐ καταισχύνει τὴν ὁμοτιμίαν (28)· χρῆ δὲ σε τῶν ἀδυνάτων μὴ ἐρᾶν,

²⁸ Matth. v, 39.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) *Τυραννίδι μεθύων*. Hæc una est species τῆς ἀόλου μέθης, quæ dicitur, et latius patet : fere enim de omnibus vitis ita loquuntur boni auctores, nec non de plagis et doloribus, ut docui ad Oppianum. RITT.
(26) Confer epist. 86 et 209 libri iv. Id.

(27) Post εὐλογον codd. Vat. 649 et Alt. addunt καί. POSSIN.

(28) *Ἀρετὴ μὲν, καὶ τρόποις, οὐ καταισχύνει τὴν ὁμοτιμίαν*. Bill., *Virtus quidem moribus quoque decus suum probro atque ignominia minime afficit.*

ἀλλ' ἐπέινων ἀφόμενον, τὰ εἰκότα εὐχεσθαι. Ἐπεὶ Ἀ καὶ Μωσῆς ὁ ἱεροφάντης, καὶ Παῦλος ὁ θεσπέσιος, ἐν ἐνίοις, οὐχ ὦν ἤψησαν, ἔτυχον· ἀλλ' ὅτι μὴ καλῶς ἤψησαν, ἐδιδάχθησαν.

PAE'. — NEMESIQ.

Εἰς τὸ, « Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὦν οὐ συνῆκε (29). »

Τὸ, Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὦν οὐ συνῆκε, παρασυ-
εδήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὠμώθη αὐτοῖς,
οὐ καταφορικῶς κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐρὰ Γραφῆ βή-
τορεύουσα, καὶ τὸ λογικὸν διασύρουσα γένος, εἶρηκεν·
ἀλλὰ καὶ πάνυ πεφισμένως. Εἰ γὰρ τὴν ἀκρίθειαν
ἐξετάσοιμεν, οὐ τοῖς κτήνεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
ἀτιθάσσοις θηρίοις κινδυνεύει εὐκείναι. Μᾶλλον δὲ καὶ
ὑπερβάλλει ταῦτα, ὁ τῶν αἰσχυρῶν παθῶν ἐραστής.
Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοῦτ' ἐστίν, ὅτι
ἕκαστον μὲν τῶν θηρίων ἐνὶ ἐλαττώματι δουλεύει· ὁ
δὲ δοκῶν ἄνθρωπος εἶναι, πάνθ' ὁμοῦ συμφορήσας,
πορρωτέρω τῆς ἐκείνων ἀλογίας οὐδεύει. Καὶ ἵνα μὴ
ὑπερβολῆς εἶναι νομίσῃ, οὐχ ἄβηματα, αὐτὰ τὰ πρά-
γματα ἀδεκάστως βασιανίσωμεν. Ὅταν γὰρ τις
σκιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρος, λακτιζῆ δὲ ὡς βνος, χρεμε-
τιζῆ δὲ ἐπὶ γυναιξίν, ὡς ἵππος θηλυμανῆς, καὶ γα-
στριμαργῆ μὲν ὡς ἄρκτος, παινῆ δὲ τὸ σῶμα ὡς
ἡμίονος, μνησικακῆ δὲ ὡς κάμηλος, καὶ ὀργίζεται
μὲν ὡς λέων, ἀρπάξῃ δὲ ὡς λύκος, πλήττῃ δὲ ὡς
σκορπίος, καὶ ὑπουλος μὲν ὑπάρχη ὡς ὄφις, ἰδὼν
δὲ πονηρίας διατηρῆ ὡς ἔχις, χρήματα δὲ, μᾶλλον
δὲ ἀμαρτήματα, συνάγη ὡς ὁ κύνθαρος τὴν κύνθα-
ρον· πῶς δυνήσεται τις μετὰ ἀνθρώπων τὸν θηριό-
φρονα τοῦτον ἀριθμεῖν, οὐχ ὄρων ἐν αὐτῷ τῆς ἡμέρου
φύσεως τοὺς ἀρακτῆρας, ἀλλὰ Σκύλλης τινὸς καὶ
Χιμαίρας καὶ Ὑδρας, κατὰ τοῦ, ἔξωθεν μύθους, δυσ-
εἶδαν θεώμενος; Εἰ δὲ φαίης, τί οὖν ποιητέον;
φῆσαιμι, ὅτι τὸ κάτωπυρον τὸ πνευματικὸν συνεχῶς
μεταχειριστεῖον· φημί δὴ τὰς θείας Γραφὰς (30), ἐν
αἷς καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐστίν ἡ ἱστορία, καὶ οἱ
παρὰ τοῦ Θεοῦ θεθέντες σωτηριώδεις νόμοι. Τοῦτο
γὰρ τὸ κάτωπυρον οὐ δείκνυσι τὴν ἀμορφίαν μόνον,
ἀλλὰ καὶ μετατίθησιν. ἂν ἐθέλωμεν, εἰς κάλλος
ἀμύχανον.

deformitatem ostendit, verum etiam, si velimus, in
mutat.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Quæ quidem tolerabilis videri poterat sententia,
absque meliori lectione quam in B C inventam hic
proponam, et versionem ei convenientem subjiciam
ἀρετῆ μὲν καὶ τρόποις οὐκ αἰσχυμένοις (vel composite,
ut Paris. ed., οὐ κατασχόμενις) τὴν ὁμωνυμίαν. Hoc
est, *virtute quidem ac moribus nobilitatem tuam non
dedecoras. Sed et hoc oportet addas, ne ea quæ as-
sequi nequeas, concupiscas, etc.* Τὴν ὁμωνυμίαν vo-
cat, quod ei nomen sit Timothei. Ex quibus apparet,
non esse hanc generalem gnomen, qualem repræ-
sentat Billiana versio, sed laudationem ejus ad quem
Isid. scribit. Vel ab hoc exemplo discere, quantum
lucis afferat vera et emendata scriptoris lectio! —
Cum Bavarico ms. consentiunt codd. Vat. 649 et

qui non potes, amare haudquaquam oportet : verum
his omissis, ea quæ consentanea sunt, optare.
Quandoquidem etiam ille divinarum rerum inter-
pres Moses, ac divinus Paulus in nonnullis rebus
ea, quæ postulabant, haud obtinuerunt : verum quod
non recte postulassent, didicerunt.

CXXXV. — NEMESIO.

In illud : « Homo cum in honore esset, non
intellexit. »

Illud, Homo cum in honore esset, non intellexit,
comparatus est jumentis insipientibus, et similis
factus est illis, non acriter et vehementer adversus
homines declamans, genusque ratione præditum in-
sectans, divina Scriptura dixit : verum admodum
etiam parce atque indulgenter. Nam si rem accu-
rate atque exacte perpendere velimus, non jumentis
duntaxat, sed etiam truculentis feris comparari
posse videtur. Imo etiam eas superat, qui turpium
affectionum ac libidinum amator est. Quodque mi-
rum, atque ab hominum opinione alienum est, quæ-
que fera uni tantum vitio servit : at qui hominis
speciem habet, omnibus vitiis in unum congestis et
cumulatis, ultra eorum teneritatem et amentiam
progreditur. Ac ne me hyperbolice loqui putes, res
ipsas incorrupta mente perpendamus. Cum enim
quispiam ut taurus subsultat, ut asinus calcitrat,
ut galacissimus equus in feminas hiunit, ut ursus
voracitati studeat, ut mulus corpus saginat, **185**
ut camelus injuriarum memoriam retinet, ut leo
irascitur, ut lupus rapit, ut scorpius ferit, ut serpens
subdolos est, improbitatis venenum ut vipera con-
servat, opes denique, vel, ut rectius loquar, peccata
cumulat, ut scarabeus scarabeas : quoniam pacto
quispiam hunc belluino animo præditum, inter
homines recensere poterit, cum mitis ac placidæ
naturæ lineamenta in eo minime perspiciat, verum
Scyllæ ejusdem et Chimææ, atque Hydræ, juxta
externas fabulas, fœtorem cernat? Quod si quæras,
Quidnam igitur faciendum est? illud respondeam :
spirituale speculum, hoc est, sacras Scripturas, in
quibus et proborum virorum historia, et salutares
leges a Deo positæ continentur, perpetuo in manibus
habendum esse. Hoc enim speculum non modo
incomparabilem quamdam pulchritudinem im-

Alt. ap. Possinum. RITR

(29) Illustris epistola, de comparatione hominum
vitosorum cum jumentis, imo etiam cum feris
bestiis; cum qua conferes utiliter hæc loca : Basili-
um Magnum homil. 10 in *Hexæmer.*; Joan.
Chrysostom. homil. 23 ad pop. Antiochen. et in
Epist. ad Ephesios; Hieronym. in cap. xviii Isaia;
Augustin. *De Genesi ad litteram*, lib. vii, cap. 10;
Claudianum lib. ii, in *Rufinum*, et Boethium lib. iv,
De consolat. philosoph., prosa 3. Vide et Commen-
tarium nostrum ad Oppian. Id.

(30) *Φημί τὰς θείας Γραφὰς.* Insignis commen-
datio sacræ Scripturæ, quam alibi vocat regulam
veritatis, alibi viaticum salutis. Id.

CXXXVI. — TIMOTHEO CLARISSIMO.

Ad principes.

Pietate, optime vir, nihil utilius atque conductivius. Nam ea laureatis quoque imperatoribus sartam tectamque subditorum obedientiam servat. Hanc igitur ante oculos propositam habens, da operam, ut imperii scapham modereris: quo tranquillius, quantum in te situm erit, ii, quibus præes, persistent. Quod si hoc negotium labores habet, iucunditates etiam animique voluptates habet. Quod si dixeris, Non simul atque eodem tempore, respondeam: Nec enim fieri potest. Quandoquidem enim dum bellum gerunt, in mutuam gratiam redire non sustinent, idcirco per summitates copulantur. Nam ad quem labores accesserint, voluptates etiam atque oblectamenta postea subsequuntur.

CXXXVII. — HERMINO COMITI.

Quod improbus homo secunda omnia habeat, ac contra vir probus, atque omnibus laudibus, quæ in hominem cadere possunt, cumulatus, in acerbissimis malis versetur, res profecto est conjectu acrie comprehensu difficilis, atque humanæ naturæ modulum quam longissime excedens. Id enim divinis iudiciis permittere necesse est. Ac si recte sentire velimus, soli summæ illi atque ab omni labe alienæ menti consilii hujusce cognitione appensa relictaque, ad ea, quæ in manibus nostris sunt (quæ etiam vix a nobis reperiri solent) nos conferemus. Quoniam autem rectæ doctrinæ, quantum per vires licet, opem ferre oportere censes, in eo libro quem adversus gentiles edidimus, nos quoque pro virili

186 CXXXVIII. — APIHRODISIO PRESBYTERO. C

In illud, « Factus sum Judæis ut Judæus. » Et quid sit, « Cum non essem sine lege Dei, sed sub lege Christi²⁹. »

Nisi persuasissimum haberem, prudentiam tuam, id quod linguæ meæ deerit, suppleturam, has, ut opinor, ad te litteras minime cupidissem. Quidnam igitur est, quod tibi explicari cupis? Quam ob causam ab Apostolo dictum sit, « Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem: his qui sine lege erant, tanquam sine lege essent (cum tamen sine lege Dei non essent, sed sub Christi lege essent), ut eos qui sine lege essent, lucrifacerem. » Sane hæc accuratam ac diligentem examinationem requirunt, quoadusque veritas, sub iis delitescens, perspicue eluceat. Quam paucissimis autem dicam quod sentio. Factus est Judæis tanquam Judæus, cum in templo purificatus est, atque sacrificium obtulit: circumcisioque Timotheo, eum ad Judæos magistrum misit,

²⁹ I Cor. ix, 20.

(31) Ἀκηράτω in ἀκράτω recte mutat cod. Vat. 649. POSSIN.

(32) Eundem librum et infra nominat epist. 228 hujus libri ii, et est fortassis idem cum oratione quam contra fatum scripsit et laudat epist. 253 lib. iii. Recte igitur Suidas Isidorum nostrum præter

A ΡΑΓ'. — TIMOΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Πρὸς ἀρχοντας.

Εὐσεβείας οὐδέν, ὃ ἔρισσε, ὠφελιμώτερον. Αὐτῆ γὰρ ὠζει καὶ τοῖς τροπαιοῦχοις βασιλευσι τὸ ὑπήκοον. Πρὸς ταύτην τοιγαροῦν βλέπων, εὐθύειν πειρῶ τὸ τῆς ἀρχῆς σκάφος, ὅπως ἀχείμαστοι, τὸ γε σὸν μέρος, αἱ ἀρχόμενοι διαμείναιεν. Εἰ δὲ πόνους ἔχει τὸ πρῶγμα, ἔχει καὶ θυμηδίας. Εἰ δὲ φαίης, οὐ κατὰ ταυτὸν φαίην, οὐ γὰρ οἶόν τε. Ἐπειδὴ γὰρ πολεμοῦντα διαλλαγῆναι οὐκ ἀνέχονται, διὰ τῶν κορυφῶν συνήφθησαν. Ἡ γὰρ οἱ πόνοι παραγέκωνται, ἐπακολουθοῦσιν ὑστερον καὶ αἱ θυμηδία:

B ΡΑΖ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Τὸ εὐήμερεῖν τὸν πονηρὸν, καὶ τὸ ἐν τοῖς εἰς ἄκρον χαλεποῖς γίνεσθαι τὸν ἐπιεικῆ καὶ τῶν εἰς λῆξιν ἠκόντων ἐπαίνων ἔμπλεω, δυστόπιστόν ἐστιν ἀληθῶς καὶ δυσέφικτον, καὶ τῶν τῆς ἀνθρωπότητος μέτρων ἐπέκεινά τε καὶ πορρώτατω. Θειοὶ γὰρ κρίμασι παραχωρεῖν ἀναγκαῖον. Καὶ εἴπερ βουλίμεθα φρονεῖν ὀρθῶς, μόνῃ τῷ ἀκηράτῳ (31) νῦ τῆς οἰκονομίας τὴν γνῶσιν ἀνάφαντες, πρὸς τὰ ἐν χειρὶ βασιούμεθα, ἃ καὶ μόλις πρὸς ἡμῶν εὐρίσκεισθαι φιλεῖ. Ἐπειδὴ δὲ οἱσι δεῖν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἐπαμῦναι τῷ λόγῳ, ἐπημύναμεν, ὡς γε ἠδυνήθημεν, ἐν τῷ πρὸς Ἑλλήνας ἡμῖν γραφέντι λόγῳ (32), ἧ ἐντυχῶν εἰση τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος.

nostra parte opem tulimus. Quæ si legeris, quæ-

C ΡΑΗ'. — ΑΦΡΟΔΙΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ, « Ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος. Καὶ τί ἐστὶ, « Μὴ ὢν ἀνομος Θεῷ, ἀλλ' ἔνομος Χριστῷ. »

Εἰ μὴ ἀκριβῶς ἐπεπίσμην, ὅτι τὸ λείπον τῆ ἡμετέρα γλώττῃ ἡ σὴ ἀπεπλήρου σύνεσις, οὐκ ἂν μοι δοκῶ τὰδε χαράξαι τὰ γράμματα. Τί οὖν ἐπὶν δ' ἠθέλησας μαθεῖν; Δι' ἣν δ' Ἀπόστολος αἰτίαν ἔφη: « Ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω: τοῖς ἀνόμοις ὡς ἀνομος, μὴ ὢν ἀνομος Θεοῦ, ἀλλ' ἔνομος Χριστοῦ, ἵνα κερδήσω ἀνόμους. » Μάλιστα μὲν ἀκριβοῦς ταῦτα βασάνου δέεται, ἕως ἂν ἡ κεκρυμμένη ἐν αὐτοῖς ἀλήθεια, σαφῶς ὑποπέσῃ. Συντόμως δὲ εἰρήσεται: Ἐγένετο τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ὅτε ἐν τῷ ἱερῷ ἠγγίσαστο, καὶ ἔθυστο: καὶ περιτεμῶν Τιμόθεον, Ἰουδαίοις πέπομπε διδάσκαλον, διὰ περιτομῆς τὴν περιτομὴν ἀναιρῶν. Διὸ οὐκ εἶπεν, Ἰουδαῖος, ἀλλ', ὡς Ἰουδαῖος: τοῖς ἀνόμοις ὡς ἀνομος, ὅτε Ἀθηναῖοις δημηγορῶν,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

epistolas divinam Scripturam interpretantes, alia quoque nonnulla scripsisse testatur. Confer cum hac epist. Senecam *De providentia Dei*, cap. 1 et 2; Augustin. lib. xx, *De civitate Dei*, cap. 1, et Salvianum Massiliens. lib. 1, *De Provident.* RITT.

οὐκ ἀπὸ προφητῶν, οὐδ' ἀπὸ τοῦ νόμου διελέχθη, ἀλλ' ἀπὸ βουμῶν τὴν παραινέσιν ἐποίησατο, ἀπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ χειρούμενος δογμάτων. Διὸ οὐκ εἶπεν, ἄνομος, ἀλλ', ὡς ἄνομος. Τὸ δὲ, μὴ ὦν ἄνομος Θεοῦ, ἀλλ' ἔνομος Χριστοῦ, ἢ ὡς ἀδιάφορος εἶπεν (ἐπὶ γὰρ μιᾶς οὐσίας, οὐκ ἔστι διαφορά· τοῦτο γὰρ ἀλλαχοῦ δεῖξαι βουλόμενος ἐφη· Ὅστε καὶ « ὁ ἐσθίων, Κυρίῳ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ ») ἢ, εἰ τοῦτο βεβαιωμένον ἦγῃ, οἶμαι τοῦτο μὴνύειν, τὸ μὴ μόνον κατὰ τὸν νόμον πεπολιτεῦσθαι, τὸν τῷ Πατρὶ παρά τινων ἐπιγραφόμενον, καὶ διὰ τὴν ἔξιν τῶν μανθανόντων, οὐ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ νομοθέτου, νηπίους μᾶλλον ἀρμόττοντα, καὶ στοιχειωθέντα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ οὐράνιον καὶ τέλειον νόμον· οἶον οὐκ ἄνομος κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἔνομος κατὰ τὸ

A per circumcisionem videlicet circumcissionem abrogans atque convellens. Quocirca non dixit, Judæus, verum, tanquam Judæus. Rursum iis qui sine lege essent, tanquam sine lege essem, cum apud Athenienses concionem habens, non a prophetis, nec a lege disseruit, verum ab ara materiam eos admonendi traxit: ut nimirum eos ex suismet dogmatibus subigeret atque expugnaret. Eaque de causa non dixit, sine lege, sed, tanquam sine lege. Illud autem, cum sine Dei lege non essem, sed, sub Christi lege, vel pro eodem posuit (nam in una et eadem essentia discrimen non est. Hoc enim alio loco demonstrare cupiens, dixit: Igitur et qui « manducat, Domino manducat, et gratias agit Deo³⁹ »); aut, si id coactum atque contortum esse existimas, illud ab eo indicari arbitror, quod non tantum juxta legis præscriptum (quæ a nonnullis Patri ascribatur, ac propter discentium habitum et affectionem, non autem ob legislatoris dignitatem atque amplitudinem, parvulis potius conveniebat) vitam suam moderatus sit, verum etiam juxta cœlestem, ac numeris omnibus absolutam Christi legem, hoc est, non tanquam absque lege esset, juxta veterem legem: at etiam in lege juxta Evangelium: Non extra legem: at etiam intra gratiam: non lactis expertus. at etiam solidi cibi particeps: palæstræ non rudis et imperitus, at etiam in Olympicis certaminibus luculenter ac splendide versatus. Non mœchatus sum, quod lex id vetaret: at ob Evangelium ne eadem perpetravi, metu deterritus: at idem amore legem servaverat, divinæ legis expertus non erat: sic verbis non hac mente urebatur Apostolus, ut Patri multorum suspicionem et judicium respiceret. Nam ac rursus quæ Filii sunt, Patris sunt.

B
 id coactum atque contortum esse existimas, illud ab eo indicari arbitror, quod non tantum juxta legis præscriptum (quæ a nonnullis Patri ascribatur, ac propter discentium habitum et affectionem, non autem ob legislatoris dignitatem atque amplitudinem, parvulis potius conveniebat) vitam suam moderatus sit, verum etiam juxta cœlestem, ac numeris omnibus absolutam Christi legem, hoc est, non tanquam absque lege esset, juxta veterem legem: at etiam in lege juxta Evangelium: Non extra legem: at etiam intra gratiam: non lactis expertus. at etiam solidi cibi particeps: palæstræ non rudis et imperitus, at etiam in Olympicis certaminibus luculenter ac splendide versatus. Non mœchatus sum, quod lex id vetaret: at ob Evangelium ne eadem perpetravi, metu deterritus: at idem amore legem servaverat, divinæ legis expertus non erat: sic verbis non hac mente urebatur Apostolus, ut Patri multorum suspicionem et judicium respiceret. Nam ac rursus quæ Filii sunt, Patris sunt.

ΡΑΘ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ γερραμμένον, « Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματι μου; »

Ἡ ἀγάπη, ὡς πάντα πικρὰ πρὸς σὲ φθέγγασθαι (54), οἴχεται, πρᾶγμα ἐντίμον καὶ μέγα, καὶ λαμπρὸν, καὶ περὶ οὗ ὁ μὲν προφητικὸς χορὸς προεμήνυσεν, ὁ δὲ Σωτὴρ δεῦρο ἐπεφοίτησε, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, τῷ οἰκείῳ αἵματι τὰ θεσπισθέντα σφραγίσαντες. Τοιγάρτοι τὰ ἑαυτῶν μόνον σκοποῦν-

³⁹ Rom. xiv, 6.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(33) Post γὰρ adde, τὸν νόμον et totum locum sic emendate scribe: Ὁ μὲν γὰρ τὸν νόμον τὸν παλαιὸν φυλάξας, οὐκ ἦν ἄνομος Θεοῦ· ὁ δὲ τὸν νέον, ἔστιν ἔνομος Χριστοῦ, ex cod. Vat. 649 et Alt., nisi quod οὐδὲ in ὁ δὲ suavit ratio sententiæ mutare. Possin.

(34) Ὅς πάντα πικρὰ πρὸς σὲ φθέγγασθαι. Billins, cum verterit, ut omnia acerbum ad te loquar, legisse videtur, ὡς πάντα πικρὰ π. σ. φθ. Sed quia non solum in Paris. ed., verum etiam in B C est, ὡς πάντα πρὸς σὲ μικρὰ φθέγγασθαι, prout veriorum esse hanc lectionem, cujus hic sensus: O Hermogenes, de quo quidquid dixerō, minus erit quam pro tuis virtutibus, etc. Confirmari potest hujus lectionis veritas collatione aliarum similium compellationum sive salutationum. Crebro enim tali formula auctor noster utitur, ut epist. 166 et 217

C 1187 CXXXIX. — HERMOGENI EPISCOPO

In illud, « Quæ utilitas in sanguine meo? »

Charitas, ut acerba omnia ad te loquar, perit et evanescit, res ingentis pretii, ac præclara et splendida, et de qua, tum propheticus chorus vaticinatus est, tum Servator huc venit, ac denique apostoli conciones habuerunt, eaque quæ sanxerunt cruore suo consignant. Ac proinde nostris duntaxat commodis quisque

h. l. ii, ὡς τί σε καλέσας ἀξίως προσέπω, et epist. 171, ὡς τί σε καλέσας ὕμνος, etc.; et epist. 251 ὡς τί σε καλέσας τῆς ἀξίας ἐπέφομαι, et epist. 75 lib. iii, ὡς τί σε καλέσας ἀξίως προσονομάσω. Usque adeo vix est interpres, ut doctissimus et diligentissimus sit, cui per omnia fidere possis! RITT.

— Principium hujus ep. duas habet in cod. Vat. 649 et Alt. varias lectiones; nam illic ὡ pro ὡς et μικρὰ pro πικρὰ scribitur. Ergo ex his solam priorem admiserim totumque adeo sic exprimi locum velim, ἢ ἀγάπη, ὡ πάντῃ πικρὰ πρὸς σὲ φθέγγασθαι, οἴχεται. Charitas, o plane acerbum quo te compello verbum! funditus et rebus perit; res pretii quantivis, magna et splendida, etc. Ultimum hujus ep. vocabulum non οὐδαμοῦ sed οὐδαμῶς in cod. Vat. est. Possin.

consulentes, omisso hoste communi alii adversus alios arma induimus. Ac periculum est, ne ille, qui victus ac prodigatus est, ob dissidia nostra collecto robore, acceptam cladem sarciat, victoriamque adipiscatur. Etenim ille quidem jacet, etiamsi audacia stolidè efferatur, at nostra ignavia, multumque bellum, nervos jacenti ac robur attulerunt: ita ut quantum quidem ad nostram socordiam attinet, metuendum sit, ne præclarum illud facinus quod a Salvatore editum est (etsi enim id dictu audax est, tamen quia verum est, dicitur) prorsus pereat. Unde etiam hoc fortasse, quod tibi exponi cupis, per Psalmistam prædixit, his verbis utens: « Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem *? » hoc est, ad hominum naturam multis corruptionibus obnoxiam. Etsi enim alia quoque nonnulla indicat (nam si moralem sensum spectes, de Davide, si naturalem, de Adamo intelligitur), at ad hunc quoque scopum plerisque sanctis viris tendere visus est. Ego enim, inquit, usque eo me demisi, ut etiam, ob ingentem demissionem multi ad credendum adduci nequeant, tyrannumque subegi ac prostravi. Idque Seraphinorum spectator his verbis clamat: « Discite justitiam facere, qui habitatis terram: compressus est enim impius *1. » Vos autem facinus omni spe majus, excellentisque atque omnem admirationem excedens tropæum per inertiam vestram prodidistis. Quænam igitur vobis excusatio, quæ venia, quæ misericordia relinquatur, cum hæc a vobis vita reposcetur, quam in Scripturis duntaxat sitam perspicio, alibi autem, atque in operibus, haudquaquam.

CXL. — MARONI PRESBYTERO.

Ad eos qui indignam sacerdotii vitam degunt.

Ingentem hoc omnibus admirationem movet, quod cum ipse in sceleribus ac flagitiis solutus sis, ac neque freno pareas, nec objurgatione castigeris, miserum tamen Zosimum, quem maxime imitaris, sanis ac diceris incessas. Nam si non eadem, quæ ille, perpetrare, eum corrigere, non autem traducere, ac maledictis insectari oportebat. Cum autem pictoribus accuratius et expressius eum in hoc imitatus sis, ea videlicet quæ imitari minime conveniebat, imitando consecutus, quid tu, cum ipsius duntaxat stuporem ac recordiam evulgare putes, tuum quoque stuporem in publicum effers? **188** Nam qui hæc audiunt, utrumque qui lapidibus obruatur, dignum esse existimant, alterum nimirum ut vitiorum architectum, alterum vero, ut faciendum est, nempe ut aut peccare desinas, aut ne cavillis impetas. Hoc enim quavis re gravius est.

CXLI. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Simile.

Si dicere fas est (fas est autem vera loqui, cum quis pro veritate pugnat), periculum est ne divina prædicatio ab iis ipsis, qui eam tueri videntur, evertatur. Nam cum contraria iis, quæ loquuntur,

* Psal. xxix, 10. *1 Isa. xxvi, 9.

Α τες, τὸν κοινὸν ἐχθρὸν ἀφέντες, κατ' ἀλλήλων ὀπλιζόμεθα. Καὶ κινδυνεύει ὁ κατὰ κράτος ἡττηθεὶς, τῇ ἡμετέρᾳ διαστάσει νευρωθεὶς ἀναμάχεσθαι καὶ νικῆν. Πέπτωκε μὲν γὰρ, εἰ καὶ ἀπερισκέπτως θρασύνεται· ἡ δὲ ἡμετέρα βραθυμία καὶ ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος νεῦρα τῶν πεπρωκότι, καὶ βίωμα γέγονεν, ὡς κινδυνεύειν, τό γε τῶν βραθύμων μέρος, τὸ γεγεννημένον παρὰ τοῦ Σωτῆρος κατόρθωμα (εἰ γὰρ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ἀλλὰ γε ἀληθὲς ὃν λελέξεται), ὀχεσθαι. Διὸ καὶ τυχὸν ἴσως τοῦτο ὅπερ ἐζητήσας μαθεῖν, διὰ τοῦ Μελεθοῦ προσηύνησε· « Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματι μου, ἐν τῷ καταθῆναι με εἰς διαφθοράν; » τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὴν κολύφθορον τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Εἰ γὰρ καὶ ἄλλα τινὰ μηνύει· ἠθικώτερον μὲν γὰρ εἰς τὸν Δαβὶδ, φυσικώτερον δὲ εἰς τὸν Ἀδὰμ ἐκλαμβάνεται· ἀλλὰ γε καὶ πρὸς τοῦτον βλέπειν ἔδοξε πολλοῖς ἀγίοις τὸν σκοπὸν. Ἐγὼ μὲν γὰρ, φησὶ, τοσοῦτον κατέβην, ὡς καὶ ἀπιστεῖσθαι παρὰ πολλῶν διὰ τὴν πολλὴν συγκατάθεσιν, καὶ τὸν τύραννον ἐχειρωσάμην, καὶ βοᾷ ὁ τῶν Σεραφίμ λέγων θεωρῶς· « Δικαιοσύνην μάθετε ποιεῖν οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς· πέπαυται γὰρ ὁ ἀσεβής. » Ἔμεις δὲ τὸ πάσης ἐλπίδος κρεῖττον κατόρθωμα, καὶ τὸ ὑπερφυές, καὶ παντὸς ἐπέκεινα θαύματος τρόπαιον διὰ τῆς οἰκειᾶς βραθυμίας προεδώκατε. Τίς οὖν ὑμῖν λελεῖψεται ἀπολογία, ποῖα συγγνώμη, τίς ἔλεος, ὅταν τοῦτον ἀπαιτηθῆτε τὸν βίον, ὃν μόνον ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενον ὄρω, ἀλλαχού δὲ, καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων, οὐδαμοῦ;

C

ΓΜ'. — ΜΑΡΟΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πρὸς τοὺς ἀναξίως τῆς ἱερωσύνης βιοῦντας.

Λίαν θαυμάζουσιν ἅπαντες, πῶς ἀφετος ὢν ἐν τοῖς πλημμελήμασι, καὶ μήτε χαλινῶ πειθόμενος, μήτε ἐλέγχῳ σωφρονιζόμενος, Ζώσιμον τὸν δειλιον κωμωδεῖς, ὃν μάλιστα ζηλοῖς. Εἰ μὲν γὰρ τὰ αὐτὰ αὐτῷ μὴ διέπραττες, διορθοῦν ἐχρήν, οὐ μὴν κωμωδεῖν. Εἰ δὲ τῶν ζωγράφων ἀκριβεστέρος μιμητὴς εἰς τοῦτο γέγονας, τὰ ἀζήλωτα ζηλώσας, τί τὴν ἐκείνου μόνον νομίζων ἐκπομπεῖν ἀναληθίαν, καὶ τὴν σαυτοῦ δημοσιεύεις; Οἱ γὰρ ἀκούοντες, ἀμφοτέρους καταλευσθήναι δίκαιον εἶναι νομίζουσι, τὸν μὲν ὡς ἀρχιτέκτονα τῶν κακῶν, τὸν δὲ ὡς γνήσιον φοιτητὴν. Δυσὶν τοιγαροῦν θάτερον δίκαιόν σε ποιεῖν, ἢ παύσασθαι ἀμαρτάνοντα, ἢ τὸν ταυτὰ σοὶ δρῶντα, μὴ κωμωδεῖν. Τοῦτο γὰρ δεινῶν ἐστὶ δεινότερον.

D

genuinum discipulum. Duorum igitur alterum tibi eum, qui in iisdem, quibus tu flagitiis versatur,

PMA'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὁμοιον.

Εἰ θέμις εἰπεῖν (θέμις δὲ ἀφευθεῖν ὑπὲρ ἀληθείας ἀγωνιζόμενον), κινδυνεύει τὸ θεῖον κήρυγμα ὑπ' αὐτῶν τῶν δοκούντων αὐτῷ συνηγορεῖν ἀνατετραφῆθαι. Τάναντία γὰρ ὢν φράζουσι δρῶντες, πολλοὺς, ὡς μύθοιο

τοῖς λεγομένοις προσχέιν ἀνέπεισαν. Χρὴ τοίνυν αὐτοὺς ἐννοοῦντας, ὡς ὁ κίνδυνος αὐτοὺς ὄρᾳ, ἅπαντα πρᾶξαι, ὅπως τοῦτου ἀπέλρατο διαμεινώσιν.

A faciunt, multos adduxerunt, ut sermonibus, quos habent, non secus ac fabulis attendant. Quocirca operæ pretium est, ut ipsi periculum, quod sibi imminet, cogitantes, nihil non agant, quo illius expertes maneant.

PMB'. — ΠΑΥΛΟ.

Περὶ δογμαίων, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἐκιστα μὲν χρὴ [τὴν] τῆς θεότητος φύσιν συστέλλειν Ἰουδαϊκῶς, εἰς μόνον τὸν ἕνα Θεὸν καὶ Πατέρα· κατευρύνειν δὲ, ὡσπερ εἰς ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα. Προσώπων γὰρ ποιότητι καὶ ὑποστάσεων ἰδιότητι διαστέλλοντες, εἰς ἕνα πάλιν συστέλλομεν Θεὸν, διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταύτων.

PMΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ αὐτοῦ (35).

Ἄγαμαι τὴν ἀλήθειαν, τὴν τῶν συνετῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸ καὶ τῆ τῶν οἰκείων δογμαίων προλήψει μαχίσασθαι περιστήσασαν. Οὕτω γὰρ σαφῆ καὶ λαμπρὰν τοῖς βουλομένοις κατοπτεῦσαι τὴν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐννοίαν ἔσχεν. Ὁ λέγων γὰρ ὅτι εἰς ἐστὶν ὁ Θεὸς, οὐ πρὸς τὸν ἀριθμὸν κατέδραμε τῆς μονάδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Τριάδος· οὐ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐγκατέσπαρται ἡ διδασκαλία· ὡς καὶ Φίλων, καίτοι Ἰουδαῖον ὄντα καὶ ζηλωτὴν, δι' ὧν ἀπολέλοιπε συγγραμμάτων ἀπομαχίσασθαι τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ. Βασανίζων γὰρ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐξεδιάσθη, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον θεολογήσαι. Τί γάρ; Εἰ καὶ δευτέρον τὸν συναίδιον τῷ Πατρὶ, καὶ ἀριθμοῦ καὶ χρόνων ὄντα ἀνώτερον καλεῖ, τῆς ἀκριβείας μὴ ἐφικνούμενος, ὁμῶς ἐννοίαν ἔσχε καὶ ἐτέρου προσώπου. Καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ τὸ, Θεὸς καὶ Κύριος, ἐρρηγνύσαι πειρώμενος, τῆς βασιλικωτάτης Τριάδος, τὸ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἐνικώτερον, τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον· καὶ οὕτως κατὰ κράτος εἶλεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ὡς ἀναγκασθῆναι τοῦτο διαβῆδη καὶ εἰπεῖν, καὶ ἐν συγγραμμάσι καταλείψαι. Δύο γὰρ ἔφησεν εἶναι τὰς ὄντως δυνάμεις (36), ὧν ἡ μὴν ποιητικὴ [καὶ εὐεργετικὴ, φησὶ, καλεῖται Θεός· ἡ δὲ, βασιλικὴ καὶ τιμωρητικὴ], Κύριος. Οὐ πόρρω βαίνων τοῦ εἰπόντος, «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία»· εἰ δὲ δύναμις οὐκ ἀνυπόστατος, ἀλλ' ἐνυπόστατος, καὶ παντοδύναμος, καὶ ὑποστάσεων δημιουργὸς, καὶ ἰσοσθενὴς ἐκεῖνου, οὐ δύναμις ἐστίν. Καὶ πάλιν ὀφίλων περὶ τοῦ θεάματος οὗ εἶδε Μωσῆς ἐκφράζων, φησὶ·

³⁵ Gen. 1, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(35) Insignis hæc epistola insigniter emendata est suæ integritati a me restituta est ope B C. Multa enim in Paris. edit. alieno loco posita erant cum jactura sententiæ, nempe illa, ἐβνοίαν ἔσχε, usque ad τὸ μυστήριον τῆς Τριάδος, quæ poni debent post τῆς βασιλικωτάτης Τριάδος, et secundum hanc le-

CXLII. — PAULO.

De dogmatibus, et de sancta Trinitate.

Minime quidem oportet divinitatis naturam Judæorum more in unum Deum ac Patrem contrahere, verum in sanctam atque ejusdem essentia Trinitatem quasi dilatare. Siquidem personarum qualitate atque hypostaseon proprietate distinguentes, per essentia identitatem, eam rursus in unum Deum contrahimus.

B

CXLIII. — EIDEM

De eodem.

Veritatem admiror, quæ prudentum ac sagacium hominum animos eo redegit, ut etiam iis dogmatibus, quibus prius imbuti fuerant bellum indixerint. Sic enim luculentam ac dilucidam, iis qui prospicere volunt, sanctæ Trinitatis notionem habuit. Nam qui unum Deum esse dicit, non ad unitatis numerum, verum ad Trinitatis mysterium concurrat, cujus in Veteri quoque Testamento doctrina inspersa est, adeo ut etiam Philo, licet alioquin Judæus, et quidem ingenti zelo præditus, per ea ingenii monumenta quæ reliquit, cum sua religione pugnam inierit. Illud enim quod a Deo dictum est, perpendens, Ad imaginem Dei fecit hominem ³⁵, a veritate ipsa compulsus atque adactus est, ut Dei quoque Verbi divinitatem assereret. Quid enim? Etiam si eum, qui eandem cum Patre æternitatem habet, ac tempore omni sublimior est, secundum vocat (quod exactam veritatis doctrinam minime assequeretur), tamen alterius quoque personæ notionem habuit. Neque id hoc duntaxat loco ipsi contigit: verum etiam cum illa verba, Dens et Dominus, exponere conatur, regiam Trinitatem hoc haberi dixit, ut et ea, quæ omnino divisioni subiiciuntur, unitate ac singularitate superet, et ea, quæ vere singularia sunt, copia vincat. Atque usque adeo animum veritas subegit, ut id aperte et dicere, et litterarum monumentis consignatum relinquere coactus sit. Duas enim veras ³⁶ potentias esse dixit, ex quibus ea quæ efficiens est, atque ad beneficia danda propensa, Deus vocatur: ea autem, quæ regia est, ac scelerum vindex, Dominus. Quibus verbis non longe ab eo recedit, qui

D

tionem etiam corrigenda est Billii interpretatio. RITT.

(36) Τὰς ὄντως δυνάμεις. Cum in B C invenirim, τὰς τοῦ ὄντος δυνάμεις, puto veram esse lect., τὰς τοῦ ὄντως ὄντος δυν. Sic de Deo loqui amat Plato, quem Philo, Hebræorum ille Plato, æmulatur. RITT.

dixit, « Christus Dei virtus et Dei sapientia ⁴³ : » A virtus, inquam, non hypostasis expers, verum reipsa et vere consistens, atque omnipotens, et hypostasis architecta, eique, cuius virtus est, viribus par. Ac rursum idem auctor spectaculum illud quod Moses vidit ⁴⁴, explanans, his verbis utitur : « Spectaculum maxime stupendum cernit. » Ac paucis interjectis : « In medio autem flammæ forma quædam erat insigni pulchritudine, nulli earum rerum quæ in oculorum aspectum cadunt similis, divinisimum simulacrum, quovis igne splendidius rutilans, quod quispiam ejus, qui est, imaginem esse laud abs re sibi finxisset. » Quod si de imagine accurate ac certo audire cupiam cordi est, audiat Paulum de Christo ad hunc modum loquentem : « Qui est imago Dei invisibilis ⁴⁵. » Itaque ille quoque orthodoxam divinitatis doctrinam attingit. Neque enim exactam ac numeris omnibus absolutam doctrinam ab eo requiras, qui omnino ob puram ac sinceram ingenii sagacitatem, et veritatem obtueri, et religionem suam oppugnare potuit. Verum illud cogita, quod divinitatis doctrinam haudquaquam in unam personam conclusit, quemadmodum imperitii Judæorum magistri, anticipata quadam opinione detenti, profitentur. Nec vero ex his duntaxat, tametsi ad percullendum animum vim maximam habentibus ; in hanc, ut opinor, sententiam inductus est, verum etiam ex hoc loco, « Faciamus hominem ad imaginem nostram et similitudinem ⁴⁶ ; » et ex hoc : « Pluit Dominus a Domino ⁴⁷ ; » et ex hoc : « Vocavit Dominus in nomine Domini ⁴⁸ ; » et ex hoc : « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis ⁴⁹ ; » et ex hoc : « In te Deus, et tu es Deus ⁵⁰. » Nam eos qui Deum millies sanctum esse dicunt, et eos qui hæc verba, « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Sabaoth ⁵¹, » perverse interpretari audent, istud luculenter refutat, « Exquisivi faciem tuam, faciem tuam, Domine, requiram. Ne avertas faciem tuam a me ⁵². » Nisi enim is, qui his verbis usus est, sanctam Trinitatem prædicaret, superfluitatis haud immerito accusari posset. Neque in hoc duntaxat loco (opus enim esse existimo ad aliud apertius dictum me conferre), sed etiam in isto, « Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die tribulationis : et eruam te, et honorificabis me ⁵³. » Nisi enim hic Trinitas aperte prædicaretur, dicendum erat, Immola Deo sacrificium laudis, et redde ipsi vota tua. Et invoca eum in die tribulationis : et eruam te, et honorificabis eum. Verum ad hunc

⁴³ II Cor. 1, 24. ⁴⁴ Exod. III, 2 seqq. ⁴⁵ Coloss. 1, 15. ⁴⁶ Gen. 1, 26. ⁴⁷ Gen. VII, 12. ⁴⁸ Exod. XXXIII, 19. ⁴⁹ Psal. CIX, 4. ⁵⁰ Psal. XXIV, 5. ⁵¹ Isa. VI, 3. ⁵² Psal. XLVI, 8, 9. ⁵³ Psal. XLIX, 14, 15.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(37) Pro ὑπετύπωσεν non male cod. Alt. subjicit ὑπετόπισεν. POSSIN.

(38) Pro ἀπαίδευτοι ambo codd. Vat. et Alt. scribunt εὐπαίδευτοι, parum commode. Ib.

(39) lidem ambo cod. τολμῶντας in quarto casu

« Θέαμα πληκτικώτατον ὄρξ » Eita μετ' ὀλίγα · « Κατὰ μέσσην δὲ τὴν φλόγα μορφὴ τις ἦν περικαλλεστάτη τῶν ὄρατῶν ἐμφερῆς οὐδενί, θεοειδέστατον ἄγαλμα, φῶς αὐγοειδέτερον τοῦ πυρὸς ἀπαστραπτουσα, ἣν ἂν τις ὑπετύπωσεν (37) εἰκόνα τοῦ δυτος εἶναι. » Εἰ δὲ τις περὶ τῆς εἰκόνης ἀκριδῶς βούλεται μαθεῖν, ἀκουέτω φράζοντος Παύλου περὶ τοῦ Χριστοῦ. « Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου. » Οὐκοῦν κακεῖνος θεολογίας ὀρθοδόξου ἄπτεται. Μὴ γὰρ [δὴ] τὴν ἀκρίθειαν ζητεῖ παρὰ τοῦ δυθηθέντος ὅλως διὰ σύνεσιν εἰλικρινῆ, καὶ κατοπτεῦσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῆ οἰκείᾳ θρησκείᾳ ἀπομαχέσασθαι. Ἄλλ' ἐκεῖνο ἐννόει, ὅτι εἰς ἔν προσωπον οὐ συνέκλεισε τὴν θεολογίαν, ὡς οἱ ἀπαίδευτοι (38) τῶν Ἰουδαίων καθηγγηταί, προλήψει τινὲ κατεχόμενοι, δογματίζουσιν.

B Οὐκ ἐκ τούτων δὲ [μόνον πληκτικωτάτων] ὄντων εἰς τοσαύτην προήχθη, ὡς γε ἡγοῦμαι, τὴν ἐννοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ. « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. » καὶ ἐκ τοῦ. « Ἐβρέξε Κύριος παρὰ Κυρίου. » καὶ ἐκ τοῦ. « Ἐκάλεσε Κύριος ἐν ὀνόματι Κυρίου. » καὶ ἐκ τοῦ. « Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου. Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. » καὶ ἐκ τοῦ. « Ἐν σοὶ [ὁ] Θεός, καὶ σὺ εἶ [ὁ] Θεός. » Τούς γὰρ λέγοντας, ὅτι μυριάκις ἐστὶν ἄγιος ὁ Θεός, καὶ τὸ, « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, » παρερμηνεῦσαι τολμῶντες (39), λαμπρῶς ἐλέγχει τὸ, « Ἐξεζήτησα τὸ πρόσωπόν σου, τὸ πρόσωπόν σου, Κύριε, ζήτησω. Μὴ ἀποστρέψης τὸ πρόσωπον ἀπ' ἐμοῦ. » Εἰ μὴ γὰρ τὴν ἁγίαν Τριάδα ἀνεκέρυττεν ὁ φράσας, περιτολογίας δίκαιος ἂν εἴη ἀπαιτηθῆναι δίκας. Οὐ μόνον δὲ ἐν τούτῳ. Χρῆναι γὰρ οἶμαι ἐπὶ σαφέστερον ὁρμῆσαι ῥητόν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ. « Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου, καὶ ἐπικάλεσά με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δοξάσεις με. » Εἰ μὴ γὰρ ἡ Τριάς ἐναυθα σαφῶς ἐκηρύττετο, ἐχρῆν ῥηθῆναι· Ὅσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος αὐτῷ τὰς εὐχὰς σου, καὶ ἐπικάλεσαι αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου, καὶ ἐξελεῖται σε, καὶ δοξάσεις αὐτόν. Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ ἐρρέθη· εἴρηται δὲ ὡς εἴρηται. Σαφῶς γὰρ, καὶ διὰ τούτων, καὶ (40) δι' ἄλλων πολλῶν, ἅπερ (ἵνα μὴ μακρὸν ποιήσω τὸν λόγον, νῦν παραλείψω τοῖς ἀκούουσιν δυναμένοις) κηρύττει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ὅτι οὐκ ἐνὸς προσώπου κηρύττει θεοποτεῖαν, ἀλλὰ τριῶν μὲν ὑποστάσεων, μίᾳ δὲ οὐσίᾳ, ἵνα καὶ Ἰουδαίων στηλιτεύση τὴν ὡς ἐφ' ἐνὸς προσώπου οὐκ ὕγι ἔννοιαν· οἷς καὶ Σαβέλλιος ἠκολούθησεν, ἴσως ἐκ τῆς ἄγαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος, εἰς τὸ μίαν ὑπόστασιν δογματῆσαι νευρωθεῖς καὶ Ἑλλήνων ἐξοστραχίσαι τὴν πολυθεῖαν

ponunt, ut cohæreat cum τοὺς γὰρ, unde periodus incipit. Placet et hoc quod versu post quarto surplent pronomen σου post nomen πρόσωπον. Ib.

(40) Καὶ ut superfluum eradunt iidem codd. Ib.

ὧν Ἄρειος καὶ Εὐνόμιος ἐάλωσαν εἶναι φοιτηταί, ἅ τὴν τῶν ὑποστάσεων διαφορὰν, εἰς τὴν οὐσίαν παραλόγως ἐλάττωσαν. Εἰ δὲ τις φαίη· Διὰ τί γὰρ μὴ σοφῶς καὶ διαβρόδην ἐξ ἀρχῆς ταῦτα κεκήρυκται; φαίην ὅτι· μάλιστα μὲν τοῖς συνετιῶς ἀκούουσι, λαμπρά ἐστὶν αὕτη καὶ ἀπόδειξις, καὶ διδασκαλία, ὡς καὶ τῷ σοφῷ ἔδοξε Φίλωνι. Εἰ δὲ καὶ συνεσκιασμένως ἐρρέθη, ἐκεῖνο λογιζέσθαι χρῆ, ὅτι· Ἰουδαίους τοῖς εἰς πολυθελαν βέπουσι νομοθετῶν οὐκ ἐδοκίμασε διαφορὰν προσώπων εἰσαγαγεῖν· ἵνα καὶ μὴ διάφορον φύσιν ἐν ταῖς ὑποστάσεσιν εἶναι δογματίσαντες, εἰς εἰδωλοκρατίαν ἐκκυλισθῶσιν· ἀλλὰ τὸ τῆς μοναρχίας ἐξ ἀρχῆς μαθόντες μάθημα, κατὰ μικρὸν τὸ τῶν ὑποστάσεων ἀναδιδαχθῶσι δόγμα, τὸ πάλιν εἰς ἐνότητα φύσεως ἀνατρέχον· ὡς εἶναι τὰ μὲν ἐνικῶς λεγόμενα τῆς ταυτότητος τῆς φύσεως παραστατικά· τὰ δὲ ὑπερβαίνοντα τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν, τῆς τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητος τῆς εἰς μίαν οὐσίαν συναγομένης. Τὸ μὲν γὰρ διαφόρους φύσεις ὑποτίθεσθαι, Ἑλληνικόν· τὸ δὲ ἐν πρόσωπον, ἤγουν μίαν ὑπόστασιν, Ἰουδαϊκόν. Τὸ δὲ πλατύνοντα εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα τὰς ὑποστάσεις εἰς μίαν οὐσίαν συνάγειν, ὀρθότατόν ἐστι καὶ ἀληθέστατον δόγμα.

quod quoniam Judæis, qui ad plurimum deorum cultum propendebant, leges præscribebat, personarum discrimen esse minime dixit: ut ne ipsi diversam quoque in personis naturam esse profiteutes in idolorum cultum laberentur: verum de unius principatus atque imperii dogmate prius eruditi, personarum doctrinam paulatim addicerent. Sic nempe, ut quæ unice ac singulariter dicerentur, eandem naturam esse declararent, quæ autem singularem numerum excederent, personarum proprietatem, quæ in unam essentiam colligeretur, indicarent. Etenim varias ac dissidentes naturas docere, gentilitium est: unam autem personam seu hypostasim, Judaicum. At personas in sanctam Trinitatem dilatare, atque in unam essentiam colligere, rectissimum ac verissimum dogma est

PMΔ'. — EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ γνήριον· « Ὁ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. »

Τὸ, « Ὁ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα, » δύναται μὲν τὴν παρθενίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὴν τίμιον γάμον μνησεῖν. Δύναται δὲ καὶ τῆς ψυχῆς τὴν διδασκαλίαν, τοῦ δὲ σώματος τὴν διακονίαν, τῶν δὲ χρημάτων τὴν ἐπίδοσιν δηλοῦν. Μᾶλλον γὰρ ἐστὶ τὸ σώζειν ψυχὴν, τοῦ διὰ σώματος τὴν διακονίαν πληροῦν, ὥσπερ καὶ αὐτῆς τῆς τῶν χρημάτων χορηγίας. Ἡ μὲν γὰρ μεθ' ἰδρώτων καὶ πόνων γίνεται· ἡ δὲ ἐκ τῶν ἐξωθεν προσόντων πληροῦται.

PME'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Μὴ τῇ ἀρνήσει τὸ μὴ ἐσφάλλα δοκεῖν θηρώμενος· εἰς ἄλλο ἐκπέσης πλημμέλημα· οὐδεὶς γὰρ κακίῳ τὸ κακὸν ἰᾶται· ὑπερβολὴ γὰρ ἀποπίας τοῦτό γε, καὶ παρὰ τοῖς ἐξωθεν εἶναι κέκριται· ἀλλὰ τῇ μετανοίᾳ τὸ πταῖσμα ἰσάμενος, εἰς τὸ μηκέτι ἀμαρτάνειν κατάστησον σαυτὸν.

PMΓ'. — ΚΑΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ φιλαργυρίας, καὶ περὶ πλεῖστων ἀρχαίων ἀσκησάντων.

Αὐτὸς μὲν [ὡ:] ἑοικας χρημάτων ἐρῆν, καὶ διὰ τὸ

⁶⁶ Matth. xiii, 23.

modum minime dictum est, sed ut superius commemoravi. Perspicue enim tuam per hæc, tum per alia multa, **190** quæ (ne nimis longam orationem habeam, iis qui audire possunt, relinquo) Vetus Testamentum prædicat, non personæ principatum, sed trium personarum et unius essentia: quo mirum hac ratione et Judæorum haud rectam ac sanam de una persona sententiam proscindat (quorum etiam vestigiis hæsit Sabellius ob ingentem Filii cum Patre aequalitatem, ad unam personam profitendam fortasse confirmatus): et gentilium, quorum Arius et Eunomius discipuli esse deprehensi sunt (ut qui personarum discrimen ad essentiam stulte atque absurde traxerint), errorem, quo plures deos colunt, submoveat. Quod si quis quærat

B quidnam causæ sit, quamobrem non aperte ac dilucidis verbis hæc principio prædicata fuerint, hoc illi responderim: primum quidem ac maxime, iis qui prudenter et acute audiunt, claram ac lucidam esse hanc demonstrationem atque doctrinam, quemadmodum etiam erudito viro Philoni visa est. Atque ut etiam demus eam obscure et adumbrate traditam fuisse, illud considerare operæ pretium fuerit,

C CXLIV. — EUTONIO ΔΙΑΚΟΝΩ.

In illud: « Alius quidem centum, alius vero sexaginta ⁶⁶, » etc.

Illud, « Alius centum, alius sexaginta, alius triginta, » virginitatem et continentiam et matrimonium significare potest. Potest etiam rursum animæ institutionem et corporis ministerium, et pecuniarum largitionem designare. Majus enim ac præstantius est animæ salutem asserere, quam per corpus ministerium præstare, aut etiam pecunias largiri. Illud enim cum laboribus ac sudoribus efficitur; hoc autem ex rebus externis et adventitiis præstatur.

CXLV. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

D Ne dum per inficiationem id aucuparis, ut minime errasse videaris, in aliud peccatum incidas (nemo enim malo malum curat, incredibilis enim cujusdam absurditatis **191** hoc quidem etiam apud externos ac profanos esse censetur), verum per pœnitentiam allata peccato medicina in eum statum te adducas, ut non jam amplius pecces.

CXLVI. — ΚΑΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

De avaritia, et de plurimis veteribus monachis.

Tu quidem pecuniarum atque opum desiderio

teneri videris, et cum incurabili morbo labores, A excusationemque hujus culpæ captes, Demosthenem (qui his verbis usus sit : Opibus autem ac pecuniis opus est, ac sine iis nihil eorum, quæ in rein sunt, fieri potest) adversus nos armis instruxisse, ut qui invictio oratori reluctari minime audeamus. Ego vero, quoniam tu in multis quidem tuis verbis merito paucus et exiguus es, in oratoris autem illius multus atque ingens (si quidem ille in gravi et amarulento, et commoto ac pugnaci dicendi genere, atque, tum quantum ad sensus, tum quantum ad dictiones attinet, plurimum ab aliis dissidenti, omnes a tergo relinquit) libens ex te scisciter, huncne ut disertum oratorem, quique artis præstantia vim veritati afferre queat, nobis objeceris, an potius ut idoneum testem cui fides B habeatur? Si enim ut disertum oratorem quique affectus tui turpitudinem verbis exornare possit, ei certe (tametsi alioqui hominem veneremur) minime cedemus, verum antiquiorem eo veritatem habebimus. Si autem ut fide dignum testem, nos quidem nihil molesti atque acerbi dicimus (alii enim fortasse ipsum, ut orationis artificio verum obscurare conantem, ac propterea ne dignum quidem qui in testimonium proferatur, repudiarint); verum iis qui contraria ipsi et dixerint, et fecerint, in aciem contra eductis, lectorum judicio calculum permitteremus. Usque adeo videlicet nos ab arrogantia et contumacia remotos esse confidimus. Quoniam igitur te, ut gentilem, ac gentiliam dogmata C profitentem ex tuis libris subigere oportet, adversus invictum oratorem opponenda nobis est verissima et sapientissima Isocratis admonitio, quæ est hujusmodi : Divitiarum vitii potius quam probitatis ac virtutis ministræ sunt : ut quæ licentiam quidem inertiarum afferant, juvenes autem ad voluptates cohortentur. Hic enim, meo quidem judicio præclarior illo est, non quidem eloquentia (nam ille hac superior est), verum si quis veritatem expendat. Hæc enim ubique apud cordatos viros eloquentiarum laudi antefertur. Quod si pares inter se nonnullis illi videantur, de hoc contentio minime excitaanda est, verum illud ostendendum præclaros omnes viros Isocrati assentiri. Ac primum quidem D vetus consuetudo proferenda est. Apud veteres enim hoc in more positum erat, ut post convivium lyram

ἀνηκέστῳ νοσήματι κεκρατῆσθαι, ἀπολογίαν τε τοῦ τοιούτου παλαίσματος θηρᾶσθαι, τὸν Δημοσθένην εἰρηκότα· δαΐ δὲ χρημάτων, καὶ ἀνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων· ἐφωπλιζέσθαι, ὡς ἀντεῖπειν οὐ τολμῶσιν ἀμάχῳ ῥήτορι. Ἐγὼ δὲ ἐπειδὴ σοῦ μὲν τοῖς πολλοῖς λόγος εἰκότως ὀλίγος, τοῦ δὲ ῥήτορος πολὺς, ἅτε ἐν τῷ πικρῷ τε καὶ δεινῷ, καὶ παθητικῷ, καὶ ἐναγωνίῳ, καὶ πολὺ τὸ ἐξηλλαγμένον ἔχοντι κατὰ τὰς νοήσεις, καὶ τὰς λέξεις ἅπαντας ὑπερβαλλομένου, ἡδέως ἂν σε ἐροίμην, πότερον ὡς δεινὸν ῥήτορα τοῦτον ἡμῖν ἐπειτείχισας, καὶ δυνάμενον τέχνη τ' ἀλήθως βιάσασθαι, ἢ ὡς ἀξιόπιστον μάρτυρα. Εἰ μὲν γὰρ ὡς δεινὸν ῥήτορα, καὶ δυνάμενον τὴν αἰσχροτήτα τοῦ σοῦ πάθους κοσμήσαι, οὐκ ἂν αὐτῷ παραχωρήσαιμεν, εἰ καὶ αἰδοῦμεθα τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ προτιμήσαιμεν. Εἰ δὲ ὡς ἀξιόπιστον μάρτυρα, ἡμεῖς μὲν οὐδὲν δυσχερὲς ἐροῦμεν· ἄλλοι γὰρ ἴσως αὐτὸν παραγράφουσιν, ὡς τέχνη λόγων τάληθες ἀμαυροῦν πειρώμενον, καὶ διὰ τοῦτο, οὐδὲ εἰς μαρτυρίαν προφέρεσθαι δίκαιον ὄντα· τοὺς δὲ τάναντία αὐτῷ καὶ φράσαντα, καὶ πράξαντας ἀντιστρατεύσαντες, τῇ τῶν ἐντυγχανόντων κρίσει ἐπιτρέψωμεν τὴν ψήφον, τοσοῦτον αὐθαδεῖας ἑαυτοὺς πόρρω εἶναι πειθόμεθα. Οὐκοῦν ἐπειδὴ Ἑλληνὰ τε ὄντα, καὶ τὰ Ἑλλήνων πρεσθεύοντα, χρὴ ἐκ τῶν σῶν σε χειρώσασθαι, ἀντιτακτέον τῷ ἀμάχῳ ῥήτορι, τὴν τοῦ Ἰσοκράτους ἀληθεστάτην καὶ σωφρονιστάτην παραίνεσιν, τὴν φάσκουσιν· πλοῦτος δὲ κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἔστιν, ἐξουσίαν μὲν τῇ ῥαθυμίᾳ παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν. Οὗτος γὰρ παρ' ἐμοὶ κριτῇ (41) ἐνδοξότερός ἐστιν ἐκείνου, οὐ δεινότητι· ἐν ταύτῃ γὰρ ἐκείνος κρατεῖ· ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν ἐξετάζοντι. Αὕτη γὰρ πανταχοῦ τῆς δεινότητος τοῖς ἐχέφροσι προτιμότερα. Εἰ δὲ ἐφάμιλλοί τισι εἶναι δόξοιεν, οὐ φιλονεικητέον, ἀλλὰ δεικτέον πάντας τοὺς ἐνδόξους ἀνθρώπους τῷ Ἰσοκράτει συνῆδοντας καὶ πρῶτόν γε τὸ παλαιὸν ἔθος προενεκτέον. Ἔθος γὰρ ἦν παλαιὸν μετὰ τὴν συνεστίασιν, ἀπτεσθαι λύρας καὶ ᾄδειν. Ἀπόλοιο, ὦ πλοῦτε, καὶ μήτε ἐν γῆ φανεῖης, μήτε ἐν θαλάσῃ. Εἰ δὲ καὶ ἐτέρου δεῖσαι μάρτυρος, μαρτυρήσει καὶ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος (42), ὅς γε οὗτος καίτοι δυνάμενος χρηματίζεσθαι, τὴν πηνίαν ἠσπάσατο, ὡς τὴν Ἀθηναίων [μὲν] (43) πλὴν αὐτὸν μὲν τελευτήσαντα θάψαι, τὰς δὲ θυγατέρας προοικίσασαν ἐκδοῦναι. Εἰ δὲ καὶ τρίτου, ψηφίζεται

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(41) Memorabile est hoc iudicium et hæc comparatio duorum maximorum oratorum. Vide de iisdem et Ciceronis iudicia in *Bruto* et alibi. Locus autem hic de divitiis exstat in *Parænesi* Isocratis ad *Demonicum*. RITT.

Apud veteres hoc in more positum erat, ut post convivium lyram caperent, et canerent. Adeoque inductio habebatur, si quis recusasset lyram : ut de Themistocle nota res est vel ex Ciceronis testimonio *Tuscul.* 1. Memorabilis autem hic est hymnus, votum et vituperium Pluti divitiarum dei comprehendens : Ἀπόλοιο, ὦ Πλοῦτε, καὶ μήτε ἐν γῆ φανεῖης, μήτε ἐν θαλάσῃ. Similia vide apud Joan.

Stobæum φῶγῳ πλοῦτου. RITT. — Quem vocas hymnum ad Plutum, hymnus non est, sed Scholium συμποτικόν, alibi quoque mihi lectum, nisi locus nunc non succurrit. CASABON., *epist. ad Rittershusium*.

(42) De paupertate Aristidis, qui ne tantum quidem in bonis reliquerit unde ipse humari, nedum unde filia dotari posset, vide *Plutarchum*, ut et de *Epaninondæ* unica veste vide *Ælianum Var. hist.* v, 5. RITT.

(43) Mèn clausum uncinis ut redundans rejicitur a cod. Alt. Possan.

ὁ Ἰθθαῖος Ἐπαμινώνας, ὁ πάντων τῶν ἐκεῖσε στρατηγῶν ἐπισημότερος, ὅς γε εἰς ἐκκλησίαν καλούμενος παρητήσατο προελθεῖν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ πλυνόμενον ἔτυχε, καὶ ἕτερον περιθέσθαι οὐκ εἶχεν· εἰ δὲ καὶ τετάρτου, ψηφιεῖται καὶ Κράτης, ὁ πᾶσαν τὴν ἰδίαν οὐσίαν τῷ βουλευτηρίῳ τῆς αὐτοῦ πόλεως παραχωρήσας, καὶ φήσας, Κράτης Κράτητα Ἰθθαῖον ἐλευθεροῖ. Εἰ δὲ καὶ πέμπτου, ἐπιψηφιεῖται καὶ Φωκίων. Ἀλέξανδρου γὰρ τοῦ Μακεδόνα ἑκατὸν τάλαντα χρυσοῦ αὐτῷ πεπομφότος, ἤρreto τοὺς κομισάντας, εἰ δὴ ποτε πολλῶν Ἀθηναίων ἦντων, αὐτῷ μόνῳ Ἀλέξανδρος πέπομφε. Φησάντων δὲ, ὅτι ἤγεται σε καλὸν καὶ ἀγαθὸν, ἀπεκρίνατο, « Οὐκοῦν ἔατ' με καὶ εἶναι καὶ δοκεῖν τοιοῦτον. » Καὶ ταῦτα τοῖς κομισάσιν εἰπόντων, ἀπεπέμφετο μὲν τὰ χρήματα, Ἀλέξανδρῳ δὲ γέγραπεν, εἰ βούλοιο αὐτῷ χαρίσασθαι, ἀπολῦσαι τοὺς ἐν Σάρδεσιν ἀγκυλωτούς. Ὅπερ ἐκεῖνος πεποίηκεν. Ὅρξῃ ὅτι ἐστὶ τὰ δέοντα γενέσθαι ἀνευ χρημάτων. Εἰ δὲ καὶ ἔκτου, ψηφιεῖται· ἐπιφέρει γὰρ λοιπὸν τὸν κολοφῶνα, καὶ Πλάτων, ἢν οὐδὲ παραγράφασθαι δύνασθε, οὕτως μέγαν τὸν αὐτὸν ἤγεισθε καὶ θαυμαστόν, ἀπαγορευτὸν τὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον κεκτηῖσθαι. Καὶ Λυκούργος δὲ ὁ τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτης· οὐδὲ γὰρ ἀπορήσομεν ἐβδόμης ψήφου· τὸν εἰσαγόντα εἰς τὴν Λακεδαιμονία νόμισμα, θανάτῳ ἀμείψασθαι ἐνομοθέτησεν.

captivos tenebat, dimissos faceret, quod etiam ab eo factum est. Vides quemadmodum officio quoque fungi citra pecunias liceat. Quod si sextus etiam producendus est, calculum item feret Plato (principem enim jam profero, quem ne rejicere quidem poteritis, usque adeo magnum quemdam et eximium virum eum esse ducitis), qui ne quis aurum et argentum possideat, interdicit. Quin Lycurgus quoque Lacedæmoniorum legislator (nam ne septimo quidem calculo deficiemus) capite sanxit, si quis nummum Lacedæmonem importasset.

Ἄλλ' εἰ χρὴ τῶν ψήφων ἀφεμένους αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος κατασκέψασθαι, οὐδὲν εὐρεθήσεται ἐν τῷ βίῳ δεινόν, ὃ οὐ διὰ τῶν χρημάτων γίνεται ἔρωτα. Διὰ τοῦτον ἔχθραι, καὶ μάχαι καὶ πόλεμοι. Διὰ τοῦτον φόνοι καὶ ληστεῖαι, [καὶ συκοφανταίαι] διὰ τοῦτον οὐ πόλεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔρημοι, καὶ ἡ οἰκουμένη, καὶ ἡ αἰκίητος αἱμάτων πνεῖ καὶ φόνων. Καὶ οὐδὲ τῆς θαλάσσης ἀπέσχετο τοῦτ' ἐπὶ τὸ κακόν· ἀλλὰ κάκει μετὰ πολλῆς εἰσεκώμασε τῆς μανίας, πῶν πειρατῶν αὐτὴν πολιορκούντων, καὶ νεώτερόν τινα ληστείας ἐπινοούντων τρόπον. Διὰ τοῦτον καὶ οἱ τῆς συγγενείας ἀνετρέψαν νόμοι, καὶ οἱ τῆς φύσεως ἐκινήθησαν θεσμοί, καὶ τὰ τῆς οὐσίας αὐτῆς διέφθαρται δίκαια (44). Ὁ γὰρ πονηρὸς οὗτος καὶ μαρὸς ἔρωτος, οὐ κατὰ τῶν ζώντων μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν τελευτησάντων (45), τὰς τὸν τυμωρῶντων

At si omissis calculis ipsam rei naturam expendere oportet, nullum in humana vita scelus reperietur, quod non ob pecuniarum amorem perpetretur. Ob eas odia, et pugnae, et bella Ob eas caedes, et latrocinia, et calumniæ. Ob eas non urbes duntaxat, sed etiam solitudines, non solum cultæ et habitatæ, sed etiam incultæ ac desertæ terræ cruore ac cædibus redolent. Ac ne a mari quidem hoc malum abstinuit, verum illic quoque ingenti cum furore grassatur, prædonibus illud obsidentibus, ac novum quemdam latrocinii modum excogitantibus. Ob eas et cognationis ac necessitudinis leges eversæ sunt, et naturæ sanctiones convulsæ, atque adeo sepulturæ jura labefactata. Hic enim improbus ac scelestus amor, non adversus vivos duntaxat, sed etiam adversus eos qui mortem obierunt,

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(44) nihil, atque adeo sepulturæ jura labefactata, malum generalius : ipsaque adeo defunctis debita jura lab. Legend. autem hic esse dicitur non ὁσίως, ut Paris. edit., non etiam θέλας, ut in B C est, facile mihi assentietur, qui viderit not. ad epist. 157 lib. iv. et epist. 253 infra h. l. II. RITT.

(45) Οὐ κατὰ τῶν ζώντων μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν τελευτησάντων. Geminum in modum Joann. Chrysost. homil. De perfecta charitate : Τίς γὰρ οὗτος πόλεμος διηνεκῆς καὶ ἀκόρετος καθέστηκεν, ὡς ἂν πλοῦτος· ζώντων μὲν ἡμῶν καὶ τὴν ψυχὴν ἀπο-

λῦς, τελευτῶντων δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐνυδρίζων, ὡς οὐδὲ τῇ γῆ κρύπτεσθαι συγχωρῶν, ὃ κοινὸν καὶ τῶν καταδικῶν ἐστίν. Ἐκεῖνους μὲν γὰρ τοῦ θανάτου τὴν δίκην ἀπαιτῆτες καὶ νομοθέται, οὐδὲν παραιτέρω περιεργάζονται· τοὺς δὲ κεκτημένους αὐτὸν ὁ πλοῦτος καὶ μετὰ θάνατον πικροτάτην ἀπαιτεῖ δίκην, γυμνοὺς προτιθεῖς καὶ ἀτάφους· θάματα δεινὰ καὶ ἐλεεινὰ· καὶ γὰρ τῶν ἀπὸ ψήφου τοῦτο πασχόντων καὶ θυμοῦ δικαστικοῦ, χαλεπώτερα οὗτοι πάσχουσιν· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ δευτέραν μείναντες ἀταφοί, τῇ γῆ παραδίδονται· οὗτοι δὲ ὅταν

turum sepulcra effodientium manus armavit : quippe quæ ne eum quidem qui ex hac vita excessit, ab insidiis suis liberum atque immunem esse patiantur.

193 Ac denique quæcumque mala quispiam invenire queat, sive in consiliis, sive in judiciis, sive in domibus, sive in urbibus, ex hac radice ea pullulare conspiciet. Verum quid laboro? Omnem enim hujus morbi malignitatem, ne si omnes quidem mortales in unum coierint, explicare poterunt. Quod si eum qui pecuniam habeat, vix subigi atque expugnari posse arbitraris, ac propterea rem quandam omni contentione appetendam divitias esse, ego contrarium demonstrare conabor. Equum enim non pertimescit qui auro abundat? Annon latrones? Annon calumniosiores? Annon amplios ac potentes homines? At quid dico potentes homines, quippe cum etiam famulos ipsos suspectos habeat? Et quid dicam dum vivere videtur? (neque enim vivit, dum hujusmodi morbo correptus tenetur) imo ne mortuus quidem latronum improbitate liberari potest, nec mors ipsum ab injuria tutum et incolumem servare potest : sed exanime quoque corpus ac sepulchrum deprædantur, qui hujusmodi sceleribus assueverunt. Usque adeo periculosa res est opum copia. Neque enim domus tantum effodiuntur, sed etiam libertinæ et sepulchra effringuntur. Quidnam igitur hoc calamitosius ac miserabilius fugi possit, cum ne mors quidem ipsi securitatem præbet, verum miserum illud corpus ne vita quidem orbatum hujus vitæ calamitatibus defungi potest : quippe cum ii, qui in hujusmodi sceleribus versari solent, adversus pulverem et terram bellum gerere festinant et quidem multo acrius ac molestius, quam cum vitæ usura frueretur? Nam tum, si ipsis in illius penu ingredi contigisset, exinanitis arcibus a corpore utique manus abstinent, neque usque eo in capiendo progressi fuissent, ut corpus quoque ipsum spoliarent. Nunc vero ne ab hoc quidem sibi temperant scelestæ eorum, qui sepulcra effodiunt, manus, verum et illud continenter movent, atque undique convertunt, ac cum ingenti crudelitate contumeliis afficiunt. Etenim, posteaquam terræ traditum est, illud, tum ejusmodi integumento, tum vestium involucro nudant, atque ita jacere sinunt. Quisnam igitur adeo teter et importunus hostis est, ut divitiæ?

ἠπλῖσι δεξιᾶς, αἱ γὰρ οὐδὲ τὸν ἀπαλλαγέντα τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, τῆς ἐαυτῶν ἐῶσιν ἀπηλλάχθαι ἐπιβουλῆς. Καὶ ὅσα δ' ἂν τῶν εὐροὶ κακᾶ, εἴτε ἐν βουλευτηρίοις, εἴτε ἐν δικαστηρίοις, εἴτε ἐν οἰκίαις, εἴτε ἐν πόλεσιν, ἀπὸ ταύτης τῆς ῥίζης βλαστάνοντα βφεται. Ἄλλὰ τί κάμνω; Πᾶσαν γὰρ τοῦ νοσήματος τούτου τὴν κακίαν, οὐδὲ πάντες ὁμοῦ συναλόοντες ἐκφράσαι δυνήσονται. Εἰ δὲ οἱ τὸν κεκτημένον δυσάλωτον εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο περιμάχητον εἶναι τὸν πλοῦτον, ἐγὼ τοῦναντίον ἀποδείξω πειράσομαι. Τίνα γὰρ οὐ δέδοικεν ὁ πολὺχρυσος; Οὐχὶ ληστὰς; Οὐχὶ συκοφάντας; Οὐχὶ δυνάστας, καὶ τί λέγω δυνάστας (46); Ὅπου γὰρ καὶ τοὺς οἰκέτας αὐτοῦς ὑποπτέυει καὶ τί λέγω δοκῶν ζῆν; Οὐ γὰρ ζῆ τοιοῦτω νοσήματι κεκραττημένος. Ἄλλ' οὐδὲ τεθνεῶς, τῆς τῶν ληστῶν κακουργίας ἀπαλλαγῆναι οἶδός τε ἐστίν, οὐδ' ἰσχύει ὁ θάνατος ἐν ἀσφαλείᾳ αὐτὸν διαφυλάξαι, ἀλλὰ καὶ κερὸν ὄντα καὶ ταφέντα συλῶσιν, οἱ τὰ τοιαῦτα κακουργεῖν εἰωθότες. Οὕτω χρῆμα ἐπισφαλές ὁ πλοῦτος. Οὐ γὰρ δὴ οἰκία διορῶνται μόνον, ἀλλὰ καὶ θῆκαι ἀναρῆγγονται καὶ τάφοι. Τί οὖν ἀθλιώτερον καὶ ἐλεεινότερον τούτου γένοιτο ἂν, ὅταν μὴδ' ὁ θάνατος αὐτῷ τὴν ἀσφάλειαν παρέχη, ἀλλὰ τὸ δεῖλαιον σῶμα ἐκεῖνο, μὴδὲ ζωῆς στερηθὲν ἀπαλλαγῆναι οἶδόν τε ἐστὶ τῶν ἐν τῇ ζωῇ συμφορῶν, τῶν τὰ τοιαῦτα κακουργεῖν εἰωθῶτων, πρὸς κόνιν καὶ γῆν ἐπειγομένων πολεμεῖν, καὶ πολλῶ ἀργαλειώτερον, ἢ ἡνίκα ἐξῆ; Τότε μὲν γὰρ, εἰ συνέβη εἰς τὸ ταμείον εἰσελθεῖν, τὰ κιδώτια κενώσαντες, τοῦ σώματος ἂν ἀπέσχοντο, καὶ οὐκ ἂν τσαῦτα ἔλαβον, ὡς καὶ αὐτὸ γυμνώσαι τὸ σῶμα. Νυνὶ δὲ οὐδὲ τούτου ἀπέσχονται αἱ μισραὶ τῶν τυμωρῶν χεῖρες, ἀλλὰ καὶ κινῶσιν αὐτὸ συνεχῶς, καὶ περιστρέφουσι, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ὠμότητος ἐνουβρίζουσι. Μετὰ γὰρ τὸ παραδοθῆναι τῇ γῆ, γυμνὸν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἱματίων περιβολῆς ποιήσαντες, οὕτως ἀφίψαι ἐρῆβίφθαι. Τίς [οὖν] οὕτως ἐχθρὸς ἀκήρυκτος, ὡς ὁ πλοῦτος; ζώντων μὲν καὶ τὴν ψυχὴν ἀπολλύς, τεθνεῶτων δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐνουβρίζων, καὶ μὴδὲ τῇ γῆ κρύπτεσθαι συγχωρῶν. Ὁ κοινὸν, καὶ τῶν καταδίκων ἐστὶ, καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐαλωκότων. Ἐκείνους μὲν γὰρ τοῦ θανάτου τὴν δίκην ἀπαιτήσαντες οἱ νομοθέται, οὐδὲν περαιτέρω πολυπραγμονοῦσι. Τούτους δὲ ὁ πλοῦτος καὶ μετὰ θάνατον ἀργαλειωτάτην ἀπαιτεῖ δίκην (47). Γυμνούς

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

παραδοθῶσι τῇ γῇ, τότε παρὰ τῶν τυμωρῶν γυμνοῦνται καὶ κινῶνται· εἰ δὲ μὴ καὶ τὴν θῆκην λαβόντες ἀπέρχονται, οὐκ ἐστὶ τῷ πλοῦτι χάρις, ἀλλὰ τῇ πενίᾳ κἀνταῦθα ὡς εἶγε καὶ ταύτην ἐνεχειρίσασθαι τῷ πλοῦτι, καὶ ἀφέντες ἀπὸ λίθου κατασκευάζειν αὐτὴν ἐχαλκεύσασθαι ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ ταύτην ἂν ἀπωλέσασθαι· τί τοίνυν ἀθλιώτερον τοῦ πλουτοῦντος γένοιτο ἂν, ὅταν μὴδὲ θάνατος αὐτῷ παρέχη τὴν ἀδειαν, ἀλλὰ τὸ δεῖλαιον σῶμα ἐκεῖνον, οὐδὲ τῆς ζωῆς ἀπρωστερηθὲν ἀπῆλλακται· τῶν ἐν τῇ ζωῇ κακῶν, ληστευόμενον καὶ συλούμενον διὰ τὸν τῆς φιλορηματίας ἔρωτα ὑπὸ κακουργῶν καὶ τυμωρῶν, τῶν πρὸς κόνιν καὶ τέφραν ἐπειγομένων πολεμεῖν, καὶ πολλῶ χαλεπώτερον, ἢ ἡνίκα ἐξῆ. Εἰ quæ plura ibid. sequuntur. Ex quibus apparet,

frequens olim fuisse hoc sepulcri violati scelus, a quo ne clericos quidem abstinuisse indicat Novella Theodosii et Valentiniani, a Pithæo et Cujacio edita. Obiter admoneo, hoc genus homines, qui Græcis sunt τυμωρῶχοι, olim etiam vespillones dictos esse, ut in l. 51, Si ita quis stipulant, D. De eviction. secundum scripturam Florent. et apud Fulgentium initio lib. De prisco sermone, ubi exponit *cadaverum nudatores* : quales ad trecentos cum reperisset Alexander magnus crucibus affixit, ut ibid. ex vet. historico refertur. RITT.

(46) Καὶ τί λέγω δυνάστας; Hæc supplemus ex codice Bavarico ap. Rittershusium, cui stipulantur. Vaticani ambo et Alt. Edit. PATR.

προτιθείς καὶ ἀτάφους, θέαμα ἐλευθέρων καὶ δεινόν. Ἄσπερ περιττός ὁ λόγος ὁ σπουδάζων δεικνύναι, ὅτι δυσχερώτων ὁ πλοῦτος. Ὅπουγε οὐδὲ μετὰ [τὴν] τελευτὴν τυγχάνουσιν ἀσφαλείας οἱ τοῦτον κτησάμενοι. Καίτοι γε τίς πρὸς τὸν τεθνεῶτα οὐ σπένδεται, κἂν βάρβαρος ἦ, κἂν θηρίον, κἂν δαίμων ἀληθῆρος; Καὶ γὰρ ἡ θεὰ δεινὴ καὶ τὸν σφόδρα ἀμελιχτον ἐπικλάσσει. Διὰ τοι τοῦτο, ὅταν τις νεκρὸν θεάσῃται, κἂν ἀσπονδος νεκρὸς ἦ, κἂν ἀκήρυκτος πολέμιος, μετὰ τῶν ἐπιτηδείων δακρύει. Οὕτως ἅπαντες τὴν κοινὴν αἰδοῦνται φύσιν, καὶ τοὺς παρ' αὐτῆς εἰσενεχθέντας νόμους. Ἄλλ' ὁ χρυσὸς οὐδὲ τούτου τυχὼν ἀφίησι τὴν κόλασιν τοῖς περιποιησάμενοις αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐδὲν ἀδικηθέντας, τοῦ τεθνεῶτος ἔχθρους καθίστησιν. Ἐίγε τὸ νεκρὸν γυμνοῦν σῶμα, τῶν ἄγαν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων τυγχάνει, καὶ ἡ μὲν φύσις καὶ τοὺς πολεμίους αὐτῷ καταλλάττει [τότε]. Ὁ δὲ πλοῦτος καὶ τοὺς οὐδὲν ἔχοντας αἰτιάσθαι ἐκπολεμεῖ, καὶ μεθ' ὕβρεως πολλῆς τὸ σῶμα αἰκίζεται. Καίτοι γε πολλά ἐστὶν ἐκεῖ τὰ δυνάμενα ἐπισπάσασθαι πρὸς ἔλεον. Ποῖα δὴ ταῦτα; Αὐτὸ τὸ νεκρὸν εἶναι, τὸ ἀκίνητον, τὸ πρὸς γῆν ὀδεύειν καὶ τέφραν, τὸ μηδένα παρεῖναι τὸν βοηθῆσοντα. Ἄλλ' οὐδὲν ἐπικάμπτει (48) τοὺς μισροῦς; καὶ ἀλιτηρίους ἐκείνους, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας τυραννίδα. Ὁ γὰρ δεινὸς καὶ ἀκόρεστος τῆς φιλοχρηματίας ἔρωσ, καθάπερ τις τύραννος ἀπηνῆς καὶ ἀλάστωρ παρέστηκεν αὐτοῖς, ἐγκελευόμενος τὰ ὠμά καὶ ἀμελιχτα ἐπιτάγματα ἐκείνα, καὶ θηρία αὐτοῦς κατασκευάσας, οὕτως ἐπὶ τὸν τάφον ἄγει.

contumelia corpus excruciant. Atqui multa illic sunt, quæ animos ad misericordiam pertrahere queant. Quænam tandem hæc? Nimirum hoc ipsum quod mortuus est, quod motu caret, quod ad terram ac cinerem tendit, quod nemo præsto est, qui opem ipsi ferat. At nihil horum, ob eam tyrannidem, quam improba hæc cupiditas parit, impuros ac nefarios illos inflectit. Siquidem acris ille atque inexplebilis pecuniarum amor, instar crudelis cuiusdam et immanis tyranni ipsis astat, sæva illa et inhumana edicta ipsis proponens, eosque in feras commutatos ita demum ad sepulcrum ducit.

Εἰ τοίνυν, (εἰς τὸ προκείμενον γὰρ ἐπανακτέον τὸν λόγον) πολλοὶ καὶ ἔνδοξοι εἰσιν· οἱ τὸν ἀπαγορεύσαντες, καὶ καθάπερ ἐχθρῶ καὶ πολεμῶ τῆς ἀρετῆς μὴ σπείσάμενοι, τὸ τε νόημα [τὸ] τῆς φιλοχρηματίας πᾶν ἐδελεῖθαι αἴτιον τῶν κακῶν· οἷτε κτησάμενοι οὐ δυσχερώτωι, οὐδὲ δυσάλωτωι, ἀλλὰ καὶ εὐχέρωτωι πᾶσιν οὐ μόνον ζῶντες, ἀλλὰ καὶ τεθνεῶτες ἀναπεφύλακτοι. Πέπαυσε τῷ χαλεπῷ τούτῳ νοσήματι κεχειρωμένος, καὶ ῥήτορα (49) ἡμῖν ἐπιτελιζῶν. Εἰ μὲν τῆς σῆς γνώμης ἦν ἡ ψῆφος, οὐ πολλὸς ἂν ἦν ἡμῖν ὁ λόγος. Ὡς γὰρ νοσοῦσαν αὐτὴν ἀντήχιστα, τάχιστα ἂν παρεγρᾶψάμεθα. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ῥήτορα (50) ἡμῖν ἐφώπλισας (51), πῶς ἂν εἴποιμι εὐ-

quippe quæ et viventium animæ exitium afferant, et mortuorum corpori contumeliam inurant, ac ne terra quidem illud occultari sinant? quod tamen in commune conceditur, et rei capitalis damnatis, et iis qui in fœdissimis criminibus deprehensi sunt, Nam cum ab his capitulis pœnam legislatores expetiverunt, nihil ultra sibi inquirendum putant: illos contra divitiæ post mortem quoque gravissimo supplicio multant, utpote quos nudos et insepultos proponant, spectaculum sane miserum et horrendum. Itaque supervacanea est hæc oratio, quæ illud demonstrare studet, divitias eam vim habere, ut ægre admodum expugnari possint: quippe cum ne post discessum quidem e vita securitatem obtineant, qui iis præditi sunt. **194** Et tamen quis non cum mortuo in gratiam redit, sit licet barbarus, sit bellua, sit execrandus dæmon? Siquidem huiusmodi spectaculum, perquam etiam rigidum et implacabilem hominem frangere atque commovere potest. Ac propterea, cum quis mortuum conspicit, etiamsi eum teterrimum et infestissimum hostem habuerit, una cum ipsius familiaribus et necessariis collacrymat. Adeo omnes communem naturam, legesque ab ea invectas venerantur. At aurum, ne hoc quidem consecutum, pœnam iis, qui se adepti sunt remittit: verum eos quoque qui nulla injuria affecti sunt, hominis mortui hostes reddit. Siquidem ca daver spoliare acerborum inimicorum et hostium est. Ac natura quidem hostes quoque ipsi tum reconciliat: at divitiæ, eos quoque qui nihil habent

C quod objiciant, hostes efficiunt, ac cum ingenti

Cum igitur (ut ad institutum orationem nostram referamus) multi ac celebres viri sint, qui divitias prohibuerint, et tanquam cum virtutis inimico et hoste fœdus ferire detrectarint, cumque et avaritiæ morbum malorum omnium causam esse demonstratum sit, et eos, qui opes adepti sint, non ægre ac magno cum negotio, sed facile expugnari atque opprimi posse conlitterit: desine, quæso, gravi huic morbo subijci, atque oratorem nobis tanquam murum opponere. Etenim si iudicii tui esset hic calculus, haud longam orationem haberemus. Nam eum, ut incurabili morbo laborantem, confestim rejecissemus. Quandoquidem autem oratorem

Cum igitur (ut ad institutum orationem nostram referamus) multi ac celebres viri sint, qui divitias prohibuerint, et tanquam cum virtutis inimico et hoste fœdus ferire detrectarint, cumque et avaritiæ morbum malorum omnium causam esse demonstratum sit, et eos, qui opes adepti sint, non ægre ac magno cum negotio, sed facile expugnari atque opprimi posse conlitterit: desine, quæso, gravi huic morbo subijci, atque oratorem nobis tanquam murum opponere. Etenim si iudicii tui esset hic calculus, haud longam orationem haberemus. Nam eum, ut incurabili morbo laborantem, confestim rejecissemus. Quandoquidem autem oratorem

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Ἄπαιτεῖ δίκη. Plenior lectio B C; subjicit ἀπαιτεῖ δέ. Modus videlicet exactæ pœnæ seqq. continetur. RITT.

(48) Ἄλλ' οὐδὲν ἐπικάμπτει. Etiam hic plenior est B C lectio, οὐδὲν τούτων. RITT.

(49) Νοσήματι κεχειρωμένος. B C κεκρατημένος, quod magis placet. ut verbum medicum. RITT.

(50) Καὶ ῥήτορα. B C καὶ τὸν δεινόν. ῥήτορα,

quod, ut plenius, magis probo. Intelligit autem Demosthenem, cui et supra ead. ep. tribuit δεινότητα præ Isocrate. RITT.

(51) Ambo codd. hæc omnia verba expungunt, παρεγρᾶψάμεθα. Ἐπειδὴν δὲ τὸν ῥήτορα ἡμῖν ἐφώπλισας, πῶς ἂν, continuant aut hæc, τάχιστα ἂν εἴποιμι εὐπερῶς. Possin.

in nos armasti (quoniam pacto id honeste dicam) ut adversus eum (tametsi maximo apud nos loco ac numero sit) multos vicissim, qui sententiam illam avertis verbis evertant, armare nobis veres esse, efficiati. Ac de hac re hactenus. Quoniam autem perquam copiosa est veritas, age jam ipsum quoque oratorem ostendamus hoc nomine gloriantem et exultantem quod turpibus lucris superior sit. Quibusnam igitur verbis usus est? Nec vero quisquam illum quæstum iis rebus, quas in republica gessi, aut in verbis meis adnexum esse demonstrare poterit. Ad hunc scilicet modum ipse quoque huiusce magnitudinis nomine gloriatur. Quod si dicas, **195** cur igitur oratori visum est, sententiam, quæ tam facile refellatur, pronuntiare? Maxime quidem illud respondeam, non a me, sed a te qui ipsum propugnans ipsius defensionem exigendam esse. Quod si etiam pro ipso aliquid dicere oportet (oportet autem, ut opinor, ne quibusdam absente adversario dimicare, vel potius vicisse videamur: et quia etiam alioqui tum veritatem amo, tum virum suspicio ac veneror) id, ut potero, efficiam. Hoc igitur aio, alios, omnes rei ipsius natura perspecta et animadversa, merito divitias, ut virtutis hostes, proscripsisse. Oratorem autem, non rem ipsam per se spectantem, sed ad necessarios belli usus oculos conjectos habentem, his verbis usum esse. Aliter enim nec arma fabricari, nec triremes construi, nec annona militibus dari, nec denique alia omnia, quibus bellum delectatur et exultat, concinnari sine pecunia poterant. Quodque hoc verum sit ex eo constat quod alio loco ait: Ad ea negotia, quæ nunc ingruunt, nulla omnino re magis, quam pecunia, civitas opus habet. Quæ cum ita sint, ille Atheniensibus sive bene, sive male (id enim mitto) bellum gerentibus consuluit, tu hoc generalem atque communem sententiam ne proferas, aut comprobas, aut eos qui ad quæstum faciendum avidi sunt beatos prædices atque imiteris, nec defensionem iis, quæ defendi nequeunt, compares, nec oratorem ut recorderem, quique facile refellatur, insecteris. Nam si quisquam disertum hunc et eloquentem oratorem, exagitare velit (dicam enim hoc quoque post ipsius purgationem; acris enim, ut jam dixi, veritatis in me amor est), his verbis utetur: O cunctorum oratorum præstantissime, mirror quoniam pacto argumenta plerumque in contrarium invertens, nec quidquam aliud eo prius atque antiquius habens, quam ut auditoribus id quod cupis persuadeas, tametsi eloquentiæ omnis et fons, et origo, et regula posteris exstiteris, illud tamen, quod dicturus sum, minime animadvertisti. Sententiam enim munire oportebat, ac sic loqui. Pecuniis autem opus est, ac sine iis nihil earum rerum, quæ in bello fieri debent, effici potest. At respondisset fortasse, si superstes esset: Ora-

A πρεπῶς, ἠνάγκασας ἡμᾶς, καίτοι αἰδουμένους τὸν ἄνδρα, πολλοὺς αὐτῷ ἀνοσιπύσαι, τοὺς διαβρήθην τὴν γνώμην ἐκείνην ἀνατρέποντας. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀληθείας ἡ περιουσία πολλή, φέρε δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ῥήτορα ἀποδείξωμεν σεμνυόμενον καὶ ἐναθρονοῦμενον, ἐπὶ τῷ αἰσχρῶν λημμάτων κρείττων εἶναι. Τί τοίνυν ἔφη; Καὶ οὐδεὶς ἂν ἔχοι λῆμμα πρὸς οἷς ἐγὼ πεπολιτευμαι καὶ λέγω δεῖξαι προσηρτημένον. Οὕτω καὶ αὐτὸς ἐγκαλλωπίζεται τῇ μεγαλοφυχίᾳ ταύτῃ. Εἰ δὲ φαίης, τί οὖν ἔδοξε τῷ ῥήτορι, οὕτω βραδίως ἐλεγχομένην ἀποφύνασθαι γνώμην; ἀποκρινάμεν, ὅτι μάλιστα μὲν οὐ κατῷ, αὐτὸς δὲ ὑπεύθυνος εἶ ὁ τοῦτον προστησάμενος τῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογία. Εἰ δὲ καὶ ἀπολογησασθαι χρὴ (χρῆ δὲ, ὡς οἶμαι, εἶναι μὴ τιεὶ δόξωμεν ἐρήμην ἀγωνίζεσθαι, μάλλον δὲ ἐρήμην νενηκχένας, ἄλλως τε, ἐπειδὴ καὶ φιλῶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ αἰδοῦμαι τὸν ἄνδρα), τοῦτο, ὡς ἂν δυναίμην, ποιήσω. Φημί τοίνυν, ὅτι οἱ (52) ἄλλοι πάντες αὐτῆς τοῦ πράγματος τὴν φύσιν καταμαθόντες, εἰκότως ἀπεκλήρουσαν τὸν πλοῦτον, ὡς τῆς ἀρετῆς ὄντα πολέμιον. Ὁ δὲ ῥήτωρ οὐκ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ σκοπῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ πολέμου βλέπων, τοῦτ' ἔφη. Ἄλλως γὰρ οὐχ ὁδόν τε ἦν ὄπλα χαλκεύσαι, καὶ τριήρεις ποιήσασθαι, καὶ στρατιώταις σιτηρῆσιον δοῦναι, καὶ τὰ ἄλλα οἷς χεῖρει ὁ πόλεμος, καὶ οἷς ἀγάλλεται, κατασκευάσαι χρημάτων ἄνευ. Καὶ ὅτι τοῦτ' ἔστιν ἀληθές, ἐτέρωσέ φησιν, οὐδενὸς τῶν πάντων οὕτως, ὡς χρημάτων, δεῖ τῇ πόλει πρὸς τὰ νῦν ἐπίοντα πράγματα. Μὴ τοίνυν, εἰ Ἀθηναῖοι, εἴτε εὔ, ἢ μὴ καλῶς, εὔ γὰρ τοῦτο (53), πολεμοῦσι συνεβούλευσε, σὺ ὡς γενικήν καὶ κοινήν γνώμην πρόφερε, μὴδὲ ἀποδέχου, μὴδὲ ζήλου τοὺς χρηματιζομένους, μὴδὲ ἀπολογίαὶν τοῖς ἀναπολογήτοις πορίζου, μὴδὲ ἐπαινεῖν ἐθέλωμι, τὸν ῥήτορα, διάστυρε ὡς ἀνόητον, καὶ βραδίως ἐχόμενον. Εἰ γὰρ τις ἐθέλοι τοῦ δεινοῦ τοῦτου ῥήτορος καταδραμεῖν· εἰρήσεται γὰρ καὶ τοῦτο μετὰ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογία. Δεινῶς γὰρ, ὡς ἔφη, ἐρῶ τῆς ἀληθείας· ψήσι, ὅτι, ὡ ῥητόρων ἄριστε, θαυμάζω πῶς εἰς τούναντιον πολλάκις περιτρέπων τὰ ἐνθυμήματα, καὶ τοῦ πείσαι τοὺς ἀκούοντας μὴδὲν ἕτερον προτιμῶν, καὶ πηγῆ, καὶ ἀρχῆ, καὶ ὄρος πάσης δεινότητος τοῖς μετὰ σὲ ἀνθρώποις γεγεννημένος, οὐ συνείδες τοῦθ' ὃ μέλλω λέγειν. Ἐχρῆν γὰρ ἀσφαλισσασθαι σε τὴν γνώμην, καὶ εἰπεῖν, δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν ὑφελόντων γενέσθαι ἐν πολέμῳ. Ἄλλ' ἴσως ἀπεκρίνατο ἂν, εἴγε περιττὴν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ λόγου, καὶ πᾶσα ἡ σύμφρασις, τοῦτο δηλοῖ. Ἄλλ', ὡ σοφῆ, πάλιν ἂν εἶπε πρὸς αὐτὸν, εὔ μὲν λέγεις. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀναδεξάμενος πρὸ τῆς σῆς ἀπολογίας ἔφη. Οὕτως οὐδὲν πρὸς φιλονεικίαν βλέπων ἐφθέγγετο. Καὶ πείθομαι, καὶ σὲ ἀληθεύειν κάκεῖνον. Ἐπειδὴ δὲ τινες ἀπαιδευτοὶ, ὡς καὶ οὗτος, ὁ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐνοστησάμενος, μήτε τὰς ὑποθέσεις κα-

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(52) Post ὅτι οἱ cod. iidem addunt μὲν. Possint.
(53) Εἴτε εὔ ἢ μὴ καλῶς, εὔ γὰρ τοῦτον. B C

addit, εἴτε κακῶς, et omittit illa, ἢ μὴ καλῶς, quæ glossam sapiunt. KITZ.

εαμανθάνοντες, μήτε τὴν σύμφρασιν ἀπαγγέλλοντες, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, βούλονται τῆς τῶν προαγόντων, ἢ ἐπομένων, ἀκολουθίας ἀποσπῶντες; καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἑτέρους φενακίζουσιν· ἐχρῆν σε ἀσφαλίσασθαι τὸν λόγον. Οὕτως γὰρ εἰρημένος τοὺς μὲν εὐχερεῖς καὶ ἀμαθεῖς εἰς φιλοχρηματίαν ἀλείφει, καὶ μυρίων ἐπιπέπλησι κακῶν· τοὺς δὲ πεπαιδευμένους, καὶ σοφοὺς εἰς ἀντιλογίαν καὶ ἄκοντας ἐγείρει. Τί γὰρ εἰπεῖν δύναται; Τί φῆς, ὦ Δημοσθένης; Οὐδὲν ἔστι τῶν δεόντων ἀνευ χρημάτων γενέσθαι; Οὐ σωφροσύνην ἐπιδείξασθαι, οὐκ ἀνδρείαν, οὐ δικαιοσύνην, οὐ φρόνησιν, οὐ φιλοσοφίαν, οὐκ ἀγαθότητα; Ταῦτα γὰρ καὶ πρέποντα καὶ δεόντα, ἂν τις κυρίως καλέσειε (54). Ναί, φησί. Τί οὖν ἔστιν ὅπερ ἐφη; Τῶν ὀφειδόντων γενέσθαι, εἶπον, ἐν πολέμῳ. Τί οὖν τοῦτο, φαίης ἂν πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἑταξας σαφῶς ἐν τῷ σαυτοῦ λόγῳ; Ἢ οὐκ οἶδας τὴν τῶν πολλῶν ῥαθυμίαν, ὅτι ἃ βούλονται, ταῦτα καὶ κυροῦσι; Μᾶλλον δὲ σὺ τοῦθ' ἡμᾶς ἐδίδαξας. Σὸν γὰρ ἔστι τὸ αἰοιδίμον ἐκεῖνο, καὶ ἀληθές ἀπόφθεγμα· Ὁ γὰρ βούλεται, τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἶται (55). Τὰ δὲ πράγματα πολλάκις οὐχ οὕτω πέφυκε. Τί τοίνυν ἐλύπει ἢ μικρὰ αὐτῆ προσθήκη; Τί δ' οὐκ ὠφέλει, εἶχε καὶ σὲ ἐγκλήματος καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας συγχύσεως καὶ παραχῆς ἀπήλλαττεν; Εἰ ταῦτ' ἔφασαν πρὸς αὐτὸν, καὶ χάριν ἂν οἶμαι αὐτὸν εἰδέναι τῆς ἐπανορθώσεως (συνετὸς γὰρ ἦν ἀνήρ) καὶ διορθώσασθαι τὸν λόγον· Οὕτω γὰρ οὐδεὶς ἂν λοιπὸν τῶν ἀνοήτων ἐτόλμησε τὴν οἰκειάν ἀπαιδευσίαν ἐκ τῆς Δημοσθενικῆς παιδεύσεως νευροῦν.

quisque vult, hoc etiam putat. At res persæpe haudquaquam ita comparatæ sunt. Quid igitur molestiæ, imo quid non utilitatis affererat exigua hæc additio: siquidem et te culpa et reprehensione, et alios omnes confusione atque tumultu liberasset? Si hæc quispiam ad eum verba habuisset, sic opinor, et eum ipsi correctionis hujuscæ nomine gratiam habiturum fuisse (prudens enim vir erat) et sermonem emendaturum. Hac enim ratione nemo jam stultorum imperitiam suam Demosthenica eruditione fulcire ac roborare ausus fuisset.

PMZ'. — EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝQ.

Κάνταῦθα, ὦ βέλτιστε, οἱ ἄριστοι καὶ βασιλικώτατοι (οὕτω γὰρ καλεῖν θέμις τοὺς ἀρεταῖς κομῶντας) μᾶλλον ζῶσι τῶν ἀνδραποδωδεστάτων. Οὕτω γὰρ ὀνομάζειν δίκαιον τοὺς ἡδοναῖς ἀτόποις δουλεύοντας. Οἱ μὲν γὰρ φιλάρετοι πάντων εἰσὶν ὑψηλότεροι, οὐ μόνον ἀθυμίας, ἀλλὰ καὶ φόβων, καὶ κινδύνων, καὶ μεταβολῆς ἀπάσης ἐσθηκότες ἀνώτεροι. Οὐ τῷ μηδὲν ὑπομένειν· ἀλλ' ὁ πολλῶν μεῖζόν ἔστι, καὶ θείαν δείκνυσι τὴν τοιαύτην ζωὴν, τῷ καὶ ἐπιόντων αὐτῶν καταφρονεῖν. Οἱ δὲ τοῖς ἀμαρτήμασιν ἐγκαλινδούμενοι, οὐδὲ ζῆν μοι δοκοῦσι, διὰ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀθυμίας, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ τὸν μυρίον τῶν παθῶν ἔσμον. Ἄν τε γὰρ θάνατος προσδοκηθῆ, θνήσκουσι καὶ πρὸ τοῦ θανά-

tionis argumentum totumque elocutionis corpus hoc indicare: verum, o vir sapiens (rursum ad eum ille dixisset), probe quidem loqueris. Nam hoc etiam ille, qui hoc certamen suscepit, antequam pro te ipse diceres attulit (usque adeo nihil contendendi animo locutus est); atque et te, et illum vera dicere prorsus credo. Quoniam autem imperiti quidam, cujusmodi ille est, qui hoc certamen instituit, nec argumentum animadvertentes, nec verborum constructionem exponentes, ipsasque per se res ab eorum, quæ antecedunt, aut subsequuntur, serie avulsas perpendere cupientes, 196 et seipsos, et alios in fraudem inducunt, oportebat te sermonem communire. Ut enim dictus est, levis quidem et imperitos homines ad pecuniarum studium acuit, atque infinitis malis cumulat; eruditos autem et sapientes viros, invitos etiam ac repugnantes, ad contradicendum excitat. Quid enim dicere possunt? Quid ais, o Demosthenes? Nihil eorum, quæ oportet, sine pecuniarum adjumento fieri potest? Non temperantiæ, non fortitudinis, non justitiæ, non prudentiæ, non philosophiæ, non bonitatis specimen edi? Hæc enim et congruentia, et cum officio conjuncta quispiam proprie appellavit. Est ita, inquit. Quidnam igitur est quod dixisti? Nimirum eorum, quæ in bello fieri debent. Ecquid igitur, ad eum dixeris, hoc in tua oratione minime posuisti? An tibi multorum inertia ignota est, quod quæ volunt, eadem etiam confirmant? Imo vero tu hoc ipsum nos docuisti. Tuum enim est celebre illud ac verum apophthegma: Quod

C CXLVII. — EUTONIO DIACONO.

In hac quoque vita, vir optime, optimi ac maxime regii viri (sic enim eos, qui virtutibus florent, appellare fas est) magis vivunt, quam maxime steriles (sic quippe vocare par est eos, qui præposteris voluptatibus ancillantur). Probi enim ac virtute præditi omnibus rebus sublimiores sunt, non modo animi molestiam, sed etiam timores et pericula, et quasvis mutationes superantes: nonnihil perpetiundo, sed (quod multo majus est, ac divinam hujusmodi vitam conspicuam facit) ingruentia etiam ea contemnuendo. Contra qui in scelerum cæno volutantur, mihi ob eos, qui hinc oriuntur, mœrores, et metus, et pericula atque infinitum perturbationum examen, ne vivere quidem videntur. Nam sive mors expectetur, etiam

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Pro καλέσειε cod. Alt. legit κελεύσειεν, sane aptius ad sententiam. Porro hac tota longa epistola in edit. Paris. asterisci falso indicant hiatus, uti et in superioribus, quare ubique tollendos censeo. Possin.

(55) Ὁ γὰρ βούλεται, τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἶται. Demosthenis hoc est dictum, etiam C. Jul. Cæsari usurpatum, et aliis, ut adnotabo infra ad epist. 197. RITT.

ante mortem præ metu moriuntur; sive contumelia, sive paupertas, aut aliud quoddam inopinatum mali genus, prius etiam, quam id ipsis experiri contingat, intereunt. Si ergo hæc ita se habent, ut habent etiamsi nolimus, demus operam, ut eos, qui et hic, et illic præclare atque cum gloria vivunt, imitemur.

197 CXLVIII. — EIDEM.

Eorum, qui recte atque ex virtute vivunt, sermo, vir admirande, jurejurando quovis majorem fidem nanciscens, audientium omnium calculis coronatur. At vehementer amari velle, a vehementer amore proficiscitur. Quamobrem si sermonibus nostris fidem haberi volumus, recte vivamus. Si autem diligi, diligamus

CXLIX. — CASIO SCHOLASTICO.

Dum tantopere extulisti nuperam meam ad te epistolam de virtute ac non amandis divitiis (57), eo ipso signum protulisti ac satis ostendisti te persuasum habere quod recte se illa [virtutis] laudatio habeat. Fieri enim non potest ut quæ quis recte esse arbitratur, iis neget obtemperari oportere. Nam sicut ea quæ vituperamus solemus fugere, si sapimus, ita quæ admiramur et magni facimus, ea amplectimur. Hæc igitur cole: immortalem enim gloriam parturiunt.

CL. — EPIMACHO.

Quid sit illud: «Magnificant phylacteria sua».

Quonian, quid sibi illud velit, «Magnificant phylacteria,» ut tibi exponam, per litteras a me petisti, illud scito, quod perexigui quidam libelli erant, legem continentes, quos quidem Judæorum magistri gestabant, quemadmodum etiam nunc femine parva Evangelia. Quandoquidem enim legislator, ut eos in opus injiceret, atque oblivionem ab eis amoliretur, illud lege lata promulgavit, «Appendes justificationes meas in manu tua:» ipsi autem operis quidem nullam curam gerebant, ac citra libellorum lora plurimum studii adhibebant, idcirco reprehensi sunt.

CLI. — THEOPHILO LECTORI.

Funebris ad eum qui varie in virtute vixerat.

Beatus Timotheus, frater tuus, ex hominum cœtu excessit, id quidem omne quod mortale habebas, in terra deserens, animo autem in cœlum penetrans, atque cum divinis ac mundo sublimioribus virtutibus, ut confido, chorus agitans. Quam etiam ob causam mœrorem cum quem maximum accepimus, quique nos, quantumlibet pro viribus reluctantes, pene subegit, tandem abjecimus, cum illud cogitasset, rerum humanarum finem amplissimorum ipsi bonorum initium exstitisse. Neque enim vulga-

⁵⁵ Matth. xxiii, 5.

Α του τῷ δέει, ἄν τε νοσος, ἄν τε ὕβρις, ἄν τε πένις, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀδοκίτων, καὶ πρὸ τῆς πείρας ἀπώλασιν. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει (ἔχει δὲ καὶ καὶ μὴ θέλωμεν), τοὺς κάνταῦθα κάκεισε εὐκλεῶς ζῶντας ζηλώσωμεν.

PMH. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὁ μὲν τῶν εὖ βιούντων, ὧ θαυμάσιε, λόγος, δροκου πιστότερος ταῖς ἀπάντων τῶν ἀκούοντων στεφανοῦται ψήφοις. Τὸ δὲ σφόδρα φιλεῖσθαι βούλεσθαι, ἀπὸ τοῦ σφόδρα φιλεῖν τίττεται. Οὐκοῦν εἰ μὲν πιστεύεσθαι βουλοίμεθα, εὖ βιώμεν· εἰ δὲ ἀγαπᾶσθαι, ἀγαπῶμεν.

B PMΘ. — ΚΑΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἄγαν ἐκθειάσα; τὴν πρώην γραφεῖσάν μοι πρὸς σὲ περὶ ἀρετῆς καὶ τοῦ μὴ ἐρᾶν χρημάτων ἐπιστολήν, σύμβολον ἐξηνεγκας τοῦ πεπεισθαι τι καλῶς ἔχειν τὸν ἔπαινον· οὐ γὰρ ἔστιν, ἃ τις ἡγείται καλῶς ἔχειν (56), τοῦτοις οὐ φάσκειν πεπεισθαι. Ὡσπερ γὰρ ἃ ψέγομεν, ἀποφεύγομεν, εἰ σωφρονοῦμεν, οὕτως ἃ θαυμάζομεν, αἰρούμεθα. Ἄσκει τοίνυν ταῦτα· εὐκλειαν γὰρ ἀθάνατον ὀδώνει.

PN. — ΕΠΙΜΑΧΩ.

Τίς ἐστι τό· «Μεγαλύνουσι τα φυλακτήρια αὐτῶν.»

Ἐπειδὴ τί ἐστι τό, «Μεγαλύνουσι τὰ φυλακτήρια,» μαθεῖν ἐθέλων γέγραφας, ἴσθι ὅτι δέλτια ἦν μικρά, Ἰσφ (58) τὸν νόμον ὠδίνοντα, ἅπερ ἐφόρουσιν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηται, ὡσπερ νῦν [αἱ γυναῖκες τὰ] Εὐαγγέλια [τὰ] μικρά. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν νομοθέτης εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐμβάλλον, καὶ τὴν λήθην ἐξοστρακίζων ἐθέσπισεν, «Ἐξάψεις τὰ δικαίωματα ἐπὶ τῆς χειρὸς σου,» τοῦτ' ἔστιν ἐξαρτήσεις, κρεμάσεις· αὐτοὶ δὲ τοῦ μὲν ἔργου οὐδένα ἐποιοῦντο λόγον, περὶ δὲ τοὺς τελαμῶνας τῶν βιβλιδίων πολλὴν ἐποιοῦντο σπουδὴν, μέμψως ἤξιώθησαν.

PNA. — ΘΕΟΦΙΛΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Ἐπιτάφιος πρὸς διαφόρῳ ἐν ἀρετῇ κίσαντα.

Ὁ μακάριος Τιμόθεος ὁ σὸς ἀδελφός, ἐξ ἀνθρώπων ἦξετο, πᾶν μὲν ὅσον εἶχε θνητὸν, ἐν γῆ καταλείψας, τῇ δὲ ψυχῇ οὐρανοβατῶν· καὶ ταῖς θεαῖς καὶ ὑπεροκομίαις, ὡς πιστεύω, συγχορεύων δυνάμεσι. Διδὸς καὶ ἡμεῖς τὴν λύπην, καίτοι μεγίστην ἦσαν, [καὶ] εἰς τὸ δυνατὸν ἀντέχοντες, σχεδὸν χειρωσαμένην, παρεργαψάμεθα, ἐνοήσαντες, ὅτι ἡ τῶν ἐνθάδε τελευτῆ, ἀρχὴ τῶν μεγίστων αὐτῷ ἐκαίσε καθέστηκεν ἀγαθῶν. Οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ὁ ἀνὴρ ἐνθάδε βίον διήθλησεν· ἀλλ' ἀνδρείως καὶ γενναίως, καὶ παρὰ πάντων ἐπὶ ταῖς

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Τὸν ἔπαινον.... καλῶς ἔχειν. Hæc deerant in edit. Paris. et supplentur ex cod. Bavarico ap. Rittershusium, interpretatione etiam juxta hanc novam accessionem reformata. EDIT. PATR.

(57) Intelligit illam bene longam quæ est supra nunc. 146.

(58) Rescribe ex Alt. Ἰσφ pro Ἰσω. POSSIN.

ἀριστελαίς ἀνακηρυττόμενος, πάσης μὲν εὐφημίας κρείττων ὢν, τοῖς δὲ κατὰ δύναμιν ἐπαίνοις στεφάνου ἡμεῖς. Ὅντως γὰρ ἦν ἀνάκτορον μὲν σωφροσύνης, ἐστία δὲ φρονήσεως, ἀκρόπολις δὲ ἀνδρείας, μητρόπολις δὲ δικαιοσύνης, καὶ ταμειῖον μὲν φιλοanthρωπίας, τέμενος δὲ ἡμερότητας, καὶ συλλήθδην εἶπειν, πασῶν τῶν ἀρετῶν θησαυρός. Οὕτως γὰρ ἐκάστην ἐκτήσατο, ὡς ἂν ἕτερος μίαν τινα κτήσασθαι περὶ πολλοῦ ἐποίησατο. Τῶν γὰρ ὑπερκοσμίων ἐραστής γενόμενος ἐπήδα πρὸς τὸν αἰθέρα τῷ λογισμῷ, καὶ τὰ οὐράνια ἐπολυπραγμόνει, καὶ τῶν ἐπιγείων ἡμέλει. Ἦδονῆν γὰρ ἀληθεστάτην, καὶ Χριστιανοὺς πρέπουσαν, τὴν σωφροσύνην εἰκότως ὑπειληφώς, γαστήρ, καὶ τῶν μετὰ γαστέρα παθῶν τυραννικῶς ἐκράτησε, τῇ μὲν τὴν αὐτάρκειαν νομοθετήσας, τοῖς δὲ οὐδὲ περὺξασθαι συγχωρήσας. Ἐντεῦθεν πανταχόθεν διηγγέλλεν ἡ φήμη τὸ κλέος, καὶ ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν ἦν, καὶ πάντες [ἤλπιζον] λαμπροτέρως αὐτὸν, εἰ ἀρχῆς ἐπιλάβοιτο ἐκκλησιαστικῆς, πέμψειν τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκτίνας. Ἄλλ' ὥσπερ ἀγαθὸς ἀθλητῆς, ποδοῦντων ἐπι τῶν θεατῶν, εἰς τὰς οὐρανίους ἀλλὰς στεφθησόμενος ἀπέπτυ, καταλείψας ἐνθάδε ὥσπερ ἐντάφιον δόξαν καὶ μνήμην, [καὶ] τὸν παρὰ πάντων ἐπαινον. Τίς τοιγαροῦν τὸν τοιοῦτον ἐγκωμιάσαι βουλόμενος, κἂν ἐπ' ὀλίγον τῆς ἀξίας ἐφάψοιτο; Τίς ἐπαινέσαι θέλων οὐ κατόπιν τῆς ὑποθέσεως ἀπολειφθεὶς ἑαυτὸν αἰτιάσειτο, ὡς πράγματι ἀμυγῶν ἐγγχειρήσας; Τίς τὴν πράοτητα καὶ τὸ μελιχίον, καὶ τὴν πρὸς ἅπαντας μὲν, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς φιλαρέτους αἰδῶ, λόγοις ἐπιχειρήσας ὑπογράψαι, οὐχ ἑαυτὸν μέμφοιτο, μηδὲν εὐρίσκων εἰπεῖν τῆς ἀληθείας ἐφάμιλλον; Οὕτω γὰρ τοὺς συνόντας ἤρει, ὡς εἰς τὸν τῆς φιλίας θεσμὸν, αὐτῷ νέμεσθαι τὰ πρωτεία. Ὑψηλὸς μὲν γὰρ ἦν τῇ ἀρετῇ, ταπεινὸς δὲ τῷ φρονήματι, καὶ πρὸς μὲν ἐν ταῖς συντυχίαις ὀξύς δὲ ἐν ταῖς ἐννοίαις· καὶ πολὺς μὲν ἐν ταῖς εὐεργεσίαις, ταχὺς δὲ ἐν ταῖς παρακλήσεσιν. Ὁ δὲ με καταπαῦσαι βουλόμενον οὐκ ἔβ, τοῦτο βητέον, ὅτι τὴν ἐλεημοσύνην διαφερόντως ἀγαπῶν, τὸ λαθεῖν φιλοanthρωπεύόμενος ἐθηροῶτο· εὖ εἰδώς, ὅτι τοῦτο μάλιστα ἐστὶν ἐλεημοσύνη. Οἱ γὰρ μετ' ἐπίδειξιν ταύτην διαπραττόμενοι (59), οὐ μοι δοκοῦσι φιλοanthρωπεύεσθαι, ἀλλὰ τὰς τῶν εὖ πασχόντων ἐκτραγῶδειν συμφορὰς· καὶ τὸ θεῖον ἔργον ἀργαλεωτάτῳ λυμαίνεσθαι νοσήματι. Φιλάνθρωποι γὰρ καὶ εὐεργεταὶ καλεῖσθαι ποθοῦντες, τὰς τῶν ἄλλων ἐκπομπεύειν οὐ παραιτοῦνται δυσπραγίας. Ὁ δὲ αἰδύμος ἐκεῖνος· σιωπῆν γὰρ οὐ θέμις, καὶ φεθρομένους ἀναγκαῖον ἐλέγχεσθαι τὴν ἀξίαν αὐτῷ μὴ σώζοντας· οὐχὶ τῷ παρέχειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ λανθανόντως τοῦτο διαπράττεσθαι, τοὺς εἰς τὴν κάμινον τῆς πενίας τυγχάνοντας (60) ἐδρόσιζεν. Ἄλλὰ τί κάμνω, πέλαιος ἀγαθῶν, εὐτελεῖ λόγῳ ἀνυμνήσαι πειρώμενος; Διὸ δὴ ἐγὼ μὲν ἐνταῦθα στήσω τὸν λόγον· αὐ

A rem in modum vir ille huius vitæ curriculum exegit, verum strenue ac generose, atque ita ut ob præclara facinora ab omnibus prædicaretur, atque omni quidem laude sublimior esset, iis autem laudibus quas vires permitterent, coronaretur. Etenim revera pudicitiae ac temperantiae delubrum erat, prudentiae sedes, fortitudinis arx, iustitiae metropolis, humanitatis penu, mansuetudinis templum, atque ut uno verbo complectar, virtutum omnium thesaurus. **198** Sic enim omnes adeptus est, ut alius unam quamdam adipisci magni aestimasset. Etenim rerum mundo sublimiorum amore correptus, animo atque cogitatione in caelum saltabat, ac res caelestes inquirebat, terrenasque aspernabatur. Nam cum verissimam voluptatem Christianisque congruentem temperantiam esse merito censuisset, ventrem, ventrisque assecras affectiones tyrannicum quemdam in modum subegit ac superavit: sic nempe ut illi frugalitatem victusque tenuitatem indiceret, his autem ne se quidem commovere permitteret. Hincque fama ipsius gloriam ubique prædicabat: ipseque in omnium ore versabatur: atque omnes spem habebant, fore ut si ad imperium ecclesiasticum perveniret, splendidiore virtutis radios emitteret. Verum ut probus athleta desiderantibus adhuc spectatoribus in caelestem aulam ad accipiendam coronam avolavit, relicta hic sepulchralis cuiusdam monumenti iustar gloria, et memoria, iisque laudibus quæ ab omnibus in eum conferuntur. Ecquis igitur huiusmodi viri laudes prædicare cupiens, rei dignitatem vel tantillum attingere queat? Ecquis eum laudare atque ornare instituens, non a tergo susceptæ materiae relictus, seipsam accuset, ut qui rem impossibilem aggressus sit? Ecquis lenitatem atque comitatem, atque cum erga omnes tum præsertim erga prohos viros, pudorem, sermone informare conatus sibi ipsi non succenseat, ut qui nihil, quod veritati par sit, invenire queat? Sic enim eos, quibuscum versabatur capiebat, ut quantum ad amicitiae leges attinebat, primas illi omnes tribuerent. Etenim virtute quidem sublimis erat, at animo submissus et humilis: lenis in congressibus, at in animi conceptionibus acutus, ac denique et in beneficiis dandis largus et prolixus, et in cohortationibus D atque consolationibus promptus ac celer. Quod autem me finem scribendi facere cupientem non sinit, hoc dicendum est, nimirum quod cum eleemosynam singulari quodam amore complecteretur, id tamen studiosè captabat, ut obscura et incognita esset ea benignitas quod exploratum haberet, eleemosynam in hoc maxime sitam esse. Nam qui cum ostentatione illam exercent, non mihi benignitatem exhibere, verum eorum, qui beneficio afficiuntur, calamitates exaggerare videntur, divinumque opus mo-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(59) Locus ope codicis Bavarici, cui astipulantur Vat. et Alt., restitutus. Editum erat, εἰ γὰρ μέτεστι ζήξω; ταύτην.... mendose. EDIT. PATR.

(60) Τυχάνοντας. B C ἐντυχάνοντας, quod compositum præfero. RITT.

lestissimo morbo labefactare. Nam dum humani ac A τὸς δὲ τῆς λύπης τῆς ἐπ' αὐτῷ παυσάμενος, τίμα τῶν liberales vocari cupiunt, aliorum miserias evulgare ἄριστον ἐκείνῳ τῇ τιμῆσει τῆς ἀρετῆς (61). minime detrectant. At clarus ille vir (nec enim tacere fas est, et item loquendo necesse illud conspicuum fieri, me meritam ipsius laudem minime consequi) non modo largiendo, sed etiam occulte id faciendo, eos, qui in paupertatis fornace versabantur, velut rore quodam perfusos recreabat. Verum quid me ipsum fatigo, dum honorum pelagus tenui ac vili oratione prædicare conor? 199 Quocirca hic quidem ego sermoni finem imponam: tu vero compressa ea mœstitia, quam ipsius causa suscepiati, per virtutum cultum præstantissimum illum virum honore afflice.

CLII. — HERMOGENI EPISCOPO.

Ad præfectos.

Per summam curam ac diligentiam grassetur vulnèrum animi curatio. Nam quæ cicatricem præmature duxerunt, plerumque aperiri ac recrudescere consueverunt.

CLIII. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Congressus mecum vir quidam præclarus, atque et nobilitate, et moribus ornatus, cum lacrymis mihi exposuit, quosdam, quibus virtus haud parvæ curæ est, in privato consessu hæc de vobis verba habuisse. Quid turpium ac tacendorum vitiorum isti clam perpetrare verebuntur, qui cum tam perspicue immodesti ac petulantes sint, non erubescunt? Quid obscuriorum scelerum non admiserint, qui etiam de manifestis gloriantur? Quonam pacto consiliis ullis castigari ac meliores effici queant, qui etiam prudentes viros irrident? Quonam pacto reprehensi sceleribus suis finem imponant, qui etiam reprehendentibus obtreant, eosque maledictis lacerant? Quonam pacto divina oracula vereantur, qui ea fabulas etiam et figmenta esse ducunt? Quonam pacto iudicium pertimescant, qui per opera sua ne illud quidem esse proclamant? Quonam pacto Christi verbis obtemperabunt, qui per ea, quæ perpetrant, Epicurum prædicant? Quidem ipse his auditis, magno animi dolore affectus sum: vos autem æquum fuerit rationem inire, qua hanc insectationem obliteretis. Obliterabitur autem si ad meliorem mentem redieritis. Redibitis autem si Scripturas sacras veras esse credideritis. Credetis autem, si continenter ipsis fruamini. Fruemini autem, si earum mentem intellexeritis. Intelligetis autem, si assiduam cum viris divina sapientia præditis consuetudinem habueritis. Habebitis autem, si vitium fugeritis, fugietis autem, si pœnas ipsi impendentes timueritis. Timebitis autem, si Deum esse credideritis. Credetis autem, si e tanto furore emeriseritis. Emergetis autem, si eos, qui emerserunt, imitemini. Imitabimini autem, si virtutem arripueritis. Arripietis autem, si cœlestis regni amore teneamini. Tenebimini autem, si ea quæ oculis cernuntur, caduca et tandem interitura esse existimaveritis. Existi-

PNB. = EPMOGENEI EPIΣKOΠΩ.

Πρὸς προστώτας.

Διὰ πάσης ἀκριβείας χωρεῖτω τῶν ψυχικῶν τραυμάτων ἡ θεραπεία. Τὰ γὰρ ὑπουλα, ὡς τὰ πολλὰ, ἀναστομοῦσθαι φιλεῖ.

B
PNΓ. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Ἐντυχῶν μοι τις τῶν λόγων καὶ μνήμης ἀξίων ἀνδρῶν, καὶ εὐγενεῖα, καὶ τρώποις κεκοσμημένων, μετὰ δακρῶν ἀπήγγελλεν, ὡς συνεδρευόντες τινες καθ' ἑαυτοὺς, οἷς ἀρετῆς οὐ μικρὸς λόγος, τοιαῦτά τινα περὶ ὑμῶν ἐφασκον. Τί τῶν ἀπορρήτων καὶ αἰσχρῶν παθῶν ὀκνήσουσιν οὗτοι διαπράξασθαι λανθάνοντες, οἷγε προφανῶς οὕτως ἀσχημονοῦντες οὐκ ἐρυθριῶσι; Τί δὲ οὐκ ἂν ποιήσαιεν τῶν ἀφανῶν κακῶν, οἷγε ἐπὶ τοῖς προδόχοις καὶ ἐναβρύνονται; Πῶς δὲ ὑπερβολῆς (62) σωφρονισθεῖεν, οἷγε καὶ τοὺς σωφρονούντας γελῶσι; Πῶς δὲ ἐλεγχόμενοι παύσοιντο, οἷγε τὸς ἐλέγχοντας διασύρουσι; Πῶς δὲ τοὺς θεῖους χρησμούς αἰδέσθεσιν, οἷγε καὶ μύθους αὐτοὺς νομίζουσι; Πῶς δὲ χρίσιν φοβηθεῖεν, οἷγε μὴδὲ εἶναι ταύτην διὰ τῶν ἔργων κηρύττουσι; Πῶς δὲ τῷ Χριστῷ πείσονται, οἷγε Ἐπίκουρον, δι' ὧν δρωσιν, ἀνακηρύττουσιν; Ἐγὼ μὲν [οὖν] ταῦτα ἀκούσας, λίαν ἐπλήγην τὴν ψυχὴν. Ὑμεῖς δὲ σκοπεῖν δίκαιοι ἂν εἴητε, ὅπως ταύτην ἐξαλείψοιτε τὴν κωμῆδιαν. Ἐξαλείψετε δὲ, εἰ γνωσιμαχήσητε· γνωσιμαχήσετε δὲ, εἰ πεισθεῖητε ἀληθεῖς εἶναι τὰς ἱερὰς Γραφάς· πεισθεῖητε δὲ, εἰ συνεχῶς αὐτῶν ἀπολαύσητε· ἀπολαύσετε δὲ, εἰ τὸν νοῦν αὐτῶν μάθοιτε· μάθοιτε δὲ, εἰ τοῖς κατὰ Θεὸν σοφοῖς προσεδρεύοιτε· προσεδρεύοιτε δὲ, εἰ κακίαν φύγοιτε· φεύξεσθε δὲ, εἰ τὰς τιμωρίας τὰς ἐπληρημένας αὐτῇ φοβηθεῖητε· φοβηθήσεσθε δὲ, εἰ τὸ θεῖον εἶναι πιστεύετε· πιστεύετε δὲ, εἰ ἐκ τῆς τοσαύτης μανίας ἀνεγχοῖτε· ἀνεγχοῖτε δὲ, εἰ τοὺς ἀνενεγκόντας ζηλώσετε· ζηλώσετε δὲ, εἰ ἀρετῆς ἀντιλάβοισθε· ἀντιλάβοισθε δὲ, εἰ βασιλείας ἐραθήητε· ἐραθήητε δὲ, εἰ τὰ βλεπόμενα πρόσκαιρα εἶναι νομίσετε· νομίσετε δὲ, ἂν τὴν οὐδένεϊαν αὐτῶν καταμάθοιτε· μαθήσεσθε δὲ, εἰ τὸ ἐπίκηρον αὐτῶν θεωρήσητε· θεωρήσετε δὲ, ἂν ἀδεκάστοις ὀφθαλμοῖς θεάσησθε· θεάσοισθε δὲ, εἰ τῶν οὐρανίων ἀνθέξεσθε· ἀνθέξεσθε δὲ, εἰ τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν διορατικώτερον κατασκευάσετε·

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(61) Τῇ τιμῆσει τῆς ἀρετῆς. Bill., per virtutis cultum. B C, rectius multo, τῇ μιμήσει, imitatione virtutis. RITT.

(62) Codd. Vat. 649 et Alt. ὑποβολῆς, vers. postea sex u, σπεισονται pro πείσονται. POSSIN.

κατασκευάσσετε δέ ; εἰ πρὸς τὸ θεῖον συνεχῶς ἀπο-
βλέπειν ἐθέσατε.

A mabitur autem, si quam nihil sint didiceritis. Dis-
scetis autem, si eorum fragilitatem animo perspe-
xeritis. Perspicietis autem, si incorruptis oculis ea contemplerimini. Contemplabimini autem, si **200** ces-
lestia arcta complectamini. Complectemini autem, si animæ oculum perspicacitatem reddideritis. Red-
detis autem, si eum ad divinum numen contuendum perpetuo assuefeceritis.

PNA'. — ΟΦΕΛΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Τὸ σαφές τῷ σεμνῷ κεκραμένον, οὐκ ἀσαφές τῷ
ἀκροαμένῳ, τὸ λεγόμενον, κατασκευάζεται.

PNE' — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὁ αἰδιδίμος, καὶ πάσης εὐφημίας ἄξιος Τιμόθεος ὁ
ἀναγνώστης, οὕτως ὀρθῶς ἐβίωσεν, ὡς μηδένα δυ-
νηθῆναι εἰπεῖν, ὅτι ἐθαυμάζετο μὲν, οὐκ ἠγαπάτο
δέ. Τὸ μὲν γὰρ τῷ τῆς ἀρετῆς ἔραβν, τὸ δέ, τῷ τὰ
φορτικώτερα φεύγειν, ἐξ ἴσης ἐκαρπούτο· ὅς γε καὶ
διὰ τὸ τῆς γνώμης κόσμιον, τῶν μὲν ἡλικιωτῶν πρε-
σβύτερος, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἡλικιώτης ἐδόκει·
τοὺς μὲν νοθετεῖν οἷός τε ὦν, τοῖς δὲ οὐδὲν ἐνδι-
δοὺς ἐφ' ὅτῳ διορθῶσονται.

PNΓ'. — ΗΣΥΧΙΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Οἰκίαν μὲν διαφανῆ, καὶ θαύματος κρείττονά φασι
σε κατεσκευασμένην, τῆς δὲ ψυχῆς ἡμεληκῆναι, ὡσπερ
τινὸς φαυλοτάτου καὶ οὐδαμίνου. Ἰσθι τοίνυν μὴ
καλῶς βουλευόμενος· ἡ μὲν γὰρ οἰκία τῆς [σῆς]
πλεονεξίας καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις κήρυξ καὶ
σωπῶσα γενήσεται· ἡ δὲ ψυχὴ τὰς φοβεράς ὑπο-
στήσεται τιμωρίας.

PNΖ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ ΕΥ-
ΣΤΑΘΙΩ.

Ποῖος χρησμός, ὃ βέλτιστοι, ἢ ποῖος λόγος τοῦ
Σωτῆρος εἰς ἔργον οὐκ ἐκδέθηκεν, ἵνα καὶ τὸν περὶ
τῆς κρίσεως παραγράφῃσθε ; Εἰ μὲν γὰρ ἐκεῖνοι
διέπταισαν, μὴδ' οὕτως πιστεύεσθε. Εἰ δὲ πάντες εἰς
ἔργον ἐκδέθηκασι, τοῦ χάριν τούτῳ πιστεύειν οὐκ
ἀξιοῦτε ; Τὰ γὰρ γεγεννημένα, τῶν ἐσομένων ἐγγυᾶ-
ται τὴν ἐκβασιν. Εἰ δὲ βούλεσθε, συντόμως καὶ τι-
νας τῶν χρησμῶν· πάντας γὰρ ἴσως οὐ δυνατόν,
οὐδὲ ῥάδιον εἰς μέσον ἀγαγεῖν ἡμᾶς, οὐδὲ τοῦτο
ποιῆσαι παραιτησόμεθα. Εἶπεν ἀλώσεσθαι τὰ Ἱερο-
σόλυμα, καὶ ἑάλω. Εἶπε· καθαιρεθήσεσθαι τὸν πολυ-
θρόλλον ἐκεῖνον ναόν, καὶ γέγονεν. Εἶπε κρατή-
σειν τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα, καὶ κεκράτηκεν. Εἶ-
πεν ὡς ἔσται αὐτὸς καὶ παῖσι πατέρων ἀδελφωτέρω-
ρος, καὶ πατράσι παιδῶν γλυκύτερος, καὶ γυναῖξιν
ἀνδρῶν ποθεινότερος, καὶ τὸ πρᾶγμα ἠκολούθησεν.
Εἶπε διασπαρῆσεσθαι τοὺς Ἰουδαίους, καὶ καθάπερ
δραπέται τινὲς καὶ μαστιγίαι πανταχοῦ διεσκορπί-
σθησαν. Εἶπε πολυμηθήσεσθαι μὲν τὴν Ἐκκλησίαν,
μὴ νικηθήσεσθαι δέ· καὶ σαφῆ, καὶ λαμπρὰ ἐν γῆ
καὶ θαλάττῃ τὰ τρόπαια. Εἶπε κατάδηλον ποιήσειν
ὅπερ ἐποίησεν ἡ καταχάεσα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ τὸ
μύρον γυνή. Καὶ οὐδένα διέλαθε τὸ γεγονός. Εἶπεν
[ἔτι] ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, τοσαύτην καὶ τὸ κήρυγμα
καταλήψεται, καὶ κατελήφεν. Οὐκ ἔστι γὰρ ἔθνος
οὐκ ἐσχατιὰ τούτου ἀνήκοος. Εἶπε ποιήσειν τοὺς
ἀλλεῖς τῶν ἰχθύων ἀλλεῖς ἀνθρώπων· καὶ ἔως νῦν ἡ

CLIV. — OPHELIO SCHOLASTICO.
Perspicuitas cum gravitate conjuncta, obscuri-
tatem, ut est in proverbio, auditoribus non parit.

CLV. — THEOGNOSTO PRESBYTERO.

Celebris ille, atque omni laude dignus, Timo-
theus lector, adeo recte vixit, ut nemo sit qui di-
cere possit, eum admirationi quidem, at non amori
fuisse. Illud enim ex virtutis amore ac studio, hoc
autem ex eo quod res eas, quæ invidiam afferen-
bant, fugeret peræque consequeretur : quippe qui
etiam ob animi moderationem et honestatem et
æqualibus suis antiquior, et seniorum æqualis esse
videretur : quod videlicet, et illos monere posset,
et his nullam corrigendi sui ansam porrigeret.

CLVI. — HESYCHIO CLARISSIMO.

Te quidem splendidam domum, atque omni ad-
miratione sublimiorem, extruxisse aiunt, at in-
terim animam, tanquam vilissimum aliquod ac
nullius omnino pretii, neglexisse. Hæc igitur scito
te haud probum consilium inire. Nam domus qui-
dem tua in posterum quoque avaritiam tuam etiam
læcens prædicabit : at anima horridos cruciatus sus-
tinebit.

CLVII. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI,
EUSTATHIO.

Quodnam Salvatoris oraculum, optimi viri, aut
quinam sermo in opus non exiit, ut eum quoque,
quem de judicio habuit, rejiciatis ? Nam si illi in
irritum cesserunt, ne huic quidem fides adhibeatur.
Si autem omnes evenerunt, quid est quamobrem
huic fidem arrogare recusatis ? siquidem ea, quæ
contigerunt, futurorum eventum spondent. Quod
si me breviter oracula quædam (omnia enim haud
facile, imo etiam fortasse nec possibile est), in me-
dium afferre vultis, ne hoc quidem facere grava-
bor. Dixit Hierosolymam captum iri, et capta est.
Dixit celeberrimum illud templum eversum iri,
D et ita contigit. Dixit apostolicam prædicationem vic-
toriam adepturam, et adepta est. Dixit se et filiis
majori, quam patres, venerationi fore, et patribus
dulciorem quam illis, et uxoribus suaviorem quam
mariti, et res ipsa subsecuta est. Dixit fore ut Ju-
dæi dispergerentur, et quemadmodum fugitivi
quidam et verberones dispersi sunt. Dixi fore ut
Ecclesia quidem oppugnaretur, at non expugnare-
tur : et luculenta, tum in terra, tum in mari ipsius
tropæa sunt. Dixit se perspicuum facturum id quod
mulier ea, quæ unguentum effuderat, fecisset : **201**
et neminem id facinus fugit. Dixit fore ut quam-
cunque terram sol hic lustrat, eandem quoque
prædictio evangelica peragraret, et peragravit. Ne-
que enim ulla est natio, aut ullus extremus recess-

sus, qui eam non audierit. Dixit se piscium captatores, hominum piscatores effecturum: et ad hunc usque diem rete homines captat. Crucem et mortem prædixit, et hoc impletum est. Resurrectionem et ascensionem prædixit, et exstitit. Verum si oracula omnia in medium proferre cõner, ne si sermonem quidem finire velim, id queam. Cum igitur hæc omnia dixit, atque in finem adduxit; hic de clarissimo suo secundo adventu atque incorrupto iudicio locutus fidem non nanciscetur? Et quis tandem eorum qui mente ac prudentia minime destituti sunt, hoc ferat? Nam si oracula illa in opus minime excesserunt, ne huic quidem fides arrogetur. Si autem cuncta eum, quem par erat, finem acceperunt, quid afferri potest quamobrem huic soli fides denegetur? Quin ne hoc quidem, quod non parvi, sed meo quidem iudicio, maximi momenti est, præmittam, nempe cum in his rebus, in quibus hominum opinio ab ipsius verbis dissidebat, fidem invenerit, quid est causæ cur in iis, in quibus cum eo multis probe convenit, ipsius verbis diffidatur? Nam quod divina natura ad res nostras descendisset, tantamque administrationem obisset, tot miracula designasset, vitiosasque perpressiones per passionem curasset ac mortem per mortem extinxisset, cum minime crederetur, per res ipsas demonstrationem accepit. Non enim, si simplex homo exstitisset, mortales omnes post mortem subegisset, nec infinitum deorum examen ex orbe depulisset, nec celebribus oraculis silentium indixisset, nec piscatores universæ terræ magistros creasset, nec feras et inhumanas nationes cicurasset. Quod autem cum iudicium fore prædixerit (quæ res apud plurimos et clarissimos quosque doctorum virorum extra controversiam est, ac præterea æqua et consentanea, rationeque præditis congruens, ac divinæ providentiæ conveniens, et de rebus hujus vitæ, quæ plerisque præpostere fieri videntur, eam purgans) fidem tamen hoc minime inveniat, haud sane scio. Nam cum ea, quibus non eveniet, quod fidem nanciscetur? Cum enim

Α σαγήνη θηρᾶ. Προεῖπε τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ πεπλήρωται. Εἶπε τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν, καὶ γέγονεν. Ἄλλ' εἰ πάντας τοὺς χρησμούς εἰς μέσον ἀγαγεῖν πειράσομαι, οὐδ' εἰ παύσασθαι βουλομένη, δυναίμην. Ὁ τοίνυν ταῦτα πάντα εἰρηκῶς, καὶ εἰς τέλος ἀγαγὼν, οὗτος περὶ τῆς ἐπιφανεστάτης ἑαυτοῦ δευτέρας παρουσίας καὶ ἀδεκάστου κρίσεως εἰρηκῶς, οὐ πιστευθήσεται; Καὶ τίς ἀνέξεται τῶν νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιρούντων; Εἰ μὲν γὰρ ἐκεῖνοι οἱ χρησμοὶ εἰς ἔργον οὐκ ἐκδεθήκασι, μὴδ' οὗτος πίστεως ἀξιοῦσθω. Εἰ δὲ πάντες τέλος εἰλήφασι τὸ προσήκον, δι' ἣν αἰτίαν οὗτος μόνος ἀπιστεῖται, οὐδὲ τοῦτο δὲ παραλελειφεται, οὐ μικρὸν ὄν, ἀλλὰ παρ' ἐμοὶ κριτῆ μέγιστον ὅτι εἰ ἐν οἷς αὐτῷ συνηέχθησαν, δι' ἣν αἰτίαν ἀπιστεῖται (63);

Β Τὸ μὲν τὴν θείαν φύσιν εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς καταθῆναι πράγματα, καὶ τοσαύτην οἰκονομίαν ἐργάσασθαι, καὶ σημεῖα τοιαῦτα καινουργῆσαι, καὶ τὰ πάθη διὰ πάθους ἰάσασθαι, καὶ τὸν θάνατον διὰ θανάτου θανατώσαι, ἀπιστούμενον διὰ τῶν πραγμάτων τῆν ἀπόδειξιν ἔλαθεν. Οὐ γὰρ ἂν εἰ ἄνθρωπος ψυλὸς ἦν, μετὰ θάνατον πάντας ἂν ἐχειρώσατο καὶ μυρίων θεῶν ἐσμούς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἐξήλασε, καὶ τὰ διαδόητα χρηστήρια ἐπεστόμισε, καὶ ἀλίεις παιδευτὰς τῆς ὑφ' ἡλίω ἐχειροτόνησε, καὶ τὰ ἀνήμερα καὶ ἀπάνθρωπα φύλα ἐτιθάσευσε. Τὸ δὲ κρίσιν ἐσεσθαι προειπὼν, ἐμολογούμενον πρᾶγμα παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ ἐνδοξοτάτοις τῶν σοφῶν, καὶ δίκαιον ὄν καὶ ἀκόλουθον, καὶ λογικὸς πρέπον, καὶ τῆ θείᾳ προνοίᾳ ἀρμόττον, καὶ περὶ τῶν τῆδε δοκούντων πολλοῖς ἀνωμάλως γίνεσθαι πρᾶγματα ἀπολογούμενον, οὐκ οὐδ' ὅπως ἀπιστεῖται. Εἰ γὰρ τὰ ἀπιστούμενα ἐξέδη, ποῖα μηχανῆ τὸ πιστευόμενον οὐκ ἐκθήσεται (64); Εἰ γὰρ ἐν οἷς διτηνέχθη, οὐκ ἠλέγχθη, ἐν ᾧ συνηέχθη, πίστεως ἀξιος ἂν εἴη. Εἰ γὰρ τὰ λογικὴν ὑπερβαίνοντα ζήτησιν γέγονε, τὸ κατὰ λόγον πολλῶ μᾶλλον γενήσεται. Τῶν γὰρ ὑπὲρ λόγον γεγενημένων, τὸ εὐλογον καὶ ἀκόλουθον συμβήσεται.

fidēs detrahatur evenerint, quonam tandem pacto in iis in quibus dissidebat, falsi minime convictus

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(63) Οὐδὲ τοῦτο δὲ (malim δὴ) παραλελειφεται..... δι' ἣν αἰτίαν ἀπιστεῖ. Præclare dexterrimus interpres sententiam expressit ex loco quamvis inanco in ed. Paris.; sed faciem ei præincere potuerunt illa seqq., εἰ γὰρ ἐν οἷς διτηνέχθη, οὐκ ἠλέγχθη ἐν ᾧ συνηέχθη, πίστεως ἀξιος ἂν εἴη; Christus, inquit Isidorus, non est falsi convictus in ulla re, sed potius veracissimus in omnibus deprehensus, respondente nimirum eventu ipsius prædictionibus, quantumvis illæ res, quæ prædicarentur, ejusmodi essent, ut omnium hominum opiniones ab illis resiliunt atque abhorrent. Ergo multo magis fidem merentur illa quæ cum opinionibus hominum etiam a fide Christi alienorum et qui sunt extra Ecclesiam, consentientia prædixit: quale videlicet est dogma de futuro iudicio, quod etiam sanioribus ethnicis extra Ecclesiam receptum ac persuasum fuit, et est rationi humanæ consentaneum. Proponam autem locum integriorem opε B C., οὐ μικρὸν, ἀλλὰ παρ' ἐμοὶ κριτῆ καὶ μέγιστον ὄν, ὅτι, εἰ ἐν οἷς ἠπίστησαν οἱ τοῦ

κόσμου σοφοί, τέλος αἰσίων ἐπήγαγεν. Sequitur apodosis quæ etiam in ed. Paris., ἐν οἷς αὐτῷ συνηέχθησαν, δι' ἣν αἰτίαν ἀπιστεῖται. Sententia jani intelligitur ex iis quæ dixi. Tantum pro illis in Bill. versione, cum in his rebus in quibus hominum opinio ab ipsius verbis dissidebat, fidem invenerit, reponi velim quæ sint lectioni B C propiora, nempe, si illis rebus quibus sapientes hujus mundi fidem non habebant, tamen finem prædictioni consentaneum ac respondentem adduxit (Christus), quam ob rem in illis ei non creditur, in quibus sapientes mundi cum eo consenserunt? RITT.

(64) Ποῖα μηχανῆ τὸ πιστευόμενον οὐκ ἐκθήσεται. Tolerabilis lectio: elegantiior tamen, si quid iudico, est altera ista B C, ποῖα μηχανῆ τὸ πιστευόμενον μὴ ἐκθήσεται. Hoc dicit: Si id quod erat omnibus incredibile, evenit tamen, quid obstat quominus etiam illud eveniat, quod a plerisque creditur? RITT.

sit in ea re, in qua concors est, dignus profecto est, cui fides habeatur. Nam cum ea, quæ rationalem omnem investigationem superabant, facta sint, quod rationi consentaneum est multo magis flet. Iis enim effectis quæ rationem excedunt, id quod cum ratione conjunctum atque consentaneum est, profecto etiam continget.

PNH'. — ΤΟΙΣ ΑΥΤΟΙΣ.

Ἐπιτολῆς Ἰακώβου, εἰς τὸ εἰρημένον, εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. »

Ὁὐ συνάδει, ὡ βέλτιστοι, ἀλλὰ καὶ κομῶδῆ ἀπάδει τῷ ὄφ' ὑμῶν νενοημένῳ τὸ θεῖον γραφεῖον. Ὑμεῖς γὰρ ἔφατε ὑπὸ τῆς εἰσαρμένης τὴν γλῶτταν κινεῖσθαι καὶ συνταράττεσθαι. Τὸ δ' ἱερὸν λόγιον, τούναντιον φάσκει, ὑπὸ τῆς γλῶττης συγχέεσθαι τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν. Τροχοειδῆς γὰρ ὁ χρόνος εἰς ἑαυτὸν ἀνακυκλούμενος. Οὐδὲν δὲ ὄϊον αὐτῆς ἀκοῦσαι τῆς Ἰραφῆς· τί οὖν φησιν; εἰ ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν φλογίζουσα ὅλον τὸ σῶμα, καὶ σπιλοῦσα τὸν τροχὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν. » Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι Ὁ τροχὸς σπιλοῖ τὴν γλῶτταν, ἀλλ' ἡ γλῶττα τὸν τροχόν, τὸν τροχοειδῆ δηλονότι χρόνον. Τὴν γὰρ προαίρεσιν αἰτιᾶται, καὶ τὴν προπέτειαν ἀναστέλλει. Ὑφ' οἷς ὁ βίος ἡμῶν ἐκτραχύνεται, καὶ μωρίας ἀνωμαλίας ὑποπίπτει. Διὸ καὶ ἐπήγαγε, εἰ καὶ φλογίζουμένη ὑπὸ τῆς γεννησης. » Οὐκ ἂν τοῦτο προσθεῖσα, εἶγε ἄκουσα ἡ γλῶττα ἐκινεῖτο. Ὅτι δὲ τροχὸν τὸν χρόνον ἐκάλεσε, διὰ τὸ τροχοειδῆ καὶ κυκλικὸν σχῆμα· εἰς ἑαυτὸν γὰρ ἀνεκίττεται· ἐγγυᾶται ὁ Μελιφῶδς, στέφανον αὐτὸν καλέσας, καὶ εἰπὼν πρὸς τὸν Θεόν· εἰ Εὐλογῆσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου. » Κἀνταῦθα γὰρ ἀπὸ τοῦ κυκλικοῦ σχήματος, στέφανος εἰκότως; ὁ χρόνος ὠνόμασται εἰ τοίνυν βούλεσθε γέλωτα μὴ ὀφλισκάνειν, μὴ τὸ ἐναντίον τοῖς οἰκεῖοις βουλήμασι λόγιον ὡς συνᾶδον προσφέρετε. Ἀλλὰ μυρίοις χαλινοῖς τὴν γλῶσσαν ἀγχετε.

PNΘ'. — ΟΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Ἦ μάλλον, ἢ οὐχ ἤττον τῶν σῶν φίλων ἤσθημεν, ὅτι ἡ σὴ σύνεσις τοῖς βιωτικοῖς χαίρειν φράσασα, εἰς τὸν τῆς θείας φιλοσοφίας ἀπεδύσατο ἀγῶνα. Καὶ πιστεῦμεν, ὡς τῆς θείας συμπραττοῦσης ῥοπῆς, καὶ ἀναρρήσεων, καὶ στεφάνων τεύξεται.

PE'. — ΝΕΙΑΦ.

Πολλάκις ἐθαύμασα τῶν τὴν τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν ἐφοδίων ποιουμένων κακίας. Δέον γὰρ τσαυτῆς χρηστότητος πολιτευομένης, τὴν κακίαν μὴ αὔξεισθαι, ἀλλ' ἐλέου καὶ συγγνώμης τυχόντας, τὴν εὐεργεσίαν αἰδουμένων, κακίας μὲν ἀπέχεσθαι· ἀρετῆς δ' ἀντέχεσθαι· οἱ δὲ τολμῶσιν ἀτόλμητα. Ἰστωσαν οὖν ὡς οὐ διαφεύζονται τὴν δίχην τὸ γὰρ θεῖον λόγιον βοᾷ· εἰ Αὐτὸς [γὰρ] ἀποδώσει (65) ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. »

Jac. III, 6. ⁸⁷ ibid ⁸⁸ 1^a sal. LXIV, 12. ⁸⁹ Rom. II, 6.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Pro αὐτὸς γὰρ ἀποδώσει cod. Sfort. legit ὅτι σὺ ἀποδώσεις. POS-JN.

A

CLVIII. — HISEM.

Ex epistola Jacobi, in illud : « *Lingua ignis, universitas iniquitatis.* »

Non consonat, viri optimi, sed potius vehementer 202 dissonat ab eo quod sentitis divinus callamus. Vos enim linguam a fato moveri ac perturbari dicitis. Divinum autem oraculum contra vitæ nostræ tempus a lingua conturbari ait. Tempus enim rotæ speciem imitatur, utpote quod in sese torqueatur et convolvatur. Nihil autem commodius fuerit, quam Scripturam ipsam audire. Quid igitur ait? « *Lingua constituitur in membris nostris, quæ inflammatur totum corpus, et maculat rotam vitæ nostræ* ». Non dixit : *Rota maculat linguam nostram, sed, Lingua rotam, hoc est, tempus ad rotæ speciem accedens. Etenim voluntatem accusat, et temeritatem reprimit, a quibus vita nostra exacerbat, atque innumeris rerum varietatibus et instantiis succumbit. Unde etiam subjunxit : « Et inflammata a gehenna ». Quod profecto non adjuuisset, si invita lingua moveretur. Quod autem tempus rotam appellavit, propter orbicularem ac rotundam figuram (in seipsum enim volvitur), confirmat Psalmista, qui coronam ipsum nominavit, dixitque ad Deum : « *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ* ». Nam hic quoque ab orbiculari figura tempus corona merito nuncupatum est. Quocirca, nisi risum excitare vultis, ne divinum oraculum, quod cum vestris cupiditatibus pugnat, tanquam concors et consonans proferatis; verum id agite, ut linguam sextentis frenis comprimatis.*

CLIX. — ORIONI MONACHO.

Aut majorem, aut certe non minorem, quam amici tui, voluptatem hinc cepimus, quod prudentia tua rebus hujusce vitæ valere jussis, ad divinæ philosophiæ certamen se accinxit. Atque confidimus, te, divina ope favente, præmia quoque atque coronas consecuturum.

CLX. — NILO.

Sæpenumero eos miratus sum, qui Dei unitatem in vitii occasionem vertunt. Nam pro eo quod oportebat eos, tanta benignitate vigente, vitium minime adaugere, verum postea quam misericordiam et veniam consecuti essent, hujusmodi beneficio comoveri, atque a vitio quidem abstinere, virtutem autem amplectari : ipsi contra nefaria quoque scelera, perpetrare minime dubitant. Sciant igitur illi, se poenam haudquaquam vitaturos. Clamat enim divinum oraculum : « *Ipse reddet unicuique juxta opera sua* ». »

CLXI. — APHRSIO PRESBYTERO.

Etsi nobis adversus carnem et sanguinem collatio non est, at ab his tamen qui adversus carnem et sanguinem luctantur, palæstræ leges edocendæ sunt. Quemadmodum igitur illi non modo exutis vestibus (certandi enim principium est vestes deponere), verum etiam detonsa **203** coma, corporeque oleo delibuto, ne crinibus prehendantur, ac per oleum lubricas adversarii manus reddant, ita demum in certamen progrediuntur : ad eundem nos quoque modum, si coronam referre cupimus, exuto veteri homine una cum ipsius actionibus, præcisisque atque in elemosynas insumptis rebus externis, omni cura nudi ac vestitu carentes, ad virtutis stadium ascendamus, ut Olympicum de anima certamen obeamus. Quod si nihil horum facientes, certare nobis videamur, atque hoc nomine gloriamur, primum quidem hic quoque a prudentibus viris ridebimur : postea illic etiam certo comperiemus, nos a nobisipsi delusos ac circumscriptos fuisse : cum videlicet, non modo coronæ expertes erimus, verum etiam ad luendas pœnas abducemur.

CLXII. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Quoniam mirum tibi videri scripsisti, qui fiat ut cum grave atque atrox facinus sit, Zosimum, qui presbyteri speciem gerit, sacris operari, ei tamen, a quo scelerate ordinatus est, haudquaquam grave esse videatur, hoc responderim. Tu quidem pro tuo in improbos odio atque in p̄phos amore juste stonacharis (neque enim quisquam inficias iverit), ego vero illud quoque te monere justum esse censui, ut linguam tuam a maledicentia puram ac liberam conserves. Etsi enim illa innumeris, ut scripsisti, mortis generibus dignus est, ut qui ne honore quidem melior factus sit, verum sacerdotii dignitate tanquam armis quibusdam ad vitium abutatur : unde etiam, nisi respiscat gravissimas ab eo incurruptus iudex pœnas expetet : neque enim iniustus est Deus : at minime tamen dignum fuerit, te os

CLXIII. — JOANNI SCHOLASTICO.

De philosophia.

Si te ad pugnam adversarius tuus exstimulat, satius quidem fuerit nihil omnino respondere. Si autem hoc te, ut qui summe philosophari minime institueris, facere posse negas, reprehensionem saltem philosophia tempera, his oratoris verbis ad cum utens : Metuo, ne ea, quæ decent, de le dicens, in eos sermones, qui me minime decent, incidam. Sic enim et mediocriter philosophaberis, et illum ulcisceris.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

[66] Pro νομιζομεν rescribe νομιζοιμεν ex codd. Vat. 649 et Alt. Possin.

[67] Pro αυτων legunt, αυτω codd. Vat. 649 et

PEA'. — ΑΦΡΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ καὶ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα· ἀλλ' οὖν γε ἀπὸ τῶν παλαιόντων πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, διδακτέον τοὺς νόμους τοῦ ἀθλητικοῦ. Ὅσπερ οὖν ἐκεῖνοι οὐ μόνον ἀποδυσάμενοι (ἀρχὴ γὰρ τοῦ ἀγωνίσασθαι τὸ ἀποδύσασθαι· ἀλλὰ καὶ ἀποκειράμενοι τὴν κόμην, καὶ ἀλειψάμενοι ἐλαίῳ, ἵνα μῆτε ληφθεῖεν ταῖς θριξίν), ἀλλὰ καὶ ὀλισθησαί παρασκευάσωσι διὰ τοῦ ἐλαίου τοῦ ἀντιπάλου τὰς χεῖρας· οὕτως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦσιν, οὕτως καὶ ἡμεῖς, εἴγε στεφανίται γενέσθαι ποθοῦμεν, ἀποδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἀνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἐξωθεν ἀποκειράμενοι, καὶ εἰς ἐλεημοσύνας καταναλώσαντες, γυμνοὶ πάσης φροντίδος, καὶ ἀχίτωνες εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀρετῆς ἀναβῶμεν, τὰ περὶ ψυχῆς Ὀλύμπια ἀγωνισάμενοι. Εἰ δὲ μηδὲν τούτων δρῶντες, νομιζομεν (66) καὶ ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἐναβρυνόμεθα ἐπὶ τούτῳ, πρῶτον μὲν κἀνταῦθα παρὰ τῶν ἐχεφρώνων γελασθησόμεθα. Ἐπειτα δὲ κἀκεῖτε ἀκριθῶς εἰσόμεθα, ὅτι ἑαυτοὺς παρελογισάμεθα, ὅταν μὴ μόνον ἀστεφάνωτοι, ἀλλὰ καὶ δίκας ὑφέζοντες ἀπαγώμεθα.

PEB'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ γέγραφας θαυμάζειν. ὅπως τὸ ἰεραθεῖαι Ζώσιμον τὸν δοκοῦντα εἶναι πρεσβύτερον δεινὸν ἢν, οὐ δεινὸν εἶναι δοκεῖ τῷ παρανόμως αὐτὸν (67) χειροτονήσαντι, φήσαιμι, ὅτι αὐτὸς μὲν ἀπὸ μισοπνηροῦ, καὶ φιλαγάθου τρόπου δικαίως ἀγανακτεῖς. Οὐδεὶς γὰρ πρὸς τοῦτ' ἀντερεῖ. Ἐγὼ δὲ σοὶ κἀκεῖνο παραινέσαι δίκαιον ᾤθηθην, καθαρὰν κακῆγορίαν· τὴν γλῶτταν διατηρῆσαι. Εἰ γὰρ κἀκεῖνος μυρίων, ὡς γέγραφας, ἔστιν ἄξιος θανάτων, μὴδὲ τῇ τιμῇ βελτιωθεὶς, ἀλλ' ὅπλῳ κακίας τῇ ἱερωσύνῃ χρησάμενος, καὶ τολμῶν τὰ ἀτόλμητα· διὸ καὶ παρὰ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ, εἰ μὴ γνωσιμαχήσειε, σφοδρότάτας ἀπειτηθήσεται δίκας· οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεός· ἀλλ' οὖν τὸ σαυτοῦ στόμα μάλινειν οὐκ εἶης δίκαιος, τὰς μισαρὰς ἐκεῖνου πράξεις ἐκκωμωδῶν

tuum inipuris ipsius flagitiis exponendis et insectandis conspurcare.

PEG'. — ΙΩΑΝΝῆ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ φιλοσοφίας.

Εἰ ἐρεθίζει σε πρὸς μάχην ὁ σοὶ διάδικος, ἀμεινον μὲν μὴ ἀποκρίνασθαι. Εἰ δὲ τοῦτ', ὡς φῆς, ἀδύνατόν σοι καθέστηκεν, ἀκρως φιλοσοφῆσαι μὴ προσηρημένῳ, κέρασον τῇ φιλοσοφίᾳ τὸν ἐλεγχον, λέγων τὰ τοῦ ῥήτορος πρὸς αὐτὸν, φοβοῦμαι μὴ τὰ προσήκοντα περὶ σοῦ λέγων, εἰς οὐ προσήκοντας ἑμαυτῷ ἐμπέσω λόγους. Οὕτω γὰρ καὶ φιλοσοφήσεις μετρίως, κἀκεῖνον [εἰς] δίκας εἰσπράξῃ.

Alt. et vers. post tertio, ἀντερεῖν pro ἀντερεῖ. Versus item antepen. post οὖν recte addunt γε. Ib.

ΡΞΔ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΔΗ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

A

CLXIV. — HERACLIDI PRESBYTERO.

"Οτι εκ τῆς ἡμετέρας βραθυμίας ὁ διάβολος ἔχει τὰς ἀφορμὰς τῆς ἰσχύος.

Quod ex nostra socordia diabolus vires sumit.

Αὐτὸς μὲν ἐφης θαυμάζειν λαν, ὅπως ὁ διάβολος τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, καὶ μετὰ τὸ ἐκνευρισθῆναι, χειροῦται. Ἐγὼ δὲ τοῦτ' οὐ θαυμάζω, εἰ ἀγρυπνῶν ὁ μιὰρὸς ἐκεῖνος, καὶ μηδένα καιρὸν, μηδὲ ὥραν παραλείπων, ἡμῶν βραθυμούντων καὶ κοιμωμένων περιγίνεται. Συναπολέσαι μὲν γὰρ ἑαυτῷ τοὺς ἠττηθέντας δυνήσεται, βασιλεῦσαι δὲ τὴν πρώτην βασιλείαν τὴν ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως ἀνατραπέισαν, οὐκ ἂν δυνηθῆι. Τούναντιον γὰρ ἂν ἦν θαυμαστόν, εἰ μηδὲν ποιούντες ἡμεῖς, ὧν τοῖς τροπαιούχοις προσήκει, τοῦ πάντα καθ' ἡμῶν κινούντος περιγίμεν. Τὸ γὰρ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων συστρατεύεσθαι τῷ ἐχθρῷ κατὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ διὰ τοῦτο περιφανῶς τὴν ἠτταν συμβαίνειν, καίτοι ἀληθὲς ὄν, παρήσω, μὴ λαν πικρὸν ὀφθῆι τοῖς τοῦτο δρώσιν. Ὅταν οὖν καὶ ἐξ οικείας βραθυμίας πίπτωμεν, καὶ ἐκ τοῦ ἐκεῖνον πάντα τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ὀφείλοντα εἶναι καθ' ἡμῶν μηχανᾶσθαι, ὑποσκελιζώμεθα, καὶ ἐκ τοῦ τοὺς ἀδελφούς τοὺς ἡμετέρους ἐκείνῳ μὲν συστρατεύεσθαι, καθ' ἡμῶν δὲ ὀπλιζέσθαι, σκανδαλιζώμεθα, δι' ἣν αἰτίαν θαυμάζεις εἰ ἠττώμεθα; Εἰ δὲ φαίης, τί οὖν ποιητέον; ἀποκρινοῦμαι, ὅτι Ἐπειδὴ, εἰ καὶ πέπτωκεν ὁ διάβολος, ἀλλ' ὅμως ἀπερισκέπτως θρασύνεται, ἀγρυπνητέον, καὶ πονητέον, καὶ κινδυνευτέον, καὶ τὴν θείαν συμμαχίαν κλητέον, καὶ πάντα πρακτέον, ὅπως καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτὸν, καὶ τοὺς συστρατευομένους νικήσωμεν. Εἰ δὲ μὴδὲν τούτων βουλόμενοι πράξαι, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ κατορθωθέντα προδιδῶμεν (68), ἑαυτοὺς αἰτιᾶσθαι ὀφείλομεν, καὶ οὐ τὴν ἐκεῖνου βώμην, ἣν ὁ Σωτὴρ μὲν ἔσθεσεν, ἡ δ' ἡμετέρα βραθυμία ἠῤῥησεν.

ΡΞΕ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

CLXV. — EUDÆMONI LECTORI.

Σκια, καὶ ὄνυα (69), καὶ καπνὸς, ὧ βέλτιστε, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν θάττον ἀφιπταμένων, ὁ τῶν ἀνθρώπων εἰκότως κέκληται βίος. Διὸ οὐδὲ χρὴ αὐτῷ προστετηκέναι, οὐδὲ τρυφὴν ἠγεῖσθαι τὴν τρυφήν. Τὸ γὰρ πλέον ἐν ἀναισθησίᾳ ἔχει. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη ἡλικία πολλῆς γέμει τῆς ἀνοίας, ἡ δὲ πρὸς τὸ γῆρας ὀδεύουσα πᾶσαν τὴν ἐν ἡμῖν αἰσθησιν καταμαραίνει. Καὶ ὀλίγον ἐστὶ τὸ μέσον τὸ δυνάμενον μετ' αἰσθήσεως τρυφῆς ἀπολαύσαι. Μᾶλλον δὲ οὐδ' ἐκεῖνο εἰλικρινῶς αὐτῆς μετέχει· μυρίων φροντίδων, καὶ πόνων, καὶ λυπῶν λυμαινομένων αὐτῷ. Εἰ δὲ καὶ εἰλικρινῶς ἀπέλαυεν, ὅπερ ἀδύνα-

Illud tibi permirum videri dixisti, qui fiat ut diabolus, viribus ejus fractis et debilitatis, quamplurimos homines in potestatem suam redigat. Ego vero minime illud miror, 204 quod scelestus ille excubans, ac ne tempus ullum nec horam prætermittens, nos desidia torpentes et dormientes superet. Etenim eos quidem quos superarit in exitium secum trahere poterit : at primum illud regnum, quod a divina potentia eversum est, obtinere nullo modo queat. Imo contra illud mirandum esset, si nos, nihil eorum, quæ victores decet, facientes, eum, qui nihil non adversus nos movet ac machinatur, vinceremus. Nam quod permulti homines una cum hoste adversus fratres in aciem procedant, ac propterea clades oriatur, etsi verum sit, præteribo : ne hoc iis, qui id perpetrant, nimis grave atque acerbum videatur. Quapropter, cum et ex nostra ignavia concidamus, et per id quod ille hoc molitur, ut ea omnia quæ pro nobis esse debebant, nobis adversentur, dejiciamur, ac denique per id quod fratres nostri in illius castris versentur, atque adversum nos arma capiant, offensionem patiamur, ecquid est cur mireris nos vinci ac profligari? Quod si quæres, quidnam igitur faciendum sit? hoc respondebo : Quoniam diabolus, etsi cecidit, tamen stolide se jactat audaciaque effertur, excubandum est, laborandum, periclitandum, divinum auxilium accersendum et implorandum, ac denique quidvis agendum, ut et duces ipsum, et eos qui cum ipso militant, superemus. Nam alloqui, si nihil horum efficere in animum inducentes, ea quoque quæ præclare a Christo gesta sunt, prodimus, nos ipsos, non diaboli robur (quod Servator quidem exstinxit, nostra autem socordia auxit) accusare debemus.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(68) Codd. iislem ambo προδιδόμεν maluit quam προδιδῶμεν. POSSIN.

(69) Σκια καὶ ὄνυα. Notum est illud Pindari, Σκιῶς ὄνυα ἀνθρώποι· τί δέ τις, τί δὲ οὐ τις; Luculenter etiam imper. Marcus De vita sua lib. II : Τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ὁ μὲν χρόνος στιγμή, ἡ δὲ οὐσία βέουσα, ἡ δὲ αἰσθησις ἀμυδρά, ἡ δὲ βίου τοῦ σώμα-

τος σύγκρισις (i. σύγκρασις) εὐσηπτος, ἡ δὲ ψυχὴ βεμβός, ἡ δὲ τύχη δυστέκμαρτον, ἡ δὲ φήμη ἀκριτον· συνελόντι δὲ εἰπεῖν, πάντα τὰ μὲν τοῦ σώματος ποταμὸς, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς ὄνειρος καὶ τύφος, ὁ δὲ βίος πόλεμος καὶ ξίνου ἐπιδημία, ἡ ὑστεροφημία δὲ λήθη. RITT.

PATROL. GR. LXXVIII.

20

labores et molestiæ labefactent. Atque etiamsi et A
 pure ac sincere (quod fieri non potest) fruatur,
 tamen id quod medium est extrema superare mi-
 nime deberet, verum ab utroque superari. Cum
 autem media vitæ pars innumeris tempestatibus,
 et curis, et periculis, et insidiis, et laboribus,
 aliisque, quæ nunc prætermitto, perturbetur, ubinam tandem delicias et voluptates mihi demonstra-
 turus sis, velim exponas?

205 CLXVI. — AMMONIO SCHOLASTICO.

Cur Christus cum ad crucem iret plangentes mulieres objurgavit.

Videris (o quonam te nomine digne appellem!) ne
 communes quidem notiones sequi. Nam quod per
 litteras quæsisisti, quamnam ob causam Christus
 mulieres eas, quæ ipsius vicem dolebant, non modo
 non collaudarit, sed etiam insectatus sit, maximo B
 argumento est communes notiones apud te minime
 conservari. Cui non invito contingit passio, ei
 præstita commiseratio contumeliæ instar habet;
 nam qui inviti patiuntur, illorum demum vicem fas
 est deplorare; qui autem sponte ac voluntario animo
 pugnant, beati prædicantur. Non enim ea quæ sunt,
 verum eorum qui perpetiuntur, animi perpensi et
 explorati aut hoc aut illud pertrahunt. Nam quod
 et prædones et martyres iisdem pœnis afficiantur,
 nec ab uno eodemque principio manat, nec ad
 unum eundemque finem tendit.

CLXVII. — THEOPHILO.

Maximam utilitatem offerre narrationes de virtute.

Quod optimæ narrationes insita in nobis ad vir-
 tutem subsidia excitare soleant, minime te fugit.
 Cum igitur hoc ita se habeat, demus operam, ne
 inhonesti atque absurdi quidquam aut dicamus
 aut faciamus.

CLXVIII. — HIERACI MEDICO.

De paupertate.

Quandoquidem is, qui per comœdiam tragicum
 supercilium populo iniecit, ipsiusque molestiam
 atque invidiam astrinxit, optimus tibi monitor esse
 visus est, ut qui ea scripserit, quæ cum ingenti
 gravitate auditorum animos coercere solent, audi
 eum dicentem: Nequaquam turpem et probrosam D
 rem existimans paupertatem, quæ philosophiæ
 atque omnis artis ac scientiæ parens est.

CLXIX. — ISIDORO DIACONO.

Lædendo vincere, Satanicarum legum est. Ac

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(70) Ἀβούλητον... εικότως. Hæc deerant in
 edit. Paris. et supplentur ex codice Bavarico. Con-
 fer ep. 285 h. l. ii, et ep. 97 et 128 lib. iv. Edit.
 PATR.

(71) Huc pertinet illud vetus: Non supplicium n,
 sed causa martyrem facit. Item quod non carcer
 infamat, sed causa famosa, ob quam quis in carcere
 fuit. Vid. Cujac. xv, obs. 7. RITT.

τον, οὐ τὸ μέσον· κύριον ὠφελεῖν εἶναι τῶν ἄκρων,
 ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον κρατεῖν τοῦ μέσου. Ὅταν δὲ
 [καὶ] τὸ μέσον μυρλοῖς χειμῶσι, καὶ φροντίσι, καὶ
 κινδύνοις, καὶ ἐπιβουλαῖς, καὶ πόνοις, καὶ τοῖς
 ἄλλοις ἃ νοὺν παραλείψω, ἐκταράττηται ποὶ τὴν
 τρυφήν μοι δείξεις; εἰπέ μοι.

PEZ'. — AMMONIQ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

*Διὰ τί ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ὁ Χριστὸς ταῖς
 κομπομέναις γυναῖξιν ἐπετίμησεν.*

Κινδυνεύεις, (ᾧ τί σε καλέσας ἀξίως προσείπω!)
 ταῖς κοιναῖς ἢ ἐπεσοῖ ἀνομοίας. Τὸ γὰρ γεγρα-
 φέναι δι' ἣν αἰτίαν τὰς συμπασχούσας γυναῖξας
 οὐκ ἀπεδέξατο ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ ἐπίσκηψε, τε-
 κμηρίον ἐστὶ μέγιστον τοῦ μὴ τὰς κοινὰς ἐνομοίας
 σώζεσθαι παρὰ σοί. Ὑβρις γὰρ ἐκεῖνῳ τὸ συμπα-
 θῆς, ᾧ μὴ τὸ πάθος ἀβούλητον τυγχάνει· οἱ μὲν
 γὰρ ἄκοντες πάσχοντες εἰκότως (70) καταθρονοῦνται·
 οἱ δ' ἐκουσίως ἀθιλοῦντες μακαρίζονται. Οὐ γὰρ τὰ
 γινόμενα, ἀλλ' αἱ τῶν πασχόντων γινῶμαι βаса-
 νιζόμενα, ἢ τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο ἐφέλκονται. Τὸ γὰρ
 καὶ ληστὰς, καὶ μάρτυρας τὰ αὐτὰ πάσχειν (71),
 οὐτ' ἀπὸ μιᾶς ὁρμάται ἀρχῆς, οὔτε εἰς ἓν βλέπει
 τέλος.

PEZ'. — ΘΕΟΦΙΛΩ.

*Ὅτι μετὰ τὴν ὠφέλειαν ἐμποιοῦσι τὰ περὶ ἀρε-
 τῆς διηγήματα καὶ τὸ συνεχῶς μεμνηῖσθαι
 τῶν ἐν ταύτῃ λαμψάντων.*

Ὅτι τὰ ἄριστα διηγήματα τὰς ἐν ἡμῖν ἐμφύτους
 ἀφορμὰς τὰς εἰς ἀρετὴν φημι βλεπούσας, διαγελ-
 ρεῖν εἴωθεν, οἶσθα. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει,
 [μηδὲν] ἀπηχῆς μήτε λέγωμεν, μήτε πράττωμεν.

PEII'. — ΙΕΡΑΚΙ ΙΑΤΡΩ.

Περὶ περὶας.

Ἐπειδὴ ὁ τῷ δῆμῳ διὰ τῆς κωμωδίας ὀφρῶν
 ἐμβάλων τραγικὴν, καὶ ἐπιστύφας αὐτῆς τὸ φορτι-
 κόν, ἄριστος εἶναι σοι παραίνετης ἔδοξεν, ἅτε γρά-
 φας ἃ μετὰ σεμνότητος πολλῆς ἐπιστύφειν τοὺς
 ἀκούοντας πέφυκεν, ἄκωρα αὐτοῦ λέγοντος· Οὐ τὸ
 πένεσθαι ἐπνοεῖςτον πρᾶγμα ἡγούμενος (72), τὴν
 τῆς φιλοσοφίας καὶ πάσης ἐπιστήμης τε καὶ τέχνης
 μητέρα (73).

PEΘ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τὸ νικᾶν ἀπὸ τοῦ κακῶς ποιεῖν, σατανικῶν ἐστὶ

(θερμῶν. Διὰ τοι τοῦτο ἐν τοῖς ἐκείνω τελομένους ἀθλοποικίλοις ἀγῶσιν, οὕτω στεφανοῦνται οἱ ἀγωνιζόμενοι. Ἀλλ' ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ Χριστοῦ ἐναντίος ἐστὶν ὁ τῶν στεφάνων νόμος. Τὸν πληττόμενον γὰρ, οὐ τὸν πληττόντα στεφανοῦσθαι νομοθετήται· ὡς μὴ τῇ νίκῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νίκης τὸ θαῦμα γίνεσθαι μεῖζον. Ὅταν γὰρ τὰ παρὰ ἀνθρώποις ὄντα νίκης, ταῦτα ἤτης ποιητικῆ ἀποφανθῇ, τότε θεῖα δύναμις, τότε οὐράνιον στάδιον, τότε ἀγγελικὸν θέατρον εἰκότως εἶναι πιστεύεται.

ΡΟ'. — ΕΥΣΤΑΘΙῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Λαμπρᾶς εὐφρημίας παρὰ πάντων [σοι εὐκαίως] ἐγειρομένης, ἀγρυπνεῖν ἀν εἰς δικαιοσύνην ταύτην τοῖς μετέπειτα πραττομένοις ἰδρύσεως.

ΡΟΑ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῸ, ΖΩΣΙΜῸ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙῸ.

Εἰ μὲν ἦν τις (ὃ τί καλέσας ὑμᾶς τῆς ὑμετέρας ἀναληθοῦς καθήσομαι) ὁ τὸ μέλλον ἐγγυησόμενος, καὶ καταστήσων δῆλον, ὡς οὐδεὶς ὑμῶν ἔσται ὁ τοιαῦτα εἰς τολμήσων δοῦναι, οἷα ἐδράσατε, ἀσμένως ἀν τὴν ἡσυχίαν ἤγαγον, καὶ τοῖς παρελθούσιν ἐχαρισάμενη τὸ λαθεῖν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἐστὶν ἀξιοχρεῶς ἐγγυητῆς, ἀναγκαῖα μοι ἔδοξεν εἶναι ἡ διὰ τῶνδε τῶν γραμμάτων παραίνεσις. Ἄν μὲν γὰρ εὖρη ὑμᾶς τὴν αὐτὴν νοσοῦντας νόσον, ἴσως ἐργάσεται τὸ αὐτῆς· ἀν δὲ ἀνενεγκόντας ἀπὸ τῆς μανίας, ὅπερ εὐχόμεθα γέγονεν. Ἐπεὶ καὶ τῶς ἀρίστοις ἰατροῖς, τοῖς ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς ἰδίαις καρποῦμένοις λύπας (74) (πολλοὶ γὰρ αὐτῶν κέρδους ἔνεκεν μόνον τὴν τέχνην μεταχειρίζονται) εὐχῆς ἔργον ἐστὶ μετὰ τὸ κατασκευάσαι τὰ βοηθήματα, μηδὲ εἰς χρεῖαν αὐτῶν τὸν κάμνοντα [ἐλθεῖν]· καὶ αὐτὸς εὐχόμεθα μὲν μηδενὶ ὑμῶν ταύτης χρεῖαν γενέσθαι τῆς παραίνεσεως. Εἰ δ' ἄρα γένοιτο, [ἢ μὴ γένοιτο!] ὁ δεύτερος ὑμᾶς οὐ διεκπεύσει πλοῦς. Τί τοίνυν ἀναγκαῖον ἠήθηται παραίνεσαι, φράσω. Ἀναγκάζομαι γὰρ εἰπεῖν, ὅπερ σαφῶς εἶπεν οὐ βούλομαι, ὅτι εἰς τὸν τῆς κακίας λαβύρινθον οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμπεπιτωκότες, οὐ μόνον τοὺς θεῖους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τῆς φύσεως, ὡς φασιν, ἐνετρέψατε νόμους· οἱ γὰρ παροινούντες κατὰ τῆς ἐνόμου φύσεως (74'), δικαίως καὶ κατ' ἀλλήλων λυτῶσιν. Οὐ γὰρ κωλύεται βραδίως ἐπιθυμία, τὸν τοῦ θεοῦ φόβου χαλινὸν οὐκ ἔχουσα, ἀλλ' ὡς περ χαλινῶ μὴ πειθόμενος ἵππος, ἢ καθάπερ, κυριώτερον εἰπεῖν, λοιμὸς, πᾶσαν ἡλικίαν ἐπινέμεται, καὶ πᾶν γένος, καὶ πᾶσαν ἀξίαν λυμαίνεται. Σεμνοπρεπιῶν μὲν οὖν ἀνδρῶν ἀκοὴν ἐνοχλεῖν οὐ καλόν· τοῖς δὲ ἀδελῶς δρωσιν, ἃ δρῶν οὐ θέμις, ἐπιτιμᾶν χρησιμώτατον· ἀνανδρίας γὰρ ἀν εἰη πολλῆς μέλλοντά τι κακὸν ἐκρίζουσι, μηδὲ φωνὴν βῆξαι ἐπιχειρεῖν, ὡς τῆς σιγῆς αὐτομάτου ἰσομέ-

proinde in Olympiis illis certaminibus, quæ in ipsius honorem celebrantur, sic coronam consequuntur qui decertant. At in Christi palæstra contraria coronarum lex est. Sic enim lege sancitum est, ut qui percutitur, non qui percutit corona donetur, ut non ob victoriam duntaxat, sed etiam ob victoriæ modum major miraculum existat. Nam cum ea, quæ apud homines victoriam conciliant, hoc asserre constet, ut quispiam superetur, tum demum divina virtus, tum cœlestis stadium, tum angelorum theatrum merito esse creditur.

CLXX. — ΕΥΣΤΑΘΙῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Cum luculenta laus ab omnibus tibi excitetur, 206 vigilantum tibi est, ut eam insequentibus recte factis firmes ac stabilias.

CLXXI. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῸ, ΖΩΣΙΜῸ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙῸ.

Si quispiam esset (o quo vos nomine nunciperem, ut vestrum stuporem perstringam!) qui futuri sponsorem se præberet, ac perspicuum faceret neminem vestrum fore, qui posthac ejusmodi flagitia, quæ perpetrastis, admitteret, libens fecissem ut quiescerem, ac præteritis sceleribus, ut in obscuro atque incognito jacerent, concederem. Quoniam autem hujus rei nemo satis locuples sponsor est, idcirco necessariam hanc litterarum admonitionem esse duxi. Nam si vos eodem adhuc morbo laborantes inveniat, ipsa fortasse, quod suum est, exsequetur. Si autem furore atque amentia emersos, nimirum id quod opto, contigerit. Quandoquidem etiam optimis medicis, qui ex alienis calamitatibus proprios mœrores capiunt; (nam multi ipsorum quæstus duntaxat causa artem exercent), nihil optatius est, quam ut confectis medicamentis, ægroti his opus minime habeant: eodem igitur ipse quoque modo illud quidem opto, ne quis vestrum hac admonitione indigeat. Si autem (quod utinam ne accedat!) ea opus sit, secunda vobis, ut dici solet, navigatio haud inutilis erit. Quidnam igitur sit, de quo monentos vos duxerim, exponam. Cogor enim dicere, quod perspicuis verbis dicere nolo: nempe vos, in vitii labyrinthum nescio quo pacto prolapsos, non modo divinas, sed etiam ipsas, ut aiunt, naturæ leges evertisse. Nam qui adversus naturæ leges debacchantur, non mirum si ipsi quoque alii adversus alios furore ac rabie agitantur. Neque enim cupiditas, divini metus freno carens facile cohibetur: verum, quemadmodum equus freni impatiens, aut ut magis proprie loquar, pestis instar, per omnem ætatem serpit, atque omnes cujusvis sexus ac dignitatis inficit et labefactat. Enim vero honestorum quidem virorum aures offendere minime pulchrum

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(74) Hoc ex Hippocrate sumpsit eruditissimus noster scriptor. RITT.

(74') Locus est in editis mutilus, τὸς τῆς ἐν βόω

φύσεως; hunc recte suppletum ex codj. Vat. 649 et Alt. plane integrum accipe. POSSIN.

est ; at eos, qui sine ullo metu ea quæ nefas est perpetravit, objurget summopere conducit. Ingentis enim ignavia ac timiditas esset, si is, qui malum aliquid radicibus evellere pararet, ne vocem quidem mittere conaretur, perinde atque silentio solo vitium curari ac propulsari posset. Cæterum, quam maxime licuit tecte atque adumbrate scripsi, ut, meliore mente induta, crimina ea, quæ et naturæ adversantur et modum omnem excedunt, committere desinatis, ne inmodicæ quoque pœnæ a vobis expetantur. Semper enim atque omnino id contendit supplicii modus, ut flagitiorum magnitudini respondeat, Sodomorum cruciatum, si res in comparationem veniat, ludi cujusdam instar esse demonstrans.

CLXXII. — EISDEM.

Purum quidem, ut opinor, Dei judicium est : temperatur autem juxta scelerum qualitatem 207 et quantitatem. Hinc enim maxime spectat quod a Psalmista dictum est, « Calix in manu Domini vini meri plenus misto : bibent ex eo omnes peccatores terræ⁶⁰. » Quod autem hoc loco calix de pœna intelligendus sit, nemini dubium est (77), quemadmodum etiam apud Jeremiam dictum est : « Accipe calicem iræ, et pota omnes gentes, ac primam Jerusalem⁶¹. » Nam quod quidam de mystico poculo Psalmistam vaticinatum esse asserunt, eorum opinionem et Judæi et gentiles, cæterique omnes, qui hujus expertes sunt, refutant. Atque etiam eos maxime Psalmista ipsemet refellit : ut qui ante hæc verba dixerit : « Deus iudex est, hunc humiliat, et hunc exultat⁶². »

CLXXIII. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Cur super Lazarum lacrymatus est Dominus.

Christus (o philosophiæ simulacrum!) ob Lazarum lacrymas profudit : maxime quidem in hoc quoque, quemadmodum et in aliis rebus, regulas nobis ac terminos figens, ut ne bacchantium more præ mœstitia præcipites agamur. Ii quippe qui eum conspexerunt, dixerunt : « Ecce quomodo amabat eum⁶³. » Quoniam autem minime consentaneum fuisse dixisti, ut is lacrymas emitteret, qui Lazarum ad vitam rediturum esse prænoscebat (nos enim omnes ea de causa mortuos lacrymis prosequimur, quod eos haud statim revicturos esse exspe-

⁶⁰ Psal. LXXIV, 9. ⁶¹ Jerem. XLV, 15. ⁶² Psal. LXXIV, 7, 8. ⁶³ Joan. XI, 36.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(75) Etiam Herodotus hoc agnovit, cum scripsit, Τὰ μεγάλα ἀδικήματα μεγάλας ἔχει καὶ τὰς τιμωρίας παρὰ θανάτων. In hac epistola quædam supplevi ex B. C. quæ cum recte sua interpretatione expresserit Billius, ut ut putem a typographo ommissa, cum in Billiano libro adessent. Id.

(76) Pro ἀκρατος Cod. Vat. 649 et Alt. habent ἀκρατής. POSSIN.

(77) Nemini dubium est. His verbis nihil respondet in exemplaribus Græcis neque edito neque scripto, quamvis sensus integritas ea postulare videatur. Desit fortassis tale quippiam post εἰρηται, φανερόν ἐστι, ἢ δὴ λὸν ἐστι. RITT.

(78) Cum hac quæstione de causa lacrymarum super Lazaro ad vitam resuscitato profusarum, vido

Α νης τὴν κακίαν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως οἷός τ' ἦν, συνεσκιασμένως ἐπέστειλα, ὅπως σωφρονισθέντες παύσησθε καὶ τὼν κατὰ φύσιν εἶναι δοκούντων, καὶ τῶν ὑπερορίων πταισμάτων, ἵνα μὴ ὑπερορίου ἀπαιτηθῆτε τὰς δίκας. Πάντη γὰρ καὶ πάντως φιλονεικεῖ τῷ μεγέθει τῶν πλημμελημάτων ὁ τῆς κολάσεως τρόπος (75), τῇ παραβολῇ τὰ Σοδόμων πάθη παίγνια εἶναι ἀποφαίνων.

POB'. — ΤΟΙΣ ΑΥΤΟΙΣ.

Β Ἄκρατος (76) μὲν ἐστίν, ὡς οἶμαι, ἡ χρῆσις· κινῶνται δὲ πρὸς τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα καὶ πηλικότητα τῶν ἀμαρτημάτων. Εἰς τοῦτον γὰρ μάλιστα βλέπει τὸν σκοπὸν τὸ εἰρημένον τῷ Μελυδῶ· ὅτι « Ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου, οἴνου ἀκράτους πλήρες κεράσματος, πίνονται ἐξ αὐτοῦ πάντες οἱ ἀμαρτωλοὶ τῆς γῆς. » Ὅτι δὲ ἐπὶ τιμωρίας τὸ ποτήριον ἐνταῦθα, καὶ τῷ Ἱερεμίᾳ εἰρηται· « Λάβε τὸ ποτήριον τοῦ θυμοῦ, καὶ ποτίεις πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πρώτην τὴν Ἱερουσαλήμ. » Τοὺς γὰρ λέγοντας περὶ τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου τὸν Μελυδὸν πεπροφητευκέναι, ἐλέγχουσι μὲν καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ὅσοι τούτου ἄκριτοι τυγχάνουσιν. Ἐλέγχει δὲ οὐχ ἥμισυ καὶ αὐτὸς ὁ Ἱεροφάντης, πρὸς τοῦτων τῶν ῥήσεων φράσας· ὅτι « Ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστίν, τοῦτον ταπεινοί, καὶ τοῦτον ὑψοί. »

POΓ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Διὰ τί ἐπὶ Λαζάρῳ ἐδάκρυσεν ὁ Κύριος (78)

Ἐδάκρυσεν, ὦ φιλοσοφίας ἀγαλμα! ὁ Χριστὸς ἐπὶ Λαζάρῳ, μάλιστα μὲν κἀν τούτῳ ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κανόνας ἤμῃν καὶ ὄρους πηγνύς, ἵνα μὴ ἐκδακρυώμεθα ὑπὸ τῆς λύπης. Οἱ γοῦν θεασάμενοι εἶπον· « Ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν. » Ἐπειδὴ δ' ἐφησ· Οὐκ ἔπρεπε τῷ προεϊδῶτι (79) ἀναστήσεται, τὸ δακρῦσαι (δακρῦόμεν (80) γὰρ ἅπαντες τοὺς τεθνεώτας, οὐ τοὺς αὐτίκα μάλ' ἀναστήσασθαι προσδοκώμενους), θέα εἰ δυνήσεται ὁ λόγος ἀψασθαι τῆς ἀκριβείας. Φίλος ἦν τοῦ Σωτῆρος· φίλος δ' οὖν αὐτοῦ, πάντως δίκαιος ἦν, οὐ γὰρ (81) ἂν ἐφίλειτο παρὰ

D etiam insignem locum ex concilio Toletano III, relatum in jus canon. cap. 28, *Qui divina*, 13, q. 2. Dominus non flevit Lazarum mortuum, sed ad vitæ hujus ploravit ærummas resuscitandum. RITT.

(79) Post προεϊδῶτι in ed. Paris. deesse aliquid fixæ crux indicat. Id supplevit cod. Vat. 649 et Alt. qui sic locum hunc exhibent, προεϊδῶτι ὅτι ἀναστήσεται. POSSIN.

(80) Δακρῦόμεν γὰρ. B. C. δακρῦουσι μὲν γὰρ, quod plenius ac melius puto, tametsi quoad sensum parum intersit hoc an illo modo legas. RITT.

(81) Locus est in editis corruptissimus, φίλος δ' οὖν αὐτοῦ, πάντως δίκαιος ἦν, οὐ γὰρ, etc. Ex quibus nihil potest exculpi sanæ sententiæ. Totum locum sic, correcte, ni fallor, exhibet cod. Alt., φίλος

της ἀχράντου δικαιοσύνης μὴ δίκαιος ὢν· οὐ γὰρ χάριτι οἶδε φιλεῖν, ἀλλὰ κρίσει· δίκαιος δ' ὢν, καὶ ἐξελεθῶν εὐκλεῶς τὸ στάδιον τοῦδε τοῦ βίου, πάντως ἐν ἀναπαύσει ἦν καὶ τιμῇ. Τοῦτον οὖν ἐμελλε διὰ τὴν οἰκείαν δόξαν ἀναστήσειν, τοῦτον ἰδάκρουσε, μονονουχὶ λέγων· Τὸν εἰσω τοῦ λεμένοσ εἰσελάσαντα πάλιν ἐπὶ τὰς τρικυμίας καλῶ, τὸν ἤδη στεφθέντα πάλιν ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας ἄγω.

est dubium, quin in requiete atque honore esset. Quoniam igitur ipsum ob suam gloriam a morte ad vitam excitaturus esset, collacrymavit his propemodum verbis utens: Eum qui ad portum jam appulerat, rursus ad fluctus et procellas voco: eum, qui jam coronam consecutus erat, ad certamina rursus duco.

ΡΟΔ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Πολλῶν λόγων γιγνομένων μικροῦ δεῖν καθ' ἐκάστην συνουσίαν περὶ ἀρετῆς, ὀλίγοι μὲν αὐτῆς τοῖς πολλοῖς τυγχάνει λόγος, πολὺς δὲ τοῖς ὀλίγοις. Πλὴν πάντες οὐ μόνον οἱ ἐρασταὶ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτὴν ἀνακηρήττουσι. Τοσοῦτόν ἐστιν αὐτῆς τὸ κάλλος. Τὴν δὲ κακίαν καὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ ἐρασταὶ κακίζουσι. Τοσοῦτόν ἐστιν αὐτῆς τὸ εἰδεχθῆς. Ἄλλὰ τῇ παραυτίκα ἡδονῇ ὀπιζομένη, εὐδοκίμει πρὸ πολλοῖς, καίτοι θηριόμορφος οὖσα, τὴν θείῃ κάλλει ἀστράπτουσαν. Χρῆ οὖν εἰδέναι, ὅτι εἰ καὶ ἡ παραυτίκα ἡδονὴ μείζον δοκεῖ ἰσχύειν τοῦ ὑστερον συνοίσοντος (82), ἀλλ' εἰς ὀλέθριον καταστρέφει τέλος. Ἄμεινον οὖν ἀπὸ πόνων εἰς ἀνάπαυσιν ἰέναι, ἢ ἀπὸ ἡδονῆς εἰς τιμωρίαν.

pestiferum finem desinit. 208 Quocirca satius ac præstabilius a laboribus ad requiem, quam a voluptate ad cruciatum proficisci.

ΡΟΕ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῷ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

Εἰς τὸ γραμμέρον· « Φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστέραί. »

Ἡ φρόνησις τῇ ἀπλότῃ κερνωμένη, θεῖόν τι χρῆμα, φημί δὲ ἐντελεστάτην ἀρετὴν, ἀποτελεῖ. Εἰ δὲ θατέρα θατέρας χωριθεῖη, ἡ μὲν εἰς πονηρίαν ἐμπέπτει, ἡ δὲ εἰς μωρίαν τελευτᾷ· ἡ μὲν γὰρ εἰς τὸ κακούργεῖν, ἡ δὲ εἰς τὸ ἀπατᾶσθαι ἐστιν ἐπιτηδεῖα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεὸς χρησμὸς διὰ μιᾶς εἰκόνοσ τοῦτο οὐ παρέστησεν· οὐ γὰρ ἐστιν ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις φρόνησις μετὰ ἀπλότῃσ, ἀλλὰ τὰ μὲν τὴν πονηρίαν, τὰ δὲ τὴν ἀπλότῃσ μεταδιώκει· ἀλλ' ἔφη· « Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστέραί. » Οὐχ ἵνα τὸ ἰσθλόν καὶ πληκτικόν τοῦ ὄφειωσ μιμησώμεθα· κακίζονται γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ὄφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν· οὐδ' ἵνα τὸ Ἰσθλόν καὶ δολερόν· οὐ γὰρ κατὰ πάντα τὸ παράδειγμα λαμβάνεται, ἀλλ' ἐκ μέρουσ, ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη ὑπόδειγμα, ἀλλὰ ταυτότῃσ· ἀλλ' ἵνα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τουτέστι τὴν κακίαν, ὥσπερ λεθριδα ἀποδυσώμεθα, καὶ τὴν μὲν πίστιν, ὥσπερ

⁶⁶ Matth. x, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

δ' ἦν τοῦ Σωτήροσ· φίλοσ δ' ὢν αὐτοῦ, πάντως δίκαιοσ ἦν· *amicus erat Salvatoris: amicus autem cum esset ejus, omnino justus erat.* Οὐ γὰρ ἂν ἐφιλεῖτο παρὰ τῆσ ἀχράντου Δικαιοσύνης μὴ δίκαιοσ ὢν· *non enim amare-*

stemus), vide an quod dicturus sum exactam hujus rei causam attingere queat. Salvatoris amicus erat. Amicus porro cum esset, omnino vir probus erat. Neque enim puræ et labis omnis experti justitiæ charus fuisset, nisi justus exstitisset. Deus enim non favore, sed judicio, ad amandum duci solet. Cum autem justitia præditus esset, atque ex hujus vitæ stadio cum laude atque gloria excessisset, non

est dubium, quin in requiete atque honore esset. Quoniam igitur ipsum ob suam gloriam a morte ad vitam excitaturus esset, collacrymavit his propemodum verbis utens: Eum qui ad portum jam appulerat, rursus ad fluctus et procellas voco: eum, qui jam coronam consecutus erat, ad certamina rursus duco.

CLXXIV. — EIDEM.

Cum in unoquoque pene congressu multi de virtute sermones habeantur, parva tamen apud multos ejus cura est, magna autem apud paucos. Cæterum omnes, non modo ipsius amantes ac studiosi, verum etiam hostes, eam laudibus efferunt. Tanta ipsius pulchritudo est. Improbritatem contra, et hostes et amatores vituperant. Tanta ipsius deformitas est. Verum præsentī voluptate tanquam armis quibusdam instructa, tametsi alioqui belluina forma prædita, eam, quæ divina pulchritudine fulget, apud plerosque superat. Operæ pretium itaque est illud nosse quod etiam si præsens voluptas majorem vim habere videatur, quam quod in posterum utilitatem allaturum est, at in exitiosum tamen ac

pestiferum finem desinit. 208 Quocirca satius ac præstabilius a laboribus ad requiem, quam a voluptate ad cruciatum proficisci.

CLXXV. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῷ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

In illud, « Prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ ⁶⁶. »

Prudentia simplicitate temperata, divinam quamdam rem, hoc est numeris omnibus absolutam virtutem parit. At si altera ab altera sejungatur, illa in perversitatem incidit, hæc in stultitiam desinit. Etenim illa ad malum aliquod patrandum apta est: hæc fraudi ac deceptioni patet. Ac propterea divinum oraculum per unam imaginem hoc minime declaravit (neque enim in iis animantibus, quæ ratione carent, prudentia cum simplicitate conjuncta est; verum alia improbitatem, alia simplicitatem consecantur): verum his verbis usus est, « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. » Hæc autem non eo spectant, ut serpentis venenum ac percutiendi libidinem imitemur (vituperantur enim Judæi, ut serpentes, et genimina viperarum), nec rursus ut versutiam ac fraudem, (neque enim istud exemplum juxta omnem rationem accipitur, sed ex aliqua duntaxat

ab incorrupta Justitia si justus, non esset. Poss. (82) Ἡ παραυτίκα ἡδονὴ μείζον δοκεῖ ἰσχύειν τοῦ ὑστερον συνοίσοντοσ. Demosthenica est hæc quoque sententia... RITT.

parte, alioqui exemplum non esset, sed res omnino eadem): verum ut veterem hominem, hoc est victimum, tanquam serpentis pellem, exuamus, atque fidem quidem, ut ille caput, custodiamus, corporis autem exiguam curam geramus, cætera vero missa faciamus, atque his columbæ simplicitatem admiscæamus: non ut ipsius stoliditatem exprimamus (traducitur enim Ephriam, ut stulta columba, non habens cor), verum ut ipsius simplicitatem ab omni improbitate remotam imitemur. Quod si ita libet, per aliud etiam exemplum oratio nostra grassabitur. Leo vocatus est, non modo Christus, sed etiam vir justus, et diabolus: at non eadem ratione (ut enim ante dixi, non juxta rationes omnes exemplum usurpat, sed juxta illam duntaxat partem, quæ insituro sermoni conducit: ac quod reliquum est jubetur valere). Christus quippe ob regiam amplitudinem, atque invictum robur hoc nomine appellatus est: « Recumbens enim, inquit, dormivit ut leo ⁶⁴. » Justus autem vir ob intrepidum animum, ac nihil periculi metuentem; justus enim confidit ut leo. Diabolus denique ob feritatem cruorisque sorbendi aviditatem. « Circuit enim ut leo, querens quem devoret. » Cum igitur ex uno animali varias imagines Scriptura sacra exhibuerit, nec tamen propterea speculationes confundamus, verum cuique ipsi aptum est tribuamus, quid miraris, si Paulus luti imaginem ceperit, non ut voluntatis humanæ libertatem convellat, quam ubique prædicat, verum ut non modo ingentem obedientiam, quam vir justus merito ad Deum habere debet, ostendat, **209** sed eorum etiam, qui purissimam illam, atque et sermonem omnem et cogitationem excedentem scientiam insectari non dubitant, furori medeatur.

CLXXVI. — ISIDORO DIACONO.

Cum divinum numen victimas et cruores ob puerilitatem, in qua tum homines versabantur, tolerarit, quid miraris, quod eam quoque quæ per citharam et psalterium celebrantur, musicam tolerarit? quæ, ut novuulli aiunt, turbulentos animi motus propulsat, simul et mœrorem lenit, et iram mitigat, et luctus per lacrymas levat. Multi enim, ut ferunt, quod lacrymas per vim compresserint, in varios morbos inciderunt.

⁶⁴ Beut. xxxiii, 20. ⁶⁵ I Petr. v, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(82') *Ἐὔται*. B. *ἐατέον*, quod verius puto. RITT. (85) *Τὰ πένθη διὰ τῶν δακρῶν κοιμίζουσι*. Sic Plinius lib. viii, epist. 16: « Est quædam etiam dolendi voluptas, præsertim si in amici sinu desleas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata vel venia. » Sic et Basil. Magnus in epistola ad episcopos Italicæ et Galliarum: « Φέρει τινὰ παραμυθίαν ταῖς ὀδυνημέναις ψυχαῖς καὶ στεναγμῶς πολλάκις ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας ἀναπεμπόμενός, καὶ πού καὶ δάκρυον ἀποστάξαν τὸ πολὺ τῆς θλίψεως διεσφόρησεν. Hoc est, « Affert aliquam consolationem doloribus animi gemitus sæpe numero e profundo pectoris emissus; et lacrymula interdum destillans, multitudinem afflictionis discessit. » Et in altera ad eosdem: « Οἱ ὀδύνη τινὶ καταρρέοντι διὰ τῶν στεναγμῶν κοιμίζουσιν πὺς τὰς ἀλγυδῶνας περὶ κασι. II. e. « Umpuerunt homines doloribus aliquibus oppressi

A ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν, φυλάττωμεν, τοῦ δὲ σώματος ὀλίγον φροντίζωμεν· τὰ δὲ ἄλλα ἐϋμεν, καὶ κινῶμεν τοῦτοις τὴν τῆς περιστερᾶς ἀπλότητα, οὐχ ἵνα τὸ ἀνόητον αὐτῆς ἀποματτώμεθα· διαβάλλεται γὰρ Ἐφραῖμ ὡς περιστερὰ ἄνους οὐκ ἔχουσα καρδίαν· ἀλλὰ τὸ ἀφελὲς καὶ ἀπόνηρον. Εἰ δὲ βούλει, καὶ δι' ἐτέρου παραδείγματος βασιεῖται ὁ λόγος. Λέων κέκληται οὐ μόνον ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ δίκαιος καὶ ὁ διάβολος, ἀλλ' οὐ κατὰ ταῦτόν· ὡς γὰρ ἐφθην εἰπὼν, οὐ κατὰ πάντα λαμβάνεται τὸ ὁπδείγμα, ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνο μόνον τὸ μέρος τὸ χρησιμεῖον τοῖς λεγομένοις, καὶ τὸ λοιπὸν χαίρειν ἔσται (82'). Ὁ μὲν Χριστὸς, κατὰ τὸ βασιλικὸν καὶ ἄμαχον· « Ἀναπεσὼν γὰρ ἐκοιμήθη ὡς λέων »· ὁ δὲ δίκαιος, κατὰ τὸ ἀδέες καὶ ἀφοβὸν· δίκαιος γὰρ ὡς λέων πέποθεν. Ὁ δὲ διάβολος, κατὰ τὸ θηριῶδες καὶ αἰμοδύρον· « Ὡς λέων γὰρ περιπατεῖ ζῆτων τίνα καταπιῇ. » Εἰ τοίνυν ἐξ ἐνὸς ζώου διαφόρους εἰκόνας ἡ Γραφή παρέστησε, καὶ οὐ συγγέμεν τὰ θεωρήματα, ἀλλ' ἐκάστῳ τὸ πρέπον ἀπονέμεμεν, τί θαυμάζεις εἰ τὴν τοῦ τηλοῦ εἰκόνα ἔλαβεν ὁ Παῦλος, οὐχ ἵνα τὸ αὐτεξούσιον λυμνηται, ὁ πανταχοῦ στεφανοῖ, ἀλλ' ἵνα μὴ μόνον τὴν σφοδρὰν πειθῶ καὶ ὑπακοῇν δεῖξῃ, ἣν δίκαιος ἂν εἴη ἔχειν ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ τὴν λύτταν λάσῃται τῶν ἐπισκῆψαι τολμῶντων τῇ ἀκηράτῳ καὶ παντὸς ἐπέκεινα καὶ λόγου καὶ οὐ ἐπιστήμῃ;

B ἐπιστήμῃ; ἀνθρώπων τὸ τηρικᾶδε νηπιότητα, τί θαυμάζεις εἰ καὶ μουσικῆς διὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τελουμένης, τῆς, ὡς φασὶ τινες, τὰ πάθη τὰ ψυχικὰ θεραπευούσης, καὶ λύπην μὲν καταπραϋνούσης, θυμὸν δ' ἐξημερούσης, καὶ τὰ πένθη διὰ τῶν δακρῶν κουφιζούσης (83); Πολλοὶ γὰρ, ὡς φασὶ, δακρῶσαι καρτερήσαντες, εἰς διάφορα πάθη ἐνέπεσον (84).

C ΡΟΓ'. — ΙΣΙΔΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ θυσιῶν καὶ αἱμάτων ἠνέσχετο τὸ θεῖον διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων τὸ τηρικᾶδε νηπιότητα, τί θαυμάζεις εἰ καὶ μουσικῆς διὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τελουμένης, τῆς, ὡς φασὶ τινες, τὰ πάθη τὰ ψυχικὰ θεραπευούσης, καὶ λύπην μὲν καταπραϋνούσης, θυμὸν δ' ἐξημερούσης, καὶ τὰ πένθη διὰ τῶν δακρῶν κουφιζούσης (83); Πολλοὶ γὰρ, ὡς φασὶ, δακρῶσαι καρτερήσαντες, εἰς διάφορα πάθη ἐνέπεσον (84).

ingeniscendo quodammodo levare ægritudinem. » Quare merito ac vere exclamat Euripides *Τροαδίδις*· « Ὡς ἠδὲ δάκρυα τοῖς κακῶς πεπονθόσιν. » *Θρηγῶν τ' ὀδυρμοὶ, μούσά θ' ἢ λύπας ἔχει*. Præclare, ut omnia, Chrysostomus homilia *Περὶ τοῦ ἀκαταλήπτου*· « Si apud homines, suos queiripiam casus dixisse suasque calamitates narrasse affert non nihil consolationis, quasi diffinitio quædam maiorum per ipsam narrationem ageretur: longe magis, cum Domino illi communi ægritudines animi tui communicas, consolationem atque remedium capies. Homo enim gravatur plerumque tædio alienæ querelæ, et luctus repellit, fugitque hominem miserum: At vero Deus non ita agit; sed invitat, ducit, hortatur, acceptat, » etc. RITT. (84) Usque adeo: *Expletur lacrymis egeriturque dolor,*

POZ'. — ΘΕΟΔΩΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

A CLXXVII. — THEODOTO PRESBYTERO.

Τί ἐστι τὸ, *Ἐῖρ*, παρὰ *Δανιήλ*.Quid sit *Ἐῖρ* apud *Danielem*.

Ἐπειδὴ ἔφησ τί ἐστι διὰ συγκρίματος *Ἐῖρ* ὁ λόγος (85), καὶ ῥῆμα ἁγίων τὸ ἐπερώτημα (τοῦτο γὰρ παραλελείφθαι τῷ *Δανιήλ* εἰς τὴν ἔρμηνειαν), ἴσθι· ὅτι Ἐπειδὴ ὑπὸ τῆς ἄγαν ἐξουσίας, καὶ τοῦ ἀμαχον οἰεσθαι ἔχειν τὴν βασιλείαν ὁ βάρβαρος εἰς ὑπερηφανίαν ἐξέπεσεν, ὡς ἔξω μὲν τῶν ἀνθρωπίνων ὀρώη (86) ἑαυτὸν εἶναι νομίσαι, εἰς δὲ θείαν λῆξιν ἐγκρίνειν, ἔμελλε δὲ κίπτεσθαι· τοῦτο γὰρ ἡ τοῦ ἐφθέντος δένδρου ἐκτομὴ διεμαρτύρητο· οὐ μόνον τῷ φόβῳ τῶν ἐφθέντων, ἀλλὰ καὶ τῷ σχηματισμῷ σωφρονέστερον αὐτὸν ἐργάσασθαι ἐθελήσας, ὡσπερ καὶ ἐπὶ βασιλικῷ δικαστηρίῳ σχηματίζει τὴν διήγησιν, τοῦ μὲν βασιλέως ἀποφαινομένου, τοῦ δὲ στρατηγού **B** ἐρμηνεύοντος, τούτέστι διαγγέλλοντος τὴν ψήφον (τὸ γὰρ *σύγκριμα* ἔρμηνειαν λέγει), τῶν δὲ στρατιωτῶν εἰς ἔργον ταύτην ἀγόντων. *Ἐῖρ* μὲν γὰρ τὸν τὸ κήρυγμα τῆς ἀποφάσεως ποιησάμενον ἔφησεν οἰονεὶ ἀρχάγγελος· *Ἐῖρ* γὰρ ἐρμηνεύεται *ἀγγελοσ*· ἁγίους δὲ τοὺς τὸ δένδρον ἐκτέμνειν προσταχθέντας ἀγγέλους. Ἐπειδὴ γὰρ μὴ τὴν ἀπόφασιν κωλύειν οἱότ' ἦσαν· μετὰ σπουδῆς γὰρ καὶ κραυγῆς ἐξεγήνετο· ἔλπις δὲ τις ὑπεφαίνετο σωτηρίας, τῶν ῥιζῶν μενουσῶν, ἐπερωτῶσι, τούτέστιν ἀξιούσιν, ὥστε τὸν ὠρισμένον χρόνον μαθεῖν. Ὁ δὲ οὐ τοῦτο ἀκούσας (87), ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ ἐκδιδάσκει. Ἰνα γὰρ, φησί, γινώσκῃς ὅτι ζῶντες, ὅτι κυριεύει ὁ Ὑψίστος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (88).

Quoniam quid sonet vox *Ἐῖρ* quæsiisti (hoc enim a *Daniele* in sua interpretatione prætermisum esse), illud habe: Quoniam ob ingentem potentiam, et quia invicto robore pollere regnum suum existimabat, barbarus in superbiam atque insolentiam prolapsus fuerat (ita ut se humanos terminos excessisset, atque in divinam classem ascriptum esse duceret), mox autem abscindendus erat (hoc enim visæ arboris excisio testabatur): idcirco non modo conspectarum rerum terrore, sed etiam figurata quadam ratione moderatiorem cum ac prudentiorem reddere cupiens, tanquam in regio quodam tribunali narrationem conformat, rege nimirum sententiam proferente, exercitus autem duce eam interpretante, hoc est sententiam exponente (siquidem vox hæc *σύγκριμα* interpretationis significationem habet); militibus autem eam exsequentibus. *Ἐῖρ* enim eum, qui sententiam promulgavit, velut archangelum esse dixit, (*Ἐῖρ* porro, si interpreteris, *vigilem* sonat) sanctos autem angelos eos, quibus arboris amputatio imperata est. Quoniam enim sententiam prohibere minime poterant [celeriter enim et cum clamore prolata fuerat], spes autem aliqua salutis elucebat, propterea quod radices manerent, percunctantur, hoc est postulant, ut prælimitum temporis spatium intelligant. At illo non hoc duntaxat, sed etiam causam ipsis exponit. Ut cognoscant, inquit, **C** ii qui vivunt, quod Altissimus cælestis regni principatum tenet.

POH'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

CLXXVIII. — HERMOGENI EPISCOPO.

Οἶδα μὲν ὅτι οὐ δεινότητα λόγων ἐπιδεικνύμενος, οὐδὲ τὴν ἀπ' αὐτῆς θηρώμενος δόξαν, ἐπὶ τὸ παραινέσαι τοῖς περὶ Ζώσιμον καὶ Παλλάδιον καὶ Μάρωνα, ἀλλ' ἀπὸ εὐνοίας καὶ φιλοσοργίας ὤρμησας. Εἰ δ' αὐτοὶ παρὰ πάντων ἐκκωμωδούμενοι, ὡς περὰ μόνου σου νομίζοντες κωμωπηθῆσθαι, δυσκόλως ἔχουσι πρὸς σέ, μὴ δεύσης· ἔχεις γὰρ τὴν θείαν συμμαχίαν, σοὺ μὲν ὑπερασπίσσαν, ἐκείνους καὶ ἀμυνομένην.

Scio te non eloquentiæ ostentandæ studio, nec ut hinc gloriam aucuperis, ad *Zosimum* et *Palladium* et *Maronem* admonendos te contulisse: verum benevolentia et charitate ductum hanc operam suscepisse. Quod si illi, cum ab omnibus sugillantur, **210** tamen a te solo sugillari se existiment, ac proinde adversum te stomachentur, ne timeas. Divinum enim auxilium habes, quod et tuas partes tueatur, et illos ulciscatur.

POΘ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

CLXXIX. — STRATEGIO SCHOLASTICO.

Ἡ τῶν δικαίων παρρησία ἢ ὑπὲρ τῆς ἰδίας δικαιοσύνης, οὐκ ἀπὸ μεγαληγορίας, ὡ θαυμάσιε, ἐτέχθη. **D** ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης· αὕτη γὰρ ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν αὐτοῦς δικαίως πάσχειν, εἰς ταύτην αὐτοῦς ἐλθεῖν

Libertas ea iocundi, qua justii viri pro justitia sua usi sunt, vir admirande, non a fastu atque arrogautia, sed a necessitate nata est. Hæc enim, ne juste inconvmodis affici viderentur, iustasmodi

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Confer ep. 8 lib. III, et lib. IV, ep. 110. Vide Vulg., Val. Max. RITT.

(85) Διὰ συγκρίματος εἰς ὁ λόγος. Τὰ εἰς B. C. omisit hic, pro quotamen recte in epigraphæ posnerat, *Ἐῖρ*, quo modo et hic et infra bis eadem epist. rescribendum. Significat autem *Ἐῖρ* lingua exotica idem quod *vigilex*, et extat in Bibl. Græcis *Danielis* cap. IV, ubi et *Theodoretus* hoc annotat. *Eusebium* has emendationes etiam ante me prætulit vir diligentissimus in quoni officio deque his libr. s. opt. mer. *David* Πωσ-

chellius in notis ad *Chrysost.* contra *Judæos*, quem honoris et amoris ergo nominat. Secundum hæc ergo erit etiam versio Lat. corrigenda. Id.

(86) Προ ὀρώη codl. Vat. G49 et. Alt. legunt ὄρων. Vers. sen. ἔμελλε δὲ κίπτεσθαι, melius ambō illi cod. bl., ἔμελλε δ' ἐκκόπτεσθαι. Possin.

(87) Codl. idem, ὁ δὲ οὐ τοῦτον μόνον, etc. Id.

(88) Τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Melius in B. C. legitur, τῶν ἀνωτάτων, quod est etiam in textu *Biblico*. RITT.

voces ab iis expressit. Neque enim quisquam ipso-
rum, dum a calamitatibus immunis fuit, in ejus-
modi voces erupit : verum alius terram, alius cine-
rem, alius vermem se appellavit. At in gravissi-
mis teutationibus derelicti, ne ob improbas et sce-
leratas actiones calamitatibus premi viderentur, vi-
tam suam exponere necesse habuerunt. Nam cum
metuerent, ne sinistram apud stolidos homines, ob
ea quæ perpetiebantur, existimationem, collige-
rent, imo etiam, tanquam ob scelus perpetientes,
probris atque convitiis incesserentur, ad hæc, ut
dixi, verba venire coacti sunt. Etenim qui mentis
ac prudentiæ expertes sunt, ab iis calamitatibus,
quæ in hac vita occurrunt, vitæ quoque criminandæ
occasionem trahere consueverunt. Quod scilicet
amici in egregium illum ac virtute præstantem vi-
rum Job dicebant : « Lenioribus, quam pro pecca-
torum tuorum merito, flagris affectus es⁶⁶. » Eo-
demque modo sanctum Paulum grassatorem quem-
dam et facinorosum hominem esse barbari illi pu-
tabant, qui viperam de ipsius manu pendente[m]
conspexerant. Unde etiam his verbis utebantur :
« Prorsus homicida est homo hic, quem ereptum
e mari ultio non sinit vivere⁶⁷. » Quin Semei quo-
que, ille, inquam, petulanti lingua præditus, Psal-
mistam, cum a filio vexaretur, homicidam appella-
bat, ob ipsius nimirum calamitatem, ad improbam
hanc de ipso sententiam ferendam adductus⁶⁸.
Quæ cum ita sint, noli tu quoque committere, ut
eos omnes qui in calamitatibus versantur, conden-
nes : verum ita existima, nonnullos etiam esse, qui
adipiscendarum coronarum causa perpetiantur.
Quod si admiratione afficeris, atque addubitas,
hanc sententiam tibi e cælo feremus. Quidnam igitur
ad discipulos suos ait ille, qui rerum omnium
imperium obtinet? « In mundo pressuram habebitis⁶⁹. »
Atque ad Job etiam dictum est : « An putas
me aliam ob causam oraculum edidisse, quam
ut justus appareas⁷⁰? » Vere enim quem Deus
amat castigat : et corripit omnem filium quem
recipit⁷¹. » Neque id sane absurdum videri debet.
Nam etiam regum amici ipsi sunt, qui in bellis
maxime periclitantur, et vulneribus afficiuntur, et
peregrinationes suscipiunt. Eaque præsertim sunt,
quæ fiduciam ipsis et auctoritatem apud regem con-
ciliant, atque ut jam cum eo, qui superiorem digni-
tatis locum obtinet, tanquam cum eo, qui ejusdem

Α ἐξεδιάσατο. Οὐδεις γοῦν αὐτῶν ἐν ἀνέσει ὦν, τοια-
τας ἐβήρησε φωνάς· ἀλλ' ὁ μὲν γῆν, ὁ δὲ σποδὸν, ὁ
δὲ σκώληκα ἑαυτὸν ἀπεκάλεισεν. Ἐν δ' ἀμηχάνοις
ἀπολειψθεὶς πειρασμοῖς, τὸν οἰκεῖον ἠγαγάσθη ἐ-
φράσαι βίον, ἵνα μὴ δόξειεν πονηρῶν ἔνεκεν πραγμά-
των πάσχειν. Δεδοικότες γὰρ τὸ πονηρὰν παρὰ πολ-
λοῖς ἀνοήτοις, ἀφ' ὧν ἔπασχον, κτήσασθαι δόξαν,
μᾶλλον δὲ καὶ ἐνειδισθέντες, ὡς δι' ἁμαρτίαν πά-
σχοντες, εἰς ταῦτα ἐξεδιάσθησαν, ὡς ἔφην, ἔλθειν
τὰ ῥήματα. Οἱ γὰρ νοῦ καὶ φρονήσεως ἀμοιροῦντες,
ἀπὸ τῶν συμφορῶν κατὰ τόνδε τὸν βίον συμπιπτου-
σῶν, καὶ βίον διαβάλλειν εἰώθασιν· ὅπερ καὶ οἱ φίλοι
τῷ γενναίῳ ἔφραζον Ἰώβ· « Οὐκ ἔξια ὦν ἡμάρτη-
κας μεμαστιγῶσαι. » Καὶ τὸν ἅγιον δὲ Παῦλον, ἀν-
δροφόνον τινα καὶ κακοῦργον ζῶντο εἶναι, οἱ τὴν
Β ἔχιν ἐκκρεμαμένην αὐτοῦ τῆς χειρὸς θεασάμενοι
βάρβαροι. Διὸ καὶ ἔλεγον· « Πάντως φωνεῦς ἐστίν ὁ
ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ
δίχη ζῆν οὐκ εἴασε. » Καὶ ὁ Σεμεὶ δὲ ὁ ἀθυροῦργωτος
ἐκεῖνος ἀνδροκτόνον τὸν Μελψῶδον ἀπεκάλει, διωκόμε-
νον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, ἀπὸ τῆς συμφορᾶς, τὴν πονηρὰν
ταύτην περὶ αὐτοῦ φέρων ψῆφον. Μὴ τοίνυν μὴδ'
αὐτὸς πάντων καταψηφίζου τῶν ἐν συμφοραῖς· ἀλλὰ
τινας νόμιζε καὶ διὰ στεφάνους ὑπομένειν. Εἰ δὲ
θαυμάζεις καὶ διαπορεῖς, τὴν ψῆφόν σοι τσῦτην ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ ὀσομεν. Τί οὖν ἔφη ὁ πάντων τὸ κρά-
τος ἀνημμένος τοῖς οἰκείοις φοιτηταῖς; « Ἐν τῷ
κόσμῳ [τῆ] θλίψιν ἔξετε. » Καὶ τῷ Ἰώβ δὲ ἐβ-
ρέθη (89)· « Οἶμαι με ἄλλως κερηματικένας, ἢ ἵνα
C [μὴ] ἀναφανῆς δίκαιος; » Ὅντως γὰρ ὃν ἀγαπᾷ
Κύριος παιδεύει· « μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παρα-
δέχεται. » Καὶ οὐδὲν ἀπεικός. Οἱ γὰρ τῶν βασιλέων
φίλοι, οὔτοι μάλιστα παρακινδυνεύουσιν ἐν τοῖς πο-
λέμοις, καὶ τραύματα ἔχουσι, καὶ ἀποδημίας στελλ-
λονται. Καὶ ταῦτά ἐστι μάλιστα τὰ ποιοῦντα αὐ-
τοὺς πᾶρῆσιαν ἔχειν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ὡς
ὁμοίμῳ λοιπὸν τῷ ὑπερναθεθῆκότει κερηστῆσαι·
ἔχουσι γὰρ τὰ ἐν τοῖς σώμασι τραύματα, τῆς φιλαίας
ἐνέχυρα. Εἰ δὲ φαίης· Τί οὖν πρὸς τοὺς ὑποσκελι-
ζομένους διὰ ταῦτα; φαίην, ὅτι τοῦτο παρὰ τὴν
ἄνοιαν αὐτῶν γίνεται, καὶ οὐ παρὰ τὴν τοῦ πράγ-
ματος φύσιν. Οὐ γὰρ ἐνταῦθα ἡ ἀντίδοσις τῶν πό-
νων, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐνταῦθα ἄθλα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα
D ἔπαθλα. Μὴ ζητείτωσαν τοιγαροῦν ἐν τῷ καιρῷ
τῶν ἀγῶνων τὴν ἀνεσιν, μηδὲ συγγέλτωσαν τοὺς και-
ροὺς. Ἄλλ' ἀσθενέστερος, φαίης ἂν ἴσως, εἰμὶ.
Ἄλλὰ καὶ σοῦ προσόνθησεν ὁ Θεός, καὶ ἀπήτησε

⁶⁶ Job iv, 5. ⁶⁷ Act. xxviii, 4. ⁶⁸ Il Reg. xvi, 7.

⁶⁹ Joan. xvi, 33. ⁷⁰ Job xl, 3. ⁷¹ Hebr. xii, 6.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(89) Καὶ τῷ Ἰώβ δὲ ἐβρέθη. A Deo nimirum ex
nube seu turbine loquente, Jobi cap. xl, ubi in
Græcis Bibliis ita hæc leguntur : Οἶμαι δὲ με μὴ ἄλ-
λως σοι κερηματικένας ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος; et
quidem adhibita interrogationis nota. *Putas autem,*
ne non aliter tibi divinasse? an ut appareas justus?
Mihi videtur rectius abfutura interrogatio, si quidem
reincamum negativam μὴ, ut sit imperativa oratio;
quasi dicat : Sic autem existimare debes tibi que per-
suadere, non alia de causa me tibi oraculum edi-

disse, quam ut justus appareas. Chrysostomus varie
allegat locum : aliquando addita, aliquando detracta
negatione. Priore modo in orat. in terræ motum ac
divitem et Lazarium : Οὐκ ἄλλως σοι οἶμαι με κερη-
ματικένας ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος. Posteriore in orat.
ad Siagiriium : Ἄλλως με οἶμαι κερηματικένας σοι,
ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος; Quomodo etiam in cod.
Bav. scriptum reperi. At Billii editio habet, ἢ ἵνα μὴ
ἀναφ. δίκ. et omittit σοί. Ab his omnibus longe
abeunt et fontes Hebr. et aliæ versiones. RITT.

πλλοὺς καὶ τῶν πονηρῶν δίκας ἐνταῦθα, καὶ τῶν
δικαίων ἡμεῖς αὐτοὶ τινὰς. Ὡστε εἰ σκανδαλίζουσι σε
οἱ ἐν θλίψει τῶν δικαίων, οἰκοδομείτωσάν σε οἱ ἐν
ἀνέσει καὶ τιμῇ· καὶ εἰ ὑποσκειλίζουσι σε οἱ ἐν εὐ-
πραγίᾳ τῶν πονηρῶν, ὀρθοῦτωσάν σε οἱ ἐν κολάσει
καὶ τιμωρίᾳ.

gratus sit versentur, efficit. Ea quippe, quæ corpore
gerunt, vulnere, amicitia pignora habent. Quod si
dixeris, Quid igitur est, quod quidam ob eam cau-
sam animis offenduntur ac deficiunt? hoc **211**
responderim, id ab eorum amentia proficisci, non
ab ipsius rei natura. Neque enim hic est laborum
præmium: verum hic quidem certamina, postea autem præmia? Quamobrem in certaminum tem-
pore requiem, animique oblectamentum minime quærant, nec tempora confundant. At imbecillior
ego sum, fortasse dixeris. Verum tibi quoque prospexit Deus, atque et in improbos multos hic anim-
advertit, et nonnullis item probis viris vicem rependit. Quare si tibi iusti, qui in calamitate sunt,
offensionem afferunt, fac te in conspectu, qui quiete atque honore fruuntur. Ac rursus si te improbi
illi, quibus omnia secunda sunt, deficiunt, erigant te illi qui in pœna et cruciatu versantur.

ΠΠ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Ὅτι μὲν οὐδεπώποτε ἔδου περι τῆς θείας θρη-
σκείας εἰπεῖν ἐδέησεν, ἠττήθημεν, οὐδ' ἀναισχυν-
τεῖν ἐδόξαμεν, ἀλλ' ἀπάντων κρατοῦμεν καὶ περι-
εσμεν τῷ λόγῳ, παντὶ που δήλον. Ὅτι δὲ πάντες,
οὐχ οἷς λέγομεν, ἀλλ' οἷς πράττομεν προσέχουσι,
καὶ ἀπὸ τούτων φέρουσι τὴν ψῆφον, καὶ εἰ μὴ φανε-
ρῶς, ἀλλὰ κατὰ γνώμην μετ' ἐξουσίας ἀποφαίνου-
ται, καὶ τοῦτο εἰδέναι χρῆ. Οὐκοῦν χρῆ σύνδρομον
τῷ λόγῳ ἔχειν τὴν βίον, καὶ συμβαίνουσάν τῷ δόγ-
ματι τὴν πολιτείαν, ἵνα μὴ, λόγοις νικῶντες, τοῖς
πράγμασι ἡττώμεθα.

CLXXX. — PALLADIO.

Quod, ubi de divina religione verba habenda
B fuerint, nunquam superati fuerimus, nec impuden-
tia opinionem contraxerimus, verum omnes ser-
mone ac disputatione vincamus, ac profligemus,
cuilibet perspicuum est. Quod autem omnes ad ea,
quæ facimus, non ea quæ dicimus, animum adji-
ciant, atque ab his sententiam ferant, ac si non
aperte, animo saltem et cogitatione, libere ac pro
potestate pronuntient, id quoque scire oportet.
Quocirca curandum nobis est, ut vitam sermonis
comitem, ac muneris nostri administrationem,
fidei, quam profitemur, consentaneam habeamus,
ne alioqui sermonibus vincentes, rebus superemur.

ΡΠΑ'. — ΔΙΑΥΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἔοικας ἐπιλεχθῆσαι μου τῶν ἐντολῶν· ἐγὼ δὲ
οὐκ ἐπελαθόμην τῆς πρὸς σὲ διαθέσεως. Ἐπιλησο-
μαι δὲ, εἰ ἀκριβῶς μάθοιμι ἐκ προνοίας καὶ σπουδῆς,
ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀπάτης καὶ περιστάσεως, εἰς τοὺς φίλους
πεταρμνηχέναι.

CLXXXI. — DIDYMO PRESBYTERO.

Mandatorum meorum memoriam abjecisse vide-
ris: ego autem meæ erga te benevolentia oblivione
C minime affectus sum. Afficiar autem, si illud cogni-
tum et exploratum habuero, te dedita opera ac de
industria, non autem errore quodam et casu in
amicos debacchatum esse.

ΡΠΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ μὲν ἀληθῆ ἔστι τὰ ἀπαγγελλόμενα, οἶμαι σοὶ
ἀπολογίαν δικαίαν μὴ ὑπολείπειν. Ζητήσεις μὲν
γὰρ ἴσως, οὐχ εὐρήσεις δέ. Εἰ δὲ ψευδῆ, μήνυε, ἵν'
εἰς ἀπολογίας ἀνάγκην τοὺς καταμηνύσαντας περι-
στήσωμεν (90), καὶ ἀπολογουμένους μὲν δεξώμεθα·
τοῦτο δὲ μὴ ποιῶντας τῆς ἑαυτῶν συνουσίας ἐξ-
οστρακίσωμεν.

CLXXXII. — EIDEM.

Si vera sunt quæ ad nos allata sunt, nullam
tibi justam excusationem relictam esse arbitror.
Ut enim fortasse quæras, haud tamen invenies. Si
autem falsa, fac sciam: ut eos, qui hæc detule-
runt, ad tibi satisfaciendi necessitatem adigamus,
atque id quidem facientes suspiciamus, facere au-
tem recusantes a nostro cœtu submoveamus.

ΡΠΓ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὸ μὲν διὰ λόγων φιλοσοφεῖν, εὐχολον· τὸ δὲ διὰ
πραγμάτων, δυσχερές. Διὸ καὶ τὸ μὲν τῶν ἀκούον-
των οὐ καθικνεῖται, τὸ δὲ καθάπτεται. Τὸ μὲν
γὰρ γέλωτα κινεῖ, τὸ δὲ ῥαθυμίαν ἀναστέλλει· καὶ
τὸ μὲν εἰς ὄνειδον, τὸ δὲ εἰς ἐπαίνους τελευτᾷ. Καὶ
τὸ μὲν ἐνοχλεῖ, τὸ δὲ δυσωπεῖ τοὺς ἀκούοντας· οὐκ-
οῦν οὐ λεπτέον τὰ πρακτέα μόνον, ἀλλὰ καὶ πρα-
κτέον, εἴ γε μὴ μέλλοιμεν ὄνειδον τε εἶξιν, καὶ εὐ-
θύνας ὑψέξιν.

CLXXXIII. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Sermonibus philosophari promptum ac facile est:
rebus autem arduum et difficile. Ac propterea illud
auditorum animos minime penetrat; hoc autem
eos perstringit: illud enim risum movet, hoc
inertiam restringit: illud in probra, hoc in laudes
desinit. **212** Illud tædio et molestia, hoc pudore
auditores afficit. Itaque curandum est, ut quæ fa-
cienda sunt non modo dicamus sed etiam facia-
mus: ne alioqui et probra habeamus et pœnas
sustineamus.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Εἰς ἀπολογίας ἀνάγκην περιστήσωμεν.
Bilius, ad tibi satisfaciendi necessitatem adigamus.

Malim, ad sui defendendi necessitatem adigamus.
RITT.

CLXXXIV. — THEONI EPISCOPO.

A

Habet quidem virtus non modo præmium, ut ais, sed etiam coronam ac celebrem et luculentam gloriam. Tu vero minime facere debes, ut in unaquaque ipsius specie, an mercedem habeat, curiosius inquiras. Major enim ei merces constituta erit, qui non mercedis causa boni aliquid efficit. Nam si vere studio virtutis atque amore tenereris, scires profecto, etiam submota mercede virtutem ipsam mercedem et coronam ac decus et ornamentum esse, ac mercedem in seipsa habere. Quoniam autem ut mercenariam de mercede nimium anxie ac jejune urges, suspicionem audientibus præbes, te, nisi merces esset, minime facturum fuisse, ut virtutem coleres. Cæterum, quomocumque de hac re censueris, virtutem cole, quæ sui amantes ac studiosos et hic claros, et illic clariores reddit.

CLXXXV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Jocari potius, quam serio loqui videris. Ut ut autem libeat (dicam enim quod verum est, nec retirebo), quandoquidem quotidie quæris: Quid igitur faciendum est? Ego vicissim ex te quæram: Quid igitur dicendum est? Nam si nec ab inertia nec a luxu abistas, nec a communibus rebus manum abstineas, nec pecunias congerendi, atque ex alienis calamitatibus commoda tua comparandi, atque, quæ pauperum sunt, avertendi finem facias, quid dicam non habeo. Sin autem vere ac serio percunctaris ut intelligas, hæc quæ facis facere desine: atque ita facilius et citius improbitatem de-

CLXXXVI. — ISIDORO DIACONO.

De incomprehensibili.

Divinum numen, etsi clarissimum, ac sole longe splendidius, cernere quidem impossibile est (neque enim in mortalium oculos cadit), animo autem concipere haudquaquam impossibile (menti quippe ab omni labe quam maxime puræ radios suos per providentiam immitit), comprehendere autem prorsus difficile (omnibus enim rebus quæ animo et ratione intelliguntur, majus est ac sublimius), benignum vero ac placidum habere pronum et facile. Virtutem quippe amat et exosculatur. Quamobrem si nobis cordi est, id quod captum excedit, capere, ac rem dignitatem omnem superantem consequi, temperantia, justitia, prudentia, fortitudine, aliisque virtutibus nos ipsos exornemus. Neque enim arriorem sibi ac familiariorē sedem ullam, quam puram et castam animam esse constituit. Eoque etiam nomine ait: « Inhabitabo in eis, et inambulabo ».

213 CLXXXVII. — PALLADIO DIACONO.

Etsi grave atque acerbum vulnus est, atque immortalē mortem accersit, tamen si divinum auxi-

¹¹ Lev. i. xxvi, 12; II Cor. vi, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(91) Ante οὐκ ὀρίζεται addunt ἐπὶ γῆς duo codd. Vat. 649 et Alt. Possin.

ΡΠΔ'. — ΘΕΟΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐχει μὲν ἡ ἀρετὴ οὐ μόνον μισθόν, ὡς φῆς, ἀλλὰ καὶ στέφανον καὶ κλέος ἀοιδίμον. Σὺ δ' οὐκ ἂν εἴης δίκαιος ἐφ' ἐκάστῳ εἶδει αὐτῆς πολυπραγμονεῖν, εἰ ἔχει μισθόν. Μείζων γὰρ ἔσται ὁ μισθὸς τῷ μὴ διὰ μισθὸν ποιοῦντι. Εἰ γὰρ ὄντως ἦσθα φιλάρετος, ἦδεις ἂν ὅτι καὶ χωρὶς ἀμοιβῆς αὐτὴ ἡ ἀρετὴ μισθός ἐστι, καὶ στέφανος, καὶ ἐγκαλλώπισμα, ἐν αὐτῇ τὴν ἀμοιβὴν ἔχουσα. Ἄλλ' ἐπειδὴ (ὡς) ὄντως μισθωτὸς ἀκριβολογῆ περι μισθοῦ, ὑπόνοιαν παρέχεις τοῖς ἀκούουσιν, ὅτι εἰ, ὑποθέσῃς χάριν, μὴ ἦν μισθός, οὐκ ἂν ἀρετὴν ἤσκησας. Πλὴν ὅπως ἂν δικαιοῖς, ἄσκει ταύτην, τὴν κἀναυθὰ λαμπροῦς, ἀκεῖσε λαμπροτέρους τοὺς οἰκίλους ἐραστὰς ἀποφαινοῦσαν.

B

ΡΠΕ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἔοικας παίζειν μάλλον, ἢ σπουδάζειν. Πλὴν ὅπως ἂν δικαιοῖς (εἰρήσεται παρ' ἐμοῦ τάληθες, καὶ οὐ κεκρύψεται), ἐπειδὴ ἐκάστοτε ἐρωτᾷς: Τί οὖν χρῆ ποιεῖν; ἔγω σε ἐρήσομαι. Τί οὖν χρῆ λέγειν; Εἰ γὰρ μῆτε τῆς βραθυμίας, μῆτε τῆς τρυφῆς ἀπόσχοιο, μῆτε τῶν κοινῶν ἀφέξιο, μῆτε τοῦ χρηματίζεσθαι ἀποσταίης, μῆτε τοῦ τὰς ἀλλοτρίας γεωργεῖν συμφορὰς, καὶ τὰ τῶν πενήτων σφετερίζεσθαι, οὐκ ἔχω τί λέγειν. Εἰ δ' ἀληθῶς ἐρωτᾷς μαθῆναι βουλόμενος, ταῦτα μὴ ποιεῖς ἀ νῦν ποιεῖς, καὶ βῆρον καὶ θάττον τὴν κακίαν ἀπαμφιάσαιο.

ΡΠΖ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ ἀκαταλήπτου.

Τὸ θεῖον καίτοι φανότατον ὄν, καὶ ἡλίου πολλῶ λαμπρότερον, ἰδεῖν μὲν ἀδύνατον· οὐδὲ γὰρ θνητοῖς ὀμμασίην ἐστι χωρητὸν, νοεῖν δ' οὐκ ἀδύνατον· νῦν γὰρ μάλιστα καθαρῶ τὰς ἑαυτοῦ ἀκτίνας διὰ τῆς προνοίας ἐπιπέμπει· καταλαβεῖν δὲ δυσχερέστατον· παντὸς γὰρ τοῦ νοουμένου μεῖζόν ἐστι καὶ ὑψηλότερον· εὐμενὲς δ' ἔχειν, ῥάδιον· ἀρετὴν γὰρ ἀσπάσεται καὶ φιλεῖ. Εἰ τοίνυν ἐθέλομεν τὸ πᾶν ἀχώρητον χωρῆσαι, καὶ ἀξιώθηναι χρήματος πᾶσαν ὑπερβαίνοντος ἀξίαν· σωφροσύνη, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φρονήτης, καὶ ἀνδρεία, καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς ἑαυτοὺς κοσμήσωμεν. Ψυχῆς γὰρ ἀγνῆς τόπον οἰκειότερον καὶ πρεπωδέστερον (91) οὐκ ὀρίζεται· διδὸ καὶ ἐφη· « Ἐνοικίησω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω. »

puram et castam animam esse constituit. Eoque

ΡΠΖ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ καὶ χαλεπὸν τὸ τραῦμα, καὶ θάνατον ὠδίνει τὸν ἀθάνατον, ἀλλ' εἰ καλέσειας τὴν θεῖαν συμμαχίαν

τὴν καὶ παθῶν καὶ πατρὸς περιγιγνομένην κακίας, ἅλιον οὐδ' ἔχνος λειλεψεται τοῦ τραύματος.

limum, quod et turbidos animi motus, et vitium omne vincit ac profligat, imploraris, ne vestigium quidem vulneris relinquetur.

ΠΠΗ'. — ΙΣΙΔΩΡΦ ΔΙΑΚΟΝΩ.

CLXXXVIII. — ISIDORO DIACONO.

Καὶ ἐκ τῶν λέγθησμένων, ὧ φρονήσεως τέμενος ἰγνοῖς ἂν ἀκριβῶς τῶν τε θεῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων νόμων τὸ διάφορον. Οἱ μὲν γὰρ ἱεροὶ χρησμοὶ τὰ δέοντα καὶ πρέποντα νομοθετήσαντες, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ τοὺς διδασκάλους ἐπιστάσι τῆς ἀρετῆς, κωλύοντες εἰσχωμάσαι τὴν πονηρίαν. Οὗτος γὰρ ἄριστος διδασκαλίας τρόπος, οὐκ ἐπιτρέφοντας πρότερον κρατῆται τὴν κακίαν, ὕστερον μηχανᾶσθαι ὅπως ἐξελαθεῖ· ἀλλ' ἐν προσιμίοις πάντα ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε ἄβαστον αὐτῇ εἶναι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν. Οἱ δ' ἐξῴθεν νομοθέται τότε ρυθμίζουσιν αὐτήν, ὅταν διαστραφεῖσα τύχη. Οὐ γὰρ ἀνδράσι γενομένοις κολάσεις ἀπειλεῖν ἔχρην, ἀλλὰ παῖδας ὄντας ρυθμίζουσιν καὶ ἀναπλάττειν, καὶ οὐκ ἂν ἴσως τῶν μετὰ ταῦτα ἐδέξην ἀπειλῶν. Νυνὶ δὲ ταυτὸν γίνεται, ὅσον ἂν εἰ τις τῷ μέλλοντι ὑπὸ ληστῶν ἀναρῆσθαι, μὴ βοηθῆναι μὲν, μηδὲ λέγειν, ὅπως αὐτῶν ἀπαλλαγῆναι, ἡμιθνήτα δὲ γεγόμενον τιμωροῦτο· ἢ ὡς ἂν τις ἱατρός, μήτε ὑγιαίνοντι προσυλακτικὸν ἐρέξειε βοήθημα, μήτε ἀρχομένῳ τῆς ἀρρώστιας τῷ νοσοῦντι φράσει, μηδὲ πράττει δι' ὧν ἀπαλλαγῆσεται τῆς νόσου· διαφθέρνεται δὲ καὶ ἀνηκέστως· ἔχοντι μυρία νομοθετοῖη. Εἰ δὲ πολλοὶ μᾶλλον τούτους ἢ ἐκεῖνους δεδοίκασι, θαυμαστὸν οὐδέν. Οἱ μὲν γὰρ τῷ αὐτίκα μᾶλα τὴν κλίσιν ἐπιφέρειν τοὺς παχυτέρους (92) φοβοῦσιν· οἱ δὲ τῷ ὀλιγάκις μὲν ἐνταῦθα, πάντως δ' ἐκεῖσε κολάζουσιν καταφρονοῦνται. Τὸ γὰρ μέλλον ὀλίγοις δὴ τισι τοῖς διορατικώτερον ἔχουσι τὴν νοῦν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἀκριβῶς καθορῶσι φύσιν, ἔστιν εὐσύνοπτον. Οἱ γὰρ πλείστοι, εἰ καὶ λόγοις ἐπιλογούσι, τοῖς ἔργοις ἀρνοῦνται. Δι' ὧν γὰρ πράττουσιν, ἃ νοοῦσι κηρύττουσιν· οἷγε οὐ μόνον τοῦ σώματος μὲν κομιδῇ ἐπιμέλονται, τῆς δὲ ψυχῆς ἀμελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων μὲν ὀρώντων, αἰσχύνονται πλημμελεῖν· τοῦ δὲ Θεοῦ οὐ μόνον ἐφορῶντος, ἀλλὰ καὶ πάντα περιέχοντος, οὐ μόνον οὐκ ἐρυθριώσιν, ἀλλὰ καὶ ἀδεῶς ἀμαρτάνουσιν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο τῶν πολλῶν δείκνυσσι τὴν λύτταν, ἀλλὰ καὶ τὸ βῆθησόμενον. Πολλοὶ γὰρ κατὰ μὲν τοῦ Θεοῦ ὀμνύοντες, ἐπιποροῦσι, κατὰ δὲ τῆς τῶν παιδῶν κεφαλῆς οὐδ' ὀμῶσαι τολμῶσι (93). Τίς οὖν τούτοις τιμωρία ἐφάμιλλο; ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐπινοηθεῖη; Οὐκ ἔστιν οὐδὲ μία. Δὲ εἰκότως ἐκεῖσε ἢ χρίσις ἡψίληται καὶ ἤρτηται.

dicturus sum. Multi enim per Deum iurantes, perjurii crimine sese devinciunt, 214 per filiorum autem caput ne jurare quidem audent. Quenam igitur his in hac vita satis digna poena excogitari queat? Nulla omnino est. Ac proinde merito illic poena denunciata et suspensa est.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(92) Pro παχυτέρους codd. Vat. 649 et Alt. ταχυτέρους legunt. Possunt.

(93) De ista hominum perversitate Seneca etiam conqueritur. RITT.

CLXXXIX. — AMMONIO.

In hoc, « Sol non occidat super iram vestram ¹². »

Quoniam cum iracundia rationis, quæ aurigæ munere fungitur, habenas infregit, hominis mentem extra naturæ terminos plerumque transversam agit : idcirco Paulus hujusmodi lapsui excogitata, non modo optima, sed etiam celerrima medicina, his verbis usus est : « Sol non occidat super iracundiam vestram ; » hoc est, antequam sol in occasum vergat, naturam agnoscite, furorem exstinguite, arrogantiam comprimite, cognationem ac propinquitatem, quæ etiam feris dominatur, complectimini, ne nox interjecta morbum immedicabilem efficiat. Nam tum diabolus, idoneum tempus nactus, ea, quæ contigerunt, magis inflammat, ad ultionem irritat, ad inimicitiam exstimulat, ad accusationes excitat, injuriarum memoriam parit, innumeraque hinc mala procreat. Nam quod divus Paulus, ut hæc excinderet, dissidentes quam ocissime inter se reconciliari jusserit, ex eo patet, quod mox subjunxit : Nolite locum dare diabolo, qui exiguos affectus magnos occulte reddit, eaque quæ facile curari possunt, vix aut etiam nullo modo curabilia efficit.

CXC. — ISAIÆ MILITI.

Ne committas, optime vir, ut felicitas, quæ tibi divinæ lenitatis beneficio commissa est, id tibi afferat, ut ab officio excedas, atque extra naturæ terminos exsilias. Quin potius id cura, ut ea ad eorum cogitationem te ducat, atque intra ea te concludat, ne aliqui immaniter peccans, immanes quoque pœnas persolvas.

CXCI. — EIDEM.

Ne animos attollas, nec quædam humanæ naturæ modulo sublimiora tibi animo flngas, ne aliqui, cum mediocribus etiam lapsus fueris, sublimius exaggeretur tua calamitas.

CXCH. — LAMPETIO EPISCOPO.

In illud, « Magnum mysterium pietatis ¹³. »

Magnum revera pietatis sacramentum est, quemadmodum etiam sacrorum antistes Paulus scripto prodidit : non quod omnino incognitum sit, sed quod a nemine comprehendi queat. Omnem quippe, et sermonis et mentis vim excedit. **215** Nam si puerulus matrimonii fructus est, quonam pacto virgo matrimonii fructum edidit? Quonam pacto id quod interitui obnoxium est, cum eo quod interitum nescit, copulatum est? Quonam pacto in eo quod circumscriptum est, id quod a circumscriptioe alienum est intelligitur : sic inquam, ut nec divina et labis omnis « xpers natura decrementi

¹² Ephes. iv, 26. ¹³ I Tim. iii, 16.

A

PΠΘ. — ΑΜΜΩΝΙΩ.

Eis τὸ, « Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ παροργισμῶ ὑμῶν. »

Ἐπειδὴ ὅταν ὁ θυμὸς τὰς ἡνίας τοῦ ἡνιοχοῦντος λογισμοῦ ἀπορρήξῃ, ἔξω τῶν τῆς φύσεως ὄρων ἀπάγει πολλάκις τοῦ ἀνθρώπου τὸ φρόνημα, ἴσιν τῷ τηλικούτῳ πταίσματι οὐ μόνον ἀρίστην, ἀλλὰ καὶ ταχίστην ἐπινοήσας ὁ Παῦλος ἔφη· « Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, » τοῦτέστι, πρὸ τοῦ τὸν ἥλιον εἰς δυσμὰς χωρῆσαι, ἐπίγνωτε τὴν φύσιν, σβέσατε τὸν θυμὸν, καταστελιάτε τὸ φρόνημα, ἀσπάσασθε τὴν συγγένειαν τὴν καὶ θηρίων κρατούσαν, ἵνα μὴ μεσολαβήσατα ἡ νύξ ἀνήκεστον ἐργάσῃται τὸ πάθος. Τότε γὰρ εὐρῶν καιρὸν ἐπιτήδειον ὁ διάβολος, ἐξάπτει μὲν πλεον τὰ γεγενημένα, παροξύνει δὲ εἰς ἀμυναν, ἐρεθίζει δὲ εἰς ἔχθραν, διεγείρει δ' εἰς κατηγορίας, κατασκευάζει δὲ μνησικακίαν, καὶ μυρία τίκει ἐντεῦθεν κακὰ. Ὅτι δὲ ταῦτα ἐκκόπτων ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐκέλευσε ταχίστην γενέσθαι τὴν καταλλαγὴν, ἐπήγαγε· Μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ, τῷ τὰ μικρὰ πάθη μεγάλα λεληθότως κατασκευάζοντι, καὶ τὰ εὐάτα δυσάτα, ἢ καὶ ἀνάτα παρασκευάζοντι.

PΛ'. — ΗΣΑΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Μὴ [ἡ] εὐημερία, ᾧ βέλτιστε, ἡ ἐκ τῆς θείας μακροθυμίας σοι συγχωρηθεῖσα, ἐκφοιτᾷ σε τοῦ πρέποντος παρασκευάζω, μήτε μὴν τῶν τῆς φύσεως ἐξακοντιζέτω ὄρων, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἐννοίαν αὐτῶν ἀγέτω, καὶ εἶσω αὐτῶν περικλειέτω, ἵνα μὴ ὑπερόρια πταίσας, ὑπερορίου ἀπαιτηθείς καὶ τὰς δίκας.

PΛΑ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Μὴ μέγα φρόνει, μηδ' ὑπερφυῖ φαντάζου, ἵνα μὴ μεγαλοφύεττον ἐτραγωδηθῆς, ἐκπεσῶν (94) καὶ τῶν μετρίων.

PΛΒ'. — ΛΑΜΠΕΤΙῷ ΕΠΙΣΚΟΠῷ.

Eis τὸ εἰρημένον, « Μέγα ἐστὶ τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας. »

Μέγα ἐστὶν ὄντως τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὡς καὶ ὁ μυσταγωγὸς ἔγραψε Παῦλος, οὐχ ὡς ἀγνοούμενον παντάπασιν, ἀλλ' ὡς οὐδενὶ ἐφικτόν. Παντὸς γὰρ ἐπέκεινα καὶ λόγου καὶ νοῦ καθέστηκεν. Εἰ γὰρ γάμου καρπὸς τὸ παιδίον, πῶς ἡ Παρθένος καρπὸν γάμου ἔδειξε; Πῶς ἡνώθη τὸ φθαρτὸν τῷ ἀφθάρτῳ; Πῶς ἐν τῷ περιγράφτῳ νοεῖται τὸ ἀπερίγραπτον, οὔτε τῆς θείας καὶ ἀκηράτου ἑλαττομένης φύσεως, καὶ τοῦ θνητοῦ ἀφράστῳ τινὶ λόγῳ καὶ ἐρμηνείας κρείττονι, τὴν τιμὴν δεχομένου; Πῶς ὁ παθῶν ἔσωσε, καὶ ὁ ἀποθανὼν ἤγειρε, καὶ ὁ ὕβρισθεὶς τετίμηκε τῇ ἀνωτάτῳ τιμῇ, καὶ ὁ σταυρωθεὶς κρι-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(94) Ἐκπεσῶν. Bill., cum lapsus fueris; malim, cum excideris. RITT.

ἀρα; ἐξήρασα, μᾶλλον δὲ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν θά-
νατον ἐσταύρωσα;

ΠιΓ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ.
Ὅτι τοὺς ἐν ἀρετῇ (f. ἐναρέτους) καὶ ὀκροση-
θῆναι εἰς τὴν φαῦλον, λίαν ἀφόρητον.

Ὑπονοηθῆναι ἐφ' οἷς οὐ προσήκον, τοῖς μὲν εἰς
ἔκρον ἀρετῆς ἐληλασμένοι, μαγιστην ἔχει συμφορὰν·
τὸ δὲ καὶ κριθῆναι, τοῖς σεμνοτέροις· τὸ δ' ἄλωνα,
καὶ τοῖς ἀναλήγτως διακειμένοις.

ΠιΔ'. — ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ.
Περὶ ἀγνωμοσύνης.

Οἱ ὑπὲρ ὧν χάριτας εἶδέναι ὀφείλουσιν, ὑπὲρ
τούτων ἐγκαλοῦντες (95) πάντας τοὺς τῆς ἀγνωμο-
σύνης ὑπερβαίνουσιν ὄρους. Δέον γάρ, εἰ καὶ μὴ
ἔργοις οἱοί τε εἰσι, λόγοις εὐχαριστοῖς ἀμείβεσθαι,
ἐγκλήματα βᾶπτουσι.

ΠιΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Οἱ πᾶσαν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἰς τὸν Χριστὸν
μεταφέρειν πειρώμενοι, οὐκ ἐξω αἰτιάσεως εἰσιν.
Ἐπειπερ καὶ Ἕλλησι, καὶ τοῖς μὴ ἐγκρίνουσιν αὐτὴν
αἰρετικοῖς ἰσχύειν ἐν τῇ καθ' ἡμῶν διδασκίᾳ μάχη.
Τὰ γὰρ μὴ εἰς αὐτὸν εἰρημένα ἐκδιαζόμενοι, καὶ
τὰ ἀδιάστως εἰρημένα ὑποπιτεύσθαι παρασκευάζουσι.
Δι' ὧν γὰρ ἐκείνοι αὐτοὺς ἀνατρέπουσιν ὡς παρα-
ποιούντας, διὰ τούτων καὶ ἐν τοῖς διαβήδην περὶ
αὐτοῦ εἰρημένοις νικᾶν νομίζονται. Ἐγὼ δὲ ἀναγ-
καίως φημι ἀμφοτέρω γεγενῆσθαι, τὸ τε μὴ πάντα
λελέχθαι περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ μὴ παντελῶς τὰ κατ'
αὐτὸν σεσιγῆσθαι. Τοῦτο γὰρ ἐλυσιτέλει, τὸ μήτε δι'
ἴλου περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγεσθαι ἀνθρώποις, καὶ
περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀμφιβάλλουσι καὶ λέγουσι·
« Πόισον ἡμῖν θεοὺς· » μήτε παντάσιν ἀποσε-
σωπῆσθαι, διὰ (96) τὸν τῶν ἀπιστησόντων Ἰου-
δαίων ἔλεγον, καὶ τὴν τῶν πιστευσόντων βεβαίαν
ἐπιπίδα.

ΠιΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τὴν συνθήκην, τούτεστι τὴν ἐπαγγελίαν, διαθή-
κην ἢ θεία καλεῖ Γραφή, διὰ τὸ βέβαιον καὶ ἀπαρά-
βατον. Συνθῆκαι μὲν γὰρ πολλάκις ἀνατρέπονται,
διαθήκαι δὲ νόμιμοι οὐδαμῶς.

ΠιΖ'. — ΗΣΑΙΑ
Περὶ ἀθυμίας (f. ῥαθυμίας).

Ἐπειδὴ δὲ μὲν προσεῖναι ἑαυτοῖς βουλόμεθα,

⁹⁵ Exod xxxii, 4.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(95) Ἐγκαλοῦντας. Bill., *alicui succensent*; melius
puto et significantius, *cisimen intendunt*. RITT.

A quidquam patitur, et quod mortale est, modo
quodam, qui nullis verbis exprimi potest, omnem-
que interrelationis vim superat, honorem accipiat? Quoniam pacto, qui passus est, salutem attu-
lit; qui mortem oppetiit, excitavit; qui contumeliis affectus est, summo honore condecoravit; qui
cruci affixus est, ab execratione eripuit; vel, ut rectius loquar, peccatum ac mortem in crucem
sustulit?

CXCIII. — THEODORO.

*Virtute præditis in suspicionem mali venire, valde
esse intolerabile.*

De rebus parum honestis in suspicionem venire,
his quidem, qui ad virtutis arceam pervenerunt,
maximæ calamitatis loco est; judicari autem, ho-
nestioribus et gravioribus; deprehendi vero, iis quo-
que qui stupore atque indolentia laborant.

B

CXCIV. — ALEXANDRO.

De ingratitude.

Qui rerum earum causa, ob quas gratiam habere
debeat, alicui succensent, omnes ingratitudeinis ter-
minos excedunt. Nam cum, si rebus ipsis nequeunt,
grata saltem oratione vicem rependere teneantur,
ipsi contra crimina concinnant.

CXCV. — EIDEM.

Qui universum Vetus Testamentum ad Christum
transferre conantur, reprehensione minime carent.
Siquidem et gentilibus, et hæreticis illis, qui id
repudiant, in sua adversum nos concertatione robur
suppeditant. Nam dum ea, quæ de ipso minime
dicta sunt, per vim intorquent, hoc efficiunt ut quæ
de eo handquaquam contorte dicta sunt, in suspi-
cionem veniant. Per quæ enim illi hos, ut verborum
sensum intorquentes, evertunt, per eadem in his
quoque, quæ perspicue de eo dicta sunt, superiores
esse existimantur. Ego vero necessario utrunque
contigisse aio, nempe, nec cuncta de ipso dicta esse,
nec rursus de eo nullum omnino sermonem habi-
tum fuisse. Hoc enim conducebat, ut nec omnino
de Christo apud eos homines, qui de Deo etiam ac
Patre ambigebant, ac dicebant, « Fac nobis deos⁹⁵, »
verba fierent: nec rursus, tum ad convincendos
Judæos, qui fidem minime adhibitori erant, tum ad
eorum, qui credituri erant, confirmandam spem,
omnino sileretur.

D

CXCVI. — EIDEM.

Pactum, hoc est pollicitationem, Scriptura sacra
testamentum appellat, propter inviolabilem firmi-
tatem atque constantiam. Pacta quippe frequenter
evertuntur; legitima autem testamenta non item.

216 CXCVII. — ISALÆ.

De mœrore animi.

Quoniam quæ nobis adesse volumus, eadem quo-

(96) Post δὲ codd. Vat. 649 et Alt. inserunt et
POSSIN.

que vera esse existimamus, molestiarum autem rerum memoriam facile propellimus, huic nimirum rei, quam fieri nolumus, plus tribuentes: idcirco iis rebus, quæ iucunditatis speciem habent, frui sperantes, eas quæ cum molestia et acerbitate conjunctæ sunt, vitaturos nos esse arbitramur: ac præsertim cum res secundæ tristium minas consolantur. Socordia quippe oblectamento roborata, ipsius quoque naturæ oblivionem quodammodo affert, atque extra ipsius terminos jaculatur. Quod si quis socordiam exstinxerit, rectas cogitationes, quæ et jus, et iudicium confirmant, pullulantes statim conspiciet.

CXCVIII. — APOLLONIO EPISCOPO.

In *Illud*: « Simile est regnum cælorum grano sinapis ⁷⁶. »

Divinissimum, o vir erudite, Patris Verbum, divinarum quoque suam prædicationem regnum appellat, utpote cælorum regnum parturientem. « Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod minus quidem est omnibus seminibus, cum autem creverit, majus est omnibus olivibus. » Quod autem ait, hanc sententiam habet: Ex parva (viles enim dictiones sunt) in eam magnitudinem excrescet, ut omni gentilium eruditioni ac sapientiæ obscuritatem asserat. Quod etiam contigit. Attico enim lepore manans error, atque acriter argumentans, sermonis rusticitate laboranti veritati cessit.

CXCIX. — HERMOGENI EPISCOPO.

Merito quidem stomacharis, o improborum odii delubrum! quod is qui per impietatis antiphrasim, ut ais, seipsum Eusebium appellavit (neque enim ab initio id ei nomen erat), vilem aliquam rem et protritam sacerdotium esse arbitratus, illud quoque iis, qui eadem quæ ipse flagitia perpetrant, tribuere non veretur, iisque, qui omni honoris genere digni sunt, expulsis, eos, qui ne in laicorum quidem classe ac numero censerentur, ad venerandum altare subvehit, ac duplici nomine, ipsum, quantum in se est, contumelia et dedecore afficiens, nempe, quod et dignos arceat, et indignos in sacrum ordinem ascribat. Verum illud scito, non semper id laturum oculum illum rerum omnium iuspectorem, qui nunc quidem pro sua bonitate, lenitate, ac patientia utitur, postea

⁷⁶ Math. xiii, 31.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(97) Vox ταῦτα suppletur ex codd. Vat. 649 et Alt. ap. Possinum. Edit. Pat. r.

(98) Sententia est a multis nobilissimis usurpata scriptoribus utriusque lingue. Demosthenes *Olynth.* 3: Διόπερ βῆστον πάντων ἐστίν, αὐτὸν ἐξαπατήσεται, ὃ γὰρ βούλεται, τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἴεται. Τὰ δὲ πράγματα πλάκται οὐχ οὕτω πέφυκεν. Galenus *περὶ τοῦ προσ-γνωσκείν*. «Ὁ γὰρ ἕκαστος βούλεται, δηλονότι τοῦτο καὶ οἴεται γενήσεσθαι. Procopius lib. ult., tetrad. poster.: Οἱ ἄνθρωποι τὴν διάνοιαν ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον πρὸς τὴν τοῦ βουλήματος ἀρμόζοντα χρεῖαν, καὶ λόγῳ τῷ ἀρέσκοντι αὐτοὺς αἰεὶ προσχωροῦσι, καὶ προσίενται τὰ ἐξ αὐτοῦ πάντα: οὐ διασκοπούμενοι μὴ ψεύδης εἴη. Cæsar lib. II *De bello civili*. » Quæ volumus, et quæ sentimus ipsi, reliquos sentire spe-

ταῦτα (97) καὶ ἀληθῆ εἶναι ἠγοούμεθα (98)· τῶν δὲ δυσκόλων βῆδως ἀποκρουόμεθα τὴν μνήμην, τῷ μὴ βούλεσθαι γενέσθαι, τὸ πλέον νέμοντες· διὰ τοῦτο τῶν δοκούντων χρηστῶν ἀπολαύειν ἐπιζητοῦντες, τὰ δυσχερῆ διαδιδράσκειν οἰόμεθα· καὶ μάλιστα ὅταν εὐπραγία παρμυθῆται τῶν σκυθρωπῶν τὴν ἀπειλήν. Ἡ γὰρ βῆθυμία τῇ ἀνέσει [νευρουμένη] ἀμνημονεῖν πῶς καὶ τῆς φύσεως παρασκευάζει, καὶ ἐξω τῶν ὄρων αὐτῆς ἀκοντίζει. Εἰ δὲ τις τὴν βῆθυμίαν σβέσειεν, εὐθύς βλαστάνοντας ὕφεται τοὺς ἑρθεύς λογισμοὺς, τοὺς καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὴν κρίσιν βεβαιοῦντας.

ΡῆΗ. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, « Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως. »

Ἐπειδὴ τὸ θεῖοτατος, ὃ σοφὲ, τοῦ Πιτρὸς; Λόγος καὶ τὸ θεῖον ἑαυτοῦ κήρυγμα βασιλεῖαν καλεῖ, ὡς ὠδῶνον τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. « Ὁμοία γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃ μικρότερον μὲν ἐστὶ πάντων τῶν σπερμάτων· ὅταν δὲ αὐξηθῆ, μείζον τῶν λαχάνων γινέται. » Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι Ἄπο μικροῦ (εὐτελεῖς γὰρ αἱ λέξεις) τοσοῦτον αὐξηθήσεται, ὡς πᾶσαν Ἑλληνικὴν ἀποκρύψαι σοφίαν. Ὅπερ οὖν καὶ ἐγένετο. Ἄττικίζουσα γὰρ ἡ πλάνη, καὶ δεινῶς συλλογισμένη, ἀγροικιζομένη τῇ ἀληθείᾳ παρεχώρησεν.

ΡΙΘ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰκότως μὲν ἀγανακτεῖς, μισοπονηρίας τέμενος! ἐπειδὴ περὶ ὃ κατὰ ἀντίφρασιν, ὡς φῆς, τῆς ἀσεβείας Εὐσέβειον ἑαυτὸν καλέσας (οὐδὲ γὰρ τοῦτο (99) εἶχεν ἐξ ἀρχῆς τοῖνομα) φαυλὸν τι καὶ πεπατημένον πρᾶγμα τὴν ἱερωσύνην ἠγησάμενος, καὶ τοῖς τὰ αὐτὰ αὐτῷ δρωσί, ταύτην νέμειν τολμᾷ, τοὺς μὲν πάσης τιμῆς ἀξίους ἐξοστρακίζων, τοὺς δὲ μὴδ' ἐν λαϊκοῦ τάξει τελεῖν δικαίους, εἰς τὸ σεπτὸν θυσιαστήριον ἀνάγων (1), διπλῆ τοῦτο, τόγε εἰς αὐτὸν ἤκον, καθυβρίζων, τῷ τε τοὺς ἀξίους ἀπειργεῖν, τῷ τε τοὺς ἀναξίους ἐγκρίνειν. Ἄλλ' ἴσθι, ὅτι οὐκ οἴσει ταῦτα εἰς τέλος ὁ πανεπόπτης ὀφθαλμὸς, ὃ νῦν μὲν δι' ἀγαθότητα μακροθυμῶν, ὕστερον δὲ σφόδρα ταύτας (2) αὐτὸν ἀπαιτήσων δίκας.

autem graves hujus criminis pœnas ab eo expetet.

ramus. » Idem lib. III *De bello Gallic.*: « Fere libenter homines id quod volunt, credunt. » Confer quoque Isidorum nostrum h. l. ep. 146, et Chrysost. homilia 50 ad pop. Antioch.: « Quæ quispiam vult, hæc et existimat, hæc et expectat: contradicentes vero nugæ sunt. » RITT.

(99) Pertinet hic locus ad tit. C. *De mutatione nominis*, ubi docetur, non quavis metonymias inprobam et crimini falsi affinem esse. Plaut., *Injuria est falsum nomen possidere*. Id.

(1) Post ἀνάγων codd. Vat. 649 et Alt. addunt. καί. POSSIN.

(2) Σφόδρα ταύτας. Multo melior est B. G. lectio, σφόδροτάτας. Itaque pro graves, quod est in Billiana versione, sequend. gravissimas. RITT.

Σ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

A

Κυριώτερος μὲν ἐπίτροπος τῶν ἐπὶ γῆς, ὁ τὴν ἱερωσύνην ἑστεμμένως, τοῦ τὴν ἀλουργίδα περι-
κειμένου. Ὁ μὲν γὰρ ψυχῶν, ὁ δὲ σωμάτων ἡγεῖται.
Εἰ δ' ἀνοήσας ἑαυτοῦ τὴν ἀξίαν, μᾶλλον δὲ τὴν
λειτουργίαν, ψυχῶν μὲν μηδένα λόγον ποιεῖται, τοί-
χων δὲ καὶ κίονων ἐπιμελοῖτο, καὶ τρυφή προσέχοι,
καὶ χρημάτων ἀντιποιοῖτο, ἑαυτὸν, οὐ γὰρ (3) τὴν
ἱερωσύνην, ὑβρίζει. Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων,
ἔδον τὴν μὲν ἐκθειάζειν, τὸν δ' αἰτιάσθαι, ὅλον εἰς
αὐτὴν τὸ ἐγκλημα περιτρέπουσιν.

multi, pro eo atque illud quidem divinis honoribus efferre, hunc autem accusare debebant, totam ac-
cusationem in illud convertunt.

ΣΑ'. — ΩΦΕΛΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀποστόλων.

B

Ὅτε τοὺς λεξιθῆρας, οὔτε τοὺς ῥήτορας, οὔτε
τοὺς διαλεκτικούς, οὔτε τοὺς ἐπὶ τῇ τῶν λόγων
δαιμόνιᾳ ἐναθρονομένους, σοφοὺς κλητέον, ἀλλὰ
τοὺς ἐπὶ τῇ πρακτικῇ φιλοσοφίᾳ διαλάμποντας. Εἰ
δὲ κοσμοίη τούτους καὶ ἡ λογικὴ, σοφωτέρους ὀνο-
μαστέον. Εἰ δὲ καὶ ἡ θεωρητικὴ (φημὶ δὴ ἡ εὐσέ-
θεια, ἣν μόνην κυρίως σοφίαν εἶναι ὀρίζόμεθα), σο-
φωτάτους προσαγορευτέον. Τὴν μὲν ὡς περ θεμέλιον
καὶ οἰκοδομητὴν εἶναι, τὴν δὲ ὡς ἐγκαλλώπισμα, τὴν
δὲ ὡς κορωνίδα. Ὡς περ οὖν θεμέλιον μὴ ὑπάρ-
χοντος, μηδ' οἰκοδομίας, οὔτε τὰ κοσμοῦντα, οὔτε
τὰ στεφανοῦντα χώραν ἔχει· οὕτω καὶ ἀρετῆς
μὴ ὑπαρχούσης (4), ἡ λογικὴ καὶ ἡ θεωρητικὴ οὐχ

ἔξει.

C

quæ ad opus perficiendum spectant, locum habi-
tura sunt : sic etiam sublata virtute, nec logica, nec ea pars quæ in contemplatione versatur, locum

habebunt.

ΣΒ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Εὐχαῖον μὴ ἡγοῦ τὸ συγγνώμησιν τυχεῖν, τὸν δι'
ἀρετῆς λαμπρυνέσθαι δίκαιον εἶναι. Τὸ μὲν γὰρ τοῖς
φανολάτοις, τὸ δὲ τοῖς ἐπιεικεστάτοις ἀρμόττει.
Τὸ μὲν δι' οἶκτον γίνεσθαι, τὸ δὲ δι' ἀμοιβὴν τίκεσθαι.
Ὁ μὲν γὰρ διὰ μικροψυχίαν ἐλεεῖται, ὁ δὲ διὰ
μεγαλοψυχίαν στεφανοῦται.

ΣΓ'. — ΗΣΑΙΩ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ.

Συγγνώμην οὔτε ἔχεις, οὔτε ἔξεις, εἰ τοῖς αὐτοῖς
ἐπιμένεις. Εἰ δὲ μεταβάλοις (5), καὶ τῆς μανίας καὶ
τῆς λύτης ἀποπαύσῃ, ἀπολαύσεις ταύτης. Τὸ
γὰρ ἀκριβὲς ἡ θεία ἀγαθότης νικήσει. Εἰ δ' οὐκ
οἶε χριστὸν εἶναι, ἄκουε Πλάτωνος λέγοντος : « Εἰ
μὲν γὰρ ὁ θάνατος τοῦ παντὸς ἀκαλλαγῆ, ἔρμαιον
ἂν ἦν (6) τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι, τοῦ τε σώματος
ἅμα ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς αὐτῶν κακίας μετὰ τῆς
ψυχῆς. Νῦν δ' ἐπειδὴ ἀθάνατος φαίνεται οὐσα,
οὐδεμία ἂν αὐτῇ ἄλλη ἀποφυγὴ εἴη κακῶν καὶ σω-

CC. — EIDEM.

Qui sacerdotii corona redimitus est, siquidem
proprie loqui volumus, terrenarum rerum procura-
tor verius est, quam qui purpuram 217 gestat.
Etenim ille animis, hic corporibus dominatur. Quod
si suæ dignitati, vel, ut rectius loquar, officii ac mi-
nisterii ignoratione laborans, animarum quidem
nullam curam gerat, parietes autem et columnas
duntaxat curat, luxurique ac deliciis sese addicat,
colligendisque pecuniis studeat, seipsum profecto,
non sacerdotium ignominia afficit. At stultorum
non sacerdotium ignominia afficit. At stultorum

CCI. — ΟΡΗΕΛΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

De apostolorum electione.

Nec dictionum aucupes, nec oratores, nec dia-
lectici, nec qui ob dicendi facultatem gloriantur,
sapientes appellandi sunt : verum ii, qui eo philo-
sophiæ genere, quod in actione versatur, elucet.
Quod si hos quoque logica exornet, sapientiores no-
minandi sunt. Si autem etiam philosophia (quæ in
contemplatione sita est, hoc est pietas, quam solam
proprie sapientiam esse definimus), sapientissimos
eos nuncupare convenit. Atque ita existimandum
hanc velut fundamentum et ædificium esse, alteram
velut ornamentum, postremam ut coronidem ac
fastigium. Quemadmodum igitur sublato funda-
mento et ædificio, nec ea quæ ad ornatum, nec ea

C

quæ ad opus perficiendum spectant, locum habi-
tura sunt : sic etiam sublata virtute, nec logica, nec ea pars quæ in contemplatione versatur, locum

CCII. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Illud minime præclarum ac votis expetendum ju-
dica, ut veniam consequatur, qui ob virtutem glo-
riam ac splendorem promeretur. Illud enim impro-
bissimis, hoc optimis quadrat. Illud ob misericor-
diam fit : hoc ob mercedem procreatur. Nam ille
ob animi imbecillitatem miserationi est : hic ob
animi magnitudinem corona donatur.

CCIII. — ΕΣΑΙΩ ΜΙΛΙΤΙ.

Immortalem esse animam.

Veniam nec habes nec habiturus es, si in iisdem
institutis perstes. Si autem animum mutes, ac fu-
rorem et rabiem comprimās, eam fortasse consequi
possis. Severitatem enim bonitas divina superabit.
Quod si iudicium fore haudquaquam existimas.
audi quid Plato dicat : « Nam si mors (inquit) om-
nibus rebus nos liberaret, commodum profecto im-
probis hominibus esset e vita discedere, quo simul et
corporibus et eorum vitio una cum animis liberarentur.
Nunc autem, quandoquidem anima immortalis

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(3) Γὰρ quod legitur in editis non comparet in
codd. Vat. 649 et Alt. POSSIN.

(4) Ἀρετῆς μὴ ὑπ. B. C. recte proponit πρακτι-
κῆς, nam et λογικῆ et θεωρητικῆ sunt ἀρεταί. RITT.

(5) Pro μεταβάλοις codd. Vat. 649 et Alt. legunt
μεταβάλοιο. POSSIN.

(6) Ἐρμαιον ἂν ἦν. Lucra ipsis cederet. Vid.
not. ad epistol. 22 libri iv. RITT.

esse apparet, nulla ei alia ratio qua malum effugiat, nec salus patet, quam ut optima et prudentissima fiat. » Α τηρία, πλὴν τοῦ ὧ; βελτίστην τε καὶ φρονιμωτάτην γενέσθαι, »

218 CCIV. — DIONYSIO.

Ea ignorare videris, quæ etiam admodum pueri norunt. Mirari enim te dixisti, qui fiat, ut qui jucunda loquuntur, auditores facilius alliciant quam qui utilia præcipiunt: illud nimirum ignorans, hinc fieri, ut illi admirationi, isti odio sint, quod illi cupiditatibus obsequantur, isti autem adversus eas pugnent. Voluptati enim cedit utilitas.

CCV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Non modo is, qui in sacrum ordinem cooptatus est, sed etiam quilibet vir probus (tantum enim inter sacerdotem et quemlibet probum virum interesse debet, quantum inter cælum ac terram discriminis est) nihil petulans ac juvenile agere debet, verum temperantem ubique ac probe moderatam vitæ rationem præ se ferre. Tu autem, ut aiunt, nec, cum juvenis esses, modum in lasciviis atque libidinibus ob paupertatem tenebas, nec posteaquam consenuisti, ob ætatem. Quapropter si ita est, a venerando altari te ipsum arce.

CCVI. — LAMPETIO EPISCOPO.

Qui dum conjectos in utilitatem oculos habent, nihil tacendum esse putant, non rerum præclare gestarum magnitudinem, ut silentii causam obtinent: sed veritatem, ad cujus laudes prædicandas, etiam disertissimi quidem homines se accingere ventur, commendare ac laudibus afficere nituntur. Egregiis enim rebus, si non digne, at saltem quantum satis est, laudatis, animi sui ad ea, quæ commemoratione digna sunt, propendentis argumentum atque conjecturam iis quoque qui post futuri sunt, relinquunt.

CCVII. — PAULO.

Ille, mea quidem sententia, justissimus controversiarum iudex est, non qui homines amplissimis dignitatibus ornatos pertimescit, verum qui imbecillioribus, id quo carent, pro eo atque æquitas postulat, subministrat: atque in honoribus id cuique, quo dignus est, tribuens, omnibus quod æquum est in causarum disceptatione tribuit, jus videlicet ubique mensuræ loco adhibens.

CCVIII. — HERMOGENI EPISCOPO.

De eo quod exterminatoribus angelis mandatum est: « Et a sanctis meis incipite »

Si ii, qui sacrosancta sacerdotiæ dignitate redimiti sunt, oraculum aliquod nobis recitare queant, quo illud sanciat, eos minime laborare ac virtutem colere, verum sermone solo docere oportere, sentiant sane ut sentiunt. **219** Sin autem divina oracula passim antistites eos prædicant, qui virtutum amore flagrant: contraque eos qui sermone solo alios erudire conantur, explodunt, ecquid isti præ-

ΣΔ'. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ.

Κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ἀ καὶ οἱ κομιδῆ νήπιοι γινώσκουσιν. Ἐφης γὰρ θαυμάζειν, πῶς οἱ τὰ τέρποντα φράζοντες, τῶν τὰ λυσitteλῶντα παραινούντων μᾶλλον ῥῆον ἐπάγονται τοὺς ἀκρωμένους, ἀγνοῶν, ὅτι ἐκ τοῦ τοὺς μὲν χαρίζεσθαι ταῖς ἐπιθυμίαις, τοὺς δὲ μάχεσθαι, τοὺς μὲν θαυμάζεσθαι συμβαίνει, τοὺς δὲ μισεῖσθαι. Ἡττάται γὰρ ἡδονῆς τὸ συμφέρον.

ΣΕ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οὐ μόνον ὁ ἱερωμένος, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐδόκιμος (τοσοῦτον γὰρ ὀφείλει εἶναι τὸ μέσον τοῦ ἱερωμένου καὶ τοῦ εὐδοκίμου, ὅσον οὐρανοῦ καὶ γῆς τὴ διάφορον) οὐδὲν ἀκόλαστον, οὐδὲ μειρακιώδες δίκαιος ἀνελεῖ διαπράττεσθαι, ἀλλὰ σώφρονα καὶ κεκολασμένην πανταχοῦ τὴν δίαταν ἐπιδεικνύσθαι. Σὺ δὲ, ὡς φασιν, οὔτε νέος ὢν περὶ τὰς λαγνεῖας ἐμετρίαζες διὰ τὴν πενίαν· οὔτε γηράσας διὰ τὴν ἡλικίαν. εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, εἴργε σαυτὸν τοῦ σεπτοῦ θυσιαστήριου.

ΣΖ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Οἱ μὲν εἰς ὤφελειαν βλέποντες, ἡσυχάζεσθαι δικαιούντες, οὐ τὸ μέγεθος τῶν καθήκοντων, ὧ; ἀφωρίας αἰτίων, προβάλλονται, ἀλλ' ἐγκωμιάζειν ἐπιχειροῦσι τὴν ἀλήθειαν, πρὸς ἣν καὶ οἱ δεινότατοι λέγειν ἀποδύσασθαι ὀκνοῦσιν. εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐπαξίως, ἀλλὰ γε ἀποχρῶντως τὰ κατὰ ἐπαινήσαντες, τεκμήριον τῆς αὐτῶν γνώμης τῆς ἐπὶ τὰ ἀξιαφήγητα βεπούσης, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἀνθρώποις ἐγκαταλείπουσι.

ΣΗ'. — ΠΑΥΛΩ.

Ἐκεῖνος, ὡς ἔγωγε οἶμαι, δικαιοτάτος ἐστὶ τῶν ἀμφισθητουμένων κριτής, ὁ μὴ τὰ μέγιστα ἀξιώματα ἐκπληττόμενος, ἀλλὰ τοῖς ἀσθενεστέροις τὸ ἐνδόν ἐξ εἰνομίας χορηγῶν, καὶ νέμων ἐν ταῖς τιμαῖς ἐκάστῳ τὸ πρὸς ἀξίαν, ἐν ταῖς διαγνώσεσι φυλάττει τὸ εἶσον ἅπασιν, τῷ δικαίῳ πανταχοῦ μέτρον ἠρώμενος.

ΣΘ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ τοῦ προστεταγμένου τοῖς δλοθρευταῖς ἀγγέλοις, « Καὶ ἀπὸ τῶν ἀγίων μου ἐρξασθε. »

εἰ μὲν ἔχοιεν ἡμῖν τῆς ἱερωσύνης ἀγιστεῖαν ἐστεμμένοι χρησμῶν ἀναγινώσκειν, ὡς οὐ χρὴ πονεῖν αὐτοὺς καὶ τὰς ἀρετὰς ἀσκεῖν, ἀλλὰ λόγῳ διδάσκειν μόνῳ, φρονεῖτωσαν ὡς φρονοῦσιν. εἰ γὰρ πανταχοῦ οἱ χρησμοὶ ἀνακηρύττουσι μὲν τοὺς λόγῳ μόνον παιδεύειν ἐπιχειροῦντας· τί παρέντες τὰ διὰ τῶν θεῶν θεσμῶν διηγορευμένα τῇ ἱερωσύνῃ μόνῃ ὡς περὶ τυραννίδι ἐναδύρονται; Τὰ μὲν γὰρ θεῖα

¹⁷ Eccl. xxi, 3.

θεοπίσματα, τοὺς τὴν ἱερωσύνην λαχόντας μάλιστα πάντων ἐν πόνοις καὶ ἀσκήσεσιν εἶναι παρακαλεῖται· Ἰν' οἱ ἀρχόμενοι, οὗς ἐπιτάττειν ἔξεστι, τοὺς πονοῦντας θεώμενοι, εἰς ἀνδραγαθίας ὑπ' αἰσχύνης παροξύνονται. Ὅ τοσοῦτον γὰρ ὁ λόγος, ὅσον ὁ τρόπος τῶν διδασκόντων, παραθήγειν πέφυκεν. Οἱ δ' ὡσπερ τὸ λέγειν μόνον ἐμπιστευθέντες, τοῦ πράττειν ἀπέχονται· οὗς καὶ στηλιτεύων ὁ μὲν θεὸς Ἀπόστολος ἔφη· « Ὁ κηρύττων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις. » Ἡ δὲ θεία ψήφος ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ, τοῦθ' ὅπερ μαθεῖν ἐξήτησας, παρεκλεύεσσο τοὺς τὴν τιμωρίαν μέλλουσιν ἐπιφέρειν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἀγγέλοις, « Ἀπὸ τῶν ἀγίων μου ἄρξασθε. » Ὅπερ καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων μετέφρασεν εἰπὼν· « Καίρις τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. » Εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούτων τῷ Θεοῦ Εὐαγγελίῳ; Δίκαιον γὰρ τοὺς τιμῆ καὶ τῇ ἀξίᾳ ὑπερέχοντας, τούτους, εἰ ἀμάρτιον, καὶ ἐν ταῖς τιμωρίαις πλεονεκτεῖν (7).

transulit. « Tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei ⁷⁹. » Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Evangelio Dei? Consentaneum enim est, ut qui honore ac dignitate superiores sunt, hi quoque, si peccent, gravioribus etiam suppliciis multentur.

ΣΘ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Πρὸς ἱερεῖς.

Ὅταν νόθος τῆς καὶ τις ἱερωσύνης ἀνάξιος εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσθιάσῃται, τότε δὴ ὁ τῆς ἀρχῆς κόσμος εἰς ἀνομιαν μεθίσταται. Τῷ γὰρ ἄρχοντι ἐξομοιοῦσθαι πέφυκε καὶ τὸ ἀρχόμενον (8). Ὁ δὲ καὶ ἐπὶ Εὐσεβίου, ὡς γέγραφας, συνέθη. Τοσοῦτος γὰρ καὶ τοῖς C ὑπ' αὐτὸν ἱερεῦσι, καὶ τοῖς ὑπηκόοις ἐξήφθη κακίας ἔργως, ὡς τοὺς ἀλλαχόθεν ἤκοντας, δακρύων ὑπόθεσιν αἰνάνων ἔχειν, τὴν τῶν τοσοῦτων κακῶν θύαν. vitii amor exarsit, ut qui aliunde veniunt, perennem lacrymarum materiam habeant tot taurorumque malorum spectaculum.

ΣΙ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἀπληστος εἰ φιλῶν, ὡς εἴοικε, τούτους, οἷς [ἡ] τῆς ἀρετῆς ἐναστράπτει φαιδρότης. Ἀχορέστως γοῦν, ὡς γε πυνηθάνομαι, ψάλλεις ἐκεῖνο τὸ τοῦ Μελεποῦ ἄσμα· « Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμηθήσαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός. » Τοσοῦτος γὰρ περίεστί σοι ὁ πρὸς αὐτοὺς πόθος, ὡς καὶ τοὺς οἷς οὐδὲν ἔχως ἀρετῆς περίεστιν (οὐ γὰρ ἔσμεν κατ' ἐκείνους· ἔσως δὲ δοκοῦμεν), πολλοὶς καὶ ποικίλοις ἔγκωμις στεφανοῦν. Σοὶ μὲν οὖν, εἰ καὶ D ἡμεῖς μὴ ἔσμεν τοιοῦτοι, ἀποκλείεται ὁ μισθός. Ἡμεῖς δὲ εἰ μὴδ' ἔγκωμιων τοιούτων ἀπολαύοντες, ἀμείνους γενομένοια, μεῖζονα δίχην ὑπέξομεν. Ἰν'

⁷⁸ Rom. II, 21. ⁷⁹ I Petr. IV, 17. ⁸⁰ Psal. CXXXVIII, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(7) Si secundum apostolum Paulum, qui bene presunt Ecclesiæ antistites, duplici honore sunt digni, ergo qui male, duplici ignominia supplicioque affici debent. Unde et Hilarius in can. 4, *Nulli fas*, 25, q. 4 : « Reatu majori delinquit, qui potiori honore perfruitur. » RITZ.

(8) Τῷ ἄρχοντι ἐξομοιοῦσθαι πέφυκε καὶ τὸ ἀρχόμενον. Platonis hæc est sententia, Ciceroni quoque et Plinio et Herodiano aliisque usurpata op-

terminis iis rebus, quæ divinis legibus præscriptæ sunt, sacerdotio solo, tanquam tyrannide, gloriantur? Etenim divina scita, eos potissimum qui sacerdotium nacti sunt, in laboribus ac religiosis exercitationibus versari jubet : quo nimirum ii qui subsunt, cum eos, quibus imperare licet, laborantes perspexerint, præ pudore ad fortitudinem strenuique animi officium provocentur. Neque enim docentem oratio perinde animos acueri solet, ut vita et mores. At isti, non secus ac si ipsis loquendi duntaxat munus commissum fuisset, ab actione abstinent. Quos etiam proinde incessens ac proscindens divinus Apostolus his verbis usus est : « Qui prædicas non esse furandum, furaris ⁷⁸. » Atque item divina sententia apud Ezechielem (id enim est quod, ut tibi exponerem, postulasti) angelis iis, qui Jerusalem supplicio affecturi erant, hoc imperavit, « A sanctis meis incipite. » Quod quidem etiam apostolorum antesignanus his verbis

CCIX. — EIDEM.

Ad sacerdotes.

Cum adulterinus quispiam ac sacerdotio indignus imperium usurpat, tum vero imperii ornatus in inconditum quemdam et inornatum statum migrat. Siquidem ita natura comparatum est, ut ad ejus, qui præest, similitudinem ii, qui parent, sese effingant. Quod quidem etiam in Eusebio, quemadmodum scripsisti, usu venit. Tantus enim et sacerdotibus, qui sub ipsius imperio sunt, et reliquis subditis

CCX. — EIDEM.

Inexplebilis es, ut apparet, eos amans, in quibus virtutis splendor elucet. Inexplebili enim affectu, quemadmodum audio, illud Psalmistæ canis : « Mibi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus ⁸⁰. » Tanta enim vis amoris erga ipsos est, ut eos etiam, in quibus nullum virtutis vestigium exstat (neque enim ad eorum similitudinem accedimus, tamen si fortasse videamur), multis ac variis laudibus cumules. Ac tibi quidem, etiamsi nos tales minime simus, recondita merces erit. Nos autem si, ne his quidem laudibus affecti, meliores hinc efficiamur,

maiores pœnas subituri sumus. Quare ne hoc nobis accidat, immodicis laudibus nos ornare desine.

220 CCXI. — LAMPETIO EPISCOPO.

Profanos homines, vir optime, ac divinis sermonibus indignos observa, qui ea etiam persæpe, quæ omni commendatione ac laude digna sunt, risu prosequuntur, quibus autem fas est, iis loquere. Neque enim canibus, aut porcis humana forma præditis, verum his, qui angelicam vitam ducunt, sancta porrigenda sunt, quemadmodum divinis oculis proditum est.

CCXII. — THEOGNOSTO PRESBYTERO.

De tribus diebus sepulturæ Domini.

Eorum stoliditatem magnopere, atque ad stuporem usque miror, qui quam ob causam Christus ante tres dies resurrexerit, percunctantur. Nam si eum quoque omnino non resurrexisse asserunt, ecquid temporis minutias vjune ac morose urgent? Si autem eum quidem ad vitam rediisse, verum citius quam promiserat, ex hoc ipso quod ad vitam rediit, illud quoque una demonstratum esse existiment, ipsum omnino vero locutum esse. Nam cum id, quod impossibile et erat et videbatur (si quidem imbecillitatem hominum spectes) præstiterit, profecto in ea re, quæ potestatem minime excedebat, haudquaquam elanguisset, tametsi etiam tarde resurrexisse, imbecillitatis, confestim autem, maximæ potentia argumentum existat. Ac quidem ipsos, tum ex eo quod infinitum gentilitiorum deorum catalogum deleverit ac de medio sustulerit, tum quod omnia idolorum fana subverterit, et impuras ac sacrilegas aras, quæ humano cruore tingebantur, extinxerit, atque diaboli quidem nervos ac rohur infregerit, dæmones autem in fugam converterit, ac præterea truculentas et immanes nationes mitigavit: Judæos autem in maximas calamitates conjecerit, eos denique qui fidem amplexi sunt, supra cælum evexerit, divinam ipsius invictamque potentiam adorare oportebat, non autem de aliquot horis alterari. Neque enim quæ maxima, omnique sermone præstantiora sunt ab exiguis rebus everti queant. Cæterum quoniam ingens veritatis copia et amplitudo est, ad ipsam quoque rem accedere

Α οὖν μὴ τοῦτο ὑποστατήμεν, πέπαισο ὑπερβαλλόντως ἐπαινῶν.

ΣΙΑ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Παραφυλάττου μὲν, ὦ ἄριστε, τοὺς ἀμυήτους, καὶ τῶν θείων λόγων ἀναξίους, οἵτινες καὶ γελῶσι πολ- λάκις τὰ πάσης εὐφημίας κρείττονα· φθέγγου δὲ οἷς θέμις (9). Οὐ γὰρ κυσίην, οὐδὲ χοίρους ἀνθρωπομόρφους, ἀλλὰ τοῖς ἀγγελικῶν βιοῦσι βίον, δοτέον τὰ ἅγια, κατὰ τὸν θεῖον χρησµόν.

ΣΙΒ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ.

Περὶ τῶν τριῶν ἡμερονοκτιῶν τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου.

Αἶψαν θαυμάζω καὶ ἐκπλήττομαι τὴν ἀνοίαν τῶν ζητούντων, δι' ἣν αἰτίαν ὁ Χριστὸς πρὸ τῶν τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη (10). Εἰ μὲν γὰρ φασι αὐτὸν μὴδ' ὄλως ἐγγεῖρθαι, τίνας ἐνεκεν περὶ χρόνου ἀκριβολογούνται; Εἰ δ' ἐγγεῖρθαι μὲν, θάττον δὲ ἢ ἐπηγγελίαιτο, ἀπὸ τοῦ ἐγγεῖρθαι, καὶ τὸ πάντως ἠληθεύ- κέναι αὐτὸν συναποδεδείχθαι νομιζέμεσταν. Τὸ γὰρ ἀδύνατον καὶ ἄν καὶ δοκοῦν, ὅσον πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, φημι, κατορθώσας, οὐκ ἂν περὶ τὸ δυνατόν ἐξησθένησεν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα τὸ μὲν βραδέως ἀναστῆναι, ἀσθενείας, τὸ δὲ ταχέως, δυνάμει μείσσης τεκμήριον καθέστηκεν. Ἐχρῆν μὲν αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ τοὺς μυρίους τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν καταλόγους ἀφανίσει, τὰ τε εἰδωλεῖα πάντα καταστρέψαι, καὶ τοὺς ἀνοσθούς βωμοὺς τοὺς ὑπ' ἀνθρωπίνων αἱμάτων φοινισσομένους σθεῖσαι, καὶ τὸν μὲν διάβολον ἐκνευρίσει, τοὺς δὲ δαίμονας φυγαδεῦσαι, καὶ τὰ μὲν ἀνήμερα φύλα τιθασειῦσαι, τοὺς δὲ Ἰουδαίους μεγίσταις συμφοραῖς περιβαλεῖν, καὶ τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ἀναγαγεῖν, προσκυνῆσαι τὴν θεῖαν αὐτῷ καὶ ἀήττητον δύναμιν, καὶ μὴ περὶ ὧρῶν διασφρασεῖται. Τὰ γὰρ μέγιστα καὶ κρείττονα λόγου οὐκ ἂν ὑπὸ μικρῶν ἀνατραπειῇ. Πλήν ἄλλ' ἐπειδὴ τῆς ἀληθείας ἡ περιουσία πολλή, καὶ εἰς αὐτὸ χωρῆσαι τὸ πρᾶγμα περὶ ἄσσομαι. Ἀκροβολισμοῦ τοίνυν ἐνεκεν εἰρήσεται πρὸς αὐτοῦς· Ἄρα εἰ χρεώστην τινὰ ἐπαγγεῖλάμενον τῷ οἰκείῳ δανειστέῃ μετὰ τρεῖς ἡμέρας πληρώσειν τὸ χρέος, πρὸ τῆς προθεσμίας πληρώσαντα θεασοίμεθα, ὡς ψευδάμενον κρινούμεν, ἢ ὡς πλέον ἀληθεύσαντα θαυμάσομεθα;

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(9) φθέγγου δὲ οἷς θέμις. Manifesta allusio ad illud Orphici carmen, quo poemata quoddam suum oritur:

Φθέγγομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ' ἐπίθεσθε, βίβηλοι.

Cantabo dignis. Procul at vos, ite, profani.

Talis et illa vetus interdictio: Ἐκὰς ἐκὰς ὅστις ἀλιτρός. Confer Clementem Alex. qui passim etiam ἀμυήτους excludit a rerum sacrarum tractatione, auscultatione, conspectu. Omitto varias formulas, προβήσεων, quas usurpavit vetus Ecclesia ante communionem tremendorum mysteriorum cum voce præconis proclamaretur: *Quicumque catechumeni sunt, exeunτο. Qui nesciunt orare, exeunτο. Qui in penitentiâ sunt, exeunτο*, etc. Quales formulas alibi ex Chrysostomo aliisque collegi. Talis est et illa in-

terdictio apud Lucianum *Pseudomanti*: Ἐν τῇ πρώτῃ τῆς τελετῆς ἡμέρᾳ προβήσεως ἦν ὡσπερ Ἀθηναῖσι τοιαύτη: *Εἰ τις ἄθεος ἢ Χριστιανός, ἢ Ἐπικουρείος ἢ καὶ κατάσκοπος τῶν ὁρίων· φρυγέτω, οἱ δὲ πιστεύοντες τῷ θεῷ τελείσθωσαν τυχῆ τῆ ἀγαθῆ*. RITT.

(10) Confer epist. 114, lib. 1. Sic Ivo M. serm. 4 de resurrect. Domini: « Ne turbatos discipulorum animos longa mœstitudo cruciaret, denuntiata tri- dui moram tam mira celeritate brevavit, ut dum ad integrum secundum diem pars primi novissima, et pars tertii prima concurrir, et aliquantum tem- poris spatio decideret et nihil dicrum numero de- periret. Id

Ἐγὼ μὲν οἶμαι τοῦτο, πάντως δὲ καὶ αὐτοί. Τί τοίνυν ἀποποι, εἰ καὶ ὁ Χριστὸς ἐφησε μὲν τῇ τρίτῃ ἀναστήσεσθαι, θάττον δὲ ἀνέστη. Ἐν αὐτοῦ μὲν δείξῃ τὴν δύναμιν, τοῖς δὲ φυλάττοντας νεκρώσῃ, καὶ τοῖς Ἰουδαίους ἐπιστομισῃ. Τὸ μὲν γὰρ θάττον ἀναστήναι, ἔγκλημα οὐκ εἶχε· τὸ δὲ βράδιον, ὑποψίας ἔγεμεν. Ἐχρῆν γὰρ παρακαθημένων αὐτῶν καὶ φυλάττωνων γενέσθαι τὴν ἀνάστασιν, ὡς εἶχε παρελθουσῶν τῶν ἡμερῶν, καὶ ἀναχωρησάντων τῶν φυλάττων ἐγένεσθαι, ὑποπιπτον τὸ πρῶγμα ἐμελλεν εἶναι. Εἰ δὲ μὴ ἀνέστη, πῶς ἐν τῷ ὄνοματι αὐτοῦ τοιαῦτα σημεῖα ἐπετέλεσαν οἱ ἀπόστολοι; Πῶς δ' οὐκ ἂν εἶεν ἀξιόχρεοι μάρτυρες, οἱ διὰ μυρίων κινδύνων καὶ θανάτων τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀναστάσεως πιστωσάμενοι, καὶ οὐ μέλανι, ἀλλ' οἰκίῳ αἵματι τὴν μαρτυρίαν σφραγίσαντες; Εἰ δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκριβείαν καταγενέσθαι χρῆ, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι. Τῇ τρίτῃ εἶπεν ἀναστήσεσθαι. Ἐχεις τὴν Παρασκευὴν, ἔχεις τὸ Σάββατον, ἕως δυσμῶν ἡλίου, καὶ μετὰ τὸ Σάββατον ἀνέστη. Ἐκατέρων μὲν ἀψάμενος, τὴν δὲ μέσσην πληρώσας. Ἐν τρισὶ γὰρ εἶπεν ἀναστήσεσθαι, οὐ μετὰ τρεῖς ἡμέρας. « Λύσατε γὰρ, φησί, τὸν ναὸν τοῦτον; καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἔγερῶ αὐτόν. » Καὶ ὁ προφήτης δὲ προφησιμῶδων, « Τότε (11) ὁ θάνατος πενθήσει ἰσχυροτέρῳ θανάτῳ δεθείς, ἔλεγεν. Ὑγιᾶσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας; ἐν τῇ τρίτῃ ἀναστήσόμεθα, καὶ [ζησόμεθα] ἐν αὐτῷ. » Εἰ δὲ τὸ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας προδάλουτο (12), εἴποιμι, ὅτι τῷ ἄψασθαι αὐτῶν, πεπλήρωκε τὴν ἐπαγγελίαν. Μία γὰρ ἡμέρα λέγεται, τὸ τῶν τεσσάρων καὶ εἰκοσι ὥρων διάστημα. Καὶ εἶτε ἐν τῇ πρώτῃ, εἶτε ἐν τῇ τελευταίᾳ τούτων τις τεχθειῆ, ἢ ἂν θάνῃ, αὕτη αὐτῷ ἡμέρα λογίζεται. Οἷον εἰ μέλλοντος ἡλίου δύνεϊν τεχθειῆ τις, εἴη δὲ ἐκεῖνη ἡμέρα πρώτη τοῦ μηνός, αὕτη αὐτῷ λογίζεται. Εἰ δὲ καταδύοντος ἕτερος τεχθειῆ, ἢ δευτέρα. Πῶς οὖν μιᾶς μόνης, τάχα δὲ οὐδὲ μιᾶς ὥρας μεταξὺ γενομένης, ὁ μὲν λέγεται τῇ πρώτῃ, ὁ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τετέχθαι; Ὅτι πᾶσι δῆλον καθέστηκε καὶ σαφές, ὅτι τῷ ἄψασθαι μόνον ὁ μὲν τὸ παρεληλυθός, ὁ δὲ τὸ ἐπιόν, ἡμερονύκτιον ἐπληρώσατο, τὸ διὰ εἰκοσιτεσσάρων ὥρων συμπληρούμενον. Εἰ τοίνυν καὶ ἡ ἀκριβής τῶν χρόνων κατανόησις τοῦτο βοᾷ, τί μάτην κόπτουσιν ἑαυτοὺς οἱ τὴν ἀλήθειαν μὴ ἠληθευκέναι ἰσχυρίζόμενοι (13);

Verbi gratia: Si sole ad occasum vergente quispiam nascatur, sit autem dies illa prima mensis, hæc ipsi ascribetur. Si autem cum jam occiderit, alter procreetur, secunda. Qui fit igitur, ut cum unica dumtaxat, imo fortasse ne unica quidem hora intercesserit, ille prima, hic secunda die in lucem editus fuisse dicatur? Nimirum quia id cunctis perspicuum et manifestum est, quod, ob attactum solum, ille quidem præteritum, hic autem insequentem diem, qui viginti quatuor horarum curriculo conficitur, explevit. Quapropter cum exacta quoque temporum consideratio hoc clamet, quid frustra seipsos contundunt qui veritatem a veritate aberrasse affirmant?

¹¹ Joan. II, 19. ¹² Osee VI, 2, 3.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(11) Pro τότε duo codd. Vat. 649 et Alt. legunt πότε. RUSSIN.

(12) Προδάλουτο. fidem pluraliter ponunt, προδάλ-

A conabor. Ac primum velitationis cujusdam causa ad eos hæc dicentur: Si debitorem aliquem, qui se creditori suo post tres dies debitam pecuniam persoluturum promississet, ante præstitutum diem solvisse conspexerimus, utrum tandem eum ut mentientem condemnabimus, an potius, ut promissi fidem magis expletem admiratione prosequemur? Equidem ipse hoc posterius existimo, atque omnino vos quoque. Quidnam igitur absurdum est, si Christus item, cum se tertia die resurrecturum dixisset, citius tamen a morte ad vitam rediit, tum ut suam potentiam conspicuam redderet, tum ut custodes exanimaret, ac Judæorum ora comprimeret? Etenim quod maturius resurrexisset, a crimine ac reprehensione alienum erit: at si serius revivisset, suspicionis plena res hæc exstitisset. **221**

Oportebat quippe assidentibus atque custodientibus satellitibus resurrectionem fieri; nam si exactis diebus ac remotis custodibus exstitisset, suspicionem habitura res erat. Quod si non resurrexit, quoniam pacto in ipsius nomine apostoli tanta signa ediderunt? Quoniam autem pacto digni, quibus fides haberetur, testes non essent, qui per sexcenta pericula et mortis genera resurrectionis veritatem confirmarunt, testimoniumque suum, non atramento, sed cruore suo consignarunt? Quod si ad exactam et accuratam hujus quæstionis explanationem descendendum est, illud dixerim: Tertio die resurrecturum se dixit. Habes Parasceven, habes Sabbatum, usque ad solis occubitum. Ac post Sabbatum resurrexit, attacto quidem utroque die, medio autem expleto atque confecto. In tribus enim diebus resurrecturum se dixit, non autem post tres dies. « Solvite namque templum hoc, inquit, et in tribus diebus excitabo illud ¹¹. » Atque item propheta vaticinans, his verbis utebatur: « Tunc mors lugebit, fortiore morte devicta. Sanabit nos post duos dies: in tertio resurgemus, ac vivemus in eo ¹². » Quod si tres dies ac noctes nobis objiciant, illud dixerim, quod hoc ipso quod eas attigerit, id quod pollicitus fuerat, impleverit. Unus enim dies quatuor et viginti horarum spatium appellatur: atque sive in prima, sive in postrema harum quispiam in lucem prodeat, aut e vita discedat, hic ipsi dies computatur. Verbi gratia: Si sole ad occasum vergente quispiam nascatur, sit autem dies illa prima mensis, hæc ipsi ascribetur. Si autem cum jam occiderit, alter procreetur, secunda. Qui fit igitur, ut cum unica dumtaxat, imo fortasse ne unica quidem hora intercesserit, ille prima, hic secunda die in lucem editus fuisse dicatur? Nimirum quia id cunctis perspicuum et manifestum est, quod, ob attactum solum, ille quidem præteritum, hic autem insequentem diem, qui viginti quatuor horarum curriculo conficitur, explevit. Quapropter cum exacta quoque temporum consideratio hoc clamet, quid frustra seipsos contundunt qui veritatem a veritate aberrasse affirmant?

λουτο. Id.

(15) Ἰσχυρίζόμενοι. Plenior lectio B. C. magis placet, δυναστεύοντες. RITT.

CCXIII. — PETRO.

Quomodo dictum sit illud: « Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt ».

Illud, « Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, » propterea etiam dictum est, quia apud eos quidem ingens tumor erat veritate carens, apud Scripturas autem veritas ab omni fastu pura. Quocirca tum temporis magna fortitudine ac prudentia opus erat, quæ omne verborum lenocinium scite ac venuste comparatum, mendaciumque, tanquam verum calide exhibens, denudaret. Nunc autem ab ipsis etiam rusticis ipsorum error deprehendi potest.

CCXIV. — APOLLONIO.

De eleemosyna.

Eleemosynam a probro et contumelia puram atque immunem esse oportet. Nam qui ei **222** hæc adiungunt, fragranti unguento cœnum admiscunt, atque accipientium animas percutiunt. Quæ enim cum probro porriguntur, etiamsi maxima sint, accipientibus minime iucunda sunt: tametsi alioqui necessitate constricti contumelias tacite ferant. Cum autem etiam perexigua sunt, atque cum contumelia præbentur, intolerandam quamdam egentium animis tempestatem pariunt. Nam de iis qui non modo nihil largiuntur, sed etiam pauperes conviciis et maledictis incessunt, ne mentionem quidem facere opus est. Omnem quippe feritatis et crudelitatis immanitatem excesserunt. Eos enim qui ad se, tanquam ad portum, appellunt, pessumadant, dum nec ea, quorum penuria laborant, suppeditant, et præterea contumelias adjiciunt. Quocirca pauperibus leniter et placide respondere oportet, ac pro viribus præbere, atque eleemosynam, tanquam ingenuam quamdam et nobilem virginem, occultare, ac non omnibus eam propalare. Quod si quis unde supplicis hominis calamitati solatium afferat, non habeat, pacato ac leni animo ipsi respondeat. En apud virum gratiosum.

CCXV. — EVOPTIO EPISCOPO.

Tu quidem, vulgi fortasse sententiam sequens, gravius eum peccasse dixisti, qui virgini vim attulit, quam qui eam ad stuprum induxit. Ego vero ipsam rei naturam attendens, sic existimo (etsi enim novum et insolens esse videbitur quod dicturus sum, tamen, quia verum est, id dicam), eum qui sermonis blanditiis eam illexit, flagitiosorem

²² Rom. 1, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Ἰδοὺ γὰρ λόγος ὑπὲρ δόμα αγαθόν. In B. C. est ἡδὺ γάρ. Locus exstat in Panareto seu Sapientia Syrach., cap. xviii, v. 19, et quidem interrogationis figura prolatus: Οὐκ ἰδοὺ λόγος ὑπὲρ δόμα αγαθόν, καὶ ἀμφοτέρα παρὰ ἀνθρώπων, non, ut apud Isidorum, ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ. Chrysostomus homil. 52, in I Corinth. xiii, etiam sic citat, Ἰδοὺ λόγος ὑπὲρ δόμα αγαθός. Et idem lib. iii, *De sacerdotio*. Ὑπὲρ δόματ' αγαθόν. Sed nusquam aliter quam ἰδοὺ legitur, nisi in Isidor. ms. Bavar., ubi est ἡδὺ, quod

A

ΣΙΓ'. — ΠΕΤΡΩ.

Πῶς εἰρηται τό: « Φάσκοιτες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν. »

Τό, « Φάσκοιτες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, » καὶ διὰ τοῦτο, ὧ σοφοί, εἰρηται, ἐπειδὴ παρ' αὐτοῖς μὲν δγκος ἦν πολὺς ἀληθείας χηρέων, παρὰ δὲ ταῖς Γραφαῖς ἀλήθεια κόμπου καθαρεύουσα. Τότε μὲν οὖν ἀνδρεία εἶδε καὶ συνέσεως πολλῆς, πᾶσαν πιθανότητα κεκομφευμένην, καὶ ἐντρεχῶς τὸ ψεῦδος ὡς ἀληθὲς παριστώσαν ἀπογοιμούσης. Νῦν δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγροίκοις ἡ πλάνη αὐτῶν εὐφώρατος γέγονεν.

ΣΙΑ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

Τὴν ἐλεημοσύνην χρὴ καθαράν ὑβρείως καὶ δνείδους εἶναι. Οἱ γὰρ ἐκεῖνη ταῦτα μιγνύοντες, εὐώδει μύρω δυσώδη κινῶσι βόρβορον, καὶ τὰς τῶν λαμβανόντων πληττουσι ψυχάς. Τὰ γὰρ μετ' δνείδους παρεχόμενα, κἂν μέγιστα ἦ, οὐκ ἥδιστα τοῖς λαμβάνουσι, κἂν διὰ τὴν ἀνάγκην σιγῆ στέργωσι τὰς ὑβρεῖς. Ὅταν δὲ καὶ ἐλάχιστα ἦ, καὶ μετ' ὑβρείως παρέχεται, ἀφόρητόν τινα χειμῶνα ταῖς ψυχαῖς τῶν πενομένων εἰκτεῖ. Περὶ γὰρ τῶν μῆτε παρεχόντων, ἀλλὰ καὶ λοιδορούντων, οὐδὲ μεμῆσθαι χρὴ: πᾶσαν γὰρ ὑπερβεδῆχαισι θηριωδίας ἀγριότητα. Τοῖς γὰρ πρὸς αὐτοῦς, ὡς πρὸς λιμένα, καταίροντας καταδύουσι, μῆτε τὴν ἀναγκαίαν πληροῦντες χρεῖαν, ἀλλὰ καὶ ὑβρεῖς προστιθέντες. Χρὴ τοιγαροῦν πράως ἀποκρίνασθαι τοῖς δεομένοις, καὶ κατὰ δύναμιν παρέχειν, κρύπτειν τε ἐλεημοσύνην, ὡσπερ ἐλευθέραν τινὰ καὶ εὐγενῆ καὶ σώφρονα παρθένον, καὶ μὴ πᾶσιν αὐτὴν ἐκπομπέειν. Εἰ δὲ μὴ ἔχοι τις δι' ὧν παραμυθήσεται τὸν ἰκέτην, ἀποκρινάσθω αὐτῷ εἰρηνικά ἐν πραυτητι. Ἰδοὺ γὰρ λόγος ὑπὲρ δόμα αγαθόν (14), καὶ ἀμφοτέρα παρὰ ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ.

enim, melior est sermo quam donum, et utrumque

ΣΙΕ'. — ΕΥΟΠΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Αὐτὸς μὲν τῇ τῶν πολλῶν διανοίᾳ ἴσως ἐπόμεινος χαλεπώτερον ἐφησ τὸν βιασάμενον παρθένον τοῦ πείσαντος. Ἐγὼ δ' αὐτῆ τοῦ πράγματος προσέχων τῇ φύσει, ἡγοῦμαι: εἰ γὰρ καὶ παράδοξον εἶναι δόξει τὸ λεχθησόμενον, ἀλλ' ὁμως ἀληθὲς ὅν λελέξεται: ὅτι ὁ πείσας τοῦ βιασαμένου ἐναγέστερος τυγχάνει (15). Ἐνταῦθα γὰρ ἡ πειθὴ τῆς βίας ἀργαλεωτέρα ἐστὶ.

tamen fortasse non prorsus contemnendum sit, quamvis et Latinus interpres vetus reddidit ἰδοὺ: *Nonne, ecce, verbum super datum bonum. RITT.*

(15) Locum hunc illustrat lex Solonis quam Plutarchus tangit in ejus Vita; nam plane est sententia istorum, τὸ πεισθῆναι παρὰ τὸ βέλτιστον οὐδὲν ἡγεῖτο τοῦ βιασθῆναι διαφέρειν. Hoc solum differunt quod minus dicit Plutarchus quam Isidorus. *CASABON., epist. ad Rittershusium.*

τῷ τὴν μὲν κολάσας, τὴν δὲ συγγνώμης ἀπολαύειν. **A** ac sceleratiorem esse. Hic enim persuasio vi atrocior est : quod illa plectatur, hæc veniam consequatur. Nam ille violato corpore, mentem puram atque integram servavit. Hic autem corrupta prius anima, ita demum ad inferendam corpori contumeliam se contulit. Atque ille quidem a crimine immunem, hic autem pœnæ obnoxiam eam reddidit. Etenim illius contumelia non ultra corpus progressa est : hujus autem, ad animam usque ascendit. Atque ea quidem, quæ vim perpessa est, excusationem ; ea autem quæ stuprum sibi persuaderi passa est, pœnam nulla deprecatione avertendam habet. Illa enim pœnas etiam ab eo, a quo compressa est, expetere potest : hæc vero, quod prius mente corrupta sit, excusatione cum careat, **B** etiam punitur. Illa enim reprehensione vacat : hæc autem in reprehensione est. Atque illa quidem odio, hæc autem miserationi optimo jure est. Nam illius contumelia corpus quidem attingit, mentem autem minime attingit : hujus autem et corpus et anima contaminata sunt. Quod si rationes humanas hæc esse existimas, hanc legem e cœlis recitabimus. Quidnam igitur ait ? « Si quis virginem in solitudine compresserit, hunc extirpatione supplicio afflicte, ipsam autem servate. Clamavit enim adolescentula, et non erat, qui succurreret ⁸⁴. » Ei autem quæ in urbe hoc perpessa fuerit, nec clamorem **223** ediderit, certissima pœna constituta est ⁸⁵. Idque optimo jure. Nam in deserto loco non erat qui opem ferret : ac propterea, quæ contumelia affecta est, **C** venia digna esse judicata est. Quæ autem in civitate hoc pertulit, ac sceleri tacita assensit, nec exclamavit, nec eorum, qui vim cohibere poterant, opem imploravit, morte haud injuria multata est. Quæ cum ita sint, omnibus viribus est ipsis enitendum, ut puram inentem, atque ab omni macula et spurcicia liberam, ac nullo hujusmodi impetu aut assensu sedatam et conspurcatam servent : ut si (quod Deus avertat) hujusmodi quidquam acciderit, incolumem apud incorruptum judicem, qui intimos quoque cordis recessus penetrat, nec testibus indiget, excusationem habeant.

ΣΙΓ΄. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ.

Εἰς τὸ • Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ. »

Ἐπειδὴ γέγραψας, τί ἐστίν, • Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία - ἢ μὴ ὑπὸ Θεοῦ, • καὶ ἔφησ' • Τί οὖν ; Πᾶς ἄρχων ὑπὸ Θεοῦ χειροτονῆται ; Φήσαιμι, ὅτι δοκεῖς μοι (καὶ μοι μηδὲν ὀργισθῆς • οὐδὲν γὰρ φλύαρον ἐρῶ) ἢ μὴ ἀνεγνωκέναι τὰς ἀποστολικὰς ῥήσεις, ἢ μὴ νενοηκέναι. Ὁ γὰρ Παῦλος οὐκ εἶπεν, Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄρχων εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ • ἀλλὰ περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ διαλέγεται, λέγων • Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία, εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ. • Τὸ γὰρ εἶναι ἀρχὰς ἐν ἀνθρώποις, καὶ τοὺς μὲν ἄρχειν, τοὺς δ' ἄρχεσθαι, καὶ μὴ ἀπλῶς, μηδ' ἀνέδην ἅπαντα φέρεσθαι, ὡσπερ κυμάτων τῆδε κάκεισε τῶν δῆμων, περιαιγομένων, τῆς τοῦ Θεοῦ

CCXVI. — ΔΙΟΝΥΣΙΟ.

In illud : « Non enim est potestas, nisi a Deo ⁸⁶. »

Quoniam ex me per litteras sciscitatus es, quidnam illud sibi velit, « Non enim est potestas nisi a Deo, » ac dixisti : Quid igitur ? Omnisne, qui imperium gerit, a Deo institutus est ? hoc dixerim, te mihi videri (ac velim ne mihi succenseas : nihil enim futile dicam), aut apostolicas voces minime legisse, aut certe non animadvertisse atque intellexisse. Neque enim dixit Paulus, Non est pœfectus nisi a Deo, verum de re ipsa disserit, his verbis utens : « Non enim est potestas nisi a Deo. » Nam quod inter homines imperia et magistratus sint, atque alii imperent, alii pareant : ac non te-

⁸⁴ Deut. xii, 25-27. ⁸⁵ ibid. 23, 24. ⁸⁶ Romi xiii, 1.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Pro τὴν ψυχὴν ambo codd. Vat. 649 et Alt. scribunt, τῇ ψυχῇ. POSSIN.

merario et cæco impetu omnia ferantur, populis videlicet fluctuum instar huc atque illuc sese agitantibus, hoc a divina sapientia proficisci ait. Quoniam enim qui dignitate pares sunt, bellum plerumque excitare solent, idcirco populare Imperium minime esse permisit, sed regnum. Ac post illud multa alia imperia effecit. Quænam tandem, inquis? Præfecti ac subditi, viri et uxoris, patris et filii, senis et juvenis, heri et servi, magistri et discipuli. Quin in brutis etiam animalibus idem perspicere liceat. Atque hoc apes comprobant, quæ regis imperio subsunt, et grues, et silvestrium pecudum greges. Quod si mare quoque consideres, ne id quidem hujusce disciplinæ expertus esse comperletur. Multa enim illic piscium genera sub unius piscis principatu ac velut imperio militari censentur. Unde etiam longas peregrinationes suscipiunt. Siquidem ubique molestissima res est sublatio principatus, confusionisque ac perturbationis causa. Quo etiam sit, ut ne in corpore quidem, quod unum est, pari dignitate omnia sint, verum ex membris alia præsent, alia subsint. Quocirca rem ipsam, potestatem, inquam, hoc est imperium et regnum a Deo formatum atque institutum esse profitendum est, ut ne ornatus in statum inornatum degeneret. Quod si quis impius ac sacrilegus in illud irruerit, haudquaquam scilicet hunc a Deo creatum ac designatum esse dicimus, **224** verum permissum esse: quo nimirum aut Pharaonis in modum improbitatem omnem suam evomat, atque ita extremo supplicio excrucietur, aut eos, qui crudelitate opus habent, ad meliorem mentem revocet, quemadmodum rex Babylonis Judæos.

CCXVII. — ISAIAË.

De Providentia.

Vis Numinis ultrix (o quonam te nomine digne appellem!) mortalium res inspectat, eos qui scelerati aliquid admittunt, puniens. Nec res humanæ eo statu sunt, ut nemo eas curet ac moderetur. Hoc igitur cum cognitum et exploratum habeas, injustitiam fuge, ut pœnam quoque fugias.

CCXVIII. — HERMOGENI EPISCOPO.

Quoniam scripsisti, me, ut par est, omni ratione te pascere, atque a lingua mea in tuas aures doctrinam commemoratione dignam derivare, illud rescribo, quod si quid commodi atque eruditi a me scribitur, hoc divinæ ac cœlestis gratiæ esse existimare debes, quæ rudes etiam et imperitos sapientes efficit.

CCXIX. — HERMINO COMITI.

Ad principes.

Nunc cum ad imperium evectus es, majorem tibi nominis celebritatem atque admirationem comparabis, si eos, a quibus injuria affectus es, minime

A σοφίας ἔργον εἶναι φησιν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ δμῶτιμον οἶδε πολλάκις πόλεμον ἀναρρίπτειν, οὐκ ἀφῆκε δημοκρατίαν εἶναι, ἀλλὰ βασιλείαν. Εἶτα μετὰ ταύτην πολλὰς ἐποίησε τὰς ἀρχάς. Ποίας φησίν; Ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, πατρὸς καὶ παιδὸς, πρεσβύτου καὶ νέου, δεσπότητος καὶ δούλου, διδασκάλου καὶ φοιτητοῦ. Κάν τοῖς ἀλόγοις δὲ ζῴοις τὸ παραπλήσιον ἴδοι τις ἂν. Καὶ τοῦτ' ἐγγυῶνται αἱ μέλισσαι ὑπὸ βασιλεῖ ταττόμεναι, καὶ αἱ γέραναι, καὶ αἱ ἀγέλαι τῶν ἀγρίων προβάτων. Εἰ δὲ καὶ τὴν θάλατταν σκοποῖς, οὐδ' αὐτὴ ταύτης ἔρημος εὐρεθήσεται τῆς εὐταξίας· πολλὰ γὰρ κάκει τῶν γενῶν ὑφ' ἐνὶ τάττεται τῶν ἰχθύων καὶ στρατηγεῖται. Διὸ καὶ μακρὰς ἀποδημίας στέλλεται. Καὶ γὰρ πανταχοῦ ἡ ἀναρχία ἀργαλειώτατον, καὶ συγχύσεως καὶ ἀκοσμίας αἴτιον. Διὸ καὶ τῷ σώματι ἐνὶ θνι οὐ πάντα δμῶτιμα, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀρχει τῶν μελῶν, τὰ δὲ ἀρχεται. Αὐτὸ δὴ οὖν τὸ πρᾶγμα, τὴν ἐξουσίαν φημι, τουτέστι τὴν ἀρχήν, καὶ τὴν βασιλείαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τετυπῶσθαι λέγειν θέμις, ἵνα μὴ ὁ κόσμος εἰς ἀκομίαν ἐμπέση. Εἰ δὲ τις ἀλιτήριος παρανόμως εἰς ταύτην εἰσεκώμασεν, οὐ δήπου τοῦτον παρὰ Θεοῦ χειροτονησθαι φαμεν· ἀλλὰ συγκεχωρησθαι, ἢ πρὸς τὸ πᾶσαν τὴν [οἰκείαν] πονηρίαν ὡσπερ ὁ Φαραὼ ἐξεμέσασεν, καὶ οὕτως δίκην δοῦναι τὴν ἐσχάτην, ἢ πρὸς τὸ σωφρονίσαι τοὺς ὠμόττους δεομένους, ὡσπερ ὁ Βαβυλωνίους τοὺς Τουδαίους.

esse: quo nimirum aut Pharaonis in modum improbitatem omnem suam evomat, atque ita extremo supplicio excrucietur, aut eos, qui crudelitate opus habent, ad meliorem mentem revocet, quemadmodum rex Babylonis Judæos.

C

ΣΙΖ'. — ΗΣΑΙΑ.

Περὶ Προνοίας.

Δίκη, ὡ τί σε καλέσας ἀξίως προσέπω; τὰ θνητῶν πράγματα ἐποπτεύει, τιμωρὸς τῶν ἄδικα πραττόντων. Καὶ οὐκ ἔστιν ἀνεπιτρέπτεα τὰ τῆδε. Τοῦτο οὖν γνοὺς, φεύγε τὸ ἀδικεῖν, ἵνα καὶ τὴν τιμωρίαν διαφύγῃς.

ΣΙΗ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Ἐπειδὴ γέγραπας, ὡς εὐ ποιῶ πάντα τρόπον ἐστιῶν σε (17), καὶ ἀπὸ τῆς ἑμᾶντοῦ γλώττης ἐπὶ τὰς εἰς ἀκοάς, [διὰ] διδασκαλίαν (18) ἀξιαφήγητον μετοχετεύων· ἀντεπιστέλλω, ὅτι εἰ τι ἐπιστέλλεται παρ' ἡμῶν δεξιῶν, τοῦτο τῆς ἀνωθεν εἶναι νόμιζε χάριτος, τῆς καὶ ἰδιώτας σοφίζουσης.

ΣΙΘ'. — ΕΡΜΙΝῶ ΚΟΜΗΤΙ.

Πρὸς ἀρχοντας.

Νυνὶ μάλλον ὅτε ἀρχῆς ἐπέθης, αἰδιδμος ἂν γένοιο καὶ ζηλωτὸς, εἰ τοὺς ἀδικήσαντας μὴ ἀμύνη, ἀλλὰ [καὶ] νῦν μάλιστα πάντων τῶν λυπηρῶν λήθην

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Ὡς εὐ ποιῶ, πάντα τρόπον ἐστιῶν σε. Rectius fortasse Latine, *me recte facere, dum omnium ratione te pascō*. RITT.

(18) Διὰ διδασκαλίαν. Billius, *per doctrinam*, a codice Bavar. rectius abest διὰ quod etiam in versione

omitti debet, alioquin enim nihil hic erit quod in aures derivetur per doctrinam. Imo doctrina ipsa derivatur per aures in animum. Notanda hic est pietas et modestia Isidori, omnia Deo accepta referentis quæ bene sapienterque scripsit. Ib.

ποίησι, ὅτε μάλιστα τὸ δύνασθαι σε αὐτοὺς τιμωρή-
σαι παρέσχεν ἢ τῆς ἀρχῆς ἐξουσία.

ΣΚ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΔΗ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὁ τῆ πείρα τὴν φήμην ὑπερβαίνων, καὶ κρείττων ἀκοῆς εἰς θεὸν ἐρχόμενος, οὗτος εἰκότως καὶ ἐγκωμίων κρείττων ἐστίν, ἐλέγχων τοὺς λόγους, ὡς τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας καταδεστέρους. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰ καὶ ἡτέωνται οἱ λόγοι, χρῆ τὴν γνώμην νικᾶν [τολμᾶν], χρῆ καὶ τὰ προσόντα ἐγκώμια τοῖς φιλαρέτοις λέγειν τε καὶ γράφειν. Τρία γὰρ ἐκ τούτου συμβαίνει καλὰ· τὸ τε γνησίως ἔχειν πρὸς τὴν ἀρετὴν· οὐδεὶς γὰρ φαῦλος τοὺς σπουδαίους ἐπαινεῖν ὑπομένει· τὸ τε φθόνου καθαρὸς εἶναι, μὴ κρύπτοντας τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ πλεονεκτήματα· τὸ τε πονηροῦς ἢ καταισχύ-
νεσθαι, ἢ σωφρονίζεσθαι, ὧν ἑκάτερον αὐτοῖς λυσι-
τελεῖ.

mentes et occultantes : ac denique improbi aut pudore suffundantur, aut ad officium revocentur. Quorum utrumque ipsis utile est.

ΣΚΑ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Μὴ ἀγανάκτει, ὧ μισοπονηρίας περιβλεπτον θρέμεις, εἰ Εὐσέβιος ὁ ἀσεβείας, ὡς γέγραφας, ἀνά-
πλωως, ἀσπονηδον ἔχων, καὶ ἀκήρυκτον πρὸς τοὺς ἀρετῇ συζῶντας πόλεμον, πρὸς τοὺς κακίαν ἀστα-
ζομένους σπένδεται· μηδ' ὅτι ἡ πολεμὲα τοὺς ἔχον-
τας, εἰ μὴ λάθῃ χρήματα, ἢ ἵνα μὴ πολεμήσῃ λαμ-
θάνει, ὅσα πολεμῶν λήσασθαι ἰδύνατο, ἀλλὰ τὴν
θειαν ἀνάμενε ψήφον.

ΣΚΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἐπειδὴ κλεινοῖα ἢ θεία πρόνοια ποιεῖται τὴν φειδῶ τῶν ἀμαρτανόντων, ἢ ὅσον ἐκείνους ὄρᾳ ἑαυτῶν ἀφειδοῦντας, διὰ τοῦτο βασιλικῶ καὶ φιλανθρώπων μακροθυμίας χρωμένη κηρύγεται βοᾷ· « Μετανοεῖτε, ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Εἰ δ' οἱ ἀμαρτανόντες παρ' οὐδὲν θέμενοι τὴν παραίνεσιν, τῆς μακροθυμίας, ὡς ἀμελείας καταψηφίσονται, ἴσως μὲν καὶ νῦν, πάντως δ' ὅτε ὁ καιρὸς ἐπιστῆ τῆς δίκης, οὐκ ἔτι φείσεται τῶν ἑαυτοῦ φειδοῦς μὴ ἀξιωσάντων, ἀλλὰ δίκαια σφοδρότατας εἰσπράξεται τοὺς τῆς μακροθυμίας καταφρονήσαντας. Διδ καὶ τοῦτ' ἐρρήθη, ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν· « Ἐσιώπησα, μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι, καὶ ἀνέξομαι; Καὶ ἐκστήσω καὶ
ξηρανῶ ἄμα. » Δίκαιον γὰρ τοὺς τῇ τοσαύτῃ μακρο-
θυμίᾳ μὴ ὠφεληθέντας, ἀλλ' ἐφόδιον αὐτὴν μειζόνων ἀμαρτημάτων πεποιημένους, ταῖς τῆς δίκης ἐναλῶ-
ναι τιμωρίας.

verum ab ea graviorum scelerum occasionem traxerunt, divinæ justitiæ suppliciiis atque tormentis constrictos teneri.

ΣΚΓ'. — ΑΛΥΠΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ τὰς τιμωρίας μεγίστας εἶναι τῷ πλήθει τῶν συνειδότων εἰκότως κρίνομεν (αἱ γὰρ λαυθάνουσαι κουφότερά πως εἶναι πεφύκασιν), ὅποιαν εἰκόθ εἶναι τὴν κόλασιν, ὅταν παρόντων τῶν οὐρανίων δήμεν, καὶ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ὀρισθείη;

⁶⁷ Matth. iii, 2 ⁶⁸ Isa. XLII, 14

ulciscaris : ac nunc maxime omnes molestias obli-
vioni mandes, cum maxime ipsos ulciscendi pote-
statem imperii licentia tibi præbuit.

CCXX. — HERACLIDI EPISCOPO.

Qui experimento famam superat, cujusque aspectus et præsentia ruinorem antecellit, hic demum merito laudes etiam vincit, sermones coarguens, ut dignitate sua inferiores. Verum quoniam, etsi sermones vincuntur, mentem tamen victoriam adipisci oportet, audendum est ac faciendum, ut laudes eas, quæ probis et virtute præditis viris insunt, exponamus, ac litteris mandemus. Triplex enim hinc commodum oritur, nempe ut et sincero animi affectu virtutem complectamur (nemo enim improbus viros probos laudare sustinet), et ab invidia puri atque immunes simus, utpote eorum, a quibus superamur, virtutum prærogativas minime pre-

CCXXI. — LAMPETIO EPISCOPO.

Ne hoc nomine indigneris (o conspicue improborum odii alumne), quod Eusebius, impietatis, ut scripsisti, plenus, immane atque implacabile cum his qui recte et ex virtute vivunt, bellum gerens, cum his qui vitium amplectuntur, amicitiaæ fœdus iniiit : nec quod aut habentibus, si pecunias non accipiat, bellum infert, aut, ne bello eos lacessat, tanta accipit, quanta, si bellum intulisset, diripere potuisset. Verum divinam sententiam exspecta.

225 CCXXII. — EIDEM.

Quandoquidem divina providentia, quo magis suæ salutis prodigos eos, qui peccant, esse conspicit, eo magis ipsorum salutis consulit, idcirco regio et humano lenitatis præconio utens, clamat : « Poenitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum ⁶⁷. » Quod si ii, qui peccant, admonitionem hanc contemnentis ac pro nihilo putantes, lenitatem hanc, ut incuriam, damnarint, fortasse quidem in hac quoque vita, prorsus autem cum vindicatorum scelerum tempus advenerit, non jam iis parceret, qui sibi ipsis parcere recusarunt, verum acerbissimas ab iis, a quibus ipsius lenitas contempta est, pœnas exiget. Eoque spectat illud Scripturæ, quod ex me intelligere cupiisti : « Tacui, num etiam semper tacebo, ac sustinebo? Emovebo atque exsicabo simul ⁶⁸. » Æquum est enim eos qui nullam ex tanta lenitate utilitatem acceperunt,

CCXXIII. — ALYPIO EPISCOPO.

Si gravissimas eas pœnas esse merito judicamus, quarum multi conscii sunt (nam occultæ leviores quodammodo esse solent), qualem hunc cruciatum esse verisimile est, cum præsentibus cœlestibus populis atque in hominum omnium oculis et aspectu constitueret?

CCXXIV. — ISIDORO EPISCOPO.

De invidia.

Cum in nulla alia re bona, aut boni speciem habente (vir mihi cognominis) lenis est invidia, verum acerba et truculenta : tum vero in virtute, quæ boni naturam proprie sortita est, consolationem prorsus omnem respuit. Ac, quidem invidia flagrare, molestiæ quidem expers fortasse fuerit, at minime præclarum et luculentum (nam ita se gerere, ut merito ipsi invidetur, velim nec mihi unquam nec amicis meis contingat). Oportet autem eum, cui invidetur, invidiæ malignitates prudenti animo perferre.

CCXXV. — EIDEM.

De charitate erga Deum.

Ego iis, quibus earum rerum, quæ ad virtutem adipiscendam fieri debent, nihil deest (multi quippe, tametsi virtutem maximum bonum, ut revera est, esse statuunt, ipsius tamen haud magnam curam gerunt), hoc dico, ipsos, si modo virium suarum fiducia minime nitantur, verum ea quæ recte et cum laude gerunt, ad divinum opem referant, et turbulentos animorum motus profligatos esse, et ad virtutis metam perventuros. Nam etsi id quod humano robore præstantius est, hoc præbet ut adversarios quispiam superet : tamen cui divinum numen auxilio est, **226** victoriam scilicet ipsi acceptam ferenti, huic contra si sibi laudem ascribat, minime mirandum est, si quominus victoriam adipiscatur, impedimentum afferat.

CCXXVI. — EIDEM.

Breviter dicere volo, quod perspicuis verbis eloqui nolo. Si malus esset, qui ab insidiantibus contumelia afficitur (scis de quo loquar), eos, a quibus nunc maledictis incessitur, summos laudum satrum præcones nunc haberet.

CCXXVII. — EIDEM.

Quisquis probitatis particeps est, huic virtutem honore affici gratissimum erit. Quemadmodum enim si legislator quispiam maximas flagitiis pœnas constituat, haudquaquam ipse ad perpetrandum flagitium paratus esse existimandus est : eodem modo cum quis eximia et singularia virtutis præmia audiens, voluptate afficitur, ad omne virtutis genus propensus ac paratus esse existimatur : atque bonis quidem omnibus refertus, nullo autem malo infectus. Nec vero mirum atque absurdum amore complectantur.

CCXXVIII. — ΑΡΟCΡÆ SCHOLASTICO.

De vaticinandi arte.

Quod divinandi ars apud gentiles nugarum plena erat, atque incassum omnium ore celebrabatur, in

A

ΣΚΑ'. — ΙΣΙΔΟΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ φθόνου.

Οὐδὲ ἐπ' ἄλλω μὲν οὐδέν, [ὦ] ὁμῶνυμε. τῶν δὲ τῶν ἡ δοκούντων καλῶν, πρᾶξις ὁ φθόνος, ἀλλ' ἀγριος καὶ ἀργαλέος· ἐπὶ δ' ἀρετῇ, ἤτις κυρίως τὴν τοῦ καλοῦ κεκλήρωται φύσιν, καὶ πάμπαν ἀπαρμύθητος. Τὸ μὲν οὖν μὴ φθονεῖσθαι, ἀλυκον μὲν ἴσως, οὐ μὴν εὐκλεές. Φθόνου γὰρ ἂν ἀξίως πράττειν (19), μὴτ' ἐμοὶ ποτε μῆτε φίλοις ἐμοῖς συμβαίη. Χρὴ δὲ φθονοῦμενον, σῶφρονι λογισμῷ τὰς τοῦ φθόνου κακοθηεῖας φέρειν.

ΣΚΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης.

B

Ἐγὼ φημι τοῖς οἷς οὐδὲν ἐλλείπεται τῶν ὀφειλόντων πρὸς ἀρετὴν πράχθῃναι· πολλοὶ γὰρ μέγιστον ἀγαθόν, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ὀριζόμενοι τὴν ἀρετὴν, οὐ πάνυ φροντίζουσιν αὐτῆς· τούτους, εἰ μὴ τῇ οικείᾳ δυνάμει θαρρόειν, ἀλλ' ἀναφέρουιν πρὸς τὴν θεῖαν ῥοπήν τὰ κατορθούμενα, καὶ τῶν παθῶν περιέσεσθαι, καὶ εἰς τέλος πάντως ἤξειν ἀρετῆς. Εἰ γὰρ καὶ τὸ κρατεῖν διδῶσι τῶν ἀντιπάλων τὸ ἀνθρωπίνης βώμης κρείττον, ὡς μὴδὲν ἐμποδῶν εἶναι τῇ τοῦ ἀθλητοῦ προθυμίᾳ, ἀλλ' οὖν γε ὧ τὸ θεῖον ἐπικουρεῖ, ἀναφέροντι δῆλον ὅτι πρὸς αὐτὸ τὴν νίκην, τοῦτε οὐδὲν κρείττον, εἰ ἐμποδῶν εἴη πρὸς τὴν νίκην.

minime mirandum est, si quominus victoriam

CCXXVI. — EIDEM.

C

ΣΚΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Συντόμως φράσαι βούλομαι, ὃ φράσαι σαφῶς οὐ βούλομαι. Εἰ κακὸς ἦν ὁ παρὰ τῶν ἐπιβουλεύοντων παροινούμενος· ὁσα δ' ἂν λέγω· τοὺς νῦν λέγοντας κακῶς εἶχεν ἂν ἄκρους.

ΣΚΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πᾶς ὅτω μέτεστι καλοκαγαθίας, ἀσμενίσει τῆς ἀρετῆς τιμωμένης. Ὡσπερ γὰρ εἰ τις νομοθέτης μεγίστας κολάσεις τῶν παρανομῶν τάττοι, οὐκ ἂν αὐτὸς γε παρασκευάζεσθαι παρανομεῖν νομισθεῖν· οὕτως ὅταν τις ὑπερφυεῖς τὰς τῆς ἀρετῆς ἀμοιβὰς ἀκούων ἡσθεῖη, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν ἔτοιμος εἶναι δόξει· καὶ ἀγαθῶν μὲν πάντων ἐμπλεως, κακοῦ δὲ οὐδενός. Καὶ θαυμάζεσθαι γὰρ καὶ φιλεῖσθαι τὴν ἀρετὴν παρὰ τῶν σπουδαίων οὐκ ἀπεικός.

est, quod probi viri virtutem admirantur, atque

ΣΚΗ'. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ μαντικῆς.

Ὅτι ἡ μαντικὴ ὕβλος ἦν παρ' Ἑλλήσι, καὶ μάτῃν ἐθρυλλεῖτο, δέδεικται μὲν μοι ἐν τῷ Πρὸς Ἑλληνας

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(19) Φθόνου γὰρ ἂν ἀξίως πράττειν. Male lectionis non potuit alia quam consinilis fieri interpretatio. B. C. longe melius ἀναξίως. Itaque sic corrigenda versio : Nam illa agere, quæ invidia non sunt

digna, nec mihi nec amicis meis usquam contingat. Fortasse pro ἀναξίως legend. ἀνάξια. Ad ad explicat. Proverbia : Invidia serpit ad habetism. B. T.

λόγω. Ἐπειδὴ δ' Ὅμηρον ὡς σοφώτατον μάρτυρα A
προβάλλῃ, τὸν αὐτὸν ἀντιπροβαλοῦμαι. Σεμνὴ γάρ
καὶ ἡ παρὰ τῶν ἑθρῶν μαρτυρία (20). Ὅταν γάρ
ποιῇ τὸν Ἐλεον μάντιν ὄντα, Ἀλεξάνδρω τ' ἀδελφῷ
παρακελευόμενον, τῆς μὲν μάχης ἀποπιῆναι, ἐβξ-
σθαι δὲ τῇ Ἀθηνᾷ μετὰ τῶν γυναικῶν ἐν ἄστει γενό-
μενον· εἶτα τὰς μὲν εὐχομένηας, τὴν δὲ ἀνανεούσαν·
αὖτις δὲ τὸν μὲν μάντιν παρακελευόμενον εἰς μάχην
προκαλεῖσθαι τὸν ἄριστον τῶν Ἑλλήνων, τὸν δὲ πει-
θόμενον, καὶ προκαλούμενον, ἠτιώμενον δὲ καὶ τιτρω-
σκόμενον, καὶ διαλυθῆναι δεόμενον, ἄρ' οὐ δῆλός
ἔστι καὶ τοῖς κομιδῇ νηπίοις, τὴν μαντικὴν οἶον ἐπὶ
κόρητος ῥαπίζων, ἢ καὶ καταγελῶν τῆς ἀβελτηρίας
αὐτῆς καὶ ἀλαζονείας, ὡς θρασυνομένης μὲν ἐν τῷ
προζγορεύειν καὶ ἐλπιδας χρηστάς ὑποτίθεσθαι, ἐν δὲ
τοῖς πέρασιν ἐλεγχομένης καὶ διαμαρτανούσης· παντὶ B
σου δῆλόν ἐστιν. Εἰ δὲ πολλοῦ μάντις φάσκει,
καὶ θυσιακόπους, καὶ ὄνειροπόλους, θαυμαστὸν οὐδέν.
Ἡ γὰρ ποιητικὴ, ἔστιν ὅπου τὸ μυθῶδες ἐπιποθοῦσα,
ἕλην ἔχει τὸ ψεῦδος, ὅφ' ἠδονῆς (21) ἀκρίτου θρασυ-
νομένη ἐξυδρῖζει καὶ ὕλομανεῖ τὸ μυθῶδες καὶ θεα-
τρικὸν ἐπιδεικνυμένη. Τοσοῦτον γὰρ αὐτῇ οὐ μέλει
τῆς ἀληθείας, ὡς καὶ τοὺς παῖδας Ἀλῶνος εἰσ-
άγουσαν ματαιοπονοῦντας μᾶλλον ἢ μεγαλοργουῦ-
τας, φάναι·
cicium pro materia habet, atque præ voluptate præpostera iudicii que experte insolescens petulante se jactat et luxuriat, fabulosum ac theatricum narrationis genus ostentans. Adeo enim veritatem nihil curat, ut etiam Halonis filios inani potius labore se cruciantes, quam ingens aliquod facinus perpetrantes inducens, his verbis utatur :

Ὅσσαν ἐπ' Οὐλύμπω μέμασαν θέμεν. Αὐτὰρ ἐπ' C
[Ὅσση

Πήλιον εἰσοσίφυλλον, ἴν' οὐρανὸς ἀμβρατος εἴη.

Εἶτα πιστεύουσα αὐτοὺς κρατήσῃεν εἰ ἠδῆσαιεν,
γνώμην ἀποφαίνεται ἀπαίδευτον καὶ ἀφιλόσοφον,
φράζουσα,

Καὶ τὸ κεν ἐξετέλεσσαν, εἰ ἠδῆς μέτρον Ἰκοντο.

Ὅφ' ἡμι γὰρ τρία ὄρη, ἀλλ' οὐδ' εἰ πᾶσα ἡ γῆ πλα-
σθεῖη καὶ μετεωρισθεῖη τρόπον κίονος, ἐφάπεται τῆς
οὐρανόθεν ἀψίδος· καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς λέγοντας,
τὴν γῆν κέντρον εἶναι τοῦ οὐρανοῦ. Κέντρον γὰρ πε-
ριφερείας οὐκ ἂν ποτε ἀψοίτο.

ΣΚΘ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ ἀληθείας.

Ὅ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀληθείας ἐκπίπτων, πάντως ἐκκυ-
λισθῆσεται τοῦ προκειμένου, καὶ εἰς αἰσχρὸν κατα-
στρέψει τέλος.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(20) Ab hoste testimonium vim magnam habet. Hanc sententiam alibi iterat auctor, totidem fere verbis, ut lib. III ep. 335, et ep. 225, lib. IV. Sic Basilius Magnus in homilia De nativitate Christi: Αἱ παρὰ τῶν ἑθρῶν μαρτυρίαι ἀξιοπιστότεραι εἰσιν. Lactant. lib. IV, c. 12: « Satis firmum testimonium est ad probandam veritatem quod ab ipsis perhibetur inimicis. » Sic vera est laus, quam Hectori Aga-

libro *Adversus gentiles* a me demonstratum est. Quoniam autem Homerum ut sapientissimum testem producis, eundem vicissim adversum te producam. Grave enim atque auctoritatis plenum illud etiam testimonium est, quod ab hostibus sumitur. Nam cum Helenum, qui vaticinandi artem profitebatur, inducit, Alexandrum fratrem monentem, ut pugna evolet, profectusque in urbem Minervæ una cum mulierculis vota faciat, ac postea eas quidem precantes, ipsam autem eorum preces aspernantem, ac deinde vatem eum hortantem ut Græcorum præstantissimum ad singulare certamen provocet, cui cum ipse morem gessisset, ac provocasset, victus sit, vulnusque acceperit, atque aliquo, qui pugnam dirimeret, opus habuerit, annon vel pueris ipsis admodum perspicuum est, eum divinationi velut alapam in malam impingere, aut etiam ipsius stoliditatem atque arrogantiam irridere, ut quæ in prædicendo quidem, ac læta spe ostentanda, temeritate atque insolentia efferatur, cæterum in fine coarguatur: atque a vero aberret, id certe cuius manifestum est. Quod si compluribus locis vatum et aruspicum, atque eorum, qui somnia interpretantur, mentionem facit, haud mirum videri debet. Poesis enim figmenta interdum expetens, mendacium pro materia habet, atque præ voluptate præpostera iudicii que experte insolescens petulante se jactat et luxuriat, fabulosum ac theatricum narrationis genus ostentans. Adeo enim veritatem nihil curat, ut etiam Halonis filios inani potius labore se cruciantes, quam ingens aliquod facinus perpetrantes inducens, his verbis utatur :

Ὅσσαν ἐπ' Οὐλύμπω μέμασαν θέμεν. Αὐτὰρ ἐπ' C
[Ὅσση

227 Ossæum his montem studio fuit addere Olympo. Ac rursus excelso superaddere Pelion Ossæ,

Æthereas possent ut sic conscendere ad arces.

Ac deinde illud credens, eos, si ad florentem ætatem pervenissent, victoriam adepturos fuisse, inscitam ac philosophiæ expertem sententiam pronuntiat, dicens :

Idque peregrissent, nisi mors truculenta, priusquam Crevisset, Stygias ambos misisset ad umbras.

Non enim dicam tres montes, sed nec si terra universa effingeretur, atque columnæ in modum erigeretur, coelestem axem attingeret: ac præsertim, juxta eorum sententiam, qui terram centrum cæli esse asserunt. Centrum quippe circumferentiam haud unquam attingeret.

CCXXIX. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

De veritate.

Qui in principio a veritate excidit, prorsus ab eo quod sibi proposuit exturbabitur, atque in fœdum finem desinet.

memnon *Iliad*. K. et Lucullo Mithridates (interque hosti) tribuit apud Ciceron. proœm. *Acad. Quæst.* Vide Pet. Victor. lib. XXIX *Var. lect.*, c. 11, et Just. Reub. J. C. doctiss. tractatu *De testib.*, pag. 65 et 127. RITT.

(21) Pro τὸ ψεῦδος, ὅφ' ἠδονῆς, etc., duo codd. Val. 649 et Alt. scribunt, τὸ ψεῦδος ἐφ' ἠδονῆς, etc. POSSIN.

CCXXX. — ZOSIMO, MARONI.

Aiunt nonnulli, ne Metrodorum quidem Epicureum ita per res ipsas Epicuri, qui ab omnibus sapientibus abdicatus et proscriptus est, dogmata confirmasse, ut misera vestra trinitas confirmit. Quamobrem si vera loquuntur, impudicitia vestrae ac lasciviae finem imponite. Sin minus, pudicitia haereat.

CCXXXI. — THEODOSIO EPISCOPO.

Vereor quidem dicere, ne adulari videar (omnium enim leviorum vitiorum turpissimum esse adulationem existimo), dicam tamen a veritate coactus. Nemo, ut opinor, imo ut persuasum habeo, eas animi dotes atque virtutes, quæ in te insunt, verbis ullis consequi possit, ne si decem quidem linguas, ac decem ora, paremque linguas animarum numerum habeat.

CCXXXII. — DIONYSIO PRESBYTERO.

Qui, cum nullum in se bonum agnoscat, verborum modestia utitur, ignoscens, vel agnoscens potius, ac non modestus est. At qui post multas virtutes submisit de se sentit, is demum proprie est, qui modestum se præbere novit.

CCXXXIII. — MARTINIANO.

De avaritia.

Corporum amorem, ut qui acris quidem sit, verum celeriter exstinguatur, ob eam causam pictores cum facibus et pennis depingunt: quoniam nunc libidinem inflammant, nunc rursus ob saturitatem avolat. At pecuniarum amorem nemo unquam aut fingere, aut scribere ausus est. Cujus rei hæc fortasse causa est, quia ne amor quidem est, sed insanabilis furor. **228** Aut hæc fortasse, quia nec singi nec describi potest. Neque enim quinquaginta duntaxat capita habet, ut fabulosa illa hydra, per quæ ad inexplebilem ventrem cibos transmittat, nec insaturabilis illius portenti instar afficitur, nec denique Briarei in modum centum duntaxat manibus armatus est. Quin ne pennas quidem habet, satiari enim atque expleri nescit. Quoniam itaque modo quispiam huiusmodi monstrum effingere aut pingere queat, cum quo Scylla comparata fidem invenisset, etsi alioqui incredibilis? Verum quoniam oratio quovis colore expressor est, ac quavis cera ad effluendum mollior, quantum licebit, eam delineare conabitur: non quod id perfecte atque absolute consequi possit, sed ut belluinam ipsius et

A

ΣΑ'. — ΖΩΣΙΜΩ. ΜΑΡΩΝΙ.

Φασί τινες, ὡς οὐδὲ Μητροδῶρος ὁ Ἐπικούρειος, οὕτως διὰ πραγμάτων ἐδαθαίωσεν Ἐπικούρου, τοῦ παρὰ πάντων τῶν σοφῶν ἀποκηρυχθέντος, τὰ δόγματα, ὡς ἡ ἀθλία ἡμῶν τριτύς. Εἰ τοίνυν ἀληθεύουσι, παύσασθε τῆς λαγνείας. Εἰ δὲ μὴ, ἔχεσθε τῆς σωφροσύνης.

ΣΑΑ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅκνῳ μὲν εἰπεῖν, διὰ τὸ μὴ εἶδαι κολακείων πάντων γὰρ τῶν λεπτῶν παθῶν τὴν κολακείαν αἰσχροτέραν ἡγοῦμαι· φράσω δὲ, ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμενος, ὅτι οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, μᾶλλον δὲ πέπεισμαι, τῶν σοι προσόντων πλεονεκτημάτων ἐφικέσθαι δυνηθεῖν, οὐδ' εἰ δέκα μὲν γλώσσας, δέκα δὲ στόματα ἔχοι (22), καὶ ψυχὰς ταῖς γλώσσαις ἰσαριθμούς.

ΣΑΒ'. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὁ [μὲν] μηδὲν ἑαυτῷ, ὡ σοφὲ, συνειδὼς ἀγαθῶν, μετριολογῶν, συγγνώμων, μᾶλλον δὲ ἐπιγνώμων, οὐ ταπεινόφρων ἐστίν. Ὁ δὲ μετὰ πολλὰ κατορθώματα ταπεινόφρων, οὕτως ἐστὶ κυρίως ὁ μετριάξων εἰδὼς.

ΣΑΓ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ.

Περὶ φιλαργυρίας.

Τὸν μὲν τῶν σωμάτων ἔρωτα, ἅτε δριμύνη μὲν ὄντα, ταχέως δὲ σβεννύμενα, διὰ τοῦτο οἱ ζωγράφοι σὺν λαμπάσι καὶ πτέρυξι γράφουσιν, ὅτι ποτὲ μὲν ὑπεκκαίει τὰ πάθη καπνίζων, ποτὲ δὲ διὰ κόρον ἀφίπταται. Τὸν δὲ τῶν χρημάτων οὐδεὶς οὔτε πλάσαι, οὔτε γράφαι ἐτόλμησε, τάχα μὲν ἐπειδὴ οὐδὲ ἔρωτες ἐστίν, ἀλλὰ μανία ἀνήκεστος· τάχα δὲ ἐπειδὴ οὔτε πλασθῆναι, ἀλλ' οὔτε γραφῆναι αὐτὸν εἶδόν τε. Οὔτε γὰρ πεντήκοντα μόνον ἔχει κεφαλὰς, κατὰ τὴν μυθευομένην ὕδραν, δι' ὧν τῇ ἀπληρώτῳ γαστρὶ τὴν τροφὴν παραπέμπει. Οὐδὲ κατὰ τὸ ἀχόρταστον τέρας διακίεται, οὐδὲ κατὰ τὸν Βριαρέω ἑκατὸν χερσὶ μόναις ὠπλίσται. Ἄλλ' οὐδὲ πτερὰ ἔχει, κόρον γὰρ οὐκ οἶδε, πλησμονὴν οὐκ ἐπίσταται. Πῶς οὖν τις τοιοῦτο τέρας ἢ πλάσαι, ἢ γράφαι δυνηθῆναι, ὅ καὶ τὸ τῆς Σκύλλης παραβαλλόμενον ἐπιστεύθη ἂν, καίτοι ἄπιστον ἐν; Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος παντὸς μὲν χρωματός ἐναργέστερός ἐστι, παντὸς δὲ κηρῶ εὐπλαστότερος (23), ὡς ἂν οἶός τε ἦ, ὑπογράφαι τοῦτον πειράσεται (24)· τῆς μὲν ἀκριβεῖας ἐφικέσθαι ἀδυνατῶν, τὴν δὲ θηριόμορφον αὐτοῦ καὶ ἀτερπῆ τοῖς ἐαλωκόσι στηλιτεύων μανίαν. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ οὐ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(22) Οὐδ' εἰ δέκα μὲν γλώσσας, δέκα δὲ στόματα ἔχοι. Manifesta imitatio Homeri, quem et Virgilius expressit in vi divini operis:

Non, mihi si linguæ centum sint ornque centum . . .

Omnia rænarum percurrere nomina possem. RITT.

(23) Cicero proœnio *Paradoxorum*: « Nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile; nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendat oratione et tanquam excolitur. » RITT.

(24) Ὡς ἂν οἶός τε ἦ, ὑπογράφαι τοῦτον πειράσεται. B. C. mutat tertiam personam in primam, pro ἢ legens ὧ, et pro πειράσεται, πειράσομαι. Utraque lectio ferri potest, quarum prior ad orationem refertur, altera ad auctorem sive oratorem. Verunitamen prior, id est edit. Paris., mihi nescio quomodo venustior videtur; ut quæ ex re inanissima faciat animatum κατὰ προσωποποιίαν. Id.

πειδὶ λοικέναι· οὐ γὰρ ἔρωσ ἐστὶ, μανία δὲ σαφής· ἀλλὰ γυναικί (καὶ τοῦτο γὰρ τῆς τε ἀνοίας αὐτῆς καὶ τῆς μοχθηρίας ἔστω τεκμήριον) θηριομόρφωτινί, καὶ πῦρ πνεύση (25), μυρίας μὲν ἔχεις ἀντὶ τριχῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουση διὰ παντός συριττούσας, καὶ θανατηφόρον ἰὼν ἔρευγομένης· μυρίας δὲ χεῖρας ὄνυξι κομώσας, δι' ὧν τοὺς μὲν σπαράττει, τοὺς δὲ κατατοξεύει, παρ' ὧν δ' ἀφαρπάζει (26) χρήματα· μυρία δὲ στόματα. Οὐδὲ γὰρ ἀπειλεῖ μόνον, οὐδὲ συκοφαντεῖ, ἀλλὰ καὶ κολακεύει, καὶ δουλοπρεπῶς διαλέγεται, καὶ ἐπιορκεῖ, καὶ μυρίας ἐπινοεῖ προφάσεις, αἰσχρῶν κερδῶν ἕνεκα. Καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχει οὐ κατὰ φύσιν ὀρώντας, οὐδ' αἰδουμένους τινά, οὐ φίλον, οὐκ ἀδελφόν, οὐ συγγενῆ, οὐκ εὐεργέτην, ἀλλὰ τραχὺ, καὶ δριμύ, καὶ ὤμν, καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ πυρῶδες βλέποντας. Οὐ γὰρ τὴν τῶν πραγμάτων ὀρᾶ φύσιν, οὐδὲ συνήσιν, ὅτι πολλακίς μυρία κινήσασα, εἰς τὰς τῶν ἔχθρῶν τὰ χρήματα παρέπεμψε χεῖρας. Διὸ μυρίας προσετρήματο τῷ ἀλόντι τὰς ἀμαρτίας, ἀκούσας δὲ τοσοῦτον πεφραγμένης, ὡς μήθ' ἴκισιῶν, μήτε στεναγμῶν, μήτ' ὀλοφυρμῶν, μήτε κακηγοριῶν ἐπακούειν. Τοσοῦτον δ' ἀπέχει τοῦ περὰ ἔχειν, ἃ τὸν κόρον δηλοῖ, ὅτι οὐδὲ πόδας αὐτῆς σωφρονῶν ἂν τις ἀπονέμοι. Οὐδὲ γὰρ οἶδε βαδίζειν, οὐδὲ μετακινεῖσθαι ἀπὸ τοῦ ἀλόντος, ἀλλὰ κατὰ πάντων τὰς χεῖρας πέμπουσα, σιδήρου παντός καὶ μολύβδου βαρυτέρα οὖσα ἐγκάθηται, πάντα μὲν δεχομένη, καὶ πάντα τῆς ληζομένης, οὐδέποτε δὲ πληρουμένη, ἀλλὰ τὸ πλήθος τῶν λαμβανόμενων, ὕλην ὑπεκαύματος ἔχουσα, καὶ τὴν τελευταίαν τῶν ληφθέντων, ἀρχὴν τῶν ληφθησομένων ποιουμένη. Τίς σὺν τοιαύτῃ μανίᾳ δριμυτάτῃ καὶ ἀκορέστῳ, καὶ μυρίας ἀμαρτίας καὶ κακηγορίας, ἀδοξίας τε καὶ ἀκαλασίας προστριδομένη ἀλοῖη ἂν; τίς ἂν ἔλοιτο ἔνταῦθα μὲν ζῆν οὕτως ἀθλίως, ματτιζόμενος νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ εἰδῶς, οὐδ' ὕπνον, ἐκεῖσε δὲ ἀρχὴν τῶν τιμωριῶν ληψόμενος; Τί λέγω ἀρχὴν; Ἐνταῦθα μὲν οὐν κολάζει καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἀλόντας, παντός τυράνουν πικροτέρον, ἐναλλομένη καὶ τῶν καιρῶν ἀποτομένη, καὶ μηδὲ μικρὸν ἀναπνεύσαι συγχωροῦσα, ἀλλὰ τῶν εἰς τὰ μέταλλα (26*) τὴν χαλεπωτάτην ἐκείνην τινόντων κόλασιν, πικροτέραν ἐπάγουσα τὴν δίκην. Τοῖς μὲν γὰρ ἔξεστι μετὰ τὸ ἔργον ὕπνῳ χρῆσθαι καὶ ἀναπαύσῃ, τοῖς δὲ καὶ τὸν τοῦ ὕπνου προχωνύσα λι-

A inamencnam insaniam iis, qui eo capti sunt, inventiva oratione proscindat. Mihi enim puero haudquaquam similis esse videtur (non enim amor, sed perspicuus furor), verum feminæ cuidam (nam hoc quoque amentix ipsius atque improbitatis indicium sit) belluina forma præditæ, ignemque spiranti, ac sexcentas viperas crinium loco in capite habenti, perpetuo sibilantes ac mortiferum venenum evomentes, sexcentas item manus unguibus abundantes, quarum opera et adjumento alios lacerat, alios sagittis impetit, ab aliis pecunias extorquet, ac denique sexcenta ora. Neque enim minatur duntaxat, aut calumnias struit: verum etiam adulatur, ac servilem in modum alloquitur, et pejerat, turpisque quæstus causa innumeras occasiones excogitat. Quin oculos habet, non, ut naturæ consentaneum est, cernentes, aut quemquam verentes, non amicum, non fratrem, non cognatum, non benefactorem, verum asperum quiddam, et acre, atque crudele et inhumanum, igneumque obtuentes. Neque enim rerum naturam perspicit, nec illud animadvertit, quod persæpe, cum permulta moverit, ad hostium manus pecunias transmissit. Unde etiam innumeras ei, qui captus est, peccatorum notas inussit. Porro autem aures usque adeo septas et obturatas habet, ut nec supplices preces, nec gemitus, nec fletus, nec vituperationes habeat. Tantum vero ab eo abest ut pennas habeat (quæ saturitatem designant), ut ne pedes quidem ipsi vir ullis cordatus tribuere queat. Neque enim ingredi, atque ab eo qui captus est, secedere potest: verum manus in omnes immittens, ferro quovis ac plumbo gravior insidet, atque ita comparata est, ut omnia quidem accipiat, atque omnes expilet, nunquam autem expleatur, verum eorum, quæ accipit, multitudinem fomitis atque incitamenti materiam habeat, rerumque acceptarum finem accipiendarum initium efficiat. Ecquis igitur acerrimo hujusmodi et inexplebili furore, atque innumera peccata et maledicta et dedecora, et intemperantias ac petulantias nobis conflante, capiatur? 229 Ecquis animum inducat, tum in hac vita tam misere vivere, ut dies noctesque velut flagris quibusdam laceretur, nec requiem ullam aut somnum sentiat, et in futura suppliciorum atque cruciatuum initium accipere? Quid autem initium dico? Hic enim eos, quos ceperit, tyranno quovis acerbius torquet et excruciat, in eos insultans, ac præcipuus partes attingens, ac ne tantillum quidem interquiescere sinens, verum graviorem ipsi pœnam inferens, quam ii luant, qui ad metalla (quæ atrocissima pœna est) damnati sunt.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Πῦρ πνεύση. Sic infra ead. jer. καὶ πῦρ πνεύσας. Notum proverb., Πῦρ πνέειν, Ignem spirare. RITT.

(26) Pro ἀφαρπάξει cod. Vat. 649 et Alt. habent ἀφαρπάζει, et versu sequenti ἀπειλεῖ pro ἀπειρεῖ. Pousin.

(26*) *Εἰς τὰ μέταλλα.* Vide Jac. Cujac. Observat. RITT.

(27) *Καὶ οὐδὲ τὴν ὄσλαν αὐτῆρ αἰδεῖται.* Ὅσα quid sit, vide supr. ad ep. 146, h. lib., quam cum ista utiliter contuleris, ut et Novellam Theodosii et Valentiniani. Id.

Nam illis confecto opere somno ac quiete frui licet : his autem ea somni quoque portum velut aggesta terra obstruens, noctu quoque sæva illa et inhumana edicta proponit. Hos enim ad latrocinia mittit, illos ad cædes perpetrandas. Ac ne debitum quidem mortuis munus veretur, quod etiam barbari ac dæmones honore prosequuntur : verum adversus etiam mortua corpora nefarias eorum, quos obstrictos tenet, manus armat, novum et sceleratum latrocinii genus excogitans. Quamobrem omnia ipsius vitia mente volentes, nempe quod belluina forma prædita est, atque tetra et inamœna, et ignem spirans, et inexplebilis, et oculis auribusque capta, et crudelis et execranda, et Deo invisæ, et implacabilis, atque crudelis (neque enim cum blanditiis atque obsequiis delinitur, aliquid remittit, verum tum potius efferatur cum maxime colitur), maxime quidem nullum non lapidem moveamus, quo ab eo minime capiamur (facilius est enim non capi, quam cum captus sis, effugere). Si autem nos capi contigerit; omnes nervos contententes, ac divinam opem implorantes (hæc enim sublata nemo ab hujusmodi captivitate abstrahi potest. Multis enim talis pene est hæc captivitas, ut ab eo emergere ac revocari nequeant), quæstus quidem faciendi cupiditatem comprimamus, quæ autem collecta sunt, aut conferant, aut paulatim egentibus distribuamus. Nam hæc demum sola ratio est, qua ab hujusmodi captivitate revocemur.

CCXXXIV. — ARCHIBIO PRESBYTERO.

Hic vehementer invehitur in eos qui sacerdotium male tractant.

Cum multa vere sint, ut inquis, quæ admirationem mereantur, unum tamen est, quod omnium maxime miror, quodque idoneo mihi argumento est, omnia corrupta et perditæ esse. Quocirca illis ommissis hoc præsertim nunc dicam ac demonstrabo. Dic igitur istis, quibus populi maxime curæ sunt, vel, ut rectius loquar, quibus curæ quidem esse debeant, verum nullo omnino modo sunt, cum vos, per ea quæ agitis, quidnam sacerdotium sit, vobis ignotum esse constitamini, quorsum tandem aliis molestiam exhibetis? Nam si paternam tyrannidem nacti estis, iis sane, quibus imperatis, imperate : ut illis quoque nobilibus ac fama celebratis tyrannidis crudeliores et immaniores vos ipsos præbeatis. **230** Multi enim illorum lenius ac mitius quam vos, erga eos, quos tyrannide oppressos tenebant, se gesserunt. Si autem paterna cura vobis commissæ est, quid tyrannos sævitiæ superatis? Quid eos qui divino cruore redempti sunt, ipsi in servitutem trahitis? Quid ex alienis calamitatibus opes vobis comparatis? Quid probos ac temperantes viros fidelis? Quid virtutis studiosis insidias struitis? Quid adulatoribus favetis? Quid eos, qui libere loquuntur, verisimile est etiam promiscuæ plebis virtutes, quæ nunc vestra causa mortuæ atque extinctæ sunt, rursus ad vitam redituras esse.

CCXXXV. — HERMINO COMITI.

Quod cum recta vita opus est etiam sacerdoti dicendi facultate.

Quemadmodum nobilis arbor, cum fructibus gra-

Α ράνομον ληστείας επινοῦσα τρόπον. Πάντε' οὖν ταύτης τὰ μοχθηρὰ ἐννοήσαντες, ὅτι θηριόμορφός ἐστι, καὶ ἀτερπής, καὶ πῦρ πνέουσα, ἀχόρεστός τε καὶ τυφλή καὶ ἀνήκοος, μισάνθρωπός τε καὶ μυσαρὰ, καὶ θεομισῆς, ἀσπονδός τε καὶ ἀμειλικτός καὶ ἀνήμερος. Οὐτε γὰρ χολακευομένη, οὔτε θεραπευομένη ἐνδίδωσιν, ἀλλὰ τότε μᾶλλον ἀγριοῦται, ὅτε μάλιστα θεραπεύεται. Μάλιστα μὲν πάντα κινῶμεν, ὥστε μὴ ἀλῶναι. Ῥῥῶν γὰρ μὴ ἀλῶναι, ἢ ἀλόντας διαφυγεῖν. Εἰ καὶ ἐάλωμεν, συντείναντες ἑαυτοὺς, καὶ τὴν θείαν καλέσαντες συμμαχίαν· ἄνευ γὰρ ταύτης οὐχ οἶόν τε τοιαύτης αἰχμαλωσίας· ἐλευθερωθῆναι· κινδυνεύει γὰρ εἶναι τοῖς πολλοῖς αἰχμαλωσία ἀνακλήσεως ἀμοιρος· τοῦ μὲν ἐθέλειν κερδαίνειν παυσώμεθα, τὰ δὲ συναχθέντα, ἢ ἀόροον, ἢ κατὰ βραχὺ διανεμώμενα τοῖς δεομένοις. Αὕτη γὰρ ἐστὶ μόνη τῆς τοιαύτης αἰχμαλωσίας ἡ ἀνάκλησις.

ΣΛΔ'. — ΑΡΧΙΒΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐνθα καταφορικῶς περὶ τῶν κακῶς τὴν ἱερωσύνην μετερχομένων.

Πολλῶν ὄντων, ὡς ἐφης, θαύματος ἀξίων, ἐν ἐστίν, ὃ μάλιστα πάντων ἐγὼ θαυμάζω, καὶ τοῦ πάντα διεφθάρθαι τεκμηρίον εἶναι φημι ἱκανόν. Αἰδὸ δὲ ἐκείνων ἀφέμενος, τοῦτο μάλιστα νυνὶ λέξω καὶ ἐλέγξω. Εἰπέτε τοῖσιν τούτοις, οἷς μάλιστα μέλει τῶν λαῶν, μᾶλλον δὲ οἷς μέλει μὲν εἶδει, μέλει δὲ οὐδαμῶς, ὅτι αὐτοὶ δι' ὧν ποιεῖτε ὁμολογοῦντες ἀγνοεῖν, τί ἐστὶν ἱερωσύνη, τί τοὺς ἄλλους ἐνοχλεῖτε; Εἰ μὲν γὰρ τυραννίδα πατρῶσαν κεκλήρωσθε, ἡγήσθε ὧν ἡγήσθε (28), ἵνα κἀκεῖνων τῶν διαδοθέντων τυράννων ὁμότεροι καὶ τυραννικότεροι ὀφθειήτε. Πολλοὶ γὰρ ἐκείνων πραότερον ὕμιν τοῖς τυραννηθεῖσι προσηγήθησαν. Εἰ δὲ πατρικὴν κηδεμονίαν ἐνεπιστεύθητε, τί τοὺς τυράννους ἀποκρύπτετε τῇ ὁμότητι; Τί τοὺς τῷ θεῷ αἵματι ἐξαγορασθέντας αὐτοὶ καταδουλοῦσθε; Τί χρηματίζεσθε ἐκ τῶν ἄλλοτριῶν συμφορῶν; Τί γελᾶτε τοὺς σώφρονας; Τί ἐπιβουλεύετε τοῖς φιλαρέτοις; Τί τοὺς κόλακας συγκροτεῖτε; Τί τοὺς παρβήσιαζομένους ἐξοστρακίζετε; Εἰ γὰρ ὑμεῖς πάυσεσθε δρῶντες ἃ δρᾶτε, εἰκὸς καὶ τὰς τῶν λαῶν ἀρετὰς νεκρωθεῖσας νῦν δι' ὑμᾶς, εἰς παλιγγενεσίαν ἤξειν καὶ ἀναβιώσιν.

expellitis? Nam si vos ea quæ agitis, agere desinat

ΣΛΕ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Ὅτι μετὰ τοῦ ὀρθοῦ βίου χρεια τῷ ἱερεῖ τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμειος.

Ὅσπερ εὐγενὲς δένδρον, ὅταν τῷ καρπῷ βριθῆται,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(28) Ἠγήσθε ὧν ἡγήσθε. B. C. legitur ὡς pro ὧν; malim itaque vertere, ita sane, ut imperatis, imperate. RITT.

τοῖς φύλλοις κομιῶν, καὶ τὸν γεωργὸν εὐφραίνει, καὶ τοὺς ὀρῶντας τέρπει, καὶ τοὺς παροδεύοντας ἀναπαύει· οὕτω καὶ ὁ εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἰδρυθεὶς θρόνον, ὅταν τῇ ἀρετῇ κοσμηταί, καὶ τῷ λόγῳ ἀστράπτῃ, καὶ τὸν Θεὸν εὐφραίνει, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὠφελεῖ. Εἰ δὲ θατέρου ἔρημος εἴη, οὐ λίαν ὠφελεῖ τοὺς φοιτητάς. Χρεῖα μὲν γὰρ τοῦ βίου, διὰ τοὺς φιλαίτιους· χρεῖα δὲ καὶ τοῦ λόγου, διὰ τοὺς κατὰ τῶν αἱρέσεων ἐλέγχους. Εἰ γὰρ καὶ ἀνευ λόγου ὁ βίος ὠφελεῖν πέφυκε τοὺς πολλοὺς, ἀλλ' ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν ἡττώμενον ἐν συλλογισμοῖς καὶ διαλόγοις, εἰς τὰ καίρια πολλὰκίς βλέπτονται, ὑπὸ νόθων δογματικῶν κλιστόμενοι. Οὐ γὰρ τὴν ἀπειρίαν τοῦ διδάσκοντος, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰτιάσονται σαθρότητα. Εἰ δ' ὁ λόγος βέων κατὰ κράτος αἰρῇ τοὺς ἐναντίους, ἀπὸ τῆς τοῦ βίου φαυλότητος ἀμαυροῦται τὸ πρόπαιον. Οὐκ ἀξιόπιστον γὰρ ἡγήσονται διδάσκαλον, τὸν μὴ τὰ δέοντα πράττοντα. Οὐκοῦν χρῆ καὶ λόγῳ καὶ βίῳ ἀστράπτειν. «Ὁ γὰρ ποιῶν, φησι, καὶ διδάσκων, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.» Εἰ δὲ τὸ ποιῆσαι μόνον διδάξαι ἦν, ὡς οἴονται τινες, οὐκ ἂν τὸ δεύτερον προστεθῆ.

inquit Christus, hic magnus vocabitur in regno cœlorum⁸⁹. Quod si solum facere, docere esset, ut nonnulli putant, profecto secundum minime adunxisset.

ΣΑΔ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ κατα τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὴν Αἰγυπτίαν.

Εἰ καὶ δεινὸς καὶ τεχνικῶς ἡ Αἰγυπτία τὰ λίνα τῆς ἐπιθυμίας ἀνεπέτασε, καὶ τὴν παγίδα ἔστησε θηρώσα τὸν νίον, καὶ διὰ μὲν τῶν ὀφθαλμῶν ἐγοήτευσεν (ἐκαλλωπίζετο γὰρ τραγικῶς), διὰ δὲ τῆς ἀκοῆς ἐθέλγει (πᾶσαν γὰρ προσῆγε καὶ διὰ ῥημάτων πείραν), καὶ διὰ μὲν τῆς ὀσφρήσεως ἀνεμόχλευε· τῶν γὰρ πολυτελεστάτων μύρων ἔπνεε· διὰ δὲ τῆς ἀφῆς ἐγαργάλιζε· κατέσχε γὰρ τοῦτον, καὶ διὰ μὲν τῆς γεύσεως (29) ἠρέθιζεν (εἰκὸς γὰρ πρὸ τοῦ ἀναπετάσαι τὰ δίκτυα, καὶ τρυφήν προσαγαγεῖν, εἰ καὶ μὴ ὡς ἐρώμενον χαρίζομένη, ἀλλ' ὡς ξένον ἐλεούσα), διὰ δὲ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐφάρματτεν· ὡς δεσπότην γὰρ ἔξεν αὐτὸν ὑπισχνείτο· ἀλλ' ἀπέτυχε τῆς θήρας. Καὶ ὁ μὲν Ἰωσήφ τὸν καρπὸν τῆς σωφροσύνης ἐδέρεπετο· οὐκ ἀπονητεῖ, ὡς οἴονται τινες· οὐ γὰρ μόνον πρὸς ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀκμὴν τῆς νεότητος ἦν αὐτῷ ὁ ἀγὼν σφριγῶσαν καὶ σκιρτώσαν, καὶ τῆς γυναικείας ὀμιλίας ὀρεγομένην· ἡ δὲ τὰ φύλλα τῆς νίκης ἐδόκει ἔχειν. Ἐδόκει δ' ἔχειν, εἶπον, ἐπειδὴ ἀκρατοῖς ἀκοαῖς καὶ τοῦτ' Ἐλεγχος ἦν τῆς γυναικείας ἀκρασίας. [Τῆ] γὰρ βίαν παθεῖν φοβούμενη, οὐ τὸ προσαφελεῖν τὴν τοῦ βιαζομένου ἐσθῆτα, διὰ σπουδῆς ἔστιν, ἀλλὰ τὸ τῆς βίας ἀπηλλάχθαι, ἀγαπητὸν καὶ εὐκταίστατον. Ἀλλ' αὕτη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας μεθύουσα, σύμβολα τῆς οἰκείας ἀσελγείας, τεκμήρια σωφροσύνης εἶναι ἐνόμιζε. Διὸ, ὡς οἶμαι, καὶ ὁ δεσπότης τὴν μὲν κατ-

vis est, ac foliis abundat, agricolam oblectat, et spectatores voluptate afficit, ac prætereuntes recreat et reficit : eodem modo is quoque qui in doctoris solio collocatus est, cum et virtute ornatus et instructus est, et sermone atque doctrina fulget, tum Deum oblectat, tum hominibus utilitatem affert. Si autem alterutro careat, discipulis haud admodum prodest. Vita enim opus est, propter eos qui ad culpandum et criminandum proclives sunt : doctrina item ad refellendas hæreses requiritur. Nam etsi citra sermonis ac doctrinæ opem vitæ probitas multis utilitati esse solet, tamen cum eum in disputationibus ac colloquiis vinci conspiciunt, gravissimis plerumque detrimentis afficiuntur, ut qui ab adultcrinis dogmatibus subripiantur, atque in fraudem inducantur. Non enim id docentis imperitiæ, verum dogmatis imbecillitati assignant. Rursum si sermo fluens magna vi adversarios profliget, ob vitæ improbitatem tropæi decus obscuratur. Neque enim fide dignum hunc magistrum existimabunt, qui non ea, quæ oportet, facit. Quocirca, et sermone, et vita rutilare opus est. « Qui enim facit et docet, ut nonnulli putant, profecto secundum minime adunxisset.

CCXXXVI. — EIDEM.

De Joseph et Ægyptia.

Etsi callide ac singulari artificio Ægyptia mulier cupiditatis ac libidinis vela expanderat, laqueumque, ut adolescentem caperet, statuerat, atque per oculos eum velut præstigiis quibusdam ludebat (tragicum enim in modum corpus adornabat) et per aures eum deliniebat (nam ei per aures quoque nullum non tentationis genus admovebat), et per odoratum concutiebat : pretiosissima namque spirabat unguenta ; et per tactum titillabat, nam apprehendebat ac detinebat ipsum, et per gustatum quidem **231** exstimulabat (verisimile est enim eam prins etiam quam retia sua explicaret, luxum ei adhibuisse, et si non ut amato indulgentem, at certe ut hospitem ac peregrinum miserantem), ac denique per promissa demulcebat, ac velut quibusdam veneficiis insciebat (se enim eum domini loco habiturum pollicebatur) : tamen frustra ipsi cessit hæc venatio. Ac Joseph castitatis fructum colligebat, non illum quidem sine labore, ut nonnulli arbitrantur (non enim adversus eam duntaxat, sed etiam adversus juventutis florem, nitentem et exsipientem, ac muliebrem congressum appetentem, ipsi certamen erat), ipsa autem victoriæ folia habere videbatur. Habere, inquam, videbatur : etenim apud sinceræ aures hoc quoque muliebriū petulantia ac lascivia argumentum erat. Nam ei quæ, ne sibi vis afferatur,

⁸⁹ Matth. v, 19.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(29) *Ανεμόχλευε* .... γεύσεως. Illustrem hanc epistolam de Josepho et Putipharis Ægyptii conjuge eum ad patrandum adulterium frustra sollicitante

insigni hac accessione auxi ope B. C. Ed. Paris., καὶ διὰ μὲν τῆς ὀσφρήσεως ἠρέθιζει (εἰκὸς γὰρ, etc. RITW.

metuit, hoc minime studio est, ut insuper etiam illius, qui vim affert, vestem eripiat: verum præclare secum agi putat, nec optatius quidquam habet, quam ut vim effugiat. Verum ipsa libidine temulenta, lasciviæ suæ notas pudicitiae argumenta esse ducebat. Quocirca etiam, ut opinor, dominus accusationem quidem, ob eam fortasse quam uxor habebat, castitatis existimationem, admisit (nam alloqui cognitum et exploratum habebat, quam facile muliebris natura hoc affectu caperetur, ac præsertim cum pulchritudinis, quæ robustos etiam homines plerumque subigit, aculeis incitatur); ipsum autem ne ullo quidem verbo ad eum habito (quod nonnulli reprehendunt) in vincula conjecit: non barbaricum facinus, ut quidam opinantur, perpetrans (nam aliqui ipsum etiam obruncasset, aut certe, hujusmodi crimine necem afferente, legibus tradidisset), verum, ut a vero non abludivit, illud fortasse cogitans, eam ipsius amore ad insaniam usque correptam, nec ea re, quam captabat, potitam, hujusmodi accusationem instituisse: quod si loquendi potestatem ipsi taceret, eum non modo illarum sibi crimen dissoluturum, verum etiam in ipsam accusatricem retorturum. Imo vero, ut quod verius est dicam, pudicitiae arbiter et viri iracundiam sedavit, et castitatis columnam posteris erexit, et fratribus fame laborantibus nutrimentum servavit, et Ægypto præfectum designavit.

CCXXXVII. — EIDEM.

Ne magnopere mireris, vir admirande, quod quam grave atque acerbum sit nonnullos eorum, quibus magisterii thronus commissus est, tales esse, tamen id minime grave esse videatur: illud vero longe gravissimum ac nulla venia dignum videatur, si quispiam liberam ullam vocem mittat. Quoniam enim virtutis vestigia in paucis reperiuntur: improbitas autem apud multos insulse atque incondite choreas agit: idcirco illi metuentes ne quis existat, qui ea quæ ab ipsis perpetrantur, reprehendat, **232** cum illa omnia bona, tum maxime libere ac sine ullo metu peccent.

CCXXXVIII. — EIDEM.

Cum qui in gravissimo morbo versatur, integra valetudine se esse existimat, perspicua hæc atque incurabilis insania est. Quoniam enim pacto hujusmodi homo medicum conquiret, qui ne hoc quidem cognitum habet quod ægrotat? Quare primum ipsi perspicuum morbi sensum afferre oportet, æque ita deinde medicum, qui hunc pellat, accersere.

CCXXXIX. — ISIDORO DIACONO.

Locus hic, « Irascimini, et nolite peccare », multiplicem mihi sensum habere videtur. Potest enim et absolute ac definite intelligi, et per consilii modum, verbi gratia: Irascimini, et quam ob cau-

** Psal. iv, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(30) Τοῦ (κάλλους) καὶ τὴν ῥώμην πολλάκις καταδουλονμένου. B. C., γνῶμην. Sed mihi magis probatur ut ῥώμην retineamus. Alludit fortassis ad exemplum Samsonis robustissimi, sed pulchritudini

ἠγορίαν ἀδελφῶν, διὰ τὴν τῆς γυναίκος ἰσως ὑπόληψιν· ἦδει γὰρ τὴν γυναικεῖαν φεῖν ῥάβδῳ τῷ πάθει ἀλικομένην, καὶ μάλιστα θανάτῳ κέλλους ἐρεθίζεται, τοῦ καὶ τὴν ῥώμην πολλάκις καταδουλονμένου (30)· μηδὲ λόγου [δὲ] μεταδούς, ὅπερ τινὲς αἰτιῶνται, εἰς δεσμοκτήριον ἐνέβαλεν, οὐ βαρβαρικὸν σφάλμα σφαλόμενος, ὡς οἴονται τινες· ἢ γὰρ ἂν αὐτὸν καὶ κατέσφαξεν, ἢ γούν τοῖς νόμοις παραδέδωκε, τῆς κατηγορίας σφαγὴν ὠδινούσης· ἀλλ' ἐκ τοῦ εἰκότος ἰσως ἐνόησας, ὅτι ἐρώσα καὶ ἐπιμανεῖς· αὐτῷ, ἀποτυχοῦσα τῆς θήρας, τὴν κατηγορίαν ἐπέστησατο. Καὶ εἰ μεταβολὴ λόγου τῷ νέμῳ, οὐ μόνον ἀπολύσατο τὴν γραφὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γραφάμενην ἀντιπεριστήσετο τὸ ἐγκλημα. Μᾶλλον δ', ὅπερ καὶ εἰπεῖν ἀληθέστερον, τοῦ βραβευτοῦ τῆς σωφροσύνης τὴν ὀργὴν τοῦ ἀνδρὸς κατευνάσαντος, καὶ στήλην σεμιότητος τῷ βίῳ ἐγείραντος, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς λιμύττουσι τροφῆα τηρήσαντος, καὶ τῇ Αἰγύπτῳ ἄρχοντα χειροτονήσαντος.

ΣΑΖ'. — Τῷ ΑΥΤῷ (31).

Μὴ λίαν ἐκπλήττου, ὦ θαυμάσιε, εἰ τὸ μὲν εἶναι τινὰς τοιοῦτους τῶν τὸν διδασκαλικὸν ἐμπειστουμένων θρόνον, δεινὸν ὄν, οὐ δεινὸν εἶναι δοκεῖ· τὸ δὲ ῥῆξαι τινὰ φωνὴν παρῆρησίας ἐνεκεν, δεινότατον εἶναι δοκεῖ, καὶ συγγνώμης μείζον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀρετῆς ἴχνη ἐν ὀλίγοις εὐρίσκειται· κακία δὲ παρὰ τοῖς πλείστοις ἀχορευτῶς χορεύει, δεδιότες μὴ ὀφθεῖν τὸ τοῖς δρωμένοις ἐπιτιμήσων, πάντα μὲν τὰ καλὰ ἐξοστρακίσαι σπουδάζουσι, μάλιστα δὲ πάντων τὴν παρῆρησιαν, ἢ ἀδεῶς ἀμαρτάνοιεν τοῦ λοιποῦ. loquendi libertatem amoliri conantur, ut deinceps

ΣΑΗ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Τὸ ἐν νόσῳ χαλεπωτάτῃ τυγχάνοντα, νομίζειν ὑγιαίνειν, μανία λαμπρὰ καὶ ἀνήκεστος. Πῶς γὰρ ὁ τοιοῦτος λατρὸν ζητήσει, μηδ' αὐτὸ τοῦτο ὅτι νοσεῖ ἐπιστάμενος; Πρῶτον οὖν αὐτῷ χρὴ τρανήν τὴν αἰσθησιν τοῦ πάθους ἐμποῖησαι, εἶτα τὸν τούτου καλέσαι λατρὸν.

ΣΑΘ'. — ΙΣΙΔΩΡῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Τὸ, « Ὅργιζεσθε, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε, » πολυσχιδὲς εἶναι μοι μὲν καὶ πολύτροπον [φαίνεται]. Δύναται γὰρ εἶναι καὶ ὀριστικόν, καὶ συμβουλευτικόν· οἷον· Ὅργιζεσθε, καὶ διὰ τί ὀργιζεσθε; Οὐκοῦν μὴ

fascis submittentis. RITT.

(31) In codd. Vat. 649 et Alt. hæc epistola omni inscriptione caret. Possin.

ὀργίζεσθε, ἵνα μὴ ῥάμάρτητε (32). Δύναται δὲ καὶ ἅ sam irascimini. Quapropter ne irascimini, ut non
 τοῦτο μὴ γίνῃ· Ἐπειδὴ δὲ πᾶθος ἢ ὀργῆ καὶ δεινὸν
 κλέψαι ψυχὴν (προεκτρέχει γὰρ πολλακίς τοῦ λο-
 γισμοῦ, καὶ ἀβουλήτως σχεδὸν τίκεται), τῷ λογι-
 σμῷ [ἢ] τῷ ἐπιλογισμῷ καταπραῦνεται (33) ταύτην,
 μὴ εἰς ἀμυναν ὀρμῶντες, ἀλλ' εἰς ἡμερότητα τελευ-
 τῶντες. Δύναται δὲ καὶ τοῦτ' ἐμφαίνειν, ὅτι Ὀργί-
 ζεσθε τῷ ἐνοχλοῦντι ὑμῖν πάθει, μάλιστα δὲ πάντων
 τῆ ἡδονῆς, καὶ οὐχ ἁμαρτήσετε. Εἰ γὰρ εὖροι ὑμᾶς
 ἐκνευρισμένους, καὶ ἐκλαλυμένους, βῆδως κατα-
 παλάσει· εἰ δὲ νήφοντας καὶ ὀργιζομένους αὐτῆς,
 εὐθέως οἰχίσηται. Ἐπειδὴ δὲ ὁ θεὸς χρησμός οὐ τὸ
 ὀργίζεσθαι ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ εἰκῆ ἀπηγόρευσεν· ἔστι
 γὰρ ποτε καὶ χρησίμως ὀργισθῆναι, ὅταν ἢ ὑπὲρ τῆς
 τοῦ Θεοῦ δόξης γίνηται, ἢ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων,
 ἢ ὑπὲρ τῆς τῶν πέλας διορθώσεως· καὶ γὰρ καὶ ὁ
 πρᾶτος Μωσῆς ὀργίσθη τοῖς μοσχοποιήσασιν, καὶ
 ἤδηδὸν αὐτοὺς ἐκέλευσεν ἀναίρεθῆναι· καὶ ὁ Φινεὶς
 τοῖς πορνέυσασιν, καὶ σειρομάστῃ αὐτοὺς διεχρήσατο·
 καὶ Ἥλιας τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ λιμῷ αὐτοὺς ἐδά-
 μασε· Παῦλος τῷ Ἐλύμα, καὶ Πέτρος τῷ Ἀνανία
 καὶ τῇ Σαπφείρῃ· καὶ πατήρ υἱῷ καὶ διδάσκαλος
 φοιτητῆ ὀργίζεται βῆθμου· καὶ οὐκ ἂν τις φαίη
 ὀργὴν εἶναι ταύτην, ἀλλὰ φιλοσοφίαν καὶ κηδεμο-
 νίαν, δύναται καὶ προστατικὸν εἶναι. Ἐπειδὴ γὰρ
 ὅταν μὲν ἑαυτοὺς ἐκδικῶμεν, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον
 ἀμυνόμεθα· ὅταν δὲ ἢ ὑπὲρ τῆς θείας δόξης ὁ λόγος
 ἢ, ἢ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, τότε εὐλάβειαν καὶ
 ἡσύχίαν πλαττόμεθα, ἀφῶνοι τέ εἰμεν καὶ ἀκίνητοι,
 καὶ λίθων οὐδὲν διαφέροντες· διὰ τοῦτό, φησιν, Ὀρ-
 γίζεσθε μὲν δικαίως, ἢ ὅταν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ
 δόξης ὁ λόγος ἢ, ἢ ὅταν ὑπὲρ τῆς πλησίον διορ-
 θώσεως, ἢ ὅταν τιμωρεῖν δέη τοῖς ἀδικουμένοις·
 μὴ ἁμαρτάνετε δὲ, ἢ τοῖς ἁμαρτάνουσι συνειδότες,
 καὶ συγκρούπτοντες, ἢ εἰς τὸ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν τῷ
 βοηθῆματι καταχρώμενοι. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐνετέθη ἡ
 ὀργὴ· οὐχ ἵνα καὶ ἡμεῖς ἁμαρτάνωμεν, ἀλλ' ἵνα τοὺς
 πταίοντας κωλύωμεν· οὐδ' ἵνα πάθος γένηται καὶ
 νόσημα, ἀλλ' ἵνα παθῶν φάρμακον. Ἡμεῖς δὲ τὸ
 βοηθῆμα δηλητήριον κατασκευάζομεν, εἰς τὰ μὴ
 προσήκοντα αὐτῷ καταχρώμενοι.
 prohibeamus; nec ut ea turbidus motus ac morbus sit, verum ut vitiosarum affectionum medicina. Nos
 autem medicamentum in venenum commutamus, dum eo ad ea, quæ minime decet, abutimur.

PM'. — ΟΥΡΣΘΕΝΟΥΦΙΟ ἘΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Ἡ ἀρετὴ, ὡς γε ἡγοῦμαι (οὐ γὰρ ἀποφαίνομαι, D
 ἀλλὰ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐπιτρέπω τὴν ψῆφον) (34)
 δύσκολος εἶναι καὶ ἔδοξε καὶ δοκεῖ, οὐ παρὰ τὴν οἰ-
 κείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν μετεῖναι αὐτὴν μὴ
 ἐθελόντων ἀνυπερέβλητον βῆθμίαν. Ἐπεὶ τῷ γε
 ἀκριβῶς σκοπούμεν εὐκολωτέρα πολλῶν τῆς κακίας
 ἐστίν. Εἰ δὲ τις ἀπιστεῖ, μὴ δὴ θορυβεῖτω, ἀλλὰ ἀνα-

CCXL. — URSIENUPHIO LECTORI.

Virtus, ut quidem existimo (non enim certo affir-
 mo ac pronuntio, sed lectoribus iudicium permitto),
 difficilis quædam res esse visa est, atque etiamnum
 videtur, non ob naturam suam, sed propter incom-
 parabilem quamdam eorum, qui ipsam consecrari
 nolunt, negligentiam atque socordiam. Nam alioqui,
 si quis rem exacte atque accurate consideret, vitio

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(32) Licet etiam utiliter irasci. Vide Senecam et
 Lactantium *De ira*; Joann. Stob. serm. 98, 99,
 100, et Joann.; Viderum *Tractatu de ira compescenda*
remediis theologis, medicis et philosophis. RITT.

(33) Cod. Alt. legit καταπραῦνεται. POSSIN.

(34) Nota hic quoque predicatione imitationeque
 dignam modestiam auctoris vestri. RITT.

longe facilior est. Quod si quis mihi diffidit, ne tumultuetur, verum probationem expectet, seipsum ab omni anticipata opinione atque contendendi pernicacia purum et immunem servans. Ac quidem, quod ipsa divina sit, homineque dignissima, et naturæ maxime consentanea, et eorum, a quibus colitur, decus et ornamentum, ut apud omnes certum et indubitatum præteribo: ad id autem, quod in controversia et dubitatione versatur, accedam. Cedo igitur, utrum ex his duobus difficilius est, sexcentos thesauros perscrutari, an præsentibus facultatibus contentum esse? diu noctique turpes quæstus ac serviles numerare, an frugalitatem complecti atque amare? Omnes lædere, an læsis opitulari? Cum legitima uxore congregi (nondum enim summam philosophiam pono, sed quam plerique consequi possunt) quam alienas nuptias perfodere ac violare? Incurabili avaritiæ morbo laborare, an ab hujusmodi furore liberum esse? Dolos nectere, an citra fraudem commercia cum aliis habere? Tribunalibus molestiam exhibere, an quietem agere? bona ad se nihil attinentia rapere, an etiam sua largiri? In negotiorum et criminum cæno volitari, an a negotiis et timoribus immunem esse? De multis rebus quæque perfici nequeant, in cura et sollicitudine versari, an unam hanc curam habere, quoniam pacto a virtute minime excidat? In negotiis ac rebue gerendis libenter versari, an in otio vivere? Nunquam satiari, an ne ea quidem amare quæ etiam post satietatem contumeliam accersunt? Navigare ac naufragia perpeti, an in portu sedere, atque aliorum naufragium prospectare (37)? Equidem ipse virtutis duntaxat facilitatem ac vitii difficultatem demonstrare in animo habebam: at oratio altius progressa majus aliquid præstitit: illud enim præterea ostendit et virtutis comitem esse voluptatem, et vitii molestiam, animique mœrorem. Itaque hic quidem finem loquendi facere oportebat. Verum quoniam luxus et voluptas lepore suo **234** plerosque decipere videntur, perinde videlicet ac suaves et faciles sunt, adversus hos quoque ad certamen me accingam necesse est. Igitur, ut interim pœnam deliciis et lascivie impendentem misissam faciam, quam per divitem illum, et eum, qui sordidis vestibus amictus erat, miserandis ac tragicis admodum verbis sacrosanctum Evangelium

A μενέτω τὴν ἀπόδειξιν (35), πάσης προλήψεως καὶ φιλονεικίας καθαρὸν ἑαυτὸν διατηρῶν. Τὸ μὲν οὖν θέλει (36) αὐτὴν εἶναι καὶ πρεπωδεστάτην, καὶ τῆ φύσει ἀρμοδιωτάτην, καὶ κόσμον, καὶ ἐγκαλλώπισμα τῶν ἀσκούτων, ὡς πᾶσιν ὠμολογημένον παρήσω· ἐπὶ δὲ τὸ ἀμφιβαλλόμενον ἤξω. Τί οὖν ἐστὶν εὐκολώτερον, εἰπέ μοι· τὸ μυρίους ἀνιχνεύειν θησαυροὺς, ἢ τὸ τοῖς οὖσιν ἀρκεῖσθαι; τὸ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀσχαρὰ κέρδη καὶ τόκους ἀνελευθέρους ἀριθμεῖν, ἢ τὸ τὴν αὐτάρκειαν ἀσπάζεσθαι; Καὶ φιλεῖν τὸ πάντας ἀδικεῖν, ἢ τὸ τοῖς θεομένοις ἐπικουρεῖν; Τὸ τῆ ἐννόμῳ ὀμιλεῖν γυναικί (οὐκ ἄρα τὴν ἄκραν τίθημι φιλοσοφίαν, ἀλλὰ [τὴν] πολλοῖς ἐφικτὴν), ἢ τὸ τοὺς ἄλλοτρίους διορῦττειν γάμους; Τὸ νοσεῖν τὸν ἀνήκεστον τῆς φιλοχρηματίας ἔρωτα, ἢ τὸ ἐκτός εἶναι τῆς τοιαύτης μανίας; Τὸ δόλους βράπτειν, ἢ τὸ ἀδόλως προσφέρεσθαι; Τὸ δικαστηρίοις ἐνοχλεῖν, ἢ τὸ τὰς ἡνικίας ἀγειν; τὸ ἀρπάζειν τὰ μὴ προσήκοντα, ἢ καὶ τὸ τὰ οἰκεία διανέμειν; Τὸ πράγμασι καὶ ἐγκλήμασι ἐγκαλινθεῖσθαι, ἢ τὸ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι καὶ φέδων; Τὸ περὶ πολλῶν καὶ ἀνηνύτων φροντίζων μεριμνᾶν, ἢ τὸ μίαν ἔχειν φροντίδα, πῶς τῆς ἀρετῆς μὴ ἐκπέσῃ; Τὸ φιλοπραγμανεῖν, ἢ τὸ ἀπραγμοσύνη συζεῖν; Τὸ μὴ λαμβάνειν κόρον, ἢ τὸ μηδὲ ἐρᾶν τῶν [καὶ] τὸν κόρον ὑβρίζοντων; Τὸ θαλαττεύειν καὶ ναυαγίους περιπίπτειν, ἢ τὸ ἐν λιμένι καθῆσθαι, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖν ναυάγια; Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν εὐκολίαν ἐβουλήθη ὑποδείξει τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς κακίας· ὁ δὲ λόγος προῖων, μετῴν τὴν πεποίηκε, τῆ μὲν ἀρετῆ καὶ τὴν εὐφροσύνην, τῆ δὲ κακία καὶ τὴν ἀπῆλαν ἐπομένην συναποδείξας. Καὶ ἐχρῆν τοῦτοις καταπαῦσαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τρυφή καὶ [ἡ] ἡδονὴ στρωμυλευόμεναι, δοκοῦσι τοὺς πολλοὺς παραλογίζεσθαι, ὡς καὶ ἡδεῖαι τυγχάνουσαι καὶ εὐκολοὶ, ἀναγκαῖον καὶ πρὸς τοὺτους ἀποδύσασθαι. Φημι τοίνυν, ἵνα παρῶ τέως τὴν δίχην, τὴν τῆ τρυφῆ καὶ τῆ ἀκολασιᾶ ἐπηρητημένην, ἣν διὰ τοῦ πλουσίου, καὶ τοῦ τὰ βύραρα ἐνδεδυμένου ἱμάτια, ἐλεεινῶς καὶ σφόδρα περιπαθῶς τὸ ἱερὸν ἀπετραγώδησεν Εὐαγγέλιον, ὅτι [εἰ] μὲν ἡ τρυφή, μὴ τὰ μυρία καὶ δυστράπελα, δυσίατά τε καὶ ἀνάτα νοσήματα τίκτει, καλεῖσθω τρυφή (38). Εἰ δὲ καὶ ποδαγίας, καὶ κεφαλαγίας, καὶ ἐμέτου, καὶ παραπληξίας, καὶ παραλύσεως, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων παθῶν αἰτία καθέστηκεν, ὅφ' ὧν καὶ αὐτὴ ἀμαυροῦται, μᾶλλον δὲ ἀφανίζεται, ὀκνῶ καλεῖσαι τρυφήν, τὴν τῶν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) *Εἰ δὲ τις ἀπιστεῖ, μὴ δὴ θορυβέτω, ἀλλὰ ἀναμενέτω τὴν ἀπόδειξιν.* Hoc quoque, ut plurima apud Isidorum, imitationem sapit Demosthenicam. RITT.

(36) *Τὸ μὲν οὖν θέλει.* B. C. legit οὐσίαν, ex quo conjicere licet verum esse ὄσιαν. Sic et sup. ep. 146 hujus libri hæc nomina perperam a librariis inter se commutata fuerant, nam cum in Paris., ed. ὄσιαν in οὐσίαν depravatum esset, Bavar. ms. habebat pro eo θέλιαν. Id.

(37) *In portu sedere atque aliorum naufragia prospectare.* Lucretius lib. II.

*Suave mari in magno turbantibus æquora ventis
E terra magnam alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam est jucunda voluptas,
Sed quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.* Id.

(38) *Καλεῖσθω τρυφή.* Bil., *luxus appelletur.* Mihi nimis frigida videtur hæc lectio et interpretatio. Putabam verum esse, ἀξιέσθω, id est *exerceatur.* Possis fortasse etiam καλεῖσθω retinere, dummodo ne reidias. *appelletur, sed accersatur, vel conquiritur,* etc. Utramque enim significationem habet τὸ καλεῖσθαι. Id.

τοσοῦτων κακῶν μητέρα καὶ τροφόν. Τὸ γὰρ μηδὲ
 αὐτὸς σιτοῖς ἰσχύειν συγκατελεῖν, ἀλλὰ παρ' αὐτὸν
 ἀφανίζεσθαι τὸν λαὸν, καὶ τὸ μὴ αἰσθάνεσθαι τῆς
 ἡδονῆς τρυφῶντα ὑπὸ τῆς συνεχείας κλεπτόμενον,
 παρήσω, οὐχ ὡς ἀνίσχυρα, ἀλλ' ὡς μὴ πάνυ καθ-
 ἄφασθαι τῶν παχυτέρων δυνάμενα. Ταῦτα μὲν οὖν
 περὶ τῆς τρυφῆς εἰρήσθω. Περὶ δὲ τῆς ἡδονῆς καὶ
 ταῦτα, καὶ τούτων πλείονα εἰρήσεται. Εἰ μὲν γάρ,
 ἵνα παρῶ τὴν δαπάνην καὶ τὴν αἰσχύνην, μὴ πολέ-
 μους ἀσπόνδους τίκται πρὸς τοὺς ἀντραστας καὶ
 πληγὰς, ἐξ ὧν πολλάκις καὶ θάνατοι καὶ κίνδυνοι ἀπο-
 τίκονται, καλεῖσθω ἡδονή. Εἰ δὲ καὶ αἰσχύνης, καὶ
 πολέμων ἀκρυόκτων, καὶ κινδύνων, καὶ θανάτων, καὶ
 κατηγοριῶν, καὶ ἄλλων μυρίων κακῶν ἐστὶ βίβια, οὐκ
 οἶδα εἰ χρητὴ καλεῖσθαι ἡδονὴν. τὴν τοσοῦτων
 ἀλγεινῶν αἰτίαν [καὶ] ὑπὸ τῶν κλάδων ἀφανίζομένην.
 Τὸ γὰρ μηδὲ φαίνεσθαι αὐτὸν, μήτε πρὸ τῆς μίξεως,
 μήτε ἐν αὐτῇ, μήτε μετὰ ταύτην, παρήσω, οὐχ ὡς
 ἀδρανὲς, ἀλλ' ὡς τῆς τῶν ἀκολάστων μὴ καθαπτό-
 μενον βραθυμίας. Εἰ γάρ τις ἀκριβῶς βασιλεύειν
 ἐθέλοι, οὔτε πρὸ τῆς μίξεως, οὔτε ἐν αὐτῇ, οὔτε μετὰ
 ταύτην φαίνεται· ἀλλὰ πρὸ μὲν αὐτῆς, λύττα ἐστὶ
 λαμπρὰ, ἐν αὐτῇ δὲ μανία σαφής, καὶ κλόνος ἀσχε-
 τος· μετὰ δ' αὐτῆν, μανία· μᾶλλον ἀπαλλαγῆ, ἢ
 ἡδονῆς ἀπόλαυσις. Ὅ μὲν γὰρ πληρώσας τὴν ἐπιθυ-
 μίαν καὶ τὴν ἡδονὴν ἐσθεσεν· ὁ δ' ἐν αὐτῇ ὦν, οὐκ
 ἐστὶν ἐν εὐφροσύνῃ, ἀλλ' ἐν κλόνῳ, καὶ οἴστρω· τα-
 ραχῇ. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει (ἔχει δὲ, ὡς γε
 ἐμαυτὸν πεῖθω), καὶ εὐκολωτέρα, καὶ ἥδιον, καὶ τῇ
 φύσει μᾶλλον ἀρμόττοσα ἀναμφιβόλως ἀπεμφάνθη
 ἢ ἀρετῇ, ἀκριβῶς καὶ εὐθύμως περιεχώμεθα ταύτης,
 τῆς κἀναῦθα κἀκεῖ ἀποβλέπτους ποιούσης τοὺς
 ἔραστὰς.

exaggeravit, hoc aio: Si luxus non sexcentos in-
 lestos, atque ad curandum difficiles, imo plane in-
 curabiles morbos parit, quominus luxus appelletur,
 non recuso. Si autem et pedum et capitis dolores,
 et vomitus, et apoplexias, et paralyses, aliosque hu-
 jusmodi morbos accersit, a quibus ipse quoque
 obtunditur, et obscuratur, vel, ut rectius loquar,
 prorsus deletur, piget certe luxum eum appellare,
 qui tot ac tantorum malorum parens atque altor est.
 Nam quod nec simul quidem cum cibis in alvum
 delabi possit, verum in ipso statim guttore extin-
 guitur, quodque is, qui luxui studet, ne voluptatis
 quidem sensum percipiat, præ ciborum videlicet
 continuatione delusus prætermittam: non quod ea
 parum virium habeant, sed quod crassiores atque
 obtusiori animo præditos homines haud admodum
 perstringere queant. Ac de luxu hæc mihi dicta sint.
 De voluptate autem, et hæc, et his plura dicentur.
 Nam si, ut de sumptibus et probro atque infamia
 nihil dicam, funesta bella, et plagas, ex quibus ple-
 rumque pericula et mortes oriuntur, minime parit,
 voluptas sane appelletur. Si autem et dedecoris, et
 inexpressibilium bellorum, et periculorum, et mortium,
 et reprehensionum, ac sexcentorum aliorum malo-
 rum radix est, haud scio an hanc voluptatem nomi-
 nare oporteat, quæ tot dolorum et acerbis causa
 est, atque a ramis suis opprimitur ac deletur. Nam
 quod nec ante venereum congressum, nec in ipso
 congressu, nec post eum appareat, missum faciam,
 non ut infirmum aliquid et imbecille, sed quod libi-
 dinosorum et intemperantium hominum socordiam
 atque ignaviam minime vellicet. Nam si quis rem
 accurate perpendere velit, nec ante congressum,

nec in eo, nec post eum apparet: verum ante eum perspicua est rabies: in eo autem haud dubius fu-
 ror, atque ejusmodi agitatio, quæ nullo freno coerceri queat: post eum autem, furoris potius levatio
 quam voluptatis fructus. Nam qui libidinem explevit, idem voluptatem etiam extinxit. Qui autem
 in ea est, in oblectamento non est, verum in agitatione, et æstro ac perturbatione. Quocirca si hæc
 ita se habent (habent autem, ut quidem mihi persuadeo) atque tum faciliior, tum jucundior, naturæ-
 que congruentior citra ullam dubitationem esse virtus demonstrata est, compressis manibus, lætoque
 atque alacri animo eam complectamur, quæ sui amantes et in hac, et in altera vita insignes atque
 conspicuos reddit.

ΣΜΑ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΔΗ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ μεγαλοφροσύνης.

Παρὰ Χριστιανοῖς μόνοις, τοῖς γε ὡς ἀληθῶς
 τῆς προσηγορίας ἀξίοις (μὴ γὰρ τις ἀπὸ τῆς τῶν
 πολλῶν σκαιότητος κρινέτω τὴν θρησκείαν)·
 συνάπτεται τὰ πλείστον ἀλλήλων διεστώτα. Ἡ
 γὰρ μεγαλοφροσύνη πάσης αὐθαδεῖας καθαρεύουσα,
 καὶ ἐν σχολαίῳ τῷ ἦθει (39) τὸ ἀγγίχον σωζούσα,
 ἐπεικεῖα κινῶνται· ὑπερηφάνιας γὰρ οὐδὲν ἐπαγο-
 μένη, ἀλλὰ πρὸς ἐπεικείαν κεκραμένην, ὅπερ
 περὶ ἀδοξον εἰπεῖν, ἐκκλίνει τὴν ταπεινότητα· τῷ
 μὲν μὴ ἐπαίρεσθαι κατὰ τῶν πέλας μετριοφρονοῦ-
 σα· τῷ δὲ μὴ ὑποκύπτειν τοῖς φόβοις καὶ τοῖς

235 CCXLI. — HERACLIDI EPISCOPO.

De magnitudine animi.

Apud Christianos solos, qui quidem vere hoc cog-
 nomento digni sunt (neque enim quisquam a vulgi
 stoliditate atque improbitate religionem æstimet),
 connectuntur ea, quæ plurimum inter se disjuncta
 sunt. Animi enim magnitudo ab omni arrogantia et
 contumacia libera, atque in selatis et compositis
 moribus solertiam retinens mansuetudine temperat-
 ur. Etenim superbiæ nihil secum ferens, verum
 lenitate ac inorum facilitate condita (quod dictu mi-
 rum est), humilis et abjecti animi affectum devitat:
 hactenus videlicet modestiam præstans, quod ad-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Ἐν σχολαίῳ τῷ ἦθει. B. C., ἐν ἀσχήμονι τῷ εἶθει. Ex quo conjiciebam verum esse εἶδει, hoc est rudi et inculto aspectu. RITT.

versus proximos minime se efferat: ac rursus ea-
tenus magnitudinis animi specimen edens, quod
nec terroribus, nec periculis succumbat, atque etiam
adulatione ac servili demissione superiorem se præ-
beat. Non enim servilis animi hominem et adu-
latorem modestum esse statuit, nec rursus contum-
nacem et arrogantem, magnanimum: verum utrius-
que bona aucupans, vitia devitat: quo nimirum vitia
virtutibus propinqua fugiens, ipsa virtutein pure ac
sincere adipiscatur.

CCXLII. — EIDEM.

Ad sacrum bellum cum carnis vitii gerendum
nos conferamus oportet: sic tamen, ut non in nobis
ipsis fiduciam collocemus, verum divino subsidio
victoriam permittamus. Si enim ad hunc modum
progrediamur, ut omnem quidem apparatus, et
prælium, et labores ac vigilias suscipiamus, in di-
vina autem ope atque auxilia fiduciam nostram po-
sitam habeamus, victoriam facile consequemur, ac
præclara adversus ea tropæa erigemus, una cum iis
victoriis, quas paulatim ac serie quadam obtinebimus,
bonas quoque spes adaugentes.

CCXLIII. — APOLLONIO DIACONO.

Cum duo summa vitiorum genera sint, alterum
quod animo et cogitatione concipitur, alterum quod
opere perpetratur, hoc quod opere perpetratur, olim
per legem interdictum ac vindicatum est, illud autem
quod in cogitatione positum est, per Evangelium res-
pressum atque coercitum. Evangelium quippe non
opus, post flagitium editum, punit, verum id provi-
det, ut ne ortum quidem omnino vitium capiat.
Tum enim manui, nunc autem animæ lex lata est.

CCXLIV. — AMMONIO.

De indolentia.

Quemadmodum qui incurabili furore correpti sunt,
præ doloris magnitudine sensum quoque doloris
amittunt: sic etiam qui eo prolapsi sunt, ut nullo
jam dolore tangantur (quorum numerum Zosimus
quoque, ut scripsisti, auget), quodammodo etiam in
stupore atque insensibilitate sunt, ne illud quidem
scientes, quod in malo versentur.

236 CCXLV. — EUTONIO DIACONO.

Quandoquidem tum demum is qui laude afficitur
ampliores gloriam percipit, cum is qui orationem
habere aggressus est, prius etiam quam loquatur,
victum se esse prædicat: ideo ipso quoque cla-
rissimi viri Eustathii virtutibus commemorandis im-
parem me esse agnoscens, conticescam.

CCXLVI. — THEODOSIO EPISCOPO.

Discat Eusebius, Pelusiotarum antistes, quid sit
Ecclesia. Est enim absurdissimum ac perquam grave,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(40) Τὰς ἀρχιθύρους τῶν ἀρετῶν κακίας φε-
ρούσα. Sic et alibi loquitur Isidorus. Vid. ep. 240
lib. IV: « Ad fores quasi virtutis cujuslibet bina
excubant vitia, sive extrema. RITT.

Α κινδύνους, ἀλλὰ καὶ κολακείας καὶ δουλοπρεπει-
ας ἀνωτέρα εἶναι, τὴν μεγαλοφυλίαν ἐπιδεικνυμένην.
Οὐ γὰρ τὸν δουλοπρεπῆ καὶ κολακὰ μιτριόφρονα
ὀρίζεται, οὐδὲ τὸν αὐθάδη καὶ ἀλαζόνα, μεγαλό-
φρονα· ἀλλ' ἐκατέρων τὰ ἀγαθὰ θηρῶσα, τὰ δυσχε-
ρῆ ἐκκλίνει, ἵνα τὰς ἀρχιθύρους τῶν ἀρετῶν κα-
κίας φυγοῦσα (40), αὐτὴν καθαρῶς ἀναδύσῃται τὴν
ἀρετὴν.

ΣΜΒ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἐπὶ τὸν κατὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἱερὸν χρῆ-
μα χωρῆσαι πόλεμον, οὐχ ἑαυτοῖς θαρρόντας, ἀλλὰ
τῇ θεῷ συμμαχίᾳ ἐπιτρέποντας τὸ νικᾶν. Εἰ γὰρ
B [καὶ] οὕτως ὀρμήσομεν, πᾶσαν μὲν παρασκευὴν
καὶ παράταξιν καὶ πόνους καὶ ἀγρυπνίας κινουῦ-
τες· τῇ δ' ἄνωθεν βοῇ θαρρόντες, βραδίως περι-
εσόμεθα, καὶ λαμπρὰ κατ' αὐτῶν στήσομεν τὰ τρό-
παια, ταῖς κατὰ μέρος νίκαις τὰς ἀγαθὰς ἐλπιδὰς
συναύξοντες.

ΣΜΓ'. — ΑΠΟΛΛΟΝΙῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Δύο γενικῶν κακιῶν οὐσῶν, τῆς τε νοουμένης, τῆς
τε δρωμένης· ἡ μὲν διὰ τῶν ἔργων, πάλαι διὰ
τοῦ νόμου ἐκολάσθη· ἡ δὲ νοουμένη, διὰ τοῦ Εὐαγ-
γελίου ἀνεστάλη, οὐ τὸ ἔργον μετὰ τὴν πράξιν τε-
μωρουμένου, ἀλλ' ὅπως [ἔ] μὴδ' ἀρχὴν λάβοι τὸ
κακὸν προμηθευμένου. Τότε μὲν γὰρ τῇ χειρὶ, νῦν
C δὲ τῇ ψυχῇ ἐνομοθετήθη·

ΣΜΔ'. — ΑΜΜΟΝΙῷ.

[Περὶ ἀναληθίας.]

Ὡσπερ οἱ μανία ἀνηκέστῳ ληφθέντες τῇ ὑπερ-
βολῇ τῆς νόσου καὶ τὴν ἀσθησιν ὧν πάσχουσι παρ-
αιροῦνται (41)· οὕτω καὶ οἱ εἰς ἀναληθίαν ἐκπε-
πωκότες (ὧν εἷς ἐστίν, ὡς γέγραφας, καὶ Ζώσιμος)
καὶ τρόπον τινὰ ἐν ἀναίσθησίᾳ εἰσίν, οὐδὲ οἱ τῶν
κακῶν εἰσιν εἰδότες.

ΣΜΕ'. — ΕΥΤΟΝΙῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Ἐπειδὴ τότε ὁ ἐγκωμιαζόμενος δόξαν σεμνο-
τέραν καρποῦται, ὅταν ὁ λέγειν ἐπιχειρήσας, καὶ
πρὶν εἰπεῖν κηρύξῃ τὴν ἡτταν, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς
ἡττώμενος ταῖς τοῦ ἀοιδίμου Εὐσταθίου ἀρεταῖς,
σιωπήσομαι.

ΣΜΖ'. — ΘΕΟΔΟΣΙῷ ΕΠΙΣΚΟΠῷ.

Μανθανέτω Εὐσέβιος ὁ τοῦ λαοῦ τοῦ ἐπὶ τῆς Πη-
λουσιωτῶν παροικούντος προσετώς, τί ἐστὶν Ἐκκλη-

(41) Παραποῦνται. Procul dubio recta est lectio
B. C., παραποῦνται, id est spoliantur, privantur,
quo modo et Bill. legisse videtur. Id.

οία ἀποπάτατον γὰρ ἐστὶ καὶ λίαν δεινότατον, μὴ δὲ τὸ αὐτὸν γινώσκοντα δοκεῖν ἰερᾶσθαι. Ὅτι γὰρ τὸ ἄθροισμα τῶν ἁγίων τὸ ἐξ ὀρθῆς πίστεως καὶ πολιτείας ἀρίστης συγκεκροτημένον Ἐκκλησία ἐστὶ, δηλὸν ἐστὶ τοῖς σοφίας γευσασμένοις. Ὅτι δὲ τοῦτο μὴ γινώσκων ἐκεῖνος, τὴν μὲν ὄντως Ἐκκλησίαν καθαιρεῖ σκανδαλίζων πολλοὺς, τὸ δ' ἐκκλησιαστικὸν οἰκοδομεῖ· καὶ τὴν μὲν ἀποκοσμεῖ, τοὺς σπουδαίους ἐξοστρακίζων, τὸ δὲ πολυτελέσι μαρμάρους κοσμεῖ, καὶ τοῦτο πᾶσιν ἐστὶ γινώριμον. Εἰ δὲ γνοίῃ ἀκριβῶς, ὅτι ἄλλο ἐστὶν Ἐκκλησία καὶ ἄλλο ἐκκλησιαστικόν· ἢ μὲν γὰρ ἐξ ἀμύμων ψυχῶν συνέστηκε, τὸ δ' ἀπὸ λίθων καὶ ξύλων οἰκοδομεῖται· ἠγοῦμαι ὅτι παύσεται τὴν μὲν καθαιρῶν, τὸ δὲ πλεόν τῆς χρείας κοσμῶν. Οὐ γὰρ τοίχων ἔνεκεν, ἀλλὰ ψυχῶν, δεῦρ' ἐπεφοίτησεν ὁ τῶν οὐρανῶν Βασιλεὺς. Εἰ δὲ προσποιῶτο τὸ λεγόμενον ἀγνοεῖν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα καὶ τοῖς λίαν βραδυτάτοις ἐστὶ καταφανές, διὰ παραδειγμάτων τοῦτο σαφηνίσει περὶ ἄσπομαι. Ὡσπερ γὰρ ἄλλο ἐστὶ θυσιαστικόν, καὶ ἄλλο θυσία, καὶ ἄλλο θυμιατικόν, καὶ ἄλλο θυμίαμα, καὶ ἄλλο βουλευτικόν, καὶ ἄλλο βουλή· τὸ μὲν γὰρ τὸν τόπον ἐν ᾧ συνεδρεῖται, μὴνυεῖ, ἢ δὲ τοὺς βουλευομένους ἄνδρας, οἷς καὶ ὁ κίνδυνος, καὶ ἡ σωτηρία ἀνήκει· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ μὴδ' οὕτως νοηθῆναι φαίη, μανθανέτω, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἀποστόλων, ὅτε ἡ Ἐκκλησία ἐκόμα μὲν χάρισμασι πνευματικοῖς, ἔθρου δὲ πολιτεία λαμπρᾶ, ἐκκλησιαστικὰ οὐκ ἦν· ἐπὶ δὲ ἡμῶν τὰ ἐκκλησιαστικὰ πλεόν τοῦ δέοντος κεκόσμηται, ἢ δ' Ἐκκλησία, ἀλλ' οὐδὲν βούλομαι δυσχερὲς εἰπεῖν, κωμωδεῖται. Ἐγὼ γοῦν, εἴγε αἴρεσις μοι προῦκειτο, εἰδόμην ἂν ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις γεγενῆσθαι, ἐν οἷς ἐκκλησιαστικὰ μὲν οὕτω κεκοσμημένα μὴ ἦν, Ἐκκλησία δὲ θεοῖς καὶ οὐρανόις χάρισμασιν ἐστεμμένη, ἢ ἐν τούτοις, ἐν οἷς τὰ μὲν ἐκκλησιαστικὰ παντοίοις κεκαλλώπισται μαρμάρους, ἢ δὲ Ἐκκλησία τῶν πνευματικῶν χάρισμάτων ἐκείνων ἐρήμη καὶ γυμνὴ καθέστηκε.

ΣΜΖ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Δίκαιον οἶμαι ἐπὶ τῶν μεγίστων ὑποθέσεων, κἄν ὁ λέγων τῆς ἀξίας ἀπολιμπάνηται, μὴ ἀδυναμίας καταψηφίζεσθαι τοὺς ἀκρωμένους, ἀλλὰ συγγνώμην νέμειν, ἐπὶ τὸ τῶν πράξεων μέγεθος τὴν αἰτίαν ἀναφέροντας.

ΣΜΗ'. — ΗΛΙΑ ΚΑΙ ΔΟΡΟΘΕΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΟΙΣ.

Περὶ παραθέσεως ἀρετῆς καὶ κακίας.

Ἐγὼ φίλος μὲν ὑμῶν εἶναι ὁμολογῶ, καλούμενος δὲ εἰς συμμαχίαν παρ' ἐκάστου ὑμῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως νῦν διεστῶτος καὶ πολεμοῦντος θατέρου, οὐχ ἤξω· οὐ τὸ εὖ ποιῆσαι τὸν ἕτερον φεύγων, ἀλλὰ τὸ ὀπότερον κακῶς (42). Εἰ δ' ὅπερ χρὴ ποιήσετε, καὶ

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(42) Κακῶς. B. C., plenius ac melius κακῶσαι δεδωώς, id est *lædere metuens*. Eamque lectionem agno-

A ipsum ne hoc quidem cognitum habentem, in hac opinione versari, ut episcopum se esse existimet. Nam quod sanctorum cœtus ex recta fide, atque optima vivendi ratione collectus, Ecclesia sit, inter eos constat, qui sapientiam degustarunt. Quod autem ille hoc ignorans, veram Ecclesiam evertat, dum multis offendiculi causam præbet, templum autem extruat, atque illam quidem ornatu spoliat, probus viros expellens, hoc autem magnificis marmoribus exornet, hoc quoque nemini obscurum est. Quod si ille certo cognoscat, aliud Ecclesiam, aliud templum esse (nam ea ex immaculatis animis constat, hoc autem ex lapidibus et lignis exædificatur), sic existimo, eum finem facturum esse illam evertendi, hoc vero impensius, quam necesse sit, exornandi.

B Neque enim parietum, sed animarum causa cœlestis Rex huc venit. Quod si se ignorare fingat, quod dico, etiamsi vel tardissimis quam maxime clarum ac conspicuum sit, exemplis hoc declarare conabor. Ut enim aliud est sacrificium, aliud altare, aliud thymiamatis locus, aliud thymiana, aliud forum, aliud senatus (illud enim locum in quem coeunt, significat: hic autem viros eos qui consilium ineunt, ad quos et periculum et salus pertinet), eodem modo de templo et Ecclesia statuum est. Quod si ne sic quidem se intellexisse dicat, illud ex me discat, quod apostolorum tempore, cum Ecclesia et spiritualibus gratis abundaret, et vitæ splendore afflueret, nulla templa erant: at nostra tempestate templa plus quam par sit exornata sunt, Ecclesia autem, ne quid gravius dicam, comicis cavillis incessitur. Ego vero, si mihi optio daretur, temporibus illis fuisse mallei, in quibus templa quidem non perinde ornata erant, Ecclesia autem divinis ac cœlestibus gratis undique cincta et redimita erat, quam his nostris, in quibus templa quidem omnis generis marmoribus cohonestata sunt, Ecclesia autem spiritualibus illis gratis nuda et vacua est.

237 CCXLVII. — EIDEM.

Æquum esse censeo in maximis argumentis, ut etiamsi is qui orationem habet, a susceptæ materiæ dignitate absit, auditores propterea haudquam eum imbecillitatis accusent, verum ei potius veniam tribuant, ad rerum gestarum magnitudinem hujusmodi causam referentes.

CCXLVIII. — ELLÆ ET DOROTHEO REMPUBLICAM GERENTIBUS.

De collatione virtutis et vitii.

Ego amicum quidem me vestrum esse confiteor. ab utroque autem vestrum (qui nunc haud scio qua de causa, alter ab altero hostilibus odiis dissidetis) aut ineundam belli societatem accitus minime veniam; non quod alterum juvare defugiam, sed ne

visse quoque videtur Bill. interpretatione sua RITT.

alterutrum malo aliquo afficiam. At si, id quod oportet, feceritis, atque atrocissima pugna abjecta pacem vobis ob oculos proposueritis, veniam: non ut alterutri adversus alterum suppetias feram, sed ut ambos rursus amicitiae nexu devinciam.

CCXLIX. — PALLADIO.

Divinis oraculis nec oculis obvertere, nec repugnare oportet: verum priusquam, quid faciendum sit, audierimus, nos id facturos esse polliceri. Nam quod Deus sit, qui oracula edat, istud et contradictionem omnem procul pellit, et obedientiam omnem ac persuasionem efficit. Nam qui, id quod nobis conducit, apprime novit, hic et loquens, et leges instituens, idoneus profecto est, cui fides habeatur.

CCL. — ZENONI PRESBYTERO.

Corporum cognatio cum morum propinquitate nullo modo comparanda est. Quamobrem si te clarissimi episcopi Hermogenis patruelem vocem, nihil tibi gratificer: si autem sincerum discipulum, neutrius causa pudore afficiar. Sic enim et tu præstantissimi viri vestigiis hæsisse videberis, et ille, eum, qui ipsum imitatus sit, egregium ac præstantem virum reddidisse.

CCLI. — PETRO.

Duo hæc (o quoniam te nomine nuncupem, ut virtutis tue meritum attingam!) in causa fuisse existimo, cur homines ad divinam prædicationem libentibus animis accesserint, nimirum et sermonem auctoritate ac fide plenum, et prædicantium mores. Alterum enim alterius nervus ac robor erat, nimirum sermo, qui fide dignus erat, et vita sermonem confirmans. Non enim alia prædicantes, alia faciebant (alioqui enim ridiculi fuissent, ut nonnulli nostræ tempestatis: nihil enim acerbi dicere volo) verum congruentem atque consentaneam sermoni vitam præbentes, homines subigebant. Quocirca etiam Christus, cum illud exploratum haberet, sermonem actionis expertem, mancum et imbecilem esse: **238** eum autem, qui ab actionibus inspiretur, vivum et acrem atque efficacem esse: eos in omni prius virtutis ac philosophiæ genere, tum per opera, tum per sermonem erudit, ac divinis gratiis coornavit: atque ita demum ad hominum auctupium emisit. Illud enim perspectissimum habebat, quod præconum mores ad alliciendos mortalium animos non minorem, quam miracula, vim habituri essent. Itaque cum per universum terrarum orbem dispersi essent, ac velut pennati agricolæ pietatis doctrinam disseminassent, moresque suos ex magistri præscripto composuissent, vitamque

ἀποθήμενοι τὴν ἀσπονδὸν μάχην εἰς εἰρήνην βλέψετε, ἤξω· οὐ θατέρω κατὰ τοῦ ἐτέρου συμπράξων, ἀλλ' ἀμφοτέρους πάλιν εἰς φιλίαν συναΐξων.

ΣΜΘ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Τοῖς θεοῖς χρησμοῖς οὐτ' ἀντιβλέπειν χρῆ, οὐτ' ἀντιφθέγγεσθαι· ἀλλὰ πρὶν ἢ ὅ τι χρῆ πράττειν ἀκοῦσαι, τὸ πράττειν ἐπαγγέλλεσθαι. Τὸ γὰρ εἶναι θεὸν τὸν θεσπίζοντα, πᾶσαν μὲν ἀντιλογίαν ἐξορίζει, πᾶσαν δὲ πειθῶ δημιουργεῖ. Ὁ γὰρ τὸ συμφέρον ἡμῖν διαφερόντως ἐπιστάμενος, οὗτος· καὶ λέγων καὶ νομοθετῶν, ἀξιοχρεῶς ἂν εἴη.

B ΣΝ'. — ΖΗΝΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οὐδὲν ἢ σωματικὴ ἀσθένεια (43) τοσοῦτον, ὅσον ἢ τῶν τρόπων ἀγχιστεία. Διόπερ εἰ καλέσαιμι σε τῷ αἰοδίμου Ἑρμογένους τοῦ ἐπισκόπου ἀδελφιδού, οὐδὲν ἂν σοι χαρισαίμην· εἰ δὲ γνήσιον φοιτητὴν, οὐδέτερον ἂν ἀλογυνοίμην. Οὕτε γὰρ τῷ Ἄριστῳ (44) δόξεις ἠκολουθηκέναι, ἐκείνός τε γενναῖον τὸν μιμησάμενον ἀποτετελεκέναι.

ΣΝΑ'. — ΠΕΤΡΩ.

Δύο ταῦτα ἡγοῦμαι (ὡ τί σε καλέσας τῆς ἀξίας ἐπάφομαι!) πεπεικέναι τοὺς ἀνθρώπους, τῷ θεῷ κηρύγματι ἀσμένως προσελθεῖν, ὃ τε λόγος ἀξιοχρεῶς ὢν, ὃ τε τρόπος τῶν κηρυττόντων. Θάτερος γὰρ θατέρου νεῦρα καὶ ἰσχύς ἐτύγγανεν· ὃ μὲν λόγος ἀξιοπίστος ὢν, ὃ δὲ βίος ἐγγυώμενος τὸν λόγον. Οὐ γὰρ ἄλλα κηρύττοντες, ἕτερα ἐπραττον· ἢ γὰρ ἂν γέλωτα ὠφλησαν, ὥστερ τινὲς τῶν νῦν· οὐδὲν γὰρ βούλομαι δυσχερὲς εἰπεῖν· ἀλλὰ συμβαίνοντα τῷ λόγῳ τὸν βίον παρεχόμενοι, ἔχειροῦντο τούτους. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς, εἰδὼς ὡς λόγος μὲν χηρεῖων πράξεως ἀσθενὴς ἐστὶ καὶ ἀδρανὴς, ὃ δὲ παρὰ τῶν πράξεων ἐμπνεόμενος ἐμψυχός, καὶ γοργός, καὶ δραστήριος, πᾶσαν αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ φιλοσοφίαν διὰ τε ἔργων διδάξας, διὰ τε λόγων παιδεύσας καὶ κοσμήσας τοῖς θεοῖς χάρισμασι, οὕτως ἐπὶ τὴν θήραν τῶν ἀνθρώπων ἐξέπεμψε. Μάλα γὰρ ἀκριθῶς ἠπίστατο, ὅτι οὐχ ἤττον τῶν σημείων, ὃ τρόπος τῶν κηρύκων ἐπάγεσθαι τοὺς ἀνθρώπους δυνήσεται. Διασπαρέντες γοῦν εἰς τὴν οἰκουμένην, καθάπερ ὑπόπτεροι γεωργοί, τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας κατασπείραντες, καὶ τὸν τρόπον κατὰ τὴν ὑφήγησιν τοῦ διδασκάλου ρυθμίσαντες, τὸν τε βίον οὐ μόνον ἄληπτον, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὸν παρεχόμενοι, πάσης περιεγέγοντο τῆς ὑφ' ἡλίῳ καὶ οὔτε σοφία, οὔτε δυναστεία, οὐ πλοῦτος, οὐ βασιλεία, οὐ τυραννίς, οὐ βαρβαρικὴ ὠμό-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(43) Vox ἀσθένεια merito suspecta est, abhorret enim a loci sententia. Interpres videtur ei substituentiam putasse vocem συγγένεια, verit enim cognatio. Cod. Alt. aliam ex conjectura lectionem in margine suggerit, sit ibi scribens, ἴσως εὐγένεια. Possin.

(44) Οὕτε γὰρ τῷ Ἄρ., etc. Hæc sine dubio men-

dosa sunt. Interpres suspicatus est legendum οὕτω γὰρ, ut qui verterit, sic enim. Ego veram et primigeniam scripturam suggeri a codd. Vat. 649 et Alt. existimo. Hi concorditer legunt, σὺ τε τῷ Ἄριστῳ, etc., nam et tu præstantissimum imitatus videberis, etc., quæ optime præcedentibus cohærent. Id.

της, οὐ δαίμονος φύλαξ (45), οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος, οὐ λιμὸς, οὐ κρημνός, οὐ δεσποτήρια, οὐκ ἄλλο τῶν δοκούντων καὶ ὄντων φοβερῶν αὐτῶν περιεγένετο· ἀλλὰ πάντες εἶξαν καὶ παρεχώρησαν, καὶ τὴν ἤτταν νίκης ἀπάτης καὶ τροπαίων ἠγήσαντο εἶναι λαμπρότεραν. Ἄμεινον γὰρ τοῦ κακῶς νικῆν τὸ καλῶς ἤττασθαι νομίσαντες, οὐρανοπολιταί (46) κατέστησαν.

esse videntur, ac revera sunt, ipsos fudit ac dejecit: verum omnes cesserunt ac manus dederunt, clademque omni victoria et tropæis splendidiorem esse duxerunt. Præstantius enim esse judicantes, honeste vinci, quam male vincere, cœli cives constituti sunt.

ΣΝΒ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΟΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Κινδυνεύετε, ὡς πυνθάνομαι, πεφραγμένας ἀπογνώσει τὰς ἀκοάς ἔχειν, καὶ ὡς ἂν πάλαι καθοσιώσαντες ἑαυτοὺς τῷ τῆς ἀμαρτίας θανάτῳ παρεξήνεσθε πρὸς τοὺς τῶν καλῶν παραινέτας. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, θρήνων καὶ ὀλοφυρμῶν, οὐ συμβουλῆς καὶ παραινέσεως, δίκαιοι ἂν εἴητε λοιπὸν τυχεῖν.

ΣΝΓ'. — ΤΟΙΣ ΑΥΤΟΙΣ.

Εἰ καὶ αὐτοὶ πολιτείας ἀρίστης ἀμύητοι καὶ ἀτέλεστοι ὄντες, τὰ μὴ λόγῳ ῥητὰ, τοῖς ὡσπερ ὑμεῖς διαχειμένοις σαφηνισθῆναι διὰ λόγων παρακεκληκότες, τὸν πρὸς τὰ πράγματα λογισμὸν λανθάνετε κλεπτόμενοι· ἀλλ' ἐγὼ οὐ τόλμη προαχθήσομαι εἰς τὸ ῥητὰ ὑμῖν ποιῆσαι τὰ τέως ὑμῖν ἀρρήτα, καὶ ὑπὸ λόγου ἀγαγεῖν, τὰ ὑπὲρ τὰς ὑμετέρας ἀκοάς. Οὐ γὰρ θέμις, οὔτε τοῖς ἀνιέροις τὰ ἱερὰ ἀκούειν, οὔτε τοῖς βεβήλοις τὰ ἅδουα κατοπτεύειν. Ὁ γὰρ θεσμὸς οὐκ ἐσθ', μᾶλλον δὲ ὁ θεῖος χρησμὸς οὐκ ἐπιτρέπει, διαρρήδην βῶν· « Μὴ δότε τοῖς κυσί τὰ ἄγια. » Διὸ καὶ αὐτὸς ἔχων μὲν εἰπεῖν, ὑμῖν δὲ εἰπεῖν οὐκ ἔχων, παραινῶ μᾶλλον ἀπέχεσθαι μὲν κακίας, ἀντέχεσθαι δὲ ἀρετῆς. Εἰ γὰρ ταῦτα ποιήσετε, τῆς ἐρμηνείας ὧν γέγραφατε, οὐκ ἀνήκοοι ἔσεσθε.

ΣΝΔ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Οἱ τοὺς θεῖους χρησμοὺς παραποιούντες, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα ἐκδιαζόμενοι, συγγνώμης ἀμαρτάνουσι μείζονα. Οὔτε γὰρ τὴν ἐξ ἀπάτης καὶ παραλογισμοῦ δοκοῦσαν εἶναι ἀπολογία, συνηγοροῦσαν ἔξουσι, τῷ ἀπὸ κακουργίας, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ ἀπλότητος ἐσφάλαι· οὔτε τὸν γαληνὸν καὶ ἡμερον ὀφθαλμὸν

⁹¹ Matth. vii, 6.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(45) *Δαίμονος φύλαξ*, cod. Ambo in contextu, *δαίμονος φύλαξ*. Sane ut suspecta videatur editi lectio facit quod statim sequitur, οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος. Annon enim dæmonem diabolus est? Cur igitur in secundo augendi gradu post dæmonis phalangem, ponitur tanquam majus quidpiam ipse diabolus? Non me latet dici posse diaboli nomine κατ' ἐξοχὴν significatum dæmonem principem Luciferum, in quo uno plus maleficæ potentia ac terroris sit quam in

A non modo ab omni reprehensionis nota remotam, sed etiam prorsus admirabilem præberent, hac demum ratione, quidquid terrarum sol lustrat, devicerunt: ac neque sapientia et doctrina, nec potentia, nec opes, nec regnum, nec tyrannis, nec barbara crudelitas, nec dæmonum phalanx, nec diabolus ipse, nec fames, nec præcipitium, nec vincula, nec denique aliud quidquam ex his, quæ horrenda

esse videntur, ac revera sunt, ipsos fudit ac dejecit: verum omnes cesserunt ac manus dederunt, clademque omni victoria et tropæis splendidiorem esse duxerunt. Præstantius enim esse judicantes, honeste vinci, quam male vincere, cœli cives constituti sunt.

CCLII. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΟΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Videmini, ut audio, meliorum desperatione septas et oclusas aures habere: atque, ut qui jam pridem vos ipsos peccati mortis devoveritis, adversus eos, qui proba consilia vobis præbent, iracundia concitari. Quamobrem si ita est, posthac jam vobis luctus et lacrymas, non consilium et admonitionem adhibere par fuerit.

CCLIII. — ΙΙΣΔΕΜ.

Etsi vos, qui optimæ vivendi rationis expertes atque ignari estis, ea, quæ hominibus vestri similibus minime exponenda sunt, sermone declarari petentes, vestrum de rebus judicium vobis subripi non animadvertitis: at ego tamen non eo temeritatis et audaciæ prorumpam, ut ea, quæ nunc vobis audire nefas est, vobis exponam, atque ea, quæ aurium vestrarum captum excedant, verbis complectar. Non enim fas est, aut eos, qui a sacris alieni sunt, res sacras audire; aut profanos adyta contueri. Neque enim hoc per mores licet, imo etiam ne divinum quidem oraculum hoc pernitit, apertis verbis clamans: « Nolite sanctum dare canibus⁹¹. » Ac propterea, cum ipse dicere quidem possim, vobis autem dicere non possim, vos potius moneo et hortor, ut a vitio abstineatis, ac virtuti studeatis. Quod si feceritis, earum rerum, de quibus ad me scripsistis, interpretationem audietis.

239 CCLIV. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Qui divina oracula depravant, atque ad arbitrium suum velut obtorto collo trahunt, gravius peccant, quam ut ipsis ignosci debeat. Neque enim erroris ac deceptionis prætextu sese tueri poterunt, ut qui non simplicitate sed malitia et animi perversitate lapsi sint: nec tranquillum illum ac placidum ocu-

universo dæmonum minorum grege. Hæc dubia tamen sunt. Et duorum codd. baud facile spernenda videtur auctoritas. Quid si, eorum admissa lectione, *δαίμονος φύλαξ* dicamus vocari propugnatorem idololatriæ superstitionis? Viderit et statuât lector sapiens. Non omitam fateri, cod. Alt. in ora marginali lectionem editam ut probabilem offerre. Possin.

(46) Ambo codd. addunt εἰκότως. Id.

lum fallent, cni, a vitio et improbitate præcipites A
acti, contraria prosteri minime dubitarunt.

CCLV. — OPHELIO GRAMMATICO.

Multi sophistæ per eam gloriam, quam prius adepti sunt, detrimenta ea, in quæ postea incidunt, oblegere conantur, ut qui prius quidem res superarint, nunc autem earum magnitudine victi sint.

CCLVI. — OLYMPIODORO.

Labore virtutem exerceri.

Demiror qui fiat, ut cum Platonem admireris, ejus tamen consilia et præcepta parvipendas. Ille enim virtutis surculos non sine labore ac sudore seri ait: tu autem, quonam pacto haud scio, genus vitæ laboris expers suscepisti.

CCLVII. — EUTONIO DIACONO.

Ex iis qui plus habendi cupiditate flagrant, atque inferendis injuriis delectantur, qui peccare se sciunt, graviter ægrotant: qui autem ne peccatum quidem suum agnoscunt, perditæ ac deplorate. Hoc ipsum enim non sentire morbum in quo versantur, insensibilitatis incrementum est, atque in perfectum stuporem ac mortem desinit. Quocirca hos maxime lugere convenit. Malum enim inferre miserius est, quam malo affici. Nam illis de animæ salute periculum imminet: his autem detrimentum in pecuniis subsidit, nec ultra progreditur. Quin alioqui etiam duplicem mortem non sentiunt. Imperfecti enim ac puerilis animi documentum præbent. Quandoquidem ii quoque qui tenera admodum aut puerili ætate sunt, ea quæ vere horrenda et pertimescenda sunt, nihil curant, imo etiam manus persæpe in ignem injiciunt, inanes autem larvas ac spectra conspicientes, metu percelluntur, et contremiscunt. His porro non dissimiles esse videntur homines pecuniæ ac rapacitatis studiosi: ut qui paupertatem quidem, quæ non modo nihil habet, quod metuendum sit, verum etiam securitatis quas autem divitias plurimi ducant, quæ tamen in cinerem redigunt.

CCLVIII. — EIDEM.

Labore virtutem perfici.

Plud compertissimum et exploratissimum 240
habeo, te magnos quidem esse virtutis fructus, etiamsi in periculo vereris existimare: verum eo nomine mœrere ac discrucari, quod plerisque miser esse videaris. At si non vulgi opinioni ac su-

λήσονται, οὐ τάναντία ἐκβακχευθέντες ὑπὸ τῆς κακίας δογματίζσαι ἐτόλμησαν.

ΣΝΕ'. — ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Πολλοὶ τῶν σοφιστῶν ἐκ τῆς προὑπαρξάσης εὐκλείας τὰς συμβαινουσας ἤττας περιστέλλειν πειρῶνται, ἅτε πρότερον μὲν τῶν πραγμάτων γεγονότες κρείττονες, νῦν δὲ ὑπὸ τούτων κρατηθέντες.

ΣΝΖ'. — ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ.

Ὅτι πόνω καταρθοῦται ἡ ἀρετὴ.

Θαυμάζω, πῶς Πλάτωνα θαυμάζων, τὰς παραινέσεις αὐτοῦ παρὰ φαῦλον τίθεσαι. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ φησι τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας πόνω καὶ ἰδρώτι φύεσθαι (47)· σὺ δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπονον ἐκανεῖλου βίον.

B

ΣΝΖ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τῶν πλεονεκτῶν καὶ ἀδίκων (48), οἱ μὲν εἰδότες ὅτι ἀμαρτάνουσιν, οἱ δὲ μὴδ' ὅτι ἀμαρτάνουσιν εἰδότες, ἀνήχεστα· τὸ γὰρ μὴ αἰσθῆσθαι τῆς ἀβρωστίας ἐν ἧ εἰσιν, ἐπίτασις ἀναισθησίας ἐστὶ, καὶ εἰς ἀναλγησίαν παντελῆ καὶ νεκρότητα τελευτεῖ. Τούτους τοίνυν χρὴ μάλιστα ἐλεεῖν. Τὸ γὰρ κακῶς ποιεῖν τοῦ κακῶς πάσχειν ἐστὶν ἐλεονότερον (49)· τοῖς μὲν γὰρ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος σαλεύει· τοῖς δὲ μέχρι χρημάτων ἐστὶν ἡ ζημία. Ἄλλως τε δὲ καὶ διττῆς οὐκ αἰσθάνονται νεκρώσεως. Ἀτελοῦς γὰρ καὶ παιδικῆς διανοίας ἐκφέρουσι δεῖγμα. Ἐπεὶ καὶ τὰ κομιδῆ νήπια, τῶν μὲν δυνως (50) φοβερῶν, οὐδένα ποιεῖται λόγον, ἀλλὰ καὶ πυρὶ πολλάκις ἐπαφίησι τὰς χεῖρας, προσωπεῖα δὲ διάκενα καὶ μορμολύκια θεώμενα δεδιττεται καὶ τρέμει· τούτοις κινδυνεύουσιν εἰοικῆναι, καὶ οἱ τῆς πλεονεξίας ἐρασταί, πενίαν μὲν δεδιότες, ἤτις οὐκ ἐστὶ φοβερὰ, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλείας ἀπάσης, καὶ μετριοπροσύνης ὑπόθεσις· πλοῦτον δ' ἀδίκον περὶ πολλοῦ ποιούμενοι· οὕτως πυρὸς ἐστὶ φοβερώτερος. Τερροὶ γὰρ τῶν ἐχόντων καὶ τὰ φρονήματα καὶ τὰς ἐπιβίους.

omnis hac modestiæ materia est, pertimescant: Iniquis igne magis timendæ sunt. Siquidem dominum in cinerem redigunt.

ΣΝΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὅτι πόνω κατορθοῦται ἡ ἀρετὴ.

Μάλα ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι τοὺς δὲ τῆς ἀρετῆς καρπὸς μεγάλους εἶναι, κἂν κινδυνεύης, νομίζεις, ἀθυμεῖς· δὲ τοῖς πολλοῖς νομιζόμενος δυστυχεῖν. Ἄλλ' ἐὰν μὴ τῇ τῶν πολλῶν ὑπονοίᾳ, καὶ δόξῃ, ἀλλ' ἀκριβεῖ (51) λογισμῶν ἐξετάσει τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέψεας,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας πόνω καὶ ἰδρώτι φύεσθαι. Cum hac Platonica sententia conferes utiliter aureos Hesiodi versus, quos Cicero Leptæ filio ediscendos commendat, et Quintus Smyrnaeus æmulatus est lib. xii, qui et lib. v. *Paralipom.* eodem allusit. Cæterum occurrit hic ἐναντιόφανες quoddam ex collatione hujus epist. cum 147 et 240 sup. hoc lib., quod discentiet ac conciliabit ep. 267 infra. RITT.

(48) Post ἀδίκων recte ἀνδρῶν, supplet Cod. Vat. 649. Idem verba paulo post sequentia hæc omnia

omittit, ὅτι ἀμαρτάνουσιν, οἱ δὲ μὴδ' ὅτι ἀμαρτάνουσιν εἰδότες. Sed sine his mutilus locus est. Cod. Alt. cum edito consentit. POSSIN.

(49) Τὸ γὰρ κακῶς ποιεῖν... ἐλεονότερον. Platonium hoc est dogma, de quo vide ipsius *Gorgiam*, pag. 509. RITT.

(50) Pro δυνως ambo eodd. scribunt δυνων, et vers. antepenult. pro οὕτως substituit dōtis. POSSIN.

(51) Pro ἀκριβεῖ ambo eodd. Vat. 649 et Alt. legunt ἀκριβείας. POSSIN.

ἡ ἀθυμία φρούδη οἰχῆσεται· μᾶλλον δὲ θυμηδίας ἀπρίξενος γενήσεται· ἀναλόγως γὰρ τοῖς ἐνταῦθα ἀγῶσι καὶ οἱ τῆς ἀρετῆς πλέκονται στέφανοι.

ΞΝΘ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Παρά μὲν ἀνθρώποις ἴσον εἶναι δοκεῖ τὸ εὐεργέτας [μὴ] ἀμείβεσθαι, καὶ ἐχθροὺς [μὴ] ἀμύνεσθαι (52). Παρὰ δὲ τῇ θεῖᾳ φιλοσοφίᾳ τὸ μὲν ἀμείβεσθαι τοὺς εὐεργέτας κρατεῖ· τὸ δὲ ἀμύνεσθαι τοὺς ἐχθροὺς οὐχί· ἀλλὰ παντὶ μὲν τρόπῳ τὸ ἀνεξικακεῖν, εἰ δ' οἶόν τε, καὶ εὐεργετεῖν.

ΞΣ'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅσπερ ἀνδρεῖος καὶ φιλόανθρωπος βασιλεὺς τοῖς νόμοις τὰ ὄπλα μίξας, πᾶσαν ὕβρεως μελέτην τρέπεται· τὸ μὲν τῇ ἀκροάσει τῶν νόμων πειθόμενον, δίχα κολάσεως ἐπιστρέφων· τὸ δ' ἀνήκοον, τῇ διὰ τῶν ὄπλων ἀνάγκῃ παιδαγωγῶν· οὕτω καὶ εὐαγῆς καὶ ἐπεικῆς ὁ ἱερεὺς τοῖς θεσμοῖς τὸν φόβον μίξας, καὶ τῇ ἀρχῇ τὴν ἐπιείκειαν κεράσας, πᾶσαν κακίας μελέτην, τό γε ἦχον εἰς αὐτὸν, τρέπεται· τῶν ὑπάρχοντων τὸ μὲν λόγοις εἰκον λόγοις θεραπεύων· τὸ δ' ἀνήκοον τῷ διὰ τῶν θεσμῶν σωφρονισμῷ εἰς τὸ μηκέτι ἀμαρτάνειν χειραγωγῶν.

rans, eos autem, qui pervicaces, et immorigeri sunt, legitimis animadversionibus eo, sicut por-

ΞΞΑ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ κρίσεως.

Εἰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἐρυθριᾷς, οὐδὲ ὑπολήψεως ἀντιποιῆ, κἄν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς τοιοῦτοις τολμήμασιν ἐπομένῃν φοβῆθῃσι δίκην. Εἰ γὰρ καὶ αὐτίκα δὴ μάλα μακροθυμεῖ, εἰς μετένοιαν καλοῦσα· ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον, πικρότερον μετελεύσεται τοὺς μηδὲ τὴν τοσαύτην φιλόανθρωπιαν αἰδεσθέντας. Πολλοὶ μὲν οὖν κἀνταῦθα τὴν ἀήτητον οὐ διαπεφεύγασιν χεῖρα, ἀλλ' ὑπὸ τοιοῦτων κατελήφθησαν συμφορῶν, ὡς ἀποκρύψαι τῷ μεγέθει τὰς τραγῳδίας. Πολλοὶ δὲ ἐνταῦθα δόξαντες διαπεφευγῆναι κολαστήρια, τῶν ἐκεῖσε πικροτέρων (53) ἀπέλαυσαν, τῆς δίκης δικαίως αὐτοῖς ἀντιμετρησάσης τὴν δίκην (54).

ΞΖΒ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Οἱ φίλοι, περὶ ὧν γέγραφας, οὔτε παραινέσεις δέονται, οὔτε προτροπῆς. Ἐοίκασι γὰρ [οὐ] παυσάμενοι οὐδέποτε τῆς ἐπὶ τοῖς καλλίστοις ἀμίλλης, ἀλλ' ἕως τέλους, ἅτε δὴ τῶν οὐρανίων γερῶν δεινῶς

spicioni, verum accurato rationis examini rem permiseris, huiusmodi mœror evanesceat, imo etiam lætitiæ causam tibi allaturus est. Siquidem pro certaminum hujus vitæ ratione, virtutis quoque coronæ nectuntur.

CCLIX. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Apud homines par culpa esse videtur, iis, a quibus beneficium acceperis vicem non rependere, et hostes minime ulcisci. At apud divinam philosophiam illud quidem obtinet, ut bene de nobis meritos remuneremur; at non item illud, ut injurios ulciscamur: verum omnino quidem patientiam adhibeamus: si autem fieri possit, eos etiam beneficiis persequamur.

B CCLX. — THEONI EPISCOPO.

Quemadmodum fortis et humanus rex legibus cum armis conjunctis omne contumeliæ ac petulantiae studium profligat, eos nimirum qui (legum auditioni morigeros se præbent, citra pœnam ad officium revocans, eos autem qui præfracto et contumaci animo sunt, vi atque armis coercens: eodem modo pius ac mansuetus sacerdos legibus metum adjungens, atque imperium lenitate condians, omne improbitatis studium, quantum quidem in ipso situm est, fugat: eos nempe subditorum, qui sermonibus cedunt, sermonum ope atque adjumento curans, legitimis animadversionibus eo, sicut por-

C CCLXI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

De judicio.

Etsi nec homines erubescis, nec famæ atque existimationis rationem ullam habes: at eam tamen, quæ huiusmodi flagitia divinitus consequitur pœnam fac pertimescas. Quanquam enim ea in præsens moratur atque conquiescit (ad pœnitentiam scilicet invitans), tamen aliquando post, eos, quos ne tanta quidem benignitas ullo pudore commoverit, arcerbius persequetur. Ac multi ne in hac quidem vita invictam illam manum effugerunt, verum ejusmodi calamitatibus correpti sunt, ut ipsas quoque tragœdias magnitudine sua obscurarent. Multi autem qui hujus vitæ tormenta effugisse videbantur, in amarulentiores alterius vitæ cruciatus inciderunt, nimirum vi illa scelerum vindice juste ipsi pœnam remetiente.

CCLXII. — HERMOGENI EPISCOPO.

Amici illi, de quibus ad me scripsisti, nec consilio, nec cohortatione opus habent. Videntur enim contentioni huic, qua de præclarissimis rebus inter se certant, nunquam finem imposituri, verum ad

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(52) Videtur opposita esse Isocraticæ cuidam sententiæ. Sed a B. C. bis abest μὴ negativum. RITT.

(53) Pro πικροτέρων ambo iidem codd. habent πικρότερος. POSSIN.

(54) Τῆς δίκης δικαίως αὐτοῖς ἀντιμετρησάσης

τὴν δίκην. Hæc a B. C. absunt, non recte. Notari hic potest præter πολυπτώτων, etiam πλοχῆ elegans in δίκης et δίκην. Prius significat justitiam Dei ulttricem scelerum, alterum pœnam seu ultionem. RITT.

extremum usque (ut qui coelestium præmiorum desiderio vehementer æstuent) de victoria sollicitudinem habituri.

241 CCLXIII. — ISIDORO EPISCOPO.

De Joseph et Ægyptia : nec non de vitanda calumnia et accusatione.

Quo tempore Ægyptia illa, libidinosa, inquam, illa mulier, quæ ut persuasus facilis, ita etiam ad persuadendum miram vim habebat (ut plurimum enim ejusmodi ingenio esse videtur mulier), insano pudicissimi juvenis Josephi amore deflagravit, cumque eum nullis sermonibus ad stuprum inducere posset ad vim ei inferendam se convertit, atque ille, strenui cujusdam athletæ instar, exuta veste (arreptam enim eam tenebat illa, libidine temulenta), indu-
mentis quidem nudus, verum ab adulterio purus excedens pudicitia coronam adeptus est : tum vero illa niærens sedebat, revera quia, quod cupiebat, minime assecuta fuerat : falsa autem specie, ob fictam castitatem. Cum itaque maritus venisset, aut quod accusari metueret, aut quod Josephum ulcisci vellet, acerbissime irascitur, ac cupiditatem omnem, mœrorem, metum, contumeliam, et iracundiam admiscens, animo volvebat, quonam pacto de eo supplicium sumeret. Et quidem ejus criminis quo ipsa accusari debebat, eum insinulat. Maritus autem ne facta quidem ipsi pro se dicendi potestate, in carcerem eum conjicit. At vero incorruptus ille oculus pudicitia legislator et arbiter ad regium thronum ipsum evexit. Quocirca nos quoque nec calumniam, nec obtreccionem, aliud quidquam eorum quæ gravia et acerba esse videntur, grave ha omnino aut in hac, aut in altera vita pretiosissimas coronas consequemur.

CCLXIV. — LAMPETIO EPISCOPO.

Unusquisque eorum, qui hanc epistolam lecturi sunt, de eo quod dicturus sum, ut volet sentiat. Ego vero non sacerdotii regulam nunc informare proponens, sed viam ad illud ferentem statuens, hoc aio, eum qui ad hoc imperium ante prosiliit, quam ecclesiasticarum sanctionum imperium sustinuerit, haudquaquam ad subditorum utilitatem hujusmodi provinciam persequi : hunc autem qui in subditi gradu atque ordine sese cum laude in iis virtutibus, quæ antistitem deceni, exercuit, maximum ad muneri sui administrationem bonum, hoc est experimentum habentem venire. Nam ille priusquam ipsemet mores suos composuerit, alios componere ac moderari aggreffiens, a veritate aberrat : hic autem compositis primum suis moribus, factoque rei periculo, ad moderandam aliorum vitam aptus et kloneus reperietur. Quandoquidem ille, antequam armis assueverit, imperator creari cupit : hic au-

ΣΣΓ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Αἰγυπτίαν. Καὶ περὶ τοῦ μὴ συκοφαντεῖν, καὶ μῆτε κατηγορεῖν.

Ὅτε ἡ Αἰγυπτία, τὸ ἀκόλαστον ἐκεῖνό φημι γύναιον, τὸ ὄξυ μὲν πεισθῆναι, πείσαι δὲ δεινότατον (τοιούτου γὰρ χρῆμα, ὡς τὰ πολλὰ, εἶναι δοκεῖ ἡ γυνή), τῷ σωφρονεστάτῳ Ἰωσήφ ἐπεμάνη, καὶ λόγοις πείθειν οὐχ οἷα τὰ οὐρα, ἐπὶ τὸ βιάσασθαι τὴν νεανίαν ἐτρέπη· κάκεινος, ὡσπερ ἀθλητῆς γενναῖος, τὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος (εἶχετο γὰρ αὐτῆς ἐκεῖνη ὑπὸ τοῦ πάθους μεθύουσα) γυμνὸς μὲν ἱματίον (56), καθαρὸς δὲ μοιχείας ἐξεβλήων, τοὺς τῆς σωφροσύνης ἀνεδήρατο στεφάνους· τότε δὴ, τότε ἐκαθέζετο ἐκεῖνη κατηφῆς τὸ μὲν ἀληθές, ὅτι διήμαρτε τῆς ἐπιθυμίας· τὸ δὲ ψεῦδος, ἐπὶ τῇ ἐπιπλάτῳ σωφροσύνη. Ἐλθόντος γοῦν τοῦ ἀνδρός, ἢ δεδοικυῖα γραφὴν ὑπομείναι, ἢ ἀμύνασθαι αὐτὸν βουλομένη, ἐν ὀργῇ ἀκασχέτω γίνεται, καὶ ἀναμίξασα πάντα, πόθον, λύπην, φόβον, ὄβριον, ὀργὴν, ἐνενοεῖ ὅπως αὐτὸν τιμωρήσεται· καὶ δὴ γραφὴν αὐτὸν γράφεται, ἣν γράφῃναι ὤφειλεν. Ὁ δὲ μὴδ' ἀπολογίας μεταδούς, εἰς δεσμοτῆριον ἐμβάλλει· ἀλλ' ὁ ἀδέκαστος ὀφθαλμὸς, ὁ τῆς σωφροσύνης καὶ νομοθέτης καὶ βραβευτῆς, εἰς τὸν θρόνον ἀνήγαγεν αὐτὸν τὸν βασιλικόν. Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς μῆτε συκοφαντίαν, μῆτε κατηγορίαν, μῆτ' ἄλλο τι τῶν δοκούντων εἶναι δεινῶν, δεινὸν ἠγώμεθα, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν μόνην· καὶ πάντως ἢ ἐνταῦθα, ἢ ἐκεῖσε, τῶν τιμαλοφεστάτων στεφάνων τευξόμεθα. esse existimemus : verum peccatum solum. Atque

ΣΣΔ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐκαστος μὲν τῶν ἐντευξομένων τῶδε τῷ γράμματι, ὡς ἔχει δόξης περὶ τοῦ λεχθησομένου, ἔχεται. Ἐγὼ δὲ ὅρον μὲν ὑπογράφαι ἱερωσύνης νῦν οὐ διεγνωκῶς, τὴν δ' ὅδον τὴν ἐπὶ ταύτην φέρουσαν ὀριζόμενος, φημι, ὅτι ὁ μὲν ἐπὶ ταύτην θάττον ἐλθὼν τὴν ἀρχὴν, πρὶν τῆς τῶν θεσμῶν ἀρχῆς ἀνασχέσθαι, οὐκ ἐπ' ἀγαθῶ τῶν ἀρχομένων τὴν οἰκονομίαν μέτεισιν· ὁ δ' ἐν ὑπηκόου τάξει ταῖς ἀρχικαῖς ἐγγυμασάμενος καὶ εὐδοκίμῆσας ἀρεταῖς, εἰς τὴν τῆς λειτουργίας διαχείρησιν, μέγιστον ἀγαθὸν τὴν ἐμπειρίαν ἔχων, ἔρχεται. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ πρὶν [ῥυθμισθῆναι] ῥυθμίζειν ἄλλους ἐπιχειρῶν, τῆς ἀληθείας διαμαρτάνει. Οὗτος δὲ ῥυθμισθεὶς πρότερον, καὶ τοῦ πράγματος ἐν πείρᾳ γεγεννημένος, ἐπιτήδειος ἐπὶ τὸ ῥυθμίζειν ἄλλους εὐφρεθήσεται· ἐπιτέθηπερ ἐκεῖνος μὲν πρὸ τοῦ ἐμμελετῆσαι τοῖς ὄπλοις, στρατηγὸς οἴεται κχειροτονῆσθαι· οὗτος δὲ εὐδόκιμος στρατιώτης γενόμενος, εὐδοκιμώτερος ἔσται καὶ στρατηγός. Καὶ ὁ μὲν

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(55) Ἐξορτες. B., ἔξουσιν, quod puto mellus, ut respondeat præcedenti illi, παυσσομένοις. Atqui mutavit in ἔξορτες, fortasse respexit ad ἄτε ἐπιέμενοι,

non recte. RITT.

(56) Pro ἱματίον ambo iidem cod. legunt ἱματίων. POSSIN.

τῶν τακτικῶν ἀπειροῦ ὄν, ταξίαρχος εἶναι ἡγείται· Ἄ τὸν probi et clari militis officio functus, præstantior ὁ δὲ ἐν γυμνασίοις τοιοῦτοις ἀσκηθεὶς, τακτικὸς χειροτονεῖται.

quoque et illustrior erit imperator. 242 Atque ille quidem instruendi in aciem exercitus expertus et ignarus, tribuni militaris gradum sibi vindicat; hic autem in ejusmodi studiis versatus et excultus, tribunus designatur.

ΣΣΕ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Πηλίκον ἀγαθὸν τὸ ἀφιλαργυρίας, καὶ περὶ αὐταρκείας.

Εἰ καὶ μυρίας ἀνατέμεις εὐπορίας ὁδοὺς, οὐ φημί τὸν κόρον, ἀλλ' οὐδὲ τὰς ὁδοὺς, ἅς ἐπιπορεύεται, εὐρήσεις. Μισεῖ γὰρ τοὺς ἀπληστώως τὰ χρήματα διώκοντας, καὶ ἐπιφοιτᾷ αὐτοῖς οὐκ ἀνέχεται. Φιλεῖ δὲ μάλιστα πάντων τοὺς ὀλιγοδείξ καὶ αὐταρκείᾳ τὸν ἑαυτῶν κοσμοῦντας βίον, ἀσμένως αὐτοῖς ἐπιφοιτᾷ.

CCLXV. — MARONI.

Quantum bonum sit avaritia vacuum esse, et de sufficientia.

Etlamsi sexcentas opum vias aperias, tamen, non dicam satietatem, sed ne vias quidem, quas illæ peragranti, invenies. Siquidem eos odio habent, qui inexplebili aviditate pecunias consecantur, nec ad eos venire sustinent. Contra omnium maxime illos amant qui parcimonia et frugalitate vitam suam ornant, libenterque ad ipsos ventitant.

ΣΣϚ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Ὅταν εὐθουσίας προκαθηγουμένης πᾶσα ἡ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις ὑπουργήσῃ εἰς τὴν ἀρετὴν, πᾶσαν ἐκποδῶν ποιησαμένη σκῆψιν καὶ μέλλῃσιν· τότε δὴ, τότε ὁ Θεὸς εἰς τέλος ταύτην ἄγει, ὁ καὶ τοὺς μὴ βουλομένους αὐτὴν ἐλέσθαι εἰς τὸ ἐλέσθαι παραστήγων. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦ αὐτοῦ, τοὺς μὲν ἀποδιδράσκοντας αὐτὴν, εἰς αὐτὴν συναλαύνειν, τοὺς δ' ἀφ' ἑαυτῶν ἐλομένους χεῖρα βοηθείας μὴ ὀρέγειν.

CCLXVI. — STRATEGIO MONACHO.

Cum probro consilio præeunte omnis hominis vis, omni excusatione ac mora de medio sublata, ad virtutem inservit, tum vero Deus, qui ad eam amplectendam etiam nolentes ac recusantes incitat, ad finem usque perducit. Neque enim consentaneum est, qui ipsam fugientes ad eam compellat, eundem iis qui sumente sponte ipsam sibi amplectendam proposuerunt, auxiliarem manum minime porrigere.

ΣΣΖ'. — ΑΝΤΙΟΧΩ.

Ἔσοις ἀγνοεῖν, ὅτι ὁ συνεχῶς τὰ λυτῶντα πάθη τοῦ σώματος νικῶν, τοῖς τροπαίοις ἀγαλλόμενος, τοὺς πόνους ὑπὸ τῆς εὐφροσύνης λαμβάνει (56) κλεπτόμενος.

CCLXVII. — ANTIOCHIO.

Illud ignorare videris, eum, qui rabita corporis vitia perpetuo vincit, ob ejusmodi tropæa exultantem, præ voluptate ne labores quidem sentire.

ΣΣΗ'. — ΟΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Πυνθάνομαι, ὅτι τῷ μὲν σχήματι τῆς ἀγωνίας, ἐνός· τῷ δ' ἄληθει, πάντων ἐκράτησας τῶν ὀμηλικῶν. Ὁ γὰρ τῶν μὲν ἄλλων εἰς ταπεινοφροσύνην προκρίθεις, δευτέρος δὲ σου πεφηνῶς, πάντας ἡττημένους ἔδειξεν.

CCLXVIII. — ORIONI MONACHO.

Audio te certaminis quidem specie unum, rever autem omnes æquales tuos superasse. Nam qui lu militatis ac modestiæ nomine aliis prælatus, te inferior esse comperit est, hic scilicet omnes a te superatos esse demonstravit.

ΣΣΘ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ· « Πένητα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει. »

CCLXIX. — APOLLONIO EPISCOPO.

In illud, « Pauperis non misereberis in judicio ».

Ἡ πενία, ὅταν τὴν ἰκεσίαν ἀτιμάσασα ἐπὶ κατηγορίαν τραπέιη, καὶ τῇ συμφορᾷ εἰς φιλοπραγμοσύνην καταχρήσεται, καὶ διαδίκου κατηγόρου ἀνθ' ἑκείνου καὶ πρόσφυγος πρόσχημα ἀναδέξεται, ἐλεεῖσθαι οὐκ ἂν εἴη δίκαια. Διὸ καὶ ἡ τῆς δικαιοσύνης πηγὴ ἐφη· « Οὐκ ἐλεήσεις πτωχὸν ἐν κρίσει. » Ἐλεεῖσθαι μὲν γὰρ δεόμενον καὶ ἀντιβολοῦντα χρῆ, ἐγκαλοῦντα δὲ καὶ κατηγοροῦντα οὐχί. Οὐ γὰρ χάριν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀδικεῖσθαι διαβεβαίοντα.

Paupertas, cum supplicibus verbis contemptis ad accusandum se convertit, atque calamitate ad negotium aliis facessendum abutitur, adversarii que et accusatoris, non supplicis et opem implorantis speciem assumit, misericordiam haudquaquam digna est. Unde etiam ipsemet justitiæ fons his verbis utitur : « Non misereberis pauperis in judicio. » Ejus enim calamitate commoveri oportet, cum orat atque obsecrat : at cum accusat et criminatur, non item. Non enim gratiam postulat, sed se injuria affectum affirmat.

ΣΥ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πῶς νοητέον τὸ γεγραμμένον· « Μὴ ποτε τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἴδωσι, καὶ τοῖς ὠσιν ἀκουσῶσι. »

CCLXX. — EIDEM.

Quomodo sit intelligendum, « Nequando suis oculis videant, et auribus audiant ».

Ἡ μεταβολὴ τῶν προσώπων, τὸν νοῦν τῶν εἰ-

Personarum mutatio, eorum, quæ dicta sunt,

⁹² Exod. xxiii, 3. ⁹³ Isa. vi, 10; Matth. xiii, 15.

mentem luculenter prædicat. Nam si **243** ad populum omnia referenda erant, ad hunc modum dictum fuisset: Vade ad populum istum, et dic ei: Auditu audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, et non scietis. Incrassatum est enim cor vestrum, et auribus graviter audiistis, et oculos vestros clausistis, nequando videatis oculis, et auribus audiat, et corde intelligatis, et convertamini, et vos sanem. Cum autem haud ita dictum sit, verum trium personarum mutationem hic sermo demonstret, nimirum a quo, et ad quem, et de quo oratio habeatur, huiusmodi quamdam sententiam hæc verba habent: « Vade, et dic populo huic: Auditu audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, et non scietis. » Deinde tanquam propheta causam sciscitaretur, aut ea ipsi minime sciscitanti exponeretur, dictum est: « Incrassatum est enim cor populi huius, et auribus graviter audierunt, et oculos clauserunt. » Si igitur ipsi suæ, ut quispiam dixerit, salutis obhucantur: Ecquid me prædicare jubes? fortasse inquit (hoc enim hic significat verba hæc, nequando) « videbunt oculis, et auribus audient, et corde intelligent, et convertentur, et sanabo eos. » Hæc enim particula, *nequando*, hoc loco non auditionis sublationem, sed obedientiæ spem subindicat. Nam quod hoc quoque sensu hæc vox usurpetur, audi quid Judæorum turba de Salvatore dicat, « Nonne hic est quem quærebant Pharisæi interficere? Ecce palam loquitur, et nihil ei dicunt. Num forte (μή ποτε) cognoverunt, quod hic est Christus? » Solent enim sapientes et eruditi (quorum in numero Philo etiam esse videtur) particulam hanc, *nequando*, pro, *fortasse*, aut *nonnunquam*, collocare. Neque id immerito. Quod si hoc viri quoque divinitus inspirati testimonio confirmari cupis, audi quid Paulus scribat: « Servum autem Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, in lenitate docentem eos qui contradicunt: nequando det ipsis Deus agnitionem ad salutem. » Hæc enim vox, *nequando*, hoc quoque loco, pro *nonnunquam*, aut *fortasse*, usurpata est. Spem enim pœnitentiæ, non sublationem significat. Quin alio item loco scriptum est: « Corripe amicium nequando fecerit. » Nam si ad eundem modum prophetæ locus intelligatur, Deo quoque, qui partes suas exsequi cupit, id quod ipsis naturæ consentaneum est, servabitur. Omnino enim eos, qui in vitii cœno infixi sunt, salutem consequi vult, atque homines, a quibus medicina ipsis afferatur, recitat: non quod nascius sit fore ut morbo intereant, sed ut ipsis excusationem præcidat. Etsi enim illi a furore minime revocati sunt, **244** hinc tamen

ρημένων λαμπρῶς κηρύττει. Εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὸν λαὸν ἅπαντα ρηθῆναι ἐχρῆν, οὕτως ἂν ἐρρήθη· Πορευθεὶς, εἶπον τῷ λαῷ τοῦτω· Ἄκουη ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνήτε (58), καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴθητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία ὑμῶν, καὶ τοῖς ὡσί βαρέως ἤκουσατε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐκαμμύσατε, μὴ ποτε ἴθητε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τοῖς ὡσιν ἀκούσητε, καὶ τῇ καρδίᾳ συνήτε, καὶ ἐπιστρέψητε, καὶ ἰάσωμαι (59) ὑμᾶς. Εἰ δ' οὕτω μὲν οὐκ ἐρρήθη, μεταβολὴν δὲ ἐμφαίνει προσώπων τριῶν τὰ λεγόμενα, παρ' οὗ τε καὶ πρὸς ὃν καὶ περὶ οὗ ὁ λόγος, τοιοῦτόν τινα ὠδίνει νοῦν τῶν προκειμένων ἢ δύναμις· « Πορευθεὶς εἶπον τῷ λαῷ τοῦτω· Ἄκουη ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνήτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴθητε. » Εἶτα ὡς τοῦ προφήτου πυθομένου τὴν αἰτίαν, ἢ μὴ πυθομένου μὲν, διδασκόμενου δὲ, ἐρρήθη· « Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὡσί βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσαν. » Εἰ τοίνυν τῇ ἑαυτῶν, ὡς ἂν τις εἴποι, ἀντιπράττουσι σωτηρίᾳ· δι' ἣν αἰτίαν, κηρύξαι με προστάττεις (60); τάχα πῶς φησι· τοῦτο γὰρ ἐνταῦθα μηνύει τό· « Μὴ ποτ' ἴδωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τοῖς ὡσιν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτοὺς. » Τὸ γὰρ μήποτε ἐνταῦθα, οὐκ ἀναίρεσιν ἀκοῆς, ἀλλ' ἐλπίδα ἐμφαίνει ὑπακοῆς. Καὶ ὅτι καὶ οὕτως λαμβάνεται, ἀκουσον τῶν δ' ἁπλῶν τῶν Ἰουδαίων, τί φασὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος· « Οὐ τοῦτον ἐζητοῦν οἱ Φαρισαῖοι ἀποκτείναι; Ἰδοὺ (61) παρήρησα λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι· μήποτε! ἀληθῶς ἔγνωσαν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; » Ἔθος δὲ τοῖς σοφοῖς, ὧν [εἰς] εἶναι δοκεῖ Φίλων, τὸ μήποτε, ἀντὶ τοῦ Ἰσως, ἢ εἶθ' ὅτε, τάττειν. Τὸ γὰρ μήποτε, εἰκότως ἀντὶ τοῦ Ἰσως, εὐλόγως τάττουσιν. Εἰ δὲ καὶ παρὰ θεοπνεύστου ἀνδρὸς θέλεις τὴν μαρτυρίαν ταύτην λαβεῖν, ἀκουε τοῦ Παύλου γράφοντος· « Δουλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἡπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδασκτὸν, ἀνεξίκαχον, ἐν πράττειν παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δὴν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐπίγνωσιν εἰς σωτηρίαν. » Τὸ γὰρ μήποτε ἐνταῦθα εἴρηται ἀντὶ τοῦ εἶθ' ὅτε, Ἰσως, τάχα, πῶς. Ἐλπίδα γὰρ μετανοίας ἐμφαίνει, οὐκ ἀναίρεσιν. Καὶ ἐτέρωθι δὲ γέγραπται· « Ἐλεγεθον φίλον, μήποτε οὐκ ἐποίησεν. » Εἰ γὰρ οὕτω νοηθεῖ τὸ προφητικὸν χωρίον, καὶ τῷ θεῷ τὸ πρέπον φυλαχθεῖη, τὰ αὐτοῦ πράττειν προρημένῳ. Σώζεσθαι γὰρ ἐκ παντὸς τρόπου τοὺς εἰς κακίαν καλινδουμένους βούλεται, καὶ πέμπει τοὺς θεραπεύουσας, οὐκ ἀγνοῶν μὲν ὅτι διαφθαρήσονται ὑπὸ τῆς νόσου, τὴν δ' ἀπολογίαν αὐτῶν ὑποτεμνόμενος. Εἰ γὰρ κακείνοι οὐκ ἀνήνεγκαν ἐκ τῆς μανίας, ἀλλὰ τό γε αὐτὸν τὰ αὐτοῦ πράττειν, ἐκ τούτου περιγέγονε. Καὶ τῷ θεῷ τοίνυν τὸ πρέπον φυλαχθεῖη, καὶ ὁ προφήτης οὐ δόξει μάτην ἀπεστάλθαι, οὐδὲ

⁵⁸ Joan. vii, 25, 26. ⁵⁹ II Tim ii, 24, 25. ⁶⁰ Eccli. xiii, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(58) Pro συνήτε cod. Alt. habet συνῆτε. POSSIN.

(59) Pro ἰάσωμαι lege ex eodem ἰάσωμαι. Vers. postea 2. ambo codd. omittunt δὲ. Id.

(60) Pro προστάττεις cod. Alt. legit προστάτ-

της. Id.

(61) Pro ἰδοὺ ambo codd. scribunt εἰ δέ. Vers. inde tertio autē Φίλων uterque codex inserit καὶ. Id.

ὑβρῶς διάκονος νομισθῆσεται, ἀλλὰ θεραπείας καὶ ἰάσεως ὑπερέτης εὐρεθῆσεται. Ἀπιστάλη γὰρ οὐχ ὑβρίσων [ἀπλῶς,] ἀλλ' ἐγκαλέσων μὲν τοῖς πλημμελοῦσι, προσοίσων δὲ καὶ δείξων τὰ πταίσματα, καλέσων δὲ εἰς μετάνοιαν, ἐπιστρέφουσι δὲ θεραπείαν εὐαγγελισόμενος (62).

notam duntaxat ipsis inureret, verum ut peccantes quidem objurgaret, sceleraque ostenderet, atque ad poenitentiam vocaret, iisque, qui ad meliorem mentem se reciperent, medicinam nuntiaret.

ΣΟΑ'. — ΑΝΥΣΙΩ.

Τὸ παρὰ τοῦ νομοθέτου εἰρημένον· « οὐκ ἐλεήσεις πτωχὸν ἐν κρίσει· οὐκ ἀπανθρωπίας, ὡς ἡγή, ἀλλὰ φιλανθρωπίας καὶ δικαιοσύνης ἀπάσης ἐστὶν ἀνάμεστον. Δύο γὰρ κατορθοὶ τὰ μέγιστα· ἐν μὲν, τὸ μὴ τοὺς πένητας εἰς φιλοπραγμοσύνην ἀλείφαι· ἔτερον (63) δὲ, τὸ τοὺς ἀδίκως κρίνοντας, καὶ τοῖς πλουσίοις τὴν τῆς νίκης δρέγοντας, ψῆφον, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, φοβῆσαι. Εἰ γὰρ τοῖς παλαίουσι τῷ ἀτιθάσῳ καὶ δυσουθετήτῳ τῆς πενίας θηρήτω, ὅταν ἀντὶ τοῦ παρακαλεῖν ἐγκαλώμεν, οὐ χρῆ χαρίζεσθαι, πολλῶ μᾶλλον τοῖς ὑπὸ πολλῆς χλιδῆς εἰς τοὺς πένητας ἐξυδρίζουσιν.

ΣΟΒ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τό· « οὗτος ἡμαρτεν, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ; »

Οἱ ἀπόστολοι, ἅτε σοφίας φοιτηταί, καὶ ἀληθείας ὄντες ἐρασταί, ἀτενῶς ὀρῶντες τὸν Σωτῆρα προσέγοντα τῷ τυφλῷ, καὶ μόνον οὐχὶ εἰς ἐρώτησιν αὐτοῦ ἐκκαλούμενον, δύο θρυλλούμενα δόγματα, καὶ παρὰ ἀνθρώποις ζητούμενα αὐτῷ προσφέρουσιν. Ἐπειδὴ γὰρ Ἑλλήνων [μέν] παῖδες ἔφασαν ἐσφάλλθαι τὴν ψυχὴν, καὶ διὰ τούτ' εἰς σῶμα καταπεπέμφθαι κολασθησομένην (64), Ἰουδαῖοι δ' ἠγοῦντο τὰ τῶν προγόνων πταίσματα εἰς τοὺς ἐγγόνους διαβαίνειν, διὰ τὸ γεγράφθαι· « Ἀμαρτίαι πατέρων ἐπὶ τέκνα ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς; » ἔφαταν αὐτῷ, ἅτε πάντα εἰδότε πρὶν γενέσεως αὐτῶν· « Τίς ἡμαρτεν, οὗτος (ὡς φασὶν Ἕλληνας), ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ (ὡς φασὶν Ἰουδαίους), ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ; » Ἡ δ' ἀλήθεια οὐ λοξὴν οὐδὲ πλαγίαν, οὐδ' αἰνίγματος μεσθὴν τὴν ἀπόκρισιν πεποίηται, ἀλλ' ὀρθὴν, καὶ σαφηνείας ἀπάσης λαμπροτέραν. Ἀμφοτέρα γὰρ ἀνέτρεψε, φήσασθαι· « οὕτε οὗτος ἡμαρτε (πῶς γὰρ πρὸ τοῦ γενέσθαι;) οὕτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, » ὅλον ὅτι, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ. Πρὸς γὰρ τὴν ἐρώτησιν ἀπεκρίνατο. Εἰκόσ μὲν γὰρ αὐτοῦς ἡμαρτηκῆναι, μᾶλλον δὲ ἡμαρτηκασὶ μὲν, οὐ μὴν τούτῳ αἴτιοι τῆς συμφορᾶς εἶσι. Τίνος οὖν ἕνεκεν τυφλὸς ἐγεννήθη; Ἴνα φανερωθῆ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, τουτέστι, συνεχωρήθη σκάσαι ἢ φύσει, ἢ ἀνακηρυχθῆ ὁ τεχνίτης.

affertur, quamobrem cæcus natus sit? 245 Nimirum ut manifestentur opera Dei in illo, hoc est, claudicare permissa est natura, ut artificis gloria prædicetur.

67 Exod. xxiii, 5. 68 Joan. ix, 2. 69 Exod. xx, 5. 70 Joan. ix, 3.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(62) Uterque cod., εὐαγγελισόμενος. Possin.

(63) Pro ἔτερον unus cod. Vatic. 649 legit ὕστερον. Id

illud contigit, quod ipse munus suum sit exsecutus. Quocirca et Deo, id quod ipsius naturæ consentaneum est, retinebitur, et propheta minime frustra missus fuisse videbitur, neque contumeliæ, sed curationis ac medicinæ minister extitisse censelitur.

Non enim ob eam causam missus est, ut contumeliæ non enim ob eam causam missus est, ut contumeliæ

CCLXXI. — ΑΝΥΣΙΟ.

Illud quod a legislatore dictum est: « Non misereberis pauperis in iudicio », non inhumanitatis, ut existimas, sed benignitatis et justitiæ plenum est. Duas enim maximas res præstat: unam, quod pauperes ad negotium aliis facessendum minime acuit, alteram, quod eos, qui iniique iudicant, ac divitiis et copiosis hominibus victoriæ calculum porrigunt, maximopere terret. Nam si iis, qui cum truculenta, et admonitionem ægre admittente, paupertatis bellua collectantur, cum obsecrationis loco alii litem intendunt, minime gratificari atque indulgere oportet, multo profecto minus iis qui præ luxuria et deliciis contumeliam egentibus inferunt.

CCLXXII. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

In illud, « Hicne peccavit, aut parentes ejus? »

Apostoli, utpote sapientiæ discipuli, ac veritatis amantes, Salvatorem defixos in cæcum oculos habentem, ac propemodum eos ad interrogandum provocantem conspicientes, duo pervulgata dogmata, et de quibus magnæ apud homines quæstiones excitantur, ipsi proponunt. Quoniam enim Græci animam peccasse, ac propterea luendarum pœnarum causa in corpus demissam esse tradiderunt: ac rursum Judæi majorum peccata ad nepotes transire existimabant, quod videlicet scriptum sit, « Peccata patrum in filios usque ad tertiam et quartam generationem »; idcirco ad eum, ut omnia priusquam oriantur, noscentem, hæc verba habuerunt: « Quis peccavit? hic (ut gentiles aiunt) an parentes ejus (ut Judæi astruunt), ut cæcus nasceretur? » Veritas autem non obliquum et sinuosum, nec ænigmatum involucris plenum responsum dedit, verum rectum ac quavis perspicuitate dilucidius et splendidius. Utrumque enim his verbis evertit: « Neque hic peccavit (quoniam enim pacto, priusquam in ortum prodisset?) nec parentes ejus; » in hoc videlicet, ut cæcus nasceretur. Ad interrogacionem enim respondit. Verisimile namque est eos peccasse, imo plane peccaverunt: at non propterea ipsi calamitatis causam præbuerunt. Quid igitur

ipsi calamitatis causam præbuerunt. Quid igitur

(64) Hoc Origenianum dogma refellit pluribus noster Isidorus lib. iv, ep. 163. Ejus vestigia licet etiam apud Ciceronem animadvertere. RITT

CCLXXIII. — OPHELIO GRAMMATICO. A

ΣΟΓ'. — ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Quod multa nobis obscura sint, atque humano ingenio vix pervestigari queant, perspicuum est. Quod autem ea demum, et quidem utiliter captum nostrum effugiant, quæ nobis ad salutem haudquaquam conducunt, id quoque liquet. Consideremus itaque quid nobis ad beatitudinem adjumento sit, quid secus: atque ita, quæ dicuntur, exploremus. Cælum aut sphaeræ, aut dimidiæ sphaeræ speciem imitari affirmare, atque item celerrimum solis cursum, ac lunæ incrementa et decrementa, siderumque situm curiose indagare, ac præterea de terra quærere, cylindri an conii speciem teneat, mundique centrum sit, ac denique et solis et lunæ intervalia cognita et explorata habere, quid ad bene beateque vivendum utilitatis afferat, equidem non video. Quod si quis id dicere possit, dicat quidem fortasse: verum minime persuadebit. At vero iustitiam et fortitudinem, ac prudentiam et temperantiam, et si quid his affine est, scire atque exsequi, hoc vero eos, qui id callent, ad beatitudinis arcem evehit. Quocirca faciendum est, ut ab his, ex quibus nihil quibus emolumentum percipitur, amplectamur.

CCLXXIV. — GOTTO.

De polygamia duorum patriarcharum, Abraham et Jacob.

Quod duo patriarchæ plures uxores habuerint (nam Isaac cum una dumtaxat uxore consuetudinem habuit), non a segnitie, aut libidinis studio profectum est, verum a rerum necessitate, ut quispiam dixerit, contextum et expressum. Perspice enim, Scripturæ vestigiis hærens, quemadmodum id contigerit. Abraham quippe, nisi ipse ab uxore sua, quæ etiam zelotypia teneri debebat, rogatus fuisset, ut ad ancillam accederet, haudquaquam accessisset. Non enim voluptati indulgens (siquidem id demonstrat præteritum tempus admodum longum), verum liberorum cupiditate flagrans, pulcherrima et formosissima muliere, quæque universam Ægyptum pulchritudine sua in admirationem traxerat, relicta, aliud et deformè et ignobile arum serere cogebatur. Usque eo enim ab omni libidinis affectu purus erat, ut etiam puellam, posteaquam concepisset, atque eo fortasse nomine dominam suam contempsisset, quod principatus ad eum, quem ipsa in lucem editura erat, deventurus esset, domo expulerit. quo scilicet tempore ipsa, necessitatis ductum sequens in desertum abscessit. Quod si etiam Ceturam duxit, at istud post Agar et Saræ mortem ab eo factum est, 246 Jacob autem, si ea quam amabat primo potitus fuisset, fortasse ne aliam quidem

Ἵτι μὲν πολλὰ ἀδηλιά ἐστιν ἡμῖν, καὶ λογισμῶ οὐκ εὐθρήρατα ἀνθρωπίνῳ, δῆλον. Ὅτι δὲ ἐκεῖνα ἡμᾶς διαφεύγει (65), καὶ τοῦτο χρησίμως, τὰ μὴ συντελοῦντα ἡμῖν εἰς σωτηρίαν, καὶ τοῦτο δῆλον. Σκοπήσωμεν οὖν, τί ἡμῖν λυσιτελεῖ εἰς μακαριότητα, τί δ' οὐ· καὶ οὕτως βασιλισώμεν τὰ λεγόμενα. Τὸ λέγειν ἢ σφαιραῖον εἶναι τὸν οὐρανὸν, ἢ ἡμισφαιριον· καὶ τὸ πολυπραγματεῖν, ἡλίου μὲν τὸν ὠκύτατον δρόμον, σελήνης δὲ μειώσεις τε καὶ αὐξήσεις, καὶ τῶν ἀστρῶν τὴν θέσιν· καὶ τὸ ζητεῖν περὶ γῆς, ἢ κύλινδρος εἶναι ἢ λικνοειδῆς, ἢ κέντρον τοῦ παντός, καὶ τὸ τὰ ἐκεῖνου ἢ ταύτης διαστήματα εἰδέναι, τί συμβάλλεται εἰς ἀρίστην πολιτείαν, ἐγὼ μὲν οὐ συν-ορῶ. Εἰ δὲ τις λέγειν ἔχοι, λέξει μὲν ἴσως, οὐ πείσει δέ. Τὸ δὲ δικαιοσύνην, καὶ ἀνδρείαν, καὶ φρόνησιν, καὶ σωφροσύνην, καὶ εἰ τι τούτων συγγενές, εἰδέναι τε καὶ πράττειν, τοῦτ' εἰς τὴν κορυφασιότατην μακαριότητα ἀναπέμπει τοὺς ἐπιστήμονας. Χρὴ οὖν τῶν μὲν μηδὲν ἡμῖν λυσιτελοῦντων ἀπέχεσθαι, τῶν δὲ λυσιτελοῦντων ἀντέχεσθαι.

commodi nobis oritur abstinemus: ea autem ea

ΣΟΔ'. — ΓΟΤΤΩ (66).

Περὶ τῆς τῶν δύο πατριαρχῶν πολυγαμίας, Ἀβραάμ τε καὶ Ἰακώβ.

Ἡ πολυγαμία τοῖνδὲν πατριάρχων (ὁ γὰρ Ἰσαὰκ μὲν ὠμίλησε γυναίκα) οὐκ ἀπὸ βραθυμίας ἢ φιλοπαθίας ἐγένετο, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἐπλάκη, ὡς ἂν C τις εἴποι, ἀνάγκης. Διδὸ καὶ συνεγνωσθησαν. Θέα γὰρ τῇ Γραφῇ ἀκολούθῳν, ὅπως ἐγένετο. Ὁ μὲν γὰρ Ἀβραάμ, εἰ μὴ παρεκλήθη ὑπὸ τῆς γυναίκος, τῆς καὶ ζηλοτυπεῖν ὑφειλοῦσης, πλησίασαι τῇ παιδίσκη, οὐκ ἂν ἐπλησίασεν· οὐ γὰρ ἡδυπαθῶν (καὶ δείκνυσιν ὁ παρεληλυθὸς χρόνος μακρὸς ὢν), ἀλλὰ παιδῶν ἐπιθυμῶν τὴν εὐμορφότατην καὶ εὐειδεστάτην, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀγυπτὸν τῷ κάλλει ἀναπεπρώσασαν ἀφείλε, ἄλλην [καὶ] δύσμορφον καὶ δυσγενῆ ἠγαγάζετο στείρειν ἀρουραν (67). Οὕτω γοῦν καθαρὸς ὢν πάθους παντός, ὅτι καὶ μετὰ τὸ κυῆσαι τὴν παῖδα, καὶ βασιλίζουσαν ἴσως ἀτιμάσαι τὴν δέσποιναν, ὡς τῆς ἡγεμονίας εἰς τὸν ἕξ αὐτῆς τεχνησόμενον περι-στησομένης, ἐξήλασε τῆς οἰκίας, ὅτε καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖνη εἰς τὴν ἔρημον ὀδηγῶ τῇ ἀνάγκῃ χρησαμένη. E Εἰ δὲ καὶ τὴν Χεττούραν ἔσχεν, ἀλλὰ μετὰ [τὴν] τῆς Ἀγαρ καὶ τῆς Σάρας τελευτήν. Ὁ δ' Ἰακώβ, εἰ ἦς ἦρα [ἔξ ἀρχῆς] ἔτυχεν, ἴσως οὐδ' [ἂν] ἄλλης ἤψατο γυναίκος. Καὶ ὅτι οὐκ ἔστι στοχασμὸς τὸ λεγόμενον, ἐκ τούτου δῆλον. Ὁ μὲν γὰρ κηδεστὴς τὴν πρεσβυτέραν ἀμορφον οὖσαν, ἀντὶ τῆς νεωτέρας τῆς ἀμήχανον κάλλος ἐχούσης αὐτῷ παρακατέκλινεν. Ὁ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Pro διαφεύγει ambo codd. Vatic. 649 et Alt. clarissime scribunt διαφεύγει. Possim.

(66) Hæc epistola in cod. Vat. 649 et Alt. inscribitur non Γόττω, Gotto, sed Γότθω, Gottho. In.

(67) Σπειρίειν ἀρουραν. Honesta metaphora, a multis auctoribus usurpata, de eo quod Latinis est,

liberis dare operam. Sic Theognis μάργον ἄνδρα δεισταιναι, ὅστις ἀρ' ἄλλοστρίην βούλει' ἀρουραν ἀροῦν, quive, est apud Plautum, fundum alienum colit, iucultum familiarem deserit. Talis erat vetus Attica formula contrahentium matrimonia, ἐπὶ νομίμων παίδων σπορᾷ, de qua alibi Isidorus. RITT.

δὲ ὀφέ ποτε γνοὺς τὴν ἀπάτην, ἠγανάκτησε μὲν, οὐκ ἐξέβαλε δὲ, ἀτοπον ἠγούμενος τὴν ὅπως δῆποτε παρ' αὐτοῦ νυμφευθεῖσαν ἀποπέμψασθαι. Εἴτ' ἐκείνος ἐγκαλούμενος ὡς ἀπάτητος, αὐτεπάγγελτος ἐπὶ τὸ καὶ τὴν ἄλλην αὐτῷ δοῦναι ὄρησσε, νουμισμένου πάντως τοῦ τοιοῦτου, καὶ συγχευρημένου ὑπὸ συνηθείας ἀρχαίας. Τοῦ δὲ καταδεξαμένου, ἡ μὲν πρεσβυτέρα, καίτοι μὴ καταθύμιος αὐτῷ οὔσα, ἐτιπταν· ἡ δὲ χειρωσαμένη αὐτὸν τῷ φίλτρῳ, οὐδ' ἐλπίδα τοῦ πράγματος εἶχεν· ἦτις καὶ τῆ λύπῃ κατακράτος ἀλοῦσα, ἠπειλεῖ ἀναιρήσειν ἑαυτήν, εἰ μὴ τέκοι. « Δός μοι γάρ, φησι, τέκνα· εἰ δὲ μὴ, τελευτήσω ἐγώ, » τοὔτῃστιν, ἐμαυτὴν χειρώσομαι. Ὡς δ' ἀπέγνω, παραέκλιχεν αὐτὸν τῆ θεραπείῃ ἐαυτῆς πλησιάσαι, ἵνα τὰ ἐξ ἐκείνης τικτόμενα τεκνοποιήσῃται, καὶ δόξῃ παραμυθίαν τινὰ εἶχειν τῆς τοιαύτης συμφορᾶς; (68). Ἐδόκει γάρ τότε μέγιστον κακὸν εἶναι ἡ ἀτεκνία. Ὁ δὲ (69) οὐ πάθει δουλωθεῖς (οὐ γάρ ἂν τὴν ἀλεκτον κάλλος ἔχουσαν ἀφείς, θεραπείῃ ἐαυτὸν ἐξεδίδου), ἀλλ' ἐκείνην ἀθυμίας ἀπαλλάξαι βουλόμενος, πείθεται. Ὡς δ' ἔσκεν ἡ θεραπεία, πάλιν ἡ πρεσβυτέρα ζηλοτυπήσασα, καίτοι παῖδας ἔχουσα πολλοὺς, ἠνάγκαζεν αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν αὐτῆς εἰσελθεῖν παιδίσκη. Ὁ δὲ στάσεως καὶ φιλονεικίας ἀπάσης ἀφορμὴν ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς οἰκίας βουλόμενος, πείθεται. Καὶ ἡ σειρά αὐτῷ τῶν συμβεβηκότων ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν Ῥαχὴλ ἐπάλαξ φίλτρου. Εἰ γάρ ταύτην παρὰ τὴν ἀρχὴν εἰλήφει, ἴσως ἂν αὐτῇ ἠρκέσθη. Ἐπειδὴ δὲ ἀπάτην ὑπέμεινε, οὐχ ἡδυπαθῶς (70), ἀλλὰ παρ' αὐτῶν τῶν ζηλοτυπῆσαι ὀφειλουσῶν γυναικῶν, ποτὲ μὲν παρακαλούμενος, ποτὲ δὲ ἀναγκαζόμενος, εἰς τοῦτ' ἔλθειν ἐξεδιάσθη. Ὁ μὲν οὖν Ἰσαὰκ, ὡς ἐφθην εἰπὼν, εἰς τοιαύτην καὶ (71) ἐμπέσω ἀνάγκην, μιᾶ ὠμίλησε γυναικί, καὶ ἀρκεσθεῖς ταύτη, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἄβραάμ, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἰακώβ ἀπελογήσατο. Ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ εἰς θεωρίαν ἔλκει τὰ γεγενημένα, εἰς τὰς δύο διαθήκας, τὴν Ἄγαρ ἄγων καὶ τὴν Σάρραν. Μηδεὶς τοιγαροῦν τῶν ἀκραστῶ καὶ λαγνεῖα δεδουλωμένων, καὶ τὰς μὲν ἑαυτῶν γυναικας ἀφιέντων, εἰς δὲ χαμαιτυπεία καλινομένων, καὶ στάσεις καὶ φιλονεικίας ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις ἐμβαλλόντων, τὰ τῶν αἰδιμῶν ἐκείνων, καὶ πάσῃ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ κεκοσμημένων, δι' ἀνάγκην πραγμάτων παρακολουθήσαντα ἐλαττώματα προφέρων, ἀπολογίαν νομιζέτω ἔχειν τῆς αὐτοῦ κακίας, μηδὲ τοὺς πρὸ τοῦ νόμου πολιτευομένους τοῖς μετὰ τὸν νόμον καὶ τὴν χάριν πολιτευομένοις παραβάλλειν ἐπιχειρεῖτω. Εἰ γάρ ἄγραφον οὔσαν τὴν ἀρετὴν ἀσμένως ἀσπασάμενοι, καὶ διὰ γραμμάτων μεμαθήκεσαν, πάντως ἂν πλεον διέλαμψαν. Τίς γάρ υἱὸν μονογενῆ καὶ ὀφίγονον, ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἀνθεὶ σφάζει καταδέξοιτο, ὡσπερ ὁ Ἄβραάμ; Τίς

mulierem attigisset. Quodque non mera conjectura sit, quod dico, hinc constat. Etenim socer majorem natu, quæ deformitate laborabat, junioris loco, cujus incredibilis quædam pulchritudo erat, sibi adjunxit. Ipse autem, tandem aliquando, cognita fraude, indigne quidem id tulit, haud tamen eam ejecit: quod scilicet absurdum esse judicaret eam quam quoquo modo despondisset, ablegare. At socer, cum ut deceptor accusaretur, sua sponte eo processit, ut ipsi alteram quoque daret. Nam id prorsus usitatum ac veteri consuetudine permissum erat. Quod cum ille accepisset, antiquior, etsi aliqui parum ipsi grata, pariebat: ea autem quæ ipsum amoris illecebri deinctum tenebat, ne in spe quidem ulla hujus rei erat. Ac proinde gravissimo mœrore correpta, se vim suæ vitæ allaturam minabatur, nisi pareret. « Da enim mihi liberos, inquit, alioqui moriar », hoc est, mortem mihi ipsi consciscam. Posteaquam autem pariendi desperatione affecta est, ab ipso petiit, ut cum ancilla sua rem haberet: quo liberos eos, qui ex ipsa nascerentur, adoptaret, ac nonnullum hujusce calamitatis solatium habere videretur. Nam tum sterilitatis maximum malum esse censebatur. Ipse itaque non libidine subactus (neque enim alioqui eam, quæ incredibili pulchritudine prædita erat, relinquens, ancillæ seipsum dedidisset), sed ut eam mœrore liberaret, ut id faceret, adductus est. Ut autem ancilla peperit, rursum natu major zelotypia percita, tametsi multos filios haberet, ipsum ad ancillam quoque suam ingredi coegit. Ille autem ut dissidii omnis et contentionis materiam e domo sua ejiceret, ipsius cupiditati obsequitur. Ita eorum, quæ evenerunt, catena non aliunde ipsi, quam a Rachel amore contexta est. Nam si eam principio accepisset, ea fortasse contentus fuisset. Posteaquam a rem fraudem pertulit, non quod libidini deditus esset, sed quia ab ipsismet mulieribus, quas zelotypia laborare oportebat, nunc rogabatur, nunc etiam necessitate constringebatur, eo venire coactus est. Ac quidem Isaac, ut superius dixi, in ejusmodi necessitatem minime prolapsus, cum unica duntaxat uxore consuetudinem habuit, eaque contentus fuit: hincque et Abrahamum et Jacobum a culpa vindicavit. At vero Apostolus ea quæ contigerunt, ad allegoriam trahit, Agarem videlicet et Saram ad duo Testamenta ducens. Quocirca nemo ex iis qui libidini et lasciviæ sese in servitute addixerunt, uxorisque suis relicti in prostibulis volutantur 247 ac dissidia et contentiones in domos suas injiciunt, clarorum illorum virorum, atque omnibus aliis virtutibus instructo-

¹ Gen. xxx, 1. ² Galat. iv, 24.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(68) Hinc pertinet, quod etiam in jure nostro adoptio dicitur solatii causa inventa esse. R:TT.
(69) Uterque cod. legit δε δέ. Id.

(70) Pro ἡδυπαθῶς ambo codd. habent ἡδυπαθῶν. Id.

(71) Μη abest ab utroque codice. Id.

rum et ornatorum, ob rerum necessitatem conse- A
 habere se existimet: nec eos, qui ante legem
 vixerunt, cum his qui post legem et gratiam vi-
 vunt, conferre aggrediatur. Nam si virtutem non-
 dum scripto proditam libentibus animis amplexati,
 per litteras quoque hanc didicissent, non est du-
 bium quin magis effulsissent. Quisnam enim uni-
 genitum filium ac provecta ætate procreatum in
 ipso ætatis flore jugulare sustineat, ut Abraham?
 Quisnam hujusmodi tropæum adversus naturam
 erigat? Quisnam hospitalitatis ita studiosus est, ut
 servorum gregibus circumseptus, ipse famulorum
 munera una cum uxore exsequi velit? Quisnam
 tanta fide præditus est, ut Palæstinam universam
 in pollicitatione complexus, si sepulcrum emendum
 haberet, ut ille, non ambiguo atque ancipiti
 animo esset, secumque hæsitaret? Quisnam usque
 adeo pecuniarum cupiditatem fregit, ut barbarica
 spolia, et Persicam prædam contemnat, ac pro
 nihilo putet? Verum, nescio quonam pacto eo processi,
 ut virum illum contumelia afficerem, dum
 eum cum ejusmodi viris comparo: sed nihil molesti
 ac postea finein faciam: Si et eorum virtutes et defectus
 habentes, postea cum ob defectus accusa-
 rentur, illos in medium proferrent, et si ne sic
 quidem justam excusationem haberent (neque enim
 idem est, ante legem, et in lege, et post legem et gratiam,
 munus vitæ obire), tamen aliquam fortasse
 excusationis umbram haberent. Cum autem virtutibus
 quidem vacui, vitilis autem obnoxii atque
 constricti, omissis illorum virtutibus, defectus
 duntaxat proferant, omni prorsus condemnatione
 digni sunt.

CCLXXV. — HERACI CLARISSIMI.

Vita sine sermone magis prodesse solet, quam
 sermo sine vita. Nam illa etiam tacens prodest:
 hic autem etiam clamans molestiam affert. At si et
 sermo et vita in unum occurrant, omnis philoso-
 phiæ simulacrum efficiunt.

CCLXXVI. — HERMOGENI EPISCOPO.

Quod Martinianus, et Zosimus, ac Maro, digni, ut
 abs te dictum est, Eusebio discipuli, et eum apud
 omnes, et omnes apud eum criminantur, perspi-
 cum est. Quod autem vis illa scelerum ultrix nec
 illum, nec istos semper toleratura, verum dignas
 iis quæ perpetrarunt atque nunc perpetrant pœnas
 ab ipsis expetitura sit, id quoque liquet. Nemo
 enim injuste agens, divinam justitiam latuit: verum
 alii in hac vita, alii in altera pœnas pendende- D
 runt.

248 CCLXXVII. — EIDEM.

Si paupertatem judicio disceptantem misericor-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(72) Καὶ μετὰ νόμον καὶ μετὰ νόμον. Fuit cum
 alterum horum, καὶ μετὰ νόμου, delendum putarem,
 ut a librario præter rem geminatum: qualia etiam
 alibi meminimus apud Isidorum commissa errata.
 Eum errorem nunc corrigo, aliosque, ne forte eun-
 dem errent, præmoneo, quasi qui ad lapidem impigit
 aut a via aberravit, et alios postea admonet ut sibi
 caveant. Distinguit Isidor. tria tempora: primum
 quod legem præcessit; secundum quod sub lege fuit,
 usque ad exhibitum Messiam; tertium quod legem

τοιούτων στήσεις κατὰ τῆς φύσεως τρόποιον; Τίς
 οὕτω φιλόθεος, ὃς πολλοῖς κεκυκλωμένος οἰκέταις,
 αὐτὸς τὰ τῶν οἰκετῶν μετὰ τῆς ὁμοζύγου διαπράξα-
 σθαι θελήσει; Τίς οὕτω πιστὸς, ὃς ἐν ἐπαγγελίαις
 τὴν Παλαιστίνην πᾶσαν συλλαβῶν, εἰ τάφον ἀγορά-
 σαιεν, ὡσπερ ἐκεῖνος, οὐκ ἂν διακριθεῖ; Τίς οὕτω
 χρημάτων κρείττων, ὡς βαρβαρικῶν σκύλων, καὶ
 Περσικῶν λαφύρων καταφρονήσῃ; Ἄλλὰ γὰρ οὐκ
 οἶδ' ὅπως προήχθη ὄβρισι τὸν ἄνδρα, ἀνδράσιν
 αὐτὸν παραβάλλον· ἀλλ' οὐδὲν βούλομαι δυσχερὲς
 εἰπεῖν. Ἐκείνο δὲ μόνον φράσας, καταπαύσω, ὅτι εἰ
 μὲν καὶ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν ἔχοντες, καὶ τὰ
 ἐλαττώματα· εἴτ' ἐγκαλοῦμενοι ἐπὶ τοῖς ἐλαττώμα-
 σιν ἐκείνους προέφερον, μάλιστα μὲν οὐδ' οὕτως δι-
 καίαν ἔχον ἀπολογία· οὐ γὰρ ταυτὸν τὸ πρὸ νόμου,
 καὶ μετὰ νόμον (72), καὶ χάριν πολιτεύεσθαι· πλήν
 ἀλλὰ τάχα ἂν εἶχον σκίαν ἀπολογίας. Εἰ δὲ κατορθω-
 μάτων μὲν χηρεύοντες, ἐλαττώμασι δὲ ἐνεχόμενοι,
 τὰ πλεονεκτήματα ἐκείνων ἀφέμενοι, τὰ ἐλαττώματα
 προφέροιν, πάσης εἰς καταγνώσεως ἄξιον.

C
 ΣΟΕ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Βίος ἄνευ λόγου μᾶλλον ὠφελεῖν πέφυκεν, ἢ λόγος
 ἄνευ βίου. Ὁ μὲν γὰρ καὶ σιγῶν ὠφελεῖ, ὁ δὲ καὶ
 βοῶν ἐνοχλεῖ. Εἰ δὲ καὶ λόγος καὶ βίος συνδράμοιεν,
 φιλοσοφίας ἀπάσης ἀποτελοῦσιν ἀγαθὰ.

C
 ΣΟΓ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅτι μὲν Μαρτινιανὸς τε καὶ Ζώτιμος, καὶ Μά-
 ρων, οἱ ἄξιοι Εὐσεβίου, ὡς ἔφη, φοιτητὰ διαβά-
 λουσιν αὐτὸν τε πᾶσιν, αὐτῶ τε πάντας, δῆλόν ἐστιν.
 Ὅτι δὲ οὐκ εἰς τέλος ἡ δίκη ἀνάσχοιτο οὐτ' ἐκείνων,
 οὔτε τούτου, ἀλλὰ δίκην αὐτοῖς εἰσπράξεται ἄξιαν
 ὧν ἔδρασαν τε καὶ ὄρωσι, καὶ τοῦτο δῆλον. Οὐδεὶς
 γὰρ ἀδικῶν τὴν δίκην ἔλαθεν· ἀλλ' οἱ μὲν ἐνταῦθα,
 οἱ δὲ ἐκεῖσε ἔδοσαν δίκην.

C
 ΣΟΖ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ τὴν πενίαν κρινομένην ἐλεεῖσθαι οὐ θέμις· οὐ

abrogatam secutum est, et gratiæ appellatur. Hoc
 tempore qui peccant, tanto præ primis et secundis
 graviori puniri censet, quanto plura majoraque ho-
 minibus per gratiam in Christo oblata sunt et sup-
 peditata præsidia atque adjumenta vitandi peccata,
 quam vel primi ante legem homines, vel secundi
 sub legis, jugo habuerunt. Nimirum cui multum est
 datum, is multa repositur et exigitur. Vide locum
 simil. lib. iv. RITT.

γάρ δίκαιον ἀδικεῖσθαι τὸ δίκαιον· οἱ τῷ πλούτῳ τὴν ψῆφον ἀδίκως νέμοντες, καὶ λήμματι τὸν τῆς δικαιοσύνης ζυγὸν παρασαλεύοντες, ποίας οὐκ ἂν δικάως ἀπολαύσειεν τιμωρίας; Εἰ γὰρ ἡ ὑπὸ ἀνάγκης πολλάκις πολυπραγμονοῦσα συγγνώμη οὐκ ἤξιώθη· ἐχρῆν γὰρ παρακαλεῖν, ἀλλὰ μὴ ἐγκαλεῖν· τῷ ὑπὸ πολλῆς τρωφῆς εἰς τὸ δίκαιον ἐξυθροίζοντι τὴν ψῆφον νέμων, ποίας ἀπολαύσεται συγγνώμης;

ΣΟΗ'. — ΝΕΙΑΩ.

Οὐ ταυτὸν, ὦ βέλτιστε, τὸ ἐξαίφνης ἰδεῖν καὶ τρωθῆναι, καὶ τὸ μετὰ σπουδῆς τὰ ἀλλότρια θηρώμενον κάλλη τὸ αὐτὸ παθεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἐξαίφνης ἰδὼν καὶ τρωθεὶς, δύναται λογισμῷ σώφρονι καὶ τὸ βέλος ἐξελεῖσθαι καὶ τὸ τραῦμα θεραπεύσαι. Φάρμακον δ' ἄριστον τῷ τοιοῦτῳ πάθει, νηστεία, καὶ τὸ μηκέτι τὴν τρώσασαν θεάσασθαι· ἀλλ' εἰ καὶ ἀνάγκη γένοιτο, τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡνίας ἐμβαλεῖν, καὶ εἰς γῆν αὐτοὺς τρέψαι, ἐξ ἧς τὸ ἄνθος ἐκεῖνο ἤνθησε, καὶ εἰς ἡν μετὰ βραχὺ μαρνανθὲν ἀναλωθῆσεται. Ὁ δὲ συνεχῶς καὶ μετὰ σπουδῆς ὄρων, κἂν μὴ τῷ σώματι δράσειεν, ἀλλὰ γε τῇ ψυχῇ τὴν ἁμαρτίαν ἀποτελέσει. Διὰ γὰρ τῆς θεᾶς θεραπεύων τὸ πάθος, διὰ τῆς συγκαταθέσεως τὸ ἄγος πληροῖ. Εἰ μὴ γὰρ ἐμάλαξεν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ἰσχὺν ἡ ἐπιθυμία, οὐκ ἂν ἐσπευσεν ἰδεῖν, ἦν φυγεῖν προτροπᾶδην ἐχρῆν. Διὰ καὶ ὁ θεὸς χρησμὸς, οὐ τοὺς ἀπλῶς ἰδόντας καὶ τρωθέντας· συμβαίνει γὰρ πολλάκις ἀβουλῆτως γενέσθαι· ἀλλὰ τοὺς ὄρωντας καὶ ἔργον τοῦτο τιθεμένους, μοιχοὺς εἶναι ἀπεφῆνατο, φήσας· « Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἧδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. »

habent, adulteros esse pronuntiavit, his verbis utens, « Quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo^b. »

ΣΟΘ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

Ἡ δίκη, ὦ σοφὲ, ἡ πάντων ἐκείσε δίκας εἰσπραξομένη, κἀνταῦθα πολλάκις κλέπτει τὰς τῶν κλέπτειν αὐτὴν πειρωμένων φρένας, καὶ τοὺς μηχανωμένους αὐτὴν ἐκκλίνειν, δι' ὧν πράττουσιν, εἰς τὰς οἰκείας ἔρκυς ἐμπίπτειν καταναγκάζει· τοσοῦτόν ἐστι καὶ σοφὴ καὶ δυνατὴ, καὶ ἀπαραλόγιστος. Τὸ γὰρ εἰρημένον τῷ Πλάτῳ, [ὧς] ἐκ προσώπου Σωκράτους, ἐκείσε ἐλθόντες τὸ σαφὲς εἰσόμεθα, οὐ περὶ τῆς κρίσεως εἰρηται, ὡς ἀμφιβαλλομένης αὐτῷ· ἀπαγε· πέπυγε γὰρ παρ' αὐτῷ μάλιστα τοῦτο τὸ δόγμα· ἀλλὰ περὶ τοῦ ὀρθῶς πεφιλοσοφηχέναι τὸν Σωκράτην, μνημονεύσας γὰρ τινῶν ἄκρω ἐσως πεφιλοσοφηκότων, ἵνα μὴ δόξῃ ἐαυτῷ μαρτυρῶν φορτικὸς εἶναι, ἐφη· « Ὡν δὴ γὰγώ, κατὰ γε τὸ δυνατόν, οὐδὲν ἀπέλιπον ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ προθύμηθην γενέσθαι. Εἰ δ' ὀρθῶς προθύμηθην, καὶ τι ἠνύσαμεν, ἐκείσε ἐλθόντες τὸ σαφὲς εἰσόμεθα. » Ἐοικῶτα που λέγων τῷ Παύλῳ φήσαντι· « Οὐδὲν

^b Math. v, 28.

dia prosequi nefas est (neque enim jus lædi æquum est), qui victorem calculum divitiis iniique tribuunt, atque iustitiæ lancem quæstu labefactant, ac nutantem reddunt, quo tandem cruciatu affici non mereantur? Nam cum ea, quæ sæpe necessitate adducta negotiis sese involvit, veniam minime consequatur (oportet enim eam deprecari atque obsecrare, ac non accusare) qui præ luxu et deliciis jus contumelia afficienti victoriæ calculum tribuit, quam tandem veniam consequetur?

CCLXXVIII. — ΝΙΛΟ.

Non idem est, optime vir, repente videre, ac sauciari; et consulto ac de industria pulchritudines alienas aucupantem in eandem fraudem labi. Nam qui repente conspexit, ac vulnus accepit, is prudenti ratione potest, et telum extrahere, et vulneri mederi. Præstantissimum porro huic morbo remedium in jejuniis situm est, atque in eo, ut posthac eam, quæ vulnus ipsi iniitit; minime prospiciat, aut etiam, si necessitas hoc ferat, oculis habenas injiciat, eosque in terram (ex qua flos ille manavit, et in quam haud multo post marcore affectus dilabatur) convertat. At qui assidue ac dedita opera feminam intuetur, etiamsi corpore scelus minime perpetret, at animo certe perficiet. Nam cum per aspectum libidinem deliniat, per animi assensum scelus explet. Nisi enim ipsi animi vires cupiditas emolliisset, haudquaquam eam videre properasset, quam effusissimo cursu fugere oportebat. Ob eamque causam divinum oraculum non eos qui duntaxat et fortuito viderunt, ac vulnus acceperunt (sæpe enim contingit, ut id præter voluntatem existat), verum eos qui cernunt, atque hoc pro opere

utens, « Quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo^b. »

CCLXXIX. — ΣΕΡΕΝΟ ΤΡΙΒΟΥΝΟ.

Divina justitia, vir erudite, quæ in futura vita scelerum omnium pœnas omnino exactura est, hic quoque sæpe mentes eorum, qui ipsam fallere conantur, fallit, eosque qui ipsam effugere moliantur, per ea ipsa, quæ agunt, in suos casset incidere cogit. Usque adeo sapiens ac potens est, atque ejusmodi, ut nulla ratione circumscribi, fucusque ipsi fieri possit. Nam quod a Platone sub Socratis persona dictum est, Cum illuc venerimus, quod certum ac perspicuum est, scimus, non de iudicio dictum est, perinde ac de eo ipso ambigeret, absit (nam hoc dogma certum apud eum et indubitatum est): sed de eo, quod Socrates recte philosophatus esset. 249 Nam cum nonnullos qui philosophiæ munus summa cum laude obiissent, commemorasset, ne sibi ipsi, si testimonium sibi ipsi adhiberet, invidiæ aliquid conflaret, his verbis usus est: « Quibus ipse quoque pro virili quidem mea, nihil

inferior fui, verum omni ratione in eorum numero esse studui. An autem recte studuerim, et nunc quid a nobis præstitum sit, cum illuc venerimus, perpicue sciemus. » Quæ quidem verba non multum dissimilia sunt his Pauli verbis : « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. » Qui vero iudicat me, Dominus est. »

CCLXXX. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

Sublimior tentationibus quispiam efficitur, non cum eas præterit, sed cum ad ea, quæ accidunt, preferenda seipsum erudit. Tentationes enim, quæ, ut ipse ais, discuti nequeunt, per eorum, qui adversos casus perferre norunt, patientiam et fortitudinem discutiuntur. Optima quippe rerum earum, quæ in nobis minime sitæ sunt, medicina est ea, quæ nostri arbitrii est, patientia : ac necessariorum eventuum, quos tu depelli posse negas, depulsio, est in rebus adversis fortitudo, in lætis modestia. Quod si divinum quoque numen auxiliarem manum porrigat, rerum eventus facilius feremus. Quod cum optimus oraculorum Christi interpres compertissimum haberet, his verbis usus est : « Faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. »

CCLXXXI. — EIDEM.

In illud, « Pater noster ».

Oratio ea, quam Dominus discipulos suos docuit, nihil terrenum habet, sed omnia cœlestia, et ad animæ utilitatem tendentia. Non enim imperium, non opes et copias, non pulchritudinem, non robur, non aliud quidquam ex his, quæ cito flaccescunt, postulare docet. Nam a quibus, etiam cum præsto sunt, abstinere jubemur, iis, cum absunt, ut fruamur postulare, supervacaneum est. Quin hoc etiam ipsum quod parvum esse atque in sensum cadere videtur, potissimum de divino sermone (qui animam corporis expertem alit, atque in ipsius essentiam quodammodo miscetur, et manat : unde etiam supersubstantialis panis dictus est, substantiæ nimirum vocabulo animæ potius quam corpori congruente) intelligendum esse docetis viris placuit. Atque, ut etiam de quotidiano pane, qui ad tuendum et conservandum corpus accommodus est, dictum esse demus, ipse quoque, si modum spectes, spiritualis efficitur. Etenim nihil præter panem requirere spiritualis procul dubio, ac præclaræ et philosophicæ mentis fuerit. Quæ cum ita sint, ea, quæ educti sumus, postulemus : ac non ea, quæ facile extinguuntur. Ingentis enim miseræ atque amentis fuerit hæc petere, quæ etiam cum habemus excutere iussi sumus.

250 CCLXXXII. — EUTONIO DIACONO.

Si nobis quidvis facientibus, atque omnem offen-

* Matth. vi, 9.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(73) Pro illis, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ cod. Vat. 649 legit, ἀλλ' οὐ μὲν τούτῳ. Præfero huic lectionem editam cui et Alt. suffragatur. Possin.

(74) Ἐδοξε σοφοῖς ἀνδράσιν. Videtur præ cæteris innuere D. Chrysostomum, qui sic exponit quartam petitionem orationis Dominicæ, quam similiter et Latini acceperunt, ut videre est apud Tertullianum lib. De oratione, cap. 6; Cyprianum

ἑαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ (73) δεδικαίωμαι. Ὁ δὲ ἀνακρίνων με Κύριός ἐστι. »

ΣΠ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἐψηλότερός τις γίνεται τῶν πειρασμῶν, οὐχὶ παράγων αὐτοῦς, φέρειν δὲ τὰ συμβαίοντα ἑαυτῶν παιδεύων. Οἱ γὰρ πειρασμοὶ ἄλτοι ὄντες, ὡς φῆς, λύονται διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἀνδρίας τῶν φέρειν τὰ συμπίπτοντα ἐπισταμένων. Θεραπεία γὰρ ἀρίστη τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἢ ἐν ἡμῖν φιλοσοφία, καὶ λύσις τῶν ἀναγκαίων, ἀλύτων, ὡς φῆς, ὄντων, ἢ ἐν μὲν τοῖς δυσκόλοις ἀνδρία, ἐν δὲ τοῖς δεξιόις μετριότης. Εἰ δὲ καὶ ἡ θεία βοήθεια χεῖρα ὀρέξειε, ἄβω τὰ συμπίπτοντα ὀσομεν. Ὅπερ εὖ μάλα ἐπιστάμενος, ὁ τῶν τοῦ Χριστοῦ χρησμῶν ἀριστος ἐρμηνεύς, ἔφη : « Ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκθασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκαίν. »

ΣΠΑ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ, « Πάτερ ἡμῶν. »

Ἡ εὐχή, ἣν ὁ Κύριος ἐδίδαξε τοὺς οἰκείους φοιτητάς, οὐδὲν γήϊνον ἔχει, ἀλλὰ πάντα οὐράνια, καὶ εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν βλέποντα. Οὔτε γὰρ ἀρχὴν, οὐδὲ πλοῦτον, οὐ κάλλος, οὐ ῥώμην, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν βραδῶς μαραινόμενων αἰτεῖσθαι παιδεύει. Ὅν γὰρ καὶ παρόντων ἀπέχεσθαι κελεύμεθα, τούτων ἀπόντων αἰτεῖν τὴν ἀπόλαυσιν, περιττόν. Καὶ αὐτὸ τὸ δοκοῦν μικρὸν εἶναι καὶ αἰσθητὸν, μάλιστα μὲν περὶ τοῦ θεοῦ λόγου ἔδοξε σοφοῖς ἀνδράσιν εἰρησθαι (74), τοῦ τὴν ἀσώματον ψυχὴν τρέφοντος, καὶ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς τρόπον τινὰ κερνωμένου καὶ χωροῦντος. Διὸ καὶ ἐπιούσιος ἄρτος εἰρηται, τοῦ τῆς οὐσίας ὀνόματος τῇ ψυχῇ μᾶλλον, ἢ τῷ σώματι ἀρμόττοντος. Εἰ δὲ καὶ περὶ τοῦ καθημερινοῦ ἄρτου εἰρηται, τοῦ τῆς συστάσει τοῦ σώματος ἀρμοδίου, καὶ αὐτὸς τῷ τρόπῳ γίνεται πνευματικὸς : τὸ γὰρ μὲν πλεόν ἄρτου (75) ἐπιζητεῖν, πνευματικῆς ἀν εἰη λαμπρᾶς τε καὶ φιλοσόφου διανοίας. Ταῦτα τοίνυν αἰτώμεν ἃ ἐδιδάχθημεν, καὶ μὴ τὰ βραδῶς σθενύμενα. Ἀθλιότητος γὰρ ἀν εἰη καὶ ἀνοίας πολλῆς ταῦτα αἰτεῖν, ἃ ἐκελεύσθημεν καὶ ἔχοντες ἀποσείσασθαι.

ΣΠΒ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ πάντα ποιούντων ἡμῶν, καὶ πᾶσαν ὑπόθεσιν

serm. 6; Augustinum, *Enchiridion ad Laurentium*, cap. 114; Bernardum epist. 2, ubi de supersubstantiali pane; sic enim ἐπιούσιον vertentes vocant. RITT.

(75) Verba εἰρηται usque ad πλεόν ἄρτου, in edit. Paris. propter homocoteleuton, ut videtur, omiſsa, cum ea legerit interpres, restitimus ex Vatic. 649 et Alt. ap. Possinium. EDIT. PATR.

οχανδάλου αὐτόπρεμον ἀνασπωντων, τινὲς ἐθελοκα-
κούντες κακηγοροῦσιν, εἰ καὶ λυπηρόν ἐστιν, ἀλλ'
οὐ πολλῆς φροντίδος ἄξιον. Τῆς γὰρ συνειδήσεως
μαρτυρούσης, καὶ τοῦ χριστοῦ ἐπισταμένου, καὶ τῶν
ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀνακηρυτόντων, ἑλπίς ὑπῆστι, καὶ
τὴν τῶν φαύλων κακηγορίαν σθένυσθαι.

ΣΠΓ΄.

Τοῖς δεινοῖς ἀνδράσι μὴ ὁμοσε χώρει, ἀλλ' ἐνδι-
δοῦ βραχῦ, ὅταν μὴδὲν παραδάλπητὴν τὴν (76) ἀρετὴν
τὸ γινόμενον, καὶ ταχέως αὐτῶν ἡ ἐπιβουλή σθεσθή-
σεται.

ΣΠΔ΄. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Φεῦγε, ὦ βέλτιστε, ὡς ἐγγωρεῖ, τὰς τῶν γυναικῶν
ἐντευξεις. Τοὺς γὰρ ἱερωμένους, ἀγιωτέρους εἶναι
χρὴ καὶ καθαρωτέρους τῶν τὰ ὄρη κατειληφτότων.
Ἐπειδὴ οἱ μὲν καὶ ἑαυτῶν καὶ λαῶν, οἱ δὲ ἑαυτῶν
μόνον φροντίζουσι. Καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ κορυφῇ ἴδρυνται
τῆς τοιαύτης τιμῆς, καὶ πάντες αὐτῶν ἐρευνῶσι τὸν
βίον καὶ βασανίζουσιν· οἱ δ' ἐν σπηλαίῳ κάθηνται,
τὰ ἑαυτῶν ἢ θεραπεύοντες τραύματα ἢ περιστέλλ-
λοντες ἑλαττώματα· εἰσὶ δ' οἱ καὶ στεφάνους ἑαυ-
τοῖς πλέκουσιν. Εἰ δ' ἀναγκασθεῖς ἐντυχεῖν, κάτω
τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχε, καὶ δίδασσε κάκεινας πῶς βλέ-
πειν χρὴ (οὐ γὰρ διδάσκειν δεῖ μόνον πῶς χρὴ
βλέπειν, ἀλλὰ καὶ βλέπειν ὡς χρὴ)· καὶ ὀλίγα φράσας
τὰ ἐπιστύφαι καὶ φωτίσαι δυνάμενα, ταχέως ἀφ-
ίπτασο· μὴ ποθ' ἡ διατριβὴ μαλάξῃ σου τὴν ἰσχύν,
καὶ χαινοτέραν ἐργάσθαι· καὶ καθάπερ λέοντα
βλοσυρὸν καὶ γαῦρον λαβοῦσα, ἀπικεῖροι μὲν τὴν
κόμην, τὴν τὸν λέοντα ὄντως λέοντα ποιούσαν, καὶ
τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα αὐτῷ διαφυλάττουσαν, ἀνέλοι
δὲ τοὺς ὀδόντας καὶ περιέλοι τοὺς ἔνυχας, δι' οὓς
καὶ τῶν ἀκτιμωτάτων θηρίων περιγίνεται (77)·
εἰτ' αἰσχρὸν ποιήσασα καὶ καταγέλαστον, παρα-
δύσει καὶ χορίοις παίξειν τὸν φοβερὸν καὶ ἀφόρητον,
καὶ ἀπὸ τοῦ βρυχημάτος μόνου τὰ ὄρη σειοντα. Εἰ
δὲ τιμᾶσθαι βούλει παρὰ γυναικῶν, μάλιστα μὲν
ἀνοικεῖον τοῦτο ἀνδρὸς πνευματικοῦ. Πλὴν μὴδὲν σοι
πρὸς γυναῖκας, καὶ τότε τῆς παρ' αὐτῶν ἀπολαύσει
δόξης. Τοῦτο γὰρ μάλιστα, τοῦτο παρέσται, ὅταν μάλ-
ιστα παρ' ἡμῶν μὴ ζητῆται. Εἴθε γὰρ ἀνθρωπος
τῶν μὲν θεραπευόντων καταφρονεῖν· τοὺς δὲ μὴ κο-
λακεύοντας ἐκθειάζειν. Τὸ δὲ πάθος τοῦτο μάλιστα ἡ
γυναικεῖα ὑπομένει φύσις. Ἀφόρητός τε γὰρ ἐστὶ

A *diculi materiam radicitus evellentibus, quidam des-
tinata malitia nos maledictis lacerant, et si hoc
molestum est, tamen de eo haud magnopere labo-
randum est (78). Nam cum testimonium nobis con-
scientia perhibet, et judex virtutem nostram perspec-
tiam habet, et boni viri laudes nostras prædicant,
pes quoque subest fore ut improborum maledicentia
extinguatur.*

CCLXXXIII.

Improbis et acribus viris obviam ne procede, ve-
rum aliquantisper cede, cum nullo ex ea re detri-
mento virtus afficitur, atque eorum insidia con-
festim exstinguentur.

CCLXXXIV. — PALLADIO EPISCOPO.

B *Mulierum congressus, vir optime, quantum fieri
potest, fuge. Nam eos qui sacerdotum munere fun-
guntur, sanctiores ac puriores illis esse oportet qui
ad montes se contulerunt. Siquidem illi, et sui et
plebis, hi autem sui duntaxat curam gerunt. Atque
illi in hujusmodi dignitatis fastigio collocati sunt,
omnesque vitam eorum perscrutantur et explorant ;
hi autem in spelunca sedent, aut sua vulnera cur-
rantes, aut vitia obtegentes, aut etiam coronas sibi
ipsis texentes. Quod si etiam, ut cum ipsis con-
grediarius, necessitas aliqua te obstringat, oculos
humi dejectos habe, atque ipsas quoque, quoniam
pacto spectandum sit, doce (non enim duntaxat do-
cendum est, quoniam modo cernere oporteat, sed
etiam, ut oportet, cernere). Cumque pauca quæ ipsa-
rum animos astringere atque illustrare queant,
locutus fueris, statim avola : ne forte diuturna con-
suetudo vires tuas emolliat, et infringat, atque, ve-
lut horrendum quemdam et elatum leonem nacta,
comam quidem quæ leonem vere leonem efficit, re-
giamque dignitatem ipsi conservat, amputet : den-
tes autem eripiat, atque ungues, quorum admini-
culo robustissimas etiam feras vincit, evellat, ac
deinde deformatum ac ridiculum redditum (animal,
inquam, illud horrendum et intolerandum ac vel
solo rugitu montes percellens) pueris etiam illuden-
dum præbeat. Quod si a mulieribus honore affici
cupis, maxime quidem hoc spirituales virum haud-
quaquam decet. Ut ut autem se res habeat, nihil tibi
cum feminis commercii sit, ac tum ab illis honorem
consequeris. Tum enim hoc præsertim nobis aderit,
cum a nobis minime quæretur. Solet enim quivis*

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(76) Cod. Vat. et Alt. addunt σὴν. POSSIN.

(77) Pro περιγίνεται ambo iidem codd. legunt ,
περισίεται. Id.

(78) *De eo non magnopere laborandum est.* Est
tamen, cum non oportet ad calumnias et maledicta
quamvis falsa tacere, vel ipso præcipiente hoc alibi
Isidoro : Δεῖ φοβεῖσθαι τὰς κακηγορίας, κἂν μὴ ἀλη-
θεῖς ὦσιν, ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν ἀκριβείαν ἀγνοοῦντες,
πρὸς τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι. Qua in sententia est
etiam Basilius Magnus, cum ait : Χρὴ τὸνιν πρὸς
τὰς διαβολὰς μὴ ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλο-
γίας ἑαυτοὺς ἐκδικώμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρώμεν

εὐδοθεῖναι τῷ ψεύδει, καὶ τοὺς ἠπατημένους μὴ
ἐναφῶμεν τῇ βλάβῃ· τρεῖσιν γὰρ ὁμοῦ προσώποις τὴν
βλάβῃν προστρίβεται ὁ διαβάλλων· τὸν τῆς γὰρ συ-
κοφαντούμενον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶν
αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἑαυτόν. Posteriori huic numero
non dissimilia sunt apud Herodotum *Polymnia*, in
oratione pulcherrima Artabani ad Xerxem : quæ
expressisse videtur Basilius. RITT.

— Vers. 3 ep. solus col. Vat. 649 pro κακηγοροῦ-
σιν habet κατηγοροῦσιν. Vers. quoque penult. et ult.
idem, sed non solus, nam idem cod. Alt. facit. idem
inquam legit κατηγορίαν pro κακηγορίαν. POSSIN.

cus quidem a quibus coisitor ac delinitur aspernari : eos autem, a quibus assentatione minime demulcentur, admiratione prosequi. Ac muliebris natura huic potissimum affectui obnoxia est. Intolerandam enim se præbet, cum quis ipsi blanditur : at contra eos omnium maxime suscipit et admiratur, 251 qui majore libertate præditi sunt, amplioreque auctoritate apud eas utuntur. Quod si te frequenter cum ipsis versari, nec ullo inde detrimento affiri dixeris, id quidem fortasse mihi persuaderi sinam. At illud item velim, omnibus fidem adhiberi : A quibus lapides extenuari, ac : Rupem aquæ guttis continenter cadentibus excavari dicuntur. Quorum verborum hujusmodi sensus est : Quid rupe durius fingi queat? Quid item aqua mollius, et quidem aquæ guttula? quæ ægre dimoveri potest, dimovetur, illicque, quod ratione voluntas, quæ facile movetur, a consuetudine

CCLXXXV. — THEODOTO PRESBYTERO.

Si nec generosum athletam, qui in arenam descendit, ac pulvere respergitur, et cæditur, deslere convenit (siquidem labores ipsius in coronis desinunt), nec fortis et præclari militis, qui ad bellum exit, vulneraque accepturus est, vicem luctu et lamentis prosequi par est (victor enim ac palmaris redibit, ac statuas et præconia consequetur), verum illos demum lugere oportet, qui ad latrocinia et cædes currunt, maxime quidem cum scelerate aliquid perpetrant : deinde autem cum supplicio afficiuntur : quidnam tibi in mentem venit ut ex nie sciscitare- ris, quid causæ fuerit, quamobrem Christus mulieres lugentes, cum ipse ad crucem ut victor triumphans abibat, non modo non colaudavit, sed etiam objurgavit? Perspicuum enim illud est, commiserationem, ei quidem qui invitatus patitur, solatium : ei autem, qui ultro ac sponte, contumeliam asserre. Si quidem ei qui non invito animo patitur, commiseratio pro contumelia est. Quandoquidem igitur ipse sponte ad patiendum se conferebat, ut et mortem exstingeret, et diaboli nervos infringeret : eum au-

A κολακευομένη· ἐκθε·άζει δὲ μάλιστα παντῶν καὶ ἐκπλήττεται τοὺς ἐλευθεριωτέρων τε καὶ ἀρχικώτερον αὐταῖς (79) προσφερομένους. Εἰ δὲ λεγεις καὶ ἐντυγχάνειν συχνῶς, καὶ μὴδὲν βλάπτεσθαι, ἐγὼ μὲν ἴσως πείσομαι. Βούλομαι δὲ καὶ πάντας πεισθῆναι, τοὺς λέγοντας· Ἀθῶος ἐλέαναν ὕδατα (80)· καὶ, Κοιλαινὴν πέτραν βάνις ὕδατος ἐνδεδεχούσα. Ὁ γὰρ κατασκευάζουσι καὶ λέγειν βούλονται, τοιοῦτόν ἐστι· Τί καὶ πέτρας σκληρότερον; ἢ τί ὕδατος μαλακώτερον, καὶ ταῦτα βανίδος; Ἀλλ' ὁμοῦς ἡ συνέχει καὶ τὴν φύσιν νικᾷ. Εἰ δὲ φύσις ἡ δυσμετακίνητος κινεῖται, καὶ πάχει ὅπερ παθεῖν οὐκ ὠφείλει, ἢ προαίρεσις ἡ ῥαδίως κινουμένη, ποῖα μηχανῆ ὑπὸ τῆς συνηθείας οὐκ ἂν ἀλόγη καὶ περιτραπειῇ;

Et tamen assiduitas naturam vincit. Quod si natura, minime debebat, perpetitur, qua tandem arte ac ratione vincatur et evertatur?

ΣΠΕ'. — ΘΕΟΔΟΤῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Εἰ οὐτε τὸν γενναῖον ἀθλητὴν, εἰς τὸν ἀγῶνα καθέντα καὶ κονιζόμενον (81) καὶ τυπτόμενον, θρηνητέον (εἰς στεφάνους γὰρ αὐτῶ οἱ πῖνοι τελευτῶσιν) οὐτε τὸν ἀριστέα ἐν πολλῶν ἐξιόντα, καὶ τραύματα, καὶ σφαγῆς μέλλοντα ὑποφέρειν, ὀλοφυρτέον (τροπαιοῦχος γὰρ ἐπανήξει, καὶ στήλων καὶ ἀναβήσεων τεύξεται)· ἀλλ' ἐκείνους θρηνητέον, τοὺς ἐπὶ ληστείας καὶ ἀνδροφονίας θέοντας, μάλιστα μὲν, ὅταν κακοεργῶσιν· Ἐπειτα δὲ καὶ ὅταν κολάζωνται· πῶς ἐζήτησας μαθεῖν δι' ἣν αἰτίαν, θρηνοῦσας τὰς γυναῖκας, ὅτε ἐπὶ τὸν σταυρὸν, ὡς τροπαιοῦχος, ἀπῆε; ὁ Χριστὸς, οὐ μόνον οὐκ ἀπέδεξάτο, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεψε; Ἀλλ' ὅτι γὰρ, ὅτι τῷ μὲν ἀκοντι πάσχοντι, ἡ συμπαθεῖα παράκλησιν· τῷ δ' ἐκόντι, ὄδριν φέρει. Ὑβρις γὰρ ἐκείνῳ τὸ συμπαθεῖν, ᾧ μὴ τὸ πάθος ἀβούλητον. Ἐπει τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἤρχετο, καὶ τὸν θάνατον σθένει, καὶ τὸν διέβολον ἐκνευρίσων· ἐθρήνον δ' ἐκείναι τὸν εὐφημεῖσθαι καὶ χροταῖσθαι δίκαιον ὄντα· διὰ τοῦτο, καὶ ὡς νομίζουσι τινες, κατηράσατο· ὡς δ' ἡ ἀλήθεια ἔχει, προεμήνυσε τὰ μέλλοντα αὐτὰς τυμθῆσθαι

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(79) Pro αὐταῖς ἴδιον habent : αὐτῆ. POSSIN.

(80) Ἀθῶος ἐλέαναν ὕδατα. Dicitur est Jobi cap. iv, 19. Ex quo hoc mutuati sunt et alii, ut Chærilus in versu heroico, qui subjicitur.

Κοιλαινὴν πέτραν βάνις ὕδατος ἐνδεδεχούσα
Gutta cavum reddidit saxum, dum cavit usque.

Versus est Chærilii, teste Simplicio, qui tamen legit ἐνδεδεχέειν, ut et Muretus in Variis, ubi ait hunc versum, quamvis inepti alias poetæ, iudice Horatio, multos magnosque imitatores habuisse; ut Ovid. :

Quid magis est durum saxo? quid mollius unda?

Dura tamen molli saxa cavantur aqua.

Sic vetus est senarius ejusdem sententiæ, quem in Vita Gregor. Nazianz. Gregor. presb. refert : Ἐπιγὰρ ἐνδεδεχούσα κοιλαινὴν πέτραν. Crebro incidendo stilla vel saxum excavat. Sic Bucolic. Bion. : ἐκ θαμνῶς ῥαθάμιγγος, ὄχιος λόγος, αἰὲν ἰσθας, γῶ λίθος ἐς ῥωγμῶν κοιλαινεται. — Quæ præcedunt malum ita verti, velim omnibus esse versuatum, qui verberant aquas levigare lapides, etc. Ritr.

(81) Ed. Paris. νομιζόμενον. Cod. Vatic. 649 et

Alt. legunt κονιζόμενον, hoc est pulvere conspersum, rectissime, cum agatur de athleta, et quidem pugile, prout demonstrat vox sequens, τυπτόμενον. Tam pugilum autem quam luctatorum nos erant, postquam humeros et pectus nudaverant, antequam committerentur, sese pulvere conspergere. Vide quæ dudum notavi ad illum locum Passionis SS. Perpetuæ et Felicitatis : *Ægyptium video in asa volutantem*, ubi ostendo, pulverem illum quo se palæstritæ perfundebant, Latinis et Græco ἀσὴ *haphen* dictum. Nunc Martiali a me illic laudato adjungo testimonium Senecæ epist. 58, ubi se Puteolis Neapolim redeuntem denso exceptum pulvere in via intra montem perfossam excavata refert. Verba ejus hæc sunt : *Totum athletarum satum mihi illo die perpetendum fuit : a ceromate nos haphen excepit in crypta Neapolitana*, etc. S. Nilus ep. 70 libri II, pag. 152 edit. Barberinæ Leonis Allatii τοῦ μαχαρίτου, de athleta scribit, quod hoc facit : *Εἰ δὲ δέξοιτο κόνην, si vero acceperit pulverem* : nimirum quod hic κονιζέσθαι S. Isidorus dicit, æqualis ejus et condiscipulus S. Nilus vocat, δέχεσθαι κόνην. POSSIN.

κακά. Θρηνεῖσθαι γὰρ θέμι, οὐ τὸν τροπώσαμενον Ἀ
τὴν ἀμαρτίαν, καὶ σπεύδοντα ἐπὶ τὸ καὶ τὸν θάνα-
τον θανατώσαι, καὶ τὸν διάβολον δεῖσαι· ἀλλὰ τοὺς
ὑπὸ τούτων ἀπάντων ἀλόντας.

Neque enim illum lugere fas est, qui peccatum fudit et profligavit, atque ad opprimendam quoque ac de
medio tollendam mortem, vinculisque constringendum diabolum properat: verum eos, qui ab his om-
nibus superati atque correpti sunt.

ΣΠΓ'. — ΦΙΛΟΞΕΝΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ.

Ἵτι οὐδὲν ἀρετῆς ὑψηλότερον.

Ὅτε χαλκῆ εἰκὼν χρυσῷ ἀπαστρέπτουσα, οὕτε
χρωμάτων λάμπουσα, οὐκ Ὀλυμπικὸς στέφανος, οὐ
πλοῦτος, οὐ κάλλος, οὐ βῶμη, οὐκ ἀρχή, οὐ βασι-
λεῖα, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν δοκούντων εἶναι μεγά-
λων, μέγα ἐστὶ καὶ σπουδῆς ἄξιον. Τῷ χρόνῳ γὰρ
εἶκει, καὶ μαρτίνεται, καὶ ἔργον λήθης γίνεται.
Μόνη δ' ἀρετὴ αἰδιμον καὶ ἀθάνατον ἔχει τὸ κλέος, Β
οὔτε χρόνῳ εἰκόουσα, οὔτε λήθῃ παραχωροῦσα, οὔτε
μαρασμὸν ἐπισταμένη, ἀλλὰ νεαρὰν καὶ ἀκμάζου-
σαν καὶ ἡδύσαν τὴν ἀξίαν ἔχουσα· ἦν παντὶ σθένει
τοὺς εὐ φρονούντας δίκαιον κτήσασθαι.

ΣΠΖ'. — ΘΕΟΔΩΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸν αἰδιμον θάνατον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Ἵγλη μὲν νόμιζε εἶναι τὴν ἀμαρτίαν, πῦρ δὲ τὸν
θάνατον. Ἐνθα μὲν οὖν τὴν οἰκειάν εὗρισκε (82)
τροφήν, ἐπενέμετο· ἐν δὲ τῷ Χριστῷ μὴ εὐρών,
εἰκότως ἐσδέσθη, μάλλον δὲ ἀπέθανε

ΣΠΗ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

* Ὁ μὲν νόμος, ὡ σοφὲ, ἀριστόν ἐστιν ὀρθότητος C
παίδευμα, οὐ τοὺς ὀρθὰ βαδίζοντας ἐπανορθούμενος,
ἀλλὰ τῶν ἀτακούντων πᾶς ὁρμᾶς προαναστέλλων.
Διὸ καὶ Παῦλος ἔφη: « Δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται (85). »
Τῷ δὲ Εὐαγγέλιον φιλοσοφίας ἐστὶ προτροπή, οὐ
φῶδῳ τοσοῦτον, ὅσον ἐπαγγελίας ἀναπτεροῦν τῶν
φιλαρέτων τὸν πῶθον. Οὐκοῦν οἱ τούτῳ περὶθόμενοι,
οὐ φῶδῳ τοῦ νόμου, προτιμήσει δὲ τοῦ βελτιονος τῆς
ἀρετῆς ἀπρὶξ ἔχονται.

ΣΠΘ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἐκ τῆς γνώμης, ὡ βέλτιστε, τὰ πράγματα κρι-
νεται. Διὰ τοῦτο ὁ τρώσας μὲν ἐκὼν, οὐκ ἀπεκτο-
νῶς δὲ, τοῦ ἀποκτείναντος μὲν, οὐ τοῦτο δὲ προηρη-
μένου, ἐναγέστερος εἶναι κέκριται (84)· τῷ τὸν μὲν

* 1 Timoth. 1, 9.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(82) Pro εὗρισκε recte scribunt ἠῦρισκε codd. Vat.
619 et Alt. Possin.

(85) Δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται. Epiphanius tomo
II libri II, contra Manichæos: « Ergone, inquit, ini-
quus est, justus? Absit. Sed quoniam anticipavit
justus perficere ea quæ sunt legis, non est lex contra
justum qui fecit legem, verum posita est contra eos
qui deliquerunt, judicans iniquos. RITZ. »

(84) Memorabilis est ad hanc sententiam historia
gemina quam refert Simplicius in Commentario ad
Enchiridium Epicteti, p. g. 81 Græc. edit. Venet.,
quam Latine a me interpretatam subjecio Græcis,
quæ non omnibus in promptu sunt: Ηιστοῦται τοῦτο

tem qui laudibus ac plausu dignus erat, ille Œtu
ac lacrymis prosequebantur, propterea, ut quidem
nonnulli existimant, ipsis malum imprecatus est, re-
vera autem calamitates ipsis eventuras prænuñtiavit.

CCLXXXVI. — PHILOXENO MAGISTRO.

Nihil esse virtute sublimius.

Non ænea statua auro rutilans, ac coloribus ni-
tens, non Olympica corona, non opes, non pulchri-
tudo, non robur, non imperium, non regnum, non
aliud quidquam eorum quæ magna esse videntur,
magnum est et expetendum. Tempori enim cedit, et
exstinguitur, atque in oblivionem abit. 252 Soli
autem virtus præclaram et nunquam intermituram
gloriam obtinet, ut quæ nec vetustati cedat, nec obli-
vione conteratur, nec marcescat, verum recentem
semper ac vegetam et florentem dignitatem habeat.
Ac proinde prudentibus viris omnibus viribus eni-
tendum est, ut eam adipiscantur

CCLXXXVII. — THEODOTO PRESBYTERO.

In celebrem Salvatoris nostri mortem.

Lignum quidem peccatum esse existima, ignem
autem mortem. Ubi igitur hujusmodi ignis pabulum
suum reperiebat, depascebatur. At in Christo nihil
alimenti nactus, merito exstinctus est, vel, ut re-
ctius loquar, morte occubuit.

CCLXXXVIII. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

Lex, vir sapiens, optimum est integritatis docu-
mentum, non eos, qui rectum iter tenent, corrigens,
verum eorum, qui petulanter se gerunt, impetus re-
primens. Ob idque etiam Paulus dixit: « Justo non
est posita lex ». At vero Evangelium cohortatio est
ad philosophiam, quippe quod proborum virorum
cupiditatem, non tam metu quam promissis erigat.
Quamobrem qui huic obsequuntur, non legis timore,
sed ejus, quod melius ac præstantius est, electione,
virtutem mordicus retinent.

CCLXXXIX. — ISIDORO SCHOLASTICO.

A voluntate animique destinatione, vir optime,
res perpenduntur. Quo fit, ut qui sponte aliquem
sauciarit, nec tamen interfecerit, eo, qui non sponte
atque consulto interemerit, sceleratior esse judice-

καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν θεὸν (ita leg. pro τῶν θεῶν) ἐκβα-
λεῖν τὸν μὴ βοηθήσαντα ἀντιρουμένῳ τῷ φίλῳ. Δύο
γὰρ τινες εἰς Δελφούς ἀπόντες, λησταί, περιπεπτώ-
κισι. Καὶ τοῦ ἐτέρου ὑπ' αὐτῶν ἀναιρουμένου, ὁ
ἕτερος, ἡ φυγὼν, ἡ ἀδεῶς μὴ ἐπαμύνας, ἤλθεν εἰς
τὸ μαντεῖον, καὶ ὁ θεὸς ἐξέβαλεν αὐτὸν εἰπὼν·
Ἄνδρὶ φίλῳ θνήσκοντι παρὼν πέλιος οὐκ ἐπαμύνας
Ἰ.λυθες οὐ καθαρὸς· περικαλλέος ἐξίθι σηκοῦ.

Καὶ ὄηλον μὲν ὅτι καὶ βουλούμενος οὐ πάντως ἀν-
εβρύσατο τοῦ θανάτου τὸν φίλον· ἀλλ' ὁμοῦ, ἔδει συγ-
κινδυνεύσαι, καὶ συναπύχαιν, εἰ καὶ τοῦτο ἦν
ἀνάγκη βοηθοῦντα παθεῖν. Διὰ τὴν πράξιν οὖν
ταύτην ἀκάλωστον αὐτὸν ἔκρινεν ὁ θεός, ὡς τὸν προ-

tur : ac proinde is qui dedita opera vulnus intulit, cinnino puniatur; qui autem haud voluntarie occiderit, veniam obtineat. Quemadmodum enim si quis, accepto gladio, vias circumeat, ut aliquem obruncet, eum autem minime nactus, infecto negotio redeat, non propterea homicidii crimen effugit (siquidem ex conatu, animique intentione, non ex eventu, talis esse iudicatur); eodem modo mulier quoque ornandi corporis nimium studiosa, atque ob eam causam in forum se conferens, aut per fenestras prospiciens, ut juvenes irretiat, etiamsi a conatu suo excidat, tamen, perinde ac si eos irretiisset, condemnatur. Id enim omne, quod in ipsius potestate erat, effecit, ut quæ et venenum miscuerit, et retia expanderit, et laqueos omni studio ac diligentia statuerit. Quod si vir item ob eamdem causam, lascivius quam virum deceat, se ornarit, ipse quoque acerbissimas pœnas omnino pendet, tametsi etiam nulla reperiat, quæ poculum bibat. At vero si mulier graviter et pudice atque honeste incedat, eam autem conspicatus quispiam vulneretur, hoc non mulieri conspectæ, sed ei qui vulneratus est, assignari debet. **253** Eodemque modo si vir gravibus et concinnis gressibus incedat, ac mulier quædam eo conspecto saucietur, id non viri, sed ejus quæ sauciata est, culpa contingit. Quod si quis hæc ita se habere neget, is perturbatione atque confusione omnia implebit, atque et Saram et Josephum, et Susannam in crimen vocabit, propterea quod alii, his conspectis, vulnerati sunt. Illa enim Pharonem, alter dominam, postrema illud impudicorum hominum par cepit. Quod si illi non modo ab omni reprehensionis nota immunes sunt, verum etiam laudem omnem excedunt, profecto qua ratione eos incessit, qui, cum nihil minus capient, aliquem

Α εκουσιως τρώσαντα, πάντως κολάζεσθαι· τὸν δ' ἀκουσιως ἀποκτείναντα, συγγινώσκεισθαι. Ὅσπερ γὰρ εἰ ξίφος τις λαθὼν, τὰς ἑδούς περινοστοίη, βουλόμενος ἀποκτείνει τινα· μὴ εὐρών δὲ ἐπανείλοιο βπρακτος, οὐκ ἂν διαφύγοι τὸ ἀνδροφόνος εἶναι (ἐκ γὰρ τοῦ ἐπιχειρήματος, οὐ τοῦ ἀποτελέσματος τοιοῦτος εἶναι κρίνεται)· οὕτω καὶ γυνὴ κομιδῇ καλλωπιζομένη, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλουσα, ἢ διὰ τῶν θυρίδων παρακλύπτουσα, ἵνα νέουσι θηρεύσῃ· κἂν διαμάρτη τῆς θήρας, ὡς θηρεύσασα κατακρίνεται. Τὸ γὰρ αὐτῆς πᾶν πεποίηκε, τὸ διγλήτηριον κεράσατα, καὶ τὰ λίνα ἀναπετάσασα, καὶ τὴν παγίδα μετὰ πάσης ἀκριβείας στήσασα. Εἰ δὲ καὶ ἀνὴρ διὰ τοῦτο καλλωπιζοίτο ἀσελγέστερον ἢ κατ' ἀνδρα, καὶ οὗτος ἀπαραίτητον ὑφέξει δίκην, κἂν μὴ εὐρεθῆι, ἢ τὸν κυκεῶνα πίνουσα. Εἰ δὲ ἢ μὲν γυνὴ σεμνῶς καὶ σωφρόνως καὶ κοσμίως βαδίζοι, ἰδὼν δὲ τις τρωθῆι, οὐδὲν παρὰ τὴν ὁραθεῖσαν, ἀλλὰ παρὰ τὸν τρωθέντα. Εἰ δ' ὁ μὲν ἀνὴρ σεμνοπρεπῶς καὶ ἀρμοδίως βαδίζοι, ἰδούσα δὲ τις τρωθεῖη, οὐδὲν παρὰ τὸν ἀνδρα, ἀλλὰ παρὰ τὴν τρωθεῖσαν. Εἰ δὲ μὴ φαίη τις ταῦθ' οὕτως ἔχειν, συγχύσεως πάντα πληρώσει· καὶ τὴν Σάρβαν καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὴν Σουσάναν γράφεται· διότι ἄλλοι θεασάμενοι ἐτρώθησαν. Ἡ μὲν γὰρ τὸν Φαραῶ, ὁ δὲ τὴν δέσποιναν, ἢ δὲ τὴν ξυνωρίδα τῶν ἀκολάστων ἐκείνων εἶπεν. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι [κατὰ παράλειψιν οἱ ἀθροῦν τρωθέντες,] οὐ μόνον μέμφεως ἐκτὸς τυγχάνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦ παντὸς κρείττους εἰσιν, οἷς ἐκεῖνοι ἀπολύονται τῆς αἰτίας, τοῦτοις καὶ ὁ

Κ κατὰ τῶν μὴ θηρώντων μὲν, τιτωσκόντων δὲ, διαίψι culpa liberantur, eadem quoque oratio ea, quæ vulnerant, refutatur.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

δόντα τὸν φίλον διὰ τὴν περιττὴν περὶ τὸ σῶμα συμπάθειαν· ὡσπερ ἐπ' ἄλλου, καὶ ἀποτυχίας γενομένης, τὴν προαίρεσιν ὁμοῦς ὁ θεὸς ἀπεδέξατο. Πάλιν γὰρ ἄλλων δύο τινῶν λησταῖς περιπεσόντων, καὶ τοῦ ἑτέρου κρατηθέντος ὑπὸ τῶν ληστῶν, ὁ ἕτερος, ῥίψας ὡς κατὰ ληστοῦ τὸ ἀκόντιον, ἐκείνου μὲν διήμαρτεν, ἔθαλε δὲ τὸν φίλον, καὶ ἀνεῖλε. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ μαντεῖον, οὐκ ἐτόλμησεν εἰσελθεῖν, ὡς ἀκάθαρτος τῷ φόνῳ τοῦ φίλου· καὶ ὁ θεὸς ἐξεφώνησε πρὸς αὐτὸν τάδε τὰ ἐπιγ·

*Ἐκτεινας σὸν ἑταῖρον ἀμύνων· οὐ σε μάλιναι
Αἷμα φόνου· σὺ πέλεις καθαρώτερος ἢ πάρος ἦσθα.*

Εἰ γοῦν ἀπὸ τοῦ φόνου τοῦ φίλου οὐ μόνον οὐκ ἐμολύνθη, ἀλλὰ καὶ καθαρώτερος γέγονεν ἢ περὶ ἦν πρότερον, διὰ τὴν ὀρθὴν προαίρεσιν, δηλον, ὅτι οὐκ ἐν τῇ πράξει, ἀλλ' ἐν τῇ προαίρεσει τῶν ἀνθρώπων τὸ κατορθοῦν ἔστι καὶ ἀμαρτάνειν.

Sequitur horum Latina interpretatio.

ε Probatur hoc etiam inde, quod deus expulerit ex templo hominem, qui amico, cum interficeretur, suppetias non tulisset. Nam cum duo quidam iter Delphos instituisent, in latrones inciderunt. Horum altero ab ipsis intercepto, alter, qui vel fuga sibi consuluerat, vel non serio sed perfunctorie operam amico periclitanti tulerat, oraculi locum ingressus est. At deus illum repulit his verbis :

Proripe te ex templo, quoniam pollutus : amico

Suppetias astans moribundo ferre negasti.

Et constabat quidem, non potuisse eum, ut maxime voluisset, ullo pacto amicum morti eripere. Attamen oportebat una periclitari atque etiam communi amico, si hoc quoque auxiliantem perpeti necesse foret. Hujus igitur animi et propositi intuitu deus impurum illum iudicavit ac pronuntiavit ut, qui amicum ob nimium sui ipsius et corporis sui amorem prodidisset. Quemadmodum contra in alio quodam idem nomen amplexum est voluntatem, quamvis illa optatis excidisset. Cum enim alii duo iterum in latrones incidissent, et alter horum a latronibus superatus comprehensusque esset : alter projecta hasta, qua latrones ferire destinabat, ab illo aberravit, et amicum suum percussit ac peremit. Itaque cum ad oraculi locum pervenisset, ingredi eum non est ausus, quippe qui se amici cæde pollutus esse crederet. At deus illum talibus exclamavit versibus :

*Defendens quoniam tua dextra peremit amicum,
Ne metuas : minime es pollutus sanguine cædis :
Quin etiam multo es quam purior ante fuisti.*

ε Si igitur hic ab amici cæde tantum abest ut pollutus fuerit, ut etiam mundior, quam antea fuerat, evaserit, ob rectæ scilicet voluntatis propositum ac studium, hinc manifestum est, tam benefacta quam malefacta non in actione sive opere, sed in animo et voluntate cujusque esse posita. » RITT.

ΣΗ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

*Οτι χρή τοὺς ἱερεῖς παντοίαις κομῶν ἀρεταῖς, καὶ ἀνδρείου εἶναι εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κινδύνους.

Τοὺς τὸν τῆς ἱερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περιχειμένους ἀρεταῖς μᾶλλον ἢ χρήμασι δίκαιον ἔστι κομῶν, καὶ ἡδονὴν πρέπουσαν ἡγεῖσθαι τὴν σωφροσύνην, μήτε γαστρὶ, μήτε τοῖς μετὰ γαστέρα εἰκονταῖς πάθειν. Οὐ γὰρ χορηγὸν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπιθυμιῶν χρῆ νομίζειν, ἀλλὰ τὴν καρτερίαν ἐξουσίαν ἡγεῖσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀρετῆς ἡ εὐσεβείας κίνδυνος προκείτο, μὴ φεύγειν τὸν θάνατον (85). Γέλωτα γὰρ ἂν ἀποδειλιάσαντες ὀφλήσοιεν, εἰ μὴ ἄσμενοι ἔκεισε τοιεν, οἱ ἀφικόμενοι ἐλπίς ἔστιν, οὐ διὰ βίου ἤρων τυχεῖν, ἤρων δὲ θείας συνουσίας.

pergerent, quo cum pervenerint, spes est fore, ut potiantur. Divinam autem societatem expetebant.

ΣΗΑ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ ΝΟΤΑΡΙΩ.

Ἡ μὲν ἀληθὴς εὐγένεια ἀπὸ τρόπων χρηστῶν συνιστασθαι πέφυκε, καὶ τὸ βέβαιον ἀξίωμα ἀπὸ ἀρετῆς προσγίνεται. Εἰ δὲ τις μήτε ἐκ προγόνων λαμπρῶν φύς, μήτε ὑπὸ τρόπων ὀρθῶν κοσμούμενος, ἀξίωμα ἑαυτῷ ἀγοράσειεν, ὅπερ εὐνοῦχοι πιπράσκουσι (86), καὶ βασιλέων ἴσως οὐδ' εὐγενῶν χαρίζονται χεῖρες· οὗτος οὐκ ἂν εἴη δίκαιος σεμνύνεσθαι. Εἰ δὲ μὴ μόνον ἐναερόνυτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔχοντας τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπέρλαμπρον ἀξίωμα διαπτύει· οὗτος οὐ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς προγόνους ἄτε ἀσήμεους καὶ ἀφανεῖς κωμυδεῖσθαι παρασκευάζει. Οὐκοῦν ἴνα ὑπὲρ τοιοῦτο πάθοις, γινώθι σαυτὸν.

ΣΗΒ'. — ΗΣΑΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Οὐ φημι χρῆναι τοὺς, ὡσπερ σὺ. ἐξ ἀφανῶν καὶ ἀσήμεων γονέων, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐκ λαμπρῶν καὶ περιφανῶν φύντας, εἰς τοσαύτην ἀλαζονείαν ελαύνειν, καὶ τοὺς τῆς φύσεως ὑπερβαίνειν ὄρους. Ἴν' οὖν μὴ ὑπερόρια πτασίας, ὑπερορούς ἀπαιτηθείης δίκας, ταῖς τῆς μετριοφροσύνης ἡνίας τὴν τῆς ἀλαζονείας ἀνατεράξειεν σπούδαζε μανίαν, καὶ ῥύθμιζε σαυτὸν, πρὸς τὸ πρέπον ἀνδρὶ ἐπιεικεῖ σχῆμα, καὶ μήτε δι' ὀφθαλμῶν, μήτε δι' ὀφρύων, μήτε διὰ γλώττης, μήτε διὰ βαδίσματος ἔχνος [ἔσ] τῆς τοιαύτης ἐμφανέσθω νόσου.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Vide ad hanc rem elegantissimam v. Augustini ep. 180, ad Honoratum, cui junge cap. 30 Vitæ Augustini. RITT.

(86) Ἀξίωμα ἑαυτῷ ἀγοράσειεν ὅπερ εὐνοῦχοι πιπράσκουσι. Eunuchi, quorum maxima fuit in aulis plerorumque veterum imp. Romanorum potentia, dignitates (sæpe etiam fumos) vendere solebant, ut non est obscurum historiarum imp. Romanorum legenti. Ex quibus nunc ista succurrebant quæ ad hanc rem adnotarem. Æl. Lamprid. in *Alexandro Severo*, prope finem: « Eunuchos nec in consiliis nec in ministeriis habuit, qui soli principes perdunt, dum eos uide, gentium aut regum Persarum volunt vivere: qui a populo etiam amicissimum principem

CCXC. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Oportere sacerdotes omnigenis virtutibus ornatos esse, et fortes in periculis pro pietate se præstare

Qui pretiosissima sacerdotii corona redimii sunt, virtutibus potiusquam pecuniis et opibus affluere debent, et voluptatem instituto suo congruentem existimare temperantiam, ac non ventri, nec iis, qui ventrem sequi solent, affectibus cedere. Neque enim potestatem in cupiditatum subministratione, sed in patientia et laborum tolerantia sitam esse arbitrari convenit. Quod si pro veritate quoque aut pietate periculum proponatur, eos mortem fugero minime par est: risum enim sui exci-

larent, si metu frangerentur, ac non libenter eo ea re, quem per omnem vitæ cursum expetebant,

CCXCI. — SERENO TRIBUNO NOTARIO.

Vera nobilitas a probis moribus confari nata est, ac firma et stabilis dignitas virtute comparatur. Quod si quis nec a splendidis majoribus ortum trahens: nec morum probitate ornatus dignitatem, quam spadones vendunt, atque imperatorum, ne nobilium quidem fortasse, manus largiuntur, pecunia sibi comparet, haud est, quamobrem ille merito gloriatur. Quod si non modo gloriatur, sed etiam eos, qui splendidissima virtutis dignitate præditi sunt, contemnat, ac nihilo putet, hic ut non tantum ipse, sed etiam majores sui, velut obscuri atque ignobiles, traducantur, efficit. Quamobrem ne quid ejusmodi tibi accidat, fac teipsum noscas.

CCXCII. — ISALÆ MILITI.

Nego oportere, non eos duntaxat, qui instar tui obscuris et ignobilibus parentibus nati sunt, verum eos quoque, qui ab illustribus et splendidis ortum traxerunt, in tantam arrogantiam prorumpere, **254** ac naturæ terminos transilire. Quamobrem, ne præter modum peccans, innoculis etiam pœnis multeris, arrogantiae furorem modestiæ freno reprimere stude: teque ad speciem probi atque honesto viro congruentem compone: illudque cura ut, nec per oculos, nec per supercilia, nec per linguam, nec per incessum ullum hujusmodi morbi vestigium in te appareat.

semovent: qui internuntii sunt, alio quam respondetur, sæpe referentes, claudentes principem suum, et agentes omnia ne quid sciat; qui cum empti sint et pravi fuerint, quid tandem possunt boni sapere. » Et multo ante idem scriptor, cum diceret, (Alexander Severus) « nolle ab aulicis suas vendi dispositiones, quod factum fuerat sub Heliogabalo, cum ab eunuchis omnia venderentur: quod genus hominum idcirco secreta omnia in aula nosse cupiunt, ut soli aliquid scire videantur, et habeant unde vel gratiam vel pecuniam requirant. » Idem Lampridius Heliogabalum imperatorem mancipium eunuchorum fuisse scribit. Vide et Claudianum, et ipsum Isidorum lib. 1, ep. 36. Iv.

CCXCHI. — THEOGNOSTO PRESBYTERO. A ΣΗΓ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

*Discite bonum facere*¹.*Μάθετε καλὸν ποιεῖν.*

Quoniam plerique sermonibus philosophantes, operibus coarguuntur (divina enim oracula in medio hominum cœtu decantantes, clam ea, quæ nefas est, faciunt), idcirco dictum est : « Discite bene facere. » Siquidem probe loqui, probò opere remoto, non modo vanum quiddam et inane esse cernitur, verum etiam, et segnibus ac languidis risum, et gravioribus molestiam parit.

CCXCIV. — EUTONIO DIACONO.

De mutatione et restitutione in regnum Nabuchodonosori.

Si Babylonio regi, qui tot crimina perpetrarat, et naturæ terminos excesserat, stultaque cogitatione parem se Deo esse sibi fluxerat, calamitatis terminus fuit summi numinis agnitio (posteaquam enim naturam suam agnovit, atque incomparabilem cœlestis Regis præcellentiam confessus est, imperium suum recuperavit); quoniam pacto temere nobis, ac non utilitatis cuiusdam causa, supplicia inferri existimas?

CCXCV. — MARTINIANO, MARONI, ZOSIMO EUSTATHIO.

Refugit mihi quidem calamus ea scribere quæ nec scire vellem. Quoniam autem eos quoque, qui ad extremum improbitatis gradum processerunt, ad meliorem mentem revocare oportet, idcirco scribo, ac moneo, ut ea perpetrare desinat, quæ ipse, ne linguam commaculem, dicere nolo. Vos autem, haud scio quoniam pacto facere minime dubitatis.

CCXCVI. — EUSTATHIO PRESBYTERO.

Quamvis inopinata prosperitas insolentem, ut scribis, Zosimum reddiderit (solent enim homines, quibus præter omnem expectationem prosperitas quædam accidit, in insolentiam ac petulantiam labi): at tu tamen patientem ac philosophicum animum præsta. Sic enim et ipsum ulcisci poteris (nihil quippe contumeliosos homines tam excruciat, quam eorum, quibus contumelia infertur, patentis) et optimum apud omnes calculum feres, et ea, quæ de te commemorantur, falsa esse demonstrabis. Nam qui indignatur et excandescit, hoc ipso veras esse contumelias ostendit; **255** qui autem eas irridet, ac pro nihilo ducit, perspicuum argumentum præbet, se nullius secleris sibi conscium esse.

CCXCVII. — EIDEM.

Accepi a quibusdam viris, quibus hostili odio mendacium est, veritas autem in lingua habitat, te, cum tibi a Zosimo contumeliæ inferuntur, tum quidem patientiam adhibere, post autem ipsum tra-

¹ Isa. 1, 17.

Ἐπειδὴ πολλοὶ λόγοις φιλοσοποῦντες, τοῖς ἔργοις ἐλέγχονται (τοὺς γὰρ θεῖους χρησμούς ἐν μέσῳ περιφέροντες, λάθρα δὲ μὴ θέμις πράττουσι) διὰ τοῦτο εἴρηται· « Μάθετε καλὸν ποιεῖν. » Τὲ γὰρ εὖ λέγειν, τοῦ ὀρθῶς πράττειν ἀπόντος, οὐ μόνον μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν, ἀλλὰ καὶ γέλωτα μὲν τίχτει τοῖς βαθύμοις, δῆλῃσιν δὲ τοῖς (87) σεμνοτέροις.

ΣΗΔ'. — EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ Ναβουχοδοносῶρ.

Εἰ τῷ Βαβυλωνίῳ, τοσαῦτα πταίσαντι, καὶ τοὺς ὄρους τῆς φύσεως ὑπερβάντι, καὶ ἰσοθεῖαν παραλόγως φαντασθέντι, ὄρος ἦν τῆς συμφορᾶς, ἡ τοῦ κρείττονος ἐπιγνώσις (μετὰ γὰρ τὸ ἐπιγνώσθαι τὴν οἰκειαν φύσιν, καὶ τοῦ τῶν οὐρανῶν Βασιλέως ὁμολογήσαι τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν (88), τῆς οἰκειᾶς ἐπελάβετο ἀρχῆς)· πῶς σὺ νομίζεις ἀπλῶς, καὶ οὐκ ἐπὶ κέρδει τινὶ ἐπιφέρεσθαι ἡμῖν τὰς κολάσεις;

ΣΗΕ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΜΑΡΟΝΙ, ΖΟΣΙΜΩ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Ἵκνεῖ μὲν μοι γράφειν ὁ κάλαμος, ἀπερ οὐδὲ μαθεῖν ἐβουλόμην. Ἐπειδὴ δὲ χρὴ καὶ τοὺς εἰς ἀκροτάτην κακίαν ἐληλακότες ἀνακαλεῖσθαι, γράφω, ὅπως παύσησθε, ὧν ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, διὰ τὸ μὴ μολῦναι τὴν γλῶτταν. Αὐτοὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅπως διαπράττεσθαι τολμάτε.

ΣΗΖ'. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ καὶ ἡ ἀπροσδόκητος εὐπραγία ὑβριστὴν ἀπέτελεσε Ζώσιμον, ὡς γέγραφας, τὸν πρεσβύτερον (εἰώθασιν γὰρ ἄνθρωποι, οἷς ἀδόκητος μάλιστα εὐημερία ἐπιπίπτει, εἰς ὕβριν χωρεῖν)· ἀλλὰ σὺ φιλοσόφει. Οὕτω γὰρ κἀκείνον ἀμύνασθαι δυνήσῃ· οὐδὲν γὰρ οὕτω κολάζει τοὺς ὑβριστάς, ὡς ἡ τῶν ὑβριζομένων ἀνεξικακία· καὶ ἀριστὴν ψῆφον παρὰ πάντων ἀπόσις, καὶ τὰ λεγόμενα ψευδῆ ἐπιδείξεις. Τὸ γὰρ ἀγανακτεῖν καὶ δυσχεραίνειν, τοῦ ἀληθεῖς εἶναι τὰς ὕβρεις· τὸ δὲ καταγελαῖν αὐτῶν, τοῦ μηδὲν συνειδέναι πονηρὸν; ἀπόδειξις ἐστὶν ἐναργεστάτη.

ΣΗΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἐπιθόμην παρ' ἀνδρῶν, οἷς τὸ μὲν ψευδὸς ἐστὶ πολέμιον, ἡ δ' ἀλήθεια ἐπὶ γλώτσης οἰκεῖ, ὡς ὑβριζόμενος μὲν παρὰ Ζωσίμου, φιλοσοφεῖς μὲν παραχρήμα, μετὰ δὲ ταῦτα αὐτὸν ἐκπομπεύεις, παρὰ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(87) Ed. Paris., γέλωτα μὲν τίχτει τοῖς σεμνοτέροις. Locus restituitur ex codd. Vat. 649 et Alt. ap. Possium. Edit. Patr.

(88) Edit. Paris., καὶ τῶν οὐρανῶν βασιλέως ὁμολογήσαι τὴν ἀσύγκριτον. Emeud. ex codd. Vatic. 649 et Alt. B.

πᾶσι διαβάλλων, ὡς οἰκέτης ὢν καὶ ἐξ οἰκετῶν φύς, Α τοὺς καὶ εὐλαβεῖς καὶ εὐγενεῖς κεκοσμημένους λοιδορεῖ. Εἴθ' ὅτι καὶ μνημονεύεις ἐκείνων τῶν παρὰ τῶν ἀρχαίων περὶ τῶν τοιοῦτων εἰρημένων. Ἀφόρητος γάρ ἐστιν εὐπραγῶν μαστιγίας (89), καὶ ὅτι τὸ εὐ πράττειν παρὰ τὴν ἀξίαν, ἀφορμὴ τοῦ κακῶς φρονεῖν τοῖς ἀνόητοις γίνεται (90). Καὶ λίαν θαυμάζω, πῶς ὅταν μὲν ἡ πυρὰ τοῦ θυμοῦ κορυφοῦται, κρατεῖς τῆς ὀργῆς· ὅτε δὲ δοκεῖ λήγειν, ἠττάσαι. Τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὀργισθῆναι τὸν μὴ πάνυ φιλοσοφεῖν ἐσπουδακότα, οὐκ ἀπεικός· τὸ δὲ μετὰ τὸ λήξει ἢ καὶ σθεσθῆναι τὴν πυρὰν, ἀνάπτειν ἑαυτῷ τὴν κάμινον, ἀπεικός. Εἰ δ' ἡ μνήμη τῶν λεχθέντων ἀνάπτει τὸ πῦρ, τὴ περιλεσοφικῆναι σε μᾶλλον εὐφραίνεται, καὶ ἐν γαλήνῃ διατηρεῖται. Οὐ γὰρ τί ἐκείνῳ πρέπει ἀκούσαι, ἀλλὰ τί σοὶ πρέπει εἰπεῖν, Β λογιτάσαι· δίκαιος ἂν εἴης. Μὴ τοίνυν ἐκεῖνῳ φιλονεικῶν σαυτὸν καθύβριζε, μηδὲ τὸν βίον ἐκείνου ἐκκαμψῶν, τὴν σαυτοῦ γλῶτταν μολύνεσθαι παρασκεύαζε, ἀλλ' εἰς τέλος φιλοσόφει. Τοῦτο γὰρ σοὶ μῦρον κλέος γενήσεται.

ut, dum cum eo rixaris, tibi ipsi contumeliæ notam inuras, ac dum ipsius vitam traducis, lingua tua contaminetur: verum ad extremum usque philosophare. Hoc enim tibi infinitam gloriam allaturum est.

ΣΙΗ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Λίαν ἀλγῶ τὴν ψυχὴν, ὅτι ὀξὺ πρὸς τὰ χεῖριστα ὀρῶν, τυφλώττεις πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅτι ὑπερορίων πταισμάτων ἐραστής ὢν, ἐτι καινοτέρων ἀδικημάτων ἀνεφάνης εὐρετής. Εἰ τοίνυν κάμῃ λύπης, καὶ C σαυτὸν δίκης ἐλευθερώσαι βούλει, θάπτον μεταβαλοῦ, εὐ εἰδῶς, ὅτι ὅς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος ἀρετῆς ἐντεῦθεν ἀπάρη, ἐν πυρὶ κείσεται· ὁ δὲ τετελεσμένος τε καὶ κεκαθαρισμένος ἐκείσε ἀφικόμενος, μετὰ τῶν θείων δυνάμεων χορεύσει.

ΣΙΘ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἵτι τῶν θείων Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις, καὶ τοῖς ἐστῶσι, καὶ τοῖς πεσοῦσι, καὶ πύσιν ἀπλῶς ἐστιν ὠφέλιμος, ἐκάστῳ χρησιμφοῦσα.

Αἱ ἱερὰ Γραφαί, οὐ πλαγίαν καὶ ἀμφίβολον, ἀλλ' ὀρθὴν καὶ λαμπρὰν, καὶ ἀραρυῖαν, ἀσάλευτόν τε καὶ ἀπαρέγκλιτον, ὁλοῦνται δεῖν ἐγκείσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ πίστιν. Κινδυνεύουσι μὲν D ἀγροθὴν ἐλπίδα ὑπισχνούμεναι, εὐ πράττουσι δὲ θάρσος ὑπέχουσαι· καὶ δυσπραγοῦσι μὲν παραμυθίαν προτείνόμεναι, πλημμελοῦσι δὲ φόβον ἔπαν ατεινόμεναι· ἵνα μὴ μόνον ἀχρὶς ὀνόματος νοοῦντες (91), πᾶσαν ἐννοιαν χρηστὴν ἐξαμβλώσωσιν, ἀλλὰ ποιητὴν καὶ ἀρχοντα, καὶ ἐφορον καὶ προνοητὴν, καὶ κηδεμόνα· ἀμειδόμενον μὲν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀμυνομένον

ducere, atque eo nomine criminari, quod cum ipse servus sit, atque a servis genus duxerit, eos tamen, qui pietate ac nobilitate insignes et ornati sunt, convitiis afficiat. Deinde etiam ea commemorare, quæ de hujusmodi hominibus a priscis viris dicta sunt, nimirum intolerabilem esse servum prosperis rerum successibus utentem, et immeritam felicitatem recordibus ac stolidis male sentiendi occasionem præbere. Ac vehementer miror, qui fiat, ut cum furoris rogos in altum attollitur, iram imperio teneas: cum autem sopiri videtur, ipse supereris. Nam quod initio irascatur, qui patientiam præstare non admodum studuit, haud mirum atque absurdum est. At post sopitum, aut etiam extinctum incendium, fornacem sibi ipsi accendere, B præposterum sane atque inconcinnum fuerit. Quod si eorum, quæ ille dixerit, recordatio ignem excitat, fac patientia ea quam præstitisti, magis te oblectet, atque in tranquillitate conservet. Non enim quid illum audire, sed quid te loqui deceat cum animo tuo reputare debes (92). Quocirca noli committere,

CCXCVIII. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Magno animi dolore afficior, te cum ad pessima [quam] acute cernas, ad virtutem caligare: et cum teterrimorum scelerum amans et studiosus sis, novorum adhuc criminum inventorem existisse. Quocirca si et me mœrore, et te cruciatu liberare vis, circa vite statum commuta, illud pro certo habens, quod qui virtutis sacris minime initiatus hinc excesserit, in flammis jacebit: qui autem omnibus virtutum numeris perfectus ac purgatus ad alterum ævum venerit, una cum divinis ac cælestibus virtutibus chorosaget.

CCXCIX. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Divinarum Scripturarum lectionem cum stantibus, tum lapsis, et, ut verbo dicatur, omnibus esse utilem, cum unicuique res divinas revelet.

Sacrosanctæ Scripturæ non obliquam et dubiam, sed rectam et luculentam, atque inconcussam minimeque vacillantem de Deo fidem in omnium hominum animis insitam esse oportere censent, 256 periclitantibus lætam spem ostendentes ac felicem exitum pollicentes, prospere agentibus fiduciam porrigentes, calamitosis solatium proponentes, ac denique peccantibus metum intentantes, ut non nomine tenus ipsam considerantes, probam omnem notionem velut per abortum egerant, verum et effectorem, et imperatorem, et inspectorem, et procu-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(89) Ἀφόρητος γάρ ἐστιν εὐπραγῶν μαστιγίας. Si demas γὰρ, iambicus erit senarius, et vetus quidem, laudatus etiam Dionii lib. LVIII, *Histor. RITT.*

(90) Τὸ εὐ πράττειν... τοῖς ἀνόητοις γίνεται. Sententia Demosthenica *Olynth. I. Ib.*

(91) Προ νοοῦντες cod. Vat. ὁ 91 leg. νοοῦντες. Poss.

(92) Non quid illum audire etc. Sententia e-rentiana; qua et alibi usus est Iulianus. Chrysostomus: (Ὁ γὰρ ἐσκόπει ὁ Δαβὶδ, τί παθεῖν ἐκείνος ἄξιός ἦν, ἀλλ' ἐσκόπει. τί καὶ ποιῆσαι καὶ εἰπεῖν τί αὐτῷ πρόπον ἦν. Εἰ μοχ· Ὁ γὰρ τί παθεῖν δίκαιός ἐστιν ὁὗτος ὄρω νῦν, ἀλλὰ τί ποιῆσαι μοὶ προσήκειν. RITT,

ratores ac moderatores, probos quidem viros remunerantes, de improbis autem supplicium summentem esse credentes (nam hæc demum exactissima de Deo doctrina est), vitium fugiant, ac virtutem amplectantur. At vero ipsius essentiam explorare, nec necessarium est, nec in humani ingenii captum cadit. Sciendum enim ac credendum est Deum esse: non autem quid sit, curiose investigandum. Quocirca missa facta de ipsius essentia disputatione, ut quæ nullo modo percipi atque comprehendere queat, verum omnem explorationem et investigationem superet, vitam nostram et mores componamus, ut qui omnino rationem reddituri simus.

CCC. — EIDEM.

In illud Joannis Epistolæ: « Videte ne perdatis quæ fecistis ». »

Cum opus omne lucet, si studio et meditatione excolitur (nam quod studio et exercitatione minime compingitur, facile extinguitur): tum virtus potissimum quotidiana exercitatione colenda est. Nisi enim excolatur, defluit, ac fructum amittit. Quo etiam illud scilicet spectat, quod mihi explicandum proposuisti, « Videte ne perdatis quæ operati estis. » Languor enim atque inertia labores aut susceptos, quantumvis clari et illustres sint, extinguet: studium autem ac diligentia præcedentem quoque desidiam et socordiam abolabit.

Α δὲ τοὺς πονηροὺς (93) (οὗτος γὰρ ὁ κυριώτατος καὶ ἐνδοξότατος περὶ Θεοῦ λόγος,) φύγῃσι μὲν κακίαν, ἔλονται δὲ ἀρετὴν. Ἡ δὲ περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ βήσανος, οὐτ' ἀναγκαία, οὐτ' ἐπικτητὴ ἀνθρώποις. Εἰδέναι γὰρ χρὴ καὶ πιστεῦναι, ὅτι ἔστι Θεός, ὃ δὲ τί ἐστὶ πολυπραγμανεῖν. Ἀφήμενοι τοίνυν τοῦ περὶ τῆς οὐσίας λόγου ὡς ἀνεπίκτου, καὶ μηδαμῶς ἀλωσίμου, ἀλλὰ πᾶσαν βήσανον ὑπερνηχομένου, τὸν βίον ἑαυτῶν καὶ τὸν τρόπον βυθμίζωμεν, ὡς λόγον πάντως ἀποδώσαντες.

Γ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Τῆς Ἰωάννου Ἐπιστολῆς, εἰς τὸ γρηγορημένον, Β « Βλέπετε μὴ ἀπολέσητε τὰ εἰργασασθε. »

Πᾶν μὲν ἔργον λάμπει μελέτῃ θεραπευθὲν (τὸ γὰρ μὴ ὑπὸ μελέτης συγχροτούμενον, βραδίως σβέννυται): μάλιστα δ' ἡ ἀρετὴ, καθ' ἡμέραν ἀσκήσει θεραπεύεσθαι ὀφείλει. Μὴ γεωργουμένη γὰρ, φυλλοβροεῖ, καὶ τὸν καρπὸν ἀπόλλυσι. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἄρα, ὃ ἐθέλησας μαθεῖν, « Βλέπετε μὴ ἀπολέσητε τὰ εἰργασασθε. » Ἡ μὲν γὰρ βραθυμία τοὺς προγεγενημένους πόνους, καὶ λαμπροὺς εἶεν, σβέσει: ἡ δὲ σπουδὴ, καὶ τὴν προγεγενημένην βραθυμίαν ἀφανίσει (94).

ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

S. ISIDORI PELUSIOTÆ

EPISTOLARUM

LIBER TERTIUS.

I. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Si nec gehennæ, nec cœlestis regni cura ulla te afficit, id saltem te operam dare æquum fuerit, ut præsentis vitæ diceria propulses.

II. — MARONI.

Non dubium, sed clarum atque cognitum, et

¹ II Joan., 8.

C

Α'. — ΖΩΣΙΜῷ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

Εἰ οὐτε γέννης, οὐτε βασιλείας σοι λόγος οὐδεὶς, ἀλλὰ γε καὶ τὰς παρούσας δίκαιος ἀνελθὼς ἀποτρέψασθαι κομψοδίας.

Β'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Οὐκ ἀμφίδοξον, ἀλλ' ἐνδοξον ἔντα, καὶ γνώριμον,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(93) Ed. Paris., ἀμετιόμμενον δὲ τοὺς πον. Corr. ex codd. Vat. 649 et Alt. Edit. PATR.

(94) Confer ep. 96 libri III, et ep. 89 libri IV, et elegans dictum Anacleti ep. 1: « Sicut artium in

suo quoque opere invenitur mater instantia, ita noverca eruditionis est negligentia. » Refertur in can. 6, *Nihil*, distinct. 38. RITT.

καὶ ἀληθῆ, καὶ παρὰ πάντων τῶν σοφῶν καὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν ὁμολογούμενον, καὶ πάντως ἐσόμενον τῆς κρίσεως λόγον, ἐν στέρνοις δίκαιος ἂν εἴης ἔχειν, καὶ παύσασθαι ὡς κρίσιν μὴ εἶναι νομίζων πράττεις, ἵνα καὶ σαυτὸν κολάσῃς, καὶ τοὺς ὀργῶντας σκανδάλου, καὶ ἡμᾶς λύπης, καὶ τοὺς ῥαθύμους ἀπογνώσεως ἀπαλλάξῃς.

Γ'. — AMMONIO.

Εἰς τὸ, « Ὁ μὴ ὢν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστίν. »

Ἐν καιρῷ πολέμου οὐ μόνον τὸν συντοξεύοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν τοῖς ἐναντίοις μὲν τετάχθαι δοκοῦντα, μὴ κατατοξεύοντα δὲ, φίλον τρόπον τινα ἡγήτεον. Διὸ καὶ ὁ θεὸς χρησμὸς βοᾷ· « Ὁ μὴ ὢν καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστίν. »

Δ'. — EUTONIO DIACONO.

Καὶ ἔπεσε ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῶν ἀστέρων, καὶ ἀπὸ τῆς δυνάμεως.

Ἐπειδὴ καὶ τοὺς κομιδῆ προσέχοντας τῇ ἀναγνώσει τὸν νοῦν τοῦτο διέλαβεν, οὐκ ἔν σε αἰτιασαίμην, ὡς μὴ ἀναγινώσκοντα· ἀλλὰ συντόμως φράσαιμι· Ὅσπερ ὁ Ἀπόστολος ἀστέρας καλεῖ τοὺς διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας τοὺς θεωμένους φωτίζοντας, γράφων· « Ἐν οἷς ἐστε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ » οὕτω καὶ ὁ Δανιὴλ ἀστέρας καλεῖ τοὺς λαμπροὺς μὲν δι' εὐσέβειαν, ἀρίστους δὲ διὰ πολιτείαν. Φησὶ γάρ· « Καὶ ἔπεσαν ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῶν ἀστέρων καὶ ἀπὸ τῆς δυνάμεως » οὐκ ὡς τῶν ἀστέρων πεπτωκότων, ὡς ψήθησάν τινές ἄπαγε· ἀλλ' ὡς Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς (περὶ γὰρ αὐτοῦ ἦν τῷ ἀγγέλῳ ὁ λόγος) ὑπὸ τῶν Μακκαβαίων λαμπρῶς ἠττηθέντος, καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχῆς ἐκπεπωκότες. Οὐ γὰρ εἶπεν· Οἱ ἀστέρες ἔπεσαν· ἀλλ' ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν ἀστέρων λαμπρῶς ἀγωνισαμένων πέπτωκε, τουτέστιν ἠττήθη. Εἰ δέ τις τὸ ἔπεσαν, ἐπάταξεν ἐκλάθοι· (καὶ οὕτως γὰρ πολλακίς λέγεται, ὡς τὸ « Ἐπαίσει, » ἀντὶ τοῦ ἐπάταξε, « καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἴσαντο, » τῆς δευτέρας συλλαβῆς [δικ] διφθόγγου παραφρομένης, δύνανται λέγεσθαι, ὅτι ἐπάταξε τοὺς ἐπὶ τὰ ἀδελφοὺς καὶ τὴν μητέρα, Ἐλεάζαρὸν τε τὸν ἱερέα, λαμπρὰν καὶ ἀστράπτουσαν πολιτείαν ἐπιδειξαμένους, καὶ καθάπερ ἀστέρας ἐν γῆ φανέντας. Μακκαβαῖος γὰρ ἐρμηνεύεται, οἰοῦν παρὰ Πέρσας, κοίρανος, τουτέστι δεσπότης. Ἐν τοῖς καιροῖς τοιγαροῦν ἐκεῖνοίς, ἐν οἷς ἡ κατὰ τῶν εὐδοκίμωνάτων ἐκεῖνον ἀνδρῶν ἐτολμήθη τῷ Ἀντίχῳ τραγῳδία, ἡ Μακκαβαῖοι συστάντες, ἐξήλασαν ἐκεῖνον τῆς χώρας. Διὸ καὶ τοῖς βασιανθεῖσι τοῦνομα ἐξενίκησε. Μακκαβαῖοι γὰρ ἐκλήθησαν καὶ οἱ ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς χρόνοις τὰ ἀνήκεστα ὑπομμενηκότες, καὶ μὴ ἐξομοσάμενοι τοὺς πατρίους νόμους.

Ε'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι « Πύλαι ἔδου. »

Οὐκ ὡς μηδενὸς πολεμήσαντος, καὶ σβέσαι ἐπι-

verum, ab omnibusque viris eruditis, et sacris Scripturis confessum, atque omnino futurum extremi iudicii dogma pectore conditum habere sane debebas, ab iisque abstinere, 257 quæ, dum iudicium minime fore existimas, committis, ut hac ratione, et teipsum pœna, et eos, qui te intuentur, offensione; et nos mœrore, et languentes ac torpidos desperatione liberes.

III. — AMMONIO.

In illa : « Qui non est pro nobis, est contra nos ». »

Bello grassante, non modo eum, qui simul sagittas mittit, sed etiam eum, qui quamvis ab hostium partibus stare videatur, tamen sagittas contra minime mittit, in amicorum numero quodammodo habere oportet. Quocirca etiam divinum oraculum clamat : « Qui non est contra vos pro vobis est. »

IV. — EUTONIO DIACONO.

Et cecidit in terram a stellis, et a virtute 10.

Quandoquidem eos etiam qui Scripturarum lectioni animum valde addictum habent hoc fugit, haud te accusabo, quasi in earum lectione minime verberis : verum breviter hoc dixerim, quod quemadmodum Apostolus stellas eos appellat, qui per optimam vivendi rationem spectantium 'animos illuminant, his verbis utens, « Inter quos estis ut luminaria in mundo 11 ; » sic etiam Daniel stellas eos vocat, qui et pietate clari sunt, et vitam optime constituunt. Ait enim : « Et cecidit in terram a stellis, et a virtute. » Non quod stellæ ceciderint, ut quidam opinati sunt, (absit !) sed quod Antiochus Epiphanes (nam de eo angelus sermonem habebat) a Machabæis insigniter superatus sit, ac Judaico imperio exturbatus. Non enim dixit : Stellæ ceciderunt, verum ille a stellis præclare pugnantibus cecidit, hoc est, victus ac profligatus est. Quod si quis vocabulum istud ἔπεσαν, pro ἐπάταξεν, id est, percussit, accipiat (nam hoc quoque sensu persæpe usurpatur, ut in hoc loco, « Ἐπαίσει, » id est, percussit, « et manus ejus sanaverunt, » secunda videlicet syllaba per diphthongum scripta, potest illud dici, quod septem fratres, ac matrem, et sacerdotem Eleazarum, qui præclaram ac fulgidam vitam ostenderunt, atque siderum instar in terra exstiterunt, percusserit. Machabæus enim Persica lingua dominum sonat. Ea igitur tempestate, qua adversus clarissimos illos viros audacia præceps actus Antiochus hujusmodi tragœdiam excitavit, Machabæi coacti copiis e regione propulerunt. Unde etiam iis qui tormentis excruciatii sunt, nomen ob victoriam remansit. Machabæi enim illi quoque appellati sunt, qui Machabæorum temporibus horrendos et immanes cruciatus pertulerunt, nec paternas leges ejurarunt.

V. — EIDEM.

In illud dictum a Salvatore de Ecclesia : quod « Portæ inferi 12. »

Non tanquam nemo Ecclesie bellum indicturus,

¹ Matth. xii, 30. ¹⁰ Dan. viii, 10. ¹¹ Philipp. ii, 15. ¹² Matth. xvi, 18.

atque extinguere admixurus esset **258**; verum quod multi quidem adversus eam pugnaturi, sed tamen vincendi ac profligandi essent, dictum est. « Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, » subaudi *Ecclesiam*. Sic quippe contigit. Oppugnata enim est, sed non oppressa. Verum iis ipsis, qui eam extinguere tentaverunt, splendidior emicuit. Quid igitur miraris, si sancti etiam viri bello exagitantur? Ex bellis enim præclariora tropæa, atque ornatiore spolia esse videntur.

VI. — IERONI SCHOLASTICO.

Cum Deus loquitur, aut aliquid promittit, et rationes et argumenta, et verborum lepores ac probabilitates facessant. Nullius enim hæc omnia momenti sunt, si cum ejus, qui loquitur, auctoritate comparentur.

VII. — ANTIOCHO SCHOLASTICO.

Acceptarum injuriarum memoriam retinere, haud generosi animi est, verum improbi, ac miseri. Quoniam autem non omnes de iisdem rebus eandem sententiam ferunt, verum alii, si is qui contumeliam accepit, confestim curetur, hinc ipsum ea, quæ dicta sint, agnoscere conjiciunt; alii contra, ipsum ea minime agnoscere hoc argumento colligunt prudentem virum sapientiores potius sequi, eorumque judicium certum ac firmum existimare convenit. Illud autem est, ut medicinam quam celerime admittat. Nam falsum probrum non ultra aurem progreditur. Quoniam autem scripsisti, « Quid igitur, si nulla eum, qui contumeliam infert, satietas capit, verum ejus, quem contumelia affecit, patientia pejor atque insolentior redditur? » respondeo, primum incredibile hoc esse; deinde hujusmodi hominem, tanquam indomitam belluam, aversandum et fugiendum esse. Nam quod abs te scriptum est, tanquam a quodam dictum sit: « Et cum eo versor, et patientiam adhibeo; majorem enim mihi laudem conciliat: » est quidem magni viri (vere enim loqui oportet), si modo rebus ipsis atque operibus philosophetur, atqui tamen præstantium virorum virtutem minime superarit. Apud nos enim sancti viri coronas suas ex alienis calamitatibus texere minime volunt: verum plerumque commoda sua negligunt, ut aliorum errata corrigant. Non enim, ut majorem sibi gloriam comparent, alios in præceps agunt: verum, si prodesse queant, admonent: sin secus, aufugiunt, ne illi in majorem voraginem prolabantur. Non enim laudis atque honoris studio, sed ut hominum salutem consulant, ea agunt, quæ agunt.

VIII. — APRODISIO PRESBYTERO.

Quandoquidem ei, qui mœrore obrutus et profligatus

α χηρήσοντος, ἀλλ' ὡς ἀντιστησομένων μὲν πολλῶν, ἠττηθησομένων δὲ κατὰ κράτος, εἴρηται· « Καὶ πύλαι ἄβου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς, » τῆς Ἐκκλησίας δὲ δηλονότι. Οὕτω γοῦν καὶ γέγονεν. Ἐπολεμήθη μὲν γὰρ, οὐχ ἠττηθη δέ (95). Ἄλλ' αὐτῶν τῶν σδέσσαι ἐπιχειρησάντων λαμπρότερα ἀπεφάνθη. Τί τοίνυν θαυμάζεις, εἰ καὶ οἱ ἅγιοι ἐνταῦθα πολεμοῦνται; Ἐκ γὰρ τῶν πολέμων λαμπρότερα φαίνεται τὰ τρόπαια, καὶ σεμνότερα τὰ σκύλα.

Γ'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὅταν ὁ Θεὸς διαλέγηται (96) ἢ ἐπαγγέλλεται, καὶ λογισμοὶ καὶ συλλογισμοὶ, καὶ πιθανότητες ῥημάτων, ἐκποδῶν οὐχέθωσαν. Ταῦτα γὰρ πάντα οὐδὲν παραβαλλόμενα τῷ τοῦ λέγοντος ἀξιώματι.

Ζ'. — ANTIOΧΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Γενναίως μὲν οὐκ ἔστιν ἔργον ψυχῆς, τὸ μνησικακεῖν, ἀλλὰ ταλαιπώρου καὶ φαύλης. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντες περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων τὴν αὐτὴν φέρουσι ψῆφον, ἀλλ' οἱ μὲν τῷ ταχέως θεραπευθῆναι τὸν παροινήθεντα τοῦ συνειδέναι, οἱ δὲ τοῦ μὴ συνειδέναι τοῖς εἰρημένοις, τεκμήριον ποιοῦνται· χρὴ τὸν ἔμφρονα τοῖς σοφωτέροις μᾶλλον ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν ἐκείνων ψῆφον βεβαίαν ἡγεῖσθαι. Ἔστι δ' αὕτη, τὸ ταχίστην δέχεσθαι τὴν ἰατρειάν. Τὸ γὰρ ψευδὲς ὄνειδος οὐ περαιτέρω τῆς ἀκοῆς ἀφικνεῖται. Ἐπειδὴ δὲ γέγραφας: « Τί οὖν εἰ μὴ λαμβάνει κόρον ὁ ὕδριστής, ἀλλ' ἐπιτρέβεται τῇ τοῦ παροινήθεντος φιλοσοφίᾳ; » φαίην, ὅτι μάλιστα μὲν ἀπιστὸν ἔστι τοῦτο· πλὴν τὸν τοιοῦτον ὡς θηρίον ἀτίθαστον φευκτέον. Τὸ γὰρ γραφὴν παρὰ σοῦ ὡς λεχθὲν (97) παρὰ τινος, ὅτι « Καὶ συντυγχάνω καὶ φιλοσοφῶ· μεῖζον γὰρ μοι τὸν ἔπαινον παρασκευάζει, » μεγάλου μὲν ἔστι (χρὴ τάληθῆ λέγειν) ἀνδρὸς, εἰ γὰρ τοῖς ἔργοις φιλοσοφῆι, οὐ μὴν τὴν τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ὑπερβεδηκτὸς ἀρετὴν. Οἱ γὰρ ἅγιοι παρ' ἡμῖν, οὐ τοὺς οἰκείους στεγάνους ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πλέκεσθαι βούλονται συμφροῶν, ἀλλὰ τῶν καθ' ἑαυτοὺς πολλάκις ἀμελοῦσιν, ἵνα τὰ τῶν πλησίον ἐπανορθώσωνται. Οὐ γὰρ ἵνα ἑαυτοὺς μεῖζον κατασκευάσωσι τὸ κλέος, ἀλλοῦς εἰς κρημνὸν τρέπουσιν· ἀλλ' εἰ μὲν ὠφελεῖν δυνήσκειν, συμβουλεύουσιν· εἰ δὲ μὴ, ἀποφεύγουσιν, ἵνα μὴ ἐκείνοι εἰς μεῖζον ὀλισθήσῃσιν βάραθρον. Οὐ γὰρ φιλοτιμούμενοι, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων φροντίζοντες, δρῶσιν ἃ δρῶσιν.

Η'. — ΑΠΡΟΔΙΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ φέρεται ἐνὰ παραμυθίαν τῷ ὑπὸ λύπης

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(95) Ἐπολεμήθη μὲν γὰρ, οὐχ ἠττηθη δέ. In eadem sententiam plurima exstant apud SS. Patres quæ referre longum esset Cf. Aleimi Aviti carmina lib. IV, *De diluvio mundi*; Chrysost. orat. *de incomprehensibili Dei natura*. orat. *adversus Judæos* etc. RITZ.

(96) Similiter Chrysostomus *contra Judæos*. Ib.

(97) Phrasis manca in ed. Paris. quæ sic habet, τὸ γὰρ γραφὴν παρὰ τινος, ὅτι. Restituitur ex eod. Vat. 619 et Alt. ap. Possinum. ED. F. PATR.

βεβαπτισμένω τῶν λυπηρῶν ἢ ἀφῆγγις, καὶ μά-
λισθ' ὅταν πρὸς γνησίους γίνεται. (ἢ γὰρ σιωπῆ (98)
πολλοὶ γοῦν καρτερήσαντες, καὶ σιγῇ ταῦτα πα-
ραδεσδακότες, εἰς χαλεπὰ περιέπεσον πάθη)· χρῆ
τοὺς βουλομένους τὰς ἑαυτῶν διηγεῖσθαι συμφορὰς,
ἡμέρως προσέσθαι, καὶ μετὰ τὸ κουφισθῆναι διὰ
τῶν λόγων τὸ πάθος, τότε τὴν ἐνδεχομένην προφέρειν
θεραπεΐαν. Εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτοὺς ἐπιστομί-
σομεν, καὶ ἀσυμπαθῶν κτησόμεθα δόξαν, καὶ τὸ
βοήθημα ἀσθενῆς ἀποφανοῦμεν, τῆς ἀκμῆς αὐτὸ
παρωδομένης. Εἰ δὲ μετὰ τὸ κουφισθῆναι τὸν
πόνον ἐπιθειμῶμεν τὸ φάρμακον, δύο κερδανοῦμεν,
καὶ τὸ συμπαθεῖς εἶναι, καὶ τὸ μὴ διαμαρτεῖν τῆς
θεραπείας.

macum imponamus, duplex lucrum consequemur, al-
terum quod morbum depellemus.

Θ. — ΑΥΣΟΝΙΩ, ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΚΟΡΡΙΚΤΟΡΙ.

Χρῆ τοὺς τῶν πραγμάτων κριτὰς, ὀξυτάτους
εἶναι περὶ τὸ νοεῖν, ἵνα καὶ τὴν τῶν λεγόντων δεινό-
τητα, καὶ τὴν τῶν λεγομένων πιθανότητα παρέντες,
εἰς αὐτὸ τὸ βάθος τῶν νοημάτων χωρῆσαι δυνήθειεν,
κάκειθεν θηρεύσαντες, ἀνιμήσασθαι τὴν ἀλήθειαν.

Γ. — ΗΡΑΚΛΕΙΔῆ ΕΠΙΣΚΟΠῆ.

*Τί σημαίνει τὸ λόγιον τὸ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ
ιερέως.*

Τὸ λόγιον, ὃ ἐλλογιμώτατε, οὐ τὸ αὐτὸ μνυει.
'Ἄλλ' ὅταν μὲν ἢ πρώτη δέξυνηται συλλαβῆ, χρησμὸν
δηλοῖ· ὅταν δ' ἢ δευτέρα, τὸ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ
ἀρχιερέως ἐπιτεθῆναι θεσπισθῆν, οἷον λόγου *ιερόν*,
ἢ οἶκον, ἢ τέμενος. Ἐπειδὴ δὲ φῆς· « Καὶ τίνας
ἔνεκεν τῷ στήθει τοῦ ἀρχιερέως ἐπιτίθετο; » φημί,
ὅτι πρῶτον μὲν ἐχρῆν τῷ θυμικῷ καὶ ἐπιθυμητικῷ
τὸν λογισμὸν, ὥσπερ ἡνίοχον ἐποχεῖσθαι. Ἐπειτα
ὅτι τῷ ἱερωμένω χρῆ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σαφή-
νειαν ἐγκαλλώπισμα εἶναι. Τῷ γὰρ *λογίω* ἐπέκειτο
ἢ *δήλωσις* καὶ ἢ *ἀλήθεια*· ἢ μὲν τὴν σαφήνειαν, ἢ
δὲ τὴν ἀλήθειαν ἐμφαίνουσα. Εἰ δὲ καὶ ἄλλως βούλει
νοῆσαι· Ἐπειδὴ τῷ μὲν ἐνδιαθέτω λόγῳ πρέπει ἢ
ἀλήθεια· τῷ δὲ προφορικῷ, ἢ σαφήνεια. Τάχα δὲ
ἐπειδὴ καὶ ἔκλαμψίς τις ἐγένετο, ὡς φασι, ἐν τοῖς
λίθοις ἐκείνοις, ὅτε εἰς τὰ ἄδυστα ἐστέλλετο ἱερουρ-
γῆσων, καὶ ἐδήλου ἀληθῶς τὰ ἐσόμενα (99), τοῦτο
κἐκλήνηται τοῖς ὀνόμασι.

existebat, cum ad Sancta sanctorum sacrificandi
vere declarabat, his fortasse nominibus appellatæ

ΙΑ'. — ΘΕΟΚΤΙΣΤῆ.

Βασάνισον ἀκριβῶς, ὃ βέλτεστε, καὶ εὐρήσεις
αὐτὸν δικαιοσύνης γέμοντα· οὐ γὰρ εἶπεν, Ὅ ἀπλῶς
καὶ ἐκ παρόδου ἰδῶν τίνας καὶ ἐπιθυμίας, ὡς
μοιχὸς τιμωρηθήσεται (ἢ γὰρ ἔν καὶ ἀνήνυστον ἦν τὸ
πρᾶγμα, καὶ ἄλογος ἢ ἀπίκτι)· ἀλλ', « Ὅ βλέπων
γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, » τούτεστιν, ὃ ἐκ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(98) Ἡ γὰρ σιωπῆ. Deesse videtur tale quid :
ἀξήγητικὴ τῆς συμφορᾶς, *silentio ingravescit calami-
tas*. Vid. ep. 176 libri II. R. T. T.

A gatus est, molestorum narratio solatii non nihil
allert, ac præsertim cum ad sinceros amicos fit (si-
lentio quippe ingravescit calamitas : 259 per multi
siquidem ob pectore pressas ac silentio traditas
miserias suas, in graves et periculosos morbos in-
ciderunt), idcirco eos qui calamitates suas commo-
morare cupiunt, blande ac suaviter admittere
oportet, ac posteaquam illi per huiusmodi sermo-
nem dolore levati fuerint, tum demum, eam quam
par est medicinam adhibere. Nam si confestim ip-
sis ora obstruamus, tum inhumaniorum hominum
existimationem colligemus, tum remedium imbecille
atque invalidum reddemus, nimirum ipsa doloris
flamma illud repellente. At si mitigato dolore phar-
alterum quod humani ac misericordes erimus, al-

B IX. — ΑΥΣΟΝΙΩ, ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΚΟΡΡΙΚΤΟΡΙ.

Eos qui de rebus judicant, acutissimo ingenio
esse oportet, ut et eorum, qui loquuntur facun-
diam, et eorum, quæ dicuntur, probabilitatem ac
verisimilitudinem missam facientes, sensa ipsa in-
trospicere, atque hinc expiscantes, veritatem hau-
rire queant.

X. — ΗΡΑΚΛΕΙΔῆ ΕΠΙΣΚΟΠῆ.

*Quid significet rationale quod erat super vectus sa-
cerdotis.*

Vox hæc λόγιον, vir eruditissime, non unam dun-
taxat significationem habet : cum enim prima syll-
ba acuitur, oraculum significat. Cum autem secun-
da, id quod ex divino præscripto pontificis pectori
impositum erat, quasi λόγου *ιερόν*, id est, rationis
sacram, aut domum, aut delubrum. Quoniam aut-
em : Cur pontificis pectori imponeretur, ex me
quæris, hoc primum respondeo, quia iræ et cupi-
ditati rationem aurigæ in modum insidere oportebat.
Deinde quia ei, qui sacerdotii munere fungi-
tur, veritatem ornamenti loco lesse convenit. Si-
quidem τῷ *λογίω*, id est, rationali, δήλωσις et
ἀλήθεια inhærebant, quarum altera perspicuitatem,
altera veritatem significat. Quod si alio adhuc sen-
su id explicari cupis, id ea ratione fiebat, quia in-
ternæ rationi veritas congruit : ei autem, quæ
seruone profertur, perspicuitas. Denique quia
splendor quidam ut nonnulli aiunt, in lapillis illis
causa se conferret, atque ea, quæ eventura erant,
sunt.

D

XI. — ΘΕΟΚΤΙΣΤῆ.

Perpente diligenter, optime vir, ac videbis enim
æquitate ac justitia refertum esse. Non enim di-
xit, Qui simpliciter ac per transitum aliquam vide-
rit, eamque concupierit, ut adulter punietur (sic
enim res irrita fuisset, ac nulla ratione nixa com-
minatio), verum : « Qui viderit mulierem ad concu-

(99) Ed. Paris., λεγόμενα. Corr. ex iisdem codd.
EDIT. PATR.

piscendam eam, » hoc est, qui ex antecedente cogitatione libidinis affectum attrahit, qui nihil aliud operis sibi proponit, **260** qui sine intermissione insidiatur, atque assiduo prospectu affectum fovet, « Jam mœchatus est in corde suo ¹. » Particula enim ista, *jam* omnibus, nisi qui perexigua et hebeti mente sint, perspicuum illud facit, hæc verba de iis dicta esse, qui res eas aggrediuntur, quas nullo modo consequi possunt. Quid enim, si illa et viro copulata sit et pudicitia præstet, et a multis custodiatur, quonam pacto ab amante facile subigi queat? Merito itaque dictum est : « Jam mœchatus est, » quia videlicet ab actione minime abstinisset, si ea in ipsius potestate sita fuisset. Nisi enim universum animæ robur amori succubisset, haudquaquam corpori quoque persuasum fuisset, ut continenter incederet, ac libidinis oculis affectum suum pasceret; quippe cum multi etiam, quamvis amore teneantur, eas tamen, quas amant, cernere præ pudore minime sustineant. Quod si gloriæ amor oculum comprimit, atque corporeum amorem superat, multo profecto magis id divina timor efficiet. Quod si dixerit quispiam: Quid igitur, si cum actio in ipsius potestate sit, tamen absteinet? hic responderim: Magna quidem certe ac divina quædam res istud fuerit, ac vere virginitatis argumentum. Atque hujusmodi vir, et si viderit, atque obiter vulnus acceperit, haudquaquam eam assidue intueri studebit, verum quam longissime sese removebit, ne continuus aspectus materiam igni subministret. Quod si intueri studet, eum per hujusmodi aspectum affectus prodit. Jam si continenter etiam aspiciens, nullo incommodo hinc se affici contendat, a Jobo, viro omni laude præstantiori, coarguetur, his verbis utente: « Pegipi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine ¹². » Quod si eum, qui diaboli vires concidit, minorem esse existimet, quam ut secum certare possit, hoc ipso quoque nomine dignus fuerit, cui fides abrogetur, cum ait se etsi cernere non desinat, nullo tamen libidinis sensu affici. Atque ut etiam eum vera loqui concedamus, tamen eundem divinum miraculum perperam interpretari constat. Non enim dixit, Vide quidem, at ne concupiscas: vel, Concupisce quidem, at cupiditatem comprime. Quod si eo quoque impudentiæ prorumpat, erubescat is oportet qui dixit: « Vivo autem non jam ego, vivit autem in me Christus ¹³. » Nam qui hæc omni philosophia præstantiora verba pronuntiat, quique divinarum gratiarum opes tanquam in fictili ærario circumferebat, anxius et sollicitus erat, cum hoc bellum sibi ob oculos proponeret, ac dicebat: « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicavero, ipse reprobos efficiar ¹⁴. » Cum igitur tantus vir carnis rabiem tanquam habens quibusdam colibeat, unusquisque oculos a mulieribus removens, securitatem sibi comparare studeat, ne alioqui materia igni admota flammam excitet.

¹² Matth. v. 28. ¹³ Job xxxi, 1. ¹⁴ Galat. ii, 20. ¹⁵ I Cor. ix, 27.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(1) Βραχύτατον. B, βραδύτατον, quod præfero. Sic alias quoque βραχυτήτα legi in Paris. ed., in B. autem βραδυτήτα. RITT.

A προενθυμήσεως το πάθος επισπόμενος, ο τούτ' ἔργον τιθέμενος, ὁ συνεχῶς ἐφεδρεύων, καὶ τῆ συνεχεῖ καὶ ἀκαταπαύστῳ θεᾷ θεραπεύων τὸ πάθος, « Ἦδη ἐμοίχευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Τὸ γὰρ ἦδη, τοῖς μὴ βραχύτατον (1) ἔχρυσι τὸν νοῦν, ἐμφαίνει περὶ τῶν ἀδυνάτοις ἐπιχειρούντων εἰρησθαι. Τί γὰρ εἰ καὶ ὑπανόρος εἴη ἐκείνη καὶ σὺφρων, καὶ ὑπὸ πολλῶν φυλάττοιο; πῶς τῷ ἐρῶντι εὐχείρωτος εἴη; Οὐκοῦν εἰκότως εἰρηται. « Ἦδη ἐμοίχευσεν, » ὁ τῆς πράξεως οὐκ ἀποσπόμενος ἄν, εἰ γε οἷα τε ἦν· εἰ μὴ πᾶσα ἡ τῆς ψυχῆς ῥώμη τῷ ἔρωτι ἦν παραχωρήσασα, οὐκ ἂν καὶ τὸ σῶμα ἐπεισθῆ συνεχῶς φοιτᾶν, καὶ ἀκράτοις (2) ὀφθαλμοῖς ἐστιᾶν τὸ πάθος· ὅπου γε πολλοὶ καὶ ἐρῶντες, ἐρυθριῶσιν εἰς ἐκείνας βλέπειν. Εἰ δὲ δόξης ἔρωσ ὀφθαλμοῦς χαλινοῖ, καὶ ἔρωτος κρατεῖ σωματικοῦ, πολλῷ μᾶλλον ὁ θεῖος φόβος τοῦτο ποιήσει. Εἰ δὲ φαίη τις· Τί οὖν, εἰ δυνατῆς οὐσης τῆς πράξεως ἀπόσχοιτο; φαίη, ἦτι Μέγα μὲν δυνως καὶ θεῖον, καὶ παρθενίας δυνως ἀπόδειξις. Καὶ ὁ τοιοῦτος εἰ καὶ εἶδε, καὶ ἐτρώθη ἐκ παρόδου, οὐκ ἂν συνεχῶς σπουδάσαι θεάσασθαι· ἀλλὰ καὶ πόρῳ ἐαυτὸν ἀποικίσει, ἵνα μὴ ἡ συνεχῆς θεᾷ ὕλην τῷ πυρὶ παράσχοι. Εἰ δὲ σπουδάζει θεάσασθαι, ἐλέγχει ἐαυτὸν δι' ὧν θεᾶται τὸ πάθος. Εἰ δὲ καὶ θεώμενος διηνεκῶς, λέγει μηδὲν πάσχειν δεῖνόν, ἐλεγχθήσεται παρὰ τοῦ παντὸς ἐπαίλου κρείττονος Ἰωδ, λέγοντος· « Διαθήκην διεθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ οὐ μὴ συνήσω ἐπὶ παρθένον. » Εἰ δὲ μικρὸν ἐαυτῷ πρὸς ἄμιλλαν ἡγείται τὸν τοῦ διαβόλου συγκόψαντα τὴν ἰσχύν, μάλιστα μὲν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπιστηθῆναι ἄν εἴη δίκαιος, λέγων, ὄρῳ μὲν συνεχῶς, μὴ πάσχειν δέ. Εἰ δὲ καὶ δοίημεν αὐτὸν ἀληθεύειν, ἐλέγχεται τὸν θεῖον παρερμηνεύων χρησμόν· οὐ γὰρ εἶπεν, Ὅρα μὲν, μὴ ἐπιθύμει δέ· ἦ, Ἐπιθύμει μὲν, καρτέρει δέ. Εἰ δὲ καὶ οὕτως ἀναισχυνοίη, ἐρυθριᾶσαι ὀφείλει τὸν εἰρηκότα· Ἐὼ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. » Ὁ γὰρ ταῦτα τὰ πάσης φιλοσοφίας κρείττονα ῥήματα φράσας, ὁ τὸν τῶν χαρισμάτων πλοῦτον ὡσπερ ἐν ὀστρακίνῳ θησαυρῷ παραφέρων, ἐναγώνιος ἦν πρὸς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀφορών, καὶ ἔλεγεν· « Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. » Εἰ τοίνυν ὁ τηλοκοῦτος ἀνὴρ τὴν τῆς σαρκὸς ἀνσειράζε λύττιαν, σπουδαζέτω ἕκαστος, διὰ τοῦ μὴ ὄρῳ τὴν ἀσφάλειαν ἐαυτῷ πορίζεσθαι, μήποτε πλησιάζουσα ἡ ὕλη τῷ πυρὶ ἀνάψῃ τὴν φλόγα.

(2) Pro ἀκράτοις duo iidem codd. scribunt, ἀκράτεστιν. POSSI.

IB. — Τῷ ΑΥΤῷ (3).

A

261 XII. — EIDEM.

Αὐτὸν ἀγαπᾶται τὴν σὴν ἀπλότητα, ἐκθειάσασαν μὲν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ εὐαγγελικοῦ χρησμοῦ· ἀντεπιστάλασαν δέ· « Τί οὐν πρὸς τὴν θεάθεισαν, εἰ ὁ θεασάμενος ἐτρέφθη; » Ἐχρήν γὰρ ἐννοῆσαι, ὅτι ἡ μὲν σωφρόνως καὶ κοσμίως βαδίζουσα, καὶ μὴ θηρώσα τοὺς ἐντυγχάνοντα; οὐδὲν ἢ δὲ θρυπομένη, καὶ τὰ δίκτυα τῆς ἡδονῆς ἀναπετάσασα, καὶ τὸ δηλητήριον κεράσασα, καὶ μάλιστα. Ταῦτα δὲ φημι, ἐπειδὴ ἐνόμισας τοῖς ἀρβρεσι μόνους τοῦτον εἰρηθεῖαι τὸν χρησμὸν, ἀγνοῶν ὅτι καὶ γυναῖξιν ἐβρῆθη (4). Κοινοὶ γὰρ ἑκατέρω γένει οἱ νόμοι, πλὴν ἐκείνων μόνων τῶν ἰδικῶς ἐκάστῳ γένει θεθεπισμένων. Εἰ μὲν οὖν μὴ ἐρώσιν, οὐ πρὸς αὐτὰς ὁ χρησμός. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐταὶ τούτῳ ἀλίσκονται τῷ πάθει, καὶ πρὸς αὐτὰς βλέπει. Ὡς γὰρ τό· « Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλή ἀσεβῶν » καὶ, « Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον » καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐ περὶ ἀνδρῶν μόνον εἴρηται, ἀλλὰ καὶ περὶ γυναικῶν, διὰ τοῦ ἡγεμονικωτέρου ζώου, καὶ τῷ ἀρχομένην εἰρημένον. Οὕτω καὶ τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν διὰ τῆς συνεχοῦς θέας, ἑκατέρω γένει νενομοθέτηται. Οὐ γὰρ ὑπερ ἐπιχειροῦσι τινες κατασκευάζειν εἰς τὸ, « Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυσις, » πειρώμενοι δεικνύναι τοῖς ἀνδρείοις καὶ γενναίοις ἀνάπαυαν εἶναι τὸν θάνατον, οὐ τοῖς ἄλλοις τοῖς λεγομένοις ἀνθρώποις, τοῦτο κἀνταῦθα νομιστέον. Μάλιστα μὲν γὰρ κἀκεῖνός μοι ἔωλον φαίνεται. Εἰ γὰρ καὶ ὄντως ἀνάπαυσις ἐστὶ τοῖς ἀνδρείοις καὶ γενναίοις ὁ θάνατος, τέλος μὲν ὢν τῶν ἀθλῶν, ἀρχὴ δὲ τῶν ἐπάθλων· διὸ καὶ περὶ γυναικῶς ἀνδρείας εἴρηται· « Γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει; » Καὶ ἵνα μὴ τις ἐπὶ τοῦ ἀδυνάτου τοῦτ' εἰρηθεῖαι νομίσειεν, ἐβρῆθη ἐτέρωσε· « Ἰυνὴ ἀνδρεία, στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. » Τὸ τε τοῦ ἀνδρός ὄνομα τὸ ἀνδρεῖον πολλὰκις μῆνυσι· ἀλλ' οὐ γὰρ οὐ περὶ γενναίων ἦν τῷ αἰδιέμῳ Ἰὼβ ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ παντὸς ἀπλῶς ἀνθρώπου, συμφοραῖς ἀφύκτοις περιπαρέντος. Εἰ δέ τις ἀπιστεῖ, ἐκ τῆς συμφράσεως βραδῶς γνοίη. Περιέχει γάρ· « Ἴνα τί γὰρ δέδοται τοῖς ἐν πικρίᾳ φῶς, ζῆτι δὲ ταῖς ἐν ὀδύνοις ψυχαῖς, οἱ ἰμεῖρονται τοῦ θανάτου, καὶ οὐ τυγχάνουσι; Περιχαρεῖς δὲ ἐγένοντο, ἐὰν κατατύχῃσι. Θάνατος γὰρ ἀνδρὶ ἀνάπαυσις. Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ. » Ὅταν, φησὶ, πάντοθεν οἱ πειρασμοὶ οὐρανομήχεις ὥσι καὶ ἀφύλακτοι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐφη· « Ὁχύρωμα δὲ αὐτοῦ ἐπ' ἐμὲ ὑψώσε » τότε ὁ θάνατος ἀσπαστός καὶ εὐκταίος ἐστίν. Εἰ δὲ διὰ τὸ εἰρηθεῖαι ἀνδρὶ, μὴ καταδέξιντο ταύτην τὴν ἐρμηνείαν, δυνατόν μὲν αὐτοὺς ἐλέγξει, ὅτι οὐ μόνον ἐπὶ ἀρβρενοσ τὸ τοῦ ἀνδρός εἴρηται ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γυναικῶς. Ἀνδροφόνος γὰρ λέγεται οὐ μόνον ὁ ἀνδρᾶ, ἀλλὰ καὶ ὁ γυναῖκα ἀποκτείνας· ἀνδριάς δ' οὐ μόνον ὁ τοῦ ἀνδρός,

Simplicitatem tuam demiror, qui evangelicū quidem oraculi explicationem mirifice probaveris: rescribens autem his verbis usus sis: « Quid igitur ejus, quæ conspecta est, refert, si is qui eam conspexit, vulneratus est? » Oportebat enim te istud cogitare, illam quidem quæ modeste atque honeste incedit, nec obvios quosque aucupatur, omni culpa carere: eam autem, quæ luxu et deliciis diffuit, ac voluptatis retia expandit, et venenum miscuit, vel maxime in culpa esse. Hæc autem idcirco a me dicuntur, quia ad solos masculos hoc oraculum pertinere censuisti, ignorans ad mulieres quoque spectare. Communes enim utriusque sexui leges sunt, iis duntaxat exceptis, quæ privatim unicuique sexui latæ sunt. Quocirca, si illæ amoris aspectu minime tangantur, oraculum ad eas minime pertinet; si autem ipsæ quoque huic affectui obnoxie sunt, eas quoque hæc lex respicit. Ut enim istud: « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum »; et rursum istud: « Beatus vir, qui timet Dominum », aliaque id genus; non de viris tantummodo, sed etiam de mulieribus dicta sunt (quod videlicet per animal principatum obtinens, ad id etiam quod subest, referantur): eodem modo per assiduum aspectum ad concupiscendum non incitari, utriusque sexui legis præscripto indictum est. Non enim quod nonnulli efficere conantur, ut ex hoc Scripturæ loco: « Mors viro requies, strenuis duntaxat et fortibus viris » ac non item aliis, qui hominum nomine appellantur, mortem requiem esse demonstrent, hoc id quoque existimandum est. Primum enim illud etiam futile ac putidum esse videtur. Etsi enim mors, ut quæ laboribus finem imponat, ac præmia auspicietur, fortibus ac strenuis vere requies est (unde etiam de muliere forti dictum est: « Mulierem fortem quis inveniet »? ac ne quis istud idcirco dictum esse existimet, quod nulla ejusmodi inveniri possit, alio loco dictum est, « Mulier fortis corona est viro suo », ac viri vocabulum fortitudinem sæpe significat): at hoc loco de fortibus et generosis clarissimo viro Job sermo non erat, verum absolute de quovis homine, calamitatibus hisce, quarum nullum exitum videat, transfixo atque oppresso. Quod si quis mihi diffidit, ex illius loci contextu facile id intellexerit. Hoc enim continet: « Quare data est misero lux? et vita his qui in amaritudine sunt? » 262 Desiderant mortem et ea non potiuntur, ac lætitia exsultant, si potiuntur. Mors enim viro requies. Concluserat enim Deus adversus eum. Quod perinde est ac si diceret. Cum ingentes omni ex

¹⁷ Psal. i, 4. ¹⁸ Psal. cxi, 4. ¹⁹ Eccli. xxii, 14. ²⁰ Prov. xxxi, 10. ²¹ Prov. xii, 4. ²² Job iii, 20-25.

ARIÆ LECTIONES ET N° 5

(3) Hæc et seq. epistola non parum conducit illustrandæ l. D. De verb. signif., docentque ambæ quod regulariter leges utriusque sexui sicut commu-

nes. RITT.

(4) Pro ἐβρῆθη cod. Vat. 649 habet ἐβρέθη, ut etiam infra. Possin.

partie, quæque nulla ratione vitari queant, tentationes sæviunt (quemadmodum alio quoque loco dixit : « Præsidium suum adversum me sustulit ²³ »), tum demum grata et votis exoptanda mors est. Quod si propterea quod dictum sit viro, idcirco hanc interpretationem repudiant. possunt quidem hinc convinci, si ipsis ostendatur, viri vocabulum, non modo de viro, sed etiam de muliere dictum esse (ἀνδροφόνος enim, id est, viricida dicitur, non solum qui viro, sed etiam qui feminæ necem attulit : ἀνδριάς item, id est statua, non tantum viri, sed etiam mulieris simulacrum dicitur) : verum iis omis-
 nis ut non admodum validis et efficacibus, a divinis oraculis eorum sententiam obteneri conabor. Quid igitur dixerint, si audiant : « Vir flagitiosus ingreditur vias non bonas ²⁴ ? » Quid item cum dicetur : « Vir insipiens non intelliget ²⁵ ? » Quid denique cum illud rursus audierint : « Assimilabitur viro insipienti ²⁶ ? » Nam si illic vir non hominem, sed fortem ac generoso animo præditum significat, quoniam pacto hoc loco flagitiosus, et insipiens, et stultus dictus est ? Verum his missis factis ad institutum accedam. Quandoquidem igitur et legis mandata, et evangelica oracula partim peccata prohibentia, partim beatitudines describentia, et viris et mulieribus in commune dicta sunt, proinde ipsæ quoque oculos custodiant, ac velut injecto freno reprimant, ne per impudicum aspectum adulterarum pœnias subeant. Ut enim venerei congressus cupiditas par in utroque esse detur (sunt enim qui viri, sunt rursus qui mulieris acriorem ac violentiorem esse asserant), attamen ille serit, hæc seritur; ille gignit, hæc parit; ille agricolæ, hæc terræ vir mulieris, nec mulier viri officiis fungi potest, vero omnes communes sunt. Ut enim lege sancitum crimine deprehensus sit, sed etiam femina supplicio afficitur : eodem modo hic quoque (præsertim concupiscendum, jam mœchatus est in corde suo ²⁷), quæ cupiditatis causa virum conspexerit adulterium Jam in corde suo commisisse.

XIII. — EIDEM.

Cur, quædam communiter viris et mulieribus in lege præscripta sunt, quædam vero peculiariter.

Scripturas sacras lectitare debes, ac non de **263** omnibus rebus alios interrogare. Nam si in earum lectione versareris, cognitum profecto haberes, quod viro de genitali excremento nonnulla privatim sancita sunt, ac mulieri de menstruis : atque item illi de eo, ut ne naturæ leges evertat, atque insano masculorum amore teneatur, nec in sterilem rabiem præceps ruat; huic autem de aqua indicii, si in adulterii suspicionem veniat. Denique illum si per somnum corpus contaminarit, hanc autem et cum purgatur, et cum peperit impuram esse lex ait, ambosque, quoad purificati fuerint, a sacro ambitu removet. Quin alia quoque nonnulla privatim sancita et instituta sunt, quæ in præsentia commemorare minime necesse est cum ex his, quæ

A ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς γυναικός. Πλὴν ταῦτα παρὲς ὡς ὅτι λίαν δραστήρια, ἀπὸ τῶν θείων αὐτοὺς συλλογίσασθαι πειράσσομαι λογίων. Τί τοίνυν φαίεν, ἐὰν ἀκούσωσιν : « Ἄνθρωπὸν παράνομον πορεύσεται ὁδοὺς οὐκ ἀγαθὰς ; » Τί δὲ ὅταν λέγηται : « Ἄνθρωπὸν ἀφρων οὐ γνώσεται ; » Τί δ' ὅταν : « Ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ ; » Εἰ γὰρ ἐκεῖ ὁ ἀνὴρ οὐ τὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὸν ἀνδρείων καὶ γενναίων μῆνυει : πῶς ἐνταῦθα ὁ παράνομος καὶ ἀφρων καὶ μωρὸς ἀνὴρ εἰρηται ; Ἄλλὰ τούτων ἀφήμενος, ἐπὶ τὸ προκείμενον ἤξω. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ αἰ νομικὰ ἐντολαί, καὶ οἱ εὐαγγελικοὶ χρῆσμοι, αἱ μὲν τὰ ἀμαρτήματα ἀπαγορεύουσαι, οἱ δὲ τοὺς μακαρισμοὺς ὑπογράφοντες, καὶ ἀνδράσιν εἰρηται καὶ γυναίξει, φυλαττέσθωσαν καὶ αὐται, καὶ χαλινοῦτωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα μὴ διὰ τῆς ἀκολάστου θέας, τὰς τῶν μοιχαλίδων τιμωρίας ὑπόσχοιεν. Εἰ γὰρ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς συνουσίας ἐστὶ εἶναι δοθεῖη (οἱ μὲν γὰρ τὴν τοῦ ἀνδρός, οἱ δὲ τὴν τῆς γυναικός τυραννικωτέραν εἶναι φασιν), ἀλλ' οὖν γε, ὁ μὲν σπείρει, ἡ δὲ σπείρεται : ὁ μὲν γεννᾷ, ἡ δὲ τέκεται : ὁ μὲν γεωργοῦ χώραν ἐπέχει, ἡ δὲ γῆς. Ἐν αὐτοῖς δὲ οὖν τούτοις, ἐν οἷς μὴθ' ὁ ἀνὴρ δύναται ποιεῖν τὰ τῆς γυναικός, μὴθ' ἡ γυνὴ τὰ τοῦ ἀνδρός, ἰδικοί ἐτέθησαν νόμοι. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες, κοινοὶ πᾶσιν εἰσι καὶ ἀδιείρητοι. Ὡσπερ γὰρ νενομοθέτηται : « Οὐ μοιχεύσεις : » καὶ οὐ μόνον ὁ ἀνὴρ, εἰ ἀλοίη, ἐπὶ τούτῳ δίκας δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ : οὕτω δὲ κἀνταῦθα, μάλιστα ἐπειδὴ εἰρηται : « Πᾶς ὁ βλέπων γυναίκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ » δῆλον ἔστιν ἅπασιν, ὅτι πᾶσα ἡ βλέπουσα ἄνδρα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

locum obtinet. Quocirca in his rebus in quibus nec privatæ leges positæ atque constitutæ sunt : aliz est : « Non mœchaberis ²⁷, » nec vir solum, si in eo

Π'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Διὰ τί, τινὰ μὲν τοῦ νόμου κοινῇ καὶ ἀνδράσι καὶ γυναίξει νενομοθέτηται, τινὰ δὲ καὶ ἰδίως.

Ἀναγίνωσκειν τὰς Γραφὰς ὀφείλεις, καὶ μὴ περὶ πάντων ἐρωτᾶν. Εἰ γὰρ ἀνεγίνωσκας, ἐγίνωσκας ἂν, ὅτι τῷ μὲν ἀνδρὶ περὶ σπερματικῆς ἐκκρίσεώς τινα ἰδικῶς νενομοθέτηται, τῇ δὲ γυναίξει περὶ καταμηνίων : καὶ τῷ μὲν, περὶ τοῦ μὴ τοὺς τῆς φύσεως ἀνατρέπειν θεομοῦς, καὶ ἀρρέσιν ἐπιμαίνεσθαι, καὶ ἀκαρπα λυτᾶν : τῇ δὲ περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐλεγμοῦ, εἰ ὑποπτρευθεῖη μεμοίχευσθαι : καὶ τὴν μὲν ὄνειρώξαντα, τὴν δὲ καθαιρομένην καὶ τεκοῦσαν, ἀκάθαρτον εἶναι φησι, καὶ ἔξω ἱερῶν περιβόλων ἴσθισιν, ἕως ἂν καθαρῶσι. Καὶ ἄλλα τινὰ ἰδικῶς νενομοθέτηται, ἃ οὐκ ἀναγκαῖον ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰπεῖν, δυναμένου σου ἐκ τοῦ ῥηθησομένου γινῶναι, ὅτι ἐν ἐκείνοις μόνοις, ἐν οἷς μὴτε γυναίξει οἶδόν τε ποιεῖν τάνδοδος, μὴτ' ἀνδρὶ τὰ γυναικός, ἰδιάζοντες ἐτέθησαν

²³ Job vi, 13. ²⁴ Prov. xvi, 29. ²⁵ Psal. xci, 7.

²⁶ Matth. vii, 26. ²⁷ Exod. xi, 14. ²⁸ Matth. v, 26.

νόμοι. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες κοινοὶ εἰσιν ἑκατέρῳ γένει· ἅ
οἷον τό· « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης
καρδίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν· » τό·
« Οὐ φονεύσεις. Οὐ μοιχεύσεις. Οὐ κλέψεις. Οὐ ψευδο-
μαρτυρήσεις. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.
Οὐκ ἐπινοήσεις. Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῶν πλησίων
σοῦ ἐστί. » καὶ ὅσα τούτοις συγγενῆ. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ
τούς εὐαγγελικοὺς ἔθους χρησμούς, πάλιν τὸ ἴσον
εὐρήσεις· Μακάριοι γὰρ οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ
πραεῖς, οἱ ἐλεήμονες, οἱ πεινώντες καὶ διψῶντες τὴν
δικαιοσύνην, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ εἰρηνοποιοί,
καὶ ὅσα τοιαῦτα. Καὶ τὸ περὶ ἀγαμίας δὲ καὶ ἀγνείας
εἰρημένον, ἑκατέρῳ γένει ἐρρηται, κἂν ἀρβενικῶ χα-
ρακτῆρι ἐξηγήσεται, διὰ τὸ πρόπον τῇ χρησιμότητι
καὶ τὸ ἡγεμονικώτερον εἶναι τὸ ζῶον. Ὁ δυνάμενος
γὰρ χωρεῖν, χωρεῖται. Καὶ ἄλλον ἐντεῦθεν, τῷ πολ-
λὰς καὶ κωρωρηκέναι καὶ κωρωθωκέναι.

mox dicturi sumus, intelligere queas, in iis dun-
taxat, in quibus nec mulier, quæ viri sunt, nec vir,
quæ mulieris sunt, exsequi potest, privatas leges
positas esse, alias autem omnes ad utrumque sexum
in commune pertinere. Verbi gratia hanc : « Dili-
ges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et
proximum tuum sicut teipsum »²⁰. » Et hanc : « Non
homicidium facies. Non mœchaberis. Non furaberis.
Non falsum testimonium dices. Honora patrem
tuum et matrem. Non pejerabis. Non concupisces
quidquam ex his quæ proximi tui sunt »²¹. » Quod
etiam de omnibus legibus quæ his cognatæ ac si-
miles sunt, intelligi debet. Quod si ad evangelica
etiam oracula veneris, idem rursum invenies. Beati
enim pauperes spiritu, mitēs, misericordes, esu-
riantes et sitiētes justitiam, mundi corde, pacifici,
aliaque id genus omnia »²¹. Quin illud quoque quod

de castibatu ac virginitate dictum est, ad utrumque sexum pertinet (tametsi mascula loquendi forma
enuntiatum sit, propterea quod id apostolico oraculo conveniret, et quia hoc animal majus impe-
rium obtinet.) Qui potest enim capere capiat. Idquæ hinc constat, quod permultæ hoc et ceperint, et
præstiterint.

ΙΔ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Διὰ τοῦτο ὁ νόμος, καὶ τὰ φυσικὰ καὶ ἀβουλή-
τους ἐκκρίσεις καθαρσίων ἠξίωσεν, ἵνα τὰς ἐκου-
σίους καὶ παρὰ φύσιν, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος φύ-
γωμεν. Ὁ γὰρ τοῖς τὰ δοκοῦντα μὲν, οὐκ ὄντα δὲ
ἀμαρτήματα ὑπομένουσιν, ἀποκλείσας τὴν εἰς τὸ ἱε-
ρὸν εἰσοδόν, ἕως ἂν καθαρθεῖεν, τοῖς ἐκόντι ἀμαρτά-
νουσι, μάλιστά μὲν κατασκευάζει τὸν φόβον, χαλεπω-
τέραν δ' ἀπειλεῖ τιμωρίαν. Εἰ γὰρ τὸ ἀκούσιον οὐχ
ἀπλῶς, συνεγνώσθη, τὸ ἐκούσιον δηλονότι ἀσύγγνω-
στον εἴη, εἰ μὴ μετανοαίᾳ εἰλικρινεῖ θεραπευθεῖη.
simpliciter impetrarit, id procul dubio, quod voluntarie admittitur, veniam haudquaquam obtinebit,
nisi vera et sincera pœnitentia curetur.

ΙΕ'. — ΕΙΣΣΑΙΩ ΜΟΝΑΧῷ

Τὸ μὲν πταίειν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τελοῦντα, δεινόν·
τὸ δὲ τὸν ἱερωμένον, δεινότερον· τὸ δὲ τὸν τὴν ἀρχι-
ιερωσύνην κεκληρωμένον, πάντη δεινότερον. Ὅσῳ γὰρ
ταῖς τιμαῖς προῦχουσι, τοσοῦτω καὶ τὸ ἀμάρτημα.
Εἰ γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ εἴη, ἀργαλεώτερον γίνεσθαι, οὐ τῇ
φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τοῦ δράσαντος μετρούμενον. Καὶ
τὴν ὑψηλὴν παραβάλλω τὸν ὑψηλὴν, ὅπως ὅλου
τοῦ λαοῦ ἀντίρροπον ἐφη εἶναι τὸ τοῦ ἀρχιερέως
πταίσμα ὁ νομοθέτης, καὶ τοσαύτην αὐτὸν ἐθέσπισεν
προσενεγκεῖν θυσίαν, ὅσην ἂν ὁ λαὸς ἕπας, εἰ πλημ-
μελήσειε, προσενεγκεῖν προστέτακται; Εἰ δὲ μὴ ἴσον
ἦν μὴδ' ἀντίρροπον τὸ τραῦμα, οὐκ ἂν ἀντίπαλον
ῥώσας τὴν θεραπείαν.

ΙΓ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Νόμος οὗτος καὶ θεσμός περὶ τῆς θείας φύσεως
νενίκηκε, πρὸς μὲν τὴν ἀξίαν αὐτῆς τὰς τιμὰς παρὰ
τοῦ γενητοῦ γένους μὴ νέμεσθαι (οὐδὲ γὰρ οἶόν τε),
τῇ δὲ τῶν συντελούντων δυνάμει τὴν εὐσέβειαν με-

XIV. — EIDEM

Lex hæc de causa naturalis etiam, minimeque
in voluntate nostra sitas excretionis expiari voluit,
ut voluntarias ac naturæ repugnantēs multo magis
fugiamus. Nam quæ iis, qui ea perpetuantur, quæ
speciem quidem peccati habent, nec tamen revera
peccata sunt, aditum ad templum, quoadusque pur-
gati fuerint, interclusit· eadem quoque iis qui
sponte atque consulto peccant, majorem metum in-
cutit, acerbioresque pœnam minuitur. Nam cum
id quod minime sponte factum est, veniam haud
quædam hinc constat, quod permultæ hoc et ceperint, et
præstiterint.

264 XV. — ELISÆO MONACHO.

Grave est, eum, qui inter subditos censetur, pec-
care; gravius autem, eum qui divino cultui con-
secratus est; longe vero gravissimum, eum qui
pontificis dignitatem nactus sit. Quanto enim ho-
noribus alios antecellit, tanto quoque ipsorum
peccatum, etiamsi alioqui idem sit, gravius efficitur:
quippe quod non ad naturæ, sed ad ejus, qui
illud perpetravit dignitatem perpendatur. Quid au-
tem magistrum et antistitem cum subdito comparo:
cum legislator pontificis peccatum totius populi
peccato par esse dixerit, tantumque ab ipso sacri-
ficium lege lata exegerit, quantum si plebs uni-
versa deliquisset, offerri præcepit? Quod si æquale
ac par vulnus non esset, haud parum certe medici-
nam constituisset.

XVI. — EIDEM

Lex hæc et sanctio de divina natura obtinuit,
non ut ipsi pro ipsius dignitate ab humano genere
honores tribuantur (neque enim id fieri potest),
verum ut pietas, eorum, qui confitentur, potentia

²⁰ Deut. vi, 5; Matth. xxii, 37-39 ²¹ Exod. xx, 12-17. ²² Matth. v, 5-10.

ponderetur. Quamobrem nemo ex iis qui paupertate conflictantur, mæsto animo sit : verum potius lætetur. Nam quod solum divina natura requirit (hoc autem potissimum virtus est) prorsus offerre poterit.

XVII. — THEODOSIO EPISCOPO.

Quod Eusebius, voluntariæ paupertatis suasor, ac cœlestium dogmatum interpres, in terrenis rebus infixus, congerendis pecuniis studeat, quamvis grave sit, haud tamen scio quonam pacto minime grave esse videatur. Quod autem nunc abs te indicatum est, ac multorum fide dignorum virorum testimonio confirmatur, atque incredibile fortasse posteris videbitur, ejusmodi est, ut nihil atrocius fingi possit. Quis enim adduci facile queat, ut credat, eum illos quidem, qui paupertatem colunt, atque omni alio philosophiæ genere fulgent, ut qui ad quæstum faciendum haudquaquam ipsi utiles sint, velut nullius usus homines aspernari, sacerdotioque indignos judicare : divites contra, quod eorum opes demetat, quamvis etiam omni scelere coopertos ad sacerdotium proferre : perinde atque non virtuti, sed divitiis sacerdotium deberi existimet? Ac quidem oportebat, ut scribis, eos qui ab his vitiis remoti sunt, eam quam convenit medicinam excogitare. Quoniam autem perpauci sunt ejusmodi homines, atque aliorum multitudine obteguntur, multorumque inimicitiâ sibi confare metuentes, lacrymas quidem profundunt, verum nullum fortis ac strenui animi facinus edunt, ob eam causam iisdem, quibus illi, vitiis laborare existimantur. **265** Neque enim arbitreris velim, o improborum odii delubrum, omnes in iisdem vitiis versari : verum nonnullos numerum ipse quoque auges), in quorum gratiam sententia.

XVIII. — AGATHO PRESBYTERO.

Divinissimus Patris terminus ac sermo, vir sapientissimus (citra procœnium enim ad interpretationem accedam : gestit quippe animus quod animo concepi eloqui), si, ut illi aiunt, tempore posterior est, sempiternus non est : si autem sempiternus, ut ipsi dicimus, haudquaquam tempore posterior. Nihil enim divinæ naturæ tam proprium ac peculiare est, nec quod expressius eam notet et insigniat, quam æternitas. Ac quidem splendoris vocabulum æternitatem indicat. Character autem substantiæ, substantiam : Verbum item impassibilitatem, quodque ab omni corporea mole secretum sit : Filius denique, proprietatem et consubstantialitatem. Ex unoquoque enim quod commodum et utile est, cor-

A τρεῖσθαι. Μηδεὶς τοιγαροῦν τῶν πενία παλαιόντων ἀλυέτω, ἀλλὰ μάλλον εὐφρανεῖσθω. Ὁ γὰρ μόνον ἡ θεία φύσις ἐπιζητεῖ, τοῦτό ἐστιν ἀρετῆ, μαλιστα πάντων προσαγαγεῖν δυνήσεται.

IZ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τὸ μὲν τοῖς γηϊνοῖς πράγμασιν ἐγκαλινδούμενον χρηματίζεσθαι Εὐσέβιον, τὸν τῆς ἀκτημοσύνης ὑφηγητὴν, καὶ τῶν οὐρανίων δογμάτων ἐξηγητὴν δεινόν, οὐ δεινὸν εἶναι δοκεῖ, οὐκ οἶδ' ὅπως (5). Τὸ δὲ νῦν μηνυθὲν μὲν παρὰ σοῦ, παρὰ δὲ πολλῶν ἀξιοπίστων ἀνδρῶν μαρτυρούμενον, ἀπιστον δ' ἴσως τοῖς μεθ' ἡμᾶς δεθησόμενον, ὑπερβολὴν οὐκ ἔχει. Τίς γὰρ ἐβελήσει βραδύως πιστεῦσαι, ὅτι τοὺς μὲν ἀκτημοσύνην ἀσχοῦντας, καὶ τῇ ἄλλῃ φιλοσοφίᾳ διαλάμποντας, ἅτε λυσιστελεῖν αὐτῷ πρὸς χρηματισμὸν μὴ δυναμένους, ἀχρηστους ὑπολαμβάνων, ἀτιμάζει, καὶ ἱερωσύνης οὐκ ἀξιοῖ· τοὺς δὲ πλουσίους, διὰ τὸ δρέπεσθαι αὐτῶν τὸν πλοῦτον, εἰς ἱερωσύνην προφέρει, κὰν ἀπάσης κακίας εἴεν ἀνάπλει· οὐ τῇ ἀρετῇ, τῷ δὲ πλοῦτῳ χρεωστεισθαι τὴν ἱερωργίαν οἴμενος; Ἐχρήν μὲν οὖν, ὡς ἐφης, τοὺς τούτοις μὴ ἀλόγους τοῖς πάθεσι, τὴν δέουσαν θεραπείαν ἐπινοῆσαι. Ἐπειδὴ δ' ὀλίγοι δυντες κομιδῇ τῷ πλήθει καλύπτονται, καὶ τὴν τῶν πολλῶν ἀπέχθειαν δεδιότες, δακρύουσι μὲν, γενναῖον δ' οὐδὲν, οὐδὲ νεανικὸν ἐπιδείκνυνται· διὰ τῷτο τὰ αὐτὰ ἐκαίνοις νοσεῖν ὑποπτεύονται. Μὴ γὰρ διή πάντας, ὃ μισοπονηρίας τέμενος, ἡγοῦ τοιούτους εἶναι, ἀλλ' εἶναι(6) τινὰς τοὺς τὸν ἀποστολικὸν σῶζοντα χαρακτῆρα, ὧν εἰς καὶ αὐτοὺς τυγχάνεις, δι' οὓς οὐδέπω ἡ κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων ἐξενήνεκται ψήφος.

esse qui apostolicæ vitæ typum retineant (quorum adversus eos, qui peccant, nondum prolata est

IH. — ΑΓΑΘΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὁ θεϊότατος τοῦ Πατρὸς, ὃ σοφώτατε, ὅρος τε καὶ λόγος (ἀνευ γὰρ προοιμίου ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν χωρήσω· ὠδίνω γὰρ τὸ νενοημένον εἰπεῖν), εἰ μεταγενέστερος, ὡς φασι, οὐκ αἰδιος· εἰ δ' αἰδιος, ὡς φαμεν, οὐ μεταγενέστερος. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς θείας φύσεως, ὡς τὸ αἰδιον (7). Τὸ μὲν οὖν ἀπαύγασμα, τὸ συναλδιον ἐμφαίνει· ὁ δὲ χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως, τὸ ἐνυπόστατον· ὁ δὲ Λόγος, τὸ ἀπαθὲς τε καὶ ἀσώματον· ὁ δὲ Υἱὸς, τὴν ἰδιότητα καὶ τὴν ὁμοουσιότητα. Ἐξ ἐκαστου γὰρ τὸ χρήσιμον ἐρανιζόμενον, τὸ λοιπὸν χαλεπὸν ἐώμεν, ἕσον τῇ θείᾳ οὐ πρέπει φύσει. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν γεννητῶν, τὸ πρὸ καὶ μετὰ, χώραν ἔχεται· ἐπὶ δὲ τῆς σεπτῆς καὶ βασιλικωτάτης Τριάδος, τὸ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Pro illis verbis, ἐξηγητὴν δεινόν, οὐ δεινόν εἶναι δοκεῖ, οὐκ οἶδ' ὅπως, hæc solum habet cod. Vat. 649, ἐξηγητὴν δεινόν εἶναι δοκεῖ οὐκ οἶδ' ὅπως. Lectio tamen edita magis placet, quam et cod. Alt. comprobatur. Possit.

(6) Verba ἀλλ' εἶναι omittit ed. Paris. Edit. (7) Οὐδὲν οὕτως ἴδιον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς θείας φύσεως, ὡς τὸ αἰδιον. Divinitatis propria nota æternitas. Repetit hanc sententiam inf. ep. 63 et ep. 149. RITT.

πρώτον καὶ δεύτερον, οὐκ ἔχει χώραν. Καὶ ἀριθμοῦ ἄ
γὰρ καὶ χρόνων, τὸ θεῖον ἀνώτερον.
creatis his duabus oculis, ante, et, post, sit sane
primum, ac secundum, locum non habet. Divinum quippe numen et numero et tempore sublimius est.

ΙΘ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ μὴδὲν πλέον τοῦ γράμματος νομίζει τὸν νομο-
θετὴν εἰρηκέναι ὁ πρὸς σέ, ὡς ἔφη, διενεχθεὶς Ἰου-
δαίος, εἰπὲ πρὸς αὐτόν, ὅτι Ἐλέγγουσιν ὑμῶν τὴν
ἀκαίδευσίαν οἱ δύο ἄνδρες εἰ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ
παρουσίαν συγγραφεῖς παρ' ὑμῖν γεγονότες· Φίλων
ἄ θεωρητικώτατος, καὶ Ἰώσηφος ὁ ἱστορικώτατος.
Ὁ μὲν πᾶσαν σχεδὸν τὴν Παλαιὰν εἰς ἀλληγορίαν
τρέπων· ὁ δὲ διαβρήδην γράφων, τὰ μὲν αἰνιτομέ-
νους τοῦ νομοθέτου δεξιῶς· τὰ δὲ, ἀλληγοροῦντος
μετὰ σεμνότητος· ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συν-
έφερε, ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος. Εἰ μὲν γὰρ προ-
ενέγκοιμεν προφητικὰς ῥήσεις τοῦτο ἐγγυωμένας,
παρερμηνεῦσαι καὶ παραποιῆσαι οὐκ ὀνήσουσιν·
εἰ δ' ἀποστολικὰς ἀποφάσεις τε, καὶ ἀποδείξεις, καὶ
ἐρμηνείας, παραγράψασθαι τολμήσουσι δυσσεβῶς·
τὰς δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς δοξάντων σοφῶν μαρτυρίας
παραγράψασθαι οὐκ ἂν εἶεν δίκαιοι.
qui apud ipsos sapientiae atque doctrinae existimatione
profecto æquum fuerit.

Κ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ ἱερωσύνη
ᾧσπερ μέση καθίστηκεν, ἵνα τὴν μὲν θεραπείη, τῇ
δὲ μεταβολῇ ἐργάζεται κρείττονα. Εἰ τις τοιγαροῦν
ταύτης μείζον φρονεῖ, οὐδὲ φρόνησιν ἔχειν μοι
δοκεῖ.

ΚΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὁ ἄγιοι, ᾧ σοφώτατε, τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς τῶν
κινδύων ὑπερβολὰς, ἐφόδιον μείζονος εὐδοκίμησεως
ἔχουσιν.

ΚΒ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

ᾧσπερ, ἵνα καὶ ἐναργεῖ παραδείγματι χρῆσωμαι,
Ἰερουσαλήμ, ὅτε μὲν τῇ θεῷ συμμαχεῖ ὥπλιστο,
ὀρθῇ ἐστῶσα ἀπονητὶ καὶ ἀναιμακτὶ τὰ τρόπαια ἴστη·
ὅτε δὲ ταύτης διὰ τὸ ἐπιλυτῆσαι κατ' αὐτῆς, ἐστέ-
ρητο, πῦρ πολέμιον αὐτὴν βράδῃς ἔκλινεν· οὕτω καὶ
φυγῇ, ὅταν μὲν τῇ ἀνωθεν ῥοπῇ δι' εὐστάθειαν τρό-
πων περιφράττεται, βράδῃς τοὺς πολέμιους καταγω-
νιεύεται· ὅταν δ' ἀμάρτη, ἐνταῦθα μὲν τῷ πυρὶ τῶν
παθῶν ἀλώσεται, ἐκείσε δὲ τῷ τῆς κρίσεως τιμωρη-
θήσεται.

ΚΓ'. — ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Εἰ Ξέρξης, ᾧ σοφιστά· ἀπὸ γὰρ τῶν σῶν σοὶ δια-
λέξομαι· τὸν Ἐλλησποντον ζεύξας, τὸ τῶν Ἀθηναίων
φρόνημα οὐκ ἠδυνήθη ζεύξαι τῷ τῆς δουλείας ζυγῷ,
ἀλλὰ πάντα μὲν ἐκίνη, καὶ τὸν ταγέντα τοῖς στοι-
χείοις ἐκαινοτόμη θεοσύν· ἐκίνους δὲ τῶν δεδομέ-
νων οὐ μετεκίνη· σὺ ἀπὸ συμβουλῆς ψιλῆς ἐνόμι-
σας ἡμῶν μετακινεῖν τὸ φρόνημα, καὶ εἰς θωπείαν

rogantes, quod reliquum est, nec divinae naturae
convenit, valere jubemus. Etenim in rebus pro-
locus. At in veneranda, summeque regia Trinitate,
quippe numen et numero et tempore sublimius est.

XIX. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Si legislatorem nihil aliud præter litteram dixisse
Judæus is existimat, qui tecum rixatus est, his ad
eum verbis utere : Inscitiam vestram duo viri refu-
tant, qui post Christi adventum apud vos litterarum
monumenta condiderunt, nimirum Philo contem-
plator egregius, et Josephus insignis historicus :
ille, dum universum pene Vetus Instrumentum ad
allegoriam trahit ; hic dum ad hunc modum loquitur,
legislator alia commode ac scite inveniunt,
alia cum gravitate allegorico sensu exponente, ea
denique omnia, quæ recte ac plane dici utile erat,
ad litteram indicante. Nam si propheticas voces,
quibus id confirmetur, proferamus, eas perver-
interpretatione intorquere ac depravare minime
verebuntur. Atque item si apostolicas sententias,
et demonstrationes atque interpretationes, eas im-
pie rejicere haudquaquam dubitabunt. At eorum,
testimonia ab ipsis repudiari, haud

XX. — HERMOGENI EPISCOPO.

Inter divinam et humanam naturam sacerdo-
tium 266 velut medium interjectum est, ut illam
colat atque observet, hanc autem in inelus com-
matel. Quocirca si quis eo sublimius sentit, ne men-
tis quidem et prudentis particeps esse mihi vi-
detur.

XXI. — ΕΠΩΕΜ.

Viris sanctis, sapientissime vir, gravissima quæ-
que pericula, quæ virtutis causa adeunt, majoris
gloriæ materiam præbent.

XXII. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Quemadmodum Jerusalem (ut perspicuo exemplo
utar) cum divino auxilio munita et armata erat,
recta stans citra laborem et cruorem tropæa sta-
tuebat ; cum autem hoc, propterea quod adversus
ipsum insaniisset, sese spoliabat, hostilis flamma
eam nullo negotio prosternebat : eodem modo ani-
ma quoque, si divina ope propter morum constan-
tiam ac modestiam septa et munita fuerit, hostes
facile superabit ; si autem in peccatum proruperit,
hic quidem turbulentorum affectuum igne conflag-
rabit, illic autem iudicii flamma cruciabitur.

XXIII. — ΑΣΚΛΕΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Cum Xerxes, o sophista (nam a tuis historiis
tecum agam), juncto ratibus Hellesponto Athenien-
sium animos servitutis jugo premere minime po-
tuerit, verum quamvis nihil non tentaret, atque
etiam impositam elementis legem innovaret, eos
tamen ab animi proposito haudquaquam dimoverit,
tu tamen solo consilio perfecturum existimasti, ut

animum nostrum dimoveas, atque ad blandiendum et adulandum insectas. Annon autem hoc absurdum est? Quocirca ejusmodi quedam consilia nobis dare desine. Sin minus, ex amicorum choro te discernemus.

XXIV. — MARTYRIO LECTORI.

Acris atque ad omnia audax pecuniarum amor, nec satietatem ullam sentiens, animam eam, quam ceperit, in extremum malorum præcipitem agit. Quocirca maxime in primordiis eum abigamus. Nam si semel vicerit, nulla postea ratione vinci poterit.

XXV. — SYRIONI.

Generosus ille Paulus, præstantissimus, inquam, ille dux, qui regis electioni minime delectori fuit, atque, ut nihil omnino aliud quam Ecclesiæ utilitatem ob oculos propositam habens, privata commoda negligebat, et aliorum errata corrigebat, omnia ad Ecclesiæ ædificationem fieri oportere clamabat. Nos contra (ut qui gloriam nostram spectemus), id quod nostris rebus conducere videtur, Ecclesiæ utilitati anteponimus. Atqui Ecclesiæ gloria omnino ad nos quoque redundat, nostra autem non omnino ad commune commodum transit. Nam si, ut nosipsum commendare videamur, 267 proximorum ædificationem nihili pendamus, annon jactura lucrum superabit?

XXVI. — CASIO PRESBYTERO.

Contra eos qui dicunt esse nativitatem sive fatum, seu fortunam.

Haud grave est, optime vir, eos qui gravia perpetrarunt, gravibus quoque pœnis affici. At eos, qui nihil grave commiserunt, gravia perpeti, prosum gravissimum est. Quoniam igitur modo iis, qui hoc nomine conqueruntur, satisfaciamus? Non alia nimirum, ut opinor, ratione, quam si de prioribus dicamus, quod juste: de posterioribus autem, quod explorandæ ipsorum virtutis causa perpetiantur. Divina enim justitia illos ulciscitur, his autem coronarum materiam et segetem subministrat. Nam qui Fatum constituunt, de utrisque quid respondeant, non habebunt. Neque enim æquum est, aut eum qui aliquid perpetrare coactus est, aut eum qui nihil grave perpetravit, gravia perpeti. At cinus, et pietatem colimus, et causas rationi consentaneas habemus.

XXVII. — AGATHO PRESBYTERO.

De sancta Trinitate.

Quæ singularem numerum in sacra Scriptura usurant, personarum differentiam indicant. Quæ autem singulariter enuntiata sunt, naturæ identitatem. Illa enim idcirco dicta sunt, ut Sabellio et Judæis ora obstruantur; hæc autem ut Arius et Eunomius ac gentiles obterantur. Nam qui proprietatum numerum in sanctam Trinitatem porrigunt, ac rursus in unam substantiam contrahunt, ii rectissime sentiunt, ac cælestium oraculorum doctrinam sequuntur, ut qui nec per naturarum

τρέπειν καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον; πέπαυσο τοῖνον τοιαυτά τινα ἡμῖν παραινῶν· εἰ δὲ μή, τοῦ χοροῦ τῶν φίλων σε ἀποκρινούμεν.

ΚΔ'. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Ὁ δεινὸς καὶ πάντολμος τῆς φιλοχρηματίας ἔρωσ, κόρον οὐκ εἰδὼς, ἐπὶ τὸ ἔσχατον τῶν κακῶν τὴν ἀλοῦσαν ψυχὴν ἐλαύνει. Οὐκοῦν μάλιστ' ἐν προοιμίῳ αὐτὸν ἀπελάσωμεν. Κρατήσας γὰρ, ἀχέιρωτος ἔσται.

ΚΕ'. ΣΥΡΙΩΝΙ.

Ὁ γενναῖος Παῦλος ὁ ἄριστος στρατηγὸς, ὁ τοῦ βασιλέως τὴν χειροτονίαν μὴ ἀτιμάσας, ὁ τὰ καθ' ἑαυτὸν παριδῶν, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων ἐπανορθώσῃται, ἄτε μὴδὲν πλέον ὄρων τοῦ τῆς Ἐκκλησίας συμφέροντος, ἐπέβόα χρῆναι πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γίνεσθαι τῆς Ἐκκλησίας. Ἡμεῖς δὲ τὸ φαινόμενον ἡμῖν συμφέρον, πρὸς δόξαν γὰρ ἑαυτῶν ὄρωμεν, τοῦ τῆς Ἐκκλησίας προτιμῶμεν. Καίτοι τὸ τῆς Ἐκκλησίας κλέος, πάντως καὶ εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει· ἡ δὲ ἡμῶν δόξα, οὐ πάντως εἰς τὸ κοινὸν διαβαίνει. Εἰ γὰρ ἴν' ἑαυτοὺς δόξωμεν συνιστᾶν τῆς τῶν πέλας ὀλιγωροῦμεν οἰκοδομῆς, πῶς οὐ μείζων ἔσται τοῦ κέρδους ἡ ζημία;

ΚΖ'. — ΚΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Κατὰ τῶν λεγόντων, εἶναι γένεσιν, ἧτοι εἰμαρμένην, ἢ τὴν λεγομένην τύχην.

Οὐκ ἔστιν, ὦ βέλτεστε, δεινὸν, τὸ δεινὰ πράξαντας, δεινὰ καὶ παθεῖν. Τὸ δὲ μὴδὲν δεινὸν πράξαντας, δεινὰ παθεῖν, πάντη δεινότατον. Πῶς οὖν τοῖς ἐγκαλοῦσι περὶ τούτου ἀπολογησάμεθα; Οἴμαι οὐδαμῶς ἄλλως, ἢ περὶ μὲν τῶν πρώτων λέγοντες, ὅτι δικαίως· περὶ δὲ τῶν δευτέρων, ὅτι δοκίμως. Ἡ γὰρ δίκη τοὺς μὲν ἡμύνατο, τοῖς δὲ στεφάνων ὑπόθεσιν προὔξηνεν. Οἱ γὰρ γένεσιν ὀριζόμενοι περὶ ἀμφοτέρων ἀπορήσουσιν ἀποκρίνασθαι. Οὐ γὰρ δίκαιον, οὔτε τὸν ἀναγκασθέντα δρᾶσαι τινα, οὔτε τὸν μὴδὲν δρᾶσαντα δεινὸν, δεινὰ παθεῖν. Οἱ δὲ Πρόνοιοι εἶναι διαβεβαιούμενοι, καὶ εὐστομοῦμεν, καὶ εὐσεβοῦμεν, καὶ αἰτίας εὐλόγους λέγομεν.

nos qui Providentiam esse affirmamus, et proba di-

ΚΖ'. — ΑΓΑΘΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Τὰ μὲν τὸν ἐνικὸν ὑπερβαίνοντα ἀριθμὸν ἐν τῇ ἱερᾷ Γραφῇ, τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς ἐστὶ παραστατικά· τὰ δ' ἐνικῶς ἐξηγενηγμένα, τῆς ταυτότητος τῆς φύσεως. Τὰ μὲν γὰρ εἰρηται, ἵνα Σαβέλλιος καὶ Ἰουδαῖοι ἐπιστομισθῶσι· τὰ δ' ἵνα Ἄρειος καὶ Εὐνόμιος, καὶ Ἕλληγες στηλιτευθῶσιν. Οἱ γὰρ πλατύνοντες μὲν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα τὸν τῶν ἰδιότητων ἀριθμὸν, συστέλλοντες δὲ εἰς μίαν οὐσίαν, ὀρθότατα δογματίζουσι, καὶ ταῖς τῶν οὐρανίων χρησμών ἔπονται διδασκαλαῖς, μὴτ' εἰς πολυθεῖαν διὰ

τῆς φύσεως διαφορὰν ἐκπίπτοντες, μετ' εἰς Ἰουδαϊσμόν, διὰ τὴν τοῦ ἐνδὸς ποσοῦπου σύστασιν ὀλισθαίνοντες.

ΚΗ'. — ΑΦΘΟΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐκ τῶν ὁμολογουμένων τὰ ἀμφίβολα χρῆ κρινέσθαι, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀμφιβόλων τὰ ὁμολογούμενα. Οὐδὲν τι λέγω· ὀπνηίκα ἀπὸ τοῦ Βαβυλωνίου τὸ ἄναρ τῆς εἰκόνας ἀπέπτυ, καὶ ἐζήτει μαθεῖν οὐ μόνον τὴν ἐρμηνείαν τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἑβραϊκὴν, καὶ πάντες ἠπόρησαν, τότε ὁ Δανιὴλ οὐ πρῶτον τὰ ζητούμενα ἔφη, πρὶν περὶ τῶν δῆλων ποιήσασθαι τὴν ἐξήγησιν· τὰ γὰρ κατὰ διάνοιαν αὐτῷ βουληθέντα ὑφηγησάμενος, ἀξιοπίστον ἑαυτὸν καὶ ἀνύποπτον περὶ τῶν ἀμφισβητούμενων καθίστη. Ἡ γὰρ περὶ τῶν ὁμολογουμένων διδασκαλία, τὴν τοῦ πλάττεισθαι τὰ λεγόμενα κατηγορίαν ἀνήρει.

ΚΘ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ δείγμα σαφὲς τῶν ἐκάστου τρόπων ἢ τῶν συνόντων ἐστὶ πολιτεία, μὴ θαύμαζε εἰ Εὐσέβιος τοῦς περὶ Μαρτινιανὸν καὶ Ζώσιμον καὶ Μάρωνα, καὶ τοῦς ἄλλους τοῦς ὁμοτρόπους αὐτοῦς, διὰ τιμῆς ἔχει. Ὅσπερ γὰρ εἰ ἀρετῆς ἦν ἔραστῆς, οὐκ ἂν τῶν φιλαρέτων ἐτέρους προετίμησεν· οὕτως ἐπειδὴ σύντροφον καὶ φίλην τὴν κακίαν ἔχει, τοῦς ὁμοτρόπους χρῆται.

Δ'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὅ μὴ διὰ τὴν τῶν ἀντιπάλων ἀσθένειαν περιγινομένου, ἀλλὰ διὰ τὸ μέγεθος τῆς οἰκειᾶς ῥώμης τῶν ἰσχυρῶν κρατῶν, αἰοιδιμὸς ἐστὶ, καὶ ἀναρρήσεως ἄξιος. Μὴ τοίνυν ἐναδρύνου, εἰ ἐνδὸς καὶ δευτέρου κεκράτηκας. Εἰ γὰρ τῶν ἀκρων εἰς ἀρετὴν περιγένοιο, ὄντως τροπαιοῦχος ἀνακηρυχθήσῃ.

ΔΑ'. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Πῶς εἴρηται τό· « Πρωτότοκος πάσης φύσεως. »

Τὰ κατημαξευμένα παρῆς, σαφῶς εἴποιμι τὸ νοσημένον, εἰ καὶ δόξαιμι τισὶ καινοτέραν ἐρμηνείαν ἀναπέμνειν ὀδόν. Ὁ πρωτότοκος, εἰ μὲν ἡ δευτέρα ἐξύνοντο συλλαβῆ, τὸν τεχθέντα πρῶτον· εἰ δ' ἡ παρεσχάτη, τὸν πρῶτως τεκόντα μηνύει. Καὶ τοῦτ' ἀκριβῶς ἴστε μάλιστα ὕμεις οἱ ὀμπρίζοντες. Πρωτότοκος γὰρ ἢ πρῶτως τεκοῦσα ἐκείνη εἴρηται. Εἰκὸς οὖν, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον ἔννοεῖν, ὅτι κἀναῦθα τοιαύτη τιλ ἐννοία ὁ θεσπέσιος ἐχρήσατο Παῦλος, οὐ πρῶτον τῆς κτίσεως αὐτὸν ἐκτίσθαι δογματίζων, ἀπαγε, ὅς γε ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τῆς πατρικῆς αὐτὸν καλεῖ· ἀλλὰ πρῶτον τετοκῆναι, τούτεστι, πεποιηθέναι τὴν κτίσιν, ἢ ἡ (8), τῆς τρίτης συλλαβῆς ὀξυνομένης, πρωτογόνος, οὐ πρωτογενῆς· πρωτοκτίστης, οὐ πρωτόκτι-

A discrimen in plurium deorum cultum cadant, nec per unius personæ assertionem in Judaismum probabantur.

XXVIII. — ΑΡΗΘΟΝΙΟ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Per ea quæ certa et confessa sunt, de dubiis judicandum est, non autem per dubia et ambigua decertis et indubitatis. Verbi gratia: cum imaginis somnium a regis Babylonii animo avolavit, atque ipse non modo ejus rei, cujus species ipsi objecta fuerat, interpretationem, sed hoc ipsum quoque quod viderat, scire cuperet, et omnes hæsitarent, tum Daniel non prius ea, quæ quærebantur, exposuit, quam ea, quæ perspicua et manifesta erant, enarrasset: atque ita de rebus dubiis fidem sibi conciliavit, omnemque a se suspicionem propulit²². Siquidem de certis atque confessis rebus doctrina, fictæ et commentitiæ interpretationis accusationem de medio tollebat.

268 XXIX. — ΗΕΡΜΟΓΕΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Cum morum uniuscujusque ac vitæ perspicuum argumentum sit, eorum, qui cum ipso degunt, vitæ ratio, ne mireris, si Eusebius Martinianum, Zosimum, Maronem, aliosque ejusdem farinae honore afficit. Quemadmodum enim si virtutis amore teneretur, probis viris haudquaquam alios anteferet: sic quia collactanea et chara ipsi est improbitas, iisdem quoque hominibus utitur.

XXX. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Qui non ob adversariorum imbecillitatem victoriam assequitur, sed ob virium suarum magnitudinem fortes viros superat, clarus atque illustris est, dignusque qui publico præconio celebretur. Quare ob unum aut alterum superatum ne gloriaris. Nam tum denique victor vere prædicaberis, si summa virtute præditos superes.

XXXI. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Quomodo dictum sit illud: « Primogenitus omnis naturæ. »

Tritis ac pervulgatis omissis, aperte quod sentio, dicam, etiamsi quibusdam videri possim novam interpretationis viam inire: ὁ πρωτότοκος [id est, primogenitus], si secunda syllaba acuatur, eum qui primus natus est, significat. Si autem penultima, eum qui primum genuit. Atque id vobis præsertim, quos Homeri lectio delectat, compertum et exploratum est. πρωτοτεκοῦσα enim, ea quæ primum peperit, ab ipso dicta est. Probabile itaque, imo necessarium fuerit animadvertere, hujusmodi quodam sensu hic quoque divinum Paulum usum fuisse, cum Christum omnis creaturæ primogenitum dixit²³. Hoc quippe vocabulo non eum primum ex omnibus rebus conditis creatum esse doret (absit), quippe qui splendorem gloriæ, et paternæ

²² Dan. ii, 29 seqq. ²³ Coloss. i, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(8) Pro ἢ ἡ codd. Vatic. 649 et Alt. legunt ἐν ἡ. POSSIN.

substantiæ characterem ipsum appellet : verum eum res conditas primo peperisse, hoc est effecisse : ita ut (tertia syllaba acuto accentu notata) πρωτογονός non πρωτογενής, id est, primo gignens, non primo genitus, πρωτοκτίστης, non πρωτοκτιστός, id est, primo creans, non primo creatus. Quod autem ó τόκος, hoc loco pro creatione accipiat, non est quod quisquam miretur, cum alio etiam loco dictum sit : « Deum, qui te genuit, dereliquisti ²⁴; » atque alio, item : « Filios genui, et exaltavi ²⁵; » ac rursum : « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes ²⁶. » Quoniam enim et cum Deus genuit, citra passionem ullam genuit, et cum creat, citra omnem passionem, et modo divinitatis consentaneo, ac sine ullo labore creat : idcirco Scriptura his vocabulis usa est, non ut per generationem creationem, et per creationem generationem intelligamus (quemadmodum improbe ac veteratorie hæretici affirmare videntur), sed ut facilitatem, **269** Deique ab omni perpeccatione vacuitatem ostendat. Quod si quis ei duntaxat, qua prius ipsius animus imbutus est, opinioni addictus, ac non veritatem sibi ante oculos proponens, verbis meis refragetur, nec mihi ipse iudex ero, nec item ipsum sibi ipsi iudicem esse æquum fuerit. Quocirca incurruptis iudiciis negotium committamus, ac nostræ disputationis arbitri sint auditores. Itaque si ille aliquid demonstrare queat, demonstrat. Sin autem a me demonstrationem exigit, hunc ipsum qui his verbis usus est, testem proferam. Postquam enim dixit, « Primogenitus omnis creaturæ, » mox hæc verba subiunxit, « Quoniam in ipso creata sunt omnia, quæ in cælis sunt, et quæ in terra ²⁷. » Quamobrem si dixit, Post eum creata sunt, quin secundum adversarium pronuntietis, causam haud dico. Si autem, in ipso (etenim in Creatore rerum omnium procreatio et conservatio est. Quod quidem etiam alio loco explanans, dixit : « In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus ²⁸), » sine controversia, ut opinor, nostra est victoria. Quod si ea etiam, quæ sequuntur, narravero, luculentius adhuc tropæum erit. Ait enim : « Et ipse est ante omnia. » Non dixit, Ipse factus est ante omnia, sed, « Est ante omnia. Et omnia in ipso constituta sunt ²⁹. » Non dixit, Cum ipso, nec : Post eum creata sunt. Quid autem est, quamobrem eos rejiciunt, qui eum divinitatis ratione unigenitum dictum esse aiunt, humanæ autem naturæ respectu primogenitum omnis creaturæ ? Nam si nec ita intelligatur, nec item πρωτοκτίστης vocetur, primogeniū vox, siquidem unigenito copuletur, nobilitatem designare potest, potest enim quispiam et primogenitus et unigenitus filius esse ; si autem rebus creatis,

Α στος. Εἰ δ' ὁ τόκος ἐνταῦθα ἀντὶ τῆς κτίσεως παρελήφθη, θαυμαζέτω μηδεὶς, ἐπεὶ καὶ ἐτέρωσε εἰρηται : « Θεὸν τὸν γενήσαντά σε ἐγκατέλιπες : » καί : « Υἱὸς ἐγέννησα καὶ ἔψαυσα : » καί : « Ἐγὼ εἶπα : Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες. » Ἐπειδὴ γὰρ καὶ γεννήσας ὁ Θεὸς ἀπαθῶς ἐγέννησε, καὶ κτίζων ἀπαθῶς καὶ θεοπροπῶς καὶ ἀμοργητὶ δημιουργεῖ, τοῦτοις τοῖς ὀνόμασι κέχρηται ἡ Γραφή, οὐχ ἵνα τὴν γέννησιν κτίσιν, καὶ τὴν κτίσιν γέννησιν ὑπολάβωμεν, ὡς κακούργοῦντες οἱ αἰρετικοὶ κατασκευάζειν δοκοῦσιν· ἀλλ' ἵνα τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ἀπάθειαν τοῦ Θεοῦ παραστήσῃ. Εἰ δέ τις προλήψῃ μόνῃ δουλεύειν, καὶ μὴ τάληθες σκοπῶν, ἀντίποι, ὅτ' ἐγὼ τὴν ψῆφον ἐμαυτῷ θήσομαι, οὐτ' ἐκεῖνος ἐαυτῷ ἂν εἴη δίκαιος. Οὐκοῦν ἐπιτρέψωμεν Β τὸ πρᾶγμα ἀδεκάστοις κριταῖς, καὶ ἕστωσαν κριταὶ οἱ ἀκροαταί. Εἰ μὲν οὖν ἐκεῖνος ἔχει δεῖξαι, δεῖξάτω. Εἰ δὲ ἐμὲ ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόδειξιν, αὐτὸν τὸν τοῦτ' εἰρηκότα, παρακομίσω μάρτυρα. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, « Πρωτοτόκος πάσης κτίσεως, » ἐπήγαγεν· « Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. » Εἰ μὲν οὖν εἶπε, Μετ' αὐτὸν ἐκτίσθη, ψηφίσασθε τῷ κατηγορῷ. Εἰ δ' Ἐρ αὐτῷ· ἐν γὰρ τῷ κτίσῃ ἐστὶν ἡ πάντων δημιουργία καὶ διαμονή· ὅπερ καὶ σαφηνίζων ἀλλαχόσε εἶπεν· « Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν· » ἀναντιρρήτως ἡμῶν, ὡς οἶμαι, ἡ νίκη. Εἰ δὲ καὶ τὰ ἐξῆς φράσαιμι, ἐπιφανέστερόν ἐστι τὸ τρόπιον. Φησὶ γάρ· « Καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων. » Οὐκ εἶπεν, Αὐτὸς γέγονε πρὸ πάντων, ἀλλ', « Ἔστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν. » Οὐκ εἶπε, Μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ, Μετ' αὐτὸν ἐκτίσθη· διὰ τί δὲ παραγράφονται τοὺς λέγοντας, μονογενῆς μὲν κατὰ τὴν θεότητα, πρωτότοκος δὲ τῆς νέας κτίσεως κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ; εἰ γὰρ μήτε οὕτω νοηθεῖ, μήτε μὴν πρωτοκτίστης κληθεῖ, τὸ πρωτότοκος, εἰ μὲν τῷ μονογενεῖ συναφθεῖν, δύναται τὴν εὐγένειαν ἐμφῆναι· δύναται γὰρ εἶναι τις καὶ πρωτότοκος, καὶ μονογενῆς υἱός· εἰ δὲ τοῖς κτίσμασιν, οὐκ ἔχει χάραν. Ἡ γὰρ μονόκτιστος, ἢ πρωτογενής. Ἡτάρων γὰρ θατέρου ἀναιρετικόν ἐστι. Τί δ' ἄρα ἐκώλυε σαφῶς αὐτὸν εἰπεῖν, Πρωτόκτιστος πάσης κτίσεως ; Πῶς δὲ, εἰ πρωτόκτιστος νοεῖται, μονογενής ἐστι ; Τὸ μὲν γὰρ μόνον, ἄλλο οὐ προσέεται· τὸ δὲ πρῶτον, τὸ μόνον παραγράφεται. Τί δὲ διαφέρει τῶν κτισμάτων κατ' αὐτὸ τοῦτο, εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκτίσθη ; Πῶς δὲ οὐκ ἐρυθριῶσι, κτίσματι προσκυνῶντες, καὶ ταῖς ἐαυτῶν μαχόμενοι ψήφοις ; Ἀπαγορεύοντες (9) καὶ τὸ τῇ κτίσει προσκυνεῖν, ὡς Ἑλληνικὸν αὐτοὶ τοῦτο δρῶντες ἐαυτοὺς λαμβάνουσι. Χρῆ δὲ καὶ τοῦτ' εἰδέναι, ὅτι οὐ τὰ αὐτὰ ὀνόματα πάντως καὶ τὰ αὐτὰ μὴνύει πράγματα· οὐθ' ἡ ὁμωνυμία συνωνυμίαν ἐκ

²⁴ Deut. xxxii, 18. ²⁵ Isa. i, 2. ²⁶ Psal. lxxxii, 6. ²⁷ Coloss. i, 16. ²⁸ Act. xvii, 28. ²⁹ Coloss. i, 17.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(9) Iidem codd. habent ἀπαγορεύοντες γὰρ τὸ τῇ κατ., etc., et versu inde tertio pro πάντως scribunt πῶς. lb.

παντὸς τρόπου ἐμφαίνει. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Ἰοῦ κυρίως λέγεται ἡ γέννησις· ἐπὶ δὲ τῶν κτισμάτων καταχρηστικῶς. Ἐπ' ἐκείνου τῆς ἀληθείας ἔνεκεν καὶ τῆς θρηουσιότητος· ἐπὶ δὲ τούτων τιμῆς ἔνεκεν καὶ υιοθεσίας. Βουληθεὶς γὰρ ἀπεκύρην ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας. Μὴ τοίνυν ἡ ὁμωυμία τὴν ὁμοτιμίαν ἐνταῦθα τικτέτω, μὴδὲ τὰ καταχρηστικῶς εἰρημένα κυρίως λελέχθαι νομιζέσθω (10). Ἐπεὶ καὶ τὸν θυμὸν, καὶ τὴν ὀργὴν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ τῆς θείας μὴ πρόποντα φύσει, καταχρηστικῶς λελεγμένα οὐκ ἂν τις εὐφρονῶν κυρίως πεφράσθαι φαίη. Δῆλον γὰρ ἔστιν ὅτι ἐκάστη χωρὶς καὶ ἐκάστη λέγει ἡ πρόπουσα καὶ ἀρμύζουσα ἐρμηνεία προσαγομένη τὴν ἀλήθειαν ὠδίνει.

eadem vocabula non semper eadem res significare, neque homonymiam synonymiam omni modo designare. De Filio enim generatio proprie dicitur, de veritate eandemque substantiam: de his autem, ob veritatem eandemque substantiam: de his autem, ob honorem et adoptionis causa. 270 Volens enim genuit nos verbo veritatis. Quocirca homonymia hoc loco honoris æqualitatem ne pariat: nec quæ improprie dicta sunt, proprie dicta esse quisquam existimet. Quandoquidem nec furorem, nec iram, nec alia omnia, quæ, cum divinæ naturæ minime conveniant, per abusum dicta sunt, quisquam mentis compos proprie usurpata esse dixerit. Perspicuum enim est, quod unicuique loco, et cuilibet dictioni, congrua et consentanea interpretatio adhibita, veritatem parturit.

ΑΒ'. — ΗΣΙΑΪ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Αἴαν ἐκπλήττομαι πῶς μάλα ἀκριβῶς ἐπιστάμενος τὴν μὲν θεῖαν δύναμιν ὁμαχὸν οὖσαν, καὶ αἰετὰ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν, τῶν δ' ἀνθρωπίνων βέβαιον οὐδὲν, οὐδ' ἀσφαλὲς, ἀλλὰ κἄν ἄγαν δυνατὸν εἶναι δοκοῖν, ἀμφίβολόν ἐστιν. Ὁμολογουμένην γὰρ κέκτηται τὴν εἰς τὸναντίον μεταβολήν· ὅταν μὴ τὴν ἀνωθεν ἔχῃ ῥοπήν, καὶ πῶσιν ἐξαισιὸν ὠδίνει, οὐ μετρεῖς αὐτοῦ τὸ φρόνημα, ἀλλ' ὑπερφυῶς ἐξοκούμενος τὴν ἐναντίαν προκαλεῖ μεταβολήν.

ΑΓ'. — ΠΑΥΛΩ.

Τί σημαίνει τὸ, ἐπὶ μέτρον μολύβδου τὸν προφήτην Ζαχαρίαν καθιεμένην ἰδεῖν τὴν ἁμαρτίαν.

Ἐπειδὴ εἶπες· Δι' ἦν αἴτιαν ἐπὶ μέτρον μολύβδου καθεδουμένην τὴν ἁμαρτίαν ἑώρακεν ὁ Ζαχαρίας, φημι, ὅτι ὁ μὲν μολύβδος δηλοῖ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας. Οὐδὲν γὰρ ἐπαχθέστερον οὐδὲ φορτικώτερον τῆς ἁμαρτίας, τῆς εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἕβου κατακοντιζούσης τοὺς ἀλόνας. Τὸ δὲ μέτρον, τὸ τέλος μηνύει τῆς περὶ τοὺς ἁμαρτήσαντας μακροθυμίας, καὶ τῆς τιμωρίας τὴν ἀρχήν. Οὐ γὰρ ἀμέτρως, οὐδ' αἰετὰ ἁμαρτάνειν συγχωρηθήσονται· ἀλλ' ὅσον οὐδέπω πικροτάτας εἰσπραχθήσονται δίνας.

ΑΔ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ.

Δεινὸν ὄντα καὶ δραστήριον τὸν τῆς φιλοτιμίας ἔρωτα, καὶ δεινῶς κρατοῦντα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ σωτήριος Λόγος σοφῶς τε καὶ ἐπιστημόνως καταστέλλων, καὶ πρὸς τὸ κρείττον μετοχετεύων,

⁴⁰ Zachar. v, 7 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(10) Μὴδὲ τὰ καταχρηστικῶς εἰρημένα κυρίως λελέχθαι νομιζέσθω. Improperie et abusive dicta non sunt quasi essent proprie dicta accipienda. RITT.

A locum non habet. Ant enim μονόκτιστος, id est, solus creatus, aut primogenitus erit. Alterutrum enim alterutrum de medio tollit. Quid autem prohibebat, quominus aperte ipse diceret, πρωτόκτιστος omnis creaturæ. Jam si πρωτόκτιστος, id est, primus creatus, intelligatur, quonam pacto unigenitus est? Nam quod solum est, aliud haudquaquam admittit. Ac primum item, solum repudiat. Quidnam autem juxta hoc ipsum rebus conditis præstat, si ipse quoque creatus est? Quin autem erubescant, creaturam adorantes, ac suismetipsi sententiis adversantes: quippe qui, cum res creatas adorari vetent, ut gentilium errorem, ipsi tamen se hoc facere minime advertant? Quin illud quoque nosse operæ pretium est,

neque homonymiam synonymiam omni modo deconditis autem rebus, improprie: de illo, inquam, ob honoris et adoptionis causa. 270 Volens enim genuit nos verbo veritatis. Quocirca homonymia hoc loco honoris æqualitatem ne pariat: nec quæ improprie dicta sunt, proprie dicta esse quisquam existimet. Quandoquidem nec furorem, nec iram, nec alia omnia, quæ, cum divinæ naturæ minime conveniant, per abusum dicta sunt, quisquam mentis compos proprie usurpata esse dixerit. Perspicuum enim est, quod unicuique loco, et cuilibet dictioni, congrua et consentanea interpretatio adhibita, veritatem parturit.

B

XXXII. — ISAÏÆ MILITI.

Magna me admiratio tenet, qui fiat, ut cum tibi illud exploratissimum sit, divinam quidem potentiam insuperabilem, sui que semper similem esse, humanam autem nihil certi ac stabilis habere, verum quamlibet, licet valida esse videatur, dubiam tamen et ancipitem esse, utpote quæ nisi divino subsidio fulciatur, certissimam mutationem habeat, atque horrendam ruinam parturiat, tu tamen animo tuo minime modereris, verum immodico fastu intumescens, mutationem in contraria provocas.

XXXIII. — PAULO.

Quid significet, quod super mensuram plumbi Zacharias propheta sedens viderit peccatum⁴⁰.

Quoniam quæris quidnam causæ sit, cur Zacharias iniquitatem super mensuram plumbi sedentem viderit, respondeo, hoc idcirco contigisse, quia plumbum peccati pondus et gravitatem designat. Neque enim quidquam peccato gravius, atque onerosius est, quippe quod ad ima inferni eos, quos ceperit, deturbet. Per mensuram autem, divinæ erga eos qui peccarunt lenitatis et patientiæ finis, pœnæque principium significantur. Neque enim absque mensura, nec semper vitii indulgere permittentur: verum jamjamque acerbissimis suppliciis mulciabuntur.

XXXIV. — ΕΥΤΟΝΙΩ.

Ambitionis amorem, suapte natura vehementem et acrem, atque humanum genus mirum in modum superantem, scite ac sapienter reprimens, atque in melius derivans Salvator, his verbis utitur: Atten-

dite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Alioqui non habebitis partem apud Patrem vestrum qui est in cœlis ⁴¹. Quoniam enim, ut creator et effector, ambitionis semina hominum animis primum insita esse probe norat, non frustra et sine causa, sed ut ingenti honoris cupiditate flagrantibus in melius proficeremus (optimum videlicet, ad servile turpium ac sordidorum affectuum jugum propellendum, amuletum et præsidium in gloriæ desiderio positum habentes), verum nos beneficium nobis insitum in contrarium flexisse, **271** ac cœlestis honoris oblivione ad terrenum conversos esse: idcirco rursus, optimi cujuscumque agricolæ instar, animæ curam suscipiens, vitiosos stolones amputat, atque improbissimorum hominum ubertatem ad insanam humanæ gloriæ studium vehementer luxuriantem reprimit; quidquid autem in ea suave atque ad cœlestium honorum feracitatem vitale ac fecundum est, id non modo relinquit, sed etiam excuscat, ac fecundius reddit: dum nempe ostentationem, quam humanæ gloriæ cupidi et appetentes faciunt, funditus evellit, eam autem, quæ Deum solum intuetur, studiosissime appeti merito permittit.

XXXV. — HÆRACI PRESBYTERO.

Aut magis, aut certe non minus, quam tibi, id nobis curæ fuit, ut quantum in nobis esset, Chæremon et Zosimus et Maro resipiscerent, ac meliorem recepta, probro et dedecore se liberarent. Quoniam autem, ut apparet, in pene insuperabilem improbitatem prolapsi, nondum ex ea emergere animum induxerunt (quo etiam nomine a nonnullis quidem, ut ex ea quandoque emersuri, atque ad meliorem mentem redituri lugentur, a nonnullis rursus ut in indolentiam pervoluti pro desperatis habiti ac relictii sunt), operam certe rursus dabimus, ne, quod nostrarum partium est, ulla ex parte desideretur. Sic enim fortasse fiet, ut tandem aliquando resipiscant, atque cum virtute (cui cum inexpiabile bellum gerere non verentur, id unum pro serio opere agentes) in gratiam redeant.

XXXVI. — CHÆREMONI, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Si ad ea perpetranda, quæ perpetratis, ea vos causa impellit, quod judicium haudquaquam expectetis, illud sciatis oportet, improbitatem, etiamsi nullum aliud supplicium accedat, supplicium per se esse: virtutem contra, etiam citra coronas coronam esse. Ac quidem maxime, ex his quoque qui scelerum pœnas in hac vita pependerit, futuri iudicii dogma fidem nanciscitur, verumque est, atque apud omnes certum et indubitatum. Quod si vos improbitas in tantam amentiam præcipites egit, ut hoc ex animis vestris deleveritis: at certe (ut illud

⁴¹ Matth. vi, 1.

ἄφρασι· « Προσέχετε τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μὴ γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ἐπειδὴ γὰρ ἦδει ἅτε ποιητῆς ὢν καὶ δημιουργὸς καὶ καλῶς ἐξ ἀρχῆς ἐμπεφυτευμένα τοῖς ἀνθρώποις τὰ τῆς φιλοτιμίας σπέρματα, οὐχ ἀπλῶς, οὐδ' εἰκῆ, ἀλλ' ἵνα διάπυροι τῆς τιμῆς τυγχάνοντες ἐρασταὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδοίεν, κάλλιστον κεκτημένοι φυλακτήριον, πρὸς τὸ μὴ δουλεύειν τοῖς ἀνελευθέροις πάθει, τὸν τῆς δόξης πόθον· μετοχτεύσαντας δὲ πρὸς τὸ ὑναντίον τὸ ἐμφυτον δῶρον, καὶ πρὸς τὴν γῆιν τιμὴν τραπένας, λήθη τῆς οὐρανοῦ, πάλιν ὡσπερ ἄριστος γεωργὸς ἐπιμελόμενος τῆς ψυχῆς, τὰς μὲν πρὸς τὸ χεῖρον βλάστας ἐκκόπτει, καὶ τῶν κακίστων πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην δοξομανίαν δεινῶς ὀλομανοῦσαν ἐπέχει τὴν φορὰν· ὅσον δὲ αὐτῆς ἡμερῶν τε καὶ γόνιμον πρὸς τὴν τῶν ὑπεροσμίων τιμῶν καρποφορίαν, οὐ μόνον ὑπολείπεται, ἀλλὰ καὶ ζυγυρεῖ, καὶ γονιμώτερον κατασκευάζει, τὴν μὲν ἐπίδειξιν, ἣν οἱ τῆς ἀνθρωπίνης δοξογόμενοι δόξης ποιοῦνται, αὐτόπρεμον ἀνασπάσας, τὴν δὲ πρὸς θεὸν μόνον ὄρωσαν, εἰκότως κατὰ κράτος φιλοτιμίσθαι ἐπιτρέψας.

ΛΕ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἡ (11) μᾶλλον, ἢ οὐχ ἦττον τῆς σῆς μεγαλονοίας ἐφροντίσαμεν, ὅπως τό γε ἡμέτερον μέρος, Χαίρημων τε καὶ Ζώσιμος καὶ Μάρων μεταγνοίεν, καὶ ἀμείνονα γνώμη ἀναλαβόντες, ἀπαλλαγίεν τῆς αἰσχύνης. Ἐπειδὴ δὲ ὡς εἶκεν, εἰς ἀνανταγώνιστον ἐκπεπτωκότες κακίαν, οὐδέπω ἀνενεγκεῖν ἡδουλήθησαν· διὸ καὶ παρὰ τινων μὲν, ὡς ταύτῃ ἀνανήψαντες, καταθρηνοῦνται, παρὰ τινων δ' ἀπηγορεύθησαν, ὡς εἰς ἀναλγησίαν ἐξοκειλάντες· ἀλλ' οὐν γε πάλιν οὐδὲν ἐλλείπει τῶν εἰς ἡμᾶς ἡκόντων, τάχα πως κἀν ἀφέποτε γνωσιμαχήσαντες, σπείρονται πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἢ ἀκηρύκτως πολεμεῖν οὐκ αἰσχύνονται. Τοῦτο μὲν ἔργον, τὰ δ' ἄλλα νομίζοντες εἶναι πάρεργα

habentes, cætera autem velut obiter ac defunctorio

ΛΖ'. — ΧΑΙΡΗΜΩΝΙ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Εἰ κρίσιν μὴ προσδοκῶντες, δρᾶτε ἃ δρᾶτε, ἀλλὰ τοῦτ' εἰδέναι ὀφείλετε, ὅτι ἡ μὲν κακία, καὶ χωρὶς ἐτέρας κολάσεως, κολασίς ἐστίν· ἡ δ' ἀρετὴ, καὶ δίχα στεφάνων, στέφανος. Μάλιστα μὲν γὰρ κακ τῶν κἀνταῦθα κολασθέντων, ὁ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως λόγος ἀξιοπιστός ἐστι καὶ ἀληθής, καὶ παρὰ πάντων ὁμολογούμενος. Εἰ δὲ εἰς τοσαύτην ὑμᾶς ἡ κακία φρενοβλάθειαν ἐξεβάκχευσεν, ὡς τοῦτον ἐκ τῆς ὑμετέρας γνώμης ἀνελεῖν· ἀλλ' οὐν γε ἵνα παρῶ τὸ πολλοὺς κἀνταῦθα δεδωκέναι δίχην, μὴ μικρὰν εἶναι νομίσητε κόλασιν, τὸ ἐνταῦθα παρὰ πάντων κωμψ-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(11) Abest Ἡ a cod. Vatic. 649; tamen id Alt. exhibet, et videtur retinendum. POSSUM.

δαίθαι και μισεῖσθαι, μηδὲ μικρὸν στέφανον, τὸ αὐτῶν εὐσημῶνως και σεμνῶς, και μετ' ἔγκωμιών τὸν ἐν-
ταῦθα διανῶσαι βίον.

ΛΖ'. — ΑΡΙΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Ἄτοπώτατον εἶναι μοι φαίνεται, τὸ ἐκείνων μὲν ἐν οἷς διηνέχθησαν οἱ τ' ἔξωθεν σοφοὶ και αἱ ἱεραὶ Γραφαί, πολὺν ποιεῖσθαι λόγον· ἐν οἷς δὲ συνήχθησαν, ὀλίγον. Ὁ μὲν γὰρ τῆς κρίσεως λόγος και εὐλο-
γος ὢν και δίκαιος, και λογικοῖς πρέπων, και παρ' ἡμῶν και παρ' ἐκείνων ὁμολογούμενος, ὀλίγους δὲ ἴσως ἐπισπάται εἰς τὸ τὰ δέοντα πράττειν. Οἱ γὰρ πολλοὶ (και μὴ τις θυμοῦ τὸ λεγόμενον εἶναι νομι-
ζέτω) ὡς μήτε κρίσεως οὕσης, μήτε προνοίας ἐφ-
εστώσης και καθορώσης τὰ δρώμενα, καθάπερ ἐν
ἀσελήφῃ νυκτὶ δρῶσιν ἢ δρῶσιν. Ὁ δ' ἀμφισβητή-
σιμος και τοὶ ἀπίθανος ὢν τοὺς πολλοὺς χειροῦται. Πο-
λιτείας μὲν γὰρ ἀκριβοῦς ὀλιγωροῦσι, τὴν δὲ γλῶτταν
ὑπὲρ τὸ δέον θήγουσι, και σωφροσύνης μὲν αὐτοῖς λό-
γος οὐδεὶς· περὶ δὲ ὕλης ἀγεννήτου, και ἄλλων τινῶν
φλυαροῦσιν, ἃ μήτε γνωσκάμενα μέγα τι εἰς σωτη-
ριαν συντελεῖ, μήτε ἀγνωσκάμενα καταδράπτει τοὺς
μὴ πεπαιδευμένους. Μανθανέτωσαν οὖν πρῶτον τὸν
παρὰ τε ἡμῶν και αὐτῶν ὁμολογούμενον τῆς κρί-
σεως λόγον ἀνακινεῖν, και βίου ὀρθοῦ ἔχεισθαι· ἀτο-
πώτατον γὰρ τὸ μὲν ἐν οἷς συνέβησαν, σιωπᾶν (12)·
τὰ δ' ἐν οἷς διενέχθησαν, ἄνω και κάτω θρυλλεῖν.

nec ignorata eos, qui in his rebus haudquaquam
eruditi sunt, detrimento ullo afficiunt. Primum igitur
discant, iudicii dogma, quod et apud nos et apud illos extra
controversiam est, discutere, ac rectam vitam amplecti.
Absurdissimum enim est illud, de quo inter utrosque
convenit, tacere: ea autem, de quibus inter se dis-
senserunt, sursum deorsumque jactare, ac de iis perpetuo
garrere.

ΛΗ'. — ΣΕΡΙΝΩ.

Ἐν τοῖς κοινοῖς και ἀνηκέστοις κακοῖς κληρὸν οὐκ
ἔχει ὁ οἶκος. Πάντες γὰρ τὰ οικεῖα στένοντες πάθη,
σχολὴν οὐκ ἄγουσι τοὺς πέλας ἔλεειν.

ΛΘ'. — ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τὸν ἐναγῆ οὐ φημι περὶ δογμάτων, ἀλλ' οὐδὲ περὶ
ἄλλου τινὸς χρῆναι ἀνοίγειν στόμα, ἕως ἂν δι' εἰλι-
κρινοῦς μετανοίας καθαρθεῖη· εἰ γὰρ τῷ ἁμαρτωλῷ
εἶπεν ὁ Θεός· « Ἰνατί σὺ διηγῆ τὰ δικαιοῦσμά
μου; » πολλῶ μᾶλλον τὸν οὕτω διακείμενον, και τὰ
δόγματα ἐρευνᾶν τολμῶντα ἐπεστόμισε. Τοσοῦτον γὰρ
εἰς τὰ δόγματα τῶν δικαιοῦσμάτων ἐστὶν ἀνώτερα, ὅσον
ὑρανὸς γῆς, και ψυχὴ σώματος. Πέπαυσο τοίνυν τῷ
βίῳ μὲν ἡττώμενος, περὶ δὲ δογμάτων ἀμιλλώμενος·
ἵνα μὴ και τῷ δόγματι ἦτταν προξενήσης. Εἰώθηαι
γὰρ πολλοὶ ἀπὸ τῆς τῶν λεγόντων δόξης τοῖς λεγο-
μένοις ψηφίζεσθαι (13).

⁴² Psal. XLIX, 16.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(12) Similem sententiam habet inf. lib. IV, ep. 164 RITT.

omittam, multos hic quoque poenas dedisse) ne leve
esse supplicium existimetis, hic ab omnibus suggillari
atque odio haberi: nec rursus exiguam coronam,
graviter et honeste atque cum laude curriculum
vitae confecisse.

XXXVII. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

Absurdissimum, meo quidem iudicio, illud est,
eorum quidem, in quibus externi sapientes et sacræ
Scripturæ inter se dissident, magnam rationem ha-
bere: eorum autem, **272** in quibus consentiunt,
exiguam. Etenim iudicii extremi dogma, tametsi
et rationi consentaneum, et justum, et ra-
tioni præditi congruens, atque a nobis et ab ipsis
confessum ac receptum sit, tamen paucos admodum
inducit, ut ea, quæ officii ratio postulat, faciant.
Plerique enim (nec vero me quisquam iracundia
commotum hæc dicere arbitretur) non secus ac si
nec iudicium futurum sit, nec providentia ulla rebus
præsit, atque humanas actiones conspiciat, velut in
densissimis noctis tenebris ea faciunt, quæ faciunt.
At vero dubium et controversum dogma, quamvis
probabilitate carens, permultos tamen expugnat.
Etenim optimam quidem et accuratam vivendi ra-
tionem contemnunt ac pro nihilo ducunt: linguam
autem supra quam par sit, acuunt. Ac temperantiam
quidem nihil omnino curant: de increata autem
materia, nonnullisque aliis nugantur, quæ nec cognita
magnum aliquid ad virtutem adiumentum afferunt:
magnum aliquid ad virtutem adiumentum afferunt:
eruditi sunt, detrimento ullo afficiunt. Primum igitur
discant, iudicii dogma, quod et apud nos et apud illos extra
controversiam est, discutere, ac rectam vitam amplecti.
Absurdissimum enim est illud, de quo inter utrosque
convenit, tacere: ea autem, de quibus inter se dis-
senserunt, sursum deorsumque jactare, ac de iis perpetuo
garrere.

C

XXXVIII. — SERENO.

In publicis et gravissimis malis comiserationis
locus non est. Omnes enim privatas calamitates
deplorantes, non tantum otii habent, ut ipsis alienas
miserias luctu ac lamentis prosequi vacet.

XXXIX. — CHÆREMONI DIACONO.

Impurum ac sceleratum hominem nego, non mo-
do de fidei doctrina, sed etiam de ulla re alia os
aperire debere, quoad per sinceram pœnitentiam
animi maculas absterserit. Nam cum peccatori di-
xerit Deus: « Quare tu enarras iustitias meas⁴³? »
multo certe ei, qui animo ita constitutus est, ac fidei
dogmata perscrutari non veretur, silentium indixit.
Tanto enim dogmata justificationibus sublimiora
sunt, quanto cœlum terra, et anima corpore. Quo-
circa cum vitæ integritas tibi desit, de fidei dogma-
tibus certamen instituere desine: ne alioqui, ut
dogma quoque superetur, in causa sis. Solent enim
complures ab eorum, qui loquuntur, existimatione,
de iis, quæ dicuntur, sententiam ferre.

(13) Nimirum non tam quid dicatur, quam quis
dicat, attendentes. Ita fit, ut una eademque oratio

XL. — THEODORO SCHOLASTICO.

Frater quidem tuus, vir eximie, ob mores in admiratione est; tu ob sermonem: ille ob animi integritatem; tu ob linguæ facundiam: ille ob morum moderationem; tu ob verborum fastum ac tumorem: **273** Me, ut fructu scatens; tu, ut foliis abundans. Quamobrem si ita est, fratrem tuum imitare, ut utroque nomine laudem et gloriam consequaris. Neque enim tam tuis ille, quam tu ipsius dotibus opus habes.

XLI. — EIDEM.

Quidam te ob ingenii acumen ac dicendi facultatem admirantes, ut contentiosum atque ad audientium difficultem et morosum accusant. Nam cum ad inferiores te demittere debeas, tu contra ne superioribus quidem ac præstantioribus cedis. Quocirca, si res ita se habet, ne eruditionem eam, quæ in te summa est, per animi sinisteritatem atque improbitatem probro ac dedecore affice: verum egregiæ indoli benignitatem, et eloquentiæ morum suavitatem et facilitatem admisce: quo utrinque laudem tibi ac nominis celebritatem concilies.

XLII. — EIDEM.

Eloquentem ego hunc esse statuerim, qui id, quod animo concepit, perspicua oratione demonstrare potest, non qui doctissimis et sublimibus verbis, ea etiam quæ clara et dilucida sunt, obscurat. Ille siquidem, quod latet, in lucem profert: hic, illud etiam quod omnibus perspicuum est, in tenebris occultat. Eoque nomine ille, ut qui auditoribus prodesse cupiat, amplissimis laudibus celebratur: hic contra, ut qui gloriæ suæ cupiditate flagret, honoris ac præmii expers relinquitur.

XLIII. — PAULO.

Haud mirum istud videri debet, quod qui invidiæ facibus inflammantur, ne beneficiis quidem meliores fiunt. Acceptis enim beneficiis magis irritantur, quia sibi benignitate opus esse agnoscunt.

XLIV. — SERAPIONI EPISCOPO.

Quandoquidem demonstrationum rerum obscurarum duplex principium est (omnis enim demonstratio et confirmatio vel a sensu, vel a perspicua consideratione initium ducit), mihi que aut horum altero, aut etiam utroque ad scilandam tuam iracundiam, e medio, ut ipse scripsisti, pectore ferventem, uti necesse est: sunt autem judicia ea,

A M. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὁ μὲν ἀδελφός, ὡ θαυμάτιε, ὁ σὸς, διὰ τρόπον θαυμάζεται, σὺ δὲ διὰ λόγον· ἐκεῖνος δι' ὀρθότητα γνώμης, σὺ δὲ διὰ δεινότητα γλώττης· ἐκεῖνος δὲ μετριότητα ἤθους, σὺ δὲ διὰ φράσεως ὄγκον· ἐκεῖνος ὡς καρπῶν βρύων, σὺ δ' ὡς φύλλοις κομῶν. Εἰ τοίνυν τοῦθ' οὕτως ἔχει, ζήλου τὸν σαυτοῦ ἀδελφόν, ἵνα κατ' ἀμφοῦ εὐδόκιμος εἴης. Θυ γὰρ τοσοῦτον ἐκεῖνος τῶν σῶν, ὅσον σὺ τῶν ἐκείνου, χρήσεις πλεονεκτημάτων.

MA'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Θαυμάζοντές σέ τινες δι' ὀξύτητα νοῦ, καὶ γλώττης δεινότητα, γράφονται ὡς δύσεριν καὶ δυσπρόσιτον καὶ δύσκολον. Δέον γὰρ τοῖς ὑποδεεστέροις συγκατείναι, οὐδὲ τοῖς κρείττοσι παραχωρεῖς. Οὐκοῦν εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει, μὴ καθύβριζε τὴν ἀρίστην παιδείου τῆ τῆς γνώμης σκαλιότητι· ἀλλὰ κίρνα τῆ εὐφυῖα τὴν εὐμένειαν, καὶ τῆ τῶν λόγων δεινότητι τὴν τῶν τρόπων ἡμερότητα, ἵνα ἑκατέρωθεν ἀοιδίμος γένοιο.

MB. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Σοφὸν τῷ λόγῳ ἔγωγε ὀρασαίμην, τὸν σαφῶς παραστῆσαι δυνάμενον τὸ κοῦθῆν, οὐ τὸν ὑπερσώφους καὶ ὑψηλαῖς λέξεσι καὶ τὰ σαφῆ ἐπισκιάζοντα. Ὁ μὲν γὰρ τὸ λεληθὸς εἰς φῶς ἀγει· ὁ δὲ καὶ τὸ πᾶσι ὄχλον ἐν σκότῳ κατακρύπτει. Διὸ ἐκεῖνος μὲν ἄτε τῆς τῶν ἀκρασῶν ὑφέλειας ἐφιέμενος, πολυμήντος· οὗτος δὲ ἄτε τῆς ἰδίας δόξης ὀρεγόμενος, ἀγέραςτος.

MΓ'. — ΠΑΥΛῷ.

Θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ οἱ φθόνῳ πυρσευόμενοι, οὐδὲ ταῖς εὐεργεσίαις γίνονται βελτίους. Πρὸς γὰρ τὰς χάριτας μᾶλλον παροξύνονται, ἐπειδὴ περ συνίσασιν ἑαυτοὺς δευθέντας χρηστότητος.

MA'. — ΣΕΡΑΠΙΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠῷ (14).

Ἐπειδὴ τῶν ἀποδείξεων τῶν ἀφανῶν πραγμάτων ἀρχαὶ διτταὶ τυγχάνουσιν (ἢ γὰρ ἐξ αἰσθήσεως ἢ ἐκ νοήσεως ἐναργοῦς πᾶσα ἀπόδειξις καὶ πίστις ἀρχεται), καμὲ ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἢ θατέρῳ τούτων ἢ ἀμφοτέροις κεχρηθῆναι πρὸς τὸ κοιμίσει σου τὸν θυμὸν, ἐκ μέσης καρδίας, ὡς γέγραφας, ζέοντα· οὕτων δὲ τῶν διὰ τοῦ λόγου κρίσεων, οὐχ ἅπασιν

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

a diversis hominibus, vel claris vel obscuris, prolata, non eandem vim habeat, ut est apud sapientissimum Euripidem:

... Ἀδρός γὰρ ἐκ τ' ἀδοξούτων ἰὼν
καὶ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταῦτόν σθένει.

Sic Marcus imp. apud Vulcatium Gallican. in Avidio Cassio: Tyrannorum etiam bona dicta non habent tantum auctoritatis quantum debent. RITT.

(14) Σεραπιῶνι ἐπισκόπῳ. Dubito an hic sit ille cuius et amicitia intima usus est Isidorus noster, et hæres exstitit facultatum, quæ totis duobus vel tribus libris constabant, ut est apud Suidam in Σεραπιῶν. Imo propius est ut fuisse eundem pernegem. Is enim anachoreta potius et homo perpaucorum hominum fuit, ut ex illa descriptione didicimus, qualis vita episcopo minime convenit. Est et alius Serapion corrector, ad quem alibi Isidorus scribit. RITT.

ὁμοίως εὐπετῶν, οὐδὲ βράβων· ἐπειδὴ καὶ συνετὸν εἶναι χρῆ τὸν θηράσαι τι τῶν ἀδῆλων βουλούμενον, καὶ γεγυμνάσθαι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἐν τοῖς ἀκονῶσι τὸν λογισμὸν παιδεύμασιν· ἄμεινον ἀπὸ τῆς πείρας, καὶ τῶν συμβεβηκότων εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἀρξασθαι. Τούτοις γὰρ καὶ οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ ἴλαν συνετοὶ παρακολουθῆσαι δύνανται. Τί τοίνυν ἀγανακτεῖς ὅτι Εὐσέβιος, ὁ δοκῶν ἐπίσκοπος, ὡς γέγραφας, μεθύει κατὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν παροιμίαν οὐ μόνον κατὰ πάντων, ἀλλὰ κατὰ σοῦ τοῦ πολλῶν αὐτὸν εὐεργετήσαντος προφέρει; Ἄλλὰ μακροθύμει, ὦ φιλότις. Ἄφεις γὰρ ἀπὸ λογισμῶν καὶ συλλογισμῶν τοῦτ' ἀποδείξαι, ἀπὸ τῶν Δεσποτικῶν παθῶν τὴν ἀπόδειξιν ποιησαίμην. Μάλιστα μὲν γὰρ καὶ τὰ παρὰ τῶν ἀλιτηρίων Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν γενόμενα, ἀφόρητα ἦν, καὶ πάσης συγγνώμης μείζονα· πλὴν δεδῶσθω φορητὰ εἶναι. Τί ἂν φαίης καὶ περὶ τοῦ ἀλάστορος Ἰούδα, τοῦ εἰς τὸν θεῖον ἐκεῖνον καταριβηθέντος χορὸν, καὶ εἰς τὸν περὶ τὸν βασιλέα σύλλογον, καὶ κατὰ δαιμόνων, καὶ νοσημάτων, καὶ θανάτου ἐξουσίαν εἰληφότος, καὶ λαμπροῦ οὕτω καὶ περιφανοῦς ἐξ ἀδόξου καὶ ἀφανοῦς γεγεννημένου; Οὐχὶ προῦδωκε τὸν τοσοῦτον αὐτῷ ἀφαινοῦ γεγεννημένον ἀγαθῶν; Τὸ γὰρ ἀτίθασον ἐκεῖνο θηρίον (οὕτω γὰρ καλεῖν θέμις τοὺς μὴδὲ εὐεργεσίας ἀμείνους γινομένους) τῆς τοῦ Σωτῆρος ὑπερεμπλησθὲν ἀνεξικακίας, κατ' αὐτοῦ τὸν κόρον ἤνεγκε. Ταύταις τοιγαροῦν ταῖς ἐπαρθείς πραῦναι πειρῶ καὶ τιθασσεύειν τὸ πῦρ τῆς ὀργῆς· εἰκει γὰρ τοῖς ταῦτα κατεπάθουσιν. *dimittitur*, Salvatoris lenitate ac patientia saturata, velut incantationibus iracundiæ ignem lenire ac mitigare stude: iis enim, qui hæc acciunt, cedit.

ME'. — ORIONI MONAZONTI.

Κανόνα σε φιλίας εὐθύτατον λέγων τις οὐκ ἂν διαμάρτοι τῆς ἀληθείας. Ἄπλοους γὰρ εἶ τὴν γλῶτταν, ἀπλούστερος δὲ τὴν γνώμη, ἀπλούστατος δὲ τὸν βίον.

MC'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρώντας, ἢ ἑτέρους νοσήματα ἀκούσια προσοῦντας, ἐξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιτόλων προσέταξεν.

Τὴν ἀκρασίαν τῶν γονέων κολάζων ὁ νομοθέτης, ὡ σφώτατε (πολλοὶ γὰρ οὐκέτι καθαιρομέναις ταῖς γυναίξιν ὀμιλοῦσιν, ἠδονῆς μόνης, ἀλλ' οὐ παιδοποιίας ἔνεκεν νομιζόντες πεπλάσθαι τὴν γυναῖκα), ἱερῶν περιτόλων ἀπέτρεξε τοὺς ἐκ συνουσιῶν οὐ καθαρῶν τιχομένους, ἢ ἐὶ μὴ ἐκόντες, ἀκοντες γοῦν σωφρονιστῶν (15), καὶ σεμνῶς βιοῦν ἑαυτοὺς ἀναγκάσειαν, ὡς τῆς τιμωρίας εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν τεχθσομένους βαδιουμένης. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τοῖς τοκεῦσιν ἀλγεινότερον (16) τοῦ τοὺς παῖδας, οὓς εὐχονται εὐδοκιμωτέρους καὶ λαμπροτέρους ἑαυτῶν ἰδεῖν, θεάσασθαι μῆτε κοινῶν, μῆτε ἱερῶν συνόδων μετ-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(15) Pro σωφρονιστῶν ambo sæpe laudati codd. scribunt σωφρονεῖν. POSSIN.

(16) Confer ep. 117 et 141 libri IV, ubi plura de

C XLV. — ORIONI MONACHO.

Rectissimam amicitiae normam si quispiam te esse dixerit, a vero haudquaquam aberravit. Lingua enim simplex es, animo simplicior, vita et moribus simplicissimus.

XLVI. — LAMPETIO EPISCOPO.

Cur lex leprosos, et alios involuntariis morbis laborantes, extra sacra septa esse præceperit.

Parentum intemperantiam et lasciviam coercens legislator (multi enim cum mulieribus nondum purgatis congregiuntur, perinde atque voluptatis tantum, ac non procreandæ sobolis causa effectam fuisse mulierem existimant), eos, qui in impuro concubitu gignantur, templi aditu prohibuit: ut si non sponte, ac certe iuviti et coacti temperantes se præberent, ac sibi ipsis honeste castæque vivendi necessitatem imponerent: quod alioqui pœna ad eos, quos in lucem edituri essent, grassaretur. Quid enim parentibus gravius et acerbius accidere queat, quam ut filios suos, quos etiam seipsis

hoc communi voto parentum dicam. Vide et supra libri II ep. 81. RITT.

clariiores et illustriores videre votis omnibus exoptant, ea conditione esse conspiciant, ut nec ad communes ac profanos, nec ad sacros conventus admittantur? Hanc igitur ipsis necessariam e vestigio pœnam intulit, ut pœnæ metu libidinosam intemperantiam coercerent. Nam corpora ea, quæ ex impuro sanguine finguntur, huiusmodi morbis obnoxia sunt. Quin multi aliam quoque etiam in hac vita pœnam, partim aperte, partim occulte luunt: atque item in futura prorsus luunt. 275

Α έχοντας; Ταύτην μὲν οὖν ἀναγκαίαν αὐτοῖς καὶ παρὰ πόδας ἐπήγαγε τὴν δίκην, ἵνα φόβῳ τῆς τιμωρίας τὴν ἀκολασίαν κολάζῳσι· τὰ γὰρ ἐξ ἀκαθάρτου αἵματος πλαττόμενα σώματα, ταῖς τοιαύταις νόσοις εὐάλωτα. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλην κἀνταῦθα δεδώκασιν δίκην, οἱ μὲν σαφῶς, οἱ δὲ λεληθότως, κάκει δὲ πάντως δώσουσιν. Οὐ γὰρ ἂν τοὺς ἐξ αὐτῶν φύνας ἀτιμάσας διὰ τὴν τῶν γονέων ἀκρασίαν, αὐτοὺς τοὺς πλημμελήσαντας ἀτιμωρήτους ἀφήσει.

Neque enim is, qui eos etiam, qui ex ipsis orti sunt, ob parentum lasciviam ignominia et dedecore affecit, illos ipsos qui deliquerunt impunitos abire sinet.

XLVII. — EIDEM.

Si iis, qui vitæ consuetudinem cum Eusebio habent, duorum alterum necesse est, nimirum ut vel in ipsius offensionem atque odium incurrant, aut intemperantiæ ipsius socii ac participes sint (siquidem graves et temperantes extrudit, eos autem qui petulanter atque inhoneste se gerere norunt, charos habet), auctor tibi fuerim ut ipsius consuetudinem et contubernium fugias, ne pestilentem morbum contrahas.

Β Εἰ ἀνάγκη τοῖς συνοῦσιν Εὐσεβίῳ, δυοῖν θάτερον συμπεσεῖν, ἢ μειςθῆσθαι, ἢ μετέχειν τῆς ἀκρασίας· ἐπειδὴ τοὺς μὲν σῶφρονας ἀπελαύνει, τοὺς δ' εἰδότας ἀσημονεῖν, ἀγαπᾷ· παραινεσαιμὶ σοι φεῦγειν τὴν τῶν αὐτῶν διατριβὴν (17), μὴ λοιμικοῦ νοσήματος παραπολαύσης.

XLVIII. — EIDEM.

Eum, o modestiæ nativum simulacrum, haudquaquam laudo, qui in privata quidem vita perquam submissum et humilem se præbet, in imperio autem ac magistratu majora quam pro naturæ humanæ conditione, opinionis errore sibi fingat (ignavi enim profecto atque ingenerosiet plebeii hoc esse existimo): verum eum, qui, cum in privatorum numero est, sublimem et excelsum, cum autem præsul creatus est, facilem se ac modestum præstat, morbosque utrique rei insidiantes vitat, illi nimirum humilitatem, huic autem superbiam.

ΜΖ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.
Οὐκ ἀποδέχομαι, ὧ μετριοπροσῶνης αὐτόξεστον ἀγαλμα, τὸν ἐν μὲν τῷ ἰδιωτεύειν ταπεινὸν ἀγαν φαινόμενον, ἐν δὲ τῷ ἀρχεῖν μείζονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φανταζόμενον· ἀγεννοῦς γὰρ καὶ ἀνάνδρου καὶ ἰδιωτικῆς τῷ ὄντι τοῦθ' ἠγοῦμαι ψυχῆς εἶναι τεκμήριον· ἀλλ' ἰδιώτης μὲν ὢν, ὑψηλὸς τυγχάνοι· ἀρχῶν δ' ἀποφανθεὶς, ἐπεικῆς καὶ μέτριος, καὶ τὰ ἐφεδρεύοντα ἐκατέρῳ πράγματι νοσήματα διαφύγοι, οὐ μὲν τὴν ταπεινότητα, οὐ δὲ (18) τὴν ὑπεροψίαν.

ΜΗ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

XLIX. — PALLADIO.

Cum a vitio abstinueris, tum de virtute quoque considerationem abs te iniri æquum fuerit. Si enim illud propulsaris, tum etiam quodnam virtutis genus arripere debeas, considerare licebit. Priusquam ritem fundamenta recte jacta sint, de fine atque fastigio verba facere supervacaneum esse iudico.

ΜΘ'. — ΠΑΛΛΑΔΙῷ.
Ὅταν τῆς κακίας ἀπόσχοιο, τότε καὶ περὶ ἀρετῆς σκοπεῖν ἂν εἴης δίκαιος. Ἐὰν γὰρ ἐκελεην ἀποτρέψαιο, τότε καὶ περὶ τοῦ τίνα τρόπον ἀρετῆς ἀντιλάβοιο, ἐξέσται σκοπεῖν. Πρὶν δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν κρηπίδα ὀρθῶς ὑποθέσθαι, περὶ τὸν ἠγοῦμαι περὶ τῆς τελευταίας καὶ τῆς κορωνίδος διεξελεῖν (19).

L. — THEODORO AUGUSTALIO.

Etiamsi quispiam rex sit, atque opibus circumfluat, ac voluptatibus cumuletur, invictamque potentiam obtinens ab omnibus laudetur beatusque prædicetur, ut qui omnibus (quæ bona existimantur) abundet: tamen et quid paulo ante, et quid aliquanto post futurus sit, animo volvere, ac non in contumeliam et insolentiam efferrī debet. Quod si hæc omnia in unum coire nequeant (neque enim opibus prorsus voluptas quoque adjuncta est, bellis nimirum animorum oblectamento labem afferenti-

Ν'. — ΘΕΩΔΩΡῷ ΑΥΓΟΥΣΤΑΛΙῷ.
Εἰ καὶ βασιλεὺς τις εἴη, καὶ περιβρέοντα ἔχοι τὸν πλοῦτον, καὶ εὐφροσύνης ἐμπλεῶς ἦ, ἀμαχόν τε κεκτημένος τὴν δύναμιν παρὰ πάντων ἐπαινοῖτο καὶ μακαρίζοιτο, ἅτε πᾶσι τοῖς δοκοῦσιν ἀγαθοῖς κομῶν, τὸ πρὸ βραχέος, καὶ τὸ μετὰ βραχὺ ἐννοῆσαι ἂν εἴη δίκαιος, καὶ μὴ πρὸς ὕβριν ἐπαίρεσθαι. Εἰ δ' οὐ δυνατόν ταῦτα πάντα συναλεθεῖν· οὐ γὰρ τῷ πλοῦτι πάντως καὶ εὐφροσύνη πρόσσεστι, πολέμων ἔσθ' ὅτε λυμαινομένων τῇ ἰάνσει, οὐδ' εἰ θυμηδίᾳ καὶ πλοῦτος συνδράμοιεν, ἀσφάλεια προσέσται, τῶν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Pro his, τὴν τῶν αὐτῶν διατριβὴν, duo modo memorati codd. legunt τὴν σὴν αὐτῷ διατριβὴν. Videtur legendum τὴν σὺν αὐτῷ, etc. POSSIN.

(18) Pro οὐ μὲν εἰ οὐ δὲ codd. Vat. 649 et Alt. habent τοῦ μὲν εἰ τοῦ δὲ. In.

(19) Sententia Demosthenis et Quintiliani. RITT.

ἐν τέλει τινὸς τυραννίδα μελετῶντος. Ὡς τὰ πολλὰ ἄ γάρ ἢ ἐνδοθεν φύονται ἐπιβουλαί, ἢ ἐξωθεν ἀναβρί- πίζονται πόλεμοι· δι' ἣν αἰτίαν ἀφ' ἐνὸς τῶν δοκούν- των ἀγαθῶν εἰς ὑπεροψίαν χωροῦμεν, καὶ κατὰ πάντων φρονοῦμεν ;
iantur), quid est quamobrem ob unum duntaxat ex
biam ruimus, atque adversus omnes insolescimus?

NA'. — ΠΑΥΛῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Τό· « Πῶς ἤσομεν τὴν φῶδην Κυρίου ἐπὶ γῆς ἄλλο- τρίας ; » διττὴν μοι δοκεῖ εἶχειν τὴν ἐρμηνείαν. Μάλιστα μὲν ἐπειδὴ μὴ ἐξῆν ἐξω τῆς Ἱερουσαλήμ, μήτε Πάσχα ποιεῖν, μήτε τὰς ἄλλας ἑορτάς· διὸ καὶ ἐνεκαλοῦντό τινες, ὡς ἀναγνόντες ἐξω νόμου (20)· ἐπειτα δὲ ἐπειδὴ καὶ ἔσβεστο αὐτῶν ἡ παρῆρησία ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ἔφασκον· Πῶς δυνάμεθα τὰ ἐπὶ τῆς Β Αἰγύπτου, καὶ τῆς ἐρήμου, καὶ τῆς Παλαιστίνης γε- γεννημένα θαυμάσια, τὰ τε κατ' Αἰθιοπῶν, καὶ κατὰ τοῦ Ἀσσυρίου, ὅτε καὶ ἑκατὸν ὄγδοηκονταπέντε χιλιάδες ἄνευ πολέμου καὶ μάχης ἀνηρέθησαν, διηγῆσασθαι, ἀπιστοῦμενοι δι' ὧν νῦν ἄλόντες ἐν αἰχμαλωσίᾳ δια- τριβομεν ; Ἐπειδὴ γάρ τὰ πράγματα ἀφῆρητο τῶν λόγων τὴν παρῆρησίαν, ὠνειδίζοντο γάρ ὡς μάτην αὐχοῦντες τὰς εὐεργεσίας, ἔργοις δ' ἐλεγχόμενοι, μονονουχὶ ἔλεγον, ὅπερ καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν τῇ κζμίνῃ· « Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοίξαι στόμα. » Του- τῆστιν, Οὐ δυνάμεθα παρῆρησιάσασθαι ἐπὶ τοῖς ἀρχαίοις σεμνολογήμασιν, αἰσχρὴν καὶ θνείδος ἐγενήθη τοῖς δοῦλοις σου. Ἡ γὰρ συμφορὰ ἐσβεσε τὴν παρῆρησίαν. Διὸ καὶ ὠνειδίζόμενοι, ἀφωνοὶ διαμένομεν. Οὐ γάρ πιστευθῆσάμεθα ἄδοντες μὲν τὰ τρόπαια, τεταπει- Cνωμένοι δὲ καὶ δουλεύοντες.

Neque enim fidem nanciscemur, triumphos canentes, cum interim prostrati atque abjecti simus, ac servili jugo premamur.

NB'. — ΗΣΑΙΑ ἘΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Μή, ἐπειδὴ κατὰ ροῦν σοι φέρεται τὰ πράγματα, εἰς ὑπερηφανίαν χωρήσης, ὡς οὐδὲν πεισόμενος δεινὸν, ἀλλ' ἐννοῶν ὅτι φιλεῖ εἰς τὸναντίον τὰ πρά- γματα μεταχωρεῖν, μέτριον ἔχε τὸ φρόνημα· καὶ μὴ ἐξω τῶν τῆς ἀνθρωπότητος ὄρων χώρει. Δίχη γὰρ ἐφορᾷ τὰ δρώμενα, ἥτις τοὺς κρείττονας κολάσει· ἐσσεσθαι ἠγγισαμένους, δι' ὧν ἐνόμισαν διαφεύγειν, διὰ τοῦτων εἰς τιμωρίαν ὑπηγάγετο.
in ipsos unquam animadvertetur, existimant, per ea ipsa, quorum adminiculo pœnam se vitatu-
ros esse putabant, ad supplicium induxit.

NG'. — ΛΑΜΠΕΤΙῸ ΕΠΙΣΚΟΠῸ.

Πρὸς Ἐφεσσίους· Τι ἐστὶ τὸ εἰρημένον· « Τὸν νό- μον τῶν ἐπιτολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας. »

Πολλὴ τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς τὸν νόμον ἡ ὑπερ- οχή. Ὁ μὲν γὰρ νόμος εἰς τοὺς ὁμοφύλους μόνους συγκλείει τὴν φιλανθρωπίαν· τὸ δ' Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τοὺς ἀλλοφύλους ἐπεκτείνει. Καὶ ὁ μὲν τοὺς

²⁰ Psal. cxxxvi, 4. ²¹ Dan. iii, 33. ²² Ephes. ii, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(20) Codd. ambo Vat. et Alt. νόμου in νόμον mutant. Poss:n.

bus, nec si animi jucunditas et divitiarum in unum concurrant, securitas accedet, quod fortasse quispiam ex primariis viris maximaque dignitate præditi tyrannidem imeditetur. Ut plurimum enim aut intestinæ insidiæ oriuntur, aut externa bella exci- liis quæ speciem tantum boni habent, in super-

276 LI. — PAULO PRESBYTERO.

Locus hic, « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena ²² ? » duplici modo mihi exponi posse videtur. Primum enim ac præsertim, quia extra Hierosolymitanam civitatem, nec Pascha, nec alios festos dies celebrari fas erat (unde etiam quidam eo nomine in crimen vocabantur, quod extra eam legem lectitassent) ; deinde quoniam ob captivitatem libertas ipsorum animique fiducia extincta erat, dicebant : Quonam pacto miracula ea, quæ in Ægypto, et solitudine, ac Palæstina contigerunt, quæque etiam adversus Æthiopes et Assyrios edita sunt (quo tempore centum octoginta quinque millia sine pugna et dimicatione occubuerunt) commemorare possumus, cum, propterea quod nunc in captivitate degamus, fidem vobis minime facimus? Quoniam enim adversæ eorum res loquendi libertatem ipsis eripiebant (probris enim affliciebantur, ut divina beneficia frustra jactantes, cum rebus ipsis coarguerentur), ideo iisdem pene verbis utebantur, quibus tres illi pueri in fornace : « Non est nobis os aperire ²³. » Hoc est, ob vetera decora et ornamenta fidenter ac libere loqui non possumus. Probris atque ignominie nota servis tuis in-

LII. — ISAIAE MILITI.]

Quamvis res tuæ ad voluntatem tuam fluant, ne tamen propterea, tanquam nihil unquam mali perspessus, in arrogantiam et superbiam prorumpas, verum illud tecum reputans, res in contrarium migrare atque commutari solere, fac modesto animo sis, nec ultra humanæ naturæ fines progrediaris. Vindex enim Numini vis, ea quæ geruntur inspicit :
D quæ quidem eos, qui se sublimiores esse, quam ut per ea ipsa, quorum adminiculo pœnam se vitatu-

LIII. — LAMPETIO EPISCOPO.

Quid sit illud : « Legem mandatorum in doctrinis evacuans ²⁴. »

Evangelium lege multo præstantius est. Lex enim benignitatem in eos duntaxat, qui ejusdem nationis sunt, concludit : Evangelium autem ad alienas etiam nationes eam porrigit. Illa item amicos charos ha-

here jubet; hoc ut hostes etiam amemus, monet. Illa quippe, ut pueris, leges imponit; hoc autem, ut philosophis, excellentia dogmata præscribit. **277** Atque illud est, quod, ut tibi exponerem, postulasti, « Legem mandatorum in doctrinis evacuans. » Evacuavit enim, non evertendo, sed in sublimiori philosophia eam includendo. Siquidem adulterii interdictio sub eo præcepto maxime continetur, quod impudicis oculis mulierem intueri vetat. Atque item non occidere, sub eo includitur, quo irasci prohibemur.

LIV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Si nec senectute jam longe proventus, palinodiam enis, quando tandem ad meliorem mentem redibis? Moneat te saltem senectutis vocabulum, quod παρὰ τῆς ἡρώας, hoc est a terræ amore, ductum est. Quamobrem ut corpore jam jactante in terram delapsuro, atque anima in resurrectione acerbissimas cum eo pœnas subitura (vis enim illa ultrix eorum a quibus contempta est cruciatus expetit), resipisce. Quamvis enim ad curanda tot vulnera haud satis temporis habeas, at hoc tamen non exiguam malis illis consolationem tibi afferre queat.

LV. — PAULO.

Minime quidem puto te deceptum fuisse, verum de industria fucum veritati facere voluisse. Quod si vere deceptus a veritate aberrasti, re cognita, palinodiam caue. Tuus enim frater, honesta et rationi consentanea causa commemorata, ac non simulato prætextu, meliorem mentem induit.

LVI. — DOROTHEI FILIIS.

Etsi adversarius vester impetum in vos fecit, tanquam per incursionem vos superaturus atque in potestatem redacturus esset, ipse autem captus ac profligatus, a victoria quidem excidit, supplicis autem speciem atque habitum suscepit: at vos tamen lex de supplicibus lata commoveat. Sic enim et firmior vobis victoria, et luculentior gloria futura est.

LVII. — ISIDORO SCHOLASTICO.

Vera brevitatis cum perspicuitate conjuncta, non in argumentorum præmissione, sed in earum rerum, quæ ad institutam materiam nihil opis conferunt, rejectione sita est. Ut enim ea, quæ ab orationis argumento aliena sunt, ponere supervacaneum est: ita etiam eorum, quæ ad ipsius confirmationem

Α φιλοῦς ἀγαπῶν παρακλεῖσθαι· τὸ δὲ καὶ τοῦς ἐχθροῦς ἀγαπῶν προτρέπει. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὡς παιδίοις νομοθετεῖ, τοῦτο δὲ ὡς φιλοσόφοις δόγματα ὑπερφυῆ ὑποτίθεται. Καὶ τοῦτ' ἔστιν ὁ ἠθέλησας μαθεῖν, « Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας. » Κατήργησεν, οὐκ ἀνατρέψας, ἀλλὰ τῆ μείζονι φιλοσοφίᾳ ἐμπεριελιγῶς. Τῷ γὰρ μὴ ἰδεῖν ἀκολάστως, καὶ τὸ μὴ μοιχεύειν μάλιστα ἐμπεριέχεται· καὶ τῷ μὴ ὀργισθῆναι, καὶ τὸ μὴ φονεύειν ἐμπεριλαμβάνεται.

ΝΔ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ οὐδὲ εἰς γῆρας βαθὺ ἐληλακῶς, παλινοψίδαν ἔδειξ, πότε μετανοήσεις; Αἰδέσθητι κἂν τοῦνομα τοῦ γῆρω, ὅπερ εἰρηται παρὰ τὸ γῆς ἡρώας (21). Ὡς τοίνυν τοῦ σώματος μὲν εἰς γῆν λοιπὸν ἀναυθησομένου, τῆς δὲ ψυχῆς ἐν τῇ ἀναστάσει μετὰ αὐτοῦ πικροτάτας ὑποστησομένης τιμωρίας (διψᾷ γὰρ ἡ δικὴ τὰς κατὰ τῶν καταφρονησάντων αὐτῆς κολάσεις), γνωσιμάχησον. Εἰ γὰρ καὶ καιρὸν οὐκ ἔχεις ἀντάρκη τὰ τοσαῦτα θεραπεῦσαι τραύματα, ἀλλ' οὖν γε οὐ μικρὰν σοι τοῦτο προξενήσει ἐν τοῖς δευνοῖς ἐκεῖνοις παραμυθίαν.

ΝΕ'. — ΠΑΥΛΩ.

Οἶμαι μὲν σε μὴ ἠπατηθῆσαι, ἀλλ' οἰκοθεν σοφίασθαι τὴν ἀλήθειαν βεβουληθῆσαι. Εἰ δ' ὄντως ἀπατηθεὶς διήμαρτες τῆς ἀληθείας, μαθὼν παλινοψίδαν ἔξον. Ὁ γὰρ ἀδελφὸς ὁ σὸς αἰτίαν εὐλογον εἶπῶν, ἀλλ' οὐ πρόφασιν σκηψάμενος (22), ἐγνωσιμάχησε.

ΝΖ'. — ΤΟΥ ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΠΑΙΣΙΝ.

Εἰ καὶ ὤρμησεν ἐφ' ὑμᾶς ὁ διάδικος, ὡς αἰρήσων ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ παραστησόμενος· ἀλοῦς δὲ, τῆς μὲν νίκης διήμαρτεν, ἱκέτου δὲ σχῆμα ἀνεληφεν· ἀλλ' ὑμεῖς αἰδέσθητε τὸν ἐπὶ τῶν ἱκετῶν νόμον, ἵνα καὶ βεβαιότερα ὑμῖν ἡ νίκη, καὶ τὸ κλέος ἀοίδιμον γένηται.

ΝΖ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Συντομία ἀληθῆς (24) μετὰ σαφηνείας, οὐχ ἡ τῶν ἀποδείξεων παράλειψις, ἀλλ' ἡ τῶν μηδὲν τῷ προκειμένῳ συμβαλλομένων παρατίθησι. Ὡσπερ γὰρ τὰ ἔξωθεν υποθέσεως παράλιπον τιθέναι· οὕτως ἀναγκαῖον μηδὲν τῶν πρὸς σύστασιν παραλιμπάνειν. Μὴ τοίνυν μηδ' αὐτὸς, εἰ ἀγωνιστικὸς καὶ ἀποδεικτικὸς

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(21) Γῆρας, παρὰ τὸ γῆς ἡρώας. Etymologiam hanc non facile alibi legere memini. RITT.

(22) Σκηψάμενος per tertium pluralem inflectit casum solus cod. Vat. 649, scribens σκηψάμενοις. Possim.

(23) In titulo codd. Vat. 649 et Alt. τοῦ in τοῖς mutant. Ego utramque lectionem conjungendam puto, et epigraphen ep. integre formandam, τοῖς τοῦ Δωροθέου παισίν. In.

(24) Συντομία ἀληθῆς. Confer Philemonem Co-

micum, Gregor. Naz. ep. 3, nec non et Plinium in ep. Philemon. ita :

Τὸν μὴ λέγοντα τῶν δεδόντων μηδὲ ἐν μακρὸν νόμιζε, κἂν δ' ὁ εἰρη συλλαβάς. Τὸν δ' εὐ λέγοντα μὴ νόμιζε εἶναι μακρὸν, Μηδ' ἀν σφόδρ' εἰρη πολλὰ καὶ πολὺν χρόνον. Τεκμήριον δὲ τοῦδε τὸν Ὀμηρον λάβε. Οὗτος γὰρ ἡμῖν μυριάδας ἐπὶ γράφει. Ἄλλ' οὐδὲ εἰς Ὀμηρον εἰρηκεν μακρὸν. RITT. 1

ἐμπέσοι λόγος, αἰτιῶ (25) τὸ μήκος, ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι σαφηνίσαι ἄλλως οὐχ οἶόν τε ἦν τὸ ζητούμενον, εἰ μὴ πολλῇ περιώρομῃ ἐχρήσατο. Εἰ μὲν γὰρ ἀποφῆνασθαι προκείμετο, σύντομος ἔστω ὁ λόγος· εἰ δὲ ἀποδείξαι, ἀνάγκη καὶ εἰς μήκος μὲν ἐκταθῆναι, πᾶσαν δὲ περιττότητα, καὶ ταυτολογίαν διαφυγεῖν. duntaxat et pronuntiandum sit, brevis sane atque demonstrandum, tum vero, ut in longum quidem earundem rerum repetitionem fugiat, necesse est.

ΝΗ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πρὸς Ἑβραίους. Ἑρμηνεῖα εἰς τὸ· « Ὅσων ἀπαντασμά τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως. »

Εἰ μὲν τοῖς ἀνθρωπίνοις πάθουσιν, ὅπερ οὐδ' εἰπεῖν θέμις, κατὰ πάντα ἔψοιτο ὁ τὴν θεῖαν γέννησιν ὑπογράφων, ἀκοῦσαι ἂν εἴη δίκαιος, ὅτι εἰ σοι πάθος πλάττεται περὶ τὸν τόκον, κάμοι περὶ τὴν κτίσιν. Οὐ γὰρ τὸ κτιζόμενον, εἰ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀκολουθήσαιμι ἀσθενείᾳ, ἀπαθῶς οἶδα κτιζόμενον. Εἰ δὲ θεοπρεπέστερον τὰ μὲν πρόποντα καταδέξοιτο, τὰ δὲ ἀπηχῆ παριπεύσειεν, ἐννοῆσαι ὀφείλει, ὅτι ἐπειδὴ ὁ θνητὸς ἐμπαθῶς γεννᾷ, ὁ ἀθάνατος ἀπαθῶς· ὡσπερ οὖν καὶ κτιζῶν ὁ μὲν μετὰ πόνου, ὁ δὲ ἀμογητὶ κτιζει. Ταῦτα γὰρ ἐννοήσας καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος, καὶ ὡσπερ ἐνθους γενόμενος, πάντα τὰ γήινα παραδείγματα ὑπερνηξάμενος, ἀπαύασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τῆς πατρικῆς, τὸν Υἱὸν εἶναι ὠρίσατο· διὰ μὲν τοῦ πρώτου τὸ συναίδιον, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου παραδείγματος, τὸ ἐνυπόστατον μηνύων.

C per prius nimirum, coæternitatem, per posterius autem exemplum, ipsius substantiam significans.

ΝΘ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ποῖος ὀφθαλμοῖς εἰς τοὺς φίλους ἔτι τοὺς σαυτοῦ, εἰ γ' ἔχεις φίλους, βλέψεις, ἀνθρώπων εὐεργέτη καὶ φίλῳ ἐπιβουλεύσας; Ὅ μὲν γὰρ ἀδεέστερον (26), ὡς ἐπιθόμην, συνῆν, ἀναμφισβήτητον ἐνέχυρον οἰόμενος ἔχειν τοῦ μηδὲν ἂν ἐξ ἐπιβουλῆς παθεῖν, τὸ τῆς εὐνοίας καὶ τὸ τῆς εὐεργεσίας μέγεθος. Σὺ δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς θήρας τῇ ἀγριότητι, καὶ τῇ ὀμότητι νενίκηκας· εἰσὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς οἱ καὶ τοῖς εὐεργέταις χάριν ἴσασι (27)· καὶ ἐναδρῦν τῷ κακῷ. Πότε οὖν στήση λοιπὸν καταποντίζων τὴν σαυτοῦ ψυχὴν, τοῦ φέρεσθαι κάτω διηνεχῶς ἀνάγκην αὐτῇ ἐπιτιθεῖς;

Ξ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὅ τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων προδιδούς, τῆς τῶν καλῶν ἐκπαιεῖται θήρας. Τίς γὰρ γεωργὸν ἀπο-

⁴⁵ Hebr. 1, 3.

VARLE LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Ed. Paris., αὐτὸ τὸ μήκος. Corr. ex codd. Vatic. 649 et Ali. apud Possinum. EDIT. PATR.

(26) Non ἀδεέστερον adverbialiter, sed ἀδεέστερος in recto masculino uterque codex hoc vocabulum ponit. POSSIN.

(27) Exemplum insigne præbet leo hospes homi-

aliquid momenti afferunt, nihil omittere necessè est. Quocirca ne tu quoque, si in pugnacem, atque in arguatricem orationem incidas, prolixitatem accusas: verum illud cogita, non aliter eam, id quod quærebatur, perspicue declarare potuisse, nisi longo verborum ambitu uteretur. Nam si affirmandum compendiosa sit oratio. Si autem probandum et extendatur, omnem autem redundantiam, atque

278 LVIII.—ΑΠΟΙΛΩΝΙΟ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Explicatio in illud: « Qui cum esset splendor gloriæ, et character substantiæ ⁴⁶. »

Si humanas affectiones (quod quidem dictu quoque nefas est) per omnia sequatur is, qui divinam generationem describit, hæc ad eum verba habere æquum fuerit. Si circa partum affectionem fingis: et ego item circa creationem. Neque enim quod creatur (si hominum imbecillitatem sequar) sine affectione creatur. Sin autem, ut divinitati magis consentaneum est, ea, quæ ipsius naturæ congruunt, accipiat, quæ autem absurda et inconcinna sunt, transiliat, illud cogitare debet, quod ut mortalis cum affectione gignit, ita contra immortalis siue affectione ac libidinum sensu; non secus videlicet atque ille cum labore aliquid creat, hic autem citra laborem. Hæc enim divinus quoque Paulus animo complectens, et, velut divino numine instinctus, terrena omnia exempla superans, splendorem gloriæ, ac figuram paternæ substantiæ Filium esse statu-

LIX.—ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Quibus jam oculis amicos tuos (si tamen amicos ullos habes) aspicias, qui homini de te bene merito atque amico insidias comparasti? Nam ille, ut adivi, securiori animo tecum versabatur, quod nihil se abs te ex insidiis perpressurum existimaret: ut qui hujus rei certissimum pignus sibi habere videretur, benevolentiam ac beneficii in te collati magnitudinem. Tu vero ipsas quoque feras immanitate atque crudelitate superasti (sunt enim inter eas, quæ bene de se meritis gratiam habere sciant): atque etiam ob hujusmodi scelus gloriaris. Ecquando igitur animam mergere desines, cui hanc perpetuo necessitatem affers, ut in præceps feratur?

LX.—ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Qui rerum opportunitatem perdiderit, commoda minime assequetur. Ecquis enim agricolam probet,

nis qui ejus fuerat medicus; de quo Agellinus. Vere igitur ἀτίθασσων θηριον, hoc est bellua mansuescere nescia, vocatur homo ingratus qui ne beneficiis quidem cicur aut melior redditur: ep. 44, supra hoc lib. III. RITT.

qui, cum arandi ac serendi tempus sit, ut postea uberem segetem habeat, otio et inertia torpet, ac pro foribus desidet? quis vinitorum, qui, cum vitem colere liceat, ut eam uvis abundantem, ac temulentum torcular habeat, aliorum laboribus insidias struit? Quis denique nautam, qui cum oportuna tempestate navigare debeat, ut majorem quæstum faciat, in portu manet, atque in cauponis volvatur? Nemo profecto. Cum igitur hæc ita se habeant, quis Christianum hunc probet, qui certaminum tempore coronas requirit? Res 279 enim hujus vitæ, certaminum ac non coronarum materia præbent: res autem futuræ, honorum et præmiorum. Quocirca rerum occasionem et commoditatem ne prodamus: ne alioqui in futura inutili pœnitentia afficiamur.

LXI. — MARONI, PALLADIO, ZOSIMO, EUSTATHIO.

Ethnicorum multi solius gloriæ cupiditate ducti (fortasse quod post discessum ex hac vita nihil exspectarent: vel potius, quod vitium condemnarent, ac res etiam hujusce vitæ nihil æstimarent), virtutem coluerunt, hincque clari et celebres exstiterunt, atque omnium ore circumferuntur. Vos autem, quam ob causam, nec ob gloriam, nec ob iudicium, nec ob famam et existimationem, nec ob præmii, nec denique ob aliud quidquam ex his, quæ perditos etiam ac profligatos homines ad boni aliquid faciendum adigunt, ut a vitio abstinere adduci potestis, magnopere miror.

LXII. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Palinodiam, ut dici solet, cano. A scopo enim, aut, ut verius loquar, a sententia aberravi: quippe qui haud talem te invenerim, qualem cum esse crederem, laudibus afficere conabar. Hoc autem non meum crimen est, sed tuæ mutationis, quæ in peiora studia deflexit. Nam ipse quidem, quoniam laudantibus fidem habeo, et iis, qui laudantur, faveo (propensionem enim quamdam ad bonum atque honestum habeo), idcirco adductus sum ut iis, qui te laudibus extulerunt, fidem arrogarem. Cupio quippe omnes ita se gerere ut laudem consequantur. Tu vero commutata vitæ ratione teipsum, non me coarguisti. Verum si de tua salute desperarem, non hæc scriberem. Quoniam autem optimam mutationem exspecto, idcirco scribo, teque moneo, ut ad veterem virtutem teipsum referas.

LXIII. — THEOPOMPO.

De Arianis et Eunomianis.

Divinæ naturæ nihil æque proprium est, atque æternitas. Quare qui Filium posteriorem Patre, ex quo sempiternæ effulsit, inducit, hic illud ipsum quod substantiam illam ab omni labe purissimam insignit, quantum in ipso est, evertit. Nam et numero et tempore sublimior est: neque ante et post, nec primum ac secundum admittit. Etenim ut aliis omnibus, ita etiam his nominibus, quibus res conditæ tanquam notis quibusdam exprimentur, nullus ad eam aditus patet.

δέξοιτο, παρὸν ἀροῦν καὶ σπείρειν, ἢ εὐσταχὺ ἔχη τὸ λήϊον, ἀργοῦντα καὶ θυραυλοῦντα; τίς δ' ἀμπελοργόν, ἐξὼν θεραπεύειν τὴν ἀμπελον, ἢ εὐστάφυλον αὐτὴν ἔχει, καὶ τὴν λήϊον μεθύουσαν, τοῖς ἐτέρων ἐφεδρεύοντα πόνοις; Τίς δὲ πλωτήρα, δέον εὐκαιρῶς πλεῖν, ἵνα τὴν ἐμπορίαν αὐξήσῃ, ἐν λιμένει μένοντα, καὶ ἐν κατηλείοις καλινδούμενον; Οὐδεὶς δὲ ἦ ποῦ. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, τίς ἀποδέξοιτο Χριστιανὸν, ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγῶνων τοὺς στεφάνους ἐπιζητοῦντα; Τὰ μὲν γὰρ τῆδε ἀγῶνων ἐστὶ καὶ στεφάνων ὑπόθεσις· τὰ δὲ ἐκεῖ, γεῶν καὶ τιμῶν. Μὴ τοίνυν τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων προδῶμεν, ἵνα μὴ ἐκεῖ ἀνόνητα μεταμεληθῶμεν.

ΞΑ'. — ΜΑΡΩΝΙ, ΠΑΛΛΑΔΙΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Πολλοὶ τῶν παρ' Ἑλλήσι δόξης μόνης ἀντιποιησάμενων, μηδὲν ἴσως προσδοκῆσαντες μετὰ τὴν ἐνθνήδε ἀποδημίαν· μάλλον δὲ καταγρόντες τῆς κακίας, καὶ τὸ μηδὲν εἶναι νομίσαντες τὰ βιωτικὰ πράγματα, ἀρετὴν ἀσχῆσαντες, αἰδιμοὶ γεγόνασι, καὶ ἐν τοῖς ἀπάντων περιφέρονται στόμασιν. Ὑμεῖς δὲ δι' ἡν αἰτίαν οὐτε δόξης ἔνεκεν, οὐτε κρίσεως, οὐτε ὑπολήψεως, οὐτ' ἀμοιβῆς, οὐτ' ἄλλου οὐδενός, τῶν τοὺς σφόδρα ἀναλήγτως διακειμένους εἰς τὸ ποιῆσαι τι χρηστὸν ἐκβιαζομένων, προτρέπεσθε ἀποστῆναι τῆς κακίας, λίαν τεθαύμακα.

C

ΞΒ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἄδω τὴν καλουμένην παλινωδίαν. Ἡμάρτον γὰρ σκοποῦ, ἢ, τότε ἀληθέστερον εἰπεῖν, γνώμης, μὴ εὐρῶν σε τοιοῦτον οἶον νομίζων ἐγκωμιάζειν ἐπιχειροῦν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐμὸν, ἀλλὰ τῆς σῆς μεταβολῆς τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρα νεύσεως ἐστὶν ἐγκλημα. Ἐγὼ μὲν γὰρ, ἐπειδὴ περ καὶ πιστεύω τοῖς ἐγκωμιάζουσιν, καὶ τοὺς ἐπαινουμένους συγχροτῶ (ἐγὼ γὰρ τίνα βροτὴν πρὸς τὸ καλόν), πεπιστευκα τοῖς σε ἐπαινεῖσασιν. Βούλομαι γὰρ πάντας εὐδοκίμους εἶναι· αὐτὸς δὲ μεταβληθεὶς σαυτὸν, οὐκ ἐμὲ ἠλεγξας. Ἄλλ' εἰ μὲν ἀπεγίνωσκον, οὐκ ἂν ταῦτ' ἔγραφον. Ἐπειδὴ δὲ ἀρίστην μεταβολὴν προσδοκῶ, καὶ γράφω, καὶ προτρέπω, ὥστε εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀρετὴν σαυτὸν ἐπαναγαγεῖν.

D

ΞΓ'. — ΘΕΟΠΟΜΠΩ.

Περὶ Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν.

Οὐδὲν οὕτω τῆς θείας φύσεως ἴδιον, ὡς τὸ ἄδιον. Ὅ τοίνυν μεταγενέστερον τὸν Υἱὸν λέγων τοῦ Πατρὸς, ἐξ οὗ ἀνάρχως ἐξέλαμψεν, οὗτος αὐτὸ τὸ χαρκτηρίζον τὴν ἀχῆρατον οὐσίαν, τὸ γε αὐτοῦ μέρος, ἀναιρεῖ. Καὶ ἀριθμοῦ γὰρ καὶ χρόνου ἐστὶν ἀνωτέρα· καὶ τοῦ πρὸ καὶ μετὰ οὐκ ἀνέχεται, οὐδὲ τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον προσίσταται· ἀπόρσιτος γὰρ ἐστὶν ὡσπερ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, καὶ τούτοις τοῖς ὀνόμασι, δι' ὧν τὰ κτίσματα χαρακτηρίζεται.

ΞΔ'. — ΠΑΥΛΟ.

A

LXIV. — PAULO.

Ἐπυθόμην ὡς σὺ μὲν σοφῶς ποιῶν, ἐκὼν δέδωκας τοῦ λαθεῖν ἐξουσίαν. Ὁ δὲ βέλτιστος Χαιρήμων ὑπὸ Ἄμμωνίου μὲν καθαιρεθείς, παρὰ δὲ Εὐσεβίου οὐκ οἶδ' ὅπως χειροτονηθείς, δάξας μὴ πεφωρᾶσθαι οὐκ ἤρυσθαισεν· ἀλλὰ καὶ φλυαρίαις τὴν σὴν ἡμεῖψατο φιλοσοφίαν. Μὴ τοίνυν δυσχεράνης, εἰ ἄνθρωπος μὴτ' ἀρετῆς φροντίζων, μὴτε φόβον θεῶν ἐν στέρνοις ἔχων, κατὰ τῆς σῆς ἐπιεικειᾶς ὥπλισε τὴν γλῶτταν, ἀλλὰ προσδόκα καὶ ὑπὲρ τούτου στέφανον.

ΞΕ'. — ΝΕΙΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἡ ἀλήθεια πάσας τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας κοσμεῖ· εἰ δ' αὐτῆ ἀπειθῆ, οὐδεμίαν ἔχουσι κοσμιότητος ὄραν. Φιλοσοφία μὲν γὰρ ἢ παρ' Ἑλλήσι τὴν ἀλήθειαν ἐπαγγελλομένη ζητεῖν, ταύτης ἐκπέπτωκε. Ῥητορικὴ δὲ δεινότητος καὶ ἀδρότητος μόνον φροντίζει. Γραμματικὴ δὲ τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν διδάσκειν αὐχεῖ. Εἰ μὲν οὖν αὐταὶ τῇ ἀλήθειᾳ καλλωπιζοῦνται, ποθεῖναι ὀφείλουσιν εἶναι τοῖς ἐχέφροσιν. Εἰ δὲ κατ' αὐτῆς ὀπλίζονται, ἀτιμάζεσθαι εἰσι δικάται.

ΞΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πῶς ροητέον· « Εἰ ὀφθαλμὸς σου ἢ χεὶρ σου σκανδαλίζει σε. »

Οὐκ ἔστιν ἄλογος ὁ εὐαγγελικὸς χρῆσμός, ἀλλὰ νοῦ καὶ λογισμοῦ μεστός· μεγάλου γὰρ καὶ δοκοῦντος καὶ δυνατοῦ τοῦ κρατεῖν ἐπιθυμίας, μεῖζόν ἐστὶ τὸ προνοεῖν ὅπως μὴ ἄλοιοι [τις] τῇ νόσφ. Τοῦτο γοῦν αὐτὸ κατασκευάζων ὁ Χριστὸς ἔφη· « Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » οὐ τὸν ἐκ παρόδου καὶ ἐξαίφνης ἐωρακότα, καὶ τρωθέντα, καὶ ἐξελεύσαντα τὸ βέλος, καὶ τὸ τραῦμα θεραπεύσαντα, μοιχρὸν ἀποφαίνων· οὐ γὰρ εἶπεν, « Ὁ θεασάμενος, ἀλλ', « Ὁ θεώμενος, » ὁ ἐκ προενομήσεως τὸ πάθος ἐπισπασάμενος, καὶ παρ' αὐτῶν τρέφων καὶ συνεχῶς φοιτῶν πρὸς τὴν θεασθεῖσαν, καὶ περιεργαζόμενος κάλλος ἀλλότριον, καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς θέας τρόπον τινὰ τῆς ἡδονῆς ἀπολαύων. Σὺ μὲν οὖν ἀσφαλῶς τὰ κατὰ σαυτοῦ οἰκονομῶν εἰκότως φρίττεις τὸν χρῆσμον, καὶ ἐρμηνευθῆναι σοὶ παρακαλεῖς, καὶ ἀπίστευτοις εἰς τοσοῦτον ἤκουσιν ἀναισθησίας, ὡς λέγειν ὅτι οὐδὲν ἢ θεὰ βλάπτει τὸν ὀρῶντα. Ἐγὼ δέ σε μὲν ἀποδέχομαι φροντίζοντα τῆς οἰκειᾶς σωτηρίας. Περὶ δὲ ἐκείνων φημί, ὅτι κρείττων ἀσφάλεια φιλοτιμίας ἐπισφαλοῦς (28). Καὶ τὸ τοὺς θεοὺς χρῆσμούς τῶν οἰκειῶν λογισμῶν προτιμωτέους εἶναι,

⁴⁴ Matth. v, 29. ⁴⁵ ibid. 28.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(28) Κρείττων ἀσφάλεια φιλοτιμίας ἐπισφαλοῦς. Sic Tacitus lib. iii, *Annalium*: « Brutidium artibus honestis copiosum, et, si rectum iter pergeret, ad clarissimam quæque iterum, festinatio existimabatur, dum æquales, dein superiores, postremo suismet ipse spes anteire parat: quod multos etiam

Te quidem prudenti consilio utentem, consilio, 280 ut Chæremonis flagitium in obscuro lateret, potestatem ipsi fecisse intellexi. At optimus ille vir, ab Ammonio quidem exauctoratus, ab Eusebio autem haud scio quonam pacto ordinatus, se minime deprehensum esse arbitratus, non modo non erubuit, sed etiam scitum tuum ac sapiens consilium nugacibus verbis remuneratus est. Tu vero ne hoc indigno atque acerbo animo feras, hominem nec in præcordiis conditum habentem, linguam adversus tuam lenitatem ac facilitatem armasse. Verum hoc quoque nomine coronam exspecta.

LXV. — ΝΙΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Veritas omnibus artibus et disciplinis ornamentum affert: quæ si absit, omni ornatu et elegantia carent. Ethnicorum enim philosophia, cum se veritatem quærere profiteatur, ab ea excidit. Rhetorica autem eloquentiam duntaxat ac verborum delicias curat. Grammatica denique sermonum peritiam se tradituram jactat. Quocirca si hæc veritate coornentur, prudentibus viris charæ esse debent. Si autem adversus eam arma capiant, optimo jure contemnendæ sunt.

LXVI. — EIDEM.

Quomodo sit intelligendum: « Si oculus tuus aut manus tua scandalizat te ⁴⁶. »

Evangelicum oraculum haudquaquam ratione caret, verum mente ac prudentia plenum est. Nam cum magnum, ut revera est, esse videatur, cupiditati imperare, majus ac præclarior est providere ne quis hoc morbo corripitur. Hoc igitur ipsum molliens Christus his verbis usus est: « Quicumque videt mulierem ad concupiscendum, jam mœchatus est in corde suo ⁴⁷. » Quibus verbis non enim qui obiter ac repente eam vidit, ac vulnere affectus, ac telum statim extraxit, vulnusque curavit, adulterium esse pronuntiat. Non enim dixit, Qui vidit, sed, Qui videt, hoc est qui ex antecedente cogitatione morbum attraxit, et apud se nutrit, atque ad eam, quam aspexit, identidem commeat, alienamque pulchritudinem curioso perscrutatur, ac per continuum aspectum voluptatem quodammodo capit. Eninvero tu quidem tuto rebus tuis consulens, oraculum istud merito pertimescis: atque, ut ipsum tibi exponam, rogas, iisque diffidis, qui eo stuporis atque amenitiæ procedunt, ut negent aspectum, ei, qui cernit, detrimenti quidquam importare. Ego autem, ut te hoc nomine laudo, quod salutis tuæ curam geras, ita de illis hoc dico, præstantiorem esse securitatem quam

bonos pessumdedit, qui, spretis quæ tarda cum securitate, præmatura vel cum exitio properant. » Cum quo insigni loco prudētissimi historici consero hunc Leonis Magni serm. 2 *De jejuniis Pentecostes*: « Melior est gradus lentior per iter rectum, quam velocitas festina per devium. » RITT.

periculosam contentionem, piumque et æquissimum esse, divinas leges propriis rationibus antiquiores habere. Quod si quis mihi obtemperandum non putat, **281** Proverbiorum auctorem saltem audiat, qui ante oraculum evangelicum his verbis usus est: « Ne oculus tuum in ipsam deligas, verum statim avola, nec moram ullam in eo loco trahere »; » et item scriptorem (omni virtutis genere cumulatum), nuncquidem dicentem: « In pulchritudine mulieris multi seducti sunt »; » nunc autem: « Ne condiscas alienam pulchritudinem. » Non dixit: Ne spectes (potest enim id casu ac fortuito accidere), sed, Ne condiscas, meditatam videlicet considerationem, et curiosum aspectum, atque cum cupiditate conjunctam contemplationem de medio tollens. « Amicitia enim, inquit, hinc tanquam ignis exardescit, » hoc est, obscenas amor hinc oritur. Quin externis etiam hominibus, quibus hæc sinceritas laud admodum curæ fuit, hoc et consentaneum, et verum esse visum est. Ac Socrates quoque (nam eorum etiam dicta commemorabo, quoniam ad pudicitiam et castitatem incitant) cum quemdam formoso adolescenti osculum figentem conspexisset: « Hic, inquit, facile gladiatorum cuspidibus innataret, atque in ignem insiliret, qui scilicet tantum in seipso incendium per osculum excitare minime dubitavit. » Diogenes item adolescentem lascivius, quam virum deceret, ornatum conspicatus, hæc ad eum verba habuit: « Si ad viros te confers, miser es; si ad mulieres, iniquus. » Etenim per nimium ornandi corporis studium, viri quidem feminas, feminæ autem et cinædi virus captant. Sed et Agesilaus puerum egregia forma, quem amabat, cum ipsum osculari vellet, inhibuit. Alexander vero Darii uxorem ne intueri quidem sustinuit: quod turpe esse censeret, eum, qui viros superasset, a feminis vinci. Quod si non modo Græcorum, sed etiam barbarorum exemplis utendum est,

⁴⁹ Prov. vii, 24, 25. ⁵⁰ Eccli. ix, 9. ⁵¹ ibid. 8. ⁵² ibid. 11.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(29) Τὸ τοὺς θελοὺς χρησμοὺς τῶν οικειῶν λογισμῶν προτιμωτέροις ἄγειν, καὶ εὐαγέει καὶ δικαιοτάτων. B. C. pro τὸ habet δεῖ, quod non probō. Cum autem hic ordo invertitur, et λογισμῶν οικειῶν divinis oraculis anteponuntur, eum esse fontem omnis erroris, mali et perturbationis, alibi docet Isidorus. Vid. libri iv epist. 133. RITT.

(30) Τοῦ τῆς Παναρέτου συγγραφέως. Ita vocat Jesum Sirachi filium, qui idem inf. in epilogo hujus epistolæ appellatur, ὃ τὴν σοφίαν συντάξας. Libri titulus est apud Græcos geminus: Σοφία Σιράχ, vel etiam plenus: 1. Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σιράχ. 2. Ἡ πανάρετος· subauditur σοφία ἢ καὶ βίβλος. De priore constat ex Athanas. et Epiph. ac Cypriano. De posteriore, Panareto scilicet, ex eod. Epiphanio lib. De mensura et ponderibus, p. 534, Joanne Damasceno, p. 123, et Hieronymo ep. 115, item Commentar. in ix cap. Danielis. Cedrenus in *Annalibus*: Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης, ἐφ' οὗ τὴν πανάρετον σοφίαν συντάξας Ἑβραῖοις Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιράχ ἐγνωρίζετο. Quorum locorum quædam adnotarunt etiam in suis ejus libri ad mores formandos utilissimi

καὶ εὐαγέει, καὶ δικαιοτάτων (29). Εἰ δε τις οὐ πείθεται, ἀκούετω κἀν τοῦ παροιμιαστοῦ πρὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ χρησμοῦ εἰρηκότος· « Μὴ ἐπιστήσης τὸ σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ ἀποπήδησον, μὴ ἐγχνονίσσης ἐν τῷ τόπῳ· » καὶ τοῦ παναρέτου συγγραφέως (30), ποτὲ μὲν λέγοντος· « Ἐν κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἐπλανήθησαν· » ποτὲ δέ· « Μὴ καταμάνθανε κάλλος ἀλλότριον. » Οὐκ εἶπε, Μὴ ὄψης (συμβαίνει γὰρ ἀπὸ ταῦτομάτου γίνεσθαι τοῦτο), ἀλλὰ, Μὴ καταμάνθανε, τὴν ἐκ μελέτης κατανόησιν, τὴν περιέργον ἔψιν, τὴν μετ' ἐπιθυμίας θεωρίαν ἀναιρῶν. « Φίλια γὰρ, φησὶν, ἐκ τούτου ὡς πῦρ ἀνακαίεται· » τοῦτ' ἔστιν, ἔρωσι αἰσχρὸς ἐκ τούτου τικτεται. Καὶ τοῖς ἔξωθεν δὲ ἀνθρώποις, μὴ πάνυ ταύτης τῆς ἀκριβείας πεφροντικῶσι, τοῦτο καὶ εἰκὸς καὶ ἀληθὲς ἔδοξεν εἶναι. Καὶ Σωκράτης δὲ, λέξω γὰρ καὶ τὰ ἐκείνων, ἐπειδὴ πρὸς εὐμορφὴν ἀλείφει, ἰδὼν τινα φιλήσαντα νέον εὐμορφον· « Οὗτος, ἔφη, βλάβος ἂν καὶ εἰς μαχαίρας κυβιστήσειεν, καὶ εἰς πῦρ ἀλοή, ὁ τοσαύτην δηλονότι τολμήσας ἐν ἑαυτῷ ἀνάψαι διὰ τοῦ φιλήματος τὴν πυρᾶν. » Διογένης (31) δ' ἰδὼν μειράκιον ἀσελγέστερον ἢ κατ' ἀνδρα κεκοσμημένον, ἔφη· « Εἰ μὲν πρὸς ἄνδρας, ἀτυχεῖς· εἰ δὲ πρὸς γυναῖκας, ἀδικεῖς. » Θηρῶσι γὰρ διὰ τοῦ καλλωπισμοῦ οἱ μὲν ἄνδρες τὰς γυναῖκας· αἱ δὲ γυναῖκες, καὶ οἱ ἀνδρόγυνοι, τοὺς ἄνδρας. Ἀγησίλαος δὲ παῖδα εὐμορφον, οὗ ἦρα, βουλόμενον αὐτὸν φιλεῖν διεκώλυεν. Ἀλέξανδρος δὲ οὐδὲ ἰδεῖν τὴν Δαρείου ὑπέμεινε· αἰσχρὸν νομίσας τοὺς ἄνδρας ἐλόντα γυναῖκα ἤτηθη. Εἰ δὲ μὴ μόνον Ἑλληνοκοῖς, ἀλλὰ καὶ Βαρβαρικοῖς χρὴ παραδείγμασι χρῆσασθαι, οὐδὲ τοῦτο ποιῆσαι παραιτησόμεαι. Κύρος (32) γοῦν ὁ Περσῶν βασιλεὺς οὐδὲ ἰδεῖν τὴν Πάνθειαν ἀφορισθεῖσαν αὐτῷ, καὶ ἀμήχανόν τι κάλλος ἔχειν μαρτυρουμένην, ἐτόλμησεν· ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρῳ συνεχώσας καὶ μηδὲν λέγοντι πάσχειν δεινόν, παρῆναι μὴ συνεχώσας αὐτὴν ὄρῳ. « Τὸ μὲν γὰρ πῦρ, φησὶ, τοὺς ἐγγύς ὄντας κατακαίει· τὸ δὲ κάλλος, καὶ τοὺς πόρρω ἐστῶτας. »

editionibus diligentissimi et doctissimi viri Janus Drusius, et David Hoeschelius. Quæ cum ita sint, hallucinatus est interpres Isidori, cum sic vertit, *scriptorem omni virtutis genere cumulatum*; debebat potius, *scriptorem Panareti*, vel *scriptorem libri omni virtutis genere cumulati dixisse*. RITT.

— Vatic. 649 et Alii. pro his quæ exstant in edito, καὶ τοῦ παναρέτου συγγραφέως scribunt, καὶ τοῦ τῆς Παναρέτου συγγραφέως. Librum Ecclesiastici laudat hic Isidorus cui tanquam proprium nomen attribuit: ἡ Πανάρετος, subaudi βίβλος, quod de omni virtute præcipiat. Hoc ita se habere certo demonstrat quod duo testimonia statim recitata ex libro isto sunt, nempe illud, ἐν κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἐπλανήθησαν Ecclesiast. cap. ix, v. 9, et alterum, Μὴ καταμάνθανε κάλλος ἀλλότριον, quod exstat vers. 8 ejusd. cap. ix libri, Jesu Syrach Latinis Ecclesiastici vocati. POSSIN.

(31) Idem repetit inf. ep. 84. Vide et Laertium. RITT.

(32) Vide de eodem supra ep. 62 lib. ii. lb.

Καὶ οὐκ ἐψεύσατο. Ἐάλω γὰρ ἐκεῖνος ὁ κρείττων ἄνευ φήσας τῆς ἡδονῆς. Καὶ ἐπειδὴ πείθειν οὐκ ἠδύνατο (σώφρων γὰρ ἦν ἐκεῖνη)· βίαν αὐτῇ ἐπέξειν ἠπειλήσεν, ἕως ἐκεῖνη τῷ Κύρῳ ἐμήνυσεν. Ὅστις συγγνώμης ὅτι ἀμάχῳ θηρίῳ συγκαθειργμένος, ἔπαθεν ὅπερ ἔπαθεν, ἐδήλωσε τῷ μηδὲν ἐκ τῆς θέας βλάπτεσθαι ἀλαζονευομένῳ· « Εἰ μὲν πείθεις τὴν γυναῖκα, καὶ δὴ· εἰ δὲ βιάσῃ, οὐ συγχωρῶ. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ εὐαγγελικὸς χρῆσμός καὶ ὁ τῶν Παροιμιῶν συγγραφεὺς, ὁ τὴν Σοφίαν συντάξας, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Περσικὰ παραδείγματα εἰς τοῦτο συμβαλόντων, φυλακτέον παντὶ σθένει, καὶ χαλινωτέον τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐφικτέον τῆς περιέργου, καὶ ἀκολάστου θέας, ὡς τῶν καιρίων καθαυτῆς. Μεγίστη γὰρ ἐκ ταύτης εἰς τὴν ψυχὴν εἰσρεῖ κακία· τὰ γὰρ καιρία αὐτῆς προκατασχούσα, καὶ τὸν λογισμὸν ἐξελάσασα, ὄλην αὐτὴν τοῦ πάθους εἶναι ποιεῖ.

exiitisset, in hanc fraudem incidisse, ipsi, qui se nullo ex aspectu detrimento affici nimis insolente, gloriabatur, hæc significavit : « Si mulieri, quod cupis, persuades, per me id licet ; 282 si autem vim adhibes, id minime patiar. » Cum igitur et evangelicum oraculum, et Proverbiorum auctor, et qui Sapientiae librum condidit, et tam Græca, quam Persica exempla in hoc convenient, omnibus viribus oculos custodire, ac velut injecto freno coercere oportet, atque a curioso et impudico conspectu, ut intimas animi partes perstringente, sese abstinere. Maxima enim ex ea in animum improbitas influit. Nam cum ipsius arcem occuparit, ac rationem expulerit, totam eam libidini addictam ac mancipatam reddit.

ΕΖ'. — ΖΩΣΙΜῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Πυθόμενος ὅτι δέον σε προσδραμεῖν τῇ μετανοίᾳ, δέον αἰτῆσαι συγγνώμην ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις, ἐπαγωνίῃ τοῖς προτέροις, ἐπαποδύῃ τοῖς μίσμασιν, ἀεὶ τὰ πρότερα τοῖς δευτέροις ἀποκρύψαι φιλοτιμούμενος. Εἶτα δακρύσας ἔφην πρὸς ἑμαυτὸν Ὁ Ἰσίδωρε, τί μάτην κάμνεις, κατὰ πετρῶν σπείρων ; Τί ὀφελῆσαι σπεύδεις τὸν ὀφελθηῖναι μὴ βουλόμενον ; τί ποιεῖς, καὶ ἀγρυπνεῖς, τοῦ, δι' ὃν ἡ ἀγρυπνία γίνεται, τῷ μὴ ποιεῖν τὰ γραφόμενα, ματαίαν αὐτὴν ἀποφαίνοντος ; Παῦσαι ματαιοπονῶν, καὶ Αἰθίοπα σμήλων, καὶ εἰς πῦρ ξαίνων, καὶ λίθον ἐψῶν (53) ; Ὡς δὲ κόρον ἔλαβον ἑμαυτὴν αἰτιώμενος, χρηστὴ πάλιν ἐλπὶς ἔφυ, ἣ τις καὶ ἀκοντα ἐξεδιάσατο, καὶ ταῦτα πάλιν χαράξα· τὰ γράμματα. Αὐτὸς τοιγαροῦν σκοπήσας οἱ τῶν κακῶν ἐχώρησας, εἰς μετάνοιαν καλυδρόμησαι προθυμήθητι.

vitium etiam ac repugnantiam ad has quoque rursus quo malorum processeris, considerans, induc animum ad poenitentiam reverti.

ΕΗ' — ΘΕΟΓΝΩΣΤῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Αἶαν θαυμάζω, πῶς οἱ μὴ ἐπισφίγγοντες τὸ γὰρον, καὶ τὸ ἐπὶ τῷ προσδριάς ἠξιώσθαι παρὰ τοὺς πολλοὺς ὀλημα, μείζον τοῦ δικαίου φρονούσι· καὶ οὐδ' αὐτὸ (54) λοιπὸν παραχωρησαι ἀξιοῦσι, τῷ ἠττηθῆναι τῷ δικαίῳ ὕβριν ἠγούμενοι.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(53) Αἰθίοπα σμήλων, καὶ εἰς πῦρ ξαίνων, καὶ λίθον (f. πλίνθον) ἐψῶν. Proverbia εἰς τὸν ματαιοπονούντα, in hominem qui irritum sumit laborem.

ΠΑΤΡΟΛ. GR. LXXVIII.

ne hoc quidem facere detrectabo. Cyrus igitur Persarum rex, Pantheam, quæ ipsi assignata fuerat, atque incredibili quadam pulchritudine prædita esse ferebatur, ne conspiciere quidem ausus est. Quinctiam eum, qui ipsam assidue cernebat, nec se ullo propterea libidinis motu agitari dicebat ut ne eam assidue perspiceret, admonerat : « Ignis enim, inquebat, eos dumtaxat, qui propius ad eum accedunt, exurit ; pulchritudo autem eos etiam qui procul remoti sunt. » Necvero hac in re mentitus est. Nam ille, qui voluptate superiore se esse prædicarat, captus est. Ac quia eam nulla oratione permovere poterat (pudicitiae enim laude præstabat) vim se ipsi allaturum esse denuntiavit, quoad illa tandem de hac re Cyrum certiore fecit. Qui cum intelligeret, eum, propterea quod cum ejusmodi fera, cui nullæ vires pares esse queant, inclusus

LXVII. — ΖΩΣΙΜῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Posteaquam intellexi, te, pro eo quod ad poenitentiam accurrere, ac scelerum tuorum veniam petere oportebat, in pristina adhuc studia et flagitia majori etiam animi conatu et contentione incumbere, hisque inhaerere, id videlicet summo studio agentem, ut priora per posteriora obscuras, tum ego collacrymans ad me ipsum hæc verba habui : O Isidore, quid frustra te fatigas, in petras semen jaciens ? Quid ei prodesse studes qui juvari non vult ? Quid laboras et excubas, cum is, propter quem excubiæ aguntur, ea quæ scribantur exsequi recusando, inanes eas reddat ? Quin tu vano labore te ipsum cruciare, atque Æthiopem dealbare, et ignem verberare, ac laterem coquere desinis ? Postquam autem ad satisfactum usque meipsum accusavi, bona spes rursus exorta est, quæ me in litteras cundandas adegit. Quamobrem tu, quæso,

D LXVIII. — ΘΕΟΓΝΩΣΤῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Demiror equidem, quoniam pacto, ii, qui animi insolentiam ac fastum et tumorem ex eo conceptum, quod antistitii honore præ aliis affecti sint, minime astringunt, sublimius, quam par sit, de se sentiant, ac ne ipsum quidem jam relinquere velint, probro scilicet atque contumeliæ ducentes a jure et æquo superari.

Vid. hujusmodi plura apud paroemiographos. RITT. (54) Pro αὐτῷ duo codd. Vat. 649 et Alt. legi jubent αὐτῷ. Possin.

LXIX. — NILO.

Quando quidem ingens est humilitatis fastigium, ac contra ingens arrogantiae ruina, idcirco te moneo, ut illud amplectaris, in hanc autem minime incidas.

LXX. — OPHELIO GRAMMATICO.

Non fittora duntaxat, ut ab Homero dictum, atque a te scriptum est, eructantis maris spumam clamant: verum et terra, et mare, flagitia ea, quæ a Zosimo designata sunt, velut tragicis verbis exaggerant. Eo enim stuporis atque indolentiae processit, ut et divina oracula, futiles quasdam pugnas 283 et prestigias esse censeat, et eos, qui ipsi officii sui admonent, delirare existimet, ac denique omnes cujusvis ætatis et dignitatis petulanter insectetur. Quisnam igitur non lacrymas mittat? quis non lugeat, non ipsum duntaxat, verum etiam eum, qui sanctum sacerdotium ipsius fidei committere minime veritus est? Nam cum grave atque atrox sit, eum etiam, qui inter gregarios et obscuros censetur, tot vitiiis contaminari: tum vero gravissimum et atrocissimum est, eum, qui in sacerdotium invasit. Hæc igitur scimus, atque assidue audientes, ingemiscimus, nec eum monere destitimus, nec vero, quandiu spirabimus, desistemus. Neque enim tu, ut ignarus, ea docere coneris, quæ nec oblivioni, nec silentio mandari possunt. Quidam enim eum, ut media ex parte exanimem, ad meliorem mentem revocant; quidam autem ut mortuam et extinctum lugent. risum ipsi excitant.

LXXI. — NILAMMONI DIACONO MEDICO.

Quod quidem Deus ad humanitatem et misericordiam propensus sit, perspectissimum habeo. Quod autem acerbissimas etiam ab iis, qui ipsius misericordiam contemnuunt, pœnas exigat, tum sacræ Scripturæ docent, tum res ipsæ testantur. Quisnam enim diluvium induxit? Quis Sodomiticam terram una cum incolis concremavit? Quis Hierosolymam persecutus est? Quis Judæos in captivitatem redegit, atque in omnes terræ regiones velut fugitivos ac verberones servos circumnegit? Quamobrem ne benignitate ac misericordia sola freti peccemus: verum iustitiam quoque cogitantes, respiscamus: quo illic quoque benignum ac facilem se ipse nobis præbeat. Siquidem animi respiscentia æquam iudici facilitatis ac misericordiae viam aperit.

LXXII. — HERACLIO EPISCOPO.

Qui volentibus imperant, si deum vere imperare mihi videntur, ac præsertim cum virtutis nomine

A

ΕΘ' — ΝΕΙΛΩ.

Ἐπει (35) μέγα τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ὕψος, καὶ τῆς ἀλαζονείας τὸ πτώμα, συμβουλευώ σοι ἐκείνῳ μὲν ἀσπάσασθαι, τοῦτ' δὲ μὴ περιπεσεῖν.

ΟΥ. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Οὐκ ἤϊόνες μόναι, ὡς Ὅμηρος μὲν ἔφη, σὺ δὲ γέγραφας, βοῶσιν ἐρευγομένης ἀλδὸς ἄχνην· ἀλλὰ γῆ τε καὶ θάλαττα, τὰς παρὰ Ζωσίμου καινουργηθείσας παρανομίας ἐκτραγωδεῖ. Τοσοῦτος γάρ, ὡς φασιν, εἰς ἀναλγησίαν ἦρθη, ὡς μὲν τοὺς θεοὺς χρησμοῦς, ἀγρυπτικὰς λογοποιίας νομίζειν· τοὺς δὲ τῶν δεόντων παραινέτας ληρεῖν ὑπολαμβάνειν, καὶ κατὰ πάσης ὁμοῦ ἡλικίας τε καὶ ἀξίας ἐπιχωμάζειν. Τίς οὖν οὐ δακρύσει; τίς οὐ καταθρηνήσει οὐ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν τούτῳ τὴν εὐαγῆ ἱερωσύνην ἐμπιστεύσαι τολμήσαντα; Δεινὸν μὲν γάρ τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀγελοίοις καὶ ἀφανέσι τελοῦντά τινα τοσοῦτος καταμολυνθῆναι κακοῖς· τὸ δὲ καὶ εἰς ἱερωσύνην εἰσβιασάμενον, πάντῃ δεινότατον. Ἴσμεν οὖν ταῦτα, καὶ συνελθὼς ἀκούοντες, ὀλοφυρόμεθα, καὶ παραινούντες οὐκ ἐπαυσάμεθα· ἀλλ' οὐδὲ παυσόμεθα ἕως ἂν ἐμπνέωμεν. Μὴ γὰρ δὴ ὡς ἀνηκόους διδάσκειν πειρῶ τὰ μῆτε λήθη, μῆτε σιγῇ παραδοθῆναι δυνάμενα. Τινὲς μὲν γάρ ὡς ἡμιθνήτα τυγχάνοντα, ἀνακαλοῦνται· τινὲς δ' ὡς νεκρὸν καταθρηνοῦσιν. Ἄλλ' οὔτε ἐκείνοι, οὔτε οὗτοι ἀνούουσιν, ἀλλὰ γέλῳτα παρ' αὐτῷ ὀφλισκάνουσιν.

Verum, nec illi, nec isti quidquam proficiunt, sed

C

ΟΑ' — ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ ΙΑΤΡΩ.

Ὅτι μὲν φιλόανθρωπος ἐστὶν ὁ θεός, μάλ' ἀκρεβῶς οἶδα. Ὅτι δὲ καὶ ἀπαιτεῖ δίκας σφοδρότατας τοὺς τῆς φιλανθρωπίας καταφρονήσαντας, καὶ αἱ ἱερὰ χρησμοῦσι Γραφαί, καὶ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ. Τίς γάρ τὸν κατακλισμὸν ἐπήγαγε; Τίς τὴν Σοδομιτῶν μετὰ τῶν οἰκητῶρων ἐνέπηρσε γῆν; Τίς τὴν Ἱερουσαλήμ μετῆλθε; Τίς τοὺς Ἰουδαίους ἠχμηλώτευσσε, καὶ πανταχοῦ γῆς ὡς δραπετάς καὶ μαστιγίας περιήγαγε; Μὴ τοῖνον τῇ φιλανθρωπίᾳ μόνῃ θαρβούντες ἀμαρτάνωμεν· ἀλλὰ καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐννοοῦντες, γνωσιμαχῶμεν· ἵνα χάρισε ἡμῖν ὀφθῆ φιλόανθρωπος· ἡ γὰρ τῆς προαιρέσεως μετάνοια εὐλογον παρασκευάζει τῷ κριτῇ τῆς φιλανθρωπίας· τὴν δόδον.

D

ΟΒ' — ΗΡΑΚΛΕΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Οἱ ἐκόντων ἄρχοντες (36), οὗτοι μοι δοκοῦσιν ὄντως ἄρχειν, καὶ μάλιστα ὅταν περιοπτοὶ ὡς δι' ἀρετῆν

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Primum vocabulum hujus epist. in codd. Val. 640 et Alt. non est ἐπει, sed ἐπειδὴ. Possin.

(36) Herodianus lib. 1, oratione D. Marci ad senatum Rom. : Οὐτε χρημάτων πλήθος οὐδὲν αὐταρχίας πρὸς τυραννίδος ἀκρασίαν, οὔτε δορυφόρων φρουρὰ ἰκανὴ βύεσθαι τὸν ἄρχοντα, εἰ μὴ προυπάρχοι ἢ τῶν ὑπηκόων εὐνοία· μάλιστα δὲ ἐκείνοι εἰς ἀρχῆς μῆχος ἀκινδύνως ἦλθασαν, ὅσοι μὴ φόβον ἐξ ὠμότητος, πό-

θον δὲ τῆς αὐτῶν χρηστότητος, ταῖς τῶν ἀρχομένων ψυχαῖς ἐνέσταναν. Οὐ γὰρ οἱ ἐξ ἀνάγκης δουλεύοντες, ἀλλ' οἱ μετὰ πειθοῦς ὑπακούοντες, ἀνύποπτοι· καὶ ἔξω κολακείας προσποιήτου δρώντες τε καὶ πάσχοντες διατελοῦσιν, οὐδέποτε ἀφηνιάζουσιν ἢ μὴ βία καὶ ὕβρει ἐπὶ τοῦτο ἀχθῶσι. Similisset apud Claudianum sententia, RITT.

οι ἀρχόμενοι, δι' οὓς καὶ τὸ ἀρχεῖν ἐστὶ περιμάχη-
τον. Οἱ δ' ἀκότων ἀρχεῖν νομίζοντες, οὗτοι μοι δο-
κοῦσι παραπλήσιοι εἶναι τῶν τιμωρίαν διδόντων
μᾶλλον, ἢ ἀρχὴν διεπόντων.

ΟΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Ἦτις ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων οὐ σώζει τὸν
ἄνθρωπον.

Κινδυνεύεις, ὡς τί σε καλέσας ἀξίως προσονομάσω !
ἀγνοεῖς τὰ καὶ τοῖς ἄγαν παισὶ πρόβηλα. Μὴ γὰρ δι-
νόμιζε, ὅτι ἡ πίστις (εἰ γὰρ πίστιν χρὴ καλεῖν τὴν
ὑπὸ τῶν ἔργων τῶν σῶν ἐλεγχομένην), σῶσαι σε δυ-
νήσεται. Ἡ γὰρ πίστις ἡ ἐξ ἀρχῆς δικαιοῦσα,
πράξεις ἀρμοδίας ἑαυτῇ ἀπαιτεῖ, ὧν ἄνευ σωθῆναι
οὐχ οἶόν τε. Τὸν γὰρ κατὰ χάριν προσληφθέντα, δι-
καιον καὶ οἰκείους ἐναδρύνεσθαι πλεονεκτήμασιν, εἰ
γὰρ μὴ μέλλοι καὶ ἀχαριστίας ἀλώσσεσθαι.

ΟΔ' — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὁ τῆς ἀρχῆς ὄρος (37), ὃ ἀρχικῆς ἐπιστήμης
ἀκριδέστατον βασιανιστήριον, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πρὸς τὸ
συμφέρον τῶν ὑπηκόων ἅπαντα πραγματευόμενος.
Ὁ γὰρ τὴν τῆς ἀρχῆς εὐκοσμίαν εἰς τυραννίδα καὶ
ἀκοσμίαν μετασχηματίσας, καὶ τοὺς μὲν πόρους τοῖς
ἀρχομένοις προξενῶν· τὰς δ' ἡδονὰς ἑαυτῷ θηρώμε-
νος, οὗτος οὐ τὸν τῆς ἀρχῆς ὄρον, ἀλλὰ τὸν τῆς τυ-
ραννίδος διὰ τῶν πραγμάτων ὑπογράφει.

ΟΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰς τὸ, « Παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν
ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. »

Ἐκεῖνός, ὃ θαυμάσιος, ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὀρί-
ζεται ἱερέας, τοὺς μὴ θύμασι τὴν εὐσέθειαν, ἀλλὰ
γυμνῆ πληροῦντας τῇ φύσει, καὶ μόνους καθαρῶς
ἐκ τῶν σωμάτων οἰκοθεν σπένδοντας. Θῦμα γὰρ
κἀλλιστον, τὸ τὴν γνώμην ἔχειν εὐαγῆ, καὶ τὴν
σάρκα ἀγνήν. Διὸ καὶ τοῦτ' ἔφη, ὅπερ μαθεῖν ἠθέ-
λησας· « Παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶ-
σαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. »
Οὐ γὰρ ἱερεῦσι μόνους γράφων, ὡς ἡγή, ἐπέστειλε
ταῦτα, ἀλλ' ὀλοκλήρῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἐχαστον γὰρ
ἑαυτοῦ ἐν τούτῳ τῷ μέρεϊ ἱερέα εἶναι προσέταξεν.
Εἰ δὲ τοὺς ὑπηκόους ἡ ἀγνεία ἱερέας χειροτονεῖ, ἡ
λαγνεία δηλονότι τοὺς ἱερέας ἀποχειροτονεῖ. Καὶ
τοῦτο μὲν οἱ θεσμοὶ διαγορεύουσι· γίνεται δὲ τοῦτο
οὐ πάνυ· δι' ἃς δ' αἰτίας οὐκ ἐμὸν λέγειν. Οἱ δὲ τὴν
θείαν ἱερωσύνην ἐστεμμένοι, καὶ τῆς προεδρίας
ἀξίως τετυχηκότες, εἰ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀγνείαν
φυλάττειν, ὄντως ἱερῶν εἰσιν ἱερώτεροι. Ὡσπερ γὰρ
ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἱεραῖοι οὐκ ἐξῆν, εἰ μὴ
τοῖς ἱερεῦσι μόνους· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ Πάσχα, πάν-

²¹ Rom. xii, 1.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(37) Videtur hæc ep. potius Theodosio impera-
tori quam episcopo alicui, ut epigraphæ indicat,
inscripta esse, nisi quis dicat, etiam episcopum et
sacerdotium requirere ἀρχικὴν ἐπιστήμην, quod
verissimum est, cum regimen animarum sit ars
artium; unde et Isidorus noster alibi sacerdotium

A conspicui sunt ii, qui subsunt: propter quos etiam
dignum est imperium, quod certatim appetatur.
Qui autem inuitis imperant, eos potius similes iis
esse duco, qui cruciati afficiuntur, quam qui imper-
ium administrant.

LXXIII. — PALLADIO.

Quod fides sine operibus non servat hominem.

Videris, o quonam te nomine digne appellem !
ea ignorare, quæ etiam puerulis nota et perspicua
sunt. Neque enim hoc existimes, quod fides (si ta-
men fides dicenda est, quæ operibus tuis refutatur),
salutem tibi afferre possit. Etenim fides ea, quæ
primum justificavit, consentaneas sibi actiones ex-
egit, quibus remotis nemo salutem consequi potest.
B Nam eum, qui per gratiam assumptus est, propriis
quoque virtutum dotibus exornari **284** convenit:
ne alioqui ingrati animi notam incurrat.

LXXIV. — THEODOSIO EPISCOPO.

Imperii regula, o scientiæ imperandi explorator
accuratissime, hæc demum est, quæ ad subditorum
utilitatem omnia molitur. Nam qui imperii discipli-
nam compositumque ordinem, in tyrannidem et per-
turbationem immutavit, atque labores quidem sub-
ditis comparat, voluptates autem sibi aucupatur,
hic non imperii, sed tyrannidis regulam ac legem
describit.

LXXV. — EIDEM.

In illud: « Exhibete corpora vestra hostiam viventem,
placentem Deo ²². »

Eos demum, vir eximie, divinus Paulus sacer-
dotes esse statuit, qui non victimis et sacrificiis,
sed nuda natura omnibus pietatis numeris perfun-
guntur, atque e corporibus suis pure ex se libant.
Pulcherrima enim victima est pia mentem, et
carnem castam habere. Eoque etiam illud dixit,
quod tu ex me intelligere cupisti: « Exhibete cor-
pora vestra hostiam viventem, Deo placentem, ra-
tionabile obsequium vestrum. » Non enim ad sa-
cerdotes solos scribens, ut ipse existimas, hæc ipsis
mandabat, sed universæ Ecclesiæ. Unumquemque
enim ipsorum hæc in parte sacerdotem esse jussit.
Quod si castitas et pudicitia subditos sacerdotes
creat, libido procul dubio ac lascivia sacerdotibus
D dignitatem abrogat. Atque hoc quidem leges et
ecclesiastica instituta sanciant: verum haud admo-
dum tamen istud sit; quam autem ob causam, non
est meum commemorare. At vero qui divino sacer-
dotio redimiti, ac præfecturam digne consecuti sunt,
si corporis quoque castitatem custodiant, vere plus-

et imperium inter se comparat lib. iii, ep. 249.
Notandum tamen et illud est quod ait Synesius, et
ex eo repetit Suidas in Πολιτικός· Πολιτικὴν ἀρε-
τὴν ἱερωσύνη συνάπτειν, συγκλῶθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγ-
κλωστα. RITT.

quam sacrosancti sunt. Ut enim in Veteri Testamento sacerdotii munere fungi exceptis sacerdotibus nemini licebat, Paschæ tamen tempore omnes sacerdotii honore afficiebantur (unusquisque enim pecudem immolabat), sic etiam in Novo ac successionis experite, se junctum quidem, ac velut prærogative nomine, incruentæ victimæ sacrificium ii habent, quibus illud offerre concessum est: at interim unusquisque sui corporis sacerdos creatus est, non ut citra ordinationem et institutionem subditorum imperium arripiat, sed ut vitis Imperans, corpus

Α τες τρόπον τινά Ιερωσύνη ἐπιμῶντο (ἕκαστος γάρ τὸ πρόβατον ἔθυσεν) · οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς καὶ ἀδιαδόχου, ἔχουσι μὲν κατ' ἐξαίρετον τὴν ἱερουργίαν τῆς ἀναϊμάκτου θυσίας, οἷς ἔξεστι ταύτην προσενεργεῖν · ἕκαστος δὲ οἰκείου σώματος, ἱερεὺς χειροτόνηται, οὐχ ἵνα ἀχειροτόνητος ἐπιπηδοῖ τῇ τῶν ὑπηκόων ἀρχῇ, ἀλλ' ἵνα τῆς κακίας ἀρξας, τὸ σῶμα τέμενος ἢ ἱερὸν τῆς ἀγγελίας κατασκευάσῃ.

non ut citra ordinationem et institutionem subditorum suum civitatis delubrum aut templum efficiat.

LXXVI. — ARCHONTIO.

Cur libellum repudii dari mulieribus quæ odio habentur a viris legislator permisit.

Divinarum legum interpretis Mosis, nec sapientiam, quam a Deo accepit, animo concipisse, 285 nec mentem ejus indagasse videris: verum tantum ab ejus mentis magnitudine, quantum a vitæ probitate, remotus esse. Non enim, tanquam eas, quæ matrimonii legem minime violarunt, ejicere oporteret, sed ut majus et gravius malum reprimeret, minus malum non quidem lege sanxit, sed permisit: quod videlicet non modo melius existimaret furtivo adulterio, quod ab ipsis alioqui committeretur (néque enim alii aliorum uxoribus abuti dubitassent) apertum matrimonium, sed etiam præstabilius esse duceret, eas foras extrudi, quam domi obtruncari. Disjuncti enim eos, qui conjuncte vivere minime poterant. Nam qui prophetarum eruorem degustarant, ne uxoribus quidem, quibus infensi fuissent, pepercissent: nec qui ipsummet legislatorem aperte persæpe interficere tentaverant, quominus illas aut perspicue aut dolo atque astu nocerent, aut adulterii accesserent, sibi temperassent. Quocirca ut majus et atrocius malum reprimeret ac prohiberet, minis non tam edixit, quam permisit. Quod autem non temere de sapientissima illa mente conjiciam, tum hinc liquet, quod prophetæ ipsos ut cruoris siti flagrantes, atque aliena conubia perfodientes, apertissimis verbis accusent: tum etiam maxime ex eo, quod dicturus sum. Christus enim cum in terram venisset, atque ipsi hæc quæstio proposita fuisset, non modo Mosem non reprehendit, sed etiam ipsum purgavit, culpam nimirum in eos vertens, propter quos ipse quoque, id quod naturæ congruebat, negligere, atque uxoris repudium permittere coactus fuerat. Dixit enim: « Ad duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras »²²; hoc est, ob contumaciam vestram animique pervaciam. « Ab initio autem non fuit sic. » Atque ad eundem modum ipse quoque eas, quæ matrimonii legem violant, ejicere jussit: hoc autem nisi contingat, omnia alia uxorum vitia ferre præcepit, imo necessarium esse pronuntiavit. Neque

ΟΓ'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΟΜΠΕΥΟΜΕΝΩ (38).

Τίνος χάριν βιβλίον ἀποστασίου διδοσθαι ταῖς μισουμέναις γυναῖξι παρὰ τῶν ἀνδρῶν ὁ νομοθέτης ἐπέτρεψεν.

Β "Εοικας τοῦ νομοθέτου Μωσέως, μήτε τὴν σοφίαν, ἢν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ, χειρορκεῖναι, μήτε τὴν διάνοιαν τεθηρευκεῖναι, ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτοῦ ἀπολελεῖσθαι τῆς μεγαλονοίας, ὅσον καὶ τῆς πολιτείας. Οὐ γὰρ ὡς θεόν τὰς μὴ εἰς τὸν τῶν γάμων θεσμὸν παρανομοῦσας ἐκβάλλειν, ἀλλὰ μείζον καὶ ἀργαλιώτερον βουλόμενος ἀναστεῖλαι κακόν, τὸ ἔλαττον οὐκ ἐθέσπισεν, ἀλλ' ἐπέτρεψεν · οὐ μόνον κρείττονα κρίνας τῆς λαθραίου παρ' αὐτῶν ἂν τολμηθείσης μοιχείας (οὐ γὰρ ἂν ὤκνησαν ταῖς ἀλλήλων χρῆσθαι γυναῖξι) τὸν φανερόν γάμον, ἀλλὰ καὶ ἀμεινον ἡγησάμενος ἐκβλήθηναι αὐτάς ἔξω, ἢ σφαγῆναι ἔνδον. Διέστησε γὰρ τοὺς συνεῖναι μὴ δυναμένους. Οἱ γὰρ προφητικῶν αἱμάτων γευσάμενοι, οὐκ ἂν γυναικῶν μισουμένων ἐφέεσαντο · οὐδ' οἱ αὐτὸν τὸν νομοθέτην ἀνελεῖν πολλὰκις φανερώς ἐπιχειρήσαντες, τοῦ ἢ φανερώς ἢ δόλοισ ἀνελεῖν, ἢ μοιχείας γράψασθαι ἐκείνας ἀπέσχοντο. Τὸ οὖν μείζον κακόν προαναπέλλων, τὸ ἔλαττον συνεχώρησε μᾶλλον, ἢ διηγέρευσεν. "Οτι δὲ οὐχ ἀπλῶς καταστοχάζομαι τῆς τοῦ πανσόφου ἐκείνου διανοίας, μάλιστα μὲν δῆλον, καὶ ἐκ τοῦ τοὺς προφῆτας ὡς αἱμάτων διψῶντας, καὶ τοὺς ἄλλοτρῖους γάμους διορύττοντας, αὐτοὺς διαβρήθην αἰτιάσθαι, οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ ἐκ τοῦ λεχθησομένου. Ὁ γὰρ Χριστὸς δεῦρ' ἐπιφοιτήσας, ταύτης αὐτῷ προσενεχθείσης τῆς πεύσεως, οὐ μόνον οὐκ ἐμέμψατο τὸν Μωσέα, ἀλλὰ καὶ ὑπεραπελογήσατο, τὸ ἔγκλημα εἰς ἐκείνους τρέψας, δι' οὓς ἠναγκάσθη κάκεινος τὸ πρῆπον τῇ φύσει παραδεῖν, καὶ συγχωρηῆσαι ἀπολύσαι τὴν σύνενον. "Εφη γάρ · « Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολύειν τὰς γυναῖκας ὑμῶν, » τοῦτ' ἔστι, διὰ τὸ ἀπειθεῖς ὑμῶν καὶ ἀνάγωγον · « Ἐξ ἀρχῆς δὲ, φησὶν, οὐκ ἐγένετο οὕτως. » Εἰς τὸν τῶν γάμων μὲν θεσμὸν παρανομοῦσας, καὶ αὐτὸς ἐκβάλλειν ἐκέλευσε · τοῦτου δὲ μὴ συμβαίνοντος, πάντα τὰ ἄλλα ἑλαττώματα τῶν γυναικῶν φέρειν προσέταξε, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον εἶναι ἀπεφήνατο. Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ. Εἰς ἕκαστον μὲν γὰρ τῶν νόμῳ γάμου συνιόντων τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα [οὐ] βλέπει · ἢ δὲ μοιχεία εἰς τὰς τοῦ

²² Matth. xix, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(38) In titulo hujus ep. duo iidem cod. mutant πομπευομένῳ in πολιτευομένῳ. POSSIN.

γάμου συνθήκας ὀρθῶ (39), καὶ τὴν τῶν παιδῶν καθ-
υβρίζει εὐγένειαν, καὶ τὰς συγγενείας διασπᾶ, καὶ
πάντα τὸν βίον ἀνατρέπει τὸν ἀνθρώπινον.
matrimonii pacta tendit, ac filiorum nobilitatem contumelia afficit, et cognationes lacerat, ac
denique humanam omnem vitam pessumdat et evertit.

OZ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Πνευματικὰ ἔσεσθαι τὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει,
ἔφησεν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, διὰ δύο ταῦτα· διὰ τε τὸ
κοῦφα, καὶ αἰθέρια, καὶ παντὸς κρείττονα πάθους,
καὶ βάρους, μέλλειν ἔσεσθαι, καὶ διὰ τὸ τῷ θεῷ
Πνεύματι μόνῳ λοιπὸν εἶκειν. Νῦν μὲν γὰρ κἂν παρῆ,
τὸ κύρος τῶν πραττομένων ἔχει ἡ ψυχὴ. Τότε δὲ δο-
χεῖται μᾶλλον ἔσται τοῦ Πνεύματος. Οὐ γὰρ μόνον
αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ (40) πνευματικὴ ἔσται,
ἅπαντα κατὰ τοὺς ἐκείνου νόμους διαπραττομένη.
Εἰ δὲ περὶ τῶν σωμάτων τῶν ἀμαρτωλῶν ζητή-
σει τις, φησομεν ὅτι ἢ κατὰ τὴν προτέραν ἐκδοχὴν
κοῦφα ἔσται καὶ αἰθέρια, ἢ ὅτι ὑπὸ πυρὸς βασανι-
σθήσεται μὲν, οὐκ ἀναλωθήσεται δὲ· ἢ ὅτι κἂν ἐθε-
λήσωσιν ἀμαρτεῖν, οὐ δυνήσονται.

OH'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τί ἐστι, « Βασιλεὺς ἤμην ἐν μονοζώνοις. »

Ἐπειδὴ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ αἰοιδίμου Ἰῶδ μα-
θεῖν ἠθέλησας, « Βασιλεὺς ἤμην ἐν μονοζώνοις, » οἶμαι
ὅτι, ἐπειδὴ οἱ μονοζώνοι, ἢ στρατιωτικὰ τάγματα
μηνύουσιν, ἢ βαρβαρικὰ σίφη, ἢ ληστρικὰ συγκρο-
τήματα, τοιοῦτόν τι εἰρηκέναι· ἢ ὡς στρατιωτῶν
νομίμως ἐπῆρχον, ἢ ὡς βαρβάρων ἀνδρείως ἐκράτουν,
ἢ ὡς λησταῖς φόβον ἐνεποίουν, καὶ ἐκώλυον τοῖς αὐ-
τῶν χρῆσθαι τρόποις· εἰ δὲ μὴ ἐπέθαντο, εἰς τὴν
τῶν νόμων σαγήνην συνέκλειον.

OΘ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Ἐπειδὴ οὐ τοῦ εἰδέναι χάριν, ἀλλὰ τῆς ἀπὸ τοῦ
εἰδέναι ἀντιποιούμενος δόξης, ὡς πυθάνομαι, δοκεῖς
πονεῖν, βούλομαι σε, καὶ τοῦτο κατορθῶσαι, τὸ τῆς
ἀληθείας μᾶλλον ἢ τῆς δόξης ἐφίεσθαι. Εἰ δὲ μεθῶν
νυνὶ τῷ τῆς φιλοδοξίας πάθει δυσχεραίνεις, εὐ οἶδ'
ὅτι σωφρονήσας χάριν εἶσθαι.

OΠ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Φασὶ τινες ὡς ἱππῆλατον σαυτὸν πᾶσι τοῖς ἀσχροῖς
καὶ ἀνελευθέροις πάθει καταστήσας, τοῖς χρηστοῖς
καὶ ἐλευθερίοις ἄδατον πάντη διατηρεῖς· οὐκ ἀπάτη
καὶ παραλογισμοῖς, ἐκεῖνα μὲν ἀσμενίζων, ταῦτ'

⁴⁴ I Cor. xv, 44. ⁴⁵ Job xxix, 25.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(39) De hujus criminis gravitate plura dixi in
Differentiis utriusque juris. Confer. ep. 29 l. iv.
RITT.

(40) Hæc verba, τότε δὲ δοχεῖται μᾶλλον ἔσται τοῦ
Πνεύματος· οὐ γὰρ μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ψυχὴ,

A id quidem frustra et temere. Nam cætera quidem
vitia unumquoniam eorum qui matrimonii lege co-
pulantur minime intuentur: adulterium ad ipsa
volutantur minime intuentur: adulterium ad ipsa

LXXVII. — ISIDORO DIACONO.

Spiritualia futura esse in resurrectione corpora,
duabus his de causis a divino Paulo dictum est ⁴⁴; altera,
quia levia et ætherea, atque ab omni perpes-
sione et gravitate libera futura sunt: altera, quia
divino duntaxat Spiritui cessura sunt. Nunc enim,
286 quanvis ipse adsit, eorum tamen, quæ ge-
runtur, arbitrium anima obtinet. Tunc autem Spi-
ritus potius vasa et conceptacula erunt. Neque enim
ipsa solum, verum etiam anima spiritualis erit,
utpote cuncta ex illius legibus et præscriptis agens.
Quod si quis de peccatorum corporibus quæ-
rat, illud dicemus, quod juxta priorē exposi-
tionem levia et ætherea erunt, vel quia ab igne
quidem excruciantur, sed non absumuntur: vel
quia, etiamsi peccare velint, minime poterunt.

LXXVIII. — EIDEM.

Quid sit, « Rex eram inter monozonos » ⁴⁵

Quoniam id quod ab illustri Jobo dictum est,
« Rex eram inter monozonos, » quid significet, in-
telligere cupis, accipe quid sentiam. Quoniam enim
monozoni vel militares ordines, vel barbaricas
turmas, vel denique prædonum agmina significanti,
hujusmodi quiddam hiscum verbis voluisse existimo:
Aut ut militibus legitime imperabam, aut ut bar-
baros strenue superabam, aut ut latronibus metum
incutiebam, et ne moribus suis uterentur, prohibe-
bam, aut si minus obtemperabant, in legum retia
eos includebam.

LXXIX. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ.

Quandoquidem, ut audio, non ut scias, sed ut
gloriam ex scientia captes, studiorum laboribus
incumbere videris, hoc quoque abs te præstari volu,
ut veritatis potius quam gloriæ desiderio tenearis.
Quod si nunc ambitionis affectu temulentus, hæc
oratione offenderis, non tamen dubito, quin ubi ad
meliorem mentem redieris, gratiam mihi sis ha-
biturus.

LXXX. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Aiunt nonnulli te animo ita constitutum esse,
ut fædis omnibus, atque ingenuo homine indignis
affectibus pateas, ac contra ad honestos et ingenuos
aditus omnes clausos teneas: non errore aliquo ac

ahsunt a cold. duobus Vat. 649 et Alt., nec tamen
ideo expungenda ex edito duxerim, uti nec aliam
codicis Alt. solius correctionem recipio, qui pro eo
quod legitur vers. seq. διαπραττομένη, scribit δια-
πραττομένους. Possin.

circumventionē illos libenter amplectens, hos autem propulsans, verum iudicio atque animi decreto, et quia nihil boni efficere velis. Quo etiam fit, ut difficilis tibi sit ad bonum propensio atque impetus, non enim dicam reditus. Neque enim te unquam recte quidquam aut deliberasse, aut egisse affirmant. Illud igitur tecum cogitans, brevi quod senectute jam longe progressus, procul dubio vitam cum morte commutabis, tandem aliquando tempore satiatus a vitis abiste.

LXXXI. — EIDEM.

Haud miror, te, cum in aliis omnibus rebus inscitia labores, in hac quoque re imperitiam tuam demonstrasse. Nam contra illud me in admirationem rapuisset, si cum in aliis omnibus errore laboreris, in hac re minime **287** aberrasses. Ac quidem fœdos et obscenos affectus per te ipse nosti, nec de his sermonem habere oportet. Quoniam autem probos et humanos ignoras, hos tibi exponam. Sunt autem hi, humanitas, misericordia, placabilitas, aliaque id genus. Quod si hoc te conturbat, quod eos affectus appellarim, hujus quoque rei testes fide dignos præbebo. Quanquam tu quidem, sat scio, ea quæ a me dicentur, intellectu minime assequeris, utpote qui imperitiæ alumnus sis: dicam tamen nihilo secius. Orator igitur Demosthenes, totius Græciæ caput, de Philippo verba faciens, cum regaretur ut Olynthios captivos dono daret, his verbis usus est: « Ita ut Philippus affectu aliquo duceretur, ac beneficium daret. Josephus autem, vir eruditionis et eloquentiæ nomine clarissimus, de factiosis, qui in Hierosolymitanæ urbis expugnatione vignerunt, scribens, ita locutus est: « Cum effera et implacabilis natura crudelitatis studium et exercitationem insuper assumpserit, duplici ex parte ad eam misericordiæ, ac probo et humano affectui, auditus omnis interclusus est. Nullus porro tam bonus affectus perierat, quam misericordia. Quin Philo quoque qui ob sublime et excelsum dicendi genus, Platonis vel discipulus, vel magister esse visus est (de his enim dictum est: Aut Plato philonizavit, aut Philo platonizavit); Moſen, ut improborum odio flagrantem, laudibus persecutus, his verbis usus est: « Ingenti autem dolore affectus, ac justa iracundia perfusus, Ægyptios quosdam, hoc est eos qui urgendis operibus a Pharaone præfecti fuerant, criminatur. Afficitur enim quodammodo anima, atque aut ad misericordiam, aut ad placabilitatem, aut ad benignitatem, aut ad improbitatis odium propendet. Nisi enim frangeretur quispiam, supplicibus cuiuspiam precibus minime commoveretur. Nisi inflecteretur, rogantem haudquaquam miseraretur. Nisi aliquo affectu tangeretur, beneficium in hostem minime conferret. Nisi iustitiam læsam esse existimaret, in

Α ἀπωθούμενος· ἀλλὰ κρίσει καὶ βουλῆσει, καὶ τῷ μηδὲν ὀρθὸν θέλειν διαπράττεσθαι. Διὸ καὶ δύσκολός ἐστὶ σοὶ ἢ ἐπὶ τὰ καλὰ ὁρμή. Οὐ γὰρ ἂν εἶποιμι ἐπάνοδος· οὐδὲ πώποτε γὰρ σε λέγουσιν ὀρθῶς οὐτε βεβουλεῦσθαι, οὐτε πεπραχέναι. Ἐνοήσας τοίων ὡς εἰς βαθὺ λοιπὸν γῆρας ἐλαύνων, πρόβηλον ἔχεις τὴν θάνατον· κἂν ὀψέ τοῦ καιροῦ κόρον λαβὼν, τῶν κακῶν ἀπόσπῃθι.

ΠΑ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Οὐ θαυμάζω εἰ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀπασιν ἀπαίδευτος ὢν, κἂν τούτῳ τὴν ἀμαθίαν τὴν σαυτοῦ ἐπεδείξω. Ἄλλὰ τότ' ἂν ἐθαύμασα· εἰ ἐν τοῖς ἄλλοις παιδων, B ἐν τούτῳ οὐ διήμαρτες· τὰ μὲν οὖν αἰσχρὰ πάθη οἶσα ἀπὸ σαυτοῦ, καὶ οὐδὲν δεῖ λόγων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ χρηστὰ καὶ φιλόφθωπα ἀγνοεῖς, ταῦτα φράσω. Εἶσι δὲ ἔλεος, φιλοφθωπία, οἶκτος, εὐμένεια, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτων ἀδελφά. Εἰ δὲ σε ταραττεῖ τὸ καὶ ταῦτα πάθη λέγεσθαι, καὶ ἐγγυητὰς καὶ μάρτυρας τούτου ἀξιολόγους ἀνδρας περιέξομαι. Οἶδα μὲν οὖν ὅτι αὐτὸς οὐ παρακολούθησας τοῖς λεγομένοις, ἅτε ἀπαιδεύσας τυγχάνων θρέμμα, ὅμως δ' οὖν αὐτὸς ἐρῶ. Δημωσθένης μὲν οὖν ὁ ῥήτωρ, τὸ τῆς Ἑλλάδος κεφάλαιον (41), περὶ τοῦ Φιλίππου λέγων, ὅτε παρεκαλεῖτο δοῦναι τοὺς Ὀλυνθίουσιν αἰχμαλώτους, ἔφη· « Ὅστε τὸν Φιλίππον παθεῖν τι, καὶ δοῦναι τῇ χάριν. » Ἰώσηπος δὲ, ἀνὴρ ἐπὶ παιδεύσει καὶ εἰδήσει λόγων ἐπισημότατος, περὶ τῶν στασιαστῶν τῶν ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Ἱερουσαλήμ ἀμασάντων γράφων ἔφη· « Ὅταν ἀτίθασσος καὶ ἀμελιτικός φύσις ἀσκησιν τὴν εἰς τὸ ἀνήμερον προσάδῃ, διχόθεν ἀδατος, καὶ ἀπόρσιτος οἰκτῶ γίνεται, καὶ χρηστῶ πάθει καὶ φιλοφθωπῶ. » Οὐδὲν δὲ οὕτως χρηστὸν πάθος ἀπολώλει, ὡς ἔλεος. Καὶ Φίλων δὲ, ἀνθρώπος Πλάτωνος ἢ ὁμιλητῆς ἢ ὑφηγητῆς τις εἶναι δόξας, διὰ τὸ τῆς φράσεως ὕφος· ἐβρέθη γὰρ περὶ αὐτῶν. « Ἡ Πλάτων ἐφιλώνισεν, ἢ Φίλων ἐπλατώνισεν » ἐγκωμιάσας μὲν τὸν Μωσέα, ὡς μισοπόνηρον, ἔφη· « Περιπαθήσας δὲ καὶ δικαίας ὁργῆς ἐμπληθεὶς, διαβάλλει τινὰς Αἰγυπτίους, τοὺς ἐργοδιώκτας φημι τοῦ Φαραῶ. » Πάσχει γὰρ τι ἢ ψυχῆ, καὶ ἢ εἰς ἔλεον, ἢ εἰς εὐμένειαν, ἢ εἰς χρηστότητα. ἢ εἰς μισοπονῆριαν νεύει. Εἰ μὴ γὰρ ἐπιπλασθεῖη τις, οὐκ ἂν τὸν δέξιεν ἐλεήσειεν· εἰ μὴ ἐπικαιροφθεῖη, οὐκ ἂν τὸν δέξιεν οἰκτειρήσειεν· εἰ μὴ πάθει τι, οὐκ ἂν τὸν ἐχθρὸν εὐεργετήσειεν· εἰ μὴ νομίσει ἡδικεῖσθαι τὴν δικαιοσύνην, οὐκ ἂν εἰς μισοπονῆριαν τραπεῖη. Τὴν δὲ τροπὴν ταύτην καὶ πάθος καλοῦσιν. Ὅσπερ γὰρ ὁ ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον τρεπόμενος, πάσχει οὕτω καὶ ὁ ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὸ ἀμεινον τρεπόμενος, πάσχει τι. Τροπῆς γὰρ ἐστὶ τὸ πάθος νομα. Τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς, κἂν ὀψέ ποτε τῆς ἡλικίας τὰ αἰσχρὰ φεύγε πάθη, ἵνα μὴ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(41) Sic Ammian. Marcel. lib. xxx: « Demosthenes perpetuum Græciæ decus, » etc. RITT.

ποτα (42) ἐπιπέσει τὴν παραίνεσιν, ὅτε τῶν ἐπαί-
νων σοι ὄφελος οὐδέν.

enim qui a virtute in vitium sese convertit, afficitur: ita rursus qui a vitio ad virtutem sese convertit, nonnihil afficitur. Affectus enim vocabulum, conversionis est. Quainobrem tu quoque in hac senili ætate turpes affectus tandem aliquando fuge, ne tibi hujusmodi laudes nihil utilitatis allaturæ sunt.

ΠΒ'. — AMMONI.

Ὅτι ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Τιμόθεος, τοῦ ἀτι-
θάσσου θηρίου ἐτιθάσσευε τὰς ὀρμάς, καὶ τὸ ἀμεί-
λικτον εἰς τὸ ἐμμελὲς μεταβύθμιζεν, ἡ μετὰ τὴν
ἐκείνου τελευταίην ἐπικωμάσασα τῷ ἀλιτηρίῳ Εὐσεβίῳ
μανία, σαφῶς ἐδείξε.

ΠΓ'. — ΕΥΤΟΝΙῒ ΔΙΑΚΟΝῒ.

Εἰ τὸ κάλλος τοῦ σώματος οὐδ' ὑπὸ τῶν ἐκπλήξεων
ἀλλοιοῦται, σώζει δ' αὐτὸ καὶ ἐν δακρύοις ἢ· πολλῶ
μᾶλλον ἢ τῆς ψυχῆς ὥρα ὑπὸ τῶν ἐπιπτόντων πει-
ρασμῶν ἀλλοιωθῆναι οὐκ ὀφείλει, καὶ ἐν συμφοραῖς
τυγχάνη.

ΠΔ'. — ΑΓΑΘῒ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῒ.

Διὰ τί προσέταξεν ὁ νόμος, λίνον καὶ ἔριον καὶ
πορφύραν μὴ συνυφαίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ
καὶ λέπραν ἱματίων καὶ λίθων πολυπραγμονεῖ.

Ἐπειδὴ γέγραπται τί βουλόμενος ὁ Μωσῆς ἐνομο-
θέτησε, λίνον μὲν καὶ ἔριον μὴ συνυφαίνεσθαι· ἐν
δὲ τοῖς λινόις ἱματίοις πορφύραν μὴ συνυφαίνειν, λέ-
πραν τε ἱματίων καὶ λίθων πολυπραγμονεῖν, εἶχον
μὲν καὶ τὰς θεωρίας αὐτῶν μνηῦσαι. Ἐχουσι γάρ
ἀρίστως ἀλληγορίας ὠφέλησαι δυναμένας, τοὺς μὴ
ἀγύμναστον ἔχοντας πρὸς θεωρίαν τὸν νοῦν· ἀλλ'
ἐπειδὴ οἶδα πολλοὺς μὲν νομιζοντας τοὺς τὰ τοιαῦτα
λέγοντας, ἀμαθίᾳ τοὺς ἀγῶνας ἐκλύειν· σὲ δὲ τοῖς
πράγμασι, καὶ μόνῃ τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Γραφῶν χαί-
ροντα, εὐθείαν τὴν ἀπόκρισιν ποιήσομαι, κύκλων
ἀπηνλλαγμένην. Οἶμαι τοίνυν ὅτι εἰς φιλοσοφίαν τοὺς
ὑπηκόους ἐνάγων, καὶ τῆς χρείας μόνως γενέσθαι
βουλόμενος, πᾶσαν βλακείαν ἐξωστράχισας, διὰ μὲν
τοῦ μὴ συνυφαίνειν λίνον καὶ ἔριον, τὴν ποικιλίαν
ἐξορίζων· διὰ δὲ τοῦ πορφύραν μὴ συνυφαίνειν τοῖς
λινόις ἱματίοις, τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν καλλωπι-
σμόν· διὰ δὲ τοῦ λέπραν ἱματίων καὶ λίθων περιερ-
γάζεσθαι, τὸ πλεόν τῆς χρείας κτήσασθαι, καὶ ἀπο-
θέσθαι ἀπαγορεύων. Τοῖς γὰρ χρόνοις ἱματίοις καὶ
οἰκίαις τοῦτο συμβαίνειν εἴθε. Τῆς χρείας γὰρ ἔσο,
φθαί, μηδὲν περιττόν, μήτε κτώμενος, μήτε ἀπο-
τιθέμενος, ἀλλὰ μηδὲ καλλωπιζόμενος, ἀλλὰ πᾶσαν
τὴν φροντίδα καὶ τὴν σπουδὴν, εἰς τὴν τῆς ψυχῆς
ἐπιμέλειαν μετάστησον (43). Εἰ δὲ βουλευθείης, καὶ
παρὰ τῶν ἐξωθεν ὠφεληθῆναι· φασὶ γὰρ τὰς τῶν
καρπῶν ἀποβρέουσας ἡμέρους συκάς, διὰ τῶν δόλυν-
θων τῶν ἀγρίων συσφιγγεσθαι (44)· φαίην, ὅτι καὶ

⁴² Deut. xii, 11. ⁴³ Levit. xiv, 40 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(42) Cod. Vatic. 649 et Alt., μὴ τότε. Possin.

(43) Pro μετάστησον cod. Vatic. 649 solus habet
κατάστησον. Id.

A improborum odium minime converteretur. Hanc
porro conversionem, affectum etiam appellant. U;
enim qui a virtute in vitium sese convertit, afficitur: ita rursus qui a vitio ad virtutem sese convertit,
nonnihil afficitur. Affectus enim vocabulum, conversionis est. Quainobrem tu quoque in hac senili
ætate turpes affectus tandem aliquando fuge, ne alioqui consilium meum tum denique laudes, cum-
tibi hujusmodi laudes nihil utilitatis allaturæ sunt.

LXXXII. — AMMONI.

Quod Timotheus (cujus faustum felixque sit me-
minisse) agrestis et indomitæ bellæ impetus cicurabat, ejusque sævitiam et immanitatem in concinnitatem quamdam et suavitatem commutabat, furor ille, qui post 288 illius e vita discessum, pestiferum et execrandum Eusebium invasit, perspicue demonstravit.

LXXXIII. — EUTONIO DIACONO.

Si corporis pulchritudo nec ob stupores immutatur, verum etiam inter lacrymas retinetur: quantum minus animæ decor ob incurrentes tentationes, etiamsi in calamitatibus versetur, immutari debet.

LXXXIV. — AGATHO PRESBYTERO.

Cur præcepit lex ne linum cum lana et purpura contexeretur⁴², in Levitico vero lepram vestimentorum et lapidum diligenter inquirat⁴³.

Quoniam per litteras quæris, quidnam Mosem impulerit, ut lege caveret, ne quis linum cum lana contexeret, lineisque item vestibus purpuram ne attexeret, ac denique ut vestimentorum et lapidum lepra diligenter inquireretur, poteram quidem ipse harum rerum speculationes declarare. Habent enim pulcherrimas allegorias, quæque iis, qui mentem ad mysticos sensus handquaquam rudem et inexpertam habent, utilitati esse queant. Verum quoniam plerosque novi, qui eos, qui hujusmodi sermonibus utuntur, ob inscitiam certamina defugere arbitrantur; te autem rebus ipsis ac sola Scripturarum interpretatione delectari, propterea rectum, atque ab omni verborum circuitu liberum a me responsum feres. Existimo itaque Mosem, ut eos, quibus præerat, ad philosophiam induceret, et quia ipsos necessario duntaxat curare cupiebat, molliem omnem eliminasse; per id nimirum, quod linum et lanam contexi vetabat, variegandarum rerum studium depellentem: per id autem, quod lineis vestibus purpuram attexi prohibebat, luxum ac profusionem, nimiumque ornandi corporis studium: per id denique; quod vestimentorum et lapidum lepram inhihebat, illud interdicens, ne quis plura, quam opus esset, quæreret ac reconderet. Etenim vetustis indumentis et vestibus istud evenire consuevit. Rebus necessariis, inquit, contentus esto, nihil supervacanei, nec acquirens, nec recondens, nec item præ-

(44) Vide Plin. Nat. hist. Eleganter autem sacrarum litterarum dogmata fieri, externorum scriptorum caprifisco comparat. RITT.

postero corporis ornatui studens, verum operam A
 omnem et studium ad animæ curam converte. Quod
 si ab externis quoque scriptoribus utilitatem ca-
 pere velis (ajunt enim sativas ficus, cum fructibus
 defluunt, per caprificos constringi) hoc dixerim,
 quod Isocrates etiam in eo libro, in quo Dæmonicum
 præceptis instituit, eum his verbis admonet: «Cura
 ut in vestitus ratione cultus atque honestus sis, non
 autem immodici ornatus studiosus. Honesti enim est
 magnificentia, lascive autem se ornantis, superflui-
 tus et redundantia.» Quodque hoc verum sit, ex
 eo, quod a Diogene dictum est, perspicue ostenditur.
 Nam cum adolescentem quemdam lascivius, quam
 virum deceret, ornatum conspexisset 289 «Si ad
 viros, inquit, te confers, miser es; si ad feminas,
 decori curam gesserint, an non sacrosanctus ille ac
 Deo clarus vir, populares suos ad philosophiam iii-
 ducens, omnem variegandi artem et mollitiem, nimiumque ornatus studium e subditorum animis eli-
 minare, atque honestatem et gravitatem, quarum opera et adjumento præstantissima vita numeris
 omnibus absolvitur, sancire ac præscribere debebat?

LXXXV. — MARTINIANO PRESBYTERO. B

Inexplebilem quemdam ac sævum et crudelem
 frumentii cauponem te esse nonnulli ajunt: ut qui
 tempora observes, ac de egestatibus occasionem
 lucrandi arripas, et de calamitatibus messem col-
 ligas. Quamobrem hoc tecum reputans, alios non
 tam tua, quam te, Dei ope indigere; fac te cogna-
 tio moveat.

LXXXVI. — ZOSIMO LIBRIGERO.

Librorum de quibus ad te scripsi, seriem atque
 ordinem amico diligenter expono: ne obrepens
 oblivio, tibi quidem detrimentum, ipsi autem ingra-
 ti animi notam afferat.

LXXXVII. — LEONTIO EPISCOPO.

Amicitia primordium, ac benevolentia igniculus,
 atque id quod et me, et optimum virum Eutonium,
 mutuo amore saucavit, improbitatis odium fuit,
 quod in ipsius moribus animadverti. Posteaquam
 enim ipsum non modo virtutis causa, sed etiam
 eorum quos virtutis amor tenet, libenti atque alacri
 animo periculum aleantem conspexi, hinc reliquam
 quoque viri illius philosophiam tanquam vestigiis
 odoratus, ad ipsum amandum sum incitatus. Cum
 autem rursus insani quidam sophistæ pietatis
 Christianæ dogmata convellere atque labefactare
 conarentur, hic vero eorum armis atque syllogis-
 mis instructi, non prius ens ferire destitimus, quam
 eos prorsus in fugam conjecissemus, ac perspicuam
 et integram victoriam retulissemus. Hic nimium
 secundus nobis amicitia, non dicam igniculus, sed
 fax perspicue accensa est, ac permansit. Nam ea
 divini amoris lex est. Corporens siquidem, utpote
 abjectus et humilis (quandoquidem a corporibus
 fluxis et raducis coagmentatur) fluit, atque florum

Ἰσοκράτης, ὅτι Δημοκρίω τούς παραινετικούς ἔπιμπε-
 λόγους, παρήγει· «Ἐσο περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόκαλος,
 ἀλλὰ μὴ καλλωπιστής. Φιλόκαλου μὲν γὰρ τὸ μεγαλο-
 πρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περιεργόν.» καὶ ὅτι τοῦτε
 ἀληθές ἐστι, δι' ὧν Διογένης εἶπε, σαφῶς δεῖκνυται.
 Θεασάμενος γὰρ τινα μετράλιον ἀσελγέστερον ἢ
 κατ' ἄνδρα κεκοσμημένον, ἐφη αὐτῷ· «Ἐὶ μὲν πρὸς
 ἄνδρας, ἀτυχεῖς· εἰ δὲ πρὸς γυναῖκας, ἀδικεῖς.» Ἐὶ
 τοίνυν οἱ ἔξωθεν τοῦ πρέποντος ἐπεμελήθησαν, πῶς
 οὐκ ἔμελλεν ὁ ἱερός ἐκεῖνος καὶ θεοφιλῆς ἀνὴρ εἰς
 φιλοσοφίαν ἐνάγων, πᾶσαν μὲν ποικιλίαν καὶ βλα-
 κείαν, καὶ καλλωπισμὸν ἐκ τῶν ὑπάρχουσιν ἐξορίζειν,
 κοσμιότητα δὲ καὶ σεμνότητα νομοθετεῖν, δι' ὧν ὁ
 ἄριστος κατορθοῦται βίος;

ΠΕ'. — MARTINIANO PRESBYTERO.

Ἀπληστον εἶναι σέ φασί τινες αἰτοκάπηλον, καὶ
 ἀνάληπτον καὶ τηροῦντα τοὺς καιροὺς, καὶ κατα-
 πραγματευόμενον τὰς ἐνδείας, καὶ τὰς συμφορὰς
 γεωροῦντα. Ἄλλ' ἴσθι ὡς ἐκεῖνους μὲν σαυτοῦ
 σπλάγγνα, σαυτῷ δὲ τὰ θεῖα ἀποκλείεις (45). Ἐνωῶν
 τοίνυν, ὡς οὐ τοσοῦτον ἄλλοι σου χρῆζουσιν, ὡς σὺ
 τοῦ Θεοῦ· τὸ συγγενές αἰδέσθητι.

ΠΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΒΙΒΛΙΟΦΟΡΩ.

Τὸν στιχισμὸν τῶν βιβλίων, ὧν γέγραφέ σοι, τῷ
 φίλῳ δῆλου μετ' ἀκριβείας, ἵνα μὴ ἐρψασα λήθῃ, σοὶ
 μὲν ζημίαν, αὐτῷ δὲ ψῆφον ἀγνωμοσύνης (46) ἐπι-
 ἀγάγη.

ΠΖ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τὸ τῆς φιλίας προοίμιον, καὶ ὁ τῆς ἀγάπης σπιν-
 θήρ, καὶ τὸ τῶσαν ἀμφοτέρους, ἐμέ τε καὶ τὸν ἄρι-
 στον Εὐτόνιον, εἰς τὸν πρὸς ἀλλήλους πόθον, τὸ μισο-
 πόνηρόν ἐστιν ἦθος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδον αὐτὸν οὐ μό-
 ῖον ὑπὲρ ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν φιλαρέτων ἡδέως
 κινδυνεύοντα, ἀπὸ τούτου καὶ τὴν λοιπὴν φιλοσοφίαν
 τὰνδρὸς ἰχνηλατήσας, ἐτρώθη πρὸς φίλιαν. Ἐπειδὴ
 δὲ καὶ σοφιστομανοῦντές τινες τὰ δόγματα τῆς εὐσε-
 βείας λυμήνασθαι ἐμηχανῶντο, ἐνταῦθα φραξάμενοι
 τοῖς ἐκείνων ὅπλοις, καὶ τοῖς συλλογισμοῖς πατάσσου-
 τες, οὐ πρότερον ἀνῆκαμεν, ἢ τελῶς τρέψασθαι,
 καὶ τὸ κράτος καθαρῶς ἀναδῆσασθαι. Οὗτος δεύτε-
 ρος ἡμῖν τῆς ἀγάπης οὐκ ἐστὶ σπινθήρ, ἀλλ' ἡδὴ πυρ-
 σὸς περιφανῶς ἐξήφθη, καὶ παρέμηνε. Τοιοῦτος γὰρ
 τοῦ Θεοῦ ἔρωτος ὁ νόμος. Ὁ μὲν γὰρ σωματικῶς, ἅτε
 χαμαίζηλος ὢν (ἐπειδὴ ἀπὸ βευστῶν συνίσταται σι-
 μάτων), βέουσι, καὶ δίκην ἀνῶν μαραίνεται. Οὕτε
 γὰρ πῦρ μένει τῆς ὕλης τῆς τὴν ὑπόθεσιν τῇ φλογὶ
 δεδωκυίας ἀναλωθείσης, ἀλλὰ σὺν αὐτῇ συναπέρχε-
 ται· οὔτε πόθος ἴσταται μαραινόμενου τοῦ ὑπεκκαύ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(45) Cod. Vatic. 649 solus ἀποκλείεις per futurum
 inflectit scribens ἀποκλείσεις. POSSIN.

(46) Cod. unus Vat. 649 legit ἀγνωμοσύνης. Id.

ματος. Ὁ δὲ κατὰ θεὸν καὶ σώφρων, ἐπειδὴ πράγμα-
τος ἐστὼτός ἐστι, διὰ τοῦτο καὶ μόνιμος· καὶ ὅσῳ τὸ
κάλως αὐτῷ τῆς ἀρετῆς φαντάζεται, τοσοῦτ' ἑαυτῷ
τε καὶ ἀλλήλοις συνδέει τούτους τῶν αὐτῶν ἑραστάς.
amor, quia rei firmæ ac stabilis est, proinde stabilis
nem magis imaginatur, eo quoque arctius, et secum et inter se devincit eos qui earundem rerum desi-

ΠΗ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Εἰ καὶ εἰσὶ τινες, ὡς ἔφη, τῶν τὴν προστασίαν
τῶν λαῶν ἀναδησαμένων, ἀπὸ μὲν τῆς τῶν πενήτων
σκήψεως ἀρχόμενοι, εἰς δὲ τὸν ἴδιον χρηματισμὸν τε-
λευτῶντες· ἀλλὰ γε αὐτὸς μὴ τοῖς ναυαγοῦσι πρόσε-
χε, ἀλλὰ τοῖς τοῦς οἰακας ἀσφαλῶς μεταχειρίζουσι,
καὶ ἐξ οὐρίας πλέουσι.

ΠΘ'. — ΙΣΙΔΩΡῶ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Τὰς ἑβδομάδας τοῦ Δανιὴλ πῶς ἐρμηνεύει (47).

Ἐπειδὴ φιλόπονος ὢν καὶ φιλομαθής, ἠθέλησας
μαθεῖν πῶς ἐπληρώθησαν αἱ παρὰ τῷ Δανιὴλ ἀναγε-
γραμμέναι ἐξήκοντα καὶ ἑννέα ἑβδομάδες τῶν ἐτῶν,
αἱ ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἱερουσαλήμ ἀριθμούμε-
ναι, καὶ εἰς τὴν ἄλυσιν αὐτῆς τελευτῶσαι· ἴσθι, ὅτι
οὐκ ἐπὶ Κύρου ὀικοδομήθη, ἀλλὰ τῷ κ' ἔτει τῆς βα-
σιλείας τοῦ Μακρόχειρος. Τότε γάρ, ὡς Ἐσδρας δι-
γγεται, Νεεμίας ἐλθὼν, τὴν πόλιν ἔκτισε. « Πῶς οὖν,
ἔφη, ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετέθησαν ἐπὶ τὸν
λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν; » Ὅτι ἐν μὲν
τῇ 9^ῃ, τοῦτ' ἐστὶ, τῷ τρίτῳ καὶ ὀδοκοστοῦ καὶ τε-
τρακοσιοστοῦ ἔτει, ἀρχὴν ἔσχεν ὁ πόλεμος· τῇ δ' ἐξῆς
ἑβδομάδι τῶν ἐτῶν ἐτελεύτησε, συντελευτησάντων
καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν πραγμάτων. Εἰ δὲ λέγεις· Πῶς;
Ἰστέον, ὅτι μετὰ τὸ κ' ἔτος τοῦ Μακρόχειρος ἕως τε-
λευτήσῃ ἡ Περσικὴ βασιλεία, ἔτη διεγένοντο ἑκατὸν
δέκα τρία, μεθ' ἧν ἡ Μακεδονικὴ διήρκεσεν ἕως ἐτῶν
διακοσίων ἐνενήκοντα τεσσαρῶν· εἶτα ἡ Ῥωμαϊκὴ,
Αὐγούστου μὲν βασιλεύοντος, ἔτη τεσσαράκοντα τρία·
Τιβερίου δὲ, εἰκοσιδύο· Καίου, τεσσαρά· Κλαυδίου,
ἑπτὰ. Τῷ γὰρ ὀδοκ [αὐτοῦ] ἔτει, ἤρξατο Ἰουδαίος
ἡ τῶν πραγμάτων κίνησις, ἀφ' ἧς ὁ πρὸς Ῥωμαίους
αὐτοῖς ἐξήφθη πόλεμος, ὁ τὴν ἄλυσιν ἀποτεκνών. Ἐπὶ
γὰρ Νέρωνος τοῦ διαδεξαμένου Κλαυδίου, λαμπρῶς
καὶ κατὰ κράτος πολεμηθέντες ὑπὸ Οὐεσπασιανοῦ,
τὴν τρικλάδε Νέρωνι στρατηγούντος, ὕστερον δὲ βασι-
λεύσαντος, ἐάλωσαν.

Ι'. — ΖΟΣΙΜῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Μανθάνω ὡς, ἐπὶ μὲν τοῖς δοκοῦσιν ἐπονειδίστοις,
λίαν ἀχθῆ· ἐπὶ δὲ τοῖς ὄντως οὖσιν, οὐ μόνον οὐ κα-
ταδύη, ἀλλὰ καὶ ἀναθρύνη. Τὸ μὲν ἐκ δούλου σε γε-
γενῆσθαι πατρός, ὅπερ οὐκ ἐστὶ προαιρέσεως θνείδος,

⁴⁸ Dan. ix, 1 seqq. ⁴⁹ ibid. 24.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Ad hanc epistolam operæ pretium est legere
quæ de supputatione hebdomadam lxx Danielis
scripsit illustr. Jos. Scaliger lib. vi De emen-

instar marcescit. Nam neque ignis absumpta ea
materia, quæ flammæ causam præbuit, manet, ve-
rum una cum ea abscedit: nec sopito atque extin-
cto igniculo amor consistit. At divinus et pudicus
quoque ipse est: quoque virtutis pulehritudinem
inter se devincit eos qui earundem rerum desi-

290 LXXXVIII.—EIDEM.

Quamvis ex his, qui populi curam ac præfectu-
ram susceperunt, nonnulli sint, ut abs te dictum
est, qui cum se pauperum negotium agere primo si-
mulent, in privatum tandem quæstum desinant:
tu tamen iis, qui naufragium faciunt, ne attende,
verum iis, qui clavum tuto tractant, ac secunda
aura navigant.

LXXXIX.—ISIDORO DIACONO.

Danielis hebdomadas quomodo interpretetur **.

Quandoquidem pro tua industria doctrinæque
studio intelligere aves, quoniam pacto illæ apud Da-
nielem perscriptæ sexaginta novem annorum heb-
domades, quæ ab Hierosolymitanæ urbis ædificatio-
ne incipientes, in ipsius expugnationem desinunt,
expletæ fuerint, illud habeto, eam non Cyri tempo-
re, sed vicesimo regni Longimani anno exstructam
fuisse. Nam tum, ut Esdras commemorat, profet-
us Neemias urbem instauravit. « Quoniam igitur
modo, inquit, septuaginta hebdomadæ abbreviatæ
sunt super populum tuum, et super civitatē san-
ctam **? » Nimirum quia in sexagesima nona, hoc
est anno quadringentesimo octogesimo tertio bel-
lum geri cœpit, sequente autem annorum
hebdomada, una cum Judaicis rebus finem habuit.
Quod si, unde id probetur, quæris, illud sciendum
est, inter vicesimum Longimani annum et Persici
imperii finem, tredecim et centum annos interflu-
xisse, ac deinde Macedonium usque ad ducentos non-
aginta quatuor annos sese porrexisse; post autem
Romanum, Augusto imperante ad tres et quadra-
ginta annos, Tiberio autem imperium gerente, ad
duos et viginti, Caio vero quatuor; ac denique Clau-
dio rerum summam obtinente, ad septem propaga-
tum fuisse. Nam octavo ipsius anno initium cœpit
Judæis rerum motus, qui bellum illud adversus
Romanos ipsis excitavit, ex quo urbis excidium or-
todem imperii habenas tenente, capti sunt.

XC.—ZOSIMO PRESBYTERO.

Audio te ob ea quæ probri speciem ha-
bent vehementer angere: ob ea autem, quæ vere pro-
brosa sunt, non modo nullo pudore suffundi sed
etiam gloriari. Nam quod servo patre ortus sis

dat. temporum, et Basil. Seleuc. homil. cui titu-
lus: Ἀποδείξεις κατὰ Ἰουδαίων, περὶ τῆς τοῦ Σω-
τήρος παρουσίας. RITT.

(quod voluntatis institutique animi minime pro-
 bium est, nec ullo modo curandum est) majorem
 in modum discruciaris. At interim eos, qui te ad
 virtutem hortantur, tantum reprehendis, quantum
 eos **291** languorem inducant. Et quidem si inter
 subditos censeris, tamen ne sic quidem te contem-
 nere atque aspernari conveniret, verum te per con-
 silia et admonitiones ex improbitalis voragine ex-
 trahere fas esset, maximeque congruum. Cæterum
 non tantum hinc Ecclesia detrimentum ac probrum
 acceptura esset. Nunc autem cum in sacerdotum
 numero censearis (mitto quonam pacto, neque enim
 id mihi studio est, ut te feriam, sed ut sanem) ne
 eos quidem, qui silentio uti cupiunt, quiescere per-
 mittis. Multi enim gentiles ac Judæi impetum in
 Ecclesiam faciunt, probra jactantes, ac vitam tuam
 proferentes, seque ob eam causam fidei nostræ
 doctrinam convellere existimantes. Quamobrem si
 nullo iudicii metu percelleris, saltem præsentem
 gloriam affecta. Si nulla te cælestis regni cupiditas
 tenet, saltem bonam existimationem appetite. Si
 coronas inivine desideras, saltem a probris te re-
 move. Si laudum tuarum præconium nulla te cura
 afficit, saltem id stude, ut ne traducaris ac suggilleris. Si pervigilem illam Dei justitiam haud perhor-
 rescis, humanas saltem leges metue : ne alioqui in ipso quoque fortasse scelere deprehensus, extremo
 supplicio mulcteris.

XCI. — THEOPHILO SUBDIACONO.

Timotheus, qui sedem illam bonis omnibus per-
 fusam, quam cælorum regnum appellant, nunc in-
 colit, tantam a sua virtute, iis a quibus cernebatur,
 utilitatem afferebat, ut etiam sola recordatione eos,
 qui ipsius meminerunt, in officio contineret. Pote-
 rat enim, vel solum in animis versans, pudorem
 simul ipsis immittere, atque eos, quibus ipse in
 mentem venisset, a turpibus et absurdis affectioni-
 bus puros et immunes efficere.

XCH. — OPHELIO GRAMMATICO.

Apud vos, qui grammatici estis, homonymum
 idem est quod synonymum : apud philosophos au-
 tem non item. Verum homonyma ea dicuntur,
 eorum nomen duntaxat commune est, substantiæ
 autem ratio, quæ nomini respondet, diversa. Syn-
 onyma autem, quæ et re, et modo, et nomine in-
 ter se conveniunt. Quoniam vero, quia hujusmodi
 disciplinarum rudis et expers, mentemque haud-
 quaquam exercitam habes, idcirco a me postulasti,
 ut in Scripturæ verbis hujusmodi significationes
 notare, loculentam tibi hujusmodi consideratio-
 nem januam pro viribus meis aperire conabor.
 Perscrutationis vocabulum in Scripturis sacris, et
 de Deo, et de hominibus dicitur. Verum cum de
 Deo usurpatur, cognitionis certitudinem numeris
 omnibus absolutam indicat ; cum autem de homini-
 bus, id significat quod res ea, quæ investigatur,
 cum labore ac cruciatu inveniatur. **292.** Itaque
 in his locis, in quibus hoc nomen situm est, et in
 Deo, et in hominibus æquivocum est, non synonymum.
 Verbi gratia illud : Scrutamini Scripturas,

οὐδ' ἐν λόγῳ τίθεσθαι, ἀλλὰ τοσοῦτον καταγινώσκεις
 τῶν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν παρακαλούντων, ὅσον εἶδει τῶν
 ἐπὶ τὴν βλάβην ἀγόντων καταψηφίζεσθαι. Καὶ εἰ
 μὲν εἰς τοὺς ὑπηκόους ἐτέλεις, μάλιστα μὲν οὐδ' οὐ-
 τως καταφρονήσαι· ἐχρήν, ἀλλὰ συμβουλαῖς καὶ παρ-
 αινέσεσιν ἀνιμῆσασθαι σε ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς κακίας,
 καὶ θέμις ἦν καὶ περὶ πωδέστατον· πλὴν ἀλλ' οὐ τοσ-
 αῦτη ζημία τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ αἰσχύνῃ ἐμελλεν ἔσε-
 σθαι. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς ἱερέας δοκεῖς τελεῖν (τὸ δ'
 ὅπως παρήμι, οὐ γὰρ πλῆξαι σε, ἀλλ' ἰάσασθαι προ-
 ῆρημα)· οὐδὲ τοὺς ἐθέλοντας ἡσυχάζειν καὶ ἡρεμεῖν
 συγχωρεῖς. Πολλοὶ γὰρ Ἕλληγες καὶ Ἰουδαῖοι τῇ
 Ἐκκλησίᾳ ἐπιψύονται ὀνειδίζοντες, καὶ τὸν σὸν βίον
 προφέροντες, καὶ διὰ τοῦτου τῷ δόγματι λυμάνεσθαι
 νομίζοντες. Εἰ τοίνυν τὴν χρίσιν οὐ δέδοικας, καὶ
 τῆς παρουσίας ἀντιποίησαι δόξης· εἰ βασιλείας οὐκ
 ἔραξ, καὶ ὑπολήψεως χρηστῆς ἐράσθητι· εἰ στεφάνων
 οὐκ ἐπιθυμεῖς, καὶ ὀνειδῶν ἀπαλλάγηθι. Εἰ ἐναρβή-
 σεως οὐ φροντίζεις, καὶ μὴ τοῦ κωμωθεῖσθαι ἀντι-
 ποιήθητι· εἰ τὴν ἀκοίμητον δίχην οὐ φρίττεις, καὶ
 τοὺς τῶν ἀνθρώπων νόμους φοβήθητι, μὴποτε καὶ ἐπ'
 αὐτοφώρῳ ληφθῆις, τὴν ἐσχάτην ὑπομείνης τιμω-
 ρίαν.

IA'. — ΘΕΟΦΙΛΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ.

Τιμόθεος ὁ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων κατάρβυτον
 λῆξιν, βασιλείαν οὐρανῶν προσαγορευομένην, νυνὶ
 νεμόμενος, τοσαύτην ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τοῖς ὁρῶσιν
 ἐδημιουργεῖ ὠφέλειαν, ὡς καὶ ἀπὸ μνήμης μόνον
 σωφρονίζει τοὺς μνημονεύσαντας. Ἦρκει γὰρ καὶ
 μόνον ἐλθῶν εἰς ἔννοιαν, αἰδῶ συνεισπέμψαι, καὶ τῶν
 ἀτόπων παθῶν ἀχράντους τοὺς μνησθέντας ἐργάζε-
 σθαι.

IB'. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Παρά μὲν ὕμιν τοῖς γραμματικῶς, τὸ ὁμώνυμον
 ταῦτόν ἐστι τῷ συνωνύμῳ· παρὰ δὲ τοῖς φιλοσόφοις,
 οὐχί· ἀλλ' ὁμώνυμα λέγεται, ὡν ὄνομα μόνον κοινόν,
 ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος· συνώνυ-
 μα δὲ, ὅσα καὶ πράγματι καὶ τρόπῳ καὶ ὀνόματι
 συντρέχει. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀμοιρος ὦν τῶν τοιούτων μα-
 θημάτων, καὶ ἀγύμναστον ἔχων τὸν νοῦν, ἤξλωσας
 ἐπὶ γραφικῶν ῥήσεων τὰς ἔννοιαις ταύταις μεταρβυ-
 θμισθῆναι, ὡς ἂν οἶδς τε ἡ πειράσομαι λαμπρὰν σοῦ
 ἀνολεῖ τῶν νοημάτων τὴν θύραν. Ἡ ἐρευνα ἐν ταῖς
 ἱεραῖς Γραφαῖς λέγεται καὶ ἐπὶ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ ἀνθρώ-
 πων· ἀλλ' ἐπὶ μὲν Θεοῦ τὸ ἀκριβὲς τῆς γνώσεως
 μὴνύει· ἐπὶ δ' ἀνθρώπων, τὸ μετὰ πόνου καὶ βασά-
 νου εὐρίσκεισθαι τὸ ζητούμενον. Ἐνθα τοίνυν τοῦνο-
 μα τοῦτο κεῖται, καὶ ἐπὶ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου
 ὁμώνυμῳ, οὐ συνωνυμῳ· οἷον τό· Ἐρευνᾶτε τὰς
 Γραφὰς, τῷ περὶ τοῦ Θεοῦ εἰρημῆν· Ὁ δὲ ἐρευνῶν
 τὰς καρδίας, οἶδς τί τὸ θέλημα τοῦ πνεύματος· ὁ
 ὁμώνυμῳ μὲν, οὐ συνωνυμῳ δέ. Τὸ δὲ· Ὁ ἐρευνῶν
 τὰς καρδίας, τῷ, Ὁ δὲ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ
 καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ· συνωνυμῳ, τῷ καὶ ἐπὶ τοῦ

Πατρὸς, καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν ἀκριβε- A
στάτην γνῶσιν δηλοῦσθαι. Οἶμαι μὲν οὖν σεσαφηνί-
σθαι τὸ νόημα. Εἰ δὲ καὶ ἐπ' ἄλλου ὀνόματος τοῦτο
γυμνασθῆναι βούλει, καὶ τοῦτο ποιήσω. Τὸ ἀγαθὸν
λέγεται μὲν ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὁμι-
νῶν μὴ ἐμφαίνει. Τὸ γὰρ, ὁ ἀγαθὸς ἀνθρώπος, ἀλλ' ὁμι-
νῶν λέγεται, ὡς ἀγαθὸς τῷ Ἰσραὴλ, ὡς ὁμινῶν. Τὸ δὲ, ὡς
ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ, ὡς τῷ, ὡς τὸ Πνεῦμά σου τὸ
ἀγαθὸν ἐδηγήσει με ἐν γῆ εὐθείᾳ, ὡς συνωνυμεῖ. Οὐ
γὰρ ὀνόματός ἐστιν ἐν ταῦθα κοινωνία, ἀλλὰ καὶ πράγ-
ματος. Καὶ ὁ θυμὸς δ' ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενος, καὶ ἐφ'
ἡμῶν, οὐ συνωνυμεῖ, ἀλλ' ὁμινῶν. Ἐπὶ μὲν γὰρ
Θεοῦ μηνύει τὴν ἀπαθῶς ἐπιπεπομένην τοῖς ἁμαρ-
τάνουσι τιμωρίαν· ἐπὶ δὲ ἡμῶν, τὴν ἐμπαθῆ κίνησιν,
καὶ τὴν τῶν λογισμῶν παραχῆν. Καὶ τὸ, ὡς Πρόσθε-
ς ἀνομίαν ἐπὶ τῇ ἀνομίᾳ αὐτῶν, ὡς ὁμινῶν. Ὁ γὰρ B
λέγει, τοῦτ' ἔστιν· Ἐπιθεῖς τιμωρίαν ἐπὶ τὴν ἁμαρ-
τίαν αὐτῶν. Καὶ τὸ, ὡς Εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθει-
ρει, φθειρεῖ τοῦτον ὁ Θεός, ὡς ὁμινῶν. Ὁ γὰρ λέγει
τοιούτον ἔστιν· Εἰ τις μολύνηται τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ,
τιμωρηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ.

κοιτίῳ, peccatoribus supplicium declarat : cum
junctum, ac rationis tumultum. Quin illud quoque
æquivocum est. Perinde enim est ac si diceret : Appone cruciatum super iniquitatem eorum. Ac denique
illud : « Si quis templum Domini disperdiderit, disperdet eum Deus », æquivocum est. Hæc enim
verba hanc sententiam habent : Si quis templum Dei contaminarit, pœna ab eo afficietur.

ΛΓ.—Τῷ ΑΥΤῷ.

Τὸ ἀγαθὸν Θεὸν μὲν ἔχει κατὰ φύσιν, οὐκ ἀβού- C
λητον, ἀλλὰ προαιρετικὴν, οὐδὲ βίασαν, ἀλλ' ἐκού-
σιον. Ἡμεῖς δὲ κατὰ ἄσκησιν καὶ προκοπὴν ἀναλαμ-
βάνομεν. Οὐκ ἀναφαίρετον ἔχοντες τοῦτο, ὡς περὶ ἡ
θεῖα φύσις· ἀλλὰ μεταπίπτου, εἰ βλαστῶντος ἔρω-
ς ἀχορευτῶς χορευέσθαι.

ΛΔ.—Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ εἰρημένον· « Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει
Κύριος ὁ Θεός. »

Εἰπέ τῷ πρὸς σὲ διενεχθέντι Ἰουδαίῳ, καὶ μηδὲν
μὲν γενναῖον, μηδὲ νεανικὸν φράσαντι, ἀγυρτικὰς δὲ
λογοποιίας ἐμέσαντι, καὶ φῆσαντι περὶ τοῦ παιδὸς
Ναυῆ εἰρηθεῖαι τό· « Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει ὁ Θεός
ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμεῖ, ὅτι κατὰ πολλὰ D
πλημμελεῖς, καὶ νοῶν οὐκ ὑγιῶς, καὶ φεύγων τὸ μα-
θεῖν, καὶ κρύπτων τὰ μέλζονα ἡ κατὰ Μωσῆα. Εἰρη-
ται γὰρ· Ὁ αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα (48) ὅσα
ἂν ἐντειληθῆται. Ἔσται δὲ ψυχῆ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ
προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἀπὸ τοῦ λαοῦ
αὐτῆς. » Πρῶτον μὲν γὰρ μετὰ τὴν χειροτονίαν
ἐκείνου, ταῦθ' ὁ Μωσῆς ἐνθους γενόμενος ἐθέσπισε.

⁶⁰ Joan. v, 39. ⁶¹ Rom. viii, 27. ⁶² I Cor. ii, 40. ⁶³ Psal. lxxii, 4. ⁶⁴ Psal. cxlii, 40. ⁶⁵ Psal. lxxvi
1, 28. ⁶⁶ I Cor. iii, 17. ⁶⁷ Deut. xviii, 15. ⁶⁸ ibid. 18, 19.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(48) Verba hæc : Μωσῆα. Εἴρηται γὰρ, αὐτοῦ
ἀκούσεσθε κατὰ, omnia absunt a cod. Vat. 619; nec

ei, quod de Deo dictum est : « Qui autem corda
scrutatur, novit quæ sit spiritus voluntas, » æqui-
vocum est, non synonymum. Illud autem, « Qui
corda scrutatur⁶¹, » huic loco, « Spiritus omnia
scrutatur, etiam profunda Dei⁶², » synonymum
est, propterea quod, cum et de Patre, et de Spiritu
sancto usurpatur, certissimam ac certissimam
cognitionem significet. Atque ipse quidem, quid
sentiam, satis perspicue demonstrasse arbitror. Sed
tamen si in alia rursus dictione id examinari cup-
pis, id quoque faciam. Bonum, tametsi et de Deo
et de hominibus dicatur, tamen homonymiam indi-
cat. Illud etenim, Bonus homo, huic, « Quam bonus
Israeli Deus⁶³, » æquivocum est. Illud autem,
« Quam bonus Israeli Deus⁶⁴, » huic, « Spiritus
tuus bonus deducet me in via recta⁶⁵, » synony-
mum est. Nam hoc loco non nominis duntaxat,
sed etiam rei est societas. Eodemque modo furoris
vocabulary, quod et de Deo et de hominibus dici-
tur, non est synonymum, sed æquivocum. Nam
cum de Deo agitur, illatum sine ulla mentis com-
positione, peccatoribus supplicium declarat : cum
autem de nobis, motum cum perturbacione con-
junctum, ac rationis tumultum. Quin illud quoque
« Appone iniquitatem super iniquitatem eorum⁶⁶, »
æquivocum est. Perinde enim est ac si diceret : Appone cruciatum super iniquitatem eorum. Ac denique
illud : « Si quis templum Domini disperdiderit, disperdet eum Deus⁶⁷, » æquivocum est. Hæc enim
verba hanc sententiam habent : Si quis templum Dei contaminarit, pœna ab eo afficietur.

XCIII.—EIDEM.

Deus bonum per naturam habet, non voluntatis
expertem, sed ea præditam, nec violentam et coac-
ctam, sed spontaneam. Nos autem per exercitatio-
nem et profectum illud assumimus. Nec vero sic
ipsum habemus, ut a nobis auferri nequeat, quemad-
modum divina natura : verum ita ut ab eo excidamus,
si inertis olii ac desidæ amor insulsos in nobis
choros agat.

XCIV.—EIDEM.

In illud : « Prophetam vobis suscitabit Dominus⁶⁸. »

Dic ad Judæum, qui tecum rixatus est, nec gene-
rosi quidquam ac virilis locutus est, verum inanes
duntaxat nugas ac verborum præstigias evomuit,
atque hunc Scripturæ locum : « Prophetam vobis sus-
citabit Deus de medio fratrum vestrorum tanquam
me, » de Jesu filio Nave dictum esse asseruit : Multis
nominibus peccas, tum quod haud recte sentias,
tum quod erudiri fugias, tum quod majora quam
pro Mosis modulo et conditione occultes. Dictum
est enim : « Eum audietis in omnibus quæcumque
mandaverit. Erit autem anima, quæ non audierit
prophetam illum, exterminabitur de populo suo⁶⁹. »

propterea delenda puto, præsertim cum ea exhibeat
cod. Alt. Possim.

Primum quippe 293 post illius electionem, Moses A
divino numine instinctus, hæc sanxit. Deinde si filius
Nave Mosem superasset, probabilitatis aliquid haberet
hujusmodi oratio. Cum autem eo multo inferior ex-
stiterit, hanc sententiam infirmam et imbecillum
esse constat. Tertio, ne legi quidem ipse quidquam
adjunxit: verum ex ipsius præscriptis et institutis
suum vitæ munus administravit. Quarto, si de ipso
verba fecisset, minime dicendum erat, *suscitabit*,
sed suscitavit. Quinto, dicendum fuisset, « Et erit,
omnis animæ, quæ hunc prophetam non audierit. »
Cum autem dixit, *illum*, huic profecto submovit.
Sexto, quoniam pacto ad Joannem post multas æta-
tes in lucem editum, miserunt, percontantes an
propheta ille esset. Ille autem dixit: « Non? » Etenim
propheta quidem erat, a. non ille propheta. Septi-
mo, quoniam pacto, cum Salvator in terram venis-
set, qui miracula videbant, his verbis utebantur,
« Hic est, qui est vere propheta ille. » Animadvertat ergo ille quot sint, quæ adversus eum pugnant
ac verum præcognitorem ac regem adoret.

XCIV. — ISIDORO DIACONO.

In illud: « Secundum imaginem et similitudinem 69. »

Quoniam tu, vir sapientissimus et acutissimo
ingenio præditus, pervulgatissimam quæstionem
breviter tibi ac perspicue, ac non per ambages
quasdam et circuitum explicari petisti, alterum
autem alteri adversatur (perspicuitas enim longam
orationem requirit: brevitatem autem succinctam et
exiguam) brevitate, quantum vires meæ ferunt,
perspicuitati admista hæc ad te scribo. Præstantius
quidem faciunt, qui præstantioris hominis parti, id
quod præstantius est, comparant. Quod si obscu-
rum esse videtur quod dixi, dilucidius loquar. Rectius
faciunt, qui meliori hominis parti, hoc est animæ
ratione præditæ divinum numen simile esse
dicunt. Nam qui illud humana forma præditum esse
arbitrantur, prorsus stolidi et amentes sunt: quan-
doquidem iis, quæ per indulgentem demissionem
dicta sunt, implicantur, nec quidquam divinius cogi-
tare sustinent. Quoniam enim modo dictum est:
« In umbra alarum tuarum proteges me 70; » et:
« Septem oculi Domini, illustrantes universam ter-
ram 71, » cum homo nec alas, nec septem oculos
habeat? Quoniam item pacto Paulus ne cogitationi
quidem hominis divinum numen simile esse pronun-
tiavit? Quoniam rursus modo ab Isaia dictum
est: « Si omnes gentes ut gutta a situla, et velut
salvia reputatæ sunt, et Libanus minime sufficit ad

Δεύτερον, ὅτι, εἰ μὲν ὁ τοῦ Ναυῆ παῖς ὑπερέβη τὸν
Μωσῆα, πιθανὸν μὲν ἦν τὸ λεγόμενον, οὐκ ἀληθὲς
δὲ (49). Εἰ δὲ πολλῶν αὐτοῦ καταβέβητος ἦν, ἀδρα-
νῆς αὐτῆ ἡ ἔννοια φαίνεται. Τρίτον, ὅτι οὐδὲ προσ-
έθηκέ τι τὸ νόμῳ· ἀλλὰ τοῖς ἐκείνου ἐπολιτεύετο
θεσμοῖς. Τέταρτον, ἐχρῆν, εἰ γε περὶ αὐτοῦ ἦν ὁ λό-
γος, εἰπεῖν, οὐκ ἀναστῆσαι, ἀλλ', Ἀνάστησε. Πέμ-
πτον, ὅτι ἔδει φράσαι· « Ἔσται δὲ πᾶσα ψυχὴ, ἥτις
ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου τούτου. » Τῷ δ' εἰπεῖν,
ἐκείνου, τοῦτον παρεγράψατο. Ἑκτον, πῶς πρὸς τὸν
Ἰωάννην μετὰ πολλὰς γενεὰς τεχθέντα ἀπέστειλαν
πευσόμενοι, εἰ αὐτὸς εἶη ὁ προφήτης· κάκεινος ἔφη·
« Οὐκ εἰμί; » Προφήτης μὲν γὰρ ἦν· ὁ προφήτης δὲ
οὐκ ἦν. Ἑβδομον, πῶς τοῦ Σωτῆρος δεῦρο φοιτήσαν-
τος, οἱ τὰ θαύματα θεώμενοι ἔλεγον· « Οὗτός ἐστιν
ἄληθῶς ὁ προφήτης. » Συνοράτω οὖν πόσα αὐτῷ ἐν-
αντιοῦται, καὶ τὸν ἀληθῆ προγνώστην τε καὶ βασιλέα
προσκυνεῖτω.

B ἀληθῶς ὁ προφήτης. Συνοράτω οὖν πόσα αὐτῷ ἐν-
αντιοῦται, καὶ τὸν ἀληθῆ προγνώστην τε καὶ βασιλέα
προσκυνεῖτω.

ICE. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ· « Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωτα. »

Ἐπειδὴ ὁ σοφώτατος καὶ δέξυτατος τὸ πολυθρύλ-
λητον πρόβλημα ἐρμηνευθῆναι σοι συντόμως καὶ
σαφῶς, καὶ μὴ διὰ κύκλων τινῶν, παρεκάλεσας, θά-
ταρον δὲ θατέρω ἀντίκειται· τὸ μὲν γὰρ σαφές,
πολλῶν δεῖται λόγων· τὸ δὲ σύντομον, ὀλίγων· ὡς ἂν
οἶός τε ὧ, συγκεράσας τὴν σαφήνειαν τῇ συντομίᾳ,
ἐπιστέλλω. Κρεῖττον μὲν ποιοῦσιν τῷ κρεῖττονι μέ-
ρει τοῦ ἀνθρώπου, τὸ κρεῖττον παραβάλλοντες. Εἰ δ'
ἄσαφές ἐστὶν δοκεῖ τὸ εἰρημένον, σαφέστερον εἰρη-
σεται. Ἄμεινον μὲν ποιοῦσιν, οἱ τῷ βελτίονι μέρει
τῆ ἀνθρώπου, τοῦτ' ἐστὶ τῇ λογικῇ ψυχῇ τὸ θεῖον ἐξε-
κονίζοντες. Οἱ γὰρ ἀνθρωπόμορον (50-51) αὐτὸ ἡγού-
μενοι, πάμπαν ἡλίθιοι, ἐπειδὴ τοῖς συγκαταβατικῶς
εἰρημένοις (52) περιπέλονται· καὶ οὐδὲν θεϊότερον
ἐννοεῖν ἀνέχονται. Πῶς γὰρ εἴρηται· « Ἐν σκέπη
τῶν πτερύγων σου σκεπάσεις με. » καί· « Ἐπὶ
ὀφθαλμοῖς Κυρίου ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν
γῆν, » τοῦ ἀνθρώπου μήτε πτέρυγας, μήθ' ἐπὶ ὀφ-
θαλμοὺς ἔχοντας; Πῶς δ' ὁ Παῦλος ἀπεφάνητο, μὴδ'
ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον; Πῶς
δ' ὁ Ἡσαίας εἶπεν, « Εἰ πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγῶν
ἀπὸ κάδου, καὶ ὡς στέλος (53) ἐλογίσθησαν, ὁ δὲ
Λίβανος οὐκ ἱκανὸς εἰς καύσιν, καὶ πάντα τὰ τετρά-
ποδα οὐκ ἱκανὰ εἰς ἄλοκάρπωσιν, τίνοι ὁμοιώσετε
Κύριον; » Πῶς δὲ Μωσῆς οὗ τὴν λέξιν κακούργως
ἐρμηνεύειν πειρῶνται, ἔφησε· « Καὶ φυλάξεσθε σφό-

69 Gen. 1, 26. 70 Psal. xvi, 8. 71 Zachar. iv, 10.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Πιθανὸν μὲν ἦν τὸ λεγόμενον, οὐκ ἀληθὲς
ἐστὶ. Sic Aristoteles quoque ista duo distinguit pas-
sim. RITT.

(50-51) De Anthropomorphitis vid. Augustinum lib.
De hæresibus, cap. 50, et tract. iii et xl in Joan-
nem; Lactant. lib. iv, cap. 30, Joan. Damasc. lib. 1.
De orthodoxa fide, cap. 12. lo.

(52) Τοῖς συγκαταβατικῶς εἰρημένοις. Talia in
sacris Litteris plurima sunt, quæ per συγκατάβασιν,
h. e. indulgentem demissionem sublimis Dei majes-
tatis ad nostri captus imbecillitatem et humilitatem
dicuntur. Plura de his in Sacris Lectionibus. lo.

(53) Pro καὶ ὡς στέλος. Codd. Vat. 649 et Alt.
legunt, καὶ ὡς στέλος. POSSIN.

δρα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὅτι οὐκ ἴδετε πᾶν ὁμοίωμα ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἢ ἐλάλησας πρὸς ὑμᾶς; ἢ Πλὴν οὐδ' ἐκείνοι τὸ ἀκριβές, ὡς γε ἡγοῦμαι, δογματίζουσιν. Ἀρχῆς γὰρ καὶ βασιλείας ἐστὶν εἰκῶν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ οὐσίας· εἰ δὲ εὖ πράξοι, καὶ ἀρετῆς. Εἰ γὰρ καὶ ἀθάνατον ὀριζόμεθα εἶναι τὴν νοεράν ψυχὴν, ἀλλ' οὐ τῆς θειοτάτης ἐκείνης καὶ ἀνάρχου φύσεως ὁμοούσιον, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀπέχουσας, ὅσον εἰκὸς κτίσμα τοῦ Κτίσαντος. Εἰ γὰρ ἡ ψυχὴ κατ' εἰκόνα, δηλονότι καὶ ἡ τῆς γυναικὸς. Τί οὖν δήποτε εἶπεν ὁ Παῦλος· « Ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκῶν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων· ἡ δὲ γυνὴ δόξα ἀνδρός ἐστι; » Τῆς γὰρ ψυχῆς τῆς γυναικὸς ἀθανάτου, καὶ ἀφθάρτου οὐσης, ὡσπερ καὶ τῆς τοῦ ἀνδρός, τί δήποτε μετὰ διορισμοῦ τινος τοῦτ' ἔφρασεν ὁ Παῦλος; Εἰ δὲ πρὸς ταῦτα ἀνθυπενέγκοιεν, ἀνθοπλίζοντας τὸν Μωσέα τῷ Παύλῳ, τό· « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ κατ' ὁμοίωσιν, » μάλιστα μὲν δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι ἐνικόνηται τὸ εἰρημένον, καὶ οὐ περὶ ἀμφοτέρων εἰρηται, πλὴν οὐ λέξομεν. Εἰ δὲ τὸ ἐξῆς προαγαγοίεν τὸ καὶ ἀρχέτωσαν, πρὸς ἡμῶν ἔσται τὸ εἰρημένον. Δείκνυται γὰρ λαμπρῶς τὸ κατ' εἰκόνα, ἐν τῷ ἀρχικῷ χαρακτηριζόμενον. Εἰ δ' εἰποιεν· Πῶς οὖν ὁ Παῦλος, τὸν μὲν, εἰκόνα θεῖαν, τὴν δὲ τοῦ ἀνδρός ἀπεφήνατο; φήσομεν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς μὲν ὁμοίωμα ἦν ἡ γυνή, καὶ τῆς αὐτῆς ἤξειοῦτο ἀρχῆς· ἐπειδὴ δ' ἔπαισεν, ἠλαττώθη, καὶ ἠκρωτηριάσθη αὐτῆς ἡ ἀρχή, καὶ ὑπὸ τὸν ἀνδρα γεγένηται. « Οὐκ ἤνεγκας, φησί, τὴν ἰσοτιμίαν, δέχου τὴν ἐλάττωσιν. Πρὸς τὸν ἀνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. » Ὅστε ἡ μὲν κοσμοποιία τὴν πρὸ τῆς ἀμαρτίας τῆς γυναικὸς δηλοῖ ἀρχὴν· τὸ δ' ἀποστολικὸν λόγιον, τὴν μετὰ τὸ πταῖσμα ὑποταγὴν. Ὅτι δὲ τῷ χειροτονηθῆαι πάντων τῶν ἐπιγελῶν ἄρχοντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ κατ' εἰκόνα σώζεται· ἀκουσον τοῦ Μελποδοῦ τὰς θείας δέλτους, καὶ τὰς βασιλικὰς συλλαβὰς ἐρμηνεύοντος, καὶ φράζοντος· « Δόξη καὶ τιμὴ ἐστεφάνωσας αὐτὸν, καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. » Ὅσπερ γὰρ τὸ Θεῖον πάντων (54), οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν ἐπὶ γῆς βασιλεύει. Ἐχέ μὲν οὖν τὸ ἀρχικὸν σῶζον τὴν βασιλικὴν εἰκόνα. Τὸ κατ' ὁμοίωσιν, εἰ μὴ δοκίμη τις ἐκ παραλλήλου λέγεσθαι (55), ὡς τό· « Ἐάν [δὲ] (56) ἐκοιμήθην καὶ ὑπνωσα, » καὶ τό· « Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα· » οὕτως ἐρμηνεύτέον, ὅτι τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἐνεχείρισεν ὁ Θεός, ἵν' ἐπιδείξηται τὴν ἀρετὴν, καὶ σῶσῃ τὴν ὁμοιότητα. Ἐδέξω, φησί, τὴν τιμὴν, δεῖξον τὴν ἀρετὴν· ἵνα τὸ μὲν τῇ δημιουργίᾳ, τὸ δὲ τῇ προαιρέσει τοῦ δημιου-

Α exustionem, et omnia quadrupedia minime sufficiunt ad sacrificium, cui assimilabitis Dominum⁷²? Quoniam denique pacto Moses, cujus vocem improbe ac veteratorie exponere conantur, dixit: « Atque hoc studiose retinebitis in cordibus vestris, quod non vidistis omnem similitudinem in die qua locutus est ad vos⁷³. » 294 Cæterum ne illi quidem, nisi opinione fallor, vere hoc astruunt. Imperii enim ac regni homo imago est, non essentialis. Si autem probis operibus studuerit, virtutis quoque imago ac simulacrum erit. Nam etsi immortalem esse statuimus animam intelligentiæ participem, at non tamen ejusdem cum divinissima illa et sempiterna natura essentialis: verum tantum ab ea remotam ac dissitam, quantum verisimile est rem creatam a Creatore. Si enim anima ad Dei imaginem condita est, procul dubio mulieris quoque anima. Quorsum itaque dixit Paulus: « Vir non debet velato esse capite: est enim imago et gloria Dei: mulier autem gloria viri est⁷⁴? » Nam cum mulieris anima immortalis atque interitus expers sit, quemadmodum et viri anima, quid tandem afferitur, quamobrem Paulus cum distinctione quadam istud dixerit? Quod si adversus hæc, Mosen adversus Paulum armantes, illud protulerint: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram⁷⁵, » maxime quidem illud dicere licet, singulare esse dictum istud, ac non de utroque enuntiatum esse. Verum hoc tamen minime esse dicemus. At si, id quod deinceps sequitur, prodixerint. Et imperent, jam nobis hæc verba suffragabuntur. Hinc enim perspicue demonstratur, divinæ imaginis decus in imperio tanquam certa nota insigniri. Quod si quærant quid causæ fuerit Paulo, cur virum divinam imaginem, mulierem autem viri imaginem esse pronuntiarit, illud respondebimus, quod primum quidem pari honoris gradu mulier erat, atque divino beneficio idem imperii jus obtinebat. Postquam autem lapsa est, imminutum ac mutilatum est ipsius imperium, ac sub viri potestatem redacta est. « Honoris æqualitatem non tulisti, inferiorem gradum accipe. Ad virum erit conversio tua, et ipse dominabitur tui⁷⁶. » Itaque liber quidem ille, qui a mundi effectione nomen ducit, mulieris ante peccatum imperium declarat. Apostolicum autem oraculum subjectionem eam, quæ peccatum consecuta est. Quod autem hinc divinæ imaginis decus retineatur, quod homo terrenorum omnium princeps creatus sit, audi Psalmographum, divina verba et syllabas ad hunc modum interpretaute: « Gloria et honore coro-

⁷² Isa. xl, 45-48. ⁷³ Dent. iv, 45? ⁷⁴ I Cor. xi, 7. ⁷⁵ Gen. i, 26. ⁷⁶ Gen. iii, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Hæc verba, πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου Ὅσπερ γὰρ τὸ Θεῖον πάντων, enuncia omittuntur a cod. Vat. 649, sed representantur ab Alt. et videntur retinenda. Possin.

(55) Ἐκ παραλλήλου λέγεσθαι. Hoc quoque creberrimum est in sacris Litteris, ut æquipollentia,

jungantur: quod in primis in lectione Psalmorum probe observandum est. Vide Adriani *Isagogen*. RITT.

(56) Pro, ἐάν δὲ ambo codd. legunt, ἐγὼ δέ. POSSIN.

nasti eum, et constituisti eum super omnia opera manuum tuarum⁷⁷. » Ut enim Deus omnium rerum, ita etiam homo eorum, quæ in terra sunt, principatum tenet. Quocirca regiam imaginem gerit, si principatum suum conservet. At vero hæc verba, ad similitudinem (nisi quidam cum præcedentibus synonyma esse existiment, velut hæc, « Ego dormivi et soporatus sum⁷⁸; » et item hæc, « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem⁷⁹ ») ad hunc modum exponenda sunt: nempe quod Deus imperium ipsi ob eam causam mandavit, ut virtutem ostendat. **295** Honorem, inquit, accepisti, virtutem ostende, ut alterum creationi, alterum ejus, quod creatum est, voluntati atque arbitrio ascribatur. Atque istud fortasse hinc declaratur, quod initio quidem dictum sit. « Faciamus hominem ad imaginem nostram et ad similitudinem⁸⁰; » postea vero: « Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit ipsum⁸¹. » non addito illo altero⁸² ad similitudinem, sive quod idem ea dictio significet, ut ante dicebam, sive quod virtus ex libera voluntate animique inductione dependeat; ut tale quidpiam sit quod dicitur: Faciamus hominem ad imaginem nostram (56°), ut ex voluntate animique instituto ad similitudinem fiat. Ac proinde ante procreationem quidem utrumque dixit: post ipsam autem, alterum duntaxat. Sane unigenitus Deus, cum ad nos venit, his verbis usus est: « Estote similes Patris vestri qui in cœlis est⁸³; » perinde scilicet atque procreatio imaginem, voluntas autem animique institutum similitudinem servet. Quod siixerint, Qui fit igitur, ut cum homo rerum omnium, quæ terræ complexu continentur, imperium acceperit, feras pertimescat? hac defensione ommissa, sive illa vera, sive falsa sit, quam quidam attulerunt, asserentes in divinis libris ferarum imperium minime positum, verum a nonnullis postea adjectum fuisse, recta via respondebo, atque illud dico: quod primum quidem cum divina imago in eo eluceret, omnia ei subjecta erant (unde etiam ipsi nomina imposuit): at postquam a divino mandato recessit, optimo jure imperium ipsi mutilatum atque imminutum est, atque non omni quidem imperii jure deturbatus est, nam alioqui frigida prorsus gratia inventa fuisset, sed tamen aliqua ex parte truncatus est ipsi principatus. Neque enim æquum erat ut is qui victus fuerat corona donaretur, verum ut belluarum terrore coerceretur, atque ad meliorem mentem revocaretur. Quod autem verum sit, hinc constat, quod cum Noe, justitiam colendo et amplectendo, hanc imaginem repurgasset, feræ omnes ad eum se contulerunt, veterem servitutem consentientes, atque eum, qui primum peccaverat, atque imperii parte mulctatus fuerat, propemodum accusantes. Quinetiam Daniele, leones, et tres pueros, ignis veritus est: nec vipera Paulum ullo modo læsit. Quamobrem ex eo quod isti avitum imperium revocarunt, perspicuum est eum integrum quidem accepisse, verum partem aliquam amisisse. Atque hæc a nobis dicta sint. Quod si quis melius aliquid habet quod proferat, dicatur sane atque audiatur.

⁷⁷ Psal. viii, 6, 7. ⁷⁸ Psal. iii, 6. ⁷⁹ Psal. xl, 2. ⁸⁰ Gen. i, 26. ⁸¹ ibid. 27. ⁸² Matth. v, 48.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(56°) Locus in editione Parisiensi omnino inaneus, sed typographi culpa, quem fecellit repetitio verborum ad imaginem nostram. EDIT. PATR.

(57) Pro ὡς ἐφην lege ὡς ἐφθην ex Alt. Mox dele asteriscum. Denique ultimum verbum epist. hujus cod. Vat. solus scribit, ἀκούετω. POSSIN.

γθέντος ἀνακίηται. Καὶ τάχα τοῦτο δηλοῖ, τὸ ἐξ ἀρχῆς μὲν εἰρηθεῖαι· « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· » ὕστερον δέ· « Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, οὐ προστεθέντος τὸ, καθ' ὁμοίωσιν· » ἢ ὡς τὸ αὐτὸ ἐμφαινούσης τῆς λέξεως, ὡς ἐφθην (57) εἰπῶν, ἀναρτηθείσης τῆς ἀρετῆς, ἐν ᾗ τὸ τοιοῦτον τὸ εἰρημένον, « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, » ἐν' ἐκ προαιρέσεως γένηται καθ' ὁμοίωσιν· διὸ πρὸ μὲν τῆς δημιουργίας ἀμφότερα εἶπε· μετὰ δὲ τὴν δημιουργίαν, θάτερον. Ὁ μονογενὴς γοῦν Θεὸς ἐπιδημήσας, φησὶ· « Γίνεσθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· » ὡς τῆς [μὲν] δημιουργίας, τὸ κατ' εἰκόνα σωζούσης· τῆς δὲ προαιρέσεως, τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Εἰ δὲ φαίεν·

B Πῶς οὖν, εἰ γε τὴν ἀρχὴν πάντων τὴν ἐπὶ γῆς εἰληφεν ὁ ἄνθρωπος, τὰ θηρία δέδοικε; παρὲς ἐκείνην τὸν ἀπολογίαν, ἐντε ἀληθῆς εἴη, εἴτε μὴ, ἦν τινες ἔφασαν, ὅτι ἐν ταῖς θαλαῖς δέλτοις, ἡ ἀρχὴ τῶν θηρίων οὐκ ἐνέκειτο· ἀλλ' ὕστερον παρὰ τινων προσετέθη· ἐξ εὐθείας τὴν ἀπολογίαν ποιήσομαι. Ὅτι ἐξ ἀρχῆς μὲν αὐτῷ ὅτε ἐλαμπεν ἡ εἰκὼν, πάντα ὑπέκειτο (διὸ καὶ ὀνόματα αὐτοῖς ἐπέθηκεν), ἐπειδὴ δὲ παρήκουσεν, ἠκρωτηριάσθη αὐτοῦ εἰκότως ἡ ἀρχὴ, καὶ πάσης μὲν οὐκ ἐξεβλήθη (ἵνα μὴ ἔωλος ἡ χάρις εὐρεθῆ), ἠκρωτηριάσθη δὲ· οὐ γὰρ δίκαιον ἦν τὸν ἡττηθέντα καὶ στεφανωθῆναι, ἀλλὰ τῷ φόβῳ τῶν θηρίων σωφρονισθῆναι. Ὅτι δὲ τοῦτ' ἔστιν ἀληθές, ὅτε ὁ Νῶε τὴν εἰκόνα ταύτην ἀνεκάθηρα, τῷ δικαιουσίνῃ ἀσμενίσαι· ἦλθε πρὸς αὐτὸν πάντα τὰ θηρία,

C τὴν ἀρχαίαν δουλείαν ὁμολογούντα, καὶ μονονοχί τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀμαρτόντα, καὶ μέρος τῆς ἀρχῆς ἀπολέσαντα καταμεμφόμενα. Καὶ τὸν Δανιὴλ δὲ οἱ λέοντες ἠδέσθησαν, καὶ τὸ πῦρ τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς (58). Καὶ ἡ ἔχις τὸν Παῦλον οὐδὲν ἔβλαψε. Δι' ὧν οὖν ἀνελεύσαντο τὴν προγονικὴν ἀρχὴν, δηλὸς ἐστὶ κάκεινος εἰληφῶς μὲν ὀλόκληρον, ἐκ μέρους δ' ἀπολέσας. Καὶ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν. Εἰ δὲ τις ἔχοι βέλτιον λέγειν (59), καὶ λεγέτω, καὶ ἀκούεσθω.

(58) Confer epist. 139, infra. RITT.

(59) Εἰ δὲ τις ἔχοι βέλτιον λέγειν. Hic quoque epilogus perpetuæ Isidori modestiæ consentaneus est. Hodie hic scribendi et loquendi mos passim exolevit. Facti enim sumus plerique homines ἀναμάρτητοι. Id.

ΙΖ'. — ΠΑΥΛΩ.

A

XCVI. — PAULO.

Πᾶσαι μὲν αἱ τέχναι, ταῖς μὲν μελέταις συγκροτοῦνται, καὶ μείζους γίνονται· ταῖς δ' ἀργαῖαις ἀπόλυνται, μάλιστα δὲ ἡ τῶν λόγων δύναμις. Θεραπευομένη μὲν γὰρ καὶ ἀρδευομένη, μεγίστη γίνεται ἀμελουμένη δὲ, βραδῶς ἀποφοιτᾷ καὶ ἀφίπταται. Ὅτου δὲ χάριν ταῦτα λέγω, ἴσως οὐκ ἄγνωστis (60), ὁ τὴν θείαν σοφίαν καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν δίκαιος ὢν καὶ προσθήκαις αὐξέει, καὶ μείζους καθιστᾷν.

Cum omnes artes usu atque exercitatione confirmantur atque incrementa capiant, cessatione autem ac desidia intereant, tum praecipue dicendi facultas. Nam cum colitur et irrigatur, maxime crescit: cum autem **296** negligitur, facile abscedit et avolat. Quorsum autem his verbis utar, fortasse minime ignoras, qui divinam sapientiam ac virtutis cultum assiduis incrementis augere atque amplificare debes.

ΙΖ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

XCVII. — ZOSIMO.

Πρεσβύτερον ὄντα σε διὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ καλούμενον, διὰ τὴν χειροτονίαν, φασὶ νεωτερίζειν τοῖς ἐρόποις, καὶ πάντα ἀκμάζοντα ἀποκρύπτειν, πράττοντα, λόγῳ μὲν αἰδοῦμαι λέγειν, αὐτὸς δ' οὐκ οἶδ' ὅπως πράττειν οὐκ ἐρυθριᾷς. Εἰ τοίνυν ἀληθεύουσιν, ἀρίστην κἂν ἐπὶ γῆρας δεῖξον μεταβολὴν, ἵνα κάκεινοι παυσάμενοι τῶν κωμῳδιῶν, παλινοφθιάψουσιν.

Quamvis et aetate senex sis, et propter sacram ordinationem appelleris, rumor est tamen te moribus Juvenem agere, atque quemvis juvenem ac florentem, improbitatis magnitudine obscurare: ea videlicet perpetrantem, quæ ipse quidem dicere præ pudore non sustineo, tu autem, haud scio quo pacto perpetrare non erubescis. Quare si verus est hic rumor, optimam in senili quoque aetate mutationem ostende: quo illi etiam qui hæc de te dictitant cavillis suis finem imponentes, orationem relexant.

ΙΗ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

XCVIII. — STRATEGIO MONACHO.

Ἦσθην ὑπερφυῶς πυθόμενος τὴν σὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπὴν, καὶ τοὺς φίλους συνασθῆναι παρασκευάσα, τὴν εὐκταϊοτάτην αὐτοῖς καὶ ἐρασμιωτάτην εὐαγγελισάμενος ἀκοήν. Εἰ τοίνυν βούλει ἡμᾶς μὲν ἐπὶ πλείον πανηγυρίζειν (ἡδίων γὰρ τὰς σὰς ἐορτάζομεν εὐδοκιμήσεις), σαυτῷ δὲ κλέος οὐρανόμηκες κατασκευάσαι, μὴ παύσαιο ταῦτα θηρώμενος, ἃ καὶ παρὰ Θεῷ εὐδόκιμον (61), καὶ παρὰ ἀνθρώποις αἰοιδιμόν σε παρασκευάσει.

Posteaquam tuum in virtute progressum intellexi, incredibilem quamdam ex ea re voluptatem cepi, atque optatissimo ac desideratissimo hoc nuntio ad amicos misso, ut ipsi quoque voluptate perfunderentur, effeci. Quocirca si nos diutius gaudere ac lætitia diffundi (tuas enim laudes ingenti cum animi voluptate celebramus) atque etiam simplicissimam tibi gloriam comparare cupis, ea sine ulla intermissione aucupare, quæ te, et apud Deum clarum, et apud homines celebrem redditura sunt.

ΙΘ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

XCIX. — HERMOGENI EPISCOPO.

Οἱ τῷ κανόνι τοὺς μὴ κανόνας προσάγοντες, καὶ διὰ τοῦτο τὸν καὶ τοὺς ἄλλους κανονίαις δίκαιον ὄντα δοκιμάζοντες, οὐ μοι δοκοῦσι τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων ἔχειν ὀρθήν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκακώθησαν τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς δι' ἐκουσίας νόσου, σφάλλονται λοιπὸν καὶ περὶ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων. Τὸ τοῦν δίκαιον, καὶ ἀνδρείον, καὶ τοῖς ἀμαρτάνουσι φοβερόν, τυφόν καὶ ὄφρυν ἐπιφημίζουσι· διὰ τούτου πᾶσι τοῖς τῆς ἀρετῆς ἐρασταῖς, τὸν εἰς αὐτὴν δρόμον ἐγκλῆσαι μηχανώμενοι. Τῇ γὰρ σύνεργος κακία τὴν ἀρετὴν ὀνομάζειν (62) τολμῶσιν. Οὐκ οὖν μεμφέσθωσαν οἱ τοιοῦτοι· καὶ τῷ λέοντι, ὅτι βλοσυρόν, καὶ βασιλικόν, καὶ οὐ πιθήκειον βλέπει, καὶ τοὺς μίμους τῶν γελοίων ἀποδεχέσθωσαν, ὅτι γέλωτα κινοῦσιν ἄποπον.

Qui regulæ eos, qui regulæ non sunt, admovent, ob eamque causam eum, qui alios quoque formare atque ad regulam dirigere meretur, examinant, rectum de rebus iudicium habere minime mihi videntur. Quoniam enim per spontaneum morbum vitiatam eam animi partem habent, in qua rationis sedes est, idcirco fit, ut in rerum quoque iudicio deinceps errore labantur. Justo quippe ac forti viro, ac sceleratis formidabili, fastum ac supercilium attribuunt: hoc scilicet omnibus virtutis studiosis cursum ad eam interrumpere molientes. Siquidem virtutem propinqui vitii nomine appellare minime dubitant. Quocirca ejusmodi homines leonem quoque reprehendant, quod rigidum quemdam ac regium, non autem simiarum similem, vultum præferat: ac contra histriones et scurras laudent, quod absurdum risum excitent.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(60) Pro ἄγνωστis ambo codd. Vat. et Alt. legunt ἄγνωστis. POSSIN.

(61) Παρὰ Θεῷ εὐδόκιμον. Bill., apud Deum clarum. Probo admonitionem el. viri et chariss. compatriis atque amici mei D. Georgii Remi, melius esse ut veritatem acceptum, ut sit ab εὐδοκίᾳ εὐδόκιμον.

Sic ἡμέρα εὐδοκίας, dies qua quis acceptus est. RITT.

(62) Τῇ σύνεργος κακία τὴν ἀρετὴν ὀνομάζειν. Vetus hæc est hominum perversitas et querela. Vide Platonem Alcibiade 11, p. 140; Ciceron. Partit. orator.; Sallustium Catilina, sub persona Catonis; et Horat. Satyr. 111, lib. 1. Id.

C. — MARONI PRESBYTERO.

Non iis, qui injuriam accipiunt, optime vir, sed iis qui inferunt, periculum omne impendet, eosque trepidare atque contremiscere oportet. Quod si ita est, injuriam perpeti malum non est, sed eam inferre, nec illatas injurias perferre scire.

CI. — EIDEM.

Recte a quodam externorum hominum dictum est, turpe ac probrosum non esse paupertate 297 laborare, verum paupertatem forti animo minime ferre. Quamobrem si hoc ille quoque recte ac præclare existimavit, ex inopia pudore ne afficiamur, imo ne probro quidem eam ducamus, verum ad vitium hunc metum transferamus.

CII. — THEODORO SCHOLASTICO.

Quandoquidem multos probos viros laudibus effereus, fortunæ quoque mentionem fecisti, libens ex te quærerem, quonam pacto hæc in unum convenire queant. Siquidem laudatio ad voluntatem spectat; fortuna vero probum virum laudari non permittit, quin autem felix ac fortunatus prædicetur, minime prohibet. Permultum enim, etiam de vestra sententia, qui gentilium religionem colitis, inter felicitatis prædicationem et laudationem est discriminis. Illa quippe a fortuna, hæc a voluntate animique inductione oritur. Scribas igitur ad me velim, vir erudite, quonam pacto ei, cujus laudes prædicantur, fortunæ sermo conveniat, aut quonam modo ei, qui fortunæ beneficio, ut dicitis, talis existit, laudatio congruat. Alterum enim adversus alterum pugnat. Nam si minime sponte talis est, ne laudetur; si autem sponte, nullus fortunæ sit locus. Si tropæum statuit, præconis voce celebretur: si autem fortuna hoc præstitit, laudem ne consequatur. Si dimicavit, cætera donetur; si autem non pugnavit, ne laudetur.

CIII. — HERMOGENI EPISCOPO.

Si tu eo animo, ut Zosimi, Chæremonis, et Maronis petulantiam et impudicitiam per vim coerceras, ipsis occurrere in animum induxisti, magno tibi apparatu, ac divino auxilio opus est. Si autem tanquam confestim atque ad primum clamorem eos superaturos, imprudens teipsum fallis. Tantum enim subsidium sibi ipsis mutuo afferunt, cum probum aliquem virum ulcisci parant, quantum inter se bellum excitant, cum de vitiorum principatu inter se contendunt. Nam qui in communibus rebus concordēs sunt, iidem in privatis dissident; et qui in extinguenda, quantum in ipsis situm est, virtute invicti cujusdam roboris speciem edunt, iidem in contentione de principatu inexpiabile inter se bellum movent.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(63) Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονιδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν εὐγενῶς τὴν πενίαν. Plurimum in hanc sententiam habent Chrysost. et Stob. Vid. adnotata ad

P'. — MARONI ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οὐ τοῖς ἀδικουμένοις, ὡ βέλτιστε, ἀλλὰ τοῖς ἀδικούσιν ἐπιπρέματα ὁ κίνδυνος ἅπας· οὐδ' καὶ ἀγωνίαν καὶ τρέμειν δίκαιον. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, οὐ τὸ ἀδικεῖσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀδικεῖν, καὶ τὸ μὴ εἰδέναι φέρειν ἀδικουμένον.

PA'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἴρηται καλῶς τινι τῶν ἐξωθεν, οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονιδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν εὐγενῶς τὴν πενίαν (63). Εἰ τοίνυν κἀκεῖνο, τοῦτο εὖ καὶ καλῶς ἔδοξεν, ἐπὶ πενίᾳ μὴ αἰσχυνώμεθα, ἀλλὰ μηδ' θνειδος ταύτην ἠγώμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τὴν κακίαν μετενέγκωμεν τοῦτον τὸν φόβον.

PB'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἐπειδὴ πολλοὺς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐγκωμιάζων, καὶ τύχης μέμνησαι, ἠθέως ἂν σου πυθοίμην, πῶς οἶόν τε ἀμφοτέρα συνελθεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἔπαινος πρὸς τὴν προαίρεσιν βλέπει· ἡ δὲ τύχη ἐγκωμιάζεσθαι μὲν τὸν ἀγαθὸν οὐκ ἐπιτρέπει· μακαρίζεσθαι δὲ οὐ κωλύει. Πάμπλου γὰρ καὶ καθ' ὕμᾶς τοὺς τὰ Ἑλλήνων προσθεύοντας, μακαρισμὸς ἐπαινοῦ διενηνόχει (64). Ὁ μὲν γὰρ ἐκ τῆς τύχης, ὁ δὲ ἐκ τῆς προαίρεσεως τίκεται. Γράψον τοιγαροῦν μοι, ὦ σοφὲ, πῶς τῷ ἐπαινουμένῳ ὁ τῆς τύχης ἀρμόττει λόγος· ἢ πῶς τῷ ὑπὸ τῆς τύχης τοιοῦτω, ὡς φατε, γενομένῳ ἐγκώμιον πρέπει. Θάτερον γὰρ θατέρῳ μᾶχεται. Εἰ μὲν γὰρ ἄκων τοιοῦτός ἐστι, μὴ ἐπαινεῖσθαι· εἰ δ' ἐκὼν, ἡ τύχη χῶραν μὴ ἔχεται. Εἰ τρόπαιον ἔσθησε, καὶ ἀνακηρυττέσθω· εἰ δὲ ἡ τύχη τοῦτο κατώρθωσε, μὴ ἀπολαύτω ἐπαινων. Εἰ ἠγωνίσαστο, στεφανούσθω· ἰδὲ οὐκ ἠγωνίσαστο, μὴ ἐπαινεῖσθω.

PF'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ μὲν ὡς βίᾳ ἀνείρξων τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀσέλειαν, Ζωσίμου τε καὶ Χαιρήμονος καὶ Μάρωνος, ὑπαντιάσαι αὐτοῖς προήρησαι, πολλῆς σοι δεῖ καὶ τῆς παρασκευῆς, καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας. Εἰ δ' ὡς αὐτοβοσι περιεσόμενος, σαυτὸν ἀπατῶν λαμβάνεις. Τοσαύτην γὰρ ἑαυτοῖς εἰσφέρεισι συμμαχίαν, ὅταν ἀγαθὸν τινα ἀνδρα δέη ἀμύνασθαι, ὅσην κινουσι πρὸς ἑαυτοὺς ἄμιλλαν, ὅταν περὶ τῆς τῶν κακῶν πλεονεξίας ἀμφισθητῶσιν. Ἐν γὰρ τοῖς κοινοῖς συμβαίνοντες, ἐν τοῖς ἰδίῳ διαφέρονται, καὶ ἀπρόσμαχον ἐπιδακνύμενοι ῥώμην ἐν τῷ τὴν ἀρετὴν, τόγε ἦκον εἰς αὐτοὺς, σβέσαι, ἐν τῇ περὶ τῶν πρωτείων ἀμίλλῃ, ἄσπονδον πρὸς ἑαυτοὺς ἐγείρουσι πόλεμον.

Institutiones, tit. De suspect. tutor. RITT.

(64) Μακαρισμὸς ἐπαινοῦ διενηνόχει. Vid. Aristot. lib. 1 Ethic. Id.

PA'. — ANTIOXΩ.

A

CIV. — ANTIOCHO.

"Ὅσπερ ἐν εἰς χρῆ ἤττασθαι τὸ νικᾶν αἰσχροὺν (65), οὕτως ἐν οἷς χρῆ νικᾶν, τὸ ἤττασθαι αἰσχροτέρων. Οὐ γὰρ ἐν πᾶσιν ἡ νίκη καλὸν, ἀλλ' ἡ μὲν τὴν ὑπόθεσιν ἔχουσα καλὴν καὶ γενναίαν, ἀρίστη ἡ δὲ καὶ αἰσχρὰν καὶ φαύλην, κακίστη. Οἷον (ἴν' ἀπὸ τῶν παρ' Ἑλλήσιν ἀδομένων τὴν ἀπόδειξιν ποιήσωμαι) ὁ μὲν πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους πόλεμος καὶ νόμιμος εἶναι δοκεῖ καὶ ἀναγκαῖος· ὁ δὲ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους, καὶ παράνομος, καὶ οὐδ' ἐγκωμίων ἀπολαύει ὁ τρεψάμενος. Τοσοῦτῃ γὰρ πλεον τῶν ἄλλων αἰσχύνεται, ὅσῳπερ ἂν πλεον τι τῶν ἄλλων ἐργάσεται. Ἐμφυλίου γὰρ πολέμου ἀργαλειώτερον οὐδέν (66). Εἰ τοίνυν ἐνθα σώματος ὁ θάνατος, τοσαύτη ἐστὶν ἡ διαφορὰ· καίτοι μίᾳς οὐσης τῆς φύσεως· οἱ τοῖς μὲν δαίμοσιν ὑποκατακλινόμενοι, κατὰ δὲ τῶν ἀδελφῶν ὀπλιζόμενοι, ἀνεκτὰ ποιεῖν δόξαιεν; οὐκ ἐγγωγε οἶμαι. Καίτοι ἐνταῦθα, οὐ σώματος θάνατος παρακολουθεῖ (ἦττον γάρ, ἦν κακὸν), ἀλλὰ ψυχῆς θλῆθος, οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν παραπέμπων τοὺς σκανδαλισθέντας, ἀλλὰ θανάτου παντὸς παρασκευάζων χαλεπώτερον βιώσαι βίον, καὶ τὰ τῆς συγγενείας δὲ δικαιώματα, καὶ μελίζονα, καὶ θεϊότερα. Διὸ καὶ οὐρανῷ πρέπουσαν πολιτείαν (67), πολιτεύεσθαι προστετάγμεθα. Εἰ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς στρατευομένων τάναντια πράττοντες ἀλώμεν, τῶν ὑπὲρ μὲν τῶν πατρίδων ἀναλαμβάνόντων τὰ ὄπλα, κατὰ δὲ τῶν βαρβάρων χωρῶντων, ποῖα ἡμῖν ἔσται σωτηρίας ἐλπίς; ἢ τίς πεισθῆναι σωθήσεσθαι τοὺς πράττοντας ἔκεινα τὰ εἰς τὴν ἀπώλειαν σαφῶς παραπέμποντα; adversus Barbaros autem proficiscuntur, contraria facere convincamur, quæ tandem nobis salutis spes erit? aut quis sibi persuadebit, eos salutem consecuturos esse, qui ea faciunt, quæ perspicue ad exitum ducunt?

PE'. — ΜΑΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Μανθάνω ὡς ἔλεός σου τυχὼν τὴν σουτοῦ γνώμην ἄσπονδον ἠλεγξας· οὐχ ὅτι πέπονθας εὖ μετριάξων, ἀλλὰ τὸν εὖ πεπονηχότα μισῶν, ὅτι δεδύνηται ὀρθᾶσαι. Εἰ τοίνυν ταῦτα ἀληθῆ τυγχάνει, πᾶσι προκηρύττεις, ὅτι ἔλεός σου τυγχάνεις ἀνάξιος;· εἰ γὰρ οὐκ εἰς εὐχαριστίαν τρέπεις, ἀλλ' εἰς μνησικακίαν τὴν εὐεργεσίαν, τίς ἀνέξεται εὐποιῆσαι τὸν καὶ τὴν τῶν θηρίων ἀγριότητα νικῶντα; Ἔστι γὰρ ἐν ἐκεῖνοις ἃ καὶ εὐεργεσίας καὶ ἀσθεταί, καὶ μέμνηται, καὶ ἀμείβεσθαι, ὡς ἐνδέχεται, σπουδάξει.

beneficium conferre sustinebit, qui feras etiam immanitate superat? Sunt enim inter eas, quæ beneficium et sentiunt et memoria retinent, et, quantum licet, retaliare student.

PC'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΩΝΩ.

D

Ἀκούσας μὲν ἴσως ἀπιστήσεις· νοήσας δὲ εὖ οἶδ' ὅτι οὐ μόνον θαυμάσεις, ἀλλὰ καὶ κροτήσεις. Τί οὖν ἐστὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀπιστον ὀφθησόμενον, μετὰ δὲ ταῦτα, οὐ μόνον θαυμαστὸν, ἀλλὰ καὶ κρότου ἄξιον φανησόμενον; Εἰποιμι συντόμως ἐν βραχεῖσι

Quemadmodum in iis rebus, in quibus cedere oportet, vincere turpe est, ita in iis rebus in quibus vincere oportet, vinci turpius ac sædius est. Neque enim in omnibus rebus bona est victoria: verum ea demum optima existimari debet, quæ bonam et egregiam materiam habet: quæ autem turpem ac sædam habet, turpissima. Verbi gratia (ut ab iis quæ apud gentiles pervulgata sunt, id demonstrem), bellum adversus externos legitimum ac necessarium esse censetur, adversus autem cives et populares, sceleratum: ac ne laudibus quidem afficitur, qui adversarios fudit et profligavit. **298** Tanto enim majori pudore perfunditur, quanto plus aliquid, quam alii, gesserit. Siquidem bello civili nihil atrocius ac funestius fingi potest. Si igitur hic, ubi de corporis morte duntaxat agitur, tantum discrimen est, idque cum una duntaxat natura sit: qui dæmonibus quidem sese subjiciunt, adversus autem fratres arma induunt, facinusne tolerandum admittere videantur? Non certe meo quidem iudicio. Et quidem hic non corporis mors sequitur (minus enim id malum esset), verum animæ exitium, non eos, qui offendiculum perpetiuntur, exstinguens ac de medio tollens, verum quavis morte acerbiorē vitam iis comparans. Ac propterea cognationis ac propinquitatis jura et majora sunt, et diviniora. Unde etiam cælo dignum vitæ genus colere jussi sumus. Quod si iis, qui in terra militant, atque pro patria quidem arma sumunt, facere convincamur, quæ tandem nobis salutis spes erit? aut quis sibi persuadebit, eos salutem consecuturos esse, qui ea faciunt, quæ perspicue ad exitum ducunt?

CV. — ΜΑΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

C

Audio te, posteaquam misericordiam consecutus es, quod tuus animus ab omni sædere ac reconciliatione abhorreret, commonstrasse, ut qui, non quia beneficio affectus sis, moderatius te geras, sed eum, qui de te bene meritus est, idcirco oderis, quia male te multandi potestatem habuit. Quod si verum est, omnibus illud proclamās, te misericordia indignum esse. Nam si beneficium non in grati animi officium, sed in injuriarum recordationem atque ulciscendi studium vertis, quis in eum beneficium conferre sustinebit, qui feras etiam immanitate superat? Sunt enim inter eas, quæ beneficium et sentiunt et memoria retinent, et, quantum licet, retaliare student.

CVI. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΩΝΩ.

D

Cum audieris, fidem fortasse minime adhibebis: cum autem intellexeris, profecto non modo miraberis, sed etiam applaudes. Quidnam igitur est, quod prima quidem fronte incredibile tibi videbitur, post autem non modo admirandum, sed etiam plau-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Ἐν οἷς χρῆ ἤττασθαι, τὸ νικᾶν αἰσχροὺν. Sic Demosthenes cum a quodam improbo et nequam homine conviciis lacesseretur: « Non descendo, inquit, tecum in certamen, in quo victor victore m-

lior est. » Vid. Joan. Stobæum. RITT.

(66) Idem est Ciceronis iudicium, et aliorum. Id.

(67) Ἦναι πολιτείας, in ed. Paris. omissam, supplementum ex codicibus. Vat. 649 et Alt. Edit. Patr.

su dignum apparebit? Dicam breviter, in paucis syllabis maxima sententiarum maria consignans. Priscis hominibus Deus non per litteras, sed per seipsum loquebatur: quod videlicet puram eorum mentem, ac doctrina internuntii experte dignam inveniret. Atque hoc ex eo perspicue liquet, quod et Noe, et Abrahamum, et optimos ac celeberrimos ipsius nepotes, quorum unus et quidem præstantissimus erat is qui universam diaboli potentiam concidit, atque ipsius sagittas consumpsit, pharetramque inanem reddidit, hoc est clarus Job, 299 citra litteras alloquebatur. Posteaquam autem Judæorum natio in ipsum vitii fundum præceps ruit, tum denique litteræ necessariæ esse judicatæ sunt, eaque submonitio quæ per eas contingebat. Quod si in Veteri duntaxat Istrumento hoc existisse putas, ac non in Novo confirmatum fuisse, ipse contra in Novo quoque potissimum istud ostendi assero. Neque enim divinis apostolis scripto proditum quidquam datum est: verum litterarum loco Spiritus sancti gratia promissa est. « Ille enim, inquit, suggeret vobis omnia ⁶⁸. » Quod si scriptas leges non scriptis majorem vim atque auctoritatem habere censes, audi quid ipsemet rex dicat: « Et feriam cum ipsis pactum novum, dans legem meam in mentibus eorum, et in cordibus eorum inscribam eam ⁶⁹. — « Et erunt omnes edocti a Deo ⁷⁰. » Unde etiam Paulus, majora fidei nostræ, quam Mosi, commissa fuisse affirmans, nos non in lapideis tabulis inscriptam, sed in carnalibus cordis tabulis insculptam legem accepisse dicebat ⁷¹. quam qui contempserit, is non, ut ex veteris legis præscripto, lapidibus opprimetur, verum longe acerbiori supplicio multabitur. Postea quam autem fluente tempore, ac celerrimi cujusdam equi instar corrente, quidam ob fidei dogmata, quidam ob vitam corrueverunt, necessario rursus per litteras adhibenda correctio fuit. Violatis enim non scriptis legibus, ad scriptas merito se contulit is, qui subditos omni ratione ad virtutem inducere studet. Quocirca nobis illud cogitandum est, quanto in crimine verserunt, qui cum tam pure ac sincere vivere deberemus, ut ne litteris quidem nobis opus esset, sed librorum vice animas nostras divino Spiritui præbere deberemus, postquam hujusce honoris jacturam fecimus, eoque redacti sumus, ut litterarum adjumento indigeamus, rursus tamen ne secundo quidem subsidio, ut par est, utamur. Nam si crimen est litteris opus habere, ac non Spiritus sancti doctrinam per vitæ puritatem attrahere,

⁶⁸ Joan. xiv, 26. ⁶⁹ Jerem. xxxii, 39, 40. ⁷⁰ Isa. liv, 13. ⁷¹ II Cor. iii, 3.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(68) *Τοὺς ἐγγράφους τῶν ἀγράφων νόμων* (B. C. *νόμους*) *κυριωτέρους εἶναι*. Qui sic existimant, scriptas leges non scriptis esse firmiores, eos hic refutat Isidorus: quocum in eadem est sententia jurisconsultus Paulus in l. xxxv, *Imo magna*, D. *De legibus*. RITT.

(69) E regione horum verborum, ἀναγκαιώς πάλιν, etc., sic ambo codd. in margine adnotant: Ταῦτα πρὸς λέξιν παρὰ Χρυσοστόμῳ ἐν προοίμῳ τῶν εἰς Ματθαίου Ὑπομνημάτων. *Περὶ ad verbum apud Chrysostomum in proœmio Commentariorum in Matthæum*. POSSIN.

συλλαβαῖς, μέγιστα πελαγῶν νοήματα ἐνοσημῶν. Τοῖς παλαῖοις ὁ θεὸς οὐ διὰ γραμμάτων διελέγετο, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ, καθαρὰν εὐρίσκων αὐτῶν τὴν γνῶμην, καὶ τῆς ἀνευ μεσίτου διδασκαλίας ἀξίαν. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν γραμμάτων ἀνευ διελέγετο, καὶ τῷ Νῶε, καὶ τῷ Ἀβραάμ, καὶ τοῖς εὐδοκίμοις ἀπογόνοις ἐκείνου, ὧν εἰς τὴν καὶ ὁ κορυφαῖότατος ὁ πᾶσαν τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν συγκόψας, καὶ τὰ βέλη αὐτοῦ ἀναλώσας, καὶ τὴν φαρέτραν κενώσας, ὁ ἀοιδίμος, φημι, Ἰωβ. Ὅτε δὲ εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πυθμένα κατηνέχθη ὁ δειλαῖος τῶν Ἰουδαίων δῆμος, τότε λοιπὸν τὰ γράμματα ἀναγκαῖα εἶναι ἐνομισθή, καὶ ἡ διὰ τούτων ὑπόμνησις. Εἰ δὲ νομίζεις ἐν τῇ Παλαιᾷ μόνον τοῦτο γεγενῆσθαι, ἐπὶ δὲ τῆς Καινῆς μὴ κεκυρῶσθαι, φησάμι, ὅτι μάλιστα πάντων τοῦτο καὶ ἐν αὐτῇ δεικνύται. Οὐδὲ γὰρ τοῖς θεοσεβοῦσι ἀποστόλοις γραπτὸν τι δέδοται, ἀλλ' ἀντὶ γραμμάτων ἡ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπηγγέθη χάρις. « Ἐκεῖνος γὰρ ὑμᾶς, φησὶν, ἀναμνήσει πάντα. » Εἰ δὲ νομίζεις τοὺς ἐγγράφους τῶν ἀγράφων νόμων κυριωτέρους εἶναι (68), ἀκουσον τί φησὶν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς· « Διαθήσομαι αὐτοῖς διαθήκην καινὴν, διδοὺς νόμους μου ἐπὶ διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς. » — « Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ θεοῦ. » Ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος Μωσέως μερίζονα ἐμπειστεῦθαι διασχυριζόμενος, ἔλεγεν εἰληφῆναι νόμον, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις ἐγγεγραμμένον, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας ἐντυπωθέντα· οὐ ὁ καταφρονῶν οὐ καταλεύ[σ]εται κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, ἀλλὰ πικροτάτῃ παραδίδεται κολάσει. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ χρόνου διηπεύοντος, καὶ καθάπερ ἔκπου ὄζυτατοῦ θέοντος, οἱ μὲν δογματῶν ἔνεκον ἔξωκεῖλαν, οἱ δὲ βίου· ἀναγκαιώς· πάλιν (69) ἐδέχθη τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων, διορθώσεως. Παραθεσασμένον γὰρ τῶν ἀγράφων ἐπὶ τὰ ἔγγραφα εἰκότως ὤρμησεν, ὁ παντὶ τρόπῳ τὸ ὑπήκοον εἰς ἀρετὴν ἐναγαγεῖν βουλόμενος. Ἐννοεῖν τοῖνον χρὴ ἡμᾶς, ἡλικία ἐστὶ κατηγορία, τὸ τοὺς οὕτως ὀφείλοντας ζῆν εἰλικρινῶς, ὡς μὴδὲ γραμμάτων δεῖσθαι, ἀλλ' ἀντὶ βιβλίων παρέχειν τὰς ψυχὰς τῷ θεῷ Πνεύματι, ἐπειδὴ τὴν τιμὴν ἀπωλέσαμεν ταύτην, καὶ κατέστημεν εἰς τὴν τῶν γραμμάτων χρεῖαν, μὴδὲ τῷ δευτέρῳ βοηθήματι χρῆσθαι πάλιν εἰς δέον. Εἰ γὰρ ἐγκλήμα τὸ γραμμάτων δεῖσθαι, καὶ μὴ τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπισπᾶσθαι διὰ καθαροῦ βίου διδασκαλίαν, σκοπήσαι ἀν εἰημεν δίκαιοι, ἡλικίον ἐστὶ κακὸν, τὸ μὴδὲ μετὰ τοσαύτην καὶ τηλικαύτην βοήθειαν (« Νόμον γὰρ, φησὶν, εἰς βοήθειαν ἔωκεν »), ἐθέλειν κερδαίνειν, ἀλλ' εἰκῆ καὶ μάρτην κείμενα τὰ γράμματα (70) περιορᾶν, καὶ μερίζονα προκαλεῖσθαι τὴν κόλασιν.

λιν, etc., sic ambo codd. in margine adnotant: Ταῦτα πρὸς λέξιν παρὰ Χρυσοστόμῳ ἐν προοίμῳ τῶν εἰς Ματθαίου Ὑπομνημάτων. *Περὶ ad verbum apud Chrysostomum in proœmio Commentariorum in Matthæum*. POSSIN.

(70) Ed. Paris, πράγματα. Corr. ex codd. Vatic. EDIT. PATR.

æquum est nos perpendere quantum malum sit, post tantum ac tale subsidium : « Legem enim, inquit ille, in auxilium dedit ⁸⁷ : » ne lucrum quidem facere velle, sed litteras frustra et temere sitas nihil prendere, majoremque hinc cruciatum nobis accersere.

PZ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου, καὶ πῶς ὁ λόγος σπείρεται.

Ἐπειδὴ γέγραφας, Πῶς τὸν λόγον σπείρεσθαι κατ' ἀρχὰς εἰπὼν, « Οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς, » οὗ ὁ πονηρὸς ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον· ἔφησε δὲ καὶ ἐν τῇ τῶν ζιζανίων παραβολῇ, τὸ καλὸν σπέρμα εἶναι, τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας; φημί ὅτι μάλιστα μὲν ἐκάστην παραβολὴν πρὸς τὸ προκείμενον ἀναζωγραφητέον, καὶ οὐ πάντως πάντα κατὰ πάντα ληπτέον (71). Πλὴν ἵνα μὴ δόξω τισὶ σκῆψεις ἐπινοεῖν, τὸ ἀπορρήτοτερον φράσω, φήσας ὅτι καὶ ὁ λόγος σπέρμα, καὶ ὁ τὸν λόγον δεξάμενος, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν συγκράτησιν τε καὶ ὅσον ἀναστοιχίωσιν. Διὰ γὰρ τοῦτου μορφοῦται μὲν ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, καὶ ἡμεῖς κατὰ Χριστὸν μορφούμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ σπέρμα καταβάλλεται, ἵνα ἐξομοίωσῃ τὸν ἀνθρώπον πρὸς ἑαυτό.

PH'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Διὰ τί τοὺς ἀκουσίως φονεύσαντας τοῖς Λευταῖς προσκατήκισεν ὁ νόμος.

Ἐπειδὴ ἔφησ μήτε παρ' ἄλλου μαθητέον, μήτε αὐτὸς εὐρεῖν δεδουνησθαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τοὺς ἀνέρουσ τοὺς ἱεροσολίμους προσκατήκισεν ὁ νομοθέτης, τοὺς ἀκουσίον δὴ φόνον δράσαντας τοῖς Λευταῖς· φαίην, ὅτι μάλιστα μὲν ἵνα τῇ συνοουσίᾳ ὠφελῶνται (72), καὶ τὸ δοκοῦν ἄγος ἀποτρέθωνται. Ἐπειτα δὲ ὅτι οἱ μὲν, κατὰ συγγενικῶν αἱμάτων ὠπλισαν τὰς δεξιὰς (ἦνίκα τὸ θεῖον σέβας τῷ μόσχῳ ἐπεσήμεσαν), ὁμοίως τοῦ Θεοῦ παροινηθέντος γεγονότες ἐκδικηταὶ (διὸ καὶ ἱερωσύνης ἔτυχον)· οἱ δὲ τρόπον τινὰ ὑπηρεταὶ τῆς δίκης γεγονάσι, τοὺς πάντως δοῦναι δίκας δικαίους ὄντας, εἰ καὶ ἄκοντες ἀπεκτονότες. Καὶ τοῦτ' ἐγγυᾶται αὐτὸς ὁ νομοθέτης εἰπὼν· « Ὁ δὲ οὐχ ἐκὼν, ἀλλ' ὁ Θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας; αὐτοῦ. » Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς παρέδωκε, δίκας δοῦναι οὐκ ἂν εἴη δικαιο; ὁ ἀκουσίως φονεύσας, τῆς δίκης ὑπηρετῆς ὄφθεις. Εἰ γὰρ καὶ τὴν χεῖρα δοκεῖ ἔχειν μιαν, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἔχει καθαρὰν. Τίνος οὖν ἕνεκα, φησὶ, φυγὴν αὐτοῦ κατεψήφισατο; Οὐ διὰ τὸ γεγεννημένον (ἧ γὰρ ἂν ἔξω τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας πάντῃ αὐτὸν ἀφώρισεν), ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀναιρεθέντος ἀκριτῶς ἀναιρεθῆναι, νικῶντος τοῦ θυμοῦ τὸν λογισμὸν, καὶ τῆς ὀργῆς τὸ ἀκριθὲς παραγραφομένης. Ἄλλ' οὐδ' οὕτως αὐτὸν εἰς τέλος ἀφήκεν· ὅρον γὰρ

A

CVII. — EUTONIO DIACONO.

De parabola seminis ⁸⁸, et quomodo sermo seminatur.

Quoniam per litteras quæris quonam pacto Christus, posteaquam principio verbum seminari dixisset, subiecit : « Hic est qui secus viam seminatus est, » ubi improbus ille, quod satum est, rapit : atque idem tamen in zizaniarum parabola filios regni bonum semen esse pronuntiavit : primum ac potissimum hoc respondeo, unamquamque parabolam **300** ad id, de quo agitur, depingendam esse, ac non omnia prorsus intelligi debere. Verum ne quibusdam obtentus quosdam excogitare videar, quod reconditus est dicam, nimirum quod et verbum semen est, et item ille qui verbum excepit, ob connexionem videlicet cum eo, ac velut transformationem. Per ipsum enim Christum in nobis formatur : ac nos rursum juxta Christum formamur. Ob hanc enim causam semen quoque jacitur, ut hominem sibi assimilet.

CVIII. — EIDEM.

Cur eos qui involuntariam cædem patrarent cum Levitis lex collocavit ⁸⁹.

Quoniam te neque ab alio didicisse aiebas neque per te invenire potuisse causam ob quam legislator profanos homines, hoc est eos qui minime voluntariam cædem perpetrarent, Levitis sacris adjunxerit, potissimum id quidem idcirco factum fuisse dixerim, ut ex eorum consuetudine atque convictu utilitatem caperent et contracti in speciem sceleris labem abstergerent. Deinde vero quod Levitæ quidem ad profundendum cognatorum sanguinem dextras armaverant (quo tempore divinum cultum vitulo attribuerunt), Delique contumelia affecti velut vindices exstiterunt (unde etiam sacerdotii dignitatem consecuti sunt), isti autem quodam item modo justitiæ ministros sese præbuerunt, cum eos qui supplicio prorsus digni erant, et si haud sponte, interemerunt. Atque hanc sententiam ipse quoque legislator his verbis confirmat : « Neque sponte, sed Deus tradidit eum in manus suas ⁹⁰. » Quocirca si Deus ipsum, ut prænam subiret, tradidit, profecto plecti minime convenit eum, qui minime sponte interfecit, atque justitiæ administer exstitit. Quamvis enim impuram ac sceleratam manum habere videatur : animum tamen ac voluntatem puram habet. Quid igitur causæ est, inquit, quamobrem

⁸⁷ Isa. viii, 20 sec. LXX ; Galat. iii, 24. ⁸⁸ Matth. xiii, 3 seqq. ⁸⁹ Num. xxv, 3 seqq. ⁹⁰ Exod. xxi, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(71) Καὶ οὐ πάντως πάντα κατὰ πάντα ληπτέον. Ex B. C. αἰδίδι πάντως, ut sit tanto elegantius ac plenius polyptoton.— Consentiant codd. Vat. ap. Posinum. EDIT. PATR.

(72) Verba φαίην ὅτι ... ὠφελῶνται deerant in edit. Paris. Lacunam ex codice Bavarico supplevit Rittershusius qui et interpretationem Latinam juxta novam accessionem reformavit. EDIT. PATR.

eum exsilio multaverit? Non certe ob admissum A autῶ τῆς φυγῆς ὀρίζεται, τὸν τοῦ ἀρχιερέως βίον· καὶ facinus (nam alioqui extra promissionis terram μετὰ τὸν θάνατον ἐκεῖνου, κάθοδον αὐτῷ χαρίζεται, omnino eum relegasset): verum ne præcipiti impetu ab interfecti hominis propinquis morte afficeretur, vincente videlicet rationem furore, atque iracundia iudicii sinceritatem repudiante ac propulsante. At ne sic quidem eum perpetuo exsulatum reliquit. Pontificis enim vitam exsilii terminum ipsi præscribit: ac post ejus e vita discessum, reditum ipsi concedit, eumque patriæ restituit.

CIX. — EIDEM.

Cur ei qui involuntariam cædem patravit exsilii terminus est pontificis vita.

Ob hanc, ut fallor, causam pontificis vitam exsilii tempus, ei, qui minime voluntariam cædem admiserat, legislator præscripsit ut perspicuo argumento hoc nobis declararet: quod si involuntaria pontificis mors, eos, 301 qui haud sponte cædem perpetrarent, patriæ restituebat, reditumque ipsis concedebat, voluntaria magni pontificis mors, quæ per resurrectionem extincta est, voluntaria etiam crimina obliterabit, omnesque qui ipsius verbis fidem adhibebunt, supernæ Jerusalem reddet. « Quæ enim sursum est Jerusalem, inquit divinus Paulus, libera est, quæ est mater nostra ⁹¹. »

CX. — ISIDORO DIACONO.

Quidnam sit, « In Sabbato primo secundo; » et quid « Sabbata sabbatorum. »

Quandoquidem id quod in Evangelis dictum est: « In Sabbato deuteroproto, » ut obscurum, tibi exponi rogasti, audi. Deuteroproton dictum est, quia posterius quidem die Paschæ, primum autem Azymorum. Vespere enim Pascha immolantes, postridie Azymorum festum celebrabant, quod quidem etiam deuteroproton appellabant, propterea quod, ut dixi, dies ille die Paschæ posterior esset, Azymorum autem primus. Quodque hoc verum sit, argumento illud est, quod apostoli hoc nomine accusati sunt, quia spicas vellent ac manducarent. Hoc enim dumtaxat tempore spicæ nutant, atque ob fructum, ac inessis tempus deorsum propendent, ac velut falceam ad sese vocant. Tertio quippe Azymorum die, manipulus quoque Deo offerebatur. Ita et a tempore, et ab eo cum factum est, perspicuum existit, id quod quæris. Quod si, Sabbato, dictum est, ne tibi id mirum videatur. Sabbatum enim festum omne nuncupant. Ac propterea dictum est, Sabbata sabbatorum, quoniam interdum festi principium, aut finis in hebdomadæ Sabbatum incidebat, quemadmodum etiam apud nos plerumque contingit. Nam cum Epiphania, aut carnalis Salvatoris natiuitas Dominico die occurrit, duplicem solemnitatem efficit, ac velut festum in festo. Eodem quoque modo apud illos si festum in Sabbati diem incidisset, Sabbata sabbatorum vocabatur.

⁹¹ Galat. iv, 26.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(73) De Sabbato deuteroproto vide disputationem Josephi Scaligeri lib. vi *De emendat. temporum*. RITT.

PΘ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Διὰ τί τῷ ἀκουσίως φονεύσαντι ὄρος φυγῆς ἢ τοῦ ἀρχιερέως ὑπάρχει ζωή.

Διὰ τοῦτ' οἶμαι τοῦ ἀρχιερέως τὸν βίον ὄρον τῆς φυγῆς τοῦ ἀκουσίως φονεύσαντος ἐθέσπισεν εἶναι, μηνύων ἐναργεῖ τεκμηρίῳ, ὅτι εἰ ὁ ἀκούσιος τοῦ ἀρχιερέως θάνατος τοὺς ἀκουσίως φονεύσαντας τῇ πατρίδι ἀποδίδωσι, καὶ κάθοδον αὐτοῖς χαρίζεται τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως ὁ ἐκούσιος θάνατος, ὁ ὑπὸ τῆς ἀναστάσεως σθεσθεῖς, καὶ τὰ ἀκούσια πλημμελήματα ἀφανίζει, καὶ ἀποδώσει πάντας τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ. « Ἡ γὰρ ἄνω Ἱερουσαλήμ, φησὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐλευθέρα ἐστίν, ἣ τις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. »

PΙ'. — ΙΣΙΔΩΡῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Τί ἐστὶ τὸ, « Ἐν Σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ; » καὶ τί, « Σάββατα σαββάτων. »

Τὸ, « Ἐν Σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ (73), » εἰρημένον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἐρμηνευθῆναι σοι ὡς ἀσαφές παρακαλέσας, ἀκουε· δευτεροπρωτον εἰρηται, ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ Πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων. C Ἐσπέρας γὰρ θύοντες τὸ Πάσχα, τῇ ἐξῆς τὴν τῶν Ἀζύμων ἐπανηγύριζον ἑορτὴν· ἦν καὶ δευτεροπρωτον ἐκάλουν· διὰ τὸ, ὡς ἔφην, δευτέραν μὲν εἶναι τοῦ Πάσχα, πρῶτην δὲ τῶν Ἀζύμων. Καὶ ὅτι τοῦτ' ἐστὶν ἀληθές, δηλὸν ἐκ τοῦ τοῦς ἀποστόλους ἐγκληθῆναι ὡς τίλλοντας τοὺς στάχυας, καὶ ἐσθίοντας. Ἐν ἐκείνῳ γὰρ τῷ καιρῷ μόνῳ καρθηραροῦσιν οἱ ἀστάχυες, καὶ κέκλινται ὑπὸ τοῦ καρποῦ καὶ τῆς πρὸς ἀμνητον ὥρας, οἷον εἰ τὴν δρεπάνην ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦντες. Τῇ τρίτῃ γοῦν ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, καὶ τὸ δράγμα προσεφέρετο. Οὕτως καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ γεγενημένου δηλὸν ἐστὶ τὸ ζητούμενον. Εἰ δὲ Σαββάτῳ εἰρηται, μὴ θαυμάσης. Σάββατον γὰρ πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσι. Καὶ διὰ τοῦτ' εἰρηται Σάββατα σαββάτων. Ἐπειδὴ ἐσθ' ὅτε, ἢ ἡ ἀρχὴ τῆς πανηγύρεως, ἢ τὸ τέλος συνέπιπτε τῷ τῆς ἑβδομάδος Σαββάτῳ, οἷον εἰπεῖν, καὶ παρ' ἡμῖν πολλάκις γίνεται. Ὅσπερ γὰρ ὅταν τὰ Θεοφάνια ἢ ἡ τοῦ Σωτήρος κατὰ σάρκα γέννησις ἐν Κυριακῇ ἀπαντήσῃ, ποιεῖ διπλὴν τὴν πανήγυριν, οἷον εἰ ἑορτὴν ἐν ἑορτῇ· οὕτως καὶ παρ' αὐτοῖς, εἰ καὶ ἡ πανήγυρις τῷ Σαββάτῳ συνέπιπτε, Σάββατα σαββάτων ἐκαλεῖτο.

PIA'. — ΚΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

A

CXI. — CASSIO PRESBYTERO.

Πολλοὶ τὴν τῶν πενήτων φροντίδα προστησάμενοι, εἰς τὸν ἴδιον χρηματισμὸν τελευτῶσιν. Οὐς οὐ κρῆ ζήλοῦν, ἀλλ' ἢ διορθοῦν, ἢ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὡς λυμεῶνας φεύγειν. Ἐπιτρέθουσι γὰρ τὴν ἐκείνων πέναν, ἣν θεραπεύειν ἐχρήν.

PIB'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος.

Τὰ μὲν ἐνικῶς εἰρημένα ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς τῆς θείας φύσεως ἐστὶ χαρακτηριστικά· ὁμοούσιος γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγία καὶ βασιλικωτάτη Τριάς. Τὰ δ' ὑπὲρ τὸν ἐνικὸν ἐξηγηγεμένα ἀριθμῶν, τῆς τῶν ὑποστάσεων ἐστὶ διαφορᾶς. Πλατύνεται γὰρ ἡ θεότης εἰς τρεῖς ἰδιότητες, καὶ συστέλλεται πάλιν εἰς μίαν οὐσίαν· ἵνα μήτε ἡ πολυθεία χώραν ἔχη ἐκ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς· μήθ' ἡ Ἰουδαϊκὴ ὑπόνοια ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου. Ἡ μὲν γὰρ ταυτότης τῆς φύσεως, ὑποστάσει διαιρεῖται· ἡ δὲ τῶν ὑποστάσεων ἰδιότης, εἰς μίαν οὐσίαν συνάπτεται. Καὶ ἵνα μὴ πάντ' εἰς μέσον φέροντες μηχανώμεν τὴν ἐπιστολήν, ἐν ἡ δευτέρου μεταχειρισάμενοι, καὶ τοῖς λοιποῖς ὁδὸν ἑρμηνείας ἀνατέμωμεν. Φησὶν ὁ Θεός· « Ἐγὼ πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα· ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός, καὶ μετ' ἐμεὺ οὐκ ἔσται. » Τί οὖν ἂν φαῖεν οἱ ἑτερόδοξοι; τίς ἄρ' ἐστὶν ὁ τοῦτο φράσας; ὁ Πατήρ ἢ ὁ Υἱός; Εἰ μὲν οὖν ὁ Πατήρ, πῶς φησὶ μὴ εἶναι μετ' αὐτόν; καθ' ἑμᾶς γὰρ, μετ' αὐτόν ἐστὶν ὁ Υἱός. Εἰ δὲ ὁ Υἱός ἐστὶν ὁ εἰπὼν, πῶς φησὶν, « Ἐμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος Θεός; » Οὐ γὰρ δὴ τολμήσετε θατέρου τὴν ὑπόστασιν ἀνελεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ καὶ δευτέρου ἰσοματίσατε. Τὸ δὲ μὴ εἶναι θάτερον, οὐδ' ἐννοῆσαι, ὡς οἶμαι, ἀνάσχοισθε. Ἡμεῖς μὲν γὰρ εἰς τὴν ὁμοούσιον Τριάδα, καὶ τοῦτο καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκλαμβάνοντες εὐσεβοῦμεν· ὑμεῖς δὲ οἱ διαιροῦντες πῶς ἑρμηνεύσετε τὸ εἰρημένον; Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων εἰρήσθη. Ἡξώμεν δὲ καὶ εἰς τὰ τὸν ἐνικὸν ἱριθμὸν ὑπερβαίνοντα. « Ποιήσωμεν, φησὶν, ἄνθρωπον. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. » — « Καὶ ἔβρεξε Κύριος παρὰ Κυρίου πῦρ καὶ θεῖον. » — « Καὶ Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἶς ἐστὶ. » Τί οὖν ἂν φαῖεν ἐνταῦθα Ἰουδαῖοι; Ἡμεῖν μὲν γὰρ οὐκ ἐναντιοῦται· οὐδὲν, τοῖς τρεῖς ὑποστάσεις μίαν οὐσίαν ὀριζομένοις· αὐτῶν δὲ παντελῶς ἀποκλείει τὰ στόματα. Ἀἴλον οὖν ἐκ τούτων ὡς ἀναμφισβήτητός ἐστὶν ὁ τῆς Ἐκκλησίας στέφανος.

adversantur. At contra ipsis ora prorsus occludunt. Ex his itaque perspicue constat indubitam pene Ecclesiam palmam atque coronam esse.

PIΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ κινδυνεύεις, ὡς φασι τινες, ἐκ τοῦ καὶ σωτηρίας καὶ ὑπολήψεως κομιδῆ καταπεφρονηκέναι, στόμα μὲν ἀχάλινον, καὶ ἀκρατές, καὶ ἀπύλωτον ἔχειν, φέ-

⁹² Isa. XLIV, 6. ⁹³ Gen. I, 26. ⁹⁴ ibid. 27. ⁹⁵ Gen. XIX, 24. ⁹⁶ Dent. VI, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(74) Locus ex codd. Vatic. suppletus. E.I. Paris., ἀλλ' ἢ ἐκ πολλοῦ τοῦ, etc. EDIT. PATR.

Multi ex his, qui pauperum curam susceperunt, in privatum quæstum tandem desinunt. Quos laudat quæquam imitari oportet, verum corrigere, aut, ut amplius aliquid dicam, tanquam pestiferos homines fugere. Illorum enim paupertatem, cui mederi debent, exulcerant.

CXII. — ALYPIO.

Quæ in Scripturis sacris singulariter dicta sunt, divinam naturam notant et insigniunt (consubstantialis enim summeque regia est sancta Trinitas); quæ autem supra singularem numerum enuntiata sunt, personarum discrimen exprimiunt. Divinitas enim in tres personas dilatatur: ac rursus in unam essentiam contrahitur: quo nimirum nec plurimum deorum **302** cultus ob naturarum differentiam locum habeat, nec Judaica sententia ob unam personam. Siquidem naturæ identitas per personas distinguitur, ac rursus personarum proprietas in unam essentiam copulatur. Ac ne omnia in medium proferentes, nimis prolixam epistolam reddamus, unum aut alterum duntaxat locum tractantes, reliquis etiam interpretationis viam aperiemus. Ait Deus: « Ego primus, et ego postea, ante me non fuit alius Deus, et post me non erit ». » Quid igitur dixerint qui secus ac nos sentiunt? Uter est qui hoc dixit? Paterne, an Filii? Si Pater, quoniam modo neminem alium post se esse ait? De vestra enim sententia Filius eo posterior est. Si autem Filii hæc verba sunt, quoniam pacto dixit, « Ante me non fuit alius Deus? » Non enim profecto hac audacia eritis, ut alterutrius personam tollatis. Primum enim ac secundum domistis. Quod autem alteruter horum non sit, ne cogitatione quidem opinor, fingere sustinebitis. Nos enim de consubstantiali Trinitate tum hoc, tum alia hoc genus, accipientes, pie sentimus. Vos autem, qui essentiam distinguitis, quoniam pacto hunc locum exponetis? Ac de his quidem hæc a nobis dicta sint. Veniamus jam ad ea quoque, quæ singularem numerum excedunt. « Faciamus hominem », inquit, « Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit eum ». » Ac rursus: « Et pluit Dominus a Domino ignem et sulphur ». » Et alio loco: « Dominus Deus tuus, Dominus unus est ». » Quid igitur hic dicere queant Judæi? Neque enim nobis, qui tres personas atque unam substantiam constituimus, hi loci quidquam

CXIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Si, ut nonnulli dictitant, ex eo quod salutem et existimationem nihil omnino pendis, effrenatum atque impotens januæque expertus os habere, et ad-

versus eos, quos minime fas est, impetum facere A videris : nos quoque fortasse operam ludimus, qui implacabilem feram monere aggredimur.

CXIV. — LAMPETIO.

Beatus es, ac mirificis laudibus dignus, ut qui hæc sis, quod vocaris. Nam cum ea, quæ collibuerit, facere possis, tu tamen ea sola, quæ Scripturis sanctis, ac divinis legibus et institutis grata sunt, facere non intermittis.

CXV. — EUDONI.

Cur aliis fratribus prætermissis Joseph Simeonem solum jussit ligari 97.

Quoniam per litteras ex me quæris, quam ob causam Josephi, aliis omnibus fratribus prætermissis, Simeonem solum, tanquam reditus fratrum 303 B prædem et obsidem futurum in vincula conjici jussit : hoc dico, id eum hac de causa fecisse, quod ipse, eorum, qui tragœdiam illam adversus eum struxerant, princeps extitisset. Nam si cum natu maximo, qui optimam sententiam proposuerat, sese conjunxisset, fortasse conatum illum et insidias evertisset. Etenim junior quidem eo erat, ut qui ætate secundus esset, ac cæteris antiquior. Ac probabile est alios quoque aut metu perterritos, aut ex majorum natu consilio et sententia pudore affectos insidias compressuros fuisse : ac præsertim cum quartus facinus illud indigne ferret, ac res ipsa, ad eos ab hujusmodi scelere deterrendos perniagnam vim obtineret. Quoniam igitur tuendi juris causa ne vocem quidem mittere ausus est, idcirco eum tanquam pro fratribus obsidem futurum, vinculis constringi jussit : non tam ut de ipso supplicium sumeret (haud multo post enim beneficiis eum affecti) quam ut documentum ipsi præberet, ne posthac ejusmodi quidquam moliretur. Nam cum eum in ejusmodi angore constituisset, atque ad ea, quæ inique perpetrata fuerant, animo volvenda et reputanda duxisset, postea integrum atque incolumentum ad patrem misit.

CXVI. — MARONI PRESBYTERO.

Haudquaquam oportet, o in præclaris quidem et honestis actionibus ignavissime, ac nullius omnino usus, in fœdissimis autem actuosissime, pericula omnia, etiam quæ pro levibus rebus suscipiuntur, egrægia et laudabilia existimare : verum ea deinum laude atque commendatione digna ducere, quæ pro pietate ac virtute, iisque, qui virtutis causa amicitias coluerunt, subeuntur : ea autem, quæ et hæc omnia læbefaciunt, et ea, quæ prius cum laude gesta sunt, conspurcant, turpia judicare, atque effusissimo cursu, velut probrum ac dedecus afferentia fugere. Neque enim mortales, tam pericula quam causas perpendere consueverunt : non tam fructus quam semina, non tam ramos quam rerum ac negotiorum radices. Multi quippe latrones et sicarii, pro sui similibus dimicantes, mortem opteterunt; nec tamen proinde quisquam eos laudibus extulerit, quippe qui pro scelere dimicant.

97 Gen. XLII, 25 seqq.

ρεσθαι δὲ καθ' ὧν οὐ θέμις ἴσως καὶ ἡμεῖς ματαιοπονοῦμεν παρανοοῦντες ἀμειλίχῳ θηρίῳ.

PIA'. — AAMPETIQ.

Μακάριος εἶ καὶ θαυμαστός, τοῦτο ὧν ὅπερ καλῆ. Δυνάμενος γὰρ πράττειν ἃ βούλοιο, ἃ ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, καὶ τοῖς θείοις θεσμοῖς ἀρέσκει, μόνῃ πράτων διατελεῖς.

PIE'. — EYDAIMONI.

Διὰ τί τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς παρεῖς ὁ Ἰωσήφ τὸν Σιμεῶνα μόνον διεκέλευε δεθῆναι.

Ἐπειδὴ γέγραφας δι' ἦν αἰτίαν τοὺς ἄλλους ἀδελφούς παρεῖς ὁ Ἰωσήφ, τὸν Σιμεῶνα μόνον ἐκέλευσε δεθῆναι, ὄμῃρον τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπανόδου γενεσόμενον· φημί, Ἐπειδὴ τῶν τὴν τραγωδίαν ἐκείνην κατ' αὐτοῦ δραματουρησάντων κορυφαϊστάτος ἦν. Εἰ γὰρ ἐπράξατο μετὰ τοῦ πρεσβυτάτου, τοῦ γνώμην ἀρίστην εἰσηγησαμένου, ἴσως ἂν καὶ τὴν ἐπιβουλήν ἀνέτρεψεν. Ἐκείνου μὲν γὰρ νεώτερος ἦν, δεύτερος ὧν καθ' ἠλικίαν, τῶν δ' ἄλλων πρεσβύτερος. Καὶ εἰκὸς ἦν καὶ τοὺς ἄλλους ἢ φοβηθέντας, ἢ δυσωπηθέντας τὴν τῶν πρεσβυτάτων γνώμην, σέβειν τὴν ἐπιβουλήν, καὶ μάλιστα καὶ τοῦ τετάρτου ἀγακτοῦντος ἐπὶ τοῖς γινομένοις, καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἔχοντος πολλὴν ῥοπήν πρὸς τὸ μὴπραχθῆναι. Ἐπεὶ τοίνυν οὐδὲ ῥῆξαι φωνὴν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἐτόλμησεν, ἐκέλευσεν αὐτὸν δεθῆναι, ὡς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ὄμῃρεύοντα· οὐ τιμωρούμενος αὐτὸν τοσοῦτον (μετ' οὐ πολὺ γὰρ εὐηργέτησεν), ὅσον παιδεύων μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν. Εἰς γὰρ θγῶνα αὐτὸν τοιοῦτον καταστήσας, καὶ εἰς ἔνοιαν ἀγαγὼν τῶν οὐ δεόντως πεπραγμένων, ὕστερον ἀκέραιον τῷ πατρὶ πέποιμφε.

PIQ'. — MAPONI ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οὐ χρὴ, ὦ πρὸς μὲν τὰς ἐνδόξους πράξεις ἀχρηστότατε, πρὸς δὲ τὰς αἰσχίστας πρακτικώτατε, καλοὺς ἅπαντας ἠγεῖσθαι τοὺς ὑπὲρ τῶν τυχόντων κινδύνους, ἀλλὰ τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν δι' ἀρετὴν τὰς φιλάς ἀσπασαμένων ἐπαινῶν ἀξίους· τοὺς δὲ ταῦτά τε πάντα καταθλάπτοντας, καὶ τὰς πράξεις τὰς πρότερον κατορθωμένας καταθρῦπαινοντας, αἰσχροὺς νομίζειν, καὶ προτροπὰδὴν φεύγειν, ὡς ἀδοξίας αἰτίους. Οὐ γὰρ τοὺς κινδύνους τοσοῦτον, ὅσον τὰς αἰτίας, ἐξετάζειν εἰώθασιν οἱ ἄνθρωποι, οὐ τὰ φύνητα, ἀλλὰ τὰ σπέρματα. οὐ τοὺς κλάδους, ἀλλὰ τὰς βίβλας τῶν πραγμάτων. Πολλοὶ γοῦν λησται καὶ ἀνδροφῶνοι ὑπὲρ τῶν ὁμοτρόπων ἀγωνιζόμενοι τεθνήκασιν, καὶ οὐκ ἂν τις τούτους ἐπαινέσειεν· ὑπὲρ γὰρ τῆς κακίας ἠγωνίσαντο. Πολλοὶ ὑπὲρ πατρίδος καὶ γονέων καὶ πατρῶν ἐπέδωκαν ἑαυτοὺς, καὶ οὐκ ἂν τις αὐτοὺς μέμφοιτο, ἀλλὰ καὶ ἐπαινέσειεν· ὑπὲρ γὰρ τῶν τῆς

φύσεως δικαίων ἐτελεύτησεν. Διὸ ἐκείνους μὲν κακί- A Multi contra pro patria, et parentibus, ac liberis-
ζουσι, τούτους δὲ ἀναβρόήσεν καὶ στηλῶν ἀξιοῦσι. mori sese objecerunt; nec tamen propterea quis-
quiam eos reprehenderit, verum potius laudibus ornaverit; ut qui pro naturæ jure occuberint. Quo
etiam sit, illi ut quidem vituperentur, hi autem publicis præconiis celebrentur, ac status donentur.

PIZ'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ.

Εἰς τό· « Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες. »

Μεγάλη τοῦ Θεοῦ ἡ ἀγαθότης, καὶ τῶν ἀνθρώπων
ἡ ὠμότης. Ὁ γὰρ ἀναβρόλην αἰτησάμενος, καὶ ἄφρασιν
κομισάμενος, οὗτος ἀναβολὴν αἰτηθεὶς, οὐ μόνον οὐκ
ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ εἰς δεσμωτήριον καθεῖρε τὸν σύν-
δουλον· καὶ ταῦτα, μηδὲ τοσαῦτα χρεωστοῦντα, ὅσα
αὐτὸς ἐχρεώστησεν. Ὁ μὲν γὰρ μύρια τάλαντα εἶ-
χεν, ὁ δὲ πεντήκοντα δηνάρια. Εἰκότως τοιγαροῦν τῇ
θειῇ χρηστότητι τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγαθότητα πα-
ραβάλλων ὁ εὐαγγελικὸς χρησμὸς, πονηρίαν αὐτὴν B
ἐκάλεσε, λέγων· « Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, ὀ-
δατε δόματα ἀγαθὰ δίδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν. » οὐ
πάσης τῆς φύσεως πονηρίαν καταγιγνώσκων (ἀπαγεῖ
γέγραπται γάρ· « Ἀγάθωνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς. »
Καὶ· « Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκφέρει ἐκ τοῦ θησαυ-
ροῦ αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ »), ἀλλὰ πρὸς τὴν θείαν ἀγα-
θότητα τὴν ἀνθρωπίνην παραβάλλων, πονηρίαν αὐ-
τὴν ἐκάλεσε. « Πόσω γὰρ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν,
φησί, δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; »

PIH'. — ΙΣΙΔΩΡῸ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Θεῖον μὲν τι χρῆμα ὁ λόγος· θεϊότερον δὲ ἡ ἀρετὴ·
θειότατον δὲ ἡ εὐσέβεια. Ὁ μὲν οὖν καὶ λόγῳ καὶ
ἔργῳ καὶ πίστει κεκοσμημένος, ἀνυπέροβλος, καὶ
αἰδέμιος, καὶ τῆς ἀκροτάτης μακαριότητος ἀξίος·
ὁ δὲ καθ' ἑπόμερον τοῦτον λειπόμενος, τοσοῦτον ἐλατ-
τοῦται, ὅσον ἡ ἀναλογία τοῦ ἐλλειψθέντος ἀπαιτεῖ.

PIΘ'. — ΠΑΥΛῸ.

Εἰς τό· « Πάντες ὅσοι ἤλθοι προῦ ἐμοῦ, κλέπται
ἦσαν καὶ λησταί. »

Τὸ, « Πάντες ὅσοι ἤλθοι προῦ ἐμοῦ, κλέπται εἰσὶ
καὶ λησταί, » οὐ περὶ τῶν προφητῶν, καὶ τοῦ νόμου
εἰρηται, ὡς οἱ τὴν Παλαιὰν ἀθετοῦντες βούλονται (75)
(δι' αὐτῆς γὰρ καὶ εἰς τὴν πίστιν ἐχειραγωγῆθημεν
οἱ πιστεύσαντες, ἀκούσαντες τοῦ Χριστοῦ τὰς Γραφὰς
ἄνω καὶ κάτω προτεινομένου, ὡς μαρτυρούσας περὶ
αὐτοῦ), ἀλλὰ περὶ τῶν ψευδοπροφητῶν· περὶ ὧν αὐ-
τὸς ἔφη· « Οὐκ ἀπέστειλλον αὐτούς, καὶ αὐτοὶ ἔτρε-
χον. » Οὐ γὰρ εἶπε, Πάντες ὅσοι ἀπεστάλησαν, ἀλλ',
« Ὅσοι ἤλθοι. » Οἱ μὲν γὰρ προφῆται ἀπεστάλησαν.
Μωσῆς μὲν γὰρ ἤκουσε· « Δεῦρο, ἀποστείλω σε εἰς
Αἴγυπτον. » Ἡσαΐας δὲ ἤκουε λέγοντος τοῦ Θεοῦ·
« Τίνα ἀποστείλω καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν
τούτον; » Καὶ ἔλεγεν· « Ἴδοὺ ἐγὼ, ἀποστείλω με. »
Οἱ δὲ ψευδοπροφῆται, καὶ οἱ εἰς ἄρχοντας καὶ προ-
στάτας ἀναδραμόντες (οἷοι ἦσαν καὶ οἱ περὶ Θεοῦδῶν,

CXVII. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ.

In illud : « Si igitur vos cum mali sitis ⁹⁸. »

Magna Dei bonitas est, ac contra ingens hominum
crudelitas. Nam qui inoram aliquam postularat, ac
debitæ pecuniæ remissionem consecutus fuerat :
idem, cum ab eo mora quædam peteretur, non modo
eam non dedit, sed **304** etiam conservum in vin-
cula conjecit, idque cum non tanta æris alieni
mole, quanta ipse erat, constrictus teneretur ⁹⁹.
Nam ipse decem millia talentorum debebat : hic
quinquaginta duntaxat denarios. Quocirca Evan-
gelium hominum bonitatem cum divina bonitate
comparans, improbitatem eam merito appellavit,
his verbis utens : « Si ergo vos, cum sitis mali,
nostis bona data dare filiis vestris, » etc. Quibus
verbis non universam naturam improbitatis damnat
(absit! scriptum est enim : « Benefac, Domine, bonis
et rectis corde ¹. » Et : « Bonus homo de bono the-
sauro suo profert bona ² »), verum humanam boni-
tatem cum divina conferens, improbitatem eam
appellavit. « Quanto enim magis, inquit, Pater
vester dabit bona petentibus se ? »

CXVIII. — ΙΣΙΔΩΡῸ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Divina quædam res est sermo : divinior autem virtus ;
livinissima denique, pietas. Quamobrem, qui et ser-
mone, et opere, et fide ornatus est, insuperabilis est,
et clarus ac celebris, summaque beatitudine dignus.
Cui autem horum aliquid deest, tantum huic decedit,
quantum ejus, quod deest, proportio requirit.

CXIX. — ΠΑΥΛῸ.

In illud : « Omnes qui ante me venerunt, fures erant
et latrones ³. »

Hic locus, « Omnes qui venerunt ante me fures
sunt et latrones, » non de prophetis et Lege di-
ctum est, quemadmodum iis placet, qui Vetus Testa-
mentum rejiciunt (per hanc enim ad fidem quoque
velut porrecta manu ducti sunt, qui fidem am-
plexi sunt, Christum videlicet audientes, Scripturas
sursum ac deorsum proferentem, tanquam de ipso
D testimonium præbentes) : verum de falsis prophe-
tis, de quibus ipse dixit, « Non mittebam eos, et
ipsi currebant ⁴. » Non enim dixit, Omnes qui missi
sunt : sed, « Qui venerunt. » Nam prophetæ qui-
dem missi sunt. Moses quippe audivit. « Veni,
mittam te in Ægyptum. » Isaias item dicentem
Deum audivit : « Quem mittam, et quis ibit ad popu-
lum hunc ? » Et dixit : « Ecce ego, mitte me ⁵. »
At vero pseudopropheta, et qui ad principes ac præ-

⁹⁸ Matth. vii, 41. ⁹⁹ Matth. xviii, 23-34. ¹ Psal. cxxiv, 4. ² Matth. xii, 35. ³ Joan. x, 8. ⁴ Jerem. xliii, 21. ⁵ Isa. vi, 8.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(75) Intelligit Manichæos. R. 111.

fectos currebant (quales erant Theudas, et Judas Galileus, et Ægyptius ille sicariorum præfectus), non missi, sed ostentationis studio flagrantes, seque ipsos creantes et ordinantes, atque ambitione laborantes, suapte sponte velut transfugæ desciverunt. Quod autem de his ipsis hæc dicta sint, liquet ex eo quod sequitur. « Fur enim, inquit, non venit nisi ut furetur, et mactet, et perdat ». Omnes enim ii, qui ipsis paruerunt, quod veritatem adulterare tentassent, obruncati sunt, atque interierunt, dictoque citius omnino extincti sunt.

305 CXX. — ISIDORO DIACONO.

Facere et docere, eximie cujusdam ac singularis laudis est; facere autem, non autem docere, minorem laudem habet: altera enim parte claudicat. Unde etiam, λογικός, hoc est loquendi facultate præditus homo est. Nam si fecisse, docuisse esset, a Christo minime dictum fuisset, « Qui autem fecerit, et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum ». Quid enim tantum roboris optima vita habet, cum de fidei dogmatibus certamen proponitur: atque is qui adulterinæ doctrinæ patrocinium suscipit, magno conatu et impetu adversus recta dogmata fertur? At vero docere ac non facere, et si folia habere videtur, fructu tamen caret, nec risus, ac ludibrii, et condemnationis expers est.

CXXI. — EUTONIO DIACONO.

Quemadmodum acute quidem aut perquam graviter loqui facile est, mediocritatem autem tenere, musici habitus est: eodem modo de loquendi libertate et timiditate sentiendum est. Sunt enim qui non id agunt, ut prosint, sed ut contumeliam duntaxat inferant. Sunt rursus, qui hoc tantum sibi propositum habent, ut adulentur, ac falsas laudes contexant. At qui optima mediocritate utuntur, nec contumeliam inferunt, nec adulantur, sed verborum libertatem ac licentiam pudore, atque objurgationem suavitate condientes, ita demum ad eos, qui sui ignorance laborant, curandos veniunt. Quocirca ipse quoque hac disciplina adhibita, ad isaïæ medendum (qui præ ingenti arrogantia hoc quoque amisit, ut hominem se esse existimet) accede.

CXXII. — PAULO.

In illud, « Quod nemo rapit ea de manu ejus ». »

Quandoquidem per litteras sciscitaris, cum scriptum sit, « Nemo rapit de manu Patris mei, » qui fiat, ut multi pereant; hoc respondeo, neminem quidem eos, qui per orthodoxam fidem atque optimam vivendi rationem, ut Dei sint, consecuti sunt, ex invicta illa et insuperabili manu eripere posse: decipere autem atque in fraudem impellere posse.

⁶ Joan. x, 10. ⁷ Matth. v, 19. ⁸ Joan. x, 29.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(76) Τῶν σικαρίων προστάρτα. Josephus de sicariis quid scribat, vid. apud Barn. Brisson., in *Select. Antiquit.* RITT.

καὶ Ἰούδαν τὸν Γαλιλαῖον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον τὸν τῶν σικαρίων προστάρτα [76]), οὐκ ἀποστελλόμενοι, ἀλλὰ φανητιῶντες, καὶ αὐτοχειροτόνητοι, καὶ σπουδαρχίδαι τυγχάνοντες, ὁκοθεν ἤτορμῆσαν. Ὅτι δὲ περὶ αὐτῶν τούτων ἐβρέθη, τὸ ἐπόμενον δηλοῖ· « Ὁ κλέπτης γὰρ, φησὶν, οὐκ ἐρχεται, εἰ μὴ ἵνα θύσῃ, καὶ κλέψῃ, καὶ ἀπολέσῃ. » Πάντες γὰρ ὅσοι αὐτοῖς ἐπέστησαν, κατεσφάγησαν, καὶ ἀπώλοντο, παραθραβεῦσαι τὴν ἀλήθειαν ἐγχειρήσαντες, καὶ λόγῳ θάττον, εἰς τὸ παντελὲς ἀποσθεσθέντες.

PK'. — ΙΣΙΔΩΡΦ ΔΙΑΚΟΝΦ.

Τὸ μὲν ποιεῖν καὶ διδάσκειν, ἀνυπέρβλητον τυγχάνει· τὸ δὲ ποιεῖν μὲν, μὴ διδάσκειν δὲ, ἑλαττόν ἐστι. Χωλεῦσι γὰρ καθ' ἓν μέρος. Διὸ καὶ λογικός ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ τὸ ποιῆσαι διδάξαι ἦν, οὐκ ἂν ἐβρέθη· ὅς δ' ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Τί γὰρ τοσοῦτον ἰσχύει βίος ἀριστος, ὅταν περὶ δογμάτων ἀγῶν προκέρηται, καὶ ὁ τοῖς νόθοις συνηγορῶν, πολλὴ κατὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων φέρηται; Τὸ δὲ μὴ ποιεῖν μὲν, διδάσκειν δὲ, εἰ καὶ φύλλα δοκεῖ ἔχειν, καρποῦ ἐστέρηται, καὶ γέλωτος καὶ κωμῳδίας καὶ καταχρίσεως οὐκ ἀμοιρεῖ.

PKA'. — ΕΥΤΟΝΙΦ ΔΙΑΚΟΝΦ.

Ὅσπερ ὀξύ μὲν ἦ βαρὺ κομιδῇ φθέγγασθαι βῆδιον, τοῦ δὲ μέσου τυχεῖν, μουσικῆς ἐστὶν ἕξωος· οὕτω καὶ περὶ τὸ παρῆρησιάζεσθαι, καὶ μὴ, λογιστέον. Οἱ μὲν γὰρ οὐ τοῦ ὠφελῆσαι, ἀλλὰ τοῦ ὕβρῃσαι γίνονται μόνον· οἱ δὲ τοῦ χολακεῦσιν, καὶ τὰ μὴ προσόντα ἐγκώμια ὑφαίνουσιν. Οἱ δὲ μέτρῳ ἀρίστῳ χρώμενοι, οὔτε ὑβρίζουσιν, οὔτε θωπεύουσιν· ἀλλὰ κεράσαντες τῇ παρῆρησίᾳ τὴν αἰδῶ, καὶ τῇ ἐπιτιμῆσει τὴν προσήθειαν, οὕτως ἐπὶ τὸ ἱατρεῦσιν τοὺς ἑαυτοὺς ἀγνοοῦντας ἐρχονται. Οὐκοῦν καὶ αὐτοὶ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ χρῆσάμενος ἤχε ἐπὶ τὴν θεραπείαν Ἡσαίου, τοῦ ἐκ τῆς ἕγαν ἀλαζονείας, καὶ τὸ ἄνθρωπον ἑαυτὸν νομίζειν ἀπολωλεκότος.

PKB'. — ΠΑΥΛΦ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον, « Ὅτι οὐδεὶς ἀρπάξει ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. »

Ἐπειδὴ γέγραφας· Εἰ γέγραπται, « Οὐδεὶς ἀρπάξει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου, » πῶς πολλοὶ ἀπόλλυνται; φημι, ὅτι ἀρπάσαι μὲν οὐδεὶς δύναται ἐκ τῆς ἀμάχου καὶ ἀτητήτου δεξιᾶς τοῦ διὰ πίστεως ὀρθῆς καὶ πολιτείας ἀρίστῃς ἑαυτοὺς οἰκείους αὐτῆς εἶναι παρασκευάσαντας· ἀπατήσαι δὲ δύνησεται. Τοῦτ' ἐστὶ, βία μὲν καὶ τυραννίδι ἀποσπᾶσαι οὐδεὶς

δυνήσεται· παραλογισμοὶ δὲ καὶ ἀπάταις ἀποπλανῆσαι δυνήσεται. Ἄλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀήττητον δεξιάν γίνεται τοῦτο, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν αὐτεξουσίων ἀνθρώπων βῆθυμίαν. Οὐ γὰρ ἐκ τῆς τοῦ φυλάττοντος ἀσθενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν φυλαττομένων εὐχερείας ἢ ἀπώλεια συμβαίνει.

PKΓ'. — ΠΕΤΡΩ.

Ἄμεινων τοῦ αἰσχροῦ μὲν βεδωκότος, λέγειν δὲ εἰς ὑπερβολὴν δυνατοῦ, ὃ λέγειν μὲν οὐκ εὐφυῆς, τὰ δὲ κατὰ τὸν βίον λαμπρὸς, καὶ πρὸς δικαιοσύνην καὶ ἐγκράτειαν διαφέρων. Εἰ δὲ τις [καὶ λόγῳ] καὶ βίῳ διαλάμπει, οὗτος ἀπαράδελτος τυγχάνει, διὰ πραγμάτων χριστινεῖναι ὁμολογῶν, καὶ τοῦς ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκλελυσθαι τῶν ἐντολῶν τὰ πάντας ἐκβησόμενα ὑπερβολικῶς εἰρησθαι νομίζοντας, παραγραφόμενος.
mandata ignavi ac languidi sunt, ea, quæ omnino reficiant.

PKΔ'. — ΠΑΥΛΩ.

Εἰ μήτε τοῖς αἰσχροῖς ἐπιτηδεύμασι, μήτε τοῖς χρωμένοις αὐτοῖς χρῶσι, λαμπρὰν σοὶ παρὰ πάντων εὐφημίαν θήσει. Τὸ μὲν γὰρ χρῆσθαι αὐτοῖς, ἀνελευθερον· τὸ δὲ μὴ χρῆσθαι μὲν αὐτοῖς, τοῖς δὲ χρωμένοις χρῆσθαι, τὴν δόξαν λυμαίνεται. Χρῆ γὰρ μήθ' ὑπονοεῖσθαι ποιεῖν, ἃ ποιεῖν αἰσχρόν· μήτε τοῖς διαπραττομένοις αὐτὰ ἐπιτηδεύουσιν χρῆσθαι. Δεῖ γὰρ φοβεῖσθαι τὰς κακηγορίας, κὰν μὴ ἀληθεῖς ὦσιν, ὅτι πολλοὶ τὴν ἀκρίθειαν ἀγνοοῦντες, πρὸς τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι· καὶ τοιοῦτον ἕκαστον εἶναι κρίνουσιν, οἷους ἂν τοῦς συνόντας θεάσωνται· οὐκ ἀπὸ τῶν πραγμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν συνδιατριβόντων φέροντες τὴν ψῆφον. Εἰ γὰρ ἀρετὴν, φασίν, ἀσχεῖς, τί σοὶ βούλεται ἢ μετὰ τῶν κακίστων συνουσία;
nemi habent, calculum ferentes. Si enim virtutem bissimis hominibus vitæ societatem inis?

PKΕ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΩΝΩ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον· « Οἱ κάπηλοι σου τὸν οἶνον σμίγουσιν [σ. μίσγουσιν] ὕδατι. »

Πολλάκις ἐθαύμασα τὴν τὰς θείας παρερμηγεύοντων Γραφᾶς, καὶ τὸ οἰκεῖον μᾶλλον βούλημα, ἢ τὸ ἐν αὐταῖς κείμενον παριστᾶν πειρωμένων. Τὸ γὰρ ἀκρατον αὐτῶν καὶ εἰλικρινές, καὶ εὐφρᾶναι ψυχὴν δυνάμενον βούλημα, τῷ φαύλῳ καὶ ἐξιτήλῳ τῶν οἰκειῶν δογμάτων παρακιρῶντες ὕδατι, τὰ θεῖα καπηλεύειν τολμῶσι. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ· « Οἱ κάπηλοι σου μίσγουσιν τὸν οἶνον ὕδατι. » Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τισι περὶ τῶν καπηλευόντων τὸν ἐκ τοῦ προγεύρου νοοῦμενον οἶνον λελέχθαι (ἄστοπον γὰρ κάκεινο), ἀλλὰ γε ἀληθείας δικαζούσης, μᾶλλον περὶ τῶν καπηλευόντων τὰ θεῖα λόγια δοκεῖ μοι εἰρησθαι. Οὐ γὰρ ἐβῆθη· Οἱ κάπηλοι σου μίσγουσιν ὕδωρ οἶνῳ (ὅπερ ποιεῖν εἰώθησαν οἱ καπηλεύοντες), ἀλλὰ, « τὸν οἶνον ὕδατι. » Τὰς γὰρ ἀκραίφνεῖς καὶ εἰλικρι-

A Hoc est per vim quidem ac tyrannidem neminem a quoquam abstrahi posse : per fraudes autem et imposturas in errorem agi posse. Quod tamen non invictæ illi dexteræ, sed hominum, qui arbitrii libertate præditi sunt, languori atque inertie ascribendum est. Non enim ob ejus, qui custodit imbecillitatem, verum ex eorum, qui custodiuntur, levitate, hujusmodi exitium contingit.

CXXIII. — PETRO.

Eo qui turpiter quidem et fœde vivit, eximia autem ac singulari dicendi facultate pollet, præstantior est ille, qui ad dicendum quidem non perinde idoneus est, cæterum vita et moribus clarus est, atque justitiæ et continentie laude excellit.
B 306 Quod si quis, et sermone, et vita exsplendescat, hic nimirum comparationem omnem excedit, per res ipsas judicium ac censuram fore confitens, atque eos, qui propterea quod ad exsequenda divina eventura sunt, hyperbolice dicta esse arbitrantur,

CXXIV. — PAULO.

Si nec turpibus studiis, nec his, qui eis utuntur, utaris, præclaram hoc tibi apud omnes laudem comparabit. Etenim turpibus studiis deditum esse, turpe atque ingenuo homine indignum est : non autem iis deditum esse, sed eos, qui his dediti sunt, familiariter adhibere, famæ atque existimationi labem affert. Providendum enim est ut ne quidem existimemur ea facere, quæ facere turpe est, nec eos, qui ea faciunt, in familiarium ac necessarium numero habeamus. Metuendæ sunt enim vituperationes, etiamsi falsæ sint. Quandoquidem multi, veritatis ignari, ad famam oculos conjiciunt, atque unumquemque talem esse judicant, quales eos esse duntaxat, sed etiam ab iis qui cum eo consuetudinis, inquirunt, quid causæ est, quod cum impro-

CXXV. — ISIDORO DIACONO.

In illud, « Caupones tui vinum miscent aqua ? »

Sæpenumero eos miratus sum, qui divinas Scripturas perperam interpretantur, suumque potius sensum, quam eum, qui in ipsis situs est, iueri conmittunt. Siquidem puram eorum et sinceram, atque oblectandi animi facultate præditam mentem malæ atque inertis dogmatum suorum aquæ admiscentes, res divinas cauponum iustar quæstui habent. Atque huc pertinet illud, « Caupones tui vinum aquæ admiscent. » Quanquam enim quibusdam videatur hoc de iis, qui vinum cauponantur (ut juxta vocabuli sensum accipitur), dictum esse (nam illud quoque absurdum ac sceleratum est), tamen disceptante veritate, de iis potius, qui divina oracula cauponum in morem adulterant, intelligendum esse arbitror. Non enim dictum est,

• Isa. 1, 2.

Caupones tui aquam vino admiscunt (quod facere consueverunt, qui cauponam exercent), sed, « vinum aquæ. » Siquidem puros ac limpidos Scripturæ sacræ sensus evanidis suis dogmatibus admiscentes, doctrinam adulterant.

CXXVI. — AMMONIO.

In illud : « Percutienti te in dexteram maxillam præbe et aliam ¹⁰. »

Mundo sublimiorum ac terrenorum rex e cælo idcirco venit, ut cælestis vitæ symbola nobis afferret, quæ etiam in certamen proposuit, **307** olympico certamini prorsus adversum. Illic enim qui cædit, ac superat, coronam obtinet : hic autem qui cæditur, ac perfert, præconis voce celebratur. Illic qui vicissim ferit, hic qui alteram quoque maxillam præbet, in angelorum theatro prædicatur. Non enim ultione, sed patientia victoria ponderatur. Nova enim hæc coronarum lex est ; quoniam nova quoque certaminum ratio.

CXXVII. — THEODOSIO EPISCOPO.

Quod sacerdotium regno præstantius sit, majoresque labores habeat (nam cum labor unus desinit, alter vicissim exoritur), ac de rebus magis necessariis periclitetur (illud enim divina, hoc terrena moderanda et administranda suscepit), neminem ignorare arbitror. Quod autem permulti, cujuslibet hominis esse, aut animis, aut corporibus impetare, inconsiderate ac stolidè judicantes, seipsos in hoc projecerunt, ac cum perditis subditis ipsi tandem in exitii voraginem cum dedecore atque infamia præcipites acti sunt, ne hoc quidem cuiquam obscurum et incognitum esse existimo. Cum igitur hæc ita sint, magnopere miror, quoniam pacto nonnulli, qui cum ne hoc quidem ipsum præstiterint, ut rebus suis recte consulerent, verum multis peccatis scateant, ac ne in subditorum quidem classe collocari debeant (quo in numero presbyter quoque Zosimus est, cujus vita et moribus, offensus ad me scripsisti), tamen ad sacerdotium, quod regno usque adeo sublimius est, prosilire, ac rem, quam ne cum multis quidem pecuniis, cum tales essent, accipere oportebat, pecunia emere minime dubitarint. Verum fortasse ipsi se suamque vitam ignorantes, ac ne huic quidem, quod recte ab externis hominibus dictum est, « Nosce teipsum, » obtemperantes, atque etiam sacerdotii dignitatem minime agnoscentes (nempe quod magnitudini suæ par periculum habeat), illudque existimantes, sacerdotium imperium quoddam esse ab omni censura immune, non autem provinciam reddendis rationibus obnoxiam, negotium hujusmodi aggressi sunt, ad quod ipsis nullum aditum patere oportebat.

CXXVIII. — ISIDORO DIACONO.

De Judæorum captivitate.

Etsi Judæi, pro his, quæ adversus Dominum Christum perpetrarunt, haud satis dignas hic pœnas

¹⁰ Matth. v, 39.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(77) *Iidem codd. πραγμάτων mutant in τραυμάτων. POSSIN.*

Α νείς τῆς ἱερᾶς Γραφῆς ἐννοίας τοῖς ἐξετῆλοις ἐαυτῶν παρακρινῶντες δόγμασι, νοθεύουσι τὴν διδασκαλίαν.

PKÇ'. — AMMONIQ.

Εἰς τὸ εἰρημένον· « Τῷ τύπτωντι σε ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, ἀπέχε καὶ τὴν ἄλληλ. »

Ὁ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ τῶν ἐπιγείων βασιλευδῶν ἦκεν οὐρανόθεν, οὐρανόθεν πολιτείας φέρων ἡμῖν σύμβολα, ἃ καὶ ἀγῶνα προῦθηκεν ἐναντίον τῷ Ὀλυμπικῷ. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ τύπτων καὶ περιγενόμενος στεφανοῦται· ἐνταῦθα δὲ ὁ τυπτόμενος καὶ φέρων, ἀναρρήσεως ἀξιοῦται. Ἐκεῖ ὁ ἀντιπλήττων, ἐνταῦθα δὲ ὁ καὶ τὴν ἄλληλ παρεχὼν σιαγόνα, ἐν τῷ τῶν ἀγγέλων θεάτρῳ ἀνακηρύττεται. Οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀμύνασθαι, ἀλλ' ἐν τῷ φιλοσοφεῖν ἡ νίκη κρίνεται. Καινὸς γὰρ οὗτος τῶν στεφάνων ὁ νόμος· ἐπειδὴ καινὸς τῶν παλαισμάτων ὁ τρόπος.

PKZ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅτι μὲν βασιλείας ἡ ἱερωσύνη πολλῶν κρείττων ἐστὶ, καὶ μείζους ἔχει πόνους (πόνω γὰρ λήγοντι πόνος νέος ἀντανάττει, καὶ περὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων ὁ κίνδυνος (ἡ μὲν γὰρ τὰ θεῖα, ἡ δὲ τὰ θνητὰ ἐμπειστέυται), οἶμαι μὴδένα ἀγνοεῖν. Ὅτι δὲ πολλοὶ ἀπερισκέπτως παντὸς ἀνδρὸς τὸ ἄρχεῖν ἢ ψυχῶν ἢ σωμάτων νομίσαντες, ἐρρίψαν ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο, καὶ μυρίων κακῶν καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ὑπηκόους ἐμπλήσαντες, ὕστερον εἰς βράθρον ἀπωλείας δυσκλειῶ; κατήνησαν, οὐδὲ τοῦτ' οἶμαι τινα ἀγνοεῖν. Τοῦτων τοῖων οὕτω τυχεράντων, λίαν θαυμάζω πῶς τινὲς μὲν μὴδ' αὐτὸ τοῦτο τὰ καθ' ἑαυτοὺς εὐ διαθέμενοι, ἀλλὰ πολλῶν γέμοντες πραγμάτων (77), καὶ μὴδὲ ἐν τοῖς ὑπηκόοις τετάρθαι ὀφελόντες (ὧν εἰς ἐστὶ καὶ Ζώσιμος ὁ πρεσβύτερος, οὐ τῷ βίω, ὡς φῆς, σκανδαλιζόμενος γέγραφε), τῇ ἱερωσύνῃ τῇ τοσοῦτον τῆς βασιλείας ὑψηλοτέρᾳ ἐπιπηδῆσαι ἐτόλμησαν, καὶ χρήμασιν ὠνήσασθαι πρᾶγμα, ὃ μὴδὲ μετὰ πολλῶν χρημάτων καταδέξασθαι ἐχρῆν τοιοῦτους ὄντας. Ἀλλ' ἴσως τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀγνοοῦντες, καὶ μὴδὲ τῷ καλῶς παρὰ τῶν ἐξωθεν εἰρημένῳ ἀκολουθήσαντες, τῷ, « Γνωθὶ σεαυτὸν· » ἀγνοοῦντες δὲ καὶ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἀξίαν, ὅτι πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὸν κίνδυνον ἔχει, νομίζοντες ἀρχὴν εἶναι ἀνεξέταστον, ἀλλ' οὐ λειτουργίαν ὑπεύθυνον· ἐνεχείρησαν πράγματι ἀδάτω αὐτοῖς εἶναι ὀφελοντι.

PKH'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας.

Εἰ καὶ μὴ ἀξίαν, ὧν εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἔδρασαν, ἔδοσαν ἐνταῦθα δίκην Ἰουδαῖοι, ἔδοσαν

γῶν ὁμως. Ἄ γὰρ ὡς διαφευγόμενοι ἔδρασαν, φήσαντες· Ἐὰν ἀφώμεν αὐτὸν, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀρούσιν ἡμῶν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος· ταῦτ', ἐπειδὴ ἔπραξαν, οὐ διέφυγον. Τῆς γὰρ πόλεως αὐτῶν ἀλούσης ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ τοῦ ναοῦ καθαιρεθέντος, αὐτοὶ ὡσπερ μαστιγίαί τινές καὶ δραπέται, ἄτιμοι τε καὶ ἀλῆται πανταχοῦ διεσπάρσαν. Δώσουσι δὲ κάκειτε τὴν ἀξίαν. Μὴ ἐπιγυόντες γὰρ τὴν φιλανθρωπίαν, εἰσονται τὴν ἐξουσίαν, ἣς κἀνταῦθα πείραν βραχείαν εἰλήφασι.

PKΘ. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Εἰς τὸ· « Ἀπηνήνυτο παρακληθῆναι. »

Τὴν ὑπὸ λύπης βεβαπτισμένην ψυχὴν οὐδὲν οὐτως εὐφράναι δύναται, ὡς ἡ θεία μνήμη. Καὶ τοῦτ' ἔστιν ἄρα ὅπερ ψήθελμα μαθεῖν, « Ἀπηνήνυτο παρακληθῆναι ἡ ψυχὴ μου· ἐμνήσθη τὸ θεοῦ, καὶ εὐφράνθη. » Ὡσπερ γὰρ τὸ ἀκένωτον, καὶ δυσμεταχειρίστον λατροῖς, τῆς αἰμορροούσης πάθος, ἐν ἀκαριαῖζ ῥοπῇ ἀπηλάθη (ἡ μὲν γὰρ ἤψατο, ὁ δὲ ἠνέσχετο, τὸ δὲ ἔδραπέτευεν)· οὕτω καὶ ἡ λύπη ἀνθρωπίνῃ παράκλησιν ἀπωθουμένη, ἅτε πάση παραμυθίζ δυσμεταχειρίστος, ὑπὸ τῆς θείας μνήμης μόνης ῥαδίως οἴχεται, καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρεῖ.

PA. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠῶ (78).

Εἰ ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος ἐν τῷ Δαβὶδ λέγεται, πῶς λέγει κάλλιν Ἡσαίας, « Εἶδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν κάλλος, οὐδὲ εἶδος; »

Οὐ τάναντία ἑαυτῆ, ὡ ἱερὰ κεφαλῆ, δογματίζει ἡ θεία Γραφὴ περὶ τοῦ Σωτῆρος διδάσκουσα, ἀλλ' ἐκάστῳ πράγματι τὸ οἰκεῖον καὶ πρέπον νέμει. Τὰ μὲν γὰρ πρὸς τὴν θεότητα βλέπει, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἐνανθρωπήσιν, τὰ δὲ πρὸς τὰ ἐκούσια πάθη. Φῶς μὲν γὰρ αὐτὸν ἀληθινὸν εἶπε, καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, χαρακτῆρά τε τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως· τὸ μὲν διὰ τὸ φαῖδρον τῆς οὐσίας, τὸ δὲ διὰ τὸ ἀίδιον, μᾶλλον δὲ συναῖδιον· τὸ δὲ διὰ τὸ ἐνυπόστατον, καὶ διὰ τὸ γνησίως χαρακτῆρσιν ἐμπρέπειν. Ἴνα γὰρ μὴ τὸ ἀπαύγασμα ἀνυπόστατον νομισθῆ, ὁ χαρακτῆρ τῶν ὑπόστασιν ἐγγυᾶται. Ὡραῖον δὲ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὠραῖον ἐν στολῇ, διὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἔνθεον καὶ ἀπταιστον ἀρετήν· οὐκ ἔχοντα εἶδος οὐδὲ κάλλος, δυοῖ' ἔνεκεν· ἐνὸς μὲν, ἐπειδὴ τὴν Δεσποτικὴν μορφήν κρύψας, τὴν τοῦ δοῦλου ἐπεδείκνυτο· ἑτέρου δὲ, διὰ τὸ ἐν τῷ πάθει, ὃ ἐκουσίως ὑπέστη, πῶσαν παροινίαν κεινῆσθαι. Ἐκρέματο γὰρ ἐπὶ τοῦ ἰκρίου, ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, καὶ ἐν μητροπόλει, καὶ ἐν ἑορτῇ μεγίστῃ, καὶ ἐν ἧ οὐδένα εἰκὸς ἦν ἀπολειφθῆναι· καὶ οἱ μὲν ἐκωμώδουν, οἱ δὲ ἐχλεύαζον· οἱ μὲν ὠνεῖδιζον, οἱ δὲ ἕως προ-

A dederunt : at tamen dederunt. Nam ea, quorum fugiendorum causa ea perpetrarant dicentes : « Si dimittimus eum, venient Romani, et tollent locum nostrum, et civitatem et gentem » ; » ea, inquam, posteaquam hæc designarunt, haudquaquam effugerunt. Ipsorum enim urbe a Romanis capta temploque everso ac deleto, ipsi velut verberones quidam servi et fugitivi atque erronei, passim toto orbe dispersi sunt. **308** Atque etiam in futura vita meritas poenas dabunt. Nam quia benignitatem minime agnovērunt, potentiam cognoscent, quam hic quoque nonnulla ex parte degustarunt.

CXXIX. — EIDEM.

In illud : « Renuit consolari » . »

B Animum mœrore oppressum et profligatum nihil perinde oblectare potest, ut Dei memoria. Atque hoc est quod ex me scire voluisti, « Renuit consolari anima mea : Memor sui Dei et delectatus sum. » Quemadmodum enim mulieris illius cruento profluvio laborantis morbus, qui nec exinaniri, nec a medicis tractari ac sedari poterat, temporis puncto depulsus est (ea enim solum tetigit, Christus id passus est, ac morbus profugit¹²) ; sic etiam humana mœstitia consolationem propellens, ut cui nihil solatii adhiberi queat, ad solam Dei recordationem facessit et evanescit.

CXXX. — HERMOGENI EPISCOPO.

C Si speciosus forma præ filiis hominum Dominus apud Davidem dicitur¹³ ; quomodo dicit rursus Isaias, « Vidimus ipsum, et non habebat pulchritudinem neque formam¹⁴ ? »

Cum Scriptura sacra de Salvatore verba facit, o sacrum caput, haudquaquam pugnantia docet : verum cuique rei, quod proprium atque congruum est, tribuit. Partim enim ad divinitatem spectat, partim ad assumptam humanitatem, partim denique ad voluntarias perpassiones. Lucem quippe veram eum, et gloriæ splendorem, ac paternæ substantiæ figuram esse dixit : primum ob essentiae claritatem ; alterum ob æternitatem, vel, ut rectius loquar, coæternitatem ; postremum ob substantiam, et quia veris et germanis notis ornatus est. Nam ne splendoris vocabulum minime subsistens quiddam esse existimeur, figuræ atque characteris vox substantiam confirmat. Rursus speciosum forma præ filiis hominum, atque item speciosum in stola sua eundem vocat, propter divinam et lapsus omnis expertem assumptæ humanitatis virtutem. Postremo non habentem speciem neque decorem, duplici de causâ : altera, quoniam herili forma occultata servilem ostendit ; altera, quia in eo supplicio, quod voluntarie ac sponte subiit, nullum non contumeliæ genus excitatum est. Pendebat quippe in pati-

¹¹ Joan. xi, 48. ¹² Psal. lxxvi, 3. ¹³ Matth. ix, 20. ¹⁴ Psal. xlv, 3. ¹⁵ Isa. lxxx, 3.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Ad hanc epistolam conferri velim Augustinum serm. 6 de tempore, Chrysostomum homil. de

Nativit. Domini, in Lucam tom. II operum, p. 433, item Vigilium et Fulgentium. RITT.

bulo, meridiano tempore, atque in metropolitana A urbe, ac maximo festo, in quo neminem fuisse verisimile est, qui non interesset. Quinetiam alii cavillis in eum ludebant, alii sannis eum impetebant, alii probris lacerabant, alii acetum offerebant, alii contumeliis eum afficiebant, alii lancea ipsius latus fodiebant. Atque in eos quidem latrones, qui una cum ipso in crucem acti fuerant, nihil tale perpetrabant : in ipsum autem ejusmodi contumeliis, quibus ne in nocentes quidem et facinorosos uti fas est, debacchabantur.

309 CXXXI. — LAMPETIO EPISCOPO.

Quomodo sit intelligendum illud Ecclesiastici, « Ne sis multum justus ¹⁶. »

Ut corporeæ pulchritudinis norma, membrorum apta proportio est : ita etiam extrema spiritualis pulchritudinis linea in virtutum mediocritate consistit. Nam si extremitates, ut quidam sapientes viri pronuntiarunt, in vitium degenerant (cupiens enim quispiam probus rei familiaris dispensator esse, in tenacitatem et avaritiam labitur : cupiens liberalis esse, in prodigalitatem cadit. Unde etiam virtutes mediocritates esse definierunt. Inter impietatem et superstitionem medium locum pietas obtinet), haud abs re Sapiens quoque monuit : « Noli esse justus multum. » Quod si hoc quoque præcipit, caveas velim ne in iis, in quibus alii adversum te peccant, severum et acerbum judicem te præbeas : verum justitiam bonitate vince, iis nimirum, qui

CXXXII. — EIDEM.

Quando quidem mens nostra laudum præstantissimi episcopi Hermogenis argumentum, ac rerum ab eo præclare et ex virtute gestarum amplitudinem capere nequit, idcirco mihi velim ignoscas. Nam qui aliqua etiam duntaxat ex parte prædican- C dis ipsius laudibus vix par sum, quonam tandem pacto omnes ipsius laudes oratione persequi possem?

CXXXIII. — PETRO SCHOLASTICO.

Operæ pretium est, amice, relictis bonorum nominibus ad res ipsas contendere. Regnum enim, et opes ac gloria, nomina quidem sunt apud externos : res autem apud Christianos. Quemadmodum etiam contra, dedecus, et mors, et paupertas, mera quidem apud nos vocabula sunt : res autem apud illos. Ac si libet, imperium, quod tanto studio tantaque contentione ab omnibus expetitur, in medium proponentes, ab eo cætera quoque omnia confutemus, atque illud tacentes, quod breve est, ac cito exstinguitur (multi enim ex imperii thronis ad tumulum delati sunt, luciusque præconum voces excepit); istudque item omittentes, quod permulti avitis quoque bonis per proscriptionem spoliati sunt : cum floret, tum maxime illud exploremus, ac meretricis

¹⁶ Eccle. vii, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(79) Pro ἐλέγξωμεν. ambo iidem codd. legunt ἐλέγξομεν. POSSIN.

(80) Inter ὅτε et μάλιστα iidem codd. inserunt

ἐφερρον· εἰ μὲν ὑβρίζον, οἱ δὲ λογῆν τὴν πλευράν ἐνυττον. Καὶ περὶ μὲν τοὺς συσταυρωθέντας ληστὰς, οὐδὲν τοιοῦτον ἔδρων, εἰς αὐτὸν δὲ παρῶνον, ἃ μὴδ' εἰς τοὺς ὑπευθύνους παροινεῖν θέμις.

ΡΑΑ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πῶς τρηθέν τὸ τῷ Ἐκκλησιαστικῷ γεγραμμένον, Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ. »

Ὅσπερ τοῦ σωματικοῦ κάλλους ὄρος ἡ τῶν μελῶν συμμετρία· οὕτω καὶ τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἔσχατος ὄρος, ἡ τῶν ἀρετῶν συμμετρία. Εἰ γὰρ αἱ ἀκρότητες εἰς κακίαν ἐκπίπτουσιν, ὡς τινες τῶν σοφῶν ἀπεφῆναντο (θέλων γὰρ εἶναι τις οικονομικὸς εἰς φειδωλίαν ἐκπίπτει, καὶ θέλων εἶναι μεγαλόψυχος εἰς ἀσωτίαν. Διὸ καὶ μεσότητις εἶναι τὰς ἀρετὰς ὥρισαντο. Ἄσεβεια γὰρ καὶ δυσσεβεία, μέση ἐστὶν ἡ εὐσεβεία· εἰκότως καὶ ὁ σοφὸς παρῆνε· « Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ. » Εἰ δὲ καὶ τοῦτο παραινεῖ, μὴ ἐν τοῖς εἰς σὲ παρὰ τῶν πέλας πλημμυλουμένοις πικρὸς γίνου καὶ ἀκριθὴς δικαστῆς, ἀλλ' ὑπέρβαινε τὸ δίκαιον τῇ ἀγαθότητι, συγγνώμην νέμων τοῖς συγγνώμης μείζονα εἰς σὲ πταίονσι.

venia indigna peccata in te admittunt, veniam tri-

ΡΑΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα διάνοια τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐγκωμίων τοῦ παναρίστου Ἐρμογένους τοῦ ἐπισκόπου οὐ δύναται δέξασθαι, οὐδὲ τὴν τῶν κατορθωμάτων περιουσίαν τῇ γνώμῃ χωρεῖ, συγγνώμῃ μοι νεύμαι μὴ παραίτησι. Ἦ γὰρ μὴδὲ πρὸς μέρος ἐπαρκέσαι ῥάδιον, πῶς πᾶσιν ἐπεξελεῖν δυνατόν·

ΡΑΓ'. — ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Χρῆ, ὦ φίλος, τὰ ὀνόματα ἀφέντας τῶν ἀγαθῶν, ἐπὶ τὰ πράγματα βαδίζειν. Βασιλεία μὲν γὰρ καὶ πλοῦτος καὶ δόξα, ὀνόματα μὲν παρὰ τοῖς ἔξωθεν· πράγματα δὲ παρὰ Χριστιανοῖς. Ὅσπερ οὖν καὶ τάναντία, ἀδοξία, καὶ θάνατος, καὶ πένια, ὀνόματα μὲν παρ' ἡμῖν· πράγματα δὲ παρ' ἐκείνοις. Καὶ εἰ βούλει, τὴν ἀρχὴν εἰς μέσον ἀγαγόντες τὴν πᾶσι ποθεινὴν καὶ περιμάχητον, ἀπὸ ταύτης καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐλέγξωμεν (79), καὶ μὴ φράσαντες, ὅτι ὀλιγοχρόνιος, μὴδ' ὅτι ταχέως σθένυνται (πολλοὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχικῶν θρόνων εἰς τοὺς τάφους ἀπηνέχθησαν, καὶ ὁ θρῆνος τὰς τῶν κηρύκων φωνὰς διεδέξατο)· ἀλλὰ κάκεινο παρέντες, ὅτι πολλοὶ καὶ τῶν προγονικῶν ὑπαρχόντων ἐστερήθησαν, δημεύσει καθυποβληθέντες· ὅτε (80) μάλιστα αὐτὴν δοκιμάσωμεν,

ἀνεῖ, τότε μαλ. etc. Vers. inde quarto pro προσάγωμεν iidem habent προαγάγωμεν. Id.

μη περιέλωμεν τῆς πόρνης τὰ ἐπιτρίμματα καὶ τὰς ὑπογράφας, ἀλλὰ κεκαλλωπισμένην αὐτὴν εἰς μέσον ἀγάγωμεν· ἵνα τότε αὐτῆς ἐλεγχθῆ τὸ εἰδεχθές. Οὐκοῦν προσάγωμεν τὸ σχῆμα, καὶ τοὺς βᾶδου-
 χους, καὶ τοῦ κήρυκος τὴν φωνὴν, καὶ τῶν θημίων τὴν ὑπακοήν, καὶ τὸ ὑπὸ πάντων ἀποβλέπεσθαι· καὶ βασανίσωμεν, εἰ μὴ τὰ δοκοῦντα λαμπρὰ ταῦτα καὶ ποθεινὰ, οὐ μόνον περιττά, οὐδ' ὑπόληψις ἀνόνητος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῆ. Τί γὰρ ἀπὸ τούτων ἐκείνος ἀμείνων γίνεται, ἢ τὸ σῶμα, ἢ τὴν ψυχὴν; Τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος (81). Ἄρ' οὖν ὑψηλότερος, ἢ ὑγιεινότερος, ἢ ταχύτερος, ἢ τὰς αἰσθήσεις τρανοτέρως κεκτήσεται; Ἄλλ' οὐκ ἂν τις φαίη. Ἰωμεν οὖν καὶ ἐπὶ τὴν ψυχὴν. Ἄρ' οὖν σωφρονέστερος, ἢ ἐπεικέστερος, ἢ συνετώτερος ἀπὸ ταύτης γενήσεται τῆς φαντασίας; Οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν. Οὐ γὰρ ὅπερ ἐπὶ τοῦ σώματος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνειν εἰσθεν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ οὐδὲν εἰς τὴν οἰκίαν προσεληφεν ἀρετὴν· αὐτὴν (82) δὲ καὶ κακίαν προσεληφεν. Καὶ γὰρ ἄνοιαν, καὶ κενοδοξίαν, καὶ ἀπόνοιαν, καὶ θυμὸν, καὶ μυρία ἐξ αὐτῆς προστρίβεται πλημμυλῆματα. Εἰ δὲ χαίρει, καὶ μέγα φρονεῖ, καὶ φουσάται, καὶ κατὰ πάντων ἐπαίρεται, οὕτως μάλιστα τῆς κακίας ὁ κολοφών, ὅτι οὔτε ἀλγεῖ, οὔτε αἰσθάνεται, ἀλλὰ καὶ χαίρει τῶν νοσημάτων αὐξομένων αὐτῷ. Οὐδὲ γὰρ πάντῃ τὸ χαίρειν, καλόν. Ἐπὶ καὶ ὁ ληστής χαίρει μετὰ τὴν κλοπὴν, καὶ ὁ ἄρπαξ μετὰ τὴν πλεονεξίαν, καὶ ὁ μοιχὸς μετὰ τὸ δουροῦναι τὸν τοῦ πέλας γάμον, καὶ ὁ ἀνδροφόνος μετὰ τὴν σφαγὴν. Μὴ τοίνυν τοῦτο λεγέτω, ὅτι χαίρει, ἀλλ' εἰ ἐπὶ χρησίμῳ δεικνύτω, καὶ συγχαρήσομαι. Ἐπεὶ τοίνυν μόνος ἐστὶν ἐλευθεριώτατος, καὶ ἀρχικώτατος (καὶ αὐτῶν γὰρ τῶν βασιλέων βασιλικώτερος), ὁ τῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος, ἀσπασώμεθα τὴν ἀρετὴν, καὶ τῆς πονηρᾶς ἐκείνης δουλείας ἀπαλλάξωμεν ἑαυτοὺς, μῆτε ἀρχὴν, μῆτε πλοῦτον, μῆτε τι τοιοῦτον μακαριστὸν νομίζοντες καὶ περιμάχοντες, ἀλλὰ τὸ τῶν παθῶν ἀπηλλάχθαι μόνον.

ΡΑΔ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἡ πέπαυσο τρυφῶν ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν συμφορῶν, κεκοιμημένον διεγείρων καὶ παρακαλῶν τὸ ἀκόλαστον, ἢ ταῦτα δρῶν τῷ σεπτῷ θυσιαστηρίῳ μὴ πρόσ-
 ιθι. Πολλοὺς γὰρ σκανδαλίζων ἀπελαύνεις τοῦ προσ-
 ιέναι, μὴ ὑπομένοντας ἰδεῖν τσοσῦτην κηλῖδα τῷ ἀμιάντῳ θυσιαστηρίῳ παρεφεδρεούσαν.

ΡΑΕ'. — ΠΑΥΛΩ.

Κατὰ τῶν λεγόντων, εἶναι γένεσιν, ἤτοι εἰμαρμένην, ἢ τὴν λεγομένην τύχην.

Εἰ πάντα, ὡς φῆς, ὦ σοφὲ, καθ' εἰμαρμένην γίνεται τε καὶ λέγεται, εἰπέ πῶς νῦν δι' ἡμῶν ἑαυ-

A fucos et pigmenta minime detrahamus, verum orna-
 tam et fucatam in medium producamus, ut tum
 etiam ipsius deformitas sese prodāt. Itaque cultum
 ac dignitatem et actiores, et praeconis vocem, et
 populi obedientiam, eamque sui, qua omnes affi-
 ciunt, admirationem adhibeamus, ac perpendamus
 an non haec, quae praecleara et expetenda videtur,
 non modo supervacanea sit, atque inanis quaedam
 et utilitatis expers opinio, verum etiam noxia et
 cum detrimento conjuncta. Quid enim hinc **310**
 ille, aut corpore, aut animo (nam hoc homo est)
 melior efficitur? An propterea sublimior, aut sanior,
 aut perniciosior existit, aut liquidioribus sensibus
 erit? Id profecto nemo dixerit. Ad animum igitur
 nos conferamus. Utrum itaque ab hac pompa tem-
 peratior, aut suavior, aut prudentior reddetur?
 Minime sane, verum contra omnino. Neque enim
 quod in corpore, idem etiam in animo evenire solet.
 Nam illud quidem ad virtutem suam nihil assum-
 psit: hic autem vitium etiam assumpsit. Siquidem
 et amentiam, et inanem gloriam, arrogantiam, et
 iracundiam, aliaque sexcenta vitia hinc contrahit.
 Quod si gaudet, ac superbit et inflatur, atque ad-
 versus omnes extollitur, hoc vero praesertim totius
 mali caput est; quippe cum latro etiam post praedam
 gaudeat, et raptor post admissam fraudem, et
 adulter post perfossum et violatum alienum matri-
 monium, et sicarius post caedem perpetrata. Quom-
 obrem, ne mihi illud quisquam commemoret, quod
 gaudeat: verum an commode atque utiliter, osten-
 dat, et ego ipsi gratulabor. Quoniam igitur solus
 ille liberrimus, ac summo imperio praeditus est
 (nam ipsos quoque reges dignitatis amplitudine su-
 perat), qui a vitiiis et turbulentis animi motibus
 immunis est, virtutem anplectamur, utque impro-
 bam illam servitutem a nobis depellamus, animis-
 que ita constituti simus, ut nec imperium, nec
 opes (83) et copias, nec ejusmodi quidquam felici-
 tatis nomine praedicandum, magnaue contentione
 persequendum existimemus, verum hoc duntaxat,
 ut vitiiis ac turbidis affectibus liberemur.

CXXXIV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Aut ex alienis calamitatibus delicias tibi compa-
 rare desine, sopitam jam libidinem excitans atque
 D accersens: aut haec faciens ad venerandum altare
 ne accede. Multos quippe offendens, ab accessu re-
 moves: ut qui tantam labem ac maculam illibato
 altari assidentem intueri minime sustineant.

CXXXV. — PAULO.

Contra eos qui dicunt esse nativitatem, sive fatum,
 seu fortunam.

Si omnia, vir erudite, fatali quadam, ut ais, ne-
 cessitate fiunt, ac dicuntur, exponas velim, qui fiat,

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(81) *Animo, nam hoc homo est.* Socraticum hoc est dogma, hominem esse animum. Vid. Platonem, ex quo et Cicero id usurpavit. RITT.

(82) Pro αὐτὴν iidem legunt αὐτῆ. POSSIN.

(83) Confer Horat. epist. 16, lib. 1. RITT.

ut ipsa seipsam per nos evertat. Nam si ipsa omnia effecit, eadem nunc est, quæ per nos fatum haud esse prædicat. Quin ergo ipsi, quam esse dicitis, se minime esse dicenti, fidem adhibetis?

CXXXVI. — ORIONI.

Ne dicta quædam sacrarum Scripturarum simpliciter proferens, ore dilaceres (alioqui enim imperitiæ ac stultitiæ nomine risum movebis. Unde etiam quidam fugiunt, ansam homini contentionis ac rixæ cupido præbere metuentes), verum investigatis diligenter argumentis, solutiones habebis. Hallucinantur enim interpretationes, argumentis ac materiis destitutæ.

CXXXVII. — APOLLONIO EPISCOPO.

Ego adulationem timore valentior ac molestior esse assero. Nam quæ vis efficere nequit, obsequium efficit: ac frequenter eos, quos metus minime subegit, assentatio in servitutem adduxit. Quocirca vobis faciendum est, ut et adversus metum, et adversus blanditias (hoc est adversus duos serviles affectus) strenuum animum præstemus: ac veritatem solam colamus.

CXXXVIII. — EIDEM.

Probam virum, et Dei amantem, et hominum item amore præditum esse oportet, ut nec ob virtutis sublimitatem, animumque divino numini ad dictum et consecratum homines contempnat, nec rursus propter homines divinum numen negligat. Quamvis enim charitas erga Deum multo major sit, tamen si cum charitate ac benevolentia erga homines connectatur, magis explendescit.

CXXXIX. — NILO.

De sapientia Daniel et trium puerorum.

Tres illi pueri, ac Daniel, curiosam et supervacaneam Chaldæorum disciplinam minime didicerunt; cave id existimes. Nam qui tantam suæ erga Deum pietatis curam gesserunt, ut ne regios quidem cibos perciperent, nunquam, etiamsi mille ipsis mortales propositi fuissent, ad servilem doctrinam provolvi sustinuerunt? Quod autem hæc vera sint, locupletissima testis est sacra Scriptura, his verbis utens: « Dedit eis Deus ingenii acumen et prudentiam in grammatica et sapientia », hoc est: Expectatione omni ac spe celerius doctrinam in litteris sitam capiebant. Per grammaticam enim, eruditionem eam, quæ litteris continetur, intelligit. Quod autem ita sit, cum ex eo perspicuum est, quod regiam imaginem, haudquaquam adorarunt: tum etiam hinc linquet, quod hic leonibus, illi autem igni venerationi fuerunt. Quod si dixerint id

¹⁷ Dan, i, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(84) Τὰς ὑποθέσεις ἀκριβῶς ζητήσας. Bill., *investigatis diligenter argumentis*. Possis etiam, *lis reb. quibusde agitur*, ut mox, τῶν ὑποθέσεων χη-

α τὴν ἀνατρέπει. Εἰ γὰρ αὐτὴ πάντα ποιεῖ, αὐτὴ ἀν εἰη νῦν δι' ἡμῶν κηρύττουσα μὴ εἶναι γέννησιν. Πῶς οὖν αὐτῇ, ἣν φατε εἶναι, φάσκουσα μὴ εἶναι, οὐ πιστεύεται κατ' ὁμῶν;

ΡΑΓ'. — ΩΡΙΩΝΙ

Μὴ ἀπλῶς προφέρων τινὰς ῥήσεις τῶν ἱερῶν χρησμῶν διὰ στόματος σπάραττε (ἀπαιδευσίας γὰρ ὀφλήσεις καὶ ἀνοίας γέλωτα· διὰ καὶ τινος φεύγουσι, λαθρὴν φιλομαχοῦντι ἀνθρώπῳ δοῦναι δεδιότες)· ἀλλὰ τὰς ὑποθέσεις ἀκριβῶς ζητήσας (84) ἕξεις τὰς λύσεις. Τυφλώττουσι γὰρ αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν ὑποθέσεων χηρεύουσαι.

ΡΑΖ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐγὼ τοῦ φόβου τὴν κολακίαν δυνατωτέραν καὶ ἀργαλεωτέραν εἶναι φημι. Ὅσα γὰρ μὴ δύναται ἀνάγκη, δύναται θεραπεία· καὶ τοὺς μὴ χειρωθέντας ὑπὸ φόβου, κολακίαι πολλάκις κατεδουλώσατο. Χρὴ οὖν καὶ πρὸς φόβον καὶ πρὸς θωπίαν μὲν ἀνδρίζεσθαι (ἐκότερον δὲ ἀνελεύθερον τὸ πάθος), τὴν δ' ἀλήθειαν μόνην τιμᾶν.

ΡΑΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Χρὴ τὸν εὐδόκιμον, καὶ φιλόθεον εἶναι. καὶ φιλό- Ὁρωπον· ἵνα μήτε διὰ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸ ἀνακίσθαι τῷ Θεῷ, τῶν ἰσθμῶν καταφρονηθῇ, μήτε διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ ἀμελοῖται. Ἡ γὰρ ἀγάπη ἢ πρὸς τὸ Θεῖον, εἰ καὶ μελίων ἐστὶ πολλῶν, τῇ πρὸς ἀνθρώπους συμπλεκομένη, λαμπροτέρα γίνεται.

ΡΑΘ'. — ΝΕΙΛΩ.

Περὶ τῆς σοφίας Δανιὴλ, καὶ τῶν παιδῶν γ'.

Οὐ τὴν παρὰ Καλδαίοις περιεργον παιδευσιν ἐμα- ἠθον οἱ παῖδες οἱ τρεῖς καὶ ὁ Δανιὴλ, μὴ τοῦτο νομί- σης. Οἱ γὰρ τοσαύτην τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας τὴν ἐμμέλειαν ποιησάμενοι, ὡς μηδὲ βρωμάτων βασιλικῶν μεταλαβεῖν, πότε ἀν ἠνέσχοντο, εἰ καὶ μυριοὶ ἠπειλήθησαν θάνατοι, εἰς ἀνελεύθερον παι- δευσιν ἐκκυλισθῆναι (85); Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει μάρτυς ἀξιόχρεως ἡ Γραφὴ λέγουσα· « Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς σύνεσιν καὶ φρόνησιν ἐν πάσῃ γραμματικῇ καὶ σοφίᾳ, » τοῦτ' ἐστὶ, πάσης προσδοκίας ὀξύτερον καὶ ἐλπίδος ὠκύτερον ἐδέχοντο τὴν ἐν γράμμασι παιδευσιν. Γραμματικὴν γὰρ λέγει, τὴν ἐν γράμμασι σοφίαν. Ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, δῆλον μὲν ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ μὴ προσκεκνηκέναι τὴν βασιλικὴν εἰκόνα· δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ τὸν μὲν τοὺς λέον- τας αἰδεσθῆναι, τοὺς δὲ τὸ πῦρ. Εἰ δὲ φαῖεν, Ἐκ παιδεύσεως Περσικῆς, ἀποκρινάσθωσαν, Πῶς οὖν

ρεύουσαι, argumentis ac materiis recte auctes, *de quibus agitur*. RITT.

(85) Codd. Vatic. 649, ἐκκυλισθῆναι. Possis.

τῶν ἐν τοῖς μεγίστοις αὐτῶν ὄντων ἀξιώμασι, καὶ ἅ ip̄s Persicæ doctrinæ adminiculo contigisse, velim
 πάσῃ τῇ κατ' αὐτοὺς σοφίᾳ πεπαιδευμένων, τοὺς
 μὲν οἱ λέοντες πρὶν τοῦ ἐδάφους ἄψασθαι, κατειργά-
 σαντο; τοὺς δὲ, τὸ πῦρ.

PM'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Μὴ καταφρόνει τῶν εὐτελεῖ σχήματι προσιόντων
 σοι· ἀλλὰ θαύμαζε τὴν ὑπομονήν, καὶ οὐκτειρον τὴν
 μεταβολήν, λογιζόμενος, ὡς πολλοὶ βασιλικοῦ γένους
 τυγχάνοντες, τὴν τῶν θητευόντων ἔλαχον τάξιν. Εἰ
 δὲ καὶ ἀφανεῖς εἴεν καὶ ἐξ ἀφανῶν, μηδ' οὕτως ἀπο-
 στρέφου, ἀλλ' ὄρεγε, ἐν οἷς ἂν δύναιο, χεῖρα· λογι-
 ζόμενος ὅτι καὶ ἡ δοκοῦσα δυσγένεια ἀκούσιός ἐστι,
 καὶ οὐ μεμπτή· ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν τρόπων, ἐστὶν ἡ
 μιαιρά· εἰ δὲ καὶ δύστροποι εἴεν, τροφῆς ἀναγκαίας
 ἀπολαύετωσαν, καὶ διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ διὰ τὸ
 θεῖον πρόσταγμα, τὸ μὴ μόνον παρακλευσόμενον,
 παντὶ τῷ αἰτοῦντι διδόναι, ἀλλὰ καὶ τὸ διδόμενον
 οἰκείουμενον.

quoque moribus esse demus, fac tamen, tum propter
 humanitatem, tum ob Dei præceptum, qui non modo
 cuivis petenti dare jubet, sed etiam, id quod datum est,
 sibi asciscit, necessarium ipsi abs te cibum ob-
 tineant.

PMA'. — ΑΕΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Katà Sabellianῶn.

Θεώτατος καὶ ἀβρότερος τοῦ Πατρὸς Υἱός, ὁ παρ'
 ἡμῶν προσκυνούμενος, εἰκότως Λόγος προσαγορεύε-
 ται· οὐχ ὅτι Λόγος μόνον ἐστὶ, καὶ τοῦ Πατρὸς
 ἐρμηνευτής, ὡς τινες οἰοῦνται (86)· ἀλλ' ὅτι καὶ θάτ-
 τον ἡ λόγος δημιουργεῖ, καὶ ἀπαθῶς ἐτέχθη. Λόγος
 δ' ὢν, ἐνυπόστατός ἐστι, καὶ οἰκείαν ιδιότητα ἔχει.
 Ὅτι δ' οὐκ ἐστὶν ἀνυπόστατος, αὐτὸς ὁ Λόγος λόγους
 ἔχειν φράζει λέγων· «Ὁ ἀκούων τοὺς λόγους καὶ
 ποιῶν αὐτούς.» Εἰ οὖν ὁ Λόγος λόγους ἔχει, οὐκ
 ἐστὶν ἀνυπόστατος· ἀλλ' ἐνυπόστατος ὢν, διὰ τὸ
 ἀπαθῶς προεληλυθῆναι, Λόγος προσαγορεύεται.
 minime caret, verum cum hypostasim habeat, propterea
 sionem a Patre prodiit.

PMB'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ «*Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν.*» Καὶ ὅτι οὐκ
 ἐστὶ τοῦτο ἐναντίον τῷ «*Προσέχετε τὴν ἐλεη-
 μosityν ὑμῶν,*» καὶ τὰ ἐξῆς.

Δόξης ἀγαθῆς πανταχοῦ βεπούσης, καὶ γῆν
 καὶ θάλατταν περινοστούσης, οὐδὲν, ὧ θαυμάσιε,
 ἄμεινον, οὐδ' ἂν τοὺς Κροίσου τις θησαυροὺς αὐτῇ
 παραβάλλοι. Διὸ ὁ μὲν Παροιμισιαστὴς ἔφη· «Ὄνομα
 καλὸν ὑπὲρ πλοῦτον πολὺν· ὑπὲρ ἀργύριον καὶ χρυ-
 σίον, χάρις ἀγαθῆ.» Ὁ δὲ Χριστὸς παρεκελεύετο·
 «*Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.*»
 Οὐχ ἵνα πρὸς φιλοτιμίαν ζῶμεν (ἀπαγε! ταύτην γὰρ
 πανταχοῦ ἐκρίζοι, κελεύων μήτε τὴν εὐχὴν, μήτε
 τὴν ἐλεημοσύνην δημοσιεύειν, ἀλλὰ καὶ θατέραν

¹⁰ Matth. vii, 24. ¹¹ Matth. v, 16. ¹² Matth. vi, 2. ¹³ Prov. xxii, 1.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(86) Ὅς τινες οἰοῦνται. Videtur recte reprehendere Greg. Nazianz. qui haec reddit rationem cur
 Filius Dei vocetur Λόγος. RITT.

CXL. — PALLADIO EPISCOPO.

Eos, qui in tenui ac vili habitu ad te accedunt,
 ne contemne, verum fac patientiam admireris, ac
 de eorum mutatione misericordia commovearis,
 312 illud tecum reputans, multos, regio genere
 ortos, in mercenariorum classem redactos fuisse.
 Quod si et obscuro sint, et obscuris parentibus editi,
 ne sic quidem tamen ab iis oculis remove, veram,
 quibus in rebus potes, manum ipsis porrige: illud
 cum animo tuo considerans, generis etiam ignobi-
 litatem (ut ex hominum opinione loquar) minime
 voluntariam esse, ac proinde nec reprehendam.
 Nam quæ a moribus ortum trahit, ea demum im-
 pura et execranda est. Atque ut eos improbis

humanitatem, tum ob Dei præceptum, qui non modo

CXLII. — ΑΕΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Contra Sabellianos.

Divinissimus atque omni oratione præstantior
 Patris Filius, qui a nobis adoratur, merito Verbum
 appellatur, non quod verbum solum sit, ac Patris
 interpret, ut quibusdam placet, verum quia dicto
 citius operatur, ac citra perpessionem ullam genitus
 est. Verbum autem cum sit, subsistens quiddam est,
 ac peculiarem proprietatem habet. Nam quod hy-
 postasi minime caret, hinc liquet, quod ipsummet
 Verbum se verba habere dicat, his verbis utens:
 «Qui audit verba mea, et facit ea¹⁸,» etc. Quocirca
 cum Verbum verba habeat, profecto hypostasi mi-
 Verbum nuncupatur, quia citra ullam perpes-

CXLII. — THEODOSIO EPISCOPO.

In illud, «*Luceat lux vestra*¹⁹.» Et quod non est hoc
 contrarium huic, «*Attendite ne eleemosynam
 vestram*²⁰, etc.

Bona estimatio passim sese diffundente, ac
 terram et mare perlustrante, melius ac præstantius
 nihil est: nec Cræsi thesaurus quisquam cum ea
 comparare queat. Ac proinde a Proverbiorum auctore
 dictum est: «Melius est nomen bonum quam di-
 vitiarum multæ: super aurum et argentum gratia bo-
 na²¹.» Atque Christus item suos ad hunc modum
 admonebat: «Luceat lux vestra coram hominibus.»
 Quæ quidem verba non eo tendunt, ut ad ambitio-
 nem vitam nostram ac studia referamus (absit!

Hanc enim ubique funditus evellit, dum jubet, ut nec precationem, nec eleemosynam provulgemus, verum operam demus, ut ne quid ejus, quod factum fuerit, altera manus resciscat, verum ut nemini justam offensionis ansam porrigamus. Ad hunc enim modum, invitis etiam nobis, actionum nostrarum splendor intuentium oculos perstringet, atque ad divinæ gloriæ prædicationem convertet. Nam quod his verbis istud significetur, hinc constat,

Α χείρα λανθάνειν τὸ γενησόμενον.) Ἰνα δὲ μηδενὶ παρέχωμεν δικαίαν σκανδάλου λαβήν. Οὕτω γὰρ καὶ ἀκόντων ἡμῶν τὸ τῶν πράξεων φῶς περιαστρέφει τοὺς θεωμένους, καὶ εἰς τὴν θείαν δοξολογίαν τρέφει. Ὅτι γὰρ τοῦτο μὴνύει, οὐκ ἐβρόθη, Ὅπως ἂν ὑμεῖς δοξασθῆτε, ἀλλ', « Ἰνα ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. »

313 CXLIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Si corpoream pulchritudinem spectes, illud cogita, præclarum hunc florem crastino die pulverem fieri, atque hodiernum ignem postera luce in cinerem labi. Quidquid enim finem habiturum est, et quidem celerrimum, quantumvis splendidum et expetendum esse videatur, contemptui esse debet, ac præsertim, cum supplicium quoque parit.

quod nondictum sit, Ut vos glorificemini : sed « ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est ». »

PMΓ.—ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ κάλλος θεάσοιο σωματικόν, ἐννοεῖ, ὅτι τὸ ἄθος τοῦτο τὸ λαμπρὸν, αὐριον κόνις γίνεται, καὶ τὸ σήμερον πῦρ, τῇ ἐξῆς εἰς τέφραν ἀποθήσεται. Πᾶν γὰρ δὲ τέλος ἔχει, καὶ τοῦτο τάχιστον, ἂν δοκῇ λαμπρὸν εἶναι καὶ ἐπέραστον, εὐκαταφρόνητον εἶναι ὄφραλει, μάλιστα ὅταν καὶ κόλασιν τίκῃ.

CXLIV. — PALLADIO SUBDIACONO.

Haud exigui momenti res est, exigui licet esse videatur, peccatum peccato minime cumulare, verum maximi quoque atque gravissimi. Est enim via, ad optimam mutationem ferens. Nam si vitii profluvium, quod ad exitium currit, interquieverit, motus utique ad virtutem initium sumet. Quemadmodum enim in stadiis, institio et quies contrarium motum parit (etenim nisi quis institerit, haudquaquam in adversum processurus est) : eodem modo in vitio nisi quis finem sibi constituerit, virtuti locum minime dabit.

PMΔ.—ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ.

Οὐκ ἔστι μικρὸν τὸ μικρὸν εἶναι δοκοῦν, τὸ μὴ προστιθέσθαι ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ μέγιστον. Ὅδὸς γὰρ ἔστιν ἐπὶ τὴν ἀρίστην φέρουσα μεταβολήν. Εἰ γὰρ τὸ βεῦμα τῆς κακίας, τὸ ἐπὶ τὴν ἀπώλειαν τρέχον, ἠρεμήσειεν, ἀρχὴν λήψεται ἢ ἐπὶ τὴν ἀρετὴν κινήσῃς. Ὅσπερ γὰρ ἢ ἐν τοῖς σταδίοις στάσις καὶ ἐπιρέμησις, τὴν ἐναντίαν τίκτει κίνησιν (εἰ μὴ γὰρ σταίη, οὐκ ἂν εἰς τοῦναντίον χωρῆσειεν), οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κακίας, εἰ μὴ παύσοιτο, οὐκ ἂν τῇ ἀρετῇ χώραν δόη.

CXLV. — PETRO CORRECTORI.

Æqualitas amicitia est, vir præclarissime. Sic enim natura comparatum est, ut inæqualitas amicitiae detrimentum ac perniciem afferat. Quamobrem cave tu quoque ne eodem homine et amico et adulate utaris. Neque enim ille id feret, qui æquo jure amicitiam tecum contraxit.

PMΕ.—ΠΕΤΡΩ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Ἰσότης, φιλότης (87), ὧ βέλτιστε. Τὸ γὰρ ἄνισον τὴν φιλίαν βλάπτειν πέφυκε. Μὴ τοίνυν καὶ αὐτὸς φίλῳ χρῆσθαι τ' ἀνδρὶ, καὶ κόλασι. Οὐ γὰρ ἀνέξεται ὁ (88) ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις τὴν φιλίαν πηξάμενος.

CXLVI. — THEOGNOSTO PRESBYTERO.

Cum de claro viro Timotheo multa, quæ dicam, mihi in promptu sint, unum, ad quod omnia tendunt, referam : nempe quod cum sincero virtutis studio flagraret, adversus eam gloriam, quam obtinebat, perpetuo dimicabat, eam videlicet admirationem, quam ipsi priores actiones pepererant, posterioribus actionibus obscurans.

PMΖ.—ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πολλὰ ἔχων τοῦ αὐτιδίου Τιμοθέου φράσαι, ἐν εἰς δὲ πάντα τείνει, λέξω· ὅτι τῆς ἀρετῆς γνήσιος ὢν ἐραστής, ἀεὶ πρὸς τὸ ὑπάρχον αὐτῷ κλέος ἀνηγωνίζετο, τὴν ἐπὶ τοῖς προτέροις ἐκπληξιν τοῖς δευτέροις ἔργοις ἀφανίζων.

CXLVII. — EUTONIO DIACONO.

Christus, ut anticipatæ opinionis, quæ genus humanum occupavit, tyrannidem excinderet, ipsumque ab humilibus et abjectis rebus ad sedem mun-

PMΖ.—ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τῆς καταστροφῆς τὸ ἀνθρώπινον γένος προλήψεως τὴν τυραννίδα διακόπτων ὁ Σωτὴρ, καὶ ἀπὸ τῶν χαμαιζήλων πραγμάτων εἰς τὴν ὑπερκόσμιον αὐτὸ λη-

⁸⁷ Math. v, 46.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(87) Ἰσότης, φιλότης. Pythagoras primus dixisse scribitur τὴν φιλίαν ἰσότητα εἶναι. Diog. Laertius in ejus Vita. Illic illud, Amicitia aut accipit pares aut facit. Laudat hunc Isidori locum J. Lipsius

lib. II *Manuduct. ad philos. Stoic.*, Dis. 16. Vide et Aristot. lib. IX *Ethic. ad Nicom.* RITT.

(88) ὁ ἀβαστ a codd. Vat. 649 et Alt. Possin.

ξιν ἀνάγειν σπουδάζων, ἔδδα: « Ἐγείρεσθε (89), ἀγω-
μεν ἐντεῦθεν. » Τῆ γὰρ φωνῆ τὴν οἰκίαν κεράσας
δύναμιν, τῶν ἐθελόντων ἀναπτῆσαι εἰς οὐρανὸν ἀν-
ἔρρωσε τὰς δυνάμεις, ὥστε πολλὰ χαίρειν τῆ προλή-
ψει φράσαντας τῆς ἄνω πορείας ἔχουσθαι.

PMH.—ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὁ τὴν τοῖς πολλοῖς ἀβίαστον εἶναι δοκοῦσαν τῶν
παθῶν τυραννίδα τυραννικῶς βιαζόμενος, καὶ ὡς ἀν-
δρῆος ἄδεσθαι ὀφείλει, καὶ ὡς τυραννοκτόνος.

PMΘ.—ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος.

Ἡ ἀϊδιότης οἷον ἀειζωότης ἐστὶ· διὸ ἐπὶ μόνῃς
τῆς ἀνάρχου φύσεως, τῆς αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡς
αὐτῶς ἐχούσης, λαμβάνεσθαι εἴωθε. Τὸ μὲν γὰρ ἀθά-
νατον, καὶ ἐπὶ τοῦ γενομένου μὲν, μὴ ἀποθνήσκον-
τος δὲ, οἷον ἐπὶ ἀγγέλου καὶ ψυχῆς, κατηγορεῖσθαι
δύναται· καὶ τὸ ἀφθαρτον, ἐπὶ τῶν πεπονημένων μὲν,
κρείττωνων δὲ φθορᾶς γεγενημένων. Τὸ δ' αἰδιον κυ-
ριως τῆς θείας οὐσίας ἰδιὸν ἐστὶ. Διὸ ἐπὶ τῆς προσ-
κυνητῆς καὶ βασιλικωτάτης Τριάδος μόνον λαμβάνε-
σθαι πέφυκε, τῆς τοῦ πρό καὶ μετὰ μὴ ἀνεχομένης,
μηδὲ τὸ πρῶτον καὶ δευτέρον καὶ τρίτον καταδεχο-
μένης. Ἀριθμοῦ γὰρ τὸ θεῖον ἀνώτερον, καὶ χρόνων
κρείττον, καὶ πάσης ἐπινοίας ὑψηλότερον. Εἰ γὰρ καὶ
ταῖς ἰδιότησι διαιρεῖται, ἀλλὰ τῆ ἀξία καὶ τῆ οὐσίᾳ
συνάπτεται. Διαιρεῖται μὲν, ἵνα Ἰουδαῖοι καὶ Σαθέ-
λιος ἐλεγχθῶσι· συνάπτεται δὲ, ἵνα Ἄρειος καὶ Εὐ-
νόμιος καταισχυθῶσι. Πλατυνόμενον γὰρ εἰς ὑπο-
στάσεις, συνάπτεται κατὰ τὴν οὐσίαν, ἧ καὶ ἡ ἀξία
πάντως ἔπεται.

dantur. Sic enim in personas porrigitur, ut tamen
gnitatem habet, copuletur.

PN.— ΑΛΦΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐπειδὴ πάντες, οἷς ἀρετῆς καὶ πολὺς, καὶ ὀλίγος
λόγος, ἐκ θελοῦ νεύματος τὸ γέρας τῆς ἱερωσύνης δε-
δόσθαι σοι πιστεύουσι, δίκαιος ἂν εἴης πάντα ποιεῖν
ὅπως μὴ τὴν θεῖαν χειροτονίαν τοῖς μετὰ ταῦτα
πραττομένοις καθυβρίσης. Εἰ γὰρ τὴν σεαυτοῦ ψυ-
χὴν θεσμῷ ἱερωσύνης διακοσμήσεις, καὶ τὸν μὲν λο-
γισμὸν τὸν ὀρθὸν ἀποδείξεις αὐτοκράτορα, τὸν θυ-
μὸν δὲ αὐτῷ δορυφόρον παραδώσεις, καὶ νομοθετή-
σεως αὐτῷ μηδὲν πράττειν, ὧν ὁ βασιλεὺς οὐ βούλε-
ται, καὶ πᾶν ὅσον ἡδοναῖς τε καὶ λύπαις εἰς κακίαν
ἐκδοτον ἐξορίσεως (90) τῆς σεαυτοῦ γνώμης, τιμή-
σεως τὴν ἄνωθεν ψῆφον.

PNA.— ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἐλευθερίου ψυχῆς χαρακτηρῆς, τὸ ἄδολον, τὸ ἤμε-
ρον, τὸ φιλόανθρωπον, τὸ ἀνδρῆον, τὸ δίκαιον, τὸ

⁸⁹ Matth. xxvi, 46.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(89) Confer epist. 48 lib. iv, quæ illud Ἐγείρεσ-
σθε eodem modo exponit. RITT.

A do sublimiorem eveheret, clamabat, « Surgite,
abeamus hinc ». Hic enim voci vim suam ad-
nascens, eorum qui in cælum provolare cupiebant,
vires confirmavit: adeo ut opinione hac, qua prius
inhibiti erant, longum valere jussa, cœlestis iter ar-
ripiant.

CXLVIII. — EIDEM.

Qui turbulentarum animi commotionum tyranni-
dem, quam plerique nulla vi frangi posse existi-
mant, tyrannice premit ac subigit, hic et ut fortis
ac strenuus celebrandus est, et ut tyrannicida.

314 CXLIX. — EIDEM.

De sancta Trinitate.

Æternitas tanquam ἀειζωότης est, hoc est semp-
piterna vita. Eoque nomine hoc vocabulum de sola
ea natura, quæ ortus expers est, semperque sui
similis, usurpari consuevit. Nam immortale de eo,
quod cum ortum habuerit, minime tamen moritur,
hoc est de angelo, tum de anima prædicari potest.
Atque item incorruptibile, de his quæ quavis ef-
fecta sint, ea tamen conditione fuerunt, ut a cor-
ruptione aliena essent. At æternum, divinæ naturæ
proprie convenit. Ac proinde de adoranda divinitate
ac summe regia Trinitate, quæ nec prima, nec po-
sterius, nec primum et secundum et tertium admit-
tit, usurpari solet. Divinum quippe nomen numero
excelsius est, ac temporibus præstantius, atque
omni cogitatione sublimius. Quanquam enim pro-
prietatum ratione distinguitur, dignitate tamen et
essentia copulatur. Distinguitur enim, ut Judæi et
Sabellius confitentur; copulatur autem, ut Arius
et Eunomius dedecere atque ignominia perfun-
quantum ad essentialia, quæ cœnitatem præterea dis-

CL. — ALPHΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Quandoquidem omnes, quibus virtus vel ingenti
vel exiguæ curæ est, sacerdotii dignitatem divina
nutu tibi concessam esse persuasum habent, quid-
vis agere debes, ut ne divinam electionem per in-
sequentes actiones probro ac dedecore afficias. Nam
si animum ipse tuum sacerdotii lege coornaris, ac
rectæ quidem rationis imperium effeceris, iracun-
diam autem ipsi satellitem præbueris, edicasque ei,
ne quid eorum, quæ regi minime grata sunt, efficiat,
atque id omne quod per voluptates et mœrores
vitio addictum est, ex animo tuo ejeceris, hac
demum ratione divino calculo honor abs te habi-
tus fuerit.

CLI. — EIDEM.

Ingenuæ animæ notæ sunt, a dolo abhorre-
re, suavem, humanum, fortem, justum, pudicum ac

(90) Codd. Vat. 619 et Ali. ἐξορίσεως mutant in
ἐξορίσεως. POSSIN.

temperantem esse, indulgenter se ad inferiores demittere, lenitati et beneficentiæ studere, iudicio, non gratia et favore superare ac decernere, aliisque his affluia. Servilis contra, contrariis affectibus subiectum esse, probamque omnem cogitationem ex seipso propellere atque ablegare.

CLII. — ISIDORO DIACONO.

Cur, cum Aaron et Maria maledixerint Moysi, Maria sola objurgata fuit 21.

Quandoquidem per litteras quæris, quidnam causæ sit, quamobrem cum Aaron et Maria Moesen maledictis incesserint, sola tamen Maria 315 objurgata fuerit, lepra nimirum ipsius faciei, in qua lingua delitescit, offusa, prius quidem id quod ab erudito quodam viro accepi, scribam, post autem id quoque, quod mihi in mentem venit, subnectam: quo ipse utrum ad veritatem propensius sit, expendas. Aiebat igitur ille, quia sacerdotii principium erat, idcirco Deum sacerdotii præludio ignominia notam inurere minime voluisse, ne finis quoque probrosus existeret. Ego vero hanc rationem nec cur evertam, nec cur probem habeo. Cur, inquam, evertam non habeo, quoniam nec virtutem nec pietatem lædit. Cur item probem non habeo, quia ante Aaronem divinius et incruentum sacerdotium erat, nimirum Melchisedechi; et atque item quia integri iudicis non est, ob ejus qui deliquit amplitudinem et dignitatem, juris religionem contemptui habere. At vero illud potius dixerim, quia Scriptura Mariam viro [suo] ac pontifici præposuit, idcirco C mihi videri eam semen præbuisse, illum autem subsequutum fuisse. Qui autem semen porrexerit, is profecto eorum quæ exorta sunt, auctor habendus est. Ac proinde, cum omnes pene in deserto vitulum effecissent, quidam pœnas dederunt, hoc est illi tortasse qui scelus auspiciati fuerant: quidam autem veniam consecuti sunt, ii nempe qui per fraudem et imposturam illorum vestigiis institerant. Neque enim tam facinus ipsum exploratur, quam qua mente perpetratum sit; siquidem iudex ille etiam ad ipsas usque cogitationes grassatur. Quamobrem ita statuo, quod Maria priore loco, pontifex autem posteriore collocatus sit, cum aliis in locis maritus priorem, uxor posteriorem locum obtineat, contigisse. Siquidem femineum genus magna ex est, ut pœna in eam constituta sit. Nam alioqui, posuisset, hoc loco eum minime postposuisset, nisi

CLIII. — ALPHIO.

Etsi, ut scribis, Zosimus prædatorii agnominis dux est, et eorum qui plebem devorant, Ξεαρχος, et eo-

²¹ Num. xii, 10 seqq.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(91) Confer cum hac epist. Salvian. lib. i *De gubernatione Dei*. RITT.

(92) Est hoc quoque a jurisconsultis ex philosophia morum assumptum: non tam factum, quam

A σῶφρον, τὸ συγκαταβατικὸν, τὸ ἤπιον, τὸ μεταδοτικὸν, τὸ μὴ χάριτι, ἀλλὰ κρίσει κρατεῖν καὶ ψηφίζεσθαι, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτων ἀδελφά. Ἀνελευθέρου δὲ, τὸ τοῖς ἐναντίοις πάθει κεχειρωσθαι, καὶ πᾶσαν ἀγαθὴν ἐννοίαν ἐξ ἑαυτῆς ἐξωστραχίσθαι.

PNB'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τῶν Ἀριθμῶν. Διὰ τί Ἀαρὼν καὶ Μαρία κατηγοροῦσάντων Μωσῆος, ἡ Μαρία μόνη ἐπιτιμήθη (91).

Ἐπειδὴ γέγραφας, δι' ἣν αἰτίαν Ἀαρὼν καὶ Μαρίαμ κατηγοροῦσάντων Μωσῆα, ἡ Μαρία μόνη ἐπιτιμήθη, λέπρας αὐτῆς τῷ προσώπῳ, ἐνθα ἡ γλῶσσα λοχῆ, ἐπανηθόσασθαι· γράφω μὲν καὶ ὁ ἦκουσα παρά τινος σοφοῦ, ὑποτάξω δὲ καὶ τὸ ἐμαυτῷ νενοημένον, B ἐν' αὐτοῖς δοκιμάσειας τὸ ἀληθέστερον. Ἐφ' ἡ μὲν οὖν ἐκείνος, ὅτι ἐπειδὴ ἀρχὴ ἱερωσύνης ἦν, οὐκ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς ὑδρίσαι τὸ προϊμιον, ἵνα μὴ καὶ τὸ τέλος γένηται ἐπονεύσιτον. Ἐγὼ δὲ οὐτ' ἀνατρέπειν τοῦτο, οὐτ' ἐγκρίνειν ἔχω. Οὐκ ἀνατρέπω μὲν, ἐπειδὴ οὐδὲν οὔτε τὴν ἀρετὴν οὔτε τὴν εὐσέβειαν παραβλάπτει· οὐκ ἐγκρίνω δὲ, ἐπειδὴ πρὸ τοῦ Ἀαρὼν ἱερωσύνη ἦν θειοτέρα καὶ ἀναίμακτος, ἡ τοῦ Μελχισεδέχ· καὶ ὅτι οὐ κατὰ ἀδέκαστον κριτὴν, διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ πταίσαντος, τὸ δίκαιον παριδεῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον φημί· ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Γραφή ἐν τῇ κατηγορίᾳ τὴν Μαριάμ προέταξε τάνδρῳ καὶ ἀρχιερέως, οἶμαι, τὸ σπέρμα αὐτὴν δεδωκέναι, κάκεινον ἐπηκολουθηκέναι. Ὅ δὲ τὸ σπέρμα παρασχῶν, τῶν φύντων δηλονότι αἴτιος. Διὸ καὶ πάντων σχεδὸν μοσχοποιησάντων ἐν τῇ ἐρήμῳ, τινὲς μὲν ἔδοσαν δίχην, οἱ κατάρξαντες I ἴσως τοῦ πταίσματος· τινὲς δὲ συνεγνώσθησαν, οἱ κατὰ παραλογισμὸν καὶ ἀπάτην ἀκολουθήσαντες ἐκείνοις. Οὐ γὰρ τὸ γεγεννημένον τοσοῦτον, ὅσον ἡ γνώμη, μεθ' ἧς γένηται, βασανίζεται (92). Χωρεῖ γὰρ ὁ κριτὴς καὶ μέχρις ἐννοίων. Οἶμαι οὖν ὅτι τὸ (93) προτετάχθαι μὲν τὴν Μαρίαν, ὑποτετάχθαι δὲ τὸν ἀρχιερέα, ἐν τοῖς ἄλλοις προταγέντος μὲν τάνδρῳ, ὑποτεταγμένης δὲ τῆς γυναίκος, οὐ κατὰ παραύξησιν γέγονεν, ἀλλὰ κατ' αἰτιολογίαν· λάλον γὰρ, ὡς τὰ πολλά, τὸ γυναικεῖον γένος καὶ περίεργον. Διὸ καὶ δίκας ἀπῆρτήθη· ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι προτάξας τὸν Ἀαρὼν, ἐνταῦθα αὐτὸν ὑπέταξεν, εἰ μὴ αἰτιολογήσαι ἠθέλησεν.

hoc non additamenti, sed afferendæ causæ gratia parte loquax et curiosum est. Eoque etiam factum cum Scriptura reliquis in locis Aaronem ante causam afferre voluisset.

D

PNΓ'. — ΑΛΦΙΩ.

Εἰ καὶ, ὡς γέγραφας, Ζώσιμος τοῦ ληστρικοῦ στίφους ἐστὶ κορυφαῖος, καὶ τῶν δημοβόρων Ξεαρχος,

causam faciendi et animum facientis esse spectandum. Id.

(95) Τὸ ἀβέσθαι a Vat. 649. Possin.

καὶ τῶν ῥαθύμως βιούντων συνήγορος, καὶ τῶν ὀρθῶς ἀπελιτευομένων κατηγορός· ἀλλ' ἐγὼ οὐκ αὐτὸν μόνον αἰτιῶμαι, ἀλλὰ καὶ Παλλάδιον καὶ Μάρωνα, τοὺς, ὡς φασί, συνασπίζοντας αὐτῷ, καὶ τὴν σφῶν δύναμιν κατὰ τῆς τῶν ἐπιεικῶν πραότητος ὀπλιζοντας. Ἐκεῖνοι γὰρ εἰσιν οἱ τοῦτου ῥωννύντες τὴν κακίαν, καὶ οὐθεσθῆναι μὴ συγχωροῦντες, ἀλλὰ τὴν ἐπάρατον ταύτην ἀντίδοσιν παρέχοντές τε καὶ λαμβάνοντες. Τῷ γὰρ συγκροτεῖν τοὺς φαύλους, συγκροτεῖσθαι νομίζουσι· καὶ τῷ ἐκπεπολεμῶσθαι τοῖς φιλαρέτοις, περιέεσθαι προσδοκῶσιν. Ἄλλ' οὐκ οἴσεται ταῦτα ὁ Θεὸς ὁ μισοπόνηρος καὶ φιλάγαθος.

visoria nisi sese adepturos sperant. At Deus, qui et

flagrat, hæc minime laturus est.

ΠΝΔ'. — ΑΡΙΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Κατὰ λεγόντων εἶναι γένεσιν, ἴσθαι εἰμαρμένην, ἢ τὴν λεγομένην τύχην.

Εὖ γε πεποίηκας, καίτοι τῶν τῆς ἀβῶστίας λειψάνων εἶ: ἡμᾶς κατασφενδονούντων, τὴν λύραν ἀραχνιώσαν μεταχειρίσασθαι ἀναγκάσας, καὶ μέλος ᾄσαι, εἰ καὶ μὴ γεγωνὸς καὶ ἐξάκουστον, ἀλλ' ἀμυδρὸν καὶ ἡσύχιον. Οὐκοῦν ἀκόνα σαυτοῦ τὰς ἀκοάς, καὶ θῆγε τὸν νοῦν πρὸς εὐαισθησίαν. Ἡρόμα γὰρ ᾄδοντος, οὐ ῥάδιον ἀκούσαι. Πόθεν οὖν ἄρα, πόθεν ἀρῶμαι τοῦ μέλους; Ἐντεῦθεν, ὅθεν καὶ χρῆ. Φημί τοίνυν, ὅτι ἀνθρώπων ἐστίν, ὡς οἶμαι, μηδὲν καλὸν μῆτε νυκὶ πρατόντων, μῆτε μετὰ ταῦτα προσδοκόντων, ἢ περὶ τῆς εἰμαρμένης ψῆφος. Καὶ ἵνα μὴ ἀπόφασις εἶναι δόξη τὸ εἰρημένον, δι' ἀποδείξεων ἐναργῶν καὶ ἀναγκαστικῶν καὶ ἀδιάστων ὁ λόγος βαδίζειτω, βασανίζων τὰ πράγματα, καὶ τ' ἀληθὲς εἰς τοῦμφανὲς ἄγων. Θεὰ γὰρ πόσοις ἀντίκεινται, καὶ ὅσα καλὰ ἐκ τῆς ἑαυτῶν ἐξοστρακίσαι φιλονεικοῦσι προαιρέσεως, καὶ φρίζον τὴν ἐμδροτησίαν. Θεὸν ἢ μὴ εἶναι ὀρίζονται, ἢ εἶναι μὲν, μὴ πεποικηκέναι δὲ τὸν κόσμον· ἢ πεποικηκέναι μὲν, μὴ προνοεῖν δέ· ἢ προνοεῖν μὲν, τέρπεσθαι δὲ τοῖς κακίαν ἀσπαζομένοις· ἢ μὴ τέρπεσθαι μὲν, παρακεχωρηκέναι δ' ἄλλοις τὸ κράτος· ἢ μὴ παρακεχωρηκέναι μὲν, ἄκοντα δ' ἀφηρηθῆσαι· ἢ μὴ ἀφηρηθῆσαι μὲν, μὴ βούλεσθαι δὲ ἐπεξεῖναι· ἢ βούλεσθαι μὲν, μὴ δύνασθαι δέ· ἢ δύνασθαι μὲν, ῥαπτῶν μὲν μὴ προτετιμηκέναι· ἢ ῥαπτῶν μὲν μὴ προτετιμηκέναι, νικᾶσθαι δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἀστρων κινήσεως· ἢ μὴ νικᾶσθαι μὲν, ἀπρακτὸν δὲ καὶ ἀνενέργητον ἐθέλειν εἶναι· καὶ

rum, qui ignave et negligenter vivunt, patronus, ac contra eorum, qui recte munus vitæ suum administrant, insectator: at ego tamen non hunc solum accuso, verum etiam Palladium et Maronem, qui subsidariam, ut aiunt, ipsi operam præbent, suamque potentiam adversus proborum virorum lenitatem morumque suavitatem instruunt. Etenim hi sunt, qui istius improbitatem confirmant, nec eam extinguere patiuntur, verum nefariam hanc et execrandam mercedem persolvunt simul et accipiunt. Siquidem tuendis improbis hoc se assequi putant, ut ipsimet maniantur: et probis oppugnandis improborum odio commovetur, et proborum amore

316 CLIV. — ΑΡΙΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΑΕ.

Contra eos qui dicunt esse nativitatem, sive fatum seu fortunam.

Pulchre fecisti, qui tametsi nos morbi reliquiae adhuc infestent, citharam tamen situ jam obsitam tractare coegeris, carmenque canere, si non clarum et exaudibile, at obscurum saltem et quietum. Quamobrem aures tuas atque animum ad intelligendum acue. Neque enim leviter ac demisse canentem audire facile est. Undenam ergo, unde, inquam, carmen auspicabor? Hinc nimirum unde oportet. Hoc igitur aio, hominum esse, mea quidem sententia, nihil boni, nec nunc facientium, nec in posterum exspectantium, fatum calculis suis constituere. Ac ne mea sententia esse videatur id quod dico, age, per liquida argumenta, quæque ad fidem adhibendam edigant, nec ulla vi obteri possint, oratio nostra grassetur, res ipsas expendens, ac verum in apertum proferens. Perspice quippe quotnam hominibus adversentur, et quot bona ex animo suo eliminare student, ac recordiam eorum et amentiam perhorresce. Deum aut non esse statuunt, aut esse quidem, mundum autem hæudquam condidisse: aut, si condiderit, minime gubernare: aut, si gubernet, iis, qui vitium amplectantur, oblectari: aut si non delectetur, imperium aliis concessisse: aut si non concesserit, invito ereptum fuisse: aut si non ei ereptum sit, improbos ulcersi nolle: aut si velit, non posse: aut si possit, otium charius atque antiquius habere: aut si charius non habeat, ab astrorum motu superari: aut si non superetur, inertem ac desidem esse velle: aliaque multa, ne sigillatim loquentes orationem in longum producamus, quorum nihil est, quod extremam stultitiam et impietatem non redoleat. Atque ita et adversus divinam providentiam linguam instruunt, cælumque sagittis petunt, et item terræ ornamenta profligant, hoc est philosophiam, medicinam, omnesque scientias et artes ac studia, atque virtutis præmia, et vitii pœnas. Nam si fatum, quod ab iis, quibus divinos honores iniique tribuunt (astra enim hæud scio quonam pacto in deorum numero habeant), confluitur, rerum omnium imperium tenet, nec philosophiæ opera danda est, nec leges condendæ, nec iudicandi munus suscipiendum, nec co-

lenda medicina, nec scientia aut ars ulla conse-
ctanda, nec meditationi studendum, nec virtus am-
plectenda, nec vitium fugiendum. Hæc enim om-
nia, vir beate, sermo ille, qui de fortuna jacta-
tur, evertet, resque omnes honestas ac laude di-
gnas funditus evellet. Quis autem eorum qui
mentis ac prudentiæ compotes sunt, hoc ferat?
317 Quis, inquam, ab his omnibus rebus seipsum
sabbrucens, res suas fortunæ (ut appellatur) arbitrio
permittat, cujus nequitiam ut scriptores ac pictores
declararent, parva habuerunt ei femineam formam
tribuisse (quamvis hoc quoque satis amplum amen-
itiæ ac stoliditatis indicium erat), nisi etiam clavum
ipsi in manibus præberent, pedibusque globum sub-
jicerent, ac denique oculis eam orbarent? quo vide-
licet per hæc omnia ipsius dementiam, et stuporem,
ac cæcitatem, et inconstantiam indicarent. Ecquis
igitur dextra ea, quæ omnia gubernat, contempla-
et pro nihilo habita, cæco et instabili atque improbo
spectro seipsum credat? Quoniam autem quærun-
t, quinam igitur fiat, ut nonnulli præter rationem opi-
bus affluant: dicant vicissim qui fiat, ut nonnulli
quoque merito atque modo rationi consentaneo?
Quod si rursum quærant, ecquid sit, quamobrem
quidam injuste puniantur: exponant velim cur qui-
dam etiam juste. Aut enim injustitia in omnibus
rebus dominetur, atque ita præposterus eorum ser-
mo fidem nanciscatur: aut ea, quæ modo rationi
consentaneo sunt, ea quoque, quæ præter ratio-
nem sunt, a ratione vindicent. Melius quippe ac
multo congruentius et æquius est dicere, scelera-
tissimos homines, etiam si pœnas in hac vita effu-
gerint, in altera tamen omnino duros: quam illud
affirmare, virtute præditos homines injuria affectos
fuisse, quod hic pœnam et cruciatum subierint,
nulla autem postea ipsos ultio maneat. Illud enim
et verum est, et rationi consentaneum, omniumque
animos ad virtutis et pietatis studium excitat: hoc
autem a ratione alienum et impium est, ac reclusam
omnem vitæ rationem evertit. Porro qui hæc dicunt,
jam nec concinnum nec modulatum astrorum mo-
tum appellent, ut qui inconcinnam et inconditam
atque inæquabilem humanam vitam reddat, ac de-
nique nihil non absurdi efficiat: atque nec agricul-
turæ studeant, nec implorandi auxilii causa ad ju-
dicum tribunalia se conferant, nec medicinæ opem
adhibeant, nec philosophiam laudent, nec vitium
insectentur, nec meditationis opera meliores red-
dantur, nec ullo alio virtutis genere seipsos exor-
nare studeant, verum fortunæ, quam semper in ore
habent, totos se permittant: quo per res ipsas im-

A εκτέον, οὐτε κακίας ἀφεκτέον. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα, ὡ
μακάριε, ὁ θρυλλούμενος τῆς τύχης λόγος ἀνατρέψει,
καὶ πάντα ἐκ βάρῃων ἀνασπάσει τὰ καλὰ, καὶ τί,
ἀνέξεται τῶν νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιρούντων;
Τίς δὲ τούτων ἀπάντων ἑαυτὸν ὑπεξαγαγὼν ἐπιτρέ-
ψει τὰ καθ' ἑαυτὸν τῇ λεγομένῃ τύχῃ, ἥς τὴν μοχθη-
ρίαν δηλώσαι ἐθελήσαντες, οἱ γράφοντές τε καὶ πλάτ-
τοντες, οὐ μόνον εἶδει γυναικὸς ἱρκεσθήσαν (καίτοι
καὶ τοῦθ' ἱκανὸν ἦν ἀλογοστίας καὶ ἀνοίας τεκμή-
ριον), ἀλλὰ καὶ πηδάλιον ἔδοσαν ἐν χερσὶν ἔχειν αὐ-
τῇ, καὶ τοῖν ποδοῖν ὑπέθεσαν βάσιν σφαιρικὴν, ἐστέ-
ρησαν δὲ καὶ τοῖν ὀφθαλμοῖν; διὰ τούτων ἀπάντων
ἐνδεικνύμενοι τὸ ἀνόητον, καὶ ἐμπληκτον, καὶ τυφλὸν,
καὶ ἄστατον αὐτῆς. Τίς οὖν (94) τῆς τὰ πάντα κυ-
βερνώσης δεξιᾶς καταφρονήσας, ἐμπιστεύσει ἑαυτὴν
B τυφλῇ, καὶ ἀστάτῃ, καὶ μοχθηρᾷ φαντασίῃ; Ἐπειδὴ
δὲ λέγουσι· Πῶς οὖν τινες παραλόγως πλουτοῦσιν;
εἰπάτωσαν καὶ, Πῶς τινες καὶ κατὰ λόγον; Εἰ δὲ
φασὶν· Πῶς τινες ἀδίκως κολάζονται; φρασάτωσαν,
Πῶς τινες καὶ δικαίως; Ἡ γὰρ ἡ ἀδικία ἐν πάσι
κρατεῖτω, καὶ πιστευέσθω ὁ ἄλογος αὐτῶν λόγος· ἡ
τὰ κατὰ λόγον γινόμενα καὶ ὑπὲρ τῶν παραλόγως
γινόμενων ἀπολογείσθω. Ἄμεινον γὰρ καὶ πολλῶ
πρεπωδέστερον καὶ δικαιοῦτερον εἰπεῖν, ὅτι οἱ κά-
κιστοι, εἰ καὶ τὰ ἐνταῦθα διέφυγον, ἐκεῖ πάντως δώ-
σουσι δίκην· ἡ τὸ φράσαι ὅτι οἱ φιλάρετοι ἡδίκηθη-
σαν ἐνταῦθα κολασθέντες, καὶ οὐδεμία ἔσται μετὰ
ταῦτα ἐπεξέλευσις. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ καὶ ἀληθές ἐστι
καὶ εὐλόγον, καὶ πάσας τὰς ψυχὰς εἰς ἀρετὴν καὶ
εὐσέθειαν διεγείρει· τοῦτο δὲ καὶ ἄλλον καὶ ἀσεβῆς,
C καὶ πάντα τὸν ὀρθὸν ἀνατρέπει βίον. Οἱ μὲν οὖν
ταῦτα λέγοντες, μήτε ἐναρμόνιον, μήτε μουσικὴν
καλεῖτωσαν τὴν τῶν ἀστρῶν κίνησιν (95), ἀμουσον,
ὡς φασί, καὶ ἀνάρμοστον, καὶ ἀνωμαλὸν βίον, καὶ τί
γὰρ οὐχὶ τῶν ἀτόπων κατασκευάζουσιν· καὶ μήτε
γεωργεῖτωσαν, μήτε δικαστηρίοις προστίτωσαν βοή-
θειαν αἰτοῦντες, μήτε λατρικῆς ἀπολαύτωσαν, μήτε
φιλοσοφίαν ἐπαινέτωσαν, μήτε κακίαν ψεγέτωσαν,
μήτε μελέτῃ βελτιούσθωσαν, μήτ' ἄλλῃ ἀρετῇ κοσμεῖν
ἑαυτοῦς φιλονεικεῖτωσαν· ἀλλ' ἐμπιστευέτωσαν ἑαυ-
τοῦς τῇ θρυλλομένῃ παρ' αὐτῶν τύχῃ (96), ἵνα διὰ
τῶν πραγμάτων γνοῖεν αὐτῆς τὴν ἀσθένειαν, ὅτι οὐ
μόνον πλοῦτον οὐκ ὀρέξει, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀλάστορας κατὰ
τῆς κοινῆς φύσεως ἐχθροὺς ἐξοστρακισθῆναι παρὰ
D πάντων παρασκευάζει. Εἰ δὲ ταῦτα πάντα ποιοῦντες
(αἰσχύνονται γὰρ τοῖς κρόδηλον ἔχουσι τὴν ὑφέλειαν
ἀντιστρατεύσαι τὴν γλῶτταν), ἐν ταῖς ἀποτυχίαις τῶν
πραγμάτων δυσχεραίνουσι· μανθανέτωσαν, ὅτι πο-
λλοὶς πολλὰς πρὸς κακοῦ γέγονε τὸ ἐν πολλοῖς ἐπι-
τυχεῖν. Πλοῦτος μὲν γὰρ πολλοὺς ἐδίδαξε, καὶ ξίφος
κατ' αὐτῶν ἀκονήσας, εἰς τὰς τῶν ἐχθρῶν μετεπή-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(94) Pro οὖν sacribunt vñ codd. Vat. 649 et Alt. et proximum asteriscum tolli jubent. POSSIN.

(95) Alludit ad illud quorundam dogma philosophorum, orbes cœlestes et astra conversione sua et motu concentum quemdam musicum efficere. Vid. Platon. et Cicer., item Macrobius. RITT.

(96) Idem pro τύτῃ recte legendū τύχη: ad verbum sequenti ubi γνοῖεν editor posuit, cod. Vat. γνῶνεν uno verbo ponit; cod. autem Alt. vocem illam in duas dividit, et vocabulum sequens αὐτῆς in αὐτοῖς mutat, sic exhibens hunc locum: γνῶνεν αὐτοῖς. etc. POSSIN.

θησε χεῖρας. Ἀρχὴ δὲ καὶ βασιλεία, ἡ πᾶσι περιμά- A
 χητος, οὐ μόνον τὸ εὖ ζῆν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν
 πολλάκις προσαφείλετο. Μὴ τοίνυν τοῦτο μόνον σκο-
 πείωσαν, εἰ ἀποτυχία πρόσεσι τοῖς πράγμασι (97),
 ἀλλ' εἰ μὴ πολλάκις πενία πλούτου χρησιμώτερα τοῖς
 ἔχουσι γέγονε, τῆς Προνοίας καταδοῦναι, μὴδὲ
 ἑαυτοῖς παρεχέτωσαν τῆς κρίσεως τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ
 τοῖς σοφοῖς τοῖς παρ' αὐτοῖς ἄδοκτοις. Δι' ἣν γὰρ
 αἰτίαν Σικράτης μὲν κωνεῖω κατακριθεὶς, οὐκ
 ἐνόμισεν ἀδικεῖσθαι; Πλάτων δ' ἀπεμποληθεὶς οὐχ
 ἤγειτο ἐκπεπτωκέναι τῆς ἐλευθερίας; Διογένης δὲ ἐν
 βράχοις ζῶν, τὸν Περσῶν βασιλέως ἤγειτο ἑαυτὸν
 πλουσιώτερον; Ἀντισθένης δὲ ῥυπῶν καὶ αὐχμῶν
 ἔχαιρε, καὶ κατὰ τῶν τρυφῶντων ὤπλιζε τὴν γλῶτ-
 ταν; Φωκίων δὲ ἀπαγομένους μετὰ φίλων τινῶν, καὶ
 τινος ἐξ αὐτῶν δακρύσαντος, καὶ ὀλοφρυμῶν τὴν ὄδον B
 ἐμπλήσαντος, ἔλεγεν, Οὐκ ἀγαπᾶς μετὰ Φωκίονος
 ἀποθανούμενος; Εἰ τοίνυν τοὺς σοφοὺς οὔτε θάνατος,
 οὔτε δουλεία, οὔτε πενία ἐθορύβησεν, ἀλλὰ καὶ ἐν-
 εκαλλωπίζοντο τοῦτοις (ἤθεσαν γὰρ στάδιον μὲν
 εἶναι τὸν τῆδε βίον, τὸν δὲ μέλλοντα τῶν ἐπάθλων
 τίκοντα τὸ γέρας [98]). δι' ἣν αἰτίαν οὗτοι τρυφῆ καὶ
 πλούτῳ καὶ ἀρχῇ τὴν μακαριότητα ὀριζόμενοι, ἀπὸ
 τῶν τάναντία ὑπομενόντων, ὀπλιζοῦσι κατὰ τῆς Προ-
 νοίας τὴν γλῶτταν, τῆς τὸ συμφέρον ἐπίσταμένης,
 καὶ ἐκάστῳ ἢ συγχωρούσης, ἢ ἀπονεμούσης, ἵνα καὶ
 ὁ πλούσιος δοκίμια τῆς οἰκείας προαιρέσεως δόη,
 καὶ ὁ πένης, ὡσπερ ἐν πυρὶ χρυσοῦς, τῆ πενία βασαν-
 νιζόμενος στεφθεῖ; Εἰ δὲ λέγοιεν· Ἐχρῆν καὶ διὰ
 πλούτου καὶ διὰ πενίας πάντας δοκιμασθῆναι· φη- C
 σομεν, ὅτι μάλιστα μὲν πολλοὶ καὶ οὕτως ἐδοκιμά-
 σθησαν· καὶ ἐν μὲν πλούτῳ ὑπερήφανοι, ἐν δὲ πενίᾳ
 ἀνανδροὶ ὤφθησαν. Εἰ δὲ μὴ πάντες, μάλιστα μὲν
 διὰ τούτων καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀπολογῆσασθαι οἴον-
 τε. Πλὴν οὐδὲν τοιοῦτον φῆσαιμι, ἀλλ' ἐκεῖνο μάλλον
 εἶποιμι, ὅτι οὐδὲν παραδίδονται οἱ τῆδε βασανι-
 ζόμενοι φιλάρετοι, ἐκεῖσε τῶν στεφάνων αὐτοῖς ἀπο-
 κειμένων, ἀλλὰ μάλλον τότε ἐλαττοῦται αὐτῶν ὁ στέ-
 φανος, ὅτε ἐνταῦθα ἀμοιβῆς τινος καὶ εὐημερίας τύ-
 χουσι. Μὴ τοίνυν πάντα ἐνταῦθα ζητεῖωσαν, ἀλλ'
 ἐνοοῖτωσαν, ὅτι κρίσις ἀδέκαστος ἔσται, ἣν καὶ λο-
 γογράφου, καὶ ποιητῶν, καὶ βῆτορες, καὶ συγγραφεῖς
 κινυνοῦσιν (99). Εἰ γὰρ τῆς ἀκριθείας οὐκ ἐφίχοντο,
 ἀλλὰ γε ὅτι πάντως ἔσται ἐδογματίσαν.

ratum habet, atque unicuique aut permittit, aut tribuit (ut nimirum et dives voluntatis suæ atque inductionis animi experimentum præbeat, et pauper, ut aurum igne, sic paupertate probatus et exploratus coronam assequatur), linguam suam instruunt? Quod si rursum omnes tum per opes, tum per egestatem explorari oportuisse dixerint, illud respondebimus, primum multos quoque ad hunc modum exploratos fuisse, atque in opibus superbos et insolentes, et in paupertate ignavos et effeminatos sese præbuisse: quod si non omnes, maxime quidem per hos reliqui quoque defendi possunt. Sed tamen nihil hujusmodi dixerim, verum illud potius, ex hujus vitæ cruciatibus probis viris nihil detrimenti

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(97) *Ei ἀποτυχία πρόσεσι τοῖς πράγμασι.* Bill. an infortunium rebus subsit, quam interpretationem probarem, si vel ἀτυχία hic legeretur, vel si ἀποτυχία et ἀτυχία idem significarent, sed ἀποτυχία est frustratio: malim igitur vertere, an rebus optatis frustratio adsit. RITT.

(98) Hanc quoque illustrem sententiam sæpe re-

petiit Isidorus, ut hic, et lib. II, ep. 24, et ep. 179, lib. III, ep. 60 et 154, lib. IV, 1b.

(99) De unanivi consensu omnium fere, etiam ethnicorum scriptorum, quod certo futurum sit extremum iudicium, vid. epist. 25 et ep. ult. lib. III, et ad eam notas. 1b.

afferri, cum in altera vita ipsis coronæ recondantur: quin potius tum denique coronam ipsorum imminui, cum hic præmium aliquod et felicitatem aliquam consequuntur. Quæ cum ita sint, nec hic omnia exquirant, verum illud cogitent, incorruptum iudicium fore, quod et orationum scriptores, et poetæ et rhetores et historici prædicant. Quanquam enim certam et exactam ipsius cognitionem minime consecuti sunt, at ipsum tamen omnino fore docuerunt.

CLV. — ESAIÆ MILITI.

Ne eum, qui moderato cibo uti didieit, luxui indulgere doceas, ne alioqui eum ex pudico 319 lascivum et intemperantem redditum in inum vitiorum gurgitem detrahas: ubi te degere fortassis ipse non animadvertis.

CLVI. — ARCHONTIO PRESBYTERO.

Quod non habet præscientiam diabolus, sed ex motibus nostris singula conjicit.

Ea, quæ cogitatione voluntur, vir lenissime, minime diabolo cognita sunt (hoc enim divinæ duntaxat potentia, quæ corda nostra sigillatim fluxit, peculiare est); verum ex corporis motibus animi consilia venatur. Verbi gratia: vidit quemdam curiose intuentem, atque aliena pulchritudine oculos pascentem? Ipsiis cupiditatem et impetum nactus, statim aut ad adulterium, aut ad stuprum eum exstimulat. Vidit iracundum, et ad exadulescentiam proclivem? statim gladium acuit, atque ad cædem incitat. Vidit turpibus lucris addictum? ad latrocinia et injurias hortatur. Vidit ventri deditum? statim eas etiam, quæ infra ventrem sunt, affectiones ipsi depingit, atque, ut quod sibi animo proponit, exsequatur, materiam ipsi porrigit. Quid enim est quamobrem omnes in easdem affectiones haudquaquam impellit? Nimirum quia hic aliud, ille aliud vult, atque hoc huic, illud illi magis ærredit. Quocirca ex corporis motibus animi quoque imbecillitates conjicit: atque ita fraudes suas neclit.

CLVII. — CASIO MAGISTRATUM GERENTI.

Præstat quidem integram et incolumem, atque ab omni perpeffione liberam animi pulchritudinem habere: sin autem eam conservare difficile sit, at saltem in parvis quibusdam et quæ facile sanari queant, ac non in gravissimis et letalibus detrimentum accipere. Neque enim, quia pœnitentiam divino munere nobis concessam esse audis, idcirco ad peccandum progredere, tanquam omnino sanitatem adepturus (1): verum illud scito, primum quidem multos nec pœnitendi quidem spatium habuisse, ut qui inter ipsa flagitia pœnas persolverint,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(1) Ad hanc epistolam observo locum similem apud Augustinum. « Juvenis sum, inquit aliquis, faciam illud quod me delectat; postea agam pœnitentiam. Idem est ac si diceres: Perentiam me gladio, postea confugiam ad medicum. Heu! nescis unius horæ puncto vulnus accipi, quod vix longo tempore ad sanitatem reducitur? Per te potes peccare, per te resurgere nequis, » etc. RITT.

(2) Ambo codd. inter τοῦ et σώματος inserunt εὖ. POSSIN.

(3) Ἀπὸ τοῦ σώματος κινήματων. B. C., ἀπὸ

A

PNE'. — ΗΣΑΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ.

Μη δίδασθε τρυφῶν τὸν μετρίᾳ τρυφῇ χρῆσθαι παιδευμένον, ἵνα μὴ λάγνον καὶ ἀκόλαστον ἀντὶ σώφρονος δημιουργήσας εἰς τὸν πυθμένα τῶν κακῶν καταγάγοις, ἐνθα διατρίβων σαυτὸν ἴσως λαυθάσεις.

PNC'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἵτι οὐκ ἔχει πρόγνωσιν ὁ διάβολος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν κινήματων στοχάζεται τὰ καθέκαστον.

Οὐ τὰ κατὰ διάνοιαν οἶδεν, ὡ πραῢτατε, ὁ διάβολος: τῆς γὰρ θείας μόνης ἐστὶ τοῦτο ἐξαιρετον δυνάμεως, τῆς καὶ πλασάσης κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν· ἀλλ' ἀπὸ [τῶν] τοῦ σώματος (2) κινήματων (3) τὰ τῆς ψυχῆς θηρεύει βουλευματα. Οἶον εἶδὲ τινα περιέρχως ὄρωντα, καὶ ἐστιῶντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῖς ἄλλοτροῖς κάλλεσι; λαθῶν ἐκεῖνον τὴν ὁρμὴν, εὐθὺς ἢ εἰς μοιχείαν, ἢ εἰς πορνείαν τὸν τοιοῦτον ἐρεθίζει. Εἶδεν ὄργιλον καὶ θυμώδη; εὐθὺς τὸ ζήφος ἀκονᾶ, καὶ εἰς φόνον παρορμᾶ. Εἶδεν αἰσχροκερδῆ; εἰς ληστείας προτρέπει καὶ ἀδικίας. Εἶδε γαστρὸς ἤττονα; εὐθὺς καὶ τὰ μετὰ γαστέρων (4) αὐτῷ πάθη ὑπογράφει, καὶ ὕλας παρέχει πρὸς τὸ εἰς ἔργον χωρῆσαι τὸν οἰκεῖον σκοπὸν. Διὰ τί γὰρ μὴ πάντας εἰς τὰ αὐτὰ πάθη ὠθεῖ; Ἐπειδὴ ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δὲ ἐκεῖνο μᾶλλον προφήτῃται· καὶ τῷ μὲν τοῦτο, τῷ δὲ ἐκεῖνο ἀρέσκει. Ἀπὸ τῶν κινήματων οὖν τοῦ σώματος, καὶ τὰ τῶν ψυχῶν σαθρὰ τεκμαίρεται· καὶ οὕτω πλέκει τοὺς δόλους.

C

PNZ'. — ΚΑΣΙΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Ἄμεινον μὲν ἔχειν τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος ἀκέραιον καὶ ἀπαθές· εἰ δὲ τοῦτο φυλαχθῆναι δύσκολον, κἂν ἐν μικροῖς τισι καὶ εὐτάτοις, καὶ μὴ ἐν τοῖς καιροῖς δέχασθαι τὴν βλάβην. Μη γὰρ δὴ ἐπειδὴ ἀκούεις μετάνοιαν δεδῶσθαι, ἀθεῶς ἐπὶ τὸ ἀμαρτάνειν χώρει, ὡς πάντως ἰαθησόμενος, ἀλλ' ἴσθι, ὅτι πρῶτον μὲν πολλοὶ οὐδὲ μετανοίας ἔσχον καιρὸν, ἐν αὐτοῖς τοῖς πλημμελήμασι δίκην ἀπαιτηθέντες, ἔπειτα δὲ ὅτι ἡ μετάνοια πολλῶν τῷ χρόνῳ θεραπεύειν ἐβωθε τὰ πάθη. Καὶ γὰρ πόνων χρεῖα, καὶ νηστείας καὶ ἀγρυπνίας, καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εὐχῶν, καὶ πάντων τῶν τοιοῦ-

τῶν τῆς ψυχῆς κιν., quod non probō. Plane genium in modum scribit Augustinus *De definit. ecclesiast. dogm.*: « Internas animi cogitationes diabolus non videre certi sumus: sed motu eas corporis ab illo et affectionum indicia colligi experimento didicimus. Secreta autem cordis solus ille novit, ad quem dicitur: *Tu solus nosti corda filiorum hominum* (Psal. cxliii, et Psal. cxxxix). » Cujus loci iudicium cl. V. D. Georgio Nemo JC. libenter transcribo. RITT.

(4) Idem codd., γαστέρα. POSSIN.

των, ἵνα θεραπευθῆ τὰ προλαβόντα τραύματα. Τρι- A
τον ἐνοσεῖν χρῆ, ὅτι κἄν θεραπευθῆ, ἡ οὐλή ἐλέγχει
τὸ πάθος. Οὐ γὰρ ταυτὸν σῶμα ἀκέραιον καὶ τεθε-
ραπευμένον· οὐδὲ ταυτὸν ἱμάτιον ἀβράγης καὶ διεβ-
ρηγμένον, κἄν δοκῆ τέχνη τινὶ εἰς τὸ μὴ βρδύως
ἐλέγχεσθαι ἤχθαι. Εἰ δὲ καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκα-
τασταίη κάλλος, οὐχ ἀπλῶς, ὡς ἔφην, ἀποκαθίστα-
ται, ἀλλὰ μετὰ μυρίων πόνων καὶ θρήνων, καὶ τι-
μωριῶν, ὧν ἑαυτῆ ἐπιφέρει ἡ ἀμαρτήσασα ψυχῆ.
facile deprehendi possit. Atque ut etiam in pristinam
pulchritudinem asseratur, non tamen leviter,
ut dixi, asseritur, sed cum innumeris laboribus, et luctibus ac tormentis quæ anima ea, quæ in pecca-
tum prolapsa est, sibiipsi accersit.

PNH'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἵτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων οὐ σώζει τὸν
ἄνθρωπον.

Τὴν πίστιν, ὧ θαυμάσιε, τὰ ἔργα μᾶλλον, ἢ οἱ
λόγοι κηρύττειν ὀφείλουσι. Καὶ ὅτι τοῦτ' ἔστιν ἀλη-
θές, οἱ μὲν ἐξωθέν φασί· Τὰ ἔργα δεῖξει τῶν λό-
γων σαφέστερον· ὁ δ' Ἀπόστολος δραστικώτερον·
«Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δ' ἔργοις ἀρνοῦνται.»
Θεὸς δὲ χρησμὸς βοᾷ· «Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσὶ
με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ·
μάτην δὲ σέβονται με.» Ἐκ γὰρ τῶν ἔργων, ἀλλ' οὐ
τῶν λόγων τὰ λαυθάνοντα ἐλέγχεσθαι ὀφείλει.

PNΘ'. — ΑΕΤΙΩ.

Ἐ καὶ ἔστη Φινεὴς, καὶ ἐξιλιάσατο, καὶ ἐκόπασεν
ἡ θραῦσις.

Ἵσπηνίκα οἱ Μαδιηναῖοι ὑπαντιάσαι τοῖς Ἑβραίοις
ὑπὸ θείας συμμαχίας στρατηγουμένοις διέγνωσαν, C
τότε δὴ ὑπὸ δεινοῦ ἀνδρὸς συμβουλευθέντες, ὅπλοις
τε καὶ μηχανήμασιν, ἀλκῆ τε καὶ βῶμῃ χαίρειν φρά-
σαντες (ἐπυθάνοντο γὰρ μὴδ' Αἰγυπτίοις ταῦτα συν-
τελεκεῖναι), κόρας εὐμόρφους οὐχ ὀπλισαντες, ἀλλὰ
καλλωπίσαντες ἐξέπεμφαν ἐπὶ τὸν πόλεμον. ἤδεσαν
γὰρ ἄλλως τὴν ἀνωθεν βοήθην αὐτῶν οὐκ ἀποστησο-
μένην, εἰ μὴ εἰς πορνείαν, εἴτε ἐκείθεν εἰς εἰδωλολα-
τρίαν ὀλισθήσοιεν. Πέφυκε γὰρ τὰ μέγιστα τῶν πλημ-
μελημάτων ἐκ βραχυτέρων τίχτεσθαι. Αἱ δ' ἐξεληθού-
σαι ἐπὶ τὴν μάχην, ἠκροβολίζοντο πρὸς αὐτοὺς, εἴφος
μὲν μὴ ἐπαγόμεναι, μήτε βέλος, τὴν δὲ μορφήν καὶ
τὸν κόσμον ἀντιπαντὸς πολεμικοῦ μηχανήματος
προβαλλόμεναι, καὶ τοσοῦτον αὐτῶν περιήσαν, ὡς
ρίψαντας τὰ ὄπλα παραχωρήσαι· ἐκείναις τὸ τρόπαιον. D
Ὡς δὲ εἶδεν ὁ τοῦ ἀρχιερέως υἱὸς μὴ μόνον τοὺς
ἀγελαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τέλει βυψάσπιδας γεγε-
νημένους, καὶ εἰς πορνείαν ὀρμησάντας, καὶ τὴν θεῖαν
βοήθην διὰ τοῦτο ἀποπτῆναι μέλλουσαν, περιπαθή-
σας, καὶ δικαίας ὀργῆς ἐμπλησθεῖς, εἴφος μεταχει-
ρισάμενος, ἕνα τῶν ἐν τέλει μετὰ τῆς πεπορνευμένης
γυναικὸς ἀνείλε· καὶ οὕτως ἔστησεν οὐ μόνον τοῦ
νοσήματος τὴν νομὴν ἐπὶ τὰ καίρια σπεύδουσαν, ἀλλὰ
τὴν θεῖαν ὀργὴν τοὺς ἀμαρτήσοντας ἐπινεμομένην.
Ἰερωσύνη γοῦν τετίμηται ὁ τὴν ἀκοσμίαν ἐκτεμῶν,
ὡς στρατηγικῆς εὐκοσμίας πείραν δούς. Καὶ τοῦτ'
ἔστιν ὁ ζητεῖς μαθεῖν· Ἐστη Φινεὴς, καὶ ἐξιλιάσατο,

320 CLVIII. — EIDEM.

Fidem sine operibus non servare hominem.

B

Fides, vir eximie, operibus potius quam sermo-
nibus prædicari debet. Quodque hoc verum sit, tum
externi testantur, cum aiunt : Sermone monstrat
clarius, quod vult, opus ; tum etiam efficacius Apo-
stolus his verbis : «Confitentur se nosse Deum, fa-
ctis autem negant²⁵.» Denique divinum oraculum
clamat, «Populus hic labiis me honorat, cor autem
eorum longe est a me. Frustra autem colunt
me²⁶.» Ex operibus enim, ac non ex sermonibus,
ea, quæ abditæ sunt, indicari debent.

CLIX. — ΑΕΤΙΩ.

Et stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio²⁷.

Quo tempore Madianitæ Hebræis, quibus divinum
auxilium imperatoris loco erat, occurrere constitu-
erunt, de callidi cuiusdam viri consilio armis et ma-
chinis ac viribus et robore valere jussis (audierant
enim ne Ægyptiis quidem hæc profuisse), pulchras
et elegantes puellas non armis instructas, sed orna-
tas et exultas ad bellum emisissent. Perspectum
enim et exploratum habebant, divinam opem haud
aliter ab ipsis abscessuram esse, nisi in stuprum,
atque ita in idolorum cultum laberentur. Sic enim
natura comparatum est, ut maxima peccata ex mi-
noribus et levioribus ortum trahant. Illæ igitur ad
pugnam egressæ, adversus eos velitabantur, non
gladium ullum, aut telum ullum secum efferentes,
verum formæ elegantiam et ornatum bellicarum
omnium machinarum instar objicientes. Atque hæc
ratione ipsos usque adeo superarunt, ut abjectis
armis palmam eis concederent. Posteaquam autem
sacerdotis filius non gregarios duntaxat, verum
etiam amplissimos quosque clypeo abjecto terga
vertisse, atque in fornicationem prorupisse, propter-
eaque divinum auxilium jam jamque ab ipsis avo-
laturum esse perspexit, magno animi dolore affectus,
ac justa iracundia perfusus, accepto ense unum e
proceribus simul cum ea muliere, cum qua stupri
commercium habuerat, interemit : sicque non modo
serpentem morbum atque ad periculosas partes gras-
santem, verum etiam divinam iram, eos qui flagitium

²⁵ Tit. 1, 16. ²⁶ Isa. xliix, 13; Matth. xv, 8, 9. ²⁷ Num. xxv, 7-18.

admiserant depascentem, compressit. Sacerdotil ergo A καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δι-
honore affectus est, qui hujusmodi obscenitatem ex-
ciderat, ut qui imperatoriæ honestatis experimentum
præbuisset. Atque hæc est hujus loci, quam tibi
exponi postulas, sententia, «Stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio, et reputatum est ei ad
justitiam.» Divina enim natura eum qui ante se divina iracundia exarserat, ac per duplicem eadem
flagitium represserat, honore affectit.

321 CLX. — AGATHO PRESBYTERO.

De patientia propter Sarram.

Quo tempore Deo charus Abraham ob divinum
quidem oraculum in Palæstinam, ob famem autem
in Ægyptum perrexit **, proceres uxorem ipsius
pulchritudine ac muliebri virtute fulgentem con-
spicantes, non secus ac thesaurum quemdam summi
pretii ad regem ferentes, eam ipsi indicant. Atque B
ipse eam, pudicitia potius quam formæ præstantia
collucentem aufert. Posteaquam autem maritus
mortis metu perterritus fratrem ipsius se esse si-
mulans, uxorem quidem prodidit, non tamen adver-
sus Providentiam exclamavit: tum vero divinum
auxilium armata æuens pio viro intactam atque
integram uxorem suam reddidit. Nocturno enim illo
acerbissimis cruciatibus affecto, voluptatibusque
per dolores domitis, vel, ut rectius loquar, extin-
ctis ac de medio sublatis, ita demum justo viro
coronam tulit. Quamobrem nos quoque, si in ten-
tationes incidamus, ne divinam patientiam clamoribus
insectemur, verum eam potius complectamur,
quæ et exitus in his rebus, quæ nullum exitum ha-
bere videntur, et consilia, per quæ ex desperatis C
vultus emergamus, invenit.

CLXI. — ARCHONTIO PRESBYTERO.

In illud: «Manus spina.»

Quoniam quid manus spina significet, ex me
quæris, audi. Quandoquidem barbarus tyrannide
temulentus, et arrogantia superciliosus, atque præ-
vio vertigine laborans, sacrosancta pocula non
modo viris, sed etiam mulieribus, quæ ipsius vo-
luptatibus obsequabantur, ad usum proposuerat,
idcirco ea pars manus, quæ cubitum sequitur, con-
specta est, sententiam adversus eum pingens. Ut
enim pictores (ut ab eorum quoque audacia (5)
demonstrationem sumam) rebus iis, quæ corporis
expertes sunt, corpus tribuentes, manum solam D
pingere conantur, terrenorum regum capita corona
redimientem, quo imperium ipsis cœlitus datum
suisse demonstrant; sic etiam illic Dei per indulgen-
tiam sese demittentis consilio manus visa est **, ut
illud ostenderetur, omnium regem calculum ad-
versus tyrannum efferre, ac sententiam subscribere.

** Gen. xii, 11-20. ** Dan. v, 5.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(5) *Pictorum audacia.* De qua notum est illud
Horatianum:

Pictoribus atque poetis

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. RITT.

(6) Τῆς καὶ πόρους (B, C, πόρον) ἐν ἀπόροις,

PE. — ΑΓΑΘΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ ὑπομονῆς διὰ τὴν Σάρραν

Ὅτε ὁ θεοφιλῆς Ἀβραάμ διὰ μὲν χρησμὸν ἀπὸ
τῆς Περίδου εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ δὲ λιμὸν εἰς
τὴν Ἀἴγυπτον ἦκε, θεασάμενοι οἱ ἐν τέλει τὴν σύνευ-
νον αὐτοῦ κάλλι τε καὶ ἀρετῇ γυναικεῖα ἀστρά-
πτουσαν, ὡς τι φέροντες τῷ βασιλεῖ κειμήλιον
τιμαλφέστατον, καταμηνύουσιν αὐτήν. Καὶ ὅς ἀφαι-
ρεῖται τὴν γυναῖκα, σωφροσύνη πλέον ἢ κάλλι
λάμπουσαν. Ὡς δ' ὁ ἀνὴρ θάνατον δεδιὼς ἀδελφῶς
εἶναι αὐτῆς σκηψάμενος, προῦδωκε μὲν τὴν γυναῖ-
κα, τῆς δὲ θείας μακροθυμίας οὐ κατεδόθη· τότε
δὲ, τότε ἡ θεία ἐπικουρία, τὰ οἰκετὰ ὄπλα κινήσασα,
τῷ θεοφιλεῖ τὴν σύνευνον ἀνέπαφον καὶ ἀκέραιον
ἀποδίδωκε. Νύκτωρ γὰρ ἐκείνων πικροτάταις βασά-
νοις μαστίζασα, καὶ τὰς ἡδονὰς τοῖς πόνοις δαμά-
σασα, μᾶλλον δὲ φρούδας οἰχέσθαι παρασκευάσασα,
οὕτως τῷ δικαίῳ τὸν στέφανον ἤνεγκε. Τοιγαροῦν
καὶ ἡμεῖς, εἰ πειρασμοὶ περιπέσοιμεν, μὴ τῆς θείας
μακροθυμίας καταδοῦμεν, ἀλλ' ἀντεχώμεθα μᾶλ-
λον αὐτῆς, τῆς καὶ πόρους ἐν ἀπόροις, καὶ μηχαν-
ὰς ἐν ἀμηχάνοις εὕρισκούσης (6).

PEA. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ, «Ἀστράγαλος χειρὸς.»

Ἐπειδὴ, τί ἐστίν, ἔφη, τὸ, «Ἀστράγαλος χειρὸς;»
ἔκου. Ἐπειδὴ ὁ βάρβαρος μεθύων τῇ τυραννίδι,
καὶ ἐφφρωμένους τῇ ἀλαζονείᾳ, καὶ τῷ ὄνῳ κερηθα-
ρῶν, τὰ ἱερὰ σκεύη οὐ μόνον ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ
γυναῖξι ταῖς τὰς ἡδονὰς αὐτοῦ θεραπευούσαις
προῦθηκεν εἰς χρῆσιν, ὥφθη τὸ μετὰ τὸν πῆχυν
μέρος τῆς χειρὸς, τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν ὑπογρά-
φον. Ὅσπερ γὰρ οἱ ζωγράφοι (ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς
ἐκείνων τόλμης τὴν ἀπόδειξιν ποιήσωμαι), σώματα
ποιούντες τὰ ἀσώματα, χεῖρα γράφειν ἐπιχειροῦσι
μόνην στέφουσιν τῶν τῆς γῆς βασιλευόντων τὰς
κορυφάς, ἵνα δεῖξωσιν οὐρανῶθεν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν
δεδόσθαι· οὕτω κακεῖ συγκαταβατικῶς ὥφθη, ἵνα
δειχθῆ, ὅτι οὐ τῶν ἀπάντων βασιλεὺς τὴν κατα τοῦ
τυράννου ἐκφέρει ψῆφον, καὶ τὴν ἀπόφασιν ὑπο-
γράφει.

καὶ μηχανὰς ἐν ἀμηχάνοις εὕρισκούσης. Deus ex
inexplicabilibus malis eripere et liberare potest.
Euripides etiam id agnovit, cum inter alia sic ἐπι-
φωνεῖ aliquot tragœdiis: Τῶν δ' ἀπόρων πόρον εὕρε
θεός. Id.

PEB. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Κανών ἐστὶ καὶ εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, τὸ κρύπτειν μὲν τὰ κατορθώματα, διὰ τὸ τοῦ τέλους ἄδηλον, καὶ διὰ τὸ ἐνοχλεῖν τοῖς ἀκούουσιν· ἐναγώνιον δ' εἶναι, διὰ τε τὸ τῆς φύσεως ἐπιβρέπες πρὸς ἁμαρτίαν, καὶ τῶν ἀκούοντων τὴν περὶ τὰ κακὰ ἐτοιμοτέραν πίστιν τε καὶ συγκατάθεσιν. Ὀλίγοι γὰρ τοῖς καλοῖς, πολλοὶ δὲ τοῖς κακοῖς πιστεύουσιν, οὐ μόνον ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοῦς καὶ τὴν περὶ τῶν ἄλλων φέροντες ψῆφον, ἀλλὰ καὶ τὰς σφῶν ἁμαρτίας διὰ τῆς τῶν ἄλλων κατηγορίας περιστέλλειν οἴμενοι.

PEB'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εὐσεβείας, ὧ ἄλλοιμώτατε, διττὸς ὁ τρόπος (7). Ὁ μὲν ἀγιώτατος καὶ θεϊώτατος ἐν ψυχῇ. Ἱερεῖον γὰρ τοῦτο κάλλιστον, καὶ θεῶ προσφιλέστατον, τὸ τὴν γνώμην ἔχειν εὐαγῆ, καὶ τὴν θείαν παρουσίαν φαντάζεσθαι, ἰδρυμένην τε καὶ βεβαίαν ἔχειν ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς τεμένεσιν. Ὁ δὲ δευτέρος ἐν τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ σώματος. Ὁ γὰρ τούτων τῶν δύο τρόπων χρηρέων, οὐδὲ εἰ τὰ γῆς τε καὶ θαλάττης τημαφέστατα προσάγοι κειμήλια, οὔτε εἰ πάντα τὰ ἱερωργεῖσθαι πρῶτην νενομοθετημένα ζῶα καταβάλλοι, χαριεῖται θεῶ.

PEΔ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Θεσμός ἐστὶν ἄνωθεν καλῶς κεκυρωμένος, καὶ νόμος ἀγραφος πρὸς φιλανθρωπίαν βλέπων, τοὺς κρατοῦντας τοῖς ὅπλοις τῶν ἰκετευόντων ἤττασθαι, καὶ τοὺς πολέμῳ νικῶντας παραχωρεῖν τῷ οἴκτῳ. Σὺ δ', ὡς φασιν, οὔτε τοὺς ἐμφύτους θεσμοὺς, οὔτε τοὺς ἀγράφους νόμους αἰδεσθεῖς, τοὺς περὶ τῶν οἰκετῶν τὴν συνηγορίαν ἀναδεξαμένους ἠτίμασας. Ἰσθὶ τοίνυν ὅτι εἰκόσ σε εἰς τοῦτο περιστῆναι τὸ σχῆμα, ὃ ἄλλους θεασάμενος ἔχοντας, οὐκ ἐπαθέσ τι ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἀμελιχτος ὄφθεις, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ τὸν ἕλεον ὑβρίσας.

PEE'. — ΠΑΥΛΩ ΥΠΟΔΙΑΚΩΝΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου· «Κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσσεται ὑμῖν.»

Ὁ διάπυρος τοῦ λόγου ἑραστής, Παῦλος, φημι, ὃ ἀπόστολος, οὐ μόνον καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων φέρει τὴν ψῆφον, εἰ τολμήσειαν καινοτομίαν τινὰ τῷ κηρύγματι ἐπινοῆσαι, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀγγέλων· καὶ οὐχ ἁπλῶς ἀγγέλων, ἀλλὰ τῶν ἐξ οὐρανοῦ· οὐκ ἐκεῖνους, ὡς ἐνόμισας, ὑβρίσαι προηρημένους, τοὺς μῆτε τετολημχότας πώποτε, μῆτε τολμῶντας, μῆτε τολμήσοντας τοῦτο δρᾶσαι, ἀλλὰ τοῖς ἀλιτηρίοις δαίμοσιν ἀποκλειῶν τὴν ὁδὸν τῆς ἀξιοπιστίας, μῆποτε πρόφασιν λαβόντες ὡς ἄγγελοι ἀνατρέ-

* Galat. 1, 8.

A CLXII. — MARTYRIO PRESBYTERO.

Pietas ac justitiæ norma in eo sita est, ut ea quidem quæ recte ac ex virtute gerimus, occultemus, tum quia finis incertus est, tum ne audientibus graves ac molesti simus, in sollicitudine vero atque angore versemur, tum ob naturæ nostræ in vitium propensionem, tum quia auditores ad fidem et assensionem vitii adhibendam promptiores sunt. Pauci enim virtutibus, multi vitiiis idem accommodant, non modo 322 quia ex eis quæ in se agnoscunt ad idem de aliis pronuntiandum adducuntur: verum etiam quia insectandis et accusandis aliis id se assequi putant, ut peccata sua obtineant.

CLXIII. — EIDEM.

Pietatis, vir elegantissime, duplex est modus. Unus sanctissimus maximeque divinus in anima: pulcherrima enim hæc victima est, Deoque in primis grata, mentem piam habere, divinæque præsentis sibi speciem fingere, atque in animæ delubro fixam et stabilem tenere. Alter in corporis castitate. Nam qui his duobus modis destitutus est, nec si pretiosissimos terræ ac maris thesaurus offerat, aut omnia ea animantia, quæ legis præscripto non ita pridem immolabantur, adhibeat, gratiam apud Deum initurus est.

CLXIV. — THEODORO SCHOLASTICO.

Lex est antiquitus præclare confirmata, sanctione minime scripta, ad humanitatem tendens, ut qui armis vincunt, supplicibus eorum, quos vicerint, precibus vincantur, et qui bello superant, misericordis cedant. Tu vero, ut aiunt, nec a natura insitis legibus, nec sanctionibus scripto minime proditis, perimolus, eos, qui pro famulis tuis patronorum munus susceperunt, contempsisti. Hoc igitur tibi sit exploratum, minime incredibile esse, quin ad eundem habitum redigaris, quem tu in aliis conspicias, nihil humani sensisti, verum eam animi acerbiteriam præ te tulisti, ut et naturæ ipsi, et misericordis contumeliam inferres.

CLXV. — PAULO SUBDIACONO.

In illud dictum ab Apostolo, «Et si angelus de cælo evangelizet vobis».

Ardens ille verbi amator, Paulus, inquam, apostolus, non modo adversus seipsum aliasque apostolos sententiam fert, si quid novarum rerum in evangelica prædicatione comminisci audeant, sed etiam adversus angelos, nec angelos simpliciter, sed etiam de cælo. Non quod iis, qui hoc facinus perpetrare nec unquam ausi sunt, nec audebunt, contumeliam facere in animum induceret, verum ut pestiferis dæmonibus fidei viam præcluderet, ne quando arrepta occasione, ut angeli, prædicatione

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(7) Adi ad Augustinum lib. III, contra litteras Pelitiani, cap. 6. RITT.

nem everterent. Quid enim inquit? « Etiam si nos, aut angelus de cœlo evangelizaverit vobis aliquid præterquam quod accepistis, anathema sit. » Nam alioqui angeli ex prædicationis securitate tantam voluptatem capiebant, ut is etiam, qui ad Cornelium missus fuerat, magistrum indicarit, non autem sibiipsi docendi munus permiserit.

323 CLXVI. — ARCHONTIO PRESBYTERO.

In illud, « Venturus enim est Filius hominis in gloria Patris sui ».

Christus, vir optime, hanc ob causam se in paterna gloria venturum promisit, ut hæreticorum ora obstrueret, eorumque furorem et rabiem extingueret: Non enim dixit: In eadem gloria qua Pater, ne hinc rursus diversitatis cuiuspiam alicui suspicio injiceretur, sed, ut rem accuratius exprimeret, in eadem illa venturum se esse affirmavit. Ex quo illud necessario sequitur, ut unam et eandem hanc esse existimemus. Quorum porro una et eadem gloria est, multo sane magis una etiam et eadem essentia. Quod si quis mihi diffidit, perpendat id quod dicturus sum. Nam si, ubi eadem essentia non est, gloriæ discrimen reperitur (alia enim solis gloria est, alia lunæ, alia stellarum: stella enim a stella differt in claritate), quonam tandem pacto ea

CLXVII. — MARONI.

Cæteræ quidem pene omnes vitiosæ affectiones, et vigorem et senium habent, et satietatem agnoscunt, atque ad finem omni celeritate contendunt: at horrendus pecuniarum amor, cum nobis a natura minime insitus sit, verum externe alicunde sese insinuarit, senium nescit, satietatem contumelia officit, lætitiâ ignorat, finem capere minime sustinet: imo vero in dies vigens, vel, ut rectius loquar, vigorem suum augens, fortior seipso et valentior atque acrior esse contendit. Neque enim adversus duntaxat affectus certamen habet, sed etiam adversus seipsum, ut qui seipsum vincere summo studio adnitatur. Etenim citius ea, quæ percipi non possunt, quispiam perceperit, quam ille satietatem capiat. Si quidem incrementum, haud scio quo pacto, decrementum atque jacturam esse existimans, ignem vehementius accendit. Quem quidem nonnulli animam quoque tuam degustasse asserunt. Hunc igitur quamprimum exstingue. Sin secus, tum hic insuavem vitam ducas, tum illic acerbas pœnas pendes.

CLXVIII. — EUTONIO DIACONO.

Vir singulari sapientia prædite, qui honestum ac decorum minime prodit, is nunquam a divino auxilio decoretur.

CLXIX. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Quamvis et nobilissimæ patriæ quispiam sit, et

²¹ Matth. xvi, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(8) Codd. Vat. 649 et Alt., παριστάς, sane melius. POSSIN.

Α φωσι τὸ κήρυγμα. Τί γάρ φησι; « Κἀν ἡμεῖς ἡ ἀγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελισθαι ὑμῖν παρ' ὁ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. » Οὕτω γοῦν καὶ οἱ ἄγγελοι ἔχαιρον τῇ ἀσφαλείᾳ τοῦ κηρύγματος, ὅτι καὶ ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς Κορνήλιον, ἐμήνυσε τὸν διδάσκαλον, οὐχ ἑαυτῷ τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεψεν.

PEΓ'. — APXONTIQ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον, « Μέλλει γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀθρώπου ἐρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. »

Ἦξειν, ὡ βέλτιστε, ὁ Χριστὸς ἐν τῇ πατρῴᾳ δόξῃ ἐπηγγελίαι, τὰ τῶν αἰρετικῶν ἐμφράττων στόματα, καὶ τὴν λύτταν αὐτῶν σθεννύς. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, Ἐν δόξῃ τοιαύτῃ, οἷα καὶ ὁ Πατήρ (ἵνα μὴ ἄλιν παραλλαγὴν τινὰ τις ὑποπτεύσῃ), ἀλλὰ τὸ ἀπηκριβωμένον περιστάς (8), ἐν αὐτῇ φησιν ἔχειν ἡξειν, ὡς ἀναγκαίως μίαν εἶναι αὐτὴν νομιζεσθαι καὶ τὴν αὐτήν. Ὡν δὲ μία δόξα, πολλῶ μᾶλλον καὶ ἡ οὐσία. Εἰ δὲ τις ἀπίστει, βασανίζετω τὸ λεχθησόμενον. Εἰ γὰρ ἔνθα οὐκ οὐσία μία, διαφορὰ δόξης εὐρίσκειται (ἄλλη γὰρ δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ)· πῶς ἂν ὧν ἡ δόξα μία, διενεχθεῖεν ἐν τῇ οὐσίᾳ;

essentiæ ratione inter se dissidere queant, quorum

PEZ'. — ΜΑΡΟΝΙ.

Ἐκαστον μὲν σχεδὸν τῶν ἄλλων παθῶν καὶ ἀκμὴν ἔχει, καὶ παρακμὴν οἶδε, καὶ κόρον ἐπίσταται, καὶ εἰς τελευτὴν ἐπέγειται. Ὁ δὲ δεινὸς τῆς φιλοχρηματίας ἔρωσ, μὴτ' ἔμφυτος ὧν, ἀλλ' ἐξωθεν ἰσθὲν ἐπιχωμάσας, παρακμὴν οὐκ οἶδε, κόρον ὄβριζει, εὐφροσύνην οὐκ ἐπίσταται, τελευτῆς οὐκ ἀνέχεται· ἀεὶ δ' ἀκμάζων, μᾶλλον δὲ τὴν ἀκμὴν ἐπιτείνων, νεανικώτερος ἑαυτοῦ καὶ τυραννικώτερος εἶναι βιάζεται. Οὐ γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα πάθη τὴν θυμὸν ποιεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ἑαυτὸν νικῆσαι φιλονεικῶν. Θᾶπτον γὰρ ἂν τις τὰ ἀνέφικτα καταλήφεται, ἢ ἐκείνος κόρον λήφεται. Τὴν γὰρ προσθήκην μελῶσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως, καὶ ἐλάττωσιν εἶναι ἡγούμενος, πλεον ἀνακαίει τὸ πῦρ, ὅπερ καὶ τῆς σῆς τινὲς φασὶ γεγεῦσθαι ψυχῆς. Σβέσον τοῖνον ἢ τάχος τοῦτο. Εἰ δὲ μὴ, κἀναυθα ἀβίωτον βιώσεις βίβλον, ἀκάεισε πικρὰς ὑπέξεις εὐθύνας.

PEH'. — EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὁ τὸ πρέπον, ὡ σοφώτατε, μὴ πρόδιδους, οὐδὲ πώποτε ὑπὸ τῆς θείας συμμαχίας προδοθήσεται.

PEΘ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ καὶ πατρίδος τις εἴη τῆς βασιλικωτάτης, καὶ

γένους τοῦ περιφανεστάτου, καὶ πλούτῳ παντοίῳ ἀλομοφῆ, εὐγλωττίας τ' εἰς ἄκρον ἀφίκοιτο, καὶ πάντα τὰ τῶν ἀρχαίων ἐπὶ στόματος φέροι, ῥώμῃ τε καὶ κάλλει, δόξῃ τε καὶ ἀρχῇ ἑναεβρύνοιο, βασιλείας τε αὐτῆς ἀξιοθεῖν, καὶ τὸν στέφανον καὶ τὴν ἄλουργίδα περικιῆται, ἀρετὴν δὲ μὴ ἔχει, τοῦτον ἔγωγε ἐν τοῖς ἀνδραποδουδεστάτοις κατατάξαιμι. Εἰ δὲ τις δικαιοσύνη, καὶ σωφροσύνη, ἀνδρεία τε καὶ φρονήσῃ σοφὸς εἴη, τοῦτον ἐν τοῖς βασιλικωτάτοις καταριθμήσαιμι. Εἰ δὲ τοῦ πάνθ' ὁμοῦ ἔχεινα ἔχοντος ἀμείνων ὁ φιλάρετος, τοῦ μὴ πάντ' ἔχοντος ὁμοῦ (οὐδὲ γὰρ πάνθ' οἶόν τε συνελθεῖν), πολλῷ μακαριότερος ἔσται καὶ εὐκλεέστερος, τῷ ἔχεινα μὲν θάττον ἀποσβέννυσθαι, τὴν δ' ἀρετὴν ἀθάνατον εἶναι.

PO.—ΠΕΤΡΩ.

Εἰς τὸ εἰρημέτρον, « Τίς ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος ; »

Ἵτι μὲν ὁ τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων προδιδοῦς, τῆς τῶν καλῶν διαμάρτοι θήρας, δῆλον. Ὅτι δὲ καὶ πάντα καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν, ὁ Ἐκκλησιαστής ἐδίδαξεν. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, τί ξενίζῃ, εἰ ὁ Σωτὴρ ἔφη περὶ τοῦ φρονίμου καὶ πιστοῦ οἰκονόμου, ὅτι δώσει τὴν τροφήν ἐν καιρῷ ; Τὸ γὰρ ἀκαιρον πανταχοῦ λυπηρόν, καὶ ἡ εὐεργεσία καιροῦ ἀμοιρήσατα, καὶ τὸ ὄνομα ἀπόλλυσιν (9). Οἶον, ὁ αὐτὸς ἄρτος, πεινῶντι μὲν ἡδὺς καὶ ἐράσμιος, κορεσθέντι δὲ οὐ πᾶν· καὶ τὸ αὐτὸ ποτήριον, διψῶντι μὲν προσηγέστατον, μεθύνοντι δὲ ἀηδέστατον. Τίς οὖν ἡ αἰτία, ἡ τὰ αὐτὰ μὴ τῶν αὐτῶν τυγχάνειν παρασκευάζουσα ; Ἡ εὐκαιρία δηλονότι, ἡ καὶ τὸ διδόμενον μεῖζον καὶ ἐρασιμώτερον δημιουργοῦσα. Χρὴ οὖν μὴ μόνον διδόναι (μικρὸν γὰρ ἴσως τοῦτο), ἀλλὰ καὶ καιρίως. Τοῦτο γὰρ, κἂν μικρὸν ἢ τὸ δοθὲν, μεῖζον ποιήσει· κἂν μέγα, μέγιστον παρασκευάσει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μελωδὸς τὰς θείας εὐεργεσίας ἀνακηρύττων, καὶ τοῦτο προσέθηκε, « Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφήν αὐτοῖς εἰς εὐκαιρον. » Οὐ γὰρ τρέφει μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐκαιρίως. Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐστὶ τὸ πάντα τρέφον, τὸ καιρίως δίδοσθαι. Καὶ εἰ βούλει γε καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν, τῶν ἀπὸ γῆς τιττομένων, τοῦτο γινόμενον ἰδεῖν· θεῶν ὅτι οὐκ ἐν ἐνὶ καιρῷ σῖτος, καὶ οἶνος, καὶ ἔλαιον, καὶ ἀκροδρύων γένη, καὶ ἀνθῶν ποικιλία ; ἀλλὰ προηγούνται μὲν οἱ λειμῶνες, ἔπειτα δὲ τὰ λῆθα, διαδέχεται δὲ ἀμπελος, παραπέμπει δὲ ἐπὶ τὴν ἑλαίαν τὸν γηπόνον ὁ βότρυς· ὥσπερ χορεύον τινὰ ἀρίστην τῶν ὀρνῶν χορευουσῶν, καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὸν γεωργὸν ἀναπαουσῶν. Εἰ γὰρ πάνθ' ὁμοῦ εἰς τὴν οἰκείαν ἤρχεται ἀκμὴν, ἔστω χωρηθῆ ἂν ἡ τοῦ γεωργοῦ τέχνη ὑπὸ τῆς τοῦ χρόνου βραχύτητος, καὶ πάντα ἂν ἀπολώλῃ καὶ

clarissimi generis, et omni divitiarum genere abundet, et summam eloquentiæ facultatem obtineat, omniaque veterum scripta in ore ferat, et robore ac pulchritudine, gloriaque et imperio gloriatur, regiaque etiam dignitate affectus sit, et diadema ac purpuram gestet, tamen si virtute careat, **324** hunc ego in mancipiorum numero habuerim. Contra si quis iustitia, temperantia, fortitudine, et prudentia præditus sit, hunc ego inter amplissimos maximeque regios numerarim. Quod si vir probus eo qui omnia illa in univsum habet, melior præstantiorque habendus est, eo procul dubio, qui non omnia simul habet (neque enim fieri potest, ut omnia in unum coeant), multo beatior et clarior futurus est, quod illa quidem ocus exstinguantur, virtus vero immortalis sit.

(CLXX. — PETR.)

In illud, « Quis est fidelis servus et prudens ? »

Quod ille, qui negotiorum opportunitatem prodit, res pulchras et cum laude conjunctas minime assecuturus sit, perspicue constat. Quod autem bona et commoda cuncta sint in tempore suo, Ecclesiastes²² docuit. Cum igitur hæc ita se habeant, quid est, quamobrem novum ac mirum tibi videatur, quod Salvator prudentem ac fidelem dispensatorem cibum opportune datum esse dixerit? Nam quod intempestive fit, semper molestum est: et beneficium opportunitate destitutum, beneficii quoque nomen amittit. Verbi gratia, idem panis fame laboranti gratus ac jucundus est; satiato autem non item: atque idem poculum siti affecto suavissimum est, temulento autem molestissimum. Quid igitur efficit, ut iisdem rebus non eodem modo animi nostri afficiantur? Opportunitas scilicet, quæ etiam id, quod datur, majus et amabilius reddit. Quocirca non tantum dare convenit (exiguum enim istud fortasse), sed etiam opportune. Hoc quippe et parvum munus augebit: et si magnum sit, maximum atque amplissimum reddet. Eaque de causa Psaltes divina beneficia prædicans, illud etiam adjecit, « Omnia a te exspectant, Domine, ut tu des illis escam in tempore opportuno²³. » Non enim duntaxat alit, sed etiam tempestive. Hoc quippe potissimum est, quod omnia alit, nempe quod tempestive porrigatur. Ac si hoc in iis quoque fructibus, qui ex terra nascuntur, fieri conspicere cupis, vide quemadmodum non uno eodemque tempore frumentum, et vinum, et oleum, et poma, varique flores existant: verum prata quidem antecedunt, sequuntur autem segetes, quas deinde vinea excipiat, ac denique agricolam ad oleam racemus transmittat: anni videlicet partibus, tanquam optimum quemdam cho-

²² Luc. xii, 42. ²³ Eccle. iii, 1 seqq. ²⁴ Psal. cxliv, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(9) Vide in hanc sententiam multa apud Senecam de beneficiis. Convenit quoque vet. senarius:

Εὐνοία ἀκαιρος οὐδὲν ἔχθρος διαφέρει.

Odii instar importuna benevolentia est. RITT.

um agitantibus, ac per temporis longinquitatem A διαφύλη, οὐκ ἀρκούντος αὐτοῦ ὑπ' ἐν ἅπαντα agricolam recreantibus. Nam si cuncta confortim συγκομισται. ad vigorem suum pervenirent, profecto agricolæ industria ob temporis brevitas in angustias adduceretur, atque omnia corrumpentur et interirent, quod ille uno eodemque tempore colligendis et comportandis omnibus rebus minime par esset.

CLXXI. — ARSENUPHO LECTORI.

325 Psallere quidem cum prudentia, et attento ac vigilantissimo animo precari oportet : at non ea petere, quæ nobis bona esse videantur : sed quæ ille ipse, qui dat, commoda et utilia esse perspectum habeat. Multi autem cum divitiarum causa vitalem vitam habuissent, ad extremum insidiis appetiti, tum præsentis, tum futura vita exciderunt : cum magistratum ac præfecturam furto-
rum (non enim quæstum dicam) occasiones parturientem ambiissent, iis quoque, quæ habebant, spoliati sunt : cum egregia forma mulierem in matrimonium accipere studuissent, tanquam hinc videlicet voluptatem percipere, ob hoc ipsum præsertim et in periculo, et in bella inciderunt : cum ad summum usque roboris firmæque valetudinis pervenire laborassent, præterquam quod ferinam vitam duxerunt, atque animæ nobilitatem ignorarunt (quod scilicet optimas quasque actiones hac ratione obscurassent), tandem feris quoque prædæ fuerunt, atque inglorium et execrandum finem subierunt. Quocirca ipse in rem nostram fore perspectum et exploratum habeat.

CLXXII. — EIDEM.

Bonæ sunt opes ei, qui probe his uti, easque administrare potest. Bona ita paupertas ei, qui forti ac strenuo animo eam perferre novit. Bona gloria ei qui ad laborantium et oppressorum subsidium atque defensionem ea utitur. Bona item ignominia ei, qui philosophari in animum induxit. Bonum imperium ei qui, ut æquum est, imperat, nec quidquam ex imperio ad inferiores injuria adficiendos assumit. Bonum denique robur ei qui ad imbecillarum opem atque auxilium illud impendit. Quamobrem ne res ipsas, quæ et virtutis et vitii instrumenta esse queunt, sed animi nostri institutum, quod ob incredibilem quasdam significationem etiam afficit, incusemus.

CLXXIII. — EIDEM.

Tempus partim jam avolvit; partim, cum adesse videatur, latet; partim, cum adhuc exspectatur,

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(10) Mirari liceat, hoc etiam ethnicos vidisse et admovisse. Noti sunt versus a Socrate in hanc sententiam commendati apud Platonem *Alcibiade* :

Ζεῦ βασιλεῦ, τὰ μὲν ἐσθλά καὶ εὐχομένους καὶ ἀνεύχτους Ἄμμι δίδου· τὰ δὲ λυγρὰ καὶ εὐχομένων ἀπερύχους.
Da bona, sive rogere, Deus, seu nulla rogere :
At mala pelle procul, nobisque petentibus aufer.

Sic Jacobi Cujacii quotidianum votum fuisse accepimus (quod cum Papirium Massonum Vitæ ejus scriptorem fugerit, relatum est mihi a D. Remo, scriptus quidem, sed nunquam satis a me laudato

POA'. — ΑΡΣΕΝΟΥΦΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Χρὴ μὲν καὶ ψάλλειν μετὰ συνέσεως, καὶ εὐχεσθαι μετὰ νήψεως· μὴ ἐκείνα δὲ αἰτεῖν ἃ ἡμῖν καλὰ δοκεῖ εἶναι, ἀλλ' ἄπερ ἂν αὐτὸς ὁ διδοὺς εἰδείη χρῆσιμα εἶναι καὶ συμφέροντα (10). Πολλοὶ γὰρ πλοῦτου μὲν ἕνεκα βιωτῶν ἐσχήκασιν τὸν βίον, καὶ τέλος ἐπιβουλεύθεντες, καὶ τῆς παρουσίας, καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἐξέπεσον· ἀρχὴν δὲ μνηστευσάμενοι τὴν ὠδίνουσαν κλοπῶν (οὐ γὰρ ἂν φαίην κερδῶν) ἀφορμὰς, καὶ ὧν εἶχον ἀπεστερήθησαν· εὐπρόσωπον δὲ γυναικᾶ σπουδασάντες ἀγαθέσθαι, ὡς διὰ τοῦτ' εὐφρανθήσομενοι, διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ κινδύνοις καὶ πολέμοις περιέπεσον· βρώμης δὲ καὶ εὐεξίας εἰς ἄκρον ἔλθειν σπουδασάντες, μετὰ [τοῦ] θηριώδη βίον βιώσαι, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀγνοῆσαι εὐγένειαν (τῷ ἐπισκοτῶσαι αὐτοῖς τὰς ἀρίστας ἐνεργείας), τέλος καὶ θηρῶν βρώμα γεγόνασιν, ἀκλεῖς καὶ ἐπάρατον ὑπομειναντες πέρας. Πάντι οὖν ταῦτα ἀφέντες, ἐκείνα αἰτώμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἄπερ ἂν αὐτὸς εἰδείη χρῆσιμα εἶναι.

his omnibus omissis, ea a Deo postulemus, quæ

POB'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Καλὸς ὁ πλοῦτος τῷ εὐ χρῆσθαι καὶ διοικεῖν δυναμένῳ. Καλὴ ἡ πενία τῷ γενναίως φέρειν ἐπισταμένῳ. Καλὴ καὶ ἡ δόξα τῷ εἰς προστασίαν τῶν καταπονουμένων αὐτῇ χρωμένῳ. Καλὴ καὶ ἡ ἀδοξία τῷ φιλοσοφεῖν ἡρημένῳ. Καλὴ καὶ ἡ ἀρχὴ τῷ κατὰ τὸ δίκαιον ἄρχοντι, καὶ μηδὲν ἐκ τῆς ἀρχῆς εἰς τὸ τοὺς ὑποδεδεστέρους ἀδικεῖν προσλαμβάνοντι. Καλὴ καὶ ἡ βρώμη τῷ εἰς ἀντιλήψιν τῶν ἀσθενεστέρων αὐτὴν δαπανῶντι. Μὴ τὰ πράγματα τοιγαροῦν αἰτιώμεθα, ὄργανα ἀρετῆς καὶ κακίας δυνάμενα εἶναι, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν, τὴν δι' ὑπερβάλλουσαν βραθυμίαν, καὶ τῶν ὄπλων τὸ κάλλος ἐξυθρίζουσιν.

armorum pulchritudinem et elegantiam contumelia

D

POF'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Τοῦ χρόνου τὸ μὲν ἀπέπτη, τὸ δὲ παρεῖναι δοκοῦν λαθάνει, τὸ δὲ μέλλον ἔτι προσδοκώμενον παρέργε-

viro) : « Domine Deus, da nosse me, ἢ nosse te. Da bona : pelle mala omnia, per Filium tuum Jesum Christum. » Sic avunculus et velut alter parens meus precari solebat hoc suo tetrasticho :

Si tibi, summe Pater, tibi si res ista probatur
Quam peto, propositi sit rata summa mei.
Sin minus, eventu careant mea vota; sed illud
Fiat, quod fieri mens tua sancta jubet.

Vide quoque ad hanc rem insignem epistolam Ant. Guevaræ Hispani lib. i *Aurearum*, qua gratulatur cuidam, veteri quartana casu liberato. RITT.

ται. Καθάπερ γὰρ ὕδατος σφοδρὰ ῥύμη τὴν ἀκριθεῖ αἰσθησιν αὐτῆς οὐ συγχωρεῖ διαγνωσθῆναι (προαιρεθεῖται γὰρ τῇ ὀξύτητι τὴν κατανόησιν), οὕτω, τάχα δὲ πλεόν, ἢ τοῦ χρόνου ὀρμη (11) εἰς τέλος ἐπειγομένην, ῥαβδίως μὲν διεξέρεται, τοῖς δ' ἀνθρώποις φράων οὐδὲν οὐδὲ πᾶσιον δείξασα, ὡς περ ὄνειρων σκιὰς καταλιμπάνει.

ΡΟΔ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἔχε, ὦ σοφὲ, τὴν γνώμην εὐγνώμονα, καὶ τὴν ψυχὴν ἐβρώμενην καὶ πάντα τὰ συμπύπτοντα, εἰς τὴν σὴν εὐδοκίμησιν, καὶ τὴν τῶν ἐχθρῶν αἰσχύνην περιτραπήσεται. Εἰ δ' ὀλιγωρήσεις, διαφθερεῖς μὲν τὸ σαυτοῦ κλέος, πανηγυριν δὲ τοῖς ἐναντίοις, καὶ λύπην τοῖς ἐπιτηδεύοις προξενήσεις (12).

ΡΟΕ'. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν διὰ βραδύτητα νοῦ οὐκ ἐφικνοῦνται τοῦ δικαίου· οἱ δὲ δι' ὀξύτητα μὲν ἐφικνοῦνται, δὲ δὲ φιλοχρηματίαν καπηλεύουσι, χρυσῷ προπίνοντες τὴν ψῆφον, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ζυγὸν λήμματι παρασαλεύοντες. Εἰσι δὲ οἱ καὶ αἰδοὶ καὶ κολακεία καὶ φόβος διαφθείροντες τοῦτον. Χρὴ τοιγαροῦν τὸν κριτὴν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ ἀδέκαστον, καὶ χρημάτων καὶ αἰδοῦς καὶ κολακείας καὶ φόβου κρείττονα. Εἰ γὰρ ὀποτέρῳ τῶν παθῶν τούτων χειρωθεῖ, τὸ πᾶν διαφθερεῖ. Εἰ τολύου τὸ μὲν εὐραῖν τὸ δικαίον (13), ἔργον, τὸ δὲ μὴ διαφθεραῖ εὐρόντα, ἐργωδέστερον, οὐ χρὴ ἐπιβρίπτειν τινὰ αὐτὸν τῷ κρίνειν. Εἰ δὲ Ζώσιμος, ὡς γέγραφας, καὶ βραδύς ὢν, καὶ χρημάτων, εἰ καὶ τις ἕτερος, ἐραστής, αὐτὸν ἐπιβρίπτει εἰς τὸ τοῖς ἀμφισθητοῦσι δικάζειν (καίτοι ἐπὶ τῷ πεπραχέναι τὸ δικαίον φωραθεῖς, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀμφισθητούντων καταγνωσθεῖς, καὶ παρὰ πάντων πολλὰς κατασθηθεῖς), μὴ θαυμάσης. Εἰ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων παθῶν κεκρατηκῶς, τοῦτω ἤττητο, τάχα ἂν τις εἰκότως ἐθαύμασεν. Εἰ δὲ, ὡς φῆς, πᾶσι τοῖς αἰσχίστοις πάθει κατακράτος ἤττηθεῖς, καὶ τοῦτω ἕλω, οὐ χρὴ θαυμάζειν.

obrem quiesquam miraretur. Cum] autem, et abs te

ΡΟΖ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ γρηραμμένον, « Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀδελφῆν γυναικῶ περιάγειν ; »

Ἐκαστος μὲν τῶν ἀποστόλων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, μίαν ἀπολαθῶν χώραν, ταύτην ἐβρύθμισεν. Ὁ δὲ Παῦλος ὡς περ ὑπόπτερος γεωργός, πᾶσαν σχεδὸν ἐπέδραμε τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς αὐτὰς ἐφοίτησε τῆς γῆς τὰς ἐσχάτας, καὶ τοὺς ἀκηκότας ρυθμιζόν, καὶ τοῖς ἀνηκόοις ἐνοσπεῖρων τὸ θεῖον κήρυγμα. Διὸ ἐκεῖνοις μὲν καὶ γυναῖκες ἠκολούθησαν, οὐ παιδοπείας, οὐδὲ συμβιώσεως ἔνεκεν, ἀλλ' ἐκ τῶν οἰκείων χορηγεῖσαι καὶ τρέφουσαι τοὺς τῆς ἀπτημοσύνης

²² I Cor. ix, 5.

VARIÆ LECTONES ET NOTÆ.

(11) Codd. Vat. 649 et Alt. legunt ῥύμη. Possin.
(12) Codd. Vat. 649 et Alt., προξενήσεις. Possin.
(13) Vide *Cohortationem ad iudices* apud Constan-

præterit. Quemadmodum enim vehemens aquæ impetus certum sui sensum interoasci minime sinit (sua quippe celeritate animadversionem eripit), ad eundem modum, ac fortasse etiam magis, temporis impetus ad finem properans, facile quidem fuit, hominibus autem nihil perspicuum ac fixum ostendens, tanquam insomniorum umbræ relinquit.

CLXXIV. — EUTONIO DIACONO.

Fac, vir sapiens, probam gratamque mentem, **326** ac firmum animum habeas, atque omnia ea quæ accidunt, ad gloriam tuam, hostiumque ignominiam redigentur. Id si facere contempseris, cum tuam ipse gloriam delebis, tum lætitiā adversariis, ac mœrorem necessariis tuis accerses.

B CLXXV. — DOROTHEO CLARISSIMO.

Sunt homines, qui ob ingenii tarditatem. causa-rum jura consequi nequeant. Sunt turpes, qui pro ingenii quidem celeritate consequuntur, voram ob pecuniæ studium cauponariam exercent, auræ calculum suam prodentes, ac justitiæ lancem muneribus labefactantes. Sunt denique, qui eum pudore, blanditiisque ac terrore corrumpunt. Quocirca judicem opus est et sagacem, et integrum esse, pudore ac blanditiis et metu superiorem. Nam si caivis horum affectuum succumbat, totam judicii religionem obteret. Cum igitur et jus invenire difficile sit, et cum inveneris, minime labefactare difficile, non est cuiquam committendum, ut judicis munus arripiat. Quod si Zosimus, ut ad me scripsisti, cum et tardi ingenii sit, et pecuniarum, si quisquam alius, cupiditate flagret, id sibi temere assumit ut disceptantibus jus dicat (tametsi jus pretio additum habuisse deprehensus, et ab iis ipsis, inter quos controversia erat, improbatum, et ab omnibus persæpe clamoribus exagitatum), ne tibi mirum istud videatur. Nam si aliis vitis vicis et profligatis huic uni cessasset, esset fortasse quantum est, a turpissimis quibusque vitis facile superari debet.

CLXXVI. — ISIDORO DIACONO.

In illud : « Nunquid habemus potestatem sororem mulierem circumducendi ? »

D Apostolorum unusquisque, ut ita dicam, regionem unam nactus, eam optimis moribus informavit. At Paulus, tanquam pennatus agricola, universum pene orbem peragravit, atque ad extremos usque terræ angulos grassatus est, tum auditores suos optimis legibus instituens, tum iis etiam, quibus eum audire minime contigit, divinam doctrinam inserens. Quocirca illos quidem mulieres etiam comitabantur, non ut liberos procrearent, aut una

tinum Harmenop. et Stobæi serm. 155, cap. 1. *De sentent. et re judic.* in 6. l. ult. C. *De pæn. judic. qui mal. jud.* RITT.

cum ipsis vitæ consuetudinem haberent, verum ut ex suis facultatibus subministrarent, ac paupertatis præcones alerent : hunc autem, qui ad ipsos usque terræ fines currebat, sequi nec permixta sunt, nec potuerunt. Quid vero mirum feminas relictas fuisse, cum etiam Barnabas, individuus alioqui comes, ad influentem illum cursum ac laborem claudicans, primas ipsi concesserit? Siquidem quo tempore cum eo versabatur, hæc verba habebat Paulus : **327** « Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut et reliqui apostoli et fratres Domini, et Cephas? An solus ego et Barnabas non habemus potestatem hoc faciendi? » Non quod ii, qui virginitatem suadebant, et castitatem prædicabant, ac virginum choros moderabantur, cum mulieribus consuetudinem haberent: quis enim eos virginitatem suadentes tulisset, si quidem ipsimet in voluptatum cæno sese volutantes deprehensi fuissent? Non igitur hoc ait, nam alioqui mulierem uxorem dixisset (quemadmodum notarii in iis contractibus, qui ad dotes pertinent, scribere consueverunt, alere ac vestire, quemadmodum muliere uxore dignum est, pro facultatum captu : mulierem videlicet ob naturam collocantes, uxorem autem ob vitæ consuetudinem), sed quia ipsos sequebantur, ex bonis suis paupertatis magistris alentes : idcirco sororem quidem dixit, ut castitatem indicaret, mulierem autem, ut naturam declararet. Mulier quippe virgo quoque appellatur, etiamsi intacta sit : mulier ob formam, etiamsi integra sit; mulier ob naturam, etiamsi masculi congressus expers sit. Quod autem hoc a scopo minime aberret, hinc liquet, quod idem hic Paulus, cujus dictum nonnulli subdola interpretatione depravare minime dubitant, de eo loquens, quod Salvator secundum carnem ex sancta Virgine Maria natus sit, his verbis usus est, « factum ex muliere »²⁶. Quid ais, Paule? Virginem mulierem appellas? Ita, inquit : mulierem ob naturam appello, virginem autem mente teneo. Mulier enim est virgo, etiamsi alioqui a virili contactu aliena sit. Mulier ob speciem et effectionem : virgo propter integritatem et puritatem,

CLXXVII. — PETRO LECTORI.

Esi medicinæ officina communis est, vir optime, D communiaque omnibus adjumenta proposita sunt : non tamen propterea curatio ipsa communis est : quandoquidem pro utentium voluntate atque animi instituto efficitur. Etenim qui auxilium adhibuit, ac vulnere imposuit, ex medicamento fructum capit. Qui autem id facere neglexit, majorem gravio-remque morbum reddit, ac miserrimo sine vitam claudit. Quocirca ne ad curationem animis discruciemur : verum amarulentas hujusmodi medicinæ artes feramus. Jucundissimum enim fructum postea res hæc paritura est. Necesso quippe est, peccata ea, quæ per socordiam contracta sunt, laborum ore delere atque extinguere, cladesque acceptas periculis multis sarcire.

²⁶ Galat. iv, 4.

A κήρυκας. Τοῦτω δὲ ἀκολουθήσαι, οὐτ' ἐπετρέψασαν, οὐτε ἠδυνήθησαν, εἰς αὐτὰ, ὡς ἐφη, τρέχοντες τῆς γῆς τὰ πέρατα. Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ τὸ γυναικίον ἀπελείφθη γένος, ὅποτε καὶ Βαρνάβας, ὁ τῆς συνωρίδος κοινωνός, δκλάσας πρὸς τὸν ἀπέραντον ἐκείνον δρόμον τε καὶ πόνον, παρεχώρησε τῷ Παύλῳ τὰ πρωτεῖα; Ὅτε γοῦν αὐτῷ συνετέτακτο, ταῦτ' ἔγραψεν ὁ Παῦλος, « Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ Κηφᾶς; Ἡ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν μὴ ἐργάζεσθαι; » Οὐχ ὅτι γυναῖξί συνήκουν οἱ τῆς παρθενίας σύμβουλοι, καὶ τῆς σωφροσύνης κήρυκες, καὶ τῶν παρθένων ρυθμιζόντες τοὺς χοροὺς. Τίς γὰρ ἂν αὐτῶν ἠνέχετο περὶ παρθενίας συμβουλευόντων, εἴγε αὐτοὶ ἠδοναῖς ἐγκαλινδούμενοι ἠλίσκοντο; Οὐ τοίνυν τοῦτό φησιν (ἡ γὰρ ἂν εἶπε γαμετὴν γυναῖκα, ὡς οἱ συμβολαιογράφοι ἐν τοῖς προικίφοις γράψουσι, τρέφειν τε καὶ ἀμφιάζειν, ὡς προσήκει γυναικὶ γαμετῇ κατὰ δύναμιν τὴν μὲν γυναῖκα τάττοντες διὰ τὴν φύσιν, τὴν δὲ γαμετὴν διὰ τὴν συμβίωσιν)· ἀλλ' ἐπειδὴ ἠκολούθουν αὐτοῖς, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς τρέφουσαι τοὺς τῆς ἀκτημοσύνης ὑφηγητάς, ἀδελφὴν μὲν εἶπεν, ἵνα τὴν ἀγγελίαν ἐμφανίσῃ, γυναῖκα δὲ, ἵνα τὴν φύσιν δηλώσῃ. Γυνὴ γὰρ καὶ ἡ παρθένος καλεῖται, κἂν ἀνέπαφος ἢ γυνὴ διὰ τὸ εἶδος, κἂν ἀκέρατος ἢ γυνὴ διὰ τὴν φύσιν, κἂν ἀρβενικῆς ὀμίλλας ἀμύητος τυγχάνῃ. Ὅτι δὲ τοῦτο οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τυγχάνει, περὶ τοῦ κατὰ σάρκα τετέχθαι τὸν Σωτῆρα ὑπὸ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας λέγων αὐτὸς οὗτος ὁ Παῦλος, οὐ τὴν λέξιν παρερμηνεύειν τινὲς κακούργως τολμῶσιν, ἐφη, « Γενόμενον ἐκ γυναικός. » Τί ποιεῖς, ὦ Παῦλε; τὴν Παρθένον γυναῖκα καλεῖς; Ναί, φησὶ, γυναῖκα καλῶ διὰ τὴν φύσιν, παρθένον δὲ ἔχω τῇ γνώμῃ. Γυνὴ γὰρ ἡ παρθένος, κἂν ἀνέπαφος ἢ. Γυνὴ δὲ τὸ σχῆμα καὶ τὴν πλάσιν· παρθένος δὲ τὸ ἀκέρατον καὶ τὸ καθαρὸν.

POZ'. — ΠΕΤΡῶ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

D Εἰ καὶ τὸ ἰατρικόν, ὧ βέλτιστε, κοινὸν, καὶ τὰ βοηθήματα πᾶσι πρόκειται, διὰ τοῦθ' ἡ θεραπεία οὐκ ἔστι κοινὴ, ἐπειδὴ παρὰ τὴν τῶν χρωμένων προαίρεσιν γίνεται. Ὁ μὲν γὰρ μεταχειρισάμενος τὸ βοηθῆμα, καὶ ἐπιθείς τῷ τραύματι, ἀπώνατο τῆς ἰατρείας. Ὁ δ' ἀμελήσας, μείζον καὶ ἀργαλειώτερον εἰργάσατο τὸ νόσημα, καὶ εἰς τὴν ἐλεεινοτάτην κατέστρεψε τελευτήν. Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν θεραπευόμενοι, ἀλλὰ φέρωμεν τὰς πικρὰς τῆς τοιαύτης ἰατρείας μεθόδους. Ἦδιστον μὲν γὰρ ὕστερον ἀποτίκτε τὸν καρπὸν. Ἀνάγκη γὰρ τὰ διὰ ῥαθυμίαν πταισθέντα πόνοις ἀφανίσαι, καὶ τὰς ἡττας κινδύνοις πολλοῖς ἀναμαχέσασθαι.

ΡΟΗ'. — ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

A

CLXXVIII. — THOMÆ MONACHO.

Ἐχρῆν μὲν τὴν σὴν δαιόνητα, ὡ μισοπονηρίας ἱερὸν τέμενος, σωπῆ παραδοῦναι τὰ λήθης ἀξια καὶ βαθείας σιγῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τοῦ κατὰ ἀντίφρασιν Εὐσεβίου καλουμένου ἀσέθειαν δεινῶς ἐξετραγώδησας, ὅτι δὴ Χαιρήμονα, τὸν παρὰ τοῦ αἰοδίου Ἄμμωνίου τοῦ δντως ἐπισκόπου ἐπὶ τέτρασι μεγίστοις ἐγκλήμασι καθαιρεθέντα, καὶ ὡς ἀναγνώστην ἐδέξατο, καὶ διάκονον, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐχειροτόνησε, τὸν καὶ κατὰ τοὺς ἐξωθεν νόμους δοῦνα δίκην δίκαιον ὄντα, τοῦτον εἰς τὴν τῶν ἱερῶν μυστηρίων ὑπηρεσίαν ἀδεῶς χωρήσει παρασκευάσας· διὰ τοῦτο οὐδὲ μέμφασθαι, καίτοι βουλόμενος, δίκαιον ᾤθηθην. Εἰ γὰρ καὶ, ὡς ἔφησ, ἕκαστον τῶν ἐγκλημάτων οὕτω μέγιστον ἦν, ὡς μὴ μόνον καθαιρέσεως ἀξιον εἶναι τὸν δράσαντα, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ ξίφους ὑπομείναι τιμωρίαν· ἀλλ' οὖν γε ἀρῆρτον ὃν ἀμεινον ἂν ἦν. Ῥηθῆναι γὰρ ὀφέλιμα, ὅσα ἀξιάκουστα, καὶ εἰς δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην τοῦ ἀκρωμένου ἀλείφει. ea demum dici debent, quæ auditu digna sunt, atque ad justitiæ et castitatis studium auditores accuunt, ac tanquam inungunt.

ΡΟΘ'. — ΠΟΙΜΕΝΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

(14) Εἰς τὴν τῆς ταπεινοφροσύνης κορυφὴν ἀναθρόμεθα (οὐ γὰρ ἂν κατάβασιν, ἀλλ' ἀνάβασιν ταύτην ἔγωγε ὀρισάμην), εἰ τὸν ὀλέθριον τῆς ὑπερηφανίας ὄγκον, καὶ τὴν εἰς ἄδου καταδιόξουσαν τῆς ἀλαζονείας φλεγμονὴν σβέσοιμεν, καὶ διὰ πάντων ἀσκοῖμεν τὸ μέτριον, καὶ μηδὲν παρίδωμεν, ὡς οὐ παρὰ τοῦτο βλαθησόμενοι (15). Τοῖς γὰρ πραττομένοις ἀκολουθεῖν εἰωθεν ἡ ψυχὴ, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιτηδεύει, τυποῦσθαι τε καὶ σχηματίζεσθαι πέφυκεν. Οὐκ οὖν ἔστω ἡμῖν καὶ σχῆμα σεμνόν, καὶ βλέμμα ἡμερον, καὶ ὄφρυς κατεσταλμένη, καὶ βάδισμα μὴ σεσοδημένον, καὶ ἱμάτιον χρεῖωδες, καὶ καθέδρα ταπεινὴ, καὶ τροφὴ λιτὴ, καὶ στρωμνὴ μὴ τῆς χρείας κρείττων, καὶ ἐπιπλά πρὸς εὐτέλειαν ἡσκημένα, καὶ οἶκος πρέπων Χριστιανοῖς, καὶ μὴν καὶ λόγος καὶ φωνὴ, καὶ ἡ πρὸς τοὺς πέλας ἔντευξις πρὸς μετριότητα μᾶλλον, ἢ πρὸς φλεγμονὴν βλεπέτω. Οὕτω γὰρ διὰ πάντων ἀσκούντες τὸ μέτριον εἰς τὴν οὐράνιον κορυφὴν ἀναθρόμεθα.

ΡΗ'. ΑΛΥΠΙΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, « Τοῦ ἀναγγεῖλαι τῷ Ἀβραάμ, ὅτι ἡ Σάρρα θηλάζει.

Ἐπειδὴ ἔφησ, Δι' ἦν αἰτίαν ἡ Σάρρα ὀψιγονος γεννημένη, καὶ παρόντος τοῦ Ἀβραάμ τεκοῦσα, ἔφη· « Τίς ἀγγελεῖ Ἀβραάμ, ὅτι Σάρρα θηλάζει παιδίον; » ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν, ὅτι τέτοκε; φημί, ὅτι ἐδὲ μὲν, « Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραάμ, » τοιοῦτόν ἐστιν· Ὡ Ἀβραάμ, τίς ἀναγγελεῖ εἰς τὴν Περσίδα ὅτι Σάρρα

⁸⁷ Gen. xxi, 7.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Confer Basil. M. homil. *De humilitate*, et Stob. serm. 42. Augustin. serm. 213 *De tempore*, et Venerabilem Bedam homil. *De Christo duodenni*.

Sanctitatem quidem tuam, improborum odii sacrosanctum delubrum, ea, quæ oblivione, atque alto silentio digna sunt, silentio mandare oportebat. Quoniam autem 328 Eusebii (sic enim per antiphrasim appellatur) impietatem gravem in modum exaggerasti, quod Charemonem, a claro viro ac vere episcopo Ammonio ob quatuor maxima crimina de gradu dejectum, et ut lectorem exceperit, et nescio qua de causa ductus diaconum creaverit: id scilicet molitus, ut qui etiam juxta externarum legum decreta, supplicio dignus erat, ad sacrosanctorum mysteriorum ministerium intrepide se conferret: ob eam causam, ne cupiens quidem, conquerendum esse duxi. Quamvis enim, ut abs te dictum est, quodvis horum criminum usque adeo grave atque atrox sit, ut qui hoc admiserit, non modo exauctorari, sed etiam capite multari mereatur: tamen id tacitum tenere præstitisset. Nam ea demum dici debent, quæ auditu digna sunt, atque ad justitiæ et castitatis studium auditores

CLXXIX. — POEMENIO PRESBYTERO.

Ad modestiæ submissionisque animi fastigium hac demum ratione conscendemus (neque enim eum ego descensum sed ascensum esse statuerim), si pestiferum et exitialem superbiæ fastium, atque ad orcum detrahentem arrogantiam tumorem exstinguamus, et in omnibus rebus modestiam colamus, nec quidquam, tanquam nullum hinc detrimentum accepturi, contempnamus. Etenim ea, quæ sunt, anima sequi consuevit, atque naturæ vi ad ea quæ studio habet, sese informat et effingit. Quamobrem sit nobis et gravis habitus, et mitis obtutus, et demissum supercilium, et minime superbus incessus, et necessarius vestitus, et humilis cathedra, et frugalis ac plebeius victus, et stragulum nihilo præstantius quam necesse sit, et supellex ad tenuitatem ac vilitatem comparata, et domus Christianis digna, itemque et sermo, et vox, et congressus cum aliis ad modestiam potius quam ad tumorem et arrogantiam spectet. Sic enim in omnibus rebus modestiam colentes ad cœlestem arcem ascendemus.

CLXXX. — ALYPIO.

D *In illud: « Ut nuntiet Abraham, quod Sarra lactet ».*

Quoniam a me petiisti quam ob causam Sarra, quæ ætate admodum processerat, dixit: « Quis nuntiabit Abraham, quod Sarra lactet filium? » dicendum enim fuisse, quod pepererit: hoc respondeo, istud, « Quis nuntiabit Abraham, » perinde esse ac si diceret, O Abraham, quis in Persidem

RITT.

(15) Ambo codd. Vat. 649 et All., βλαθησόμενος. POSSIN.

nuntiabit quod Sarra sterilis et anus lactet? Non enim habetur, Quis nuntiabit ipsi Abraham, sed, Abraham. Quod si quis nimis contritum ac violentum hoc esse existimet, fortasse ad aliquem, qui eodem, quo Abraham nomine appellaretur, hæc verba habita sunt. Ac propterea ne articulum quidem adjunxit. **329** An autem eo quoque tempore abesset patriarcha, dicere minime habeo. Illud autem potius dixerim, quod si quidam de eo hæc verba habita esse existimant, etiam de præsentibus usurpant. Quo in genere illud est, Quis annuntiabit Domino meo? ipse Dominus, ipse exaudiet. Nam ita loqui, Quis lactis alimentum, quo puer utitur, adulto exponet? plus superfluitatis, quam probabilitatis habet. Ac de his quidem satis. Ob id autem non dixit, *peperit*, ne abortivus fetus esse existimetur, verum, *lactat*. Siquidem lactis fontes partum confirmant. Veri etenim partus argumentum certissimum est lactis profuvium.

CLXXXI. — EUTONIO DIACONO.

Eos qui acceptas contumelias philosophico ac patienti animo ferre minime volunt, hæc duo ad patientiam hortari debent: alterum, quod eos, qui contumeliam inferunt, nihil æque discruciat, ut eorum, qui contumelia afficiuntur, patientia; alterum, quod nulla ratione ipsos æque ulcisci queamus, quam virtutem coleudo. Quod si mihi minus fidei habendum putas: quidnam de hac re veterum quidam pronuntiarit, audi. Rogatus enim a quodam, qua ratione hostem ulcisceretur, respondit, « Si ipse probum atque honestum virum te præbueris. » Cum igitur, qui virtutem et patientiam colit, mortiferas hostibus plagas indiget, quin nos hæc arma et præsidia plurimi æstimamus? Quod si quis etiam iis qui livore feriuntur veniam tribuat, ac pro ipsis, ut ex hujusmodi furore emergant, vota faciat, atque ita sit comparatus, ut non modo a vindictæ studio abhorreat, sed eorum etiam, quos hoc vitium subegit, miseria commoveatur, hic demum vere est, qui sincere philosophari novit.

CLXXXII. — LAMPETIO EPISCOPO.

*Quomodo divina virtus in infirmitate perficitur*²⁸.

Quoniam pacto virtus in infirmitate perficeretur, paucis exponam. Quandoquidem enim apostoli cum flagris cæderentur, eos, a quibus cædebantur, superabant, et cum vexarentur et exagitarentur, vexatores suos vincebant, et cum mortem oppeterent, vita præditos in fugam vertebant, ob eam causam Dominus his verbis usus est. Nova enim erat hæc vincendi ratio, ut per contraria victoriam adipiscerentur, nec unquam succumberent, verum, perinde ac si certaminis exitus in ipsorum arbitrio ac potestate situs esset, ita ad certamina progredierentur.

²⁸ II Cor. xii, 9.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Ὑποβολιμαῖον. Bill., abortivus fetus. Malim, *suppositivus*. Ἐκτρωμα est fetus abortivus. RITT.
(17) Vide Hippocratem lib. v, aphorismo 59. Plinius lib. vii *Hist. natur.*, c. 15, et lib. xxviii, c. 7; Clement. Alexandr. lib. i *Pædag.*, cap. 6. Sic et

ἡ στείρα καὶ γραῦς θηλάζει; Οὐ γὰρ κεῖται, τίς ἀναγγελεῖ τῷ Ἀβραάμ, ἀλλὰ, Ἀβραάμ. Εἰ δὲ βλαῖον τις ἡγεῖται, ἴσως ὁμωνύμῳ τινι τοῦ Ἀβραάμ. Διὰ οὐδὲ τὸ ἄρθρον προσέθηκεν. Εἰ δὲ καὶ τότε ἀπὼν ἦν ὁ πατριάρχης, οὐκ ἔχω λέγειν. Ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον εἴποιμι, ὅτι εἰ περὶ αὐτοῦ νομιζοῦσι τινες εἰρησθαί, καὶ περὶ παρόντων λέγεται, ὡς καὶ τό· τίς ἀναγγελεῖ τῷ Κυρίῳ μου; Αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς εἰσκούσει. Τὸ γὰρ φάναι· τίς ἐρμηνεύσει τῷ τελείῳ τὴν τοῦ ἀτελοῦς γαλακτοτροφίαν; πλεόν τοῦ πιθανοῦ τὸ περιέργον ἔχει. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλις. Διὰ τοῦτο δ' οὐκ εἶπε, *τέτοκεν*, ἵνα μὴ ὑποβολιμαῖον (16) εἶναι νομισθῆ, ἀλλὰ, *θηλάζει*, Αἱ γὰρ γάλακτος πηγαὶ τὸν τόκον ἐγγυῶνται. Τοῦ γὰρ γνησίου τόκου ἡ τοῦ γάλακτος ἐπιβρῶθ ἀπόδειξις ἐναργεστάτη (17).

B ΠΙΛ'. — ΕΥΤΟΝΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ.

Τοὺς φιλοσοφεῖν ἐπὶ τῷ ὑβρίζεσθαι μὴ βουλομένους, δύο ταῦτα προτρέφει θεοὶ εἰς τὸ φιλοσοφεῖν· τό τε μὴδὲν οὕτω λυπεῖν τοὺς ὑβριστάς, ὡς τὴν τῶν ὑβριζομένων ἀνεξικακίαν· τό τε οὕτως ἀμύνασθαι αὐτοὺς μὴ δύνασθαι, ὡς ἀρετὴν ἀσχοῦντας. Εἰ δὲ ἐμοὶ ἀπιστεῖς, ἄκουσον τί τῶν παλαιῶν τις περὶ τούτου ἀπεφῆνατο. Ἐρωτηθεὶς γὰρ, Πῶς ἂν ἀμυνάμεν τὸν ἐχθρόν; ἔφη· « Αὐτὸς καλῶς ἀγαθῶς γινόμενος. » Εἰ τοίνυν ὁ ἀρετὴν καὶ ἀνεξικακίαν ἀσκῶν καρίας τοῖς ἐχθροῖς δίδωσι πληγὰς, δι' ἣν αἰτίαν μὴ ταῦτα τὰ ἀμυντήρια περὶ πολλοῦ ποιούμεθα; Εἰ δὲ τις καὶ συγγνώμην τοῖς ὑπὸ φθόνου βαλλομένοις νέμοι, καὶ εὐξοίτο αὐτοὺς ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς τοιαύτης μανίας, καὶ μὴ μόνον ἀμύνασθαι μὴ ἐθέλοι, ἀλλὰ καὶ συμπάσχοι τοῖς ὑπὸ τῆς κακίας χειρωθεῖσιν, οὗτος τῷ ὄντι ἐστὶν ὁ εἰλικρινῶς φιλοσοφεῖν ἐπιστάμενος.

ΠΠΒ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Πῶς ἡ θεία δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται (18).

Ὅπως ἡ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, συντόμως φράσω· ἐπειδὴ γὰρ μαστιζόμενοι οἱ ἀπόστολοι τῶν μαστιζόντων περιεγίνοντο, καὶ ἐλαυνόμενοι τῶν διωκόντων ἐκράτουν, καὶ ἀποθνήσκοντες τοὺς ζῶντας ἐτρέποντο, διὰ τοῦτο τοῦτ' ἔφη. Καινὸς γὰρ ἦν τῆς νίκης ὁ τρόπος, τὸ διὰ τῶν ἐναντίων κερρατηκέναι, καὶ ἡττᾶσθαι μὲν μηδεπώποτε· ὡς δ' αὐτοὺς ὄντας κυρίους τοῦ τέλους, οὕτως ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας ὠρμηκέναι [τούτους]. Καὶ ἵνα τοῦτο μάθης σαφέστερον, θέα τοὺς ἀλιτηρίους Ἰουδαίους, ὡς περὶ ἐν δικτύοις αὐτοὺς ἔχοντας, καὶ διαποροῦντας, καὶ φράζοντας.

Varro eruditiss. Roman. apud Nonium Marcell. RITT.
(18) In hunc locum Joan. Chrysostomus peculiariter dixit humilium. Vide et Photium patriarcham in *Biblioth.*, pag. 851, et Salviauum *De gubernaculis Dei*, passim. lb.

« Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; » τὴ γὰρ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, καὶ πᾶσαν ἐκπληξίν ὑπερβαῖνον, τοῦτο ἦν, ὅτι ἔχοντες αὐτούς, καὶ δεσμοῦντες, καὶ τύπτοντες ἐν ἀμυχανίᾳ ἦσαν, καὶ ἡττημένων ἀφῆσαν φωνάς, διὰ τούτων ἡττώμενοι, δι' ὧν ἐδόκουν κρατεῖν. Ἄπερ γὰρ εἰς ἀδοξίαν αὐτῶν ἐμηχανῶντο, ταῦτα ὑπὲρ τῆς εὐκλείας αὐτῶν ἐθεώντο γινόμενα. Ὅντως οὖν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀποστόλων πλέον διέλαμπεν. Οὐ γὰρ πράγματα ὑπομένοντες, καὶ ἀντιστρατευόμενοι, οὐδ' ὄπλα χαλκεύοντες, καὶ στρατιώτας συλλέγοντες, ἀλλὰ τὴν γνώμην παρασκευάζοντες εἰς τὸ κακῶς παθεῖν μόνον, οὕτω τὰ τρόπαια πανταχοῦ ἤγειρον. moliebantur, hæc ad eorum gloriam redundare conspiciabant. Vere itaque Dei virtus in apostolorum infirmitate uberius elucebat. Non enim negotia subeuntes, atque aciem contra instruentes, nec arma fabricantes ac militares copias contrahentes, verum animum duntaxat ad perferendos dolores præparantes, hac ratione tropæa ubique statuebant.

ΡΒΓ'. — ΠΑΥΛΩ.

Ὅτι τοῦ ἀργεῖν καὶ ῥαθυμεῖν ἄμεινον τὸ κᾶν τὰ ἑτέροις πορηθέντα ἐπὶ στόματος φέρειν.

Ἔοικας, ὡς φασὶ τινας, ἀλλοτρίους ἐναγλαΐζεσθαι πόνοιο, τοὺς ἐτέρων ἰδρώτας καρπούμενος. Πλὴν ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν αἰτιῶνται, ἐγὼ δὲ ἡρέμα ἀποδέχομαι· τοῦ γὰρ ἀργεῖν, καὶ ῥαθυμεῖν, καὶ φλυαρεῖν, πολλῶ ἄμεινον τὸ κᾶν τὰ τῶν ἄλλων συγγράμματα ἐπὶ στόματος ἔχειν.

ΡΠΔ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον, « Τίς ἐστὶν υἱός, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; » καὶ ὅτι δραστηκώτερα τῶν ἀποφατικῶν τὰ κατ' ἐρώτησιν προσαγόμενα.

Ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸ ἀποφαίνεσθαι πολλάκις παρεῖς, κατ' ἐρώτησιν προάγει, τὴν ἀπόδειξιν ἡμερωτέραν καὶ δραστηκώτεραν ταύτῃ γίνεσθαι οἰόμενος. Ἐφασκε γὰρ τοῖς ἐν πειρασμοῖς οὖσι καὶ δυσχεραίνουσι· « Τίς γὰρ υἱός, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; » ἵνα ἐμφαντικώτεραν τῇ ἐρωτήσει τὴν ἀπόδειξιν ἀποφαινῆ (19). Οὕτω καὶ ἄλλαχοῦ· « Πρέπον ἐστὶ γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι; » τῇ ἐρωτήσει τὴν ἀτοπίαν σαφεστέραν δεῖξαι πειρώμενος. Ταῖς μὲν γὰρ ἀποφάσεις πολλοὶ καὶ ἀντιλέγειν τολμῶσι· τὰ δὲ κατὰ ἐπερώτησιν προσαγόμενα, καὶ πείθει καὶ ἐπιστοιμίζει, καὶ πραδότητος δόξαν τῶ λέγοντι περιτίθει.

tuntur, et movent, et silentium adversariis indicunt : ac præterea lenitatis et facilitatis opinionem dicenti conciliant.

ΡΠΕ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἐγὼ τὰ ἐπιτηδεύματα, ὧν οὐκ ἐστὶ τὸ τέλος βιωφελές, οὐδὲ τέχνας εἶναι ὀρίζομαι, ἀλλὰ ματαιοτεχνίας ἢ κακοτεχνίας. Τεχνικὸν γὰρ ἐστὶ τὸ πρὸς τὸ χρῆσιμον· καὶ κοινωφελές βλέπειν.

³⁹ Act. iv, 16. ⁴⁰ Hebr. xii, 7. ⁴¹ I Cor. xi, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(19) Ambo codd. Vatic. 549 et Alt., ἀποφάνη. Et vers. antepenult. προσαγόμενα scribunt, quod in edito est προσαγόμενα. POSSIN.

A. que, ut hoc clarius perspicias, animadvertite quem admodum nefarii illi ac pestiferi Judæi eos tanquam irretitos tenerent, et tamen summa consilii inopia premerentur, ac dicerent, « Quid faciemus his hominibus? » Nam hoc demum erat, quod admirationem afferebat, atque ab hominum sensibus alienum erat, omnemque stuporem excedebat, quod cum eos tenerent, ac vinculis coercerent, verberibusque afficerent, tamen in summa animi anxietate versabantur, easque, quæ victis conveniebant, voces emittebant, **330** per eas vellicet res victi ac subacti, quarum ope victoriam sibi opinionis errore fingebant. Nam quæ ad eorum dedecus et infamiam busque afficerent, tamen in summa animi anxietate versabantur, easque, quæ victis conveniebant, voces emittebant, **330** per eas vellicet res victi ac subacti, quarum ope victoriam sibi opinionis errore fingebant. Nam quæ ad eorum dedecus et infamiam

B CLXXXIII. — PAULO.

Melius esse ea quæ aliorum laboribus parva sunt in ore ferre, quam desidiam sectari.

Videris, ut nonnulli aiunt, alienis laboribus te ipsum ornare, atque aliorum sudoribus frui. Cæterum illi quidem hoc nomine te accusant : ego vero nonnihil laudo. Multo enim satius est etiam aliorum scripta in ore habere, quam cessare desidiaque torpere ac nugari.

CLXXXIV. — EULOGIO.

In illud, « Quis est filius, quem non corripit pater? » Et quod efficaciora sunt quæ per interrogationem, quam quæ enuntiative profertur.

Divinus Paulus omnia persæpe enuntiatione percontationem adhibet, quod hac ratione suaviorem ac magis efficacem demonstrationem se redditurum arbitretur. Aiebat enim ad eos, qui in tentationibus versabantur, easque molesto animo ferebant : « Quis enim filius, quem non corripit pater? » ut per interrogationem plus ponderis ac significationis demonstrationi afferret. Atque item alio loco, « Decet mulierem detecto capite Deum orare? » hac scilicet interrogatione id agens, ut clariorem et apertioorem huiusmodi absurditatem redideret. Siquidem enuntiationes permulti quoque oppugnare ac refutare aggrediuntur : quæ autem per interrogationem profertur

lenitatis et facilitatis opinionem dicenti

CLXXXV. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

D. Ego studia ea, quorum finis vitæ humanæ nihil commodi affert, nec artes quidem esse statuo, verum maturoteχνίας καὶ κακοτεχνίας, hoc est, inanes et improbas artes. Artificiosum enim hoc demum est, id sibi propositum habere, quod hominum vitæ commodum est atque utile.

CLXXXVI. — THEONI EPISCOPO.

In illud, « Terrena sapientes ».

Apostolus, vir sapientissime, cum eos, qui terrena sapiunt, objurgasset, his verbis usus est : « Nostra autem conversatio in cœlis est »⁴², » iis videlicet, qui prava et improba faciunt, eos qui ingentia et præclara opera edunt, opponens. Illi enim viles et abjecti sunt : hi autem animi magnitudine præditi, atque insignis cujusdam proceritatis. Rursum, ut eos qui adversus fratres **331** insolenter se efferunt, reprimeret, ad hunc modum loquebatur : « Non alta sapientes, sed humilibus consentientes »⁴³. » Non quod eos res supra mundum positas animo agitare prohiberet ; sed ut superbiam ac jactantiam excinderet. Aliud enim μεγαλοφροσύνη, hoc est animi magnitudo, aliud superbia, hoc est, arrogantia designat. Siquidem illa omnia, quæ accidunt, infra suam fortitudinem posita esse ducit : hæc autem omnes homines vilitate sua inferiores esse censet. Illa res mundo sublimiores ante oculos sibi proponit : hæc expetit : hæc intereuntis cupiditate flagrat.

CLXXXVII. — EIDEM.

Φρόνημα et φρόνησις haud eandem significationem habent. Illud enim elationem, hæc prudentiam significat. Illud superbiam, hæc temperantiam. Illud adversus alios impetum facere : hæc nihil eorum, quæ decent, prætermittere. Illud denique eos, qui virtutum ornamentis præditi sunt, ornatu spoliati : hæc autem inferiores etiam exornat. Ac propterea **C** illud odio, hæc laudi atque admirationi est. Illud omnium voce laceratur : hæc prædicatione effertur. Quæ cum ita sint, ut φρόνησις, hoc est prudentiam, excolas, φρόνημα autem, id est elationem atque impetum adversus proximos, radicibus evellas, enitere.

CLXXXVIII. — EIDEM.

Equidem ipse humilitatem ab animo magno et excelsio, superbiam autem a vili et abjecto proficisci existimo. Atque hoc confirmant Deo charus Abraham, et Pharisæus. Etenim ille divino colloquio fruens, terram sese ac cinerem appellabat : hic autem etiam a nemine commotus efferebatur, animumque arrogantem gerebat, ac se ipsum universo orbi anteferre conabatur.

CLXXXIX. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Eum, qui docere aggreditur, facere oportet, atque ita loqui. Qui autem non facit, eum ne verba quidem facere convenit. Prior enim inter summos collocabitur : posterior autem non modo pœnas illic dabit, sed etiam ridiculum hic sese præbebit. Cavillorum enim ac sannarum materia auditoribus erit.

⁴² Philipp. III, 19. ⁴³ ibid. 20. ⁴⁴ Rom. XII, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(20) Ed. Paris., τολύον, τουτέστι τὸ κατὰ τῶν, etc.. omissis intermediis. Locum restituimus ex cod. Vatic. 649 et Alt. ap. Possinum. EDIT. PATR.

A ΠΙΣΤ'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον, « Οἱ τὰ ἐπίγεια φρονούντες. »

Ὁ Ἀπόστολος, ὡ σοφώτατε, τοὺς μὲν τὰ ἐπίγεια φρονούντας αἰτιασάμενος, ἔφη· « Ἡμῶν δὲ τὸ πνεῦμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει· » τοὺς μικρὰ καὶ φαῦλα πράσσοντας τοῖς μεγάλα καὶ νεανικὰ ἀντιτάττων. Οἱ μὲν γὰρ εὐτελεῖς εἰσι καὶ ταπεινοί· οἱ δὲ μεγαλοφρεῖς καὶ οὐρανομήκεις. Τοὺς δὲ κατὰ τῶν ἀδελφῶν φρονούντας καταστέλλων ἔλεγε· « Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονούντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι· » οὐ τὰ ὑπερκόσμια αὐτοῦς φαντάζεσθαι κωλύων, ἀλλὰ τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὴν μεγαλαυχίαν ἐκκόπτων. Ἄλλο γὰρ μεγαλοφροσύνη, τουτέστι μεγαλοφύχια, καὶ ἄλλο ὑπερηφάνια, τουτέστιν, ἀλαζονεῖα. Ἡ μὲν γὰρ πάντα δεύτερα ἡγεῖται τὰ συμβαίνοντα τῆς οἰκείας ἀνδρείας· ἡ δὲ πάντα ἀνθρώπους δευτέρους τῆς οἰκείας εὐτελείας. Ἡ μὲν τὰ ὑπερκόσμια φαντάζεται, ἡ δὲ τὰ ἐπίγεια ονειροπολεῖ. Ἡ μὲν τὸ θεῖον καὶ ἀοίδιμον κλέος ποθεῖ, ἡ δὲ τῆς σβαννουμένης δόξης ἐρᾷ.

terrenas somniat. Illa divinam et præclaram gloriam

ΠΙΣΤ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ὁὐ ταυτὸν φρόνημα καὶ φρόνησις. Τὸ μὲν γὰρ ἔπαρμα δηλοῖ, ἡ δὲ συνέσις· τὸ μὲν ὑπερηφάνια, ἡ δὲ σωφροσύνη· τὸ μὲν τὸ κατὰ τῶν πέλας ἐπιφύεσθαι, ἡ δὲ τὸ μηδὲν τῶν προπόντων παρορᾶν· καὶ τὸ μὲν τοὺς ὑπὸ ἀρετῆς κεκοσμημένους ἀποκοσμεῖ, ἡ δὲ καὶ τοὺς ἡττονας κοσμεῖ. Διὸ καὶ τὸ μὲν μισεῖται, ἡ δὲ θαυμάζεται· τὸ μὲν ἀποκηρύττεται, ἡ δὲ ἀνακηρύττεται. Τὴν φρόνησιν τολύον, τουτέστι τὴν σύνεσις γεωργῶν, τὸ φρόνημα, τουτέστι (20) τὸ κατὰ τῶν πλησίον ἐπιφύεσθαι, αὐτόπρεμον ἀνασπᾶσαι περιῶ.

ΡΠΗ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἐγὼ μὲν ἀπὸ μεγαλοφροσύνης καὶ οὐρανομήκειος φύχης τίχθεσθαι ἠγούμαι τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀπὸ δὲ εὐτελοῦς καὶ φαυλοτάτης τὴν ὑπερηφάνιαν. Καὶ τοῦτ' ἐγγυῶνται ὁ τε θεοφιλὴς Ἀβραάμ καὶ ὁ Φαρισαῖος. Ὁ μὲν γὰρ θείας ἀπολαύων ὀμιλίας, γῆν καὶ σποδὸν αὐτὸν ἐκάλει· ὁ δὲ μηδενὸς παρακινούντος, ἐπήρητο καὶ μέγα ἐφρόνει, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης αὐτὸν προθεῖναι ἐπεχείρει.

ΡΠΘ'. — ΖΩΣΙΜῷ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

Τὸν μὲν διδάσκειν ἐπιχειροῦντα, πράττειν χρεῖ, καὶ οὕτω φράζειν· τὸν δὲ μὴ πράττοντα, οὐδὲ φράζειν δίκαιον. Ὁ μὲν γὰρ πρότερος εἰς τοὺς κορυφαιωτάτους τετάξεται· ὁ δὲ δεύτερος οὐ μόνον δίκας ἐκεῖ δώσει, ἀλλὰ κἀνταῦθα γέλωτα ὀφλήσει. Κωμωδίας γὰρ ὑπόθεσις τοῖς ἀκρωταῖς γενήσεται. Χρη τοιγαρ-

οὖν ἢ πράττοντα λέγειν, ἢ μὴ πράττοντα ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τὴν γλῶτταν ταῖς τῆς εὐγνωμοσύνης ἡνίκαις ἄγειν, ταῖς καὶ μεταγνώσιν ὠδινούσαις.

Ρι'. — ΖΗΝΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὸ μετὰ φρονήσεως ἡμεμαῖόν τε καὶ γαληνὸν τοῦ τρόπου, βεβηκυίας καὶ σταθερᾶς γνώμης μέγιστόν ἐστι παρ' ἐμοὶ κριτῆ τεκμήριον.

ΡιΑ'. — ΠΑΥΛΩ.

Κατὰ τῶν λεγόντων, εἶναι γένεσιν, ἥτοι εἰμαρμένην, ἢ τὴν λεγομένην τύχην.

Οἱ πάντα ὁμοῦ χρήματα μιγνύοντες, καὶ πανοσπρίαν, τὸ τοῦ λόγου, ποιῶντες (21), οὐ μοι δοκοῦσιν ὑγιαίνειν τὸν νοῦν. Εἰ γὰρ Θεός, οὐ γένεσις. Εἰ δὲ γένεσις, οὐ φημι τὸ ἐναντίον. Τραπεζὴ γὰρ τὸ βλάσφημον εἰς τὰς τῶν τοῦτο παρασκευαζόντων λέγεσθαι κορυφάς. Εἰ δὲ οὐδεὶς τοῦτο φαίη, ἀναμφισβήτητός ἐστι τῆς Ἐκκλησίας ὁ στέφανος· ἥκει μὲν οὖν αὐτῆ ἡ νίκη, ὡς οἶμαι, εἰ καὶ μόνῃ ἐτύγχανε. Νυνὶ δὲ καὶ ἄλλαις πολλαῖς ἐπειρηδόμεθα. Εἰ γένεσις, οὐ νόμος· εἰ δὲ νόμος, οὐ γένεσις (22). Εἰ γένεσις, οὐ παραίνεσις· εἰ δὲ παραίνεσις, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ κρίσις· εἰ δὲ κρίσις, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐκ εὐχή· εἰ δὲ εὐχή, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ μελέται· εἰ δὲ μελέται, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ φιλοσοφία· εἰ δὲ φιλοσοφία, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐκ ἱατρικὴ· εἰ δὲ ἱατρικὴ, οὐ γένεσις. Εἰ γένεσις, οὐ γεωργία· εἰ δὲ γεωργία, οὐ γένεσις. Καὶ πολλὰ ἔχων εἰπεῖν, νυνὶ παραλείψω· αὐθὶς δὲ συλλογίσσομαι. Εἰ μὲν οὖν ἐνὸς ἦν τοῦ πράγματος πρὸς ἓν ὁ ἀγὼν, ἴσως ἀμφισβητήσοις ἂν ἦν ὁ στέφανος. Εἰ δ' ἐνὸς πρὸς πολλὰ καὶ ποικίλα ἡ μάχη, ἀναμφισβήτητος, ὡς οἶμαι, ἡ νίκη (23). Κἂν γὰρ ἐν δόξῃ νενικηκέναι, ὑπὸ τῶν ἄλλων ἠτηθησέται. Δόξη δὲ εἶπον, ἐπειδὴ περ οὐ πᾶσι τὸ κρίνειν τὰ πράγματα ἐλικρινῶς πρόσσεσιν, ἢ διὰ βραχυτέτα γνώμης, ἢ διὰ ῥαθυμίας, ἢ διὰ σκαυήτητα τρόπων, ἢ διὰ πρόληψιν, θανάτου γείτονα. Ἐπαὶ τοῖς γε νῦν ἔχουσι, καὶ ἀπρόληπτον κεκτημένοις τῶν πραγμάτων τὸ κριτήριον, σαφές ἐστι τὸ ἀληθές (24).

guitatem contingit, vel ob segnitiam, vel ob morum improbitatem, vel ob mortis vicinam opinionem, quam prius eorum animi imbuti sunt. Nam alioqui iis, qui mente præditi sunt, ac rerum iudicium opinionibus quibusdam minime prius occupatum habent, perspicua est veritas.

ΡιΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἡ τρυφή, ὡ βέλτιστε, οὐ μόνον ἐξοστρακίζει τὴν πολυήρατον, καὶ ἀρχῆς καὶ πλούτου προτιμωτέραν ὑγείαν (ταύτης γὰρ ἀπούσης, ἔκεινα ὀδῶν), ἀλλὰ καὶ ποικίλα καὶ ἀνήκεστα καινουργεῖ νοσήματα. Εἰ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(21) Πανοσπρίαν, τὸ τοῦ λόγου, ποιῶ. Nota pro-
verbiū de rerum confusione et mistura. Suidas :
Πανοσπρία, ἢ ἐκ τῶν ὀσπρίων μίξις. RITT.

(22) Εἰ γένεσις, οὐ νόμος· εἰ δὲ νόμος, οὐ γένεσις. Scripsit hæc Isidorus imitatione magistri sui Joannis Chrysostomi, cuius sunt ista præsentibus ita gemina, ut non ovum ovo neque lac lacti sit similis, oratione 5. Περὶ εἰμαρμένης· Εἰ γένεσις ἐστὶ, κρίσις οὐκ ἐστὶν· εἰ γένεσις ἐστὶ, πίστις οὐκ ἐστὶν. Εἰ γένεσις ἐστὶ, Θεός οὐκ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶν ἀρετὴ, οὐκ ἐστὶ κακία· εἰ γένεσις ἐστὶ,

Quamobrem aut facientem loqui oportet, aut non facientem silere, ac linguam probitatis rectique iudicii habenis, quæ respicientiam parturiunt, coercere.

CXC. — ZENONI PRÆSBYTERO.

Morum cum prudentia conjuncta placiditas et tranquillitas, gravis atque constantis animi maximi, meo quidem iudicio, argumentum est.

332 CXCI. — PAULO.

Contra eos qui dicunt esse nativitatem sive fatum seu fortunam.

Qui res omnes permiscet, ac leguminum, ut dicti solet, misturam faciunt, sanæ mentis mihi minima videntur. Nam si Deus est, fatum non est. Si autem fatum, non dicam quod cum eo pugnat: vertatur enim in eorum capita, qui, ut hoc dicatur, procurant, hæc blasphemia. Quod si nemo est qui hoc dicere ausit, sine controversia penes Ecclesiam est victoria. Ac sufficiebat quidem, ut opinor, hæc palma, etiamsi sola esset. Nunc autem aliis quoque permultis ignitumur. Si fatum est, lex non est: si autem lex, fatum non est. Si fatum est, admonitio non est: si autem admonitio, fatum non est: si fatum est, iudicium non est: si autem iudicium, fatum non est. Si fatum est, non est precatio: si autem precatio, fatum non est. Si fatum est, meditationes non sunt: si autem meditationes, fatum non est. Si fatum est, philosophia non est: si autem philosophia, fatum non est. Si fatum est, medicina non est, si autem medicina est, fatum non est. Si fatum est, agricultura non est: si autem agricultura est, fatum non est. Ac multa item alia cum dicere habeam, nunc prætermitto: rursum autem colligam. Si igitur unius rei cum una certamen esset, dubia fortasse victoria foret. Cum autem una res adversus multas et varias dimicet, extra controversiam, ut opinor, est victoria. Quamvis enim unam vicisse videatur, ab aliis tamen vincetur. Idcirco autem dixi, videbitur, quoniam non omnes hoc habent, ut sin cere de rebus iudicent. Id quod vel ob mentis exiguitatem contingit, vel ob mortis vicinam opinionem, quam prius eorum animi imbuti sunt, ac rerum iudicium opinionibus quibusdam minime prius occupatum habent, perspicua est veritas.

CXCII. — EIDEM.

Luxus, vir optime, non modo peramabilem atque imperio et opibus anteponendam sanitatem propellit (hæc enim absente nullius momenti illa sunt), sed etiam varios et incurabiles morbos gignit. Quare si

πάντα μάτην, πάντα εἰκῆ καὶ ποιοῦμεν καὶ πάσχομεν· οὐκ ἐστὶν ἔπαινος, οὐκ ἐστὶ φόγος, οὐκ ἐστὶν αἰδώς, οὐκ ἐστὶν ἀσχύνη, οὐκ εἰσὶ νόμοι, οὐκ εἰσὶ δικαστήρια. Meminit quoque Isid. orationis sue contra fatum infra ep. 255. Vide Nemesium de Natura hominis. Id.

(23) Verba ἡ νίκη, quæ in edit. Paris. deerant, supplentur ex eisdem codicibus. EDIT. PATR.

(24) Sic Minutius Felix Octavio: « Veritas obvia, sed requirentibus. »

tibi sanitas curæ est, frugalitas quoque curæ sit. Si quidem bonæ valetudinis matrem esse incediam medici non immerito definiunt. Ego vero, quoniam mihi tecum, qui satietati quoque ipsi per saturitatem et ingluviem contumeliam infers, sermo est hoc tibi nuntio, frugalitatem tibi sanitatis, hoc est rei cumprimis charæ et expetendæ, matrem fore.

CXCIII. — LAMPETIO EPISCOPO.

Si fieri possit, ut Zosimus, et Maro, et Eustathius, qui in tot tamque gravibus flagitiis deprehensi sunt, meliore mente recepta eo, unde exciderunt, redeant, hoc quidem melius fuerit. Sin minus, eos, tanquam incurabilia membra, ad vitales partes grassantia, excinde.

333 CCXXIV. — TAURO HYPARCHO.

Vitium quidem, hoc est, res infausta et decoris plena, dominatur, cum tyrannis rerum potitur. Virtus autem palmam obtinet, cum regnum res exornat et moderatur. Tyrannis enim ad suam, regnum autem ad subditorum utilitatem omnia refert.

CXCV. — HERMINO COMITI.

De gratia sancti baptismatis.

Quoniam magnificentia tua per litteras ex me quæsit, quid sit causæ, cur infantes, cum peccatis careant, baptizentur : necessario tibi rescribendum esse putavi. Quidam igitur nimis tenuiter et jejune aiunt, eos spurcilem enim, quæ ob Adami transgressionem ad humanam naturam transfusa est, eluere. Ego vero hoc quidem etiam fieri persuasum habeo : at non solum (neque enim id tam magna esset), verum alia quoque multa, naturam nostram longe superantia, beneficia nobis concessa esse. Neque enim natura nostra id duntaxat accepit, quod ad peccatum de medio submovendum ac delendum requirebat : verum etiam divinis beneficiis aucta et ornata est. Neque enim solum supplicio exempta est, atque improbitatem omnem exuit : sed etiam superne regenita est (divina, et omnem orationis vim ac facultatem excedente regeneratione, tanquam ex machina quadam excogitata) et redempta, et sanctificata, et in adoptionis jus adducta et justificata : et Unigeniti coheres effecta est, ac per sacrorum mysteriorum perceptionem concorporea ipsi reddita, et in ipsius carnem censetur : et quemadmodum corpus capiti, eodem modo ipsa ei copulata est. Quod quidem cum divus Paulus, Christi sensuum velut promus, animadvertisset, nunc quidem his verbis utebatur, « Et ipsum donavit super omnia caput Ecclesiæ », hoc est, præter alia omnia beneficia hoc eam munere affect, ut Christus ipsius caput sit : nunc autem ad hunc modum loquebatur, « Multo magis abundantiam gratiæ et donationis et justitiæ accipientes in vita regnabunt ». Non dixit, *gratiam*, sed, *abundantiam gratiæ* : hinc videlicet ostendens nos non pharma-

Α τοίνυν μέλει σοι τῆς ὑγείας, μελέτω καὶ τῆς αὐταρχείας. Τὴν μὲν γὰρ ἐνδεικναι μητέρα ὑγείας εἶναι, εἰκότως ἱατρῶν παιδὲς ὀρίζονται· ἐγὼ δὲ, ἐπειδὴ πρὸς σέ μοι ὁ λόγος, τὸν καὶ τὸν κόρον τῇ πλησμονῇ ὀρίζοντα, τὴν αὐτάρχειαν μητέρα σοι γενήσεσθαί τῆς πολυποθῆτου ὑγείας εὐαγγελλίζομαι.

PLΓ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ μὲν δυνατὸν σωφρονισθέντας Ζώσιμον, καὶ Μάρωνα, καὶ Εὐστάθιον τοὺς ἐπὶ τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις κακοῖς ἀλόντας, ἐπανελθεῖν ὄθεν ἐξέπεσον, ζμεινον. Εἰ δὲ μὴ, ἐκκοφον, ὡσπερ μέλη ἀνίατα σπεύδοντα βαδίσαι ἐπὶ τὰ καίρια.

PLΔ'. — ΤΑΥΡῶ ΥΠΑΡΧῶ.

Κακία μὲν ἡ δυσώνυμος, καὶ δυσκλεῆς, κρατεῖ, ὅταν τυραννὶς κατέχη· ἀρετὴ δὲ νικᾷ, ὅταν βασιλεῖα διακοσμηῇ τὰ πράγματα. Ἡ μὲν γὰρ τυραννὶς πρὸς τὸ οἰκεῖον, ἡ δὲ βασιλεῖα πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων συμφέρον βλέπει.

PLΕ'. — ΕΡΜΙΝῶ ΚΟΜΗΤΙ.

Περὶ τῆς χάριτος τοῦ ἀγίου βαπτίσματος.

Ἐπειδὴ γέγραφέ σου ἡ μεγαλόνοια βουλομένη μαθεῖν δι' ἣν αἰτίαν τὰ βρέφη ἀναμάρτητα ὄντα βαπτίζονται, ἀναγκαῖον ᾤθηθην ἀντεπιστεῖλαι. Τινὲς μὲν οὖν σμικρολογοῦντές φασιν, ὅτι τὸν διὰ τὴν παράδασιν τοῦ Ἀδάμ διαδοθέντα τῇ φύσει ῥύπον ἀποπλύνονται. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο μὲν γίνεσθαι πιστεύω, οὐ μὴ μόνον (οὐδὲν γὰρ ἂν τοσοῦτον ἦν), ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ μακρῶ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνοντα φύσιν δεδοσθαι χάρισματα. Οὐ γὰρ ὅσον ἐχρηζεν ἡ φύσις εἰς τὴν τῆς ἀμαρτίας ἀναίρεσιν ἐλαθε μόνον, ἀλλὰ καὶ θεοὶς ἐκοσμήθη δώροις. Καὶ γὰρ οὐ μόνον κολάσεως ἀπηλλάγη, καὶ πονηρίαν ἀπημφιάσατο πᾶσαν, ἀλλὰ καὶ ἀνεγεννήθη ἄνωθεν, (παλιγγενεσίας θείας, καὶ λόγον ὑπερβαίνουσας, ὡσπερ ἐκ μηχανῆς τινος ἐπινοηθείσης), καὶ ἀπελυτρώθη, καὶ ἡγιάσθη, καὶ εἰς υἱοθεσίαν ἠνήχθη, καὶ ἐδικαιώθη, καὶ ἐγένετο συγκαληρόνομος τοῦ Μονογενοῦς, καὶ σύσσωμος αὐτῷ διὰ τῆς μετοχῆς τῶν ἱερῶν μυστηρίων κατέστη, καὶ εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ τελεί· καὶ ὡσπερ τὸ σῶμα τῇ κεφαλῇ, οὕτως αὐτῷ ἢνωται. Ἄπερ ὁ θεσπέσιος ἐνοήσας Παῦλος, ὁ τῶν τοῦ Χριστοῦ νοημάτων ταμίας, ποτὲ μὲν ἔλεγε· « Καὶ αὐτὸν ἔδωκεν ὑπὲρ πάντα, κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας· τουτέστιν, ὑπὲρ τὰ ἄλλα πάντα χάρισματα, τοῦτο αὐτῇ ἔδωκεν, τὸ τὸν Χριστὸν κεφαλὴν αὐτῆς εἶναι. Ποτὲ δὲ, « Πολλῶ μᾶλλον οἱ τὴν περισσεῖαν τῆς χάριτος, καὶ τῆς δωρεᾶς, καὶ τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες, ἐν ζωῇ βασιλεύουσιν. Οὐκ εἶπε χάριον, ἀλλὰ *περισσεῖαν χάριτος*· δεικνύς, ὅτι οὐ φάρμακον ἐλάβομεν ἀντίρροπον τοῦ τραύματος μόνον, ὡς οἴονται σμικρολόγοι τινὲς, καὶ τῆς θείας μεγαλοδωρεᾶς ἀναισθητοί· ἀλλὰ καὶ εὐμορφίαν καὶ τιμὴν, καὶ ὄψαν, καὶ ἀξιώματα, πολλῶ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνοντα

⁴⁴ Ephes. i, 22. ⁴⁵ Rom. v, 17.

ἀξιαν. Μὴ τοίνυν, ὦ φίλος, νόμιζε ἀμαρτιῶν μόνον ἀναιρετικὸν εἶναι τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ υἰοθεσίας καὶ θείας συγγενείας καὶ ἄλλων μυρίων τῶν τε λεχθέντων, τῶν τε παραλειφθέντων ἀγαθῶν ποιητικῶν. Ὅ γὰρ τῶν ἀπάντων βασιλεὺς, οὐ μόνον ἐλυτρώσατο τὴν αἰχμαλωτευθεῖσαν φύσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνήγαγεν.

adoptionem, et divinam cognationem, ac sexcenta alia, tam quæ commemoravi, quam quæ prætermisi, bona procreare. Siquidem ille omnium rex captivam naturam non modo redemit, verum etiam ad summum honoris gradum evertit.

Ριζ'. — ΗΣΑΙΑ.

Ὁὐ χρὴ τὴν ἀνυπέροχτον τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν, ὑπόθεσιν βραθυμίας ποιῆσθαι, ἵνα μὴ μείζονα συγκνώμης κατ' ἄμφω ἀμαρτάνοντες ἀλώμεν, τῷ τε παραλόγως ἐβραθυμηκέναι, τῷ τε παραλογώτερον τῆς χρηστότητος καταπεφρονηκέναι.

Ριζ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Ὅτι μὲν, εἰ μὴ τὰς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἡμᾶς τοῦ ἀοιδίμου Τιμοθέου ὁ ἀλιτήριος Εὐσέβιος ἐξέκοπτεν, οἰκουμηνικὸν ἂν καὶ διαδόχον ἀνθρώπων ἐποίησεν, οἶμαι μὴ ἀμφιβάλλειν τὴν σὴν σύνεσιν. Ὅτι δὲ οὐδὲ οὕτως ἀκλειῶς τὸν βίον κατέστρεψεν, ἀλλ' ὑπὸ πάντων ἐπὶ τοῖς καλλίστοις ἀδόκμοις, τοῦτο παρ' ἡμῶν μάνθανε. Εἰ δὲ χρὴ τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, τάχα οὐχ οὕτως εἰσὶν εὐδόκιμοι, οἱ πρὸς ἀρετὴν ἀλειφόμενοι, καὶ στεφανίται γινόμενοι, ὡς οἱ κωλυόμενοι μὲν, καὶ μηδὲ τί ἐστὶν ἀρετὴ ἐννοῆσαι συγχωρούμενοι, μῆτι γὰρ πρᾶξι, ἀρασταὶ δὲ γνήσιοι ταύτης ἀναφαινόμενοι. Γυμνὴ γάρ ἐστιν αὕτη τῆς διανοίας αὐτῶν ἡ βάσανος.

Ριη'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Ταπεινοφροσύνην ὑπερβάλλουσαν κατηγορεῖ σου τὸ γραφέν σοι πρὸς ἐμὲ γράμμα. Εἰ δὲ ἀρνήσαιο, ἐλέγξει σε καὶ αὐτὴ ἡ βῆσις, ἣν μαθεῖν τι παρ' ἐμοῦ βουλήθεις, συνέπλεξας. Ἐφης γὰρ, ὅτι Ἐσχάτον πάντων ὄντα, καὶ ὡσπερ ἔκτρομα, διδάξον κάμῃ, τί δήποτε ὁ Θεὸς διὰ Ἡσαίου, τὰ μὲν ὡς κόκκινον ἀμαρτήματα τῶν μετανοούντων ὡς ἔριον λευκαίνειν ἔφη· τὰ δὲ ὡς φοινικεῦν, ὡς χιόνα. Ἐγὼ δὲ θαυμάσας σου τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ ὅτι τὸ μέγιστον τοῦ Παύλου πλεονέκτημα, ὡσπερ διάδημα, ἀνεδήσω (κάκκινος γὰρ ἔκτρομα εἶναι ἑαυτὸν ἔλεγε· καίτοι τὰ ἐξαμβλωθέντα ἀναμορφῶν, καὶ δεύτερον ὠδίνων τὰ τοὺς θεῖους χαρακτήρας μὴ ἀποσώσαντα) ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν συντόμως βαδιοῦμαι. Φημι τοίνυν, ὅτι ἐπηγγεῖλατο, τὰ μὲν ἄκρα μέσως, τὰ δὲ μέσα ἄκρως θεραπεύσειν.

Ριθ'. — ΠΕΤΡῸ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Ὁὐ χρὴ, μακάριε, πάντα ἐπιεῖναι ἀναισχύντοις καὶ ἀκρατέσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ χαλινὸν αὐτοῖς ἐμβάλλειν τὴν αἰδῶ, ἵνα μὴ δίκην ὑστερον δόλημεν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, κἀνταῦθα δημίῳν χαλεπῶ-

cum duntaxat, quod vulnere par sit, accepisse (quemadmodum jejuni quidam homines, ac divinam munificentiam minime agnoscentes opinantur), verum etiam pulchritudinem et honorem, et gloriam et dignitates, meritum nostrum multis partibus excedentes. Quæ cum ita sint, o amice, ne hoc existimes, baptismum peccata tantummodo delere: verum et

adoptionem, et divinam cognationem, ac sexcenta alia, tam quæ commemoravi, quam quæ prætermisi, bona procreare. Siquidem ille omnium rex captivam naturam non modo redemit, verum etiam

334 CXCVI. — ISAIÆ.

Ex incomparabili Dei lenitate ac patientia socordiae materiam arripere minime oportet: ne alioqui majora, quam quibus ignosci debeat, peccata utroque nomine perpetrare deprehendamus, hoc est, dum et stulte desidia et inertia laboramus, et divinam benignitatem stultius contemnimus.

CXCVII. — THEOGNOSTῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Quod quidem, nisi exitiosus ac sacrilegus Eusebius clarissimi viri Timothei ad virtutem impetus excidisset, eum toto orbe cognitum ac celebrem redditurus erat, prudentiam tuam minime ignorare arbitror. Quod autem ne sic quidem citra gloriam e vita migraverit, verum ob præclarissimas virtutes ab omnibus prædicetur, hoc a nobis disce. Quod si quid etiam admiratione dignum dicere opus est, haud tantam fortasse gloriam nominisque celebritatem obtinent, qui ad virtutem incitantur, ac coronam adipiscuntur, quantum ii, qui, cum prohibeantur, ac ne quidem quid sit virtus cogitare, nedum exsequi permittantur, sinceros tamen ipsius amatores se præbent. Nuda enim et aperta hæc mentis eorum exploratio est.

CXCVIII. — ΗΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Singularem quamdam animi submissionem tuam ex literæ, quas ad me dedisti, arguunt. Quod si intellias ieris, dictum illud, quod, aliquid ex me scire cupiens, adjunxisti, te prodet. Sic enim locutus es, Me quoque omnium hominum postremum, ac velut abortivum doce, quidnam sit, cur Deus per Isaiam facturum se dixerit, ut ea poenitentium scelera, quæ ad coccini similitudinem accederent, lanæ instar, quæ autem phæniceum colorem referrent, nivis in modum dealbaret. Ego vero humilitatem tuam admiratus, quodque maxima Pauli prærogativa, non secus ac diademate quodam caput tuum cinxisti (nam et ille abortivum se esse asserbat, cum tamen ipse abortivos fetus, qui divinas notas minime servaverant, resingeret, ac denuo parturiret), ad quæstionis explicationem breviter me

CXCIX. — ΠΕΤΡῸ ΜΟΝΑΧῸ.

Impudentibus atque intemperantibus oculis omnia perlustrare, vir beate, haudquaquam oportet: verum pudoris frenum ipsis injicere; ne alioqui posthac improbæ cupiditatis pœnas pendamus, quæ

animum in hac quoque vita carnificibus quibusvis acerbius lacerat, et cruentat, ac naturæ portum, hoc est somnum, **335** velut aggesta humo obstruit, efficitque ut perpetuis fluctibus jactemur, ac laboremus. Enque etiam de causa Salvator, negotiis molestiisque ac supervacaneis laboribus nos liberans, atque absque iis castitatis studium percurrere nos cupiens, iis qui curiosis oculis aliquam intueri student, atrocem pœnam denuntiavit: præsertim quidem id agens, ut vitii radicem reprimat, deinde autem ne aspectus telo sauciati, gravem, aut etiam lethalem morbum nobis ipsis accersamus. Non modo enim purius atque integrius, sed etiam facilius, is qui non spectat, cupiditatem vincet ac profligabit.

CC. — LAMPETIO EPISCOPO.

Ob ea quæ de Zosimo dicebantur.

Vehementer ipse quoque, ob ea, quæ flagitiose ac scelerate fiunt, discrucior: at non tamen de mente dejicior.

CCI. — THEODOSIO EPISCOPO.

Quod ii, qui eadem scelera perpetrarunt non eandem hic pœnam persolvant, hoc generalis iudicii dogma confirmat. Quod autem non omnes illic xerventur, hoc crassiores ac segniores homines expergefacerit, ut qui omnino pœnas illic daturi sint, etiamsi supplicium in hac vita effugerint. Nam si nemo pœnam illic subiturus est, quid afferri potest cur hic daturi sint? Quod autem justi viri atque omni virtutum genere florentes, multas hic acerbitates pertulerint, hoc paratas ipsis in altero ævo coronas indicat. Quod vero nonnulli quoque ex ipsis honore affecti fuerint, hoc ob eos, qui peccato delectantur, factum est: ne scilicet virtutem calamitatum causam esse arbitrantes, effuso cursu eam fugiant.

CCII. — AGATHONI PRESBITERO.

Quid sit, « Sacerdotes, loquimini ad cor Jerusalem ».

Quandoquidem sermo actione destitutus non ultra aurem grassatur, qui autem ab actione animatus est, ut qui acris et efficax sit, alte penetrat, animumque attingit: eam ob causam (id quod ex me scire cupis) Deus sacerdotibus edixit, ut ad cor Jerusalem loquerentur. Nam qui ad aures verba faciant, permulti quidem sunt, ac sacerdotio indigni: qui autem ad cor, pauci omnino, at qui sacerdotali dignitate redimiri merentur.

⁶⁶ Isa. xl, 2.

Α τερων καταξαινούσης, και μαστιζούσης την διάνοιαν, και τον της φύσεως λιμένα (φημι δὲ τον ὑπνον) προσχωννουούσης, και πελαγίζειν ἀει και κάμνειν παρασκευαζούσης. Διὸ και ὁ Σωτήρ πραγμάτων ἡμᾶς ἀπαλλάττων, και πόνων περιττων, ὦν ἀνευ τῶ της σωφροσύνης στάδιον διαθείνει ἡμᾶς βουλόμενος, τῶν περιέργως ὄραν σπουδαζόντων, ἀμήχανον κόλασιν ἠπειλήσει· μάλιστα μὲν την ῥίζαν ἀναστέλλων τοῦ πάθους, ἔπειτα δὲ ἵνα μὴ τρωθέντες τῷ ἐκ της θέας βέλει, νόσον δυσιατον· ἢ καλὴ ἀνίατον ἑαυτοῖς κατασκευάσωμεν. Οὐ μόνον γὰρ καθαρώτερον, ἀλλὰ και εὐκολώτερον ὁ μὴ ὄρων περιέσται τῆς ἐπιθυμίας.

B

Σ. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Διὰ τὰ περὶ Ζωσίμου.

Ἄλγῳ μὲν καὶ αὐτὸς κομιδῇ ἐπὶ τοῖς ἀτόπως γινόμενοις, οὐ μὴν παρατρέπομαι τὸν λογισμὸν.

ΣΑ' (25). — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τὸ μὲν μὴ την αὐτὴν δίκην ἐνταῦθα διδόναι τοὺς τὰ αὐτὰ δράσαντας, τὸν της γενικῆς κρίσεως βεβαίον λόγον. Τὸ δὲ μὴ πάντας ἐκεῖσε τηρηθῆναι, τοὺς παχυτέρους και ῥαθυμότερους διανίστησιν, ὡς πάντως ἐκεῖσε δώσοντας δίκην, εἰ και τὰ ἐνταῦθα (26) διαφοροιοῖεν. Εἰ γὰρ μηδεις ἐκεῖσε κολασθήσεται, δι' ἣν αἰτίαν ἐνταῦθα τινες ἐτιμωρήθησαν; Τὸ δὲ τοὺς δικαίους, και πάση ἀρετῇ κομῶντας, πολλὰ ἐνταῦθα ὑπομεμενηκέναι δεινὰ, τοὺς εὐτρεπισθέντας αὐτοῖς ἐκεῖσε στεφάνους μνηύει. Τὸ δὲ και τινας ἐξ αὐτῶν ἐνταῦθα τετιμῆσθαι, διὰ τοὺς φιλαμαρτήμονας γεγένηται· ἵνα μὴ την ἀρετὴν αἰτίαν κακῶν εἶναι νομίζοντες, φύγωσιν αὐτὴν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος.

C

ΣΒ'. — ΑΓΑΘΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τι ἐστι τὸ, « Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς καρδίαν Ἱερουσαλήμ. »

Ἐπειδὴ ὁ λόγος, ὅταν πράξεως ἔρημος ἦ, οὐ περαιτέρω της ἀκοῆς ἀφικνεῖται, ὁ δὲ ὑπὸ της πράξεως ἐψυχωμένος (27), ἄτε δὴ γοργὸς ὦν και δραστήριος διὰ βάθους χωρεῖ, και της ψυχῆς ἀπτεται· τούτου χάριν παρεκελεύσατο ὁ Θεός, ὅπερ μαθεῖν ἠθέλησας, « Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς την καρδίαν Ἱερουσαλήμ. » Οἱ μὲν γὰρ εἰς τὰς ἀκοὰς λαλοῦντες, πολλοὶ μὲν, ἀνάξιοι δὲ ἱερωσύνης. Οἱ δὲ εἰς την καρδίαν, ὀλίγοι μὲν, δίκαιοι δὲ την της ἀγιστείας ἐστέφαναι ἀξίαν.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) In epistola superiori desinit cod. Vat. 649. cui succenturiamus alium Vaticanum item cod. insignitum num. 650, inscriptum, *Epistolarum Isidori Pelusiotæ liber II*. In eo prima ponitur hæc. Codicis Altaemisis tomus prior in superiori pariter epistola terminatur. Sed tomus secundus ab hac incipit. POSSIN.

(26) Cod. Vat. 650, εἰ κἀνταῦθα δ., etc. Vers. inde tertio in cod. Vatic. 650 μνηύει præcedit στεφάνους. Versu autem postea secundo pro κακῶν, idem cod. καχὴν legit. Id.

(27) Cod. Vat. 650, ἐβρωμένος. Idem vers. inde secundo post ὁ Θεός addit τοῦθ' ὅπ. etc. POSSIN.

ΣΓ' (28). — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

A

CCHI. — EUTONIO-DIACONO.

Εἰ μὲν εἰς καὶ τὰ φορητὰ καὶ εὐτάτα ἁμαρτη-
σαντες, πάθοι μὲν τι ἐνταῦθα χαλεπὸν, ἀποτριβόμεθα
τὰ ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ ἀπάνθρωπα, καὶ συγγνώμης
μειζονα, εἰ μὲν ἐνταῦθα δοίημεν δίκην, κάκει δώσο-
μεν, κουφοτέρην δέ. Εἰ δὲ τάνταῦθα διαφύγοιμεν,
ἄκρατον καὶ ἀπαραμύθητον ὑπέξομεν ἐκείσε τὴν τι-
μωρίαν. Εἰ δὲ ἀποφάσεις (29) ταῦτ' εἶναι ἡγήσῃ, ἐγ-
γυήσονται αἱ θεῖαι Γραφαί. Περὶ μὲν γὰρ τῶν εὐτάτα
ἁμαρτανόντων, ἔφη ὁ Ἀπόστολος, « Κρινόμενοι δέ,
ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ
κατακριθῶμεν. » Περὶ δὲ τῶν ἀνίατα πταισάντων,
κάνταῦθα μὲν δεδωκότων δίκην, κάκει δὲ δωσόντων,
αὐτοὺς ὁ κριτὴς ἔφη, « Ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδό-
μων καὶ Γομόρρας, » ὡς κάνταῦθα μὲν δεδωκότων,
κάκει δὲ δωσόντων μὲν, ἡμερωτέρην δέ. Περὶ δὲ
τῶν ἀπαραμύθητον καὶ ἄκρατον ὑπομένωντων τὴν
κόλασιν, φησὶν, « Ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων
καὶ Γομόρρων ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ, » τῇ τοὺς θεοὺς
κῆρυκας δηλονότι ἀπελασάσῃ. Τοὺς γὰρ ἐνταῦθα δι-
κὴν δεδωκότας τοῖς μὴ δεδωκόσι παραβαλῶν, καὶ
ἡμερωτέρην φήσας αὐτοὺς δώσειν, ἀσύγγνωστον καὶ
ἀργαλειωτάτην ἀπέφηνε τῶν ἐνταῦθα μὴ δεδωκότων
δίκην τὴν τιμωρίαν.

quæ videlicet divinos præcones submoverat. Nam cum eos, qui pœnam in hæc vita luerunt, cum iis, qui minime luerunt, comparavit, ac mitiorem eos daturos esse dixit, hinc nimirum eorum, in quæ hic minime animadvertum fuerit, acerbissimum ac veniæ omnis expertem cruciatum fore pronuntiavit.

ΣΔ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

C

CCIV. — ISIDORO DIACONO.

Χρὴ τοὺς τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν φυλάξαι προ-
ηρημένους, τὴν τῆς φύσεως ἐπιστακτομένους δξύρ-
ροπον μεταβολὴν, καὶ τῆς χαρᾶς τὴν ἀμετρίαν κολά-
ζειν, καὶ μήτε λύπη σφοδρᾶ ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι, μήτε
χαρᾶ. Ἡ μὲν γὰρ, εἰ μὴ κερασθεῖ λογισμῶ, καὶ
χαλινωθεῖ φρονήσει, εἰς θάνατον παιδαγωγεῖ (30).
Ἡ δὲ, εἰ μὴ παραδοθεῖ ταῖς ἡνίαις τῆς προσδοκω-
μένης μεταβολῆς, ἐκτραχηλίσσει, καὶ τοῦ πρέποντος
ἐκπεσεῖν παρασκευάσει.

ΣΕ'. — ΝΕΙΛΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Ἐν ταῖς πολέμοις ἐπιειδᾶν ὄλιγοι κομιδῇ ὑπὲρ τῆς
πατρίδος μαχόμενοι πρὸς πολλοὺς ἀπαντήσασιν, νι-
κᾶν μὲν αὐτοὺς οἱ νοῦν ἔχοντες οὐκ ἀξιοῦσιν· ἀδό-
ξως δὲ εἰ μὴ πέσειεν θαυμάζουσιν· εἰ δὲ δὴ καὶ πλείω
τοῦ εἰκότος τοὺς ἐναντίους διαθεῖεν κακὰ, τοῖς ἤρω-
σιν ἐν ἴσῳ τάττουσι. Τὸ μὲν γὰρ γενναῖον ἡγοῦνται,
τὸ δὲ οὐκ ἔχον φύσιν. Καὶ οὐ δίοτι τοῦτο ἀμήχανον,
ἐκείνῳ γε ἔωσι· τὸ δὲ, ὡς λαμπρὸν καὶ αἰδιδιμον,
γεραίρουσιν. Ἠττήθησαν γὰρ πληθεῖ βιασθέντες, οὐκ
ἀνδρῶν κρατηθέντες. Καὶ ἐπὶ τῶν δικῶν δὲ τοῦτ' αὐτὸ

Si levibus ac ferendis et sanabilibus peccatis admissis acerbi aliquid in hac vita perpetiamur, hæc ratione peccatorum maculas abstergimus. Terribis autem ac venia majoribus flagitiis perpetratis, si pœnam hic pendamus, illic quoque profecto adhuc pendemus, 336 sed mitiorem. Si autem hujus vitæ supplicia effugerimus, acerbissimum atque consolationis omnis expertem cruciatum illic pendemus. Quod si hæc meam sententiam esse existimas, ea divinæ Scripturæ confirmabunt. Et enim de illis, qui ea peccata admittunt, quibus afferri medicina potest, ab Apostolo dictum est, « Cum judicamur autem a Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur ». De iis autem qui insanabilibus peccatis sese devinxerunt, atque hic quidem pœnas pependerit, illicque rursum pendet, judex ipsemet dixit : « Tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhææ », et qui ut hic quoque pœnas dederint, et illinc quoque daturi sint, cæterum leviores. De iis denique, qui acerbissimum atque ab omni solatio remotum cruciatum sufferunt, hæc habuit : « Tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum, quam civitati illi, »

Qui humanam nobilitatem tueri atque conservare instituunt, celere naturæ mutationem animo volentes, immodicam, tum mœstitiam, tum lætitiā coercere debent, ac nec nimio mœrori, nec gaudio sese dedere. Nam ille, nisi ratione temperetur, ac prudentiæ freno comprimatur, in mortem erudit : hoc contra nisi impendentis mutationis habentis tradatur, præcipites nos ager, atque, ut ab officio ac decore excidamus, efficiet.

CCV. — ΝΙΛΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

In re militari, cum pauci admodum pro patriæ defensione multis ad pugnam occurrunt, non hoc, qui mente præditi sunt, petunt, ut ipsi vincant, verum, si non cum dedecore atque infamia occumbant, admiratione afficiuntur : quod si etiam pluribus, quam fieri posse videretur, incommodis ac detrimentis hostes multent, inter heroas collocant. Illud enim forte ac strenuum esse existimant : hoc autem natura præstantius. Nec vero, quia illud inextricabilem quandam difficultatem habet, idcirco

³⁷ I Cor. xi, 32. ³⁸ Matth x, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(28) Hanc ep. cod. Vat., 650 non Εὐτονίῳ διακ., sed Εὐσταθίῳ διακ., Eustathio diacono inscribit. Vers. 4 pro εἰ μὲν εἰς καὶ τὰ φορητὰ, cod. Vat. 650 legit, εἰ μὲν οἱ καὶ τὰ φ., etc. Id.

(29) Pro ἀποφάσεις Cod. Vat. 650 legit ἀποφασιν, et vers. inde secundo pro ἁμαρτανόντων in aoristo,

ἁμαρτόντων. Id.

(30) Pro παιδαγωγεῖ cod. Vat. 650 scribit παιδαγωγῆσει, et mox pro παραδοθεῖν, παιδευθεῖν. Vers. seq. quod ponitur in edito ἐκτραχηλίσσει, abest a cod. Vat. 650. Id.

id missum faciunt : hoc autem ut præclarum et illustre, laude ac prædicatione efferunt. Victi enim sunt, hominum multitudine oppressi, non fortitudine, animique magnitudine superati. Atque hoc ipsum etiam in forensibus controversiis censent, qui artem explorant. Nam veritatem ægre indagari atque comprehendendi posse ducunt. Aiunt enim : Si res ita nata sit ut summo cupiam oratori causa ea, quæ plus imbecillitatis habere videatur, obtigerit, **337** annon præclare agi putabimus, si is a victoria parvo intervallo abfuerit, verum, nisi palmam quoque tulerit, eum reprehendemus? nec eo contenti erimus, si ingentem rerum imbecillitatem dicendi facultate atque copia obvelet : ac robur quoddam his rebus, quæ imbecillitatis et improbitatis speciem habent, comparet, atque adversarium labore augeat? Nec hoc satis esse censebimus, si metum aliquem causa cadendi, iis, qui primo impetu victoriam sese adepturos sperabant, injecerit : verum nisi omnia eorum præsidia everterit, summa stultitiæ notam ipsi impingemus? An non autem id absurdum fuerit? Dicturus est enim orator : Verum mole, o bone vir, obrutus sum : sic tamen ut multis adversarium vulneribus affecerim, eumque, qui se nullo labore superiorem fore confidebat. Ac victoria quidem ob disparem apparatus ab eo stetit : quod autem haudquaquam celerem victoriam assecutus sit, a mea arte profectum est. Ita sit, ut quatenus ipsi laborem præter spem attuli, superior sim. Quorsum autem hæc commemoravi? Nempe quia ii, qui sapientes habentur, non ab eventu, sed ab animi instituto et voluntate res ponderant, ac sæpe numero eos, qui victi esse videntur, laude et prædicatione efferunt : eos contra, qui victoriam adepti sunt, laudibus haudquaquam afficiunt. Illi enim nihil eorum quæ facienda erant, præteruiserunt, etiamsi alioqui nihil eorum, quæ instituerant, confecerint : hi autem in sui capitis perniciem plerumque victoriam adepti sunt. Quamobrem tu quoque consultius et humanius feceris, si confusione inanime inducas, verum hæc inter se disjungas, atque utrumque seorsim perpendas et explores, hoc est, et voluntatem et eventum : ac ne eum, qui improbe et scelerate victi, collaudes, nec eum, cui injuria illata est, ob cladem acceptam insecteris : verum nec felicitatem virtutem, nec adversitatem vitium esse statuas. Nam si necessario palma properaret, is qui, quod aggreditur, minime conficit, culpam subiret. Cum autem eum-

νομίζουσιν, οἱ τὴν τέχνην δοκιμάζοντες τὴν γὰρ ἀληθειαν δυσθήρατον εἶναι ἡγοῦνται (31). Φασὶ γὰρ, ὅτι Εἰ συμβαίῃ τὸν ἄκρον ῥήτορα μετὰ τῶν ἀσθενεστέρων εἶναι δοκούντων πραγμάτων τετάχθαι, οὐ στέρομεν, εἰ πλησίον ὁ τοιοῦτος ἔλθοι τῆς νίκης, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὴν νίκην ἀνέλοιτο, καχιούμεν, οὐδ' ἀγαπήσομεν, εἰ συστιάσει ἐν τῇ δεινότητι τὸ λῆαν τῶν πραγμάτων σαθρὸν, καὶ παράσχοι τινὰ ῥώμην τοῖς δοκοῦσι φαύλοις, καὶ τὸν πόνον αὐξήσῃεν τοῖς ἀντιτεταγμένοις τὴν ἀρχὴν ; οὐδ' ἀποχρῆν νομιούμεν εἰ παρστήσεις τινα φόβον ὑπὸ τῆς ψήφου τοῖς ἐλπίζουσιν ἐξ ἐπιδρομῆς αἰρήσειν, ἀλλ' εἰ μὴ πάντα ἀνατρέψῃεν, εὐθθέστατον (32) ἐροῦμεν ; Καὶ πῶς οὐκ ἀτοπον ; ἐρεῖ γὰρ ὁ ῥήτωρ Κατεχώσθη, ὦ τὰν, ὑπὸ τῶν πραγμάτων : πολλὰ μέντοι καὶ αὐτὸς τὸν διάδικον τρώσας, καὶ τοι πεπιστευκότα τὸ κράτος ἐξείν ἀπονητὶ (33). Ἡ μὲν οὖν γεγένηται τῷ τῆς παρασκευῆς ἀνάσῳ· τὸ δὲ μὴ ταχεῖαν τὴν νίκην, ὑπὸ τῆς ἐμῆς τέχνης· ὥστε τῷ παρ' ἐλπίδα πόνῳ περιέμι. Τοῦ χάριν δὴ ταῦτα διεξῆλθον ; Ὅτι οἱ δοκούντες εἶναι ἀσοί, οὐκ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προαιρέσεως τὰ πράγματα κρίνουσι. Καὶ τοὺς μὲν ἡττάσθαι ὄξαντας, πολλάκις ἀνακηρύττουσι : τοὺς δὲ νικήσαντας ἐπαίνων οὐκ ἀξιοῦσιν. Οἱ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐλλελοῖπαισι τῶν ὀφειλόντων πεπεῖσθαι, καὶ εἰ μὴδὲν ὧν προήρηνητο κατώρθωσαν· οἱ δὲ ἐπὶ κακῷ τῆς αὐτῶν κεφαλῆς, πολλάκις νενικήχασι. Καὶ σὺ τοίνυν κάλλιον ποιήσεις (34), καὶ ἀνθρωπινώτερον, εἰ μὴ σύγχυσιν ἐργάσοιο, ἀλλὰ χωρίσεις ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων, καὶ καθ' ἑαυτὸν δοκιμάσειας ἐκότερον, τὴν τε προαίρεσιν καὶ τὸ πέρας, καὶ μῆτε τὸν ἀδίκως νενικήχότα ἐπαίνεσειας, μῆτε τὸν ἀδικηθέντα ἐκ τῆς ἡττης ψέξειας, ἀλλὰ μῆδὲ τὴν εὐημερίαν ἀρετῆν, μῆδὲ τὴν δυσπραγίαν κακίαν ὀρίσαιο. Εἰ μὲν γὰρ ἀναγκαίως ἐπιέγεται τὸ τρόπαιον (35), ὁ τολμῶν μὲν, μὴ κατορθῶν δὲ, εἰδέχεται ἂν αἰτίαν. Εἰ δὲ τὸν αὐτὸν ἔθερος ἂν γνώμη ἀρίστη χρώμενον, τέλει δὲ οὐ χρηστῷ, μὴ καταμέμφου τοῦτον, ᾧ συνάχθῃσθαι δίκαιον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς σὲ λείρηται, τὸν πλέον τῶν ὀρωμένων εἰδότα μὴδὲν (36). Ἡμεῖς γὰρ οἱ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς τὴν μέλλοντα ἀκριβῶς καθορῶντες βίον, τῶν μὲν πόλεμων καὶ τῶν τροπαίων καὶ τῶν ἀναβήσεων τῶν ἡμετέρων, ἅτα τῷ παρόντι συγκαταλυομένων βίῳ, εἰκότως καταφρονοῦμεν, ἐκείνον δὲ πολεμοῦμεν τὸν πόλεμον, τὸν κατὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν συγχροτούμενον, καὶ τὸν τοῦτων ἀκοιμήτῳ τέχνῃ κρατοῦντα, τροπαιοῦχον εἶναι φάμεν, κἄν ἀκλειῶς δοκοῖη τόνδε ἐξεληλυθέναι τὸν βίον. Ἡ γὰρ ἐνταῦθα

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(31) Hæc verba, τὴν δ' ἀληθειαν δυσθήρατον εἶναι ἡγοῦνται, absunt a cod. Vat. 650. Possin.

(32) Post εὐθθέστατον recte addit cod. Vat. 650, καὶ ἀτεχνίστατον. Id.

(33) Ἀπονητὶ in ἀκονητὶ mutat idem cod. Id.

(34) Idem cod. καλὸν ποιήσεις. Id.

(35) Pro his, ἐπιέγεται τὸ τρόπαιον, cod. idem hæc exhibet, ἀρετῇ ἐπήγαγε τὸ πρῶτον, et vers.

inde 2, pro ἀρίστη idem legit, μεγίστη. Vers. sequenti pro, μὴ καταμέμφου τοῦτον ᾧ, ille scribit, μὴ καταμέμφου ταῦτα οἷς, etc.

(36) Hæc πρὸς σὲ λείρηται, τὸν πλέον τῶν ὀρωμένων εἰδότα μὴδὲν, sic in Vat. cod. 650 legitur, προσείρηται πρὸς τοὺς πλέον τῶν ὀρωμένων εἰδότα μὴδὲν. Versu sequenti, pro ἀκριβῶς καθορῶντες; idem cod. habet, ἀληθῶς, καταθροῦντες.

ἀδοξία, δόξαν ἀθάνατον ὀδίνει (37)· καὶ ἡ ἐκούσιος Δ dem hominem, et optima sententia institutoque
πνία, πλοῦτον οὐράνιον τίχτει. Τότε γὰρ φανεῖται animi, nec tamen læto sine uti comperias, eum,
τὰ ἀγαθὰ, ὅτε τελευτήσει τὰ λυπηρά. cuius calamitate commoveri par est, accusare de-
sine. Atque vitæ mihi ad te, qui præter ea, quæ in aspectum cadunt, nihil scis, dicta sunt. Nam nos,
qui futuram vitæ fidei oculis liquide conspiciamus, et bella et tropæa, et laudes ac prædicationes ve-
stras, ut quæ una cum præsentibus vita exstinguantur, merito contemnimus. In eo autem bello ver-
samur, quod adversus improbos dæmones, et carnis vitia geritur: eorumque qui pervigili arte ipsos su-
perat, victorem esse asserimus, quamvis alioqui ex hac vita ignominiose excessisse videatur. Si-
quidem huius vitæ ignominia nunquam intermorum gloriam parturit: et ultro suscepta pauper-
tas cœlestes opes parit. Tunc enim apparebunt bona, cum finem acceperint molestiæ.

ΣΓ'. — ΑΡΑΒΙΑΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ τισὶ μὲν δοκεῖ ἀνωτέρα εἶναι καὶ ὑψηλοτέρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τισὶ δὲ ἡ αὐτὴ· ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ βασιλευμένου Θεοῦ, Β
ποτὲ δὲ ἀπὸ τῶν βασιλευόμενων, οὐρανῶν δηλονότι, προσαγορευομένη. Πότεροι οὖν τῆς ἀληθείας ἤψαντο, τῆς σῆς ἂν εἶη κρῖναι σοφίας.

ΣΔ'. — ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἡ ὑπερκόσμιος λῆξις ἡ τῶν ἀγαθῶν πάντων κατάρβυτος, καὶ τοῖς λυπηροῖς ἄπασιν ἄδατος, ἡ ἀθυμίας ἀγονος, καὶ θυμηδίας ἀπάσης μήτηρ, ἡ γλῶτταν, καὶ ἀκοήν, καὶ νοῦν ὑπερβαίνουσα, τοῖς νομίμως τὸν παρόντα βίον διαβλήσασι δηλονότι εὐ-
τρεπισθεῖσα (58), οὐδ' ἀλσθησιν συγχωρεῖ τῶν τῆδε λυπηρῶν ἔχειν· ὅθεν ὁ κορυφαῖος αὐτῶν ἐδῶα, « Οὐκ ἔξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. » Εἰ γὰρ νικᾷ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τοὺς πόνους τῆ τῶν ἀμοι-
θῶν ἀντιδόσει ὁ ἀγνωσθῆτης, καὶ τοσαύτην ἐνίστην εὐφροσύνην, ὅσην τοὺς τὸν οὐράνιον κληρον νεμομέ-
νους ἔχειν εἰκός, οὐ θαυμαστὸν, εἰ ἐν οὐδενὶ αὐτοῖ τιθένται τὰ ἐν κόσμῳ ἀνιερά. C

ΣΗ'. — ΠΕΤΡΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Ἰάν θαυμάζω πῶς, τὰ μὲν θηρία (39) κατὰ φύσιν ὄντα ἄγρια, ἀνθρωπιείας ἀπολαύοντα τέχνης, ἡμερώ-
τερα πολλάκις γίνονται· ἄνθρωπος δὲ, ὁ τὴν κατὰ φύσιν ἐκείνων θηριωδίαν εἰς τὴν παρὰ φύσιν ἡμε-
ρότητα μεταβλύθειζων, τὴν οἰκίαν πραότητα τὴν κατὰ φύσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν θηριωδίαν ἐκφέρει, τὸ μὲν ἄγριον ποιῶν ἡμερον, ἑαυτὸν δὲ τὸν ἡμερον ἄγριον καθιστάς. Λέοντα μὲν γὰρ τιθασσεύει, καὶ χειροῆθη ποιεῖ· τὸν δὲ οἰκίον θυμὸν, λέοντος D
ἀγριώτερον κατασκευάζει. Καὶ τὰ ἐκεῖ δύο κωλύ-
ματα (40) μέγιστα, καὶ τὸ λογισμοῦ ἐστερηθῆναι, καὶ τὸ πάντων εἶναι θυμικώτερον· ἀλλ' ὁμως τῆ περιου-
σίᾳ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσης τάνδρῃ σοφίας,

⁵⁸ Rom. viii, 18.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(37) Pro ἡ γὰρ ... ἀδοξία ... ὀδίνει cod. Vat. scribit, αὶ γὰρ ... ἀδοξία ... ὀδίνουσι. Denique vers. ult. pro τελευτήσει habet τελευτή. Id.

(38) Εὐτρεπισθεῖσα in εὐτρεπισθεῖσα mutat idem cod. Vers. autem ep. penult. pro οὐ θαυμαστὸν scribit οὐκ ἄρα θαυμ., etc. Finem epistolæ sic idem exhibet, post ἐν οὐδενὶ τίθεται τις αὐτῶν τὰ ὡς ἀνιερά, quæ prætulimus editis. ἐν οὐδενὶ τίθεται: τὰ

338 CCVI. — ARABIANO EPISCOPO.

Dei regnum cœlorum regno sublimius et excel-
sius quibusdam esse videtur: quibusdam autem unum atque idem: quod nunc a regnante Deo, nunc ab iis, qui sub ipsius regno sunt, hoc est cœlis, appelletur. Utri autem veritatis scopum at-
tigerint, tuæ sapientiæ fuerit iudicare.

CCVII. — ASCLEPIO EPISCOPO.

Cœlestis illa sedes, illa, inquam, bonis omnibus perfusa, molestisque omnibus invia, illa mœroris expers, et lætitiæ omnis parens, illa linguam et aures, ac mentem excedens, iis videlicet, qui præ-
sens vitæ certamen legitime confecerint, præparata, acerbitalum huiusce vitæ ne sensum quidem ha-
bere patitur. Eaque de causa ipsorum antesignanus clamabat: « Non sunt condignæ passionis hu-
jus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis ⁵⁹. » Nam cum certaminis arbiter præmio-
rum, quæ rependit, inagnitudine labores longo in-
tervallo superet, tantamque voluptatem immittat, quantam eos, qui hæreditate cœlesti fruuntur, ha-
bere par est, minime mirum videri debet, si mundi molestias ipsi nullo loco ac numero ponant.

CCVIII. — PETRO MONACHO.

Magnopere miror, qui stat ut belluæ quidem, quæ suapte natura truces et agrestes sunt, adhibita humana industria, meliores persæpe fiant: homo autem, qui naturalem earum feritatem in naturæ repugnantem lenitatem immutat, a naturali sua mansuetudine ac facilitate, in feritatem, quæ ab ipsius natura remota est, degeneret; id videlicet, quod ferum et agreste est, mite ac placidum reddens: seipsum autem, hoc est mitem ac mansuetum, ferum atque immanem reddens. Leonem enim cicurat, ac lenem et placidum efficit: iracundiam autem suam leone truculentiorum et immaniorum reddit. Atqui duo maxima impedimenta

ἐν κόσμῳ ἀνιερά. Id.

(39) Post θηρία cod. Vat. 650 addit καίτοι. Vers. 3 γίνονται mutat in γίνεται. Vers. 7 et 8 post ἑαυτὸν δὲ, non ut edita τὸν ἡμερον ἄγριον καθιστάς, sed solum ἀνήμερον καθιστάς scribit. Id.

(40) Pro illis editis, καὶ τὰ ἐκεῖ δύο κωλύματα, cod. Vat. habet, καίτοι δύο ἐστὶ κωλύμ., etc. Id.

esse illic obijciunt, alterum quod ratione caret, alterum quod feras omnes iracundiæ ardore superat. Et tamen sapientiæ divinitus homini concessæ facultate ipsam quoque naturam vincit. Qui igitur in bellis naturæ vim frangit, quid tandem est, quamobrem ipse in seipso una cum natura voluntatis quæque ac liberi arbitrii bonum prodit? Nam qui leoni id quod ipsius naturam superat, largitur, item tamen sibi ipsi ne ea quidem, quæ ipsius nature consentanea sunt, servat: verum indomitas bestias in humanam nobilitatem inducere studens, seipsum ab imperii solio deturbat, atque in illorum furorem ac rabiem præcipitem agit. Hæc ei, de quo ad me scripsisti, perpetuo accine. Sic enim fortasse, agresti iracundia devicta et cicurata, post hac cum mitissimo proborum virorum grege in gratiam rediturus est.

339 CCIX. — CHÆREMONI DIACONO.

Ohi eam causam Christi amor in nobis imbecillior est, quia auri amor valentior existit, atque omnis potentia in crudeli hoc atque tyrannico et inexplebili amore consumitur. Nam si hunc ex nobis exturbaverimus, nimirum ille nos vehementius inflammabit, ac velut furore quodam excitabit, atque a rebus omnibus ad vitam pertinentibus abductos in cœlesti regione collocabit.

CCX. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Quandoquidem perinde quodammodo facis, ut qui ob deploratam valetudinem hanc potestatem acceperit, ut nulli rei, cuius cupiditate teneatur, parcat, verum et medicos valere jubeat, et iis epulis utatur, quæ pestem atque exitium excitant, propierea tibi reditus ad pudicitiam arduus esse videtur. At si tu luxui, qui ad venereos stimulos animum tanquam furore quodam adigit (nam hic libidinis radix ac mater est) finem imposueris, impuditiæ quoque flamma exstinguetur. Detracta enim materia, ignis quoque profecto, qui ex ea augetur et exerciscit, opprimetur. Quod si tu materiam igni subministras, quoniam tandem pacto desinet ac requiescet? Si quiescentem feram excitas, qui eam sese agitantem ac furentem cicurabit? Hæc igitur atque his affinia cum animo tuo considerans, luxui desine.

CCXI. — EUSTATHIO PRESBYTERO.

Inimicitiam in aqua scribere oportet, ut quamprimum obliteretur: amicitiam autem in æs incidere, ut perpetuo firma et immota conservetur. Quod si is, quem tu a te dissidere ais, contra facit, hoc animum tuum minime conturbet, tanquam

A και τῆς φύσεως κρατεῖ. Ὁ τοίνυν ἐπὶ τῶν θηρίων τὴν φύσιν νικῶν, δι' ἣν αἰτίαν ἐφ' ἑαυτοῦ μετὰ τῆς φύσεως, καὶ τὸ τῆς προαιρέσεως προδίδωσι καλὸν: Ὁ γὰρ τῷ λέοντι τὰ ὑπὲρ φύσιν χαρίζομενος, ἑαυτῷ οὐδὲ τὰ κατὰ φύσιν διατηρεῖ, ἀλλὰ ὁ τοὺς ἀτιθάσσους θήρας εἰς τὴν ἀνθρωπιᾶν εὐγένειαν φιλονεικῶν εἰσαγαγεῖν (41), ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς ἀρχῆς καταθιβάσει. καὶ εἰς τὴν μανίαν ἐξωθεῖ τὴν ἑκείνων. Ταῦτα ἐκαίνω, περὶ οὗ γέγραφας, ἐπάδων μὴ διαλείπης. Ἰάχα πως τὸν ἀτίθασσον τιθασσεύσας θυμὸν, σπείσεται λοιπὸν πρὸς τὴν ἡμερωτάτην τῶν φιλαρέτων ἀγέλην.

quo ad me scripsisti, perpetuo accine. Sic enim

B ΣΘ — ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Διὰ τοῦτο ὁ περὶ τὸν Χριστὸν πόθος ἀσθενέστερός ἐστιν ἐν ἡμῖν, ἐπειδὴ (42) ὁ περὶ τὸν χρυσοὺν δυνατώτερος καθέστηκε, καὶ πᾶσα ἡ δύναμις εἰς τοῦτον δαπανᾶται τὸν ὠμὸν, καὶ τυραννικὸν, καὶ ἀκέρεστον ἔρωτα. Ὡς εἴ γε τοῦτον ἐξοικισμομέν ἐξ ἑαυτῶν, ἑκεῖνος ἐκκαύσει ἡμᾶς σφοδρότερον, καὶ ἐκδακχέυσει, καὶ ἐξω μὲν τῶν βιωτικῶν ἀπάντων ἐλάσει, εἰς δὲ τὸν οὐράνιον χῶρον ἰδρύσει.

ΣΙ'. — ΖΩΣΙΜῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Ἐπειδὴ παραπλήσιόν τι ποιεῖς νοσήματι ἀνηκέστῳ ἐξουσίαν λαβόντι μηδενὸς ὧν ἐπιθυμεῖ φεῖδεσθαι, ἀλλὰ τοῖς μὲν λατροῖς ἐβρώσθαι φράσαντι, ἐκ δὲ τῶν βλεθρῶν ἐγειρόντων ἑαυτὸν εὐωχούντι· τούτου ἕνεκα δύσκολός σοι ἡ ἐπάνοδος ἢ ἐπὶ τὴν σωφροσύνην (43) δοκεῖ. Εἰ δὲ παύσοιο τῆς εἰς ἔρωτικὸς οἰστρους ἐκμαινούσης τρυφῆς (ρίζα γὰρ ἀσελγείας αὕτη, καὶ μήτηρ καθέστηκε), σβεσθήσεται, καὶ ἡ τῆς ἀκολασίας φλόξ. Τῶν γὰρ ὑλῶν ὑπεξαιρεθειῶν, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν αὐξόμενον, καὶ κορυφοῦμενον πῦρ δηλονότι ἀποσβεσθήσεται (44). Εἰ δ' αὐτὸς τὰς ὕλας τῷ πυρὶ χορηγεῖς, πως λήξει καὶ παύσεται; Εἰ αὐτὸς ἡμεροῦν διεγείρεις τὸ θηρίον, τίς αὐτὸ κυκίων καὶ μαινόμενον τιθασσεύει; Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τούτων ἀδελφὰ ἐνοῶν, παῦσαι τοῦ διὰ παντὸς τρυφᾶν.

ac deliciis sine ulla intermissione operam dare

D ΣΙΑ'. — ΕΥΣΤΑΘΙῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Χρὴ τὴν μὲν ἔθραν εἰς ὕδωρ γράφειν (45), ἵνα ταχέως ἀφανίζηται· τὴν δὲ φίλιαν, εἰς χαλκόν, ἵνα διὰ παντὸς βεβαία καὶ ἀκίνητος διατηρῆται. Εἰ δὲ ὄν φης πρὸς σὲ διαφέρεσθαι τούναντιον ποιεῖ, τοῦτό σε μὴ ταρρατέτω, ὡς εἰς τοὺς στεφάνους παραδλα-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(41) Idem Cod. addit φύσιν.

(42) Cod. Vat. 650, διότι. Id.

(43) Post σωφροσύνην cod. Vat. 650 addit εἰναί. Id.

(44) Idem cod., συναποσβ. Vers. inde secundo pro κυκίων habet κυκλῶν, et mox pro τιθασσεύει, τ:θατσεύσει. Id.

(45) Εἰς ὕδωρ γράφειν. Proverbium in utraque lingua usitatum de re quæ oblivioni traditur et cito aboletur. Ἄνδρὸς πανοῦρου ὄρκον εἰς ὕδωρ γράφει. Id est, Vir improbus quod jurat, undæ inscribito. Catullus:

..... mulier cupido quod jurat amanti,
In vino et rapida scribere oportet aqua. RITT.

θησόμενον. Οὐ γὰρ μὴ μισεῖσθαι (τοῦτο γὰρ οὐκ ἔφ' ἡμῖν, ἴσως δὲ καὶ ἀμήχανον. Παντὶ γὰρ τρόπῳ οἱ ἄριστοι παρὰ τῶν φαύλων μισοῦνται. Διὸ καὶ οἱ ἄγιοι αὐτὸ ὑπέστησαν), ἀλλὰ μὴ μισεῖν ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὴν ἐν αὐτοῖς κακίαν προσετάθημεν. oilium subierunt), sed, ne homines, verum improbitatem, qua laborant, odio habeamus, nobis imperatum est.

ΣΙΒ'. — ΠΑΥΛΩ.

Συγγνώμης καὶ τιμωρίας μείζονα πολλάκις τολμῶσιν ἄνθρωποι χρημάτων ἕνεκεν καὶ ἀρχῆς, καὶ τοῦ μηδενὶ τούτων παραχωρῆσαι. Κτήσασθαι μὲν γὰρ αὐτὰ βουλόμενοι, διὰ μυρίων κακῶν κτῶνται, καὶ φοβούμενοι ἀποβαλεῖν, πολλῶ ἀργαλεωτέροις (46) ἐγχειροῦσι. Νομίζοντες γὰρ τὸ ἀποβαλεῖν τοῦ μηδὲ κτήσασθαι δεινότερον εἶναι, χαλεπώτερα μηχανῶνται· χρῆ οὖν ἐν προοιμίῳ περιγίνεσθαι τῶν παθῶν (47), ἵνα μὴ τελευτῶντες ἀνήκεστα νοσοῦντες φωραθῶμεν.

ΣΙΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Κινδυνεύει ἡ ἀνθρωπότης, ὡς τὰ πολλά, ἐν μὲν δυσημερίᾳ σωφρονεῖν, ἐν δὲ εὐημερίᾳ παροινεῖν. Καὶ τοῦτο ἐξ ὧν Ἑβραῖοι πεπόνθασιν ἀριθλοτάτα δεικνύται. Παρῆλθον μὲν γὰρ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ οὐδὲν κινδυνῶδες ὑπέμειναν· ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν γῆν, ἐναυάγησαν.

ΣΙΔ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Θεοπροεπῶς καὶ μεγαλοφυῶς, μᾶλλον δὲ ὑπερφυῶς χρῆ τὸν νοῦν περὶ τῆς θείας οὐσίας τε καὶ αὐθεντίας λογιζόμενον, εὐσεβῶς καὶ χρησίμως, καὶ ὡς ἐνδέχεται τὰ δυσθήρατα καὶ δύσφραστα, μᾶλλον δὲ ἄφραστα τοῖς ἀκούουσι διὰ τῆς γλώττης, εἰ χρεῖα καλέσει, φράζειν, διισχυρίζομενον ἐκ τῶν τῆς Προνοίας ἔργων, ὅτι ἔστιν, οὐ τί ἐστι πολυπραγμονοῦντα. Τὸ μὲν γὰρ ἐφικτὸν καὶ ἁλώσιμον, τὸ δὲ ἀνέφικτον καὶ ἀθηράτον.

ΣΙΕ'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Οἱ τέχνη λόγων τάληθες συσκιάζοντες, πολλῶ μοι δοκοῦσι τῶν τοῦτο μὴ κατεληφότων ἀθλιώτεροι εἶναι. Οἱ μὲν γὰρ διὰ βραδυτῆτα γνώμης ἀπολειφθέντες τῆς θήρας, ἴσως συγγνωστοί. Οἱ δὲ δι' ἐξύτητα μὲν γνώμης τοῦτο θηρεύσαντες, κακούργως δὲ τοῦτ' ἀφανίζοντες, συγγνώμης ἀμαρτάνουσι μείζονα.

ΣΙΖ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Πρὸς Τιμόθεον, α'. Εἰς τὸ, « Εἰ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται. »

Οἱ μὴ συνέντες τὴν γνώμην τὴν ἀποστολικήν,

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Pro ἀργαλεωτέροις cod. Vat. 650 habet ἀργαλεώτερος. Ροσβιν.

Δ proinde in corona detrimentum accepturum. Neque enim ne odio simus (hoc quippe nostri arbitrii haud est, ac fortasse ne fieri quidem potest : omni enim modo præstantissimi quique viri improbis invisi sunt : ac propterea sancti viri hujusmodi invidia subierunt), sed, ne homines, verum improbitatem, qua laborant, odio habeamus, nobis imperatum est.

CCXII. — PAULO.

Homines plerumque opum atque imperii causa, et quia his rebus nemini cedere sustinent, venia omni ac supplicio graviora perpetrant. Nam et cum ea quærere et adipisci student, per innumera mala ea acquirunt : et amittendi metu multo graviora aggrediuntur. Quoniam enim gravius esse censent ea amittere, 340 quam nunquam quæsisse, idcirco graviora quoque moliantur. Quapropter vitiosæ affectiones in ipsis præludiis frangendæ sunt, ne, alioqui tandem insanabili morbo laborare deprehendamus.

CCXIII. — PALLADIO DIACONO.

Videtur, ut plurimum, humana natura in adversis quidem rebus modestiam colere, in secundis autem petulantem se præbere. Atque hoc ex iis, quæ Hebræis acciderunt, apertissime liquet. Transierunt enim mare Rubrum, nec periculi quidquam subierunt. Cum autem in terram venerunt, naufragium fecerunt.

CCXIV. — LAMPETIO EPISCOPO.

Modo Divinitati consentaneo, et excellenti, atque adeo natura præstantiori mentem de divina essentia et auctoritate considerationem ineuntem, pie ac fructuose, et quatenus facultas fert, ea, quæ ægrè investigari atque exponi, vel, ut rectius loquar, nullo modo exponi queunt, apud auditores per linguam, si ita opus sit, eloqui oportet : quod Deus sit, ex operibus asserentem, quid autem sit, minime perscrutantem. Illud enim consequi atque comprehendere possumus : hoc autem captum omnem et comprehensionem excedit.

CCXV. — HERONI SCHOLASTICO.

Qui sermonum artificio veritatem obnubunt, multo mihi miseresiores iis esse videntur, qui eam minime perceperunt. Nam qui ob ingenii tarditatem eam haudquaquam assecuti sunt, iis fortasse venia tribui possit. Qui autem ob mentis acumen eam indagarunt, malitioso autem ac veteratorio animo ex hominum oculis subdulerunt, gravius peccant quam ut ipsis ignosci debeat.

CCXVI. — PALLADIO DIACONO.

In illud, « Si quis episcopatum desiderat. »

Qui apostolicam mentem minime intellexerunt,

(47) Confer. not. ad ep. 28 lib. II.

nec sapientiae penetrabilia conspiciuntur, dum apostolica oracula sinistra interpretatione depravare minime periculosum esse censeant, in recordiam decidisse videntur. Quidam enim est, quod dominandi cupiditate temulentum dicunt? Scriptum est, « Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat⁴⁰. » Ego vero, quin hoc scriptum sit, haud quidem inficias ierim: quod autem ita, ut ipsis placet, intelligendum sit, plane repudiam. Maxime enim, prius etiam quam ad explanationem accedam, ea, quae post haec verba sequuntur, ad multos ab hac cupiditate reprimendos satis magnam vim habent. Neque enim cujuslibet hominis est imperium huiusmodi arripere, quod regnum quoque antecellit (illud quippe divina, hoc humana moderatur): verum paucorum admodum, quos non minus iis, quibus

341 praesunt, quam pastores ovibus, ne quid amplius dicam, praestare aequum fuerit. Quid igitur ait? « Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, pudicum, modestum, hospitalem, doctorem, patientem, non violentum, non percussorem, sed mansuetum, non litigiosum, non avarum, domui suae bene praepositum, filios habentem validos cum omni gravitate (Si quis autem domui suae praesesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei curam habebit?), Non neophytum: ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli⁴¹. » Ecquid autem horum a plerisque (quorum numerum ipse quoque

C superat, expetant? An ea ipsorum vita est, in quam nulla reprehensio cadat? An ea vigilantia sunt, ut animi oculus insomnem habeant? An pudicitiae laude ita exsplenduerunt, ut non modo integram atque incolumem mentem habeant, verum etiam eos, qui in impuros concubitus tanquam aestro quodam ac furore perciti feruntur, vel tacentes ad meliorem mentem revocent? An tanta ipsis modestia inest, ut et ex ipso incessu et aspectu, et ex ipsa voce, spectatoribus terrorem injicere queant? (Siquidem ii, qui episcopatum nacti sunt, non secus atque universae philosophiae simulacrum spectandos sese praebere debent.) An usque adeo hospitales sunt, ut ignotos etiam pauperes domum ad epulas invitent? An doctrinae sermonem studio ac meditatione ita consecuti sunt, ut etiam caelestis gratia arcenorum ac spiritualium sermonum fontes in ipsorum lingua collocarit? An ea in ipsis mansuetudo ac morum facilitas emicuit, ut nunquam adversus quemquam debacchati sint? An a pecuniarum amore ita abhorrent, ut honestis etiam ac justis rationibus partas facultates egenibus distri-

⁴⁰ I Tim. iii, 1. ⁴¹ ibid. 2-6.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(48) Post διαβόλου addit cod. Vat. 650 hæc omnia: Δεῖ δὲ καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ἵνα μὴ εἰς δνειδισμὸν ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου. Τί τοῦτ., etc. Russik.

μηδὲ τὸ βάθος τῆς σοφίας κατοπτευσαντες, τὸ παρερμηνεύειν τὰ ἀποστολικὰ θεοπίσματα ἀκίνδυνον ἡγούμενοι, κινδυνεύουσιν εἰς ἀλογίαν ἐκπεπτωκίναι. Τί γὰρ ὑπὸ φιλαρχίας μεθύοντες φράζουσι; Γέγραπται· « Ἐἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. » Τὸ μὲν οὖν γεγράφθαι οὕτω, οὐκ ἂν ἀρνησαίμην, τὸ δ' οὕτως νοεῖσθαι, ὡς οὗτοι βούλονται, παραγραφῶσαιμην. Μάλιστα γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἐρμηνείας, δεῖνὰ τὰ ἐπόμενα τοῖς εἰρημένοις, ἀναστεῖλαι τοὺς πολλοὺς τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας. Οὐ γὰρ πάντων τὸ δύνασθαι τοιαύτης ἀρχῆς ἀντιλαβέσθαι, ἥτις καὶ βασιλείας ἐστὶν ὑψηλότερα· ἡ μὲν γὰρ τὰ θεία, ἡ δὲ τὰ ἐπίγεια διέπει πράγματα· ἀλλ' ὀλίγων κομιδῇ, οἱ τοσοῦτον τῶν ἀρχομένων δίκαιοι ἂν εἴεν διαφέρειν, ὅσον οἱ ποιμένες τῶν προβάτων, ἵνα μηδὲν εἶπω πλέον. Τί οὖν φησι; « Δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, νηφάλιον, σώφρονα, κόρμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, ἀλλ' ἐπεικτὴν, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος (εἰ δὲ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμυλήσεται;), μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου (48). » Τί τοῦτων κατορθώσαντες οἱ πολλοὶ, ὧν εἷς καὶ αὐτὸς τυγχάνεις, ἐρωσι πράγματος αὐτοῖς ἀνεφίκτου; Ἀνεπίληπτον ἔχουσι βίον; Ἄλλὰ τοσαύτη πρόσεστιν αὐτοῖς νῆψις, ὡς ἀκοίμητον ἔχειν τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα; Ἄλλὰ σωφροσύνη τοσοῦτον διέλαμψαν, ὡς μὴ μόνον σώας ἔξω τὰς φρένας, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰστρωῦντας καὶ μαινομένους περὶ τὰς ἀκαθάρτους (49) μίξεις, καὶ σιγῶντας σωφρονίζεις; Κοσμιότης δὲ αὐτοῖς τοσαύτη πρόσεστιν, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ βαδίσματος, καὶ ἀπὸ τοῦ βλέμματος, καὶ ἀπὸ τῆς φωνῆς καταπλήττειν δύνασθαι τοὺς ὀρώντας; Ὡς γὰρ ἔγαλα φιλοσοφίας ἀπάσης, τοὺς τὴν ἐπισκοπὴν λαχόντας (50) πανταχοῦ φαίνεσθαι χρῆ. Ἄλλὰ φιλόξενοι τοσοῦτον εἰσιν, ὡς καὶ τοὺς ἀγνώτους πένιτας οἰκადὲ καλεῖν ἐστιασομένους; Ἄλλὰ τὸν διδασκαλικὸν οὕτως ἐκ μελέτης κατώρθωσαν λόγον, ὡς καὶ τὴν ἀνωθεν αὐτοῖς ἐπιφοιτῆσαι χάριν, καὶ πηγὰς λόγων πνευματικῶν ἐν τῇ γλώττῃ κατοικῆσαι; Ἄλλ' ἐπεικτεῖα τοσαύτη διαλάμπουσιν, ὡς κατὰ μηδενὸς μηδεπώποτε πεκαρφηκέναι; Ἀφιλάργυροι δὲ τοσοῦτον εἰσιν, ὡς καὶ τὰ δικαίως προσόντα τοῖς δεομένοις διανεμίαι; Ἄλλ' ἀνεξίκακοι τοσοῦτον εἰσιν, ὡς καὶ τοὺς εἰκὴ ὑβρίζοντας, καὶ αἰτιωμένους φέρειν; τᾶλλα δὲ αὐτοῖς πρόσεστι πλεονεκτημάτα, ἃ τὸν ἄριστον ποιμένα ὑπογράφων ὁ Παῦλος ἐξέφρασε; Τί ἐστὶ τὸ ἐπαῖνον αὐτοῦς εἰς τοσαύτην ἐκθακχευθῆναι μανίαν; Δέον γὰρ ἀγαπᾶν, ὅτι εἰς τὴν τῶν ὑπηκόων τάξιν τελοῦσι (σιωπῶ γὰρ ὅτι ἐξ

(49) Cod. idem pro ἀκαθάρτους legit ἀκράτους. Ib. (50) Τοὺς... λαχόντας idem cod. in singulari ponit, τὸν... λαχόντα. Ib.

ὡν δρωσι (51), ταυτης, εἰ τι τῶν δεόντων ἐγένετο, ἅ δίκαιοι ἂν ἦσαν ἐξοστρακισθῆναι [52]), τῶν ἀνεφίκτων ἐφίονται, καὶ ἐπισκοπῆς ἔρωτα ἑαυτοῖς τρέφουσι, καὶ τὸν Ἀπόστολον τὸν τὸ ἄλλοθιον αὐτῶν πάθος ἰάσασθαι σπουδάσαντα, ὡς συνηγοροῦντα τῷ νοσήματι αὐτῶν εἰς μαρτυρίαν προβάλλονται. Ἐγὼ μὲν βουλόμενον τὸν λόγον κατ' αὐτῶν ὀρμησαι, καὶ τὰς ἡνίας ἀφεῖναι (53) ὠδίνοντα, κεφαλαιωδεοτέρων τε ἀφασθαι πραγμάτων, καὶ δεῖξαι ὡς οὐδὲ εἰς Χριστιανούς τελεῖν δίκαιοι ἂν εἴεν οἱ οὕτως εἰς τὰς ἱεράς ἐνυβρίζοντες Γραφάς, καὶ παίζοντες ἐν οὐ παικτοῖς, ἐπέσχον μὲν ἀνάγκη πολλῇ, ὡσπερ Ἰππον εἰς πεδῖον ὀρμῶντα (54) τῷ γαλινῷ ἀνακρούσας (55), εἰς δὲ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ῥητοῦ βαδίσαι προὔτρεψάμην. Τί οὖν ἔφη ὁ θεσπέσιος ἀνὴρ, ὁ πολυόμματος νοῦς, ὁ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀμέμπτως διοικήσας; « Εἰ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται. » Οὐκ εἶπε, Πᾶς τις ἐπισκοπῆς ὀρεγέσθω. Οὐ προσέταξεν, οὐκ ἐκέλευσεν, οὐκ ἐνομοθέτησεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤδει τοὺς πολλοὺς τῇ φιλαρχίᾳ μεθύοντας, καὶ ἀρετῆς μὲν μὴ ἐπιμένοντες, ἀρχῆς δὲ ἀντιποιουμένους, καὶ τοὺς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς μὴ συνορῶντας ἰδρωτὰς τε καὶ πόνους καὶ κινδύνους, φροντίζας τε καὶ ἀγρυπνίας. Εἰς αὐτὸν (56) γὰρ πᾶσαι ἐπαυώρηται τῶν ὑπὲρ αὐτῶν αἰ χρεῖαι. Τίνες δὲ αὐταί; Τῶν ἱερωμένων αἱ δοκιμασίαι, τῶν πεινῶντων αἱ τροφαί, τῶν διψῶντων τὰ πόματα, τῶν γυμνῶν τὰ ἄμφια, τῶν ἀδικουμένων αἱ προστασίαι, τῶν ὀρφανῶν ἄδουρομένων αἱ κηδεμονίαι, τῶν χηρῶν ἡ ἀντιλήψις, τῶν ἀδικουμένων αἱ ἐπεξελεύσεις, τῶν παρανόμως ἀρχεῖν πειρωμένων ἐλεγχοί, τῶν ἀβήρωστούτων αἱ θεραπείαι, τῶν σκανδαλιζομένων ἐκ πυρώσεως αἱ ἐπανορθώσεις, τῶν ἐν δεσμοτηρίοις αἱ λύσεις, τῶν ἐν συμφοραῖς αἱ παραμυθίαι, τῶν πταιόντων οἱ σωφρονισμοί. Ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα πάντα, καὶ πολλῶν τούτων πλείονα, ἄπερ, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μὴκύνω τὸν λόγον, παρέλιπον, τῆς ἐπισκοπῆς ἐχούσης τὰ ἄλλα, τινὲς ἀρχὴν καὶ ἀνεσιν καὶ τρυφὴν αὐτὴν εἶναι φροντο, καὶ μήτε τὰ καθ' ἑαυτοῦς ἐξετάσαντες, μήτε τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ἐνοήσαντες, ἐπεπῆδον τῷ πράγματι (57). ἀναστῆλθον αὐτῶν τὴν κινδυνώδη ὁρμὴν,

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(51) Post δρωσι cod. Vat. 650 inserit καὶ. Versu sequenti pro ἦσαν scribit εἴησαν, et mox inter ἔρωτα et ἑαυτοῖς ponit ἐν. Id.

(52) Δίκαιοι ἂν ἦσαν ἐξοστρακισθῆναι. Ait Isid. multos esse in sacerdotali ordine constitutos, qui, si recte viveretur, et disciplina vigeret ecclesiastica, ne quidem in classe vulgariū Christianorum et laicorum haberent locum. Non igitur heri primum aut nudius tertius primo hoc malum in Ecclesiam Christi invasit. RITT.

(53) Pro ἀφεῖναι cod. Vat. legit σαφηνίσαι. quæ lectio si recipitur mutandum erit vocabulum præcedens ἡνίας in ἀνίας, ut significet auctor sibi impetum fuisse manifestandi ægritudinem animi ac molestiam qua afficeretur videndo perniciosum in Ecclesia episcopatum ambitum. Possin.

(54) Ὅσπερ Ἰππον εἰς πεδῖον ὀρμῶντα. Alludit ad proverb., Τὸν Ἰππον εἰς πεδῖον, de excitatissima ad rem aliquam alacritate. Τὸ δὲ ὄσκολον καὶ δυσκατ-ὄρθωτον πρᾶγμα ἔργον καλοῦσιν, οὐ μόνον οἱ ἐξ ἑθνῶν σοφοί, ἀλλὰ καὶ αἱ Ἰσραὴλ Γραφαί. Suidas quo-

buerint? An ea patientia prædicti sunt, ut eos etiam, a quibus sine ulla causa contumeliis afflicuntur, et accusantur, perferant? An denique alia ea ipsis ornamenta præsto sunt, quæ Paulus, optimum pastorem pingens, exposuit? Quidnam, quæso, est, quod eos in tantum furorem præcipites egit? Nam pro eo atque præclare secum actum putare debebant, quod in subditorum classe censetur (taceo enim quod ea quoque si quid eorum, quæ oporteret, facerent, ob sua flagitia exturbati mererentur), ipsi contra ea appetant, quæ consequi nequeunt, atque episcopatus amorem in seipsis alunt, Apostolumque qui exitialem eorum morbum profligare studuit, tanquam morbo suo patrocinantem testem citant. Equidem ipse orationem, adversus eos impetum facere gestientem, habenasque omnes remittere properantem, resque magis summarias attingere, atque illud demonstrare, ne dignos quidem qui inter Christianos censeantur, eos esse, qui in sacras Scripturas ita contumeliosus sunt, sicque in minime ludicris rebus ludunt, 342 summa vi retinui, æ tanquam equum in campum ruentem freno retraxi: eamque ut ad hujusmodi dieti explorationem sese conferret, impulsi. Quid igitur divinus ille vir dixit? Illa, inquam, oculatissima mens, ille, inquam, qui hujusmodi imperium sine ulla reprehensionis nota administravit? « Si quis episcopatum desiderat. » Non dixit, Unusquisque episcopatum desideret. Non præcepit, non imperavit, non lege sanxit. Verum quoniam multos esse norat, qui dominandi cupiditate, velut ebrietate quadam correpti tenerentur, ac virtutem quidem minime expeterent, imperium autem affectarent, atque episcopatus labores et sudores ac pericula, curasque et vigilias minime perspicerent. Ad eum enim omnia ea quibus subditi opus habent, suspensa sunt. Quæ tandem ista? Eorum, qui divino cultui consecrati sunt, explorationes, esurientium alimonia, sitientium pocula, nudorum indumenta, eorum quibus injuriæ inferuntur, præsidium; eorum qui orbitatem lugent, procuraciones; viduarum defensio; eorum qui in-

D que hoc adnotavit: "Ἐργον ἐπὶ τοῦ δυσχεροῦς. Πολύθιος· Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς Συρακουσίους ἔργον εἶχοντο, οὐ λογιζάμενοι τὴν Ἀρχιμήδους δύναμιν. Εἰ μὴ: Ἐργώδες μετὰ πόνου γινόμενον δυσχερές. Sic ipse Isid. sup. ep. 175 h. l. III: Τὸ μὲν εὐρεῖν τὸ δίκαιον, ἔργον· τὸ δὲ μὴ διαφθεῖραι εὐρόντα ἐργωδέστερον. Et inf. ep. 274 geminum in modum: Σαυτὸν μὴ ἐπὶ ῥηπίτε τοιοῦτο πράγματι, ὃ ἔργον μὲν ἐστὶ καταλαβεῖν· τὸ δὲ εὐρόντα μὴ διαφθεῖραι, ἐργωδέστερον τυγχάνει. Apud Aristotelem quoque creber est hic nominis usus in ista significatione. RITT.

(55) Pro ἀνακρούσας cod. idem scribit ἀνακράσας, et vers. seq. pro βαδίσαι habet ἀνακάμψαι. Possin.

(56) Pro εἰς αὐτὸν cod. Vatic. εἰς αὐτὴν scribit, referens ad ἐπισκοπῆν. Versu autem sequenti post τινὲς δὲ addit εἰσίν. Id.

(57) Pro τῷ πράγματι idem habet τοσοῦτο πράγματι. Vers. pro ἀπλῶς ἐγχειρεῖν idem legit αὐτοῦς ἔγγ. Id.

juriam inferunt; ultiones; eorum qui flagitiose ac scelerate imperium gerere conantur, reprehensiones; ægrotorum curationes; eorum qui ob tentationes offenduntur, correctiones; eorum qui in vinculis sunt, solutiones; eorum qui in calamitatibus versantur, consolationes; eorum qui in peccatum labuntur, castigationes. Quoniam, inquam, cum hæc omnia, ac multo etiam his plura, quæ ne singulis commemorandis sermonem in linguam producam, a me prætermissa sunt, certamina episcopatus habeat, quidam tamen animi oblectationem ac delicias eum esse arbitrabantur, atque nec viribus suis perpensis, nec imperii magnitudine considerata, ad hujusmodi negotium prosiliebant: ut periculosum eorum impetum reprimeret, eosque ne munus, quod plerumque captum ac facultatem excederet, temere aggredierentur, moneret, his verbis usus est: « Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. » Non dixit, Quilibet desideret: probe enim facit (sic enim locutus fuisset, si non opus ipsum, sed ejus amore flagrantem laudare voluisset), sed, « bonum opus desiderat. » Ut enim omittam quod arduum negotium, quodque ægre confici possit opus appellat non modo ii qui apud gentiles eruditi habitii sunt, sed etiam Scripturæ sacræ, cum aiunt, « Virum fidelem operosa res est invenire », id quod ab omnibus intelligitur, eloquar. Opus est hæc res, vir optime, non ludus atque animi oblectatio: cura, non luxus; munus referendis rationibus obnoxium, non imperium ab omni censura liberum atque immune; paterna procuratio, non tyrannica licentia; dispensatoria præfectura, non ejusmodi potestas quæ sub reddendarum rationum necessitate minime cadat. Ego episcopatus opus mirifice laudo; divinum enim est: ipsius autem amorem minime laudo; periculosus enim est. Non dico: bene facit; neque enim, ne probatissimos quidem viros hunc amorem in animo alere, verum pro viribus expellere oportet. Vide quemadmodum Apostolus (qui hujusmodi certaminis periculum fecerat, innumerisque sudoribus diffuebat, ac ne quis eorum, qui ipsius fidei commissi fuerant, quantum quidem in ipso erat, interiret, in vulneribus et **343** plagis, atque insidiis et mortibus versabatur) eus qui imperia ambiunt, et harum palæstrarum expertes et imperitos, atque honorem solum ob oculos sibi proponentes, metu terroreque afficiat, ac modo non agitato capite clamet: Si quis episcopatum desiderat, labores intueatur, atque illud spectet, an ferendis illis par esse queat. Pericula conspiciat (adversus eum enim armis instruuntur invisibiles, ac plerumque etiam visibiles inimici), ac non honorem solum animo perpendat. Mortes contempletur, non delicias. Insidias et curas conspiciat: non autem in

⁵⁸ Prov. xx, 6.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Pro his, τὸν δ' ἔρωτα τὸν ἐπ' αὐτῆ οὐκ ἐπαίνω, cod. Vat. solum habet, τὸν ἔρωτα οὐκ ἐπαίνω. Id.

(59) Cod. Vat. scribit ἀπλησάμεν, idque idem

καὶ διδάσκων μὴ πράγματι ἀπλῶς ἐγχειρεῖν τοῖς πολλοῖς ἀνεφίχτω, ἔφη: « Εἰ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. » Οὐκ εἶπα, Πᾶς τις ὀρεγέσθω· καλῶς γὰρ ποιεῖ (τοῦτο γὰρ ἂν εἶπεν, εἴγε μὴ τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὸν ἐρώonta ἐπαινεῖσαι ἠβουλήθη)· ἀλλὰ, « Καλοῦ ἔργου. » Ἴνα γὰρ παρῶ, ὅτι τὸ δύσκολον καὶ δυσκατῳρθωτον πρᾶγμα ἔργον καλοῦσιν, οὐ μόνον οἱ ἐξ ἔθνῶν σοφοί, ἀλλὰ καὶ αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ λέγουσαι: « Ἄνδρα δὲ πιστὸν ἔργον εὐρεῖν. » τὸ παρὰ πάντων νοούμενον φράσω. Ἐργον ἐστίν, ὡ βέλτιστε, τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἀνεσις· φροντίς, οὐ τρυφή· λειτουργία ὑπεύθυνος, οὐκ ἀρχὴ ἀνεξέταστος· πατρικὴ κηδεμονία, οὐ τυραννικὴ αὐτονομία, οἰκονομικὴ προστασία, οὐκ ἀλογόθητος ἐξουσία. Ἐγὼ τὸ ἔργον τῆς ἐπισκοπῆς ὑπερφυῶς ἐπαινῶ· θεῖον γὰρ τὸν δ' ἔρωτα τὸν ἐπ' αὐτῆ οὐκ ἐπαίνω (58)· σφαλερὸς γὰρ. Οὐ λέγω, Καλῶς ποιεῖ· οὐ γὰρ χρὴ τὸν ἔρωτα τοῦτον, οὐδὲ τοὺς λίαν εὐδοκίμους ἐν τῇ ψυχῇ τρέφειν, ἀλλὰ παντὶ σθένει ἐξωθεῖν. Θεᾶ τὸν Ἀπόστολον, ἔμπειρον ὄντα τοῦ ἀγῶνος τοῦτου, καὶ μυριοῖς ἰδρωσὶ καταβρέβημενον, καὶ τραύμασι καὶ πληγαῖς, καὶ ἐπιβουλαῖς, καὶ θανάτοις ὀμιλοῦντα, ἵνα μηδέ τις τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ, τό γε αὐτοῦ μέρος, ἀπόληται, πῶς ἐκφοβῆ καὶ δεδίττεται τοὺς ἀρχοντιῶντας, ἅτε ἀπίστους τοῦτων τῶν ἀγωνισμάτων, καὶ πρὸς μόνην τὴν τιμὴν ὀρώντας, καὶ μονονουχί κινῶν τὴν κεφαλὴν βοᾷ· Εἰ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, βλέπετω τοὺς πόνους, καὶ σκοπεῖτω εἰ πρὸς τοῦτους ἀρκεῖσαι δύναται. Ὅρατώ τοὺς κινδύνους (ἐπ' αὐτὸν γὰρ φράττονται ἄορατοι καὶ ὄρατοι πολλὰκις ἐχθροί), καὶ μὴ ἐννοεῖτω μόνον τὴν τιμὴν. Θεᾶσθω τοὺς θανάτους, καὶ μὴ τὴν τρυφήν. Συνοράτω τὰς ἐπιβουλάς καὶ τὰς φροντίδας, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἀνεσιν νευέτω. Ἴστω, ὅτι εἰ τις εἰς ἐκεῖνον ἀχθεῖ τὸν θρόνον, χειροτονεῖται νομίμως ἀθλήσων, ἀλλ' οὐκ ἀκινδύνως τρυφήσων. Ὁ γὰρ τῆς τιμῆς μόνης ἐγκρατῆς γενόμενος, καὶ τὰλλα πάντα τὰ τῆ ἐπισκοπῆ προσηκόντα δίκαια παρεωρακῶς, ἐνταῦθα μὲν μυριας βληθήσεται κατηγορίας, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ καθαιρεθήσεται τῆς τοιαύτης ἀξίας, ἐκεῖσε δὲ καταδοθήσεται παρὰ τῷ ἀδεκάστῳ κριτῆ ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ ἐκεῖνου βήματος· τῶν μὲν πεινῶντων βοῶντων, ὅτι Ἡμεῖς μὲν οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας ἀπελαύσαμεν (59) τροφῆς· οὗτος δὲ τρυφήσας καὶ χρηματισάμενος τὰ λοιπὰ εἰς οἰκείας ἀνήλωσε φιλοτιμίας· τῶν δὲ γυμνῶν λεγόντων, ὅτι Ἀργαλιώτερος ἡμῖν οὗτος τοῦ χειμῶνος ἐγένετο· τῶν δὲ ἀρρώστούντων, ὅτι Τοῦ νοσήματος ἡμῖν βαρύτερος ὤφθη· καὶ τῶν μὲν ὀρφανῶν, Οὐκ ἀπελαύσαμεν οὐδεμιᾶς προστασίας· τῶν δὲ χηρῶν, Οὐκ ἐδάνεισεν ἡμῖν οὗτος παραμυθίας λόγον· τῶν δὲ δεσμωτῶν, Οὐκ ἐπέσταξεν ἡμῖν οὗτος συμπαθείας δάκρυον· τῶν δ' ἐν συμφοραῖς, Οὐκ ὄρεξεν ἡμῖν οὗτος θεραπείας χεῖρα· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πάντων, ὧν ἐπίσκοπος χειροτόνηται, καταδοῶντων. Τί οἶει τὸν ἀδέκαστον ποιῆσαι (60) κριτῆν;

iterat versu post quinto. Id.

(60) Cod. Vat. ποιήσεις εἰ vers. post sexto pro παίζομεν, παίζομεν scribit. Id.

Οὐ κολλάσειν σφοδρότερον, τὸν μηδὲ τῆ τιμῆ βελτίω γενόμενον; Παντὶ μὲν δήπου δῆλόν ἐστιν. Εἰ δέ τις ἀπίστει, καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῷ ἀναγνώσσομαι. « Διχοτομήσει γὰρ, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει. » Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες μὴ παίζωμεν εἰς τὰ θεῖα. Οἱ γὰρ εἰς τὸ ἴδιον λογοθέσιον μόλις ἐπαρκέσαντες, ὅταν καὶ τοσοῦτων δῆμων καταβρήσεις κατασκευάσωμεν ἑαυτοῖς, ποῦ φανούμεθα;

apud incorruptum judicem in tremendo illo tribunali clamoribus exagitatibus, nimirum fame oppressis clamantibus : Nobis ne necessario quidem cibo frui contigit, hic autem in luxu ac congerendis pecuniis versatus, reliqua in ambitionibus suis consumpsit. Nudis autem dicentibus : Hic nobis vi frigidis acerbior se præbuit; ægrotis item : Graviorem se nobis hic, quam morbus, exhibuit; pupillis : Nihil ab hoc opis ac præsidii consecuti sumus; viduis : Hic consolatoriam orationem minime nobis commodavit; in vincula conjectis : Hic nullas commiserationis lacrymas nobis fudit; calamitosis : Hic medicam manum nobis minime porrexit; ac denique ut summam dicam, omnibus iis, quorum episcopus creatus est, cum clamore insectantibus. Quid porro incorruptum illum judicem facturum putas? Annon in eum acrius animadversurus qui ne ex ipso quidem honore melior effectus est? Nemini profecto id obscurum est. Quod si quis meis verbis diffidit, sententiam quoque recitabo : « Dividet enim eum, partemque ejus cum infidelibus ponet ⁶¹. » Hæc igitur cum animis nostris reputantes, divinas res ludibrio ne habeamus. Nam qui privatis etiam rationibus reddendis vix pares fuerimus, postea quam tot populorum clamores et insectationes nobis ipsis comparaverimus, ubi tandem os nostrum ostendemus ?

ΣΙΖ'. — ΣΕΦΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

B

CCXVII. — ΣΕΡΕΝΟ ΔΙΑΚΟΝΟ.

Οἱ μὲν τὴν ψυχὴν πρὸς ἀρετὴν ἀκονῶντες, ἅτε θείας φιλοσοφίας ὄντες αὐτοφυῆ ἀγάλματα, δι' ἀνάγκην προσομιλοῦσι τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἀναγκαίοις ἀρκούμενοι, τὸν τῆς φιλοχρηματίας ὄχλον, ἅτε πάσης κακίας πηγὴν, μισοῦντες, μυρίων ἀπαλλάττονται κακῶν. Οἱ δὲ μόνον εἶναι σῶμα τὸν ἀνθρώπων ἀλογίστως ἠγούμενοι (ὡν ἓνα σε εἶναι τινες ἰσχυρίζονται, ἐγὼ δὲ ἀπιστῶ), τὸν ἀκόρεστον ἔρωτα τῶν χρημάτων νοσοῦντες τῷ μηδέποτε κόρον λαμβάνειν βασιανίζονται, καὶ ἐπιθυμῶν ἀνηνύτῳ οἰστρούμενοι (61), ἀεὶ τε ἐν πεινᾷ εἶναι νομίζοντες, δρῶσιν ἃ δρᾶν οὐ θέμις. Χρῆ οὖν αὐτοῦς λογιζομένους ὅτι καὶ πλοῦτος μέγιστος, ὡς πρὸς τὰς ἀμέτρους ὀρέξεις, εὐρίσκειται πενία, καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσεως αὐταρκείας, ἡ πενία πλοῦτός ἐστι, παύσασθαι τῆς

C

τοιαύτης μανίας. *que si, quantum naturæ sat sit, spectetur, paupertas finem constituere.*

ΣΙΗ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

CCXVIII. — ΖΟΣΙΜΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ.

Πολλοὶ μὲν σε δεινῶς σφόδρα καὶ καταφορικῶς ἐκκωμωδοῦσι, καὶ παρὰ πάντων πιστεύονται. Ἐμοὶ δὲ τάχιστα καὶ εὐπρεπέστατα λελέξεται, ὅτι δίκαιος ἂν εἴης, κἂν ὀψὲ τῆς ἡλικίας, γυνῶναι ὅτι μυρίων τιμωριῶν πρόξενοί εἰσιν αἱ περὶ τὸ σῶμα ἡδοναί.

ΣΙΘ'. — ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

CCXIX. — URSENUPHIO LECTORI.

β' Βασιλειῶν. Περὶ Ἀβεσαλώμ, καὶ τοῦ τελευτήσαντος πλήθους ἐν τῇ ὄργῃ τοῦ λοιμοῦ (62), *D* ἀπηγάλα Δαβὶδ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐξηριθμήσεν.

De Absalon, et de multitudine quæ in ira pestis periit, quando David populum suum numeravit ⁶².

Ὁ μὲν Ἀβεσαλώμ, δίκην παρὰ τῆς θείας ἀπητήθη

Absalon quidem a divina justitia supplicio aff-

⁶¹ Luc. xii, 46. ⁶² II Reg. xxiv, 2 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(61) Cod. Vat. 650 οἰστρούμενοι mutat in ὕστε-
ρούμενοι. Id.

⁶² Confer Isidor. ep. 39 lib. 1. Eandem causam puniti populi Judaici etiam S. Eulogius reddit apud

tus est, quod exactorandi patris causa prohi-
dicis speciem præ se tulisset, subditosque per hu-
jusmodi lenocinium sibi devinxisset. Imperium
enim ambiebat ac stipatorum manum cogebat, at-
que ad sublimem tyrannidem velut exstructis tur-
ribus aditum sibi muniebat. Qui autem ad ejus
partes sese adjunxerant, ac tyrannidem tantum non
exstruxerant (siquidem in hujus principium, in
illius autem finem oculos conjiciebant), pœnam,
etsi non statim (mœrorem enim concepiasset David,
subditis, imo, ut rectius loquar, regia dignitate
orhatus), ac certe non ita multo post persolverunt.
Pestis quippe eos depasta est, non serpens, nec pe-
detentim progrediens, verum confertim ac funditus
universam gentem populans. Quamvis enim hujus-
modi cædi causam aliam imposuit: at supplicii
tamen radix ex ea culpa orta est, quæ aliquanto
postea fructum tulit, hoc est, in opus processit, tum
scilicet, cum de rege quoque, ob censum præter
divinam voluntatem populum, supplicium sumi
oportebat. Nam cum illi, re quidem ipsa ob suum,
verbo autem ob regis peccatum morte afficerentur,
ipse quoque in maxima calamitate versabatur. Cupiebat enim cum gloria potius mori quam amissis
subditis turpiter vivere. Quod si quis minorem mihi
fidem adhibet, audiat ipsum dicentem, « Sit super
me manus tua, et super domum patris mei ». »
Neque enim alii pro alio, ut existimas, pœnas pe-
penderunt, verum cuique quod aptum erat tribu-
tum est. **345** Ab illis quippe ob admissum non ita
pridem peccatum, ab hoc autem ob præsentem cul-
pam pœna expetita est: divina videlicet sententia
ipso pœnas exigeret.

CCXX. — AUSONIO CORRECTORI.

Ve! solus, vel certe præsertim illud curare de-
bes, ut, quantum in te est, subleventur ii qui in ca-
lamitatibus inciderunt.

CCXXI. — MARONI ET EUSTATHIO.

Audio vos, cum ea vitia, ad quorum magnitudi-
nem nihil accedere possit, palam designetis, flagitia
tamen vestra voluntate minor existimare: et cum
ron audenda facinora audaci animo perpetratis,
timidos tamen vos ipsos atque ignavos esse censere,
propterea quod id omne, quod voluntas vestra fert,
operibus conspicuum facere nequeatis. Quapropter
si verus hic rumor est, ab hujusmodi animi insti-
tuto abstinete, ne aliqui furia quædam, aut dæmones,
humanam formam gerentes, esse existimemini.

** II Reg. xxv, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Photium in *Bibliotheca*, pag. 462. Quæ ideo notanda
sunt, ne insouus et innoxia plebs punita videatur,
quod a justitia Dei alienum videri posset. RITT.

(63) Pro τὴν ἀρχὴν cod. Vat. 650 habet τὴν
ἀρχὴν. Possin.

(64) Item cod. legit, καὶ αὐτόθεν ἐν μ. Ib.

(65) Cod. Vat. 650, τὴν. Ib.

(66) Inscriptur hæc ep. in cod. Vat. 650 non
Ἀύσονω, sed Ἀύσονω. Initium hujus ep. satis diver-

Α δίκης, ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ οἰκείου πατρὸς προ-
ποησάμενος ἀγαθὸς εἶναι δικαστὴς καὶ τοὺς ὑπ-
ηκόους διὰ ταύτης τῆς κολακείας οἰκειωσάμενος.
Ἐμῶτο γὰρ ἀρχὴν, καὶ δορυφόρους συνεκρότει, καὶ
ὕψηλὴν τυραννίδα ἐπύργου. Οἱ δὲ συνδραμόντες καὶ
μονουοῦχι κατασκευάσαντες τὴν τυραννίδα (ἀπ-
έδλεπον γὰρ τοῦ μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν (63), τοῦ δὲ εἰς
τὴν τελευταίαν), δίκην, εἰ καὶ μὴ παραχρῆμα (ἐλυ-
πήθη γὰρ ἂν ὁ Δαβὶδ, τῶν ὑπηκόων, μᾶλλον δὲ τῆς
βασιλικῆς ἀξίας ἀποστερούμενος), ἀλλὰ μικρὸν ὕστε-
ρον ἀπητήθησαν. Ὁ γὰρ λοιμὸς αὐτοὺς ἐπενείματο,
οὐχ ἔρωπον, οὐδὲ κατὰ βραχὺ προτῶν, ἀλλ' ἀθρόω;
καὶ ἤθηδὸν ἅπαν τὸ ἔθνος καταθοσκόμενος. Εἰ γὰρ
καὶ ἄλλην αἰτίαν ἐπέθηκε τῇ τοιαύτῃ σφαγῇ, ἀλλ'
ἡ ῥίζα τῆς τιμωρίας ἐξ ἐκείνου μὲν τοῦ πταίσματος
ἔφυ, μετ' οὐ πολὺ δὲ καρπὸν ἤνεγκε, τούτέστιν εἰς
ἔργον ἐχώρησεν, ὅτε καὶ τὸν βασιλέα ἐπὶ τῷ παρῆ
τὴν θεῖαν γνώμην ἀριθμησάτω τὸν λαὸν ἐχρῆν δοῦ-
ναι δίκην. Ἐκείνων γὰρ ἀναιρουμένων, ἔργω μὲν
ὑπὲρ οἰκειας, λόγῳ δὲ ὑπὲρ τῆς τοῦ βασιλέως
ἀμαρτίας, καὶ αὐτὸς ἐν μεγίστῃ (64) καθεστῆκει
συμφορᾷ. Ἐβούλετο γὰρ εὐκλεῶς τεθνάναι, ἢ
ἀκλεῶς ζῆν, τῶν ὑπηκόων στερηθεὶς. Εἰ δὲ τις
ἀπιστεῖ, ἀκουέτω αὐτοῦ λέγοντος, « Γενέσθω ἐπ'
ἐμὲ ἡ χεὶρ σου, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου. »
Οὐ γὰρ ἄλλοι ὑπὲρ ἄλλου ἐκολάσθησαν, ὡς ἐνόμισας·
ἀλλ' ἐκάστω τὸ πρόσφορον ἀπανεμήθη. Οἱ μὲν γὰρ
τῆς πρὸ βραχείας γεγεννημένης ἀμαρτίας, ὁ δὲ
ἐπὶ (65) παραχρῆμα ἀπητήθη δίκην· τῆς ἀδεκάστου
ψήφου καιρὸν εὐρύουσης ἐπιτήδειον, ἐν ᾧ κάκεινους
καὶ τοῦτον δίκην εἰσπράξεται.

C tempus idoneum nacta, in quo, et ab illis, et ab

ΣΚ'. — ΑΥΣΟΝΙΩ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ (66).

"Ἡ μόνος, ἢ μάλιστα φροντίσαι δίκαιος ἂν εἴης,
ὅπως, τότε σὸν μέρος, ἐπικουφισθῶσιν οἱ συμφοραῖς
περιπεπτωκότες.

ΣΚΑ'. — ΜΑΡΩΝΙ ΚΑΙ ΕΥΣΤΑΘΙΩ (67).

Πυνθάνομαι ὡς πᾶσαν ὑπερβολὴν κακῶν ἐπιδει-
κνύμενοι, μικροτέρων τῆς βουλήσεως ἠγείσθε τὴν
πρᾶξιν, καὶ τὰ ἀτόλμητα τολμῶντες, ἀτόλμους ἐαυ-
τοὺς καὶ ἀνάνδρους ἠγείσθε, ὅτι μὴ δύνασθε πῆσαν
τὴν βούλησιν διὰ τῶν πράξεων δηλώσαι. Εἰ τοίνυν
ἀληθὴς ἡ φήμη, παύσασθε τῆς τοιαύτης προαιρέ-
σεως, ἵνα μὴ ἀλάστορες, ἢ δαίμονες ἀνθρωπόμορ-
φοι νομισθῆτε.

humanam formam gerentes, esse existimemini.

sum idem cod. exhibet hoc modo: Ἡμῶν μάλιστα
φροντίς σοι δίκαιος ἂν εἴη, ὅπως, etc., quæ valde
suspicor esse puram scriptionem archetypam.
Possin.

(67) In cod. Vat. 650 hæc ep. viris quatuor
inscriptur quorum duos tantum posteriores editio
exprimit; sed ante hos in illo cod. legitur: Μαρτι-
νιανῶ, Ζωσιμῶ, Μαρτινιανῶ, Ζωσιμῶ. Ib.

ΣΚΒ'. — ΤΟΙΣ ΛΥΤΟΙΣ.

Α

CCXXII. — HISEM.

Μέτριον ἀσκειν χρῆ, ὡ βέλτιστοι, τὸ φρόνημα. Μέτριον δὲ φημι, οὐ τὸ πρὸς τοὺς μείζους κολακευτικόν, ἀλλὰ τὸ πρὸς τοὺς ἐλάττους συγκαταδατικόν· οὐ τὸ δουλοπρεπὲς, ἀλλὰ τὸ ἡμερον· οὐ τὸ ὑποκρισεως μεστέν, ἀλλὰ τὸ ἄβολον καὶ ἐλευθέριον, καὶ κατηλειαν μὴ ἐπιστάμενον.

ΣΚΓ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οὐ μετρίως ἄδη κατὰ τὴν πόλιν, ὧ πάντα μικρὰ πρὸς σε φθέγγασθαι. Τῆς γὰρ περιμαχίτου καὶ ποθεινοτάτης ἅπασιν ἀρχῆς, νῦν, εἴπερ ποτὲ, σφοδρὸν ἑαυτῆς ἔρωτα τοῖς ἀνθρώποις ἐμβαλόυσης, καὶ βλάβῃς ἑαυτὴν τοῖς ἐρώσει παρεχούσης, οὐ μόνον οὐκ ὠνειροπόλησας (68), ἀλλ' οὐδὲ καλούμενος ὑπήκουσας, οὐδὲ προτεινομένην ἤρπασας, ἡγούμενος ἀρχὴν εἶναι μεγίστην, καὶ πρέπουσαν ἀνδρὶ καλῷ κάγαθῷ, τὸ ἀρχειν ἑαυτοῦ δύνασθαι, τὸ τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ καὶ ταῖς ἡδοναῖς ἐπιστήσαι. Μετὰ δὲ τούτου, εὖ καὶ καλῶς ἐώρακας, τὴν ἀκριβῆ ἐλευθερίαν ἐν ταῖς ἡσχίαις, ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς περιβλέπτου ταύταις ταῖς ἀρχαῖς χορεύουσαν. Πολλῆς γὰρ ἀνάγκης εἶναι εἰκότως νενόμικας τῶν μὲν ἀρχειν, ἐτέροις δὲ δουλεύειν· καὶ τοῖς μὲν ἐπιτάττειν, τοῖς δὲ ὑπακοῦειν· καὶ τοὺς μὲν ἀδικεῖν, τοῖς δὲ χαρίζεσθαι· καὶ τοῖς μὲν ὑποκεῖσθαι, τοῖς δὲ ἐπικείσθαι· καὶ τοὺς μὲν φοβεῖσθαι, ὑπὸ δὲ τῶν μισεῖσθαι. Ἠγούμενος οὖν δίκην δίδόντων, οὐ τιμὴν λαμβανόντων ταῦτ' εἶναι, ἐκείνην μὲν εἰκότως παρητήσω, περὶ δὲ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, τὴν σπουδὴν ἔτρεψας. Εἰ δὲ τινες τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων οὐκ εἰχόντες ὀρθὴν, μάλλον δὲ τὸν λογισμὸν ἀπολωλέκότες, αἰτιώταί σε, μάλιστα μὲν οὐδὲ λόγου ἀξίωθῆναι ὀφείλουσιν, ἀνθρωπον αἰτιώμενοι, τὸν στεφάνων ἕξιον. Εἰ δὲ χρῆ ἀκροβόλισσασθαι (69) πρὸς αὐτοὺς, ἐκεῖνο εἰπέ. Ἰσως εἰκόκατε ἀγνοεῖν, ὅτι εἰς τυραννίδα τὸ τῆς πραότητος μετακχώρηκεν ἀξίωμα. Εἰ μὲν γὰρ ἔχετε δεῖξαι τὴν ἀρχαίαν ποιμαντικὴν καὶ νῦν κρατούσαν, μάλιστα μὲν τὸν ἥτρονα ἡγησάμενον εἶναι τοῦ πράγματος, καὶ ἀποφυγόντα, δίκαιοι ἂν εἴητε ἐπαινεῖν (70). Εἰ δὲ δυνάμενος παρητήσατο, μὴ μόνον ἀπολύεσθω τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ δίκας ἀπαιτεῖσθω. Εἰ δὲ εἰς τούναντίον μετακχώρηκε, μὴ ἀπαιτεῖσθω. Τότε μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν προβάτων ἀπέθνησκον· νῦν δὲ τὰ πρόβατα ἀναιροῦσιν οἱ ποιμένες, οὐ τὰ σώματα σφάζοντες· ἥτρον γὰρ ἦν κακόν (71)· ἀλλὰ τὰς ψυχὰς σκανδαλίζοντες. Καὶ τότε μὲν νηστειαῖς τὸ σῶμα ἐσωφρόνιζον, νῦν δὲ τρυφαῖς σκιρτῶν παρασκευάζουσι. Καὶ τότε μὲν τὰ ἑαυτῶν τοῖς δεομένοις διένεμον· νῦν δὲ τὰ τῶν πενήτων σφετερίζονται. Καὶ τότε

Animi moderationi, optimi viri, studendum est. Per moderationem autem, non assentationes et blanditias majoribus adhibitas, sed demissionem ad inferiores; non servilem affectum, sed lenitatem ac morum facilitatem, non hypocrisi plenam, sed simplicem et ingenuam, cauponariæque artis ignaram intelligo.

CCXXIII. — HIERACI PRESBYTERO.

Non mediocriter in urbe celebraris, o quoniam pacto te appellem! Quidquid enim dicatur, si tui ratio habeatur, exiguum est. Nam cum vehementer ab omnibus expetitur, et de quo tanta contentione certatur, imperium, nunc, si unquam alias, acrem sui amorem mortalium animis injicias, facileque sese amantibus fruendum præbeat, tu tamen non illud tantum per somnium minime tibi effluxisti, sed ne vocatus quidem paruisti, nec porrectum imperium arripuisti: quod scilicet existimares maximum, ac probo et honesto viro congruens imperium esse, sibiipsi imperare posse, ac rationem iracundiæ ac voluptatibus præficere. Postea autem istud quoque probe ac præclare perspexisti, veram libertatem in quiete, ac non in conspicuis hujusmodi imperiis, velut choros agitare. Ingentis enim molestiæ merito judicasti, aliis præesse, aliis servire; aliis imperare, aliis parere; alios lædere, aliis gratificari; aliis subjici, aliis superjectum esse; alios pertimescere, aliis odio esse. Quamobrem hæc eorum esse, qui pœnas darent, non qui honorem acciperent, existimans, imperium optimo jure repudiasti, atque ad animi curam, studium et operam convertisti. 346 Quod si quidam recto rerum judicio carentes, vel, ut rectius loquar, mente ac ratione orbati, te accusant, maxime quidem nec digni sunt, ad quos sermo habeatur, ut qui enim, qui corona dignus est, accusandum putent. Quod si adversus eos velitandum est, hanc orationem habe: Illud fortasse ignorare videmini, lenitatis ac mansuetudinis dignitatem in tyrannidem transiisse. Nam si hoc ostendere potestis, veterem pascendi gregis rationem nunc quoque vigere, maxime quidem cum, qui se huic negotio imparem esse arbitratus est, ac propterea in fugam se dedit, a vobis laudari æquum fuerit. Si autem cum id exsequi posset, munus istud defugit, non modo crimine non solvatur, sed etiam in eum animadvertatur. Sin vero res in contrarium cessit, ab eo pœnæ minime expetuntur. Tum enim salutis ovium causa mortem oppetebant: nunc autem pastores ovibus mortem inferunt, non

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(68) Ὀνειροπόλησας cod. Vatic. 650 in participio ponit, scribens ὠνειροπολήσας. Versu post hunc 4, pro his, τὸ ἀρχειν ἑαυτοῦ δύνασθαι, τὸ, co. l. idem habet, ἀρχειν ἑαυτῷ δυναμένῳ καὶ τὸν λογισμ., etc. Possin.

(69) Cod. Vat. 650 melius legit, εἰ δὲ χρῆ ἀκριβολεῖσθαι, et versu mox sequenti pro εἰπέ scribit

εἰπεῖν. Id.

(70) Pro his, δίκαιοι ἂν εἴητε ἐπαινεῖν, cod. Vat. 650 commodius habet, δίκαιος ἂν εἴη τὸ ἐπαινεῖν. Vers. seq. μόνος ἀπολύεσθω, pro his cod. Vat. scribit, μόνος μὴ ἀπολύεσθε. Id.

(71) In cod. Vat. sic legitur, ἥτρος γὰρ ἂν ἦν x, etc. Id.

corpora jugulantes (levius enim hoc malum esset), A
verum animis offensionem afferentes. Tum jejuniis
corpus castigabant : nunc autem, ut luxu ac deli-
ciis exsultant, efficiunt. Tum bona sua egentibus
distribuebant : nunc autem pauperum bona in rem
suam vertunt. Tum virtutem colebant : nunc virtu-
tis cultores proscibunt et eliminant. Tum castita-
tem mirificis laudibus efferebant : nunc autem, sed
nihil molesti dicere volo. Nam hæc quoque eo duntaxat dicere cupio, ut eos, qui in culpa sunt, inse-
ctarer. Non enim omnes accusabo. Verum, cum ostendam quantum inter vetus ministerium ac præ-
sentem tyrannidem intersit, quæ tandem causa est, quamobrem æqualitatis amantes coronis non redi-
mitis ac prædicatis?

CCXXIV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Vir quidam philosophiæ nomine clarus mecum
congressus, te quidem graviter accusabat, mirum B
illud sibi videri dicens, quod tu, qui ne ingenuo
quidem sanguine ortus es, supercilium efferas,
cervicemque attollas, atque extremis unguibus in-
cedas, ac per ærem ambulare tibi videaris : deni-
que per omnia corporis membra imperitiam tuam
et ineptiam conspicuam reddas : contra autem
priscam quamdam feminam Archedicen nomine mirificis laudibus in cælum vehebat, cujus etiam epi-
taphium hujusmodi referebat :

Non mihi mens unquam tumuit, licet ipsa parentem

Regem habui, et fratres, pignoraque, atque virum.

Ego autem hos versus tibi indicandos existinavi.
Hinc enim fortasse fiet, ut nunc saltem teipsum
noscas.

CCXXV. — STRATEGIO MONACHO.

Permuli homines invito animo injuria afflicti,
timiditatis et ignaviæ, ultro autem ac voluntario
animo lædi, maximum suavitatis ac patientiæ
347 argumentum esse ducunt. Qui autem recte de
rebus judicare norunt, vel, ut rectius loquar, qui
divinis Scripturis fidem habent, ne eos quidem,
qui quamvis injuriam inviti accipiant, moderate vero
ferunt, vel mercedibus privant, vel laudibus, suffra-
gante maxime Paulo, atque his verbis utente :
« Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio sus-
cepistis, scientes vos habere meliorem substantiam
in cœlis, ac manentem »⁸⁵. » Quod si dicas : Quid
enim facere poterat, cum a potentiore læderetur ?
respondeam : Clamoribus ac maledictis insectari,
diris devovere, traducere, molestiam forenssem exhi-
bere. Qui igitur cum hæc omnia facere posset, non
vomen fecit, ei, qui ultro lædi appetit, si non par,

⁸⁵ Hebr. x, 34.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(72) Post εἶπον cod. idem addit οὐκ. Possin.

(73) Pro ποιεῖτο recte scribit cod. Vat. 650, εἰ ποιεῖτο. Vers. penult. et ult. pro ἐξεθελάζεν idem legit, ἐξεθελάζεις. Vers. inde quinto, ἐδικαίωσα αὐτὰ ταῦτα μηνῦσαι, melius idem cod. ἐδικαίωσα αὐτὸν ταῦτα. etc. lb.

(74) Habetur integrum epigramma apud Thucydidem lib. vi. Fuit Archedica nobile scortum, de qua

ΣΚΔ'. — ΖΩΣΙΜῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Ἄνθρωπος τῶν ἐπιφιλοσοφίᾳ σεμνυνομένων ἐντυχῶν
B ἡμῖν, σοῦ μὲν δεινὴν ποιεῖτο (73) τὴν καταβολήν,
φάσκων θαυμάζειν, πῶς μὴδ' ἐξ αἵματος ἐλευθερίου
φύς τὴν ὄφρὸν ἐπαίρεις, καὶ τὸν αὐχένα ὑψοῖς, καὶ
ἐπ' ὀνύχων βαδίσεις, καὶ ἀεροθατεῖν νομίζεις, καὶ
διὰ πάντων τῶν μελῶν τὴν ἀπαίδευσίαν ἐμφαίνεις·
γυναῖκα δ' ἀρχαίαν ἐξεθελάζεν, ἧς καὶ τὸ ἐπιτάφιον
ἐπιγράμμα ἀπήγγελλε λέγων,

Ἄρχεδίκη πατὴρ ἀνδρῶς, ἀδελφῶν τ' οὐσὰ τυ-
ρανῶν
Παιδῶν τ'. Οὐκ ἤρθη νοῦν ἐς ἀτασθαλίην (74).

Ἐγὼ δὲ ἐδικαίωσα αὐτὰ ταῦτα μηνῦσαι, τάχα
πως κἂν νῦν γνοίης σαυτὸν.

ΣΚΕ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙῶ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὸ μὲν ἄνοκτα πάσχειν
κακῶς, ἀνανδρίας· τὸ δὲ ἐκουσίως ἐλίσθαι ἀδικηθῆ-
ναι, ἐπιεικείας καὶ φιλοσοφίας τεκμηρίον τίθενται
εἶναι μέγιστον. Οἱ δὲ ἐπιστάμενοι περὶ πραγμάτων
κρίνειν ὀρθῶς, μᾶλλον δὲ οἱ ταῖς ἱεραῖς πιστεύοντες
Γραφαῖς, καὶ τὸν ἀκουσίως μὲν ἀδικούμενον, φιλοσό-
φως δὲ φέροντα, οὔτε μισθῶν, οὔτε ἐπαίνων ἀποστε-
ροῦσιν, ἐπιψηφίζοντος μάλιστα τοῦ Παύλου καὶ λέ-
γοντος· « Καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν
μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς
κρεῖττονα ὑπαρξίν ἐν οὐρανοῖς καὶ μένουσαν. » Et δὲ
φαίης, Τί γὰρ ποιῆσαι ἡδύνατο, ὑπὸ τοῦ δυνατωτέρου
D ἀδικούμενος (75); φαίην, καταβολῆσαι, κακηγορῆσαι,
ἐπαράσασθαι, διασύραι, ἐνοχλῆσαι δικαστηρίοις. Ὅ
οὖν ταῦτα πάντα δυνάμενος, πρᾶξι μὲν, μὴ πρᾶτ-
των δὲ, τῷ ἐκουσίως ἐλομένῳ ἀδικηθῆναι εἰκότως
ἂν εἰ καὶ μὴ συναριθμηθῆι, ἀλλὰ γὰρ ὑπαριθμη-

Herodotus et Athenæus. Illud autem epigramma esse a Simonide compositum didici ex Aristotelis *Rhetoric*. 1, 9. CASAUON. in *epist. ad Rittershusium*.

(75) Ὑπὸ δυνατωτέρου ἀδικούμενος. Melius codex Vat. 650, ὑπὸ τοῦ δυνατωτέρου ἀρπαγῆς ὁ ἀδί-
νατος. POSSIN.

θειῆ (76). Εἰ δὲ χρὴ καὶ δεινότητι χρῆσασθαι, καὶ τὸ ἄκριθὲς εἰπεῖν, τάχα καὶ ὑπερακοντίσειεν ἐκεῖνον. Τῷ μὲν γὰρ τὸ βούλεσθαι ἀδικεῖσθαι, μεγίστην φέρει παραμυθίαν. Οὐ γὰρ ἂν ἡδικήθη, εἰ γε μὴ ἡβουλήθη. Τῷ δὲ μὴ βουληθέντι μὲν, ὑπομείναντι δὲ, καὶ μηδὲν πεποιηκότι δι' ὧν ἡδύνατο ἀμύνασθαι τὸν ἀδικήσαντα, ἅτε ἐσχάτης φιλοσοφίας βάνανον ἐπιδειξαμένῳ, λαμπρότερος πλακείη στέφανος. huic utique, ut qui extremæ cujusdam patientiæ documentum dederit, luculentior corona haud immerito tibi queat.

ΣΚΓ'. — ΠΑΜΠΡΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Σύμβολόν ἐστιν, ὧ θαυμάσις, μέγιστον τοῦ πεπεισθαι τὸν ἀκούσαντα, ὁ τῶν λεγθέντων ἔπαινος. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄτις οἰεταὶ καλῶς ἔχειν, τούτοις φάσκειν μὴ πεπεισθαι. Ὡσπερ γὰρ ὅσα καλιζόμεν, ἀποφεύγειν σπουδάζομεν (77), εἰ σωζρονοῦμεν· οὕτως ἂ θαυμάζομεν, πάντως αἰρούμεθα. Τοῦ χάριν δὴ ταῦτα λέγω, ἵσως οὐκ ἄγνωστis, ὀφείλων ἦν ἐπήνεσας συμβουλήν εἰς πέρας ἀγαγεῖν.

ΣΚΖ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Μὴ ἀγνώει, ὧ φίλος, ὅτι ὑπόθεσίς ἐστι τῆς μακάριας ζωῆς, ἡ τῶν παθῶν νέκρωσις, ἧς οὐδὲν εὐκταίστερον, οὐδ' εὐκλεέστερον γένοιτ' ἂν.

ΣΚΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ καὶ ἐπιθετοί σοι ὁ κοινὸς ἀπάντων ἐχθρὸς, ὡς αὐτοβοεὶ περιεσόμενος, καὶ ἐξ ἐπιδρομῆς ἀπασάν σου τὴν πολιτείαν ληψόμενος, ἀλλ' αὐτὸς, ὡς ἐπιυθόμην, ἀκοιμήτῳ σπουδῇ τὴν θείαν προβαλλόμενος συμμαχίαν, πολλοὺς μὲν αὐτῷ πόνους εἰς τὴν πολιορκίαν προὔξενησις, ἀπρακτὰ δὲ αὐτοῦ τὰ μηχανήματα, καὶ τὰς ἐλεπόλεις ἀπέδειξας, καὶ τὸ τρόπαιον κατ' αὐτοῦ λαμπρότερον ἔστῃσας. Συγχαίροντες οὖν σοι ἐπὶ τῇ νίκῃ (78), καὶ τὰ ἐπινίκια ἔδοντες παραινοῦμεν γρηγορεῖν καὶ προσέχειν σαυτῷ. Ὁ γὰρ πολέμιος οὐτε αἰδέσθαι εἶδεν, οὐτε ἐρυθρίαν ἐπίσταται, οὐτ' ἀπογινώσκει ἕως θανάτου, ἀλλ' ἀντὶ ὀπλῶν (79) καὶ μηχανημάτων ἀρούμενος τῇ οἰκείᾳ φύσει, παντὶ καιρῷ ἐπιτίθεται οὐ τὸ ἡττηθῆαι ἐνοῶν, ἀλλὰ τὸ νικήσαι ὄνειροπολῶν. Πᾶση οὖν φυλακῇ τήρει τὴν σαυτοῦ καρδίαν. Οὐ γὰρ μονοειδῆς, βρδῆως γὰρ ἂν ἐάλῳ, ποικίλη δὲ τίς ἐστι καὶ πολῦτροπος, ἡ πρὸς αὐτὸν μάχη. Ὅταν μὲν γὰρ διὰ σωφροσύνης ἡττηθῇ (80), διὰ φιλοχρηματίας πολεμεῖ. Εἰ δὲ κἀνταῦθα τρωθείη, διὰ βασκανίας (81) ἐπι-

suppar certe haud immerito existimari queat. Atque etiam, si dicendi vi ac facultate uti, ac sincere loqui oportet, illum quoque fortasse superarit. Huic enim, quod lædi voluerit, maximum affert solatium: Neque enim ille, nisi voluisset, injuria affectus fuisset. Qui autem, cum injuria affici nollet, illatam tamen tulit, nec quidquam eorum, per quæ eum, a quo læsus fuerat, ulcisci poterat, fecit: documentum dederit, luculentior corona haud immerito tibi queat.

CCXXVI. — ΠΑΜΠΡΕΤΙΟ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Maximo argumento est, vir admirande, fidem auditori factam esse, cum ea, quæ dicta sunt, laudat. Neque enim fieri potest, ut quæ aliquis probe atque commodè dicta esse arbitratur, hæc sibi persuasa esse neget. Ut enim, quæ vituperamus, ea quoque, si sana mente sumus, fugimus: eodem modo, quæ laudamus ac suspicimus, ea quoque omnino amplexamur. Quorsum autem hæc dicam, fortasse non es nescius, qui consilium, quod laudasti, exsequi atque ad exitum perducere debes.

CCXXVII. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΧΩ.

Ne sis nescius, o amice, beatæ vitæ materiam turbulentorum animi motuum oppressionem esse: qua nec optabilius, nec præclarius quidquam esse queat.

CCXXVIII. — ΕΙΔΕΜ.

Quanquam te communis ille omnium hostis aggressus est, velut ad primum clamorem devicturus, atque omnem tuam vitæ rationem primo impetu arrepturus: tu tamen, ut accepi, pervigili studio divinam operam obtendens, multos quidem ipsi ad obsidionem labores conciliavisti, irritas autem ipsius machinas atque tormenta reddidisti, ac luculentum adversus eum triumphum erexisti. De victoria itaque tibi gratulantes, 348 ac triumphum canentes, te monemus, ut excubas, tibi que animum et mentem adhibeas. Hostis enim nec pudore commoveri, nec rubore affici novit, nec ad extremum usque vitæ spiritum desperatione frangitur: verum armorum ac tormentorum loco natura sua contentus, omni tempore insidias struit, non se victum fuisse cogitans, sed superiorem abscessisse somnians. Quocirca omni custodia serva cor tuum. Neque enim simplex (nam facile deprehendi posset), verum varia et multiplex adversus eum pugna est. Nam cum per pudicitiam ac temperantiam victus

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(76) Hæc quæ leguntur in editis, εἰκότως ἂν, εἰ καὶ μὴ συναριθμηθεῖ, ἀλλὰ γε ὑπεριθμηθεῖ, non comparent in cod. Vat. 650; sed loco eorum hæc habentur, ὁμοίως ἂν εἴη, εἰκότως καὶ συναριθμηθῆναι. Vers. inde 3 pro ἐκεῖνος cod. idem scribit ἐκεῖνος. Id.

(77) Verba illa, ἀποφεύγειν σπουδάζομεν non leguntur in cod. Vat. 650, sed pro his solum habentur, φεύγομεν. Id.

(78) Pro ἐπὶ τῇ νίκῃ cod. Vat. 650 habet μετὰ

τὴν νίκην. Id.

(79) Pro ἀντὶ ὀπλῶν idem cod. legit ἀντὶ πολλῶν βελῶν. Versu sequenti pro τῇ οἰκείᾳ φύσει, παντὶ καιρῷ, cod. Vat. habet, τῇ οἰκείᾳ ἀφοδίᾳ, ἐν παντὶ καιρῷ. Id.

(80) Multa omittuntur in edito post verbum ἡττηθῆ, nempe hæc quæ ex eodem cod. hic pono: φιλοδοξίαν ἐπὶ ταύτης ὑποσύρει τὸ τρόπαιον· ὅταν δὲ μὴδὲ ἐν αὐτῇ μηδὲν δυνήθῃ, διὰ φιλ., etc. Id.

(81) Pro διὰ βασκανίας cod. idem legit, δι' ἐχθρῶν.

est, per avaritiam pugnât. Cum autem hic quoque vulnus accepit, per invidiam insidias parat. Quod si hæc etiam aliquem superasse conspiciat, amicos armat. Quod si horum quoque impetus sustinuerit, famulos ad bellum instruit. Quod si ne ab his quidem superatus sit, contemptionem ac segnitiam immittit. Quod si hanc quoque fregerit, hoc ipsi in animum inducit, ut acceptarum injuriarum memoriam retineat. Quid autem omnia improbi illius tela recensere aggredior? Quare hæc missa faciam, parte oculatam se præbeat: quandoquidem omni vitalia jaculatur.

CCXXIX. — LEONTIO MAGISTRIANO.

Illud in te minime probo, quod Zusimum specie tenus presbyterum, urbis piaculum, Ecclesie labem, libertatis probrium, eorumque, qui cum ipso consuetudinem habent, pestem et perniciem, ac denique nullo non foedissimo nomine appelles. Et si enim ipse talis est, at linguam tamen tuam, quæ veritatis organum est, hujusmodi sermonibus contaminari minime convenit. Quamobrem tibi ipsi contumeliam inferre desine. Quamvis enim vera sint, quæ abs te dicuntur, nec quisquam est qui te mendacii insimulare queat: tamen, cum vir probus ac moderatus sis, multisque virtutibus floreas, patientiæ quoque ornamento gestire te atque gloriari æquum fuerit.

CCXXX. — APHRODISIO PRESBYTERO.

Commode quidem atque opportune ea, quæ scripsisti, abs te adversus eos dicerentur, qui tibi contumeliam intulerunt, nisi ipsi sese peccasse confiterentur. Confitentibus autem ipsis, intempestiva jam harum rerum memoria est: quippe quæ jam temporis ope atque auxilio destituta sit.

CCXXXI. — ANTIOCHO.

In illud: « Non parcat oculus meus. »

Quidnam causæ est, inquis, quamobrem suavitas ac lenitatis fons de Judæis per Ezechielem dixerit, « Non parcat oculus meus, non miserebor? » Audi igitur. Quoniam in multis temporibus ea scelerata designantur, quæ nullam veniam merebantur, ac nec prophetarum sermonibus obtemperantes, nec divina beneficia cum animis suis considerantes, **349** in deploratam quamdam improbitatem proderant, ac perfecta adversus ipsos sententia lata erat, ut Babylonis dederentur, atque hostili manu interirent (norat enim Deus eos nulla omnino pœnitentia duci): propterea, inquit, nulla ob eorum cala-

⁸⁶ Ezech. v, 11.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

Vers. inde 3 pro τούς οικέτας εκπολεμεί, cod. Vat. 650 scribit τοίς οικέταις πολεμεί. Vers. seq. pro ὑπὸ τούτων ἀλφ, idem legit ὑπὸ τούτοις ἀλφ. Quæ mox subjunguntur in edito, ὀλιγωρίαν ἐντίκτει, etc., sic satis diverse leguntur in illo cod., ὀλιγωρίων ἐμπέμπλησιν· εἰ δὲ τούτων περιεῖη, μνήσις etc. Id. Possin.

(82) Pro φράσαι cod. Vat. scribit φῆσαι. vers. denique ult. epist. pro μάλιστ᾽ legit μᾶλλον.

Α βουλεύει. Εἰ δὲ καὶ τούτων τινὰ ἴδη περιγινόμενον, τοὺς φίλους ἐξοπλίζει. Εἰ δὲ καὶ τὰς τούτων προσβολὰς ὑπομένει, τοὺς οικέτας εκπολεμεί. Ὅταν δὲ μὴδὲ ὑπὸ τούτων ἀλφ, ὀλιγωρίαν ἐντίκτει. Εἰ δὲ ταύτης περιεῖη, μνήσικακίαν ἐνήσι. Καὶ τί πειρώμαι πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ φράσαι (82); Διὸ ταῦτα μὲν παρήσω, ἐκεῖνο δὲ παραινέσαιμι τῇ σῇ ἀνδρεία πάντοθεν ὀμματοῦν ἐαυτὴν, ὡς πάντοθεν τοῦ πολεμίου βάλλοντος, καὶ εἰς τὰ καίρια μάλιστ᾽ ἀκοντίζοντος. illudque fortitudinem tuam admonebo, ut omni ex parte oculatam se præbeat: quandoquidem omni quoque ex parte hostis eam impetit, atque in ipsa

ΚΘ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΩ (83).

Οὐκ ἀποδέχομαι σε, ἄγος πόλεως, καὶ κηλίδα Ἐκκλησίας, καὶ ὕβριν ἐλευθερίας, καὶ τῶν συνόντων ὀλετήρα, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν αἰσχιστων, Ζώσιμον τὸν δοκοῦντα πρεσβύτερον, ἀποκαλοῦντα. Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς τοιοῦτός ἐστιν, ἀλλὰ σὴν γλύτταν, καὶ ὄργανον ἀληθείας τυγχάνουσαν, οὐ χρῆ τούτοις καταβρῦπαίνεσθαι τοῖς λόγοις. Παῦσαι τοῖνον σαυτὸν ὕβριζων. Εἰ γὰρ καὶ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα, καὶ οὐδεις ὡς ψευδομένῳ ἐπισκήψειεν, ἀλλὰ σε χόσμιον ὄντα ἄνδρα, καὶ πολλὰ; ἀρετὰ; κομῶντα, καὶ τὸ τῆς ἀνεξικακίας δίκαιον ἂν εἶη ἐναθρόνειν ἐγκαλλώπισμα.

ΣΑ'. — ΑΦΡΟΔΙΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Καιρίως ἂν τὰ γράφοντα παρὰ σοῦ ἐλέγετο τοῖς εἰς σὲ πεπαρφηγχοῖν, εἰ γε μὴ ὠμολόγουν ἐσπάλθαι. Ὅμολογούντων δὲ, ἄωρος τούτων ἡ μνήμη, τῆς ἀπὸ τοῦ καιροῦ συμμαχίας ἀμοιροῦσα (84).

ΣΑΑ'. — ΑΝΤΙΟΧΩ.

Εἰς τὸ, « Οὐ φείσεται ὀφθαλμὸς μου. »

Τίνος ἔνεκεν, ἔφησ, εἶπεν ἡ τῆς ἡμερότητος πηγὴ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ περὶ τῶν Ἰουδαίων, « Οὐ φείσεται ὁ ὀφθαλμὸς μου, οὐδὲ μὴ ἐλεήσω; » Ἄκουε τοῖνον. Ἐπειδὴ ἐν πολλοῖς χρόνοις ἦσαν συγγνώμης ἀμαρτάνοντες μείζονα, καὶ μήτε τοὺς τῶν προφητῶν προσιεμένοι λόγους, μήτε τὰς θείας εὐεργεσίας ἐνοοῦντες εἰς ἀνήκεστον ἐκπεπτώκασι κακίαν· αὐτοτελής δὲ κατ' αὐτῶν ἐξενήνεκτο ἀπόφασις, ὥστε παραδοθῆναι τοῖς Βαβυλωνίοις, καὶ ἔργον τῆς τῶν πολεμίων γενέσθαι δεξιᾶς, ἦδει γὰρ αὐτῶν τὸ ἀμετανόητον· οὐδένα οἰκτον λήψομαι, φησὶν, ἐπὶ τοῖς πάσχουσιν (85), ὃ δὴ ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν πεποίηκα

(83) Inscripta Leontio abest a cod. Vat. 650. Id.

(84) Verbum ultimum hujus ep. in edito ἀμοιροῦσα in cod. Vat. 650 scribitur, ἀμοιράσαι. Id.

(85) Pro his verbis, οὐδένα οἰκτον λήψομαι, φησὶν, ἐπὶ τοῖς πάσχουσιν, cod. Vat. habet, οὐδένα οἰκταλήψομαι, φησὶν, ἐφ' οἷς πάσχουσιν. Ultimam hujus lectionis partem recipiendam puto, non primam· rectius enim illa sunt edita, οὐδένα οἰκτον λήψομαι, etc. Id.

Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐτῶν ῥοπή τε καὶ ἁμαρτία κρηδόν παρέσχεον, ἀνακληθῆναι τοὺς κατακρίτους καὶ ἀνατραπῆναι τὴν ἀπόφασιν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδενὸς ἐπὶ τὸ βέλτιον βλέποντος, ἀλλὰ πάντων ἐπὶ τὰ χεῖρω ῥεπόντων, ἀναγκαιῶς ἢ κατὰ πάντων ἐκφέρεται φῆφος.

ΣΑΒ. — ΠΑΥΛῸ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Ἵτι πάσης ἐπέκεινα τόλμης, τὸ δογματίζειν τοὺς βιοῦντας αἰσχροῦς. Καὶ εἰς τὸ γερμυμένον, ἢ Γνώμαι τὰς ὁδοὺς μου ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνης πεποιηκώς. »

Χρὴ τὸν μέλλοντα περὶ Θεοῦ λόγον κινεῖν ταῖς ἀπὸ τῆς πολιτείας διαλάμπειν ἀρεταῖς. Τῷ γὰρ κακίας ἔραστῇ, οὐδὲ περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, μή τιγε (86) αὐτοῦ κινεῖν γλώτταν, ἐπιτρέπτει, ὡς ὑβριζομένων τῶν θεῶν νόμων, ὅταν διὰ μιαιφᾶς προφῆρωνται γλώττης. ἢ Τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ, φησὶν, εἴπεν ὁ Θεός, Ἵνα τί σὺ ἐκόηγῃ τὰ δικαιώματά μου· καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; » Καὶ διὰ τοῦ Ἰσαίου μεμφόμενος τοὺς βίου μὲν ἀρίστου μὴ ἐπιμελομένους, τὰς δὲ οἰκονομίας αὐτοῦ αἰτιωμένους, φησὶ· ἢ Γνώμαι μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνας πεποιηκώς, καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλειπώσ. » Εἰ δὲ οἱ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, τουτέστι τὰς οἰκονομίας (87), πολυπραγμονοῦντες, πάντολμοι ἂν εἴεν, πῶς οὐκ ἂν ἐπέκεινα πάσης τόλμης χωροῦντο, οἱ περὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μιαιφᾶ γλώττη λόγον κινοῦντες, καὶ μάλιστα ὅταν τί ἐστι πολυπραγμονώσι; Χρὴ δὲ μὴ τί ἐστι περιεργάζεσθαι, ἀλλ' ὅτι ἐστὶν ἰσχυρίζεσθαι. Καὶ σιωπῶ, ὅτι παρὰ Λακεδαιμονίοις, τοῖς σκιάς τῶν πράξεων τοὺς λόγους εἶναι (88) εἰκότως· ὁρισμένοι, τὸν αἰσχροῦς βεβιωκότα, οὐδὲ γνώμην ἀγαθὴν ἀποφήσασθαι ἐξῆν. Εἰ τοίνυν ὀρθῶς σοι πιστεύοντι, καὶ εὖ πράττοντι ἐπιφύονται τινες πράγματά σοι παρέχοντες, μὴ ταράττου. Τοιοῦτον γὰρ τῶν φαύλων τὸ ἔθος. Ἵττώμενοι γὰρ περιφανῶς τῷ βίῳ, ἐπὶ τὴν ἔρευναν τοῦ Θεοῦ καταφεύγουσιν, ὡς ἐκ τούτου πράγματα παρέχοντες τοῖς εὖ βιοῦσι, καὶ τὴν παρρησίαν αὐτῶν ἀποκλείουσιν. Ἐχρῆν δὲ αὐτοὺς, ἐννοοῦντας ὅτι οἱ περὶ τὸ δηλον παύοντες, περὶ τοῦ δοκοῦντος ἀδήλου οὐκ ἂν εἴεν ἀξιόπιστοι λέγοντες, πρῶτον ἑαυτῶν τὸν βίον ῥυθμίσαι (89), καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν ζήτησιν παρελθεῖν τῶν ἀνεφίκτων.

bus de ea re, quæ obscuritatem præ se ferat, verba facientibus, fides adhibeatur,) primum vitam suam componere ac recte moderari, 350 atque ita deinceps ad earum rerum, quæ comprehendî nequeunt, investigationem transire.

⁸⁶ Psal. XLIX, 16. ⁸⁸ Isa. LVIII, 2.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(86) Μῆτι γε abest a cod. Vat. Possin.]

(87) Τὰς οἰκονομίας punit idem in num. sing. scribens, τὴν οἰκονομίαν. Vicissim vers. post tertio μιαιφᾶ γλώττη pluraliter inflectit, μιαιφᾶς γλώτταις. Id.

(88) Σκιάς τῶν πράξεων τοὺς λόγους εἶναι. Quod hic Lacedæmoniiis tribuit Isidorus, Diogenes Laertius lib. IX De vitis philosophorum ad Democritum Abderitem auctorem refert. Τοῦτου ἐστὶ καὶ

mitates misericordia commovebor, quemadmodum in Ninivitis feci. Nam illic eorum in melius inclinatio et commutatio spatium præbuit damnatos revocandi, latamque sententiam rescindendi. Hic autem nomine ad meliorem vitam tendente, verum omnibus in deterius vergentibus, necessario adversus omnes feretur sententia.

CCXXXII. — PAULO MONACHO.

Omnem audaciam superare, viventes turpiter dogmata invehere. Et in illud, « Cognoscere cupiunt vias meas, tanquam populus qui justitiam fecit. »

Qui de Deo sermonem excitaturus est, hunc vitæ ac morum virtutibus elucere oportet. Nam qui vitio delectatur, huic ne de ipsis quidem justitiis, nedum de ipso linguam movere permittitur : quod videlicet divinis legibus contumelia inferatur, cum per impuram et scelestam linguam proferuntur. ἢ Peccatori enim, inquit ille, dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? » Ac per Isaiam iis succensens, qui cum optimæ vitæ nulla cura tangantur, ipsius tamen consilia reprehendunt, his verbis utitur : ἢ Scire vias meas volunt, tanquam gens quæ justitiam fecerit, et legem Dei sui non dereliquerit. » Quod si, qui ipsius vias, hoc est consilia, curiosius exquirunt, summæ audaciæ notam non effugiant, an non illi ultra omnem audaciam progrediuntur, qui impuræ linguæ opera de ipsomet Deo sermonem movent, ac præsertim cum quid sit anxie inquirent? Oportet autem, non quid sit exquirere, sed quod sit affirmare. Atque illud taceo, quod apud Lacedæmonios, qui sermones actionum umbras esse non immerito deflinerunt, ei qui turpiter vixisset ne probam quidem sententiam pronuntiare licebat. Quocirca si te, et recta fide præditum, et probe viventem adoriuntur nonnulli, tibi que negotia facessunt, ne propterea conturberis. Hujusmodi namque improborum hominum mos est. Nam cum vitæ laude perspicue abs te superentur, ad divini Numinis indagacionem confugiunt, tanquam scilicet hinc iis qui recte vivunt molestiam exhibituri, eorumque fiduciam exclusuri. Atqui eos conveniebat (cum animis suis illud reputantes, quod qui in re perspicua et dilucida peccant, haudquaquam digni sunt quibus

τὸ, Λόγος ἔργου σκιά. Non est absimile illud Chrysostomi homil. 17 ad Ephes., οἱ λόγοι πραγμάτων εἰσὶν ὁδοί. RITT.

— Hæc verba, τοῖς σκιάς τῶν πράξεων τοὺς λόγους εἶναι εἰκότως ὁρισμένοι, cuncta prætermittuntur in cod. Vatic. 650. Possin.

(89) Ἵθυμίται mutat codex idem in ἐρευνᾶν. Possin.

CCXXXIII. — FIDEM.

A

Sermonum principia vera et indubitata esse oportet. Nam cum falsum est argumentum, fieri non potest quin conclusio quoque vacillet.

CCXXXIV. — ALYPIO EPISCOPO.

Ne moleste feras, optime vir, me adversus avaros linguæ mucronem stringere. Rem enim apertam et simplicem dicam, nec testimonium ullum requirentem. Usque adeo enim hoc morbo devincti tenentur, ut ne morbum quidem esse existiment. Quemadmodum enim caelestes cives, hoc est monachi qui in montibus degunt, ne hoc quidem sciunt, quid avaritia sit: sic nec isti, non tamen eodem modo, sed plane contrario atque illi. Nam illi, quia procul a morbo absunt, morbum ignorant: isti autem ne morbum quidem hoc esse arbitrantur. Sic enim virtutem improbitas propulit, ac tyrannidem exercet, omniaque sursum ac deorsum miscet, ut nec improbitas quidem esse existime-

CCXXXV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Quod immortalis anima.

Quod animam una cum corpore interire arbitraris, perquam ridiculum ac stolidum est, hominisque vere carnalis, atque et post hanc vitam nihil esse cupientis, et ea, quæ de te ab hominibus cujusvis ætatis commemorantur, confirmantis. Pudorem igitur tibi incutere debent, cum philosophi, et poetæ, et oratores, et scriptores omnes, qui animæ immortalitatem docuerunt (quorum si ignarus et expers es, ut qui rerum omnium inscitia labores, certe a doctis et eruditis discere debeas), tum etiam te pudore quodam permovebit ea ratio, quæ nullo modo refutarqueat. Nam quæ corpus quod semper fluit et corrumpitur, arripit, ac quod in eo labile ac mortale est astringit, et quod cadit excitat, atque et iis, quæ diffluunt, alimentum, et iis, quæ marcescunt, fructificationem præbet, non est profecto consentaneum, eam, a corpore separatam, vim suam deserere, per quam et corpus continebat et conservabat. Quod si nec externorum sapientium auctoritate commovearis, nec firmissimæ huic et necessariæ rationi fidem accomodes, utpote ingenti atque omni venia graviore improbitate oppressus ac demersus, divinum tibi oraculum recitabimus, per quod animæ immortalitas dilucidis verbis prædicatur. Quid igitur ait? « Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere ». Quamobrem ne ob singularem atque incredibilem quamdam admissorum a te sceleris magnitudinem (nullum enim, ut aiunt, sceleris genus intactum reliquisti) impia dogmata tibiipside: **351** verum illud persuasum habens, immortalem animam esse, et quod sæpe hic omnino

⁹⁰ Matth. x, 28.

ΣΑΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Χρή τὰς ἀρχὰς τῶν λόγων ἀληθεῖς εἶναι καὶ πιστάς. Ψευδοῦς γὰρ οὐσίας τῆς ὑποθέσεως, ἀναγκαίως καὶ τὸ συμπέρασμα ἀσύστατον εὐρεθήσεται.

ΣΛΔ'. — ΑΛΥΠΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Μὴ δυσχεράνης, ὦ βέλτιστε, ἐν ἐπαφῷ τὴν γλῶτταν τοῖς φιλαργύροις. Πρᾶγμα γὰρ λέξω σαφές, καὶ ἀπλοῦν, καὶ μαρτυρίας μὴ δεόμενον. Τοσοῦτον γὰρ κεχέρονται τῷ νοσήματι, ὡς μὴδὲ νόσημα αὐτὸ ἠγεῖσθαι. Καθάπερ γὰρ οἱ οὐρανοπολίται, οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι, φημί, μοναχοί, οὐδὲ ἴσασι τί ἐστι πλεονεξία· οὕτως οὐδὲ οὗτοι, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐκείνοις. Ἐκείνοι μὲν γὰρ διὰ τὸ πῶρῳ εἶναι τοῦ πάθους ἀγνοοῦσι τὸ νόσημα· οὗτοι δὲ οὐδὲ νόσημα αὐτὸ ἠγούνται εἶναι. Οὕτω γὰρ παρώσατο τὴν ἀρετὴν ἢ κακίαν, καὶ τυραννεῖ (90), καὶ πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιεῖ, ὡς μὴδὲ κακία εἶναι νομίζεσθαι.

ΣΛΕ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχή.

Τὸ νομίζεις σε φθίρεισθαι μετὰ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, κομιδῇ γελόιον καὶ ἡλίθιον, καὶ τῷ ὄντι σαρκικοῦ ἀνθρώπου, καὶ βουλομένου μὲν μετὰ τὸν ἐνταῦθα βίον μὴδὲν εἶναι, βεβαιούντος δὲ τὰ παρὰ πάσης ἡλικίας περὶ σοῦ τραγωδούμενα. Δυσωπῆσαι μὲν οὖν σε ὀφείλουσι, καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταί, καὶ ῥήτορες, καὶ συγγραφεῖς, ὅσοι τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν ἐδογματίσαν, ὧν εἰ καὶ ἀπειρος εἶ, ὡς ἀπαίδευτος ὧν ἐν πᾶσιν, ἀλλὰ γε παρὰ τῶν πεπαιδευμένων μαθεῖν δίκαιος ἂν εἴης. Δυσωπῆσαι δὲ καὶ λογισμὸς ἀναντιρρήτος. Ἡ γὰρ τοῦ σώματος ἀεὶ βέροντος καὶ φθειρομένου ἐπιλαμβάνομένη, καὶ τὸ θνητὸν αὐτοῦ καὶ βρυστὸν ἐπισφιγγουσα, καὶ τὸ πίπτον ἐγείρουσα, καὶ παρέχουσα τοῖς μὲν ἀπορρέουσι (91) τροφήν, τοῖς δὲ μαραινομένοις ἀναθλάστησιν, οὐκ ἂν δήπου καθ' ἑαυτὴν γενομένη ἀπολείπει τὴν οἰκίαν δύναμιν, δι' ἧς καὶ τὸ σῶμα συνείχε, καὶ διέσωζεν. Εἰ δὲ μήτε τοὺς ἐξωθεν σοφοὺς δυσωπηθείης, μήτε τούτῳ τῷ ἀναγκαίῳ λογισμῷ πεισθείης, ἅτε πολλῇ καὶ συγγνώμῃς μείζονι κακίᾳ βεβαπτισμένος· χρησμόν σοι θεῖον ἀναγνωσόμεθα, δι' οὗ διαῤῥήδην ἡ τῆς ψυχῆς ἀθανασία κηρύττεται. Τί [οὖν] οὕτως φησὶ; « Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτείνοντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν. » Μὴ τοίνυν ἐκ τῆς ὑπερβολῆς ὧν ἔδρασα κακῶν. (Οὐδὲν γὰρ ἀπρακτον, ὡς φασὶ, κατέλειψας) ἀσεβῆ δόγματα σαυτῷ δογματίσεις· ἀλλὰ πιστεύων ἀθάνατον εἶναι τὴν ψυχὴν· καὶ ὅτι πολλάκις μὲν κἀνταῦθα, πάντως δ' ἐκεῖσε δώσεις δίκην, ὡς οὐ λησόμενος τὴν δίκην, ἀπαλλάγηθι κἂν ὀψέ ποτε, τῆς πονηρίας.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Cod. Vat. 650, τυραννίς. Poss. n.

(91) Pro ἀπορρέουσι cod. Vat. 650 legit ἀπαγο-

ρευθεῖσι. Id.

autem illic rœnas dabis, tanquam qui vindicem illum oculum minime falsurus sis, auquando tandem vel sero ab improba vivendi ratione teipsum exime.

ΣΑΓ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ (92).

Ὅλιγα εἰπῶν, ὃ βούλομαι φράσω. Βιωτούς τις εἰς ἀπαιδεύσαν σκώπτων ἔφη· « Ὡ Βιωτοί, ὡς σφόδρα ἐστὲ Βιωτοί. » Δίκαιος δὲ τις ἀνήρ ἀδίκῃ πράγματι παρακαλούμενος ὑπὸ Μιλησίων συμπράξει ἔφη, « Ὡ Μιλησιοί, ὡς σφόδρα ἐστὲ Μιλησιοί. » Ἀλέξανδρος δὲ ἐρωτηθεὶς, διὰ τί λίαν τιμᾷ Ἀντίπατρον, ἔφη, « Ὅτι ἂντι πατρός (95) μοί ἐστιν. » Ἐγὼ δὲ φράσω, ὡ Εὐλόγιε, ὡς σφόδρα εἰ Εὐλόγιος, ἐπαινεῖν ἐμὲ καὶ τοὺς κατ' ἐμὲ προσηρημένους.

autem dicam : O Eulogie, quam valde es Eulogius (*hoc est, ad laudandum propensus*), qui me meique similes laudibus ornare in animum induxeris.

ΣΑΖ'. — ΗΡΩΝΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Εἰς τὸ, « Πᾶς ἀνὴρ φαίνεται δίκαιος. »

Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων (ὁκνῶ γὰρ εἰπεῖν πάντες, καίτοι τῆς Γραφῆς τοῦτο δοκούσης λέγειν), οὐ τῷ δικαιοσύνην ἀσπάζεσθαι, ἀλλὰ τῷ τοῖς ἀδικωτέροις ἑαυτοὺς παραβάλλειν τῇ συγκρίσει τῶν χειρόνων τὴν τῆς δικαιοσύνης φαντασίαν καρποῦνται (96) οὐκ αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς τὰς θείας ἐντολάς δοκιμάζοντες, καὶ πρὸς τὸν τούτων κανόνα ῥυθμιζόντες τὸν οἰκεῖον βίον, ἀλλὰ τοῖς ῥαθυμοῦσι τῶν πέλας παραμετροῦντες τὴν ἑαυτῶν πολιτείαν. Διὸ καὶ τοῦτ' ἐβρέθη, ὅπερ μαθεῖν ἠθέλησας. « Πᾶς ἀνὴρ φαίνεται ἑαυτῷ δίκαιος. » Πρὸς μὲν γὰρ τὰ κατορθώματα τῶν πέλας τυφλῶνται, τὰ δὲ ἐλαττώματα ὀξέως ὀρᾷ· καὶ καθάπερ οἱ γύπες λειμῶνας πολλάκις καὶ παραδείσους παρατρέχοντες, τοῖς νεκροῖς ἐφίπτανται σώματιν. Ἐπήγαγε γοῦν· « Κατευθύνει δὲ καρπὸς δίας ὁ Κύριος, » ἢ τῶν τὴν τοιαύτην φαντασίαν δηλονότι ἐξορισάντων, ἢ τῶν πρὸς τὰς θείας ἐντολάς τὸν ἑαυτῶν ῥυθμισάντων βίον, ἢ τῶν ὑπερβεθηκότων τὸ ἀνθρώποι εἶναι, καὶ εἰς κρείττονα τάξιν τε καὶ ἀξίαν, διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας ἀναδιεσθέντων, κατὰ τὸ εἰρημένον, « Ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου (97) πάντες. »

ΣΑΗ'. — ΠΑΜΠΡΕΠΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τί ἐστὶ τὸ, « Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ. »

Ἐπειδὴ τὸ μὲν λόγους φιλοσοφεῖν ῥάδιον, τὸ δὲ

⁹⁶ Prov. xvi, 9. Sec. LXX. ⁹⁷ ibid. ⁹⁸ Psal. LXXXI, 6. ⁹⁹ Isa. XL, 2.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(92) Non Εὐλογίω sed Ἀλογίω, Alogio, inscribitur hæc epistola in cod. Vat. 650; unde in vers. penult. id nomen reponendum, absque quo hebetatur acumen dicti. Possin.

(93) Βαοίι. Notum proverb. ὅς βιωτία. Et Horatii carmen :

Bæolum in crasso jurares aere natum. RITT.

(94) Milesii, valde estis Milesii. Notus est de his vetus senarius :

Πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλιμοι Μιλησιοί.

Fuere quondam strenui Milesii.

Ejusdem generis sunt ista : *Verres est Verres.* Item in Antholog. Epigr. Πᾶσα θάλαττα θάλαττα. Et mox

A

CCXXXVI. — EULOGIO.

Paucis prius verbis habitis, quod volo eloquar. Quidam in Bæotorum stoliditatem jocans, his verbis usus est : « O Bæoti, quam vehementer estis Bæoti (93). » Quidam rursus justitia præditus, a Milesiis rogatus, ut ad iniquum quoddam negotium operam ipsis navaret, dixit, « O Milesii, quam valde Milesii estis (94). » Alexander denique sciscitanto quodam cur tanto honore Antipatrum complecteretur, respondit, « Quia patris loco mihi est. » Ego

CCXXXVII. — HERONI MONACHO.

In illud : « Omnis vir apparet justus. »

Plerique mortalium (vereor enim dicere omnes, etiamsi hoc Scriptura dicere videatur) non quod virtutem amplectantur, sed quod iniquioribus seipsos comparent, per deteriorum collationem, opinionis errore justos se esse fingunt : non ipsa per se Dei mandata expendent, ac suam vitam ad eorum normam componentes, verum cum aliorum languore atque socordia suam vivendi rationem conferentes. Eaque de causa dictum est illud, quod a me tibi explicari cupis, « Omnis vir justus sibi esse videtur⁹⁸. » Etenim ad ea quidem quæ alii recte atque virtute gerunt cæcutit; eorum autem vitia liquido perspicit : non secus videlicet ac vultures, præta persæpe atque hortos prætereuntes, cadavera volatu petunt. Subjunxit itaque : « Dirigit autem corda Dominus⁹⁹, » hoc est, eorum, qui inanem hujusmodi opinionem ex animis suis ejecerunt : aut eorum, qui ad divina mandata vitam suam exegerunt : aut denique eorum, qui supra hominum conditionem sese extulerunt, ac per optimam vitæ rationem ad præstantiorem dignitatis gradum evecti sunt, juxta illud Scripturæ : « Ego dixi : dii estis, et filii Excelsi omnes⁹⁹. »

CCXXXVIII. — PAMPREPIO DIACONO.

Quid sit : « Sacerdotes, loquimini ad cor Jerusalem⁹⁹. »

Quandoquidem sermonibus philosophari facile

apud ipsum Isidorum : *Eulogi, quam val' e es Eulogius*; et : *Abramius est Abramius*, etc. RITT.

(95) Ἀντὶ πατρός. Admonet me hoc Alexandri Magni apophthegma somnii ejusdem, quod habuit cum Tyrum obsideret, de Satyro. Id conjectores ita interpretati sunt pro bono omine τῆς ἀλώσεως, quasi Alexandro dictum esset, ὅτ' Τύρος hoc est, Tyrus in tuam potestatem veniet. RITT.

(96) De eadem perversitate et Greg. Nazianz. conqueritur, atque ad veram normam et exæmen homines revocat, quod præceptis Dei continetur. Ib.

(97) Cod. Vat. 650 ὕψιστοῦ pro Ὑψίστου. Possin.

est, operibus autem arduum, atque illud quidem aures oblectat, hoc autem animos erudit : ob eam causam Deus ad eos qui sacerdotii munere redimitti sunt, id, quod tibi explanari cupis, clamat : « Sacerdotes, loquimini ad cor Jerusalem. » Quoniam enim qui verbis duntaxat docent, non modo molestiam auditoribus exhibent, sed etiam irridendos ac sugillandos se propinant, idcirco actionum virtutem, **352** quæ ad auditorum animos penetret, ab ipsis requirit. Quamobrem sacrosanctum esse oportet eum qui consecratus est. Neque enim profanum sacris operari fas est.

CCXXXIX. — PALLADIO DIACONO.

Malam opinionem rem molestam esse, nec non inutilis esse eorum qui hac correpti sunt labores.

Existimationem tuam, vir optime, cura ut recuperes, non illam quidem morbo affectam et corruptam, atque in nihilum redactam (levius enim id malum fortassis esset) ; verum in errorem et hæresim conversam.

CCXL. — LAMPETIO EPISCOPO.

Non quidem me fugit, o castitatis delubrum, merito te hoc nomine discrucari, quod Zosimus et Martinianus, Maroque item et Eustathius, qui sacerdotum speciem præferunt, seipsum omni virtuti inaccessos et invios, omni autem vitio planam ac facilem viam sedemque reddiderint. Verum illud tibi exploratum esse debet, quod quo majores honores consecuti sunt, eo quoque gravioribus suppliciiis afficientur, ut qui ne beneficio quidem meliores effecti sint.

CCXLI. — EIDEM.

Tu quidem fortasse me multorum sermonum ac sensorum apparatus habere arbitraris. At ego illud probe scio, me nihil scire. Quod si quid laude dignum a me afferatur, Deo id ascribendum est, qui ut auditorum utilitate consulat, rudes atque ineruditos homines persæpe sapientia et eruditione instruit.

CCXLII. — NILAMMONI SCHOLASTICO.

Etsi tu pro ea eloquentia, qua polles, antevertens, apologiam meam lacerasti, cum ad hunc modum scripsisti : Dic rursus quod Christianum dogma non labefactet singularis illa Martiniani, Zozimi, Maronis et Eustathii improbitas, quorum vita jam ad scenam prodit, atque ignominiam et irrisionem sacrosanctæ religioni inurit : at non ipse tamen proinde a veritate abscedani, verum eam ad defensionem adhibebo. Nam quoniam nihil habens quo divinissimam religionem incuses, adversus sacerdotes quosdam accusationem convertisti, ver-

Α Εργοις δύσκολον, καὶ τὸ μὲν τὰς ἀκοὰς τέρπει, τὸ δὲ τὰς ψυχὰς παιδεύει. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς, τοῖς τῆς ἱερωσύνης λειτουργίαν ἐστεμμένους βοᾷ τοῦθ' ὅπερ μαθεῖν ἠθέλησας. « Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ. » Ἐπειδὴ γὰρ οἱ διὰ λόγων φιλοσοφοῦντες οὐ μόνον ἐνοχλοῦσι τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν τὰ ἐναντία οἷς λέγουσι πράττουσι, κωμωδεῖσθαι ἑαυτοὺς παρασκευάζουσι· διὰ τοῦτο τὴν τῶν ἔργων ἀρετὴν (98) τοῦτους ἀπαιτεῖ, τὴν τῆς ψυχῆς τῶν ἀκροατῶν ἀπτομένην. Ὡστε ἱερὸν εἶναι χρὴ τὸν ἱερωμένον. Ἱερᾶσθαι γὰρ τὸν ἀνέρον οὐ θέμις.

ΣΛΘ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὅτι χαλεπῶς (i. χαλεπῶν) ἢ κακοδοξία· καὶ ἀνόρητοι (i. ἀνόρητοι) τῶν ταύτη κερρατημέων οἱ πόνοι.

Ἐνάκτησαι σαυτοῦ, ὦ βέλτιστε, τὴν ὑπόληψιν, οὐ νοσήσασαν καὶ διαφθαρείσαν, καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρήσασαν· ἤττον γὰρ ἂν ἦν ἴσως κακόν· ἀλλ' εἰς κακοδοξίαν τραπέισαν.

ΣΜ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Οἶδα μὲν, ὦ ἀγνεῖας ἀνάκτορον, ὅτι εἰκότως δυσχεραίνεις, Ζωσίμου τε καὶ Μαρτινιανοῦ, Μάρωνός τε καὶ Εὐσταθίου ἱερᾶσθαι δοκοῦντων, ἀνθρώπων πάση μὲν ἀρετῇ ἀπροσίτων τε καὶ ἀδάτων, πάση δὲ κακίᾳ ἱππῆλατον ἑαυτοὺς κατασκευασάντων ὁδόν τε καὶ χῶρον. Ἄλλ' εἴ σιδέσθαι ὀφείλεις, ἔτι ὅσῳ μείζονος ἤξιώθησαν τιμῆς, τοσούτῳ καὶ μείζονα δώσουσι δίκην, ὅτι μὴδὲ τῇ εὐεργεσίᾳ βελτίους ἐγένοντο.

ΣΜΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Αὐτὸς μὲν ἴσως πολλῶν τε λόγων καὶ νοημάτων ἔχειν με νομίζεις παρασκευῆν, ἐγὼ δὲ οἶδα σαφῶς, ὅτι οὐδὲν οἶδα (99). Εἰ δέ τι λεχθεῖ εὐδόκιμον, τῷ Θεῷ τὴν αἰτίαν λογιστέον (1), τῷ καὶ ἰδιώτας, διὰ τὴν τῶν ἀκούοντων ὠφέλειαν, πολλάκις σοφίζοντι.

ΣΜΒ'. — ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Εἰ καὶ τῷ δεινός εἶναι προλαβὼν τὴν ἀπολογίαν διέσυρας γεγραφῶς, εἰπέ πάλιν ὅτι τῷ δόγματι οὐ λυμάλνεται ἢ ὑπερφυῆς Μαρτινιανοῦ καὶ Ζωσίμου, Μάρωνός τε καὶ Εὐσταθίου κακία, ὧν ὁ βίος λοιπὸν σκηνοβατεῖται, ἀδοξίαν καὶ κωμωδίαν τῇ ἱερῳτάτῃ θρησκείᾳ προστριβόμενος. Ἄλλ' ἔγωγε οὐκ ἂν ἀποσταίην τῆς ἀληθείας, ἀλλ' αὐτῇ πρὸς ἀπολογίαν χρησαίμην. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔχων ὃ τι καὶ μὲμψιο τὴν θειοτάτην θρησκείαν, εἰς τινὰς τῶν ἱερωμένων ἔτρεψας τὴν κατηγορίαν, εὐφῶρῆτός σοι ἡ σκαιωρία γέγονεν ὑπὸ πάντων (2) τῶν συνέσεως οὐκ ἀμοιροῦν-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(98) Cod. Vatic. 650 pro τὴν τῶν ἔργων ἀρετὴν recte scribit, τὴν διὰ τῶν ἔργων. POSSIN.

(99) A Socrate hoc mutuatus est, cujus verba vide apud Platonem. RITT.

(1) Similiter inf. h. l. ep. 253 et 312, nec non lib. iv. Id.

(2) Pro his editi verbis. σοι ἡ σκαιωρία γέγονεν ὑπὸ πάντων, cod. Vat. 650 legit, σοι ἡ κακηγορία

των, τῶν τὴν μὲν θείαν ὑπερπαινεσάντων πολιτείαν, τὴν δὲ κατηγορίαν εἰς ἐκείνους τρεφάντων. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς τῆς φιλονεκίας ἀποσταίης, ἀποδείξῃ τὰ εἰρημένα. Τί γὰρ ἀτοπὸν φαίμεν, λέγοντες, ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα βρασνίζεσθαι χρὴ· καὶ εἰ μὲν καλὸν φωραθείη, ἀσπαστέον, κἄν τινες τῶν δοκούντων αὐτὸ μετιέναι, εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πυθμένα κατέπεσον· εἰ δ' αἰσχρὸν, φευκτέον, κἄν τινες τῶν δοκούντων αὐτῷ προσκεκλισθαι (3), εἰς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς δοκοῖεν ἐληλακέναι τὴν κορυφὴν; χρὴ γὰρ τὴν μὲν ἀρετὴν ἀσπαστὴν εἶναι, κἄν πάντες ψέγωσιν· οἱ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων οὐκ ἔχοντες ὀρθὴν· τὴν δὲ κακίαν φευκτὴν, κἄν πάντες οἱ τῶν κακῶν ἔραστοι αὐτὴν ἀνακηρύττωσιν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν νοσοῦντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑγιαίνοντων χρὴ λαμβάνειν τὰς περὶ τῶν πραγμάτων ψήφους (4). Εἰ γὰρ τοῖς νοσοῦσιν ἐφόμεθα, καὶ φιλοσοφίας καταγνωσόμεθα.

qui adversa valetudine laborant, sed a sanis, rerum judicia capienda sunt. Nam si ægrorum judicia sequamur, philosophiam quoque ipsam condemnabimus.

ΣΜΓ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ.

Εἰς τὸ, « Αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη. »

Ἐν μὲν οὐ κατὰ λόγον ἔφησι εἰρησθαι τὸ, Αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη. Ἐγὼ δὲ οὐ μόνον κατὰ λόγον, ἀλλὰ καὶ θαυμασιῶς αὐτὸ γεγράφθαι φημί, καὶ ὅπως, ἄκουε. Ἡ γυνὴ παρὰ τὴν γονὴν εἰρηται. Αὕτη γοῦν κληθήσεται γυνή, τούτεστι γόνιμη, ὅτι ἐκ τοῦ [ἀνδρὸς] αὐτῆς (5) τοῦ μέλλοντος γόνιμον ποιεῖν, ἐλήφθη. Τὴν γὰρ παρθένον ὁ ἀνὴρ συναπτόμενος, γυναῖκα, τούτεστι γόνιμον ποιεῖ. Διὸ καὶ παρ' Ἀθηναίους ἡ συνάφεια ἢ κατὰ νόμον, ἐπ' ἀρότρῳ παίδων ἐλέγετο γίνεσθαι, καὶ γονεῖς οἱ τεκόντες καλοῦνται. Τοὺς γὰρ λέγοντας παρὰ τὰ γυῖα, τούτεστι τὰ μέλη, εἰρησθαι, οὐδὲ λόγου ἀξιώτεον. Τῷ μὲν γὰρ μέλει καὶ μέρει τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν ἀντιδιατέλλεται. Τῇ δὲ γυναίκῃ ὁ ἀνὴρ, τούτεστι τῷ σπείροντι γεωργῷ καὶ ἀνορύττοντι τὴν γυναικεῖαν χώραν (6)· παρ' ὃ καὶ ἀνὴρ, ὡς οἶμαι, λέγεται. Τὸ γὰρ ἀνθρωπος κοινὸν αὐτοῖς ἔστιν ἔνομα· ἡ σπειρομένη γῆ (7), καὶ διὰ τοῦτο γόνιμος γινομένη. Τῶν πρός τι γὰρ ἡγοῦμαι καὶ τοῦτ' εἶναι. Ἄμα γὰρ εἶποις ἀνδρα, καὶ γυνὴ τῇ ἔνομα συνεέρχεται· ὡς καὶ πατὴρ δὴθέντος, ὁ παῖς συνυπακούεται, καὶ δεσπότης λεχθέντος, ὁ δούλος συνεπινοεῖται.

et cum patrem dixisti, filius una intelligitur, et cum dominum dixisti servus etiam una cogitur.

⁶⁶ Gen. II, 23.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

γένονεν ἀπὸ πάντ., etc. Vers. deinde quarto pro ἀποδείξῃ cod. idem habet ἀποδείξῃ, et secundo post, φανεῖη pro φωραθείη. POSSIN.

(3) Pro προσκεκλισθαι idem cod. scribit προσκεχρησθαι, et vers. inde secundo ψεύσωσιν pro ψέγωσιν. Vers. ep. penult. et ult. pro φιλοσοφίας idem legit Ιατρικῆς. Id.

(4) Eandem sententiam habet Isidorus lib. III, ep. 242. Nec immerito. Ægroti enim insincerrum habent iudicium. Unde Varro *Eumenidib* : « Ut arguatis et veterosis, quæ lutea non sunt, æque ut

A sua tua ab omnibus, qui quidem prudentia minime careant, facile deprehensa est, qui divinam quidem vitæ rationem summis laudibus extulerint, accensationem autem in eos converterunt. Quod si tu quoque a contentionis studio teipsum removeas, ea quæ dixi comprobabis. Quid enim absurdi dicimus, cum rem ipsam explorari ac perpendi oportere dicimus : ac, si bona esse comperiat, amplectendam esse, **353** etiamsi quidam eorum, qui eam consecrari videantur, ad ipsum quoque vitii fundum prolapsi sint ; si autem turpis atque inhonesta, fugiendam esse, quantumvis nonnulli ex iis, qui ipsi addicti sint, ad ipsam virtutis verticem pervenisse videantur? Amplectenda enim virtus est, etiamsi omnes, quibus minime rectum de rebus

B iudicium est, eam vituperent : fugiendum autem vitium, etiamsi omnes, quos vitia delectant, illud laudibus prædicatione efferant. Neque enim ab iis,

CCXLIII. — ΕΥΔÆΜΟΝΙ.

In illud : « Ipsa vocabitur mulier, quia de viro suo sumpta est. »

Tu quidem haud recte illud dictum esse contendis : Ipsa vocabitur γυνή, quia de viro sumpta est : ego vero non modo recte, sed etiam eximio atque admirando modo hoc scriptum fuisse aio, et, qua ratione ductus, audf. Ἡ γυνὴ παρὰ τὴν γονὴν, hoc est, a genitura dicta est. Ipsa igitur γυνὴ vocabitur, hoc est, ad gignendum idonea : quia ex viro suo, qui eam secundam redditurus est, sumpta est. Vir quippe virginem sibi matrimonio copulans, γόνιμον, hoc est fecundam, γυναῖκα reddit. Ob idque etiam apud Athenienses legitimus congressus arandorum filiorum causa fieri dicebatur : ac γονεῖς, parentes appellantur. Nam ne audiendi quidem hi sunt, qui παρὰ τὰ γυῖα, hoc est ob membra, ab hoc nomine appellatos esse dicunt. Membro enim et parti totum et omne opponitur : mulieri vero vir, hoc est se renti agricolæ, ac feminam regionem effodienti (unde etiam ἀνήρ, ut opinor, nomen traxit, nam alioqui hominis vocabulum utrique commune est) terra sata, proptereaque fecunda existens. Hanc quippe vocem ex earum numero esse arbitror, quæ ad aliquid referuntur. Nam simul atque virum dixeris, uxor quoque animo statim occurrit, quemadmodum scilicet,

lutea videntur, sic insanis sani et furiosis videntur esse insani. » RITT.

(5) Vox αὐτῆς recte ahest a cod. Vat. 650. POSSIN.

(6) Mirabiles sane etymologia, quarum posteriorem etiam Just. Lipsius inculcavit in quadam epistola, nominato auctore nostro. Quod autem ait, τὴν γυναικεῖαν χώραν ἀνορύττειν τὸν ἀνδρα, eo pertinet, quod supra ep. 312 scripsit, feminam terræ loco esse, marem agricolæ rationem habere. RITT.

(7) Pro ἡ σπειρομένη γῆ cod. Vat. 650 legit ἡ δὲ γῆ σπειρ., POSSIN.

CCXLIV. — DIOSCORO.

Non modo pro acceptis beneficiis, sed etiam pro eo quod injuriam inferre prohibitus es, gratiam te Deo habere convenit. Nam hoc quoque, etiamsi tibi mirum atque ab hominum opinione alienum videtur, maximum beneficii genus est.

CCXLV. — THEODOSIO EPISCOPO.

Haud abs re, vir admirande, Pelusiensem urbem, quam prius beatam prædicabas, nunc luctu ac lacrymis prosequeris. Nam cum, ut mater ob felicem filii partum, clari viri Ammonii, veri episcopi, præfectura condecorabatur, **354** merito quoque felicitatis nomine prædicabatur, ut quæ et divinis et humanis bonis referta et cumulata esset. Postquam autem scelestæ ac peregrinæ, atque humanam formam præferenti belluæ ipsius administratio commissa est, atque ipsa in extremam solitudinem corruit, optimo jure vicem ipsius lugere convenit. Etenim illius tempestate, quemadmodum τοῦ σμήνους reginam in roscidis pratis apes circumsedent: sic omnes eum fovebant, ac circum eum chorus agitabant. Nam revera mellifluis colloquio et voce præditus erat, easque illecebras habebat, quibus omnium animos sibi devinciret. At hujus tempore, ne quid gravius dicam, qui reliqui facti sunt, læto ac festivo habitu commutato calamitates suas deplorant. Hujus autem rei hanc causam esse aiunt, quod cum ille Ecclesiæ clavum teneret, divino altari sanctitas sua constabat, piis nimirum sacerdotibus illud cingentibus atque complectentibus: hoc autem antistitem agente, impuri ac scelerati in sacrum ordinem coopantur, probi contra expelluntur. Quocirca quia necessaria neglecta sunt, cætera quoque omnia labefactata et corrupta sunt. Nam cum adyta ipsa ab impuris et nefariis hominibus obterantur, merito quoque urbs ipsa plerisque invia effecta est. Quamobrem, o sacrum caput, non eam duntaxat

CCXLVI. — PETRO.

Pax, si adnexam justitiam habeat, divina quædam res est: si autem altera sine altera sit, virtutis pulchritudinem labefactat. Nam et prædonibus inter se, et lupis pax est, illis nimirum in hominum perniciem, his autem in ovium exitium: at pacem hanc minime appellarem quæ justitia minime ornata est. At si hæc accesserit, tum demum pax vere vocabitur. Unde etiam Christus dixit: «Non veni mittere pacem super terram, sed gladium»⁸⁸. Nam quod non omnem pacem, sed eam duntaxat, quæ cum vitio conjuncta est, abiciat ac proscribat, hinc

⁸⁸ Matth. x, 34.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(8) Post εἰδέναι merito supplet cod. Vat. 650, τῷ εὐεργετῇ, et vers. seq. pro τοῦτο γὰρ εἰ καὶ παραδ., etc., scribit, τοῦτο γὰρ ὅπερ παρ. POSSIN.

(9) Locus mutilus in edito, τοὺς μὲν ἐναγεῖς ἐγκρίνεσθαι, supple ex cod. Vatic. 650, τοὺς μὲν

A

ΣΜΔ'. — ΔΙΟΣΚΟΡΩ.

Χρῆ μὴ μόνον ὑπὲρ ὧν εὐεργετήθης χάριν εἰδέναι (8), ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν καλῶν ἀδικεῖν. Καὶ τοῦτο γὰρ εἰ καὶ παράδοξόν σοι φαίνεται, εὐεργεσίας εἶδος μέγιστον τυγχάνει.

ΣΜΕ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰκότως, ὦ θαυμάσιε, τὴν Πηλουσιωτῶν νῦν καταθρηγείας πόλιν, καὶ τοὶ πρότερον μακαρίσας. Ὅτε μὲν γὰρ, οἶα δὴ μήτηρ ἐπ' ἀριστοτόκοις παιδὸς ὠδίσι, τῇ τοῦ ἀοιδίμου Ἀμμωνίου τοῦ ὄντως ἐπισκόπου προστασίᾳ ἐνηθρόνυτο, εἰκότως ἐμακαρίζετο, ἅτε δὴ καὶ τῶν θείων, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἀνάπλευς οὔσα. Ὅτε δὲ μιὰρὸν καὶ ξένον καὶ ἀνθρωπομόρφον θηρίον τὴν οἰκονομίαν αὐτῆς ἐνεχειρίσθη, καὶ εἰς ἐσχάτην ἐρημίαν κατηνέχθη, εἰκότως ὀλοφυρμῶν ἐστὶν ἀξία. Ἐπ' ἐκείνου μὲν γὰρ, ὡς περ αἱ τὴν βασιλίδα τοῦ σμήνους ἐν εὐδρόσις λειμῶνων ἀνθοῖσι περιζάνουσαι μέλιτται· οὕτω πάντες αὐτὸν περιεῖπον, καὶ περὶ αὐτὸν ἐχόρευον. Ὅντως γὰρ ἦν καὶ τὴν ὀμιλίαν, καὶ τὴν φωνὴν μελισταγῆς, καὶ χειρωτικὸν ἐκέκτητο θέλητρον. Ἐπὶ δὲ τοῦτου· ἄλλ' οὐδὲν βούλομαι δυσχερὲς εἰπεῖν· οἱ ὑπολειφθέντες τὸ πανηγυρικὸν ἀμείψαντες σχῆμα καταθρηνοῦσι τὰς σφῶν συμφοράς. Τὸ δὲ αἴτιον, ὡς φασί, τουτέστι, τὸ ἐπ' ἐκείνου μὲν τὸ θεῖον θυσιαστήριον τῆς προσηκούσης τυγχάνειν ἀγιστείας, ἱερῶν αὐτὸ περιεπόντων εὐαγῶν, ἐπὶ δὲ τοῦτου τοὺς μὲν ἐναγεῖς ἐγκρίνεσθαι (9)· τοὺς σπουδαίους δ' ἀπελαύνεσθαι. Ὡς τῶν ἀναγκαίων τοιγαροῦν ἐβράθυμημένων, καὶ τὰ ἄλλα πάντα διέφθαρται. Τῶν γὰρ ἀδύτων ὑπὸ μιὰρῶν ἀνθρώπων πατουμένων, ἄδατος καὶ ἡ πόλις εἰκότως τοῖς πολλοῖς γεγένηται. Μὴ τοίνυν, ὦ ἱερά κεφαλῆ, καταθρήνει μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ εὐχου, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀρετὴν τε καὶ εὐμερίαν ἀναδράμοι.

desse, verum etiam, ut ad veterem virtutem ac felicitatem ascendat, a Deo precibus contendere.

ΣΜΖ'. — ΠΕΤΡΩ.

Ἡ εἰρήνη τῇ δικαιοσύνῃ συγκεκραμένη θεῖον ἐστὶ χρῆμα· εἰ δὲ θατέρα ἀνευ τῆς ἐτέρας εἴη, λυμαίνεται τῷ τῆς ἀρετῆς κάλλει. Ἔστι μὲν γὰρ εἰρήνη καὶ λησταῖς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λύκοις· τοῖς μὲν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων, τοῖς δὲ ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν προβάτων. Ἄλλ' οὐκ ἂν καλέσαιμι ταύτην εἰρήνην (10) τὴν τῇ δικαιοσύνῃ μὴ κοσμουμένην. Εἰ δ' αὐτῇ συνέλθοι, ὄντως εἰρήνην κεκλήσεται. Διδὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐφη· «Οὐκ ἤλθοθ' βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχισθαι.» Ὅτι γὰρ οὐ πᾶσαν εἰρήνην, ἀλλὰ τὴν τῇ κακίᾳ συνςζευγμένην ἀποκηρύττει,

εὐαγεῖς ἐλαύνεσθαι, τοὺς δ' ἐναγεῖς ἐγκρ., etc. Quæ deinde sequuntur in edito, τοὺς σπουδαίους δ' ἀπελαύνεσθαι, absint ab illo codice. Id.

(10) Pro ταύτην εἰρήνην, recte legit cod. Vat. 650 ταύτ' εἰρήνην. Id.

ἀλλαχοῦ φρῖν, « Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. » A
Εἰρήνη γὰρ ὄντως ἐκεῖνη ἐστίν, ἡ τῆ δίκαιουσύνῃ,
καὶ τῆ εὐσεβείᾳ σεμνουμένη.

ΣΜΖ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Μὴ φοβοῦ, ὧ μισοπονηρίας ἱερὴν τέμενος. τοὺς
ἐλέγχειν μὲν ἀδυνατοῦντας, ἐλέγχεσθαι δὲ πραιτου-
μένους, ἀλλὰ τὴν παρῆρησιαν θρασυτήτος μὲν ἀπηλ-
λαγμένην, προστινεῖα δὲ κεκραμένην ἐπιδεικνύμενος,
προσδόξα ἀνύειν (11) τὰ πρόποντα. Εἰ δὲ καὶ μὴ
ἀνύσειας, ὡς γέγραφας, καὶ Εὐσέβιος, καὶ οἱ παρ'
αὐτοῦ οὐ δεόντως χειροτονηθέντες ἀντὶ τοῦ ἀμεί-
θεσθαι κακηγοροῦσι, μὴ ὀλιγώρει. Ὁ γὰρ ἀκοίμη-
τος καὶ πανεπόπτης ὀφθαλμὸς ὁ μισοπότηρος καὶ
φιλάγαθος, σὲ μὲν ἀμείψεται, ἐκεῖνους δὲ ἀμυνεῖται.
qui ei improbos exosos, et probos charos habet, tibi quidem vicem rependet, de ipsis autem suppli-
cium sumet.

ΣΜΗ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Λόγος ἡμῖν ἐναγχος περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας ἐκε-
κίνητο (12), καὶ πολλῶν πολλὰ λεγόντων. Ἐφην ἐγώ,
ὅτι ἡγοῦμαι πάντας ἀνθρώπους καὶ ἐλαττώματα
ἔχειν, καὶ πλεονεκτήματα· ἀλλὰ τοὺς μὲν εὐδοκί-
μους καὶ ἀρίστους, μικρὰ μὲν ἔχειν καὶ εὐτελῆ τὰ
ἐλαττώματα, μέγιστα δὲ καὶ ὑπερφυῖ τὰ κατορ-
θώματα· τοὺς δὲ ἄλλους ἢ ἀναλογούντα τοῖς ἐλατ-
τώμασι τὰ πλεονεκτήματα, ἢ καὶ πλεονεκτοῦντα, ἢ
καὶ πλεονεκτούμενα. Εἶσι γὰρ ἀνθρώποι, ἀπάνθρω-
ποι μὲν, σώφρονες δέ· ἢ ἀσελγείς μὲν, ἐλεημονες
δέ· ἢ θρασύτατοι μὲν, βράδιος δὲ μεταβαλλόμενοι·
ἢ ἀδικοὶ μὲν, μετριόφρονες δέ· ἢ ἄρπαγες μὲν,
ἐγκρατεῖς δέ· ἢ ἀκρατεῖς μὲν γλώττης, ἐγκρατεῖς
δὲ ἡδονῶν· ἢ ἀκρατεῖς μὲν ἡδονῶν, ἐγκρατεῖς δὲ
γλώττης (13)· ἢ γαστροὺς μὲν ἡττονοες, ὀργῆς δὲ κρείτ-
τονες· καὶ συλλήδην εἰπεῖν, οὐκ ἂν βράδιος πιστεύ-
σαιμι εἶναι ἀνθρώπον, οὐτ' ἐλαττωμάτων ἀμοιρον,
οὔτε κατορθωμάτων ἐρημον. Καὶ προῦφερον πρὸς ἀπό-
δειξιν, τῶν μὲν τὸν κριτὴν τῆς ἀδικίας, τὸν μῆτε τὸν
θεὸν φοβούμενον, μῆτε ἀνθρώπον ἐντροπόμενον, ὅστις
ἐποίησε καλὸν, τὴν συνεχῶς ἱκετεύουσαν αὐτὸν ἐλεή-
σας χῆραν, καὶ ἐπέξελλὸν τοῖς ἀδικοῦσι. Τῶν δὲ τὸ
« Τίς καυχῆσεται ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν, ἢ τίς
παρῆρησιάζεται, καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἀμαρτιῶν. » Ὡς
δὲ πάντες οἱ παρόντες ἐπήνουν, καὶ κρότος ὑπερ-
πᾶσαν ἐλπίδα ἀνεβρόγγυτο, ἐγὼ μὲν ἠρυθρίασα·
πρὸς γὰρ τοὺς ἐπαίνοους ἐρυθρίῃ μᾶλλον πέφυκα,
ἢ θρασύνεσθαι. Εἰς δὲ τῶν παρόντων, καὶ λόγῳ καὶ
βίῳ εὐδόκιμος (οὐ γὰρ (14) ἀποκρυφαίμην τὴν ἀλή-
θειαν, εἰ καὶ ἀνατρέπειν τὰ παρ' ἐμοῦ λελεγμένα
ἐπειρᾶτο) ὀλίγα ἐφησυχάσας, ὧ βέλτιστε Ζώσιμε,
καὶ τὸν σὸν προφέρων βίον, ἐλέγχειν τὸν λόγον ἐπει-
ρᾶτο· πάντα μὲν τὰ ἐλαττώματα ἐν σοὶ χορραύειν

Joan. xiv, 27. ⁶³ Prov. xx, 9.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

1) Cod. Vat. 650, ἀνύσειν, in futuro. POSSIN.

2) Cod. Vat. 650, ἐκινεῖτο. Ib.

3) Pro γλώττης cod. Vat. habet γαστρούς, vers.
post quinto pro ἐρημος idem reponit ἀμοιρός, etsi

A patet, quod alio loco ait : « Pacem meam do vobis⁶⁶. »
Pax enim vere ea est, quæ justitia et pietate coho-
nestatur.

CCXLVII. — EUTONIO DIACONO.

Ne timeas eos, o improbitatis odii sacrum delu-
brum, qui cum reprehendere nequeant, reprehendi
recusant : verum dicendi libertatem, a temeritate
liberam, ac cum suavitate conjunctam præ te ferens,
ea quæ decent perfecturum te spera. Quod si etiam
minime perficias, ut scripsisti, atque Eusebii, et
ii, qui ab eo, contra quam fas erat, ordinati sunt,
pro eo atque tibi gratiam referre debebant, **355**
maledictis te incessant, ne propterea elanguescas.
Insomnis enim ac rerum omnium conspector oculus,
tibi quidem vicem rependet, de ipsis autem suppli-
cium sumet.

B CCXLVIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Cum nuper nobis de virtute ac vitio sermo exci-
tatus esset, ac multi multa dicebant, ad hunc modum
ipse locutus sum : Neminem mortalium esse arbi-
tror, qui non et vitia et virtutes habeat : verum
optimi quique ac probatissimi parva quidem et ten-
ua vitia, maximas autem et excellentes virtutes
habent : alii vero aut pares vitii virtutes, aut su-
periores, aut etiam inferiores. Sunt enim homines
qui licet crudeles sint, pudici tamen sunt : aut si
impudici ac libidinosi sint, tamen ad misericordiam
propensi sunt : aut si audacissimi sint, facile tamen
commutantur : aut si injustitia laborent, modestia ta-
men præditi sunt : aut si rapaces sint, continent tamen
sunt : aut si intemperanti lingua sint, a voluptatibus ta-
men abstinent, aut si ab iis non abstineant, abstinentis
tamen linguæ sunt : aut si ventris cupiditatibus suc-
cumbant, iracundia tamen superiores sunt. Atque, ut
summatim loquar, non facile adduci queam, ut ul-
lum hominem esse credam, qui vel vitii careat,
vel virtutibus omnibus destitutus sit. Quod ut de-
monstrarem, pro his quidem iniquum illum judicem
proferebam, qui cum nec Deum timeret, nec homi-
nem vereretur, tamen probum opus perpetravit, ut
qui viduam sine ulla intermissione ipsius opem im-
plorantem misericordia prosecutus sit, in eosque,
qui ipsi injuriam inferebant, animadverterit ; pro
illis autem illud Scripturæ : « Quis gloriabitur se
castum habere cor ? aut quis libere hoc prædicabit :
D Purus sum a peccato⁶⁷ ? » Cum autem ab omnibus,
qui aderant, hæc oratio laudibus efferreretur, ac su-
pra spem omnem plausus excitaretur, ego quidem
erubi (siquidem ita natura comparatus sum, ut ad
laudes meas rubore potius suffundar, quam insolent-

paulo ante positum ; vers. post ἐποίησε addit τι, et
vers. seq. pro ἐλεήσας, scribit ἠλέησε. Ib.

(14) Post γὰρ cod. Vat. addit ἂν et μοχ pro
ὀλίγα legit ὀλίγον. Ib.

ter efferar); unus autem ex iis, qui aderant, vir et vitæ laude, et doctrina clarus (neque enim veritatem reticebo, quamvis ille ea, quæ a me dicta fuerant, evertere conaretur), exiguo silentio usus, tuam, optime Zosime, vitam proferens, orationem meam refutare nitebatur: illud videlicet ostendens, vitia quidem omnia in te velut choros agere, virtutis autem nec vestigium ullum inesse. Cum autem ego fidem his verbis minime haberem, omnes, qui aderant, eum vera loqui testabantur, tuisque vitis exponendis omnem linguam imparem esse dicitabant. Cum autem ego his auditis tacerem (contendere enim absurdum esse judicabam), hujusmodi verbis illi ad me usi sunt: Non ut orationem tuam evertamus, **356** vir sapientissime, hæc dicimus (nam ea vera est, atque omni laude præstantior), sed quia eum ab humani generis cœtu proscribimus, atque belluam humanam formam gerentem, aut pestiferum dæmonem, naturæque hostem esse statuimus. Atque hæc omnes fere, velut ex uno ore, loquebantur. Quidam autem ex ipsis majorem in modum a me contendebant, ut hæc ipsa tibi significarem: sic enim fortasse te ad meliorem mentem rediturum esse. Ego vero primum quidem id facere detractabam: post autem eorum precibus cedens, scripturum me ad te recepi. Tuum autem jam fuerit, teipsum considerare, atque operam dare, ut e

A δεικνὺς, κατορθώματος δὲ οὐδὲ ἴχνος (15). Ὡς δὲ ἤπιστουν ἐγὼ, πάντες οἱ ὄντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ ὡς ἀληθεύοντι, καὶ ὡς ἠττωμένης πάσης γλώττης, εἰς τὸ τὰ σὰ ἀκριβῶς ἐκφράσαι κακὰ. Ὡς δὲ ἀκούων ἡσυχίαν ἤγον· ζυγομαχεῖν γὰρ ἄστοπον ἡγοῦμην· ἔφασαν ἐκεῖνοι· Ὁὐ τὸν σὸν ἀνατρέποντες, ὦ σοφώτατε, λόγον, ταῦτὰ φαρμεν (16)· ἀληθὴς γὰρ ἐστὶ καὶ πάσης εὐφημίας κρείττων· ἀλλ' ἐκεῖνον τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἀποδοκιμάζοντες εἶναι γένους, καὶ ἀνθρωπόμορφον θηρίον, ἢ δαίμονα ἀλάστορα, καὶ τῆς φύσεως ἐχθρὸν ὀριζόμενοι. Καὶ ταῦτα μὲν σχεδὸν πάντες ὡσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ἐφθέγγοντο. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν λιπαρῶς παρεκάλουν, αὐτὰ ταῦτα μνησθῆναι σοι· τάχα πῶς γωσιμαχήσειας. Ἐγὼ δὲ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀνεβαλλόμενος· ὕστερον δὲ ἐνδοὺς πρὸς τὰς ἰκεσίας, γράφειν ἐπηγγειλάμην. Σὸν δ' ἂν εἴη λοιπὸν τὰ κατὰ σαυτὸν σκοπήσαι, ἵνα κωμωδίας καὶ γέλωτος, καὶ τιμωρίας ἀπαλλαγῆς (17). Εἰ δὲ νομίζων τὸν θάνατον εἰς ἀνυπαρξίαν παραπέμπειν, ἀδεῶς πλημμελεῖς, σεαυτὸν ἀπατῶν λαυθάινεις. Ὁ θάνατος γὰρ ὁ δοκῶν τὸ εὐγενὲς φυτὸν μαρμαίνειν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ χωρισμὸς ψυχῆς τε καὶ σώματος (18). Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ἄκουε Πλάτωνος λέγοντος, Ἐπιόντος θανάτου ἐπὶ τὸν ἀνθρώπον, τὸ μὲν ὄνητόν, ὡς ἔοικεν, αὐτοῦ ἀποθνήσκει· τὸ δὲ ἀθάνατον, σῶν καὶ ἀδιάφθορον ὀλεσται, ὑποχωρήσαν τῷ θανάτῳ (19).

si, quia mortem ad interitum omnia perducere existimas, idcirco absque metu peccas, imprudens te decipis. Mors quippe, quæ nobilem plantam arefacere videtur, nihil aliud est, quam animæ et corporis disjunctio. Id si non credis, audi quid dicat Plato: Morte hominem invadente, mortalis, ut videtur, ipsius pars mori videtur: quod autem immortale est, salvum et incolume abit, posteaquam morti velut fascēs submisit.

CCXLIX. — ISIDORO-DIACONO.

In illud: «*Exterminabitur unctio* 68, » etc.

Ex sacerdotio et regno, vir mihi cognominis, rerum administratio confata est. Quamvis enim permagna utriusque differentia sit (illud enim velut anima est, hoc velut corpus), ad unum tamen et eundem finem tendunt, hoc est ad hominum salutem. Quapropter cum Judaicæ res initium sumebant, sacerdotium, ut magis necessarium, institutum est, ac per diu duravit. Posteaquam autem, cum carni addictiores atque crassiores essent, regnum poposcerunt: illud ipsis concessum fuit, quippe quod

C ΣΜΘ'. — ΓΕΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, «*Ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα* » καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐξ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας (20), [ὦ] ὁμώνυμε, τὰ πράγματα συνέστηκεν (21). Εἰ γὰρ καὶ πολλῶ ἀλλήλων διαφέρουσιν· ἡ μὲν γὰρ ὡς ψυχὴ ἐστίν, ἡ δὲ σῶμα· ἀλλ' εἰς ἓν ὁρῶσι τέλος, τὴν τῶν ὑπὸ κήλων σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἠνίκα τὰ Ἰουδαϊκὰ πράγματα ἀρχὴν ἐλάμβανεν, ἡ ἱερωσύνη ἀναγκαιότερα ἐθεσομοετήθη, καὶ ἐπὶ πολὺ διήρκεσεν· ἐπειδὴ δὲ σαρκιωτέρου ὄντες καὶ παχύτεροι, καὶ βασιλείαν ἐξεζήτησαν, καὶ αὕτη ἐδόθη, χρησιμωτάτη οὖσα, καὶ ἀναστέλλουσα τὰ πταίσματα τῶν τῆ

⁶⁸ Dan. ix, 27.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(15) Ante ἴχνος cod. idem adjungit ἔν. Vers. seq. pro ὄντες scribit συνόντες, et vers. inde 4 pro ἀκούων habet ἀκούσας. Possis.

(16) Idem cod., λέγομεν. vers. seq. ἀληθὴς in ἀληθῶς et κρείττων in κρείττω mutat. Id.

(17) Pro ἀπαλλαγῆς, cod. Vat. scribit ἀπαλλαγῆση. Vers. inde 2 ante θάνατος omittit art. ὁ et post illa verba ὁ δοκῶν εὐγενὲς φυτὸν μαρμαίνειν prætermittit. Id.

(18) Θάνατος οὐδὲν ἕτερόν ἐστίν ἢ χωρισμὸς ψυχῆς τε καὶ σώματος. Sic Arnobius mortem vocat divagationem animæ a corpore. Vid. et Ciccr. i,

Tuscul. RITT.

(19) Ἐποχωρήσαν τῷ θανάτῳ. Bih., posteaquam mortis velut fascēs submisit. Malim, mortis se subducens, vel mortem effugiens. Si enim fascēs mortis submisisset, non esset immortalis anima, nec posset salva atque incolumis abire. Id.

(20) Ἐξ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας. Similiter Justinianus in Novell. et Ignatius in epist. Id.

(21) Pro συνέστηκεν cod. Vatic. 650 legit συνετήκασι. Vers. 6 vocem πράγματα idem omittit. Vers. 7 ante ἀναγκαιότερα ponit ὡς. Possis.

ιερωσύνη μὴ πειθομένω. Ἐπεὶ τοίνυν πῆ μὲν, Α
 τὴν Ιερωσύνην ἔχοντες διέλαμπον, πῆ δὲ, τὴν
 βασιλείαν κτησάμενοι δεισώζοντο, ἀμφοτέρων δ'
 ἀναιρουμένων, οὐδεμία αὐτοῖς ὑπελείπετο σωτηρίας
 ὑπόθεσις· βουλόμενος δεῖξαι ὁ προφήτης Δανιὴλ τὴν
 παντελῆ τῶν Ἰουδαϊκῶν πραγμάτων μετὰ τὸν σταυ-
 ρὸν καθαίρεισιν, καὶ ὡς οὐδὲ λείψανον αὐτοῖς χρηστῆς
 ἐλπίδος περιλειφθήσεται, οὐδὲ τις προσδοκία αὐτοῖς
 ἀμείνων φανεῖται, ἔφη, « Ἐξολοθρευθήσεται χρί-
 σμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔσται ἐν αὐτῇ. » Διὰ μὲν τοῦ
 χρισματος τὴν Ιερωσύνην μνησύν· διὰ δὲ τοῦ κρί-
 ματος, τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν.
 Μάλιστα μὲν γὰρ διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῆς Ιερωσύ-
 νης, καὶ τὴν τῆς βασιλείας, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων
 συνανέφηνε (22). Τοῦ γὰρ κεφαλαιωδεστέρου καὶ κυ-
 ριωδεστέρου παντάσῃ καταλυομένου, οὐδ' ἄλλο τι Β
 συστήναι ἠδύνατο· ἐπεὶ καὶ τῆς βασιλείας ἡ χρηστὴ,
 ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ἐτύγχανεν εὐσέβεια, ἥτις ἐν τῇ πρὸς
 Θεὸν ἐκρίνετο λατρεία. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλείαν
 ἔφη τελευτήσῃσιν, παντελῆ προαναφαίνων τῆς Ἰουδαϊ-
 κῆς πολιτείας τὴν ἀναίρεισιν. Καὶ μαρτυρεῖ τὰ πρά-
 γματα, ἐπὶ βελτίονα πολλῶ καὶ θειοτέραν θρησκείαν
 ἐπαναχθέντα.

ΣΝ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰς τὸ γρηραμμένον ἐν τῷ νόμῳ· « Πένθητα οὐκ
 ἐλεήσεις ἐν κρίσει. »

Ἐπειδὴ ὁ μὲν δέουμος δεῖται τοῦ δώσαντος· ὁ δὲ
 ἀμφοσητῶν τοῦ δικάσαντος· οὐ τὴν πενίαν φιλο-
 πραγμονεῖν βούλεται, ἀλλὰ παρακαλεῖν. Εἰ δὲ τὴν
 παράκλησιν ἀφείσα, εἰς συκοφαντίαν (23) τραπεῖη,
 ἐλεῖσθαι ἐν κρίσει οὐκ ἂν εἴη δικαία. Διὰ τοῦτο ἔφη,
 οὐκ ἐλεήσεις πτωχὸν ἐν κρίσει. Ἐλεητέον μὲν γὰρ,
 οὐ κρίνόμενον δὲ, ἀλλ' ἀντιβολοῦντα. Εἰ δὲ τὸ παρα-
 καλεῖν εἰς τὸ ἐγκαλεῖν τρέψιεν, τὸ δίκαιον ἔμπρο-
 σθεν τοῦ ἐλέου θετέον· οὐ γὰρ δίκαιον τὸ δίκαιον δια-
 φθεῖρεσθαι.

ΣΝΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Οὐ πλοῦτος (24), οὐ ῥώμη, οὐκ εὐγλωττία, οὐ
 λαμπρὸν ἢ ὑπέριλαμπρον ἀξίωμα, οὐκ ὁ τῶν ὑπάρχων
 θρόνος, οὐκ ἀλουργίς, καὶ διάδημα σεμνύνει τοὺς
 ἔχοντα· πέφυκεν, ὡς ἀρετὴ καὶ φιλοσοφία. Τίνας
 οὖν ἔνεκεν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων περὶ μὲν ἐκείνα
 ἐπτύρνυται, τούτων δὲ ἤττον φροντίζουσιν; Ἐπειδὴ
 οἱ μὲν τὰ δοκοῦντα πρὸ τῶν ὄντων θηρεύουσιν, οἱ δὲ
 τὸ αὐτίκα μάλ' αὐτοῦ μικρὸν ὑστερον συνοίοντος προ-

60. Exod. xxiii, 3.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(22) Pro συνανέφηνε idem cod. scribit, συνέφηνε.
 Vers. seq. pro κυριωδεστέρου habet κυριωτέρου et
 vers. altero pro καταλυομένου scribit καὶ κατακυ-
 λισμένου. Denique vers. inde 3 pro ἐκρίνετο ponit
 ἐκρίνατο. POSSIN.

utilissimum esset, atque eorum, qui sacerdotio mi-
 nime parebant, peccata coerceret ac restringeret.
 Quoniam igitur, partim quidem sacerdotium habentes
 elucebant, partim autem regnum obtinentes
 conservabantur, utroque autem sublato, nullum
 ipsis salutis subsidium reliquum erat: idcirco Da-
 niel propheta, ut illud ostenderet, fore, ut Judæo-
 rum res post Christum in crucem sublato funditus
 delerentur, nec ullum lætioris spei vestigium ipsis
 restaret, nec melior ulla expectatio eluceret, his
 verbis usus est: « Exterminabitur unctio, et iudicium
 non erit in ea: » per unctionem videlicet, sacerdo-
 tium indicans; per iudicium autem, regnum, ac
 civilem statum. Ac maxime quidem per sacerdotii
 extinctionem, regni quoque, et aliarum omnium
 rerum eversionem simul demonstrabat: 357 sub-
 lato enim ac prorsus deleto eo, quod caput erat,
 majorisque momenti, ne aliud quidem quidquam
 consistere poterat. Nam regni quoque basis pietas
 erga Deum erat, quæ in Dei cultu posita censeba-
 tur. Sed tamen regnum etiam sinem habiturum
 dixit: hinc nimirum perfectam Judaicæ reipublicæ
 subversionem prædicens. Quod etiam res ipsæ tes-
 tantur, ad multo præstantiorem et diviniorem cul-
 tum ac religionem traductæ.

CCL. — ΕΙΔΕΜ.

In illud: « Pauperis non misereberis in iudicio 60. »

Quandoquidem is, qui inopia constrictus est,
 donatore indiget, qui autem ambit, iudicis ope
 atque auxilio, idcirco [Deus] paupertatem, non mo-
 lestiam cuiquam exhibere, sed obsecrare vult.
 Quod si, ommissa obsecratione, ad struendas calumnias
 sese convertat, eam profecto in iudicio miserationi
 esse minime æquum fuerit. Ac propterea his verbis
 usus est: « In iudicio non misereberis pauperis. »
 Etenim ipsius quidem misericordia affici convenit,
 at non cum litigat, sed cum obsecrat. Si autem
 anteponenda est. Neque enim jus corrumpi ju-
 stum est.

CCLI. — ΕΙΔΕΜ.

Non opes, non pulchritudo, non robur, non fa-
 cundia, non splendida aut splendorem omnem exce-
 dens dignitas, non Hyparchorum thronus, non pur-
 pura, non diadema, eos, qui hæc habent, perinde
 D honestare solent, ut virtus ac philosophia. Quid
 igitur causæ est, quamobrem mortalium plerique
 acerrima quidem illarum rerum cupiditate incitan-
 tur, has autem minus curant? Nimirum quia partim

(23) Συκοφαντίαν pluraliter inflectit συκοφαντίας
 idem cod. lb.

(24) Post οὐ πλοῦτος addit cod. Vatic. 650, οὐ
 κάλλος, et mox pro εὐγλωττία scribit εὐλογία. Vers.
 ult. scribit μετῴσιν, non μετῴσιν. lb.

ea, quæ specie tenus sunt, magis quam ea, quæ aucupantur : partim id, quod statim utile est, eo, quod aliquanto postea utilitatem allaturum est, prius atque antiquius habent : partim rerum iudicium corruptum habent : partim denique nequidquam quidem post hanc vitam esse arbitrantur. Nam probi ac virtute præditi tum ipsam per se virtutem colunt : tum futuras coronas animo et cogitatione complectentes, eam consecantur.

CCLII. — DOROTHEO CLARISSIMO.

In illud a Deo dictum : « Quacunq[ue] die comederitis ab eo ⁶⁹. »

Vehementer miror ac stupore defigor, qui fiat, ut ii, quos peccata delectant, cum semper moriantur, nunquam tamen mortuos se esse existunt. Unde etiam, quemadmodum scripsisti, in quæstionem illud venire potest, quod ad primo fictos homines dictum est : « In quacunq[ue] die de ligno comederitis, morte moriemini. » Facinorosus enim ac sicarius tum demum proprie moritur, cum leges violat ac scelus admittit : **358** quantumlibet alioqui vitæ usura frui videatur. Nam et si nondum reipsa, at, si sententiam ac jus spectes, mortuus est : etiamsi nondum in legum laqueos incidisse videatur. Quod si quis etiam immortalis animæ mortem Spiritus sancti abscessionem esse definit (neque enim in corpore peccatis obnoxio domicilium habebit); sic quoque hunc locum intelligere licet. Ut enim corpus præsentem animam vivit : sic etiam anima divino Spiritu præsentem. Et quemadmodum recedente anima corpus mortuum manet : sic etiam recedente Spiritu sancto, anima beatam vitam amittet : non quidem illa in nihilum dilabens, verum morte quavis acerbiorum vitam ducens. « Sine enim, inquit Christus, mortuos sepelire mortuos suos ⁷⁰. » Ac rursus : « Filius meus hic mortuus erat, et resurrexit ⁷¹. » Nam quod nonnulli dicunt, quod ante mille annorum complementum mortui erant (scriptum enim esse, « Unus dies Domini tanquam mille anni ⁷² »), si non ignoretur, probabile mihi esse videtur, atque ejusmodi, quod a simplicioribus potius excipiatur.

CCLIII. — IERMINO COMITI.

Quoniam scribis me orationem (vel, si vere loquendum est, orationem potius) de eo, quod factum non sit, elucubrasse, quæ a nonnullis quidem mirificis laudibus extollatur, a nonnullis autem, aliis **D** libris, qui de hoc argumento a quibusdam elaborati sunt, præstantior habita sit, atque, ut eam ad te

⁶⁹ Gen. ii, 17. ⁷⁰ Matth. viii, 22. ⁷¹ Luc. xv, 24. ⁷² Psal. lxxxix, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Τὸ αὐτὸ μᾶλα τοῦ μικρῶν ὕστερον συνοίσοτος προτιμῶσιν. Demosthenis imitationem hic quoque observo, ut supra ep. 174 lib. ii, RITT.

(26) Pro τεθνηκέναι cod. Vatic. 650 habet ἀποθνήσκειν, et vers. 4 pro οἶδόν τε, scribit οἶοντα. POSSIN.

(27) Ἀποθνήσκει cod. Vat. mutat in ἐκθνήσκει. Vers. inde 3 ἀποφάσει idem mutat in ἐκφράσει. Id.

(28) Post ὀρίζεται hæc inserit cod. Vat., δὲ ἄ τῆν

τιμῶσιν (25) · οἱ δὲ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων διεφθαρμένην ἔχουσιν, οἱ δὲ οὐδ' εἶναι τι μετὰ τόνδε τὸν βίον νομίζουσιν. Ὡς οἱ γε φιλάρτοι, καὶ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν ἀρετὴν τιμῶσι, καὶ τοὺς μέλλοντας στεφάνους ὄνειροπολοῦντες μετασιῶν αὐτὴν.

ac virtute præditi tum ipsam per se virtutem colunt :

ENB. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ θεοῦ · « Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. »

Ἄταν θαυμάζω καὶ ἐκπλήττομαι, πῶς οἱ φιλαμαρτήμονες ἀεὶ ἀποθνήσκοντες, οὐδέποτε τεθνηκέναι (26) νομίζουσι. Διὸ καὶ ζήτημα, ὡς γέγραφας, οἶδόν τε εἶναι ἐκεῖνο τὸ πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους εἰρημένον. « Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπὸ τοῦ ξύλου, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. » Ὁ γὰρ κακούργος καὶ ὁ ἀνδροφόνος, τότε κυρίως ἀποθνήσκει (27), ὅταν τοὺς νόμους παραβαίῃ, καὶ τὸ ἀμάρτημα ἐργάσαστο, κἂν δοκοῖ ζῆν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τῆ πείρα, ἀλλὰ γε τῆ ἀποφάσει, καὶ τῷ δικαίῳ τέθνηκεν · εἰ καὶ δοκοῖ μὴδέπω εἰς τὰς τῶν νόμων σαγήνας ἐμπειτωκέναι. Εἰ δὲ καὶ θάνατον τῆς ἀθανάτου ψυχῆς ὀρίζεται (28) τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀποφοίτησιν · οὐ γὰρ κατοικῆσει ἐν σώματι κατάχρησιν ἁμαρτίας · καὶ οὕτω νοεῖσθω. Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα ζῆ παρούσης ψυχῆς, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ παρόντος τοῦ θεοῦ Πνεύματος · καὶ ὡσπερ ἀναχωρησάσης τῆς ψυχῆς νεκρὸν μένει τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἀποφοιτήσαντος (29) τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπολέσει ἡ ψυχὴ τὴν μακαρίαν ζωὴν, οὐκ εἰς τὸ μὴ ἐν ἀναλυομένη, ἀλλὰ θανάτου πάντος χαλεπωτέραν βιοῦσα ζῶν. « Ἄφες γὰρ, φησὶ ὁ Χριστός, τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. » Καὶ · « Ὁ υἱός μου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε. » Τὸ γὰρ λεγόμενον παρὰ τινων ὅτι πρὸ τῆς τῶν χιλίων ἐτῶν συμπληρώσεως ἐτεθνήκεσαν · γέγραπται γάρ · « Μία ἡμέρα Κυρίου ὡς χίλια ἔτη » οὐκ ἀγνοούμενον πιθανὸν εἶναι (30) μοι δοκεῖ, καὶ τοῖς ἀπλουτέροις μᾶλλον εὐπαράδεκτον.

ENΓ. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Ἐπειδὴ γέγραφας λόγον, μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ εἰπεῖν τάληθές, λογιδίόν μοι πρῶτην γεγράφθαι περὶ τοῦ μὴ εἶναι εἰμαρμένην, παρὰ τινων μὲν ἐνθιασθῆν, παρὰ τινων δὲ καὶ τῶν ἄλλων συγγραμμάτων τῶν εἰς τοῦτο παρὰ τινων πεπονημένων προκριθῆν, καὶ παρεκάλειας τοῦτο σοι πεμφθῆναι, πέπομα αὐτό (31)

τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκρότησιν, τὴν, etc. Id.

(29) Pro ἀποφοιτήσαντος; ἐκφοιτήσαντος idem cod. scribit ἐκφοιτήσαντος. Vers. inde 2 loco asterisci ponit εἶναι. Id.

(30) Cod. Vat., οὐκ ἀγνοῶ μὲν, πιθανὸν δὲ εἶναι, etc. Id.

(31) Pro αὐτό cod. Vat. 650 legit αὐτός. Vers. post tertio, post τῷ θεῷ recte addit χάριν et vers. seq. ἑλλιπῶς scribit pro ἑλλιπέ. Id.

τοιγαροῦν μὴ ἀπὸ τῆς φήμης ψηφίζου· ἀλλὰ ἀκρι-
 ῶς βασανίσας δοκιμασον. Καὶ εἰ μὲν εὖ ἔχει, τῷ
 Θεῷ ἴσθι· εἰ δὲ δόξει σοι ἐλλιπεῖ γεγράφθαι, τῇ ἀν-
 θρωπίνῃ ἀσθενείᾳ συγγίνωσκε τῇ μὴ ζυναμένη ὡς
 βούλεται φράσαι.

ΣΝΑ'. — ΠΑΥΛΩ.

Εἰς τὸ ρητόν· « Ὁ βλέπων γυναῖκα. »

Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ὄραν τὸ ἐρᾶν τίκτεται, διὰ τοῦτο
 καὶ ὁ Χριστὸς τὸν ἀκολάτως ἐστιῶντα (32) τὰς
 ὀφείας μοιχὸν εἶναι ἀπεφήνατο, οὐ τὴν πράξιν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὴν ἐννοιαν προαναπέλλων, καὶ ἐπὶ τοῦ
 φόνου δὲ, ὁ μὲν νόμος τὸν ἀνδροφόνον, ὁ δὲ Χριστὸς
 καὶ τὸν ὀργιζόμενον τιμωρεῖται. Ὁ μὲν γὰρ τῇ
 ψυχῇ, ὁ δὲ τῇ χειρὶ νομοθετεῖ· καὶ διὰ τὸ μὴ συγχω-
 ρῆσαι φύναι τὴν ρίζαν, καὶ τοὺς κλάδους προανα-
 στέλλει. Χαλίνου τοίνυν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὸν
 θυμὸν, ἵνα μὴ ὁ μὲν εἰς μοιχείαν, ὁ δὲ εἰς φόνον σε
 χειραγωγῆση.

ΣΝΕ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΧΟΜΗΤΙ.

Μὴ μεταβαλλέτω σε, ὦ ἀριστε, ὡς ἕνα τῶν πολλῶν,
 εὐημερίας αὔρα· ἀλλὰ φυλαττέτω βέβαιον τοῖς φί-
 λοις ἢ σύντροφος φιλοσοφία. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ τοῖς
 ἀπειροκάλοις καὶ ἀγλαίοις εἰσθε συμβαίνειν· τοῦτο
 δὲ τοῖς κομιδῇ σοφοῖς, ὧν εἰς τὸν σύλλογον ἐνεγρά-
 φης. (33).

ΣΝΖ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ.

Ἐτόλμησα ἂν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐγκωμιῶν τοῦ
 θεοφιλοῦς Θεοδοσίου τοῦ ἐπισκόπου κατελθεῖν, εἰ μὴ
 ἐδεδοίκεν μήποτε ἐνδεῶς εἰπῶν, τῶν προσόντων
 αὐτῷ ἀγαθῶν ἐλαττώσω τὴν δόξαν. Ἄλλ' ἔπειδὴ
 πᾶσα λόγου δύναμις παραχωρεῖ τῷ μεγέθει τῆς
 ὑποθέσεως, εἰκότως καὶ αὐτὸς σιγὴν ἑμαυτοῦ (34)
 κατεψήφισάμην. Καὶ τοι γινώσκω, ὅτι ἐὰν ὁ ἐγκω-
 μαζόμενος ἐκ τῆς ἀληθείας τὴν μαρτυρίαν ἔχη,
 οὐδὲν ἢ τῆς ἀρετῆς κτήσις καταβλάπτεται ὑπὸ τῆς
 ἀσθενείας τοῦ λέγοντος. Ἐν γὰρ ταῖς ὑπερβολαῖς
 οὐχ ὁ ἡττηθεὶς τῆς ἀξίας κατήσχυνεν, ἀλλὰ πλεόν
 ἐλάμπρυνε, δείξας ἑαυτὸν ὑπὸ τοῦ τῶν πραγμάτων
 μεγέθους καλυφθέντα.

ΣΝΖ'. — ΠΑΥΛΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον· « Ὅτι καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ
 ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἐρημένῳ ἡγρομένῳ. »

Τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ ἀγγέλου τῷ Δανιήλ,
 « Ὅτι καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ

⁷² Matth. v, 28. ⁷⁴ Dan. ix, 26.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(32) Pro ἐστιῶντα cod. Vat. 650 legit ἐπιόντα.
 Vers. 5 post φόνου δὲ addit ὁμοίως. Vers. 6 inter τὸν
 εἰ ὀργιζόμενος recte inserit εἰπέ. POSSIN.

A mittam, precibus a me contendis, idcirco eam mitto.
 Tu vero ne famæ iudicium in sententia ferenda se-
 quere : verum eam accurate perpende atque explora.
 Ac si ea commode a me scripta sit, Deo gratiam
 habe : sin autem in ea quidpiam desiderari videat-
 ur, humanæ imbecillitati, quæ minime, ut cupit,
 loqui potest, ignosce.

CCLIV. — PAULO.

In illud : « Omnis qui videt mulierem ⁷³. »

Quandoquidem amor ex aspectu oritur, idcirco
 Christus quoque eum, qui petulanter atque impu-
 dice oculos pascit, adulterum esse pronuntiavit :
 quo videlicet non facinus duntaxat, sed etiam cogi-
 tationem prohiberet. Atque ad eundem modum, lex
 quidem de homicida, Christus autem de eo quoque,
 qui irascitur, supplicium sumit. Illa enim manui,
 hic animæ leges sancit, ac dum radicem oriri non
 patitur, ramos etiam ante cobibet. Quæ cum ita
 sint, oculum et iracundiam velut injecto freno
 coerce : ne ille ad adulterium, hæc ad cædem te
 velut porrecta manu ducat.

359 CCLV. — HERMINO COMITI.

Da operam, vir optime, ne te tanquam unum e
 vulgo, immutet rerum secundarum aura, verum fir-
 mum atque constantem amicis servet philosophia,
 cum qua es educatus. Illud enim imperitis ac gre-
 gariis contingere solet : hoc autem iis, qui ingenti
 sapientiâ præditi sunt, quorum in cœtum nomen
 tuum ascriptum est.

CCLVI. — EUΔΑΙΜΟΝΙ.

In laudum pii episcopi Theodosii certamen de-
 scendere minime fortasse dubitasset, nisi illud ve-
 ritus fuissem, ne si ipsius virtutibus inferiorem ora-
 tionem haberem, ipsius gloriam imminuerem. Quo-
 niam autem omnis dicendi facultas argumenti
 magnitudini cedit, idcirco ipse quoque silentio me
 haud immerito condemnavi. Quanquam illud scio,
 quod si is, cuius laudes prædicantur, a veritate testi-
 monium habeat, veritatis possessio ex dicentis im-
 becillitate nihil detrimenti capit. Etenim in singulari
 virtutum magnitudine, non is, qui infra rerum di-
 gnitatem substituit, eum, quem laudandum suscepit,
 dedecore affecit, sed ipsius potius splendorem auxit :
 quod scilicet seipsum rerum magnitudine obrutum
 demonstravit.

CCLVII. — PAULO.

In illud : « Quia urbem et sanctum destruet cum duce
 venturo. »

Id quod Danieli ab angelo dictum est⁷⁴ : « Et ci-
 vitem, et sanctum delebit cum duce venturo, » si

de alio quodam dictum esse putant, exponant sane arbitrato suo, modo veritati nihil incommodi inferatur. Cum autem Christus sit, qui venturus esse dicitur, juxta Scripturas : « Benedictus enim qui venit in nomine Domini ⁷⁵ ! » et : « Tu es, qui venturus es, an alium exspectamus ⁷⁶ ? » horum verborum hæc sententia est : Non modo Pater omnia Judæorum ornamenta, resque visendas, evertet, sed etiam Christus, qui ab ipsis, ut ipsorum redemptor, exspectatur. Quandoquidem enim in ipsum quoque Regis Filium impotentii furore debacchati sunt, ea quæ merentur, supplicia pendent. Non enim civitas duntaxat, sed etiam sanctum evertetur, hoc est, templum delebitur. Ac vide quam accurate loquatur. Non enim dixit : Delebitur cum duce, ut quidam arbitrantur : sed, Pater templum ac civitatem delebit, opitulante ipsi duce, qui scilicet in priore suo adventu ab ipsis indignissimis contumeliis affectus est. Quod si hoc obscurum est, aperit ut a me explanabitur. Deus et dux, id est Christus : « Ex te enim, inquit ad Bethleem, exiet dux qui civitatem ac templum diruet ⁷⁶. » Quamobrem etiamsi Romanis hoc facinus ascriptum est : tamen divinitus immissa hujusmodi ira erat. Ac testimonio est Josephus, his verbis utens : **360** « Romanis illud minime assignandum est, quod nobis omnibus bellum illud, quod adversus eos gessimus, exitium attulit. Non enim eorum viribus hæc contigerunt : verum præstantior quædam causa hoc illis præbuit, ut sincere viderentur. » Quænam autem hæc causa erat ? Nimirum ea, quæ Hierosolymitanam urbem ad vexandum Salvatorem impulit, ac propterea Judæorum res in genu flexit, vel prorsus omnino delevit. Quod si mihi diffidunt Judæi, dicant velim sustineant, quæ revocationis omnis expers sit.

CCLVIII. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Etsi Chæremion, qui diaconi speciem gerit, perinde facit ut si morbus insanabilis potestatem acceperit, nulli rei, quam expetat, parcendi, verum iis, qui sanitatem allaturos sese proferunt, valere jussis, iis cibis, qui mortem accersunt, se pascat : tamen non tam eum quam Eusebium, qui divina mysteria ipsius fidei committere minime veritus

⁷⁵ Matth. xxiii, 39. ⁷⁶ Matth. xi, 3. ⁷⁶ Mich. v, 2 ; Matth. ii, 6.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Pro πείσονται cod. Vatic. 650 scribit ἀπολοῦνται. Vers. seq. ante ἡ πόλις addit αὐτῶν. Possin.

(36) *Τουτέστιν ὁ Χριστός..... ἡγούμενος, ὅστις.* Hæc deerant in edit. Paris. et in interpretatione Billii ; supplementur ex codice Bavarico. Hoc emblemata omnino necessarium puto. Exponit enim eo Isidorus, quis sit apud Daniëlem ille ἡγούμενος, nempe Christus, quem et Michæas ἡγούμενον, vocat in suo illo nobilissimo vaticinio, quod Matthæus quoque ad Christum accommodavit (cap. ii). Puto autem post ὅστις etiam in ms. B. quædam deesse, et sequi debere, ποιμανεὶ τὸν λαόν μου eaque omnia ponenda in parenthesi, incipiendo a τουτέστι, ad ποιμανεὶ, usque. Ex his jam ita integratis etiam

ἡγούμενον [τῷ ἐρχομένῳ,] ἢ εἰ μὲν περὶ ἄλλου τινὸς ὄνεται εἰρησθαι, ἔρμηνευέτωσαν ὡς βούλονται, τῆς ἀληθείας μηδὲν παραβλαπτομένης. Εἰ δὲ ὁ Χριστός ἐστιν ὁ λεγόμενος ἐρχεσθαι κατὰ τὰς Γραφάς : « Εὐλόγημένος γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνματι Κυρίου. » καὶ : « Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκώμενος ; » τοιοῦτόν ἐστιν ἢ μόνον ὁ Πατήρ πάντα τῶν Ἰουδαίων τὰ σεμνὰ καὶ περίβλεπτα ἀνατρέψει, ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός ὁ παρ' αὐτῶν ὡς λυτρωτῆς αὐτῶν προσδοκώμενος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς αὐτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ βασιλέως ἐπαρρήνησαν, ἄξια τὰ ἐπιχειρα πείσονται (35). Οὐ μόνον γὰρ ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ τὸ ἅγιον διαφθαρήσεται, τουτέστιν ὁ ναὸς καθαίρεθήσεται. Καὶ θεία τὴν ἀκρίθειαν. Οὐκ εἶπε : Διαφθαρήσεται σὺν τῷ ἡγούμενῳ, ὡς ὄνεται τινες, ἀλλὰ, « Διαφθερεῖ ὁ Πατήρ τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν, ἢ συμπράττοντος τοῦ ἡγούμενου τοῦ προκρινθέντος δηλονότι παρ' αὐτῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιφανείᾳ. Εἰ δὲ ἀσαφές ἐστι, λελέξεται ἄλλιν σαφέστερον. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἡγούμενος, τουτέστιν ὁ Χριστός : » Ἐκ σοῦ, γὰρ, φησὶ πρὸς τὴν Βῆθλεεμ, ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις (36) διαφθερεῖ τὴν πόλιν καὶ τὸν ναόν. « Ὅστε εἰ καὶ Ῥωμαίοις ἀνήφθη τοῦργον, ἀλλὰ γε θεήλατος ἦν ἡ ὀργή, καὶ μάρτυς Ἰώσηφος, λέγων, « Μὴ προσχαρίζεσθαι Ῥωμαίοις, ὅτι πάντας ἡμᾶς ὁ πρὸς αὐτοὺς πόλεμος διέφθειρεν. Οὐ γὰρ ἐκείνων ἰσχύϊ ταῦτα συμβέβηκεν, ἀλλὰ ἡ κρείττων γενομένη αἰτία, τὸ δοκεῖν ἐκείνοις νικᾶν παρέσχεν. » Ποία δὲ ἦν ἡ αἰτία ; Ἡ δηλονότι τὸ ἀμάρτημα τῆς Ἰερουσαλήμ τὴ εἰς τὸν Σωτῆρα, ὅπερ τὰ Ἰουδαίων πράγματα εἰς γόνυ ἐκλίνα, μέλλον δὲ ἠφάνισεν (37). Εἰ δὲ ἀπιστοῦσιν Ἰουδαῖοι, ἐπάτωσαν δι' ἦν αἰτίαν αἰχμαλωσίαν νῦν ὑπομένουσιν ἀνακλήσεως ἄμοιρον.

quamnam ob causam nunc ejusmodi captivitatem

ΣΗΗ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ καὶ Χαίρημων ὁ δοκῶν εἶναι διάκονος, παραπλήσιόν ποι, ὡσπερανεὶ καὶ νόσος ἀνάτατος (38) ἐξουσίαν λάβοι ἡσθενοῦς ὧν ὀρέγεται φειδεσθαι, ἀλλὰ τοῖς ἐπαγγελλομένοις ἰάσθαι, ἐβῶσθαι φράσασα, ἐκ τῶν τὸν θάνατον ὠδινόντων ἑαυτὸν ἐστιάσει. Ἄλλ' ἐγὼ οὐκ αὐτὸν τοσοῦτον ὡς Εὐσέβιον τὸν τὰ θεῖα αὐτῷ μυστήρια ἐμπιστεύσαι τολμήσαντα, αἴτιον

Billiana interpretatio ab unoquoque facile suppleri poterit. RITT.

(37) Locum hunc, in editione Parisiensi omnino mancum, restituiimus ex codice Vaticano 650 apud Possinum. EDIT. PATR.

(38) Pro his, ὡσπερανεὶ καὶ νόσος ἀνάτατος, cod. Vatic. 650 habet, ὡσπερ ἂν ἡνίκα νοσῶν τις ἀνάταται. Vers. post secundo ἰσθαι cod. idem mutat in ἰάσασθαι et μοχ φράσασα in φράσας. Vers. seq. pro ἐστιάσει legit ἐστιάση. Mox pro οὐκ αὐτὸν τοσοῦτον ὡς, scribit idem, οὐ τοσοῦτον αὐτὸν ὄσον. Vers. penult. ep. pro τοσοῦτον habet τοιοῦτῶν, et vers. ult. φόντων pro φυτῶν. Possin.

ἡγοῦμαι τῶν τοσούτων κακῶν. Ὁ γὰρ τὰ σπέρματα ἄ
 παρασχόν, τῶν φυτῶν δηλονότι αὐτοῦ.

ENΘ. — ERMOGENEI EPIΣKOΠO.

Ἐγὼ τῷ διδασκάλῳ δύο ταῦτα προσεῖναι παντὶ
 σθένει (39) νομίζω, τὴν τε τοῦ βίου καθαρότητα,
 τὴν τε τοῦ λόγου ἰκανότητα, ἣν σκιάν τις τῶν ἔργων
 ὀριζόμενος, οὐκ ἂν μοι δοκῇ διαμαρτάνειν τῆς
 ἀληθείας, ἵνα πῆ μὲν ῥυθμίξῃ τὸν φοιτητὴν, πῆ
 δὲ σωφρονίξῃ τὸν ἀπειθῆ. Ὡσπερ γὰρ οἱ γραμματι-
 σταὶ τὴν γραφίδα λαβόντες μετὰ πολλοῦ τοῦ κάλ-
 λους τὰ στοιχεῖα χαράττουσι, καὶ τοῖς ἀρτιμαθέσι
 παρέχουσι, ἵν' ὡς ὁδὸν τε μιμήσασθαι δυναθεῖεν·
 οὕτω καὶ τοὺς ὑφηγητὰς χρὴ τὴν πολιτείαν τὴν
 ἑαυτῶν (40) εἰκόνα τινα σοφῶς γεγραμμένην τοῖς
 μαθηταῖς προτιθέναι, ἵν' ὡς ὁδὸν τε μιμήσωνται. Εἰ
 δ' ἐκεῖνοι μὴ μόνον βίον ἀληπτον, ἀλλὰ καὶ θαυμά-
 σιον ὀρώντες, οὐκ ἐνάγονται εἰς ἀρετὴν, τοῦτο οὐκ
 εἶναι τοῦ διδασκάλου τις ὀρεῖται ἔγκλημα, τοῦ μὴδὲν
 παραλείψαντος τῶν ὀφειλόντωνπραχθῆναι, ἀλλὰ
 τῆς τῶν μαθητῶν ῥυθμίσεως. Ἐπειδὴ δὲ φασὶ τινες·
 Δι' ἣν γὰρ αἰτίαν τῷ φόβῳ οὐκ ἀπειργοῦσι τοὺς φοι-
 τητὰς τῶν ἐγκλημάτων (41); φασὶν· Καὶ τίς ὁ τοῦ
 παραπαιδευτοῦ φόβος ἐπιτιμήσαι; Τοῦτο πολλάκις γε-
 γεννημένον οὐκ ἴσχυσε. Πείσαι τῇ βακτηρίᾳ; ἀλλ' οὐκ
 ἔξεστιν. Ἀποκηρύξαι; καὶ τοῦτο ἐξελέγηται; Τῆς
 πόλεως ἐκβαλεῖν; ἀλλ' οὐ τοσούτου γε κύριος. Ἐπαγ-
 γείλασθαι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; ἀλλὰ μῦθος
 εἶναι δοκεῖ τοῖς ῥαθυμοτέροις. Ἀπειλήσαι τὴν κρίσιν
 (42); ἀλλὰ γελῶσιν ἀκούοντες Ἐξέλασαι τῆς Ἐκκλη-
 σίας; Πρόχειρον μὲν, ἐπανόρθωμα δὲ οὐκ ἔχον. Εἰ μὲν
 γὰρ (43) παρὰ τοῦ δεῖνος δικαίως κατεψηφισμένῳ
 πᾶσα ἐφεξῆς ἦν ἡ Ἐκκλησία ἄδατος, καὶ συνηγα-
 νάκτουσαν ἅπαντες τῷ ταύτην θεμένῳ τὴν ψῆφον, ἴσως
 ἂν ἐκεῖνος σωφρονισθεὶς ἐγνωσιμάχῃ. Νῦν δὲ ἄμα
 κατέγνωσταί τις ὑπὸ τούτου, καὶ παρ' ἄλλου πολ-
 λάκις θεραπεύεται, καὶ Ἐκκλησία ἐτέρα ἀναπεπτα-
 μένη, καὶ δορυφορία (44), καὶ δῶρα, καὶ γίνεται
 τῷ ἐκβεδλημένῳ χρηματισμῶς, ἢ μετὰστασις. Εἰδ' ὅτι
 μὲν καταγνωσθεὶς ἐξεβλήθη, οὐ λέγει· ὡς δ' ἐκὼν
 ἀπεπῆδθη, τοῦτο δὲ πλάττεται (45). Κἂν ἐρηταί
 τις, διὰ τί, λογοποιεῖ καὶ δεινὰ καὶ τὰ τῆς ὑποδεξα-
 μένης δοκοῦντα. Λαβόντες δὲ ταῦτα οὐκ ὀρθῶς
 βιούντες τινες, καὶ ὡσπερ ἀπολογίαν τῶν οἰκείων

est, tot ac tantorum malorum auctorem esse arbi-
 trator. Nam qui semina præbuit, is videlicet planta-
 rum etiã causa est.

CCLIX. — HERMOGENI EPISCOPO.

Ego duo ista, quoad ejus fieri potest, magistro
 inesse debere censeo, nempe vitæ puritatem, ac di-
 cendi facultatem (quam si quis operum umbram esse
 definiat, haudquaquam mihi a vero aberraturus
 esse videatur) ut per illam discipuli mores ac vitam
 componat, per hanc autem contumacem ac refracta-
 rium ad meliorem mentem revocet. Ut enim scribæ,
 accepto stylo quam elegantissime litteras pingentes,
 eum tyronibus quoque suis præbent, ut, quantum
 facultas ferat, eas imitari possint: eodem modo
 magistris etiã et præceptoribus faciendum est, ut
 vitam suam, tanquam imaginem quamdam scite de-
 pictam, discipulis proponant, quo eam, quantum
 vires tulerint, imitentur. Quod si isti non modo ab
 omni reprehensione alienam, sed etiã admirabilem
 vitam intuentes, hinc tamen ad virtutem minime
 inducuntur, hoc verò non jam magistro, qui nihil
 eorum, quæ facta oportuit, prætermisit, quispiam
 ascribendum putabit, sed discipulorum socordie.
 Quoniam autem aiunt nonnulli, Quin discipulos
 suos metu a vitis arcent? hoc respondemus: Et quis
 tandem magistri metu commovetur? Objurgare
 oportet? At hoc sæpe factum nullam vim habuit.
 Baculo persuadere? At non licet. Proscribere atque
 abdicare? At hoc quoque remedium frustra adhibi-
 tum est. Civitate pellere? At non tantum potest.
 Regnum cælorum promittere? At istud ignavio-
 ribus fabulæ loco est. Judicium minari? At cum
 id audiunt, risum edunt. Ex Ecclesia ejicere?
 361 Id quidem promptum ac facile est, sed emenda-
 tionem non habet. Nam si ei, qui optimo jure ab
 aliquo condemnatus est, ad omnes etiã alias Eccle-
 sias aditus clauderetur, cunctique una cum eo qui
 sententiam tulisset, indignationem conciperent,
 fortassis ille castigatus, ineliorem mentem indueret.
 Nunc autem, simulatque quispiam ab aliquo con-
 demnatus est, ab alio persæpe colitur et observa-
 tur, aliaque ei Ecclesia patet, et satellitium, et mu-
 nera: etque, qui ejectus est, in quæstum cedit
 loci commutatio. Ac deinde, quod criminis convi-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Παντὶ σθένει abest a cod. Vat. 650, uti et ἦν
 quod in edito legitur vers. 3. Vers. 5 et 6 pro πῆ
 μὲν et πῆ δὲ scribit idem, τῆ μὲν et τῆ δὲ. POSSIN.
 (40) Post ἑαυτῶν idem cod. addit καθάρταρ. Vers.
 post tertio pro οὐκ ἔτι legit οὐκ ἔστι. Ib.
 (41) Pro ἐγκλημάτων cod. Vat. 650 habet πλημ-
 μελημάτων. Vers. eodem et seq. pro ὁ τοῦ παρα-
 παιδευτοῦ cod. idem legit, ὁ παρὰ τοῦ παιδευτοῦ.
 Mox pro ἐπιτιμήσαι, scribit idem, ἐπιτιμήσις. Vers.
 seq. pro ἴσχυσε πείσαι legit idem cod. ἴσχυσε παί-
 σαι. Paulo post pro ἐξελέγηται ibi legitur, ἐξελέ-
 γεται. Vers. seq. pro τοσούτου habet τούτου. Ib.
 (42) Illa omnia editi verba, ἀλλὰ μῦθος εἶναι δο-
 κεῖ τοῖς ῥαθυμοτέροις; ἀπειλήσαι τὴν κρίσιν, exsu-
 lant a cod. Vat. 650. Ib.

(43) Post γὰρ cod. idem addit τῷ. Vers. post se-
 cundo pro συνηγανάκτουσαν ἅπαντες cod. Vat. legit,
 συνεπῆμνον πάντας. Vers. post tertio pro ἐγνωσιμάχῃ
 ibi scribitur ἐγνωσιμάχης, et mox pro νῦν δὲ ἄμα,
 illic est, νῦν δ' ὅτε. Ib.
 (44) Post δορυφορία, usque ad καταγνωσθεὶς, quæ
 media exstant in edito, sic diverse leguntur in cod.
 Vat. 650, καὶ δῶρον, καὶ χρηματισμῶς γίνεται τῷ
 ἐκβεδλημένῳ ἢ μετὰστασις· εἰδ' ὁ μὲν ὅτι κα-
 ταγν., etc. Ib.
 (45) Pro πλάττεται idem cod. legit πλάττηται.
 Vers. seq. post λογοποιεῖ addit πολλά. Vers. seq.
 pro βιούντες legit βιούντων. Mox pro ἔχειν scribit
 εἶναι. Ib.

ctus, ejectus sit, non commemorat : quod autem sponte sua discesserit, hoc effingit. Ac si quis causam percunctetur, multa et gravia narrat, quæque Ecclesiæ a qua exceptus sit allubescant. Hæc porro quidam improbæ vitæ homines arripientes, ac velut culparum suarum patrocinium hinc se habere existimantes, amplificant, omniaque verbis ejusmodi complent, quæ iis congruant a quibus fabricata sunt. Ex quibus rebus efficitur, ut qui deliquit, nihilo melior reddatur : qui autem in eum animadvertit, impuri ac scelerati hominis opinionem referat. Ob eam causam, vir sapientissime, probi etiam atque excellentes magistri (quorum exiguus est numerus) a flagitiosis castigandis velut torpore quodam prohibentur : quod videlicet ii qui, non ut convenit, ad hujusmodi imperium irruerunt (multi autem hi sunt) aliorum gloriam nominisque claritatem suam calamitatem esse ducentes, eorum, qui justa iracundia inflammantur, sententias evertere conituntur : quo non modo improbitas non exstinguatur, sed etiam ingravescat. De quibus et si minime me fugit, quin molesta et gravia futura sint, quæ dicturus sum, dicam tamen. Fortassis enim correctio quædam hinc consequetur. Quid enim perditos deflere juvat, cum, quantum in nobis situm est, salutem ipsis afferre liceat, quando facultas datur? Nam qui nec in subditorum classe censeri debent, hi ad doctrinæ thronum prosilire minime verentur, et sacrario dominari putant, qui ne seipsos quidem in potestate tenent : et aliis præesse se arbitrantur, qui ne sibiipsis quidem præesse potuerunt. Per quos factum est, ut res omnes Ecclesiæ sursum ac deorsum volvantur.

CCLX.—ZOSIMO PRESBYTERO.

Vir quidam, non modo a turpibus et sordidis lucris alienus, sed etiam facultates suas egenibus distribuens, cum ad eum allatum fuisset, te paucis piscibus a quodam, qui falsum juraverat, acceptis, eum, quantum quidem in te erat, crinine solvere minime dubitasse, magnopere ingemiscens, illud Demosthenis pronuntiavit, itaque mihi quidem videtur (quanquam enim, quod dicturus sum, grave ac molestum videbitur, dicam tamen, **362** nec reticebo) hoc ipso nomine morte cum multandum esse, ut apud inferos hanc legem impiis constituat. Verum hæc quidem ille dolore incensus dixit, mihi vero, itemque omnibus qui aderant, nihil a ratione alienum dixisse videtur. Neque enim hoc illum crimine liberat, quod muneribus placatus sis : verum si sua recuperet, qui ob perjurium læsus est. Quamobrem sordidi quæstus causa divina oracula ne depraves, aut sinistra interpretatione pervertas. Neque enim ea injuriam quidem inferre, sacerdotibus autem munera offerre præcipiunt ; sed læsis se defendere rebus ipsis præscribunt. Etenim illud, « Si ligaveritis », de iis, qui peccant, dictum est :

17 Matth. xvi, 19.

πταισμάτων ταύτην ἔχειν οἰόμενοι, μεγάλουνουσιν, ἐμπιπλώσι τὰ πάντα ῥημάτων, τοῖς κατασκευασίσι πρεπόντων. Ἐκ δὲ τούτων ὁ μὲν πταίσις οὐδὲν ἀμείνων καθίσταται· τῷ σωφρονιστῇ δὲ, τὸ δοκεῖν εἶναι μιαρῶ (46) περιγίνεται. Διὰ ταῦτα, ὡ σοφώτατε, καὶ οἱ εὐδόκιμοι τῶν διδασκάλων (ὄλιγοὶ δὲ εἰσιν οὗτοι) ἀπενάρκησαν σωφρονίζειν τοὺς πλημμελοῦντας· ἐπειδὴ οἱ μὴ προσκόντως εἰς ταύτην εἰσχωμάσαντες τὴν ἀρχὴν (πολλοὶ δὲ εἰσιν οὗτοι) τὰς τῶν ἄλλων εὐδοκίμησις οἰκείας ἡγούμενοι συμφορὰς, τῶν εἰκότως ἀγανακτούτων τὰς ψήφους ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦσιν, ἵνα μὴ σεοσθῇ ἡ κακία, ἀλλὰ καὶ ἐπιρίθειτο. Περὶ ὧν φορτικώτερα μὲν οἶδα λέξων, ὁμῶς δ' ἐρῶ. Τάχα πως διόρθωσίς τις παρακολουθήσει. (47) Τί γὰρ ὄφελος ἀπολωλότας θρηνεῖν, παρὸν, τόγε ἐφ' ἡμῖν, σώζειν, ἡνίκα ἔξεστιν. Οἱ γὰρ μὴδ' ἐν τοῖς ὑπηκόοις ὀφελόντες τ' ἐτάχθαι, οὗτοι ἐπιτηδῶν τῷ διδασκαλικῷ θρόνῳ τολμῶσι, καὶ τοῦ βήματος κρατεῖν οἰονταί, οἱ μὴδ' ἑαυτῶν κεκρατηκότες, καὶ ἄλλων ἐξηγεῖσθαι νομίζουσιν, οἱ μὴδ' ἑαυτῶν ἄρξαι δυναθέντες, δι' οὓς ἄνω καὶ κάτω γέγονε τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα.

ΣΣ'. — ΖΩΣΙΜῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Ἄνθρωπος οὐ μόνον αἰσχροῶν λημμάτων κρείττων, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκεία τοῖς δεομένοις διανέμων, τυθόμενος ὅτι ἰχθύς ὄλιγους ἐλιπφῶς παρά τινας ἐπιπορήσαντος, ἀπολύσαι αὐτὸν, τότε ἐπὶ σοί, τοῦ ἁμαρτήματος ἐτόλμησας, στενάξας μόγε, τὸ Δημοσθενικὸν ἐκεῖνο ἀπερθέγγαστο, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ· καὶ γὰρ εἰ φορτικώτερον εἶναι τὸ βῆθος ὀφείλοντο δόξει, λέξω, καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι· κατὰ τοῦτό γε αὐτὸ ἄξιον αὐτὸν εἶναι θανάτῳ ζημιῶσαι, ἵνα ἐν ἄδου θῆ τοῖς ἀσεβέσι τοῦτον τὸν νόμον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐκεῖνος περιαλήγῃς γενόμενος ἔφη· ἔμοι δ' ἔδοξε καὶ πᾶσι τοῖς παροῦσι μὴδὲν ἀπεικὸς εἰρηκέναι. Οὐ γὰρ τὸ σὲ δώροισ ἐξευμενισθῆναι, ἀπολύει ἐκεῖνον τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλὰ τὸ ἀπολαβεῖν τὰ οἰκεία τὸν ἐκ τῆς ἐπιπορίας ἀδικηθέντα. Μὴ τοίνυν κέρδους ἕνεκεν αἰσχροῦ ἢ παραποίει ἢ παρερμήνευε τοὺς θεῖους χρησμούς. Οὐ γὰρ ἀδικεῖν μὲν, προσφέρειν δὲ τοῖς ἱερωμένοις προστάττουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀπολογεῖσθαι (48) διὰ τῶν πραγμάτων θεσπίζουσι. Τὸ γὰρ, « Ἐάν δῆσθε, » περὶ τῶν ἁμαρτανόντων εἰρηται· καὶ τὸ, « Ἐάν λύσθε, » περὶ τῶν γνωσιμαχούντων. Ἀπολύσαι δὲ τοῦ ἐγκλήματος, οὐχ ὁ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Cod. Vat., μιαρῶς. POSSINI.

(47) Cod. Vat. παρακολουθήσει; mutat in παρακολουθήσει. Ab hoc verbo quæ sequuntur usque ad ὁ γὰρ cuncta emittuntur in eodem codice. Id.

(48) Pro ἀπολογεῖσθαι cod. Vat. legit ἐκλογῆσθαι. Sequenti versu haud dubie admittenda est ejusdem codicis melior lectio ἁμαρτανόντων in ἀμαρτανόντων mutantis. Id.

τὸν ἱερέα ἐκμειλισσόμενος, ἀλλ' ὁ τὸν ἀδικηθέντα Ἀ
 ἐξευμενίζόμενος. Εἰ γὰρ τοῖς ἱερωμένοις νομίσεις
 δεδῶσθαι τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν, τῶν πλημμελούντων
 μὴ σπουδαζόντων ἀποτριψασθαι τὰ πταίσματα, τυ-
 ραννικῶς μὲν εἶναι δόξει ὁ χρησμὸς, καὶ πρὸς τὸ
 ἱερατικὸν κέρδος μόνον ὄρᾶν (49)· τῶν δὲ ἀδικη-
 θέντων οὐδένα ποιούμενος λόγον· ὠμότατοι δὲ ἀπαν-
 θρωπότατα οἱ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἐστεμμένοι λει-
 τουργίαν, μὴ πάντας ἀπολύοντες τῶν ἐγκλημάτων.
 Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. Μὴ σαυτὸν παρα-
 λογίσῃ, μᾶλλον δὲ μὴ σαυτὸν καὶ τοὺς ἀκούοντάς
 σου (50), εἰς βάραθρον ὤσης, μὴδὲ τὰ τῶν Γραμ-
 ματίων καὶ Φαρισαίων κακὰ ἀνανεώσης, τῶν παρα-
 μυθίας τινῶς τοῖς ἐπιποροῦσι δι' αἰσχρὸν κέρδος ἐπι-
 νοσάντων, καὶ τοὺς παῖδας κατὰ τῶν γονέων ὀπι-
 σάντων, καὶ τὰς θείας παρερμηνευσάντων, καὶ ἀνα-
 τρεψάντων ἐντολάς· ἀλλ' εὐαγῶς καὶ εἰλικρινῶς
 τοῖς διὰ τῶν χρησμῶν θεσμοθετηθεῖσιν ἔπου· οἷς καὶ
 ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος ἀκολούθως (51) ἔλεγεν· « Οὐ γὰρ
 δυνάμεθά τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀλη-
 θείας. » Ἢ ἂν μὲν πλούσιος ἦ ὁ ἐπιπορήσας, καὶ
 προσενέγκῃ τῷ ἱερεῖ, ἀπολύεται· ἐὰν δὲ πένης καὶ
 μὴ προσενέγκῃ, εὐθύνεται. Ἄλλὰ ταῦτα οὐ φημι
 πράττειν, ἀλλ' οὐδ' ἐννοεῖν θέμις. Ἐρεῖ γὰρ σοι ὁ
 κριτής· « Ἰπέλαθες ἂν με (52), ὅτι ἔσομαι σοι
 ὄμιος ; » Καὶ πῶς οἶόν τε ; Ὁ γὰρ προστάξας τοῖς
 ὑπηκόοις δῶρα ἐπ' ἀθώοις μὴ δέχεσθαι, οὐκ ἂν δὴ
 ποὺ τοὺς ἱερωμένους τούτοις καταρῥυπαίνεσθαι τοῖς
 αἰσχροῖς κέρδεσι προσέταττεν. Ἄλλὰ τοῦτο ἔφη, ἵνα
 μετὰ τὴν ἀπολογία τῶν ἀποστερηθέντων (53) συν-
 ευχόμενοι, καὶ συννηστεύοντες τοῖς πταίσασι, λύσιν
 αὐτοῖς οὐρανῶθεν πορίσωντο· ἐκεῖνο μὴδ' εἰς νοῦν
 λαμβάνοντες τό· « Δεῦτε, κληρονομήσωμεν ἑαυτοῖς
 τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ. » Λειτουργοὶ γὰρ εἰσιν,
 οὐ κοιωνοὶ· πρέσβεις, οὐ κριταὶ· μεσίται, οὐ βασι-
 λεῖς. Οἱ γὰρ καὶ περὶ οικείων ἀμαρτημάτων, ὡς
 ἔφη ὁ Ἀπόστολος, θυσίας προσφέροντες, οὐκ ἂν
 δῆπου ἐξ αὐθεντίας καὶ τοῖς ἀμετανοήτοις, εἰ καὶ
 πλοῦστοι εἴεν, δύναιντ' ἀφεῖναι ἀμαρτίας. Ὅτι γὰρ
 οὐ τοῖς ἱερωμένοις καπηλεύειν τὰ πράγματα (54)
 ἐπέτρεψεν, οὐδὲ πρὸς τὸ οικεῖον κέρδος ὄρᾶν ἐθέσπι-
 σεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων συμφέρον πάντα
 ἐνομοθέτησεν ὁ πάσης ἀγνείας καὶ καθαρότητος,
 ἐνάκτορον (55) αὐτοῦ εἶναι βουλόμενος, μεμήνυκε
 μὲν καὶ διὰ τοῦ ἱεροφάντου Μωσέως, μεμήνυκε δὲ
 καὶ δι' ἑαυτοῦ· διὰ μὲν τοῦ νομοθέτου φήσας, ὅτι
 « Εἰ τις παρακαταθήκην νοθεύσει, πρῶτον μὲν
 ἀποδιδότω τὰ ἀφαιρηθέντα, εἶτα ἡκέτω εἰς τὸν νεῶν,

atque illud item, « Si solveritis⁷², » de iis, qui po-
 nentia ducuntur. Crimine autem solvitur, non qui
 sacerdotem delinit, sed qui eum, cui injuria illata
 est, placat. Nam si sacerdotibus hujusmodi pote-
 statem concessam esse arbitraris, iis, qui peccant,
 delicta sua propellere atque abstergere minime stu-
 dentibus, tum tyrannicum hoc oraculum esse vide-
 bitur, atque sacerdotum duntaxat commodum spe-
 ctans : eorum autem, quibus injuria facta est,
 nullam rationem habens : crudelissimi item et in-
 humanissimi, qui sacerdotii munere funguntur,
 quod non omnes criminibus solvant. At non ita
 est, non est inquam ita : ne teipsum circumscribas,
 vel, ut rectius loquar, ne simul et teipsum, et eos,
 qui te audiunt, in voragine impellas, nec Scriba-
 rum et Phariseorum (qui solatia quaedam pejeran-
 tibus ob turpem quaestum excogitarunt, et filios
 adversus parentes arrearunt, et divina mandata
 sinistra interpretatione detorserunt, ac everterunt)
 vitia renoves : verum ea, quæ divinis oraculis sanc-
 cita sunt, pie ac sincere sequere, quibus consen-
 taneæ sacrosanctus etiam Apostolus dicebat : « Non
 enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro
 veritate⁷³. » An vero si is, qui perjurio sese ob-
 strinxit, dives et copiosus sit, ac sacerdoti munus
 aliquod obtulerit, liberatur : si autem inops et te-
 nuis, nec quidpiam offerat, supplicio afficitur? At
 hæc, non dico facere, sed ne cogitare quidem fas
 est. Dicet enim iudex : « Existimasti quod ero tui
 similis⁷⁴? » Qui autem id fieri queat? Nam qui
 subditos munera super innocentes accipere probi-
 buit, sacerdotibus, ut turpibus his lucris sese com-
 macularent, haud profecto imperaret. Verum his
 verbis idcirco usus est, ut post ereptarum rerum
 restitutionem cum his, qui deliquerant, simul oran-
 tes ac jejunantes, veniam ipsis ac solutionem divi-
 nitus compararent. Illud ne in animum quidem et
 cogitationem immittentes. « Age, hæreditate possi-
 deamus sanctuarium Dei⁷⁵. » Ministri enim sunt,
 non participes : deprecatores, **363** non iudices ;
 mediatores, non reges. Nam qui pro suis quoque
 peccatis, ut ab Apostolo dictum est⁷⁶, sacrificia
 offerunt, haud sane velut pro suo jure, iis quos sce-
 lerum minime pœniteat, etiamsi locupletibus et
 opulentis, peccata condonare queant. Nam quod
 sacerdotibus cauponum instar quaestui res habere
 minime permiserit, nec privata commoda spectare
 præceperit, verum ad subditorum utilitatem omnia

⁷² Mat. th. xvi, 19.

⁷³ II Cor. xiii, 8.

⁷⁴ Isa. xlvii, 5.

⁷⁵ Psal. lxxxii, 13.

⁷⁶ Hebr. v, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Idem non male ὄρῶν pro ὄρᾶν. POSSIN.

(50) Pro his, μᾶλλον δὲ μὴ σαυτὸν καὶ τοὺς
 ἀκούοντάς σου, emendatius sic scribit cod. Vat. 650,
 μᾶλλον δὲ σαυτὸν καὶ τοὺς ἀκούοντας σὺν σοι εἰς,
 etc. lb.

(51) Ἀκολούθως recte in ἀκολουθῶν idem cod.
 vertit. lb.

(52) Rectissime cod. Vat. ἂν με plane vitiose

positum restituit in ἄνομε. lb.

(53) Cod. Vat. ἐκστερηθέντων ponit pro ἀποστερ.,
 etc. ; vers. post 2 pro πορίσωντο, πορίσονται, et
 vers. seq. ἀγιαστήριον pro θυσιαστήριον. lb.

(54) Cod. Vat., γράμματα. lb.

(55) Pro ἀνάκτορον idem cod. Vat. optime rescri-
 bit ἀνάκτορας. lb.

præscripterit is, qui sanctitatis omnis et puritatis templum eos esse vult, tum per sacrarum rerum interpretem Mosen, tum per seipsum indicavit. Per Mosen, inquam, ad hunc modum loquens : Si quis depositum adulterarit, primum res ereptas reddat : deinde in templum veniat, non sacerdotem, sed Deum placaturus ⁵⁵. Per seipsum autem, cum ait, « Accipite Spiritum sanctum : quorum remisieritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt ⁵⁶. » Cum igitur ob divinum Spiritum hujusmodi gratiam acceperint, non est id quidem dubium, quin ii, qui per peccata sua hunc abigunt, hanc potestatem non habeant : verum ii demum, quibus per Spiritum sanctum exploratum est, quoniam venia, quoniam condemnatione digni sunt. Quoniam enim hoc humanam mentem excedebat, idcirco Paracletus, qui divinæ essentiae atque gloriæ socius est, earum rerum, quas mens humana consequi non poterat, doctorem se iis præbuit, qui sui

CCLXI. — EIDEM.

Quemadmodum viperæ parentis morte, sic etiam peccata parentum suorum interitui obstetricantur.

CCLXII. — HERACLIO EPISCOPO.

Amicus quidam meus ad te se contulit, ut oblidem se pro patre præbeat, eumque carcere liberet. Quamobrem ei fave, ut qui non pecuniarum, sed pietatis atque gloriæ causa ad hoc certamen se accinxerit.

CCLXIII. — AUSONIO CORRECTORI.

Commode, vir summa doctrina et eloquentia prædite, imperium administraris, si æquitatis quidem firmus custos fueris, ac præque et ab iniquo odio, et a gratia et favore teipsum removeas : et in moribus quidem justitiam, in oculis autem pudorem, in labiis vero persuasionem emicantem habeas ; ac denique immaculatum, quo ad ejus fieri queat, gladium conservaris, minis videlicet flagitia coercens et reprimens.

CCLXIV. — EIDEM.

In illud : « Recumbens dormiisti ut leo ⁵⁷. »

Ego, et si mirum esse videatur id quod dicturus sum, tamen μεγαλοφροσύνην (hoc est animi magnitudinem) τὴν μετὰ λόγου φρόνησιν (id est animi affectum cum ratione conjunctum) esse statuo. Neque enim si quis ab assentatione abhorreat, hunc inter arrogantes numerare oportet : nec rursus si quis adulator et sordidus atque ignavus sit, **364** modestum hunc existimare convenit : verum eum demum, qui cum ea quæ consentanea sunt, facit, tamen adversus alios minime inflatur, nec se omnibus anteponit, verum eo gradu atque ordine, qui ingenuos viros decet, seipsum continet. Magnanimum enim esse oportet, non superbum et arro-

⁵⁵ Levit. vi, 1-7. ⁵⁶ Joan. xx, 22, 23. ⁵⁷ Gen. xlix, 9.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Ἐκδυσσάμενῳ pro ἀποδυσ. ponit cod. Vat. 650. Possin.

(57) Optimam hujus epistolæ partem editor Parisiensis omiserat. Quæ sequuntur post vocem χάρι-

ού τὸν ἱερέα, ἀλλὰ τὸν κριτὴν ἐξίλασόμενος· διὰ δὲ ἑαυτοῦ· Ἐλάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφέωνται· καὶ ὧν ἂν κρατῆτε, κερᾶνται. » Εἰ τοίνυν διὰ τὸ θεῖον Πνεῦμα ταύτην εἰλήφασι τὴν ἐξουσίαν, οἱ δὲ ὧν ἁμαρτάνουσι, τοῦτο ἀπελαύνοντες, ταύτην δηλονότι τὴν ἐξουσίαν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' ἔκείνοι οἱ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰδότες, τίνες μὲν εἰσιν ἀφέσεως, τίνες δὲ κατακρίσεως ἄξιοι. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν ἀνθρώπινον τοῦτο ὑπερβαίνει νοῦν, ὁ Παράκλητος ὁ τῆς θείας οὐσίας καὶ δόξης κοινωνός, διδάσκαλος τοῖς ἄξις τῆς ὑποδοχῆς αὐτοῦ ἐγίνετο, ὧν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς οὐκ ἀφικνεῖτο.

B

ΣΞΑ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ὅσπερ αἱ ἔχεις τῷ τῆς μητρὸς θανάτῳ, οὕτω καὶ ἁμαρτίαι τῷ τῶν τικτόντων μαιούονται ὀλέθρῳ.

ΣΞΒ'. — ΗΡΑΚΛΕΪῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ

Ἦκεν εἰς σὲ ὁ φίλος, ὁμηρεῦσων ὑπὲρ τοῦ πατρὸς, χάκεινον ἀπολύσων τοῦ δεσμοτηρίου· σύμπραττε τοῖνυν αὐτῷ, οὐ χρημάτων ἕνεκεν, ἀλλ' εὐσεβείας καὶ εὐκλείας πρὸς τοῦτον ἀποδυσάμενῳ (56) τὸν ἀγῶνα.

ΣΞΓ'. — ΑΥΣΟΝΙῶ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Καλῶς ἂν, ὧ ἐλλογιμώτατε, διοικήσεις τὴν ἀρχήν, εἰ τοῦ μὲν δικαίου φύλαξ ἀκλήνης γένοιο, Ἰσον δ' ἀπόσχοιο ἀπεχθείας ἀδίκου καὶ χάριτος· καὶ ἐν μὲν τοῖς ἤθεσι τὴν δίκην, ἐν δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αἰδῶ, ἐν δὲ τοῖς χεῖλεσι τὴν παιδῶ χορεύουσαν ἔχους (57)· τὸ δὲ εἶφος ἄχραντον, ὡς ἐνδέχεται, τηρήσεις, ταῖς ἀπειλαῖς τὰ πταίσματα προαναπέλλων.

ΣΞΔ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τό· « Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων. »

Ἐγώ, εἰ καὶ παράδοξον εἶναι δοῖς· τὸ βηθησόμενον μεγαλοφροσύνην τὴν μετὰ λόγου φρόνησιν εἶναι, ὀρίζομαι. Οὐ γὰρ εἴ τις μὴ εἴη κόλαξ, τοῦτον ἀλαζόνα γραπτέον· οὐδ' εἴ τις κόλαξ εἴη καὶ ἀγεννής, τοῦτον μετριόφρονα νομιστέον· ἀλλὰ τὸν τὰ πρέποντα μὲν πράττοντα, μὴ φουσόμενον δὲ κατὰ τῶν πέλας, μηδ' αὐτὸν ὑπερτιθέντα ἀπάντων, ἀλλ' ἐν τῇ προσηκούσῃ τάξει τῇ ἐλευθέρῳ προπούσῃ ἑαυτὸν φυλάττοντα. Μεγαλόψυχον μὲν γὰρ εἶναι χρῆ, οὐχ ὑπερῆφανον· ἀνδρείον, οὐ θρασύν· ἐπεικῆ, οὐ δουλοπρεπῆ· μετριόφρονα, οὐ ταπεινοφροσύνην ὑποκρινόμενον· ἐλευθέρῳ, οὐκ ἀνδραποδῶδη. Οἷος ἦν καὶ ὁ θεοφιλῆς Ἀβραάμ (58), ὃς λαφύρων μὲν

τος, καὶ ἐν μὲν usque ad χορεύουσαν ἔχους, adduntur ex codice Vaticano 650. Edit.

(58) Cod. Vat. 650 legit ὁ ὑπερφιλῆς. Absurda sine dubio lectio, sed quæ forte ad veram manu-

ὑπερφρόνει Περσικῶν καὶ σκύλων βαρβαρικῶν· ξηνοδοχῶν δὲ, ἀπάντων ταπεινότερος ἦν· τὰ οἰκετῶν διαπραττόμενος, καὶ θαλάσσιος ὀμιλίας ἀξιούμενος, ἔλεγεν· « Εγὼ εἰμι γῆ καὶ σποδός· » τοῦτό ἐστιν, ὡς ἀληθῶς συναγαγεῖν εἰς ταυτὸ μετριοφροσύνην καὶ ταπεινότητα καὶ ὕψος, καὶ τοῦτό ἐστιν ἐλευθεριότητα δεῖξαι ὑπερρηφανίας ἀπληλαγμένην. Οἱ δὲ ταῖς κακίαις τὰ τῶν ἀρετῶν ὀνόματα περιτεθέντες, καὶ ταῖς ἀρεταῖς τὰ τῶν κακιῶν, καὶ πάντα χρήματα μιγνύντες (59), ἵνα ἡ ἀρετὴ δυσδιάγνωστος γένηται, αὐτὴν τὴν ἀρετὴν ἐξοστρακίζουσιν μοι δοκοῦσιν.

Hoc, inquam, est ingenuitatem a superbia puram ac liberam demonstrare. Contra qui vitiiis virtutum, et virtutibus vitiorum nomina imponunt, omniaque tem ipsam meo quidem iudicio velut in exsilium

ΣΞΕ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν (60) ἀγῶνων ἄλλος ἐστὶν ὁ ἀγωνιστής, καὶ ἄλλος ὁ κήρυξ, ὁ τοὺς νικῶντας ἀνακηρύττων. Ἐπὶ δὲ τῶν θεῶν τὸν στεφανίτην, καὶ κήρυκα εἶναι νενομοθέτηται. Μὴ τοίνυν τινὲς τῶν εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἰδρυθέντων θρόνον, ὡς ἀγῶνα ἄλλοις διατιθέντες, τῶν ἀγῶνων ἔξω εἶναι νομιζέτωσαν (61), μὴτ' ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγείσθωσαν τὸ ἀνακηρύττειν τοὺς νενικηκότας, ἀλλ' αὐτοὶ σεμνότητός τε καὶ πάσης ἀρετῆς ἀγωνισταὶ καὶ στεφανῖται συγγάνοντες, καὶ ἀλεφέτωσαν τοὺς ἀγωνιουμένους, καὶ ἀνακηρυττέτωσαν τοὺς νενικηκότας. Εἰ δὲ θάτερον χρῆναι μόνον προσεῖναι αὐτοῖς νομιζόντες ἑαυτοὺς παραλογίζονται, κωμωδηθήσονται μὲν παρὰ πάντων, καὶ ἐξευτελισθήσονται ὡς ἄναυδροι (62)· ἐλεγχθήσονται δὲ καὶ παρὰ τοῦ Παύλου φράζοντος· « Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. » Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτὸν ἐστίν. Οὐκ εἰς ἀγωνοθέτας μόνον ἑμαυτὸν ἐνέκρινα, οὐδ' ἐς κέρυκας, οὐδὲ τοῦτοις σεμνόμεναι τοῖς ὀνόμασιν· ἀλλ' ἀξιόνομος (63) ἐν τῇ πολιτείᾳ ὀφθεῖς καὶ ὀφθῆναι γλιγόμενος τὴν παροῦσαν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθην, καὶ ἵνα μὴ καθυβρίσω τὰ τοῖς ἀγωνισταῖς πρέποντα διαπονώ· οὐ τῷ δόξαι τετιμηῆσθαι εἰς βῆθμβίαν ἀποκλίτων, ἀλλὰ τοῖς πόνοις τὸ εἰκότως τετιμηῆσθαι δηλῶν, καὶ τὴν δωρεάν διατηρῶ ἀκέραιον, καὶ τὸ μὴ ἀνέσειν, ἀλλ' ἰδρῶσιν ἑμαυτὸν ἐκιδιδόναι.

deor, in segnitiam et languorem vergens, sed per labores hoc planum faciens, me haud abs re honore affectum fuisse. Atque acceptum beneficium integrum et incolume conseruo, dum me ipsum non voluptatibus animique remissionibus, sed laboribus trado.

ΣΞΖ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Σωφροσύνη κυρίως εἴρηται, ἡ ἀντιδιαστελλομένη τῇ μανίᾳ παρὰ τὸ σώας ἔχειν τὰς φρένας (65'). Καὶ

⁶⁶ Gen. xviii, 27. ⁶⁷ I Cor. ix, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

cat : quid si enim suspicemur scriptum ab Isidoro, ὁ ὑπερφύης Ἀβραάμ, *sublimis Abraham*, cuius nomen *patrem excelsum* sonat ; et huius hic demissio prædicatur ? Possin.

(59) Pro πάντα χρήματα μιγνύντες quod est in edito, rescribe ex eodem cod. πάντα τὰ χρώματα μιγν. Ib.

(60) Pro ἔξωθεν cod. Vat. 650 habet, Ὀλυμπικῶν. Ib.

(61) Pro νομιζέτωσαν legit idem νομιπτωσι. Ib.

A gantem; fortem, non temerarium; suavem ac facilem, non abjectum et servilem : modestum, non humilitatis simulatorem : ingenuum et liberalem, non servilem. Cujusmodi videlicet Abraham erat, qui Persicas quidem manubias et barbarica spolia contemnebat, in excipiendis autem hospitibus quibusvis hominibus humiliorum se præbebat, servilia nimirum munera exsequens : atque cum ad divinum colloquium admitteretur, dicebat, « Ego sum terra et cinis⁶⁶. » Hoc autem vere modestiam et humilitatem ac sublimitatem in unum colligere est. liberam demonstrare. Contra qui vitiiis virtutum, et virtutibus vitiorum nomina imponunt, omniaque permiscent, ut virtus ægre internosci queat, virtutem ipsam meo quidem iudicio velut in exsilium mittunt.

CCLXV. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

In externis certaminibus alius est pugil, alius præco, qui laude ac prædicatione victores effert. At in divinis ita leges comparatum est, ut qui victoriam adeptus est, præconis quoque munere fungatur. Quamobrem ne quidam ex iis qui in doctorum throno collocati sunt illud existiment, se, ut qui certamen aliis instituant, ideo extra certamina esse, nec aliud nihil a se requiri arbitrentur, quam ut eos, qui vicerint, laudibus afficiant : verum sic se comparent, ut cum ipsi gravitatis atque omnis virtutis athletæ, atque etiam victores existant, simul etiam eorum, qui victoriam assecuti sunt, laudes prædicent. Quod si alterum duntaxat ex his sibi inesse oportere existimantes, sibi ipsis imposturam faciunt, cum ab omnibus ut ignavi et imbelles cavillis incessentur, ac nihili pendentur : tum etiam a Paulo coarguentur, his verbis utente : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar⁶⁷. » Quod autem ait, hunc sensum habet. Non inter certaminis arbitros duntaxat, aut inter præcones meipsum accensui, nec huiusmodi nominibus glorior : verum cum me in vitæ meæ ratione atque instituto victoria dignum præbuerim, ac præbere cupiam, hoc imperio fungor, illudque laboro ut ne ea, quæ a pugilibus postulantur, dedecorem :

365 non ob eum honorem quo auctus esse videor, in segnitiam et languorem vergens, sed per labores hoc planum faciens, me haud abs re honore affectum fuisse. Atque acceptum beneficium integrum et incolume conseruo, dum me ipsum non voluptatibus animique remissionibus, sed laboribus trado.

CCLXVI. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Σωφροσύνη proprie dicitur, quæ furori atque amentia opponitur, παρὰ τὸ σώας ἔχειν τὰς φρένας,

(62) Hæc verba, καὶ ἐξευτελισθήσονται ὡς ἄναυδροι, non comparent in cod. Vat. 650. Ib.

(63) Pro Ἀξιόνομος, idem cod. habet ἀξιόπιστος. Vers. post quarto ἀποκλίτων idem mutat in ἐκκλίτων et versu inde tertio δηλῶν in δηλῶ, atque a fine ejusdem versus tollit καὶ. Ib.

(65') Σωφροσύνη παρὰ τὸ σώας ἔχειν τὰς φρένας. Eodem recidit aliorum etymologia, qui dicitur volunt παρὰ τὸ σώζειν τὴν φρόνησιν. RITT.

hoc est, quod salvam et incolumem mentem habeat. Idque non ii duntaxat, qui apud exteros doctrina præditi sunt, norunt, sed etiam divinus Paulus cognitum et exploratum habebat. Nam cum præfectus ad eum hæc verba habuisset : « Insanis, Paule, multæ te litteræ ad insaniam convertunt. — Non insanio, inquit, optime vir, sed σωφροσύνης (hoc est prudentiæ) et veritatis verba loquor⁸⁸. » Quo quidem loco σωφροσύνη insanix opposuit. Ac rursum ad alios hunc in modum scribebat. « Sive mente excedimus, Deo : sive sobrii sumus, vobis⁸⁹. » Quo item in loco mentis excessum et alienationem ejus incolumitati opposuit. Ergo σωφροσύνη quidem id omne est, quod peccato caret : verum quidam, nec sane immerito, hanc appellationem castitati per excellentiam tribuunt, quod virtutibus omnibus præstat. Quocirca hoc vocabulum, si amentix opponatur, sanæ mentis statum indicat : si autem libidini, continentiam et castitatem designat.

CCLXVII. — EIDEM.

Illud scito, sacrosanctum caput, exempla non omni ex parte assumi, atque ad institutam orationem accommodari (non alioqui exempla, sed eadem res esset) verum oportere nos, selecto eo, quod conducit, et ad quod adhibita sunt, quidquid reliquum est, valere jubere. Atque ut unum aut alterum proferens, cæteris quoque explanationis viam aperiam, audi quid de Salvatore patriarcha dicat : « Recumbens dormivit ut leo⁹⁰. » Num igitur et omnia, quæ leoni insunt, ad Christum accommodabimus? Minime sane. Verum invictum robur, ac terrorem, regiamque auctoritatem assumentes, feritatem atque immanitatem, et si quid aliud leoni inest, si recte facere volumus, transillemus. Eodem modo cum ait Deus : « Occurram eis ut ura anxia⁹¹, » ulticem duntaxat vim accipiemus, non aliud quidquam ex his quæ ursæ insunt. Atque ita in reliquis etiam exemplis faciendum est. Da enim sapienti occasionem, et sapientior erit.

CCLXVIII. — ISIDORO DIACONO.

Virtutum fastigium esse pietatem.

Virtutum congruentia justitiæ pulchritudinem efficit, quæ quidem cogitationem omnem, ac solertiam tum manus, tum colorum excedit. Verum quemadmodum in corpore valentior pulchritudinis pars est oculorum pulchritudo, **366** ita etiam in animo præcipua pulchritudinis pars est pietas. Quod si etiam virtutum congruentia insuper accesserit, eximiam quædam pulchritudo futura est.

⁸⁸ Act. xxvi, 24. ⁸⁹ II Cor. v, 15. ⁹⁰ Gen. xlix, 9. ⁹¹ Osee xiii, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(64) Περιτρέπει mutat in περιτάγει cod. Vatic. 650. Vers. seq. post κράτιστε recte supplet Φησὶ V. 5 ἐκφθέγγε scribit pro ἀποφθ, etc. Possin.

(65) Quodlibet editio, σωφροσύνη μὲν οὖν πᾶν τὸ ἀναμάρτητον· νέμουςι δὲ αὐτῷ, sic longe melius exhibet cod. Vat. 650, σωφροσύνη μὲν οὖν πάντες

Α τούτο οὐ μόνον οἱ ἔξωθεν Ἰσραὶ σοφοί, ἀλλὰ καὶ ὁ θεοπέσιος ἠπίστατο Παῦλος. Τοῦ γὰρ ἡγεμόνος εἰρηκότος αὐτῷ. « Μαίην, Παῦλε, τὰ πολλὰ σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει (64). — Οὐ μαίνομαι, φησὶ, κράτιστε, ἀλλὰ σωφροσύνης καὶ ἀληθείας βήματα ἀποφθέγγου, τῇ μανίᾳ τὴν σωφροσύνην ἀντιδιαστειλας, » Καὶ ἄλλοις δὲ πάλιν ἔγραψεν. « Ἐστε ἐξέστημεν, Θεῷ, εἴτε σωφρονοῦμεν, ὁμῶν· » τῇ ἐκστάσει τῶν φρενῶν, τὸ σώας αὐτάς ἔχειν κἀναυθα ἀντιδιαστειλας. Σωφροσύνη μὲν οὖν πᾶν τὸ ἀναμάρτητον. Νέμουςι δὲ αὐτῷ (65) τὴν προσηγορίαν κατ' ἐξοχὴν εὐ ποιούντες τινες, τῷ τῆς ἀγγελίας πράγματι ἐξοχωτάτῳ τῶν ἄλλων ὑπάρχοντι. Εἰ μὲν οὖν τῇ μανίᾳ ἀντιδιασταλεῖ (66), τὸ καθεστάναι μνησεί· εἰ δὲ τῇ λαγνείᾳ, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀγγελίαν

B δηλοῖ.

ΣΞΖ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἰσθι, ὦ Ἰσραὲ κεφαλῇ, ὅτι τὰ παραδείγματα οὐ κατὰ πάντα λαμβάνεται, καὶ τοῖς προκειμένοις ἀρμόζεται (ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη παραδείγματα, ἀλλὰ ταυτότης), ἀλλὰ χρὴ τὸ χρησίμου ἡμᾶς, καὶ εἰς ὁ παρείληπται ἐκλεξαμένους, τὸ λοιπὸν ἅπαν χαίρειν ἔσθ. Καὶ ἵνα ἐν ἡ δύο προβαλλόμενος καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνατέμω ἐρμηνείας ὁδὸν, ἀκουσον τί φησιν ὁ πατριάρχης περὶ τοῦ Σωτῆρος· « Ἀναπεσῶν ἐκοιμήθη ὡς λέων. » Ἄρ' οὖν πάντα τὰ τῷ θηρίῳ προσόντα προσαρμόσωμεν τῷ Χριστῷ; Ἄπαγε· ἀλλὰ τὸ ἄμαχον (67) καὶ φοβερόν, καὶ βασιλικὸν ἐκλαμβάνοντες, τὸ θηριῶδες, καὶ εἰ τι ἄλλο πρόσσει τῷ λέοντι, εὐ ποιούντες παριππεύσομεν. Καὶ ὅταν λέγῃ· « Ἀπαντήσομαι αὐτοῖς ὡς ἄρκτος ἀπορομένη, » τὸ τιμωρητικὸν μόνον ἐκληψόμεθα. Οὐκ ἄλλο τι τῶν τῇ ἄρκτῳ προσόντων. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν παραδειγμάτων ποιεῖν χρὴ. Δίδου γὰρ σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται.

ΣΞΗ'. — ἸΣΙΔΩΡῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Ὅτι κορυφὴ ἀρετῶν ἡ εὐσέβεια.

Ἡ συμμετρία τῶν ἀρετῶν τὸ τῆς δικαιοσύνης κάλλος δημιουργεῖ, ὅπερ ἐννοιάν τε ὑπερβάλλει πᾶσαν καὶ σοφίαν, ὁπόση χειρὸς τε καὶ χρωμάτων. Ἄλλ' ὡς περ ἐπὶ τοῦ σώματος τὸ τυραννικώτερον μέρος τῆς εὐμορφίας τὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐστὶ κάλλος, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὸ κορυφαϊότατον μέρος τῆς εὐμορφίας ἐστὶν ἡ εὐσέβεια. Εἰ δὲ καὶ ἡ συμμετρία τῶν ἀρετῶν συνδράμοι, ὑπέρχαλον γενήσεται τὸ κάλλος.

τὸ ἀναμάρτητον νέμουςιν· αὐτῆς δὲ τὴν, etc. Id.

(66) Ἀντιδιασταλεῖν ἢ ἀντιδιαστέλλει cod. idem mutat. Id.

(67) Pro τὸ ἄμαχος cod. Vat. 650 legit τὸ ἐνάχον. Id.

ΣΘ'. — ΠΑΥΛΟ.

Ἵτι χαλεπῶς (f. χαλεπὸν vel χαλεπωτάτη) ἢ κακοδοξία, καὶ ἀνόητοι τῶν ταύτη κεκρατημένων οἱ πόνοι.

Ἐπειδὴ οἱ κακῶς δογματίσαντες θανάτου μεζονα τιμωρίαν τοῖς ἀπερισκέπτως πιστεύουσι ἐτεκον, ἔστω τοῖς βεβλημένοις ἄριστον φάρμακον ἢ μετάνοια.

ΣΘ'. — ΔΑΜΠΗΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἀποδέχομαι μὲν σε τῆς περὶ τὴν πόλιν εὐνοίας, ἐκεῖνο δὲ παραινέσαι δίκαιον φήθηεν, μὴ θρήνοις, ἀλλ' εὐχαῖς αὐτὴν ἀνακτήσασθαι (68). Εἰ γὰρ καὶ, ὡς γέγραφας, Ἀμμωνίῳ θανόντι συντέθηκεν ἡ πόλις, ἀλλ' ἐλπὶς ἔστι, τῆς θείας προηγουμένως βοηθούσης ῥοπῆς, πάλιν αὐτὴν ἀναστήναι. Ὅντως γὰρ, ἔφη, εὐανδρίξ πρώην καὶ χρήμασι κομῶσα καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένη, διὰ τὰς ἐκείνου τοῦ αἰδίδμου εὐχὰς, νῦν εἰς τοσαύτην κατηνέχθη πενίαν, καὶ συμμάτων, καὶ χρημάτων, καὶ οἰκοδομημάτων, ὡς τῶν ὑπολειφθέντων τοὺς μὲν ἀποπτῆναι (69) τῆς πατρίδος, τοὺς δὲ τυπτομένους ἐν δεσμοτηρίοις ἀποθάνειν· τοῦ δοκοῦντος ἡγεῖσθαι, μηδεμίαν ποιούμενου πρόνοιαν, ἀλλ' ἐντροφῶντος μὲν ἀφ' ὧν οὐ θέμις, τὰς ἀναγκαίας τῶν πενήτων τροφὰς εἰς ἰδίας φιλοτιμίας ἀναλίσκοντος· πραγματευομένου δὲ τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς, καὶ μήτε δάκρυον αἰδομένου ἐν τοσαύτῃ κακῶν ἀνάγκῃ, μήτε χεῖρα ὀρέγοντος. Ἐπεὶ τοίνυν τοιαῦτα καταθρηγῶν γέγραφας (70), καὶ παρακέκληκας ὥστε ἡμᾶς αὐτῷ γράψαι, ἴσθι ὅτι πᾶσα ἰατρικὴ τέχνη ἤτηται τῷ νοσήματι τάνδρος. Πολλὰ γὰρ καὶ προσηγῆ καὶ δραστήρια γράμματα δεξάμενος, ἀπώνατο οὐδέν. Διὸ καὶ τὴν σιγὴν λοιπὴν τὴν πρὸς αὐτοὺς τετιμήκαμεν. Εἰ τοίνυν δύναιο δι' εὐχῶν κατορθῶσαι τε στυγῆ τε καὶ τῆ πόλει, ἀφέμενος τὸν θρήνον, ἔχου (71) τάχα πως ὁ καὶ τὰ ἀνήκεστα ἰώμενος πάθῃ, ποιήσει καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς τοσαύτης μανίας ἀνεγκυεῖν, καὶ τὴν πόλιν ἐπὶ γόνυ κειμένην, μᾶλλον δὲ, ὡς ἔφη, τεθνηκυῖαν ἀναστήναι.

cumbe. Sic enim fortasse is, qui deploratos etiam et civitas in genua jaceus, vel potius, ut verbo tuo

ΣΘΑ'. — ΑΦΡΟΔΙΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ πολιτείας, ὅτι ἀπροσωπόληπτα τὰ θεῖα χαρίσματα.

Ἐπειδὴ γέγραφας· Δι' ἦν αἰτίαν οὐ πᾶσιν ἡ θεία ἐφίπταται· χάρις, ἴσθι, ὧ θαυμάσιε, [ὅτι] ἐπειδὴ τὴν προαίρεσιν ἐξετάζουσα (72) πρώτον οὕτως ἐπιφοιτᾷ. Εἰ γὰρ καὶ χάρις ἔστιν, οὐχ ἁπλῶς ἐκχεῖται, ἀλλὰ τὰ μέτρα παρὰ τῶν δεχομένων λαμβάνουσα το-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(68) Pro ἀνακτήσασθαι cod. Vatic. 650 scribit ἀναστήσασθαι et vers. 5 ac 6 pro προηγουμένως, προηγουμένης. Vers. seq. pro ἔφη idem cod. habet ὡς φησ. POSSIN.

(69) In ἀποπτῆναι et ἀποθάνειν idem cod. ἀπὸ mutat in ἐκ. Id.

(70) Τοιαῦτα καταθρηγῶν γέγραφας. Pro καταθρηγῶν cod. Vat. 650 scribit καταθρηγῶν· male utique; tamen balbutie illa indigitans primigeniam

A

CCLXIX. — PAULO.

Malam opinionem rem molestam esse, eorumque qui ipsa correpti sunt labores esse inutiles.

Quandoquidem ii, qui mala dogmata severunt, morte graviolem cruciatum, his, qui fidem ipsis adhibuerunt, pepererunt, saluberrimi medicamenti loco sit iis, qui sauciati sunt, poenitentia et resipiscentia.

CCLXX. — LAMPETIO EPISCOPO.

Et si tuam erga urbem benevolentiam probō: tamen illud te admonitum velim, ut eam non luctu ac lacrymis, sed votis ac precibus recuperes. Quamvis enim ea, ut scripsisti, una cum Ammonio morte occubuerit, spes tamen est, præsertim accedente divini numinis auxilio, fore, ut ipsa rursus erigatur. Vere enim, ut a te dictum est, hominum multitudine ac divitiis ob clarissimi illius viri preces nuper florens, ac virtutibus ornata et exulta, nunc ad eam, et corporum, et divitiarum, et ædificiorum pauperlatem dejecta est, ut qui reliqui facti sunt, partim e patria evolarint, partim plagis affecti in carcere diem vitæ extremum clauserint: dum interim is, qui antistitis speciem gerit, nihil horum curat, verum ex his quidem rebus, ex quibus nefas est, delicias sibi parat, necessariaque pauperum alimenta in munificentias suas insumit, messemque ex alienis calamitatibus facit, atque in tanta malorum angustia nec lacrymis ullis commovetur, nec manum porrigit. Quoniam igitur hæc lamentans scripsisti, meque hortatus es, ut ad eum litteras mitterem, illud velim ne ignores, omnem medendi artem morbi ipsius gravitati succubuisse. Nam cum multas, tum blandas et suaves, tum acres et vehementes litteras acceperit, nullum tamen ex ipsis fructum cepit. Ac propterea silentium jam ad eum colendum duximus: Quamobrem si quid, quod tibiipsi, et civitati utile sit, precibus tuis efficere potes, omisso luctu in eam rem in-morbos sanat, ut et ipse ex ingenti insania emergat, utar, mortua et extincta exciteetur, efficiet.

CCLXXI. — APHRODISIO PRESBYTERO.

Divina dona nulla personarum accentione habita conferri.

Quoniam per litteras ex me seiscitaris, ecquid sit, quamobrem Dei gratiā non ad omnes advolet, illud scito, vir admirande, hoc idcirco fieri, quod ea primum animi institutum expendat, atque ita deinde accedat. 367 Etsi enim gratia sit, non ta-

scripturam quam suspicor fuisse κατεθύβινει. Quod si recipitur isthuc interpretatio adaptanda erit in hunc modum, quoniam igitur hæc per me corrigi orans scripsisti. Id.

(71) Pro ἔχου longe argutius idem cod. scribit εὐχου, et congruentius ad illa præcedentia, et τοίνυν δύναιο δι' εὐχῶν κατορθῶσαι τι, etc. Id.

(72) Pro ἐξετάζουσα cod. Vat. 650 legit ἐξισάζουσα. Id.

men temere ac citra discrimen illum effunditur, sed mensuras ab iis, qui eam accipiunt, sumens, tantum influit, quantum fidei vas sibi oblatum invenerit. Nam nisi ea, quæ nostrarum partium sunt, primam requireret, ad omnes profecto advolasset. Quoniam vero voluntatem animique inductionem explorat, atque ita demum accedit, quemadmodum in fortissimo etiam Paulo contigisse videmus: « Vas enim electionis, inquit, mihi est confert, atque apud eos permanet: a quibusdam quidem descendit.

CCLXXII. — CYRO MONACHO.

Si Eusebius episcopus, ut scribis, non cum eo insanire, insaniam esse censet, atque appellat, ne propterea conturberis. Præstat enim, cum sobrius sis, temulentum videri, quam cum temulentia labores, sobrium. Quandoquidem enim prae improbitate in furem raptus, omnino subactus est, idcirco omnes desipere atque a mente deduci cupit: quo nimirum eorum, quæ flagitiose et seclerate agit, reprehensiones effugiat.

CCLXXIII. — APOLLONIO EPISCOPO.

Utinam aut nos venisses, ut et certaminis, et coronæ, ac laudis et prædicationis particeps esses. Amicum enim cælestis philosophiæ amore flagrantem, sed qui postea nonnihil dormitasset, consilio atque cohortatione, ac præsertim divini favoris auxilio in viam reduximus. Ac nunc festum diem agitantem carmen triumphale canimus, atque sermonum poculo temperato, spiritualibusque epulis instructis, amicos convivio accipimus. Veni igitur, ut et nobis gratuleris, et cum illis lætitia exultes, et cum amicis oblecteris, et cum virtute saltites, ac denique improbitati succenseas, cujus tanta impudentia est, ut iis etiam, qui eam fugiunt, insultet.

CCLXXIV. — APHRODISIO PRESBYTERO.

In illud, « Ne quævas fieri iudex ».

Magnopere miror, qui fiat, ut quæ perquam aperta et dilucida sunt, plerisque obscura esse videantur. Illud enim: « Noli fieri iudex, » nihil multiplex nec scitum habet, verum perspicue clamat: « Quoniam non facile dijudicari potest quid æquum sit » (multi enim ob ingenii tarditatem id minime assequuntur: multi rursus, quamvis ob mentis acumen id assequuntur, tamen pecuniarum, vel metus, vel pudoris, vel amicitiae, vel odii causa id pervertunt atque corrumpunt); idcirco ne committe, ut in hujusmodi negotium te projicias, quod et percipi vix potest, et cum illud inveneris, minime labefactare atque corrumpere, difficilium adhuc est

Act. ix, 45. Eccli, vii, 6.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(73) Idem cod., ἐπεζητεί. Possit.

(74) Illa quæ in edito leguntur, καὶ προτροπῆ, τῆς θείας βοῆς προηγουμένως βοηθησάσης ἐπανηγ., etc., sic exhibentur a cod. Vat. 650, καὶ προτροπαῖς προηγουμέναις, βοηθησάσης τῆς θείας βοῆς, ἐπανηγ., etc. Id.

αὐτοὺν ἐπιβρέει, ὅσον ἂν εὐρη σκευὸς πίστεως αὐτῆ προσενεχθέν. Εἰ γὰρ μὴ τὰ παρ' ἡμῶν πρῶτον ἐζητεί (73), πᾶσιν ἂν ἐπέπη. Ἐπειδὴ δὲ τὴν προαίρεσιν ἐξετάζει, καὶ οὕτω παραγίνεται, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστέως Παύλου· « Σκευὸς γὰρ μοι, φησὶν, ἐστὶν ἐκλογῆς οὗτος· » τοῖς μὲν ἐπιφοιτᾷ, καὶ παραμένει, τῶν δὲ ἀποφοιτᾷ· εἰς δὲ τοὺς οὐδὲ τὴν ἀρχὴν καθίσταται.

hic **, » ob eam proinde causam ad quosdam se autem recedit: ac denique ad quosdam ne omnino

SOB. — ΚΥΡΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Εἰ τὸ μὴ συμμείνεσθαι αὐτῷ μανίαν ἤγεται καὶ καλεῖ Εὐσέβιος, ὡς γέγραφας, ὁ ἐπίσκοπος, μὴ θορυβηθῆς. Ἄμεινον γὰρ νήφοντα δοκεῖν μεθεῖν, ἢ μεθύοντα δοκεῖν νήφειν. Ἐπειδὴ γὰρ ὑπὸ τῆς κακίας ἐκβακχευθεὶς κατὰ κράτος χειρῶθη, πάντας παραφρονεῖν βούλεται, ἵνα τοὺς ἐλάττους ὧν παράνομως δρᾷ διαφύγοι.

SOB. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐπεὶ ἤλθες συμμεθέξων τοῦ ἄθλου, καὶ τοῦ στεφάνου ἀπολαύσων, καὶ τῆς ἀναρρήσεως κοινωνήσων. Φίλον γὰρ ἐρῶντα τῆς οὐρανοῦ φιλοσοφίας, εἴτ' ἄλλογον ἀπουσταζάντα παραινέσει καὶ προτροπῆ, τῆς θείας βοῆς προηγουμένως βοηθησάσης, ἐπανηγύρομεν (74). Καὶ νῦν πανηγυρίζοντες ἄδομεν τὸ ἐπινίκιον μέλος, καὶ λόγων κρατήρα κεράσαντες, λογικά τε ἐδέσματα παρασκευάσαντες, ἐστιῶμεν τοὺς φίλους. Ἦκε τοιγαροῦν καὶ ἡμῖν συνηθησόμενος, κάκεινοῖς συναγαλλιασόμενος, καὶ τοῖς ἐπιτηδεύουσιν συνευφρανθησόμενος, καὶ τῇ ἀρετῇ συσκιρτήσων, τῇ τε κακίᾳ ἐπιτιμήσων, ἢ τοσαύτῃ ἀναισχυντίᾳ πρόσεστιν, ὡς καὶ τοῖς ψεύγουσιν αὐτὴν ἐπιτηδῶν.

SOB. — ΑΦΡΟΔΙΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τῆς σοφίας Ἰησοῦ, εἰς τὸ γερραμμένον· « Μὴ ζήτει γενέσθαι κριτῆς. »

Μάλα θαυμάζω πῶς καὶ τὰ λίαν σαφῆ, ἀσαφῆ εἶναι πολλοῖς δοκεῖ (75). Τὸ γὰρ· « Μὴ ζήτει γενέσθαι κριτῆς, » οὐδὲν ποικίλον ἔχει, οὐδὲ σοφόν, ἀλλὰ διαβρῆθην βοᾷ. Ἐπειδὴ δυσδιάγνωστον ἐστὶ τὸ δίκαιον. Πολλοὶ γὰρ διὰ βραδυτήτα διανοίας, οὐκ ἐφικνοῦνται τούτου· πολλοὶ δὲ δι' ὀξύτητα μὲν διανοίας ἐφικνοῦνται, διὰ δὲ χρήματα, ἢ φόβον, ἢ αἰδῶν, ἢ φιλίαν, ἢ ἔχθραν, παραφθείρουσι τοῦτο. Σὺ σαυτὸν μὴ ἐπιβρίπτε τοιοῦτω πράγματι, ὃ ἔργον μὲν ἐστὶ καταλαθεῖν· τὸ δὲ εὐρόντα μὴ διαφθεῖραι, ἐργωδέστερον τυγχάνει.

(75) Pro illis, σαφῆ, ἀσαφῆ εἶναι πολλοῖς δοκεῖ, cod. Vat. 650 hæc diversa ponit, σαφῆ εἶναι δοκούντα πολλοῖς ἀγνοῶν. Vers. inde tertio pro δυσδιάγνωστον idem habet, δύσγνωστον et vers. mox seq. βραδυτήτα editi mutat in βραχύτητα. Id.

ΣΟΕ'. — MARTINIANO, ΖΟΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥ- A 368 CCLXXV. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, ET EUSTATHIO.

Τὰ παρὰ πάντων σχεδὸν ἀνθρώπων συμφώνως περὶ ὑμῶν ἀπαγγελλόμενα, ὧ τί ὑμᾶς καλῶς ἀξίως ὀνομάσω; οὐ συγχωρεῖ με ἡρεμεῖν, καίτοι βουλόμην· ἀλλὰ καθάπερ κέντρα νύττει μου τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπὶ τὸ γράφειν διεγείρει. Φείσασθε τοίνυν ἑαυτῶν, καὶ μετανοήσατε. Ἰερωσύνης γὰρ ἀξίωμα τοῖς ἀναξίως τῆς τιμῆς ζῆν προηρημένους (76), προσθήκη κολάσεως γίνεται.

ΣΟΓ'. — ΑΦΘΟΝΙΩ.

Εἰ μὲν ἐν τοῖς βιωτικῶς πράγμασιν εὐδόκιμος φανεῖσθαι ποθεῖς, ἄλλους ζῆται τοὺς συμβουλευόντας· ἐγὼ γὰρ καὶ ἀποτρεψάμην· κινδύνους γὰρ οὐ μόνον ἀνοφελεῖς, ἀλλὰ καὶ σφαλεροὺς καὶ (77) εἰς θάνατον τελευτῶντας ὠδίνουσιν. Εἰ δ' ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν, αὐτὸς, καὶ μὴ κληθεῖς, ἦκον ἂν ἐπὶ τὴν παραίνεσιν, οὐ φημι κεκλημένος. Εἰ βούλοιο τοίνυν λάμψαι, καὶ πείθοιο τῇ ἡμετέρᾳ γνώμῃ, ἐκεῖνα φαινοιο πράττων, ἃ τοῖς ἁγίοις σε ἀμιλλᾶσθαι παρασκευάσει. Τῶν γὰρ τῆδε βραχὺς ἦν αὐτοῖς ὁ λόγος, τῶν δὲ μετὰ τὴν ἐντευθεν ἀποδημίαν, πολὺς· καὶ πρὸς ἐκεῖνον βλέποντες τὸν σκοπὸν, ἅπαντα ἔπραττον.

hac vita sequuntur, per magnam. Atque hunc scopum ob oculos sibi proponentes, ad eum actiones omnes suas dirigebant.

ΣΟΖ'. — ΠΑΥΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (78).

Εἰς τὸ γεγραμμένον περὶ τοῦ ἀρχοντος, « Ὅτι δικαίως τὸ δίκαιον διώξῃ. »

Τοὺς ἀπὸ μὲν ἀρετῆς ἀρχομένους, εἰς δὲ κακίαν τελευτῶντας, ἀζήλους καὶ τάλαιπώρους ἠγῆτέον. Οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ ἀπὸ μὲν τῆς τῶν πνήτων προστασίας προοιμιαζόμενοι, εἰς δὲ τὸν ἴδιον χρηματισμὸν καταλήγοντες. Οὗς ἀναστέλλων ὁ θεὸς χρησμός φησι· « Δικαίως διώξῃ τὸ δίκαιον. » Οὐ γὰρ χρὴ τῇ δικαίᾳ τῶν πνήτων φροντίζει ὀπιζομένους, αὐτοὺς μὲν ἀποστερεῖν ἐκείνους, τοὺς δὲ οὐς ὠπλίσθησαν, σφετερίζεσθαι δὲ τὰ ἐκείνων.

ΣΟΗ'. — ΗΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Διὰ τί, ὁ μὲν Φαρισαῖος μεγαληγορήσας κατεκρίθη, ὁ δὲ Ἰώβ πλείονα καὶ μείζονα μεγαφωρήσας ἐκηρέθη.

Θαυμάζειν ἔφησ καὶ ἐκπλήττεσθαι, πῶς ὁ μὲν Φαρισαῖος μεγαληγορήσας (79) προσέκρουσεν, ὁ δὲ Ἰώβ πλείονα καὶ μείζονα εἰρηκῶς ἠδοκίμησεν.

⁷⁶ Deut. xvi, 20. ⁷⁷ Luc. xviii, 10 seqq. ⁷⁸ Job. xlii, 7.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(76) Codex Vat. 650 sic, τοῖς ἀξίως τῆς τιμῆς ζῆν μὴ προηρημ., etc. POSSIN.

(77) Verba σφαλεροὺς καὶ supplementur ex cod. Vatic. Ed. T.

(78) Titulus hujus epist. sic exstat in cod. Vat.

Quæ ab omnibus pene mortalibus uno consensu de vobis commemorantur (o quonam nomine vos digne appellem?) me, quamquam cupientem, quiescere minime patiuntur: verum, tanquam stimuli quidam, animam meam lancinant, atque ad scribendum excitant. Vobis ipsis itaque parcite, ac meliorem mentem induite. Sacerdotii enim dignitas, iis, qui non, ut eo honore dignum est, vivere instituerunt, supplicii et cruciatus accessio existit.

CCLXXVI — APHTHONIO.

Si in iis rebus, quæ ad hanc vitam pertinent, clarus atque illustris videri cupis, consultores alios quaere. Ego enim id quoque dissuaserim. Pericula quippe non modo inutilia et infructuosa, verum etiam periculosa atque in mortem desinentia parturiunt. Si autem in iis, quæ ad Dei cultum spectant, ultro quoque ipse ac non accersitus, ad consilium dandum venissem, ne dicam vocatus. Quare si tibi splendorem assequi cordi sit, nostræque sententiæ pareas, da operam ut homines te hæc facientem cernant, per quæ ad sanctorum virtutem aspiret. Rerum enim hujus vitæ parvam ipsi curam gerebant: earum autem, quæ discessum ex

CCLXXVII. — PAULO PRESBYTERO.

In illud de principe dictum, « Quod juste jus persequeris ».

Eos, qui, cum a virtute incipient, tandem in vitium desinunt, omni zelo vacuos ac miseros existimare oportet. Hujusmodi autem sunt, qui a pauperum præsidio ac patrocinio inchoantes, in privatum quæstum postremo recidunt. Quos quidem divinum oraculum reprimens, « Juste, inquit, quod justum est, persequeris. » Neque enim convenit, ut qui pauperum justa cura instructi sint, eamque præ se ferant, eos, quorum causa muniti sunt, fraudent ac spolient, atque ea, quæ ad ipsos attinent, ad se avertant.

CCLXXVIII. — HIERACI PRESBYTERO.

Cur Phariseus magnifice locutus condemnatus est⁷⁹; Job vero, cum plura et sublimiora dixerit, laudatus est⁸⁰.

Vehementer tibi mirum videri dixisti, quidnam sit causæ, quamobrem Phariseus ob verborum arrogantiam apud Deum offenderit, Job vero qui

plura et sublimiora dixit, gloriam assecutus sit. Audi itaque breviter, neque enim aliter possem. Pharisæus ille, quæa nemine concitante ac stimulantante magnifica de se prædicabat, altiusque quam universus terrarum orbis, de se sentiebat, merito in Dei offensionem incidit, 369 siquidem superbiæ morbo laborabat. At qui in gloria et splendore est, virtutes suas occultat, cum autem maledictis incessitur, eas, ut illatas criminationes propulset, commemorat (quemadmodum clarus ille atque omni laude præstantior Jobus fecit), ab omni culpa remotus est, ea nimirum in eos rejecta, qui eum accusarunt inique. Frigidum enim atque insulsum ut est, ita etiam videtur, laudes suas prædicare, cum nulla urget necessitas. At si quis, quæ minime convenit, audiens in huiusmodi sermones invitatus incidat, in eos, qui hanc necessitatem attulerint, culpa quoque conferri debet. Ac propterea divina sententia eum, qui nullius contumeliis incitatus, justum sese pronuntiarat, aliosque omnes condemnarat, ac ne præsentem quidem publicanum veritus fuerat, repudiavit: eum autem, quem necessitas ad hoc impulserat (quid enim, quod ad stimulandum ipsius animum facere posset, amici prætermiserant?), amplissimis laudibus coronavit.

CCLXXIX. — PETRO.

Quemadmodum periti medici in morborum iniitiis remedia haud temere adhibent (propterea quod defluxionis impetus oblata medicamenta debilitat, ac velut in aquam convertit) verum aliquantisper expectant, dum morbus de acrimonia nonnihil remittat, ac tum denique ad medendum se conferunt: eodem modo nec vigente mœrore, eum, qui præ ipsius magnitudine velut temulentia quadam laborat, objurgare convenit (nam alioqui sermonem, non secus ac collyrium, inutilem imprudentes reddemus): verum, posteaquam ad breve tempus mœroris socios nos præbuerimus, atque huiusmodi affectum nonnihil sedari siverimus, ita demum ad curationem proficisci. Quæ quidem etiam nobis causa fuit, cur ad te curandum serius accesserimus. Quamobrem erige te, quæso, amice, ex immodica hac mœstitia, illud cum animo tuo reputans, te nec solum, nec primum in hanc calamitatem incidisse: verum communem hunc casum esse, nosque hac vita gestarum rationes reddamus.

CCLXXX. — EUTONIO DIACONO.

Illud quidem minime fieri posse arbitror, ut inimicos probi viri non habeant: ut autem inimicitiam recte atque commode tractent, fieri potest. Nam si in philosophicæ vitæ curriculo non offendunt, sibiipsis quidem prosunt, illos autem ulciscuntur:

Ἄκουε τοίνυν συντόμως· οὐδὲ γὰρ ἄλλως δυναίμην. Ὁ μὲν μηδενὸς παρακινουόντος, μηδὲ ἐραθίζοντος, μεγαληγορῶν, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης φρονῶν μείζων ὁ Φαρισαῖος, εἰκότως προσκρούει, ὑπερφανίαν γὰρ ἐνόσει. Ὁ δὲ ἐν μὲν τῷ εὐδοκίμειν κρύπτων τὰ οἰκεῖα πλεονεκτήματα, ἐν δὲ τῷ κακηγορεῖσθαι [φράζοντος (80)] φράζων πρὸς τὸ ἀπολύσασθαι τὰ ἐπιφερόμενα ἐγκλήματα, ὡς περὶ ὁ ἀσιδῖμος, καὶ πάσης εὐφημίας κρείττων πεποιήκειν Ἰῶβ, πάσης αἰτίας ἔξω καθέστηκεν, εἰς τοὺς οὐ δεόντως κακηγορησάντας, τῆς αἰτίας παλινδρομούσης· ψυχρὸν μὲν γὰρ καὶ ἔστι καὶ δοκεῖ (81) τὸ σεμνύνει αὐτόν· καὶ εἰκότως δοκεῖ, μηδεμιᾶς ἀνάγκης ἐκχιαζομένης· εἰ δὲ τις ἀκούων ἢ μὴ προσήκειν, εἰς τοιοῦτους ἄκων ἐμπέσει λόγους, τοῖς τὴν ἀνάγκην κατεσκευακῶσι καὶ ἡ αἰτία προστρέπεται. Διόπερ καὶ ἡ θεία ψῆφος τὸν μὲν αὐτὸν μηδενὸς παροινουόντος (82) δικαιοῦσαντα, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων καταψηφισάμενον, καὶ μηδὲ τὸν παρόντα τελώνην αἰδεσθέντα, οὐκ ἀπέδεδετο· τὸν δὲ ἐξ ἀνάγκης εἰς τοῦτο ἀχθέντα (τὴ γὰρ τῶν ἐρεθίσαι δυναμένων οἱ φίλοι παραλελοιπάσι;) μεγίστοις ἐγκωμίοις ἐστεφάνωσεν.

ΣΟΘ'. — ΠΕΤΡΩ.

Ὅσπερ οἱ ἐπιστήμονες τῶν ἰατρῶν ἐν τοῖς προομίοις τῶν παθῶν οὐ ραδίως προσφέρουσι βοηθήματα, διὰ τὸ τὴν ἐπιφορὰν τοῦ βεύματος (83) ἐξυδαροῦν τὰ προσφερόμενα φάρμακα· ἄλλ' ἐνδόντες ὀλίγον λαφῆσαι τὰ πάθη, οὕτως ἐπὶ τὴν ἰατρικὴν βαδίζουσιν· οὕτως οὐδ' ἀκμαζούσης τῆς λύπης δεῖ τῷ ὑπὸ ταύτης μεθύοντι ἐπιπλήττειν· εἰ δὲ μὴ λήσομεν τὸν λόγον, ὡς περὶ κολλοῦριον ἄχρηστον καθιστῶντες, ἀλλὰ συλλυπηθέντες ἄρα καὶ ἐνδόντες ὀλίγον ραῖσαι τὸ πάθος· οὕτως ἐπὶ τὴν θεραπείαν ἰδεῦσαι. Οὐ δὴ καὶ ἡμεῖς χάριν βραδύτερον ἐπὶ τὴν θεραπείαν τὴν σὴν ἐληλύθαμεν. Ἀνάνευσον τοιγαροῦν, ὦ φίλος, ἐκ τῆς ἀκράτου λύπης, ἐννοῶν ὅτι οὔτε μόνος, οὔτε πρῶτος τοῦτο πέπονθας· ἀλλὰ κοινόν ἐστι πάθος, καὶ ὅσον οὐδέπω καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν βαδιούμεθα ὁδόν, λόγον τῶν πεπραγμένων ὑφέζοντες.

nec solum, nec primum in hanc calamitatem incidisse: verum communem hunc casum esse, nosque hac vita gestarum rationes reddamus.

ΣΙΠ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἐχθροὺς μὲν μὴ ἔχειν τοὺς φιλαρέτους, οἷμα· ἀδύνατον· δυνατόν δὲ τὴν ἐχθρὰν καλῶς μεταχειρίσασθαι. Εἰ μὲν γὰρ οὐ πταίουσι φιλοσοφούντες, αὐτοὺς μὲν ὠφελούσιν, ἐκείνους δὲ ἀμύνονται· εἰ δὲ πταίουσιν, ὠφελούνται παρὰ τῶν ἐχθρῶν. Πολλὰ κ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(80) Quod legitur φράζοντος omittitur a cod. Vatic. 650. Idemque quod vers. seq. est, ἀπολύσασθαι, mutat in ἐνδύσασθαι. Poss:n.

(81) Quod in edito scribitur δοκεῖ, non comparet in cod. Vat. 650. Id.

(82) Cod. Vat. παρακινουόντος. Id.

(83) Διὰ τὸ τὴν ἐπιφορὰν τοῦ βεύματος. Pro his cod. Vat. 650 scribitur, διὰ τὸ μὴ ἐπιφορᾶν τοῦ βεύ.. etc. vers. 6 ep. idem pro ἰατρικὴν legit ἰατρείαν. Id

γάρ προσπεσούσα λοιδορία, νόσον ψυχῆς ἢ ἀγνοου-
μένην, ἢ ἀμελουμένην θεράπευσε. Δεῖ γάρ τοις εὐ-
δοκίμοις, ἢ γνησίων φίλων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. Οἱ
μὲν γάρ νουθετοῦντες, οἱ δὲ λοιδοροῦντες ἀποτρέπουσι
τῶν πταισμάτων. Ἐπειδὴ δὲ νῦν ἡ φίλια ἰσχνόφω-
νος, μᾶλλον δ' ἀφρονός ἐστι τοῦ παρῆρησιάζεσθαι (84),
καὶ τὸ μὲν στωμύλον αὐτῆς καὶ θωπευτικόν, λάλον
ἐστὶ καὶ γεγωνόφωνον· τὸ δὲ νουθετοῦν καὶ ἐπι-
πληττον ἀφωνον· καὶ ἀκουστέον παρὰ τῶν ἐχθρῶν
τῆν ἀλήθειαν, καὶ διορθωτέον.

ΣΠΑ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Οὐδὲν κολάκων ὄμα· ἀργαλεώτερον (85), οἱ τῆς
τῶν πλουσίων (86) γλώττης ἀπρητημένοι, ὀμνύουσι
μὲν ὅτι πάντων ἀριστον, εἰ προέλονται τι ἐκείνοι καὶ
τῶν ἀτοπωτάτων θαυμάσαι, κακίζουσι δὲ ἢ τάχος,
εἰ καὶ αὐτὴν ἐπιχειρήσουσι κακῦναι τὴν ἀρετὴν.
Χρὴ τοιγαροῦν τοὺς ἐχέφρονας φεύγειν καὶ τὸ κολα-
κεύειν καὶ τὸ κολακεύεσθαι. Ἄμφω γάρ, ἵνα παρῶ
τὸν τῶν ἀνθρώπων γέλωτα, καὶ κακίαν ἀνήκεστον,
καὶ τιμωρίαν ἀνυπόιστον ὀδῖναι.
bus deliniri. Ambo enim ista, ut hominum risum
dum cruciatum parturiunt.

ΣΠΒ'. — ΑΡΧΟΝΤΙῶ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝῶ.

Μάλα ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι εἰ σε ἐροίμην, πότερον
ἐγὼ τὴν σύνεσιν ἀμείνων, ἢ Παῦλος· αὐτὴν τὴν
ἐρώτησιν εἰς ἀλαζονείαν θήσεις. Πῶς οὖν ὃ μὴ ἰσχυ-
σεν ἐκεῖνος (87) παρ' ἐμοῦ ζητεῖς κατορθωθῆναι; Εἰ
γάρ ἐκεῖνῳ τῷ ὑποπτερέῳ γεωργῷ (ἵνα τοὺς καθ' ἕνα
παραλείψω, ἐφ' οἷς ἐπιρουτο) καὶ τὸ Γαλατῶν γένος
ἐξεπολεμήθη εἰς Ἰουδαϊσμόν ἀποκλίνει· καὶ οἱ ἐκ
τῆς Ἀσίας οὐ προσέσχον, καὶ οἱ ψευδαπόστολοι δια-
πρύσιον ἐπολέμου μάχην, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν αἰτιᾶ-
ται· ἀλλ' ἀπὸ τῆς γνώμης στεφανοῖ, δι' ἣν αἰτίαν
ἐμὲ αἰτιᾶ, τὸν, ὡς φησὶ, πολλοὺς μὲν εἰς ἀρετὴν πα-
ρακαλέσαντα καὶ πεπεικότα· πολλοὺς δ' ἐκ τῆς κα-
κίας ἐξαρπάσαντα· ὅτι δὲ Εὐσέβιος, καὶ Μαρτινιαν-
νός, Ζώσιμος τε, καὶ Μάρων οὐκ ἐπέσθησαν ταῖς
παινήσεσιν; Ἄλλ' ὄρα, μὴ δοκῶν ἐμὲ αἰτιᾶσθαι,
αὐτὸς ἀνοίας ὀφλήσης γέλωτα, ἅτε τὸν τῆς αὐτεξου-
σιότητος ὄρον ἀγνοῶν, καὶ τὴν αἰτίαν τῶν οὐ πεισθέν-
των ἐπὶ τὸν οὐ πείσαντα μεταφέρων.
deris amentiam ipse uiam deridendam propines, ut qui liberi arbitrii regulam ignores, culpamque eo-
rum, qui non paruerunt, in eum qui minime persuasit, transferas.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(84) Pro τοῦ παρῆρ. cod. Vat. 650 legit τῷ μὴ
παρῆρ. Vers. seq. pro λάλος ἐστὶ καὶ γεγωνόφωνον
idei cod. scribit, μᾶλλον ἐστὶ καὶ γεννατόφωνον.
Possin.

(85) Οὐδὲν κολάκων ἀργαλεώτερον. Usque adeo,
ut præstet incidere εἰς κόρακας ἢ εἰς κόλακας, ut
ille olim aiebat. Corvi enim a viventibus abstinent,
et cadavera tantum laniant; at assentatores nec
vivi parcunt. Confer ep. 359. RITT.

(86) Post ἀργαλεώτερον sic habet cod. Vat. 650,
οἱ τῆ τῶν πλουσίων ἀπρητημένοι γνώμῃ ὀμνύουσι

A si autem offendunt, ab inimicis utilitatem capiunt.
Persæpe enim obortum maledictum, animi morbum,
aut ignoratum, aut neglectum curavit. 370 Si-
quidem probi et clari viri, aut veris amicis, aut
acribus et inflammatis inimicis opus habent. Illi
siquidem admonendo, isti vero conviciando a pec-
catis avertunt. Quoniam vero nunc amicitia tenuem
vocem habet, imo potius muta est ad libere loquen-
dum: atque ad garriendum quidem et assentan-
dum loquax et clamosa est: ad admonendum vero
ac reprehendendum muta: ab inimicis audienda est
veritas, vitæque emendanda.

CCLXXXI. — EIDEM.

Nibil meo quidem iudicio adulatoribus molestius
est, qui de divitum lingua suspensi, adhibito jure-
jurando confirmant, si quid illi, etiam quod turpis-
simum et absurdissimum sit, mirificis laudibus
efferre instituant, id omnium optimum ac præstan-
tissimum esse: ac contra, si illi etiam virtutem
ipsam vituperare aggrediantur, eam quam celer-
rime insectantur. Quamobrem cordatis viris utrum-
que fugiendum est, nempe et adulari, et adulationi-
missum faciam, et incurabile vitium, et intoleran-

CCLXXXII. — ARCHONTIO REMPUBLICAM
GERENTI.

Illud quidem perquam exploratum habeo fore, ut
si abs te quæram prudentiane atque ingenii acu-
mine Paulum antecellam, hujusmodi percuncta-
tionem arrogantiae ducas. Qui igitur id a me effici
poscis, quod ille minime potuit? Nam cum alato
illi agricolæ (ut singulos præteream, quorum causa
urebatur) et Galatarum natio usque adeo subacta
et oppressa fuerit, ut in Judæismum propenderet,
et Asiatici ipsius verbis animum haud attenderint,
et pseudoapostoli infestum adversus eum bellum
gesserint, nec tamen propterea quisquam eum
accuset, verum contra ob institutum ac voluntatem
corona donet, ecquid tandem me accusas: quod
cum permultos, ut abs te dictum est, ad virtutem
cohortatus sim, atque etiam induxerim, permultos
item a vitio extraxerim, Eusebius et Martinianus,
et Zosimus ac Maro consiliis meis haudquaquam
obtemperarint? At vide, ne dum me criminari vi-
deris amentiam ipse uiam deridendam propines, ut qui liberi arbitrii regulam ignores, culpamque eo-
rum, qui non paruerunt, in eum qui minime persuasit, transferas.

μὲν ὅτι πάντων ἀριστον εἶη ὃ προέλοιτο τίς ἐκεῖνων·
κῆν τῶν ἀτοπωτάτων εἶη· καὶ θαυμάζουσι· κακί-
ζουσι δὲ ὅτι τάχος. Hæc compara cum iis quæ pau-
lum diverse leguntur in edito a versu 1 ad 5, et
quod magis probas elige. Possin.

(87) Pro illis, ὃ μὴ ἰσχυσεν ἐκεῖνος, melius cod.
Vatic. 650, ἀ μὴδ' ἐκεῖνος ἰσχυσεν ἀνῦσαι, παρ', etc.
Vers. 8 ἀποκλίνει mutat idem in ἀποκλίνειν partici-
pium aoristi ut quadrat cum γένος Γαλατῶν. Vers.
pen. et ult. ep. codex idem bis οὐ mutat in μὴ. Ib.

CCLXXXIII. — THEODOSIO SCHOLASTICO. **A**

Quo tempore Ezechias Hebræorum rex tropæam adversus Persas, tum omni admiratione majus, tum humano robore atque humana spe sublimius excitatum vidit, tum nimirum morbo percussus est: quo animæ saltus freno compressi, non eum, ut extra decorem prosilliret, adigerent, victoriæque materiam arrogantæ bellum exciperet. **371** Quamobrem cum iuxta quoque animi præstantiæ felicitas omni spe præstantior contigerit, da operam, ne quid, quod absurdum atque inconcinnum sit, aut loquaris, aut facias. Quin potius immoderata lætitiâ coerces. Hac enim ipsa natura est, ut plus incommodi persæpe, quam mœror, afferat.

CCLXXXIV. — THEOPEMPTO EPISCOPO. **B**

In illud, « Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus pacem habentes ».

Ei si humanorum omnium honorum seges ac velut fundamentum concordia est, neque committere quisquam debet, ut belli ac pugnae ansam alicui porrigat: tamen si quid incommodi pietati importari, aut imbecillibus injuriam inferri conspexeris, cave ne pacem veritati anteponas: verum forti ac strenuo animo consiste, adversus peccatum ad extremum usque spiritum dimicans. Propterea enim ab Apostolo illud dictum est, quod tibi a me exponi postulasti. « Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. » Interdum enim id fieri nequit: verbi gratia, cum de pietate, ut superius dixi, sermo inestitatus est, aut cum pro his, quibus injuria fit, certamen suscipitur. Quid autem miraris hoc in aliis hominibus non ubique fieri posse, cum in viro etiam et uxore, qui una et eadem caro esse censentur, hanc necessitatem perfregerit, ad hunc modum loquens: « Si autem infidelis discedit, discedat ».

CCLXXXV. — EIDEM.

Simile.

Ego nec peccati expers sum, nec peccati experies amicos quero (non enim inveniam), verum eos quidem qui maximis virtutibus, ac paucis mini-

⁹⁷ Rom, xii, 18. ⁹⁸ I Cor. vii, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(88) Non Θεοδοσίω sed Θεοδώρω hæc epistola inscribitur in cod. Vat. 750. Possin.

(89) Post τρόπακτον idem addit τό. Id.

(90) Κατὰ Περσῶν. Voluit, certe debnit dicere κατὰ Ἀσσυρίων. Simile σφάλμα μνημονικῶν notare licet infra epist. 334, ubi Περσικὴν δύναμιν nominat pro Assyriorum potentia. Necdum enim Ezechia rerum in Judæa potente Persica monarchia erat, sed postea ænium cœpit. RITT.

(91) Pro ἀζιωθέντα idem cod. habet ἀμοιροῦντα. Vers. post 2, pro διαδέχεται πόλεμος hæc habet cod. Vat. 650 πρόφασιν ὑποδέχεται. Vers. post 2 idem legit ἐπέτη pro ἐπίστη et vers. seq. bis idem m̄te ponit pro μηδέ. Eodem versu καί ante κόλαζε abest a cod. Vat. Id.

(92) Non Θεοπέμπτω sed Θεοκόμπω inscribitur

ΣΠΓ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ (88) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἦνίκα Ἐζεχίας ὁ τῶν Ἑβραίων βασιλεὺς εἶδε τρόπακτον (89) κατὰ Περσῶν (90) ἐγγηγερόμενον, καὶ θαύματος κρείττον, καὶ πάσης ἀνθρωπίνης βρώμης τε καὶ ἐλπίδος ὑψηλότερον, τότε δὴ, τότε νόσω βάλλεται, ἵνα τὰ σκιρτήματα τῆς ψυχῆς χαλινοῦ ἀζιωθέντα (91), μὴ ἐξω τοῦ πρόποντος αὐτὸν παριπεῦσαι ἀναγκάσῃ, καὶ τὴν τῆς νίκης ὑπόθεσιν ἀλαζονείας διαδέχεται πόλεμος. Εἰ τοίνυν καὶ τῇ σῆ μεγαλονοίᾳ, εὐημερία ἐλπίδος κρείττων ἐπέστη, μηδὲν ἀπηχῆς, μηδὲ λέγε μηδὲ πράττει· ἀλλὰ καὶ κόλαζε τὴν ἀμετρίαν τῆς χαρᾶς· λύτης γὰρ αὕτη πλέον καταβάπτει πολλάκις πέφυκε.

ΣΠΔ'. — ΘΕΟΠΕΜΠΤΩ (92) ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τό (I. εις τό)· « Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων, εἰρηγεύοντες. »

Πάντων μὲν τῶν κατ' ἀνθρώπους ἀγαθῶν ὑπόθεσις ἐστὶ καὶ κρηπὶς ἡ ὁμόνοια, καὶ χρῆ μηδενὶ διδόναι πολέμου καὶ μάχης ἀφορμὴν. Εἰ δέ που τὴν εὐσέβειαν παραβλαπτομένην, ἢ τοὺς ἀσθενεῖς (93) ἀδικουμένους θεάσαιο, μὴ προτίμα τὴν εἰρήνην τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ἴστατο γενναίως, ἕως αἵματος πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενος. Διὰ τοῦτο γὰρ εἰρηται τῷ Ἀποστόλῳ τοῦθ' ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν· « Εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηγεύοντες. » Ἔστι γὰρ ὅπου οὐ δυνατόν, οἶον, ὅταν περὶ εὐσεβείας, ὡς ἔφθην εἰπῶν, ὁ λόγος· ἢ ὅταν περὶ ἀδικουμένων ὁ ἀγὼν. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τοῦτο οὐ πανταχοῦ δυνατόν, ὅπου γε καὶ ἐπ' ἀνδρὸς καὶ γυναικῶς τῶν εἰς μίαν σάρκα τελούντων, ταύτην ἔλυσε τὴν ἀνάγκην, εἰπὼν· « Εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρίζεσθω. »

necessitatem perfregerit, ad hunc modum loquens:

ΣΠΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὅμοιον (94).

Ἐγὼ οὐτ' ἀναμάρτητός εἰμι, οὐτ' ἀναμαρτήτους ζητῶ φίλους (95)· οὐ γὰρ εὐρήσω· ἀλλὰ τοὺς πολλὰ μὲν καὶ μέγιστα ἔχοντας κατορθώματα, ὀλίγα δὲ καὶ

hæc ep. in cod. Vat. 650. Possin.

(93) Pro ἀσθενεῖς idem cod. legit θεσμούς. Vers. post tertio pro his, τῷ Ἀποστόλῳ τοῦθ' ὅπερ, hæc habet cod. Vat. 650, παρὰ τοῦ Ἀποστόλου ὅπερ μαθεῖν ἠθέλ., etc. Vers. inde secundo sublatō asterisco et dte idem reponit ὅπου. Vers. seq. pro his, ὡς ἔφθην εἰπῶν, ὁ λόγος· ἢ ὅταν, etc., cod. Vat. 650 sic habet, εἴη ὁ λόγος ὡς ἔφθην, ἢ ὅταν, etc. vers. antepen. ep. τῶν εἰ τελούντων in duali ponit cod. Vat. 650, τοῖν εἰ τελούντων. Id.

(94) A titulo hujus ep. abest vox ὁμοιος in cod. Vat. 650. Id.

(95) Nam, ut ait Horatius,

Vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est,
Qui minimis argetur. RITT.

ἐλάχιστα ἐλατώματα ἐγκρίνω τῷ (96) χορῷ· τοὺς ἄ
δ' ἐναντίως τοῖς εἰρημένους διαχειμένους οὔτε κατα-
ρεθμῷ, οὔτε ἀπακηρύττω. Οὐ καταριθμῷ μὲν, ἵνα μὴ
διαβολὴν ἐργάζωνται τῷ συλλόγῳ· εἰῶθαι γὰρ
πάντες ἀπὸ τῶν συνόντων τοὺς ἄνδρας κρίνειν (97)·
οὐκ ἀποκηρύττω δὲ, ἐλπίδα αὐτοῖς ἀγαθὴν ἐγκαταλεί-
πων. Τοῖς μὲν γὰρ καὶ συμβούλοις καὶ φίλοις χρῶ-
μαι· τοῖς δὲ οὐ πολεμῷ μὲν, ἀλλὰ τὴν ἐνδεχομένην εἰ-
ρήνην νέμω (98) (τὸ ἀποστολικὸν φυλάττειν σπουδάζων
θεσπισμα· « Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων
ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. » Παραίνω δὲ ἀπέχεσθαι μὲν
κακίας, ἀντέχεσθαι δὲ ἀρετῆς. Εἰ δ' αὐτοὶ τὴν πα-
ραίνεσιν ἐχθρας ὑπόθεσιν κατασκευάσουσι, λύπην μοι
οὐ μικρὰν τῷ μὴ ὠφελείσθαι, οὐ τῷ ἐκπολεμείσθαι
προξενήσουσιν.

ΣΠΖ'. — ΗΛΙΑ (99).

Ὅτε ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος οὐρανόθεν ἐπ' εὐε-
ρεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων δεῦρ' ἐπαφάνη, τότε δὴ τότε
καθάπερ ἐν τινὶ παλιρροίᾳ πραγμάτων εἰς ὁσιότητα
τὰ ὅλα μετέστη. Πανηγυρικῆς γὰρ εὐκοσμίας τυγ-
χάνοντα ἄμοιρα, καὶ ἑρτῶν μὲν ὀνόμασιν ἀναθρυ-
νόμενα, κακίας δὲ δράμασι καθυβριζόμενα, εἰς θείαν
καὶ ὑπερκόσμιον μετεβρύμισθη πανήγυριν, διδα-
χθέντα ὀμηγύριον (1) ὄντως ἡγεῖσθαι τὴν εὐσέβειαν,
ὅταν μάλιστα ὑπὸ τῆς ἀρετῆς, ὡσπερ εὐαγοῦς ἱε-
ρείας, θεραπεύηται.

ΣΠΖ'. — ΤΟΙΣ ΒΟΝΘΟΥ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΦΟΙΤΗΤΑΙΣ (2).

Ὅσπερ σώφρων γυνὴ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς
ἀγνείας τὰ σύμβολα φέρουσα, τὰς τῶν ἀκολάστως
ὄρωντων κολάζει προσδοκίας· οὕτω καὶ σώφρων
ψυχὴ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων φέρουσα τῆς ἀρετῆς τὰ
συνθήματα τὰς τῶν διαφθείρειν αὐτῆς, τὴν ὥραν
βουλομένων διεκκόπτει (3) ἐλπιδας. Τίς γὰρ τὸν
τοιούτου ὄρων ὀφθαλμὸν, ἡμερότητι καὶ ἐλευθερί-
ῳτι κεκραμένον, προσελθεῖν τολμήσει; Τίς δὲ
γλῶτταν σεμνότητος οὔσαν τέμενος, οὐκ ἔδατον
αὐτῷ τὴν ὀμιλίαν νομεί; Τίς δὲ τὰς ἄλλας αἰσθή-
σεις θεώμενος, ἀρετων οὔσας ὄργανα, οὐ φοβηθή-
σεται παρασυμβουλευσαι; Οὐκοῦν καὶ ὑμεῖς, ὡ φίλου
λέοντος εὐγενεῖ βλαστήματα, ἀθάτους ἑαυτοῦς (4)

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(96) Inter τῷ et χορῷ inserit idem, τῶν φίλων.
POSSIN.

(97) Talis esse quisque præsumitur, quales sunt
illi quorum consuetudine utitur. Hinc recte pronun-
tiavit Euripides :

Ὅστις δ' ὀμιλῶν ἤδεται κακοῖς ἀνὴρ,
οὐ πάποτε' ἠρώτησα, γινώσκων ὅτι
τοιοῦτός ἐστιν οἷσπερ ἤδεται ξυνῶν.

Si quis malorum gaudet consortio,
Non quæro, quamnam is præditus sit indole :
Sum certus, iisdem prorsus esse moribus.
Cōfer ep. 35 lib. RITT.

(98) Pro νέμω scribit idem cod. νέμων. E contra
vero pro σπουδάζων ponit in præsentii indicativi
σπουδάζω. Vers. post quarto κατασκευάζουσι scri-

misque vitiis præditi sunt, in amicorum classem
ascribo : eos autem, qui contra affecti sunt, nec
numero, nec rursus ab dico. Non, inquam, numero,
ne cœtui nostro calumniam efficiant (apud omnes
enim hoc in consuetudine positum est, ut quemque
ex iis, qui cum eo consuetudinem habent, iudicent :
non autem ab dico, spem ipsis bonam relinquens.
Illis enim et consiliariis, et amicis utor : his au-
tem non bellum infero, sed quam possum, pacem
tribuo, apostolicam scilicet legem servare studens.
« Si fieri potest, quantum in vobis est, pacem cum
omnibus hominibus habentes; eos autem moneo,
ut a vitio absistant ac virtutem complectantur.
Quod si ipsi consilium meum in odii atque inimici-
tiæ occasionem traxerint, haud parvum mœrorem
(non quod inimicitiam mihi indixerint, sed quod
nullam utilitatem acceperint) mihi accersent.

CCLXXXVI. — ΗΕΛΙΑΕ.

Quo tempore justitiæ sol ad homines beneficiis
afficiendos e cœlo huc accessit, tum denique, velut
in quadam rerum reciprocatone ad sanctitatem
omnia migrarunt. 372 Nam cum prius festivo
ornatu carerent, ac festorum quidem nominibus
exsultarent, cæterum vitii tragicis actionibus infamarentur, ad divinam ac cœlestem solemnitatem
conversa sunt, illud edocta verum festum existi-
mare pietatem, ac præsertim cum a virtute tan-
quam a pia quadam sacrificia colitur.

CCLXXXVII. — ΒΟΝΘΗ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΗ ΔΙΣ-
ΠΟΥΛΙΣ.

Quemadmodum pudica mulier, castitatis notas
in facie gestans, eorum qui impudicos in eam oc-
ulos conficiunt, expectationes reprimit : eodem
modo pudica anima virtutis tesseras in sensibus
ferens, eorum, qui ipsius pulchritudinem corrup-
perere cupiunt, spes excidit. Quisnam enim hujus-
modi oculum suavitate et ingenuitate temperatum
conspiciens, propius accedere audeat? Quisnam
autem linguam, quæ honestatis et gravitatis delu-
brum sit, intuens, non sibi aditum omnem ad con-
gressum venereum interclusum arbitretur? Quisnam
denique reliquos sensus virtutum instrumenta esse
animadvertens, præposterum consilium dare mini-

bit in subjunctivo κατασκευάσωσι, et vers. ult. ep.
pro ἐκπολεμείσθαι habet ἐκπολεμώσθαι. POSSIN.

(99) Hanc ep. non Ἠλία, sed τῷ αὐτῷ inscribit
cod. Vat. 650. V. 3 ep. pro παλιρροία habet προ-
νοία. Vers. 4 ante ὅλα dele τὰ ex cod. Vat. Id.

(1) Pro ὀμηγύριον idem cod. habet πανήγυριν.
Vers. seq. pro ἱερέας idem legit ἱεράς. Id.

(2) Ed. Paris. legebat, τοῖς βοηθοῖς τοῦ πρᾶσβ.
φοιτηταῖς, Presbyteri adjutoribus discipulis. Lectio-
nem cod. Vatic. sequimur. EDIT.

(3) Pro διεκκόπτει cod. Vat. habet διακόπτει.
Vers. seq. pro ὀφθαλμὸν legit ὀφθαλμῶν. Vers. post
quarto pro αὐτῷ legit ἑαυτῷ. POSSIN.

(4) Post ἑαυτοῦς idem cod. addit ταῖς, et vers.
seq. pro ἑαυτῶν, ἑαυτῶν legit. Id.

me pertimescat? Quocirca vos quoque, o leonis A mihi chari nobiles fetus, ita vos conservetis, ut iis familiaritatibus nullus omnino ad vos aditus pateat: quo et vestram, et paternam gloriam au-geatis.

CCLXXXVIII. — NILAMMONI ET NILAMMONI.

Homonymiam quidem vobis parentes, synonymiam autem mores imposuerunt. Illam enim a parentibus obtinuitis: hanc autem ab iis, quæ gessistis, consecuti estis. Quam quidem si in optimis quibusque actionibus homines viderent, voluptate sane afficeret. Quoniam autem in contrariis rebus eam exhibere vident, vehementer hoc nomine auctor. Impudens enim oculus, et elata cervix, et perpetua superciliorum agitatio, et turbulentus incessus, et de nulla re turpi erubescere, fœdissimi animi argumentum est, obscuras perturbationum suarum notas corpori imprimentis.

CCLXXXIX. — THEODORO CLARISSIMO.

De Moyse animi magnitudine, quod nullum filiorum virtutis Josue prætulit: et quod non oportet filius regnum aut aliud imperium committere, nisi mores principatui congruant.

Cum multis aliis nominibus virum Deo charum Mosen admiror ac suspicio, tum hoc præsertim nomine, quod cum omni vitiosa affectione superior esset, naturalem quoque charitatem vicit. **373** Nam cum duos filios haberet, qui quamvis ab eo procreati essent, tamen paternæ virtutis æmulos minime se præberent, neutrum horum militaris sui imperii successorem instituit, verum eum, qui virtute potius, quam genere ipsi conjunctus erat: virtutem nimirum naturæ, ad honesti dijudicationem persæpe cæcutienti, anteponebat. Nam qui æquum esse censent, ut a patribus ad filios imperia delabantur, ad veritatem hallucinantur. Honor quippe, non generi, sed virtuti debetur. Neque enim regis filium, si hujusmodi munere indignus sit, in hujusmodi dignitatem ascribere oportet: verum eum, qui regio animo præditus est, administrandique imperii scientiam concipere potest. Illud sane mitissimum illum virum luculenter ostendit, quod ne fratris quidem gratia et favore ductus, ad sacerdotii dignitatem obtulerit (nam qui eos, qui ex ipsius lumbis exorti fuerant, hujusmodi honore afficiendos non duxerat, verum naturæ vim, ac velut tyrannidem superaverat, hæudquaquam profecto favore adactus fuisset, ut fratrem sacerdotii corona

βλαπτούσας συνουσίας διατηρήσατε, ἵνα καὶ τὸ ἐαυτῶν καὶ τὸ πατρῶν αὐξήσητε κλέος.

ΣΠΗ'. — ΝΕΙΑΑΜΜΟΝΙ ΚΑΙ ΝΕΙΑΑΜΜΟΝΙ.

Τὴν μὲν ὁμωνυμίαν ὑμῖν (5) οἱ γονεῖς, τὴν δὲ συνωνυμίαν οἱ τρόποι ἐπέθηκαν. Τὴν μὲν γὰρ παρὰ τῶν τεκόντων ἐσχίκατε, τὴν δὲ παρὰ τῶν πραχθέντων ἐκτήσασθε. Ἦν εἰ μὲν ἐπὶ τοῖς καλλίστοις εἶδον οἱ ἄνθρωποι, ἦσθην ἄν· ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις, λίαν ἄχθομαι. Ὅμμα γὰρ ἀναίδες καὶ αὐχὴν μετέωρος, καὶ ὀφρύων συνεχῆς κίνησις (6), καὶ βάδισμα σεσηθημένον, καὶ τὸ ἐπὶ μηδενὶ τῶν αἰσχρῶν ἐρυθριᾶν τεκμήριον ψυχῆς ἐστὶν αἰσχίστης, τοὺς ἀφανεῖς τῶν οἰκείων παθῶν χαρακτήρας ἐντυπούσης τῷ σώματι.

ΣΠΘ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ (7) ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Περὶ Ἰησοῦ. Περὶ τῆς Μωσέως μεγαλολαίας, δι' οὐδένα τῶν υἱῶν τῆς Ἰησοῦ ἀρετῆς προσέτιμηση· καὶ ὅτι οὐ δεῖ παισὶ βασιλείαν ἢ ἐτέραν ἀρχὴν ἐγχειρίζειν, εἰ μὴ ὁ τρόπος ἢ τῆς ἡγεμονίας ἀρμόδιος.

Ἐν πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις ἀγαμαὶ τὸν θεοφιλῆ Μωσέα· ἐν τούτῳ δὲ διαφερόντως, ὅτι παντὸς πάθους κρείττων ὢν, καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας ἐκτρέτησε· δύο γὰρ ἔχων υἱοὺς τεχθέντας μὲν παρ' αὐτοῦ, τῆς δὲ πατρῴας ἀρετῆς μὴ γεγονότας ζηλωτὰς (8) ἀρετὰς οὐδένα αὐτῶν διάδοχον τῆς στρατηγίας ἐχειροτόνησεν, ἀλλὰ τὸν ἀρετῆ μᾶλλον ἢ γένει προσέτιμοντα· τὴν ἀρετὴν προκρίνας τῆς πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ διάκρισιν πολλάκις τυφλωτόσης φύσεως. Οἱ γὰρ ἐκ πατρῶν (9) νομιζόντες δίκαιον εἶναι τὰς ἀρχὰς ἐπὶ τοὺς παῖδας καταβαίνειν, τυφλώττουσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Χρεωστέεται τὸ γέρας, οὐ γένει, ἀλλ' ἀρετῇ. Οὐδὲ γὰρ τὸν βασιλέως υἱὸν ἄν ἀνάξιος εἴη τοῦ πράγματος, εἰς τὴν ἀξίαν ἐγγραπτέον, ἀλλὰ τὸν βασιλικὴν ἔχοντα ψυχὴν, καὶ τὴν τῆς ἀρχῆς ἐπιστήμην χωρῆσαι δυνάμενον. Τοῦτο γοῦν ἐκείνον τὸν πρῶτον (10) λαμπρῶς ἔδειξε, μὴδὲ τὸν ἀδελφὸν χάριτι εἰς τὴν ἱερωσύνην προσηνοχένας· ὁ γὰρ τοὺς ἐκ τῶν λαγόνων αὐτοῦ φύντας μὴ ἀξιώσας τοιαύτης τιμῆς, ἀλλὰ περιγενομένος τῆς φύσεως τυραννίδος, οὐκ ἄν τὸν ἀδελφὸν χάριτι τῇ ἱερωσύνη ἐστεφάνωσεν· ἀλλὰ κατὰ θεοῦ χρησμούς. Διδὸν καὶ οἱ κατ' αὐτοῦ ἐπιλυττήσαντες, καὶ νομίσαντες οὐ θεῖα ψήφω, ἀλλὰ κρίσει λογισμῶν οἰκείᾳ χειροτονηθέναι τὸν ὀμαίμονα δίκας ἀθήεις ἔδοσαν. Τοὺς μὲν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Pro ὑμῖν cod. Vat. 650 legit ὑμῶν. Vers. seq. verbum ἐπέθησαν abest ab illo cod. et vers. post pro 3 εἶδον habet ἐκωμῶδον. Possin.

(6) Συνεχῆς κίνησις melius a cod. Vat. pluraliter offertur συνεχεῖς κινήσεις. Vers. ult. ep. ante σώματι cod. idem ponit φανερόν. Id.

(7) Non Θεοδώρω sed Δωροθέω hæc ep. inscribitur in cod. Vat. 650. Id.

(8) Cod. Vat., υἱεῖς. Vers. post 2 omittit ἀρετὰς. Id.

(9) Pro πατρῶν scribit πατέρων. Vers. inde 3 ante τὸ γέρας ponit γάρ. Vers. seq. post υἱόν, sublato asterisco, addit, εἰ νόθος εἴη. Id.

(10) Pro πρῶτον idem cod. legit λαμπρότερον et addit καὶ ante λαμπρῶς. Vers. seq. προσηνοχένας scribit eum σ, προσεν. Vers. seq. pro αὐτοῦ legit αὐτῷ. Mox pro his, περιγενομένος τῆς φύσεως τυραννίδος, cod. Vat. habet, περιγενομένης τῆς ἀπὸ τῆς φύσεως τυραννίδος. Id.

γάρ ἢ γῆ χανθὸν κατέπειν· οἱ δὲ πῦρὸς αἰθερίου A redimeret) sed divinis oraculis obsequens. Ob
ἐργὸν ἐγένοντο.

impetum fecerant, ac non divino suffragio, sed privato animi iudicio fratrem ab eo sacerdotem designatum fuisse arbitrabantur, novas et inusitatas poenas pependerit. Hi enim partim debiscente terra absorpti sunt, partim caelestis ignis ardore conflagraverunt.

ΣΓ'. — ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ καὶ Εὐσέβιος, ὡς γέγραπας, τῇ κακίᾳ σπενδόμενος, τῇ ἀρετῇ πολεμεῖ, ὄξυς μὲν ὢν ἐκ διαβολῆς εἰς ἐπιβουλάς ἐπαχθῆναι (11), πρόχειρος δὲ ὑπονοήσας μὴ προσηκούσας ἑαυτὸν πιστώσασθαι· καὶ ἐν μὲν τοῖς ἐπιτιμίοις τῶν ἡμαρτηχότων ἀπαραιτήτος, ἐν δὲ ταῖς ἀμοιβαῖς τῶν κατορθούτων ὀκνηρότατος· ἀλλ' οὖν γε αὐτὸς οὐκ ἂν εἴης δίκαιος· ἐκεῖνον κωμῶδειν, ὃ τὰ αὐτὰ αὐτῷ, ὡς φασιν, ἔνα μὴ λέγω ἀργαλεώτερα, πλημμελῶν. Ἡ γὰρ μὴ πρᾶττε τοιαῦτα, ἢ μὴ κωμῶδει τοὺς δρώντας. Τάχα δὲ τοῦτ' αὐτῷ κατ' ἀξίαν συνέβη, ὅτι σε τοιοῦτόν οὐτα χειροποιήσας, οὐκ ἔλαθε τὴν δίκην. Ὁ γὰρ ἀποκεκλεισμένον ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν στόμα οὐ δεόντως ἀνοίξας, καθ' ἑαυτοῦ, ὡς ἔοικεν, ἤνοιξε· καὶ κατὰ τῶν εὐδοκίμων νομίμας ἀθύρωτων ἐπλήθειν γλῶτταν, καθ' ἑαυτοῦ ὥπλισεν.

oportebat, aperuit, adversus seipsum, ut apparet, aperuit: et qui se effrenatam linguam adversus probos instruere arbitrabatur, eam adversus seipsum arnavit.

ΣΔΑ'. — ΓΕΡΜΑΝΩ (12).

Ἐ μὲν τὰς πολλοὺς ἀμάχους εἶναι δοκούσας ἡδονὰς σωφροσύνη καὶ ἐγκρατεῖα τυραννικῶς βιαζόμενος, οὕτως ἐλευθέραν παντὸς αἰσχροῦ πάθους ἔχουν τὴν ψυχὴν, τροπαίοις λαμπροῖς καὶ πολλοῖς (13) ἐναγάλλεσθαι δίκαιος. Ὁ δὲ ἐκεῖναίς μὲν κατακράτος ἀλόους, καὶ ὑπὸ τῶν βαρβαρικῶν τοῦ σώματος παθῶν τυραννόμενος, βαρβαρικοῖς δὲ τροπαίοις ἐναδρυνόμενος, οὕτως καὶ ἡλίθιος εἶναι μοι δοκεῖ, καὶ ἀνδραποδώδης. Δειλίᾳ γὰρ καὶ φόβῳ μειζόνων κακῶν (εἰ καὶ παράδοξον καὶ εἰπεῖν καὶ ἀκούσαι) ἀνδρείος εἶναι δοκεῖ. Φοβούμενος γὰρ δουλείαν ἢ αὐτοῦ ἢ τῶν παιδῶν, πολεμεῖ.

ΣΔΒ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὸν λαμπρῶς ἀπτόμενον ὑποθέσεως, καὶ τὸν νοῦν D τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐρμηνεύσαι πειρώμενον, χρῆ τὴν μὲν γλῶτταν ἔχειν σεμνὴν τε καὶ τρανῆν, τὴν δὲ γνώμην εὐσεβῆ τε καὶ εὐαγῆ, ἀκολουθεῖν τε αὐταῖς, καὶ μὴ ἡγεῖσθαι, μηδὲ πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα, τὸν ἐκεῖνων νοῦν ἐκδιάζεσθαι. Τοῖς γὰρ παραποιεῖν καὶ παρερμηνεύειν τολμῶσι, κίνδυνος ἐπιήρηται· μέγιστος εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν βλέπων.

CCXC. — CHÆREMONI DIACONO.

Etsi Eusebius quemadmodum ad me scripsisti, scædus cum vitio feriens, virtuti bellum infert, atque celeriter ex calumnia ad struendas insidias adducitur, prompteque suspitionibus parum consentaneis fidem adhibet: ac præterea in his quidem, qui deliquerunt, supplicio afficiendis acerbum et inexorabilem, in iis autem, qui aliquid ex virtute B gerunt, remunerandis pigerrimum se præbet: minime tamen æquum est ipsum a te suggillari, qui eadem, quæ ipse, ut rumor est, ne dicam graviora, perpetras. Aut enim ab huiusmodi flagitiis abstinere: aut eos, qui ea committunt, ne suggilla. Quanquam fortasse hoc ipsi merito accidit, quod cum te, cum talis esses, diaconum creaverit, ac proinde vim numinis ultricem minime fugerit. Nam qui ecclesiasticis sanctionibus oclusum os, contra quam apostolice: et qui se effrenatam linguam adversus

CCXCI. — GERMANO.

Qui voluptates, quas multi expugnari minime posse existimant, per temperantiam et continentiam velut tyrannide opprimit, 374 hic, cum liberam ab omni vitiosa affectione animam habeat, id meretur, ut multis ac præclaris tropæis exsultet. Qui autem, cum ab illis prorsus constrictus tenetur, atque a barbaricis corporis villis tyrannide prematur, barbaricis tamen tropæis gloriatur, hic profecto mihi et stolidus, et servillis animi esse videtur. Quippe ob majorum malorum metum ac formidinem (etiãsi hoc et dictu et factu mirum sit) fortis et strenui viri speciem gerit. Dum enim id timet, ne aut ipse, aut ipsius filii serviant, bellum gerit.

CCXCII. — DANIELI PRÆSBYTERO

Eum, qui præclarum aliquod argumentum attingit, ac Scripturarum sacrarum mentem interpretari conatur, hoc facere oportet, ut linguam quidem gravem et apertam ac dilucidam, mentem vero piã et sanctam habeat: easque sequatur, non autem antecedat, nec ad arbitrium suum earum sensum torqueat. Iis enim, qui eas pervertere, ac sinistra interpretatione depravare non dubitant, maximum periculum, ad ipsam animam spectans, impendet.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(11) Cod. Vat. 650 non ἐπαχ. sed ἀπαχθῆναι scribit. Vers. post 2 inter τῶν et ἡμαρτηχότων inserit μηδέν. Possin.

(12) In titulo voci Γερμανῶ cod. Vat. 650 appo-

nit Κόμητι. Vers. ep. 1 pro πολλοῖς legit πολλάς. Id.

(13) Idem cod. tollit illa duo verba, καὶ πολλοῖς. Id.

CCXCHI. — NILAMMONI PRESBYTERO.

Mibi quidem de rerum natura disputare hand magno studio est : at ne te incerere afficiam, hoc scribo. Ob temperamentorum discrimen fit, ut quidam ex his qui temulentia laborant, pallidi ac feroces existant, quidam contra rubicundi ac sanguinei : quod videlicet ob mentis emotionem sanguis ad intimas partes se receperit, ac pallidam oris superficiem reliquerit : aut quod agitatio calorem eum, qui in intimis partibus situs est, ad extimas partes revocarit. Cæterum sive hoc, sive illo pacto quispiam temperatus sit, potest ratio præstantissimi cujusdam aurigæ instar, aut, ne hæc vitiosa affectio exciteiur, prohibere : aut eam, si excitata sit, in concentum ac lenitatem traducere.

CCXCIV. — PETRO.

Audacissimi Judæi, cum nullam unquam revocationis expertem captivitatē perpassi sint, præter hanc, quæ crucem secuta est, nescio quo pacto ad meliorem mentem redire minime sustinent : idque, cum, et Scripturæ, et res ipsæ testimonio suo nobis faveant, et illos condemnent. Hanc igitur ob causam concessum est ipsis ut supersint, ut et belli, quas perpassi sunt, calamitates tragicum in modum enuntient, et non secus ac captivi et verberones quidam circumcursitantes omnem qui sole illustratur terrarum orbem, ubique florentem Crucifixi cultum videant. Ac de his hactenus. De iis autem qui pupillis injuriam inferre minime verentur, hoc dico, quod Rex ille regum, et Dominus dominantium (*servus enim meus Nabuchodonosor*, inquit ; et, *servo meo David*. Nam illum dominationis duntaxat ratione ita vocat : hunc autem etiam ob vitæ probitatem) hic pater orphanorum et iudex viduarum appellari gaudet. Siquidem in sublimibus dominationis nomen collocat : in humilibus autem, curæ ac sollicitudinis. Illorum enim dominum se esse asserit : horum parentem. **375** Quocirca nemo pupillos injuria afficiat, patrem cogitans : nec viduam opprimat, judicem ob animum sibi proponens : nec alium quemquam fraudet, incorruptum illum judicem animo et cogitatione versans. Quod si quis prudentia destitutus, ac præsentia solum cernens, contraque ad futura cæcutiens, rapinas lucra esse censet, hoc audiat, fraudes ac rapacitates hic quoque persæpe pericula parturire, ac non modo facultatibus orbari, sed etiam animam ipsam eripere. Non enim si qua sumptio, eadem quoque

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Pro ἐκστάσεως cod. Vatic. 650 habet ἐκτάσεως. Vers. post 2 inter ἐν et βαθεῖ inserit τῷ Vers. seq. in ἀνεκκαλεσαμένης tollit ἀν. POSSIN.

(15) Ηπερ, περιεῖναι οὖν usque ad τοῦ Σταυρωθέντος τὸ σέβας omittens ed. Paris. locus supplentur ex codice Bavarico. Non dissimulandum tamen hæc fere totidem verbis haberi infra ep. 305. Cætera hujus epistolæ, incipiendo a καὶ ταῦτα μὲν, usque ad fin., τὴν ἀδικίαν φευγέτωσαν, omnia desunt in us. B. Et certe argumentum continent plane di-

ΣΙΓ'. — ΝΕΙΛΑΜΜΟΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Φυσιολογεῖν μὲν ἐμοὶ οὐ πολλὴ σπουδὴ, ἵνα δὲ μὴ σε λυπῶ, γράφω. Ὅτι διὰ τὴν τῶν κράσεων διαφορὰν, τινὲς μὲν τῶν μεθύοντων ὠχροὶ γίνονται καὶ θυμοειδεῖς, τινὲς δὲ πυρρόι καὶ ὑφαιμοὶ, ἢ ὑπ' ἐκστάσεως (14), τοῦ αἵματος ὑπονοστήσαντος εἰς τὸ βάθος, καὶ ὠχρὰν τοῦ προσώπου τὴν ἐπιφάνειαν καταλελοιπότος : ἢ τῆς κινήσεως τὸ ἐν βάθει θερμὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀνεκκαλεσαμένης. Εἴτε δ' οὕτως, εἴτ' ἐκείνως εἴη κεκραμένος, δύναται ὁ λογισμὸς, καθάπερ ἥνολος ἀριστος, ἢ μὴ συγχωρῆσαι ὅπως κινήθῃναι τὸ πάθος, ἢ κινήθῃν μεταβρύθμῃσιν εἰς ἀρμονίαν καὶ πραότητα.

ΣΙΔ'. — ΠΕΤΡΩ.

Οἱ πάντολμοι Ἰουδαῖοι οὐδεπώποτε ὑπομεμενηκότες αἰχμαλωσίαν ἀνακλήσεως ἄμοιρον, ἢ ταύτην τὴν μετὰ τὸν σταυρὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως, γνωσιμαχεῖν οὐκ ἀνέχονται : καὶ ταῦτα καὶ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν πραγμάτων ἡμῖν μὲν μαρτυροῦντων, ἐκείνων δὲ καταψήφιστομένων. Περιεῖναι οὖν συνεχωρήθησαν, ἵνα καὶ τὰς τοῦ πολέμου ἐκτραγηθῶσι συμφορὰς, καὶ ὥσπερ αἰχμάλωτοι καὶ μαστιγίαί τὴν ὑφ' ἥλιον περιθέοντες, ἴδωσιν πανταχόσε ἀνθούσιν τοῦ Σταυρωθέντος τὸ σέβας (15). Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἐπὶ δὲ τοῖς τολμῶσιν ὀρφανοῦς ἀδικεῖν, ἐκείνῳ φημι (16), ὅτι ὁ τῶν βασιλευόντων Βασιλεὺς, καὶ τῶν κυριευόντων Κύριος : Ὁ δοῦλος μὲν γὰρ Ναβουχοδονόσορ, φησὶ, καὶ ἐπὶ τὸν δοῦλόν μου Δαβὶδ. Τὸν μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς δεσποτείας μόνον οὕτως καλεῖ : τὸν δὲ καὶ ἀπὸ τῆς πολιτείας : οὗτος πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτὴς τῶν χηρῶν καλούμενος χαίρει. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ὑψηλῶν, τὸ τῆς δεσποτείας ὄνομα τάττει : ἐπὶ δὲ τῶν ταπεινῶν, τὸ τῆς κηδεμονίας. Ἐκείνων μὲν γὰρ δεσπότης εἶναι διαδεδαιούται : τούτων δὲ πατὴρ. Μηδεὶς τοιγαροῦν ὀρφανὸν ἀδικεῖτω, τὸν πατέρα ἕνωσῶν : μηδὲ χήραν καταπονείτω, τὸν κριτὴν φαναζόμενος : μηδὲ ἄλλον τινὰ πλεονεκεῖτω, τὸν ἀδέξαστον κριτὴν (17) ὄνειροπολῶν. Εἰ δὲ τις συνέσεως χηρεῦων, καὶ τὰ παρόντα μόνον ὀρῶν, περὶ δὲ τὰ μέλλοντα τυφλώττων, κέρδη εἶναι νομίζει τὰς ἀρπαγὰς, ἀκουέτω, ὅτι κἀνταῦθα πολλάκις κινδύνους ὠδίνουσιν αἱ πλεονεξίαι, καὶ οὐ μόνον τῶν ὑπαρχόντων στερίσκονται (18), ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν προσαφαιροῦνται. Οὐ γὰρ εἴ τι λῆμμα, καὶ κάλλιστον, ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον, ὃ τῷ καλῷ συμπέφυκε : τούτου δ' ἀπόντος, ὁδῶν

versum a priore. ΠΙΤΤ.

(16) Ed. Paris., Εἰπέ δὲ τοῖς τολ. ὀρφ. ἀδικεῖν, ὅτι ὁ, etc., omittens ἐκείνῳ φημι. Corr. ex cod. Vat. 650, ut vers. post secundo, ubi iterum ad eundem lapidem offenderat editor Paris., pro ἐπί scribens εἶπε. POSSIN.

(17) Pro τὸν ἀδέξαστον κριτὴν cod. Vat. 650 habet τὸ ἀδέξαστον κριτήριον. ID.

(18) Pro στερίσκονται idem cod. legit στερίσκουσιν. ID.

βαδίζει ἐπὶ τῆς συμφορᾶς. Ὡσπερ γὰρ ἐν θήρᾳ A καὶ τὸ ἐλεῖν καλὸν, καὶ τὸ διαμαρτεῖν κάλλιον (εἰ τὸ μὲν ἀκινδύνως· τὸ δὲ, ἐπὶ τῷ χαλεπὸν τι παθεῖν γίγνοιτο), οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κερδῶν. Αἰσχρὴν γὰρ προσοφλισκάνουσι, καὶ κινδύνους κληρονομοῦσιν· εἴ γε πλεονεκτεῖν, μετὰ τοῦ δικαίου τὰς εὐπορίας ἔχειν δυνάμενοι, ἐπιχειροῦσιν. Εἰ δὲ τις φαίη· Τίς οὐκ ἀνέβησεν λαμβάνων εὐπορεῖν; — Τίς δ' ἀνέλιτο κερδῆσας ἀπολωλέναι; φαίην δὲ· τὸ γὰρ ἀφ' ὧν κινδυνεύειν περίεστι, κερδαίνειν ἐθέλειν, οὐ κέρδη θηρωμένων ἐστίν, ἀλλ' ἀδοξίας καὶ συμφορᾶς· ἐπειδὴ τῶν κερδῶν (19) τὰ μὲν αἰσχρὰν ἔχει τὴν ὑπόθεσιν, τὰ δὲ ἐπικίνδυνον τὴν πλεονεξίαν. Ἐἴτε οὖν διὰ τὰ παρόντα, εἴτε διὰ τὰ μέλλοντα, βαρυτάτην τὴν ζημίαν τὸ κακῶς κερδαίνειν (20) ἡγοῦμενοι, παντὶ σθένει τὴν ἀδικίαν φευγέτωσαν.

minias et calamitates aucupantium honorum est. Quae cum ita sint, sive ob praesentia, sive ob futura, gravissimum damnum malum quaestum esse existimantes, omnibus viribus injuriam fugiant.

ΣΙΕ'. — ΧΑΙΡΗΜΩΝΙ, ΖΟΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ.

Ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχή.

Μὴ νομίζοντες, ὡ βέλτιστοι, μετὰ τῶν σωμάτων σβέννυσθαι τὰς ψυχάς, ἀδελφῶς ἀμαρτάνετε, ὡς δίκας μὴ ὑπέξοντες· ἀλλὰ παρὰ τοῦ κριτοῦ τὴν ἀλήθειαν μαθόντες, ὅτι καὶ ἀθάνατοι εἰσι καὶ δικὴν ὑπέξουσι, παλινοδίαν ἔσαν. « Μὴ φοβηθῆτε γὰρ, φησὶν, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυνάμενων ἀποκτείνουσαν » (αὐτὴ ἀναντιρρήτος τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἡ μαρτυρία)· « φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννη. » C Αὕτη καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς κολάσεως ἀψευδῆς ἀπόδειξις. Τὴν γὰρ τοῦ Δημιουργοῦ ἀπόφασιν πάσης ἀποδείξεως ἰσχυροτέραν χρὴ νομίζειν. Ὅτι δὲ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ οἱ εὐδόκιμοι καὶ λαμπροὶ τὴν τῆς ψυχῆς (21) ἤδεσαν ἀθανασίαν, ἀκούσατε τῶν τριῶν παιδῶν ἐν τῇ καμίνῳ λεγόντων· « Εὐλογεῖτε, πνεύματα καὶ ψυχὰ δικαίων, τὸν Κύριον. » Ἀξιόπιστοι δὲ δῆπουθὲν εἰσιν, οἱ τὸν τύραννον μὴ φοβηθέντες, ἀλλὰ τὴν εὐσέβειαν ἐπιδειξάμενοι, καὶ τὸ πῦρ δυσωπήσαντες. Ὁ δὲ τῶν Σεραφίμ θεωρῶς βοῶν, « Τίς ἀναγγελεῖ ὑμῖν ὅτι πῦρ καίεται; » τί ἄλλο ἢ τὴν γέννηαν, καὶ τὴν τῶν ψυχῶν ἀθανασίαν, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀναθλίωσιν κηρύττει; Μὴ οὖν μύθους ἠγήσησθε τοὺς ἐπικθέντας ὑμῖν παρὰ τῆς Γραφῆς λόγους, ἀλλ' ἀνεσέγκατε. D Ἐξεστι γὰρ ἕως ἐνθάδε ἐσμέν. Οὐ γὰρ θέλει ὁ Θεὸς τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ζῆν αὐτὸν τὴν αἰδίμον ζωὴν. Εἰ γὰρ προφθάσοιμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, τουτέστιν, εἰ πρὸ τῆς κυρίας διὰ πραγμάτων αὐτὰ ἀπολογησόμεθα,

¹⁹ Matth. x, 28. ¹ Dan iii, 86. ² Isa. xxxiii, 14. ³ Isa. xlvi, 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(19) Cod. Vat., melius, ἐπὶ οὖν τῶν κερδ. Id. (20) Βαρυτάτην τὴν ζημίαν τὸ κακῶς κερδαίνειν. Hesiodus quoque hoc agnovit, cum scripsit. Μὴ κακὰ κερδαίνειν· κακὰ κέρδεα ἴσ' ἄτησιν.

PATROL. GR. LXXVIII.

protinus optima est, verum ea demum quæ cum honestate conjuncta est : quæ si desit, ad calamitates recta tendit. Quemadmodum enim in venatione, et cepisse pulchrum est, et a præda aberrasse pulchrius, siquidem illud periculo careat, hoc autem calamitatem aliquam afferat : eodem modo in lucris quoque se res habet. Præterquam quod enim probrum et ignominiam conflant, pericula etiam velut hæreditario jure percipiunt : siquidem cum justis rationibus opes suas augere possint, alios per fraudem circumvenire aggrediantur. Quod si quis dixerit : Quis non sumendo facultates suas, atque copias auctiores reddere velit? ego contra hoc ilixerim : Quis lucrando perire in animum inducat? Etenim ab iis rebus, quæ periculum afferunt, lucrari velle, non lucra, sed ignominiam asserunt, lucrari velle, non lucra, sed ignominiam asserunt, lucrari velle, non lucra, sed ignominiam asserunt.

Quandoquidem lucrorum alia turpem causam ac materiam habent, alia periculosam fraudationem. Quæ cum ita sint, sive ob præsentia, sive ob futura, gravissimum damnum malum quaestum esse existimantes, omnibus viribus injuriam fugiant.

CCXCV. — CHÆREMΩΝΙ, ΖΟΣΙΜΩ ΕΤ ΜΑΡΩΝΙ. Quod immortalis anima.

Ne hac opinione ducti, optimi viri, quod animæ una cum corporibus exstinguantur, sine ullo metu peccetis, tanquam pœnas minime daturi : verum a iudice veritatem edocti, hoc est, quod et immortales sint, et judicium subituræ sint, palinodiam canite. « Ne timeatis enim, inquit, ab iis qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (en ejusmodi immortalitatis animæ testimonium, cui nemo adversari queat) ; timete autem potius eum qui potest corpus et animam perdere in gehennam ¹⁹. » En et resurrectionis et supplicii ab omni mendacio aliena demonstratio. Siquidem Creatoris sententiam quovis argumento firmiorem ac valentio-rem existimare oportet. Quod autem in Veteri quoque Testamento probi et clari viri cognitam haberint animæ immortalitatem, audite quid tres pueri in fornace dicant : « Benedicite, spiritus et animæ justorum, Domino ¹. » 376 Idonei autem scilicet, quibus fides adhibeatur, illi sunt, qui tyrannum minime pertimuerunt, verum pietatis specimen ediderunt, atque ignem tanquam pudore affecerunt. Jam ille Seraphinorum spectator clamans : « Quis annuntiabit vobis quod ignis ardeat ²? » quid aliud quam gehennam atque animorum immortalitatem corporumque ad vitam reditum prædicat? Quamobrem ne verba ea quæ Scriptura vobis accinit, pro fabulis ducite : Verum ab meliorem mentem redite ³. Id enim licet, quantispex in vita sumus. Deus quippe non vult mortem peccatoris, sed magis ut a via sua mala convertatur, ac celebrem vi-

Ne male lucreris : mala lucra æqualia damnis.

Et Sophocles :

Τὰ φαῦλα κέρδη πημονὰς ἐργάζεται. RITT.

²¹) Verba τὴν τῆς ψυχῆς omittebat ed. Paris. Edit

tam vivat ⁴. Si enim faciem ejus in confessione præoccupaverimus, hoc est, si ante præstitutum diem per res ipsas ei satisfecerimus, in judicio misericordiam consequemur. Creatoris enim, uti jam firmiorem judicare oportet.

CCXCVI. — AGATHONI PRESBYTERO.

Quomodo sit intelligendum illud Abrahamo dictum, « Multiplicans multiplicabo ».

Deus Abrahami semen cælestibus astris ac maris arenæ comparaturum se pollicitus est: illud significans, quod quidam ex ipsis elucebunt (quales scilicet fuerunt prophetæ et justii viri, apostoli item, et qui eorum opera fidem amplexi sunt, ac probis actionibus enituerunt, ad quos Salvator dicit: « Luceat lux vestra coram hominibus »); et Apostolus: « Inter quos lucetis tanquam luminaria in mundo »), quidam autem abjecti, ac terrenarum rerum studiis addicti esse deprehenduntur, instabilesque atque ad omnem ventum agitati: qui etiam proinde tanquam marina et infructuosa arena reputati, contemnentur, ac pro nihilo habebuntur.

CCXCVII. — PAULO.

Si, tanquam in gratiam redituri, qui nuper amici erant, inter se dissident, levius malum est: si autem tanquam in implacabili odio ac simultate permansuri, gravius. Quoquo vero animo sint, tu da operam, ut quam ocissime in gratiam eos reducas, ne alioqui temporis mora difficilius hoc negotium reddat.

CCXCVIII. — EIDEM.

In illud in lege scriptum, « Pauperis non miseraberis in judicio ».

Qui paupertate ad negotium aliis libenter exhibendum abutitur, is non modo indignus est qui misericordiam consequatur, sed etiam odium promeretur. Nam pro eo quod quietem agens obsecrare debebat, ipse contra accusationes concinnat. Quam etiam ob causam Scriptura sanxit, ne quis pauperis in judicio misereatur: non quod ei misericordiam impertiri nolit, sed quod eum sycophantem agere prohibeat. **377** Nam si ille supplicis specie missa facta, litigatoris personam assumere audeat, jus apud judicem superiores partes ferat. Etenim quidem is qui in judicium vocatus est, ac de causa obtinuit, post victoriam ei, qui causa cecidit, facilem ac misericordem se præbere potest: at non item æquum est, ut is, penes quem sententiæ arbitrium ac potestas est, jus ipsum laboret.

CCXCIX. — THEONI EPISCOPO.

Si ipsa quousque seorsim perpensa Zosimi improbi-

⁴ Ezech. xxxiii, 41. ⁵ Gen. xvi, 10. ⁶ Matth. v, 46. ⁷ Philipp. ii, 45. ⁸ Exod. xii, 3.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(22) In cod. Vat. 650 epistola hic desinit. Possin.
(25) Cod. Vat. 650, ἐστὲ. Id.
(24) In titulo post Παύλω cod. Vat. 650 addit σχολαστικῶ. Vers. pen. epist. idem pro συναλλ. legit διαλλάξει. Id.

Α ἐν τῇ κρίσει ἐλεηθῆσόμεθα. (22) Τὴν γὰρ τοῦ Δι-
μουργοῦ, ὡς ἔφη, ἀπόφασιν πάσης ἀποδείξεως
ἰσχυροτέραν χρῆ νομίζειν.

dixi, sententiam quovis argumento ac demonstratione

Σιζζ'. — ΑΓΑΘΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πῶς νοητέον τὸ εἰρημένον τῷ Ἀβραάμ, « Πλη-
θύνων πληθυνῶ. »

Οὐράνιοις ἀστροῖς καὶ ψάμμω θαλαττῆα παρε-
κάζειν τὸ τοῦ Ἀβραάμ ἐπηγγελῆτο σπέρμα ὁ
Θεὸς, μὴνῶν ὅτι τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν διαλάμψουσιν
(οἱοί ἦσαν οἱ προφῆται καὶ οἱ δίκαιοι, ἀπόστολοι
τε καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν πιστεύσαντες, καὶ ἔργοις δια-
πρέψαντες, οἷς ὁ Σωτὴρ μὲν ἔφη, « λαμψάτω τὸ φῶς
ὁμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ») ὁ δὲ Ἀπόστολος,
« Ἐνοῖς φαίνεσθε (23) ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, ») τινὲς
δὲ χαμαιπετεῖς καὶ χαμαιζήλοι ἀλώσονται, ἀθέδαιοί
τε καὶ ὑπὸ παντὸς ἀνέμου περιφερόμενοι, οἷτινες
καὶ ἐξευτελισθήσονται, ὡς ψάμμος θαλαττῆα τε καὶ
ἄκαρπος λογισθέντες.

Σιζζ'. — ΠΑΥΛῶ (24).

Εἰ μὲν ὡς διαλλαγήσόμενοι οἱ πρῶν φίλοι δια-
φέρονται, ἤττόν ἐστι κακόν: εἰ δὲ ὡς ἀσπονδοὶ δια-
μενοῦντες, μεῖζον. Πλὴν ὅπως ἂν διακείντο, σπού-
δασον εἰς εἰρήνην θάπτον αὐτοὺς συναλλάξει, μήποτε
καὶ χρόνος δυσχερέστερον τοῦτο κατασκευάσῃ.

C

Σιηη'. — Τῷ ΑΥΤῶ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ: « Πένητα οὐκ
ἐλεήσεις ἐν κρίσει. »

Ὁ τῇ πενίᾳ εἰς φιλοπραγμοσύνην καταχρῶμενος,
οὐ μόνον ἐλέους τυχεῖν οὐκ ἂν εἴη δίκαιος, ἀλλὰ καὶ
μίσους ἀξιός ἐστι. Δέον γὰρ τὰς ἡσυχίας ἄγοντα
παρακαλεῖν, ἐγκλήματα βράπτει. Διὸ δὴ καὶ ἡ τῆς
δικαιοσύνης πηγὴ, μὴ ἐλεεῖσθαι τὸν πένητα ἐν κρίσει
ἐθέσπισεν, ἐλεεῖσθαι (25) μὲν αὐτὸν βουλομένη, συκο-
φαντεῖν δὲ ἀπαγορεύουσα. Εἰ γὰρ ἐλεῖνο τὸ τοῦ ἐκείτου
σχῆμα ἀφέντος, τὸ τοῦ διαδίκου ἀναλαβεῖν τολμη-
σειε, τὸ δίκαιον κρατεῖτω παρὰ τῷ ψηφισμένῳ.
Κύριος μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ ἐγκληθεὶς καὶ νικήσας, μετὰ
τὴν νίκην οἰκτεῖραι τὸν ἡττηθέντα: οὐ μὴν ὁ τῆς ψή-
φου κύριος, δίκαιος ἂν εἴη λυμῆσθαι (26) τὸ δίκαιον.

Σιθθ'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ κακία Ζωσίμου δοκί-

(25) Hæc, τὸν πένητα.... ἐλεεῖσθαι, omittebat ed
Paris., typographi lapsu. Edid.

(26) Cod. Vat. pro λυμῆσθαι scribit λυμαίνε-
σθαι. Possin.

μαζομένη, ὡς γέγραφας, χαλεπὴ τυγχάνει, καὶ τοῖς ἄλλοις παραβαλλομένη (27), χαλεπωτέρα εὐρίσκειται, τὸ δὲ μὴ εἶδέναι αὐτὸν ἔτι νοσεῖ, χαλεπωτάτην αὐτὴν δείκνυσι, τί ἡμῖν ἐνοχλεῖς, ὡς δυναμένοις ἀνήκεστον θεραπεῦσαι νόσημα; Τοῦτο γὰρ Θεοῦ μόνου χρῆζει, τοῦ καὶ παθῶν καὶ πάσης περιγινομένου κακίας.

Τ'. — ΠΕΤΡΩ.

Περὶ τῆς ἐν ταῖς δημηγορίαις παρήσιας τοῦ Παύλου.

Ἄταν θαυμάζω τοῦ ἀοιδίμου Παύλου τὴν ἀνδρίαν, πῶς καὶ κρινόμενος ἐδημηγόρει, καὶ εὐθύνας ἀπαιτούμενος ἐδίδασκε. Διδασκάλου μὲν γὰρ ἔστι τὸ μετ' ἐξουσίας λέγειν, κρινομένου δὲ τὸ μετρεῖν τῷ καιρῷ τοῦς λόγους. Ἄλλ' οὗτος εἰς τούναντίον ἐχώρει· εἶχε γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸν τῆς σοφίας χορηγόν τε καὶ πρῶτανιν.

ΤΑ'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Ἔοικας ἀγνοεῖν, ὅτι τὸ αὐτὸ βῆμα, καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα, καὶ ὁ αὐτὸς λόγος, μὴ μετὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου λεγόμενος, ποτὲ μὲν ἐμφαίνει λογισμοῦ, ποτὲ δὲ ὀργῆς καρπέν.

ΤΒ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Ὁ φίλος ὁ σὸς, παύσων τοὺς ὀνειδίσαντας αὐτῶν τὴν πρὸς σὲ γεγεννημένην αὐτῷ μικροψυχίαν, ἐκεῖσε ἀφίχτο· ἦκε γὰρ τὴν νυκτὶ φιλοφροσύνην (28) οὐ μόνον καλύψων, ἀλλὰ καὶ σβέσων τὴν προλαβοῦσαν δυσμένειαν· δέδεξο τοίνυν αὐτὸν ὑπταίαις χερσίν (29).

ΤΓ'. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Εἰ καὶ τισιν ἴσως κολακεύουσί σε, ἔδοξε λογισμοῦ εἶναι, οὐκ ὀργῆς ἢ ἀπόκρισις, ἐμοὶ δοκεῖ θρασυτήτος μᾶλλον εἶναι ἢ θράσους ὁ καρπός. Διὸ δὴ παραινῶ σοι ἐμπροσθεν τῆς ὀργῆς τιθέναι τὸν λογισμὸν, καὶ οὕτω καὶ λέγειν καὶ γράφειν. Εἰ γὰρ συγχωρησεῖας (30) αὐτῇ προπηδῆν τοῦ λογισμοῦ, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιήσει.

ΤΔ'. — ΘΕΟΦΙΛΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὅτι μὲν τῇ πείρᾳ τὴν φήμην ὑπερέβη ὁ μακάριος Τιμόθεος, καὶ κρείττων ἦν ἀκοῆς εἰς θεῶν ἐρχόμενος, ἅπαντες οἱ τῆς μελιχίου ἐκείνης ἀξιωθέντες συνουσίας ἴσασιν. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ἠύχόμην τοσοῦτον δυνηθῆναι φράσαι, ὁπόσον καὶ βούλομαι, οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, ἀμφιβάλλει. Ἐπειδὴ εὐξασθαι μὲν βῆδιον, τυχεῖν δὲ ἀπορώτερον, ἢ ὅσα πρόχειρον εὐξασθαι,

. Act. xxvi, 4 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(27) Idem cod., παραλαβανομένη. POSSIN.

(28) Recte Vat. 650 substituit τῇ νυκτὶ φιλοφροσύνην. Id.

(29) Ἰγπταίαις χερσίν. Supinis manibus excipere,

tas, ut ad me scribis, gravis est, atque cum aliis collata gravior invenitur, ac denique hoc eam gravissimam et atrocissimam esse demonstrat, quod morbum suum ignorat, quid nobis perinde molestiam exhibes, tanquam incurabili morbo mederi queamus? Hoc enim Deum solum requirit, qui et turbulentas animorum permotiones, et omne vitii genus fundit ac profligat.

CCC. — PETRO.

De libertate loquendi Pauli in concionibus.

Magna me admiratione afficit celebris illius Pauli fortitudo, per quam et cum in iudicium vocaretur, concionatoris munereungebatur, et cum causa ei dicenda esset, doctoris partes obibat. Doctoris enim est cum auctoritate loqui: rei autem sermones suos pro tempore moderari. At hic tamen contra se gerebat; nec mirum: habebat enim in seipso sapientiæ subministratorem ac moderatorem.

CCCI. — ARCHONTIO MAGISTRATUM GERENTI.

Illud ignorare videris, idem verbum, et idem nomen, et eundem sermonem, dispari contentione prolatum, nunc quidem rationis ac prudentiæ, nunc autem iræ fructum præ se ferre.

CCCH. — ALYPIO.

Amicus tuus, ut iis, qui simultatem eam, quæ ipsi tecum interessit, probri loco objecerunt, silentium indicat, istuc se contulit. Profectus est enim, ut non modo præsentem comitatem ac benevolentiam superet, sed etiam ut pristinam animi offensionem exstinguat. Supinis itaque manibus eum excipe.

CCCHH. — AGATHODÆMONI GRAMMATICO.

Et si quibusdam tibi fortasse adblandientibus, responsum tuum a ratione ac iudicio, non ab ira manasse visum est: mihi tamen contra ab audacia potius et temeritate profectum esse videtur. Quamobrem tibi faciendum esse censeo, ut rationem iræ anteponas: sicque et ad loquendum, et ad scribendum te compares. Nam si ipsi ante rationem prosilire permiseris, nihil erit, quod non sursum deorsumque volvat.

CCCIV. — THEOPHILO SUBDIACONO.

Quod quidem experimento sanam beatus Timotheus superarit, aspectuque, quam auditione, præstantior fuerit, omnes quibus suavi ipsius consuetudine frui donatum est, 378 exploratum habent. Quod autem ipse quoque tantum eloqui posse optarim, quantum cupio, nemo, ut opinor, dubitat. At quoniam optare facile est, consequi autem difficilium

est quæ facile ac prompte optantur, idcirco ego quidem tacebo: tu vero ex his rebus, quas certo cognitas habes, encomium ipsi contexere ne graveris.

CCCV. — PETRO LECTORI.

Posteaquam conscelerati atque nefarii Judæi propter audacissimum illud et insuave facinus adversus Dominum perpetratum angelico subsidio destituti sunt, tum vero Romanorum gladio traditi, tanto numero capti sunt, ut, qui conspexerunt, adduci vix possent ut crederent quemquam eorum interiisse: ac rursus tantus cæsorum numerus inventus est, ut omnes ambigerent, an quisquam captus fuisset. Cum enim adversus conservos duntaxat eorum furor acueretur, parcius plectebantur. At cum adversus Dominum furor ipsorum exarsisset, tum vero, ut ejusmodi scelere admissio, quod veniam omnem superaret, interneconi additi sunt. Alii enim flamma et ferro, alii fame oppressi sunt. Qui autem cladi superfuere, ob id tantummodo superesse permisi sunt, ut et belli calamitates tragicum in modum deplorarent, et velut captivi quidam cultum ac venerationem omnibus in locis florentem

CCCVI. — CYRILLO EPISCOPO.

Quemadmodum rex, qui legibus paret, viva lex est: eodem modo sacerdos quoque qui sanctionum ecclesiasticarum imperio subest, tacita norma et regula est.

CCCVII. — ISAIÆ MILITI.

Quemadmodum sinceri atque ardentes pudicitiaæ amatores ex sua castitate de aliis etiam, quamvis minime tales sint, puras sententias ferunt, nec impudicum quemquam esse arbitrantur: eodem modo qui libidinis æstro tanquam rabie quadam agitantur (quorum te quoque unum esse ajunt) ex petulantia sua libidine alios, etiam qui non sunt, tales esse judicant. Utrique enim ex suis moribus de aliorum quoque morbis calculum ferunt.

CCCVIII. — AMMONIO TRIBUNO.

Et festi quoque diei tempus suo nomini respondens, naturæ felicitate ornatum est. Ut enim animorum ver, quod post peccatorum hiemem floruit, missum faciam, ne illud quidem, quo corpora utuntur, admiratione caret. Siquidem hibernam intemperiem subsequens, æstivam molestiam antecedit: quo nimirum illud ostendat, quod qui scelereum hieme defunctus est, nisi vernum et gravem ac moderatum statum in seipso retineat, judicii flammis addicetur. Ut enim necessitate quadam æstas veri succedit, **379** ad eundem etiam modum post entitatem et patientiam judicium omnino veni et.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(31) Pro τεθεαμένους cod. Vat. 650 habet θεωμέ-
νους. et vers. ult. post ἀνθούν addit τό. POSSIN.

(32) Idem cod., εὐφρογγοσ. Id.

ἐγὼ μὲν σιγήσω· σὺ δ' ἐξ ὧν ἀκριβῶσ ὄσθα, τὸ ἐγκώμιον αὐτῶ ὑφᾶναι μὴ παραίτησθ.

TE'. — ΠΕΤΡῶ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Ὅτε οἱ ἀλιτήριοι Τουδαῖοι τῆσ ἀγγελικῆσ συμμά-
χιασ, διὰ τὸ κατὰ τοῦ Δεσπότησ τὴν πάντολμον ἐκεί-
νην λύσσαν δεδραματουρηγῆναι, ἐγυμνώθησαν· τότε
δὴ τῆ Ῥωμαίων παραδοθέντεσ ἀσπίδι, τοσοῦτοι μὲν
ἐάλωσαν, ὡσ τοὺσ τεθεαμένουσ (31) ἀπ:σταῖν, εἰ τισ
ἀπώλετο· τοσοῦτοι δὲ οἱ πεπτωκότεσ εὐρέθησαν, ὡσ
ἀπορεῖν ἅπαντασ εἰ τισ ἐάλωκεν. Ὅτε μὲν γὰρ περὶ
τοὺσ συνδούλουσ ἡ μανία ἐθήγετο, μετριῶσ ἐσωφρο-
νίζοντο. Ὅτε δὲ κατὰ τοῦ Δεσπότησ ἐμάνησαν, ὡσ
συγγνώμησ μελίζονα παῖσαντεσ, πανωλεθρία παρ-
εδόθησαν. Οἱ μὲν γὰρ πυρὸσ καὶ σιδήρου, οἱ δὲ λιμοῦ
ἔργον ἐγένοντο. Οἱ δὲ περιλειφθέντεσ διὰ τοῦτο περι-
εῖναι συνεχωρήθησαν, Ἰνα καὶ τὰσ τοῦ πολέμου τραγ-
φδήσασι συμφορὰσ, καὶ ὡσπερ αἰχμάλωτοι μαστι-
γία τὴν ὑφ' ἡλίφ περιόντεσ, ἴδωσι πανταχόσε ἀν-
θούν σταυρωθέντοσ τὸ σάσασ.

verberones orbem universum peragrantes, Crucifixi prospicerent.

ΤΓ'. — ΚΥΡΙΑΛῶ ΕΠΙΣΚΟΠῆ.

Ὅσπερ βασιλεὺσ ὑπὸ τῶν νόμων ἀρχόμενοσ, ἐμ-
ψυχόσ ἐστί νόμοσ· οὕτω καὶ ἱερεὺσ ὑπὸ τῶν θεσμῶν
βασιλευόμενοσ, κανὼν ἐστί ἀφθογγοσ (32).

C

ΤΔ'. — ΗΣΑΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Ὅσπερ οἱ γνήσιοι καὶ διάπυροι τῆσ σωφροσίνησ
ἐρασταὶ ἐκ τῆσ οἰκειασ ἀγνείασ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων
καὶ περὶ μὴ ὄντων τοιοῦτων πολλάκισ καθαράσ τὰσ
ψήφουσ φέρουσι, καὶ οὐδένα ἡγῶνται ἀκόλαστον εἶ-
ναι· οὕτω καὶ οἱ τῶ τῆσ ἀσελγείασ οἰστροφ λυτῶν-
τεσ, ὧν εἶσ καὶ αὐτόσ, ὡσ φασι, τυγχάνεισ, ἐκ τῆσ
σφῶν λαγνείασ, καὶ τοὺσ μὴ ὄντασ τοιοῦτοσ, τοι-
οῦτοσ εἶναι (33) ψηφίζονταὶ. Ἐκαστοι γὰρ ἐκ τῶν
καθ' ἑαυτοὺσ, καὶ τὰσ περὶ τῶν ἄλλων φέρουσι ψή-
φουσ.

ΤΕ'. — ΑΜΜΟΝΙῶ ΤΡΙΒΟΥΝῶ.

Καὶ ὁ καιρὸσ τῆσ πανηγύρεωσ ἐπαληθεύων ἑαυτὸν
εὐμοιρίῃ φύσεωσ κεκόσμηται. Ἴνα γὰρ παρῶ τὸ
τῶν ψυχῶν ἔαρ, τὸ μετὰ τὸν χειμῶνα τῶν ἀμαρτη-
μάτων ἀνθήσαν, οὐδὲ τὸ τῶν σωμάτων ἔξω θαύμα-
τοσ καθέστηκε. Τῆσ γὰρ χειμερίουσ δυσκρασίασ δεύ-
τερον ὄρηθὲν, τῆσ θερινῆσ ὀχλήτεωσ προτρέχει, Ἰνα
δείξη, ἐτι ὁ τοῦ χειμῶνοσ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπαλ-
λαγείσ, εἰ μὴ ἐπρινῆν καὶ βεθηκυῖαν κατάσταςιν ἐν
ἑαυτῶ φυλάξου, τῶ πυρὶ τῆσ κρίσειωσ παραδοθήσε-
ται. Ὅσπερ γὰρ ἀνάγκη τιλ μετὰ τὸ ἔαρ τὸ θέροσ,
οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἀνεξικακίαν ἡ κρίσισ πάντωσ
ἐπιφοιτήσει.

(33) Ed. Paris., καὶ τοὺσ μὴ ὄντασ, τοιοῦτοσ εἶ-
ναι, etc. EDIT.

ΤΘ'. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ βούλει, ὦ βέλτιστε, μέγιστα δεῖξαι τὰ σαυτοῦ κατορθώματα, μὴ μέγα φρόνει, καὶ τότε ταῦτα ἡμερίζονα ἀποφαίνεις. Μὴ νομίσης τι πεποιηθέναι, καὶ τότε λαμπρότερος ἔσῃ. Εἰ γὰρ ὁ ἀμαρτωλὸς νομίζων εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, δίκαιος γίνεται (ὡς περ καὶ ὁ τελώνης) ὁ δίκαιος ἀμαρτωλὸν ἑαυτὸν ἠγούμενος, πῶς οὐ σεμνότερός ἐστι καὶ εὐκλείστερος; Ἡ εὐγνωμοσύνη στέφανον ἀμαρτωλῶ ἤνεγκεν (οὐδὲ γὰρ ταπεινοφροσύνων, ἀλλ' ἀληθεύων ἔλεγε), ταπεινοφροσύνη δικαίῳ πῶς οὐ μυρίουσ πλέξει στεφάνους;

at nihil (non enim per animi submissionem, sed veritate ductus, hoc dicebat) quid causæ est, quam obrem humilitas justo sexcentas coronas non neciat?

ΤΙ'. — ΠΕΤΡῶ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ.

Ἰσθὶ μὲν ἀνθρώπων (πάντας γὰρ αἰτιάσθαι οὐχ ἔσιον), τὰ μὲν κακὰ καὶ μὴ μαθόντες δρῶσι, τὰ δὲ θεῖα οὐδὲ διδασκόμενοι συνίσασιν· ἀλλὰ τὰ μὲν τιμωρίας πνέοντα ἀφ' (34) ἐκτυτῶν ποιοῦντες διατελοῦσι· τὰ δὲ στεφάνου πρόξενα, οὐδ' ἀναγκαζόμενοι διαπράττονται· κάκεινα μὲν μηδὲ παραδείγματα πολλάκις ἔχοντες τίχουσι· ταῦτα δὲ, καὶ παραδείγματα δρῶντες παραγράφονται. Τοσοῦτον ἀπέχουσι τοῦ μιμῆσθαι. Τοῦ χάριν δὲ ταῦτα γράφω, τυχὸν οὐκ ἀγνοεῖς· ὅτι Ζωσίμου καὶ Μάρωνος τοὺς βίους ἐκωμῶδησας.

ΤΙΑ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Ὁ σοφὸς Εὐσταθίου ὁ πρεσβύτερος, ὁ ὑπὸ θείας μισοπονηρίας, καὶ ἐπὶ τῇ ὁμωνυμίᾳ τοῦ ἑταίρου, ὡς οἶσθα, Εὐσταθίου βαρυνόμενος, καὶ ἀμείψαι ἑαυτοῦ τὴν προσηγορίαν βουλομένης οἴχεται. Τέθληκε γὰρ, εἰπεῖν ἰσως οὐ θέμις. Ἡ γὰρ τῶν φιλαρέτων ἀνδρῶν κοίμησις, ὧν εἰς ἦν καὶ αὐτὸς, τελευτή μὲν ἐστὶ τῶν λυπηρῶν, ἀρχὴ δὲ τῶν αγαθῶν. Τὸ γὰρ τῶν ἀθλῶν πέρας, ἀρχὴ τῶν στεφάνων καθέστηκε.

ΤΙΒ'. — ΠΑΛΛΑΔΙῶ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Ἐχει τι ἡ ψυχὴ μου ἐπιβρόπεδες, ὦ φίλε, εἰς τὸ πιστεύειν μὲν τοῖς μέγιστοις κατορθώμασι, ἀπιστεῖν δὲ τοῖς μέγαλοις ἀμαρτήμασι. Διδὸ καὶ τοὺς ἐκεῖνα μὲν διηγούμενους ἐπαινῶ· τοὺς δὲ ταῦτα, εἰ μὲν δυναίμην, ἐπιστομίζω· εἰ δὲ μὴ, τῷ συγνάξω ἀνιστέλλω. Εἰ τοίνυν καὶ τὸν σὸν ἐχθρὸν ἀρβητά τινα κατὰ σοῦ ῥητορεύσαντα ἐπεστόμισα, μὴ ἔμοι χάριν ἴσθι, ἀλλὰ τῷ θεῷ τῷ τοιαύτῳ μοι προαίρῃσιν χαριζαμένῳ. Καὶ περὶ ἐκεῖνον, δι' ὧν πράττεις, ἐλέγγειν. Οὕτω γὰρ ἐγὼ χάριν εἶσμαι, εἰ μὴ ἐλεγχόμενον ὑπὲρ σοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τὸν λόγον ποιησάμενος.

ΤΙΓ'. — ΛΑΜΠΕΤΙῶ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Περὶ τῆς θείας ἐπιδημίας.

Ἰσθὶ, ὦ σοφίας αὐτοφυῆς ἀγαλμα, ὅτι ὁ καλλίνι-

CCCIX. — MARTYRIO PRESBYTERO.

Si illud tibi studio est, vir optime, ut quæ ab te cum virtute geruntur, magna esse videantur, ne sublimer te ac magnifice de te sentias, ac tum ampliora ea reddes. Ne te fecisse existimes: ac tum majorem splendorem consequeris. Nam si peccator, id se, quod est, esse judicans, justus efficitur (quem admodum publicano contigit), quid tandem afferri potest, quin justus, peccatorem se esse existimans, majorem hinc venerationem gloriamque sibi comparet. Si candida peccati agnitio coronam peccatori

CCCX. — PETRO SCHOLASTICO.

Plerique mortalium (neque enim omnes accusare fas est) mala quidem etiam sine cujusquam disciplinâ faciunt, bona autem adhibito quoque magistro non intelligunt: atque ea quæ pœnam et cruciatum spirant, sua sponte agere non intermittunt, quæ autem coronas accersunt, non coacti quidem administrant: atque illa, tametsi persæpe ne exempla quidem ulla habeant, pariunt: hæc autem, etiam exemplis ante oculos propositis, improbant, nedum imitentur. Quam ob causam hæc scribam, fortasse non ignoras: nempe quia Zosimi et Maronis vitas comicum in modum proscidisti.

CCCXI. — DANIELI PRESBYTERO.

Sapiens presbyter Eustathius, qui, pro divino suo in improbos odio, etiam idem sibi cum impuro et scelerato, ut nosti, Eustathio nomen esse graviter et moleste ferebat, ac nomen suum immutare cupiebat, hinc abscessit. Neque enim fortasse dicere fas est, mortuus est. Nam proborum virorum (quorum numerum ipse quoque augebat) somnus, molestiarum quidem finis est, bonorum vero initium. Siquidem certaminum finis, coronarum principium existit.

CCCXII. — PALLADIO DIACONO.

Ea quodammodo animi propensione sum, o amice, ut maximis quidem virtutibus fidem adhibeam, ingentibus autem peccatis abrogem. Ex quo efficitur, ut eos, qui illa commemorant, laudibus afficiam: iis autem, qui hæc narrant, si possuin, silentium indicam; sin minus, tristem vultum præferendo eos reprimam. Quamobrem, si hosti quoque, qui infanda quædam adversum te prolocutus fuerat, os obstruxi, ne mihi, sed Deo, qui mihi hanc animi inductionem dedit, gratiam habe: atque, ut illum, per ea quæ agis, coarguas, enitere. Nam ita demum ego gratiam tibi habiturus sum, si non tua, sed veritatis causa verba fecisse comperiar.

380 CCCXIII. — LAMPETIO DIACONO.

De divino adventu.

Illud scito, o nativum sapientiæ simulacrum, quod

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(34) Pro ἀφ' cod. Vat. 650 habet ἐφ' et vers. 8 εὐρόντες scribit pro ὄρωντες. Vers. pen. pro ὅτι

legit ὁ et vers. ult. pro ἐκωμῶδησας, κωμῶδησας. ΡΟ-SIN.

ille victoriæ pulchritudine insignis cœlorum rex, qui ob humani generis salutem huc venit, posteaquam id omne, quod peccabat, tanquam barbarum subegit; tum vero parta victoria tanquam proprium miserationi habuit.

CCCXIV. — PETRO SCHOLASTICO.

Qui non solum eos, quibus injuria fit, ulciscitur, sed etiam illud providet, ne quis alium injuria afficiat, hic non modo acris ac fortis principis, verum etiam sapientis legislatoris nomen meretur: ut qui alterum per imperii potentiam, alterum per animi prudentiam conficiat.

CCCXV. — AUSONIO CORRECTORI.

Qui nec favore, nec odio, nec muneribus adducitur, ut jus labefactet, hic meo quidem iudicio et optima est justitiæ regula, et incorruptus eorum, de quibus controversia est, iudex ac disceptator.

CCCXVI. — HIERACI PRESBYTERO.

« Dans sapientiam sapientibus et prudentiam scientibus. »

Id quod a Daniele dictum est: « Dans sapientiam sapientibus et prudentiam scientibus ¹⁶; » prudentiam potissimum quidem de seipso dixit: quoniam Deus non modo regis insomnium (quod ipsemet, qui viderat, ignorabat) ipsi patefecit, sed etiam causam eam, ob quam visum illud ei demonstratum fuerat, et interpretationem. Causa porro regis consilia erant. Quandoquidem enim, ut vero consentaneum est, ob tropæa supercilium attollebat (ut qui non tantum adversus alias nationes, sed etiam adversus Judæos, qui multis ac magnis, tum in Ægypto, tum in deserto, tum in Palæstina beneficiis auctos sese atque ornatos fuisse jactabant, rem militarem strenue ac feliciter administrasset), illud secum, ut credibile est, agitarat, cum multa imperia extincta perspexisset (nam Assyriorum quoque imperium finem acceperat), an ipse quoque mutationem aliquam subiturus esset. Quocirca consentaneæ ipsius consiliis atque animi agitationibus visio contigit. Propheta autem ea, quæ ipse cum animo suo agitarat, primum ipsi exposuit: ut ab iis, quæ certa et indubitata erant, ea quoque quæ ignota et obscura erant, fidem invenirent, atque interpretata facile admitterentur. Ad hunc itaque modum rex ea, quæ dicta sunt, comprobavit. Neque enim ex eo duntaxat quod ea, quæ animo volvebat, dixit, conjecturam fecit vera esse quæ dicta fuerant: sed etiam id, quod viderat, mente fortasse resumpsit, atque per eorum, quæ narrata fuerant, sinceritatem, illud in memoriam revocavit. Atque hæc quidem hactenus.

¹⁶ Dan. 11, 21.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Post ἐπιδημίαν addit cod. Vat. 650, τὴν, et πρὸς τὸ ποιησάμενος legit πεποτημένος. Possin.

(36) Pro πολλὰ καὶ cod. Vat. 650 legit πολλὰ-

κος τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐπιδημίαν (35) τῆδε ποιησάμενος, πᾶν τὸ ἀμαρτάνον ὡς βάρβαρον χειρωσάμενος, ὡς εἰκελον μετὰ τὴν νίκην ὤκτειρε.

ΤΙΔ'. — ΠΕΤΡῶ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ.

Ὁ μὴ μόνον τοῖς ἀδικουμένοις ἐπαμύνων, ἀλλὰ καὶ ὅπως μηδελὶ ἀδικήσῃ προμηθεύμενος, οὗτος οὐ μόνον ἄρχων δραστήριος, ἀλλὰ καὶ νομοθέτης σοφὸς δίκαιος ἀν εἶη καλεῖσθαι· τὸ μὲν τῇ ἀρχικῇ δυνάμει, τὸ δὲ τῇ ψυχικῇ συνέσει διαπραττόμενος.

ΤΙΕ'. — ΑΥΣΟΝΙῶ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Ὁ μὴτε χάριτι, μὴτε δυσμενεῖα, μὴτε δωροδοκίᾳ λυμαινόμενος τὸ δίκαιον, οὗτος καὶ ἀριστὸς ἐστὶ τοῦ δικαίου κανῶν, καὶ ἀδέκαστος τῶν ἀμφοισθητούμενων κριτῆς.

ΤΙΓ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

« Διδούς σοφίαν τοῖς σοφοῖς, καὶ φρόνησιν τοῖς εἰδόσι σύνεσιν. »

Τὸ ῥηθὲν τῷ Δανιὴλ, « Διδούς σοφίαν τοῖς σοφοῖς, καὶ φρόνησιν τοῖς εἰδόσι » σύνεσιν μάλιστα μὲν περὶ ἑαυτοῦ εἶπεν. Ἐπειδὴ οὐ μόνον αὐτῷ τὸ ἐνύπνιον τοῦ βασιλέως (ὅπερ αὐτὸς ὁ ἑωρακῶς οὐκ ἦδει) ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐδειχθῆ ἡ ὄψις ἐκείνη, καὶ τὴν σύγκρισιν. Ἡ δὲ αἰτία ἦν, τοῦ βασιλέως τὰ βουλεύματα. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς εἶκός, ὠφρῦωτο τοῖς τροπαίοις, οὐ μόνον κατὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἀριστεύσας, ἀλλὰ καὶ κατὰ Ἰουδαίων, τῶν πολλὰ καὶ (36) μεγάλα αὐγούτων εὐηργετήσθαι ἐπί τε τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τε τῆς ἐρήμου, ἐπὶ τε τῆς Παλαιστίνης ἐγενόσεν, ὡς εἶκός, θεασάμενος πολλὰς βασιλείας σεσθεσίας (ἦν γὰρ καὶ τῶν Ἀσσυρίων τελευτήσασα), εἰ καὶ αὐτῷ μεταβολὴ τις γενήσεται. Ἀκολούθως τοιγαροῦν τοῖς βουλεύμασιν ἡ ὄψις γέγονεν. Ὁ δὲ προφήτης τὰ βεβουλευμένα αὐτῷ πρώτον διηγήσατο, ἵνα ἀπὸ τῶν ὠμολογημένων καὶ τὰ λανθάνοντα ἀξιώσιστα γένωνται, καὶ ἡ ἐρμηνεία εὐπαραδεκτος εἴη. Οὕτως οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς κατεδέξατο τὰ λεχθέντα. Οὐ γὰρ μόνον ἀφ' (37) ὧν τὰ κατὰ διαίτιαν εφη, ἐστοχάσατο ὡς ἀληθῆ τὰ εἰρημένα τυγχάνει· ἀλλὰ καὶ ἀνεπόλησεν ἴσως τὸ ὄφθην, καὶ εἰς μνήμην ἦλθεν ὑπὸ τῆς ἀκριβείας τῶν λεχθέντων. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Εἰ δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων τοῦτο εφη, σοφοὺς, οἶμαι, καλεῖ τοὺς τὸν θεὸν κτησαμένους φόβον (« Ἀρχὴ γὰρ σοφίας, φόβος Κυρίου »)· εἰδότες δὲ σύνεσιν, τοὺς πεπαιδευμένους τὸν νόμον. Εἰ γὰρ τῆς τῶν εἰδώλων ἀποστατεῖν ἀπάτης, ἔψονται δὲ τοῖς οὐρανόις χρησμοῖς, λήφονται τὴν τῶν ἀρρήτων γινῶσιν. « εἰδῶσι γὰρ σοφίαν τοῖς

κίς. Ib.

(37) Cod. Vat., ἀφ' et vers. post sextō, κειτημέ- νους pro κτησαμένους. Ib.

σοφοῖς, » τουτέστι τὴν θείαν χάριν τοῖς φοβουμένοις (38) ἄρχει· « φρόνησιν δὲ τοῖς εἰδῶσι σύνεσιν, » τουτέστι τῶν κεκρυμμένων τὴν γνῶσιν τοῖς συνετῶς ἐπὶ τὸν τὰ τοιαῦτα ἀποκαλύπτειν δυνάμενον κατατρέχουσιν. Ἡ πάλιν, σοφίαν μὲν τοῖς σοφῶς ἑαυτοῦς ἀγούσαι φρόνησιν δὲ, τοῖς σύνεσιν γεωργοῦσιν, ἢ ἢ προαίρεσις τὴν χάριν ἐπισπάσθαι, καὶ μὴ κατὰ ἀποκλήρωσιν δόξῃ χαρίζεσθαι. Πρὸς γὰρ τὰς παρασκευὰς καὶ ἡ χάρις ἐφίπταται. Ἡ πάλιν, ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ τῶν ἐξωθεν σοφῶν καὶ συνετῶν προσελθόντες τῷ θεῷ κηρύγματι τὴν ὄντως σοφίαν, καὶ τὴν τῷ ὄντι σύνεσιν δρέψασθαι ἤμελλον, τοῦτο προεφήτευσεν.

fugiunt; vel rursum, sapientiam quidem iis qui seipsos sapienter regunt; prudentiam vero iis qui prudentiam excolunt, ut animi inductio gratiam attrahat, ac non Deus velut sortitione quadam gratificari videatur. Nam prout se quisque præpararit, gratia quoque advolat. Aut rursum, quoniam multi etiam ex iis qui apud externos sapientiæ prudentiæque laude floruerunt, ad divinam prædicationem accedentes, veram sapientiam ac veram prudentiam percepturi erant, idcirco hoc prædixit.

TIZ'. — ΘΕΩΝΙ.

Οὐχ ἡ δύναμις μόνον, ὡ θαυμάσιε, τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος τῶν κηρυττόντων συμβαίνων τῷ κηρύγματι, τοὺς ἀνθρώπους ἐπηγάγετο. Τίς γὰρ ἂν ἐπίσθη ἀνθρώποις, ἄλλα μὲν φράζουσιν, ἕτερα δὲ πράττουσιν; Εἰ γὰρ νῦν πολλοὶ ριζωθέντες ἐν τῇ πίστει, ἐκ τοῦ βίου τῶν ὑψηλῶν, οὐ μόνον ἐσαλεύθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτόπρεμοι ἀνεσπάσθησαν· τίς ἂν παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ ὀρθῶν πολιτείαν τοῖς λεγομένοις συμβαίνουσαν ἐπίσθη; καὶ ταῦτα, κελευόμενος τῶν πατέρων θεῶν τε καὶ ἐθῶν ἀποστῆναι, καὶ πλοῦτον μὲν καὶ τρυφὴν καὶ ἡδονὴν μισῆσαι, ἀσπάσασθαι δὲ ἀκτημοσύνην καὶ νηστείαν, καὶ ἀγνείαν, καὶ πρὸς καθημερινούς παρασκευάζασθαι θανάτους.

TIH'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Οὐδὲν δυνατώτερον ἀρετῆς, ὡ ὁμῶνυμε, οὐδὲ τυραννικώτερον. Αὕτη γὰρ ἐλέγχουσα τὰς τῶν πραγμάτων μεταβολὰς, ὅπ' αὐτῶν ἐλέγχεσθαι οὐκ ἀνέχεται· ἀλλὰ πάσας τὰς ἡνίας τοῦ πρέποντος ἐπιβάλλουσα, ἡνιοχεῖ καὶ ἀγει πρὸς ἕπερ βούλεται.

TIΘ'. — ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ καὶ ἐπὶ τῆς Εὐσεβίου, ὡς γέγραφας, ἀναρχίας (τὴν γὰρ ἀρχὴν αὐτοῦ ἀναρχίαν εἰκότως κέκληκας) τῶν ἐγκλημάτων τιμωρία προηγείται, καὶ αἱ κολάσεις τοὺς ἐλέγχους φθάνουσι, μὴ θαύμαζε. Ἀλογίας γὰρ ὦν θρέμμα, καὶ πάσης δικαιοσύνης ἀμύητος, ταρατῶν τὸ δίκαιον οὐκ ὀκνεῖ. Χρῆ (39) δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τοῖς ἐγκλήμασι τὴν κρίσιν συμπεφυκέναι, καὶ μετὰ τοὺς ἐλέγχους τὴν πίστιν ἐπεσθαι· καὶ τελευταίαν τὴν ψῆφον φέρεσθαι, τὴν τοῦ πταίσματος φύσιν, μέτρον τῆς δίκης ὀρίζουσιν. D

¹¹ Prov. 1, 7.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(38) Idem cod. post φοβουμένοις addit αὐτὸν, et vers. inde tertio pro κατατρέχουσιν scribit καταφύουσιν. Possit.

Quod si de aliis etiam hoc dixit, per sapientes, ut mea opinio fert, eos intelligit, qui divino metu præditi sunt (38) (principium enim sapientiæ est timor Domini ¹¹), per eos autem qui prudentiam sciunt, eos qui legis cognitione atque doctrina instructi sunt. Nam si a falso idolorum cultu se avertant, ac cælestia oracula sequantur, rerum earum, quæ nulla oratione explicari possunt, scientiam accipiunt. « Dat enim Deus sapientiam sapientibus, » hoc est, divinam gratiam iis, a quibus timetur, præbet: « prudentiam autem scientibus prudentiam, » hoc est, abditarum rerum cognitionem his, qui prudenter ad eum, qui res huiusmodi patefacere potest, confugiunt; vel rursum, sapientiam quidem iis qui seipsos sapienter regunt; prudentiam vero iis qui prudentiam excolunt, ac non Deus velut sortitione quadam gratificari videatur. Nam prout se quisque præpararit, gratia quoque advolat. Aut rursum, quoniam multi etiam ex iis qui apud externos sapientiæ prudentiæque laude floruerunt, ad divinam prædicationem accedentes, veram sapientiam ac veram prudentiam percepturi erant, idcirco hoc prædixit.

B

CCCXVII. — THEONI.

Non prædicationis duntaxat virtus, eximie vir, sed etiam prædicantium vita prædicationi consentiens hominum animos alliciebat. Quisnam enim alioqui hominibus aliud loquentibus, et aliud agentibus fidem adhibuisset? Nam cum nunc permulti, actis jam in fide radicibus, ob magistrorum tamen vitam non modo vacillarint, verum etiam radicibus evulsi sint, quisnam, quæso, sub initium vitam cum sermonibus congruentem minime perspicens ad credendum adductus fuisset? Idque cum paternis diis ac ritibus abscedere juberetur, atque opes quidem et divitias, et voluptates odio prosequi, paupertatem autem et inediam et castitatem amplecti, atque ad quotidianas mortes sese comparare.

C

CCCXVIII. — ISIDORO DIACONO.

Nihil virtute fortius est, vir mihi cognominis, nec violentius. Ipsa enim rerum mutationes vincens, ab ipsis vinci minime sustinet: verum omnes honesti ac decori habenas immittens, aurigæ munere fungitur, ducitque quo libet.

CCCXIX. — ASCLEPIO EPISCOPO.

Et si vigente Eusebii, ut scripsisti, anarchia (ipsius enim imperium anarchiam haud abs re appellasti) crimina supplicium antecedit, atque cruciatus probationes antevertunt: ne tamen hoc tibi mirandum accidat. Nam cum ipse temeritatis et anientiæ alumnus sit, ac justitiæ omnis rudis et imperitus, idcirco jus perturbare minime veretur. At non ita faciendum est: verum curandum ut iudicium criminibus adnascatur, ac post probationes fides sequatur: ac postremo sententia feratur.

(39) Pro χρῆ idem cod. legit χρῆν, et vers. penult. ante τὴν τοῦ addit πρὸς. Id.

382 CCCXX. — EIDEM.

Quomodo sit intelligendum, « Noli esse multum justus ».

Quandoquidem quo sensu illud dictum sit, « Noli esse justus multum, » a me tibi exponi cupis, duplicem horum verborum interpretationem esse arbitror: nempe ut vel hoc significent: Noli justum severe ac rigide persequi, verum per bonitatem id exsupera. Justum enim est ab alio non ledi: philosophicum autem, acceptam injuriam æquo animo ferre. Vel hoc: « Medium virtutis iter tene. » Siquidem ipsius excessus et defectus a recta via abducentes, in peccata desinunt. Quod autem huc spectet sapientissimum hoc præceptum, ex eo, quod deinceps sequitur, constat. Nec supervacane sapiens sis, ut ne obstupescas. Quod quidem, ut opinor, quidam ex celeberrimis illis septem sapientibus furatus, aut certe sententia collapsus (furtum enim est alienorum [verborum] subreptio: collapsio autem fortuita rerum similitudo) illud pronuntiavit: « Modus optimus. » Alius autem hoc traducens: « Ne quid nimis, » dixit. Porro non in virtutibus duntaxat, sed etiam in pietate hoc valere perspicias. Pietas enim inter impietatem et superstitionem interjecta utramque abdicat.

CCCXXI. — EIDEM.

Quoniam, qua ratione virtutes mediocritates sint, ex me quasiisti, illud scito, quod prudentia inter simplicitatem et malitiam consistat: liberalitas item inter luxum et tenacitatem: eodemque modo animi magnitudo inter vanitatem et humilitatem: ac denique fortitudo inter temeritatem et ignaviam. Quamobrem nobis faciendum est, ut extrema fugiamus, ac media consecemur.

CCCXXII. — MARTINIANO PRESBYTERO.

Ne divitias expetas, vir optime, quæ superbiam et arrogantiam pariunt, voluptates subministrant, vitii omnis architectæ sunt, atque homini amicitiam ad Deum eripiunt: verum virtutem, quæ ab omnibus malis nos vindicat. Quod si labores ac sudores habet, ne propterea ipsam fugias: quin potius hoc ipso nomine præsertim eam complectere, illud cum animo tuo reputans, quod in cæteris etiam rebus id quod cum laboribus ac sudoribus

¹²⁻¹⁴ Eccle. vii, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(40) Inter τῆς et ἀρετῆς idem cod. infundit hæc duo vocabula, τῶν ἀρετῶν. POSSIM.

(41) Ἐπὶ ὀρυλλομένων σοφῶν. Vide Diogenem Laertium in *Vitis philosophorum*, et Ausonium *Ludo septem sapientum*. RITT.

(42) Ab his verbis, ἢ συμπεσῶν, usque ad illa verba septimi, ἐμφέρετα πραγμάτων, cuncta, inclusis utrinque terminis, absunt a cod. Vat. 650. POSSIM.

(43) Κεκλοφῶς ... κλοπή. Hujusmodi furta plurima detexit olim Clemens Alexand. et nostra memoria Fulvius Ursinus Rom. RITT.

(44) Μέτρον ἀριστον. In B. C. est πᾶν μ. δ., unde suspicabar legend. πάντων μ. δ. Est enim carmen

A TK'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Πῶς νοητέον τὸ τῷ ἐκκλησιαστικῷ γεγραμμένον, « Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ. »

Ἐπειδὴ ὅπως εἰρηται τὸ, « Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ, » ἠθέλησας μαθεῖν, ὄμαι διττὴν ἐρμηνείαν ἔχειν· ἢ, Μὴ γίνου ἀκριβοδίκαιος, ἀλλ' ὑπέρβαινε τοῦτο τῇ ἀγαθότητι. Δίκαιον μὲν γὰρ τὸ μὴ ἀδικεῖσθαι· φιλόσοφος δὲ τὸ ἀδικούμενον φέρειν· ἢ, « Τὴν μέσην ὁδὸν τῆς (40) ἀρετῆς βιάδιζε. » Αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ αὐτῶν καὶ ἁλλείψεις τῆς ὁρθῆς ἀπέχουσαι ὁδοῦ, εἰς ἀμαρτήματα τελευτῶσιν. Ὅτι δὲ εἰς τοῦτο ὁρᾷ ἡ σοφωτάτη παραίνεσις, τὸ ἐξῆς ἐγγυήσεται. Καὶ μὴ σοφίζου, φησὶ, περιτῶν, ἵνα μὴ καταπλαγῆς. Ὅπερ ἢ κεκλοφῶς τις, ὡς ὄμαι, τῶν ἐπὶ ἄβουλουμένων σοφῶν (41), ἢ συμπεσῶν (42) τῇ γνώμῃ (κλοπή (43) μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν ἀλλοτρῶν ὑφαίρεσις· συνέμπτωσις δὲ, ἀπερίπτωτος ἐμφέρετα πραγμάτων), ἀπεφήνατο, « Μέτρον ἀριστον (44). » Ἄλλος δὲ τις τοῦτο παραφράσας, « Μὴδὲν ἄγαν (45), » ἐφη. Οὐκ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς εὐσεβείας τοῦτο κρατοῦν ἐστὶν ἰδεῖν. Ἡ γὰρ εὐσέβεια, ἀσεβείας καὶ δεισιδαιμονίας μέση τυγχάνουσα, ἐκείνην ἀποκηρύττει.

TKA'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Ἐπειδὴ ὅπως καὶ αἱ ἀρεταὶ μεσότητές εἰσιν, ἠθέλησας μαθεῖν, ἔσθι, ὅτι ἡ μὲν φρόνησις, μέση ἀφελείας καὶ κακουργίας ἔστηκεν· ἡ δὲ ἐλευθερίτης, ἀσωτίας καὶ φειδωλίας· ἡ δὲ μεγαλοψυχία, ἀλαζονείας καὶ ταπεινότητος· ἡ δὲ ἀνδρία, θρασύτητος καὶ δειλίας. Χρὴ οὖν τὰς μὲν ἀκρότητας φεύγειν, τὰς δὲ μεσότητας διώκειν.

TKB'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Μὴ ζῆτει πλοῦτον, ὦ βέλτιστε, τὸν τῆς ὑπερφηφάνιας πατέρα, τὸν τῆς ὑπεροφίας γεννήτορα, τὴν τῶν ἡδονῶν χορηγὸν, τὸν πάσης κακίας δημιουργὸν, τὸν τῆς πρὸς θεὸν φιλίας ἀποσυλῶντα τὸν ἀνθρωπῶν· ἀλλ' ἀρετὴν, τὴν πάντων τῶν κακῶν ἀπαλλάττουσαν. Εἰ δὲ ἰδρωτάς ἔχει καὶ πόνοους, μὴ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἀποφύγοις, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα περιίπτουσαι, λογιζόμενος, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων τὸ μετὰ πόνων καὶ ἰδρωτῶν κτηθὲν (46), κλιν μικρὸν

Phocylideum:

Πάντων μέτρον ἀριστον· ὑπερβαίνει δ' ἀλεγεινὰ. RITT.

(45) *Μηδὲν ἄγαν*. Unus ex VII sapientibus dictum hoc est; de quo exstat hoc phaleucium:

Τὸ γὰρ μηδὲν ἄγαν με τέρπει.

Illud, Nil nimis, ah, nimis juvat me! Id.

(46) *Τὸ μετὰ πόνων καὶ ἰδρωτῶν κτηθὲν*. Sic Pindarus *Nemoe*. 7, *Εἰ πόνος ἦν, τὸ τερπνὸν πλέον ποδέρχεται*. Et Basilii Magnus: *Τὸ πόνῳ κτηθὲν, περιχαρῶς ὑπεδέχθη, καὶ φιλοπόνοος διεφυλάχθη*.

τυγχάνη, ποθεινότερόν ἐστι. Τὸ δ' αὐτομάτως (47) προσπεσόν, εὐκαταφρόνητον, κἂν ὑπάρχη μέγα.

A partum est, quamvis alioqui exiguum sit, fortius et suavius existit: quod autem casu ac sponte contigit, etiam si magnum sit, in contemptum tamen facile venit.

TKΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ αἱ παραινήσεις ἰσχυσαν οὐδὲν, τῆς σῆς μανίας, τῆς περὶ τὴν κακίαν, κρείττονος διορθώσεως εὐρεθείσης, εἰς εὐχὰς πάλιν τρεπόμεθα. Εἴη τοίνυν σὲ ἀποφοιτῆσαι μὲν τῆς μανίας (48), εἰς νοῦν δὲ σώφρονα ἦκειν.

CCCXXIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Quandoquidem cohortationes, atque consilia nullam vim habuerunt, quod scilicet furiosum illud improbitatis studium, quo flagras, omni correctione fortius inventum sit, ad vota rursus me converto. Faxit igitur Deus, ut ab hoc furore abscedas, ac prudentem mentem induas.

TKΔ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Οἱ ἀρετῆς ἐρωῦντες καὶ σοφίας ἐαλωκότες, ἀκόρροισι τὴν ἐπιθυμίαν δυτες, οὐ διαλιμπάνουσι τὸν θεῖον τοῦτον πυρρὸν ἐν ἑαυτοῖς ἀνάπτοντες. Τοῦτο μὲν ἔργον, τὰ δ' ἄλλα πάντα νομίζοντες εἶναι πάρεργα. Μικρὰ γοῦν αὐτοῖς τὰ τοῖς ἄλλοις μεγάλα εἶναι δοκοῦντα φαίνεται, καὶ γελῶσι τὰ περιμάχητα, καὶ πατοῦσι τὰ ἀπόβλεπτα, καὶ τῶν ὑπερκοσμίων μόνων ἐφίενται. Εἰς τὸν τοιοῦτον τοῖνον χορὸν, καὶ αὐτὸς τελέσαι προηρημένος, ἀκοίμητον δίκαιος ἂν εἴης τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα διατηρῆσαι.

CCCXXIV. — STRATEGIO MONACHO.

Qui virtutem amant, ac sapientiae studio tenentur, inexplibili quadam cupiditate flagrantis divinam hanc facem in animis suis excitare minime intermittunt, hoc quidem pro serio opere, alia autem omnia pro rebus levioris operæ ducentes. Ac propterea parva ipsis esse videntur, quæ alii magna et ampla existimant: atque ea de quibus alii inter se digladiantur, risu habent, et quæ alii suspiciunt, pedibus proculcant, cœlestiaque sola expectant. Cum igitur ad huiusmodi chorum nomen

tuum ascribere in animum induxeris, æquum profecto fuerit, te insomnem animæ oculum conservare.

CCCXXV. — SERENO.

Ἰαν θαυμάζω πῶς πρότερον μὲν τὰ ἴδια χρήματα εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, οἱ τῷ θεῷ λόγῳ μαθητευθέντες προϋτίθεσαν, νυνὶ δὲ τινες τῶν ὑφηγητῶν τοῦ λόγου (οὐ γὰρ πάντων καταψηφίζεσθαι θέμις) τὰ κοινὰ σφετερίζεσθαι τολμῶσι. Πεποιήκασι γοῦν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀτοπίας, καὶ τοὺς καρποφορεῖν εἰωθότας ἀποναρῶνται. Δέον γὰρ ἐν τῇ ἔγνωμοσύνη τῶν ὑπηκόων ἀποκείσθαι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θησαυροὺς, τοῦτο οὐ συγχωροῦσι γίνεσθαι.

Magna me admiratio tenet, qui fiat, ut cum prius ii, qui divino sermone instituti erant, opes suas ad communem utilitatem proposuerint, nunc contra nonnulli ex sermonis magistris et interpretibus (neque enim omnes condemnare fas est) communes opes ad se avertere non vereantur. Itaque ob huiusmodi absurditatem hoc elegerunt, ut illi etiam, qui offerre consueverant, elanguerint. Nam cum Ecclesiæ thesauros in subditorum probitate animique candore reconditos esse oporteat, hoc ipsi fieri minime sinunt.

TKΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ οἱ ἱερωμένοι, καὶ οἱ ὑπὲρ ὧν ἡ ἱερωσύνη τελείται ἐν τοῖς αὐτοῖς, τίς ἐξυλάσεται τὸ θεῖον; Χρὴ τάλιν ἐν μὲν ταῖς τῶν ἀρχομένων γνώμαις ἀποκείσθαι τοὺς τῶν πενήτων θησαυροὺς, τοὺς δ' ἱερωμένους τῇ ἱερουργίᾳ μόνῃ σχολάζειν, ἵνα δυνηθεῖεν εὐμανῆς τὸ θεῖον ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ὑπηκόοις καθίσταῖν. Εἰ δὲ θεώμενοι οἱ λαοὶ τοὺς τὴν ἱερωσύνης ἀγιστεῖαν κεκληρωμένους, πάντα τὰ βιωτικὰ μεταχειριζομένους, ἐξήμβλωσαν τὴν εὐλάβειαν, οὐκ ἐστὶν αὐτοῖς τοσοῦτον μέμψασθαι, ὅσον ἐκείνοις τοῖς ἐμπόροις, καὶ παλιγκαπηλοῖς, καὶ πᾶσαν κινουσί πραγματείας ὄδον ἄδικον. Εἰ γὰρ τὰ κατ' ἑαυτοῦς οὔτοι διορθώσονται, ἐλπὶς ἐστὶ καὶ τὰ τῶν λαῶν ἔψεσθαι. faciendi rationem ineunt. Nam si ipsi mores suos correxerint, spes est plebem quoque secururam esse.

CCCXXVI. — EIDEM.

Si ii, qui sacris ordinibus initiati sunt, et ii, pro quibus sacerdotii munus obitur, in iisdem rebus versantur, quisnam divinum numen placabit? Quocirca opus est ut pauperum thesauri in subditorum animis et voluntate recondantur, sacerdotes autem sacrosancto duntaxat ministerio dent operam: ut Deum, tum sibi ipsis, tum subditis propitium reddant. Si vero populi eos, qui sacerdotii sanctitatem sortiti sunt, omnia ea, quæ ad hanc vitam pertinent, tractare atque administrare conspicientes, religiosam pietatem excusserunt, non tam ipsi accusandi sunt, quam negotiatores illi atque caupones, qui iniquam omnem et sceleratam quæstus

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

ὦν μέντοι πρόχειρος ὁ πορισμὸς, τοῦτων ἡ κτῆσις εὐκαταφρόνητος. Xenophonii *Pœdia Cyri*: Ἐκεῖνο δὲ καταμαθεῖν, ὅτι τοσοῦτω τὰγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει, ὅσω ἂν μᾶλλον προπονήσας τις ἐπ' αὐτὰ ἀπίοι. RITT.

(47) Cod. Vat. 659 pro αὐτομάτως solum legit αὔ. POSSIN.

(48) Idem cod., κακίας. Id.

CCCXXVII. — STRATEGIO SCHOLASTICO. A TKZ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Etsi Mosis legi innitens acceptam injuriam ulcisci constituisti, illud tamen scito fieri etiam posse, ut qui modum in ulciscendo excedit, injuriam inferat. Nam cum quispiam majores delictis cruciatus infert, rursus injuriæ auspex est. Ac proinde melius quidem atque consultius fuerit illatam injuriam minime referre, verum animi patientiam adhibere: non tamen ineptum atque absurdum, ut qui patientem animum præstare nesciat, mediocriter sese ulciscatur. Nam si id immodice fiat, eum, qui acceptam injuriam vindicat, ad illius, qui laceravit gradum transmittit. Ac de his hactenus. Illud autem ne ignores, vir sapiens, legislatorem Mosem, effrenatum Judæorum impetum reprimentem (quo videlicet perpetiendi metu ab inferendis injuriis detererentur) hoc potius permisisse, quam sanxisse.

384 CCCXXVIII. — AETIO COMITI. B

Qui iis, a quibus primum beneficio affecti sunt, etiamsi illi minime æqua petant, omnibus tamen in rebus obsecundare satagunt, meo judicio peccant, quamvis, dum iniquæ rei participes se præbent, culpam suam altero jure obvelare videantur nempe quod iis, a quibus beneficium acceperint, gratiam rependant. At vero convenit ut qui beneficium affectus est, ita beneficium referat, ut in bonis atque honestis rebus eum, cujus beneficio usus est, remuneretur, non autem in malis operam ipsi navet. Hæc enim non remuneratio est, sed injustitia.

CCCXXIX. — MACHARIO PRESBYTERO.

In illud, « Cantate Domino canticum novum ¹⁵. »

Quo tempore pestiferi dæmones una cum imperatore suo diabolo nihil in ordine manere permiserunt, verum omni iniquitatis ac rapacitatis genere se ingurgitantes, nec ullam contumeliæ sææ atque petulantia satietatem agnoscentes, mortales in malorum extremum compulerunt: tum vero, tum, inquam, ille omnium rex, et paternus sermo, quod et illorum tyrannidem odisset, et horum miseria commoveretur, humanam naturam subsiens in acie stetit. Itaque tropæa partim jam statuebantur, partim erigebantur, partim in spe erant: atque barbaricum quidem dæmonum agmen una cum suo duce calamitates suas deplorabat: humana autem natura ad libertatem tanquam postliminio recurrerebat. Eaque de causa Psalmistes iis, qui in libertatem asserti fuerant, ut canticum novum quod futurum erat cernebat.

CCCXXX. — THEODOSIO EPISCOPO. D

Per commiserationem ac mansuetudinem, vir sapientissime, calamitates eorum, qui in tentationes inciderunt, lenire adnitere, atque ipsos leni ac

¹⁵ Psal. xcvi, 1.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Cod. Vat. 650, ἄτοπον. POSSIN.

(50) Pro δικαίω ἐτέρω idem cod. scribit uno verbo, δικαιοτέρω. Id.

(51) Pro παθῶν idem cod. Vat. 650. legit, κα-

Εἰ καὶ τῷ νόμῳ Μωϋσέως ἐπερειδόμενος, ἀμύνεσθαι διέγνω· ἀλλ' ἴσθι ὅτι ἔστι καὶ ἀμέτρως ἀμυνόμενον ἀδικεῖν. Ὅταν γάρ τις μείζους τῶν πταισμάτων ἐπιφέρῃ τὰς τιμωρίας, δεύτερον ἄρχει πάλιν. Οὐκοῦν ἀμεινον μὲν τὸ μὴ ἀμύνεσθαι, ἀλλὰ φιλοσοφεῖν· οὐκ ἀπίθανον (49) δὲ καὶ τὸ ἀμύνεσθαι μετρίως τὸν φιλοσοφεῖν μὴ ἐπιστάμενον. Τὸ γὰρ ἀμέτρως εἰς τὴν τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀδικούντος τάξιν παραπέμπει τὸν ἀμυνόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Μὴ ἀγνοεῖ δὲ, ὡ σοφὲ, ὡς ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς προαναστέλλων τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν (ἵνα φόβῳ τοῦ παθεῖν μὴ δράσοιεν), τοῦτο συνεχώρησε μᾶλλον ἢ ἐθέσπισεν.

TKH'. — AETIO KOMHTI.

Οἱ τοῖς ἐξ ἀρχῆς εὐεργετήσασιν εἰς ἅπαντα κατακολουθεῖν σπουδάζοντες, καὶ μὴ δίκαια ἐκείνοι αἰτοῦσιν, ἀμαρτάνειν μοι δοκοῦσι· καὶ δοκῶσι κοινωνοῦντες οὐ δικαίῳ πράγματι, δικαίῳ ἐτέρῳ (50) περιστελλεῖν τὴν μέμψιν, τῷ ἀμειβεσθαι τοὺς εὖ ποιήσαντας. Χρὴ δὲ τὸν εὖ παθόντα ἀντεπαινεῖν ἐν καλοῖς ἀμειδόμενον, οὐκ ἐν κακοῖς συμπαράττοντα. Αὕτη γὰρ οὐκ ἔστιν ἀμοιβή, ἀλλ' ἀδικία.

TKΘ'. — ΜΑΚΑΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ, « Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν. »

Ὅτε οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες μετὰ τοῦ στρατηγούτου αὐτοῖς διαδόλου, οὐδὲν εἶασαν ἐν τάξει μένειν, ἀλλὰ πάσης ἀδικίας καὶ πλεονεξίας ἐμποροῦμενοι, καὶ ὕβρεως χρόνον οὐκ εἰδότες ἐπὶ τὸ ἔσχατον τῶν παθῶν (51) τοὺς ἀνθρώπους ἀπῆλασαν· τότε δὴ τότε ὄτων ἀπάντων βασιλεὺς, ὁ πατρῷος Λόγος, τῶν μὲν μισήσας τὴν τυραννίδα, τῶν δὲ οἰκτείρας τὰς συμφορὰς, ἀνθρωπεῖαν ὑποδύς φύσιν, ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἔστη. Τρόπαια τοιγαροῦν τὰ μὲν εἰστέθει, τὰ δὲ ἠγείρετο, τὰ δὲ ἦν (52) ἐν ἐλπίσι. Καὶ τὸ μὲν βάρβαρον τῶν δαιμόνων στίφος μετὰ τοῦ στρατηγού τὰς συμφορὰς ἔστεινεν· ἡ φύσις δὲ ἡ ἀνθρωπεῖα εἰς ἐλευθερίαν ἀνέτρειχε. Διὸ καὶ ὁ Μελωδὸς ἄσμα καινὸν ᾄδειν τοῖς ἐλευθερωθεῖσι παρεκελεύετο. Προφητικοῖς γὰρ ὀφθαλμοῖς ἐθεᾶτο τὸ μέλλον.

canerent, imperabat. Siquidem propheticis oculis

TA'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Οἶκτω καὶ πραότητι, ὦ σοφώτατε, καταπραῖνειν πειρῶ τὰς τῶν πειρασμοῖς περιπεπωκότων συμφορὰς, καὶ ἐκδιάζου αὐτοὺς λόγῳ ἠπίῳ πρὸς εὐθυμίαν,

καὶ Id.

(52) Ἦν abest a cod. Vat. 650. Vers. ult. pro τὸ μέλλον idem cod. habet τὰ μέλλοντα. Id.

καὶ ἀναμόχλευε τὰς τῆς ἀθυρίας ρίζας. Εἰ γὰρ γνοίεν παρὰ σοῦ, ὅτι εἰ μὲν δικαίως ἐπήχθησαν, κουφισμὸν (53) τῶν πατισμάτων ἐργάζονται, εἰ δὲ συν-εχωρήθησαν ἐπελθεῖν μηδὲν φαῦλον δράσαι, στεφάνους προξενούσιν· οὐ μόνον τὴν ἀθυρίαν ἐξοστρακιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ θυμηδίας ἐμπλησθήσονται.

ΤΛΑ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὅτι μὲν ὁ μακάριος Εὐστάθιος πρεσβύτερος τὰς μὲν τῶν αἰσχυρῶν λημμάτων ἐπιθυμίας κατακράτος ἐχειρώσατο, ὃ τι δὲ ἦν καὶ ἀνδραγαθίας οἰκείον, εἰς τοῦτο βέπων ἐωρᾶτο, οὐδὲ ἡ σὴ ἀγνοεῖ σύνεσις. Ὅτι δὲ τούτου εἰς τὴν ἄνω σύγκλητον μεταπεμφθέντος, οἱ μὲν ἀνδραποδιόδεις (ὧν εἷς ἔστι καὶ ὁ ἐναγῆς Εὐστάθιος ὁ διάκονος, οὗ ἐπὶ τῇ ὁμνυμῆς κομιδῇ ἐκεῖνος, ὡς οἶσθα, ἤχθητο), ὡς θενωῦτος ἐχάρησαν· οἱ δὲ φιλάρετοι ἐλυπήθησαν τῆς αὐτοῦ συνουσίας στερηθέντες, τοῦτο παρ' ἐμοῦ μάθθανε.

ΤΑΒ'. — ΗΡΩΝΙ (54).

Περὶ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ Νουβουχοδονόσωρ.

Ὅπηνίκα τῶν Βαβυλωνίων ὁ βασιλεὺς πέρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ φρονήσας, καὶ φράσας, καὶ πράξας ἐφωράθη, ἐξηλάθη μὲν τῆς τῶν ἀνθρώπων συνουσίας τε καὶ τιμῆς, τοῖς δὲ θηρίοις συνέστιος καὶ σύνοικος γέγονεν. Ὅτε δὲ τὴν προσήκουσαν ἔσχε περὶ τοῦ Θεοῦ δόξαν, τότε καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν ἀπέλαθε. Τῆς γὰρ συμφορᾶς ὅρος ἦν ἡ τοῦ κρείττονος ἐπίγνωσις.

ΤΑΓ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΟΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Πότερος ἄρα πότερον ἀδικεῖν ἤρξατο καὶ παρανομεῖν, οὐδαὶς ἔχει βραδίως λέγειν, οὕτως ἀντίπαλον τὴν κακίαν ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς ἔχετε. Ὅσπερ οὖν οὐ βράδιον τὸν κατάρξαντα καὶ τὸν ἀκολουθήσαντα εἰδέναι, οὕτως οὐδὲ τὸ καταπαῦσαι τὴν μανίαν ὁμῶν εὐχερᾶς, ἀλλὰ καὶ πάνυ δύσκολον εἶναι νομίζουσι· τῷ ἕκαστον τὸν ἕτερον ἐν τῇ ποιηρίᾳ ὑπερβάλλειν φιλοτιμείσθαι, οὐκ ἀγνοοῦντα (ἡ γὰρ ἂν ἰσως καὶ συνεγνώσθη), ἀλλ' ἐπιστάμενον μὲν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀνανταγωνίστου ἐχθρας εἰς τοῦτο τρεπόμενον.

ΤΛΔ'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα, εἰ Ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἰδαμεν (55).

Μάλιστα μὲν οὐδ' ἀποκρίσεως ἐχρῆν τυχεῖν τοῦς

¹⁶ Joan. iv, 22.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(53) Post κουφισμὸν adde ἡ ἀφανισμὸν ex cod. Vat. 650. POSSIN.

(54) Cod. Vat. 650 adit πρεσβυτέρω. Vers. 2 et 5 ep. hæc verba καὶ φράσας, absunt a codice Ib.

(55) Confer Augustinum scrip. 176 de temp., et

A suavi sermone ad hilaritatem trahe, mœrorisque radices evelle. Nam si hoc ex te intelligant, quod si jnste invectæ sunt, delictorum levationem efficiunt; sin autem, cum nihil sceleris admisissent, oboriri permisæ sunt, coronas conciliabunt: non modo conceptum animo mœrorem profligabunt, verum etiam lætitia perfundentur

CCCXXXI. — DANIELI PRESBYTERO.

Quod beatus presbyter Eustathius turpium quidem quæstum cupiditates fregerit ac profligavit, quidquid autem ad probitatem attinebat, ad id pro-pendere cernebatur, ne tua quidem prudentia igno-rat. Quod autem, eo ad cœlium concilium trans-misso, servili animo homines (quorum in numero est impurus quoque diaconus Eustathius, qui cum idem sibi nomen esse permoleste ille, ut nosti, fe-rebat) tanquam mortuo lætitiâ conceperint, 385 virtutis autem amantes, ipsius consuetudine orbatî mœrore affecti sunt, illud ex me discæ.

CCCXXXII. — HERONI.

De mutatione et restitutione in regnum Nabuchodonosoris.

Quando Babyloniorum rex supra humanæ naturæ modulum, et sensisse, et locutus fuisse, et egisse compertus est, ab hominum cœtu et honore submo-tus est, communemque cum bestiis mensam ac do-mum habuit. Posteaquam autem eam, quam con-veniebat, de Deo sententiam tenuit, tunc etiam glo-riam suam recepit. Quippe calamitatis terminus erat præstantioris agnitio.

CCCXXXIII. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Quisnam tandem alterum lædere atque injuria afficere incepit, nemo facile dicere potest. Ita adver-sariam improbitatem in capitis vestri perniciem ha-betis. Quemadmodum igitur haud facile est, cum qui lacessivit, et eum qui secutus est, agnoscere: eodem modo furorem vestrum comprinere haudqua-quam proum ac proclive, verum perquam difficile atque arduum esse homines existimant: propterea quod unusquisque alterum improbitate superare contendit, non ignorans (sic enim fortasse veniam consequeretur), verum id quidem cognitum atque compertum habens, cæterum ab insuperabili quadam inimicitia ad hoc impulsus.

CCCXXXIV. — ISCHYRIΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

In illud dictum a Domino ad Samaritanam, « Nos adoramus quod scimus »¹⁶.

Maxime quidem nec responsum eos consequi

De hæresibus, cap. 54, et Photium, Biblioth. pag. 44; Theodoret. lib. iv. De hæretic. fabul.; Nicet. Choniatem lib. vii, De vita Manuclis Comneni, pag. 107. RITT.

oportebat, qui Eunomio fidem adhibuerunt, homini opinione sua facundo atque arguto, sed qui dicere non dubitarit Filium ex adorantium numero esse, neque illud animadvertere potuerit, imo, ut quidem ipse reor, ob anticipatam opinionem ac dominandi libidinem noluerit hoc dicere, quod et verum est, et sapientes iuxta ac stolidi animadvertunt, nempe quod ad Samaritanæ opinionem, quæ cum ipso tanquam cum Judæo colloquebatur, suamque religionem Judæorum religioni præferbat, ad hunc modum respondeat : « Nos adoramus quod scimus. » Constat enim eum inter eos, qui adorantur, recenseri. Sed tamen ne ab ipsis fastidii ac superbix accusemur, adversus eos velitans, his verbis utere : « Extrema sane stoliditate laboratis, huic homini fidem arrogantes, qui Patrem extra omnem comparationem esse tradere ausus est, divinumque Paulum rejecit, apud quem hæc verba habentur : « Non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo ¹⁷. » Illud enim *majus*, quod ad Filii extenuationem profertis, ex comparatione dictum est, non autem ex incomparabili præstantia. **386** Quamobrem si ex non ente, ut ipsiasseritis, factus est, de vestra quidem sententia *majus* illud non consistit. (Quænam enim comparatio est ejus qui sempiternus est, cum eo qui ex non ente factus sit?) Sin autem sine tempore ac perpensione ipsum factum fuisse, profecto eundem paternam sempiternitate confitebimini : etiamsi perfectam et exactam consequi nequeatis, ob quam dictum sit, « Pater meus major me est ¹⁸. » Neque enim doctrinæ, sed consolationis duntaxat causa hoc ad apostolos, qui tanquam confestim perituri, metu confecti ac pene extincti erant, dictum est : quo nimirum bono animo essent, tanquam ipse ad eum, quem illi majorem existimabant, proficisceretur. Atque huic rei perspicuo argumento illud est, quod non in alio tempore, verum in sola ea nocte, in qua futurum erat ut traderetur, hoc dictum sit : in ea, inquam, nocte, in qua ad tantam humilitatem sermones suos conformavit, ut diceret : « An putatis quod non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi duodecim legiones angelorum ¹⁹? » Quid enim tanto numero opus erat, cum unus duntaxat, Ezechia regnum obtinente, centum octoginta quinque hominum millia necasset, ac Persicam potentiam concidisset ²⁰? Verum, ut dixi, ad ipsorum

A Εὐνομίῳ πεισθέντας, ἀνθρώπων δεινῶ μὲν εἶναι οἰηθέντι, εἰπεῖν δὲ τολμήσαντι, ὅτι τῶν προσκυνούντων ἔστιν ὁ Υἱὸς, καὶ μὴ δυνήσεντι ἐννοῆσαι, ἢ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, μὴ βουληθέντι ὑπὸ πολλήφρωνος καὶ φιλαρχίας· εἰπεῖν τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀληθὲς ἐστίν, καὶ σοφοί τε καὶ ἀνήγοι ἐννοοῦσιν, ὅτι πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῆς Σαμαρείτιδος, τῆς ὡς Ἰουδαίῳ αὐτῷ διαλεγομένης, καὶ τὰ ἑαυτῆς τῶν Ἰουδαϊκῶν προκρινούσης, τὴν ἀπόκρισιν ταύτην πεποίηται, ὅτι « Ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν »· εὐδῆλον γάρ ὅτι τῶν προσκυνουμένων ἐστίν. Πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν ὑπεροφίας γραφὴν γράφεσθαι παρ' αὐτῶν, ἀκροβολιζόμενος πρὸς αὐτοὺς εἶπέ, ὅτι Ἀβελτηρίαν ἐσχάτην νοσεῖτε, πεισθέντες ἀνθρώπων δογματίσαι τολμήσαντι, ἀσύγκριτον εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ παραγραφάμεν τὸν θεσπέσιον Παῦλον εἰρηκότα· « Οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ. » Τὸ γὰρ μείζον, ὃ προφέρετε πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ Υἱοῦ, ἐκ συγκρίσεως εἶρηται, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀσυγκρίτου ὑπεροχῆς. Εἰ μὲν οὖν ἐξ οὐκ ὄντων, ὡς φατε, γέγονεν, οὐδὲ τὸ μείζον ἴσταται (56) καθ' ὑμᾶς. Ποία γὰρ σύγκρισις τοῦ ἀεὶ ὄντος πρὸς τὰ ἐκ μὴ ὄντων γεγονότα; Εἰ δὲ ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς γεγενῆσθαι αὐτὸν ἐκ τῆς πατρικῆς ἰδιότητος ὁμολογήσατε, κἀν μὴ δυνήθητε τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας ἐφικέσθαι, ἥς ἔνεκεν εἴρηται, « Ὁ Πατὴρ μου μείζον μου ἐστίν. » Οὐ γὰρ διδασκαλλίας, ἀλλὰ παραμυθίας ἔνεκεν μόνης τοῦτο εἴρηται τοῖς ἀποστόλοις (57) τεθνηκόσι τῷ δέει, ὡς αὐτίκα μάλᾳ ἀλλασσομένοις (58), ἵνα θαρρόσεν, ὡς πρὸς τὸν δοκοῦντα αὐτοῖς μείζονα, πορευομένου αὐτοῦ. Καὶ τοῦτου ἀπόδειξις ἐναργῆς, τὸ μὴ ἐν ἄλλῳ καιρῷ, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ νυκτὶ μόνη, ἐν ἣ ἐμελλε παραδίδοσθαι, τοῦτο εἰρησθαι, ἐν ἣ καὶ εἰς τσαυτὴν ταπεινότητα ἐσχματίσατε τὰ λεγόμενα, ὡς εἰπεῖν, « Δοκεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου, καὶ δώσει μοι δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; » Τί γὰρ τοσοῦτων ἔδει, ἐνδὲ ἐπὶ Ἐζραίου ρπε' χιλιάδας ἀνελόντος, καὶ τὴν Περσικὴν δύναμιν ἀποκείραντος; Ἀλλ' ὡς ἔφην, πρὸς τὴν δειλίαν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἐφθέγγετο. Εἰ τοίνυν ταύτης (59) ἀληθοῦς ἐννοίας οὐκ ἐφικνέσθε, ἀφιστάναί δὲ τῆς τῶν Ἀνομοίων ἀτεβείας προφήρησατε, δύνασθε λέγειν, ὃ ἔφησέ τις πρὸς αὐτοὺς διαλεγόμενος, ὅτι καὶ τὸ μείζον ἴσταται, ἣ γεννήτωρ, καὶ τὸ ἴσον καθ

D ὃ θεὸς καὶ ὁμοούσιος.
timiditatem et opinionem locutus est. Quocirca interim tamen ab Anomosorum impietate abstinere dum adversus eos dissereret allatum est, nempe et æquale, quatenus Deus est, ejusdemque sub-

¹⁷ Philipp. II, 6. ¹⁸ Joan. XIV, 28. ¹⁹ Matth. XXVI, 53. ²⁰ IV Reg. XIX, 35.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Pro ἴσταται cod. Vat. habet ἴστατο. Versu 3 pro πρὸς τὰ, legit idem, πρὸς τὸν ἐκ μὴ, etc. Vers. 5 pro κἀν habet καί. Possin.

(57) Οὐ γὰρ διδασκαλλίας..... τοῖς ἀποστόλοις. Utilissima admonitio, non oportere ea quæ consolandi causa prolata sunt in sacris Litteris, ita accipere quasi δογματικῶς essent dicta. Similiter

judicandum de iis quæ laudandi causa dicta sunt. Eadem est Joannis Chrysostomi observatio. RITT.

(58) Cod. Vat., ἀλωσομένου. Id.

(59) Post ταύτης idem cod. addit τῆς. Versu inde 2 pro πρὸς αὐτοὺς idem scribit πρὸς ὑμᾶς. Vers. ult. pro (καθ' ὃ) cod. Vat. 650 sic habet, ἡθ' ὃ, etc. Id.

ΤΛΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ (60).

A

CCCXXXV. — EIDEM.

Εἰ πνευματικοὶς πνευματικὰ (δηλονότι ῥήματα καὶ ὀνόματα) συγχρίνειν ὁ θεσπέσιος ἐνομοθέτησε Παῦλος, προσήκει καὶ ἡμᾶς τῷ κανόνι τούτῳ πεποιημένους, τὰς θέλας βασανίζειν (61) Γραφάς. Πρῶτον τοιγαροῦν, τὸ μὴ δύνασθαι πῶς εἴρηται, σκοπητέον· καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν λύσιν τοῦ ζητουμένου βαδιστέον. Ἄκουε τοίνυν πρῶτον τοῦ νομοθέτου Μωσέως. Δίκαιον γὰρ ἀπὸ μὲν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης θεμελιῶσαι τὸ νόημα· ἀπὸ δὲ τῆς Καινῆς στεφανῶσαι. Τί φησι τῷ λαῷ; « Οὐ δύνηση τὸ Πάσχα ποιεῖν ἐν εὐδεμιᾷ τῶν πόλειών σου, ἀλλ' εἰς τὴν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου. » Τὸ, οὐ δυνήση, ἀντὶ τοῦ, μὴ ἐξόντος, μηδὲ ἐγγωροῦντος, μηδὲ συγκεχωρημένου, μηδὲ ἐνδεχομένου (62) θετικῶς. Ὅτι γὰρ ἡδύναντο ποιῆσαι τὸ Πάσχα καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι, δῆλόν ἐστι. Καὶ γὰρ καὶ νῦν ποιοῦσι μὲν, παρανομοῦντες δέ. Τί οὖν ἐστιν, « Οὐ δύνηση; » Οὐκ ἐξεστὶ σοι, οὐ προσάξεις, οὐ ποιήσεις. Ὅτι δὲ ταύτη ἐπὶ ἐνωρίῳ εἴρηται, ἄκουσον καὶ τῶν ἀποστόλων τῷ νομοθέτῃ ἀκολουθούντων καὶ φραζόντων· « Ἡμεῖς οὐκ οὐκ δυνάμεθα, ἀ ἠκούσαμεν καὶ εἶδομεν, μὴ λαλεῖν. » Τί οὖν; οὐκ ἡδύναντο σιγήσαι; Πάνυ μὲν οὖν. Τί οὖν εἰπεῖν ἐβουλήθησαν; Οὐκ ἐνδέχεται, ὅτε πρέπει σιγῇ παραδοθῆναι τὰ ἀνακηρυχθῆναι λαμπρῶς καὶ σαφῶς ὀφειλοντα. Καὶ Ἰουδαῖοι δὲ ἔφασαν (σεμνῆ δὲ δῆπουθεν καὶ ἡ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρία)· Ὅτι γὰρ γνωστὸν σημεῖον γέγονε, φανερόν, καὶ οὐκ οὐκ δυνάμεθα ἀρνεῖσθαι. Διὰ τοῦ μὴ δύνασθαι, τὸ μὴ ἐγγωροῦν μνησύνοντες. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ φησι περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· « Ἐν οἷς ἀδύνατον φεύσασθαι Θεόν. » Οὐκ ἀσθενείαν τινα κατηγορῶν τῆς παγκρατοῦς (63) δυνάμεως, ἀλλὰ μεγίστην ῥώμην, ὅτι ἀνεπίδεκτός ἐστι τοῦ ψεύδους ὁ τῆς ἀληθείας πατήρ. Καὶ ἀλλαχόσε δὲ ταύτην ὀχυρῶν τὴν ἔνοιαν ἐφί· « Ἐάν ἀρνησώμεθα αὐτὸν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνησασθαι γὰρ ἑαυτὸν οὐ δύναται. » Καὶ τοῦτο γὰρ οὐκ ἀσθενείας ἐστὶν ἀποδείξις, ἀλλ' ἀνυπερβλήτου ἰσχύος, ὅτι οὐκ ἐγγωρεῖ τὴν θείαν φύσιν ἑαυτὴν ἀρνησασθαι. Εἰ δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, οὐ τὴν λέξιν κακούργως ἐρμηνεύειν ἐπιχειροῦσιν οἱ αἰρετικοὶ, μαρτυρίαν χρῆ προσαγαγεῖν, ἄκουσον αὐτοῦ φράζοντος· « Οὐ δύναται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν, ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ Νυμφίος. » Ἄντὶ τοῦ, οὐκ ἐγγωρεῖ, οὐ πρέπει, οὐ προσήκει, οὐκ ἐνδέχεται, οὐκ ἀρμόττει. Τούτων τοιγαροῦν οὕτως εἰρημένων, ὁ σκοπὸς ὁ σωτήριος δῆλός ἐστι. Τὸ γὰρ, « Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, » οὐκ ἀσθενείαν αὐτοῦ κατηγορεῖ, ἀλλὰ καὶ μεγίστην

B

C

D

Si spiritualibus spiritualia (verba scilicet et nomina) comparari præcepit divus Paulus ²¹, convenit sane ut nos quoque huic regulæ obtemperantes divinus Scripturas perpendamus. Primum igitur, quo sensu, non posse, dictum sit, considerandum est : atque ita demum ad quæstionis solutionem proficiscendum. Prius itaque legislatorem Mosem audi. Æquum est enim a Veteri quidem Testamento sententiam fundare : ac postea eandem a Novo tanquam corona quadam ornare. Quidnam ergo ille ad plebem ait? « Non poteris Pascha facere in ulla ex urbibus tuis : præterquam in eo loco, quem elegerit Dominus Deus tuus ²². » Hoc, non poteris, pro eodem positum est ac si dixisset : Non licet, non concessum ac permissum est. Nam quod in aliis etiam civitatibus Pascha celebrare possent, perspicue constat. Quid igitur est : Non poteris? Non tibi licet, non offeres, non facies. Quod autem hoc sensu dictum sit audi etiam apostolos Legislatorem sequentes ac dicentes : « Nos non possumus, quæ audivimus et vidimus, non loqui ²³. » Quid ergo, Non poterant silere? Maxime vero. Quidnam igitur dicere voluerunt? **387** Non decet, nec fas est ea silentio tradere quæ clare atque aperte prædicari debent. Quin Judæi quoque dixerunt (grave autem scilicet est atque auctoritatis plenum illud testimonium quod ab hostibus ducitur) : Nam quod notum signum factum est, constat, nec possumus negare. Quo quidem in loco per non posse, non licere significarunt. Eodemque modo Apostolus de Deo et Patre ait : « In quibus impossibile est mentiri Deum ²⁴. » Quibus verbis non imbecillitatis ejusdem omnipotentem illam vim covarguit : verum contra summum ipsius robur indicat, quod ille veritatis pater mendacii minime capax sit. Atque alio rursus loco eandem sententiam muniens, his verbis usus est : « Si negaverimus eum, ipse fidelis manet : negare enim seipsum non potest ²⁵. » Nam hic quoque non infirmitatis, sed singularis atque insuperabilis potentia argumentum est, quod fieri non potest ut divina natura seipsam inficietur. Quod si ipsius etiam Salvatoris (cujus dictum hæretici maligne ac veteriter interpretari conantur) testimonium proferre oportet, audi ipsum loquentem : « Non possunt filii Sponsi jejunare, quandiu cum illis est Sponsus ²⁶, » pro eo ac si dixisset : Non licet, non decet, non quadrat, non convenit. His igitur ad hunc modum expositis, quo tendat Salvator

²¹ I Cor. II, 13. ²² Deut. XVI, 5, 6. ²³ Act. IV, 20.

²⁴ Hebr. VI, 18. ²⁵ II Tim. II, 13. ²⁶ Matth. IX, 15.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(60) Confer Theodoretum dialogo cui titulus, Ἄτρεπτος, et Greg. Naz. ; item Chrysost. in Joannem. RITT.

(61) Pro βασανίζειν cod. Vat. scribit, βαδίζειν, et vers. seq. pro βαδιστέος habet χωρητέος. POSSIN.

(62) Hæc verba μηδὲ ἐνδεχομένου ut subditiitia prætermittuntur a cod. Vat. 650, qui pro statim

sequenti verbo θετικῶς ponit adverbium θετικῶν. Idem vers. post sexto, qui inter ἀποστόλων et τῷ inserit τῶν. Id.

(63) Pro παγκρατοῦς idem legit πανσθανοῦς. Versu inde tertio, omittit idem illa verba, ἀρνησώμεθα αὐτόν et vice illorum solum ponit ἀπιστήσωμεν. Vers. seq. post ἀρνησάσθαι omittit γὰρ. Id.

perspicuum est. Illud enim : « Non potest Filius a se ipso facere quidquam ¹⁷, » non ipsius imbecillitatem prodit, verum maximum robur : quod videlicet in eum cadere nequeat ut aliquid, quod Patri adversetur, efficiat. Quoniam enim in suspicionem apud eos venerat, tanquam qui Deo adversarius esset, atque alienam gloriam usurparet, idcirco hæc verba habuit, tantum non ad hunc modum loquens : Ne me existimetis quidquam præter Patris sententiam ac voluntatem facere. Hoc enim minime contingere potest. Fieri nequit, ut ab illius scopo alienum quidquam faciam : fieri non potest, ut Patri repugnem et adverser. Quodque illud his verbis significet, cum ex his, quæ a nobis dicta sunt, constat, tum etiam ex eo liquet, quod valde submissum et humile verbum collocavit. Quid enim dixit? « Non potest Filius a seipso facere quidquam. » Nam si illud dixisset, se a seipso quædam efficere, quædam autem non a seipso, fortasse non absurdum esset existimare, propter imbecillitatem ipsum his verbis usum esse. Cum autem ipse se nihil facere posse dixerit, hoc ipsum eos etiam, qui sublime aliquid ac generosum animo complecti minime volunt, ad cogitationem Deo consentaneam ac divina illa essentia dignam prosilire cogit. Nihil a seipso facit? Atqui maximum illud facinus, et bonorum omnium caput, quod patriarchæ ardentibus verbis expetebant, prophetæ prædicabant, cœlitum agmina ad stuporem usque mirabantur, ipse fecit. Clamat hoc vas illud electionis, ille divinorum mysteriorum velut promus condus, **388** ille prædicationis antistes, his verbis utens : « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens ¹⁸. » Nihil a seipso facit? Atqui ipse disertis verbis clamat : « Et Filius quos vult vivificat ¹⁹. » Nihil a seipso facit? Atqui centurionem, qui imperatoriam vim ac potentiam ipsi testimonio suo tribuerat, collaudavit, doctrinam videlicet hanc confirmans, ut quod dictum fuerat, non modo centurionis sententia, verum etiam ipsiusmet Salvatoris suffragio niti videretur. Atque item ad leprosum, qui ipsum quidem posse clara voce confessus fuerat, ut autem vellet aperte supplicarat, ac dixerat : « Si vis, potes me mundare, » perfectamque ipsi potentiam haud obscure attribuerat, ac velut consecrarat, sententiam ejus sua sententia confirmans, dixit : « Volo. Mundare ²⁰. » Nihil a seipso facit? Atqui ad Chananzæam his verbis usus est : « Fiat tibi sicut vis ²¹. » Atque et ventum et mare increpuit ²², et cæcum illuminavit ²³, et paralyticum astrinxit ²⁴, et Lazarum excitavit ²⁵. Verum si cuncta ea, quæ Filii auctoritatem ac potentiam prædicant, in medium proferre conemur, ne, si

ῥώμην, ὅτι ἀνεπίδεκτός ἐστι τοῦ ἐναντίον τι τῷ Πατρὶ ποιεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ὑπωπτεύετο παρ' αὐτῶν ὡς ἀντίθεος, καὶ ἄλλοτριᾶν φερεριζόμενος δόξαν, τοῦτο ἔφη, μονονουχὶ φράζων (64)· Μὴ νομίζετε με παρὰ γνώμῃν τι τοῦ Πατρὸς ποιεῖν, οὐ δύναται τοῦτο γενέσθαι. Οὐκ ἐνδέχεται με παρὰ σκοπὸν αὐτοῦ πράττειν τι· οὐκ ἐγχεωρεῖ ἐναντιωθῆναι με τῷ Πατρὶ. Καὶ ὅτι τοῦτο μηνύει, δῆλον μὲν καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων, δῆλον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἄγαν ταπεινῶς θεθεικέναι τὸ ῥῆμα. Τί γὰρ ἔφη; « Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν. » Εἰ μὲν γὰρ εἶπαν, ὅτι τὰ μὲν ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ, τὰ δὲ οὐκ ἄφ' ἑαυτοῦ, τάχα ἂν οὐκ ἀπεικός ἦν ἐννοῆσαι ὅτι δι' ἀσθένειαν τοῦτο ἔφη. Εἰ δὲ οὐδὲν ἔφη δύνασθαι ποιεῖν, αὐτὸ τοῦτ' ἀναγκάζει καὶ τοὺς μὴ βουλομένους ὑψηλὸν τι ἐννοῆσαι καὶ γενναῖον, εἰς ἐννοίαν ἀναπηδῆσαι θεοπρεπῆ καὶ τῆς θείας ἐκείνης οὐσίας ἀξίαν, λέγοντας· Οὐδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ; Καὶ μὴν τὸ μέγιστον κατόρθωμα, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων τὸ κεφάλαιον, ὁ πατριάρχαι μὲν ὠδινον, προφήται δὲ προέλεγον, οἱ δ' οὐράνιοι δῆμοι ἐξεπλήττοντο, αὐτὸς πεποιήκει. Καὶ· βοᾷ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ὁ τῶν θείων μυστηρίων ταμίης, ὁ τοῦ κηρύγματος μυσταγωγός, φράζων· « Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν. » Οὐδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ; Καὶ μὴν αὐτὸς διαβέβηκεν βοᾷ· « Καὶ ὁ Υἱὸς, οὗς θέλει, ζωοποιεῖ. » Οὐδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ; Καὶ μὴν τὸν μὲν ἑκατόνταρχον μαρτυρήσαντα αὐτῷ αὐτοκρατορικὴν δυνάμιν τε καὶ ἐξουσίαν ἀνεκήρυξε, βεβαίων τὸ δόγμα, ἵνα μὴ μόνον τῆς τοῦ ἑκατοντάρχου γνώμης, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ Σωτήρος ψήφου, νομισθεῖται τὸ λεχθέν. Τῷ δὲ λεπρῷ τὸ μὲν δύνασθαι αὐτὸν λαμπρῶς ὁμολογήσαντι· ὑπὲρ δὲ τοῦ βούλεσθαι τὴν ἱκετηρίαν σαφῶς ποιησαμένῳ, καὶ φήσοντι, « Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι, » καὶ ἐντελεθῆ αὐτῷ ἐξουσίαν σαφῶς ἀφιερώσαντι, ἔφη, κυρῶν τὴν γνώμην τῇ ἀποφάσει· « Θέλω, καθαρῶσθητι. » Οὐδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ; Καὶ μὴν τῇ Χαναναίᾳ ἔφη, « Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. » καὶ τῷ μὲν ἀνέμῳ ἐπετίμησε καὶ τῇ θαλάσῃ· τὸν δὲ τυφλὸν ὠμμάτωσε· καὶ τὸν μὲν παράλυτον ἐσφιγῆς· τὸν δὲ Λάζαρον ἤγειρεν. Ἄλλ' εἰ πάντα τὰ τῆν αὐθεντίαν τοῦ Υἱοῦ ἀνακηρύττοντα εἰς μέσον ἀγαγεῖν πειραθείημεν, οὐδ' εἰ παύσασθαι βουληθείημεν, ἴσως δυνηθείημεν. Διόπερ ταῦτα παρέντες ἀπὸ τῶν καθ' ἑαυτοὺς συλλογισάμεθα. Οὐδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ; Καὶ μὴν ἡμεῖς, ὧν οὐδὲν εὐτελέστερον γένοιτ' ἂν, πολλὰ οἰκοῦμεν πράττομεν, καὶ κακίαν φεύγομεν, καὶ ἀρετὴν διώκομεν. Εἰ δὲ μὴ ἄφ' ἑαυτῶν δρῶμεν, οὔτε δίκην ἀμαρτάνοντες δοῦναι δίκαιοι ἂν εἴημεν, οὔτε κατορθούντες στεφάνων ἀπολαῦσαι. Ὅρξ· ὅτι ἡ ταπεινότης τοῦ ῥήματος, μεθ' ὑπερβολῆς θεθειμένη, καὶ τοὺς ἀγνώμονας πείθει μετ' εὐσεβοῦς

¹⁷ Joan. v, 19. ¹⁸ Philipp. ii, 6, 7. ¹⁹ Joan. v, 21. ²⁰ Luc. v, 12, 13. ²¹ Matth. xv, 28. ²² Marc. iv, 39. ²³ Joan. ix, 1 seqq. ²⁴ Matth. ix, 2 seqq. ²⁵ Joan. xi, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(64) Φράζων cod. idem recte mutat in κρίζων. Possit.

διανοίας καταδέξασθαι τὸ ὕψος τῶν λελεγμένων; Α Εἰ δὲ καὶ τὴν ἀντιδιαστολὴν βασιάνειας, εὐρήσεις αὐτὴν οὕτως εἰρημένην, ὡς παρ' ἡμῶν ἡρμηνεύθη. Οὕτε γὰρ εἶπεν, Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μὴ λάθῃ τὸ δύνασθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς. Τοῦτο γὰρ τῷ ὄντι, τῷ μὴ δύνασθαι ἀντιδιασταλῆναι ἐχρῆν (εἴγε ἀσθένειαν αὐτοῦ κατηγορεῖν ἐμελλε τὸ ρηθέν)· ἀλλὰ τί; « Ἐὰν ἡγεῖται βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα. » Ὅραξ πῶς τὴν ἰσοτιμίαν καὶ τὸ ἰσοσθενές, καὶ τὸ ὁμοούσιον κηρύττει;

Quamobrem his prætermisissis, a nostrismet ipsis rebus argumentum ducamus. Nihil a seipso facit? Atqui nos, quibus nihil vilius atque abjectius fingi potest, multa a nobis facimus, ac vitium fugimus, et virtutem consecramur. Quod si nihil a nobis ipsis facimus, nec cum peccamus, supplicio jure afficimur, nec cum virtute aliquid gerimus, coronas consequimur. Videsne quemadmodum vocabuli humilitas cum excessu posita, malignos etiam et præposteros homines adducat, ut eorum, quæ dicta sunt, sublimitatem pio sensu excipiant? Quod si etiam distinctionem ipsam expendas: eam ita, ut a nobis explanatum est, dictam esse comperies. Neque enim dixit: Non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi potestatem a Patre acceperit (hoc enim revera impotentiae per distinctionem adjungi oportebat, si hoc dictum imbecillitatem ipsius proditurum erat), verum quid? « Nisi quod viderit Patrem facientem. » Perspicisne quonam pacto honoris ac roboris æqualitatem, eandemque substantiam prædicet?

ΤΑΓ'. — ΗΡΩΝΙ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Τοῖς ἐν τῇ σκηνῇ, ὧ βέλτιστε, σπουδὴ μεγίστη, οὐ τὸ σφρονίζεῖν πολλοὺς τοῖς σκώμμασιν, ὡς ἔφησ, σαυτὸν, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου παραλογίζομενος, ἀλλὰ τὸ πολλοὺς ἀμαρτάνειν. Ἐν γὰρ τῇ κακίᾳ τῶν θεατῶν τὴν εὐημερίαν ἔχουσιν, ὥστε εἰ ἐκείνοι βελτίους γένοιντο, τοῦτοις ἂν ἀπόλοιτο ἡ τέχνη. Οὕτε οὖν ἔλοιτο ἐπανορθῶσαι τοὺς πταίοντας, καὶ βουληθεῖσιν, οὐχ οἶδόν τε. Πέφυκε γὰρ αὐτοῖς ἐπὶ τὸ βλάπτειν ἢ μίμησις.

ΤΑΖ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅσπερ ἄριστος ἰατρὸς τέχνην πρὸς συμμαχίαν τῆς C ἀρρώστουσης φύσεως ὠπλισμένος, ὅταν πολύτροποι (65) νοσημάτων ἰδέει τὸ σῶμα πολιορκῶσι, πρὸς τὸ κατεπεῖγον ἰστάμενος (ὁ γὰρ ἐξὸν σῶσαι, περιουρῶν, τῆς ἀπωλείας δηλονότι αἰτίας) τὰ ἀναβολὴν καὶ ὑπέρθεσιν ἐπιδεχόμενα τηρεῖ δεύτερα, ἵνα μὴ ταῦτα δόξας νενικηκέναι, ὑπ' ἐκείνου λάθῃ νικῶμενος τοῦ καὶ τὴν δόξασαν γεγενῆσθαι νίκην εἰς ἤτταν περιτρέποντος οὕτω καὶ αὐτὸς, τῇ συνέσει τὴν τῆς θεραπείας τῶν ψυχῶν ἐπιστήμην κεράσας, πρὸς τὸ κατεπεῖγον βλέπων. Ἐκείνου γὰρ ἰαθέντος ἐλπίς καὶ τὰ λοιπὰ συναθροῦσθαι.

ΤΑΗ'. — ΟΡΙΩΝΙ.

Αἱ μὲν τοῦ σώματος ἡδοναὶ στωμίλαι (66) εἰσι, καὶ δειναὶ γοητεῦσαι, καὶ τὸν λογισμὸν τῆς ἡγεμονίας ἐκβάλλειν, καὶ πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιεῖν. Ἄλλ' εἰ ὁ θυμὸς τῷ λογισμῷ συμμαχῆσει, καὶ καθάπερ ὑπασπιστὴς βασιλεῖ ὑπακούσει, βραδίως ἐκείναι καταγωνισθήσονται. Δικαίως γὰρ ὀργῆς κατ' αὐτῶν κινήσεισις οὐχ ὑποστήσονται τὴν ἀπειλήν,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Πολύτροποι ad eodem. cod. mutatur in πολυτρόπων. Vers. 4 et 5 tollit idem signa parenthesis. POSSIN.

cupiamus quidem, finem fortasse facere queamus. Quamobrem his prætermisissis, a nostrismet ipsis rebus argumentum ducamus. Nihil a seipso facit? Atqui nos, quibus nihil vilius atque abjectius fingi potest, multa a nobis facimus, ac vitium fugimus, et virtutem consecramur. Quod si nihil a nobis ipsis facimus, nec cum peccamus, supplicio jure afficimur, nec cum virtute aliquid gerimus, coronas consequimur. Videsne quemadmodum vocabuli humilitas cum excessu posita, malignos etiam et præposteros homines adducat, ut eorum, quæ dicta sunt, sublimitatem pio sensu excipiant? Quod si etiam distinctionem ipsam expendas: eam ita, ut a nobis explanatum est, dictam esse comperies. Neque enim dixit: Non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi potestatem a Patre acceperit (hoc enim revera impotentiae per distinctionem adjungi oportebat, si hoc dictum imbecillitatem ipsius proditurum erat), verum quid? « Nisi quod viderit Patrem facientem. » Perspicisne quonam pacto honoris ac roboris æqualitatem, eandemque substantiam prædicet?

B CCCXXXVI. — HERONI REMPUBLICAM GERENTI.

Scenicis, vir optime, summum hoc studium est, non ut per ipsorum cavillos multi meliores reddantur (quemadmodum ipse dixisti, teipsum, et eos, qui te audiunt, decipiens), verum ut multi peccent. Etenim in spectatorum improbitate felicitatem suam constitutam habent. Ita fit, ut si illi meliores efficiantur, sua his ars peritura sit. 389 Quamobrem nec unquam eos, qui delinquant, corrigere in animum induxerint, nec, si velint, id possint. Mimica enim eorum ars natura tantummodo ad nocendum comparata est.

CCCXXXVII. — THEODOSIO EPISCOPO.

Quemadmodum optimus medicus ad ægrotantis naturæ subsidium arte instructus et armatus, cum variis morborum generibus corpus obsidetur, adversus eum, qui acrius urget in procinctu stans (qui enim cum salutem afferre liceat, id facere negligit, interitus scilicet causa est) eos, qui moram ac dilationem admittunt, in posterius servat, ne alioqui, dum hos vicisse sibi videtur, ab illo, qui etiam victoriam eam, quæ exstitisse videbatur, in cladem convertit, imprudens superetur: eodem modo tu quoque mandatorem animarum scientiam prudentia temperans, ad id, quod amplius urget, oculorum aciem intende. Nam eo sanato, spes est fore ut reliqua etiam sanentur.

CCCXXXVIII. — ORIONI.

Corporis quidem voluptates lepidæ sunt, eamque vim habent ut hominem velut præstigiis quibusdam illiciant, ac rationem e principatu exturbent, atque omnia sursum et deorsum misceant. At si ira rationi suppetias ferat, ac tanquam stipator regi obediens se præbeat, facili negotio illæ opprimentur. Justa enim ira adversus eas excitata, minas haud

(66) Cod. Vat. 650, αἰμίλαι. Versu epist. penult. παρεσκευάσατο pro παρεκελεύσατο legit. Id.

quaquam sustinebunt : verum irrito conatu abibunt, victoriam rationi, quæ victrix esse debet, concedentes. Atque hoc est quod Psaltes quidem monuit, tu autem intelligere cupis : « Irascimini, et nolite peccare ».

CCCXXXIX. — NEMESSIANO SCHOLASTICO.

Quemadmodum gentiles et Judæos, et si qui sunt qui eorum dogmata consecretentur, impios et vecordes esse statuo, quod prophetas nihil de Salvatore locutos esse pronuntiant : eodem modo eos, qui universum Vetus Testamentum ad ipsum transferre conantur culpa minime carere sentio, ut qui in ea pugna, quam adversum nos ineant, adversarios adjuvent. Nam dum quæ de ipso non sunt dicta ad ipsum velut obtorto naso trahere ab ipsis convincuntur, eorum etiam in his, quæ vere ac disertis verbis de eo dicta sunt, suspitionem pariunt. Atqui non ita facere convenit : verum ea quidem, quæ ad eum aperte spectant, dicere ; quæ autem de aliis rebus, ea de his rebus, de quibus dicta sunt, dicta esse sinere. Nam hæc demum veritatis ac demonstrationis regula est. Qui autem ea, quæ ad eum minime attinent, proferunt, hoc efficiunt, ut ea etiam, quæ ipsi conveniunt, evertantur.

CCCL. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Vir quidam disertus, atque et moribus integer, et vita splendidus (nam quod etiam 390 ipse luculenta dignitate ornatus sit, præteribo : umbra enim hoc est et insomnium), me convenit, illudque narravit se ad venerandum quidem altare accessisse, ut divina mysteria perciperet : at ubi te, hominem, ætate quidem senem, dignitate autem presbyterum, libidine autem vigentem, atque omnes, quorum impudicitia hominum sermone celebratur, superantem, illic astare conspexit, pedem retulisse ; quod scilicet indignam rem esse duxisset, sacrosancta mysteria per impuram ac scelestam manum suscipere. Ego vero his auditis quantum animo vulnus acceperim, dicere prætermittam : quibus autem verbis eum gravissime repredenderim, exponam. Nullo, inquam, detrimento, vir sapientissime, is, qui suscipit, afficitur, etiam si is qui tribuit indignus esse videatur ; neque incontaminata mysteria conspurcantur, etiamsi sacerdos omnes mortales improbitate superet. Quod si mihi diffidis, corvum cogita, impurum, inquam, illud atque in pullos suos crudele animal, cujus opera ille in cælum excurrans ac cæli civis Elias alebatur²⁷. Atque alia insuper multa dixi, quæ duplici de causa ad te scribere recusavi : altera, ne supervacaneam prolixitatem epistolæ adderem ; altera, ne tua vitia nimium exaggerare videar. Quemadmodum igitur illi succensui, sic etiam te moneo ut aut respicias, aut a venerando altari abscedas ; ne alioqui eos, qui au

Α άλλα φροῦδοι οὐχ ἴσονται, τὸ νικᾶν, τῷ νικᾶν οφείλονται λογισμῷ ἐπιτρέψασαι. Καὶ τοῦτ' ἔστιν ἕπερ ὁ Μελεψδὸς μὲν παρεκελεύσατο, σὺ δὲ μαθεῖν ἠθέλησας : « Ὅργιζέσθε, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε. »

ΤΑΘ'. — NEMESSIANO SCHOLASTICO.

Ὡσπερ Ἕλληνας, καὶ Ἰουδαίους, καὶ εἰ τινες τὰ ἐκείνων ἐζηλωσαν, ἀσεβεῖς τε καὶ ἀνοήτους (67) ὀρίζομαι, ἀποφαινομένους μηδὲν περὶ τοῦ Σωτῆρος τοὺς προφήτας εἰρηκέναι : οὕτως τοὺς πᾶσαν τὴν Παλαιὰν εἰς αὐτὸν μεταφέρειν πειρωμένους, οὐκ ἔξω αἰτίας τίθημι, ἅτε, δὴ ἐν τῇ καθ' ἡμῶν μάχῃ τρόπον τινὰ τοῖς διαδίκχοις συμπράττοντας. Τῷ γὰρ ἐλέγχεσθαι παρ' ἐκείνων περὶ αὐτοῦ μὴ εἰρηκέναι εἰς αὐτὸν ἔλκειν ἐκθιαζόμενοι, τούτων κἀν τοῖς περὶ αὐτοῦ ἀληθῶς καὶ διαβόηδην εἰρηκέναι, ὑπόνοιαν τίχουσι. Χρὴ δ' οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς αὐτὸν εἰρηκέναι, σαφῶς λέγειν, τὰ δὲ περὶ ἄλλων πραγμάτων εἶναι περὶ ἐκείνων εἰρηκέναι, περὶ ὧν εἰρηται. Οὗτος γὰρ καὶ ἀληθείας καὶ ἀποδείξεως ὄρος. Οἱ δὲ τὰ μὴ προσήκοντα προφέροντες, καὶ τὰ προσήκοντα ἀνατρέπεσθαι παρασκευάζουσι.

ΤΜ'. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἄνηρ ἰλλόγιμος καὶ ὀρθὸς μὲν τὸν τρόπον, λαμπρὸς δὲ τὸν βίον (τὸ γὰρ καὶ ἀξιωματικὸν αὐτὸν λαμπρῷ κεκοσμηθῆσαι, παρήσω· σκιά γὰρ τοῦτο καὶ ἄναρ), ἐντυχῶν ἡμῖν ἀπήγγειλεν, ὅτι προσῆλθε μὲν τῷ σεπτῷ θυσιαστηρίῳ τῶν θείων μυστηρίων μεταληφόμενος : θεασάμενος δὲ σε αὐτῷ παρεστῶτα, ἀνθρωπον πρεσβύτην μὲν τὴν ἡλικίαν, πρεσβύτερον δὲ τὴν ἀξίαν, ἀκμάζοντα δὲ τῇ λαγνείᾳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπ' ἀσελείᾳ βεδοημένους ὑπερακοντίσαντα, εἰς τοῦπίσω κειώρηκε, μὴ ἀξιώσας τὰ ἐρὰ μυστήρια διὰ μιᾶρας χειρὸς δέξασθαι. Ἐγὼ δ' ὅπως μὲν ἐπλήγην τὴν ψυχὴν ταῦτα ἀκούσας, παρήσω ἃ δ' ἐκείνον κατακράτος ἐμεμφάμην, λέξω. Οὐδὲν, ἔφην, ὧ σοφώτατε, παραβλάπτεται ὁ δεχόμενος, εἰ καὶ ὁ διδοὺς ἀνάξιος εἶναι δοκοίη, οὐδὲ τὰ ἄχραντα χραίνεται μυστήρια, εἰ ὁ ιερεὺς πάντας ἀνθρώπους εἰς κακίαν παρελάσειεν. Εἰ δ' ἀπίστεῖς, ἐννοεῖ τὸν κόρακα, τὸ ἀκάθαρτον καὶ μιστέκνον ζῶον, δι' οὗ οὐρανοδρόμος καὶ οὐρανοπολίτης Ἡλίας ἐτρέφετο. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἔφην, ἅπερ γράψαι σοι δεῖν ἐνεκεν παρητησάμην, τοῦ τε μὴ μήκος περιττὸν τῇ ἐπιστολῇ προσθεῖναι, τοῦ τε μὴ δόξαι λίαν τὰ σὰ ἐκτραγωδεῖν κακὰ. Ὡσπερ τοίνυν ἐκείνῳ ἐμεμφάμην, οὕτω καὶ σοὶ παραινῶ, ἢ μεταγῶναι, ἢ ἀποστῆναι τοῦ σεπτῷ θυσιαστηρίου, ἵνα μὴ τοὺς προσεῖναι αὐτῷ προηρημένους, διὰ τῶν σαυτοῦ πράξεων ἀπελαύνεις.

²⁶ Psal. iv, 5. ²⁷ III Reg. xvii, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(67) Idem cod., ἀνόμους. Ib.

TMA'. — ΠΑΥΛΟ.

Εἰς τὸ γερραμμένον· « Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνω ζήσεται ἄνθρωπος. »

Ἐπειδὴ Ἑβραῖοι τεσσαράκοντα ἔτη τῷ μάννα τρεφόμενοι, οὐκ ἀξιοπίστῳ, ὅσον κατ' ἀνθρώπινον λογισμῶν, πρὸς ἰσχύν σωματίων τυγχάνοντι, διέμενον ἐπὶ τῆς ἰσῆς ἀλλῆς τε καὶ ῥώμης, ἰσως δὲ καὶ μείζονος ἀπέλαυον δυνάμεως (οὐ γὰρ ἡ τροφή, ἀλλ' ὁ θεῖος ὄρος διεκράτει καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα), ἔφη ὁ νομοθέτης, ὅπερ μαθεῖν [ἦ] ἐθέλησας (68)· « Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνω ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένη διὰ στόματος Θεοῦ. » Ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς διακρουόμενος τὸ διαβολικὸν μηχανήμα, προεβάλλετο, καὶ κατέσεισε τοῦ πειράζοντος τὴν ἰσχύν.

TMB'. — ΘΕΩΝΙ.

Περὶ Ἀρειωνῶν καὶ Εὐνομιανῶν.

Λανθάνουσιν αἰρετικοὶ δι' ὧν κατασκευάζουσι, διὰ τούτων ἀπιστόμενοι, καὶ δι' ὧν νικῶν ὀνοῦνται, διὰ τούτων λαμπρῶς ἠγνώμενοι. Εἰ γὰρ κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς, οὐδὲ τὸ μείζον κατ' αὐτοὺς ἴσταται. Τὸ γὰρ μείζον λέγεται ἐκ συγκρίσεως, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀσυγκρίτου ὑπεροχῆς. Ποίαν οὖν σύγκρισιν ἔχει τὸ κτίσμα πρὸς τὸν Κτίστην; λεγέτωσαν οἱ σοφοί.

TMΓ'. — ΠΕΤΡΩ.

Οὐ μικρὸν συνετὸς ἀκροατῆς, ὁ μὴ μόνον θαύματι διακόπτων τοῦ λόγου τὸν δρόμον, ἀλλὰ καὶ ἐπινοῶν τὰ δυσθεώρητα, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρειν δυνάμενος. Ὅτι δὲ οὐ μικρὸν, μετὰ τῶν ἄλλων τῶν μεγάλων καὶ ἐξαιρέτων ὧν ἠπειλήσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ παραιρεῖσθαι (69), καὶ τὸν συνετὸν ἀκροατὴν ἐνέταξεν· οὐκ ἂν τοῦτο φήσας, εἰ μὴδὲν μέγα συνετέλει. Διὸ καὶ ὁ Παροιμισιαστῆς ἔφη, « Οὐς ἀκροατοῦ, ἐπιθυμία σοφοῦ. » Οὐ γὰρ πολλοὺς πόνοους, οὐθ' ἰδρωτάς αὐτῷ παρέχει, ἀλλ' ἀφορμὰς μόνον καὶ σπέρματα ἀπαιτεῖ. Πρὸς γὰρ τὴν γεωργίαν ἡ σύνεσις ἀρκεῖ.

res ac sudores ipsi exhibet, verum argumenta duntaxat ac semina requirit. Siquidem ad cultum ac segetem ingenii sagacitas sufficit.

TMA'. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Ἴσθι, ὧ καθαρότητος τέμενος, ὡς ἄδη κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν· παράδοξον γὰρ ἔργον ἀνύσας (70), παραδοξότερον αὐτὸ πεποίησας τῷ τάχει. Ἦν μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μέγα, τὸ δὲ τάχος μείζον, μᾶλλον δὲ μέγιστον αὐτὸ ἐδειξε, κοσμησαν τὴν χάριν καὶ χαριστέραν πεποιητός. Διάλαμπε τοίνυν ἐν τοῖς τοιοῦτοις κατορθώμασι. Πρέπει γὰρ σοι.

TME'. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ θείου κηρύγματος.
Εἰ ἀγγίνοια ἀνθρώπου τῆς τῶν γραμμάτων εἰδή-

⁶⁸ Matth. iv, 4. ⁶⁹ Eccli. xxv, 12.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(68) Pro ἐθέλησας cod. Vat. 650 scribit ἐζήτησας, et præcedens ἡ tollit. POSSIN.

(69) Idem cod., παραινέσθαι. Id.

PATROL. GR. LXXVIII.

CCCXLI. — PAULO.

In illud, « Non in solo pane vivit homo ».

Quoniam Hebræi, cum quadraginta annorum spatio manna alerentur (quod, si humanam rationem spectes, ad robur corporibus afferendum parum idoneum erat), in eadem fortitudine ac robore perstant, ac fortasse majorem etiam vim consequerentur (non enim alimonia, sed divinum decretum animas et corpora conservabat), idcirco, id quod tibi exponi quæsisisti, legislator dixit : « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. » Quod etiam Christus, diabolicam machinam propulsans, opposuit : atque hac ratione tentatoris vires concussit ac perfregit.

CCCXLII. — THEONI.

De Arianis et Eunomianis.

Non animadvertunt hæretici per ea ipsa, quæ astruunt, se irretiri, ac per ea ipsa perspicere vinci, per quæ se vincere arbitrantur. Nam si creatum quiddam est Filius, ne majus quidem de eorum sententia stat. Majus enim ex comparatione dicitur, non autem ex incomparabili præcellentia. Quamnam igitur id quod creatum est, cum Creatore comparisonem habeat, sapientes et eruditi homines velim exponant.

391 CCCXLIII. — PETRO.

Non parvi momenti res est acutus et sagax auditor, qui non tantum ob admirationem orationis cursum interrumpit, verum etiam ea quæ arduæ contemplationis sunt, excogitat, atque a seipso aliquid erogare potest. Quodque non parvi momenti sit, hinc constat quod Deus una cum magis aliis et eximiiis rebus, quæ se Hierosolymitanæ urbi detracturum minabatur, prudentem quoque ac sagacem auditorem adjunxit. Quod profecto non dixisset, si nihil magni ipse conferret. Eaque de causa Paroimiastes his verbis usus est : « Auris auditoris, desiderium est sapientis ».

CCCXLIV. — ΗΙΕΡΑΚΙ CLARISSIMO.

Hoc scias velim, o pietatis delubrum, te tota urbe celebrari. Nam cum admirabile opus confeceris, admirabilius illud per celeritatem effecisti. Erat enim id quidem per se quoque magnum : at celeritas majus ipsum, imo maximum reddidit, qua beneficium ornatum est, gratiusque ac iucundius effectum. Quamobrem in hujusmodi virtutibus fac eluceas. Id enim te dignum est.

CCCXLV. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΑ.

De virtute divinæ prædicationis.

Si humani ingenii acrimonia, litterarum scientiæ

antefertur, quid mirum si apostoli, qui indocti atque illitterati erant, divina sapientia impleti, dialecticos etiam et oratores superarunt? Nam si eum quidem qui legit, interpretationem ignorare verisimile est, eum vero qui litterarum notas ignorat, eorum quæ scripta sunt mentem tenere impossibile est. Verum persæpe usu venit ut qui legit, sensum nesciat: qui autem audit, si modo majori acumine sit et ingenii acrimonia præstet, eum intelligat, etiamsi alioqui litterarum notas minime cognitæ habeat. Nam qui ob elementorum ignorationem ea, quæ litteris consignata sunt, percipere nequit, hujus sæpenumero, dum alii legunt, ingenium viget. Quocirca eum mentis acumen scientiam superet, quid afferri potest, quin divina sapientia sermonum artificium vincat?

CCCXLVI. — LAMPETIO EPISCOPO.

De altari.

Quandoquidem inexpugnabilis atque omni contradictione major ea oratio est, cui adversarii assentiuntur, idcirco ad quamque nationem ex iis quæ apud eam moribus recepta sunt, disserendum est. Quod etiam ille sensorum Christi dispensator Paulus faciebat, apud Judæos quidem de Scripturis disputans, apud Athenienses autem ab ara. Idcirco dicebat: « Factus sum legem non habentibus tanquam legem non habens⁴². » Perinde enim ac si **392** de lege nihil audisset, ab ara monendi materiam arripiebat, non quod aram plus auctoritatis quam Scripturas habere judicaret, sed ut eos, qui nullam

CCCXLVII. — PAULO TRIBUNO.

Vetus sermo, ac lex omnium hominum iudicio recta et laudanda, hoc præscribit, ut ne quis lapsis insultet, nec jacentes trucidet, verum tanquam supplices misereatur, captisque manum porrigat. Audio autem feras etiam, quibus plus animi inest, id quidem, quod oblectatur, ulcisci: quod autem fractum et debilitatum est, misericordia prosequi solere. Cum igitur, et apud homines, et apud feras inimicitia ac belli certi limites sint quos transilire minime oporteat, ne tu quoque committas, ut iis qui vicii sunt, irascaris, nec eos qui humi prostrati sunt tanquam hostes premas.

CCCXLVIII. — ISAIÆ.

Si tu illud veritus, ne is qui a te contumelia affectus est prior te accusaret, existimasti fore ut, si anteverteres, culpam adumbrares, ac crimina ea, quæ in te conferuntur, succideres, scitum revera, ne dicam malignum ac veteratorum, est hoc artifi-

⁴² I Cor. ix, 21.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(71) Quæ leguntur in edito hæc verba, ἀλλ' ἔστι πολλάκις τὸν μὲν ἀναγινώσκοντα μὴ εἰδέναι τὸν νοῦν, ea cuncta in cod. Vat. 650 velut ὑποβολιμαῖα omittuntur. Vers. ult. ep. idem pro λόγων scribit λόγου. POSSIN.

(72) Πρὸ παλαιῶς λόγος melius legit cod. Vat. 650,

σεως προκρίνεται, τί θαυμαστὸν εἰ οἱ Ἀπόστολοι, ἰδιῶται ὄντες καὶ ἀγράμματοι τῆς θείας ἐμπεπλησμένοι σοφίας, καὶ τῶν διαλεκτικῶν, καὶ τῶν ῥητόρων ἐκράτησαν; Εἰ γὰρ τὸν μὲν ἀναγινώσκοντα μὴ εἰδέναι τὴν ἑρμηνείαν εἰκὸς, τὸν δ' ἀγνοῦντα τῶν γραμμάτων τοὺς χαρακτήρας τὸν νοῦν ἐπίστασθαι τῶν γεγραμμένων ἀδύνατον. Ἄλλ' ἔστι πολλάκις τὸν μὲν ἀναγινώσκοντα μὴ εἰδέναι τὸν νοῦν (71), τὸν δ' ἀκούοντα ὀξύτερον ὄντα καὶ συνέσει διαφέροντα εἰδέναι, καίτοι τῶν γραμμάτων μὴ ἐπιστάμενον τοὺς χαρακτήρας. Ὡ γὰρ ἀδύνατος ἡ κατάληψις τῶν ἐγκειμένων διὰ τὴν ἀγνοίαν τῶν στοιχείων, τοῦτο ἡ συνέσει ἀκμάζει πολλάκις, ἄλλων ἀναγινωσκόντων. Εἰ τοίνυν ἀγχίνοια τῆς ἐπιστήμης κρατεῖ, πῶς οὐ θεία σοφία, λόγων τέχνης περιέσται;

B TMÇ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ τοῦ βωμοῦ.

Ἐπειδὴ ἄμαχος καὶ ἀναντιρρήτος πᾶς λόγος παρὰ τῶν ἐναντιῶν συνομολογούμενος, ἐκάστῳ ἔθνει ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς νενομισμένων διαλεκτέων, ὃ καὶ [δ] τῶν [τοῦ] Χριστοῦ νοημάτων ταμίης ἐποίησε Παῦλος, Ἰουδαίοις μὲν ἀπὸ τῶν Γραφῶν διαλεγόμενος, Ἀθηναίοις δὲ ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. Διὸ καὶ ἔφη, « Ἐγενόμην τοῖς ἀνόμοις, ὡς ἄνομος. » Ὡς γὰρ ἀνόμοις ὡν τοῦ νόμου, ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὴν παραίνεσιν ἐποιεῖτο, οὐ τὸν βωμὸν ἀξιοπιστότερον τῶν Γραφῶν ἠγούμενος, ἀλλὰ τοὺς ἀπιστοῦντας αὐταῖς, ἀπὸ τῶν οἰκείων χειρούμενος δογματίων.

ipsis fidem arrogabant, ab ipsorummet dogmatibus

C TMZ'. — ΠΑΥΛΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

Παλαιὸς λόγος (72) διαγορεύει, καὶ θεομὸς εὖ ἔχειν ἅπαντι ἀνθρώποις δίξας, μὴ ἐπεμβαίνειν τοῖς πεπτωκόσι, μηδὲ κατασφάττειν τοὺς κειμένους, ἀλλ' αἰδεῖσθαι ὡς ἰκέτας, καὶ χεῖρα ὀρέγειν τοῖς ἐλωκόσιν. Ἀκούω δὲ ὅτι τὰ θηρία, οἷς μέτεστι φρονήματος, τὸ μὲν ἀνεσθηκὸς ἀμύνεται· τὸ δὲ ἀπειρηκὸς αἰδεῖται. Εἰ τοίνυν καὶ παρὰ ἀνθρώποις, καὶ παρὰ θηρίων εἰσιν ἔχθρας καὶ πολέμου ὄροι, οὓς οὐ γρη῏ ὑπερβαίνειν· μηδὲ αὐτὸς ὀργίζου τοῖς ἠττημένοις, μηδὲ τοῖς χαμαὶ κειμένοις ὡς ἀντιπάλους ἔγκεισο.

TMH'. — ΗΣΑΙΑ.

D Εἰ μὲν τοῦτο δεδιώς, μὴ φθασῇ ἐγκαλέσας ὁ παρονηθεὶς παρὰ σοῦ, ψήθης προλαβὼν ἐπισκιάσασθαι (73) τὰς αἰτίας, καὶ τὰς μέμψεις τὰς κατὰ σαυτοῦ ὑποτεμεῖσθαι, σοφὸν τῷ ὄντι, ἵνα μὴ κακοῦργον εἶπω, καὶ τοῦτο μηχανήμα· εἰ δ' ὡς ἀληθῶς αἰ-

παλαιὸς νόμος. V. 5 inter ὅτι et τὰ interserit idem καὶ. Id.

(73) Pro ἐπισκιάσασθαι idem cod. habet ἐπισκιάσαι, et vers. seq. pro ὑποτεμεῖσθαι, ὑποτεμεῖς. Denique vers. pen. ep. pro ἑάλως legit ἑάλω. Id.

ρήσειν προσδοκῶν, ἤλιθόν τι πέπονθας. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλοιη ἐφ' οἷς ἦδη ἐάλως κατὰ τὴν τῶν γραψάντων ἀψευδῆ μαρτυρίαν.

TMΘ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἴσθι, ὦ θαυμασιώτατε, ὅτι μήτ' ἐξειπῶν, μήτε κοινωσάμενός (74) μοι ὁ δοκῶν εἶναι φίλος (ἦδει γὰρ οὐκ ἀνεξήμενον, οὐδὲ συγχωρήσοντα αὐτῷ λύσαι πολυχρόνιον φιλίαν) πέπραχεν ἂ πέπραχε. Διὸ καὶ τῆς φιλίας ἡμῶν ἀπεκρήχθη.

TN'. — ΕΡΜΕΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Περὶ τοῦ, « Φάσκοιτες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνησαν. »

Κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὅτι οἱ ποιηταὶ τοὺς πλεονεκτήμασιν εὐγενείας ἐμπρέπειν οὐκ ἔχοντας, μυθολογίας ἀπίστοις ἐσέμνυναν.

TNA'. — ΑΝΤΩΝΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὁ τῆς καρθενίας ἄγων, μέγας μὲν καὶ λαμπρὸς καὶ ἔνθεος (πρὸς γὰρ τὴν ἔμφυτον τοῦ σώματος ἡδονὴν ὁ πόλεμος), ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄθλοισι (75) ἐξευμαρίζει τοὺς πόνους. Ῥαδίως γὰρ φιλοχρηματίας κρατήσῃ, κόσμου σωματικῷ, ἀνδρὸς τε καὶ παιδῶν μὴ φροντίζουσα, δι' ὃ τῶν χρημάτων πορισμὸς ἀναγκαῖος εἶναι τοῖς ἀφιλοσόφοις δοκεῖ· πένθει τε ἀνάλωτος ἔσται. Οὐ γὰρ ἦνθησε κλάδους, οἷς συνανθοῦσι καὶ αἱ φροντίδες καὶ τὰ πένθη (76). Ζώντων μὲν γὰρ τῶν παιδῶν, ἀναγκάζονται μεριμνᾶν, θενωτῶν δὲ πενθεῖν. Ὀδυνῶν τε καὶ ἀθυμιῶν ἔξω ἐσκήνωται, μὴδ' ἀνδρὸς δουλευομένη φρονήματος, μήτε ὠδίσαι ταῖς τοῦ θανάτου γέτοσι διακοπτομένη. Οὐ παρευδοκιμουμένη ζηλοῖ, οὐκ ἀγαπωμένη ὑπτιοῦται. Οὐκ ἀποστρεφόμενον κολακεύει, οὐ μισοῦντα θωπεύει, οὐχ ὑβρίζοντα ἀποστρέφεται, ἀλλὰ πάντων τούτων τῶν ἀνηκέστων κακῶν (77) ἀπαλλαγῆ, ἢ πρὸς τὴν ἔμφυτον ἐπιθυμίαν μάχη, ἧς κρατούσα, πάντα ἐκεῖνα ὑποκύπτοντα ἔχει. Διὸ καὶ ὁ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀκριδῶς βασιάνισας τὴν φύσιν, ἔγραφε περὶ τῶν πάντα ὑπομενόντων τὰ δυσχερῆ, ἵνα μόνον τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας λύτταν μὴ χειρώσωνται, « Θλίψιν τῆ καρκί ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι. Ἐγὼ δὲ ὑμῶν φεῖδομαι. » Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ μὲν τὴν ἀποτολικὴν συμβουλὴν, ὡς διὰ πραγμάτων μὴ δεικνυμένην ἀτιμάζοντες, τὸ δ' ἀληθὲς τῆ ἡδονῆ συντηγοροῦντές φασιν, ὅτι, θλίψιν μὲν οὐκ ἔχουσιν οἱ τὸν γάμον ἀσπασάμενοι, ἀλλὰ καὶ τέρψιν καὶ τρυφήν· πολλοὶ δὲ δεινότητι χρώμενοι, καὶ ἀνδρειοτέρους ἑαυτοῦ τῶν τὴν ἀγνείαν ἐστεμμένων οἰόμενοι, οὐ δεόν-

cium. Si autem hoc ea spe atque expectatione fecisti, tanquam iudicio superior vere discessurus, in quadam profecto stultitia versaris. Neque enim ille ob ea vincetur, ob quæ tu jam iuxta verum eorum, qui scripserunt, testimonium convictus es.

CCCXLIX. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Illud scito, vir cumprimis admirandæ, eum, qui amici speciem præ se ferebat, re mihi minime significata nec communicata (norat enim me non perpersurum, nec ipsi permissurum, ut amicitiam vetustam discinderet), ea fecisse quæ fecit. Ac proinde ab amicitia nostra proscriptus est.

CCCL. — HERMIÆ GRAMMATICO.

De eo, « Dicentes esse sapientes stulti facti sunt ». »

B

Illud ignorare videris, poetas, eos qui veris nobilitatis dotibus eminere non poterant, incredibilibus fabulis exornasse.

CCCLI. — ANTONIO SCHOLASTICO.

Virgininitas certamen magnum quidem et præclarum ac divinum est (nam adversus corporis voluptatem ipsi bellum est), at in aliis certaminibus labores minuit. Etenim pecuniarum amorem facile vincet, cum corporis ornatum, ac virum, et liberos, ob quæ pecuniarum quæsitio hominibus parum philosophis necessaria esse videtur, minime curet. Mœrori etiam haudquaquam obnoxia erit; non enim ramos protulit, cum quibus et curæ et mœrores efflorent. Viventibus quippe filiis, sollicito animo esse coguntur; morte autem functis, in luctu versari. A doloribus item et 393 animi angoribus immunis est, ut quæ nec viri arrogantiae tanquam in servitutum addicatur, nec partus doloribus mortis vicinis interrumpatur. Cum superatur, invidiam non concipit: non, cum amatur supino animo est; non aversanti se assentatur: non odio habenti blanditur: non eum, a quo contumeliis afficitur, aversatur: verum ab omnibus hiis pestiferis vitis libera est pugna adversus cupiditatem a natura insitam: quam cum superat, omnia illa sibi subjecta habet. Qua etiam de causa is, qui humanarum rerum naturam accurate perpendat, de iis, qui molestias omnes sustinent, ut duntaxat libidinis rabiem minime subigant, scribebat: « Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco ». » At quoniam permulti apostolicum consilium, quod per res ipsas minime demonstratur, contemnentes, imo revera voluptatis patrocinium suscipientes, eos, qui matrimonium amplexi sunt.

C

D

⁷⁴ Rom. 1, 22. ⁷⁵ I Cor. vii, 28.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(74) Pro κοινωσάμενος idem cod. legit κοινωνησάμενος, et vers. uli. pro ἀπεκρήχθη, ἀπέστη. Ib.

(75) Pro ἄθλοισι idem cod. scribit λόγους, et vers. 7 ep. pro ἀφιλοσόφοις, φιλοσωμάτοις. POSSIN.

(76) Ἦνθησε κλάδους, οἷς συνανθοῦσι καὶ αἱ φροντίδες καὶ τὰ πένθη. Eleganter περιφράζει li-

beros. Sic Eveni apud Plutarchum et Artemidorum laudatus versus exclamat:

Ἴδὲ δση λύπη παῖς πατρὶ πάντα χρόνον. RITT.

(77) Idem cod. κχιών. Vers. inde quarto μόνον mutat in μόνην. Ρο-sin.

tribulationem habere negant, verum oblectationem potius ac delicias, ac plerique etiam vim dicendi adhibentes, parum convenienter asserunt ignavæ animæ istud argumentum esse: nam dum cœlibatus sanctitati sese dicarunt, generationi aditum præcluserunt, matrimonii expertes manentes: atque dum per difficultatem nuditatem adversus rerum mutationes strenue se gesserunt similiter quodammodo faciunt, ut si quis corpore vacans, gloriatur se nullo ulcere affici posse: eodem enim modo ipsi quoque inopinatas fortuitarum rerum incursiones pertimescentes, gignendorum liberorum legem contempserunt, ut qui videlicet adversus mutationes sterilitate sese muniverint, ac per eam hoc sibi compararint, ut vinci et capi non possint; nos autem qui inopinatis mutationis inomentis nos ipsos tradidimus, nec calonum more adversus eam collocati extra aciem stetimus, verum, vita nostra ipsius telis exposita concessaque ei amplissima facultate, nos in quibus ipsi libuerit rebus ferendi adversus eam armati sumus, adeo ut etiam cum vulneramur, non feriamur, et cum telo petiti sumus, sine aculeo colligamur atque in rerum molestarum experimento dogma illud confirmantes, nimirum virtutem mutationis dominio minime subjectam esse, certissimum documentum edimus. Quoniam igitur illi hujusmodi quædam colligentes in adversam partem declamant, quod scilicet a virginitatis quidem certaminibus vinci se atque a tergo relinqui erubescant, speciosam autem defensionem proferre arbitrentur, per ipsas quidem res atque in ipsis certaminibus intelligent, quanto et uxori maritus, et marito uxor, et uxoris ac filiorum cura ad salutem impedimento sit: convincuntur autem nunc quoque per ea in inam maiorum voraginem impelli, per quæ ipsi se, partim delicias et voluptates percepturos, **394** partim majores coronas consecuturos esse confidebant. Quibus enim perturbationibus non obnoxii sunt? Quod cauponæ genus non tractant? Quot molestias perferunt, nec eas sentiunt? Quid enim boni eos non præterit? Quid autem apud eos habitat, quod laudem mereatur? Nec tamen hæc eo commemoro, quod illos, qui honorabile connubium amplectuntur, abdicem ac proscribam (absit!) verum ut eos, qui lubrica et petulanti lingua in matrimonium virginitati anteferre audent, perstringam. Quanto enim cœlum terra præstantius est, et anima corpore: tantum etiam virginitas conjugio antecellit. Illa enim primas partes in acie tenet, ac phalangis frontem exornat, illustria-

τως λέγουσιν, ὅτι ἀγεννοῦς τοῦτο ψυχῆς τεκμήριον. Ταῖς γὰρ τῆς ἀγαμίας ἀγιστεῖαις ἀφιερῶσαντες ἑαυτοὺς, ἀπέκλεισαν τῇ γενέσει τὰς διεξόδους, γάμων ἀμύητοι μείναντες, καὶ τῇ τῶν ἀναγκῶν (78) γυμνοῦντι πρὸς τὰς μεταβολὰς τῶν πραγμάτων νεανειοσάμενοι, παραπλήσιόν τι ποιούσιν, ὡσπερ ἀνεὶ τις ἀσώματος τυγχάνων ἐνηδρύνετο τῷ ἀτρωτος εἶναι. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰς παραλόγους τῶν ἀβουλήτων ἐφόδους δείσαντες, τὸν τῆς παιδογονίας θεσμὸν ἠτίμασαν, ἀτεκνία ἑαυτοὺς πρὸς τὰς μεταβολὰς ὀχυρῶσαντες, καὶ τὸ ἀνάλωτον διὰ ταύτης πραγματευσάμενοι. Ἡμεῖς δὲ ταῖς τῆς μεταβολῆς παραλόγοις ῥοπαῖς παραδόντες ἑαυτοὺς, καὶ οὐ φιλιῶν τάξιν πρὸς αὐτὴν ταγέντες, ἔξω τῆς φάλαγγος ἔστημεν, ἀλλὰ τοῖς βέλεσιν αὐτοῖς ὑποθέντες τὴν πολιτείαν, καὶ ἀφθονίαν παρασχόντες εἰς ἃ βούλοιντο πλήττειν (79), πρὸς ἐκείνην ἐφραξάμεθα, ὡς καὶ τιτρωσκομένους μὴ πλήττεσθαι, καὶ βληθέντας, ἀκέντρα τοξεύεσθαι, καὶ ἐν τῇ τῶν δυσκόλων πείρᾳ τὸ δόγμα βεβαιούμενοι, ὡς ἀρετῆ (80) μεταβολῆς ἀδέσποτος, τὴν ἀκριβεστάτην ἐκφέρομεν βάσανον. Ἐπεὶ τοίνυν τοιαυτὰ τινα συνείροντες καταρητορεύουσιν, ἀισχυρόμενοι μὲν ἐπὶ τῷ ἀπολειφθῆναι τῶν τῆς παρθενίας ἀθλῶν, εὐπρόσωπον δὲ δοκοῦντες ἀπολογίαν προβάλλεσθαι, εἰσονται μὲν διὰ τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῶν ἐπίθλων, ὅσον γυναικὶ μὲν ἀνὴρ, ἀνδρὶ δὲ γυνή, καὶ γυναικὶς καὶ παῖδων φροντίδας ἐμποδίων ἔστι πρὸς σωτηρίαν ἐλέγχονται δὲ καὶ νῦν εἰς τῶν κακῶν (81) πυθμένι, διὰ ταῦτα συναυνομένοι, δι' ἃ καὶ οἱ μὲν τρυφῆς καὶ ἀνέσεως ἀπολαύσεσθαι, οἱ δὲ καὶ μειζῶνων στεφάνων ἀξιοθήσεσθαι προσεδόχσαν. Ποίοις γὰρ πάθεσιν οὐχ ὑπόκεινται; Ποίαν δὲ καπηλείαν οὐ μεταχειρίζονται; Πόσας δὲ ἀηδίας ὑπομένοντες, οὐκ αἰσθάνονται; Τί γὰρ τῶν καλῶν αὐτοὺς οὐ παρῖπτεῦει; Τί δὲ κατασκευαῖς παρ' αὐτοῖς ἐπαίνου ἀξίον; Καὶ ταῦτα, οὐ τοὺς τὸν τίμιον γάμον ἀσπαζομένους ἀποκηρύττων λέγω (ἀπαγε) ἀλλὰ τοὺς ἀθυρῶτω καὶ ὀλισθηρῶ γλώττῃ (82) τολμῶντας τὸν γάμον τῆς παρθενίας ὑπερτιθένας χωμῶδων. Ὅσον γὰρ οὐρανὸς γῆς, καὶ ψυχὴ σώματος διαφέρει: τοσοῦτον ἡ παρθενία τοῦ γάμου διενήνοχεν. Ἐκείνη μὲν γὰρ τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ παρατάξει ἔχει, καὶ τὸ μέτωπον κοσμεῖ τῆς φάλαγγος, καὶ τὰ λαμπρὰ τρόπαια ἴστησιν: οὗτος δὲ σύμμετρος ὢν, καὶ τοῖς ἀσθενεστέροις **D** ἔρεισμα δοθεὶς, δύναται μὲν σώζειν τοὺς φυλάττωντας, οὐ μὴν εἰς τὴν τῆς παρθενίας ἀνάξει κορυφῆν. (83) Διὸ καὶ ὁ πνευματικὸς νόμος (84) τοὺς γήμαντας καὶ ἀμπέλους φυτεύσαντας εἰς τὸν κατὰ τῶν πνευματικῶν τῆς πονηρίας πόλεμον ἐξελεῖν ἀπηγό-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Idem cod., ἀναγκάων. Possim.

(79) Post πλήττειν idem addit οὕτω, et paulo post ἐφραξάμεθα mutat in ἐφραξάμεθα. Vers. post 2, pro βληθέντες scribit βληθέντας. Id.

(80) Pro ὡς ἀρετῆ idem cod. legit ὡς γὰρ ἔστι, et paulo post nomen ἀδέσποτος ponit in nominativo plurali. Id.

(81) Εἰς τῶν κακ. scribit cod. Vat. εἰς τὸν τῶν x. sic. Vers. seq. ἀπολαύσαι pro ἀπολαύσεσθαι. Id.

(82) Hæc verba, ἀθυρῶτω καὶ ὀλισθηρῶ γλώττῃ, absunt omnia a cod. Vat. 650. Id.

(83) Sequentia, δύναται μὲν σώζειν τοὺς φυλάττωντας, οὐ μὴν εἰς τὴν τῆς παρθενίας ἀνάξει κορυφῆν, idem cod. transfert ab illo loco in vers. post 3, ubi ea collocat post ἀπηγόρευσε. Id.

(84) Deuteron. xi, 6. Similem allegoriam vide apud Clement. Alex. lib. ii Stromat., p. 449. RITT.

ρευσε. Μη τοίνυν οί τοιοῦτῳ κατεχόμενοι δεσμῶ τοῖς A
 λειυμένοις ἀμιλλᾶσθαι οἰσέσθωσαν· οὐδὲ γὰρ οἶόν τε.
 Μηδὲ οἱ χρηματισμῶ καὶ κόσμῳ σωματικῶ ὄλον ἑαυ-
 τῶν ἀναθέντες τὸν βίον, νομιζέτωσαν Ἰσα ἄθλα λή-
 ψεσθαι τῶν ἀφιερωσάντων ἑαυτοὺς, καὶ τὰ τοῦ Κυ-
 ρίου μεριμνώντων· ἀλλὰ ἐν τῇ προσηκούσῃ τάξει
 ἑαυτοὺς φυλάττοντες, ἢ ὀπλιζέτωσαν γλῶτταν κατὰ
 τῶν εἰς τὴν οὐράνιον κορυφὴν ἀναβάντων. Οὐ γὰρ ὁ
 γάμος κακόν· ἀπαγε· ἀλλὰ καὶ ἔνομον καὶ σύμμε-
 τρον ἀγαθόν. Ἄλλὰ τὰ ἐπισυρέντα τῷ γάμῳ κακὰ,
 ἱκανὰ καὶ τὴν τοῦ γάμου ἀμθλῦναι ἤδον. Εἰ δὲ
 καὶ μηδὲν τούτων ἐπήγετο, οὐδ' οὕτως τῇ παρθενίᾳ
 παραβάλλεσθαι δίκαιος ἔν. Ὁ δὲ με καὶ ἐπειγόμενον
 παραδραμεῖν οὐκ ἐξ, τοῦτο ῥητέον· ὅτι ἡ μὲν παρ-
 θενία καὶ τὰλλα χειροῦται πάθη, ὁ δὲ γάμος καὶ τοῖς B
 ἄλλοις ἀλίσκεται πάθει. Τίς γὰρ ἵνα παιστὸν χορηγήσῃ
 τροφᾶς, οὐ πάντα ποιεῖ τὰ μὴ πρέποντα καὶ εἰς κιν-
 δύνους ἑαυτὸν ῥίπτει, καὶ εἰς πέλαιος, καὶ εἰς θη-
 ρίων βοράν. Οὗτοι οὖν ὡς ἀνδρεῖοι καὶ τροπαιοῦχοι
 ἐναθρύνεσθαι θέλουσι (85). Καὶ τίς ἀνέξεται; τίς γὰρ
 αὐτοῖς ἐπαρκέσει καιρὸς πρὸς τὸ ταῦτα τὰ τραύματα
 θεραπεῦσαι; Τίς δὲ οὐ συναλγῆσει τοῖς ὑπὸ τοσοῦ-
 των βελῶν κατατετρωμένοις; Τοσαῦτα γὰρ αὐτοὺς
 περιέχει κακὰ, οἷα οὐδ' ἔνοησαι, οὐδὲ φράσαι διὰ
 τὸ πλῆθος δυνατόν. Πιεσέσθωσαν οὖν τῶν τοιοῦτων
 λόγων, καὶ μὴ κατὰ τῆς παρθενίας ὀπλιζέτωσαν τὴν
 γλῶτταν· ἀλλ' ὡς βασιλῖδα αὐτὴν γεραιρέτωσαν, καὶ
 ὑπ' αὐτῇ ταττέσθωσαν, ἵνα ἔχοιεν αὐτὴν καὶ ὑπερ-
 ασπιζούσαν καὶ πρεσβεύουσαν. Ἥλιψ μὲν γὰρ τοὺς
 τὴν παρθενίαν (ἵνα καὶ οὐρανοῖς χρῆσθωμαι παρα-
 δείγμασι)· σελήνῃ δὲ τοὺς τὴν ἐγκράτειαν, ἀστροῖς C
 δὲ τοὺς τὸν τίμιον γάμον ἀσπασαμένους καὶ διατη-
 ρήσαντας, παραβάλλεσθαι θέμις, μάλιστα ἐπιψη-
 φίσαντο; τοῦ θεσπεσίου Παύλου, καὶ λέγοντος· « Ἄλλη
 δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα
 ἀστέρων. »
 mente comprehendī, nec verbis explicari possint. Quamobrem hujusmodi sermonibus finem imponant.
 ac non adversus virginitatem linguam instruant: verum ut reginam ipsam honore prosequantur, eique
 se subjiciant, ut eam et propugnatricem et 395 interventricem habeant. Soli enim (ut cœlestibus quo-
 que exemplis utar) eos, qui virginitatem amplexi sunt, lunæ autem eos, qui continentiam, ac denique
 stellis eos, qui honorabile connubium amplexi sunt atque conservarunt, comparare licet, maxime cum
 divinus Paulus calculum suum addat, ac dicat: « Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stel-
 larum. »

TNR. — Τῷ ΑΥΤῷ.

CCCLII. — EIDEM.

Ἐκεῖνον μόνον ἂν ἔγωγε ζῆν κυρίως ὀρισαίμην, D
 τὸν τῶν σωματικῶν παθῶν χρεῖττονα καὶ ἀνώτερον.
 Ὁ γὰρ ἐκεῖνοις ἑαυτὸν ὑποζεύξας, καὶ κατὰ κράτος
 ὑπ' αὐτῶν ἐλαυνόμενος, οὐ μόνον εἰς τὸ ἔσχατον τε-
 λευτᾶ βάραθρον, ἀλλ' οὐδὲ ζῆν ἐνταῦθα δύναται διὰ
 εἰς αὐτῶν λύπας, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τοὺς κιν-
 δύνους, καὶ τὸν μῦρον αὐτῶν ἔσμον. Ἄν τε γὰρ θά-
 νατος προσδοκῆθῃ, τέθνηκε καὶ πρὸ τοῦ θανάτου
 τῷ δέσει· ἂν τε νόσος, ἂν τε ὕβρις, ἂν τε πενία, ἂν τε
 ἔτερόν τι τῶν ἀδοκῆτων, ἀπόλλωλε καὶ ἀπὸ τῆς

Eum equidem ipse solum proprie vivere statue-
 rim, qui corporis passionibus præstantiorem ac su-
 blimiorē se præbet. Nam qui seipsum illis subjec-
 it, atque ab iis summa vi exagitur, non modo in
 extremam exitii voraginem desinit, sed ne hic qui-
 dem vivere potest, ob eas, quæ ab illis manant, in-
 molestias, et metus, et pericula, et infinitum eorum
 examen. Nam sive mors expectetur, metu etiam
 ante mortem exanimatur: sive morbus, sive con-
 tumelia, sive paupertas, sive aliud quiddam inopi-

⁸⁵ I Cor. xv, 41.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Pro θέλουσι ponit cod. Vat. δίκαιοι, et vers. post 5, pro βελῶν scribit κακῶν. Possin.

nati, etiam ex sola suspitione periit et exstinctus est. At non in eadem causa est, qui turbulentis animi permotionibus dominatur: verum et timoribus et periculis, ac denique omni mutatione superior est: non quod nihil patitur (hoc enim fortasse fieri nequit), sed, quod multo inajus atque admirabilibus tropæum efficit, quia ea impetum facientia, et velitantia, telaque mittentia contemnat.

CCCLIII. — TIMOTHEO CLARISSIMO.

Et si Chæremon, ut scripsisti, ille, inquam, Eusebii stipator, ex ipsius consuetudine atque familiaritate exacutus, ad omne scelus tanquam œstro quodam incitatur, nec fidem agnoscit, verum ob iniquitatis licentiam jurejurando abutitur (reconciliationis enim fœdera percutit, et implacabilis manet; pacta inquit, et rescindit; jurat, et fraudis materiam atque instrumentum juramenta habet); attamen meo iudicio is, qui cum tnetur, nunc quidem scelerum ipsius culpam percipit: postea autem ampliorem etiam supplicii partem percipiet.

CCCLIV. — PAULO PRESBYTERO.

Sacerdoti pro opibus est virtutis ornamentum pro voluptate castitas, pro luxu frugalitas, pro lætitia, eorum, quibus præest, ad virtutem incrementum. Quod si quis contraria his instituta sequens, sacerdotii nomine gloriatur, hic profanus est, atque imperio indignus.

CCCLV. — MARTYRIO PRESBYTERO.

De Arianis et Eunomianis.

Si humanas affectiones (quod ne dictu 396 quidem fas est) per omnia sequatur, qui divinam generationem describit, illud merito audire queat. Si tibi circa generationem affectio flugitur, et mihi quoque circa creationem: neque enim illud quod creatur (si imbecilles hominum cogitationes sequar), absque affectione creatur. Sin autem, ut divinitati consentaneum est, ea quidem, quæ purissimæ illi essentiae conveniunt, admittat, quæ autem aliena et absorta sunt, prætereat, illud, si modo sanæ rationis est, cogitare debet, quod quoniam mortalis ad hunc modum gignit, immortalis non item: quemadmodum videlicet in creando ille cum labore, hic citra laborem creat. Hæc enim secum reputans, illa quoque oculatissima mens, ac velut divino numine correpta, terrenis omnibus exemplis præteritis, splendorem gloriæ, et figuram paternæ substantiæ⁴⁴, Filium haud immerito definiit: per illud nimirum coæternitatem, per hoc autem eum personam constituere demonstrans. Quandoquidem enim prius, quod hypostasis expers esset, speciem fortasse atque imaginationem nonnullis pariebat, idcirco per posterius hypostasim hypostaseon efficientem notavit.

⁴⁴ Hebr. 1, 3.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(86) Pro ἀδεία idem cod. habet ἀεί. POSSIN.
(87) Confer Salvan. lib. *De gubernat. Dei*. RITT.

ἡ ὑπονοίας μόνης, καὶ διέφθαρται. Ἄλλ' οὐχ ὁ τῶν παθῶν κρατῶν τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ φόβων, καὶ κινδύνων, καὶ μεταβολῆς ἀπάσης ἔστηκεν ὑψηλότερος, οὐ τῷ μηδὲν ὑπομένειν (τοῦτο γὰρ ἴσως ἀμήχανον), ἀλλ' ὁ καὶ πολλῶν μεϊζόν ἐστι καὶ παραδοξότερον ποιεῖ τὸ τρόπαιον τῷ καὶ προσβαλλόντων αὐτῶν καὶ ἀκροβολιζομένων καὶ κατατοξευόντων καταφρονεῖν.

ΤΝΓ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Εἰ καὶ Χαϊρήμων, ὡς γέγραφας, ὁ Εὐσεβίου ὑπασπιστῆς, ἐκ τῆς αὐτοῦ συνουσίας ἠκονημένος πρὸς πᾶσαν κακίαν οἰστρεῖ, καὶ πίστιν οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἐπ' ἀδικίας ἀδεία (86) κέχρηται τοῖς ὅρκοις (σπένδεται γὰρ, καὶ μένει ἀκήρυκτος· συνθήκας ποιεῖται καὶ λύει· δμνυσι καὶ πανουργίαις ἐφόδιον ἔχει τοὺς ὅρκους (87))· ἀλλὰ γε ὁ τοῦτον συγκροτῶν, παρ' ἐμοὶ χρηστῆ, νῦν μὲν καρποῦται τῶν κακιῶν τὴν αἰτίαν· ὕστερον δὲ καὶ τῆς δίκης τὸ πλεόν καρπώσεται.

ΤΝΑ'. — ΠΑΥΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τῷ ἱερωμένῳ πλοῦτος μὲν ὁ τῆς ἀρετῆς κίσμος, ἡδονὴ δὲ ἡ σωφροσύνη, τρυφὴ δὲ ἡ αὐτάρχεια, εὐφροσύνη δὲ ἡ τῶν ὑπηκόων πρὸς ἀρετὴν ἐπίδοσις· εἰ δὲ τις τὰναντία τούτων ἐπιτηδεύων ἱερωσύνης ὀνόματι ἐναθρόνεται, οὗτος ἀνίερος τυγχάνει, καὶ τῆς ἀρχῆς ἀνάξιος.

ΤΝΕ'. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ Ἀρειανῶν καὶ εὐνομιανῶν.

Εἰ μὲν τοῖς ἀνθρωπίνους πάθεσιν (ὅπερ οὐδὲ εἰπεῖν θέμις κατὰ πάντα ἔφοιτο ὁ τὴν θεῖαν γέννησιν ὑπογράφων, ἀκούσαι ἂ εἴη δίκαιος, ὅτι εἰ σοὶ πάθος πλάττεται περὶ τὴν γέννησιν, κάμω περὶ τὴν κτίσιν. Οὐδὲ γὰρ τὸ κτιζόμενον (εἰ τοῖς ἀσθενέσι τῶν ἀνθρώπων λογισμοῖς ἐψόμην) ἀπαθῶς κτιζέται· εἰ δὲ θεοπρεπῶς, τὰ μὲν ἀρμόττοντα τῇ ἀκηράτῳ (87) οὐσία καταδέξοιτο, τὰ δὲ ἀπηχῆ παριπεύσειεν, ἐννοῆσαι ὀφείλει εἶγε τὸ λογιστικὸν ἐβρωμένον ἔχει ὅτι ἐπειδὴ ὁ θνητὸς οὕτως τίχεται, ὁ ἀθάνατος οὐχ οὕτως· ὡσπερ οὖν καὶ ὁ κτιζων, ὁ μὲν μετὰ πόνου, ὁ δὲ ἀμογητὶ κτιζει. Ταῦτα γὰρ ἐννοήσας καὶ ὁ πολυδύματος νοῦς, καὶ ὡσπερ ἐνθους γενόμενος, πάντα τὰ γήινα παραδείγματα πικραδραμῶν, ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τῆς πατρικῆς, τὸν υἱὸν εἰκότως ὠρίσατο· τῷ μὲν τὸ συναϊδίον, τῷ δὲ τὸ ἐνυπόστατον παριστάς. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πρῶτον ἀνυπόστατον φαντασίαν ἴσως τισὶν ἔτικτε, διὰ τοῦ δευτέρου τὴν ὑποστάσεων ποιητικὴν ὑπόστασιν ἐχαρακτήρισε.

^D

(87) Τὸ ἀκηράτῳ idem cod. legit ἀκράτῳ. POSSIN.

CCCLIX. — AUSONIO CORRECTORI.

Quandoquidem ad subripiendam non fortium tantum, sed etiam prudentum virorum mentem assentatio magnam vim habet: idcirco non injuria metu valentiorē eam esse assero. Illi etenim plerique cedere verentur: huic autem libentius animis succumbunt, temere videlicet ac citra cruciatum seipsos dedentes.

CCCLX. — LEONTIO.

Ne mireris, vir optime, nec, ultra quam par sit, doloris jaculo configatur animus tuus, propterea quod, cum Zosimo, ut scripsisti, loquendi libertas clausa sit, non cancellis quibusdam et januis, quas etiam quidam fortasse aperire queant, verum tot ac tantis criminibus, adhuc tamen linguæ petulantia laboret. Ut enim iis, qui aliquid ex virtute gerunt, postquam virtutis muneribus perfuncti sunt, modestiam adhibere mos est: sic etiam iis, qui peccant, post delicta superbire atque animis efferri. Quod si hujus rei argumentum capere cupis, perspice quidnam tres illi pueri, qui ob vitæ probitatem ac justitiam igne superiores exstiterunt, dicant: «Peccavimus, inique egimus, injustitiam fecimus»⁶⁶. At contra Judæi, qui nec ab ullo scelere, nec ab obsceno ullo sermone abstinuerant, his verbis utebantur: «Custodivimus præcepta tua et justificationes tuas: ac nunc alienos beatos prædicamus»⁶⁷. Quamobrem nec tu quoque perturberis, nec absurdum quidquam et extremæ ipsius stupiditatis hoc in primis argumentum esse.

398 CCCLXI. — HIERACI CLARISSIMO.

Non ærea statua auro-refulgens actione tua digna est, sed vita finem non habens. Illam enim tempus delet: hanc autem sæcula, quæ finem nesciunt, conponant.

CCCLXII. — HERMOGENI EPISCOPO.

Quemadmodum sermo actionis expers mancus et imperfectus est: ita etiam actio, quæ a sermone deseritur. Ex his enim ambabus rebus, etiamsi nolint ii, qui disertam sapientiam vilem quamdam et protritiam rem esse stulte opinantur, recta et splendida magistrorum vita insignitur. «Qui enim fecerit et docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum»⁶⁸. Quod si ambas inter se comparare oportet, facere ac non loqui præstat, quam loqui ac non facere.

CCCLXIII. — APOLLONIO EPISCOPO.

Quoniam eos, qui ita conditi sunt, ut arbitrii libertatem habeant, invitos et repugnantes ad pietatem trahere, nec honestum est, nec videtur: idcirco da operam, ut suasionē, ubi occasio se offert, adhibita, per tuam vitam ac mores, eos, qui in tenebris degunt, illumines.

⁶⁶ Dan. iii, 29; ix, 7. ⁶⁷ Malach. iii, 13, 14. ⁶⁸ Matth. v, 19.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(91) Cod. Vat. 650, τῆ δέ. Possin.
(92) Pro κεκλεισμένης cod. Vatic. 650 legit κε-

A TNO. — ΑΥΣΟΝΙΟ ΚΟΡΡΗΚΤΟΡΙ.

Ἐπειδὴ δεῖνδον ἢ κολακεία οὐ μόνον τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμφορῶν κλέψαι τὸν νοῦν· διὰ τοῦτο εἰκότως τοῦ φόβου ταύτην φημί δυνατωτέραν εἶναι. Τῷ μὲν γὰρ αἰσχύνονται πολλοὶ εἶξαι· τῆς δὲ (91) ἡδέως ἠτῶνται, ἀκριτῶς καὶ ἀδασανίστως ἐαυτοὺς ἐνδιδόντες.

B TE. — ΛΕΟΝΤΙΟ.

Μὴ θαύμαζε, ὦ ἄριστε, μηδὲ ἔξω τοῦ πρέποντος ἔξακοντίζέσθω σου τὸ φρόνημα, εἰ κεκλεισμένης (92), ὡς γέγραφας, Ζωσίμου τῆς παρήσιας, οὐ κιχλίσαι καὶ θύραις τισίν, ἃς τινες ἂν καὶ παρανολεῖσαν, ἀλλὰ τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις ἐγκλήμασιν, εἰ καὶ ἀθυρογλωττεῖ. Ὅσπερ γὰρ τοῖς κατορθοῦσι μετριάξεν μετὰ τὰ κατορθώματα ἔθος, οὕτω καὶ τοῖς ἀμαρτάνουσι μετὰ τὰ πταίσματα ἐπαίρεσθαι. Εἰ δὲ βούλει ἀπόδειξιν τοῦτου λαβεῖν, θέα τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκείνους τοὺς κρείττους τοῦ πυρὸς διὰ δικαιοσύνην ἀποφανθέντας, τί φασιν· «Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν.» Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, οἳ οὐδὲν ἀμάρτημα ἀπρακτον, οὐδὲ λόγος αἰσχρὸς ἄβρητος ἦν, ἔφασκον· «Ἐφυλάξαμεν τὰ προσταγμάτά σου, καὶ τὰ δικαιώματά σου· καὶ νῦν μακαρίζομεν ἄλλοτρους.» Μὴ τοίνυν μηδὲ αὐτοὺς ταράττου, μηδὲ ἀπηγέσι τι φθέρῃ καὶ ἀπωδῶν, γινώσκων ὅτι τοῦτο μάλιστα δεῖγμά ἐστι τῆς ἐσχάτης αὐτοῦ παραπληξίας.

absonum proloquaris: illud pro certo habens,

C TEA. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Οὐ χαλκῆ εἰκὼν χρυσῷ ἀπαστράπτουσα τῆς σῆς πράξεως ἀξία, ἀλλὰ ζωῆ τέλος οὐκ ἔχουσα. Τὴν μὲν γὰρ ὁ χρόνος ἀφανίζει· τὴν δὲ αἰῶνες στεφανοῦσι, τελευτήν μὴ ἐπιστάμενοι.

D TEB. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὅσπερ λόγος ἀπρακτος ἀτελής· οὕτως καὶ πράξις ἀλογος. Ἐκ τούτων γὰρ ἀμφοῖν, εἰ καὶ μὴ βούλοιντο οἱ τὴν ἐλλόγιμον σοφίαν, φαῦλον τι καὶ πεπατημένον πρᾶγμα παραλόγως οἰόμενοι, ὁ ὀρθὸς καὶ λαμπρὸς χαρακτηρίζεται τῶν ὑψηλῶν βίος. «Ὅς γὰρ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, μέγας κληθήσεται: ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.» Εἰ δὲ χρῆ σὺγκρισιν ἀμφοῖν ποιήσασθαι, ἀμεινον πράττειν μὴ λέγοντα, ἢ λέγειν μὴ πράττοντα.

TEΓ. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐπειδὴ τὸ βιάζεσθαι καὶ ἔλκειν πρὸς εὐσέβειαν τοὺς ἀντεξουσίους γεγονότας, εὐπρεπὲς οὐκ ἔστιν, οὕτε δοκεῖ· τῷ πείθειν οὐ καιρὸς ἐστὶ χρησάμενος, φώτιζε τῷ σαυτῷ βίψι τοὺς ἐν σκότῳ διατρίβοντας.

κλιμένης. Vers. seq. pro κιχλίσαι (quaniquam hæc perbona est lectio ἐγκλεισσαι legit. Is.

ΤΣΔ'. — ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

A

CCCLXIV. — NILAMMONI DIACONO.

Οἱ μὲν πταίνοντες, καὶ τοῖς ἱεροῖς μυστηρίοις προσ-
 εἶναι μὴ τολμῶντες, εὐγνώμονές εἰσι, καὶ ταχέως
 καὶ εἰς τὸ μὴ ἀμαρτάνειν περιστήσονται. Οἱ δὲ καὶ
 πλημμελοῦντες, καὶ τῶν ἀγράντων μυστηρίων μι-
 αραῖς χερσὶ τολμῶντες ἄπτεσθαι, ὧν εἷς, καθὼς γέ-
 γραφας, καὶ Ζώσιμος, μυρίων εἰσι τιμωριῶν ἄξιοι.
 Ἐνόχους γὰρ ἑαυτοὺς ἀποφαίνουσι, κατὰ τὴν ἀψευδῆ
 τοῦ Παύλου φωνήν, τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος
 τοῦ Κυρίου. Διὸ δὴ τοῖς μὲν πρῶτοις οὐ πᾶν ἐπι-
 τθεταὶ ὁ διάβολος, εἰδῶς ὅτι καὶ πταίουσιν, ἀλλ'
 οὖν γε γινώσκοντες τοῖς θεοῖς τὸ σέβας φυλάττουσι·
 τοῖς δὲ δευτέροις τοῖς καὶ πλημμελοῦσι καὶ μὴ γι-
 νώσκουσιν, ἧ γινώσκουσι μὲν, καταφρονοῦσι δὲ, καὶ
 τῶν ἱερῶν μυστηρίων τολμῶσιν ἄψασθαι, ὅλος ἐπι-
 κωμάζει, τεκμήριον τῆς ἀναληθίας καὶ τῆς διαφθο-
 ρᾶς τῆς παντελοῦς, τοῦτ' εἶναι εἰκότως οἰόμενος. Ὁ
 δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ προδότου πεποίηκεν. Οὐ γὰρ, ὡς ἡγή-
 τοῦ Δεσποτικοῦ καταφρονῶν σώματος εἰσῆλθεν εἰς
 αὐτὸν, ἀλλὰ τῆς πονηρίας αὐτοῦ καταγνοῦς, ὅτι λοι-
 πὸν ἀνίατα νοσεῖ· προδοῦναι μὲν διανοούμενος, μετα-
 σχεῖν δὲ μὴ παραιτούμενος, φηγετο ἀγων. Εἰ γὰρ εἶδεν
 αὐτὸν εὐλαθῶς ἔχοντα περὶ τὸ θεῖον μυστήριον, καὶ
 παραιτησάμενον, ἴσως ἂν ὡς ἔτι νήφοντα παρῴδε-
 σεν. Ἐπεὶ δ' εἶδεν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς φιλοχρηματίας κα-
 ρηθαρῶντα, καὶ μηκέτι τὸν ὀρθὸν ἔχοντα λογισμὸν,
 ἀλλ' ἐκβακχευθέντα ὑπὲρ τῆς ἀκορέστου μέθης. Οὐ
 μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ τολμήσαντα ἄψασθαι, ὧν ἄψασθαι
 τοιοῦτον ὄντα οὐκ ἐχρῆν, τῆς ἀναληθίας αὐτοῦ κα-
 ταγνοῦς, ὅλος εἰς αὐτὸν ἐχώρησε.

laborantem, nec jam amplius mentis compotem esse, verum ab
 inexplibili temulentia in furorem actum, 399 quæ ab ejusmodi homine attingi minime oportebat, attingere minime vereretur, tum vero ipsius

ΤΣΕ'. — ΤΑΥΡΩ ΥΠΑΡΧΩ.

C

CCCLXV. — TAURO HYPARCHO.

Τότε ὁ ὀρθὸς τῆς δίκης ὁρος σώζεται, ὃ ἀρχικῆς
 ἀρετῆς ἀψευδέστατον βασανιστήριον, ὅταν τῇ μὲν
 ἀτίττει ἡ κρίσις ἀκολουθήσῃ, τῇ δὲ κρίσει ὁ ἔλεγχος,
 τῷ δὲ ἔλεγχῳ ἡ ψήφος, ἡ πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ
 ἀμαρτήματος (93) τὴν τιμωρίαν ὀρίζουσα.

ΤΣΖ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ,
ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

C

CCCLXVI. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI
ET EUSTATHIO.

Κινδυνεύετε, ὡς πυνθάνομαι, πεφραγμένας ἀπο-
 γνῶζει τὰς ἀκοὰς ἔχειν, καὶ ὡς ἂν ἐκπαλαὶ καθοσιώ-
 σαντες ἑαυτοὺς ταῖς τιμωρίαις, παροξύνεσθαι πρὸς
 τοὺς παραινούντας τὰ κάλλιστα. Ἐγὼ δὲ εὐχομαι
 ὑμᾶς ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς μανίας, οὐχ ὅτι βλάβῃν
 ὑποστήσομαι μὴ ἀνενεγκόντων ὑμῶν, πλὴν εἰ μὴ τις
 λέγει τὴν ἀθυμίαν τὴν προγγυνομένην μοι ἐκ τούτου.
 Εἰς γὰρ τὸν τοῦ μισθοῦ λόγον οὐδὲν παραβλαβήσο-
 μαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ποθεινότερα μοι ὑμῶν ἡ σωτηρία,
 τῆς τῶν μισθῶν ἀπολαύσεως. Εἰ δὲ τις ἀπίστεῖ,
 πόρρω μὲν τυγχάνων φιλικῆς ἐξέως ἀλώσεται καὶ τὰ
 ἑαυτοῦ μόνον ζητῶν φωραθήσεται (94). Εἰ δὲ ἐλεγ-

Tum denique recta justitiæ regnula servatur (o vir-
 tutis illius, quæ a præfecto requiritur verissimum
 examen), cum accusationem disceptatio sequitur,
 disceptationem probatio, probationem sententia, pro
 criminis qualitate supplicium constituens.

Desperatione obseptas aures, ut audio, habere
 videmini, atque, ut qui jàm pridem vos ipsos sup-
 pliciiis devoveritis, adversus eos qui optima consilia
 vobis porrigunt, iracundia incitari. Ego vero, ut ex
 hac insania emergatis, opto, non quod, nisi emer-
 seritis, detrimenti quidquam hinc subiturus sim
 (nisi tamen quispiam mœrorem, qui hinc ad me
 redit, commemoret: nam quod ad præmii rationem
 attinet, nihil damni faciam), verum quod majore
 salutis vestræ, quam præmii consequendi cupiditate
 tenear. Quod si quis mihi diffidit, is longe ab amici-
 tiæ habitu remotus esse et sui tantum ipsius utilitati

* I Cor. xi, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(93) Pro ἀμαρτήματος idem cod. legit πταισμά-
 τος. POSSIN.(94) Hæc, καὶ τὰ ἑαυτοῦ... φωραθήσεται, omitte-
 bat edit. Paris., ut versa post quinto verba, ὁ δὲ

consulens reprehenditur. Quod si cum coarguitur, ad impudentiam se convertat, ac neminem mortalium hoc unquam præstitisse contendat, a viro Deo charo Mose, atque a sapientissimo Paulo refelletur. Ex quibus alter de divino libro expungi optabat, nisi Judæis ignosceretur: alter hac conditione anathema esse cupiebat, ut Judæi omnes ad vitam accederent. Quod si rursus dicat: Quid igitur? virisne illis te somparas? illud responderem: quod cum in aliis omnibus virtutum prærogativis cunctis fere hominibus nedum his duobus inferior sim, at unum tamen hoc arcte atque ardenti animo teneo, quod, quantum in me situm est, omnes salutem consequi cupiam.

CCCLXVII. — HERMOGENI ET LAMPETIO
EPISCOPIS.

Quandoquidem, ut a vobis scriptum est, Eusebius, qui ad alios objurgandos, et ad falsa crimina objicienda, et conflingendas absurdas reprehensiones callidissimus ac vehementissimus est, ipse quidem magis quam quivis alius iis obnoxius est quæ inæctatur: verum per hoc artificium id se assecutum putat, ut vitia sua obscura sint; id velim discat, solentiam suam stultitiam ipsi fore. Atque hoc ipsum ac molitur, ut flagitia sua nos fugiant, magis reprehenditur atque irretitur.

CCCLXVIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Furibundas et rabidas carnis affectiones cicurare ac mitigare et lenire oportet: quod si non obtemperent, etiam, quoad ejus fieri potest, coercere. At in 400 quemadmodum fama fert, habenas ipsis remittens, quo illæ volunt duceri: volunt autem in perniciem et exitium desinere. Quamobrem ne in profundum malorum præceps feraris, da operam ut eas tanquam injecto freno reprimas.

CCCLXIX. — EUSTATHIO DIACONO.

Si statim ab ipso ortu ea animi tui pars, in qua ratio sedem habet, læsa et vitiata, aut etiam propter incurabiles quosdam morbos exstincta et deleta fuisset, fortasse ob ea, quæ abs te perpetrantur, veniam obtinuisses. Cum autem id tibi minime acciderit, verum ob singularem quamdam atque insuperabilem socordiam, eam animi facultatem obrueris vel potius necaveris, idcirco ne veniam quidem ullam ab iis, qui hæc spectant, consequeris. Nam cum eam per congruentem curam et diligentiam rursus exsuscitare queas, non modo, ut id fiat, nihil curæ suscipis, sed etiam ut nunquam id fiat, laboras. Tantum enim improbitas virtutem apud te superavit, ut ne improbitas quidem esse censeatur. Quocirca ei ab hominum diceris liberari propterperis, intelligens, pedem referre studeas.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

καὶ ἀνάθημα ἤρξατο εἶναι, ἵνα Ἰουδαῖοι. Locus uterque suppletur ex codice Vaticano 650 ap. Possinum. Edit.

(95) Pro τὸ γε ἡμέτερον cod. idem habet: εἰς τὸ

χόμενος εἰς ἀναισχυντίαν τραπέην, καὶ μηδένα ἀνθρώπων τοῦτο κατορθωκένοι φαίη, ἐλεγχθήσεται καὶ παρὰ τοῦ θεοφιλοῦς Μωσέως, καὶ παρὰ τοῦ σοφωτάτου Παύλου. Ἄν ὁ μὲν ἐξαλειφθῆναι τῆς θείας βίβλου ἤρξατο, εἰ μὴ συγγνωσθεῖεν Ἰουδαῖοι, ὁ δὲ καὶ ἀνάθημα ἤρξατο εἶναι, ἵνα Ἰουδαῖοι πάντες πιστεύσωσιν. Εἰ δὲ πάλιν φαίη· Ἐκεῖνοις οὖν τοῖς ἀνδράσι παραβάλλεις σαυτὸν; Εἴποιμ' ἂν ὅτι ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπανι πλεονεκτήμασιν ἀπάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἐλαττοῦμενος· οὐ φημι τοῦτοιν μόνον τοῖν δυοῖν· τούτου μόνου ἐκθύμωμ περιέχομαι, τοῦ βούλεσθαι πάντας, τότε ἡμέτερον (95) μέρος, σωθῆναι.

CCCLXX. — ERMOGENEI KAI LAMPETIO
EPISCOPO.

Ἐπειδὴ, ὡς γεγράφατε, δεινότητος ὡν Εὐσέβιος ἐπιτιμῆσαι ἑτέροις, καὶ αἰτιάσασθαι τὰ ψεύδη (96), καὶ μέμφεις ἀτόπους συμπλάσαι, αὐτὸς μὲν παντὸς μᾶλλον ἔνοχος ἐστίν οἷς αἰτιάται, διὰ δὲ μηχανῆς ταύτης λήσειν οἰεται, μανθανέτω, ὅτι τὸ σοφὸν αὐτῷ, ἡλίθιον ἐσται. Καὶ τοῦτ' αὐτὸ μάλιστα οὐ λαθάνει, ὅτι λαθεῖν μηχανώμενος, μᾶλλον ἀλίσκεται. maxime nos haudquaquam fugit, quod dum id agi

CCCLXXI. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὰ μεμνηότα καὶ λυτῶντα τῆς σαρκὸς πάθη τιθασασεῖν καὶ ἐξημεροῦν καὶ πράττειν χρῆ. Εἰ δὲ μὴ πείθονται, καὶ κολάζειν, ὡς δέχεται. Σὺ δὲ, ὡς φασί, τὰς ἡνίας αὐτοῖς ἐνδοῦς, ἀγῆ ὅποι δ' ἂν ἐκεῖνα βούλονται. Βούλονται δὲ εἰς ἐλευθρον καὶ ἀπόλειαν τελευτᾶν. Ἴν' οὖν μὴ εἰς τὸν πυθμένα τῶν κακῶν ἐξακοντισθεῖς, φρόντισον αὐτὰ ἀνασειράσαι.

CCCLXXII. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ μὲν κεκάκωτό σου τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς εὐθύς ἀπὸ γονῆς, ἢ διὰ νόσους τινὰς ἀνιάτους ἠράνιστο, ἴσως ἂν συγγνώμης ἔτυχες ἐπὶ τοῖς ὀρθοῦσιν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐ πέπονθας, ὑπὸ δὲ ἀνυπερβλήτῳ ῥαθυμίας κατέχυσας τοῦτο, μᾶλλον δὲ ἐνέκρωσας, οὐδὲ συγγνώμης τυγχάνεις παρὰ τῶν θεωμένων. Δυνάμενος γὰρ τοῦτο αἴθεις ἀναζωπυρῆσαι ταῖς δεούσαις ἐπιμελείαις, οὐ μόνον οὐ φροντίζεις, ὅπως τοῦτο γένηται, ἀλλὰ καὶ ὅπως μηδέποτε γένηται κατασκευάζεις. Τοσοῦτον γὰρ ἡ κακία τῆς ἀρετῆς παρὰ σοὶ παρηυδοκίμησεν, ὡς μηδὲ κακία εἶναι νομίζεσθαι. Εἰ τοίνυν βούλει τῆς κωμωδίας ἀπαλλαγῆναι, ἀνάευσον μικρὸν, ἵνα γνοῦς οἱ τῶν κακῶν ἐξηκοντισθῆς, σπουδάσας ἀναδραμεῖν.

cupis, oculos paulum erige: ut, quo malorum

ἡκόν μοι μέρ. Possin.

(96) Cod. Vat. 650, ψευδῆ, et vers. 4 pro ἐστίν habet ἐσται. Denique vers. antepen. pro αὐτῷ le-ib αὐτοῦ. Ib.

TO'. — EPMINΩ KOMHTI.

A

CCCLXX. — HERMINO COMITI.

Πολλοὶ μὲν τροπαιοῦχοι ἀνδρῖαν κτησάμενοι, φιλονορωπιὰ τοῦς ὑπηκόους διεσώσαντο. Καὶ οὗς ἀκοντας κατεδουλώσαντο, τούτους ἐκόντας ἐχειρώσαντο. Ἡ μὲν γὰρ ἀνδρῖα δεινὴ τὸ μὴ ὑπάρχον κτησασθαι, ἡ δὲ πραότης αὐτὸ τὸ κτηθὲν ἀμείνων φυλάζει. Οἱ δὲ τοῦ πράου τροπαιοῦχου αὐχούντες εἶναι φοιτηταί, καὶ τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως στρατιῶται, οὗς οἱ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὑπασπισται πραότητι ἐκόντας ἐχειρώσαντο, τούτους ἀλαζονεῖα ἀκοντας ἀποσοθοῦσιν. Οὗς γὰρ ἐκείνῳ ἐκόντας εἰς τὴν ἀρχὴν παρεστήσαντο, τούτους καὶ μὴ βουλομένους διὰ τῆς ἑαυτῶν τυραννίδος ἀπελαθοῦσιν. Ὡς γὰρ λυμεῦνας καὶ ἀλάστορες, οὐχ ὡς ποιμένες τοῖς ὑπηκόοις προσφέρονται. Τί οὖν ποιητέον, ἐφης; Οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀρετὴν ἀσχοῦντας, τὸ θεῖον ἀναμένειν δικαστήριον (97).

Multi quidem victores, eos quos virtute atque animi magnitudine adepti erant, humanitate conservarunt: et quos invitos in servitutum redegerant, eosdem libentes tenuerunt. Etenim fortitudo ad id, quod non habeas, comparandum, magnam vim habet: clementia autem et facilitas, ad id, quod quaesitum est, tuendum atque conservandum majorem obtinet. At contra ii, qui lenis et mansueti victoris discipulos, ac caelestis regis milites se esse profiterentur, eos, quos primi satellites per lenitatem sponte ceperunt, per fastum et arrogantiam invitos submovent. Nam quos illi libentibus animis imperio suo ac ditioni subjecerunt: hos, etiam repugnantes, per tyrannidem suam expellunt. Siquidem ut perditores et carnifices, non autem ut pastores, opus est, inquis? Nihil aliud, quam ut virtutem

B

TOA'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (97').

CCCLXXI. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Ὁ μὲν τὸν ἐγκρατέστατον καὶ αὐταρκέστατον βίον ἐλόμενος, τῇ μὲν ψυχῇ λαμπρὸς ἐστὶ καὶ μέγας, τῷ δὲ βίῳ εὐτελής. Πολλοῦ γὰρ ἀξίος ὢν, ἀναλίσκει ὀλίγα. Ὁ δὲ τὸν ἀβροδιαίτον βίον τιμῶν, καὶ τὴν φλεγμαίνουσαν τράπεζαν διώκων, τῇ μὲν ψυχῇ ταπεινός ἐστὶ καὶ μικρός, καὶ χαρίτων ἐρημος, τῷ δὲ βίῳ πολυτελής. Οὐδένος γὰρ ἀξίος ὢν πλείστα ἀναλίσκει. Διὸ ἐκεῖνος μὲν ἅτε ὀλίγοις ἀρκούμενος, πλουσιώτατον ἐαυτὸν εἶναι ἡγεῖται: οὗτος δὲ πολλὰ ἀναλίσκων, εἰς τὰς τῶν πέλας οὐσίας τὰς μιὰρὰς ἑαυτοῦ ρίπτει χεῖρας. Διὸ καὶ πενέστατον ἑαυτὸν εἶναι ἡγεῖται. Τίς οὖν τῶν ἐχεφρόνων τὸν μὲν πρότερον οὐ ζηλώσει, τὸν δὲ δεύτερον οὐ μισήσει;

C

TOB'. — ΘΕΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

CCCLXXII.--- THEONI PRESBYTERO.

*Περὶ Μάρωνος.**De Marone.*

Αἶαν ἠσθὴν πυθόμενος ὅτι ὁ σὸς διάδικος ὤρμησε μὲν κατὰ σοῦ ὡς αὐτοβοεῖ περιεσόμενος. Ἐρβράγη δὲ καθάπερ ἐν τοῖς Ὀλυμπικοῖς ἀγῶσιν ὑπὸ τῆς σῆς φιλοσοφίας νενικημένος.

Magna voluptate affectus sum, cum illud audiui, adversarium tuum, in te quidem impetum fecisse, tanquam te statim superiorem futurum; disruptum autem fuisse, non secus atque in Olympicis certaminibus, a te sapientia victum atque prostratum.

TOΓ'. — EPMINΩ, ΔΟΡΟΘΕΩ, ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ (98).

CCCLXXIII. — HERMINO, DOROTHEO, HIERACI CLARISSIMO.

Ὁ μὲν ἀρετὴν ἀσκῶν, στέφανον ἔχει λαμπρόν· ὁ δὲ κατορθῶν μὲν, μὴ ἠγγύμενος κατορθωκέναι, καὶ αὐτοῦ τοῦ οὕτω διαχεισθαι χάριν, στέφανον ἔξει λαμπρότερον. Ἀντίρροπον γὰρ τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ, τὸ κατορθοῦντα μὴ ἡγεῖσθαι κατορθωκέναι. Μᾶλλον δὲ τοῦτο παρὸν μὲν κάκεῖνα δείκνυσι: μεγάλα, ἀπὸν δὲ καὶ τὰ μέγιστα κατασμιχρύνει. Ὁ βουλόμενος τοιγαροῦν μεγάλα ἑαυτοῦ ποιῆσαι τὰ

D

Is quidem, qui virtutem colit, praeclaram coronam habet; at qui virtutis officia praestans, minime tamen se praestitisse existimat, hoc etiam ipso, quod ita affectus sit, splendidiorem coronam habiturus est. Non minoris enim, quam virtutes ipsae, laudis est, cum ex virtute aliquid geras, minime tamen te gessisse arbitrari. Imo, ut rectius loquar, hoc cum adest, illa quoque magna esse indicat: cum autem

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(97) Vide Augustin. serm. 54 et seq. de verb. Apostoli. RITT.

(97') Duobus simul haec inscribitur epistola in eod. Vat. 650, non solum Theodosio presbytero, sed καὶ Ἐλισσαίῳ μονάζοντι, *Elisao monacho.*

POSSIN.

(98) Titulus hujus epistolæ, in cod. Vat. 650 valde diversus ab edito sic est: Ἀρχόντι πρεσβυτέρῳ. Vers. 2 post ἠγγύμενος idem eod. addit δὲ et v. 5 post ἡγεῖσθαι adiungit τὸ. Id.

abest, etiam maxima quæque imminuit. Quamobrem qui virtutes suas magnas reddere cupit, ne eas magnas esse existimet: ac tum magnæ erunt.

CCCLXXIV. — ARCHONTIO PRESBYTERO.

Virtus et secundas et adversas res ornare consuevit: doctrina autem illarum ornamentum, harum autem portus esse videtur. Quocirca si ambas quispiam obtinere possit, præclare se res habebit. Si autem alterutra desideretur, virtutem eligere præstat. Optimum enim esse quam videri, me quidem iudice, præstantius est.

CCCLXXV. — HERMINO COMITI.

Mirifica quædam de te ii, quibus conspectu tuo frui contigit, ubique decantant, nempe quod, cum mansuetudinis decus atque ornamentum sis, atque affusus vultui tuo pudorem habeas, eos tamen, qui peccare instituunt, oculorum gravitate deterres: sic nimirum te comparans, ut iis, qui recte atque integre vivunt, serenum ac placidum vultum, iis autem, qui desidia torpent, horrendum ostendas. Illum enim iis, quibus injuria fit, profers. Istum vero iis, qui injuriam inferunt obtendis. His igitur admirandis virtutum dotibus, vir admirande, in perpetuum utere.

CCCLXXVI.—INCERTO.

Qui una cum aliis magnis et admirandis nominibus, divinæque ipsius naturæ magnificentiam, ut licet, significantibus, etiam Verbum vocari dignatus est, verba non odit, nec sapientia sapientiam abdicat: verum tum demum et illa, et hanc extra sacrosancta septa relegat cum vitium laudant, atque idolorum cultum tuentur. Quod si nihil horum faciant, et eas amplectitur et admittit, et 402. sacris conventibus contubernales ac commensales efficit.

CCCLXXVII.—GERMANO COMITI.

Non qui externos barbaros vincit, hic victor merito vocandus fuerit, sed qui intestinum voluptatum bellum conficit. Multi enim illis devictis ab istis scædum ac miserandum in modum capti sunt.

CCCLXXVIII. — EPIMACHO SCHOLASTICO.

Amicus tuus, in magnis negotiorum procellis relictus, atque omni mota machina, quemadmodum naucleri, quorum artem tempestas demersit, in vo-

Α κατορθώματα, μή ηγείσθω αὐτὰ εἶναι μεγάλα, καὶ τότε ἔσται μεγάλη (99).

ΤΟΥ. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (1).

Ἡ μὲν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν δυσμερίαν κοσμεῖν εἴωθεν· ἡ δὲ παιδείαις, τῆς μὲν δοκεῖ κόσμος εἶναι, τῆς δ' ὄρμος. Εἰ μὲν οὖν ἀμφω ἔχειν δυνατὸν, εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ δὲ θάτερον λείπεται, ἀμεινον ἐλέσθαι τὴν ἀρετὴν. Τὸ γὰρ εἶναι τοῦ δοκεῖν ἀριστον, παρ' ἑμοὶ κριτῆ προτιμότερον.

ΤΟΥΕ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ (2).

Θαυμαστά τινα περὶ σοῦ οἱ τῆς σῆς θείας ἀπολαύσαντες περιῶδουσιν, ὅτι ἡμερότητος τυγχάνων ἀγαλλμα, καὶ ἐπανθοῦσαν ἔχων τῷ προσώπῳ τὴν αἰδῶ, τῷ βλοσυρῷ τῶν ὀφθαλμῶν, τοὺς πλημμελεῖν προφηρημένους προαναπέλλεις· τὴν μὲν γαλήνην τοῖς ὀρθῶς βιοῦσι, τὸν δὲ φόβον τοῖς ῥαθύμοις ἐπιδεικνύμενος. Τὴν μὲν γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις προτείνεις, τὸν δὲ τοῖς ἀδικοῦσιν ἐφοπλίζεις. Χρῶ τοίνυν, ὦ θαυμάσιε, διὰ τέλους τοῖς θαυμαστοῖς τούτοις πλεονεκτήμασι.

ΤΟΥΓ' (3). — ΤΙΝΙ ΗΓΝΟΗΜΕΝΩ.

Μετὰ τῶν ἄλλων ἐπωνυμιῶν τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως τὴν μεγαλοπρέπειαν, ὡς ἐνδέχεται, σημαινουσῶν, καὶ λόγος κληθῆναι καταξιώσας, οὐ μισεῖ τοὺς λόγους, οὐδὲ ἡ σοφία τὴν σοφίαν ἀποκηρύττει. Ἄλλὰ τότε ἀκαίρους, καὶ ταύτην ἔξω ἱερῶν περιβόλων ἀπελαύνει, ὅταν τὴν κακίαν ἐπαινώσι, καὶ τὴν εἰδωλοατρειαν συγχροτῶσιν. Εἰ δὲ μηδὲν τούτων ποιοῦν, καὶ ἀσπάζεται καὶ προσίεται, καὶ τοῖς ἱεροῖς συλλόγοις συνεστίους ποιεῖ καὶ ὁμοτραπέζους.

ΤΟΥΖ'. — ΓΕΡΜΑΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Οὐχ ὁ τοὺς ἔξωθεν βαρβάρους νικῶν, τροπαιοῦχος ἂν εἰκότως καλοῖτο· ἀλλ' ὁ τὸν ἔσω πόλεμον τῶν ἡδονῶν χειρούμενος. Πολλοὶ μὲν ἐκείνους νενικηκότες, ὑπὸ τούτων αἰσχρῶς καὶ ἐλασινῶς ἐάλωσαν.

D ΤΟΥΗ'. — ΕΠΙΜΑΧΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὁ φίλος ὁ σοὶ ἐν μεγίστῳ κλύδωνι πραγμάτων ἀποληφθεὶς, καὶ πᾶσαν κινήσας μηχανὴν, ὥσπερ οἱ κυβερνῆται, ὧν ὁ χειμῶν τὴν τέχνην ἐδάπτισεν, ἐν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(99) *Necessaria valde est hujus epistolæ admonitio, de cavenda in recte factis animi elatione. Nam, ut ait Leo M. serm. 4 De Quadragesima, diabolus, qui omnium virtutum est adversarius, ad hoc vim suæ malignitatis armare solet, ut pietati laqueos de ipsa pietate præterdat, et quos non potuerit dejicere per diffidentiam, conetur superare per gloriam. Vicinum enim est rectis actionibus superbiam malum, et de proximo semper virtutibus insidiatur elatio: quia difficile est, ut laudabiliter*

viventem laus non capiat humana, nisi, ut scriptum est, qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. 1, 31). RITT.

(1) Abest hæc epistola a cod. Vatic. 650. ΡΟΥΣΙΝ.

(2) In titulo hujus epistolæ post Ἑρμίνω κόμητι cod. Vat. 650 addit, καὶ Δωροθέω καὶ Ἰέρακι λαμπροτάτοις. ΙΒ.

(3) Hæc epistola in cod. Vatic. 650 titulum habet: Τῷ αὐτῷ. Ante μετὰ primo vocabulo ep. idem cod. præmittit ὁ. ΙΒ.

εὐχαίς σαλεύει. Εὐχου τοίνυν καὶ αὐτὸς ὅπως κρεί- A
των χειμῶνος γένηται.

ΤΟΘ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Οὕτε ἀλαζύνα εἶναι χρὴ, οὕτε κόλακα· ἀλλ' ἀμ-
φοτέρων τῶν κακιῶν (4) τούτων τὴν ἀμετρίαν κο-
λάζοντα, ἐλευθέριον εἶναι, μήτε εἰς αὐθάδειαν
ἀποκλίνοντα, μήτε εἰς δουλοπρέπειαν καταπί-
πτοντα.

ΤΠ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Μάνθανε, ὦ σοφώτατε, καὶ ῥητορικώτατε, ὅπερ
κινδυνεύεις, ὡς ἔοικεν, ἀγνοεῖν, ὅτι εἰ συμβαίη φί-
λοις πρὸς ἀλλήλους διενεχθῆναι, ἢ ἐχθροῖς, οὐχ
ὁμοίως διαγωνιούνται· ἀλλ' οἱ μὲν ὡς διαλλαγησά-
μενοι διαίσονται, οἱ δὲ ὡς ἀκήρυκτον ἔξοντες τὸν
πόλεμον.

ΤΠΑ'. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Ἐγὼ καὶ μετρίοφρονα καλῶ καὶ μεγαλόφρονα, τὸν
μέγιστα μὲν κατορθοῦντα, τῆς δὲ ἐπὶ τῷ μεγάλῃ
πράττειν μὴ ἀντιποιοῦμενον δόξης, ἀλλὰ σωπῆ κρύ-
πτοντα τὰ πλεονεκτήματα, καὶ κατὰ τῶν πέλας μὴ
ἐπιφυόμενον. Τῷ μὲν γὰρ πρᾶξει μεγάλα, μεγάλως
ἐφρόνησε. τῷ δὲ κρύψαι, μετρίως· τῷ γὰρ μικρό-
φρονι τὸν μεγαλόφρονα ἀντισταλέον, καὶ οὐ τῷ τα-
πεινόφρονι. Μικρὰ γὰρ φρονεῖ, ὁ τὰ γήϊνα ὄνειρο-
πολῶν. Μεγάλα δὲ, ὁ τὰ ὑπερκόσμια ζητῶν. Διδὴ δὲ
καὶ ἀπὸ μεγάλης μὲν καὶ ὑψηλῆς διανοίας τίκτεσθαι
συμβαίνει τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀπὸ δὲ μικρᾶς καὶ
φαύλης τὴν ἀλαζυνείαν. Εὐγνώμονα δὲ οὐ ταπεινό-
φρονα κλητέον, τὸν πταίοντα μὲν, ὁμολογοῦντα δὲ
καὶ γνωσιμαχοῦντα, οἷος ἦν ὁ τελώνης. Κενόδοξον
δὲ, τὸν ἐφ' οἷς μὴ πράττει δοξάζεσθαι βουλόμενον·
φιλόδοξον δὲ, τὸν ἐφ' οἷς πράττει ἐναθρυνόμενον·
ὑπερήφανον δὲ, τὸν πράττοντα μὲν, σεμνυνόμενον
δὲ, καὶ τοὺς ἄλλους ὀνειδίζοντα· μεγαλόψυχον δὲ,
τὸν καὶ τὴν εὐσημερίαν μετρίως, καὶ τὴν δυσπραγίαν
γενναίως φέροντα· μικρόψυχον δὲ, τὸν τάναντία τῷ
μεγαλοψύχῳ πράττοντά τε καὶ πάσχοντα.
E
eo nomine gloriatur, aliosque probris afficit; magnanimum porro, eum, qui et res secundas mode-
rate, et sinistras fortiter ac strenue fert; μικρόψυχον denique, hoc 403 est parvi animi hominem
qui contraria magnanimo facit, ac moderatur.

ΤΠΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ καὶ, ὡς γέγραφας, ὁ λόγος τὸν κρότον ἐγέννη- D
σεν· ἀλλ' οὖν γε καὶ ὁ κρότος τὸν λόγον ἐπέβρωσεν
ἔρεισμα τῷ τεκόντι φανείς. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλάκις ὁ
κρότος τὸν μὲν λόγον νευροῖ, τὸν δὲ τρόπον τοῦ λέ-
γοντος λυμάλινεται, εἰς ὑπίτισητα αὐτὴν χειραγωγῶν,
παραίνω τῆ σῆ συνέσει, μάλιστα μὲν τῷ Θεῷ εἰ-
δέναι χάριν, τῷ καὶ τοιαύτην δεδωκότι χάριν· εἰ δὲ
καὶ ἐπαινεῖν βούλει (ὡς γὰρ ἐφης ἀδύνατον, μὴ
κρότοις τὸν λόγον ἀμείβεσθαι), τὸν λόγον ἐπαινῶν,
ὡς βούλει, μὴ ἄμετρα ὑφαίνει κατ' ἐμοῦ ἐγκώμια,
ἵνα μὴ με ὑπιτίωσῃς.
quidem arbitrato tuo laudans, ne uimias aduersum me laudes contexas, ut ne me supinum atque igna-
uum reddas.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(4) Pro τῶν κακιῶν cod. Vat. 650 legit τῶν κακῶν. Fossin.

lis ac precibus fluctuat. Quamobrem ipse quoque
vota fac, ut tempestate superior evadat.

CCCLXXIX. — THEODORO SCHOLASTICO.

Nec vanum et arrogantem esse oportet, nec adu-
latorem, verum utriusque vitii excessum fugientem,
liberum esse : sic nempe ut nec in fastidium et in-
solentiam quispiam declinet, nec in servilem quam-
dam animi affectionem prolabatur.

CCCLXXX. — TIMOTHEO SCHOLASTICO.

Disce, o sapientissime et disertissime, id quod,
ut apparet, ignoras, nempe quod si amicis aut ini-
micis inter se dissidere contingat, non eodem modo
concertabunt : verum illi quidem, ut in mutuum gra-
tiam redituri, contendunt ; hi autem, ut inexpiabile
B bellum habituri.

CCCLXXXI. — DOROTHEO CLARISSIMO.

Ego et modestum et animi magnitudine præstan-
tem eum voco, qui cum maximis virtutis muneribus
fungatur, non tamen ob magnas et præclaras actio-
nes gloriam affectat, verum virtutes suas silentio
tegit, nec in proximos insultat. Quatenus enim ma-
gna efficit, magnifice sensit; quatenus autem ea oc-
cultavit, modeste. Siquidem is, qui parvo animo
est, magnanimo opponi debet : non autem submisso
et humili. Exigue enim sentit, qui terrena insomni
errore sibi fingit; magne autem et excelsæ, qui ea,
quæ mundo sublimiora sunt, querit. Unde etiam a
magna quidem et sublimi mente animi submissionem
ac modestiam procreari contingit; a parva autem
et vili, arrogantiam. At enimvero eum iudicii since-
ritate præditum, non autem modestum, vocare debe-
mus, qui cum peccat, id constat, ac prænitudine
ducitur, ut publicanum. Κενόδοξον autem, hoc est
inanis gloriæ morbo laborantem, qui ob ea, quæ ni-
nime agit, gloriam consequi cupit; φιλόδοξον vero,
id est gloriæ amantem, eum, qui ob ea quæ agit,
sibi placet: insolentem item, qui facit quidem, sed
sibi placet: insolentem item, qui facit quidem, sed

CCCLXXXII. — EIDEM.

Etsi, ut abs te scriptum est, oratio plausum pe-
perit : at etiam orationi plausus robur comparavit,
quippe qui parenti admniculi loco fuerit. At quo-
niam sæpenumero usu venit, ut plausus orationi
quidem robur comparet, verum oratoris mores inficiat
et labefacet, ad supinitatem videlicet ac socordiam
eum tanquam porrecta manu duceus, prudentiam
tuam moneo, maxime quidem ut Deo, qui hujus-
modi gratiam largitus est, gratiam habeas, quod si
etiam laudare vis (negas enim fieri posse ut ora-
tioni plausus tandem non rependatur), orationem

CCCLXXXIII.—DIOGENI PRESBYTERO.

Α ΤΗΓ'. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Consimili modo mihi peccare videntur, et qui ad maximas virtutes silentio veritatem produunt (livore enim, hoc est gravissimo, atque prudentum virorum iudicio veniæ experte affectu, contabescunt), et qui eos, qui omni commemoratione carent, nimis prompte ac temere laudibus afficiunt. Siquidem adulatorum notam atque infamiam sibi inurunt, qui eos qui castigatione opus habent, laudare aggrediuntur.

Ἄδελφά ἀμαρτάνειν μοι δοκοῦσιν. οἷ τε ἐπὶ τοῖς μεγίστοις κατορθώμασι σιγῇ προέμενοι (5) τὴν ἀλήθειαν, (φθόνῳ γὰρ τήκονται, πάθει χαλεπωτάτῳ, καὶ συγγνώμης παρά γε τοῖς ἐξέφροσιν ἀμοίρῳ) καὶ οἱ προχειρῶς ἐπαινοῦντες τοὺς πάσης εὐφημίας ἐρήμους. Τὴν γὰρ τῶν κολάκων ἐναπομάττονται δυσκλείαν, τοῦ σωφρονισμοῦ δεομένους ἐγκωμιάζειν ἐπιχειροῦντες.

CCCLXXXIV.—TIMOTHEO CLARISSIMO.

ΤΠΔ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Quod tu quidem non despicabilem lenitatem habebas, nec agrestem et immanem fortitudinem (humanitas enim ac mansuetudo crudelitatem coercet), omnes exploratum habemus. Quod autem aliis quoque virtutibus redimitum te esse oporteat, ut in omni laudis genere clarus sis, hoc ex me discas velim.

Ὅτι μὲν τὸ πρῶτον οὐκ εὐκαταφρόνητον ἔχεις, οὐδὲ τὸ ἀνδρείον ἀήμερον (ἢ γὰρ φιλανθρωπία κολάζει τὴν ὀμότητα) ἅπαντες ἴσμεν. Ὅτι δὲ χρὴ σὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἀναδήσασθαι, ἵνα ἐν πᾶσι διαλάμπῃς, τοῦτο παρ' ἐμοῦ μάνθανε.

CCCLXXXV.—THEODOSIO PRESBYTERO.

ΤΠΕ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Non simpliciter adoritur callidus ille prædo eos, qui hoc tempestatis plenum mare navigant : verum exploratis prius atque cognitissimis animæ propensionibus et appetitionibus, ita demum aggreditur, ac machinas suas instruit. Quid enim est, quamobrem Judam non ad libidinem, sed ad proditorem impulerit? Nimirum quia partem illam præsidii firmatam videbat : eam autem, quæ ad avaritiam pertinebat, infirmam et imbecilem. Ex crumenæ enim furto in spem venit fore, ut ipse ad proditorem quoque facile se conferret. Quocirca uniuscujusque appetitiones atque inclinationes et assensus inquirens, nec tempus ullum aut horam prætermittens, ita denique materias externe subministrat, atque in ea parte, ad quam eum propensionem habere sentit, vulnus infert. Ac propterea eum, qui laudem et gloriam et consequi cupit, omni ex parte munitum ac obseptum esse oportet. Sæpenumero enim hominis vitam, non secus ac civitatem quamdam inexpugnabilibus muris circumdatam, per nutantem et imbecillam partem ditioni suæ subiecit, atque inanem et inutilem reliquorum muros firmitatem reddidit.

Οὐχ ἁπλῶς ἐπιτίθεται ὁ δεινὸς πειράτης τοῖς ταύτην τὴν χειμῶνος γέμουσαν πλέουσι θάλατταν, ἀλλὰ πρῶτον διακωδωνήσας, καὶ τὰς ῥοπὰς καὶ τὰς ὀρμὰς τῆς ψυχῆς καταμαθὼν, οὕτως ἐπιχειρεῖ, καὶ τὰς μηχανὰς πλέκει. Διὰ τί γὰρ εἰς πορνείαν οὐκ ὤθησε τὸν Ἰούδαν, ἀλλ' εἰς προδοσίαν; Ὅτι ἐκεῖ· ο μὲν τὸ μέρος ἑώρα ἡσφαλισμένον· τὸ δὲ περὶ φιλοχρηματίαν σφαιερὸν καὶ σαθρὸν. Ἐκ γὰρ τῆς κλοπῆς τοῦ γλωσσοκόμου ἤλπισε καὶ εἰς προδοσίαν αὐτὸν βῆδως ὀρμήσειν. Τὰς ὀρμὰς οὖν ἐκάστου καὶ τὰς συγκαταθέσεις πολυπραγμονῶν, καὶ οὐδένα καιρὸν οὐδ' ὥραν παραλείπων, οὕτως τὰς ὕλας ἐξωθεν χορηγεῖ, καὶ εἰς ὃ ἐπιβρεπῶς ἔχοντα αἰσθάνεται, εἰς ἐκεῖνο τιτρώσκει. Χρὴ οὖν πανταχόθεν ἡσφαλισθαι τὸν εὐδόκιμον. Πολλάκις γὰρ πολιτεῖαν ὡσπερ πῶλιν ἀπορρήτοις τείχεσι πεπυργωμένην, διὰ μέτρον σαθοῦ παρεστῆσται, ματαίαν τὴν τῶν λοιπῶν τευχῶν δειψὰς ὀχυρότητα.

404 CCCLXXXVI.—ELISÆO MONACHO.

ΤΠΖ'. — ΕΛΙΣΣΑΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

*De Arianis et Eunomianis.**Περὶ Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν.*

Si sanctus Daniel, angelum conspicatus, atque ex conspectu pulchritudine admiratione percussus, in terram pronus cecidit, spectaculi videlicet novitate attonitus : quamnam tandem excusationem habituri sunt, qui Patri et Filio arbitros ac sequestratos se præbere audent, naturamque omnem sermonis facultatem superantem sermonibus superare aggrediuntur?

Εἰ ὁ ἅγιος Δανιὴλ ἄγγελον θεασάμενος, καὶ ἀγαθὴς τὸ κάλλος τοῦ ὀφθέντος, πρηγῆς ἔπεσεν, ἐκπλαγεὶς πρὸς τὸ παράδοξον τῆς θέας· ποῖαν ἔξουσι ἀπολογίαν, οἱ Πατρὶ καὶ Υἱῷ μεσιτεύειν τολμώντες, καὶ τὴν ἀρρήτων φύσιν λόγοις ζυγοστατεῖν ἐπιχειροῦντες;

CCCLXXXVII.—LEONTIO EPISCOPO

ΤΠΖ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ego te, o puritatis delubrum, non sacerdotii nomine admior : sed quia illud, ut conveniebat, es

Ἐγὼ σε, ὦ ἀγνείας ἀνάκτορον, οὐκ ἐκ τῆς ἱερωσύνης θαυμάζω· ἀλλ' ἔτι προσηκόντως ταύτης τετύ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Idem cod. προέμενοι mutat in προσιέμενοι, et vers. post quarto ἐρήμους; in ἀμοίρους. Fossin.

χηκας. Πολλοὶ μὲν γὰρ αὐτῇ ἐπεκώμασαν οὐκ εὐα-
 γλῶς· οἱ δὲ εἰκότως τετυχηότες τῆς τιμῆς, καὶ διὰ
 τέλους ἑαυτοῦς οὐ μόνον μέμφεως κρείττους, ἀλλὰ
 καὶ θαύματος ἀξίους ἀποφῆναντες, οὗτοι παρὰ
 πάντων ἀναβήθησαν ἂν εἰεν δίκαιοι. Ὡς εἰς καὶ
 αὐτὸς τυγχάνων, μυριοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ κατὰ σαυτὴν
 περισκόπει· μὴ ποτὲ τι παροφθὲν, τῇ τοσαύτῃ λυ-
 μήνηται ἀρετῇ.

ΤΠΗ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

*Περὶ ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς
 χάριτος τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν, καὶ τῆς
 ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.*

Οἱ θεοὶ καὶ οὐράνιοι χρησμοὶ τοῖς μὲν τῶν καλῶν
 ἀνεράστοις (6) γράμματα μόνον εἶναι δοκοῦσι τοῖς δὲ
 ὑπερκοσμίοις [καὶ] φιλοθεάμοσι, λειμῶνές εἰσιν εὐ-
 ανθεῖς, ὡσπερ ἐξ οὐρανόθεν νέκταρος βρῦντες ἀκη-
 ράτοις ἀνθεσιν. Ἐξαρκοῦσι μὲν γὰρ καὶ μόνον ῥη-
 θέντες πρὸς Ἐκκλησίαν· κατανοοῦσι δὲ σχολὴν ἄγειν
 οὐκ ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ παρασκευάζουσι πᾶσαν τὴν
 νοερὰν αἴσθησιν τρέπειν (7) εἰς ἑαυτοῦς, ὡς πρὶν τὸ
 παρὸν ἀκριβῶς θεάσασθαι, ποθεῖν τὸ ἐξῆς· κάκεινο
 θεασαμένους, ὕπερ ἀπέλιπον ζητεῖν, καὶ τὸ τρίτον
 ἰδόντας, οὐκ ἔχειν ὅτι θαυμάσουσιν. Εἶσω γὰρ τοῦ
 γράμματος παραπέμποντες τὸν νοῦν, τοσοῦτου πίμπ-
 λανται θαύματος, καὶ τοσαύτης πληροῦνται χάρι-
 τος, ὥστε μηδὲν εἶτι χωρῆσαι τῶν ἐπιγεῖων πραγμά-
 των δύνασθαι, μηδὲ ἂν πάντα πρὸς αὐτοὺς συρῆθῃ
 τὰ περιμάχητα, λήθης ὧν πρότερον ἐθαύμαζον ἐκ-
 νικησάσης.

ne si omnia quidem ea quæ certatim homines appetunt, ad ipsos confluant : quod videlicet earum rerum, quas prius admiratione prosequebantur, obliuio victrix exstiterit.

ΤΠΘ'. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΩ.

*Εἰς τὸ γεγραμμένον, εἰ Ἐὰν ἴδῃς τὸ ὑποζύγιον
 τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον, οὐ
 παρελεύσῃ ἀλλὰ συνεγείρης.*

Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὡ σοφὲ, ἐπειδήπερ
 ἀπὸ ταύτης μόνης ἡμῖν διαλέγη, τὴν Νεάν παρείς,
 εἰ καὶ (8) μὴ φανερῶς μηδὲ διαβήθη, ἀλλ' αἰνιγ-
 ματωδῶς ἡμῖν ἐνομοθέτησεν ἡ ἡμερωτάτη φύσις,
 καταλλάττειν τῷ ἐχθρῷ, φήσασα· Ἐὰν ἴδῃς τὸ
 ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον,
 οὐ παρελεύσῃ, ἀλλὰ συνεγείρης αὐτό. Ἐἰ δὲ οὐκ
 ἐφικνῇ ἀτενίσαι πρὸς τὴ βλάβος τοῦ χρησμοῦ, ἐγὼ σοι
 τοῦτ' ἐρμηνεύσαι, καὶ τοῦ νομοθέτου ἀναπτύξαι τὸ
 βούλημα πειράσσομαι. Οὐ γὰρ τοῦ ζώου τοσοῦτον
 κηδόμενος, ἀλλ' αὐτῶν ἕνεκα μάλιστα τῶν ἀνθρώπων
 τοῦτ' ἐθέσπισεν. Ὁ γὰρ ἐχθρὸς ἐργόμενος εἰ, τὸ
 συνεγείρει τὸ πεπτωκὸς ζῶον, πάντως ὀμίλησει τῷ
 ἐχθρῷ, καὶ λέξει, ἐκεῖθεν σὺ γειρον, κἀγὼ ἐντεῦθεν.
 Ὅμιλία δὲ προσιμίων ἐστὶ καταλλαγῆς, καὶ ὁδὸς ἐπὶ
 φιλίαν ἀγούσα. Τρία τοίνυν κάλλιστα ἐσπούδασε
 κατορθωθῆναι ἡ θεῖα γαληνότης, ἐν μὲν, τὸ μὴ

⁶⁰ Eiod. XIII, 4, 5.

VARIE LECTICNES ET NOTÆ.

(6) Ed. Paris., ἐν ἀρίστοις. Emend. ex cod. Vatic. 650. Edit.

(7) Cod. Vatic. 650 scribit πρέπειν et vete. pen-

consecutus. Multi enim ad eam dignitatem haud pie sancteque irruerunt : qui autem eam honesta ratione obtinuerunt, ac perpetuo seipsos non modo omni reprehensione superiores, sed etiam admiratione dignos præstiterunt, hi omnium laude ac prædicatione efferrè merentur. Quorum in numero cum ipse quoque sis, sexcentis oculis vitam tuam ac mores circumspecte : nec alioqui neglectum abs te quidpiam tantæ virtuti labem ac perniciem asserat.

CCCLXXXVIII. — HIERACI PRESBYTERO.

De lectione, contra gentiles. — De gratia divinitus inspiratarum Scripturarum, et utilitate.

Divina et cœlestia oracula, iis quidem, qui pulchrarum rerum fastidio tenentur, litteræ solum esse videntur : iis autem, qui supra mundum assurrexerunt, ac spectaculis gaudent, virentes et amœni sunt, tanquam ex cœlesti nectare purissimis floribus scattentes. Etenim, vel pronuntiata duntaxat, ad animos admiratione defigendos sufficiunt : iis autem, qui ea considerant et animadvertunt, feriari non permittunt : verum hoc efficiunt, ut omnes animi sensus ad ea se convertant : adeo ut priusquam id, quod præsens est, conspexerint, id quod sequitur expetant : et cum illud perspexerint, id quod reliquerint quærant : et cum id quod tertium est, viderint, quod potissimum admirentur non habeant. Intra enim litteræ penetralia mentem mittentes, tanta admiratione implentur, ac tanta gratia cumulantur, ut jam terrenarum rerum nihil capere queant, ad ipsos confluant : quod videlicet earum

C CCCLXXXIX. — DIOGENI MAGISTRIANO.

In illud, εἰ Si videris jumentum inimici cecidisse sub onus, non præteribis, sed eriges ipsum ⁶¹.

Et in Veteri quoque Testamento, vir erudite (quoniam ab eo duntaxat nobiscum disputas, Novo prætermisso), si non aperte ac disertis 405 verbis, ac obscure saltem, nobis mansuetissima illa natura, ut cum inimico in gratiam redeamus præscripsit, his verbis utens : εἰ Si videris jumentum inimici tui prolapsum in foveam, non pertransibis, sed eriges ipsum ⁶¹. Quod si tu in hujusce oraculi penetrale oculorum aciem intendere nequis, ego tibi illud interpretari, ac legislatoris mentem explicare conabor. Non enim quod animantis cura tantopere tangeretur, sed ipsorum præsertim hominum causa hanc legem tulit. Nam inimicus, ad prolapsum animal erigendum accedens, inimicum omnino alloquetur, ac dicit : Tu istinc erige, ego hinc. Colloquium porro reconciliationis præludium est, ac via ad amicitiam ducens. Quamobrem diviniæ

ultimo post περιμάχητα addit ἀλλὰ καὶ. Possin.

(8) Pro εἰ καὶ, cod. Vat. 650 leg. κἄν. Id.

providentiæ tranquillitas tria pulcherrima hoc loco sibi informanda proposuit : unum quidem, ne pereat animal ; alterum, ne tantam dominus ejus jacturam faciat ; tertium denique, ut inimici in gratiam redeant. Qui enim beneficio affectus est, nisi sensu magis quam lapides privatus sit, ei a quo beneficium acceperit, par pari referre curabit. Alter vero beneficium audiens, inimicum non amplius eo nomine defluet. Viden' qui ineffabilis illa leges suas ferat ?

CCCCXC.—LAMPETIO DIACONO.

Etsi hyperbolice dictum esse quidam existimantur sunt, id quod dicturus sum (non enim me fugit multos ignave atque effeminate affectos esse) ; ego tamen sententiam meam dicam. Arbitror enim nonnullos fore, qui eam approbent. Quod si etiam nemo comprobaturus sit, veritas præferatur. Quid igitur est quod dicere volo ? Breviter exponendum est. Libentius, cum de omnibus bene meritis essem, tanquam qui injuria omnes affecissem, pœnas darem : quam cum unum læsissem, tanquam de omnibus bene meritis, corona douarer ac prædicarer.

CCCXCI.—EIDEM.

In illud Deuteronomii de stellis dictum, « Quæ attribuit Dominus Deus tuus omnibus gentibus »⁹¹.

Quid est, inquis, quod de cœlestibus luminaribus dictum est, « Quæ tribuit Dominus Deus tuus omnibus nationibus ? » Audi igitur. Ad doctrinam et institutionem ac cognitionem ea tribuit, ut ex rerum conditarum magnitudine Creator, qui oculis cerni non potest, conspiciatur. Hoc autem idcirco dixit, quoniam Hebræis una cum rerum creatione legis quoque doctrina data est, artificem et architectum prædicans et concelebrans. Quod si quidam ideo tributa ea esse putent, ut ipsi adorationem adhibeant, inscliam suam perspicue produunt : quippe cum universa Scriptura sacra eos, qui hoc facere ausi sunt, accuset, atque acerrime reprehendat.

406 CCCXCII.—HIERACI CLARISSIMO.

Non parvum, vir optime, verum quantum maximum edi potest, virtutis indicium exhibes, qui bonam potius famam colligere, quam ingentes opes D cumulare in animum induxeris. Quamobrem si in hac sententia perstiteris, non defuturi sunt, qui te laudibus vehant, ac prudentiam tuam ad omnes mortales perferant.

⁹¹ Deut. iv, 19.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(9) Confer epist. 410 infra hujus libri et Philonem ; item Augustin. serm. 168 et 254 *De temp. RITT.*

(10) Pro ἀνάδρωος cod. Vat. 650 scribit ἀνδρας : POSSIN.

(11) Ἐδιστα ἀν. Forte, ἔδιον ἀν. In hujusmodi enim comparationibus non superlativo, sed comparativo locus est. Ad rem quod attinet, non absimile

A διαφθαρήναι τὸ ζῶον· ἕτερον δὲ, τὸ μὴ ζημιωθῆναι τὸν δεσπότην. Τρίτον δὲ, τὰ καταλλαγῆναι πρὸς φιλίαν τοὺς ἐχθρούς. Ὁ γὰρ παθὼν εὖ, εἰ καὶ λίθων ἀναισθητότερος εἴη, σπουδάσει ἀμείψασθαι τὸν εὐεργέτην· ὁ δὲ εὐεργέτην ἐπιγραφόμενος, οὐκ ἂν δῆπου ἐχθρὸν εἶτι ὀριεῖται. Ὅρας πῶς ἡ ἀβήτος σοφία πρὸς ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν βλέπουσα νομοθετεῖ (9) ;

sapientia ad bonitatem et humanitatem colligans

ΤΙ' — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ καὶ ὑπερβολικῶς νομιούσι τινες εἰρῆσθαι τὸ βηθησόμενον (οἶδα γὰρ πολλοὺς ἀγενεῶς καὶ ἀνάδρωος (10) διακαιμένους) ἐγὼ τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην B φράσω. Ἡγοῦμαι γὰρ, εἶναι τινὰς τοὺς ἀποδεξομένους· εἰ δὲ καὶ μηδεὶς ἀποδέξοιτο, ἡ ἀλήθεια προεκκρίσθω. Τί οὖν ἐστὶν ὃ βούλομαι φράσαι ; Συντόμως λεκτέον. Ἦδιστα ἂν (11) πάντας εὐεργετήσας, ὡς πάντας ἀδικήσας, δοίην δίκην, ἢ ἀδικήσας τινὰ, ὡς πάντας εὐεργετήσας, στεφανωθείην καὶ ἀναβήθειν.

ΤΙ'Α'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τοῦ Δευτερονομίου. Εἰς τὸ εἰρημένον περὶ τῶν ἀστέρων, « Ἄ ἀπένειμε Κύριος ὁ Θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. »

Τί ἐστὶν, ἔφη, τὸ περὶ τῶν οὐρανίων φωστῆρων εἰρημένον, « Ἄ ἀπένειμε Κύριος ὁ Θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ; » Ἄκουε τοίνυν, ἀπένειμε πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς παιδευσιν, πρὸς γνώσιν, ἐν ἑκ τοῦ μεγέθους, καὶ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων ὃ γενεσιουργός, ἀράτος ὢν, θεωρεῖται. Τοῦτο δὲ ἔφη, ἐπειδὴ τοῖς Ἑβραίοις μετὰ τῆς κτίσεως καὶ ἡ τοῦ νόμου διδασκαλία ἐδόθη, ἀνακηρύττουσα τὸν δημιουργὸν καὶ τεχνίτην. Εἰ δὲ τινες ὀνοταὶ ἀπονεμεῖσθαι πρὸς τὸ προσκυνῆσαι αὐτοῖς, λαμπρῶς τὴν οικίαν ἀπαιδεύσαν τηλιτεύουσι (12), πάσης τῆς ἱερᾶς Γραφῆς αἰτιωμένης, καὶ καταφορικῶς κατηγορούσης τῶν τοῦτο ποιῆσαι τολμησάντων.

ΤΙ'Β'. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Ἄρετῆς σημεῖον οὐ μικρὸν, ὧ ἄριστε, ἀλλ' ὡς δυνατὸν καὶ μέγιστον ἐκφέρεις, προσηρημένος δόξαν D καλὴν κτήσασθαι μᾶλλον ἢ πλοῦτον μέγαν συναγαγεῖν (13). Ὅστε ἂν ἐμμένῃς ταύτῃ τῇ γνώμῃ, οὐκ ἀπορήσεις τῶν ἐγκωμιασομένων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν σὴν φρόνησιν ἀγόντων (14).

est huic Isidori sententiæ (melius esse, ut quis bene de omnibus meritis inique pleciatur, quam immerens atque indignus præmio afficiatur) illud Platonis paradoxon : Præstare puniri ob peccata, quam impunitum abire. RITT.

(12) Contra tales graviter concionatur Leo M. Id.

(13) Vid. J. Stobæum, serm. 164. Id.

(14) Cod. Vat. 650 φόντων. Poss.

Οι τὰς τῶν λόγων δυνάμεις ἀποδοκιμάζοντες, οὐ λανθάνουσι τὸ τῆς οἰκείας ἀλογίας θνείδος ἐπὶ ταύτας μεταφέρειν τολμῶντες. Οἱ δὲ ταύτας ἀποδεχόμενοι μὲν, ὅταν τῇ ἀληθείᾳ συναγωνίζονται, κακίζοντες δὲ ὅταν τῇ κακίᾳ συμπράττουεν· οὗτοι καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος εὐγένειαν Ἰσαίου, ὅτι λόγῳ τετίμηται, καὶ τὴν τῆς κακουργίας τῶν οὐκ ὀρθῶς τοῖς λόγοις χρωμένων οὐκ ἀγνοοῦσι σκατιότητα.

ΤΙΔ'. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Ἄπιστείν μὲν σοι οὐκ ἔχω· παραινῶ δὲ μὴ σκανδαλίζεσθαι, ἀλλ' ἀναμένειν τὴν ἀδέκαστον χρίσιν. Καὶ γὰρ παραινέσας τοιαῦτα, καὶ ἄλλον ἄνδρα μισοπόνηρον ἀνέστειλα, ταῦτά σοι φράσαντα καὶ καταρρήτορεύσαντα αὐτήν, καὶ φήσαντα· Οἱ μὲν ἀπόστολοι, ἅτε τῷ θεῷ Πνεύματι σεσοφισμένοι, καὶ τὴν Ἑκκλησίαν, ὡς δεσποτικὴν νύμφην οὕτω διεκόσμησαν, ὡς μήτε τῶν χειρόνων αὐτῇ μηδὲν διενόησεν, μήτ' εἶναι τι κάλλιον, ἢ χρῆ τῷ θεομῶ προστεθῆναι. Τινὲς δὲ τῶν νῦν τὸν διδασκαλικὸν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμπεισιτευμένων θρόνον, τολμῶσι νεωτερίζειν, καὶ τὸν παρ' ἐκείνων κοσμίως καὶ εὐσεβῶς θεμελιωθέντα θεομὸν ἀτιμάσαντες, τὰ οἰκεῖα προκρίνουσι, τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ἀτιμότερον, δι' ὃν ποιῶσι νομίζοντες. Ἴνα γὰρ τὰ ἄλλα παρῶ, ἔν εἰς ὃ πάντα τείνει λέξω· ἐκείνῳ γὰρ (15) τῷ χρήμασιν ὠνήσασθαι προσδοκῆσαντι τὴν ἀποστολικὴν ἀξίαν, ἐπιπληξάντων καὶ φησάντων, « Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοι εἶη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι, οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὔτε κληῖρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἰ οὗτοι τοῦτοῖς μάλιστα τοῖς ἱερωσύνῃν ἐνεχειρίσαν, τοῖς ὡσπερ ἐξ ἀγορᾶς αὐτὴν ὠνησάμενοις. Καὶ οὐ τοῦτό πω δεινόν, καίπερ ὄν δεινόν· ἀλλὰ καὶ μείζον φρονοῦσιν ἐπὶ τούτῳ ἢ ἕτεροι ἐπὶ καλοκάγαθία καὶ ἀκτημοσύνη. Καὶ ὅταν μὲν δόξωσι παρὰ τινῶν λοιδορεῖσθαι, εὐθύς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα προφέρουσιν (οὐ γὰρ ἡμᾶς, φασίν, ἀλλὰ τὴν ἐπισκοπὴν ὕβρισαν)· ὅταν δὲ δέη τι πράξει τῶν δεόντων, οὐκ ἔτι τοῦτο προφέρουσι, ὡς ἐξὸν αὐτοῖς τιμᾶσθαι μὲν ὡς ἀποστόλους, μὴ πράττειν δὲ ὡς ἀποστόλους. Ὡσπερ τοίνυν ἐκείνος πεισθεὶς τῇ ἡμετέρᾳ παραινέσει, καὶ ἀκούσας ὅτι ἀποπτωτόν ἐστι τὰ ἑαυτῶν παρέντας κακὰ, τὰ τῶν ἄλλων περιεργάζεσθαι, ἀπῆλθε χαλινὸν ἐμβαλὼν τῇ ἑαυτοῦ γλώττῃ, καὶ σιγὴν ἑαυτοῦ καταψηφισάμενος· οὕτω καὶ σὺ πείσθητι, καὶ ἀπὸ τῶν διδασκάλων, πρὸς σαυτὸν τρέψον τὴν ἔρευναν.

audiisset, absurdissimum esse, vitis nostris omissis, aliorum 407 vitia inquirere, freno linguæ injecto, ac seipso silentio multato abiit: eodem modo tu quoque obtempera, et a magistris ad teipsum hujusmodi perscrutationem converte.

²² Act. viii, 20.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(15) Quæ sequuntur post ἴνα γὰρ, usque ad ἐκείνῳ γὰρ, omittebat ed. Paris. Adduntur ex cod. Vatic. 650. Edit.

CCCXCV.—PETRO SCHOLASTICO.

Sacrum conventum equidem ipse eum proprie esse dixerim, qui a nulla turpi permitione contaminatur, verum castitate atque aliis virtutum generibus exsultat.

CCCXCVI.—AUSONIO CORRECTORI.

Prudentia, cum pecuniarum amorem expulit, certissima et verissima res est, ad quam justitia exploretur. At si hunc admiserit, jus quæstui habere ac sententiam adulterare minime recusabit.

CCCXCVII.—THEODOSIO EPISCOPO.

Scio me persæpe mihi ipsi hujusmodi quoddam consilium præbuisse : O Isidore, quoniam res magnæ magnis periculis confici solent, ea, qua decet, loquendi libertate utere. Fortassis erubescet ii, qui in peccatis erubescere minime norunt. Ac quidem fortasse aliquid efficies. Sin autem aliquid etiam injucundi patiaris, cum prophetis et apostolis, atque aliis sanctis viris patieris, cum quibus tibi, qui unus e vulgo es, optandum est, etiamsi non in virtutibus, ac certe in perpeccionibus numerari. Verum ad hunc modum contra mihi ipse respondi : Alii quidem in rebus præclare loqueris, ac tibi morem gerere paratus sum. At quonam pacto libere loquemur? Sicne ut meram libertatem adhibeamus, an ut ipsam suavitate temperemus? Quosdam enim novi, qui acri ac vehementi objurgationis genere sanati sunt : quosdam rursus, qui eo obtriti sunt, atque ad graviolem improbitatem eruditi : alios denique, qui moderatam admonitionem atque orationis libertatem ludibrio habuerunt, eamque pro nihilo putarunt. Quonam igitur modo quisquam tot morbis unum remedium afferet? quonamque modo eos curabit, cum causæ ex diversis affectionibus oriuntur? Ergo, ad meipsum dixi id quod etiam nunc ad te dico : Si tu solus futurus esses, qui operam luderis, cunctari, atque id munus defugere oporteret. Cum autem et Moses et Elias et Joannes, pii ac Deo chari viri, neque consilio, neque libera reprehensione flos juverint, nec tamen propterea suis rebus deterius consuluerint, sermonis quidem libertati suavitatem admiscere oportet, divina propemodum ex seipsis omnes homines norunt : bona autem, nec ab aliis quidem audientes, addiscere in animum inducant.

408 CCCXCVIII.—ALYPIO.

*De eo cui credita sunt quinque talenta*¹¹

Pecuniæ numerationem, vir optime, divinarum Scripturarum doctrinam ac præceptionem appellat, auditionis autem sensus, operum demonstrationem. Nihil enim utilitatis ex auditione percipitur, cum operum demonstratio cum iis, quæ dicuntur, non

¹¹ Matth. xxv, 15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Pro παίσμασιν cod. V. 650 scribit πράγμασιν, et vers. post 2, pro ἄχαρι habet χεῖρον. De-

A ΤΙΕ'. — ΠΕΤΡῶ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ.

Πανήγυριν ἔγωγε κυρίως εἶναι φημι, τὴν ὑπὸ μηδεμιᾶς αἰσχρᾶς ἐπιμιξίας χραينوμένην, ἀλλὰ τῇ ἀγνεῖᾳ καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐναδρυνομένην.

B ΤΙΓ'. — ΑΥΣΟΝΙῶ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Ἡ σύνεσις, ὅταν τὸν τῶν χρημάτων ἐξοστρακίσθῃ ἔρωτα, βασανιστήριόν ἐστι δικαιοσύνης ἀψευδέστατον. Εἰ δὲ τοῦτον προσίοιτο, κατηλεῦσαι τὸ δίκαιον, καὶ νοθεύσαι τὴν ψῆφον οὐ παραιτήσοιτο.

C ΤΙΖ'. — ΘΕΟΔΟΣΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Οἶδα πολλάκις ἐμαυτῷ παραινέσας τοιαῦτα τινα · Ὡς Ἰσίδωρε, ἐπειδὴ τὰ μεγάλα πράγματα μεγάλοις κινδύνοις φιλεῖ κατορθοῦσθαι, χρῆσαι τῇ προπούσῃ παρῆρησιᾳ · τάχα πως ἐρυθριάσουσιν, οἱ μὴδὲ ἐρυθρίᾳ ἐν τοῖς παίσμασιν (16) εἰδότες. Ἴσως μὲν γὰρ κατορθώσεις. Εἰ δὲ τι καὶ πείσαιο ἄχαρι, μετὰ τῶν προφητῶν, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων πεῖση, μεθ' ὧν σοι εὐκατὸν ἐστὶν ἐνὶ τῶν πολλῶν ὄντι, εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς κατορθώμασιν, ἀλλ' οὖν γε ἐν τοῖς παθήμασιν ἀριθμείσθαι. Ἄλλ' ἀνταπεκρίθην ἐμαυτῷ λέγων, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα εὐ λέγεις, καὶ σοι ἔτοιμός εἰμι πείθεσθαι. Πῶς δὲ δὴ παρῆρησιασόμεθα; Ἄρα ἀκράτῳ τῇ παρῆρησιᾳ χρῆσάμενοι, ἢ κεράσαντες αὐτὴν προσήνεκα; Οἶδα γὰρ τινὲς μὲν ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἐπιτιμήσεως ἰαθέντας · τινὰς δὲ ἐπιτριβέντας, καὶ εἰς χαλεπωτέραν παιδοτριβηθέντας κακίαν · ἄλλους δὲ τῆς μετρίας συμβουλῆς καὶ παρῆρησίας καταγέλασαντας, καὶ οὐδὲν αὐτὴν εἶναι ἡγησάμενους. Πῶς οὖν τις τοσοῦτος πάθεισιν ἐν προσενέγκῃ φάρμακον; Πῶς δὲ θεραπεύσει, τῶν αἰτιῶν ἐξ ἐναντιῶν παθῶν φουσῶν; Οὐκοῦν ἔφην πρὸς ἐμαυτὸν, ὅπερ καὶ πρὸς σὲ νῦν φημι · ὅτι Εἰ μὲν σὺ μόνος ἀποτυγχάνειν ἐμελλες, ὀκνεῖν ἐχρήν, εἰ καὶ Μωσῆς καὶ Ἥλιος καὶ Ἰωάννης, οἱ θεοφιλεῖς ἄνδρες, οὔτε συμβουλεύσαντες, οὔτε παρῆρησιασάμενοι ὤνησαν ἐκείνους · οὐ μὴν τὰ καθ' ἑαυτοὺς χεῖρον διέθεσαν, χρῆ τῇ μὴν παρῆρησιᾳ μιγύναι τὴν προσήνεκον · τῇ δὲ θεῖᾳ δεξιᾷ ἐπιτρέπειν τὴν ἰατρειάν · τὰ κακὰ γὰρ ἴσασι πάντες ἄνθρωποι σχεδὸν ἀφ' ἑαυτῶν · τὰ καλὰ δὲ, οὐδὲ παρ' ἄλλων ἀκούοντες, μαθεῖν ἐθέλουσιν.

D

ΤΙΗ'. — ΑΛΥΠΙῶ.

Περὶ τοῦ πιστευθέντος τὰ ἑτάλαρτα.

Καταβολὴν, ὧ βέλτιστε, ἀργυρίου λέγει, τὴν τῶν θείων Γραφῶν διδασκαλίαν · τόκον δὲ ἀκροάσεως, τὴν τῶν ἔργων ἐπίδειξιν. Ὅφελος γὰρ οὐδὲν ἀκροάσεως, ὅταν ἢ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξις μὴ συμβαίνει τοῖς λεγομένοις. Ὅτι δὲ τοῦτ' ἐστὶν ἀληθὲς, τιμωρία ἐπα-

nique vers. ult. ep. pro μαθεῖν legit μανθάνειν. POSSIN.

ται τῶ μὲν διδάσκοντι (17) καὶ πράττοντι, εἰ μὴ καὶ ἄ
φράσειεν· τῶ δὲ ἀκούοντι, εἰ μὴ καὶ πράξειεν.

Τιθ'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ.

Εἰς τὸ, « Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω. »

« Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, » ἔφη ὁ Ἀπόστολος, τῶ πρὸς τοῦτο παρεσκευάσθαι. Ὁ γὰρ παρασκευαζόμενος εἰς τι, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ αὐτὸ ὑποσταίη, ὑφίσταται τῇ προσδοκίᾳ καὶ τῇ προθυμίᾳ. Ἄπὸ γὰρ τῶν ἐπιχειρημάτων, οὐκ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ πράγματα, ὡς τὰ πολλὰ, κρίνεται· ἀπὸ τῆς γνώμης, οὐκ ἀπὸ τοῦ τέλους ὁ στέφανος πλέκεται. Εἰ δὲ καὶ, ὅτι κινδυνεύουσιν οἱ ὀρθῶς ἀπτόμενοι φιλοσοφίας, λέληθε τοὺς πολλοὺς (18), ὅτι τῶ κόσμῳ ἀποθνήσκουσι, διὰ τοῦ νεκροῦν τὰς ἡδονάς, ἐπίστησον. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ πιθανώτερον, τοῦτο δὲ πικρότερον.

Υ'. — ΚΑΣΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (19).

Τὸ μὲν εἰδέναι αἰσχύνεσθαι ἂ δει, αἰσχύνης ὄντως ἀπαλλάττει. Τὸ δὲ μὴ εἰδέναι, αἰσχύνῃ ἀθανάτῳ περιβάλλει.

ΥΑ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Εἰ οἱ νηστειαῖς καὶ χαμυνιαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις σκληραγωγίαις τὸ σῶμα δαμάζοντες, καὶ ταύτη τὴν ἄλογον τῶν παθῶν ἐξουσίαν κολάζοντες, ἀλλ' οἱ ἐν-ἀπαξ (20) ὑπὸ ἐπιθυμίας χειριζόμενοι, οὐ συγγνωσθήσονται· οἱ δὲ ἀκόλαστον παρακαλοῦντες, καὶ διὰ τῆς τρυφῆς τοῦτο διεγείροντες, ὧν ἕνα σέ φασιν εἶναι, ποίας ἀπολαύσειαν συγγνώμης;

ΥΒ'. — ΚΑΣΣΙΑΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τῆς Νέας, τῶν δ' Εὐαγγελίων. Εἰς τὸ, « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. »

Ὁ θεολόγος καὶ θεοφιλῆς Ἰωάννης, ὁ τῆς βροντῆς ὄντως υἱός, θεοφράστῳ γλώττῃ (ὑπὸ ἁγίου γὰρ Πνεύματος ἐκινεῖτο) τὴν τοῦ θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν τε καὶ ιδιότητα, ἀδιότητά τε καὶ βασιλείαν, οὐκ ἐπίκτητον, ἀλλ' οὐσιώδη τυγχάνουσαν ἀνεκέρυξε. Καὶ τῶ πολλὰκις τῇ ἡρ' εἰπεῖν, τὸ ἐκ μὴ ὄντων, ἐξωστράκισε.

ΥΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Κιρῶν χρῆ, ὧ σοφώτατε, τῇ τῶν δογμάτων ὀρθότητι, τὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας φιλοσοφίαν, εἶγε ἀληθές ἐστιν, ἀληθές δὲ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν. Εἰ δὲ τὸ μείζον χωρὶς τοῦ ἐλάττονος νεκρόν ἐστιν, εὐδὴλον ὅτι καὶ τὸ ἐλάττον χωρὶς τοῦ μείζονος (21). Εἰ δ' ἀμφοτέρα κερασθεῖη, καὶ τρόπον

¹⁴ I Cor. xv, 31. ¹⁵ Joan. i, 1.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Pro his verbis quæ leguntur in edito, ἔπεται τῶ μὲν διδάσκοντι, in cod. Vat. 650 hæc habentur, ἔπειτ' ἂν τῶ μὲν διδασκάλῳ. Id.

(18) Pro λέληθε τοὺς πολλοὺς idem cod. habet λεληθέναι τοὺς ἄλλους. Id.

(19) In titulo hujus epistolæ pro πρεσβυτέρῳ idem cod. legit πολιτευσόμενῳ. Id.

concurrit. Quod autem hoc verum sit, hinc constat, quod docentem quidem et facientem pœna sequitur, si non etiam loquatur : audientem autem, si non etiam faciat.

CCCXCIX. — ARCHONTIO.

In illud, « Quotidie morior ».

« Quotidie morior, » ideo dixit Apostolus quod ad id paratus esset. Nam qui ad aliquid paratus est, et si reipsa id non sufferat, expectatione tamen animique promptitudine id suffert. Siquidem res a conatibus plerumque, non ab affectibus judicantur : atque ab animi sententia et voluntate, non a fine, corona nectitur. Num autem etiam, quia qui philosophiam recte capessunt, periclitantur, ignorant plerique eos mundo mori dum voluptates morte afficiunt, animadvertas velim. Illud enim probabilius est : hoc autem amarulentius.

CD. — CASSIO PRESBYTERO.

Pudore ob ea quæ oportet scire affici, a pudore procul dubio liberat. Nescire autem, in immortalẽm infamiam conjicit.

CDI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Si, qui jejuniis, et humi dormitationibus, aliisque asperioris vitæ generibus, corpus domant, atque hac ratione brutam libidinum potentiam coercent, si a libidine semel subacti deprehendantur, veniam haudquaquam consecuturi sunt : qui libidinem alliciunt, ac per luxum eam excitant (inter quos nomen tuum vulgo referunt) quam tandem veniam obtinere queant?

CDII. — CASSIANO DIACONO.

In illud, « In principio erat Verbum ».

Theologus ille ac Deo charus Joannes, ac vere tonitruum filius, deiloqua lingua (nam a Spiritu sancto movebatur) divini Verbi hypostasim et proprietatem, atque æternitatem et regnum, quod non adventitium sed essentialẽ sit, prædicavit. Ac per id quod sæpius dixit, erat, illud, ex non existentibus, eliminavit.

CDIII. — EIDEM.

Cum rectis dogmatibus, vir sapientissime, vitæ probatæ studium cõjungere oportet, 409 siquidem illud verum est, ut certe est, fidem sine operibus mortuum esse. Si autem majus sine minore mortuum est, sequitur etiam minus sine majore mortuum esse. Quod si ambo permisceantur, ac

(20) Pro his ἀλλ' οἱ ἐνἀπαξ, recte cod. Vat. 650 hæc ponit, ἀλόφεν ἀπαξ. Possit.

(21) Ed. Paris., [εἰ δὲ τὸ μείζον χωρὶς τοῦ μείζονος] εἰ δ' ἀμφοτέρα, etc. Lectionem sequimur codicis Vatic. 650, sed non sine glossæ suspitione. Edit.

quodammodo copulentur, tum denique perfecta et
suprema gloria elucet, pietate nimirum et virtute
in unum concurrentibus.

CDIV. — MARONI.

Quandoquidem exiguæ causæ ingentia bella per-
sæpe accendunt, debitor te ne contentionum igni-
culos injicias. Nam cum pugnæ excitantur, omnia
bona ex eorum, qui inter se dissident, animis ra-
dicitus evellunt.

CDV. — PALLADIO DIACONO.

*In illud, « Propter vos blasphematur nomen meum
inter gentes ».*

Quoniam per litteras ex me quæsisisti, quidnam
illud sibi velit : « Propter vos nomen meum blas-
phematur, » hoc respondeo, quod quia Judæi qui-
dem, cum peccabant, in captivitates adducebantur ;
qui autem eos captivos abducebant, non divinæ iræ,
sed simulacrorum suorum potentia victoriam ascri-
bentes, rerum omnium præpotentem dextram imbe-
cillitatis damnabant : eam ob causam his verbis
usus est. Auctores enim erant, dum peccarent, at-
que hostibus dederentur, hujusmodi opinionis ac
blasphemæ. Fortasse etiam quia pugnancia quoque
cum his, quæ agere jubebantur, efficiebant. Id quod
etiam apud nos nunc usu venire videtur. Nam cum
nobis imperatum sit ut inimicos amemus, tamen ne
amicos quidem amamus ; cum paupertatem colere,
nos contra non modo his quæ habemus contenti
non sumus, sed etiam ex alienis calamitatibus opos
nostras augemus ; cum nobis inductum sit, ut quietem
agamus, nos contra negotiorum amantes iis
etiam, qui quietem agunt, molestiam exhibemus.

Nec solum hæc facimus, sed etiam alios docere
aggredimur, quæ ipsi facere nolumus. Reliqua enim
prætermitto, nihil enim, quod animos offendat, di-
cere cupio. Hæc igitur cum homines audiunt, ac nos
alia quidem docere conari, alia autem agere con-
spiciunt, nos tanquam simulatione uti, atque in
divinam providentiam linguas acuunt : quæ etiam
phemæ causam præbemus, gravius animadvertet.

CDVI. — ZOSIMO ET MARONI.

Si ea, quæ nostrarum partium sunt, sine ulla
prætermissione ac cum omni studio et diligentia
stant, tum demum divini quoque auxilii momentum
implorandum est. Veniet enim omnino, victoriam
concilians. Si autem nihil eorum, quæ officii nostri
sunt, fiat, frustra ipsius auxilium imploratur. Ne-
que enim simulationem perferet, nec ad eos accedet,
qui in profundum exitii pelagus libenti animo sese
projiciunt.

410 CDVII. — DIOGENI DIACONO.

Peccatum venia gravius admittis, vir optime, dum
Eusebii tyrannidem magis quam æquitatem colis

¹⁰ Isa. LII, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(22) Vers. penult. ep. Pro ἀναφαινεταί idem cod. Vat. habet ἀναφανείται. POSSIN.

τινά ἐνωθεῖται, τότε δὴ, τότε ἡ τελεία καὶ ἀκροτάτη
εὐδοκίμησις ἀναφαινεταί (22), εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς
εἰς ταῦτόν συνδραμούσης.

ΥΔ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Ἐπειδὴ μικρὰ [αἰτίαι] μεγάλους πολλάκις ἀν-
άπτουσι πολέμους, παραινῶ σοι μὴ σπινθήρας φιλο-
νεικιῶν ἐμβάλλειν. Ἀναρριπιζόμεναι γὰρ αἱ μάχαι,
πάντα τὰ καλὰ ἐκ τῆς τῶν διαφερομένων ἐκτριζοῦσι
ψυχῆς.

ΥΕ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου ἐν
τοῖς ἔθνεσιν ».

Ἐπειδὴ γέγραφας τί ἐστὶ, « Τὸ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς
βλασφημεῖται » φησὶ, ὅτι ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι μὲν ἀμαρ-
τάνοντες, αἰχμαλωσίαις παρεδίδοντο · οἱ δ' αἰχμα-
λωτεύοντες, οὐ τῇ τοῦ Θεοῦ ὀργῇ, ἀλλὰ τῇ τῶν οικειῶν
ξοάνων δυνάμει τὴν νίκην ἐπιγράφοντες τῆς παγκρα-
τούσης δεξιᾶς ἀσθένειαν κατεψηφίζοντο · διὰ τοῦτο,
τοῦτο ἔφη. Αἴτιοι γὰρ τε ἐγίνοντο ἀμαρτάνοντες καὶ
παραδιδόμενοι τῆς τοιαύτης ὑπονοίας τε καὶ βλασφη-
μίας. Ἴσως δὲ ἐπειδὴ καὶ τάναντία ὄν προσετάττοντο
ποιεῖν ἔπραττον, ὅπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν νυνὶ κινδυνεύει
συμβαίνειν · κελευσθέντες γὰρ τοὺς ἐχθροὺς ἀγα-
πᾶν, οὐδὲ τοὺς φίλους ἀγαπῶμεν · καὶ ἀκτημοσύνην
ἀσχεῖν, οὐ μόνον οἷς ἔχομεν οὐκ ἀρκούμεθα, ἀλλὰ καὶ
ἐκ τῶν ἄλλοτριῶν χρηματιζόμεθα συμφορῶν · καὶ
ἡρεμεῖν προσταχθέντες, φιλοπραγμονοῦντες καὶ τοῖς
ἡσυχάζουσι παρενοχλοῦμεν. Καὶ οὐ μόνον ταῦτα δρώ-
μεν, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν ἄλλους ἐπιχειροῦμεν, ἃ
ποιεῖν οὐκ ἐθέλομεν · τὰ γὰρ ἄλλα παρήμι · οὐδὲν
γὰρ βούλομαι δυσχερὲς εἰπεῖν. Ταῦτ' οὖν ἀκούοντες οἱ
ἄνθρωποι, καὶ ὁρώντες, ἄλλα μὲν ὑμᾶς διδάσκειν
ἐπιχειροῦντας, ἄλλα δὲ δρώντας, ὥσπερ εἰρωνεύε-
σθαι ἡμᾶς καὶ παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς ἡγούμενοι,
κατὰ τῆς θείας προνοίας ἀκονῶσι τὰς γλώττας ·
ἦτις καὶ αὐτοὺς μὲν, ἡμᾶς δὲ πλεόν ἀμυνεῖται, τοὺς
αἰτίους τῆς τοιαύτης βλασφημίας γινομένους.

rebus minime ludicris ludere existimantes adversus
quidem in ipsos, verum in nos, qui hujusmodi blas-

ΥΖ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΚΑΙ ΜΑΡΩΝΙ.

Εἰ μὲν τὰ παρ ἡμῶν ἀπαρλείπτως, καὶ μετὰ
πάσης σπουδῆς γίγνοιτο, τότε καὶ τὴν θεῖαν ῥοπήν
κλητέον εἰς συμμαχίαν · ἤξει γὰρ παντὶ τρόπῳ τὴν
νίκην πρυτανεύουσα. Εἰ δὲ μηδὲν τῶν δεόντων παρ
ἡμῶν γίγνοιτο, περιττὴ καὶ ἡ κλήσις · εἰρωνείας γὰρ
οὐκ ἀνέξεται, οὐδ' ἐπιφοιτήσει τοῖς ἑαυτοὺς εἰς τὸ
ἀχανὲς τῆς ἀπωλείας ἀσμένως ῥίπτουσι πέλαγος.

ΥΖ'. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Συγγνώμης μελιζονα, ὦ βέλτιστε, ἀμαρτάνεις, τὴν
Εὐσεβίου τυραννίδα πρὸ τοῦ δικαίου θεοαπεύων. Ἡ

τοῖνον συνῶν, αἰσθησιν αὐτῷ ἐμποίει τῆς ἀνηκέστου Ἀ νόσου, ἣ ἀπόστηθι, ἐπιτριβῶν αὐτοῦ τὴν κακίαν.

ΥΗ'. — ΖΗΝΩΝΙ ΜΟΝΑΧῶ (23).

Ὅτι μὲν ἀκμαζούσης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μὴπω
νενοσηκυίας, τὰ θεῖα περὶ αὐτὴν ἐχόρευε χαρίσματα,
τοῦ ἀγίου Πνεύματος δημαγωγούντος, καὶ τῶν προ-
εστώτων ἕκαστον κινούντος, καὶ οὐρανὸν τὴν Ἐκκλη-
σίαν ποιοῦντος, πᾶσι δῆλον ἐστίν. Ὅτι δὲ νοσησά-
σης καὶ στασιασάσης, ἀπέπτῃ πάντα ἐκεῖνα, καὶ
ἀπεπήδησεν, οὐ τὰ χαρίσματα μόνον· οὐ γὰρ ἦν οὕτω
δεινὸν εἰ τοῦτο μόνον ἦν· ἀλλὰ καὶ βίος καὶ ἀρετὴ,
καὶ τοῦτο πᾶσι δῆλον. Ἴνα γὰρ τᾶλλα παρῶ, ἐξ
ἐνὸς πράγματος καὶ περὶ τῶν λοιπῶν αἰνίξομαι. Τὸ
μὲν γὰρ τῆς εἰρήνης ὄνομα, πανταχοῦ· τὸ δὲ πρᾶγ-
μα, οὐδαμοῦ. Ἄλλ' εἰκεν Ἐκκλησία γυναικί τινι
τῆς ἀρχαίας εὐημερίας ἐκπεσοῦση, καὶ τὰ σύμβολα
μόνον ἔχουση. Τὰς μὲν γὰρ θήκας τῶν κοσμίων
ἔχει καὶ τὰ κιδώτια· τοῦ δὲ πλοῦτος ἐστέρηται,
οὐ παρὰ τὴν τοῦ ἐξ ἀρχῆς κοσμήσαντος ἀμέλειαν,
ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν οὐ θεόντως τὰ πράγματα μετα-
χειριζομένων κακίαν. Οἱ μὲν γὰρ πωλεῖν, οἱ δὲ ἀγο-
ράζειν τὴν ἱερωσύνην τολμῶσιν. Οἱ μὲν πράττουσιν,
ἃ μὴδὲ λέγειν τολμῶ ἐξόν· οἱ δὲ λέγουσιν, ἃ μὴδ'
ἔννοεῖν θέμις. Εἰκότως οὖν ἠπεῖλησε τοῖς τοιοῦτοις ὁ
τῆς Ἐκκλησίας Δεσπότης καὶ νυμφίος τοῦθ' ὅπερ
μαθεῖν ἐξήτησας, ὅτι· Ἦξει ὁ Κύριος τοῦ δούλου ἐκεῖ-
νου, καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ
μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει. Ἄλλὰ μῦθος αὐτοῖς ἡ
C τοιαύτη ἀπειλή, καὶ ἡ ἀπόφασις, ἀγυρτικὴ νομιζε-
ται λογοποιία· καίτοι λοιπὸν τοῦ κόσμου εἰς τέλος
ἐπειγομένου, καὶ τὴν τιμωρίαν ὠδίνοντος. Ἄλλὰ σὺ,
ὦ τῆς Ἐκκλησίας θρέμμα περιδλεπτον, μὴ τοῖς
ναυαγοῦσι πρόσχε, μὴδὲ τοῖς βαθυμοῦσι παράβαλλε
σεαυτὸν, ἀλλὰ τὸ φῶς τῆς γνώσεως λαμπρότερον
κατασκεύαζε, ποτιζῶν (24) αὐτὸ διὰ τῆς κατὰ τὸν
βίον ἀρετῆς. Καὶ τὸν νυμφίον περιμένε, εἰσελευσό-
μενον μὲν μετὰ τῶν παρθένων ψυχαῖς τε καὶ σώμασι·
μετελευσόμενον δὲ τοῦς τὸ τῆς παρθενίας καὶ τῆς
ἱερωσύνης ἀξίωμα, δι' ὧν δεδράκασιν, ἐνουδρίσαν-
τας.

ΥΘ'. — ΛΑΜΠΕΤΙῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Ἐξανύσων τὸ παρὰ σοῦ προσταχθέν (25),
ἄσμενος ἤκεν ὁ φίλος, εὖ εἰδὼς ὅτι τὰ παρὰ σοῦ
κελευόμενα, εἰς εὐσέβειαν καὶ δικαιοσύνην βλέπει.
Ἄγασθεις οὖν τὴν προθυμίαν, ἀμειψαί τῇ εὐμενείᾳ.

ΥΙ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῶ (26) ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Ἐγὼ οὔτε ἀπταιστός εἰμι, οὔτε ἀπταιστὸς ζητῶ

²⁷ Luc. xii, 46.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(23) In tit. hujus ep. pro μοναχῶ cod. Vatic. 650
habet, ναύαρχῳ, ναυαρχο. POSSIN.

(24) Idem cod., φωτιζῶν. Id.

atque observas. Quamobrem aut cum eo consuetu-
dinem habens gravissimi ac pene incurabilis morbi
sensus ipsi ingenera : aut ipsius improbitatem ob-
tereas, ab eo te remove.

CDVIII. — ZENONI MONACHO.

Quod florente Ecclesia, et nondum morbo labo-
rante divinæ gratiæ circum eam velut chlorum age-
rent, sancto videlicet Spiritu res administrante,
atque antistitam unumquemque incitante, ac Ec-
clesiam in cælum convertente, omnibus notum et
perspicuum est. Quod autem, posteaquam ea morbo
affecta est, ac seditione laboravit, omnia illa avo-
larint, atque non gratiæ duntaxat (neque enim ita
gravis res esset, si hoc solum mali esset) sed etiam
vita et virtus abscesserint, id quoque nemini obscu-
rum est. Ut enim alia omittam, ex una re cætera
etiam significabo. Etenim pacis quidem nomen ubi-
que est : res autem ipsa nusquam : verum Ecclesia
feminæ cuidam, quæ ex antiqua felicitate excidit,
ac signa tantum habet, similis est. Ornamentorum
enim suorum thecas et arcus habet, opibus autem
spoliata est : non ob ejus, qui eam primum exorna-
vit, incuriam ac negligentiam, sed ob eorum, qui
non, ut convenit, res administrant, improbitatem.
Alii enim vendere, alii emere sacerdotium audent.
Alii ea agunt, quæ etiamsi liceat, dicere tamen non
audeo ; alii autem ea dicunt, quæ ne cogitare qui-
dem fas est. Merito proinde hujusmodi hominibus
Ecclesiæ Dominus ac Sponsus hoc interminatus est,
C quod tibi a me exponi quæsiisti : Veniet Dominus
servi illius, et dividet eum, et partem ejus cum in-
fidelibus ponet²⁷. Verum hujusmodi comminationem
pro fabula ducunt, atque hanc sententiam pro
circulatoris cujusdam sigmento : etiamsi mundus
jam ad finem properet, ac supplicium parturiat.
At tu, o conspicue Ecclesiæ alumne, ne ad eos, qui
naufragio pereunt, animum attendas, nec cum se-
gnibus et ignavis teipsum compares : verum scientiæ
lumen splendidius subinde redde, pervitæ pro-
bitatem ipsum irrigans. Atque sponsum expecta
ingressurum quidem cum illis, qui animis et corpo-
ribus virgines sunt : de iis autem, qui virginitatis
et sacerdotii dignitati per flagitia sua contumeliam
intulerunt, supplicium sumpturum.

CDIX. — LAMPETIO EPISCOPO.

Libenti animo, ut quod abs te imperatum fuerit,
exsequatur, amicus venit, pro certo videlicet ha-
bens ea, quæ abs te imperantur, ad pietatem et
justitiam spectare. Quamobrem animi promptitudi-
nem admiratus, benevolentiam ipsi repende.

411 CDX. — MARTINIANO PRESBYTERO.

Ego nec culpa careo, nec amicos, qui culpa ca-

reant, quæro, nec enim nanciscar : verum eos, qui plurimas et maximas virtutes habeant, pauca autem et exigui momenti vitia (feri enim omnino non potest, quin in eo, qui homo est, vitium aliquod deprehendatur) in amicorum album ascribo. Nam qui ob exiguum vitium maximam etiam virtutem parvi pendunt, nec res humanas considerant, nec apostolo Paulo morem gerunt, ad hunc modum admonenti : « Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi ²⁷. » Nam qui parvum vitium minime suffert, is nec maxima virtute perfruetur, nec Christi legem, hoc est charitatem explebit. Quod si dixeris in Veteri Testamento minime dictum fuisse : « Diliges proximum tuum sicut teipsum, » hoc responderim, maxime quidem eum illam etiam sanxisse; deinde autem in carnali sua præsentia aliquid amplius adjunxisse, cum dixit : « Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos ²⁸⁻²⁹. » Etenim diligere quidem in Veteri Testamento situm est : hoc vero, « sicut ego dilexi vos, » adjecit. Eoque nomine *mandatum novum* ipsum appellavit. Aliud enim est diligere proximum suum sicut seipsum : aliud sua negligere, ut proximorum commodis consulat. Ut enim ipse non suam sublimitatem, sed hominum utilitatem sibi ob oculos proposuit, ac seipsum humilians formam servi suscipere minime gravatus est, ut servos ad filiorum adoptionem duceret : eodem modo etiam unamquemque nostrum, non privatum cominodum, sed proximorum utilitatem spectare jussit. Quod si quispiam est, qui se per hujusmodi demissionem detrimento affici existimet, illud audiat hujusmodi demissionem ad ipsum honoris verticem eum subvehere.

CDXI. — PETRO.

Cur lex leprosos, et alios involuntariis morbis laborantes, extra sacra septa versari præcepit ³⁰.

Quod ex parentum intemperie proles quoque intemperiem contrahat, rationi consentaneum et perspicuum est : quod autem ex intemperantia, incertum quidem, sed verisimile est. Nam quod ex iis, qui adversa valetudine laborant, atque ægritudine aliqua occupati sunt, imbecilles filii nascuntur, rationi dissentaneum non est : quod autem ex sanis quidem, verum intemperantiæ deditis, verisimile quidem est, non tamen perspicuum. Unde etiam, ut opinor, propheta Ezechiel simul cum aliis peccatis illud etiam collocavit, quod peccator ad mulierem menstruo profluvio laborantem accesserit. **412** Quanquam enim potissimum hoc idcirco di-

²⁷ Galat. vi, 2. ²⁸⁻²⁹ Joan. xii, 34. ³⁰ Levit. xii, 4; Num. v, 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(27) Cod. Vat. 650, εὐεργέτημα. POSSIN.

(28) De morbis hereditariis, qui a parentibus non bene sanis in liberos transmitti propagarique solent, vide Hippocratem lib. *Περὶ φύσεως ἀρθρω-*

Α φλιους· οὐ γὰρ εὐρήσω· ἀλλὰ τοὺς πλεῖστα μὲν ἔχοντας καὶ μεγάλα κατορθώματα, ὀλίγα δὲ καὶ εὐτελεῖ ἑλαττώματα (δεῖ γὰρ πάντως τὸν ἀνθρώπον τυγχάνοντα ἐλεγχθῆναι) εἰς τοὺς φλιους ἐγράφω. Οἱ γὰρ διὰ μικρὸν ἐλάττωμα, καὶ τὸ μέγιστον πλεονέκτημα (27) ἐξευτελιζόντες, οὕτε τῶν θρώπινα σκοποῦσιν, οὕτε τῷ ἀποστόλῳ παίθονται Παύλῳ παραינוῦντι· Ἑλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀνὰ πληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ μὴ φέρων τὸ μικρὸν ἐλάττωμα, οὕτε τὸ μέγιστον κατορθώματος ἀπολαύσει, οὕτε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, τοῦτ' ἐστι, τὴν ἀγάπην πληρώσει. Εἰ δὲ φαίης, ἐν τῇ Παλαιᾷ οὖν Διαθήκῃ οὐκ εἰρήται· « Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν » φαίην δτι μάλιστα μὲν κάκεῖνην αὐτὸς ἐθέσπισεν, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ τῇ κατὰ σάρκα, προσέθηκε τι πλεόν, εἰπὼν δτι· « Ἐντολήν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς. » Τὸ μὲν γὰρ ἀγαπήσαι καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ κεῖται· τὸ δὲ, « καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς, » προσέθηκε. Διὸ καὶ καινὴν ἐντολήν αὐτὴν ἐκάλεσεν. Ἄλλο γὰρ τὸ ἀγαπήσαι τὸν πέλας ὡς ἑαυτόν· ἄλλο καὶ τὰ οἰκεία παριδεῖν, ἵνα τὰ τῶν πέλας ἐπανορθώσῃ. Ὅσπερ γὰρ αὐτὸς οὐ πρὸς τὸ οἰκεῖον ὕψος, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων ὕψος εἶδε, καὶ ταπεινώσας ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου κατηξίωσε λαβεῖν, ἵνα τοὺς δούλους εἰς υἱοθεσίαν ἀγάγῃ· οὕτω καὶ ἕκαστον ἡμῶν ἐκέλευσε, μὴ πρὸς τὸ οἰκεῖον κέρδος ὄρᾳ, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν πέλας ὕψος βλέπειν. Εἰ δὲ νομίζεις τις βλέπτεσθαι συγκαταβαίνων, μανθανέτω, ὅτι ἡ συγκατάβασις αὐτῇ εἰς αὐτὴν αὐτὸν ἀνάγει τῆς τιμῆς τὴν κορυφὴν.

YIA. — ΠΙΕΤΡΩ.

Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρῶντας, ἢ ἑτέρους νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἔξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιβόλων προσέταξε.

Τὸ μὲν ἐκ δυσκрасίας τῶν γονέων καὶ τὰ τικόμενα δύσκρατα εἶναι, καὶ εἰκὸς καὶ δῆλον· τὸ δ' ἐξ ἀκрасίας, ἀδῆλον μὲν, εἰκὸς δέ. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ νοσοῦντων, καὶ πάθεισι [τισι] προσκαταληφθέντων ἀσθενῆ τικτεσθαι, οὐκ ἀπεικός· τὸ δὲ ἐξ ὑγαινοῦντων μὲν, ἀκрасία δὲ προσεχόντων, εἰκὸς μὲν, ἀδῆλον δέ. Διὸ, ὡς οἶμαι, καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεχὴλ μετὰ τῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων ἔταξε τὸ καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν ἀφῆδρῳ οὖσαν εἰσεληλυθῆναι τὸν ἀμαρτωλόν. Μάλιστα μὲν γὰρ τοῦτ' ἔφη, τὸ πρέπον τῇ φύσει φυλάττων, καὶ καθαιρομένην αὐτὴν ἐνοχλεῖσθαι, ἀτοπώτατον εἶναι ἡγούμενος· ἔπειτα δὲ ἵνα μὴ καὶ τοῖς τικτομένοις νοσημάτων εἰδεχθῶν αἴτιοι γένοιτο (28).

του, et Prædiction. lib. II, Galenum *De sanit. tuend.*; Joan. Fernel. *Ambian. Patholog.* l. 2, cap. 2; quæ loco indicavit mihi vir cl. G. Remus. RITT.

Μιγνύμενον γὰρ τὸ τοῦ ἀνδρὸς σπέρμα τῷ ἀκαθάρ-
τω τῆς θηλείας αἵματι, σώματα ἀποτίχτει νοσήμασι
διαφόροις ὑποκείμενα. Ἐναπομάσσονται γὰρ τρέπον
τινὰ τὴν τῶν γονέων ἀκρασίαν. Εἰ τοίνυν, φησί,
φροντίζετε τῆς τῶν τιχτομένων εὐκρασίας τε καὶ
ὑγείας, καὶ οὐ βούλεσθε αὐτὰ Ἐκκλησίας Κυρίας
χωρίζεσθαι, φυλάττεσθε, καὶ καιρὸν συνουσίας γινώ-
σκετε, ἵνα μὴ καὶ τὰ τέκνα τῆς ἀκολασίας ὑμῶν τὰ
σύμβολα περιφέρωσι.

filiorum vestrorum temperamenti, et sanitatis cura vos tangit, nec vultis ut ex Dominica Ecclesia se-
jungantur, cavete, atque congressus feminei tempus agnoscite, ne alioqui filii quoque intemperantiæ
atque impudicitia vestrae notas circumferant.

ΥΙΒ. — MARTINIANQ̄ KAI MAPONI (29).

Εἰ καὶ τὸ εἶδος τῆς μέθης τῶν ἐπὶ οἴνῳ καὶ χρή-
μασι λυττώντων ἐστὶ διάφορον (τὸ μὲν γὰρ ἐξ οἴνου,
τὸ δὲ ἀπὸ χρημάτων γίνεται), ἀλλὰ γε τὸ πάθος
ἴσμοιον. Καὶ γὰρ ἀμφότεροι ὁμοίως ἐπιθυμία ἀτόπων
κεχεῖρωνται. Ὁ τε γὰρ φιλοῖνος ὅσῳ ἂν πλείους ἐκ-
πλή κύλικας, τοσοῦτ' πλείονων ὀρέγεται· ὁ τε ἐρα-
σιχρήματος, ὅσῳ περ ἂν πλείω συνάγη, τοσοῦτ'
μᾶλλον ἀνάπτει τῆς ἐπιθυμίας τὴν κάμινον. Τοῦτ'
μὲν οὖν ἔοικεν· ἑτέρῳ δὲ πάλιν ὁ φιλάργυρος πλεον-
εκτεῖ. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ, εἰ καὶ πάσης ἐστὶ κατα-
γνώσεως ἀξίος, ἀλλ' οὐν γε πρᾶγμα πάσχει κατὰ φύ-
σιν (ὁ γὰρ οἶνος θερμὸς ὢν καὶ διακαῆς, καὶ τὴν
ἐμφυτον ἐπιτείνων ξηρότητα, τοὺς μεθύοντας ποιεῖ
ῤιψῆν)· οὗτος δὲ πόθεν ἀεὶ πλείονων ὀρέγεται, οὐκ
ἔχω λέγειν πόθεν. Ἐπειδὴν γὰρ μειζρόνως πλουτήσῃ,
τότε μάλιστα ἐστὶν ἐν πενίᾳ. Ἀπορον γὰρ τοῦτο τὸ
νόσημα, καὶ αἰνίγματι μᾶλλον ἔοικός. Οὐκοῦν εἰ
θεραπευόμενον ἐπιτρέβεται, καὶ τῷ ἐπινοημένῳ
φαρμάκῳ χαλεπώτερον γίνεται, παυσώμεθα ὕλην
παρέχοντες τῷ τοιοῦτ' πυρὶ, καὶ τὴν προϋπάρχου-
σαν ἢ ἀθρόως, ἢ κατὰ μικρὸν ὑπεξέλωμεν· ἵνα μὴ
ἄσβεστον γενόμενον κἀνταῦθα ἡμᾶς τεφρώσῃ, κἀ-
καίεσθε τῷ ἀσβεστῷ παραπέμψῃ πυρὶ.

ne alioqui inextinctus effectus, et hic nos in cinerem redigat, et illic ad nunquam exstinguendum
ignem transmittat.

ΥΙΓ. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡQ̄.

Ἦγούμαι ὅτι ἕκαστος ἐξ ὧν πράττει, καὶ περὶ
τῶν μελλόντων ἀποφαίνεται. Οὐδεὶς γοῦν τῶν ὀρθῶς
καὶ σεμνῶς βεβιωκότων, καὶ πολιτείαν ἀρίστην ἐπι-
δειξαμένων, ἀπίσται τῇ κρίσει. Οἱ δὲ ῥάθυμοι, τῷ
πονηρῷ ἀγγόμενοι συνεῖδοι, οὔτε κρίσιν, οὔτε ἀν-
τίδοσιν εἶναι ἐθέλοντες, ὁ βούλονται, καὶ δογματί-
ζουσιν, οὐ τὴν ἀλήθειαν σκοποῦντες, ἀλλὰ τὴν ἴδιαν
βούλησιν κυροῦντες (30). Ἐπεὶ τοίνυν τὴν κρίσιν καὶ
ποιητῶν καὶ ῥητόρων καὶ συγγραφέων καὶ φιλοσό-
φων οἱ ἐνδοξότατοι κηρύττουσιν (31) (ἢ γὰρ μερι-

xit, ut honestatem naturæ custodiret, et quia ipsi,
dum in purgatione versatur, negotium exhiberi, ab-
surdissimum facinus esse duceret, tamen etiam hoc
ea ratione dixit, ut ne filiis quoque suis sædorum
morborum causa existerent. Siquidem virile se-
men cum impuro feminæ sanguine commistum cor-
pora variis morborum generibus obnoxia procreat.
Etenim parentum intemperantiam et libidinem quo-
dammodo expriment. Quamobrem, innuit, si probi

vos tangit, nec vultis ut ex Dominica Ecclesia se-
jungantur, cavete, atque congressus feminei tempus agnoscite, ne alioqui filii quoque intemperantiæ

CDXII. — MARTINIANO ET MARONĒ.

Etsi temulentia eorum, qui vini et pecuniarum
rabie tenentur, species diversa est (altera enim a
vino, altera vero a pecuniis proficiscitur), at affe-
ctus tamen similis est. Nam utrique eodem modo a
turpi et absurda cupiditate subacti sunt. Siquidem
et qui vini avidus est, quo plures calices exhaus-
erit, eo plures appetit : et qui pecuniarum amore
tenetur, quo plura collegerit, eo magis cupiditatis
fornacem accendit. Atque hæc quidem ea re illi si-
milis est. At vero alia rursus ratione is qui pecu-
niæ studio flagrat, superiores fert. Nam cum alter,
et si omni reprehensione atque condemnatione di-
gnus sit, tamen rem naturæ consentaneam perpe-
tiatur (vinum quippe cum fervidum et ardens sit,
ac naturalem siccitatem augeat, ebriis sitim accer-
sit) ; hic contra, qua de causa plura semper appe-
tat, dicere nequeo. Nam cum ampliores opes con-
secutus est, tum demum maxime in paupertate ver-
satur. Inexplicabilis enim hic morbus est, atque
ænigmati similis. Quamobrem si cum curatur ingre-
vescit, ac per excogitatum remedium atrocior red-
ditur, materiam ejusmodi igni præbere desinamus,
ac pristinam vel subito vel paulatim subtrahamus :

CDXIII. — DIOGENI PRESBYTERO.

Sic existimo unumquemque ex his, quæ facit,
de futuris quoque pronuntiare. Nemo etenim eorum
qui recte atque honeste vixerunt, atque optimæ
vivendi rationis specimen ediderunt, iudicio fidem
abrogat. At segnes et ignavi, quod improba con-
scientia constringantur, nec iudicium, nec remu-
nerationem esse cupientes, quod cupiunt, id quo-
que astruunt, non veritatem spectantes, sed volun-
tatem suam confirmantes. 413 Quoniam igitur ju-
dicium et poetarum, et oratorum, et historicorum,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(29) Confer epist. 146, lib. II, et Stob. serm. 53,
54 et seq., Spinae. lib. I. *De tranquillit. animi.* RITT.

(30) Cod. Vat. 650, τηροῦντες. Id.

(31) Οἱ ἐνδοξότατοι κηρύττουσιν. Sic Chryso-
stomus : Οὐκ ἐστὶ μῦθος περὶ τῆς γέεννης λόγος,
ἀλλ' οὕτως ἐστὶν ἀλήθεια, ὅτι οὐκ ἡμεῖς μόνον ἀλλὰ
καὶ ποιηταί, καὶ φιλόσοφοι, καὶ λογοποιοὶ περὶ τῆς
μελλούσης ἀνταποδόσεως ἐφιλοσόφησαν, καὶ ἐν ᾧδου

κολάζεσθαι τοὺς πονηροὺς εἰρήκασι· εἰ γὰρ καὶ μετὰ
ἀληθείας ὡς ἔχει ταῦτα, εἰπεῖν οὐκ ἠδύνηθησαν, ἅτε
ἀπὸ λογισμῶν κινήθεντες, καὶ παρ' ἀκουσμάτων τῶν
παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ὁμῶς εἰκόνα τινὰ κρίσεως ἔλαβον·
Κωκυτοὺς γὰρ φασὶ τινὰς, καὶ πυριφλεγέθοντα, πο-
ταμούς καὶ στυγρὸς ὕδωρ, καὶ τάρταρον τοσοῦτον ἀπ-
έχοντα τῆς γῆς ὅσον αὐτῆ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πολλοὺς
κολάζεως τρόπους. Καὶ πάλιν ἡλύσιον πεδίον, καὶ

et philosophorum celeberrimi quique prædicant (nam quod ex aliqua parte hic habetur iudicium, generali fidem conciliat) nemo iudicio temere atque inconsulte dissidat : verum, si virtuti studeat, corruas : si autem vitium perpetret, supplicia expectet.

Α κῶς ἐνταῦθα γινομένη, τὴν γενικὴν ἔγγυθαι), μηδὲς ἀκριτῶς τῇ χριστῆ ἀπιστεῖτω· ἀλλ' ἀρετὴν μὲν ἀσκῶν, στεφάνους· κακίαν δὲ διαπραττόμενος, κολάσεις προσδοκᾷτω.

ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'.

S. ISIDORI PELUSIOTÆ

EPISTOLARUM

LIBER QUARTUS.

DE OPIFICIO UNIVERSITATIS RERUM.

I. — ISIDORO EPISCOPO.

In coronam anni, et rotam generationis.

Quandoquidem circularis est figura temporis, quippe cum dies septies circumvolvatur in hebdo-

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ.

Δ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸν στέφανον ἐνιαυτοῦ καὶ τροχοῦ γενέσεως.

*Ἐπειδὴ κυκλικόν (32) ἐστὶ τοῦ χρόνου τὸ σχῆμα, τῆς μὲν ἡμέρας ἐπτάκις ἀνακυκλουμένης, τῆς δὲ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

μακάρων νήσους, καὶ λειμῶνας εὐανθεῖς, καὶ εὐωδίαν πολλήν, καὶ αὐραν λεπτὴν, καὶ χορούς ἔχει διατρέποντας, καὶ λευκὴν περιδεδημένους στολὴν· καὶ ἕδοντας ὕμνους τινάς· καὶ ὄλωσ καὶ ἀγαθοὺς καὶ πονηροὺς ἀποκειμένην ἀντίδοσιν, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον· μὴ τοίνυν ἀπιστῶμεν γέενναν, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς αὐτήν. Cæterum, ut omittam testimonia Platonis et aliorum, ascribam, qui instar sint omnium, versus veteris comici, sive is Philemon; sive Diphilus est. Variant enim scriptores qui eos nobis conservarunt. Illi ascribit Justinus Martyr in lib. *De monarchia Dei*; huic Clemens Alexandrinus lib. v *Stromat.* et Eusebius lib. xiii, *De præparat. evangelica*, nec non Theodoretus orat. *De providentia Dei*, in opere therapeutico Græcænic. affect. Ex horum enim scriptis aureos istos versus de futuro iudicio et pœnis impiorum contraque æternis pium gaudiis, ita duxi concinnandos.

Οἱεὶ σὺ τοὺς θανόντας, ὦ Νικόστρατς (αὶ Νικό-
στρατς)

Τρυφής ἀπάσης μεταλαμβάντας ἐν βίῳ
καὶ τὴν καλύψαι, ὡς ἀπὸ τοῦ πᾶντος εἰς χρόνον
Πεφηνέναι τὸ θεῖον, ὡς λεληθότας;
*Ἔστιν Δίκης ὀφθαλμός, δε τὰ πάνθ' ὄρῳ.
καὶ γὰρ καθ' ἄδην δύο τρίτους νομίζομεν,
Μίαν δικαίων, ἑτέραν δ' ἀσεβῶν εἰς ὄδον.
Εἰ γὰρ ὁ δικαῖος κἀσεβῆς ἔξουσιν ἐν,
*Ἄρπας ἀπελθῶν, κλέπτ', ἀποστέρει, κύκα.
Ἥδη δὲ πλατῆθῆς· ἐστὶ κἀν ἄδον χριστῆς,
*Ἥπερ ποιήσει θεός, ὁ πάντων Δεσπότης,
Ὁδ' τοῦτο μοι φοβερὸν, οὐδ' ἂν ὀνομάσαιμι ἐγὼ,
*Ὅς τοῖς ἀμαρτάνουσι πρὸς μῆκος βίον
Δίδωσιν.

Εἰ τις δὲ θνητῶν οἰεται τ' οὐρήμερον
Κυκλὸν τι πρόσσων τοὺς θεοὺς λεληθέναι,
δοκεῖ ποτηρὰ, καὶ δοκῶν ἀλλοσκεταί,

*Ὅταν σχολὴν ἀγροῦσα τυγχάνει δίκη.

*Ὅρῳ, ὅσοι δοκῶσι οὐκ εἶναι θεόν.

*Ἔστιν γὰρ, ἔστιν· εἰ δὲ τις πράττει κακῶς

Κακὸς πεφηνός, τὸν χρόνον κερδαίνετω.

Χρόνῳ γὰρ οὕτως ὕστερον δώσει δίκην.

Quorum sententiam sic utcunque Latinis senariis exprimebam :

Tunc arbitrare mortuos, Nicostrate (vel Nicorate)

In omnibus qui deliciis superstites

Sese hic volutarunt, humo sic contegi,

Exinde Numen æviterno tempore

Ut lateant, atque ab hoc fuga sese eximant,

Quæ cuncta cernant, justitiæ sunt lumina.

Nam credimus duas ad inferos vias :

Quarum una iustorum; impiorum est altera.

Quod si et pius et impios eadem manet

Fortuna, quin seras, clepas, et harpages

Quidquid queas, et ima summis misceas,

Quid obstat? Error, o bone, ne te fascinet

Sua quemque desunctum manent arbitria,

Quis præsidebit omnium rector Deus

Cujus tremendum nomen effari haud queam :

Peccantibus qui sæpe vitam prorogat.

At si quis est mortalium, mala in dies

Qui dum patrat, se clam diis putat fore,

Falso is putat, sese inque casses induit,

Donec Deum paulum quiescit ultio.

Videte vos, quis fabulæ sunt numina :

Est, est Deus. Sed improbe si quis facit

Pravæ indolis, tempus lucrifaciat sibi.

Post namque pœnas tempore elapso dabit,

Illustre quoque est Pindari testimonium in Olymp.

2 de futura vita, et in ea supplicii impiorum semi-

piternis, et piorum beatitudine ac gaudiis unquam

finiendis. RITT.

(32) *Ἐπειδὴ κυκλικόν. Idem est initium primæ

ἑβδομάδος εἰς μῆνα, τῶν δὲ μηνῶν εἰς ἑνιαυτὸν· καὶ ἅμα πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ σημεῖα ἀποκαθίσταται· διὰ τοῦτο πῆ μὲν στέφανον ἑνιαυτοῦ, πῆ δὲ τροχὸν γενέσεως ἐκάλεσεν ἡ Γραφή· κύκλου γὰρ καὶ στεφάνου καὶ τροχοῦ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Τῶν τεσσάρων ὥρων, ἑαρινῆς, φθινοπώρῃς, καὶ θερινῆς, μετοπωρινῆς καὶ χειμερινῆς, τρόπον τινὰ τὰς χεῖρας συναπτουσῶν καὶ τὸν ἑνιαυτὸν ἐλιττουσῶν, ἀρίστην χορείαν χορεύουσιν (33). Οὕτω γὰρ σοφῶς καὶ ἑναρμονίως ὑπὸ τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ ἐδημιουργήθησαν, ὡς ἡμέρα ἐκάστου τὸ τέλος τῆ ἀρχῆς τῆς ἄλλης κινρῶμενον λανθανόντως καὶ ἀνεπαισθήτως καὶ ἀβλαβῶς ἐν (34) τοῖς σώμασι χορεύειν. Ἴνα δὲ σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, δι' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὁ λόγος βαδιδιτω. Τὸ ἀκρότατον θέρος οὐκ εὐθύς εἰς χειμῶνα ἄκρον παραπέμπει· ἢ γὰρ ἂν ἐβλάθῃ τὰ σώματα καὶ τὰ σπέρματα καὶ τὰ φυτὰ, τῆς ἀθρόας μεταβολῆς μὴ ἐνεγκόντων (35) τὴν ἔφοδον· ἀλλὰ τὸ μὲν τῷ μετοπωρῷ παραχωρήσαν λήγει, τὸ δὲ κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν τῷ θέρει, κατὰ δὲ τὴν τελευταίην ἡμέρα καὶ κατὰ μικρὸν τῷ χειμῶνι ὁμοιωθὲν, ἀβλαβῶς τῷ χειμῶνι παραπέμπει, εἴτα ὁ χειμῶν τῷ ἑαρινῷ παραχωρήσας, λήγει· τὸ δὲ κατὰ μικρὸν λανθανόντως κινρῶμενον παραπέμπει τῷ θέρει.

deinde veri dans locum desinit : et ver quoque paulatim ex diversis qualitatibus contemperatum in æstatem transmigrat.

B'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Εἰς τὸ, « Καθὼ λωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου. »

Γέλωτα ὀφλισκάνεις (ὧ τί σε καλέσας τῆς σῆς ἀναληθίας καθάψομαι) ; εὐχόμενος· « Καθὼ λωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου. » Τῶν μὲν γὰρ τὰ παρ' αὐτῶν εἰσφερόντων, καὶ νηστευόντων καὶ τῇ ἀνταρξίᾳ χρωμένων, καὶ τοῦ σώματος κολαζόντων τὰ σκιρτήματα, ἐστὶν αὕτη ἡ εὐχή, ἐπικουρίαν τῇ αὐτῶν (36) ἀσκήσει· πεμφθῆναι οὐρανῶθεν παρακαλούντων. Τῶν δὲ, ὡσπερ σὺ, κραιπάλη ἀμέτρῳ παινόντων τὸ σῶμα, καὶ τρυφῇ ποικίλῃ καὶ παντοδαπῇ τὰ σκιρτήματα αὐτῆς διεγειρόντων, καὶ τῇ εὐεξίᾳ τοὺς ἀθλητὰς ἀποκρυπτόντων, οὐκ ἐστι. Ταῦτ' ἐν γὰρ ποιεῖς, ὡς ἂν εἰ καὶ ἐταίρα συμπλεκόμενος καὶ ἐρῶν αὐτῆς, εὐξοιο (37) σωφροσύνην λαβεῖν. Τῶν γὰρ ἀνωτέρω τῶν δικτύων ἐκείνης πετομένων ἐστὶν ἡ εὐχή· οὐ τῶν ἄρκυσιν ὑποκρυπτόντων ἑαυτοὺς ταῖς αὐτῆς ἢ ὡς ἂν ἀπὸ πλοῦτος εἰς πέλαγος ἄπειρον σαυτὸν

³³ Psal. cxviii, 420.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

epistolæ ms. cod. Veneti, quem in bibliotheca S. Marci exstare testatur Xystus Senensis. Id mihi satis augmenti est, præter alia quæ domi habeo, ex illo ipso hunc cod. Bavaricum, unde has epistolas de promptis publici juris primi facimus, descriptum esse. De ordine epistolarum Isidorus dixi in prolegomenis. RITT. — Pro χορεύουσιν cod. Vat. 650 legit. χορευουσῶν. POSSIN.

(33) Ἀρίστην χορείαν χορεύουσιν. Geminum in modum loquitur Isidorus noster epist. 470 lib. iii. ὡσπερ χορείαν τινὰ ἀρίστην τῶν ὥρων χορευουσῶν. De quatuor anni horis, quam apte sint ordinatæ, et

madam, hebdomada autem in mensem, menses vero in annum, rursumque in eadem signa, quæ peragravit, restituatur : hanc ob causam alibi quidem coronam anni, alibi vero rotam generationis Scriptura appellavit (circuli namque et coronæ et rotæ eadem est figura), quod quatuor horæ, videlicet vernalis tempus et æstivum et autumnale et hibernum invicem quodammodo manus connectant, et annum circumvolvant, atque ita optimam quamdam choream ducant. Adæo enim sapienter et apte convenienterque ab optimo artifice Deo creatæ sunt quatuor illæ anni horæ, ut paulatim cujusque finis cum alterius principio inadvertenter sineque sensu ac noxa ulla corporibus illata convertantur. Sed quo manifestius fiat id quod dico, per ipsam, qua de agitur, rem nostra oratio gradiatur. Summam æstatem non e vestigio in summam hiemem transmittit Deus. Profecto enim si id fieret, tum vero et corpora animantium, et semina et gignentia lædi, necesse esset, quod subitæ mutationis invasionem ferre non possent : sed æstas quidem autumnum cedens desinit : autumnus vero in hiemem absque omni noxa transit, dum initio sui, æstati, sine autem clementer ac paulatim hiemi conformatur. Hiems

414 II. — ZOSIMO.

In illud Psalmi dictum, « Confige timore tuo carnes meas. »

Risu profecto dignus es, mi homo (quem ego quo nomine appellem nescio, dum stuporem tuum reprehendo), quando precaris : « Confige timore tuo carnes meas. » Eorum enim hæc est precatio, qui quod in se est conferunt, et jejulant, et sua sorte contenti, parvoque beati vivunt, eaque ratione carnis exultantem lasciviam castigant et compescunt, quique cælium opem et auxilium suæ exercitationi mitti postulant. At illis minime convenit, qui, quemadmodum tu facis, crapula immodica corpus saginant, et variis omnimodisque deliciis ejus petulantiam tantum abest ut repriment, ut potius excitent, et bene curata cuticula ipsos etiam athletas vincunt. Perinde namque facere videris ; ac si in meretriciis hærens amplexibus, et scorti amoris dans operam, interea pudicitie compos fieri optes. Eorum

se invicem consequatur, magnum providentiæ Dei argumentum præbentis, vide et Theodoretum lib. i. De Providentia. Conferri quoque utiliter poterit Isidori nostri epist. 458 lib. ii, et ep. 308 lib. iii. RITT.

(34) Idem cod., om. ἐν et versu post tertio βαδιδιτω legit, pro βαδιδιτω. POSSIN.

(35) Cod. Vat. ἐνεγκοντα versu penult. post μικρὸν addit καὶ. Id.

(36) Idem cod., σῶν, et vers. post 2 pro τὸ σῶμα, τὴν σάρκα. Id.

(37) Pro εὐξοιο idem cod. legit εὐξαιο, et vers. post 2 pro ὑποκρυπτόντων, ὑποβλλόντων.

enim est istud votum, qui meretricis retibus altius
volant : non eorum, qui ipsius compedibus ultro
semetipsos induunt. Vel perinde, quasi ex navi te ip-
sum in immensum pelagus projiciens, et ultro te pe-
riculo objiciens, pro salute et conservatione tui sup-
plicares. Et quo pacto, quæso, hunc talem hominem
ipsa, si velit, salus servare possit? Nam iis, qui om-
nia quæ in se sunt, implent, quique artem suam in
auxilium vocant, ne a tempestate submergantur,
ejusmodi convenit precatio : nequaquam vero iis,
qui etiam antequam coorta in mari fuerit tempestas,
seipsos in pelagus præcipitant. Desine igitur
delicias facere. Nam si ventrem perdomueris, etiam
iis quæ sub ventre sunt, eris superior : nec ultra
ridiculum te præbebis, ut qui contraria te consequi

A ῥίπτων, ἀντιβολοίης σωθῆναι ἐμβρόντητα, σαυτῷ κα-
τασκυαζῶν τὸν κίνδυνον, εὐχῇ σωθῆναι (38). Καὶ
πῶς οἶόν τε ; Τῶν γὰρ πάντα τὰ παρ' ἐαυτῶν πλη-
ροῦντων, καὶ παρακαλοῦντων μὴ βαπτισθῆναι τὴν
οἰκείαν τέχνην ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, ἐστὶν αὐτῆ ἡ δέ-
σις· οὐ τῶν ἑαυτοῦς εἰς τὸ πέλαγος καὶ πρὸ τοῦ
κλύδωνος ῥιπτοῦντων. Παῦσαι τοῖνον τρυφῶν. Εἰ γὰρ
γαστρὸς περίεση, καὶ τῶν μετὰ γαστέρα κρατήσεις,
καὶ γέλωτα οὐκ ὀφλήσεις, ὡς τάναντια ὧν διαπράττει
λαβεῖν προσευχόμενος.

III. — EIDEM.

De eodem.

Quoniam per litteras ex me quævisisti, quid sibi
velit illud : « Confige timore tuo carnes meas »
(fortassis enim imprudens id petiisti, quod accipere
noluisti) ausculta. Fige ipsas, mortifica, immobiles
fac ad voluptatem : pro clavis timor tui ipsas figat,
et morte afficiat, et in crucem agat, et immobiles
atque inefficaces ad peccatum faciat. Cognita igitur
interpretatione, tu qui deliciis indulges, ne hoc
petas : aut si petis, deliciari ac luxuriare desine :
præsertim, cum ne quidem domi tuæ tibi materia
deliciarum suppeditetur, sed alienis mensis impu-
denter insiliens (quod unum ex rebus abominandis
ac miseris esse pronuntiavit Salomon) : carnem
prorsus indecore pinguefacias. Non enim necessitati C
te accommodas ; sed et satietatem contumelia afficis.

415 IV. — EIDEM.

De eadem re.

Is quidem, qui virtutem germanitus atque ex ani-
mo adamat, etiam divinum numen jure meritoque
invocet ad opem ferendam, quo desideria sua ad
optatum exitum perducatur. At qui cum ea perpetuum
bellum gerit, is ne quidem si Deum in auxilium vo-
carit, propitium habebit. Quæ ergo hæc est ameni-
tia, quod cum carnem tuam crapula et ebrietate as-
sidua pinguefacias ac sagines, ignemque igni addas,
et nullam non voluptatis viam novam rimeris, et li-
bidinem sopitam quoque excites et instiges ultro,
tamen in precibus dicere ausis : « Confige timore
tuo carnes meas »? Nam ei quidem, qui jejuniis et
lumi cubationibus et per vigiliis carnem suam tabe-
facit, et spiritus habentis obsequentem ipsam exhibet,
aptissima convenientissimaque est hæc precatio.
Qui vero, id quod tu facis, ita parat et assue-
facit carnem, ut luxuria exsultet, quique luxuriosas
comessationes et temulentiam perpetuo assectatur,

Γ. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ἐπειδὴ γέγραφας, τί ἐστὶ τό· « Καθῆλωσον ἐκ
τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου » (ἴσως γὰρ ἀγνοῶν
ἦταις ὃ μὴ ἐβούλου λαβεῖν)· ἀκουε. Πῆξον αὐτάς,
νέκρωσον, ἀκινήτους ποίησον πρὸς ἡδονὴν, ἀντὶ ἡλῶν
ὁ φόβος ὁ σὸς πηγνύτω αὐτάς, καὶ νεκρούτω, καὶ
σταυρούτω, καὶ ἀκινήτους καὶ ἀνενεργήτους πρὸς
ἁμαρτίαν παρασκευάζετω. Γνοῦς οὖν τὴν ἐρμηνεσίαν ὁ
τρυφῶν, τοῦτο μὴ αἰτεῖ· ἢ αἰτῶν μὴ τρύφα· καὶ
μάλιστα, ὅτι οὐδ' ἡ τρυφή οἰκαδὲ σοι παρασκευάζεται,
ἀλλ' ἄλλοτρίαις ἀναισχύντως ἐπιτηδῶν τραπέζαις·
ὅπερ ἐν τῶν ἀπευκαταίων καὶ ἀθλίων ὠρίσατο εἶναι ὁ
Σολομών· τὴν σάρκα οὐ δεόντως ὄλως πιαίνεις. Οὐ
γὰρ τῆς χρεῖας· γίνῃ· ἀλλὰ καὶ τὸν κόρον ὑβρίζεις.

Δ. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὁ μὲν τῆς ἀρετῆς γνήσιος ἐρατῆς, καὶ τὸ θεῖον
εἰς τὸ ἀγαγεῖν τὸ ποθοῦμενον εἰς πέρας δίκαιος ἂν
εἴη καλεῖν· ὁ δὲ ἄσπονδος ἐχθρὸς, οὐδὲ ἂν καλέ-
σας (39) ἐπήκοον ἔξει τὸ θεῖον. Τί τοιγαροῦν τὴν
σάρκα τὴν σαυτοῦ κραιπάλαις καὶ μέθαις καταπαί-
νων, καὶ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύων, καὶ πᾶσαν καινο-
τομῶν ὁδὸν ἡδονῆς, καὶ τὸ ἀκόλαστον καὶ κοιμώμενον
διεγείρων τε καὶ παρακαλῶν, ἐν ταῖς εὐχαῖς λέγεις·
« Καθῆλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου ; »
Τῷ μὲν γὰρ νηστείας καὶ χαμηλίας, καὶ παννυχίαι
τὴν οἰκείαν κατατῆκοντι σάρκα, καὶ εὐήνιον αὐτὴν
τῷ πνεύματι κατασκευάζοντι, πρεπωδεστάτη αὐτῆ ἡ
εὐχή· τῷ δὲ, ὡς περ σὺ, σκιρτῶν παρασκευάζοντι
τὴν σάρκα, καὶ τὰς ἀσώτους συνεστιάσεις καὶ τὰς
κραιπάλας διώκοντι, ἐξ ὧν ἡδοναὶ βρῦουσιν, οὐ μόνον
ἀπρεπῆς αὐτῆ ἡ εὐχή, ἀλλὰ καὶ εἰρωνείας, μᾶλλον
δὲ κινδύνου μεσση (40). Ὅταν γὰρ τὸν ἀκήρατον
νοῦν ταῦτα αἰτῇ, ἃ ποιεῖν οὐ θέλει, οὐ μόνον ἀνθρώ-

** Psal. cxviii, 120.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(38) Hæc, ἐμβρόντητε σαυτῷ... σωθῆναι, omittebat ed. Paris. et habet cod. Vat. 650. Edit.

(39) Cod. Vatic. 650, καλέση, et vers. post quarto pro καὶ κοιμώμενων scribit uno verbo κεκοιμημέ-

νων. Id.

(40) Vox μεστή, quæ in ed. Paris. dærat, additur ex cod. Vatic. Edit.

πους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν παρακρούεσθαι θέλει τὸν Ἀκριτήν.

unde voluptates ebulliant, ei non modo non convenit ista precatio, verum etiam ludibrii, imo et periculi plena est. Quando enim integerrimam illam divinam mentem ea rogat, quæ facere non vult, tum vero non solum homines, sed ipsum quoque judicem fallere conatur.

Ε'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τί ἐστι γειραμμένον ἐν τοῖς Ἄσμασι, « Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι. »

Γέγραφας, τί ἐστιν, « Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίδες, » καὶ τὰ ἐξῆς. "Ἄκουε τοίνυν· Ἐχέτω μὲν ἡ ἁμωμος καὶ παρθένος Ἐκκλησία, ἡ ὀρθὴν περὶ τὸ Θεῖον τὴν πίστιν ἔχουσα, τὰ πρωτεία· καὶ αὐτὴ καλεῖσθω περιστερὰ τελεία, ὧν τῶν ταγματῶν ὑπερβαίνουσα τὴν ἀξίαν. Εἰ δὲ καὶ εἰς πράξεις αὐτὸ ἐκλαβεῖν χρὴ, λελέχθω καὶ τάδε· Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίδες, αἱ τῆς βασιλείας ἕνεκεν εἰσπράττουσαι ψυχαί· καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαί, αἱ φόβῳ τῆς κολάσεως ἀπεχόμεναι τοῦ κακοῦ· καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, αἱ διὰ τινὰς προφάσεις κοσμικὰς σωφρονουσαι, καὶ τὸ δίκαιον διώκουσαι, αἱ οὐδὲ πόθῳ τῆς βασιλείας, οὐδὲ φόβῳ τῆς κρισεως τὸ δέον πράττουσιν (41)· ἀλλ' ἕνα πλουτοῦ, ἡ δόξης, ἡ τιμῆς τινος μὴ στερηθῶσι. Μία ἐστὶ περιστερὰ τελεία, ἡ τὸ καλὸν δι' αὐτὸ τὸ καλὸν πράττουσα, τῶν ἀκρῶν ἀγίων σύνοδος· ἡ οὕτε διὰ μισθὸν, οὕτε διὰ τιμωρίαν, οὕτε διὰ πρόφασιν τινα βιωτικὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῷ Θεῷ φίλον, πράττουσα τὸ δέον. Δῆλον δ' ὅτι τὸν Θεὸν ἔχουσα, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ ἔχει· κάκειναι μὲν ἀκοῦσαι δυναίονται· Χάρις τῇ βασιλείᾳ, καὶ τῇ γενένη, τῇ παρασκευασάσῃ ἡμᾶς ἀριστεύσαι. Αὕτη δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀκούσεται, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων μακαρισθησεται.

Ζ'. — ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Εἰς τὸ, « Εἰ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι, γενέσθω μωρός. »

Γέγραφας, τί ἐστὶ τῷ Παύλῳ εἰρημένον· « Εἰ τις δοκεῖ ἐν αἰῶνι τοῦτ' σοφὸς εἶναι, γενέσθω μωρός, ἕνα γένηται σοφός. » Ἄκουε τοίνυν συντόμως. Ἡ οὐσις προκοπῆς ἐστὶν ἐγκοπὴ (42). Ὅστε κενώσασθαι χρὴ τὸν ὄγκον καὶ τὴν φλεγμονὴν (τοιοῦτον γὰρ ἡ Ἑλληνικὴ σοφία, οὐδὲν ἔχουσα στερέμνιον, οὐδὲ σταθρὸν (43), καὶ οὕτως ἐμπλησθῆναι τῆς θείας παιδεύσεως. Εἰ γὰρ μὴ τὸ φύσημα κενωθείη, ἡ στερεὰ διαφθαρήσεται τροφή. Εἰ δὲ βούλει, καὶ διὰ παραδείγματος χωρήσει ὁ λόγος. Ὅνπερ γὰρ τρέπον ἐπὶ τοῦ σώματος, ἐὰν πνεῦμα (44) κενὸν ἐν τῇ γαστρὶ οἰκῆσθαι, λυμάλνεται τὴν πέψιν· οὕτω καὶ ἀπόνοια,

⁴¹ Cant. vi, 7. ⁴² I Cor. iii, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(41) Cod. Vat. 650, τὸ δίκαιον πράττουσαι. Vers. penult. et ult. ep. pro παρὰ πάντων idem cod., legi πάντως. POSSIN.

(42) Ἐγκοπὴ. In ms. B. [et in cod. Vat. 650] erat, ἐκκοπή. Est autem tritissimum hoc dictum: Οὐσις ἐγκοπῆ προκοπῆς· cuius veritatem testatur experientia: et rationem aperit Isidorus epist. 21,

unde voluptates ebulliant, ei non modo non convenit ista precatio, verum etiam ludibrii, imo et periculi plena est. Quando enim integerrimam illam divinam mentem ea rogat, quæ facere non vult, tum vero non solum homines, sed ipsum quoque judicem fallere conatur.

V. — ISIDORO DIACONO.

Quid sibi velit quod in Canticis scriptum est, « Sexaginta sunt reginæ. »

Quæxivisti per epistolam, quid sit: « Sexaginta sunt reginæ, » et quæ sequuntur. Adverte igitur: Principem quidem obtineat locum pura atque integra virgo Ecclesia, quæ rectam in Deum fidem servat: ipsaque vocetur columba perfecta, omnes acies atque ordines dignitate antecedens. Quod si vero etiam de actionibus accipi debet hoc dictum, dicantur hæc quoque. Sexaginta sunt reginæ, animæ, quæ regni cœlestis ergo virtutem operantur: Et octoginta pellices, quæ supplicii metu a vitis abstinent. Et juvenculæ, quarum non est numerus, quæ ob aliquos prætextus mundanos temperantiam colunt, et justitiam sectantur: quæ nec regni cœlestis desiderio, nec iudicii et condemnationis metu officium faciunt; sed ne divitiis, aut gloria, aut honore aliquo priventur. Una est columba perfecta, nempe summe sanctorum cœtus, qui honestum ipsius honestatis causa colit: qui neque ob mercedem, neque ob supplicium, neque ob aliquem huius vitæ prætextum, sed ob id quod Deo gratam rem faciat, officium facit. Cum autem habeat Deum, constat quod omnia simul habeat quæ sunt Dei. Ac illæ quidem audire poterunt: Gratia sit regno cœlesti et gehennæ, quæ nos ad recte agendum paraverit; **416** ista vero nihil tale audiet, sed etiam ab omnibus beata prædicabitur.

VI. — ΕΠΙΜΑΧΩ ΛΕΚΤΟΡΙ.

In dictum, « Si quis videtur sapiens esse, fiat stultus. »

Quæxivisti per epistolam, quid sibi velit quod a Paulo dictum est: « Si quis videtur in hoc sæculo sapiens esse, fiat stultus, ut sapiens fiat. » Audi igitur brevier. Persuasio inanis sapientiæ impedimento est profectui. Quocirca evacuare oportet tumorem et fastum (talis enim res est Græcanica gentiliū sapientia, nihil solidum neque stabile habens), atque ita impleri divina eruditione. Nisi enim flatus evacuetur prius, corrumpi solidum alimentum necesse est. Quod si vis, etiam exemplum adjunget oratio, quo res fiat manifestior. Quemadmodum enim in corpore, si flatus inanis in ventre insideat, co-

infra, ut Senecam nunc taceam. RITT.

(43) Pro σταθρὸν idem cod. habet στεχνόν, et vers. post 2, pro στερεὰ scribit σταρεὰ. POSSIN.

(44) Post πνεῦμα idem cod. inserit duo hæc verba, πολὺ καὶ. Paulo post, pro τὴν πέψιν habet, τῇ πέψει. Vers. seq. inter τῷ et λόγῳ idem infludit θέλω. Ib.

cionem lædit : sic etiam vecordia, si aditum præcluserit sanæ rationi et orationi, sanitatem lædit. Maximum vero ejus sanitatis fundamentum est modestia : quam ipsa quoque naturæ nostræ conditio, ex quo ortum accepit, tantum non edita voce clamans docet, ut quæ nihil nisi pulvis et cinis sit, et supercilium ac fastum eorum, qui arrogantiae morbo laborant, ipsis rerum argumentis comprimit.

VII. — ISIDORO EPISCOPO.

In id quod ab Apostolo dictum est, « Oramus autem Deum, ne faciat is quicquam mali ».

Quæsisisti per epistolam, quid sibi velit, quod dixit Paulus : « Oramus autem Deum, ne afficiat vos ullo malo, non ut nos probati appareamus, sed ut vos bonum faciatis ; nos vero tanquam improbatissimi. » Audi igitur breviter. Quoniam pœna, quæ peccantibus irrogabatur verbo (ut illa quæ Ananizæ et Saphiræ, illa item quæ excæcato mago), peccantes quidem affligebat, eos autem, qui pœnas infligebant, conspicuos atque illustres et formidabiles efficiebat : idcirco dicit : Nolumus ex vestra malitia et afflictione illustres ac celebres fieri, sed libenter obscuro, quantum ad hoc quidem attinet, latere, dum vos clari probatius sitis. Nam qui suæ virtutis splendorem ex eorum qui supplicii afficiuntur calamitate existere cupiunt, illi mihi non patres esse neque doctores habendi videntur, sed potius pestiferi quidam homines et hostes atque tyranni.

VIII. — ISAIÆ.

De Caino et Lamecho 47.

Quæsisisti, quid causæ sit, cur Cain et Lamech, cum uterque cædem patrarint, non tamen similibus affecti sint pœnis. Alter enim pœnas dependit; alter autem veniam 417 consecutus est. (Respondeo:) Quia ille etiam reprehensus (a Deo) factum negavit; iste vero non reprehensus ultro confessus est. Quanquam enim (ipsorum) peccata fuerint æqualia, tamen quæ peccatum sunt consecuta, non fuerunt æqualia. Divinum est enim oraculum, quod jubet : « Dic tu peccata tua primus, ut justificeris » 48. Demus itaque operam sedulo, ne peccemus. Ubi autem forte peccaverimus, nec per negationem nobismet ipsis graviorem pœnam accersamus.

IX. — EUDÆMONIO DIACONO.

Quare pueri (tres) in fornace (Babylonica) communitur omnibus auctores et hortatores fuerunt laudandi Deum; peculiariter vero Danieli 49.

Quæsisisti, quare pueri tres, posteaquam communitur omnibus hominibus hortatores exstiterunt ad

47 II Cor. XIII, 7. 48 Gen. IV, 1 seqq. 49 Isa. XLIII, 26. 50 Dan. III, 26 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(45) Cod. Vat. περιφάνειαν. Possin.

(46) Ἡ διδάσκαλοι. Dissimulare non debeo, in ms. B. esse ἡ δέδι δ., ex quo conjiciat quis, legend. οὐδὲ δίδ. RITT.

(47) Λέγε σὺ τὰς ἀμαρτίας σου πρῶτος. Græc. Bibl. Isa. XLIII, habent, ἀνομιὰς. In sensu nihil in-

terest, utrum usurpes verbum. Nam, ut Joannes apostolus ait, ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. Id (48) Ed. Paris., ἵνα δικαιωθῆς σπουδάσωμεν cum asterisco defectus indice. Possin.

Z. — ΊΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, « Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς μηδὲν κακόν. »

Γέγραφας, τί ἐστὶν ὃ ἐφη ὁ Παῦλος, « Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς μηδὲν κακόν, οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανώμεν, ἀλλ' ὅπως τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὤμεν. » Ἄκουε τοίνυν συντόμως. Ἐπειδὴ ἡ λόγῳ τικτομένη κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων τιμωρία, οἷον ἡ κατὰ τῶν περὶ Ἀνανίαν καὶ Σάππειραν, καὶ ἡ κατὰ τοῦ τυφλωθέντος μάγου, τοῖς μὲν ἀμαρτάνοντας ἐταπεινῶν, τοῖς δὲ κολάζοντας λαμπροὺς καὶ ἐπισήμους καὶ φοβεροὺς ἀπέφαινε, διὰ τοῦτο φησὶν, ὅτι Οὐ βουλόμεθα ἐκ τῆς ὑμετέρας κακίας λαμπροὶ φαίνεσθαι, ἀλλ' ἡδέως ἄσημοι διὰ τοῦτ' ἂν εἴημεν, ἵνα ὑμεῖς εὐδόκιμοι εἴητε. Οἱ γὰρ βουλόμενοι τῆς οικίας ἀρετῆς τὴν ἐπιφάνειαν (45) ἐκ τῆς τῶν κολαζομένων συμφορᾶς τίκτεσθαι, οὐ μοι δοκοῦσι πατέρες εἶναι ἢ διδάσκαλοι (46), ἀλλὰ λυμεῶνες καὶ ἐχθροὶ καὶ τύραννοι.

H'. — ΗΣΑΙΑ.

C

Περὶ τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Λάμεχ.

Διὰ τί, ἐφη, ὁ Κάιν καὶ ὁ Λάμεχ φόνον δράσαντες οὐχ ὁμοίως ἐκολάσθησαν; Ὁ μὲν γὰρ δίκας ἔδωκεν ὁ δὲ συνεγνώσθη. Ἐπειδὴ ὁ μὲν καὶ ἐλεγχομένος ἠρνήσατο ὁ δὲ μὴ ἐλεγχομένος ἐξωμολόγησατο. Εἰ γὰρ καὶ τὰ τῆς ἀμαρτίας ἴσα, ἀλλὰ τὰ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν οὐκ ἴσα. Θεὸς γὰρ ἐστὶ χρησμὸς παρακελευσόμενος ὁ λέγει σὺ τὰς ἀμαρτίας σου πρῶτος (47), ἵνα δικαιωθῆς. Οὐκοῦν μάλιστα μὲν σπουδάσωμεν (48) μὴ πλημελεῖν. Εἰ δὲ καὶ πλημελήσωμεν, μὴ διὰ τῆς ἀρνήσεως χαλεπωτέραν (49) ἑαυτοῖς τὴν δίκην παρασκευάσωμεν.

Θ. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

D

Διὰ τί ἐν τῇ καμίνῳ οἱ παῖδες κοινῇ πᾶσι παρακελεύσαντο εὐλογεῖν τὸν Θεόν, ἰδίως δὲ τῷ Δανιήλ.

Διὰ τί, ἐφη, οἱ παῖδες οἱ τρεῖς μετὰ τὸ πᾶσι ἀνθρώποις κοινῇ παρακελεύσασθαι, εὐλογεῖν τὸν

Θεόν, ἰδίᾳ τῷ Δανιὴλ παρεκελεύσαντο(50). Φημι τοίνυν, ὅτι (51) ἐπειδὴ οἱ μὲν κοινῆς προνοίας, οἱ δὲ καὶ ἰδικῆς καὶ ἐξαιρέτου προστασίας ἀπέφλασαν· καὶ οἱ μὲν τὸν ἔμφυτον εἶχον· οἱ δὲ καὶ τὸν γραπτὸν ἐδέξαντο νόμον.

V. — ΓΙΣΙΔΩΡῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Περὶ τοῦ ῥητοῦ τῆς ἐπιστολῆς Ἰακώβου· « Ἡ γλῶσσα πῦρ. »

Διττήν μοι ἴδοκεί, τὴν μὲν πιθανωτέραν, τὴν δὲ (52) πικροτέραν ἐρμηνείαν εἶχειν τὸ παρὰ σοῦ ζητηθέν· « Ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος (53) τῆς ἀδικίας. » Μάλιστα μὲν ἐπειδὴ εὐστροφος οὖσα καὶ ῥάστη εὐχερῶς πολλὰ λαλοῦσα κακά. Καὶ γὰρ καὶ κατηγορεῖ, καὶ κακηγορεῖ, καὶ ἐπιπορεῖ, καὶ ψεύδεται, καὶ ψευδομαρτυρεῖ, καὶ πολλοὺς ἀδικῶς εἰς πῦρ ἐμβάλλει, καὶ εἰς ξίφος, καὶ εἰς πέλαγος ὠθεῖ. Κόσμον δὲ οἶδε καλεῖν ἢ Γραφῆ τὸ πλῆθος. « Ὁ κόσμος γὰρ, φησὶν, αὐτὸν οὐκ ἔγνω. » τοῦτ' ἐστὶ, τὸ πλῆθος. Ἡ γλῶσσα οὖν, φησὶν, ἢ πῦρ ἐστὶ, πλῆθος ἀδικῶς κατακαίουσα, ἢ πλῆθος πυρὸς ἀδικου δοχεῖον. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῇ κακίᾳ συμπράττοντες, καὶ τὴν ἀδικίαν σεμνύνοντες, δεινότετοι ὄντες ῥητορεύειν ἐπὶ πράξεσι πονηραῖς καὶ παρανόμοις, λόγων εὐπρέπειαν ἔχόντων οὐκ ἀποροῦντες, λανθάνουσι καθ' ἑαυτῶν τὴν ψήφον τιθέμενοι, καὶ δεῖγμα τῆς ἑαυτῶν προαιρέσεως τῆς ἐπὶ τὰ φαῦλα βεπούσης διὰ τῶν λόγων πούτων ἐκφέρουσιν, ἴσως στηλιτεύων αὐτοὺς τοῦτ' ἔφη· « Ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. » ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι ὁ τῆς εὐγλωττίας πυρὸς, ὅταν

bitatem ornandam, sed ad virtutem decorandam eationibus suoapte splendore præfulget.

IA. — ΘΕΟΔΩΡῶ (54) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ.

Εἰς τὸ· « Ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν. »

Ἄγνοεις, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἡ νέα φιλοσοφία τῆς ὡς νηπιοῖς διαγορευθείσης τῆς παλαιᾶς παραινέσεως ἐστὶν ὑψηλοτέρα. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν παρὰ σοῦ, « Ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμισον αὐτόν· ἐάν διψᾷ, πότιζε αὐτόν. » οὐ λίαν μέγα καὶ νεανικόν, ἀλλ' εὐχῆς ἔργον ἐστὶ. Τὸ γὰρ εἰς τοσαύτην ἐμπεσεῖν ἐκείνον ἀνάγκην ὡς τῶν ἀναγκαίων (55) δεηθῆ-

⁷⁰ Jac. III, 6. ⁷¹ Joan. I, 10. ⁷² Prov. XXV, 21; Rom. XII, 20.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(50) *Τῷ Δανιὴλ παρεκελεύσαντο.* In cantico trium puerorum, qui vocantur, Danielis cap. III, hic locus quem inquit, hodie non exstat: nulla enim ibi Danielis mentio, RITT.

(51) Cod. Vatic. 650 omitti ὅτι. Possin.

(52) Inter δὲ et πικροτέραν idem cod. inserit, δεινότεραν καί. Similiter vers 5 inter πολλὰ et λαλοῦσα idem infidit δρᾶ. In.

(53) Confer Chrysost. homil. 22, ad Ephes. Oide

benedicendum Deum, privatim Daniele m hortati fuerint (ad idem officium). Aio itaque (hanc mihi ejus rei causam videri fuisse), quoniam illi quidem generalis Providentiæ, hi vero etiam insuper peculiaris atque eximix cujusdam protectionis fructum perceperunt; et illi quidem natura insitam habuerunt, hi vero etiam scriptam legem acceperunt.

X. — ISIDORO EPISCOPO.

De dicto Epistolæ Jacobî, « Lingua est ignis 70, » etc.

Geminam mihi videtur interpretationem, partim probabiliorem, partim vero acerbiorē, habere illud abs te quæsitum: « Lingua ignis est, mundus iniquitatis; » maxime quidem, quia versatilis et lubrica est, multaque facile mala loquitur. Nam et accusat, et maledicit, et pejerat, et mentitur, et falsum dicit testimonium, et multos in ignem injuste conjicit, et in gladium et in mare impellit. Mundum autem solet vocare Scriptura multitudinem. Nam (et Joannes evangelista) inquit: « Mundus eum non cognovit 71; » hoc est multitudo, seu plebs. Lingua igitur, inquit, aut ignis est, multitudinem inique comburens, aut receptaculum multitudinis ignis injusti. Quia vero multi faventes improbitati, et iniquitatem honesta specie exornantes, dicendi rhetorica facultate egregie valentes in actionibus improbis et injustis, neque destituti orationum pulchræ speciem habentium copia, non animadvertunt quod adversus semetipsos calculum ferant, et istiusmodi orationibus specimen suæ animorum inductionis ad res malas propensæ proferunt; ideirco fortassis ipsos reprehendendi causa hoc dixit. « Lingua ignis est, mundus iniquitatis. » Quasi diceret: Eloquentiæ et ornate dictionis fax ubi eos qui graviter lapsi sunt exornat, fucum facere videtur veritati. 418

Quare dicendi facultate non oportet abuti ad impro-transferenda est, quæ quidem etiam absque oratio-

XI. — THEODORO SCHOLASTICO.

In illud, « Si esurierit inimicus tuus, ciba eum 72. »

Videris ignorare quod nova (Evangelii) philosophia sublimior sit veteri illa præceptione, quæ tanquam infantibus edita est. Nam illud dictum, quod tibi admirationi est: « Si esurierit inimicus tuus, ciba eum; si sitierit, potum illi præbe; » non est adeo res præclara et eximia, sed ejusmodi, quæ magis optanda sit, ut contingat. Nam cum ille in tan-

τὸν κόσμον τοῦτον καλεῖν ἢ Γραφῆ τὰς πονηρὰς πράξεις. RITT.

(54) Non Theodoro sed Ἀδαμαντίῳ, *Adamantio*, inscribitur hæc epistola in cod. Vatic. 650, vers. 2 ep. quod est in edito, τῆς, abest a codice. vers. 5 post ἐστὶν idem addit πολλῶ. Possin.

(55) Hæc, ὡς τῶν ἀναγκαίων suppleuntur ex codice Vaticano 650. EDIT.

tam incidit penuriam ut ad vitam necessariis careat, et ei opus sit etiam inimici commiseratione, id vero quavis equidem calamitate et quovis adeo supplicio acerbius et gravius esse aio. Atque ita vulgus hominum sibi id persuasum habet, cum dicit: Ne eo redigar, ut ab inimicis meis cogar stipem accipere. Quod si igitur id quod dictum est, ejusmodi est, ut facientibus quidem optabile, iis vero qui patientur supplicii loco sit: quid est quod mireris? maxime, cum nec simplex sit beneficium, sed majus quoque afferat supplicium. Hoc enim faciens, inquit, carbonibus ignis coacervabis supra caput ejus. Si igitur ipsa per sese res supplicii loco cedit, causa quoque ob quam sit, alterius pœnæ gratia sit. Nam illis, qui dicunt (sic accipi ea verba oportere) calefacias ipsius principem animæ partem, et efficias ut ad sobrietatem redeat: non est valde auscultandum. Nam (si hoc voluisset intelligi) non adjunxisset necessitatem famis; sed quovis tempore addidisset bene se habere. Non igitur equidem miror et magni facio eos qui hoc faciunt, sed illos potius, qui cum rebus secundis affluentes videant inimicos suos, tamen non solum non indignantur (super ea felicitate), sed etiam laudant eos, et pro ipsis orant, id quod nova (Evangelii) philosophia præcipiens ait: « Diligite inimicos vestros; benefacite iis, qui oderunt vos. Orate pro infestantibus vos et persequentibus vos ⁷². » Illic enim necessitas frangere solet (animum). Istic autem nuda est voluntaris exploratio. Quod si Apostolus quoque veteri illa exhortatione usus est: at omnibus liquet, ipsi sermonem cum imperfectioribus fuisse.

XII. — THEODORO DIACONO.

Quare Paulus, cum dixisset: « Vis autem non timere potestatem, etc., » paulo post dicit: « Reddite ergo ei cui timorem (debitis) timorem ⁷³. »

Quoniam tibi non oportebat rescribere, petenti ut absque præparatione et demonstratione apostolicum locum interpreter **419** (tecumque communicem) qui etiam adhibita licet diligenti præparatione et prolixo orationis ambitu, difficulter tamen explicatur: tamen quia tyrannica quædam vis amoris me subigit hoc facere, dicam (tuum autem fuerit æstimare, an possim fugientem Apostoli mentem comprehendere investigare) quod ait (Paulus) id esse ejusmodi. Si cum servus esses, ad fidem (Christianam) vocatus es, noli ringi, noli moleste ferre, perinde quasi hac in re aliquid tibi detrimenti afferretur. Quia enim nihil hoc adversi habet, ideo tibi consi-

⁷² Matth. v, 44. ⁷³ Rom. xiii, 3-7.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Καλῶς χρῆσθαι forte verum est, καλοῖς οὐ μόνον τοῦς. Puto legend., οὐ μόνον οὐ δυσχ. τοῦς μισοῦντας. In ms. B. erat, τοῖς μισοῦσιν. RITT.

(57) Pro ὡσπερ idem cod. scribit, ὅπερ. Vers. post 2 idem pro τοῦς μισοῦντας legit τοῖς μισοῦσιν. Vers. inde 5 post γάρ addit ἢ, et mox pro ἐχρήσατο habet κατεχρήσατο. POSSIN.

(58) Epistolæ hujus inscriptio videtur aliena esse a proposito: non enim hic agitur de loco Pauli ad

Α ναὶ καὶ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐλεηθῆναι, πάσης συμφορᾶς ἔγωγε εἶναι ὀρίζομαι βαρύτερον καὶ πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον. Οὕτω γοῦν οἱ πολλοὶ τοῦθ' ὄρκον μέγιστον νενομίκασι, λέγοντες· Μὴ λάθω παρὰ ἐχθρῶν μου ἔρανον. Εἰ τοίνυν τοῖς μὲν ποιοῦσι κατ' εὐχὴν, τοῖς δὲ πάσχουσι κατὰ τιμωρίαν γίνεται, τί θαυμάζεις; Καὶ μάλιστα, ὅταν μὴδὲ ἀπλῆ ἢ εὐεργεσία, ἀλλὰ τιμωρίας μερίζουσι ποιητικῆ. Τοῦτο γὰρ ποιῶν, φησὶν, ἀνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἐν τιμωρίας γίνεται μέρει, καὶ ἡ αἰτία δι' ἣν γίνεται, διὰ κόλασιν ἄλλην γίνεται. Τοῖς γὰρ λέγουσιν, ὅτι θερμανεῖς αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ἀνανῆσαι ποιήσεις, οὐ πάνυ προσεκτέον. Ἡ γὰρ ἂν οὐ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ προσέθηκεν, ἀλλ' ἐν παντὶ καιρῷ

B καλῶς χρῆσθαι (56) προσέταξεν. Οὐ θαυμάζω ἔγωγε τοὺς τοῦτο ποιοῦντας, ἀλλὰ τοὺς ἐν εὐήμερίᾳ ὄρῶντας τοὺς ἐχθρούς, μὴ μόνον τοὺς δυσχεραίνοντας, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦντας, καὶ εὐχομένους ὑπὲρ αὐτῶν, ὡσπερ (57) ἡ νέα φιλοσοφία προστάττουσα φησὶν· « Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν· καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς· προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων. » Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀνάγκη ἐπι- κλᾶν οἶδεν· ἐνταῦθα δὲ γυμνὴ ἐστὶ τῆς διανοίας ἡ βᾶσανος. Εἰ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος τῆ παλαιᾷ ἱερέσῃ παραίνεσει, ἀλλὰ πᾶσι δῆλόν ἐστιν, ὅτι πρὸς ἀτελεστέρους ὁ λόγος ἦν αὐτῷ.

C IB'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Διὰ τί ὁ Παῦλος, εἰπὼν· « Θέλεις δὲ μὴ φοβῆσθαι τὴν ἐξουσίαν; » μετ' ὀλίγον φησὶν· « Ἀπόδοτε, φησὶ, τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον (58). »

Ἄντεπισταλῆναι μὲν σοὶ οὐκ ἐχρῆν, παρακαλέσαντι ἄνευ προκατασκευῆς καὶ ἀποδείξεως τὸ ἀποστολικὸν μεταφρασθὲν (59) χωρίον, ὃ καὶ μετὰ προκατασκευῆς καὶ μακρᾶς περιόδου μόλις σαφηνίζεται. Ἐπειδὴ δ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης τυραννοῦμενος ἐξεβιάσθη, φημὶ (σὸν δ' ἂν εἴη (60-61) κρίναι, εἰ δύναμαι συντόμως θηρεῦσαι φεῦγον τὸ τοῦ Ἀποστόλου βούλημα), ὅτι ὁ φησι, τοῦτό ἐστιν. Εἰ δούλος ὢν ἐκλήθης εἰς τὴν πίστιν, μὴ ἄλυσ, μὴδὲ δυσχέρανε, ὡς ταύτη παραβλαπτόμενος. Ὅτι γὰρ οὐδὲν ἐστὶ τοῦτο δεινὸν, συμβουλευσάσω σοι, ὅτι εἰ καὶ δύνασαι γενέσθαι ἐλεύθερος, μᾶλλον χρήσασθαι τῆ δουλείᾳ. Ἐλάττονα γὰρ λόγον ἐν ταῖς εὐθύναις ἀπαιτηθῆσθαι, ἢ τε μὴ μόνον

Roman. xiii, sed ad Corinth. I, cap. vii. Deinde alterum φησὶ redundare puto, vel pro eo reponendum οὖν ἀπόδοτε οὖν. RITT.

(59) Μεταφρασθὲν. Αὐτὴ μεταφρασθῆναι legend. Aut verbum aliquod deest, ut, πέμπειν. RITT. — Cod. Vatic., μεταφρασθῆναι.

(60-61) Cod. Vat. pro δ' ἂν εἴη habet δ' ἐστὶ. vers. post 5, ante ὄλιγον omittit si. Vers. inde 2, post γάρ addit περ. POSSIN.

αὐτῷ τῷ Κυρίῳ δουλεύων, ἀλλὰ καὶ τῷ ἴσωματικῷ ἄλιον dabo ut, etiamsi liber fieri posses, tamen malis uti servitute. Nam ita futurum esse ut minor abs te exigatur ratio, quippe qui non solum ipsi Domino (Deo) servias, sed etiam corporali hero tuo. Qui enim in fidem vocatus, et a peccato in (veram) libertatem assertus est, quamvis interim servili sit conditione, libertus tamen Domini est, eo quod ab ipso e servitute peccati sit liberatus, quia tamen ei incumbit necessitas exhibendi ministeria etiam corporali domino, non adeo strictam rationem reddere cogetur. Qui vero omnino liber est, nec ulli (mortali hero) subjectus, sed Christi (solius) est servus, per omnia huic subditus erit. Quamobrem etiam severiores dabit pœnas (si officio suo defuerit). Hæc igitur hactenus loco explicationis ad hoc dictum attulisse sufficiat. Quod si plenius et solidius (hæc eadem de re) cognoscere aves, lege epistolam, quam non ita pridem de ea re ad episcopum tuum scripsi, et exacte scies.

IIΓ. — ΣΥΡΩΝΙ (63).

Eis τό, « Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς (64) οὐδὲν »

Ἄπαντες ἄνθρωποι (65) τοῦτοις καὶ συμμαχεῖν καὶ προσέχειν ἐθέλουσιν, οἷς ἂν θεάσωνται οὐ καθεύδοντας οὐδὲ βίθυμοῦντας, ἀλλὰ παρασκευαζομένους καὶ παρατεταγμένους, καὶ πράττειν ἐθέλοντας, ἃ χρῆ. Πῶς οὐ τὴν ἀήτητον συμμαχίαν, καθεύδων καὶ βέγγων, καὶ μὴ φροντίζων τῆς σαυτοῦ σωτηρίας, ἐπιπτήναι σοι παρακαλεῖς, καὶ διαμαρτάνων δυσχεραίνεις; Ἥγεισθω τοίνυν τὰ παρὰ σοῦ, καὶ τὰ παρ' ἐκείνης ἔψεται. Οὐ γὰρ λόγος καλουμένη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργος παρακαλούμενη, ὥσπερ αὐτεπάγγελτος ἦξει. Ἢ γὰρ τοὺς καθεύδοντας διεγείρουσα, καὶ τοὺς μὴ βουλομένους προτρέπουσα, οὐκ ἂν τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν ἐλομένους τὴν ἀρετὴν, ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ καὶ συμπράξει, καὶ εἰς τέλος ἀσιον τὸ κατόρθωμα ἔξει. nequaquam deseret illos, qui a se ipsis virtutem amplectuntur, quin potius adjuvabit eos sedulo, et ad finem felicem perducet virtutis officii rectam actionem.

IIΔ. — ΓΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΤΩ (66).

Eis τό « Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ χέση (66). »

Ἄπειλεῖ μὲν ἡ πάντων βασιλεύουσα φύσις τοῖς
 70 Rom. viii, 28. 70 I Cor. x, 12.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(62) Pro μετὰ τοῦ δὲ αὐτοῦ idem ascribit μετὰ τοῦτο δὲ αὐτῷ, et vers. penult. inter τὸν et ἐπίσκοπον inserit τόν. Possin.

(63) Συρῶνι cod. Vat. 650. Initio ep. pro ἄπαντες idem habet, et πάντες. Vers. 2 post προσέχειν addit, τὸν νοῦν. Vers 3 et 4 pro παρασκευαζομένους scribit παρασκευαζομένους. Vers. 6 ante καθεύδων addit καί. Vers. 7 et 8 pro παρακαλεῖς habet παρακαλῶν. Vers. post παρακαλούμενη addit, ἀσμενος καί. Vers. post 3, ἀφ' mutat in ἐφ'. Vers. ult. ep. pro ἔξει legit ἔξει. Id.

(64) Confer epist. 51, infra h. lib. et lib. II, epist. 2. RITT.

(65) Ἄπαντες ἄνθρωποι. F. leg. Et πάντες, vel in seqq. pro πῶς οὐ legendum πῶς τοίνυν οὐ. Similem sententiam vide supra h. lib. epist. 2. Imitatur autem hic quoque Demosthenem, ut et alibi sæpe.

Præclare ad hanc rem Alcinius Avitus in lib. *De laude castitatis* ad Fusciam sororem.

*Nam quid dona juvant hominem, si mente soluta
 Turpia collatum disperdant otia munus?*

lium dabo ut, etiamsi liber fieri posses, tamen malis uti servitute. Nam ita futurum esse ut minor abs te exigatur ratio, quippe qui non solum ipsi Domino (Deo) servias, sed etiam corporali hero tuo. Qui enim in fidem vocatus, et a peccato in (veram) libertatem assertus est, quamvis interim servili sit conditione, libertus tamen Domini est, eo quod ab ipso e servitute peccati sit liberatus, quia tamen ei incumbit necessitas exhibendi ministeria etiam corporali domino, non adeo strictam rationem reddere cogetur. Qui vero omnino liber est, nec ulli (mortali hero) subjectus, sed Christi (solius) est servus, per omnia huic subditus erit. Quamobrem etiam severiores dabit pœnas (si officio suo defuerit). Hæc igitur hactenus loco explicationis ad hoc dictum attulisse sufficiat. Quod si plenius et solidius (hæc eadem de re) cognoscere aves, lege epistolam, quam non ita pridem de ea re ad episcopum tuum scripsi, et exacte scies.

XIII. — ΣΥΡΩΝΙ.

In illud (Pauli dictum): « Qui secundum propositum vocati sunt 70. »

Omnes homines ita sunt affecti, ut illis studeant et opitulari et attendere, quos viderint nequaquam dormientes neque ignavia deditos; sed qui ipsi se præparant, et instruunt, et prompti sunt ad officii partes peragendas. Qua igitur fronte tu postulare audes ut, dum ipse dormis, ac stertis, nullaque salutis tuæ cura tangeris, insuperabile auxilium (cæleste) ad te volet, cumque voto tuo frustraris, id ægre fers? Præcedant itaque ea quæ tuarum sunt partium, quæque a te exiguntur; et tunc demum ea quæ sunt auxilii divini, subsequuntur. Nam si non solum verbis imploratum fuerit, verum etiam factis advocatum quasi sua sponte accurret. Quod enim dormientes excitat, et nolentes instigat, id certe amplectuntur, quin potius adjuvabit eos sedulo, et actionem.

XIV. — HIERACI PRESBYTERO.

In illud (Pauli dictum): Qui videtur sibi stare, videat ne cadat 70. »

Comminatur quidem præpotens illa omnibusque

Auxilium conatus amat. Quis namque vacantem.

Adjuvet, aut somno virtutem jungat inertis?

Cui sententiæ subjungit parabolam de diversis talentis a patrefam. creditis, Matth. xxv, 24 et seqq. Sic Chrysostomus homil. 21 in fin. ad Ephes. Ἄν ἴδῃ ἡμᾶς (ὁ Θεός) τοῦτο μεριμνῶντας, τοῦτου φροντίζοντας, συναντιλήφεται· ἂν μηδὲνα ποιουμένων λόγον, οὐ δώσει χεῖρα· οὐ γὰρ καθεύδουσιν ἡμῶν χορηγεῖ τὴν βοήθειαν, ἀλλὰ πονουμένοις καὶ αὐτοῖς· οὐ γὰρ βοηθός, οὐ τοῦ ἀργούντος ἐστὶ βοηθός, ἀλλὰ τοῦ καὶ αὐτοῦ ἐργαζομένου. Deus, inquit, non dormientibus nobis auxilium fert, sed si et ipsi laboremus. Adjuvor enim non est otiosi adjutor, sed ejus qui ipse quoque operatur. Vid. eundem et alibi. Sic Gregorius Nazian. *Epitaphio in fratrem Cæsarium*: Φιλοσοφεῖν μὲν γὰρ ὅσω μέγιστον καὶ χαλεπώτατον, καὶ οὐ πολλῶν τὸ ἐπιχειρήμα, οὐδὲ ἄλλων ἢ τῶν ὑπὸ τῆς θείας προκεκλημένων μεγαλονοίας, ἢ τοῖς προηρημένοις καλῶς χεῖρα δίδωσι. RITT.

(66) In titulo pro πρεσβυτέρῳ cod. Vatic. 650 scribit, λαμπροτέρῳ. Possin.

420 rebus imperitans natura in peccatum prolapsis supplicia se irrogaturam, ut integram illibatamque animæ pulchritudinem conservent; lapsis autem salutarem dextram præbet, et veniam tribuit pœnitentiam agentibus. Aliis enim clamat: « Qui sibi videtur stare, videat ne cadat; » aliis autem: « Nunquid cadens non resurget? » Aliis denique: « Ecce sanus es factus: ne amplius peccato ⁷⁶. »

XV. — EPIMACHO LECTORI.

Communis ille omnium hostis, ut pote tyrannidis morbo laborans, humanum genus naturalibus illis, quibus præditum erat, bonis exutum spoliavit, et vivendi ratione virtuti contraria instructum induit, cum ad eam rem vires humanas nactus esset obsequentes. Non enim per seipsum habuisset tantum roboris, nisi ab ignavia eorum quos decepit magnopere fuisset corroboratus. Verum quia oportebat humanitate atque clementia Opificis nostri iterum induere arma virtutis, Deus Verbum in terras venit, nobisque charitatem, quasi quamdam angelicam stolam contexit, in qua universam virtutis armaturam fabricavit. Nam virtutum omnium præclara facinora, quæ in specie solent enumerari, una generalis virtus complexa est; cujus nomen est *charitas* sive *dilectio*.

XVI. — HERONI SCHOLASTICO.

In illud (Pauli dictum), « Reddite ei cui honorem (debitis), honorem ⁷⁷. »

Reddendus est, o celeberrime vir, honor ei qui honore dignus est, et ita quidem, ut nec adulationem adhibeamus, neque illius benevolentiam captemus (nietuendum est enim, ne quis per hæc in vilitatem et contemptionem incidat, et assentationem quamdam scurrilem exercens semetipsum probro afficiat): sed cum decore conveniente id quod decet unicuique tribuendum est. Fieri enim potest, ut debitum non convenienter, nec ut decet, reddatur.

XVII. — ISIDORO EPISCOPO.

Cum ex omnibus sacris Scripturis demonstrare queam, res Judaicas prorsus pessumivisse, nec restitutum iri, tum ex ipso illo dicto, quo innixus Judæus ille qui tecum disputavit, fore arbitratus est ut restituerentur, omnimodam ipsarum deletionem atque interuersionem ostendere conabor. Quodnam ergo illud est dictum, quo ille fretus magnifice adeo sentit? « Magna, inquit, erit gloria domus hujus, ultima supra primam ⁷⁸. » Verum priusquam ad

⁷⁷ Jerem. viii, 4. ⁷⁸ Joan. v, 14. ⁷⁹ Rom. xiii, 7. ⁸⁰ Agg. ii, 7, 8.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(67) *Ῥώμην*. Puto priore loco legendum *γνώμην*, posteriore *Ῥώμην*, hoc modo: *τὴν τῶν ἀνθρ. γνώμην ὑπήκοον δεξάμενος*· οὐ γὰρ ἂν τοσαύτην Ῥώμην εἶχε, etc. [Sic cod. Vat. 650]. Est autem elegans παραχρησὶς ἢ γνώμην et Ῥώμην qua et alias usi libenter Græci, ut auctor epigrammatis in Demosthenem: *Ἐπερ Ἰσὴν γνῶμη Ῥώμην, Δημόσθερος εἶχε, Οὐκ ἄρ' ἂν Ἑλλήνων ἦρχεν Ἀρης Μακεδῶν*. RIT.

A πταλοῦσι τιμωρίας, ἵνα ἀκέρατον εἴωσι τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος· πεσοῦσι δὲ δεξιᾶν σωτήριον ὀρέγει, καὶ συγγνώμην μετανοοῦσι νέμει. Τοῖς μὲν γὰρ βοᾷ· « Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση. » Τοῖς δέ· « Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται. » τοῖς δέ· « Ἴδε ὕγιης γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε. »

IE'. — EPIMACHO ANAGNΩΣΤῆ.

Ἀπημφίασε μὲν ὁ κοινὸς ἀπάντων ἐχθρὸς, ἀτεθὴ τυραννίδα νοσῶν, τὸ ἀνθρώπινον γένος τῶν προσόντων αὐτῷ ἐμφύτων πλεονεκτημάτων, καὶ τὴν ἐναντίαν τῆς ἀρετῆς περιστέειλε πολιτείαν, τὴν τῶν ἀνθρώπων Ῥώμην (67) ὑπήκοον δεξάμενος. Οὐ γὰρ ἂν τοσαύτην γνῶμην εἶχε καθ' ἑαυτὸν, εἰ μὴ ὑπὸ τῆς τῶν ἀπατηθέντων ῥαθυμίας κομιδῆ ἐπαβρώσθη. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶδε φιλανθρωπίᾳ τοῦ Δημιουργοῦ ἐνδυσασθαι πάλιν τὰ τῆς ἀρετῆς ὄπλα, δεῦρ' ἐπεφοίτησεν ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ὑψηλάμενος ἡμῖν τὴν ἀγάπην, ὡσπερ ἀγγελικὴν στολὴν, τὰ πάντα ἐν αὐτῇ ἐτεκνήνατο. Τὰ γὰρ καθ' εἶδος ἐπαριθμούμενα τῶν ἀρετῶν κατορθώματα μίᾳ γενικῇ ἀρετῇ περιέλαβεν, ἧς ἡ ἀγάπη τοῦνομα.

IC'. — ΗΡΩΝΙ (68) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ.

Εἰς τὸ· « Ἀπόδοτε τῷ τιμὴν, τὴν τιμὴν. »

Ἀποδοτέον, ὧ ἔλλογιμώτατε, καὶ τῷ τιμῆς ἀξίῳ τὴν τιμὴν, οὐ θωπεῖαν ἐπιδεικνύμενον, οὐδὲ τὴν ἐκείνου εὐμένειαν θηρώμενον (δέος γὰρ διὰ ταῦτα εἰς εὐτέλειαν ἔκπεσιν, καὶ τινα κολακείαν βωμολόχον ἐξασκήσαντα κατασιγύνειν ἑαυτὸν)· ἀλλὰ σὺν κόσμῳ προσήκοντι τὸ πρέπον ἀπονεμητέον. Οἶδόν τε γὰρ τὸ προσηκόντως (69) τὸ χρέος ἀποδοθῆναι.

IZ'. — ΙΣΙΔΩΡῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.

Ἀπὸ πασῶν τῶν ἱερῶν Γραφῶν δεῖξαι δυνάμενος, ὅτι τὰ Ἰουδαϊκὰ πράγματα τέλειον οὐχεταί (70), καὶ παλιγγενεσίαν οὐχ ἔξει ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥήσεως, ἧς Ἰσχυρίζομενος ὁ πρὸς σὲ διενεχθεὶς Ἰουδαῖος ἐνόμισεν αὐτὰ ἀναστῆσεσθαι, τὸν παντελῆ αὐτῶν ἀφανισμὸν δεῖξαι πειράσομαι. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη, ἐφ' ἣ ἐκεῖνος μέγα φρονεῖ; « Καὶ ἔσται, φησὶν, ἡ δόξα τοῦ οἴκου, ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην. » Ἄλλὰ πρὶν εἰς τὴν ἐρμηνείαν χωρήσω, οὐκ οἶδα τί δράσω, πότερον κατ-

(68) In titulo pro Ἡρωῖν habet Ἰέρακι cod. Vat. 650. POSSIN.

(69) Τὸ προσηκόντως. Forte, leg. οὐ προσηκ. — Cod. Vat. 650, μετὰ τοῦ προσηκόντως. RITT.

(70) Ὅτι τὰ Ἰουδαϊκὰ πράγματα τέλειον οὐχεταί. Idem demonstrat etiam infra epist. 74. Et D. Joannes Chrysostomus totis vi homilibus sive libris contra Judæos editis. Confer Stellam Messix. RITT.

γνώ αὐτοῦ πῆς ἀπαιδευσίας, ἢ μισήσω τὴν κα-
 κουργίαν. Τὸν μὲν γὰρ ἀμαθῆ διδάσκειν χρή· τὸν δὲ
 κακοῦργον ἐλέγχειν. Μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἐρμηνεῖα καὶ
 παιδεύσεις ἔσται τοῖς ἀγνοοῦσι, καὶ ἐλεγχοὶ τοῖς κα-
 κουργοῦσι, φέρε, αὐτὴν τὴν βῆσιν εἰς μέσον ἀγά-
 γωμεν. Φημι τοίνυν ὅτι, Σολομῶνως ἀναστήσαντος, ὁ
 Βαβυλωνίως αὐτὸν ἐκλίνε, καὶ τοὺς Ἰουδαίους αἰχμα-
 λωτεύσας ἀπήγαγεν. Ἐπει τοίνυν μετὰ τὴν ἐπ' ἀνόδον
 ἐμελλόν-τοῦτον ἐγείρειν (71)· οὐδεμία δὲ χρημάτων
 ὀψοφαίνετο πρόσδος, εἰς χρηστὰς ἐλπίδας αὐτοὺς
 ἄγων ὁ Θεός, ὅπως ἀφαινοῦνται τοῦ ἔργου, ἐφη· « Ἐμὸν
 τὸ ἀργύριον, καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον. Καὶ ἔσται ἡ δόξα
 τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην. » Ἐνδέ
 μοι πρόσσεχε τὸν νοῦν. Ὁ Ζοροβάβελ ἤψατο τῆς δευ-
 τεράς οἰκοδομίας, καὶ χρηστὰς εἰρηται περὶ αὐτοῦ·
 « Αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τούτον, B
 καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπιτελοῦσιν (72) αὐτόν. » Τὸ δ',
 ἐθεμελίωσαν, δείκνυσι μὲν καὶ τὴν μετὰ τὴν Βαβυ-
 λῶνα παντελῆ ἐρμηλίαν· δείκνυσι δὲ καὶ τὴν δευτέραν
 οἰκοδομίαν. Ἐπει οὖν ἀνέστη ὁ ναός, καὶ εἰς τὴν
 λαμπροτέραν τῆς προτέρας ἠνέχθη (73) εὐπρέπειαν·
 πάλιν πταισιάντων τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὰ κατὰ τὸν
 Χριστόν, παρεδόθη τῇ τῶν Ῥωμαίων χειρὶ, ἦτις αὐ-
 τὸν εἰς τοῦδαφος κατήνεγκεν. Εἰ μὲν οὖν ἤμελλε
 πάλιν ἀναστήσεσθαι, εἶπεν ἄν· « Ἔσται ἡ δόξα τοῦ
 οἴκου τούτου ἡ δευτέρα ὑπὲρ τὴν πρώτην. » Τὸ δὲ,
 ὑπὲρ τὴν πρώτην, τὴν δευτέραν ἐσχάτην ἀπέφηεν.
 Ὅσαρ οὖν οὐκ ἔστι τῆς προτέρας (74) προτέρα, οὐδὲ
 τῆς ἐσχάτης (75) ὑστέρα. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν· Ἡ
 δευτέρα ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν, εἰκὸς ἦν καὶ τρίτην
 προσδοκᾶν. Εἰ δὲ τὴν δευτέραν ἐσχάτην ἐκάλεσε,
 πᾶσα αὐτοῖς ἀποκλείεται ἀναίσχυντίας ὁδός.

prima non est prior (alia aliqua), sic neque postrema posterior. Nam si quidem dixisset: Secunda erit supra eam quæ præcessit, tum vero probabile esset etiam tertiam expectare. Si vero secundam vocavit ultimam (ut certe vocavit) jam omnis est ipsis (Judæis) impudentiæ via præclusa.

III. — ΛΕΟΝΤΙῸ ΕΠΙΣΚΟΠῸ (76).

Εἰς τὰ· « Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας, ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς. »

* Ἄσας μὲν ὁ λόγος χρεῶν πραγμάτων νεκρός ἐστι (77) καὶ ἀχρεῖος· μάλιστα δὲ ὁ παρὰ τῶν τῇ εὐαγεστάτῃ ἱερωσύνῃ σεμνυνομένων προφερόμενος. Ὅσον γὰρ δοκοῦσι προχειρότατα αὐτῷ χρῆσθαι, τοσοῦτ' ἄλλοι οἱ τῷ βίῳ αὐτῶν προσέχοντες ἀπιστοῦσιν αὐτῷ. Πολλὴν τοιγαροῦν τὴν μετὰστασιν, καὶ

⁸¹ Agg. II, 9, 10. ⁸² ibid. 5. ⁸³ Math. xxiii, 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(71) Τοῦτον ἐγείρειν. Plenus sonat ἀνεγείρειν, quo modo puto scripsisse Isidorum. RITT.

(72) Ἐπιτελοῦσιν αὐτόν. legendi. ἐπιτελέουσιν [sic cod. Vat.], ut in Bibl. Græc. Zachar. IV. 10.

(73) ἠνέχθη εὐπρέπειαν. Forte ἀνήχθη. Id.

(74) Τῆς προτέρας. F. log. πρώτης. Nam priori potest aliquid esse prius primo non item. Sic mox sequitur ἐσχάτης. Id.

(75) Οὐδὲ τῆς ἐσχάτης. Ante οὐδὲ, videtur reponenda, quæ deest in ms., partic. ἀποδοτική, οὕτως, aut certe subaudienda. Similiter pronuntio de loco illo epist. sed. οὔτε λαμπρῶς βιοῦντες, ubi item ante οὔτε vel deest οὕτως. vel subintelligi debet. Id.

— Vers. 7 pro φρονεῖ col. Vat. 650 legit ἐφρό-

A ipsam interpretationem accedam, nescio quid agam, utrum magis condemnem ipsius ruditatem, an odierim atque detester malitiam. Nam ut rudem docere, sic improbum redarguere oportet. 421 Sed tamen quoniam interpretatio nostra duplici fungetur officio, ut scilicet tam institutio sit imperitis, quam refutatio improbis, age, ipsum dictum in medium proferamus. Aio igitur, templum, sive domum Dei a Salomone quidem primo extructam, evertisse Babylonium regem, qui et Judæos in captivitatem abduxit. Cum igitur post reditum (ex ea captivitate) cuperent templum reedificare, sed nullus appareret alicunde proventus pecuniarum, Deus ipsos in bonas spes adducens, ut opus inchoarent, dixit: « Meum est argentum, et meum est aurum. Et erit gloria domus hujus ultima supra primam ⁸¹. » Hic mihi animum adhibe. Zorobabel inchoavit secundam ædificationem (templi), et oraculum de ipso dictum est: « Manus Zorobabelis fundarunt domum istam; et manus ejus perficient eam ⁸². » Verbum autem, fundarunt, ostendit quidem etiam omnimodam desolationem a Babylonis illatam; sed simul et secundam extructionem declarat. Posteaquam igitur tum resurrexit templum, et ad magnificentiam priore illustriorem perductum est: Judæis denique lapsis, dum Christum tantis affecerunt contumeliis, quantas novimus, Romanorum in manum traditum est, quæ ipsam solo æquavit. Si ergo denique esset resuscitanda ejus structura; dixisset utique (Deus): « Erit gloria domus hujus secunda (sive altera) supra primam. » Dum autem dixit, « Super primam, » secundam pronuntiavit postremam. Quare sicut

XVIII. — ΛΕΟΝΤΙῸ ΕΠΙΣΚΟΠῸ.

In illud Christi dictum, « Super cathedra Moysis sederunt Scribæ ⁸³, » etc.

Cum omnis alia oratio, quæ rebus viduata est, mortua est atque inutilis, tum vel maxime illa, quæ ab iis, qui sacratissimo honestati sunt sacerdotio, profertur. Quanto enim promptius ea uti videntur, tanto plus fidei ipsi derogant, qui ad ipsorum vitam attemptunt. Oportet igitur, ut longam migratio-

νεi. Vers. seq. mutat πρώτῃν in ἔμπροσθεν. Mox pro χωρήσω habet χωρῆσαι et πότερον commutat in πότερα. pag. 421 vers. 5 et 6 pro αἰχμαλωτεύσας legit αἰχμαλύτους. Vers. ult. lit. A πρώτῃν mutat in ἔμπροσθεν. Vers. 4 lit. B. pro ἐπιτελοῦσιν scribit ἐπιτελέουσιν. vers. penult. ejusdem lit. pro πταισιάντων legit, πταιόντων. Vers. 1 lit. C. omittit τῶν uncinis clausum. Vers. 5 ejusd. lit. δευτέρα mutat in ἐσχάτη et vers. seq. πρώτῃν in ἔμπροσθεν. Vers. 7, pro προτέρας habet πρώτης. POSSIN.

(76) Inscriptio sumitur ex cod. Vat. 650. EDIT.

(77) Post ἔστι col. idem addit, καὶ μάταιος, et post τῶν, adjungit: ἐπί. Vers. 4. pro ὅσον legit ὅσῳ. Vers. 5. post μᾶλλον, addit ἅπαντες. Id.

nem (morum) magnamque ostendant mutationem, A exercentes ea (in pietatis studio) et quietam agentes vitam, et non inbiantes pecuniis, si modo aliquos velint mentem sibi adhibere et fidem. Nam si hæc fecerint, non solum res subditorum bene beateque se habituræ sunt, verum etiam ipsi præconiis ornabuntur. Neque vero id quod (a Christo) dictum est, ad hoc, ut nullus subditis relinqueretur prætextus : « Super cathedra Moysis sederunt Scribæ et Pharisei. 422 Omnia igitur quæcunque scriberint vobis ut faciatis, facite ; » id ergo ad suam ipsorum excusationem defensionemque, et ad aliorum ora obturanda proferre debent. Nam ea quæ excusatio esse videtur, augebit accusationem, non modo inevitabile supplicium pariens, verum etiam dementiae probum affricans. Ut maxime enim discipulis et auditoribus B hoc audire expediat, tamen doctoribus minime decorum est proferre, quod ignaviam et socordiam ipsorum arguit ac traducit. Dictum est enim : « Secundum opera vero ipsorum nolite facere. Dicunt enim, et non faciunt ⁸⁴. » Etenim Christus quidem, prætextum omnem exterminare volens, præcepit ut neque vita attenderetur magistrorum, si quando reprehensionis aliquam inventibus ansam præberet, neque ea quæ privatim ab ipsis designantur, si non consentiant cum cœlestibus oraculis ; sed sola doctrina, quæ in Ecclesiis traditur ; qua de causa etiam cathedræ Moysis legislatoris fecit mentionem. Tunc enim non sua dogmata, sed Scripturarum loquuntur ; ipsis vero non convenit talia proferre, quæ omnem ipsorum improbitatem demonstrant, sed potius operam dare, quantum omnino fieri potest, ut oninem ansam et prætextum præcidant. Quod si, quamvis laudabilem ipsi colentes vitam, aliquos tamen nihil juvant, nihil hoc ad ipsos pertinet. Quemadmodum enim male perverseque vitam instituentes suam, non sunt participes coronarum, quæ probis laudatisque sunt repositæ : ita nec laudabiliter inculpateque viventes erunt participes suppliciorum, quæ peccatoribus sunt parata. Tu igitur, inquit, ea quæ tibi incumbunt, recte dispone : vitam dico et sermonem. Hæc abs te exigo ; et proficienti quidem (aliquid apud auditores tuos) congratulabor C profeceris, non afficiam te ignominia, sed corona donabo. Unusquisque enim propriam ac suam mercedem recipiet, secundum proprii laboris mensuram, non autem prout labor exitum est sortitus. Hæc ergo cogitantes tam doctores (Ecclesiæ) quam discipuli semetipsos ad virtutem compellant, omnem excusationem ac prætextum expellent.

⁸⁴ Matth. xxiii, 3.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Pro ἄλλους cod. legit λαούς. Possin.

(79) Pro πραττομένοις habet. προσταττομένοις. Vers. post 3 pro Μωσῆως, legit τοῦ νομοθέτου. Id.

(80) Idem cod., εὐ γάρ. Id.

(81) Κατὰ τὴν τοῦ καμάτου ἔκθασιν. Videtur omissa non recte negatio, legendumque οὐ κατὰ τὴν. Quæ mea conjectura primum eo firmatur quod ἔκθασιν sive eventum præstare nemo cogitur, sed consilium et operam suam. In omni quippe re laudabili atque honesta, etiam non consecuta operis effectione,

μεγάλῃν δεικτέον τὴν μεταβολὴν, ἀσκούοντας καὶ ἡρεμοῦντας, καὶ μὴ χρηματιζομένους, εἴπερ βούλοιντο τινὰς αὐτοῖς προσέξειν τὸν νοῦν. Εἰ γὰρ ταῦτα πράξοιεν, οὐ μόνον τὰ τῶν ὑπάρχων εὖ διακείσεται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀναρρήθησονται. Μὴ γὰρ δὴ τὸ εἰρημένον, πρὸς τὸ μηδεμίαν σπῆψιν ὑπολειφθῆναι τοῖς ὑπάρχουσιν· « Ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωϋσῆως ἐκίθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· » πρὸς τὴν οἰκελίαν ἀπολογίαν, καὶ πρὸς τὸ ἐπιστομίσει τοὺς ἄλλους (78), προφερέτωσαν. Ἡ γὰρ δοκούσα ἀπολογία εὐξεί τὴν κατηγορίαν, οὐ μόνον ἀπαραίτητον τιμωρίαν ὠδίνουσα, ἀλλὰ καὶ ἀνοίας θνεῖδος προστεθεμένη. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς φοιτηταῖς τοῦτο λυσσελεῖ ἀκούσαι, ἀλλ' οὐ τοῖς ὑφηγηταῖς πρέπει προφέρειν, τὸ τὴν ῥαθυμίαν αὐτῶν ἐκπομπέωσιν. Ἐρρήθη γάρ· « Κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. Λέγουσι γὰρ, καὶ οὐ ποιοῦσιν. » Ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς, πρόφρασιν πᾶσαν ἐξορίσει· βουλόμενος, ἐκέλευσε, μήτε τῷ βίῳ προσέχειν τῶν διδασκάλων, ὅταν λαθῆν τοῖς ὁρώσι παρέχη, μήτε τοῖς κατ' ἴδιαν πραττομένοις (79), εἰ μὴ τοῖς χρησιμοῖς συνάδοιεν τοῖς οὐρανίοις, ἀλλὰ τῇ διδασκαλίᾳ μόνῃ, τῇ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν γινομένη. Διὸ καὶ τῆς καθέδρας Μωϋσῆως ἐμνημόνευσε τῆς τοῦ νομοθέτου. Τότε γὰρ οὐ τὰ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τὰ τῶν Γραφῶν φράζουσιν· αὐτοὶ δ' οὐκ ἂν δίκαιοι εἴην ταῦτα προφέρειν, ἀ πᾶσαν αὐτῶν δεῖκνυσι τὴν πονηρίαν· ἀλλὰ σπουδάξουσιν, ὡς ἐνδέχεται, πᾶσαν ἐκκόπτειν πρόφρασιν. Εἰ δὲ λαμπρῶς πολιτευόμενοι οὐκ ὠφελοῦσιν τινὰς, οὐδὲν πρὸς αὐτοῦς. Ὡσπερ γὰρ κακῶς πολιτευόμενοι οὐκ εἰσὶ συμμερισταὶ τῶν στεφάνων, τοῖς εὐδοκίμοις ἀποκειμένοι· οὔτε λαμπρῶς βιοῦντες κοινωνήσουσι ταῖς τῶν πταιόντων τιμωρίαις. Σὺ γὰρ (80), φησὶ, διάθου τὰ κατὰ σαυτὸν· τὸν βίον φημι καὶ τὸν λόγον· ταῦτα ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ, καὶ ὠφελοῦντι μὲν συνησθήσομαι· μὴ ὠφελήσαντα δὲ, οὐκ ἀτιμάσω, ἀλλὰ καὶ στεφανώσω. Ἐκαστός γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον, οὐ κατὰ τὴν τοῦ καμάτου ἔκθασιν (81). Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες καὶ ὑφηγηταὶ καὶ φοιτηταί, εἰς ἀρετὴν ἑαυτοῦς συναυλάντωσαν, πᾶσαν σπῆψιν ἐξοστρακίζοντες.

et gaudebo tua gaudia ; sin autem nihil (apud eos) voluntatis laudanda propensio est, inquit eloquentiss. orator. Consilium enim non eventis res quæque metienda est, quam sententiam sæpe repetit Isidorus, ut lib. i epist. 335, et lib. ii epist. 170 et 205, et lib. iii. epist. 399. Accedit et occasio erroris librorum. Sæpe enim sic peccant exscriptores, ut syllabam omissant decepti similitudine præcedentis, ut hic ante οὐ præcedit ον, terminatio scilicet proxime præcedentis nominis. Id libratio imposuit, RITT.

IΘ'. — ΔΩΡΟΘΕΩ (82).

A

XIX. — DOROTHEO.

Ἀπῆρας μὲν ἐντεῦθεν ὡς τάχιστα ἤξων (85) ἀπέμεινας δ' ἐκεῖσε οὐκ οἶδ' ὅπως περὶ τὰς (84) ἐπαγγελίας· τάχα δ' ὠφελήσων τοὺς ἐκεῖσε, καὶ θηράσων, καὶ τῷ Χριστῷ προσοίσω. Εἰ τοίνυν ἀληθὴς ἡ ὑπόνοια, δήλου, ἴνα τὴν ἐκ τῆς ἀπουσίας ἀνίαν τῇ προσδοκίᾳ τοῦ κατορθώματος ἀπελάσωμεν. Ὑπερορίους γὰρ ῥάδιως παραχωρήσει, τῇ δόξῃ τῇ Δεσποτικῇ τοὺς ὄρους ῥάδιως παραχωρήσασα.

Κ'. — ΔΙΑΥΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οἱ περὶ τὸ (85) ὁμολογούμενον (86) λαμπρῶς πταίνοντες, οὐκ ἂν εἴεν ἀξιόχρεοι περὶ τοῦ δοκοῦντος ἀμφισθητήσιμου ἀποφαινόμενοι. Εἰ γὰρ τοῖς κακίαν ἀσπαζόμενοις, οὐδὲ περὶ τῶν θείων δικαιωμάτων λόγον κινεῖν θέμις· « Τῷ γὰρ ἀμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου; » πῶς τοῖς καὶ αὐτὰ τὰ δικαιώματα δι' ὧν πράττουσιν ὑβρίζουσι περὶ δογμάτων διαλέγεσθαι θέμις; Εἰ τοίνυν ἡ ἀρετὴ τὴν εὐσέβειαν ἐγγυᾶται, σπουδαστέον αὐτὴν ἔχειν, δι' ἣν ἡ εὐσέβεια ἀξιόχρεως ἀποφανθήσεται. Τῷ γὰρ οὐκ εὖ βιοῦντι οὐδεὶς πεισθήσεται, τῆς κακίας καὶ τὰ ὀρθὰ καθυδριζούσης δόγματα, καὶ καταδεχθῆναι (87) μὴ συγχωρούσης. Ἀρετῆς τοίνυν καὶ εὐσεβείας ἀνθεκτέον· ὡς ἡ μὲν θεμελίος ἐστίν, ἡ δὲ στεφάνη καὶ ἐγκαλλώπισμα.

Utique igitur pari studio retinendum est, tam virtus quam sana pietatis doctrina, ut quorum alterum sit fundamentum, alterum corona atque ornamentum

ΚΑ'. — ΘΕΩΝΙ (88).

C

XXI. — THEONI.

Εἰς τὸ αὐτό.

De eadem re.

Ἄρα σαυτὸν ἐλέησας, ὅτι οὐκ ἔχεις τὴν κρίσιν (89) πραγμάτων ὀρθὴν, ἣ ἐμὲ ἔχειν ταύτην ἐβρώμενην. Εἰ μὲν οὖν σαυτὸν ἐλέησας, χρῆσαι· σφοδρῶ διδασκάλῳ· εἰ γὰρ ζητήσεις, εὐροις· ἂν· ζητήσεις δὲ, εἴγε οἰθηθείς μηδὲν εἰδέναι. Τὸ γὰρ οἴεσθαι εἰδέναι, τοῦ μηδὲ εὐρεῖν αἰτίων ἐστίν. Εἰ δὲ ἐμὲ ἔλαθε, δεῖξον διὰ τῶν πραγμάτων τὴν κρίσιν· δείξειας δὲ, εἰ συνδράμοι ὁ βίος τῷ λόγῳ.

Judicium ipsis rerum argumentis. Ostendes autem, si vita cum sermone paribus (ut sic loquar) passibus decurrat.

** Psal. XLIX, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(82) Hæc ep. in cod. Vat. 650 inscribitur non Δωροθέω, sed Δανιὴλ πρεσβυτέρω, Danieli presbytero. Vers. antepen. ep. pro ὑπερορίους scribit idem cod. ὑπερόριος et vers. pen. et ult. pro ῥάδιως habet ἀσμένως. POSSIM.

(83) Ὡς τάχιστα ἤξων. Malim ἀνῆξων, atque ita puto scriptum fuisse Isidoro. RITT.

(84) Περὶ τὰς ἐπαγγ. Verum esse aio, παρὰ τὰς. Sæpe hic in ms. peccatum vidi, ut παρὰ et περὶ perperam inter se commutata essent a librariis, nec semper operæ pretium duxi id notare. Exemplo duo mox obvia occurrunt epist. prox. seq. initio. Id.

(85) Pro τὸ scribit τὶ cod. Vat. 650, et vers. seq.

Discessisti tu quidem hinc quasi celerrime reversurus : sed nescio quo modo præterquam promises illic remansisti; fortassis autem eo consilio, ut illius loci homines juves, et capias, et Christo adducas. Quare si vera est hæc mea suspicio, reipsa hoc ostende, ut quam ex absentia tua percipimus molestiam, hanc exspectatione præclari facinoris depellamus. Ea enim extorribus facile indulget, gloriæ Dominicæ haud gravate terminos concedens.

423 XX. — DIDYMO PRESBYTERO.

Qui evidenter circa id quod evidens atque apud omnes homines in confesso est, allucinantur, non sunt profecto idonei aut fide digni, quando pronuntiant de re quæ dubia videtur esse et controversa. Nam si improbitatem et vitia sectantibus ne quidem de divinis justificationibus verba facere fas est : « Peccatori enim dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas ? » qua tandem ratione fas erit illis, qui ipsas justificationes per ea quæ faciunt, contumelia afficiunt, de dogmatibus disputare? Si igitur virtus et probata vitæ ratio pietatem astruit ac velut interposita sponsione firmat [ut certe facit], danda nobis opera est, ut illam habeamus, per quam pietatis doctrina evadet fide digna. Nam ei qui nec bene vivit, nemo fidem adhibebit, vitio quippe et recta dogmata dehoneste, eaque recipi non per-

mittente. Utique igitur pari studio retinendum est, tam virtus quam sana pietatis doctrina, ut quorum alterum sit fundamentum, alterum corona atque ornamentum

Aut igitur tu te ipsum fallis, atque ignoras, quod recto de rebus judicio destituaris, aut ego mihi ipsi blandior, persuadens mihi, me hoc integrum et firmum habere. Si igitur tu fallis teipsum, utere vehementi doctore : nam ubi quæsiveris, inveneris. Quære autem, si nihil te scire existimaveris. Nam opinari se scire, causa est ut ne quidem invenias. Quod si egomet mihi impono, ostende tu tuum judicium ipsi paribus (ut sic loquar) passibus decurrat.

pro ἀξιόχρεω habet ἀξιόχρεοι. POSSIM.

(86) Οἱ περὶ τὸ ὁμολογούμενον. Confer epist. 215 et 226, infra, et lib. III epist. 252. RITT.

(87) Cod. Vat. καταδεχθῆναι mutat in παραδεχθῆναι, et vers. penult. ep. ὡς vertit in ὧν. POSSIM.

(88) Confer epist. 6 hujus libri. RITT.

(89) Vers. 2, ep. post κρίσιν adde τῶν αὐτοῦ cod. Vat. 650, et pro ἔχειν scribe ἔχων. Vers. 4, pro σφοδρῶ rescribe ex eodem σφῶς. Vers. 5 pro μηδὲν idem habet μή. Vers. 6 et 7 hæc verba, τὸ γὰρ οἴεσθαι εἰδέναι, τοῦ μηδὲ εὐρεῖν αἰτίων ἐστίν, absunt ab illo cod. Vers. antepen. epist. idem pro ἔλαθε habet ἔλαθεσ. POSSIM.

XXII. — ZENONI.

A

ΚΒ'. — ΖΗΝΩΝΙ.

Ad Philippenses; in illud (Paulinum dictum): « Superiores sibi invicem arbitantes ». » *Et quid sibi velit illud: « Is affectus sit in vobis, qui et in Christo Jesu ».* »

Admodum quidem clarum est atque perspicuum illud dictum apostolicum, de quo scripsisti; quod si tamen tibi profundi sensus, et quem non facile assequi possis, videtur, breviter et compendiose id interpretari conabor. Apostolus ad moderationem animi illic hortatus (Philippenses) cum dixisset: « Superiores sibi invicem arbitantes, » addidit: « Is affectus sit in vobis, qui fuit et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed seipsum exinanivit formam servi accipiens. » Si igitur non erat (Christus Patri) æqualis, supervacaneum et nihili est exemplum (a Paulo in ipsius persona propositum), siquidem majori obtemperaus jubenti, fecit id quod fecit. Sin autem æqualis (ut certe æqualis fuit) conveniens et aptum est dictum, atque ad modestiam pertinens commendandam. **424** Si (Christus) quasi pro te in via fortuito inventa, et lucro casu oblato habuisset æqualitatem, non humiliasset se ipsum, ne illa submissio præjudicium afferret dignitati. Quia vero ab ipsa natura æqualis erat Patri, et essentialem habuit nobilitatem, ac non secundum gratiam sibi donatam, ideo se ipsum humiliare non recusavit. Nam qui servus fuit, atque ex servitute manumissus est, et adoptione honoratus, is, quia dignitatem illam pro præda quasi aut re inventa habet, non facile sustinuerit servile aliquod opus postea facere. At genuinus filius qui nativam habet et nobilitatem et dignitatem, non detrectat tale quidpiam facere, omni suspicione procul remota. Nam alteri antiqua servitus quamdam vilitatis et contemptum parit suspicionem; in altero autem insita per naturam generis nobilitas suspicionem ejusmodi ne quidem natam admittit. Nec injuria: alter enim adoptionis gratia excidere potest, alter autem nativa sua nobilitate et dignitate nunquam excidet.

XXIII. — THEONI SCHOLASTICO.

Qui factum sit, ut Achab, quamvis mortem suam præcognitam habens, tamen eam vitare non potuerit ⁶⁵.

Vehementer tu quidem scribis te mirari, quo **D**

⁶⁶ Philipp. II, 3. ⁶⁷ ibid. 5. ⁶⁸ III Reg. XXI, 49 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Pro παρακαλῶν ponit, παρακαλέσας cod. Vatic. 650. Possin.

(91) *Et ἔρμαιον ἠγήσατο.* Suidas: Ἐρμαῖον τὸ ἀπροσδόκητον κέρδος ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς τιθεμένων ἀπαρχῶν, ἃς οἱ ἰδοῖσθαι κατεσθίουσιν· οὐκ ἀπὸ τῶν σωρῶν τῶν λίθων, αἱ (I. οἱ) τῷ ἔρμει ἀνέκειντο. Adducit deinde suo more auctoritatem veteris in-nominati scriptoris istam: Οὐ κατὰ τοὺς ἄλλους, ἀγαπήσας τὸ ἔρμαῖον οὐδὲ σιγήσεις ἄρα μηδὲν ἀδικεῖν, εἰ ἐκὼν παρεκόντος ὀτιοῦν ἐωνήσατο. Et iterum idem Suidas: Ἐρμαῖον, εὐρήμα. Ἐπειδὴ λίθων σωρῶς ἀφιέρουν τῷ ἔρμει ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀήλοισι. Δαμάσκιος· καὶ ἐδόκει ἔρμαῖον ἐντετυχηκέναι ἐμὸν περιτυχῶν. Ἐρμαῖόν ἐστι κακοήθων ἅπας ἐπιεικῆς. Καὶ ἡ πρόσδος τοῖς πονηρῶς ἐκ τῆς ἐτέρας μερίδος παραγίνεται. Quædam horum legas etiam in *Ety-mo-*

πρὸς Φιλιππησίους. Εἰς τὸ· « Ἀλλήλους ἠγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν· « καὶ τί ἐστὶ· « Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. »

Ἀριστερῆς μὲν καὶ ἀριθλοῦν τὸ βούλημα τὸ ἀποστολικόν· εἰ δὲ σοὶ βαθὺ καὶ δυσείπικτον φαίνεται, συντόμως αὐτὸ σαφηνίσει πειράσομαι. Ὁ ἀπόστολος εἰς μετριοφροσύνην παρακαλῶν (90), καὶ εἰπὼν· « Ἀλλήλους ἠγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, » ἔφη· « Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐκ ἄρπαγμα τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφῇ δούλου λαβῶν. » Εἰ μὲν οὖν οὐκ ἦν Ἰσος, περιττὸν τὸ ὑπόδειγμα, εἴγε τῷ μείζονι ὑπακούσας κελύσαντι, πεποίηκεν ὃ πεποίηκεν. Εἰ δὲ Ἰσος, ὡπερ οὖν καὶ Ἰσος, ἀρμόδιον τὸ ῥηθὲν, καὶ πρὸς ταπεινοφροσύνην βλέπον. Εἰ ἔρμαιον ἠγήσατο (91) τὸ εἶναι Ἰσον, οὐκ ἂν ἑαυτὸν ἐταπεινώσεν, ἵνα μὴ ἡ ὑπερισοεία (92) πρόκριμα ποιῆση τῇ ἀξίᾳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκ φύσεως Ἰσος ἦν, καὶ οὐσιώδη εἶχε τὴν εὐγένειαν, καὶ οὐ κατὰ χάριν δωρηθεῖσαν, ταπεινώσει ἑαυτὸν οὐ παρητήσατο. Δούλος μὲν γὰρ καὶ ἐλευθερωθεὶς, καὶ υἱοθεσία τιμηθεὶς, ἅτε ἄρπαγμα ἢ εὐρεμα τὴν ἀξίαν ἠγιστάμενος, οὐκ ἂν ὑποστατῆ οἰκετικὸν ἔργον ἀνύσαι· ὃ δὲ γνήσιος υἱὸς, ὃ σύμφυτον ἔχων καὶ τὴν εὐγένειαν, καὶ τὴν ἀξίαν, οὐκ ἂν παραιτήσατο τοιοῦτόν τι ἀνύσαι, πάσης ὑποψίας ἐκποδῶν οἰχομένης. Τῷ μὲν γὰρ ἡ ἀρχαία δουλεία ὑποψίαν τίκει εὐτελείας· τῷ δὲ ἡ ἔμφυτος εὐγένεια οὐδὲ τικτομένην τὴν ὑπόνοιαν προσδέεται. Ὁ μὲν γὰρ δύναται τῆς υἱοθεσίας ἐκπεσεῖν· ὃ δὲ τῆς ἐμφυτοῦ εὐγενείας τε καὶ ἀξίας οὐδέποτε ἀποπεσεῖται.

ΚΓ'. — ΘΕΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὡς ὁ Ἀχάθ, καίτοι προμαθὼν τὸν θάνατον αὐτοῦ, φυλάξασθαι οὐκ ἠδυνήθη.

Αὐτὸς μὲν ἔφησεν λίαν θαυμάζειν, πῶς ὁ Ἀχάθ,

logico Magno totidem verbis. Sed observanda diversitas accentus. Apud Suidam est ἔρμαῖον, apud *Ety-molog.* ἔρμαιον, quomodo etiam in ms. B. reperit. In *Ety-m. M.* hæc præterea sunt, quæ non habet Suid. Ἡ ἀπὸ τοῦ ἐν ἔθει λεγομένου, Κοινὸς ἔρμης, ἐπὶ τῶν ἐδρισκόντων τι, οἷον κοινὸν τὸ εὐρημα· παρὰ τὸ οὖν Ἐρμῆς ἔρματος· καὶ ἔρμαιον τὸ οὐδέτερον. Εἰ inferius, ὅθεν καὶ τὰ ἀπὸ τύχης ἀγαθὰ καὶ κέρδη, ἔρμαια. Ex his jam clarum est, quid velit Isidor. cum ait, εἰ ἔρμαιον ἠγήσατο, τὸ εἶναι Ἰσον. Eod. vocabulo utitur etiam ep. 263, lib. II, ἔρμαιον ἂν ἦν τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι τοῦ τε σώματος ἀπηλλάχθαι. RITT.

(92) Pro ὑπερισοεία idem Cod. Vat. scribit ὑπρησία. Possin.

(93) Confer ep. 77 lib. II RITT.

καίτοι προμαθῶν τὸν ἑαυτοῦ θάνατον, διαφυγεῖν οὐκ ἠδυνήθη. Ἐγὼ δὲ οὐ θαυμάζω· οὐδὲ γὰρ διαφεύγειν οἶδόν τε τὴν δίκην. Κλέπτουσα γὰρ τὰς τῶν κλέπτειν αὐτὴν φρένας περιωμένων, τοὺς βουλομένους αὐτὴν ἔκκλίνει, εἰς τὰ ἑαυτῶν δίκτυα, δι' ὧν μηχανῶνται, ἐμπίπτειν παρασκευάζει.

ΚΔ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Πάτερ ἡμῶν (9). »

Αὐτὸς μὲν ἔοικας θαυμάζειν τῆς εὐχῆς τὴν βραχυλογίαν (95)· ἐγὼ δὲ ἡγάμην αἰεὶ, καὶ ἀγαμαὶ τὴν ἐν βραχείαι βήμασιν ὑπερφυῖ (96) φιλοσοφίαν. Εἰ γὰρ καὶ ἡ τῶν λόγων ἀπαγγελία εὐκολος, ἀλλὰ οὐ τῶν φωνῶν. Οὐ γὰρ λόγων ἀκροατὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργων ποιητὴς. Πάσης τοιγαροῦν ἐπέκεινα τόλμης χωρεῖν ὑπολαμβάνω, τὸν μὴ πράττοντα μὲν τὰ υἱὸς εὐδοκίμων πρόποντα, τολμᾶν δὲ πατέρα καλεῖν τὸν Δεσπότην· καὶ δρῶντα μὲν ἐξ ὧν δυσφημηθῆσεται τὸ θεῖον ἔνομα, ἐπιχειροῦντα δὲ λέγειν· « Ἁγίασθήτω τὸ ἔνομά σου » καὶ τοῦ τυράννου ὄντα δορυφόρον ἐπισημώτατον, φράζειν· « Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου » ὁφθῆτι, τουτέστι, τοῖς τυραννομένοις βασιλεὺς νικηφόρος, παρῆχων τὴν κατὰ τῆς ἀμαρτίας ἀήτητον συμμαχίαν· ἔτι τε μηδὲν ὧν θέλει ὁ Θεός, διαπραττόμενον, ὑποκρίνεσθαι ἀρετὴν, καὶ λέγειν· « Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς »· τρυφεῖ τε καὶ ἀσωτίᾳ ἐκδεθωκότα ἑαυτὸν· καὶ πολλὰ προαποθέμενον, οὐ μόνον εἰς τροφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς (97) γαστριμαργίαν ἐφόδια, εὐχεσθαι· « Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον (τουτέστιν, ἢ τὸν τῆ ψυχῆ ἀρμόδιον, ἢ τὸν τῆ σαρκὸς αὐτάρκη) δὸς ἡμῖν σήμερον. » Τὸ γὰρ « σήμερον » τὴν καθημερινὴν οἰκονομίαν μνηύει. Εἰς γὰρ τὴν ἀκροτάτην φιλοσοφίαν ἀγαγῶν (98) τῆς ψυχῆς τὸ νοερόν, καὶ αὐτὸν ὀρίζει τῆς αἰτήσεως τὸν χρόνον. Εἶτα ἀμειλιχτὸν ὄντα καὶ ὦμόν, λέγειν· « Ἀφεῖς ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν »· μνησι-κακοῦντα δὲ, καὶ πέρα τοῦ μέτρου ἀμυνομένον, λέγειν· « Καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφιεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν »· τὸν δ' εἰς πειρασμοὺς ἑαυτὸν βίπτοντα, καὶ πᾶσαν τεμόντα (99) ὀδὸν ἐπὶ κινδύνους ἀγούσαν, φράζειν· « Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν »· καὶ γελοῖον εἶναι δοκεῖ, μᾶλλον δὲ ἀγανακτήσεως ἀπάσης ἄξιόν ἐστι. Τὸ δὲ καὶ ἀσμένως ἀκολουθοῦντα τῷ ἔχθρῳ (οὐ γὰρ βίβ, οὐδὲ τυραννίδι, ἀλλ' ἀπάτη περιγίγνεται) λέγειν· « Ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, » πᾶσαν εἰρωνεῖαν ὑπερβάλλει. Τὸ δὲ φράζειν μὲν· « Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα »· καταφρονεῖν δὲ τοῦ πᾶσαν δύνα-

⁹⁵ Matth. vi, 9 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(94) Confer epist. 281 lib. II, Tertullianum lib. *De oratione*, et Cyprian. item Theophylact. in *Matth. et Luc. RITT.*

(95) Hinc eleganter Tertullianus lib. *De oratione brevium* totius Evangelii vocat Orationem Dominicam, Ib.

(96) Pro. ὑπερφυῖ cod. Vat. 650 habet ὑπερφυᾶ. vers. seq. pro ἀπαγγέλ. scribit ἐπαγγ. Vers. 5 post φωνῶν ad ex Vat. 650 ἀλλὰ τῆς γνώμης δοκιμασθεῖς;

A pacto Achab, quamvis præcognita sua morte, tamen eam evitare atque effugere non valuerit. Ego vero id minime miror. Neque enim fieri potest, ut effugiat sceleratus divinam animadversionem. Hæc enim eorum animos fallens, qui ipsam fallere conabantur, efficit, ut volentes eam declinare, in suam et ipsorum retia, per ea quæ moliantur, incidant.

XXIV. — EUTONIO DIACONO.

In orationem Dominicam ⁹⁵.

Videris tu quidem precectionis Dominicæ brevitate mirari. Ego vero cum antehac semper veneratus sum, tum etiam nunc veneror ac suspicio incredibilem in brevitate verborum latentem sapientiam. Nam tametsi verborum illorum pronuntiatio facilis sit, vocum tamen ac sensuum non item. Non enim verborum tantum auditorem, sed etiam operum effectorem esse convenit eum, qui recte eam recitare velit. Quocirca quavis superiorem audacia eum esse arbitror, qui cum nihil eorum faciat, quæ laudabilem deceant filium, tamen ausit patrem appellare omnium rerum Dominum : quique cur ea agat, ex quibus male audiat divinum nomen, dicere tamen aggrediatur : « Sanctificetur nomen tuum ; » et cum satelles clarissimus sit diaboli, qui tyrannidem in genus humanum invasit et exercet, tamen dicat : « Advēniat regnum tuum ; » hoc est : Concipiaris tyrannide oppressis rex victoriosus, adversus peccatum opem insuperabilem ferens : præterea, nihil cum facias eorum quæ vult Deus, tamen simulare virtutem, ac dicere : **425** « Fiat voluntas tua, ut in cælo, et in terra ; » cumque te ipsum deliciis ac luxu manciparis, et multa non solum ad victum, sed etiam ad luxuriam reposita jam habeas viatica vitæ, tamen orare : « Panem nostrum quotidianum, (hoc est, animæ convenientem, aut carnis sustentationi sufficientem) da nobis hodie. » Nam particula « hodie, » quotidianam administrationem significat. Intelligentem enim facultatem animæ in supremam philosophiam perducens, ipsum quoque petitionis tempus definit. Ad hæc, cum implacabilis atque crudelis ipse sis, dicere : « Remitte nobis debita nostra ; » cumque in aliorum tenacem serves memoriam, et ultionis omnem excedas modum, dicere : « Sicut et nos remittimus debitoribus nostris ; » quique in tentationes seipsum conjiciat, et nullam non secet viam, quæ ad pericula ducat, tamen hunc dicere : « Ne inducas nos in tentationem : » id est ejusmodi, ut

(fort. δοκιμασθῆς) Θεός. Pussin.

(97) Idem cod. mutat εἰς ἰν πρὸς ante γαστριμαργ. Ib.

(98) Ἀγαγῶν τῆς ψυχῆς τὸ νοερόν et quæ sequuntur usque ad αἰτήσεως inclusive, sic rescribere ex cod. Vat. 650, ἀναγαγῶν τῆς εὐχῆς τὸν ὄρον, φιλοσοφώτερον καὶ αὐτὸν συνέτεμε τῆς αἰτήσεως. Ib.

(99) Pro τεμόντα legit idem ἀνατέμνοντα. Ib.

non modo risum, verum etiam omnem indignationem mereatur. Porro cum volens libensque hostem generis humani sequare (neque enim per vim, neque per tyrannidem, sed dolo ac fraude nostri ponitur), dicere : « Sed libera nos a malo ; » omnem exsuperat illusionem. Denique dicere quidem : « Quia tuum est regnum, et potentia et gloria, » sed cum interim pro nihilo putare, a quo omnis potentia et gloria tanquam ex fonte profuit, tale est, ut venia majus in se crimen complectatur. Quapropter illi soli post admirandum illum, qui in divino baptismate contigit, partum, et post novam ac peregrinam puerperiorum legem, hanc orationem rite ac jure recitare potuerunt, Deum Patrem appellantes, qui filiorum germanam indolem ostendunt. Illi poterunt dicere : « Sanctificetur nomen tuum, » qui nihil scelerati committunt ; illi, et hoc : « Adveniat regnum tuum, » qui ea fugiunt quæ tyranno voluptatem pariunt ; illi et hoc, « Fiat voluntas tua, » qui ipsis factis hoc se operam dare declarant ; illi etiam, « Panem quotidianum da nobis hodie, » qui luxui ac deliciis nuntium reniserunt ; illi et hoc, « Remitte nobis debita nostra, » qui veniam iis tribuunt, qui in ipsos deliquerunt ; illi et hoc, « Ne inducas nos in tentationem, » qui neque semetipsos, neque alios in hanc conjiciunt ; illi et hoc, « Libera nos a malo, » qui cum Satana perpetuum et irreconciliabile gerunt bellum ; illi denique vere dicere poterunt, « Quia tuum est regnum, et potentia et gloria, » qui ad ipsius verba contremiscunt, eaque re et opere ostendunt. Non enim tantum efficere valet ipsa hujus precatationis notitia, quantum mores et vita precantis.

426 XXV. — ATHANASIO PRESBYTERO. C

In illud (Christi dictum), « Quid autem conspicias festucam, quæ est in oculo fratris tui ; trabem autem, quæ est in oculo tuo, non animadvertis ? »

Commune hoc sane malum esse videtur, ut homines non solum in rebus propriis cæcutiant, proximorum autem delicta acute cernant, sed etiam sibi ipsis quidem excusationes defensionisque quamlibet invitas arcessant, alienorum autem acerbi atque inexorabiles sedeant iudices. Qui vero sui ipsorum amorem revera deposuerunt, et sic existimant justitiam obtinere oportere, eundem adversus se ipsos, si quando peccarint, ferunt calculum, quem etiam contra proximos ferrent ; imo in se ipsos per pœnitentiam durius animadvertunt, cum sciant, ei qui pœnis non emendetur, exitium impendere. In hoc igitur accuratum examen immitens nos Christus, dixit : « Quid vides festucam in oculo fratris tui ; trabem autem, quæ in oculo tuo est, non animadvertis ? » Neque enim convenit, ut aliorum acerbus sit iudex, qui propria (errata) negligit.

* Luc. vi, 41.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(1) Inter *ἐκεῖνοι* et *μόνοι* idem cod. inserit *μοι*, et vers. post tertio, inter *παρὰδόντων* et *λοχευμάτων* insinuat *τῶν*. POSSIN.

(2) Ed. Paris., ἀκούσας. EDIT.

(3) Pro *τὸ δ' ἄλλοτρίων* cod. Vat. legit *τῶν δ' ἄλλοτρίων*. POSSIN.

μιν καὶ δόξαν πηγάζοντος, συγγνώμης μείζον. Οὐκοῦν ἐκεῖνοι (1) μόνοι μετὰ τὰς θαυμασίους ἀδυνας τὰς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι, καὶ τὸν ξένον καὶ παράδοξον λοχευμάτων νόμον, δίκαιοι ἂν εἴεν ὡς Ἰάτερος ἡμῶν ἄγειν, οὐδὲν ἐπιδεικνύμενοι γνησιότητα· καὶ τὸ, ἢ Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ὡς οἱ μὴδὲν ἐναγέξ διαπραττόμενοι· καὶ τὸ, ἢ Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, ὡς οἱ φεύγοντες τὰ τῷ τυράννῳ ἡδονῇ τίκτοντα· καὶ τὸ, ἢ Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς οἱ διὰ τῶν πράξεων τοῦτο δηλοῦντες· καὶ, ἢ Τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον, ὡς οἱ τρυφαίς καὶ ἀσωταίς ἀποταττόμενοι· καὶ τὸ, ἢ Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς οἱ τοῖς εἰς αὐτοὺς πταίσασι συγγινώσκοντες· καὶ τὸ, ἢ Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ὡς οἱ μὴτε ἑαυτοὺς μὴτε ἄλλους εἰς τοῦτον ἐμβάλλοντες· καὶ τὸ, ἢ Ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ὡς οἱ πρὸς τὸν Σατανᾶν ἀσπονδὸν ἔχοντες τὴν μάχην· καὶ τὸ, ἢ Ὅτι σου ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, ὡς οἱ τρέμοντες αὐτοῦ τοὺς λόγους, καὶ ἔργοις αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενοι. Οὐ γὰρ τοσοῦτον πέφυκεν ἀνύειν ἢ τῆς εὐχῆς ἐπιστήμη, ὅσον ὁ τρόπος καὶ ὁ βίος τοῦ εὐχομένου.

ΚΕ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ· « Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς ; »

Κοινὸν μὲν πάθος εἶναι δοκεῖ, οὐ μόνον τὸ τυφλώττειν μὲν περὶ τὰ ἴδια, ὀξέως δ' ὄρᾶν τὰ τῶν πέλας πταίσματα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑαυτοῖς μὲν καὶ τὰς οὐκ οὖσας (2) ἀπολογίας πορίζεσθαι, τὸ δ' ἄλλοτρίων (3) πικρὸν καὶ ἀπαραίτητον καθῆσθαι δικασταί. Οἱ δὲ τῷ ὄντι φιλαυταίς ἀπηλλαγμένοι, καὶ τὸ δίκαιον οἰόμενοι δεῖν κρατεῖν, τὴν αὐτὴν φέρουσι καθ' ἑαυτῶν ἀμαρτάνοντες ψῆφον, ἤνπερ ἂν καὶ κατὰ τῶν πέλας ἐνέγκοιεν· καὶ μᾶλλον ἑαυτοὺς διὰ τῆς μετανοίας κολάζουσι, τὸν ἀκόλαστον διέθρον εἰδότες (3'). Εἰς ταύτην γὰρ ἡμᾶς τὴν ἀκριβῆ βάσανον ἐμβάλλον ὁ Χριστὸς, εἶπε· « Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου· τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς ; » Οὐ γὰρ προσήκει τῶν ἄλλων εἶναι πικρὸν δικαστὴν τὸν τὰ οἰκτεῖα παρορῶντα.

aliorum acerbus sit iudex, qui propria (errata) negligit.

λοτρίων. POSSIN.

(3') Pro τὸν ἀκόλ. ἕλ. idem scribit τὸ ἀκόλαστον διέθρον et vers. penult. ep. pro τῶν ἄλλων habet τῶν πέλας. Id.

ΚΓ'. — ΙΣΙΔΩΡΦ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ Ἡσαῦ· « Μετανοίας τόπον οὐχ εἶδρε, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκλήτησας αὐτήν. »

Αὐτὸς μὲν θαυμάζειν ἔφη, ὅπως (4) ὁ Παῦλος ἔην μετάνοιαν, ἦν καὶ αὐτὸς ἐκήρυττε, καὶ ὁ Θεὸς ἐστεφάνου, μηδὲν δεδυνῆσθαι ἐπὶ τοῦ Ἡσαῦ διωχυρίσαστο, λέγων· « Μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εἶδρε, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκλήτησας αὐτήν. » Ἐγὼ γε θαυμάζω, πῶς τοῦτο σε διέλαθεν. Οὐ γὰρ ὡς τὴν μετάνοιαν ἀτιμάσαντος τοῦ χριτοῦ, τοῦτο ἔφη, ἀλλ' ὡς τὸν μισθὸν, τούτεστι, τὴν εὐλογίαν, τὴν τῇ ἀρετῇ μᾶλλον ἢ τῇ πρεσβυγενεῖα χρεωστουμένην, τῷ διαπωλήσαντι αὐτήν μὴ δεδωκότος. Οὐ γὰρ δίκαιον ἦν, ἐκείνον, ἵνα καὶ δαίημεν τῇ πρεσβυγενεῖα τὸ γέρας χρεωστεισθαι, τὸ κτήμα ὅπερ ἐπέωλησεν ἀνακομισσάσθαι (5)· εἰ μὴν γὰρ ἀποσπασθὲν ἦν, ἔδει ἀποδοθῆναι· εἰ δὲ πρᾶθῆν, καὶ ὑπὸ τὴν νομίην τοῦ ἀγοράσαντος ἦν (6), οὐ δίκαιον τὸ ἀποσπασθῆναι. Κλαύσαντος γοῦν πικρῶς οὐ μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ γεννήτορος, τὸ δίκαιον ἴσχυσεν. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, ἄκουσ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰρημένων· « Μὴ τις πόρνος, ἢ βέβηλος, ὡς Ἡσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέθοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ. Ἴσθε γὰρ, ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομήσαι τὴν εὐλογίαν, ἀπεδοκιμάσθη. » Ὁρᾶς, ἵνα παρῶ τέως τὸ πεπράσθαι τὰ πρεσβεία, ὅτι οὐδὲ ἀρετὴν ἦν ἀσκήσας, ἀλλ' οἷς πέπρακε πρεσβείας ἐπερειδόμενος, τὴν εὐλογίαν, τὴν τῇ ἀρετῇ, ὡς ἔφη, χρεωστουμένην, κληρονομήσαι ἠδούλετο· ὅπερ ἀδύνατον ἦν· εἰ γὰρ καὶ μετὰ τῆς τοῦ τεκόντος εὐνοίας καὶ τὴν τῶν πρεσβείων εἶχε τιμὴν (7), οὐκ ἂν ἀπέτυχε (8) τῶν θείων εὐλογιῶν. Ἀρετὴ γὰρ ἐστὶν ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ στεφανουμένη. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πέπρακεν ἐνώμως τὰ πρωτοτόκια, ἀναμφισβήτητος τοῦ Ἰακώβ ἡ νίκη. Ἐὰν γὰρ τις ἀγρὸν πωλήσας, καὶ τὸ τίμημα εἰληφώς, καὶ εἰς νομίην τοῦ κτήματος τὸν ἀγοράσαντα εἰσκομισσας, ὕστερον χωρὶς τοῦ ἀποδοθῆναι τὸ τίμημα λέγω (οὐδ' ἀποδιδόντος μὲν οὖν συγχωροῦσιν οἱ νόμοι ἄκοντος τοῦ ἀγοράσαντος τὸ ἀποσπασθῆναι (9) τὸ κτήμα· ἀλλ' ὁμως λελέχθω), χωρὶς τοῦ ἀποδοῦναι τὸ τίμημα, εἰ ἀμφισθητοῖα περὶ τῆς κτήσεως, ποῶς νόμος, ἢ τις δικαστὴς ἀποκρίνεται αὐτῷ, κἄν μυρία ἐκείνος δακρυοί, καὶ ἔλειναι φθέγοιτο; Οὐδὲ εἰς δήπου. Εἰκότως οὖν οὐκ εἰληπεπρῶτον μὲν ἀρετὴν οὐκ ἀσκήσας, εὐλογίαν δὲ κληρονομήσαι θελήσας, ἢς ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀπέφηνε· δεύτερον δὲ καὶ πωλήσας τὸ γέρας· τρίτον ἐκκλεισθεὶς (10) εἰκότως ὑπὸ τοῦ καιροῦ. Εἰ γὰρ ὅντως ἦν μεταγνοῦς, καὶ τὰς ἦττας πάσας ἀναμαχησάμενος, οὐκ ἂν παρῶθη παρὰ Θεοῦ. Πλούσιος γὰρ ὢν ὁ Θεός, καὶ πλουτῶν στεφάνους ἄλλοις, κοσμησάτω

¹¹ Hebr. xii, 17. ¹² ibid. 16, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(4) Vers. 1, ep. Pro. ὅπως cod. Vat. 650 scribit πῶς. Vers. 3. pro ἐστεφάνου ponit στεφανοῦ. Possin.

(5) Hæc, τὸ κτήμα .... ἀνακομ. omittebat ed. Par., Edit.

(6) Cod. Vat. om. ἦν et vers. post 31 πρὸς αὐτόν mutat in παρ' αὐτοῦ. Possin.

XXVI. — ISIDORO PRESBYTERO.

In id quod de Esau dictum est, « Pœnitentiæ locum non invenit, quamvis lacrymis quæsierit eam¹¹. »

Mirari tu quidem te dicebas, quo pacto Paulus pœnitentiam, quam tamen et ipse prædicabat et Deus coronabat, nihil in Esau potuisse affirmari, cum ait : « Pœnitentiæ locum non invenit, quamvis cum lacrymis eam quæreret. » At ego miror, quo modo hoc te fugerit. Non enim hoc eo sensu dixi, quasi pœnitentiam contumelia affecisset Judex; sed ideo, quia præmium, hoc est benedictionem, quæ virtuti potius quam primogenituræ debebatur, ei qui hanc vendiderat, non reddiderit. Neque enim hoc justum et æquum fuisset, ut maxime concedamus, id præmium primogenituræ deberi. Si quidem per vim ereptum ei fuisset, tum reddi oportuisset. At quia venditum, ac jam in possessione emptoris erat, huic id eripi a justitia fuisset alienum. Quantumcumque igitur amare non solum ipse (Esau) sed et pater ejus (Isaac) meret, tamen justitia prævaluit. Hæc autem eo quo dixi modo se habere, audi quæ de ipso dicta sunt : « Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau : qui propter unam escam vendidit primitiva sua. Scitote enim, quoniam et postea, cupiens hæreditate benedictionem, reprobatus est¹². » Vides (ut interim omittam, quod primogeniti jura fuerint vendita) ipsum neque virtutem cohibisse; sed primogenituræ juri, quod tamen jam vendiderat, innixum eoque fretum, benedictionem, quæ virtuti, ut dicebam, 427 debetur, hæreditario jure obtinere voluisse : quod fieri neutiquam poterat, ut maxime una cum patris benevolentia haberet etiam sibi suffragantem quasi reverentiam juris primogenituræ [alioquin si virtuti operam dedisset,] divinis benedictionibus non excidisset. Virtus enim est, quæ a Deo coronatur. Quoniam autem legitime quoque vendidit primitiva, absque controversia penes Jacobum fuit victoria. Nam si quis, posteaquam agrum vendidit, et pretium accepit, et emptorem in possessionem vacuum ejus prædii introduxit, posterius non reddito pretio (quanquam ne quidem si hoc reddat venditor, permittunt leges invito emptori suam prædium auferri : verumtamen sic temporis causa fingamus id posse fieri) ; si quis, ergo, ut cœperam dicere, cum non reddat pretium, de possessione illa (quam vendidit), controversiam emptori faciat, quænam lex, aut quis Judex eam emptori adjudicat, ut ut infinitas ille effundat lacrymas, et miserabiliter conqueratur? Nemo hercle. Jure igitur ac merito non recipit Esau (quæ

(7) Ed. Paris., φωνήν. Edit.

(8) Cod. Vat. pro ἀπέτυχε, ponit, ἔτυχε, et Vers. seq. pro ἐνώμως, ἐνιμότως. Possin.

(9) Idem cod. ante ἀποσπασθῆναι tollit τό, et vers. seq. similiter tollit et ante ἀμφ. Id.

(10) Idem cod., ἐκκληθεὶς. Id.

desiderabat.) Pfirmo quidem cum non dedisset operam virtuti, et tamen benedictionem vel hæreditate capere voluisset, qua se indignum præbuerat; deinde vero cum etiam id muneris vendidisset; tertio etiam a tempore merito exclusus fuisset. Nam si revera ac serio pœnitentiam egisset, et priores apsus omnes posteriori strenuitate correxisset, non fuisset a Deo neglectus. Dives enim cum sit Deus, et aliis abundet pluribus coronis, aliter quoque ipsam ornare potuisset. Tametsi enim benedictiones, quas vendiderat, recuperare non potuisset, aliis tamen coronis ornatus fuisset: ac primum quidem illa, quod propitium habuisset Deum. Quia benedictiones sibi vindicabat, quæ tamen non nisi virtuti debentur, merito suis desideriiis frustratus est.

XXVII. — OLYMPIODORO.

Græcos per ea ipsa argumenta, per quæ videntur Christianæ religionis dogmata extenuare, suamet res evertere.

Miror equidem, qui flat, quod non solum ii, qui inter Græcos rudes sunt atque expertes eruditionis, verum etiam illi qui sapientiam profitentur, et ornate dicendi peritia se jactant, et dialecticæ cognitione gloriantur, et syllogismis innituntur, et cum ea quæ ratiocinationibus adversantur videant, rerum tamen repugnantiam non animadvertunt; qui flat, inquam, quod hi non sentiant, se, dum divinum præconium Evangelii oppugnant, eo ipso magis semetipsos pudefacere. Afferi enim victis aliquid ambitionis et honoris, eorum a quibus victi sunt excellentia. At ipsi aiunt mortuum esse Jesum, ut ingens deorum gentilium multitudo hoc ipso declararet etiam mortuo imbecillior. Illudunt cruci, ut ipsi magis etiam traducantur et ludibrio habeantur, quippe qui ignominiose a cruce expugnati victique sint. **428** Exprobrant nobis apostolorum ruditatem, ut tanto conspectius sit probrum, quod celeberrimis ipsorum sapientibus ingeritur, qui plebeiorum hominum doctrinæ manus dederint. Venerandum Christi æpulcrum cachinnis petulantibus excipiunt, ut eo magis risu digna fiant ipsorum illustria templa, quippe quæ deriso ab ipsis cesserint sepulcro. Atque, ut paucis absolvam, totum reprehendunt præconium Evangelii, ut rem vilem atque abjectam, ut quidquid apud ipsos est illustre, id omne magis videatur deridendum, quoniam regum vilium (ut ipsi aiunt) naturæ succubuerit.

XXVIII. — ÆSCULAPIO SOPHISTÆ.

De eadem re.

Fugit ratio Græcos, qui non animadvertunt, se per ea quæ (contra Christianos) afferunt, semetipsos evertere. Nam pro nihilò habendam aiunt

A nato. Εἰ γὰρ καὶ τὰς εὐλογίας, ἃς πέπρακεν, ἀνακομισασθαι οὐχ οἶός τ' ἦν, ἀλλ' οὖν γε ἄλλοις ἀν σσεφάνοις ἔκοσμηθη· καὶ πρῶτον μὲν τῷ τὸν Θεὸν ἴλω ἔχειν. Ἐπειδὴ δὲ ἀρετῆς μὲν οὐκ ἐφρόντιζεν, εὐλογιών δ' ἀντεποιεῖτο τῶν τῇ ἀρετῇ χρωστούμενων, εἰκότως ἀπέτυχεν.

non fuisset a Deo neglectus. Dives enim cum sit Deus, et aliis abundet pluribus coronis, aliter quoque ipsam ornare potuisset. Tametsi enim benedictiones, quas vendiderat, recuperare non potuisset, aliis tamen coronis ornatus fuisset: ac primum quidem illa, quod propitium habuisset Deum. Quia benedictiones sibi vindicabat, quæ tamen non nisi virtuti debentur, merito suis desideriiis frustra-

KZ'. — ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ.

Ἵτι Ἕλληνας, δι' ὧν τὰ Χριστιανῶν δοκοῦσι σμικρύνειν, διὰ τούτων τὰ ἑαυτῶν ἀνατρέπουσιν.

Θαυμάζω, ὅπως οὐ μόνον οἱ παιδεύσεως ἄμοιροι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οἱ σοφίαν ἐπάγγελλόμενοι, καὶ οἱ ἐπὶ εὐχλωτίᾳ ἐναθρονομένοι, ἐπὶ διαλεκτικῇ τε αὐχοῦντες, καὶ συλλογισμοῖς ἐπεριεδόμενοι, καὶ τὰς μὲν ἐναντιώσεις τῶν λογισμῶν ὀρῶντες, τὰς δὲ τῶν πραγμάτων μὴ καθορῶντες, οὐκ αἰσθάνονται, δι' ὧν τὸ κήρυγμα τὸ θεῖον κατατοξεύουσι, διὰ τούτων μᾶλλον ἑαυτοὺς καταισχύοντες. Φέρει γὰρ τινα (11) φιλοτιμίαν τοῖς κεκρατημένοις, ἢ τῶν κεκρατηκῶτων ὑπεροχή. Αὐτοὶ δὲ φάσκουσι νεκρὸν τὸν Ἰησοῦν, ἵνα νεκροῦ ἀποφανθῇ τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν ὁ δῆμος ἀδρανέστερος. Κωμωδοῦσι τὴν σταυρὸν, ἵνα κωμωδηθῶσι σφοδρότερον, ἀτίμως πεπορθῆμένοι καὶ νενικημένοι σταυρῷ. Σικώπτουσι τὴν τῶν ἀποστόλων ἀμαθίαν, ἵνα λαμπρότερον οἱ θρυλλοῦμενοι παρ' αὐτῶν στηλιτευθῶσι σοφοί, ἰδιωτῶν ἀνδρῶν διδασκαλίᾳ ἡττηθέντες. Τὸν τοῦ Χριστοῦ προσκυνούμενον χλευάζουσι τάφον, ἵν' οἱ παρ' αὐτοῖς περιφανεῖς ναοὶ, γέλωτα ὀφλεῖωσι (12) μείζονα, χλευαζομένῳ παραχωρησαντες τάφῳ. Παντός ἐπιλαμβάνονται ὡς εὐτελοῦς τοῦ κηρύγματος, ἵνα τὰ παρ' αὐτοῖς περιφανῆ πλέον ὀφθῇ καταγελαστότερα, τῇ τῶν εὐτελῶν ὑποκύψαντα φύσει.

Atque, ut paucis absolvam, totum reprehendunt præconium Evangelii, ut rem vilem atque abjectam, ut quidquid apud ipsos est illustre, id omne magis videatur deridendum, quoniam regum

KH'. — ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Λαυθάνουσιν Ἕλλήνων παῖδες, δι' ὧν λέγουσιν, ἑαυτοὺς ἀνατρέποντες. Ἐξευτελιζοῦσι γὰρ τὴν θεῖαν Γραφὴν, ὡς βαρβαρόφωνον (13), καὶ ὀνοματοποιίας

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(11) Sententia pulcherrima, ex qua illud manavit a summo poeta dictum pro solatio victi:

Æneæ magni dextra cadis.

(12) Pro ὀφλεῖωσι cod. Vat. legit ὀφλήσωσι. POSSIN.

(13) Τὴν θεῖαν Γραφὴν, ὡς βαρβαρόφωνον. Confer epist. 67, 91 et 140. Vulgatissimum olim convicium, quod sacris et divinis Litteris faciebant pagani et infideles, illud erat, barbaris nō ac solœcis eas scilicet. Ab hoc igitur crimine veteres Ecclesiæ doctores Scripturam divi-

nitus inspiratam ut liberatam, multa attulerunt quæ ex ipsorum libris est petere. Vult cum primis Arnobium lib. 1 *adversus gentes*, et Lactantium Firmianum lib. vi, cap. 21. et in Epitoma *Divin. inst.*, cap. 5, ubi pro *dubia*, quod in omnibus quas vidi editionibus est, procul dubio legendum *dalcia*; quam conjecturam meam facile probabit, qui totum locum accuratius inspexerit, et contulerit cum altero quod est lib. vi c. 21. Confer Isidor. ep. 4 et 5 lib. ii, RITT.

ξέναις συντεταγμένην, συνδέσμων δὲ ἀναγκαίων ἐλλείπουσαν (14), καὶ περιττῶν παρενθήκη τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἐκταράττουσαν. Ἄλλ' ἀπὸ τούτων μανθανέτωσαν τῆς ἀληθείας τὴν ἰσχύν. Πῶς γὰρ ἐπεισαν ἢ ἀγορευομένην τὴν εὐγγλωττίαν (15); Ἐπάτωσαν οἱ σοφοί, πῶς βαρβαρίζουσα κατακράτος καὶ σολοικίζουσα νενίκηκε τὴν ἀττικίζουσαν πλάνην· πῶς Πλάτων μὲν, τῶν ἐξωθεν φιλοσόφων ὁ κορυφαῖος, οὐδενὸς περιεγένετο τυράννου· αὐτὴ δὲ γῆν τε καὶ θάλατταν ἐπηγάγετο;

Scripturam divinam, tanquam scilicet barbaris vobis constantem, et peregrinis nominum fictionibus compositam, et necessariis conjunctionibus ac velat inculcis orationis destitutam, et superfluum inculcatione sensum eorum quæ dicuntur perturbantem. Sed ab his discant vim veritatis. Qui enim factum est, ut rustica ac simplex ipsa eloquentiæ persuaserit assensum? Dicant sapientes, quomodo ipsa tantis laborans et barbarismis et solæcismis, tamen vincere potuerit errorem et falsitatem tam Attica instructam eloquentia? Qui factum est, ut Plato, ille gentilium philosophorum facile princeps, ne unum quidem vincere et in suas partes traducere potuerit tyrannum; hæc autem, rustica scilicet ac barbara, et tot solæcismos faciens, veritas terram et mare sibi adjunxerit?

KΘ'. — EPMINΩ KOMHTI.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ σταυρὸς, ὃ βέλτιστε, ὃ ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν κοιμηθεύμενος, τὴν πολυθεῶν ἐσταύρωσε πλάνην· καὶ τὸ πάθος τοῦς ἀληθινοῦς ἐστηλίτευσε δαίμονας· καὶ ὁ θάνατος τὸν θάνατον ἀπέκτεινε· καὶ ἡ νέκρωσις τῆς σαρκὸς, τὰς τῶν σταυρωσάντων ἐνέκρωσεν ἐλπίδας· καὶ ὁ τάφος τὸν μὲν διάβολον κατέθαψε, πᾶσι δὲ πηγὴν ζωῆς ἀνώμνησε. Διὸ καὶ ὁ θεὸς κήρυξ βῆ· « Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον. » Εὐχῆς γὰρ ἡμῖν εὐαγγελίζεται κρείττονα

B

XXIX. — HERMINO COMITI.

De eadem re.

Crux illa, o bone, quæ ab idololatriæ ludibrio habetur, errorem multos colentem deos crucifixit: et passio Christi noxios dæmones confecit: et mors ejusdem occidit mortem: et mortificatio carnis, eorum qui ipsam crucifixerunt, spes mortuas reddidit: et sepulcrum diabolum quidem sepelivit, omnibus autem (Christi fidelibus) fontem vitæ produxit. Quam ob causam divinus quoque præco exclamat: « Non enim pudet me Evangelii²²; » nec immerito: nam bona nobis annuntiat majora quam quisquam ausus fuisset optare.

Α'. — ΔΟΜΗΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Αὐτὸ τοῦτο, ὃ νομίζεις, ὃ βέλτιστε, ἀπόδειξιν εἶναι τοῦ μὴ εἶναι θεῖον τὸ κήρυγμα, δείκνυσιν αὐτὸ θεῖον καὶ ὑπερφυές. Ἴνα γὰρ παρῶ Πλάτωνα ὡς ὑπερβαίνοντά σου τὰς ἀκοάς, φήσαντα, ὅτι φιλοσόφων μὲν ἀνάξιον ἢ εὐγλωττία, μειρακίων δὲ παιζόντων ἢ φιλοτιμία· ἐν οἷς τὸν διδάσκαλον ἑαυτοῦ εἰσήγαγε λέγοντα· « Οὐ γὰρ ἂν δῆπου πρόβποι (16), ὧ ἄνδρες, εἴθε τῇ ἡλικίᾳ, ὡς περ μειρακίῳ, πλάττοντα (17) λόγους, εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι. » Ὅμηρον δὲ, ὃν ἐπὶ γλώττης ἔχεις, μάρτυρα προβαλοῦμαι, λέγοντα·

C

namque sit, o viri, huic ætati meæ qua nunc sum, ut instar adolescentis ficta comptaque oratione perpetuo habes, testem producā, dum ait:

Αὐτοδιδασκτός (18) εἰμι· θεὸς δὲ μοι ἐν φρεσίν [οἴμας] Παρτοίας ἐρέθηκεν,

ἤγουν ὡπάσεν ὁμφάς. Εἰ τοίνυν ὁ ἐκθειάζόμενος παρὰ

XXX. — DOMITIO COMITI.

Eadem de re.

Hoc ipsum, quod tu, bone vir, putas argumentum esse, quo convincatur, præconium Evangelii non esse divinum, ostendit ipsum omnino esse divinum et natura præstantius. Nam ut omittam auctoritatem Platonis, ut qui tuis auribus sit sublimior, dicentis, 429 comptam orationem philosophantibus quidem serio indignam esse, adolescentibus autem ambitiosis et ludentibus magis convenire; dum videlicet magistrum suum (Socratem) sic introducit loquentem: « Indecorum perpetuo habes, testem producā, dum ait:

Me docui ipse: deus vero est mihi carminis auctor: Omne genus, quo mentem animi vracellere fecit,

sive divinas mihi voces præbuit. Quod si igitur

²² Rom. 1, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Pro δὲ ἀναγκαίων ἐλλείπουσαν cod. Vat. 650 habet τε ἀναγκαίων ἐλλείπει. POS-1N.

(15) Pro εὐγλωττίαν idem cod. Vat. legit εὐγλωττος vers. post 5, ante τῶν ἀρροπῆι, ὃ, et vers. seq. ante κορυφαῖος delet ὃ. 1D.

(16) Ὁ δὲ γὰρ ἂν δῆπου πρόβποι, etc. verba sunt Socratis apud Platonem in exordio Apologiae, ubi tamen pānulum variat lectio editionum ab hac Isidorii citatione; nam pro οὐ γὰρ, editi libri habent οὐδὲ γὰρ et pro πλάττοντα, πλάττοντι. Nota hic, comptam orationem potius decere adolescentiam quam senectutem, aut virilem ætatem RITT.

(17) Pro πλάττοντα cod. Vat. 650 scribit πλάτ-

τοντι. vers. post 2 προβαλοῦμαι mutat in προβάλομαι, et vers. post tertio, ἐνέθηκεν in ἐνέφυσεν, nox que ὁμφάς in ὁμφήν et vers. 2 lit. B ἡμῖν in ἡμῶν. POSSIN.

(18) Apud Homerum Odys. XXII, v. 347, est

Αὐτοδιδασκτός δ' εἰμι, θεὸς δὲ μοι ἐν φρεσίν οἴμας Παρτοίας ἐρέψουσεν.

Et si aut hic fons ingeniorum et parens eruditionis istud elogium pronuntiat sub persona Phemii musici, qui in convivio procorum in ædib. Ulyssis per vim ab ipsis jussus canere, interfectis precis Ulyssis factus subdolex ita se commendat, obsecrans atque optes-

poeta ille, quem tu pene Deum facis, astipulator, vel potius revera (secundum nominis sui significationem), obses accedens iis quæ a nobis modo dicta sunt, hoc non dubitavit affirmare, eos qui res divinas annuntiant, non necessario vel mortalium hominum discipulos, vel talium doctrinarum peritos esse oportere : quare non credis, si per homines plebeios et rudes, cæterum ineffabili eruditus sapientia, sermo de divino præconio promulgatus est; sed, ut puto, non amplius fidem adhibere detrectabis. Nam ea ipsa res quæ tibi defectus esse videbatur, jam inventa est omnibus superior atque excellentior.

XXXI. — ÆSCULAPIO SOPHISTÆ.

Disputatio digna audita cum Græco habita, de resurrectione Salvatoris.

Memoria repeto me sapientem quemdam Græcum, B quique apud multos maximam eloquentiæ gloriam obtineret, mecum disserentem de rebus fidei, paucis verbis ita refutasse, ut mutire non auderet. Nam cum ipse proferret Christi passionem et crucem, inque risum super his effusum solveretur, ego ei in modeste ac mansuete respondi in hæc verba : « Unde autem demonstrare potes, Christum esse crucifixum ? » Omnibus vero, qui hæc audiebant, admiratione percussis, et cogitantibus, quidnam intendens conficere, hoc dixissem : respondit ille, quasi qui victoriam absque labore jam reportaturus esset : « In Evangelii scriptum est. » Cui e vestigio regessi : « At in iisdem hoc quoque quod resurrexerit, et in cælos redierit, scriptum habetur. Si ergo credis Evangeliiis, tam hoc quam illud affirmantibus fidem habeto; sin minus, rem facis absurdissimam, dum alterum quidem amplecteris, alterum vero repudias. Numquid enim ad contumelias ac probra patulas et acutissimas habetis aures; ad splendida autem illa atque divina obturatas? Maximeque cum commentitii tui dii a crucifixo superati manus jam dederint. Si igitur crucifixus est, certum est etiam ad cælos eundem ascendisse. Sin autem splendida illa (quæ de Christo ibidem commemorantur) excludis, noli inde etiam probrosa proferre. 430 Alterum enim ab altero dependet, et divelli nequit. » His itaque dictis tantus exortus est applausus, ut et ego et ipse crubesceremus. Ego quidem, quod supra quam dignus essem laudarer; ipse autem, quod suismet verbis constrictus teneretur. Hoc tibi facto indicio, arbitror satis responsum esse perspicue ad ea, quæ a tua prudentia ad me fuerant perscripta.

XXXII. — DOROTHEO SPLENDIDISSIMO.

De gloria venerandæ crucis.

Celeberrimam Christi crucem merito liceat ap-

A σοῦ ποιητῆς ἐγγυητῆς, μᾶλλον δὲ Ὅμηρος ἔντως ἂν τῶν παρ' ἡμῖν νυνὶ λεγομένων, ἀπεφήνατο, ὅτι οἱ τὰ θεῖα καταγγέλλοντες, οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων φοιτηταί, οὔτε τοιούτων παιδεύσεων ἔμπειροι εἶναι δίκαιοι ἂν εἴεν· διατὶ ἀπιστεῖς, εἰ διὰ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἀμαθῶν ἀνδρῶν ἀρρήτων παιδευθέντων σοφία, ὁ περὶ τοῦ θείου κηρύγματος διηγέθη λόγος; Ἄλλ', οἶμαι, οὐκ ἐστὶ ἀπιστήσεις. Ὁ γὰρ ἐνόμιζες ἐλάττωμα εἶναι, τοῦθ' εἶδες πλεονέκτημα.

AA'. — ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Ἀντίθεσις ἀξιάκουστος πρὸς Ἑλληνα, περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος.

Οἶδά ποτε διαλεγόμενον πρὸς με δεῖνόν Ἑλληνα, καὶ παρὰ πολλοὺς ἐπὶ δυνάμει λόγων μεγίστην δόξαν ἔχοντα, ἐν βραχέσιν ἐπιστομίαις. Προσφέροντος γὰρ αὐτοῦ τὰ πάθη, καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ πλατῶν καταχέοντος γέλωτα, ἀπεκρίθη ἐγὼ αὐτῷ πρῶτος· « Πόθεν γὰρ ἔχεις δεῖξαι ὅτι ἐσταυρώθη; » Πάντων δὲ τῶν ἀκρωμένων καταπλαγέντων, καὶ ἐνοούτων, τὴν ἄρα κατασκευάσαι βουλόμενος τοῦτο ἔφη, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος, ὡς δὴ τὴν νίκην ἀπονητὶ (19) ἀναιρησόμενος· « Ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται. » Ὁ εὐθὺς ἀντεπήγον· « Οὐκοῦν ἐν αὐτοῖς, ὅτι καὶ ἀνέστη, καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνῆλθε, γέγραπται. Εἰ μὲν οὖν πιστεύεις τοῖς Εὐαγγελίοις, καὶ τοῦτο κάκεινο λέγουσι πιστεῦσον. Εἰ δὲ μὴ, ἀποπώτατον ποιεῖς, τὸ μὲν ἔγκρινων, τὸ δὲ εἰσβάλλον (20). Μὴ γὰρ διη περὶ τὰς ὕβρεις ἀναπειτασμένας καὶ ὀξύτητας ἔχετε τὰς ἀκοάς, περὶ δὲ τὰ λαμπρὰ καὶ θεῖα πεφραγμένας; Καὶ μάλιστα ἐπειδὴ οἱ λεγόμενοι σου θεοὶ ὑπὸ τοῦ σταυρωθέντος ἠττήθησαν. Εἰ μὲν οὖν ἐσταυρώθη, δῆλον ὅτι καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνῆλθεν. Εἰ δὲ τὰ λαμπρὰ παραγράφῃ, μὴδὲ τὰ ἐπινοεῖσιτα πρόφερες. Θάτερον γὰρ θάτερον ἠρηται, καὶ διαζευχθῆναι οὐκ ἀνέχεται. » Τούτων τοιγαροῦν εἰρημίων, τοσοῦτος ἐξεβράγη χροῖτος, ὡς κάμει κάκεινον ἐρωθῆσαι· ἐμὲ μὲν, ὅτι ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀξίαν ὁ ἔπαινος ἦν· ἐκεῖνον δὲ, ὅτι ταῖς οἰκείαις συνεδέθη φωναῖς. Ταῦτα μηνύσας, ἀποκεκρίσθαι οἶμαι σαφῶς πρὸς τὰ παρὰ τῆς σῆς συνέσεως ἀποσταλέντα.

AB'. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ (21).

Περὶ δόξης τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Τὸν ἀοιδίμον σταυρὸν δίκαιον προσεῖπεῖν, οὐ μόνον

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

tans eum, ut vitam sibi innocenti condonare velit : mihi tamen nullum fere dubium est, quin poeta sub alterius persona sic se ipsum laudare voluerit : quod et alii poetæ sine reprehensione, suas virtutes ac dotes agnoscentes, fecerunt. Isidorus certe ita hæc verba accepisse videtur, quasi de se ipso ea protulisset Homerus. Maximus Tyrius quoque, philosophus Platonius, dialéξει 28, versum Homericum refert, sed ad hunc modum :
Αὐτοδιδάκτος δ' ἑμὲ θεοὶ δὲ μοι ὤπασαν δοῦν.

Nota etiam hic vestigium eruditionis sæcularis in Isidoro.

(19) Cod. Vat. ἀπονητὶ mutat in ἀκονητὶ et vers. post 2 pro ἐν τοῖς οὐρανοῖς habet, εἰς οὐρανοῦς. Possin.

(20) Pro εἰσβάλλον idem cod. scribit ἐκβάλλον, et vers. inde 4, post ἐπειδὴ addit πάντες. Ult. verb. epist. non ἀποσ., sed ἐπισταλέντα scribit. Possin.

(21) Pro λαμπροτάτω cod. Vat. 650 ponit διακόνω. In.

γῆς, ἀλλὰ καὶ οὐρανοῦ ἔρεισμά τε καὶ ἀγλάισμα. Α *pellare non solum terræ, sed et cœli fulcrum et fulgorem. Nam creaturam omnem sustentavit, supra-mundanis quidem gaudium, terrestribus autem libertatem concilians, et dissidentia invicem sibi connectens.*

ΔΓ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ πολιτείας.

Εἰ εὐγνωμόνως καὶ νουνεχῶς ἐντυχεῖν ἐθελήσεις ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, οὐ πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς θείας φιλοσοφίας ὀρμήσειας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν δογμάτων τὴν ἐπιθυμίαν, ἀφ' ἧς ἡ οὐρανῶ πρέπουσα πολιτεία ἔχει τὴν ὑπόθεσιν.

ΔΔ'. — ΠΑΥΛΩ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ (id est, περὶ πολιτείας).

Ὅσπερ τὸν φιλόσοφον οὐχ ἡ στολὴ καὶ βακτηρία δεικνυσιν, ἀλλ' ἡ παρῆρσις καὶ ἡ πολιτεία· οὕτω καὶ τὸν Χριστιανὸν οὐ σῆμα καὶ λόγος, ἀλλὰ τρόπος καὶ βίος τῷ ὀρθῷ λόγῳ ἐφάμιλλος.

ΔΕ'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ ζωοφθορίας, ἧς ὁ νομοθέτης ἐμνήσθη· καὶ εἰς τό· « Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν (22). »

Ὅσπερ ἡ μυθιομένη τῶν ἑτερογενῶν σύνοδος ἀλλόκοτα ἔτικτε σώματα, Μινώταυρόν τινα καὶ κενταύρους· ὧν ὁ μὲν τοὺς Ἀττικοὺς ἐθιόνατο παῖδας, οἱ δὲ τὰς ἀλλοτρίας ἤρπαζον γυναῖκας· οὕτως καὶ ἡ τῶν κακίστων ἀνδρῶν συνουσία, ἀλλόκοτα καὶ ἀτοπα ἦθη τίττει, μικρῶν τὰ τῶν κενταύρων μιμούμενα τολμήματα. Δε' δ καὶ ὁ Μελωδὸς τοῦτους ἀπήλαυεν ὡς πορρωτάτω, λέγων· « Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. » Οὐ γὰρ μικρὰν ἢ τούτων συνουσία τίττει βλάβην, ἀλλ' εἰς αὐτὴν βλέπουσαν τὴν ψυχὴν, ἧς οὐδὲν τιμιώτερον. Εἰ μὲν οὖν, ὡς φασὶ τινες, ἔργα γεγόνασιν οἱ μῦθοι (δε' δ καὶ ὁ νομοθέτης τοῦθ', ὅπερ ἠθέλησας (23) μαθεῖν, ἐθέσπισε, τὴν πρὸς ζῶα κωλύων σύνοδον, καὶ θανάτω τοὺς συνιόντας κολάζων, ὥστε μὴ τερατώδη τίττεσθαι σώματα, καὶ τραυφιδίας βλαστάνειν), θαυμαζέσθω τοῦ νομοθέτου ἡ προμήθεια. Εἰ δὲ, ὡς φασὶ τινες, καὶ αὐτὸς μᾶλλον πείθεσθαι, ἡθῶν ποικίλων ἐπιμιξίαν δηλοῦσιν οἱ μῦθοι (οὐδὲν γὰρ, φασὶ, τῶν ἐξ ἀρχῆς γενομένων ἐπιλείψαι ἠνέσχετό), καὶ οὕτως φυλαττέσθωσαν τὴν τῶν πονηρῶν συνουσίαν· ὅτι γὰρ τὰ μέγιστα βλάπτει (24), δηλοῖ μὲν καὶ τό·

illa indicant (nihil enim, inquit, eorum quæ ab initio exstiterunt, deficere sustinuit, atque eandem vitare studeant malorum commercium. Quod enim maximum detrimentum asferat, indicat hoc quoque :

Φθειρουσιν ἡθῆ χρηστὰ ὀμίλαι κακὰ.

Δηλοῦσι δὲ καὶ Ἀμων ὁ πρεσβύτατος, καὶ Ἀβσαλὼμ ὁ νεώτατος υἱὸς (25) τοῦ Μελωδοῦ, αἰσχυρῶς

²³ Psal. vi, 9. ²⁴ Exod. xxx, 19.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(22) Confer epist. 285 libri III. RITT.
(23) Pro ἠθέλησας cod. Vat. 650 habet ἐζήτησας. POSSIN.
(24) Hæc, φυλατ. usque ad μέγιστα βλάπτει omittit ed. Paris. adduntur ex codice Vaticano. EDIT.
(25) Pro υἱός cod. Vat. legit υἱοί. Vers. post

XXXIII. — THEODORO SCHOLASTICO.

De vita cælo digna.

Si cordate ac prudenter in sacris Scripturis versari volueris, non solum ad amorem divinæ sapientiæ ac meditationis ejus omni impetu ferri debes, verum etiam ad ipsorum dogmatum cupiditatem, a qua cælo digna atque conveniens vivendi ratio, tanquam fundamento exsurgit.

XXXIV. — PAULO.

Eadem de re.

Quemadmodum philosophum non efficit pallium et baculus, sed libertas loquendi et vita proba atque honesta : ita et Christianum non facit habitus et oratio, sed vita et mores rectæ rationi consentientes.

XXXV. — HERONI SCHOLASTICO.

De coitu cum brutis, cujus meminit legislator. Et in illud : « Recedite a me, omnes qui operamini iniquitatem ». »

Quemadmodum coitus animalium diversi generis, de quo est in fabulis, monstrosa genuit corpora, minotaurum nescio quem, et centauros, quorum ille quidem Atticos devorabat pueros, isti autem alienas rapiebant mulieres, ita etiam improbissimorum hominum consuetudo, absurdos atque monstrosos mores parit, qui parum abest quin centaurorum facinora audacissima æmulentur. Quæ causa quoque est, cur Psalmorum scriptor eos quam longissime ab se abegerit, cum ait : « Recedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. » Non exiguam enim noxam gignit eorum consuetudo, sed talem, quæ ad ipsam spectet animam, qua nihil est pretiosius atque præstantius. Sive igitur, ut quidam perhibent, verba in opera transierunt (unde etiam legislator hoc, quod discere voluisti, sanxit, congressum cum brutis animalibus prohibens ²³, 431 et morte multans eos qui congressi fuerint, ne videlicet monstrosa procreentur corpora, et tragædiarum argumenta inde pullulent) : legislatoris providentia admirationi sit. Sive, ut alii dicunt, et mihi probabilius videtur, variorum morum commistionem verba

Bonos corrumpunt mores congressus mali.

Indicant præterea et Amnon natus maximus, et Absalon natus miniinus filius Psalmographi, qui et

tertio, pro καθ' ἑαυτὴν habet idem καθ' ἑαυτῆς. Vers. 6. pro ὁ δὲ scribit idem ὅς. Vers. 7 pro οὐδέ habet ὁ δέ. Vers. antepen. ep. post δίκην addit, ταχίστην. Vers. ult. pro τὴν ... ὀμίλαι, scribit τὰς ὀμίλαις. POSSIN.

turpiter vixerunt, et miserabiliter vitam finierunt. Ille enim sororis suæ eodem patre genitæ amore captus, cum prohiberetur pudore, quominus naturam adeo sibi cognatam copularet, affectum amoris cum quodam eorum quos sibi amicos esse existimabat, communicavit. At is hunc affectum non modo non exstinxit, neque ipsum a flagitio avertit, neque deterrendi causa dixit: Noli nova in vitam humanam importare tragœdiarum argumenta; verum etiam viam ac rationem ipsi excogitavit, quo pacto conceptum animo nefas perpetraret. Cum igitur id fuisset jam exsecutus, supplicium luit extremum, violatæ sororis fratre eadem matre nato injuriæ hujus auctorem per famulos nece oblata persequente. Sic ergo turpiter simul ac miserabiliter vitam finiit Amnon ⁹⁶. Alter autem, qui poenas ab hoc repeliit (sive quod tyrannidem concupivisset, sive quod injuriarum memoriam adversus patrem conservaret apud animum, quod nimirum is non solum non vindicasset siliæ illatam contumeliam, sed etiam ultorem ejus aversatus a se repulisset, et quamvis rogatus monitusque de ipso in gratiam recipiendo, tamen ne sic quidem ipsum in conspectum admisisset, nisi tandem ducis militiæ astutia hoc effecisset), patri rebellavit, eique qui male ipsi consulerat, ut ei naturæ sædera everteret, et commisionis leges contumeliose violaret, obsequasium se præbuit. Tantum mali assort improbissimorum hominum consuetudo ei familiaritas. Sed neque hic, neque ille, qui nefarii auctor consilii fuerat, divinam animadversionem, quam nulla arte effugere licet, evasit: sed ambo poenas dederunt ⁹⁷. Quare ne quid nos quoque simile vel perpetremus vel perpeilamur, sceleratorum hominum commercium velle remisque fugiamus.

XXXVI. — PETRO MONACHO.

In illud Pauli dictum, « Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes ⁹⁸. »

Est, o vir eruditè, et bellum sanctum ac justum, et pax omni implacabili pugna difficilior, secundum illud (Psalmi dictum) « Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns ⁹⁹. » Nam latrones quidem inter sese paciscuntur contra eos qui nulla re ipsos læserunt armati: **432** sed et lupi congregantur, quoties sanguinem siliunt, et adulter cum adultera pacem colit, et scortator cum suo scorto. Noli igitur existimare, pacem ubique et per omnia bonam esse. Est enim sæpenumero quovis bello durior et deterior. Nam eum quis pacem colit cum ejusmodi hominibus, qui adversus Providentiam latrant, et cum his qui vitam nullius pretii atque improba communem vitam polluant et vastant, fœdus ferit: hic longe longaque a pacis terminis submotus degit. Quæ causa quoque est cur Paulus dixerit: « Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes ¹. » Probe enim noverat, interdum fieri non posse.

XXXVII. — EUTONIO DIACONO.

Ejusdem cum superiore argumenti.

Oportet non erga eos, qui in gratiam redire volunt, implacabilem esse, sed potius, quantum qui-

A μὲν ζήσαντες, ἐλεεινῶς δὲ τὸν βίον καταστρέψαντες. Ὁ μὲν γὰρ τῆς ὁμοπατρῖου ἀδελφῆς ἐρασθεὶς, καὶ αἰσχυρόμενος τὴν φύσιν καθ' ἑαυτὴν ἐπιφουρμένην συνάψαι, ἐκοινώσατο τὸ πάθος τινὶ τῶν δοκούντων φίλων· ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔσθεσε τὸ πάθος, οὐδὲ ἀπεστρέψατο τοῦ ἄγους· οὐδὲ εἶπε· Μὴ καινὰ εἰσενέγκῃς εἰς τὸν βίον δράματα· ἀλλὰ καὶ μέθοδον αὐτῷ ἐφεύρεν, ὅπως δράσειε τὸ ἄγος. Δράσας τοίνυν, δίκην δέδωκε τὴν ἐσχάτην, τοῦ ὁμομητρῖου τῆς ὕβρισθῆσης ἀδελφῆς διὰ τῶν οἰκετῶν σφαγῆ μετελθόντος τὸν ὕβριστήν. Οὕτω μὲν οὖν αἰσχυρῶς καὶ ἐλεεινῶς ὁ Ἀμνὼν τὸν βίον κατέστρεψεν. Ὁ δὲ τοῦτον δίκας ἀπαίτησας, εἶτε τυραννίδος ἐρῶν (εἶτε μνησι-κακῶν τῷ πατρὶ, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐξεδίχασε τῆς θυγατρὸς τὴν ὕβριν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀμυνάμενον ἀπεστρέφετο, καὶ παρακληθεὶς, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἐδέχτο εἰς ὄψιν, εἰ μὴ ὕστερον ἢ τοῦ στρατηγοῦ σοφῆα τοῦτο κατεσκεύασεν), ἐπανίσταται τῷ πατρὶ, καὶ τῷ κακῶς αὐτῷ συμβουλευσάντι, καὶ τοὺς τῆς φύσεως ἀνατρέψαι θεσμούς, καὶ τοὺς τῆς μίξεως ὕβρισαι νόμους, ἐπέταθῆ. Τοσοῦτόν ἐστι κακὸν ἢ τῶν κακίστων συγκοῖα. Ἄλλ' οὐ διέφυγεν οὐθ' οὕτως, οὔτε ὁ παρασυμβουλεύσας, τὴν ἀφυκτον δίκην· ἀλλὰ δίκην ἔδωκεν. Ἴν' οὖν μὴδὲν τοιοῦτον μῆτε δράσωμεν, μῆτε πάθωμεν, φεύγωμεν τὴν τῶν ἐναγῶν ὁμίλιαν.

C ΛΓ'. — ΠΕΤΡῶ ΜΟΝΑΧῶ.

Τό· « Εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὁμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. »

Ἔστιν, ὦ σοφῆ, καὶ πόλεμος εὐαγῆς, καὶ εἰρήνη πάσης ἀσπόνδου μάχης ἀργαλεωτέρα, κατὰ τὸ· « Ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν. » Ἀρῆσται μὲν γὰρ πρὸς ἀλλήλους σπένδονται κατὰ τὴν μὴδὲν ἀδικούντων ὀπιλιζόμενοι· λόκοι δὲ συναγελάζονται, ὅταν αἰμάτων διψῶσι· καὶ ὁ μὲν μοιχὸς εἰρηνεύει πρὸς τὴν μοιχευομένην· ὁ δὲ πόρνος πρὸς τὴν κορνευομένην. Μὴ τοίνυν πανταχοῦ τὴν εἰρήνην νόμιζε εἶναι καλὴν. Ἔσει γὰρ πολλάκις παντὸς πολέμου χαλεπωτέρα. Ὅταν γὰρ τις πρὸς τοὺς κατὰ τῆς προνοίας ὑλακτοῦντας εἰρηνεύῃ, καὶ πρὸς τοὺς τοῖς βίαις ἀχρείους τὴν κοινήν λοχῶντας καὶ λυμαιομένους πολιτείας σπένδεται· οὕτως τῶν τῆς εἰρήνης ὄρων πόδρω που ἐσκήνεται καὶ μακράν. Δι' ὃ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· « Εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὁμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. » Σαφῶς γὰρ πίστατο, ὅτι ἐστὶν ὅπου οὐ δυνατόν.

ΛΔ'. — ΕΥΤΟΝΙῶ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Ὁμοίως.

Χρὴ οὐ τοῖς μὴ σπευδομένοις ἄσπονδον εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον σπένδουσαι, τότε ἡμέτερον μέρος, καὶ τοῖς

⁹⁶ Il Reg. xii, 1 seqq. ⁹⁷ Il Reg. xiv et xv. ⁹⁸ Rom. xii, 18. ⁹⁹ Psal. lxxii, 5. ¹⁰⁰ Rom. xii, 18.

ἀσπόνδους, εἶγε μὴδὲν ἢ εὐσεβεία παραβλάπτοιτο. Καὶ τοῦτ' ἔστιν ἄρα, ἔπερ ὁ θεσπέσιος Παῦλος παρεκελεύσατο, φράζων· « Εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. » Ἄτε γὰρ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, καὶ εἰδώς, ὅτι πολλοὶ τοῖς φιλαρέτοις διὰ μάχης ἀεὶ ἐλθεῖν οὐ παραιτοῦνται, τότε ἤκον εἰς ἡμᾶς ἀπήτησεν, εἶγε ἡμῶν πάντα ποιοῦντων. ἄλλοι πόλεμον ἀκήρυκτον, ἢ τῇ εὐσεβείᾳ ἀντιστρατεύμενοι, ἢ τῇ ἀρετῇ ἀντιπολιτευόμενοι, ἐπαγγέλλονται.

forte dum nos nihil reliqui facimus quod officium nostrum postulat, bellum iniquum nobis indicant, vel pietatem oppugnantes, vel alienam et abhorrentem a virtute vivendi rationem sectantes.

ΛΗ'. — ΠΕΤΡΩ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον· « Μετὰ βουλῆς πάντα ποιεῖ. »

Οἱ μὲν θυμῷ πλέον στρατηγούμενοι, εἰς χαλεπὸν, ὡς τὰ πολλά, καταστρέφουσι τέλος· οἱ δὲ συνέσει μὲν στρατηγούμενοι, τὰ δὲ σώματα ὄργανα ταύτης ἡγούμενοι, οὐκ ἀμοιροῦσι τῆς ἐπὶ τοῖς καλλίστοις δόξης. Καὶ τοῦτ' ἔστιν, ὅπερ ἐφη ὁ Παροιμιστής· « Μετὰ βουλῆς πάντα ποιεῖ. » τὸ γὰρ ἀπερίσκεπτον, σφαλρόν

ΛΘ'. — ΝΕΜΕΣΙΩ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Χρῆ τὸν βουλόμενον καθαρὰν εὐθυμίαν καρπώσασθαι, πρῶτον βουλόμενον οὕτως ἤκειν ἐπὶ τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδ' οἶόν τε τὰ λεχθέντα ἢ πραχθέντα ἀνακαλέσασθαι βραδίως, χρῆ πειθόμενον τῷ Παροιμιστῇ, λέγοντι· « Μετὰ βουλῆς πάντα ποιεῖ. » τὸν μὴ βουλόμενον διὰ τῆς μεταγνώσεως ἑαυτὸν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν μαστίζειν, τὴν παράνοσον διὰ πραγμάτων ἐπιδείξασθαι.

Μ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ τῶν τριῶν Σολομώντος βιβλίων Παροιμιῶν, Ἐκκλησιαστικῶν (27), Ἀσμάτων.

Ἐπειδὴ περὶ τῆς τάξεως τῶν τριῶν βιβλίων Σολομώντος ἠθέλησας μαθεῖν, ἴσθι, ὅτι τὸ μὲν τρίτην παιδεύει ἀρετῆν· τὸ δὲ δεικνύει τῶν περὶ βιωτικὰ ἐπισημένων τὴν ματαιοπονίαν· τὸ δὲ τῆς ταῦτα πεπαιδευμένης ψυχῆς τὸν περὶ τὰ θεῖα ἔρωτα. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον

¹ Prov. xiii, 46; Eccli. xxxii, 24.

dem in nobis est situm, etiam cum implacabilibus sœdes facere, si modo nullum inde pietati detrimentum inferatur. Et hoc sane est quod divinus Paulus monuit, cum ait : « Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. » Nam velut is qui exactissime cognitam perspectamque haberet rerum naturam (humanarum) et qui nosset, quam multi non dubitent hominibus virtutis studiosis adversari ac repugnare : id exegit, quod ad nos pertinet nostrique est muneris, *εὐλασθαι αἰῶνα* aliâ forte dum nos nihil reliqui facimus quod officium nostrum postulat, bellum iniquum nobis indicant, vel pietatem oppugnantes, vel alienam et abhorrentem a virtute vivendi rationem sectantes.

XXXVIII. — PETRO.

In id quod scriptum est, « Omnia cum consilio age. »

Illi quidem, quibus iracundia magis imperat, plerumque difficilem exitum sortiuntur; qui vero prudentia quidem gubernantur, corpora autem habent pro instrumentis prudentiæ, hi rerum pulcherrimarum gloriæ non sunt expertes. Atque hoc est quod dixit Proverbiorum scriptor : « Cum consilio agit omnia. » Nam imprudenter agere atque incircumspecte, periculosum est.

XXXIX. — NEMESIO.

Eadem de re.

Oportet eum qui prorsus animi defæcataque tranquillitate frui velit, primum habita deliberatione, sic deinde proficisci ad dicendum et agendum. Nam quia sic est comparatum, ut dicta factave non facile revocari queant, obtemperandum est Proverbiorum scriptori, dicenti : « Cum consilio omnia age. » Si quis nolit penitentia semetipsum nocte atque interdium velut flagello cedere, et hanc admonitionem oportet ipsis rerum argumentis exprimere.

433 XL.—ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

De tribus Salomonis libris, Proverbiorum, Ecclesiasticorum, et Cantico.

Quoniam significasti, te cupere cognoscere, quo ordine tres libri Salomonis legendi sint, nosse debes, unum illorum docere virtutem moralem; alterum ostendere, quam sit vanus atque irritus labor eorum qui rebus hujus vitæ quasi attoniti inhiant; tertium denique amorem quo erga res divinas præ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(26) Inscriptio ex cod. Vatic. 650 Edit.

(27) Ἐκκλησιαστικῶν. Notandum Ἐκκλησιαστικὰ vocari hic ab Isidoro scriptam illud Salomonis, quod Ecclesiastes alias dicitur. De ordine autem legendi tres Salomonis libros plane eadem in sententia est Theodoretus Cyri episcopus in præfatione Cantici canticorum. « Illud etiam, inquit, præfari necessarium est, tria Salomonis esse volumina, Proverbia, Ecclesiasten, et Canticum canticorum. Ac Proverbia quidem utilem de moribus disciplinam complecti; Ecclesiasten autem eorum quæ sensibus percipiuntur naturam indicare, vitæque præsentis docere vanitatem, ut ea fluxa et fragilia cog-

gnoscentes, tanquam fugacia ac prætereuntia spernamus, et quæ futura sunt, ut firma, permanentia atque æterna concupiscamus; Canticum vero canticorum mysticam Sponsi et Sponsæ necessitudinem et conjunctionem continere : ut universa Salomonis doctrina sit veluti scala quædam, quæ tribus gradibus constet, morali, naturali et divino. » Non est huic quæstioni absimilis multum illa inter Stoicos agitata quæstio. Quo ordine tractanda sint tria illa philosophiæ membra, quæ vulgo constituuntur, logica, physica, ethica : de qua vide Diogenem Laertium in Vita Zenonis. RITT.

dita sit illa anima, quæ superiora jam didicit. Atque hæc ratio est ordinis, quare illud quidem primo loco, istud autem secundo, hoc denique tertio collocatum sit opus. Qui autem in ethicis probe se gessit, dum Proverbiorum scriptoris discipulus fuit et vitæ præcepta ab Ecclesiaste didicit, de eo metatendum non est, ne ad Canticam canticorum delatus, in carnalem et moralem amorem incidat : quin potius futurum est, ut ad purum ac divinum illum sponsum quasi quibusdam alis efferatur, qui beatos pronuntiat eos qui tali sunt amore vulnerati. Moneo itaque adolescentes, et auctor ipsis sum, ne prius tertium attingant opus, quam in prioribus duobus præclare se gesserint. Absurdum enim, vel potius nimis temerarium et audax est negotium, et a mysticis legibus abhorrens ut in adyta insiliant se sequæ penetrent, qui ne vestibulis quidem sint adhuc digni. Quemadmodum enim in templo ea quidem quæ foris erant, omnibus adire licebat : quæ vero intus erant sacra, quæ velo comprehendebantur oblecta, quanvis alioquin adiri poterant, tamen a vulgo non consecrato et profano adiri non poterant : quæ denique intima erant Sancta sanctorum, et sacratissima sacra, ad ea nec illis quidem patebat aditus, qui vitam agerent inculpatam, sed soli fas erat ingredi summo sacerdoti, qui nimirum seipsum consecrasset, et omnem mortalem rugam deposuerat : sic etiam erga hosce Salomonis libros affecti esse debent adolescentes : et primum quidem omnium splendere morum virtute, deinde vero rerum ad hanc vitam pertinentium nullitatem atque inanitatem condemnare : et sic demum ea attingere, quæ vulgus hominum assequi nequit. Nam qui cum extra septa esse debeant, si temerario ausu in sacra divina non initiati irruere præsumpserint, penas dabunt extremas.

XLI. — PETRO.

In illud, « Non esse eleemosynam coram hominibus exercendam ».

Miror equidem tuam, quam debes, imprudentiam. Neque enim eo te dementia prolapsum esse arbitrator ut existimes, eos qui misericordiam opera exercent, sed ea ostentant, deteriores esse illis, qui ea plane non exercent. Ego vero, quid hac de re sentiam, exponam. **434** Ille proprie maxime que est misericors, qui beneficentiam quidem exercet; non tamen divulgat eorum quibus beneficit calamitates ac miseras. Si quis id faciat ipsius honesti causa, is majorem habebit mercedem, eo, qui mercedis ergo idem facit; si vero ob mercedem divinam, is in secunda classe collocabitur. Si quis autem laudis apud homines consequendæ gratia id facit, is hoc ipsum, cujus gratia faciebat, habebit. At qui neque ipsius honestatis causa, neque propter divinam mercedem, neque propter humanam laudem facit officium : is mihi ne homo quidem esse videtur,

¹ Matth. vi, 3, 4.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(28) Hæc, καὶ τὴν βιωτικὴν .... πρὸς τῷ Ἐκκλησιαστῇ, omittit ed. Paris. Restituuntur e codice Vaticano ap. Possinum. Edit.

ἄτετακται. Ὁ δὲ γὰρ τὰ ἠθικὰ κατορθώσας, τῷ μαθητεῦσθαι τῷ Παροιμιστῇ, καὶ τὴν βιωτικὴν φαντασίαν καταπατήσας τῷ πεφοιτηκέναι παρὰ τῷ Ἐκκλησιαστῇ (28), οὐκ ἂν περὶ τὸ τῶν ἡσμάτων Ἄσμα ἐλθὼν εἰς σαρκικὸν καὶ ἠθικὸν (29) ἔρωτα ὀλισθήσειεν· ἀλλὰ περὶ τὸν ἀγραντον καὶ θεῖον περωθεῖν νομφιον, τὸν μακαρίους τοὺς τραθέντας ἀποφαίνοιντα. Παραίνω τοιγαροῦν τοὺς νέους, μὴ πρότερον ἀπειθεῖν τοῦ τρίτου συγγράμματος, πρὶν ἢ τὰ ἐν τοῖς δυοῖς κατορθώσειαν. Ἄστοπον γὰρ, μᾶλλον δὲ ριψοκίνδυνον, καὶ παρὰ τοὺς μυστικούς θεσμούς, τοῖς ἀδύτοις ἐπιτιθεῖν, τοὺς μὴδὲ τῶν προθύρων ἀξίους. Ὅσπερ γὰρ ἐν τῷ ναφί τὰ μὲν ἔξω πᾶσιν εἰσι βάσιμα· τὰ δ' ἐνδον ἱερὰ, ὅσα τῷ περιστοιχίσματι περιελήπτο, βατὰ ὄντα, τοῖς πολλοῖς ἀνιέροις καὶ βεβήλοις ἄβατα ἦν· τὰ δὲ ἐνδον ἱερῶν ἱερώτερα, καὶ ἁγίων Ἄγια, οἷς οὐδὲ τοῖς τὸν ἀνεπιλήπτον ἔχουσι βιον ἐπιθῆναι ἦν θέμις, ἀλλὰ τῷ ἀρχιερεὶ μόνω, τῷ ἑαυτὸν δηλονότι ἀφιερῶσαντι, καὶ πᾶσαν θνητὴν ἀποσεισαμένω κηλῖδα· οὕτω καπὶ τῶν βιβλίων τούτων διακεῖσθαι τοὺς νέους χρῆ, πρῶτον μὲν τῇ τῶν ἡθῶν λαμπρύνεσθαι ἀρετῇ· ἔπειτα καταγιώσκειν τῆς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων οὐδενείας· καὶ οὕτως ἀψασθαι τῶν τοῖς πολλοῖς ἀνεπίκτων. Οἱ γὰρ ἔξω περιβράντηριον εἶναι ὀφειλοντες, εἰ φιλονεικήσειαν μὴ μεμημένοι τῇ θεῖᾳ τελετῇ, ριψοκίνδυνως ἐπακμάσαι, δίκην δώσουσι τὴν ἐσχάτην.

affecti esse debent adolescentes : et primum quidem omnium splendere morum virtute, deinde vero rerum ad hanc vitam pertinentium nullitatem atque inanitatem condemnare : et sic demum ea attingere, quæ vulgus hominum assequi nequit. Nam qui cum extra septa esse debeant, si temerario ausu in sacra divina non initiati irruere præsumpserint, penas dabunt extremas.

C

MA'. — ΠΕΤΡΩ.

Εἰς τὸ· Μὴ ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.

Θαυμάζω σου τὴν κεχρωσπημένην (30) ἀφροσύνην. Οὐ γὰρ οἶμαί σε εἰς τοσαύτην ἀνοιαν ἐληλαχέναι, ὡς νομίσαι, τοὺς ἐλεοῦντας μὲν, ἐπιδεικνυμένους δὲ, τῶν μὴ ἐλεοῦντων χεῖρους εἶναι. Ἐγὼ δὲ ὡς ἔχω γνώμης περὶ τούτων φράσω· ὅτι ἐλεῆμων μὲν ἐστὶ κυρίως ἐκεῖνος, ὁ εὐεργετῶν μὲν, μὴ ἐκπομπέων δὲ τὰς τῶν εὐ πασχόντων συμφορὰς. Εἰ μὲν γὰρ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν τις πράξειε, μείζονα ἔχει τὸν μισθὸν τοῦ διὰ μισθὸν αὐτὸ ποιοῦντος· εἰ δὲ διὰ μισθὸν θεῖον, ἐν δευτέρᾳ τάξει τετάξεται· εἰ δὲ δι' ἔπαινον ποιεῖ, ἔξει τοῦτο δι' ὃ καὶ πεποίηκεν. Ὁ δὲ μήτε δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, μήτε διὰ τὸν θεῖον μισθὸν, μήτε δι' ἀνθρώπινον ἔπαινον ποιῶν τὸ δέον, οὐδὲ ἀνθρώπος εἶναι μοι δοκεῖ, ἀλλ' ἀλιτήριος δαίμων. Δι' ἣν τοίνυν αἰτίαν σὺ τῶν θεῶν χρησμῶν ἀκούσας, παρακελευομένων μὴ ποιεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, οὐ διὰ φιλοδοξίαν

(29) Pro ἠθικὸν idem cod. legit ὀλικόν. Possin.
(30) Vers. 1 ep. pro κεχρωσπημένην cod. Val. 650 habet κεχρωσμένην. Possin.

ἀνεχόμενος τι ποιεῖν χρηστὸν, τοὺς διὰ φιλοτιμίαν ποιῶντας αἰτιά; Ὅσῳ γὰρ κρείττων ὁ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν σωφροσύνην ἀσκῶν, τοῦ μηδὲ διὰ ταύτην σωφρονούντος· τοσοῦτον ὁ διὰ φιλοδοξίαν εὐποιῶν, τοῦ μηδὲ διὰ εὐποιούντος ἀμείνων. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ δὲ ὅσπερ τοὺς ἀνθρώπους οὐδὲ τὸν Θεὸν ἡδέσθη.

talem et temperantiam, eo, qui ne quidem propter hanc temperans et castus est: tanto etiam is qui facit eleemosynam gloriæ consequendæ studio, altero qui plane non facit, melior est. Alter enim homines saltem; alter vero neque homines, neque Deum est reveritus.

MB. — ΜΑΡΚΩ.

Διὰ τί τὸν μέθυσον καὶ τὸν λοιδορὸν ὁ Ἀπόστολος μετὰ τῶν τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότων ἔταξε.

Θαυμάζειν ἔφη, πῶς τὸν μέθυσον καὶ τὸν λοιδορὸν ὁ Ἀπόστολος μετὰ τῶν μοιχῶν καὶ τῶν ἡταιρηκότων ἔταξε. Φημι τοίνυν, ὅτι εἰ μὲν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἔφησεν αὐτοὺς δώσειν δίκην, λύσειν ἐχρῆν ἐπιζητεῖν. Εἰ δὲ τῆς βασιλείας ὁμοίως ἐκείνοις ἐκπεσεῖσθαι ἔφη, δι' ἣν αἰτίαν ἀνιγμά σοι δοκεῖ τὸ βῆθαι; Ἄλλο γὰρ τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἕξω πάσης τιμῆς τε καὶ δόξης κείσονται, καὶ ἄλλο, τὸ φάσαι· τὴν αὐτὴν δώσειν δίκην. Οὐ γὰρ εἶπεν· τὴν ἴσην δώσειν δίκην, ὅ σὺ ἴσως μὴ νοήσας τὸ βῆθαι ἐνόμισας εἰρησθαι, ἀλλὰ, « βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσοις. » Τῆς μὲν γὰρ δόξης, φησὶ, παντὶ τρόπῳ ἕξω κείσονται· πρὸς δὲ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα καὶ πληκότητα (31) τῶν ἡμαρτημάτων κριθήσονται. Πολλὴ γὰρ τοῦ Θεοῦ δικαστηρίου ἡ ἀκρίθεια.

tamen secundum quantitatem et qualitatem et numerum peccatorum judicabuntur. Magna enim ac multiplex est divini iudicii exquisitio.

MG. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Τίνος ἡ ἐννοία τοῦ διὰ κόρακος τρέφεσθαι τὸν Ἠλίας.

Ἴσθαι, ὡ σοφὲ, ὅτι ἡ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος τὴν δικαίαν τοῦ προφήτου κατὰ Ἰουδαίων ἀγανάκτησιν ἐκμάξει (32) βουλομένη (λιμὸν γὰρ ἐπήγαγεν, ἵνα τὸν κόρον ὕβριν ὠδίνοντα σωφροσύνην σωφρονίσαι (33))· παρεσκευάσεν αὐτὸν διὰ κόρακος τρέφεσθαι, μισοτέκνου πτηνοῦ, καὶ τίκτοντος μὲν, οὐ τρέφοντος δέ· διδὼ καὶ ὁ Μελεψίδης καίτοι πάσης τῆς κτίσεως φυσικῆ λόγῳ εἰς τὸν Δημιουργὸν ἀποβλεπούσης· « Οἱ ὀφθαλμοὶ γὰρ πάντων, φησὶν, εἰς σὲ ἐπιτίζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφήν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ· » κοράκων ἐμνημόνευσε, λέγων· « Τῷ δίδόντι τοῖς κτήνεσι τροφήν αὐτῶν, καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων, ταῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. » Μάλιστα μὲν γὰρ πάντα ἡ θεῖα πρόνοια τρέφει, φησὶ, διαφερόντως δὲ τοὺς νεοσσοῦς τῶν κοράκων, τοὺς παρὰ τῶν τεκόντων ἀμελουμένους· ζωῦρα (34) γὰρ ταῖς καλιαῖς περι-

^a I Cor. vi, 10. ^b III Reg. xvii, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(31) Verba illa, καὶ πληκότητα, non comparent in eo cod. idem vers. seq. pro δικαστηρίου scribit δικαστοῦ. Id.

(32) Pro ἐκμάξει cod. Vat. 650 legit ἐκμαλάξει. Id.

(33) Lacunam sic in edit. Paris. punctis notatam

sed perniciosus quidam et noxius dæmon. Quare igitur, tu, qui divina oracula audivisti, admonentia ne faciamus eleemosynam coram hominibus, cum ipse ne quidem gloriæ cupiditate adductus quidquam boni facere sustineas, eos qui per ambitionem aliquid faciunt reprehendis? Quanto enim melior est is qui propter hominum gloriam colit castitatem et temperantiam, eo, qui ne quidem propter hanc temperans et castus est: tanto etiam is qui facit eleemosynam gloriæ consequendæ studio, altero qui plane non facit, melior est. Alter enim homines saltem; alter vero neque homines, neque Deum est reveritus.

XLII. — ΜΑΡΚΩ.

Quare ebriosum et maledicum Apostolus inter eos, qui maxima commiserunt peccata, collocavit ^a.

B Mirari te dicebas, qua ratione Apostolus ebriosum et maledicum in eodem quasi censu cum adulteris et scortatoribus collocavit. Aio itaque: Si eandem cum his pœnam subituros eos dixisset, tum vero solutionem (hujus dubitationis) inquirere oporteret. Cum autem eos æque atque istos regno (cœlesti) frustratum iri dixerit: quid causæ est, cur id quod dictum est, obscurum tibi instar ænigmatis videatur? Aliud enim est, dicere, extra omnem honorem et gloriam eos fore constitutos, et aliud dicere, pari supplicio affectum iri. Non enim dixit: Pœnas dabunt pœnas (quod tu fortassis non intellego Paulino) dicto putasti dictum esse, sed, « regnum Dei non possidebunt. » Nam extra gloriam quidem, inquit, omnino positi erunt; interea tamen secundum quantitatem et qualitatem et numerum peccatorum judicabuntur. Magna enim ac multiplex est divini iudicii exquisitio.

C XLIII. — ΗΙΕΡΑΚΙ ΙΛΛΥΣΤΡΙΣΣΙΜΩ.

Quid sibi velit, quod Elias per corvum pastus sit ^b.

Scire debes, vir sapiens, fontem illum bonitatis, **435** cum vellet justam prophetæ adversus Judæos indignationem abstergere (famem enim induxit, ut saturitatem, quæ contumeliam parere solet, castigaret), curavit ipsum per corvum pasci, avem sobolis propriæ osorem, et quæ parit quidem atque excludit pullos, sed eos non alit. Quæ causa quoque est, quod Psalmorum scriptor, quamvis omnis creatura naturali quodam instinctu in opificem suum respiciat: « Oculi enim omnium, inquit, in te sperant, et tu das escam illorum in tempore opportuno ^a; in specie corvorum mentionem fecerit, cum ait: « Qui dat jumentis alimentum ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum ^b. » Maxime quidem, inquit, omnia nutrit ac sustentat divina providentia; eximie vero et peculiari quodam modo pullos corvorum,

supplet cod. Vatic. 650 et Rittershusius in notis. Edit.

(34) Pro ζωῦρα γὰρ idem cod. habet ζῶα γὰρ μικρά. Possin.

qui a parentibus suis negliguntur. Animalcula enim parva, quæ nidus circumvolitant, pabulum ipsis præbent, quoad volare possint. Per corvos igitur Deus tantum non suadere voluit Eliæ, ne nimiam indignationi suæ indulgeret, neve magis inhumanus esse videretur, quam illud volatile animal, quod quantumvis in pullos suos crudele alioqui sit, tamen jam prophetæ humanitatem ipsi allato pabulo meo jussu pascit : tu vero totus ira et indignatione

Α υπάμενα (35) τροφή γίνεται ταύταις. Μονουχι γάρ συνεδούλευσεν ὁ θεὸς τῷ Ἠλίᾳ, μὴ ἄγαν τῇ ἀγανακτήσει χρήσασθαι, μηδὲ τῆς τοῦ μισοτέκνου πτηνοῦ φιλανθρωπίας ἀπάνθρωπον (36) ὀφθῆναι μᾶλλον. Ἐὖ μὲν γάρ σε διὰ τὴν ἐμὴν πρόσταξιν τρέφει· σὺ δὲ τῆς ἀγανακτήσεως ὅλος γενόμενος τὰ τῆς φιλανθρωπίας ὑπερείδες δίκαια.

exhiberet. Nam hæc quidem, inquit, avis jam te occupatus jura humanitatis despectui habes.

XLIV. — DANIELI PRESBYTERO.

Quid sibi velit illud : « Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. »

Scire debes, o bone, non esse Scripturæ hoc pronuntiatum, sed judicii impiorum Judæorum calculum, id quod dictum est : « Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. » Nam quod existimarent, a se pœnas exigi pro peccatis majorum suorum, quibus tamen ipsi multo graviora peccata committebant, idcirco hoc dicebant. At divinus et incorruptus Judex, opponens illis, quod non pro aliis, sed pro seipsis et suis admissis plecterentur, dixit : « Vivo ego, dicit Dominus, si amplius dicetur hæc parabola, » quam videlicet, sibi metipsis et illis qui audiebant imponentes, confinxerant. « Unusquisque enim ob suum ipsius peccatum morietur. Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur. »

XLV. — HÆRACI ET DIONYSIO, PRESBYTERIS.

Ex Daniele 2, de casta Susanna.

Quando libidinosi illi et impotentes amatores desideris cupiditatum immersi ad castissimam Susannam accesserunt. (luxuria enim et ebrietas ipsos ad hanc contumeliam exercendam instituerant) 436 tunc sapientia, quæ in discipulis inerat, eos qui magistri esse videbantur divinum atque incorruptum docuit judicium. Quia vero cupiditas cædem machinata erat, et animi perturbatio rationem rectam non admittebat, exclamabat illa, sincerum atque integrum castitatis thesaurum conservare satagens. Postquam autem ipsa quidem, quod volebat, perfecit, illi vero frustrati sunt eo quo potiri non debebant : tunc accusatio adversus ipsos, qualem mererantur, instituta fuit : et ex inopinato superve-

ΜΔ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τί ἐστι τό· « Οἱ πατέρες ἔφαγον ὑμψακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ὠμοδιάσαν. »

Β Ἰσθι, ὦ βέλτιστε, ὅτι οὐ τῆς Γραφῆς ἐστὶν ἀπόφασις, ἀλλὰ τῶν ἀσεθησάντων (37) Ἰουδαίων κρισεως ψῆφος, τὸ, « Οἱ πατέρες ἔφαγον ὑμψακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ὠμοδιάσαν. » Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα τῶν προγόνων πταίοντες, ὠντο ὑπὲρ ἐκείνων εἰσπράττεσθαι δίκας, τοῦτ' ἔλεγον· ὁ δὲ θεὸς καὶ ἀδέκατος κριτῆς, παριστάς, ὡς οὐχ ὑπὲρ ἄλλων, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν ἀπητοῦντο δίκας, ἔλεγεν· « Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, εἰ ἐτι βῆθήσεται ἡ παραβολὴ αὕτη, » ἦν φεναχίζοντες αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπλάσαντο. « Ἐκαστος γὰρ τῇ αὐτοῦ ἁμαρτία ἀποθάνειται. Ψυχὴ γὰρ ἡ ἁμαρτάνουσα, αὕτῃ ἀποθάνειται. »

ΜΕ'. — (38) ἸΕΡΑΚΙ ΚΑΙ ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ.

Τοῦ Δανιήλ· Περὶ τῆς σώφρονος Σωσάννης.

Ότε οἱ ἀκρατεῖς ἐκεῖνοι ἐρασταὶ βεβαπτισμένοι τῷ πόθῳ, ἦχον ἐπὶ τὴν σωφρονεστάτην Σωσάνναν (ἀκολασία γὰρ καὶ μέθη παροινεῖν αὐτοὺς ἐπαίδευσαν), τότε δὴ τοὺς δοκοῦντας διδασκάλους ἡ τελοῦσα ἐν τοῖς μαθητευομένοις (39) τὴν θεῖαν καὶ ἀδέκαστον ἐδίδασκε κρίσιν. Ἐπεὶ δὲ ὁ πάθος τὸν ἴφρον παρεγράψατο, καὶ τὸ πάθος τὸν λόγον οὐ παρεδέξατο, ἐδόησεν ἐκεῖνη, τὸ τῆς σωφροσύνης κειμήλιον ἀκέραιον καὶ ἀνέπαφον φυλάξαι ἐπιγομένη. Ὡς δ' αὕτῃ μὲν ἦνυσεν ὅπερ ἐβούλετο, ἐκεῖνοι δ' ἀπέτυχον, ἀπὲρ ἐπιτυχεῖν οὐκ ὤρελαν· τότε δὴ ἐγράψαντο γραφῆν, ἦν γραφῆναι ἦσαν δίκαιοι, ἀλλ' ἡ παράλογος (40) ψῆφος ἀντιπερίεστησεν εἰς αὐτοὺς τὸ ἔγκλημα. Εἰ τοίνυν καὶ Εὐσέβιος, ὡς γεγράφατε,

6 Psal. cxlrv, 15.

7 Psal. cxlvi, 9.

8 Jerem. xxxi, 29 ; Ezech. xviii, 2.

9 Jerem. xxxi, 30 ; Ezech. xviii, 5, 4.

10 Dan. xiii, seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Περιπάμενα, τούτοις. Inter hæc duo verba videtur interponendum tale quiddam, τρέφει αὐτοὺς (vel τροφήν αὐτοῖς παρέχει) μέχρις οὗ πτηνοὶ γίνονται (vel περρωθεῖν). Itaque verti, quasi hæc adessent, quæ a ms. aberant, pabulum ipsis præbent, quoad volare possint. RITT. — Post περιπάμενα adijunge ex cod. Vatic., τροφή γίνεται τούτοις· μονουχι γάρ συνεδ. POSSIN.

(36) Pro ἀπάνθρωπον idem legit ἀπάνθρωπότερος. In fine ep. pro illis, τὰ τῆς φιλανθρωπίας, etc., sic is cod. habet, διὰ τῆς φιλανθρωπίας ὑπὲριδε δίκαια. Id.

(37) Post ἀσεθησάντων, adde καὶ κολασθέντων ex cod. Vat. 650. Vers. post 2, pro ὠμοδιάσαν idem habet ἡμωδιάσαν. Vers. 8 et 9 ep. pro ἀπητοῦντο idem legit ἀπαίτουνται. Id.

(38) Titulus hujus ep. sic est in cod. Vat. 650, Διονύσιω πρεσβυτέρω. Mem vers. 5 non habet notam parenthesis. Id.

(39) Hæc verba, διδασκάλους ἡ τελοῦσα ἐν τοῖς μαθητευομένοις, non comparant in cod. Vat., qui pro his ponit, ἢ εἰς τοὺς φοιτητὰς τελοῦσα. POSSIN. — De est, μετὰ ὀριμίῃσιν, σοφία. RITT.

(40) Pro παράλογος, scribit idem παραλόγιος. Id.

τῷ δ̄ δασκαλικῷ ἀξιώματι ὠφρωμένος, καὶ τολμῶν ἄ μὴ θέμις, οὐδὲ συμβουλῆς ἀνέχεται, ἄνω καὶ κάτω τὸ τῆς ἐπισκοπῆς, οὐ τὸ τῆς ἀρετῆς προφέρων ἀξίωμα, μὴ ὀλιγωρεῖτε. Ἄξια γὰρ πάντων, ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐκεῖσε, τῶν δρωμένων ἀπαιτηθῆσεται τὰ ἐπιχειρα. ac deorsum episcopatus, non autem virtutis, ostentans et jactans dignitatem : nolite id parvipendere. Dignæ enim omnium, vel hic, vel in altero sæculo pœnæ ab ipso reposituræ.

MC. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Εἰς τὸ, « Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν. »

Ἴσως ἐπειδὴ ἀδελφοὺς ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς τοὺς ποιοῦντας τὸ πατρῶον θέλημα, καὶ ἔδειξε τὴν κατὰ σάρκα συγγένειαν (41), ἄνευ τῆς κατὰ πνευμά φημι (42) καὶ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος : « Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν » οἷον Ἐἰ καὶ ἐσεμνυόμεθα πρῶτον οἱ ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντες τῇ κατὰ σάρκα αὐτοῦ συγγενείᾳ, νῦν οὐ ταύτῃ ἐναδρυνόμεθα, ἀλλὰ τῇ κατ' οἰκειότητα αὐτοῦ ἀγχιστείᾳ, ἣν διὰ τῆς ἀρετῆς καρπούμεθα. Διὸ καὶ ἔλεγε : « Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ » ὡσανεὶ ἔλεγε Ἐγὼ μιμησὶ σεμνύομαι μᾶλλον ἢ τῇ κατὰ σάρκα ἀγχιστείᾳ.

etiam ob causam dixit : « Imitatores mei estote, sicut et ego sum Christi ¹¹. » Quasi diceret, Imitatione magis glorior Christi, quam carnali cognatione.

MZ. — ΠΑΥΛΩ (43).

*Οτι γρηὶ τὸ φρόνημα τῶν σφαλλομένων, μὴ οἰομένων δὲ σφάλλασθαι, καθαιρῶν γνωσιμαχοῦσι δὲ συγγνώμην νέμειν.

Ἴσθι, ὡ βέλτιστε, ὅτι οὐ λήσεται οὐδεὶς τὸν φανώτατον καὶ ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν, οὐδ' εἰ ἐν παραθύστῃ τι δράσειε. Γυμὰ γὰρ αὐτῷ πάντα, κἂν ἀποκρυφα εἶναι δοκῇ. Διὸ καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ μὴ μετανοοῦντας, ποταμοὶ τινες ἄενοιαι ὑποδέξονται, πῦρ φοβερὸν ἀναζέοντες, ὧν τὰ ρεῖθρα φλόγες εἰς τιμωρίαν κυμαίνουσαι. Τοιγαροῦν φοβηθῶμεν (44) τὸ θεῖον φοβερὸν γὰρ καὶ σέβωμεν, ὅτι δὴ ἀγαθόν αἰτώμεν τε αὐτῷ πρέποντα δοῦναι, καὶ ἡμῶν συμφέροντα λαβεῖν πρὸς γὰρ τοῦτο ἐπήκοον καὶ γνωσιμαχῶμεν πταίνοντες καὶ εὐεργετικὸν γὰρ καὶ δεκτικὸν τῶν γνησίως μεταγινωσκόντων μηδαμῶς δὲ ὀλιγοῦμεν, ὅτι δὴ δυνατὸν καὶ ἀπαρλόγηστον, ἀλλ' ἐκθύμως ἀγαπῶμεν. Τοῖς γὰρ ποθοῦσιν (45) οἷς λόγους (46) καὶ μειλιχίον.

Nulla autem modo negligentes aut securi simus (quia potens est, nec deceptionibus obnoxium) : sed toto pectore ipsum diligamus. Erga eos enim qui obtemperant ejus verbis dictoque audientes sunt, benignum est.

MH. — ΑΜΜΩΝΙΩ.

Εἰς τὸ « Ἐγείρεσθε, ἀγωνεῖν ἐντεῦθεν. »

Ἴνα μὴ προλήψῃ, πάθει ἀργαλειωτάτῃ, καὶ

¹⁰ II Cor. v, 16. ¹¹ Philipp. iii, 17. ¹² Hebr. xiv, 13. ¹³ Joan. xiv, 31.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(41) Καὶ ἔδειξε τὴν κατὰ σάρκα συγγένειαν. Videtur addendum tale quid, οὐδὲν οὔσαν, vel μηδὲν ἰσχύειν. RITT.

(42) Cod. Val. 650 pro φημι ponit, μικράν, et mox tollit καὶ versu post quibus post ἀλλὰ addit ἐπί. POSSIN.

(43) Non Παύλω, sed Ἀλυπίῳ inscribitur hæc ep. cod. in Val. 650. Vers. 2. epist. pro his, φανώτατον

A niens calculus in ipsos crimen convertit (quod falso intendantur innocenti). Si igitur Eusebius quoque, ut scripsistis, doctoris dignitate superbiens et altum gerens supercilium, nefandaque audens aggredi, neque consilium admittit ullum, sursum ac deorsum in ipsos reposituræ ab ipso reposituræ.

XLVI. — DOROTHEO LECTORI.

In illud Pauli dictum : « Etsi cognovimus Christum secundum carnem ¹⁰, etc. »

Fortassis quia Christus fratres suos appellavit eos qui voluntatem paternam faciunt, et hoc pacto demonstravit, carnalem cognationem parvi esse momenti (dico, si absit cognatio secundum spiritum), Idcirco etiam Apostolus dixit : « Etsi cognovimus Christum secundum carnem, at nunc non amplius novimus. » Quasi diceret, Quamquam nos, qui ex Judæis credidimus Christo, soliti sumus antea carnali propinquitate, qua cum ipso conjuncti sumus, gloriari, Jam tamen non amplius ea nos efferimus, sed potius illa propinquitate, quæ nos ipsi similes efficit, qua per virtutem fruimur. Quam

XLVII. — PAULO.

Oportere superbiam eorum qui errant, nec tamen se errare putant, deprimere : pœnitentibus autem veniam indulgere.

Scire debes, bone vir, quod nemo latebit illustrissimum illum ac pervigilem oculum, ne quidem si in occultissimis penetralibus aliquid patrarit. Aperta enim ac nuda ipsi sunt omnia ¹², quantumvis operta et abdita esse videantur. Quamobrem etiam peccantes neque resipiscentes excipient fluvii quidam perpetui, ignem terribilem ebullientes, quorum flumina nihil sunt aliud quam flammæ ad supplicium fluctuantes. Metuamus igitur divinum numen ¹³ (est enim formidabile); et idem quoque venerandum colamus (est enim bonum atque beneficium); et petamus ab ipso talia, quorum et datio ipsum deceat, et nobis salutaris sit acceptio (ad talia enim danda pronum est), et lapsi in peccata resipiscamus (nam et beneficium est, et vere resipiscentes ac

D XLVIII. — ΑΜΜΩΝΙΩ.

In illud Christi dictum, « Surgite, eamus hinc ¹⁴. »

Ne anticipatis opinionibus ac præjudiciis, malo

certe gravissimo et tali quod ægre expelli potest, in terra detenti occupatique, a celestium præmiorum societate excludamur, idcirco dixit Salvator : « Surgite, eamus hinc. » Emissæ namque voci suam admiscens potentiam, germanos discipulos suos tyrannicis perturbationibus liberatos, in senatum cætumque mundo hoc sublimiorem transtulit.

XLIX. — ORIONI.

In illud, « Si vero est gustus in verbis inanibus. »

Scire debes, invalescente morbo, et vires luctatoris instar dejiciente, et ad finem impellente, et hoc agente, ut animam quidem (a corpore) separaret; corpus autem morti traderet, quod exigua meditationis adhibita cura, jam ea, quæ abs te scripta fuerant, interpretari simus aggressi. Dicitum illud: « Si vero est etiam gustus in verbis inanibus, » arbitror æquidem duo significare. Vel hoc, quod falso objectum probrum non ultra aures progrediatur (neque enim attingit audientis mentem); vel quod oporteat modicis salibus conditum esse sermonem, ut et suavis sit intelligentibus, et aptus ad nutriendum, et in animum auditorum penetret. Sales autem orationum monitoriarum et exhortationum sunt divinorum oraculorum testimonium, et metus iudicii (extremi) et regni [sive æternæ vitæ] ratio, quæ omnia fortiorem et efficaciorum et ad alendum aptiorem præstant admonitionem cohortationemque, et non solum bono præditi stomacho, verum etiam male affectis et male habitis aptum atque conveniens præbent nutrimentum.

L. — EUTONIO DIACONO.

In illud a populo dictum Herodi, « Vox Dei, et non hominis¹⁴! »

Nosse debes, eos quidem qui te norunt, non fuisse miratos illa quæ prædicas; qui vero antea te non norant, eos jam te nosse cœpisse; qui denique invidabant tibi, eos magis quoque a morbo illo consumptos esse, et pœnas dedisse tantas, **438** ut majores ab ipsis exigere non facile possis. Si igitur vis (ut omnino velle debes) illos quidem lætitia denuo conciliare, a tertio denique hominum genere pœnas repetere: tuam necesse est adaugeas virtutis præstantiam. Atque hæc quidem hactenus. Quoniam autem per epistolam ex me quæsisisti, quid causæ sit, quod cum alii Herodi ultra dignitatis modum

¹⁴ Act. xii, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Pro ἀναμοχλευθῆναι cod. Vat. 650 legit ἀναβακχουθῆναι. Vers. ult. cap. μετεκόμισε idem mutat in μετεκόμησε. Possin.

(48) De vi ac pertinacia anticipatarum opinionum, quanta sit, idem Isidorus infra epist. 59 agit. Nec Galenus eam ignoravit, cuius ἐν τῷ Περὶ δυσπρωϊας sunt ista: Ὅδε μὲν βαφὴ δευσοποιδῶς οὕτως, ὡς τὸ τῶν ἀνευ λογισμοῦ πρὸς τὰ μοχθηρὰ δόγματα πάθος· οὐ γὰρ ἐστὶ μεταπεῖσαι τοὺς ἐν αὐτοῖς τραζέντας. Et idem etiam vehementius lib. viii. De compos. pharmac. sec. gen.: Ψευδεῖς δόξαι προκαταλαμβάνουσαι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, οὐ κωφοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τυφλοὺς ἀπεργάζονται. Exempla

δυσκόλως ἀναμοχλευθῆναι (47) δυναμῶν (48), κατεχόμενοι ἐν τῇ γῆ, τῶν οὐρανίων εἰργοίμεθα γερωῶν, ἔφη ὁ Σωτὴρ· Ἐγείρεσθε, ἀγῶμεν ἐντεῦθεν. Ἡ γὰρ πεμφθεῖση φωνὴ τὴν ἑαυτοῦ καταμείξας δύναμιν (49), τοὺς γνησίους αὐτοῦ φοιτητὰς τῶν τυραννικῶν παθῶν ἐλευθερώσας, εἰς τὴν ὑπερκόσμιον μετεκόμισε σύγκλητον.

MΘ. — ΩΡΙΩΝΙ.

Εἰς τό· « Εἰ δὲ ἐστὶ γέϋμα ἐν ῥήμασι κενοῖς. »

Ἴσθι, ὅτι ἐρρωμένης τῆς νόσου, καὶ τὴν δύναμιν καταπαλαιούσης, καὶ εἰς τελευτὴν ἐλαυνούσης καὶ ἀπειλούσης (50) τὴν ψυχὴν μὲν χωρῆσαι, τὸ δὲ σῶμα νεκρῶσαι, ὀλίγα φροντίσαντες, τὰ γραφέντα παρὰ σοῦ ἐρμηνεύσαι προεθυμήθημεν νῦν· τό· « Εἰ δὲ καὶ ἐστὶ γέϋμα ἐν ῥήμασι κενοῖς, » οἶμαι δύο μνηστέον ἢ ὅτι τὸ ψευδὲς θνείδος οὐ παραιτέρω τῆς ἀκῆς ἀπικνεῖται· οὐ γὰρ ἀπτεται τῆς τοῦ ἀκούοντος διανοίας· ἢ ὅτι χρὴ μετρίως ἄλασι (51) τὸν λόγον ἠρωτῆσαι, ἵνα καὶ ἡδὺς ἢ τοῖς εὐγνώμοσι, καὶ τρυφίμοις, καὶ καθάπτεται τῆς τῶν ἀκούοντων διανοίας. Ἄλλες δὲ τῶν παραινενικῶν λόγων ἢ τῶν θείων λογίων μαρτυρία, ὅ τε τῆς κρίσεως φόβος, καὶ τῆς βασιλείας λόγος, ἰσχυροτέραν καὶ δραστικωτέραν καὶ τροφιμωτέραν δημιουργοῦντες τὴν παραινέσιν, καὶ οὐ μόνον τοῖς εὐστομάχοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς κακοσίτοις πρόσφορον καὶ κατάλληλον τροφὴν ὀρέγοντες.

N. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Πρὸς τὸ εἰρημέρον ὑπὸ τοῦ δήμου τῷ Ἡρώδῃ· « Θεοῦ φωνή, καὶ οὐκ ἀνθρώπου. »

Ἴσθι, ὅτι οἱ μὲν γινώσκοντές σε οὐκ ἐξενίσθησαν, ἐφ' οἷς ἀνακηρύττεται (52)· οἱ δὲ ἀγνοοῦντες, ἐγνώσαν· οἱ δὲ φθονοῦντες, ἐτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς νόσου καταδαπανήθησαν, καὶ δίκην ἔδοσαν, ἥ; μείζονα οὐκ ἂν δύναιο παρ' αὐτῶν λαβεῖν. Εἰ τοίνυν βούλει τοὺς μὲν πάλιν θυμηδίας ἐμπλήσαι, τοῖς δὲ ἀκριβοστέραν γνώσιν ἐνθεῖναι, τοὺς δὲ δίκας (53) ἀπαιτῆσαι, τῇ σαυτοῦ καλοκαγαθίᾳ πρόσθετος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. Ἐπειδὴ δὲ γέγραφας, δι' ἣν αἰτίαν, ἄλλων ὑπὲρ τὴν ἀξίαν κολακυσάντων τὸν Ἡρώδην, καὶ εἰπόντων· « Θεοῦ φωνὴν, καὶ οὐκ ἀνθρώπου, » αὐτὸς δίκην δέδωκε· φημι ὅτι οὐκ ἐπέπληξεν ἐκεῖνος, οὐδὲ τὴν κολακείαν ἀσεβοῦσαν καὶ μαινομένην ἀπετρέψατο.

ubivis obvia sunt. RITT.

(49) Similiter loquitur epistol. 147 libri iii, quæ ejus plane cum hac est argumenti. Id.

(50) Καὶ ἀπειλούσης. Add. ex cod. Vatic. vers. 3 lit. D. Possin.

(51) Pro ἄλασι cod. idem scribit, ἀλαί, et vers. post 4 pro λόγος, πόθος. Id.

(52) Pro ἀνακηρύττεται cod. Vat. 650 habet ἀνακηρύττη. Id.

(53) Post δίκας addit idem μεγίστας et vers. seq. πρόσθετος mutat in προστίθει, itemque vers. 8 φωνὴν in φωνή. Vers. 9 post inter ὅτι et οὐκ inserit ἐπειδὴ. Id.

Τῷ γὰρ καταδέξασθαι, καὶ εἰς μείζονα αὐτοὺς ἀσέ-
βειαν (54) ἐπαδοτριβήσων. Εἰκὸς δὲ κἀκείνους, εἰ
καὶ μὴ παραυτικά, ἀλλ' ὕστερον δεδωκέναι δίκην. Εἰ
δὲ καὶ ἐνταῦθα διέφυγον, τὰ ἐκεῖσε οὐ διαφεύξονται.
Quod si etiam hic divinam animadversionem impuniti
evadent.

NA'. — ΘΕΩΝΙ.

Εἰς τὸ · « Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. »

Ἡ θεία χάρις (55) τῇ ἀνθρωπίνῃ κινωμένη (56)
προθυμίᾳ, σώζει τὸν ἀνθρώπον. Διόπερ καὶ ὁ τὸν
Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα εἶπε · « Συνεργεῖ
τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. » Οὐ γὰρ ἡ κλη-
σις μόνον (πάντες γὰρ ἐκλήθησαν μὲν, οὐκ ὑπήκου-
σαν δέ)· ἀλλὰ καὶ πρόθεσις τῶν κεκλημένων τὴν
σωτηρίαν εἰργάσατο. Οὐ γὰρ ἠναγκασμένη γέγονεν
ἡ κλήσις, οὐδὲ βεβιασμένη, ἀλλ' ἐκούσιος.

NB'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (57).

Ἵτι ἡ ἀμαρτία τοῦ θανάτου χαλεπωτέρα. Εἰς
τὸ · « Εἰ γὰρ τὰ ὀφώνια τῆς ἀμαρτίας θάνα-
τος · καὶ · « Μὴ βασιλευέτω ἐν ὑμῖν ἡ ἀμαρ-
τία · » καὶ πάλιν · « Τὸ ἐξ ἐκέντρον τοῦ θανάτου
ἡ ἀμαρτία. »

Ἡ ἀμαρτία πολλῷ τοῦ θανάτου ἐστὶ χαλεπωτέρα.
Διὸ καὶ ὁ Παῦλος, ὁ μάλιστα πάντων τὰ τοιαῦτα
διασκεπτεσθαι δεῖνός (58), τὴν μὲν βασιλῖδα εἶπε,
τὸν δ' ὀφώνιον, ὡς τοῦτον ὑπ' ἐκείνην ταττόμενος (59).
Βασιλῖδα δὲ, οὐ διὰ τὴν ἀξίαν (οὐδὲν γὰρ αὐτῆς
αἰσχρότερον)· ἀλλὰ διὰ τὴν σφοδρὰν τῶν ἀλόγων
ὑπακοήν. Εἰ γοῦν τὰ ὀφώνια τῆς ἀμαρτίας, θάνατος,
μὴ βασιλευέτω ἐν ὑμῖν ἡ ἀμαρτία, ἡ τοῦ θανάτου,
τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν, ἀργαλειωτέρα. Εἰ γοῦν αἰρεσις
προκείμετο, καὶ δυνατόν εἴη, ἐλοιμὴν ἂν ἀποθανεῖν
μὴ ἀμαρτήσας, ἢ ἀμαρτήσας μὴ ἀποθανεῖν. Οὕτω
τοῦτο ἐκείνου δεῖνότερόν ἐστι, παρ' ἐμοὶ κριτῆ. Ὁ
μὲν γὰρ θάνατος ὑπ' ἀναστάσεως σεσθῆσεται· ἡ δὲ
ἀμαρτία καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τιμωρηθήσεται (60)·
ὥστε οὐδὲν κερδάνη ὁ ἀμαρτάνων, μὲν, μὴ ἀπο-
θνήσκων δὲ (καθ' ὑπόθεσιν δὲ εἰρήσθω), εἴγε καὶ
μετὰ τὴν ἀνάστασιν τιμωρίαν ὑφέξει. Καὶ ἄλλω δὲ
παραδείγματι ἐναργεῖ τοῦτ' ἐποίησε δῆλον, εἰπών·
« Τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἀμαρτία. » Ὡσπερ
τοῖσιν ὄφιν ἢ σκορπίον ἔδοντας ἐξ ἐκέντρον μὴ ἔχον-
τας, δι' ὧν τὸν ἴδον παραπέμψουσιν, οὐκ ἂν τις φοβη-

adulati essent, dixissentque « vox Dei, et non ho-
minis, » ipse pœnas luerit : aio (id propterea fa-
ctum), quia ipse populum non reprehenderit, neque
adulationem impiam et insanam repudiavit. Nam
dum eam acceperat, etiam ad majorem ipsos impietatem
assuefecit atque erudit. Credibile autem
est, ipsos quoque (adulatores illos) si maxime non
evestigio, at certe posterius pœnas persolvisse.
Quod si etiam hic divinam animadversionem impuniti
effugerunt, æterna alterius sæculi supplicia non
evadent.

LI. — THEONI.

In illud (Pauli dictum) : « Iis qui secundum propo-
situm vocati sunt¹⁴. »

Divina gratia humanæ mista industriæ animique
promptitudini, salvum facit hominem. Quocirca
etiam Apostolus, qui Christum habebat in se lo-
quentem, dicebat : « Cooperatur iis, qui secundum
B propositum vocati sunt. » Non enim sola vocatio
(omnes enim vocati sunt quidem, sed non obedie-
runt vocationi), verum etiam propositum voluntatis
animique propensio et studium obsequendi in vo-
catis salutem operatur. Non enim coacta est vocatio,
neque violenta, sed voluntaria ac spontanea.

LII. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Peccatum morte gravius esse. In dictum Pauli :
« Stipendium peccati mors est¹⁵. » Et : « Ne re-
gnet in vobis peccatum¹⁶. » Et rursum : « Stimulus
autem mortis est peccatum¹⁷. »

Peccatum multo gravius est morte. Quocirca
Paulus quoque, qui accuratissime omnium talia
perspicere poterat, illud quidem reginam esse
dixit ; istam vero, stipendium militare, quasi qui
hanc (mortem) infra illud (peccatum) collocaret.
Reginam autem peccatum fecit, non dignitatis ergo
(nihil enim eo deformius cogitari aut fingi potest),
sed propter vehemens obediendi studium, quo fla-
grant, quoscunque peccatum occupavit. Quare si
peccati stipendium mors est, ne regnet in vobis
peccatum, quod morte, apud eos quidem quibus
sana mens est, gravius est. Si igitur optio detur, et
fieri posset, equidem mori mallet, ita ut immunis
a peccato manerem, quam admissio peccato mor-
tem effugere. Tanto illud hac est gravius, ne ju-
dice. Mors enim a resurrectione extinguetur ; de
peccato autem etiam post resurrectionem pœna exi-
getur. Nihil igitur lucri ferret is, qui peccaret, sed
mortem efflugeret 439 (ex hypothesi autem hoc
dictum esto), si quidem etiam post resurrectionem
supplicium subiturus esset. Alio quoque evidenti

¹⁵ Rom. viii, 28. ¹⁶ Rom. vi, 23. ¹⁷ ibid. 12. ¹⁸ I Cor. xv, 56.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Pro ἀσέβειαν idem cod. scribit βλασφη-
μίαν. POSSIN.

(55) Ἡ θεία χάρις. Confer epist. 13 supra hoc
lib. et lib. ii, epist. 2 ; et Irenæum lib. iv, cap. 71.
RITT.

(56) Pro κινωμένη cod. Vatic. 650 legit κινω-
μένη. Vers. 5 pro γὰρ ponit γοῦν. Vers. 6, post καὶ
addit ἡ. Vers. ult. pro ἐκούσιος habet ἐκούσια.
POSSIN.

(57) Inscriptio suppletur ex codice Vaticano.
EDIT.

(59) Pro ταττόμενος cod. Vat. legit ταττόμενον.
vers. seq. post αἰσχρότερος, addit καὶ ἀτιμότερος.
POSSIN.

(60) Ἡ δὲ ἀμαρτία .... τιμωρηθήσεται. Hæc
decerant in ed. Paris. et suppletur ex codice Vati-
cano ap. Possinum. EDIT.

exemplo hoc declaravit idem Apostolus, cum ait : **A** θεῖη, οὕτω καὶ τὸν θάνατον, εἰ μὴ δι' ἁμαρτίαν προσάγοιτο, ἀδεῶς καταδεκτόν· εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀρετῆς, ἀσμενέστερον (61). Οὐχ ἡγῆ τοῦτο δυνατόν; Μάρτυρας δέχου τοὺς μάρτυρας (62), τοὺς καθάπερ προοίμιον ἀθανασίας τὸν θάνατον ἀσπασαμένους.

LIII. — DIONYSIO SCHOLASTICO.

« Quæcunque volueritis ut faciant vobis¹⁹, etc. »

Laude quidem digni sunt illi, qui naturali lege instituti atque imbuti officium fecerunt. Habet enim in se natura ipsa virtutum exactum et incorruptum iudicium : quod Christus quoque ipse exhortationis et consilii causa proposuit, cum dixit : « Omnia quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, vos etiam similiter facite illis. » Deinde cum demonstrasset, hanc esse omnis et pietatis et humanitatis regulam, addidit : « Hæc enim est lex et prophetæ. » Posteaquam vero claudicavit, et de statu integritatis delapsa est natura hominum, virtutisque notas obliteravit : tum et lex scripta data est. Quia vero hæc quoque violata est hominum transgressione, tunc prophetarum cœtui commendata est generis humani correctio ac restitutio. At quia hic quoque abnegavit, dicens : « Medicinam fecimus Babylonii, et non est sanata²⁰; » huc in terras venit is, qui et virtutis semina iniecit naturæ, et per legem docuit eandem, et per prophetas præconium fecit. Postquam igitur cœlorum Rex advenit in carnem, necessario et dogmata cœlo digna sancita sunt, eaque vivendi ratio ac norma, quæ angelis potius conveniat, quam hominibus placeat, in sanetis Evangeliiis, non secus ac in regniis mandatis et edictis, est promulgata.

LIV. — PAULO SUBDIACONO.

In eamdem rem.

Ineffabilis Dei sapientia, ne concertemus inter nos opinionibus, dum virtutis definitionem quarimus, perfectissimum opus suam cujusque voluntatem constituens dixit : « Omnia quæcunque volueritis ut faciant vobis homines, et vos facite ipsis. »

¹⁹ Matth. vii, 12. ²⁰ Jerem. li, 9.

ΝΓ'. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

« Ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν. »

Εὐδόκιμοι μὲν οἱ τῷ ἐμφύτῳ νόμῳ παιδαγωγηθέντες, καὶ τὸ δέον πεποιηκότες· ἔχει γὰρ ἡ φύσις ἐν ἑαυτῇ τῶν ἀρετῶν ἀκριβὲς καὶ ἀδέκαστον τὸ κριτήριον, ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν παραινέσεως μέρεϊ καὶ συμβουλῆς εἰσήγαγε, λέγων· « Πάντα, ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ὁμοίως ποιεῖτε αὐτοῖς. » Εἶτα δεικνὺς ὅτι κανὼν ἐστὶν οὗτος καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας (63), ἔφη· « Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. » Ἐπειδὴ δ' ὠκλάσεν ἡ φύσις, καὶ ἡμαύρωσε τοὺς τῆς ἀρετῆς χαρακτήρας, ἐδόθη καὶ ὁ νόμος γραπτῶς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς παρεδόθη, ὁ τῶν προφητῶν χορὸς ἐνεχειρίσθη τὴν διόρθωσιν. Ὡς δὲ καὶ οὗτος ἀπέειπεν· « Ἰατρεύσαμεν, λέγων, τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἴσθη· » δεῦρ' ἐπεφοίτησεν ὁ καὶ τῇ φύσει ἐνθεὶς τὰ τῆς ἀρετῆς σπέρματα, καὶ διὰ τοῦ νόμου διδάξας, καὶ διὰ τῶν προφητῶν κηρύξας. Ἐλθόντος τοίνυν τοῦ τῶν οὐρανῶν Βασιλέως, ἀναγκάλως καὶ δόγματα οὐρανῷ πρέποντα θεσεπίσθη, καὶ πολιτεία ἀγγέλους μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις ἀρμόζουσα (64), ἀρέσκουσα (65), καθάπερ ἐν βασιλικῶς διατάγμασι, ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις διηγορεύθη.

ΝΔ'. — ΠΑΥΛΩ ΥΠΟΔΙΑΚΩΝΩ.

Eis τὸ αὐτό.

Ἡ ἀβρότης σοφία, ἵνα μὴ ζυγομαχώμεν, τί ἐστὶν ἀρετὴ ζητοῦντες, τελειότατον ἔργον (66) τὴν ἐκάστου βούλησιν πηξάμενη, ἔφη· « Πάντα ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. » Εἰ τοίνυν ἐν σεαυτῷ ἔχεις καὶ τὸν κανόνα

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(61) Pro ἀσμενέστερον et quæ seq. usque ad μάρτυρας, hic ponit idem cod. ἀσμενιστέον· εἰ δὲ οὐχ ἡγῆ τοῦτο δυνατόν εἶναι, μαρ. POSSIN.

(62) Elegans πλοκή notanda in μάρτυρας quæ non potest in Latina interpretatione exprimi. Priori loco vulgari significato accipitur vox pro quibusvis testibus; posteriore, pro illis qui veritatem cœlestem testimonio proprii sanguinis obsignarunt. RITT.

(63) Κανὼν ἐστὶν οὗτος καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας. Sic idem Christi præceptum, ut faciamus aliis quod nobis fieri ab aliis cuperemus epist. seq. vocat Isid. κανόνα τῶν ἀρετῶν, et κανὼν τῆς ἀρετῆς, epistol. 91 et alibi quoque pro compendio omnis justitiæ prædicat. Quo tamen bonitatis compendio aliud etiam compendiosius nobis subjicit Gregor. Nazianz. in *Tetrastich.*

Τὴ χρηστότητος δόγμα συντομώτερον, τοιούτος ἴσθι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πέλας οἴους σεαυτῷ τοὺς δὲ τυγχάνειν θέλεις, καὶ συντομώτερόν τι τὰ Χριστοῦ πάθη. RITT.

(64) Pro ἀρμόζουσα cod. Vat. scribit ἀρμόττουσα et omittit vocem seq. ἀρέσκουσα. POSSIN.

(65) Ἀρμόζουσα, ἀρέσκουσα. Posterius horum videtur redundare, nisi quibusdam transpositis legamus, ἀγγέλους μᾶλλον ἀρμόζουσα, ἢ ἀνθρώποις ἀρέσκουσα. Et quasi ita legeretur, sic verti : quæ angelis potius conveniat, quam hominibus placeat. RITT.

(66) Pro ἔργον ponit cod. Vat. 630, ὄρον εἰς. Vers. 3. pro ἐὰν habet ἂν· vers. antepen. ep. post ἔχεις addit τὸν γνύμονα. Vers. ult. pro οἰκείῳ scribit οἰκᾶς. POSSIN.

τῶν ἀρετῶν, μὴ παρ' ἄλλοις τοῦτο ζητεῖ (67), ἀλλὰ ἅμα καὶ τῶν οὐκ ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν καλαιῶν ἐπιχωμάσαι παρεσκευάσεν. Οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι σιγῆν ἠσκηκότες, τοὺς μέγα φρονούντας ἐπὶ εὐγλωττίᾳ ἀπεκέρυττον. Οἱ δὲ Ὀμηρίζοντες, τοὺς Πλατωνίζοντας διέσυρον· οἱ δὲ Πλατωνίζοντες τοὺς Ὀμηρίζοντας ἀσεβείας ἐγράφοντο· καὶ οἱ μὲν Ἀριστοτελικὸν πρὸς τοὺς Πλατωνίζοντας ἐπαπεδύσαντο· οἱ δὲ Στοικοὶ πρὸς τοὺς Ἀριστοτελικούς ἐφράξαντο. Ἐπικουρεῖων δὲ, τῶν τῆ κακίᾳ ἐπικουρῆσαι τολμησάντων, καὶ μεμνησθαι ἀτοπώτατον. Καὶ ἐπὶ τῆς ἱατρικῆς δὲ τὸ αὐτὸ ἐπηκολούθησαν. Οἱ μὲν γὰρ Λογικοὶ τοὺς Μεθοδικούς (68) ἐστηλίτευσαν· οἱ δὲ Μεθοδικοὶ κατὰ τῶν Λογικῶν ἐφράξαντο. Οἱ μὲν γὰρ πολλὰς καὶ ποικίλας ῥίζας ἐφασαν τῶν παθῶν· διὸ καὶ ποικίλοις ἐχρῶντο βοηθήμασι, τὰς ῥίζας πολυπραγμονοῦντες τῶν νοσημάτων, καὶ οὕτως ἀναστέλλοντες τὰς πηγὰς τῶν παθῶν. Οἱ δὲ δύο μόνας αἰτίας ὠρίσαντο, στέγνωσιν καὶ ῥύσιν· διὸ καὶ τὸ, ἢ κενωτέον, ἢ σταχτέον, ἐδογματίσαν. Οἱ δὲ Ἐμπειρικοὶ καὶ τοῦτους κάκεινους ἐσκωπτοῦν. Εἰ δὲ καὶ τὰς τῶν ῥητόρων, καὶ τὰς τῶν ποιητῶν, καὶ τὰς τῶν συγγραφέων πρὸς ἀλλήλους διαφοράς εἰπεῖν ἠεληθήσασιν, πολλὰς καὶ λόγους καὶ χρόνος ἀναλωθήσεται. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Ὅπου γὰρ οἱ φιλοσοφίας ὀνόματι βρενθυόμενοι οὐκ ὤκνησαν διαπρύσιον καθ' ἑαυτῶν κινήσαι πόλεμον, σχολῆ γ' ἂν τοῖς ῥήτορι καὶ τοῖς ποιηταῖς ἐμέλησεν εἰρήνης, οἳ γε καὶ πρὸς τοὺς ἐγκράτειαν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ σωφροσύνην ἐχρῖνοντες Σωκρατικούς διεφέροντο, οὓς Πλάτων ἐκχωμωθήσας ἐν διαλόγοις, ἀνεκωμωδήθη παρὰ τῶν Κυνικῶν, ὧν εἷς ἦν καὶ Λουκιανός, ὁ τοὺς διαλόγους κατὰ πάντων ὁμοῦ σχεδὸν τῶν τε εἰρημένων, τῶν τε παραλειμμένων συντάξας. Ὅν οἱ μὲν Πλατωνικοὶ (69), διὰ τὸ τοῦτο παρὰ τῶν ποιητῶν ἀναπλασθέντας θεοὺς θεατρικῆναι, ἀπεδέξαντο. Οἱ δὲ τῶν ποιητῶν τρόφιμοι δύσφημον ἀπεκάλεσαν· δεινῶς γὰρ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκθειάζομένους θεοὺς ἐξεκωμώδησε. Τίς οὖν τολμήσει τὰ τῶν Ἑλλήνων προ-

Quare si in te ipso habes normam virtutum (sicut profecto habes), noli apud alios eam querere, sed proprio thesauro utere.

NE. — ΑΡΙΘΜΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Ὅτι ἀπὸ φιλαρχίας ἢ ἀπολήψεων φθόρονται αἰρέσεις.

Ἡ φιλαρχία ἀπάντων αἰτία τῶν κακῶν, ἢ καὶ τὰ καθεσθῶτα ἀνατρέπειν πειρωμένη, δεινούς πολέμους οὐ μόνον ἐφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν καλαιῶν ἐπιχωμάσαι παρεσκευάσεν. Οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι σιγῆν ἠσκηκότες, τοὺς μέγα φρονούντας ἐπὶ εὐγλωττίᾳ ἀπεκέρυττον. Οἱ δὲ Ὀμηρίζοντες, τοὺς Πλατωνίζοντας διέσυρον· οἱ δὲ Πλατωνίζοντες τοὺς Ὀμηρίζοντας ἀσεβείας ἐγράφοντο· καὶ οἱ μὲν Ἀριστοτελικὸν πρὸς τοὺς Πλατωνίζοντας ἐπαπεδύσαντο· οἱ δὲ Στοικοὶ πρὸς τοὺς Ἀριστοτελικούς ἐφράξαντο. Ἐπικουρεῖων δὲ, τῶν τῆ κακίᾳ ἐπικουρῆσαι τολμησάντων, καὶ μεμνησθαι ἀτοπώτατον. Καὶ ἐπὶ τῆς ἱατρικῆς δὲ τὸ αὐτὸ ἐπηκολούθησαν. Οἱ μὲν γὰρ Λογικοὶ τοὺς Μεθοδικούς (68) ἐστηλίτευσαν· οἱ δὲ Μεθοδικοὶ κατὰ τῶν Λογικῶν ἐφράξαντο. Οἱ μὲν γὰρ πολλὰς καὶ ποικίλας ῥίζας ἐφασαν τῶν παθῶν· διὸ καὶ ποικίλοις ἐχρῶντο βοηθήμασι, τὰς ῥίζας πολυπραγμονοῦντες τῶν νοσημάτων, καὶ οὕτως ἀναστέλλοντες τὰς πηγὰς τῶν παθῶν. Οἱ δὲ δύο μόνας αἰτίας ὠρίσαντο, στέγνωσιν καὶ ῥύσιν· διὸ καὶ τὸ, ἢ κενωτέον, ἢ σταχτέον, ἐδογματίσαν. Οἱ δὲ Ἐμπειρικοὶ καὶ τοῦτους κάκεινους ἐσκωπτοῦν. Εἰ δὲ καὶ τὰς τῶν ῥητόρων, καὶ τὰς τῶν ποιητῶν, καὶ τὰς τῶν συγγραφέων πρὸς ἀλλήλους διαφοράς εἰπεῖν ἠεληθήσασιν, πολλὰς καὶ λόγους καὶ χρόνος ἀναλωθήσεται. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Ὅπου γὰρ οἱ φιλοσοφίας ὀνόματι βρενθυόμενοι οὐκ ὤκνησαν διαπρύσιον καθ' ἑαυτῶν κινήσαι πόλεμον, σχολῆ γ' ἂν τοῖς ῥήτορι καὶ τοῖς ποιηταῖς ἐμέλησεν εἰρήνης, οἳ γε καὶ πρὸς τοὺς ἐγκράτειαν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ σωφροσύνην ἐχρῖνοντες Σωκρατικούς διεφέροντο, οὓς Πλάτων ἐκχωμωθήσας ἐν διαλόγοις, ἀνεκωμωδήθη παρὰ τῶν Κυνικῶν, ὧν εἷς ἦν καὶ Λουκιανός, ὁ τοὺς διαλόγους κατὰ πάντων ὁμοῦ σχεδὸν τῶν τε εἰρημένων, τῶν τε παραλειμμένων συντάξας. Ὅν οἱ μὲν Πλατωνικοὶ (69), διὰ τὸ τοῦτο παρὰ τῶν ποιητῶν ἀναπλασθέντας θεοὺς θεατρικῆναι, ἀπεδέξαντο. Οἱ δὲ τῶν ποιητῶν τρόφιμοι δύσφημον ἀπεκάλεσαν· δεινῶς γὰρ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκθειάζομένους θεοὺς ἐξεκωμώδησε. Τίς οὖν τολμήσει τὰ τῶν Ἑλλήνων προ-

LV. — ΗΑΡΡΟΚΡΑΕ ΣΟΦΙΣΤΑΕ.

Ab ambitione aut anticipatis opinionibus nasci haereses.

Ambitio et imperandi cupiditas, omnium causa malorum, quæ etiam bene **440** constituta evertere conatur, gravia bella non solum nostra, sed etiam antiquis temporibus invexit in res humanas. Nam Pythagorei quidem, cum ipsi silentium colerent, alios qui eloquentia se magnifice efferebant, repudiabant: Homeri autem studiosi Platonis assecras traducebant: Platonis vero sectatores Homeri studiosis impietatis dicam scribebant: et Aristotelici quidem adversus Platonicos (philosophos) pugnabant: Stoici vero contra Aristotelicos armabantur. Epicureorum autem, qui vitiiis patrocinari ausi sunt, etiam mentionem fieri indignum atque absurdum est. Sed et in arte medica idem sectati sunt studium. Nam Logici quidem Methodicos insectabantur, Methodici vero contra Logicos se armabant. Altera enim secta multas ac varias radices morborum esse aiebat; quapropter etiam variis utebantur auxiliis, sollicitè radices morborum singulorum inquirentes, atque ita fontes morborum obstruentes. Altera vero, duas tantum causas definiebant: astrictionem sive constipationem, et fluxionem. Unde hoc dogma tradiderunt, aut evacuandum, aut instillandum. Empirici autem tam hos quam illos deriserunt. Quod si et oratorum, et poetarum, et historicorum inter se contentiones et controversias oratione persequi vellem, multum et verborum et temporis mihi consumeretur. Et nihil adeo miri est. Quando enim illi, qui philosophiæ nomine se magnifice efferebant, non dubitarunt implacabile adversus se invicem movere bellum: vix potuit fieri, ut oratoribus et poetis pax curæ esset, qui etiam cum Soeraticis, qui temperantiam et justitiam et modestiam in pretio habuerunt, contentiones susceperunt: quos Plato in Dialogis deridens, ipse quoque nutuo derisus est a Cynicis: quorum e numero Lucianus etiam fuit, qui dialogos contra omnes propemodum, tam eos qui jam sunt dicti, quam eos qui omissi sunt, composuit. Quem Platonici quidem ob id quia a poetis confictos deos quasi

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(67) Τοῦτο ζητεῖ. Non esse quærenda aliunde, quorum ipsi domini sumus, quæque in potestate nostra habemus, sententia est etiam D. Basilii et Ambrosii in *Hexaemer.* RITT.

(68) Οἱ μὲν γὰρ Λογικοὶ τοὺς Μεθοδικούς. Medicorum antiquitus tres erant sectæ: Logici, Methodici, Empirici. Empiricus Grypho ternarii:

Triplex quoque forma medendi:

Quis Logos, aut Methodos, cuique Experientia nomen, B. Hieronymus ad Paulinum: «Taceo, inquit de medicis, quorum scientia mortalibus vel utilissima est, et in tres partes scinditur: τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν: id est decretum vel doctrinam,

rationem et experientiam, ubi δόγμα vocat qui alii est λόγος. Q. Serenus Sammonicus epilogo poematis *De re medica.* RITT.

Quod Logos, aut Methodus, simplexque Empirica [pandit.

Simplicem vocat Empiricam, ut quæ non sit sollicita de causis et rationibus, sed tantum observatione, collectione atque inductione exemplorum sive experientia (unde et nomen accepit) nitatur. RITT.

(69) Conf. ep. 91 inf. hujus libri iv. Notandum ex fine hujus epist. saluberrimum nostris etiam temporibus exulceratissimis consilium, de via ac ratione orthodoxæ concordiæ sanciendæ et sancientiæ. RITT.

in theatro deridendos propinavit atque traduxit, ap- A
probarunt; poetarum autem alumni infamem decla-
rarunt. Graviter enim perstrinxit illos, quos ipsi
magnopere venerabantur, deos. Quis igitur eorum,
qui paganismum amplectuntur, ausit nobis obji-
cere, multas apud Christianos hæreses natas esse,
cum tam multas videat etiam apud ipsos Græcos propter ambitionem et imperandi studium (vera
enim dicere oportet) natas esse? Si vero hæc expelleretur ex rebus humanis, spes bona esset, fore
ut omnes in divinum (Evangelii) præconium unanimi et orthodoxo consensu convenirent.

441 LVI. — PETRO SCHOLASTICO.

Eadem de re.

Aut ex ambitione, aut ex anticipata aliqua opi-
nione, duabus expugnata difficilissimis affectionibus,
hæreses et sectas natas esse arbitror. Nam qui in
subditorum classe vivere æquo animo non potue-
runt, neque imperium excipere, novæ doctrinæ
sementem sparserunt, in iis quæ constituta essent,
permanere dedignati.

LVII. — ADAMANTIO.

Eadem de re.

Quid adeo miraris, si etiam post Salvatoris in
carnem adventum multæ hæreses enatæ sunt,
diabolo, quippe qui jam perspicue ac diserte audi-
visset, omnino se iudicio et damnationi subjectum
iri et pœnas daturum, eas disseminante, ut videlicet
multos suppliciorum socios atque participes
habeat, cum ante ipsius quoque adventum non
paucæ exstiterint hæreses? Nam partim homines
ne quidem esse Deum putarunt: partim esse qui-
dem aliquod divinum numen, sed providentia re-
rum humanarum non esse præditum: partim vero,
procuracionem id quidem habere, sed cœlestium
duntaxat rerum; alii autem non solum cœlestibus
rebus, sed etiam terrenis providere, non tamen
omnibus, verum duntaxat excellentibus: ut regum
ac principum. Et alii quidem omnia temerario ac
cæco casu ferri dixerunt; alii contra omnia fatali
quodam necessitate fieri; alii denique ut fors tulit,
omnia agi assuerunt. Et alii quidem idola adorare
fas piisque esse existimarunt; alii vero matrum
connubia probarunt; alii humanas hostias; alii
animalium cædes; alii boum mactacionem, alii camelorum;
alii mutuum hominum devorationem, alii ex herbis victum. Sed si omnia in medium
proferre velim, fortassis fidem non invenero, nec
tamen falsum dixisse argui queam. Quare si semi-

NΓ'. — ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ἡ ἐκ φιλαρχίας, οἶμαι, ἢ ἐκ προλήψεως, δύο
δυσκαταγωνίστων παθῶν, τὰς αἱρέσεις τετέχθαι. Οἱ
μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑπηκόοις μὴ ἀξιώσαντες εἶναι (70),
B μὴδὲ καταδεξάμενοι, νεωτέρας διδασκαλίας σπέρμα
καταβέβηκασι, τοῖς καθεστῶσιν ἐμμένειν μὴ κα-
ξιώσαντες (71).

NΖ'. — ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τί θαυμάζεις, εἰ μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐνσαρκον
παρουσίαν πολλὰ αἱρέσεις ἐτέχθησαν, τοῦ διαβόλου,
ἅτε δὴ σαφῶς καὶ διαβρῆδην ἀκούσαντος, ὅτι πάντα
κρίσει καθυποβληθήσεται (72), καὶ δίκην δώσει, τοῦ
ταύτας κατασπείραντος (73), ἵν' ἔχη πολλοὺς τοὺς
συγκολληθῆσάμενους, ὅποτε καὶ πρὸ τῆς παρουσίας
αὐτοῦ οὐκ ὄλγαι ἦσαν αἱρέσεις; Τῶν γὰρ ἀνθρώπων
οἱ μὲν μὴδὲ εἶναι τὸ θεῖον (74) ἐνόμιζον· οἱ δὲ εἶναι
C μὲν, μὴ προνοεῖν δὲ· καὶ οἱ μὲν προνοεῖν μὲν, τῶν
δ' οὐρανίων μόνον· οἱ δ' οὐ μόνων τῶν οὐρανίων,
ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιγελῶν, οὐ πάντων δὲ, ἀλλὰ τῶν
ἐξόχων, ὅσων βασιλέων τε καὶ ἀρχόντων. Καὶ οἱ μὲν
αὐτοματισμὸν, οἱ δ' εἰμαρμένην, οἱ δ' εἰκῆ φέρεσθαι
τὰ πάντα ἀπεφῆναντο. Καὶ οἱ μὲν τὰ εἰδωλα προσ-
κυνεῖν εὐσεβῆς ἐνόμιζον· οἱ δὲ τὸ μητρογαμεῖν· καὶ
οἱ μὲν τὸ ἀνθρωποθετεῖν, οἱ δὲ τὸ ζωοθετεῖν· οἱ
μὲν τὸ βουθετεῖν, οἱ δὲ καμηλοσφαγεῖν· καὶ οἱ μὲν
τὸ ἀλληλογραφεῖν, οἱ δὲ τὸ ποηγαεῖν (75). Ἄλλ' εἰ
πάντα εἰς μέσον ἀγάγοιμι, ἰσως ἂν ἀπιστηθῆσμαι
μὲν, οὐκ ἐλεγχθῆσμαι δέ. Εἰ τοίνυν αἰεὶ πρὸς ἑαυτὸ
ἐστασίαζε τὸ γένος (76), καὶ οὐ τὰ αὐτὰ ἐδόξαζε
(κατὰ καιροὺς γὰρ ἄνθρωποι νεωτεροποιοὶ (77) ἢ
D καὶ στασιάζοντες, τὰ καθεστῶτα μὲν ἐκίνουν, ἐνο-
μοθέτου δὲ τὰ δοκοῦντα)· τί θαυμάζεις, εἰ καὶ νῦν
περὶ πρᾶγμα θεῖον καὶ λόγου κρείττον διαφωνεῖν.
προσποιοῦνται ὑπὸ φιλαρχίας ἐκδραχευόμενοι;

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ,

(70) Ἐν τοῖς ὑπηκόοις μὴ ἀξιώσαντες εἶναι.
Exemplum præbet Arius. RITT.

(71) Τοῖς καθεστῶσιν ἐμμένειν. Ὅπερ γενναίων
εἶναι ἀνδρῶν, οὐκ οἷδ' ὅστις ἔγραψε. Huic contrarium,
τὸ τὰ καθεστῶτα κινεῖν, infra epist. proxima. Ip.

(72) Ὅτι πάντα κρίσει καθυποβληθήσεται. Je-
rissima sententia, sed a mente Isidori hoc loco aliena,
quæ postulat ut legamus πάντως. RITT. [Cod. Vat.
πάντως.]

(73) Τοῦ ταύτας κατασπείραντος Videtur omnino
reiciendum τῶν, ut superfluum. RITT. [Cod. Vatic.

τοῦ non agnoscit.]

(74) Οἱ μὴδὲ εἶναι τὸ θεῖον. De variis ac multi-
plicibus hominum erroribus in rebus divinis vide
similem locum infra ep. 99 et 163. RITT.

(75) Hæc, οἱ δὲ τὸ ποηφ. omittebat ed. Paris.
EDIT.

(76) Ἐστασίαζε τὸ γένος. Videtur deesse ἀνθρώ-
πων, vel ἡμέτερον vel τῶν ἀνθρώπων.

(77) Cod. Vatic. addit, καὶ στασιαστὰς ἐπιπολά-
ζοντες τὰ καθεστῆκα. Pussin.

per inter homines fuerunt contentiones atque dissidia, nec eadem omnibus fuit sententia (nam pro temporum varietate homines novarum rerum et novorum morum cupidi, aut etiam seditiosi, presentia quidem convelleunt, novas autem pro suo ingenio leges tulerunt), quid miraris, si nunc quoque circa negotium (religionis Christianæ) divinum et ratione humana superius contentiones affectant, et dissident animis homines ab ambitione tanquam furore bacchico agitati?

NH'. — ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ.

A

LVIII.—JOANNI DIACONO.

Τῆς Ἰούδα Ἐπιστολῆς. Τι ἐστίν· Ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται. »

Ex Epistola Judæ. Quid sit illud, « Sidera errantia, quibus colligo tenebrarum servata est in æternum ».

Εἰ μὲν αὐτὸς μόνος ἐπέστειλας, εἰσόμενος, δι' ἣν αἰτίαν εἴρηται· « Ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται. » Ἰωσ· ἂν σοι καταγνοὺς ἀμαθίαν, καὶ συντόμως ἐπιστεῖλαις τοῖς ἀνδράσιν οὐ τοῖς ἀστράσιν, ἀπηλλάγην. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ, καὶ τῶν δοκούντων εἶναι συνετῶν, τοῦτ' ἐζήτησαν μαθεῖν, καὶ πολλὰ κινήσαντες, ὕστερον μαθόντες ἐξεθείασαν, καταγνώσσομαι μὲν σου οὐδαμῶς, ἐρμηνεύσαι δὲ αὐτὸ ἀφέστερον πειράσομαι. Φημι τοίνυν, ὅτι περὶ ἀνθρώπων συγγνώμης παιδιῶν ὑψηλότερα ἦν τῷ ἐπιστεῖλαντι ὁ λόγος, οὐ περὶ ἄστρων καὶ νεφελῶν, κυμάτων τε καὶ δένδρων· οἷς δὴ παραδείγματα κέχρηται· ὅπερ ἔχουσιν ἐκεῖνα κατὰ φύσιν, τοῦτο πεπονθέναι τοὺς ἀνθρώπους κατὰ προαίρεσιν αἰτιώμενος. Ὡσπερ γὰρ αἱ νεφέλαι αἱ ἄνυδροι, αἱ ὑπὸ ἀνέμων ἐλαυνόμεναι, καὶ τὰ ἄκαρπα δένδρα, ἃ δισσῶς ἐφη ἀποθανόντα, οὐ τιμωρηθήσονται· ἀλλ' οὐδὲ (78) τὰ κύματα τὰς ἐαυτῶν ἀπαφρίζουσιν ἀσχυνάς, ἔλογα ὄντα καὶ αἰσθήσεως ἴμοιρα· οὕτως καὶ οἱ λεγόμενοι ἀστέρες πλανῆται οὐ τὸν ζόφον γήρονομοῦσιν, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, οἱ κατὰ προαίρεσιν ἡμαρτανόντες· περὶ ἧν καὶ τὰ ὑποδείγματα ταῦτα ἐλήφθη, ὡς εἶναι τοιοῦτον τὸ λεγόμενον· οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, περὶ ἧν ὁ λόγος, ὡσπερ πλανῆται εἰσιν ἀστέρες, τῆς εὐθείας ἐκτρέπόμενοι, καὶ τὴν ἐναντίαν αὐτῇ (79) ὁδὸν βαδίζοντες· διδ' αὐτοῖς ὁ ζόφος τετήρηται, οὐχὶ τοῖς ἀστράσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνδράσιν. Οὐ γὰρ περὶ ἄστρων, ἢ νεφελῶν, ἢ κυμάτων ἦν αὐτῷ, ὡς ἐφθην εἰπὼν, ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἀνθρώπων εἰς θηριωδίαν, καὶ ἀσελγειαν, καὶ ἀλαζονειαν ἐκπεπτωκότων, καὶ διὰ τῆς συνουσίας καὶ τοὺς πλησιάζοντας λυμαινομένων. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, γυμνάζωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν λόγον. Οἱ μὲν οὖν περὶ ταῦτα δεινῶς, οὕτε εἰκότα, οὕτε πιθανὰ τοῖς πολλοῖς λέγουσιν. Τῇ γὰρ ἐναργείᾳ καὶ διὰ τῶν ὄψεων μαρτυρία μάχονται. Λέγουσι δ' οὖν ὁμῶς, ὅτι οἱ πλανῆται τὸν μὲν οἰκεῖον δρόμον ἔχουσιν, ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολάς· καὶ τοῦτον ἐπέχονται ἀνύειν· ὑπὸ δὲ τῆς τῶν ἀπλανῶν ἐναντίας καὶ ὀξυτέρας κινήσεως ἐκνικώμενοι εἰς δύσιν φέρονται. Καὶ ὑποδείγματι τοιοῦτω χρώνται. Ὡσπερ τροχὸς ὀξέως φερομένου, μύρμηξ τὴν ἐναντίαν αὐτῷ κίνησιν πορευομένη οὐδὲν τοσοῦ-

Si quidem tu solus ait me scripsisses, sciscitatus causam, quare dictum sit : « Sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in æternum ; » fortassis ita me expedivissem, ut inscitie ruditasque te damnarem, et breviter tibi respondissem, **442** hominibus, non sideribus ista convenire. Verum quia multi, et illi quidem ex eorum numero, qui pro sapientibus habentur, discendi studio idem ex me quæsierunt, et postquam multa sategerant, tandem vero sensu percepto divinum eum prædicarunt; equidem nullo modo te condemnabo, sed potius hoc dictum planius tibi interpretari conabor. Aio igitur : De hominibus hujusmodi, qui veniam excedentia delicta committunt, scriptori illi sermonem fuisse institutum; non de sideribus, et nubibus, et fluctibus atque arboribus, quibus pro exemplis usus est, reprehendens et accusans homines, quod ea quæ illis per naturam insunt, ipsi libero animi proposito in se admittant. Nam sicut nubes aqua destitutæ, quæ a ventis agitantur, et steriles arbores, quas dupliciter ait mortuas, nullo afficientur supplicio, sed neque fluctus suas despuant confusiones, quippe qui rationis ac sensus expertes sint : ita etiam sidera quæ dicuntur errantia non percipiunt caliginem, sed homines, qui libera voluntatis electione usi peccant : de quibus etiam exempla illa sumuntur, ut tale quidpiam dicatur : Homines isti, de quibus sermo est, sunt quasi errantia quædam sidera, a recta via aversi, et contrariam illi viam ingresi; quamobrem ipsius procella servatur, non sideribus, sed hominibus. Non enim, ut dicere cæperam, de sideribus aut nubibus aut fluctibus verba faciebat, sed de hominibus in quamdam feritatem et luxuriam et jactantiam prolapsis, quique sua consuetudine etiam alios secum versantes corrumpunt. Hæc autem ita se habere ut demonstremus, age, si videtur, sermonem exerceamus. Qui igitur harum rerum scientiam profitentur, si neque verisimilia neque probabilia vulgo affirmant. Pugnant enim cum evidentia, et **D** visis testimonio adversantur. Verumtamen aiunt : Planetas proprium quidem cursum obtinere, ab

¹¹ Jud. 13.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Idem cod., ἀλλ' οὐ. Vers. post 3 ante καὶ οὐκ οὐκ οὐκ. POSSIN.

(79) Pro αὐτῇ idem cod., ἀρετῇ. Vers. seq. pro οὐχὶ τοῖς scribitur οὐχὶ ὡς ἀστρ. etc. Vers. I lit. E.

pro ὡσπερ scribit ὅτι, et mox pro φερομένου habet κινουμένου. Vers. 2. pro πορευομένη habet πορευόμενος. Vers. 6 ἐλεγχος mutat in ἐλέγχειν. Eodem vers. post ποτὲ μὲν addit αὐτοῦς. POSSIN.

occasus versus ortum : eumque ut perficiant satagere : A cæterum motu inerrantium siderum contrario atque vehementiore vicios in occasum ferri. Eamque ad rem comparatione tali utuntur. Quænammodum si rota vehementi feratur impetu, formica contrario ipsi motu ingrediens nihil tantopere promovet (nam rotæ celerrimo rapidissimoque motu superatur) : ita et errantia sidera se habent, si cum inerrantium motu comparentur. Quia in sententia id quidem, quod ipsosmet refutat, nempe quod aliquando pro numinibus ea extollunt, aliquando autem cum formicis comparant, digito duntaxat notam in præsentiarum (ad alia enim festino) omittam ; atque ad id de quo quæritur, revertar. 443 Hæc igitur ipsi. At ego sic existimo : quia etiam Scriptura, sive proprie loquens, sive improprie, sive vulgi consuetudinem sequens, his nominibus utitur, quandoquidem solem et lunam, et reliqua quinque sidera, non multis cognita, Saturnum et Jovem, Mercurium et Martem, quin etiam Venerem in planetarum numerum referunt homines te stultiore, quorumdam autem, qui in terra potentes fuerunt et vitam egerunt turpem, et eam glorioso exitu finierunt, nomina illis imposuerunt : sol autem in latitudinem annuo spatio septentrionales atque australes mundi partes obit ; at luna (Græcis μήνη dicta) quot mensibus : unde puto etiam inensem dictum esse, non autem ideo quod luna sit μηνοειδής, ut quidam perhibent : sed et quod unoquoque mense suam regulam impleat. (Luna enim quæ alias σελήνη, alio nomine μήνη a Græcis appellatur). Reliqui vero planetæ omnes convenienter suis circulis et cursibus circuitum istum conficiunt : hanc, inquam, ob causam planetas, hoc est errantia sidera, appellatos esse. Sed sive istud sive illud verum sit, Opificis prædicat scientiam, qui et ordinavit illa, et leges ipsis tulit ; ut tum ipse ait : « Ego stellis præcepi » ; tum Psalmorum auctor,

11 Job xxxvi, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(80) Pro ἐπισημαινόμενος idem cod. habet ἐπιση-
μηνάμενος. Vers. inde 5, inter ὅτι et ἐπειδὴν inserit ἴσως. POSSIN.

(81) Pro his verbis, τοὺς ἄλλους πάντες ἀστέρας οὐ πολλοὺς γνωρίμους et quæ seq. usque ad εἰς τοὺς exclusive, hæc alia habet : φλέγοντα, στίλβοντά τε, καὶ πυρρόντα, καὶ μὴν καὶ φωσφόρον, πέντε ἀστέρας οὐ πολλοὺς γνωρίμους εἰς τοὺς. Quod paulo post in edito ponitur soli abest a cod. Vat. 650, uti et dæ vers. seq. Id.

(82) Στίλβοντα. Sych. : στίλβων, ὁ τοῦ Ἑρμοῦ ἀστήρ. Notandus est hic locus de nominibus septem planetarum, in quo procul dubio habuit ante oculos ista ex libro *De mundo*, quem vulgo Aristoteli tribuunt, etsi doctioribus νοθεύεται. Sic igitur ibi legitur. Συνεχῆ δὲ ἔχει ἀεὶ ταύτην τὴν θέσιν· καὶ φαίνοντος ἅμα καὶ Κρόνου καλούμενος κύκλος, ἐφεξῆς δὲ ὁ τοῦ Φαέθοντος, διδὸς λεγόμενος· εἶθ' ὁ Πυρρόεις (non recte igitur apud Isid. legitur πυρρόεις), ὁ Ἡρακλέους τε καὶ Ἄρεος προσγορευόμενος· ἐξῆς δὲ ὁ Στίλβων, ὃν τερὸν Ἑρμοῦ καλοῦσιν ἔνιοι, τινὲς δὲ Ἀπόλλωνος· μεθ' ὃν ὁ τοῦ Φωσφόρου, ὃν Ἄρρο-

τον ἀνύει (ἐκνικᾶται γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ τροχοῦ ὠκυτάτης κινήσεως), οὕτω καὶ οἱ πλανῆται πρὸς τὴν τῶν ἀπλανῶν διακίενται κινήσειν. Τῆ μὲν οὖν ἐλέγχον αὐτοὺς, ὅτι μὲν ὡς θεοὺς ἐκθειάζουσι, ποτὲ δὲ μύρμηξι παραβάλλουσι, μόνον ἐπισημαινόμενος (80) (εἰς ἄλλο γὰρ ἐπείγομαι) νυνὶ παρήσω· ἐπὶ δὲ τὸ ζητούμενον ἤξιο. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνοι. Ἐγὼ δ' οἶμαι, διὰ τὸ χρήσασθαι καὶ τὴν Γραφὴν τοῦτω τῷ ὀνόματι, ἣ κυριολεκτοῦσαν, ἣ καταχρωμένην, ἣ τῆ τῶν πολλῶν συνηθείᾳ ἐπιμένην, ὅτι, ἐπειδὴ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἄλλους πέντε ἀστέρας, οὐ πολλοὺς γνωρίμους (81), φαίνοντά τε καὶ φαέθοντα, στίλβοντα (82) τε καὶ πυρρόην, καὶ μὴν καὶ φωσφόρον εἰς τοὺς πλανήτας τάττουσιν οἱ σοφιστικότεροι, τινῶν δὲ ἐπὶ γῆς δυναστευσάντων καὶ αἰσχρῶς βεβιωκότων, καὶ εὐκλεῶς (83) τὸν βίον καταστρεφάντων τὰς προσηγορίας ἐπέθεσαν. Ὁ δ' ἥλιος εἰς τὸ πλάτος κατ' ἐνιαυτὸν περιπολεῖ τὰ ἀρκῦρα καὶ τὰ νότια μέρη· ἣ δὲ σελήνη κατὰ μῆνα, ὅθεν οἶμαι καὶ τὸν μῆνα, οὐ διὰ τὸ μηνοειδῆ γίνεσθαι τὴν σελήνην, ὡς φασὶ τινες· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κατὰ μῆνα πάντα ἐαυτῆς πληροῦν τὸν κανόνα. Μῆνη γὰρ ἣ σελήνη καλεῖται. Οἱ δὲ ἄλλοι πάντες ἀναλόγως τοῖς ἐαυτῶν κύκλοις τε καὶ ὁρόμοις τὴν περιόδου ταύτην ἀποτελοῦσι· διὰ τοῦτο πλανήτας αὐτοὺς κεκλήσθαι. Πλὴν εἴτε τοῦτο, εἴτ' ἐκεῖνο ἀληθὲς εἴη, τοῦ Δημιουργοῦ ἀνακηρύττει τὴν ἐπιστήμην, τοῦ (84) καὶ τάξαντος, καὶ νομοθετήσαντος, ὡς καὶ αὐτὸς μὲν φησιν· « Ἐγὼ τοῖς ἄστροις ἐνετείλαμην. » Ὁ δὲ Μελωδὸς, δεκινῶς ὡς ἐν γῆ μὲν παρεβάθη τὸ θεῖον πρόσταγμα, τῶν ἀνθρώπων εἰς παρανομίαν αὐτομολησάντων, ἐν οὐρανῷ δὲ ἐφυλάχθη. Ἐφη· « Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ. » Εἰ δὲ διὰ τὸ εἰρησθαι, « Τοῖς ἄστροις ἐνετείλαμην, » ἢ ἄλλοι λογικὰ αὐτὰ καὶ αὐτεξούσια ὀνομαζόμενα τινες (οἶδα γὰρ τινὰς οὐ μόνον τῶν ἐξω τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῶν πεπιστευκότων τοῦτο δογματίσαντας), περιετὴν καὶ ἀνοφελῆ τὴν ζήτησιν ταύ-

D δίτης, οἱ δὲ Ἦρας προσγορευοῦσιν· εἴτα ὁ Ἥλιος καὶ τελευταῖος, ὁ τῆς Σελήνης, μέχρι τῆς γῆς ὀρίζεται. Quibus hæc Apuleiana respondet : « Septem V deorum, nominibus illustres, totidem orbibus affixæ sunt et gradatim sibiinet superioritate, ut superior inferiori sit major, ac vicissim mutuis adhæSIONIBUS nexæ, complexu illius orbis, qui inerrabilis dicitur, continentur. Hic Phænonis globus quem appellamus Saturnum, post quem Phaethon secundus est, quem Jovem dicimus : et loco tertio Pyroëis, quem multi Herculis, plures Martis stellam vocant. Hanc sequitur Stilbon, cui quidam Apollinis, cæteri Mercurii nomen dederunt. Quintus Phosphorus, Junonia, imo Veneris stella censetur. Deinde Solis est orbis, et ultima omnium Luna, altitudinis æthereæ principia disterminans. » RITT.

(85) Εὐκλεῶς idem cod. mutat in ἀκλεῶς. Vers. post 5, post μῆνα addit κεκλήσθαι. Vers. inde 4 pro πάντες ἀναλόγως scribit idem πάντες ἀναλόγως. POSSIN.

(84) Inter τοῦ et καὶ idem cod. inserit οὕτω. Vers. post 2, pro δεκινῶς scribit δεκινῶν. Id.

την εἶναι ἡγούμενος (« Μειζότερα (85) γὰρ σου, A ostendens, in terra quidem transgressione hominum ad iniquitatem deficientium violatum esse divinum præceptum, in cælo autem servatum, dixit : « In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cælo »²². » Quod si qui sunt, qui ob id quia dictum est, « Stellis præcepi, » animalia ratione prædita et libera voluntate utentia esse sidera definiverint (novi enim quosdam non solum inter eos qui a fide alieni sunt, sed etiam ex eorum numero, qui fidem Christi sunt amplexi, qui id statuerint) : hanc quæstionem pro supervacanea atque inutili habens (« Altiora enim te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper; non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis »²³), neque approbo hoc neque rejicio; illud autem potius dixerim, Scripturam de rebus etiam ratione carentibus et sensu hoc nomine uti; verbi gratia cum ait : « Præcepit Dominus vento calido et urenti »²⁴; » et : « Præcepit Dominus nubibus; » et : « Præcepit Dominus vermi. » Sive igitur animalia sunt ratione prædita, ut quidam aiunt, sive igneæ sphaeræ, sive disci figuram habentia corpora, ex ætherio igne accensa, sive sphaeræ in modum conformati ignis volatus, sive laminæ quædam (nam et hoc non defuerunt ex philosophis qui traderent), sive res quædam lumen materię expers et mundo altius recipientes, ~~444~~ non valde contenderim (nilil enim quidquam hoc ad optimam vivendi rationem conducere arbitror), sed illud dixerim : Non solum de anima, cum a virtutis tramite desciverit, sed etiam de corpore, si forte a proposita via aberraverit, in Scripturis nomen errationis usurpari. « Vidit enim, inquit, Josephum homo errantem in via »²⁵. » Et rursus : « Errare ipsos fecit in invio, et non in via »²⁶. » Nihil itaque mirum, si etiam septem siderum sursum ac deorsum circumcurrentium septentrionalem et australem revolutionem aliqui errationem appellarunt, ut quæ circa inerrantium unam eandemque viam decurrant. Si igitur concinne atque apte suos singuli planetæ cursus conficiunt, quid cause est quare pœnas luan? Si enim (quod nefas est dicere) non factos a Deo, et causa superiores esse dixerint Græci, maxime quidem ex ipsorum concinnitate pulcherrimoque et aptissimo ordine redarguentur. Ordo enim ordinis auctorem ac principem prædicat. Quod si non credunt, audiant Platonem, qui ait :

Ἄγαθός ἐστιν ὁ τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργός.

Euripides dicit :

Ὅς ἡλιος μὲν νύξ τε δουλεύει βροτοῖς (88').

Καὶ πιυέσθωσαν τῆς τοιαύτης ἀσεβείας. Ἡ δ' (89)

Bonus est hujus universitatis opifex.

Euripides quoque inquit :

D Sol atque nox inserviunt mortalibus.

Tandemque ab hac tanta impietate quiescant. Si

²² Psal. cxviii, 89. ²³ Eceli. iii, 20, 21. ²⁴ Jonæ iv, 8. ²⁵ Gen. xxxvii, 15. ²⁶ Psal. cvi, 40.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Pro *μειζότερα* idem habet *ὕψλότερα*. Vers. inde 3 pro *οὐκ ἔγκρ.* idem ponit *οὐτ' ἔγκρ.* etc., et paulo post pro *ἀποψηφισαίμι* legit *ἀποψηφισαίμην*. POSSIN.

(86) Pro *πῆσεις* idem cod. habet *πλήσεις*, et vers. seq. *χρήματα* mutat in *ὄχηματα*. lb.

(87) Ed. Paris. ὅταν *διαμάρτη*, τῆς *πλαν.* Locus ex cod. Vatic. restituitur EBIT.

(88) Pro *ὄδῳ* idem habet *ἐρήμῳ*. POSSIN.

(88') Euripid. in Phœnissis, ubi eum vers. p. nuntiavit Jocasta in illa pulcherrima exhortatione

ad concordiam, qua filios suos Eteoclem et Polynicem, capitales hostes, placare conatur, sed frustra. Idem versus etiam Eusebio laudatur lib. vi *Προπαρισκευῆς*, c. 8, ubi σοφίπτευμα Εὐριπίδειον vocat, h. e. sapiens dictum Euripideum. Elegans est observatio, Solem Hebræa lingua dictum שֶׁשֶׁשׁ, a ministrando. Quo versupisse videtur Draconius in Hexæmero hoc versus :

Sol oculus cæli, famulus super astra Tonantis. RITT.

(89) Pro *ἡ δ'* legit et *δ'*. Vers post 2, illa verba καὶ *Ἰουδαίους* absunt a cod. Vat. 650. POSSIN.

vero auctorem et opificem habent, ut revera habent, utque et Græcis visum est, et Judæis, et Christianis, et omnibus omnino hominibus, mente intelligentiaque non destitutis, qui molitum concinnitatemque ipsorum apte moderatur ac gubernat, ut et anni horæ et noctes longæ brevesque efficiantur: manifestum est quod non sit vituperio obnoxia ipsorum admiranda et maxime concinna circumvolutio. Quod si reprehensione culpaque caret, qua ratione pœnæ ab ipsis exiguntur? Nam ut maxime animalia essent ratione et libertate arbitrii prædita, id quod nonnulli existimant (concedatur enim hoc ex hypothesi, quippe quod magis ad ipsos convincendos facit), ne sic quidem pœnas dare mererentur. Si quidem quoquo ipsis libuisset, eo pergerent, et quæcumque vellent perficerent, aliquam haberet rationem aut certe speciem non horum duntaxat oratio, sed illorum etiam, qui dicunt ipsos planetas malorum effectores esse: et merito pœnas dare deberent. Sin autem cursum per sæculum ipsi præfixum decurrunt, nequaquam dicendi sunt malorum auctores esse. Impium enim atque a ratione alienum esset. Sed etsi ex hypothesi, id quod nonnulli affirmant (nam equidem hoc dicere nolim), concedatur (absurdum enim est, de rebus obscuris aliquid audacter velle statuere) planetas præsignificare futuros eventus: ne sic quidem pœnas dabunt. **445** Nam neque prophetæ qui mala a Judæis perpetranda prædixerunt, ullas dederunt pœnas. Non enim ideo evenerunt illa, quod ipsi ea prædixissent: sed quia eventura erant, prædixerunt. Judæorum namque malitia prophetiæ existit causa: non autem prophetia ipsorum malitiæ causa fuit. Quare, ut arbitror, omnibus jam evasit manifestum, omni remota contradictione, non de sideribus ac stellis, sicut neque de fluctibus, aut arboribus, aut nubibus epistolæ illius auctori sermonem fuisse, ut etiam totius epistolæ mens ostendit, sed de hominibus, qui peccarint, quibus procella tenebrarum servata est in æternum. Posteaquam enim ab exemplis exorsus est, in illis, de quibus verba faciebat, desit.

LIX. — POLYCHRONIO.

Ex Epistola ad Romanos. In id quod scriptum est: « Tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut facerent »²⁸, etc.

Quoniam scripsisti, quam ob causam Deus eos tradiderit in reprobum sensum, dicam, si id quod sequitur, legeris, et cognosces, et omni dubitatione

²⁸ Rom. 1, 28.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Post εἰ μὲν omittit ὅτι, loco illius ponens, **D** γὰρ ὅπου. Possin.

(91) Post ὑπόθεσιν addit δοθεῖν, aut potius huc transfert ex vers. seq. Vers. ult. pro δοῦναι ponit εἶναι. Ib.

(92) Non quia res futuras prædixerunt prophetæ, idcirco evenerunt; sed quia eventuræ erant, ideo prævisas eas prædixerunt. Breviter, prævisio et prædictio non affert eventibus rerum ullam necessitatem. Eadem est Athanasii sententia homilia in passionem et crucem Domini: Οἱ προφήται τῶν μελλόντων εἰσὶν προσημάντορες· οὐ γὰρ ἐπειδὴ λέγουσι,

A αἴτιον ἔχουσι καὶ ποιητὴν, ὡς ἀληθὲς ἔχει, καὶ Ἑλληνισιν ἔδοξε, καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Χριστιανοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιροῦσι, τὸν καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἀρμονίαν ρυθμίζοντα, δι' ὧν καὶ αἱ ὥραι τοῦ ἔτους, καὶ αἱ νύκτες μεγάλα τε καὶ μικρὰ ἀποτελοῦνται· δηλονότι οὐκ ἔστι μεμπτή αὐτῶν ἡ θαυμαστὴ καὶ ἐμμελεστάτη περιπόλησις. Εἰ δ' οὐκ ἔστι μεμπτή, πῶς ἀπαιτοῦνται δίκας; Εἰ γὰρ καὶ λογικὰ καὶ προαιρετικὰ εἶεν ζῶα, ὅπερ τινὲς ἡγοῦνται (δεδῶσθαι γὰρ τοῦτο καθ' ὑπόθεσιν, μερίζονα κατασκευάζον τὸν κατ' αὐτῶν ἔλεγχον)· οὐδ' οὕτω δίκην δοῦναι δίκαιοι ἂν εἶεν. Εἰ μὲν (90) ὅτι ἐβούλοντο, ἐπορεύοντο, καὶ ἅπερ ἤθελον κατασκευάζον, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν λεγόντων ποιητικούς αὐτοὺς εἶναι κακῶν, λόγον ἂν εἶχεν ὁ λόγος, **B** καὶ εἰκότως δίκας ὤφειλον δοῦναι. Εἰ δὲ τὸν προσταχθέντα αὐτοῖς δι' αἰῶνος θέουσι δρόμον, οὐ ποιητικούς αὐτοὺς κακῶν λεκτέον· ἀσεβὲς γὰρ καὶ ἄλογον. Ἄλλ' εἰ καὶ καθ' ὑπόθεσιν (91), ὅπερ τινὲς φασιν (οὐ γὰρ ἔγωγε φαίην), δοθεῖν (ἄστοπον γὰρ τῶν ἀδῆλων κατατολμᾶν) σημαντικούς αὐτοὺς δοῦναι, οὐδ' οὕτω δικασοῦσι δίκας· οὐδὲ γὰρ οἱ προφήται τὰ μέλλοντα παρὰ τῶν Ἰουδαίων πράττεσθαι κακὰ προμηνύσαντες. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ προεμήνυσαν, γέγονεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐμελλον γίνεσθαι, προεμήνυσαν (92). Ἡ γὰρ κακία τῶν Ἰουδαίων τῆς προφητείας γέγονεν αἰτία· οὐχ ἡ προφητεία τῆς κακίας. Δηλον τοίνυν, ὡς οἶμαι, πᾶσι γέγονε, πάσης ἐκποδῶν οἰχομένης ἀντιλογίας, ὅτι οὐ περὶ ἀστρων, ὥσπερ οὐδὲ κυμάτων, ἢ δένδρων, ἢ νεφελῶν ἦν τῷ ἐπιστελλαντι ὁ λόγος· καθ' ὧν καὶ ὁ πάσης τῆς ἐπιστολῆς νοῦς μηνύει· ἀλλὰ περὶ τῶν ἀμαρτησάντων ἀνθρώπων, οἷς ὁ ζῆφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται. Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ παραδειγμάτων, εἰς τοὺς περὶ ὧν ἦν ὁ λόγος αὐτῷ, ἐτελεύτησεν.

NΘ. — ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΩ.

Τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς. Εἰς τὸ γερραμμένον· « Παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν, » κ. τ. λ.

Ἐπειδὴ γέγραφας, δι' ἣν αἰτία παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ἐρῶ· ὅτι εἰ τὸ ἐξῆς ἀναγνώσῃ, καὶ γνώσῃ, καὶ ἀπαλλαγῇ πάσης ἀμφιλο-

διὰ τοῦτο καὶ γίνεται τὰ γινόμενα· ἀλλ' ὅτι γίνεσθαι μέλλει, διὰ τοῦτο καὶ προλέγουσι, καὶ ἀνάγκη μὴ ψεύδεσθαι τοὺς προφήτας· ὁρῶσι γὰρ ἀληθῶς. Εἰ ποῖα: Ἄρον τὰς πράξεις τῶν Ἰουδαίων, καὶ πάντως οὐ προσφῆτευσεν ἂν περὶ αὐτῶν ὁ Ἥσατας τοιαῦτα. Εἰ fursum, interpositis quibusdam: Ἐπειδὴ γὰρ ἀληθῶς ἔωρακε, διὰ τοῦτο ἀδύνατον ἦν σφαιρηναὶ αὐτόν· οὐ γὰρ ἄλλως ἔωρακεν ἢ ὡς γέγονε· καὶ πάντα τὰ προγεγραμμένα πεπληρωται· οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ γέγραπται, διὰ τοῦτο καὶ ἀπέβαινον, ἀλλ' ὅτι ἐγίγνετο πάντως, διὰ τοῦτο καὶ προσελέχθη. RITT.

γίας (93). Φησὶ γάρ, « Πεπληρωμένους πάσης ἀδικίας. » Γενικῶς γὰρ ὀνομάσας πᾶσαν τὴν κακίαν, καὶ κατ' εἶδος ἐν τοῖς ἐξῆς διεξέρχεται. Εἰ τοίνυν οὐ πληρωθησομένους, ἀλλὰ πεπληρωμένους παρέδωκε, τί ἄτοπον εἴη πεποιθῆναι; Εἰ δ' ἀσαφές εἶναι νομίζεις, καίτοι σαφές ἔν, σαφέστερον αὐτὸ ἐρμηνεύσαι πειράσομαι. Οὐκ εἶπεν, Ἐπειδὴ παρεδόθησαν, ἐπληρώθησαν, οὔτε μὴν, Παρεδόθησαν πληρωθησόμενοι, ἀλλὰ, « Πεπληρωμένους παρέδωκε. » τούτέστιν ἀφήκε, γυμνώσας τῆς ἑαυτοῦ βοηθείας· ὡς ἂν στρατηγὸς μὴ πειθομένους στρατιώτας τοῖς παραγγέλμασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ γε αὐτῶν μέρος ἠτηθέντας, ἀφήσῃ, γυμνῶν (94) τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. Τοὺς γὰρ οἰκοθεν πεπληρωμένους πάσης κακίας, εἰκότως τῷ ἐγκαταλεῖψαι παρέδωκεν, οὐκ ὠθήσας εἰς τὸν ἀδόκιμον νοῦν, ἀλλ' ὀρμήσαντας εἰς αὐτὸν ἀφείς.

A liberaberis. At enim, « Repletos omni injustitia. » Nam posteaquam generaliter omnem improbitatem nominavit, eandem etiam in specie recenset in sequentibus. Si ergo non replendos, sed jam repletos tradidit, quid absurdi fecisse existimandus est? Quod si hoc obscurum esse putas, quamvis sit perspicuum, planius etiam ac manifestius idem tibi interpretari conabor. Non dixit: Quoniam vel postquam traditi sunt, repleti sunt; sed neque hoc: Traditi sunt replendi, vel ut replerentur; sed: « Repletos tradidit, » hoc est dimisit, reliquit, nudatos suo auxilio et præsidio. Non aliter quam imperator aliquis milites, qui mandatis ipsius parere detrectant, sed quantum in se est victos, dimittit ac relinquit, sua sapientia consilioque destitutos. B Eos ergo, qui a seipsis repleti erant omni improbitate, non immerito deserendo tradidit, non impellens in reprobum sensum, sed in eum cupide ruentes et cum impetu, relinquens.

Ξ. — ΘΕΟΛΟΓΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον· « Οὐ μόνον αὐτὰ ποιῶσιν. »

Ἐπειδὴ πάλιν ἀποστολικούς θησαυρούς ἀνιχνεύειν ἡμᾶς παρεσκευάσας (ἐφησὶ γάρ· Τί ἐστι τό· « Οὐ μόνον αὐτὰ ποιῶσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσι, » καὶ ἐπήγαγες· Εἰ τοῦ ποιεῖν τὸ συνευδοκεῖν χαλεπώτερον ἐστὶ, δι' ἣν αἰτίαν οὕτως αὐτὸ ἔταξεν ὁ Παῦλος;) ὀλίγων συναγαγὼν σαυτοῦ τὸν νοῦν, ὥστε θηρεῦσαι φεύγοντα τὸν ἀποστολικὸν νοῦν, ἄκουε. Τινὲς μὲν οὖν μὴ νοήσαντες τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ὡσπερ σὺ διαπορήσαντες, καὶ παραπεποιηθῆσαι C τὰς λέξεις τὰς ἀποστολικὰς νομίσαντες, οὕτως αὐτὰς ἠρμήνευσαν· « Οὐ μόνον οἱ ποιῶντες αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκοῦντες τοῖς πράττουσιν. » Οὕτω γὰρ εἶχεν, ἔφασαν, τὸ παλαιὸν ἀντίγραφον, ἵνα μείζον ἢ τὸ ποιεῖν (95) τοῦ συνευδοκεῖν. Ἐγὼ δ' οὐθ' ἡμαρτήθησιν ἐν τούτῳ φήσας τὰ ἀποστολικὰ βιβλία, οὔτε καταδραμῶν τῶν μὴ νενοηκότων (ἴσως γὰρ εἰ καὶ ἐν τούτῳ πλεονεκτοῦνται, ἐν ἄλλοις πλεονεκτοῦσι, καὶ τινα ἐνόησαν, ὧν αὐτὸς οὐδ' εἰς ἔνοιαν ἀφικόμην), τὰ νενοημένον φράσας, τοῖς ἐντευξομένοις ἐπιτρέψω τὴν ψῆφον. Φημί τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ τοῦ πλημμελεῖν τὸ ἐπαινεῖν τοὺς πλημμελοῦντας πολλῶν ἀργαλειώτερον ἐστὶ, καὶ μείζον εἰς κολάσεως λόγον, εἰκότως εἴρηται· « Οὐ μόνον αὐτὰ ποιῶσιν, ἀλλὰ καὶ D συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσιν. » Ὁ μὲν γὰρ μετὰ τὸ πλημμελεῖν καταγινώσκων τῆς ἁμαρτίας, δυνήσεται χρόνῳ ἑαυτὸν ποτε ἀνακτήσασθαι, μεγίστην βοήθειαν ἔχων εἰς τὸ μεταγνῶναι τὴν κατάγνωσιν τῆς ἁμαρτίας· ὁ δ' ἐπαινῶν τὴν πονηρίαν, τῆς ἐκ τοῦ μετανοῆσαι βοηθείας ἑαυτὸν ἀποστέρει. Ἐπειδὴ τοίνυν

LX. — THEOLOGIO DIACONO.

In id quod dictum est: « Non solum ea faciunt⁹⁰, » etc.

Quoniam iterum apostolicos thesauros ut investigemus, effecisti (quæstivisti enim, quid sibi velit illud: « Non solum ea faciunt, sed etiam consentiant facientibus; » et intulisti: Si consentire gravius et majus quiddam est quam facere, quare Paulus sic verba collocavit?); paulisper in collecto habens mentem tuam, ut fugientem apostolicam mentem venari atque assequi possis, ausculta. Fuerunt igitur qui, quod non intelligerent hoc dictum, sed perinde ut tu de eo dubitarent, 446 et depravata esse verba apostolica existimarent, sic ea interpretati sunt: « Non solum facientes ea, sed etiam consentientes facientibus. » Sic enim, dixerunt, habebat vetus exemplar: « Ut ita majus sit facere quam consentire. » At ego neque dixerim in eo corruptos esse libros apostolicos, neque illis qui locum non intellexerunt, insultaverim (fortassis enim, quamvis hac in re superentur a me, in aliis tamen me longe superant, et aliqua intellexerunt, quorum ego cognitionem non sum assecutus): sed exponens quod ego intelligo, lecturis permittam liberum judicium. Aio igitur: Quia longe gravius, et, quod ad pœnæ rationem attinet, majus est, laudare peccantes quam ipsum peccare, non immerito dictum est: « Non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. » Nam ille quidem, qui post admissum peccatum id condemnat, poterit tandem procedente tempore seipsum recuperare atque in integrum restituere, quippe qui maximum ad pœnitentiam agen-

⁹⁰ Rom. 1, 29. ⁹¹ ibid. 32.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(93) Aurea interpretationis regula, ut in unoquoque loco obscuro et controverso ad ea attendamus quæ præcedunt et sequuntur. Εἰρμόν τῆς ἀκολουθίας vocat Clemens Alexandrinus. Quid, quod jurisconsulti quoque incivile esse aiunt, non tota lege inspecta, de particula ejus judicare? Conf. epist. 219, hujus libri IV. RITT.

(94) Cod. Vat., γυμνοῦς.

(95) Idem cod. post τὸ ποιεῖν addit καὶ ἔλαττον, et mox sequens τὸν mutat in τό. In fine ep. pro illis, καὶ ἑκατέρα κρατήσῃ ψῆφος, hæc ponit idem cod., ἡ ἑκατέρου ψῆφος, τοῦ ποιούντος, καὶ τοῦ συνευδοκοῦντος κρατήσῃ.

dam adjumentum habeat condemnationem et detestationem peccati: at qui etiam laudat improbitatem, is auxilio, quod ex pœnitentia ipsi provenire poterat, se ipsum privat. Quare cum perverse atque corruptæ sit mentis hoc judicium, et animæ extreme incurabili morbo laborantis, jure ac merito is qui peccatum laudat, peccante ipso longe improbius esse judicatus est. Alter enim celerrime; alter vero nunquam omnino a peccato refugiet, si quidem alterutra obtinebit sententia.

LXI. — AMMONIO.

In illud Pauli dictum: « Gloria, et honor, et pax omni operanti bonum ²¹. »

Quid causæ est, inquis, cur Paulus dixerit: « Gloria et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco; » nec usquam Christiani fecerit mentionem? Scire igitur debes, de illis Paulo sermonem fuisse, qui ante Christi in carnem adventum vixerunt. Nondum enim in gratiæ tempora delatus erat. Græcos autem hoc loco vocat, non idololorum cultores, sed homines pios, qui in lege naturali vivebant, qui absque Judaicarum adiunctionum et observationum pravaram adminiculo, omnia quæ ad pietatem pertinerent, custodiebant: quales erant, Melchisedechus, Jobus, Cornelius.

LXII. — EPIMACHO LECTORI.

In illud Pauli dictum: « Sine lege autem peccatum est mortuum ²². »

Quoniam, quo pacto sine lege peccatum sit mortuum, discere voluisti, aio, Paulum hoc dicere voluisse, quod nondum fuerit manifestum. Neque enim hoc significat, quasi nesciverint homines se peccare: **447** alioquin enim qui ante legem vixerunt (peccatores) absque ratione et injuste fuisse puniti deprehenderentur: nam partim eorum aqua, partim igne consumpti sunt: sed potius quod sciverint quidem, non tamen ita exquisite. Quamohrem etiam puniebantur sane; at non tam vehementer.

LXIII. — ISCHYRIONI PRESBYTERO.

In illud Pauli dictum: « Non sunt condignæ passionem hujus temporis ²³. »

Paulus, optimus ille militiæ (Christianæ) dux, qui divini electionis calculum non dedecoravit, qui vitam cum gratia certantem exhibuit, et pariter eos, qui vere sacrum hoc bellum militant, exhortatus est, nec altum sapere permisit, ut qui coronarum remuneratione vincantur, instar imperatoris validius exclamavit: « Reputo enim non esse dignas afflictiones hujus temporis, quæ cum gloria in nos revelanda comparantur. » Non sine causa vero dixit, *revelanda*; videlicet ut ostenderet esse quidem eam

²¹ Rom. II, 10. ²² Rom. VII, 8. ²³ Rom. VIII, 18.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(96) Pro χριστιανού cod. Vat. 650 habet, χριστιανισμού. Vers. seq. πρό mutat in περί. Id.

(97) Post χρόνους addit hæc, ἐφθάκει, ἀλλ' ἔτι τοῖς ἀνωτέροις χρόνοις ἐνδ. Vers. post 2 pro εὐσεβεῖς scribit θεοσεβεῖς, et mox post τοὺς omittit ἐν.

διεφθαρμένης ἐστὶ γνώμης, καὶ ψυχῆς ἀνάτα νοσοῦσης αὐτὴ ἢ ψῆφος, εἰκότως τοῦ πλημμελοῦντος ὁ τὴν ἀμαρτίαν ἐπαινῶν, πολλῶ παρανομώτερος εἶναι κέκριται. Ὁ μὲν γὰρ τὴν ταχίστην, ὁ δ' οὐδ' ὅλως ἀποφοιτῆσει τῆς ἀμαρτίας, εἶγε καὶ ἐκατέρω κρατήσεσι ψῆφος.

ΞΑ'. — AMMONIO.

Eis τό: « Δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τῷ ἀγαθῷ. »

Διὰ τὴν εἶπεν, ἔφη, ὁ Παῦλος: « Δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τῷ ἀγαθῷ, Ἰουδαίῳ τὸ πρῶτον, καὶ Ἕλληνι, » καὶ οὐδαμοῦ τοῦ Χριστιανοῦ (96) ἐμνημόνευσεν; Ἰσθι τοίνυν, ὅτι περὶ τῶν πρὸ τῆς ἐντάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἦν τῷ Παύλῳ ὁ λόγος. Οὐδέπω γὰρ εἰς τοὺς τῆς χάριτος χρόνους (97) ἐνδιατρίβων ἐτύγχανεν. Ἕλληνας δὲ ἐνταῦθα φησιν, οὐ τοὺς εἰδωλολάτρων, ἀλλὰ τοὺς εὐσεβεῖς, τοὺς ἐν τῷ ἐμφύτῳ πολιτευομένους νόμῳ, τοὺς ἀνευ τῶν Ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων πάντα τὰ πρὸς εὐσέθειαν βλέποντα παραφυλάσσοντας· οἷοι ἦσαν Μελχισεδέχ, Ἰώβ, Κορνήλιος.

ΞΒ'. — EPIMACHO ANAGNΩΣΤῆ.

Eis τό: « Χωρὶς δὲ νόμου ἀμαρτία νεκρά. »

Ἐπειδὴ, πῶς χωρὶς νόμου ἡ ἀμαρτία νεκρά, ἠθέλησας μαθεῖν, φημι, ὅτι τοῦτο βούλεται εἶπειν ὁ Παῦλος, ὅτι οὐπω (98) ἦν γνώριμος. Οὐ γὰρ ταῦτα αἰνιττεται, ὅτι οὐκ ἤδεσαν ἀμαρτάνοντες, ἐπεὶ ἀλόγως εὐρεθεῖν κολασθέντες οἱ πρὸ τοῦ νόμου· οἱ μὲν γὰρ ὕδατος, οἱ δὲ πυρὸς ἔργον ἐγένοντο· ἀλλ' ὅτι ἤδεσαν μὲν, οὐχ οὕτω δὲ ἀκριδῶς. Διὸ ἐκολάζοντο μὲν, οὐχ οὕτω δὲ σφοδρῶς.

ΞΓ'. — ISCHYRIONI ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Eis τό: « Οὐκ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ. »

Παῦλος ὁ ἄριστος στρατηγός, ὁ τῆς θείας χειροτονίας μὴ καθυθρίσας τὴν ψῆφον, ὁ ἀμιλλώμενον τῇ χάριτι τὸν βίον ἐπιδειξάμενος, καὶ προτρέπων ὁμοῦ τοὺς τὸν ἱερὸν θυτῶς πολεμοῦντας πόλεμον, καὶ οὐκ ἀφιεὶς μέγα φρονεῖν, ἅτε νικωμένους τῇ τῶν στεφάνων ἀντιδόσει, στρατηγικώτερον ἐβόα: « Λογίζομαι γὰρ, ὅτι οὐκ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. » Ἀποκαλυφθῆναι δὲ εἶπε δεικνύς, ὡς καὶ νῦν ἐστὶ μὲν, κρύπτεται δὲ, τοὺς τῶν τροπαιοῦχων ἀναμέ-

Vers. pen. ep. pro of scribit οἱ. Id.

(98) Pro οὐπω idem cod. habet οὐχ οὕτως. Vers. seq. pag. pro. ταῦτα legit τοῦτο. Id.

(99) Edit. Paris., ὑπὸ τοῦ νόμου. Corr. ex cod. Vatic. et Rittershus. in notis. Edit.

νοῦσα πόνοῦς. Εἰ δὲ τὸ μέλλειν λυπεῖ, τοῦτο εὐφραι-
νέτω μᾶλλον τοὺς πῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων κα-
θαιρουντας τὰ ὀδυρώματα. Τὸ γὰρ μεγίστη εἶναι,
καὶ λόγον καὶ νοῦν καὶ τὴν παροῦσαν κατάστασιν ἐκ
πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαίνειν, ἐκεῖ τεταμείνεται.
Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπε· Τὰ παθήματα τοῦ νῦν και-
ροῦ· ἀλλ' ἵνα δείξῃ αὐτὰ οὐχ ὅτι ποιότητι μόνον,
ἀλλὰ καὶ ποσότητι νικώμενα (τὰ μὲν γὰρ τῷ παρ-
όντι συγκαταλύεται βίῳ· τὰ δὲ ἀθανάτοις συμπαρ-
εκτείνεται αἰῶσιν)· ἄπερ, ἐπειδὴ οὔτε σαφῶς οὔτε
κατὰ μέρος παραστήσας τῷ λόγῳ εἶχεν, ἀπὸ τῆς
μάλιστα δοκούσης εἶναι παρ' ἡμῖν ἐπεράστου δόξης,
αὐτὰ προσηγόρευσεν. Ἡ γὰρ κορυφὴ τῶν ἀρε-
τῶν (1) αὕτη εἶναι δοκεῖ.

los representare poterat, cognomentum illis dedit
temdis numeratur. Hac enim virtutum fastigium esse

ΕΔ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

(2) Τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσαι καταξιώσαντος,
καὶ τὰ πάθη τὰ ἀνθρώπινα, κυμαίνοντα πρῶην,
καταστορέσαντος, καὶ τὴν σάρκα ἑρμητρηθῆναι ἀρετῆς
ἀποφήναντος, καὶ τὰς πονηρὰς φάλαγγας ὑπὸ τοὺς
πόδας τῶν οικειῶν φοιτητῶν παρασκευάσαντος, καὶ
τὰ ἄθλα μείζονα τῶν παλαιῶν εἰκότως ὀρίσαντος,
τὰ τε ἑπαθλα οὐράνια καὶ ὑπερκόσμια εὐτρεπίσαντος·
οἱ ἡττώμενοι ἑαυτοῖς ἂν εἰεν δίκαιοι λογισασθαι τὴν
ἡτταν· ἡ γὰρ νίκη λοιπὸν παρ' ἡμῖν οὐσα, εἴτ' οὐχ
εὐρίσκουσα τοὺς εἰδότας νικᾶν, ἐν ὀλίγοις οικειῶν
δύναμιν ἐπιδεικνυμένη, τοῖς μὴ βουλομένοις διὰ πό-
νων αὐτὴν κτήσασθαι, τὴν αἰτίαν τῆς ἡττης.
paucis vim suam exserens, illis, qui nolunt eam
quod vincamur.

ΕΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ· ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων
οὐ σώζει τὸν ἄνθρωπον.

Δεῦρο μὲν ἐπιφοιτήσας ὁ Θεὸς Λόγος, πίστιν ἀπαι-
τήσας, χάριτι ἐδικαίωσεν (οὐ γὰρ ἦν ἀπὸ δικαιοσύ-
νης σωθῆναι τοὺς οἰκθον προδοθέντας· καὶ τοῦθ' ὁ
Μελιππὸς καὶ τὸ Σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ἀπεφήναντο· ὁ
μὲν διαβεβαιωσάμενος· « Οὐκ ἐστὶ (3) δίκαιος οὐδὲ
εἷς »· ὁ δὲ· « Πάντες ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς
δόξης τοῦ Θεοῦ, » διςχυρισάμενος)· πιστεύσαντας δὲ
δικαιοσύνην ἀκροτάτην εἰκότως ἀπήτησεν· ὥστε
παρὰ μὲν τὴν πρώτην, ἡ χάρις ἐδικαίωσε, τοὺς δὲ
δικαιωθέντας, ἔργων ἀγαθῶν ἀντιλαβέσθαι ἐθέσπισεν,
ὡς οὐκ ἔνδον ἀπὸ πίστεως μόνον (4) σωθῆναι. Χρὴ γὰρ
τῇ πίστει κρῖνεσθαι (5) τὰς πράξεις, καὶ ἀπὸ τούτων
αὐτὴν ψυχοῦσθαι. Νεκρὰ γὰρ ἂν εἴη τούτων χωρὶς.
tantum salvari. Oportet enim fidei misceri actiones

²⁵ Jac. II, 24. ²⁶ Psal. XIV, 53. ²⁷ Rom. III, 25. ²⁸ Jac. II, 26.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(1) Pro ἀρετῶν cod. Vat. 650 ponit ἀγαθῶν.
Possim.

(2) Confer epist. 204, infra. Puto in fine epist.
desse verbum aliquod, puta ἐπιγράφει, vel ἀνα-
γράφει, vel λογίζεται. RITT. — Post ἡττης cod.
Vat. 650 apponit ποστὸρίπτει. Id.

(3) Cod. Vat., etc. Id.

A gloriam nunc quoque, sed occultari, dum exspectet
victorum ac triumphatorum labores. Quod si cui
dilatio illa molesta accidit, hoc magis exhilaret eos,
qui afflictionum ac dæmonum propugnacula demoli-
untur. Nam hæc ipsam ob causam, quod sit maxi-
ma (illa gloria), et rationem orationemque et mentis
humanæ captium, et præsentem conditionem longis-
simo intervallo transcendat, in altero sæculo repo-
sita asservatur. Neque enim simpliciter dixit, « Pas-
siones hujus temporis, » sed ut ostenderet, illa non
solum qualitate, verum etiam quantitate superari
(illæ enim cum hac vita terminantur, ista vero cum
immortalibus durant extenta sæculis): quæ quoniam
neque perspicue neque particulatim oratione ob ocu-
los repræsentare poterat, cognomentum illis dedit
temdis numeratur. Hac enim virtutum fastigium esse
videtur.

B LXIV. — THEODORO DIACONO.

Cum Deus Verbum (æternus Dei Filius) homo fieri
dignatus sit, et humanos affectus animique pertur-
bationes, quæ prius fluctuum instar attolli solebant,
sedarit atque composuerit, et carnem virtuti pronam
atque obsequentem effecerit, et phalanges malorum
spirituum subjecerit suorum discipulorum pedibus,
et præmia quoque cælestia et supramundana ador-
narit: consequens est, ut qui post illa succumbunt,
illi culpam hanc sibimetipsis imputare debeant.
Victoria enim cum deinceps penes nos sit, non au-
tem inveniat homines tales, qui vincere sciant: in
laboribus sibi comparare, culpam ascribit ejus rei,

C 448 LXV. — EIDEM.

Eadem de re, nempe quod fides absque operibus
hominem non faciat salvum²⁵.

Cum in carnem venit Deus Verbum, fidem ille
quidem sibi haberi postulans, gratia (homines) ju-
stos fecit (neque enim fieri poterat, ut qui a seipsis
proditii perditique fuerant, justitia sua salutem con-
sequerentur: idque Psalmorum scriptor et Vas elec-
tionis ambo affirmarunt disertissime, dum alter
asseverat: « Non est justus, ne unus quidem²⁶; »
alter vero magna vehementia usus inquit: « Omnes
peccarunt, et destituuntur gloria Dei²⁷ »): ab iis
vero qui crediderunt, summam, neque id immerito,
justitiam exegit: ita ut primo quidem gratia justos
fecerit; justificatos autem honorum operum studio

D duci sanxerit: quippe cum non possit homo fide
(rectas), et per has illam quasi animari. His enim

(4) Pro ἀπὸ πίστεως μόνον scribit idem, ἀπ' αὐτῆς
μόνης. Id.

(5) Leg. κρινεσθαι [et sic cod. Vat.]. Conferri
autem cum hac epist. debet ep. 226, et cum utra-
que c. II Epistolæ S. Jacobi, cujus testimonio alibi
quoque auctor nostro sæpe utitur. RITT.

LXVI. — HERMINO COMITI.

Quare omnes divinæ res ignis nomine insignantur.

Quid causæ est, inquis, cur omnia fere divina ignis appellatione notentur? Ignis enim dictus est deus³⁸, et angeli ignis flammeus, et apparuerunt in apostolis linguæ tanquam ignis³⁹, et, Spiritu ferventes⁴⁰? Arbitror igitur id fieri, primum propter copiam invidentiæ expertem et divitias, cum ab uno lychno infinitas accendat lampades, nec tamen minuatur; sed ipse quoque denuo ac porro alias totidem numero, vel etiam plures, accendere possit. Quod autem ad corporum rationem attinet, sursum fertur, quod solus ex rebus terrenis ignis loca superiora appetat ac persequatur. Nam cum cætera (elementa aliaque corpora) terram, ipse cœli desiderat. Et illa quidem motum deorsum norunt; iste vero sursum affectat viam. Quemadmodum enim lapidis, et aqua sursum ferentem viam ignorat, ita e

LXVII. — THEOGNOSTO DIACONO.

De lectione sacrarum Litterarum, contra Græcos (paganos). De gratia divinitus inspiratarum Scripturarum, et utilitate ex ipsis capienda.

Sæpenumero mihi in mentem venit mirari eos, qui dialogos composuerunt, et orationes prolixas conscripserunt, quod sæpe quidem gloriæ nimis magnam habuerint curam, dum sublimi et grande sophos spirante sermone fuerunt usi; utilitatem vero auditorum neglexerunt, cujus profecto majorem ducere rationem ipsos decuerat. Quantumlibet enim magnam gloriam consecutus scriptoribus, ad cæteros certe parum inde utilitatis redundare queat: **449** aliis vero utilitatem percipientibus, magna virtutis accessio sit futura. Verumenimvero quia ad id quod sibi conducere, solum intenti fuerunt, aliorum utilitatem insuper habuerunt. Quocirca etiam divinam vituperant Scripturam, quæ non exquisito et ornato dicendi genere, sed humili atque pedestri usa sit. At nos, vice versa, ipsorum quidem amorem sui atque ambitionem jure accusemus, qui gloriæ propriæ studio ducti, aliorum minimam habuerint rationem: Scripturam autem vere divinam criminationibus ipsorum liberemus, dicentes, eam non sæpe propriæ gloriæ, sed potius audientium salutis studiosam fuisse. Quod si tanto tenentur amore sublimis dictionis, discant melius esse ut ab idiota

³⁸ Exod. xxiv, 17. ³⁹ Act. ii, 3. ⁴⁰ Rom. xii, 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(6) Pro φλέγοντες cod. Vatic. 650. scribit φλέγον, et vers. post δτι μιανει εν επιδη. Vers. pen. pro ὁδον ponit ἔρημην. POSSIN.

(7) Ἀπὸ ἐνὸς λύχνου μυρίας ἀνάπτει λαμπάδας καὶ οὐ μειοῦται. Vetus poeta apud Ciceronem *De officiis*. Confer ad hanc epistolam Cyprianum *advers. Judæos*, lib. iii, cap. 401. RITT.

(8) Hæc ep. in cod. Vat. 650 inscribitur Ἀρποκρᾶ σοφιστῆ. POSSIN.

(9) Confer ep. 28 et 91 hoc cod. libro. Omnes hæc tres comparationem continent divinarum Litte-

A. ΕΓ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Διὰ τί πάντα τὰ θεῖα τῷ τοῦ πυρὸς ὀνόματι χαρακτηρίζεται.

Διὰ τί, ἔφη, πάντα τὰ θεῖα τῷ τοῦ πυρὸς ὀνόματι σχεδὸν χαρακτηρίζεται; Πῦρ γὰρ εἰρηται ὁ θεός· καὶ οἱ ἄγγελοι πῦρ φλέγοντες (6)· καὶ ὠφθησαν τοῖς ἀποστόλοις γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς· καὶ, τῷ Πνεύματι ζέοντες; Οἶμαι τοίνυν, ὅτι διὰ τὸ ἀφθονον καὶ πλούσιον, ὅτι ἀπὸ ἐνὸς λύχνου μυρίας ἀνάπτει λαμπάδας (7), καὶ οὐ μειοῦται, ἀλλὰ πάλιν ἐτέρας τοσαύτας καὶ πλείους ἀνάπτει δύναται· τὴν δὲ ἐπὶ τὰ σώματα φέρουσαν ὁδὸν ἀνακεχώρηκε, τῷ τὰ ἄνω μόνον τὸ πῦρ τῶν ἐπιγείων διώκειν. Τὰ μὲν γὰρ τὴν γῆν, τὸ δὲ τὸν οὐρανὸν ποθεῖ· καὶ τὰ μὲν τὴν κάτω φοράν, τὸ δὲ τὴν ἄνω οἶδεν ὁδόν. Ὡσπερ γὰρ ὁ λίθος B καὶ τὸ ὕδωρ τὴν ἄνω ὁδὸν ἀγνοεῖ, οὕτω καὶ τὸ πῦρ τῆς κάτω οὐκ ἀνέχεται.

lapis, et aqua sursum ferentem viam ignorat, ita e

EZ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (8).

Περὶ ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Πολλάκις ἐθαύμασα τῶν τοὺς διαλόγους συντιθέντων, καὶ τοὺς διεξοδικούς λόγους συγγραψαμένων, ὅτι τῆς μὲν οικείας δόξης λίαν ἐφρόντισαν (9), ὑψηλῶ καὶ ὑπεροσφῶ χρησάμενοι λόγῳ· τῆς δὲ τῶν ἀκουσομένων ὠφελείας ἡμέλησαν, ἧς εἰκὸς ἦν μέλλον αὐτοὺς ποιήσασθαι πρόνοιαν. Τῶν μὲν γὰρ συγγραφέων τοσαύτην δόξαν λαβόντων, οὐδὲν ἂν γένοιτο πλέον τοῖς ἄλλοις· τῶν δ' ἄλλων ὠφελουμένων, πολλῆ ἢ ἐπίδοσις γένοιτ' ἂν τῆς ἀρετῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ αὐτῶν εἶδον, τὸ τῶν ἄλλων παρεῖδον, διὸ καὶ τὴν θεῖαν αἰτιῶνται Γραφὴν, μὴ τῷ περιττῷ καὶ κεκαλωπισμένῳ χρωμένῳ λόγῳ, ἀλλὰ τῷ ταπεινῷ καὶ πεζῷ. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν αὐτοῖς ἀντεγκαλῶμεν τῆς φιλαυτίας (10), ὅτι δόξης ὀρεχθέντες (11), τῶν ἄλλων ἥκιστα ἐφρόντισαν· τὴν δὲ θεῖαν ὄντως Γραφὴν ἀπαλλάττωμεν τῶν ἐγγλημάτων, λέγοντες ὅτι οὐ τῆς οικείας δόξης, τῆς δὲ τῶν ἀκουσόντων σωτηρίας ἐφρόντισεν. Εἰ δὲ ὑψηλῆς φράσεως ἐρῶμεν, μανθανέτωσαν ὅτι ἀμεινον παρὰ ἰδιώτου τάληθές, ἢ παρὰ σοφιστοῦ τὸ ψεῦδος μαθεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἀπλῶς καὶ συντόμως φράζει· ὁ δὲ πολλάκις ἀσαφεία καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἐπιχρύπτει κάλλος, καὶ τὸ ψεῦδος τῇ καλλιπεῖα κοσμήσας, ἐν χρυσίδι (12) τὸ δηλητήριον

rarum cum sæcularibus, quæ longe longeque illis cedunt, et fascēs submittere debent. RITT.

(10) Pro τῆς φιλαυτίας legit idem τὴν φιλαυτίαν. Vers. inde 2, post· γραφὴν usque ad ὅτι exclusive sic idem cod. habet, μὲμψεως ἀπαλλάττωμεν λέγοντες. POSSIN.

(11) Ὅτι δόξης ὀρεχθέντες. Puto deesse οικείας vel ἰδίας. RITT.

(12) Pro χρυσίδι cod. Vat. ponit χρυσὴ κύλιξι. Vers. seq. pro ἐκέραιεν habet κίρνῃ. POSSIN.

ἐκέρασαν. Εἰ δ' ἡ ἀλήθεια τῆ καλλιπερία συναφείη, δύναται μὲν, τοὺς πεπαιδευμένους ὠφελῆσαι, τοὺς δ' ἄλλοις ἅπασιν ἀχρηστος ἔσται καὶ ἀνωφελής. Δι' ὃ καὶ ἡ Γραφή τὴν ἀλήθειαν περὶ λόγῳ ἠρμήνευσεν, ἕνα καὶ ἰδιώται, καὶ σοφοί, καὶ παῖδες, καὶ γυναῖκες μάθοιεν. Ἐκ μὲν γὰρ τούτου οἱ μὲν σοφοὶ οὐδὲν παραβιάζονται· ἐκ δ' ἐκείνου τὸ πλεόν τῆς οἰκουμένης μέρος παρεβιάθη (13). Ἄν τινων οὖν ἐχρῆν φροντίσαι, μάλιστα μὲν τῶν πλειόνων. Ἐπαιδῶν δὲ καὶ πάντων ἐφρόντισε, δεικνυταί λαμπρῶς θεία οὐσα καὶ οὐράνιος.

quam feminæ, eam cognoscerent. Ex altero enim altero autem maxima pars orbis terrarum magnum suscepit, inde clarissime demonstratur, divinam esse atque cœlestem.

ER. — ΘΕΟΓΝΩΣΤῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ (14).

Ὁὐ ταῦτόν, ὃ βέλτιστε, τὸ κελεύσαι καὶ τὸ ἐπιτρέψαι· τὸ μὲν γὰρ ὡς παντὶ τρόπῳ ἀνυσθῆναι ὀφείλον προστάττεται· ὡς τό· « Οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, » καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὸ δὲ οἰκονομίας τινὸς ἕνεκεν συγχωρεῖται· τὸ μὲν γὰρ θεσπίζεται· τὸ δ' οὐ κωλύεται· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν Γραφῶν πιστώσεται. Οἱ ἀπόστολοι οὐκ ἐκήρυττον μὲν, οὐδ' ἐνομοθέτου περιτομῆν· συνεχώρουν δὲ, οὐχ ὅτι δεῖ γενέσθαι, ἀλλ' ὅτι σοφῆς συγκαταβάσεως ἦν χρεία (15). Οὐ γὰρ ἂν ἐπέτρεψαν (16), ἢ ὡς δέον

¹⁴ Exod. xx, 13-15.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(13) Post παρεβιάθη idem cod. tollit punctum et C ponit post ἄν. Possin.

(14) Est ἀνεπίγραφος in ed. Paris. Inscriptio sumitur ex cod. Vat. 650. EDIT.

(15) Τῆς σοφῆς συγκαταβάσεως ἦν χρεία. Sic noster Isid. lib. iii ep. 222, τὸ πρὸς τοὺς ἐλάτους συγκαταβατικὸν ἀσχεῖν χρῆ. Sæpissime sancti Patres Ecclesiæ Græcæ et οἰκονομίας et συγκατάβασιν Dei inculcarunt auditoribus suis : ex quorum scriptis pauca hic referemus. Est autem συγκατάβασις, quasi dicas *condescensus*, ut vertit eruditiss. Theod. Gaza, seu *condescensio* seu *demissio*, qua superior, excelsior et fortior atque robustior aliquis accommodat sese atque attemptat ad mores, sensum et captum humiliorum, inferiorum, imbecilliorum et infirmiorum. Verbi gratia, Pater cum infantibus filiis suis συμφελλίζων, aut lento gradu incedens, eosque manu ducens et fulciens, dicitur ipsis συγκαταβαίνειν. Sic et Pater cœlestis, pro immenso suo in uos amore, quo nos propter Filium suum dignatur, dilectos in dilecto, nobiscum agit, nobisque se accommodat : sic et sancti ejus apostoli. Cum enim res cœlestes suis nominibus appellatas, et ex sui natura, ut sunt, nobis expositas, mens humana infirmior sit quam ut capere possit, Deus eas sub imaginibus rerum terrenarum nobisque familiarium et consuetarum adumbrat, et nobis insinuat. Omnis enim doctrinæ institutio ex nobis notioribus proficisci ei procedere debet, vel Philosopho teste. Quod etiam ἀνθρωποπαθῶς λέγειν ἢ λαλεῖν dicitur, et οἰκονομικῶς, sicut res ista seu agendi ratio ac modus οἰκονομία passim a SS. Patribus vocatur. Hac de re sic scribit Chrysostomus homil. 4 ad Coloss. : Ὁ Θεὸς οὐκ ἀθρώως πάντα ποιεῖ, ἀλλὰ κέχρηται συγκαταβάσει, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. Idem homil. 5, ad Tit. posteaquam aliquot e sacris Litteris exempla hujus συγκαταβάσεως enu-

A ac plebeio homine veritatem, quam a sophista mendacium discamus. Alter enim simpliciter et breviter quod res est dicit; alter vero sæpe obscuritate sua cum veritatis occultat pulchritudinem tum sua suaviloquentia ornans mendacium, in aureo vasculo venenum miscet. Quod si veritas cum ornata oratione conjungatur, eruditos quidem juvare potest; aliis autem omnibus nulli usui utilitativa erit. Quæ causa quoque est, quare Scriptura sacra veritatem pedestri sermone exposuerit, ni mirum ut tam idiotæ quam sapientes, quam pueri, sapientes quidem nullo afficiuntur incommodo; ex accepisset detrimentum. Si igitur aliquorum duntaxat fuisset habenda ratio, maxime quidem erat habenda plurimum. Quoniam autem et omnium curam esse atque cœlestem.

B LXVIII.—THEOGNOSTO PRESBYTERO.

Non est idem, o bone, jubere et permittere. Illo enim id quod omnimode perfici debet, præcipitur; ut (cum lex dicit) : « Non mœchaberis; Non occides; Non furaberis »; et quæ sunt generis ejusdem : istud autem cujusdam dispensationis gratia conceditur. Alterum enim sancitur : alterum vero non prohibetur; atque hoc etiam ex sacris Litteris astruam. Apostoli non quidem prædicarunt, neque lege lata præceperunt circumcisionem, sed eam tamen permiserunt, non quasi eam adhiberi oporteat,

C meraverat, tandem subjicit : Οὕτω πανταχοῦ συγκαταβαίνει· καὶ τί τοῦτο θαυμάζεις; εἰ μοχ : οὐδαμοῦ γὰρ τὴν ἀξίαν ὁρᾷ τὴν αὐτοῦ· ἀλλὰ πανταχοῦ τοῦτο (leg' τὸ) ἡμῖν χρήσιμον. Εἰ γὰρ πατὴρ οὐχ ὁρᾷ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ, συμφελλίζει τοῖς παιδίοις, καὶ τροφὴν καὶ ἐδέσματα, καὶ πόματα οὐχ ἑλληνικοῖς ὀνόμασι καλῶν, ἀλλὰ παιδικῇ τινι διαλέξει καὶ βαρβάρῳ, πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεός· καὶ ὀνειδίζει συγκαταβατικῶς διὰ τοῦ Προφήτου λέγων· *Εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοῦς αὐτῶν*· καὶ πανταχοῦ συγκαταβάσις ἐστὶ καὶ τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς, καὶ ῥήματα καὶ πράγματα. Εἰ μοχ : Οὐ γὰρ πᾶσιν ἐν τρόπῳ προσεχετέον, ἀλλὰ διαφόρως, καὶ ποικίλως, καὶ πρὸς τὰ ὑποκείμενα. De hac συγκαταβάσει idem Chrysost. ita scribit homilia 3. *De incomprehensibili natura Dei*, ubi de illustri illa visione Isa. vi : « Seraphim, inquit, non ipsam meram videbant lucem, nec ipsam sinceram substantiam Dei; sed quæ videbant, condescensus erant et indulgentia. Quid nomen hoc condescensus significat? cum Deus non ut est, se ostendit : sed quod videre is potes, qui aspectum hujuscemodi meruit eatenus firmitate videntis suam representationem meitur ac temperat, condescendere illum tantisper dicitur, et ejusmodi rem condescensum noninamus et indulgentiam. Constat igitur condescensum fuisse verba ipsius Prophætæ : *Vidi Dominum*, inquit, *sedentem*, » etc. Sic idem homil. 3. *contra Judæos* : Τῆ ἀσθενείᾳ τῶν Ἰουδαίων συγκαταβαίνων ὁ Θεός. Chrysostomo succinit ejus familiaris Basilus Seleucia episcopus, ex

(16) Pro his, οὐ γὰρ ἂν ἐπέτρεψαν, hæc habet idem cod., οὐ γὰρ ἂν δ' ἐπέτρεψε πρότερος, ὕστερος ἀνέτρεψεν. Vers. post 2, pro ἐφύλαττον legit idem, προσέταττον. Vers. seq. pro Παῦλος idem scribit ὁ Ἀπόστολος. Possin.

sed quod sapienti opus esset dispensatione ad infirmitatem hominum ejus temporis sese accommodante. Alioquin enim non permisissent eam, aut quasi omnino observanda sit, circa initium (præconii evangelici et Ecclesiæ Christianæ) observassent. Et de illis qui apud infideles convivabantur, dixit Paulus : « Si quis infidelium vos vocat, et ire vultis, quid vobis apponitur, edite ⁴². » Non jubeo, inquit, est enim jubere, aliud non prohibere : alterum enim

φυλάττεσθαι, περί την ἀρχήν ἐφύλαττον. Καί περί τῶν παρά τοῖς ἀπίστοις ἐστιωμένων ἐρη ὁ Παῦλος· « Εἰ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καί θέλετε πορευέσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν, ἐσθίετε. » Οὐ κελεύω, φησὶν, ἀπελθεῖν· εἰ δὲ βούλεσθε, οὐκ ωλύω. Ἄλλο γάρ τὸ κελεύειν, ἄλλο τὸ μὴ κωλύειν (17)· τὸ μὲν γὰρ νομοθεσίας ἐστὶ, τὸ δ' οἰκονομίας. ἢ ἐσθίετε; σὺν αὐτοῖς ἢ ἄλλοι; εἰ δὲ βούλεσθε, οὐκ ωλύω. Ἄλλο γάρ τὸ κελεύειν, ἄλλο τὸ μὴ κωλύειν (17)· τὸ μὲν γὰρ νομοθεσίας ἐστὶ, τὸ δ' οἰκονομίας.

450 LXIX. — HERONI PRESBYTERO.

Quare inscriptum fuerit altari, « Ignoto Deo ⁴³. »

Duas perhibent esse causas, cur inscriptum fuerit Athenis aræ : « Ignoto Deo. » Alii namque aiunt Athenienses misisse Philippidem cursorem ad Lacedæmonios imploratum auxilia, per id tempus, cum Persæ expeditionem in Græciam suscepissent : eique ad montem Parthenium (quasi tu virgineum dicas) occurrisset spectrum Panis, quod reprehenderit Athenienses, quasi qui se negligerent et alios deos colerent : promiserit autem, auxilium ipsis laturum (si se colere velient). Cum ergo victoriam reportassent, aram exstruxerunt, eique inscripserunt : « Ignoto Deo. » Alii vero aiunt pestilentiam occupasse Athenarum civitatem, et adeo quidem ipsos incendisse, ut ne quidem tenuissimis parceret sindonibus. Cum igitur deos suos, qui erant lege sanciti approbatiq̄ue, coluissent, nihil inde utilitatis perceperunt. Quare cum cogitatio ipsos subiisset, fieri posse, ut deus esset aliquis, quem ipsi (ut incognitum) sine honore et cultu reliquissent, qui (ob illum sui contemptum) pestilentiam sibi immisisset, templum exstruxerunt et aram, cui inscripserunt : « Ignoto Deo. » Cumque illi hostias immolassent, statim sanati sunt. Hæc cum Paulus sumpsisset ex ipsorum propriis dogmatibus, Athenienses sapientia admodum superbientes subegit.

LXX. — URSENUPHIO LECTORI.

Hanc ob causam, optime virum, capti faciles surus, et subactu, quod in nos invicem armemur,

⁴² I Cor. x, 27. ⁴³ Act. xvii, 23.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

ex quo hæc ascribo de sermone penult. Ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὅτι ὁ θεὸς οὐχ οὕτω πρὸς τὴν ἀξίαν ὄρᾳ τὴν ἑαυτοῦ, ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν· οὐδ' ὅπως τι μέγα φθέγγεται, ἀλλὰ ὅπως δυνάμενον ἡμᾶς ἐπισπάσασθαι· διὰ τοῦτο τὰ μὲν ὑψηλὰ καὶ μεγάλα ὄλγῃ αὐτὰ καὶ ἐγκεχυμένα· τὰ δὲ ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ καὶ πολλὰ περιβρεῖ τοῖς αὐτοῦ λόγοις, etc. Sequuntur enim ibidem plura. Sic alter Basilius, quem Magnum vocant homilia *De fide* : Οὐ γὰρ ἡ πρὸς τὸ σὺν ἀσθενὲς συγκατάβασις, ἐλάττωσις ὀφείλει γίνεσθαι τῆς ἀξίας τοῦ δυνατοῦ, ἀλλὰ τὴν μὲν φύσιν νόει θεοπροπῶς, τὰ δὲ ταπεινότερα τῶν ῥημάτων δέχου οἰκονομικῶς. Nec de Deo tantum, sed etiam de hominibus sancti Patres συγκατάβασις usurpant, ut Gregor. Nazianz., Βελτίων τοῦ τάχους ἢ μακροθυμία, καὶ τῆς ἀυθαθείας ἢ συγκατάβασις. RITT.

(17) Hinc. ἄλλο γάρ τὸ κελ., ἄλλο τ. μ. κωλ., quæ sunt plane necessaria ad connexionem sequentium, omittit ed. Paris. et suppleuntur ex cod. Vatic. 658. Edit.

(18) Inscriptio deest in edit. Paris. ; sumitur ex

ΕΘ'. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (18).

Διὰ τί ἐν τῷ βωμῷ ἐπεγράπτο, « Ἀγνώστῳ θεῷ. »

Δύο φασὶν αἰτίας εἶναι, τοῦ (19) ἐπιγεγράφαι Ἀθήνησι τῷ βωμῷ· « Ἀγνώστῳ θεῷ. » Οἱ μὲν γὰρ φασὶν, ὡς Φιλιππίδην ἐπεμψαν Ἀθηναῖοι ἡμεροδρόμον πρὸς Λακεδαιμονίους περὶ συμμαχίας, ἥνικα Πέρσαι ἐπεστράτευσαν τῇ Ἑλλάδι· διὰ κατὰ τὸ Παρθένειον δρος Πανὸς φάσμα ἐντυχόν, ἥτις τὸ μὲν Ἀθηναίους ὡς ἀμελοῦντας αὐτοῦ καὶ ἄλλους θεοὺς θεραπεύοντας, βοηθεῖν δὲ ἐπιγγέλλετο. (20) Νικήσαντες οὖν, βωμὸν ψυχοδόμησαν, καὶ ἐπέγραψαν· « Ἀγνώστῳ θεῷ. » Ἄλλοι δὲ φασὶν, ὅτι λοιμὸς κατέσκηψεν (21) Ἀθήνας, καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτοὺς ἐξέκαυσεν, ὡς μὴδὲ τῶν λεπτοτάτων σινδόνων ἀνέχεσθαι. Τοὺς νομιζομένους οὖν θεοὺς ἑαυτῶν θεραπεύοντας, οὐδὲν ἀπώναντο. Ἐνοήσαντες οὖν, ὅτι ἐστὶν ἴσως θεός τις, ὃν αὐτοὶ κατέλιπον ἀγέραστον, ὃ τὸν λοιμὸν καταπέμψας, ναὸν δειμάμενοι καὶ βωμὸν, ἐπιγράφαντες, « Ἀγνώστῳ θεῷ, » καὶ θύσαντες, εὐθέως ἐθεραπεύθησαν. Ταῦτα λαθὼν ὁ Παῦλος ἐκ τῶν οικείων δογμάτων, τοὺς μέγα ἐπὶ σοφίᾳ φρονούντας Ἀθηναίους ἐχειρώσατο.

Ο'. — ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Διὰ τοῦτο εὐχειρωτοί ἐσμεν, ὧ βέλτεστε, καὶ εὐάλωτοι, ὅτι κατ' ἀλλήλων ὀπλιζόμεθα (22), στρα-

cod. Vat. 650. Edit.

(19) Cod. Vatic., τῷ. Vers. 6 ep. pro διὰ idem scribit φ. Vers. 7 post αὐτοῦ hæc addit.

(20) Deest aliquid ad integritatem sententiæ, ut vidit interpres. Edit.

(21) Post κατέσκηψεν cod. Vat. addit, ποτὲ Ἀθηναῖοις, sublato Ἀθήνας. Vers. inde 3, pro οὖν legit δέ, et vers. antepen. epist. pro ταῦτα scribit τοῦτο. Possin.

(22) Κατ' ἀλλήλων ὀπλιζόμεθα. Similiter Chrysostomus in *Matthæum* : « Ὀπλιζόμεθα κατ' ἀλλήλων· καὶ πῶς οὐκ ἂν εἴημεν καὶ τῶν θηρίων χειρούς; διὰ τοι τοῦτο ἡμεῖς μὲν ἀσθενέστεροι· ὁ δὲ πάντων ἡμῶν πολέμιος ἰσχυρότερος καθ' ἑκάστην γίνεται τὴν ἡμέραν. Οὐ γὰρ μετ' ἀλλήλων κατ' ἐκείνου φραττόμεθα, ἀλλὰ μετ' ἐκείνου κατ' ἀλλήλων ἰστάμεθα, καὶ αὐτῷ στρατηγῷ πρὸς τὰς τοιαύτας παρατάξεις χειρῆμεθα. Porro funesum hoc capitale Christianorum inter se odium (quod utinam non hodieque alicubi duraret!) quale sit, latius explicat Isidorus infra epist. 133, ubi vide notas. Confer ep. 459 lib. ii. RITT.

τηγῶ τῷ κοινῷ ἐχθρῷ χρώμενοι. Δέον γάρ μετ' ἄλλήλων κατ' ἐκείνου στρατεύειν, κατ' ἄλλήλων μετ' ἐκείνου ὀπλιζόμεθα, στρατηγῶ ἐκείνω χρώμενοι (23), τῷ ἀμφοτέρα τὰ μέρη ἀπολέσαι διψῶντι. Ἄλλα τὸ μὲν αἰτιῶσθαι ῥάδιον, καὶ παντὸς εἴη (24)· τὸ δ' εἰπεῖν, ὅπως παυσαίμεθα πρὸς ἀλλήλους πολεμοῦντες, τοῦτ' ἔστι συμβούλου. Φημι τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ τὰ ἄλλα βιωτικά, τὰ χόρτου θεῖαν μαραινόμενα, μεγάλα εἶναι νομίζομεν (25). Εἰ γὰρ ἐκεῖνα φαῦλα καὶ εὐτελῆ, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ἠγείσθαι ἑαυτοὺς ἐδιδάξαμεν, οὐκ ἂν περὶ αὐτῶν ἀσπόνδους ἔχθρας καὶ ἀκηρύκτους πολέμους πρὸς ἑαυτοὺς ἐκηρύξαμεν, ἀλλ' εἰρήνην ἂν καὶ ἀγάπην ἠσπασάμεθα, δι' ἣν ἅπας πόλεμος καὶ μάχη καὶ διαφορά οἴχεται.

ΟΔ'. — ΚΑΣΙΑΝΩ.

Ὅτι οὐκ ἔστιν αἰτιος τῶν κακῶν ὁ θεός.

Πολλοὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος λάμψαντες ὤραν, καὶ κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς διέλαμψαν. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, θέα τὸν σωφρονέσατον Ἰωσήφ. Καλὸς γὰρ ὢν τῷ εἶδει καὶ ὠραῖος τῇ ὄψει σφόδρα, ὡς μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ ἡ Γραφή, καὶ ἡ Αἰγυπτία αὐτῷ ἐπιλυτήσασα· ἀλλὰ τῇ τῆς σωφροσύνης ἀρετῇ πλεῖον ἤστραψε, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἔσβεσε φλόγα (οὐδὲ γὰρ λίθινος ἦν), καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κολακείας κατεπάτησε τυραννίδα. Φόβου δὲ κολακεία, παρ' ἐμοὶ κριτῆ, δυνατωτέρα. Ἐννοεῖν δὲ χρῆ, ὅτι καὶ δέσποινα ἦν ἡ κολακεύουσα, καλλωπιζομένη, καὶ τὸν χιτῶνα (26) τῆς ἡδονῆς ἀναρβιπίζουσα, καὶ γυνή, δεινὸς καταγοητεύουσα ῥήτωρ τοὺς μὴ προσέχοντας, καὶ παλαιὸν τοῦ διαβόλου ὄπλον, δι' οὗ πολλοὺς ἀνδρείους κατέβαλεν. Ἄλλ' ὅμως τούτων ἀπάντων τῶν μηχανημάτων ὑψηλότερος ὤφθη. Εἰ δὲ καὶ τὴν γυναικωνίτιν ἐθέλους ἰδεῖν ἐν τούτῳ στεφανουμένην, θέα τὴν εὐγενεστάτην Σωσάνναν, τὴν ἐν νέῳ σώματι καὶ ἀφράστῳ κάλλει ἐλέγξασαν τῶν πρεσβυτέρων (27) τὴν ἀσέλγειαν, καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης μὴ ἀπολέσασαν κειμήλιον. Εἰ δὲ πολλοὶ διασύρουσι τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, μὴ θαυμάσης. Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ τοὺς κακῶς κεχρημένους τῇ ὥρᾳ δοκοῦσι διασύρειν. Δεύτερον δὲ, ὅτι πολλοὶ ἔργον τίθενται τὸ κατηγορεῖν (28). Τρίτον, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ αὐτῆς τῆς ψυχῆς καθιέσθαι

⁴⁴ Gen. xlix, 17. ⁴⁵ Dan. xliii, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(23) Quæ exstant in edito hæc verba, στρατηγῶ ἐκείνω χρώμενοι, non comparent in cod. Vat. 650, idemque pro τῷ ἀμφοτέρα, quod statim sequitur, scribit, τοῦ ἐκότερα. Tum vers. seq. pro διψῶντι habet διψώντος et versu consequenti, pro εἰπεῖν scribit ἰδεῖν. Possin.

(24) Παντὸς εἴη. In medio deesse puto ἂν. Est autem hic quoque, ut alibi, manifesta imitatio Demosthenis : cujus ista verba Isidorus noster ante oculos habuit, quæ exstant *Olynthiaca* 1 : Τὸ μὲν οὖν ἐπιτιμᾶν ἴσως ἂν φῆσαι τις ῥάδιον, καὶ παντὸς εἶναι, τὸ δ' ὑπὲρ τῶν παρόντων, ὅτι δεῖ πράττειν, ἀποφαίνεσθαι, τοῦτ' εἶναι συμβούλου. Cui similia habet idem orat. 2 in Aristogitonem. RITTER.

(25) Post νομίζομεν hæc cod. Vatic. supplet, διὰ

PATROL. GR. LXXVIII.

A communi hoste utentes imperatore. Cum enim oporteat conjunctis viribus contra ipsum gerere bellum, nos vice versa cum ipso in nos invicem armamur, ipso principe militiæ utentes, qui nihil nisi utriusque partis perniciem sinit. Sed querelis uti facile, et cujusvis fuerit : at dicere, quo pacto desinere possimus invicem belligerare, hoc demum est consiliiarii. Dico igitur, id inde accidere, quod et divitias et gloriam et alias hujus vitæ res, quæ instar herbæ tabescunt, magno in pretio habeamus. Nam si illas nihili et viles, quales etiam sunt, reputare nos ipsos doceremus, non utique super illis implacabiles inimicitias et non denunciata bella nobis invicem indiceremus ; sed pacem charitatemque amplecteremur, per quam omne bellum et pugna atque dissidium B tolleretur.

LXXI. — CASIANO.

Deum non esse malorum auctorem.

Multi, qui corporis forma eximia emicuerant, **451** etiam animi pulchritudine splenduerunt. Quod si fidem mihi non habes, specta castissimum Josephum. Cum enim esset formosus aspectu, et pulcher visu, ut Scriptura de ipso testatur ⁴⁴, et Ægyptia femina quæ in ipsum insanit : at castitatis ac temperantiæ virtute etiam amplius fulgebat, et flammam ab ætate adolescentiæ excitatam exstinguebat (neque enim lapideus erat), et tyrannicam vim adulationis muliebris conculcavit. Major autem, si quid mei est iudicii, vis est adulationis quam timoris. Cæterum cogitare quoque oportet, quod et hera fuerit ea quæ adulabatur, et ornata eximie, et tunicam voluptatis deposuerit, et mulier, gravis atque efficax orator, ad dementandum eos qui non sibi cavent, et antiquum diaboli instrumentum, per quod multos fortes viros dejecit. Veruntamen hisce omnibus machinis ille superior existit. Quod si etiam femineum sexum videre volueris hac in re coronatum, specta nobilissimam Susannam ⁴⁵, quæ in juvenili corpore, et forma quæ verbis sat explicari non possit, relutavit ac repulit seniorum libidinem, et castitatis pretiosum thesaurum non perdidit. Quod autem multi traducere solent formosos et bonos, noli mirari. Primum enim videntur eos

τοῦτο τῶν ὄντως μεγάλων ὀλιγορούμεν. Vers. antepen. ep. pro ἐκηρύξαμεν idem legit ἐκινήσαμεν. Possin.

(26) Pro χιτῶνα idem legit χειμῶνα. Id.

(27) Pro τῶν πρεσβυτέρων scribit idem, τῷ πρεσβυτέρῳ. Vers. inde 3, pro κακῶς habet μὴ καλῶς, et paulo post διασύρειν inulat in διασύρεσθαι. Vers. post 3, κατηγορεῖν vertit in καχγορεῖν. Vers. 4 ante lineam, inter ἀλλ' et ἀδέκαστος inserit ὁ. Id.

(28) Πολλοὶ ἔργον τίθενται τὸ κατηγορεῖν. Talem fuisse accepimus Brutum, qui ex crebritate accusationum accepit cognomen, ut Accusator diceretur. Cæterum hic malim legere καχγορεῖν. RITT.

traducere propter illos, qui pulchritudine corporis abusi sunt ad nequitiam. Deinde, quia multi hanc velut artem factitant, ut hominibus maledicant et obtrecent. Tertio, multi mortales, quia ipsam attingere animam non potuerunt, exterius appositum ornatum vulnerare aggrediuntur. Et attestantur hoc (nihil enim vetat quominus iterum iisdem exemplis utamur), cum Josephus ipse, qui et fratrum et heræ calumniis appetitus est: tum Susanna a senioribus condemnata. Sed incorruptus iudex et illum et istam coronavit. Quare noli in formam conferre culpam, quæ in pulcherrimo corpore habitat, idque deonestat, probro affectum.

LXXII. — HERONI SCHOLASTICO.

Eadem de re.

Illam quidem felicitas, quæ alicui præter rationem contigit, solet plerumque in contumeliam procedere. Quæ vero secundum rationem obvenit, sæpe numero bonum parit exitum. Verumtamen non desunt etiam aliqui ex eorum numero, qui præter rationem ac meritum suum nacti potentiam, prosperitatis auram moderate tulerint, atque ita laudem fuerunt consecuti: contra ex iis qui nobili prosapia et splendidis parentibus orti fuerunt, nonnulli existerunt, qui honorem suum in contumeliam verterent. Quapropter oportet animi propositum ac

452 LXXIII. — EUSEBIO EPISCOPO.

In arcam fœderis, et propitiatorium, et cherubim, et manna, et virgam Aaronis.

Arca quidem, et propitiatorium, quod erat arcæ operculum, imago ac typus fuit hominis divina oracula custodientis, et propitium habentis Deum, et a divinis virtutibus (id est, angelis) custoditi: ut Psalmorum scriptor ait: « In corde meo abscondi oracula tua ⁴⁴. » Quam etiam ob causam dicebat: « In umbra alarum tuarum proteges me ⁴⁵: » quomodo scilicet ex divinis virtutibus (angelis) cherubim alia protegebant et arcam et propitiatorium, vel potius Christi, qui legem implevit, quique factus est propitiatio pro peccatis nostris ⁴⁶, signa ostendit evidentissima: qui, legem implens, sic expiaturus erat peccatum omne mundi. Proposuit namque ipsum Deus (ut ait Dominicorum oraculorum promissus condus ille Paulus ⁴⁷) propitiatorium, ut in ipsius san-

⁴⁴ Psal. cxviii, 11. ⁴⁵ Psal. xvi, 9. ⁴⁶ I Joan. ii, 2. ⁴⁷ Rom. iii, 25.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(29) *Αὐτὴ τε.* Malim, αὐτὴ τε, quia præcessit αὐτός τε. Ad hanc porro epistolæ operæ pretium est conferre non modo Isidori epistolæ 78, infra et alias, sed etiam quæ de utriusque castitate, et Josephi et Susannæ, præclare scripsit auctor libri *De disciplina et dono pudicitie*, qui cum Cypriani operibus coniungi solet. ΡΙΤΤΕΡ.

(30) Cod. Vat. 650 pro *ἄλογος* legit *παράλογος*. Vers. 6. εὐ ante προγόνων idem mutat in ἐκ., et vers. seq. ante τιμὴν ponit τὴν. POSSIN.

(31) In titulo pro *ἐπισκόπῳ* idem cod. habet *πρεσβυτέρῳ*. Id.

(32) Post *ἐπίθεμα* idem cod. addit *ὡσανει πῶμα*, sed in margine e regione ascribit, ὡς ἂν ἐποιμῖ.

οὐκ ἠδυνήθησαν, τὸν γοῦν ἐξωθεν αὐτοῖς περικαίμενον κόσμον τῷσαι ἐπιχειροῦσι. Καὶ μαρτυροῦσιν (οὐδὲν γὰρ κωλύει: πάλιν τοῖς αὐτοῖς παραδείγμασι χρῆσασθαι) αὐτὸς τε ὁ Ἰωσήφ, ὁ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς δεσποίνης συκοφαντηθείς· αὕτη τε (29) ἡ Σωσάννα, ἡ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων κατακριθείσα. Ἄλλ' ἀδέκαστος κριτὴς χάκεινον καὶ ταύτην ἐστεφάνωσα. Μὴ τοίνυν τὸ κάλλος αἰτιῶ, ἀλλὰ τὴν αἰσχρὰν ψυχὴν, τὴν ἐν τῷ καλλίστῳ σώματι οἰκοῦσαν, καὶ τοῦτο ἐνουδρίζουσαν.

culpam, sed potius in turpem ac deformem animam, quæ in pulcherrimo corpore habitat, idque deonestat, probro affectum.

OB. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ [τοῦ] αὐτοῦ.

Ἡ μὲν ἄλογος (30) εὐπραγία ὡς τὰ πολλὰ εἰς ὕβριν χωρεῖ· ἡ δὲ κατὰ λόγον, πολλάκις ἀγαθὸν ὠδίνει πέρασ. Πλὴν τινες καὶ τῶν παραλόγως δυναστευσάντων τὴν τῆς εὐπραγίας αὔραν μετρίως ἐνεγκόντες, ἐπαίνων τετυχῆκασιν· καὶ τῶν εὐπατριδῶν καὶ εὐπρογόνων λαμπρῶν εἰς ὕβριν τιμὴν ἔτρεψαν. Διὸ χρὴ τὴν προαίρεσιν μᾶλλον αἰτιῶσθαι τῶν πέρα τοῦ μετρίου ταῖς δυναστελαῖς χρωμένων.

OG. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (31).

Εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ τὰ χειροῦδιμ, καὶ τὸ μάννα, καὶ τὴν ῥάβδον Ἀαρῶν.

Ἡ μὲν κιβωτός, καὶ τὸ ἱλαστήριον, ἕπερ ἦν τῆς κιβωτοῦ ἐπίθεμα (32), ἀνθρώπου (33) φυλάττοντος τὰ θεῖα λόγια, καὶ ὡσὺν ἔχοντος τὸν θεόν, καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν θείων δυνάμεων, καθὼς φησὶν ὁ Μελεψόδ· « Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγια σου· » διὸ καὶ ἔλεγεν· « Ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου σκεπάσεις με· » οἷον τῶν δυνάμεων τὰ χειροῦδιμ τοῖς πτέρυξι καὶ τὴν κιβωτὸν ἐφύλαττον (34), καὶ τὸ ἱλαστήριον· φυσικώτερον δὲ, τοῦ τὸν νόμον πληρῶσαντος Χριστοῦ, τοῦ γενομένου ἱλασμοῦ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐδήλου ἐναργῆ τεκμήρια· ὅστις τὸν νόμον πληρῶν, οὕτως ἱλάσεται τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. Προσέθετο γὰρ αὐτὸν ὁ θεός, ὡς φησὶν ὁ τῶν δεσποτικῶν χρησμῶν ταμίας, ἱλαστήριον· ὥστε ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι ἐνδείξασθαι τὴν οἰκειαν δικαιο-

D Vers. 4 pro φυλαττόμενον, idem habet φυλαττομένου. Vers. 7 inter τῶν et δυνάμεων idem inserit θείων. Id.

(33) *Ἀνθρώπου.* Ne quis forte putet, ante hoc nomen deesse aliquid tale, εἰχὼν ἔστιν, vel τύπος ἦν (id quod mihi prima fronte videbatur), is scial, ἀπὸ κοινοῦ repetenda et arpianda omnibus præcedentibus illa (vers. 11), ἐδήλου ἐναργῆ τεκμήρια. ΡΙΤΤΕΡ.

(34) Pro ἐφύλαττον cond. Vat. 650 habet ἐκάλυπτον, et mox pro τοῦ τὸν legit τοῦτον τόν. Vers. post 2, post ἐδήλου addit γάρ. Vers. seq. pro ὅστις scribit idem ὅτι ὁ. Vers. inde quinto, ante λύτρον tollit γάρ. POSSIN.

σύνην. Ἀντεισήγαγε γὰρ λύτερον τὸν Μονογενῆ, ἵνα ἔχη λόγον ἢ χάρις. Ἐν γὰρ ὑπὲρ πάντων, καὶ ὑπὲρ τῆν πάντων ἀξίαν ἱερεῖον δεξάμενος, καὶ τὴν ἔχθραν ἔλυσε, καὶ τὴν καταδίκην ἀφῆκε, καὶ εἰς υἰοθεσίαν ἀνήγε (35), καὶ μυρρίοις ἀγαθοῖς ἐκόσμησε. Τὰ δὲ χερουβίμ, θρόνος ὄντα καὶ ἄρμα τοῦ Θεοῦ (« Ὁ καθήμενος γὰρ ἐπὶ τῶν χερουβίμ, ἐμφάνθη »), ἐδήλου τὸν ᾧ κατεσκευάσται ὁ ναὸς, ὅτι ἀχώριστός ἐστι καὶ ἀσχημάτιστος. Τῆς δὲ βασιλείας αὐτοῦ σύμβολον ἔκειτο ταῦτα. Ἐπειδὴ γὰρ ναοῦ λόγος οὐδεὶς, ὃν μὴ στέφει ἄγαλμα· ὁ δὲ τούτων ἡγεμῶν καὶ ποιητῆς ἐπέκεινα πάσης φύσεως ἐστὶ καὶ ἀνθρωπίνης ἐπινοίας, διὰ τοῦ θρόνου (36) τοῦ παμβασιλέως Δεσπότητος ἐχαρακτήρισε (37). Τὸ δὲ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἢ βλαστήσασα, μνησθεῖ, τὸ μὲν, ὅτι θείας ἀπολαύσεως τε καὶ τροφῆς ὁ τῶν θείων θεσμῶν φύλαξ κοινωνήσειεν· ἡ δὲ, ὅτι οἱ παραβαίνοντες αὐτοῦς, καὶ οἱ τῆ ἱερωσύνης οὐ δεόντως ἐπιπηδῶντες, σωφρονισθῆσονται.

ΟΔ'. — ΜΗΝΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας.

Ἦνίκα τὸν πολυθρύλλητον ἐκείνον ναὸν, καὶ τὴν περιβόητον καὶ πολλοὺς πολέμους ἀναιμακτῶς νικήσασαν τῶν Ἰουδαίων μητρόπολιν πῦρ Ῥωμαϊκόν, διὰ τὸ τετολμηθῆαι ἐν αὐτῇ κατὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ ἀτόλμητα, ἔκλινε· τότε δὴ καὶ αὐτοὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης αἰχμαλωτῶν τρόπον διεσπάρησαν. Δυνάμενος γὰρ αὐτοὺς ἀνελεῖν αὐτὸς ὁ παροινθηθεὶς, διὰ πολλὰ τοῦτο οὐ πεποίηκε· πρῶτον μὲν καιρὸν αὐτοῖς μετανοίας διδοῦς· δεύτερον δὲ ἵνα καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ (38) ἴδωσιν εἰς ἔργον ἐκβεβηκυίας. Ἡ μὲν γὰρ ἦν « Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος »· ἡ δὲ, « Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται »· τρίτον, ἵνα πανταχοῦ τὴν δόξαν αὐτοῦ διαλάμπουσιν θεώμενοι, παρακινῶνται, καὶ ἐνοήσαντες ὅτι ἐπὶ τῶν προγόνων καὶ εἰδωλολατρῶντες, καὶ παιδοκτονοῦντες, καὶ προφῆτας σφάζοντες, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθον, ἀλλὰ σωφρονισθῆμενοι, πάλιν οἴκαδε ἐπανήγοντο· νῦν δὲ αἰχμαλωσίαν ὑπομένουσιν ἀνακλήσεως ἄμοιρον· καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνοῖεν. Εἰ δὲ μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων παιδευθεῖεν, διὰ τῶν ἐκείσε τιμωριῶν καὶ ἄκοντες ὁμολογήσουσιν, ὅτι αὐτοῖς τῆς μεταγωγῆς ὄφελος οὐδέν.

Ἐπισημασθέντες ὅτι ἐπὶ τῶν προγόνων καὶ εἰδωλολατρῶντες, καὶ παιδοκτονοῦντες, καὶ προφῆτας σφάζοντες, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθον, ἀλλὰ σωφρονισθῆμενοι, πάλιν οἴκαδε ἐπανήγοντο· νῦν δὲ αἰχμαλωσίαν ὑπομένουσιν ἀνακλήσεως ἄμοιρον· καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνοῖεν. Εἰ δὲ μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων παιδευθεῖεν, διὰ τῶν ἐκείσε τιμωριῶν καὶ ἄκοντες ὁμολογήσουσιν, ὅτι αὐτοῖς τῆς μεταγωγῆς ὄφελος οὐδέν.

66 Psal. LXXIX, 2. 67 Luc. XIII, 35. 68 ibid. 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Idem cod. ἀνήγε mutat in ἀνήγαγε. Vers. seq. pro ὄντα legit ὄν. Vers. post 3, ἀχώριστος mutat in ἀχώρητος, et vers. secundo post στέφει addit τό. Vers. seq. pro τούτων, habet τῶν πάντων. POSSIN.
(36) Post θρόνου cod. Vat. addit τὴν, et mox pro Δεσπότητος habet Δεσποτείας. Vers. inde 2, pro ἀπολαύσεως τε καὶ, solum ponit ἀπολαύσεται. Vers. eodem et seq. quod exstat in edito κοινωνήσεν abest

guine suam ostenderet justitiam. Introduxit enim pretium redemptionis unigenitum Filium suum, ut locum ac rationem justam haberet gratia ac venia. Unica enim pro omnibus recepta victima, quæque omnium dignitatem ac pretium longe superaret, et inimicitiam dissolvit, et condemnationem remisit, et in adoptionem filiorum nos reduxit, et infinitis bonis exornavit. Cherubim vero, quæ erant thronus et currus Dei (scriptum est enim : « Qui sedes super cherubim, manifestare »), illum ostendebant, cui conditum erat templum, quod loco capi et figura exprimi non possit. Regni autem ipsius hæc erant posita symbola. Quia enim nulla habetur ratio ejus templi, quod nullum coronat simulacrum : ille vero horum præses et conditor ultra omnem naturam positus est, supraque omnem humanæ mentis conceptum, per thronum omnibus imperitantis Domini ipsum repræsentarunt. Manna vero, et virga Aaronis quæ germinarat, significat, illud quidem quod divinarum legum custos particeps etiam futurus sit fructus et alimenti divini : ista vero, quod eorumdem transgressores, qui que in sacerdotium non convenienter insiliant, puniendi sint.

LXXIV. — MENÆ DIACONO.

De Judæorum captivitate [et excidio finali].

Quando celeberrimum illud templum, et famigeratissimam Judæorum metropolim, quæ multis in bellis absque sanguine victrix olim exstitit, ignis Romanus ad terram inclinavit, quod in ipsa contra Christum iufanda illa fuerint perpetrata : tunc sane et ipsi per totum orbem terrarum instar mancipiorum dispersi sunt. Cum enim ipse qui in injuria tam enormi affectus fuerat, tollere de medio potuisset, multis de causis id non fecit : 453 primo quidem tempus ipsis concedens ad poenitentiam agendam ; deinde vero, ut et prædictiones ipsius viderent in opus productas. Alia enim erat : « Ecce relinquitur domus vestra deserta » ; Alia erat hæc : « Non manebit lapis super lapidem, qui non destruetur » ; Tertio, ut ubique locorum gloriam ipsius fulgentem conspicientes, urantur : et dum cogitant se, majorum suorum temporibus, quamvis et idololatriam exercerent, et liberos proprios occiderent, et prophetas mactarent, nihil tale tamen passos esse : sed castigatos, domum tandem reductos fuisse ; nunc autem captivitatem sustinere revocationis prorsus expertem : hæc, Inquam, dum

a codice Vatic. 650. Id

(37) Δεσπότητος ἐχαρακτήρισε. Videtur in medio deesse αὐτὸν, sc. τὸν ἡγεμόνα καὶ ποιητῆν. Et ἐχαρακτήρισε, δηλοῦντι τὰ χερουβίμ, nisi quis malit leg. ἐχαρακτηρίσθη. RITT. — Sed vide superiorem notiam.

(38) Pro αὐτοῖς cod. Vat. 630 habet αὐτοῖς. POSSIN.

LXXV. — ADAMANTINO.

In idem.

Si cognoscere aves quibusnam pœnis scelerati Judæi, qui contra Christum insanierunt, affecti sint, in manus sume Josephi, Judæi quidem, at veritatis studiosi viri, historiam de excidio, ut videas divinitus actam historiam, qualem nec tota series temporum vidit, ex quo et quandiu homines existerunt. Nam ne quisquam denegaret fidem ipsorum calamitatibus, quamvis et fidem et exemplum ac consuetudinem omnem superantibus, idcirco non extraneum aliquem (fortassis enim vel potius necessario, non invenisset fidem), sed hominem ex eadem gente oriundum et institutorum patriorum servantissimum quæ Judæis evenerunt, tragico stylo describere:.

LXXVI. — HERONI PRESBYTERO.

In id quod dictum est, « Simile est regnum cœlorum grano sinapis ».

Enuntiationis vis ac gravitas, id quod dicitur, velut ob oculos ponit clarioribus quibusdam et in oculis incurrentibus rebus adhibitis : quo fit ut etiam auditores quasi cujusdam lyræ sono deliniti declinantur : et maxime quidem, quando instituitur tractatio de rebus quæ neque admodum consuetæ sunt, neque nimis vulgares atque protritæ, sed vulgo hominum abditæ, et quarum sapientia est penes eos qui de illis verba faciunt, a qua etiam audientium vehemens existit cupiditas ac studium cognoscendi. Alliciendi namque vim habet, quod non valde familiare est. Hæc autem ea occasione dixi, quia scripsisti mihi : Quid sibi velit, quod regnum cœlorum grano sinapis comparetur. Exillis quidem est, cum seminatur, divini præconii sermo, si cum illis conferatur dogmatibus, 454 quæ unquam tradita sunt ab iis qui sapientiæ fama et opinione celebres fuerunt, et brevissimis annuntiatum verbis, non solum ob compendium orationis, sed etiam ob plebeium genus dicendi. Si vero excolatur, crescit atque diffunditur latissime et superior invenitur omnibus qui unquam in admiratione fuerunt, sermonibus ; nec immerito : quippe qui veritatem pariat, nec in exornando mendacio occupetur. Veritate autem majus est nihil. Unde etiam effectum est, ut qui philosophiæ se nomine jactabant, suis dogmatibus longum valere jussis, divinam illam umbram expetant, et ad ipsam confugiant. Quam multi enim Pythagorei, cum antea fastus ac despicientiæ scipuli ? Quam multi item Platonici supercilium, quod tententes contrahentesque, sub illius umbra consederunt ? Quam multi denique Aristotelici et Stoici,

⁸³ Matth. xiii, 31 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Pro *ιστοριαν* idem cod. legit *τιμωριαν*. POSSIN.
(40) *Ὁμόφυλον αὐτόν*. Lege *αὐτῶν*, et intellige, τῶν Ἰουδαίων. Notandum ex hac epistola insigne elogium Josephi, cui tribuit laudem veritatis, quæ prima lex est historiæ. Esse namque debet lux veritatis, testis temporum. Confer epist. 225. RITT.

OE'. — ΑΑΑΜΑΝΤΙΝΩ.

Eis τὸ αὐτό.

Ei τὰ ἐπίχειρα τῶν ἀλιτηρίων Ἰουδαίων, τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπιλυττησάντων, γνῶναι βούλει, ἔντυχε τῆ Ἰωσήπου, ἀνδρὸς Ἰουδαίου μὲν, φιλαλήθους δὲ, περὶ τῆς ἀλώσεως ἱστορίᾳ, ἵνα ἴδῃς θεήλατον ἱστορίαν (39), οὗσαν οὐδὲ ὁ σύμπας εἶδε χρόνος, ἀπ' οὗ δὴ καὶ ἐφ' ἔσον ἄνθρωποι. Ἴνα γὰρ μηδεὶς ταῖς ἀπίστοις αὐτῶν καὶ παραλόγοις ἀπιστήσῃ συμφοραῖς, οὐκ ἀλλόφυλόν τινα (ἢ γὰρ ἔν Ἰωσῶ, μᾶλλον δὲ ἀναγκαίως ἠπιστήθη), ἀλλ' ὁμόφυλον αὐτὸν (40) καὶ ζηλωτὴν παρεσκευάσεν ἢ ἀλήθεια τὰ ἀλλόκοτα ἐκεῖνα ἐκτραγυφῆσαι πάθῃ.

paravit et instruxit veritas, ut stupenda illa gesta,

B OΓ'. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Eis τὸ εἰρημένον, « Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπῃς. »

Ἡ περὶ τὴν ἐρημνείαν δεινότης ἐμφάσσει τρανότεραις παρίσσει τὸ λεγόμενον, καὶ οἷον ὑπ' ἕψιν ἄγει τὸ λαυθάνον (41) · δι' ἣν καὶ οἱ ἀκροαταὶ ὥσπερ ὑπὸ λύρας ἔχονται (42), καὶ μάλιστα ὅταν μὴδὲ περὶ τῶν συνήθων ἢ βᾶσανος, ἢ μὴδὲ τῶν κατημαξευμένων, ἀλλὰ τῶν τοῖς πολλοῖς ἀδήλων, καὶ ἡ σοφία τῶν φραζόντων, ἀπ' ἧς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀκουόντων ἐναργῆς · ἐλατικὸν γὰρ τὸ μὴ σφόδρα σύνθεος. Ταῦτα δὲ ἔφη, ἐπειδήπερ μεμνηνυκας · Τί ἐστι τὸ ὁμοιωθῆαι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπῃς ; Βραχὺς μὲν ἐστὶ σπειρόμενος, ὁ τοῦ θεοῦ κηρύγματος λόγος, καὶ τῶν πρότετε λεγομένων παρὰ τῶν δοξάντων σοφῶν δογματῶν, καὶ ἐν βραχυτάτοις ἐπαγγέλλεται βήμασιν, οὐ μόνον διὰ τὴν συντομίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδιωτικὴν λέξιν. Γεωργουόμενος δ' αὖξιν, καὶ πλατύνεται, καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς πρότετε θαυμασθέντας λόγους εὐρίσκειται, ἅτε δὴ ἀλήθειαν ὠδίνων, καὶ οὐ τὸ ψεῦδος κοσμῶν. Μείζον δὲ ἀληθείας οὐδέν. Διὸ καὶ οἱ τῷ τῆς φιλοσοφίας ἐναθρυνόμενοι ὀνόματι, τοῖς οἰκειοῖς δόγμασι πολλὰ χαίρειν φράσαντες, ἐφρονταὶ τῆς τοῦ θεοῦ σκιάς, καὶ καταφεύγουσι πρὸς αὐτήν (43). Πόσοι γὰρ Πυθαγόρειοι τύφου καὶ ὑπερφίας πεφνήστες διδάσκαλοι, φοιτητὰ γέγονασι τοῦ λόγου ! πόσοι δὲ Πλατωνικοὶ, τὴν ὄφρὴν τὴν ἀπὸ τῆς καλλιπερίας κατασπᾶσαντες, ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ ἰδρύνθησαν ! πόσοι Ἀριστοτελικοὶ καὶ Στοιχοὶ, τὴν

ἐφ' ἣ ἔσεμνύνοντο, σοφίαν ἀτιμάσαντες ἠγάπησαν ἐν τοῖς ὑπηκόοις τετάχθαι !
fuisse magistri, hujus divini verbi facti sunt discipulis extulerat suum ornate dicendi studium, demittentes contrahentesque, sub illius umbra consederunt ? Quam multi denique Aristotelici et Stoici,

(41) Hæc, καὶ οἷον... λαυθάνον omittit ed. Paris. et suppletur ex cod. Vatic. Edit.

(42) Pro ἔχονται, cod. Vat. legit ἄγονται. POSSIN.

(43) Pro αὐτῇ, idem habet αὐτόν, et mox post πόσοι addit τοιγαροῦν, omittens γὰρ. Id.

spiritu illa, qua prius gloriabantur et se magnifice efferebant, sapientia, præclare secum actum existimaverunt, si inter auditores verbo obsequentes collocarentur?

OZ. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.

Ἡ μὲν Αἴγυπτος τοῦ νέου ἤρα· ὁ δὲ νέος τῆς σωφροσύνης. Διὸ καὶ ἡ μὲν θηρῶσα αὐτὸν, οὐκ ἐπέτυχε τῆς θήρας, καίτοι πάντα τὰ λῖνα τῆς θήρας ἀναπετάσασα· ὁ δὲ ἐπέτυχε τῆς θήρας, πάντων (44) δικτύων ἐκείνης ὑπερενεχθεὶς. Τῇ μὲν γὰρ ὁ ἐχθρὸς, τῷ δὲ ὁ νομοθέτης, τῆς σωφροσύνης ἠγωνίζετο (45). Superior evadens; neque id mirum. Cum illa enim castitatis hostis, cum isto autem ejusdem legislator fiebat, et certaminis socium se conjungebat.

OH. — ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.

Δίαν χαίρω, ὅτι χαίρεις τοῖς περὶ τοῦ Ἰωσήφ διηγήμασιν. Ὁ γὰρ τοὺς σώφρονας ἀνακηρύττων, δηλὸς ἐστὶ σωφροσύνης ὢν ἐραστής. Ἐκεῖνα γὰρ μάλιστα τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς ἐπαίνειν εἰώθαμεν, περὶ ἃ γνησίως μάλιστα διακείμεθα. Σὺ δὲ μετὰ τοῦ ἐραστής εἶναι τῆς ἀγνείας, κάκεινο θέα, ὅπως (46) ἡ ἀρετὴ ἀρχικόν ἐστὶ χρῆμα, καὶ ὁ ταύτης ἀσκητὴς εἰς δουλείαν περιπέσῃ· ἦρχε μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ πατρίδι ἐστία, τῷ ἔχειν τὸν γεννητόρα τῶν τρόπων ἐραστήν· ἦρχε καὶ ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ δουλείᾳ, καίτοι παθεὶς· εἶχε γὰρ τοῦ πριαμένου διὰ τρόπων κοσμιότητα τὴν εὐμένειαν, ἣν ἡ θεοὶ χάρις αὐτῷ ἐνέχεεν. Ἦρξε καὶ τῆς δεσποίνης, μᾶλλον δὲ τῆς ἡθούης, τῆς πολλῶν νέων βασιλικῶς κρατησάσης. Ἦρξε καὶ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, καίτοι ἐπὶ μοιχείᾳ αἰτιαθεὶς· εἶχε γὰρ τὴν τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος εὐνοίαν, ἐπιτροπεύουσαν (47) αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐκεῖσε καθειργμένων, οἷς καὶ λατρὸν οἶμαι ἐκεῖσε πετέμφθαι τῶν συμφορῶν. Πῶς γὰρ ὁ ὠμὸς καὶ ἀμειλικτός, καὶ τὰς ἀλλοτριὰς πραγματευόμενος συμφορὰς (τοιούτοι γὰρ σχεδὸν πάντες οἱ δεσμοφύλακες), τῷ ἡμερωτάτῳ καὶ πραοτάτῳ δεσμοτηρίῳ ἐπέτρεπε, τῷ κέρδος μὲν μὴδὲν περιποιουμένῳ ἐκ τούτου, τὰς δὲ ἀλγηδόνας τῶν εἶτε δικαίως εἶτε ἀδικῶς ἐμβληθέντων λόγων χρηστῷ καὶ παραινέσει μειλιχίῳς ἰωμένῳ; Ἄλλὰ δὴλη κἀνταῦθα ἡ θεοὶ χάρις, ἡ τὴν ἀρετὴν πανταχοῦ στεφανοῦσα. Ἦρξεν ἐν τοῖς βασιλείοις, ὅτε ὁ τῆς Αἰγύπτου τύραννος τὴν τυραννίδα εἰς βασιλείαν μετέστησε (48)· πάντα γὰρ αὐτῷ παρεχώρησε πλὴν ὀνόματος. Ἦρξε καὶ τῶν ἀδελφῶν δεύτερον, ὅτε καὶ ἀγνοούμενος ὡς ἀδελφός, προσεκυνήθη ὡς βασιλεύς. Ἦρξε καὶ τῆς Αἰγύπτου· μέλλουσαν γὰρ λιμῷ διαφθεῖσθαι, τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν τροφὸν (49), θεοὶ προμηθεῖα διέθρεψεν. Ἦρξε καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ τὴν μεγίστην ἀρχὴν, ἐν μὲν τοῖς ταπεινοῖς ὑψηλὸς

LXXVII. — EUTONIO DIACONO.

De virtute Josephi.

Ægyptia quidem illa mulier juvenem amabat: juvenis autem (Josephus) majore castitatis amore flagrabat. Unde etiam factum ut illa quidem ipsum captans præda non potiretur, quamvis omnia venaturæ retia explicuisset: iste vero compos fieret eo quod ipse venabatur, omnibus illius retibus superior evadens; neque id mirum. Cum illa enim castitatis hostis, cum isto autem ejusdem legislator fiebat, et certaminis socium se conjungebat.

LXXVIII. — ARSENUPHIO LECTORI.

Iterum de virtute Josephi.

Vehementer lætor, te gaudere narrationibus de Josepho. Nam qui castos homines ac temperantes præconiis effert, is hoc ipso ostendit se castitatis amatorem esse. Illa enim virtutis genera maxime solentur laudare, erga quæ maxime germano ac sincero amore ducimur. Tu vero præterquam quod amator es castitatis, hoc quoque contemplare, sodes, quomodo virtus imperatoria quædam res sit, utut ejus cultor forte in servitute incidere. Nam et in paternis laribus imperium in fratres obtinebat, dum patrem suorum morum amatorem habebat. Imperabat quoque in Ægyptiaca servitute, quamvis esset venditus pro mancipio. Obtinebat enim emptoris et heri sui benevolentiam, quam divina gratia ipsi infundebat. Imperabat etiam dominæ, imo voluptati magis, quæ multos sibi juvenes regium in morem subjecit. 455 Imperabat etiam in carcere, quamvis esset in crimen vocatus adulterii. Adjunxerat enim sibi benevolentiam præfecti carceris sive commentariensis, quæ ipsi commisit imperium in eos qui ibi inclusi detinebantur: quibus etiam eum quasi quemdam medicum calamitatum suarum missum fuisse divinitus existimo. Quomodo enim alioquin fieri potuisset, ut crudelis atque immitis ille, quique ex alienis calamitatibus quæstum facere solebat (tales enim fere omnes sunt commentarienses), carceris curam ei commendaret, qui esset mansuetissimus atque mitissimus, quique nullum ex hoc quæstum sibi compararet; sed potius id ageret, ut dolores eorum qui illuc, sive juste, sive injuste, coniecti essent, oratione commoda et consolatione blanda sanaret? Sed conspicua fuit hic quoque divina gratia, quæ virtutem nobis locorum coronare solet? imperium quoque obtinebat in regia, quando videlicet Ægyptius tyrannus tyrannidem in regnum

⁴⁴ Gen. xxix, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(44) Post πάντων cod. Vat. 650 addit τῶν. Possin.

(45) Lege συνηγωνίζετο. RITT. — Et sic cod. Vat. ap. Possinum.

(46) Cod. Vat. 650 mutat ὅπως in πῶς. Vers. inde 4, pro δουλείᾳ, idem ponit οἰκία. Vers. seq. pro ἐνέχεεν, legit idem κατέχεεν. Possin.

(47) Idem cod. ἐπιτροπεύουσαν brevial in ἐπιτρέ-

πουσαν. Id.

(48) Idem cod., μετεβόθμισε. Vers. seq. post πλὴν addit τοῦ. Id.

(49) Τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν τροφόν. Hinc Ægyptus inter tria populi Romani horrea numerari solita. RITT.

commutavit. Omnia enim ipsi commisit, solo excepto nomine regio. Imperabat deinde fratribus suis iterato, quando vel incognitus ut frater, adorabatur ut rex. Imperabat quoque Ægypto. Nam cum in eo esset ut fame consumeretur ea regio, quæ aliarum regionum nutritrix esse solebat, divina consilii providentia eam aluit et conservavit. Imperavit denique et ipsemet sibi, quod est imperii genus omnium maximum, quando et in humilibus sublimis conspectus est, et in sublimibus humilis: et in rebus quidem turpissimis servitutis expers planeque liber, in decoris autem et honestatis promptissimus atque impigerimus. Nam neque in paterna domo, neque in Ægyptiaca unquam elatus est superbia, cum se ab omnibus diligi videret. Neque illius mulieris libidinem accusavit, cum quidem locupletem haberet testem impudici amoris egregiam formam, haberet quoque benevolentiam heri sibi assistentem: qui, cum accusatio istius criminis poenam capitis afferat, ne quidem loris cæsum in carcerem tantum conjecit. Quod si quis sit qui sic existimet, ipsum (alia perpassum esse), quoniam se ulcisci non poterat, is velim cogitet, eum philosophiæ operam dedisse. Deinde jam regiam potestatem adeptus, poterat certe injuriam vindicare. Sed neque calumniis gravatus accusavit, neque in custodiam conjectus, imperio sibi in illos qui inibi conclusi detinebantur commisso, superbivit, et alios conculcavit; sed potius, quantum in se erat, ipsorum onus mæroris allevavit, procul dubio, quod ipse injuste eo conjectus esset, ex suis eventis conjecturam faciens etiam de ipsorum casibus. Solent enim plerique omnes mortales ex suis rebus atque eventis, de aliis quoque sententiam ferre: inque primis id fecit ipse, qui ubique præclara virtutis specimina dedit, **456** et tanquam aurum in igne exploratus probatusque fuit, suæque æquitatis animi indicia satis manifesta præbuit. Et quid dico in carcere (non fuisse superbum), ubi etiam illis quoque humilitas et modestia animique submissio aliqua ingeneratur, qui non sunt alioqui valde alieni a dolore, eaque vel ex conscientia, vel ex ipsius loci squalore nata? Cum neque in ipso regno reprehensionis fuerit obnoxius: sed ibi quoque eandem mansuetudinem declaravit, dum et Ægyptios aleret, et iis qui variis ex locis adveniebant, manum salutarem præberet; et in fratres non solum non animadverteret, verum etiam beneficia conferret. O incredibilem virtutis vim! quæ et servum magnanimum exhibuit, et regem humilem atque demissum! O virtutem, quæ ubivis locorum manifesta sui signa edidit! O virtutem, quæ in calamitatibus quidem minime abjectam se præstitit; in

A ὄφθαλις, ἐν δὲ τοῖς ὄφθαλοῖς ταπεινός· καὶ ἐν μὲν τοῖς αἰσχίστοις ἀδούλωτος καὶ ἐλεύθερος, ἐν δὲ τοῖς πρέπουσι προθυμώτατος καὶ ἀουκότατος. Οὕτε γὰρ ἐν τῇ πατρίᾳ, οὕτε ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ οἰκίᾳ, ἤρθη εἰς ἀτασθαλίαν, ὁρῶν ἑαυτὸν παρὰ πάντων ἀγαπώμενον· οὐδὲ ἤλεγξεν ἐκεῖνης τὴν λαγνείαν, ἔχων τὸ μὲν κάλλος τοῦ ἔρωτος ἐκεῖνης ἀξιοπίστον μάρτυρα, τὴν δὲ εὐνοίαν τοῦ δεσπότου συναγωνιζομένην. Ὅς δὴ, τῆς κατηγορίας σφαγὴν ὠδινούσης, οὐδὲ μαστίξας εἰς δεσμωτήριον ἐπέβαλεν. Εἰ δὲ τις νομίζει, διὰ τὸ μὴ δεδυνῆσθαι ἀμύνασθαι, πεφίλοσοφκῆναι ἐνοεῖται, ὅτι οὐδὲ βασιλεύσας αὐτὴν (50) ἡμίνατο. Οὕτε οὖν συκοφαντηθεὶς ἤλεγξεν, ὅτε εἰς τὸ ὄκημα ἐμπροσθῶν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐκείσε ἐμπιστευθεὶς (51), μέγα ἐφρόνησε, καὶ τοὺς ἄλλους κατεπάτησεν· ἀλλὰ καὶ ἐκούφισεν αὐτῶν, ὡς ἐνεδέχετο, τὸ τῆς λύπης ἄχθος, ἐκ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἰσως, ὅτι ἀδίκως ἐδέδλητο, καὶ περὶ ἐκεῖνων λογισάμενος. Εἰδῶθαι γὰρ ἅπαντες ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοῦ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τὰς ψήφους φέρειν· μάλιστα δ' ἐκεῖνος, ὁ πανταχοῦ δοκίμια τῆς ἀρετῆς δεδωκώς, ὡς χρυσὸς ἐν πυρὶ βασανισθεὶς, καὶ τῆς οἰκειᾶς δείξας (52) τὰ γνωρίσματα. Καὶ τί λέγω, ἐν τῷ οἰκῆματι; Ἐνθα καὶ τοῖς μὴ λίαν ἀναγλήτοις τίκεται τις ταπεινοφροσύνη καὶ ἐπιείκεια, ἢ ἐκ τοῦ συνειδήτους, ἢ ἐκ τοῦ τόπου φρομένη, ὁπότε οὕτε ἐν τῇ βασιλείᾳ ἠλέγχθη· ἀλλὰ κάκει τὴν αὐτὴν πραότητα (53) ἐπέδειξετο, τρέφων μὲν Αἰγυπτίους, καὶ τοῖς πανταχόθεν ἤκουσι χεῖρα σωτηρίας (54) ὀρέγων· τοὺς δὲ ἀδελφοὺς οὐ μόνον οὐκ ἀμυνόμενος, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶν. Ὡ τῆς ἀρετῆς, καὶ δοῦλον μεγάλωφρονα ἐπιδειξάσης, καὶ βασίλειά ταπεινώφρονα! Ὡ (55) τῆς ἀπανταχοῦ τὰ οἰκεία τεκμήρια σημηναμένης! Ὡ τῆς ἀταπεινώτου μὲν ἐν συμφοραῖς, ἐπιεικούς δὲ ἐν ὑπεροχαῖς! Ὡ τῆς μήτε τῇ ἀσελγείᾳ ἠτηθηθείσης, μήτε ἐπὶ τῇ συκοφαντίᾳ δυσχερανάσης! Ὡ τῆς πᾶσι μὲν βασιλικῶς, τῇ δ' ἠδονῇ τυραννικῶς χρησαμένης! Ὡ τῆς καὶ εἰς ἀνάγκην ἐμπροσθῶν διηγῆσασθαι τὰ καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἐρυθριασάσης τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν, ἵνα μὴ δόξῃ στέφανον σωφροσύνης ἑαυτῇ περιτιθένα! Ὅτε γὰρ τῶν ἀδελφῶν τὴν ἐπιβουλήν ἐξέφηνεν, οὕτε τὸν τῆς Αἰγυπτίας ἔρωτα· ἀλλ' ἔφη· «Κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἐβραίων, καὶ ὧδε ἐποίησα οὐδὲν κακόν· ἀλλ' ἐνέβαλον με εἰς τὸν τόπον τοῦ λάκκου τούτου.» Δικαίως ἄρα ὁ τῆς σωφροσύνης νομοθέτης καὶ πρῦτα- νις ἐθράβευσεν αὐτῷ τὸν στέφανον, ἀπόβλεπτον μὲν τοῖς πάλαι, δολιδιμον δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα ἀποφύνας, et servum magnanimum exhibuit, et regem humilem sui signa edidit! O virtutem, quæ in calamitatibus quidem minime abjectam se præstitit; in eminentia vero mitem et animæquam! O virtutem,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(50) Ed. Paris. ὅπου δὲ βασιλεὺς ἀμυνάτω αὐτῇ. Sequitur lectionem codicis Vaticani. EDIT.

(51) Pro ἐμπιστευθεὶς idem habet ἐγγυρισθεὶς. Vers. seq. ἐκούφισεν auget in ἐπεκούφισεν et vers. inde 2 pro ἐδέδλητο scribit ἐμδέδλητο. POSSIN.

(52) Τῆς οἰκειᾶς δείξας. Videtur aliquod nomen substantivum deesse, cui adijciatur οἰκειᾶς, nisi forte pro eo legendum ἐπιεικειᾶς. RITT. — Inter οἰκειᾶς

et δείξας cod. Vat. inserit εὐγενείας. POSSIN.

(53) Post πραότητα cod. Vat. addit καὶ ἡμερότητα. POSSIN.

(54) Χεῖρα σωτηρίας. F. legend. σωτήριον. Illud manum salutis præbere Hebraïsmum sapit. RITT.

(55) Cod. Vat. ὦ mutat in ὡς, et vers. seq. σημηναμένης auget in κατασημνην. POSSIN.

quæ neque libidine superata est, neque calumniâ indigne tulit! O virtutem, quæ cæteris quidem omnium regum in morem, sola autem voluptate tyrannice usa est! O virtutem, quæ etiam postquam in extremam incidit necessitate, erubuit ea commemorare quæ sibi acciderunt, atque ita veritatem dicere, ne coronam castitati debitam sibi ipsi imponere velle videatur! Nam neque fratrum insidias exposuit: neque ut esset ab Ægyptia impudica amatus: sed hoc tantum dixit: « Furto subreptus sum ex terra Hebræorum, et hic non feci quidquam mali; sed conjecerunt me in locum lacus hujus⁵⁶. » Quæ cum ita sint, castitatis legislator et præses ac remunerator, jure ac merito ipsi contulit præmii loco coronam, quæ et iis qui olim ante nos vixerunt, conspicua fuit, et erit celebris etiam ad omnem quæ futura est posteritatem.

II. — ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Περὶ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι « Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος. »

« Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, » περὶ Παύλου φησὶν ὁ Χριστός, ὅτι τὸ ἀποστολικὸν αὐτῷ κήρυγμα (56) ἐνεχείρισεν. Οὐ γὰρ ἂν, ὑπὲρ ἧς τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐξέχευεν Ἐκκλησίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλῳ μὴ μέλλοντι τὴν ἀρετὴν ἀντιρρόπον συνοίσειν τῇ χάριτι· ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἐποιεῖτο τὴν μαρτυρίαν, μὴ συμβαίνουσαν ὁρῶν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος. Τρέχειν γὰρ τὸ κήρυγμα πανταχοῦ ἐβούλετο, οὐ μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ πρόσωπῳ τῶν κηρυττόντων νευρούμενον. Τὰ μὲν γὰρ σημεῖα καὶ ὑπόνοιαν δύνатаι δεῖξασθαι πονηρὰν (57) βίος δὲ ὀρθός, καὶ αὐτοῦ τοῦ διαδόλου ἐμφράττει τὸ στόμα. Μὴ τοίνυν ἐκ τῶν σημείων μόνον νομιζέσθωσαν (58) κεκρατηκῆναι τὸ κήρυγμα, οἱ μηδεμίαν βίου ὀρθοῦ βουλόμενοι ποιέσθαι πρόνοιαν. Συνέπραττε γὰρ τοῖς γινομένοις καὶ λεγομένοις καὶ ὁ τῶν κηρυττόντων βίος, μηδεμίαν λαθὴν διδούς. Εἰ τοίνυν καὶ νῦν ὁ τῶν ὑφηγητῶν βίος ἡμιλλᾷτο τῇ ἀποστολικῇ πολιτείᾳ, ἴσως μὲν καὶ σημεῖα ἐγίνετο ἂν. Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐγίνετο, ἦρκει πρὸς φωτισμὸν τῶν ὁρώντων.

ansam præbens. Si igitur hodieque vita doctorum Ecclesie apostolicam illam vivendi rationem æmularetur, fortasse miracula etiam fierent. Sin autem et nulla fierent, sufficeret ad illuminandos spectatores vel sola vita.

III. — ΝΕΜΕΣΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΩ.

Εἰς τὸ, « Πάντα, ὅσα ἂν εἶπεν ὁ Κύριος, ποιήσομεν, καὶ ἀκουσόμεθα (58'). » Καὶ εἰς τὸ, « Ὁ ψυχικὸς ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. » Καὶ εἰς τὸ, « Οὐ δύναται δένδρον πονηρῶν καρπῶν καλοῦς ποιεῖν. »

Σὺ μὲν ἴσως ἀλλόκοτον νομιζεις τὴν φωνὴν, ἅτε παρὰ Ἰουδαίων, τῶν μηδὲν ὀρθῶν ἢτε λεγόντων ἢτε πραττόντων, ῥηθεῖσαν· ἐγὼ δὲ, ἐπειδὴ ὁ νομοθέτης αὐτοῦς εἰς τοῦτο οὐ κατεμέμψατο, ἡγοῦμαι, ὅτι (59) ἃ χρὴ μαθάνοντας πράττειν, ταῦτα διὰ τοῦ

⁵⁶ Gen. xl, 15. ⁵⁷ Act. ix, 15. ⁵⁸ Deut. v, 27. ⁵⁹ I Cor. ii, 14. ⁶⁰ Matth. vii, 18.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Pro κήρυγμα idem col. legit χάρισμα et D vers. inde 3 post μηδεμίαν addit μηδενί. Possin.

(57) Jac. Cujacius ad c. 52, *Venerabili*, ex l. *De testib.* distinguit inter miracula et mira, seu mirabilia, ut illa sint solius Dei opera, quæ vel per se vel per homines contra naturam facit; ista vero etiam a dæmone aut homine præstigiatorum patrari possint. RITT.

(58) Idem scribit νομιζέτωσαν pro νομιζέθω. et

LXXX. — ARSENUPHIO LECTORI.

De Apostolo, « Vas electionis mihi est iste⁵⁶. »

« Vas electionis (id est electum) mihi est iste, » de Paulo inquit Christus, quando apostolicum ipsi præconium committebat. Neque enim Ecclesiam, pro qua pretiosum sanguinem suum effuderat, magistro temere tradidisset tali, qui virtutem industriamque suam parem et respondentem gratiæ allaturus non esset: sed neque hoc testimonium ei perhibuisset, si non vidisset paribus velut passibus progredientem ipsius animi promptitudinem cum ipsa rei magnitudine. Ubique enim locorum currere volebat præconium, non solum sermone, sed et moribus præconium facientium velut quibusdam nervis compactum. **457** Nam miracula quidem etiam suspicionem pravam recipere possunt (quasi scilicet a dæmone potius quam a Deo patrentur). Vita autem recta ipsius etiam diaboli os obturat. Quare qui nullam vitæ probæ curam suscipere volunt, non est quod existiment, per sola mira effectum fuisse, ut præconium (Evangelii) obtineret. Cooperabatur enim illis quæ fiebant ac dicebantur, etiam vita præconium illud facientium, nemini ullam reprehendendi

ansam præbens. Si igitur hodieque vita doctorum Ecclesie apostolicam illam vivendi rationem æmularetur, fortasse miracula etiam fierent. Sin autem et nulla fierent, sufficeret ad illuminandos spectatores vel sola vita.

LXXXI. — ΝΕΜΕΣΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΩ.

In illud: « Omnia quæcumque dixit Dominus, faciemus, et audiemus⁵⁷. » Nec non in illud Pauli dictum: « Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus⁵⁸. » Item in illud Christi: « Non volestis arbor mala fructus bonos facere⁵⁹. »

Tu quidem fortassis absurdam existimas esse vocem, tanquam a Judæis, nihil recti sanique vel dicentibus vel facientibus, prolatam. At ego, quia legislator ipsos in eo non reprehendit, sic arbitror: quoniam quæ discendo facere oportet, ea faciendo

D vers. inde 3 post μηδεμίαν addit μηδενί. Possin.

(58') Καὶ ἀκουσόμεθα. Neque in Hebræis fontibus hoc habetur, neque in Latino interprete. Qualia plura in Græc. Bibl. lectione notavi. Et est illustre exemplum etiam Proverb. Salom. c. xxvii, v. 19, de quo vide infra epist. 114. RITT.

(59) Inter ὅτι et ἃ χρὴ cod. Vat. 650 inserit τάχα ἐπειδὴ. Vers. post quinto, προηγούμενοι recte mutat idem in προηρημένοι. Possin.

discimus; ideo bene dictum esse: « Omnia quæcumque dixit Deus, faciemus, et audiemus. » Nam illi quidem, qui aliam quamplurimam rem discunt, probabili ordinis ratione prius audiant, deinde faciunt; qui vero divina præcepta in opus actumque producere student, ab ipsa actione discunt, non tam oratione, quam actione et opere cognitionem pariente. Re enim vera virtutis cultor per ipsam exercitationem instituitur ad virtutem, et quodammodo discit, eam et utilissimam esse, et decentissimam honestissimamque, et maxime conservantem naturæ, et utiliter sanctitam. Atque hac quidem de re hactenus dixisse sufficiat. Illud autem: « Non potest arbor mala fructus bonos facere, » non tollit pœnitentiam; sed redarguit comporationem in consuetudine vitiorum. Nam dum mala est, non potest fructus ferre bonos: ubi vero mutata fuerit atque conversa ad virtutem, tunc feret. Si enim de arboribus (naturalibus) sermo fuit Salvatori, tua vincat ratio. Sin autem de hominibus loquitur, ac exemplo sive similitudine usus est (nam quod arboribus est natura, id nobis est libera voluntatis electio) evertatur, et accedat veritati, tua suspicio. Nam qualis arbor esse tibi videtur Petrus? Bona. At quomodo (Christum) abnegavit? Malane? At quo pacto omnis terra et nullum non mare ipsius certamina et tropæa canit? Qualis deinde arbor tibi videtur Judas? Mala? At quomodo apostolico honore dignus est habitus? Bona? At quo pacto (Christum) prodidit? **458** Verum si omnes, quæ in hominibus contigerunt, mutationes in medium producere coner, imprudens magnam orationis copiam produxero. Quocirca tibi (exempla) illa (mutationum) relinquens ex sacris Litteris privato studio colligenda, ad interpretationem apostolici dicti me conferam: « Animalis (homo) quamvis in præsentiarum (quatenus scilicet et quando talis manet) non percipiat ea quæ sunt spiritus; » at certe percipiet (tunc nimirum, ubi animalis esse desierit). Et rursus: « Non potest intelligere. » Non dixit, Non poterit. Quemadmodum enim si quis ferrum ignitum videat, et dicat: Non potest frigidum esse; poterit autem frigidum fieri: sic etiam res habet in iis quæ dicta sunt. Alterum enim præsentis est temporis; alterum futuri.

LXXXII. — ATHANASIO.

Non fuisse ex usu nostro, omnium rerum cognitionem nos habere.

Equidem hoc ipsum quoque quod tu absurdum esse dicis, magnæ et singularis cujusdam sapientiæ opus esse ceuseo. Nam si omnia fuissent clara ac

Α πράττειν μανθάνομεν, διὰ τοῦτο εὐ εἰρησθαί: « Πάντα ὅσα εἶπε Κύριος, ποιήσομεν καὶ ἀκούσομεθα. » Οἱ μὲν γὰρ ἄλλο τι μανθάνοντας εἰκότως ἀκούουσι, καὶ τότε ποιῶσιν· οἱ δὲ τὰς θείας ἐντολάς εἰς ἔργον φέρειν προηγοῦμενοι, ἐπὶ τῆς πράξεως μανθάνουσι, οὐ τοῦ λόγου τοσοῦτον, ὅσον τῆς πράξεως τὴν γνῶσιν τικτοῦσης (60). Τῶ ἐντι γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς ἰσχυρῆς δι' αὐτῆς τῆς ἀσκήσεως παιδεύεται τὴν ἀρετὴν, καὶ τρόπον τινὰ μανθάνει, ὅτι χρησιμωτάτη καὶ πρεσβευστάτη καὶ φυλακτικωτάτη ἐστὶ, καὶ συμφερόντως νομοθετήται. Καὶ περὶ μὲν (61) τοῦτου ἄλλος. Τὸ δὲ, « Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρπὸς καλοῦς ποιεῖν, » οὐ τὴν μετανοίαν ἀναίρει, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ διατριβῇ τῆς κακίας διαμονὴν (62) κωμμάδει. Πονηρὸν γὰρ ἐν, οὐ δύναται καρπὸς φέρειν ἀγαθούς· μεταβληθὲν δὲ εἰς ἀρετὴν, οἶται. Εἰ μὲν γὰρ περὶ δένδρων ἦν ὁ λόγος πρὸ Σωτῆρι, κρατεῖται ὁ οὗτος λόγος· εἰ δὲ περὶ ἀνθρώπων, ὑποδείγματι δὲ ἐχρήσατο (ἄπερ γὰρ ἡ φύσις ἐκεῖνοις, τοῦθ' ἦμῖν ἡ προαίρεσις), ἀνατρεπέσθω ἡ ὑπόνοια· ὁποῖον γὰρ εἶναι σοὶ δοκεῖ δένδρον ὁ Πέτρος; Καλόν; Καὶ πῶς ἠρνήσατο; Κακόν; Καὶ πῶς πᾶσα γῆ τε καὶ θάλασσα τοὺς ἄλλους αὐτοῦ ἔδει καὶ τὰ τρόπαια; Ὅποῖον δὲ Ἰούδας; Κακόν; Καὶ πῶς τῆς ἀποστολικῆς (63) ἠξιώθη τιμῆς; Καλόν; Καὶ πῶς προῦδωκεν; Ἄλλ' εἰ πάσας τὰς γεγενημένας μεταβολὰς ἐν ἀνθρώποις εἰς μέσον ἀγάγοιμι, λάθοιμι πλῆθος λόγων ἐπειταγαγεῖν. Διόπερ ἐκεῖνά σοι (64) πρὸς ἀναλέξασθαι ἐκ τῶν Γραφῶν, ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ χωρήσω· « Ὁ ψυχικὸς, εἰ καὶ μὴ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, » ἀλλὰ δέχεται· οὐ γὰρ εἶπαν· Οὐ δέχεται, ἀλλ', « Οὐ δέχεται. » Καὶ πάλιν· « Οὐ δύναται γνῶναι, » καὶ οὐκ εἶπεν, Οὐ δυνήσεται. Ὅσπερ γὰρ εἰ τις σιδηρὸν πεπυρακτωμένον ἴδοι, καὶ εἴποι· Οὐ δύναται ψυχρὸς εἶναι, δυνήσεται δέ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων· τὸ μὲν γὰρ ἐνεστῶτός ἐστι χρόνου, τὸ δὲ μέλλοντος.

« at certe percipiet (tunc nimirum, ubi animalis esse desierit). Et rursus: « Non potest intelligere. » Non dixit, Non poterit. Quemadmodum enim si quis ferrum ignitum videat, et dicat: Non potest frigidum esse; poterit autem frigidum fieri: sic etiam res habet in iis quæ dicta sunt. Alterum enim præsentis est temporis; alterum futuri.

ΠΒ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΟ.

Ὅτι οὐκ ἦν συμφέρον, τῶν πάντων γνῶσιν ἔχειν ἡμᾶς.

Δ Σοφὸν ἐγώ γε καὶ τοῦτ' εἶναι ἠγοῦμαι, ὃ σὺ φησὶ παράλογον. Εἰ μὲν γὰρ πάντα ἦν δῆλα (65), ποῦ τῇ συνέσει ἐχρησάμεθα, μὴ οὐσης ζητήσεως; Εἰ δὲ

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(60) Τῆς πράξεως τὴν γνῶσιν τικτοῦσης. Eodem sensu Greg. Nazianz. auream banc neccit cautionem in oratione *Εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον*. Χρυσῆ ὄντως σειρὰ πλέκεται στὰν τις βίω μὲν ὀδηγῶ, θεωρίᾳ δὲ σφραγίδι βίου χρῆται. Idemque Theologus ubi τὴν πράξιν θεωρίας πρόξενον appellat. Sic habet ordo in rebus divinis: credendum prius, et faciendum, quam intelligentiam earum liceat consequi. RITT.

(61) Cum sequentib. confer ep. 72 lib. II. Id.

(62) Pro διαμονὴν scribit idem παραμονὴν. POSSIN.

(63) Ἀποστολικῆς mutat idem in ἀποστολῆς et

post ἠξιώθη omittit τιμῆς. Id.

(64) Ἐκεῖνά σοι. Malim ἐκείνας, nisi quis dicat saltum fieri ex gen. fem. in neut. Sed præstare videtur ἐκείνας, ut referatur ad μεταβολὰς. RITT.

(65) *Εἰ μὲν γὰρ πάντα ἦν δῆλα.* De sapientissimo temperamento quo Deus in Scripturis usus est, dum neque omnia plana atque obvia culvis esse voluit, neque rursus omnia æque obscura, abdita atque abstrusa, præclare monent et alii SS. Patres, ex quibus nunc laudare placet Clementem Alex., Joann. Chrysostomum, Augustinum, et ejus discipulum Prosperum Aquitanicum. RITT.

πάντα δὴλα, καὶ οὕτως ἀναπεπιτωκίμεν ἂν, μὴ ὀσης εὐρέσεως. Νῦν δὲ διὰ τῶν δῆλων, καὶ τὰ δὴλα τρόπον τινὰ καταλαμβάνεται. Εἰ δὲ διαφύγοι, καὶ οὕτως ἡμᾶς ὤφειλε, τὸ φύσημα ἡμῶν καταστέλλοντα. quæ sunt clara, quodammodo etiam ea comprehenduntur, quæ sunt obscura et abdita. Quod si nostram illa cognitionem effugiant, sic quoque nobis utilitatem ea res affert (non pœnitendam) dum nimirum fastus noster hac ratione comprimitur.

ΠΓ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Περὶ ἀκαταλήπτου. (66).

Τὰ μὲν ἐπικτὰ ῥάδιον θηράται, ἅτε οὐ πολλῆς δέομενα πραγματείας· τὰ δὲ δυσέπικτα, εἰ καὶ ἐργωδέστερα, ἀλλ' ὁμως ἄλιωτα καθέστηκε· τὰ δὲ ἀνέπικτα, οὐδαμῶς ἄλιωτα ὄντα, πόνον μὲν προξενεῖ τοῖς τολμῶσιν ἐπὶ θήρα ἐξελεῖν· καὶ οἰωδῆποτε καιρῷ (67) πρᾶγμα πάσης θήρας κρείττον θηρᾶν ἐπιχειροῦντες, τοῦ τέλους διαμαρτάνουσιν. qui ad earum investigationem sese contulerint : at qui quovis tempore rem omni captu superiorem venari aggrediuntur, sine (ac voto suo) excidunt.

ΠΔ'. — ΛΟΥΚΙΑΝΩ (68).

Κακὸν μὲν τὸ ἀδικεῖν· κάκιον δὲ τὸ ἀδικῶς ψηφίζεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ἐπιβία βοηθείας καταλιμπάνει τῷ ἀδικηθέντι· τὸ δὲ καὶ ταύτην ἀφαιρεῖται, βεβαιώσαν τὸ ἀδικημα. Μήτ' οὖν ἀδικῶμεν· μήτ', ἂν κρίται εὐρεθείμεν (69), ἀδικῶς ψηφίζόμεθα.

ΠΕ'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Εἰς τὸ, « Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. »

Κινδυνεύεις, ὦ σοφὲ, ἀγνοεῖν, ὃ πάντες ἴσασι· γέγραφας γάρ· Τί ἐστι, « Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, καὶ δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται; » Ὅτι γὰρ πάντες τοῦτο ἴσασι, οὐ μόνον οἱ τῶν ἱερῶν χρησμῶν τρόφιμοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδαμῶς τούτων (70) ἐντετυχηκότες, μαρτυρεῖ καὶ Δημοσθένης λέγων· Ὅς ἅπας μὲν λόγος, ἂν ἀπόντα ἔργα ἔχη, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν (71). Καὶ οἱ ἐξωθεν δὲ νομοθεταὶ οὐκ ἀπὸ ῥημάτων, ἀλλὰ ἀπὸ πραγμάτων τοὺς ἐπὶ καθοισίωσει κρινομένους κολάζουσιν (72). Ὁ δὲ Χριστὸς δύο προ-

⁶⁶ Tit. 1, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(66) Περὶ ἀκαταλήπτου. Confer Joannem Chrysostomum *De incomprehensibili Dei natura*. RITT.

(67) Καὶ οἰωδῆποτε καιρῷ. Malim, οἱ δὲ οἰωδῆποτε. RITT.—Verba καὶ οἰωδῆποτε καιρῷ cod. Vat. omittit, loco illorum hæc ponens, κέρδος δὲ οὐδὲν πρ. POSSIN.

(68) Non Loukianῶ sed Loukᾶ λαμπροτάτῳ hæc ep. inscribitur in cod. Vat. 650. POSSIN.

(69) Εὐρεθείμεν. F. legend. ἀπρεθείμεν. RITT.

(70) Pro τούτων scribit τούτοις cod. Vat. 650. In Versu post secundo, pro ἂν ἀπόντα ἔργα ἔχη cod. idem scribit ἂν ἀπῆ τὰ ἔργα. POSSIN.

(71) Demosthenica hæc sententia totidem fere verbis exstat *Olynthiaca* 2 : "Ἄπας λόγος, ἂν ἀπῆ τὰ πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν. Et brevius extrema oratione ad epistolam Philippi : "Ἄπας λόγος μάταιός ἐστι πρᾶξεων ἀμοιρος γενόμενος. Nec mihi dubium est, quin ex iisdem Demosthenicis etiam suum hoc distichon fecerit, quisquis ejus auctor est, quod exstat lib. 1 *Antholog.*, tit. 44, *Εἰς λογογραφίαν, ἦτοι ἐποποιεῖται*·

A manifesta (in divinis Litteris), ubi prudentia usi fuisset, remota inquisitione? Sin autem omnia fuissent obscura, sic quoque excidisset (cognitione), cum nulla sit inventio. Nunc autem per ea

LXXXIII. — EULOGIO.

De incomprehensibili.

Eæ quidem res, quæ comprehendendi possunt, facilius investigantur, utpote non multo negotio indigentes; quæ vero ægre comprehendendi queunt, tametsi operosiores sint, attamen ejusmodi sunt, ut capi tandem possint; quæ vero plane comprehendendi nequeunt, ejus videlicet naturæ, ut captum omnem effugiant, eæ laborem quidem ac molestiam illis conciliant, qui quovis tempore rem omni captu superiorem venari aggrediuntur, sine (ac voto suo) excidunt.

LXXXIV. — LUCIANO.

Malum quidem est injuste agere : sed injustam ferre sententiam, id vero longe est deterius. Alterum enim spem auxilii relinquit ei qui injuria affectus est ; alterum vero hanc ipsam spem aufert, et injustum factum corroborat. Quapropter neque injuste agamus, neque, si forte judices eligamus, injuste calculum feramus.

LXXXV. — HERONI SCHOLASTICO.

In illud Pauli dictum, « Profitentur se nosse Deum, factis autem negant ». »

Tu vero, o sapiens, ignorare mihi videris id quod omnes norunt. Per litteras enim quæsisivisti, quid sibi velit illud : « Deum se nosse profitentur ; factis autem negant ? » Nam quod omnes hoc sciant, non solum sacrorum oraculorum alumni, sed etiam illi quibus hæc nullo modo contigit cognoscere, etiam Demosthenes suo confirmat testimonio, dum ait : **459** Quam omnis oratio, si absint facta, vanum quiddam atque inane est. Quid, quod etiam qui extra Ecclesiam sunt legislatores in eos qui judicium

Πᾶς λόγος ἐστὶ μάταιος, ὃ μὴ τετελεσμένος ἔργῳ. Καὶ πᾶσα πρᾶξις τὸν λόγον ἔργον ἔχει.

Quod sic reddidi :

Omnis inanis abit viduata oratio factis :

Et ducit quævis actio verba in opus.

Priorem versum variata oratione sic quoque possis exprimere :

Pondere verba carent, nisi vocem facta sequantur.

Omnis, cui desunt res, est oratio vana.

vel :

Verba, quibus desunt res factaque, cassa feruntur.

Eodem pertinet ista quoque ejusdem summi oratoris sententia in Philippica mox ab initio : Εἰκότως τὰ ἔργα τοὺς λόγους πᾶρέρχεται, καὶ προσέχουσιν ἅπαντες, οὐχ οἷς εἰπέ ποτέ τις δικαίους, ἀλλ' οἷς ποιεῖ. Confer Isidor. ep. 342 libri 1 et passim alibi. RITT.

(72) Læxæ majestatis crimen non verbis, sed fa-

imminutæ majestatis subierunt, non ob verba dictaque, sed ob facta animadvertunt: Christus autem cum duos unius patris filios proposuisset, quorum unum, cum audivisset (mandatum paternum) in vineam abeundum, et ibi opus faciendum esse, qui promiserat quidem se iturum, non tamen ivit, reprehendit: alterum autem, qui non promiserat, sed tamen opus fecit, approbavit. Non enim verbis melius, quam factis sententiæ animorum æstimantur. Verbi gratia, Deum esse confiteris. Recte tu quidem dixisti. Est enim revera Deus. Sed exiguum quiddam est oratio, nisi ab operibus accedat testimonium. Nam si Deum verbis professus, ea tamen facias, quæ quis fecerit, qui cogitet Deum nullum esse, quomodo, quæso, non ipsum opus redarguet dictum, et mores, falsitatis convincent orationem? Quare per ea quæ facis, Deum esse profiteri, ut et sermo et mores hoc prædicent, et qui audiunt, persuadeantur. Quod si usque ad orationem constiteris, actionis autem et officii parvam duxeris, equidem non capio orationem, quæ absque tua effectione ejus quod deceat, auditoribus possit persuadere.

LXXXVI. — PAULO.

In illud, « Oculum pro oculo, » et quæ sequuntur⁶¹.

Prope est, ut ignores, etiam illa legis capita, quæ crudelitatis plena esse videntur, humanitatem atque mansuetudinem spirare. Nam quod lege cautum est, ut oculus pro oculo excludatur, non est crudele, neque immane; sed siquidem is sensus, qui prima fronte apparet, accipiatur, justitia plenum est; si vero interior sensus expendatur, etiam humanitate, ut aiebam, refertum est. Nam ut eum, qui alteri quid inique facere meditatur, compescat metu similis perpressionis, et ita improbitatem reprimat, ideo hoc jure meritoque ita sancivit.

LXXXVII. — PANELLENIO.

Ex lib. qui Exodus inscribitur: « Petat unusquisque a vicino vasa argentea et aurea⁶², » etc.

Illud ipsum quoque, quod objectum ais tibi fuisse ab illo qui tecum disputavit, summam spirat justitiam. Quia enim Ægyptii Hebræis longo tempore servientibus nullam reddiderunt mercedem, idcirco fons justitiæ effecit, ut ea ab invitis exigetur. « Propterea, inquit, unusquisque commodato sumat

⁶¹ Exod. xxi, 24. ⁶² Exod. iii, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

ctis committitur: facta, inquam, hic puniuntur, non verba. Vid. l. unica. C. Si quis imperatori male-dixerit. Cornel. Tacitus lib. i Annal. de Tiberio: « Legem majestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem; sed alia in judicium veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta republica majestatem pop. Rom. minuisset, facta arguebantur, dicta impune erant. » RITT.

(75) Cod. Vat. post επαγγειλάμενος addit μέν. Vers. post 3, μικρόν mutat in μικρός. Vers. inde 5,

A θεις ενός πατρός παιδας, τὸν μὲν ἀκούσαντα, εἰς τὸν ἀμπαλῶνα ἀπελθεῖν, καὶ ἐργάσασθαι, ὑποσχόμενον μὲν, μὴ ἀπεληλυθότα δὲ, ἐμέμψατο τὸν δὲ μὴ επαγγειλάμενον (75), ἐργασάμενον δὲ, ἀπεδέξατο. Οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασιν αἱ γῶμαι, τοῖς δὲ δρωμένοις ἀμεινον κρίνονται. Οἶον, Θεὸν ὁμολογεῖς εἶναι: καλῶς μὲν ἔφη: ἔστι γάρ. Ἀλλὰ μικρὸν ὁ λόγος, μὴ τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων μαρτυρίας προσουσης. Ἐάν γὰρ Θεὸν ὁμολογῶν εἶναι, πράττεις ἅπαν ἂν τις πράξει ἐννοῶν μὴ εἶναι Θεόν, πῶς οὐ τὸ ἔργον ἐλέγξει τὸ ῥῆμα, καὶ ὁ τρόπος παραγράφεται τὸν λόγον; Δι' ὧν τοίνυν πράττεις, ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι: καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ τρόπος τοῦτο κηρύττει, καὶ οἱ ἀκούοντες πείθονται: ἐάν δὲ ἔχρη τοῦ λόγου σταίης, περὶ δὲ τὸ πράττειν τὸ δέον (74) ὀλιγωροῖς: οὐ χωρῶ λόγον, ὅστις, ἀνευ τοῦ ποιεῖν σε ἂ προσήκει, δυνηθήσεται τοὺς ἀκούοντας πείσαι.

ΠΓ'. — ΠΑΥΛΩ.

Εἰς τὸ, « Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὅτι καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἀπάνθρωπα τοῦ νόμου, ἡμερότητα πνεῖ: τὸ γὰρ νενομοθετησθαι: « Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ » ἐκκολάπτεσθαι (75), οὐκ ὡμὸν καὶ ἀπάνθρωπον, ἀλλὰ δικαιοσύνης μὲν γέμει ἐκ τοῦ προχείρου λαμβανόμενον νοούμενον δὲ, καὶ φιλανθρωπίας, ὡς ἔφη. Ἴνα γὰρ τῷ φόβῳ τοῦ παθεῖν τὸν μέλλοντα δρᾶν σωφρονίσῃ, καὶ ἀναστειλῇ τὴν κακίαν (76), τοῦτο εἰκότως διεγύρουσεν.

C

ΠΔ'. — ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩ.

Τῆς Ἐξόδου. « Αἰτήσασθε ἕκαστος παρὰ τοῦ πλησίον σκεῦή ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, » καὶ τὰ λοιπά.

Καὶ σ' ἐτὸ, ὃ φης προβεβλησθαι τὸν πρὸς σὲ διενεχθέντα, δικαιοσύνης ἀκροτάτης πνεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς Ἑβραίοις (77) μακρὸν δουλεύσασι οἱ Αἰγύπτιοι χρόνον τὸν μισθὸν οὐκ ἀπέδοσαν, ἀκοντας αὐτοὺς εἰσπραχθῆναι παρεσκεύασεν ἡ τῆς δικαιοσύνης πηγὴ. Διὰ τοῦτ', ἔφη, χρησάσθω ἕκαστος παρὰ τῆς γείτονος

D inter εἶναι et καὶ idem inserit Iva. Possin.

(74) Idem τὸ δέον verit in τὰ δέοντα. Id.

(75) Cod. Vat. 650 pro ἐκκολάπτεσθαι suggerit ἐκκόπτεσθαι. Vers. antep. τῷ mutat in τὸ. Id.

(76) Similiter Isidor. noster ep. 133 lib. ii et inf. ep. 209, ἐν τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν προαναστῆλλον τὸ κακόν. RITT.

(77) Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς Ἑβραίοις. Confer Isidor. lib. i epist. 196. Sic et alii SS. Patres excusant, imo justum pronuntiant illud Hebræo rum ab Ægyptiis ablatum spoliū. Id.

αὐτοῦ καὶ συσκέψου σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ. » Εἰ μὲν γὰρ μὴ δουλεύσασαι τοῦτο προσέταξεν, ἴσως ἂν τις ἄδικον τοῦτο ἐνόμισεν εἶναι. Εἰ δὲ τοὺς τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένους χρήμασιν ἀμύνασθαι ἐκέλευσεν, οὐ μόνον μὴ ἠδικῆσθαι ἐκείνους ἂν ἐγῶγε φαίην, ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἰσὴν τιμωρίαν ἀπητήσθαι· πῶς γὰρ ἴσον, χρημάτων στέρησις, καὶ ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς οὐ μόνον τὰς οὐσίας προτεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκειν οἱ νῦν ἔχοντες ἐθέλουσιν ;

tio, et libertatis spoliatio? pro cujus conservatione illi quibus cor sapit, non tantum opes, sed etiam vitam ac sanguinem profundere non recusant.

ΠΗ'. — ΖΩΙΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ λήθης.

Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, καίτοι πνευματικοῦ κομῶν χάρισμασι, τῆς ἀναγνώσεως οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο σπουδὴν. Διὸ καὶ τῷ θρόμβω αὐτοῦ τῷ περιδελέπτῳ ἔγραφε· « Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει. » Δεινὸν γὰρ μάλιστα τῷ γευσασμένῳ τῆς θείας σοφίας ἐστερηθῆναι ταύτης, οὐ μόνον τῆς μνήμης οὐ προσγινομένης, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπαρχούσης λήθῃ διολλυμένης. Αὕτη γὰρ μάλιστα ἡ δύναμις, εἰ μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν θεραπεύεται, ἀποφοιτῆν πέφυκεν, ἀργία, καὶ βραθυμίας καὶ σκῆψως μὴ ἀνεχομένη (78). « Ὅπερ οἱ πολλοὶ (78) ἀγνοοῦντες, μᾶλλον δὲ τὴν οἰκίαν ἀμαθίαν περιστέλλοντες, κωμωδοῦσι τοῖς φιλολόγοις καὶ σοφοῖς, οὐκ εἰδότες ὅτι ἡ σοφία σοφοῖς φοιτηταῖς μάλιστα χαίρει.

ΠΘ'. — ΦΙΛΙΤΡΩ (79).

Εἰς τὸ γειραμμένον ἐν τῷ νόμῳ, « Πένητα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει. »

Καὶ τῆς δυναστείας τὴν ἀπληστίαν, καὶ τῆς πενίας τὴν φιλοπραγμοσύνην κολάζων ὁ νομοθέτης, ἐθέσπισε· « Μὴ ἐλεήσεις πένητα ἐν κρίσει. » οὐκ ἀπανθρωπιαν διδάσκων, ἀλλὰ τὴν κακουργίαν ἀναστῆλων, ἵνα μὴ τῇ πενίᾳ εἰς φιλοπραγμοσύνην καταχρῆσονται. Εἰ δὲ τὸν πτωχὸν, τὸν τῷ δυσνοουθετήῳ θηρίῳ μαχόμενον τῇ πενίᾳ, ἀπέπειν ἐλεῖσθαι, πολλῶ μᾶλλον τῶν πλουσίων τὴν ἀπληστίαν ἐκόλασεν.

Ἱ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Περὶ ἀναγνώσεως. Κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Καὶ τοῖς ἕως τῶν τῆδε ὀριζομένοις εἶναι τὰ πράγματα, μετριώτερα (80), οἶμαι, ἢ τοῦ βίου τελευτῆ

⁷⁸ I Tim. iv, 13. ⁷⁹ Exod. xxiii, 3.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(78) Præclarus locus de memoria, eam quotidianis exercitiis indigere quibus alatur et confirmetur, sine quibus perdat. Quintil. lib. xi *Orator. instit.*, c. 2 : « Si quis, inquit, unam maximamque a me artem memorie quaerat, exercitatio est, et labor : multa ediscere, multa cogitare, et, si fieri potest, quotidie, potissimum est. Nihil æque vel augetur cura, vel negligentia intercidit. » RITT.

(78) « Ὅπερ οἱ πολλοί. Ita Græci vocant vulgus

A a vicina sua et contubernali vasa argentea et aurea. » Nam si quidem id præcepisset (Deus Hebræis) cum non servissent, fortassis rem hanc injustam aliquis existimare potuisset. Sin autem eos qui libertate spoliati fuerant jussit vindicare hanc injuriam ablati pecuniis, equidem illos (spoliatores libertatis) non solum non injuria ulla, sed ne quidem **460** sat gravi parique poena affectos fuisse dixerim. Qui enim inter se comparari possint, pecuniarum ablatio, et libertatis spoliatio? pro cujus conservatione illi quibus cor sapit, non tantum opes, sed etiam vitam ac sanguinem profundere non recusant.

LXXXVIII. — ZOILO PRESBYTERO.

De oblivione.

Ipse quoque Paulus, divinus ille vir, quantumvis B spiritualibus donis ornatus esset, lectioni tamen non parvam dedit operam. Quamobrem etiam conspicuo illi alumno suo scripsit : « Attende lectioni ⁷⁸. » Grave enim atque acerbum est ei qui divinam sapientiam gustavit, hac privari, memoria non solum nulla nova accessione aucta, sed etiam illa quæ fuit per oblivionem obliterata ac pereunte. Hæc enim facultas vel maxime præ cæteris, nisi in dies singulos excolatur, abire solet, ignaviae et socordiae atque cunctationis impatiens. Quod cum ignorent multi, ac potius suam ruditatem foveant, litterarum studiosos ac sapientes derident ac traducunt, nescientes sapientiam sapientibus discipulis maxime gaudere.

LXXXIX. — PHILITRO.

C In id quod scriptum est in lege, « Pauperem non misereberis in judicio ⁷⁹. »

Et potentiae inexplebilem cupiditatem, et paupertatis curiositatem castigans legislator, sanxit : « Non misereberis pauperem in judicio ; » non quasi qui crudelitatem doceat, sed qui maleficium reprimat et coerceat, ne homines paupertate ad curiositatem abutantur. Si autem pauperi, qui cum bellua non facile rationis imperium sequente colluctatur, misericordiam (in judicio) tribui interdixit : multo certe magis divitum insatiables cupiditates (eodem præcepto) compescere voluit.

XC. — ALYPIO.

D De lectione (sacrarum Litterarum), contra paganos. — De gratia divinitus inspiratarum Scripturarum, et de utilitate ex illis capienda.

Etiam ab iis, qui omnia hujus vitæ spatii includunt, et cum ea terminari putant, tolerabilior vitæ

hominum : quibus et charienter opponuntur, qui hic Isidoro sunt οἱ φιλόλογοι καὶ σοφοί. Id.

(79) Inscrubitur in cod. Vat. 650 Φιλίτρον, Philitrio. Vers. 3 cp. idem πένητα mutat in πτωχόν. POSSIN.

(80) Cod. Vat. μετριώτερα mutat in μετριώτερον et vers. seq. pro ἐν τῇ ζωῇ scribit ἐν τῷ ζῆν, et mox post eîs addit ἔτερος. Id.

traducere propter illos, qui pulchritudine corporis abusi sunt ad nequitiam. Deinde, quia multi hanc velut artem factitant, ut hominibus maledicant et obtrecent. Tertio, multi mortales, quia ipsam attingere animam non potuerunt, exterius appositum ornatum vulnerare aggradiuntur. Et attestantur hoc (nihil enim vetat quominus iterum iisdem exemplis utamur), cum Josephus ipse, qui et fratrum et heræ calumniis appetitus est: tum Susanna a senioribus condemnata. Sed incorruptus iudex et illum et istam coronavit. Quare noli in formam conferre culpam, sed potius in turpem ac deformem animam, quæ in pulcherrimo corpore habitat, idque deonestat, probro affectum.

LXXII. — HERONI SCHOLASTICO.

Eadem de re.

Illam quidem felicitas, quæ alicui præter rationem contigit, solet plerumque in contumeliam procedere. Quæ vero secundum rationem obvenit, sæpe numero bonum parit exitum. Verumtamen non desunt etiam aliqui ex eorum numero, qui præter rationem ac meritum suum nacti potentiam, prosperitatis auram moderate tulerint, atque ita laudem fuerunt consecuti: contra ex iis qui nobili prosapia et splendidis parentibus orti fuerunt, nonnulli existerunt, qui honorem suum in contumeliam verterent. Quapropter oportet animi propositum ac voluntatem potius accusare eorum, qui potentia ac opibus suis ultra rectæ rationis modum utuntur.

452 LXXIII. — EUSEBIO EPISCOPO.

In arcam fœderis, et propitiatorium, et cherubim, et manna, et virgam Aaronis.

Arca quidem, et propitiatorium, quod erat arcae operculum, imago ac typus fuit hominis divina oracula custodientis, et propitium habentis Deum, et a divinis virtutibus (id est, angelis) custoditi: ut Psalmorum scriptor ait: « In corde meo abscondi oracula tua ». Quam etiam ob causam dicebat: « In umbra alarum tuarum proteges me »: quomodo scilicet ex divinis virtutibus (angelis) cherubim alis protegebant et arcam et propitiatorium, vel potius Christi, qui legem implevit, et quique factus est propter peccatis nostris, signa ostendit evidentissima: qui, legem implens, sic expiaturus erat peccatum omne mundi. Proposuit namque ipsam Deus (ut ait Dominicorum oraculorum promus condus ille Paulus) propitiatorium, ut in ipsius san-

⁴⁶ Psal. cxviii, 14. ⁴⁷ Psal. xvi, 9. ⁴⁸ I Joan. ii, 2. ⁴⁹ Rom. iii, 25.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(29) Αὐτὴ τε. Malim, αὐτὴ τε, quia præcessit αὐτός τε. Ad hanc porro epist. operæ pretium est conferre non modo Isidori epist. 78, infra et alias, sed etiam quæ de utriusque castitate, et Josephi et Susannæ, præclare scripsit auctor libri *De disciplina et bono pudicitie*, qui cum Cypriani operibus conjungi solet. RITTA.

(30) Cod. Vat. 650 pro ἄλογος legit παράλογος. Vers. 6. εὖ ante προγόνων idem mutat in ἐκ., et vers. seq. ante τιμὴν ponit τήν. Possin.

(31) In titulo pro ἐπισκόπῳ idem cod. habet πρεσβύτερῳ. Id.

(32) Post ἐπιθεμα idem cod. addit ὡσανεὶ πῶμα, sed in margine e regione ascribit, ὡς ἂν ἐποιεῖ.

οὐκ ἠδυνήθησαν, τὸν γοῦν ἐξωθεν αὐτοῖς περιελαίμων κόσμον τρώσαι ἐπιχειροῦσι. Καὶ μαρτυροῦσιν (οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν τοῖς αὐτοῖς παραδείγμασι χρῆσασθαι) αὐτὸς τε ὁ Ἰωσήφ, ὁ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς δεσποίνης συκοφαντηθεὶς· αὕτη τε (29) ἡ Σωάννα, ἡ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων κατακριθεῖσα. Ἄλλ' ἀδέκαστος κριτὴς κἀκαίρων καὶ ταύτην ἐστεφάνωσα. Μὴ τοίνυν τὸ κάλλος αἰτιῶ, ἀλλὰ τὴν αἰσχρὰν ψυχὴν, τὴν ἐν τῷ καλλίστῳ σώματι οἰκοῦσαν, καὶ τοῦτο ἐνοθρίζουσαν.

OB. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ [τοῦ] αὐτοῦ.

Ἡ μὲν ἄλογος (30) εὐπραγία ὡς τὰ πολλὰ εἰς ὕβριν χωρεῖ· ἡ δὲ κατὰ λόγον, πολλάκις ἀγαθὸν ὠδίνει πέρας. Πλὴν τινες καὶ τῶν παραλόγως δυναστευσάντων τὴν τῆς εὐπραγίας αὐραν μετρίως ἐνεγκόντες, ἐπαίνων τετυχῆσαι· καὶ τῶν εὐπατριδῶν καὶ εὐπρογόνων λαμπρῶν εἰς ὕβριν τιμὴν ἔτρεψαν. Διὸ χρὴ τὴν προαίρεσιν μάλλον αἰτιᾶσθαι τῶν πέρα τοῦ μετρίου ταῖς δυναστείαις χρωμένων.

OG. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (31).

Εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ τὰ χειροῦδιμ, καὶ τὸ μάννα, καὶ τὴν βάβδρον Ἀαρῶν.

Ἡ μὲν κιβωτός, καὶ τὸ ἱλαστήριον, ὅπερ ἦν τῆς κιβωτοῦ ἐπιθεμα (32), ἀνθρώπου (33) φυλάττοντος τὰ θεῖα λόγια, καὶ ὧν ἔχοντος τὸν θεόν, καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν θείων δυνάμεων, καθὼς φησιν ὁ Μελεβδός· « Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγια σου » διὸ καὶ ἔλεγεν· « Ἐν σκέπη τῶν πτερύγων σου σκεπάσεις με » οἷον τῶν δυνάμεων τὰ χειροῦδιμ τοῖς πτέρυξι· καὶ τὴν κιβωτὸν ἐφύλαττον (34), καὶ τὸ ἱλαστήριον· φυσικώτερον δὲ, τοῦ τὸν νόμον πληρώσαντος Χριστοῦ, τοῦ γενομένου ἱλασμοῦ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐδήλου ἐναργῆ τεκμήρια· ὅστις τὸν νόμον πληρῶν, οὗτος ἱάσεται τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. Προέθετο γὰρ αὐτὸν ὁ θεός, ὡς φησιν ὁ τῶν Δεσποτικῶν χρησμῶν ταμίης, ἱλαστήριον· ὥστε ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι ἐνδείξασθαι τὴν οἰκείαν δικαιο-

D Vers. 4 pro φυλαττόμενον, idem habet φυλαττομένου. Vers. 7 inter τῶν εἰ δυνάμεων idem inserit θείων. Id.

(33) Ἀνθρώπου. Ne quis forte putet, ante hoc nomen deesse aliquid tale, εἰκῶν ἔστιν, vel τύπος ἦν (id quod mihi prima fronte videbatur), is sciat, ἀπὸ κοινοῦ repetenda et aptanda omnibus præcedentibus illa (vers. 11), ἐδήλου ἐναργῆ τεκμήρια. RITTA.

(34) Pro ἐφύλαττον cod. Vat. 650 habet ἐκάλυπτον, et mox pro τοῦ τὸν legit τοῦτον τόν. Vers. post 2, post ἐδήλου addit γάρ. Vers. seq. pro ὅστις scribit idem ὅτι ὁ. Vers. inde quinto, ante λύτρον tollit γάρ. Possin.

σύνη. Ἀντεισηγάγε γὰρ λύτερον τῶν Μονογενῆ, ἵνα ἔχη λόγον ἢ χάρις. Ἐν γὰρ ὑπὲρ πάντων, καὶ ὑπὲρ τὴν πάντων ἀξίαν ἱερεῖον δεξάμενος, καὶ τὴν ἐχθρὰν ἔλυσε, καὶ τὴν καταδικὴν ἀφῆκε, καὶ εἰς υἰοθεσίαν ἀνῆγε (35), καὶ μυρία ἀγαθὰ ἐκόσμησε. Τὰ δὲ χερουβὶμ, θρόνος ὄντα καὶ ἄρμα τοῦ Θεοῦ (« Ὁ καθήμενος γὰρ ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, ἐμφάνθη »), ἐδήλου τὸν ὧ κατεσκευάσται ὁ ναὸς, ὅτι ἀχώριστός ἐστι καὶ ἀσχημάτιστος. Τῆς δὲ βασιλείας αὐτοῦ σύμβολον ἔκειτο ταῦτα. Ἐπειδὴ γὰρ ναοῦ λόγος οὐδεὶς, ὃν μὴ στέφει ἀγαλμα· ὁ δὲ τούτων ἡγεμὸν καὶ ποιητὴς ἐπέκεινα πάσης φύσεώς ἐστι καὶ ἀνθρωπίνης ἐπινοίας, διὰ τοῦ θρόνου (36) τοῦ παμβασιλέως Δεσπότητος ἐχαρακτήρισε (37). Τὸ δὲ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἄαρὼν ἢ βλαστήσασα, μὴνύει, τὸ μὲν, ὅτι θείας ἀπολαύσεως τε καὶ τροφῆς ὁ τῶν θείων θεσμῶν φύλαξ κοινωθήσειεν· ἡ δὲ, ὅτι οἱ παραβαίνοντες αὐτοῦς, καὶ οἱ τῆ ἱερωσύνης οὐ δεόντως ἐπιτηδῶντες, σωφρονισθῆσονται.

narum legum custos particeps etiam futurus sit fructus et alimenti divini : ista vero, quod eorumdem transgressores, qui que in sacerdotium non convenienter insiliunt, puniendi sint.

ΟΔ'. — ΜΗΝΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας.

Ἦνίκα τὸν πολυθρύλλητον ἐκείνον ναὸν, καὶ τὴν περιβόητον καὶ πολλοὺς πολέμους ἀναιμακτὴ νικῆσασαν τῶν Ἰουδαίων μητρόπολιν πῦρ Ῥωμαϊκὸν, διὰ τὸ τετολησθαι ἐν αὐτῇ κατὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ ἀτόλμητα, ἔκλινε· τότε δὴ καὶ αὐτοὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης αἰχμαλώτων τρόπον διεσπάρησαν. Δυνάμενος γὰρ αὐτοὺς ἀνελεῖν αὐτὸς ὁ παροινθηθεὶς, διὰ πολλὰ τοῦτο οὐ πεποίηκε· πρῶτον μὲν καιρὸν αὐτοῖς μετανοίας διδοῦς· δεύτερον δὲ ἵνα καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ (38) ἴδωσιν εἰς ἔργον ἐκβεβηκυίας. Ἡ μὲν γὰρ ἦν « Ἴδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· » ἡ δὲ, « Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται· » τρίτον, ἵνα πανταχοῦ τὴν δόξαν αὐτοῦ διαλάμπουσαν θεώμενοι, παρακινῶνται, καὶ ἐνοήσαντες ὅτι ἐπὶ τῶν προγόνων καὶ εἰδωλολατροῦντες, καὶ παιδοκτονοῦντες, καὶ προφῆτας σφάζοντες, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθον, ἀλλὰ σωφρονιζόμενοι, πάλιν οἴκαδε ἐπανήγοντο· νῦν δὲ αἰχμαλωσίαν ὑπομένουσιν ἀνακλησέως ἄμοιρον· καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνοῖεν. Εἰ δὲ μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων παιδευθεῖεν, διὰ τῶν ἐκείσε τιμωριῶν καὶ ἄκοντες ὁμολογήσουσιν, ὅτε αὐτοῖς τῆς μεταγνώσεως ὄφελος οὐδέν.

apud animum reputant, ut veritatem quoque agnoscant. Quod si ab ipsis rerum argumentis sese erudiri non patientur, tormentis suppliciorum in altera vita propositorum vel inviti ad confessionem veritatis adigentur, quando nullam ipsis poenitentia utilitatem afferet.

⁶⁶ Psal. LXXIX, 2. ⁶⁷ Luc. XIII, 35. ⁶⁸ ibid. 2.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Idem cod. ἀνῆγε mutat in ἀνήγαγε. Vers. seq. pro ὄντα legit ὄν. Vers. post 3, ἀχώριστος mutat in ἀχώρητος, et vers. secundo post στέφει addit τό. Vers. seq. pro τούτων, habet τῶν πάντων. Possin.

(36) Post θρόνου cod. Vat. addit τὴν, et mox pro Δεσπότητος habet Δεσποτίας. Vers. inde 2, pro ἀπολαύσεως τε καὶ, solium ponit ἀπολαύσεται. Vers. eodem et seq. quod exstat in edito κοινωθήσεται abest

A guine suam ostenderet justitiam. Introduxit enim pretium redemptionis unigenitum Filium suum, ut locum ac rationem justam haberet gratia ac venia. Unica enim pro omnibus recepta victima, quæque omnium dignitatem ac pretium longe superaret, et inimicitiam dissolvit, et condemnationem remisit, et in adoptionem filiorum nos reduxit, et infinitis bonis exornavit. Cherubim vero, quæ erant thronus et currus Dei (scriptum est enim : « Qui sedes super cherubim, manifestare »), illum ostendebant, cui conditum erat templum, quod loco capi et figura exprimi non possit. Regni autem ipsius hæc erant posita symbola. Quia enim nulla habetur ratio ejus templi, quod nullum coronat simulacrum : ille vero horum præses et conditor ultra omnem naturam positus est, supraque omnem humanæ mentis conceptum, per thronum omnibus imperitantis Domini ipsum repræsentarunt. Manna vero, et virga Aaronis quæ germinarat, significat, illud quidem quod divinarum legum custos particeps etiam futurus sit fructus et alimenti divini : ista vero, quod eorum-

LXXIV. — MENÆ DIACONO.

De Judæorum captivitate [et excidio finali].

Quando celeberrimum illud templum, et famigeratissimam Judæorum metropolim, quæ multis in bellis absque sanguine victrix olim exstitit, ignis Romanus ad terram inclinavit, quod in ipsa contra Christum iufanda illa fuerint perpetrata : tunc sane et ipsi per totum orbem terrarum instar mancipiorum dispersi sunt. Cum enim eos ipse qui injuria tam enormi affectus fuerat, tollere de medio potuisset, multis de causis id non fecit : 453 primo quidem tempus ipsis concedens ad poenitentiam agendam ; deinde vero, ut et prædictiones ipsius viderent in opus productas. Alia enim erat : « Ecce relinquitur domus vestra deserta ». Alia erat hæc : « Non manebit lapis super lapidem, qui non destruetur ». Tertio, ut ubique locorum gloriam ipsius fulgentem conspicientes, urantur : et dum cogitant se, majorum suorum temporibus, quamvis et idololatriam exercerent, et liberos proprios occiderent, et prophetas mactarent, nihil tale tamen passos esse : sed castigatos, domum tandem reductos fuisse ; nunc autem captivitatem sustinere revocationis prorsus expertem : hæc, inquam, dum

a codice Vatic. 650. lo

(37) Δεσπότητος ἐχαρακτήρισε. Videtur in medio deesse αὐτὸν, sc. τὸν ἡγεμὸνα καὶ ποιητὴν. Et ἐχαρακτήρισε, δηλονότι τὰ χερουβὶμ, nisi quis multū leg. ἐχαρακτήρισθη. RITT. — Sed vide superiorem notam.

(38) Pro αὐτοῦ cod. Vat. 650 habet αὐτοῖς. POSSIN.

LXXV. — ADAMANTINO.

In idem.

Si cognoscere aves quibusnam poënis scelerati Judæi, qui contra Christum insanierunt, affecti sint, in manus sume Josephi, Judæi quidem, at veritatis studiosi viri, historiam de excidio, ut videas divinitus actam historiam, qualem nec tota series temporum vidit, ex quo et quandiu homines exstiterunt. Nam ne quisquam denegaret fidem ipsorum calamitatibus, quamvis et fidem et exemplum ac consuetudinem omnem superantibus, idcirco non extraneum aliquem (fortassis enim vel potius necessario, non invenisset fidem), sed hominem ex eadem gente oriundum et institutorum patriorum servantissimum quæ Judæis evenerunt, tragico stylo describerei.

LXXVI. — HERONI PRESBYTERO.

In id quod dictum est, « Simile est regnum cælorum grano sinapis ».

Enuntiationis vis ac gravitas, id quod dicitur, velut ob oculos ponit clarioribus quibusdam et in oculis incurrentibus rebus addibitis : quo fit ut etiam auditores quasi ejusdam lyræ sono deliniti detineantur : et maxime quidem, quando instituitur tractatio de rebus quæ neque admodum consuetæ sunt, neque nimis vulgares atque protritæ, sed vulgo hominum abditæ, et quarum sapientia est penes eos qui de illis verba faciunt, a qua etiam audientium vehemens existit cupiditas ac studium cognoscendi. Alliciendi namque vim habet, quod non valde familiare est. Hæc autem ea occasione dixi, quia scripsisti mihi : Quid sibi velit, quod regnum cælorum grano sinapis comparetur. Exillis quidem est, cum seminatur, divini præconii sermo, si cum illis conferatur dogmatibus, 454 quæ unquam tradita sunt ab iis qui sapientiæ fama et opinione celebres fuerunt, et brevissimis annuntiatum verbis, non solum ob compendium orationis, sed etiam ob plebeium genus dicendi. Si vero excolatur, crescit atque diffunditur latissime et superior invenitur omnibus qui unquam in admiratione fuerunt, sermonibus ; nec immerito : quippe qui veritatem pariat, nec in exornando mendacio occupetur. Veritate autem majus est nihil. Unde etiam effectum est, ut qui philosophiæ se nomine jactabant, suis dogmatibus longum valere jussis, divinam illam umbram expetant, et ad ipsam confugiant. Quam multi enim Pythagorei, cum antea fastus ac despicientiæ scipuli ? Quam multi item Platonici supercilium, quod ipsi extulerat suum ornate dicendi studium, demittentes contrahentesque, sub illius umbra consederunt ? Quam multi denique Aristotelici et Stoici,

³³ Matth. XIII, 31 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Pro *ιστορίαν* idem cod. legit *τιμωρίαν*. POSSIN.

(40) *Ὁμόφυλον αὐτῶν*. Lege αὐτῶν, et intellige, τῶν Ἰουδαίων. Notandum ex hac epistola insigne elogium Josephi, cui tribuit laudem veritatis, quæ prima lex est historiæ. Esse namque debet lux veritatis, testis temporum. Confer epist. 22⁵. RITT.

OE'. — ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΩ.

Eiς τὸ αὐτό.

Ei τὰ ἐπιχειρα τῶν ἀλιτηρίων Ἰουδαίων, τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπιλυτησάντων, γυνῶναι βούλει, ἔντυγε τῆ Ἰωσήπου, ἀνδρὸς Ἰουδαίου μὲν, φιλαλήθους δὲ, περὶ τῆς ἀλώσεως ἱστορίᾳ, ἵνα ἴδῃς θεήλατον ἱστορίαν (39), ὅταν οὐδὲ ὁ σύμπακς εἶδε χρόνος, ἀφ' οὗ δὴ καὶ ἐφ' ὅσον ἄνθρωποι. Ἴνα γὰρ μηδεὶς ταῖς ἀπίστοις αὐτῶν καὶ παραλόγοις ἀπιστήσῃ συμφοραῖς, οὐκ ἀλλόφυλόν τινα (ἧ γὰρ ἂν Ἰσῶς, μᾶλλον δὲ ἀναγκαίως ἠπιστήθῃ), ἀλλ' ὁμόφυλον αὐτῶν (40) καὶ ζηλωτὴν παρεσκευάσεν ἡ ἀλήθεια τὰ ἀλλόκοτα ἐκεῖνα ἐκτραγηδῆσαι πάθη.

paravit et instruxit veritas, ut stupenda illa gesta,

B OΓ'. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Eiς τὸ εἰρημέρον, « Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπης. »

Ἡ περὶ τὴν ἐρμηνείαν δεινότης ἐμφάσει τρανότεραις παρίσθησι τὸ λεγόμενον, καὶ ὅσον ὑπ' ἑβν ἄγει τὸ λαυθάνον (41) · δι' ἣν καὶ οἱ ἀχροαταὶ ὡσπερ ὑπὸ λύρας ἔχονται (42), καὶ μάλιστα ὅταν μὴδὲ περὶ τῶν συνήθων ἡ βίαστος, ἢ μὴδὲ τῶν κατημαξευμένων, ἀλλὰ τῶν τοῖς πολλοῖς ἀδήλων, καὶ ἡ σοφία τῶν φραζόντων, ἀφ' ἧς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀκουόντων ἐναργής · ἐλκτικὸν γὰρ τὸ μὴ σφόδρα σύνηθες. Ταῦτα δὲ ἔφη, ἐπειδὴ περ μεμνήσκας· τί ἐστι τὸ ὁμοιωθῆαι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπης ; Βραχύς μὲν ἐστὶ σπειρόμενος ὁ τοῦ θεοῦ κηρύγματος λόγος, καὶ τῶν πώποτε λεγομένων παρὰ τῶν δοξάντων σοφῶν δογμάτων, καὶ ἐν βραχυτάτοις ἐπαγγέλλεται ῥήμασιν, ὁ μόνον διὰ τὴν συντομίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδιωτικὴν λέξιν. Γεωργούμενος δ' αὖξαι, καὶ πλατύνεται, καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς πώποτε θαυμασθέντας λόγους εὐρίσκειται, ἅτε δὴ ἀλήθειαν ὠδίνων, καὶ οὐ τὸ ψεῦδος κοσμῶν. Μείζον δὲ ἀληθείας οὐδέν. Διὸ καὶ οἱ τῷ τῆς φιλοσοφίας ἐναθρυνόμενοι δνόματι, τοῖς οικείοις δόγμασι πολλὰ χαίρειν φράσαντες, ἐφρίνται τῆς τοῦ Θεοῦ σκιάς, καὶ καταφεύγουσι πρὸς αὐτὴν (43). Πόσοι γὰρ Πυθαγόρειοι τύφου καὶ ὑπερφίας πεφνήότες διδάσκαλοι, φοιτητὰι γέγονασιν τοῦ λόγου ! πόσοι δὲ Πλατωνικοὶ, τὴν ὄφρὸν τὴν ἀπὸ τῆς καλλιπέρας κατασπάσαντες, ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ ἰδρόνησαν ! πόσοι Ἀριστοτελικοὶ καὶ Στωικοὶ, τὴν

Ἐφ' ἧ ἔσεμνύνοντο, σοφίαν ἀτιμάσαντες ἠγάπησαν ἐν τοῖς ὀνηκόις τετάχθαι !
suissent magistri, hujus divini verbi facti sunt dispensibus extulerat suum ornate dicendi studium, demittentes contrahentesque, sub illius umbra consederunt ? Quam multi denique Aristotelici et Stoici,

(41) Hæc, καὶ ὅσον... λαυθάνον omittit ed. Paris. et suppletur ex cod. Vatic. Edir.

(42) Pro ἔχονται, cod. Vat. legit ἄγονται. POSSIN.

(43) Pro αὐτῇ, idem habet αὐτῶν, et mox post πόσοι addit τοιγαροῦν, omittens γὰρ. Ib.

sp̄reta. Illa, qua prius gloriabantur et se magnifice essebant, sapientia, præclare secum actum existimant, si inter auditores verbo obsequentes collocarentur?

OZ. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.

Ἡ μὲν Αἴγυπτια τοῦ νέου ἦρα ὁ δὲ νέος τῆς σωφροσύνης. Διὸ καὶ ἡ μὲν θηρῶσα αὐτὸν, οὐκ ἐπέτυχε τῆς θήρας, καίτοι πάντα τὰ λῖνα τῆς θήρας ἀναπέτασσα· ὁ δὲ ἐπέτυχε τῆς θήρας, πάντων (44) δικτύων ἐκεῖνης ὑπερευεχθείς. Τῇ μὲν γὰρ ὁ ἐχθρὸς, τῷ δὲ ὁ νομοθέτης, τῆς σωφροσύνης ἠγωνίζετο (45). rior evadens; neque id mirum. Cum illa enim castitatis hostis, cum isto autem ejusdem legislator faciebat, et certaminis socium se conjungebat.

OH'. — ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωσήφ.

Δίαν χαίρω, ὅτι χαίρεις τοῖς περὶ τοῦ Ἰωσήφ διηγήμασιν. Ὁ γὰρ τοὺς σὺ φρονᾶς ἀνακηρύττων, δὴλὸς ἐστὶ σωφροσύνης ὢν ἐραστής. Ἐκεῖνα γὰρ μάλιστα τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς ἐπαινεῖν εἰώθαμεν, περὶ ἃ γνησίως μάλιστα διακειμεθα. Σὺ δὲ μετὰ τοῦ ἐραστής εἶναι τῆς ἀγνείας, κάκεινο θεᾶ, ὅπως (46) ἡ ἀρετὴ ἀρχικόν ἐστὶ χρεῖμα, καὶ ὁ ταύτης ἀσκητής εἰς δουλείαν περιπέσῃ· ἤρχε μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ πατρίδι ἐστία, τῷ ἔχειν τὸν γεννήτορα τῶν τρόπων ἐραστήν· ἤρχε καὶ ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ δουλείᾳ, καίτοι πρᾶθεις· εἶχε γὰρ τοῦ πριαμένου διὰ τρόπων κοσμιότητα τὴν εὐμένειαν, ἣν ἡ θεὰ χάρις αὐτῷ ἐνέχεεν. Ἦρξε καὶ τῆς δεσποίνης, μᾶλλον δὲ τῆς ἡδονῆς, τῆς πολλῶν νέων βασιλικῶς κρατησάσης. Ἦρξε καὶ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, καίτοι ἐπὶ μοιχείᾳ αἰτιαθείς· εἶχε γάρ τὴν τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος εὐνοίαν, ἐπιτροπεύουσαν (47) αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐκεῖσε καθειργμένων, οἷς καὶ λατρὸν οἶμαι ἐκεῖσε παπέμφθαι τῶν συμφορῶν. Πῶς γὰρ ὁ ὠμὸς καὶ ἀμελικτός, καὶ πᾶς ἄλλοτριᾶς πραγματευόμενος συμφοράς (τοιούτοι γὰρ σχεδὸν πάντες οἱ δεσμοφύλακες), τῷ ἡμερωτάτῳ καὶ πρᾶστατῳ δεσμοκλήριον ἐπέτρεπε, τῷ κέρδος μὲν μηδὲν περιποιουμένῳ ἐκ τούτου, τὰς δὲ ἀληθῶνας τῶν εἶτε δικαίως εἶτε ἀδίκως ἐμβληθέντων λόγῳ χρηστῷ καὶ παραινέσει μελιχίους ἰωμένῳ; Ἀλλὰ δῆλῃ κἀναυθα ἡ θεὰ χάρις, ἡ τὴν ἀρετὴν πανταχοῦ στεφανοῦσα. Ἦρξεν ἐν τοῖς βασιλείοις, ὅτε ὁ τῆς Αἰγύπτου τύραννος τὴν τυραννίδα εἰς βασιλείαν μετέστησε (48)· πάντα γὰρ αὐτῷ παρεχώρησε πλὴν ὀνόματος. Ἦρξε καὶ τῶν ἀδελφῶν δευτέρον, ὅτε καὶ ἀγνοούμενος ὡς ἀδελφός, προσεκινήθη ὡς βασιλεύς. Ἦρξε καὶ τῆς Αἰγύπτου· μέλλουσαν γὰρ λιμῷ διαφθεῖρῆσθαι, τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν τροφὸν (49), θεὰ προμηθεῖα διεθρεψεν. Ἦρξε καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ τὴν μεγίστην ἀρχὴν, ἐν μὲν τοῖς ταπεινοῖς ὑψηλός

LXXVII. — EUTONIO DIACONO.

De virtute Josephi.

Ægyptia quidem illa mulier juvenem amabat: juvenis autem (Josephus) majore castitatis amore flagrabat. Unde etiam factum ut illa quidem ipsum captans præda non potiretur, quamvis omnia venaturæ retia explicuisset: iste vero compos fieret eo quod ipse venabatur, omnibus illius retibus superior evadens; neque id mirum. Cum illa enim castitatis hostis, cum isto autem ejusdem legislator faciebat, et certaminis socium se conjungebat.

LXXVIII. — ARSENUPHIO LECTORI.

Iterum de virtute Josephi.

Vehementer lætor, te gaudere narrationibus de Josepho. Nam qui castos homines ac temperantes præconiis effert, is hoc ipso ostendit se castitatis amatorem esse. Illa enim virtutis genera maxime solent laudare, erga quæ maxime germano ac sincero amore ducimur. Tu vero præterquam quod amator es castitatis, hoc quoque contemplare, sodes, quomodo virtus imperatoria quædam res sit, utut ejus cultor forte in servitutem incidere. Nam et in paternis laribus imperium in fratres obtinebat, dum patrem suorum morum amatorem habebat. Imperabat quoque in Ægyptiaca servitute, quamvis esset venditus pro maucipio. Obtinebat enim emptoris et heri sui benevolentiam, quam divina gratia ipsi infundebat. Imperabat etiam dominæ, imo voluptati magis, quæ multos sibi juvenes regium in morem subjecit. 455 Imperabat etiam in carcere, quamvis esset in crimen vocatus adulterii. Adjunxerat enim sibi benevolentiam præfecti carceris sive commentariensis, quæ ipsi commisit imperium in eos qui ibi inclusi detinebantur: quibus etiam eum quasi quosdam medicum calamitatum suarum missum fuisse divinitus existimo. Quomodo enim alioquin fieri potuisset, ut crudelis atque inmitis ille, qui ex alienis calamitatibus quæstum facere solebat (tales enim fere omnes sunt commentarienses), carceris curam ei commendaret, qui esset mansuetissimus atque mitissimus, qui que nullum ex hoc quæstum sibi compararet; sed potius id ageret, ut dolores eorum qui illuc, sive juste, sive injuste, conjecti essent, oratione commoda et consolatione blanda sanaret? Sed conspicua fuit hic quoque divina gratia, quæ virtutem ubivis locorum coronare solet? imperium quoque obtinebat in regia, quando videlicet Ægyptius tyrannus tyrannidem in regnum

⁴⁴ Gen. xxix, 1 seqq.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(44) Post πάντων cod. Vat. 650 addit τῶν. POSSIN.
(45) Lege συνηγωνίζετο. RITT. — Et sic cod. Vat. ap. Possinum.

(46) Cod. Vat. 650 mutat ὅπως in πῶς. Vers. inde 4, pro δουλείᾳ, idem ponit οἰκίᾳ. Vers. seq. pro ἐνέχεεν, legit idem κατέχεεν. POSSIN.

(47) Idem cod. ἐπιτροπεύουσαν brevitatē in ἐπιτρέ-

πουσαν. Id.

(48) Idem cod., μετεβρύμισε. Vers. seq. post πλὴν addit τοῦ. Id.

(49) Τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν τροφόν. Hinc Ægyptus inter tria populi Romani horrea numerari solita. RITT.

commutavit. Omnia enim ipsi commisit, solo excepto nomine regio. Imperabat deinde fratribus suis iterato, quando vel incognitus ut frater, adorabatur ut rex. Imperabat quoque Ægypto. Nam cum in eo esset ut fame consumeretur ea regio, quæ aliarum regionum nutrix esse solebat, divina consilii providentia eam aluit et conservavit. Imperavit denique et ipsemet sibi, quod est imperii genus omnium maximum, quando et in humilibus sublimis conspectus est, et in sublimibus humilis: et in rebus quidem turpissimis servitutis expers planeque liber, in decoris autem et honestis promptissimus atque impigerimus. Nam neque in paterna domo, neque in Ægyptiaca unquam elatus est superbia, cum se ab omnibus diligi videret. Neque illius mulieris libidinem accusavit, cum quidem locupletem haberet testem impudici amoris egregiam formam, haberet quoque benevolentiam heri sibi assistentem: qui, cum accusatio istius criminis pœnam capitis afferat, ne quidem loris cœsum in carcerem tantum conjecit. Quod si quis sit qui sic existimet, ipsum (taliam perperam esse), quoniam se ulcisci non poterat, is velim cogitet, eum philosophiæ operam dedisse. Deinde jam regiam potestatem adeptus, poterat certe injuriam vindicare. Sed neque calumniis gravatus accusavit, neque in custodiam conjectus, imperio sibi in illos qui inibi conclusi detinebantur commisso, superbivit, et alios conculcavit; sed potius, quantum in se erat, ipsorum onus mœroris allevavit, procul dubio, quod ipse injuste eo conjectus esset, ex suis eventis conjecturam faciens etiam de ipsorum casibus. Solent enim plerique omnes mortales ex suis rebus atque eventis, de aliis quoque sententiam ferre: inque primis id fecit ipse, qui ubique præclara virtutis specimina dedit, **456** et tanquam aurum in igne exploratus probatusque fuit, suæque æquitatis animi indicia satis manifesta præbuit. Et quid dico in carcere (non fuisse superbum), ubi etiam illis quoque humilitas et modestia animique submissio aliqua ingeneratur, qui non sunt alioqui valde alieni a dolore, eaque vel ex conscientia, vel ex ipsius loci squalore nata? Cum neque in ipso regno reprehensioni fuerit obnoxius: sed ibi quoque eandem mansuetudinem declarat, dum et Ægyptios aleret, et iis qui variis ex locis adveniebant, manum salutarem præberet; et in fratres non solum non animadverteret, verum etiam beneficia conferret. O incredibilem virtutis vim! quæ et servum magnanimum exhibuit, et regem humilem atque demissum! O virtutem, quæ ubivis locorum manifesta sui signa edidit! O virtutem, quæ in calamitatibus quidem minime abjectam se præstitit; in eminentia vero mitem et animæquam!

A ὄφθεις, ἐν δὲ τοῖς ὑψηλοῖς ταπεινός· καὶ ἐν μὲν τοῖς αἰσχίτοις ἀδούλωτος καὶ ἐλεύθερος, ἐν δὲ τοῖς πρέπουσι προθυμώτατος καὶ ἀκονότατος. Οὕτε γὰρ ἐν τῇ πατρίᾳ, οὕτε ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ οἰκίᾳ, ἤρθη εἰς ἀτασθαλίαν, ὁρῶν ἑαυτὸν παρὰ πάντων ἀγαπώμενον· οὐδὲ ἤλεγξεν ἐκείνης τὴν λαγνείαν, ἔχων τὸ μὲν κάλλος τοῦ ἔρωτος ἐκείνης ἀξιοπίστον μάρτυρα, τὴν δὲ εὐνοίαν τοῦ δεσπότητος συναγωνιζομένην. Ὅς δὴ, τῆς κατηγορίας σφαγῆν ὠδινούσης, οὐδὲ μαστίξας εἰς δεσμητήριον ἐνέβαλεν. Εἰ δὲ τις νομίζει, διὰ τὸ μὴ δεδυνῆσθαι ἀμύνασθαι, πεφίλοσοφκῆναι ἐνοεῖτω, ὅτι οὐδὲ βασιλεύσας αὐτὴν (50) ἤμύνατο. Οὕτε οὖν συκοφαντηθεὶς ἤλεγξεν, οὕτε εἰς τὸ οἰκῆμα ἔμπροσθεν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐκείσε ἐμπιστευθεὶς (51), μέγα ἐφρόνησεν, καὶ τοὺς ἄλλους κατεπάτησεν· ἀλλὰ καὶ ἐκούφισεν αὐτῶν, ὡς ἐνεδέχετο, τὸ τῆς λύπης ἄχθος, ἐκ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἴσως, ὅτι ἀδίκως ἐδέδλητο, καὶ περὶ ἐκείνων λογισάμενος. Εἰδῶσιν γὰρ ἅπαντες ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοὺς, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τὰς ψήφους φέρειν· μάλιστα δ' ἐκείνος, ὁ πανταχοῦ δοκίμια τῆς ἀρετῆς δεδωκώς, ὡς χρυσοῦς ἐν πυρὶ βασανισθεὶς, καὶ τῆς οἰκείας δειξίας (52) τὰ γνωρίσματα. Καὶ τί λέγω, ἐν τῷ οἰκῆματι; Ἔνθα καὶ τοῖς μὴ λίαν ἀναλήτοις τίκεται τὰς ταπεινοφροσύνης καὶ ἐπιεικειᾶς, ἢ ἐκ τοῦ συνειδότες, ἢ ἐκ τοῦ τόπου φρομένη, ὁπότε οὕτε ἐν τῇ βασιλείᾳ ἠλέγχθη· ἀλλὰ κάκει τὴν αὐτὴν πραότητα (53) ἐπεδείξατο, τρέφων μὲν Αἰγυπτίους, καὶ τοῖς πανταχόθεν ἤκουσι χεῖρα σωτηρίας (54) ὁρέγων· τοὺς δὲ ἀδελφοὺς οὐ μόνον οὐκ ἀμυνόμενος, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶν. Ὡς τῆς ἀρετῆς, καὶ δοῦλον μεγαλόφρονα ἐπιδείξασθαι, καὶ βασιλεῖα ταπεινόφρονα! Ὡς (55) τῆς ἀπανταχοῦ τὰ οἰκεία τεκμήρια σημηναμένης! Ὡς τῆς ἀταπεινώτου μὲν ἐν συμφοραῖς, ἐπιεικοῦς δὲ ἐν ὑπεροχαῖς! Ὡς τῆς μήτε τῇ ἀσελείᾳ ἠττηθείσης, μήτε ἐπὶ τῇ συκοφαντίᾳ δυσχερανάσης! Ὡς τῆς πᾶσι μὲν βασιλικῶς, τῇ δ' ἠδονῇ τυραννικῶς χρῆσαμένης! Ὡς τῆς καὶ εἰς ἀνάγκην ἔμπροσθεν διηγῆσασθαι τὰ καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἐρυθριασάσης τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν, ἵνα μὴ δόξῃ στέφανον σωφροσύνης ἑαυτῇ περιτιθέσθαι! Οὕτε γὰρ τῶν ἀδελφῶν τὴν ἐπιβουλὴν ἐξέφηνεν, οὕτε τὸν τῆς Αἰγυπτίας ἔρωτα· ἀλλ' ἔφη· «Κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε ἐποίησα οὐδὲν κακόν· ἀλλ' ἐνέβαλον με εἰς τὸν τόπον τοῦ λάκκου τούτου.» Δικαιῶς ἄρα ὁ τῆς σωφροσύνης νομοθέτης καὶ πρῦτα νικῆς ἐδράβευσεν αὐτῶν τὸν στέφανον, ἀπόδλεπτον μὲν τοῖς πάλαι, ἀόλιμον δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα ἀποφήνας, et servum magnanimum exhibuit, et regem humilem manifesta sui signa edidit! O virtutem, quæ in calamitatibus quidem minime abjectam se præstitit; in eminentia vero mitem et animæquam!

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(50) Ed. Paris. ὅπου δὲ βασιλεὺς ἀμύνατω αὐτῇ. Sequitur lectionem codicis Vaticanæ. EDIT.

(51) Pro ἐμπιστευθεὶς idem habet ἔγγειραθεὶς. Vers. seq. ἐκούφισεν auget in ἐπεκούφισεν et vers. inde 2 pro ἐδέδλητο scribit ἐμδέδλητο. POSSIN.

(52) Τῆς οἰκείας δειξίας. Videtur aliquod nomen substantivum deesse, cui adjiciatur οἰκείας, nisi forte pro eo legendum ἐπιεικείας. RITT. — Inter οἰκείας

et δειξίας cod. Vat. inserit εὐγενείας. POSSIN.

(53) Post πραότητα cod. Vat. addit καὶ ἡμερότητα. POSSIN.

(54) Χεῖρα σωτηρίας. F. legend. σωτήριον. Illud manum salutis præbere Hebraismum sapit. RITT.

(55) Cod. Vat. ὦ mutat in ὡς, et vers. seq. σημηναμένης auget in κατασημν. POSSIN.

quæ neque libidine superata est, neque calumniam indigne tulit! O virtutem, quæ cæteris quidem omnibus regum in morem, sola autem voluptate tyrannice usa est! O virtutem, quæ etiam postquam in extremam incidit necessitatem, erubuit ea commemorare quæ sibi acciderunt, atque ita veritatem dicere, ne coronam castitati debitam sibi ipsi imponere velle videatur! Nam neque fratrum insidias exposuit: neque ut esset ab Ægyptiâ impudice amatus: sed hoc tantum dixit: « Furto subreptus sum ex terra Hebræorum, et hic non feci quidquam mali; sed conjecerunt me in locum lacus hujus⁵⁶. » Quæ cum ita sint, castitatis legislator et præses ac remunerator, jure ac merito ipsi contulit præmii loco coronam, quæ et iis qui olim ante nos vixerunt, conspicua fuit, et erit celebris etiam ad omnem quæ futura est posteritatem.

Π. — ΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Περὶ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι « Σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστίν οὗτος. »

« Σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστίν οὗτος, » περὶ Παύλου φησὶν ὁ Χριστὸς, ὅτι τὸ ἀποστολικὸν αὐτῶ κήρυγμα (56) ἐνεχείρισεν. Οὐ γὰρ ἄν, ὑπὲρ ἧς τὸ τιμιον αὐτοῦ αἷμα ἐξέχεεν Ἐκκλησίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλῳ μὴ μέλλοντι τὴν ἀρετὴν ἀντιβροπον συνοίσειν τῇ χάριτι· ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἐποιεῖτο τὴν μαρτυρίαν, μὴ συμβαίνουσαν ὁρῶν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος. Τρέχειν γὰρ τὸ κήρυγμα πανταχοῦ ἐβούλετο, οὐ μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῶν κηρυττόντων νευρούμενον. Τὰ μὲν γὰρ σημεῖα καὶ ὑπόνοιαν δύνανται δεῖξασθαι πονηρὰν (57) βίος δὲ ὀρθὸς, καὶ αὐτοῦ τοῦ διαδόλου ἐμφράττει τὸ στόμα. Μὴ τοίνυν ἐκ τῶν σημείων μόνον νομιζέσθωσαν (58) κεκρατηκῆναι τὸ κήρυγμα, οἱ μηδεμίαν βίου ὀρθοῦ βουλούμενοι ποιεῖσθαι πρόνοιαν. Συνέπραττε γὰρ τοῖς γινομένοις καὶ λεγομένοις καὶ ὁ τῶν κηρυττόντων βίος, μηδεμίαν λαθὴν διδοῦς. Εἰ τοίνυν καὶ νῦν ὁ τῶν ὑφηγητῶν βίος ἡμιλλᾷτο τῇ ἀποστολικῇ πολιτείᾳ, ἴσως μὲν καὶ σημεῖα ἐγίνετο ἄν. Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐγίνετο, ἦρχει πρὸς φωτισμὸν τῶν ὁρώντων.

ansam præbens. Si igitur hodieque vita doctorum Ecclesiæ apostolicam illam vivendi rationem æmularetur, fortasse miracula etiam fierent. Sin autem et nulla fierent, sufficeret ad illuminandos spectatores vel sola vita.

ΠΔ'. — ΝΕΜΕΣΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΙΑΝΩ.

Εἰς τὸ, « Πάντα, ὅσα ἄν εἴπω ὁ Κύριος, ποιήσωμεν, καὶ ἀκουσόμεθα (58). » Καὶ εἰς τὸ, « Ὁ ψυχικός ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. » Καὶ εἰς τὸ, « Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποῦς καλοῦς ποιεῖν. »

Σὺ μὲν ἴσως ἀλλόκοτον νομίζεις τὴν φωνὴν, ἅτε παρὰ Ἰουδαίων, τῶν μηδὲν ὀρθῶν μῆτε λεγόντων μῆτε πραττόντων, βῆθεισαν· ἐγὼ δὲ, ἐπειδὴ ὁ νομοθέτης αὐτοὺς εἰς τοῦτο οὐ κατεμέμψατο, ἠγοῦμαι, ὅτι (59) ἂ ἤρηθ μανθάνοντας πράττειν, ταῦτα διὰ τοῦ

⁵⁶ Gen. xl, 15. ⁵⁷ Act. ix, 15. ⁵⁸ Deut. v, 27. ⁵⁹ I Cor. ii, 14. ⁶⁰ Matth. vii, 18.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Pro κήρυγμα idem cod. legit χάρισμα et D vers. inde 3 post μηδεμίαν addit μηδενί. Possin.

(57) Jac. Cujacius ad c. 52, *Venerabili*, ex l. *De testib.* distinguit inter miracula et mira, seu mirabilia, ut illa sint solius Dei opera, quæ vel per se vel per homines contra naturam facit; ista vero etiam a dæmone aut homine præstigiatore patrari possint. RITT.

(58) Idem scribit νομιζέτωσαν pro νομιζέσθ. et

A LXXX. — ARSENUPHIO LECTORI.

De Apostolo, « Vas electionis mihi est iste⁵⁶. »

« Vas electionis (id est electum) mihi est iste, » de Paulo inquit Christus, quando apostolicum ipsi præconium committebat. Neque enim Ecclesiam, pro qua pretiosum sanguinem suum effuderat, magistro temere tradidisset tali, qui virtutem industriamque suam parem et respondentem gratiæ allaturus non esset: sed neque hoc testimonium ei perhibuisset, si non vidisset paribus velut passibus progredientem ipsius animi promptitudinem cum ipsa rei magnitudine. Ubique enim locorum currere volebat præconium, non solum sermone, sed et moribus præconium facientium velut quibusdam nervis compactum. **457** Nam miracula quidem etiam suspicionem pravam recipere possunt (quasi scilicet a dæmone potius quam a Deo patrentur). Vita autem recta ipsius etiam diaboli os obturat. Quare qui nullam vitæ probæ curam suscipere volunt, non est quod existiment, per sola mira effectum fuisse, ut præconium (Evangelii) obtineret. Cooperabatur enim illis quæ fiebant ac dicebantur, etiam vita præconium illud facientium, nemini ullam reprehendendi

Ecclesiæ apostolicam illam vivendi rationem æmularetur, fortasse miracula etiam fierent. Sin autem et nulla fierent, sufficeret ad illuminandos spectatores vel sola vita.

LXXXI. — NEMESIO MAGISTRIANO.

In illud: « Omnia quæcumque dixit Dominus, faciemus, et audiemus⁵⁷. » Nec non in illud Pauli dictum: « Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus⁵⁸. » Item in illud Christi: « Non volest arbor mala fructus bonos facere⁵⁹. »

Tu quidem fortassis absurdam existimas esse vocem, tanquam a Judæis, nihil recti sanique vel dicentibus vel facientibus, prolatam. At ego, quia legislator ipsos in eo non reprehendit, sic arbitror: quoniam quæ discendo facere oportet, ea faciendo

D vers. inde 3 post μηδεμίαν addit μηδενί. Possin.

(58) Καὶ ἀκουσόμεθα. Neque in Hebræis fontibus hoc habetur, neque in Latino interprete. Qualia plura in Græc. Bibl. lectione notavi. Et est illustre exemplum etiam Proverb. Salom. c. xxvii, v. 19, de quo vide infra epist. 114. RITT.

(59) Inter ὅτι et ἂ ἤρηθ cod. Vat. 650 inserit τάχα ἐπειδὴ. Vers. post quinto, προηγουμένοι recte mutat idem in προηρημένοι. Possin.

dicimus; ideo bene dictum esse: « Omnia quæcumque dixit Deus, faciemus, et audiemus. » Nam illi quidem, qui ullam quampiam rem discunt, probabili ordinis ratione prius audiunt, deinde faciunt; qui vero divina præcepta in opus actumque producere student, ab ipsa actione discunt, non tam oratione, quam actione et opere cognitionem pariente. Re enim vera virtutis cultor per ipsam exercitationem instituitur ad virtutem, et quodammodo discit, eam et utilissimam esse, et decentissimam honestissimamque, et maxime conservantem naturæ, et utiliter sancitam. Atque hac quidem de re hactenus dixisse sufficiat. Illud autem: « Non potest arbor mala fructus bonos facere, » non tollit pœnitentiam; sed redarguit comperationem in consuetudine vitiorum. Nam dum mala est, non potest fructus ferre bonos: ubi vero

B mutata fuerit atque conversa ad virtutem, tunc feret. Si enim de arboribus (naturalibus) sermo fuit Salvatori, tua vincat ratio. Sin autem de hominibus loquitur, ac exemplo sive similitudine usus est (nam quod arboribus est natura, id nobis est libera voluntatis electio) evertatur, et accedat veritati, tua suspicio. Nam qualis arbor esse tibi videtur Petrus? Bona. At quomodo (Christum) abnegavit? Malane? At quo pacto omnis terra et nullum non mare ipsius certamina et tropæa cavit? Qualis deinde arbor tibi videtur Judas? Mala? At quomodo apostolico honore dignus est habitus? Bona? At quo pacto (Christum) prodidit? **458** Verum si omnes, quæ in hominibus contigerunt, mutationes in medium producere coner, imprudens

C magnam orationis copiam produxero. Quocirca tibi (exempla) illa (mutationum) relinquens ex sacris Litteris privato studio colligenda, ad interpretationem apostolici dicti me conferam: « Animalis (homo) quamvis in præsentiarum (quatenus scilicet et quando talis manet) non percipiat ea quæ sunt spiritus; » at certe percipiet (tunc nimirum, ubi animalis esse desierit). Et rursum: « Non potest intelligere. » Non dixit, Non poterit. Quemadmodum enim si quis ferrum ignitum videat, et dicat: Non potest frigidum esse; poterit autem frigidum fieri: sic etiam res habet in iis quæ dicta sunt. Alterum enim præsentis est temporis; alterum futuri.

LXXXII. — ATHANASIO.

Non fuisse ex usu nostro, omnium rerum cognitionem nos habere.

Equidem hoc ipsum quoque quod tu absurdum esse dicis, magnæ et singularis cujusdam sapientiæ opus esse ceuseo. Nam si omnia fuissent clara ac

A πράττειν μανθάνομεν, διὰ τοῦτο εὐ εἰρησθαί· « Πάντα ὅσα εἶπε Κύριος, ποιήσομεν καὶ ἀκούσομεθα. » Οἱ μὲν γὰρ ἄλλο τι μανθάνοντες εἰκότως ἀκούουσι, καὶ ὅσπερ ποιοῦσαν· οἱ δὲ τὰς θείας ἐπιτολάς εἰς ἔργον φέρειν προηγησόμενοι, ἀπὸ τῆς πράξεως μανθάνουσι, οὐ τοῦ λόγου τοσούτων, ὅσον τῆς πράξεως τὴν γνώσιν τιτούσης (60). Τῷ ὄντι γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς ἀσκητῆς δι' αὐτῆς τῆς ἀσκήσεως παιδεύεται τὴν ἀρετὴν, καὶ τρόπον τινὰ μανθάνει, ὅτι χρησιμωτάτη καὶ πρεσβευστάτη καὶ φυλακτικωτάτη ἐστὶ, καὶ συμφερόντως νομοθετῆται. Καὶ περὶ μὲν (61) τοῦτου ἄλλος. Τὸ δὲ, « Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποῦς καλοῦς ποιεῖν, » οὐ τὴν μετάνοιαν ἀναίρει, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ διατριβῇ τῆς κακίας διαμονὴν (62) κωμμάδει. Πονηρὸν γὰρ ὄν, οὐ δύναται καρποῦς φέρειν ἀγαθοῦς· μεταβληθὲν δὲ εἰς ἀρετὴν, οἶται. Εἰ μὲν γὰρ περὶ δένδρων ἦν ὁ λόγος τῷ Σωτῆρι, κρατεῖται ὁ σὸς λόγος· εἰ δὲ περὶ ἀνθρώπων, ὑποδειγματι δὲ ἐχρήσατο (ὅπερ γὰρ ἡ φύσις ἐκείνοις, τοῦθ' ἡμῖν ἡ προαίρεσις), ἀνατρέψω ἡ ὑπόνοια ὅποιον γὰρ εἶναι σοὶ δοκεῖ δένδρον ὁ Πέτρος; Καλόν; Καὶ πῶς ἠρνήσατο; Κακόν; Καὶ πῶς πᾶσα γῆ τε καὶ θάλασσα τοὺς ἄλλους αὐτοῦ ἔδει καὶ τὰ τρόπαια; Ὅποιον δὲ Ἰούδας; Κακόν; Καὶ πῶς τῆς ἀποστολικῆς (63) ἠξιώθη τιμῆς; Καλόν; Καὶ πῶς προῦδωκεν; Ἄλλ' εἰ πάσας τὰς γεγενημένας μεταβολὰς ἐν ἀνθρώποις εἰς μέσον ἀγάγοιμι, λάθοιμι πλῆθος λόγων ἐπαισαγαγείν. Διόπερ ἐκεῖνά σοι (64) πρὸς ἀναλέξασθαι ἐκ τῶν Γραφῶν, ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ χωρήσω· « Ὁ ψυχικὸς, εἰ καὶ μὴ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, » ἀλλὰ δέξεται· οὐ γὰρ εἶπεν· Οὐ δέξεται, ἀλλ', « Οὐ δέχεται. » Καὶ πάλιν· « Οὐ δύναται γινῶναι· » καὶ οὐκ εἶπεν, Οὐ δυνήσεται. Ὅσπερ γὰρ εἰ τις σίδηρον πετυρακτωμένον ἴδοι, καὶ εἰποι· Οὐ δύναται ψυχρὸς εἶναι, δυνήσεται δέ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων· τὸ μὲν γὰρ ἐνεστῶτός ἐστι χρόνου, τὸ δὲ μέλλοντος.

« at certe percipiet (tunc nimirum, ubi animalis esse desierit). Et rursum: « Non potest intelligere. » Non dixit, Non poterit. Quemadmodum enim si quis ferrum ignitum videat, et dicat: Non potest frigidum esse; poterit autem frigidum fieri: sic etiam res habet in iis quæ dicta sunt. Alterum enim præsentis est temporis; alterum futuri.

PB. — ΑΘΑΝΑΣΙΟ.

Ὅτι οὐκ ἦν συμφέρον, τῶν πάντων γνώσιν εἶναι ἡμᾶς.

D Σοφὸν ἔγωγε καὶ τοῦτ' εἶναι ἠγούμαι, ὃ σὺ φῆς παράλογον. Εἰ μὲν γὰρ πάντα ἦν δῆλα (65), ποῦ τῇ συνέσει ἐχρησάμεθα, μὴ οὐσης ζητήσεως; Εἰ δὲ

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(60) Τῆς πράξεως τὴν γνώσιν τιτούσης. Eodem sensu Greg. Nazianz. auream hanc necit catenam in oratione *Εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον*· Χρυσῆ ὄντως σειρὰ πλέκεται θιαν τις βίω μὲν ὁδηγῶ, θεωρία δὲ σφραγίδι βίου χρῆται. Idemque Theologus alibi τὴν πράξιν θεωρίας πρόξενον appellat. Sic habet ordo in rebus divinis: credendum prius, et faciendum, quam intelligentiam earum liceat consequi. RITT.

(61) Cum sequentib. confer ep. 72 lib. II. Id.

(62) Pro διαμονῇ scribit idem παραμονήν. POSSIN.

(63) Ἀποστολικῆς mutat idem in ἀποστολῆς et

post ἠξιώθη omittit τιμῆς. Id.

(64) Ἐκεῖνά σοι. Malim ἐκείνας, nisi quis dicat saltum fieri ex gen. fem. in neut. Sed præstare videtur ἐκείνας, ut referatur ad μεταβολὰς. RITT.

(65) Εἰ μὲν γὰρ πάντα ἦν δῆλα. De sapientissimo temperamento quo Deus in Scripturis usus est, dum neque omnia plana atque obvia cuivis esse voluit, neque rursus omnia æque obscura, abdita atque abstracta, præclare monent et alii SS. Patres, ex quibus nunc laudare placet Clementem Alex., Joann. Chrysostomum, Augustinum, et ejus discipulum Prosperum Aquitanicum. RITT.

πάντα ἀδηλα, καὶ οὕτως ἀναπεπτώκειμεν ἂν, μὴ ὀσης εὐρέσεως. Νῦν δὲ διὰ τῶν δῆλων, καὶ τὰ ἀδηλα τῶν τρόπων τινὰ καταλαμβάνεται. Εἰ δὲ διαφύγοι, καὶ οὕτως ἡμᾶς ὠφελεῖ, τὸ φύσημα ἡμῶν καταστέλλοντα. quæ sunt clara, quodammodo etiam ea comprehenduntur, quæ sunt obscura et abdita. Quod si nostram illa cognitionem effugiant, sic quoque nobis utilitatem ea res affert (non pœnitendam) dum nimium fastus noster hac ratione comprimitur.

ΠΓ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Περὶ ἀκαταλήπτου. (66).

Τὰ μὲν ἐπικτὰ ῥάδιον θηράται, ἅτε οὐ πολλῆς δόκιμα πραγματείας· τὰ δὲ δυσἐπικτὰ, εἰ καὶ ἐργωδέστερα, ἀλλ' ὅμως ἄλιωτὰ καθέστηκε· τὰ δὲ ἀνέπικτὰ, οὐδαμῶς ἄλιωτα ὄντα, πόνον μὲν προξενεῖ τοῖς πολυῶσιν ἐπὶ θήραν ἐξελεῖν· καὶ οἰωδῆποτε καιρῷ (67) πᾶγμα πάσης θήρας κρείττον θηρᾶν ἐπιχειροῦντες, τοῦ τέλους διαμαρτάνουσιν. qui ad earum investigationem sese contulerint : at qui quovis tempore rem omni captu superiorem venari aggrediuntur, sine (ac voto suo) excidunt.

ΠΔ'. — ΛΟΥΚΙΑΝΩ (68).

Κακὸν μὲν τὸ ἀδικεῖν· κάκιον δὲ τὸ ἀδικῶς ψηφίζεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ἐπιβία βοήθειας καταλιμπάνει τῷ ἀδικηθέντι· τὸ δὲ καὶ ταύτην ἀφαιρεῖται, βεβαιῶσαν τὸ ἀδικημα. Μῆτ' οὖν ἀδικῶμεν μῆτ', ἂν κρίται εὐρεθείημεν (69), ἀδικῶς ψηφίζόμεθα.

ΠΕ'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Εἰς τὸ, « Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνούνται. »

Κινδυνεύεις, ὦ σοφὲ, ἀγνοεῖν, ὃ πάντες ἴσασι· γέγραφας γάρ· Τι ἔστι, « Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, ἡμῶς δὲ ἔργοις ἀρνούνται ; » Ὅτι γὰρ πάντες τοῦτο ἴσασιν, οὐ μόνον οἱ τῶν ἱερῶν χρησμῶν τῶν τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδαμῶς τούτων (70) ἐντετυχηκότες, μαρτυρεῖ καὶ Δημοσθένης λέγων· Ὅς ἅπας μὲν λόγος, ἂν ἀπόντα ἔργα ἔχη, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν (71). Καὶ οἱ ἐξωθεν δὲ νομοθεταὶ οὐκ ἀπὸ ῥημάτων, ἀλλὰ ἀπὸ πραγμάτων τοὺς ἐπὶ καθοσιώσει κρινόμενους κολάζουσιν (72). Ὁ δὲ Χριστὸς δύο προ-

⁶⁶ Tit. 1, 16.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(66) Περὶ ἀκαταλήπτου. Confer Joannem Chrysostomum *De incomprehensibili Dei natura*. RITT.

(67) Καὶ οἰωδῆποτε καιρῷ. Malim, οἱ δὲ οἰωδῆποτε. RITT.—Verba καὶ οἰωδῆποτε καιρῷ cod. Vat. omittit, loco illorum hæc ponens, κέρδος δὲ οὐδὲν πρ. POSSIN.

(68) Non Louxianῶ sed Louxā λαμπροτάτῳ hæc ep. inscribitur in cod. Vat. 650. POSSIN.

(69) Εὐρεθείημεν. F. legend. ἀπρεθείημεν. RITT.

(70) Pro τούτων scribit τούτοις cod. Vat. 650. Id. Versu post secundo, pro ἂν ἀπόντα ἔργα ἔχη cod. idem scribit ἂν ἀπῆ τὰ ἔργα. POSSIN.

(71) Demosthenica hæc sententia totidem fere verbis exstat *Olynthiaca* 2 : Ἄπας λόγος, ἂν ἀπῆ τὰ πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν. Et brevius extrema oratione ad epistolam Philippi : Ἄπας λόγος μάταιός ἐστι· πράξεων ἄμοιρος γενόμενος. Nec mihi dubium est, quin ex iisdem Demosthenicis etiam suum hoc distichon fecerit, quisquis ejus auctor est, quod exstat lib. 1 *Antholog.*, tit. 44, *Εἰς Λυτρογραφίαν, ἦτοι ἐποποιούρ*.

A manifesta (in divinis Litteris), ubi prudentia usi fuisset, remota inquisitione? Sin autem omnia fuissent obscura, sic quoque excidisset (cognitione), cum nulla sit inventio. Nunc autem per ea utilitatem ea res affert (non pœnitendam) dum nimium fastus noster hac ratione comprimitur.

LXXXIII. — EULOGIO.

De incomprehensibili.

Ea quidem res, quæ comprehendendi possunt, facilius investigantur, utpote non multo negotio indigentes; quæ vero ægre comprehendendi queunt, tametsi operosiores sint, attamen ejusmodi sunt, ut capi tandem possint; quæ vero plane comprehendendi nequeunt, eas laborem quidem ac molestiam illis conciliant, qui quovis tempore rem omni captu superiorem venari aggrediuntur, sine (ac voto suo) excidunt.

LXXXIV. — LUCIANO.

Malum quidem est injuste agere : sed injustam ferre sententiam, id vero longe est deterius. Alterum enim spem auxilii relinquit ei qui injuria affectus est ; alterum vero hanc ipsam spem aufert, et injustum factum corroborat. Quapropter neque injuste agamus, neque, si forte judices eligamus, injuste calculum feramus.

LXXXV. — HERONI SCHOLASTICO.

In illud Pauli dictum, « Profitentur se nosse Deum, factis autem negant. »

Tu vero, o sapiens, ignorare mihi videris id quod omnes norunt. Per litteras enim quæsvivisti, quid sibi velit illud : « Deum se nosse profitentur ; factis autem negant ? » Nam quod omnes hoc sciant, non solum sacrorum oraculorum alumni, sed etiam illi quibus hæc nullo modo contigit cognoscere, etiam Demosthenes suo confirmat testimonio, dum ait : Quam omnis oratio, si absint facta, vanum quiddam atque inane est. Quid, quod etiam qui extra Ecclesiam sunt legislatores in eos qui judicium

Πᾶς λόγος ἐστὶ μάταιος, ὃ μὴ τετελεσμένος ἔργῳ. Καὶ πᾶσα πρᾶξις τὸν λόγον ἔργον ἔχει.

Quod sic redditi :

Omnis inanis abii viduata oratio factis :

Et ducit quævis actio verba in opus.

Priorem versum variata oratione sic quoque possis exprimere :

Pondere verba carent, nisi vocem facta sequantur. vel :

Omnis, cui desunt res, est oratio vana.

vel :

Verba, quibus desunt res factaque, cassa feruntur.

Eodem pertinet ista quoque ejusdem summi oratoris sententia in Philippica mox ab initio : Εἰκότως τὰ ἔργα τοὺς λόγους παρέργεται, καὶ προσέχουσιν ἅπαντες, οὐχ οἷς εἰπέ ποτέ τις δικαίους, ἀλλ' οἷς ποιεῖ. Confer Isidor. ep. 342 libri 1 et passim alibi. RITT.

(72) Læsæ majestatis crimen non verbis, sed fa-

imminutæ majestatis subierunt, non ob verba dictaque, sed ob facta animadvertunt: Christus autem cum duos unius patris filios proposuisset, quorum unum, cum audivisset (mandatum paternum) in vineam abeundum, et ibi opus faciendum esse, qui promiserat quidem se iturum, non tamen ivit, reprehendit: alterum autem, qui non promiserat, sed tamen opus fecit, approbavit. Non enim verbis melius, quam factis sententiæ animorum æstimantur. Verbi gratia, Deum esse confiteris. Recte tu quidem dixisti. Est enim revera Deus. Sed exiguum quiddam est oratio, nisi ab operibus accedat testimonium. Nam si Deum verbis professus, ea tamen facias, quæ quis fecerit, qui cogitet Deum nullum esse, quomodo, quæso, non ipsum opus redarguet dictum, et mores, falsitatis convincent orationem? Quare per ea quæ facis, Deum esse profiteri, ut et sermo et mores hoc prædicent, et qui audiunt, persuadeantur. Quod si usque ad orationem constiteris, actionis autem et officii parvam duxeris, equidem non capio orationem, quæ absque tua affectione ejus quod deceat, auditoribus possit persuadere.

LXXXVI. — PAULO.

In illud, « Oculum pro oculo, » et quæ sequuntur⁶¹.

Prope est, ut ignores, etiam illa legis capita, quæ crudelitatis plena esse videntur, humanitatem atque mansuetudinem spirare. Nam quod lege cautum est, ut oculus pro oculo excludatur, non est crudele, neque immiane; sed siquidem is sensus, qui prima fronte apparet, accipitur, justitia plenum est; si vero interior sensus expendatur, etiam humanitate, ut aiebam, refertum est. Nam ut eum, qui alteri quid inique facere meditatur, compescat metu similis perpressionis, et ita improbitatem reprimat, ideo hoc jure meritoque ita sancivit.

LXXXVII. — PANELLENIO.

Ex lib. qui Exodus inscribitur: « Petat unusquisque a vicino vasa argentea et aurea⁶², » etc.

Illud ipsum quoque, quod objectum ais tibi fuisse ab illo qui tecum disputavit, summam spirat justitiam. Quia enim Ægyptii Hebræis longo tempore servientibus nullam reddiderunt mercedem, idcirco fons justitiæ effecit, ut ea ab invitis exigereetur. « Propterea, inquit, unusquisque commodato sumat

⁶¹ Exod. xxi, 24. ⁶² Exod. iii, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

ctis committitur: facta, inquam, hic puniuntur, non verba. Vid. l. unica. C. Si quis imperatori maledixerit. Cornel. Tacitus lib. i *Annal.* de Tiberio: « Legem majestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem; sed alia in judicium veniebant, si quis prodicione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta republica majestatem pop. Rom. minuisset, facta arguebantur, dicta impune erant. » RITT.

(75) Cod. Vat. post ἐπαγγειλάμενος addit μέν. Vers. post 3, μικρόν mutat in μικρός. Vers. inde 5,

A θεὸς ἐνὸς πατρὸς παῖδας, τὸν μὲν ἀκούσαντα, εἰς τὸν ἀμπελώνα ἀπελθεῖν, καὶ ἐργάσασθαι, ὑποσχόμενον μὲν, μὴ ἀπεληλυθότα δὲ, ἐμέμψατο· τὸν δὲ μὴ ἐπαγγειλάμενον (75), ἐργασάμενον δὲ, ἀπεδέξατο. Οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασιν αἱ γνώμαι, τοῖς δὲ δρωμένοις ἀμεινον κρινονται. Οἷον, θεὸν ὁμολογεῖς εἶναι· καλῶς μὲν ἔφη· ἔστι γάρ. Ἀλλὰ μικρὸν ὁ λόγος, μὴ τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων μαρτυρίας προσουσης. Ἐὰν γὰρ θεὸν ὁμολογῶν εἶναι, πράττης ἄπερ ἂν τις πράξη ἐννοῶν μὴ εἶναι θεὸν, πῶς οὐ τὸ ἔργον ἐλέγξει τὸ ῥῆμα, καὶ ὁ τρόπος παραγράφεται τὸν λόγον; δι' ὧν τοίνυν πράττεις, ὁμολογεῖ θεὸν εἶναι· καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ τρόπος τοῦτο κηρύττει, καὶ οἱ ἀκούοντες πείθονται· ἐὰν δὲ ἄκρι τοῦ λόγου σταθῆς, περὶ δὲ τὸ πράττειν τὸ θεόν (74) ὀλιγωροῖς· οὐ χωρῶ λόγον, ὅστις, ἀνευ τοῦ ποιεῖν σε ἂ προσήκει, δυνηθήσεται τοὺς ἀκούοντας πείσαι.

ΠΓ'. — ΠΑΥΛΩ.

Εἰς τὸ, « Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὅτι καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἀπάνθρωπα τοῦ νόμου, ἡμερότητα πνεῖ· τὸ γὰρ νομοθετησθαι· « Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ » ἐκκολάπτεσθαι (75), οὐκ ὤμων καὶ ἀπάνθρωπον, ἀλλὰ δικαιοσύνης μὲν γέμει ἐκ τοῦ προχειροῦ λαμβανόμενον νοούμενον δὲ, καὶ φιλανθρωπίας, ὡς ἔφη. Ἴνα γὰρ τῷ φόβῳ τοῦ παθεῖν τὸν μέλλοντα δρᾶν σωπρονίσῃ, καὶ ἀναστελεῖ τὴν κακίαν (76), τοῦτο εἰκότως δετηγόρευεν.

C

ΠΖ'. — ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩ.

Τῆς Ἐξόδου. « Αἰτήσασθε ἕκαστος παρὰ τοῦ πληστοῦ σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ χρυσῶ, » καὶ τὰ λοιπὰ.

Καὶ σ' τὸ, ὃ φησὶ προεβλήσθαι τὸν πρὸς σὲ διενεχθέντα, δικαιοσύνης ἀκροτάτης πνεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς Ἑβραίοις (77) μακρὸν δουλεύσασι οἱ Αἰγύπτιοι χρόνον τὸν μισθὸν οὐκ ἀπέδοσαν, ἄκοντας αὐτοὺς εἰσπραχθῆναι παρεσκευάσεν ἡ τῆς δικαιοσύνης πηγὴ. Διὰ τοῦτ', ἔφη, χρηθᾶσθε ἕκαστος παρὰ τῆς γείτονος

D inter εἶναι et καὶ Idem inserit ἴνα. POSSIN.

(74) Idem τὸ θεόν vertit in τὰ δέοντα. Id.

(75) Cod. Vat. 650 pro ἐκκολάπτεσθαι suggerit ἐκκόπτεσθαι. Vers. antep. τῷ mutat in τὸ. Id.

(76) Similiter Isidor. noster ep. 133 lib. ii et inf. ep. 209, ἐν τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν προαναπέλλων τὸ κακόν. RITT.

(77) Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς Ἑβραίοις. Confer Isidor. lib. i epist. 196. Sic et alii SS. Patres excusant, imo justum pronuntiant illud Hebræo rum ab Ægyptiis ablatum spoliū. Id.

αὐτοῦ καὶ συσχ'νου σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ. » Εἰ μὲν γὰρ μὴ δουλεύσασιν τοῦτο προσέταξεν, ἴσως ἂν τις ἄδικον τοῦτο ἐνόμισεν εἶναι. Εἰ δὲ τοὺς τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένους χρήμασιν ἀμύνασθαι ἐκέλευσεν, οὐ μόνον μὴ ἠδικῆσθαι ἐκείνους ἂν ἐγῶγε φαίην, ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἴσῃν τιμωρίαν ἀπότησθαι· ποῦ γὰρ ἴσον, χρημάτων στέρησις, καὶ ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς οὐ μόνον τὰς οὐσίας προλεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκειν οἱ νῦν ἔχοντες ἐθέλουσιν;

tio, et libertatis spoliatio? pro cuius conservatione illi quibus cor sapit, non tantum opes, sed etiam vitam ac sanguinem profundere non recusant.

ΠΗ'. — ΖΩΙΑΦ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ λήθης.

Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, καίτοι πνευματικοῖς κομῶν χάρισμασι, τῆς ἀναγνώσεως οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο σπουδὴν. Διὸ καὶ τῷ θρέμματι αὐτοῦ τῷ περιδλέπτῳ ἔγραφε· « Πρὸσεχε τῇ ἀναγνώσει. » Δεινὸν γὰρ μάλιστα τῷ γευσσαμένῳ τῆς θείας σοφίας ἐστερηθῆσθαι ταύτης, οὐ μόνον τῆς μνήμης οὐ προσωνομένης, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπαρχούσης λήθη διολλυμένης. Αὕτη γὰρ μάλιστα ἡ δύναμις, εἰ μὴ καθ' ἐκάστην ἡμέραν θεραπεύηται, ἀποφοιτῶν πέφυκεν, ἀργίας καὶ βραθυμίας καὶ σκλήφως μὴ ἀνεχομένη (78). Ὅπερ οἱ πολλοὶ (78') ἀγνοοῦντες, μᾶλλον δὲ τὴν οἰκείαν ἀμαθίαν περιστέλλοντες, κωμωδοῦσι τοῖς φιλολόγοις καὶ σοφοῖς, οὐκ εἰδότες ὅτι ἡ σοφία σοφοῖς φοιτηταῖς μάλιστα χαίρει.

ΠΘ'. — ΦΙΛΙΤΡΩ (79).

Εἰς τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ, « Πένητα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει. »

Καὶ τῆς δυναστείας τὴν ἀπληστίαν, καὶ τῆς πενίας τὴν φιλοπραγμοσύνην κολάζων ὁ νομοθέτης, ἐθέσπισε· « Μὴ ἐλεήσεις πένητα ἐν κρίσει; » οὐκ ἀπανθρωπίαν διδάσκων, ἀλλὰ τὴν κακουργίαν ἀναστέλλων, ἵνα μὴ τῇ πενίᾳ εἰς φιλοπραγμοσύνην καταχρήσωνται. Εἰ δὲ τὸν πτωχὸν, τὸν τῷ δυσνοουητέτῳ θηρίῳ μαχόμενον τῇ πενίᾳ, ἀπέπειν ἐλεεῖσθαι, πολλῶ μᾶλλον τῶν πλουσίων τὴν ἀπληστίαν ἐκόλασεν.

Ι'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Περὶ ἀναγνώσεως. Κατὰ Ἑλληνιστῶν. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Καὶ τοῖς ἕως τῶν τῆδε ὀριζομένοις εἶναι τὰ πράγματα, μετριωτέρα (80), οἶμαι, ἢ τοῦ βίου τελευτῆ

⁷⁸ 1 Tim. iv, 13. ^{78'} Exod. xxiii, 5.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Præclarus locus de memoria, eam quotidianis exercitiis indulgere quibus alatur et confirmetur, sine quibus perdat. Quintil. lib. xi *Orationis institutio*, c. 2: « Si quis, inquit, unam maximamque a me artem memoriæ quaerat, exercitatio est, et labor: multa ediscere, multa cogitare, et, si fieri potest, quotidie, potissimum est. Nihil æque vel augetur cura, vel negligentia intercidit. » RITT.

(78') Ὅπερ οἱ πολλοί. Ita Græci vocant vulgus

a vicina sua et contubernali vasa argentea et aurea. » Nam si quidem id præcepisset (Deus Hebræis) cum non serviissent, fortassis rem hanc injustam existimare potuissent. Sin autem eos qui libertate spoliati fuerant jussit vindicare hanc injuriam ablatis pecuniis, equidem illos (spoliatores libertatis) non solum non injuria ulla, sed ne quidem sat gravi parique poena affectos fuisse dixerim. Qui enim inter se comparari possint, pecuniarum ablatio, et libertatis spoliatio? pro cuius conservatione illi quibus cor sapit, non tantum opes, sed etiam vitam ac sanguinem profundere non recusant.

LXXXVIII. — ΖΟΙΛΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De oblivione.

Ipse quoque Paulus, divinus ille vir, quantumvis spiritualibus donis ornatus esset, lectioni tamen non parvam dedit operam. Quamobrem etiam conspicuo illi alumno suo scripsit: « Attende lectioni. » Grave enim atque acerbum est ei qui divinam sapientiam gustavit, hac privari, memoria non solam nulla nova accessione aucta, sed etiam illa quæ fuit per oblivionem oblitterata ac pereunte. Hæc enim facultas vel maxime præ cæteris, nisi in dies singulos excolatur, abire solet, ignaviæ et socordiae atque cunctationis impatiens. Quod cum ignorent multi, ac potius suam ruditatem foveant, litterarum studiosos ac sapientes derident ac traducunt, nescientes sapientiam sapientibus discipulis maxime gaudere.

LXXXIX. — ΦΙΛΙΤΡΩ.

In id quod scriptum est in lege, « Pauperem non misereberis in judicio. »

Et potentiae inexplebilem cupiditatem, et paupertatis curiositatem castigans legislator, sanxit: « Non misereberis pauperem in judicio; » non quasi qui crudelitatem doceat, sed qui maleficium reprimat et coerceat, ne homines paupertate ad curiositatem abutantur. Si autem pauperi, qui cum bellua non facile rationis imperium sequente colluctatur, misericordiam (in judicio) tribui interdixit: multo certe magis divitum insatiables cupiditates (eodem præcepto) compescere voluit.

XC. — ΑΛΥΠΙΩ.

De lectione (sacrarum Litterarum), contra paganos. — De gratia divinitus inspiratarum Scripturarum, et de utilitate ex illis capienda.

Etiam ab iis, qui omnia hujus vite spatii includunt, et cum ea terminari putant, tolerabilior vite

hominum: quibus οἱ χαριέντες opponuntur, qui hic Isidoro sunt οἱ φιλόλογοι καὶ σοφοί. Id.

(79) Inscrubitur in cod. Vat. 650 Φιλίτρω, Philitrio. Vers. 3 cp. idem πένητα mutat in πτωχόν. Possin.

(80) Cod. Vat. μετριωτέρα mutat in μετριώτερον et vers. seq. pro ἐν τῇ ζωῇ scribit ἐν τῷ ζῆν, et mox post εἰς addit ἕτερος. Id.

exitus habetur, ut opinor, quam ruditas atque imperitia in vita. Quod si illis, multo magis nobis ita videri debet, qui in æternitatem tanquam scopum intenti sumus, et prudentiam in dies divinis oraculis acuerere debemus.

XCI. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

De eadem re.

Varia ac multiplicia sunt hominum studia etiam circa dicendi genera. Nam alii quidem adamarunt atticismum veterem, alii vero perspicuam orationem atticismo potiore ducunt. Aiunt enim: Quid utilitatis affert Attice loquendi studium **461** quando ea quæ dicuntur velut tenebris occultantur, aliisque indigent, qui ea in lucem proferant? Alii vero epopœia, id est heroico carmine, delectantur; alii gravitate tragœdiæ; alii blanditiis ac lenociniis comœdiæ; alii copla rhetoricæ capiuntur. Sed nec hi inter se consentiunt. Sunt enim qui sublimitatem Platonis amplectuntur; sunt qui Thucydidis gravitatem; sunt qui Isocratis tenuitatem; sunt qui Demosthenis vehementiam præferunt. Sic enim existimant omnes dicendi artes ipsum depastum esse, et gravitate, et acerbitate, et vehementia, et contentione certaminis, omnes quotquot unquam exstiterunt superasse. Rursum alii quidem Lysiæ genus dicendi apertum et protritum amant: alii contra Isæi orationem, quæ Isocratis quidem dictione convenientior est iudiciis, sublimior autem quam Lysiæ. Alii denique Æschinis perspicuum et candidum dicendi genus probant. Cum igitur tam variæ sint ac dissentientes hominum opiniones, equidem non habeo dicere qui fieri possit, ut scriptor aliquis omnibus placeat. Itaque illi, ut qui ad gloriam respiciant, scribant ut ipsis libet. At sacra et cœlestia oracula, quoniam ad universi generis humani utilitatem pronuntiata scriptaque sunt, perspicuitate sunt temperata. Ex hac enim et illi qui aliis virtutibus orationum delectantur (sunt autem hi perquam rari) nihil quidquam detrimenti patiuntur, semel intelligentes ea quæ oraculis illis continentur: et omnes qui agriculturæ dant operam et artificibus et cæteris occupationibus vitæ distinctinentur, perspicuitate plurimum juvantur, dum et quid deceat, et quid iustum et quid utile sit, in momento temporis discunt. In tantum enim compendium divina institutio contracta est, ut id quod quisque voluerit, virtutis esse terminum definiat. Sic enim ait: « Omnia quæ volueritis ut faciant vobis homines, et vos facite ipsis similiter.

Α τῆς ἐν τῇ ζῳῇ ἀμαθίας. Εἰ δ' ἐκεῖνοις, πολλῶ μᾶλλον ἤμῖν τοῖς εἰς αἰῶνα τὸν σκοπὸν ἔχουσι, καὶ τὴν σύνεσιν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀκονᾶν ἐκ τῶν θείων λογίων ὀφείλουσιν.

ΛΑ'. ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Πολύτροποι τῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ περὶ τοῦς λόγους ἐπιθυμῖαι. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀγαπῶσι τὸ παλαιῶς Ἀττικίζειν, οἱ δὲ τὸ σαφῶς εἰπεῖν τοῦ Ἀττικισμού πρότερον ἄγουσι, λέγοντες· Τί τοῦ κέρδους ἐκ τοῦ Ἀττικίζειν, ὅταν τὰ λεγόμενα ὡσπερ ἐν σκοτῶ κρύπτηται, καὶ ἄλλων δέηται τῶν εἰς φῶς αὐτὰ ἀξίοντων; Ἄλλοι δὲ χαίρουσι τῇ ἐποποιίᾳ· καὶ ἕτεροι μὲν τῇ σεμνότητι τῆς τραγῳδίας, ἄλλοι δὲ τῇ στωμυλότητι τῆς κωμῳδίας· καὶ ἄλλοι τῇ ἀδρότητι τῆς ῥητορικῆς. Ἄλλ' οὐδὲ οὗτοι συμβαίνουσιν. Οἱ μὲν γὰρ τὸ ὕψος τοῦ Πλάτωνος ἀποδέχονται, οἱ δὲ τὴν Θουκυδίδου σεμνότητα (81)· καὶ οἱ μὲν τὴν Ἰσοκράτους λιτότητα (82), οἱ δὲ τὴν Δημοσθένους δεινότητα. Πάσας γὰρ αὐτῶν σεσιτῆσθαι (83) τὰς τῶν λόγων τέχνας οἴονται, καὶ ἐν τῷ δεινῷ καὶ πικρῷ καὶ παθητικῷ καὶ ἐνογωνίῳ πάντας ὑπερβάλλεσθαι (84). Καὶ οἱ μὲν τὴν Λυσίου φανεράν ἅπασιν καὶ τετριμμένην λέξιν ἀγαπῶσιν· οἱ δὲ Ἰσαίου, τὸ δικανικώτερον μὲν Ἰσοκράτους, ὑψηλότερον δὲ Λυσίου· οἱ δὲ Διογίνου τὸ σαφές καὶ τὸ λευκόν. Τοσοῦτων οὖν ὄντων τῶν διαφορομένων, πῶς τις συγγραφένων πᾶσιν ἀρέσειεν, οὐκ ἔχω λέγειν. Οἱ μὲν οὖν πρὸς δόξαν ὄρωντες, ὡς βούλονται γραφέντων· οἱ δὲ ἱεροὶ καὶ οὐράνιοι χρησμοί, ἐπειδὴ πρὸς ὠφέλειαν πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ἐβρέθησαν καὶ ἐγράφησαν, τῇ σαφηνείᾳ ἐκράθησαν. Ἐκ μὲν γὰρ ταύτης, οἱ ταῖς ἑλλαις ἀρεταῖς τῶν λόγων χαίροντες (ὀλίγοι δ' εἰσὶν οὗτοι), οὐδὲν παραβλάπτουσι, ἅπασιν νοοῦντες τὰ χρησθέντα· πάντες δ' οἱ γεωργαῖς καὶ τέχναϊς καὶ ταῖς ἑλλαις ἀσχολαῖς τοῦ βίου σχολάζοντες, ὠφελοῦνται ἐκ τῆς σαφηνείας· καὶ τὸ πρόπον, καὶ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ συμφέρον ἐν ἀκαριαῖα καιροῦ βοῆθῃ μανθάνοντες. Εἰς τοσαύτην γὰρ συντομίαν ἡ θεία συνετμήθη παιδείσις, ὡς τὸ ἐκάστου βούλημα ὄρον εἶναι τῆς ἀρετῆς ἀποφῆνασθαι· « Πάντα γὰρ, φησὶν, ὅσα ἂν θέλητε εἶνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται. » Τί πρὸς ταύτην τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν συντομίαν καὶ τὴν σαφηνείαν οἱ Πλατωνικοὶ διάλογοι, ἢ [ῆ] Ὀμηρικὴ δέλτος, ἢ οἱ τῶν νομοθετῶν κώδικες, ἢ αἱ Δημοσθένους βίβλοι, ἢ ἡ τῆς τραγ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(81) *Τὴν Θουκυδίδου σεμνότητα.* Suidas: Χαρκτήρες λόγων φραστικῶν, ὑψηλός, ἰσχνός, μέσος· ὁ δὲ Θουκυδίδης τὸν ὑψηλὸν ἐξήλωσεν, ὡς πρόσφορον τῇ οἰκείᾳ φύσει. Notum est illud de Thucydide: *Semel risit leo.* Cum Thucydide autem Demosthenem quoque confert Ulpianus eum alibi, tum in prolegom. ad *Olynthiacas* et *Philippicas*. Et quid mirum Demosthenem ipsius gravitatem expressisse, qui

octies eum sua manu descripsit? Vidé et Demetrium Phalereum *Περὶ ἐρμηνείας*. RITT.

(82) Codd. Val., λιτότητα. Vers. seq. αὐτῶν ἰσ αὐτὸν μιμῆται. POSSIN.

(83) *Αὐτῶν σεσιτῆσθαι.* Leg. αὐτὸν σεσιτῆσθαι. RITT.

(84) *Πάντας ὑπερβάλλεσθαι.* Malim ὑπερβαλέσθαι. Id.

μυθίας περιπέτεια, ἢ ἡ τῆς κωμυθίας ὑπόθεσις; **A** Κρινάτωσαν ὁρθῶς οἱ χλευάζοντες τὴν ἰδιωτείαν τῶν βημάτων, καὶ τὴν ψήφον ἀδέκαστον ὀφουσι. Πόσους διαλόγους συνέγραψεν ὁ ἔλλογιμώτατος Πλάτων, δεῖξαι ἐθέλων, τί τὸ δίκαιον, καὶ μὴδὲν σαφὲς φράσας, μὴδὲ πείσας τινάς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας ἐκπεσὼν ἐτελεύτησε; Πόσα συνέγραψεν Ἀριστοτέλης, ἐναντιούμενος Πλάτωνι, καὶ τὰ δόγματα αὐτοῦ κωμυθῶν; Ἄλλ' οὐδὲ αὐτὸς τι ὠνήσε, πλὴν τοῦ μάχην λόγων τῷ βίῳ γεννηῆσαι. Πόσα οἱ Στοῖκοι πρὸς Ἀριστοτέλην φραζάμενοι (85), συνέγραψαν; Ἄλλ' ἐσθέσθη κακείνων τὰ δόγματα. Συγκρινέτωσαν τοίνυν τοῖς λεγομένοις σοφοῖς τὴν τῶν θείων λογίων σαφήνειαν, καὶ παυέσθωσαν φλυαροῦντες, καὶ τὴν θείαν τῶν χρησμῶν φράσιν ἀποδέχσθωσαν, οὐ πρὸς φιλοτιμίαν, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκούοντων βλέψασαν.

adversus Aristotelem armati conscripserunt? **462** Sed horum quoque extincta sunt dogmata. Comparant igitur cum iis qui sapientes perhibentur, divinorum oraculorum perspicuitatem, et desinant nugari, divinamque oraculorum dictionem amplectantur, quæ non ad ambitionem, sed ad utilitatem audientium respexit.

ΙΒ'. — ΠΕΤΡΩ.

Μὴ σκιαμάχει (86), ὦ φίλος· μὴδὲ περὶ (87) τῶν εὐχόντων φιλονεικῶν, ἐν τοῖς μεγίστοις καὶ καιρίοις σαυτὸν κατάβλαπτε· μὴδὲ ζήλου τοὺς τὴν κάμηλον κατακίοντας, καὶ τὸν κώνωπα διωλκζοντας.

ΙΓ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (88).

Εἰς τὸ, « Μακάριοι ἐστέ, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς **C** οἱ ἄνθρωποι, » καὶ τὰ δεξῆς.

Μάλιστα μὲν πάσαι αἱ ὑβρεῖς οὐ (89) διὰ τὸν Χριστὸν γίνονται, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ δι' ἡμᾶς αὐτοῦς, ἢ ἀδικούντας ἢ ἄλλο τι δρώντας. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ δι' αὐτὸν μὲν γίνονται· ἀληθεῖς δὲ εἰσι, καὶ οὐ πεπλασμένοι. Δύο τοίνυν ζητεῖ ὁ ἀκρότατος; τῆς εὐδοκίμησεως ὄρος, καὶ τὸ ψευδεῖς εἶναι τὰς ὑβρεῖς, καὶ τὸ δι' αὐτὸν γίνεσθαι. Εἰ δὲ θάτερον ἀπολείφθῃ (90), θάτερον οὐκ ἀναρρηθῆσεται μὲν, οὐδ' ἀργῆσει· ἀποπον γὰρ τοῦτο· εἰς δὲ τὴν ἀκροτάτην μακαριότητα οὐ καταλήξει. Εἰ μὲν γὰρ διὰ τὸν Χριστὸν λοιδορούμεθα, ἀληθεῖς δὲ εἰσιν αἱ ὑβρεῖς, ὁποτέμνεται ὁ μισθός. Εἰ δὲ μὴ διὰ Χριστὸν μὲν, ψευδεῖς δ' εἰσι, πάλιν ὁ μισθὸς οὐ κορυφαϊώτατος. Ἔχει μὲν γὰρ ἐκάτερον μισθὸν, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον, ὅσον εἰ συναφθῆι ἀμφοτέρων. Τὸ δὲ, « Ἐνεκεν ἐμοῦ, » λέγων, οὐ ταπεινὰ περὶ ἑαυτοῦ παρίστησι νοεῖν.

⁶⁸ Matth. vii, 12. ⁶⁹ Matth. v, 41.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Πρὸς Ἀριστοτέλην φραζάμενοι. Confer locum plane geminum epist. 3 lib. ii et ep. 55 h. lib. vi. RITT.

(86) Μὴ σκιαμάχει. Demosthenes extrema oratione *De pace*: Ἐβηθες καὶ κομιδῆ σχετέλιον πρὸς Ἰππαντας περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιάς πολεμήσαι. Vide explicationem proverbii: *De umbra digladiari*. RITT.

(87) Cod. Vat., ὑπὲρ et vers. 3 pro κατάβλαπτε,

Hæc enim est lex et prophætæ ⁶⁸. » Quid, quæso, sunt vel Platonici dialogi, vel Homericæ tabulæ, vel legislatorum codices, vel Demosthenis libri, vel tragœdiæ varii atque inopinati casus, vel comœdiæ argumentum, si ad hanc virtutem et breviter perspicuitatemque conferantur? Recte judicent, qui simplicitatem verborum in ludibrium trahunt: et calculum incorruptum ferent. Quot dialogos conscripsit eruditissimus Plato, dum conatur demonstrare, quid sit justitia? nec tamen quidquam potuit proferre quod esset perspicuum, aut persuadere quibusdam: quin etiam ipsa libertate cum excidisset, vita excessit. Quam multa scripsit Aristoteles, Platoni se opponens, ejusque dogmata traducens velut in comœdia? Sed nec ipse quidquam utilitatis contulit, nisi quod pugnam verborum vitæ humanæ generavit. Quam multa Stoici

B Sed horum quoque extincta sunt dogmata. Comparant igitur cum iis qui sapientes perhibentur, divinorum oraculorum perspicuitatem, et desinant nugari, divinamque oraculorum dictionem amplectantur, quæ non ad ambitionem, sed ad utilitatem audientium respexit.

XCII. — PETRO.

Noli, mi amice, cum umbris digladiari; noli, dum de rebus futillibus contentiones excitas, teipsum in maximis et capitalibus lædere: noli denique eos, qui camelum deglutunt, et culicem percolant, æmulari.

XCIII. — DANIELI PRESBYTERO.

In illud, « Beati estis, cum probra vobis ingesserint homines ⁶⁹, » etc.

Primum quidem non omnes contumeliæ propter Christum inferuntur, sed aliquando etiam propter nosmetipsos, vel inique agentes, vel quid aliud facientes. Interdum vero propter Christum quidem inferuntur probra; sed tamen vera sunt, non conficta. Duo igitur (conjunctim) requirit supremus beatitudinis et gloriæ terminus, nempe ut et falsæ sint contumeliæ, et propter ipsum fiant. Sin vero alterutrum horum desit, alterum non adolebitur sane, neque otiosum erit (absurdum enim hoc sit): verumtamen ad supremam beatitudinem non pertinet. Nam si quidem propter Christum convicia patimur, sed vera tamen sunt probra, merces rescatur: sin autem non Christi quidem causa, sed tamen falsa sunt quæ nobis objiciuntur, rursum non erit suprema merces. Alterutrum enim (si sit

κατάβλαπτε legit. POSSIN.

(88) Confer epist. 190, infra. RITT.

(89) Vers. 1 epist. οὐ quod erat post ὑβρεῖς eol. Vat. transfert, collocans inter μὲν et πάσαι. POSSIN.

(90) Idem cod. post ἀπολείφθῃ addit θάτερον. Vers. post 2, pro καταλήξει habet κατατάξει. Vers. seq. εἰσιν mutat in ὧσιν: mox pro εἰσι scribit iterum ὧσιν. Id.

solum) habebit mercedem, non tamen tantam, A οὐδὲ ὅλων μέτρια, καὶ κρίσεως ἀξίαν ἔχοντα·
quanta foret, si utrumque conjungeretur. Dum au-
tem ait : « Mea causa, » de se non humilia propo-
nit sentiendam, neque omnino mediocriter, et creaturæ
habentia dignitatem. Res enim despectui habenda
est, talibus omnibus non ipsum Deum proponere
quasi qui per maxima certamina extremaque pericula studio digni sint.

XCIV. — HELLE DIACONO.

In illud (Pauli dictum), « Itaque nolite ante tempus
judicare »⁹¹.

Novi ego quosdam, qui cupiditate alterius cu-
jusdam luxuriosæ voluptatis temperantiæ stude-
rent; alios autem, qui insita naturæ vi ad eam
partem cogitationes suas inclinarent. Et alios qui-
dem, qui copiæ rerum felicitatisque impetrandæ
causa Deum invocarent: alios vero qui solius pie-
tatis ergo sanctimoniam colerent. Et alios quidem,
qui quamvis ad injustitiam essent intenti, tamen
justitiam tanquam velum quoddam iniquitati ob-
ducerent; alios vero, qui inclinationi propensionique
ad justitiam ducem præficerent **463** ratio-
nem. Si igitur ego, cum sim ego vilis, et ad intel-
ligentiam tardus, potui animadvertere quod multi
mortales honestatis radices non in virtute fixerunt,
sed ad aliud quippiam respicientes, honestatem co-
luerunt: quid de illa ineffabili sapientia (divina)
existimabimus? Num illa indicibilis intelligentia,
quæ omnes res novit antequam existant, sustine-
bit calculos ferre ex ramis tantum, radice contrari-
um in modum affecta? Equidem non sic existimo;
sed et radices, et primitias fructuum, et impetus
motusque et inclinationes animorum ad accuratum
adducens examen, ex proprio suo, eoque incorru-
pto, judicio calculum feret. Jam expositum tibi sa-
tis arbitror apostolicum Illum abs te propositum
locum: « Itaque nolite ante tempus judicare. » In-
tellige, aut de rebus obscuris, quæ nec facile pos-
sunt investigari, aut de rebus indifferentibus, verbi
gratia cibis: de quibus etiam Romanis scribens,
multum verborum fecit. Nam de rebus manifestis
et judicavit (Paulus), et judicare nobis præcepit:

⁹¹ I Cor. iv, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(91) Pro σωφρονεῖν cod. Vat. habet τὸ σωφρον. D
Mox pro αὐτοφουεῖς scribit αὐτοφουῶς. Possin.

(92) Τὴν τούτου βοπήν. Malim τὴν τοιαύ-
την β.

(93) Δεομένους idem cod. mutat in ἱεουμένους.
Vers. seq. pro τὸ ἀγνόν, ponit τὸ ὄσιον. Vers. seq.
pro ἀδικίας substituit παρανομίας. Possin.

(94) Pro ἐδυνήθην scribit idem cod. Vatic. 650
ἠδυνήθην. Vers. iude 4, inter πάντα et πρὶν ἰσε-
ρίτ καί. Possin.

(95) Inter οἶσαι et οἶμαι inserit idem cod. Et δὴ
ταῦθ' οὕτως ἔχει. Id.

(96) Ἡ περὶ τῶν ἀδήλων, καὶ μὴ βραδῶς ἀνιχνευο-
μένων. De temerariis atque intempestivis judiciis
cavendis præclare Beda: « Sunt autem quædam
facta media, quæ ignoramus, quo animo fiunt quæ
et bono et malo fieri possunt: de quibus temera-

ΠΑ'. — ΗΑΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Ὅστε μὴ πρὸ καιροῦ κρίνετε. »

Οἶδα ἐγὼ τινὰς μὲν ἀκολασίας ἐτέρας ἐπιθυμῶ
μελετῶντας σωφρονεῖν (91)· τινὰς δὲ, αὐτοφουεῖς
πρὸς τὴν τούτου βοπήν (92) τοὺς λογισμοὺς ἐπι-
κλιναντας· καὶ τινὰς μὲν, εὐημερίας χάριν δεομέ-
νους (93) τὸ θεῖον· τινὰς δὲ, εὐσεβείας ἕνεκα μόνης
τὸ ἀγνόν μετερχομένους· καὶ τινὰς μὲν εἰς ἀδικίαν
βλέποντας, προκάλυμμα τῆς ἀδικίας τὴν δικαιοσύνην
ἐπανηρημένους· τινὰς δὲ, τῆς ἐπὶ τὸ δίκαιον φορᾶς
ἡγεμόνα τὴν γνώμην ἔχοντας. Εἰ τοῖσιν ἐγὼ, ἄνθρω-
πος ὢν εὐτέλης, καὶ πρὸς σύνεσιν βραδῶς, ἐδυνή-
θην (94) καταλαθεῖν, ὅτι πολλοὶ τοῦ καλοῦ τὰς βίβας
οὐκ ἀπὸ ἀρετῆς ἐπήξαντο, ἀλλὰ πρὸς τι βλέποντες
ἕτερον, τὸ καλὸν ἐτίμησάν· ἡ ἀβήρτος σοφία, ἡ
ἄφραστος σύνεσις, ἡ ἐπισταμένη πάντα πρὶν γενέ-
σεως, ἀνέξεται ἀπὸ τῶν κλάδων ἐνέγκαι τὰς ψήφους,
τῆς βίβης ἐναντίως διακειμένης; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι,
ἀλλὰ καὶ τὰς βίβας καὶ τὰς ἀπαρχὰς καὶ τὰς βοτὰς
καὶ τὰς ὀρμάς τῆς ψυχῆς εἰς ακριθεῖ βάσανον πα-
ράγουσα, ἐκ τῆς οικίας κρίσεως τῆς ἀδεκάστου τὴν
ψῆφον οἶσαι. (95) Οἶμαι σεσαφηνίσθαι τὸ παρὰ σοῦ
προβληθὲν ἀποστολικὸν χωρίον, « Ὅστε μὴ πρὸ και-
ροῦ τι κρίνετε. » Δὴλον δὲ, ὅτι ἡ περὶ τῶν ἀδήλων,
καὶ μὴ βραδῶς ἀνιχνευομένων (96), ἡ περὶ τῶν
ἀδιαφόρων βρωμάτων (97), περὶ ὧν καὶ Ῥωμαίοις
ἐπιστέλλων πολὺν ἀνάλωσε λόγον. Περὶ γὰρ τῶν
δήλων καὶ ἔκρινε καὶ κρίνειν προσέταξε, καὶ ἐξέθα-
λε, καὶ ἐκβάλλειν τῆς Ἐκκλησίας ἐκέλευσε· περὶ
δὲ τῶν ἀδήλων ἀναμένειν παρεκελεύσατο, ἕως ἂν
ἔλθῃ ὁ Κύριος· ἄποπον γὰρ, ἀρπάζειν τοῦ κριτοῦ
τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν ψῆφον ἀκρίτως φέρειν, καὶ μὴ
ἐπιτρέπειν ταύτην τῷ κανόνι τῆς ἀληθείας (98).

ei ejecit ex Ecclesia, et ejicere mandavit. At de rebus occultis exspectare jussit, quoad venerit Dominus. Absurdum enim est iudicis dignitatem ac munus arripere atque invadere velle, et calculum absque iudicio ferre, et non permittere eum regulæ veritatis.

PE. — ΠΑΥΛΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ.

Εἰς τὸ, « Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; »

Εἰ καὶ τις, ὡς γέγραφας, τὴν ψυχὴν ἐπιθυμῶν τῶν ἀλλοτρῶν εἰς ἀπόνοιαν ἐρεθίζει (99), οὐ μόνον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ φλυαρεῖν διεγνωνκώς· Γέγραπται· « Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; » ἀκούετω, εἰ γὰρ ὅσα ἔχει, καὶ μὴ ταῦτα ἢ φιλορηματία ἀπέφραξεν, ὅτι εἰ καὶ τοῦτο ἐμοὶ γέγραπται, σοὶ οὐ γέγραπται ἀποστρεφῆναι. Μὴ τολῶν σοι γινέσθω πλεονεξίας πρόσας ἢ ἀποστολικῆ παραίνεσις· μηδ' ἐπειδὴ παρήνευσεν ἐμοὶ ἀποστρεφῆσθαι, σοὶ χώραν νόμιζε δεδῶσθαι τοῦ ἀδικεῖν· ἐμοὶ γὰρ σωτηρίαν τὸ ἀδικεῖσθαι, σοὶ δὲ τιμωρίαν τὸ ἀποστρεφῆναι, φέρε[ν].
mihi auctor fuit ut, æquo animo paterer me defraudari, tu tibi locum esse datum inique agendi existima. Nam ut mihi salutem affert injuriam æquo animo tolerare, ita e contrario tibi defraudatio supplicium parit.

IC. — ΜΑΡΤΙΑΝΟ (1) ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ.

Περὶ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου, καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ τῆς Ἡρωδιᾶδος.

Οὐκ ὀλίγα, οὐδὲ μικρά, ἀλλὰ καὶ πολλὰ, καὶ μεγάλα, (2) τῷ τετράρχῃ πεπλημμέλητο. Ὁμοῦ γὰρ λέοντος ἦν δυσγενὲς βλάστημα (3). Ὅσπερ γὰρ ὁ δεδιώς μὴ νόθος υἱὸς τοῦ οἰκείου πατρὸς νομισθεῖν, τοῦ τὰ βρέφη τὰ ἐν Βηθλεὲμ ἀνελόντος, τοιαύτην ἐπλεξε τραγῳδίαν, ὡς ἀνὰ μίλληθῃ σχεδὸν τῷ τεκόντι, καὶ οἶμαι τετράρχης καὶ διὰ τοῦτο λελέχθαι, οὐχ ὅτι τετάρτην μοῖραν τῆς πατρῴας βασιλείας μόνον διείπεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν τεσσάρων γενικῶν εἰδῶν τῆς κακίας ἤρχθη. Πρῶτον μὲν γὰρ παρανόμως ἀγεται τὴν Ἡρωδιᾶδα· εἶτα ἐλεγχθεὶς παρὰ τοῦ Βαπτιστοῦ, δέον σωφρονισθῆναι, εἰς δεσμοτήριον ἐμβάλλει οὐ παρανομοῦντα, ἀλλὰ παρανομίαν ἐλέγχοντα. Ἐπειτα, βουλόμενος ἀποκτείναι, φοβέται· τὸν ὄχλον, τὸν ἀδέκατον ὀφθαλμῶν μὴ φοβηθεῖς. Εἶτα ἀπερισκέπτως καὶ ἀορίστως ὁμνύει, τῇ θυγατρὶ τῆς τὸ δρᾶμα συνθησάσης (4), καὶ ἀξία τὰ μέρη τοῦ γάμου παρασκευάσαι οἰθηθείσης, πᾶν ὅπερ ἀναιτήσεται, παρασχέιν· τὸ δὲ ὀρθὰ καὶ δίκαια δώσειν, οὐ προσδιώρισεν· ἀλλ' οὕτως ἀπροβούλευτον ἔχει τὸν λογισμὸν, ὡς καὶ τὸ ἡμισυ τῆς βασιλείας ἐπαγγελισθαι· οὐ λογισάμενος, ὅτι ἀργαλεώτερον ἐστὶ δικαιοσύνης ἐκπεσεῖν ἢ βασιλείας. Εἶτα εὐορκίας προσχήματι πᾶσαν ἐπιπορκίαν ὑπερβαίνει.

⁹⁹ 1 Cor. vi, 7. ⁹⁹ Marc. vi, 17-29.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(99) Ἐρεθίζει cod. Vat. 650 mutat in ἐρεθίζων, D et vers. 3 ἀδικεῖν in ἀπειλεῖν, nisi que διεγνωνκώς in διεγνωνκας. POSSIN.

(1) In cod. Vatic. inscriptio hujus ep. nihil habet aliud nisi Μαρτιανῶ sine adjuncto. Vers. 2 post τετράρχῃ adjungit idem Ἡρώδη. Vers. 3 post apparet in edito δυσγενὲς idem omittit. Vers. 6 post ὡς tollit ἀν ἐτὰ μίλληθῃ prodicit addito. Vers. 7, τετράρχης in quartum inflectit casum scribens τετράρχην. Id.

A XCV. — ΠΑΥΛΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ.

In illud Pauli dictum, « Quare non magis injuriam patimini? »

Quamquam, ut scripsisti, quidam est, qui animum suum cupiditate rerum alienarum ad vecordiam titillat, non solum inique agere ac defraudare alios, verum etiam (ad defensionem facti ejus) nugari certum ac deliberatum habens: Scriptum est (inquit): « Quare non magis injuriam patimini? » tamen audiat, modo aures habeat, nec has avaritia obstruxit. Quamvis enim hoc scriptum sit, at tibi non est scriptum aut præceptum, ut me (alios) re defraudes. Quare ne tibi iniquitatis prætextus fiat apostolica admonitio: neque ideo, quia

B XCVI. — ΜΑΡΤΙΑΝΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ.

De Herode tetrarcha, et (Joanne) Baptista, et Herodiade ⁹⁹.

Neque pauca, neque exigua, sed et multa et magna scelera commisit tetrarcha (Herodes). Crudelis enim leonis ignobile germen erat. Nam proinde quasi metueret, ne degener ac parum genulimus sui patris filius esse putaretur, ejus dico, qui infantes Bethleemiticis sustulit, talem texuit tragædiam, ut ferme certaret cum suo patre de facinorum atrocitate, meaque opinione illam quoque ob causam tetrarchia ~~464~~ diceretur, non solum quod quartam regni portionem obtineret, verum etiam quod a quatuor generalibus ac præcipuis vitiorum fornix regeretur. Nam primo quidem injuste et contra leges ducit Herodiadem: Deinde a Joanne Baptista reprehensus, cum oporteret eum corrigi, in carcerem conjicit non peccantem aut quidquam injuste agentem, sed eum, qui iniquitatem redarguebat. Præterea, cum vellet eum occidere, timet plebem, qui tamen incorruptum illum oculum nihil metuerat. Ad hæc improvide atque indefinite jurat filix ejus feminx, quæ infelix illud drama adornaverat, quæque digna matrimonii ejus præmia se conciliavisse putabat, quidquid petisset, se præbiturum: non autem addiderat hanc limitationem, recta se justaque petenti daturum: sed adeo

(2) Καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα. Illud καὶ μεγάλα non erat in ms.; necessarium tamen, ut videtur. RITTER.

(3) Nempe vulpes, ut Christus eum appellavit. Porro de poena divinitus huic Herodi ob interfectum Joannem Baptistam immissa videndus est Josephus lib. xviii *Archæolog.*, cap. 7. Id.

(4) Pro συνθησάσης idem cod. habet συνθείσης. Vers. inde 4, ἔχει mutat in εἶπε. POSSIN.

inconsideratum et incircumspectum habet iudicium, ut etiam regni meliorem partem ipsi promitteret: non cogitans, gravius esse iustitia, quam regno excidere. Insuper sub liquidi jurisjurandi prætextu omnes perjurii terminos excedit. Præstat enim in his, quæ habent atrocitatem facinoris, male promissa bene rescindere, quam male videri servantem esse jurisjurandi. Erat autem hoc magis velamentum quoddam timoris quo erat præpeditus. Nam sicut famulus improbus herilem reprehensionem metuens, ita hic quoque Baptistam metuebat. Verus enim is est dominus, qui officium facit, non is qui purpuram gestat, et armorum robore præditus est. Cum igitur timori suo quasi quoddam velum obtendisset jurisjurandi religionem, suæque improbæ voluntati præstruxisset periculum quod ex eo impenderet, si perjurium committere videretur, ad eandem processit. Neque enim figuram ac strepitum iudicii, sicut a multis (in causa simili) factum est, proposuit; neque accusatores constituit; neque testes mercede conduxit, aut subornavit. Norat enim se non eum hominem punire qui inique ageret, sed qui injustitiam insectaretur. At ipse quidem eo sine, ut reprehensionem occultaret, improvide et absque iudicio scelus illud perpetravit: Joannes autem non tacuit, sed clarius multo prædicat. Nam hodieque, per omnem terrarum orbem, ubicunque sol splendet, clamat: « Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui ⁷⁰. » Quia vero causam cupis cognoscere (multiplex autem esse perhibetur). Alii quidem eum aiunt profanasse legem Mosis. Cum enim frater suus semen (sive solem) haberet, conjugem ejus duxit: quod fas non erat. Nam si frater sine liberis decessisset, permittebat lex fratri ejus uxorem ducere, quoad semen suscitasset defuncto ⁷¹: cum orbitas maximum malum esse duceretur, utpote per quam memoria defunctorum penitus aboleretur. Quomodo autem etiam filia genitore suo relicto, et cum adultero et adultera vivebat, et sermonem de patre confictum tollere satagebat? **465** Concedatur enim, quod mater (adulteri) desiderio cupiditateque ebria fuerit: quo pacto etiam filia facinus adjuvit? Alii autem (quorum e numero Josephus quoque est) dicunt, quod vivo etiam viro, et filiam habente, Herodes uxorem ejus habuerit. Ait igitur Josephus octavo decimo historiæ suæ libro, quod post editam Salomon He-

⁷⁰ Marc. vi, 18. ⁷¹ Deut. xxv, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Multa SS. Patrum dicta in hanc sententiam existant: in malis promissis, etiamsi jurejurando vallata sint, præstare fidem rescindere, quam implere, neque hoc esse perjurium. Vide Amsium, Augustinum, Isidorum Hispalensem, Bedam, etc., relativos a Gratiano causa 22, quæst. 4, in II part. *Decreti*. Et ratio est, quia jusjurandum non debet esse vinculum iniquitatis. RITT.

A "Αμεινον γὰρ ἐν τοῖς ἐναγέσι τὰ κακῶς ἐπαγγελθέντα λύειν καλῶς, ἢ τὸ δοκεῖν εὐορκεῖν κακῶς (5)· μᾶλλον δὲ τοῦτο σκῆψις ἦν τοῦ φόβου. Ὅσπερ γὰρ οἰκέτης πονηρὸς δεδιὼς τὸν δεσποτικὸν ἔλεγχον, οὕτω καὶ οὗτος ἐδεδοίκεν τὸν Βαπτιστῆν. Ἀληθὴς γὰρ δεσπότης, ὁ τὰ δέοντα πράττων τε καὶ προστάττων, οὐχ ὁ τὴν ἀλουργίδα περιχειόμενος, καὶ τῶν ὄπλων τὸ κράτος ἔχων. Παραπέτασμα οὖν τοῦ φόβου τὸν ὄρκον προβαλλόμενος, καὶ ἐπιτειχίσας τῇ προαιρέσει τὸν ἐκ τοῦ δοκεῖν ἐπιπορκεῖν κίνδυνον, ἐπὶ τὸν φόβον ὤρμησεν. Οὐδὲ γὰρ σχῆμα δικαστηρίου, οἷα πολλοὶ πεποιθήκασιν, προῦθηκεν, οὐδὲ κατηγοροῦς ἔστησεν, οὐδὲ μάρτυρας ἐμισθώσατο· ἦδει γὰρ κολάζων οὐκ ἀδικοῦντα, ἀλλ' ἀδικίαν στηλιτεύοντα. Ἄλλ' ὁ μὲν ὡς κρύψων τὸν ἔλεγχον, ἀκρίτως τὸ ἄγος εἰργάσατο. Ὁ δὲ οὐκ ἐσιωπήθη, ἀλλὰ λαμπροτέρως κηρύσσεται. Κατὰ πᾶσαν γὰρ τὴν ὕψ' ἡλιον ἔτι καὶ νῦν βοᾷ· « Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου. » Ἐπαίδη δὲ τὴν αἰτίαν ἐθέλεις μαθεῖν (πολύτροπος δὲ εἶναι λέγεται), δῆλον ὅτι οἱ μὲν τὸν Μωσέως φασὶ βεβηλωκέναι (6) νόμον. Ἐχοντος γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ σπέρμα, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἠγάγετο, ὅπερ οὐκ ἔζην. Ἀτέκνου γὰρ ὄντος, ἐπέτρεψεν ὁ νόμος λαβεῖν, ἕως ἀναστήσει σπέρμα τῷ τετελευτηκότι· ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἀτεκνία μέγιστον κακὸν εἶναι ἐνομιζέτο, ὡς παντελῶς σθενυμένης τῆς μήμηρος τῶν τεθνεώτων. Πῶς δὲ καὶ ἡ θυγάτηρ τὸν γεννήτορα ἀφείσα, καὶ τῷ μοιχῷ καὶ τῇ μοιχαλίδι συνῆν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ τεκόντος λόγον πεποιθημένον ἀνελεῖν ἐσπούδαζε (7); Δεδόσθω γὰρ, ὡς (8) μήτηρ τῷ πόθῳ ἐμέθυσ· πῶς καὶ ἡ θυγάτηρ συγκαταστάσασκε τὸ δρᾶμα; Οἱ δὲ, ὧν ἔστι καὶ Ἰώσηπος, λέγουσιν ὅτι, ζῶντος τοῦ ἀνδρός, καὶ θυγάτριον ἔχοντος, ἔσχε τὴν γυναῖκα· λέγει γοῦν ὁ Ἰώσηπος, ἐν τῇ ὀκτωκαιδεκάτῃ ἱστορίᾳ, ὅτι μετὰ Σαλώμης γονὰς Ἡρωδίδας ἐπὶ συγγύσει φρονήσασα τῶν πατρῶν, Ἡρώδη γαμείται, τῷ ὁμοπατρὶ ἁδελφῷ διαστασιάζοντι ἕξ ἀπαντήσαι τις δύναται, λέγων· Πῶς οὖν οὐχ ὡς μοιχῷ, ἀλλ' ὡς παρόνομως γήμαντι ἐνεκάλει ὁ Ἰωάννης; Πρὸς δὲν τις δύναται ἀπαντήσαι λέγων· Ἰσως διὰ βιβλίον ἀποστασίου ἦν ἀποστᾶσα. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπαντήσαι· Πῶς οὖν τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου συγκαχωρημένον, παράνομον καλεῖ (9) ὁ Ἰωάννης; Οὐδέπω γὰρ ἦν ὁ τοῦ Εὐαγγελίου χρησμὸς δοθεὶς, ὁ τὴν τοιαύτην συνάφειαν μοιχεῖαν ἀποφαίνων. Οἱ δὲ φασιν, ὅτι φονεύσας τὸν ἀδελφὸν δι' ἐπιθυμίαν τῆς βασιλείας, καὶ τὴν γυναῖκα (ἦρα γὰρ αὐτῆς ἐκ πολλοῦ) προσάφειστο·

(6) Pro βεβηλωκέναι cod. Vat. legit παραβεβηκέναι. Possin.

(7) Idem ἐσπούδαζε mutat in ἐσπούδασε. Id.

(8) Idem omittit ὡς post γὰρ. Vers. postea scriptimo, pro διαστασιάζοντι habet, τοῦ ἀνδρός; αὐτῆς διαστασιάζοντος.

(9) Pro καλεῖ idem cod. ponit ἐκάλει, et vers. seq. διαδοθεὶς pro δοθεὶς. Id.

οἷς εὐτρεπῆς ὁ Ἐλεγχος προεβλήσεται· Ἡὼς (10) οὖν τὸν φόνον αὐτῷ οὐκ ὠνείδισεν ὁ Βαπτιστής; Τοσοῦτον γὰρ χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ, ὅσῳ καὶ ἀδελφοκτονία φόνου ἐναγεστέρα. Εἶτε οὖν τὴν πρώτην, ὡς ἔγωγε οἶμαι, εἶτε τὴν δευτέραν, εἶτε τὴν τρίτην αἰτίαν εἶχεν ὁ Ἐλεγχος, ὁ ἀνδρείος καὶ γενναῖος (11) καὶ ἐλέγξας καὶ ἀποθανὼν, ὡς τοῖς θεοῖς νόμοις συνηγορήσας, ἀδέσθω. Εἰ δέ τις φασί· Διὰ τί οὖν συνεχωρήθη τοῦτο παθεῖν; φησάμεν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβλάθη οὐδέν. Εἰ γὰρ πάντως χρῆ· τὸν βίον ἐξελθεῖν (12), ὁ λαμπρῶς διεξῶν (13), μακαριστότερος ἂν εἴη. Ἐπειθ' ὅτι ἡ θεία (14) ἐνδίδωσι τοῖς πλημμελοῦσι καιρὸν μετανοίας. Εἰ δὲ μὴδ' οὕτως μετανοήσαιεν, χαλεπωτέρας ὀρεῖ τὰς τιμωρίας· καὶ γὰρ, ὡς φασί τινες, ἡ κακία ἐν κόσμῳ βασιλεύουσα ἀντικαθίσταται πρὸς τὸ ἀγαθὸν, φέρειν τὴν ἐπιφάνειαν ὄνειροπολοῦσα· διὸ ἀρίστῳ ἀνδρὶ φαῦλος πολεμεῖ, ἀλλὰ βῆδιῳ ἀλίσκεται. Ἴνα γὰρ τὰ λαμπρὰ (15), ὡς δὲ ἐνὸς ἅπαντα μνηύσω, τῷ γὰρ βασιλεῖ (16) τῆς δικαιοσύνης δεῦρ' ἐπιφανέντι προσεπολέμησαν οἱ τῆς ἀδικίας ὑπασπισταί· ἀλλὰ γὰρ τοσοῦτον ἐάλωσαν καὶ ἐσέσθησαν, ὡς ἐκαίνοι μὲν πανταχοῦ ἀνυμνεῖσθαι· τοὺς δὲ νομίσαντας τὴν ζωὴν ἀπρακτοὶ εἶναι, πάσαις ταῖς ψήφοις ἤττασθαι.

hoc permissum est, ut patretur? Huic ego responderim: Ipsi quidem nihil ea re nocitum esse. Si enim omnino a vita excedendum est, is, qui gloriosa ac splendida morte decessit, beator caeteris existimandus erit. Deinde divina bonitas peccantibus tempus resipiscentiae concedit. Quod si ne sic quidem resipueriat, graviora ipsis irrogabit supplicia. Nam, ut quidam aiunt, improbitas in mundo regnum obtinens resistit bono, nunquam id unum non agitans apud se, ut primas ferat ac supernatet. Quae causa est cur optimo viro vir improbus bellum moveat et adversetur; sed cito ac facile capitur. Nam ut, quae omnia per se manifesta sunt, unico tantum exemplo declarem, Regi iustitiae (Christo) cum in terris apparuisset, iniustitiae satellites ac propugnatores (Judaei) sunt adversati. Sed adeo capti extinctique sunt, ut ipse quidem ubivis terrarum celebretur et cantetur: illi vero, qui vitam ejus odiosam ac nihili esse rebantur, omnibus calculis atque suffragiis succumbant.

12. — ΜΑΡΤΙΑΝῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ (16').

Διὰ τι ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ὁ Χριστὸς ταῖς κοπτομέναις γυναίξιν ἐπετίμησεν.

Ἐπειδὴ γέγραφας, δι' ἣν αἰτίαν ὁ Χριστὸς ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ἢ ἀπαγόμενος, ἐπετίμησε ταῖς κοπτομέναις αὐτὸν γυναίξιν (εἰ γὰρ καὶ ἀγνοίας τὸ πρᾶγμα ἦν, ἀλλ' οὖν γε καὶ ἐννοίας εἶχε γνῶρισμα)· φημί, ὅτι ἐπειδὴ μὴ ἀκούσιον μὴδ' ἀβούλητον ἦν αὐτῷ τὸ πάθος, ὕβρεως αὐτῷ εἶναι εἰκότως τὸ συμπαθὲς ἔδοξεν. Οὐχ ἡδὺ γὰρ, οὐδ' ἀποδοχῆς ἄξιον τὸ συμπαθὲς, ὃ μὴ πάθος ἀβούλητον τὸ πάθος. Nam ejus dolere vicem, cui id quod patitur res illi jucunda, neque accepta.

²² Luc. XIII, 28.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(10) Πῶς mutat in diotē et vers. seq. χαλεπώτερον in χαλεπότερος. POSSIN.

(11) Ὁ ἀνδρείος καὶ γενναῖος. F. leg. ὁ ἀνδρείως καὶ γενναίως. IN.

(12) Τὸν βίον ἐξελθεῖν. Forte τοῦ βίου. Porro similis est sententia Ciceronis in *Philippic*. imitatione Demosthenis prolata. RITT.

(13) Cod. Vat. διεξῶν vertit in ἐξελθῶν et vers. seq. μακαριστότερος in μακαριστότατος. Vers. seq. pro μετανοήσαιεν habet γνωσιμαχῆσαιεν. POSSIN.

PATROL. GR. LXXXVIII.

A rodias meditata confusionem juris paterni nupserit Herodi, qui cum fratre eundem patrem habente inimicitias alebat. Cui quis occurrere potest, dicens: Quomodo Joannes non tanquam adulterum, sed tanquam eum qui contra legem duxisset, accusavit? Cui ex altera parte potest quis respondere, dicens: Fortasse per libellum repudiū a marito discesserat. Sed et hic vice versa occurreret quispiam: Quanam igitur ratione id quod a lege concessum erat, Joannes dicit contra legem fieri? Nondum enim datum erat oraculum Evangelii, quod talem conjunctionem pronuntiat esse adulterium. Alii autem dicunt, quod Herodes, occiso fratre per cupiditatem regni, uxorem quoque ejus (ut quam longo tempore amasset) abduxerit. Quibus in promptu est quae obijciatur refutatio: Quomodo igitur Baptista caedem ipsi non exprobravit? Tanto enim gravior ea esse videtur, quanto magis est nefarium parricidium in fratre commissum, quam vulgaris caedes. Sive igitur primam, ut ego arbitror, sive secundam, sive tertiam causam habuit ea reprehensio: omnino is qui fortiter ac generose tum redarguit regem, tum mortem oppellit, ita celebretur, ut par est eum celebrari, qui divinarum legum patrocinium defensionemque suscepit. Quod si quis dicat: Cur igitur

B B ijciatur refutatio: Quomodo igitur Baptista caedem ipsi non exprobravit? Tanto enim gravior ea esse videtur, quanto magis est nefarium parricidium in fratre commissum, quam vulgaris caedes. Sive igitur primam, ut ego arbitror, sive secundam, sive tertiam causam habuit ea reprehensio: omnino is qui fortiter ac generose tum redarguit regem, tum mortem oppellit, ita celebretur, ut par est eum celebrari, qui divinarum legum patrocinium defensionemque suscepit. Quod si quis dicat: Cur igitur

C 466 XCVII. — MARTIANO PRESBYTERO.

Quare ad crucem proficiscens, Christus mulieres lugentes objurgavit²².

Quoniam per litteras quaesivisti, quam ob causam Christus ad crucem proficiscens, aut abductus, mulieres, quae ipsam lugebant, objurgavit (aiebas enim, tametsi ignorantiam quamdam in se illa res habuerit, tamen certe benevolentiae singularis signum fuisse); respondeo: Quia non invito atque nolenti ipsi passio contingebat, ideo injuriam quamdam ipsi inferre videbantur, quod vicem ejus dolere non praeter contrave voluntatem evenit, non est

(14) Ὅτι ἡ θεία. Videtur deesse πρόνοια, vel ἀγαθότης, vel φιλανθρωπία, vel quid simile, nisi quis malit legeret τὸ θεῖον. RITT.

(15) Cod. Vat. omittit vocem λαμπρὰ, pro illa substituens ἄλλα παρῶ. Vers. pen. et ult. pag. et sub. pro ἀπρακτοὶ εἶναι scribit idem ἀπεκτονέται. POSSIN.

(16) Τῷ γὰρ βασιλεῖ. Forte redundat γὰρ. RITT. (16') Cum hac epistola conferri debet ep. 218, infra, hujus libri iv, ep. 166 et 285 lib. II. lb.

XCVIII. — NĪLAMMONI MŌNACHO.

Si oportuit Christum pati, quare ab iis qui ipsum crucifixerunt pœnæ sunt repetitæ?

Quoniam per litteras ex me quæsisisti: Si Christum oportuit pati, quid causæ fuerit, cur illi qui eum crucifixerunt, pœnas persolverint? respondeo, quod illa verba: Oportuit pati⁷³, voluntarium studium erga passionem et divinam dispensationem ostendunt: non defensionem aut excusationem ullam iis, qui actores huius trageediæ exstiterunt, pollicentur. Non enim consentiebant cum divina voluntate sceleratorum hominum insidiosæ machinationes. Hæc vero id quod disposuerat Deus, convellere studuerunt. Quapropter improbis quidem illis sua actio fuit impietas: Deo autem sapiens gubernatio, et hominibus liberatio, dum et malitiam illorum ad beneficentiam erga humanum genus adhibuit, et carnibus viperæ usus est ad auxilii ma-

XCIX. — EUDÆMONI PRESBYTERO.

De Nicæna synodo.

Quandoquidem ex hominibus, ut scripsisti, alii nec quidem esse Deum perhibent, qui omnes impietate superarunt; alii vero esse quidem, sed nulla providentia uti; alii providentia sane prædium esse, sed cœlestium duntaxat rerum; alii autem terrenarum quidem etiam rerum procurationem habere, non tamen omnium, sed tantum regum et principum; alii omnium quidem rerum (nam etiam ad fornicas usque providentiam ipsius pertinere), at Trinitatem consubstantiali non volunt adorare. Et alii quidem omnia cæco ac temerario casu ferri, alii vero omnia fato fieri contendunt; et alii quidem per Moysen solum Deum legem tulisse arbitrantur; alii vero adversariam potestatem; et alii quidem ex Deo natum Verbum non venisse in carnem; alii vero venisse quidem, sed tantum specie tenus et spectri instar. Et alii quidem confusionem et mixturam atque abolitionem naturarum tradiderunt; alii vero, ipsum in homine fuisse; **467** et alii quidem Patre minorem: alii vero creaturam

⁷³ Luc. xxiv, 46.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Cod. Vat. in titulo pro μοναχῷ scribit σχολαστικῷ. Vers. 2 ep. pro ἀπέτισαν idem legit ἀπητήθησαν. Possin.

(18) Videtur tale quidpiam desiderari, ἢ μὲν γὰρ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐξήγησε σωτηρίαν. Postea sequitur antithesis, ἢ δέ. RITT. — Hæc editi verba, ἢ δὲ τοῦτ' ἐσπούδαζεν ἀναλύσαι, quæ sane parum apte quadrant. omittit cod. Vat. 650, hæc alia substituens, οὐδὲ τοῦτο ἐσπούδον ἀνοῦσαι ἔπ. Possin.

(19) Τὸ καί. Forte τῷ καί. RITT.

(20) Cod. Vat. προστρέψαι mutat in περιτρέψαι. Possin.

(21) Χρησασθαι σαρκῖν ἐχιδνης. Præclara comparatio: ut medicus ad confectionem remedii alexipharmaci utitur carnibus viperæ, sic Deus improborum consilia et facta nefaria in bonum sua ineffabili providentia et incomprehensibili sapientia convertit. Confer cum hac epist. insignem locum Leonis M. serm. 16. *De passione Domini*. RITT.

(22) Τὰ ἐπ' ἀσβεστῆ νικητήρια ἤρατο. Legebatur

A ἸΗ'. — ΝΕΙΑΜΜΟΝΙ ΜΟΝΑΧῷ (17).

Εἰδούτων Χριστὸν παθεῖν, διὰ τί οἱ σταυρώσαντες ἀπητήθησαν δίκας;

Ἐπειδὴ γέγραφας, Εἰ εἶδει τὸν Χριστὸν παθεῖν, διὰ τί οἱ σταυρώσαντες ἀπέτισαν δίκας; φησὶ, ὅτι τὸ, Ἔδει παθεῖν, τὴν ἐκούσιον ὁρμὴν τὴν εἰς τὸ πάθος; καὶ τὴν θείαν οἰκονομίαν δεικνυσιν, οὐκ ἀπολογίαν τοῖς δεδρακόσι μνᾶται. οὐ γὰρ συνῆδε τῇ θείᾳ βουλήσει ἢ τῶν ἀλιτηρίων ἐπιβουλή. (18) Ἡ δὲ τοῦτ' ἐσπούδαζεν ἀναλύσαι, ὅπερ φησὶν ὁ θεός. Ὅστε τοῖς μὲν ἀλάστοροισιν ἐκείνοις τὸ δράμα ἀσέθημα ἦν· Θεῷ δὲ σοφῇ οἰκονομίᾳ, καὶ ἀνθρώποις ἐλευθερίᾳ· τὸ καὶ (19) τὴν πονηρίαν ἐκείνων εἰς τὴν τοῦ γένους εὐεργεσίαν προστρέψαι (20), καὶ χρῆσασθαι σαρκῖν ἐχιδνης (21) πρὸς ἀλεξίφαρμάκου βοηθήματος κατασκευῆν.

adhibuit, et carnibus viperæ usus est ad auxilii ma-

B ἸΘ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.

Ἐπειδὴ τῶν ἀνθρώπων, ὡς γέγραφας, οἱ μὲν μὴδ' εἶναι τὸ θεῖον φασιν, ὅτινες τὰ ἐπ' ἀσβεστῆ νικητήρια ἤρατο (22). οἱ δὲ εἶναι μὲν, μὴ προνοεῖν δέ. Ἄλλοι δὲ προνοεῖν μὲν, ἀλλὰ τῶν ἐπουρανίων· ἄλλοι δὲ καὶ τῶν ἐπιγείων μὲν, οὐ πάντων δὲ, ἀλλὰ καὶ βασιλείων (23) καὶ ἀρχόντων· ἄλλοι δὲ πάντων (24) μὲν (καὶ γὰρ καὶ μέχρι μωμῆκων τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ διήκειν), οὐ μὴν Τριάδα ὁμοούσιον προσκυνοῦν· καὶ οἱ μὲν αὐτοματισμὸν, οἱ δὲ εἰμαρμένην εἶναι ὀρίζονται· καὶ οἱ μὲν διὰ Μωυσέως μόνου τὸ θεῖον νενομοθετηκέναι ὀνοῦνται, οἱ δὲ ἐναντίαν δύναμιν· καὶ οἱ μὲν μὴ ἐπιδημηκέναι τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον, οἱ δὲ κατὰ φαντασίαν ἐπιδημηκέναι· καὶ οἱ μὲν σύγχυσιν καὶ κρᾶσιν καὶ ἀφανισμὸν τῶν οὐσιῶν ἐδογματίσταν· οἱ δὲ ἐν ἀνθρώπῳ γεγενῆσθαι· καὶ οἱ μὲν ἐλάττωνα τοῦ Πατρὸς, οἱ δὲ κτίσμα ὠρίσαντο· καὶ οἱ μὲν τὸ θεῖον Πνεῦμα οὐ θεὸν ὁμολογοῦσιν· οἱ δὲ λειτουργικὸν καὶ ἁγιαστικὸν ὀνομάζουσιν· οὐ γὰρ ταῖς τῶν νοσούντων ἐπισθαί ψήφοις (25)· ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν ὑγιαίνόντων κρίσεως

in ms. ἐπ' εὐσβεστῆ. Idque fuit cum non improbarem, ita vertens, omnia pietatis præmia sustulerunt. Sed quia νικητήρια ἀρεῖν, vel ἀρεσθαι (quod alias etiam est νικητήρια φέρειν) significat palmam auferre seu reportare, mutavi sententiam, et conjeci ἀσβεστῆ pro εὐσβεστῆ legendum; nam οὐ in ἀ vel ἄ in εὐ sæpe etiam alibi depravarunt librarii. Itaque verti, omnes impietate superarunt. Possis etiam, palmam impietatis abstulerunt. Niceteria etiam Latini usurparunt, ut Juvenal. satyr. 3. l. (23) Huc pertinet illud vetus, sed falsum atque impium, Dii magna curant, parva vero negligunt. Vid. Cic. De nat. deorum. l. 6.

(24) Inter πάντων et μὲν cod. Vatic. 650 inserit ὁμοῦ. Vers. post 2 προσκυνοῦν idem mutat in προσκυνοῦσι. Vers. inde nono, inter μὲν et ἐλάττωνα idem infundit εἶναι. Possin.

(25) Vide eandem sententiam lib. iii ep. 243. RITT.

λαμβάνειν τὰς ἀποδείξεις· καὶ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῇ A συγκροτηθείσῃ κατὰ Νικαίαν ἀκολουθεῖν, μὴτε προστιθέντας, μὴτε ἀφαιροῦντας. Ἐκείνη γὰρ θεόθεν ἐμπνευσθεῖσα, τάληθες ἐδογματίσεν.

eorum hominum demonstrationes mutuari, et sanctæ synodo, quæ Nicææ habita fuit, adhærere, neque addentes ei quidquam, neque detrahentes. Illa enim divinitus inspirata, veritatem dogmatum tradidit.

P. — ΙΣΙΔΩΡΩ (26) ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τί ἐστίν, « Εἰς ἐνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. »

Ἐπειδὴ γέγραφας, Τί ἴσταιν, « Εἰς ἐνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ; » φημί, ὅτι ἐπειδὴ ὅτε ἡ ἀνθρωπεία φύσις ἐμάνη, καὶ ἀνύποιστος ἦν τῶν ἀμαρτημάτων ἡ τυραννίς, καὶ καιρὸς ἀποφάσεως ἦν, πανολεθρία καταδικαζούσης τὸ γένος (πᾶς γὰρ ἰατρείας ἐξηλέγχθη τρόπος, καὶ οὐτε νόμος, οὐτε προφητικὸς λόγος B τὸν ἐπιπολάσαντα λοιμὸν ἀπαλάσαι ἴσχυεν)· τότε δὴ λῦτρον τὸν Μονογενῆ ἐπεισέγαγεν, ἐν' ἧχῃ λόγον ἡ χάρις· διὰ τοῦτ' ἔφη ὁ Ἀπόστολος· « Εἰς ἐνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. » Ἰερεῖον γὰρ προσηγέθη ἐν ὑπὲρ πάντων, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπάντων ἀξίαν. Καὶ τότε ἡ ὀργὴ ἐλύθη, καὶ ἡ καταλλαγὴ γέγονε, καὶ ἡ ἔγθρα εἰς φιλίαν μετεφύμισθη, καὶ ἀντὶ τῆς ἀποφάσεως, τὸ ὑπερφύες τῆς υἰοθεσίας ἐδόθη χάρισμα, καὶ μυριαθώρα ἐχόρευσε κοσμοῦντα τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν' ἐμοῦ καὶ ἡ δικαιοσύνη δειχθῆ, καὶ ἡ περιουσία τῆς ἀγαθότητος δηλωθῆ.

odium in amicitiam: et pro sententia capitali abdicationis datum est excellens illud adoptionis in filios donum, et infinita accesserunt dona, quibus exornaretur Ecclesia: ut ita simul et iustitia ostenderetur, et abundantia bonitatis declararetur.

PA. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (27).

Εἰς τὸ, « Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανώξεως. »

Ἐπειδὴ τὸ, « Δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανώξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὄτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας, » σαφηνισθῆναι σοι ἤξιωσας, ἄκουε· Τὸ, ἔδωκε, καὶ τὸ παρέδωκε, κατὰ τοὺς τῆς ἱερᾶς Γραφῆς νόμους καὶ τὰ ἰδιώματα, ἀφήκεν εἰς (28) καὶ συνεχώρησεν. Εἰ δὲ οὐ καταδέχη, δι' ἀποδείξεως ὁ λόγος βαδιέται· Φησὶν ὁ Παῦλος περὶ τῶν τῶ θεῖον σέβας (29) εἰδώλοις ἐπιφημισάντων· « Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς πάθη ἀτιμίας· » τοιτέστιν, ἀφήκεν, ἐγκατέλιπε. Πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλον καὶ τὴν φύσιν ἀγνοεῖν καὶ ὑπερορλοῖς ἐγκαλινδεῖσθαι πταίσμασιν, οἱ τὴν χτίσιν παρὰ τὸν χτίστην προσκυνήσαντες; Καὶ πάλιν· « Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα. » Εἶτα ἑαυτὸν ἐρμηνεύων ἔφη· « Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, κακίᾳ, πλεονεξίᾳ. » Εἰ τοίνυν πεπληρωμένοι ἦσαν, πῶς παρέδωκε; Θεὰ τῆς ἀκριβείας (30). Οὐκ

¹⁴ Rom. III, 25. ¹⁵ Rom. XI, 8. ¹⁶ Rom. I, 26.

esse definiturunt; et alii quidem divinum Spiritum non Deum constituentur; alii vero ministratorium et sanctificum appellant. Non oportet eorum, qui morbo laborant, sequi suffragia; sed ex iudicio sanctorum synodo, quæ Nicææ habita fuit, adhærere, neque addentes ei quidquam, neque detrahentes. Illa enim divinitus inspirata, veritatem dogmatum tradidit.

C. — ISIDORO DIACONO.

Quid sit, « Ad ostensionem justitiæ suæ ¹⁴. »

Quoniam per litteras quæxivisti, quid sit quod Paulus dixit: « Ad ostensionem justitiæ suæ: » respondeo; » Quia posteaquam humana natura insanivit adversus Deum, et peccatorum tyrannus intolerabilis facta erat, et tempus aderat ferendæ sententiæ, quæ exitio universali damnavet totum genus humanum (omnis enim ratio medicationis deprehensa fuerat inanis et nihili, ac neque lex, neque propheticus sermo pestilentem morbum, qui omnia occuparat, depellere valebat); tunc Deus pretium redemptionis introduxit unigenitum suum Filium, ut locus esse posset gratiæ ac veniæ: eam ob rem hoc dixit Apostolus: « Ad ostensionem justitiæ suæ. » Victima enim oblata est una pro omnibus, quæque omnibus dignitate ac pretio superior esset. Ac tunc soluta est ira, et reconciliatio facta est, redintegratæque gratiæ, conversum est

odiam in amicitiam: et pro sententia capitali abdicationis datum est excellens illud adoptionis in filios donum, et infinita accesserunt dona, quibus exornaretur Ecclesia: ut ita simul et iustitia ostenderetur, et abundantia bonitatis declararetur.

CI. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

In illud Paulinum dictum: « Dedit ipsis Deus spiritum compunctionis ¹⁵. »

Quoniam a me petisti, ut tibi exponerem illud: « Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos, ut non videant: et aures, ut non audiant, usque in hodiernum diem; » ausculta. Illa verba, dedit et tradidit, secundum leges et proprietates modosque peculiare loquendi sacræ Scripturæ, significant, reliquit vel permisit. Quod si hoc non recipis, per demonstrationem procedet oratio. Ait Paulus de illis, qui divinitatem idolis tribuebant: « Tradidit eos (Deus) in affectus ignominiæ ¹⁶; » hoc est, reliquit, dimisit. Quo modo namque fieri poterat, ut non ignorarent naturam, et volutarentur in sceleribus naturæ terminos excedentibus, illi, qui creaturam, omisso Creatore, adorabant? Et iterum: « Tradidit eos in reprobum sensum, ut facerent quæ non decent ¹⁷. » Deinde seipsum interpretans, dicit: « Repletos omni iniquitate, inultitia, ava-

¹⁷ Ibid. 28.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(26) Cod. Vat. 650 Isidorum, cui hæc inscribitur epistola, episcopum facit, pro διακόνω scribens ἐπισκόπῳ. Vers. 8 ep. pro ἴσχυεν idem habet ἴσχυεν, et vers. 4 a fine pro ἐχόρευσε scribit, laud paulo artius, ἐχορήγησε. Possin.

(27) Inscriptio sumitur ex cod. Vatic. 650. Edit.

(28) Εἰς cod. Vat. mutat in ἐστὶ. Possin.

(29) Vox σέβας, quæ in edit. Paris. deerrat, suppletur ex cod. Vatic. Edit.

(30) Τῆς ἀκριβείας cod. Vat. mutat in τὴν ἀκριβείαν. Possin.

ritia ⁷⁸, » etc. **468** Siquid erant repleti, quomodo tradidit eos? Vide quam accurate loquatur. Non dixit: Tradidit replendos, sed jam repletos reliquit atque desituit: haud aliter ac si quis pastor bonus oves pestilentiali lue correptas extra gregem abire, et quodammodo lupis tradere consueverit: non quod eas in fauces luporum projiciat, sed quod sua cura ac presidio eas denudet ac destituat. Illud itaque verbum, *dedit*, talem habet sensum. Spiritus autem percussione, nihil aliud est, quam stuporis et percussione. Nam compungere est idem quod vulnerare ac percutere, secundum id quod in Evangelio dicitur: « Compunxerunt latus Christi lancea ⁷⁹. » Quia igitur *compungere* significat *percutere*, recte atque ordine factum est, quod etiam *κατανοῆναι*, hoc est compungi, dictum est pro convulnerari. Deinde ipse exponens verbum *compungendi*, quod idem sit cum verbo *obstupescendi*, dixit: « Oculos, ut non videant, et aures, ut non audiant ⁸⁰. » Hoc enim usu venire solet iis qui stupore sunt correpti. Nam cum mens perturbata sit, sensus officia et actiones suas obnegant. Quod autem hoc ipsum innuat, audi Scripturam, dicentem: « Beatus, qui non est stimulatus sive compunctus in tristitia delicti ⁸¹. » Atqui tristitia secundum Deum poenitentiam in salutem non poenitentiam operatur. Quid est ergo quod ait? Si igitur ex quorundam opinione dixerimus; eum qui nunquam omnino peccarit, hic beatum prædicari, fortasse nemo hac beatitudine fruetur. Omnes enim poenitis obnoxii sumus. Nam quis gloriabitur, se purum cor habere? Aut quis libere loquetur, se a peccato mundum esse? Sin autem dixerimus, quod non eum qui non sit affectus tristitia beatorum prædicet, sed eum qui non sit in stuporem datus a mœrore, neque suam salutem prodiderit: id quod Judæ accidit, qui suspendio sibi vitam eripuit (quod etiam metuens Paulus ne accideret illi qui apud Corinthios stuprum admiserat, præcipiebat ipsum acta jam poenitentia, deuo in cœtum fidelium recipi, ne immoderato mœrore talis absorberetur ⁸²): tum fortassis verum sensum dicti attingemus. Mi-

A εἶπε· Παρέδωκε πληρωθησομένους, ἀλλ' ὅτι πεπληρωμένους ἀφήκεν· ὥσπερ ἂν εἰ τις ποιμὴν ἀγαθὸς πρόβατα λοιμικῆ νόσῳ ἐλαλωκότα, ἔξω τῆς ἀγέλης ἀπελάσσει, καὶ τρώπον τινὰ τοῖς λύκοις παραδοίη, οὐ τῷ εἰς τὰ τῶν λύκων ἐκβαλεῖν σώματα, ἀλλὰ τῷ γυμῶσαι τῆς οικείας ἐπιμελείας καὶ προστασίας. Τὸ μὲν οὖν, *ἔδωκε*, τοιαύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν. Τὸ δὲ πνεῦμα τῆς κατανοήσεως, καταπλήξεως (31) καὶ κατατρώσεως. Τὸ γὰρ ὑπτείν, τιτρώσκειν ἐστὶ καὶ πλήττειν, κατὰ τὸ, « Ἐνύσαν τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ τῇ λόγῃ. » Ἐπεὶ οὖν *πλήξαι* ἐστὶ τὸ *ρύξαι*, τὸ κατατρωθῆναι καὶ κατανοῆναι εἰκότως εἴρηται. Ἐἴτα ἐρμηνεύων αὐτὸς τὸ *κατένυξεν*, ὅτι *κατέκληξεν* ἐστὶν, ἔφη· « Ὁφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὤτα τοῦ μὴ ἀκοῦειν. » Τοῦτο γὰρ συμβαίνειν εἰώθε τοῖς καταπλητομένοις. Ἄτε γὰρ τοῦ νοῦ παραχθέντος, αἱ αἰσθηθεὶς τὰς οικείας ἐνεργείας ἀρνοῦνται. Ὅτι δὲ τοῦτο μὴνοῦ, ἀκουσ τῆς Γραφῆς, λεγούσης· « Μακάριος, ὃς οὐ κατενύγη ἐν λύτῃ ἁμαρτίας (32). » Καὶ μὴν ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται. Τί οὖν ἐστὶ ὁ φησιν; Εἰ μὲν οὖν εἴποιμεν, ὡς ἰστορεῖται, τὸν μὴ ὄλων ἁμαρτήσαντα μακαρίζεσθαι ἐνταῦθα, τάχα οὐδεὶς τοῦ μακαρισμοῦ τοῦτου ἀπολαύσειε. Πάντες γὰρ ἐν ἐπιτιμίοις ἐσμέν. Τίς γὰρ καυχῆσεται, ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρῆρσιάζεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτίας; Εἰ δὲ φαίμεν, ὅτι μακαρίζει οὐ τὸν μὴ (33) λυπηθέντα, ἀλλὰ τὸν μὴ καταπληγέντα (34) ὅπερ τῆς λύπης, καὶ προδεδωκότα τὴν οικείαν σωτηρίαν, ὅσον ἔπαθεν Ἰούδας, ἀγγέλον ἐαυτὸν ἀνελών (δ καὶ δεδιὼς ὁ θεσπέσιος Παῦλος μὴ καὶ ὁ πεπορευκὼς παρὰ Κορινθίους πάθος, ἔλεγεν· προσέειπαι αὐτὸν μετανοήσαντα, μὴ πως τῇ περισσοτέρῃ λύτῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος)· τάχα πως τῆς ἀληθείας ἀφόμεθα τοῦ ῥητοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ καλοῦ γίνεται ἡ κατένυξις, θαυμαζέτω μὴδεὶς· κάκει γὰρ τὸ τρωθῆναι τοῖς καλοῖς ἐρμηνεύει· ὡς καὶ ἡ τὸν θεὸν ἔρωτα ἐρῶσα ψυχὴ εἶδα· « Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ. » Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι οὐ πάντως τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἢ ῥήματα τὸ αὐτὸ παρτίθησι νόημα. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· « Ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κατανοῶ, ὅπερ, οἶμαι, δηλοῦν τὸ, Οὐ μὴ κατα-

⁷⁸ Rom. 1, 29. ⁷⁹ Joan. xiv, 34. ⁸⁰ Rom. xi, 8. ⁸¹ Eccli. xiv, 1. ⁸² II Cor. ii, 7, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(31) Post *καταπλήξεως* idem cod. addit ἐστὶ. POSSIN.

(32) *Μακάριος, ὃς οὐ κατενύγη ἐν λύτῃ ἁμαρτίας*. Sirachi est sententia c. xiv, v. 1, quamvis Salomoni ab aliis tribuatur: ut incertus facit auctor *Ἀρτικειμένων* 1. Quomodo Salomon dicat, *Beatus, qui non est compunctus tristitia delicti*, cum Jacobus præcipiat: *Miseri estote, et lugete, et plorate*; respondet: Beatum utique illum dicit qui nullum attigit delictum, cujus delicti tristitia compungeretur. Potest fieri, ut nonnulli beate viventes non tristitia flagitiorum, sed æternorum desiderio compungantur. Hoc autem quod Jacobus lugendum et plorandum præcepit, in utrumque accipi potest, seu in his qui mala sua deplorant, seu in illis, qui solum de cœlestis patriæ *ἰνῆ* et suspirant. RITT.

(33) Vox *μὴ* additur ex cod. Vat., quam etiam conjicit Rittershusius. EDIT.

(34) *Οὐ τὸν λυπηθέντα, ἀλλὰ μὴ τὸν καταπληγέντα*. Forte legendum οὐ τὸν μὴ λυπ., ἀλλὰ τὸν μὴ καταπλ. Observanda est ex hac epist. insignis sententia, in interpretatione sacræ Scripturæ attendi a nobis debere τοὺς τῆς ἱερᾶς Γραφῆς νόμους καὶ τὰ ἰδιώματα. Sic B. Hieronimus lib. viii *De Trinit.*: « Non est humano aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentiam atque imprudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati alienæ aut impiæ intelligentiæ extorquentia perversitas est. » Idem lib. ii ejusdem operis: « Non est iste sæculi sermo, quia de quo agitur, non sæculi res est. » RITT.

πλαγῶ (35) εὐδὲ μεταστῶ εἰς τὸ μηκέτι ὑμεῖν. » Ἀ rare autem nemo debet, si etiam in bonam partem sumitur compunctionis verbum. Nam ibi quoque significat, vulneratum esse rebus bonis : verbi gratia, cum etiam divino amore correpta anima clamat : « Quia dilectione vulnerata sum ego ⁵⁵. » Sciendum est autem, non omnino eadem nomina aut verba eundem semper intellectum præbere. Nam David quoque dixit : « Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar ⁵⁶, hoc est, ut puto, ne eo

relligar, ut non amplius canam hymnos. » Addidit enim : « Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi ⁵⁷. » Sed et qui circa Simeonem et Levi erant, post violatam suæ sororis pudicitiam, compuncti sunt, hoc est in stuporem acti, et convulnerati sunt xeli et indignationis vehementia : atque ita in pertinacem iram inciderunt, ut dolose quoque non ~~469~~ solum ipsum injuriæ auctorem Sichem, sed una etiam totam ipsius civitatem a prima pubertate mactarent.

PB'. — ΦΙΑΗΤΡΙΩ.

B

CII. — PHILETRIO.

Ἐπειδὴ γέγραφας· Εἰ συνεβούλευσεν ὁ Παῦλος· « Θέλεις δὲ μὴ φοβησθαι τὴν ἐξουσίαν, τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, καὶ ἔξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς· » πῶς μετὰ βραχεία φησὶν· « Ἀπόδοτε τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον; » οἶμαι, ὅτι εἰ μὴ περὶ τοῦ Θεοῦ τινες αὐτὸ βούλονται εἰρησθαι (γέγραπται γάρ· « Τίμα τὸν Κύριον, καὶ ἰσχύσεις· πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον »)· ἐκεῖνο μὲν εἶπε, τῷ τὸν φόβον ἀπὸ τοῦ ξίφους τοῖς πλημμελοῦσιν ἐπληρωμένον διαδιδράσκειν τὸν φιλάρετον, καὶ τοῦ ἀρχοντικοῦ ἐπαίνου τυγχάνειν· τοῦτο δὲ τὸν ἐκ τῆς συντυχίας καὶ τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς τιμῆς τῆς κεχρηωτημένης τοῖς ἡγουμένοις χρεωστῆν φόβον. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἀτελής τούτου, τοῦ μηδὲν αὐτὸν παραδλάπτοντος, ἀλλὰ καὶ αἰδουμώτερον καὶ λαμπρότερον ἀποφαίνοντος. Εἰκεν γὰρ χρῆ παντὶ σθένει, ἐν οἷς μήτ' εὐσέβεια μήθ' ἡ ἀρετὴ καταβάλλεται, ἀλλὰ καὶ βασιλικώτερα καὶ ἐπιφανεστέρα ἐκ τῆς τῶν μετιόντων ἐπιεικειᾶς ἀναφαίνεται.

Quoniam per litteras quæsisisti quo pacto Paulus, si consilium dedit his verbis : « Vis autem non timere potestatem, fac bonum et habebis laudem ab ea ⁵⁸; » paulo post dicat : « Reddite ei cui timorem (debetis) timorem ⁵⁹ : » sic existimo. Si qui nollit forte illud dictum esse de Deo (scriptum est enim : « Honora Dominum, et potens eris : præter ipsum vero non timebis alium ⁶⁰; ») illud quidem prius dixisse Paulum ideo, quia virtutis studiosus timorem illum, qui a gladio facinorosis impendet, effugiat, et laudem magistratus consequatur : hoc autem posterius (protulisse eum) ideo, quia etiam metus quidam debeatur magistratibus ex reverentia et honore ipsis, quando nobis cum illis agendum est, debito. Neque enim is qui virtuti dat operam, immunis est a talis timoris (ut sic loquar) reverentialis præstatione, qui nullatenus ipsum lædit, quin potius venerabiliorum atque illustriorem declarat. Cedere enim oportet (magistratui) omnibus viribus, in illis rebus, in quibus neque pietati, neque virtuti ullum affertur detrimentum, imo etiam præstantior atque insignior ex cultorum suorum moderatione demonstratur.

PG'. — ΕΠΙΜΑΧΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

CIII. — EPIMACHO LECTORI.

Εἰς τὸ· « Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ. »

In illud, « Vos estis corpus Christi ⁶¹. »

Ἐπειδὴ γέγραφας· Τί ἐστὶν· « Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους; » οἶμαι, ὅτι ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀπανταχοῦ τῆς ὑφ' ἡλίῳ Ἐκκλησίας σῶμα Χριστοῦ, Κορίνθιοι δὲ μέρος ἦσαν τούτου τοῦ σώματος, διὰ τοῦτο ἔφησεν· « Ἐκ μέρους; » οἶον, Μέλος ἐστὶν ἡ παρ' ὑμῖν Ἐκκλησία τῆς ἀπανταχοῦ. Ὡστε δίκαιοι ἂν εἴητε οὐ μόνον πρὸς ἑαυτοὺς (ἐστασίζον γάρ), ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ὁμοπίστους ὁμονοεῖν, πᾶσαν διχόνοιαν ἐκ ποδῶν ποιησάμενοι.

Quoniam per litteras quæsisisti, quid sibi vellet illud : « Vos estis corpus Christi, et membra ex parte; » arbitrator, quia quotquot ubique vivunt homines, Ecclesiæ universalis sub sole per totum orbem dispersæ corpus constituent Christi; Corinthii vero pars erant hujus corporis, ideo Paulum hoc dixisse· « Ex parte. » Quasi diceret : Ecclesia quæ apud vos est, membrum est Ecclesiæ universalis ubique locorum diffusæ. Quamobrem æquum esset, vos non solum inter vosmetipsos (discordias enim fovebant),

verum etiam cum omnibus per orbem terrarum degentibus passim fidei sociis concordiam colere, omni discordia procul relegata.

⁵⁵ Cant. iv, 9. ⁵⁶ Psal. cxix, 13. ⁵⁷ Psal. cxvii, 27. ⁵⁸ Rom. xiii, 3. ⁵⁹ ibid. 7. ⁶⁰ Prov. iii, 9, 10. ⁶¹ I Cor. xv, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Hæc, ἔπερ, οἶμαι usque ad καταπλαγῶ, Vaticano 650. Edit. omittebat ed. Paris., et recte supplentur a codice

CIV. — HIERACI DIACONO.

In dictum, « Vobis dedit Deus, non modo ut in ipsum crederetis, sed etiam ut pro ipso paleremini ».

Præclara atque egregia facinora non sine magna etiam laboribus perfici solent. Cum igitur exigua et futilia nescio quæ opera tute facias, noli putare te maximis præmiis potiturum : nec est quod speres, cum vitam elegeris periculi expertem ac mollitie diffuentem, fore tamen in fronte aciei, ut sis conspicuus atque insignis. Ejus enim est etiam voce præconis victorem proclamari, qui pericula adierit, quiq; tropæa stauerit. Quod si etiam contigerit ut in prælio occumbat, memoria perpetuo vivit, et præmia majora quam pro homine consequetur. Generosus autem ille Christi dux militiæ ea quæ pro ipso sustinet, merito pro coronis habet, **470** dum ait : « Vobis dedit Deus, non solum in ipsum credere, sed etiam pro ipso pati. » Nam ut jam omit-tam, inquit, futura bona, etiam ipsæ passiones, per quas etiam ipsi Domino communicamus, maximi sunt præmia et coronæ longè pulcherrimæ.

CV. — OPHELIO GRAMMATICO.

De dæmonibus.

Quoniam te mirari dicebas, quomodo nonnulli ex noxiis dæmonibus postularint, suum cultorem justum esse, illi vero injusta agere sustinuerunt, existimo idcirco ipsos postulasse ut cultor suus justitiæ operam daret, quia se pro diis gerebant, et ab omnibus haberi volebant. Injusta vero subministrabant, quod improbi essent instituto animi et sua voluntate. Nam cum scirent multos mortales virtutem in pretio habere, simulantes se virtutis studiosos amare, ut videlicet opinionem probitatis sibi conciliarent, non multo post sceleratis actionibus probebant suum ad mala propendens ingenium.

CVI. — EPIMACHO LECTORI.

De eo cui quinque et eo cui duo talenta credita ».

Quoniam quæsisisti, quid causæ sit, cur is qui quinque talenta acceperat, et lucrando duplicarat,

» Philipp. 1, 29. » Math. xxv, 15 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(36) Ed. Paris., μεγάλοις [μεγίστοις]. Locus suppletur e cod. Vatic. Edit.

(37) Sententia est Pindarica, ab aliis quoque auctoribus celebrata. Redundare autem hic puto μεγίστοις. Pindarus, *Olymp.* 5 :

Ἄσιν δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάνη.
Τε μάργαται, πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον.
Et *Olymp.* 6 :

Ἀκίνδυνος δ' ἀρεταί. ὅτε παρ' ἀνδράσιν,
Ὅστ' ἐν ναυσὶ κολλαίς τίμαι· πολλοὶ
Δὲ μέμνῃται, καλὸν εἶτι ποναθῆ.

Quæ his versibus, qui scazontes appellantur, reddidit eruditissimus Fabricius :

*Sudoris experti et periculi virtus,
Nec a viris, nec in triremibus famam
Meretur : at quod cum labore perfectum est ;*

A

ΠΑ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Εἰς τὸ, « Ὑμῖν ἐχαρίσατο ὁ θεός, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.

Τὰ μεγάλα κατορθώματα μεγάλοις καὶ τὰ μέγιστα μεγίστοις (36) πόνους κατορθοῦσθαι πέφυκε (37). Μὴ τοίνυν μικρὰ καὶ φαῦλα πράττων, οἴου τῶν μεγίστων ἐπάθλων τεύξεσθαι· μὴδὲ τὸν ἀκίνδυνον καὶ ὑγρὸν ἐλόμενος βίον, ἐλπίζε ἐν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος λάμψειν. Τοῦ γὰρ κινδυνεύσαντος καὶ τρώπαια στήσαντες ἐστὶ καὶ τὸ ἀνακηρύττεσθαι. Εἰ δὲ καὶ τελευτήσῃς ἐν τῇ μάχῃ, τῇ μνήμῃ ἀτελεύτητος μένει (38), καὶ τὰ ἐπαθλα μείζονα ἐξεῖ ἢ κατὰ ἀνθρώπων. Ὁ δὲ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατηγός, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ παθήματα στεφάνους εἶναι εἰκότως νομίζει, λέγων· « Ὑμῖν ἐχαρίσατο ὁ θεός, οὐ μόνον τὰ εἰς αὐτὸν (39) πιστεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. » Ἴνα γὰρ παρῶ, φησί, τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, αὐτὰ τὰ πάθη, δι' ὧν καὶ τῷ Δεσπότῃ κοινωνοῦμεν, μέγιστα ἐστὶ βραβεῖα, καὶ στεφάνοι κάλλιστοι.

PE'. — ΟΦΕΛ[Ε]ΙῸ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚῸ.

Περὶ δαιμόνων.

Ἐπειδὴ θαυμάζειν ἔφη, πῶς τινες τῶν ἀληθῶν δαιμόνων δίκαιον ἤξιον εἶναι τὸν θεραπευτὴν αὐτῶν, οἱ (40) δὲ τὰ ἀδίκῃ δρᾶν πραττόμενοι ὑπέμνον· ἡγοῦμαι, ὅτι δίκαιον μὲν ἤξιον εἶναι τὸν θεραπεύοντα, διότι θεοὶ εἶναι ὑπεκρίνοντο. Ὑπηρέτου δὲ τὰ ἀδίκῃ, διότι πονηροὶ γέγοναν· ἐκ προαιρέσεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδεσαν πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων τῇ ἀρετῇ τιμῶντας, τοὺς φιλαρέτους ἀγαπᾶν προσποιούμενοι, ἵν' ἀγαθοὶ νομισθεῖεν εἶναι, μετ' οἱ πολὺ ταῖς ἐναγέσει πράξεσιν ἤλεγχον ἑαυτῶν τὴν ἐπὶ τὰ κακὰ βέβησαν διάνοιαν.

PG'. — ΕΠΙΜΑΧῸ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Περὶ τοῦ τὰ ε' καὶ τοῦ τὰ β' τάλαντα πιστευθέντος.

Ἐπειδὴ ἔφη· Διὰ εἶ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαθῶν, καὶ διπλασιάσας, καὶ ὁ τὰ δύο, τῆς αὐτῆς ἔτυχεν (41)

Ejus viget perenne et inclitum nomen. RITZ.

(38) Sententia eadem est Tyrtæi poetæ et copiarum ducis Laconicarum : necnon Justiniani imp. tit. Instit. *De excusat. tit. vel cur.* Qui pro reipub. ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere intellicantur. Tyrtæi carmina apud Joan. Stobæum videri possunt. Id.

(39) Cod. Vat. 650, Χριστὸν legit, et vers. seq. ἄλλα pro αὐτά. Possint.

(40) Cod. Vat. 650 : νεῖη θεραπευτὴν αὐτῶν, ὃς ομιττίτ, et pro iis hæc ponit, θεραπεύοντα· αὐτοὶ δὲ, etc. Mox pro πραττόμενοι ideim melius scribit, προσσταττόμενοι. Id.

(41) Pro ἔτυχεν cod. Vat. 650 habet ἔτυχον. Mox 4 inter ἐπειδὴ γὰρ et οὐχ inserit τὸ διάφορον. Id.

ἀποδοχῆς · φημί, ὅτι εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἡ
βραθυμία τούτου, οὐδὲ ἡ προθυμία ἐκείνου, ἀλλ' ἡ
τῆς παρακαταθήκης ποσότης παρεσκευάσεν (42),
ἣν πρὸς τὴν δύναμιν τῶν ἐργασαμένων δέδωκεν ὁ
δεσπότης · εἰκότως οὖν ὁ ἐπαινος ὁ αὐτοῦ, εἰ καὶ μὴ
ἡ πρόσδος ἢ αὐτῆ.

PZ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ (43).

Διὰ τί γέγραπται περὶ τῆς γῆς: « Οὐ κλιθήσεται
εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. »

Ἐπειδὴ τὸ περὶ τῆς γῆς εἰρημένον, « Οὐ κλιθή-
σεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, » παραβάλλων τῷ,
« Ὁ ἐπιπέλων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέ-
μειν, » ἐνόμισας ἵνα τὸν τι μὴνύειν, ἴσθι, ὅτι σα-
λευθήσεται μὲν, οὐ κλιθήσεται δέ. Σαλευθήσεται μὲν,
ἵνα δείξῃ τὸν φόβον · οὐ κλιθήσεται δέ, ἵνα δείξῃ τὸν
ἔρον. Τῷ μὲν τρόμῳ τὴν δουλείαν ὁμολογεῖ · τῷ δέ
μὴ ἐξίστασθαι τῆς οὐκείας στάσεως, τὸν θεῖον ἔρον
μηνύει.

ἔπιτεται (qua Deo subjecta est); stabilitate autem
firmateque sua qua ex propria statione non di-
movetur, divinum terminum indicat.

PH. — ΝΕΙΑΩΝΙ.

Εἰς τὸ, « Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
ἐξουσίας ἐδειγμάτισε, θριαμβεύσας ἐν αὐτῷ. »

Ἐπειδὴ τοῦτο (44) τὸν ἀθλητὴν βρωμαλιώτερον
καὶ τεχνικώτερον ἀποδείκνυσιν, ὅταν ταῖς τῶν ἀντι-
πάλων κεκρατημένος λαβαῖς, ἀπεκδυσάμενος αὐτοῦς
προσρήξῃ τῷ σκάμματι (45) · διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
στος τὴν διὰ σταυροῦ πρὸς τοὺς δαίμονας κατεδέ-
ξατο μάχην, ἵν' ἐπιφανέστερον αὐτοῦς τροπαίους
θριαμβεύσῃ · καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν ·
« Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας
ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοῦς ἐν
αὐτῷ. » Τῷ γὰρ ὄντι ἐθριαμβεύθησαν δαίμονες, προση-
λωμένῳ χεῖρας καὶ πόδας ἀθλητῆ ἡττηθέντες. Τῷ
ὄντι ἐστηλιτεύθη ὁ διάβολος, σαρκὶ μὲν ἐπὶ σταυροῦ
κρεμαμένη ἡττηθεὶς καὶ παραχωρήσας.

PΘ. — ΠΙΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τῶν Παροιμιῶν. Τί ἐστιν; « Ὁ εἰσελθὼν εἰς γυναῖκα
ὑπανδρον, οὐκ ἀθωωθήσεται; »

Ἐπειδὴ γέγραπται · Δι' ἣν αἰτίαν μετὰ τὸ γεγρά-
φθαι, « Ὁ εἰσελθὼν πρὸς (46) γυναῖκα ὑπανδρον οὐκ
ἀθωωθήσεται. » ἐρρέθη · Οὐδὲ πᾶς ὁ ἀπτόμενος
αὐτῆς; φημί, ὅτι τὸ μὲν εἰσελθεῖν ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ
συνεισελθεῖν, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Σάρρας
πρὸς τὸν Ἀβραάμ · Εἰσελθε πρὸς τὴν παιδοσκη-
ν

²² Psal. xiv, 5. ²³ Psal. ciii, 32. ²⁴ Coloss. ii, 15. ²⁵ Prov. vi, 29.

VARIÆ LECTIOES ET NOTÆ.

(42) Παρεσχ. cod. Vat. mutat in κατεσκευάσεν.
POSSIN. — Videtur deesse τὴν διαφορὰν. RITT.

(43) Cod. Vat. 650 apponit μονάζοντι. Vers. 7 ep.
5ρον idem mutat in νόμον. POSSIN.

(44) Ed. Paris., ἐπειδὴ τότε. Corr. ex cod. Vat.
EUIT.

(45) Pro σκάμματι cod. Vat. scribit σχώμματι

A quique duo, eodem positis uterque sit premio &
respondeo id merito factum esse. Quia enim diffe-
rentiam inter illos fecerat non huius quidem socor-
dia, alterius vero industria, sed depositi quantitas
(diversa), quam accommodatam ad vires eorum, qui
id exercebant, dedit herus: idcirco jure ac merito
eadem utrique laus tributa est, quamvis lucri pro-
ventus non esset idem.

CVII. — THEODOSIO.

Quare scriptum sit de terra, « Non movebitur in
sæculum sæculi²². »

Quoniam id quod de terra dictum est: « Non
movebitur in sæculum sæculi, » conferens cum illo:
« Qui respicit super terram, et facit eam tremere²³: »
putasti (hæc duo loca) contrarium quiddam signifi-
care: scire debes terram concussam quidem iri,
attamen non movendam. Concutitur quidem, ut
ostendat timorem (quo Creatorem metuit), non
autem movebitur, ut ostendat terminum qui est
fixus ac stabilis. Tremore quidem servitutem pro-
mittebatque sua qua ex propria statione non di-

CVIII. — ΝΙΒΩΝΙ.

In illud Pauli dictum, « Exspolians principatus et
potestates, ostentavit, triumphans in semetipso²⁴. »

Quoniam hæc res athletam robustiorem et artifi-
ciosiorem declarat, quando adversariorum licet
constrictus apprehensionibus, tamen 471 eos spoli-
atos ad ipsum fossatum superavit: idcirco etiam
Christus pugnam adversus dæmones per crucem sus-
cepit, ut videlicet tanto illustrioribus tropæis de
erectis triumpharet. Atque hoc ipsum est, quod
discere cupiebas: « Exspolians principatus et po-
testates, ostentavit palam, triumphans de illis in se-
metipso. » Re enim vera triumphati sunt dæ-
mones, ab athleta, manus pedesque clavis transfixo,
superati. Revera traductus est diabolus, carne una
in cruce pendente superatus, eique manus dans et
concedens palmam.

CIX. — FIDELI ΔΙΑΚΟΝΩ;

Ex Proverbiis (Salomonis), quid sibi velit illud;
« Qui ingreditur ad mulierem nuptam, non inno-
cens erit²⁵. »

Quoniam per litteras quæsisisti, quam ob cau-
sam postquam scriptum fuerat: « Qui ingreditur ad
mulierem nuptam, non innocens erit, » dictum sit
præterea: « Neque omnis tangens eam, » respondeo
ingrediendi quidem verbum usurpasse (Salomonem)
de coitu: secundum id quod dictum est a Sarra

aut σχώμματι, nam ambignus illic est ductus styli.
Mihi utrobique editi lectio magis placebat. Illud
probaverim, quod versu post secundo ἐπιφανέστε-
ρον cod. Vat. 650 in ἐπιφανέστερος commutat.
POSSIN.

(46) Cod. Vat. 650 πρὸς mutat in εἰς. Vers. 5 ep.
συνεισελθεῖν idem mutat in συνελθεῖν, Id.

ad Abrahamam : « Ingrederere ad ancillam meam, et liberos ex ea procrea ». Tangendi autem de basando, aut contractando. Quoniam enim ista si cum coitu conferantur, peccata esse non videntur, verumtamen Veritate judicante ipsa quoque merito lapsus quidam censenda fuerint. Nam si curiosa contemplatio adulterium esse judicata est (a Christo,) contractatio certe multo magis pro adulterio judicabitur. Quemadmodum enim in imaginibus depictis color magis afficit spectatores quam nuda lineamenta, sic etiam in corporibus comparatum est, ut tactus quam visus majorem vivendi sensus sit ac purior, condemnatus est tamen, non sensus, prohibitus est.

CX. — LEONTIO EPISCOPO.

Quid sit illud : « Et erunt in montibus ut columbæ meditantes ».

Quoniam per litteras quævisisti, quid sit illud quod ab Ezechiele scriptum est : « Et erunt in montibus ut columbæ meditantes ; » respondeo, tametsi multis verbis indigeat ejus interpretatio, me tamen quam potero compendiosissime id expositurum. De illis erat sermo prophetæ, qui ut a Babylonii (regis) invasione tuti essent, in montes confugerant : quos ait, quamvis hostes effugisse viderentur, tamen justitiæ divinæ animadversionem non evasuros. Nam quando in solitariis locis commorantes extra omnem teli jactum se constitutos esse arbitrabantur, tunc et uxores suas et liberos, et cæterorum propinquorum exitium perpetuis gemitibus ac lamentationibus prosequuntur. Columbarum autem sub imagine acerrimos animorum cruciatibus ob oculos proposuit. Qui enim clamant, et angores animi sui ad proximos efferunt, non exiguum percipiunt doloris solatium et levamentum. Nam quodammodo leviora sunt narrando mala (ea quæ nos cruciant). Qui vero aut metu aut aliam quampiam ob causam silentio calamitates suas involvunt atque occulunt, sed solo suspirio cruciatum subindicant, illi intolerabilem experiuntur mali invasionem, quippe quæ ad sanationem non inclinât, sed potius ad augmentum et intensionem spectet. Cum igitur solum verum etiam vehementissimum et acerrimum metum, siquidem neque exclamare audeamus, suspicione semper hostilem impressionem velut in somno obversantem ac representatam cogitante, imagine ejusmodi usus est.

CXI. — LAMPETIO DIACONO.

Cum obis:leris munus tuum ad altare ».

Maximæ curæ sunt Deo Verbo hominum inter se

Gen. xvi, 2. Ezech. vii, 16. Matth. v, 23.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Pro ἐπάφασθαι idem cod. scribit ἐπαφᾶσθαι. POSSIN.

(48) Pro his, καὶ ἐπὶ τῶν, idem cod. solum habet καὶ ἐπὶ τῶν. Id.

(49) Non solum igitur, ut ait Ovid.,

Expletur lacrymis egeriturque dolor,

μου, καὶ τεκνοποίησον ἐξ αὐτῆς. » Τὸ δ' ἐπάφασθαι, ἐπὶ τοῦ φιλεῖν, ἢ ἐπάφασθαι (47). Εἰ γὰρ καὶ παρβαλλόμενα τῇ συνόδῳ, οὐ δοκεῖ ἀμαρτήματα εἶναι, ἀλλὰ γε ἀληθείας δικαιοσύνης πταίσματα καὶ αὐτὰ εἰκότως ἄν εἴη. Εἰ γὰρ ἡ περίεργος θεία μοιχεία εἶναι κέκριται, ἡ ἀφῆ πολλῶν πλέον κριθήσεται. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν εἰκόνων χρωμὰ γραμμῆς κινητικώτερον ἐστίν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν (48) σωμάτων ἀφῆ θείας κινητικώτερον. Εἰ τοίνυν ἡ θεία λεπτοτέρα οὔσα κατακέκριται, ἡ ἀφῆ παχύτερα οὔσα ἀπόλαυσις, οὐκ ἀπεικότως ἀπηγέρεται.

vim habeat. Si igitur aspectus quamvis subtilior immerito tactus, ut qui sit crassior atque impurior

PI. — ΑΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τί ἐστι· Καὶ ἔσονται ἐπὶ τῶν ὄρεων ὡς παραστεραὶ μελετητικαί ; »

Ἐπειδὴ γέγραφα· Τί ἐστι τὸ γραφέν παρὰ τοῦ Τετρεκίηλ· « Καὶ ἔσονται ἐπὶ τῶν ὄρεων ὡς παραστεραὶ μελετητικαί ; » φημί, ὅτι πολυπειλάς μὲν χρῆζει ἡ ἔρμηνευσι· ὁμοίως, ὡς ἂν οἶός τε ὦ, συντεμῶν φράσω· Περὶ τῶν ἐν τῇ Βαβυλωνίου ἐφόδῳ ἀνασωθέντων εἰς τὰ ὄρη, ἦν τῷ προφήτῃ ὁ λόγος, ὅτι οὐδ' ἂν δόξωσι διαπεφευγῆναι τοὺς πολεμίους, διαφεύσσονται τὴν δίκην. Ὅταν γὰρ τὰς ἐρήμους κατελιηφότες ἔξω τῶν δεινῶν εἶναι ἠγήσωνται, τότε γυναϊκάς τε καὶ παῖδας καὶ τῶν ἄλλων οικειῶν τῶν ἐλευθρον ὀρηνοῦντες διατελοῦσι· τῶ δὲ τῶν περιστερῶν παραδείγματι τὸ περιώδυνον τῶν ψυχῶν παρέστησεν. Ὁ μὲν γὰρ βοῶντες καὶ πρὸς τοὺς πύλας τὸ πάθος ἐκφέροντες οὐ μικρὰν λαμβάνουσι τοῦ πάθους παραμυθίαν. Κουφίζεται γὰρ τρόπον τινὰ τῇ διηγήσει τὰ πάθη (49)· οἱ δ' ὑπὸ δέους, ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας σιγῇ τὰς συμφορὰς κατακρύπτοντες, μόνῳ δὲ τῷ στεναγμῷ τὴν δόνην ἐμφαίνοντες, ἀνυποπίστον ἔχουσι τοῦ κακοῦ τὴν ἐφοδον, ἅτε εἰς θεραπείαν μὲν μὴ νεύουσαν, εἰς ἐπίτασιν δὲ βλέπουσαν. Δηλώσω οὖν βουλόμενος (50) τῆς τιμωρίας τὸ μέγεθος, ἀλλὰ καὶ τοῦ δέους τὴν ὑπερβολὴν, εἶγε μὴδὲ ἐκδοῶν τολμῶμεν, τῆς ὑποψίας ἀεὶ τὴν ἐφοδον τῶν πολεμίων ὄνειροπολούσης, τῇ τοιαύτῃ εἰκόνι ἐχρήσατο.

magnitudinem vellet indicare supplicii, neque id

PIA. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

« Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. »

Μέγιστον (51) τῷ Θεῷ Λόγῳ ὁ περὶ τῶν πρὸς

sed etiam quæris narratiombus in aliorum sinum exoneratur. Confer locum similem apud Isidorum nostrum lib. iii ep. 8. RITT.

(50) Βουλόμενος. Post βουλόμενος, πρὸ addendum, quod in ms. omittitur, οὐ μόνον. Id.

(51) Pro μέγιστον cod. Vat. 650 habet μέγιστος, et vers. 2 ante λόγος addit ὁ. POSSIN.

ἀλλήλους καταλλαγῶν λόγος. Ὁ γὰρ διαλλάξας τὰ ἀ
οὐράνια τοῖς ἐπιγείοις, οὕτως καὶ τὰς ἐχθρας παρα-
λύει, μῆτε φῦναι συγχωρῶν, καὶ βλαστησάσας ἀπὸ
τῶν ριζῶν αὐτὰς κατασαιῶν· λέγει μὲν γὰρ· « Μὴ
ὀργίζου τῷ ἀδελφῷ σου εἰκῆ. » Ἐπειδὴ δὲ οἶδε τὴν
ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν δισθαίνουσαν (52), καὶ μετὰ
τὸ γενέσθαι διαλύει (53) τὰς ρίζας, καὶ τὸ οικεῖον
δῶρον μένειν ἀτέλεστον ἀνέχεται, ἕως ἂν πρὸς ἐαυ-
τοὺς σπεισώμεθα· ἔχει μὲν οὖν φιλανθρωπίαν ἀκρο-
τάτην τὸ λεχθέν· οὐκ ἀμοιρεῖ δὲ καὶ λογισμοῦ δι-
καίου. Σὺ μὲν γὰρ, φησὶ, φιλανθρωπίαν ζητεῖς· ἀλλ'
ὁ ἡδικημένος ἐδικίησιν. Σὺ μὲν καλεῖς (54) ἐλεη-
μονα· ἀλλ' ἐκεῖνος δίκαιον. Σὺ συγγνώμην αἰτεῖς,
ἀλλ' ἐκεῖνος μὴ βοηθηθεὶς καταβοᾷ. Παῦσον ἐκεῖνον
δικαίως καταβοῶντα, καὶ οὐκ ἀμοιρήσεις τῆς ἐμῆς
εὐμενείας· διάλλαξον σαυτῷ τὸν ἀδικηθέντα, καὶ τότε
ἐμὲ διαλλαγήναί σοι ἀντιδόλησον. Οὐ πιπράσκω
δῶρψ ἄλλοτρίας ἐδικίησεως δίκαιον. Οὐ νοθεύω τὸ
ἀδέκαστον κριτήριον (55)· οὐ μεταδίδωμι σοι τῷ
ἀδικήσαντι τῆς (56) εὐμενείας, ἕως ἂν ὁ ἀδικηθεὶς
ὀλοφύρηται· ἐκεῖνό σοι δωροῦμαι, οὐ μικρὸν ὄν,
ἀλλὰ καὶ κομιδῆ μέγιστον· ὑπερτίθημι τὴν διάγνω-
σιν· οὐκ ἐκφέρω εὐθύς αὐτοτελεῖ ἀπόφασιν. Δίδωμι
σοι καιρὸν ἀπολογησασθαι τῷ ἀδικηθέντι.

gratia, quam diu injuria affecit, mihi de te conqueritur. Illud tibi largior, quod quidem neutiquam exiguum, sed longe maximum est: protelso causæ dijudicationem: non statim perfectam ac definitivam pronuntio sententiam. Concede tibi spatium ad satisfaciendum ei quem injuria affecisti.

PIB. — ORIONI.

Περὶ (α) συντάξεως τοῦ ἀποστολικοῦ βήματος, ἐνθά φησὶ· « Κωλύοντων γαμεῖν (57). »

Ἐπειδὴ, τί ἐστὶ τὸ εἰρημένον τῷ Παύλῳ, « Κω-
λύοντων γαμεῖν· καὶ ἀπέχεσθαι βρωμάτων, » ἠθέ-
λησας μαθεῖν, ἴσθι, ἔτι τινὲς μὲν, προσποιούμενοι
ἀγνοεῖν ὅτι χάρισμα γνώσεως καὶ σοφίας εἴληφε, καὶ
ὅτι Ἑρμῆς εἶναι ἐνομίσθη, φασὶ μὴ κεκρατηκένας
τὸν Ἀπόστολον τῆς φράσεως, ἀλλ' εἰς τούναντίον πε-
ριενεχθῆναι. Τὸ γὰρ, « Κωλύοντων γαμεῖν, » κατὰ

⁵² Matth. v, 22. ⁵³ 1 Tim. iv, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(52) Τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν δισθαίνουσαν. Sic Chrysostomus, πρᾶγμα εὐδίστονον φύσει ἄνθρωπος. RITT.

(53) Διαλύει mutat idem cod. in διασαλεύει, et vers. post tertio, ἀκροτάτην in ἀκρατον. Possin.

(54) Σὺ μὲν καλεῖς. Videtur deesse με, aut ita pro me reponendum. RITT.

(55) Οὐ νοθεύω τὸ ἀδέκαστον ἀδέκαστον κριτήριον. Fort. legend. οὐ v. τ. ἀδικῶ τὸ ἀδέκαστον κρ. Ita certe sensus postulatur. Possin.

(56) Inter τῆς et εὐμενείας idem cod. inserit ἐμῆς. Id.

(57) Hanc epistolam non satis commode nec sine difficultate magna Latinam ab interprete fieri posse, facile mihi assentietur, qui velata paulisper mea versione tentarit novam ac propriam. Causa diffi-

reconciliationes. Nam idem ille, qui cælestium cum terrestribus gratiam redintegravit, odia quoque hominum dissolvit, neque enasci ea permittens, etsi forte germinaverint, radicibus illa concutiens atque evellens. Ait enim: « Noli irasci fratri tuo temere ». Quia vero probe cognitam habet humanam infirmitatem, quæ levi momento ad lapsum impellitur, etiam exortis inimicitibus dissolvit earum radices, adeoque proprium munus imperfectum manere æquo animo fert, quoad usque inter nos in concordiam redeamus. Cum igitur id quod dictum est, summam in se humanitatem complectatur: tum etiam ratione justa non destituitur. Nam tu quidem, inquit, humanitatem benignitatemque apud me quaeris; at is qui abs te injuria affectus est, ultionem postulat. Tu quidem misericordem me vocas: at ille justum. Tu veniam postulas: at ille nondum adjutus reclamatur. Tranquilla illum qui juste reclamatur (ne tibi veniam concedam), et tunc mea tibi non deerit benevolentia. Reconcilia prius tibi eum quom læsisti; et tunc mihi, ut tibi reconcilier, supplica. Non vendo munere jus alienæ ultionis: non adultero incorruptam judicium meum: non facio te, qui alterum injuria affecisti, meæ participem gratiæ, quam diu injuria affecit, mihi de te conqueritur. Illud tibi largior, quod quidem neutiquam exiguum, sed longe maximum est: protelso causæ dijudicationem: non statim perfectam ac definitivam pronuntio sententiam. Concede tibi spatium ad satisfaciendum ei quem injuria affecisti.

473 CXII. — ORIONI.

De constructione apostolici dicti, ubi ait: « Prohibentium matrimonium contrahere ». »

Quoniam quid sit quod apud Paulum dicitur, « Prohibentium nubere, et abstinere a cibis, » discere voluisti, scire debes quosdam simulantes se nescire quod donum scientiæ et sapientiæ consecutus, quodque ob id etiam Mercurius existimatus sit Apostolus, dicere non servasse eum loquendi rationem, sed in contrarium delatum esse. Cum enim dixisset,

cultatis et confragositatis non una est, quam quisvis lector facilius ipse per se deprehendet, quam ego necesse habeam pluribus exponere. Ea me a verendo pene deterruerat: certe ad extremum hanc reservari jussit, ne dicam coegit. Tentavi tum aliquid. Sed me ubique sensum scriptoris assecutus esse, id vero non ausim dicere: imo negare propalam non vereor. Nec præstare lectionis integritatem volo, tametsi quedam correxerim probabiliter. Doctiores dent meliora, et imprimis ostendant nobis, tum quo pacto varia dicta Scripturæ in hac epistola cohæreant, atque ad unum scopum referantur: tum quid sibi in uniuscujusque allegatione et expositione Isidorus velit, quod eundem non ubique capio. Cur enim τὴν ἀμδλωπίαν dissimulem? RITT.

(a) Eruditam sane et utilem sancti Isidori epistolam novis adjicere idcirco placuit, quod interpres Germanus, cætera eruditus, vel ipsius confessione, sensum minus est assecutus, vitio scripti exemplaris Bavaraci. Nam in suis codd. abbas Billius non reperit. Equidem allaboravi, Vaticani cod. ope, ut legi nunc et intelligi melius queat epistola a sacra Scripturæ illustrandæ peridonea, viamque aliis his commonstrans. Initio vero Paulum Iconii Mercurium eloquentiæ gratia appellatum discas Actor. xiv, 11, cujus et in proxima epist. 413 Uranio diacono missa commemorat. Pro περιενεχθῆναι erat in Rom. cod. script. περιενηχθῆναι.

« Prohibitium nubere, » abstinentiam a cibis in contrariam separavit classem. Neque enim prohibebant abstinere. Dicendum namque erat : Prohibitium nubere, et jubentium abstinere a cibis. Igitur etsi forte alibi hoc usu venit admirando illi viro, sane concedatur hoc quoque : non enim contentionibus danda est opera. Vide autem ne forte hoc loco circa unam litteram unumque apicem commissum sit erratum : videlicet, « Prohibitium nubere, accipere cibos » (ut scriptum sit ἀπέχεσθαι, cum scribi debuerit ἀντέχεσθαι). Ecclesia vero sicut conjugium honorabile ducit, ita cibos quoque non abominatur; sed neque eos capere jubet, quin potius medium locum et nuptias et cibis tribuit. Nam est quidem ille præstantior, qui harum rerum usu est superior. Verumtamen qui moderato earum usu fruitur, non ob id reprehendus est. At qui eas calumniatur ac traducit, is extra sacra castra commoratur. Quod autem sæpenumero una littera, vel transposita vel prætermissa vel addita, mentem eorum quæ dicuntur conturbare solet : ex eo, quod in Actis aposto-

κοινοῦ θεὸς τῷ ἀπέχεσθαι (b), εἰς τὴν ἐναντίαν ἀφώρισε τάξιν. Οὐ γὰρ ἐκόλου ἀπέχεσθαι· ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν· Κωλυόντων γαρμεν, καὶ κελευόντων ἀπέχεσθαι βρωμάτων. Εἰ μὲν οὖν καὶ ἀλλαγόσε τοῦτο ὑπέμεινε (c) ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνὴρ, δεδόσθω καὶ τοῦτο. Οὐ γὰρ φιλονεικητέον (58). Ὅρα δὲ μὴ ποτε περὶ ἐν στοιχείον ἢ μιαν κεφαλήν (d) γέγονε τὸ σφάλμα· Κωλυόντων γαρμεν, ἀντέχεσθαι βρωμάτων (e)· ἢ, Κωλυόντων γαρμεν, καὶ ἔχεσθαι βρωμάτων. Ἡ δὲ Ἐκκλησία, ὡσπερ τὸν γάμον τίμιον ἡγεῖται, οὕτω καὶ τὰ βρώματα οὐ βδελύττεται· ἀλλ' οὐδὲ ἀντέχεσθαι προστάττει, ἀλλὰ μέσην χώραν (f) καὶ τῷ γάμῳ καὶ τοῖς βρώμασι ἀπονέμει. Κρείττων μὲν γὰρ ὁ τῆς ἀπολαύσεως αὐτῶν ὑψηλότερος· ὁ δὲ μετρίως ἀπολαύων, οὐ μεμπτός· ὁ δὲ διαβάλλων, ἐξω ἱερῶν περιβόλων ἐσκήνωται (59). Ὅτι δὲ πολ- λάκις ἐν στοιχείον ἢ μεταστοιχειωθὲν, ἢ παραλειφθὲν, ἢ προστεθὲν, τὸν νοῦν τῶν λεγομένων συνταράττει, δῆλόν ἐστιν ἐκ τοῦ φερομένου ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων· « Εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἄγγελος. » Καὶ τὸ (g) ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους (60).

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(58) *Ὁὐ φιλονεικητέον.* In medio deesse puto γὰρ. Aureum est autem hoc præceptum, et maxime necessarium generi hominum cuius est naturalis facilitas ad dissentiendum et fovendas contentiones. Sed has amputare jubet prudentia et pietas et Christiana moderatio atque charitas. RITT.

(59) *Ἐξω ἱερῶν περιβόλων ἐσκήνωται.* Ita restitui, cum in ms. B. legeretur, ἐξ ἱερ. περιβ. ἐκ-

σκήνωται. Significat autem appellatione ἱερῶν περιβόλων Ecclesiam Christi, a qua alienos atque exclusos esse ait τοὺς διαβάλλοντας τὴν μετρίαν ἀπολαύσιν γάμου τε καὶ βρωμάτων. Doctrina plane apostolica. Id.

(60) *Καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς Ἑβρ. Leg. καὶ τοῦ, ut paulo ante, ἐκ τοῦ φερομ. Id.*

(b) *Τὸ γὰρ κωλυόντων κατὰ κοινοῦ θεὸς τῷ ἀπέχεσθαι.* Pro his editum una dictione κωλυόντων γαρμεν κατακωλυθεὶς τὸ ἀπέχεσθαι. Scripta lectio magis perspicua est. Subjicit : Οὐ γὰρ ἐκόλου ἀπέχεσθαι, ἀλλ' ἀντέχεσθαι· ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν, φασί· Κωλυόντων γαρμεν. Ubi leg. videri quis opinetur κελευόντων γαρμεν καὶ ἀντέχεσθαι βρωμάτων, sensu contrario, sed qui eodem revoluitur, *jubentium nubere, et abstinere a cibis.* Et forte κωλυόντων prius scripsit Apost. I Tim. iv, 3, et postea, κελευόντων, quod ob vocum affinitatem librarius omisit, ut accidit interdum et alibi Isidorus a se observatum testatur : qui tamen hic ἀντέχεσθαι καὶ ἔχεσθαι pro ἀντέχεσθαι, tueri ac probare videatur. Alii hic ἑλλειψίν contrarii faciunt, ut planum ex ipsa sententia. Sic supra Apostolus, ibid. c. ii, vers. 12, Οὐκ ἐπιτρέπω διδάσκειν, ἀλλὰ εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ, ubi deest ἐπιτάττω, vel id genus aliud verbum. *Mulierem docere non permitto, sed ut sit in silentio.* Supplendum mando.

(c) *Τοῦτο ὑπέμεινε.* In Vaticano cod. est τοῦθ' ὑπέμεινε.

(d) *Περὶ ἐν στοιχείον, ἢ μιαν κεφαλήν.* Respexit illud Christi dictum Matth. v, 18 : *Iota unum aut unus apex non peribit a lege.*

(e) *Ἀπέχεσθαι βρωμάτων.* Addit Vaticanus cod., οὐ κωλυόντων γαρμεν καὶ ἔχεσθαι βρωμάτων, ἢ Ἐκκλησία, etc.

(f) *Ἀλλὰ μέσην χώραν.* In eodem illo μεγίστην erat scriptum, sed nihil mutō. Mox pro οὐ μεμπτός est ἄμεμπτος, ibid.

Primus itaque hic sacræ Scripturæ expositus locus est Pauli I Timoth. iv, 3. Alter est Actorum xxiii, 9. Tertius ad Hebræos vii, 41, ubi de ei particula in sacris Litteris varia notione disseritur : de qua et singulare libellum Bessarion card. Nicæensis olim conscripsisse fertur, et Georg. Trapezuntius edidit in illud Joan. xxi, 22 : *Si (vel sic) illum volo manere, quid ad te?* Et de templi Delphici ei inscriptione singulari commentario Plutarchus philosophatur. Actorum autem huic loco rursus Vatic. liber adjicit, τὸ γὰρ, εἰ ἢ ἐστὶ, τουτέστιν, ἢ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος.

(g) *Καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους.* Qui locus supra allatus est.

Quartus locus est Pauli ad Philip. iv, 3, Γνήσιε σύζυγε. Vulgatæ edit. interpres reddidit *germane com- par.* Conradus hic interpres vertit quasi γνήσια legendum esse Isidorus censuerit. At in membranis Vaticanis Isidori reperio, quasi syllaba annexa συνζυγε legi velit beatus Isidorus. Quæritur hic an de uxore sua Apostolus agat, quam habuisset beatus Ignatius martyr epist. ad Philadelphens. ait ; negat vero hic de sua loqui conjugē Joan. Chrysostomus ; affirmat autem Clemens Alexand. ; Origenis præceptor, attestante Eusebio, *Ecclesiast. Hist. lib. iii, cap. 30.* Verius tamen est Apostolum sine uxore vixisse, qui I Cor. vii, 7, omnes secum cœlibem agere vitam exoptet.

Quintus locus est Proverb. xiiii, 51, quem integre e LXX apponam : *Εἰ γὰρ εἰς τὰς φιάλας καὶ τὰ ποτήρια δῶς τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὕστερον περιπατήσεις γυμνότερος ὑπέρου. Nam si ad phialas et pocula tendis oculos tuos, postea ambulabis nudior pistillo.* In Hebræo vero Pagnino interprete est : *Ne intuearis vinum quando rubescit, cum dederit in calice colorem suum : ambulabit directe.* At in Vulgata longe etiam aliter quam in Græco : *Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splendet in vitro color ejus, ingreditur blande.* Proverbia autem specie dictum quis non videt : *Pistillo nudior, et calvior multo pistillo?* quæ et

« Εἰ μὲν οὖν τελείως διὰ τῆς Λευιτικῆς ἱερωσύνης ἄ
 ἦν. » *Εἰ μὲν οὖν ἔστιν ἐπέλ,* καὶ συγχύεται τὸ
 νόημα, καὶ τοῦναντίον τῆ ἀποστολικῆ γλώμῃ κατα-
 σκευάζεται, καὶ τὸ, *γῆσις σύζυγε, γῆσις* ἐστὶ,
 τοῦ ἰῶτα στοιχείου ἢ προστεθέντος ἢ συγγραφομένου
 μὲν, μὴ συνεχφωνομένου δέ. Καὶ τὸ ἐν ταῖς Παροι-
 μίαις· « Ὑστερον περιπατήσει γυμνότερος ὑπέρου· »
ὑπερον εἰ ἐστὶ τοῦνομα· οὐ γὰρ εἶπε γυμνός ἢ γυ-
 μνότατος, ὡσπερ ὑπερον, ὅπερ, εἶτε τὸ *ὑπερον* εἶτε
 τὸ *ὑπερῶν* μὴνύει, ὡρεῖλε λεγθῆναι, ἀλλὰ γυμνότε-
 ρον (61). Καὶ τὸ εἰς τὸν ψαλμὸν, « Ἔσται εἰς αὐραν, »
 εἰρημένον, τοὔτέστι ἐν πρασίαν καὶ ἐαρινῶν κατά-
 στασιν μεταποιήθη, Ἔσθη εἰς αὐραν. » Καὶ πάλιν· « Κύ-
 ριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικίει, καὶ καθιεῖται· »
 τοὔτέστι, καταπραυνεῖ, καὶ καταπραυνθήσεται ὁ
 κατακλυσμός. Οὐκ εἶπε τὸ, Κατοικίσει (h), ὡς τινες
 ὄφονται, ἀλλὰ κατοικίει· ὡς τὸ, « Κατοικίσει στει-
 ραν ἐν οὐκῶ· » καὶ τὸ, « Κύριος κατοικίσει μονοτρό-
 πους ἐν οὐκῶ· » καὶ, « Σὺ, Κύριε, καταμόνας ἐπ'
 ἐλπίδι κατώκισάς με· » ἄλλο γὰρ τὸ οἰκίσαι. Τινὲς
 δ' ἴσως μὴ νοήσαντες ἔγραψαν, « Καὶ καθιεῖται Κύ-

lorum fertur, manifestum sit : « Si vero spiritus
 cum ipso locutus est, vel angelus » : « Necnon ex
 eo, quod exstat in Epistola ad Hebræos : « Siquidem
 igitur consummatio erat per Leviticum sacerdotium ».
 » Itaque particula et valet tibi ἐπαι, et
 concisus sit sensus, contrariusque apostolicæ menti
 concinnatur. Et (quod alibi est apud eundem ¹)
 γῆσις σύζυγε, hoc est germane conjux, ita capien-
 dum est, quasi scriptum foret γῆσις, littera iota
 vel adjecta, vel una quidem scripta, non autem si-
 mul pronuntiata : Quod item in Proverbiis est :
 « Tandem obambulat nudior pistillo; ὑπερον si
 est nomen, non enim dixit, *nudus*, aut *nudissimus*, tan-
 quam pistillum, quod dici debebat, siquidem ὑπερον
 idem quod ὑπερῶν significat; sed *nudior* dixit.
 B Quamquam etiam, quod dicitur in Psalmo ἔσται, hoc
 est, erit in auram, hoc est in mitem ac vernam consti-
 tutionem mutatum est, ἔσθη, hoc est, stetit in auram.
 Et rursus : « Dominus diluvium statuēt et reside-
 bit » ; » hoc est, sedabit sive componet, et tran-
 quillabitur diluvium. Non usus est verbo κατοικίσει

¹ Act. xxiii, 9. ² Hebr. vii, 11. ³ Philipp. iv, 3. ⁴ Psal. xxviii, 10.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(61) Ἀλλὰ γυμνότερον. F. leg. γυμνότερος. RITT.

Chilistates posuit chil. iv, cent. vii, adagio 48 et 49, nullum laudans dicti auctorem. At chiliad. iii, cent. vi, adag. 21, *Pistillo retusior*, ex epist. quadam S. Hieronymi. In Græco Latinis proverbii a nobis evulgatis Zenobius ex Philomene ἐν ἡρωσιν. cent. vi, adag. 25, ὑπέρου περιτροπή· Michaeli. Apostollo et Hesychio est περιστροφή. Suidas v, utroque habet modo. Adhiberi autem solum cum quis moveat, promoveat vero nihil. Lege Apostolium nuper editum cent. xix, adag. 95, 96, 97. In Diogeniani v. Collectaneis cent. iv, ad. 33, Δοῖδος ἀβέει, *Crescit pistillum*. Et in vaticana appendice, cent. iv, adag. 31, ὑπερον κοσμεῖς. Quale illud : *Ollam exornas*. Cæterum τὸν καὶ τὸ ὑπερον inasc. et neutro genere dici observatum e Luciano, Suida, Polluce et Varino; Clemente item Alexandrino, ac Theodoro Cyri episcopo lib. vi et vii *Therapeuticæ*. Sic et ὁ καὶ τὸ δειπνός et ζύστος utroque elata genere reperire est.

Sextius e Psalographo, locus e psal. cvi, 29 : *Et statuit procellam ejus in auram, et siluerunt fluctus ejus*. LXX habent, Καὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔσθη εἰς αὐραν, καὶ ἐσίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς. Ex Hebræo vertunt, *Et statuit procellam in tranquillitatem*. At Symmachus quidem sic : Σήσοντος αὐτοῦ τὴν καταιγίδα εἰς γαλήνην. Aquila vero, Ἀναστήσει βαλαπα εἰς αὐραν. *Aura* autem etiam Latinis lenior est veniens, et contra λαλαψ, *turbo*, cum, ut Hesychius ait, αὐραν πνοὴν λεπτὴν, sic blandum teneramque constitutionem exponat. Itaque Isidorum ad illum Regii Vatis locum respicientem suspicor scripsisse ἔσθη, non ἔσται, εἰς αὐραν, *statuit in auram*.

Septimus, alter e psalmo xxviii, 10, locus est in voce κατοικίει· et post καθιεῖται interponendum videtur : et segregandum : Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα· quod ἀχρστίχτα sit (sic enim Vaticanus Isidori codex legit, pro ἀχρστίχτα) quadruplex in Κύριος. Qualia sunt octonarii comprehensa versibus tota alphabeti serie in psalm. bene longe cxviii, *Beati immaculati in via*, et ut in Salomonis cap. xxxi Proverbiorum de forti muliere : et in Jeremiæ Threnis atque in Jobi planctu lugubri. Variantes et hic scripturæ cum in Romano, tum in Bavaricoj cod. diversæ initio καταπραυνθήσεται ὁ κατακλυσμός, *diluvium sedabitur, mitigabitur ac lenietur*.

(h) Οὐκ εἶπε γὰρ κατοικίει. Quidam libri supra etiam κατοικίει pro futuro illo κατοικίει. Symmachus reddidit et Hebr., ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκάθισεν. Aquila vero, εἰς κατακλυσμὸν ἐκάθισεν. Hic vero κατοικίσει potius legendum esse exempla ostendunt allata e psal. cxii, 9 et Lxvii, 7 ; item e psalmo iv, 10, in quibus a κατοικίειω tempora mutuantur. Hic κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατώκισάς με, ubi Aquila ex Hebr. vertit, κατ' ἴδιαν εἰς πεποθήσιν καθισιέ με. Idemque illud psalmi Lxvii, 7, ὁ θεός κατοικίει μονοτρόπους ἐν οὐκῶ, sic reddidit, καθίει μονομενεῖς ἐν οὐκῶ. Symmachus, δίδωσι μοναχοῖς οἰκεῖν οἰκίαν. Ad hæc subjicit item Vaticanus Isidori cod. pleniùs quam Bavaricus cod., Ἄλλο γὰρ τὸ οἰκίσαι καὶ ἄλλο τὸ οἰκῆσαι, Quidam forte per ignorantiam scripserunt, καὶ καθιεῖται (in editis est ἀθήται) Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα· εἶτα ἄλλο ὡς διορθούμενα καθιεῖται ἔγραψαν, quæ postrema in edito desunt, quo plana ac perspicua sunt omnia. Interponendum itaque, ut dixi, ante Κύριος, quæ vox extremo psalmo xxviii, 10 et 11, quater iteratur ἀχρστίχως.

Octavus sacrae Scripturæ locus, e Canticis canticorum est c. ii, 7. ubi Vulgata vetus editio : *Adjuro vos, filia Jerusalem, per capreas cervosque captivorum, ne suscitatis neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit*. Hic vero et in ms. est, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύεσι (in edito est ἔχουσι) τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρεσθαι (*sinere excitari*) καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως τοῦ θελήσει. Editum vero hic, ἐὰν ἐγείρεσθε καὶ ἐξεγείρεσθε τὴν ἀγάπην ἕως οὐ θελήσει. Subjicit deinde, ἀντὶ τοῦ συγχωρήσαι τὴν ἀγάπην εἰς ὕψος, ὅσον ἂν βουλήθεσι, ἀναπτῆναι. Mox etiam, ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην. Pro hac voce editum supra male ἀγάπην, *delectionem*. Verius est ἀγάπητῆν, *dilectam*, ut reddidit interpres. Nodus certe est in ἐὰν ab ἐάω, et ἐάν, si.

ut quidam putant, sed dixit κατοικεῖ, ut illud : Κατοικίζει στεῖραν ἐν οἴκῳ, hoc est, « habitare facit sterilem in domo ». Et hoc : Κύριος κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ · hoc est, « Dominus inhabitare facit unius moris in domo ». Et, Σὺ, Κύριε, καταμόνας ἐπ' ἄλπιδι κατόκισάς με · aliud enim est οἰκίσαι. Quidam vero id fortasse non intelligentes scripserunt : **Κ**αὶ καθιέται κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, hoc est : « Et sedebit Dominus rex in sæculum ». Sed refellunt ipsos acrosticha sive initia versuum, quæ a dictione Κύριος, hoc est Dominus, incipiunt : « Dominus rex in sæculum ». Et, « Dominus virtutem populo dabit. Dominus benedicet populum suum in pace ». Et in Canticis canticorum : « Adjuravi vos, filiæ Jersalem, in virtutibus et vestigiis agri, ubi excitabimini, et excitabitis dilectionem, quoad usque volet » ; pro eo quod est, ut una in altum contendant, quos sursum voluerit evolare. Cum autem non intelligerent vim particulæ ἐλν, quod hoc loco esset excitantis ad una contendendum in altum, quasi dixisset imperandi modo, Συγχωρήσατε · scripturam ita immutarunt : ut modo conjunctivo ponerent, Ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξ-
 ογείρητε τὴν ἀγάπην, hoc est, Si surrexeritis et
 adjungi, Si excitaveritis, hoc fiet : neque in
 justo longius producam, posteaquam hæc dixi, quæ
 detrimento, verum etiam stabiliunt, et firmam fixamque declarant, eamque obscuritatem, quæ ei
 circumfusa videbatur, dissipant ac dissolvunt, linem hoc loco faciam, si prius lectores obstataus fuero,
 ut ad ista, quæ attuli, remoto contentionis et contradicendi studio, attendant : et siquidem recte
 dicta sunt, Deo gratiam habeant ; sin minus, scriptori veniam tribuant, qui nihil præfracte definivit
 sed lecturis calculi et judicii libertatem permisit.

CXIII. — URANIO DIACONO.

In illud Pauli dictum, « Testamentum enim in mortuis firmum ». »

Quoniam scripsisti, putans Paulum in contrariam prædictæ sententiæ conversum esse, quid sit quod ait : « Testamentum enim in mortuis confirmatum est : alioqui nondum valet, dum vivit qui testatus est : » rescribo particulam μή ποτε (quæ in Græco textu ibi legitur), valere idem quod τότε, id est tunc, uno fortassis apice uni litteræ ab ali-
 quibus imperite addito. Nam ita inveni etiam in antiquis exemplaribus. Non enim sic de Paulo existimandum est, eum in sententiam priori e diam-

ριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. » Ἐλέγχει δ' αὐτοὺς τὰ ἀκρόστιχα, ἀπὸ τοῦ Κύριος τὴν ἀρχὴν ἔχοντα. « Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. » Καί · « Κύριος ἰσχὺν τῷ λαῷ αὐτοῦ ὄψει. Κύριος εὐλογῆσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ. » Καὶ εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἁσμάτων · « Ὀρκισα ὑμᾶς, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ἐν ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρεσθε καὶ ἐξεγείρεσθε τὴν ἀγάπην ἕως οὗ θελήσει. » ἀντὶ τοῦ, Συγχωρήσαι τὴν ἀγάπην εἰς ὕψος οὓς ἂν βουληθῆῃ ἀναπτῆναι. Τὸ δὲ, ἐὰν, μὴ νοήσαντες ὅτι συγχωρήσατε ἐστὶ, μετέγραψαν, « Ἐὐν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην. » Ἐχρῆν οὖν προστεθῆναι, « Ἐὐν ἐγείρητε, τὸδε γενήσεται, καὶ μὴ μετέωρον αὐτὸ ἀφίναί. Ἄλλ' ἵνα μὴ πλεόν τοῦ δέοντος μὴκύνω τὴν ἐπιστολὴν, ταῦτα εἰπὼν, ἃ τὸν νοῦν τῶν Γραφῶν οὐ μόνον οὐ λυμαίνεται, ἀλλὰ καὶ συνίστησι, βέβαιόν τε καὶ πάγιον ἀποφαίνει, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἀσάφειαν διαλύει, καταπαύσω, τοῖς ἐντευξομένοις παραινῶν, ἀνευ φιλονεικίας (62) συνιδεῖν · καὶ εἰ μὲν ὀρθῶς εἴρηται, πῶ θεῷ χάριν εἰδέναι · εἰ δὲ μὴ, τῷ γεγραφοῦ συγγνώμην ναίμαι, τῷ μὴ ἀποφνημαμένῳ, ἀλλὰ τοῖς ἐντευξομένοις ἐπιτρέψαντι τὴν ψῆφον.

exsuscitaveritis dilectionem. Oportuisset igitur
 suspensio relinquere orationem. Sed ne epistolam
 Scripturarum mentem non solum nullo afficiunt
 detrimento, verum etiam stabiliunt, et firmam fixamque declarant, eamque obscuritatem, quæ ei
 circumfusa videbatur, dissipant ac dissolvunt, linem hoc loco faciam, si prius lectores obstataus fuero,
 ut ad ista, quæ attuli, remoto contentionis et contradicendi studio, attendant : et siquidem recte
 dicta sunt, Deo gratiam habeant ; sin minus, scriptori veniam tribuant, qui nihil præfracte definivit
 sed lecturis calculi et judicii libertatem permisit.

C ΠΙΓ'. — ΟΥΡΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία. »

Ἐπειδὴ γέγραφας, νομίζω (63), εἰς τὸναντίον οὗ προσέρηται εἶπον (64) περιτετράφθαι τὸν Παῦλον, τί ἐστὶ, « Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία · ἐπεὶ μὴ ποτε ἰσχύει ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος ; » ἀντεπιστέλλω, ὅτι τὸ μὴ ποτε, τότε ἐστὶ, μίᾳ κεραλας ἐνὶ στοιχείῳ, ὑπό τινων ἰσως ἀμαθῶς προστεθείσης · οὕτω γὰρ εὔρον καὶ ἐν παλαιοῖς ἀντιγράφοις. Οὐ γὰρ ἂν θεῖον πνεύματι κοσμηθεῖς, καὶ Ἑρμῆς εἶναι νομιζόμενος, εἰς τὸναντίον περιετράπη · Ἐπειδὴ μὴ ποτε ἰσχύει ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος, μετὰ θάνατον βεβαιούται. » Εἰ

* Psal. cxii, 9. * Psal. lxxvii, 7. * Psal. xxviii, 10. * ibid. 11. * Cant. iii, 5. * Hebr. ix, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(62) Notanda iterum insignis modestia Isidori, cum pari pietate conjuncta, vide et sup. ep. 60 et infra ep. 141 h. lib. iv et ep. 85 lib. ii. Sic idem Isidorus lib. ii, ep. 85. Οὐ γὰρ διατείνομαι, ἀλλὰ γνώμην ἀποφαίνομαι, id est, Non pertinaciter contendendo, sed sententiam meam dico, quid mihi videatur. Simili affectu mansuetudinis et τροποφορίας præditus erat D. Cyprianus, cum ista præfaretur in concilio Carthagineusi, rogans episcoporum, etc., sententias : « Superest, inquit, ut de hac ipsa re quid singuli sentiamus, proferamus, neminem judicantes aut a jure communionis aliquem, si diversum senserit, amovenates. Neque enim quisquam nostrum E. f. e. c. aut tyrannico terrore ad obse-

quendi necessitatem collegas suos adegit. » Eadem interdum apud Augustinum reperias. RITT.

(63) Γέγραφας, νομίζω. Forte legend., una littera auctius, νομίζων [Sic cod. Vat. ap. Possiniam]. Etiam in hac epistola mihi non liquet satis, quid Isidorus velit. RITT.

(64) Pro προσέρηται εἶπον, legit προήρητο εἰπεῖν. Vers. inde 3, pro ποτε τότε ἐστὶ sic idem scribit ποτε μὴ τότε ἐστὶν. Vers. seq. pro ἀμαθῶς recte scribit ἀμαθῶν. Vers. post tertio νομιζόμενος mutat in νομισθεῖς. Vers. seq. pro ἐπειδὴ μὴ ποτε substituit, ἐπειδὴ γὰρ μὴ τότε. Vers. pen. ep. post κέοτο. addit οὐκ. Vers. ult. ex μὴ ποτε tollit μὴ, et post μηδὲ μὴ supplet ἢ νοηθῆ. POSSIN.

δὲ μὴ ποτε κείντο, εἰς τὸ μὴ τὸν τόνον ἀναπαμπτεόν, ἄλλ' εἰς τὸ μὴ ποτε, ἵνα μηδαμῶς.

PIA. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (65).

Εἰς τὸ γερραμμένον · « Ὡσπερ οὐκ ὁμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων. »

Εἰ καὶ πᾶσαι ἀρεταὶ ἐπέραστοι τοῖς τῶν καλῶν μὴ ἀνεράστοις, ἀλλ' οὖν γε περὶ τινὰς αὐτῶν μᾶλλον τινες διετέθησαν. Οἱ μὲν γὰρ τὴν σωφροσύνην, οἱ δὲ τὴν δικαιοσύνην, οἱ δὲ τὴν φρόνησιν, οἱ δὲ τὴν ἀνδρείαν, οἱ δὲ ἄλλας ἀρετὰς κατ' ἐξαιρέτην τετιμῆκασιν, οἱ τῶν ἄλλων ἀπολειφθέντες, ἀλλ' ἀπὸ τούτων γνωριμώτεροι καταστάνατες. Ὅσον (ἵνα ἐν αὐτῶν, ἢ δεύτερον, ἢ τρίτον εἰς μέσον ἀγάγωμεν), σωφρονεστάτος εἶναι λέγεται ὁ Ἰωσήφ, καίτοι πολλὰς ἀρετὰς ἄλλας ἀσκήσας · φιλόξενος καὶ πιστὸς Ἀβραάμ, καίτοι ἐν ἄλλοις πολλοῖς κομῶν ἀγαθοῖς ἀνδρείος ὁ Ἰώδ, καίτοι πᾶσαν ἐπελθὼν ἀρετὴν ἀπὸ γὰρ τοῦ πλείστου δυναμοῦντος, ἐξενίκησεν ἐκάστῃ τοῦνομα (66). Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας, τὰς θείας φημι Γραφὰς (67), κατοπτεύσωμεν. Τί οὖν φησιν (68); « Ὡσπερ οὐκ ἔστιν ὁμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων (69). » Ὡ τοῦ θαύματος! ὁ αὐτὸς ἔνεστι

A tro contrariam deflexisse, cum dñño Spiritu ornatus, et (a barbaris) Mercurius ob eloquentiam habitus fuerit : « Quoniam nondum valet dum vivit qui testatus est post mortem confirmatur. » Quod si retineatur vulgata lectio μὴ ποτε, tum accentus in syllabam μὴ remittendus est, sed in μήποτε, ut sit idem quod μηδαμῶς, hoc est nequaquam.

CXI. — HERONI PRESBYTERO.

In illud quod scriptum est, « Sicut non sunt similes facies faciebuz, ita neque corda hominum. »

Quoniam omnes virtutes amabiles sunt illis, qui a rerum honestarum et pulchrarum amore non sunt alieni : tamen quidam erga quasdam ipsarum magis sunt propensi. Alii namque temperantiam, alii iustitiam, alii prudentiam, alii fortitudinem, alii denique alias virtutes præcipuo quodam cultu ac honore prosecuti sunt, non quod ab aliis essent deserti, sed quod ab his essent insigniores effecti. Verbi gratia (ut unum aut alterum aut tertium in medium producamus), temperantissimos castissimusque fuisse dicitur Josephus, tametsi alias etiam multas virtutes coluerit : hospitalis et fidelis Abrahamus, quamvis aliis quoque multis bonis floretet ; fortis Jobus, quamvis omni virtute esset præditus. Nam ab eo quod præcipuam vim obtinet, unicuique nomen prævaluit. Hæc autem ita ut dixi se habere, adhibita norma veritatis, sacras dico Scripturas, age contemplemur. Quid ergo ait Scri-

* Act. xiv, 12. * Hebr. ix, 17. * Prov. xxvii, 19 sec. LXX.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Inscriptio nulla erat in edit. Paris., sumitur ex cod. Vatic. 650 ap. Possinum. EDIT.

(66) Ἀπὸ γὰρ τοῦ πλείστου δυναμοῦντος ἐξενίκησεν ἐκάστῃ τοῦνομα. Hoc illud est quod dicitur, a potentiori sive eo quod prævalent denominationem fieri : quam ad rem allegare solent l. 10 Quæritur. D, De mat. hom. Sic Cic. De finibus : « Nonne, inquit, ex maxima parte de tota vita iudicabis? Semper enim ex eo quod maximas partes continet, latissimeque funditur, tota res appellatur. » Idem v Tusculan., ex maiore parte plerasque nominari, etiam si qua pars abesset. Confer Isidorus infra ep. 127. Cæterum hoc loco pro πλείστου legendum videtur πλείστον, nisi quis malit uno verbo πλείστοδυναμοῦντος. RITT.

(67) Τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας, τὰς θείας φημι Γραφὰς. Scriptura sacra veritatis regula est. Quidni? quippe quæ sola voluntatem Dei atque essentiam ac naturam, quatenus homini in hac mortalitate scire fas et utile est, viamque salutis nobis patefaciat, quam frustra in aliis scriptoribus quæras, quantumvis illi laude sapientiæ et eruditionis circumfluant. Sic David passim in Psalmis, maxime xii, xix, cxviii, de Scriptura similia prædicat elogia, ob quæ nobis merito tanto charior esse debet. Vide et Chrysost. passim. Simili elogio Isidorus noster viaticum salutis vocat Scripturarum sacram lectionem lib. ii epist. 73, τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐφόδιον τῆς σωτηρίας ἡγού. Easdem etiam spirituale specillum nunquam de manibus deponendum esse dicit lib. ii epist. 135, κάτοπτρον αἰε καταχειριστέον. RITT.

(68) Τί οὖν φησιν. Malim φασίν, scil. αἱ θεῖαι Γραφαί, nisi quis dicat fieri hic saltum a plurali in singularem : quod non infrequens esse bonis auctoribus olim notavi ad Oppianum. RITT.

(69) Ὡσπερ οὐκ ὁμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων [αὐτῶν cod. Vat.]. In Græc. Bibl. Proverb. cxvii, v. 19, ad finem additur, ὁμοια. Sciendum est autem, discrepare nonnihil hanc versionem a fontibus Hebraicis et aliorum translationibus כַּמִּים הַפְּנים לְכַמִּים הַלֵּבָבִים ὅτι כַּמִּים הַלֵּבָבִים כִּן כַּמִּים הַפְּנים, interprete Sebast. Munstero : Sicut aquarum facies, ad facies : sic cor hominis, ad hominem. Et Munsterum alii quoque sunt verbatim secuti. Recentior interpret Latinus ita reddidit, ut aqua vultum vultui, sic mens hominem homini, subaudi, ostendit, addiditque tale scholion : « Ut in aqua cernis quale sit tuum corpus, sic in consideranda tua mente intelliges qualis homo sis. » Alius vir doctissimus et accuratissimus ita, Ut in aquis facies faciei obversatur, ita cor (vel animus) hominis unius alteri. Ad quæ sic adnotat : « Animus quidem hominis iudicatur vultu : sed tamen ita multiplex est et instabilis vultus, ut tantum quodammodo interuocare possit alter animum alterius, quemadmodum in aqua fluctuante atque instabili imago faciei humanæ variis et contortis modis tantum effingitur. » Ad quam figuram alii quoque exponunt, ut sit hæc admonitio ejusmodi, Μέμνησο ἀπιστεῖν. Ne timere credamus ; quo præcepto nervos atque artus contineri sapientiæ dicebat Epicharmus, ὁ πολλὰ ποτῶν ζωῶν εἰπὼν χρήσιμα · quodque politicos fere in omnibus paginis inculcare scribit Cicero. Vide et Dionem Chrysostomum Περὶ ἀπιστίας. Beatus Hieronymus, vetus interpret Bibl., sic habet : Quomodo in aquis resplendet vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. Et addit expositionem istam analogicam : « Aquæ dicuntur sanctorum dogmata : in quibus doctores vel auditores velut in speculo vultus suos

ptura? « Sicut non sunt similes facies faciebus, ita neque corda hominum. » O rem admirandam! unus idemque inest omnibus character: et in tanta hominum multitudine omnino inest differentia vultuum, et iis qui vident agnitio confusionis expers constare possit. Quamquam enim interdum in aliquibus similitudo inesse videtur, tamen omnino quidpiam invenietur in iisdem quod eos discriminet. Nam etsi pulchris oculis præditi sint multi, tamen, inter hos quoque est differentia. Alii enim cæsiis oculis, alii uvarum colorem ac speciem referentibus, alii nigricantibus reperiuntur: alii etiam albicantibus. Sed et in capillis quiddam inest peculiare. Quod si etiam simi sunt aliqui; at non omnes eodem modo, sed hic istud, ille illud membrum habet formosius. Et alius quidem candidus est, alius autem niger: omninoque est aliquid, quod discrimen inter eos faciat. Neque enim omnia verbis exprimi possunt. Sic et cetera hominum sunt comparata. Nam non eadem omnibus placeat: sed aliis quidem hæc, aliis vero illa. Quid quod illi ipsi, qui eorumdem rerum amore tenentur, non eodem modo erga res amatas affecti sunt, sed alii vehementius, alii moderatius eas concupiscunt? Quam multi sunt sobrii ac temperantes? At dissimiliter. Alii namque virginitatem, alii continentiam, alii denique honorabile conjugium sunt amplexi. Quam multi sunt misericordes? Sed inter se differunt. Quam multi sunt iusti? Sed variant. Non solum autem in virtutibus, sed in vitiis quoque idem videre est discrimen. Quam multi pessimi vitiosissimique sunt? Verumtamen differentia quadam internoscuntur. Quam multi sunt libidinibus dediti? At non omnes iisdem capti sunt. Quod si etiam iisdem quoque capiantur; at non omnes similiter affecti sunt; verum alii voluptatibus secundum naturam, alii voluptatibus a natura abhorrentibus delectantur. Alii quidem in legitimam naturam peccant et libidinantur; alii vero etiam posticam corporis partem contumelia afficiunt. Alii meticulosi ac timidi sunt; alii audaces et prædientes. Alii tenaces ac parci; alii profusi ac nepotes. Alii ne verbum quidem audire possunt acris; alii contra sunt qui ne supplicia **476** quidem horrent. Alii adulatorum sunt; alii vero se adulari volunt. Alii ebrietate gaudent, alii spectaculis; alii cantibus, alii lamentationibus. Alii in desertis, alii in urbibus atrocina exercent. Alii cædes spirant et appetunt; alii ne brutum quidem animal mactatum aspicere æquo animo possunt. Alii ignavi, alii feroces sunt. Sed si omnia hominum peccata enumerare coner, ne si velim quidem exitum invenire ac desinere, possim. Quapropter veneratus sacras ac divinas Scripturas, hic finem faciam.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

prospiciunt, dum non solum in actione, sed etiam in cogitatione seditatem suam recognoscunt. » RITT. — Quidquid sit, luculenta est et pererudita super hoc dicto Isidori commentatio. EDIT.

(70) Inter διαφορὰ et πάντως cod. Vat. inserit πάντων, et vers. post 2, pro ἐνεῖναι δόξει scribit Idem δόξειεν εἶναι. Possim.

(71) Inter γὰρ et χαροποι idem inserit εἰσι. Vers. 4 seq. μελανόμματοι mutat in μεγαλονόμματοι, non recte. Vers. seq. post λευκοὶ hæc recte addit κἀν τοῦτοις πάλιν ἐναλλαγῆ· οἱ δὲ καὶ οὔλοι· ἄλ. lb.

(72) Edlt. Paris., οὐ γὰρ παντοῖον εἰπεῖν. EDIT.

A πᾶσι χαρακτηρ, καὶ ἐν τῷσαυτῇ πληθούῃ διαφορὰ (70) πάντως ἐνεοσι προσώπων, ὡς ἀδύγχτον τοῖς ὀρώσιν εἶναι τὴν γνώσιν. Εἰ γὰρ καὶ ποτε ἐν τισιν ἐνεῖναι δόξει ὁμοίότης, ἀλλ' εὐρεθήσεται τι πάντως τὸ διορίζον. Εἰ γὰρ καὶ εὐφθαλμοὶ εἰσι πολλοὶ, ἀλλὰ κἀν τοῦτοις ἐστὶ διαφορὰ. Οἱ μὲν γὰρ (71) χαροποὶ, οἱ δ' οἰνίζοντες, οἱ δὲ μελανόμματοι εὐρίσκονται, οἱ δὲ καὶ λευκοί. Ἄλλα καὶ ἐν θριξίν ἰδιότης ἐστίν· εἰ δὲ καὶ σιμοὶ, ἀλλ' οὐ πάντες ὁμοίως· ἀλλ' ὁ μὲν τοῦτο, ὃ δὲ ἐκεῖνο τὸ μέλος κάλλιον ἔχει· καὶ ὁ μὲν λευκός, ὃ δὲ μέλας· καὶ πάντως ἐστὶ τὸ διορίζον. Οὐ γὰρ πάντα ὅλον (72) εἰπεῖν οὗτω καὶ αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πᾶσι τὰ αὐτὰ ἀρέσκει· ἀλλὰ τοῖς μὲν ταῦτα, τοῖς δ' ἐκεῖνα. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τῶν αὐτῶν ἐραστοὶ οὐχ ὁμοίως περὶ τὰ ἐπέραστα ἔχουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν μειζόνως, οἱ δὲ μετρίων (73) ἐφιένται. Πόσοι σὺφρονές εἰσιν! ἀλλ' οὐχ ὁμοίως. Οἱ μὲν γὰρ τὴν παρθενίαν, οἱ δὲ τὴν ἐγκράτειαν, οἱ δὲ τὸν ἐντιμον γάμον ἠσπᾶσαντο. Πόσοι ἐλεήμονες! ἀλλ' ἐαυτῶν διαφέρουσι. Πόσοι δίκαιοι! ἀλλὰ διαλλάττουσιν. Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀρετῶν (74), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κακιῶν τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἰδεῖν. Πόσοι εἰσι κάκιστοι! ἀλλὰ διορισμῶ γνωρίζονται. Πόσοι λάγνοι! ἀλλ' οὐ πάντες τοῖς αὐτοῖς ἐάλωσαν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀλοῖεν, ἀλλ' οὐ πάντες ὁμοίως διάκεινται· ἀλλὰ οἱ μὲν ταῖς· κατὰ φύσιν, οἱ δὲ ταῖς ὑπερροῖαις (75) τέρπονται ἡδοναῖς· οἱ μὲν, εἰς τὴν ἐννομον φύσιν παροινούσιν· οἱ δὲ καὶ τὴν ἐδραστήριον (76) ὑβρίζουσιν. Οἱ μὲν φοροδεεῖς (77) εἰσιν· οἱ δὲ ριψοκίνδουνοι. Οἱ μὲν φειδωλοὶ· οἱ δὲ ἄστωι. Οἱ μὲν οὐδὲ λόγου ἀκούσαι δύνανται· οἱ δὲ οὐδὲ τὰς τιμωρίας φρίττουσιν. Οἱ μὲν κολακῆς εἰσιν· οἱ δὲ κολακεύεσθαι βούλονται. Οἱ μὲν μέθη ἡδοναῖ· οἱ δὲ θέαις. Οἱ μὲν ψάδας, οἱ δὲ θρήνοις· οἱ μὲν ἐν ταῖς ἐρήμοις, οἱ δὲ ἐν ταῖς πόλεσι ληστεύουσιν. Οἱ μὲν φονῶσιν· οἱ δὲ οὐδὲ ἄλογον σφαττόμενον ἰδεῖν ὑπομένουσιν. Οἱ μὲν δειλοὶ εἰσιν· οἱ δὲ θρασεῖς. Ἄλλ' εἰ πάντα τὰ ἀμαρτήματα καταριθμήσασθαι ἐπιχειρήσαιμι, οὐδ' εἰ παύσασθαι βουλοίμην, δυναίμην. Διὸ ἐκθειάσας τὰς ἱερὰς καὶ θείας Γραφὰς, καταπαύσω.

(73) Cod. Vat. 650 pro μειζόνως et μετρίων scribit μειζόνως et μετρίως, non male. Vers. seq. ἐντιμον mutat in τιμόν. lb.

(74) Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀρ. Post οὐ μόνον videtur esse omissum δὲ. RITT.

(75) Pro ὑπερροῖαις idem cod. habet ὑπερροῖες et vers. inde 4, ἀνέχονται pro δύνανται. lb.

(76) Ἐδραστήριον. Intelligit anum: et indicat scelus quod non proficit scire, ut cum imperatore loquar. lb.

(77) Gloss. vet. φοροδεῖς, sonorosus. Est autem is qui minimo quoque sono aut strepitu exterritur. lb.

PIE. — EPIPHANIO.

Εἰς τὸ συγκριτικὸν περὶ μοιχείας καὶ κλοπῆς γραμμένον· « Ἐὰν ἄλλ' τις κλέπτωρ.

*Ἐοικας ἀγνοεῖν, ὅτι ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν (78), οὐκ ἐπὶ τῶν ἑτερογενῶν ὁ συγκριτικὸς χαρακτήρ λαμβάνεται. οὐκ εἰς τὴν ἐναντίαν τάξιν ἐξωθῶν τὰ συγκρινόμενα· ἀλλ' ἐλάττωσιν ἐμφαίνων καὶ ὑπεροχῆν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς πταίσμασι τὸ μὲν ἔστι κακὸν, τὸ δὲ κάκιον, τὸ δὲ κάκιστον (κακὸν μὲν γὰρ ἡ κλοπή· κάκιον δὲ ἡ πορνεία· κάκιστον δὲ ἡ μοιχεία)· οὕτως καὶ τοῖς κατορθώμασι, τὸ μὲν καλὸν, τὸ δὲ κάλλιον, τὸ δὲ κάλλιστον· καλὸν μὲν γὰρ ὁ γάμος· κάλλιον δὲ ἡ ἐγκράτεια, κάλλιστον δὲ ἡ παρθεσία (79). Τὸ οὖν τοῦ κάλλιστου ἐλαττον, οὐκ εἰς τὴν ἐναντίαν ἐξωθεῖται τάξιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐλάττωνα μὲν, τὴν αὐτὴν δέ. Οὐ γὰρ ἂν τις σωφρονῶν τῇ πορνείᾳ τὴν παρθεσίαν (80) παραβάλλοι, ἀλλὰ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸν τίμιον γάμον. Καὶ ἡ Γραφή δὲ κλοπῆς καὶ μοιχείας σύγκρισιν ποιουμένη, ἐφη· « Οὐ θαυμαστὸν, ἐὰν ἄλλ' τις κλέπτωρ· κλέπτει γάρ, ἢ α ἐκπλήσῃ (81) ψυχὴν πεινώσαν. Ὁ δὲ μοιχὸς δι' ἔνδειαν φρενῶν ἀπώλειαν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ περιποιεῖται. » Οὐ γὰρ συγγνώμην παρέχουσα τῷ κλέπτοντι, καὶ ἀπολύουσα αὐτὸν τῶν ἐγκλημάτων, τοῦτο ἐφη· ἀλλὰ τῇ μοιχείᾳ, κακίστη οὖσα, τὴν κλοπὴν παραβάλλουσα, ἡμερωτέραν αὐτὴν ἐφη εἶναι καὶ κουφοτέραν, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπὸ πεινίας τίχτηται.

ret ab omni crimine, sed cum adulterio, quod pessimum est ꝛ scelus, furtum comparans, levius hoc atque tolerabilius esse pronuntiavit, maximeque, quando a paupertate generatur.

PIΓ'. — EYTONIO ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου.

*Ἐοικας θεθορυδῆσθαι, διὰ τὸ ἀκηκοῖναι, ὅτι ἐν ταῦθα καὶ ὁ Λάζαρος τὰ πταίσματα, καὶ ὁ πλούσιος τὰ κατορθώματα ἀπέληφεν· ἀλλ' εἰ προσείχεσ τῷ εἰρημένῳ, οὐκ ἂν ἐπαθεσ. Τὸ γὰρ μὴ εἰπεῖν, ἔλαθεσ, ἀλλ' ἀπέλαθεσ (τὸ μὲν γὰρ χάριν μνηύει, τὸ δὲ ἀμοιδήν), πᾶσαν σαφηνίζει καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἔννοιαν, τὴν παρ' ἡμῶν εἰρημένην. Ὅτι δὲ οὐ μόνον οἱ εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἐληλακότες ἔχουσιν ἀνθρωπινὸν τι πταίσμα (μόνον γὰρ τὸ θεῖον ἀναμάρτητον), ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας ἐμπεπτωκότες, ἔχουσι τι κατόρθωμα, ἢ ἱερὰ κηρύττει Γραφή· περὶ μὲν ἐκεῖνων λέγουσα· « Τίς καυχῆσεται, ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάζεται, καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἀμαρτιῶν; » περὶ δὲ τούτων, ὅτι Ὁ κριτὴς ἀδικίας, ὁ μήτε θεὸν φοβούμενος, μήτε ἀνθρώπων ἐντροπόμενος, ἀποποιεῖ τι χρηστὸν, τὴν συνεχῶς προσιοῦσαν αὐτῷ χήραν ἐλεήσας, καὶ ἐπεξελεθῶν τοῖς ἀδικούσιν. Εἰ τοίνυν καὶ ἐν τοῖς λίαν ἀριστοῖς εὐρίσκειται τις μέμ-

¹² Prov. vi, 30-32. ¹³ Luc. xvi, 1 seqq. ¹⁴ Prov. xx, 9.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(78) Ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν. Eamdem regulam recte comparationis saepe inculcat Isidorus. Confer epist. 133 lib. ii et epist. 351 lib. iii. RITT.

(79) Καλὸν μὲν ὁ γάμος, κάλλιον δὲ ἡ ἐγκράτεια, κάλλιστον δὲ ἡ παρθεσία. Confer. lib. ii epist. 133, et lib. iii epist. 351, et infra h. lib. ep. 192, ubi docet virginitatem antistare conjugio quæ et apostoli Pauli et omnium veterum Ecclesiæ do-

A CXV. — EPIPHANIO

In comparationem de adulterio et furto scriptam, « Si quis in furto deprehensus sit ¹². »

Videris ignorare, quod in illis quæ ejusdem sunt generis, non in iis quæ sunt diversi, comparationis nota locum habeat, non in contrarium ordinem velut expellens ea quorum instituitur comparatio; sed vel deteriorem vel præstantiorem indicans conditionem. Nam ut in vitiiis et lapsibus aliud quidem est malum, aliud vero pejus, aliud denique pessimum (nam malum quidem est furtum, pejor vero scortatio; pessimum autem adulterium), sic etiam in virtutibus et recte factis, aliud bonum est, aliud melius, aliud optimum. Verbi gratia, bonum quidem est conjugium, sed præstantior est continentia; B præstantissima vero atque optima virginitas. Illud igitur, quod optime est inferius, non in contrariam extruditur seriem, sed manet in eadem serie, tamen si inferiore. Nemo enim qui sanæ mentis sit, fornicationem cum virginitate contulerit, sed potius continentiam et honorabile conjugium. Scriptura quoque furti et adulterii comparationem instituens, ait: « Non sit mirum, si capiat aliquis qui furatur. Furatur enim, ut impleat animam esurientem. At mæchus propter inopiam mentis, perditionem animæ suæ acquirit. » Non enim eo sensu hoc dixit, quasi veniam daret furi, eumque omnino absolveret ab omni crimine, sed cum adulterio, quod pessimum est ꝛ scelus, furtum comparans, levius hoc

C CXVI. — EUTONIO ΔΙΑΚΟΝΩ.

De Lazaro et divite ¹².

Videris perturbatus esse, quod audiveris, in hoc sæculo et Lazarum lapsuum suorum pœnas, et divitem recte ab se factorum præmia recepisse. Si vero ad id quod dictum est, attendisses, non hoc tibi contigisset. Nam quod non ait, accepisti, sed recepisti (illud enim indicat gratiam, hoc vero retributionem): id omnem declarat ac promittit illum sensum, quem nos diximus. 477 Jam quod non solum ii qui ad supremum virtutis fastigium pervenerunt, habeant aliquod humænum erratum (cui sint aut aliquando fuerint obnoxii). Solus enim Deus omnis est peccati expers: sed etiam ii qui in profundum vitiorum inciderunt, aliquod tamen D recte factum sacra Scriptura quoque testatur, dum de priori quidem hominum genere ait: « Quis jacet castum habere cor? aut quis libere dicet se purum esse a peccatis ¹⁴? » de posteriori autem dicit, judicem illum iniquitatis, qui neque Deum

ctorum, et ipsius adeo Christi sententia unanimis est, ut demirer, repertos fuisse qui dissentire sicut ausi. Ib.

(80) Τῇ πορνείᾳ τὴν παρθεσίαν. F. Τὴν πορνείαν τῇ παρθεσίᾳ. Ib.

(81) Ἴνα ἐκπλήσῃ. leg. ἐμπλήσῃ, ut in Bibl. Græcis scriptum est, Prov. Salomon. c. vi prope finem. Ib.

inveniebatur, neque hominem reverebatur, boni tamen A quidpiam fecisse, dum viduam illam, quæ continenter ipsum adibat, misericordia persecutus est, et persecutus ultione eos qui ipsam injuria affliciebant⁸². Si igitur, et in illis qui sunt optimi, aliquid reperitur dignum reprehensione, et contra in illis quoque qui sunt pessimi, aliqua virtus inest: quid miraris, si in vita ambo soluti discesserunt, alter quidem nudus peccatis, alter vero desertus a virtutibus? Quam ob causam alter quidem puram percepit lætitiā, alter autem omnis expertus solatii sustinuit supplicium.

CXVII. — VALENTIANO PRESBYTERO.

*Quare lex, lepra aut aliis morbis involuntariis laborantes, extra sacra castra consistere præcepit*⁸³.

Videris mihi non probare eos, qui lectores (sacrarum Litterarum) ad contemplationem ac studium allegoriarum investigandarum exhortantur. Dum enim, ut aiebas, semetipsos Scripturis sapientiores esse existimant, hinc fit ut divina oracula in quascunque ipsi libuerit figuras transforment, et auditores multis modis fallant. At ego neque illos, si quid sapiens atque eruditum invenire pollicentur, culpaverim, neque te nolentem et invitum ad allegorias tractandas eegerim, sed recta ad defensionem me accingam. Quævisisti enim: Quare legislator leprosus et aliis morbis involuntariis laborantes a sacris cœtibus exclusos atque remotos esse sanxerit? Ausculta igitur compendiose ac breviter, mentem tuam in collecto habens. (Neque enim fas est naturæ arcana, quæ ipsa abdita esse voluit, divulgare.) Ideo hoc ita cavet ut parentum luxuriam compesceret, et voluptatibus frenos imponeret, et modos ac fines consuetudini conjugali staueret. Nam quia multi tunc quando nefas est, in cœtum conveniunt, et ex intempestiva commistione impura et deformia corpora procreantur (liberorum), neid fieret, curam cautionemque adhibuit. Quod autem hæc res non tam illis qui inde prognati sunt, quam parentibus ipsis, maximam afferat pœnam, nemo, ut opinor, ignorat. Etsi enim ista res aliquibus fortasse ne quidem videtur ullam continere pœnam, quod consuetudo opinionem pœnæ destruat: tamen plerique omnes parentes, quibus id usu venit, incurabile sustinent supplicium et quos, (ut fert commune parentum votum) seipsis arceri atque excludi vident. Et liberis quidem id nulla sua culpa sibi attraxerint, sed absque sua voluntate in id inciderint: **478** parentibus autem,

⁸² Luc. xviii, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(82) Edit. Paris., Et τοίνυν * καὶ ἐν τοῖς κακίοις, omissis intermediis quæ restituantur ex cod. Vatic. 650. Edit.

(83) Cod. Vat. 650, Οὐδέλευτι. Possin.

(84) Conferatur cum hac epist. 141 infra hoc libro. RITT.

(85) Ἐπὶ τὰς θεωρίας. Θεωρίας hic vocat ἀλληγορίας, quod perspicuum sit ex seqq., οὕτως σε μὴ βουλόμενον ἀλληγορεῖν ἀναγκασαίμην. Similiter in hac epist. 203. Alii Epiphanius accipit θεωρίαν in hac sententia, quam Origenianis opposuit: Πάντα

ψις, καὶ ἐν τοῖς κακίοις (82) ἀρετὴ· τί θαυμάζεις, εἰ ἐνταῦθα διαλυσάμενοι ἑκάτεροι, ἐκείσε ἀπηνέχθησαν, ὁ μὲν γυμνὸς ἀμαρτημάτων, ὁ δὲ ἔρημος κατορθωμάτων; Διὸ ὁ μὲν καθαρὰν ἐτρόγα τὴν εὐφροσύνην· ὁ δὲ ἀπαρμύθητον ὑπέμνε τὴν τιμωρίαν.

PIZ'. — ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝΟΥ (83) ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ.

Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρῶντας, ἢ ἐτέρους νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἐξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιτόλων προσέταξεν (84).

Ἔοικας οὐκ ἀποδέχεσθαι τοὺς ἐπὶ τὰς θεωρίας (85) τοὺς ἀναγινώσκοντας παρακαλοῦντας. Σοφωτέρως γάρ, ὡς ἔφηται, τῶν Γραφῶν ἑαυτοὺς ἠγούμενοι, εἰς ἀπερ βούλονται μετακομίζοντας τὰ θεῖα Λόγια, πολλὰ σφάλουσι τοὺς ἀκούοντας. Ἐγὼ δ' οὐδ' ἐκείνους αἰτιασαίμην, εἰ σοφὸν τι ἐξευραῖν ἐπαγγέλλονται, οὕτως σε, μὴ βουλόμενον, ἀλληγορεῖν ἀναγκάσαιμι, ἀλλ' ἐξ εὐθείας τὴν ἀπολογία ἐποιησαίμην. Ἐφη: γάρ· Τοῦ χάριν ὁ νομοθέτης τοὺς λεπρῶντας, καὶ ἕτερα νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας, ἐξω εἶναι ἱερῶν περιτόλων ἐθέσπισεν; Ἄκουε δὴ συντόμως, συναγαγὼν σου τὸν νοῦν (οὐ γὰρ θέμις σαφῶς τὰ τῆς φύσεως δημοσιεύειν μυστήρια). Ὅτι τὰς ἀκρασίας τῶν γονέων ἀναστέλλον, καὶ ταῖς ἡδοναῖς χαλινοῦς ἐπιτιθεῖς, καὶ μέτρα ὀρίζων ταῖς συνουσίαις, τοῦτο προσέταξεν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ὅτε οὐ θέμις συνέρχονται, καὶ ἐκ τῆς ἀκαίρου συνουσίας ἀκάθαρτα καὶ δυσεχθῆ (86) τίκτονται σώματα, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἐφρόντισεν. Ὅτι δὲ οὐ τοῖς τεχθεῖσιν, ἀλλὰ τοῖς τεκοῦσι μᾶλλον μεγίστην φέρει κόλασιν, οὐδαίς, ὡς οἶμαι, ἄγνοεῖ. Οἱ μὲν γὰρ οὐδὲ τιμωρίαν ἴσως ἠγούνηται τὸ πρᾶγμα, τῆς συνηθείας τὴν κόλασιν ἐκλυούσης· οἱ δ' ἀνήκεστον ὑπομένουσι τιμωρίαν, οὐδὲ ἤχοντο ἀμεινῶν ἑαυτῶν εἶναι, τούτους εἰργόμενους ἱερῶν συνόδων θεωμένοι. Καὶ τοῖς μὲν τὸ εἶναι ἀκούσιον τὸ πάθος ἐξευμαρτίζει τὴν συμφορὰν· τοῖς δὲ τὸ συνειδέναι ὅτι τῆς ἀκρασίας αὐτῶν ἐστὶ σύμβολον (87) ἐκουσίον, ἀνύποιστον ποιεῖ τὴν ὀδύνην.

et cruciatos maximos animorum, dum liberos suos, præstantiores esse optabant, sacris conventibus calamitatem reddit leviolem, quod malum hoc

τὰ θεῖα ῥήματα οὐκ ἀλληγορίας δεῖται, ἀλλὰ ὡς ἔχει θεωρίας δὲ δεῖται καὶ αἰσθήσεως, εἰς τὸ εἰδέναι ἐκάστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν. Hic θεωρία καὶ αἰσθησις adhibenda in Scripularum lectione, tractationeque nihil aliud est quam ἐρευνᾶν illud a Christo ipso nobis commendatum Joan. v. RITT.

(86) Scriptum δυσεχθῆ cod. Vat. mutat in εἰσεχθῆ, et vers. seq. post ὅτι δὲ addit τοῦτο.

(87) Inter σύμβολον et ἐκουσίον idem cod. inscribit τῆς. Possin.

quod conscii sibi sint, eam rem esse notam sur, cui volentes indulserunt, libidinis et luxuriæ, intolerabilem efficit animi cruciatum.

PIH'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Εἰς τό· « Καὶ ποτήριον ψυχροῦ διδόναι. »

Ἔοικας καὶ (88) σαυτὸν παραλογίζεσθαι, καὶ τὰς θείας παρερμηνεύειν Γραφάς. Τὸ γὰρ « διδόναι ποτήριον ψυχροῦ, » πρὸς τοὺς τοῦτο μόνον ἔχοντας βλέπει, οὐ πρὸς τοὺς πλοῦτην κομῶντας, τοὺς καὶ ἄμφοια δυναμένους τοῖς ὑπὸ λιμοῦ καὶ νόσου καὶ γυμνότητος πολιορκουμένοις ὀρέγειν. Καὶ μὴ θαύμαζε, εἰ ὁ ὕδωρ παρέχων, οὐκ ἀμισθί τοῦτο ποιεῖ. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς δόσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἡ ἐλεημοσύνη κρινεται· ὁπότε καὶ ὁ λόγος ἀποδοχῆς ἀξιούται. « Ἴδου γὰρ, φησί, λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν. » Ἄλλ' εἰ καὶ εἴρηται (89). « Ἀμφότερα δὲ παρ' ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ· τοῦτω δηλονότι, ᾧ καὶ τὸ δοῦναι δυνατόν. Εἰ γὰρ (90) τοσοῦτον τὸ δοθῆν, ὅσον ἡ περιουσία καὶ ἡ προαίρεσις τοῦ παρέχοντος ζητεῖται. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀπὸ πολλῶν ὀλίγα, πολλοὶ δὲ ἀπὸ ὀλίγων πολλὰ παρέχουσιν. Οὐ γὰρ τὸ μέτρον τῶν διδομένων, ἀλλ' ἡ (91) τῶν παρεχόντων περιουσία τοιαύτη κρίνεται. Διὸ καὶ ἡ τὰ δύο λεπτὰ εἰσαγαγούσα, πάντας ὑπερῆχόντισε τοὺς πολλὰ προσοίσαντας· οἱ μὲν γὰρ μέρος προσήνεγκαν, ἡ δὲ πᾶσαν αὐτῆς τὴν ὑπόστασιν ἀφιέρωσεν.

dantur, quam dantium facultates (et animus) attenditur, et inde iudicium sumitur. Quæ causa est, cur vidua quoque illa ²⁰, quæ duo minuta intulit (in gazophylacium), omnes etiam qui multa offerebant, longo intervallo post se reliquit. Illi namque particulam duntaxat (suorum bonorum) offerebant; ipsa vero omnem suam substantiam dedicavit.

PIΘ'. — ΗΡΩΝΙ.

Τῆς Ἐπιστολῆς Πέτρου. Διὰ τί τοὺς ἀνδρας ὡς ἀσθενεστέρῳ σκευεῖ τῷ γυναικείῳ κελεῦει τιμῆν ἀπονέμειν.

Εἰ καὶ τίμιός ἐστιν ὁ γάμος, καὶ ἔννομος ἡ εὐνή, ἀλλ' οὐκ ἀεὶ αὐτῇ ἐπιτηδητέον· ἀλλὰ καιρούς τινὰς σχολαστέον, καὶ παραχωρητέον τῇ φύσει, ἕως ἂν καθαρὰ μὲνη, καὶ ἐπιτηδεῖα πρὸς παιδοποιίαν γένηται. Καὶ τοῦτο μὲν ὁ νόμος ἐθέσεισεν. Ἡ δὲ χάρις καὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν, καὶ τὰς συνεχεῖς προσευχὰς τοῦτο γίνεσθαι συνεβούλευσε· καὶ διὰ μὲν Παύλου λέγουσα· « Ἴνα σχολάσθε τῇ προσευχῇ· » διὰ δὲ Πέτρου τοῦθ' ὅπερ μαθεῖν ἠθέλησας. Χρῆναι γὰρ ἔφη τοὺς ἀνδρας ὡς ἀσθενεστέρῳ σκευεῖ τῷ γυναικείῳ ἀπονέμειν τιμῆν.

PK'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τό· « Εἰ διαυτὸν, τὸ ἐξ ὑμῶν. »

Εἰ καὶ μηδεμίαν τὸν ὑβριστὴν ὁ λοιδορηθεὶς τῆς

^{16, 17} Matth. x, 42. ¹⁸ Eccli. xviii, 16. ¹⁹ ibid. 17. ²⁰ Rom. xii, 18.

A

CXVIII. — ΑΛΥΠΙΩ.

In illud, « Et poculum aquæ frigidæ dare ^{16, 17}. »

Videris mihi et teipsum decipere (quod quidem est facillimum) et sacras Scripturas falso ac perperam interpretari. Nam illud, « dare poculum (aquæ) frigidæ, » ad eos qui id solum habent, spectat, non ad eos qui divitiis luxuriant, qui vinum quoque modicum præbere possunt iis, qui a fame et morbo nuditateque, velut hostibus quibusdam, obsidentur et oppugnantur. Neque vero mirari debes, si etiam is, qui aquam exhibet, non sine præmio id faciat. Non enim ab ipsa dationis magnitudine vel parvitate, sed ex animi proposito eleemosyna æstimatur, quandoquidem etiam sermo approbatione dignus censetur. « Ecce enim, inquit, sermo melior est dono ¹⁶. » Sed et hoc dictum est: « Utraque autem sunt penes virum qui pollet gratia ¹⁹: » nimirum illum, qui et dare potest. Nam si tantum est id quod datur, quanta copia (dantis), tum etiam animi propensio et voluntas ejus quaeritur. Multi enim reperiuntur, qui de magna copia dant pauca; et contra multi de exiguis facultatibus dant multa. Neque enim tam mensura sive quantitas eorum quæ

B

Neque enim tam mensura sive quantitas eorum quæ dantur, quam dantium facultates (et animus) attenditur, et inde iudicium sumitur. Quæ causa est, cur vidua quoque illa ²⁰, quæ duo minuta intulit (in gazophylacium), omnes etiam qui multa offerebant, longo intervallo post se reliquit. Illi namque particulam duntaxat (suorum bonorum) offerebant; ipsa vero omnem suam substantiam dedicavit.

CXIX. — ΗΡΩΝΙ.

Ex Epistola Petri. Quare Petrus viros jubeat mulieribus, tanquam infirmiori vasi, honorem tribuere ²¹.

Quamquam venerabile est conjugium, et legitimum cubile, tamen non semper et passim sine dilectu in concubitum insiliendum est, sed sunt tempora quædam, quibus temporibus oporteat a coitu abstinere, et concedendum naturæ, donec sit pura, et apta fiat ad liberorum procreationem. Atque hoc quidem lex ita sancivit. Gratia autem (Evangelii) etiam studio castitatis, et propter continuas preces id fieri consuluit, per Paulum quidem dicens: « Ut vacetis orationi ²²; » per Petrum vero id quod discere voluisti. Oportere enim dixit viros quasi infirmiori vasculo muliebri impartiri honorem.

D

CXX. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

In illud (Pauli dictum), « Quantum in vobis est ²³, » etc.

Etsi is qui convicio affectus est, nullam in judi-

²⁰ Marc. xii, 42-44. ²¹ I Petr. iii, 7. ²² I Cor. vii, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(88) Cod. Vatic. 650 omittit καὶ. Vers. inde 2, post ἔχοντας addit τε καὶ παρέχοντας. Possin. (89) Pro ἀλλ' εἰ καὶ εἴρηται idem cod. scribit ἀλλ' εἰ καὶ εὔρηται ubi videtur abundare alterum c: Vers. seq. τοῦτω mutat in τοῦτο. Id.

(90) Pro εἰ γὰρ idem legit οὐ γὰρ. Id. (91) Pro ἀλλ' ἡ idem cod. scribit ἀλλὰ τῆ. et vers. seq. pro περιουσία τοιαύτη ponit περιουσία τὰ τοιαῦτα· Vers. post 2, pro εἰσαγαγούσα habet προσ-αγαγούσα. Id.

cio adversus conviciatorem instituit actionem propter suum promissum (stitisset enim alioquin ipsum, pœnas eorum, quæ designavit, persoluturum), tamen adhuc auribus 479 suis insonantem habet contumelias. Quoniam igitur æquum est, ipsum sanari: alius harum affectionum non est medicus, præter ipsum qui plagam intulit, si is videlicet se paret ad excusandum se læso.

CXXI. — CASIANO DIACONO.

Quanquam evangelicæ narrationis sermo ita depingit Lazarum ²⁴, ut qui ad extremam pervenerit miseriam: tamen ea calamitas ipsi felicitatis fundamentum exstitit maximum ac verissimum. Nisi enim ad tantam delatus esset miseriam, nunquam ad tantum gloriæ culmen ascendisset. Quid enim, quæso, gloriosius esse potest (ut nunc omittam alterius vitæ præmia) quam in Evangelii celebrari, et Deum laudatorem, et Abrahamum accepisse patrum?

CXXII. — HELIÆ DIACONO.

In illud Christi dictum, « Quicumque aspexerit mulierem ad concupiscendum, jam adulteravit eam ²⁵. »

Si quidem vestibula tantum, non etiam penetralia attingeret inquinamentum, fortassis sanatu facilis esset affectio. Sin autem ipsam attingit animam, ne quisquam seipsum decipiat. Quod si quis homines decipiens, dicat: « Nemo coronatur, si non legitime certaverit ²⁶; » legitimum esse existimans certamen aspectum (mulieris) dummodo ab actione (turpi) abstinerit: discat ipsum huiusmodi certaminum præsidem ac iudicem dixisse: « Quicumque aspexerit mulierem ad concupiscendum, jam adulteravit eam in corde suo. » Legitima igitur lucta est, non ea quam sibi fingit cuiusque concordia et anticipata opinio, sed illa potius, quæ ab incorrupto illo iudice est constituta.

CXXIII. — ISIDORO PRESBYTERO.

In illud, « At ipse volens semetipsum justificare, dixit: Et quis est meus proximus? ²⁷ »

Quæris, quid sibi velit quod in Evangelii dictum est de legisperito: « At ille volens semetipsum justificare, dixit: Et quis est meus proximus? » Audi ergo. Legisperitus ille proximum duntaxat esse putabat justum iusto, sublimem sublimi, quo ad virtutem, inquam. Non enim substantia, quæ una eademque est, proximitatem æstimabat, sed aut dignitatibus, aut actionibus. Quamobrem etiam volens seipsum justificare, hoc est justum demonstrare, quam sublimis videlicet esset secundum virtutem, aut magnus, quod esset magister, ait: « Et quis est meus proximus? » Quasi diceret: Ostende

τῶν ἐν δικαστηρίῳ διὰ τὸ οἰκτεῖον ἐπάγγελμα ἐγράψατο γραφὴν (ἢ γὰρ ἂν παρέστησεν αὐτὸν δικαστὴν ὡς ἐδρασαν ἀπειρηθόμενον), ἀλλ' οὐν γε εἶτε ἐναύλους ἔχει τὰς ὕβρεις. Ἐπεὶ οὖν δικαῖον αὐτὸν θεραπευθῆναι, ἄλλος (92) ἱατρὸς οὐκ ἔστι τῶν τοιούτων παθῶν, οἶος, ἢ ὡς ὁ πλήξας αὐτὸς, παρασκευάσων (93) αὐτὸν ἀπολογησασθαι τάνδρῃ.

PKA'. — ΚΑΣΙΑΝῸ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Εἰ καὶ πάσης εἰς ἄκρον ἤκοντα ταλαιπωρίας τὸν Λάζαρον ὁ τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως ὑπογράφει λόγος, ἀλλ' εὐπραγίας αὐτῷ ὑπόθεσις μεγίστη καὶ ἀληθείας γέγονεν ἡ συμφορὰ. Εἰ μὴ γὰρ εἰς (94) τοσοῦτον δυσπραγίας ἀφίκοτο, οὐκ ἂν πρὸς τοσοῦτον εὐκλείας ἀνέβη. Τί γὰρ εὐκλεέστερον (ἵνα παρῶ τὰς ἐκείσε ἀμοιβὰς) τοῦ ἐν Εὐαγγελίῳ ὑμνεῖσθαι, καὶ τὸν Θεὸν ἐπαινέτην, καὶ τὸν Ἀβραάμ κεκτησθαι συνήγορον;

PKB'. — ΗΛΙΑῸ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Ἐἰς τὸ: « Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἔμοιχευσε αὐτήν. »

Εἰ μὲν τῶν προπυλαίων μόνων, καὶ μὴ τῶν ἀδύτων ἤπτετο ὁ μολυσμὸς, ἴσως εὐτάτον ἦν τὸ πάθος. Εἰ δὲ αὐτῆς καθάπτεται τῆς ψυχῆς, μὴ ἔκαστος αὐτὸν παραλογιζέσθω. Εἰ δὲ φαίη τις ἀνθρώπους ἀπατῶν, « Οὐδεὶς στεφανοῦται, εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσει, » νόμιμον πάλιν εἶναι νομίζων τὴν θείαν, εἰ τῆς πράξεως ἀπόσχοιτο, μανθανέτω, ὅτι ὁ ἀγωνοθέτης καὶ κριτὴς τῶν τοιοῦτων παλαισμάτων εἶπεν: « Ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἔμοιχευσε αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Νόμιμος οὖν ἔστι πάλιν, οὐχ ἡ παρὰ τῆς ἐκάστου βαθμίας: καὶ προλήψεως, ἀλλ' ἡ παρὰ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ θεομοθετηθεῖσα.

PKΓ'. — ΙΣΙΔΩΡῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Ἐἰς τὸ: « Ὁ δὲ θέλων ἐκτελεῖν δικαιοσύνην, εἶπε: Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον; »

Τί ἐστίν, ἔφη, τὸ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις εἰρημένον περὶ τοῦ νομιχοῦ: « Ὁ δὲ θέλων ἐκτελεῖν δικαιοσύνην, εἶπε: Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον; » Ἄκουε τοίνυν. Ὁ Νομιχὸς πλησίον μόνον ἐνόμιζε εἶναι τὸν δικαῖον τῷ δικαίῳ, τὸν ὑψηλὸν τῷ ὑψηλῷ, κατ' ἀρετὴν φημι. Οὐ γὰρ τῇ οὐσίᾳ μίᾳ οὐσίᾳ, τὸν πλησίον ἔκρινεν, ἀλλ' ἢ τοῖς ἀξιώμασιν, ἢ ταῖς πράξεσι. Διὸ καὶ θέλων αὐτὸν δικαιοῦσαι, τουτέστιν δικαῖον ἀποδείξει, εἰς ὑψηλὸς εἴη κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἢ μέγας κατὰ τὸ διάσκαλος εἶναι, φησὶ: « Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον; » Δεῖξόν μοι τὸν οὕτω μέγαν. Ὁ δὲ Σωτὴρ, ἅτε θῆ ποιητῆς (μικρὸν γὰρ καὶ μέγαν αὐτὸς ἐποίησεν),

²⁴ Luc. xvi, 19 seqq. ²⁵ Matth. v, 28. ²⁶ H Tim. ii, 5. ²⁷ Luc. x, 29.

VARIAE LECTIOES ET NOTÆ.

(92) Pro ἄλλος cod. Vat. 650 scribit ἀλλ' ὅς, quam recte ipse viderit: ego nihil mutarem. Possin.

(93) Idem cod. παρασκευάσων mutat in παρα-

σκευάσων. Id.

(94) Cod. Vatic. 650 εἰς mutat in πρὸς. Vers. post 3, verbo ὑμνεῖσθαι præponit ἂν conjunctum. Id.

οὐ ταῖς πράξεσιν, οὐδὲ τοῖς ἀξιώμασιν, ἀλλὰ τῇ φύσει ἄ
 ὠρίσατο τὸν πλησίον, μονοῦλι λέγων· Οὐπω σοι
 τέως λέγω, ὅτι οὐδὲν τῶν ἄλλων διενήνοχας, ἵνα μὴ
 οἱ ὄντως φιλάριστοι νομίσειαν χρωστέειν τοῖς πέλαις
 τὴν ἀγάπην, δῶγμα τὸ σὸν ἑλεγγον νομίσαντες εἶναι·
 ἀλλ' εἰ καὶ οὕτως ἔχει (δεδοσῶν γὰρ), σὺ σπουδάσον
 τοῦ δεομένου πλησίον εἶναι, οὐ τῷ τόπῳ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τῇ διαθέσει, καὶ τῇ εἰς αὐτὸν ἐπιμελείᾳ. Διὰ γὰρ
 τοῦτο καὶ τὸν Σαμαρείτην σοι ἐχαρακτήρισαι. Τὸ
 γὰρ πλησίον τῇ φύσει κρίνεται, οὐ τῇ ἀρετῇ· τῇ
 οὐσίᾳ, οὐ τῷ ἀξιώματι· τῇ συμπαιδείᾳ, οὐ τῷ τόπῳ·
 τῆς θεραπείας τρόπῳ, καὶ οὐ τοῦ τόπου ἐγγύτητι.
 Ἐκεῖνον μάλιστα ἡγοῦ εἶναι πλησίον, τὸν δεόμενον,
 καὶ αὐτεπάγγελτος ἐπὶ τὴν βοήθειαν βιάδιζε.

ac sollicitudine. Ob hanc enim ipsam rem Samaritanum quoque tibi præfiguravit. Proximitas enim natura æstimatur, non virtute; substantiâ, non dignitate; compassione, non loco; curationis modo, et non loci propinquitate. Illum maxime arbitrare proximum esse, qui tui maxime indigeat, et sponte tua ad auxilium ei ferendum accede.

PKΔ'. — ΔΙΓΥΠΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Περὶ τῆς ψυχῆς.

Θεῖαν μὲν ἡγοῦμεθα τὴν ψυχὴν εἶναι (οὐ μὴν τῆς
 θειοτάτης καὶ βασιλικωτάτης φύσεως ὁμοούσιον) καὶ
 ἀθάνατον, ἀλλ' οὐ τῆς ἀνάρχου καὶ ποιητικῆς καὶ
 αἰδίου μέρος. Εἰ γὰρ ἐκεῖνης τῆς ἀρχῆς ἦν μέρος,
 οὐκ ἂν ἤμαρτεν, οὐκ ἐκρίθη. Εἰ δὲ ταῦτα πάσχει,
 τῆς ἀνωτάτω οὐσίας ποιήμα δικαίως ἂν πιστευθεῖη,
 οὐ μέρος, ἵνα μὴ ἑαυτὴν ἢ θεοῦ φύσει κρίνουσα φω-
 ραθεῖη.

PKΕ'. — ΠΡΟΕΣΧΙΩ (95) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ ΙΑΤΡΩ.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Πυθαγόρας μὲν, καὶ Πλάτων, καὶ οἱ ἄλλοι ἔνδοξοι
 παρ' Ἑλλήσι σοφοί, ἀποδεικτικαῖς ἀνάγκαις ἐπό-
 μενοι, ἡγεμονικωτέραν τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος εἰ-
 κώτως ἀπεφώνησαν· καὶ ἐκάλεσαν τὴν μὲν τεχνίτην,
 τὸ δὲ ἕργων, τὴν μὲν ἀσώματον· τὸ δὲ τριχῆ
 διαστατόν (96)· τὴν δ' ἀθάνατον καὶ ἀφθαρτον (97).
 Εἰ γὰρ καὶ περὶ ἄλλα τινὰ διημαρτον τῆς ἀληθείας,
 ἐν τούτῳ κατὰ σκοποῦ ἠνέχθησαν. Γαληνὸς δὲ (οὐ γὰρ
 ἔλαθε τοὺς συνετῶς ἀναγινώσκοντας, ἀρμόνιον (98)
 αὐτὴν λύραν οὐ λυρωδὸν ἡγησάμενος) θνητὴν ἀπεφώ-
 νησε (99). Προσθέμενος γὰρ εἶπεν, ὅτι τῇ κράσει
 τοῦ σώματος ἐπονται αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, εἰς τὸ
 φάναι τὸ μὴδὲ εἶναι ψυχὴν ἀσώματον καὶ ἀθάνατον
 ἐτελεύτησεν, τὴν κρᾶσιν ψυχὴν οὐκ οἷδ' ὅπως ὀρι-

mibi aliquem qui tam sit magnus, ut mecum pos-
 sit comparari. Salvator autem, tanquam is qui
 hominem fecisset (pusillum enim et magnum ipse
 fecit), non actionibus, neque dignitatibus, sed natura
 definivit proximum : tantum non talia quædam di-
 cens : Nondum tibi dico : te aliis nihil antestare
 aut meliorem esse, ne illi qui revera 480 sunt
 virtutis studiosi, forte putent, se proximis (id est,
 non nisi sui similibus) dilectionem debere, tuum
 dogma pro regula veritatis habentes. Sed si vel
 maxime ita, ut tu vis, res sese habeat (jam enim
 hoc detur sic esse), tu id potius da operam, ut
 indigentia tua ope sis proximus, non solum loco,
 sed etiam animi propensione, et erga ipsum cura

B CXXIV. — ΔΙΓΥΠΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De anima.

Divinam quidem esse animam arbitramur; non
 tamen ejusdem cum divinissima maximeque regia
 natura substantiæ : et immortalem; non autem eju-
 sdem nature partem, quæ principio caret, et res creavit
 et sempiterna est. Nam si ineffabilis illius nature
 portio esset, non utique peccasset, non esset judi-
 cata. Quod si hæc patitur, æquum est ipsam credi
 supremæ illius substantiæ opificium, non partem
 esse, ne divina natura seipsam judicare deprehen-
 datur.

CXXV. — ΠΡΟΕΣΧΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ ΙΑΤΡΩ.

De anima.

Pythagoras quidem et Plato, aliique apud Græcos
 sapientiæ opinione clari, necessitates demonstra-
 tionum secuti, animam corpore præstantiorem di-
 gniorumque imperio, jure ac merito pronuntiarunt :
 et illam quidem artificem; hoc vero instrumentum
 appellarunt : illam quidem corporis expertem; istud
 autem trina constans dimensione : istud quidem
 mortale et corruptioni obnoxium; illam vero im-
 mortalem, et corruptionis expertem. Quanquam
 enim aliis in rebus a veritate aberrarunt : tamen
 hac in re scopum attigerunt. Galenus autem (neque
 enim eos qui intelligenter ipsam legunt, fugit, quod
 concinnam quamdam lyram, non lyricinam, illam
 esse duxerit) mortalem pronuntiavit. Nam et hoc

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(95) Cod. Vatic., Προσεχίω. POSSIN.

(96) Τὸ δὲ τριχῆ διαστατόν. Post hæc videtur
 nonnihil deesse minimum tale quiddam, τὸ μὲν
 θνητὸν καὶ φθαρτόν. RITT.

(97) Cod. Vat. pro τὴν δ' ἀθάνατον καὶ ἀφθαρτον
 habet τὴν μὲν ἀθάνατον, τὸ δὲ φθαρτόν. POSSIN.

(98) Pro ἀρμόνιον εἰ λύραν idem ponit ἀρμονίαν
 εἰ λύρας. Vers. inde 2, προσθέμενος in προθέμενος
 mutat, et εἶπεν in εἶπεῖν. Ib.

(99) Γαληνὸς δὲ... θνητὴν ἀπεφώνησε. Galenum
 in sententia de anima ter fere variasse, alii in ejus
 scriptis diligenter versati doctissimi viri observarunt.
 Aliter enim juvenem, aliter virum, aliter seuenm de

ea scripsisse. Libro quidem II *De placitis Platonis
 et Hippocratis*, sic scribit : Εἰ δὲ καὶ περὶ ψυχῆς οὐ-
 σίας ἀποφύνασθαι χρῆ, δυσὶν ἑτέρον ἀναγκαῖον
 εἶπεῖν, ἢ τοῦτ' εἶναι τὸ αὐγοειδὲς τε καὶ ἀνθερωδὲς
 σῶμα λεκτέον αὐτῆν. Εἰς δ, κἀν μὴ βούλωνται, κατ'
 ἀκολουθίαν ἀφικνούνται Στοῖκοι τε καὶ Ἀριστοτέ-
 λης· ἢ αὐτὴν μὲν ἀσώματον ὑπάρχειν οὐσίαν· ὄχημα
 δὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς εἶναι τοῦτ' ἐπὶ τὸ σῶμα δι' οὐ μέσου
 τὴν πρός τὰλλα σώματα κοινωνίαν λαμβάνει. Cujus
 loci indicium fecit mihi amicissimus meus Joan.
 Cunr. Rhunelius, eximius et philosophus et medi-
 cus, nec potui ego, quin hac occasione porro fac-
 rem aliis, cum grata viri mentione. RITT.

addidit, corporis temperamentum sequi facultates animæ: eoque tandem pervenit, ut diceret, ne quidem corporis expertem et immortalem esse animam, cum nescio quomodo temperamentum deficiat animam, ut ita arguatur frustra ac dicis tantum causa nomen quidem animæ crebris usurpare sermonibus: dum autem hoc verbo tenuis concedit, ne videlicet multis sapientibus contradicere videatur, rem interea ipsam oppugnat. Sed non est ipsi hac in re auscultandum. Nam dum medico dogmati se accommodavit, suamque artem stabilire et commendare voluit, veritatis curam insuper habuit. De curatione namque corporum, **481** quoniam in hac arte excellens fuit artifex, vir ille, loquatur sane suo arbitrato: neque enim ipsi dignitatem in his rebus suam detraham. De anima vero certamen cum sapientibus ne suscipiat, neque descendat in luctam, in qua non est exercitatus et impræmeditatus, neque cum sit athleta iudicium sibi sumat de arte musica: cumque omnem suam prudentiam circa corpora consumpserit, de anima ne tradat dogmata: neque credat, animam consistere in concilianda harmonia et contemperatione elementorum. Si enim hoc ipsi ex hypothesi datur (nemo enim sapiens ita ex animo scuserit): si quidem ita se habet rei veritas, cum ipso temperamento, vel potius una cum corpore anima exstinguetur. Si enim anima est harmonia, tum et ultima constituetur, et prima perimetur. Lyra enim et fides concinnatæ quidem aptatæque concentum pariunt: dissolutæ vero ad tempus aliquod manent, harmonia prius exstincta. Quid autem optimus ille (Galenus) dicturus est de iis quæ apud poetas et philosophos et oratores disputata sunt passim, quod in extremo iudicio ubique et omnino futura sint supplicia? Quale vero præmium iis qui hanc vitam recte laudabiliterque transegerunt? quique ita res rationesque suas instituerunt, ut multa certamina maximis laboribus ac sudoribus plena ad finem usque huius vitæ ipsis fuerint proposita? Ubi vero supplicium illis definiet, qui omnem improbitatem ad mortem usque sectantur, interea tamen divitiis et honore fruntur? Quo modo autem illam apud Homerum admonitionem interpretabitur, qua pars animæ ratione prædita utitur ad irascibilem facultatem:

Cor suffer patiens?

Quomodo hoc vero accipiet:

Manet usque anima, et subit orcum?

Quomodo item istud:

Certe aliquod restabit ad orcum?

Quod nihil est aliud, quam revera ibi quoque aliquid supererit. Quomodo autem Euripides, quem sapientem esse dicitis, hoc pronuntiavit:

Bene ac beate in infera tibi sit domo?

σάμενος· ὡς ἐλέγχεσθαι αὐτὸν μάτην μὲν τὸ δνομα τῆς ψυχῆς θυλλοῦντα· διὰ δὲ τὸ μὴ δόξαι πολλοῖς σοφοῖς ἀντιλέγειν, τοῦτο συγχωροῦντα, τῷ (1) πράγματι μαχόμενος, τοῦνομα συγχωρεῖ. Ἄλλ' οὐ προσεκτέον αὐτῷ ἐν τούτῳ. Τῷ γὰρ λατρικῷ δόγματι: ἐπιμένονος, καὶ τὴν ἰδίαν τέχνην συστήναι βουλόμενος, τῆς ἀληθείας οὐκ ἐφρόντισε. Σωμάτων γὰρ περὶ θεραπείας, ἐπειδὴ τεχνίτης ἐν ταύτῃ ὁ ἀνὴρ περιελαλεῖτο, ὡς βούλεται (οὐ γὰρ ἀφαιρήσομαι αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τούτοις ἀξίαν), ψυχῆς δ' ἔνεκεν μὴ ἀμιλλάσθω τοῖς σοφωτέροις, μηδὲ καταβαινέτω εἰς ἀγῶνα, οὐ καὶ ἀνάσκητός ἐστι καὶ ἀμελέτητος· μηδὲ ἀθλητῆς ὡν τὴν μουσικὴν κρινέτω· μηδὲ περὶ τὰ σώματα ἄληταυτοῦ κενώσας τὴν σύνεσιν, περὶ ψυχῆς δογματιζέτω· μηδὲ πιστευέτω (2), ἐν τῷ κατασκευάζειν τὴν ἁρμονίαν τῶν στοιχείων εἶναι ψυχὴν. Εἰ γὰρ τοῦτο καθ' ὑπόθεσιν δοθείη (μὴ γὰρ δὴ τις τῶν συνετῶν οὕτω φρονήσειεν), ἐπειδὴ μάλα ἀλήθεια οὕτως ἔχει, μετ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ μετὰ τοῦ σώματος σεοσθήσεται. Εἰ γὰρ ἁρμονία, καὶ τελευταία συνίσταται, καὶ πρώτη ἀπόλλυται (ἡ γὰρ λύρα καὶ αἱ χορδαὶ ἁρμοσθεῖσαι μὲν, τὴν ἁρμονίαν τίκτουσι· διαλυθεῖσαι δὲ χρόνον τινα διαμένουσι, τῆς ἁρμονίας προαπολομένης· τῶν οὖν φαίη ὁ βέλτερος περὶ τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις καὶ λογογράφοις φιλοσοφηθέντων, ὡς πάντῃ τε καὶ πάντως ἐσομένων ἐν τῇ κρίσει κολαστηρίων; Ποῖον δὲ γέρας τοῖς ἤδε βιοῦσιν ὀρθῶς ἐπινοήσει; Τοῖς γὰρ οὕτω πολιτευομένοις, ὡς τὰ πολλὰ, ἄβλα μεγίστων (3) πόνων καὶ ἰδρώτων μεστὰ, ἕως τῆς ἐνθάδε τελευτῆς προετέθη. Ποῖ δὲ τὴν τιμωρίαν ὀριεῖ, τοῖς κακίαν μὲν πάσαν μεταδιώκουσιν ἕως θανάτου, καὶ πλοῦτου καὶ τιμῆς ἀπολαύουσι; Πῶς διερμηνεύσει τὴν παρ' Ὁμήρω τοῦ λογιστικῷ πρὸς τὸ θυμικὸν παραίνεσιν·

Τέτλαθι, καρδίη;

Πῶς δὲ,

Ψυχὴ τε μένει, Ἄιδόσδε βεβήκει;

Πῶς δὲ,

Ἢ ῥά τι ἐστὶ καὶ εἰρ' Ἄιδου δόμοισιν;

Ὁ ἐστὶν, ἀληθῶς δὴ ἐστὶ τι κακῆ. Πῶς δὲ Εὐριπίδης, ὃν σοφὸν εἶναι ὀρίζετε (4), ἔφη·

Εὐ σοὶ γένοιτο καὶ ἐν Ἄιδος δόμοις (5);

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(1) Idem ante πράγματι ponit γάρ· et vers. inde 2, pro ἰδίαν scribit οἰκείαν. Possim.

(2) Cod. Vat. πιστευέτω mutat in πιστευέσθω. Vers. inde 3, pro μάλα ponit μηδὲ ἢ. Vers. seq. post αὐτοῦ addit γάρ et pro μετὰ substituit πρὸ. Id.

(3) Idem cod. μεγίστων mutat in μέγιστα. Vers. post 6 inter ἕως et θανάτου inserit δέ· et vers. inde tertio pro τε μένει legit in contextu σκιδναμένη et e reg. in margine apponit ἱπταμένη. Id.

(4) Εὐριπίδης, ὃν σοφὸν εἶναι ὀρίζετε. Noti sunt versus, quo tres inter se conferuntur laude sapientiæ in primis clari.

Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης· Ἄιδῶν δ' ἀπάρτων Σωκράτης σοφώτατος.

Notum quoque de Euripide Ciceronis iudicium, quantum singulis pene versibus ejus tribuerit. Riv. τ.

(5) Εὐ σοὶ γένοιτο καὶ ἐν Ἄιδος δόμοις. Pheier

Πῶς δὲ, εἰ ἄρμονία (6) εἴη, εἰς ἀναρμωσίαν μεταπίπτει, καὶ ἄρμωσον καὶ ἀπηγῆς ἀποτελεῖ μέλος; Ἡ μὲν γὰρ ἀρετὴ ἐμμελές τι καὶ ἐναρμόνιον· ἡ δὲ κακία ἄρμωσον καὶ ἀπηγῆς. Πῶς δὲ ἐπαινεῖν οἴεται δεῖν τοὺς τὰς ἐπιστήμας μετιόντας, εἰ γε ἀπὸ κράσεως εἰεν τοιοῦτο; Πῶς δὲ ψέξει τοὺς τὰς μακαιοτεχνίας μεταχειριζομένους, εἰ ὑπὸ φύσεως εἰς ταῦτα ἐπαιδοτριβήθησαν; Πῶς δὲ διαβάλλῃ τὸν ἀπὸ τῶν εὐμόρφων σωμάτων πορισμὸν, εἴγε ἡ κρᾶσις τοῦτο προϋξένησε; Πῶς δὲ ἀπολογῆσεται περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινομένων μεταβολῶν; Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀσελγεῖς εἰς σωφροσύνην ἀνέπτυσαν· πολλοὶ δὲ σώφρονες (7) εἰς λαγνείαν καταπεπιτώκασιν· οὐ γὰρ δὴ ἡ κρᾶσις (8) μετέπεσε· νεοὶ γὰρ ὄντες τινὲς καὶ ἀσελγεῖς, ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας εἰς κοσμιότητα ἐπανήλθον· οὐ τῆς κράσεως ἐν ταυτῇ μεταδληθείσης, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως κατορθώσεως. Ἄλλ' ἵνα μὴ πάσας λέγων τὰς γεγεννημένας μεταβολὰς μὴκύνω τὴν ἐπιστολήν, ταῦτα ἀφελίς, ἐπι τὴν δόξασαν αὐτῷ ἰσχυρὰν ἀντιλογίαν χωρήσω. Τίς οὐκ ἐστιν αὕτη; Εἰ ἀθάνατος, φησὶν, ἡ ψυχὴ, ὡς ὁ Πλάτων βούλεται, διὰ τί χωρίζεται ψυχθέντως (9) σφοδρῶς, ἢ ὑπερξερρα[ν]θέντος, ἢ ὑπερυγρυνθέντος τοῦ ἐγκεφάλου; Πρὸς ταύτην τοιγαροῦν τὴν ἐρώτησιν, παρὲς τὸ ἐλέγξει αὐτὸν, ὅτι πολλάκις ἐκ τοῦ σφυγμοῦ, ὃν ἴσως ἄρμονίαν καλεῖ, θάνατόν τισι προσπιπὼν καὶ ζωὴν ἄλλοις ἐπαγγελάμενος, διήμαρτε, τῶν μὲν ζῆσαντων, τῶν δὲ τεθνεώτων· οὕτως τὴν τέχνην στοχαστικὴν οὖσαν τάληθες διαφεύγει· παρὲς δὲ κάκεινο, ὅτι πολλῶν δηλητηρίοις φαρμάκοις καταγοητευθέντων αἱ ψυχὰς οὐκ ἀπέστησαν (10)· οὕτως οὐ πάντως ψυχθέντος τοῦ ἐγκεφάλου χωρίζεται ἡ ψυχὴ· ἐκεῖνο φαίην, ὅτι θεῖός ἐστι δεσμὸς συνδέων τὰ πολλὰ ἀλλήλων διαφέροντα, καὶ κοινωνία ἀρρήτος ἀσωμάτου ψυχῆς πρὸς σῶμα, καὶ συμπάθεια ἀλεκτος ἀθανάτου οὐσίας πρὸς θνητὸν ὄργανον, ὡς καὶ αὐτῷ τῷ Πλάτωνι δοκεῖ. Ὁ δὲ Γαληνός (11) τοῦτο οὐδὲ ἐννοεῖν δύνασθαι προσποιεῖται. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵν' ἡ ψυχὴ περὶ πολλοῦ ποιῆται τὸ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ σώματος, οὐχ ὥστε πολυστοχὰ ἐξεργασθῆαι, ἀλλ' ὥστε ὑγιαίνειν, ὡς εἰ μὴ τοῦτο ποιήσειεν, συναπολαύσουσα τῆς δυσκρασίας κατὰ συμπάθειαν, εἰ καὶ μὴ κατὰ προηγουμένην καὶ ἰδιάζουσαν βλάβην. Ἡ γὰρ δυσκρασία τοῦ σώματος καὶ ἡ μέθη καὶ τῇ ψυχῇ παραπέμπει τὸ πάθημα· ἡ δὲ, καθάπερ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι, ταραττεται, καὶ τὴν οἰκίαν ἐπιστήμην οὐκ ἐπιδείκνυται βυθισθεῖσα (12)· ὡσπερ δὲ ὑποβρύχιος γεγεννημένη, ἀγεται καὶ φέρεται πολλάκις, ὅπου ἂν

A Quomodo autem, si harmonia quædam est anima, ad illam inconcinnitatem delabitur, ut rude atque absurdum quoddam edat carmen? Virtus enim est concinnum quiddam atque elegans; vitium vero contra absurda res et non consona. Quomodo porro laudandos existimat eos, qui scientias excoluerunt, si nescio cujus temperamenti beneficio tales facti sunt? Qua item ratione vituperabit eos, qui vanis artibus dediti fuerunt, si a natura ad has instituti imbutique sunt? Quomodo item reprehendet eum, qui ex formosis corporibus percipitur, quæstum, si quidem eum conciliavit temperamentum? Quo autem pacto defendet eas quæ quotidie fiunt morum mutationes? Multi namque impuri ac libidinosi qui fuerant, ad castitatis studium sese contulerunt, multos e contra temperantiæ sectatores impuritatis morbus invasit; neque vero de ipsis dici potest, temperamentum esse mutatum. Quidam enim adhuc adolescentes et libidinosi, in ipso vigore ætatis ad continentiam redierunt, non mutato simul temperamento, sed voluntatis proposito meliore id operante. 482 Sed ne, dum omnes, quæ unquam factæ sunt, mutationes commemoro, in longum extraham epistolam, illis omissis, ad objectionem quamdam, quæ ipsi robustissima esse videtur, me conferam. Quænam ergo hæc est? Si, inquit, immortalis est anima, ut quidem vult Plato, quid causæ est cur separaretur a corpore, ubi cerebrum aut nimis refrigeratum, aut supra modum exsiccatum, aut humectatum fuerit? Ad hæc objectionem dum respondeo, omittam ipsius reprehensionem, quod sæpenumero ex singultu, quem fortassis harmoniam vocat, morte quibusdam prædicta, et vita aliis promissa, a vero aberrarit, dum illi quidem diutius vixerunt, isti vero obierunt (adeo illam artem, ut quæ mere sit conjecturalis, veritas fugit!): omittam hoc quoque quod multorum, qui noxiis pharmacis incantati erant, animæ non excesserint tamen e corporibus (adeo non semper omninoque refrigerato cerebro separatur anima!) illud dixerim: Divinum esse vinculum, quod colliget ea quæ plurimum inter se distant, et communionem ac societatem quamdam ineffabilem esse animæ incorporeæ cum corpore, et indicibilem esse consensionem atque affectionem mutuam inter immortalem substantiam et mortale instrumentum, ut ipsi quoque Platoni videtur. Galenus autem hoc a se ne intelligi quidem posse simulat. Ideo autem hoc factum est, ut anima magno

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

ita apud Euripidem Alcestide: Καίρε κἀν ἄδου δόμοις. — *Εὐ σοι γένοιτο.* Hinc Isidorus suum hunc senarium iambicum confecisse videtur. RITT.

(6) E regione horum εἰ ἄρμω. cod. Vatic. 650 ponit in marg. εἰ γε αὐτὸ τοῦτο ἄρμονία. Vers. post 3 pro ἀπηγῆς habet idem ἐμμελές. Possin.

(7) Locus ex cod. Vatic. restitutus. Ed. Paris. omittēbat hæc, εἰς σωφροσύνην ἀνέπτυσαν· πολλοὶ δὲ σώφρονες, etc. EDIT.

(8) Ed. Paris., εἰ γὰρ δὴ ἡ κρᾶσις. Corr. ex eodem codice. Ib.

(9) Pro ψυχθέντως cod. Vat. scribit ψυχρωθέντος, et mox post σφοδρῶς addit ὑπερξερθέντος. POSSIN.

(10) Pro ἀπέστησαν idem cod. habet ἀπέπτυσαν. Vers. post 2, ante φαίην addit. ἂν. Ib.

(11) Pro ὁ δὲ Gal. idem scribit εἰ δὲ Gal. Vers. post 4, συναπολαύσουσα mutat in συναπολαύουσα. Vers. inde 3, pro πάθημα scribit πάθος. Ib.

(12) Pro βυθισθεῖσα idem ponit συμβυθισθεῖσα ὡσπερ καὶ ὑποβυθισθεῖσα. Vers. inde 4, post ἐνεργείας addit μὴνύει. Vers. seq. pro ἢ ponit καὶ. Ib.

sibi studio habeat curam corporis, non quidem ut carnositate quadam saginetur atque intumescat, sed tantum ut recte valeat, cum anima, si eam valetudinis curam negligat, luitura sit eam corporis intemperiem, et inde incommodum perceptura, quamvis non propria et principali noxa, atamen per consensum Intemperies enim corporis et ebrietas, animæ quoque illam affectionem transmittit. Ipsa vero, perinde ut gubernator in magna tempestate deprehensus factatusque, perturbatur, et suam scientiam non declarat submersa. Tum vero quasi urvida facta sæpe agitur ac fertur quocunque humor aut fluctus eam impulerit comprehensam. Neque enim ea res actiones ipsius impediri indicat. Nam neque musicus quamlibet optimus, ineptam habens lyram, aut in pelagus delapsus, concinnum carmen unquam ediderit. Et hæc quidem hactenus ex ratiocinationibus dicta sint. Jam vero opificis ipsius et Creatoris animæ calculus proferatur, obsignans id quod dictum est, et dicens: Ne timete ab iis qui corpus occidunt, animam vero occidere non possunt. Quod festat igitur, sic vitæ nostræ rationes actionesque omnes instituamus, ut convenit eos facere, quibus persuasum est, animam immortalem esse.

483 CXXVI. — ISIDORO.

In illud dictum Psalmi: «Peccatori autem dixit Deus: Quare tu²⁹, » etc.

Equidem sic existimo, eos omnem excedere audactam, qui vitæ quidem optimæ rationem et curam habent nullam, interea vero de dogmatibus perpetuas agitant contentiones. Cum enim ipsorum loquendi licentia oclusa sit non ostiis et sigillis, quæ quis forte concutere et amoliri possit, sed divinis oraculis, quæ clamant: «Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?» ipsi eo processerunt, audaciæ, ut non solum de justitiis, quas ejurarunt disceptent (minus enim fortasse mali hoc foret); verum etiam de ineffabili et purissima natura divina contentiones ac certamina suscipiant. Talibus itaque ego suazerim, ne scelerato atque impuro ore, quantum in se est, lacerent res divinas, quæ iis quoque vix, ac ne vix quidem sunt pervestigabiles, qui vitæ sunt probatæ atque innocentis: sed ut in se ipsos convertant atque exercent illud examen et scrutinium, ita fortassis fiet, ut maculas, quas

CXXVII. — NILO DIACONO.

In dictum illud, «Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus³⁰.» Quid sit spiritualis, quid animalis, quid carnalis.

Spirituales, vir sapiens, vocat Paulus, eos qui spirituali dono gratiæ ornati sunt: quique non tantum supra naturam se elevarunt, sed etiam rationum consequentiam per fidem transcenderunt. Quorum ex numero erat et ipse Paulus, et illi ad quos scribebat: «Non estis in carne, sed in spiritu, si-

²⁹ Psal. 119, 16. ³⁰ I Cor. II, 14.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(13) Idem cod. τὸ εἰρημένον mutat in τὰ εἰρημένα. POSSIN.

(14) Cod. Vat. addit ἐπισκόπου. Id.

ἡ ὑγρότης ἢ τὸ κλυδώνιον ἐργασαμένη χειραγωγῆση. Οὐ γὰρ τὸ μὴ εἶναι ψυχὴν ἀθάνατον τοῦτο δείκνυσιν, ἀλλὰ τὸ ἐμποδίζεσθαι αὐτῆς τὰς ἐνεργείας· ἐπειδὴ μήτε μουσικός ἀριστος, ἀμουσον λύραν ἔχων, ἢ εἰς πέλαγος ἐμπεσὼν, ἐναρμόνιον ἀποτελέσει μέλος. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ λογισμῶν εἰρήσθω· ἐπιφερέσθω δ' ἤδη ἢ τοῦ Δημιουργοῦ ψῆφος, ἐπισφραγίζουσα τὸ εἰρημένον (13), καὶ λέγουσα· Ἐμὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν. Ὁ ἀθάνατος τοιγαροῦν οὐσης τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ διαγώμεθα καὶ διαπραττώμεθα.

hoc declarat, non esse immortalem animam, sed actiones ipsius impediri indicat. Nam neque musicus quamlibet optimus, ineptam habens lyram, aut in pelagus delapsus, concinnum carmen unquam ediderit. Et hæc quidem hactenus ex ratiocinationibus dicta sint. Jam vero opificis ipsius et Creatoris animæ calculus proferatur, obsignans id quod dictum est, et dicens: Ne timete ab iis qui corpus occidunt, animam vero occidere non possunt. Quod festat igitur, sic vitæ nostræ rationes actionesque omnes instituamus, ut convenit eos facere, quibus persuasum est, animam immortalem esse.

PKΓ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ (14).

Εἰς τὸ· Ἐγὼ δὲ ἀμαρτωλῶ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ, » κ. τ. λ.

Πάσης ἔγωγε τὸ λῆξαι ἐπέκεινα χωρεῖν υπολαμβάνω τοὺς βίου μὲν ἀρίστου μηδεμίαν ποιουμένους πρόνοιαν, περὶ δὲ δογμάτων συνεχῶς ζυγομαχοῦντας. Κεκλεισμένης γὰρ αὐτῶν τῆς παρῆρησίας οὐ θύραις καὶ σημάντροις, ἅτινα ἂν τις καὶ παρασαλεύσειεν, ἀλλὰ θεοῖς βούται χρησιμοί· Ἐγὼ δὲ ἀμαρτωλῶ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαίωματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; Ἀὐτοὶ εἰς τοσοῦτον κεχωρήκασι τὸ λῆξαι, ὡς μὴ μόνον περὶ τῶν δικαιοματῶν, ὡν ἐξέμουνται, λογαρινεῖν (15) (ἤτερον γὰρ ἦν κακὸν ἴσως), ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρῆρητου καὶ ἀχράντου φύσεως διαφέρεισθαι. Συμβουλευσαίμ' ἂν ταῖνον τοῖς ταυούτοις, μὴ μιαρῶ καὶ ἐναγεῖ στόματι τίγε αὐτῶν μέρος σπαράσσειεν τὰ θεῖα, τὰ καὶ τοῖς λίαν εὐδοκιμωτάτοις μόλις εὐθήρατα· ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ στρέφειν τὴν βάσανον· τάχα πως τὰς κηλίδας ἀποτριψόνται, ἃς οὐ δέοντως αὐτοῖς προσετριψάντο.

si bimetipsis contra officium asperserunt, eas abs-

PKZ'. — ΝΕΙΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ· Ὁ ψυχικός ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. Ἐπὶ πνευματικός, καὶ ψυχικός καὶ σαρκικός.

Πνευματικούς καλεῖ, ὧ σοφῆ, ὁ Παῦλος τοὺς πνευματικῶ κεκοσμημένους χαρίσματι· καὶ οὐ μόνον τῆς φύσεως ἀνωτέρω χωρήσαντας, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν λόγων ἀκολουθίαν διὰ τῆς πίστεως ὑπερβεβηκότας (16). Ὡν εἷς ἦν καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος, κακείνοι οἱς ἐγραψεν· Ἐοὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴτερον

(15) Pro λογαρινεῖν cod. Vat. 650 legit λόγον κεινόν. Id.

(16) Ed. Paris, διὰ τῶν λογισμῶν ὑπ. Edit.

Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Ὑψυχικούς δὲ, περὶ ὧν ἄ quidem Spiritus Dei habitat in vobis²⁰. Ἄnimals
γέγραπται· «Ψυχικοί πνεῦμα μὴ ἔχοντες»· τοὺς vero appellat, de quibus scriptum est: «Animales,
τοῖς λογισμοῖς καὶ συλλογισμοῖς καὶ διαλογισμοῖς spiritum non habentes²¹»; eos qui ratiocinatio-
μᾶλλον ἐπερειδομένους, καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέ- nibus, et syllogismis et disputationibus potius inni-
ρον ἐκ τούτων νομίζοντας εὐρίσκειν· οἳ εἰσὶν οἱ tuntur, et ex his se inventuros arbitrantur id quod
παρ' Ἑλλησι σοφοί. Σαρκικούς δὲ τοὺς τοῖς πάθει justum sit et utile: quales sunt sapientes apud
τῆς σαρκὸς ἠττηθέντας, ἀπὸ τοῦ πλειστοδυναμοῦντος Græcos. Carnales denique eos, qui affectibus carnis
αὐτοὺς καλῶν· οἳ πάντες οἱ ἐναγέις, καὶ ἀνάθαρ- se vinci patiuntur; ab eo quod plurimum in ipsis
τοι, καὶ περὶ τὰς συνουσίας λυττῶντες. Εἰ γὰρ ὁ pollet, denominationem eorum sumens: quales sunt
σωματικός Πνευματικός (17) σῶμα ἔχει καὶ ψυχὴν, omnes scelerati, et impuri, et qui circa libidines et
καὶ ὁ ψυχικός σῶμα ἔχει, καὶ ὁ σαρκικός ψυχὴν, cōtus insaniant. Quoniam enim spiritualis etiam
ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος ἕκαστος καλεῖται (18). homo corpus habet et animam, et animalis corpus
ὡσπερ γὰρ γῆιν λέγεται τὸ σῶμα, καίτοι καὶ τῶν habet, et carnalis anima non destituitur: tamen ab
ἄλλων στοιχείων μετέχον, τῷ κατὰ τὸ πλείστον μέ- eo quod potissimum est, quisque appellatur. Quem-
ρος τῆς γῆς μετέχειν· οὕτω κάκεινους ἀπὸ τοῦ κρα- admodum enim corpus, tametsi aliorum quoque
τοῦντος ἐξενίκησε τούνομα. B elementorum particeps sit, ideo tamen terrenum
dicitur, quod maximam partem ex terra constat: sic illis quoque ex eo quod potentius est, nomen ob-
tinet.

PKH'. — ΕΥΣΤΕΦΙΩ (19).

Εἰς τὸν ἀοιδίμον θάνατον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (20).

Πόθεν, ἔφη, δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸν θάνα-
τον ἦλθεν ὁ Χριστός (21); Μάλιστα μὲν ἐκ τοῦ νεκροῦς
Δεσποτικῆ αὐθεντίας ἐγγυερκέται. Ὁ γὰρ νεκροῖς
ζῶην χαρίζαμενος, οὐκ ἂν δῆπου ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος
ἦχθη. Εἰ δὲ καὶ τῇ θεϊκῇ ἐξουσίᾳ οὐκ ἤθελε χρῆσα-
σθαι, ἀλλὰ γε ἐξῆν ἀπολογισάμενον ἐκφυγεῖν, εἴγε
ἤθελε. Καὶ γὰρ εἶχε καὶ τὸν Πιλάτον εἰς τοῦτο αὐτῷ
συμπράττοντα, καὶ λέγοντα, ποτὲ μὲν· «Οὐχ εὐρί-
σκω ἐν αὐτῷ οὐδὲ μίαν αἰτίαν θανάτου· ποτὲ δὲ·
«Ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου.» Εἰ δὲ μὴ C
ἀπολογισάσθαι ἤθελεν, ἐκκαλέσασθαι κατὰ Παῦλον
ἐξῆν. Καὶ γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίους ἦσαν. Λοιπὸν γὰρ
Αὐγουστος ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ χειρωσάμενος
ἅπαντας, ἐν οἷς ἦσαν καὶ αὐτοί, ἐκέλευσεν ἀπογρά-
φασθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, πρὸ τοῦ τὸν Σωτῆρα
τὸ κατὰ σάρκα γεννηθῆναι· καὶ Ῥωμαίων ἡγεμῶν
ἦν παρ' αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, διέπων τὰ πράγματα,
καὶ τοὺς ἐκκαλουμένους πέμπων εἰς τὴν Ῥωμίων,
καὶ τηρῶν αὐτοῖς τὸ ἄσυλον· ὡσπερ οὖν καὶ ὁ
Φῆστος, εἰ δὲ βούλει, ὁ χιλιάρχος, τὸν Παῦλον καὶ
διέσωσεν ἐκ τῆς φωνῆς συνόδου, καὶ εἰς Ῥώμην
πρὸς Καίσαρα ἀνέπεμψεν. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων πε-
ποίηκεν ὁ Χριστός· οὔτε γὰρ τῇ ἐξουσίᾳ, οὔτε τῇ
ἀπολογίᾳ, οὔτε τῇ ἐκκλησίᾳ ἐχρήσατο, ἵνα λαμπρῶς
δαίξῃ, ὅτι τὸν θάνατον θανατώσων δεῦρ' ἀφίκετο. D
neque defensione, neque appellatione usus est, ut
mortem morte afficeret.

PKΘ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Εἰς τὸ· «Πᾶρ ἀμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιῇ ἄνθρωπος
ἐκτός τοῦ σώματος.»

Πολλὰς, ὦ μακάριε, δυνατόν εἰς τὸ· «Πᾶν

²⁰ Rom. viii, 9. ²¹ Jud. 19. ²² Luc. xxiii, 4. ²³ Matth. xxvii, 24. ²⁴ I Cor. vi, 18.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Ed. Paris., ὁ σωματικός, male: corr. ex cod. Vatic. sententia flagitante. Edit.

(18) Ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος ἕκαστος καλεῖται. Vide supra epist. 114. RITT.

(19) Post Εὐστεφίω cod. Vat. 650 addit ναυάρχιω. POSSIN.

(20) Cum hac epist. confer epist. 97 hujus libri IV. RITT.

(21) Ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸν θάνατον ἦλθεν ὁ Χρι-
στός. Bernardus: «Christus quæsitus ad regnum fugit, quæsitus ad mortem non fugit, sed sese obtu-
lit.» Optime igitur in ipsum quadrat versus, quæ

484 CXXVIII. — EUSTEPHIO.

In celebrem mortem Salvatoris nostri.

Unde constat, inquis, Christum ultro et sua
sponte ad mortem venisse? Maxime quidem ex eo,
quod mortuos Dominica auctoritate et potentia ex-
citavit. Nam qui mortuis vitam largitus est, is
perfecto non invitatus ad passionem suam abductus
est. Quod si etiam divina potentia uti noluit, at
certe licebat ei, si voluisset, defensione utendo
effugere. Habebat enim Pilatum quoque sibi ejus
conatus socium, et dicentem, nunc quidem: «Non
invenio in ipso ullam culpam morte dignam²²»;
nunc vero: «Innocens sum ab hoc sanguine²³.»
Quod si nec defensione innocentie uti voluit, at
provocare exemplo Pauli licebat. Erant enim sub
Romanis Judæi. Nam cum Augustus Romanorum
imperator omnes in suam redeget potestatem,
inter quos ipsi quoque erant, jussit census agendi
causa describi omnem terrarum orbem, priusquam
Salvator secundum carnem nasceretur: et erat
apud ipsos Romanorum præses Pilatus, qui res ad-
ministrabat, et appellantes Romam mittebat, eosque
adversus vim tutos præstabat; ut et Festus post
eum, sive mavis tribunus militum, Paulum et ser-
vavit ex synodo Judæorum, quæ nihil nisi eadem
spirabat, et Romam ad Cæsarem remisit. Sed nihil
istorum fecit Christus. Nam neque potentia sua,
liquido ostenderet, se huc propterea venisse, ut

CXXIX. — STRATEGIO MONACHO.

In illud Pauli dictum, «Omne peccatum, quodcun-
que fecerit homo, extra corpus²⁴.»

Multæ, o beate, velut januæ sensuum aperiri

possunt ab eo qui voluerit, in illud : « Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est ; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat ; et primo quidem hanc aperire quis potest. Non dixit, Per corpus peccat (quod multi existimantes, molestias exhibent interpretantibus) ; sed, In ipsum peccat, in ipsum delinquit, ipsum pollut, reum criminis ipsum efficit. Perinde ac si quis dicat : Iste seipsum contumelia afficit, dum putat se alium contumelia afficere. Jam enim Apostoli oratio spectat non ad supplicium quod post hanc vitam sequetur peccatum, sed ad eam, quæ in ipsa actione, in flagitio, inquam, ipso, corpori ex commistione et copula carnali existit contumeliam, hoc est pollutionem. Nam qui eadem perpetrat, alium occidit ; at qui fornicatur, in seipsum est injurius. Et qui alia quæriam peccata committit, is in alium ea committit ; sed qui libidinatur, se ipsum probro afficit, semetipsum inquinat. **485** Unde sit quoque, ut abluant sese, videlicet Inquinamentum cogitantes, et flagitium ab se perpetratum abominantes. Alia enim deficta etiam illum in quem delinquitur, respiciunt : hoc vero ipsum qui delinquit et Injuriam facit. Cætera delicta sunt extra corpus perpetrantis : hoc autem ipsum pollutit perpetrantem. In cæteris, qui ea committit, alios lædit ; in fornicatione, seipsum. Quod si etiam alteram vis tibi aperiri januam intellectus, cogita : quandoquidem sæpe homini, etiam si

A ἀμάρτημα, ὃ ἐὰν ποίησῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει, ἢ ἀνοίξει τῷ βουλομένῳ (22) νοημάτων θύρας. Καὶ πρῶτον μὲν ταύτην· οὐκ εἶπε, διὰ τοῦ σώματος ἀμαρτάνει, ὅπερ οἱ πολλοὶ νομίζοντες πράγματα παρέχουσι τοῖς ἐρμηνεύουσιν, ἀλλ', εἰς αὐτὸ ἀμαρτάνει, εἰς αὐτὸ σφάλλεται, αὐτὸ μολύνει, αὐτὸ ἐναγὲς ἀποφαίνει. Ὡς ἂν τις εἴποι· Ὁ δεῖνα ἑαυτὸν ὑβρίζει, ἄλλον δοκῶν ὑβρίζειν. Νῦν γὰρ βλέπει τῷ Ἀποστόλῳ ὁ λόγος οὐ πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα ἐξομνην τῷ ἀμαρτήματι τιμωρίαν ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐν τῇ πράξει (23) γινομένην τῷ σώματι ἐκ τῆς συμπλοκῆς ὑδριν, τούτέστιν, τὸν μολυσμὸν. Ὁ μὲν γὰρ φονεύων, ἄλλον φονεύει· ὁ δὲ πορνεύων, ἑαυτὸν καθυβρίζει. Καὶ ὁ τὰ ἄλλα πταίσματα δρών, εἰς ἄλλον δρᾷ· ὁ δὲ λαγνεύων, ἑαυτὸν καταισχύνει, ἑαυτὸν μαινεῖ. Ὅθεν καὶ ἀπολούονται (24), τὸν μολυσμὸν ἐννοοῦντες, καὶ τὴν ἀτοπίαν βδελυττόμενοι. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πλημμελήματα καὶ εἰς τὸν ἀδικούμενον βλέπει· τοῦτο δ' εἰς τὸν ἀδικούντα. Τὰ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστι τοῦ δρώντος· τοῦτο δὲ τὸν δρώντα μολύνει· ἐν τοῖς ἄλλοις ἄλλους ἀδικεῖ· ἐν τῇ πορνείᾳ ἑαυτὸν. Εἰ δὲ καὶ δευτέραν βούλει σοι ἀνοιγθῆναι θύραν, ἐννοεῖ, ὅτι, ἐπειδὴ πολλάκις ἀνθρώπῳ οὐ συγγνώμης μέλιζονα ἔχοντι ἀμαρτήματα (25) παραινοῦντες λέγομεν· Ἄδεσφῆ, ἀπὸστῆθι ἀπὸ τοῦτου τοῦ νοσήματος· τοῦτο πάντων ἐστὶ κάκιον· οὐκ ἐπειδὴ πάντα ὑπερβαίνει, ἀλλ' ὅτι (26) κάκεινου αὐτὸν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

de Democrito fecit Lucretius extremo lib. iii et ad Christum accommodavit Lactantius :

Sponse sua leto caput obrivus obtulit ipse. RITT.

(22) Pro τῷ βουλομένῳ cod. Vatic. 650 legit τοῖς βουλομένοις, et vers. post 2, νομίζουσι καὶ pro νομίζοντες. POSSIN.

(23) Idem cod. πράξει mutat idem in τάξει. ID.

(24) Ὁ δὲ λαγνεύων, ἑαυτὸν μαινεῖ. Ὅθεν καὶ ἀπολούονται. Nota primo saluum ex singulari in plurali. Deinde veram esse emendationem, qua pro ἀπολούνται, quod in ms. reperi ἀπολούνται reposui, ex iis quæ subijciam, liquido apparebit. Loquitur Isidorus noster de ablutione post coitum : de qua opere prælium est quædam non prorita annotare, ex quibus intelligatur quam antiquus ille mos sit. Igitur Herodotus, lib. 1, Babylonis hanc tributum consuetudinem. Et idem in Euterpe Ægyptios eadem usus scribit, reprehendens barbaros, qui non idem facerent. Clemens Alexandrinus : εἰς ἱερὰ μὴ εἰσιέναι ἀπὸ γυναικῶν ἀλοῦτους ἐνομοθέτησαν Ἔgyptii. At Clemens alter Διαταγῶν lib. vi ait, hunc ritum ac morem in legitima consuetudine cum propria uxore supervacuam esse : in coitu cum adultera vel scorto inutilem. Conjuges enim etiam absque lavacro mundos esse ; adulterorum autem et scortatorum impuritatem nullis undis elui posse, etiamsi omnia in unum et maria et flumina confuerantur, atque in lavacrorum usum absumentur : Sed ipsum audire sua lingua loquentem præstat : Ἄνθρω καὶ γυνὴ νομίμῳ γάμῳ συνερχόμενοι καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀπαρτηρήτως προσευχέσθωσαν· καὶ μὴ λουσάμενοι καθαρὸν εἶσιν· ὃς δ' ἂν ἀλλοτρίαν γυναῖκα ὑποφείρας μιδάνῃ, ἢ συμμιανθῇ πόρνη, ἀνεστᾷ ἀπ' αὐτῆς, οὐδ' ἂν τὴ πέλαγος ὄλον καὶ τοὺς ποταμούς πάντας ἀπολούσῃται, καθαρὸς εἶναι δυνήσεται. Fuisse autem hunc morem etiam Joan. Chry-

C plexu scorti discederent, corpus abluerent, ex hoc sanctissimi et eloquentissimi viri loco discimus, homil. 18 in priorem ad Corinth. ubi hoc ipsum lavacrum de quo hic Isidorus noster, a mala conscientia impuritalis ac turpitudinis inde contractæ proficisci ait : Τοῦτο δὲ καὶ ἡμῖν ἔθος· ἀπὸ μὲν τῆς πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς οὐκ ἂν τις σπουδάσειεν ἐπὶ βαλανεῖον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἀδιαφόρως ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἀνεισιν· ἀπὸ δὲ μίσεως πόρνης, καθάπερ ὄλος γενόμενος ἀκάθαρτος, ἐπὶ τὸ λουσασθαι ἔρχεται· οὕτως ἔχει τινὰ τὸ συνεῖδός ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ταύτης ὑπάληψιν αἰσχροτέραν. Observavi similem locum ejusdem Chrysostomi in expositione Epist. ad Hebræos, dignum hic quoque legi : Κὰν μηδεὶς ὁ συνεῖδός ἦ, σὺ σαυτὸν ἀναγκασθήσῃ πρὸ πάντων ἐρυθρίαν καὶ αἰσχύνεσθαι, καὶ πάντων μᾶλλον τὸ ἑαυτοῦ βδελυτεσθαι σῶμα· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, τίνας ἔνεκεν ἐπὶ βαλανεῖον μετὰ τὴν ἀμαρτίαν τρέχεις ἐκείνην ; οὐκ ἐπειδὴ βορβόρου παντός ἀκαθαρότερον· σαυτὸν εἶναι νομίζεις ; Τίνα οὖν τὸν Θεὸν προσδοκᾷς ψήφον οἴσειν, ὅταν ὁ πεπλημμεληκῶς σὺ τοιαύτην περὶ τῶν γεγεννημένων γυνῶν ἔχῃς ; Εἰ μὲν οὖν σωματικὸς ὁ ῥύπος ἐστίν, εἰκότως τοῖς τῶν βαλανεῖων καθαρσίοις ἑαυτὸν ἀποσμήχεις· ἐπεὶ δὲ τὴν ψυχὴν καταρπανάς ἀκάθαρτον ὄλην ἐποίησας, τοιοῦτον ζῆται καθάρσιον, ὃ τὴν ἐκείνης κηλῖδα ἀποσμήξει δυνήσεται· ὡς γὰρ μὴ τοῦτο ποιῶμεν, κὰν ἀπάσας τῶν ποταμῶν διέλθωμεν τὰς πηγὰς, οὐδὲ μικρὸν τῆς ἀμαρτίας ὑφέεσθαι δυνήσόμεθα μέρος. Nempe jam dubitare amplius credo, quin vere pro ἀπολύοντα resciperim apud Isidorum ἀπολούνται. RITT.

(25) Pro ἀμαρτήματα scribit idem cod. ἐλαττώματα. POSSIN.

(26) Pro ἀλλ' ὅτι idem solum habet ἀλλὰ. Vers. seq. omittit, αὐτὸν εἰ βουλόμεθα μαιεῖ in βουλόμενοι. ID.

ἀπαλλάξαι βουλόμεθα· μήποτε καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐπὶ τῆς πορνείας τοῦτο ἔφη. Τὸν γὰρ πορνεύσαντα παρὰ Κορινθίους σωφρονίσει βουλόμενος, ταύτην ἐβόησε τὴν φωνήν: Εἰ δὲ καὶ τρίτην, ἐνόησε, ὅτι ὡσπερ ὁ εἰς θάλατταν σίτον ἢ ἑτερόν τι σπέρμα ρίπτων εἰς τὸν σπόρον ἀμαρτάνει, κωλύων αὐτὸν εἰς γένεσιν ἐλθεῖν· οὕτω καὶ ὁ εἰς ἑταίραν ρίπτων τὸ ἑαυτοῦ σπέρμα, εἰς τὸ οἰκεῖον σῶμα ἀμαρτάνει, ἐκείνης οὐ τὸ τεχθὲν ἀναιρούσης μόνον, ἀλλὰ καὶ τεχθῆναι κωλυούσης (27). Εἰ δὲ τετάρτην· ἐνόησεν ἤδη, ὅτι καθ' ὃ δρᾷ, καὶ πάσχει (28). Εἰ γὰρ μὴ ἔπαθεν, οὐκ ἂν ἐβόησεν· εἰ δὲ ἐβόησεν, ἐφθάρη· εἰ δὲ ἐφθάρη, ὕβρισθη. Ἀμέλει ἐπ' οὐδεμιᾶ ἄλλῃ περάσει, ἢ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα συνόδῳ λέγεται ἐφθάρθαι τὴν παρθένον καὶ τὸν νεανίσκον περαθέντας. Εἰ δὲ καὶ πέμπτην, ἐνόησε, ὅτι τῷ πόρνῳ συνερχομένῳ εἰ τεχθεῖ παιδίον, εἰς πορνείαν τρέφεται, καὶ ὁ ὄρων μετὰ ταῦτα, λέξει· Ὅντως ἑαυτὸν ἐκείνος ἠδίκησεν· ἰδοὺ γὰρ τὸ σπέρμα, μᾶλλον δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ πορνεύει. Εἰ δὲ καὶ ἕκτην, ἐπίστησον, ὅτι εἰ δούλη τις κοινωνήσῃ, δούλον ἔσται τὸ τικτόμενον· πῶς οὖν οὐκ εἰς ἑαυτὸν ἀμαρτάνει, ὁ δούλον σπουδάξων τεκεῖν; Εἰ δὲ καὶ ἑβδόμη, ὅρα ὅτι καὶ τὸ τικτόμενον ἀδικεῖται, νόθον καλούμενον, καὶ ἄτιμον πανταχοῦ γινόμενον, κἂν ἐν βουλευτηρίῳ, κἂν ἐν δικαστηρίῳ (29) δὲ εἰσέλθῃ, ἐκβάλλεται· δι' οὗ καὶ ὁ φυτευσάμενος συναπολαύει τῆς αἰσχύνης· ὑπόμνημα γὰρ τῆς οἰκείας λαγνείας κατέλειψεν. Εἰ δὲ καὶ ὀγδόην, δοκιμάσωμεν καὶ τὸ βηθησόμενον· ἐπειδὴ ὁ πορνεύων, ἐν πρὸς τὴν πορνευομένην γίνεται, ὡς τὰ οἰκεῖα μέλη ποιῶν πόρνῃς μέλη, εἰς ἑαυτὸν τῷ ὄντι ἀμαρτάνει. Φῶν μὲν γὰρ τινες εὐ ἐχρήσαντο (ὡς Μωσῆς καὶ Φινεὺς), καὶ ὀργῇ (ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος) πορνεῖ· δὲ οὐδεὶς πώποτε εὐ ἐχρήσατο. Διὸ καὶ τὸν δρώντα μολύνει. Σιωπῶ γὰρ, ὅτι τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύοντας καὶ σφιλῶν καὶ ἀναβρόησεων ἀξιοῦσιν. Εἰ δὲ καὶ τραπήνηαι ἡμᾶς βούλει εἰς τὴν τῆς ἀλληγορίας ὁδόν, ἐνάτη ἔστω ἡ λεχθησομένη. Ἐπειδὴ ἐν σῶμά ἐστιν ἡ Ἐκκλησία, οἱ δὲ καθεὶς ἀλλήλων μέλη, ὁ δὲ πορνεύων εἰς πάντας ἀμαρτάνει· ἀνατρέχει γὰρ αὐτοῦ τὸ σφάλμα ἐπὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα, οὗ καὶ ἐκκοπήναι αὐτὸν προσέταξεν, ἕως ἂν μετανοήσῃ. Εἰ δὲ καὶ δεκάτην βούλει, λεχθεῖ ἂν, ὅτι ἐπειδὴ οἱ νόμου τοῦ τιμίου γάμου συνιόντες ἐν σῶμα γίνονται· (« Ἔσονται γὰρ, φησὶν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν·» διὸ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· οὐδ' ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή)· εἰκότως ὁ πορνεύων μὲν ἀνὴρ, εἰς τὴν γαμετήν, τούτέστιν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα (30) ἀμαρτάνει· ἢ δὲ πορνευομένη, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα, τούτέστι, τὸν ἀνδρα, σῶμα

is non commiserit peccata venia majora, dicimus admonitionis causa: Desiste, mi frater, ab hoc morbo: hic morbus omnium est deterrimus, non quod hic omnes alios superet, sed quod ipso quoque eum liberare cupiamus: annon etiam Apostolis similiter de fornicatione hoc dixerit. Nam dum corrigere atque emendare vellet eum qui apud Corinthios fornicatus erat, in hanc vocem erupit. Jam si tertiam quoque vis tibi aperiri januam, hoc animadvertite: Quemadmodum qui in mare frumentum aut aliud quodpiam semen projicit, in semen peccat, dum id prohibet ad generationem pervenire: ita etiam is qui in meretricem projicit suum semen, in proprium corpus peccat, ipsa non soluta perimente id quod natum fuerit, sed nasci prohibente. Porro si quartam (desideras interpretationem) cogitare oportet, secundum id quod agit, ipsum etiam pati. Nam nisi passus quid esset, non fluxisset. Si autem fluxit, corruptus est: si vero corruptus est, contumelia affectus est. Quæ etiam causa est, quod de nulla alia actione, sed de solo viri cum muliere congressu dicitur, corruptos esse virginem et adolescentem rem expertos veneream. Si et quintam (vis interpretationem), cogita, si ei qui cum scorto congressus est, natus fuerit aliquis filius, is ad fornicationem educatur, et qui postea eum conspexerit, dicit: Revera in seipsum ille fuit injurius: ecce enim semen, vel potius corpus ejus scortatur. Si vero etiam sextam, scire debes, quod si cum serva quis rem habuerit, servum erit id quod ex ea nascetur. Quomodo ergo non in seipsum peccat, qui servum satagit procreare? Si et septimam, vide quod etiam id quod ex tali complexu nascitur, contumelia afficitur, quippe quod nothum ac spurium vocetur, et ignominia ubique locorum notetur: et sive in senaculum sive in judicium ingrediatur, inde exturbatur: quo ipso etiam genitor ejus probri et ignominie particeps fit. Monumentum enim suæ libidinis ac lascivie post se reliquit. Si vero etiam octavam (requiris interpretationem), examinemus et hoc quod dicitur: Quia qui fornicatur, unum quiddam cum ea sit, cum qua se commiscet, quod propria sua membra faciat scorti membra: in semetipsum revera peccat. Nam cæde quidem nonnulli bene usi sunt: ut Moses et Phinees; et ira Petrus et Paulus; fornicatione autem nemo unquam bene usus est. Qua de causa etiam ipsum qui stuprum patrat, polluit. **486** Taceo enim, quod eos, qui in bello cædes committunt, etiam columnis et præconiis dignos et honorandos censent. Quod si etiam

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(27) Ἦαε, οὐ μόνον.: κωλυούσης om. ed. Paris. Supplementur ex codice Vatic. 650 Edit.

(28) Καθ' ὃ δρᾷ, καὶ πάσχει. Ms. καθ' ὄν, non recte. Notum est illud vetus, Τὸ δρώντα δεῖ τι καὶ παθεῖν. Notum et physicorum consensus dogma. Eo et hic respicere videtur Isidorus. RITT.

(29) Καὶ ἐν βουλευτηρίῳ, καὶ ἐν δικαστηρίῳ.

Pro ἐν utroque loco hic reponendum censeo et. Possis etiam retento ἐν ante εἰσέλθῃ reponere omissum ἂν. Id.

(30) Quæ sequuntur post ἴδιον σῶμα, nimirum, ἀμαρτάνει· ἢ δὲ πορνευομένη, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα, hæc, inquam, omnia ut superflua cod. Vat. 650 omittit. POSSIN.

in viam allegorici sensus nos deflectere vis, nona sit (interpretatio) quæ jam dicitur : quia unum corpus est Ecclesia, et singuli sunt invicem aliorum membra ; qui vero fornicator, is in omnes peccat. Pertinet enim ipsius peccatum ad Ecclesiæ plenitudinem, a qua etiam ipsum (ejus auctorem delicti) abscindi præcepit Paulus, quoad usque resipuerit. Denique si et decimam vis interpretationem, dicitur sane : quia illi qui lege honorabilis conjugii congregiuntur, unum corpus fiunt (« erunt enim, inquit, duo illi in carnem unam » :) unde etiam sit, ut mulier proprii corporis potestatem non habeat, sed vir : neque vir sui corporis potestatem habeat, sed mulier » : merito vir quidem scortationem exercens, in uxorem, hoc est, in proprium corpus peccat : mulier autem scortatrix, in proprium corpus, hoc est in virum, qui corpus ipsius factus est, peccat. Quæ causa quoque est, quod alia quidem peccata extra corpus sunt proprium, quod legitime in unum coactum est. Neque enim, si pejerarit vir, aut cædem perpetrarit, aut furatus fuerit, aut facinoris, in uxorem redundat peccatum : sicut etiam, vice versa, neque si mulier cædem aut perjurium commiserit, in virum recidit peccatum. Sola autem fornicatio consuetudinem ac cœtum conjugalem attingit ac violat, et alter conjugum lædit alterum, si hanc perpetrarit, et liberorum sinceritatem atque (ut sic loquar) germanitatem reddit suspectam, omniaque a fundamentis propriis convellit. Quamobrem Christus quoque pronuntiavit, oportere virum cætera, quæ in muliere desiderari possunt, omnia æquo animo ferre (neque enim alia delicta quæ ab ea committuntur, ad ipsum spectant) : ob solam vero fornicationem expelli conjugem jussit, quippe cum hæc injuria in personam matrimonio conjunctam redundet.

CXXX. — HYPATIO.

Quid sit, communem se exhibere, et quid æqualem ; et quid sit ambigere, et quid non esse contentiosum ; et quid lætari, et quid delectari.

Multi mortales, non solum ex iis qui in externis certaminibus contendunt, sed ex iis qui conantur sacras interpretari Scripturas, dum non eodem modo se auditores præbent, multorum variorumque malorum auctores existunt. Alii enim veritatis nullam curam habentes, ad gratiam eorum qui dicunt, plausum excitant, perinde ac si aurigarum ac saltatorum essent amatores : alii contra odii causa sibilum attollunt, et quidem sæpe antequam accurate audiverint ea quæ dicuntur, tantum abest ut intellexerint. **487** Atque ex his sæpenu-mero aliqui nec sapientes et eruditi, nec bene dicentes, forsitan male quoque loquentes, non au-

αὐτῆς γινόμενον, ἀμαρτάνει. Διδὲ τὰ μὲν ἄλλα ἀμαρτήματα ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἐννόμου συναχθέντος (31) εἰς ἓν. Οὐτε γὰρ ἐὰν ἐπιπορκήσῃ, ἢ φονεῦσῃ, ἢ κλέψῃ, ἢ ἄλλο τι δράσῃ ὁ ἀνὴρ χαλεπὸν, εἰς τὴν γυναῖκα φθάνει τὸ ἀμάρτημα ὡς αὐτὸ πάλιν οὐδὲ γυνὴ, ἐὰν φονεῦσῃ, ἢ ἐπιπορκήσῃ, εἰς τὸν ἄνδρα ἀνατρέχει τὸ ἀμάρτημα ὡς ἡ δὲ πορνεία μόνη τῆς συνοικίσεως καὶ τῆς συνόδου ἄπτεται, καὶ θάτερος θάτερον ἀδικεῖ, εἰ ταύτην δράσειε, καὶ τὴν τῶν τέκνων (32) γνησιότητα ὑποπτεύεσθαι παρασκευάζει, καὶ πάντα ἐκ βέθρων τὸν οἶκον σαλεύει· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς πάντα τὰ ἐλαττώματα τὰ τῆς γυναικὸς καταδέχεσθαι τὸν ἄνδρα ἀναγκαῖον εἶναι ἐφη· οὐ γὰρ εἰς αὐτὸν βλέπει τὰ γινόμενα· ἐπὶ δὲ πορνείᾳ μόνῃ ἐκβάλλειν ἐκέλευσεν, ὡς τῆς ἀδικίας ταύτης εἰς τὸν συνεζυγμένον ἀνατρεχούσης.

peccat. Quæ causa quoque est, quod alia quidem peccata extra corpus sunt proprium, quod legitime in unum coactum est. Neque enim, si pejerarit vir, aut cædem perpetrarit, aut furatus fuerit, aut facinoris, in uxorem redundat peccatum : sicut etiam, vice versa, neque si mulier cædem aut perjurium commiserit, in virum recidit peccatum. Sola autem fornicatio consuetudinem ac cœtum conjugalem attingit ac violat, et alter conjugum lædit alterum, si hanc perpetrarit, et liberorum sinceritatem atque (ut sic loquar) germanitatem reddit suspectam, omniaque a fundamentis propriis convellit. Quamobrem Christus quoque pronuntiavit, oportere virum cætera, quæ in muliere desiderari possunt, omnia æquo animo ferre (neque enim alia delicta quæ ab ea committuntur, ad ipsum spectant) : ob solam vero fornicationem expelli conjugem jussit, quippe cum hæc injuria in personam matrimonio conjunctam redundet.

ΡΑ'. — ΥΨΑΤΙΩ.

Τι κοινὸν παρέχειν ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἴσιν· καὶ τὴν ἀμφισβητεῖν, καὶ μὴ φιλορικεῖν· καὶ τὴν εὐφραίνεσθαι· καὶ τὴν ἡδεσθαι.

Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον τῶν ἐν τοῖς ἐξωθεν ἀγῶσιν ἀμιλλωμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν τὰς θείας ἐρμηνεύειν περρωμένων Γραφῶν (33), οὐχ ὁμοίως ἀκρατὰς παρέχοντες ἑαυτοῦς, πολλῶν καὶ ποικίλων κακῶν αἰτιοὶ γίνονται· οἱ μὲν γὰρ τῆς ἀληθείας μηδὲν φροντίζοντες, πρὸς χάριν τῶν λεγόντων προτοῦσιν (34), ὡσπερ ἠνθίστων ἢ ὀρηχιστῶν τυγχάνοντες ἐρασταί· οἱ δὲ πρὸς ἐχθρὰν συρίττους· καὶ ταῦτα πολλὰς, μὴτὶ γε νοήσαντες· καὶ ἐκ τούτων (35) πολλὰς τῶν οὐ σοφῶν, οὐδὲ καλῶς λεγόντων τινέσ· τυχὸν δὲ καὶ κακῶς φραζόντων· οὐ τὴν τῶν ἀκούοντων εὐνοίαν, οὐ τὴν τῶν πρὸς αὐτοῦς φιλίαν, οὐ τὴν

³³ Gen. II, 24. ³⁴ I Cor. VII, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(31) Hæc verba : τοῦ ἰδίου τοῦ ἐννόμου συναχθέντος, in hæc idem mutat, διὰ τοῦ ἐννόμου γάμου συναφθέντος. Vers. post 4, inter τὸν et ἄνδρα inserit ἴδιον. Vers. seq. ἀμάρτημα mutat in πταίσμα. Possin.

(32) Ed. Paris. τεκόντων, et vers. seq. τῶν οὐκείων. Corr. cod. Vat. Edit.

(33) Hæc, ἀλλὰ καὶ τῶν τ. θ. ἐρ. περ. Gr. omittebat eadem editio Paris. Edit.

(34) Attingit hic morem priscum savendi doctoribus per acclamationes, olim ex theatris et spectaculis etiam in Ecclesiam Christianam sacrasque conciones translatum : quem etsi Augustinus non

improbavit, ut ex ejus lib. IV *De doctrina Christiana*, c. 26, et alii scriptorum ipsius locis videre est, tamen alii, ut inprimis Joannes Chrysostomus, graviter morem illum tulere, et severis reprehensionibus tollere sunt conati, donec tandem in desuetudinem ille abiit. Plurimas doctissimas observationes hac de re contulit Isaacus Casaubonus, τὸ πεπλάσμενον ἐκ Διδ. ἔρωσ, in suas notas ad Avidium Casium Vulcatii Gallicani, etc. RITT.

(35) Cod. Vat. 650, τοῦ. Vers. post 5, pro ἐνοουόντες habet ἐνοήσαντες. Vers. seq. pro περρωθέντες in contextu cod. Vat. 650 legitur προσηθέντες, sed in margine e regione signatur περρωθέντες. Possin.

τῶν ἐναντιῶν ἔχθραν, δι' ἣν ἐκροτήθησαν, ἐννοοῦντες, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν κρότων περρωθέντες, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ φιλαυτίας μεθύοντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ προλήψεως κεχειρωμένοι, δογματίζουσι πολλάκις ἄδοξά τινα καὶ καταγέλαστα δόγματα· ἔπειτα, δέον μὴδὲ διὰ γλώττης προφέρεισθαι, κρατύνειν πειρῶνται. Χρῆ τοιγαροῦν τοὺς ἐν τοῖς τοιοῖσδε λόγοις φοιτῶντας, γινώσκοντας, οἷτι περὶ ψυχῆς ἐστὶν ὁ κίνδυνος, καὶ οἷτι τῆς ἀληθείας οὐδὲν προούργιαίτερον· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐννοοῦντας τὰ κακὰ, τὰ ἐκ τῆς ἔχθρας καὶ τῆς προλήψεως τικτόμενα, κοινοῦς μὲν ἑαυτοῦς παρέχειν τοῖν λεγόντων ἀκρατάς, οὐ μὴν ἰσοῦς· ἐστὶ δ' οὐ ταυτὸν, ὡς οἴονται τινες. Κοινῇ μὲν γὰρ χρῆ ἀκροῦσθαι ἀμροτέρων· οὐ μὴν ἑκατέρω νέμειν τὸ ἴσον· ἀλλὰ τῷ μὲν συνετωτέρω μᾶλλον, τῷ δὲ ἀμαθεστέρω ἦτον· καὶ τῷ μὲν σοφῷ ἐπαινούς, τῷ δὲ ἀπαιδεύτῳ, εἰ μὲν ὑπὸ φόγων οἶδς τε εἴη σωφρονισθῆναι, φύγους· εἰ δὲ μή, σιγῆν. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἀκρωμένων εἰρήσθω. Τοὺς δὲ λέγοντας, πρεπωδέστερον εἶναι φημι, ἀμφισθετεῖν μὲν, μὴ ἐρεθίζειν (36) δέ. Ἀμφισθητοῦσι μὲν γὰρ πολλάκις πρὸς φίλους· φιλονεικοῦσι δὲ οἱ δυσμενεῖς. Οὕτω γὰρ καλλίστη καὶ ὠφελιμωτάτῃ ἡ συνουσία τοῖς τε φράζουσι, τοῖς τ' ἀκούουσι γενήσεται. Οἷ τε γὰρ λέγοντες, μάλιστα ἂν ἐν τοῖς ἀκρωμένοις οὕτως εὐδόκιμοι ἦσαν μὲν, οὐκ ἐπαινούντο δέ. Εὐδόκιμοι μὲν γὰρ ἐστὶ κυρίως τὸ ἀποδοχῆς ἀξιούσθαι ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων, ταῖς ἀνευ ἀπάτης ἀδεκάστως τὰς ψήφους φερούσαις· ἐγκωμιάζεσθαι ἐν λόγῳ πολλάκις κολακαίαν πνέοντι, καὶ μηδὲν ἀληθεύοντι. Οἷ τε ἀκούοντες μάλιστα εὐφραίνονται μὲν, οὐχ ἡθδοῖντο δέ. Εὐφραίνεσθαι μὲν γὰρ ἐστὶ, τὸ μαθεῖν τι τῶν καλλίστων, καὶ τὴν φρόνησιν ἐπὶ τὸ ἀμεινον ἀκονῆσαι· ἡθεσθαι δὲ, ἐσθίοντα ἢ τι τοιοῦτον διαπραττόμενον διὰ τοῦ σώματος. Ταῦτα κεκρίσθω· ταῦτα ὠρίσθω· ταῦτα πεφυλάχθω· καὶ πολλῇ ἐπιδοσις ἐστὶ οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀκρωμένοις εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγειν πειρωμένοις εἰς φιλοσοφίαν.

cherrimarum et honestissimarum : |delectari vero ripiam simile per corpus agit. Hæc ita iudicata sint, magna non solum in auditoribus ad virtutem, sed etiam in iis qui dicendi studio tenentur, ad sapientiam, fiat accessio.

PAB. — ΠΑΥΛΩ.

Ἵτι οὐκ ἦν συμφέρον τῶν πάντων γινώσιν ἔχειν ἡμᾶς.

Πολλῶν προβλημάτων ἔμδον συντόμως ἐπιλύσαι περάσομαι. Φημι τοίνυν, οἷτι ἡ θῆρα τῆς γνώσεως τῶν μελλόντων ἡμῖν κατὰ τόνδε τὸν βίον ἢ πράττεσθαι ἢ συμβαίνειν, κἂν εἰ (37), ὡς ἔφης, ἐφικτὴ καὶ ἀλώσιμος, παντελῶς καὶ ἀνωφελῆς καὶ σφαλερὰ τυγχάνει. Εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἐστὶ φυλάξασθαι, ἀφαιρεῖται ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ συμπίπτοντα παρασκευασθῆναι ὀφελούσαν ἀρετὴν. Τοῦ γὰρ προσπίπτοντος ἀδοκῆτως, οὐδὲν οὕτως τὴν εὐθημοσύνην πορίζειν

A ditorum benevolentiam, non amicitiam erga se, non adversariorum odium, quas ob res plausus et tumultus excitati sunt, cogitantes, non solum applausibus istiusmodi elati, sed etiam amore sui inebriati, quin et ab anticipata aliqua opinione devicti, sæpe absurda atque ridicula quædam dogmata excogitant et tradunt; deinde cum ne quidem lingua proferri ea oportuerit, obtinere etiam illa contendunt. Quæ cum ita sint, oportet ejusmodi doctrinarum studiosos, cum sciant, animam hic in discrimine versari, et veritate nihil præstabilius aut antiquius esse, præterea etiam cogitantes ea mala, quæ ex odio et anticipata opinione oriuntur, communes quidem se præbere dicentium auditores; non tamen æquales. Non est autem unum et idem, ut quidam arbitrantur. Nam oportet quidem utrumque communiter audire; non tamen utrique æqualitatem tribuere, sed prudentiori magis, indoctiori vero minus; et sapienti quidem laudes, rudi vero atque imperito, si quidem reprehensionibus corrigi emendarique possit, reprehensiones: sin minus, silentium adhibere. Hæc igitur de auditoribus dicta sunt. Porro quod ad eos qui dicunt attinet, aio ipsos maxime decere modestam dubitationem, non autem rixosam contentionem. Sæpe enim ad amicos ambigere solent homines: contentionibus vero dant operam inimici. Hæc igitur pulcherrima atque utilissima erit conversatio, et iis qui dicunt, et iis qui audiunt. Nam et qui dicunt, ita maxime apud eos qui audiunt probabiles et grati erunt, non autem laudabuntur. Probabile enim esse hoc proprie est, si quis in animis audientium approbatione dignus censeatur, qui sine fraude ac deceptione incorrupte calculos ferunt. Laudari vero consistit in oratione, quæ sæpenumero assentationem spirat, nihilque veri in se continet. Et vero auditores maxime quidem lætabuntur, non autem delectabuntur. Est enim lætari, discere aliquid rerum suaviterque affici est, dum quis comedit, aut quid-

CXXXII. — PAULO.

Non fuisse ex usu nostro, ut omnium rerum cognitione hæviti essemus.

Multarum quæstionum turbam compendiose 488 solvere conabor. Aio igitur, investigationem cognitionis earum rerum, quæ nobis in hac vita aut agenda, aut eventuræ restant, quantumvis, ut inquebas, eam assequi atque comprehendere possemus, et inutilem tamen omnino et periculosam esse. Nam si vitari nequeunt, præscientia illa aufert nobis eam, quæ adversus casus, qui nobis accidunt, fortiter ferendos instrui debet, virtutem. Nihil est

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(36) Pro ἐρεθίζειν idem cod. habet ἐρίζειν. Vers. et verbo ult. ep. φιλοσοφίαν idem brevial in σο-

φίαν. POSSIN.

(37) Pro κἂν εἰ legit κἂν ἢ cod. Vat. 650. Id.

enim rerum omnium, quod tam bene disponere soleat aut possit inopinatos casus, quam virtutis exercitatio. Nam qui omnem spem bonam ex animo suo expulerint, nihil eorum quæ oportet agere parati erunt, ob præcognitionem futurorum eventuum.

CXXXIII. — LEONTIO EPISCOPO.

Quod lectio sacrarum Litterarum destructa est et corrupta, et quod unusquisque suos affectus divinis oraculis præfert, ea res tantarum tragediarum et calamitatum causa exstitit. Nam bellum Irreconciliabile et non indictum legitime incidit inter eos, qui pacis conciliatores esse debuerunt: qui avidissime sese mutuo, siquidem possint, vorant: et antiquissimum hoc ducant, et omnibus rebus antepontant, vivos quidem occidere, sepultos autem refodere, et domos evertere, et monumentum omne abolere. Ita in se invicem armantur, et fallacias texunt: cum quidem didicerint, Christum non signis et miraculis, sed dilectione charitateque suos notasse discipulos³⁷. Hæc igitur mihi quidem causa esse videtur, quare etiam subditi officium suum non faciant. Non enim amplius tanquam erga doctores discipuli, sed tanquam adversus condemnatos iudices affecti sunt, defensionem suorum lapsuum ignaviam doctorum, infeliciter illi quidem ac misere, sed tamen se habere existimantes. Quid igitur faciendum est? inquis. Si quidem id fieri potest, malum hoc corrigendum: sin minus, quiescendum est.

CXXXIV. — HIERACI CLARISSIMO.

Legales et propheticae doctrinae præparatoria sunt ad novam et evangelicam philosophiam. Illæ enim manui, hæc vero animo leges sancit. Et illæ quidem actionem, ista autem cogitationem dirigit et gubernat. Illæ namque grammatae seu litteratori, hæc vero supremo perfectissimoque philosopho convenit.

CXXXV. — JACOBO LECTORI.

Id illud Christi dictum, « Qui recipit prophetam in nomen prophetæ, mercedem prophetæ accipiet³⁸. »

Illud, « Qui recipit prophetam in nomen prophetæ, mercedem prophetæ accipiet, » ut paucis complectar, tale est non si quis, o bone, alterius cujusdam utilitatis aut prætextus causa honestatem dignatur honore et cultu, jam statim etiam gloriæ ejus particeps fiet, quæ honestati debetur: sed is demum **439** honesti gloria decorabitur, qui ipsum honestum propter ipsum coluerit. Multi enim prophetas aut justos honore afficiunt, aut propter gloriam

³⁷ Joan. xiii, 35. ³⁸ Matth. xi, 14.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(38) Κατεβδουμῆσθαι mutat in κατεβρῶουμῆσθαι cod. Vat. 650. Vers. 4 ep. inter πόλεμος et γὰρ idem inserit μέν. Possit.

(39) Pro ἀποκηρύξαι legit idem cod. ἀνορύξαι. Vers. seq. ἀνασκάψαι mutat in κατασκάψαι. Id.

(40) Pro εἶσι idem cod. Vat. legit, ἐστὶ. Vers. 3

ειωθεν, ὡς ἡ τῆς ἀρετῆς ἀσκησις. Οἱ γὰρ πᾶσαν ἐλπίδα ἀγαθῆν ἐκ τῆς ἐαυτῶν ἐξορίσαντες ψυχῆς, οὐδὲν τῶν δεόντων πράξαι ἐκ τοῦ προμαθεῖν προθυμῆθῃσονται.

ΠΑΓ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Τὸ τὴν ἀνάγκωσιν κατεβρῶουμῆσθαι (38) τῶν θείων Γραφῶν, καὶ τὸ ἕκαστον τὰ οἰκεία πάθη τῶν θείων προκρίνειν χρησμών, τῶν τοσοῦτων τραγηδιῶν αἰτιον γέγονε. Πόλεμος γὰρ ἀσπονδὸς καὶ ἀκήρυκτος ἐμπέπτωκε τοῖς τῆς εἰρήνης βραβευταῖς· ἦδιστ' ἀν ἀλλήλων, εἰ ἠδύνατο, γεύοισιτο· περὶ παντὸς δὲ ποιῆσαιτο, ζῶντας μὲν ἀποκτείναι· ταφέντας δὲ ἀποκηρύξαι (39)· τὰς δ' οἰκίας ἀνασκάψαι· μνημεῖον δὲ ἅπαν ἀφανίσαι. Οὕτως κατ' ἀλλήλων ὀπλιζονται, καὶ μηχανὰς πλέκουσιν, οἱ μεμαθηκότες, ὅτι οὐκ ἀπὸ σημείων ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοὺς οἰκείους ἐχαρακτήρισε φοιτητάς. Διὰ τοῦτο οὖν, οἶμαι, καὶ τὰ παρὰ τῶν ὑπηκόων οὐχ ἔπειται. Οὐκ ἔτι γὰρ ὡς πρὸς ὑφηγητάς φοιτηταί, ἀλλ' ὡς πρὸς κατὰκρίτους δικασταί διάκεινται, ἀπολογίαν τῶν οἰκείων πταισμάτων τὴν τῶν διδασκάλων βρῦμίαν, ἀθλίως μὲν καὶ ταλαιπώρως, ὅμως δ' οὖν ἔχειν οἴσμενοι. Τί οὖν ποιητέον; φῆς. Εἰ μὲν δυνατὸν, διορθωτέον· εἰ δὲ μὴ, ἡσυχαστέον.

C

ΠΑΔ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Τὰ νομικὰ καὶ προφητικὰ μαθήματα προπαιδεύματα εἰσι (40) τῆς νέας καὶ εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας. Τὰ μὲν γὰρ τῇ χειρὶ, ἡ δὲ τῇ ψυχῇ νομοθετεῖ. Καὶ τὰ μὲν τὴν πράξιν, ἡ δὲ τὴν ἐννοίαν εὐθύνει καὶ οἰακίζει· τὰ μὲν γὰρ γραμματιστῇ, τὰ δὲ ἀκρῶς φιλοσόφῳ ἔοικεν.

ΠΑΕ'. — ΙΑΚΩΒΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ (41).

Εἰς τὸ· « Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται. »

Τὸ, « Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται, » ὡς ἐν βραχέσι, τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐκ εἰ τις, ὦ βέλτιστε, καθ' ἑτέραν τιὰ χρεῖαν ἢ πρόφασιν τιμῆς ἀξιοῖ τὸ καλὸν, ἥδη καὶ τῆς τοῦ καλοῦ μεθέξει δόξης· ἀλλ' ἐκεῖνος τῷ ἀγαθῷ συνδοξασθήσεται, ὃ αὐτὸς τὸ ἀγαθὸν δι' αὐτὸ τοῦτο τιμήσας. Πολλοὶ γὰρ προφήτας ἢ δικαίους τιμῶσιν, ἢ διὰ δόξαν ἀνθρωπίνην, ἢ διὰ κέρδος βιωτικόν. Εἰσὶ γὰρ οἱ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσι, καὶ χρεῖ-

χειρὶ mutat in σαρχί, et v. 5 ep. εὐθύνει brevial in ἰθύνει. Vers. penult. ep. post γραμματιστῇ mutat idem τὰ in ἡ. Id.

(41) Deest inscriptio in Paris., sumitur ex cod. Vatic. Edit.

ματα παρέχοντες, οὐκ οὐκ ἂν τις φαίη μισθὸν προφήτου λαμβάνειν. Εἰ δὲ τις ἀνευ τῶν τοιούτων ἐπικαλυμμάτων γυμνῇ τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν βλέπων τιμῆσει τοὺς ἁγίους, ὁ τοιοῦτος μετὰ τῶν ἁγίων εἰκότως συνδοξασθήσεται.

ΡΑΓ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Πῶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται.

Τὰ ἐπαθλα μείζονα ὄντα πάσης ἀνθρωπίνης ἀξίας, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντου τὴν τοῖς πόνοις χρεωστούμενην ἀμοιβὴν ὑπερβαίνοντα· οὐκ ἀξία γὰρ τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, ἔφη τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως ἐκδιάζεται. Διὸ καὶ ἐβρέθη· « Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται (42), καὶ βιασταὶ ἀρπάξουσιν αὐτήν. » Ποῖοι βιασταί; Οἱ τὸ οἰκεῖον σῶμα νηστείας, καὶ σωφροσύνης, καὶ τῆ ἄλλῃ ἀρετῇ ἐκδιαζόμενοι (43), καὶ τοῖς τοῦ πνεύματος νόμοις ὑποτάξαντες, καὶ εὐήνιον καὶ ὀρμητικῆριον ἀρετῆς ἀποφῆναντες.

ΡΑΖ'. — ΟΡΙΩΝΙ (44) ΜΟΝΑΧΟΝΤΙ.

Εἰς τὸ γεγραμμένον· « Φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστέραί. »

Τὰ παραδείγματα οὐκ ἅπαντα λαμβάνεται· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη παραδείγματα, ἀλλὰ ταυτότης. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ἀκέραιον καὶ ἀκακόηθες προσέταξε μιμεῖσθαι τῆς περιστερᾶς, ἀλλὰ τὸ ἀνόητον ἐκκλίνειν χρὴ· ὅπερ ἐστὶ τὸ εἰς ἐκείνους καταφεύγειν, τοὺς θηρᾶν σπουδάζοντας. Εἰ γὰρ καὶ μὴ βλέπτειν χρὴ, ἀλλὰ οὐδὲ εἰς (45) τὰ καιρία βλέπτεσθαι προσήκει· οὐδὲ εἰς ἐκείνους τρέχειν, ὧν κέρδος μέγιστον ἢ ἀπαλλαγῇ. Εἰ δὲ καὶ μαρτυρίαν θέλεις ἐναργῆ λαβεῖν τῶν λεγομένων, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· « Καὶ ἦν Ἐφραΐμ ὡς περισσότερὰ ἄνου, οὐκ ἔχουσα καρδίαν. » Εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ζητεῖς, εὐθύς αὐτὸς ἐπάγει· « Αἴγυπτος ἐπεκαλεῖτο· καὶ εἰς Ἀσσυρίους ἐπορεύετο. » Δύο, φησὶν, ἐθνῶν, τυραννίδα καὶ μῖσος, καὶ ἀρχαίων νοσοῦντων πλεονεξίαν, τὸ μὲν ἐπεκαλεῖτο εἰς βοήθειαν· πρὸς δὲ τὸ καταφεύγων (46) ὡς σωτηρίας τευζόμενος. Τίς οὖν, φησὶ, τούτου ἀνοητότερος γένοιτ' ἂν, τοῦ πρὸς ἐκείνους ὀρμῶντος τοὺς μὲν τὴν αἰχμάλωσιαν αὐτοῦ καὶ τὴν δουλείαν ὀνειροπολοῦντας;

ΡΑΗ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Εἰς τὸ· « Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε. »

Τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων διδοσθαι ἀγαθῶν τοῖς τὰ τρόπαια στήσασαι κατὰ τῆς κακίας λαμπρὰ ὀπλιζῶν σαυτὸν, καὶ περιφράττων καλῶς πάντοθεν, καὶ εὐχαίς τοῦτο τὸ τεῖχος ἰσχυρὸν κατασκευάζων, ἀπο-

A humanam, aut lucri alicujus gratia ad hanc vitam redundantis. Sunt enim qui talia exercent, et pecunias elargiuntur, quos nemo dixerit, mercedem prophetæ accipere. Si quis autem absque hujusmodi velamentis nuda anima ad bonum ipsum respiciens sanctos honore affecerit, talis una cum sanctis merito gloria perfruetur.

CXXXVI. — ALYPIO.

Quomodo regnum cælorum vim patiatur 39.

Præmia (alterius vitæ, piis a Deo proposita) cum sint omni humana dignitate majora, longissimeque omnem laboribus debitam remunerationem excedant (« Non enim sunt pares passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur erga nos 40, » inquit vas electionis): etiam imbecillitatem naturæ cogunt. Ideo scriptum est: « Regnum cælorum vim patitur et violenti rapiunt illud. » Quales violenti? Qui proprium corpus jejuniis et temperantia abstinentiæque et aliis virtutibus cogunt, et legibus spiritus subjecerunt, et primum atque obediens exercendæ virtuti id reddiderunt.

CXXXVII. — ORIONI MONACHO.

In id quod scriptum est: « Prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ 41. »

Exempla non per omnia capiuntur: alioquin enim non essent exempla et similitudines, sed res eadem. Etsi enim simplicitatem et morum probitatem, quæ in columba est, imitari nos jussit: tamen stoliditatem ejusdem fugere oportet: qualis est, verbi gratia, confugere ad eos, qui capere satagunt. Quanquam enim lædere neminem oportet, tamen neque letales accipere plagas ab aliis convenit: neque ad eos currere, quibus liberari maximum est lucrum. Quod si etiam testimonium evidens eorum quæ dixi, accipere vis, audi prophetam, dicentem: « Et erat Ephraim ut columba amens, non habens cor 42. » Si vero causam quoque requiris, ipse eam statim offert: « Ægyptum invocabat, et ad Assyrios proficiscebatur 43. » Duarum gentium, tyrannide et odio et antiqua avaritia iniquitateque laborantium, alteram quidem in auxilium advocabat; ad alteram vero confugiebat, quasi salute ibi potitura. Quis ergo, inquit, hoc dementior esse possit, qui ad eos confugit, qui etiam captivitatem et servitutem ipsius assidue meditantur?

490 CXXXVIII. — ALYPIO.

In dictum, « In mundo afflictionem habebitis 44. »

Spe honorum illorum, quæ dabuntur iis, qui tropæa splendida contra vitia statuerint, teipsum armans, et undique probe te muniens, et precibus hunc murum firmum efficiens, repelle tristitiæ as-

39 Matth. xi, 12. 40 Rom. viii, 18. 41 Matth. x, 16. 42 Osee v, 7. 43 ibid. 44 Joan. xvi, 33.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(42) Hæc, Διὸ καὶ usque ad βιάζεται, omittebat ed. Paris., lapsu, ut videtur, typographi quem decipit homæoteleuton. EDIT.

(43) Cod. Vat., ἐκδιασάμενοι. POSSIN.

(44) Ἡρώνη, Heroni, cod. Vat. 650. ID.

(45) Pro εἰς idem cod. πρὸς. ID.

(46) Cod. Vat., κατέφευγεν. POSSIN.

sultum. Nam vel generosum animum subigere valet, nisi assidue ille in cogitatione coronarum occupatus, toleraverit adversa ac tristia.

CXXXIX. — THEOGNOSTO.

In illud (Ezechielis dictum), « Et tu, si prohibueris iniquum, nec reversus fuerit ab iniquitate sua, iniquus ille in iniquitate sua morietur : at tu animam tuam liberabis ».

Reprehensores vitiorum sæpenumero solent improbi, cum sunt plures, et male ab ipsis dissonent, languentes ac ignavos reddere quominus libere in vitia invehantur eaque compescant. Miscenda igitur est comitate libertas reprehensionum, et vituperium charitate temperandum, atque ita admonitiones adhibendæ sunt. Quod si ne sic quidem illi utilitatem ullam inde percipiunt, sed insuper etiam male repudiant ac traducunt eos, qui maximis coronis digni sunt, omninoque etiam a Deo præconiis recte factorum ornabuntur et a prudentibus commendatione digni judicabuntur : generoso magnoque animo id ferant vitiorum reprehensores et correctores, ac doleant, non quidem suarum rerum consideratione (nihil enim aliud ipsis accidit, quam quod scelerati ac detestabiles visi sint, cum tales et insania, quod ita incurabilibus morbis laborent,

CXL. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

De lectione sacrarum Litterarum adversus paganos. De gratia divinitus inspiratarum Scripturarum, deque utilitate ex illis capienda.

Eorum quidem, qui sunt extra Ecclesiam, multi multa scripsere, quæ nec ullum iis qui ea amplexi fuerint commodum, neque ullum ea respuentibus damnum afferunt. Divinæ autem Scripturæ iis quidem qui fidem ipsis adhibuerint, maximum lucrum ; incredulis vero non exiguum pariunt detrimentum. Illi namque gloriam captantes propriam, ad scribendum sese contulerunt : hæc vero salutem audientium ante oculos habent.

CXLI. — LEONTIO DIACONO.

Quare lex eos qui lepra aut aliis morbis involuntariis laborant, extra sacra castra commorari jusserit 45.

Malam quidem temperaturam corporum, et ad aspectum deformes morbosa luxuria parentum multis provenire credibile est ; at non 491 vice versa luxuriam libidinum omnino a malo temperamento exsistere. (Nam utrum leprosus procreet leprosum, et fluxu laborans seminis gignat etiam seminifluum, certo affirmare non possum ; quod autem podagri-

45 Ezech. III, 19. 46 Levit. XIII, 46.

A ἰεροῦ τοῦ τῆς ἀθυρίας (46) τὴν ἔφοδον. Δεινὴ γὰρ ἐστὶ καὶ γενναίαν ψυχὴν χειρώσασθαι, ἂν μὴ διὰ παντὸς ἐκείνη τοὺς στεφάνους δνειροπολοῦσα, ὑποφέρῃ τὰ λυπηρά.

PLΘ'. — THEOGNOSTO.

Εἰς τὸ : « Καὶ σὺ ἐὰν διαστρέλῃς τῷ ἀνόμῳ, καὶ μὴ ἀναστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ, ὁ ἀνόμος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ ἀποθαρσείται : σὺ δὲ τὴν ψυχὴν σου ρύσῃ. »

Τοὺς ἐπιτιμητὰς (47) τῶν κακιῶν οἱ μοχθηροί, πλείους ὄντες, καὶ διηχοῦντες κακῶς, ἀποναρκῆσαι πολλάκις πεποιήκασιν πρὸς τὸ μὴ τῆ παρῆρησῆ ἀναστέλλειν τὰ πταίσματα. Χρὴ τοιγαροῦν μιγνύναι τῆ παρῆρησῆ τὴν προσήθειαν, καὶ τῷ ἐλέγχῳ κερῆν τὴν ἀγάπην, καὶ οὕτω νοουθετεῖν. Εἰ δὲ μὴδ' οὕτως ὠφελούνται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἀπαγορεύσιαν (48) τοὺς μεγίστων στεφάνων ἀξίους, καὶ πάντως καὶ παρὰ Θεοῦ κηρυχθισομένους καὶ παρὰ τοῖς συνετοῖς ἀποδοχῆς ἀξιωθισομένους (49), γενναίως φερέτωσαν οἱ σωφρονιστὰι τῶν κακῶν, καὶ λυπεῖσθωσαν, μὴ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐννοοῦντες, ὅτι μηδὲν ἔτερον, ἢ τὸ δοκεῖν μιαινοῦς περιγέγονεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐκείνων διαστροφῆς καὶ μανίας, ὅτι ἀνάτα οὕτως νοσοῦσιν, ὡς καὶ τοὺς ἱατροὺς καχηγορεῖν. (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100) (101) (102) (103) (104) (105) (106) (107) (108) (109) (110) (111) (112) (113) (114) (115) (116) (117) (118) (119) (120) (121) (122) (123) (124) (125) (126) (127) (128) (129) (130) (131) (132) (133) (134) (135) (136) (137) (138) (139) (140) (141) (142) (143) (144) (145) (146) (147) (148) (149) (150) (151) (152) (153) (154) (155) (156) (157) (158) (159) (160) (161) (162) (163) (164) (165) (166) (167) (168) (169) (170) (171) (172) (173) (174) (175) (176) (177) (178) (179) (180) (181) (182) (183) (184) (185) (186) (187) (188) (189) (190) (191) (192) (193) (194) (195) (196) (197) (198) (199) (200) (201) (202) (203) (204) (205) (206) (207) (208) (209) (210) (211) (212) (213) (214) (215) (216) (217) (218) (219) (220) (221) (222) (223) (224) (225) (226) (227) (228) (229) (230) (231) (232) (233) (234) (235) (236) (237) (238) (239) (240) (241) (242) (243) (244) (245) (246) (247) (248) (249) (250) (251) (252) (253) (254) (255) (256) (257) (258) (259) (260) (261) (262) (263) (264) (265) (266) (267) (268) (269) (270) (271) (272) (273) (274) (275) (276) (277) (278) (279) (280) (281) (282) (283) (284) (285) (286) (287) (288) (289) (290) (291) (292) (293) (294) (295) (296) (297) (298) (299) (300) (301) (302) (303) (304) (305) (306) (307) (308) (309) (310) (311) (312) (313) (314) (315) (316) (317) (318) (319) (320) (321) (322) (323) (324) (325) (326) (327) (328) (329) (330) (331) (332) (333) (334) (335) (336) (337) (338) (339) (340) (341) (342) (343) (344) (345) (346) (347) (348) (349) (350) (351) (352) (353) (354) (355) (356) (357) (358) (359) (360) (361) (362) (363) (364) (365) (366) (367) (368) (369) (370) (371) (372) (373) (374) (375) (376) (377) (378) (379) (380) (381) (382) (383) (384) (385) (386) (387) (388) (389) (390) (391) (392) (393) (394) (395) (396) (397) (398) (399) (400) (401) (402) (403) (404) (405) (406) (407) (408) (409) (410) (411) (412) (413) (414) (415) (416) (417) (418) (419) (420) (421) (422) (423) (424) (425) (426) (427) (428) (429) (430) (431) (432) (433) (434) (435) (436) (437) (438) (439) (440) (441) (442) (443) (444) (445) (446) (447) (448) (449) (450) (451) (452) (453) (454) (455) (456) (457) (458) (459) (460) (461) (462) (463) (464) (465) (466) (467) (468) (469) (470) (471) (472) (473) (474) (475) (476) (477) (478) (479) (480) (481) (482) (483) (484) (485) (486) (487) (488) (489) (490) (491) (492) (493) (494) (495) (496) (497) (498) (499) (500) (501) (502) (503) (504) (505) (506) (507) (508) (509) (510) (511) (512) (513) (514) (515) (516) (517) (518) (519) (520) (521) (522) (523) (524) (525) (526) (527) (528) (529) (530) (531) (532) (533) (534) (535) (536) (537) (538) (539) (540) (541) (542) (543) (544) (545) (546) (547) (548) (549) (550) (551) (552) (553) (554) (555) (556) (557) (558) (559) (560) (561) (562) (563) (564) (565) (566) (567) (568) (569) (570) (571) (572) (573) (574) (575) (576) (577) (578) (579) (580) (581) (582) (583) (584) (585) (586) (587) (588) (589) (590) (591) (592) (593) (594) (595) (596) (597) (598) (599) (600) (601) (602) (603) (604) (605) (606) (607) (608) (609) (610) (611) (612) (613) (614) (615) (616) (617) (618) (619) (620) (621) (622) (623) (624) (625) (626) (627) (628) (629) (630) (631) (632) (633) (634) (635) (636) (637) (638) (639) (640) (641) (642) (643) (644) (645) (646) (647) (648) (649) (650) (651) (652) (653) (654) (655) (656) (657) (658) (659) (660) (661) (662) (663) (664) (665) (666) (667) (668) (669) (670) (671) (672) (673) (674) (675) (676) (677) (678) (679) (680) (681) (682) (683) (684) (685) (686) (687) (688) (689) (690) (691) (692) (693) (694) (695) (696) (697) (698) (699) (700) (701) (702) (703) (704) (705) (706) (707) (708) (709) (710) (711) (712) (713) (714) (715) (716) (717) (718) (719) (720) (721) (722) (723) (724) (725) (726) (727) (728) (729) (730) (731) (732) (733) (734) (735) (736) (737) (738) (739) (740) (741) (742) (743) (744) (745) (746) (747) (748) (749) (750) (751) (752) (753) (754) (755) (756) (757) (758) (759) (760) (761) (762) (763) (764) (765) (766) (767) (768) (769) (770) (771) (772) (773) (774) (775) (776) (777) (778) (779) (780) (781) (782) (783) (784) (785) (786) (787) (788) (789) (790) (791) (792) (793) (794) (795) (796) (797) (798) (799) (800) (801) (802) (803) (804) (805) (806) (807) (808) (809) (810) (811) (812) (813) (814) (815) (816) (817) (818) (819) (820) (821) (822) (823) (824) (825) (826) (827) (828) (829) (830) (831) (832) (833) (834) (835) (836) (837) (838) (839) (840) (841) (842) (843) (844) (845) (846) (847) (848) (849) (850) (851) (852) (853) (854) (855) (856) (857) (858) (859) (860) (861) (862) (863) (864) (865) (866) (867) (868) (869) (870) (871) (872) (873) (874) (875) (876) (877) (878) (879) (880) (881) (882) (883) (884) (885) (886) (887) (888) (889) (890) (891) (892) (893) (894) (895) (896) (897) (898) (899) (900) (901) (902) (903) (904) (905) (906) (907) (908) (909) (910) (911) (912) (913) (914) (915) (916) (917) (918) (919) (920) (921) (922) (923) (924) (925) (926) (927) (928) (929) (930) (931) (932) (933) (934) (935) (936) (937) (938) (939) (940) (941) (942) (943) (944) (945) (946) (947) (948) (949) (950) (951) (952) (953) (954) (955) (956) (957) (958) (959) (960) (961) (962) (963) (964) (965) (966) (967) (968) (969) (970) (971) (972) (973) (974) (975) (976) (977) (978) (979) (980) (981) (982) (983) (984) (985) (986) (987) (988) (989) (990) (991) (992) (993) (994) (995) (996) (997) (998) (999) (1000)

revera minime sint), sed super illorum perversitate ut etiam medicis probra atque convicia ingerant.

PM'. — ΑΡΙΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Περὶ ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Τῶν μὲν ἔξωθεν πολλοὶ πολλὰ γεγράψασιν, ἀ μῆτε τοῖς πεισθεῖσιν ὠφέλειαν, μῆτε τοῖς ἀνηκούσις ζημίαν φέρει· αἱ δὲ θεῖαι Γραφαὶ τοῖς μὲν πεισθεῖσι μέγιστον κέρδος, τοῖς δ' ἀπειθήσασιν (50) οὐ μικρὰν ὠδίνουσι βλάβην. Οἱ μὲν γὰρ δόξαν θηρώμενοι γεγράψασιν· αἱ δὲ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀκούστων ὀρώσιν.

PMA'. — ΛΕΟΝΤΙΟ.

Διὰ τί ὁ νόμος τοὺς λεπρώντας ἢ ἐτέρους νοσήματα ἀκούσια νοσοῦντας ἐξω εἶναι τῶν ἱερῶν περιόλων προσέτιξεν.

Τὴν μὲν δυσκρασίαν τῶν σωμάτων, καὶ τὰ εἰδεχθῆ νοσήματα ἀπὸ ἀκρασίας τῶν γονέων πολλοῖς (51) συμβαίνειν εἰκός· οὐ μὴν τὴν ἀκρασίαν πάντως ἀπὸ δυσκρασίας (εἰ μὲν γὰρ λεπρὸς λεπρὸν τίττει, καὶ γονορρῆς γονορρῆν, ἀκριβῶς οὐκ ἔχω λέγειν· ὅτι δὲ ποδαλγὸς ποδαλγὸν τίττει πάντες ἂν συμφήσαιεν)· τῷ μὲν οὖν νομοθέτῃ, ὡς οἶμαι (οὐ γὰρ χρὴ ἀποφαί-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Ἀθυρίας auget in ῥαθυρίας cod. Vat. 650, et vers. ult. pro ὑποφέρῃ scribit διαφέρῃ. Possin.

(47) Cod. Vat. 650 pro ἐπιτιμητὰς scribit ἐπιτιμηθέντας. Id.

(48) Pro ἀπαγορεύσειαν idem cod. legit ἀγορεύσειαν. Id.

(49) Hæc, καὶ παρὰ... ἀξιωθισομένους deerant in edit. Paris., sed leguntur in codice Vaticano. Edit.

(50) Pro ἀπειθήσασιν cod. Vat. 650 habet ἀπειθέσιν. Possin.

(51) Cod. Vat. 650 πολλοῖς mutat in πολλάκις. Id.

νεσθαι περὶ τῶν ἀδήλων, ἀλλὰ τοῖς ἀκούσομένοις ἐπιτρέπειν τὴν κρίσιν), περὶ τῆς ἀκρασίας ἦν ὁ λόγος, ὅπως μὴ ἐν παντὶ καιρῷ συνέρχονται, ὡς τῆς βλάβης εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν τεχθισόμενα διαδησομένης. Ὅτι δὲ οὐκ ἔστι τοῦτο ἀπὸ σκοποῦ, τεκμήριον (52), τὸ τοὺς ποδαγούς ἱερῶν περιβόλων μὴ εἰρχθῆναι. Οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο νοσήσαντες τὸ πάθος, οὐκ ἀπὸ δυσκρασίας, ἀλλ' ἀπὸ πονηρᾶς διαίτης, καὶ τρυφῆς, καὶ βλακειας, καὶ ἀργίας τοῦτ' ἐσχῆκασιν· δι' ὃ καὶ δι' αὐτοῦ ἐκολάσθησαν· οἱ δ' ἐξ αὐτῶν τεχθέντες, οὐκ ἐκωλύθησαν ἱερῶν κοινωνήσαι συνόδων. Τῆς γὰρ δυσκρασίας, ἀλλ' οὐ τῆς ἀκρασίας τῶν γονέων γεγόνασιν ἀναγκαίως κληρονόμοι· οἱ δὲ τὴν ἀκολασίαν τῶν γονέων ἐν τοῖς σώμασιν ἀπομαζάμενοι, οὐκ ἐκολάσθησαν μὲν (οὐ γὰρ ἐκέλευσεν αὐτοὺς καταλευσθῆναι· ἀβούλητον γὰρ ἦν τὸ πάθος), ἠτιμώθησαν (53) δὲ, πρὸς σωφρονισμὸν τῶν τεκόντων. Εἰ δέ τις οἴεται, τοῦτο μὴ εὐλόγως νενομοθετῆσθαι, τί φαίη περὶ τοῦ θανάτου, ὅτι μιᾶς ἀμαρτησάσης (φημί δὴ τῆς Εὐας), ὄλον τὸ γένος θανάτῳ κατακρίθη, καίτοι πολλῶν εὐδοκιμησάντων, καὶ τοῖς πταίσμασι τοῖς προγονικοῖς μὴ ἀκολουθησάντων; Εἰ δ' ἐκεῖ τῆς ῥίξης τεθνεώσης ἀναγκαίως καὶ οἱ κλάδοι, ὡς κληρονόμοι τῆς ἀποφάσεως, συναπλήρωσαν τοῦ πάθους· τί θαυμαστόν, εἰ κἀνταῦθα διὰ τὴν ῥίζαν ὁ κλάδος ἠτιμώθη, παραπέμπων ἀναγκαίως καὶ εἰς τὴν ῥίζαν τὸ πάθος; Τοῦ γὰρ ἀτιμωθέντος κλάδου τῆ ῥίξη οὐκ ἐλάττων ἡ δύνη. Ἡ γὰρ εὐχομένη τὸν κλάδον ἄριστον ἰδεῖν, ὅταν αἰσθῆται, ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολασίας τὸ πάθος εἰς ἐκεῖνον διέβη, ἐνταῦθα μὲν τοῖς οικείοις λογισμοῖς κατακτισθῆσεται· ἐκεῖσε δὲ καὶ τῆ κρίσει. Εἰ δὲ καὶ προγινώσκων αὐτοὺς ὁ θεὸς πονηροῦς ἐσομένους προκατέσχε τούτοις τοῖς δεσμοῖς, καὶ ἐχαλίνωσε τοῖς πάθεσιν, ἀκριβῶς οὐκ ἔχω λέγειν· ὅτι δὲ καὶ στεφάνων πολλοῖς (54) αἴτια γέγονε ταῦτα τὰ νοσήματα, θαρβρόντως δισχυρισαίμην. Εἰ δὲ σκιὰν εἶχεν ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ οὐκ αὐτὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, οἶμαι, ὅτι μὲν διὰ τοῦ λεπροῦ τὸν ποικίλον καὶ κακοῦργον, διὰ δὲ τοῦ γονοβήρου, τὸν πόρνον καὶ τὸν ἀσελεῖ· διὰ δὲ τοῦ ἀκαθάρτου ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου, τουτέστι διὰ τοῦ ἀπτομένου νεκροῦ σώματος, τὴν ψυχῇ ἀμαρτανούση συμπράττοντα καὶ συναϊρόμενον· διὰ δὲ τοῦ πενθοῦντος, τὸν ἐπὶ ταῖς οὐμφοραῖς; πενήρη καὶ θρηνοδῆ, τῆς τῶν ἀμώμων ἱερᾶς συνόδου καὶ Ἐκκλησίας ἐξοστρακισθῆναι ἐθέ-

σπισεν. rit, ac refrenarit his malis, de eo nihil certi habeo morbos multis etiam coronarum causas aut occasiones exstitisse. Quod si lex (Paulo teste) umbram habuit futurorum bonorum, et non ipsam imaginem rerum, puto, quod sub persona leprosi designatum hominem varium et vagrum atque malelicum, per mundum in anima hominis, 492 hoc est per eum qui tetigit corpus mortuum, eum qui animam peccatricem ope et auxilio adjuvat; denique per lugentem, eum qui de calamitatibus suis querulus et lacrymosus est, ex sacro cœtu inculpatorum hominum, et ab Ecclesia exterminari præceperit.

A cns podagricum procreet, omnes consentiunt.) Quocirca legislator, ut mihi quidem videtur (non enim de rebus obscuris præcise aliquid asseverare oportet, sed auditoris permittere iudicium) sollicitè curabat de incontinentia libidinum, ne quovis tempore in cœtum convenirent conjuges, ut qui scirent, noxam in suos liberos transituram. Quod autem non sit hoc, quod dixi, impertinens, aut a scopo aberret, argumento est, quod podagrici a sacris castris et conventibus non arceantur. Nam ipsi quidem, qui ab initio (et primi in sua familia) hoc malo laborare cœperunt, non ab infelici temperamento (quod male nati essent), sed a prava victus ratione, et deliciis, et inertia atque ignavia hoc contraxerunt: unde etiam per id puniti sunt. Qui vero ex ipsis nati sunt (podagrici), ii sacris interesse cœtibus minime prohibentur. Nam parentum suorum mali temperamenti, non autem incontinentiæ libidinum, necessario exstiterunt hæredes. Alteri vero (qui ex parentum luxurioso concubitu nati sunt) libidinis parentum notas in suis corporibus impressas habentes, non quidem puniti sunt (neque enim ipsos lapidibus obrui jussit, quia malum ipsis nolentibus contigerat), ignominia tamen affecti sunt, idque ad emendationem parentum. Quod si quis est qui sic existimat, hoc nulla bona ratione sancitum fuisse, quid ille dixerit de morte, quod cum una peccarit femina (Evan intelligo) totum genus humanum, quod ab ea descendit, morte damnatum est, cum tamen multi laudabiliter vixerint, et peccata primorum parentum non fuerint secuti? Si vero ibi radice mortua necessario etiam rami, tanquam scilicet hæredes sententiæ damnatoriæ, ejusdem mali participes facti sunt: quid est quod adeo miremur, si hic quoque propter radicem ramus ignominia notatus est, necessario etiam in ipsam radicem id malum transmittens? Nam ramo ignominia affecto non minor radicem cruciatus affligit. Radix enim, quæ in votis habet, ramum quam optimum videre, ubi animadverterit, ex sua intemperantia hoc malum in ipsum transiisse ac propagatum esse, in præsentii quidem vita propriis cogitationibus (animi male sibi conscii) lacerabitur; in altero autem sæculo etiam iudicio affligetur. Au-

D autem Deus etiam præscius, ipsos malos futuros esse, hisce velut vinculis quibusdam ante cohibere dicere. Illud autem confidenter contenderim, tales morbos multis etiam coronarum causas aut occasiones exstitisse. Quod si lex (Paulo teste) umbram habuit futurorum bonorum, et non ipsam imaginem rerum, puto, quod sub persona leprosi designatum hominem varium et vagrum atque malelicum, per mundum in anima hominis, 492 hoc est per eum qui tetigit corpus mortuum, eum qui animam peccatricem ope et auxilio adjuvat; denique per lugentem, eum qui de calamitatibus suis querulus et lacrymosus est, ex sacro cœtu inculpatorum hominum, et ab Ecclesia exterminari præceperit.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(52) Pro τεκμήριον idem cod. Vat. scribit τεκμηριοί. Possim.

(53) Ἡτιμώθη idem mutat in ἐτιμωρήθη. Ib.

(54) Pro πολλοῖς iterum ponit πολλάκις, et vers. inde 3 inter αὐτῆν et εἰκόνα inserit τῆν.

CXLII. — HELIÆ DIACONO.

A

In illud, « In principio erat Verbum ».

Sacræ Litteræ temporis expertem et æternam atque immediatam, omnique et oratione et mente superiorem Christi a Patre progressionem vocant generationem, non ut perpersionem aliquam adumbrent, sed ut essentiæ, ut sic loquar, identitatem statuunt. Nam quæ gignuntur revera eandem cum gignentibus essentiam habent. Sed ne recentius aut posterius quid forte cogitur : « In principio, inquit, erat Verbum. » Deinde etiam ejusdem ad Patrem habitudinem prædicant, cum aiunt : « Et Verbum erat apud Deum. » Posthæc et dignitatem : « Et Deus erat Verbum. » Quare ex appellatione Filii eandem essentiam : ex Verbo generationem perpersionis expertem ; ex eo porro quod fuerit in principio, eandem æternitatem ; denique ex eo, quod fuerit apud Deum, conjunctionem cum Patre : ex eo vero quod Deus sit, dignitatem atque excellentiam ipsius discentes ; ex unoquoque autem nomine removentes inconueniens et indecorum illud, quod inde se forte in animos nostros insinuat atque recentius sive posterius ; a Verbi appellatione, id quod nullam habet subsistentiam, Deum æternum, consubstantialem, absque perpersione, et extra tempus ex Patre progressum agnoscamus et adoremus.

CXLIII. — AD BASILIUM.

Quibus imperium contigit legitimum, iis etiam bene procedet. Bene autem tunc demum succedet, ubi obtinuerit pietas, quæ est omnium bonorum supremum, et divinorum mandatorum caput ac summa : quam constituit recta de divino numine opinio, et sincera incorruptaque confessio, et ostendit timor atque dilectio Dei, et erga cognatum genus charitas atque affectio : quibus ex rebus tota lex et prophete omnes pendent. Quod etiam in magistratibus est supramundanum quiddam et excellens et præstantissimum. Hæc legitima est præfectura, et omnium subditorum utilitatis procuratio : sicut e contrario tyrannis est dominatio quæ ipsa sibi lex est, quæque nihil nisi propriam tyranni utilitatem consecratur. Quibuscunque igitur hoc imperium sorte obtigit administrandum, illi quasi coronam auream ex lapidibus pretiosis compactam sibi impositam habentes pietatem, et justitia tanquam purpura induti, in Deo imperare, et principatum admodum justum obtinere studebunt. **493** Ostendunt enim in semetipsis verissimum sacrum oracu-

⁴⁷ Joan. 1, 1.

PMB'. — ΗΑΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τό · « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. »

Τὴν ἀχρονον καὶ ἀίδιον καὶ ἀμεσίτευτον, καὶ παντὸς λόγου καὶ νοῦ κρείττονα πρόδοον τοῦ Χριστοῦ (55) ἀπὸ Πατρὸς, γέννησιν καλοῦσιν αἱ Γραφαί, οὐχ ἵνα πάθος ὑπογράψωσιν, ἀλλ' ἵνα τὸ ὁμοούσιον στήσωσιν. Ὁμοούσια γὰρ τῷ ὄντι τὰ τικτόμενα τοῖς τίκτουσιν (56). Ἴνα δὲ μὴ νεώτερον ἐπινοηθεῖη, « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, » φασίν. Εἶτα καὶ τὴν σχέσιν κηρύττουσι τὴν πρὸς τὸν Πατέρα · « καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. » Εἶτα καὶ τὴν ἀξίαν · « Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. » Ἐκ μὲν τοῦ Υἱοῦ τὸ ὁμοούσιον · ἐκ δὲ τοῦ Λόγου τὸ ἀπαθές · ἐκ δὲ τοῦ ἐν ἀρχῇ εἶναι, τὸ συναίδιον · ἐκ δὲ τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι, τὴν πρὸς τὸν Πατέρα οικειότητα · διὰ δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι, τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καταμαθόντες · καὶ ἐξ ἐκάστου ὀνόματος τὸ ἐφορμῶν ἀπρεπὲς ἀποπεμφάμενοι · οἶον, ἀπὸ μὲν τοῦ Υἱοῦ τὸ νεώτερον, ἀπὸ δὲ τοῦ Λόγου τὸ ἀνυπόστατον, Θεὸν ἀίδιον, ὁμοούσιον, ἀπαθῶς καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς προελθόντα εἰδείημέν τε καὶ προσκυνῆσαι μιν.

Ingerit, verbi gratia, a Filii nomine, id quod est æternum, Deum æternum, id quod nullam habet subsistentiam, Deum æternum, consubstantialem, absque perpersione, et extra tempus ex Patre progressum agnoscamus et adoremus.

PMΓ'. — ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ.

Οἷς τὸ ἀρχεῖν καθέστηκεν ἔννομον, τούτοις δὴπου καὶ εὐὐπάρξει ἀκόλουθον · εὐὐ δὲ πράσσειν κατορθωθήσεται, ἥνικα κρατύνηται ἡ εὐσέβεια, τῶν ἀγαθῶν τὸ ἀκρότατον, καὶ τῶν θείων προσταγμάτων κεφάλαιον, ἣν συνίστησιν ἡ ὀρθὴ περὶ τὸ Θεῖον δόξα, καὶ εἰλικρινὴς ὁμολογία, φόβος τε ὁ τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζει καὶ ἀγάπησις, καὶ ἡ πρὸς τὸ ὁμόφυλον ἀγάπη τε καὶ συμπάθεια · ἐν οἷς ἅπας ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται κρέμανται. Τὸ καὶ ἐν ἀρχαῖς τι ὑπερκόσμιον, τὸ προῦχον καὶ κράτιστον. Ἦδε ἐστὶν ἐπιστασία ἔννομος, καὶ τοῦ παντὸς ὑπάρχου πρὸς τὸ λυσitelὲς ἐπιμέλεια · ὥσπερ δὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου, τυραννίς ἐστι δυναστεία αὐτόνομος (57), ἐπὶ τὸ οἰκεῖον μόνον συμφέρον τῷ τυραννοῦντι μετερχομένη. Ὅσοι τοίνυν ταύτην διέπειν τὴν ἀρχὴν ἀποκεκλήρωται, ἀναδοῦμενοι ὥσπερ στέφανον χρυσοῦ ἐκ λίθων τιμῶν συνηρμοσμένοι, τὴν εὐσέβειαν, δικαιοσύνην τε ὥσπερ ἀλουργίδα ἐνδιδυσκόμενοι, ἐν Θεῷ τε ἀρχεῖν, καὶ κρατεῖν δικαίαν μάλα ἀρχὴν φιλοτιμήσονται · δεικνῦσι γὰρ ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ ἱερὸν ἀληθέστατον λόγιον, τὸ φάσκον · « Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ δυνάσται γρά-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(55) Pro Christo cod. Vat. 650 legit Υἱοῦ, et vers. 5 pro στήσωσιν scribit παραστήσωσι. Possin.

(56) Inter τίκτουσιν et ἀρχῇ hæc omnia idem cod. inserit, extritis iis quæ in edito leguntur, ἵνα δὲ μὴ ἡ πάθος φαντασία ἐπιχωμάση λόγον προσαγορεύουσιν · ἵνα δὲ νεώτερος ὑπονοηθεῖη. Vers. penult. inter λόγος et ἐκ idem inserit ἴν'. Id.

(57) Τυραννίς ἐστὶ δυναστεία αὐτόνομος. Nota

differentiam tyrannidis a regno. Confer epist. 194 lib. II, et Aristot. Polit., nec non Ammianum Marcellinum, qui sæpissime hoc inculcat in suis historiis, nihil aliud esse justum ac legitimum imperium, quam curam salutis alienæ. Sic apud Ignatium epist. 7, officium boni regis est, εἰρήνην καὶ ἔννομον τοῖς ἀρχομένοις πρυτανεύειν. RITT.

φοουσι δικαιοσύνην. » Ἰσασι γάρ, ὅτι Ἄρχῃ οὐδοῦ A
ἀγαθῆς ποιεῖν δίκαια.

lum, quod sic ait : « Per me reges regnant, et po-
tentes describunt justitiam ⁴⁸. » Sciunt enim, ini-
tium esse viæ bonæ justa agere ⁴⁹.

PMΔ'. — Ἀνεπίγραφος.

CXLIV. — Caret inscriptione.

Τὴν τιμίαν κέλευσιν τοῦ εὐσεβοῦς καὶ θεοπροβλή-
του ἡμῶν μεγάλου βασιλέως, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ
βασιλικῆ ἀποκρισαρίου μαθόντες, καὶ τὴν ἐν Κυρίῳ
ὕψιαν καὶ σωτηριαν τῆς εὐσεβοῦς ὑμῶν βασιλείας,
καὶ χαρᾶς μεγίστης πλησθέντες, δόξαν καὶ εὐχαρι-
στίαν τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐκτενωῶς ἀνεπέμφαμεν, καὶ ἐκ
τῆς ἀβρωστίας ἡμῶν ἀνεβρώσθημεν, καὶ προθυμίας
πολλῆς ἐνεπλήσθημεν. Ἐντυχῶν δὲ τῇ τιμίᾳ κελύ-
σει, εὖρον, ὅπως ὁ περὶ τῆς εἰρήνης λόγος παρηκο-
λουθῆσεν ἐπὶ τῶν πρώων ἀρξάντων. Καὶ ἡμεῖς μὲν
ἤδη καὶ πρὸ μικροῦ χρόνου περὶ τούτου μερικῶς B
ἀντιλάβομεν· ἐν ἀπορίᾳ δὲ γεγόναμεν τοῦ συγκατα-
θέσθαι τῷ λογισμῷ, εἰδότες ὅτι τὸ τόλμημα, ὃ οὐδεὶς
τῶν Χριστιανῶν ἐπετήδευσεν, οὐδὲ εἰς νῦν ἤγαγε
τῶν προλαβόντων, ἐθάρσυσαν ποιῆσαι. Φαίνεται δὲ
ἡμῖν, ἥ ἐκ πολλῆς ἀπειρίας καὶ ἀμαθίας τῶν Χρι-
στιανῶν δογμάτων, ἥ ἐκ πολλῆς ἀπιστίας καὶ κα-
ταφρονήσεως τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἐγένετο. Εἰ γὰρ
θεῖων λογίων κατήκοι ἐγένοντο, τὸ τῆς εὐαγοῦς καὶ
ἀμωμῆτου ἡμῶν θρησκείας σεβάσιμον ἐφύλαττον,
καὶ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἀλόγους τῶν παρ' ἡμῖν ἁγίων
καὶ σεβασμιῶν ἄφασθαι οὐ συνεχώρουν· οὔτε αὐτοὶ
τοῖς μιάσμασι καὶ βδελύγμασι τῶν ἐθνικῶν κατὰ
τοὺς ὄρκους αὐτῶν τοὺς ἀναγίξαι καὶ ἀλλοκότους ἐκοι-
νώουσαν. Τί γὰρ τὸ διάφορον, εἰ Χριστιανὸς καὶ ἐθني-
κός, αὐτοῖς τε ὄρκους καὶ τοὺς αὐτοὺς; Ἔθειον ἐμπι-
στεύοντες, ἀλλήλους βεβαιῶν δοκῶσιν, ἐφ' οἷς
χαλεπαίνειν καὶ ὀργίζεσθαι τὸν Θεὸν ἐπιστάμεθα;
Ἐντέταται γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ Δεσπότης διὰ
Γραφῶν ἁγίων αὐτοῦ· « Μὴ ἐκκλίνετε ἀπὸ τῆς γε-
γραμμένης, εἰς δεξιάν, ἢ εἰς εὐώνυμον. »
dignari? Præcepit enim universarum rerum Deus ac Dominus per
sacras Scripturas suas : « Ne decli-
nate a præscripta vobis via, neque ad dextram, neque
ad sinistram ⁵⁰. »

PMΕ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

CXLV. — THEODOSIO EPISCOPO.

Εἰς τὸ, « Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ
φρόνιμος, ὃν καταστήσει ; »

In illud, « Quis est fidelis ille servus et prudens,
quem constituet ⁵¹ ? »

Τὴν ἄνοιαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἀπόνοιαν, ᾧ μακάριε,
τῶν ἑαυτοῦς ἐπιβρίπτόντων ἀμυγᾶν πρᾶγματι (58),
ἢ βράδιω αὐτὸ καταδεχομένων, κωμωδῆσας, οὐκ οἶδα D
ὅπως ἐκεῖνο παραλέλοιπας, ὃ μάλιστα αὐτὴν δε-
κνυσι. Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; Οὐ πάντες ἀνθρωποὶ τοὺς
αὐτοῖς νοσημασιν ἐάλωσαν· οὐδὲ πάντες τῇ αὐτῇ
θεραπείᾳ ἐκκουσιν· ἀλλὰ πολλῶν ὄντων καὶ ποικίλων
καὶ παντοδαπῶν τῶν παθῶν, τὰ βοηθήματα πλεονα

Dementiam, vel potius vecordiam, o beate, eorum
qui semetipsos conjiciunt in negotium difficile, aut
certe id facile recipiunt, insecutatus, nescio quo
pacto illud prætermisisti, quod tamen vel maxime
eam ostendit. Quidnam ergo illud est? Non omnes
homines iisdem morbis laborant : ⁴⁹⁴ neque
omnes eidem curationi cedunt, sed cum sint multæ
ac varix omnisque generis affectiones, auxilia ac

⁴⁸ Prov. viii, 16. ⁴⁹ Prov. xvi, 5. ⁵⁰ Deut. v, 32. ⁵¹ Matth. xxiv, 45.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Ἀμυγᾶν πρᾶγματι. Intelligit sacerdotium, sive episcopatum, cuius difficultatem muneris alibi quoque sæpe describit. Eo tamen multi nihil facilius esse putant, φαυλὸν τι καὶ πεπατημένον πρᾶγμα ἡγούμενοι, ut est apud Isidor. epistol. 122 et 199 lib. ii. Ex quo natum illud proverbium sive dicterium vulgi quod refert Agathias : *Pedem porrige,*

et erts sacerdos. Non ita Basilius, non ita Joan. Chrysostomus, non Nazianzenus, non Gregorius Magnus, non alii, qui regimen animarum artem ar-
tium pronuntiarunt. Unde et Ignatius epist. 7 scripsit : Ἱερωσύνη ἐστὶ τὸ πάντων ἐν ἀνθρώποις ἀγα-
θῶν ἀναβεβηκός. RITT.

remedia plura etiam ac magis varia esse oportet. Quod si perturbat te id quod dictum est, paulisper sustine, ita fiet, ut qui nunc te detinet animi tumultus, eo vergat tandem, ut magis etiam miserandos illos esse existimet. Cum enim multi ac varii sint (animorum) morbi, primum quidem homini nato perdifficile atque arduum est, eos perspectos et cognitos habere: deinde etiam cognitos habeat, nosse quale eis conveniat remedium. Non enim omnibus eadem apta convenientiaque sunt auxilia, neque omnes iisdem curantur remediis. Nam quod hunc juvit, alteri nocuit: et quod alteri bene successit, hoc alterum evertit. Ac ne tibi forte paradoxa et absurda quædam proferre videar, quod dictum est, latius explicabo. Non qui oratione ductuntur, iisdem et exemplo emendantur et ad modestiam ductuntur; sed alius hoc, alius illo in meliorem statum traducuntur. Neque illi qui stimulis indigent, iisdem etiam frenos patiuntur: sed pigri quidem atque ignavi, qui ad honestatem capessendam difficulter permoverentur, rationis plaga excitantur; qui autem justo ferventiores sunt, nec facile retinentur, ac tanquam polli (indomiti) procul a linea feruntur, ii constringendo retinendoque juvantur. Alij laudibus, alij reprehensionibus corriguntur, si utraque tempestive adhibeantur. In contrariam vero cadent partem, si extra justa et convenientia tempora evagentur. Alii namque cohortationi cedunt, alii objurgationi; alii quidem in conventibus ac cœtibus hominum reprehensi, alii vero in penetrali domus admoniti suos nævos detergent. Solent enim alii quidem, cum alioquin contemnerent eos qui ad ipsos verba faciunt, publica increpatione corrigi; alii autem cum ad publicas reprehensiones potius impudentiores fiant, omnemque pudorem excutiant, privata et arcana objurgatione remotis arbitris facta, necnon si ostendamus, nos ipsorum vicem dolere, ad obedientiam instituuntur et assuefiunt. Porro alios quidem per omnia observare convenit, quos nimirum illa opinio, quod putant se latere, dum id moliantur, tanquam sapientiores inflaverit. Aliorum vero nonnullæ sunt actiones vitiosæ, quas etiam dissimulare oporteat, ne ad indolentiam irritentur, tandemque per omnia tales evadant, qui nulla ratione in officio queant contineri, quippe qui pudorem ac verecundiam, maximum illud obedientiæ remedium, detriverint atque absterserint. Præterea etiam irasci nonnullis in speciem oportet, quamvis revera irati

εἶναι ὀφείλει καὶ ποικιλώτερα. Εἰ δὲ καὶ θορυβεῖ σε τὸ εἰρημένον, μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ ὁ νῦν σε κατέχων θόρυβος εἰς τὸ ἐκείνους πλέον ταλανίσαι μεταπέσειται. Πολλῶν γὰρ καὶ παντοδαπῶν ὄντων τῶν ἀβήρωστρομάτων, πρῶτον μὲν ἀνθρώπων ὄντα χαλεπὸν συνιδεῖν, ἔπειτα δὲ καὶ μαθόντα, τὸ εἶδέναι, ποῖον ἀρμόττει φάρμακον. Οὐ γὰρ πᾶσι τὰ αὐτὰ ἀρμόττει βοηθήματα, οὐδὲ πάντες τοῖς αὐτοῖς θεραπεύονται· ὁ γὰρ τοῦτον ὠφέλησεν, ἄλλον ἐβλάψε· καὶ τὸ ἄλλω κατάλληλον, ἕτερον ἐπέτριψε· καὶ ἵνα μὴ δόξαιμι σοὶ παράδοξά τινα λέγειν, ἀπαμφιάσω τὸ λεγόμενον. Οὐχ οἱ λόγῳ ἀγόμενοι, καὶ παραδείγματι σωφρονίζονται· ἀλλὰ (59) ὁ μὲν τούτῳ, ὁ δὲ ἐκείνῳ, εἰς βελτίονα κατάστασιν ἄγονται. Οὐδὲ οἱ κέντρων δεόμενοι, οὗτοι καὶ χαλινῶν ἀνέχονται· ἀλλ' οἱ μὲν νωθροὶ (60) καὶ δυσκίνητοι τὸ καλὸν, τῇ λογικῇ πληγῇ διεγείρονται· οἱ δὲ θερμότεροι τοῦ δέοντος καὶ δυσκάθεκτοι, καὶ καθάπερ πῶλον πόρρω τῆς νύσσης ὀρμῶντες, τῷ ἀγγεσθαὶ καὶ ἀνακόπτεσθαι ὠφελοῦνται. Οἱ μὲν ἐπαίριος, οἱ δὲ φόβῳ σωφρονίζονται, ἦν ἀμφοτέρω καίριος γένοιτο· εἰς τοῦναντίον δὲ μεταπέσειται, εἰ ἔξω τῶν καιρῶν φέροντο. Οἱ μὲν γὰρ παρακλήσει εἰκουςιν, οἱ δὲ ἐπιτιμήσει· οἱ μὲν ἐν συλλόγοις ἐλεγχομένοι, οἱ δὲ ἐν παραδύσει νοουθετούμενοι ἀποτρέθονται τὰ ἐλαττώματα· φιλοῦσι γὰρ οἱ μὲν καταφρονεῖν τῶν διαλεγομένων (61), δημοσίᾳ ἐπιτιμήσει σωφρονιζόμενοι· οἱ δὲ πρὸς τοὺς δημοσίους ἐλέγχους μάλλον ἀποδύμενοι· καὶ τὴν αἰσχρότην ἀποσειεσθαί, τῷ τῆς ἐπιτιμήσεως μυστηριώδει καὶ τῇ συμπαθείᾳ πρὸς εὐπειθειαν παιδοτριβοῦμενοι. Τοὺς μὲν κατὰ πάντα παρατηρεῖν προσήκει, ὅσους τὸ οἴεσθαι λανθάνειν, ἐπειδὴ τοῦτο μηχανῶνται, ὡς σφωτέρους ἐφύσησε· τῶν δ' ἔστιν ἃ καὶ παρορᾶν χρεῶν, ἵνα μὴ πρὸς ἀναληγίσαν ἐρεθίζωνται, καὶ τελευταῖον (62) πρὸς ἅπαντα γέωνται· ἀκάθεκτοι, τὸ μέγιστον εἰς πειθῶ φάρμακον τὴν αἰδῶ ἀποτριψάμενοι. Καὶ ὀργίζεσθαι ἔ' εἰς εἰς ὁ χρῆ, οὐκ ὀργιζόμενους, καὶ ὑπερορᾶν οὐκ ὑπερορῶντας, καὶ ἀπογινώσκειν οὐκ ἀπογινώσκοντας· καὶ ἄλλους μὲν ἐπεικέῃα θεραπεύειν, ἄλλους δὲ χωρισμῷ· καὶ τοὺς μὲν νικᾶν, τῶν δὲ καὶ ἡττάσθαι δοκεῖν, ὅσοις τοῦτο λυσιτελεῖ. Τοσοῦτων ὄντων καὶ τῶν ἀβήρωστρομάτων καὶ τῶν βοηθημάτων, καὶ πάντων μὴ τοῖς αὐτοῖς εἰκότων, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον εἰς χεῖρονα πλημμελήματα ἐρεθιζομένων (63), τίς μὴ τῷ θεῷ Πνεύματι τὴν ψυχὴν φωτισθεὶς, εἰδέναι ἢ ἐπαρκέσει δυνήσεται; ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρχεῖν, εἰ καὶ ἀρχὴν νομίζουσιν ἐπιτηδεῖαν αὐτοῖς, τολμῶσι, μήτε τὴν δυσχέρειαν ἐννοοῦντες, μήτε τῆς Δεσποτικῆς φωνῆς ἀκούοντες,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(59) Post ἀλλὰ cod. Vat. 650 pro ὁ μὲν legit οἱ μὲν, et paulo post οἱ δὲ pro ὁ δέ. Possin.

(60) Pro νωθροὶ habet νωθεῖς. Id.

(61) Pro διαλεγομένων scribit idem ἰδίᾳ λεγομένων. Vers. post 2, ἀποδύμενοι mutat in ἀποδύεσθαι. Vers. seq. post ἐπιτιμήσεως quæ sequuntur usque ad τοὺς μὲν exclusive sic exhibet cod. Vat. 650, μυστηριῶ παιδοτριβοῦμενοι καὶ ἀμειδόμενοι τῇ εὐπειθείᾳ τὴν συμπαθειαν. Id.

(62) Idem τελευταῖον mutat in. τελευτῶντες. Vers.

seq. pro τὸ μέγιστον εἰς πειθῶ φάρμακον, cod. Vat. 650 habet, τὸ μέγεθος τῆς πειθοῦς φάρμακον.

(63) Idem ἐρεθιζομένων mutat in ἐρεθίζόντων. Vers. seq. post ἀλλ' addit ἴσως. Vers. 6, post ἀρχεῖν quæ sequuntur in editio usque ad τολμῶσι inclusive sic codex Vat. 650 exhibet, ἀπλῶς αὐτὴν εἶναι νομίζουσιν, ἐπειδὴ αὐτοὶ τολμῶσι. Vers. ult. ep. hæc verba, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὸ σιτομέτριον, absunt a cod. Vat. 650. Id.

οὕτω τὸ σπάνιον ἐνδεικνυμένης, ὡς καὶ ἐπαπορητικῆ A non simus, et negligere aliqua, tametsi non negli-
χρήσασθαι λέξει· « Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δούλος gamus: et alios quidem moderatione et equitate
καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς οἰκίας animi sanare; alios vero separatione et alios qui-
αὐτοῦ, τοῦ δίδῃαι αὐτοῖς τὸ στοιμέτριον; » dem vincere; ab aliis autem vinci quoque videri,
quibus videlicet hoc expedit. 495 Cum igitur tot tamque multiplicia sint genera et morborum et
auxiliorum, neque omnes iisdem cedant, sed etiam contra ad deteriora nonnunquam peccata admittenda
irritentur: quis, quæso, aut omnia scire, aut huic tanto muneri par esse queat, nisi divinus Spiritus
animum ipsius illustrarit? Sed quia imperium sibi probe convenire existimant, ideo tantum summæ
audaciæ (ut episcopatum invadant), neque ejus difficultatem muneris apud animum perpendentes, ne-
que vocem Dominicam audientes, quæ adeo rarum negotium esse demonstrat (ut quis bene ei præstet),
ut etiam dubitabanda oratione usus fuerit, dicens: « Quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem
constituat Dominus super familiam suam, ut det illis demensum? »

PMQ. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

« Καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους. »

Τί ἐστίν, ἔφη, « Καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι
φθῶν θανάτου διὰ σύμπαντος (64) τοῦ ζῆν ἔνοχοι
ἦσαν δουλείας; » Ἄκουε τοίνυν. Οὐχ ὁ θάνατος, ὧ
βέλτεστε, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον τὸ μετὰ τὸν θάνατον,
ἀποτρέπει τῶν ἀμαρτημάτων. Οἱ γὰρ ἄσθεις, σπιν-
θῆρα νομισαντες εἶναι τὴν ψυχὴν, οὐ ἀποσθεσθέν-
τος (65), ὡς ἔρασαν, τέφρα ἀποθήσεται τὸ, σῶμα,
μόνον τεθνᾶναι νομίζοντες, μὴ κρίνεσθαι δὲ (ταῦτα
γὰρ ἐν τῇ ἐπιγεγραμμένῃ Σοφίᾳ Σολομῶντος εἰρή-
κασιν, ὡς οἶσθα· εἰ δ' ἄγνοεῖς, λαβὼν μετὰ χεῖρας
τὸ βιβλίον, εἰση), οὐδὲν ἀπρακτον εἶασαν· ὡς
γὰρ μηκέτι ὄντες μετὰ θάνατον, πάντα ὄρῳ τὰ
αἰσχύνῃς καὶ θανάτων (66) καὶ κολάσεως ἀξία ἐπ-
χειροῦν, λέγοντες: « Αὐτὴ ἡ μερὶς ἡμῶν, καὶ ὁ
κλήρος οὗτος. » Ἦκε τοίνυν ὁ Σωτὴρ, μετὰ τῶν
ἄλλων, ὧν κατώρθωσε, καὶ ταῦτ' ἀπαλλάξων τοὺς
ἀνθρώπους τῆς ὑπονομίας. Τὴν γὰρ τῆς ψυχῆς ἀθα-
νασίαν ὀρισάμενος, ἐν τῷ φάναι· « Τὴν δὲ ψυχὴν
μὴ δυναμένων ἀποκτείνει· καὶ τὴν τῶν σωμάτων
ἀνάστασιν εὐαγγελισάμενος διὰ τοῦ εἰπεῖν· « Ἐν τῇ
ἀναστάσει τῶν νεκρῶν οὐτε γαμοῦσιν οὐτε γαμίζον-
ται, ἀλλ' ἔσονται ὡς (67) ἄγγελοι » τὴν τε κρίσιν
μηγύσας διὰ πολλῶν μὲν ἄλλων, καὶ ἐν τῷ φράσαι
δέ· « Φοβηθῆτε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα
ἀπολέσαι ἐν γέεννῃ· » πάσης ἐκείνης ἡλευθέρωσεν
ἅπαντας τῆς ὑπονομίας (68)· μάλλον δ' ἀληθέστερον
εἰπεῖν, τῆς δουλείας. Τὸ γὰρ θεῖον δικαστήριον ἐν
νῷ λαμβάνοντες, καὶ ὡς πρὸς σκοπὸν τὸ δῆμα τεί-
νοντες, καὶ οὐδὲν φαῦλον πρᾶξι τολμήσειαν. Οἴμαι
μὲν οὖν σεσαφηνίσθαι τὸ ῥητόν. Εἰ δὲ καὶ μετα-
φρασθῆναι αὐτὸ βούλει, φῆσαι·μὲν· Ἐπειδὴ ὡς μέλ-
λοντες ἀποθνήσκουσιν, ἐδούλευσαν ἀφειδῶς ταῖς ἀμαρ-
τίαις (ὁ γὰρ τοῦ θανάτου φόβος, βλοσυρὸν αὐτοῖς
ἐνορῶν, καὶ τὴν τοῦ μηκέτι εἶναι ἔνοιαν τίκτων, εἰς
πᾶσαν αὐτοὺς δουλείαν ἀμαρτίας παρέπεμπε), διὰ

CXLVI. — ISIDORO EPISCOPO.

« Et liberaret eos », etc.

B Quævisisti quid sit illud: « Et liberaret eos, qui
timore mortis per totam vitam obnoxii erant servi-
tuti. » Ausculta igitur. Non mors ipsa, o bone, sed
judicium, quod post mortem futurum est, avertit
a peccatis. Impii enim cum existimarent animam
esse scintillam quamdam, qua exsuncta, ut aiebant,
corpus in cinerem abibat, inori se tantum (more
brutorum) putantes, non autem (post mortem) ju-
dicari: (hæc enim talia in libro qui Sapia Salo-
monis inscribitur⁶⁵, dixerunt, ut nosti: quod si
nescis, sume in manus eum librum, et scies) nihil
intentatum vel inausum relinquebant. Non aliter
enim ac si post mortem non amplius futuri⁶⁶ essent,
omnia probro ac pudore et multis moribus et
supplicio digna agere aggressi sunt, dicentes:
« Hæc est pars nostra et hæreditas nostra est ista⁶⁷. »
Quare venit Salvator, præter alia (multa) quæ
præclare gessit ac restituit, hac etiam suspicione
hominem liberaturus. Nam cum animæ immortalita-
tem definivisset per id quod dixit: « Animam autem
occidere non possunt⁶⁸; » cum item corporum re-
surrectionem annuntiasset per id quod dixit: « In
resurrectione mortuorum neque ducunt uxores, ne-
que nuptum dantur, sed erunt tanquam angeli⁶⁹; »
cumque judicium supremum significasset partim
aliis multis verbis, partim eo dum dixit: « Time-
te eum qui potest et animam et corpus perdere in
gehenna⁷⁰; » omnes omni illa suspicione, vel potius
(ut verius dicam) servitute, penitus liberavit. Di-
vinum namque judicium apud animum agitantem, et
eo tanquam ad scopum dirigentes oculos mentis,
nihil unquam mali facere audebunt. Atque his qui-
dem hactenus puto a me dictum illud expositum
esse satis. Quod si etiam a me postulas, ut id
metaphrasi quadam illustrem (aliis verbis eadem

⁶⁴ Hebr. ii, 15. ⁶⁵ Sap. ii, 1 seqq. ⁶⁶ ibid. 9. ⁶⁷ Matth. x, 28. ⁶⁸ Matth. xxii, 30. ⁶⁹ Matth. x, 28.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(64) Pro σύμπαντος cod. Vatic. 650 scribit διὰ παντός. Possin.

(65) Ἀποσθεσθέντος mutat idem cod. in ἀποσχεασθέντος, minus commode, ut videtur. Id.

(66) Verba illa καὶ θανάτων idem cod. recte omit- tit. Id.

(67) Inter ὡς et ἄγγελοι idem cod. inserit οἱ.

Mox post κρίσιν verbum μηγύσας auget præposito προ. Vers. inde 2, φοβηθῆτε emendat in φοβή-θητε. Id.

(68) Ὑπονομίους mutat in ὑποφίας, et vers. post 3 ante οὐδὲν tollit καὶ. Vers. inde 3, ἐδούλευσαν mutat in ἐδούλευον. Id.

expressa sententia) sic dixerim: Quoniam velut moriuri, sine pudore astatim servierunt peccatis **496** (mortis namque metus, truculento suo aspectu eos territans, et cogitationem ejus status, quo non amplius erunt, in ipsorum animis gignens, in omnem peccati servitute ipsos detrusit), idcirco venit Christus, et hac eos servitute liberavit atque exemit. Quod si ne sic quidem satis intelligitur (dictum) dicetur clarius. A multis enim non potest capi sensus apostolicus. Ut liberaret, inquit, eos metu mortis, quæ in nihilum ipsos redigeret, et adduceret in cogitationem incorrupti illius, quod post exitum ex hac vita futurum est, judicii. Hi enim libenti animo in via ad virtutem ducente decurrerunt, quod spe coronarum quasi quibusdam alis fuere subvecti, et peccatum fugerunt, metu futurorum suppliciorum. Quod si etiam aliam quamdam cogitationem respicit mens apostolica, tuæ prudentiæ erit judicare. Fit enim verisimile, quod tale etiam quiddam significet: Quia multi mortem, ut quæ in nihilum prorsus eos redigeret, metuentes, multa etiam contra animi sententiam tam facere quam pati turpia sustinuerunt, ne videlicet a potentioribus punirentur (amantes enim, et scopum non assecuti, dolos atque insidias mortem parientes struxerunt: ut ostendunt gesta Josephi, et historia Susannæ, magis eligendam, quam ut vitium aliquod in nos admittamus, et illam potius libenti animo oppetendam, quam aliquid rerum turpissimarum vel faciamus vel patiamur. Nam mors quidem a resurrectione exstinguetur; probra autem illa in

Α τοῦτο ἤκεν (69) ὁ Χριστὸς, καὶ ταύτης αὐτοὺς ἀπαλάξων τῆς δουλείας. Εἰ δὲ μὴδ' οὕτως νενόηται, σαφέστερον εἰρήσεται· πολλοὶ γὰρ ἀλώσιμον οὐκ ἔστι τὸ νόημα τὸ ἀποστολικόν. Ἀπαλλάξει, φησὶ, τοῦτος τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, τοῦ ἀνυπαρξίαν αὐτοῖς ἀποτελοῦντος, καὶ ἀγάγοι εἰς ἔννοιαν τοῦ μετὰ τὴν ἐνταῦθεν τελευτῆν ἀδεκάστου δικαστηρίου. Οὗτοι (70) γὰρ ἄσμενοι τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν ἔτρεχον, τῇ ἐλπίδι τῶν στεφάνων πετροῦμενοι, καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἔφευγον, τῷ φόβῳ τῶν ἐσομένων τιμωριῶν. Εἰ δὲ καὶ εἰς ἄλλο ἐνθύμημα βλέπει ὁ νεὺς ὁ ἀποστολικὸς, τῆς συνέσεως τῆς σῆς ἔστι κρῖναι. Εἰκὸς γὰρ καὶ τι τοιοῦτον αὐτὸν ἐμφανεῖν· Ἐπειδὴ πολλοὶ τὸν θάνατον δεδιότες, ὡς εἰς ἀνυπαρξίαν παραπέμποντα, πολλὰ καὶ παρὰ γνώμην καὶ δρᾶσαι καὶ παθεῖν αἰσχρὰ ὑπέμενον, ἵνα (71) μὴ τιμωρηθεῖεν παρὰ τῶν δυνατωτέρων (ἐρῶντες γὰρ, καὶ μὴ τυγχάνοντες τοῦ σκοποῦ, δόλους καὶ ἐπιβουλὰς θάνατον τίκτοντας κατεσκεύαζον, ὡς δηλοῦσι τὰ κατὰ τὸν Ἰωσήφ, ἢ τε κατὰ τὴν Σωσάνναν ἱστορία). ἤκε παιδεύων τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὁ θάνατος ἀρετωτέρος ἔστι τῆς κακίας, καὶ χρὴ μᾶλλον τοῦτον καταδέχεσθαι, ἢ τι τῶν αἰσχίστων δρᾶσαι τε καὶ παθεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς ἀναστάσεως ὀβησθήσεται· τὰ δὲ εἰς κολάσεις καταλήθουσι. venit (Christus), instituturus homines mortem esse admittamus, et illam potius libenti animo oppetendam, quam aliquid rerum turpissimarum vel faciamus vel patiamur. Nam mors quidem a resurrectione exstinguetur; probra autem illa in supplicia desinent.

CXLVII. — MARCIANO.

C

PMZ'. — MAPKIANQ.

In id quod scriptum est, « Nam si eis Jesus requiem præstitisset ⁸⁸. »

Εἰς τὸ γραμμένον, « Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν. »

Non de requie Hebræorum, quæ ipsis in Palestina contigit, parva per militiam Jesu filii Nave, divino Paulo fuit sermo (hujus enim nullam habuit rationem), sed ad eam quæ futura est respicit, et ad eam scopus sententiarum ipsius contendit. Hoc autem verum esse, ipse semet interpretatur, dicens: « Nam si eis Jesus (videlicet filius Nave seu Nun) requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur posthac die. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei ⁸⁹. » — « Si enim ipsis, inquit, ille requiem conciliasset, non certe David post multas generationes de requie disserens dixisset: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione ⁹⁰. » **497** « Quocirca, inquit, vera requies populo Dei; » hoc est illis qui postquam crediderunt, vitam quoque laudabilem adjunxerunt, reposita est, quæ non in Palestina, sed in Jerusalem supramundana est adornata.

Ὁὐ περὶ τῆς καταπαύσεως τῶν Ἑβραίων, τῆς γενομένης ἐν τῇ Παλαιστίνῃ διὰ τῆς Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ναυῆ στρατηγίας, τῷ θεσπισίῳ Παύλῳ ὁ λόγος· ἐκεῖνης γὰρ οὐδεὶς λόγος αὐτῷ· εἰς δὲ τὴν προσδοκωμένην ἔσεσθαι βλέπει, καὶ κατ' ἐκεῖνης ὁ τῶν νοημάτων σκοπὸς συντίθεται. Ὅτι δὲ τοῦτ' ἔστιν ἀληθές, αὐτὸς ἐαυτὸν ἐρμηνεύει λέγων· « Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς (ὄθλον δ' ἔτι ὁ τοῦ Ναυῆ) κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. Ἄρα ὑπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. » — « Εἰ γὰρ αὐτοὺς, φησὶν, ἐκεῖνος κατέπαυσεν, οὐκ ἂν ὁ Δαβὶδ μετὰ πολλὰς γενεὰς περὶ καταπαύσεως διαλεγόμενος ἔλεγε· Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκοούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ. » — « Οὐκοῦν, φησὶν, ἡ ἀληθινὴ ἀνάπαυσις τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, τοῦτ' ἔστι, τοῖς εὐδοκίμοις μετὰ τὴν πίστιν πολιτευσαμένοις, ἀπόκειται, οὐκ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπερκόσμῳ Ἱερουσαλὴμ εὐτρεπισθεῖσα.

⁸⁸ Hebr. iv, 8, 9. ⁸⁹ ibid. ⁹⁰ ibid: 6, 7.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(69) Pro ἤκεν idem cod. scribit ἤλθεν. Possin.

(70) οὗτοι idem mutat in οὕτως. Vers. seq. pro τὴν scribit τῆνδε. Id.

(71) Inter ἵνα et μὴ idem inserit μόνον. Vers. inde 3, pro κατεσκεύαζον habet κατεσκεύασαν. Vers. ult. ep. κολάσεις singulariter effert, κολάσιν. Id.

PMH'. — ΙΣΙΔΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (73).

Εἰς τὸ, « Καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται. »

Τί ἐστιν, [δ] ἔφη, τὸ, « Καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται; » Ἄκουε τοίνυν. Παρὰ τὸ εὖ λέγεσθαι ἐνταῦθα εἰρηγεται τὸ εὐλογεῖται, τοῦτ' ἐστὶν ἐπαινεῖται, ἐγκωμιάζεται παρὰ πῶν κολακευόντων αὐτὸν, καὶ ἐπιτριβόντων αὐτοῦ τὴν κακίαν, καὶ μὴ αἰσθησιν τῆς νόσου διὰ τῆς σιωπῆς ἐμποιῆσαι ἀνεχομένων· διὸ καὶ ἀνηκιστος ὁ τοιοῦτος εὐρίσκεται. Τῷ γὰρ μὴδ' αἰσθησιν τοῦ πάθους ἔχειν, θεραπείαν οὔτε ζητεῖ οὔτε προσίσταται. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ πάντων δεινότατον, ὅταν ἡ κακία ἐπαινεῖται, καὶ μὴδὲ κακία εἶναι νομίζεται. Διὸ χρὴ μάλιστα μὲν, εἰ δυνατὸν, διορθοῦν τὸν τοιοῦτον. Εἰ δὲ μὴ, μὴδὲ κολακεύειν, μὴδ' ἐπιτριβεῖν τὸ πάθος· ἀλλὰ τῇ σιωπῇ αἰσθησιν αὐτῷ τῆς πονηρίας ἐμποιεῖν. Εἰ δὲ μὴδὲ τοῦτο βούλοιοτ' τις ποιεῖν, φεύγειν προτροπάδην· ἵνα μὴ κοινῶς τῆς ἀδικίας διὰ τῆς κολακείας ὀφείλῃ, κοινῶς αὐτῷ κἂν ταῖς τιμωρίαις εὐρεθῇ. Ὅσπερ γὰρ (73) ὁ εἰς ἀρετὴν ἐν ἄγων στεφανοῦται, κἂν μὴδὲν ἀνύσῃ (τὸ γὰρ ἑαυτοῦ πεπλήρωκεν)· οὕτω καὶ ὁ εἰς ἀδικίαν ἀλείφων κολάζεται, κἂν μὴδὲν ἰσχύσῃ· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ καὶ οὗτος ἐποίησεν.

modum enim is, qui alteri ad virtutem accipendam sese ducem præbuerit, coronatur, tametsi nihil apud eum profecerit (nam quantum in se fuit, implevit): ita etiam punitur is, qui alterum ad in-

PMΘ'. — ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, » εἰς τὸν 51' ψαλμῶν.

Τὸ θήραμα, ὃ βέλτετε, ὃ θηρεῦσαι ποθεῖς, τοῖς μὲν συνετωτέροις ἐστὶ δυσθήρατον· τοῖς δὲ παχυτέροις ἀθήρατον. Ἐφης γάρ· Τί ἐστὶν· « Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός· δύο ταῦτα ἤκουσα; » Οἶμαι τοίνυν (ἐπειδὴ τοῦ νοήματος χρὴ ἀνοῖξαι τὰς θύρας, καὶ τοῖς συνετωτέροις κφεῖναι τὸ τὰ ἀδύνατα τοῦ ῥητοῦ κατοπτεῦσαι) οὕτως εἰρησθαι, ὡς ἂν τις εἴποι· Ὁ θεῖνα ἄπαξ μὲν μοι συνέτυχε· περὶ δὲ διαφόρων διελέχθη πραγμάτων. Οὗτος μὲν οὖν ὁ πρόχειρος νοῦς. Ὁ δὲ βαθύτερος καὶ εἰλικρινέστερος ἐν πάσαις μὲν διέσπασται ταῖς Γραφαῖς· ἐν δὲ ἡ δευτέρον μεταχειρισάμενος φράσῃ, εἰ καὶ ἐπὶ πολλὰς ἐστὶν ἐκδοχὰς τρέψαι τὴν διάνοιαν, ἐχομένας τῆς τοῦ Μελωδοῦ μεγαλονοίας. (74) Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Θεός τῷ Ἀδάμ· Ἐγὼ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· οὐ προσέθηκε δὲ, Ἀφανισθῆσθαι, οὐδὲ μὴ ἐπανελεύσῃ· ἐγὼ διὰ τοῦ ταῦτα παρασεσωπησθαι, τὴν ἀνάστασιν προσυπήκουσα. Ἐλπίδα γὰρ ἐπανόδου τῷ ἐξορίσῃ ἔδωκεν. Ἡ γὰρ ἀπόφραξις, μονότροπος εἶναι δοκοῦσα (75), ἐμφαίνει βασιλικὴν φιλανθρωπίαν, καὶ ἐπανόδου τίχτει ἐλπίδα. Καὶ Νινευθεῖται δὲ ἄνθρωποι βάρβαροι, σχεδὸν ἀπόφρασιν καθαρὰν δεξάμενοι, οὐδὲν βάρβαρον ἔπαθον, ἀλλ'

CXLVIII. — ISIDORO DIACONO.

In illud, « Et injuste agens in eo laudatur ⁶¹. »

Quæreas, quid sibi vellet illud, quod dicitur: « Et injuste agens in eo benedicitur. » Ausculta igitur. Benedicitur hoc loco deductum est ab eo quod est bene dicere, et valet idem quod laudatur, encomiis ornatur ab assentatoribus suis, qui improbitatem ipsius demulcent, ac ne sensum quidem morbi suo silentio ei ingenerare sustinent. Quæ causa quoque est, cur talis inveniatur incurabilis. Nam quia ne sensum quidem mali habet, curationem nec quærit, nec admittit. Atque hoc omnium est gravissimum, quando improbitas laudatur, ac ne quidem pro improbitate habetur. Quocirca maxime quidem in id incumbendum est, ut, si fieri potest, talem corrigamus. Sin minus, cavendum tamen omni studio, ne vel adulatione vel demulcendo malum foveamus: sed silentio saltem improbitatis sensum ipsi injiciamus. Quod si nec hoc quidem voluerit quis facere, contento cursu unicuique fugiendum est, ne injustitiæ particeps fieri per assentationem deprehensus eidem quoque in supplicis perferendis socius efficiatur. Quemad-

CXLIX. — HELIÆ DIACONO.

In illud, « Semel locutus est Deus, » in psalmum LXI.

Venatura illa, o bone, quam venari cupis, illis quidem qui sunt cordatiores, captu perdifficilis est; crassioribus autem ac pingulioribus captu impossibilis. Quæreas enim, quid sit illud: « Semel locutus est Deus, duo hæc audivi ⁶². » Arbitror igitur (quoniam intellectus januæ aperiendæ sunt, et intelligentioribus permittendum, ut impossibilia (vulgo) hujus dicti contemplantur) ita hoc dictum esse, ut si quis dicat: Ille semel quidem mihi occurrit; de diversis autem capitibus verba mecum communicavit. Hic sane obvius est sensus ejus dicti. Profundior autem atque sincerior in omnibus quidem Scripturis passim dispersus est: unum tamen duntaxat alterumve in manus sumptum commemorabo, quamvis in multis ac varios intellectus liceat vertere cogitationem, qui sint consentanei sublimibus Psalmographi sensibus. **498** Quoniam Adamo dixit Deus: « Terra es, et in terram reverteris ⁶³; » non addidit autem: In nihilum redigeris, neque iterum redibis; ego per id, quod ista silentio præterita sunt, subintellexi resurrectionem. Spem enim reversionis dedit exsulis.

⁶¹ Prov. xxiv, 25. ⁶² Psal. lxi, 12. ⁶³ Gen. iii, 19.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(72) In tit. διακόνῳ mutat in ἐπισκόπῳ codex Vat. 650. Vers. 5 ep. pro μὴ cod. idem habet μὴδὲ. Vers. seq. idem ex ἐμποιεῖσαι tollit ἐμ. Possin.
(75) Cod. Vat. addit καὶ. Id.

(74) Ante ἐπειδὴ εἶπεν supplet cod. Vatic. 650. ὅτι δὲ ῥ.
(75) Pro εἶναι δοκοῦσα idem simpliciter ponit οὔσα. Id.

Sententia enim quæ uniusmodi esse videtur, regiam simul indicat clementiam et humanitatem, et reditus gignit spem. Sed et Ninivitæ, quamvis barbari, nihil tamen barbari senserunt, pura æ præcisa ferme sententia accepta; sed cum cogitasset illud: « Adhuc tres dies, et Ninive evertetur⁶⁶, » ostendere divinam bonitatem; quippe sententia, quæ comminatione inevitabili plena videbatur, tacitam in se et latentem conditionem continebat, et quidem adjuncta dilatione occultatam: alioquin enim post tres dies non distulisset. Verum tale quiddam inuit: Tres dies expectabo vos (num sitis pœnitentiam acturi), pœnitentia acta pernicious quidem impendentem a se depulerunt; salutis vero fructum sunt adepti. Non enim unum quiddam (præcise) videbatur in se continere sententiam, sed duo capita: videlicet, aut supplicium impœnitentibus, aut pœnitentiam agentibus salutem. Quod quidem ita esse, ipse ostendit exitus, qui interpretationi potius quam verbis sententiæ consentaneus fuit.

CL. — NILAMMONI.

Ex priorè ad Corinthios. Quare dixerit Paulus, « Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Christum, et hunc crucifixum⁶⁷. »

Quæris, cur Paulus, relictis illis splendidis atque augustis, quæ de Christo annuntiabat, scripserit Corinthiis: « Non iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum. » Arbitror itaque, quia ipsa quoque illa, quæ probris plena videntur, maximo et robore et honore sciant, idecirco eum ista dixisse, tantum non edita voce proclamantem: Vincitum adhiētiam ecce in medium produco, ut posteaquam Olympia vicerit, clariori eum præconio ornem: vilissimam et contumelia plenam armaturam duci militiæ circumdo, ut tanto magis genat, qui morbo multitudinis deorum laborat, ubi tam vilibus armis se victum senserit.

CLI. — NILO.

Quid sit illud, « Qui in altis habitat, nonne videt⁶⁸? »

Quod scriptum est: « An qui alta incolit, non videt? » discendi cupiditate adductus per litteras ex me quæsisisti quid significet. Ausculta igitur. Qui excelsa habitat (hoc enim significat *vaŭwv*, incolens: unde et *vaŭs*, hoc est *vaδs*, derivatur, quorum utrumque templum denotat, quemadmodum ab *oŭ*-*kov*, quod est domus, descendit **499** verbum *oŭkœiv*, ita etiam a nomine *vaδs* verbum *vaŭſiv*) hic omnia intuetur, nec ipsum quidquam effugit. An igitur non videt, inquit, is qui excelsa inhabitat? pro eo quod est, certe videt. Quod Psalmorum auctor clarius dixit: « Qui in altis habitat, et humilia respicit⁶⁹. » Tres autem pueri omnium clarissime idem protulerunt: « Benedictus es, qui intueris abyssos: sedens super cherubin⁶⁸. » Nam

⁶⁶ Jon. iii, 4. ⁶⁷ I Cor. ii, 2. ⁶⁸ Eccl. xii, 25-27. ⁶⁹ Psal. cxii, 5, 6. ⁷⁰ Dan. iii, 58.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(76) Pro γέμουσα legit, πνέουσα. Vers. inde quinto οὐ γὰρ vertit in εἰ γάρ. Vers. seq. post ἀλλὰ δύο supplet ἐνέφηνεν. Possin.

A ἐνοήσαντες τὸ, « Ἐτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινεὺς καταστραφήσεται, » ἔτι ἐμφαίνει θεῖαν φιλανθρωπίαν (ἡ γὰρ ἀπόφασις, ἀπειλῆς ἀπαραιτήτου γέμουσα (76), αἰρεσιν λαμβάνουσαν εἶχε τῇ συνευγμένῃ ὑπερθέσει κεκυρμμένη. Οὐ γὰρ περιεῖχε. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας· ἀλλὰ τοιοῦτόν τι ἐστὶ· Τρεῖς ἡμέρας ἀνέχομαι ὑμῶν), καὶ γνωστραχῆσαντες, τὴν μὲν ἀπώλειαν διεκρούσαντο, τὴν δὲ σωτηρίαν ἐκαρπύσαντο. Οὐ γὰρ ἐν τι ἔχειν ἐδόκει ἡ ἀπόφασις· ἀλλὰ δύο, ἡ ἀμετανοήτους τιμωρίαν, ἡ μετανοοῦσε σωτηρίαν. Ὅπερ οὖν καὶ τὸ τέλος ἔδειξε, τῇ ἐρμηνείᾳ μᾶλλον τῆς ἀποφάσεως ἀκολουθήσαν.

B

PN'. — ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ (77).

Πρὸς Κορινθίους α'. Διὰ τί εἶπεν ὁ Παῦλος· « Οὐ γὰρ ἐκρινά τι εἶδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. »

Τίνος ἕνεκεν, φησὶ, τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα καὶ λαμπρὰ, ἃ περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀνεκήρυττεν ὁ Παῦλος παρεῖς, ἔγραψε Κορινθίοις· « Οὐκ ἐκρινά τι εἶδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον; » Οἶμαι τοίνυν, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἐπονεῖδιστα μεγίστης ἔδρουον βώμης τε καὶ τιμῆς· διὰ τοῦτο ἐφη ταῦτα, μονονουχὶ βῶων· Δεδεμένον εἰς μέσον φέρω τὸν ἀθλητήν, ἐν Ὀλυμπιονικίῳ γενόμενον σφοδρότερον ἀνακηρύξας, εὐτελεστάτην καὶ ὑβρεως μεστήν ἀνατίθηναι τῷ στρατηγῷ πανοπλίαν, ἵνα στενάξῃ κυκνοσάρον ὁ τὴν πολυθεῖαν νασῶν, ὅπλαις εὐτελέσει νενακῆ- μένος.

C

PNA'. — ΝΕΙΛΩ.

Τί ἐστίν, « Ἡ ὁ τὰ ὑψηλὰ ναίων, οὐκ ἐφορᾷ; »

Τὸ γεγραμμένον, « Ἡ ὁ τὰ ὑψηλὰ ναίων, οὐκ ἐφορᾷ; » μαθεῖν ἐθέλων γέγραπας. Ἄκουε τοίνυν. Ὁ τὰ ὑψηλὰ οἰκῶν (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ναίων, ἀφ' οὗ καὶ ὁ νεὼς, τοῦτ' ἐστὶν ὁ ναός· ὡσπερ γὰρ ἀπὸ τοῦ οἰκου τοὸ οἰκεῖν, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ ναοῦ τὸ ναίειν), οὗτος ἐφορᾷ πάντα, καὶ οὐδὲν αὐτὸν διαδιδράσκει. Ἡ οὖν οὐκ ἐφορᾷ, φησὶν, ὁ τὰ ὑψηλὰ οἰκῶν; ἀνεὶ τοῦ, Ναὶ, ἐφορᾷ. Ὅπερ ὁ Μελεθδὸς σαφέστερον εἶπεν· « Ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ. » Οἱ δὲ παῖδες οἱ τρεῖς σαφέστατα· Εὐλόγητός εἰ, ὁ βλέπων ἀβύσσους, καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ. Ὁ γὰρ ὑπερκείμενος, φησὶ, τῶν ἀνω δῆμων, οὐ παρορᾷ τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀοράτων δεσπόζων δυνάμεων, νεύμασιν ἡμερωτάτοις καὶ τὰ ἐν τοῖς βυθοῖς διοικεῖς.

D

(77) In titulo Νειλάμμωνι apponitur in cod. V. 650, διακόνω. Vers. 7 ante ἐφη idem addit αὐτὸ, et vers. 9 ἀνακηρύξας mutat in ἀνακηρύξῃς. Id.

tu, inquit, quamvis præsidens superioribus angelorum populis, non tamen contemnis, aut negligis nostram vilitatem, sed etiamsi invisibilibus imperites virtutibus, tamen nutibus benignissimis ea quoque gubernas, quæ in profundis sita sunt.

PNB. — ΔΙΑΥΜΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Εἰς τὸ, « Μακρόθυμος ἀνὴρ πολὺς ἐν φρονήσει. »

Τῷ ὄντι μακρόθυμος ἀνὴρ πολὺς ἐν φρονήσει. Ἐρρηται γὰρ παρὰ τὸ μακρὰν τινα καὶ μεγάλην ἔχειν ψυχὴν, καὶ ὑπὸ μηδεὸς ἐλεγχομένην· ἀλλὰ καὶ τὸν θυμὸν, τὸν πάντων παθῶν ὀξύτερον (78), τὸν καὶ τὰς ἐνοίας (79) λανθάνοντα, καὶ τοὺς λογισμοὺς προπηδῶντα, χαλινοῦν, καὶ εἰσω τῶν οἰκείων ὄρων συγκλείειν (80)· οὐ μεγαλόψυχου κατὰ ἀντιδιαστολήν καὶ τὸν μικρόψυχον ἔταξεν, εἰπών, « Ὁ δὲ ὀλιγόψυχος ἰσχυρῶς ἄφρων. » Ὁ γὰρ ὑπὸ πάντων διὰ μικροψυχίαν σαλευόμενος τῶν παθῶν, κομιδῆ ἔστιν ἄνους.

PNG. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (81).

Εἰς τὸ γεγραμμένον, « Ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἀστροῖς ἐνετειλάμην » καὶ εἰς τὸ, « Τὰ ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον » ὅπερ ἐστὶ τοῦ Ἰωβ.

Τὸ, « Ἐγὼ τοῖς ἀστροῖς ἐνετειλάμην, » συναπτόμενον τῷ, « Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ, » οὐδεμίαν μέμψιν ἢ παράδεισιν παρίστησιν. Εἰ μὲν γὰρ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου φαῖεν λελέχθαι τὸ, « Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ, » πευσόμεθα αὐτῶν, τίνος ἕνεκεν οὐ πανταχοῦ εἴρηται; Αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ πάντα συνέχων καὶ συγκροτῶν. Εἰ δ' ἐλεγχόμενοι φήσουσι, τὸν διατεταγμένον αὐτοῖς νόμον, ὅπως χρῆθῆεν, ἐνταῦθα δηλοῦσθαι, ἐπειδὴ περ ἐν γῆ παρεδάθη, φασί (82)· τίνος οὖν ἕνεκα ἐνταῦθα παράγεται τὸ, « Ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ; » Δείκνυται γὰρ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἀκολουθοῦντα, καὶ οὐ παραβάνοντα διδάταξιν. Εἰ δὲ τοῦτων οὕτω λεγομένων καὶ ἀποδειχθέντων, ἀπαιτηθεῖμεν ἡμεῖς. Τί δ' ἔστιν, « Ἄστρα οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ; » φαίμεν, ὅτι κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῶν φύσιν τὰ ἄστρα καθαρὰ ἔστιν, ὥσπερ καὶ γεγένηται παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ. Αὐτῷ δὲ τῷ ποιητῇ παραβαλλόμενα τοσοῦτον ἀπέχει, ὅσον μύρμηξ οὐρανοῦ (83), ἢ ἡλίου, ἢ τίνος τῶν ἄλλων κτισμάτων δι' ὃ οὐδ' ἀπολελυμένως εἶπεν, « οὐ καθαρὰ » τοῦτο γὰρ ἦν δεῖξαι αὐτὰ πταίοντα· ἀλλὰ προσέθηκεν, « ἐνώπιον αὐτοῦ. » Καὶ οὐ σύγκρισιν νοεῖτω (84) τὸ εἰρημένον, κατὰ τὸ ἀλλαχοῦ ῥηθέν,

⁸⁰ Prov. xvi, 32. ⁷⁰ Job ix, 7. ⁷¹ Job xxv, 5. ⁷² Psal. cxviii, 89.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Τὸν θυμὸν, τὸν πάντων παθῶν ὀξύτερον. D inseribitur in cod. Vat. 650. Vers. 4 ep. inter φαῖεν et λελέχθαι inserit idem ἐνταῦθα. POSSIN.

(82) Φασίεν idem mutat in φαίμεν. Vers. inde 4, ante διδάταξιν idem ponit τῆν. Ib.

(83) Pro οὐρανοῦ cod. Vatic. 650 habet ἄνω, hoc est ἀνθρώπου, quod sane crediderim archetypo congruere. Ib.

(84) Καὶ οὐ σύγκρισιν νοεῖτω. F. leg. Κατὰ οὖν σύγκρισιν. Vel, καὶ οὕτω σύγκρισιν νοεῖσθω. RITT. — Cod. Vatic. sic legit, ἵνα πρὸς παραβολὴν αὐτοῦ καὶ σύγκρισιν νοεῖται. POSSIN.

(80) Συγκλείειν. Deest fori. εἰδέναι. RITT.
(81) Non Ἰσιδώρῳ sed Ἰωάννη διακόνῳ hæc ep.

A CLII. — DYDIMO SCHOLASTICO.

In illud, « Longanimis vir multus in sapientia ⁸⁰. »

Revera vir longanimis multus in prudentia. Dictus enim est ex eo, quod amplum quemdam et magnum habeat animum, quique a nemine redargui possit; quin etiam iram, omnibus affectibus ac perturbationibus acriorem vehementioremque, et quæ cogitationes quoque lateat, et ratiocinationes saltu antevertat, freno compescere, intraque suos terminos concludere norit. Cui magnanimo ex adverso etiam opposuit pusillanimum, dicens: « Pusillanimus autem valde insipiens est. » Nam qui ob animi parvitatem ab omnibus animi perturbationibus agitur, vehementer excors est.

B CLIII. — ISIDORO DIACONO.

In id quod scriptum est, « Ego omnibus stellis præcepi ⁷⁰. » Et in illud, « Stellæ autem non sunt puræ in conspectu ejus ⁷¹, » quod est ex Jobo.

Dictum illud: « Ego astris mandavi, » conjunctum cum altero, « In sæculum, Domine, verbum tuum permanet in cælo ⁷²; » nullam reprehensionem aut transgressionem statuit. Nam si de Deo Verbo (sive Filio Dei) dicant prolatum esse illud, « In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cælo; » quæremus ex ipsis, cur non potius dictum sit: Ubique ipse enim est, qui omnia continet atque confirmat. Sin autem convicti dicent, constitutam ipsis legem, quomodo oporteat currere, hoc loco significari, quia in terra (lex divina) violata est, instabimus; quare ergo hic additur: « Astra autem non sunt munda in conspectu ejus? » Ostenduntur enim verbo ipsius obsequentia, nec transgredientia constitutionem sibi præfixam. Quod si his ita dictis ac demonstratis, a nobis exigatur interpretatio, ut dicamus, quidnam sibi velit illud: « Astra non sunt munda in conspectu ejus » dicemus: **500** Suxæ quidem naturæ ratione ac respectu astra sunt munda, qualia etiam a rerum opifice Deo facta sunt. Si vero cum ipso conditore conferantur, tantum (ab ejus puritate perfectioneque) absunt, quantum fornicata a cælo, aut sole, aut alia quapiam creatura. Quæ causa quoque est,

quod non absolute dixerit : « Non sunt munda ; » hoc enim nihil aliud esset, quam ostendere ea peccasse ; sed adjunxit : « In conspectu ejus. » Atque ita in comparatione hoc dictum intelligatur secundum id quod alibi dictum legimus, ad ipsum : « Ne intres in judicium cum servo tuo : quia non Nam justificabitur quidem omnis justus si per se paretur, aut ad ipsum collatione facta judicetur, nequaquam.

CLIV. — ANATOLIO DIACONO.

In illud, « Justitiam discite, qui inhabitatis ⁷⁵⁻⁷⁶.

Ad eos, qui in publico quidem magnifica (de virtute) verba crepant, et res divinas oratione exornant, sed clanculum alia omnia faciunt, velut ejusmodi hominibus, qui verbis potius quam factis philosophantur, grandiloquus ille Isaias quasi edita voce exclamat : « Discite bonum facere, qui inhabitatis terram ; compressus est enim impius. » Nam quia propheticis oculis prævidebat Salvatoris in carnem adventum, omni præstantiorem oratione, qui et infinita omnique admiratione majora bona hominum generi conciliavit ; et tyranno (diabolo) nervos incidit, idcirco clamabat : Discite justitiam facere. Cessavit enim tyrannus, nec amplius in omnem, qua viros qua feminas, impetum facit ; omniaque in tuto collocata sunt, exceptis illis, qui semetipsos sua sponte ejus subternunt nec potest, vi autem subigere amplius non potest.

CLV. — ORIONI MONACHO.

In illud, « Qui quæruni ex utero suo, et erudiuntur usque ad senectutem ⁷⁶. »

Dictum illud : « Qui quæruni ab utero, et erudiuntur, » concordat cum illo « Semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenire valentes ⁷⁷. » Nam quærentes, idem valet quod, interrogantes quidem et audientes, sed tamen cum ruditate atque ignorantia consenescentes : non quod per totam vitam fuerint discendi cupidi (tunc enim forte eos suscepisset ac probasset), non etiam quod sero et tarde didicerunt (nam et hæc secunda est virtus. Præstat enim ut simus tarde discentes quam semper ignorantes) **501** sed quia, cum semper se discere alimulent, studium vero sapientiæ a se repellant, germani imperitiæ alimni esse deprehendantur.

⁷⁵ Psal. cxlii, 2. ⁷⁶⁻⁷⁷ Isa. xxvi, 9. ⁷⁶ Prov. xlii, 6. ⁷⁷ II Timoth. iii, 7.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Inter καλὸν ποιεῖν et εὐνοικούντες hæc omnia inserenda supplet cod. Vat. 650, οὐ μόνον δὲ αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τὸ αὐτὸ παρακαλεῖται, Δικαιοσύνην μάθετε ποιεῖν. Possin.

(86) Pro πάντα idem cod. scribit ἅπαντες. Vers. seq. pro ἐκόντων habet ἔκοντί. Vers. pen. pro ἐκείνων ponit ἐκείνων. Is.

(87) Confer epist. 239 lib. ii. Hanc etiam sententiam, quod diabolus post Christi in carnem adventum fraude quidem ac dolo possit homines parum cautos decipere ac supplantare, vi autem subigere et superare non possit (quam et alibi habet), Isidorus a majore suo Chrysostomo mutuatus est. Sic enim ille in *Hexæmeteron* : Μηδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον

πρὸς αὐτόν· « Μη εἰσέλθῃς εἰς χρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιοθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. » Δικαιοθήσεται μὲν γὰρ πᾶς δίκαιος καθ' ἑαυτὸν κρινόμενος· αὐτῷ δὲ παραβαλλόμενος, ἢ πρὸς αὐτὸν κρινόμενος, οὐχί.

Justificabitur in conspectu tuo omnis vivens ⁷⁵. » ipsum judicetur : sin autem cum ipso (Deo) comparatur.

PNA'. — ANATOLIO ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Δικαιοσύνην μάθετε, οἱ ἐνοικούντες. »

Τοῖς μεγαληγοροῦσι μὲν ἐν τῷ φανερῷ καὶ τὰ θεῖα σεμνύνουσι, κρύβδην δὲ τάναντία πράττουσιν, ἕτε φιλοσοφοῦσιν ἐν λόγοις, ἀλλ' οὐκ ἐν ἔργοις, ὁ μεγαλόφωνος Ἡσαίας βοᾷ· « Μάθετε καλὸν ποιεῖν (85), οἱ ἐνοικούντες ἐπὶ τῆς γῆς· πέπαιται γὰρ ὁ ἀσεβῆς. » Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν πικρῆς κρείττονα λόγου τοῦ Σωτῆρος ἔνσαρκον εἶδεν ἐπιδημίαν, τὴν μυρία μὲν καὶ παντὸς ἐπέκεινα θαύματος ἀγαθὰ τῷ τῶν ἀνθρώπων κατορθώσαντων γένει, τὸν δὲ τύραννον ἐκνευρίσασαν, ἐβόα· Μάθετε δικαιοσύνην ποιεῖν. Πέπαιται γὰρ ὁ τύραννος, τοῦ κατὰ παντὸς καὶ πάσης χωρεῖν· καὶ ἐν ἀσφαλεῖ πάντα (86) εἰσὶ, πλὴν ἐκείνων, τῶν ἑαυτοῦς ἐκόντων ὑποκατακλιθέντων καὶ καθυποβαλλόντων τῇ ἐκείνου ἀπάτη. Ἀπατῆν γὰρ, ἀλλ' οὐκ ἐκδιάζεσθαι δύναται (87).

atque subijciunt deceptioni. Decipere enim homi-

PNE'. — ΩΡΙΩΝΙ (88) ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Εἰς τὸ, « Οἱ ἐρόμενοι ἐκ κοιλίας αὐτῶν, καὶ παιδευόμενοι ἕως γῆρας. »

Τὸ, « Ἐρόμενοι ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι, » συνῆδει τῷ, « Πάντοτε μαθάνοντες, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν δυνάμενοι. » Οἱ ἐρόμενοι γὰρ, τοῦτ' ἐστίν, ἐρόμενοι καὶ ἀκούοντες μὲν, τῇ δὲ ἀμαθίᾳ συγκαταγῆρασκοντες· οὐχ ὅτι δι' ὅλου τοῦ βίου φιλομαθεῖς ἦσαν (ἢ γὰρ ἂν αὐτοῦς ἀπεδέξατο), οὐχ ὅτι ὀψιμαθεῖς (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δευτέρα ἀρετὴ· κρεῖττον γὰρ ὀψιμαθεῖς, ἢ ἀμαθεῖς εἶναι [89]), ἀλλ' ὅτι ἀεὶ μαθάνειν προσποιούμενοι, τῇ δ' ἐπιθυμίᾳ τῆς σοφίας ἀπωθούμενοι, ἀπαιδευοῦσιν· ἐάλωσαν εἶναι γνήσια θρέμματα.

νομιζέτω τις ἱκανὸν εἶναι κωλύσαι τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν δύνασθαι· ἀλλ' ἀπατᾷ μὲν καὶ ὑποσκελίζει τοὺς ῥαθυμοτέρους, οὐ μὴν κωλύει καὶ βιάζεται· ἐκνευρίσασαν. RITT.

(88) Cod. Vatic. 650, Ἡρων. Vers. 1 ep. idem pro ἐρόμενοι legit ἐρώμενοι. Vers. 2 idem omittit, καί. Vers. 3 post ἔλθειν addit οὐ et sequens δυνάμενοι mutat in δύναται. Vers. 4 pro ἐρόμενοι scribit ἐρωτῶντες ὥστε μαθεῖν. Vers. inde secundo pro οὐχ ὅτι legit οὐδὲ ὅτι. Possin.

(89) Κρεῖττον γὰρ ὀψιμαθεῖς, ἢ ἀμαθεῖς εἶναι. Sententia est Isocratis in *Parænesi ad Demonicum*. RITT.

PNQ'. — ΕΠΙΚΤΗΤΩ (96).

Τί ἔστι, « Τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως, καὶ τὸ κόνδου τοῦ θυμοῦ. »

Τὸ ποτήριον πτώσεως καὶ κόνδου θυμοῦ τιμωρίας τοῖς πταίσασιν ἀπειλεῖ θεὸς εἰς διόρθωσιν, ποτὲ μὲν Βαβυλωνίοις, ποτὲ δὲ Ἀσσυριοῖς ἐγγειρίζων ἄπερ ἐκποθέντα ὑπὸ Ἑβραίων, αὐτοὺς μὲν ἐμάθυσε, βελτίονος δὲ ζωῆς οὐκ ἤξιωσεν. Ὁ δὲ Χριστὸς, ἐπὶ ξύλου ποτήριον πῶν. καὶ πικρὴν λάτρευσε, καὶ εὐφροσύνην ἐπήγαγεν.

PNZ'. — ΑΝΑΤΟΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τί ἔστι τὸ εἰρημένον, « Ἐπὶ πάσῃ ψυχῇ τετελευτηκυῖα οὐκ εἰσελεύσῃ. »

Τὸ, « Ἐπὶ ψυχῇ τετελευτηκυῖα οὐκ εἰσελεύσῃ, » βουλόμενος Ἰωῶς μαθεῖν γέγραφας. Ἄκουε τοίνυν. Ψυχῇ ἁμαρτησάσῃ μὴ κοινωθήσῃ. Ὅτι γὰρ τὸ, « οὐκ εἰσελεύσῃ, » μὴ κοινωθήσῃ, ἐστίν, ἄκουσον τί φησιν ἡ Σάρρα τῷ Ἀβραάμ. « Εἰσελθε εἰς (91) τὴν παιδίσκη μου, καὶ τεκνοποίησον ἐξ αὐτῆς. » Ὅτι δὲ νεκρὸν σῶμα οὐ μαινεῖ (τὰ γὰρ φυσικὰ ἀνάτλια), μάθε παρ' αὐτοῦ νομοθετήσαντος. Μωσῆος φημι, τοῦ διὰ σκιῶν καὶ συμβόλων τὴν ἀλήθειαν ὑπογράφαντος. Ἐκεῖνος γὰρ ὁ ταῦτα διαταξάμενος, τὰ ὅστι τῷ Ἰωσήφ περιέφερε. Πρὸς δὲ δικαίως ἂν τις εἴποι. Τί ποιεῖς, ὦ Μωσῆ; Τί πράττεις, ἃ κωλύεις; Τί ἐγγειρεῖς, οἷς ἀπαγορεύεις; μάλλον δὲ, τί πράττεις ἃ νόμῳ ἀπικήρυξας; γραφὴν σέ τις, ὡς εἶκοι, γράφαιτο (92), ὡς πρῶτον λύοντα τὸν νόμον. Οὐ λύω, φησιν, ἀλλὰ διὰ τούτου ἐμφαντῶ τὸ δηλούμενον διὰ τοῦ γράμματος πρᾶγμα περιεργάζεσθαι. Ἐγὼ γὰρ νεκρὸν σῶφρονα οὐκ οἶδα. ἐγὼ νεκρὸν τὸν τοὺς ἐπιβουλεύσαντας εὐεργετήσαντα οὐκ ἐπίσταμαι. ζῆ τῷ θεῷ, κἂν ἡμῖν τέως νεκρὸς (93) φαίνεται. Καὶ ἡμῖν δὲ παραινῶ, μὴ μόνον τὴν νεκρὰν φεύγειν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ἁμαρτάνουσι κοινωεῖν. Ἐὰ μὲν γὰρ φυσικὰ ἐλαττώματα (94), αἰτίας ἐξω ἐσχθήσονται. τὰ δὲ ἐκ προαιρέσεως, κατηγορίας καὶ τιμωρίας ἄξια. Καὶ εἰ βασανίσετε τὴν λέξιν, τοῦθ' εὐρήσετε. Οὐ γὰρ εἶπον. Ἐπὶ ἀνθρώπῳ, ἢ σώματι τετελευτηκῶτι, ἀλλ' ἐπὶ ψυχῇ. Ψυχὴ γὰρ ἁμαρτάνουσα, ἀποθάνεται. Εἰ γὰρ τὸ νεκρὸν σῶμα μολυσμὸς, πῶς καὶ Σολομῶν (χρὴ γὰρ καὶ ἡμᾶς προσθεῖναι τῇ Μωσῆος ἀπολογία) ἔλεγεν « Ἀγαθὸν τὸ πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον γέλωτος; Πῶς δὲ περιστολῆς καὶ ἐκκομιδῆς ἐτύγγανε τὰ σῶματα; Πῶς δὲ τῇ οἰκίᾳ (94') παρεδίδοτο, εἰ οὐδὲ

⁹⁰ Ezech. xxiii, 33. ⁹¹ Num. vi, 6. ⁹² Gen. xvi, 2.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Hæc epistola hic omittenda fuerat; exstat enim superius posita numero CXLIX, lib. I, pag. 69, ubi varias ejus lectiones ex cod. Alt. reddidimus. Possin.

(91) Cod. Vat. hic et infra, πρὸς. Id.

(92) Pro γράφαιτο idem cod. habet γράφεται. Ib.

(93) Pro his, κἂν ἡμῖν τέως νεκρὸς, cod. Vat. 650 sic habet, κἂν ἡμῖν τε ὡς νεκρὸς. Ib.

CLVI. — ΕΠΙΚΤΗΤΩ.

Quid sit illud, « Calicem ruinæ, et calicem furoris? »

Deus peccantibus poculum ruinæ et calicem indignationis ac ultionis ad correctionem ipsorum comminatur, alias quidem Babylonis, alias vero Assyrii in manus tradens, quæ ab Hebræis epota ipsos quidem inebriarunt; at meliore vita dignos non effecerunt. Christus autem cum in ligno poculum bibit, et amaritudinem sanavit, et lætitiæ adduxit.

CLVII. — ΑΝΑΤΟΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Quid sibi velit quod dictum est, « Super omni animæ mortua non ingredieris? »

Dictum illud: « Ad animam mortuam non intra bis, » ad me discendi, nisi fallor, studio perscripsisti. Ausculta igitur. Hoc vult dicere: Cum animæ mortua nihil tibi esto commercii. Nam quod illud « Non intrabis, » valeat idem quod, Non communicabis (vel, Nihil rei habebis cum ea), audi qui Sarra dicit Abrahamo: « Ingredere ad ancillam meam, et liberos ex ea procrea. » Quod autem corpus mortuum neminem polluat (naturales enim res extra culpam sunt), disce a legislatore ipso, Mose, inquam, qui per umbras et symbola veritatem adumbravit. Nam ille ipse, qui hæc præcepit, ossa Josephi (ex Ægypto ablata) circumvectavit. Ad quem non injuria quis dixerit: Quid agis, o Moyses? Quid ita facis ipse quæ prohibes aliis? Quid ea aggrederis, quibus interdicitis? Imo etiam quid facis ea quæ lege lata vetuisti? Dicam tibi quispiam scripturus videtur, tanquam ei qui primus omnium violes legem. Non violo, non solvo, inquit, legem a me latam; sed per hoc ostendo, rem ipsam, quæ per Scripturam ac verba legis significatur, diligenter esse attendendam. Ego enim eum qui castitatem coluit, pro mortuo non habeo: Ego eum, qui fratres, a quibus insidiæ sibi structæ fuerant, beneficiis affectit, defunctum nescio. Vivit Deo, ut nobis interim ad tempus videatur esse mortuus. Sed et vobis hortator sum vosque sedulo moneo, ut non solum fugiatis peccatum, rem videlicet mortuam et mortis conciliatricem, verum etiam ut ne cum peccantibus quidem ullum habeatis commercium. Nam naturales quidem defectus extra culpam et crimen versantur: atqui ex libera voluntatis electione profisciscuntur, illi demum accusationem et animadver-

(94) Pro ἐλαττώματα idem cod. ponit ἁμαρτήματα, et vers. post 2, pro βασανίσετε ponit βασανίσσητε.

(94') Omnino legendum τῇ ὁσίᾳ, ut supra lib. II, epist. 146, ubi male in edit. Paris. legebatur οὐσίας, nec melius in Bavar. cod. θείας, cum verum sit, τὰ τῆς ὁσίας αὐτῆς διέφθαρται δίκαια. Integrum et incorruptum mansit hoc nomen apud eundem Isidorum lib. II epist. 253, οὐδὲ τὴν ὁσίαν αὐτῆν αἰ-

slonem merentur. Atque hanc meam fuisse men- **A** τὸ δόσιον τὰ σώματα ὅσιον εἶναι ἐνόμιζε; Ἡὼς δὲ tem, inveuietis facile, si verba, quibus usus sum, τὸ σῶμα Ἐλισσαίου, νεκρὸν ὄν, νεκρὸν ἀνέστησεν; probe examinaveritis. Non enim dixi, **502** Ad hominem, vel ad corpus mortuum, sed *animam*. Anima namque peccans morietur. Nam si mortuum corpus sive cadaver ipsum per se pollutio et inquinamentum est, quomodo, quæso, et Salomon (nam et huic oportet nos ad Mosis defensionem adjungere) dixit: « Melius est ingredi in domum luctus, quam in domum risus⁸¹? Qui si quoque quod corpora defunctorum curam et sepulturam atque exsequias consequantur a viventibus? Quomodo item justa mortuis fieri tradidit, si nefas esse existimavit ut justa corporibus persolvantur? Denique qui factum, quod Elisæi mortuum corpus mortuum alium excitavit⁸², si cadavera omnino sunt inquinata.

CLVIII. — NILO.

In illud (Salomonis): « Septies cadet justus⁸³. »

Illud, « Septies cadet justus, » non simpliciter atque absolute dictum est; sed ideo, quia qui legitime certat, necessario etiam athleticè cadit. Hoc autem **B** non omnino atque indistincte efficit, ut quis succumbat et victoriam adversario tradat, sed contra sæpe victoriam parit. Multi namque postquam ceciderant, eorum vires, qui stare videbantur, enervarunt, totum ipsorum corpus pede supplantum humi prosternentes, atque ita ereptam eis victoriam in se transferentes. Ideoque non solum dixit justum cadere, sed addidit, ipsum etiam resurgere, nimirum ut coronam a victore reportatam simul indicaret. Quod si etiam ubi cecidit homo, celeriter resipiscit atque ad sanam mentem redit, hunc optimum esse noveris.

CLIX. — EUTONIO DIACONO.

In illud (Christi dictum): « Luceat lux vestra⁸⁴. » Et quod hoc non sit contrarium alteri dicto: « Attendite eleemosynam vestram⁸⁵ » et quæ sequuntur.

Qui bonis operibus student, his sane lucro cedit, si id facientes manifesto appareant oculis hominum; unde et Salvator ait: « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. » Quia vero nonnulli non ad Dominicam respiciunt vocem, sed ad suam gloriam, idcirco hanc addidit admonitionem: « Cavete ne eleemosynam vestram faciat coram hominibus. Sin autem aliter, mercedem non habetis: » prioribus quidem verbis benignitatem et virtutis amore significans, quæ res ne quidem si velint illi qui agunt, occultari potest. Per posteriora autem gloriæ studium reprimens; et per illa quidem malitiam, per ista vero ostentationem prohibens. Neque enim hoc illi est contrarium, **D** sed vitia quæ virtutibus quasi affixa sunt et insidiantur, prohibet. Virtus enim omnis ea **503** demum quæ absque ostentatione facta est, virtus proprie et dicitur et est. Si vero etiam ad gloriæ stu-

PNH. — ΝΕΙΛΩ.

Εἰς τὸ, « Ἐπτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος. »

Τὸ, « Ἐπτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος, » εἴρηται οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νομίμως παλαιῶν, ἀναγκαίως καὶ ἀθλητικῶς πίπτει. Τοῦτο δὲ οὐ πάντως ἦτης ἐστὶν αἰτίον· ἀλλὰ πολλὰκις καὶ νίκης. Πολλοὶ γὰρ πεπτωχότες, τῶν δοκούντων ἐστάναι τὴν δύναμιν ἐξενεύρισαν, διὰ τοῦ ποδὸς ἄπαν τὸ σῶμα εἰς τοῦδαφος βίβαντες, καὶ τὴν νίκην ἀρπάσαντες. Διὸ οὐ μόνον οὗτοι πεσεῖται εἶπεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναστήσεται προστέθεικεν (95), ἵνα τὸν στέφανον μνηύσῃ. Εἰ δὲ καὶ οὗτοι πταίσει ὁ ἄνθρωπος, θάπτον ἀνανθήσει, ὡς ἄριστος ἐπιστήσων.

PNΘ. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν. » Καὶ οὐκ ἐστὶ τοῦτο ἑναντίον τῷ, « Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Τοῖς μὲν ἐπὶ τῶν χρηστῶν διατρέβουσι ἔργων, τὸ φανεροῦς εἶναι τοῦτο ποιούντας, εἰς κέρδος τελεῖ· διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἔφη: « Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ἐπειδὴ δὲ τινες οὐ πρὸς τὴν ἀσποτικὴν ἀφορῶσι φωνήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑαυτῶν (96) παραίνεσιν· « Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν, μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε: » διὰ μὲν τῶν προτέρων τὸ ἐπεικὲς καὶ φιλάγαθον ἐμφαίνων, ὅπερ οὐδὲ βουλομένων τῶν πραττόντων κρῦπτεσθαι δύναται· διὰ δὲ τῶν δευτέρων τὴν φιλοδοξίαν ἀναστέλλων. Καὶ δι' ἐκείνων μὲν, τὴν κακίαν, διὰ δὲ τούτων, τὴν ἐπίδειξιν κωλύων. Οὐ γὰρ ἑναντίον ἐστὶ τοῦτ' ἐκεῖνο· ἀλλὰ τὰς παραπεπηγυίας καὶ ἐφέδρους κακίας ταῖς ἀρεταῖς κωλύει. Ἀρετὴ γὰρ πᾶσα ἀνεπιδειξέως γινομένη, ἀρετὴ ἂν κυρίως καλοῖτο καὶ εἴη. Εἰ δὲ καὶ πρὸς φιλοδοξίαν ἐλκυσθεῖη, καὶ τὸ εἶναι εὐλαρι-

⁸¹ Eccle. vii, 3. ⁸² IV Reg. iv, 35, 36. ⁸³ Prov. xiv, 16. ⁸⁴ Matth. v, 16. ⁸⁵ Matth. vi, 2.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

δεῖται. Snidas: Ὅσα, ἢ ἐπὶ θανάτῳ τιμῇ, ἢ ἡμέρᾳ ὄσαν, κηδεῖαν, τὴν ἐπὶ νεκροῖς τιμῆν. Ex his igitur verissima probatur conjectura nostra: quam etiam confirmant [cod. Vat. 650 ap. post.] sequentia: εἰ οὐδὲ τὸ δόσιον τὰ σώματα ὅσιον εἶναι ἐνόμιζε, ubi notandum πολιτιστικόν. RITT.

(95) Προστέθεικεν mutat in προσέθηκεν cod.

Vatic. 650 et vers. 5 ὅτε in ὅτι. Possin.

(96) Πρὸς τὴν ἑαυτῶν. Videtur tale quid deesse, δόξαν, ταύτην προσέθηκε τὴν παραίν., atque ita interpretatus sum quasi hæc adessent, poscentem sententiæ integritate. RITT. — Cod. Vat. 650 mutat φωνήν in δόξαν et παραίνεσιν in παρήνεσε. Mox pro ἐλεημοσύνην legit δικαιοσύνην. Possin.

νῆς ἀρετῆ ἀπόλλυσι. Σιωπῶ γάρ, ὅτι οἱ μετ' ἐπιδεί-
ξεων ἐλεοῦντες, οὐ καλοκάγαθία τοῦτο δρῶσιν, ἀλλὰ
τὰς ἀλλοτρίας ἐκπομπεύοντες συμφοράς. Ἐλεήμο-
νες γάρ καλεῖσθαι γλιχόμενοι, τὰς ἀλλοτρίας οὐ παρ-
αιτοῦνται ἐκτραγηδεῖν δυσημερίας. Τὸ γάρ,
« Λαμφάτω τὸ φῶς ὑμῶν, » εἰρηται, οὐχ ἴν' ἡμεῖς
ἐναδρυνώμεθα, ἀλλ' ὡς τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου σιγηθῆναι
μὴ ἀνεχομένου, κἂν οἱ ποιοῦντες κρύπτωσιν. Ὅνπερ
γάρ τρόπον λαμπάς ἐν ἀτελήνῃ νυκτὶ φανεῖσα, αὐ-
τομάτως τὰς ὄψεις ἐπάγεται· οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ
ἀκόντων τῶν κεκτημένων πάντας φωτίζειν πέφυκεν.

ΠΞ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὶ ἔστι· « Καὶ ἐκσπάσω ἐξ αὐτῶν καρδίαν λιθί-
νην, καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην. »

Τὸ μὲν, « Ἐκσπάσω ἐξ αὐτῶν » (ἔηλον δὲ ὅτι τῶν
ἐκουσῶς προϊόντων τῆ θεῖα παιδεύσει) « τὴν λιθίνην
καρδίαν, » τὴν ἀναίσθητον καὶ ἀνάγγιτον τῆς ψυχῆς
μηνύει· ἔξιν, τὴν τοῖς θεοῖς ἀντιπράττουσαν νόμοις·
τὸ δὲ, « Καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην, » τὴν
εὐεικτον (97) καὶ πειθήνιον, καὶ τοῖς πνευματικοῖς
ἐφικουσαν | θεσμοῖς· ἐξ ὧν καὶ ὁ περιώνυμος τῆς
ἀρετῆς πέφυκε τίκτεσθαι χορός. Εἰ δὲ καὶ διὰ
παραδειγμάτων βούλει τοῦτο μαθεῖν, ἀκουε· ὅτι
ὡσπερ γραμματικοὶ καὶ σοφισταί, τοὺς παῖδας δεχό-
μενοι ῥυπίνοντας, καθάραντας ἀποπέμπουσιν, οὐ τὰς
γλώττας ἀνηθῶντες (98) (οὐ γὰρ οἶόν τε), ἀλλὰ
τέχνην ἐντιθέοντες· οὐδὲ τὰς ψυχὰς ἀλλάττοντες, τὴν
δὲ ῥαθυμίαν ἰκθάλλοντες· οὕτω καὶ ἡ θεῖα σοφία

τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀγνοίαν ἐξοστρακίζουσα, σύνεσιν
καὶ ἐπιστήμην ἐντιθίσιν.

viam exterminantes : ita etiam divina sapientia
exsilio damnans, intelligentiam et scientiam in animos
introducitur.

ΠΞΑ. — ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ, « Παρέστη πάση ὀδῶ οὐκ ἀγαθῇ, » καὶ εἰς
τὸ, « Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐβλόγη-
θήσεται. »

Τὸ μὲν, « Παρέστη πάση ὀδῶ οὐκ ἀγαθῇ, » περὶ
ἀμαρτωλοῦ εἰρημένον ἀνδρὸς, ἐβοήθησεν ἔστι, συν-
ηγόρησεν, ἐδικαιολογήσατο. Ὅσπερ γὰρ ἀμαχος
ῥήτωρ τοῖς δικάζουσι παρεστὼς, ὑπὲρ τῶν βοηθείας
δεομένων τὴν οἰκείαν κινεῖ τέχνην· οὕτω κάκεινος
παντὶ σθένει τῇ κακίᾳ συνηγορῆσαι οὐ παρητήσατο.
Τὸ δὲ, « Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογη-
θήσεται, » περὶ κακίστου πάλιν ἀνδρὸς εἰρημένον,
τοιοῦτόν ἐστιν· Εὐ λεχθήσεται, ἀντι τοῦ, ἐπαινεθή-
σεται, ἐγκωμισθήσεται, μακαρισθήσεται. Ἡ γὰρ
εὐλογία, παρὰ τὸ εὐ λέγειν, τὴν εὐφημίαν μηνύει.
Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ, τῷ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων
αὐτοῖς διεφθάρθαι, ἐπαινοῦσι καὶ μακαρίζουσι τοὺς
ταλανίζεσθαι καὶ θρηνηθεῖσθαι δικαίους ὄντας, διὰ τὸ
πλούτῳ κομᾶν, καὶ τρυφῆς ἀπολαύειν, κἂν μυρία

diu trahatur, etiam hoc ipsum perdit, quod sit
virtus sincera. Taceo enim, quod illi, qui cum
ostentatione opera misericordiae exercent, non tam
virtutis ac honesti amore id faciunt, quam alienas
divulgant calamitates. Dum enim misericordes vo-
cari cupiunt, alienas miseriae propalare non verentur.
Illud enim, « Luceat lux vestra, » dictum est,
non ut nosmetipsos jactemus, sed quia bonum opus
tacere se non patitur, etiamsi id occultent ii qui
faciunt. Quemadmodum enim fax in illumi nocte
apparens, sua sponte oculos ad se allicit : sic et
virtus quamvis invidis ac nolentibus suis possessor-
ibus omnes homines illuminare apta et nata est.

CLX. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Quid sit illud : « Et auferam ab ipsis cor lapideum,
et dabo ipsis cor carneum ⁹⁶. »

Dictum illud : « Auferam ab ipsis (videlicet, qui
divinae institutioni sponte obsequuntur, seseque ac-
commodant) cor lapideum, » indicat habitum animae
sensus ac doloris omnis expertem, planeque stuper-
dum, et divinis legibus repugnantem. Quod autem
sequitur : « Et dabo ipsis cor carneum, » signifi-
cat habitum animi facile cedentem atque obsequen-
tem, et spiritualibus sanctionibus se submittentem :
unde etiam celebris ille virtutis chorus gigni solet.
Quod si per exempla quoque hoc discere cupis,
ausculta. Quemadmodum grammatici et sophistae
pueros, quos sordidos acceperunt in disciplinam,
mundatos remittunt, non quidem linguas eorum ite-
rum juvenescere facientes (neque enim id fieri po-
test per rerum naturam), sed artem ipsis inseren-
tes : neque animas eorum immutantes, sed igna-
improbritatem ignorantiamque expellens et velut

CLXI. — ARTEMIDORO PRESBYTERO.

In illud : « Astitit omni viae non bonae ⁹⁷. » Et in
illud : « Anima ejus in vita ejus benedicetur ⁹⁸. »

Illud quidem dictum : « Astitit omni viae non
bonae, » de homine peccatore dictum est, auxilium
opemve tulit, vel patrocinium praebuit, vel advoca-
tionem praestitit. Quemadmodum enim inexpugna-
bilis orator, qui litigantibus assistit, artificium suum
pro illis, qui auxilio suo indigent, experitur : sic
etiam ille improbitati patrocinium accommodare
omnibus viribus non recusat. Porro illud : « Anima
ejus in vita ipsius benedicetur, » iterum de pes-
simo homine dictum est, hujusmodi : 504 Bene-
dicetur, pro eo quod est, laudabitur, encomiis orna-
bitur, beatus praedicabitur. Benedictio enim, a bene
dicendo deductum nomen nihil aliud quam laudem
significat. Nam quia multi, quod judicium de rebus
habeant corruptum, laudant et beatos praedicant

⁹⁶ Ezech. xi, 19. ⁹⁷ Psal. xxxiv, 5. ⁹⁸ Psal. xlviii, 19.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(97) Pro εὐεικτον scribit ενεικτον cod. Vat. 650,
et vers. seq. χρησμοῖς pro θεσμοῖς. Possin.

(98) Pro ἀνηθῶντες idem cod. habet ἀμείβοντας
et vers. post 2, pro ῥαθυμίαν, ἀμαθίαν. Id.

eos, qui pro miseris potius habendi ac deflendi erant, ideo quod divitiis floreat, et deliciis perfrauantur, et infinita designent mala, non cogitantes, quod paulo post rationem reposcentur ac poenas exigentur; sed in presentem duntaxat fruitionem respicientes: eam ob rem corruptum horum hominum iudicium reprehendens Psalmorum auctor, et quia non solum non objurgant peccantes, neque tantum adulantur ipsis; verum etiam, si opus sit, ut etiam in illorum gratiam malo afficiant virtutem ipsam, id faciunt, dixit: « Anima ejus in vita sua benedicetur. » Quia vero dictum est in vita, hinc datur intelligi, quia mortem ergo supplicio afficitur; hoc enim id quoque indicat, quod sequitur: « Ingredietur enim in generationem patrum suorum. » Qui vero ingreditur, is non in nihilum redigitur (sicut nonnullorum fert opinio), sed in loco quodam concludetur, in quo nimirum in sæculum non conspiciet lucem. In tenebris namque perenniibus una cum laudatoribus suis tenebitur constri-

δρῶν κακὰ, ὧν καὶ μικρὸν ὑστερον ἀπαιτηθήσονται δίκας οὐκ ἐνοοῦντες (99), ἀλλὰ τὴν παρούσαν ἀπόλαυσιν βλέποντες· τὴν τούτων κρίσιν τὴν διεφθαρμένην κωμῶδῶν ὁ Μελῳδός, καὶ ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐπιτιμῶσι τοῖς ἁμαρτάνουσιν, οὐδὲ μόνον κολακεύουσιν· ἀλλ' εἰ δέοι πρὸς χάριν ἐκείνων καὶ αὐτὴν κακῶναι τὴν ἀρετὴν, κακίζουσι δέ (1)· ἔφη, ὅτι « Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται. » Εἰ δὲ καὶ τὸ, ἐν τῇ ζωῇ, εἰρηται· μετὰ θάνατον γὰρ κολασθήσεται· τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἐξῆς μὴνύει· « Εἰσελεύσεται γὰρ εἰς γενεὰν πατέρων αὐτοῦ. » Ὅ δὲ εἰσελευσόμενος, οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρεῖ, ὡς οἴονται τινες· ἀλλ' ἐν χώρῳ κατακλισθήσεται, ἐν ᾧ δηλονότι ἕως αἰῶνος οὐκ ἔσται φῶς· ἐν γὰρ τῷ σκότῳ τῷ ἀσθέστῳ μετὰ τῶν ἐγκωμιασάντων καθειρχθήσεται, δίκας ὧν ἔβρασαν ἀπαιτηθῶμενος.

CLXII. — OPHELIO GRAMMATICO.

Quo pacto sit intelligendum illud, « Edite illud cum festinatione ».

Quod sancitum est lege: « Comedit Pascha cum festinatione, » id nonnulli, ut videtur, existimant sic dictum esse ideo, quia Judæis celeriter ex Ægypto excedendum erat. Intelligant sane etiam eo modo, per me licet (agrestis enim est hominis sapientia, contendere de iis rebus, quæ auditoribus nullam allaturæ sint noxam): videtur autem studium esse actio ante actionem (sive accuratissima actio). Quocirca etiam σπουδαῖοι hoc est studiosi vocantur virtute celebres, et improbis ex adverso opponuntur. Ejusque rei auctor certissimus est Isocrates, quem tu sursum ac deorsum volutans admiraris, ad Dæmonium scribens in hæc verba: « Improbiorum quidem familiaritates breve tempus dirimit; bonorum autem virorum (sive studiosorum) ne quidem ullum ævum deleverit. » Oportet igitur studiosum esse, hoc est virtutis amantem, eum, qui Norunt autem quod dicitur illi qui sacris initiati sunt, secundum legislatoris sanctionem.

CLXIII. — EULOGIO.

Contra Origenem.

Quod de animarum lapsu traditum est ab Origene, D

Exod. xii, 11.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(99) Hæc melius ordinata et emendatiora suggerit cod. Vat. 650. Ed. Paris., καὶ μυρία δρῶντας κ. οὐχ ὧν μ. ὑστ. ἀπ. δίκας ἐνοοῦντες. Editt.

(1) Post. κακίζουσι idem cod. tollit δέ. Vers. post 2 pro εἰ δὲ legit εὐ δὲ et paulo post εἰρηται mutat in εἰρησθαι. POSSIN.

(2) Ἄγροικον γὰρ ἐστὶ σοφία, φιλονεικεῖν περὶ τῶν μηδεμίαν βλάβην τοῖς ἀκροαταῖς οἰσόντων. F. leg. σοφιάς [sic cod. Vat.]. Hac autem sapientia omni ævo nimis multi mortales præditi fuerunt, ἀγροικόσοφοι: qua compositione utitur Isidor. lib. ii, epist. 99. RITT.

(3) Σπουδῆ πρᾶξις... πρὸ πράξεως. Elegantissima delinutio, qualis illa, Χεῖρ ἐστὶν ὄργανον πρὸ ὄργα-

PEF. — OPHELIO GRAMMATICO.

Πῶς νοητέον τὸ. « Ἐδῶσθε αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς. »

Τὸ τεθεσπισθαι· « Φάγεσθε τὸ Πάσχα μετὰ σπουδῆς. » ἐνόμισαν τινες, ὡς ἱοικε, λελέχθαι, διὰ τὸ ὀξέως χρῆναι ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐκφοιτῆσαι. Νοεῖ- τωσαν μὲν οὖν καὶ οὕτως (ἀγροίκου γὰρ ἐστὶ σοφία, φιλονεικεῖν περὶ τῶν μηδεμίαν βλάβην τοῖς ἀκροαταῖς οἰσόντων [2])· κινδυνεύει δὲ ἡ σπουδῆ πρᾶξις εἶναι πρὸ πράξεως (3). Διὸ καὶ σπουδαῖοι καλοῦνται οἱ εὐδόκιμοι· καὶ τοῖς φαύλοις ἀντιδιαστέλλονται. Καὶ τοῦτο ἐγγυᾶται Ἰσοκράτης, ὁ ἄνω καὶ κάτω παρὰ σοῦ θαυμαζόμενος, γράφων πρὸς Δημόνικον· « Τὰς μὲν τῶν φαύλων συνηθείας ὀλίγος χρόνος διέλυσε· τὰς δὲ τῶν σπουδαίων, οὐδ' ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψει. » Σπουδαῖον οὖν χρὴ τυγχάνειν, τοῦτ' ἐστὶ φιλάρετον (4), τὸν μέλλοντα ἐσθλεῖν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν Πάσχα. Ἰσασί δ' οἱ μῦστα τὸ λεγόμενον, κατὰ τὴν τοῦ νομοθέτου πνευματικὴν διὰταξιν.

divinum et verum Pascha digne velit comedere.

PEF. — EYAOΓIQ.

Κατὰ Ὀριγέτους.

Τὸν περὶ τῆς τῶν ψυχῶν (5) ἐκπτώσεως λόγον, ἀληθῆ

ων. Sic studium definit Cic. lib. i *De inventione*, quod sit animi assidua et vehemens ad aliquam rem applicata magna cum voluntate occupatio. Id. — Inter πράξεως et διδῆσθαι omnia inserenda suggerit cod. Vatic. 650, συγγένειαν σώζουσαι πρὸς τὴν παρασκευῆν, ἥτις ἐστὶ κυρίως πρᾶξις πρὸ πράξεως. POSSIN.

(4) Σπουδαῖον... τοῦτέστι φιλάρετον. Sic studiosum etiam Cornificius ad Herennium ead. significatione dixit. RITT.

(5) Hæc verba, τῶν ψυχῶν, quæ in edit. Paris. deerant, supplemus ex codice Vaticano 650. Editt.

μὲν, ὡς οἶμαι, οὐκ ὄντα, πιθανὸν δὲ δοκοῦντα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, δύο δὲ (6), κατὰ γε τὸν ἡμέτερον λογισμὸν, ἀνατρέπιν δοκεῖ· ἐν μὲν, τὸ μὴ σαφῶς κεκηρῦχθαι ἐν ταῖς Γραφαῖς· δεύτερον δὲ, ἡ ἄκρατος λήθη. Οὐ συνορώσα γάρ (7), πόλον ἔμελλε τίχτεσθαι, σκάνδαλον ἐκ τοῦ διαβρήθην κηρυχθῆναι· ῥθον γάρ ἐπι τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπαλινδρόμει κατὰστασιν· ἦν καταπεσοῦσα (8) τοῦτο μαθοῦσα ψυχῇ, τίς ἡ ἄκρατος αὐτῆ καὶ βαθεῖα λήθη, ὡς μὴδὲν αὐτῆ τῶν ἐκείσε μεμνησθαι, καίτοι μνημονεύουσα, ἀνέδραμεν ἂν τὴν ταχίστην, θῶν ἐξέπεσεν, καὶ εἰ μυρίους ἐχρῆν ὑποστῆναι πόνους. Καὶ γὰρ εἰ βασιλέως υἱός, ἀπὸ ῥαθυμίας (9) τῆς βασιλικῆς μὲν δόξης ἐκπέσει, μετὰ ληστῶν δὲ καὶ ἀνδροφόνων συνδιατρέβειν ἔλοιτο, ἡ μνήμη τῆς πρώτης εὐήμερίας δυνήσεται ἀπόνως· τάχιστα ἐπαναγαγεῖν ἐπὶ τὴν πατρίαν ἀξίαν. Εἰ δὲ παντελῶς ἀποσθεσθεῖ ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἡ προτέρα μνήμη, οὔτε βαρεῖαν διατηθήσεται (10) τὴν μετὰ τῶν ληστῶν διαγωγὴν, ἀλλὰ καὶ ἥδιστα αὐτοῖς συνδιατρέβει· οὔτε τι πράξοι τῶν ἐπαναγαγεῖν αὐτὸν δυναμένων ἐφ' ἦν μηδ' οἶδε βασιλείαν· μὴ πράττων δὲ τὰ φέροντα αὐτὸν ἐκείσε, οὐκ ἂν ἐπανέλθοι ποτέ. Ὁ μὲν οὖν τῆς μνήμης λόγος, εἴγ' ἀληθῆς ἦν ἡ ἐκπτώσις, πάντας ἀνθρώπους ἤλασεν (11) ἐπὶ τὴν ἐπάνοδον· ἡ δὲ σαφῆς τῶν Γραφῶν διδασκαλία πλέον ἂν ἐθεθαίωσε. Πιστεύομεν δὲ ἄλλα τινὰ μείζονα ἡμῶν ὄντα τῆς ἀξίας ἀποκεκρῦφθαι· ἀλλ' αὐτῆ, ὡς γε οἶμαι, φαίνεται ὠφελιμωτάτη, τὸ μὴδὲ ὀπότερον γενηθῆσθαι, πολλὰ δόγματα εἰς τὸν βίον εἰσεκώμασε τὸν ἡμέτερον. Οἱ μὲν γὰρ ὄλονται (12), σθένυσθαι μετὰ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν· οἱ δὲ ὅτι ἀπολαύσονται μόνον τῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ καλῶν παρήχθησαν εἰς τὸν βίον· καὶ οἱ μὲν αὐτοματισμὸν ἐφαντάσθησαν· οἱ δὲ εἰμαρμένη καὶ γενέσει καὶ τύχῃ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπέτρεψαν· καὶ οἱ μὲν γεννητῶν (13) εἶναι τὸν κόσμον ἀπεφῆναντο (14)· οἱ δὲ τὸν μὲν οὐρανὸν προνοίας ἤξισθησαν· τὴν δὲ γῆν οὐχί· οἱ δ' ὑπὸ τῆς κακίας τὸ σῶμα πεπλάσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι ἀρετῆς ὄργανον εἶναι· καὶ ἄλλα μυρία· ἄπερ, ἡ μὴ τὸ λογίδιον μηχανῶμεν, παραλείψω. Ταῦτα δὲ πάντα ἐσθέσθη (15), ἦν ἡ μνήμη τῆς προτέρας καταστάσεως ἐνυπῆρχε τῆ ψυχῆ, εἴγε ἀληθῆς ἦν ὁ τῆς ἐκπτώσεως λόγος, καὶ εἰ ἐν τοῖς ἱεροῖς χρησιμοῖς σαφέστατα ἐκηρύχθη αὐτῆς ἡ ἐκπτώσις, καλοῦσα ἐπὶ τὴν ἐπάνοδον. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ πρώτου καὶ Ἑλλήνας καὶ βάρβαροι· διὰ δὲ τοῦ δευ-

id tametsi verum, ut puto, non sit, verisimile tamen apparens, cum alia multa argumenta, tum vel maxime duo, ut nostra fert sententiæ ratio, evertere videntur: unum quidem, quod istud dogma in Scripturis non sit perspicue prædicatum; alterum vero impermistæ oblivio. Non enim vident quale nasciturum sit scandalum ex manifesta atque diserta hujus dogmatis prædicatione. Facilius quippe ad eum, in quo ab initio fuit, statum recurreret anima quæ eo excidit, ubi hoc didicerit. Quænam hæc est extrema et profunda oblivio, ut nihil ipsa omnium, quæ in priore suo statu habuit, recorderetur? Atqui si recordaretur, quam celerrime eo recurreret, unde esset delapsa, quamvis sexcentos oporteret tolerare labores. Nam si regis alicujus filius per socordiam dignitate quidem regia excideret, cum latronibus autem et sicariis versari mallet, memoria eum certe prioris felicitatis poterit nullo negotio quam celerrime reducere ad paternam dignitatem. Sin autem penitus extincta fuerit atque deleta ex animo ipsius prior memoria, neque grave aut difficile ducet cum latronibus commorari: imo etiam libentissime suavissimeque cum ipsis versabitur, nihilque prorsus faciet eorum, quæ possent ipsum ad regnum, quod ne novit quidem amplius, reducere. Cum autem nihil eorum quæ ipsum illuc reducere possent, faciat, nunquam etiam eo revertetur. Itaque memoriæ ratio, si verum esset quod de lapsu animarum traditur, omnes homines ad reditum (in priorem statum felicissimum) impulisset; deinde perspicua Scripturarum doctrina magis etiam eosdem confirmasset. Credimus enim alia quædam, nostrum meritum dignitatemque longe excedentia, recondita esse nobis præmia. Sed hæc, ut ego existimo, videtur utilissima, quod abolita prioris status animæ in quo fuerit memoria, multa ac varia in vitam nostram dogmata importavit. Alii namque putant extinguere animam cum corpore; alii vero quod in vitam hanc producti sint quasi hujus tantum vitæ bonis perfrendum sibi esset. Et alii quidem casum temerarium, quo omnia volvantur, excogitant; alii autem fato et necessitati ortus et fortunæ res humanas permiserunt administrandas. Et alii quidem ortum esse mundum pronuntiarunt (alii contra ab æterno fuisse); alii cælum quidem providentiam Dei sor-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(6) Post δύο δὲ cod. Vat. addit μάλιστα. Possin.

(7) Οὐ συνορώσα γάρ. F. leg. συνορώσαι. RITT.

(8) Verba illa, ἦν καταπεσοῦσα et quæ sequuntur usque ad ψυχῆ inclusive, sic aliter scribuntur et ordinantur in eod. cod., ἡ καταπεσοῦσα ψυχῆ τοῦτο μαθοῦσα. Post τίς, quod statim sequitur, idem cod. addit δέ. Possin.

(9) Pro ἀπὸ ῥαθυμίας idem cod. scribit uno verbo, ἀποῤῥαθυμίας [et sic cod. Bavar. ap. Ritterh.] Ib.

(10) Pro διατηθήσεται idem cod. habet ἡγήσεται. Ib. Vers. seq. Διαγωγὴν idem auget præposito συν. Mox pro συνδιατρέβει scribit συνδιατρέψει cod.

Vat.

(11) ἤλασεν auget In συνήλασεν. Vers. inde 2, δὲ mutat in γάρ. Ib.

(12) Οἱ μὲν γὰρ ὄλονται. Variæ hominum opiniones de anima et providentia. Confer ep. 99, supra. RITT.

(13) Pro γεννητῶν cod. Vat. 650 ponit ἀπρονόητων. Possin.

(14) Ἀπεφῆναντο. Videtur addendum, οἱ δὲ μὴ, vel, οἱ δὲ ἀγέννητον καὶ ἀίδιον. RITT.

(15) Ἐσθέσθη mutat cod. Vat. in ἐσεβάσθη, et ἦν, quod statim sequitur in ἄν. Possin.

titum esse; terram vero non item. Alii corpus voluerunt a malo formatum esse, nec ullo pacto virtutis instrumentum esse posse. Aliaque ejusmodi infinita: quæ, ne oratiunculam in longum producamus, prætermittam. Hæc autem (dogmata) omnia exstincta essent, si memoria prioris conditionis in anima remansisset, siquidem vera esset de lapsu animæ sententia, et si in sacris oraculis clarissime annuntiata fuisset ejus prolapsio, ad reditum provocans. Priori enim ratione et Græci et Barbari, 506 posteriori autem Judæ et Christiani et quicumque sacras Scripturas recipiunt, cognovissent quod cognitum est necessarium. Præterea carcerem (in quem detrusam et inclusam esse perhibent animam post lapsum) equidem video talem esse, qui non prohibeat sed potius augeat peccata. Quomodo enim punitur (anima), cum accipiat majorem ad peccandum occasionem? Quid autem peccavit anima (priusquam in corpus demitteretur); graviorane admisit cæde, aut adulterio, aut veneficio? Si quidem igitur compesceretur anima (in corpore, ne peccaret amplius), ut in vita quoque emendaretur, tum vero locum habere posset ista ratio. Quale autem supplicium sustinet anima, quæ corpus delictis, et scortationibus, et aliis a natura abhorrentibus voluptatibus tradit ac mancipat? quæ carcerem suum (hoc est corporis commercium) nequidem relinquere amplius vult? quæ profundam ac longissimam optat sibi contingere senectutem? quæ nihil non facit, ne quidquam sit impedimento voluptati? quæ et dormientem sæpenumero excitat, et scortandi occasiones præbet, et libidinem instigat? Nemo certe, qui peccantem punire vult, occasiones ipsi majores ad exercendam libidinum petulantiam suppeditat. Cur autem dicit Propheta: « A ventre matris meæ, Deus meus es tu⁹⁹, » si antea quoque erat? Quomodo autem resurrectio corporum annuntiat, ac non potius restitutio animarum in statum corporis expertem? Quomodo

⁹⁹ Psal. xxi, 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Vox *λεραῖς* abest a cod. Vat. 650 uti et vers. D seq. τὸ ante γινῶναι. POSSIN.

(16') *Δεσμωτήριον*. Platonicum quoque hoc est, corpus esse carcerem animi. Quam in sententiam epigramma exstat Palladae lib. i. *Anthol.*, tit. 37.

Σῶμα πάθος ψυχῆς, ἄδης, μοῖρ', ἀχθος, ἀνάγκη,
Καὶ δεσμός κρατερὸς, καὶ κόλασις βασάνων.
Ἄλλ' ὅταν ἐξέλθῃ τοῦ σώματος ὡς ἀπὸ δεσμῶν
Τοῦ θανάτου, φεύγει πρὸς θεὸν ἀθάνατον.

Hoc est :

*Corpus, fatum, orcus, carcer, dolor atque gravamen
Est animo, miseris hunc cruciatque modis.*

*At sua deseruit simul ille ergastula, liber
Omnibus his sedes evolat ad Superum.* RITT.

(17) Pro *φαρμακείας* cod.; Vat habet *φαρμάκου*. POSSIN.

(18) Post λόγος et ante ποίαν hæc omnia idem addit, εἰ δὲ μερίζονα ἢ πρότερον ἀμαρτάνει ἄλογος, ὡς οἴματ. Id.

Α τέρου, Ἰουδαῖοι τε καὶ Χριστιανοί, καὶ ὅσοι ταῖς *λεραῖς* (16) *Γραφαῖς* πείθονται, ἔγνωσαν ὅπερ ἀναγκαῖον ἦν τὸ γινῶναι· καὶ τὸ δεσμωτήριον (16') δὲ ὄρω, οὐ κωλυτικόν, ἀλλ' αὐξητικὸν ἀμαρτημάτων. Πῶς γὰρ τιμωρεῖται, ἢ μερίζονα ἄνεσιν δεξαμένη εἰς τὸ πλημμελῆσαι: Τί δὲ ἄρα πεπλημμέληται τῇ ψυχῇ μερίζον φόνου, ἢ μοικείας, ἢ φαρμακείας (17); Εἰ μὲν οὖν κατηγορεῖτο ἡ ψυχή, ὡς καὶ ἀκουσα σωφρονισθῆναι, λόγον εἶχεν ὁ τοιοῦτος λόγος (18). Ποίαν δὲ τιμωρίαν ὑπέχει ἡ (19) ψυχή, τὸ σῶμα τρυφαῖς καὶ πορνείαις καὶ ταῖς ἄλλαις παρὰ φύσιν παραδοῦσα ἡδοναῖς, ἢ μηδὲ τὸ δεσμωτήριον εἰ καταλείψαι βουλομένη, ἢ εὐχομένη γῆρας βαθύ, ἢ πάντα ποιούσα ὅπως μηδὲν κωλύσῃ τὴν ἡδονήν, ἢ καὶ κοιμώμενον διεγείρουσα πολλάκις, καὶ πορείαν

δοῦσα, καὶ παρακαλοῦσα τὸ ἀκόλαστον; Οὐδεὶς βουλόμενος κολάσαι τὸν ἀμαρτήσαντα, ἀφορμὰς μερίζον αὐτῷ ἀκολασίας δίδωσι. Διὰ τί λέγει ὁ Προφήτης: « Ἐκ κοιλίας μητρός μου, θεός μου εἶ σύ, » εἰ (20) καὶ πρὸ τούτου ἦν; Πῶς δ' ἀνάστασις σωμάτων καταγγέλλεται, καὶ οὐκ ἀποκατάστασις ψυχῶν εἰς τὸ ἀσώματον; Πῶς δὲ ὁ Ἄβραάμ καὶ ἡ Ἄννα τὴν ἀπαιδίαν ὠλοφύροντο; Ἠὼς δὲ, εἰ ἐν εὐλογίας μέρει ἔσται τὸ, « Ἀύξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν; » Ἀγωνοῦμενοι γὰρ παρήχθημεν, οὐ δίκας ὑπὲρ προτέρων πταισμάτων δώσωμεν. Εἰ δ' ἐν τῷ ἀγῶνι διὰ βραχυμίαν ἀναπέσωμεν (21), ἄνεσιν δὲ ζητήσωμεν, τότε δὴ, τότε δικαίως ἀστεφάνωτοι γενώμεθα. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ κακίαν δογματίσαντες, ἀρετῆς ἀντέχεσθαι παρήνεσαν (ταύτην γὰρ ἐνόμισαν εἶναι ἀρίστην χειραγωγὸν πρὸς τὴν ἐπάνοδον), καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἡ εἰς ἀγῶνα (22) τοῦ ἀνθρώπου καταχθῆναι ἰσχυρίζομένη, εἰς ἀρετὴν παρακαλεῖ· διὰ γὰρ ταύτης τοὺς νενικηκότας, ἐν οὐρανῷ ἀνακηρυχθῆναι καὶ στεφθῆναι ἐπαγγέλλεται· ἀφήμενοι τοίνυν τοῦ ζυγομαγεῖν (22') περὶ τῶν ἀμφισθητησίμων, εἰς τὸ ὁμολογούμενον ἑαυτοῦς συναλλάσωμεν. Εἰ γὰρ κάκεινοι καὶ ἡμεῖς παντὶ σθένει τὴν ἀρετὴν ἐκθειάζομεν (23), ἀλλὰ ταύτην

Α

(19) Inter ἡ et ψυχή idem inserit ἡδομένη. Id.

(20) Inter εἰ et καὶ inserit γε. Vers. post 4, πῶς δὲ tollit εἰ et paulo post pro ἔσται scribit εἴρηται. Id.

(21) Inter ἀναπέσωμεν, εἰ ἄνεσιν hæc V. C. 650 inserit, καὶ τῶν μὲν στεφάνων ἦττον φροντίσαιμεν, V. seq. γενώμεθα mutat in μενούμεν, continue addens: καὶ δίκας ὑπέχομεν. Versu seq. pro οἱ κακίαν, scribit οἱ κάκεινα. Id.

(22) Pro ἀγῶνα cod. idem ponit ἀγῶνας. Id.

(22') Ἀφήμενοι τοίνυν τοῦ ζυγομαγεῖν. Saluberima admonitio quam alibi quoque habet, ut lib. iii epist. 37, ut, omissis contentionibus de rebus obscuritate involutis, incumbamus in id, quod apud omnes in confesso est, nempe in virtutis et honestatis studium. Quod si fieret, procul dubio melius haberent res humane, quæ nunc passim laborant, dum omnes in rebus controversis satagunt, quarum nullis reperitur exitus. RITT.

(23) Inter ἐκθειάζομεν et ἀλλὰ hæc idem cod.

ἀτιμάσαντες τὴν ὑπὸ ἑκατέρων τῶν μερῶν θαυμαζομένην παρὰ τοῦ δοκοῦντος ἀδήλου πράγματος ἑαυτοὺς παρέχομεν. Ἐστε γὰρ ἐκπέπτωκεν, ὡς ἐκεῖνοι φασιν, ἀρετῆς χρεῖα πρὸς τὴν ἐπάνοδον· ἔστε ἀγωνιουμένη παρήχθη, ὡς ἡμεῖς φάμεν, δι' ἀρετῆς οἱ στέφανοι πλέκονται.

producti sumus. Quod si in lucta ac certamine isto per ignaviam atque socordiam succubuerimus, et remissionem ac requiem quæsierimus, tunc sane, tunc, inquam, jure meritoque coronarum expertes erimus. Verum quoniam illi qui vitiosa tradiderunt dogmata, tamen virtutem amplecti nos monuerunt (hanc enim arbitrati sunt optimam ducem ad reditum in priorem felicitatis statum): Ecclesia quoque, affirmans, homines ad luctam et certamen ordinatos esse, ad virtutem eos excitat et hortatur. Per hanc enim eos qui vicerint, in caelos præconiis et coronis ornatum iri pollicetur. Quare omissis contentionibus de rebus dubiis atque obscuris ad id quod apud omnes in confesso est nosmetipsos congregemus. Nam et ipsi et nos omni robore virtutem tanquam rem divinam celebramus atque extollimus. Sed interim eam quæ absque controversia ab utraque parte in admiratione habetur, negligentes, de re obscura et controversa inter nos digladiamur. Sive enim lapsa est (anima antequam in corpus veniret), ut illi prohibent, virtute opus est ad revertendum in priorem statum **507** sive certaminis ac luctæ ergo in hanc vitam producta est, ut nos dicimus, per virtutem coronæ nectuntur.

PEΛ'. — ΙΩΑΝΝΗ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ, « Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ. »

Τὸ, « Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ· ἐπὶ χειρῶν ἀρούσῃ σε, μὴ ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου, » καὶ περὶ ἀνδρὸς δικαίου εἰρημένον, καὶ κακῶς τῷ διαβόλῳ νενοημένον (ἢ γὰρ παραλογισασθαι ἡβουλήθη νενοηκῶς, ἢ κακῶς ἐνόησε), σαφέστατα καὶ συντομώτατα ἤλεγξεν ὁ Χριστός, φράσας· « Γέγραπται· Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου. Κινδυνεύοντι γὰρ, οὐκ ἐκπειράζονται Θεὸς ἐπιγγεῖλατο τὴν βοήθειαν· ἐν χρεῖα καθεστῶτι, οὐκ ἐπιδεικνυμένῳ καὶ κενῷ (24) θηρωμένῳ δόξαν. Οὐπω γὰρ λέγω (25), οὐ περὶ ἐμοῦ, οὐ καὶ ἄγγελοι χρίζουσιν· ἀλλὰ περὶ δικαίου ἀνδρὸς εἰρηται τῷ Μελεψῶ.

(cujus ope et auxilio ipsi quoque indigent angeli, tantum abest ut ego ipsorum indigus sim), sed de viro justo protulisse.

PEE'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (26).

Εἰς τὸ, « Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον. »

Τὸ περὶ παρθενίας ῥηθέν· « Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται. » εἰρηται, οὐχ ὅτι κατὰ ἀποκλήρωσιν τινὰ τισιν ἐδόθη (οὐ γὰρ ἂν αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔπαθλον προὔτιθει), ἀλλ' ἵνα δείξῃ, πρῶτον μὲν τῆς θείας ῥοπῆς χρῆζοντας τοὺς πρὸς τοῦτον ἀγωνισαμένους (27) τὸν ἀγῶνα τὸν ὑπερφυῆ· ἔπειθ' ὅτι οὐρανόθεν αὕτη κάτεισιν ἢ συμβουλή, οὐ νόμῳ θεοπέλζουσα, ἀλλὰ

²¹ Gen. i, 28. ²² Psal. xc, 24. ²³ Matth. iv, 6. ²⁴ Matth. xix, 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

inserit, τίνος ἕνεκεν αὐτὴν οὐκ ἀσπαζόμεθα. Vers. seq. παρὰ mutat in περὶ et mox πράγματος ἑαυτοῦς recte scribit πράγματα ἑαυτοῦς. POSSIN.

(24) Ed. Paris., καὶνήν. Lectionem sequitur cod. Vatic. 650 et Bavarici. Ed. It.

(25) Post λέγω addit ὅτι, et ante ἄγγελοι ponit οἱ. Post ultimum verbum epistolæ addit τὸ ῥηθέν.

A Abrahamus et Anna (Samuelis mater) sterilitatem orbitatemque desleverunt? Quomodo in benedictionis parte censendum erit illud: « Crescite, et multiplicamini, et replete terram? » Nam certaminum adeundorum gratia, non autem ut pœnas priorum delictorum persolvamus, in hanc vitam

per ignaviam atque socordiam succubuerimus, et remissionem ac requiem quæsierimus, tunc sane, tunc, inquam, jure meritoque coronarum expertes erimus. Verum quoniam illi qui vitiosa tradiderunt dogmata, tamen virtutem amplecti nos monuerunt (hanc enim arbitrati sunt optimam ducem ad reditum in priorem felicitatis statum): Ecclesia quoque, affirmans, homines ad luctam et certamen ordinatos esse, ad virtutem eos excitat et hortatur. Per hanc enim eos qui vicerint, in caelos præconiis et coronis ornatum iri pollicetur. Quare omissis contentionibus de rebus dubiis atque obscuris ad id quod apud omnes in confesso est nosmetipsos congregemus. Nam et ipsi et nos omni robore virtutem tanquam rem divinam celebramus atque extollimus. Sed interim eam quæ absque controversia ab utraque parte in admiratione habetur, negligentes, de re obscura et controversa inter nos digladiamur. Sive enim lapsa est (anima antequam in corpus veniret), ut illi prohibent, virtute opus est ad revertendum in priorem statum **507** sive certaminis ac luctæ ergo in hanc vitam producta est, ut nos dicimus, per virtutem coronæ nectuntur.

B

CLXIV. — JOANNI DIACONO.

In illud (Psalmi dictum), « Quoniam angelis suis mandabit de te. »

Dictum illud: « Angelis suis mandabit de te: in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, » et de viro justo dictum, et a diabolo male acceptum esse (aut enim data opera voluit fallere atque decipere, cum quidem satis intelligeret quid sibi vellet: aut male intellexit), clarissime brevissimeque arguit Christus, cum dixit: « Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. » Nam in periculum adducto, non autem tentanti Deus auxilium se laturum promisit; in necessitate constituto, non autem se ostentanti, et vanam gloriam consecranti. Nondum enim dico,

C Psalmorum scriptorem illud dictum non de me tantum abest ut ego ipsorum indigus sim), sed de

CLXV. — IHERACI PRESBYTERO.

In illud (Christi dictum): « Non omnes capiunt hunc sermonem. »

Quod de virginitate dictum: « Non omnes capiunt sermonem hunc, sed quibus datum est: » id non est eo sensu dictum, quasi quibusdam sorte quadam arcana tributum sit (nam si ita esset, non proposuisset ipsis præmium regnum cælorum): sed ut ostendat, primum quidem divino auxilio indigere eos, qui istud natura excellentius certamen susceperunt; deinde, quod cœlitus hoc consilium

POSSIN.

(26) Pro Πρεσβυτέρῳ cod. Vatic. 650, λαμπροτέρῳ. Id.

(27) Idem ἀγωνισαμένους mutat in ἀποδουσαμένους. Vers. antepen. ep. pro ἐδόθη legit δέδοται, et mox inter γέρας et οὐ hæc inserit, εἰ δὲ οὐ περιττὸν τὸ γένος. Id.

deascendat, non lege sanciens, sed suasionem et exhortationem utens; tertio, quod datur (hæc facultas virginitatem colendi) iis, qui intemperantia superiores exsisterint, qui desuperueniens auxilium implorarint, qui pretiosum illum thesaurum jejuniis atque vigiliis conservarint, nec semetipsos feræ bellæ per ignaviam et delicias prodiderint. Nam si secundum sortitionem quamdam daretur, supervacaneum esset præmium (quod virginitatis cultoribus est propositum). Non itaque ex mera gratia datum est; sed illis datur qui accipere volunt. Illis enim qui nolunt, nemo erit qui sit daturus.

CLXVI. — ARCHIBIO PRESBYTERO.

In illud (Pauli dictum), « In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter ».

Tu quidem te ignorare dicebas dictum illud (quid sibi velit): « In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. » Ego vero id dictum esse arbitror, pro essentialiter. Non enim efficacia divinitatis, quam parit inexistencia, templum illud impollutum gubernabat, sed essentia ipsa 508 infinitis prædita operationibus: non particulare habens donum gratiæ, sed fons (inexhaustus) bonorum. Ipse, inquit (Paulus), qui cum Patre (pari potestate) regnat, quique rerum supramundaniarum habenas tractat, et terrestria quo vult flectit, homo factus est, et imperatoris armis in acie stetit, ut et illa ornaret et victoriam hominum generi compararet, et noxios dæmones in fugam verteret, et ipsorum ducem magnum quiddam spirantem destrueret, et infinitis donis gratiæ impletet Ecclesiam. Rex, inquit (Paulus), militiæ principatum gessit; non autem dux militiæ regia est dignitate decoratus: rex, suam ipsius dignitatem in acie sub forma servi occultavit: non autem miles dignitatem regis ipse sibi arrogavit. Rex erat qui legem ferebat; non autem miles legislationem aggredi ausus. Illud enim: « Ego vero dico vobis, » regi convenit; illud quoque: « Volo, mundus esto, » imperatoris est proprium dicere; illud: « Fiat tibi sicut vis, » ejus est, qui absolutam habet potestatem; illud: « Tace, obmutesce », domini est; quæque sunt cætera de genere isto et ejusmodi, ne

παραινέσει χρωμένη. Τρίτον, ὅτι δέδοται τοῖς κρείττοσιν ἀκρασίας, τοῖς τὴν ἀνοθεὶν καλοῦσι συμμαχίαν, καὶ νηστείας καὶ ἀγρυπνιαίας φυλάττουσι τὸ κειμήλιον, καὶ μὴ ἑαυτοὺς τῷ θηρίῳ (28) διὰ βραθυμίας καὶ τρυφῆς προειμένους. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ ἀποκλήρωσιν ἐδόθη, περιττὸν τὸ γέρας. Οὐ κατὰ χάριν ἐδόθη, ἀλλὰ δέδοται τοῖς λαβεῖν ἐθέλουσι. (29). Τοῖς γὰρ μὴ βουλομένοις οὐδεὶς ὁ δώσω (30).

ΠΕΣΓ'. — ΑΡΧΙΒΙΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ, « Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πληῖρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. »

Τὸ, « Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ (51) πᾶν τὸ πληῖρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, » αὐτὸς μὲν ἔφησεν μὴ νοεῖν ἔγὼ δ' οἶμαι εἰρησῆαι ἀντὶ τοῦ, οὐσιωδῶς. Οὐ γὰρ ἐνέργεια θεότητος, ἦν ἐνουσία τίκεται, τὸν νῶν ἐκείνον ἐκυβέρνα τὸν ἀχραντον, ἀλλ' οὐσία μυρίας ἐνεργείας ἔχουσα· οὐ μερικὸν ἔχουσα χάρισμα, ἀλλ' ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν. Αὐτὸς, φησὶν, ὁ τῷ Πατρὶ συμβασιλεύων (32), καὶ τὰς τῶν ὑπερκοσμίων ἡνίας κατέχων, καὶ τὰ ἐπίγεια οὐρακίζων, ἐνηθρόωτησε, καὶ στρατηγικοῖς ὅπλοις ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἔστη, ἵνα κάκεινα κοσμήσῃ, καὶ νίκην τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει κατορθώσῃ, καὶ τοὺς ἀλιτηρίους τροπώσῃται δαίμονας, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν μέγα φυσῶντα καταλύσῃ, καὶ μυρίων χαρισμάτων τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπλήσῃ. Ὁ βασιλεὺς, φησὶν, ἐστρατήγησεν, οὐχ ὁ στρατηγὸς βασιλικῶ ἀξιώματι ἐκεκοσμητο· ὁ βασιλεὺς τῆ τοῦ δούλου μορφῇ ἐκρυψεν ἑαυτοῦ τὴν ἀξίαν ἐν τῇ παρατάξει, οὐ στρατιωτῆς βασιλέως ἀξίωμα (33) ἑαυτῷ ἐπεφήμιζε. Βασιλεὺς ἦν νομοθετῶν, οὐ στρατιωτῆς νομοθετεῖν ἐπιχειρῶν· τὸ γὰρ, « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, » βασιλέως. Τὸ γὰρ, « Θέλω, καθαρῶσθητι, » αὐτοκράτορος· τὸ, « Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις, » αὐτοτελετὴ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος· τὸ, « Σιώπα, πεφίμωσο, » δεσπότου· καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μηχανῶν τὸν λόγον (34). Εἰ δὲ τὸ πάθος σε ταράττει, τὸ κατὰ Θεοῦ μὲν τολμηθὲν, σαρκὸς δὲ ἀψάμενον (35)· ἀκουε τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων λέγοντος· « Χριστοῦ οὖν παθόντος σαρκί. »

²⁸ Coloss. 11, 9. ²⁹ Marc. 14, 39.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(28) *Τῷ θηρίῳ*. Intellige vel ipsum diabolum, vel spurcam et fœdam voluptatum libidinem, a qua etiam Sophocles beneficium senectutis se effugisse tanquam a fera quadam bestia gaudebat. RITT.

(29) *Δέδοται τοῖς λαβεῖν ἐθέλουσι*. Eadem est Basilii, Gregorii Nazianzeni sententia, et aliorum Græcorum: θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν καὶ θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρασχεῖν, inquit Ignatius epist. 7, et Nazianz. τοῖς προηρημένοις καλῶς, τὴν χεῖρα δίδωσιν ὁ θεός. Et alius apud Suidam: Ἡ ἐπουρανία χάρις δίδεται κατὰ τὸ μέτρον τῆς ζητήσεως. Id.

(30) *Τοῖς γὰρ μὴ βουλομένοις οὐδεὶς ὁ δώσω*. Hoc est quod J. C. Paulus ait, et est tritissimum: *Invito beneficium non datur*. L. 69. D. *De reg. jur.*, et Ulpian., *Quod cuique pro eo præstatur, invito non tribuitur*. L. 156, *Invitus*, § ult., de eod. tit. Id.

(31) Pro κατοικεῖ cod. Vat. 650 habet κατοικεῖν. Vers. 4 pro ἐνουσία scribit ἡ οὐσία. POSSIN.

(32) Idem cod. pro συμβασιλεύων ponit συμβουλεύων. Id.

(33) Pro ἀξίωμα idem habet ἀξιώματα. Id.

(34) Τὸν λόγον idem cod. mutat in τὸ γράμμα. Id.

(35) *Τὸ πάθος... ἀψάμενον*. Hoc est quod Petrus de Christo dicit, παθὼν σαρκί. Confer ep. 179 h. lib. Et secundum hæc etiam intelligendum quod alibi scribit Isidorus noster, Θεοῦ πάθος οὐ λέγεται. Rationem hic reddit, ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον. Eleganter et pie Leo M. serm. 17. *De Pass. Domini*: « Mente in sua proprietate utraque substantia, nec Deus reliquit sui corporis passionem, nec Deum fecit caro passibilem, quia divinitas, quæ erat in dolente, non erat in dolore. » RITT.

Εἰ τοίνυν ὁ τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν ἐγκρατεισμένος τὴν σάρκα κυρίως ἀπεφώνητο πεπονθέναι, τὴν παθῶν δεκτικὴν (ἀπαθὴς γὰρ τὸ Θεῖον)· εἰ καὶ, ὡς τὸν κληρονόμον ἀποκτείναντες (36), Ἰουδαῖοι πεπόνθασι τραγωδίας ἀπάσης μείζονα μὴ ταραττέτω σε τὸ πάθος· ἀλλ' εἰς εὐχαριστίας μέγεθος χειραγωγείτω· ὅτι ὁ βασιλεὺς ὁ ἀπαθὴς, ὁ σικιὰν τροπῆς μὴ ἐπιδοχόμενος (37), τὴν οικεῖαν ἐκδέδωκε (38) σάρκα· καὶ πολλὰ ὡς ἄνθρωπος ἀσθενῆς φθογξάμενος, ἵνα στρατηγήματι ἔλῃ τὸν πανοῦργον, τρόπαιά τε στήσας λαμπρὰ, ἀνέβῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως ἡμψισμένος. Εἰ δὲ ἄνθρωπος ἦν, ὡς φασι, ψιλὸς, θεία χάριτι κοσμηθεὶς, δι' ἣν αἶψαν πολλοὺς ἀνελόντες ἄνδρας ἀγίους Ἰουδαῖοι, οὐδὲν τοιοῦτον πεπόνθασιν· ἐπὶ δὲ τούτῳ πᾶσα νενίκηται τραγωδία παραβαλλομένη τοῖς τούτων πάθεσιν; ἀλλὰ δῆλον ὅτι μὲν ἦσαν (39) ἄγιοι, ὁ δὲ μογογενὴς Υἱὸς ἐνανθρωπήσας καταξιώσας. Τὸ γὰρ μὴ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀξίας ἦκειν ἐπὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ τοὺς μὲν εἶναι δοῦλους, τὸν δὲ δεσπότην, ἀσύγγωστον ἔτεκεν Ἰουδαίοις τὴν δίκην. « Οὗτος γὰρ, φησὶν, ἐστὶν ὁ κληρονόμος; » οἱ ἀμπελοργοὶ τὸν κληρονόμον ἀποκτείνειν ὥρμησαν, οὗ τὸν σύνδουλον, τὸν υἱὸν τοῦ οἰκοδεσπότη τοῦ γνήσιον, οὐχ ἕνα ἐξ αὐτῶν εἰς υἰοθεσίας ἀξίωμα ἀνακομισθέντα. Πῶς γὰρ μετὰ τοὺς δούλους Υἱὸς ἀπεστάλη, ὃν καὶ ἐντραπήναι ἐχρήν; Πῶς δὲ δευτέρος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ εἰσέρχεται; πῶς δὲ Θεὸς ἐπεδήμησεν, ἢ ἀνθρώπων συνέπραξεν; πῶς δὲ ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, Ἰσα Θεῷ ὑπάρχων; πῶς δὲ ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν ἐπεψέφεν, ὁμοιώματι (40) σαρκὸς ἀμαρτίας; « Ἡ πῶς οὐκ ἐξευτελλέεται τὰ ἄρχαντα μυστήρια, σῶμα καὶ αἷμα ἀνθρώπου δοκοῦντα εἶναι; πῶς δὲ ἐφη· « Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι; » Πῶς δὲ ἀναγκαῖον, ἔχειν τι καὶ τοῦτον, ὃ προσενέγκῃ; πῶς δὲ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τοὺς ἀχμαλώτους ἐλυτρώσατο; ἢ πῶς τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν; πῶς δὲ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο; πῶς δὲ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ὁ Πατὴρ λαλήσας ἐν τοῖς προφήταις, ὕστερον ἐλάλησεν ἐν Υἱῷ; ἢ πῶς παραπλησίως Υἱὸς μετέσχε τῶν αὐτῶν; Ἄλλ' ἵνα μὴ πάντα καταλέγοντες ὄχλον κολῶν τῇ σῆ ἀκοῇ παρασκευάσωμεν, ἅπαντα τοίνυν (41) λέξω· τὸ Θεῶν (42) ἦντα ταπεινά

A dum omnia commemoro justo longius orationem producam. Quod si te passio (Christi) perturbat, quæ contra Deum quidem per summam audaciam adornata fuit, sed carnem attigit, audi coryphenum ac principem apostolorum, dicentem: « Cum igitur Christus passus sit carne ». Si ergo is, cui claves cælorum traditæ sunt, carnem propriam esse pronuntiavit, quæ passionis videlicet recipere potuit (divina enim natura passionum expers est)? Si item Judæi, ut qui hæredem occiderint, eas perpassi sunt calamitates, quæ omnem tragediam longe superant, nihil est quod perturbet te passio; sed potius ea res debet te ad tantæ majores agendas gratias excitare ac velut manu ducere. Quia scilicet rex passionis expers, qui imperiam mutationis non recipit, propriam tradidit carnem, et multa ut homo imbecillia protulit, ut vasorum (hostem) stratagemate quodam sic caperet, Ιεραρχαα statuit splendita: ac deinde in cælos ascendit, primitiis nostræ naturæ indutus. Quod si, ut ipsi aiunt (Ariani), nudus fuit homo, divina gratia decoratus, quare Judæi, cum olim multos viros sanctos sustulerint, nihil tamen ejusmodi unquam sunt ob id perpassi; propter hunc autem (Christum occisum) ea sustinuerunt, quorum atrocitas, si cum quavis tragediâ comparetur, longissimo omnes intervallo antecedit? Sed manifestum est illos quidem fuisse viros sanctos; hinc vero unigenitum (Dei) Filium, qui homo fieri dignatus est. Nam quod non ab eadem (omnes tam hî quam illi) dignitate ad passionis ac supplicia sua descenderint: sed illi quidem servi fuerint, hic vero Dominus: hoc illud est, quod omnia vaniæ experies pœnas Judæis peperit. « Hic enim, inquit, est hæres ». Hæredem, 509 inquam, non conservum invaserunt vinores et ad cædem raperunt; Filium Patrisfamilias germanum, non unum ex suo numero in adoptionis dignitatem ascitum ac subvectum. Quomodo enim post servos missus est Filius, quem et revereri oportebat? Quomodo secundus homo ex cælo dictus est? Quomodo item Deus in terris versatus est, aut cum homine operatus? Quomodo

³⁷ I Petr. iv, 1. ³⁸ Matth. xxi, 58.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(36) Pro ἀποκτείναντες cod. Vat. legit ἀπεκτονό-
τες. Possin.

(37) Ὁ σικιὰν τροπῆς, μὴ ἐπιδοχόμενος. Videtur ante oculos habuisse Isidor. illa apostoli Jacobi 1, 17: Ἄπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φῶτων, παρ' ἧν οὐκ ἔστι παραλλαγή, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. RITT.

(38) Τὴν οικεῖαν ἐκδέδωκε. Fort. ἐκδεδωκώς. Eadem et aliorum Ecclesiæ doctorum est sententia, ut Leonis M. cum aliis locis, tum serm. 11 De Paschicæ Domini: « Ut humanum genus vniculis mortiferæ prævaricationis absolveret, et sævientî diabolo potentiam suæ majestatis occultavit, et infirmitatem uostre humiliatilis objecit. Si enim crudelis et superbus inimicus consilium misericordie Dei nosse potuisset, Judæorum animos mansuetudine potius temperare, quam injustis odiis studius-

D set accendere, ne omnium captivorum amitteret servitutem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem, » etc. Idem serm. 4 De Quadrages.: « Prudentiam diaboli stultam fecit sapientia Dei, ut superbus hostis hominem videns, quem aliquando superaverat, non metueret eum persequi, quem pro omnibus oportebat occidi. » Vide eundem serm. 1 et 2 De Nativit. Domini. RITT.

(39) Ὅτι μὲν ἦσαν. F. leg. ὅτι οἱ μὲν, vel ὅτι ἐκαίνοι μὲν. Id.

(40) Ἐπεψέφεν, ὁμοιώματι. Interponendum videtur ἐν. Id.

(41) Pro ἅπαντα τοίνυν recte cod. Vat. scribit, ἐν εἰς ὃ πάντα τελεῖται. Vers. post 2, ἀξίαν mutat in οὐσίαν, et vers. antepen. ep. inter ὡσπερ et καὶ inserit οὖν. Possin.

(42) Τὸ Θεῶν. Videtur in medio deesse μὲν. RITT.

seipsum humiliavit, cum esset æqualis Deo⁹⁹? Quomodo Deus Filium suum misit, in similitudine carnis peccati¹? aut quomodo non redduntur villa impolluta mysteria, si hominis tantum corpus et sanguis esse videntur? Quomodo autem dixit: « Corpus autem perfecisti mihi²? » Quomodo oportuit hunc etiam aliquid habere quod offerret? Quomodo per proprium sanguinem captivos redemit³? Quomodo Dominum gloriæ crucifixerunt⁴? Quomodo Verbum caro factum est⁵? Quomodo Pater, cum olim multifariam multisque modis locutus esset per prophetas, postremo locutus est per Filium⁶? aut quomodo similiter eorumdem particeps factus est Filius? Sed ne, dum omnia singulatim recensemus, auribus tuis molestiam nimiam creemus, universe ac semel omnia dicam: Eum quidem qui sit Deus, humilia locutum esse, et dispensationis ac submissionis fuit opus, et utile, et nullatenus impollutam ejus dignitatem lædens aut imminuens; eum vero qui sit (nudus) homo, divina quædam et naturæ humanæ terminos excedentia jactare, extremæ est audaciæ. Nam regi quidem licet moderate loqui et moderate sentire (seposita paulisper regia sua majestate): militi autem vel etiam principi militiæ nefas est regales emittere voces. Si igitur Deus fuit (sicut certe fuit), homo factus, etiam humilia in ipso locum habent; si vero (nudus) homo fuit (ut Ariani falso perhibent), sublimia illa locum non habent.

CLXVII. — NILO.

De sapientia Danielis et trium puerorum.

Babylonios, qui tunc temporis supercilia extulerant super victoriis et rebus bello feliciter gestis, et tropæis a se erectis superbiebant, et prælictione se jactabant, divinum numen obstupescit, cum pueros captivos non sapientiores ipsis in comparatione (in illis enim rebus, quæ sunt ejusdem naturæ, comparatio valet), sed sapientissimos declaravit.

CLXVIII. — JOANNI DIACONO.

In illud (Pauli dictum), « Irritam quis faciens legem Moyseis, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur⁷. »

Dum lex eos qui majora gravioraque quam **510** quibus ignosci posset, admiserant peccata, absque remissione ulla puniret: supervenies gratia (Evangelii), quæ mortalem et perturbationibus obnoxiam vitam per baptismum mortificavit, per regenerationem denuo homines quasi ex machina in aliam regeneravit vitam, præcepitque ut per optimam vivendi rationem corporis perturbationes non tam tabefactas compesceremus, quam omnino enecaremus. Eos autem qui adhuc peccare non destituri essent, neque pœnitentiam acturi, gravioribus atque acerbioribus etiam, quam lex, pœnis se affecturam comminata est. Qui enim tanto digni habuit dono, et in honorem regium evecti, et divinorum facti participes mysteriorum et donorum gratiæ, tamen etiam sic ignavi esse (ad bona opera) perseverant, majori supplicio digni censebuntur. Atque

φθέγασθαι, καὶ οικονομικόν ἐστὶ καὶ χρεῖῳδες, καὶ οὐδὲν τὴν ἀγραντὸν ἀξίαν καταβλάπτων· τὸ δ' ἀνθρώπων ὄντα θεῖά τινα καὶ ὑπερφυῆ φράζειν, τῆς ἀνωτάτω τυγχάνει τὸλμης. Βασιλεῖ μὲν γὰρ ἔξεστι μετρολογεῖν καὶ μετροφρονεῖν· στρατιωτῆ δὲ ἢ στρατηγῷ βασιλικὰς ἀφιέναι φωνάς, οὐ θέμις. Εἰ μὲν οὖν θεὸς ἦν, ὡσπερ καὶ ἦν, ἐνανθρωπήσας, καὶ τὰ ταπεινὰ χώραν ἔχει· εἰ δ' ἀνθρώπος, ἦν, τὰ θύλητὰ χώραν οὐκ ἔχει.

PEZ'. — NEIAQ (43).

Περὶ τῆς σοφίας Δανιήλ καὶ τῶν παιδῶν.

Τοὺς Βαβυλωνίους τότε ὠφρωμένους ἐπὶ τοῖς πολεμικοῖς πλεονεκτήμασι, καὶ ἐπηρμένους ἐπὶ τοῖς τροπαίοις, καὶ ἐναθρονομένους ἐπὶ προβόρῃσει, κατέπληξε τὸ θεῖον, παῖδας αἰχμαλώτους οὐ σοφωτέρους αὐτῶν κατὰ σύγκρισιν (ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν γὰρ ἢ σύγκρισις (44)), ἀλλὰ σοφωτάτους ἀποφῆναν.

PEH'. — IOANNH DIAKONQ.

Εἰς τὸ, « Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσίῃ ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. »

Τοῦ νόμου τοὺς συγγνώμης ἀμαρτάνοντας μείζονα ἀπαραιτήτως κολάζοντος, ἡ χάρις ἐπιφοιτήσασα, καὶ τὸν θνητὸν καὶ ἐμπαθεῖ θανατώσασα διὰ τοῦ βαπτισματος βίον, διὰ παλιγγενεσίας αὐθις ὡσπερ ἐκ μηχανῆς εἰς ἄλλον ἀνεγέννησε βίον, καὶ προσέταξεν, διὰ πολιτείας ἀρίστης τὰ τοῦ σώματος μαρῆναι, μᾶλλον δὲ νεκρῶσαι πάθη· τοῖς δὲ πταίσαι, καὶ μὴ μετανοήσασαι, μᾶλλον ἢ ὁ νόμος πικροτέρως ἐκόλασε, καὶ ἠπειλήσε τὰς τιμωρίας. Οἱ γὰρ τοσαύτης ἀξιοθέντες δωρεᾶς, καὶ εἰς τιμὴν βασιλικὴν ἀνακομισθέντες, καὶ θεῶν γενόμενοι μυστηρίων τε καὶ χαρισμάτων κοινῶν, εἰτα ῥαθυμήσαντες, μείζονος ἂν εἴεν τιμωρίας ἄξιοι. Καὶ τοῦτ' ἐγγυᾶται ὁ Παῦλος φράζων τοῦθ' ὅπερ μαθεῖν ἠθέλησας· « Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἀντὶ τοῦ **510** χωρὶς ἐλέους καὶ παραίτησεως καὶ συγγνώμης, ἐπὶ δυσίῃ ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει (45), τοῦτ' ἐστὶ

⁹⁹ Philipp. II, 6. ¹ Rom. VIII, 3. ² Psal. XXXIX, 7; Hebr. X, 5. ³ Zachar. IV, 14. ⁴ I Cor. II, 8. ⁵ Joan. I, 14. ⁶ Hebr. I, 1. ⁷ Hebr. X, 28.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ

(43) In titulo post Νελω cod. Vatic. 650 addit Διακόνῳ, et verbum ultimum epistolæ non ἀποφῆναν sed ἀποφῆναι scribit. POSSIN.

(44) Vide supra epist. 115. RITT.

(45) Inter ἀποθνήσκει et τοῦτ' ἐστὶ hæc cod. Vat. 650 inserit: Δύο, φησὶν, ἢ τριῶν μαρτύρων μαρτυρησάντων ἀποθνήσκει [quæ ex margine in textum irrepsisse videntur]. POSSIN.

λιθοβολεῖται· πῶς δοκεῖτε χείρονος ἀξιοθήσεται ἅ hoc ipsum Paulus significat, cum id profert, quod
τιμωρίας, ὁ τὸν ἐλευθερώσαντα, φησὶ, καὶ τιμῆ-
σαντα, δι' ὧν πράττει, καθυβρίζων ;
sericordia, et excusatione, et venia), duobus vel
quinto magis putatis deteriora mereri supplicia, quibus testibus moritur, hoc est, lapidibus obruitur ;
est, contumelia afficit?)

ΡΕΨ. — **ΙΣΙΔΩΡῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ.**

Εἰς τὸ, « Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί. »

Τοὺς εἰρηνοποιοὺς ὁ Σωτὴρ ἐμακάρισε, καὶ υἱοὺς
ἐπηγγείλατο Θεοῦ γενέσθαι (46)· τοὺς πρῶτων μὲν
ἐν ἑαυτοῖς εἰρηνεύοντας, καὶ μὴ διαστασιάζοντας,
ἀλλὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καταλύοντας, τῷ τὸ
σῶμα τῷ πνεύματι ὑποτάττει, καὶ πείθειν τὸ ἑλατ-
τον τῷ κρείττονι δουλεύειν, δουλείαν πάσης ἐλευθε-
ρίας καὶ βασιλείας ἀμείνω· Ἔπειτα καὶ τοῖς ἄλλοις
τοῖς τε πρὸς ἑαυτοὺς τοῖς τε πρὸς ἄλλῃλους στασιάζ-
ουσι εἰρήνην βραβεύοντας. Οὐκ ἂν δέ τις ἄλλῃ
πρυτανεύσαι δίκαιος ἂν εἴη, ὃ μὴ αὐτὸς ἔχει. Ὅθεν
καὶ ἀγαμαί τῆς θείας φιλανθρωπίας τὴν ἀνυπέροχ-
τον φιλοτιμίαν, ὅτι τὰς ἀγαθὰς ἀντιδόσεις, οὐ μόνον
πόνους καὶ ἰδρώσιν, ἀλλὰ καὶ εὐπαθείαις τρόπον
τινὰ (47) ὀρέγειν ὑπισχνεῖται, εἰ γε ἡ κορυφή τῶν
εὐφραϊνόντων ἡ εἰρήνη ἐστίν, ἥ; ἀπούσης, οὐδὲν τῶν
εἰς θυμηδίαν ἠχόντων ἰσχύσει, πολέμου τὴν εἰρήνην
κατασθενύντος· εὐ δὲ καὶ φάναι, υἱοὺς Θεοῦ κλη-
θήσεσθαι τοὺς εἰρηνοποιοὺς· καὶ τὸ ἐπαθλον ἐκεῖνο
τούτῃ τῷ ἄθλῳ ἀπονεμεμῆκέναι. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς,
γνήσιος ὧν Ἰηδῶς, εἰρηνοποίησε τὰ πάντα, τὸ μὲν
σῶμα ὀρμητήριον τῆς ἀρετῆς ἀποφίνας, τοὺς δὲ
δύο (48) τὸν τε ἐξ Ἰουδαίων καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν πεπιστευ-
κότας κτίσας εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον· τὰ τε οὐράνια
τοῖς ἐπιγελοις συνάψας, εἰκότως τοὺς τὰ αὐτὰ ὡς
ἐνδέχεται ποιοῦντας, τῆς αὐτῆς ἀξιοθήσεσθαι προση-
γορίας ἔφη, καὶ εἰς τὴν τῆς υἰοθεσίας εἰσποιη-
θήσεσθαι ἀξίαν, ἥτις ἐστίν ὁ ἀκρότατος τῆς μακα-
ριότητος ὅρος.

est, præstantes, eadem quoque appellationis dignitate decorandos pronuntiavit, et in filiationis honorem cooptandos : qui supremus est beatitudinis terminus.

ΡΟ΄. — **ΖΩΣΙΜῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.**

*Ποίων ἀμαρτημάτων ἄφεσιν ἐδίδου ὁ νόμος διὰ
θυσιαῶν.*

Τῶν μὲν δοκούντων εἶναι ἀμαρτημάτων, ὁ νόμος
ἄφεσιν, ἢ διὰ θυσιαῶν, ἢ δι' ἐλεημοσύνης, ἢ διὰ καθαρ-
σίων, παρεῖχε· τῶν δὲ ὄντων οὐχί. Τὰ γὰρ συγγνώ-
μης μείζονα, κατεδίκαζε θανάτῳ. Καταλύεσθαι (49)
γὰρ παντὶ τρόπῳ τοὺς ταῦτα δρῶντας προσέταττεν,
οὐχ ἵνα τὰ αὐτὰ δρῶμεν· λαθῶν (50) δὲ λίθον ἀκον-
τίσαι κατὰ τοῦ ἀλόγους· ἀλλ' ἵνα οἱ τῶν ἀσυγγνώ-

^o Matth. v, 9.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Pro γενέσθαι idem cod. scribit κληθήσεσθαι. Possin.

(47) Inter tivā et ὀρέγειν inserit idem, καὶ θυμηδίας. Vers. post 2, ἰσχύσει mutat in ἰσχύει. Paulo post pro εἰρήνην scribit εὐφροσύνην. Vers. seq. inter καὶ et φάναι, interserit τοῦ. Id.

(48) Τοὺς δὲ δύο. F. deest λαοὺς, nisi pro τοὺς gas λαοὺς. RITT.

tu discere voluisti : « Irritam quis faciens legem!

Moysis, sine ulla miseratione (hoc est absque misericordia, et excusatione, et venia), duobus vel tribus testibus moritur, hoc est, lapidibus obruitur ;

CLXIX. — **ISIDORO EPISCOPO.**

In illud, « Beati pacifici ».

Pacificos beatos prædicavit Salvator, et filios Dei futuros esse promisit : qui primo quidem in semet-ipsis pacem colunt, nec laborant seditione, sed bellum quasi civile et intestinum dirimunt, dum corpus spiritui subjiciunt, et partem sui inferiori eo adducunt, ut præstantiori serviat servitute quavis libertate, adeoque et regno quovis, potiorum : deinde, qui aliis quoque, vel secum ipsis vel cum aliis dissidentibus pacis sunt auctores. Nemo autem ad id alteri conciliandum idoneus fuerit, quod ipse non habet. Unde ut etiam ut immensam divinæ bonitatis vim demirer, quæ bonas retributiones non tantum laboribus ac sudoribus, sed quodammodo etiam voluptatibus sese daturam pollicetur, si quidem fastigium rerum delectabilium omnium pax continet : qua absente, nihil quidem eorum valebit, quæ ad animum demulcendum sunt comparata, bello videlicet pacem exstinguente. Sed et hoc pulchre atque concinne dictum esse putandum est, filios Dei vocatum iri pacificos : quodque illud præmium huic certamini sit tributum. Cum enim ipse, ut qui genuinus sit Filius, ad pacem composuerit omnia, dum et corpus reddidit virtuti pronum atque obediens, et populos duos, qui, inquam, et Judæis pariter ac gentibus crediderunt, in unum novum hominem condidit, et denique cælestia terrenis compaginavit : recte **511** atque ordine fecit, quod eadem, quantum quidem in ipsis

CLXX. — **ZOSIMO PRESBYTERO.**

Qualium peccatorum remissionem dederit lex per sacrificia.

Apparentium quidem peccatorum remissionem lex vel per sacrificia et victimas, vel per elemosynam, vel per lustrationes præbebat : verorum autem non item. Nam venia majora morte condemnabat. Omnino enim eos qui talia perpetrabant, de medio tolli atque aboleri præcipiebat : non ut eadem faciamus, quasi clanculum lex lapidem con-

(49) Cod. Vat. καταλύεσθαι mutat in καταλεύεσθαι. Possin.

(50) Pro λαθῶν idem scribit λαυθάνων, et pro ἀκοντίσαι, ἀκοντίζει. Vers. post 2, πταιόντων mutat in ἀλόγτων. Vers. penult. ep. post καταλιθῶν quæ sequuntur ad finem sic exhibet idem cod., τὸν ἐλάττονι πταισμάτι φωραθέντι. Id.

ira deprehensum in ejusmodi peccato projecisset, sed ut illi qui a peccatis venia indignis atque carentibus mundi et immunes essent, supplicium illis qui peccarunt, irrogarent. Est enim absurdissimum et gravissimum, eos quidem, qui longe majora peccant, sed occulti latent, negligenter transmittere; lapidibus autem obruere eum qui minoris quidem in re lapsus est, sed deprehensus in delicto.

CLXXI. — HERONI SCHOLASTICO.

Non solum ea, quæ non sunt in nostra potestate, ut tu, vir sapiens, arbitraris, sed ea quoque quorum nos sumus domini, si non magna auxilii copia nobis a divina providentia adveniat, non poterimus ad perfectum finem exitumque perducere. Aderit autem id præsto, omnino iis hominibus, qui absque tergiversatione ac prætextu ullo ea quæ penes se sunt inferunt, nihilque eorum, quæ ad illud impetrandum conducere videntur, prætermittunt. Nam (divina providentia) quæ non volentes excitat et hortatur ut velint, profecto eos, qui volunt, omniaque faciunt et sollicitè agunt, omnino in ipsam præclare factorum subvehet fastigium.

CLXXII. — ÆMILIANO PRESBYTERO.

Non exigua ex maximorum præclarissimorumque virtutis operum commemoratione promanat utilitas. Nam et dormientes animas ad virtutem capessendam exuscitat, et ignavas ac socordes excitatores efficit, et vitii indulgentes erubescere docet, atque ad poenitentiam agendam adducit. Idque ostendens sapiens ille Proverbiorum scriptor dixit: « Favi mellis sunt sermones honesti ⁹. » Honestos vocat eos, qui de pietate ac virtute habentur; non illos, qui ascititia quadam venustate se venditant, sed qui ex se ipsis quasi domo afferunt veritatis pulchritudinem: non qui tanquam in carru poetico aut oratorio velunt, sed quia nativam atque a Deo datam pedestrem semitam terunt. **512** Et quid tandem hinc redit utilitatis? doce nos, quæso, o Sapiens. « Dulcedo autem eorum (inquit) est sanatio animæ ¹⁰. » Quoniam igitur constat priscorum hominum præclara facinora, si crebris usurpentur sermonibus, non exignam parere utilitatem; assidue ipsorum egregia facta in cætibus et colloquiis in medium proferamus. Multi enim morbi animorum, tam latentes quam manifesti, hinc medicinam appositam et convenientem consequuntur.

CLXXIII. — HELIÆ DIACONO.

In illud, « Disponet sermones suos in iudicio ¹¹. »

Sapientissime vir, qui ad gratiam laudant, et ad odium vituperant alios, non sunt in hominum numero habendi: sed illi, qui certo iudicio et amant et reprehendunt. Quæ causa quoque est, cur Psalmorum scriptor virum justum prædicans, inter alia quibus excellit, etiam hoc apposuit eique tri-

⁹ Prov. xvi, 24. ¹⁰ ibid. ¹¹ Psal. cxi, 5.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(51) Ἄρτιον mutat in ἀσιον cod. Vat. 650. POSSIN.

(52) Confer guomicam epigraphen ep. 167 lib. II. RITT.

ἄσπον πταισμάτων καθαρεύοντας, τὴν τιμωρίαν κατὰ τῶν πταιόντων ἀποφέρειν. Ἀποπώτατον γὰρ ἐστὶ καὶ λανθάνοντα, τοὺς μέλιστα πολλοὺς πταίνοντας μὲν, λανθάνοντας δὲ, παρορῶν· καταλιθεὺν δὲ τὸν ἐπὶ ἐλάττωνι μὲν πταίσαντα, φωραθέντα δὲ.

POA'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Οὐ μόνον τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ὡ σοφὲ, ὡς ἤγγη, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς ἐφ' ἡμῖν, εἰ μὴ πολλὴ ἡμῖν βοήθη παρὰ τῆς θείας προνοίας ἐπιφοιτήσει, οὐκ ἂν δυνηθείημεν αὐτὰ εἰς τέλος ἄρτιον (51) ἀγαγεῖν. Ἐπιφοιτήσει δὲ πάντως, τοῖς πάντα τὰ παρ' ἑαυτῶν ἄνευ σκήψεως εἰσφέρουσι, καὶ μὴδὲν παραλιμπάνουσι τῶν εἰς τοῦτο φερόντων. Ἢ γὰρ τοὺς μὴ βουλομένους προτρέπουσα, τοὺς βουλομένους, καὶ πάντα ποιοῦντας, καὶ πραγματευομένους, πάντως εἰς αὐτὴν τῶν κατορθωμάτων ἀνοίσει τὴν κορυφὴν.

POB'. — ΑΙΜΙΛΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

(52) Οὐ μικρὰ (53) ἐκ τῶν μεγίστων κατορθωμάτων διηγήσεως ὠφέλεια. Τὰς μὲν γὰρ κοιμημένας ψυχὰς διεγείρει πρὸς ἀρετὴν· τὰς δὲ καθάρως δεξιτέρας παρασκευάζει· τὰς δὲ κακίαν ἀσπαζομένας ἐρυθρίαν διδάσκει, καὶ εἰς μετάνοιαν ὀδηγεῖ. Καὶ τοῦτο ὁ σοφὸς δεικνύς Παροιμισιαστῆς ἔφη· « Κηρία μέλιτος λόγοι καλοί. » Καλοὺς λέγει, τοὺς περὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς κινουμένους, οὐ τοὺς ἐπικτητικῆ κομμωτικῆ σεμνονομένους, ἀλλὰ τοὺς οἰκοθεν ἐπαγομένους τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος· οὐ τοὺς ἐφ' ἔργματος ποιητικῆ ἢ ῥητορικῆ δουλομένους, ἀλλὰ τοὺς τὴν ἔμφυτον καὶ θεοδώρητον πεζὴν πορείαν ποιοῦμένους· καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν ὄφελος; Δίδαξον, ὡ σοφὲ. « Γλύκασμα δὲ αὐτῶν ἴσως ψυχῆς. » Ἐπεὶ τοίνυν οὐ μικρὰν ὠδίνει τὴν ὠφέλειαν τὰ τῶν παλαιῶν ἀνδραγαθήματα, συνεχῶς τὰς τούτων ἀριστείας ἐν συλλόγοις καὶ διαλόγοις ἐν μέσῳ φέρωμεν. Πολλὰ γὰρ ψυχικὰ νοσήματα, καὶ λανθάνοντα, καὶ δῆλα, θεραπείας προσφόρου τεύξεται.

POΓ'. — ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

τὸ, « Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει. »

Οὐ χρὴ, ὡ σοφώτατε, τοὺς πρὸς χάριν ἐπαινοῦντας, καὶ πρὸς ἀπέχθειαν φέγοντας, εἰς ἀνθρώπους ἀριθμεῖν· ἀλλ' ἔχειν τοὺς κρίσει καὶ φιλοῦντας καὶ ἐλέγγοντας. Διὸ καὶ ὁ Μελωδὸς τὸν δίκαιον ἀνακηρύττων, μετὰ τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων καὶ τοῦτο προσέθηκεν· « Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ

(53) Post οὐ μικρὰ sic scribit codex Vat. 650, ἢ ἐκ τῆς διηγήσεως, et v. 2 omittit vocem διηγήσεως. POSSIN.

ἐν κρίσει. ἡ κρίσις γὰρ ὀυτοῦς ἴσον οὐδέν. Οἱ γὰρ Α
ταύτης ἀμοιβοί, καὶ ταῖς οἰκείαις ἐπιθυμίαις ἐπό-
μενοι, καὶ τοὺς μὴ ἐλέγχεσθαι (54) ὀφείλοντας, κο-
λακεύοντες, τοὺς δὲ ἐγκωμιάζεσθαι δικαίους κακί-
ζοντες· οὗτοι ἀνδραποδωδέστατοι εἰσι, μᾶλλον δὲ εἰς
τὴν τῶν ἀλόγων δικαίως ἂν καταγχεῖεν φύσει ψή-
φον (55).

POA'. — MAPONI (56) EΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον· ἡ Ἰδοῦ ἡ θεοσεβεία ἐστὶ σο-
φία. »

Οὗ μοι δοκεῖ ὁ ἀοιδίμος Ἰωβ, ὀριζόμενος τὴν σο-
φίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην, εἰρηκέναι· ἡ Ἰδοῦ ἡ θεο-
σεβεία ἐστὶ σοφία. ἡ Τὸ δὲ ἀπέχεσθαι κακῶν, ἐστὶν
ἐπιστήμη· τῷ ὄντι γὰρ ἡ ἀκροτάτη σοφία ἐστὶν ἡ
ὀρθὴ περὶ Θεοῦ διάληψις· καὶ ἡ θειοτάτη ἐπιστήμη,
ἀρίστη πράξις· ἡ μὲν τὸ θεῖον ὀρθῶς δοξάζουσα, ἡ
δὲ κακῶν ἀπεχομένη· ἡ μὲν διὰ πραγμάτων (57)
θεολογούσα, ἡ δὲ διὰ πράξεων εὐδοκίμουσα. Εἰ τοί-
νον ὁ θεοφιλὴς καὶ φιλόθεός (58) ἐστὶ καὶ ἐπιστήμων,
καὶ τὴν θεωρητικὴν ἔχει ἀρετὴν, καὶ τὴν πρακτικὴν,
τὴν μὲν ὡς ψυχὴν, τὴν δὲ ὡς σῶμα· τί περιττὰ δο-
κοῦμεν φιλοσοφεῖν, πολιτείας μὲν ἀρίστης ὀλι-
γοῦντες, εὐγλωττίας δὲ μόνης ἐπιμελούμενοι.

quod nobis persuadeamus, nos eximie sapientes esse, dum optimam quidem vivendi rationem parvam curamus; belle vero ornateque dicendi studio solum dediti sumus.

POE'. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ (59).

Εἰς τὸ, ἡ Τῷ τῶσποντι σε εἰς τὴν δεξιάν σια-
γόνα. »

Οὐκ ἂν, ὦ σοφὲ, εἰ τὸ τυπηθῆναι καὶ ὀδω-
θῆναι ἦτα ἦν, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος ἐναντία
ἔπρασαν. Ὁ μὲν γὰρ Δεσπότης τῷ τύποντι εἰς τὴν
δεξιάν σιαγόνα, καὶ τὴν ἄλλην παρέχειν ἐθέσπισεν·
ὁ δὲ Ἀπόστολος· ἡ Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε·
παρήκασι. Κακὸς γὰρ ὄντος τῶν καλοκαρδίων ὁ νό-
μος, ἐπειδὴ καὶ κακώτερος τῶν ἐπάθλων ὁ τρόπος·
οὐ γὰρ κόποιος, καὶ εἰρησὶς ἐν πρυτανείῳ, οὐδὲ χαλ-
καὶ εἰκόνας χρυσοῦ ἀπαστρέπτουσαι· τὰ οἰκτρὰ
ταῦτα καὶ εὐτελεῖ ἐπαθλὰ εἰσιν· ἀλλὰ καὶ βασιλεία
οὐρανῶν, καὶ ζωὴ τέλει μὴ ἐπισταμένη. Μὴ τοίνυν,
εἰ ὑποχωρήσεις καὶ φιλοσοφῆσεις, νόμιζε ἦτασθαι·
ἀλλὰ δῖωκε τὴν νίκην ἐν τῇ δοκούσῃ ἦτη κειμένην.
Εἰ δὲ θαυμάζεις τὸ εἰρημένον, παραδείγματι, ὃ
λέγω, ποιήσω σαφές. Λέγεται τις βασιλεὺς μέλλων
ναυμαχεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους, καὶ ἰδὼν πολλῶν
πλέονας τὰς τῶν πολεμίων ναῦς, καὶ ὀποχωρήσας
τοὺς πολεμίους ἐπερχομένους, εἰρηκέναι· Ὁ φεύγω·
ἀλλὰ καὶ διώκω τὸ συμφέρον ὀπίσω κείμενον. Εἰ
τοίνυν κἀνταῦθα ἐν τῇ δοκούσῃ ἦτη καὶ ὑποχωρήσει

¹¹ Job xxviii, 28. ¹² Math. v, 39. ¹³ I Cor. vi, 7.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Καὶ τοὺς μὴ ἐλέγχει. Videtur redundare μὴ, vel pro eo leg. μὲν. BITZ.

(55) Pro ψήφον cod. Vatic. 650 habet tantum φύσιν. POSSIN.

(56) Cod. Vat. 650 legit Μαρτίω. In principio ep. pro οὐ μοι idem habet, εὐ μοι. Ib.

(57) Πραγμάτων. Legend. arbitror δογμάτων vel

A buit : « Disponet sermones suos in iudicio. » Sane-
onim iudicio nihil est quod comparari queat. Hoc
enim qui careat et suis obsecut cupiditatibus, eos
quidem quos reprehenders oportebat, adulantur ;
eos autem qui laudari merebantur, reprehendunt ;
illi vero servili admodum sunt ingenio præditi ; ac
potius in brutarum pecudum classem merito re-
ferendi.

CLXXIV. — MARONI EPISCOPO.

In id quod dictum est, ἡ Ecce pietas, sive cultus Dei,
est sapientia¹². »

Non videtur mihi celebris ille et decantatissimus
Jobus, quod sapientiæ scientiæque definitionem
traders vellet, dixisse ista : « Ecce Dei cultus est
sapientia ; et abstinere a malis, est scientia. »
Revera enim summa sapientia est recta de Deo
existimatio, et divinissima scientia, optima actio :
quarum illa recte de Deo sentit ; ista a vitii abstin-
net. Altera per dogmata de Deo philosophatur ;
altera per actiones laudem consequitur. Si igitur
ita est, at Deo charus sit is, qui et Deum amat et
scientia est præditus, qui que et contemplativam
habet virtutem et activam : alteram quidem velut
animam, alteram vero tanquam corpus ; quid est
quod nobis persuadeamus, nos eximie sapientes esse, dum optimam quidem vivendi rationem parvam curamus ; belle vero ornateque dicendi studio solum dediti sumus.

CLXXV. — HERONI PRESBYTERO.

In illud (Christi dictum), ἡ Percutienti te in dex-
tram maxillam¹³, » etc.

Si percuti et injuria affici, esset succumbere,
neque Christus neque Paulus unquam 513 cen-
traria dixissent. Dominus enim præcepit percutienti
in dextram maxillam, præbere etiam alteram ; Apo-
stolus autem admonuit in hæc verba : « Quare non
potius injuriam patimini¹⁴ ? » Nova namque hæc
est lex certaminum, quandoquidem magis etiam
novus est prætorum modus, videlicet non oleaster,
et cibus in prytaneo, neque senex statux ætro
fulgentes (misera ac vitia sunt ejusmodi præmia) ;
sed regnum cælorum, et vita finem neciens. Noli
igitur putare te, dum cedis et Christianæ medi-
tationi das operam, succumbere ac vinci : sed po-
tius persequere victoriam, quæ in eo ipso, dum
succumbere videmur, sita est. Quod si miraris id
quod dictum est, exemplo manifestum faciam quod
dico. Perhibent regem quemdam, cum vellet pug-
nam navalem adversus hostem pugnare, vidisset-
que hostium naves longe plures quam suas, ceden-
tem hostibus invadentibus, dixisse : Non fugio, sed

βημάτων. Nam πραγμάτων quidem tolerari hic non
potest, enim ιοκ sequatur πράξεων. RITT.

(58) Inter φιλόθεος et ἐστὶ idem cod. inserit καὶ
σοφός. POSSIN.

(59) Inscriptio nulla erat in editione Parisiensi ;
suppletur ex codice Vaticano 650. EDIT.

potius utilitatem persequor retro sitam. Si igitur A
etiam hac in vita (interdum), in eo dum quis supe-
ratur et cedit, utilitas et victoria consistit: ne pa-
ribus passibus procedamus cum iis qui nos percutiunt aut injuria afficiunt: sed potius ipsis conceda-
mus. Hæc enim etiam cœlestium certaminum lex est et ratio.

CLXXVI. — EULOGIO.

Non historiam simpliciter animos legentium oble-
ciare valentem propheta Moyses descripsit: sed quon-
iam legem ferre volebat, opificem et judicem uni-
versitatis rerum præponit, necnon hujus mundi
creationem, ne (homines) cultum Deo debitum
partibus mundi tribuerent: deinde posteaquam et
piorum præmia et peccatorum supplicia adjunxit,
ita ad legislationem processit, ut futuris fidem ab
iis quæ jam facta erant astruens, subditos ad pie-
tatem et justitiam exhortaretur atque excitaret.

CLXXVII. — PHILITRIO.

In illud, « Oportebat te dare argentum ¹⁶, » etc

Adeo procul a probro remotum est, cum optima
quis et egerit et dixerit, tamen non potuisse per-
suadere, ut ipse Judex calculum tulerit ac dixerit
illi qui nihil ad salutem proximorum contulerat:
« Oportuit te dare argentum meum mensulariis, et
ego cum venissem, id repetiissem; » hoc est di-
cere, Oportuit contestari. Oportuit vitam inculpa-
tam ostendere. Nam opus rectum ac perfectum ad
finem perducere, non est ejus qui dicit, sed ejus
videlicet qui audit, ut incorruptus Judicis calculus
declaravit.

514 CLXXVIII. — DOROTHEO SCHOLASTICO.

In Abrahamum encomium, de lactatione Isaaci ¹⁶.

Nullum hoc quod dico illustris, ac ne quidem
huic simile proferre potes tropæum, quod statuit
patriarcha Abrahamus. Non enim id contra tyrannos,
sed contra ipsam, quæ maxime tyrannicam
vim habet, naturam, erexit. Nam cum omnes rati-
ocinationes cogitationesque adversus ipsum insito
paternæ storgæ affectu armatæ essent, et ipsum con-
vulnerare niterentur, tamen ipse mansit invulnera-
bilis: et erat cernere naturam quidem ipsam cum
suis armis atque copiis omnibus humi prostratam;
ipsam vero stantem, et manum extendentem, non

¹⁶ Matth. xxv, 27. ¹⁶ Gen. xxii, 1 seqq.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(60) Cum hac epistola plane congruit quod scri-
bit de Mosaica historia Philo in lib. *De officio muni-*
di. Idcirco ipsum a mundi conditione ordiri, ut
ostendat, et mundum legi, et legem mundo consen-
tire: legem, inquam, quam laturus erat, a mundo
pendere; virumque bonum legis observantem, si-
milis ac mundi civis factus est, ad voluntatem et ar-
bitrium naturæ, quæ est lex mundi, suas omnes
actiones dirigere et huic parere debere. RITT.

(61) Cod. Vat. 650, ἀπονέμοιεν. POSSIN.

(62) Ut persuadeatur auditori quod vult orator,
non est in manu oratoris, sed in potestate auditoris.
Pluribus hanc sententiam probat Isidorus infra

ΡΟΓ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

(60) Οὐχ ἱστορίαν ἀπλῶς ψυχαγωγῆσαι δυναμένην
ὁ ἱεροφάντης ἔγραψε Μωσῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ νομοθετεῖν
ἔμελλε, τὸν δημιουργὸν καὶ κριτὴν τοῦ παντὸς προ-
τάττει, καὶ τὴν τοῦ κόσμου δημιουργίαν, ἵνα μὴ
τοῖς μέρεσι τοῦ κόσμου τὸ σέβας ἀπονέμοιεν (61)·
εἶτα τῶν ὁσίων τὰ γέρα, καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν τὰς
κολάσεις προσθεῖς, οὕτως ἐπὶ τὸ νομοθετεῖν ὤρμη-
σεν, ἵνα ἀπὸ τῶν γεγενημένων καὶ τὰ μέλλοντα πι-
B στωσάμενος, εἰς εὐσέβειαν καὶ δικαιοσύνην τοὺς
ὑπηκόους προτρέψειεν.

ΡΟΖ'. — ΦΙΛΙΤΡΙΩ.

Εἰς τὸ· « Ἐδεῖ σε βαλεῖν τὸ ἀργύριον. »

Οὕτω πόρρω καθέστηκεν αλοχύνης, τὸ τὰ βέλτεστα
πράττοντά τε καὶ φράζοντα μὴ δυνήθηναι· πείσαι,
ὡς αὐτὸν τὸν κριτὴν ψηφίσασθαι καὶ εἰπεῖν, τῷ μη-
δὲν εἰς τὴν τὸν πέλας σωτηρίαν εἰσηγηχοῦσι· « Ἐδεῖ
σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας,
κἀγὼ ἐλθὼν ἀπήτησα ἀν' αὐτό· » τοῦτ' ἔστιν εἰπεῖν·
Ἐγρῆν διαμαρτύρασθαι· ἔδει βίον ἄληπτον ἐπιδει-
κνύμενον. Τὸ γὰρ εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὸ κατόρθωμα,
οὐ τοῦ λέγοντος, ἀλλὰ τοῦ ἀκούοντος δῆλον ὅτι καθ-
C ἔστηκεν (62)· ὡς ἡ ἀδέκαστος ψῆφος τοῦ Χριστοῦ δε-
δήλωκεν (63).

ΡΟΗ'. — ΔΩΡΟΘΕΩ (64) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Εἰς τὸν Ἀβραάμ ἐγκώμιον, ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰσαὰκ
σφαγῆ.

Οὐδὲν οὐ φημι λαμπρότερον, ἀλλ' οὐδὲν ἴσον ἔχεις
εἰπεῖν τρόπαιον, οὐ ἔστησεν ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ·
οὐ γὰρ κατὰ τυράννων, ἀλλὰ κατὰ τῆς τυραννικω-
τάτης φύσεως (65) τοῦτ' ἡγεῖρε. Πάντων γὰρ τῶν
λογισμῶν οὐδὲ ὄρασι, ἀλλὰ τῇ ἐμφύτῳ συμπα-
θεῖα (66) ὠπλισμένων, κἀκείνων κατατιτρωσκότων,
αὐτὸς ἔμενεν ἀτρωτος· καὶ ἦν τὴν μὲν φύσιν αὐτὴν
ἰδεῖν χαμαὶ ἐβρίμμένην μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν
στρατοπέδων· αὐτὸν δὲ ἔστηκότα, καὶ τὴν χεῖρα
ἀνατείνοντα, οὐχὶ στέφανον ἔχουσαν, ἀλλὰ μάχαιραν
D παντὸς στεφάνου λαμπροτέραν. Διὸ καὶ πάντες μὲν

epist. 205, et rationibus et auctoritatibus etiam
Arist., ubi vide not. RITT.

(63) Cod. Vat. pro δεδήλωκεν scribit κεχώρωκεν.
POSSIN.

(64) Θεοδώρω Cod. Vat. 650. Vers. 1 ep. pro ἴσον
idem habet ἴσως. Id.

(65) Τῆς τυραννικωτάτης φύσεως. Videtur al-
ludere ad illum ex τραγωδία versum: Μεγάλη τυ-
ραννὶς ἀνδρὶ τέκνα καὶ γυνή. Magna est tyrannis,
uxor atque liberi. RITT.

(66) Συμπαθεῖα cod. Vat. mutat in συνηθεῖα.
POSSIN.

οἱ λογισμοὶ καταπηξάντες τὸ παράστημα τάνδρος, ἅ corona præditam, sed gladio quavis corona illustrius fulgente armatam. Unde factum est, ut omnes quidem ratiocinationes humanæ obstupescerent ad conspectum congressumque viri starent ab ipso subactæ, et magis etiam contremiscentes quam ad conspectum regis solent ejus stipatores. Terribili namque vultu omnes perculit. At desuper angelorum populus applausit; et Deus præconium fecit victoriæ. Quod si libet veritatem ejus, quod dixi, considerare, ab externis rebus hoc licebit contemplari. Nam si, posteaquam aliquis athleta victoriam reportavit, non præco inferius consistens, sed superius residens ipse rex, de solio suo consurgens proclamet victorem certaminis Olympici, nonne ea res ipsi coronis splendidior esse videbitur? Manifestum hoc videlicet est omnibus ita visum iri. Quando igitur non terrenus quispiam ac mortalis rex, sed ipse Rex sempiternus, non solum in theatro humano, sed etiam in visorio Angelorum, et Archangelorum, et supernarum Virtutum, victorem suo præconio aliquem renuntiet, clara voce cœlitus emissa, nonne ea res omnem splendoris terminum excedit? Equidem id firmiter asseveraverim. Quapropter nos quoque siquidem victores proclamari et coronari expetimus, nosmetipsos consecremus, nullumque mortalem, nullum ad hanc vitam pertinentem affectum in nobis exsultare sinamus, sed, omnibus valere jussis, cœlis digna et loquamur et faciamus.

POΘ. — ΝΕΙΑΩ.

Εἰς τὸ εἰρημένον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, Εἰς ἐμὲ βλέπετε.

Οὐδένα, οἶμαι, τοιαῦτα πεπαρνήσθαι (73), οἷα ὁ τῶν οὐρανίων βασιλεὺς, δεῦρο ἐπιφοιτήσας, πεπαρ-
 ῖνται παρ' ἐκείνων, οὓς ἀφίκτο σώων· ὅς γε οὐδὲ ληστοῦ καὶ ἀνδροφόνου προεκρίθη, ἀλλὰ καὶ (74) ἐκολαφίσθη. Εἰ δὲ καὶ τις τὰ ὅμοια πέπονθε (δεδόσθω γάρ), ἀλλὰ τὸ μὴ ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἀξίας ὀρμᾶσθαι τοὺς πεπονθότας, ἄνισα πάλιν δείκνυσιν τὰ πάθη. Οὐ γὰρ ταυτὸν, βασιλεῖα ὑβρίσαι (75) καὶ ἰδιώτην· οὐδὲ δεσπότην καὶ δοῦλον· ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοῦ βασιλέως, κἂν μικρὰ ἦ, μεγάλα τῇ ἀξίᾳ τοῦ πεπονθότος κρίνεται· τὰ δὲ κατὰ τοῦ ἰδιώτου, κἂν μέγιστα ἦ, ὑποτέμνεται τὴν ὀργὴν, καὶ εἰς συγγνώμην πολλακίς ὀρᾷ. Ταῦτα δ' ἔφην, ἐπειδὴ γέγραφας, τί ἐστὶ τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ λεχθέν· «Εἰς ἐμὲ βλέπετε.» Ὁ γὰρ λέγει, συντόμως τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ πάντολμοι Ἰουδαῖοι ἐπιλυττήσαντες ἐδραματούργησαν τραγῳδίαν, κατὰ Θεοῦ μὲν τολμηθεῖσαν, σαρκὸς δὲ ἀψαμένην (ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον κυρίως)· οἱ δὲ μετὰ ταῦτα μέλλοντες ὑβρίζεσθαι, ἴσως ἀγανακτεῖν ἤμελλον, ὡς παρὰ τὴν αὐτῶν ἀξίαν τοιοῦτοις περι-

¹¹ Psal. xxiv, 16.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(67) Post ei δὲ βούλει loco τοῦτ' ἀληθὲς ἴdem ponit καὶ τοῦτο ἀκριδῶς. POSSIN.

(68) Τοῦτ' ἀληθὲς. F. τἀληθὲς, delete τοῦτ'. RITT.

(69) Δόξει. F. δόξει. Id.

(70) Cod. Vat., ἀνθρώπων. POSSIN.

(71) Ἀνακηρύττειν. F. ἀνακηρύττη, præcessit enim ὅταν. RITT.

(72) Ὑπερβάλλει cod. Vat. vertit in ὑπερβαίνει,

CLXXIX. — NLO.

In id quod a Domino dictum est, «In me intuemini»¹¹.

Neminem ego unquam tot tantisque arbitror injuriis et contumeliis affectum esse, quot quantisque affectus est cœlestium Rex cum in terras venisset, et quidem ab illis, quos servatum venerat: qui neque latroni ei homicidæ prælatum est, sed et colaphis cæsus. **515** Eisi enim similia forte perpressus est (detur enim ita esse), attamen hoc dissimiles et impares ostendit perpressiones, quod illi qui perpressi eas sunt, non a pari dignitate descenderunt. Non enim est idem, injuria afficere regem, et hominem privatum, neque dominum et servum; sed quæ adversus regem quidem committuntur, quantumvis per se exigua sunt, magna tamen ut judicentur, ejus qui talia patitur dignitas efficit. Quæ vero in aliquem privatum perperrantur, ut maxime sint, tamen iram minorem habent, et sæpe ad veniam spectant. Hæc autem ideo dixi, quia per literas ex me quæxivisti, quid sit quod a Christo dictum est: «In me intuemini.» Nam quod dicit, in summa tale est. Etenim quia audacissimi Judæi

et vers. post tertio ἀνακηρυχθῆναι breviter in ἀναρρηθῆναι. POSSIN.

(73) Pro πεπαρνήνται cod. Vat. 650 legit ἐπαρνήθη. Id.

(74) Inter καὶ ἐκολαφίσθη idem inserit, ἐκωμώδηθη καὶ. Id.

(75) Ὑβρίσαι: idem recte mutat in ὑβρίζεσθαι. In.

in furorcm acti tragediam egerunt; quæ Deum quidem appetiit, carnem vero attingit (proprie enim loquendo divinitas passioni obnoxia esse nequit); quibus autem postea aliqua inferetur injuria, si forsitan indignatione corripientur quasi præter meritum in tales incidierint calamitates: *κείνδο dixit t* « In me intromini. » Maxime enim, inquit, intolerabilis erant, quæ a sceleratis ac nefariis Judæis perpetrata sunt. Verumtamen concedatur sane, tolerabilis esse. Quid dixerit quis etiam de proditore, qui mea longanimitate et tolerantia ad extremam saturitatem repletus, contra me sollicitatem illam exultit? Hisce quasi quibusdam incantamenti illas vitas injurias lenite atque cicurate. Facile namque cedent iis, qui adversus eas occident.

CLXXX. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Quare ad eruentem proficiscens Christus lugentes mulieres obfurgavit ¹⁰.

Neque luctatorem generosum, qui in certamen descendit, et pulvere aspergitur, et percutitur, deslerit lacrymisque prosequi decet: labores enim ipsi in coronas desinunt; neque strenuum aliquem militem ad bellum proficiscentem, ubi et vulnera et maculationes perpetiatur, lamentis afficere convenit: redibit enim victor gloriosus et columnis et præconiis potietur. Sed illos potius lacrymis prosequi dignum est, qui ad latrocinia cædesque patrandas currunt, maxime quidem tunc cum maleficium exercuerint; deinde vero etiam tunc quando supposito afficiantur. Quomodo igitur discere quæsi- visti, quam ob causam Christus, quo tempore ad eruentem victoris et triumphatoris instar proficiacebatur, lamentantes mulieres non modo non amplexus inerat, verum etiam reprehenderit? Constat enim, si quis vicem doleat patientis, id ei quidem qui in- vitus patitur, solatio esse; ei vero qui sua sponte, injuriam afferre. Injuria enim est illi condolentia ac commiseratio, cui non præter aut contra volun- tatem evenit quod patitur. **516** Quoniam igitur et ipse volens ad passionem veniebat, et mortem exsistiturus, et diabolum enervaturus; illæ vero desolebant ipsum, qui laudari potius et plausu excipi merebatur: eam ob rem etiam, ut quorundam fert opinio, diris ipsas desolebat; ut autem veritas mala. Nam lacrymis eum prosequi fas non est, qui de peccato tropæum statuebat, et præterquam quod ad mortem morte multandam festinabat et ad vincendum diabolum, ad eos quoque, qui ab his om- nibus captivi tenebantur, liberandos se conferebat.

CLXXXI. — HIERACI PRESBYTERO.

In illud, « Nolite sancta dare canibus », et quæ sequuntur.

Revera dignum admiratione est oraculum, quod

¹⁰ Luc. xxiii, 27, 28. ¹¹ Matth. vii, 6.

VARIE LECTONES ET NOTÆ.

(76) Confer ep. 151, lib. II. Videtur alludere ad Pythagoreorum sapientiam. Qui enim de vita Pythagoræ accuratius commentati sunt, testantur illum suas quasdam habuisse epodas, quibus non minus animorum perturbationes quam corporum ægritudines depellere solitus sit. Vide Jamblichum et Malchum in Vita Pythagoræ. Quid autem de epodis

πεπρωκότες πάθεισιν, ἔφη· « Εἰς ἐμὲ βλέπετε. » Μάλιστα μὲν γὰρ, φησὶ, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἀλιτη- ρίων Ἰουδαίων τολμηθέντα, ἀφόρητα ἦν· πλὴν δε- δόσθω φορητὰ εἶναι· τί ἂν τις φαίη καὶ περὶ τοῦ προδότου, ὃς γε τῆς ἐμῆς ὑπερεμπλησθεὶς ἀνεξικα- κίας, κατ' ἐμοῦ τὸν κόρον ἤνεγκε; Ταύταις ταῖς ἐπιφθασὶ καταπραΰνετε τὰς ὕβρεις (76), καὶ τιθα- σεύετε. Ἐξουσι γὰρ ῥαδίως ταῖς ταῦτα καταπ- ῥέουσιν.

ΠΠ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Διὰ τί ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος ὁ Χριστὸς ταῖς κοπιτομέτραις γυναίξιν ἐπετίμησεν.

Ὅτε τὸν γενναῖον ἀθλητὴν εἰς τὸν ἀγῶνα καθέντα, καὶ κονιζόμενον, καὶ τυπτόμενον, θρηνητέον· εἰς στεφάνους γὰρ αὐτῶ οἱ πόνοι τελευτώσιν· οὔτε τοῦ ἀριστέα ἐν πολέμῳ ἐξίσχοντα, καὶ τραύματα, καὶ σφα- γὰς μέλλοντα ὑπομένειν, ὀλοφυρτέον· τροπαιοῦχος γὰρ ἐπανήξει, καὶ στηλῶν καὶ ἀναβήσεων τεύξε- ται· ἀλλ' ἐκεῖνους θρηνητέον, τοὺς ἐπὶ ληστείας καὶ ἀνδροφονίας θέοντας, μάλιστα μὲν ὅταν κα- κουργῶσιν, ἔπειτα δὲ καὶ ὅταν κολάζωνται. Πῶς οὖν ἐξήτησας μαθεῖν, δι' ἣν αἰτίαν θρηνούσας τὰς γυναίκας, ὅτε ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὡς τροπαιοῦχος ἀπήει ὁ Χριστὸς οὐ μόνον οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλὰ καὶ ἐπετίμησεν; Δῆλον γὰρ ὅτι τῷ μὴ ἀκονεῖ πάσχοντι ἢ συμπάθεια παράκλησις, τῷ δὲ ἐκονεῖ ὕβριν φέρει. **C** Ὑβρις γὰρ ἐκείνῳ τὸ συμπάθει, ᾧ μὴ τὸ πάθος ἀβούλητον. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐκὼν ἐπὶ τὸ πά-θος ἤρχετο, καὶ τὸν θάνατον σβέσων, καὶ τὸν διάβο- λον ἐκνευρίσων· ἐθρήνον δὲ ἐκεῖναι τὸν εὐφημείσθαι καὶ κροτεῖσθαι δίκαιον ὄντα· διὰ τοῦτο καὶ, ὡς νομι- ζουσί τινες, κατηράσατο· ὡς δὲ ἡ ἀλήθεια ἔχει, προεμήνησε τὰ μέλλοντα αὐταῖς συμβῆσθαι κακὰ. Θρηνεῖσθαι γὰρ οὐ θέμις τὸν τροπωσάμενον τὴν ἁμαρτίαν, καὶ σπεύδοντα ἐπὶ τῷ καὶ τὸν θάνατον θανατώσαι, καὶ τὸν διάβολον δῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ τούτων ἀπάντων ἄλλοντας (77).

habet, præsignificabat. ea quæ ipsis ventura essent mala. Nam lacrymis eum prosequi fas non est, qui de peccato tropæum statuebat, et præterquam quod ad mortem morte multandam festinabat et ad vincendum diabolum, ad eos quoque, qui ab his om- nibus captivi tenebantur, liberandos se conferebat.

ΠΠΑ. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ· « Μὴ δῶκε τὰ ἄγια τοῖς κυσὶ, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὅντως ἀξιάγαστος ὁ θεὸς χρησμὸς, ὃν ἐρμηνευ-

sive incantationibus, quæ vetustissimo, sed hapro- bato more, curandis vulneribus ac morbis adhi- bentur, sentiendum sit, multis SS. Patrum aucto- ritatibus docui in *Sacrarum Lectionum* libris. RITX.
(77) Ἀλόγτως. Omissum et addendum videtur verbum λυτῶσαι, vel ἀπολυτῶσαι. RITX.

θῆναι σοι παρεκελεύσω. Τὸ γάρ· « Μὴ δῶτε τὰ ἅγια A
 τοῖς κυσὶ, μηδὲ βίβητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμ-
 πρῶσθαι τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς
 τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ ατραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς, »
 τοιοῦτόν τινα ὠδίνει νοῦν. Ἐπειδὴ ἅγιος καὶ μαργα-
 ρίτης ὄντας τιμωροῦσθαι ὁ θεὸς λόγος, κύνες δὲ
 καὶ χοῖροι οὐ μόνον οἱ περὶ τὰ δόγματα, ἀλλὰ καὶ οἱ
 περὶ τὰς πράξεις πταλόντες, καταπάτησις δὲ ἡ περὶ
 αὐτῶν ἔρις καὶ ζυγομαχία, τῶν μὲν τὴν ὀρθότητα
 τῶν δογμάτων ἀνατρέπειν πειρωμένων, τῶν δὲ τὴν
 ἀρίστην πολιτείαν ἐξυβρίζοντων· ῥῆξις δὲ τῶν τὸν
 θεῖον λόγον πρεσβεύοντων, καὶ τῶν (78) ἀρίστα συμ-
 θεουσύντων, ἡ τῶν οὐκ ὀρθῶς βιούντων καταφρό-
 νησις καὶ ἀτιμία· διὰ τοῦτο ἔφη· Μὴ ὡς εὐωνόν τινα
 καὶ εὐπόριστον βλέπετε τὸν λόγον, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς
 παρονηθεῖ, καὶ ὑμεῖς κωμωδηθεῖτε παρὰ τῶν B
 ὀρθῶς (79) μηδὲν μίητε λεγόντων, μίητε πραττόντων.
 Τινὲς δὲ φασὶν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, ὅτι καὶ τὴν ἱερωσύ-
 νην διαγορεύει μὴ δοθῆναι τοῖς ἀσελεγεῖσι καὶ ἀκα-
 θάρτοις, ἵνα μὴ καὶ αὐτὴν ὑβρίσῃαν, καὶ κατὰ τῶν
 χειροτονησάντων ὀμψάσῃαν, ἣν εἶχον πρὸ τούτου
 σεμνὴν δόξαν διαβήγγυνόντες. Εἰ δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτά-
 νοις λαϊκοῖς, τὰ θεῖα μὴ διδόνθαι μυστήρια, ἐπί-
 στησον. Εἰ δὲ καὶ τοῖς προσποικουμένοις μὲν προσιέν-
 ναι τῇ πίστει, μὴ ἀφισταμένους δὲ τῶν παρόντων
 ἐπιτηδεύματων, ἀπαγορεύει τὸ θεῖον διδόνθαι βά-
 πτισμα, ἐπίστησον.

ΠΠΒ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τοῦ ψαλτηρίου. Περὶ τῆς τῶν Ψαλμῶν ἐπιγρυ-
 φῆς.

Ὅτε μὲν ὁ Μελοποιὸς ἐμελώδει, ἐπεγράφετο ψαλ-
 μός· Ὡδὴ τῷ Δαβὶδ (80). Ὅτε δὲ αὐτὸς μὲν ἐμελ-
 ῶδει, ἄλλος δὲ ἐμελοποιεῖ, ἢ εἰς αὐτὸν τὸ μέλος
 παρ' ἄλλων ἤδετο, ἢ εἰς τὸν ἐξ αὐτοῦ τὸ κατὰ γάρφα
 Χριστὸν ἀνήγετο, Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ. Οὐ γὰρ πάν-
 τες οἱ μελογράφοι ἤδον, οὐδὲ πάντες οἱ ἄδοντες
 ἐμελογράφουν· ἀλλ' οἱ μὲν τοῦτο, οἱ δὲ ἐκείνο· οἱ
 δὲ καὶ ἀμφοτέρω διεπράττοντο, τοῦ θεοῦ Πνεύματος
 ἐκάστην τὸ πρόσφορον ἀπονέμοντος.
 faciebant, alii vero etiam utrunque, divino videlicet
 e-set, attribuyente.

ΠΠΓ'. — ΠΑΥΛΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (81).

Ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας, τὸ πῶς μὴ ἐχέτω χώραν.

(82) Ὅταν ἡ θεία δύναμις ἐνεργῇ, τὸ πῶς μὴ
 ἐχέτω χώραν. Εἰ γὰρ πολλὰ ὑπὲρ φύσιν, καὶ λογι-

tibi exponi peilisti. Illud enim dictum : « Nolite
 sancta dare canibus, neque projicite margaritas
 vestras ante porcos, nequando conculcent eas pedi-
 bus suis, et conversi lacerent vos ; » talem quem-
 dam parit sensum. Quia verbum divinum est sa-
 crosanctum, et margarita revera pretiosissima :
 canes autem et porci sunt, non solum qui circa
 dogmata Christianae religionis, sed etiam qui circa
 actiones labuntur : conculcatio autem est contentio
 atque concertatio de illis suscepta, dum alii do-
 gmatum rectitudinem sinceritatemque evertere con-
 nantur ; alii optimam vivendi rationem contumelia
 afficiunt. Laceratio denique eorum qui divinum
 verbum tanquam legati annuntiant, optimaque dant
 consilia, est contemptus et ignominia, qua eos affi-
 cient qui non recte vivunt ; hanc ob causam dixit :
 Ne tanquam rem aliquam vilem ac paratu facilem
 projicite verbum, ne et ipsum contumelia afficiatur,
 et vos traducamini ac ludibrio habeamini ab iis, qui
 nihil recte neque dicunt, neque faciunt. Sunt autem
 qui non absurde dicunt, quod etiam sacerdotium
 prohibeat dari improbis atque impuris, ne et ipsum
 injuria afficiant, et in eos a quibus electi sunt ir-
 ruant, bonam atque honestam, qua prius praediti
 erant, existimationem dilacerantes. Quod si etiam
 peccantibus laicis dixeris non esse danda divina
 mysteria, scias te recte accipere. Si denique etiam
 dixeris, quod prohibeat divinum impartiri baptismum illis,
 qui simulant quidem, se ad fidem Chri-
 stianam accedere, sed interim non desistant a praesentibus vitae institutis, scito nihil te a vero ab-
 errare.

C CLXXXII. — ISIDORO DIACONO.

Ex Psalterio, de Psalmorum inscriptione.

Quando ipse Psalmorum auctor canebat, inscri-
 bebatur psalmus, *Ode Davidi*. At quando ipse 517
 quidem canebat, alius vero modos faciebat, vel
 quando ab aliis carmen in ipsam canebatur, vel ad
 Christum, qui ex ipso secundum carnem erat na-
 sciturus, referebatur, inscriptio fiebat haec : *Psal-
 mus Davidi*. Non enim omnes qui carmen compo-
 nebant, etiam canebant : neque omnes qui canebant,
 etiam carmen componebant ; sed alii hoc, alii illud
 Spiritu unicuique id, quod ipsi conveniens et aptum

D CLXXXIII. — PAULO DIACONO.

Cum Deus aliquid facit, quaestio, quomodo, ne habeat
 locum.

Quando divina potentia aliquid operatur, qua-
 estio, quomodo, ne habeat locum. Nam utut multa

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(78) Inter τῶν et ἀρίστα cod. Vat. 650 inserit τὰ.
 Vers. inde 2, tollit τινὰ. Possim.

(79) Ὄρθῶς mutat in ὀρθόν. Vers. inde 3, pro
 αὐτὴν ὑβρίσῃαν scribit εἰς αὐτὴν ὑβρίσῃαν. Vers.
 pen. ep. παρόντων mutat in παρανόμων, et vers. ult.
 ἐπίστησον in ἐπίσχεσαι. Id.

(80) Cod. Vat. 650 omittit ὧδὴ τῷ Δαβὶδ, pro
 his solum post ψαλμὸς ponens τοῦ Δαβὶδ. Id.

(81) Inscriptio deest in editione Parisiensi ; sup-
 pletur ex codice Vaticano 650. Edit.

(82) Confer epist. 476 lib. 1, et quod alibi est apud
 Isidorum, ἔσλος πᾶς λόγος μετὰ τὴν θεῖαν ψῆφον. Sic
 Justinus Martyr : σαφὴς ἐλεγγος ἀπιστίας τὸ πῶς
 περὶ Θεοῦ λέγειν. Similia multa habent D. Chryso-
 stomus, Ambrosius et alii, quae parco ascribere.
 Rivt.

supra naturam supraque ratiocinationum (humanarum) sensum et consequentiam tum facta fuerint, tum adhuc fiant : nihil tamen sit supra Deum, qui nullo negotio etiam ea quæ spem omnem superent, operatur.

CLXXXIV. — MARTIANO, ZOSIMO, MARONI.

III Regnorum. Quod injustus non effugiet pœnam, sicut neque Joab.

Quod impius non evasurus sit animadversionem (divinam), sed aut in hac, aut in altera vita certo subiturus supplicium : multi vero utrobique, et hic et illic puniantur ; id non nostra tantum ratiocinatione collectioque, sed et divina oracula suggerunt. Ac plures quidem (quos pro exemplo adducere poteram) in præsentiarum omittam, sed unius mentionem faciam, et quidem ejusmodi hominis qui, tametsi videretur sapientia quadam atque vafrilitie sua impunitatem sibi conciliasse, tamen pœnas effugere non potuit. Joab, ille Davidis militiæ dux, animo imperatorio, et robore et hasta insignis, cum collegas quosdam suos, qua invidia, qua fraude de medio sustulisset, tandem divinæ justitiæ ultionem non latuit. Nam cum existimaret se arte atque astutia quadam hanc depoluisse, Adoniam affectantem regnum, amicum non est aversatus, sed eum in electione adjuvit sperans fore, ut hoc pacto non solum supplicium cædibus a se perpetratis debitum effugeret, si prius benevolentiam sibi adjunxisset novi regis, verum hoc amplius gratiam quoque ab ipso iniret : sed magis propterea punitus est. Nam cujus rei metu, ne fieret, tyrannum adjutum ibat, eam ipsam rem illa præparatio ei acceleravit : et quarum rerum præsidio se diras Davidis declinare posse confidebat, per eas ipsas res in opus et in effectum illas produxit, et callidum inventum ipsi in laqueum est conversum : quodque fugebat ne pateretur, id fugiens passus est : et id, quod (ipsius quidem opinione) avertere omnes molestias omniaque adversa debebat, vice versa tale deprehendit, quod potius accerseret calamitates. **518** Si igitur animadversionem divinam nulla ratione licet effugere (ut certe non licet), quo pacto, quæso, vos, o animum habentes omni genere crudelitatis et feritatis armatum, dolis et machinationibus ac vaframentis stratagematum, putatis vos eorum, quæ inique et scelerate perpetrastis, supplicia evasuros ?

CLXXXV. — PETRO SCHOLASTICO.

In illud Christi dictum, « Remittite et remittetur vobis ».

Sat scio te, si quidem pecunias haberes, daturum eas indigentibus. Quod autem rogatus veniam, te difficilem præbeas, id sane miror. Atqui non mi-

⁹⁰ Luc. vi, 37.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(83) Pro ἐκείθεν τηρηθήσεται melius rescribit cod. Vat. 650, ἐκείσε τιμωρηθήσεται. POSSIN. — Et sic legendum conjicit Ritters. in notis.

(84) Idem cod. διαφεύγειν mutat in διαφυγεῖν uti septimo post versu διακρούσασθαι in διακρούσασθαι POSSIN.

(85) Ὁ ἀπεστρέψατο idem scribit ἀπετρέψατο. Id.

σμῶν ἀκολουθίαν, καὶ γέγονε καὶ γίνεται, ἀλλ' οὐδὲν ἔστιν ὑπὲρ Θεοῦ, τὸν εὐμαρῶς καὶ τὰ παρ' ἐλπίδα δημιουργοῦντα.

ΡΠΔ'. — ΜΑΡΤΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ.

Βασιλειῶν γ'. Ὅτι παράνομος οὐ διαφεύξεται δίκην, ὡς οὐδὲ Ἰωάβ.

Ὅτι παράνομος οὐ διαφεύξεται τὴν δίκην, ἀλλ' ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐκείθεν τηρηθήσεται (83) πολλοὶ δὲ κἀνταῦθα κἀκείσε ἐτιμωρήθησαν, οὐχ ὁ ἡμέτερος λογισμὸς ὑποβάλλει, ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα λόγια. Τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς παραλείψω· ἐνὸς δὲ ἐπιμνησθήσομαι, δόξαντος σοφίᾳ τινὶ καὶ πανουργίᾳ κατεσκευασμένοι τὸ διαφεύγειν (84) τὴν δίκην, καὶ μὴ δυνηθέντος ὁ Ἰωάβ, ὁ τοῦ Δαβὶδ στρατηγός, γνώμῃ μὲν στρατηγικῇ, καὶ βῶμῃ καὶ δόρατι διαπρέπων, φθόνῳ τε καὶ δόλῳ τοὺς συστρατηγήσαντας ἀνελών, οὐκ ἔλαθεν εἰς τέλος τὴν δίκην. Νομίσας γὰρ τέχνην τινὶ καὶ μεθόδῳ διακρούσθαι ταύτην, τὸν Ἀδωνίαν βασιλειῶντα φίλον οὐκ ἀπεστρέψατο (85), ἀλλὰ συνέπραξεν εἰς τὴν χειροτονίαν, προσδοκῶν, μὴ μόνον ἀποφεύξεσθαι τὴν τιμωρίαν ὣν ἔπραξε (86) φόνων, εἰ προσεξευμενίσαιτο τὸν βασιλευσύντα, ἀλλὰ καὶ χάριν ἀπολήψεσθαι· ὅς δὲ διὰ τοῦτο μᾶλλον τετιμώρηται. Ὅπερ γὰρ φοβούμενος γενέσθαι συνέπραξε τῷ τυράννῳ, τοῦτο ἢ κατασκευὴ σὺ τῷ προυξένῳ· καὶ δι' ὧν ἔφετο ἐκφεύγειν τὰς ἀράς τοῦ Δαβὶδ, διὰ τούτων αὐτὰς εἰς ἔργον ἤγαγε· καὶ τὸ σόφισμα παγίς ἐγένετο· καὶ ὅπερ ἔφυγε μὴ παθεῖν, φεύγων (87) ἔπαθε· καὶ τὸ ἀποτρεπτικὸν τῶν λυπηρῶν, κατασκευαστικὸν ἠδύρισκετο τῶν συμφορῶν. Εἰ τοίνυν οὐκ ἔστι διαδράναι τὴν δίκην, πῶς, ὧ πᾶσαν ὠμότητα καὶ ἀγριότητα κατὰ ψυχὴν ὠπλισμένοι, δόλοισι, καὶ μηχαναῖς, καὶ στρατηγίαις νομίσετε τὰς, ἐφ' οἷς ἐπλημμελήσατε, διαδιδράσκειν τιμωρίας ;

ΡΠΕ'. — ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Εἰς τὸ Ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν.

Ὅτι μὲν, εἰ χρήματα ἔσχετε (88), παρέσχετε ἂν τοῖς δεομένοις, εὖ οἶδα· ὅτι δὲ συγγνώμην ἀπαιτούμενος δυσχεραίνεις, θαυμάζω. Καίτοι τὸ ἀδάπανον

τοῦτο βοήθημα, τοῦ πολυτελοῦς οὐχ ἤττον ἡμᾶς ὠφελεῖν εἴωθεν. Ἐν γὰρ τῇ ἡμέτέρᾳ ἐπιεικείᾳ, καὶ τῷ μὴ συγχωρεῖν τοῖς εἰς ἡμᾶς παλοῦσι, κινδυνεύεται ἡμῖν τὰ τῆς σωτηρίας. Ἀφίετα γὰρ, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν, ὁ θεὸς βοᾶ χρησμός.

A noxorem nobis utilitatem afferre consuevit auxilium illud nullo constans impendio, quam illud alterum genus sumptuosum. Nam inter nostram mansuetudinem æquitatemque animi, et inter asperitatem nolentem remittere offensam illis qui in nos deliquerunt, salutis nostræ negotium periclitatur. Remittite enim, et remittetur vobis, divinum clamat oraculum.

ΠΠΓ'. — ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ.

Ὅπου τάξις, ἐκεῖ ἀναγκαῖος ταξίαρχος· καὶ ὅπου ἑπιπέκων τεταγμένον, ἐκεῖ ἑππαρχος. Καὶ ὅπου ἡ ναῦς, δῆλος ὁ τεχνίτης· καὶ ἐνθα μουσικὰ ὄργανα, δῆλος καὶ ὁ ἄρμονικός. Οὐκοῦν χρὴ καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου τὸν ἀόρατον καθορᾶν λογισμοῖς, οὐκ ὀφθαλμοῖς, νῶ, οὐ βλέμματι.

CLXXXVI. — OLYMPIODORO.

Ubicunque ordo aliquis est, ibi necessarius est ordinis auctor et princeps; et ubicunque equitium aliquod, ibidem præfectus equorum requiritur; et ubi navis, ibi gubernator atque artifex; et ubi musica instrumenta, ibi et musicus est manifestus. Oportet igitur etiam in opificio mundi illum invisibilem (ejus opificem) contemplari, ratiocinationibus, non oculis; mente, non aspectu corporeo.

ΠΠΖ'. — ΗΣΑΙΑ (89) ΣΤΡΑΤΙΩΤῆ.

Ὅτι μέγιστα τίσουσιν δικήν, τῶν πάλαι ἀμαρτησάντων, οἱ μετὰ τὴν χάριν τὸν Θεὸν παρόργιζοντες.

B CLXXXVII. — ISAÏE MILITI.
Majores daturus pœnas eos qui post datam gratiam Deum ad iram provocant, quam qui olim peccarunt.

Ὅντως ἐστὶ τῶν αἰσχυρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων, τὸ μὴ μόνον τὰ ἐμφυτα τῆς ἀρετῆς σπέρματα ἡμᾶς νεκρῶσαι (90), ἀ τῶν ἀρχαίων ἐπιεικέστερα (91) ἐγεώργησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας κρείττονα λόγου συμμαχίαν προδοῦναι.

Est hoc revera turpe, vel potius turpissimum, quod non solum insita nobis per naturam semina virtutis enecamus (quæ accuratius etiam excolta sunt hodie, quam antiquis fuere temporibus), sed etiam illud auxilium omni oratione præstantius, quod Christi in carnem adventus afferre nobis potuit, prodimus.

ΠΠΗ'. — ΛΟΥΚΙΩ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΩ ΠΗΛΟΥΣΙΟΥ.

Περὶ τῶν ἐκ φιλαργυρίας ροσούρων.

Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπισκόπου τυγχάνουσιν οἱ τοῦ σεπτοῦ θουσιαστηρίου διάκονοι· σὺ δὲ (92) τούτων κατὰ Θεοῦ συγχώρησιν ἄρχεις, ὅλος ὀφθαλμὸς ὀφελεῖς ὑπάρχειν, ὡς τὰ ζῶα τὰ πολυόμματα· ἐπειδὴ καὶ τῇ πρὸς Θεὸν ἐκείνα μιῆσαι· ἐγγύττη, οὐχὶ βίω, ὡς μανθάνω, ἀλλὰ μόνῃ τῇ λειτουργίᾳ· καὶ μὴ σκοτίζειν τοῖς φαύλοις ἐπιτηδεύμασι καὶ τὸν τίμιον ἐκείνον θίασον καὶ χορὸν, καὶ τὸν πειθόμενόν σοι ἀκρίτως ἐπίσκοπον, καὶ χραίνειν τὸ θεῖον βῆμα πλεονεξία, καὶ πόρους ἐαυτῷ ἀπὸ τιμῆς χειροτονιῶν ἀθροίζειν. Τοὺς γὰρ πωλοῦντας τὰς περισσεράς ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ ναοῦ μαστίξας ὁ Κύριος. Ἴνα τοῖσιν μὴ σὺν ἐκείνοις ὠσθῆς, παῦσαι οὕτως πλουτῶν, καὶ ὕλην τῷ μέλλοντι ἐτοιμάζων πυρί.

CLXXXVIII. — LUCIO ARCHIDIACONO PELUSII.

De iis qui avaritiæ morbo laborant.

Oculi sunt episcopi venerandi altaris diaconi. Tu vero cum horum sis permissione divina princeps, totus oculus esse debes, perinde ut illa multis oculis prædita animalia (quæ propinquo ad Deum accessu imitatis, non vita, ut audio, sed sola sacri muneris functione), neque per improbas actiones offundere tenebras et venerabili illi sodaliti ac cœtui, et episcopo, qui tibi absque judicio obsequitur: neque divinum altare avaritiæ iniquitate contaminare: neque electiones quæstui habere, ut ex illarum pretio opes ac reditus tibi compares. 519-520 Nam eos qui columbas vendebant, Christus flagellatos ex templo proturbavit²¹. Quare ne tu quoque una cum illis expellere, desine tales divitias colligere et materiam ac pabulum futuro igni sempiterno præparare.

ΠΠΘ'. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πῶς οἱ Φαρισαῖοι ἐπελάθοντο τοῦ Σωτῆρος, ὡς μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθλοτόκος.

D CLXXXIX. — APOLLONIO EPISCOPO.
Quomodo Pharisæi reprehenderint Salvatorem; ut qui cum publicanis et peccatoribus cibum caperet²².

Οἱ Φαρισαῖοι ἐπελάθοντο τοῦ Σωτῆρος, ὡς μετὰ

Reprehendebant Salvatorem Pharisæi, quasi qui

²¹ Matth. XXI, 12. ²² Luc. V, 50.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(89) Cod. Vat. omittit Ἡσαία. Possin.
(90) Non est absimilis querela Ciceronis in proœmio in Tusculanum. Argumentum huic epistolæ præpositum fluxit ex illo Christi: Cui multum datum est, multum reposcetur ab eo; item: Servus sciens voluntatem heri sui, nec faciens, vapulabit pluribus.

RITT.
(91) Pro ἐπιεικέστερα rescribe ex cod. οἱ ἐπιεικέστεροι. Vers. 4 idem mutat ὑπὸ in ἀπὸ. Possin.
(92) Σὺ δὲ τούτων. Videtur deesse ὅς vel ἐπειδὴ ante τούτων nisi quis infra post ὅλος supplere malit ὅν. RITT.

cum Publicanis et peccatoribus cibum caperet, A quandoquidem lex inter sanctum et profanum discernabat, ignorantes interim, quod Christus supra legale iudicium exhibuisset benignam gratiam. Illud enim exciudebat; ista vero plane amoliebatur malum et in bonum convertebat. Eique rei testimonium perhibent Zacchæus, et Matthæus, et quotquot præterea priores culpas posterioribus recte factis emendarunt.

CXC. — ATHANASIO.

In illud Christi dictum, « Beati estis, cum probro vos affecerint ».⁹⁵ (Scendum has epistolas posteriores inventas fuisse.)

Dominus Christus beatos prædicavit, qui propter ipsum sancta atque nefanda omnia audirent, dummodo si qui ea dicerent, mentientes deprehenderentur. Sciendum est igitur oportere ei, qui ad supremam beatitudinem aspiraret, utrumque adesse, ut nimirum et propter ipsum (Christum) patiantur, et ut falsa condictaque sint quæ dicuntur. Quorum nisi utrumque adsit, alterutrum solum non poterit tantum prodesse. Proderit quidem aliquid, sed non tantum. Nam sive propter ipsum patientes, vera audiverimus, erubescere nos necesse est (altera enim ex parte reportantes gloriam, ex altera redarguimur); sive non propter ipsum, et tamen falsa, patientiæ quidem reportabimus mercedem; attamen supremæ beatitudinis prædicationem minime consequemur: qua quidem potiri potuissemus, si ambo concurrissent.

CXC. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Qui non solum difficillimo laborat morbo (vitiam dico), sed ne quidem eo liberari cupit; imo insuper etiam eos, qui tali morbo liberati sunt, quasi infelices deplorat; is omnium mortalium est miserimus atque infelicissimus, quantumvis ipsemet sese per incurabilem aecordiam beatum prædicare non erubescat.

CXCII. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

In dictum, « Honorabile est conjugium ».⁹⁶

Habeat sane suas laudes honorabile conjugium, ut quod a Deo datum sit, et ab 521-522 hominibus in honore habitum, sed cum virginitate ne contendat, verum intra suos se terminos contineat. Quanquam enim, quod velles ipsum ultra quam fas sit exornare atque extollere, dixisti eorum etiam terræ per pluvias in cætum convenire, et solem lumen sumum impartiri lunæ, et flamma mari commisceri, omnisque generis animalia, terrestria, et aëriavagantia et marinorum ab hoc gubernata successione conservari ac perpetuari, sed cum angelorum vita comparatum superari, quibus conjugii usus supervacaneus est neque expetendus. Tamen multa ostenduntur

⁹⁵ Luc. v, 11. ⁹⁶ Hebr. XIII, 4.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(95) Confer epist. 95, supra. RITT.

(96) Θεοδώρῳ non Θεοδοσίῳ hæc epistola Vat. 650 inscribit. POSSIN.

α τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐστρωμένον· ἐπειδὴ περὶ νόμος διέστανεν ἀπὸ μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου, ἀγνοοῦντες, ὅτι Χριστὸς ὑπὲρ τὴν νομικὴν κρίσιν παρέτεκε τὴν φιλόανθρωπον χάριν. Ἡ μὲν γὰρ ἐξέκοπτεν, ἡ δὲ μετέβαλε τὸ κακὸν· καὶ μαρτυροῦσι Ζακχαῖος, καὶ Ματθαῖος, καὶ ὅσοι ἀναμαχέσαντο τὰς ἥττας.

PL'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ.

Εἰς τὸ « Μακάριοι ὄντες, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ τὰ ἐξ ἡῶν. (Ἰστέον, ὅτι ἀδελφί, ὅστερον εὐρέθησαν ἐπιστολαὶ [95].)

Ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐμακάρισε τοὺς δι' αὐτὸν ἀκούοντας ῥητὰ τε καὶ ἄρῃτα, εἰ ψευδομένοι οἱ λέγοντες ἄλλοιεν. Κρὴ οὖν εἰδέναι, ὅτι ἀμφοτέρω δει προσεῖναι τῷ εἰς τὴν ἀκροτάτην μακαριότητα ἀφορομένῳ· καὶ τὸ δι' αὐτὸν πάσχειν, καὶ τὸ ψευδῆ εἶναι τὰ λεγόμενα, ὧν εἰ μὴ θάτερον προσῆ, καὶ τὸ ἕτερον οὐ τοσοῦτον ὠφελεῖ· ὠφελεῖ μὲν γὰρ, οὐ τοσοῦτον δέ. Εἴτε γὰρ δι' αὐτὸν πάσχοντες, τάληθ' ἀκούοιμεν, ἐρυθριᾶν ἀνάγκη· καθ' ἕνα γὰρ μέρος εὐδοκιμοῦντες, κατὰ τὸ ἕτερον ἐλεγχόμεθα. Εἴτε μὴ δι' αὐτὸν μὲν ψευδῆ δὲ, ὑπομονῆς μὲν κομιούμεθα μισθόν· οὐ μὴν τοῦ ἄκρου τύχοιμεν μακαρισμοῦ, οὐ τύχομεν ἂν, εἰ ἀμφοτέρω συνδράμοι.

C PL'A'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὁ μὴ μόνον νοσῶν τὴν ἀργαλειωτάτην νόσον, τὴν κακίαν φημί, ἀλλὰ μηδὲ ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος· πρὸς δὲ τοὺτους καὶ τοὺς ἀπηλλαγμένους ὀδυρόμενος· ἀπάντων ἀθλιώτερός ἐστι καὶ ἐλεεινότερος, κἄν αὐτὸς ἐαυτὸν δι' ἀνήκεστον ῥαθυμίαν μακαρίζει.

PL'B'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Εἰς τὸ « Τίμιος ὁ γάμος. »

Ὁ μὲν τίμιος γάμος ἐχέτω τὰ ἐγκώμια τὰ εὐκτα, ὑπὸ Θεοῦ τε δοθεῖς, καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τιμηθεῖς· πρὸς δὲ τὴν παρθενίαν μὴ ἀμιλλάσθω, ἀλλ' ἐν τοῖς οἰκείοις μενέτω ὄροις. Εἰ γὰρ καὶ θέλων αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον κοσμησάτω καὶ σεμνῶναι, ἐφησ, ὅτι καὶ οὐρανὸν μὲν γῆ διὰ τῶν ὑετῶν ὀμιλεῖν, ἡλιὸν τε τὴν σεληνὴν φωτίζειν ποταμούς δὲ θαλάττης (94) ἀνακρητᾶσθαι, καὶ τὰ παντὸς γένη τῶν χερσαίων, καὶ ἀεροπόρων, καὶ ἐναλίτων ὑπὸ τούτου κυβερνώμενα ταῖς διαδοχαῖς διατηρεῖσθαι, ἀλλ' ἠττάσθαι πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων συγκρινόμενος πολιτείαν οἷς ἡ τοῦ γάμου χρεια περιττὴ καὶ ἀνέρατος. Ἐχομεν οὖν δεῖξαι πολλὰ γένη.

(94) Idem eod. mox Ἐθαλάτταις legit pro θαλάττης, et vers. ἠττάται pro ἠττάσθαι. In.

καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἀνευ συνόδου τικτόμενα· πλὴν τοῦτο ἂν οὐ ποίησω· ἀλλὰ καὶ χρεϊώθῃ καὶ ἀναγκαίαν ταύτην ὀρίζομαι, εἰ πρὸς παιδοποιεῖν καὶ μὴ πρὸς ἀσέλγειαν βλέπει. Ἐκαίῃ δὲ μᾶλλον εἰποῖμι, ὅτι πρὸς τὴν οὐράνιον ἄξιαν συγπρίνεσθαι οὐκ ἂν εἴη δίκαιος. Κοσμικοὶς μὲν γὰρ ὁ γάμος ἐναδρυνέσθω ὑποδείγμασιν· ὑπερκοσμίοις δὲ μὴ κεχρήσθω (95) ὑπεροχαῖς. Κοσμικοὶ γοῦν καὶ εἰσι καὶ καλοῦνται οἱ τοῦσαν ἀσπασόμενοι. Οἱ δὲ τῆς παρθενίας ἔρασταὶ γνήσιοι εἰς τὰς τῶν ἀγγέλων τεταγμένας ἐνεγράφησαν ἀξίας. Λέγει γὰρ τὸ Ἄσμα τὸ μουσικῶν, θάμβος αὐτοῖς προσεῖται ὡς τεταγμένον. Οὐδὲν γὰρ παρ' ἐκείνοις ἀτακτον, οὐδὲ ἀνώμαλον, ἀλλὰ πάντα τάξει καὶ ῥυθμῷ καὶ ἀρμονίᾳ κεκόσμηται. Ὡσπερ τοίνυν οὐρανὸς γῆς καὶ ψυχὴ σώματος διαφέρει, οὕτω καὶ ἡ παρθενία τοῦ γάμου. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἀγγελίαν τοῖς ἀγγέλοις ὁμοιοῦται ἀνθρωπος· κατὰ δὲ τὸν γάμον τῶν θηρίων οὐδὲν διενήνοχεν, οἷς ἡ συνουσία ἀναγκαῖα ἐστὶ, καὶ δοκεῖ τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους μηχανᾶσθαι.

animalibus, quibus corporum commistio necessaria est, et successionem perpetuitatemque generis moliri videtur.

ΠΛΓ'. — ΝΕΙΑΩ.

Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτὰ βαλούσης.

Ἐπὶ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων οὐ πάντως τοῖς βουλομένοις ἔπεται τὸ δύνασθαι· τὰς γὰρ ἰδιωτικὰς δυνάμεις ὑπερβαίνουσι μεγαλοουργαί· ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν ἔπεται τοῖς βουλομένοις ἡ δύναμις. Τὸ γὰρ κατὰ δύναμιν κατορθώθην, οὐρανομήκας δεῖκνυται. Ἄνω οὖν λεπτὰ εἰς τὸ ἱερὸν γαζοφυλάκιον βαλοῦσα χίτρα γυνή, ὡς πάντας τοὺς βασιλέας καὶ πάσας τὰς βασιλίδας ὑπερακοντίσασα ἕδεται· οὐ γὰρ τὸ τεθὲν ἔκρινεν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν αὐτῆς, τὴν πᾶσαν παρουσίαν ἀφιερῶσασαν, ἑστεφάνωσεν ὁ χριστὴς.

id caelestis ille arbiter quod posuit. vidua, aestimavit, quo omnem suam substantiam consecravit, corona dignum censuit.

ΠΛΔ'. — ΝΕΙΑΑΜΜΟΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ τοῦ, « Φάσκοιτες εἶναι σοφοί, ἐμωράθησαν. »

Ἐξ ὧν ὁ Μουσικός τις (96), ὡς φασὶ (δίκαιον γὰρ ἐξ ὧν φλυαροῦσιν, αὐτοὺς καταγωνίσασθαι), πᾶσαν κινήσας μελωδίαν εἰς θήραν, σώφρονος οὐ περιγέγονε κόρης, ἐκ τούτων καὶ ὁ περὶ τῆς μουσικῆς διαγράφεται λόγος. Θέλγει μὲν γὰρ Ἰσως, τουτέστι (χρῆ γὰρ καὶ ἐτυμολογήσαι (97), θέλοντα ἀγει· οὐ μὴν καταδουλοῦται τὸ φρόνημα, οὐδ' ἐκδιάζεται· οὐδὲ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχύν, ὡς μὴ βουλόμενον χειρῶσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ γενέσεως, ὡς φῆς, ληροῦσιν, εἰπὲ πρὸς αὐτούς· Πῶς ὅν φατε μαντικώτα-

⁹⁶ Luc. xxi, 1-5. ⁹⁷ Rom. 1, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(95) Κεχρήσθω μιῖται ἰν ἀμιλλάσθω. Versu et verbo nitimo epistolæ idem μηχανωμένη scribit pro μηχανᾶσθαι. POSSIN.

(96) Pro Μουσικός τις cod. Vat. 650 scribit μου-

dero possessum genera, quæ etiam in terra gignuntur sine commistione corporum. Sed hoc facere supersedebo; verum et utiliam et necessariam hanc rem esse pronuntio, si ad liberorum procreationem, et non ad libidinem explendam referatur. Hoc autem potius affirmaverim, indignam esse quæ cum caelesti dignitate comparetur. Mundanis quidem exemplis sese jactet matrimonium: supramundanis autem excellentis ne nialur. Mundani igitur et sunt et vocantur illi qui id amplexi fuerunt; at veri germanique virginitatis amatores et sectatores in angelorum ordinatas ascripti sunt dignitates. Ait enim arcanum illud canticum stuporem ipsis adesse tanquam ordinatorum. Nihil enim apud illos est inordinatum, nihil inæquale, sed omnia ordine et rhythmo atque harmonia concentuque pulcherrimo ornata sunt. Sicut ergo cœlum terra, et anima corpore, sic etiam virginitas conjugio præstantior est. Nam castitate quidem angelis homo sit similis: conjugio autem nihil differt a brutis

CXCIII. — ΝΙΛΟ.

De muliere, quæ duo minuta coniecit in gazophylacium⁹⁸.

In illis quidem rebus, quæ ad hanc vitam pertinent, ita comparatum est, ut non statim eos qui volunt, etiam facultas comitetur (nam plebeiorum hominum vires superant magnorum operum affectiones). In spiritualibus autem, quibus adest voluntas, iisdem et facultas non deest. Nam quod pro virili quisque sua fecerit boni, id ad cœlum usque pertingere demonstratur. Quam ob causam vidua illa, quæ duo minuta in sacrum thesaurum coniecit, quasi omnes et reges et reginas longo post se intervallo reliquerit, ita celebratur. Non enim quantum esset per se, sed animi ipsius propositum.

523-524 CXCIV. — ΝΗΛΑΜΜΟΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

De dicto illo, « Cum se crediderint esse sapientes, stulti facti sunt⁹⁹. »

Cum præses musicæ Apollo, ut aiunt (oportet enim ipsos ex suis ipsorum nugis refellere), omnibus adhibitis modis musicis non potuerit capere atque subigere castam pnellam: ex his etiam ratio musicæ ac vis depingitur quanta sit. Nam fortasse θέλγει demulcet, hoc est, si Græci verbi etymon spectemus, θέλοντα ἀγει, volentem quidem ducit: non tamen animum hominis in servitutem redigit, neque cogit, neque tantam vim habet, ut non volentem quoque subigat. Quoniam autem de crea-

σηγέτης.

(97) ἐτυμολογήσαι idem producit ἰν ἐτυμολογήσασθαι. 1b.

tione quoque rerum, ut scribis, dugantur, dic ad eos talia quædam : Quomodo, quæso, is, quem valem optimum esse affirmatis, cui etiam solis nomen affingitis, omnia cernentis, ignoravit castam esse puellam illam, nec voluptate capi posse? Nam vel artis vaticinandi beneficio, vel ex sua sapientia, quodque potentissimus esset omnium, qui, ut dicitis, hæc aut faciunt aut significant, scire profecto ipsum oportebat. Quod si omnium ignoratione rimi mortalium, per ea, quæ profertis, tam stulta,

CXC.V. — TIMOTHEO LECTORI.

Rem esse difficilem, si affectus corporei nobis imperent.

Ex illis, quæ sectare, certaminibus, vir admirande, persuasum tibi esto, præsentem hanc vitam nobis propositam esse tanquam stadium quoddam in quo nobis colluctandum sit cum affectibus et perturbationibus animi, quæ sunt bestiarum quædam non sensibiles, sed intelligibiles : quæ quidem si robor, quod in nobis est, subjecerint sibi, non tamen quoad corpus sistunt periculum, sed et ipsi animæ mortem afferunt. Sin autem vincantur, aut fugam arripuerint, tum vero et coronas et præconia magna consequemur, etiam in hac vita persæpe; post hæc autem in altera vita omnino : quandoquidem ita ordinatum est, ut futuræ vitæ commissa sint præmia, sicut huic præsentis fossata.

CXC.VI. — DANIELI.

De sapientia, injustitiis, et contumelia comparatio.
« Si quidem male locutus sum, testificare de malo; si vero bene, quid me percutis? »

Licet, o admirande vir, aliis contumeliam inferentibus non tamen affici injuria, et lædentibus injuste, non lædi. Quod si ænigma hoc tibi videtur, illico id tibi solvere conabor. Nam qui philosophatur (hoc est in rerum divinarum meditatione versatur), et ab inimicis illatas contumelias atque injurias moderate ac mansuete fert, is neque illis contumeliam facientibus, patitur, neque injuriam inferentibus, ullam accipit. Sed si verum dicendum est, illi sunt qui injuriam et contumeliam patiuntur

¹⁷ Joan. xviii, 23.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(98) Idem cod. ϕ mutat in ω s et vers. seq. επιφουδεσθαι in infinitivo scribit; vers. post 3, pro σοφός substituit μουσικός. POSSIN.

(99) Hæc supervacaneæ hic reponitur prius edita pag. 2, num. 4, lib. 1. Tantum hinc observanda levis mutatio του περι ω n (quomodo illic incipit) in ϵ ξ ω n. Reliquas variationes ex codd. mss. suo loco notavimus. Id.

(1) Inscriptio nulla erat in edit. Paris.; sumitur ex codice Vaticano. EDIT.

(2) Ἐξεστιν ἄλλων ὑβριζόντων μὴ ὑβρίζεσθαι. Ne cui hoc paradoxon videatur, legat D. Chrysost. in homil. sive commentario cui tit. fecit, *Quod nemo laudatur nisi a se ipso*. Cui similia habet Seneca. Plus etiam dicit comicus Philemon : *Si is cui convicium fit, dissimulet, nec ad se rapiat contumeliam, tum vero in ipsum facientem redundare injuriam*. Versus notii quidem sunt, digni tamen etiam hic

Α τον εἶναι, ϕ (98) καὶ τὸ τοῦ ἡλίου ἐπιφουδεσθε δνομα, ἠγνόησεν ὅτι σώφρων ἐστὶν ἡ κόρη, καὶ οὐκ ἂν ἀλοίγη ἦδονῃ; Εἴτε γὰρ ἐκ τῆς γαντικῆς, εἴτε ἐκ τοῦ σοφός εἶναι, καὶ δυνατώτατος τῶν ταῦτα, ὡς φατε, κατασκευαζόντων ἢ σημαίνοντων, ἐχρῆν αὐτὸν εἰδέναι. Εἰ δὲ διὰ πάντων ἀγνοίαν δυστυχῶν ἐφωράθη παύσασθε, ὡ δεινότετοι, δι' ὧν φατε, ἑαυτοὺς ἐλέγχοντες.

infelix fuisse deprehensus est, desinite, o miser vosmetipsos refellere.

PΛΕ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ (99).

Ἔστι χαλεπὸν, ἐὰν τὰ πάθη τὰ σωματικὰ ἡμῶν κατακυριεύσωσιν.

Ἐξ ὧν μετέρχη α θλων, θαυμάσιε, πέπειτο στάδιον ἡμῖν τὰ παρόντα προκεισθαι ἀόρατον, ἐν ϕ θηρίοις οὐκ αἰσθητοῖς, ἀλλὰ νοητοῖς πάθεσι προσπαλαίωμεν, ἀπερ εἰ τῆς ἐν ἡμῖν ῥώμης κρατήσωσιν, οὐ μᾶλλον τοῦ σώματος ἰστώσει τὸν κίνδυνον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὸν θάνατον φέρουσιν. Εἰ δὲ κρατηθῶσιν, ἢ δραπετεύσωσι, στεφάνων καὶ ἀναβήσεων μεγάλων τευξόμεθα, καὶ ἐνταῦθα μὲν πολλάκις μετὰ ταῦτα δὲ πάντως, ἐπειδὴ τὰ ἐπαθλα ὁ μέλλων αἰὼν ἐμπιστεύεται, ὡς οὗτος τὰ σχήματα.

ita ordinatum est, ut futuræ vitæ commissa

PΛΕΓ'. — ΔΑΝΙΗΛ (1).

Περὶ σοφίας, ἀδικίας, καὶ ὑβρεως παράθεσις.
« Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με ἕβρεις; »

Ἐξεστιν, ὦ θαυμάσιε, ἄλλων ὑβριζόντων, μὴ ὑβρίζεσθαι (2), καὶ ἀδικούντων, μὴ ἀδικεῖσθαι. Εἰ δ' ἀνιγμά σοι τοῦτ' εἶναι δοκεῖ, ταχέως αὐτὸ λύσαι πειράσομαι. Ὁ γὰρ φιλοσοφῶν, καὶ πρῶως τὰς παρὰ τῶν ἐχθρῶν φέρων ὑβρεις καὶ ἀδικίας, οὐθ' ὑβριζόντων ὑβρίζεται, οὐτ' ἀδικούντων ἀδικεῖται. Ἄλλ' εἰ χρῆ τάληθες (3) εἰπεῖν, ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ ἀδικούμενοι καὶ ὑβριζόμενοι, οἱ καὶ παρὰ ἀνθρώπων καταγινωσκόμενοι καὶ καταβώμενοι. Ὁ δ' ὑψηλότερος ὢν καὶ ὑβρεως (4) καὶ ἀδικίας, κἀνταῦθα τοῖς

ascribi legique.

Ἦδιον οὐδὲν, οὐδὲ μουσικώτερον λέγειν ἔστι, ἢ δύνασθαι λουδορούμενον φέρειν. Ὁ λουδορῶν γὰρ, ἂν ὁ λουδορούμενος μὴ προσκοιῆται, λουδορεῖθ' ὁ λουδορῶν.

Nec dissimiliter Basilius Magnus : Ὡς ὁ τύπτων τὸν μὴ ἀλγούντα ἑαυτὸν τιμωρεῖται· (οὔτε γὰρ τὸν ἐχθρὸν ἡμίνατο, καὶ τὸν θυμὸν οὐκ ἀνέπαυσεν) οὕτως ὁ τὸν ἀλοιδέρητον ὀνειδίξων παραμυθίαν εὐρεῖν τοῦ πάθους οὐ δύναται. RITT.

(3) Pro τ' ἀληθές idem cod. habet τ' ἀκριδές, et vers. inde 2, post καταβώμενοι hæc addit, καὶ πικρὰ Θεοῦ καταγινόμενοι. POSSIN.

(4) Pro ὢν καὶ ὑβρεως idem cod. ponit, καὶ ὑβρεων ὢν. Vers. post 3, pro κάκεισε παρὰ Θεοῦ, sic habet, καὶ ἐκέισε παρὰ τοῦ Θεοῦ. Id.

ἐγκωμίους παρὰ πάντων στεφθήσεται, μὴ μόνον τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ θυμοῦ κεκρατηκῶς, κάκεισε παρὰ Θεοῦ μεγίστας ἔξει τὰς ἀμοιβάς. Εἰ δὲ φαίης, πολὺν ἔχειν ἰδρώτα καὶ πόνον, τὸ ὑβρίζομενον φέρειν, οὐδ' αὐτὸς ἀρνησαίμην· ἀλλ' ἐκεῖνο λέξαιμι, ὅτι οἱ μέγιστοι πόνοι (5) στεφάνους τίκτουσιν. Εἰ δὲ καὶ παραδείγματι εὐπαραβλήτῳ καταπραῦναι βούλει τὴν φλεγμονὴν τῆς ψυχῆς, ἐκεῖνο ἐννοεῖ, ὅτι τῆς μισθῶς ἐκείνης (6) χειρὸς, τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο βασιτάσις πρόσωπον, φιλοσοφίας κρείττονα καὶ ὑψηλότερα ἐφθέγγετο ῥήματα· « Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; » Καὶ ταύτη τῇ ἐπιφθῆ (7) μὴ παύσαιτο (8) τὴν ψυχὴν ἰώμενος.

assequi possit: « Si quidem male sum locutus, testificare de malo. Sin autem bene, quare me percutis? » Atque hoc carmine supradicto ne cesses anima medicinam facere.

ΠιΖ'. — ΗΛΙΑ.

Περὶ Καππαδοκῶν.

Ἐν τῷ κομιδῇ (9) τὴν ὑμετέραν ἐλαφρίαν θαυμάζω, ὅτι βραχὺ πνεῦμα καὶ ὀλιγωρον τοῦ Καππαδοκίου (10), οὕτως ἅπαντας ὑμᾶς ὡς καλὰ μὴν ἐδόνησε, καὶ ταῖς ἀσεβείαις αὐτοῦ κατασκευαῖς ὑπουργεῖτε, δέει τοῦ μὴ τὰ ὁμοία τοῖς ἡδὴ πεπονθόσι παθεῖν. Εἰ τοίνυν συναπολήγειν αὐτῷ καὶ συμμεταίρειν παυομένῳ βεβούλησθε, εἰκότως τὴν πατρίδα ληΐζεσθε. Εἰ δὲ ὁ μὲν παύσεται καὶ ἀπελεύσεται, ὑμεῖς δὲ μενεῖτε ἐφ' ἧς πεφύκατε, τῶν ἐναντίων (11) ἀπόσχεσθε, τῶν δ' οἰκείων ἀντέχεσθε.

in qua nati estis, manebitis, ab adversariis quidem abstinete, propriis vero atque domesticis defensoribus vos praebeate.

ΠιΗ'. — ΔΟΜΙΤΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ (12).

Ἐνέτυχόν ποτε ἱστορίᾳ Περσικῇ, τοιαῦτά τινα περιεχούση, ὅτι οἱ παῖδες ἐμάνθανον μὲν μηδὲν ψευδὲς (13) μῆτε λέγειν, μῆτε ἀκούειν· μῆτε τὸ συμφέρον δίκαιον, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἡγεῖσθαι συμφέρον· καὶ τοῦ δίδόναι τὸ λαμβάνειν εἶναι λυσitelέστερον (14). Ὅτε δ' ἤμελλον εἰς ἀνδρας τελέσειν, ὤμνον ὄρχον, ὀλίγα μὲν κομιδῇ περιέχοντα (15), μεγίστην δὲ δύναμιν περιέχοντα ῥήματα, καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφίας. Ὄμνε γὰρ ἕκαστος, ὡς ἐγὼ καταφρονήσω μὲν παντὸς κέρδους

A qui et ab hominibus condemnantur, et sermonibus differuntur. 525-526 At qui et contumelia et injuria altior est, is et hic ab omnibus mortalibus coronabitur encomiis, quod non modo hostem, sed animos iranque suam superaverit: et in altera vita a Deo maxima obtinebit praemia. Quod si dixeris, injuriarum tolerantiam multo constare sudore et labore, nec ipse inficias iverim: sed illud dixerim maximos labores parere coronas. Si vero etiam exemplo quodam facili ad comparandum lenire vis animi tumorem atque aetum, illud cogita, quod cum scelerata ac nefaria illa manus sacrum illum Christi vultum alapa percussisset, ipse verba protulit praestantiora sublimioraque quam quisquam meditando

CXCVII. — HELIAE.

De Cappadocibus.

Vehementer equidem vestram levitatem admirror, quod brevis et ad exiguum tempus duraturus flatus Cappadocis illius, adeo vos omnes instar calami quassavit, quodque impiis hominis molitionibus vos ministros praebatis, dum metuitis, ne consimilia eorum quae prius perpessi fuistis, in posterum quoque perpetiamini. Si igitur una cum ipso, quando jam abibit magistratu, discedere decrevistis, probabiliter sane patriam praedamini. Sin autem ipse quidem abibit ac discedet, vos autem in ea regione abstinete, propriis vero atque domesticis defensoribus vos praebeate.

C

CXCVIII. — DOMITIO DIACONO.

Incidit anquando in historiam Persicam, talia quaedam complectentem: quod pueri quidem didicerint, nullum mendacium neque dicere neque audire; neque id justum quod utile, sed id utile quod justum esset, existimare: et dare quam accipere, utilius esse. Cum autem jam in virorum classem ascribendi essent, jusjurandum dabant, oppido quidem pauca verba, sed vim ac potestatem maximam complexum, omnemque Graecorum philosophiam superans. Jurabat enim unusquisque in haec verba: Ego con-

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(5) Ante στεφάνους idem addit τοὺς, et vers. seq. εὐπαραβλήτῳ mutat in ἀπαραβλήτῳ. POSSIN.

(6) Pro ἐκείνης idem legit ἐκείνος et vers. seq. inter πόσωπον et φιλοσοφίας inserit τὰ πάσης. Id.

(7) Ταύτη τῇ ἐπιφθῆ, Similem ἐπιφθῆν πρὸς τὸ καταπραῦναι τὰς ὑβρεις tradidit Isidor. noster supra epist. 179. RITT.

(8) Παύσαιτο. Fort. καταπαύσαιτο. Id.

(9) Ἐν τῷ κομιδῇ. F. ἐγὼ κομ. Id.

(10) Sic de impio apostata Juliano dicebat Greg. Theologus, « nubeculam esse cito transituram. » Id.

(11) Τῶν ἐναντίων. Fort in medio deest μέν. Id.

(12) Cod. Val. 650, Δομετίου κόμητι. POSSIN.

(13) Idem ψευδὲς mutat in ψεῦδος. Id.

(14) Τοῦ δίδόναι τὸ λαμβάνειν εἶναι λυσitelέστερον. Atque hoc etiam vulgus absque institu-

tionem Persica facile credit; illud autem eidem παράδοξον, τὸ δίδόναι τοῦ λαμβάνειν εἶναι λυσitelέστερον, quomodo hic contra ms. lectionem restituendum esse aio. Concordat cum hac sententia Persica etiam Christi Jesu apophthegma, quod nobis ex contestatione Pauli ad presbyterium Ephesinum facta conservavit Lucas, Act. xx, vers. 35: Μακάριόν ἐστι δίδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. RITT.

(15) Ὅλιγα μὲν κομιδῇ περιέχοντα, μεγίστην δὲ δύναμιν περιέχοντα τὰ ῥήματα. Lego haec et distinguo ita, ὀλίγα μὲν κομιδῇ τὰ ῥήματα· μεγίστην δὲ δύναμιν περιέχοντα, καὶ ὑπὲρ, etc. Sic exigit sententia auctoris. At in ms. τὰ ῥήματα non suo loco posita sunt, et περιέχοντα bis scriptum est perperam, cum tantum semel sit necessarium. Id.

— Cod. Val. inter περιέχοντα et μεγίστην inserit ῥήματα, et mox περιέχοντα decurrit in ἔχοντα. POSSIN.

teinam quidem omne malum lucrum; contempnam A voluptatem corporis; contempnam inanem gloriam; accumulabor autem virtutem, et colam divinum numen, et parentes, vera dicens, et bona agens; neque horum quidquam violabo sciens et volens. Si igitur divinas Litteras, quod earum Talgorem velut ii qui lippitudine oculorum laborant, solem, ferre nequeas, nec ipse legis, nec legi a filiis tuis permissis: at hæc saltem meminisse, et ipse te et tuos liberos assuefacito. Credo enim fore ut ab hisce permoti in divinos quoque sermones tandem incidas.

527 CXCIX. — *Caret inscriptione.*

In hac quidem vita, optime vir, fieri non potest ut concurrant utraque, vehementia, dico, suppliciorum et duratio. Alterum enim alteri repugnat, quod natura corporis, quæ est corruptioni obnoxia, concursum illorum non ferat. In altera autem vita, ubi expers corruptionis conditio introducta fuerit, et corruptionem expulerit, tunc etiam hujus pugnae finis erit, ut vehementia cruciatuum neque expellat animam ex corpore, neque corpus in nihilum redigat.

CC. — OPHELIO GRAMMATICO.

*Quare Moses reversos ex bello relegavit extra castra, ut purgarentur*¹⁶.

Si cædes illæ quidem quæ aMter committuntur, non sunt puræ atque innocentes, a bellis autem scelus abest, quamobrem, inquis, Moses eos qui ex bello revertebantur extra castra purgandos relegavit? Aio igitur, quamvis legitimæ esse videantur hostium in bellis cædes, et columinae victorum eriguntur, præclara ipsorum facinora prædicantes: tamen si accuratæ ac supremæ cognationis quæ inter homines est, ratio habeatur, ne has quidem plane innoxias esse; quam ob causam ipsis præcepit, ut purgationibus et aspersionibus uterentur.

CCJ. — HERNIE.

De resurrectione.

Si quidem sola anima præclaras edidit officii actiones, sola etiam coronetur. Sin autem corpus quoque partem sustinuit certaminum, coronetur etiam anima una cum ipso corpore. hoc enim iustum et æquum et consentaneum et convenientissimum est.

CCII. — ALPHIO.

Divinissimus Patris et Fitis et Sermo, ille omnium

¹⁶ Num. xxxi, 19.

πονηρού· καταφρονήσω (16) ἥδονῆς σώματος· καταφρονήσω δόξης κενῆς· ζηλώσω δὲ ἀρετὴν, καὶ τιμήσω τὸ θεῖον, καὶ γονεῖς· ἀληθῆ λέγων, ἀγαθὰ πράσων· οὐδέ τι τούτων ὑπερβήσομαι εἰδῶς οὐδ' ἐκῶν. Εἰ τοίνυν τὸ σέλας μὴ φέριον τῶν θεῶν Γραφῶν, ὡσπερ οἱ ὀφθαλμιῶντες τὸν ἥλιον, οὐτ' αὐτὸς ἀναγνώσκεις, οὐτε τοὺς σαυτοῦ υἱεῖς συγχωρεῖς, καὶ ταῦτα καὶ σαυτὸν καὶ τοὺς σαυτοῦ παῖδας φέρειν (17) ἐπὶ μνήμης ἐθίζε. Πιστεῦω γάρ, ὅτι κινήσουσιν ὑμᾶς καὶ τοὶ θεοὶ λόγοις ἐντυχεῖν.

ΠΙΘ. — ANEPIΓΡΑΦΟΣ.

Ἐνταῦθα μὲν, ὦ βέλτεστε, οὐχ οἶόν τε ἀμφοτέρω συνδραμεῖν, σφοδρότητα λέγω τιμωριῶν καὶ παραμοσῆν. Θάτερον γὰρ θατέρω πολεμεῖ, διὰ τὸ φαρτὴν οὖσαν τοῦ σώματος τὴν φύσιν μὴ φέρειν αὐτῶν τὴν σύνοδον. Ἐκέισε δὲ τῆς ἀφθαρσίας εἰσοδιασαμένης καὶ τὴν φθορὰν ἐξοστρακισάσης, καὶ ἡ τῆς μάχης ταύτης διάλυσις γένοιτ' ἂν, ὡς τὴν ὑπερβολὴν τῶν βασανιστηρίων μῆτε τὴν ψυχὴν ἐξελάσαι τοῦ σώματος, μῆτε τὸ σῶμα εἰς τὸ μὴ ἔν παραπέμψαι.

Σ. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Τίνος χάριν ὁ Μωσῆς τοὺς ἐπανελθόντας ἀπὸ πολέμου ἔξω τῆς παρεμβολῆς καθαρθησομένους ἀπέπεμψεν.

Εἰ τῶν φόνων οἱ μὲν ἄλλως (18) συμβαίνοντες, οὐχ εὐαγεῖς, τῶν δὲ πολέμων τὸ μῦθος ἀπεστι, διὰ τί, Ἐφης, ὁ Μωσῆς τοὺς ἀπὸ πολέμου ἐπανελθόντας ἔξω τῆς παρεμβολῆς καθαρθησομένους ἐπέμψε; Φημι τοίνυν δεῖ, εἰ καὶ νόμμοι εἶναι δοκοῦσιν αἱ τῶν ἐναντιῶν ἐν πολέμοις σφαγαὶ, καὶ σῆλαι τῶν νικούντων ἐγείρονται κηρύττεσθαι τὰ κακορθώματα· ἀλλὰ γε τῆς ἀκριβοῦς συγγενείας ἐξεταζομένης (19), οὐδὲ αὐτὰ ἀθῶοι εἰσιν, διόπερ αὐτοὶ καὶ καθαρταίως καὶ περιβραντηρίως χρήσασθαι ἐπίταξεν.

ΣΑ. — ΕΡΜΕΙΑ.

Περὶ ἀναστάσεως.

Εἰ μὲν μόνῃ κατώρθωσεν ἡ ψυχὴ, μόνῃ καὶ στεφανόσθω. Εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐμερίσατο τοὺς ἀθλους, μετ' αὐτοῦ καὶ στεφανούσθω. Δίκαιον γάρ, καὶ ἐβλογον, καὶ εἰκός, καὶ πρεπωδέστατον τοῦτο τυγχάνει.

ΣΒ. — ΑΛΦΙΩ.

Ὁ θεϊότατος τοῦ Πατρὸς Υἱὸς τε καὶ Λόγος, ὁ τῶν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Inter καταφρονήσω et μὲν idem inserit a.c. Possit.

(17) Idem φέρειν mutat in φορεῖν. Id.

(18) Vers. 1 ep. ἄλλως pro ἄλλως ponit codex Vat. 650 Vers. 7, κηρύττουσαι mutat in κηρύττουσι et vers. penult. et ult. χρήσασθαι in χρήσθαι. Id.

(19) Τῆς ἀκριβοῦς συγγενείας ἐξεταζομένης. Cum inter nos cognationem quamdam insti-

tuerit natura. L. 5, Ut vim. D. De iur. et jur., et ut ait Leo M. serm. 4 De Quadragesima, i cui in omnibus hominibus natura sit diligenda compendio. » Vide eundem serm. 1 De jejuniis decimi mensis. Ad et Plutarch. Roman. Quæst. 39, ubi ait eum qui nulla obstrictus necessitate sacramenti militaris, hominem etiam in bello occiderit, cædis reum esse. RITT.

ἀπάντων Δημιουργός, ὁ ἀδίδος τε καὶ ἀρρήτος, δεῦρ' ἄ
ἐπιφοιτήσας, τὴν ἀσάφειαν τοῦ κηρύγματος τῆ
οικεία ἠρμήνευσε δυνάμει· διὰ καὶ Θεοδιδάκτους ἔσε-
σθαι πάντας τὸ προφητικὸν προσημίησε λόγιον. Πάν-
τες τοιγαροῦν οἱ νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιροῦντες,
ἅτε ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης σοφίας παιδευθέντες, ἀπάντων
τῶν ἀνθρωπίνων ἀφέμενοι, καὶ τῶν λογισμῶν ἀνω-
τέρω χωρήσαντες, τὰ ὑπερκόσμια φαντάζονται.

ΣΓ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ (19').

Εἰς τὸ· « Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμέρει τὸ ὄνομα
αὐτοῦ. »

Ὁ θεὸς καὶ ἀκήρατος νοῦς, εἴ ποτέ τι τῶν μελ-
λότων προμηύσαι ἠβούλετο, οὐκ ἀπλῶς ἐβρίπτε
τὴν προφητείαν· ἐγέλασαν γὰρ ἂν πλατῦ οἱ ἀπαι-
δευτοὶ Ἰουδαῖοι, οἱ καὶ πρὸς τὰ βιβλία σαφῆ ἀπαιδευ-
τοῦντες (20)· ἀλλὰ κεράσας τοῖς παροῦσι τὴν τῶν
μελλόντων γνώσιν, οὕτω τὴν προφητείαν ἐσέρμυεν,
ἕπως καὶ οἱ τότε ἀκροώμενοι ἀπλαύσωσι τινος ὠφε-
λείας, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐκ τῆς περιβολῆς τῶν πραγ-
μάτων τὸ ἀκριθές γνοῖεν. Καὶ ἵνα μὴ πάσας περιερ-
χόμενος τὰς προφητείας δόξω μακρηγορεῖν, ἕνα
προφητείας τρόπον παράθεῖς, διὰ τούτου καὶ τοὺς
λοιποὺς τοῖς συνεπιτιθέοις σαφηνίσω. Γέγραπται γὰρ
ψαλμὸς εἰς Σολομῶντα, οὗ ὄλιγα μὲν εἰς Σολο-
μῶντα (21) βλέπει· τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα εἰς
τὸν Χριστόν. Ὁ μὲν γὰρ πρόβριφος νοῦς τὸν Σολο-
μῶντα ἐδόκει ἔδειν· ὁ δὲ εὐλακρινέστερος καὶ ὀξυ-
πέστερος τὸν τῷ ὄντι εἰρηνικόν· καὶ ἦν καὶ τοῖς τότε
οὔσι παραμυθία μεγίστη, καὶ τοῖς ἐσομένοις παρα-
μυθία (22) ἀρίστη. Τὸ γάρ· « Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμέρει
τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πρὸ τῆς ὁρατῆς εἰς γενεὰς
γενεῶν, » καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ὑπερρυτῆ, καὶ θεο-
πρεπῆ, καὶ μεῖζονα οὐ μόνον ἢ κατὰ ἀνθρώπον, ἀλλὰ
καὶ κατὰ τὰς ἀνω δυνάμεις, εἰς τὸν Χριστόν ἦδετο.
Τὸ δέ· « Καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διὰ παντός, »
περὶ Σολομῶντος εἴρηται. Μὴ τοῖνυν νομιζόμεν
ἀπλῶς τὴν ἀκήρατον σοφίαν διὰ τῶν προφητῶν τὴν
μέλλουσαν προμεμυκέναι γνώσιν· ἀλλὰ κερά-
σαντες (23) τοῖς ἐνεστώσι τὰ μέλλοντα, μηδὲ ἐπειδὴν
τι ταπεινὸν ἀκούσωμεν, καὶ τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος
ἐπιδημίας ἀλλότριον, πάντως εἰς αὐτὸν εἰρῆσθαι νο-
μίσωμεν· ἀλλὰ μηδὲ τὰ μεγαλοπρεπῆ, καὶ τῆ θείας
μόνη ἀξία πρόποντα, περὶ Σολομῶντος εἰρῆσθαι ἠγώ-
μεθα, τοῦ μηδὲ ἀμεμπτον ἐσηκόςτος τὸ πέρας· μηδὲ
ἐκδιαζώμεθα τὰς προφητείας (24)· μηδὲ τοῦ ἁμα-
λισμοῦ χάριν τῶν προφητικῶν χωρίων εἰς ἀγυρτικὰς
ἐμπιπτόμεν λογοποιίας· ἀλλὰ νουνεχῶς καὶ καθ'

rerum opifex et creator, ille sempiternus et ineffa-
bilis, cum huc in carnem venisset, obscuritatem sa-
lutaris præconii propria virtute elucidavit. Quam-
obrem etiam a Deo doctos fore omnes, propheticum
prædixit oraculum. Omnes igitur, qui quidem in-
telligentia et prudentia non destituuntur, tanquam
illi qui a suprema sapientia instituti sint, omnibus
rebus humanis relictis et ultra ratiocinationum hu-
manarum metas evecti, nihil nisi res supramunda-
nas meditantur.

CCIII. — LEONTIO EPISCOPO.

In illud, « Ante solem permanet nomen ejus ». »

Divina illa et pura mens, si quando rem 528 ali-
quam futuram præsignificare voluit, non simplici-
ter profudit vaticinium (risissent enim effuse impe-
riti atque indociles Judæi, qui etiam ad res valde
claras ac perspicuas tæditate perpetua laborabant),
sed miscens ac temperans presentibus futurorum
cognitionem, ita prophetiam accommodavit, ut et
illius temporis auditores utilitatem inde aliquam
perciperent, et post futuri ex ipso rerum exitu ac-
curati quidpiam scirent. Ac ne cui, si omnia per-
sequeretur vaticinia, profixior esse videar, unam
quendam prophetiæ formam ubi proposuerō, per
hanc simul et cæteras intelligentioribus declarabo.
Scriptus est enim in Salomonem psalmus quidam,
cujus pauca sane capita Salomonem respiciunt : sed
plurima et maxima in Christum. Nam intellectus
primo quidem obvis Salomonem canere videbatur :
sincerior autem atque interior sensus eum celebra-
bat, qui vere est pacificus, et erat cum illius tempo-
ris hominibus maxima consolatio, tum etiam poste-
ris optima futura. Illud enim : « Ante solem per-
manet nomen ejus, et ante lunam in generatione
generationum », et reliqua omnia, quæ superna-
turalia et divinitati convenientia sunt, neque solam
majora sunt quam pro homine, verum etiam quam
pro supremis atque celestibus virtutibus in Chri-
stum cænebantur. Illud autem : « Et adorabunt de
ipso semper » : de Salomone dictum est. Ne igitur
putemur simpliciter et indistincte sinceram Dei
sapientiam per prophetas futuram præsignificasse
cognitionem : sed presentibus futura contempera-
tes, neque si quid humile atque abjectum, divinoque
Salvatoris in terras adventu indignum aut alienum
audiverimus, omnino in ipsam statim dictum esse
arbitremur. Sed neque magna illa, solique divi-
niæ majestati convenientia, de Salomone dicta esse

²⁰ Psal. LXXI, 5, 47. ²¹ ibid. ²² ibid. 13.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(19') Deerat inscriptio in edit. Paris. ; suppletur
ex cod. Vatic. 650. Edit.

(20) Pro ἀπαιδευτοῦντες cod. Vat. 650 substituit
ἀναισχυτοῦντες. Possin.

(21) Bis ante Σολομῶντα supplet τὸν. Id.

(22) Παραμυθία idem mutat in προφητεία. Id.

(23) Pro κεράσαντες idem habet κεράσαν. Id.

(24) Μηδὲ ἐκδιαζώμεθα τὰς προφητείας. Aurea
regula de interpretatione prophetarum ne illis vim
adhibeamus, eosque loqui cogamus quod volumus.
Similia vide supra: RITT.

existimemus, qui ne finem quidem vitæ labe carentem sortitus est; neque vim faciamus prophetiis: neque studio redigendorum ad æqualitatem quamdam locorum propheticorum in scurriles quasdam verborum ineptias incidamus: sed prudenter cordateque et secundum historiam dicta intelligamus, et quæ secundum contemplationem et spiritualem sensum vaticide prolata fuerunt, sic etiam accipiamus. Non autem vice versa, quæ historice sunt prolata, ad spiritualem intellectum, aut spiritualiter intelligenda, ad historicum sensum per vim trahamus: sed utrique generi dictorum aptum convenientemque sensum accommodemus. Quod si talis reperitur aliqua prophetia, quæ et historiam apte convenienterque et spirituale sensum absque coactione conservet, ea sane quin ad utramque partem utamur nihil prohibet.

529. CCIV. — ISIDORO DIACONO.

In illud Christi dictum, « Nisi abundaverit justitia vestra, » et quæ sequuntur²⁵.

Quando primus homo ab ipsa, ut quis dixerit, linea (stadii atque curriculi sibi a Deo præscripti) divino mandato neglecto, fraudem (diaboli) plane ipsum perdere satagentis prætulit, tunc et corpus ejus non solum morti, sed et variis perpassionibus subjectum esse cœpit. Multa enim mala atque incommoda, quibus se ipso deterior factus est, inde pullularunt, et gravis atque ad regendum difficilis equus ille evasit. Quoniam igitur et in omnes mortales ingloria atque infelix ista, omnique jactura gravior hæreditas transmissa, et abominandum illud patrimonium socordia voluntatis humanæ etiam adauctum est: idcirco Christus in terras veniens corpus nobis levius (atque ad virtutis actiones expeditius) reddidit per baptismum, ubi Spiritus illud excitans atque erigens. Quæ etiam causa est, cur nobis majora priscis et certamina et præmia sint proposita. Non solum enim a cæde puros nos esse vult, verum etiam ab ira²⁶; neque solum ab adulterio et scortatione, verum etiam a libidinoso et incontinente conspectu²⁷; neque solum a perjurio, verum etiam a jurejurando liberos²⁸: et juxta cum amicis inimicos quoque jubet diligere²⁹. Sed et in aliis omnibus prolixiora amplioraque fecit stadia: et non obedientibus ignem inexstinguibilem comminatus est, ostendens eo ipso, non esse hæc in voluntate et arbitrio posita eorum qui certant, ut est paupertas spontanea nullas possidens facultates, ut item est virginitas perpetua. Ibi enim exhortatione usus est: « Si vis perfectus esse³⁰; » et: « Qui potest capere, capiat³¹. » Sed præcise vult ea impleri. Sunt enim necessaria (non arbitraria.) Quam etiam ob causam hoc dixit, quod discere voluisti: « Nisi abundaverit

A Ιστορίαν εισημένα νοῶμεν, καὶ τὰ κατὰ θεωρίαν προφητευσθέντα ἐκλαμβάνωμεν, μηδὲ τὰ σαφῶς ἱστορηθέντα εἰς θεωρίαν ἐκδιαζόμενοι, μήτε τὰ λαμπρῶς θεωρηθῆναι ὀφείλοντα (25) εἰς ἱστορίαν καταδιδόντες, ἀλλ' ἀμφοτέροις πρόσφορον καὶ κατάλληλον νοῦ ἐφαρμόζοντες. Εἰ δὲ τοιαύτη εὐρεθεῖ προφητεία, καὶ τὴν ἱστορίαν ἀρηρότως (26) καὶ τὴν θεωρίαν ἀδιάστως ὠψύουσα, χρῆστέον αὐτῇ κατ' ἀμφω.

prolata, ad spiritualem intellectum, aut spiritualiter intelligenda, ad historicum sensum per vim trahamus: sed utrique generi dictorum aptum convenientemque sensum accommodemus. Quod si talis reperitur aliqua prophetia, quæ et historiam apte convenienterque et spirituale sensum absque coactione conservet, ea sane quin ad utramque partem utamur nihil prohibet.

ΣΔ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (27)

B Εἰς τό· « Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὅπνῆκα ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος ἐξ αὐτῆς, ὡς ἄν τις εἰποι, γραμμῆς τῆς θείας ἐντολῆς ἀλογήσας τὴν ἀπάτην προὔτιμησε τοῦ αὐτὸν ἀπολέσαι παντελῶς μηχανησαμένου, τὸ τῆνικαῦτα καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ γέγονεν οὐ μόνον θνητὸν, ἀλλὰ καὶ παθητόν. Πολλὰ γὰρ ἐλαττώματα ἐβλάστησε, καὶ βαρῦς καὶ δυσήγιος ὁ ἵππος κατέστη. Ἐπεὶ τούτων καὶ εἰς πάντας ἡ δυσκλήσις αὐτῆ καὶ πάσης ζημίας βαρυτέρα κληρονομία κατεπέμφθη (28), καὶ ταῖς τῆς προαιρέσεως ῥαθυμίας ἠύξῃθη ἡ ἀπευκτὴ περιουσία, δεῦρο δὲ ἐπιφοιτήσας ὁ Χριστὸς, κουφότερον ἡμῖν τὸ σῶμα διὰ τοῦ βαπτίσματος πεποίηκε, τῷ πτερῷ τοῦ Πνεύματος διεγερῶν· διὰ τοῦτο μείζονα τῶν παλαιῶν ἡμῖν προσετέθη (29) καὶ ἄθλα καὶ ἑπαθλα. Οὐ γὰρ φόνου καθαρὸς εἶναι βούλεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς· οὐδὲ μοιχείας καὶ πορνείας, ἀλλὰ καὶ ἀκολάστου θέας· οὐδὲ ἐπιπορκίας, ἀλλὰ καὶ εὐπορκίας. Καὶ μετὰ τῶν φίλων καὶ τοῦς δυσμενεῖς κελεῖται φιλεῖν· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ ἅπασιν μακρότερα ἐποίησε τὰ στάδια· καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις πῦρ ἄσβεστον ἠπέλησε, δεικνύς, ὅτι οὐ τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀγωνιζομένων ἐστὶ ταῦτα, ὡσπερ ἡ ἀκτημοσύνη, καὶ ἡ παρθενία· ἐκεῖ γὰρ προὔτρεψατο· « Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι· » καὶ· « Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω. » Ἀλλὰ πάντως σὺτὰ ἀνυσθῆναι βούλεται· καὶ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐστὶ. Διὰ καὶ ἔφη τοῦθ', ὅπερ μαθεῖν ἠθέλησας· « Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, » τουτέστιν, εἰ μὴ τοσοῦτον ὑπερακοντίσῃτε τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ εὐδοκιμηκότας· οὐ γὰρ περὶ τῶν δικτῶν δωσόντων νοὺν διαλέγομαι· ὅσον ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς διενήνοχεν· οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. » Τοῖς γὰρ ἄλλοις καὶ τὰ ἑπαθλα εἰκότως ἀκολουθεῖ. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ σύμμετρον πολιτείαν

²⁵ Matth. v, 20. ²⁶ Matth. v, 22. ²⁷ ibid. 28. ²⁸ ibid. 34, 35. ²⁹ ibid. 43, 44. ³⁰ Matth. xix, 21. ³¹ ibid. 12.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Ed. Paris., μήτε τὰ σ. ἱστ., ἢ θεωρηθῆναι ὀφ. εἰς ἱστ. καταδιδόντες, etc. Locus suppletur ex cod. Vatic. 650. Edit.

(26) Vers. antep. et pen. pro ἀρηρότως scribit ἀρηρότως. Possiv.

(27) In tit. διακόνω mutatur in ἐπισκόπω a cod. Vat. 650. Id.

(28) Pro κατεπ. idem habet παραπέμφθη. Id.

(29) Forsan legendum προετέθη. Cf. epist. 64 RITT. — Cod. Vat. προετέθη, ut conjecit RITT.

τινὰ πολιτευόμενοι, γῆν καὶ μακροημερίαν ἔσχον ἅ
την ἀμοιβήν. « Τίμα γάρ, φησί, τὸν πατέρα καὶ τὴν
μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔση μακρο-
χρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί
σοι. » Ἡμεῖν δὲ τοῖς τοῦ εὐαγγελικοῦ διαύλου
δραμοῦσιν, οὐρανόθεν ἀπόκειται, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ
ἀγαθά.

nibus enim merito consequentia sunt etiam præmia. Illi namque honestam et æquabilem vitam colentes, terram et longævitate[m] pro præmio habuere. « Honora, inquit, patrem et matrem tuam, ut bene tibi sit, et sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi; » nobis autem evangelicis decursis stadiis, cælum, et hujus bona sunt reposita.

ΣΕ. — ΟΛΥΜΠΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ, ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὅτι μὲν πρὸ πολλῶν ἂν δωρεῶν καὶ μεγίστης
εὐκλείας ἐθέμην, τὸ περὶ ὧν πρῶην γέγραφα πεπει-
κῶς ἀνῦσαι, οὐκ ἂν ἔξαρνος, ὧ φίλε, ἐγεγόμεην (30).
Ταύτη γε αἰτίας εἴσω ὑπελάμβανον εἶναι δόξας, εἴ
τινες τὰ βέλτεστα ἀκούοντες, μὴ προσέχουεν τὸν
νοῦν, καὶ ταύτης τῆς ἀπὸ τῶν λόγων ὠφελείας
ἀποστερηθεῖαν ἑαυτούς· ἀλλ' ἤλπιζον ἀπλῶς ἑκα-
στον ἢ ἐπὶ τοῦς μὴ πεισθέντας τὴν μέμφειν οἴσειν,
ἢ μήτ' ἐμοί, μήτ' ἐκεῖνοις ἐπιτιμήσειν. Ἐπεὶ δὲ
εἰς τοσοῦτον (31) προήκεις, ὡς ἐμοὶ μέμψασθαι·
ἀλλ' ὁ μὲν μηδὲν ἔχων εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα
ἐκθειάζων· ἐν δὲ ἰσχυρὸν ἔχει νομίζων, τὸ μὴ
δεδυνῆσθαι πείσαι· ἀνάγκη σοι περὶ τοῦτου χαρά-
ξαι γράμματα, καὶ μὴ σιγὴν τὴν αἰτίαν ἐνεργεῖν.
Ἄστοπον γάρ, σὲ μὲν τολμᾶν ἃ μὴ προσήκει γρά-
φειν· ἐμὲ δ' ἀντεπιστέλλειν τὰ δίκαια κατοκνεῖν.
Εἰ μὲν γὰρ εἶπες, μὴ ἐπέστειλας δὲ, τὴν ἡσυχίαν
ἂν ἦγον. Ἐπειδὴ δὲ μεμῆνυκας, ἃ μῆτε ἐγὼ σεσι-
γηκα, καὶ τῆς σῆς σοφίας τῷ δοκεῖν ἀλήθει μέρψα-
σθαι (32) περιγίνεται. Βουλομένη μὲν οὖν μηδὲν
πικρὸν μηδὲ καταφρονητικὸν ἐκθεῖναι ταῖς ἀποδεί-
ξεσιν· οὐ γὰρ ἑτέροις ἦκα κακῶς λέξων· ἀλλ' ὡς
οὐκ αὐτὸς ἤμαρτον ἀποδείξων. Εἰ δέ τι ὑπ' αὐτῆς
τῆς ἀνάγκης εἰπεῖν ἐκδιαστῶ, τῆ τῶν πραγμάτων
φύσει, οὐ τῆ τοῦ γράφοντος γνώμῃ τὴν αἰτίαν λο-
γιστέον. Ἄρξομαι δὲ ἀφ' ὧν αὐτὸς ἔγραψας. Εἰ
γὰρ γεγραψὺς πολλὰς ὡς φημι προσήκεν· ὄνπερ
δὴ προσήκει τρόπον· πρὸς Εὐσέβιον καὶ Μαρτιανόν,
Ἰωσιμόν τε καὶ Μάρωνα, ὥστε κακίας μὲν (33)
ἀποστῆναι, τῆς κατ' ἀρετὴν δὲ ἀντιλαμβάνεσθαι,
εἶτα τοῦτ' οὐκ ἔπεισα, ποτέρων ἢ κατηγορία; καὶ
μοι δοκεῖς λόγῳ μὲν ἐμὲ αἰτιάσθαι· ἔργῳ δ' ἐκεί-
νους κωμῶδειν. Ὁ μὴ πειθόμενος ἰατρῷ, χορδῶς
ἀμουσοῦ· ὁ μὴ πειθόμενος ἰατρῷ, ἀθλοῖς. Ὁ δὲ
κορυφαῖος καὶ ἰατρὸς, ἔξω αἰτίας ἐσκήνωνται. Τῶν
γὰρ μάλιστα δυνηθέντων εἰπεῖν, καὶ μεγίστην δόξαν
ἐπὶ φρονήσει λαθόντων, οὐδεὶς ἔστιν, ὃς τοῦτ'

³⁰ Exod. xx, 12.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(30) Pro his, φίλε, ἐγεγόμεην, hæc cod. Vat. 650 substituit, φιλαίτιε, γενοίμην οὐ μὴν. Possin.

(31) Inter τοσοῦτον et προήκεις idem inserit σοφίας. In.

(32) Μέμψασθαι scribit idem pro μέμψασθαι, et

justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum; hoc est, nisi tanto intervallo superaveritis eos, qui in Veteri (Testamento) virtute clari ac celebres fuerunt (non enim jam liquor de iis, qui pomas dabant; sed de illis qui virtutis studio dediti, eoque nomine clari fuerunt), quanto intervallo distat cælum a terra, non introibitis in regnum cælorum.) Certami-

530 CCV. — OLYMPIO PRESBYTERO, ISCHOLASTICO.

Equidem, amice vir, inficias non ihero, me præpositurum hoc fuisse multis numeribus, maximæque laudis loco habiturum, si ea de quibus nuper scripsi, persuadendo perficere potuissem. Hactenus sane culpæ affines existimarem, si qui optima audientes monita, non adhiberent animum, ac semetipsos ultro ea, quæ ex ejusmodi orationibus redundare poterat, utilitate privarent. Sed sperabam simpliciter unumquemque vel in eos translaturum reprehensionem, qui rectis monitis non obtemperassent, vel neque illis, neque mihi ullam ingesturum objurgationem. Quia vero eo usque procedis, ut me vituperes, tu, inquam, qui nihil habes dicere, sed omnia quoque tanquam divina extollis, ac unum duntaxat te habere satis firmum arbitraris, nempe quod non potuerim persuadere. necessitas postulat, ut tibi hac de re scribam litteras, neque committam, ut silentio culpam agnovisse videar. Absurdum enim fuerit, ut tu quidem ea quæ non decet scribere ausis; ego autem justa rescribere non ausim. Nam si quidem dixisses tantum, non etiam scripsisses talia, quiescissim sane. Quoniam autem significasti ea, quæ neque ego reticui, et tuam sapientiam, quæ sibi videtur vera crimina objecisse, superant. Nihil itaque velim acerbe neque contemptum argumentis interponere (non enim ea causa adsum, ut aliis maledicam, sed ut ostendam, me hic nihil peccasse). Si quid vero ipsa me cogat dicere necessitas, ejus rei causa naturæ negotiorum, non autem meæ scribentis voluntati imputanda est. Ducam vero hinc initium, de quo ipse scripsisti. Si vel maxime, cum sæpe scripserim, pro eo ac decebat (ut certe decebat) ad Eusebium et Martianum et Zosimum et Maronem, hortatus eos, ut a vitiiis quidem et improbitate desisterent, ad vitam vero secundum virtutem degendam stadium omne suum conferrent id tamen ipsi

mox ἐβουλόμην pro βουλοίμην. In.

(33) Post κακίας μὲν quæ sequuntur usque ad εἶτα τοῦτ' exclusive, sic habe ex cod. Vat. 650. ἀποροτῆσαι, ἀρετῆς δὲ ἀντιλάβεσθαι. In.

non persuasi, utrius partis hæc est culpa? Videris autem mihi verbo quidem in me culpam rejicere; reipsa vero illos traducere. Qui præsidem non auscultat, chorus inconcinuus est; qui medico non obtemperat, miser est: at præses chori musici, et medicus, extra culpam est. Nam et illorum, qui plurimum dicendo valuerant, maximamque prudentiæ opinionem et gloriam assecuti sunt, nemo est, qui hoc effugere poterit crimen (si crimen appellandum est), idque non ob suam imbecillitatem, sed ideo, quia auditores in sua potestate habent finem (qui est persuasio), propter libertatem arbitrii. Quam etiam ob causam firma consistit iudicii ratio. **531-532** Et quid attinet homines commemorare, cum in prompta sit ab ipso Salvatore exemplorum capere primordium? Quando enim Judæi et horum cognominis Judas, illi quidem infideles manebant, et Christum e medio tollere conabantur, iste vero eundem prodere nitentur, tunc æterni Patris Verbum talibus verbis utebatur (tametsi apud homines ea nihil proficerent, quæ lapidum quoque naturam inflectere posse videbantur), nunc quidem justitiæ rationibus eos revocans a facinore, nunc vero suppliciorum comminatione ipsorum malitiam reprimens. Quid igitur? Num ipsis persuasit? Nihil minus. Cur ita? Quia ut persuadeantur auditores, et in sententiam aliquam perducantur dicendo, vel non, ipsorum in potestate solum esse oportet, ob eam, quam dixi, arbitrii libertatem. Num tu igitur, si eo tempore vixisses, accessisses ad Deum Verbum, et culpam in ipsum conjecisses? (taliam quædam verba ad eum proferens:) Non servasti Judam. Quanquam dicendo non servavit eum. Sed mea quidem opinione omnes te habituri fuissent pro demente, et accusaturi te extremæ imperitiæ atque importunitatis. Nam ad doctoris quidem officium pertinet, nihil eorum quæ ad persuadendum facere possunt, prætermittere; penes auditores vero est vel persuaderi, vel non. Ab hoc igitur exemplo præsens quoque nihil discrepat, si mihi imputetur ejus rei culpa; quod quæ volui, non persuaserim. Quod si Græci aut Judæi occurrant forte nobis (oportet enim sexcentis oculis ea quæ in contrarium afferri possunt, circumspicere, eaque evētere), ad illos quidem dicemus: Quid, quæso, causæ est, cur Jupiter, ut Homerus ait, ex periculis non servarit (Sarpedonem) charissimum, sed consilium ei tantum dedit? Ad hos autem: Quid causa fuit cur in Veteri Testamento per Mosem cæterosque prophetas locutus Deus, non servavit homines, sed neglectus spreusque contumaciter,

Ἀ ἐξέφυγεν, οὐ παρὰ τὴν οὐρανὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὸ τοὺς ἀκρατάς κυρίου εἶναι τοῦ τέλους, διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος ὄρον. Διδ (34) καὶ ὁ τῆς κρίσεως βέβαιος ὑπάρχει λόγος. Καὶ τί δεῖ τοὺς ἀνθρώπους λέγειν, ἐξὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λαβεῖν τῶν παραδειγμάτων τὴν ἀρχήν; Ὅτε γὰρ Ἰουδαῖοι καὶ ὁ τοῦτον ἐπιώνυμος, οἱ μὲν ἠπίστουσι, καὶ ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, ὁ δὲ προδιδόναι ἐπειράτο, τοιοῦτοις λόγοις ἐχρήσατο ὁ Λόγος· καὶ περὶ οὗ τοῖς ἀνθρώποις ὁ λόγος (55), οἳ καὶ τὴν τῶν λίθων φύσιν εἰκότως δεινότεροι ἦσαν ἐπικάμψαι· ποτὲ μὲν τοῖς τοῦ δικαίου λογισμοῖς ἀνείργων· ποτὲ δὲ τῆ τῶν τιμωριῶν ἀπειλῇ ἀναστῆλλον αὐτῶν τὴν κακίαν. Τί οὖν; Ἐπεισεν; Οὐδαμῶς. Διὰ τί; Ἐπειδὴ τοῦ πεισθῆναι καὶ μὴ, τοὺς ἀκούοντας κυρίους εἶναι χρὴ διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος, ὡς ἔφην, ὄρον. Ἄρ' οὖν, εἰ κατ' ἐκείνον ἐγεγονόκει τὸν χρόνον, προσῆλθεσ ἀν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ κατηγιάσω; Οὐκ ἔσωσας τὸν Ἰούδαν. Καίτοι λέγων οὐκ ἔσωσεν· ἀλλ' οἶμαι πάντας ἀν σε παραπληξίας καὶ τῆς ἐσχάτης γράψασθαι ἀπαιδευσίας. Τοῦ μὲν γὰρ διδάσκοντός ἐστι, τὸ μηδὲν παραλεῖψαι τῶν φερόντων εἰς πειθῶ· τῶν δ' ἀκρωμένων, τὸ πεισθῆναι, καὶ μὴ. Τοῦτου τοίνυν οὐδὲν διαφέρει καὶ τὸ παρὸν, εἰ τὴν αἰτίαν τῶν μὴ πεισθέντων ὁ μὴ πεπεικῶς οἴσομαι. Εἰ δ' Ἕλληνας ἢ Ἰουδαῖοι πρὸς τοῦτο ἀντίποιεν· χρὴ γὰρ μυρία ὀφθαλμοῖς τὰς ἀντιθέσεις περισκοπεῖν, καὶ (36) ταύτας ἀνατρέπειν· πρὸς μὲν ἐκείνους φήσομεν· Δι' ἦν αἰτίαν ὁ Ζεὺς, ὡς φησιν Ὁμηρος, οὐκ ἔσωσε τῶν κινδύνων φίλατον, ἀλλὰ συνεβούλευσε μόνον; Πρὸς δὲ τοῦτους, Διὰ τί ἐν τῇ Παλαιᾷ διὰ Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν λαλήσας ὁ Θεός, οὐκ ἔσωσεν (37), ἀλλὰ παρακούμενος τιμωρίας αὐτοὺς μετήλθεν; Ὅταν γὰρ τις δίκην δῶ, ὁμοῦ τε κεκόλασται, καὶ τὸ μὴ πεπεισθαι τῷ νομοθέτῃ δείκνυσσι· μάλλον δὲ αὐτὸς ὁ νομοθέτης, ὅτι οὐ πείσῃ πάντας χρηστοὺς εἶναι, προσίδεν. Ὁ γὰρ ὀρίζων περὶ τιμωρίας, ὡς οὐ καλέσει τοὺς πονηροὺς, δὴλὸς ἐστὶν εἰδώς. Ὅπερ γὰρ ἂν εἰς τοῦτο ἀπολογῆσονται, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰούδα λελέξεται. Ἐδει μὲν οὖν ἐνταῦθα στήναι τὴν ἀπόδειξιν· πᾶν γὰρ ὅτι ἀν ἐπὶ τῷδε λεχθεῖ παραδειγμα, τοῦδ' ἔλαττον. Τί γὰρ θαυμαστὸν, εἰς ἀνθρώπον ἔλθειν, ὁ καὶ αὐτοῦ τοῦ (38) Λόγου ἦφατο; τὸ δὲ μὴ δοκεῖν εὐπρόσωπον τεθηρευκέναί· ῥαθυμῖαν, οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων ἀφέξομαι. Δι' ἦν αἰτίαν τοίνυν Μωσῆς κατελιούτο ἱεροφάντης, Ἥσατας δὲ ἐπρίξεται, ὁ τῶν Σεραφίμ θεωρός, Ἰερμίας δὲ εἰς λάκκον βορβόρου κατακλίετο, καὶ Πέτρος μὲν ἀνῆρειτο, Παῦλος δὲ ἀπέτέμετο; Οὐκ ἐπειδὴ μὴ πάντες τοῖς λόγοις προσείχον, καὶ ταῖς παραινέσεσιν; Εἰ δὲ διὰ τὸ λόγων ῥητορικῶν ἢ συλ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(34) Pro ὄρον, διδ, idem scribit τρόπον δι' ὄν. POSSIN.

(35) Hæc verba, καὶ περὶ οὗ τοῖς ἀνθρώποις ὁ λόγος, cuncta omittuntur a cod. Vat. 630, qui vers. seq. inter δεινότεροι et ἦσαν inserit ἀν. uti et vers. post 10, πῶς inter κατηγιάσω et οὐκ. Ib.

(36) Inter καὶ et ταύτας idem cod. in εἰκόσι λογισμοῖς, et vers. inde 3, inter κινδύνων et φίλατον inserit, τὸν Ἀγγισθον. Ib.

(37) Pro ἔσωσεν idem cod. scribit ἐπέισε. POSSIN.

(38) Inter τοῦ et Λόγου idem cod. ponit Θεοῦ. Ib.

λογιστικῶν ἀπειρους εἶναι, φαίης ταῦτα πεπονθέναι, εἰς τοὺς ἔξωθεν, τοὺς καὶ ἐπὶ λόγῳ, καὶ δεινότητι, καὶ πειθᾷ μεγίστην δόξαν ἐσχρηκότας, τρέφομαι. Διὰ τί γὰρ Πλάτων, ὁ Ἑλλήνων θησαυρός, καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας ἐξέτισεν; Οὐκ ἐπειδὴ μηδένα τύραννον πείσαι ἠδυνήθη; Πυθαγόρας δὲ, ὁ μέγα ἐπὶ σοφίᾳ φρονήσας, τῆς Φαλαρίδος συνουσίας διὰ τί ἀπεπήδησεν; Οὐκ ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν ἐκείνος πάλιν τύραννος ἦν; Διὰ τί δὲ Σωκράτης, ὁ πάντων τῶν τότε σοφῶν περιγενομένος, κωμικῶν κατακριθεὶς ἀπέθανεν; Οὐκ ἐπειδὴ τοὺς σωφρονιστὰς οὐ φέρουσιν ἄνθρωποι; Ἐπειδὴ δὲ καὶ Ἀριστοτέλει κινδυνεύεις ἠττάσθαι, ἄκουε τί φησιν ἐκεῖνος· « Οὐδ' ὁ ῥητορικὸς παντὶ τρόπῳ πείσει, οὐδ' ὁ λατρικὸς ὑγιάσει, ἀλλ' ἐὰν τῶν ἐνδεχομένων μηδὲν παραλίπη, ἱκανῶς ἔχειν αὐτὸν τὴν ἐπιστήμην φήσομεν. » Πῶς γὰρ Περικλῆς ἐάλω, ὃς ἀπὸ δέκα ποδῶν ἤρει τοὺς ῥήτορας, καὶ προσέτι γε αὐτοῦ, κατὰ τὸ κωμικόν, πειθῶ τις ἔρκει ἐν τοῖς χεῖλεσιν; Οὐ γὰρ ἂν, εἰ ἐδυνήθη πείσαι, ἐκὼν ἂν ἐξημιώθη. Πῶς δὲ Θεμιστοκλῆς, ὁ ἐπὶ φύσεως δυνάμει ἀνακηρύττομενος, καὶ αὐτοσχεδιάζων τὸ δέον, ἐζημιούτο φυγῇ; Πῶς δὲ Δημοσθένης ὁ τὰ αὐτὰ δυνατὰ, καὶ πάλιν ἀδύνατα δεικνύς, ἵνα τὰλλα πάντα παρῶ, καὶ τὰς ἦττας, καὶ τὸν περὶ τῶν Ἀρκαλείων χρημάτων λόγον σιωπήσω, τὸν Μειδίαν οὐχ εἶλε, τὸν τοσαῦτα αὐτὸν κακὰ διαθέντα; Ὅτι μὲν γὰρ ἐβούλετο αὐτὸν εἶλεν, διδὲ καὶ παντὶ σθένει τὴν κατηγορίαν ἔγραψε, δῆλον· διὰ τί οὖν οὐχ εἶλεν; Οὐκ ἐπειδὴ ἀσθενεστεροὺς τοὺς λόγους τῆς τῶν ἐχθρῶν δυναστείας ἐνόμισεν· οὐ γὰρ τι λαθῶν, ὡς Αἰσχίνης ἔφη, ἀπέδοτο τὴν καταχειροτονίαν (39)· οὐ γὰρ δέχεται τὴν αἰτίαν τῆς αἰσχροκερδείας ἢ μεγαλοφυχία τοῦ ῥήτορος· οὐδ' ὁ τοῖς ἐπιτρόποις εὐποδοῦσιν ἀφελὲς τὰ πατρῷα μετὰ τὴν νίκην, οὗτος ἂν ἔλαβεν αἰσχροῦς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς· ἀλλὰ τοὺς ἐχθροὺς ἰσχυροὺς ἠγησάμενος τοῦ λόγου, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων βίαν οὐδαμῶς φανεῖσθαι τὴν τέχνην λογισάμενος (40), εὐπρεπῶς κατέθετο τὴν συμφορὰν, ἀμεινον ἠγησάμενος τὸ παράττει καθυφείναι δόξαι, τοῦ κρίσει δικαστῶν ἠττάσθαι· καίτοι τὸ διὰ τὸν φόβον τοῦτον ὑποστήναι, ταυτὸν ἐστὶ τῷ παραδόντα τὸν Μειδίαν· εἶλεν μὴ δυνήθῃ· μᾶλλον δὲ καὶ λαμπροτέραν τοῦτο ἔχει τὴν ἦτταν. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἦν πρὸς τοὺς δικάζοντας οὐκ ἰσχύσαι τὸν λόγον· τοῦτο δὲ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ γεγραφοῦτι, ταύτην λαθεῖν τὴν δόξαν. Ἐἰ τοίνυν ὁ τοιοῦτος λόγος οὐ παρέστησεν ἐλπίδα πειθοῦς τῷ ῥήτορι, ὃς μὴ πείσειν ἠλπίζεν (41)· πῶς οὖν οὐ δεινόν, ὡ δεινότατε, ἐκείνων μὲν ἀπὸ τῆς γνώμης ἕκαστον κρίνεσθαι, καὶ μὴ τὴν ἐτέρων ἀπίθειαν ἐτέροις βλάθην εἶναι,

³⁹ Isa. vi, 2, 3. ⁴¹ Jeremi. xxxviii, 6, 7.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Pro καταχειροτονίαν idem habet κατηγορίαν. POSSIN.

(40) Quæ sequuntur post λογισάμενος usque ad τὸ παράττει exclusive. absunt omnia a cod. Vat. 650. Mox idem pro δόξαι habet δεῖξαι. Id.

A pœnis eos persecutus est? Cum quis enim pœnas dat, simul et punitur, et quod legislatori non paruerit, ostendit : quin potius ipse legislator prœvidit, se non omnibus persuasurum esse ut probi sint. Nam qui de pœna sancit, eo ipso satis indicat scire se, quod improbos nequeat in officio continere. Quidquid enim ad hoc defensionis causa forte afferent, idem etiam de Juda dici poterit. Tametsi igitur hic consistere oportuerit demonstrationem (nam quidquid exempli præter id quod allatum est, allegetur, minus erit illo atque inferius : quid enim miri sit, in hominem cadere, id quod ipsum Verbum Filium Dei attigit?), tamen ne probabilem ignaviæ occasionem captasse videar, neque ab hominibus abstinerebo. **533-534** Quid igitur causæ fuit cur Moses lapidibus impeteretur propheta, Isaias autem serra discinderetur, ille, inquam, cui Seraphim videre contigerat ⁴⁰, Jeremias vero in cœuosam concluderetur soveam ⁴¹? Cur Petrus quidem in crucem ageretur, Paulus autem capite truncaretur? Nonne hæc ipsa fuit causa, quia non omnes ipsorum verbis et admonitionibus auscultaunt? Quod si dixeris idcirco hæc ipsis accidisse, quia orationum rhetoricarum aut syllogisticarum rudes atque imperitii fuerint : age ad eos qui extra Ecclesiam fuerunt, et maximam eloquentiæ et vehementiae et persuasionis gloriam adepti sunt, sermonem convertam. Cur enim Plato, ille Græcorum thesaurus, ipsa quoque libertate excidit? Nonne ideo, quod nec unum potuerit persuadere tyrannum? Porro cur Pythagoras, qui sapientiæ opinione plurimum turgebat, a Phalaridis consuetudine resiliit? Nonne ideo, quod etiam post tantam doctrinam ille tyrannus esse pergeret? Quid Socrates qui omnes ejus ævi sapientes superavit, cur cicuta damnatus periiit? Nonne ideo, quia homines non ferunt æquo animo eos a quibus corriguntur? Quia vero prope est ut etiam Aristotelis testimonio succumbas, audi quid ille dicat : « Neque orator omni modo persuadent, neque medicus sanabit : sed quando nihil eorum quæ facere potest prætermiserit, tum dicemus ipsum satis perfecte artem tenere. » Quomodo enim Pericles captus est? qui tamen decem pedibus superabat oratores : et insuper, secundum id quod in comœdia de ipso pronuntiatur : Suada quædam sessabat in ipsius labris. Neque enim verisimile est, si persuadere potuisset, ipsum sua voluntate multam subiturum fuisse. Quomodo autem Themistocles, cujus eximia ingenii vis atque excellentia prædicatur, et qui nullo negotio officium facere norat, exsilio punitus est? Quo item Demo-

(41) Pro his, ὃς μὴ πείσειν ἠλπίζεν, hæc ponit idem cod., ὁ μὴ πείσας ἐγὼ κατὰ τοῦτο οὐ διαφέρω τοῦ δι' αὐτὸ τοῦτο μὴ εἰρηκότας ὅτι μὴ πείσειν ἠλπίζεν. Id.

sthene, qui easdem res nunc fieri posse, nunc fieri non posse demonstrabat, ut alia omnia propter eam, et eas causas in quibus victus abiit, et orationem de pecuniis Harpali quibus corruptus esse dicebatur, silentio tegam, quomodo, inquam, hic tantus orator Midiam non cepit laqueis iudicii, a quo tantis erat malis atque injuriis affectus? Nam quod quidem voluerit ipsum capere et tollere, in propatulo est, quam ob causam omni quoque adhibita vi accusationem scripsit. Quid igitur obstitit, quominus ipsum caperet? Non sane quod infirmiores putaret suas orationes potentia hostium. Neque enim, ut Æschines ipsi objiciebat, accepta pecunia tradidit victoriam, non enim cadit hoc turpis lucri crimen in huius oratoris animi magnitudinem, neque verisimile est eum, qui suis tutoribus, hominibus satis locupletibus et idoneis patria bona post victoriam contra eos reportatam reliquerat, turpiter aliquid in causa capitis accepisse.

535-536 Sed cum hostes suos oratione potentiores esse duceret, secumque reputaret, artem dicendi adversus ipsorum violentiam parum profecturam, calamitatem illam decore tulit, melius esse existimans, si videretur mansuetudine sua se ultro submisisse ac cessisse adversariorum potentiae, quam iudicium sententia vincit: quanquam inter hanc ex metu subuisionem, et inter id quod est, non potuisse Midiam, quem iudicio tradiderat, superare nihil quidquam interest. Imo vero alterum etiam conspectiorem tradit adversariis victoriam. Illud enim nihil aliud erat, quam ad iudices nihil valuisse orationem: hoc autem apud ipsum quoque auctorem orationis talem accepisse opinionem. Si igitur talis oratio non præbuit oratori spem persuadendi, qui desperavit persuasionem: quomodo, quæso, non est grave ac molestum, o gravissime vir, ut illorum quidem unusquisque ex animi proposito iudicetur, et non sit videatur esse aliis fraudi aliorum contumacia ac pertinacia; in me vero res tota fiat alia, atque novus quidam mos introducatur? Hæc autem non idcirco scripsi, quasi qui laudes aucupari velim (nosti enim quam illas soleam contemere: nam si laudes appetivissem, enumerassem etiam eos, quibus persuasi ut virtutem amplecterentur, qui quidem nec pauci sunt numero, et satis celebres), sed ostendere studens, sive quis persuadeat ea quæ proposuit sive non persuadeat, oportere animum expendi ejus qui consilium dare instituit; non autem ipsum ex eventu rerum, qui in ipsius potestate non est, æstimari.

CCVI. — THEODOSIO DIACONO.

In dictum illud, « Quis nescit Ephesiorum civitatem esse ædituam magnæ Dianæ? »

Quoniam discere voluisti illud quod in Actis apostolorum habetur: « Quis nescit Ephesiorum civitatem ædituam esse magnæ Dianæ, et a Jovo delapsi simulacri? » scire debes non esse hanc Scripturæ ipsius vocem, sed scribæ Ephesiorum. Et supervacaneum esse duco sermones in trivio profusos interpretari; de quibus etiam opinor Psalmorum scriptorem pronuntiasse ista: « Narraverunt mihi iniqui fabulationes; sed non ut lex tua, Domine ».

CCVII. — EIDEM.

Quoniam discendi cupiditate flagrans etiam eruditione plenus esse vis, hoc quoque exponam, ne videar in mœrorem te conjicere. Qui apud Græcos (infideles) simulacra conficiebant, ii volentes spectatoribus terrorem incutere, dicitabant, illa de

⁴² Act. xix, 35. ⁴³ Psal. cxviii, 85.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(42) Hæc epistola inscribit in cod. Vat. 650 non Θεοδοσίῳ διακόνῳ, sed Ἡρώνῳ πρεσβυτέρῳ. Vers. 3 ep. inter μεγάλης et Ἀρτέμ. inserit idem Θεός. Vers. 6 ποιούμεναι idem mutat in ἡγοούμεναι. Id.

(45) Erat in edit. Paris. ἀνεπίγραφος. Cod. Vat.

A ἢ δόξαι· ἐπι δ' ἐμοῦ καινοτομεῖσθαι καὶ νεωτερίζεσθαι τὸ πρᾶγμα; Ταῦτα δ' οὐκ ἐπαίνων ἀπολαύσαι ὀρεγόμενος γέγραφα· οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῶν καταφρονῶ. Εἰ γὰρ ἐπαίνων ἦρων, ἀπηριθμησάμην ἂν καὶ οὐκ ἐπεισα ἀρετὴν ἀσπάσασθαι, πολλοὺς ὄντας καὶ εὐδοκίμους· ἀλλὰ δεῖξαι σπουδάζων, ὅτι ἂν τε πείσῃ τοῖς, ἂν τε μὴ πείσῃ, τῇ γῶμην χρῆ ἐξετάζεσθαι τοῦ συμβουλευόντος, καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, οὐ οὐκ ἐστὶ κύριως, κρίνεσθαι.

B ΣΖ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ (42).

Εἰς τὸ εἰρημένον· « Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον εἶναι τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος; »

Ἐπειδὴ ἠθέλησας μαθεῖν τὸ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων κείμενον· « Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον εἶναι τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ διοπετους; » ἴσθι, ὅτι οὐκ ἐστὶ τῆς Γραφῆς ἡ φωνή, ἀλλὰ τοῦ γραμματέως τῶν Ἐφεσίων· καὶ περιττὸν ποιούμεναι, ἀγρυπτικὰς λογοποιίας ἐρμηνεύειν· περὶ ὧν οἶμαι καὶ τὸν Μελεψδὸν εἰρηκέναι· « Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἄδολοσχίας· ἀλλ' οὐκ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε. »

ΣΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἐπειδὴ φιλομαθῆς ὢν, πολυμαθῆς ἐθέλεις εἶναι, καὶ τοῦτο φράσω, ἵνα μὴ δόξαιμι σε λυπεῖν. Οἱ παρ' Ἑλλήσι τὰ ξόανα κατασκευάσαντες, φόβον ἐμποιῆσαι τοῖς ὀρώσι βουλόμενοι, ἔφασκον, ὅτι (44) ἐξ οὐρανοῦ παρὰ τοῦ Διὸς ἐπέμφθη ἡ κατέπτη, κρείττον (45) ἀπάσης

suggestit τῷ αὐτῷ, id est, secundum cod. Vat., ipsi cui superior, Heroni presbytero. Edit.

(44) Inter ὅτι et ἐξ inserit cod. Vat. 650 τὸ ἀγαλμα. Possin

(45) Inter κρείττον et ἀπάσης idem inserit ὁν. Id.

ἀνθρωπίνης χειρός. Διὸ καὶ διοπετὲς (46) αὐτὸ καὶ οὐράνιον βρέτας προσηγόρευον. Βρέτας δὲ, παρὰ τὸ βροτῶν εἰκέναι. Τὸ δ' οὐ τοιοῦτον ἦν· ἀλλὰ τοὺς ἀγάλματοποιούς ἢ φυγαδεύοντες ἢ ἀποκτείνοντες, ἵνα μηδεὶς εἰπεῖν ἔχοι, ὅτι χειροποίητον ἔστι τὸ ξόανον, ταύτην τὴν φήμην πλανᾶσθαι ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν ἀνθρώπων ἠφέλισαν· ἦτις καὶ τὴν Ἐφεσίων ἐπιλάνα πόλιν. Διὸ καὶ ὁ γραμματεὺς αὐτῶν τοῦτο αὐτοῖς ἔφη. Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι περὶ τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγάλματος εἰρηται· «Τουτέστι τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος» (47). » Ὅτι δὲ ἀληθὲς ἔστι τὸ ἢ ἀποκτείνεσθαι τοὺς ἀγάλματοποιούς, ἢ φυγαδεύεσθαι, μαρτυρεῖ τὸ χθὲς καὶ πρῶην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πρὸς Αἴγυπτον γεγενημένον. Πτολεμαίου (48) γὰρ συναγαγόντος τεχνίτας, ὥστε τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἀνδριάντα δημιουργῆσαι, μετὰ τὸ ἔργον βόθρον μέγαν κελεύσας ὀρυγῆναι, καὶ σιδήρα μηχανοσάμενος, καὶ κρύφας τὸν δόλον, ἐκέλευσεν αὐτοὺς δειπνεῖν. Οἱ δὲ δειπνοῦντες, εἰς τὸ χάσμα ἐκεῖνο κατενεχθέντες, ἀπέθανον, δικαίαν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, δίκην δειδωκότες, ὅτι πλάττειν ἐπεχείρουν ξόανα πρὸς ἀπάτην τῶν ἐντευξομένων· ὁμοῦ δ' ἐξέως βουλόμενος ἐκποδῶν ποιῆσαι τοὺς τεχνίτας, ἵνα ἀχειρομιάντος δόξῃ ὄνομαζόμενος (49) θεός, ἐν καὶ ἀχειρομιάντος κέκληκε, τοῦτο δέδρακεν. Ἄλλ' οὐκ ἔλαθε. Προὔπτου γὰρ γενομένου τοῦ δράματος, κατ' ἐνιαυτὸν Ὀρήνους τοὺς οὕτω τεθνεώτας ἡμεῖβετο.

non manufactus videretur, quem etiam *ἀχειρομιάντος* non latuit. Nam cum factum in notitiam hominum pervenisset, quotannis eos qui sic extincti fuerant, lamentationibus prosequebatur.

ΣΗΨ. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ ἀναγνώσεως κατὰ Ἑλλήνων. Περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφέλειας.

Μὴ καταφρόνει, ὦ φίλος, τῆς μελισταγοῦς ἀκρόσεως τῶν θείων Γραφῶν. Διαβολικῆς γὰρ τοῦτο μεθόδου, οὐ συγχωρούσης τὸν θησαυρὸν θεάσασθαι, ἵνα μὴ τὸν πλοῦτον κερδάνωμεν. Οὐδὲν γὰρ φησιν εἶναι τὴν ἀκρόσιν τῶν θείων νοημάτων (50), ἵνα μὴ τὴν πρᾶξιν ἀπὸ τῆς ἀκρόσεως ἴδῃ προσγενομένην.

⁴⁴ Act. xix, 28.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ

(46) *Operæ pretium est ascribere locum Suidæ in voce Διοπετὲς, quod is manifeste sit ex Isidoro nostro desumptus, paucis omissis, vel in alia commutatis, vel in pauciora contractis Isidori verbis, plerisque vero autolegetis retentis; quod lector facile ex collatione deprehendet. Sic igitur Suidas: Διοπετὲς, ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενον. Οἱ παρ' Ἑλλήσι τὰ ξόανα κατασκευάζοντες, φόβον ἐμποιῆσαι βουλόμενοι τοῖς ὀρώσι, ἐφασκον, ὅτι τὸ ἄγαλμα παρὰ τοῦ Διὸς ἐπέμψθη καὶ κατέπτη, κρεῖττον ὑπάρχων (l. ὑπάρχων) πάσης ἀνθρωπίνης χειρός καὶ ἀναλώματος. Ὅθεν καὶ διοπετὲς αὐτὸ καὶ οὐράνιον βρέτας ἐκάλουν, παρὰ τὸ βροτῶν εἰκέναι· τοῦτο δὲ οὕτως ἐκῆρυττον τοὺς ἀγάλματοποιούς ἢ ἀποκτείνοντες, ἢ φυγαδεύοντες, ἵνα μὴ λέγοισιν, ὅτι χειροποίητον τὸ ξόανον· φήμην πλάτταντες ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν πεφαναχισμένων ἠφέλισαν, ἦτις καὶ τὴν Ἐφεσίω ἐπιλάνα πόλιν· καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄγαλμα. Πτολεμαίος γὰρ συναγαγὼν τεχνίτας, ὥστε τὸν*

A *cælo ab Jove esse demissa aut devolasse, 537-538 omni videlicet humana manu artificioque præstantiora. Quam etiam ob causam διοπετὲς, quasi dicas a Jove volans et cœleste βρέτας appellarunt. Βρέτας autem inde simulacrum vocarunt, quod homini (quem βροτῶν Græci vocant) simile esset. Ea autem res non sic se habebat: sed statuariis vel in exsiliium expulsis, vel etiam e medio sublatis, ne quisquam dicere posset, quod manu factum esset illud simulacrum, hanc famam inerrare hominum auribus facile passi sunt: quæ tunc quoque Ephesiorum civitati imponebat: quæ etiam causa fuit, cur scriba ipsorum hoc ipsis diceret. Quidam itaque aiunt, de Dianæ statua dictum esse: «Hoc est magnæ Dianæ signum»⁴⁴. » Verum autem esse quod dixi, solere antiquitus statuarios aut occidi aut deportari, testimonio est quod non ita pridem Alexandriæ in urbe Ægypto adjacente evenit. Nam cum rex Ptolemæus artifices collegisset, qui Dianæ statuam fabricarent, opere perfecto ingentem scrobem fodi jussit, et parato lectulo occultatoque dolo, jussit ipsos cænare. At illi cœnantem in foveam illam delapsi, mortui sunt, mea quidem opinione iustus dependentes rōnas, quod fingere aggressi essent statuas ad deceptionem eorum, qui in eas inciderent. Ptolemæus tamen ideo hoc fecit, quod vellet ex oculis removere artifices illos, ut ille qui vocabatur deus, appellavit, quasi dicas, manibus impollutum. Sed*

C CCVIII. — HERONI SCHOLASTICO.

De lectione sacrarum Litterarum, contra Græcos. De gratia divinitus inspiratarum Scripturarum, deque utilitate ex illis percipienda.

Noli, mi amice, contemnere divinarum Scripturarum auscultationem mel merum spirantem. Est enim hoc opus diabolicæ astutiæ, quæ non permittit thesaurum illum contemplari, ne divitias ejus lucremur. Nam auscultationem divinatorum sensuum idcirco nihili esse dicit, ne videat actionem ab auscultatione existentem.

τῆς Ἀρτέμιδος ἀνδριάντα ποιῆσαι, μετὰ τὸ ἔργον βόθρον μέγαν ὀρύξας καὶ τὸν δόλον κρύφας, ἐκέλευσε τοὺς τεχνίτας ἐν αὐτῷ δειπνήσαι· οἳτινὲς δειπνοῦντες ἐκεῖσε κατενώθησαν καὶ ἀπέθανον, ἄξιον μισθὸν κομισάμενοι. RITT.

(47) Post Ἀρτέμιδος hæc omnia supplet idem cod., καὶ τοῦ διοπετοῦς αὐτῆς ἀγάλματος· τινὲς δὲ ὅτι καὶ τὸ Παλλάδιον· ἄγαλμα δὲ ἦν τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τοῦτο ἐσέβοντο μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος· ὅτι δέ, etc. POSSIN.

(48) Pro Πτολεμαίου γὰρ συναγαγόντος, scribit idem, Πτολεμαίος γὰρ συναγαγὼν. Vers. post 2, pro ἔργον habet ὄργανον. Id.

(49) Pro ὄνομαζόμενος idem cod. legit, ὁ νομιζόμενος. Vers. antep. ep. pro προὔπτου scribit ἐκπίπτου, et vers. ult. ἡμεῖβετο mutat in ἡμεῖβοντο. Id.

(50) Pro νοημάτων cod. Vat., νόμων. Id.

CCIX — THEOLOGIO.

In illud, «Oculum pro oculo,» et quæ sequuntur ⁴⁵.

Est quidem unus ariusque Testamenti (tam Veteris quam Novi) legislator, sed lex Judæis, ut hominibus ad regendum difficilibus atque coartumacibus, actiones solas prohibuit; Evangelium autem, ut quod perfectioribus atque ad philosophandum aptioribus decreta tradita, etiam cogitationes, a quibus actiones emanant, tamquam fontes malorum prius obstruit (quam illæ scaturiant): **539** non solum peccata, cum admittuntur, severe puniens, sed etiam ne admittantur, diligenter prohibens. Quod si vis, etiam ipsa explicemus verba. Optimum autem est ipsam audire Scripturam. «Dictum est, inquit, antiquis: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico vobis: Ne resistite malo.» Lex quidem pœnæ mensuram definit æqualitate perpassionis, dum injuria affectis tantam pœnitentiæ facere, quantum perpassi fuerint, metu videlicet, ne quis similia patiatur iis quæ fecit, cohibens malum antequam fiat (hæc enim expositio profundam legislatoris mentem attingit.) Evangelium vero mansuetudine lenitateque ejus qui malum patiator, stitit atque inhibuit improbitatem, ne ad deteriora progrediatur. Quia enim vlciscantium iniquitas, jure terminabatur, et ne quid grave et atrox fieret, lex lata erat: imitatio erat similitum. Id enim quisque faciebat (in alterum) quod injuria affectus accusabat. Neque ea res finem prioribus afferebat malis, sed provocatio quoque erat graviorum malorum, altero quidem de novo irritato et faciente; altero autem eadem iterato salutem ire contendente, finem vero malorum nullum sciente: neque ultione finem, sed initium majorum calamitatum pariente, uterque in implacabilem contempTIONem incidebant, et sapiens legis institutum facere nitebantur quasi viaticum nequitiae, quod (legislator) in eum potius finem constituerat, ut peccata e medio tolteret. Quia igitur tot tantaque extincto initio tanquam igne, malum cohibuit ac stitit, ne ulterius procederet.

CCX. — NEMESIO.

In id quod dictum est: «Ne declines ad dextram aut sinistram ⁴⁶.» Et labore virtutem perfici.

Quoniam inter profusionem et sordes media est liberalitas: animi autem magnitudo inter superbiam et humilitatem interjecta est: pietas denique inter superstitionem et impietatem (quæ causa quoque est, quod sapientes, cum vitia virtutibus vicina delevissent, medium locum virtutibus tribuerunt): vili etiam ad omnes virtutes media via optima

⁴⁵ Matth. v, 38 seqq. ⁴⁶ Deut. xvii, 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(51) ῥήματα mutat in ῥητά cod. Vat. 630. POSSIN.

(52) Post πεπόνθασιν tollit idem cod. ἐν, et loco illius hæc ponit, πέρα δὲ μηδέν. Id.

(53) Pro ἀδικία sic idem habet, αἰτία εἰ καὶ ἕκ. Id.

(54) Idem cod., τὴν ἀμύνην. Id.

ΣΘ. — ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

Εἰς τὸ: «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ,» καὶ τὰ ἑξῆς.

Εἰς μὲν ἔστιν ἀμφοτέρων τῶν διαθηκῶν ὁ νομοθέτης· ἀλλ' ὁ μὲν νόμος δυσνηγὸς οὐσι τοῖς Ἰουδαίοις τὰς πράξεις ἀπηγόρευε μόνον· τὸ δὲ Εὐαγγέλιον ἄτε φιλοσόφους δογματίζων, καὶ τὰς ἐννοίας, ἀφ' ὧν αἱ πράξεις φύουσιν, ὥσπερ πηγὰς τῶν κακῶν προ-
 αναστέλλει, οὐ γενόμενα μόνον τὰ ἀμαρτήματα κολάζον ἀκριβῶς, ἀλλὰ μηδὲ γενέσθαι, κωλύον ἀσφαλῶς. Εἰ δὲ βούλει, καὶ αὐτὰ γυμνάσωμεν τὰ ῥήματα (51)· οὐδὲν δὲ, ὡς αὐτῆς ἀκούσαι τῆς Γραφῆς. «Ἐρρήθη, φησὶ, τοῖς ἀρχαίοις· Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἰδόντα ἀντὶ ἰδόντος. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. » Ὁ μὲν μέτρον τῆς δίκης ὀρίζε-
 τὴν ἰσότητα τοῦ πάθους, τοσοῦτον δράσαι τοῖς ἡδικημένοις συγχωρήσας, ὡς ὅσον πεπόνθασιν (52), ἐν τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν προαναστέλλων τὸ κακόν. Αὕτη γὰρ ἡ ἐκδοχὴ τῆς τοῦ νομοθέτου βαθείας ἔσται φρενός· τὸ δ' ἐν τῇ πράξει τοῦ παθόντος, ἔστησε τῆς κακίας τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρα πρόδον. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἀμυνομένων ἡ ἀδικία (53) δικαίως ὤριστο, καὶ πρὸς τὸ μηδὲν παρῆθῆναι δεινὸν νενομοθέτητο, μίμησις ἦν τῶν ὁμοίων· Ἐδρα γὰρ ἕκαστος περ ἡδικημένος ἐνεκάλει· καὶ οὐ λῆξις ἦν τῶν προτέρων τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πρόκλησις ἀργαλειωτέρων κακῶν· τοῦ μὲν αὖθις παροξυνομένου καὶ δρώντος· τοῦ δὲ καὶ δευτέρου ἀμύνασθαι φιλονεικούντος· ὅρον δὲ τῶν κακῶν οὐδένα εἰδόντος· οὐδὲ τῇ ἀμύνη (54) τελευτή, ἀλλ' ἀρχὴν μειζόνων συμφορῶν ὠδίνουσαν, εἰς ἀσπονδόν τινα ἐκπεπτωκότων ἔριν, καὶ τοῦ νόμου τὸ σφόνδ ἐκχιαζόμενον ἐφόδιον ποιεῖσθαι κακίας, ὃ τῶν πταισμάτων ἕταξεν ἀναιρετικόν. Ἐπειδὴ τοίνυν τοσαῦτα ἐτίκτετο κακὰ, τὴν ἀρχὴν ὥσπερ πῦρ σβέσασιν τὸ Εὐαγγέλιον, ἔστησε τοῦ κακοῦ τὴν εἰς τὸ πρόσω φορὰν.

ΣΙ'. — NEMESIQ (55).

Εἰς τὸ εἰρημέρον· «Μὴ ἐκκλίνηθι δεξιὰ, ἢ ἀριστερά. » Καὶ δεῖ πόνῳ κατορθοῦναι ἢ ἀρετῇ.

Ἐπειδὴ ἡ μὲν ἐλευθερία (56) μέση ἔστιν ἀσωτίας καὶ φειδωλίας, ἡ δὲ μεγαλοψυχία ὑπερηφανίας καὶ ταπεινότητος· ἡ δὲ εὐσέβεια δεισιδαιμονίας καὶ ἀσεβείας· διὸ καὶ ἀγχιθύρους εἶναι τὰς κακίας ταῖς ἀρεταῖς (57) σοφοὶ ὀρισάμενοι ἄνδρες, τὴν μέσην χῶραν ταῖς ἀρεταῖς ἀπέθεσαν· κάμῳ εἰς πάσας τὰς ἀρετὰς μεσαυτάτη δόξ ἀρίστη φαίνεται. Καὶ τοῦτ'

(55) Inscriptionem, quæ in edit. Paris. deorat, supplementum ex codice Vaticano. EDIT.

(56) Pro ἐλευθερία cod. Vatic. scribit ἐλευθεριότης. POSSIN.

(57) Ἀγχιθύροις εἶναι τὰς κακίας ταῖς ἀρεταῖς. Similiter loquitur epist. 241 lib. II, τὰς ἀγχιθύρους τῶν ἀρετῶν κακίας φυγοῦσα. RITZ.

ἔστιν, (58) ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν · « Μὴ ἐκκλίνης δεξιὰ, μηδ' ἀριστερά. » Ὁδῶ βασιλικῇ πορεύου. Ἐπειδὴ γὰρ αἱ παρεκκλίσεις τῶν ἀρετῶν εἰς κακίαν λήγουσι · θέλησας γὰρ τις εἶναι (59) οἰκονομικῶς, πολλοῖς (60) εἰς φειδωλίαν ἀνέπεσον, ἢ φιλότιμος εἰς ἀσπίαν · οὐ μόνον ἀμείνονα τὴν μέσσην, ἀλλὰ καὶ βασιλικωτάτην εἰκότως εἶναι ὤρισαντο.

ΣΙΑ'. — ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ.

Τι ἔστι τὸ εἰρημένον ἐν τῇ ᾠδῇ Ἀθακούμ · « Ἐκάλυψεν οὐρανοῦς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ. »

Ἐπειδὴ νοῦς τὰ ὑπὲρ νοῦν νοῆσαι οὐ δύναται, οὐδὲ λόγος τὰ ὑπὲρ λόγον φράσαι · τοῦτο γὰρ οὕτως ἔχον (62), ἰσχυρίζεται τὰ θεῖα λόγια, λέγοντα · « Δόξα Κυρίου κρύπτει λόγον, » τούτέστι, παντὸς λόγου κρείττων ἐστὶ καὶ ἀνωτέρα ἡ δόξα ἢ δεσποτική · καὶ οὐκ εἶπεν, ἢ φύσις, ἀφ' ἧς ἡ δόξα ἢ δόξα ἢ ἐκ τῆς οὐσίας · παραχωρεῖτω πᾶσα ἀνθρωπίνη φύσις τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος · καὶ μὴ τὴν οὐσίαν περιεργαζέσθω, ἀλλὰ προσκυνεῖτω τὴν ἀξίαν · παραχωρεῖτω δὲ πᾶς (63) ὁ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ τῶν θνῶν δυνάμεων ὄμιλος. Εἰς τοῦτο γὰρ βλέπει τὸ ῥητόν, ὅπερ ἠθέλησας μαθεῖν · « Ἐκάλυψεν οὐρανοῦς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ. » Μηνύει γὰρ, ὅτι πάσης τῆς ἀγγελικῆς πλ.θ. καὶ τῶν ἁγίων ταγμάτων μελίων ἐστὶν ὁ περὶ τῆς θείας οὐσίας λόγος (63).»

ΣΙΒ'. — ΟΥΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ.

Εἰς τὸ, « Μάθετε καλὸν ποιεῖν. »

Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν τὰ μέγιστα παραινούντων οὐδὲ τὰ μικρὰ ποιεῖν ἀνέχονται (64), ἀλλ' ἐν λόγοις φιλοσοφούντες, ἐν τοῖς ἔργοις αἰσχύνῃν ὀφθαλμάνουσι, διὰ τοῦτ' εἰρηται τό, « Μάθετε καλὸν ποιεῖν. » Οὐκ οὖν χρὴ συμβαίνοντα τῷ λόγῳ τὸν βίον ἔχειν, τὸν μὴ μέλλοντα ὀνειδῆ τε ἔχειν, καὶ τιμωρίαν ὑφέξειν. passu cum sermone ambulantiem habere eum, qui non velit et probra sustinere, et supplicium subire sempiternum.

ΣΙΓ'. — ΘΩΜᾶ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ (65).

Ἰεζεκιήλ. Τι ἔστι τὸ γεγραμμένον · « Τὰ δικαιώματά μου ἀπώσαντο · καὶ ἐν τοῖς νόμοις (66) μου οὐκ ἐπορεύθησαν. »

Ἐπειδὴ ἔφη, δι' ἣν αἰτίαν εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Δ' Ἰεζεκιήλ · « Τὰ δικαιώματά μου ἀπώσαντο · καὶ ἐν τοῖς νομίμοις μου οὐκ ἐπορεύθησαν, » συντό-

⁶⁷ Habac. III, 3. ⁶⁸ Prov. XXV, 2. ⁶⁹ Isa. I, 17. ⁷⁰ Ezech. V, 6.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Inter ἔστιν et ὅπερ cod. Vat. inserit ἄρα. POSSIN.

(59) Vers. post 3, inter εἶναι et οἰκονομικῶς inserit πολλάκις. Vers. ull. ante ὤρισαντο tollit εἶναι. POSSIN.

(60) Πολλοῖς. F. πολλάκις. RITT.

(61) Pro ἔχον cod. Vat. 650 scribit ἔστιν. POSSIN.

(62) Παραχωρεῖτω δὲ πᾶς. Ante πᾶς addend. vi deiur. καὶ. RITT.

(63) Notandum ex hac epistola, divinam naturam

A esse videtur. Atque hoc illud est, quod discere voluisti : « Ne declines ad dextram, neque ad sinistram. » Regia via incedito. Quia enim deflexiones virtutum in vitium desinunt (sæpe enim aliquis, dum frugi et bonus paterfamilias esse voluit, in sordes incidit : aut dum honoris studium adamavit, in profusioem), merito viam mediā non solum meliorem, sed etiam maxime regiā esse stauerunt.

540 CCXI. — ΑΔΑΜΑΝΤΙΟ.

Quid sit quod in cantico Habacuc dictum est : « Operuit cælos virtus ejus ».

Quoniam (humana) mens ea quæ supra mentem sunt intelligere non potest, neque sermo ea quæ sermone altiora sunt, effari (hoc enim ita se habere, divina affirmant oracula, cum aiunt : « Gloria Domini celat sermonem » : hoc est, omni sermone præstantior est atque superior gloria Dominica; nec dixit (Salomon) : Natura, a qua est gloria, sed, gloria quæ est a substantia); ideo omnis humana natura cedat magnitudini rei : neque in essentiam (divinam) curiose inquirat, sed majestatem adoret. Cedit etiam omnis angelorum et archangelorum et supernarum virtutum populus. Huc enim spectat dictum illud, cujus sensum cognoscere voluisti : « Operuit cælos virtus ejus. » Indicat enim, quod omni angelica multitudine et sanctis illis exercitiis major sit ratio atque oratio quæ de divina essentia instituitur.

CCXII. — ΒΑΡΣΕΝΟΥΦΙΩ.

In illud, « Discite bonum facere ».

Quoniam multi ex iis qui præcipiunt (aliis) maxima quæque opera, ad eaque suscipienda eos exhortantur, ipsi ne exigua quidem facere sustinent, sed verbis tantum philosophantes, factis opprobrium debent; idcirco dictum est (a propheta) : « Discite bonum facere. » Oportet igitur vitam pari non velit et probra sustinere, et supplicium subire

CCXIII. — ΘΩΜᾶ ΜΟΝΑΧΩ.

Ezechiel. Quid sibi velit quod scriptum est : « Justificationes meas repulerunt : et in statutis meis non ambularunt ».

Quoniam ex me quæsvisti, cur Deus per Ezechielem dixerit : « Justificationes meas repulerunt, et in statutis meis non ambularunt, » compendiosa

homini non esse scrutandam, sed adorandam, ut quæ etiam angelis et archangelis sit formidabilis. RITT.

(64) Alludit ad evangelicam paræmiā : « Aliis ligant onera gravia, at ipsi ea in minimo digito non attingunt. » Id.

(65) Inscriptio nulla erat in edit. Paris.; suppletur ex codice Vaticano. EDIT.

(66) Ἐν τοῖς νόμοις. Leg. νομίμοις, ut infra. RITT.

interpretatione utar. Non solum, inquit, impii (in Deum) deprehensi sunt, verum etiam adversus proximos improbi apparuerunt. Quia enim generali quadam partitione legitimæ sanctiones in duo ista capita tribuuntur: in cultum Dei, et humanitatem erga cognatum genus; quam etiam ob causam duabus tabulis comprehensæ sunt; contingebat autem, ut plebs circa prius illud (caput pietatis) allucinaretur per ignorantiam melioris et deceptionem eorum, qui ipsi imponere satagebant, quippe cum et sub aspectum non cadat numen divinum, et multiplex sit de illo inter homines atque dissentiens opinio: idcirco posterius caput adjunxit, ut quod omnibus sit manifestum. Nemo enim est qui nesciat, quantum sit malum et quanto digna supplicio cædes, et adulterium, et avaritia iniquitatis plena, et alia hisce germana. 541 Quia igitur impietatis nomine populum Judaicum reprehenderat, ne excusare possent ignorantiam, neve dicerent venia se dignos esse, tanquam eos qui ab aliis astutis hominibus circa res divinas decepti sint atque in fraudem pellecti: ideo injusitiam quoque eorum adversus tribulos suos redarguit, eosque extra omnem veniam collocat, quandoquidem nec ab iis, quarum accusatrix est communis omnium iniquitatis genus prolapsi sunt. Cum igitur ab ipsis id violatum sit, quod est manifestum, per hoc evincit, ab iisdem etiam alterum, quod obscurum erat æque voluntaria malitia et improbitate fuisse violatum.

CCXIV. — HERMIÆ.

In id quod in Sapia Jesu (Siracidæ) scriptum est: « Ne quæras fieri iudex⁸¹. »

Si quidem neque id quod justum est, facile est investigatu, neque ubi indagaveris, non prodere (alii namque per hebetudinem atque socordiam id non inveniunt: alii vero tametsi satis acuto sint præditi ingenio ad id quod jus dicat investigandum, tamen per eorum illiberales animi motus sit, ut id prodant, aut metu, aut ignavia, aut divitiis, aut amicitia, aut odio corruptum) merito sententiarum iudex. »

⁸¹ Eccli. vii, 6.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(67) Pro συντόμῳ cod. Vat. scribit συντομῶν τάτη. POSSIN.

(68) Idem ὁμοφύλων mutat in ὁμοίων. Id.

(69) Δύο πλάκας γεγράφθαι. Vide Exodi xx et Deuteron. v, ac præterea Josephum lib. iii Antiquit. Judaic., cap. 5, et Philonem lib. De decalogo: necnon Athanasium Synopsi divinæ Scripturæ, in compendio Exodi; et Gregorium Nazianzenum in Carminibus tit.: Τοῦ Μωσέως δεκάλογος et Sulpicium Severum Hist. sac.; denique Suidam in verbo Πλαξίη: ut nunc Augustini loca varia præmittam. Maxime autem ad hunc Isidori locum pertinet illustrandum, quod ex Hebræorum commentariis observavit doctissimus vir Joann. Clemeus Drusius centur. 1. Miscellan., c. 19, illos primæ Decalogi tabulæ ascribere solere quatuor priora præcepta; et secundæ sex posteriora: quorum illa ad Deum, hæc ad proximum diligendum referantur: tametsi Philo et Josephus quina cuique tabulæ tribuant, ut apud eos dictis locis videre est. Plura

μῶν (67) ἐρμηκίᾳ κεχρησσομαι. Οὐ μόνον, φησίν, ἀσεβεῖς ἐφωράθησαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς πέλας πονηροὶ ἀναπεφθασιν. Ἐπειδὴ γὰρ γενικῆ τινι διαίρεσει εἰς δύο ταῦτα τέμνεται τὸ νόμιμα, εἰς τε τὴν τοῦ Θεοῦ θεραπειάν, εἰς τε τῶν ὁμοφύλων (68) φιλανθρωπίαν· διὸ καὶ δύο πλάκας γεγράφθαι (69) ἐνεδέχτο δὲ κατὰ τὸ πρότερον σφαλλέσθαι τὸ πλῆθος ἀγνοίᾳ τοῦ κρείττονος, καὶ ἀπάτη τῶν φανακίζειν βουλομένων, ἅτε καὶ ἀοράτου ὄντος τοῦ Θεοῦ, καὶ πολυσχιδοῦς τῆς περὶ αὐτὸ δόξης· τὸ δεύτερον ἐπηγάγεν, ὃ τοῖς πᾶσι πρόδηλόν ἐστιν. Οὐδεὶς γὰρ ἐστίν, ὃς ἀγνοεῖ, ὡς κακὸν καὶ κολάσεως ἄξιον φόνος, καὶ μοιχεία, καὶ πτελονεξία, καὶ τέλλα (70) τοῦτον ἀδελφά. Ἐπεὶ τὸν ἑπ' ἀσεβείᾳ ἐσκωπτε τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὡς ἂν μὴ σκῆπτοινο ἀγνοίαν, ἢ συγγνώμης σφᾶς αὐτοὺς ἀξίους εἶναι φαίεν, ὡς δελεασθέντες ὑπὸ τινων δεινῶν περὶ τὰ τοιαῦτα, ἐλέγχει τὴν περὶ τοὺς ὁμοφύλους ἀδικίαν, καὶ πάσης συγγνώμης ἔξω καθίστησιν, εἴπαρ μὴδ' ὦν ἡ κοινὴ φύσις τῶν ἀνθρώπων κατηγορος τυγχάνει, ἀπέστησαν, ἀλλ' ἀνέδην ἐπὶ τὰς παρανομίας ἐχώρησαν. Δι' ὦν οὖν τὸ δῆλον παρέθη (71), διὰ τοῦτο ἐδειξε καὶ τὸ δοκοῦν ἀδῆλον ἐθελοκᾶχος καὶ κακοήθως παραβαθέν. ab iis, quarum accusatrix est communis omnium iniquitatis genus prolapsi sunt. Cum igitur ab

ΣΙΑΔ'. — ΕΡΜΕΙΑ (72).

Εἰς τὸ ἐν τῇ Σοφίᾳ Ἰησοῦ γεγραμμένον· « Μὴ ζητεῖ γενέσθαι κριτής (73). »

Εἰ οὐτε (74) ἀνιχνεύσαι τὸ δίκαιον βᾶδιον, οὐτε τὸ θηράσαντα μὴ προδοῦναι· (οἱ μὲν γὰρ διὰ νοθρίαν οὐχ εὐρίσκουσι τοῦτο· οἱ δὲ δι' ἐξύτητα μὲν νοῦ θηρῶνται, διὰ δὲ ἀνελεύθερα πάθη προδίδασιν, ἢ φόβῳ, ἢ ἀνανδρίᾳ, ἢ χροήμασιν, ἢ φιλίᾳ, ἢ ἐχθρᾶ διαφθειρόντες·) εἰκότως ὁ παραινέτης συνεβούλευσε· « Μὴ ζητεῖ γενέσθαι κριτής. »

scriptor hoc dedit consilii: « Ne quæras fieri

D de distributione et numero præceptorum Decalogi in Sacris Lectionibus attuli. Vide etiam memorabilem locum Jod. Damh. in Promptuario, p. 446. RITT.

(70) Inter τέλλα et τούτων cod. Vat. inserit τὰ. POSSIN.

(71) Pro παρέθη habet ilem cod. παρεδάθη. POSSIN. — Παρεδάθη conjicit Rittersh. in notis, qui etiam cum hac sententia conferri jubet epp. 20 et 226 hujus libri. EDIT.

(72) Inscriptio sumitur ex cod. Vetic. Ed. Paris. loco hujus nominis habebat, Ἐρμηκία εἰς τό, etc., Interpretatio in illud, etc. EDIT.

(73) Confer epist. 274 lib. iii, ubi similiter de difficultate muneris judicandi, quæ inde oritur, quia tam multæ sunt causæ corruptentes iudicii sinceritatem. RITT.

(74) In principio ep. post et οὔτε cod. Vat. addit τό, et vers. 2 ep. pro νοθρίαν habet νοθείαν, quod an rectum sit, dubito. POSSIN.

ΣΙΕ'. — ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Εἰς τὸ, « Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύδες περιεζωσμένοι (75). »

Ἐπειδὴ τὰ μέγιστα καὶ θεϊότατα συντόμως μαθεῖν βούλει, ἴσθι, ὅτι διὰ τοῦτ' ἔφη ὁ Σωτῆρ· Ἔστωσαν ὑμῶν οἱ λύχοι καίθμενοι, ἵν' ἀρετὴν ἀσχοῦντες, καὶ τὸν προφορικὸν, καὶ τὸν ἐνδιόθετον λόγον (76) διὰ παντὸς ἀστράπτοντες (77) ἐν τε τῇ ψυχῇ, ἐν τε τῇ γλώττῃ ἔχωμεν. Ὁ μὲν γὰρ ἔνδον ὦν, ἡμᾶς φωτίζει· ὁ δ' ἔξω, τοὺς ἄλλους ὁ μέντοι διδάσκαλικὸς λύχος ψυχοσθῶ, καὶ ἀρδευέσθω, καὶ τρεφέσθω ὑπὸ τῆς πατρικῆς ἀρετῆς, ἵνα μὴ σκοτεινὸς εἴη καὶ ἀλαμπής.

ΣΙΓ'. — ΙΣΚΥΡΙΩΝΙ.

Εἰς τὸ εἰρημένον· « Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων· » καὶ ὅτι τοῦτο οὐκ ἐναντιοῦται τῷ, « Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς. »

Ἐπειδὴ ἴσως ἐναντιολογίαν τινα ἐνόμισας (78) κείσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγέλοις, γέγραφας, εἰρηκέναι τὸν Σωτῆρα, τοῖς μὲν Φαρισαίοις ὡς ἐρημοῖς ἀρετῆς· « Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί. » τοῖς δ' ἀποστόλοις, « Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. » Ἀντεπιστέλλω, ὅτι νοεῖν χρῆ, πλέον, εἰρησθαι, τῆς δικαιοσύνης ἥς εἰκὸς, μᾶλλον δὲ ἐγρηῖν ἐκείνους ἔχειν. Οὐ γὰρ οἱ τῶν ταλανιζομένων καὶ καταθρηνομένων πλέοντες (79), βασιλεύσαι δίκαιοι ἂν εἴεν· ἀλλ' οἱ τοὺς κατὰ νόμον εὐδοκίμους ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαίνοντες, καὶ οὐρανῷ πρέπουσαν πολιτείαν πολιτευσάμενοι (80).

ΣΙΖ'. — ΠΕΤΡῶ.

Εἰς τὸ, « Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον· καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἔγερῶ αὐτόν. »

Ἐπειδὴ ἐνόμισας (81) ἐναντιολογίαν τινα γεγράφθαι ἐν τῷ Εὐαγγέλιῳ, ἐμήνυσας, δι' ἣν αἰτίαν ψευδομαρτυρίαν ἐκάλεσε (82) τὸ εἰρηκέναι (83) περὶ τῆς λύσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ ναοῦ· εἴρηται γὰρ· « Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις

A CCXV. — ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΧΟ.

In illud Christi dictum : « Sint lumbi vestri praecincti⁷⁵. »

Quoniam res maximas atque divinissimas breviter cupis discere, nosse debes, ob hoc dixisse Salvatorem : Sint lucernæ vestrae ardentibus, ut virtutem exercentes, tam externam verbis prolata quam internam rationem perpetuo fulgentem habeamus in anima pariter et lingua. Nam ea quæ est interius, nosmetipsos illustrat; ea autem quæ foras profertur, alios illuminat. Doctoris igitur lucerna auimetur et irrigetur et alatur a virtute patria (internæ videlicet rationis) ne tenebrosa sit et luminis ex-pers.

B CCXVI. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ.

In id quod dictum est a Christo : « Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum⁷⁸, etc. Idque non adversari illi : « Væ vobis, Scribæ⁷⁸. »

Quia fortassis contradictionem quamdam esse putasti in sanctis Evangeliiis, et scripsisti dixisse Salvatorem Phariseis quidem, tanquam a virtute vacuis ac desertis hominibus : « Væ vobis, Scribæ et Pharisei, hypocritæ ; » apostolis autem : « Nisi abundaverit vestra justitia plus quam Scribarum et Phariseorum, non introibitis in regnum cælorum ; » rescribo : quod intelligere oporteat, 542 plus, dictum esse, ea videlicet justitia, quam convenit, vel potius oportet illos habere. Non enim illi regnare digni fuerint, qui cum miseris ac defendis hominibus comparati plus aliquanto quam ipsi habent in se boni : sed illi potius, qui eos, quos constat secundum legem laudabiliter vixisse, longo intervallo post se relinquunt, et cælo convenientem vitæ rationem instituerunt.

C CCXVII. — ΠΕΤΡῶ.

In illud : « Solvite templum hoc ; et in tribus diebus excitabo illud⁸⁰. »

Quoniam existimans, in Evangelio contradictionem quamdam scriptam esse, ad me retulisti, quam ob causam vocarit falsum testimonium, quod dixisset, de destructione et resurrectione templi (dictum est enim : « Solvite templum hoc, et in tribus

⁷⁵ Luc. xii, 35. ⁷⁶ Matth. v, 20. ⁷⁷ Matth. xxiii, 13 seqq. ⁷⁸ Joan. ii, 19.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(75) Videtur hæc inscriptio non quadrare argumento ipsius epistolæ, et reponendum potius : Ἔστωσαν ὑμῶν οἱ λύχοι καίθμενοι. RITT.

(76) Λόγον Isidorus exemplo philosophorum et hic et alibi quoque facit duplicem : προφορικὸν alium et alium ἐνδιόθετον. Vide lib. ii epist. 10, ubi huic ἀλήθειαν illi σαφήνειαν tanquam propriam virtutem attribuit. Similiter Philo Hebræus. Id. — Cod. Vatic. 650 ap. Possinius legit λογισμὸν pro λόγον. EDIT.

(77) Ἀστράπτοντες. F. ἀστράπτοντας. RITT.

(78) Ἐνόμισας. F. leg. νομίσας (et sic cod. Vat.) nisi forte ante γέγραφας deest καί. Porro quod nulla sit in sacris Litteris contradictio, docet etiam Eriphanus lib. ii, tom. ii hærcs. 66, et lib. iii,

tom. iii, contra Manichæos. Id.

(79) Πλέοντες. F. leg. πλέον ἔχοντες. Id. — Cod. Vat., καταθρηνομένων πλέον ἔχοντες. EDIT.

(80) Πολιτευσάμενοι. Vide supra ep. 35. Id. — Cod. Vat., ἐπιδεικνύμενοι.

(81) Ἐπειδὴ ἐνόμισας. F. leg. νομίσας [ut cod. Vat. aut ante ἐμήνυσας deest καί. Id.

(82) Ἐκάλεσε. F. ἐκάλεσαν. Intellige, οἱ Ἰουδαῖοι, mox enim sequitur, ἐκείνοι. An ἐκάλεσε retinendum et subaudiendum τὸ Εὐαγγέλιον? Sed prius videtur melius. Id.

(83) Inter εἰρηκέναι et περὶ cod. Vat. inserit ἐκείνους, vers. inde 2, pro ἐγειρῶ recte scribit idem ἐγειρῶ. Possin.

diebus excitabo illud »), respondeo : illos quidem de templo ; ipsum vero (Christum) de corpore suo locutum esse. Quod si id minus verisimile esse dixeris, neque enim hoc scivissent ipsi unquam, neque discipuli ejus, si non ex mortuis resurrexisset, respondebo : Etiam si non nossent hoc, tamen ne sic quidem eos verum perhibuisse testimonium. Alterum enim se facturum promisit, non utrumque. Destructio enim ipsis conveniebat (Judæis) : resuscitatio autem ipsi (Christo.) Sic enim ait : Solvite vos, et ego resuscitabo. Etenim destructio cujuslibet erat opus ; resuscitatio autem et instauro, Dei.

CCXVIII. — VALENTINO PRESBYTERO.

In illud Christi dictum, « Ne sitis solliciti, quomodo aut quid loquamini⁸⁶. » Et in illud, Petri apostoli : « Parati semper ad reddendam rationem⁸⁷. »

Quoniam te mirari dicebas, quomodo Salvator quidem dixerit : « Ne sitis solliciti, quomodo aut quid loquamini, » unus autem ex choro apostolico præcepit : « Parati semper ad reddendam rationem, » scire debes nullam in his contradictionem inesse. Alterum enim de martyrio dictum est ; alterum vero de doctrina. Quando enim in cœtu amicorum est agendum, tunc et nos jubemur esse solliciti. Absurdum enim sit, nescire id quod nos docere velle alios pollicemur : quando autem judicium terribile ante oculos est, et frequens populus, et rabiosi carnifices, et omni ex parte metus ingruit, tum vero suum se auxilium præbiturum promisit (Deus.) Erat enim revera maximum quiddam, homines ejusmodi, qui multitudine (ut sic loquar) ac silentio non multum a piscibus differabant, τρεφῆναι sedentibus, et præfectis atque tribenis militum astantibus, et gladiis nudatis, omnibus illis inter esse (contra ipsos) conspirantibus, vinctos ingredi in ipsorum conspectum, defixoque in terram vultu, vocem rumpere potuisse. Itaque merito isti quidem divina fruuntur ore ; illi vero docentur, semetipsos ruditatis et imperitiæ somno minime tradere. Sapientes enim esse debent, qui se in sapientiæ discipulatum tradiderunt.

543-544 CCXIX. — PALLADIO DIACONO.

In illud Pauli dictum, « Si quis episcopatum desiderat⁸⁸. »

Quoniam non perspexisti mentem apostolicam, que scripto (velut cortice) occultatur, sed ipsum duntaxat scriptum contemplatus, sursum atque deorsum jactas ac volutas : « Si quis episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit, » proinde quasi oporteat tale imperium adamare : tametsi non desunt mihi argumenta, quibus ostendam, non sic lo-

⁸⁶ Mat. x, 19. ⁸⁷ I Petr. iii, 15. ⁸⁸ I Tim. iii, 1.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(84) Τὸ μὲν λύσαι, καὶ τοῦ τυχόντος ἦν· τὸ δὲ ἀναστήσαι Θεοῦ. Non procul ab ista Pindarica sententia : Ῥῆδιον μὲν πόλιν σείσαι καὶ φλαυροτέρους· τὸ δὲ ἐπὶ χώρας ἕσσαι αὐτὶς δυσπαλῆς δὴ γίγεται, ἂν μὴ θεὸς ἀγγεμόνεσσι κυβερνῆταιρ γένηται. RITT.

(85) Nomen ejus cui hæc scribitur decurtat cod.

ἔγειρῶ αὐτόν· » φημί· ὅτι ἐκεῖνοι μὲν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἔλεγον· αὐτὸς δὲ περὶ τοῦ σώματος. Εἰ δὲ φαίης ἀπίθανον τοῦτο· οὐ γὰρ ἤδεσαν τοῦτο αὐτοὶ ποτε, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰ μὴ ἐκ νεκρῶν ἀέστη· φησαιμι· ὅτι εἰ καὶ μὴ ἤδεσαν, οὐδὲ οὕτω τάληθῃ ἐμαρτύρησαν. Θάτερον γὰρ ἐπηγγεῖλατο ποιῆσειν, οὐχ ἑκάτερον. Τὸ μὲν γὰρ λύσαι ἐκείνοις ἔπρεπε· τὸ δὲ ἀναστήσαι ἑαυτῷ. Λύσατε γὰρ ὑμεῖς, κἀγὼ ἀναστήσω. Τὸ μὲν γὰρ λύσαι, καὶ τοῦ τυχόντος ἦν· τὸ δὲ ἀναστήσαι, Θεοῦ (84).

ΣΙΗ'. — ΟΥΑΛΕΝΤΙΝΩ (85) ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τὸ· « Μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε. » Καὶ εἰς τὸ· « Ἐτοιμοὶ δεῖ πρὸς ἀπολογίατ. »

Ἐπειδὴ θαυμάζειν ἔφησ, πῶς ὁ μὲν Σωτὴρ ἔφη· « Μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε. » εἰς δὲ τις ἐκ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ παρήνευσεν· « Ἐτοιμοὶ δεῖ πρὸς ἀπολογίατ. » ἴσθι ὅτι οὐκ ἔστιν ἐναντιολογία, ἀλλὰ τὸ μὲν περὶ μαρτυρίου εἰρηται· τὸ δὲ περὶ διδασκαλίας. Ὅταν μὲν γὰρ ἐν συλλόγῳ φίλων ἦ, κελεύομεθα καὶ ἡμεῖς μεριμνᾶν. Ἄστογον γὰρ, μὴ εἰδέναι, ὃ διδάσκειν ἐπαγγελόμεθα. Ὅταν δὲ δικαστήριον ἦ φοβερόν, καὶ δῆμοι, καὶ δῆμοι λυτῶντες, καὶ πάντοθεν (86) δέος, τὴν οικίαν ἐπηγγεῖλατο παρέξειν βοπήν. Καὶ γὰρ μέγιστον ἦν, ἀνθρώπους τῶν ἰχθύων ὀλίγον κατὰ τὴν ἀφωνίαν διαφέροντας, τυράννων καθεζομένων, καὶ ὑπάρχων, καὶ στρατηγῶν παρεστώτων, καὶ ξιφῶν γεγυμνωμένων, καὶ πάντων ἐκείνων (87) συμμαχοῦντων, εἰσελθόντας δεδεμένους, καὶ εἰς γῆν κύπτοντας θυνηθῆναι ῥῆξαι φωνήν· ὡς εἰκότως οἱ μὲν τῆς θείας ἀπολαύουσαι βοπήτ· οἱ δὲ διδάσκονται μὴ τῷ τῆς ἀμαθείας ἐκδιδόναι ἑαυτοὺς ὑπὸν. Σοφοὶ γὰρ εἶναι ὀφείλουσιν οἱ τῆς σοφίας φοιτηταί.

ΣΘ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰς τὸ· « Εἰ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται. »

Ἐπειδὴ μὴ τὸν ἀποστολικὸν κατωπτεύσας νοῦν, τὸν ἐν τῷ γράμματι κρυπτόμενον, ἀλλ' αὐτὸ μόνον θεασάμενος τὸ γράμμα ἦν καὶ κάτω θρυλλεῖς· « Εἰ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ, » ὡς δέον ἱεράς τῆς τοιαύτης ἀρχῆς (88)· ἔχω μὲν δὲ ὦν δεῖξω, μὴ οὕτως εἰρηκέναι τὸν Ἀπόστολον, ὡς σὺ φῆς· ὁμοῦ δὲ συγχωρήσας ἀνατρέψω τοῦτα.

Val. 650 ex Oυαλεντινω in Oυάλεντι. POSSIN.

(86) Πάντοθεν idem cod. auget in πανταχόθεν. Ib.

(87) Idem ἐκείνων mutat in ἐκείνοις. Vers. post 3, pro κύπτοντας scribit κρύπτοντας. POSSIN.

(88) Ὡς δέον ἱεράς. Leg. ἐρᾶν [sic cod. Val.] τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, ut paulo post, καὶ μηδὲ σαυτοῦ ἄρξαι· θυνηθεῖς, ἐρᾶς τοιαύτης ἀρχῆς. RITT

Ἔστω γὰρ, ἐκεῖνος τοιοῦτόν τι ἔφρασε· σὺ δὲ ἦν αἰ-
 ρίαν τὰ κατὰ σαυτὸν (89-90) ἀγνοῶν, καὶ μὴδὲ σαυτοῦ
 ἄρξαι δυναθείς, ἐρᾶς τοιαύτης ἀρχῆς, ἥτις καὶ
 βασιλείας ἐστὶν οὐ μόνον ὑψηλοτέρα, ἀλλὰ καὶ ἐπι-
 πονωτέρα; Καὶ μὴ νομίζεις ἀνεύθυνον εἶναι ἐξου-
 σίαν, ἀλλ' οὐχ ὑπεύθυνον λειτουργίαν; Ἄλλ' εἰ καὶ
 αὐτὸς πάσης ἐπέκεινα μανίας χωρεῖς, ἀλλὰ κἀγὼ
 μανοίμην ἂν, εἰ φαινοίμην μὴ (91) σοῦ τὸ πάθος
 θεραπεῦσαι πειρώμενος. Ἔμολ γὰρ, ὦ μακάριε, καὶ
 τὸ, « Εἴ τις, » φοβερόν ἐστι, καὶ ἐκ βάθρων αὐτὴν
 κατασεῖς τὴν ψυχὴν. Τοῦ γὰρ μεγέθους τῆς ἀρχῆς
 ἐστὶν ἐνδεικτικόν. Εἰ δὲ φαίης, πῶς; εἴποιμι ἂν,
 ὅτι οὐκ ἐθάρασε προστάξαι, ἀλλ' οὐδ' οὐ προτρέ-
 ψαι, οὐδὲ συμβουλευῆσαι· οὐδὲ γὰρ εἶπα· Πᾶς τις
 ἐπισκοπῆς ὀρεγέσθω· καλῶς ποιεῖ. Ἡ γὰρ ἂν τὸν
 σὸν περὶ τὸ πρᾶγμα ἔρωτα ἴσως (92), τινὲς ἀπεδέ-
 ξαντο· ἀλλ' ἀναρτήσας μέσην τὴν τῆς ἱεροσύνης
 ἐπιθυμίαν, οὕτε παρορμᾶ ἐπ' αὐτὴν (93), ἵνα μὴ τοὺς
 ἀναξίους ἐπεγεῖρη πράγματι ἀμυχήαν, καὶ πᾶσαν
 ὑπερβαίνοντι πολιτείαν τε καὶ ἀξίαν· οὐτ' ἀπειργεῖ,
 ἵνα μὴ φευκτὸν καταστήσῃ τὸ πάσης βασιλείας μετ-
 ζον· ἀλλὰ μετέωρον τὴν παραίνεσιν ἀφελῆς, καὶ ἕκα-
 στον τῆς ἑαυτοῦ διανοίας κριτὴν καταστήσας, αὐτὸς
 οὔτε ἐπιθυμεῖν, οὔτε φεύγειν προστάττει, μονονουχί
 βοῶν, καὶ ὀφθαλμοῖς, καὶ ὄφρῦσι, καὶ παντὶ τῷ προσ-
 ὄπῳ, φόβου κέντρα τοῖς ἀκούουσιν ἐνείει· Ἐγὼ
 μὲν πρᾶγμα τῆς θείας ἡρητημένον ψήφου τε καὶ χει-
 ροτονίας, ἀνθρώπων ἐπιθυμίας οὐκ ἐκδίδωμι·
 παραινῶ δὲ καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι ὁ τούτου ἐπιθυ-
 μῶν, ἴστω μὴ τῶν τυχόντων ἐρῶν. Λειτουργίας γὰρ,
 οὐκ ἀνέσεώς ἐστι τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα δηλωτικόν.
 Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, τὰ ἐξῆς ἀναγνοὺς γνολῆς (94) τὸν
 ἡμέτερον νοῦν. Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον πάσαις κομῆν
 ταῖς ἀρεταῖς· καὶ τὰς ἀλλοτριὰς οἰκειοῦσθαι συμ-
 φεράς. Οὐ γὰρ ἑαυτῷ, ἀλλὰ τοῖς ἀρχομένοις ζῆ·
 καὶ ὑπὸ μυρίων ὀφθαλμῶν καὶ γλωττῶν ὁ ἐκεῖνο
 βασανίζεται βίος.

quicumque hanc rem expetit, is noverit, se rem minime vulgarem aut levem desiderare. Ministerii enim, non autem remissionis ac desiderii significationem habet *episcopatus* ipsum vocabulum. Quod si fidem (dictis hisce) non habes, sequentia legens, mentem nostram probe assequeris. Oportet enim episcopum omnibus ornatum esse virtutibus, et alienas calamitates proprias ac suas existimare. Non enim sibi ipsi, sed subditis vivit: et a sexcentis oculi; ac linguis vita ejus examinatur.

ΣΚ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐπειδὴ γέγραφας, δι' ἦν αἰτίαν οὐκ εἶπεν ὁ
 Παῦλος ἀπλῶς· « Μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρη-
 νεύετε, » ἀλλὰ προσέθηκεν· « Εἰ δυνατόν, » ἀντιγρά-
 φω· Ἐπειδὴ ἐστὶν ὅπου οὐ δυνατόν, ὅταν περὶ εὐσε-
 βείας ὁ λόγος (95), ὅταν περὶ δικαίου πράγματος,

⁸⁹ Rom. xii, 18.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(89-90) Pro κατὰ σαυτὸν cod. Vat. scribit καὶ ὁ
 ἑαυτόν. Vers. pro καὶ μὴ νομ., idem solum habet ἡ
 νομ. POSSIN.

(91) Pro φαινοίμην μὴ idem ponit μὴ φαινοί-
 μην. Ib.

(92) Inter ἴσως et τινὲς idem inflndit. ἂν. Ib.

(93) Idem αὐτὴν mutat in αὐτῆ. Vers. post 5,
 παραίνεσιν mutat in ἀπόφασιν. Ib.

A cutum esse Apostolum, quomodo tu accipis. Tamen concedam ita esse, idque evertam. Sit enim ita; dixerit ille ejusmodi aliquid: Tu vero quam ob causam ignorans tuas vires, et ne teipsum quidem regere valens, talem adamas principatum, qui regno quoque ipso non solum est sublimior, sed etiam laboriosior? Et quare existimas potestatem hanc esse rationibus nullis reddendis obnoxiam, ac non potius rationibus obnoxiam ministerii sive muneris functionem? Sed quamvis tu omnem transcendas audaciæ furorem, ego quoque insanirem, si non eum me ostenderem, qui tuum malum curare conctur. Mihi enim, o beate, et admodum est formidabile illud dictum: « Si quis episcopatum desiderat, » etc., et funditus ipsam concutit animam. Magnitudinem namque hujus sacri principatus indicat. Quod si dixeris: Quomodo? respondebo. Quia non ausus est præcipere; ac ne quidem cohortari, neque suadere (ut quis episcopatum appetat). Neque enim dixit: Unusquisque episcopatum desideret. Recte facit. Tunc enim fortassis aliqui eodem amore ejus rei, quo tu, capti fuissent. Sed in medio relinquens suspensum, sacerdotii desiderium neque instigat ad id quemquam, ne indignos exciet ad capessendam rem perdifficilem, quæque omnem superam reipublicæ administrationem ac dignitatem: neque ab eo arcet quemquam, ne id quod omni regno majus est, fugiendum esse proponat. Verum in suspenso, ut dixi, relinquens exhortationem, et undumquemque sui ingenii æstimatorem ac judicem constituens, ipse neque expetere neque fugere præcipit, tantum non clamans, et oculis, et supercilliis, et toto vultu (ad gravitatem composito) timoris (salutaris) stimulos audientium animis injiciens. Equidem ego (inquit Paulus) rem a divino dependentem calculo atque arbitrio electionis, hominum cupiditatibus non expono: moneo autem atque obtestor, quoniam ex me per epistolam quæsisisti, cur Paulus non simpliciter dixerit: « Cum omnibus hominibus pacem colite »; sed addiderit: « Si fieri potest, » rescribo tibi: quia est ubi fieri non possit, nempe, quando pietatis negotium agitur, quando

545-546 CCXX. — ISIDORO EPISCOPO.

Quoniam ex me per epistolam quæsisisti, cur Paulus non simpliciter dixerit: « Cum omnibus hominibus pacem colite »; sed addiderit: « Si fieri potest, » rescribo tibi: quia est ubi fieri non possit, nempe, quando pietatis negotium agitur, quando

(94) Τα ἐξῆς ἀναγνοὺς, γνολῆς. Notum, ex contextu et serie orationis sive connexionione sequentium cum antecedentibus interpretandum esse locum dubium et controversum Conf. ep. 59 hujus libri. RITT.

(95) Inter λόγος et ὅταν cod. Vatic. 650 inserit ἡ. POSSIN.

de iustitia alicujus rei, quando de temperantia, et breviter quoties de omnibus virtutibus. Nam quo pacto pius cum impio pacem colet? justus cum iniusto; aut temperans cum libidinoso? qui sæpenu-mero non solum aliorum, sed etiam suam ipsius formam corrumpere velit. Quod si hæ tibi mex tantum ratiocinationes esse videntur, ipsum mihi Paulum vide, an cum omnibus pacem coluerit. Si vero etiam altius oratione assurgere placet, vide Christum an cum omnibus concordix sædus fecerit. In tantum igitur furorem acti sunt Judæorum principes, ut cruci quoque ipsam affligerint. Quid est igitur quod ait: « Si fieri potest? » Hoc vult dicere: Tu quidem nemini præbueris ansam inimicitix; cave quoque, ne quem jure et probabiliter habeas inimicum: sin autem illi sine justa ratione tibi infensi erant, hoc nullatenus te lædet. Nam et Christus, qui dixit: « Oderunt me gratis⁶⁰, » non præcepit, ne inimicos ullos habeamus (id enim non est in nostra potestate), sed ne cuiquam faciamus injuriam: ne seminum radicem belli, maximeque tum, quando nullum pietati detrimentum infertur. Quod si improbi bonos odio prosequuntur, nolite mirari. Nam et pseudoapostoli veros apostolos, et pseudoprophetæ prophetas odio habebant. Quod ipse quoque Paulus cum diserte cognitum perspectumque haberet, scripsit: « Sectare autem pacem cum omnibus qui invocant Dominum ex puro corde⁶¹. » Ne itaque culpam confer in eum qui inimicos habet, sed qui sibi ipsi inimicos conciliat. Quod si luci cum tenebris non bene convenit (neque enim potest hoc fieri), nihil hoc ad lucem; si non vult impius pietatem amplecti, nihil hoc ad pium; si non vult libidinosus castitatem colere, nihil hoc ad hominem temperantem et castum; si non vult injustus desistere ab injustitia, nihil hoc ad justum, sed ad eos pertinet ororum, qui suæ improbitatis reprehensionem esse aliorum circa se hominum virtutes arbitrantur.

CCXXI. — ALYMPPIO SCHOLASTICO.

De lectione, contra Græcos, de gratia divinitus inspiratarum Scripturarum, deque utilitate ex illis capienda.

Quoniam, ut aiebas, fontes sermonum quiescentes animam irrigari cupientem tabefaciunt: illos tibi, vir eruditissime, suaserim ut maxime reserare studeas, qui divitibus ac perennibus fluentis præditi sunt; non autem eos qui irrigatione aliunde accersita indigent.

⁶⁰ Joan. xv, 25. ⁶¹ II Tim. ii, 22.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(96) Inter η et σώφρων idem inserit ὁ. POSSIN.
(97) Καὶ ὑπὸ φθ. ὑπ. deerant in ed. Paris. et adduntur ex codice Vaticano. EDIT.
(98) Εἰρήνην κατὰ πάντων τῶν ἐπικαλ. Apud Paulum omittit πάντων, II Tim. ii, 22. Recte tamen ab Isidoro additur, quia indefinita æquipollet universali. RITT.
(99) Τὴν εὐσεβίαν ἀσπάζειν... τὴν σωφροσύνην.

ἄταν περὶ σωφροσύνης, ἄταν περὶ πασῶν ἀπλῶς τῶν ἀρετῶν. Ὁ μὲν γὰρ εὐσεβὴς τῷ ἀσεβεῖ πῶς εἰρηνεύσει; ὁ δίκαιος τῷ ἀδίκῳ, ἢ (96) σώφρων τῷ λάγνῳ; τῷ πολλάκις οὐ μόνον τὴν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ βουλομένη διαφθεῖραι ὦραν. Εἰ δὲ λογισμοὺς οἶε τούτους εἶναι, θέα αὐτὸν τὸν Παῦλον, εἰ μετὰ πάντων εἰρήνευσεν. Εἰ δὲ καὶ ἀνωτέρω τὸν λόγον βούλοιο ἀγαγεῖν, θέα τὸν Χριστὸν, εἰ μετὰ πάντων ἐσπέισατο. Εἰς τοσαύτην οὖν ἐξεβακχεύθησαν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντες μανίαν, ὡς καὶ σταυρῶ αὐτὸν προσηλωσαί, Τί οὖν ἐστίν, « Εἰ δυνατὸν; » Σὺ, φησὶ, μὴ δίδου τινὶ λαθεῖν ἐχθρας, μηδὲ δικαίως καὶ εὐλόγως ἔχε ἐχθρόν. Εἰ δὲ ἀλόγως ἐκεῖνοι, καὶ ὑπὸ φθόνου ὑποσχυόμενοι (97), ἀπεχθάνονται, σὲ τοῦτο οὐ παραδίδωσι. Οὐδὲ γὰρ ὁ Χριστὸς, εἰρηκῶς, « Ἐμίσησάν με δουραῖν, » ἐκέλευσε μὴ ἔχειν ἐχθροὺς· τοῦτο γὰρ οὐκ ἐσμὲν κύριοι· ἀλλὰ τὸ μὴ ἀδικεῖν, τὸ μὴ κατασπείρειν ρίζαν πολέμου, καὶ μάλιστα, ἄταν ἡ εὐσέβεια οὐδὲν παραδιδέχεται. Εἰ δ' οἱ πονηροὶ τοὺς ἀγαθοὺς μισοῦσι, μὴ θαυμάζητε. Καὶ γὰρ οἱ ψευδαπὸστολοι τοὺς ἀποστόλους, καὶ οἱ ψευδοπροφῆται τοὺς προφῆτας ἐμίσησαν. Ὁσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος σαφῶς ἐπιστάμενος, ἔγραφε· « Δίωκε δὲ εἰρήνην μετὰ πάντων τῶν ἐπικαλουμένων (98) τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. » Μὴ τοίνυν αἰτιῶ τὸν ἐχθροὺς ἔχοντα, ἀλλὰ τὸν ἑαυτῷ τοὺς ἐχθροὺς κατασκευάζοντα. Εἰ δὲ μὴ συμβαίνει τῷ φωτὶ τὸ σκότος· οὐδὲ γὰρ οἶόν τε· οὐδὲν παρὰ τὸ φῶς· εἰ οὐ βούλεται ὁ ἀσεβὴς [τὴν εὐσεβίαν ἀσπάζειν, οὐδὲν παρὰ τὸν εὐσεβῆ· εἰ οὐ βούλεται ὁ λάγνος τὴν (99)] σωφροσύνην ἀσκήσαι, οὐδὲν παρὰ τὸν σώφρονα· εἰ οὐ βούλεται ὁ ἀδικὸς ἀποστῆναι τῆς ἀδικίας, οὐδὲν παρὰ τὸν δίκαιον· ἀλλὰ παρ' ἐκεῖνους, τοὺς ἐλεγχον ἡγουμένους τῆς σφῶν κακίας τὰς τῶν πέλας ἀρετάς.

ΣΚΙ'. — ΑΛΥΜΠΗΙΦ (1) ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Περὶ ἀναγνώσεως, κατὰ Ἑλλήνων, περὶ τῆς χάριτος τῶν θεοπροφῶτων Γραφῶν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Ἐπειδὴ, ὡς ἔφη, πύγαλ λόγων ἡσυχάζουσαι ψυχὴν ἐθέλουσαν ἀρδύεσθαι μαραινέουσιν· ἐκεῖνας, ἔλλογιμώτατε, μάλιστα ἀναμοχλεύειν σοὶ παραινῶ, τὰς πλουσίους καὶ ἀενάοις νόμασι κομώσας, καὶ μὴ τὰς ἀρδέας ἐτέρωθεν δεομένας.

Quæ præcedunt σωφροσύνην, non sunt in ms.; sed addidi postulante sensu, ut integer esset oraciarum locus, qui videbatur sine his mutilus. Id.

(1) Ἀλυμπίω. F. Ἀλυτίω, vel Ὀλυμπίω, ad quem alias quoque scribit Isidorus. Id. — Primam conjecturam format cod. Vat. scribens Ἀλυπίω. EDIT.

ΣΚΒ.

A

547-548 CCXXIV.

Εἰς τὸ, « Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ » καὶ εἰς τὸ « Ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης διὰ Δαβὶδ, τοῦ σώσαι αὐτήν. »

Θεῖόν ἐστι γῆρμα ἡ ἀρετὴ, ὦ μακάριε, καὶ θεοφιλές, καὶ μακάριον, καὶ ἀθάνατον, καὶ ὑπὸ λήθης μὴ ἠτώμενον. Αἰδιδμος μὲν γάρ ἐστι παρὰ ἀνθρώποις, παρὰ δὲ Θεῷ ἀείμνηστος, τῷ ποτὲ μὲν φράζοντι « Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ » ποτὲ δὲ, « Ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ σώσαι αὐτήν, διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. » Εἰς τοσοῦτον ἤκουσι τῷ Θεῷ φρονεῖδος τε καὶ τιμῆς, καὶ τελευτήσαντες, οἷς ἀρετὴ περισπούδαστον. Εἰ δὲ ἐνταῦθα οὕτως αὐτοὺς ἀνακηρύττει, ποταῖς οὐκ ἀμείψεται αὐτοὺς ἐκεῖσε δωρεαῖς;

ΣΚΓ. — ΠΡΩΝΙ (2).

Θυμὸς καὶ ὄργη δοκεῖ (3) μὲν ἓν τι εἶναι καὶ τὸ αὐτὸ τάχα· ἀλλ' ὁ μὲν μνηύει τὴν ὀξείαν τοῦ πάθους κίνησιν, τὴν καὶ τὰς ἐννοίας κλέπτουσαν· ἡ δὲ τὴν χρονίαν ἐν τῷ πάθει διατριβήν. Διδ καὶ ὁ μὲν παρὰ τὴν ἀναθυμίασιν εἰρηγται· ὁ δὲ παρὰ τὸ ὄργῶν, καὶ ἀμύνης ἐρῶν.

Quamobrem etiam θυμὸς dictus est quod ἀναθυμίασιν adjunctam habeat, hoc est effervescentiam; ὄργη autem a verbo ὄργῶν, quod est turgidum esse, et ob vindictæ cupiditatem.

ΣΚΔ. — ΗΡΑΚΛΕΙΩ (4).

Εἰς τὸ· « Λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται. »

Λίαν θαυμάζω, πῶς τὸ μὲν κλέος τῶν συγγραμμάτων, ὧν ἀπελείπειν ὁ πάνσοφος Ἰωάννης (5), κενταχόσε φοιτησάντων (6), ἀχρι τῆς γῆς καὶ θαλάττης τερμάτων ἐφθασεν, τῆς δὲ σῆς (7) οὐ καθήψατο ἀμαθίας. Θαυμάζων δὲ οὐκ ἐκείνον αἰτιῶμαι, ἀλλὰ τὴν σὴν μέφομαι ἀνυπέριθτον βραθυμίαν, τὴν ταῦτὸ πεπονηῖαν τοῖς ἐν σταθῆρᾷ μεσημβρία καὶ λευκῇ γαλήνῃ τὸν ἥλιον μὴ καθορῶσι, διὰ τὸ τὴν ὀπτικὴν αὐτοῖς παντελῶς ἐσθέθει δύναμιν. Δι' ὧν γὰρ λέγεις, σαυτοῦ κατηγορεῖς, ὅτι ἀνέραστος εἶ τῶν καλῶν. Τίς γὰρ οὐχ ἐάλω ἐκείνοισ; Τίς δὲ τῶν μετ' αὐτὸν τεχθέντων ἀνθρώπων οὐ χάριν ἔχειν οἶδε (8) τῇ θεῖα προνοίᾳ, ὅτι μετ' αὐτὸν ἐτέχθη; καὶ οὐκ ἀπειρος ἀπῆλθε τῆς θείας λύρας, τῆς τὸν Ὀρφικὸν μῦθον, τὸν τῇ ὑπερβολῇ τῶν λεγομένων δικαίως ἀπιστοῦμενον, σφετερισμένης. Οὐ γὰρ τὰ θηρία

⁶³ Exod. III, 6. ⁶⁴ Isc. LXV, 25.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(2) Titulus hujus ep. in cod. Vatic. 650 hic est: Ἀμμωνίῳ ἀναγνώστῃ, Ἀμμωνίῳ lectori. Possin.

(3) Post δοκεῖ accipere quæ sequuntur paulum diversa ex cod. Vat. 650, ἓν μὲν τι καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι· τάχα δὲ ὁ μὲν, etc. Vers. 3 ep. inter κλέπτουσαν et ἡ ἕκαστὸν inserit, καὶ τοῦ λογιζομένου προτρέχουσαν. Vers. pen. ep. pro ὁ δὲ idem legit ἡ δὲ. Id.

(4) Inscriptio nulla erat; suppletur ex codice Vaticano. EDIT.

(5) Ὁ πάνσοφος Ἰωάννης. De Joannis Chrysostomi scriptis idem est testimonium Theodoretī episcopi Cyri, qui enim in *Hist. eccl.*, lib. v, non semel vocat doctorem orbis terrarum; et in Præfatione ad Canticum cantic. scribit, ejus doctrinæ

In illud: « Ego sum Deus Abraham, et Isaac, et Jacob ». Et in illud: « Protegam urbem hanc propter Davidem, ut servem eam ».

Divina quædam res est virtus, o beate, et Deo grata, et felix, et immortalis, et ab oblivione insuperabilis. Nam et apud homines celebratur, et apud Deum sempiterna memoria conservatur, qui alias quidem ait: « Ego sum Deus Abraham, et Isaac, et Jacob; » alias vero: « Protegam urbem hanc ut eam servem, propter Davidem servum meum. » Tantæ curæ sunt Deo, et in tanto habentur apud ipsum honore etiam vita functi, quibus virtutis studium cordi est. Quod si tanto præconio ipsos in hac vita ornat, quibus non numeribus eosdem in futura vita prosequetur?

CCXXIII. — HERONI.

Θυμὸς (hoc est exandescencia) et ὄργη (hoc est ira) videtur quidem forsitan una eademque res esse; sed prius nomen indicat celerem commotionem affectus, quæ et cogitationes homini suffuratur atque antevertit. Alterum vero diuturnam in eo affectu commorationem ac perseverantiam significat.

CCXXIV. — HERACLIO.

In illud: « Lupi et agni simul pascentur ».

Vehementer miror, qui factum sit, cum gloria scriptorum, quæ sapientissimus Joannes post se reliquit, passim terrarum dispersorum, usque ad terminos terræ et maris extremos penetrarit, ut tuam tamen ruditatem non attigerit. Dum autem hoc miror, non in ipsum confero culpam, sed tuam extremam reprehendo socordiam, ac supinam negligentiam, cui idem plane accidit, quod illis solet, qui in ipso consistente meridie et pura serenitate, solem tamen non vident, quod facultas videndi penitus sit ipsis exstincta. Per ea namque quæ pro te excusando affers, magis accusas teipsum, quod videlicet nullo rerum pulchrarum amore tangaris. Quis enim qui illis non capiat? Quis est ex hominibus post ipsum natis, qui non gratiam habeat divini providentiæ, quod post ipsum natus sit? quod-

D fluentis in hodiernum usque diem irrigari orbem universum. Atque ita revera est. Eundem omnium Ecclesiarum oculum Isidorus vocat epist. 156 lib. I, et Libanii de eo judicium refert ep. 42 lib. II. RITT.

(6) Recte codex Vatic. φοιτησάντων corripit in φοιτήσαν. Mox post ἀχρι loco τῆς bene item substituit τῶν, et post γῆς addit τε. Possin.

(7) Ed. Paris., ὀσσης. Corr. cod. Vat. 650 et Ritt. in notis, EDIT.

(8) Οὐ χάριν ἔχειν οἶδε. Alternitrum satis est: vel χάριν ἔχει, vel χάριν οἶδε. Itaque puto redundare τὸ ἔχειν. RITT.

que non abierit expers et ignarus divinæ illius A
Lyrae, quæ fabulam Orphicam, cui ob eorum, quæ
de ipsa celebrantur, magnitudinem, non injuria fides
derogatur, sibi arrogavit. Non enim feras bestias
divina illa sua musica capi fecit; sed ferinis moribus
præditus homines mansuetos reddidit, feritatem
ipsorum mitem ac cicurem faciens, et ad mansuetudinem
ac concinnitatem quamdam traducens. Lupi enim et agni,
non forma sed moribus, pace invicem facta in idem convenerunt.
Attinge igitur illam lyram. Ita fiet, ut omnis, quæ nunc in te
exsultat, ruditas atque insulitas, prorsus abeat et
concinne illi musicæ concedens locum det.

549 CCXXV. — EUDÆMONI DIACONO.

*Contra Judæos. Ubi et Josephi locus de Salvatore
totidem verbis refertur.*

Quoniam et Græcis et barbaris et omnibus omni-
no hominibus videtur, et jure quidem, hostium
testimonium fide dignum; Judæi vero omnem ex-
cedentes improbitatem non solum prophetis fidem non
habuerunt, sed nequidem ipsi Deo; exstitit autem
Josephus quidam, Judæus summus et acerrimus
legis propugnator, quique Vetus Testamentum ex
fide veri paraphrasticè exposuit, et pro Judæis stren-
nuissime fortissimeque se gessit, ac per omnia
ipsorum res meliores quam dici possit, ostendit,
rerum autem veritati cedere dignatus est (non enim
impiorum sententiam secutus est) necessarium esse
arbitratus sum, ipsius verba apponere. Quid igitur
ait? « Eodem tempore fuit Jesus, vir sapiens, si ta-
men virum enim fas est dicere. Erat enim mirabi-
lium operum patratior, et doctor eorum qui libenter
vera suspiciunt: plurimosque tam de Judæis quam
de gentibus sectatores habuit. Christus hic erat:
quem accusatum a nostræ gentis principibus Pilatus
cum affixisset cruci, nihilominus non destiterunt
cum diligere, qui ab initio cœperant. Apparuit enim
eis tertia die vivus, ita ut divinitus de co vates hoc
et alia multa miranda prædixerunt. Et usque in ho-
diernum Christianorum genus, ab hoc denomina-
tum, non deficit. » [Hactenus Josephus.] Ego vero
cum multis aliis in rebus valde miror hominis vera-
citatem, tum vero vel maxime in illis verbis, cum
ait, « Doctor hominum, qui libenter veritatem
suscipiunt. » Sunt enim qui extrema laborantes so-
cordia, et infideles Judæi, qui etiam valde perspicua
atque divina rejicientes, ex sua potius recordia,
quam ex rerum ipsarum obscuritate ferant calculum.
Si igitur etiam hostes veritati se opponere
ausi non fuerunt, quis ille erit tam obstinatus,
qui nolit deinceps fidem adhibere rebus sole clario-
ribus?

ἀλῶναι τῇ θεῷ (9) μουσικῇ πεποίηκεν· ἀλλὰ τοὺς
θηριώδεις ἀνθρώπους ἐπιθάσσευσε, τὴν ἀγριότητα
αὐτῶν ἐξημερῶν, καὶ εἰς πραότητα καὶ ἀρμονίαν
καθίστων Ἀδύου γὰρ καὶ ἄρνες, οὐ μορφή, ἀλλὰ τρό-
ποις πρὸς ἀλλήλους σπαισάμενοι, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συν-
ῆψαν. Ἄψας τοῖνον ἐκείνης τῆς λύρας, καὶ πᾶσα
ἡ νῦν ἐν σοὶ χορεύουσα ἀκοσμία τέλεον οἰχῆσεται,
καὶ παραχωρήσει τῇ ἐνάριθμῳ ἐκείνῃ μουσικῇ.

ΣΚΕ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

*Κατὰ Ἰουδαίων. Ἐνθα καὶ Ἰωσήπου χρησις
περὶ τοῦ Σωτῆρος αὐταῖς λέξεσι κεῖται.*

Ἐπειδὴ καὶ Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, καὶ πᾶσιν
ἀνθρώποις ἡ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρία εἰκότως δοκεῖ
ἀξιόχρεος εἶναι, Ἰουδαῖοι δὲ πᾶσαν ὑπερβαλλόμενοι
κακίαν, οὐ μόνον τοῖς προφήταις οὐκ ἐπίστευσαν,
ἀλλ' οὐδὲ αὐτῷ τῷ Θεῷ· ἐγένετο δὲ τις Ἰωσήπος
Ἰουδαῖος ἄκρος καὶ τοῦ νόμου ζηλωτής, καὶ τὴν
Παλαιὰν Διαθήκην μετὰ ἀληθείας παραφράσας, καὶ
ὑπὲρ Ἰουδαίων ἄριστα ἀνδρισάμενος, κατὰ πάντα
τε τὰ ἐκείνων κρείττονα λόγου ἀποφαίνων, τῇ δὲ τῶν
πραγμάτων ἀληθείᾳ παραχωρήσει ἀξιῶσας· οὐ γὰρ
ἐζήλωσε τῶν ἀσεδῶν τὴν γνώμην· ἀναγκαῖον οἶμαι τὰς
ἐκείνων παραθέσθαι βήσεις. Τί οὖν φησι; « Γίνεται
δὲ (10) κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον (11) Ἰησοῦς, σοφὸς
ἀνὴρ, εἰ γε αὐτὸν ἀνδρὰ λέγειν χρῆ. Ἦν γὰρ παραδό-
ξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ
τάληθ' δεχομένων· καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολ-
λοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς
οὗτος ἦν, καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν
παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκὸς Πιλάτου, οὐκ
ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες. Ἐφάνη γὰρ
αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων
προφητῶν ταῦτά τε περὶ αὐτοῦ, καὶ ἄλλα μυρία
θαυμάσια ἐρηκότων. Ἔως δὲ τὸ νῦν (12) τῶν Χρι-
στιανῶν, ἀπὸ τοῦδε ὀνομασμένον, οὐκ ἐπέλιπε τὸ
φῶλον. » Ἐγὼ δὲ λίαν θαυμάζω τὸν ἀνδρῶν ἐν πολλοῖς
μὲν τὸ φιλόληθες· μάλιστα δὲ, ἐν οἷς εἶπε, « δι-
δάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τάληθ' δεχομένων. »
Εἰσὶ γὰρ οἱ δι' ἀνυπέροβλητον βραθυμίαν, ὧν ἦσαν
καὶ οἱ ἀπιστήσαντες Ἰουδαῖοι, καὶ τὰ λίαν σαφῆ καὶ
D θεῖα περιγραφόμενοι (13), ἀπὸ τῆς οἰκειᾶς βραθυ-
μίας, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀσφαλείας
φέροντες τὴν ψῆφον. Εἰ τοῖνον καὶ οἱ ἐχθροὶ τῇ
ἀληθείᾳ ἀντιβλέψαι οὐκ ἐτόλμησαν, τίς ὁ ἀπιστήσων
τοῖς ἡλίου φανερωτέροις πράγμασιν;

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(9) Muta, eodem auctore, θεῖα in οὐκεία. Vers.
inde 5 ἄψας ex eodem verte in ἄψαι. POSSIN.

(10) Γίνεται δέ. Testimonium Josephi Jud. histor.
de Christo exstat lib. xviii. Ἀρχαιολογ., cap. 4.
RITT.

(11) Cod. Vat. 650, καιρόν. POSSIN.

(12) Ed. Paris., ὧς τοῖνον τῶν χρ... οὖν ἐξ-
έλιπε. Codicem Vaticanum sequimur, ut infra vers.
inde quarto, ubi ed. Paris. sic legebat: Εἰσὶ γὰρ οἱ
ἀνυπ. βραθ. νοστήσαντες, καὶ οἱ ἀπιστ. Ἰουδ. ΕΒΙΤ.

(13) Idem cod. Vat. παραγραφόμενοι, mox vers.
seq. ἀσφαλείας mutat in ἀσφαλείας. POSSIN.

ΣΚΖ'. — ΠΑΥΛΟ.

Ἔστι χρητὸς τῆ ὀρθότητι τῶν δογμάτων λαμπόρ-
τας, καὶ τὸν βίον ἔχειν τῷ λόγῳ συντρέ-
χοντα (14).

Et vicāmen aīreticōs, Ἑλληνας τε καὶ Ἰουδαίους
διὰ τὴν τῶν δογμάτων ὀρθότητα, δίκαιοι ἀν εἶημεν
καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοὺς νικῆσαι (15), ἵνα μὴ ἡτ-
τώμενοι ἐν ἐκεῖνῳ, ἐν τούτῳ νικῶν νομισώσι, μηδὲ
προφέρωσιν ἡμῖν τὸν βίον, οἱ τὴν πίστιν ἀρνησάμε-
νοι· μηδὲ λέγειν ἔχοιεν, οἱ περὶ τὰ δῆλα πταλοντες,
πῶς ἀξιοῦτε πιστεῦσθαι (16) περὶ τῶν ἀδῆλων;
Ἐἰ γὰρ καὶ προηγουμένον ἔστι καὶ κεφαλαιωδέστερον
ἢ εὐσέβεια, ἀλλ' οὖν γε χρεῖαν ἔχει καὶ τῆς ὀρθῆς
πολιτείας, ἵνα τελειοτάτη καὶ ἀκροτάτη ἢ εὐδοκίμη-
σις ἀποφανθῆι. Καὶ τούτοις ἐπιψήφίζεται ἡ θεία
Γραφή, φάσκουσα· « Ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων
νεκρά ἔστι. » Παντὶ τοίνυν σθένει εἰς τὴν τῆς πολι-
τείας ἀκρίθειαν ἑαυτοὺς συνελάσωμεν, ἵνα κατὰ
πάντα νικῶντες, καὶ σιγῶντες τοὺς ἀντιπάλους λέ-
γειν (17) τολμῶντας ἐπιστομισώμεν.

ΣΚΖ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ (18).

Εἰς τὸ, « Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ
ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ θεαθῆ-
ναι (19). »

Ἐπειδὴ γέγραφας, Πῶς οἶόν τε μὴ φανῆναι τὸν
ἐλεῆμενα; φημί, ὅτι τὴν γνώμην νυνὶ ἐξετάζει τοῦ
ἐλεοῦντος. Ἐπειδὴ γὰρ οἷς τις ἀρέσκειν θέλει, παρὰ
τούτων θηρᾶται τὸν ἔπαινον· ὁ δὲ Θεῷ ἀρέσαι βου-
λόμενος, παρ' αὐτοῦ κομισσασθαι βούλεται τὸν ἔπαι-
νον, τοῦτ' ἔφη. Οὐ γὰρ ὁ θεαθεὶς πάντως πρὸς τὸ
θεαθῆναι ποιεῖ, ἀλλ' ὁ θεωρεῖσθαι βουλόμενος, καὶ
διὰ τοῦτο δημοσιεύων τὸ μυστήριον. Εἰ γὰρ καὶ τὸ
πρᾶγμα οὐκ ἀνέχεται κρύπτεσθαι, ἀλλ' ὁ ἐλεῶν οὐκ
ὀφείλει ἐπιδεικνύσθαι· ὁ γὰρ τοῦτο δρῶν, καὶ τοὺς
λαμβάνοντας ἐκπομπεύει, καὶ ἑαυτοῦ τὸν μισθὸν καὶ
τὸν ἔπαινον κηρύττει.

non debet eam ostentare. Nam qui hoc facit, et
mercedem et laudem ebuccinat.

ΣΚΗ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Περὶ τῶν παραδειγμάτων, δι' ὧν ὁ σοφὸς πολυει-
δῶς προσωποποιεῖ τὴν σοφίαν.

Ἐπειδὴ ἔφη, δι' ἣν αἰτίαν τὰ παραδείγματα οὐκ
ἅπαντα (20) λαμβάνεται; φαίην, ἵνα ἢ παραδείγματα,
καὶ μὴ ταυτότης εἴη. Καὶ ἀφέμενος τὸ λεγόμενον

Ἔ Jac. II, 20. Ἔ Matth. VI, 1.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Confer epist. 20 et 213 supra hujus, libri nec
non epist. 65. RITT.

(15) Cod. Vat. νικῆσαι mutat in νικᾶν. POSSIN.

(16) Omittit idem πιστεῦσθαι et post περὶ τῶν
ἀδῆλων addit νικᾶν. Id.

(17) Pro ἀντιπάλους λέγειν uno verbo scribit idem
ἀντιλέγειν. Id.

(18) Inscriptio sumitur ex codice Vaticano. EDIT.

(19) Confer insignem et huic Isidori epistolæ ge-
minum locum Gregorii Maghi, ubi monet, ut in bo-
nis operibus caveamus ostentationem et laudis hu-
manæ captationem, ac potius secretum amemus.

PATROL. GR. LXXVIII.

A CCXXVI. — PAULO.

Oportere eos, qui recta fide dogmatum fulgent, vitam
quoque verbo consentaneam habere.

Si vincimus hæreticos, et paganos, et Judæos
dogmatum rectitudine, æquum fuerit eosdem etiam
operibus vincere, ne in illo victi, in hoc se vincere
arbitrentur, neque vitam nobis proferant, qui fidem
abnegarunt, neque objicere possint talia quædam :
vos qui circa ea quæ manifesta sunt hallucinamini,
qua fronte postulatis de iis quæ occulta atque
obscura sunt, vobis fidem haberi? 551 Quan-
quam enim princeps atque præcipua est pietas, ta-
men opus ei est etiam recta probaque vita, ut abso-
lutissima ac summa sit laudis perfectio. Atque his
quæ dixi astipulatur quoque divina Scriptura, cum
ait : « Fides absque operibus mortua est ἔσ. » Quare
omni vi ad accuratam recte vivendi rationem nos-
metipsos assuefaciamus, ut ita per omnia vincentes,
taciti quoque adversarios obloqui nobis atque ob-
strepere audentes refutemus ac retundamus.

CCXXVII. — HERMINO COMITI.

In illud, « Attendite, ne eleemosynam vestram fa-
ciatis coram hominibus, ad hoc, ut conspiciamini ἔσ. »

Quoniam per litteras quæxivisti : Qui fieri possit,
ut qui eleemosynam exercet, non conspiciatur, aio,
Christum jam animi propositum examinare ejus qui
misericordia utitur. Nam quia ab iis, quibus quis-
que placere studet, laudem venatur : qui vero pla-
cere conatur Deo, ab ipso reportare vult laudem.
Ideirco hoc dixit. Non enim omnino is qui conspi-
citur, ideo misericordiæ opus facit ut conspiciatur,
sed is demum, qui ad id operam dat, ut videatur, et
ob hoc ipsum evulgans arcium, quod potius tegere
atque occultare debebat. Ut enim res ipsa neget
occultari, tamen ipse qui misericordiam exercet,
accipientes eleemosynam tralucit, et suam ipsius

CCXXVIII. — PALLADIO LECTORI.

De exemplis quibus sapiens variis ac multiformiter
repræsentat sapientiam.

Quoniam per epistolam quæxivisti, quare exempla
non per omnia capiantur et ad rem propositam ac-
commodentur, respondeo, ut sint exempla, et non

rei (ut sic loquar) identitas evadat. Et omissis pluribus quæ hac de re dici possent, id quod dixi illustrare quantum poterō, conabor. Sapiens quidam vir, filius, inquam, Syracchi, qui Sapientiam illam conscripsit, repræsentans sapientiam velut personam quamdam, cum non inveniret quo pacto per unum aliquid exemplum aut unam plantam ipsius pulchritudinem et sublimitatem et suavitatem odoris, et alia quæ sapientiæ adsunt, exhiberet, vagatus, quantum poterat, per omnia gignentia, et ab unoquoque genere colligens id quod maxime conveniens atque decorum erat ad eam repræsentandam, ita eam hominibus adumbravit, ut ab hac quidem planta pulchritudinem, ab alia sublimitatem, ab alia odoris suavitatem ac fragrantiam quasi mutuatus, et hæc velut in thesauro quodam reposita habens, non omnibus quæ plantis insunt, sed illis tantum, quibus ad imaginem absolvendam opus erat, assumptis, occasionem lectori præberet aliquid cogitandi quod sapientia dignum foret. Et ne videar aliud agens tibi experbare ruditatem, non apposui hic ipsa dicta, quæ tibi familiariter nota esse convenit.

552 CCXXIX. — ZOSIMO.

De divina in terris peregrinatione.

Humanorum peccatorum remedium, Filii Dei in carnem adventus, omnes quidem cum homines tum dæmones terruit, illis quidem persuadens, ut parcerent naturæ jam consorti divinitatis, quippe quæ Deo unita sit: istos vero subigens, ut deinceps abstinerent ab insidiis adversus homines struendis, utpote quorum natura jam peccati expers in Christo effecta sit: te vero nihil istorum emolliit, neque metuere fecit, neque ad temperantiam ac modestiam instituit. Sive igitur homo es, prius te erudiat; sive dæmon aliquis es, posterius te doceat, ne præstantissima natura ad affectus et concupiscentias explendas abutare. Venies enim in iudicium, redditurus horum omnium rationes, et diuturnæ huius rationem.

CCXXX. — ALPHIO EPISCOPO.

De Sennacherib.

Quoniam Sennacherib majora quam pro natura et viribus humanis minatus est Ezechie, ideo propriæ imbecillitatis nullitatem cognovit. Nam qui sperabat se Hierosolymam primo quasi impetu et cum primis sustulisset clamorem, capturum, is universo fere exercitu absque conflictu prælii amisso, præclare secum agi putabat, si vel solus salvus evaderet. Cum autem domum profugisset, a suis domesticis interemptus est, ut simul et suam agnosceret infirmitatem, et justitiæ divinæ animadversionem non effugeret.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(21) Post δ την addit idem πανάρετον et sequitur, σοφίαν, agens de Ecclesiastico libro canonico quem alibi, ut notavimus, ἀπλῶς et sine addito πανάρετον nuncupat. POSSIN.

(22) Ἀμαρτιῶν. Videtur sequi debere ἀντίδοτος, vel θεραπεύειν, vel quod simile epitheton, hic in mis. omissum. RITT.

(23) Nec illud minutum neglexerim: nomen ejus cui hæc epistola scribitur in ultima præter morem

σαφηνίσαι ὡς ἂν οἶός τε ὦ πειράσομαι. Σοφός τις ἀνήρ, ὁ τοῦ Σιράχ φημι, ὁ τὴν (21) σοφίαν ἐκείνην συγγράψας, προσωποποιήσας τὴν σοφίαν, καὶ μὴ εὐρών δι' ἐνός ὑποδείγματος ἢ δι' ἐνός φυτοῦ τὸ αὐτῆς κάλλος τε καὶ ὕψος καὶ τὴν εὐωδίαν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τῆ σοφίᾳ προσόντα παραστήσαι, περιεβλῶν ὡς οἶός τε ἦν πάντα τὰ φυτὰ, καὶ ἀφ' ἐκάστου συλλεξάμενος τὸ ἀρμόζον καὶ περπωδέστατον πρὸς παράστασιν αὐτῆς, οὕτω τοῖς ἀνθρώποις ὑπέγραψεν, ἵνα ἀπὸ μὲν τούτου τοῦ φυτοῦ τὸ κάλλος, ἀπὸ δ' ἄλλου τὸ ὕψος, ἀπὸ δὲ ἑτέρου τὴν εὐωδίαν ἐρανισάμενος, καὶ ὡσπερ ἐν θησαυρῷ τινι, οὐ πάντα τὰ προσόντα τοῖς φυτοῖς, ἀλλ' ἐκείνα, ὧν χρεῖαν εἶχεν ἢ εἰκῶν, παραλαβὼν, ἀξιῶν τι τῆς σοφίας ἐνοῆσαι παρεσκεύασε. Καὶ ἵνα μὴ φαινόμενην λεληθῶς σοὶ βνεῖδος ἀμαθίας προστριβόμενος, αὐτὰς οὐκ ἔταξα τὰς ῥήσεις ἃς ἐναύλους ἔχειν σε εἰκός.

ΣΚΘ. — ΖΩΣΙΜΩ.

Περὶ τῆς θείας ἐπιδημίας.

Ἡ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτιῶν... (22) ἢ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ ἐνσαρκος ἐπιφάνεια, πάντας μὲν ἐφόδησε καὶ ἀνθρώπους καὶ δαίμονας, τοὺς μὲν φείδεσθαι τῆς φύσεως πείσασα, ὡς Θεῷ ἐνωθείσης· τοὺς δὲ ἀπέχεσθαι τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιβουλῆς ἀναγκάσασα, ὡς ἀναμαρτήτου λοιπὸν γενομένης· σὲ δὲ οὐδὲν τούτων ἐμάλαξεν, οὐδὲ δεδιέναι παρεσκεύασεν, οὐδὲ σωφρονεῖν ἐπαιδαγώγησεν. Εἰ τοίνυν ἀνθρώπος εἶ, τῷ προτέρῳ παιδεύητι· εἰ δὲ δαίμων, τῷ δευτέρῳ διδάχθητι, μὴ κατακεχρησθαι τῇ καλλίστῃ φύσει εἰς πάθη. Ἥξεις γὰρ εἰς κρίσιν, τούτων ἀπάντων εὐθύνας ὑφέξῃς, καὶ τῆς μακρῆς ἀναληψίας μακρὸν εἰσπραθησόμενος λόγον.

indolentiæ ac stuporis diuturnam exigendus ra-

ΣΛ. — ΑΛΦΙΩ (23) ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Περὶ τοῦ Σεναχειμήμ.

Ἐπειδὴ ὁ Σεναχειμήμ ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ δυνάμει μείζονα ἠπέλησε τῷ Ἐζεκιᾷ, διὰ τοῦτο ἔγνω τῆς οικείας ἀσθενείας τὴν οὐδένειαν. Ὁ γὰρ ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ αὐτοβοῆς προσδοκήσας εἶναι τὴν Ἱερουσαλήμ, πᾶσαν σχεδὸν τὴν στρατιάν ἀνευ πολέμου καὶ μάχης ἀποβαλὼν, ἀγαπητὸν ἠγήσατο τὸ διασωθῆναι μόνον. Διαφυγὼν δ' οἴκαδε, ὑπὸ τῶν οικείων ἀνῆρέθη (24), ἐν ὁμοῦ καὶ τὴν οικείαν ἀσθενείαν γνοῖη, καὶ μὴ διαφύγοι τὴν δίχην.

circumflectit cod. Vatic. 650 scribens Ἀλφιῶ. POSSIN.

(24) Ὑπὸ τῶν οικείων ἀνῆρέθη. Sennacherib. rex Assyrius, ex Judæa domum reversus, a duobus filiis suis trucidatus est in templo quod erat Ninive, ubi idolum suum venerabatur. Vide Isaiam extremo cap. xxxvii, et lib. IV Reg., c. xix in fine. RITT.

ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄.

S. ISIDORI PELUSIOTÆ
EPISTOLARUM
LIBER QUINTUS

Andrea Schotto Antuerpiensi, Soc. Jesu Presbytero, interprete.

A. — ANTIOΧO.

Animi corporisque moderatio optima (Similia lib. II, epist. 241.)

Ὅσπερ ἐν τοῖς σώμασιν ἀπὸ πλεονεξίας αἱ δυσ-
κρασίαι γίνονται· ὅταν γὰρ τοὺς οικείους ὄρους
ἀφέντα τὰ στοιχεῖα, ὑπερόρια γίνηται καὶ εἰς ἀμε-
τρίαν ἐκπέσῃ, τότε αἱ νόσοι καὶ οἱ χαλεποὶ συμβαί-
νουσι θάνατοι· οὕτω καὶ τῶν ψυχῶν. Εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ
σώφρονος βίου εἰς ὀργὴν ἐκκυλισθῆμεν, καὶ τετυ-
φωμένοι καὶ δουλοπρεπεῖς γινόμεθα, δι' ἐκείνου μὲν
μισήτοί, διὰ τοῦτου δὲ καταγέλαστοί γινόμενοι.
Ἐναντίας γὰρ κακίας κερῶντες, ἀπνοοίαν τε ὁμοῦ
καὶ κολακείαν, καὶ μίση, κερδαίνομεν, καὶ γέλωτα
ὀφλισκάνομεν. Ἄλλ' ἐάν τὴν πλεονεξίαν τοῦ πάθους
περικόψωμεν, καὶ ταπεινοὶ μετὰ ἀκριθείας, καὶ
ὑψηλοὶ μετὰ ἀσφαλείας ἐσόμεθα. Τοιαύτη γὰρ ἡ
παρ' ἡμῖν φιλοσοφία, μετριοφροσύνη καὶ ὕψος· εἰς
μίαν συνείδει (25) ψυχὴν· μετριοφροσύνη μὲν, τῷ
κατὰ μηδενὸς ἐπαίρεσθαι· ὕψος δὲ, τῷ μηδένα
ἀξίου κολακεύειν.

B. — ERMOGENEI KAI ΛΑΜΠΕΤΙΩ, ΚΑΙ ΛΕΟΝ-
ΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΙΣ.

Pro improbis orandum. Vide inf. epist. 103 et 440.

Εἰ καὶ πρὸς Ζώσιμον, καὶ Εὐστάθιον, καὶ Μάρωνα,
ἄνδρας μῆτε τι χρηστὸν οἰκοθεν κεκτημένους, μῆτε
τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων δεχομένους διδασκαλίαν,
μῆτε τὴν παρὰ τῶν ἄλλων συμβουλίην προσιεμένους,
ἀλλ' εἰς ὠμολογημένην ἀπόλειαν ἐκπεπτωκότας
πάρελκόν ἐστι, κρίνετε, περὶ τῶν προσηκόντων δια-
λέγεσθαι· ἀλλάγε δίκαιοι ἂν εἴητε εὐχαῖς πρὸς τὸ
θεῖον χρῆσασθαι τάχα, πῶς αὐτοὺς ἐκ τοῦ βυθοῦ
τῆς κακίας ἀνιμήσητε· θεῖον γὰρ ἐστὶν ὡς εἶκοι τὸ
ἔργον

553 I. — ANTIOCHO.

Ut in humanis corporibus ex humorum aoundantia
varia existunt intemperies, dum, excedentibus
sines suos elementis, nimii sunt et immoderati,
unde morbi nascuntur, et molesta mors subsequitur;
idem et animis accidit. Si enim a temperanti
placidaque mente in iracundiæ furorem quis una
præcipitet typhoque ardeat superbix atque servilem
in modum sese gerat, ex illis quidem odiosus, ex hoc
vero etiam ridiculus evadet. Mala enim invicem
pugnancia miscendo, amentiam quidem, assenta-
tionem et odium acquirit, et aliis risum præbeat.
At si immodicam motuum animi affectionem re-
secemus, et egregie humiles et tuto excelsi red-
demur. Hæc est enim nostra philosophandi ratio,
ut modestiam seu temperantiam et generositatem
uni animo inseramus. Modestiam quidem, ut oppo-
nas te nemini; generositatem vero, ut nulli assen-
tandum esse existimes.

II. — HERMOGENI, LAMPETIO, ET
LEONTIO, EPISCOPIIS.

Etsi ad Zosimum, et Eustathium, et Maronem,
viros neque ex sese quidquam sapientes, nec ex
rerum experientia proficientes, neque aliorum
quidem consiliis acquiescentes, 554 sed in aper-
tuum prolapsos interitum, de rebus necessariis
verba facere superfluum esse judicetis: nihilomi-
nus æquum fuerit preces ad Deum pro iis fundere.
Forte eos e barathro malitiæ sic extrahetis. Dei
enim omne id opus esse constat.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Pro συνείδει cod. Vat. 650 legit συνάγει. POSSIN.

III. — PAULO.

De rerum humanarum vanitate. Confer inf. ep. 271 et epist. 251 lib. III.

Si divitiæ et pulchritudo ac robur, gloria item ac potentia, omniaque adeo pulchra existimata cito marcescunt, et humi in morem disparent; quis tam mentis inops, ut in horum aliquo gloriatur, seque jactet? His enim omnibus spoliatur atque exiit inter dum etiam vivus, omnino vero mortuus. Qui vero simul omnia non habeat (neque enim cuncta uni obvenire possunt), quomodo non aut risum mortalibus exhibeat vendicans se umbris, somniis atque obscuris visis?

IV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Concionantes plus exemplo quam verbo œdificant.

Persuadendum, bone vir, operibus esse regnum Dei, ejus etiam desiderium audientibus ingenerandum. Persuadentur autem, si, quæ regno cœlorum digna sunt, illi docentem agere observent. Si vero supplicio digna, ut tu soles, committens philosophetur, qui, quæso, apud auditores fidem inveniat? Idem enim facit, atque si quis rem adamare se auscultantibus persuadeat, quam in rerum natura non esse credant.

V. — DOMITIO COMITI.

Martyres moriendo vincunt.

Inferior est, o sapientissime, non in bello cadens, sed hostes timens ac clypeum jaciens. Quem vero forti animo meditantem corpus destituit, eum inter victores ascribi lex est, cum et eos athletas certamine occumbentes magis prædicent ludorum præfecti, quam quibus nihil accidit. Quæ cum ita sint, cur putas martyres moriendo superari, et non potius præconio dignos censes? Hujus enim pugnae finis est, non tam vitam servare corpusque tueri (cum et vivus, qui patitur, occumbat) quam non amittere virtutis decus.

VI. — PALLADIO.

In episcopatum ambientem.

Si neque episcopalis dignitas, neque dignum quid illa a te confectum, ac ne apostolica 555 quidem vox episcopi describens officium: neque Dei incorruptum tribunal, quo certa definitaque feretur sententia, nec denique aliud quid ab hac te amentia revocat; quid inepto et a ratione omni abhorrente desiderio dignitatem mercaturum te speras? Saltem externi seu pagani hominis exemplo pudore suffundaris. Ferunt enim Pittacum accepta

Γ. — ΠΑΥΛΩ.

Εἰ ὁ πλοῦτος, καὶ τὸ κάλλος, καὶ ἡ ῥώμη, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ δυναστεία, καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα εἶναι καλά, θάπτον μαραινέται, καὶ καπνοῦ δίκην διαλύεται· τίς οὗτος ἀνόητος, ὡς ἐφ' ἐνὶ τῶν εἰρημένων ἀναβρύνεσθαι καὶ μέγα φρονεῖν; Τοῦ γὰρ πάντα ἰμοῦ ταῦτ' ἔχοντος γυμνουμένου καὶ ἐρήμου γιγνομένου, ἔσθ' ὅτε μὲν καὶ ζῶντος πάντως καὶ τεθνεώτος· ὁ μὴ πάντα ἔχων ἰμοῦ (οὐδὲ γὰρ πάντα οἶδόν τε συναλθεῖν (26) πῶς οὐ γέλωτα ὀφλήσει σεμνόμενος ἐπὶ σκιάς καὶ ἀνείρασι καὶ ἀτρανώτοις φαντασίαις;

Δ. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Χρῆ, ὦ βέλτιστε, πείσαι διὰ πραγμάτων τοὺς ἀκούοντας, ὅτι ἐστὶ βασιλεῖα οὐρανῶν, καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς τρέψαι τοὺς ἀκροουμένους. Πείθονται δὲ οἱ ἀκούοντες, ὅταν βασιλείας ἀξια πράττοντα τὸν διδάσκαλον ἴδωσι. Εἰ δὲ κολάσεως ἕξια ὡσπερ σὺ πράττων περὶ βασιλείας φιλοσοφῆι, πῶς πείσει τοὺς ἀκροατάς; Ταῦτόν γὰρ ποιεῖ, ὡς ἂν τις πράγματος ἐρᾶν πείθῃ τοὺς πεισθέντας παρ' αὐτοῦ πρότερον, ὅτι τοῦτο οὐχ ὑπέσθηκεν.

Ε. — ΔΟΜΗΤΙΩ ΚΟΜΗΤΗ.

Ἦττά ἐστίν, ὦ σοφώτατε, οὐ τὸ τεθνάαι ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ τὸ δεῖσαι τοὺς πολεμίους, καὶ εἶναι τὴν ἀσπίδα· ὅν δὲ ἐπέλιπε τὸ σῶμα τῆς ἀριστείας ἐπιθυμοῦντα ἐν τοῖς τροπαιοῦχοις ἀναγράφεσθαι, νόμος· ἐπεὶ καὶ τῶν ἀθλητῶν τοὺς ἐν αὐτῇ ἀποθανόντας πάλῃ, (27) μᾶλλον τιμῶσιν οἱ τοὺς ἀγῶνας τοῦτους διαθέντας τῶν μὴ τοῦτο παθόντων. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, δι' ἣν αἰτίαν νομίζεις τοὺς μάρτυρας τῶν τεθνάαι ἠττάσθαι (28), καὶ μὴ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀνακηρύττεται; Τέλος γὰρ ἐστὶ τῆς μάχης ταύτης οὐ τὸ σῶμα (ὃ καὶ δοκοῦν ζῆν ἐνέκρωσαν) ἀλλὰ τὸ μὴ διαφθεῖραι τὸ τῆς ἀρετῆς κλέος.

Γ. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ οὔτε τῆς ἐπισκοπῆς τὸ μέγεθος, οὔτε τὸ μῆδεν ἄξιον αὐτῆς διαπράττεσθαι, οὔτε ἡ ἀποστολικὴ γλῶττα ἢ τὸν ἐπίσκοπον ὅποιον εἶναι χρῆ διαπίσασσα· οὔτε τὸ ἀδέκαστον δικαστήριον τὸ ἀπαρλόγιστον τὴν ψῆφον οἶσον, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῆς μανίας σε ταύτης ἀπείργει, δι' ἣς ὑπὸ παραλόγου ἐπιθυμίας ἐκδοαχθευθεὶς τὴν ἀξίαν ἐξαγοράσαι προσδοκᾷς, κἂν ὑπὸ τῶν ἔξωθεν δυσωπήθῃται. Φασὶ γὰρ ὡς Πιττακὸς λαθὼν τὴν ἀρχὴν παρὰ Μιτυληναίων

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(26) Οὐδὲ γὰρ πάντα οἶδόντε συναλθεῖν. Homerica γνῶμη est libr. iv *Iliad.*, vers. 330, et lib. xiii, vers. 729, et *Odysseæ* lib. viii, vers. 167:

Οὕτως οὐ πάντεσσι θεοὶ χαρίεντα διδοῦσιν
Ἄνδράσιν. SCHOTT.

(27) Ante πάλῃ idem cod. supplet τῆ.

(28) Ἦττάσθαι. Scribit idem ἠττήσθαι, et vers. antep. ep. inter τὸ et σῶμα interserit σῶσαι τὸ POSSIN.

νενηκῶς Φρύωνα (29) μονομαχίᾳ τὸν ἄρχοντα Ῥη-
γιου, ἀπεδίδου τὴν ἀρχὴν· τῶν δὲ μὴ βουλομένων
κομισσῆσθαι, ἐιδίασατο, μὴ βουλόμενος τύραννος,
ἀλλ' ἰδιώτης εἶναι. Εἰ τοίνυν ὁ κινδύνοις οἰκείοις καὶ
αἵματι κτησάμενος τὴν ἀρχὴν ἐκὼν ἀπέθετο τὸν
κίνδυνον ἀναδεξάμενος, τὴν δὲ τυραννίδα ἀποσισά-
μενος, καὶ ταῦτα ἀλογοθέτητον οὖσαν· σὺ δ' ἢ μὴδὲ ἐν
ὕπηκοίς τελεῖν, ὡς φασί, δίκαιος ὢν, ἀρχὴν ὑπεύ-
θυνον καὶ μυρίαίς λογοθεσίαις ὑποκειμένην καὶ μεί-
ζονα πάσης ἀνθρωπίνης ἀξίας, ἣν οὐδὲ διδομένην
δέξασθαι ὤφειλες, ἀγοράσαι ὄνειροπολῶν, οὐ μόνον
οὐ καταδύη, ἀλλὰ καὶ ἐναθρύνῃ. Καὶ τίς σε τῆς τοσ-
αύτης τόλμης γράφεται;

Z. ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ.

De episcopiæ seu æquo ei bono. Vide Aristot. lib. v, Ethic. Nicomach. c. 10.

Ὁ ἐπισκοπῆς φιλανθρωποτέραν δίκαιος ἂν εἴη
ἔχειν τὴν γνώμην τοῦ λαν δικαίου, καὶ ἀκριβοῦς.
Πρέπει γὰρ αὐτῷ μᾶλλον τοῦ δικαίου καυχῆσθαι τῇ
φιλανθρωπίᾳ.

H. — ΑΛΦΙΝΩ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝΩ.

Præstat non incidere in peccatum; aut, si incidat, quam citissime exire.

Ἄμεινον μὲν μὴ ἀλῶναι ἐπὶ κακίᾳ· ἀλόντα δὲ τὸ
εἶδέναι ὅτι ἦλω, καὶ ταχέως ὡσπερ ἔκ τινος μέθης
ἀνενεγκεῖν. Ὁ γὰρ ἀλοῦς μὲν, ἐαλωκένας δὲ οὐκ
οἰόμενος, ἀνήκεστα νοσεῖ.

Θ. — ΑΜΜΩΝΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

De recta liberorum institutione; de qua et inf. epist. 317 et 506 gemina huic.

Οἱ τοῖς ἑαυτῶν παισὶν εἶτι νηπίοις οὖσιν ἐγκατα-
σπεύροντες πρῶτον μὲν τὸν περὶ τῆς θείας ὑπροσχῆς
τε καὶ προνοίας λόγον· δεύτερον δὲ τὸν περὶ ἀρετῆς
τρόπον, οὗτοι οὐ μόνον γονεῖς, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλοι
ἀριστοὶ τυγχάνοντες τεύξονται θελῶν ἀμοιβῶν. Οἱ
δὲ πολυθεσίαν (30) καὶ κακίαν αὐτῆς (31) καταφυ-
τεύσαντες, ὅτε θύσαντες αὐτῶν τὰ τέκνα τοῖς δαι-
μοσιν, δεξία κομιούνται τὰ ἐπιχειρεῖα.

Ρ — ΣΥΜΜΑΧΩ.

De hominis interioris pugna.

Ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις, εἰ καὶ οἱ νικῶντες
τῶν ἡττωμένων εἰσὶν ἀθλιώτεροι· πλεόν γὰρ ἐκεῖνων
αἰσχύνονται, ὅσπερ ἂν πλείω τι τῶν ἄλλων ἐργά-
σωνται· ἀλλ' οὖν γε διαλλαγησόμενοι διοίσονται. Ἐν
δὲ ἡμῖν ἐνθα ὁ πόλεμος ἀργαλειώτερός ἐστι τοῦ
ἐμφυλίου· σώματος γὰρ ἐνός ἐστὶν ἄμιλλα· ὡς οὐ
διαλλαγησόμενοι διαφέρονται. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐγκαλ-
λωπιζεσθαι δοκεῖ ὁ πλεόν τῶν ἄλλων δράσας, καὶ
ἐρυθρίᾳ ὀφειλῶν. Τεῖς γὰρ δρῶσιν ἢ τοῖς πάσχου-
σιν ἢ τιμωρία ἀπόκειται.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(29) Φρύωνα. Diogenes Laertius lib. i, in Pittaco, *Phryonem* vocat, et Atheniensibus non Rhégiensibus præfectum ait. A Pittaco autem molam constitutam visces lib. i Isidori, epist. 170. Infra hic ἐναθρύνω non ut scriptum a librario, ἀναθρύνω, leg. censui. SCHOTT. — Cod. Vat. et Alt. Φρυωνά.

A a Mitylenæis imperandi potestate, cum Phryonem Rhégiensibus præfectum singulari jam certamine vicisset, magistratū se abdicasse. Id factum cum Mitylenæi recusarent, vi eos compulsi: quod privatus degere quam imperare mallet. Proprio itaque periculo et sanguine imperium adeptus sponte deposuit, pro quo acquirendo periculum adierat, principatum deposuit, etsi rationibus reddendis minime obnoxium. Tu vero, qui neque dignus es vel inter subditos numerari, magistratum mille rationibus reddendis obnoxium et supra dignitatem omnem humanam, quem neque sponte concessum suscipere debebas, eum continuo somnians mercari non modo non erubescis, sed et extolleris. Equis igitur hanc tuam satis accuset audaciam?

B VII. — PALLADIO SUBDIACONO.

Par est modestum mitemque hominem humaniori civiliorique esse animo, moribusque quam illum, qui justus tenax rigidusque sit. Decet enim illum justo magis uti quam humanitate.

VIII. — ALPHINO (F. ALPHIO) SUBDIACONO.

Præstat non capi improbitate; captum vero se scire captum esse, statimque velut e temulentia quadam emergere. Captus vero non effugere sustinens, morbo laborat incurabili.

IX. — AMMONIO SCHOLASTICO.

Qui suis adhuc teneris liberis documenta inserunt, primum quidem de Dei præstantia atque providentia; dehinc virtutem moresque probos præcipiunt, hi non modo parentes, sed et optimi existunt magistri, et a Deo mercedem accipient. Qui vero deorum multitudinem improbitatemque filios docent, quasi dæmoniis eos offerentes, debitas accipient pœnas.

X. — SYMMACHO.

Civilibus in bellis etsi victores miseriores quam victi existant: plus enim illis 556 erubescunt, quo plus quam illi laborarunt; at certe reconciliati adhuc differunt. In nobis vero hinc bellum molestius accidit, quam intestinum. De uno enim duntaxat corpore certamen est, ut non reconciliati dissident: sed ille placere sibi videtur, qui amplius quam cæteri præstitit, eum erubescere deberet. Patrantem enim et non perpetientem manet supplicium.

(30) Pro πολυθεσίαν tentaveram πολυφασίαν, quæ est Hesychio πολυλογία, loquacitas, Platonica vox; nunc una duntaxat ex trita littera, πολυθεσίαν, deorum multitudinem, lego. SCHOTT.

(31) Pro αὐτῆς ambo codd. Vat. 650 et Alt. habent αὐτοῖς. POSSIN.

Virtutis commendatio.

Vitium fugite, o optimi. Solet enim infatuare ac dementes reddere suos amatores. Virtutem potius sectentini. Hæc enim sapientes efficere potest, atque in decenti continere officio, qui eam amplexi sunt. Quæ etiam ex ipsis oculis mite quid ac placidum tuentibus sæpenumero se prodit, ostenditque qua mens interius modestia sit imbuta.

XII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Jubet a scelestâ vita abstinere, aut a sacris mysteriis. Vide inf. ep. 231.

Plerique sane (nam omnes dicere durum verbum sit) valide atque adeo acerbe te mordent atque subsannant; atque utinam falso. Frater siquidem tuus germanus cum lacrymis et luctu talia, ne dicam graviora, nobis narravit, ingressus extrahere te, si id fieri modo potest, a nimis barathro libidinis, in quo flagitio capitis tui damno consenuisti, omnem repudiando admonitionem, vitia, quibus subjaceas, non expugnans. Scripsi nuper, ut tui juris factus, et impudicitia tuæ dedecus cogitans, et senium, quod obrepit, et sacrum sacerdotium, ad quod nescio qua impudentia te ingesseris, præsentia dedecora, atque offendicula, futurum denique supplicium expenderes, omnibus coopertus sceleribus in ipso senii vitæque limine juvenilia et inania sectans. Quomodo vero juvenibus, ut modeste se temperanterque gerant, persuadeas, si ne tibi quidem ad extremum usque senium persuaseris? Quin igitur horres vererisque talia committere, et altaria frequentare? Quomodo immaculata sacrorum mysteria audes attingere? Hortor itaque te (etsi enim dolet, verumtamen libere dicam) ut vel committere hujusmodi desinas, vel a venerandis altaris sacrificiis abstineas, ne quando ignem de cælo capiti accersens tuo, turpiter meritas pœnas ut optasti, luas.

XIII. — EIDEM.

Hominem desperatæ malitiæ ut conclavatum suo relinquit genio.

Audlo in sapientem te incidisse virum qui corrumpti pecunia nequeat, virtutis perstudiosum omnemque operam adhibentem ad tui correctionem, remissum tamen abs te, infecta re, quasi prodesse non posset. Tui enim morbi vis major omni ejus medela est inventa. Decebat tamen te specie rationum elegantium illectum præ admiratione intelligentiæ ipsius, et reveritum ejus prudentiam ab improbitate temperare. Te veronon solum, re infecta, illum remisisse, verum etiam cum injuria profugasse, in-

Φεύγετε, ὦ βέλτιστοι, τὴν κακίαν. Δεινὴ γὰρ ἐκλυτῆσαι καὶ παράφρονας ἐργάσασθαι τοὺς οἰκείους ἐραστάς. Διώκετε δὲ τὴν ἀρετὴν. Δεινὴ γὰρ σοφίαι καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ καταστάσει διατηρῆσαι τοὺς ἀντεχομένους αὐτῆς. Ἡ γὰρ καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν πολλάκις ἡμερόν τι καὶ γαληνὸν βλέπόντων δεικνύσιν, ὡς ἐνέστακται ἔνδον ὁ νοῦς σωφροσύνης ἀνάπλεος.

ΙΒ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πολλοὶ μὲν (τὸ γὰρ πάντα εἰπεῖν τραχὺν ἴσως κατασκευάσει τὸν λόγον) δεινῶς πάνυ καὶ πικρῶς σε καμψοῦσιν· οὐδ' εὐχομαι μὴ ἀληθεύειν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁμογενήσιός (32) σου ἀδελφός θρηνῶν σε καὶ ὀλοφυρόμενος τὰ αὐτὰ, ἵνα μὴ λέγω φορτικώτερα. Ἀπήγγειλεν ἡμῖν, ἀντιβολῶν ἀνιμήσασθαι σε, εἰ οἶόν τε, ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς λαγυείας, ᾧ ἐπὶ τῷ κακῷ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς συγγεγήρακας, πολλὰ χαίρειν φράσας τῷ παραινέσαντι τοῖς κεκρατημένοις μὴ ἐγχειρεῖν. Γέγραφα ὅπως σαυτοῦ γενόμενος καὶ τὴν τῆς ἀσελγείας αἰσχύνην ἐννοήσας, τότε γῆρας εἰς ὃ ἔρπεις, τὴν τε θείαν ἱερωσύνην, εἰς ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπεκώμασας τὰ τε παρόντα ὀνειδῆ καὶ τὰ σκάνδαλα, τὴν τε μέλλουσαν κόλασιν· πᾶσι τοῖς κακοῖς ἐγκαλινδούμενος ἐπὶ γῆρας οὐδ' ἄν νεωτερίζω. Πῶς γὰρ τοῖς νέοις σωφρονεῖν παραινέσεις, σαυτῷ μὴδὲ ἐπὶ γῆρας παραινῶν; Πῶς δὲ οὐ φρίττεις τοιαῦτα δρῶν, καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ πλησιάζων; Πῶς δὲ τοιμᾶς τῶν ἀχράντων ἔψασθαι μυστηρίων; Παραινῶ τοῖσιν, (εἰ γὰρ καὶ λυπεῖ, τὸ ἀληθές μετὰ παρρησίας λελέξεται,) ἢ παῦσαι τοιαῦτα δρῶν, ἢ τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου σαυτὸν χωρίσον· μὴ ποτε πῦρ οὐρανόθεν ἐπὶ τὴν σαυτοῦ καλέσῃς κεφαλὴν, παρέχουσαν τοῖς βραθύμοις ἀφορμὰς ὧν ἐπιθυμοῦσι λόγων.

ΙΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πυνθάνομαι ὅτι σοφός τις ἀνὴρ, καὶ χρημάτων κρείττων, καὶ ἀρετῇ συναγωνιστὴς ἐντυχῶν σοῦ· καὶ πάντα νικήσας ὅσα ἐχρῆν πρὸς ἐπανόρθωσιν, ἀπεπέμφθη ἀπρακτος μὴδὲν ὠφελησάσιν σε δυνηθείς. Κρείττονος (33) τοῦ σου νοσήματος τῆς παρ' αὐτῷ ἱατρικῆς τέχνης εὐρεθέντος. Δέον γὰρ σε γοητευθέντα μὲν τῷ κάλλει τῶν νοημάτων, ἀγασθέντα δὲ τὴν σύνεσιν, αἰδεσθέντα δὲ τὸ φρόνημα παύσασθαι τῆς κακίας, οὐ μόνον ἀπρακτον, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὕβρεως τοῦτον ἀπεπέμψω. Τί οὖν ποιητέον; Εἰ γὰρ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(32) Pro ὁμογενήσιος, voce inusitata, repone δμογενιος, quasi ὁμογένιος, ut et γνήσιος, quasi γονήσιος vel γενήσιος. Mox pro ἀνιμήσασθαι tentabam ἀνιμώσασθαι, quod evomere est: vel potius ἀνεῖλθαι εἶσαι ab ἀνεῖλω, aperio, explico. Suspecta et illa

vos ἐπεκώμασας, quod est lasciviores, nisi rectius est ἐπεπόμπασας. Eruditiores æstimabunt. Σκωττ.

(33) Pro κρείττονος codd. Val. 650 et Alt. legunt κρείττον. Ρο:σιν.

ἕκαστος οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ ἡ παραίνεσις καταπεφρόνηται· καὶ ὁ τῶν ἀνθρώπων γέλωσ πεπάτηται· καὶ τὸ σκανδαλίζεσθαι παρὰ σοὶ πολλοὺς οὐδὲν ἐκρίται· καὶ ὁ θεῖος φόβος ἀδατός ἐστι παρὰ σοί· καὶ ἡ τῆς κρίσεως ἀπειλή γελᾶται, ἐλάθομεν λιθὴν καρδίᾳ διαλεγόμενοι.

ΙΔ'. — Αἰδεσίῳ (34) ποαιτευομένῳ.

Dehortatur ab ea militia, quæ nec pietatis, nec virtutis defendendæ causa geritur.

Ἐπειδὴ θυμῷ μὲν ἀναπτομένῳ συνάπτεται (35) πόλεμος, σθεννυμένῳ δὲ οὐ σθένυται, μηδέποτε σαυτὸν εἰς πολέμους ἐμβαλλε χαλεπούς· καὶ μάλιστα ὅταν μηδὲ περὶ εὐσεβείας ἢ ἀρετῆς ὁ λόγος ἦ· ἐν γὰρ ταύταις χρεῖα ἔως αἵματος ἀγωνίζεσθαι, μήτε ἐκείνην, μήτε ταύτην προδιδόντα

ΙΕ'. — Ἰσχυριῶνι σχολαστικῷ.

Arrogantiam dissuadet.

Ὅταν ἡ μεγαλοφροσύνη (36) μὴ πρὸς αὐθάδειαν, ἀλλὰ πρὸς ἐπιείκειαν βλέπῃ, τότε καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκφεύγει καὶ τὴν δουλοπρέπειαν, οὐκ ἔωσα κερασθῆναι τὸ ἀσχημον τῷ εὐπρεπεῖ.

ΙΓ'. — Πητρῷ.

De Eusebii vitiiis. Confer. epist. 140, 147, 470.

Εἰ καὶ ἐπὶ τῆς Εὐσεβίου, ὡς γέγραφας, τυραννίδος αἰτίαν τῆς ἀπωλείας τῶν φιλαρέτων οὐδεις ἢ τὴν ἀρετὴν μόνην οἶδεν (ἡ γὰρ δίκη τὴν κρίσιν φθάνει, ἡ δὲ τῆς μελλούσης κρίσεως μνήμη δεῦτέρως ἐστὶ τοῖς μνηθεσίῳν δευθρός), ἀλλ' οὖν γε μὴ ὀλιγῶρει. Οὐ γὰρ μὴ συγχωρήσει ὁ παντεπόπτης ὀφθαλμῶς, τὴν ἀρετὴν ὑπὸ τῆς κακίας διὰ τέλους παρευδοκιμεῖσθαι· ἀλλὰ ποιήσει ἐκεῖνα ἃ αὐτῷ μὲν πρέπει, τῇ δὲ ἀρετῇ καὶ τῇ κακίᾳ χρεωστεῖται.

ΙΖ'. — Κυρρῷ σχολαστικῷ.

Oculos esse debere continentes. Parva peccata præcindenda, ne magna evadant.

Ἴσθι ὅτι ἔρπον τὸ δοκοῦν μικρὸν πτασμα εἶναι, εἰς μέγα ἔρπει κακόν. Τὸ γὰρ λέγειν, Οὐδὲν παρὰ τοῦτο (37), τὴν κακίαν ἐπιχωμάσαι τῷ βίῳ πεποίηκε. Πολλοὶ γὰρ νομίζουσι τὸ περιεργάζεσθαι τὰ ἀλλότρια κάλλη μὴδὲν εἶναι· ἐκ δὲ τούτου αὐ μοιχεύει

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(34) Αἰδεσίῳ inscribitur; forte Αἰδησίῳ vel Αἰδεσίῳ leg. *Ædesi* Cappadociis Jamblichi auditoris ac schola successoris Eunapius Sardinianus meminit, et alterius sophistæ filii Chrysanthii. Ep. seq. pro μεγαλοφροσύνη, leg. *arbitror μεγαλοσύνην*, quod *majestatem* notat, et hic quadrat. *Scenott.*

(35) Συνάπτεται cod. Sfortianus producit in συνάπτεται. Vers. pro σθένυται codd. Vat. 650 et Alt. scribunt συσθένυται. Possin.

(36) Pro μεγαλοφροσύνη sub epist. 1 extrema μετροφροσύνη legitur; cætera iisdem pene verbis, quæ hic tractantur. Sed μεγαλοφροσύνην usurpat ep. 277. Posset et μεγαλοσύνη legi, quod τὸ ὕψηλόν dixit epist. 251. Adde et lib. II ep. 241. Aristoteles hanc virtutem in *Nicomachis* φιλίαν vocat et ἐπιεικειάν; in magnis autem *Moralibus* σεμνότητα; hanc μεγαλοφροσύνην, vide *Paraphrasten* Andronicum ibi, et interpretes, et Theophrasti *Charact.* περὶ αὐθάδειας, et ibi Casaub. *Scenott.*

telligo. Quid igitur censes faciendum Si enim nemo juverit, imo et adhortatio contemnitur, etiam risus conculcetur, et abs te plurimos lædi officendulo nibili æstimes, nec in Dei ambules timore, rideas etiam divini iudicii minas, nescimus sane, equid remedii duro tuo cordi asseramus.

XIV. — Ædesio Rempubicam Gerenti.

Quandoquidem animo ira incenso bellum incenditur, extinctum autem ira animoque compositis bellum sopitur, nunquam te molestæ immittas pugnæ, præsertim cum pietatis virtutisque non agitur negotium. In his etenim ad sanguinem usque pugnandum, ne hæc aut illa prodatur.

XV. — Ischyriῶνι Scholastico.

Animi magnitudo cum non ad audaciam, sed ad animi quamdam liberalitatem benevolentiamque tendit, arrogantiam ac servilis indolis speciem omnem effugit, neque patitur turpe decore permisceri.

XVI. — Petro.

Etsi, ut scribis de Eusebii tyrannicis moribus, perditionis causam nemo agnoscit, qui virtutum studiosus est, præter virtutem ipsam: sententia enim anticipat iudicium, futurique iudicii recordatio, acutior recordantibus pernicietas est: at cave negligas. Neque enim permittet qui omnia contemplatur, Dei oculus, virtutem a vitio ad extremum usque gloria superari, imo faciet, quæ se deceant, virtuti ac vitio ut debita reddantur.

XVII. — Cyro Scholastico.

Scito exiguum in specie vitium, serpendo grandius fieri. Dicere enim illud: Quid tum postea? vitia in vita fecit mortalium ingenerari. Plerique enim existimant nihil esse alienam pulchritudinem studiosè speculari: atqui fornicationes hinc fami-

(37) Οὐδὲν παρὰ τοῦτο. Formulæ hæc vetus peccata omnia ut levia et vitia continentium, de qua disserit copiose B. Jo. Chrysostomus, inculcans identidem homilia 12 in Epist. ad Romanos, et in proreum ad Corinthios hom. 8; item in Matthæum sermone 50, de iis loquens qui elegantioris formæ calceis delectabantur. Rursum hom. octogesima septima in Matth. et Gregorius Nazianz. in locum Matth. cap. xix. Plutarchus quoque lib. *Quomodo se quis in virtute sentiat profecisse*, hanc ponit notam si quis voces hæc repuliaverit: Τί γὰρ τὸ παρὰ τοῦτο; καὶ, Νῦν μὲν οὕτως, αἴθι; δὲ βέλτιον. *Nunc quidem ita: alias vero melius.* Plura colligi posse similia procrastinationis contemptusque vitiorum apud Senecam et divum Chrysostomum auctor est Casaubonus ad A. Persii locum illum satyra v.

Quid? quasi magnum nempe diem donas. *Scenott.*

liarumque 558 etiam interitus enascuntur. Taceo adhuc a nobis etiam ante opus ipsum uti moechum puniendum esse, qui libidinosè contemplatur. Sileo quoque (quando tecum mihi res est, qui sacris Litteris non satis fidem adhibeas), Demostheni promptè credi dicenti: « Scito, inquam, bone vir, ne oratorem quidem ipsum id ignorasse, sed aperte vociferatum: *Quotidianam, inquit, segnitiam ac socordiam, ut in privata vita, sic etiam in urbibus, non in singulis quæ negliguntur, statim animadverti, sed in summa rerum occurrere.* » Quare si illum fide dignum dixeris, etiam hic persuaserit, parva etiam peccata ressecanda ducens, ne majora tibi impereant.

XVIII. — ESAIÆ MILITI.

Quique ex suo animo judicat de aliis. Vide epist. 223, 398, et 530.

Mortales plerumque ex suis rebus etiam de aliis B iudicium ferunt. Qui enim pecuniæ habendæ cupidus est, neminem arbitratur egere: salax vero et impudicus, contumacem neminem. Immanis et crudelis nullum putat humanum existere: neque avarus misericordem aut liberalem. Contra vero temperans multos sui similes agnoscit: indigens similiter ac perhuanus. Quamobrem si contra omnes judicaveris (nec enim idem de omnibus est iudicium, ut recte dicitur), nihil admiramur. Consentaneum est et idem tibi usuvenire.

XIX. — EIDEM.

Insurgendum contra animi vitia. Victus sæpe evasit victor. Confer. 167, 554.

Multî prolapsi ac denuo resipiscentes tropæa de C animi perturbationibus constituerunt: a quibus antea victos se professi erant. Si itaque et tu sæpenumero deliquisti, imbecillitate agnoscens tuam, redi in viam.

XX. — PETRO.

Orator non semper persuadet, propter liberum audientis arbitrium. Confer. ep. 42, 219, 250, 441, 521, 547, 568, 569, et ep. 205, lib. iv.

Ignorare mihi videris, bone vir, non tantum admonentis valere eloquentiam, quantum probam indolem ejus qui admonetur. Persuaderi enim aut non persuaderi, in ejus est arbitrio et quasi dominatu. Nam omnibus ut persuaderet, ne Christus quidem præstitit. Quod si negabis, exemplo uno usus, cui alterum nullum opponas, fidem facere conabor. Quis enim, amabo, aut divino Verbo eloquentior, aut quis sapientia sapientior existit, quæ tot tantaque proferret verba et blandimenta mitiaque, et

τίκτονται, καὶ αἱ τῶν οὐκ ὀκνῶν ἀνατροπαί. Σιωπῶ γὰρ τέως, ὅτι παρ' ἡμῖν καὶ πρὸ τῆς πράξεως ὁ ἀκολάστως ὄρων, ὡς μοιγὸς κολάζεται. Σιωπῶ δὲ, ὅτι πρὸς σέ μοι νῦν ὁ λόγος, τὸν ταῖς ἱεραῖς μὲν Γραφαῖς μὴ πιστεύοντα, Δημοσθένει δὲ ἐκθύμως πείθεσθαι λέγοντα. Ἴσθι τοίνυν, ὦ βέλτιστε, ὅτι οὐδὲ ἐκείνον τὸ τοιοῦτο διέλαθεν, ἀλλὰ διαβρήδην βοᾷ· Ἡ καθ' ἡμέραν βρασιώνη καὶ βραθυμία, ὡς περ τοῖς ἰδίοις βλοῖς, οὕτω κἄν ταῖς πόλεσιν οὐκ ἀφ' ἐκείνου τῶν ἀμελουμένων ποιεῖ τὴν αἰσθησὶν εὐθέως, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κεφαλαίῳ τῶν πραγμάτων ἀπαντᾷ (58). Εἰ τοίνυν ἀξιόπιστον αὐτὸν ἡγήσῃ, κἄν αὐτῷ πείθοιο, καὶ τὰ μικρὰ περικοπτε πταίσματα, ἵνα τὰ μεγάλα μηδὲ ἀρχὴν λάβοιεν.

IH'. — ΗΣΑΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ.

Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων τὰς ψήφους ἐκφέρουσιν. Ὁ μὲν γὰρ φιλοχρήματος οὐ πιστεύει εἶναι τίνα ἀκτῆμονα, οὐδὲ ὁ ἀσελγὴς σὺφρονα, οὐδὲ ὁ ὠμὸς φιλόανθρωπον, οὐχ ὁ πλεονέκτης ἐλεήμονα· καὶ τούναντιον ὁ σὺφρων πολλοὺς εἶναι τοιοῦτους νομίζει, καὶ ὁ ἀκτῆμων ὁμοίως, καὶ ὁ φιλόανθρωπος· εἰ τοίνυν πάντων καταψηφίσῃ (39), ὁ τὴν ψήφον αὐτὴν ἔχων παρὰ πάντων, ὡς φασί, δικαίως οὐ θαυμάζομεν. Τὸ γὰρ εἰκὸς καὶ ἐπὶ σοὶ συμβέβηκε.

IO'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πολλοὶ πταίσαντες καὶ ἀναμαχησάμενοι, τρόπαια ἔστησαν κατὰ τῶν παθῶν· ἐφ' ὧν πρότερον ὁμολογήσαντες ἦσαν τὴν ἤτταν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸς πολλὰς ἐπταίσας, γνωσιμάχῃσον.

K'. — ΠΕΤΡΩ.

Κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὦ μακάριε, ὅτι οὐ τοσοῦτον ἡ φρόνησις τοῦ λέγοντος, οὐδὲ ἡ εὐγλωττία τοῦ παραινούντος δύναται τὸν πταίνοντα δυσωπῆσαι, ὅσον τοῦ συμβουλευομένου ἡ εὐγνωμοσύνη. Τοῦ γὰρ πεισθῆναι καὶ μὴ, αὐτὸς κύριος καθέστηκεν. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ἐνὶ παραδείγματι (40) χρησάμενος, ἢ ἕτερον οὐδὲν παραβλήθῃαι δυνήσεται, πείσαι δυνήσομαι. Τί γὰρ τοῦ Λόγου ἐλλογιμώτερον, ἢ τί τῆς σοφίας σοφώτερον τῆς τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα φησάσης (41) καὶ προσηγῆ καὶ δραστήρια, ὥστε ἀναστει-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(38) Demosthenis locus est *Philippic.* 3 et 4. SCHOTT.

(39) Pro καταψηφίσῃ codd. Vat. 650 et Alt. legunt καταψηφίζει. POSSIN.

(40) *Ἐνὶ παραδείγματι.* De Juda proditore, totoque hoc argumento bene longam doctamque lego S. Isidori epist. 205 lib. iv. Christum ait suis admonitionibus ac blanditiis nihil profecisse, quamvis verba proferret ejusmodi, quæ vel lapidis vim na-

turamque inflectere posse viderentur. Confer et epist. 535 lib. i et 179 lib. ii. Mox, δὲ ὃν καὶ ὁ τῆς κρῖσεως ἀξιόχρως ἐστὶ λόγος. Idem Isidorus in illa 205 epist. libri iv et proxima ad eundem modum sic extulit. Ad καὶ τῆς κρῖσεως βέβαιος ὑπάρχει λόγος. Hic etiam τὸν ἀκούοντα κύριον male iteratum a librariis, e prioribus correximus. SCHOTT.

(41) Φησάσης ambo codd. Vat. 650 et Alt. mutant in φράσασης. POSSIN.

λαι τοῦ Ἰούδα τὴν φιλοχρηματίαν, καὶ μὴ ἀνυσάσης; Ἄ οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὸ τὸν ἀκούοντα κύριον εἶναι τῆς οἰκείας γνώμης, διὰ τῆς αὐτεθουσιότητος ὄρον, δι' ἣν καὶ ὁ τῆς κρίσεως ἀξιόχρεός ἐστι λόγος· εἰ τοίνυν ταῦθ' εὐθὺς ἔχει, ἀποδοχῆς μὲν ἄξιός ὁ τὰ αὐτοῦ πληρῶν· μὲμφεως δὲ καὶ κατηγορίας ὁ ταῖς ἀγαθαῖς παραινέσεις μὴ πειθόμενος· ὁ δὲ τὴν τοῦ (42) πεισθέντος κατηγορίαν ἐπὶ τὸν μὴ πείσαντα τρέπων, ἡλίθιος, ἅτε καὶ τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀγνοῶν τὴν φύσιν.

KA'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Priorum sacerdotum cum sui avi elegans comparatio. Vide inf. similia epist. 37 et 126.

Ὅντως, καθὼς γέγραφας, πολλὰ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἐπεκώμασαν ταραχαί. Ὅπου γὰρ τὸ τῆς εἰρήνης ὄνομα, ἔκεισε τὰ τοῦ πολέμου ἔργα χορεύει. Ταῦτα δὲ συμβαίνει ἐκ τοῦ πολλὰ καὶ παντοδαπὰ ἡμαρτήσθαι τοῖς τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα ἔχουσι· ὧν τὸ καθ' ἑν ἕσασ, ἐν εἰς δὲ πάντα βλέπει γράψω, πρᾶγμα ἐντιμον καὶ μέγα καὶ λαμπρὸν· καὶ ὁ τοῦ ἀποστόλων (43) συλλόγους, ὡς φωστῆρας πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης εἶναι πεποίηκε· νῦν βραθυμηθὲν συγχύσεως ἐνέπλησε τὰς Ἐκκλησίας· τί δὲ ἐστὶ τοῦτο; φράσω μετὰ παρρησίας, καὶ γὰρ οὐδ' ἂν ἄλλως δυναίμην· ὅτι τότε μὲν οἱ φιλάρετοι εἰς ἱερωσύνην προήγοντο, νῦν δὲ οἱ φιλάργυροι· τότε οἱ φεύγοντες τὸ πρᾶγμα διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, νῦν δὲ οἱ ἐπιπηδῶντες τῷ πράγματι, διὰ τὸ μέγεθος τῆς τρυφῆς. Τότε οἱ ἀκτῆμοσύνη ἔκουσι· ἐναδρυνόμενοι, νῦν δὲ οἱ πλεονεξία ἔκουσι· χρηματιζόμενοι· τότε οἱ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὸ θεῖον δικαστήριον, νῦν δὲ οἱ μὴδὲ ἐνοίαν τούτου ἔχοντες· τότε οἱ τύπτειν· νῦν δὲ οἱ τύπτειν ἔτοιμοι· καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; μεταπεπωκέναι λοιπὸν τὸ ἀξίωμα ἔδοξεν ἀπὸ ἱερωσύνης εἰς τυραννίδα· ἀπὸ ταπεινοφροσύνης εἰς ὑπερηφάνειαν· ἀπὸ νηστείας εἰς τρυφήν, ἀπὸ οικονομίας εἰς δεσποτείαν· οὐ γὰρ ὡς οἰκονόμοι ἀξιοῦσι διοικεῖν, ἀλλ' ὡς δεσπῆται σφετερίζεσθαι. Ταῦτα δὲ οὐ κατὰ πάντων εἴρηται, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐνόμων· εἰσι γὰρ εἰσιν οἱ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν μὲν ζῶσι χαρακτῆρα, βῆξι δὲ φωνῆν μὴ τολμῶντες· εἰ καὶ λίαν εἰσι κατὰ τοῦτο μόνον μεμπτοί, ὅτι δεδοκότες τῶν ἀκολάστων τὸ πλεῖθος, τὸ γε εἰς αὐτοὺς ἤκον, τῆς τηλικαύτης διορθώσεως ἀμελοῦσιν.

Quo etiam sunt nomine potissimum improbandi, quod improborum veriti multitudinem, quod officii est ipsorum, nempe huiusmodi corripere, id negligunt.

KB'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ignoscendum etiam non postulanti.

Εἰ καὶ ὁ χρῶστών σοι ἀπολογίαν οὐτε ἀπαιτεῖται ἀπὸ σοῦ, οὐτε ἄγχειται· διὸ καὶ αὐτὸς ἀπολογίαν ἡγῆ ἔχειν τοῦ μὴ ἐκείνῳ συγκεχωρηκέναι τὸ τῶν εἰς σὲ πταισμάτων χρέος, ἀλλ' αὐτὸς καὶ μὴ παρακχλοῦντι, μὴδὲ συγγνώμην αἰτοῦντι· δίδου ταύτην, εἰ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(42) Inter τοῦ et πεισθέντος codd. iidem ambo inserunt μὴ. possin.

(43) Pro ἀποστόλων cod. Vat. 650 et Sfort. scri-

efficacia, ut Judæ proditori eripere avaritiæ crimen posset, et non fecit: idque non ex sua imbecillitate, sed quod audiens ista Judas propter arbitrii libertatem suam, in potestate haberet sententiam? Quæ de causa iudicii idonea est defensio. Quæ cum ita sint, laude dignus est qui talia reapse exsequatur: 559 vituperationem contra ac reprehensionem mereatur, qui bona suadenti non pareat. Stultus itaque qui in suadentem, quod non persuadeat, ideo accusationem, utpote divinarum humanarumque rerum ignarus, convertat.

XXI. — LEONTIO EPISCOPO.

Non paucæ profecto, ut ad me perscripsisti, in Ecclesiis turbæ sunt excitatæ. Ubi enim pacis nomen, ibi res bellicæ regnant. Id vero multis gravibusque eorum peccatis, quibus docendi alios munus incumbit, est imputandum: quæ non singulatiim excutiam. Unum duntaxat, quo spectant cætera, de multis magnum, venerandum atque illustre commemorabo: idque apostolicorum virorum cœtum ut luminaria per totum, qua habitat, terrarum orbem constituit, nunc id ipsum neglectum Ecclesiis in conturbationem vertit. Quid tandem id est? inquires. Dicam, neque enim aliter queam, libere. Quandoquidem virtute tum præditi sacerdotio sunt admoti: nunc vero avari ac pecuniæ cupidī. Tunc imperia dignitatesque ob rei magnitudinem defugiebant, ut Nazianzenus, Chrysostomus, et alii; nunc vero ex sponte assumunt, ob delicias copiam atque invadunt. Tunc voluntaria paupertate gloria-bantur; nunc habendi cupiditate spontanea quæstum faciunt. Tunc Dei iudicium ante oculos iis versabatur: nunc ne cogitant quidem de illo. Tunc flagra perpeti; nunc verbera infligere parati. Sed quid pluribus est opus? Recidisse jam sacerdotii dignitatem ad regnandi cupidinem apparet, ab humilitate ad superbiam, a jejunio ad delicias prolapsam, a dispensatione denique ad dominium venisse. Non enim ut dispensatores administrare rem volunt, sed ut domini sibi propria vindicant. Hæc vero non in omnes dicta sint, sed in reos ac fontes. Sunt enim, sunt, inquam, qui hodie ad apostolicam

D vivunt normam, vocem tamen emittere non audeant.

XXII. — DANIELI PRESBYTERO.

Etsi, qui te offendit, neque veniam a te postulat, ac ne propterea quidem angitur: unde et tu excusara te posse videris, non impensæ hactenus illi in te commissorum veniæ: tu tamen veniam illi, licet eam non rogeris, aut efflagitet, indulge;

bunt ἀποστολικούς. Vers. inde 4, ante ἱερωσύνην codd. Vat. 650 et Alt. addunt τὴν. Id.

si fieri potest, quempiam ad eum mittendo; sin minus, in animo tuo illi remitte, et noli videri iniuratus eos, commissa in se ulcisci qui velint. Sic enim et ille ob tuam vivendi rationem rubore confusus, se ipse ulciscatur, ut sancto viro infensus.

560 XXIII. — THEODOSIO EPISCOPO.

In magnis vel voluisse sat est. Ut desint vires,

Vinci ab illis rebus turpe non est, quas exsequi arduum sit ac perdifficile. Cave igitur superatos credas, qui tuis laudibus prædicandis dignum afferre nequeant præconium, sed voluntate suscepta imbecillitati ignosce. Melius enim esse existimant mortales, minus dixisse, quam negligentiae contemptusque accusationem, quasi ingens nimium sint negotium aggressi, sustinere.

XXIV. — ZOZIMO PRESBYTERO.

Qui bis in eundem impingit lapidem,

Nuperum tuum delictum illa occasio excusavit, quod fratrem visus esses defendere. Hæc vero legis prævaricatio nullum tamen præfert prætextum: imo et priore venia excidisti. Si enim læsi fratris tui gratia prius de alio sumpsisti vindictam, qua ratione ipsum nunc, quem a te propugnatum asseris, laedere iterum ac per omnia exagitare minime erubescis? Manifestum hinc evadit et hoc data abs te opera commissum. Qui enim fratri non parcat, ab aliorum injuria quomodo sibi temperaverit.

XXV. — HIERACIONI (F. HIERACI DIACONO ut infra).

Mundus muliebris quis verus.

Neque purpura, neque splendentes gemmæ auro admixtæ vere efficiunt mundum muliebrem. Multæ enim ineptæ matronæ hunc vestigantes ornatum, invisæ atque oliosæ conjugibus redditæ. At animi ornatus, qui e virtute nascitur, et convictus desiderium excitat, ac mutæ est benevolentis philtrum.

XXVI. — POLYCHRONIO.

Anima virtutum studiosa facilius Dei opem impetrat.

Ut ad urbium situm opportunum, tempestatum quoque opportunitas quaeritur; ita et animorum erga virtutem studio divinum paratur auxilium.

XXVII. — ARCHONTIO PRESBYTERO.

Si athleta laboret, quidni Christi miles? I Cor. ix, 25.

Si qui acutis mundanæ laudis stimulis agitantur, ingentes ultro suscipiunt labores; nonne qui cælestis gloriæ telis vulnerati sunt, eos a puerilla laboris contentionem suscipere par est?

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(44) Codd. Vat. 650 et Alt. μη producent in μηδέν. possin.

Α μὲν δυνατὸν, ἐκεῖνον μεταπεμφόμενος· εἰ δὲ μή, κατὰ σαυτὸν, καὶ μὴ (44) φαῖνον δρῶν τὰ τῶν ἀμύνησθαι ἐπιθυμούντων· οὕτω γὰρ κἀκεῖνος αἰδέσθεις σου τὴν φιλοσοφίαν, ἑαυτὸν ἀμύνεται, ὡς ἀγίῳ ἀνδρὶ προσκεκρουκῶς.

ΚΓ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

tamen est laudanda voluntas. Vide epist. 483.

Οὐκ αἰσχρὸν ἤττασθαι τούτων, ὧν ἀμήχανον περιεῖναι· μὴ τοῖνον μηδὲ αὐτὸς ἤττασθαι νομίσησιν τοὺς τοῖς σοῖς ἐπαίνους τοὺς λόγους ἐξισῶσαι μὴ δυναμένους, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν ἀποδεχόμενος συγγίνωσκε τῇ ἀσθενείᾳ. Ἄμεινον γὰρ ἡγούμενοι τὸ ἐνδεῶς φράσαι τοῦ ὀλιγωρίας γραφὴν ὑποστῆναι, κατατολμῶσιν ἀνεφίκτου πράγματος.

ΚΔ'. — ΣΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΣΩ.

non meretur veniam. Confer. epist. 567.

Τὸ μὲν πρότερόν σου παρανόμημα, πρόφασιν εὐπρεπῆς; ἐδόκει ποιεῖν συγγνωστὸν ὁ ἀδελφός σου ἐκδικησθαι νομιζόμενος· τοῦ δὲ νῦν παρανομήματος οὐδὲν τοιοῦτον ἔχεις παραπέτασμα; ἀλλὰ καὶ τῆς προτέρας συγγνώμης ἐξέπεσες· εἰ γὰρ διὰ τὸν ἀδικηθέντα σου ἀδελφὸν πρώην ἡμίονο, πῶς αὐτὸν νυνὶ τὸν ὑπὲρ οὗ τότε, ὡς φῆς, ἡμίονο ἀδικῶν καὶ ἐλαύων πάντοθεν οὐκ αἰσχύνῃ; Δῆλος τοῖνον γέγονας (45) ἐκ τούτου κἀκεῖνο ἐκ προαιρέσεως ποιήσας· ὁ γὰρ ἀδελφοῦ μὴ φειδόμενος, πῶς ἂν ἀλλοτρίου ἐφέλατο;

ΚΕ'. — ΙΕΡΑΚΙΩΝΙ.

Οὐχ ὑφάσματος ἀλουργῆς αἶθος, οὐδὲ λίθων ποικίλων αὐγὰς πρὸς χρυσὸν κερασθείσας κόσμον γυναικὸς εἶναι νομιστέον· πολλὰ γὰρ τῶν ἀπειροκάλων καὶ κόσμον τοιοῦτον θηρωμένων, προσκορεῖς καὶ μισηταὶ τοῖς συνοικοῦσι γηγένηται. Ἀλλὰ τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος τὸ ἐξ ἀρετῶν συγκείμενον, ὅπερ καὶ πόθου ἐστὶ πρὸς τὸν σύμβιον συναγωγὸν, καὶ εὐνοίας τυγχάνει φάρμακον.

ΚΖ'. — ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΩ.

Ἄσπερ ἐπὶ τῶν πόλεων ἡ εὐκαιρία τῆς θέσεως τῆν εὐκαιρίαν τῶν ὠρῶν ἐπιπαταται, οὕτω καὶ πρὸς τῶν ψυχῶν ἡ εὐνοία ἡ πρὸς τὴν ἀρετὴν τὴν θεῖαν συμμαχίαν θηρεῖται.

ΚΖ'. — ΑΡΧΟΝΤΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ οἱ τοῖς ὀφέσει τῆς κοσμικῆς δόξης κέντροις πλητόμενοι πόνους ἀθαυρέτους ἀσπάζονται· οἱ τοῖς ὀξυτάτοις τῆς ὑπερκοσμίου εὐκλείας βέλεσι τετρωμένοι πολλῶ μᾶλλον νεανικῶς ἐπὶ τὸν τῶν πόνων ἀγῶνα ἀποδύεσθαι ἂν εἴεν δίκαιοι.

(45) Γέγονας iidem mutant in γέγονεν. Ib.

Fraterm ejus laudat. Ad quinque capita per epistolam quæsitæ respondet.

Αφροδισίω τῷ μακαρίῳ, τῷ σῷ μὲν ἀδελφῷ, πρεσβυτέρῳ δὲ τὴν ἀξίαν, αἰδῶς μὲν ἐν ὀφθαλμοῖς κατῴκει, πειθῶ δὲ ἐν χειλέσι, σοφία δὲ ἐπὶ γλώσσης· καὶ αὐτάρκεια μὲν ἐν γαστρὶ, ἐγκράτεια δὲ ἐν τοῖς μετὰ γαστέρα, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πασῶν σχεδὸν τῶν ἀρετῶν κοινὸν ἦν ταμείον, καὶ ἐνδιαιτήμα. Ἐπεὶ τοίνυν περὶ τὰς οὐρανίους αὐλάς μετεπέμψθη, ἀξια τῶν πόνων δεξάμενος τὰ γέρα, οὐ χρὴ λυπεῖσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν ὅτι τῶν ἐθλῶν λοιπὸν καρποῦται τὰ ἐπαθλα. Ὁ γὰρ τὴν ἐνθάδε τῶν ἀγίων οἰκτιρῶν τελευτήν, δίκαιος ἂν εἴη παρὰ πάντων τῶν εὖ φρονούντων οἰκτιρεσθαι. Ὡς καὶ ὁ τοὺς νενικηκότας καὶ στεφθέντας θρηνῶν, οἴκτου ἂν εἴη καὶ δακρυῶν ἀξιος. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἴσθι δὲ οὖν ὅτι μόνος ὁ τῆς ἀρετῆς πλοῦτος· ἐπ' ἀσφαλείαις ὀχεύεται, ὅταν ὁ τοῦτον κεκτημένος μὴ τῇ βραστονῇ προδοίῃ τὸ κτῆμα, μηδὲ ἀρχῆς ἐρασθεῖ· πάσης γὰρ ἐπέκεινα τόλμης, οὐ σὺ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔγωγε, χωρεῖν ὑπολαμβάνω τοὺς μηδὲ πρὸς τοὺς ἀθλητικῶς ἀψαμένους πόνους, καὶ τοὺς στεφανίταις ἐπαποδομένους· οἷτινες μηδὲ γνησίους ἐγγραφέντες μαθηταῖς, εἰς τοὺς ἡγεμόνας ἀνατρέχειν φιλονεικοῦσιν· ὧν οὐχ ὁ τρόπος τὸν τόπον, ἀλλ' ὁ τόπος τὸν τρόπον πιστεύεται· ὠνοῦνται (46) γὰρ τὰς ἀρχάς, ἵνα ὑβρίσωσι τὰς ἀρετάς· καὶ λέγειν ἐπιχειροῦσιν, ἀ μηδὲ μαθεῖν κατεδέξαντο· καὶ προστάττειν τοιαῦτα τολμῶσιν, ἀ μηδὲ ἀκοῦσαι ἠνέσχοντο. Τίς οὖν ὑπὸ τοιούτοις ἡγεμόσι πράττων μέγα τι καὶ γυναῖον, ἢ πρᾶξι ἢ συνιδεῖν δυνήσεται; τίς δὲ οὐκ ἐρυθριᾷσει ἀνδρῶν χθὲς καὶ πρώην ἐν καπηλείοις ἢ δικαστηρίοις κατατριβέντων ἀκρατῆς γινόμενος; τίς δὲ τῶν ἐχθρῶν οὐ γελάσει, καὶ σκηνὴν καὶ ὑπόκρισιν νομίσει τὸ πρᾶγμα; Ἄλλ' ἐπειδὴ γέγραπας, τί ποιήσῃ, φημί οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἀρετὴν ἀσκητέον καὶ ἡσυχαστέον, καὶ τὴν κρίσιν προσδοκῆτέον, καὶ τὰς διαβολικὰς μεθόδους διακρουστέον. Δεινὸς γὰρ καὶ ποικίλος ὁ τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρὸς, τὰ μὲν κολακείαις, τὰ δὲ παραλογισμοῖς καταγοητεύσαι· καὶ μάλιστα ὅτε (47) οὐκ οἶδε τὴν ἐξ εὐθείας μάχην· οὐ γὰρ ἂν ἐάλω ταχέως· ἀλλὰ προσήματι φιλίας πολλάκις κρύπτει τὸν τῆς πορνείας λόγον. Ὡς γὰρ εἰς Ἰσοθεῖαν ἀγαγὼν τὸν ἀνθρωπον, τῶν ἀλόγων κατέστησεν ἐλσεινότερον· οὐ μόνον τὰ προσόντα πλεονεκτήματα ἀπαμφιάσας, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ προσόντα ἐλαττώματα προσενήσας, ἰδρωτᾶς φημι καὶ πόνους, θάνατόν τε καὶ φθοράν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ θηρώμενοι αὐτοῦ τὰς μεθόδους, ἀργὰς ἀποδείξαντες (48) ἐλεπόλεις (49) χρὴ καὶ πάντα, οἷς φρονήσεως μέτεστι καὶ σωτηρίας ἐστὶ

Aphrodisio fratri tuo jam defuncto, **561** dignitate sacerdoti, pudor in oculis habitabat, suada in labris sedebat, sapientia in lingua; ventriculo quantum sat esset, sumebat, continens in iis; quæ sub ventre; utque paucis dicam, omnium fere virtutum promus communis fuit. Cœlesti itaque sedi præmissus, laboribus dignam accepturus mercedem, minime quidem deplorandus est, quin potius ei gratulandum, quod certaminis sit deinceps præmia consecuturus. Quisquis enim excessum hunc sanctorum virorum lugeat, is sane mereatur, ut a bene sentientibus miseratione condignus habeatur, quasi qui pugna victores et corrona colonestatos deplorans, lacrymis ipse atque ejulatione sit dignus. Et hæc quidem hactenus. Sciendum itaque solis virtutis opibus locupletem quemvis secure hinc emigrare, quandoquidem opes illas non prodegerit nimia vivendi licentia, neque aliis imperare studuerit. Ad audaciam siquidem non tu modo, sed et ego proclives esse existimo, qui nondum athleticos certaminum labores degustarunt, nec victores inter coronatos numerantur; qui quidem veris nondum ascripti discipulis, cum doctoribus tamen certare contendunt; quorum non modus locus, sed locus modum probet. Mercantur enim magistratus, quo virtutem lædant, eaque docere nituntur, quæ nunquam didicerunt. Audent ea præcipere, quæ audire antea non sustinuerunt. Quis igitur talibus usus præfectis, magnum quid agere aut intelligere queat? Quem non pudeat viros nuper et heri in cauionis atque in forensibus versatos iudicis audire? Quis hostis non rideat, scenam et mimum hoc esse existimans. Verum cum eequid factio sit opus per epistolam rogaris, nihil præterea dicam, quam virtutem esse exercendam, et acquiescendum, exspectandumque Dei iudicium, ac diabolicas interim fraudes repellendas. Gravis enim variusque humani est generis hostis, qua assentationibus, qua captiosis conclusionibus imposturas agendo, præsertim cum directe oppugnare nesciat [sed ex insidiis]. Illo enim modo capi facile posset; sed larva ac specie amicitia tegit fornicationis venenum. Ut enim hominem Deo similem brutis reddidit miserabilem, nec præsentibus modo lucris et commodis spoliavit, verum etiam quibus carebamus, vitia damnaque conciliando attulit, puta sudores ac labores, mortem et interitum. Sed cum multi ejus capti dolis malos esse ostenderint, decet quibus mens est et salus cordi, machinas ejus omnes

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Cod. Alt. pro ὠνοῦνται legit ὠνοῦντες, et vers. inde ὁ καπηλείοις scribit cum iωτά simpliciter. POSSIN.

(47) Ὅτε idem mutat in ὅτι. Vers. ἀγαγὼν idem producit in ἀναγαγὼν. Id.

(48) Pro eo quod editio exhibet: ἀργὰς ἀποδεί-

ξαντες codd. Vat. 650 et Alt. habent ἀργὰς ἀποδείξαντας, mendose; sed ex his, ni fallor, vera lectio sic formari poterit, ἀργὰς ἀπέδειξαν τὰς ἐλεπόλεις. Id.

(49) In illos invehitur, laudato jam Aphrodisio, qui dignitates ambiunt ecclesiasticas. Infra, οὐ γὰρ

atque astutias investigare ac rimari. Observandum- que quoad ejus fieri potest, maxime cum amoris colore inescare homines studeat. Tunc enim expugnari capique potest difficilior.

Quando vero de dogmatibus significasti; **562** scito audisse me aliquando ex docto viro evangelistæ sensum, propterea quod Filii Dei nomen astu adornantes inverterunt, et Filium Dei non esse creaturam recte docuerunt. Aiunt enim: *His, qui credunt in nomine ejus, dedit eis potestatem filios Dei fieri*¹. Et alibi: *Quidquid petieritis in nomine meo, accipietis*². Inter cætera vero, quæ multa sunt, Dei nomina, maxime proprium est Filii Dei appellatio: ostendens verum esse ac genuinum, et creaturæ sensum omnem intellectumque excedens. Clarum itaque evadit appellantis eum *Filium* datam esse gratiam: refugere contra ab his eos, qui creaturam esse audient asserere. De politia quod quærebatur, avens omnia simul discere, paucis respondeo; videlicet, gentilium sapientes gloriam dicendi gravitate et copia adeptos constituere volentes, quid justum, quid decorum, quid legitimum, et denique, quid honestum sit, rationes infinitas afferentes, ac prolixis sermonibus, quasi labyrinthum ducentes, tantum ab eo, quod dicendum erat, aberrasse, ut et lingentes confundendo amplius conturbarent. Verbum vero Dei Filium insitum homini intellectum instaurans, et arbitrii cujusque libertatem justo ac decoro, legitimum item et honesto colligans, brevi sermone id omne aperuit usus verbis: « Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis³. » Ne non scripta proferre videretur, sigillo muniens quæ dixerat, omniaque compendio involvens: *Hæc est enim, inquit, lex et prophetæ*. Omnium igitur honeste factorum, hæc regula sit, ut quod nobis ab aliis fieri petimus, idem illud nos ipsi præstemus. Scias et illud, quod qui rerum pulchritudine in rebus conditis non ad pietatem usi fuerint, eos etiam in creaturas impigisse (tantum enim abest, ut opificem Deum agnoverint, ut illis etiam cultum divinum tribuerint) hi sapientes se esse rati in ignorantia pelago naufragi præcipitarunt. Creaturis enim artificem prædicantibus (neque enim sine architecto domus ædificatur, neque sine fabro navis compingitur, neque sine musico organum constituitur), arti potius quam creaturæ faciunt injuriam; opificem interim præscribendo subinoverunt. His igitur merito etiam politia evanuit. Universi enim

¹ Joan. i, 12. ² Joan. xiv, 14. ³ Tob. iv, 16; Matth. vii, 12; Luc. vi, 31.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

ἀν ἐάλω ταχέως ἀλλὰ προσήματι φιλίας, lego οὕτω γάρ, ut in epist. 144 inf., ubi eadem legas. Statim, ἀποδείξαντας ἐλεπόλεις χρῆ. Hesychio ἐλεπόλεις μηχαναί, μηχανήματα δὲ ὧν αἱ πόλεις καθαιρούνται. De his Vitruvius lib. x et Ammianus Marcellin. lib. xxiv. Mox de gentium philosophis, μυρίους λόγους ἀναλώσαντες, καὶ διὰ λόγους μακροῦς λαβυρίνθων οὐδὲν διαφέροντας συνιέντες· puto leg. διαλόγους, juncta

λόγους, τὰ μηχανήματα αὐτοῦ ἀνιχνεύειν καὶ φυλάττεσθαι ὡς ἀνδέχεται· ὅταν μάλιστα φιλίας προσήματι δελεάζῃ· τότε γὰρ δυσάλωτός ἐστι καὶ δύσμαχος.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ δογμάτων ἐμήνυσας, ἴσθι ὅτι ἤκουσά ποτὲ τινος δεινοῦ καταμαθεῖν ἀνδρῶν εὐαγγελιστῶν διάνοιαν, ὅτι τόκου τοῦ γνησίου τοῦ νομα ἔστρεφον, κατασκευάζοντες τὸ μὴ κτίσιμα εἶναι τὴν γλῶσσαν. Ἐφασαν γάρ· *Τοῖς πιστεῦσιν εἰς τὸ δόγμα αὐτοῦ δεδῶσθαι ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι*. Καί· *Ὁ ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματι μου λήψεσθε*· ὄνομα δὲ τοῦ πολυωνύμου κυριώτερον τῶν ἄλλων ἢ τοῦ Υἱοῦ προσηγορία, τὸ γνησίον ἐμφαίνουσα, καὶ τὴν τοῦ κτισματος ἔνομιαν ἐξουσιαστικίζουσα. Ἄηλον τοίνυν ὅτι τοῖς μὲν γλῶσσαν αὐτὸν λέγουσιν ἐδόθη ἡ χάρις, τοῖς δὲ κτίσιμα αὐτὸν λέγειν τολμῶσιν ἡ χάρις οὐκ ἐπιφοιτᾷ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ πολιτείας (50) ἐδήλωσας, πάντα ὁμοῦ μαθεῖν γλιχόμενος, ἀντεπιστέλλω συντόμως· ὅτι οἱ μὲν παρ' Ἑλλήσι σοφοί, οἱ δόξαν ἐπὶ σεμνότητι καὶ δυνάμει λόγων παρὰ πᾶσιν ἐσχηκότες, βουλόμενοι παραστήσαι τί τὸ δίκαιον, καὶ τί τὸ πρέπον, καὶ τί τὸ νόμιμον καὶ τί τὸ καλὸν, μυρίους λόγους ἀναλώσαντες, καὶ διαλόγους μακροῦς λαβυρίνθων οὐδὲν διαφέροντας συνιέντες, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ εἰπεῖν τι τῶν δεόντων, ὅτι καὶ πλέον τοὺς ἀναγινώσκοντας συγχέουσιν. Ὁ δὲ θεϊότατος Λόγος δεῦρ' ἐπιφοιτήσας, καὶ τὸν ἔμφυτον ἀνακινήσας τῶν ἀνθρώπων λογισμῶν, καὶ τὴν ἐκάστου βούλησιν ὄρον τοῦ δικαίου, καὶ τοῦ πρέποντος, τοῦ τε νομίμου καὶ τοῦ καλοῦ πηξάμενος, διὰ βραχείας ῥήσεως τοῦτο διεσαφῆσεν εἰπὼν· « Πάντα ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. » Εἶτα ἵνα μὴ δόξη ἀγραφον νόμον κατ' ἐγγράφου τιθέναι, ἐπισφραγίζόμενος τὰ εἰρημμένα καὶ δεικνύς, ὅτι πάντα συντόμως περιελήφεν, ἔφη· *Ὁὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται*. Ἐν αὐτοῖς τοιγαροῦν ἔχοντες πάντων τῶν καλῶν τὸν κανόνα, ὃ βουλόμεθα παρὰ τῶν ἄλλων ὑμῖν ὑπαρχθῆναι, τοῦτο παρ' ἡμῶν εἰς ἐκεῖνους γένεσθω. Ἴσθι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ τῶ μεγέθει καὶ τῶ κάλλει τῶν κτισμάτων οὐκ εἰς εὐσεβείας ὑπόθεσιν ἀποχρησάμενοι, ἀλλὰ καὶ προσπταίαντες αὐτοῖς (οὗ γὰρ μόνον τὸν Δημιουργὸν οὐκ ἔγνωσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τὴ σέβας ἀνέθεσαν (οὗτοι σοφοὶ οἰηθέντες εἶναι, εἰς τὸ τῆς ἀμαθίας ἐναυάγησαν πέλαγος· τῶν γὰρ κτισμάτων ἀνακρητυτόντων τὸν τεχνίτην (οὐδὲ γὰρ ἄνευ ἀρχιτέκτονος οἰκία οἰκοδομεῖται, οὔτε ἄνευ ναυπηγοῦ ναῦς, οὐδὲ ἄνευ ἀρμονικοῦ μουσικῶν

voce, et συνθέντες, vel potius συνείροντες. Platonem enim perstringit dialogis omnia pertractantem: cujus dialogi *De Repub.* περὶ δικαίου inscribuntur, et notata Socratis εἰρωνεία in disserendo apud Cicero-nem, et alios. Schott.

(50) Inter πολιτείας et ἐδήλωσας codd. Vat. 650 et Alt. inserunt τῆσδε. Vers. inde 6, συνθέντες ἰιδεα ποιῶντι pro συνιέντες. Possin.

συσταίη ὄργανον), ἐκεῖνοι τῇ τέχνῃ μᾶλλον ἢ τοῖς Ἀ τεχνῶσι προσημαίνοντες, τὸν δημιουργὸν παραγράφαντο. Τοῖς οὖν τοιοῦτοις εἰκότως, καὶ τὸ τῆς πολιτείας διεφθάρται. Τὸν γὰρ Ἡγεμόνα τοῦ παντὸς ἐκ τῆς ἑαυτῶν ἐκβάλλουσιν ψυχῆς, πᾶν εἶδος ἀδικίας τε καὶ πονηρίας ἀδεῶς ὀρ. ἢ οὐ παραιτοῦνται. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῶν ἐλλογιμῶν ζητεῖς (51), ἴσθι ὅτι ὁ θεϊότατος Λόγος τὸν ἐλλογιμὸν οὐκ ἀποσεύεται, εἰ λόγῳ τὸν οἰκεῖον βυθίζοι βίον· εἰ δὲ ἐν λόγοις φιλοσοφῶν, ἔργοις ἀφιλόσοφος ὀφθαίη, εὐλόγως οὐδὲ ὁ λόγος τὸν τοιοῦτον προσεῖται (52).

KΘ. — ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ

563 XXIX. — ZOSIMO, MARONI ET EUSTATHIO.

A luxu dehortatur.

Ἡ πολλὴ καὶ ἀκατάπαυστος τρυφή καὶ ἐπὶ τὸν (53) παρὰ φύσιν παιδοτριβεῖ ἔρωτα, καὶ πᾶσαν τοῦ μὲν σώματος τὴν ὑγίαν· τῆς δὲ ψυχῆς λυμαίνεται τὴν εὐγένειαν. Παύσασθε τοιγαροῦν ταύτης· καὶ μὴ νηστεύετε, ἀλλὰ γε τῇ αὐταρκειᾷ τῇ ὄντως σὺφρονι τρυφῇ, χρῆσθαι ἑαυτοὺς παιδεύσατε· καὶ οὐχ ἰσχυροί ηῖ νῦν καθ' ὁμῶν παρὰ πάντων φδομένη κωμωδία. Εἰ δὲ ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀδυσσον τῆς λαγνείας ἐμβάλλετε, μὴ τοῖς κωμωδοῦσι χαλεπαίνετε, ἀλλὰ τῆς οἰκείας τρυφῆς καταψηφίζεσθε, τῆς, ὡς φασιν, οὐκ οἰκοθεῖ παρασκευαζομένης (περὶ ψηφοὶ γὰρ ἔστε), ἀλλ' ἐκ τοῦ ἄλλοτριαις ἐπιβρίπτειν τραπέζαις. Ἐὰν γὰρ διασκεδάσητε τὴν ἀγλύν, τότε ὄψεσθε τῆς σωφροσύνης τὸ κάλλος, ὃ νῦν ἔστιν ὁμῖν ἀθέατον.

B Ingens ac continuus luxus cum ad amorem præternaturam instruit, tum corporis omnem sanitatem juxta atque animi lædit nobilitatem. Ab hoc itaque abstinete; et non jejuniis, sed sufficienti cibo moderatisque deliciis jam nunc uti assuescite. Sic fiet, ut mala omnis de vobis evulgata cesset fama. Sin vero in omne libidinis genus velut in profundum abyssum præcipitatis, male de vobis loquentibus nolite indignari; quin domesticum potius luxum condemnate, non tam, ut ferunt, vestro sumptu apparatusque instructum (parce enim sumptus facitis), quam aliorum vos ingerentes mensis. Quare si hanc caliginis nubem dissipabitis, cernere tunc licebit temperantiæ, quam nunc ignoratis, venustatem.

Λ'. — ΕΡΜΟΓΕΝΕΙ, ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΚΑΙ ΑΙΛΙΑΝΩ. C

ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ.

XXX. — HERMOGENI, THEODOSIO, ET ÆLIANO, EPISCOPIIS.

A virtute tres commendat episcopos.

Εἰ μὴ ἡ ὑπερφυῆς ὁμῶν ἀρετὴ ἐλέγχουσά μου τὸν λόγον, καὶ ἐπὶ τῶν νῦν, (πλείω γὰρ ἴσασι) καὶ ἐπὶ τῶν ἐσομένων, (μείζω γὰρ ἢ πιστεύουσιν) εἰπεῖν ἂν κατῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ὑμετέρων ἔγκωμων.

Nisi excellens vestra virtus meam coarguens orationem, cum apud eos, qui modo sunt (plura enim ipsi sciunt), tum apud posteros (horum enim opinione plura sunt), me loqui vetaret, in laudum vestrarum campum excurrerem.

ΛΑ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

XXXI. — PALLADIO DIACONO.

S. Scripturæ incumbenti, non scientiæ causa, responsum denegat, ne, quod vetat Christus, sanctum det canibus. Confer. epistol. 132.

Πολλοὶ μὲν φασιν, ὅτι οὐκ ὀρθῶς βιών, ἀλλὰ περιτέλλειν βουλόμενος τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα, τὴν τοῦ φιλομαθῆς εἶναι δόξαν θηρώμενος, ἀκολουθεῖς τοῖς σοφοῖς· ἐγὼ δὲ τοῦτο μὲν οὐ φῆσαιμι, ἀλλὰ τῇ πείρᾳ μαθῶν, ὅτι οὐ διὰ τὸ εἰδέναι τὰ τῆς Γραφῆς ἄδυστα ἐρευνᾶν προσποιεῖ, ἀλλὰ δόξαν παρὰ ἀνθρώπων μνώμενος· οὐκ ἀποκρινοῦμαι σοι, θεῖω πεθόμενος χρησμῶ παρακελευομένῳ μὴ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ ῥίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων.

Referunt complures te, cum recte vitam non instituas, sed tua obtegere vitia labores, gloriam, quasi discendi cupidus sis, sequendo sectari. Equidem non ita censeo; sed experimento edoctus sum, quod non ut cognoscas sanctam Scripturam, adyta ejus perscrutari præ te feras, sed ut laudem hominum ambiens: non tibi assentior Dei oraculo persuasus, qui jubet sancta non esse canibus objicienda, ut nec porcis margaritas.

† Matth. vii, 6; xv, 26.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(51) Quod post ἐλλογιμῶν .n edito legitur, ζητεῖς abest a codd. Vat. 650 et Alt. Possin.

(52) Pro his, οὐδὲ ὁ λόγος τὸν τοιοῦτον προσεῖται, hæc habent codd. Vatic. 650 et Alt., οὐδὲ λόγον τοῦ

τοιοῦτου προσ. Id.

(53) Pro ἐπὶ τὸν legunt ἐπὶ τοὺς codd. Vat. 650 et Alt. et vers. seq. pro ἔρωτα ponunt ἔρωτας. Id.

XXXII. — ISIDORO DIACONO.

A

AB'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Laudat Joannis Chrysostomi in Pauli Epistolam ad Romanos commentarium.

In commentario Epistolæ potissimum ad Romanos (n Isidore mihi cognominis), sapientissimi Joannis sapientia thesaurus quidam est. Sic enim existimo (ne quis ad gratiam hic me loqui putet) si divinus Paulus Attico uti sermone voluisset, quo sui existeret interpres, non aliter interpretaturum fuisse, quam supra dictus Chrysostomus vir venerandus præstitit; adeo entymematis, sententiis atque orationis elegantia, verborumque hic est usus proprietate.

564 XXXIII. — EIDEM ISIDORO.

Laus sancti ac disertī doctoris

Incidit forte in sanctum virum, cujus docentis oculis præferret majestatem ac sapientiam. Aculeos enim plurimos dicendo infigebat. Supercilium vero oculorum eorum, quæ docerentur, mentem exhibebat. Is quantus quantus est, ut ita dicam, utilia spirabat, cum posset eum cernentibus sapientiæ instillare amorem.

XXXIV. — ZOSIMO, MARONI, PALLADIO ET EUSTATHIO.

A mali societate improbos deterret.

Cum audissem vos feras immanitate superare, atque omni bello pacem molestiorem sædere ipso inter vos percusso pactos, mitem ac placidum hominem, qui sibi aliisque prodesse consueverit, contumeliosè accipere ausos vos esse, talia ei dicentes, quæ in vos potius jactata quadrarent; equidem cum lacrymis deploro. Quare malos atque improbos vos esse ignorantes, discere tandem ut velitis obsecro.

XXXV. — DIONYSIO.

Suadet oratori ut virtutem, quam verbis, reipsa etiam exornet.

Audio optime nosse te vanam aucupari gloriam, et opinionem non satis te dignam collegisse. Quare si venerandus tibi virtutis habitus videtur, quin huic das operam; sed tu fructu neglecto folliis te etornas. Siquidem etiam in laboribus *radix quidem amara*, ut ille ait, *fructus vero dulcis* inde atque amabilis existit.

XXXVI. — NEMESIO.

Ad paupertatis hortatur studium. Divitiæ ut Babylonis statua non adorandæ.

Præ omnibus abundare, magisque regio esse eos censeo, qui divitiarum cupiditatem calcarunt, quibus annumerari omni ope admittamur: tametsi plerique tyrannidem ejus velut statuam Babyloniorum ad-amaverint. Nos vero trium puerorum^a robur imitati, etsi turbarum voces ac fistularum, totiusque mu-

^a Dan. iii, 1 seqq.

Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς μάλιστα, ὧ ὁμῶνουμε, ἡ Ἰωάννου τοῦ πανσόφου σοφία τεθησαύριται. Οἶμαι γὰρ, καὶ μὴ τίς με πρὸς χάριν λέγειν νομιζέτω, ὅτι εἰ Παῦλος ὁ θεοσπίσιος Ἄτικῆν ἐληφε γλῶτταν, ὥστε ἑαυτὸν ἐρμηνεύσαι, οὐκ ἂν ἄλλως ἠρμήνευσεν, ἢ ὡς ὁ προειρημένος ἀοιδίμος ἀνὴρ· οὕτω καὶ ἐνθυμήμασι, (54) καὶ κάλλει, καὶ κυριολεξίᾳ κεκόσμηται ἡ ἐρμηνεία.

ΑΓ'. — ΤΩ ΑΓΓΩ.

(Forte ejusdem Chrysostomi).

Ἐνέτυχόν ποτε ἀνδρὶ ἀγίῳ, οὗ τὸ μὲν ὄμμα διδάσκατος φοβερόν ἐτύγγανε καὶ σοφόν. Πολλὰ γὰρ αὐτῷ ἦν πρὸς τὸν λόγον τὰ κέντρα· ἡ δὲ ὄφρυς ὑπερβεβημένη τοῖς ὀφθαλμοῖς διεσθίμαινε τὸν νοῦν τῶν διδαγμάτων. Καὶ ὄλος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὠφελείας ἔπνεε, δεινὸν τοῖς ὀρῶσιν ἐνίεις τῆς θείας σοφίας τῶν ἔρωτα.

ΑΔ'. — ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΠΑΛΛΑΔΙΩ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Πυθόμενος ὅτι θῆρας ὠμοδόρους ὑπερβαλλόμενοι, καὶ πολέμου παντὸς ἀργαλεωτέραν εἰρήνην σπείσασμενοι πρὸς ἑαυτούς, πρῶτον καὶ μειλίχων ἀνθρώπων, καὶ ἑαυτὸν καὶ ἄλλους, ὠφελεῖν εἰωθότα, λοιδορήσαι οὐκ ἐφοβήθητε ἐκεῖνα αὐτῷ εἰπόντες, ὅσα ὑμῖν ἔπρεπε ἀκούσαι· λίαν τε ὑμᾶς κατεθρήνησα, ὅτι οὐδ' εἰ (55) τῶν κακῶν ἐστε γινώσκετε· μαθόντες τοῖνον ἀνεπέγκατε.

ΑΕ'. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ.

Πυνθάνομαι ὅτι δεινότατος (56) εἰ σχηματίσασθαι δόξαν καινὴν, καὶ ὑπόληψιν οὐδὲν σοι προσήκουσαν συλλέξασθαι. Εἰ τοῖνον τὸ σχῆμά σοι τῆς ἀρετῆς αἰδέσιμον φαίνεται, διατὶ μὴ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν ἀσκεῖς; Ἄλλὰ τοῦ καρποῦ ἀμελῶν, τοῖς φύλλοις σεμνύγῃ; Εἰ γὰρ καὶ διὰ τοὺς πόνους ἡ ρίζα τισὶ πικρὰ εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ὁ καρπὸς γλυκὺς καὶ ἐράσιμος.

ΑΓ'. — ΝΕΜΕΣΙΩ.

Πάντων εὐπορωτέρους ὀρίζομεν εἶναι καὶ βασιλικωτέρους τοὺς τὸν ἔρωτα τοῦ πλεόντου καταπατήσαντας, ὧν παντὶ σθένει ἐναριθμοὶ σπουδάσωμεν γενέσθαι· εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ τὴν τούτου τυραννίδα, καθάπερ τὴν εἰκόνα τοῦ Βαβυλωνίου προτεκύνησαν· ἀλλ' ἡμεῖς μιμησάμενοι τῶν τριῶν παιδῶν τὴν

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Inter ἐνθυμήμασι et καὶ cod. Alt. inserit νοήμασι. Possi.

(55) Οἱ scribunt pro ei ambo codd. Vatic. 650 et Altaemisis. Id.

ἀνδρίαν, κἀν φωναί (57) σαλπύγγων καὶ συρλύγγων, καὶ πάσης μουσικῆς πρὸς τὸν αἰθέρα φερομένης περιηχῶσιν ἡμῶν τὰς ἀκοὰς (58), καὶ κάμινος πενίας ἀνακαλοῖτο, μὴ προσέχωμεν τοῖς τυμπάνοις, μηδὲ τοῖς αὐλοῖς, μηδὲ τῇ λοιπῇ τοῦ πλοῦτου φαντασίᾳ. Ἄλλὰ κἀν εἰς κάμινον ἐμπεισὲν δέη, πτωχείαν ἐλώμεθα, ὥστε μὴ προσκυνῆσαι ἐκεῖνη, καὶ ἔσται ἡμῖν ἡ φιλοσοφία, ἐνθαῦθα μὲν ὡς περ δρόσος ἐν μέσῳ διασυρίζουσα, καὶ ἐλευθερίαν ἄπασαν ὠδίνουσα, ἐκεῖ δὲ τοὺς στεφάνους τῆς ὑπομονῆς ἀποτίκτουσα.

ΛΖ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

De bonis presbyteris contra malos disseritur, quique eorum se excusent exemplo. Confer. epist. 21.

Εἰ μὲν τῶν ἀρχομένων τινὰς ἐχειροῦτο ἡ κακία, οὐδὲν (χρῆ γὰρ ἀλίγη λέγειν) ἂν ἦν τοσοῦτο δεινόν, καί περ ὃν δεινόν. Ἐπειδὴ δὲ ἔρπουσα πρὸς τὰ χεῖρω, καὶ τινὰς τῶν ἱερᾶσαι λαχόντων ἐπιθόσκειται· καὶ ὡς γέγραφας (τὸ τῶν κακῶν κεφάλαιον, καὶ πάσης συμφορᾶς βαρύτερον) ἀπολογίαν, οὐκ οἶδ' ὅπως, τοῦτο τοῖς ὑπηκόοις τίκται. Ἀκουέτωσαν οἱ ταῦτα λέγοντες, μὴ τοῖς κακῶς ἱερωμένοις παραμετρεῖν τὸν οἰκεῖον βίον, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς. Ὁ γὰρ κριτὴς ἀδέκαστος ὢν, ἀπολογίαν ἄλογον οὐ δέξαιτο, ἀλλ' ἐρεῖ μάλιστα μὲν ὅτι (59) πολλοὶ τῶν ἱερωμένων ἠυδοκίμησαν, οἷς ἐχρῆν προσέχοντας ὑμᾶς τὸν νοῦν διορθῶσαι τὸν οἰκεῖον βίον. Ἐπειδὴ δὲ ἐφωράθητε τῆς κακίας; ὄντες ἔρασταί, ἐξ ὧν οὐ τοῖς ἀριστεύουσιν ἀτενῶς προσεσχῆκατε, ἀλλὰ τοῖς πταίσασι, κάκεινοι μὲν δώσουσι δίκην ἀέλιαν ὢν ἔδρασαν, καὶ ὑμεῖς ἐπειδὴ ἀρετὴν ἠτοιμάσατε (60), καὶ κακίαν ἠσπάσασθε, καὶ οὕτε βασιλείας πόθος, οὕτε γεέννης φόβος ἐποίησε φύλακας τῶν ἐμῶν γένεσθαι νόμων, τὴν ἐσχάτην δώσατε τιμωρίαν.

ΛΗ'. — ΑΒΡΑΑΜ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Sacrarum Litterarum studium virtutis gignit amorem.

Λίαν θαύμαζω τὴν τῶν πολλῶν ῥαθυμίαν, ὅτι οἱ μὲν γενναῖοι καὶ θαυμαστοὶ ἄνδρες τοὺς πόνους τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς προθύμως ὑπομένουσιν, οὗτοι δὲ οὐδὲ τοὺς λόγους ἐξ ὧν οἱ τῆς ἀρετῆς εἰώθασιν φύεσθαι πόνοι, ἀκούειν ἀνέχονται. Τίς οὖν αὐτοῖς πιστεύει, ὅτι τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἰδρώτας γησιῶς ἐπαναιροῦσιν (61), ὅταν τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς λόγους ἰδῶσιν αὐτοὺς δυσκόλως προσιεμένους. Παραίνει τοῖνυν ἐκείνοις περὶ ὧν καὶ γέγραφας, ἔχεισθαι τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἡ γνώσις τίκταιται.

ΛΘ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Multiplices tentationum fructus. Confer. inf. 226 ep.

Πολλοὶ δόξαντες ἀνδρείοι εἶναι καὶ γενναῖοι οὐδὲ τὴν προσβολὴν καὶ τὸν ἀκροβολισμὸν τῶν πειρασμῶν

* *ibid.* 50.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(57) Pro φωναί scribit φωνᾶς cod. alt. POSSIN.
(58) Inter ἀκοὰς et κάμινος idem omittit καὶ vers. post 4, πτωχείαν idem mutat in πτωχείας. lb.
(59) Inter μὲν et πολλοὶ cod. Alt. tollit ὅτι. Idem vers. inde 3, οὐ τοῖς mutat in αὐτοῖς in contextu, annotans tamen οὐ τοῖς in marg. lb.

sicæ artis per æra delatæ auribus circumsonent, et fornax inopiæ accendatur, ne tympanis attendamus, neque tybiis, ac ne reliquis quidem opum phantasmatis. Sed etsi in caminum proijcendi sumus, mendicitatem æquo feramus animo, ut ne opes quidem adoremus. Sic erit hæc nobis philosophia exinde velut ros in medio sibilum edens, omnemque gignens libertatem, ibique coronas afferens patientiæ.

565 XXXVII. — LEONTIO EPISCOPO.

Si quidem subditorum quibusdam improbitas dominetur, nihil (verum est enim proferendum) eo magis est grave, tametsi sit grave. Cum vero ad deteriora urgens etiam sacerdotii sortem adeptos depascitur, et, ut scribis (quod rei caput omnique damnio gravius), defensionem excusationemque nescio quomodo hoc auditoribus parit. Audiant, qui talia dicunt, ne conformari vitæ malorum sacerdotum suam vitam velint, sed potius præceptis. In corruptus enim iudex excusationem injustam non recipiet, sed dicet: Quam multi sacerdotes bonæ fuerunt existimationis, quibus decebat mentem adhibere, ac vitam moresque vestros in melius commutare. Vos autem malitiæ nimis amantes deprehensi, cur non melioribus serio intendistis? sed vitiosi ipsi estis. Hujusque pœnas dabunt culpis condignas; vosque quia, virtute rejecta, improbitatem cupide estis amplexi, neque regni cœlestis desiderium, neque gehennæ terror meas fecit observare leges, idcirco æternam luētis pœnam.

XXXVIII. — ΑΒΡΑΜΟ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Valde quidem miror supinam quorundam negligentiam, cum alii homines generosi atque admirandi labores virtutis nomine libenter suscipiant, illi vero ne verba quidem, quibus ad laborem virtutis excitari homines solent, sustinent audire. Hos quis credat pro virtute sudores revera capessere velle, quando ne sermones quidem videas æquo ab iis animo suscipi. Hortare itaque tales, de quibus ad me perscripseras, sacram legant Scripturam, quam lectionem comitatur cognitio atque scientia.

XXXIX. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Opinantes plerique fortes se ac generosos ne impressionum quidem et tentationum velitationem

(60) Pro ἠτοιμάσατε scribit idem ἠτιμάσατε, et vers. ἐποίησε mutat in ἔπεισε, in utraque emendatione sine dubio probandus. lb.

(61) Pro ἐπαναιροῦσιν cod. Vat. 650 et Alt. legunt ἐπαναιροῦντες.

sustinuerunt. Redarguti ergo sola opinione non facti fortitudinis existimationem a spectantibus, quod laudem carpere conati sunt, supercilium contraxerant. Ideo vero permittuntur, ut arbitror, tentari nonnulli, ut et magni atque inexpugnabiles in suis oculis existentes ab amore sui curati, ad modestiam impellantur. Non exiguum itaque hoc animæ commodum, fastum extinguui, ac spiritum eorum, quorum experimentum nullum, ne dicam certamen quidem sustinere queant. **566** Qui enim post multa victus tropæa, venia forte dignus: at qui in velitationibus occubat, summæ imbecillitatis vel negligentiae potius præ se fert argumentum.

XL. — TAURO PRÆFECTO.

Hortatur ut reipublicæ onus cum pluribus bonis communicet.

Noveris recte, o sagacissime virorum, quod si B amicos optimos, veritati, inquam, innutritos, et pecuniarum contemptores ad magistratus promoveris (nam periculosum est plerumque tantam negotiorum molem nni imponere) eorum, qui illos capessunt, virtute aristocratiae gubernandi feceris formam.

XLII. — LAMPETIO DIACONO.

Regnum cælorum inculcatum. Sup. ep. 4.

Res sacræ atque divinæ homini animali stulta videri possint: quandoquidem nisi vel nolenti prius persuadeas regnum esse cælorum, ejus ingenerare nequeas amorem.

XLII. — ALIPIO REMP. ADMINISTRANTI.

Pœnæ lente sunt exigendæ. Inf. ep. 207.

Grave est non tarde pœnas dare eum, qui te, ut scribis, affectit injuria, sed potius eum, qui cito pœnas persolvit, videri, postea injuriam nullam intulisse, ut accidit sæponumero. Quamobrem ab eo pœnas exigere noll festinanter, sed expende diligenter an revera læserit: quod enim mature et accurate rem excutias, nihil inde tibi damni accedat, sed si virum innocentem pœnas dare præpropere coges, ingens accidere detrimentum poterit.

XLIII. — DOROTHEO VIRO CLARO.

Ingens supplicium et tolerantia ægre durat in hac vita, sed in futura.

Hic quidem, vir optime, simul convenire non possunt ingens supplicium ac cruciatus, et sustinentia seu perseverantia. Alterum enim alteri repugnat, quod corpus interitui natura sit obnoxium, horum non ferens concursus. Ibi vero in altera vita perpetuitate introducta pulsaque corruptione, pugnae inde existere potest dissolutio: ut tormentorum exsuperantiam neque robor corporis expellere, neque corpus in nihilum redigi possit.

A ηνεγκαν· ἐλεχθέντες οὖν ἐν μόνῃ τῇ δόξῃ, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ πράξει, τὴν τῆς ἀνδρείας οἴησιν παρὰ τοῖς θεαταῖς κεκαρπῶσθαι, κατέσπασαν τὴν ὄφρυν. Δι' ὃ καὶ συγχωροῦνται, ὡς οἶμαι, πειρασθῆναι τινες, τὸν (62) τοῦ μέγαλοιο δοκεῖν εἶναι καὶ δῦσμαχοιο ἔνοιον λαθησόμενοι, καὶ πρὸς μετριοφροσύνην συναλαθησόμενοι οὐ μικρὰ αὐτῆ ψυχῆς ὠφέλεια, τὸ σβεσθῆναι τὸ φρόνημα τῶν μηδὲ τὴν πείραν, οὐ φημι τὸν ἀγῶνα, ἐνεγκεῖν δυνηθέντων. Ὁ μὲν γὰρ μετὰ πολλὰ τρόπαια ἤττηθεις, ἴσως σύγγνωστος· ὁ δὲ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀκροβωλισμοῖς πεσὼν ἐσχάτης ἀσθενείας, μᾶλλον δὲ βραθυμίας· ἐκφέρει δείγμα.

M. — ΤΑΥΡῶ ΥΠΑΡΧῶ.

B Εὖ ἴσθι, ὦ ἀγγιολίας τέμενος, ὅτι εἰ τοὺς ἀρίστους τῶν φίλων, τοὺς ἀληθείας, φημί, συντρόφους, καὶ χρημάτων κρείττονας κοινωνοὺς ποιήσεις τῆς ἀρχῆς (ἐπισφαλὲς γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τὸ ἐφ' ἐνὶ τοσοῦτον ἔγκον ὀρμεῖν πραγμάτων), ταῖς τῶν ἀντιλαμβανόμενων ἀρεταῖς ἀριστοκρατείαν ἀποτελέσεις τὴν ἀρχήν.

MA'. — ΛΑΜΠΕΤΙῶ ΔΙΑΚΟΝῶ.

C Μωρία δοκεῖ τῷ ψυχικῷ ἀνθρώπῳ τὰ θεῖα· ἐπειδὴ τῷ οὐ θελόντι πεισθῆναι πρότερον, ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὑπέστηκεν, ἔρωτα αὐτῆς τεχθῆναι· ἀδύνατον.

MB'. — ΑΛΥΠΙῶ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝῶ.

Δεινὸν οὐ τὸ βράδιον (63) δοῦναι δίκην τὸν ὡς εἴς σε ἠδίκηκότα, ἀλλὰ τὸ τάχιον δόντα, φανῆναι ὑστερον μὴ ἀδικήσαντα, ὅπερ πολλάκις συνέβη· μὴ σπαυδε τοιγαροῦν ἐπὶ τὸ δίκην ἀπαιτῆσαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸ δοκιμάσαι εἰ ἀληθῶς ἠδίκηκεν, ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ μελλήσμου οὐδὲν βλαβήση, ἀπὸ δὲ τοῦ τάχους, εἰ μὴ ἀδικήσαντα ἀπαιτήσεις δίκην, κομιδῇ ἀδικηθήση.

MG'. — ΔΩΡΟΘΕῶ ΛΑΜΠΡῶ.

D Ἐνταῦθα μὲν, ὦ βέλτιστε, οὐκ οἶόν τε ἀμφοτέρω συνδραμεῖν, σφοδρότητα λέγω τιμωριῶν καὶ παραμονῆν. Θάτερον γὰρ θατέρῳ πολεμεῖ, διὰ τὸ φαρτὴν οὖσαν τοῦ σώματος τὴν φύσιν μὴ φέρειν αὐτῶν τὴν σύνοδον· ἐκεῖ δὲ τῆς ἀφθαρσίας ἐισθιασαμένης, καὶ τὴν φθορὰν ἐξοστρακισίας, καὶ ἡ τῆς μάχης ταύτης διάλυσις γένοιτ'· ἂν ὡς τὴν ὑπερβολὴν τῶν βασανιστηρίων, μήτε τὴν ἰσχὺν ἐξελάσαι τοῦ σώματος, μήτε τὸ σῶμα εἰς τὸ μὴ ἂν παραπέμψαι.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(62) Τὸν mutat in τὴν cod. Alt. et vers. inter μικρὰ et αὐτῆ inserit γάρ. possin.

(63) Inter βράδιον et δοῦναι codd. Vat. 650 et Alt. inserunt τό. Ib.

ΜΑ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Α

XLIV. — SERENO DIACONO.

Virtus laudatur et alget. (Confer ep. 413.)

Ὅσπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων μέγιστον ἀγαθὸν νομίζοντες εἶναι τὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος, οὐ πᾶν αὐτῆς φροντίζουσι. Τὰ γὰρ ἡδέα τῶν ὠφελίμων προτιμῶντες, διαμαρτάνουσι ταύτης· οὕτω καὶ τὴν ἀρετὴν ἐπαινοῦντες, τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ ταύτῃ φέρουσαν ἀποδιδράσκουσιν.

ΜΕ'. — ΑΝΑΤΟΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

567 XLV. — ANATOLIO DIACONO.

De bono vini modice sumpti. (Conf. ep. 413.)

Ὁ οἶνος, εἰ καιρῶς καὶ μετρίως ποθῆι, ἅτε τιμηθεὶς, εὐφροσύνης αἰτίας γίνεται. Εἰ δὲ παροινήθει, ἀμύνεται τὴν ὕβριν, καὶ δίκασι ἀπατεῖ τοὺς ὕβριστάς, γέλωτα καὶ αἰσχύνῃν, καὶ κωμωδίαν, καὶ μῶλωπας αὐτοῖς προσενῶν.

ΜΓ'. — ΠΑΥΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

XLVI. — PAULO PRESBYTERO.

Oculos, ut animi fenestras, custodiendos. (Inf. epist. 17, 291 et 146 cum scholiis.)

Ὁὐ μόνον τὸ σῶμα ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ τὰς βολὰς τῶν ὀφθαλμῶν, ἃς κόρας διὰ τοῦτο καλοῦμεν, παρθένους εἶναι χρῆ, καὶ μὴ πιστεύειν αὐταῖς ἀναίσχυντος καὶ ἀκρατῶς ἐστιᾶσθαι τοῖς ἄλλοτριῶσι κάλλεσιν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς θεᾶς ἐπὶ τὴν πρᾶξιν παιδαγωγηθῶσιν.

ΜΖ'. — ΕΥΓΕΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

XLVII. — EUGENIO DIACONO.

Virtutem amanti hominum contemnenda opinio.

Ἐπειδὴ χρῆ ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν σῶν καταστοχάσασθαι τῆς σῆς διανοίας, ἀσθομαί σε τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πόνους ἡδέως ὑπομένοντα, καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς καρποὺς μεγάλους εἶναι νομίζοντα· ἀθυμούντα δὲ τῷ τοῖς ἀνθρώποις νομίζεσθαι δυστυχεῖν, ὀλίγα γράψαι διέγνωνκα. Λαυθάνεις γὰρ σαυτὸν ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνων, ἐφ' οἷς ἡδεσθαι προσῆκεν. Εἰ γὰρ οὐκ ἀμφιβάλλεις, ὅτι μέγας σοι καρπὸς ἐστὶ παρὰ θεῶ τῆς περὶ τὴν ἀρετὴν ἐνόησας, τί σε ταράττει ἡ τῶν ἀνθρώπων ὑπόνοια, εἰ καὶ δοίημεν οὕτως αὐτοὺς ὑποπτέειν; Ὅτι δὲ οὕτω νομίζουσι, ῥῆστα δεῖξαι πειράσομαι. Εἰ γὰρ καὶ σὺ μόνος τῶν ἀρετῆν ἡσυχώτων τοιαῦτ' ἐπαθεῖς, ἦν μὲν οὐδὲ τότε ἀληθὴς ἡ ὑπόνοια. Πλὴν ἀλλ' εἶχον οἱ τοῖς καλοῖς ἀπεχθανόμενοι σκιάν γοῦν ἀναίσχυντίας. Εἰ δὲ οὐτε πρῶτος, οὐτε μόνος τοιαύταις συμφοραῖς περιέπεσες, ἀλλὰ πάντες σχεδὸν οἱ ἄριστοι, οὐ μόνον παρὰ Χριστιανοῖς, ἀλλ', εἰ χρῆ πάντας περιλαβεῖν, καὶ σβέσαι σου τὴν ἀθυμίαν, καὶ παρ' Ἰουδαίους πάλαι καὶ Ἑλλήσι, καὶ βαρβάρους, τί ἄλλυεις; Εἰ γὰρ κάκεινοι, ὡσπερ ἀθληταὶ γέννατοι τυπτόμενοι, καὶ τραυματιζόμενοι, καὶ αἵμασι καταρρέεοντες καὶ θανάτοις ὀμιλοῦντες διετέλεσαν, τί σὺ τῇ ἀθυμίᾳ καταβλάπτεις σαυτὸν, καὶ ποιεῖς τὸν ἀνταγωνιστὴν ἰσχυρότερον; Ταυτὸν γὰρ ποιεῖς, ὡς ἂν εἰ ἐλεγεῖς, δι' ἣν αἰτίαν οὐδένα τῶν θεατῶν πλήττει ὁ ἀνταγωνιστής, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀπογραφάμενον καὶ εἰς τὸ στάδιον εἰσφοιτήσαντα; Μὴ τοίνυν ἄλγε τοιαῦτα πάτχων οἷα κάκεινοι, « ὧν οὐκ ἦν ἄξιός ὁ κόσμος; » ἀλλ' εὐφραίνου,

Ut maximum existimant bonum esse sanitatem corporis plerique mortalium, sic eam non admodum curæ habent. Delectabilia enim utilibus præferentes lædunt valetudinem. Sic et virtutem quidam laudantes, a via tamen, quæ ad eam ducat, aberrant.

Vinum opportune ac moderate sumptum, quasi honore affectum, lætitiæ hilaritatisque causa existit. Si vero largius hauriatur, inebriat, ulcisciturque injuriam, et pœnas exposcit, a quibus injuria affectum est, risum, ignominiam, reprehensionem atque adeo verbera propinat.

Non corpus modo intactum purumque, sed et oculorum jactus (unde et κόρας, id est puellas, appellamus pupillas) virgines seu castos decet esse, neque permittere impudice atque impotenter vagari in aliarum forma ac pulchritudine speculanda; ne a conspectu lubrico ad venereum perducantur.

Quandoquidem e tuis litteris divinare quid sentias oportet, existimo te eum, qui labores pro virtute cum jucunditate sustineat, opineturque ingentes inde fructus existere. Pauca vero scripsisse animadverto, quod doleas infelicem te ab hominibus censeri. Nescis enim te iis indignari ac succensere, pro quibus par erat lætari. Si enim non dubitas, quin pro studio virtutis magnum apud Deum te præmium maneat, æquid hominum turbaris suspicione? Etsi sic dedimus ipsis suspicandansam, quodque ita sentiant, facillime ostendamus. Si enim soli tibi eorum, qui virtuti dant operam, id accidit, non fuerit vera hæc suspicio. Verum habuerint impudentiæ umbram, qui rebus honestis invident: non tamen primus neque solus in has incidisti calamitates, sed optimus ferme quisque non modo apud Christianos, sed (si complecti fas est omnes gentes, et hæc tibi animi consternatio est eripienda) apud Judæos olim et gentiles ac barbaros, inciderunt multi. Ut quid ergo contristaris? Si enim illi tanquam athleteæ generosi plagis impositis et vulnerati, sanguineque profuso, etiam morte una occubuerunt, tu quid interim animi abjectione te ipse lædis, reddisque adversarium fortiorem? Idem enim facis ac si diceres: Cur neminem spectantium adversarius vulnerat, sed ipsum tantum, qui nomen dederit, atque in stadium prodeat? Tristari itaque cave, ea patiens quæ perpassi sunt ii, « quibus dignus non erat mundus? » quin potius

7 Hebr. xi, 38.

lætare, quod, ut certaminum fias consors, sic et A gloriæ et præconii quoque evades particeps *.

ἄτι ὡσπερ τῶν ἄλλων μετέσχεσ, οὕτω καὶ τῆς εὐκλείας καὶ τῆς ἀναβήσεως μεθέξεις.

568 XLVIII. — HARPOCRÆ RHETORI.

MH'. — ΑΡΗΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

A convitiis temperandum. Injuriam maledictis non esse ulciscendam a sapiente.

Præstat injuria affectum cum silentio tolerare ac philosophari. Tecum autem præclare est actum, postquam a flagitiosis et adulterinis hominibus, Zosimo, inquam, et Marone, Eustathio item et Martiniano, male es acceptus. Nimis acerbum esse existimasti, illos judicis sententia puniri, verum silentio premere abjectum esse: rationabili judicio injuriosos conviciatores es complexus, cavillationibus pœnam circumscribens, quæ mordere quidem reos assolet, periculo tamen non involvit. Meliorem itaque scripti hujus rationem judico, quam scribere B aggredior, consulens tibi etiam iis, quæ sequuntur, animum intendere. Dico itaque generose ferendum, et ab accusatione liberam esse habendam linguam. Si enim et illos justum est hæc et his graviora audire, at te minime decet loqui, cum sacram habeas linguam.

* Ἀμεινον μὲν ὑβριζόμενον σιγῇ φέρειν, καὶ φιλοσοφεῖν· οὐκ ἀκομφον δὲ καὶ τὸ παρὰ σοῦ γεγόνος. Ἐπειδὴ γὰρ ὑπ' ἀνθρώπων μοχθηρῶν καὶ παρασῆμων (64), Ζωσίμου, φημί, καὶ Μάρωνος, Εὐσταθίου καὶ Μαρτινιανοῦ, ἐπεπόνθεις κακῶς· ἠγήσω δὲ, τὸ μὲν ψήφῳ δικαστηρίου τιμωρησασθαι τούτους, πικρόν· τὸ δὲ σιωπῇ φέρειν, ταπεινόν· λογικῇ μετῆλθες τοὺς ὑβριστὰς δίκῃ, τοῖς σκώμμασιν ὀρισάμενος τὴν τιμωρίαν· ἃ τοὺς ἐνόχους δάκνειν μὲν εἴωθε, κινδύνῳ δὲ οὐ περιβάλλει. Ἀμεινονα τοῖνον ἐγὼ κρίνω τοῦ συγγράμματος τὸν λογισμὸν, ὑπ' οὗ γράφειν ἤρξω. Συμβουλευοίμῃ σοι καὶ τὸ λοιπὸν προσθεῖναι, φημί δὴ τὸ φέρειν γενναίως (65), καὶ κατηγορίας ἐλευθερίαν ἔχειν τὴν γλῶτταν. Εἰ γὰρ κακείνοι δίκαιοι ταῦτα καὶ τούτων χαλεπώτερα ἀκούσαι, ἀλλὰ σοὶ οὐ πρέπει φράσαι, ἀγνείας ἀνάκτορον ἔχοντι τὴν γλῶτταν.

XLIX. — EUTONIO DIACONO.

MΘ'. EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Laudandi boni sine ostentatione.

Certandum quidem pro virtutis alumnis, non tamen ipsi ostentandi sunt, duplici de causa, cum ne socordes reddantur, tum ut assentationis effugiatur nota. Quamobrem nuper nihil ad te scripsi: cum vero ab aliis inductus ad me litteras dederis, de silentio conquestus, quæ ibi gesta sunt, scire C avens: scito quam maximo verborum fluxu eum, qui tuam egit causam, tanquam e rhetorum disciplina profectum, perorantem laudem plausumque sibi conciliasse. Cum enim, ignorantibus illis [judicibus] pauca quædam, cum non omnia posset, de tua virtute causæque prærogativis dixisset, in tantam mutationem rem totam adduxit, ut et eum, qui contra egerat, cum rubore dimiserit, auditores vero ad palinodiam concitavit.

* Ἀγωνίζεσθαι μὲν χρὴ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς τροφοίμων· οὐ μὴν αὐτοῖς ἐπιδείκνυσθαι δυοῖν ἔνεκεν, τοῦ τ' ἐκείνους μὴ ὑπτιῶσαι, τοῦ τε κολακείας ὑπόνοιαν ἐκφυγεῖν. Διὸ οὐδὲ γέγραφα πρώην. Ἐπειδὴ παρ' ἄλλων πειθόμενος γέγραφας, τῇ μὲν σιωπῇ μεμφομένοις, τὰ δὲ γεγενημένα ἀκριβῶς βουλόμενος μαθεῖν· ἴσθι ὅτι ὡς ἔρρει ἐπὶ πολλῷ ὁ σὸς διάδικος, ἅτε ἐκ ῥητορικῶν ὀρμώμενος μαθημάτων, ἐπαίνοιο τε βόθιοιο αὐτῷ παρὰ τῶν παρόντων ἠγείρετο, ἅτε ἀγνοούντων τὴν σὴν καλοκαγαθίαν, ὀλίγα τινὰ φράσας τῶν προσόντων σοὶ πλεονεκτημάτων (πάντα γὰρ ἴσως οὐ βῆδιον), εἰς τοσαύτην μεταβολὴν μετεβῆθιμισατο (66) τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐκείνοι μὲν ἐρυθριάσαντα ἀποτηδῆσαι, τοὺς δὲ ἀκρατὰς παλινοδίαν ἔσαι.

* II Cor. 1, 7.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(64) Edit. Paris., καὶ παρὰ Σίμωνος. Elegans et sine dubio recipienda correctio est duorum codd. Vatic. 650 et Alt. concorditer scribentium παρασιμων, ut referatur ad ἀνθρώπων, nam Simonis nulla hic mentio. Sed omnino rescribendum in cod. utroque παρασῆμων, cujus vocis hoc congruentissima notio sic ab Hesychio traditur: Παράσημον, ἀδόκιμον, κίβδηλον· ἀπὸ τούτου καὶ τῶν νομισμάτων τὰ κίβδηλα, παράσημα λέγεται. Hos igitur quatuor, Zosimum, Maronem, Eustathium et Martinianum, Harpocræ injustos vexatores, Isidorus hoc loco non μοχθηρούς solum, sed etiam παρασῆμους, hoc est adulterinos, et vel Christianismi vel sacerdotii quem forte gerebant characterem vitii infamibus corruptentes ac sœde obliterantes, vocat. Nec minus, meo quidem judicio, probanda est altera emendatio solius cod. Alt. vers. 8 ep. pro σώμασιν σκώμμασιν scribentis. Sententia enim manifeste requirit, ut non pœna corporis Harpocras suos conviciatores ultus sit (neque id probaret S. Isidorus), sed diceris, quam

antea vocavit auctor, λογικὴν δίκην, scribenda nempe in eos monodia, de qua mox agit epist. 52 et 53. Quare utrobique ad has correctiones reformanda erit interpretatio. Possin.

(65) Codd. ambo Vatic. 650 et Alt. post γενναίως tollunt virgulam et conjunctivam καί, continuantque sequentia hoc modo, φέρειν καχηγορίας ἐλευθερίαν. Hic interpunctionem figendam arbitror. Quid autem illis verbis statim sequentibus faciemus, ἔχειν τὴν γλῶτταν? Silentium codicum adjuvetur conjectura. Putarim, καί, superius omissum huc transferendum, et verbum ἔχειν augendum syllaba, ut totus locus sic legatur: Συμβουλευοίμῃ σοι καὶ τὸ λοιπὸν προσθεῖναι, φημί δὴ, τὸ φέρειν γενναίως καχηγορίας ἐλευθερίαν, καὶ ἐπέχειν τὴν γλῶτταν. Non omiserim cod. Vat. 650 καχηγορίας pro καχηγορίας scribere; sed καχηγορίας, etsi e solo sumptrum Alt. magis huc quadrat. Id.

(66) Μετεβῆθιμισατο codd. Vat. 650 et Alt. breviant in μετεβῆθιμισατο. Id.

N. — Τῷ ΑΥΤῷ.

A

L. — EIDEM.

Spes non in terrenis, sed caelestibus collocanda.

Ὁ μὲν εἰς τὸ θεῖον πεποιθὼς, ἐπὶ μεγίστης καὶ λαμπρᾶς καὶ ἀδιαπτώτου· ὁ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπὶ λεπτῆς καὶ ἀσθενοῦς καὶ σφαλερᾶς, καὶ ὡς τὰ πολλὰ διαπιπτούσης ἐλπίδος ὀχεῖται. Διὸ χρὴ τοὺς ἐχέφρονας, τῆς μὲν προτέρας ὡς *Ιερᾶς ἀγκύρας* (67) ἀντέχεσθαι, τῆς δὲ δευτέρας ἀπέχεσθαι.

NA. — Τῷ ΑΥΤῷ.

569 LI. — EIDEM.

Otium, pulvinar diaboli, fugiendum.

Λίαν θαυμάζω τῶν πάντα μὲν, ὅσα ὁ κοινὸς ἐχθρὸς ἀπάντων διάβολος βούλεται, ἀσμένως πρατόντων, εἴτα ἐπιζητούντων, πόθεν τὰ τῆς εὐταξίας ἀπόλωλεν ἅπαντα. Ἦν γὰρ τὴν ὑπερβάλλουσαν καὶ ἀνῆκεστον βῆθυμίαν ἀπώθωνται, συναπώθωνται (68) εὐ οἶδ' ὅτι καὶ τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν.

Valde equidem admiror eos, qui libenter patrant omnia, quæ communis omnium hostis diabolus suggerit; deinde quærentes, quomodo omnem amiserint benegerendi rationem. Si enim eximiam et incurabilem repellerent negligentiam, simul etiam, sat novi, quærere illa omitterent.

NB. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ.

LII. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

De monodia ab illo in improbos conscripta.

Ἡ μονωδία, ἣν γέγραφας εἰς Μαρτινιανὸν καὶ Ζώσιμον, Εὐστάθιον τε καὶ Μάρωνα, ὡς οὐδέπω μὲν τεθνηκότας, δεῖ δὲ ἐν τῷ ἀμαρτάνειν ἀποθνήσκοντας, καὶ τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς σώμασιν, ὥσπερ ἐν τάφοις κατωρυγμένας ἔχοντας, εἰ καὶ ἀληθῶς καὶ εἰκότως συγγέγραπται, παρ' ἐμοῦ αὐτοῖς οὐ πεμφθήσεται. Οὐ γὰρ ἂν δῆ σοι πολέμου αἰτίος γενοίμην. Ἀμελιχτα γὰρ φασιν εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀτίθασσα θηρία· εἰ μὲν γὰρ παραίνεσις ἦν, ἐπεμψα ἂν· ἐπεὶ δὲ θρηνός ἐστι μονοειδής, οὐκ ἔδοξίμασα πέμψαι· εἰ δ' αὐτὸς ὄντως βούλει, πέμψον· ἴν' εἰ καὶ γένοιτο ἀσπονδος μάχη, μὴ εἰς ἄλλον ἔχης ἀνενεγκεῖν τὴν αἰτίαν.

Monodia abs te conscripta in Martinianum, Zosimum, Eustathium et Maronem, ut nondum vita functos, perpetuis tamen flagitiis morientes, animasque in corporibus tanquam sepulcris defossas habentes, etsi vere et recte sit conscripta, nondum est illis a me missa, ne bellum in te concilium. Implacabiles enim et intractabiles esse feras referunt. Si adhortatio fuisset, misissem utique; sed quia monodia luctus est et nœnia in funere, idcirco non mittendum curavi. Si vero mitti omnino vis, per me liceat: verum si hinc bellum, ut fit, irreconciliabile existat, in alium cave culpam transferas.

NF. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῷ, ΖΩΣΙΜῷ, ΜΑΡΟΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙῷ.

LIII. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Mittit monodiam in illos conscriptam; hortatur ut, relictis vitiis, tandem resipiscant. (Confer epist. 77.)

Μονωδίαν τις τῶν λίαν πεπαιδευμένων, καὶ εἰς ἄκραν ἀρετὴν ἀναβεβηκότων, πεποίηκεν εἰς ὑμᾶς. Ἔστι δὲ ἡ μονωδία (οἶδα γὰρ εἶτι καὶ τοῦτο ἀγνοεῖτε), θρηνὸς μονοειδής, μῆτε προσωποποιίαν, μῆτε ἠθοποιίαν ἔχων. Καὶ τὸ μείζον, οἱ μὲν ἄλλοι τοὺς ἐκπεπτωκότας φιλοσοφίας θρηνοῦσιν (69). Οὗτος δὲ ὡς ἀλιτηρίου,

Monodiam vir bene doctus summaque præditus virtute in vos conscripsit. Est autem monodia (quod et vos ignorare certo scio) simplex et unius generis luctus, seu deploratio neque personarum, nec morum continens fictionem. Quodque majus est, alii in eos, qui philosophia exciderunt, concinunt fu-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(67) *Anchoræ sacræ* notum proverbium, ut et inf. epist. 271, qua et de spe agit, ut et mox ep. 58. SCHOTT.

(68) Pro συναπώθωνται codd. Vat. 650 et Alt. recte scribunt συναπαθήσονται. POSSIN.

(69) Respexit, opinor, ad Pythagoreorum morem, quo iis, qui a philosophia defecissent, cenotaphia tanquam mortuis exstruebant, ut tradit his verbis Origenes lib. II *contra Celsum*: Οἱ Πυθαγόρειοι κενοτάφια ψυχοδόμου τοῖς μετὰ τὸ προτραπήναι ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν πάλιν ὀρομήσαντι ἐπὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Καὶ οὐ παρὰ τοῦτο ἀσθενής ἦν λόγῳ καὶ ὑποδείξει Πυθαγόρας, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ *Pythagorei*, inquit, *cenotaphia exstruebant iis qui defecissent a philosophia, reflexo cursu ad vitam privatam. Nec ideo deterior habitus est Pythagoras in doctrina aut demonstrationibus, aut ejus discipuli.* Refert idem

Clemens Alexand. lib. II *Stromateων*. Ejus verba ascribam: Φασὶ γ' οὖν Ἰππαρχὸν τὸν Πυθαγορικὸν, αἰτίαν ἔχοντα γράψασθαι τὰ τοῦ Πυθαγόρου σοφῶς ἐξελαθῆναι τῆς ἀποτριβῆς, καὶ στήλην ἐπ' αὐτοῦ γενέσθαι οἷα νεκρῶ. Διὸ καὶ ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ νεκροὺς καλοῦσι τοὺς ἐκπεσόντας τῶν δογμάτων, καὶ καθυποτάξαντας τὸν νοῦν τοῖς πάθεσι τοῖς ψυχικαῖς. Exstatque epistola bene longa Lysidis ad Hipparchum, cujus in extremo hæc legas, Εἰ μὲν οὖν μεταβάλοι, χαρήσομαι· εἰ δὲ μὴ, τέθνηκάς μοι. Ad quem Lysidis Pythagorei locum respexit et Greg. Nazianzenus epistol. 45, ad Greg. Nyssenum scribens, quod a nullo interpretum animadversum esse valde equidem miror. Sic enim Theologus: Εἰ μὲν οὖν μεταβάλοι, ἀλλὰ νῦν χαρήσομαι, τῶν Πυθαγορικῶν τις ἔφη φιλοσόφων ἑταῖρον ἐκπεπτωκότα θρηνῶν. Εἰ δὲ μὴ, ἐκεῖνος μὲν ἔγραψε, τέθνηκάς

neris luctum. Hic vero vos ut improbos ac perniciosos, quique nihil de ipsa philosophia gustarint, deploravit. Vos quidem omne vitiorum genus, dictum indictum patrans inducens; contendens vero pro viribus virtutis nullam partem in mentem vobis, ne per somnium quidem venisse sancte confirmat. Quod vero maximum appareat, id non prius dicere desinam. Quoniam quisquis in monodiam hanc inciderit, vos ut belluas noxias atque execrandos dæmonas, hostesque communis omnium naturæ merito exsecretur: illum vero scriptorem vituperet quod id aggressus sit argumentum, quod summa accuratatione perficere nequiverit: adeo omni oratione scriptationeque major nequitia vestra cunctis apparet. Singuli enim prætermisum ab illo vitium reprehendentes victim illum existimant, ut ansum cum vestris flagitiis sermone contendere.

570 Crimina enim vestra non venia modo, verum etiam supplicio superiora majoraque judicant. Vos vero non injuria accusant, quod neque exemplis incitati, neque assecelas reperturi in tot tantaque incideritis delicta, quæ nemo, ne eloquentissimus quidem, oratione consequi dicendo possit. Verum vel sero tandem respicite, ac poeniteamini de patris a innotescunt.

LIV. — HERONI DIACONO.

Virtus sequenda, ut hostem vincas.

Accusationes quasdam refellere solet interdum vita proba ejus, qui in jus vocatur. Vir itaque bonus tantum conspectus et nondum defensus sæpe numero non solum omnem depellit accusationem, et maledicentiam, sed et laudibus ornatus discessit. Quare si vel ab inimicis exigere pœnas vis, virtutem fac exerceas. Quæ enim orsa sunt laudum tuarum præconia, hostibus quam pœnæ omnes sint, graviora fiunt magisque acerba.

LV. — AGATHODÆMONI GRAMMATICO.

Avaritiæ detestatio. (Confer inf. [p. 67.]

Si nonnulli tuæ traditi disciplinæ, furoris rabieique pleni insolens quid ac præter disciplinam attemptarint, hos ferro retrahere, silentiumque, ne in præceps ferantur, impera. Si vero pecuniarum flagrare sentias amore, dic iis assidue: Ecquæ nova hæc et absurda plura habendi cupiditatis amentia est? Cur injecta materie ac fomite subjecto amplior sit possidendi ardor? Undique enim rapiens, nunquam expletur. Quantum si capitum multorum hydra infinita habeat ora, quibus cibum in ventrem inexplebilem demittat, tanto plus appetat, et quasi nihil antea acceperit. Ecquis igitur cordatus hujus-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

μοι· *Siquidem meliorem mentem indueris, gaudebo, ut Pythagoricus quidam philosophus (Lysis) dicebat, cum prolapsi sodalis vicem lugeret. Sin minus, ille quidem scripsit, mihi mortuus es.* SCHOTT.

(70) Inter πρότυ et παύσομαι codd. Vatic. 650 et

A καὶ μηδεπώποτε γευσαμένους αὐτῆς τερήρηκε. Πᾶν μὲν εἶδος ἀμαρτημάτων ῥητῶν τε καὶ ἀρρήτων ὕμᾶς διαπραττομένους εἰσαγαγῶν, τῶν δὲ τῆς ἀρετῆς μερῶν μηδὲ εἰς ἔννοιάν ποτε ἐληλυθέναι ἰσχυρισάμενος. Ὁ δὲ μέγιστον φάναι, τοῦτο οὐ πρὶν (70) παύσομαι· ὅτι ἕκαστος δὲ ἐντυγχανόντων τῇ μονοφθῆ, ὕμᾶς μὲν ὡς ἀργαλέα θηρία, καὶ δαίμονας ἀλάστορας, καὶ τῆς κοινῆς φύσεως ἐχθρούς ἀποστρέφεται· ἐκεῖνον δὲ μέμφεται, ἐπιχειρήσαντα μὲν, μὴ δυνήθεντα δὲ ἐφικέσθαι τῆς ἀκριβείας. Οὕτω καὶ λόγου παντὸς καὶ συγγράμματος μελῶν ἢ κακία ἢ ὑμετέρα πᾶσιν εἶναι δοκεῖ. Ἐκαστος γὰρ τὸ ἐκεῖνον παραλειφθὲν ὕμῶν ἀμάρτημα ἐκχωρῶν, ἐκεῖνον μὲν ἠττηθῆναι νομίζει, πρὸς τὴν (71) ὕμῶν κακίαν ἀμιλλήθηται τῷ λόγῳ τολμήσαντα. Τὰ γὰρ ἀμαρτήματα ὕμῶν οὐχὶ συγγνώμης μόνον, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας ἡγεῖται εἶναι μελίζονα. Ὑμᾶς δὲ κακίζει ὅτι οὔτε παραδειγμασιν ἐκδιασθέντες, οὐθ' ἐξόντες τοὺς μιμησομένους εἰς τοιαύτην ἠλάσατε κακίαν, ἥς οὐδεὶς τῶν ἀγαν πεπαιδευμένων (72) ἐφικέσθαι τῷ λόγῳ δυνήσεται. Ἄλλ' ὡς πράξαντες ὅσα μηδεὶς τῶν πώποτε ἐπὶ παρανομίαις βεδομημένων, κἂν ὀψέποτε, γνωσιμαχῆσατε.

B nemo inquam tot delictis, quæ sæpe jam vulgata

ΝΔ'. — ΗΡΩΝΙ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Ἐνίας τῶν κατηγοριῶν εἰσθεν ἀπίστους ποιεῖν ὁ τῶν ἐγκαλουμένων βίος. Πολλάκις γοῦν ἀνὴρ ἀγαθὸς ὁραθεὶς μόνον, καὶ μὴ ἀπολογησάμενος, οὐ μόνον πᾶσαν ἀπετριψάτο κατηγορίαν τε καὶ κακηνόριαν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνους στεφθεὶς ἀπῆλθεν. Εἰ τοίνυν βούλει τοὺς ἐχθρούς τοὺς σαυτοῦ δίκας ἀπαιτῆσαι, ἀρετὴν ἄσκει. Τὰ γὰρ σοι παρὰ πάντων ὑφαινόμενα ἐγκώμια, ἐκεῖνος τιμωρίας ἀπάσης ἐστὶ βαρύτερά τε καὶ πικρότερα.

ΝΕ'. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚῶ.

Εἰ μὲν τινες τῶν ὑπὸ σοῦ ἠνιοχουμένων, λύσεως τε καὶ ἀφροῦ μεστοὶ τυγχάνοντες, ἀγέρωχόν τι καὶ παρὰ τὴν ἡλίαν πράττοιεν, ἀνασειράς τούτους καὶ ἐπιστόμιζε, ἵνα μὴ κατὰ κρημνῶν ἐνεχθεῖεν. Εἰ δὲ χρημάτων ἀσθοιο ἔραστὰς, ἀεὶ λέγε· Τίς ἢ καινὴ καὶ παράλογος τῆς φιλοχρηματίας μανία, ἥ τὸ προστιθέμενον ὕλη καὶ ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ πλείονος ὀρέξεως γίγνεται; Πάντοτε γὰρ δεχομένη, οὐδέποτε πληροῦται· ὅσον δὲ τις πολυκεφάλος ὕδρα μυρρίαις στόμασι τὴν τροφήν τῇ γαστρὶ τῇ ἀκορῆστω παραπέμπουσα, τοσοῦτον αὐτῆς ὀρέγεται πλεόν, ἢ ὅσον οὐδὲν εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐδέξατο. Τίς οὖν ταύ-

Alt. inserunt εἰσαίν. Possim.

(71) Post πρὸς τὴν cod. Alt. addit ἀφαστον (sic).

Id.

(72) Πεπαιδευμένων in præsentī efferunt ambo codd. scribescentes παιδευομένων. Id.

της εὐ φρονῶν ἔλοιτο εἶναι ἑραστής, τῆς κἀνταῦθα ἁ modī vitii sustineat esse amator? quod et non
τῷ μὴ κορένυσθαι κολαζούσης τὸν ἀλόγῃτα, κάκεισε explendo quem semel ceperit, sic puniat, ut et æter-
εἰς τὸ ἀτβεστον πῦρ πρραπεμπούσης;

nis inferorum ignibus, qui exstingui nequeant, addicat.

NG'. — ΔΟΜΕΤΙΩ.

LVI. — DOMITIO.

Beati qui persecutionem patiuntur.

Ὁ δὲ τὸν πάντῃ τῶν εἰωθῶτων τοῖς ἀνθρώποις ἀνια-
ρῶν συμβαίνειν ἀκείρατον, μακάριον εἶναι οἱ πολ-
λοὶ νομίζουσι (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον), ἀλλὰ τὸν ὀλί-
γων μετεσχηκότα. Διὰ γὰρ πλῆθος συμφορῶν, αἱ
τοὺς πλείστους καταβλύζουσι, μακάριον τὸν ὀλί-
γοῖς (73) προσομιλήσαντα εἶναι ὀρίζονται. Ἡμεῖς
δὲ καὶ τὸν πολλὰ μὲν τῆδε πεπονηθότα, γενναίως
δὲ ἐννηοχότα, τοῦ ὀλίγα πεπονηθότος μᾶλλον μακα-
ρίζομεν· ὅτι πρὸς τὰ παλαισμάτα καὶ οἱ στέφανοι B
πλέκονται, καὶ τοῖς ἄθλοισι τὰ ἐπαθλα ἀκολουθεῖ.

Felicem quidam existimant non eum, qui nihil molestiarum, quibus mortalium obnoxia vita est, sensit unquam (id enim fieri non potest), sed qui quam minimis urgetur malis. Calamitatum enim ob copiam, quibus plerique circumfluant, beatum pronuntiant, qui paucissimis læditur. Nos vero [Christiani] et multa quidem perpassum, excelso tamen animo tolerantem, longe ducimus feliciorē eo, qui modica pertulerit. Nam et luctatori coronæ ex merito obveniunt, et certantes sua præmia comitantur.

NZ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

571 LVII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

A vitiiis dehortatur et nequitia.

Κηλίδα, καὶ μίασμα, καὶ ἄγος, καὶ τί γὰρ οὐχί,
τῶν προδῆλων αἰσχρῶν ὀνομάζοντές σέ τινες, ὡ
σχέτλιε Ζώσιμε, περιαισιν; οὐς οὔτε καιρὸς, οὔτε
τὸ πάθος ἐπιστομίσαι δύναται, πάντων μαρτυροῦν-
των τῶν ἀκούοντων, ὡς ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν, καὶ σε-
μνὰ ἀντὶ αἰσχρῶν φράζουσι. Σκόπει τοίνυν, ὅπως
τούτους ἐπιστομίσης· ἐπιστομίσεις δὲ, εἰ παύσοιο τῆς
ἀχορήστου ῥαθυμίας.

Probrum, piaculum ac scelus, et quid non contumeliosū nominis tibi, o miser Zosime, quidam, dum accedunt, imponunt? quorum neque tempus, neque pathos obturare os queat, contestantibus omnibus, qui audiunt, ut pauca multis, gravia turpibus repontant. Quare vide, qua ratione silentium illis imponas. Impones autem si ab insatiabili hac nequitia cessabis.

NH'. — ΕΠΙΦΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

LVIII. — EPIPHANIO DIACONO.

[*Spes vitæ anchora. (Confer ep. 50 et 274.)*]

Ἡ εἰς τὴν ἄμαχον τοῦ τὰ πάντα οἰακίζοντος δε-
ξιάν ἐλπίς, οὐ μόνον τὴν τῶν μελλόντων ὠδίνει ἀπό-
λαυσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρόντας ἐπιχουρίζει πόνους.
Ἐῶν γὰρ τις φέρει τοὺς ἄθλους τῆ τῶν στεφάνων
ἐλπίδι πτερούμενος. Εἰ τοίνυν κἀνταῦθα ἡμῖν συν-
αγωνίζεται καὶ συμμαχεῖ, κάκεισε στεφάνοις ἡμᾶς
κοσμεῖ καὶ φαίδρυνει, καὶ ἀποδιέπτους παρ' ἀγγέ-
λοις καὶ ἀνθρώποις καθίστησι, ταύτην περιπτυσί-
μεθα, καὶ σύνοικον ἔχωμεν καὶ ὁμοσπάεζον.

Spes, quæ est ad invictam dexteram cuncta gubernantis, non solum in futurum parit voluptatem, sed et presentis vitæ sublevat labores. Facile enim quis certaminum labores sustinet, qui coronarum ac præmiorum spe nititur. Si hæc itaque nobiscum hic certat et pugnat, ibi vero coronis exornat atque exhilarat, venerandosque angelis atque hominibus nos constituat, hanc complectamur et mensa lectoque excipiamus.

NO'. — ΘΕΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

LIX. — THEONI PRESBYTERO.

Asperius nihil est humili cum surgit in altum.

Μὴ λίαν ἐκπλήττου, μηδὲ θαύμαζε, εἰ Ζώσιμος
ἀπὸ οἰκετικῆς, ὡς φῆς, ῥίξης ὀρμώμενος φανητιῶ,
καὶ μέτριον οὐδὲν φρονεῖ. Εἰσὼς γὰρ ἡ παρ' ἐλπίδα
εὐημερία τοὺς ἀνοηταίνοντας πρὸς ὕβριν τρέπειν.

Noli percelli aut admirari, si Zosimus stirpe se jactans, ut scribis, et aliquis videri cupiens, nihil sapiat moderari. Quæ enim insperata acciderit felicitas, ea contumeliam fere attrahit.

Ξ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

LX. — IIERACI DIACONO.

Amat victoria curam.

Σφόδρα ἀπατῶμεν ἑαυτοὺς, καὶ παραλογιζόμεθα,
εἰ μηδὲν πράττοντες ὧν προσήκει πράττειν τοὺς
νικᾶν βουλομένους, τῶν πάντα πραττόντων (74) ἀ-
χρῆ πράττειν τοὺς νικᾶσειν μέλλοντας, περιέσεσθαι
προσοκῶμεν. Ταυτὸν γὰρ ἔστι, τὸ καὶ τοὺς καθεύ-
δοντας καὶ ῥέχγοντας τῶν ἐγρηγορότων καὶ σπουδα-

Valde nosmetipsos decipimus, falsaque utimur ratiocinatione, si nihil agentes eorum, quæ decet agere, qui vincere contendat, superiores nos fore speramus his, qui nihil non agunt eorum quæ convenit victores agere ac pati. Hoc enim perinde sit, atque dormientes stertentesque vigilantibus ac sat-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(75) Uterque codex, ὀλίγων. POSSIN.

(74) Pro πάντα πραττόντων codd. Vat. 650 et Alt.

legunt τοὺς πάντα πράττοντας. Id.

agentibus antepone, et ignavos atque socordes
iis præferre, qui nihil intentatum relinquunt.

Ζόντων περιεῖναι, καὶ τοὺς βραθυμοῦντας καὶ ἀρ-
γοῦντας τῶν μηδὲν παραλιμπανόντων κρατεῖν.

LXI. — MARCIANO PRESBYTERO.

ΞΑ'. — ΜΑΡΚΙΑΝῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Demonstrationis vis in argumento.

Dicta, quæ probatione multa longaque indigent
inquisitione, non tam sententia aut responso, quam
demonstratione declarantur. Opus enim probatio-
ne est, ambitu seu circumductione ac demonstratione,
ut perspicuam possint nancisci declarationem.
Qui enim pronuntiaturus sententiam carere se de-
monstratione posse existimat, is sapientie est
expers.

Τὰ πολλῆς βασάνου καὶ μακρᾶς ἐξετάσεως δεό-
μενα ῥητὰ, οὐκ ἀποφάσει, ἀλλ' ἀποδείξει σαφηνίζε-
ται. Χρεία γὰρ καὶ κατασκευῆς, καὶ περιόδου, καὶ
ἀποδείξεως, ὥστε δυνηθῆναι ταῦτα λαμπρᾶς τυχεῖν
ἐρμηνείας. Εἰ δὲ τις ἀποφαινόμενος νομίζει ἀποδείξει
καχρηθῆσθαι, οὕτως ἐξω τῆς τῶν σοφῶν ἐσκήνυται
τυνύου.

572 LXII. — JOANNI DIACONO.

ΞΒ'. — ΙΩΑΝΝῆ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Adulatio magis quam contumelia vitanda.

Tametsi parentes ac magistri ab adulatione, ut B
summopere noxia vehementerque corrumpente,
abstinentes metum incutiant, hi quidem auditori-
bus, illi vero liberis : oportet tamen et nos, si sa-
pimus, assentatores magis aversari, quam qui læ-
dunt, injuriæ afficiunt. Majus enim affert detri-
mentum non advertentibus bonus ille, quam injuria,
et difficilior illud quam hoc vitium expugnatur.

Εἰ καὶ διδάσκαλοι καὶ πατέρες τῆς κολακείας ἀφ-
έμενοι, ὡς τὰ μέγιστα βλαπτούσης καὶ λυμαιομένης,
φόβον ἐπνατεῖνονται, οἱ μὲν τοῖς φοιτηταῖς, οἱ δὲ
τοῖς παισὶ· χρῆ καὶ ἡμᾶς, εἴγε σωφρονοῦμεν, μάλ-
λον τῶν ὑβριζόντων τοὺς κολακεύοντας ἀποστρέφε-
σθαι. Μείζονα γὰρ ἔχει λύμην τῆς ὑβρεως ἢ τοιαύτη
τιμὴ τοῖς μὴ προσέχουσι· καὶ δύσκολον τοῦτου κρα-
τῆσαι ἢ ἐκείνου τοῦ πάθους.

LXIII. — ANEPIΓΡΑΦΟΣ.

ΞΓ'. — ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ.

Virtus sui merces.

Virtus sola possidentem potest ornare. Nullus
itaque in dignitate constitutus ex se honorem habet,
sed a subditis accipit : at virtutis perstudiosus etiam
in seipso stabile decus, quod auferri nequeat, ad-
piscitur.

Μόνη ἡ ἀρετὴ αὐτάρκης κοσμήσει τὸν ἔχοντα.
Οὐδεὶς γοῦν τῶν ἐν τέλει καθ' ἑαυτὸν ἔχει τὸ γέρας,
ἀλλὰ ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν κέκτηται τὴν τιμὴν· ὁ δὲ
φιλάρετος καὶ ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀναφαίρετον ἔχει τὸ
κλέος.

LXIV. — HIERACI DIACONO.

ΞΔ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Victus cultusque corporis, qualis. (Confer. ep. 148, 158, 237.)

Qui edit quantum fami depellendæ satis est,
eaque induit vestimenta, quæ honeste corpus tegant,
næ ille et animæ pulchrum vehiculum comparat, et
nauclo gubernaculum ad dirigendum facile, et
militi quoque congrua arma, et musico lyram con-
cinnam adaptat. Qui enim deliciis pinguescens cor-
pore ac vestibus mollibus nimis indulget, ut lasci-
viat, et in absurdas induit immittitque cupiditates,
atque adeo reddit molle, bonamque corporis lædit
habitudinem : multaque illa mollitie dissolvit, ener-
vatque, animo etiam bellum parat. Quamobrem D
utroque victu cultusque corporis nimio abstincto.

Ὁ τοσοῦτον ἐσθίων ὅσον λύσαι λιμὸν, καὶ τοιαῦτα
περιβαλλόμενος ὅσον ἐσκεπᾶσθαι κοσμίως, ὄχημα
καλὸν τῆ ψυχῇ παρασκευάζει τὸ σῶμα, καὶ τῷ κυ-
βερνήτῃ εὐμεταχειρίστους τοὺς ὀλακας, καὶ τῷ στρα-
τιωτῇ εὐάρμοστα τὰ ὅπλα, καὶ τῷ ἀρμονικῷ μουσι-
κῆν τὴν λύραν. Ὁ γὰρ τρυφῇ παινίων, καὶ ἱματίους
καλλωπίζων, σφιρτῶν αὐτὸ παρασκευάζει, καὶ εἰς
ἀτόπους ἐπιθυμίας ἐξάπτει, καὶ μαλακώτερον αὐτὸ
ποιεῖ, καὶ τὴν εὐεξίαν αὐτοῦ λυμαίνεται, καὶ τῇ
πολλῇ βλακείᾳ διαλύει αὐτὸ, καὶ τῇ ψυχῇ πολέμιον
κατασκευάζει. Οὐκοῦν πέπαυσο κάκεινο καὶ τοῦτο
ποιῶν.

LXV. — EIDEM.

ΞΕ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Vitandus aspectus mulierum, ut peccandi ansa. In illud Matth. v, 28, « Qui respexerit mulierem, » etc. (Confer ep. 17, 46, 139, 291.)

Non simpliciter, optime virorum, qui corda no-
stra singulatim condidit, lege præcepit, non libidi-
nose aspicere mulierem, sed ut a molestia tenta-
tioneque nos liberaret. Cum enim longe sit facilius
formosam non spectare feminam, quam spectata ea
eratoque ac saucio jaculum eximere vulnusque
circo id Christus præscripsit. Certaina
leviora (imo vero ne bello quidem

Οὐχὶ ἀπλῶς, ὡ βέλτεστε, ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὴς
καρδίας ἡμῶν ἐνομοθέτησε μὴ ἰδεῖν ἀκολάστως εἰς
γυναῖκα, ἀλλὰ πραγμάτων ἡμᾶς ἀπαλλάττων. Ἐπειδὴ
γὰρ πολλῷ εὐκολώτερον μὴ ἰδεῖν εὐπρόσωπον γυ-
ναῖκα, ἢ θεασάμενον καὶ τρωθέντα ἐξελεῦσαι τὸ
βέλος, καὶ θεραπεῦσαι τὸ τραῦμα, τοῦτο προσέταξε.
Κουφότεροι γὰρ ἐν προοιμίῳ οἱ ἀγῶνες (μᾶλλον δὲ
οὐδὲ ἀγῶνος δεῖ [75]) τῷ μὴ τὰς θύρας ἀνοίγοντι τῷ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

ræco occurrit, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀγῶνος δεῖ, supervacaneum arbitror, ideoque dele-

πολεμῶν, μὴδὲ τὰ σπέρματα δεχομένω. Εἰ τοίνυν ἐξῆν χωρὶς συμπλοκῆς στήσαι τὸ τρόπαιον, τί πράγματα σαυτῷ παρέχεις περιττά; Οὐ γὰρ τοσοῦτος ἰδρῶς συμβαίνει ἐν τῷ μὴ ὄρῃν, ὅσος ἐν τῷ ὄρῳντα κρατῆσαι· μάλλον δὲ οὐδὲ πόνος τὸ πρότερον, ἀλλ' ὁ πολὺς μόχθος μετὰ τὴν θέαν φέεται. Ὅταν οὖν καὶ τὸ κέρδος μέγιστον ᾖ, καὶ ὁ πόνος μικρὸς, τί σαυτὴν ἐμβάλλεις; (76) εἰς τὸ ἀδιεξόδευτον τῆς ἐπιθυμίας πέλαγος; οὐ γὰρ εὐχερέστερον μόνον ὁ μὴ θεώμενος, ἀλλὰ καὶ καθαρώτερον περιέσται. Ὡσπερ γὰρ ὁ ὄρῳν μετὰ πόνου πλείονος καὶ κηλίδος ἀπαλλάττεται, ἐὰν ἀρᾷ ἀπαλλαγῆ· οὕτως ὁ μὴ ἰδῶν καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐστὶ καθαρός.

ΕΓ'. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Non ea semper utilia quæ nobis, sed quæ Deo videntur. (Confer ep. 434, initio et fine.)

Οὐ πάντως (77) τὰ δοκοῦντα ἡμῖν συμφέρειν, ταῦτα καὶ λυσιτελεῖ. Πολλοὶ γὰρ πολλοὺς νενικηκότας, ἐκείνους μὲν ἐβλάψαν οὐδὲν, ἑαυτοὺς δὲ τὰ χεῖριστα διέθηκάν· διὸ καὶ ἔδοξεν ἐκεῖνος διημαρτηχέναι τῆς ἀληθείας ὁ εἰπών· « Μακάριος ἐκεῖνος, ᾧ τὸ τόξον μεριμνήσεως ὁ συμφέρει (78) πεσεῖν. » Ἐρχῆν γὰρ, εἴγε σοφὸς ἦν, εἰπεῖν· « Μακάριος ἐκεῖνος ᾧ τὸ τόξον μεριμνήσεως ὁ συμφέρει πεσεῖν. » Πολλοὶ γὰρ ἐνζήλων καὶ λαμπρῶν ἐπιτυχόντες πραγμάτων, ἐκ τούτου εἰς χεῖρω ἑαυτοὺς ἤλειψαν κακά. Ἐπὶ γὰρ τοῖς προτέροις μεγάλα φρονήσαντες, τολμηροτέρως τοῖς δευτέροις ἐνεχειρήσαν. Πολλοὶ δὲ ἀποτυχόντες, συμπερόντως ἐπαίδεύθησαν τοῖς ἀργαλεωτάτοις πράγμασι μὴ ἐγχειρεῖν. Ἐπεὶ οὖν τὸ τὰ συμφέροντα εἰδέναι τε καὶ διδόναι, τῇ θεῷ ἀνήκει προνοία, ταῦτα παρ' αὐτῆς αἰτῶμεν, καὶ διδόμενα στέργωμεν, εἰ καὶ ἐναντία δοκοῖη εἶναι.

ΕΖ'. — ΗΡΩΝΙ (79) ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Avaritiæ detestatio.

Ὡσπερ ὁ διὰ παντὸς διψῶν, κἂν παρὰ ποταμοῦς καὶ πηγᾶς κατακέχται, οὐκ αἰσθίσεται τῆς εὐφροσύνης, τῷ μὴ δύνασθαι· ὁσέαι τὸ πάθος· οὕτω καὶ ὁ πλείονων ὀρεγόμενος, κἂν μυρίους ἔχει θησαυροὺς, οὐδέποτε ἡδονῆς αἰσθίσεται, τῷ μὴ εἰδέναι κόρον. Ὁ δὲ τῷ τῆς χρείας ὄρω εἴσω ἑαυτὸν διατηρῶν, οὐδέποτε τούτῳ τῷ ἀνηκέστῳ ἀλώσεται νοσήματι, ἀλλ' ἐν θυμηδία ἔσται καὶ χαρᾷ, ἀνάλωτός τε τοῖς ἄλλοις πάθει διαμνεῖ, οἷς ὁ ἀεὶ ἔρων ἀλίσκεται. Οὐ γὰρ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

dum. Statim τὰ σπέρματα retineo, quæ Isidoro familiaris vox cum Demosthene, ut epist. 104 et 147. SCHOTT.

(76) Pro ἐμβάλλεις codd. Vat. 650 et Alt. habent ἐμβαίνεις. POSSIN.

(77) Huc pertinet lepida Phædri fabula 12 lib. 1, de cervo cui tennes pedes displicebant, et mox fuga servarunt; cornua vero placebant, quibus in silva ramis impeditus capitur a canibus.

Laudatis, ait, utiliora quæ contempseris, Sæpe inveniri, hæc exarēt narratio.

Μοx pro ἐνζήλων lego εὐζήλων. Cujus autem antiqui

opus est) ei qui hosti non aperit portas, vel auctor non est movendi belli. Si igitur liceat sine conflictu tropæum statuere, quid supervacaneos suscipis labores? Non enim tantus labor est non videndo formam, quantus illi, in superando, qui videt; imo in priore labor non est, sed post conspectum difficilius existit labor. 573 Cum igitur et lucrum sit maximum, labor etiam exiguus, cur te in pelagus desideriorum, quod exitum non reperiat, conjicis? non enim superat modo facile qui non spectat, verum etiam purior existit. Ut enim formæ spectator post labores plurimos a macula liberatur, si quidem liberatur: sic non spectans etiam a desiderio liber evadit.

B LXVI. — OPHELIO GRAMMATICO.

Non continuo quæ prodesse nobis videntur, eadem expediunt utiliaque sunt. Multi enim cum vicerint multos, nihil vero illos læserint, sibi pessimo consuluerunt. Quamobrem et ille a veritate aberrasse mihi videatur, qui olim dixit: « Felix cui telum, cum anxietate et sollicitate cogitavit, bene contigit cadere. » Aliter enim, si saperet, dixisse oportuit: « Beatus, inquam, cui jaculum anxie cogitanti, ad id, quod sibi est utile, cadere contingat. » Plerique enim in arduis clarisque versati negotiis, ex his in deteriora mala se præcipitant. Ob priora namque magnos habentes spiritus, temerarie magis posteriora susceperunt. Contra multi bonis spoliati utiliter sunt eruditi difficiliora non aggredi negotia. Igitur cum nosse utilia, et dare, ad divinam pertinere providentiam, hæc ab illa postulemus, et data æqui bonique consulamus, tametsi adversa esse videantur.

LXVII. — HERONI PRESBYTERO.

(Confer ep. 55.)

Ut plane sitibundus, etsi ad flumina fontesque descendat, non sentiet, nisi sitim possit restinguere, delectationem; sic et plura semper appetens, tametsi thesauros habeat infinitos, voluptatem nunquam sentiet, eo quod satiari nesciat. Qui vero intra fines utendi, quantum quidem satis est, seipsum conservet, incurabili hoc morbo nunquam capiatur, sed in delectatione erit et gaudio, et ab aliis affectibus expugnari nescius constans perseverat,

dictum hoc sit, nondum equidem divinare potui. Aliis lampada in cursu trado. SCHOTT.

(78) Pro συμφέρει codd. Vat. 650 et Alt. legunt βούλεται. Solus autem Alt. pro præcedente μεριμνήσεως scribit μεριμνήσις. Vers. hinc tertio pro μεριμνήσεως iterum cod. Alt. ponit μεριμνήσις. Vers. seq. pro ἐνζήλων καὶ λαμπρῶν ambo codd. scribunt ἐζήλων καὶ οἰκτρῶν. Vers. inde 2, pro φρονήσαντες ponunt φρονήσεται. POSSIN.

(79) Non Ἡρώνι, sed Ἱέρωνι, Hieroni, hæc epist. inseribitur in codd. Vatic. 650 et Aitacensi. In.

quibus tamen amans fere capitur. Non enim multa possedisse, sed paucis indigere, reddit invictos, securusque præstat. Ille enim etsi non afficiatur injuria, valde tamen metuit, ut qui injuriam possit pati. Hic vero in primis pati injuriam non potest. Quinimo si passus videatur, melius adhuc quam alii eadem non passi, affectus erit, quia continentis vitæ præmia despectat.

574. LXVIII. — EUTONIO DIACONO.

De bono tentationis. (Conf. ep. 39 et 226, in Dan. III ep. 36 et 138.)

Noli admirari, neque ænigina esse, quod alias tibi scripsi, existimes: tentationes sæpenumero gravium ac difficilium perturbationum esse interitum, libertatemque animo conciliare. Quem admodum enim in tribus illis pueris⁹, non solum ignis ipsos non attigit, sed et ad vinculorum dissolutionem subserviit, nactus suæ terminum efficacis, ferrum abolendo: sic et tentationes ignaviam rescantes ad sobrietatemque adducentes, omnes a peccatorum expeditate vinculis.

LXIX. — EIDEM.

Non in alieno casu, sed in propria virtute spes firmanda. (Vide ep. 50 et 58.)

Dubia quidem et incerta est spes ex aliena infelicitate concepta, non ex propria pendens virtute. Talis enim facile evanescet. At si quis domi securitatis habeat pignora, inexpugnabilis hic erit, insidiosisque superior molitionibus.

LXX. — EIDEM.

Sorte sua firmum lædere nemo potest.

Non hoc age, ne quis te injuria afficiat, sed ne afficere possit, ut maxime velit. Id enim non evenit aliunde, quam necessariis esse contentum, vel nil amplius appetere. Qui enim pluribus inhiat, ab omnibus capi facile potest, cum ab hominibus, tum: animi affectionibus.

LXXI. — ISIDORO PRESBYTERO.

Jobi in calamitate patientia Sapientem omnem perferre fortunam.

Viri præstantissimi, mente pura atque constanti naturam, quoad ejus fieri potest, contemplati, moderate omnes ferunt rerum vicissitudines. Ut enim laudati tragœdiæ histriones omnem induentes personam admirationi sunt, sic et viri fortissimi veluti athletæ in hac vita constituti, omni, quod offeratur, sese decenter accommodant. Considera mihi celebrem illum Job, qui in divitiis laudabilis, in inopia magis inclaruit: idemque admirationi cum esset suis opibus, paupertate magis existit admirandus. Namque in divitiis indecore turpiterque vivitur, in paupertate vero decore ac modeste. At mente capti malorum investigare cum non possunt originem, hos, qui nihil aut modico saltem dolore affliguntur, infelicibus annumerant. Cum enim non nisi propriam quisque fragilitatem accusare deberet, res ipsas damnant.

⁹ Dan. III, 1 seqq.

τὸ πολλὰ κεκτῆσθαι, ἀλλὰ τὸ ὀλίγων δεῖσθαι ἀναλώτους ποιεῖ, καὶ ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ καθιστᾷ· ἐκείνος μὲν γάρ, κἂν μὴ ἀδικῆθῃ, ἀκμάζοντα ἔχει τὸν φόβον, ἅτε ἀδικηθῆναι δυνάμενος. Οὗτος δὲ μάλιστα μὲν ἀδικηθῆναι οὐ δυνηθήσεται. Ἐν δὲ καὶ ἡδικῆσθαι δόξῃ, τῶν οὐκ ἡδικημένων πολλῶ ἄμεινον διακείσεται. ἐν πλειονί τε ἔσται ἀγαλλιάσει, τῷ καὶ τὰ τῆς φιλοσοφίας γέρα προσδοκᾷ.

ΕΠ. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Μὴ θαύμαζε, μηδὲ ἡγοῦ ἀίνιγμα τὸ παρ' ἡμῶν σοι προσηρημένον, ὅτι οἱ πειρασμοὶ πολλάκις τῶν δυσχερῶν καὶ ἀνελευθέρων παθῶν ἀπαλλαγὴν καὶ ἐλευθερίαν τῇ ψυχῇ χαρίζονται. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τριῶν παιδῶν, οὐ μόνον οὐκ ἤψατο αὐτῶν τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν δεσμῶν λύσιν ὑπηρετήσατο, ὅρον τῆς ἑαυτοῦ ἐνεργείας ἐσχηκὸς τοῦ σιδήρου τὸν ἀφανισμὸν· οὕτω καὶ οἱ πειρασμοὶ, ῥαθυμίαν περικόπτοντες, καὶ εἰς νῆψιν ἐπανάγοντες, λύουσι πολλοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς ἀμαρτίας.

ΕΘ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Σφαλερὰ μὲν ἐλπὶς, ἐξ ἄλλοτριᾶς κακοπραγίας, οὐκ ἐξ οἰκείας ἀρετῆς ἡρτημένη. Ἡ γὰρ τοιαύτη ῥαδίως ολκήσεται. Εἰ δὲ τις οἰκοθεν ἔχει τὰ τῆς ἀσφαλείας ἐνέχυρα, ἀνάλωτος ἔσται, καὶ τῶν ἐπιβουλεύοντων κρείττων.

Ο'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Μὴ τοῦτ' ἐννοεῖ, ὅπως μηδεὶς σε ἀδικῆσῃ, ἀλλ ὅπως κἂν βούληται, μὴ δύνηται· τοῦτο δὲ οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν τίκεται, ἢ ἐκ τοῦ τῆς χρείας ἔχουσαι, καὶ μὴ πλειόνων ὀρέγεσθαι. Ὁ γὰρ πλειόνων ἐφιέμενος, πᾶσιν εὐάλωτός ἐστι, καὶ ἀνθρώποις καὶ πάθεσιν.

ΟΑ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Οἱ τῶν ἀνδρῶν ἀριστοὶ, ἅτε νῶ καθαρῶ καὶ ὕγιανοντι τὴν τῶν πραγμάτων, ὡς ἐνὶ μάλιστα, θεώμενοι φύσιν, πάσας μετρίως φέρουσι τὰς τούτων μεταβολάς. Ὡσπερ γὰρ οἱ εὐδόκιμοι τραγῶδοι πᾶν δεχόμενοι πρόσωπον θαυμάζονται· οὕτω καὶ οἱ κράτιστοι, ὡσπερ ἀγωνισταὶ ὄντες τοῦ βίου, παντὶ τῷ δοθέντι εὐσχημόνως συνδιατίθενται. Ὅρα γὰρ τὸν ἀοιδίμον Ἰὼβ, ὃς ἐν πλοῦτι εὐδοκιμήσας, ἐν πενίᾳ πλέον διέλαμψε· καὶ θαυμασθεὶς ἐν ἐκείνῳ, ἐν ταύτῃ πλέον ἐθαυμάσθη. Ἔστι γὰρ περὶ πλοῦτον ἀσχημονεῖν, καὶ πενίας ἀπτόμενον εὐσχημονεῖν· οἱ δὲ νοῦν οὐκ ἔχοντες, τὴν ῥίζαν τῶν κακῶν ἀνιχνεύσαι μὴ ἀνεχόμενοι, τοῖς μηδὲν ἢ μικρὸν λυποῦσι τὴν τῶν κακῶν ἀπονέμουσι ψῆφον. Δέον γὰρ τὴν οἰκείαν αἰτιᾶσθαι ἀνανδρίαν, τῶν πραγμάτων καταψηφίζοντα.

OB'. — ΓΕΝΝΑΔΙΩ.

A

575] LXXII. — GENNADIO.

Hanc vitam cum beatitudine æterna non conferendam. «Oculus non vidit,» etc. Isa. LXIV, 4; I Cor. II, 9; ei: «Non sunt condignæ passionēs,» etc. Rom. VIII, 18; II Cor. IV, 17.

Εἰ καὶ μεζῶνων ἢ κατὰ σὲ ἀκροατῶν δεῖται τὸ λεχθισόμενον, ἀλλ' ὅμως λελέξεται· ὅτι εἰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀφ' οὗ γεγονάσιον ἀνθρωποῦ μακαριότητα τῷ λόγῳ τις συλλάβοι, καὶ εἰς ἐν ἀθροίσαιεν, οὐδὲ μυριστῶ μέρει τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν εὐρήσει παραπλησίαν· ἀλλὰ πλεόν τοῦ ἐν ἐκείνοις σμικροτάτου τὰ τῆδε κατὰ τὴν ἀξίαν λειπόμενα, ἢ ὅσα σκιά καὶ ὕαυρ τῶν ἀληθῶν ἀφέστηκεν πραγμάτων· μᾶλλον δὲ, ἵνα προπεδεστέρα χρῆσθαι εἰκόνι, ὅσα ψυχῆ σώματος τιμιωτέρα, τοσοῦτῳ κάκεινα τούτων διενήνοχεν.

OG'. — ΗΡΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

In illud VII sapientum: «Ne quid nimis;»

Εἰς μὲν τῶν ἐπτά θρυλλουμένων σοφῶν παρήνεσε· «Μηδὲν ἄγαν.» Πλάτων δὲ ὁ τῶν φιλοσόφων κορυφαῖος ἔφη· «Τῷ ὄντι τὸ ἄγαν τι ποιεῖν, μεγάλην φιλίαν εἰς τοῦναντίον μεταβολὴν ἀνταποδίδουσι ἐν ὤραις, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ ἐν σώμασι, καὶ δὴ καὶ ἐν πολιτεῖαις οὐχ ἦκιστα.» Ποτέρῳ τοίνυν ἀκολουθῆσαι προσηρησαι; Τῷ τῶν σοφῶν ἄκρῳ, ἢ τῷ τῶν φιλοσόφων σὺ πλεόν; τοῖν γὰρ ἀμφοῖν δίκαιος ἂν εἴης πεισθῆναι. Ὁ μὲν γὰρ παρήνευσε· ὁ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν χρῆ πεισθῆναι τῇ παραίνεσει ἐδήλωσεν.

OD'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Melior ille qui peccans scit se peccare, eo qui, cum peccat, peccatum ignorans illo ut recte facto delectetur. (Confer epist. 159.)

Ὁ ἀμαρτάνων μὲν τι, γινώσκων δὲ, τοῦ καὶ ἀμαρτάνοντος καὶ μὴ γινώσκοντος ἀμείνων εἶναι μοι δοκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ ὀρθῆν, ὁ δὲ διεφθαρμένην ἔχει τῶν πραγμάτων τὴν κρίσιν· καὶ ὁ μὲν εἰς μετάνοιαν βαδιέται, ὁ δὲ εἰς ἀναληθίαν τελευτῆσει· ὁ μὲν ἐρυθριάσει πταίων, ὁ δ' οὐδ' ἐρυθριάσει· πῶς γὰρ ἐρυθριάσει (80) ὁ μηδὲ αὐτὸ τοῦτο ὅτι πταίει ἐπιστάμενος; Διὸ ὁ τῶν πραγμάτων ἀκριδῶς βασανίσας τὴν φύσιν, ἔφη· «Οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσιν,» τὸ ἐπαινεῖν τοῦ πράττειν ἀργαλιώτερον εἶναι, εἰκότως ἄριστάμενος. Χρῆ οὖν τὸν μὲν εἰς μετάνοιαν παρακελεύσαι· τῷ δὲ ἀίσθησιν τῶν γιγνομένων ἐμποιῆσαι. Εἰ μὴ γὰρ αἰσθοίτο, οὔτε ἀμαρτάνειν παύσοιτο.

OE'. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἀχαριστίας, ingratiq̄ue accusat animi.

Λίαν σοι μέφομαι, ὅτι τέθηγκε παρὰ σοὶ ἡ χάρις, ἢν δεόμενος τότε ἀθάνατον ἔξεν (81) διεβεβαιώσω· ἴσθι τοιγαροῦν, ὅτι περιπεσῶν αὐθις συμφορᾷ οὐχ ἔξεις τὸν ἀντιληψόμενον· βοηθῶν γὰρ ἀναγκαῖως ἀποροῦσιν οἱ ἐπιλήσιμονες ὄντες χαρίτων.

¹⁰ Rom. I, 32.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(80) Hæc, πῶς γὰρ. . . . . ἐρυθριάσει omittit ed. Paris., et adduntur ex codd. Vatic. 650 et Alt. Edit.

B LXXIII. — HERONI SCHOLASTICO.

Platonis loco confirmatum. (Vide epist. 413.)

Septem Græciæ sapientum vere quidam hortabatur· «Ne quid nimis.» Plato vero philosophorum princeps dicebat· «Nimium quid agere, magnam solere in contrarium disputationem afferre tum in anni temporibus et humanis corporibus, tum maxime in rebus publicis.» Utrius sequendam censes potius sententiam, sapientumne an principis philosophorum? Ab utro que enim justum esset te persuaderi? Ille enim admonet; hic vero causam, cur assentiri quis debeat admonitioni, ostendit.

LXXIV. — LAMPETIO DIACONO.

Peccans quidem, sed agnoscens peccatum, eo, qui peccat, non tamen se peccasse fatetur, longe præstantior mihi quidem videtur. Ille enim rectum habet, hic vero corruptum de rebus iudicium; ille ad pœnitentiam tendit, hic sine dolore peccatorum exstinguetur: ille peccando erubescit, hic vero minime. Qua enim ratione erubescat, cum se peccare nesciat? Hinc et rerum omnium accurate explorare naturam solitus dixit: «Non solum hæc faciunt, sed et consentiunt facientibus¹⁰,» recte concludens, gravius esse laudare quam facere. Illum itaque ad resipiscendum convenit invitare; huic vero sensum indere iudiciumque male gestæ rei oportet. Nisi enim peccatum quis cognoscat, peccare non desinet.

D

LXXV. — ΔΙΟΓΕΝΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Non injuria tibi succenseo, quod apud te gratia, quam reddere perpetuo oportebat, 576 perierit. Scito itaque, cum denuo in discrimen aliquod incideris, adiutorem te minime reperiturum. Auxiliatore enim jure caret qui obliviosus est gratiæ acceptæ.

(81) Pro ἔξεν legunt ἔξιν codd. Vat. 650 et Alt. Iidemque vers. antep. ep. pro τὸν ἀντιληψόμενον scribunt τ' ἀντιληψόμενον. POSSIN.

Quis vere fortis. (Confer epist. 88.)

Fortem ego hunc revera virum pronuntio, quem neque adversæ res, neque hostium vicerint insidiæ. Cum enim capi istis plerique consueverint, ille quidem qui auxilio omni destitutus vinci non posse sit deprehensus, sed et vim egregie perferens, et insidias laudi sibi ducens, neque in serviles delapsus adulationes ac blanditias, sublimiorem vero habens quam insidiatores prudentiam, fortis hic vir censendus, si quod in his iudicium meum. Cum enim in prospera fortuna expeditius etiam molles homines prudentia utantur, res certe adversæ probos declarant viros. In felicibus itaque moderatus qui sit, in adversis vero rebus celsus minimeque ab-

Ἐκεῖνον ὄντως ἀνδρεῖον ὀρίζομαι, ὃν οὐτε δυσκο-
λια πραγμάτων, οὐτε ἐχθρῶν ἠλεγχεν ἐπιβουλή.
Τῶν γὰρ πολλῶν ὑπὸ τῶν τοιοῦτων εἰωθῶτων ἀλι-
σκεσθαι, ὁ μὴ ἐν τοῖς ἀβουλήτοις εὐάλωτος φωραθεῖς,
ἀλλὰ καὶ ἐπιηρείας κοσμίως φέρων, καὶ δόξης ὑπό-
θεσιν ποιούμενος τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ μὴ εἰς δουλο-
πρεπεῖς καταγιγνόμενος θωπείας, ἀλλ' ὑψηλότερον
τῶν ἐπιβουλεύοντων ἔχων τὸ φρόνημα, οὗτος ἀνδρείος
ἔστι παρ' ἐμοὶ κριτῆ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν μὲν ταῖς εὐ-
ημερίαις ῥᾶστον καὶ τοῖς ἀνάνδροις φρονήματι χρῆ-
σασθαι, αἱ δυσκολίαι δὲ τοῖς ἀγαθοῦς κρίνουσι· τὸν
μὲν ἐν εὐημερίᾳ μέτριον, ἐν δὲ δυσκολίᾳ πραγμά-
των, ἀταπεινώτερον, ἀνδρείοτάτον εἶναι ἔγωγε ὀρί-
ζομαι.

LXXVII. — MARTINIANO, ZOSIMO et MARONI.

OZ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ.

Hortatur ut a vitiiis desistant : quæ tot tantaque, ut nec vivi verbis quidem exprimant, nec posteris sint credituri. (Confer epist. 55 ad eosdem.)

Si, ut ferunt, quidam valde periti, dicendique arte exercitati, vestram non facile audeant tragicam referre vitam : verentur enim eorum, qui nunc vivunt, reprehensionem, et posteros non credituros. (illi enim plura se scire dicunt, quam de vobis enuntiare queant ; posteri vero minora vos flagitia commisisse, quam quæ narrentur, existimabunt), quæ hæc igitur vestra incurabilis est amentia et debacchatio, talia vos patrare scelera, quæ et hodie disertos arguant silentii, et apud posteros fidem non invenient ? Nec enim facile ut credant adduci poterunt posteri ea ab hominibus admissa crimina, quæ ne exitiales quidem dæmones committere audeant. Vivi enim patrata cernentes scelera dicent inferiora illis tragica esse dramata. Posteri vero audientes, majora illis existimabunt. Illi verbis potuisse adæquari narrationem rebus a vobis patris negabunt ; posteri autem exaggeratam in majusque elatam orationem suspicabuntur. Illi quidem oratores victos esse rerum enormitate, posteri vero superasse oratione judicabunt. Illos, inquam, argumento victos, hi plus æquo res auxisse dicent. Quare cum omnia, quæ dici possunt, cum vestris exsecrandis vitiiis comparata exigua sint, committere illa desinite, quæ et præsentis oratores arguant, et apud posteros fidem non mereantur.

Εἰ, ὡς φασί τινες, οὐδὲ οἱ λίαν δεινοί, καὶ τὸ λῆγειν τέχνην πεποιημένοι, τὰς ὑμετέρας ῥαδίως τοιμῶσι στηλιτεῦσαι τραγῳδίας (φοβοῦνται γὰρ τῶν μὲν νῦν τὸν ἔλεγχον, τῶν δὲ ἐσομένων τὴν ἀπιστίαν. Τοῦς μὲν γὰρ πλείονα εἰδέναι φασίν, ὧν ἂν εἰπεῖν δυνηθεῖεν· οἱ δὲ ἔλαττον ὑμᾶς δεδρακέναι τῶν βηθησομένων ἠγήσονται), τίς ἡ ἀνήκεστος αὐτῆ μακία, ἡ ἐκβαχεύασα ὑμᾶς τοιαῦτα δρᾶσαι, ἃ καὶ τοῦς νυνὶ δεινοτάτους ἐλέγξει, καὶ τοῦς μετὰ ταῦτα ἀπιστήσαι παρασκευάσει (82) ; Οὐ γὰρ πιστεῦσαι ἐθελήσουσι ῥαδίως, ὅτι ἄνθρωποι τοιαῦτα ἔδρασαν, ἃ οὐδ' ἂν δαίμονες ἀλιτήριοι δρᾶσαι ἐτόλμησαν. Οἱ μὲν γὰρ ὀρῶντες τὰ δραματούργουμένα, ἤττους τῶν τραγῳδῶν τοῦς λόγους, οἱ δ' ἀκούσαντες, μείζους ἠγήσονται. Οἱ μὲν μὴ δεδυνῆσθαι τὴν φράσιν ἐξισωθῆναι τῇ πράξει νομιούσιν· οἱ δὲ ἐξωγκῶσθαι, καὶ πρὸς τὸ μείζον ἤρθαι τὰ γεγενημένα ὑπολήφονται. Οἱ μὲν ἠτῆσθαι τοῦς ῥήτορας, οἱ δ' ὑπερβεδηκέναι ψηφιοῦνται. Τοῦς μὲν γὰρ κατόπιν τῆς ὑποθέσεως ὑπολειφθαι (83), τοῦς δὲ ὑπερβεδηκέναι φήσουσιν. Εἰ τοίνυν πάντα μικρὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν βδελυρίαν φθέγγασθαι, παύσασθε τοιαῦτα δρῶντες, ἃ καὶ τοῦς νῦν ἐλέγξει, καὶ τοῦς ἐσομένους ἀπιστήσαι παρασκευάσει.

577 LXXVIII. — EUGENIO DIACONO.

OH'. — ΕΥΓΕΝΙΩ (84) ΔΙΑΚΟΝΩ.

Majior in futura vita merces erit eorum, qui nihil bonorum in hac vita acceperunt, ut Harpocras Sophista. (Sup. epist. 52 et 53.)

Scito, optime vir, recte agentem præmium in

ἴσθαι, ὧ μακάριε, ὅτι οὐκ εἰς τὸ μὴ λαβεῖν ἀμώ-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(82) Inter παρασκευάσει et οὐ hæc plane sincera et ad sententiam necessario inserenda supplent codd. Val. 650 et All., Τοῦτους μὲν γὰρ ἐλέγξει, ὡς μὴ δυνηθέντας ἐπαξίως τῆς ἡμετέρας κακίας φράσαι· ἐκείνους δὲ ἀπιστήσαι παρασκευάσει. Hoc verbum ultimum παρασκευάσει, secundo repetitum, occasionem oscitanti descriptori præbuisse credibile est

hoc comma omittendi. POSSIN.

(83) Ὑπολειφθαι iidem codd. mutant in ἀπολειφθαι. ID.

(84) Pro Εὐγενίω, qui unicus hoc libro, puto reponendum Εὐτόνω, exstat enim ad eundem persimilis epist. 221 et 222. Vide et epist. 96, ad eundem. SCHOTT.

ὅς, ἀλλ' εἰς τὸ λαμπροτέρας λαβεῖν, εἰ ἐν πᾶσιν εὐδοκίμησας, τὸ μηδέπω λαβεῖν περιστήσεται σοι. Ὁ μὲν γὰρ ἐνταῦθ' αὖτε λαβὼν λαμπρόν· ὁ δὲ μὴ λαβὼν, λαμπρότερον ἐκείσε ἕξει τὸν στέφανον. Μὴ τίσιν, ὁ θυμηθῆς ἐστὶ πρόξενον, τοῦτο ἀθυμίας σοι αἴτιον γινέσθω. Τῷ μὲν γὰρ ἐνταῦθα εἰληφότε, εἰκότως ὑποτέμνεται ὁ μισθός· τῷ δὲ μὴ εἰληφότε ἀκέραιος δῆλον ὅτι φυλάττεται.

ΘΘ. — ΚΥΡΙΑΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Eleemosynæ de juste partis gratæ Deo. (Conf. epist. 249.)

Οἶδε πάντως ἢ σὴ σύνεσις, ὡς οὐδὲ τὸ ἀδικον κέρδος εἰς ἐλεημοσύνην ἐπιτήδειον· οὕτε ἢ ἀπληστία τῶν οἰκονομούντων τὴν Πηλουσιωτῶν Ἐκκλησίαν κήρον οἶδεν. Ἄριστα οὖν πράξεις, εἰ παύσεις τῶν τὰ ἐκκλησιαστικὰ διοικούντων χρήματα τὰς πλεονεξίας· εἰ γὰρ τὸ ἐξ ἀδικίας πορίζεσθαι τοῖς δεομένοις τὰ ἀναγκαῖα οὐκ εὐαγές, τὸ μηδὲ τοῖς δεομένοις αὐτὰ πορίζειν, ἀλλ' οἰκείοις θησαυροῖς ἐναποκλείειν, πάντῃ ἐναγέστατον. Μανθανέτωσαν οὖν, ὅτι καὶ διανέμειν ὀφείλουσι καθαρῶς τοῖς πενομένοις τὰ δικαίως προσόντα καὶ ἀδικίας ἀπάσης καθαρῶς, μάλιστα μὲν ἐπειδὴ τῷ Κριτῇ τοῦτο δοκεῖ· ἔπειτα δὲ, ὅτι οὐδὲ ἐκείνων ἐνεκεν, ὧν φασὶ φροντίζειν, πλεονεκτοῦσιν, ἀλλὰ τοὺς οἰκείοις θησαυροῦς ἐμπληῆσαι γλιχόμενοι. Εἰ γὰρ σβέσεις τῶν διοικούντων τὴν ἀπληστίαν, πολλῆς ἀπολαύονται οἱ πένητες εὐετηρίας.

Π. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ.

In ratiocinando caute agendum, ne veritas male defendendo prodatur.

Ὁ μὲν ἐν τοῖς κομιδῇ ζητούμενοις ἔχων ἰσχυρὰν λύσιν ἐπαγαγεῖν, εἰκότως οὐ δέδοικε χαλεπωτέραν ποιῶν τὴν ἀντίθεσιν. Ὁ δὲ μὴ ἔχων, τὴν δὲ δύναμιν τῶν λόγων ἐν τῇ ἀντιθέσει ἐπιδεικνύμενος, ἐν δὲ τῇ λύσει ἀσθενῆς φαινόμενος, λανθάνει λαμπροτέραν τὴν οἰκείαν ἐπιδεικνύμενος ἦρταν. Οὐ γὰρ ἐχρῆν οὕτω παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀγωνίσασθαι τὸν μέλλοντα ἠττηθῆσεσθαι· μᾶλλον δὲ, εἰ δεῖ τάκριθες εἰπεῖν, προδότης τῆς ἀληθείας φηραθήσεται, δι' ὧν τὴν δύναμιν τῶν λόγων τὴν ἐν τῇ ἀντιθέσει, οὐκ ἐπεδείξατο ἐν τῇ λύσει.

ΠΑ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Ad virtutem exstimulat.

Εἰ μὴ βούλει ὄνειδ' ἢ τε ἕξειν, καὶ τιμωρίας ὑπέξειν οὐ φημι ἐνθάδε (καίτοι οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο τῷ ἐχέφρονι!), ἀλλ' ἐν τοῖς εἴτε ἐπὶ γῆς, εἴτε καὶ ὅπουδ' ἂν τοῦ παντός τυγχάνει δικαστηρίους, τὴν ῥιθυμίαν ἀποσεισάμενος ἔχου τῆς ἀρετῆς.

ΠΒ'. — ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΩ.

Ex animo, non ex eventu res æstimandæ. (Vide epist. 290, in illud Pauli : « Unusquisque propriam accipiet mercedem. » I Cor. iii, 8 et 14.)

Ὁ πάντα τὰ εἰς αὐτὸν ἦκοντα πληρώσας εἰς τὸ πείσαι, καὶ μὴ πείσας, ὡς ἀνύσας δίκαιος ἂν εἴη θαυμάζεσθαι· τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ μέμψεως ἄξιος εἶναι. Εἰ δὲ θαυμαστὸν εἶναι σοι τοῦτο ὀφείλει, ἐπιψηφίζεται (85) ὁ Παῦλος φάσκων· « Ἐκαστος δὲ τὸν

A præsens non accipere, idipsum non ut amittat, sed ut munificentius accipiat, occasionem esse. Qui enim hic capit aliquid, illustrem quidem, at qui nihil receperit, illustriorem in altera vita coronam consequetur. Cave igitur ne quod animi delectationem conciliat, pariat tibi pusilli animi occasionem. Hic enim recipienti merito interciperetur merces; illi vero non accipientij integrum asservari præmium, manifestum est.

LXXXIX. — CYRILLO EPISCOPO.

Probe tua novit prudentia lucrum injustum non satis esse eleemosynæ idoneum, neque inexplebilis habendi cupiditatem dispensatorum Ecclesiæ Pelusiotarum posse satiari. Optime itaque feceris, si eorum, qui Ecclesiæ bona gubernant, cessare avaritiam cogas. Si enim per nefas parva ne in judiciis quidem erogare fas est; quomodo nefas non erit ea in propriis thesauris reponere? Doceantur itaque, quando pure et candide pauperibus distribuere ea debent, quæ juste ac legitime acquisiverint, ab injustitia omni puros se reddere, maxime cum Judici [Deo] sic placitum, quando neque illorum gratia, quæ curare se dicunt, amplius possideant, sed quotidie suis impleantur thesauris. Si enim gubernantium reseueris habendi cupiditatem, emolumentum plurimum inopes e proventibus capient.

C LXXX. — ΗΑΡΟΚΡΑΕ ΣΟΦΙΣΤΑΕ.

Qui ad exaggeratas quæstiones validam potest afferre solutionem, merito non timeat, qui difficiliorem afferat objectionem. At solidam non habens solutionem, in objectis vero rationum ostendat momenta, et in solutione imbecillis appareat; nescit quod difficultati se succubuisse clarius ostendat. Non enim sic oportebat eum ab initio contendere, qui futurus erat inferior, vel potius, si loquendum verius, proditor veritatis comprehendendus, quod non viderit in solutione vim rationum, quæ in objectione apparebat.

LXXXI. — ΖΟΣΙΜΟ.

Nisi subire vis ignominiam pœnasque pati 578 non in altera modo vita (quæ res sane non exigua, si modo prudenter judicas) sed in hac, sive sub terra, sive in quovis alio ubicunque tribunali, fac, pulsa ignavia, virtuti incumbas.

LXXXII. — ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟ.

Qui quod in ipso est, omnia exsequitur ut persuadeat, non persuadet tamen, tantum abest ut reprehensione videatur dignus, ut omnis sit expers. Idsi mire dictum tibi videatur, calculum addet beatus Paulus dicens: « Unusquisque mercedem suam acci-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Ἐπιψηφίζεται codd. Vat. et Alt. breviant in ἐπιψηφιεῖ. POSSIN.

piet juxta laborem suum: » non dixit, « juxta laboris eventum aut exitum. » Qui enim nihil omisit eorum, quæ fecisse oportuit, is corona dignus videatur.

LXXXIII. — PAULO DIACONO.

Convivator optimus quis. Sic Timotheus dicebat Platonis convivria etiam postero die sapere.

Convivatorem ego illum insignem esse arbitror, non qui redundante cibus mensa convivam excipit, et saturitate injuriam inferat, sed qui quantum satis sit apparatus epulas condit, miscetque rationis plena hortatione, cujus utilitas animæ etiam queat prodesse.

LXXXIV. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Hortatur ad pœnitentiam.

Quamvis multi de salute omnium vestrum desperant, equidem tamen denuo ad vos accedo suavis, ut a vitis abstinence, hortans vero ad virtutem complectendam; prænuntians etiam improbis quæ pœna maneat; contra vero quæ virtutis studiosis præmia dabuntur. Si itaque rationem non omnino exstinxisistis, sed restat scintilla, quæ accendi queat, eam inflammando suscite. Forsitan, tametsi sero, id aliquando cognoscetis.

LXXXV. — HIERACI DIACONO.

Christianorum discordiæ. In justitia fideque

Miror equidem vehementer eos latrones, qui strictis grassantur gladiis, et in justos etiam arma ferunt, de præda participare. Desinunt enim jam esse latrones erga eos, quibuscum ictum sedus est, sed mensa durum acerbumque vivendi morem eorum temperat. Nos vero divinis [in Eucharistia] dignati epulis, irreconciliabile inter nos bellum gerim s.

579 LXXXVI. — CASIO SCHOLASTICO.

Patriis offensas in liberis ulcisci indecorum.

Si quidem parentis mortem studiose observasti, quo tutius de filiis vindictam caperes, duplici te vitio ostendis obstrinxisse, socordix nimirum et vindictæ, seu memoriæ injuriarum. Socordix quidem, quod in illum minus posses; vindictæ vero, quod ab his ulcisci te studens, memoriæ injuriarum in te exhibes exemplum. At si ne hos quidem ignoscendo ulcisceris, ignaviæ declinabis opinionem et videberis tunc non metu cessisse, sed reipsa moderati animi signum exhibuisse.

LXXXVII. — ESAIÆ.

Dei longanimitas ad virtutem, non ad peccatum nos excitare debet. Ad illud Isaia: « Cur timui? » cap. XLII

Ne ab his, virorum optime, ad deteriora prolaberis, a quibus prudentiorem effici oportet; ne vero basim salutis ducas interitus esse causam, sed Dei longanimitatem reveritus virtutem arripe; neque enim perpetuo sperni se sustinebit Judex ille, sed inferet extendetque dexteram suam robustam. Hinc et præmonet et redarguit, cur non irtractabile ipsius decretum feratur in reos. « Cur,

ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον, » οὐκ εἶπε. Κατὰ τὴν τοῦ καμιάτου ἔκδοσιν. Ὁ γὰρ μὴδὲν παραλείψας τῶν ὀφειλόντων πεπερᾶσθαι, στε φάνων ἐστὶν εἰκότως ἄξιος.

ΠΓ'. — ΠΑΥΛῸ ΔΙΑΚΟΝῸ.

Λαμπρὸν ἐστιάτορα εἶναι ἐκεῖνον ἠγοῦμαι, οὐ τὸν φλεγματούσην τραπέζην ἐστῶντα τοὺς δαιτυμόνας, καὶ τὸν κόρον ὑβρίζεσθαι παρασκευάζοντα, ἀλλὰ τὸν τῇ αὐταρκειᾷ τῶν παρασκευασθέντων κερνῶντα τὴν λογικὴν παραίνεσιν, ἧς ἡ ὠφέλεια καὶ ψυχῆς ἄπτεσθαι πέφυκεν.

ΠΔ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝῸ, ΖΩΣΙΜῸ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙῸ.

Β Εἰ καὶ πολλοὶ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν ἀπέγνωσαν, ἀλλ' ἐγὼ πάλιν ἤκω συμβουλευσῶν μὲν ὑμῖν ἀποφοιτῆσαι τῆς κακίας, προτρέψων δὲ ἐπ' ἀρετὴν· καὶ προμηνύσω μὲν τὰ τοῖς φαύλοις ἀποδοθησόμενα ἐπίχειρα, προαγορεύσω δὲ τὰ τοῖς φιλαρέτοις δοθησόμενα ἔπαθλα. Εἰ τοίνυν τὸ λογιστικὸν μὴ παντελῶς ἐνεκρώσατε, ἀλλ' ἔχει τι ἐμπύρρυσμα ἀναλάμψαι δυνάμενον, τοῦτ' ἀναβρίψαντες ἐξάψατε. Τάχα πῶς καὶ ὄψε ποτε τότε γνοίητε.

ΠΕ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝῸ.

servanda latrones exemplo sunt. (Cic. I Offic.)

Αἶαν θαυμάζω, ὅπως οἱ μὲν λησται, οἱ ἔξω γυμνὰ ἐπισείοντες, καὶ κατὰ τῶν μὴδὲν ἀδικούντων ὀπλιζόμενοι, ἄλῶν κοινωνήσαντες, οὐκ εἶσι λησται πρὸς οὓς ἀν σπείωνται, ἀλλὰ μεταβρῦθμίζει τὸν ἀμειλικτον τρόπον ἢ τράπεζα. Ἡμεῖς δὲ θείας ἀξιούμενοι τραπέζης, ἀσπονδοὺν ἔχομεν πρὸς ἑαυτοὺς τὸν πόλεμον.

ΠΓ'. — ΚΑΣΙῸ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῸ.

Εἰ μὲν τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν εἰς τὴν τῶν παιδῶν τιμωρίαν ἔκατοφυλάκεις, δύο ἀγεγνέσι πάθει σουτὸν χειρῶσθαι δεκνύεις, ἀνανδρία τε καὶ μησικακία. Πρὸς ἐκεῖνον μὲν γὰρ μὴ δυνηθεῖς, ἀνανδρίας· τούτους δὲ ἀμύνασθαι σπουδάζων, μησικακίας· ἐξοίσεις κατὰ σουτοῦ δείγμα. Εἰ δὲ μὴδὲ τούτους ἀμύνη, καὶ τὴν τῆς ἀνανδρίας ἀποτρέψη ὑπόληψιν. Δόξεις γὰρ καὶ τότε οὐ φόβῳ παρακεχωρημένοι, ἀλλ' ἔργῳ πεφιλοσοφημένοι.

ΠΖ'. -- ΗΣΑΙΑ.

Μὴ ἀπὸ τούτων, ὧ βέλτιστε, ἐπὶ τὸ χειρὸν τρέπου, ἀφ' ὧν χρὴ σωφρονέστερον καθεστάναι· μὴδὲ τὴν ὑπόθεσιν τῆς σωτηρίας πρόφασιν ἀπωλείας ἠγοῦ· ἀλλ' αἰδεσθεῖς τὴν θείαν μακροθυμίαν τῆς ἀρετῆς ἀντιλαθοῦ· οὐ γὰρ εἰς τέλος οἶσαι καταφρονούμενος ὁ Κριτής, ἀλλ' ἐποίσει τὴν χεῖρα τὴν κραταίαν. Διὸ καὶ προμηνύει καὶ προαπολογεῖται, ὡς οὐκ ἀκριτος αὐτοῦ ἡ ψῆφος κατὰ τῶν ὑπευθύνων φέρεται· « Τί

γάρ, φησίν, τοιῶπῃσα; μή καὶ δεῖ σωπῆσθαι, καὶ ἀνέξομαι; Ἐκστῆσω, καὶ ξηρανῶ ἄμα. » Μονονοῦχι λέγων· Εἰ μὲν γνωσιμαχήσετε ὅπερ προείρηκα (86). Εἰ δὲ ἐπιμεινότε, τότε ἡμέτερον ἐξω αἰτίας. Ἵμεῖς γάρ τὴν τιμωρίαν καὶ ἑαυτῶν ἐλθεῖν ἐξεδιάσασθε.

ΠΗ'. — ΠΑΥΛΩ.

Animum fortem periti iustar gubernatoris adversitatum fluctus superare decet, ne iis submergatur.
(Confer ep. 76.)

Τὸν ἐδόκιμον κρείττονα εἶναι χρῆ τῶν συμφορῶν. Τοῦτο δὲ ἔσται, εἰ τὸν λογισμὸν ὑψηλότερον τῶν παθῶν κατακτήσαιοτο, καὶ καθάπερ κυβερνήτη μεταχειρίζειν τοὺς ὀλακας καὶ οἰακίσειν ἐπιτρέψειεν. Εἰ δὲ τὸν κυβερνήτην καταθαπίσειε, ναυάγιον ἀργαλεώτατον ὑποστήσεται, τῶν παθῶν κορυφουμένων, καὶ τὸν λογισμὸν εἰς αὐτὸν τοῦ πελάγους τὸν πυθμένα παραπεμπόντων.

ΠΘ'. — ΕΥΣΕΒΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De cleri fastu, ejusque causa. (Confer epist. 37 et 268.)

Εἰ καὶ, ὡς γέγραφας, ἡ τῶν βασιλευόντων περὶ τὸ θεῖον εὐλάβεια τὴν ἐπισκόπων ἀνευλάβειαν ἤλεγξεν· καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνων ὑπερβάλλουσα τιμὴ τοὺς τιμωμένους ἐξέλυσε, καὶ ἡ πολλὴ αὐτῶν φιλοτιμία τρυφῆς καὶ ἀσωτείας τούτοις ὑπόθεσις γέγονεν· ἀλλὰ σὺ μὴ σκανδαλίζου· οὐ γὰρ πάντες ἐχειρώθησαν τοῖς εἰρημένους πάθεσιν, ἀλλ' εἰσὶν οἱ σπουδάζοντες κατὰ τὸν ἀποστολικὸν ζῆσαι χαρακτῆρα. Εἰ δὲ φαίης, Ὁλίγοι κομιδῇ, οὐδὲ αὐτὸς ἀρνησαίμην· ἀλλὰ κἀν τούτῳ τὴν τοῦ Σωτῆρος πρόγνωσιν θαυμάσαιμι τοῦ φράσαντος· « Πολλοὶ μὲν κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. »

Ι'. — ΜΑΡΚΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Delatoribus non temere credendum, sed utraque pars audienda.

Μὴ ὑπεχε τοῖς λογοποιοῦσι τὰς ἀκοάς· εἰ γὰρ βραδῶς πιστεύουσιν τοῖς κατηγοροῦσιν, οὐκ ἐπιλείψουσιν οἱ καταψευδόμενοι καὶ πλάττοντες· ἀλλ' εἰ βούλει ὁδὸς ἀκεραίου τὰς ἀκοάς, καὶ ἀπολογησεται μάλα γενναίως ὁ κατηγορηθεὶς· καὶ εἰς ἐκείνους τρέψει τὴν εἰς αὐτὸν μάτην φουεῖσαν λύπην.

ΙΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Pauli ad Hebr. locus. Cap. iv, v. 8. De Jesu Nave.

Ὁὐ περὶ τῆς καταπαύσεως τῶν Ἑβραίων, τῆς γενομένης ἐν Παλαιστίνῃ διὰ Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ στρατηγίας, τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ ὁ λόγος· ἐκείνης γὰρ οὐδεὶς λόγος αὐτῷ, εἰς δὲ τὴν προσδοκωμένην ἔσεσθαι βλέπει, καὶ κατ' ἐκείνης ὁ τῶν νοημάτων σκοπὸς συντίθεται· ὅτι δὲ τοῦτο ἔστιν ἀληθές, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐρμηνεύει· λέγων· « Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς (ὁ ἄλλος δὲ ἔστι τοῦ Ναυῆ) κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας· ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. » Εἰ γὰρ αὐτοὺς, φησὶν, ἐκείνος κατέπαυσεν, οὐκ ἂν ὁ Δαβὶδ μετὰ πολλὰς γενεὰς γενόμενος, περὶ καταπαύσεως

¹¹ Isa. xlii, 14. ¹² Matth. xlii, 14. ¹³ Hebr. iv, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(86) Pro ὅπερ προείρηκα iidem codd. habent ὁ προείρημα. Poss:»

LXXXVIII. — PAULO.

Probum spectatumque virum omni superiorem esse calamitate decet. Id accidet, si ratio in illo perturbationibus dominetur, eamque siverit, ut navis clavum gubernator dirigit, habenas moderari et regere. Si vero mari gubernator mergatur, naufragium eveniet inolestissimum, passionibus imperantibus, et rationem in ipsam pelagi fundum demergentibus.

LXXXIX. — EUSEBIO PRESBYTERO.

Eisi, ut scribis, regum erga Deum pietas episcoporum quorundam irreverentiam redarguit, nimiusque ipsis exhibitus honos eos enervat, ingens quoque illorum honoris studium, deliciarumque et epularum materiam suppedilavit: tu tamen cave ne offencilo tibi res ea sit: non enim omnes pariter prædictis laborant morbis, 580 sed sunt qui apostolico vivere caractere desiderant. Si dixeris: Demus; sed rari admodum sunt, non equidem inficias ivero. Sed et Salvatoris admiremur præscientiam dicentis: « Multi sunt vocati, pauci vero electi¹². »

XC. — MARCIANO PRESBYTERO.

Fabulis aures ne accomoda. Si enim facile accusantibus credas, non desinent falso accusare ac fingere. Sed si placet, aures præbe sinceræ, et defendetur egregie, qui calumniis oppressus est, veresque in illos dolorem, quem innocenti straxerant.

XCI. — EIDEM.

Beatus Paulus non de requie Judæorum, quam Jesus Nave in Palæstina peperit, verba facit: hujus enim nulla est ab eo ratio habita; sed in eam requiem respicit quæ in futurum exspectatur, in eamque intelligentiæ scopus fertur. Quod verum esse ipse sui interpres sic explanat dicens: « Nam si eis Jesus [Nave] requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur post hanc die. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei¹³. » Si enim illis, ait ille, quietem dedit, non utique David post multas generationes natus de requiete loquens dixisset: « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda

vestra¹⁴; » non enim, inquit, vera quies populo Dei, id est, electis per fidem et ex fide viventibus in Palæstina reposita, sed in cœlesti Jerusalem præparata est.

XCH. — THEONI EPISCOPO.

Dubius primum, ob diversa amicorum consilia, tandem hortatur, ut ad sanam mentem redeat, nec bonos laedere pergat. (Confer epist. 164, in fine.)

Admonitionem ad te mittere cum decrevissem, malui, o amice, prius ad aures tuas ut perveniret, quid in ea re necessarii mei sentiant, quibus consilium omne meum exposui. Illorum itaque plerique magnopere veriti sunt, ne inimicitiarum occasionem hac mea præmonitione captarem. Fore enim, ut insinuationis amicæ specie tibi videar contumeliam irrogare voluisse. Non igitur mirandum esse dicebant, si verba *bellum* mihi velut *Persicum* moveant. Erant et qui audendum esse suaderent, et te suscepturum dicerent et tantum abesse aiebant, ut mali quid exspectarent, ut et præmium se inde sperare dicerent. **581** Utrique mihi videntur partim veritatis attingisse scopum, partim aberrasse. Nam initio ægre laturum te existimavi; tandem vero non item; sed et me gratias a te, ab omnibus nequaquam recepturum spero. Utrunvis tamen exspectans, non desinam quod sentio, dicere. Primum quidem optimi quique a nobis stabunt, non solum te, sed et prohibitori eos, qui nocere nobis auderent. Deinde si vulnus accipere contingat eum, qui virtutem defendendam susceperit, non gravate id feret. Quid igitur dicendum? Dictum sit: *Jacta esto alea*. Gladium in te potissimum stringere desine, quovis etiam barbaro magis barbare te usus, taliaque in te committis mala, qualia ne valde quidem infesti hostes intulerint. Si igitur in malitia perdurare decrevistis, neque mutare vis sententiam, desine saltem virtutis oppugnare alumnos. Non enim peccare tantum, sed et detrudere vitam emendantibus (in quos linguæ gladio armaris), summa malitia est, imo impoenitentis nihilque dolentis certum est argumentum.

XCHII. — PALLADIO DIACONO.

Ad constantiam hortatur in bono. (Confer epist. 155.)

Particeps olim chori meorum discipulorum, choragus etiam videbare cæteris vehementius; Dei verbum investigare. Verum jam tui oblitus non modo defecisse cognosceris, sed et voluptatibus, quæ illas pariunt affectiones, quæ ex ventre bene curato provenire solent, te totum tradens, mihi dolorem affers. Cognito itaque gravius esse malum neglectum, in pristinum te cultum, ornatum statumque ut recipias rogo.

¹⁴ Psal. xciv, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(87) Pro τοῖς εὐδοκίμωσ codd. ambo legunt τοῖ; εὐδοκίμοις. POSSIN.

Α διαλεγόμενος ἔλεγε· « Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσῃτε, μὴ σκληρύνῃτε τὰς καρδίας ὑμῶν. » Ἐθνικοῦν, φησὶν, ἀληθινὴ ἀνάπαυσις τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, τούτέστι, τοῖς εὐδοκίμωσ (87) μετὰ τὴν πίστιν πολιτευσάμενοι ἀπόκειται, οὐκ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπερκοσμίῃ Ἱερουσαλήμ εὐτρεπισθεῖσα.

ΛΒ'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠῸ.

Παραίνεσιν διεγνωνκῶσ πέμψαι σοι, βούλομαι, ὡ φίλος, προδιελθεῖν πρὸς σέ, ὡσ συνέβη διατεθῆναι τοῖς ἐμοῖς ἐπιτηδεῖοις, ἐπειδὴ περ αὐτοῖς ἀνεκοινοῦμην, τὴν ὑπὲρ τῆς συμβουλῆς προαίρεσιν. Ἐξεικοντοῖν οἱ μὲν καὶ κομιδῆ εἶδεισαν, μὴ ἐχθρας ὑπόθεσιν ἀπὸ τῆς προνομίας ταύτης κατασκευάσοιμι. **B** Δόξειν γάρ σοι ἐν εἰσηγήσωσ σχήματι προηρηθεῖσ σε κακῶσ λέγειν. Οὐκοῦν ἔφασαν θαυμάζειν, εἰ παρ' αὐτοῖς τοῖς λόγουσ πόλεμοσ μὴ Περσικὸσ περιστατῆ· ἦσαν δὲ καὶ οἱ πάνυ θαρβῆν προετρέποντο, ὡσ ἀποδεξομένου σου· καὶ τοσοῦτον ἔφασαν ἀφεισθῆναι προσδοκῶν τι δεινὸν, ὡσ καὶ ἀνάρβρησιν προσδοκῶν διὰ τοῦτο. Ἐμοῖ δὲ δοκοῦσιν ἀμφοτέροισ πῆ μὲν ἐστοχᾶσθαι τάληθοῦσ, πῆ δὲ διημαρτηκῆναι. Ἐξ ἀρχῆσ μὲν γάρ ἀγανακτήσειν σε πεπίστευκα, εἰς τέλος δὲ οὐδαμῶσ· ἀλλὰ καὶ ἀποδέξασθαι με κατὰ σαυτὸν προσδοκῶ, ἐπὶ πάντων δὲ ἤκιστα· ὅμω; ἐκάτερον προσδοκῶν, οὐκ ἀποστήσομαι τὸ παριστάμενον εἰπεῖν. Πρῶτον μὲν γάρ οἱ βέλτιστοι μεθ' ἡμῶν ἐσονται, κωλύσοντες οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς λυπεῖν τολμήσοντασ. **C** Ἐπειτα δε εἰ καὶ τρωθῆναι συμβαίη τῇ ἀρετῇ συνηγοροῦντα, τοῦτο παθεῖν οὐ βαρῦ. Τί οὖν ἐστὶν ὃ βούλομαι εἰπεῖν; Εἰρήσεται· Ἀνεβρίθω γάρ κύβοσ· μάλιστα μὲν πέπασου κατὰ σαυτοῦ τὸ ζῆφοσ ὠθῶν, καὶ παντὸσ βαρβάρου βαρβαρικώτερον σαυτῷ χρώμενοσ· καὶ τοσαῦτα σαυτὸν διατιθεῖσ κακᾶ, ὅσα ἂν οὐδὲ οἱ κομιδῆ πολέμοισ διέθησαν. Εἰ δὲ τῆσ κακίας ἀπριξέσῃσ καὶ κέρικασ, καὶ τὸ δόγμα τοῦτο ἀκίνητόν ἐστι παρὰ σοί· κᾶν τοῖς τῆσ ἀρετῆσ τροφίμοισ παῦσαι καταπολεμῶν. Τὸ γάρ μὴ μόνον πταεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατορθοῦντασ δι' ὧν τὴν γλῶτταν κατ' αὐτῶν ὀπλίζεις, διασύρειν, ἔσχατοσ ὄροσ κακίας, μᾶλλον δὲ ἀναλγησίας τεκμηρίον ἐστὶν.

ΛΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙῸ ΔΙΑΚΟΝῸ.

D Μετέσχεσ μὲν τοῦ τῶν μαθητῶν χοροῦ, καὶ κορυφαίοσ ἐδόκεισ, σφοδρότερον τῶν ἄλλων μεταδιώκων τὴν τῶν θεῶν λόγων θήραν· ἀλλὰ νῦν ἀμελήσασ οὐ μόνον ἀποφοιτῆσαι διέγνωσ, ἀλλὰ καὶ τρυφαί, ὡσ ἐπυθόμην, ἐκδέδωκασ σαυτὸν, ταῖσ τικτούσαισ τὰ μετὰ γαστέρα πάθη. Γιγνώσκων τοῖνυν, ὅτι ἀργαλειώτερον γίγνεται ἀμελούμενον τὸ κακὸν, εἰς τὴν εἰς ἀρχῆσ κοσμιότητα τὴν ταχίστην σαυτὸν μεταρρύθμισον.

14Δ'. — ΣΙΦΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

A

XCIV. — SERENO DIACONO.

Omnia aequo et moderato animo ferenda. (Confer epist. 195.)

Πολλοί· αἱ παραυτίκα εὐήμερται ἐπ' ἐνέδρᾳ συμβαίνουσιν, ἀνιάτων οὔσαι κακῶν προοίμια. Μὴ τοίνυν ἐν πάσι τὰς τοιαύτας ζητῶμεν νίκας, ἀλλ' ἐνὸς γιγνώμεθα τοῦ πάντα τὰ συμβαίνοντα ὁμαλῶς καὶ μετρίως, καὶ μετὰ τοῦ πρέποντος σχήματος καὶ φρονήματος, διοικεῖν.

14Ε'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ.

Virtutis vitiorumque comparatio. Virtus ad superna semper, vitium ad infera tendit.

Εἰ χρὴ συντόμως τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν λόγῳ ὑπογράψαι, φῆσαιμι, ὅτι ὡσπερ τὸ πῦρ πεπεσθῆμένον τυγχάνον πρὸς τὴν κάτω ὁρμὴν, ἀεικλήν τὸν ἐστὶ πρὸς τὴν ἄνω φορὰν, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ. Καὶ ὡσπερ τὰ βαρέα σώματα τὴν μὲν ἄνω φορὰν παντάπασιν ἀγνοεῖ, τῆς δὲ πρὸς τὰ κάτω ὁρμὴν ἐπίσταται, τοῦ βάρους τὴν φορὰν ἐπιτείνοντος, ὡς κρείττον λόγου εἶναι τὸ τάχος· οὕτω καὶ ἡ πονηρία. Οὐκοῦν ἐκείνης μὲν ἀνθεκτέον, ταύτης δὲ ἀφεκτέον.

14Ζ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Adversa cum a Deo, aut ad castigationem, aut ad probationem immittuntur, bono animo ferenda.

Ὅτι μὲν ἐν ταῖς τῶν πέλας εὐπραγίαις τὰς οικείας σαφέστερον καθορᾶν εἰῶθαι πάντες οἱ πειρασμοῖς περιπίπτοντες συμφορὰς, δῆλον· ὅτι δὲ ἐννοοῦντες τὴν ἑαυτῶν ἢ θεραπείαν, ἢ εὐδοκίμησιν (οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀμαρτιῶν τιννύουσι δίκας, οἱ δὲ ἀγωνίζονται, ἵνα λαμπροτέρων τύχῳσι στεφάνων), βῆθον ὀφείλουσι τοὺς πειρασμοὺς ἐνεγκεῖν, καὶ μὴ μόνον μὴ ἀλύειν, ἀλλὰ καὶ θυμηδίας ἐμφορεῖσθαι, θαρρόντως ἰσχυρισαίμεν. Ὅτι γὰρ τινες ἐναυῖθα θεραπεύονται, ἐγγυᾶται ὁ Παῦλος κράζων· « Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδεύμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. » Ὅτι δὲ τινες καὶ στεφάνων ἐνεχεν ἀγωνίζονται, μαρτυρεῖ ὁ θεὸς χρησμός, ὁ πρὸς τὸν Ἰωβ εἰρημένος· « Οἶμαι με ἄλλως σοι κεχηρηματικῆναι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος; » Οὐκοῦν εἴτε οὕτως, εἴτε ἐκείνως πάσχομεν, χρηστὰς ἔχωμεν ἐλπιδας.

14Ζ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Vis veritatis est omnibus anteferenda. Similia Nazianzeni.

Μὴ τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἐριστικοῖς λόγοις βιάζου, μηδὲ καθύβριζε αὐτὴν συσκιάζων τέχνη σοφιστικῆ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν· ἀλλὰ πάντα δευτέρα τοῦ ἀληθοῦς ἠγούμενος, ἀκαπῆλευτον καὶ ἀδέκαστον τὴν ἰσχύ αὐτοῦ φῆσον ἐνεγκον.

14Η'. — ΑΠΟΛΛΟΝΙΩ ΓΕΩΡΓΩ.

Agriculturae laudatio.

Ἡ γεωργία καὶ ἀναγκαῖα, καὶ πασῶν τεχνῶν μήτηρ ἐστὶ καὶ τροφός (88). Εὐ μὲν γὰρ αὐτῆς

¹¹ I Cor. xi, 32. ¹² Job xxxiii, 32.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(88) Idem Xenophon in *Oeconomicis* disputat, Γεωργικήν τῶν ἄλλων τεχνῶν μητέρα καὶ τροφὸν

Multis momentanea ac subita felicitas ex insidiis obvenit, atque adeo immedicabilium origo malorum existit. Ne igitur in omnibus id genus victorias quaeramus, sed unam potissimum, omnia quae accidunt, sedate moderateque ferendo, cum ornato decore sectemur.

XCIV.—ATHANASIO.

Dicam, si de virtute breviter ac vitio circumscribenda oratio est: Ut ignis deorsum detentus et impeditum habens naturæ impetum, sursum semper nititur; idem et virtuti usvenit. Utque contra corpora gravia sursum ferri non possunt, gravitate ita motum intendente, ut ejus velocitas verbis nequeat explicari; sic et vitium quoque. Virtuti itaque inhærendum, a vitio autem abstinendum.

XCVI.—EUTONIO DIACONO.

Quod in aliena felicitate proprias miserias clarius intueantur omnes, qui tentationibus exercentur, manifestum est: quod vero qui suam in iis vel curationem vel probationem consistere intelligunt (nam alii pro peccatis poenas solvunt, alii pro splendidiore certant corona), facile debeant tentationes perferre, et non solum non tristari, sed et gaudere incredibiliter oportere valide affirmamus. Hinc enim curari quædam pronittit beatus Paulus clamans: « Dum judicamur a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. » Quosdam vero coronæ gratia contendere, divinum testatur oraculum a Deo ad Job prolatum: « Putasne me aliter respondisse tibi, quam ut appareas justus? » Quin igitur sive hoc sive illo exerceamur modo, bona certe nutrimur spe beatitudinis.

XCVII.—THEODORO SCHOLASTICO.

Cave veritatem contentiosis violes disputationibus, neque arte sophistica afficias injuria accuratam ipsius cognitionem, sed omnia veritati posthabenda ratus, non cauponando, neque muneribus corrumpendo sententiam judiciumque de ea feras.

XCVIII.—APOLLONIO AGRICOLÆ.

Agricultura et necessaria in primis, et cætera-rum parens nutrixque est artium. Illa etenim vi-

εἶναι. Addit Aristot. lib. vi *Polit.*, cap. 4, non solum altricem, sed præcipuam etiam reipub. esse

gente, florent etiam reliqua: contra infeliciter agente illa, cæteræ artes propemodum extinguuntur. Cave igitur pudeat te hanc exercere, sed te potius ipse ostentes, ut necessariam inaxime imprimisque frugiferam artem tractando. Qui enim ad voluptatem artes comparatas exercent, jure optimo erubescant.

XCIX. — IIERACI DIACONO.

Continentia in juvene, virtus; et laudanda in senes *imbecillitas. Senectus a libidine temperans. (Cic. in Catone. Confer epist. 12 et 231, ubi de etymo senii.)*

Qui e summa tempestate navim conservavit, et ferocientem frenavit naturam, næ ille dignus fuerit, quem mille modis beatum, et mille coronis ornandum omnes judicent. Quæ enim in senio accedit continentia, non tam est temperantiæ, quam quod libidini nequeat indulgere. Quamobrem Jeremias propheta primam prædicans ætatem: 583 « Beatus, inquit, qui grave Domini jugum a juventute portavit ». Senectutem vero felicem censuit ætatem nemo, sed ut honore destitutam omnes defugiunt. Noli itaque eam optare, quasi in ipsa sis temperans futurus. Præterquam enim quod incertum sit te ad illam perventurum, exinde nulum assequeris honorem.

C. — EIDEM.

Adversa præterita imprimis

Quandoquidem tristia perferre et acerba necessum est, etsi ægre tolerari queant, contemptus vero non minuit ea, sed auget potius, feras forti animo, quæ accidunt, maxime vero quod quæ præterierunt, plurimum jam debilitata superataque sunt. Quæ enim tentatio jam præteriiit, oblivioni cito traditur, at quæ exspectatur, toties discruciat, quoties metuebatur.

CI. — PETRO.

Fidei commendatio.

Fidem in Deum nescio quomodo contemnunt infideles: cujus quidem prona et facilis cognitio est, firma vero possessio, finis denique invictus et inexpugnabilis.

CII. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

Lauda linguæ libertatem, qua improborum vitia insectatus fuerat. (Conf. epist. 52, 53, 77, de ejus monodia. Item epist. sequentia et 105.)

Laudo equidem et admiror tuam cum prudentia conjunctam dicendi libertatem, quam qui servili sunt ac degenerare præditi ingenio improbant, rati suæ improbitatis atque effeminati animi esse justam reprehensionem. Ebrii etenim metu ob res male a se gestas, et concurrentes cum iis, qui sobrie pureque degunt, irtemperantes suas acuunt linguas.

¹⁷ Thren. iii, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

partem agri colendi officium. Plura C. Plinius lib. xviii *Natur. Hist.*, et in *Georgiis* Maro lib. ii, v. 490, et Q. Horatius epodo ii.

Beatus ille, qui procul negotiis,

φερομένης κάκειναι ἔρρωνται· ἀστοχησάσης δὲ αὐτῆς, σχεδὸν ἀποσθένουνται. Μὴ τοίνυν αἰσχύνου ἐπὶ τῷ πράγματι, ἀλλὰ σεμνύνου, ἀναγκασιωτάτην καὶ χρησιμωτάτην τέχνην μεταχειρισάμενος. Οἱ γὰρ τὰς πρὸς ἡδονὴν μετιόντες, ἐρυθριᾶν ἂν εἶεν δίκαιοι.

LΘ. — IEPAKI ΔΙΑΚΟΝΩ.

imbecillitas. Senectus a libidine temperans. (Cic. in Catone. Confer epist. 12 et 231, ubi de etymo senii.)

Ὁ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τοῦ χειμῶνος διασώζων τὴν ναῦν, καὶ μαινομένην χαλινῶν τὴν φύσιν, μυρτίων ἀναβήσεων καὶ μακαρισμῶν καὶ στεφάνων ἐστὶν ἄξιος· ἡ γὰρ ἐν γῆρᾳ σωφροσύνη οὐκ ἐγκρατείας ἐστὶν, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία: διδ τὸ (89) μὲν πρότερον ἀνακηρύττων ὁ χρησιμῶδες Ἱερεμίας ἔλεγε· « Μακάριος ὃς ἤρε βαρὺ ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ. » Τὸ δὲ δεύτερον οὐδεὶς μακαρίσαι ἠξίωσεν, ἀλλ' ἀγέραστον καταλειπασιν ἅπαντες. Μὴ τοίνυν περιμένε τὸ γῆρας, ὡς ἐν αὐτῷ σωφρονήσων. Χωρὶς γὰρ τοῦ δδῆλον εἶναι τὸ εἰς αὐτὸ ἤξειν, οὐδὲ φιλοτιμίαν ἔχει τὸ πρᾶγμα.

P. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

perferenda animo generoso.

Ἐπειδὴ ἀνάγκη φέρειν τὰ λυπηρὰ, καίπερ ὄντα δύσφορα (τὸ γὰρ ὀλιγωρεῖν οὐ μισοί, τάχα δὲ καὶ αἰθεὶ τὰ δεῖνὰ), γενναίως ἐνεργῶν τὰ συμβεβηκότα, καὶ μάλιστα τῷ παρεληλυθέναι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἐκνευρισμένα. Ὁ μὲν γὰρ ἀποφοιτήσας πειρασμῶς αὐτίκα μάλᾳ πρὸς λήθην βλέπει, ὃ δὲ προσδοκώμενος τοσαυτάκις ἀνιᾶ, ὁσάκις ἂν ἐλπιούῃ.

PA'. — ΠΕΤΡΩ.

Τὴν εἰς Θεὸν πίστιν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξυτελιζουσιν οἱ ἄπιστοι· ἤς εὐμαρῆς μὲν ἡ γνώσις, ἀσφαλῆς δὲ ἡ κτήσις, ἀήττητον δὲ τὸ πέρας.

PB'. — ΑΠΙΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Ἄγαμαί σου τὴν ἐμφρονα παρῆρησαν, ἦν οἱ ἀγενεῖς καὶ δουλοπρεπεῖς κακίζουσιν, ἔλεγχον τῆς σφῶν κακίας τε καὶ ἀνανδρίας ταύτην εἰκότως εἶναι ἠγούμενοι. Μεθύοντες γὰρ τῷ φόβῳ τῶν κακῶν αὐτοῖς δρωμένων, καὶ κατασειόμενοι κατὰ τῶν καθάρων νηφόντων, τὰς ἀκρατεῖς ἑαυτῶν ὀπλίζουσι γλώττας.

Ut prisca gens mortalium, etc. SCROTT.

(89) Inter διδ et μὲν τὸ in τὸν mutant codd. Vat. 650 et Alt., et vers. inde 3, iterum pro τὸ scribunt τὸν. POSSIN.

PG. — ΟΛΥΜΠΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

A

CIII. — OLYMPIO PRESBYTERO.

Rogat, ut pro desperatæ nequitiae hominibus Deum oret. Vide epist. 440.

Εἰ καὶ τὸ μὲν ἐπιτιμῶν ῥῆδιον, καὶ παντός ἐστιν ἀνθρώπου, τὸ δὲ ὑπὲρ τῶν πρεπόντων ὅτι χρὴ πράττειν ἀποφαίνεσθαι, ἀρίστου συμβούλου· ἄλλ' οὔτε ἐπιτιμᾶσθαι ἀνέχονται οἱ περὶ Ζώσιμον καὶ Μάρωνα, οὔτε συμβουλευέσθαι· ἄλλ' εἰς τοσαύτην ἤλασαν μανίαν, ὥστε καὶ τοὺς ἐπιτιμῶντας λοιδορεῖν, καὶ τοὺς συμβουλευόντας κακηγορεῖν. Ἐπειδὴ δὲ τινες οὔτε ἐπιτιμηθέντες, οὔτε συμβουλευθέντες, ὀρηγνθέντες δὲ ἀνήνεγκαν, καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς θεραπείας ἤλεγξαν· γελῶσι γὰρ τοὺς ταῦτο ἐκ πολλῆς φιλοστοργίας δρῶντας. Τί οὖν χρὴ ποιῆσαι; Ἐγὼ γὰρ σε λοιπὸν ἐρήσομαι, τὸν πράγματα ἡμῖν παρέχοντα, καὶ ἐνοχλοῦντα ὡς δυναμένοις ἀπελάσαι αὐτῶν τὴν μανίαν. Ἐθέε μὲν οὖν ἐδυνάμην, καὶ οὐκ ἂν ἐδεήθην τοῦ συμβουλευόντος, ἄλλ' αὐτὸς ἂν ταχίστην ἐποιήσαμην τὴν διόρθωσιν. Ἐπειδὴ δὲ κρείττον πάσης θεραπείας ἐστὶ τὸ πάθος, καὶ τοῖς ἰατρικοῖς φαρμάκοις ἐπιτρίβεται μᾶλλον, τὴν ἀπὸ τῶν ἀγίων σου εὐχῶν χάρισαι αὐτοῖς βοήθειαν· τάχα πως ὁ καὶ παθῶν καὶ πάσης περιγινόμενος κακίας αὐτοὺς λάσεται.

PA'. — HERONI PRESBYTERO.

Monet ut lites, quas, avaritia cogente, alteri intentarat, amice potius componat, quam dubium eventum expectet.

Οὐκ ἀγνοοῦμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ πρὸς τὸν σὸν διάδικον πολέμου ἐκ πλεονεξίας λαβοῦσα τὸ σπέρμα, καὶ διὰ κλειόνων ἄλλων χωρήσασα, ἔληξεν εἰς κατηγορίαν· συμβουλευέω δὲ, ὅτι δίκαιος ἂν εἴης ἀρκεσθῆναι τοῖς γεγενημένοις. Πολλὰ γὰρ δράσας, πλείονα πέπονθεν, ἵνα μὴ τὸ δοκοῦν τέλος εἶναι τῆς μάχης, ἀρχὴ γένηται μειζόνων συμφορῶν. Δέξαι οὖν τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ (90) παρακαλοῦντας, καὶ κατὰ τοῦ πράγμα· ἄμεινον ἡγησάμενος χρηστότητι καθυφεῖναι μᾶλλον ἢ κρίσει δικαστῶν ἡττηθῆναι. Ἄθλιον γὰρ τὸ πέρας, καὶ πολλοὶ μυρλοῖς ὠχυρωμένοι δικάιοις, ὡς οὐδὲν ἔχοντες ἰσχυρὸν ἡττήθησαν. Εἰ δὲ καὶ σαφὴς ἦν ἡ νίκη, τὸ χρηστότητι μᾶλλον χρῆσασθαι λαμπρότερόν σε ἀποφανεῖ τοῦ νενικηθέναι.

PE'. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

D

CV. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Bonam illi optat mentem.

Ἰκανὸν μὲν σύμβολον, καὶ μέγιστον τεκμήριον τῆς ἐμῆς εἰς ὑμᾶς γνώμης αὐτὸ τὸ συμβουλευεῖν ἐλέσθαι· ἅπαντα γὰρ συμβουλή τὸ τῶν ἀκρωμένων ζητεῖ συμφέρον. Οἷς δὲ ἐκπορίζει τις τὰ χρηστά, τοῦτοις οὐκ ἐνὶ φῆσαι δυσμενῶς ἔχειν τὸν παραινούντα· ὡς δ' ἂν μηδὲ σκιά, οἶμαι, αἰτιάσεως (91) ὑπὲρ τοῖς ἐτοίμως διασῦρειν ἐθέλουσι πρὸς τῆς εισηγήσεως, μᾶλλον δὲ ἡ εὐχὴ εἰσηγησῆς ἔστω, εὐξομαι πρὸς τὸ θεῖον, ὥστε νοῦν ὑμῖν βελτίονα ἐνθεῖναι,

Etsi reprehendere facile et cuiusvis est hominis, verum quod est officii cuiusque, quoque facto sit opus demonstrare, optimi est consilarii officium. Sed reprehensione non ferunt Zosimus et Maro, neque consilium capiunt, sed ea exagitata dementia et reprehendentes injuria afficiunt, et sana suadentes maledictis incessunt. Quandoquidem vero nonnulli neque reprehensores, neque suasores, sed ut deplorantes accesserunt, etiam hoc medicinae officium accusarunt. Irrident enim etiam eos, qui pio rei affectu peragunt. Quid igitur facto est opus? ultimum hoc tibi denuntiabo, qui negotium mihi facessis, et es importunus, quasi ipsorum insaniam remedium afferre valeam. Atque utinam posse neque opus admonitionis esset, sed repente afferre correctionem queam. Cum vero malum omnem superet curationem, 584 omnibusque medicinae pharmacia exulceratur, sanctis tuis precibus opem ipsis feras, si qua fortasse ratione malo superato omni illos expurges vitio.

CIV. — HERONI PRESBYTERO, FORTE HIERONI, ut supr. epist. 67.

Non me fugit principium ejus contentionis, quæ tibi in foro cum litigante est, ex avaritia ortum habere, et per varia procedens vitia, in accusationem finivisse. Hortor itaque, justeque feceris, si in iis, quæ hactenus facta sunt, conquiescas. Multa enim agens perpeti solet plura, ne cuius pugnae finis esse videtur, initium fiat majorum calamitatum. Quare suscipe eos qui pro illis intercedunt, remque confice, melius existimans aliquid clementiæ condonare, quam judicium sententia victoria esse. Litium enim incertus est exitus, multique adeo summo innixi jure imbecillioribus victi cessarunt. Etsi vero clara sit victoria, benigno tamen animo utendo illustriorem te, quam ipsa reddes victoria.

Signum sat idoneum maximumque est argumentum meæ erga vos benevolentia quod dare instituerim consilium. Omnis enim suasio consiliumque audientium spectat utilitatem. Quibus vero suppeditat quis utilia, hi non debent dicere hostiliter se cum agere admoventem, sed ut me umbram quidem accusationis superesse credam illis, qui antequam admoneantur, volunt obstrepere, quin potius preces loco monitionis sint. Deum itaque precor, ut men-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Codd. ambo, ὑπὲρ αὐτῶν. Possin.

(91) Pro αἰτίας εὐξομαι. Alt. in contextu scribit

αἰτίας ὡς· lectionem tamen editi adnotans in margine. Id.

tem vobis bonam immittat, relegetque a vobis indolentiam, atque obsequens ac morigerum cor vobis largiatur, ad complectendam virtutem quæ insitam habeat pulchritudinem atque honestatem pretio incomparabilem. Improbiter contra dei effugere, quam cupide nimis sectamini forma ferina præditam, omnique Scylla molestiorem, et quæ mente captis nescio qua ratione possit esse suavis ac jucunda. Si vero dolor omnis sublatus ex animo est, (quod quidem patientia in adversis efficere solet), vel propter eos ipsos, quibus offendiculo fuistis, supersedete adversus sacrosanctam religionem linguam exacuere. Vestri vero estote compotes, neque vestra impietate alios in barathrum malitiæ impellite.

585 CVI. — HERMINO COMITI.

Virtus colenda, cætera umbra et somnia.

Da operam ne valeant, magne vir, vel imperium vel dignitatis tumor, aut res mortalium secundæ, sapientiæ in te amorem ac studium conculcere atque evertere, quæ amant maxime cogitationes iuvenisque hominum in altum tollere. Verum hæc omnia velut umbras et somnia reputans virtutem cole, quæ de possessionibus vestis est minime veterascens.

CVII. — EIDEM.

Æterna curanda, neglectis terrenis ac perituris.

Rerum æternarum fac satagas; negligere vero quæ momentanea sunt et caduca. Etenim sive prospera atque utilia ea fuerint, sive abjecta ac vilia, finem tamen habent, et quidem quam celerrimum. In ætera vero vita, terminum ignorant omnia finem que. Epistola hæc, etsi brevis ea sit, amica tamen est, et rationis plena.

CVIII. — ÆLIANO SCHOLASTICO.

Ἔργα ne fiant πάρεργα. Vide hic schol. Gr. exempl. et epist. inf. 537.

Patimur sæpenumero multa mortales, dum quæ accuratione indigent, gerimus negligenter: quæ autem revera negligenda sunt et contemnenda, ea cupide complectimur, censes ludicra graviter, aut contra gravia per jocos tractanda. Seria quidem obiter ac perfunctorie; et contra otiosa seria ac necessaria esse ducimus. Verum cæcus sui amor non recte judicans dolorem illis parit, quibus minime oportuit. Non enim eos, qui justa perpetiuntur, sed qui injuste agunt, dolere est æquum.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(92) Τὰ μὲν γὰρ ἔργα πάρεργα εἶναι ἠγοούμεθα. Aristotelis sunt lib. i *Ethicorum Nicomachiorum*: Τὰ μὲν πάρεργα τῶν ἔργων πλείω γίνονται. Qui et lib. vii *Politic.*: Ἐκεῖνο μὲν γὰρ πάρεργον ἂν εἴη, τοῦτο δὲ ἔργον τῆς μεθόδου ταύτης. *Illud accessio possit esse, hoc vero præcipua intentio tractatus hujus, princeps-que actio.* Scitum apud Athenæum initio lib. v *Δειπνοσοφ.*, et Clementem lib. v *Stromat.* illud Agathonis Tragici:

Τὸ μὲν πάρεργον ἔργον ὡς ποιούμεθα.
Τὸ δ' ἔργον ὡς πάρεργον ἐκπονούμεθα.
*Operis loco ducimus accessorium,
Et in opere satagimus ut accessorio.*

καὶ τὴν ἀναληθίαν ἐξοστρακίσαι, καὶ εὐεῖκτον καὶ πειθήνιον ὕμῶν κατασκευάσαι τὴν καρδίαν πρὸς τὸ τὴν μὲν ἀρετὴν, τὴν ἐμφυτον ἔχουσαν καὶ ἀκαπλήευτον τὸ κάλλος, ἀσπάσασθαι, τὴν δὲ κακίαν ἥς ἐκθύμως περιέχεσθε, τὴν θηριόμορφον, καὶ Σκύλλης ἀπάσης ἀτερπεστέραν, τοῖς δὲ τὸν νοῦν ἀπολωλεκόσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἤδειαν, διαφυγεῖν. Εἰ δὲ τέλειν ἀπηλήθησατε ἢ γὰρ παραμονὴ ἢ ἐπὶ τὴν πονηρίαν τοῦτ' ἐγγυᾶται· κἂν διὰ τοὺς σκανδαλιζομένους ὕψ' ὕμῶν, παύσασθε μὲν κατὰ τῆς θειοτάτης θρησκείας ἀκονῶντες τὰς γλώττας· ἑαυτῶν δὲ γένεσθε, καὶ τοῦ μὴ διὰ τὴν ὁμῆτέραν ἀσέβειαν καὶ ἄλλους εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας παραπέμψαι.

B PG'. — EPMINO KOMHTI.

Μῆτε ἀρχὴ, ὦ θαυμάσιε, μῆτε ὄγκος ἀξιώματος, μῆτε εὐπραγία βιωτικὴ τὴν φιλοσοφίαν τὴν σὴν διασαλεύσαι ἰσχύη· ἃ μάλιστα τῶν ἀνθρώπων φιλεῖ τὴν γνώμην εἰς ὕψος ἀφρεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα σκιάς ἠγοούμενος καὶ ὄνειράτα, ἀρετὴν ἀσκει· αὐτὴ γὰρ ἐστὶ τῶν κτησαμένων ἀπαλαίωτος ἀλουργίς.

PZ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ

Τῶν ἀθανάτων φροντίζε πραγμάτων, τῶν δὲ μετ' ὀλίγον οὐκ εἶσι δυνεων ἀμέλει. Εἴτε γὰρ ἀγαθὰ, εἴτε φαῦλα εἴη τάνταῦθα, τέλος ἔχει, καὶ τοῦτο τάχιστον· τὰ δὲ ἐκεῖ πέρας οὐκ οἶδε, τέλος οὐκ ἐπίσταται. Ταῦτα τὰ γράμματα εἰ καὶ ὀλίγα ἐστὶν, ἀλλὰ γε φίλα, καὶ διαθέσεως βρῦοντα.

PH'. — ΑΙΔΙΑΝΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Πάσχομεν πολλὰ πλάκτικος οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ τῶν μὲν φροντιδὸς ἀξίῳ ὀλιγορούμεν, τῶν δὲ ὄντως ὀλιγορίας ἀξίῳ ἐκθύμως περιεχόμεθα. Σπουδῆς μὲν τὰ παιδιᾶς, παιδιᾶς δὲ τὰ σπουδῆς, ἀξία κρίνοντες. Τὰ μὲν γὰρ ἔργα πάρεργα εἶναι ἠγοούμεθα (92), τὰ δὲ πάρεργα ὡς ἀναγκαῖα καὶ προηγούμενα ἀνοούμεν. Ἄλλ' ἢ φιλαυτία μὴ κρίνουσα ὀρθῶς, λύπην τίεται δ' ἐκείνοις οἷς ἤκιστα χρῆ. Οὐ γὰρ δικαίως πάσχοντας, ἀλλ' ἀδίκως πάσχοντας (93) λυπεῖσθαι χρῆ.

Plato in epist. : Ἴνα μὴ πάρεργα ὡς ἔργα μοι ξυμβαλῆ λεγόμενα, *Ne accessoria vice operum nominari mihi contingat.* Utilur et Polybius in *Hist.* et Strabo lib. xiv *Geogr.* de Jalyso Protopogenis et Saityro loquens; itemque Galenus principio libri ii *De naturalibus facultatibus*; ut et Nazianzenus funebri in Basilium M. laudatione de Saule verba faciens; et in carmine trimetro:

*Ἔργον πάρεργον οὐδαμῶς ἔργον λέγω.
Extrarium negotium haud opus vocem.*

Ut Proverbii præferre speciem dictum videatur. Cui affine et illud: Ὅδοῦ πάρεργον pro παρέρργως. Lucianus in *Jove Tragædo*: Εἰ γοῦν μὴ ὁ Θησαῦς ἐκ

PΘ. — ΦΙΛΗΤΡΙΩ.

A

CIX. — PHILETRIO,

Virtute insignes imitandi. Conf. epist. 186, initio.

Οἱ κατ' ἀρετὴν κράτιστοι ὄντες, καὶ δι' εὐσέθειαν ὑπερφέροντες καὶ ἔγκριτοι, καὶ τοσούτων τοὺς ἄλλους ὑπερβαίνοντες, ὅσων ὁ ἑωσφόρος τοὺς ἄλλους ἀστέρων, οὗτοι φωστῆρες ἂν εἰκότως χρηματίζοιεν, μὴ μόνον ἑαυτοὺς εἰς τοσαύτην ἀναγαγόντες ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τυφλώττοντας φωτίζοντες, καὶ εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς χειραγωγούντες περιωπῆν. Τούτους τοῖσιν ζήλου, καὶ μὴ τοὺς πάντα ποιοῦντας, ὅπως καὶ τοὺς ὀρώντας σκοτίσσοιεν.

PΓ. — ΑΡΗΘΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Quis sapiens proprie ac bonus dicendus. Conf. epist. 264.

Σοφὸς ἔγωγε ὀρίζομαι (οὐ γὰρ νομθεῖω, ἀλλὰ B γώμην ἀποφαίνομαι) τοὺς τῶν νοερῶν ἀρεταῖς κεκοσμημένους, οἳ ἦσαν οἱ λόγον ἔχοντες καὶ σοφίαν γνώσεως· ἀγαθοὺς δὲ, τοὺς ταῖς παρά τινων καλουμέναις ἀλόγοις. Οἳ ἦσαν οἱ σοφὸν μὲν εἰπεῖν οὐδὲν δυνάμενοι, διὰ δὲ τῆς ἀρίστης πολιτείας τοὺς θεωμένους παιδεύοντες· ὧν ἡ σιγὴ τοῦ λόγου τοῦ ἐρήμου πράξεων χρησιμωτέρα. Εἰ δὲ τις καὶ τὰς νοερὰς, καὶ ἄς φασιν ἀλόγους ἔχει, τοῦτον καὶ ἀγαθὸν καὶ σοφὸν ὀρίσαιμην.

sic ipsis etiam spectantibus docendo præeunt, quorum in sermone taciturnitas utilior est, quam illius sermo, qui præsidio rerum destitutus sit. Si vero quis et intellectuales et quas vocant non intellectuales habeat virtutes; hunc ego et bonum et sapientem nuncupavero.

PΙΑ'. — ΕΠΙΦΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

C

CXI. — EPIPHANIO DIACONO.

Sυγγνώμης unde nomen scriptum. Matth. v, 26: « Esto consentiens adversario tuo, » etc.

Ἐπειδὴ γέγραφας, πῶθεν τὸ τῆς συγγνώμης ὄνομα ἐπὶ τῆς ἀφέσεως καὶ συγχωρήσεως παραλαμβάνεται· ἡγοῦμα ἔστι, ὅτι ἐπειδὴ ὁ γνούς ἑαυτὸν, τουτέστιν, ὁ μῆτε ἐπὶ τοῖς πταίσμασιν ἀγνοῶν, ὅτι ἔπταισεν, ἀλλὰ φυλάττων τὸ σοφὸν ἀπόφθεγμα τὸ, « Γνώθι σαυτὸν· » μῆτε ἐν τοῖς κατορθώμασιν, εἰ καὶ ποτε ὀλίγον ἀπονυστάξας εἰς ἀλαζονείαν ἤρθῃ μέγα φρονῶν· ἀλλὰ τὴν οικείαν φύσιν καὶ ἀσθένειαν καταμανθάνων, καὶ μὴ πέρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φανταζόμενος γνωσιμαχεῖ. Ὁ συγνοῦς, τουτέστιν, ὁ συννόησας, ὅτι ἐκαίνος ἔργῳ καλινυφίαν ἔδει, συγχωρεῖ τῷ γνόντι ἑαυτὸν· ὁ δὲ μὴ συγνοῦς οὐ συγχωρεῖ. Διὸ καὶ ὁ μὲν, μέμφεως (94) ἔξιος, μὴ D γνούς ἑαυτὸν· ὁ δὲ μὴ συγνοῦς τῷ γνόντι ἑαυτὸν.

PΙΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Suadet caducas opes ita impendere, ut thesaurus in cælis nobis paremus: « Thesaurizate vobis, » etc. Matth. vi, 16.

Πολλὰ ἔστι καὶ διάφορα, ὧ προσφιλέστατε, λυμαινώμενα τῇ τῶν χρημάτων κτήσει· οὐ μόνον γὰρ σῆτες, καὶ χρόνος μακρὸς, ἀλλὰ καὶ συκοφανταί, καὶ λησται, καὶ οἰκέται, καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον,

Qui virtute præstant ac pietate antecellunt, extra omnem iudicii sunt aleam, tantumque cæteris antecunt, quantum cæteris stellis excellit phosphorus claritate, ut hi merito stellæ appellari queant, se ipsos non modo eo provehentes dignationis, sed et cæcis lumen allucentes, et in virtutis speculam manu ducentes. Hos itaque imitare, non eos, qui cuncta sic agunt, ut et videntes excæcare possint.

CX. — ΗΑΡΡΟCΡΑΕ ΣΟΦΙCΤΑΕ.

Sapientes quidem hos appellavero (nihil tamen præiudico, sed sententiam profero meam) qui intellectus virtutibus sunt ornati, quales sunt, qui rationi convenienter vivunt, quique rerum cognitione sapientiaque præditi sunt. Bonos vero dixero, qui, quæ rationi consentanea non sunt, seu non rationales virtutes, ut a quibusdam nominantur, possident.

586 Quales erant, qui sapiens nihil proferre cum possent, se ipsos considerantes, optimum tamen vitæ instituendæ modum ac rationem præbent, et

in sermone taciturnitas utilior est, quam illius sermo, qui et intellectuales et quas vocant non intellectuales

Quando quidem interrogas unde συγγνώμης, id est veniæ, nomen acceptum pro remissione et condonatione, idcirco arbitror quod qui se ipse novit, hoc est, qui neque delicta sua, cum est lapsus, ignorat, imo illud scite dictum servat: « Nosce te ipsum, » neque in emendando, etsi aliquando nescians et connivens, in arrogantiam magnifice de se sentiens effertur, sed suæ conscius naturæ atque imbecillitatis, neque supra humanam elatus conditionem resipiscit. Hic qui conscius sibi est, hoc est, qui secum perpendit, quod reapse pænitodiam ille canat, ignoscit illi, qui se ipse novit. Qui vero conscius sibi non est, non ignoscit. Quare et hic quidem reprehensione dignus est, se ipsum non noscens: ille vero nequaquam consentiens [ignoscens] ei, qui seipsum novit.

CXII. — ΕΙΔΕΜ.

Multa sunt variaque, charissime, quæ possessiones rerum lædunt. Non enim tinea modo longumque annorum spatium, sed et calumniæ, latrones, servique, et futura incerta, mors denique finis

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Τροϊζήνος εἰς Ἀθήνας ἰὼν ὁδοῦ, πάρεργον ἐξέκοψε τοὺς κακούργους· Nisi Theseus ex Troezenē digressus a via, proficiscens Athenas latrones illos excidisset. SCOTT.

(93) Melius πράττοντας. Vel locum sic transpone,

οὐ γὰρ ἀδίως πάσχοντας, ἀλλὰ δικαίως πάσχοντα; λυπεῖσθαι χρῆ. Ovidius:

Quæ venti ex merito pœna dolenda venit. SCOTT.

(94) Inter μέμφεως et ἔξιος codd. Vatic. 650 et Alt. inserunt ὅτι. POSSIN.

omnium (quam effugere, etsi alia effugerit, potest nemo) cum bonis tum possessionibus privet, etsi quis illa possidere videatur, nomine enim tenus, non vero reapse bona possidet. Qui vero eleemosynis bonisque operibus recondit, ille et prudenti validoque coronetur suffragio, nactus asylum, et quo nihil eorum, quæ diximus, pertingere fas sit. Talis enim regio cœlum est, quo malum accedere nullam queat: quovis terræ solo fertilius, et post multam ubertatem jactis in illud solum seminibus, reddens iis, qui depositum crediderunt, perpetuos ut fructus colligant.

CXIII. — MARONI.

Ad eleemosynam hortatur. — Sup. epist. 79 et 281.

Quæ vel nolens inimicis sæpenumero reliqueris, da nunc volens, atque e necessitate honoris ac virtutis studium effice, ne non pœnitenda deplores, sed præmittens illa in vitam sempiternam, consequaris quæ utilia.

587 CXIV. — THEOPHILO.

Peregrinatio quare et a quibus suscipienda, a juvenibus, non a senibus.

Nuper oriente sole (noctis enim ac diei velut mistio erat), occurrit mihi necessarius quidam nuntians audisse quosdam viros sapientes, te longam peregrinationem instituisse, non pro virtute, aut ut te aliumve ad philosophiam deducas, quod et ipsi vehementer probassent, sed ut divitiis locupleteris, Idcirco te contemnetes: siquidem cum adolescentiæ annos in otio transegeris, nunc in senio peregrinari instituisti, quando conveniebat te, etsi alibi prius versatum, domum redire, cum adeo vitæ instet tuæ terminus. Juvenes etenim se ad extremam pervertentis sperant senectulem: senes vero præter mortem nihil magis præstolantur. Equidem causa non plane cognita, ob quam hinc discesseris, neque defenderim te excusando, ac ne damnarim quidem, sed hæc ad te scribere visum est. Quamobrem quod officii sit tui, tecum diligenter reputa.

CXV. — THEODORO SCHOLASTICO.

Melior est homo sedulus licet pauper, quam ignarus dives opibus affluens.

Quisnam gloria justoque dignior honore esse tuæ prudentiæ videatur, qui nihil quidem generosi agere studet, in secundis vero consistens rebus, et divitiis fulget et claritate dignitatis; vel qui nihil, quantum in ipso est, relinquens, agat omnia quæ dignum præconio reddant, aliosque ad virtutem excitet, adversa tamen usus fortuna, et in inopia degens? Mihi quidem hic potissimum laudandus videtur. Si vero et tibi id ipsum videatur, ne præ te feras, quasi contrarium sentias.

CXVI. — CASIO PRESBYTERO.

De Zosimi improbe factis. (Sup. epist. 103 et 105.)

Mirari te scribis cum Zosimum sacris iutiari

και τέλος ο θάνατος (ὃν οὐκ ἔστι διαφυγεῖν, εἰ καὶ τὰ ἄλλα διαφεύγοιμεν) καὶ τῶν κτημάτων καὶ τῶν χρημάτων ἀποστερηθεῖν (95) ἂν τὸν δοκοῦντα κεκτηθεῖν· ἐν ὀνόμασι γὰρ, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγμασιν ἔχειν τὰ ἀγαθὰ. Ὁ δὲ δι' ἐλεημοσυνῶν καὶ εὐεργεσιῶν ἐνθάδε τὸν πλοῦτον ἀποθέμενος, καὶ φρονίμου καὶ βεβαίου ψήφῳ στεφανωθείη, τόπον εὐρῶν ἔστυλον, καὶ ᾧ μηδὲν τῶν ῥηθέντων ἐπιθῆναι θέμις. Τοιοῦτος γὰρ χῶρος ἐστὶν ὁ οὐρανός, πάσῃ μὲν ἄδατος ὡν κακουργία, πάσης δὲ εὐφορώτερος γῆς· καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θαυμασίας τῶν ἐν αὐτῷ καταβληθέντων σπερμάτων διδοὺς τοῖς παρακαταθεμένοις διὰ παντός τρυφᾶν τοὺς καρπούς.

PIΓ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

"Α καὶ ἄκων πολλάκις ἐχθροῖς καταλείψεις, ἐκὼν δὲ καὶ τὴν ἀνάγκην ποιήσου φιλοτιμίαν, ἵνα μὴ ἀμεταμέλῃτα θρηνησῆσας· ἀλλὰ προπέμφσας αὐτὰ εἰς τὸν ἀγήρω αἰῶνα, ἔξεις χρησιμεύοντα.

PIΔ'. — ΘΕΟΦΙΛΩ.

Πρὸ βραχείος, ὄρθρου ἔτι ὄντος (ἐκίρνωτο γὰρ νύξ τε καὶ ἡώς) ἐντυχὼν μοί τις τῶν ἀνδρῶν ἐπιτηδείων ἀπήγγελλεν, ὡς πυθόμενοι τινες ἐλλόγμοι στεῖλάμενόν σε ἀποδημίαν μακρὰν, οὐχ ὑπὲρ ἀρετῆς, οὐδὲ ὥστε σαυτὸν ἢ ἄλλον τινὰ εἰς φιλοσοφίαν ἐναγαγεῖν (ἢ γὰρ ἂν καὶ ἀπεδέξαντο), ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ χρηματίσασθαι, κομιδῆ σου κατεφρόνησαν, εἰ προηρημένος τὸν τῆς νεότητος χρόνον τὰς ἡσυχίας ἄγειν, νῦν ἐπὶ γῆρας ἀποδημεῖν ἐπεχείρησας· ὅτε εἰκὸς ἦν σοι, εἰ καὶ πρότερον ἀλλοθὶ που διέτριβες, οὐκ ἔπαυθηκαί, οὕτως ὑπογυλίου σου τῆς τελευτῆς οὕσης. Τοῦ μὲν γὰρ νέους ἕλπις εἰς γῆρας ἤξειν βαθύ· οἱ δὲ γεγηρακότες οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸν θάνατον ὀνειροπολεῖν δίκαιοι ἂν εἴεν. Ἐγὼ δὲ τὴν αἰτίαν ἀκριβῶς μὴ ἐπιστάμενος, δι' ἣν ἐντεῦθεν ἀπῆρας, ὅτε ἀπελογησάμην, οὐτε κατεψηφισάμην, ἀλλ' ἐπηγγειλάμην γράφειν. Αὐτὸς τοίνυν τὸ δεόν πράξαι προθυμηθητι.

PIΕ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ποῖος ἔρα δοκεῖ τῇ σῇ παιδεύσει εὐκλείας καὶ δόξης ἀγαθῆς δίκαιος εἶναι τυχεῖν, ὁ μὴδὲν μὲν προθυμηθεὶς γενναῖον διαπράξασθαι, ἐν εὐμερίᾳ δὲ τυγχάνων καὶ πλοῦτω, καὶ τοῖς δοκοῦσι λαμπροῖς ἀξιώμασι; ἢ ὁ μὴδὲν μὲν, ὡν οἶός τε ἦν ἕλλειπὼν, ἀλλὰ πάντα πράξας, ὅσα αὐτὸν τε ἀναρρήσεως ἄξιον εἶναι ποιεῖ, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἀρετὴν διεγείρει, δυσπραγῶν δὲ καὶ πενίᾳ συζῶν; Ἐμοὶ μὲν οὕτως δοκεῖ· εἰ δὲ καὶ σοὶ, μὴ τάναντία φαίνου ψηφίζόμενος.

PIΓ'. — ΚΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ γέγραφας θαυμάζειν, ὅπως τὸ ἐρᾶσθαι

VARIÆ LECTIONFS ET NOTÆ.

(95) Ἀποστερηθεῖν ambo codd. producant in ἀποστερηθεῖν. POSSIN.

Ζώσιμον δεινὸν ὄν, οὐ δεινὸν εἶναι δοκεῖ τῷ παρανό-
μως χειροτονησαντι· ἀντεπιστέλλω, ὅτι σὺ μὲν ἀπὸ
μισοπονθήρου τρόπου εικότως ἀγανακτεῖς· οὐδεις γὰρ
πρὸς τοῦτο ἀντίποι· ἐκεῖνο δέ σοι παραινέσαιμι,
καθάρην κακηγορίας τὴν γλώτταν διαφυλάξαι. Εἰ
γὰρ ἐκεῖνος μυρίων ἄξιος, ὡς γέγραφας, σκηπτῶν,
μηδὲ τῇ τιμῇ βελτιωθεῖς, ἀλλ' ὄπλῳ κακίας τῇ ἱερω-
σύνῃ χρησάμενος, καὶ τολμῶν ἀτόλμητα· ἀλλὰ σὺ
γε τὸ σαυτοῦ στόμα μιαινῖναι οὐκ ὀφείλεις, τὰς μι-
ρὰς ἐκεῖνου πράξεις ἐκτραγῶδῶν καὶ τὴν τῶν τρόπων
σκαϊότητα διηγούμενος.

PIZ. — ΠΑΥΛΩ.

Vim fati et necessitatem, lepido argumento subvertit. (Conf. lib. III, epist. 136.)

Εἰ πᾶς λογισμὸς καὶ πᾶσα ἐνθύμησις, ὡς φης, Β
παρὰ τῆς εἰμαρμένης τοῖς ἀνθρώποις ἐπιφοιτᾷ,
ἀτοπώτατόν τι πάσχουσα φωραθήσεται. Εἰ τοῖς μὲν
καταπέμπει ἐνθυμήματα, ὥστε ὑπεραπολογεῖσθαι
αὐτῆς, τοῖς δὲ τέχνην καὶ ἐπιστημονικούς λόγους
ὀρέγεται, δι' ὧν αὐτὴν ἀνατρέψουσιν. Εἰ τοίνυν αὐτὴ
ἐαυτὴν ἀνατρέπει, δι' ὧν χορηγῆι τοῖς ἀνατρέπουσιν
αὐτὴν ἐνθυμημάτων, πῶς συστήναι αὐτὴν οἶόν τε.

PIΓ'. — ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ad vitæ emendationem adhortatio. Sui victoria, maxima.

Τοῦτο τὸ νῦν τολμηθὲν παρὰ σοῦ τῶν δεινῶν ἐχει-
νων ἐστὶ δεινότερον· ἡμιλλήθης πρὸς σαυτὸν, καὶ
νενίκηκας· τὰ πρωτεῖα τοίνυν ἐν τῷ τῆς ἀσεβείας
καὶ ἀσελγείας ἀγῶνι κατὰ πάντων φέρῃ, ὑπερηκόν-
τισας, πάντας ὑπερβέδηκας· διδὲ καὶ δακρῶν ἡμῶν
ὑπόθεσις γέγονας ἀενάων. Εἰ τοίνυν βούλει ἡμῶν
τὴν λύπην τὴν ἐπὶ σοὶ ἴσασθαι, πάντα ποιεῖ, ὅπως
ἀποτρίψαιο τὴν κακοδοξίαν (96).

PIΘ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Lingua quomodo bene utendum. (Inf. epist. 453, et ex Chrysostomo Casav. in sat. 4 Persii.)

Εἰ δευτέτην ἔχεις τὴν γλώτταν, μάλιστα μὲν αὐτὴν
ἐπιστόμιζε, καὶ χαλινῷ ἀνασείραζε· εἰ δὲ ἀδυνατεῖς,
χρῆται αὐτῇ εἰς δέον ὑπὲρ τῆς θείας καὶ ἀκηράτου
δόξης, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδικουμένων βοηθείας, ὑπὲρ τῆς
τῶν καλλίστων συνηγορίας, κατὰ τῆς τῶν ἀδικούντων
πλεονεξίας (97), κατὰ τῆς τῶν δαίμοσι πονηροῦς τὴν
τοῦ παντὸς Πρόνοιαν ἐπιτροπόντων ἀμαθίας, κατὰ
τῆς τῶν αἰρετικῶν φρενοβλαθείας, κατὰ τῆς Ἑλλή-
νων δεισιδαιμονίας, κατὰ τῆς Ἰουδαίων ἀπαιδευσίας,
κατὰ τῆς τῶν ἀμαρτανόντων κατηγορίας. Εἰ δὲ τού-
των ἀφέμενος, τῇ δέξυττι κατὰ τῶν ἐντυγχανόντων
χρῆσθαι, ἀτοπώτατόν τι ποιήσεις. Ταυτὸν γάρ τι πρά-
ξεις, ὅσον ἂν εἰ μάχαιραν ἔχων ὀξεῖαν, κατὰ τῶν
ἐπιτηδείων ἐπέφερες, ἢ ῥώμην, κατὰ τῶν πολιτῶν·
δέον τῇ μὲν κατὰ τῶν πολεμίων, τῇ δὲ κατὰ τῶν
ἀντιπάλων χρῆσθαι. Μὴ τοίνυν τὸ φάρμακον δηλη-
τήριον κατασκευάζεις, ἀλλὰ δεόντως αὐτῷ κέχρησο.
utare veneno, quin potius quomodo oportet,

nefas sit, quomodo non id nefandum sit visum ei,
qui præter legem eum initiaverit. Respondeo pro
animo quidem tuo, quo mala omnia adversaris, te
juste indignari, quod nemo negaverit. Illud interim
moneamus ac præcipiamus, puram ut a maledicentia
linguam custodias. Etsi enim inluitis ille, ut
scribis, dignus est fulminibus, neque honore ac
dignitate redditus melior, sed ipso sacerdotio velut
nequitiae instrumento abusus audeat, quæ audenda
non erant, cave tamen tuum os inquinare sceleribus
ejus impuris arguendis, ac morum ejus sæva
narrando aliis.

568 CXVII. — PAULO.

Si quævis, ut ais, speculatio mentisque agitatio
a fato pendeat homini, absurdissimum quid illi
[fato] accidere deprehendes. Siquidem his rationes
suggerat quibus defendatur; illis vero rationes
scientificas adeoque artem præbeat, qua vicissim
evertatur. Quare si se ipsum evertit fatum per ea,
quæ præbet, enthymemata ipsum evertentia, quo-
modo, quæso, potest fatum subsistere?

CXVIII. — EUSTATHIO DIACONO.

Inter ea, quæ strenue gessisti, illud summum
est, quod tecum ipse certans viceris. Primas itaque
in hac cum impietate ac libidine pugna ab omnibus
referens vicisti, omnesque facile superasti: propter
illa nobis lacrymarum perennis causa exstiteras. Si
itaque dolorem nostrum tui gratia susceptum tol-
lere vis, omnem move lapidem, ne male deinceps
audias.

CXIX. — THEODORO SCHOLASTICO.

Si mordentem acutamque habes linguam, os
obtura maxime, et freno coerceto. Id si minus
potes, utere ea pro divina et incorrupta fidei pro-
fessione in præsidium injuste oppressorum, opti-
morum defensionem; contra avaritiam eorum, qui
per nefas ditantur; contra eorum imperitiam,
qui universitatis Dei providentiam malis ascribunt
spiritibus; adversus hæreticorum amentiam, et
gentium superstitionem; contra Judæorum insci-
tiam; contra peccantium convitia et maledicta.
Quod si non feceris, lingua tua acuta ad obvia
quæque abusus, absurdum feceris. Facies enim
perinde, atque si acutissimum nactus gladium, in
necessarios ferrum convertas; vel robur viresque
contra cives tuos adhibeas, cum eos ab hoste pro-
pugnare oporteret, et lingua in adversarios, non
amicos stringenda. Cave igitur, ne pro pharmaco
utere.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(96) Pro τὴν κακοδοξίαν scribunt τὰς κακοδο-
ξίας ambo codd. POSSIN.

(97) Inter πλεονεξίας et κατὰ cold. Vat. 650 et

Alt. hæc omnia inserenda suggerunt, κατὰ τῆς τῶν
εἰμαρμένην εἶναι λεγόντων ἀλογίας, κατὰ τῆς τῶν
αὐτοματισμῶν φανταζομένων ἀνοίας, κατὰ τ. ID.

CXX. — HYPATIO REMP. GERENTI. A PK'. — ΥΠΑΤΙΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Procrastinatio emendationis tandem Dei iram provocat.

Norunt, opinor, omnes eos qui in rebus gerendis cunctabundi sunt, cupere propius inspicere earum rerum molestias. Qui enim per ignaviam virtuti injuriam faciunt, pœnas sibi arcessunt, quæ, quos apprehenderit, avide, graviter ulciscuntur. Quod vero in delicta ultiones constitutæ paratæ sint, **589** nisi pœnitentiæ accedat medicina, Noæ diluvium, quæque in Sodomis acciderunt, aperte clamant. Pro quibus etsi cunctatio sit ac procrastinatio quædam, non tamen in finem differetur, vel fere quidem, non penitus tamen pœna tollitur.

CXXI. — OPHELIO GRAMMATICO.

De Laconica oratione (98).

Cum multa funduntur verba, et importuna sit oratio, non propterea admiranda est, sed cum brevis quidem prolixitate, longa vero sit sensibus, ac compendio, quantum est satis continens, loci opportunitate maxime animata vividior apparet.

CXXII. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Reprehendit ipsorum impudentem nequitiam.

Quando non solum non pudet vos ea patrare, quæ nemo alius, infamia laborans, committit, verum etiam gloriari audetis de iis, quæ obscurari ac tegi erat æquum, in eo omnem superastis amentiam; **C** idcirco ad vos hæc duxi præscribenda. Illis enim tanto deterioribus estis, quod quæ ipsi quidem commiserunt crimina, texerint; vos contra in iis arroganter vos jactatis. Summum vero malorum illorum esse referunt, quod hi vobis videantur delirare, qui honeste degunt, et irridetis eos, qui vos admonent. Quæ cum ita sint, ecquid vobis relictum est patrocinium? quæ commiseratio? ecquæ venia reliqua? Equidem non habeo dicere.

CXXIII. — THOMÆ!

Æternis et mansuris adhærendum; peritura autem contemnenda.

Hæc possessionibus sola ascribamus, quibus cum erit moriendum, opus erit. Reliqua vero contemnimus.

CXXIV. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

Colibenda calumnia.

Calumniantem fere universos refrena graviore comminatione, ne supplicio postea indigeat.

CXXV. — EIDEM.

Ad frequentes litteras invitat.

Quoties tuas accipio litteras disertas illas, et multa disco, et magnam inde capio utilitatem. Est enim in iis et affectus, et verborum vis. Si autem scribere ad me aliquando cessabis, discrucior equi-

Ἵτι μὲν οἱ ἀναβαλλόμενοι πρᾶξι τὰ δέοντα, ἰδεῖν ἐγγύθεν βούλονται τὰ δεινὰ. (Οἱ γὰρ διὰ ῥαθυμίαν εἰς τὴν ἀρετὴν ἐξυβρίζοντες, τὰς τιμωρίας ἐφ' ἑαυτοὺς ἔλκουσι, διψώσας μεταθεῖν τοὺς ἀλόγους,) οἶμαι πάντας εἰδέναι· ὅτι δὲ εἰς κολάσεις περιστήσονται τὰ πλημμελήματα, ἂν μὴ μετανοοῖα θεραπευθῶσι, καὶ ὁ κατακλισμὸς, καὶ τὰ ἐπὶ Σοδομιτῶν συμβάντα διαβρῆθην βοᾷ. Ἐφ' ὧν, εἰ καὶ μέλλοις τις γέγονεν, ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ἀκίνητος ἔμεινεν, ἢ μόλις μὲν, πάντως δὲ κινουμένη δίκη.

B PKA'. — ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Οὐχ ὅταν πολὺς ὁ λόγος ῥέῃ, καὶ ἔξω τῶν καιρῶν φέρηται, θαυμαστός ἐστίν· ἀλλ' ὅταν βραχὺς μὲν ἢ τῷ μήκει, πολὺς δὲ τοῖς ἐνθυμήμασι, καὶ ἐν τῷ συντόμῳ τὸ ἀπαράλειπτον ἔχων, ὑπὸ τοῦ καιροῦ μάλιστα ψυχωθεὶς, ζωτικώτερος φαίνεται.

PKB'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Ἐπιδοῦ οὐ τῷ μόνον διαπραξασθαι ταῦτα, ἀ μὴ δεις πώποτε ἄλλος τῶν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις βεβημένων, αἰσχύνην ὠφλήκατε, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐναθρύνεσθαι ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι δίκαιον, πᾶσαν ὑπερηκοντίσατε μανίαν· δίκαιον ᾗθηθην τοῦτο χαράξει πρὸς ὑμᾶς τὸ γράμμα. Τοσοῦτω γὰρ ἐκείνων ἐσπέ, ὡς φασί, χεῖρους, ὅσον ἐκεῖνοι ἐπραττον μὲν, ἐκρυπτον δὲ· ὑμεῖς δὲ καὶ ἐγκαλλωπίξεσθε. Τὸν δὲ κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐκείνων εἶναι φασιν, ὅτι καὶ μαινεσθαι ὑμῖν δοκοῦσιν οἱ κοσμίως ζῶντες, καὶ παραπαίειν οἱ παραινῶντες. Ποῖα οὖν ὑμῖν λελείφεται ἀπολογία; τίς ἔλεος, ποῖα συγγνώμη; Οὐκ ἔχω λέγειν.

PKA'. — ΘΩΜΑ.

Μόνης τῆς κτήσεως ἐκείνων ἐχώμεθα, ὧν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦδε τοῦ βίου δεηθησόμεθα· τῶν δὲ **D** λοιπῶν καταφρονήσωμεν.

PKΓ'. — ΑΡΗΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Τὸν διαβάλλοντα σχεδὸν πᾶσι πάντας, ἐμβριθεστέρῃ ἀπειλῇ σωφρόνισον· ἵνα μὴ τιμωρίας ὑστερον δεηθείη.

PKE'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἦνίκα γράμματα δεχοίμην τῆς σῆς λογιστικῆς, καὶ παιδεύσεως πληροῦμαι, καὶ σφόδρα γέγηθα. Ἔστι γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ διαθέσεως, καὶ λόγων ἐπίδειξις. Εἰ δὲ πρὸς βραχὺ ὑπέρθωτο τὸ γράφειν, λην

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(98) De Laconismo etiam elegans Gregorii Nazianzeni exstat ad Nicobulum epistola. SCHOTT.

ἀθυμῶ, καὶ τὴν γλῶτταν ἀμβλύνομαι, οὕτε τῆς εὐ-
φροσύνης μοι προσγινομένης, οὕτε τῆς ἀπὸ τῶν λό-
γων ὠφελείας. Μὴ τοίνυν ἀδίξει τὸν τῆς φιλίας θε-
σμὸν (99), ἀλλὰ συχρῶς γράφε. Οὕτω γὰρ ἔσθ μοι
πλέον κεχαρισμένος.

PKZ'. — ΦΙΛΗΤΡΙΩ.

De Ecclesiæ vulneribus suisque persanandis, aurea epistola. Confer. epist. 21 et 37.)

Ἐγὼ, ὅτι μὲν πρῶτην ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία
καὶ τοὺς διδασκάλους εἶχε λαμπροὺς, καὶ τοὺς φοι-
τητὰς εὐδοκίμους, μάλα ἀκριθῶς οἶδα· καὶ ἐπ' ἐμοῦ
γὰρ, οὐχὶ πάλαι μόνον, γέγονε ταῦτα ἀμφοτέρω· ὅτι
δὲ καὶ νῦν τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀδύνατον γενέσθαι, ὡς
φῆς, ἀλλὰ δυνατὸν, οὐκ ἔστιν ἀμφίβολον. Ἐάν γὰρ
παρὰ τῶν ὑφηγητῶν βεβαίως ὑπάρξη, καὶ παυσάμε-
νοι τῆς τυραννίδος πατρικῆν κηδεμονίαν ἐπιδείξου-
νται, τότε καὶ περὶ τοῦ τίνα τρόπον σωθῆσονται οἱ
ὑπῆκοοι, ἐξέσται σκοπεῖν· πρὶν δὲ τὴν κρηπίδα
ὀρθῶς ὑποθέσθαι, λίαν περιττὸν ἡγοῦμαι, τὸν περὶ
τῆς κορωνίδος ποιῆσθαι λόγον. Οὐ γὰρ ἐβελήσωσιν
ἐκείνῳ, κἀν μυριακίς ἀκούσωσι, πείθεσθαι, ἂν μὴ
διὰ πραγμάτων μάθοιεν. Ὁ μὲν οὖν παρῶν καιρὸς
καὶ βουλῆς καὶ προνοίας δεῖται πολλῆς· ἐγὼ δὲ οὐχ
ὅ τι χρῆ παραινεῖσαι, δυσκολώτατον ἡγοῦμαι. Ἄλλ'
ἐκείνῳ ἀπορῶ, τίνα χρῆ τρόπον πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν.
Πείθομαι γὰρ ἀκριθῶς, ἐξ ὧν καὶ παρῶν καὶ πυν-
θανόμενος σύνοιδα, τὰ πλεῖω τῶν θείων θεσπισμάτων
αὐτοὺς ἐκφυγεῖν, τῷ μὴ θέλειν τὰ δέοντα πράττειν,
οὕτω μὴ συνίεναι. Παραίνω τοίνυν αὐτοὺς, ἂν μετὰ
παρῆρησίας εἰποιμι, φέρειν τοῦτο, θεωμένους εἰ τὰ-
ληθῆ λέξαιμι καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα βελτίους γένωνται.
Ἐκ γὰρ τοῦ κολακεύειν ἐνόους, εἰς τοιαύτην παρα-
χὴν ἐνέπεσε τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα. Τί οὖν χρῆ
ποιεῖν; Συντόμως ἐρῶ, καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. Εἰ
μὲν μῆθους ἡγοῦνται τὰς θείας Γραφάς, σιγὴν ἀσκει-
τωσαν· εἰ δὲ ὅπως οὐρανίους θεσμούς, πραττέτωσαν
πρῶτον, εἶτα δημηγορεῖτωσαν· μὴ τοιούτων γὰρ
αὐτῶν ὄντων, ὁ θεὸς νόμος ἀποκλείει τὸ στόμα.

PKZ'. — ANEΠΙΓΡΑΦΟΣ.

Modestiae et humilitatis commendatio.

Ἐπειδὴ οὐδὲν μεγαλοφύες, οὐδὲ ὑπερφύες ἔχει
ἡμῶν ἢ φύσις, ἐπὶ τὸ μέτριον αὐτὴν καὶ ἐπεικῆς,
ἅτε δὴ οἰκεῖον καὶ συγγενές, συνελάσωμεν, πᾶσαν
ἀλαζονείαν ἐξορίζοντες.

PKH. — ΠΕΤΡΩ

Quis spiritalis, animalis et carnalis ¹⁴. *Conf. epist. 127, lib. iv ad Nilum.*

Σαρκικούς καλεῖ ἡ Γραφή τοὺς εἰς τὰ τῆς σαρκός
(1) κατολισθήσαντας, ψυχικούς δὲ τοὺς πέρα
τῆς ἀκολουθίας τῶν λογισμῶν μηδὲν καταδεχομέ-

¹⁴ 1 Cor. iii, 7; ii, 13.

dem nihilum quantum, et Lingua torpet, neque læ-
tumi quid accidit, neque utilitatem percipio e ser-
mone tuo. Noli itaque amicitiae foedus violare, sed
frequenter scribe. Sic mihi longe fies charior.

590 CXXVI. — PHILETRIO.

Probe quidem novi in Christi primum Ecclesia
doctores egregios claruisse, itemque probatos disci-
pulos : et meo quidem tempore, non olim tantum,
utrumque horum factum est. Id autem hodie impos-
sibile, ut tu quidem scribis, non esse, sed fieri posse,
nemini dubium est. Si enim res ista ab iis, qui
præsunt, solide initium sumat, et illi, tyrannide
posita, sollicitudinem suam curamque erga patriam
ostenderit, tunc etiam qua ratione salvari queant
subditi, licebit videre. Prius enim quam recte jacta
sint fundamenta, de coronide fastigioque sermonem
instituere, valde supervacaneum duco. Neque enim
volunt illi, etsi millies audierint, credere, nisi experi-
mento didicerint. Præsens itaque tempus multo
indiget consilio et prudentia. Ego vero difficillimum
arbitror, non quod oporteat admonere; at de eo
dubito, quonam modo compellere illos oporteat.
Certo enim mihi persuadeo ex iis, quæ et coram et
sciscitando cognovi, fugere illos pleraque divinorum
oraculorum; quod nolint, quæ oportet, facere, ne-
que addiscere. Quamohrem illos exhortor (ut libere,
quod sentio, dicam) patienter hæc ferre, ac dispi-
cere, num vera dicam, ut ea ratione emendentur.
Quod enim assentantur nonnulli, idcirco in has tur-
bas res est Christiana conjecta. Quid igitur factio est
opus? Dicam brevi, nec celabo. Si quidem sacras
Litteras pro fabulis reputant, tum sileant. Si vero
cælestem esse credunt doctrinam sanctionemque,
opere illa prius exsequantur, dehinc publice prædi-
cent. Id enim nisi fecerint, lex divina os illis ob-
struet.

CXXVII. — ANEΠΙΓΡΑΦΟΣ.

Si quidem magnanimum nihil aut supra naturam
humana continet natura, illam ad moderatum quid
ac mite agnatumque nobis ac proprium astringamus,
D omnem ablegantes arrogantiam.

CXXVIII. — PETRO.

Scriptura sacra vocat *carnales*, qui ad carnis
opera prolapsi sunt; *animales* vero, qui mentis in-
tellectusque ratiocinationem sequuntur; *spirituales*

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(99) Multorum enim amicitias silentium diremit,
ait lib. *Ethicor. Nicom.* Aristot., πολλῶν γὰρ φιλίας
ἡ ἀπροσηγορία διέλυσεν. Et apud Columellam Alpheus
fenerator : « Bona, inquit, nomina interdum
mala fiunt, nisi interpelles. Scribendi itaque ad
amicos, ne amor intercidat mutuus, officium inter-

mitti non debet, sed exaggerari. » SCOTT.

(1) Post *σαρκός* codd. Vat. 650 et Alt. addunt
πάθη. Vers. 2 pro παρὰ iidem optime scribunt πέρα,
et vers. 3 κατεχομένους item optime mutant in κα-
ταδεχομένους. POSSIN. — Confer epist. 36 et 68.

denique, qui divini Spiritus dono sunt ornati, ratloci-
nandi vim superantes, ac supra naturam illuminati.
591 Verbi gratia, tres illos pueros in Babyloniam
caminum missos non arsisse, nemo dixerit naturæ
esse opus. Quod si simile quis investiget, næ ille
mentis imbecillitatem perspiciet. Sin divinam potius
consideret naturam, quæ humanam longe excedit,
et argumentandi vim, omnesque adeo artes superat,
prædicta omnia intellectu consequitur.

CXXIX. — THEOPOMPO.

Vel *Theopempto ut inf.* 508, 509. *Epist. De fraterna correptione. Deprehendi in peccato, alienam
invertere censuram et suspicionem, grave.*

Deprehendi quidam in iis, in quibus non oportet.
bat, amarum est iis, qui sensibiles valde sunt: at B
gravioribus judicari grave est. In suspicionem
autem vocari illos, qui virtutis attingere culmen,
maxime calamitosum est.

CXXX. — NILO.

De comminationibus promissisque Dei passim conjunctis.

Comminabatur olim Deus Hebræis, et salutaria
præmonstrabat. Qui enim minatur tantum et molesta
prædicat, ad desperationem meliorum provocat,
atque auditoribus omnino persuadet, ut pejoribus
sese delant. At contra spes bona inclinatur, ad me-
lioraque perducit. Ideo ubique comminatur Deus
Judæis Babyloniam captivitatem, simul reditum
in patriam promisit¹⁹.

CXXXI. — PAULO PRESBYTERO ANACHO-
RETÆ.

De corruptis cleri moribus, quamque periculosum

Qui virtutis et vitii se esse jactant arbitros, ii,
quod virtuti dandum est victoriæ suffragium, dant
improbitali. Atque hoc quidem modo probos exsilio
damnant, improbos vero congregant. Eos autem,
qui, quod oportet facere, gestiunt, pusillanimes
reddiderunt, atque adeo eos, qui generose vitam
instituant, oppugnarunt, ut omnem prope ad me-
liora impetum retuderint. Rabie itaque aguntur,
canum ac suum ritu vitam ducentes, vitæ aposto-
licæ longe contrariam. Quare par est eos arcere,
qui planetu digna in risum convertunt, non solum
nullam habentes virtutis rationem, sed et se ipsos,
eo quod qui virtutem colereat, pessime patereantur,
extollentes, laudeque ac commendatione dignantes?
Quis itaque ita affectos reprehendat? Quis, quæso,
corrigat? ecquis accuset? Quis eorum commenta
retundat? quis supercilium detrahat? quis admo-
nendo non modo ex imperio, sed etiam ex virtute
laudem quærat? Quis ipsis persuadeat, quod gra-
vissimas subibunt pœnas? **592** Si enim iudici in

¹⁹ Jerem. xiv, 32.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(2) Pro νεύει codd. Vat. 550 et Alt. legunt
νεύειν. Possin.

(3) Inter διαιτηται et την iidem codd. inserunt
καί. Vers. 3 ep. iidem pro παρέχονται scribunt παρ-

Α νους· πνευματικούς δὲ τοὺς θεῖω καὶ πνευματικῶν
χαρίσματι κεκοσμημένους, τὴν τε τῶν λογισμῶν
ἀκολουθίαν ἀναθεηκότας, καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν φωτι-
ζομένους. Οἶον τὸ, τοὺς τρεῖς μειρακίστους ἐμβλη-
θέντας ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ καμίω μὴ κατακαῆναι,
οὐκ ἂν ἔχοι φύσιν, εἰ τὸ εἰκὸς τις ἐξετάζοι, καὶ τὴν
τῶν λογισμῶν ἀσθένειαν θηράτο. Εἰ δὲ τὴν θεῖαν
δύναμιν ἐνοήσῃ, τὴν καὶ φύσεως περιγιγνομένην,
καὶ λογισμῶν ἀκολουθίαν ὑπερβαίνουσαν, καὶ πάσης
κρίττονα μηχανῆς, καταδέχεται τὰ λεγόμενα.

PKΘ. — ΘΕΟΠΟΜΠΩ.

Τὸ μὲν ἐρ' οὐ οὐ προσῆκεν, τοῖς μὴ λίαν ἀναλ-
γῆτως διαχειμένοις, ἀλῶναι ἀλεγίνον· τὸ δὲ κριθῆ-
ναι, τοῖς σεμνοτέροις. Τὸ δὲ ὑπεπτευθῆναι, τοῖς εἰς
ἄκρον ἀναθεηκόσιν ἀρετῆς μεγίστην ἔχει συμφορᾶν.

PA'. — ΝΕΙΛΩ.

Καὶ ἠπελεῖ πάλαι τοῖς Ἑβραίοις ὁ θεός, καὶ τὰ
χρηστὰ ἐπηγγέλλετο. Ὁ μὲν γὰρ μόνον ἀπειλῶν, καὶ
τὰ δεινὰ προλέγων, εἰς ἀπόγνωσιν τῶν κριττῶν
ἐρεθίζει, καὶ παντάπασι τοὺς ἀκροαμένους τοῖς χελ-
ροσιν ἐκδοῦναι ἑαυτοὺς ἀναπειθεῖ· ἡ δὲ ἀγαθὴ ἐλπὶς
νεύει (2), καὶ πρὸς τὸ κρίττον παρασκευάζει. Ἐν-
τεῦθεν πανταχοῦ ἀπειλῶν [αὐτοῖς] τὴν εἰς Βαβυλῶνα
ἀφμαλωσίαν καὶ τὴν ἐπάνοδον προβλεγον.

CXXXI. — ΠΑΥΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ ΑΝΑΧΩΡΗΤῃ.

si peccantes admonere, et quomodo admonendi.

Αὐτοὶ οἱ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας αὐχοῦντες
εἶναι διαιτηταί (3), τὴν νικῶσαν ψῆφον δέον τῇ ἀρετῇ
δοῦναι, τῇ κακίᾳ παρέχονται. Καὶ δι' ὧν τοὺς μὲν
σπουδαίους ἐξοστρακίζουσι, τοὺς δὲ φαύλους συγ-
κροτοῦσι, τοὺς τὰ δέοντα ποιεῖν βουλομένους, ἀθυ-
μοτέρους πεποιθήκασιν. Καὶ τοσοῦτον πεπολημήκασιν
τοὺς παρῆρησιαν ἔχοντας, ὡς σβέσαι σχεδὸν ἀπάντων
τὴν ἐπὶ τὰ κατὰ ὅρμη·ν λυτῶσι τοιγαροῦν οἱ κυνῶν
καὶ χοίρων βίον ἔχοντας κατὰ τῶν ἀποστολικῶν ἐν-
βίον (4). Καὶ δέον ἐκείνους ἀποσοθεῖν, γέλωτος ὑπό-
θεσιν τὰ θρήνον ἄξια ποιοῦνται, οὐ μόνον οὐδένα
τῆς ἀρετῆς ποιούμενοι λόγον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτοὺς
τῶν τοῦ ἀρετῆν ἀσκοῦντας τὰ εὖν κακίστων πάσχειν
σεμνύνοντες καὶ ἀποδοχῆς ἀξιοῦντες. Τίς οὖν ὁ τοῖς
οὕτω διαχειμένοις ἐπιτιμήσων; Τίς ὁ διορθῶσων;
Τίς ὁ ἐλέγξων; τίς ὁ σβέσων αὐτῶν τὰ φρονήματα;
Τίς ὁ κατασπάσων τὴν ὄφρυν; Τίς ὁ παραινέσων, μὴ
μόνον ἐπὶ τῇ ἀρχῇ σεμνύνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ
ἀρετῇ; Τίς ὁ πείσων αὐτούς, ὅτι χαλεπωτάτας ὑφ-
έξουσι τὰς εὐθύνας; Εἰ γὰρ ὁ κριτῆς ἐν τοῖς κύαγγε-

έχοντες, et sequens in edito καὶ omittunt. Id.

(4) Pro κατὰ τῶν ἀποστολικῶν ἐν βίον σηηο
codd. legunt, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν βίον, etc. Id.

λοῖς χρησιμῶδ' οὐ πιστεύεται, τίς ὁ παρ' αὐτοῖς A πιστευθεῖσθε, καὶ λυτῶσαν αὐτῶν τὴν μανίαν, καὶ στήναι μὴ βουλομένην, ἀλλ' ὅσημέραι ἀργαλεωτέραν γενομένην κωλύσων; Πολλοὶ γὰρ ἐπιχειρήσαντες, ἐκείνους μὲν ὤνησαν οὐδὲν, ἑαυτοὺς δὲ μεγίστους διέπειραν (5) κακίαις. Ὅτι δὲ ἐκεῖσε μεγίστους λήφονται στεφάνους, ἐγὼ μὲν ἀκριβῶς οἶδα· οἱ δὲ παχύτεροι ἀπὸ τῶν τῆς γινομένων καὶ ἐνάγονται εἰς ἀρετὴν, καὶ φεύγουσι τὴν κακίαν. Ἐπεὶ τοίνυν τοῦτο μόνον ἐκ τῶν ἐλλέγων περιγέγονε, τὸ παθεῖν ἀδίκως τι κακὸν τὸν παρβήσιασάμενον, μηδὲν δὲ ὠφεληθῆναι τοὺς τὴν συμβουλήν δεξαμένους, διὰ τοῦτο μᾶλλον νῦν ἢ πρότερον τὸ τὰ βέλτιστα λέγειν φοβερώτερον γέγονεν. Εἰ δὲ, ὡς φης, τινὲς αὐτῶν καὶ παραινέτας ζητοῦσιν, (οὐ γὰρ πάντες εἰς τὸ βάραθρον τῆς φιλαυτίας καὶ τῆς κακίας κατηνέχθησαν) ἀκούσαι ἂν εἶψαν δίκαιοι, ὅτι μάλιστα μὲν εἰσὶν αἱ θεαὶ Γραφαί, αἷς ἀκολουθοῦντες τὸ δέον γνοίητε. Εἰ δὲ καὶ συμβούλου δεῖσθε, παύσασθε δρωῦντες ἃ δρᾶτε, καὶ τότε ζητεῖτε τὸν παραινέτην. Ἐπειδὴν γὰρ τούτων παύσησθε, καὶ τὴν τοῦ τὰ βέλτιστα λέγειν ὁδὸν κατασκευάσητε ἀσφαλῆ, τῆνικαῦτα τὸν συμβουλευόντα (6) τὰ δέοντα ζητεῖτε. Πρὶν δὲ παύσησθε, μὴ ζητεῖτε, τίς ὑμῖν φράσας τὰ κάλλιστα ὑφ' ὑμῶν ἐξοστρακισθῆναι θελήσει· οὐ γὰρ εὐρήσατε. Ταῦτα δὲ γράφω, οὐχ ὡς δεδιώς τι παθεῖν ἐνταῦθα, (πολλὰ γὰρ τούτου ἕνεκα, ὡς οἶσθα, πέπονθα) καὶ εἶπον τῶν κατασκευάσαντι· « Ἐστεφάνωσας οὐχ ἐκῶν »· κάμοι γὰρ « ἐχαρίσατο ὁ Θεός » οὐ μόνον τὸ « εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν »· ἀλλ' ἐκείνους ἐπιστομίσει βουλόμενος, τοὺς προσποιουμένους σύμβουλον ζητεῖν, οὐχ ἵνα (7) συμβουλευθῶσιν, ἀλλ' ἵνα ἐπιβουλεύσωσιν. Ὅτι γὰρ οὐ φόβου ἕνεκεν ταῦτα γέγραφα, ἀκούετωσαν οἱ τοιοῦτοι (ὅτι ὑμεῖς δι' ὧν πράττετε, καὶ τοὺς ἀρχομένους εἰς κακίαν χειραγωγεῖτε, καὶ διπλῆν τιμωρίαν ὑφέξετε) ὅτι τε μὴ τὸ δέον ἐπράξατε, ὅτι τε ὑπεσκέλισατε τοὺς σωθῆναι δυναμένους ἂν, εἰ μὴ παρ' ὑμῶν ἐσκαυδαλίσησαν. Παύσασθε τοιγαροῦν τοιαῦτα δρωῦντες, ἃ οὐδὲ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς βλασφημίαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δρῶσιν. Σβέσατε τὸ ἐπὶ τῶν προεδρίας ἡξιώσθαι παρὰ τοὺς πολλοὺς σήμα· χαλάσατε τὸν τύπον· κατασπάσατε τὴν ὄφρυν, ἐνοήσατε, ὅτι γῆ ἔστε καὶ σποδός· σκοπήσατε τὸ πρὸ βραχέος, καὶ τὸ μετὰ βραχύ. Ἐπίγνωτε τοὺς ἑαυτῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀμείνουσ· μὴ τοῖς ὀπλοῖς τῆς ἱερωσύνης κατ' αὐτῆς τῆς ἱερωσύνης χρῆσασθε· μὴ εἰς τὸν τῆς ἀκτινομσύνης χρηματιζόμενοι παροινήσατε (8) διδάσκαλον. Μὴ μύθους ἡγήσθε τοὺς ἐπαρθέντας ὑμῖν εὐαγγελικῶς λόγους· μὴ νομίζετε ἀμαρτάνειν ἀτιμωρητί· μὴ τὸ θεῖον ἀδικον εἶναι νομίσητε· μὴ τὸν παντεπόπτην Θεὸν παρορῶν ῥοιηθῆτε. Μὴ τοὺς φιλ-

⁵⁰ Gen. III, 19.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Pro διέπειραν uterque cod. legit περιέπειραν. POSSIN.

(6) Pro συμβουλευόντα iidem habent συμβουλεύοντα in futuro. Id.

Evangelio danti responsum fides non habetur, quis habeat fidem? Quis foribundam illorum insaniam, quæ componi nequit, sed in dies magis magisque invalescit, cohibeat? Multi enim id facere aggressi nihil tamen promoverunt, quia seipsos multis involverunt malis, quos equidem certo scio maximas in altera recepturos vita coronas. Qui vero rudiores sunt, per ea, quæ acciderunt ad virtutem inducuntur fugiuntque improbitatem. Cum itaque hoc solum ex reprehensione evenerit, ut injuste patiantur aliquid mali, qui liberius reprehendit, nihil vero utilitatis, cui datum est consilium, accipit, propterea nunc potius quam antea optima dicere terrori est magis. Si qui vero ipsorum, ut scribis, admonitores quærunt (neque enim omnes in barathrum B cæci amoris sui ac vitiorum præcipitarunt), æquum fuerit obedire ac credere maxime esse sacram Scripturam sequendam, ut æquum cognoscatis. Quod si consilio indigetis, desinite talia patrare, et tunc investigate hortantem. Ubi vero ab iis abstinerebitis vitiiis, et tuto optima suadenti viam sternetis, tunc recte monentem quærite. Ante vero quam cessetis, nolite quærere quis vobis optima suggerens ablegari a vobis velit, neque enim reperietis. Hæc scribo, non formidans hic aliquid perpeti (multa enim huius gratia, ut nostis, sum perpessus), et dixi adornanti: « Coronasti non volens. » Mihi enim concessit Deus, non tantum « ut in ipsum credam, sed etiam ut pro ipso patiar: » verum obturare os volens iis, qui fingunt se consilium petere, non ut consilium accipiant, sed ut decipiant. Quod autem hoc non metus causa scripserim, ipsi velim intelligant [quod vos propter ea quæ facitis, et subditos ad malum perducitis, et duplicem persolvitis pœnam] quod neque, quod oportuit, fecistis, et supplantis eos, qui salvari quidem poterant, nisi vos ipsi scandalo fuissetis. Supersedete itaque talia committere, quæ ne Christi quidem hostes, ad nominis eius blasphemiam committant. Tollite de medio vestri super loci prærogativa ac dignatione conceptam apud multos animo opinionem. Arrogantiam refrœnate; supercilii fastum deponite. Veniat in mentem, quod sitis *pulvis et cinis* ⁵⁰. Considerate quod paulo ante fuistis, et paulo post eritis. Cognoscite quinam vestrum virtute præstant; nolite sacerdotum armis contra sacerdotium abuti, neve in paupertatis magistrum quæstui incumbentes debacchemini. Nolite pro fabulis ducere, quæ evangelica cognovistis præcepta; nolite existimare peccatum relinqui impunium, **593** Deum injustum esse non putetis, neque hallucinari neque cæcutire Deum omnia intuentem arbitremini. Virtuti deditos nolite ablegare. Omni-

(7) Pro οὐχ ἵνα iidem addunt μὴ. Id.

(8) Pro παροινήσατε iidem scribunt παροινήσῃς. Id.

bus coopertos flagitiis ne plussu dignos existimetis. Juventati formandæ cavete, ne improbos præficiatis; nolite abjicere eos, qui Dei adducti zelo libere verum pronuntiant. Aliis damnum afferre fugitote, ne honestam, quod verbo laudatis, opere ipso inhonoratis. Sed quid pluribus est opus, cum hæc non admodum impudentem queant emollire? Finem itaque facio, Deum rite precatus, ut hæc vobis salutarem esse epistolam patiat.

CXXXII. — PALLADIO DIACONO.

De illo consultus: Sancta ne canibus, etc., Matth. vii, 6, indigno negat responsum.

Ad id quod scribis habeo quod dicam, nihil autem ad te, Dei dicto audiens, jubenti, « Sancta canibus non obijcenda. » Quod si canum rabiem depuleris, et humanæ indolis ac benignitatis speciem exhibueris, etiam non interroganti respondebo, mutatione non tam formæ quam morum delectatus.

CXXXIII. — OPHELIO GRAMMATICO.

De stylo epistolari.

Epistolas scribendi character non omnino sit expers elegantiæ atque ornatus, neque nimis dicendi mollitie ac deliciis emervatus. Illud enim simplex ac tenue: hoc vero ineptum est; ac moderate ornari, cum ad usum, tum ad venustatem sufficit.

CXXXIV. — MENÆ DIACONO.

Affectibus malis vincere, est vinci, et noxia ea victoria est. (Vide infr. epist. 142.)

Qui in duabus hisce affectionibus iræ nimirum et avaritiæ vincere videntur, iis molestior est victoria, quam victis¹¹. Est enim cum vinci quam vincere præstet, neque in victoria merito sit gaudendum, si ea injuste obveniat. Quæ enim voluptas hic capitur, ad breve delectat tempus, dedecus vero, temporis ductu, parit sempiternum.

CXXXV. — HIERACI DIACONO.

Periculosum peccare, et nescire se peccare. (Vide epist. 8, 74 et 159, 304, 404.)

Quando gravium, quæ agimus, neque ipsi sensum habemus ob negligentiam amoreque sui, neque aliis præbemus, eo quod nihilo melius illi erga ista affecti sint negotia: idcirco nos recte valere opinamur, neque medicos querimus, neque curari a morbo optamus: et ne hoc ipsum quidem, quod ægrotamus, cognoscimus; quod supra modum est insensibilem esse, quin et quasi mortuum esse.

594 CXXXVI. — EIDEM.

Peccatum pœnam, virtus præmium parit: quam illud fugiendum, hæc colenda. (Confer. epist. 87.)

Omnis improbitas pœnam parturit, ut probe novisti: sed nec illud te fugit, probitatem contra

¹¹ Ephes. iv, 26; Galat. v, 20; Coloss. iii, 8; Jac. i, 19.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(9) Ἐπὶ σιγήν iidem mutant in ἐπ' ἡγήν. Possin.
(10) De hoc characterе Libanii exstat, sive anonymi est, perbreve syntagma, et quedam de epistolis recte scribendis in Demetrio Phalereo, Περί

ἀρετοῦ; ἐξοστραχίσθη· μὴ τοὺς πᾶσαν μετιόντας κακίαν συγκροτήσθη· μὴ παιδοτριβήσθη τοὺς ὀρώντας εἰς κακίαν· μὴ σβέσθη τῶν θεῶν ζήλων ἐχόντων τὴν παρρησίαν· μὴ τὰς ἀλλοτρίας πραγματεῦσθε συμφοράς· μὴ λόγῳ τὸ δέον ὑποκείμενοι, ἔργῳ τοῦτο ἀτιμάσθη, ἀλλὰ τί χρὴ μηκύνειν, καὶ τούτων ἰκανῶν ὄντων τοὺς μὴ λίαν ἀναισθητῶς ἔχοντας κατατοξεῦσαι; Διόπερ παυσάμενος ἐπὶ σιγήν (9) τρέφομαι, ἀνύσιμον τοῦτι γενέσθαι τὸ γράμμα, τὸ θεῶν ἀντιβολῶν.

PAB'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Περὶ οὗ γέγραπας, ἔχω μὲν εἰπεῖν· σοὶ δ' εἰπεῖν οὐκ ἔχω, θεῶν πεπιθόμενος χρησῆμ' παρακελευομένη, « Μὴ ὄντες τὰ ἅγια τοῖς κυνῖν. » Εἰ δὲ τῶν κυνῶν τὴν λύσαν ἀποτρέψαι, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐγενείας τὴν πρᾶσθητα ἐπιδείξαι, καὶ μὴ ἐρωτῶντι φράσω, τῇ μεταβολῇ οὐ τῆς μορφῆς, ἀλλὰ τῶν τρόπων ἡσθεῖς.

PAG'. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Ὁ ἐπιστολιμαῖος χαρακτήρ (10), μήτε παντάπασι ἀκόσμητος; ἔστω, μήτε μὴν εἰς θρῦψιν κεκοσμημένος ἢ τρυφήν. Τὸ μὲν γὰρ εὐτελές, τὸ δὲ ἀπαιρόχαλον τὸ δὲ μετρίως κεκοσμηθῆναι, καὶ πρὸς χρείαν, καὶ πρὸς κάλλος ἀρκεῖ.

PAA'. — ΜΗΝᾶ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Οἱ ἐν τοῖς χαλεποῖς πάθεσι, θυμῷ λέγω καὶ πλεονεξίᾳ, νικᾶν δοκοῦντες, ἤττης ἀπίστης χαλεπωτέραν νικῶσι νίκην. Ἔστι γὰρ ὅπου νίκη χείρων ἤττης ἐστὶ, καὶ οὐ δεῖ χαίρειν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ νίκη, ὅταν ἀδίκως συμβαίη. Ἡ γὰρ ἐκ ταύτης ἡδονὴ ἐπ' ἄλιγον χρόνον εὐφραίνουσα, αἰωνίαν αἰσχύνην προϊόντος τέλει τοῦ χρόνου.

PAE'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ἐπειδὴ τῶν δεινῶν, ὧν δρωμεν, αἰσθησιν οὐδ' αὐτοὶ ἔχουσι διὰ βραθυμίαν καὶ φιλαυτίαν, ὅτε ἐτέροις παρέχουσι, διὰ τὸ κακίνοις μηδὲν ἁμῖνον ἡμῶν διακείσθαι, διὰ τοῦτο νομίζοντες ὑγιαίνειν, ὅτε λατροῦς ἐπιζητοῦμεν, ὅτε θεραπευθῆναι βουλόμεθα· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι νοσοῦμεν, ἴσμεν· ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶν ἀναληγίας, μᾶλλον δὲ νεκρώσεως.

PAG'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ὅτι μὲν παντὶ τρώπῳ πονηρία τιμωρίαν ὀδίνει, μᾶλα ἀκριβῶς οἶσθα· ὅτι δὲ καὶ ἡ ἀγαθότης τῷ ἄγαν

ἐρμηνείας. Elegans vero epistola Gregorii Nazianzeni ad Nicobulum, cujus hoc fere initium: *Qui epistolas scribunt.* SCHOTT.

θεία εἶναι, ἢ τῷ ἄγαν εἰς τὸ θεῖον ἡμᾶς ἄγειν, τὰ ἅ
νοῦν ὑπερβαίνοντα τίπτει γέρα· καὶ τοῦτ' οἶσθα.
Οὐκοῦν τὴν μὲν φεῦγε, τὴν δὲ δίωκε· καὶ μὴ τὴν
θεῖαν μακροθυμίαν ἀμέλειαν ἦγοῦ. Πάντως γὰρ εἰς
κρίσιν ἀκριβεστάτην προοίσει τὰ πρόδοτα (11).

PAZ'. — ΠΑΥΛΟ.

Quid differat amicis et inimicis bene facere. In illud Matth. v. 48. « Si diligitis eos, qui vos diligunt, nonne et publicani hoc faciunt? »

Καλὸν μὲν τὸ τοὺς φίλους ποιεῖν εὖ· κάλλιον
δὲ (12) τὸ καὶ πάντας τοὺς δεομένους· τὸ δὲ καὶ τοὺς
ἐχθροὺς, κάλλιστον· « Τὸ μὲν γὰρ καὶ τελῶναι καὶ
ἐθνικοὶ ἀνούουσι, » τὸ δὲ οἱ τῷ θεῷ πειθόμενοι νόμῳ,
τὸ δὲ οἱ οὐρανῷ πρόπουσαν πολιτείαν πολιτευόμε-
νοι· ὅσῳ οὖν ἄγγελοι νομιμῶς βιούτων ἀνθρώπων
διαφέρουσιν, τοσοῦτον οὗτοι τῶν τελωνῶν. Τοσοῦτον
γὰρ πλεονεκτοῦσι τούτων, ὅσον ἐκεῖνων λείπονται. Ἐθ
μὲν γὰρ εὐλογῶν ἐστι, τὸ δὲ φιλόνητον, τὸ δὲ λόγου
κρείττον. Τῷ τοὺς μὲν φίλους εὐεργετεῖν, ἢ εὐεργε-
τήσαντας, ἢ ἀντεργετήσαντας καὶ ἀμειψομένους.
Τοὺς δὲ καὶ τοὺς τυχόντας, οὐ πάντως ἀντεποιή-
σαντας. Τοὺς δὲ καὶ τοὺς κακῶν τι διατιθέντας, ἐσθ'
ὅτε δὲ καὶ τοὺς αἰθίς βλάψοντας. Πολλοὶ γὰρ οὐδὲ
ταῖς εὐεργεσίαις ἀμείνους γίνονται, τοῦ φθόνου
αὐτοῦς, οὐ φημι εἰς τὴν τῶν θηρίων, (εἰσὶ γὰρ ἐν
αὐτοῖς καὶ εὐποιῶν ἀμοιβαί) ἀλλ' εἰς τὴν τῶν δαι-
μόνων καταλέγοντος πληθύν, τὴν ποιεῖν μὲν βουλο-
μένην οὐδὲν κάλλιστον, ἀλλὰ καὶ τοῖς βουλομένοις
ἐμποδίζουσιν.

PAH'. — ΑΘΑΝΑΣΙΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

« Beati estis, cum maledixerint vobis homines. » (Matth. v. 11.)

Ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐμακάρισε τοὺς δι' αὐτὸν
ἀκούσαντας ῥητά τε καὶ ἄρρητα, εἰ ψευδόμενοι οἱ
ἐλέγχοντες ἀλοίην. Χρῆ οὖν εἰδέναι, ὅτι ἀμφοτέρα δεῖ
προσεῖναι τῷ πρὸς τὴν ἀκροτάτην μακαριότητα ἀφ-
εξομένῳ, καὶ τὸ δι' αὐτὸν πάσχειν, καὶ τὸ ψευδῆ εἶναι
τὰ λεγόμενα. Ὡς ἂν (13) μὴ θατέρῳ προσῆ καὶ τὸ
ἕτερον, οὐ τοσοῦτον ὠφελεῖ· ὠφελεῖ μὲν γὰρ, οὐ το-
σοῦτον δέ. Εἴτε γὰρ δι' αὐτὸν πάσχοντες τάληθῆ
ἀκούοιμεν, ἐρυθριᾶν ἀνάγκη· καθ' ἕν γὰρ μέρος
εὐδοκιμοῦντες κατὰ τὸ ἕτερον ἐλεγχόμεθα. Εἴτε μὴ
δι' αὐτὸν μὲν, τὰ ψευδῆ δὲ, ὑπομονῆς μὲν κομιοῦμεθα
μισθόν, οὐ μὴν τοῦ ἄκρου τύχοιμεν μακαρισμοῦ· οὐ
τύχοιμεν ἂν, εἰ ἀμφοτέρα συνδράμοι.

PAΘ'. — ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Spectando, ut agendo, peccari. (Confer. epist. 17, 46, 65.)

Εἰ μὲν τῶν προπολαίων μόνων, καὶ μὴ τῶν ἀδύ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(11) Pro his, προοίσει τὰ πρόδοτα, cod. Alt. in
contextu habet, οἷσε· πρὸς τὰ πράγματα, sed idem
in margine scribit, προοίσει τὰ πράγματα. Cod.
Vat. 650 cum edito consentit. POSSIN.

(12) In elegantis epistolæ initio sic interpungo,

rem esse valde divinam ad Deumque adducentem
nos, et præmia, quæ omnem exuperent sensum,
parare. Illam itaque fuge; hanc in primis sectare,
ac Dei longanimitatem cave neglectum esse in-
terpreteris. Oves enim in iudicium severissimum
etiam adducuntur.

CXXXVII. — PAULO.

Amicis benefacere pulchrum est, pulchrius om-
nibus indigentibus: sed et de inimicis ipsis bene
mereri pulcherrimum. « Istud enim et publicani et
gentes faciunt; » illud etiam, qui Dei legem servant;
hoc denique, qui celo dignam ducunt vitam.
Quantum igitur angelici spiritus hominibus ex lege
viventibus præstant, tantum et hi publicanis ante-
cellunt. Tanto enim his superiores existunt, quan-
tum ab angelis superant. Amicis siquidem benigne
agere, et his, qui de se bene sunt meriti, et beneficia
reponentibus ac remunerantibus benefacere; id
rationi est consentaneum. Obviis autem quibusque,
etiãsi vicissim beneficia non reponant, benefacere,
id humanum. Malum denique pro beneficio re-
ponentibus, imo lædentibus etiam, benigne facere
hoc majus, quam ut exprimi oratione queat. Multi
enim beneficiis non sunt meliores, sed invidia ip-
sos non dicam bestiarum (nam et hæ benefacta
interdum reposuerunt) sed dæmonum numero ag-
gregandos censeo: qui dæmones nihil benigne
norunt facere, imo recte agere satagentes, qua
possunt, tantum impediunt.

CXXXVIII. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Christus Dominus beatos prædicat qui propter ip-
sum audirent dicenda, et non dicenda; si qui repre-
hendunt, mentiti esse deprehendantur. Sciendum
itaque duo adesse oportere, ut summe beatus quis
prædicetur; cum ut propter Christum patiat, et
falsum sit, quod imponitur: ut si alterum quidem
adsit, absit vero alterum, non adeo prosit, prosit
tamen, sed non tantum. Sive enim pro Christo
patientes bene audierimus, necesse est rubore
suffundi ex unâ quidem parte probi existentes, ex
altera vero juste reprehensi. Sive non propter
Christum quidem, sed falso [male audiamus] tole-
rantia præmium capiemus, non tamen summæ
participes beatitudinis erimus; quam tum demum
consequemur, cum utraque concurrerint.

595 CXXXIX. — HELIÆ DIACONO.

Si vestibula duntaxat et non adyta sacrorum

ποιεῖν εὖ· κάλλιον δέ. In extrema vero sic, εἰσὶ γὰρ
ἐν αὐτοῖς (leg. τε vel καὶ) εὐποιῶν ἀμοιβαί. SCHOTT.

(13) Inter ὅς τε μὴ tollunt ἂν codd. Vat. 650 et
Alt. POSSIN.

foeditas attingeret, curari fortasse malum queat. Si vero animum ea contingat, nemo se ipse fallat. Quod si quis dixerit homines circumveniens ac decipiens: « Nemo coronabitur, nisi qui legitime certaverit »²², » ratus legitimum esse certamen videre, dum ab agendo absteineat, disce certaminum instructorem indicere, ac munerarium dixisse: « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo »²³. » Legitimum itaque certamen est, non quod quisque pro sua negligentia aut præsumptione statuit, sed quod ab incorrupto est iudice præordinatum.

CXL. — THEODORO SCHOLASTICO.

Vitia naturæ et animi bene distinguenda; hæc jure vituperanda, illa non item. De Eusebii vitiiis. (Epist. 16 et 131, initio.)

Ignorare mihi videris quæ laude, quæve sint digna vituperatione, proptereaque mente conturbari. Involuntaria enim voluntariis dissipans, negotia ipse tua conturbasti. Quod enim scribis Eusebium homuncionem esse, corpore pusillum, facie vero deformem, lingua autem barbarum, vel ipsa veritate iudice, vitio dandum non est. Illa enim a natura sunt: alterum ab institutione; tertium enim, barbarie mistum esse sermonem, linguæ esse constat incompositæ. At ira ferinum, virtuti inimicum, malitiæque socium, bonos prolligare, malos vero incitare, hoc revera male ab illo geritur, veniaque est indignum. Discens itaque quid vituperandum, quid contra laudandum sit, non imprudenter sane in alium incurres atque invades.

CXLI. — DIONYSIO.

A republica gerenda dehorjatur, ne curarum negotiorumque fluctibus obruat. Privatam vitam tutiorem. (Confer. epist. 103 et 488.)

Quando quidem ad civilia negotia impetu quodam ingenti ferri mihi videris, quasi gloriam iis adepturus: hortor ne in pelagus te curarum conjicias. Nosti enim probe, quod iis attenuatus atque confectus, neque qui utiles consulenti tibi rationes dent, nancisceris, sed irriti evanescent. Neque enim voles ad mentem sobrietatemque redire, sed Interitum quidem, in quem tendes, providebis, ut in eum veluti torrentem adactus præceps feraris, opitulari vero tibi non poteris. Dum itaque nondum præ-

596 CXLII. — SERENO TRIBUNO.

Contra avaritiam. (Conf. epist.

Avaritiæ gravis est morbus, curatuque sane difficilis, neque exquisitis atteri pharmacis facile queat, nisi quis illo vitio captus a lucro, quod putatur, absistat. Dixi, quod putatur, quia reapse maximum est damnum ac noxa. Cui si quis non credat, Deo iudici credere par est ita pronuntianti: « Quid

²² II Tim. II, 5. ²³ Matth. v, 28.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Pro εὖ γὰρ ambo codd. legunt ei γὰρ. POSSIN.

των ἤπειτο ὁ μολυσμὸς, ἰσως] ἂν λατὸν ἦν τὸ πάθος. Εἰ δὲ αὐτῆς καθάπτεται τῆς ψυχῆς, μὴ ἕκαστος ἑαυτὸν παραλογιζέσθω. Εἰ δὲ φαίη τις ἀνθρώπους ἀπατῶν· « Οὐδεὶς στεφανοῦται εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, » νόμιμον πάλην εἶναι νομίζων τὴν θέαν, εἰ τῆς πράξεως ἀπόσχοιτο· μανθανέτω, ὅτι ὁ ἀγωνοθέτης καὶ κριτὴς τῶν τοιούτων παλαισμάτων εἶπεν. « Ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἦδη ἐροίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Νόμιμος οὖν ἐστὶ πάλη, οὐχ ἡ παρὰ τῆς ἑκάστου βεθυμίας καὶ προλήψεως, ἀλλ' ἡ παρὰ τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ θεσμοθετηθεῖσα.

PM'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ἔοικας ἀγνοεῖν καὶ τὰ ψόγου καὶ τὰ ἐπαινοῦ ἄξια, καὶ διὰ τοῦτο συγχύσεως ἐμπεπληκέναι τὸν λόγον. Τὰ γὰρ ἀβούλητα τοῖς ἔκουσίοις κεράσας, συγχύσεως πολλῆς τόγε σαυτοῦ μέρος τὰ πράγματα ἐπέπλησας. Τὸ μὲν γὰρ εἶναι Εὐσέβιον, ὡς ἔφη, ἀνθρώπιον, μικρὸν μὲν τὸ σῶμα, αἰσχροὺν δὲ τὴν ὄψιν, βάρβαρον δὲ τὴν γλῶτταν, εἰς ψόγον αὐτοῦ οὐκ ἀνάγεται, ἀληθείας δικαζούσης. Τὰ μὲν γὰρ παρὰ τὴν φύσιν, τὸ δὲ παρὰ τὴν ἀνατροφὴν γεγένηται· τὸ δὲ εἶναι τὸν τρόπον μισοδόξου, καὶ τὴν γλῶτταν ἀκρατῆ, καὶ τὸν θυμὸν θηριώδη, καὶ τῇ ἀρετῇ πολέμιον, καὶ τῇ κακίᾳ σύμμαχον· τοὺς μὲν γὰρ σπουδαίους ἐξοστρακίζει, τοὺς δὲ φαύλους συγκροτεῖ· τοῦτ' ἀληθῶς παρ' αὐτὸν γίγνεται, καὶ πάσης συγγνώμης ἐστὶ μείζων. Μαθὼν οὖν τί φεγεῖν, καὶ τί ἐπαινεῖν δεῖο, μὴ ἀπερισκέπτως εἰς ἑκάτερον χώρει.

PMA'. — ΔΙΟΝΥΣΙΩ.

Ἐπειδὴ λίαν μοι δοκεῖς ὀρμηθεῖαι πρὸς τὰ πολιτικὰ πράγματα, ὡς πάντως ἐν αὐτοῖς εὐδοκίμῳ, παραινῶ μὴ σαυτὸν εἰς πέλαγος ἐμβάλλης φροντίζων. Εὖ γὰρ (14) ἴσθι, ὅτι περιπαρεῖς αὐταῖς, οὕτε τοὺς τὰ χρήσιμά σοι συμβουλευούσας λογισμοὺς εὐρήσεις, ἀλλὰ φρούδοι οἰχθήσονται, ὅθ' ὕαν θελήσῃς, ἀνανήψεις· ἀλλὰ τὴν μὲν ἀπώλειαν, εἰς ἣν τελευτήσεις, πρόψφι καθάπερ ὑπὸ βέρυματος εἰς αὐτὴν φερόμενος· βοηθήσαι δὲ σαυτῷ ἀδυνατήσεις. Ἔως οὖν ἀπρόληπτος εἶ, βούλευσα τὸ δεῖν.

PMB'. — ΣΕΡΗΝΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

53, 67, 103, 134, 148, 181.)

Τὸ δεῖν καὶ δυσίατον, καὶ τοῖς ἐπιανενημένους φαρμάκους ἐπιτριβόμενον μάλλον τῆς φιλοχρηματίας νόσημα, ἄλλως οὐ λήξει, εἰ μὴ τοῦ δοκοῦντος εἶναι κέρδους ἀποσταίῃ ὁ ἀλόος· δοκοῦντος δὲ εἶπον, ἐπειδὴ τῷ ὄντι ζημία ἐστὶ μεγίστη. Εἰ δὲ τις ἀπιστεῖ, πεισθῆναι δίκαιος ἂν εἴη τῷ θεῷ Δικαστῇ

φῆσαντι· ἰ Τί γάρ ὠφελῆσει ἄνθρωπον, ἐάν τὸν Ἀ κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; »
 Εἰ γὰρ τοῦ συνάγειν ἀποσταίῃ κατὰ μικρὸν, καὶ εἰς τὸ μεταδοῦναι ἤξει, καὶ εἰς τέλειαν ὕψιαν ἀνακομισθῆσεται.

PMΓ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Cæca vindictæ cupiditas multos pessumdat.

Ἐπειδὴ τὸ κοινὸν μῖσος ἀνθρώποις μάλιστα ἀπιστον εἶναι δοκεῖ εἰς φιλίαν, καὶ ἐν πολλοῖς διαφερόμενοι, ἐν ἐκείνοις συμβαίνουσιν, ἐν οἷς τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἡγνοῦνται. Παραφυλακτέον τὰ τοιαῦτα· μάλιστα μὲν γὰρ φιλοσοφητέον, καὶ οὐκ ἀμυντέον. Εἰ δὲ οὐδέπω δυνατὸν, παραφυλακτέον, μήποτε θατέρῳ κατὰ τοῦ ἑτέρου συμπράξαντες, ὅπως δόξωμεν ἐνὸς ἐχθροῦ ἀπαλλάττεσθαι, ὕστερον καὶ αὐτοὶ ἀλῶμεν τῷ ἰσχυροτέρῳ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας συμμαχίας γεγενημένῳ.

PMΔ'. — ΜΑΚΡΟΒΙΩ.

Nunquam a spiritali pugna cessandum. (Confer. epist. 18, 28.)

Μὴ τῷ ἀπαξ ἢ δεῦτερον νενικηκέναι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, τὰ τῶν ἄλλων παθῶν τυραννικώτερα, ἀναπέσης καὶ νομίσης τέλειον νενικηκέναι, καὶ πάσης ἀπηλλάχθαι μάχης· ἀλλὰ τῷ μάλιστα νενικηκέναι, ἀγρύπνει καὶ φρόντιζε, μήποτε καὶ τὰ πρότερα τρόπαια ἀμαυρωθεῖ. Πολλοὶ γὰρ, οὐ φημι τρίτον, ἀλλὰ μυριάκις νενικηκότες, ὕστερον ἐάλωσαν, καὶ ἐλεεινὸν γεγένηται θέαμα μετὰ τὰ πολλὰ τρόπαια αἰχμάλωτοι ἀπαχθέντες. Τοῦτο γὰρ ἐνοήσας τις ἐκ τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ ἔδρα, λέγων· « Βλέπετε, μὴ ἀπολέσητε τὸ εἰργάσασθε, ἀλλὰ μισθὸν πληρῆ ἀπολάβητε. » Καὶ Παῦλος δὲ, ὁ μυρία τρόπαια κατὰ τῆς ἐμφύτου ἐπιθυμίας στήσας· « Ἰγωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. » Ἦδει γὰρ, ἅτε δισοκείμενος ἀνὴρ, καὶ μὴ ἀπερισκέπτως εἰς τοὺς ἀγῶνας χωρῶν, καὶ τοῦ διαβόλου τὰς μηχανάς, καὶ τῆς σαρκὸς τὴν ἐπανάστασιν (ὅτι ὁ μὲν ταῖς ἡτταῖς μᾶλλον παροξύνεται) καὶ οὐκ εἰδὼς τὴν ἐξ εὐθείας μάχην· ἐάλω γὰρ ἂν βραδίως· φιλίας προσωπεῖον ὑποδύς, τοὺς νενικηκότες πολλάκις ὑπτιοί, καὶ ὡς οὐδέποτε ἡττηθῆσονται ἀπατήσας, ἐκλύσας τε τὸν πόνον, καὶ τὴν παρασκευὴν ἅπασαν διαλύσας, οὕτως αὐτοὺς εἰς τὸ βῆραθρον τῆς ἀσελγείας κατήγεγεν· Ἡ δὲ ὑπάττει (15) καὶ σκιρτᾷ, καὶ οὐδὲ τοῖς κατατήκουσιν αὐτὴν εἶκει βραδίως· ἀλλ' ἡττηθεῖσα πολλάκις ἐν νεότητι, ἐν γῆρᾳ, ἀνεμαχέσατο τὰς ἡττίας, καὶ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα τρόπαια τὰ κατ' αὐτῆς ἐγυερμένα ἠφάνισε. Τίς οὖν οὕτως ἀνόητος, ἢ τίς οὕτως ἀπερισκέπτως, ὅστις ὁρῶν τὸν πνευματοφόρον ἄνδρα μετὰ μυρία τρόπαια ἐναγώνιον τῷ ἀπαξ ἢ δεῦτερον κεκρατηκέναι, ὑπτιωθῆσεται, καὶ ἐκλύσας τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν ἀγωνίαν, ἀήττητος εἶναι οἰήσεται; Ἄλλ' οὐχὶ πλέον παρασκευάζεται, οὐχὶ τὸ

A prodest homini, si universum mundum incretur, animæ vero suæ jacturam faciat? » Si itaque corradere paulatim desinat, et ad distribuendum largiendo veniat, is integram recuperabit valetudinem.

CXLIII. — SERENO DIACONO.

Quando commune odium hominibus maxime infidum esse ad amicitiam videatur, et in multis dissentientes in his consentiant, in quibus etiam ipsos simul secum adversarios fore arbitrantur; evadendum esse ne alteri contra alterum feracius auxilium. Quod si ne hoc quidem fieri possit, cavendam ne unum pro alio committentes, ut videamur unum evadere inimicum, tandem ipsi capiamur ab eo, qui nostra fortis est redditus societate.

CXLIV. — MACROBIO.

Semel iterumque si viceris iram cupiditatemque (quæ majorem, quam cæteræ animi perturbationes tyrannidem exercent), ne conquiescas, putesque plane te victorem omnique defunctum certamine. Verum cum maxime viceris, vigila et da operam, ne priora obscurerent tropæa. Multi enim non dicam ter, sed millies victoria potiti, capti tandem sunt, miserandumque aliis facti spectaculum: postque multa de hostibus posita tropæa, captivi tandem abducti sunt. Quod quidam apostolici gregis clamans sic extulit: « Videte, ne perdati quæ operati estis, sed ut mercedem plenam accipiatis »²⁰. Ad hæc Paulus, qui tropæa amplius mille de innata carnis cupiditate statuit: « Castigo, ait, corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar »²¹. Noverat enim, utpote miles exercitatus certandique gnarus, et diaboli machinas, et carnis rebellionem. Hic enim victus a clade surgit alacrior incitatioque, et cum palam apertoque Marte congredi nesciat, cum sic non difficile superaretur, amicitia larvam induit, atque ita victores ipsos non raro prosternit, **597** et quasi nunquam vincendi essent, deludit, dejectoque in labore animo, omnemque dissolvens apparatus in abyssum ipsos protervæ libidinis abduxit. Quæ libido tunc insurgit atque exsilit, et illam reprimentibus non facile cedit, sed sæpe in juvenute victa, in senectute pugnam redintegrandò superior evasit, et elata illa de se tropæa erecta abolevit. Quis igitur adeo demens ac temerarius, ut considerans virum spiritalem post multa tropæa in agone certantem, cum semel iterumque viccrit, supine adhuc agere, et ab armis discedens se esse inexpugnabilem existimet? quin potius magis se

²⁰ Matth. xvi, 26. ²¹ II Joan. 8. ²² I Cor. ix, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(15) Ἰπάττει. E regione hujus apud cod. Alt. in margine legitur, ἄλλως, ὑποτύφει. POSSIN.

muniat, non hactenus vicisse, sed in finem usque non superatum sese magnum esse existimans. *Thesaurum enim virtutum possidentibus vigilandum magis est, quam nihil habentibus. Illi enim habent, hi non item, quod custodiant: neque enim perinde dolore afficit, nihil possidere, quam quod habuerit, eo privari.*

CXLV. — NILO.

Bene dicendi virtutes IV, ex Hermogenis Ideis. (Confer. epist. 217.)

Orationis virtutes quidem sunt: verum, concisa brevitatis, perspicuitas et opportunitas. Vitiis autem contraria sunt: falsum, proluxa oratio, obscuritas et importune dicere. Quid enim commodi, si vera quidem sit oratio, non tamen concisa, sed quæ copia enecet auditores? Et concisa quidem, non clara tamen? Vel clara quidem, non tamen opportuna? Si vero omnes habeat orationis virtutes, sit et efficax, incitata, ac veluti spirans, veritate quidem auditores ducens, brevitate vero expugnans, perspicuitate veluti capiens, opportunitate denique coronam imponens.

CXLVI. — HELIÆ DIACONO.

De oculorum decenti verecundia. (Confer. epist. 17, 46, 139.)

Pupille in oculis veluti virgines in thalamo sunt collocatæ, ciliis seu palpebris tanquam velis tectæ: æquum itaque fuerit prudenti ratione eas regi ac tutari, ut assidue quidem erubescant, pudeatque eorum quæ oportet. Si vero et aliorum spectarint pulchritudinem, amplius erubescant, velaque contrahant, et deorsum oculos demittant, terramque veluti matrem intueantur, quæ doceat non nostram modo naturam, sed et spectatam illam venustatem ex ipsa effloruisse, et denuo marcescentem in illam lucem redituram. Id si effectum dabit, decorum reipsa virgines servarint. Sin imprudenter atque impotenter quævis conspexerint, pro virginibus canes esse potius comperies, qui in alienam pulchritudinem veluti rabie impellantur.

596 CXLVII. — THOMÆ MONACHO.

De Eusebio rursus malos ordinante

Si per imprudentiam Eusebius illos ordinavit, modico indigebit patrociniis imprudentiæ. Sin, ut scribis, studio dataque opera id fecit, sane lupis ob rapacitatem, canibus ob salacitatem, ob callidam vero astutiam vulpibus gregem suum credidit (pro quo tamen pretiosum etiam sanguinem suum Christus profudit), gravius quam ut excusari queat, peccavit. Hæc vero dico, non quasi illi a reddendis rationibus immunes, ac pœnæ ab illis exigendæ non sint, sed ut magis puniendus sit ille, qui semina peccatorum jecerit. Qui enim causam dederit, eorum, quæ evenerint, auctor habendus.

A νενικηθέναι ἤδη, ἀλλὰ τὸ μὴ νικηθῆναι. Ἔως τέλους μέγα ἠγούμενος; Τοῖς γὰρ μάλιστα θεσαυρὸν ἀρετῶν ἔχουσι πρέπει ἀγροπνεῖν, ἢ τοῖς μὴδὲν καλὸν κτησαμένοις· οἱ μὲν γὰρ ἔχουσιν, οἱ δὲ οὐκ ἔχουσιν ὁ φυλάξωσι· καὶ οὐχ οὕτω λυπεῖ τὸ μὴ κτηθῆναι, ὡς ἢ τῶν ὑπαρξάντων στέρησις

PME'. — NEIAQ.

Λόγου ἀρεταὶ μὲν, ἀλήθεια, συντομία, σαφήνεια, εὐκαιρία· κακίαι δὲ, ψεῦδος, μακρηγορία, ἀσάφεια, τὸ ἔξω τῶν καιρῶν φέρεσθαι. Τί γὰρ ὄφελος, εἰ ἀληθὴς μὲν εἶη, μὴ σύντομος δὲ, ἀλλ' ἐνοχλεῖ τοὺς ἀκούοντας; ἢ σύντομος μὲν, μὴ σαφὴς δὲ; ἢ σαφὴς μὲν, μὴ καιρῖος δὲ; εἰ δὲ πάσας ἔχοι τὰς ἀρετὰς, τότε δραστήριος ἔσται, καὶ γοργὸς καὶ ἐμψυχός, τῇ μὲν ἀληθείᾳ τοὺς ἀκούοντας χειρούμενος, τῇ δὲ συντομίᾳ καταγωνιζόμενος· καὶ τῇ μὲν σαφηνείᾳ καθαπτόμενος, τῇ δὲ εὐκαιρίᾳ στεφανούμενος.

PMG'. — ΗΑΙΑ ΔΙΑΚΟΝQ.

C Αἱ κόραι αἱ εἰσω τῶν ὀφθαλμῶν, καθάπερ παρθένοι (16) ἐν θηλάμοις ἰδρυμέναι, καὶ τοῖς βλεφάροις καθάπερ παραπετάσματα κεκαλυμμέναι, δικαίαι ἂν εἴεν ὑπὸ σώφρονος λογισμοῦ ἐπιτροπεύεσθαι, ἵνα ἐρυθριῶσι μὲν αἰεὶ, καὶ αἰσχύνωνται ἂ δεῖ. Εἰ δὲ ποτε καὶ ἀλλότριον κάλλος θεάσονται, πλεον ἐρυθριῶσι, καὶ ἔλκωσι τὰ παραπετάσματα, καὶ κάτω κύπτωσι, καὶ τὴν γῆν ὅτε μητέρα περισκοπῶσι τὴν παιδεύουσαν, οὐ μόνον τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ὄφθῆναι κάλλος ἐξ αὐτῆς ἠνθήσῃ, καὶ εἰς αὐτὴν ὑποστρέψει μαρανθησόμενον. Εἰ γὰρ τοῦτο δράσαιεν, φυλάξαιεν ἀληθῶς τὸ πρέπον παρθένου· εἰ δὲ ἀκρατῶς καὶ ἀναισχύντως καθορῶεν, κίνεος ἀντὶ παρθένων εὐρεθήσονται, τοῖς ἀλλοτρίοις κάλλουσιν ἐπιλυττώσαι.

PMZ'. — ΘΩΜΑ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

sacerdotas. (Supr. epist. 16 et 140.)

D Εἰ μὲν ἀγνοῶν Εὐσέβιος ἐχειροτόνησεν αὐτοῦς, ἔξει μετρίαν ἀπολογίαν ἐν ἀγνοίᾳ· εἰ δὲ, ὡς φησὶ, μάλα ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, λύκοις μὲν διὰ τὰς ἀρπαγὰς, κυσὶ δὲ διὰ τὰς λαγνείας, ἀλώπεξι δὲ διὰ τὴν κακουργίαν παραδέδωκε τὸ ποίμνιον (ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἶμα ἐξέχεεν ὁ Χριστός)· πάσης ἀπολογίας ἡμαρτε μείζονα. Ταῦτα δὲ φημι, οὐχ ὡς ἐκείνων ἀνευθύνων ἔσομένων, καὶ δικῶν μὴ ἀπαιτηθῶσων, ἀλλ' ὡς τοῦ τὰ σπέρματα τῶν ἀμαρτημάτων παρασχόντος, μείζονος κολασθησόμενου. Ὁ γὰρ τὴν αἰτίαν διδοῦς, τῶν ἐκβαίνοντων αἴτιος καθ' ἑστέχεν.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Παρθένος et virginem et pupillam significat, ut et κόρη. In hac voce ex ambiguo lusit Diogenes Cynicus, teste Laertio in ejus Vita. Demosthenes item ac Timæus historicus apud Plutarch. libro De

inutili verecundia. In illa voce lusit et Xenophon, ut monet Dionysius Longinus libro Περὶ ὕψους, locaque notavit Paulus Leopardus lib. xvi *Miscell.*, cap. 24. SCHOTT.

PMH'. — ΙΩΑΝΝΗ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

A

CXLVIII. — JOANNI SCHOLASTICO.

In mensa servandus cibi modus. Satietas enim et insalubris et injucunda.

Τὸ κυνικὸν καὶ θηριῶδες τῶν ὀρέξεων οὐχ ἔστι-
τέον τραπέζῃ πολυτελεῖ, ἀλλὰ τοῖς ἀναγκαίοις
εὐωχητέον· εἰ γὰρ ἡ εὐωχία τὸ εὖ ἔχειν μὴνύει, ἵνα
καὶ ἡμερον ἡμῖν καὶ χειρόθες γένηται. Οἱ γὰρ τὴν
αὐτάρκειαν ὑπερνηχόμενοι, καὶ τὸν κόρον διὰ τῆς
πλησμονῆς ὑβρίζουσι, καὶ τὰς αἰσθήσεις καταμα-
ραίνουσι, καὶ λανθάνουσι διὰ τῆς ἡδονῆς τὴν ἡδονὴν
τῆς τροφῆς ἀπολλύντες.

PMΘ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Pessimi sunt, qui sub specie boni, mali sunt. Justitia colenda.

Κομφοφανῆς καὶ δικαιοφανῆς, οὐ μὴν δικαία ἔδοξε B
μοι ἡ αἰτία ἦν γέγραφας. Οὐκοῦν εἰ πείθῃ Πλάτωνι
εἰρηκότι· «Ὅτος γὰρ ἔσχατος ἔστιν ὄρος κακίας, τὸ
δοκεῖν δικαίον εἶναι μὴ ὄντα.» Μὴ τὰ δοκοῦντα, ἀλλὰ
τὰ ὄντα δίκαια θῆρα· οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεὸς σε
ἐπαινέσεται, καὶ ἄνθρωποι ἀποδέξονται, καὶ ὁ διά-
δικος ὁ σὸς εὐμερῶς διακείσεται, καὶ τῆς ἀπεχθείας
ἐπιλήσεται.

PN'. — ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ.

Hortatur, ut instigatus resipiscat, ne pro desperato habeatur.

Μὴ φαίνοιο, ὡ βέλτιστε, ἀγριώτερον νοσῶν, ἐφ'
ὅσπερ ἀλοὺς πρῶην δίκην δέδωκας· ἵνα μὴ ὡς
ἀνάληγτος, καὶ μηδὲ τῇ τιμωρίᾳ σωφρονισθεῖς,
καταγνωσθεῖης.

PNA'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Bonorum, non malorum exempla imitanda. Exempla non excusant peccatum.

Κατ' ἔχνος χρὴ βαίνειν τῶν τοὺς θεοὺς φυλαξάν-
των νόμους, ἀλλὰ μὴ τῶν παραθεθηκότων αὐτούς· τὸ
μὲν γὰρ ἀσφαλές, τὸ δὲ σφαλερὸν, διὸ οὐδὲ ζηλωτὸν.
Δι' ἦν αἰτίαν τοίνυν τοιαῦτα δρῶν οὐκ ἀξίους δοῦναι
δίκην; ἐπειδὴ τινες δράσαντες οὐ δεδώκασιν ἐνταῦ-
θα. Ἄλλ' ἴσθι, ὅτι πολλοὶ μὲν κἀνταῦθα ἔδωσαν.
Εἰ δὲ τινες διέφυγον, ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφα-
λῆς· ἀπειθόντες γὰρ, ἐκεῖ δώσουσι χαλεπωτέραν· σὺ
δὲ ὅτι τὸ ἀζήλωτον ἐζήλωσας, μείζονα πάντως μὲν
ἐκεῖ. Ἐσθ' ὅτε δὲ κἀνταῦθα δίκην δόιης· οὐ γὰρ
εἰ τι ἐν τοῖς παρεληλυθόσι χρόνοις παράλογον
ἐπράχθη (σὺ δὲ τοῦτ' ἐζήλωσας), διὰ τοῦτ' ἀποφύ-
γοις, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον δώκειας. Ὅσπερ γὰρ εἰ
τις ἐκείνων προήλω, σὺ τὰδ' οὐκ ἂν ἔδρασας·
οὕτως ἂν σὺ ἀλῶς, ἄλλος οὐ δράσειεν.

PNB'. — ΦΙΛΑΞ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Expertum vanitatem gloriae mundanae hortatur, ut aeternam ambiat, quam et terrena saepe subsequatur.

Τετραγαμῆν δεινῶς, διὰ τὸ δόξης πολιτικῆς δι-
ημαρτηκέναι, ὡς ἐπιθυμῆν, ἔοικας. Ἐννοήσας τοίνυν
τὴν εὐδοξίαν τοῦ βίου τούτου, τῶν ἀραχνῶν μὲν εὐτε-
λεστέραν, ὀνείρων δὲ ἀδρανεστέραν, εἰς τὸν ὑπερκό-
σμιον μετάγαγε σαυτοῦ τὸν νοῦν, καὶ στήσεις βῆρον
τὸν θέρυθον τῆς ψυχῆς. Οὐ γὰρ ἀμφοτέρων ὀρεγό-
μενον, ἀμφοτέρων ἔστιν ἐπιτυχεῖν· τυχεῖν μὲν ἀμ-
φοτέρων ἔστιν, ὅταν μὴ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τῆς μίαις
τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἐρώμεν· ἀμφοτέρων δὲ ἐρώντα,

Caninos ac brutos appetitus opipara mensa re-
creare non decet, sed necessariis tantum epulis
utendum; si quidem a Graecis εὐωχία, *convivium*
quasi *bene habere* aut *vivere* designat, ut et placidium
fiat ac mansuetum vobis convivium. Qui enim
amplius, quam satis est, sumunt, illi et valetudinem
nimis epulando violant, et sensus extinguunt ob-
tunduntque, nec vident sese ob nimiam in gustatu
delectationem voluptate privari.

CXLIX. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

Speciosa, non autem justa mihi tua causa visa,
de qua scribis. Quare Platoni dicto sis audiens di-
centi: «Summum id esse improbitatis, justum velle
videri, qui non sit.» Noli ea quæ apparent, sed
quæ revera sint bona sectari. Ita fiet, ut et Deo
placeas, hominesque te complectantur, et in judicio
disceptans placide benigneque acquiescat, oblivis-
caturque animam deponendo infestum.

CL. — CHÆREMONI.

Ne ferocius, virorum optime, laborare videaris,
pro quibus nuper detentus pœnas dedisti, ne agnos-
scaris ut impœnitens ac pœna minime redditus
prudenter.

CLI. — EIDEM.

Eorum vestigiis insistendum, qui divinam ob-
servarunt legem, non qui eam transgressi prævari-
cati sunt. Illud enim tutum est ac securum; hoc
vero periculosæ plenum opus alæ: quare non imi-
tandum. Talia igitur patrautes non censes pœna
dignos, quandoquidem peccantes quidam hic pœnas
non dederunt; sed scias multos etiam in hac vita
pœnas dedisse. 599 Si vero pœnas quidam ef-
fugerint, malo capiti eorum imminente, abeuntes
tandem vita gravius ibi punientur. Tu vero, quod
non erat imitandum, imitans, graviora quidem ibi
patieris, etiamsi hic pœnam luas. Non enim si
elapsis temporibus malum quid patratum (tu vero
hoc es imitatus) propterea effugias, sed punieris
multo magis. Ut enim si quis illorum antea reus
fuisset, tu illa non commisisses; sic cum tu reus
fueris, alius in posterum non committet.

CLII. — PHILÆ REMP. GERENTI.

Graviter turbato similis es quod civili gloria excidisse sis visus. Existima itaque vitæ hujus bonam existimationem telis aranearum tenuiorem esse, somniisque magis exilem. In caelestia itaque mentem tuam dirige, animique tumultum facile placabis. Qui enim utrumque exoptat, neutro potietur. Consequi vero utramque licebit, quando non ambo, sed res tantum caelestes adamarit. Qui duo con-

sectatur, neutrum capit (ut in venatione, leporem)

Quamobrem si gloriam sequeris, divinam sectare, A
quam hæc, quæ in terris est, comitatur.

οὐκ ἔστιν ἀμφοτέρων ἐπιτυχεῖν ὥστε εἰ δόξης ἐπι-
σαι, ἔρα τῆς θείας, ἤπερ καὶ ἡ ἐνταῦθα πολλὰκις
ἀκολουθεῖ.

CLIII. — EUTONIO DIACONO.

Dum recte agas, ne metuas iniquas malorum censuras. (Confer. epist. 47.)

Si in quibus laude maxime es dignus, in iis
ipsis ab his qui aliorum virtutes propria damna
esse ducunt contemnaris, animum abjicere noli.
Namque hoc ipsum potissimum maximum est vir-
tutis argumentum.

PNIΓ'. — EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝQ.

Εἰ ἐν οἷς ἐπαίνων εἰ μέγιστων ἄξιος, ἐν τούτοις
αὐτοῖς ὑπὸ τῶν οἰκείας νομιζόντων συμφορὰς τὰς
ἐτέρων ἀρετὰς ψέγη, μὴ ἀθύμει. Τοῦτο γὰρ αὐτὸ
μάλιστα δεῖγμα μέγιστόν ἐστιν ἀρετῆς.

CLIV. — EIDEM.

Hostilis expugnandus animus mansuetudine.

Intelligo te ad eum delatum, quem dicere nolo:
neque enim vel nominari dignus sit, qui vitam vivere
statuerit molestam et morosam difficilemque vir-
tutem amantibus. Nihilominus si respiciet, recipe
ut purgatum. Sin secus, cognosces si primus aec-
das paci ex debito. Et hoc age. Duplicem enim con-
ronam consequeris, cum ob vitam a te obitam, tam
affectus pietatisque gratia.

PNA'. — TQ AYTO.

Πυνθάνομαι διενηθένθαι σε πρὸς ὃν οὐ βούλομαι
B λέγειν· μὴ γὰρ εἴη μνήμης ἄξιος, ζῆν προσηρημένος
βαρέως, καὶ πρὸς τοὺς φιλαρέτους δυσκόλως. Πλὴν
ἀλλ' εἰ μὲν γνωσιμαχῆ, δέξαι ἀπολογούμενον· εἰ δὲ
μὴ, γινώσκεις δὲ εἰ πρῶτος ἐπιπηθήσας τῇ εἰρήνῃ
ὑπερληθησόμενον, καὶ τοῦτο ποιήσον. Αἰπλοῦν γὰρ
ἔξεις τὸν στέφανον, τῆς τε αὐτοῦ (17) φιλοσφίας,
τῆς τε ἐκείνου διαθέσεως.

CLV. — ISCHYRIONI DIACONO.

Dialogismo respondet.

Exponam aperte brevem, quem habui cum quo-
dam, sermonem, quem opponendum duxi iis, quæ
scripsisti. Incidi forte in quemdam mihi dicentem:
Fac me justum. Respondi: Fieri qui potest, si
sis peccatis obnoxius? Intulit ille: Non amplius
pecco. Ego vero: Si vera dicis, factus es, quod
vis esse.

PNE'. — IEXYPIQNI ΔΙΑΚΟΝQ.

Τὸν γεγενημένον μοι πρὸς τινα βραχὺν διάλογον
δηλώσας σαφῶς, εἶμαι ἀποκεκρισθαι πρὸς τὰ γρα-
φέντα παρὰ σοῦ. Ἐντυχόντος γὰρ μοι ποτὲ τινος,
καὶ λέγοντος, Ποίησόν με δίκαιον· ἀπεκρινάμην·
Καὶ πῶς δύναται γενέσθαι ἀμαρτάνων; Τοῦ δὲ φησα-
C τος μηκέτι ἀμαρτάνειν· ἔφη· Οὐκοῦν εἰ ἀληθεύεις,
γένονας ἔπερ ἠθέλησας.

600 CLVI. — ISIDORO EPISCOPO.

De explorato amico cujusdam. (Confer. epist. 192, 199.)

Venit ad me, de quo scripseras, vir ille, visus
quidem tristis, magis vero gaudens. Vultum enim
tametsi moestum et tetricum præ se ferret, mentem
tamen hilarē clare exhibuit. Ut enim verbis ex-
plorare cœpi, quæ recondita erant, in lucem ea
proferre coegi. Ille veluti captus, risum iræ mistum
per maxillas emisit. Hinc effuso cachinnans risu,
iis, qui acciderant, lætari se palam professus est.

PNC'. — IΣΙΑΩPQ EPISCOΠQ.

Ἐντυχέ μοι ὁ ἀνήρ περὶ οὗ γέγραφας, δοκῶν μὲν
λυπεῖσθαι, κινδυνεύων δὲ χαίρειν. Τῷ γὰρ προσώπῳ
αὐτοῦ καίτοι προσποπιμένῳ σκυθρωπάζειν, σαφῆς
ἐνέστακτο νοῦς ἤδονης. Ὡς δὲ βασανίζων αὐτὸν λό-
γοις, τὰ ἀπέρρητα εἰς φῶς ἐξευσγχεῖν ἠνάγκασα,
τότε δὴ οἷον ἀλοῦς, μεῖδιαιμα θυμῷ κεκραμένον διὰ
τῆς παρσιᾶς ἐπεμψεν· εἶτα πλατὺν γέλωτα ἀναγα-
χάσας, ἠσθῆσθαι λίαν ἐπὶ τοῖς συμβεθεγκόσι διαβρή-
θην ὠμολόγησε.

CLVII. — NILO.

Perinde esse quo quis loco sepeliatur, cum omnis terra patria sit

Sepeliendum, ut mihi quidem videtur, corpus, et D
justa persolvenda in eo ipso, quo discessit, loco.
Muliebris enim angustique, opinor, est animi, ex
urbibus in urbes cadaver circumferre, atque natu-
ræ evulgare mysterium, cum omnis terra patria
nobis sit.

PNZ'. — NEIAQ.

Χρῆ, ὡς ἐμοιγε δοκεῖ, θάπτειν τὸ σῶμα, καὶ ὁποιῶν
εἰς τὸν τόπον, εἰς ὃν καὶ ἐτελεύτησε. Γυναικείας γὰρ
οἶμαι καὶ μικρᾶς διανοίας τὸ ἀπὸ πόλεων εἰς πόλεις
μετακομίζειν, καὶ τὰ μυστήρια τῆς φύσεως δημο-
σιεύειν, πάσης τῆς γῆς πατρίδος οὐσης.

CLVIII. — HIERACI DIACONO.

In quo summa bonorum consistat. (Vide epist. 306, 409.)

Cave mensa ferculis relecta, et dissoluto cantu ac
luxu divitiarum felicitatem metiare; imo sufficientia
ac rei nullius necessariorum indigentia. Illi enim ser-

PNH'. — IEPAKI ΔΙΑΚΟΝQ.

Μὴ τραπέζῃ πληθούσῃ, καὶ ἀδῶ ἀνεμένῳ, καὶ
πλούτῳ βέοντι τὴν μακαριότητα ὀρίζου, ἀλλ' αὐταρ-
κεῖα, καὶ τῷ μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων λείπεισθαι·

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(17) Pro αὐτοῦ codl. Vat. 650 et Alt. habent ἐκείνου. Possin.

ἐκείνα μὲν γὰρ ἀνελεύθερον τὴν ψυχὴν, ταῦτα δὲ **A** *vum reddunt animum; sufficientia veto reges facit. παρασκευάζει βασιλίδα.*

ΠΝΘ'. — ΠΕΤΡΩ.

CLIX. — PETRO.

Peccantium genera duo comparantur. In illud Pauli Rom. 1, 32: « Non solum qui ea faciunt, » etc. (Confer. epist. 74.)

Κακὸν μὲν τὸ ἀμαρτάνειν, κάκιον δὲ τὸ καὶ ἀμαρτάνοντα ἀναισθήτως ἔχειν· τὸ δὲ καὶ τὴν προαιρέσειν διεφθάρθαι, καὶ μηδὲ τὴν κρίσειν τῶν πραγμάτων ἔχειν ὀρθὴν, κάκιστόν τις εἰκότως ὀριεῖται. Ὁ μὲν γὰρ ἰσως παύσεται, ὁ δὲ ἀσθησιν τυχὸν λήψεται τῶν τραυμάτων, καὶ ἰατρὸν ζητήσῃ· ὁ δὲ τῇ κακίᾳ ἡδίστα ἐνδιατριβῶν, καὶ ἐγκωμιάζει τοὺς ταῦτα δρῶντας. Ὅσῳ οὖν χείρων ὁ μὴ αἰσθόμενος τέως τῆς νόσου τοῦ εἰδότος ὅτι νοσεῖ, τοσοῦτον χαλεπώτερος τοῦ μὴ αἰσθόμενου ὁ καὶ συνηγορῶν τῇ νόσῳ· καὶ διὰ τοῦτο Παῦλος ἔφη· « Οὐ μόνον αὐτὰ ποιούσιν, ἀλλὰ καὶ συνηγοροῦσι τοῖς πράττουσι. » Τὸ γὰρ ἐπαινεῖν καὶ συνηγορεῖν, τοῦ πράττειν χείρων εἰκότως ὠρίσατο· ὅπερ τινὲς μὴ συνέντες, ἐρμηνεύσαι βουληθέντες, παραπειθοῖσθαι ἐνόμισαν, καὶ οὕτως αὐτὸ τάξι οὐκ ἔωκνησαν· « Οὐ μόνον οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ οἱ συνηγοροῦντες τοῖς πράττουσιν. » ἵνα μείζον ἢ τὸ ποιεῖν, καὶ ἑλαττον τὸ συνηγορεῖν. Ἄλλ' ἠγνόησαν, ὅτι τὸ μὲν βραθυμίας ἦν, τὸ δὲ διεφθαρμένης γνώμης· καὶ τὸ μὲν παραλογισμοῦ, τὸ δὲ κρίσεως οὐχ ὕγιος. Ὁ μὲν γὰρ βραθυμῶν καὶ ἐρυθρίασει, καὶ εἰς μετάνοιαν ἰσως ἐλεύσεται· ὁ δὲ τὴν εἰκελίαν ψῆφον συνηγοροῦσαν ἔχων τῷ πάθει, οὕτε ἀφέξεται τῆς κακίας, οὕτε ἐρυθρίασει, ἀλλὰ καὶ **C** ἐναδρυνεῖται.

Peccare, malum est; deterius, peccantem veluti sensus expertem nihil moveri. At vero qui corrupto iudicio de rebus male existimat, hunc pessimum quis merito iudicet. Primus forsitan peccare desinet; alter quoque vulnere sensu recepto, medicum quæret. At qui in malitia cum voluptate versatur, etiam illos laudabit, qui paria faciunt. Igitur tanto deterior eo, qui morbum non sentit, ut ille, qui in morbo gaudet. Ideoque dixit Paulus: « Non solum illa faciunt, sed et consentiunt facientibus. » Laudare enim et assentiri, deterius esse, quam facere, verisimile videtur. Quod quidam non intelligentes cum voluissent interpretari, id adulterare visi sunt, et ita verba illa constituere ausi sunt: « Non tantum facientes illa, sed et consentientes facientibus: » ut amplius esse ostendant, *facere*, minus vero, *consentire*. Sed hi minus animadvertunt *facere* negligentiae esse posse; *consentire* vero, mentis corruptae. Illud est rationis aberrantis; hoc vero iudicii est non sani. Et qui negligendo peccavit, etiam erubescit, **601** et ad pœnitentiam forte convertetur. Verum qui snæ per omnia sententiæ acquiescit in ea affectione ac perturbatione animi, tantum abest, ut discedat a malo, aut facti pudore ducatur; ut etiam in eo gloriatur, seque jactet.

ΠΞ'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

CLX. — THEONI EPISCOPO.

Qui alios a peccato arcere debet, et ipse peccat, majore pœna dignus. (Confer. epist. 196 et 230.)

Εἰ παντὶ που δῆλόν ἐστιν, ὡς ὁ κολαστῆς τῶν ἀδικούντων μείζονα δίκην εἰκότως δοίη ἂν, εἰ φωραθείη ταῦτα δρῶν, καὶ κωλύειν ἐτέρους ἐπέχθη· τί σαυτὸν φανακίζεις, ὡς λησόμενος τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν;

Si, quod omnibus est notum, qui debeat in aliorum malefacta animadvertere, malefactoribus ipsis gravius puniendus est, si facere deprehensus sit, quæ, ne ab alio fierent, prohibere debuit; cur, quæso, tibi ipsi blandiris, tanquam effugeris vigilem Dei oculum?

ΠΞΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

CLXI. — EIDEM.

Privatum vivere præstat, quam omnium monstrari digitis.

Σοὶ μὲν, ὡς γέγραφας, τοῦ μηδένα ἀγνοεῖν· ἄλλω δὲ ἰσως τοῦ ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοεῖσθαι· ἐμοὶ δὲ τοῦ ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, εἰ καὶ μηδεὶς ἀνθρώπων γνοίη, **D** μεμέληκεν. Πότερος οὖν ἡμῶν νοῦν ἔχει μάλλον ἐβρωμένον, τοῖς ἐντυγχάνουσι καταλελείφθω κρίνειν.

Tibi quidem, ut scribis, curæ fuit neminem ignorare, alteri vero fortasse a nemine ignorari. Mihi vero placet virtutem etsi omnibus ignotam colere, quam omnes nosse, et omnibus notum esse. Uter igitur nostrum melius iudicet, cuivis dijudicandum relinquo.

ΠΞΒ'. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ.

CLXII. — ΗΑΡΟΚΡΕ ΣΟΠΗΙΣΤÆ.

De tribus vitæ Christianæ necessariis, oratione, virtute, ac fide, ut opera corpus sunt: fides, anima; oratio vero ornatus. Ad duo Pauli loca: « Fide et sermone. » (II Cor. vii, 8.) Et: « Opere et sermone. » (II Thess. ii, 17.) Et illud: « Fides sine operibus mortua est. » (Jac. ii, 7.) Conf. epist. 231.

Θεῖον μὲν τοῖς χρεῖμα ὁ λόγος· θεῖον γὰρ ἐστὶ δῶρον, καὶ ἐκ λογικῆς τιεκτόμενον ψυχῆς, δι' ἣν καὶ λόγος καλεῖται· ψυχῆς γὰρ λογικῆς ἐστὶ σκοπὸς ὁ λόγος. Διὸ καὶ τῶν ἄλλων ζῶων πλεονεκτούμεν· ὡς τοῖς γε σωματικοῖς πλεονεκτήμασι καὶ σφόδρα αὐτῶν λειπόμεθα καὶ τάχει, καὶ βρώμῃ, καὶ μεγέθει, καὶ

Divina quædam res oratio est: donum enim divinum est, et ex anima ratione prælitata genitum; unde et λόγος dicta. Nam oratio seu sermo rationalis est animæ explorator. Quare et alia animantia superamus, quæ et corporis nos vincunt conditione, valdeque a tergo nos relinquunt, ut agilitate, ac

robore, et mole, aliisque fere dotibus omnibus. **A** τοῖς ἄλλοις σχεδὸν ἅπασι. Διὸ καὶ τῶν ποιητῶν ὁ κορυφαῖος ἔφη·

Nil homine in terris imbecillius omni.

Donum vero Dei esse dicendi rationem, audi disse-
rentem cum Deo Jobum: « Vel tu pulverem in terra
capiens animal formasti, et loquentem in terra
collocasti »²⁷. » Illud enim λαλητὸν, etsi quidam pro
vocali exponunt, significat tamen rationale potius,
quod loquendi vi percipitur. Qui enim vocale quid
fiet, nisi sit qui ratiocinando sensa mentis explicet?
Et sanctus Paulus summum inter charismata cœ-
lestia sapientiæ orationem collocat. Res itaque di-
vina oratio est, at virtus divinior est: divinissima
vero fides. Primum orationem quidem censeo velut
ornatum esse: virtutem vero velut corpus, et fidem
velut animam. Igitur cui hæc tria suppetunt, excel-
lens perfectusque est vir; qui vero aliquo defici-
tur, tum eo quod sit maxime præferendum, non
est numeris absolutus omnibus, quia aliquo desti-
tuitur; siquidem magnopere differunt. Illud enim
magnum, majus alterum, tertium vero maximum;
at necessaria est conjunctio. **602** Oratio etenim
etsi magis quam torrens fluat, quomodo ornabit eum,
qui virtutem veluti corpus non possidet? Si enim
non sit, qui ornatur, supervacaneum fuerit orna-
mentum. Quomodo vero auditum quis non contur-
bet sola voce de philosophia ratiocinando? Præ-
stat corpus sine ornatu habere, quam ornatum sine
corpore. Virtus autem quomodo mortua non existi-
metur, nisi fide animetur? Fides rursus qualis
appareat virtute destituta, per quam operetur? Ut
enim optimus musicus lyram non habens, neque
scientiam exhibebit: ita et pietas sine operibus
(quæ organa repræsentent) mortua esse et inefficax
videtur non externæ modo scientiæ hominibus, sed
et sacris etiam Litteris: « Fides enim, ait Scri-
ptura, sine operibus mortua est. » Quicumque itaque
dicendi sunt facultate præditi, ne gloriantur, quæso,
quasi adepti sint universa. Desunt enim quæ præ-
stantiora sunt, virtus ac pietas [seu fides]. Neque
virtute præditi, sed carentes dicendi peritia ac fide,
sese efferant, quia fides deest et oratio. Neque qui fi-
dem habent, operibus vero et oratione destituti sunt,
alios temere condemnant. Deprehenduntur enim
operibus fidem negantes. Sed quæ desunt, omnes
adipisci studeant, ut fidem quidem habentes tanquam
animam, virtutem vero pro corpore, orationem deni-
que ornamentum gratia; sic venerandi existant,
in pretioque habiti ac coronati denique triumphant.

²⁷ Job xxxviii, 38.

Οὐδὲν ἀειδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο (18).

Ἵτι δὲ θεῖον ἐστὶ δῶρον, ἀκουε τοῦ Δημιουργοῦ
τῷ Ἰσὺ διαλεγόμενον· « Ἡ σὺ λαβὼν χοῦν ἀπὸ γῆς,
ἐπλασας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸ ἔθου ἐπὶ τῆς γῆς. »
Τὸ γὰρ λαλητὸν εἰ καὶ τινες οἴονται περιβόητον εἶναι,
εὐ μὴνυεῖ μάλλον τὸ λογικόν, τὸ διὰ τοῦ λαλεῖν γνω-
ριζόμενον. Πῶς γὰρ ἐμελλε διαβόητον εἶναι, οὐκ δυ-
των τῶν διὰ λόγου κηρυττόντων; Καὶ ὁ Παῦλος δὲ
κορυφαῖοτάτων τῶν οὐρανίων χαρισμάτων τὸν λόγον
τῆς σοφίας ὠρίσατο. Θεῖον μὲν οὖν τι χρῆμα ὁ λό-
γος, θεϊότερον δὲ ἡ ἀρετὴ, θεϊοτάτων δὲ ἡ πίστις·
καὶ τὸν μὲν ὀρίζομαι εἶναι ὡς κόσμον, τὴν δὲ ὡς
σῶμα, τὴν δὲ ὡς ψυχὴν. Ἐφ' μὲν οὖν τὰ τρία
πρόσεστιν, οὗτος ἀνυπέροβητός ἐστι καὶ τέλειος·
ᾧ δὲ ὀπότερον λείπει, καὶ μάλιστα τὸ προτιμότε-
ρον, οὗτος ἀτελής ἐστὶ κατ' ἐκείνο, καθ' ὃ ἐλλεί-
πει. Εἰ γὰρ καὶ πολλὴ ἐστὶν αὐτῶν ἡ διαφορά· τὸ
μὲν γὰρ ἐστὶν αὐτῶν μέγα, τὸ δὲ μείζον, τὸ δὲ μέ-
γιστον· ἀλλ' ἀναγκαῖα αὐτῶν ἡ σύνοδος. Ὁ μὲν γὰρ
λόγος, κἀν ὑπὲρ τοὺς ποταμούς ρέη, πῶς κοσμήσει
τὸν μὴ ἔχοντα ἀρετὴν, καθάπερ σῶμα; Μὴ ὄντος
γὰρ τοῦ κοσμουμένου, καὶ τὸ κοσμοῦν περιττόν. Πῶς
δὲ οὐκ ἐνοχλεῖ τὰς ἀκοὰς διὰ φωνῆς μόνης φιλοσο-
φῶν; Ἄμεινον γὰρ σῶμα ἔχειν ἄνευ κόσμου, ἢ κό-
σμον ἄνευ σώματος. Ἡ δὲ ἀρετὴ πῶς οὐκ ἔσται νε-
κρά, ὑπὸ τῆς πίστεως καθάπερ ψυχῆς μὴ ψυχου-
μένη; Πῶς δὲ ἡ πίστις φανεῖται, μὴ ἔχουσα ἀρετὴν
δι' ἧς ἐνεργήσει; Καθάπερ γὰρ μουσικὸς ἀριστεὸς
λύραν μὴ ἔχων, οὐδὲ τὴν ἐπιστήμην ἐπιδείξειται,
οὕτω καὶ ἡ εὐσέβεια μὴ δι' ἔργων καθάπερ ὀργάνων
δεικνυμένη, νεκρά καὶ ἀνεργητὸς εἶναι δοκεῖ, οὐ
τοῖς ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς θείαις Γραφαῖς·
« Ἡ πίστις γὰρ, φησὶ, χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστὶ. »
Μήτ' οὖν οἱ λόγον μόνον ἔχοντες ἐναθρυνέσθωσαν,
ὡς τὸ πᾶν κατορθώσαντες (λείπει γὰρ αὐτοῖς τὰ
προτιμότερα, ἀρετὴ τε καὶ εὐσέβεια)· μήτε οἱ ἀρε-
τὴν ἔχοντες ἄνευ λόγου καὶ πίστεως σεμνυνέσθωσαν
(λείπει γὰρ αὐτοῖς λόγος τε καὶ πίστις)· μήτε οἱ
πίστιν ἔχοντες, ἔργων δὲ καὶ λόγου χηρεῦντες, τοὺς
ἄλλους κατακρινέτωσαν (ἐλέγχονται γὰρ τοῖς ἔργοις
ταύτην ἀρνούμενοι)· ἀλλὰ τὸ λείπον ἕκαστοι κτίσα-
σθαι σπουδαζέτωσαν· ἐν' ἔχοντες τὴν μὲν πίστιν ὡς
ψυχὴν, τὴν δὲ ἀρετὴν ὡς σῶμα, τὸν δὲ λόγον ὡς
ἐγκαλλώπισμα, κἀνταῦθα ἀοίδιμοι τυγχάνοιεν, κἀ-
κεῖσε εὐδόκιμοι καὶ στεφανύεται πομπεύσειαν.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(18) Homeri locus est *Odys.* vi, v. 129. Vide
Ailag. *Homo bulla*. Et, σκοπὸς ὁ λόγος. Posset et
τόχος legi pro partu. Et post paulo, εἰ καὶ τινες.
Forte εἶναι scriptum erat. Jobi hic locus jam a nobis
reperitus est in LXX, cap. xxxviii, vers. 14, non, ut
ad oram Græci appositum, λθ', pro quo repone λη',
ubi pro χοῦν, quod hic occurrit, πρὸν editur. Pa-

gninus ex Heb.: *Vertet se terra sicut lutum stigilæ, et
stabit sicut vestimentum*. Latina vulgata sic: *Res-
tituetur ut lutum signaculum, et stabit sicut vesti-
mentum*. At Septuag. ex Rom. edit. Flam. Nobilii:
*Aut tu sumens terram lutum plasmasti animal, et
idoneum ad loquendum posuisti eum super terram?*
SCHOTT.

ΠΕΓ. — ΤΟΙΣ ΔΟΜΕΤΙΟΥ ΠΑΙΣΙΝ.

A

CLXIII. — DOMITII LIBERIS.

De fratris abitu redituque ad suos. Puto fratrem illum Christianum fuisse, et suos religionis causa reliquisse, quod spes nulla convertendi affulgeret.

Εἰ καὶ ὁ ἀδελφὸς ὁ ὑμέτερος μὲν κατὰ σάρκα, ἡμέτερος δὲ κατὰ πνεῦμα, ἀπῆρε μὲν ἐντεῦθεν πρῶτην, ὡς μηκέτι ἐπιφοιτήσων, εἰ μὴ ὑμᾶς θηρεῦσειεν· ἐπεφοιτήσε δὲ πάλιν, ὡς μηκέτι ὑποστρέψων, ἐπειδὴ ἀπέτυχε τῆς θήρας· ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἀναγκασόμενος, ἤξει πάλιν, θηρεύσων ὑμᾶς εἰς ζωὴν.

ΠΕΔ. — ΤΟΙΣ ΑΥΤΟΙΣ.

Ad virtutem colendam gentium invitat exemplis, quia Christianam respuebant religionem. (Confer. epist. 92 in fin., 221.)

Εἰ καὶ δῆλοι πᾶσι γέγονατε καὶ φανεροὶ ἀποδιδράσκοντες τὴν θειοτάτην θρησκείαν, δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν (ἐκθειάζετε γὰρ αὐτήν, ὡς ἐπιθυμῆν), διὰ δὲ τὴ μὴ βούλεσθαι ἀρετὴν ἀσχεῖν (τοῖς γὰρ σωματικοῖς πάθεσιν ἐγκალიνδεῖσθαι, ὡς φασί, προήρησθε), ἀλλὰ γε κἂν ὅψε ποτε δίκαιοι ἂν εἴητε ἑαυτοὺς πείσαι, ὅτι ἡ μὲν κακία αἰσχύνων καὶ βνείδος καὶ κόλασιν ἔχει, ἡ δὲ ἀρετὴ τιμὴν καὶ κλέος καὶ στεφάνους. Καὶ εἰ (19) ἡδονὴν νομίζετε ἔχειν τὴν κακίαν, τὴν δ' ἀρετὴν πόνους καὶ ἰδρώτας· ἀλλ' ἐννοεῖν ὀφείλετε, ὅτι ἡ μὲν ἡδονὴ πρὶν σχεδὸν φανῆναι σβέννυται, ἡ δ' ἀρετὴ ἀθάνατον ἔχει τὴν εὐφροσύνην· καὶ ἡ μὲν διὰ πλατείας καὶ εὐρυχώρου βαδίζουσα ὁδοῦ, εἰς στενὸν καὶ ἀδιεξόδευτον χῶρον τελευτᾷ· ἡ δὲ διὰ πόνων καὶ ἰδρωτῶν ὁδεύουσα, εἰς εὐθυμίαν πλατεῖαν καταντᾷ. Εἰ δὲ τοῖς ἡμετέροις ἀπιστεῖτε, ἀπὸ τῶν ὑμετέρων ὑμᾶς πείσαι πειράσομαι. Πλάτων μὲν γὰρ φιλοσοφίας ἀοιδίμος γέγονε, Διονύσιος δὲ τυραννήσας ἐσβέσθη· καὶ Σωκράτης μὲν ᾄδεται, Ἀρχέλαος δὲ ὁ βασιλεὺς σεσιώπηται· καὶ Σῶλων μὲν ἀνυμνεῖται, Κροῖσος δὲ ὁ πάντων ἀνθρώπων νομίσας εἶναι εὐδαιμονέστερος, καὶ ζῶν ἐάλω, καὶ πυρὸς ἔργον Περσικοῦ ἐμελλε γίγνεσθαι. Εἰ δὲ τούτους φιλοσόφους ἠγείσθε, ἤξω καὶ ἐπὶ τοὺς πολιτευσαμένους, καὶ στρατηγήσαντας μετὰ φιλοσοφίας. Ἐπαμίνωνδας ὁ Θεβαίων στρατηγός, ὁ Λακεδαιμονίους ἐν Λεύκτροις χειρωσάμενος, ἐν ἱμάτιον ἔχων, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἐκκλησίαν ἐλθεῖν μὴ δυνάμενος, ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πλυνόμενον ἔτυχε, καὶ ἕτερον περιβαλέσθαι οὐκ εἶχε, πάντων τῶν Περσικῶν βασιλέων ἐπισημότερος γέγονεν. Ἀριστιδης δὲ τοσαύτην πενίαν συμβιώσας, ὡς τὴν Ἀθηναίων πόλιν αὐτὸν μὲν θάψαι ἀποθανόντα, τὰς δὲ θυγατέρας αὐτοῦ προικίσασαν ἀνδράσι ἐκδοῦναι, πάντων ἐκείνων τῶν περὶ Καλλίαν τὸν λακκόπλουτον (20), καὶ Ἀλκιβιάδην, τῶν καὶ πλοῦτῶν καὶ γένει καὶ δυναστείᾳ κρατούντων, λαμπρότερος ἦν. Αἰδεσθέντες τοίνυν κἂν ἂν πρесеύετε, ἀσπάσασθε τὴν ἀρετὴν, δι' ἧς ῥαδίως καὶ ἐπὶ τὴν θειοτάτην θρησκείαν βαδισέσθε.

Etsi frater quidem vester sanguine, noster vero spiritu, ablatum hinc quidem nuper, quasi non amplius rediturus, nisi ut vos quærat; accessit vero denuo, ut non amplius abiturus, nactus prædam seu capturam, sed a charitate impulsus, veniet iterum quærens vos ad vitam.

CLXIV. — EIDEM.

Tametsi noti ac notati sitis ab omnibus, uti refugientes sacrosanctam religionem, ac nullam quidem aliam ob causam, tamen colitis eandem, ut mihi persuadeo. Quia vero virtutem colere detrectatis (corporis enim affectionibus involvi, ut ferunt, elegistis), attamen æquum sit vobis tandem aliquando persuasum esse, improbitatem vitiumque consequi pudorem, dedecus ac pœnam: virtutem contra comitari decus atque coronam. Voluptatem quidem esse aliquam in peccato si existimatis, contra labores in virtute atque sudores. **603** In animum tamen inducite, delectationem illam vix conspectam statim exstingui: virtus vero oblectationem habet sempiternam. Illa quidem via lata est ac spatiosa, in angustam atque inexplicabilem desinens regionem: hæc vero laboris ac sudoris plena in amplam fertur animi tranquillitatem. Quod si nostris fidem adhibere recusatis, conabor persuadere id vobis testimonio auctorum veterum. Plato quidem celebris a philosophia evasit. At Dionysius etiam regno administrato memoria excidit. Socrates quidem decantatur. Archelaus rex contra silentio premitur; Solon prædicatur; Cræsus vero, qui se omnium esse mortalium felicissimum opinabatur, vivus captus est, et igni Persico tantum non combustus est. Tales autem philosophos duntaxat, ut asseritis, fuisse equidem non iverim inficias. Sed et rempublicam administrantes; et post philosophiam exercitus ducentes referam. Epaminondas Thebanorum dux, qui Lacedæmonios pugna Leuctrica subegit, una contentus veste, cum quondam in comitia venire non posset, quod illa lavaretur aliamque vestem non haberet, Persicis omnibus regibus clarior est habitus. Aristides adeo pauper vixit, ut ipsum vita functum Athenienses sepellere, filiasque publice dotatas viris elocare debuerint. Quid? Callias thesauris locupletatus, et Alcibiades divitiis, genere, et imperio potentibus antecellebant. Quare vos pudore affecti quænam profertis? virtutem itaque complectamini, et ad divinam religionem accedite

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(19) Pro καὶ εἰ codd. Vat. 650 et Alt. habent ἀλλ' ἤδ'. POSSIN.

(20) Λακκόπλουτοι. Adag. Hesychio, et Plutarch.

in Aristide, διὰ τὸ περιτυχεῖν χρυσῶν εἰς ὑπέρβουλον βεβλημένον. SCOTT.

CLXV. — LAMPETIO EPISCOPO.

A

PÆE'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Etsi in Zosimo admonendo operam perdiderit, laboris tamen mercedem apud Deum repositam habet
(Sup. epist. 103, 116.)

Quamvis, ut optimus medicus in alieno malo velut ex propria ægitudine fructum percipiens, dolores ad lassitudinem desudasti, Zosimi curatu sane perdifficilem morbum non modo explorans, sed et igni et ferro adurens admonitionemque adhibens, et multa quidem ad pietatem singulatim inculcans, multa quoque benigna ac salutaria suadens, nihil præter irrisionem et odium ab illo retuleris, ne, quæso, parvi æstimes, sed meminereis potius maximam te apud Deum manere mercedem.

Εἰ καὶ ὡς ἄριστος ἰατρός, ἐν ἄλλοις κακοῖς ἰδίας καρπούμενος λύπας, ἀπέκαμες, τὸ δυσίατον Ζωσίμου νόσημα, μὴ μόνον κατανοῶν (21), ἀλλὰ καὶ κατακαίων, πυρὶ τε καὶ σιδήρῳ τῷ διὰ λόγων χρώμενος· καὶ πολλὰ μὲν πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἀποτομώτατα φράσας, πολλὰ δὲ προσηνῆ καὶ σωτήρια συμβουλεύσας, οὐδὲν τοῦ χλευασθῆναι καὶ μισηθῆναι παρ' αὐτοῦ πλέον ἀπηνέγκω· μὴ ὀλιγωρήσης, ἀλλ' ἴσθι παρὰ τοῦ Θεοῦ μεγίστας ἔξω τὰς ἀμοιβάς.

CLXVI. — ISIDORO EPISCOPO.

In martyrum persecutione irritum esse paganorum conatum.

Etsi nefariorum cacodæmonum et simulacrorum B sensus omnis expertium cultores ea in verbi divini præcones tormenta excogitarunt, quæ neque verbis proferri queant, neque reipsa, quibus perterriti ab orthodoxa opinione deflecterent, sint toleranda; 604 attamen omnia hæc superarunt martyres atque evaserunt, utpote ad certantium victoriam illustriorem reddendam, et ad ipsorum torquentium perniciem potius destinata.

PÆΓ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ καὶ οἱ τῶν δαιμόνων τῶν πονηρῶν, καὶ τῶν εἰδώλων τῶν ἀκινήτων προσκυνηταί, οὔτε λόγῳ ῥητά, οὔτε ἔργῳ φορητά, κατὰ τῶν τὸ θεῖον κηρυττόνων κήρυγμα ἐπενόησαν βασανιστήρια, ὡς ταύτη αὐτοὺς καταπλήξοντες, καὶ τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος ἐκστήσοντες· ἀλλὰ γε πάντα αὐτοῖς ἐάσω, καὶ πάντα ὑπέκυψεν, ὥσπερ εἰς τὴν τῶν πολεμηθέντων νίκην ἐκλεεστέραν, καὶ εἰς τὸν τῶν παρασκευασαμένων δλεθρον εὐτρεπισθέντα.

CLXVII. — DIDYMO PRESBYTERO.

Primum est vincere, nec unquam superari; proximum, etsi initio superatus sit, vincere. Si primum assequi nequeat, studendum posteriori. (Confer. epist. 554.)

Præstat, o sapientissime, puram a clade nancisci victoriam, quam ubi sis victus victoria potiri. Illud enim licet fini cohæreat, sitamen principium habet C præcone dignum; hæc vero licet in fine obtingat, tamen clade ab initio accepta obscuratur. Prius itaque illud melius est, si vero effugerit, secundum sit maneatque secundum. Melius est enim prælium maturare, quam in conflictu occumbere. Neque tantum a priore vincitur, quantum ab ultimo superatur. Hoc igitur satis, etsi non ut primum, laudatur tamen. Ille vero ridiculus est, et omnibus reprehendendi sese materiam præbet.

PÆΖ'. — ΔΙΔΥΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πολλῷ μὲν κρείττον, ὧ σοφώτατε, τὸ καθαρὴν ἡττης ἔχειν τὴν νίκην, τοῦ μετὰ τὴν ἡτταν νικῆσαι. Τὸ μὲν γὰρ εἰ καὶ τῷ τέλει συνάπτεται, ἀλλ' ἔχει καὶ τὴν ἀρχὴν ἀνακηρύττουσαν· τὸ δὲ εἰ καὶ τῷ τέλει συμβαίνει, τῇ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀμαυροῦται ἡττη. Ἄμεινον μὲν οὖν τὸ πρότερον· εἰ δὲ διαφεύγει, δεύτερον ἔστω τὸ δεύτερον. Ἄμεινον γὰρ τοῦ μείναι ἐν τῇ ἡττῇ τὸ ἀναμαχέασθαι ταύτην. Οὐ τοσοῦτον γὰρ τοῦ πρώτου ἀπολείπεται, ὅσῳ τοῦ τελευταίου ὑπρέχει· μᾶλλον δὲ ὁ μὲν, εἰ καὶ μὴ ὡς ὁ πρότερος, ὅμως δ' οὖν ἀνακηρύττεται· ἐκεῖνος δὲ καταγέλαστός ἐστι, καὶ κωμῳδίας ἅπασι πρόκειται ὑπόθεσις.

CLXVIII. — TIMOTHEO.

Quæ principi necessaria. Solon dicebat, duobus rempublicam contineri, præmio et pœna. (Cic. Epist. ad Brutum.)

Imperantem decet, ut mihi quidem videtur, et amabilem esse et terribilem: ut recta agentes confidant, peccantes contra paveant. Alterum enim sine altero imperii verius est carentia, quam imperium. Si quidem omnes subditi virtuti essent dediti, sola opus esset comitate; si autem vitii addicti, metu omnes essent coercenti. Quando igitur boni sunt atque mali subditi nec imperantibus parent, utraque re, qui imperat, indiget amore ac timore: scilicet ut temperantes ac moderati bonitate confirmentur, pessimi contra a peccandi libidine coercentur.

PÆΘ'. — ΤΙΜΟΘΕΩ.

Τὸν ἀρχοντα, ὡς ἐμοίγε δοκεῖ, χρὴ καὶ ἀγαθὸν εἶναι καὶ φοβερόν (22). Ἴν' οἱ μὲν εὖ βιοῦντες θαρροῖεν, οἱ δὲ ἀμαρτάνοντες ὀκνοῖεν· θάτερον γὰρ θάτερον χωρὶς ἀναρχία μᾶλλον ἐστὶν ἡ ἀρχή. Εἰ μὲν γὰρ ἦσαν πάντες οἱ ὀπήχοι φιλάρετοι, ἀγαθότητος ἦν χρεῖα μόνη· εἰ δὲ φιλαμαρτήμονες, φόβος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀγαθοὺς καὶ πονηροὺς εἶναι ἀνάγκη ἐν τοῖς ἀρχομένοις, ἀμφοτέρω μεταχειριστέον τῷ ἀρχοντι ἵν' ἡ μὲν ἀγαθότης στηρίξῃ τοὺς σώφρονες, ὁ δὲ φόβος προαναστῆλῃ τῶν κακίστων τὰ πταίσματα.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(21) Pro κατανοῶν ambo cod. Vat. et Alt. codd. scribunt κατανοῶν. Vers. 5 et 6. ep. pro ἀποτομώτατα iidem legunt καὶ τὴν ὁμοιότητα. POSSIN.

(22) Καὶ ἀγαθὸν καὶ φοβερόν. Suidas, qui hanc

epistolam affert in Ἰωάν. Ἀντιοχ., δίκαιον εἶναι δεῖ· sed verior Vaticani cod. est lectio, mea quidem sententia. Sequitur enim ἀγαθότητος et ἀγαθότης. SCOTT.

P30. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

A

CLXIX. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ ΕΠΙΣΚΟΠΟ.

Hortatur ut virtuti studeat sine ostentatione; ostentatio enim odium, humilitas favorem conciliat; nec virtus solis instar diu latere potest. (Confer. Gregor. Nyssen., cap. 24, lib. De virginis.

Εἰ καὶ τινες τῶν σοὶ συνδιατριψάντων σέβασαι μου τὴν ἐπὶ τὸ ἐπιστεῖλαι σοὶ ἑρμῆν παρῶμενοι ἔφασαν, ὡς τοὺς μὲν κολακεύοντας ἔγαν τιμᾶς, τῶν δὲ συμβουλευόντων καταφρονεῖς. Ἄλλ' ἐμὲ οὐκ ἂν τις πείσειεν, ὡς οἶόν τε (23) τοσοῦτον καὶ τῇ φρονήσει καὶ τοῖς ἔργοις διανεγκεῖν, ἢ μὴ τις τῶν μὲν μαθητῆς, τῶν δὲ ἀκροατῆς, τῶν δὲ εὐρετῆς τυγχάνῃ. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐπέστεῖλα· εἰ δὲ παρῆρησιαστικώτερον, ἢ οἱ πεπλησιακότες (24) σοὶ γράψω, μὴ διὰ τοῦτο θορηθῆθῃς· ἀλλὰ δι' αὐτὸ με τοῦτο ἀπόδεξαι, ὅτι τὸ πρέπον ἐμοὶ πρὸ τοῦ συμφέροντος εἰλόμην. Ὁ τι οὖν βούλομαι εἰπεῖν, αὐτίκα μάλα εἰρήσεται· οὐ γὰρ προκατασκευῆς δέονται οἱ σοφοί, ἀλλὰ τὸ καλὸν ἀτεχνῶς ἐπιτηθεύειν εἰώθασιν. Εἰ τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖς, μὴ τῷ ἐπιδείκνυσθαι ἀμαυροῦν τὸ ταύτης κάλλος ἀνέχου. Μέγα μὲν γὰρ ἀρετῆ, ἀλλ' ὅταν ἐαυτῇ μὴ μαρτυρῇ, μείζων καὶ ὠραιότερα τοῖς ἀνθρώποις δείκνυται (25). Εἰ δὲ νομίζεις λήσασθαι, εἰ μὴ ἐπιδείξαιο, τὸναντίον νόμιζε, ὅτι τότε λάμψεις, ὅταν μὴ ἐπιδείξαιο. Φιλόνεικον γὰρ πᾶς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐστὶ· καὶ πρὸς μὲν τοὺς μεγαλαυχῶντας ἀντιστρατεύεται, τοῖς δὲ ταπεινοῦν ἐαυτοὺς σπουδάζουσι μεθ' ἡδονῆς ἡττάται· κάκεινοῖς μὲν ἀναστέλλον αὐτῶν τὸ φιλότιμον, καὶ τὰ μὴ προσόντα προστρίβεται κακὰ· τοῦτοις δὲ καὶ τὰ μὴ προσόντα ἐπιφημίζει καλὰ. Ἄλλως δὲ οὐδὲ ἀρετὴν οἶόν τε λαθεῖν, ἀλλὰ κἄν πρὸς ὀλίγον φθόνῳ ἐπισκiasθῇ, αὐτῆς ἀναλάμπει, καὶ τῶν ἐπισκiasάντων κρατεῖ. Ὅσπερ γὰρ τὸ φῶς οὐχ ὀφείκει λαθεῖν, οὕτως οὐδὲ τὴν ἀρετὴν· καὶ ταῦτα μὲν λελέχθω περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ψήφου. Εἰ δὲ καὶ τὴν θείαν ἐθέλεις μαθεῖν, ἔχεις ἐν τοῖς θεοῖς Εὐαγγελίοις τὰ κατὰ τὸν Φαρισαῖον καὶ τὸν τελώνην λαμπρῶς στηλογραφηθέντα.

B

C

Etsi eorum quidam, qui tecum sunt versati, dixerunt te ipsa idem experti, restingui meum ad te scribendi impetum, quod nimio assentatores honore afflicias, consilium vero sanum dantes contemnas: nemo tamen mihi facile persuaserit illos posse vel prudentia vel operibus tantum valere, nisi vel discipulus vel auditor, vel denique inventor fuerit. Propterea hæc ad te scripsi. Quod si liberius paulo, quam tui familiares solent, ad te scribo, ne propterea turberis, sed eo me approba, quod honestum seu decorum utili a me anteponi solet. Quod itaque censeam dicendum, brevi expediam. Non enim verborum sapientes indigent apparatu, sed honestum sine fuce consecrari consueverunt. 605 Si virtutem exerceas, ne ejus obscurari pulchritudinem ostentatione sustineas. Magna quidem res virtus est, sed quando sibi laudem non impertitur ipsa, major et venustior apparet hominibus. Si vero putas occultam fore, nisi ostentetur, contrarium tibi persuade, quod tunc etiam splendebis, cum non te ostentabis. Etenim humanum genus animosius contentiosiusque est, et arrogantioribus quidem adversatur, se vero humiliare cupientibus cum voluptate cedit. Et illis quidem arrogantibus obijcit laudis studium nimium, quæque nondum eis adsunt mala attribuit: humilibus vero etiam quæ non adsunt bona, quæque obscurare conantur, celebrat: præsertim cum virtus latere nequeat, et invidia, quamvis ad tempus, obscurata iterum elucescat, nubilaque dissipet. Quemadmodum enim lumen, ita et virtutem latere impossibile est. Atque hæc quidem de hominibus cum judicio sint dicta. Si vero divinum quoque vis calculum et suffragium, habes in sacro Evangelio de Pharisæo et publicano clare perscripta.

P31. — ΤΙΜΟΘΕΩ.

CLXX. — ΤΙΜΟΘΕΟ.

Gloriam temporis longitudo non imminuit, sed venit ea sat cito, si sat bene.

Ἔοικας δεδοικέναι, μὴ τὴν δόξαν τοῦ κατορθώματος τὸ μῆκος ἐλαττώσῃ τοῦ χρόνου· ἀλλὰ χρὴ εἰδέναι, ὅτι τοῦ μετὰ τάχους σφαλεροῦς τῆ μετὰ βραδύτητος ἀσφαλὲς λυσιτελέστερον. Οὐχ ἤττον γὰρ ἀλλὰ καὶ ἄλλοι εὐκλειέστεροι κατὰ τάχος λαμπρῶν οἱ συνέσει καὶ βραδύτητι τὰ ἴσα πράξαντες. Οἱ μὲν γὰρ καὶ χρήματα καὶ σώματα ἀναλώσαντες νενικημένοι δοκοῦσιν· οἱ δὲ ἄνευ ζημίας τὴν νίκην καρποῦνται· καὶ οἱ μὲν οὐκ ἔχουσι καθαρὰν ἀθυρίας ἡδονὴν, οἱ δὲ εἰλικρινῆ καρποῦνται τὴν εὐφροσύνην.

C

Metuere mihi visus es, ne recte factorum gloriam temporis imminuat longinquitas. Scito itaque longe id esse utilius, quod secure peragitur ac tuto. Neque minus clari sunt, quinimo illustriores etiam, qui mature et lente similia opera præstiterunt iis qui ob celeritatem celebrantur, et lentitudini paria faciunt. Illi quidem bona sua atque adeo corpus impendentes vicisse videntur; hi vero sine damno victoriam decerpunt. Et illi quidem impuram societatis capiunt voluptatem; hi vero sinceram lætitiæ capiunt fructum.

²³ Luc. xxviii, 10.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(23) Pro οἶόν τε codd. Vat. 650 et Alt. habent εἶονται. Possin.

(24) Pro πεπλησιακότες iidem scribunt πεπλησιαστικότες, fortasse mendose, sed quod queat juvare

conjecturam ad divinationem veræ lectionis. Id.

(25) Δείκνυται iidem ambo codd. mutant in φαίνεται. Id.

CLXXI. LEONTIO, LAMPETIO ET ALPHIO A POA'. — ΛΕΟΝΤΙΩ, ΛΑΜΠΕΤΙΩ, ΑΛΦΕΙΩ, ΕΠΙ-
ΕΠΙΣΚΟΠΙΣ.

Primum consulto, dein facto opus est. Dementia est male consulere, levitatis, quod rectum est, non perficere.

Quod pulchrum esse decretum est, id stat, et de-
liberantes fides rei gestæ comitetur oportet. Quibus
vero tuendi partes non suppetit facultas, hi neces-
sario in alterutro delinquant, vel decernentes, quæ
non liquent, vel a placitis cito discedentes. Quorum
illud quidem imprudentiæ est intolerantiæ; hoc vero
veniam utcunque meretur. Qui vero utroque præ-
stare possunt, adsitque cum voluntas tum facultas,
ut ad exitum placita sua perducant, hi si alterum
transgrediantur, graviter sunt reprehendendi.

606 CLXXII. — ISIDORO EPISCOPO.

Amici quomodo parentur.

Qui pro amicis sollicitus est atque opportune B
prospicit, et ipsorum bonis oblectatur, et adversis
contra eorum contristatur, næ ille egregius bono-
rum, quæ sunt in amicitia, venator est. Tot enim
sibi obstrinxerit, quod viderit: tot autem viderit,
quot celebritas famæ ad illum perduxerit. Tot vero
perducuntur, quot honestæ vitæ institutum arden-
ter adamarint. Quis igitur hoc celebrior existet,
aut beatior eo, qui talibus stipatus fuerit amicis?

CLXXIII. — ANDROMACHIO.

*Ex aspectu nascitur amor. Proinde vitandus mulierum conspectus. Ad illud Matth. v, 28: « Qui respicit
mulierem, » etc. (Confer. epist. 17, 46, et 65 Xenophontis, lib. v locus.)*

Vel videns ne ames, vel amans ne videas. Si
prius illud difficile quibusdam apparet, alii vero fieri
posse negent, alterum sane tenendum ac re ipsa
agendum. Securitas enim cautioque præstat impru- C
denti ambitione, idque divinum præscribit oraculum.
Cum vero gentium gesta deprædicare soleas, vel ex
ipsis oraculi veritatem exponere tibi conabor. Omit-
tam itaque causas Trojani belli et Messeniaci: Cir-
rhensium quoque cum Argivis; Thebanorum item
cum Phocensibus, utpote jam decantatas ac pro-
tritas (omnia enim hæc bella et decem erant anno-
rum, et ob feminas sunt gesta) A Xenophonteis
vero, quæ sunt in manibus, exemplum sumam. Scito
igitur quemadmodum Cyrus neque videre Pan-
theiam voluit, tamen formosissimam judicatam,
non modo libidine invictus, imo temperantia conti-
nentiaque clarus. Araspas vero etsi esset in primis
magnanimus, ita ut videret quidem, non concupi-
scceret tamen, pudoris tandem jacturam fecit: captus D
illius amore ac supplex peccansque desiderio, ut
nulle machinas Cyrum adhibere fuerit necesse, atque
opus fuerit inventis, quo a turpi illum amore aver-
teret. Uter igitur melior tibi visus est, isne qui
tuto sua disponens, et ad hanc diem temperantiæ
comine prædicatus; aut qui intempestiva ambitione
teipsum sædes ac deformas? ac tunc quidem pro-
prium comprimens loquendi libertatem, sed omni-
bus posthac victuris superbiam duplicemque igno-
miniam exhibens deridendam. Quamobrem recte

Tò δεδογμένον καλὸν γινέσθω, καὶ τοῖς βεβουλε-
μένοις ἢ διὰ τῶν ἔργων πίστις ἐπέσθω. Οἷς μὲν γὰρ
οὐχ ἔπεται πρὸς τὸ φυλάττειν ἡ δύναμις, οὗτοι ἀναγ-
καίως πλημμελοῦσι καθ' ἑκάτερον, καὶ ψηφίζόμενοι
ἀνέφικτα, καὶ λύοντες αὐθις τὰ δόξαντα· ὧν τὸ μὲν
ἀνυπέριθτων ἄνοιαν, τὸ δὲ μετρίαν συγγνώμην ἔχει.
Οἷς δ' ἄμφω οἶόν τε συνδραμεῖν, καὶ τὸ βουλεύε-
σθαι, καὶ τὸ δύνασθαι εἰς πέρας ἄγειν τὰ δόξαντα,
τούτοις θάτερον παραβαίνουσιν ἀπαραίτητος κατ-
ηγορία.

POV'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὁ κηρόμενος τῶν συνόντων καὶ προπονῶν, καὶ
συνηδόμενος μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτῶν· ἀχθόμε-
νος δὲ ἐπὶ τοῖς δυσκόλοις, δεινός ἐστι θηρατῆς τοῦ
τῆς φίλας χρήματος. Τοσοῦτος γὰρ ἑαυτῷ προσ-
δήσει, ὅσους καὶ θεάσοιτο· τοσοῦτους δὲ θεάσοιτο,
ὅσους ἡ εὐκλεῆς φήμη πρὸς αὐτὸν χειραγωγῆσει·
τοσοῦτοι δὲ χειραγωγηθήσονται, ὅσοι τῶν καλῶν
ἐπιτηδευμάτων διάπυροί εἰσιν ἑρασταί. Τίς οὖν τοῦ
τοιούτου εὐκλεέστερος, ἢ τίς μακαριστότερος τοῦ ὑπὸ
τοσοῦτων φίλων δορυφορούμενου;

POΓ'. — ΑΝΔΡΟΜΑΧΩ.

Ἡ ὀρῶν μὴ ἔρα, ἢ ἔρων μὴ ὄρα. Εἰδὲ τὸ πρότερον
τίσι μὲν δύσκολον φαίνεται, τίσι δὲ ἄδύνατον, τὸ δεύ-
τερον ἀσκητέον· ἀμεινον γὰρ ἀσφάλεια φιλοτιμίας
ἀκρίτου· καὶ τοῦτο ἡμῖν μὲν θεὸς προστάττει χρη-
σμός. Ἐπειδὴ δὲ σὺ τὰ Ἑλλήνων πρεσβεύεις, κά-
κειθὲν σοι τοῦ χρησμοῦ τὴν ἀλήθειαν παραστήσαι
πειράσομαι. Τὰς μὲν οὖν αἰτίας τοῦ τε Ἰλιακοῦ
πολέμου, καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ, τοῦ τε Κιρραίων
πρὸς Ἀργείους, τοῦ τε Θηβαίων πρὸς Φωκέας παρ-
ήσω, ὡς κατημαξευμένας· πάντες γὰρ οὗτοι καὶ
δεκαετείς, καὶ διὰ γυναῖκας ἐγένοντο. Ἀπὸ δὲ τῶν
Ξενοφώντος, οἷς καὶ χειρίρωσαι, τὴν ἀπόδειξιν ποιή-
σομαι. Ἴσθι τοίνυν, ὡς ὁ μὲν Κύρος μὴδὲ ἰδεῖν τὴν
Πάνθειαν ἀνασχόμενος, καίτοι ἀμήχανον κάλλος
ἔχειν μαρτυρουμένην, οὐ μόνον τοῦ τῆς λαγνείας
χειμῶνος οὐχ ἐπειράθη, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνη δι-
έλαμψεν. Ὅχι δὲ Ἀράσπας, καίτερ μεγαλοφρονήσας
ὡς καὶ ὀρῶν καὶ μὴ ἔρων, εἰς τοσαύτην κατέπαυσεν
αἰσχύνην, ἑρασθεὶς αὐτῆς, καὶ ἰκετεύσας, καὶ δια-
μαρτῶν τῆς ἐπιθυμίας, ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν Κύρον
μυρίακι μηχαναῖς καὶ ἐπινοαῖς χρῆσασθαι, ὥστε
ἀπαλλάξαι ἐκεῖνον αἰσχρὰς ὑπολήψεις. Τίς οὖν ἀμεί-
νων παρὰ σοί, ὁ ἀσφαλῶς τὰ καθ' ἑαυτὸν διαθεῖς,
καὶ μέχρι νῦν ἐπὶ σωφροσύνη ἀνυμνούμενος, ἢ ὁ
φιλοτιμία ἀκαίρῳ ἑαυτὸν κατασιχύνας, καὶ τότε μὲν
τὴν οἰκείαν παρῆρησιαν σβέσας, τοῖς δὲ μετὰ ταῦτα
παραδοῦς κωμωδῆσαι καὶ τὴν προτέραν ἀλαζονείαν,
καὶ τὴν δευτέραν ἀδοξίαν; Τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς τὰ
κατὰ σεαυτὸν καλῶς οἰαίξει, καὶ μὴ ἀκαίρῳ φιλοτι-

μὴ ἐκθακχυόμενος, κατὰ τῶν τῆς ἀσελγείας βαρὰ-
θρων σαυτὸν φέρων κατακρήμιζε.

tua nunc insitue, neve immoderato furens ambitu
A in barathrum lasciviæ teipsum libidinisque præci-
pites.

ΡΟΔ'. — ΠΑΥΛΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Fratrium trium virtutem commendat.

Αὐτὸς μὲν ἀξίος ἐπαίνων τυγχάνεις, ὁ δὲ πρε-
σβύτερός σου ἀδελφὸς ἀξιώτερος, ὁ δὲ πρεσβύτατος
ἀξιώτατος. Ταῖς γὰρ ἡλικίαις καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπι-
δόσεις συνέδραμεν· ὅθεν καὶ ἐπὶ σοί, καὶ ἐπὶ τῷ
πρεσβυτέρῳ χρηστῇ ἐλπίς ἀνθεῖ, ὡς τοῦ πρεσβυτά-
του προκοπούσης τῆς ἡλικίας οὐκ ἀπολειφθήσεσθε,
ἀλλ' αἰδιμοὶ κατ' ἐκεῖνον γενήσεσθε. Ἐχοντες οὖν
συγγενικὰ κατορθώματα, πρὸς αὐτὰ τείνατε τὸν
σκοπόν.

607 CLXXIV. — PAULO MONACHO.

Dignus tu quidem laude, amplius vero qui te ætate
antecellit, frater; maxime vero, qui natu maximus
est. Cum ætate virtutis quoque fieri amat accessio.
Unde et in te, et majore natu fratre spes bona viget
fore, ut deficiente in seniore tuo fratre ætate, ipsi
non degeneretis, sed clari semper et vos reddamini.
Cognata igitur recte facta habentes, in ipsa, ut in
scopum, intendite.

ΡΟΕ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

B

CLXXV. — HIERACI DIACONO.

Improbitas et si lato principio esse videatur, tamen finem respiciendum monet.

Εἰ καὶ πρὸς κέρδος ἀνελεύθερον ὄρων, καὶ φιλο-
χρηματίας ἐρῶν, κάλλιστον σαυτῷ ἡγῆ πεπράχθαι,
ἀλλ' ἂ μάλιστα μὲν καὶ αὐτὸς βούλοιο, πρὸς τιμὴν
καὶ δόξαν ἔστιν ἀσχιστα. Εἰ δὲ καὶ τὴν πάντη τε καὶ
πάντως ἐσφόμενῃ τοῖς τοιοῦτοις τοιμῆμασι λογίσαιο
δίχην, εὖ οἶδ' ὅτι καταθρήνησεας σαυτὸν. Σκόπει
οὖν τὸ δέον· τὸ γὰρ τέλος τὸ κἀνταῦθα κάκει τοῖς
παλοῦσιν ἐπόμενον οἶδας.

Etsi ad illiberalem quæstum respectu habito et
habendi incensus cupiditate optime tecum factum
existimes; sed quæ potissimum ipse reputes, ea ad
honorem gloriamque sunt turpissima. Si vero et
undique atque omnino talia facinora comitantem
pœnam animo volveris, certo scio fore, ut aliquando
deplores teipsum. Quare considera, quod oportet.
Nosti enim quantum supplicium hic et in futura
maneat vita legis transgressores.

ΡΟΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

CLXXVI. — EIDEM.

*Aκόλαστος quis. Vitio careat, qui alium reprehendit; nam: Turpe est doctore, cum culpa
redarguit ipsum.*

Ὁ ἀκόλαστος, τούτεστιν, ὁ βρῦμως βιούς, καὶ
τὰς οικείας μὴ κολάζων ἐπιθυμίας, ἀλλὰ τὰς ἡνίας
αὐτοῖς ἐνδοῖους τοῦ ὅπου βούλοιντο χωρεῖν, εἰ ἐπι-
χειροῖη τὰς τῶν ἄλλων κολάζειν, καταγέλαστος
ἔσται καὶ ἐπονειδιστος. Οὐ μόνον γὰρ οὐδὲν ἀνύσει,
ἀλλὰ καὶ κωμωδίας ὑπόθεσις γενήσεται, κατορθώσει,
ἐν ἄλλοις πειρώμενος, ἅπερ αὐτὸς οὐ κατώρθωσεν.
Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι τῶν ἀλλοτρίων κρατῆσαι
παθῶν, τὸν τῶν οικείων μὴ περιγινόμενον· ταυτὸν
γὰρ ποιεῖ, ὅσον ἂν εἰ τις στρατηγὸς τὴν μὲν οικείαν
πόλιν, ἐμφύλιον ἔχουσαν πόλεμον, καὶ νοσοῦσαν, καὶ
στασιάζουσαν εἰς ὁμόνοιαν ἀγαγεῖν μὴ δυνήθειη,
τῶν δὲ ἐξωθεν πολέμων περιέσεσθαι ἐπαγγέλλοιτο.
Πρὸς ὃν τις εἰκότως φαίη· Ἐμβρόντητε, ἴσως
ἀγνοεῖς, ὅτι οὐ τοσοῦτον οἱ ἀλλόφυλοι πόλεμοι, ὅσον
οἱ ἐμφύλιοι διαφθεῖρουσι; Χρὴ οὖν πρῶτον τὸν
μάχεσθαι.

Nequam, id est, negligenter vivens, nec sua
emendans vitia atque cupiditatem, sed habenas iis
laxans, quo vult deferri, permittit, si reprehendere
conatur, is ridiculus tandem evadet atque infamis.
Non solum enim nihil expedit, sed et vulgi fit fa-
bula, corrigere in aliis tentans, in quo ipse delin-
quit. Neque enim mihi crede, aliorum vitia sana-
bit, qui non propria expugnaverit. Idem enim ipsi
usuvenit, quod duci, qui civitatem suam bello inte-
stino afflictam seditionibusque agitatam ad concor-
diam adducere cum non possit, externis bellum mo-
veat. Cui merito quis dixerit: Stulte, an ignoras,
non perinde hostes externos nocere atque internos?
Prius itaque civile bellum est componendum, deinde
externi aggrediendi sunt hostes.

Ἐνδὸν σβέσαι πόλεμον, καὶ τότε τοῖς ἐξω πολέμους

ΡΟΖ'. — ΕΠΙΦΑΝΙΩ.

D

CLXXVII. — EPIPHANIO.

De iis quorum vita doctrinæ non convenit.

Ἐπειδὴ θαυμάζειν ἔφης, ὅπως οἱ μὲν θεοὶ χρη-
σμοὶ ἡσυχίαν ἡμᾶς ἄγειν φασὶ χρῆναι, κἂν τις
ἡμᾶς ἀδικῆ, οἱ δὲ τούτων ἐρμηνευταὶ οὐ βούλονται
ἡσυχίαν ἄγειν, οὐδενὸς αὐτοῦς ἀδικούντος. Κἂν τις
αὐτοῦς ἐλέγχειν ἐπιχειροῖη, λοιδορεῖσθαι φάσκουσι,
καὶ ὡς ἐπὶ καθοσιώσει ἀλόγῃ δικὰς πράττουσι (26).

Quandoquidem mirari te ais sacras Litteras tran-
quillo ut simus placidoque animo imperare, etiamsi
quis lædat injuriaque afficiat²⁹; qui vero ejus in-
terpretes Scripturæ existunt quiescere nolunt, etsi
a nemine lædantur; et si quis ipsos reprehendere
conetur, irrisu conviciisque onerari se querunter,

²⁹ Matth. v, 29.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(26) Καὶ ὡς ἐπὶ καθοσιώσει ἀλόγῃ δικὰς πρῆ-
τουσα. Reddidi, velut in sacrilegio deprehensum
puniri volunt. Alter antea: Verum cuim sacrilegium

est homines pios et Deo consecratos tradere et
calumniari, quod et larvæ hujusmodi prævident si
de peccatis vitiosisque admoneantur. De voce καθο-

et veluti in sacrilegio deprehensum puniri volunt. **608** Eiusmodi vero patrabus, quod a gentibus ac Judæis subsannentur, graviter indignantur. Te quidem ut fabulatorem reprehendere non possum; libenter vero eos, qui talia committunt (neque enim de omnibus fas est ita judicare) interrogarem, cur contra atque dicitis, hæc facitis? Quid aliud docere, aliud facere instituitis? Gentium ac Judæorum linguam quamobrem acuitis, et in sacrosanctam religionem vos armatis, cum virtute potius quam potentia deceat autecellere? Cessandum itaque ab his, et de malefactis nos prius quam alios reprehendamus.

CLXXVIII. — HELIÆ DIACONO.

Qui palam peccare audeat, is nec privatim sine teste peccare verebitur: et qui a minoribus non temperat peccatis, nec majora vitabit.

Quisquis manifesta palam mala committit, neque erubescit profecto, quæ clam fore sperat, neque evulganda audebit patrare, majoraque aggressus mimora impigre delinquet. At qui parva servat, verisimile est et maxima religioso servaturum.

CLXXXIX. — ISIDORO EPISCOPO.

De resurrectione; quæque animæ sit mors et resurrectio. (Confer. epist. 550.)

Animæ in peccatis mortuæ resurrectio inde quidem perficitur, cum ad vitam justitiæ operibus revocatur. Mors enim animæ existimanda est iniquitas, non tamen si esse desinat. Quare et de filio prodigo adhuc spirante dictum: « Mortuus erat, et revixit ²¹. » Et de peccato mortuo ac sepulto dicitur ab Apostolo: « Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus ²². » Qui enim peccato extinctus pœnitentia concussus est, verum is recipit lumen. Corporis vero resurrectio illic peragitur omnium quidem æqualiter, quoad immortalitatem, non vero quoad gloriam. Gloria enim ex proportionem gestorum in vita unicuique tribuetur, ut veresacra testatur Scriptura ²³.

CLXXX. — LEONTIO EPISCOPO.

De ira, quæ voluntaria est insania, oratione molli sedanda.

Moderato ac suasibili sermone arguere aut potius docere convenit eos qui implacabili sunt ira, ut a voluntaria insania abstant. Tumescens enim ira in homicidium desinit.

CLXXXI. — HYPATIO REMP. GERENTI.

Avaritiæ morbus curandus remediis. Ad illud Eccli. epist. 142.)

Qui extinguere volunt ignem, non aridam quamdam materiam imponunt, neque aliud fontem præbent, quo ignis augeat, fiatque indoma-

Α Ταῦτα δὲ δρώντες δυσχεραίνουσιν, ὅτι παρ' Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων κωμωδοῦνται. Σε μὲν ἐλέγγων ὡς λογοποιὸν οὐκ ἔχω· ἡδέως δὲ τοὺς ταῦτα δρώντας (οὐδὲ γὰρ κατὰ πάντων τὴν ψήφον ἐνεκτέον) ἐροίμην· Τί δὴ ποτε τάναντία ὧν φατε διαπράττεσθε; Τί ἄλλα μὲν διδάσκεις, ἄλλα δὲ ποιεῖν ἐπιχειρεῖτε; Τί Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων τὴν γλώτταν ἀκονάτε, καὶ κατὰ τῆς θειότητος θρησκείας ὀπλιζέσθαι παρασκευάζετε, οὐς ἀρετῇ χρῆ, ἀλλ' οὐ δυναστεία χειρωθῆναι; Ἡ οὖν παυστέον τούτων τῶν πράξεων, ἢ μηδένα τοσοῦτον αἰτιατέον τοῦ πάντα φαύλους εἶχειν, ἢ ἡμᾶς αὐτούς.

POH'. — ΗΑΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ο τὰ πρόδηλα κακὰ φανερώς δρών, καὶ μὴ ἐρυθριῶν, οὗτος δῆλον ὅτι λαθάνων οὐδὲν τῶν ἀπορρήτων ἀπρακτον ἔσσει· καὶ τοῖς μεγίστοις ἐγγχειρῶν, οὐκ ἂν δῆπου περὶ τὰ εὐτελέστερα ὀκνηρώς διακίεσται· ὁ δὲ τὰ μικρὰ φυλαττόμενος, καὶ τὰ μέγιστα, ὡς εἰκός, φυλάσσεται.

POΘ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἡ μὲν ταῖς ἀμαρτίαις νενεκρωμένης ψυχῆς ἀνάστασις ἐνταῦθα τελεῖται, ὅταν ταῖς τῆς δικαιοσύνης πράξεσιν εἰς ζωὴν ἀναστοιχειωθῇ. Νέκρωσιν δὲ χρῆ νοεῖν ψυχῆς τὴν κακοπραγίαν, οὐ τὸν εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀφανισμόν. Διὸ καὶ περὶ τοῦ ἀσώτου παιδὸς ἐτι ζῶντος ἐβρέθη· « Νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε. » Καὶ τῷ ὑπὸ τῆς κακίας νεκρωθέντι, καὶ ταφέντι ἐβρέθη· « Ἐγειρεται ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός. » Τῷ γὰρ τὸν θάνατον τῆς ἀμαρτίας διὰ μετανοίας ἀποσεισασμένῳ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἀνατελεῖ· ἢ δὲ τοῦ σώματος ἔχεισε τελεσθῆσεται, πάντων μὲν ὁμοίως διὰ τὴν ἀθανασίαν, οὐ πάντων δὲ ὁμοίως διὰ τὴν εὐκλειαν. Ἡ γὰρ δόξα ἀναλόγως τοῖς ἐνταῦθα πεπραγμένοις ἐκάστῳ πρυτανευθήσεται, καθὼς τὰ ἀφευδῆ τῆς Γραφῆς περιέχει λόγια.

PII'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εὐηνίῳ καὶ πιθανῷ λόγῳ κολάσαι, μᾶλλον δὲ διδάσαι χρῆ τοὺς ἀμειλίκτω ὀργῇ χρωμένους, τῆς ἔκουστος μανίας ἀποπαύσασθαι. Ἀνοιδούσα γὰρ εἰς ἀνδροφονίαν τελευτᾷ.

PIA'. — ΥΠΑΤΙΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

III, 35: « Eleemosyna extinguit peccatum. » (Vide epist. 142.)

Οἱ πῦρ σβέσαι βουλόμενοι, οὐκ ὕλην εὐκατάπηστον προστιθέασιν, οὐδὲ τροφὴν ἄλλην παρέχουσιν αὐτῷ, δι' ἧς αὐξεται τε καὶ ἀχείρωτον γίνεται, ἀλλὰ

²⁰ Matth. xxiii, 5. ²¹ Luc. xv, 24. ²² Ephes. v, 14. ²³ Matth. xvi, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

οσιώσει H. Stephanus in *Thesouro L. Gr.* et Dionysius Petavius ad Epiphanium Latine quoque conver-

sum. SCHOTT.

σβεστήριοι; χρώμενοι τὴν φλόγα καταπαύουσιν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτοὺς βούλει τὴν τῆς φιλοχρηματίας σβῆσαι κάμινον, τῇ ὑπεχαιρέσει, ἀλλὰ μὴ τῇ προσθήκῃ τοῦτο ῥαδίως ἀνύσειν ἔλπιζε· σβεστήρια δὲ φιλαργυρίας, ἐλεημοσύνη, καὶ ἡ τῶν δεομένων εὐεργεσία.

PIB'. — ΛΟΥΚΑ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Munera excæcant etiam sapientes. Auro jus pervertitur. At vir justus ex æquo et bono, non ex affectu judicat.

Ὅρθον τὸ δίκαιον ἐκείνω φαίνεται, τῷ χρημάτων κρείττονι, ᾧ οὐδὲν κέρδος τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς ἐπισκοπεῖ. Εἰ γὰρ δῶρα ἐκτυφοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, τοὺς ἀσφους τί οὐκ ἐργάζεται; Ὅσπερ γὰρ ἐάν ἐπὶ θάτερα τοῦ ζυγοῦ χρυσίον προσενέγκῃς, καθέλκεται (27) ἢ πλάστιγξ, καὶ ἀνίσσον δεικνύσι τὸν ζυγόν· οὕτω καὶ ὅταν ὁ τῆς ψήφου κύριος χρυσίον λάβοι, οὐδὲν ἂν ὀρθῶς οὐδ' ὑγιῶς ψηφιεῖται· ὁ δὲ τῶν κρίσεων ὄρον τὸ δίκαιον, οὐ τὴν οἰκείαν βούλησιν ποιούμενος, ἐκεῖ ῥέπειν παρασκευάζει τὰς ψήφους, ἔνθα τὴν δίκην νεύουσαν θεάσσοιτο.

PIΓ'. — ΑΛΦΕΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Adversus eos, qui spontaneam paupertatem professi, opes omnibus modis corrumpunt, et eleemosynas pauperibus debitas intervvertunt.

Ἡλιθίους ἔγωγε ἠγοῦμαι τοὺς ἐπὶ μὲν τῶν λόγων τὰς ἐναντιώσεις ὀρώντας, ἐπὶ δὲ τῶν ἔργων μὴ καθορώντας. Τὸ γὰρ ἀπὸ τῶν συλλογισμῶν εὐλογον προβαλλόμενοι, τάναντία ὧν φασὶ δρᾶν οὐ παραιτοῦνται. Τὴν γοῦν ἀκτημοσύνην μέγιστον ἀγαθὸν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ὑποτιθέμενοι (28), ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν κερδαίνουσι συμφορῶν· καὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐκθειάζοντες, τὰ τῶν ἐλεεῖσθαι δεομένων σφετεριζόμενοι οὐκ ἐρυθριῶσι· καὶ τὸ κοινωνικὸν καὶ εὐμετάδοτον ἀνακηρύττοντες, χρηματιζόμενοι οὐκ αἰσχύνονται.

PIΔ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

In malis acutum, habetem in nobis, jubet animi oculum purgare, ut bonum malumque dignoscat.

Πάντες σχεδόν, οἷς ἀρετῆς λόγος, φασίν, ὡς δὲ μὲν πρὸς τὴν κακίαν ὄραξ, τυφλώτεται δὲ πρὸς τὰ κάλλιστα. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἀνακάθαρνον σαυτοῦ τὸν νοῦν· οὗτος γὰρ ἔστιν ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμός (29)· τάχα πως τὰ τε καλὰ καὶ τὰ αἰσχρὰ διακρίναι δυνθήσῃς. Ἐκ γὰρ ταύτης τῆς βασάνου τὰ μὲν εἰλεῖν, τὰ δὲ φυγεῖν προθυμηθήσῃς.

PIE'. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ.

A ludis et spectaculis, quorum origo explicatur, ut suos abducat, hic hortatur (30).

Ὅτι μὲν οἱ ἐν διεφθαρμένοις ἦθεσι τρεφόμενοι

²⁹ Exod. xxxiii, 8; Deut. xvi, 19; Eccli. xx, 31.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(27) Pro καθέλκεται codd. Vat. 650 et Alt. scribunt καθ' ἕκαστον. Possin.

(28) Elegans hic spontaneæ est paupertatis commendatio : et Zosymum presbyterum perstringi apparet ex epist. 210 et 301. Et homines lingua philosophia inertii opera, ut sup. dixit ep. 28 in extremo, ἐν λόγοις φιλοσοφῶν, ἔργοις ἀφιλόσοφος. SCHOTT.

(29) Mens animi est oculus. Epicharmi, hoc est, Pythagoræ auditoris, Trochaico expressum versu, quo carminis genere delectatus sua conscripsit : Νοῦς ὄρα καὶ νοῦς ἀκούει· τ' ἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά.

bilis, sed, quæ extinguere nata sint flammam, adji-
ciunt. Si itaque et ipse extinguere avaritiæ desi-
deras fornacem, non adjectis aliis facile te posse
perficere speres, sed detrahendo. Avaritiam autem
restinguit eleemosyna, atque in egentes munifi-
centia.

CLXXXII. — LUCÆ CLARISSIMO VIRO.

Rectum illi iudicium apparet, qui avaritia non expugnatur, cui lucri studium animæ oculos non exstinguat. Si enim e munera sapientum excæcant lumina ²⁹, insipientum quid non facient? Quæ admodum si alteri bilanci aurum imponas, lanx deprimitur, et inæquale ostendit jugum : sic et iudex cum auro corrumpitur, nihil rectum aut salutare judicat. Qui vero iudicii terminum statuit, non propriam voluntatem, eo inclinare facit decreta, quo justitiam vergere observavit.

CLXXXIII. — ALPHIO EPISCOPO.

Stultus is equidem, opinor, est, qui cum verba aperte viderit pugnantia, tamen rerum nullum habet respectum. Nam syllogismorum rationem proferentes, contraria lis, quæ dicunt, agere non verentur. Inopiam itaque maximum, ut est revera, bonorum statuantes, ex aliorum damnis quæstum faciunt, et eleemosynam ut rem divinam extolentes, quorum misereri oporteret, illorum res suas faciunt, nec erubescunt. Denique communicationem largitionemque deprædicantes, bonis inhiare non verentur.

CLXXXIV. — HIERACI DIACONO.

Propemodum omnes virtute præditi referunt te quidem acute malitiam improbitatemque cernere, ad honesta vero cæcutire. Quod si ita se res habeat, age mentem, quæ animæ oculus est, denuo purgato, nullo tu negotio pulchra fœdæque discernere queas. Hoc enim experimento quæ sequenda, quæque sint fugienda animo condisces.

610 CLXXXV. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

ut suos abducat, hic hortatur (30).

Pueros ob malam educationem pravus moribus³

Mens videt, mens audit una : cætera surda et cæca [sunt].

Apud Clementem lib. ii *Stromat.* et Theodoret, lib. i *Therapeut.* Aristot. in *Problem.* et Cassius *Problem.* 22 : Νοῦς δὲ ὄρα, ὡς ψηστὶς τῶν ἀρχαίων. SCHOTT.

(30) Hac epistola sequenti a spectaculis et ludis avocat, ut et B. Chrysostomus sæpe in iis quas *andrianticas* ad populum Antiochenum nominant, hominibus, et Tertullian., et post illos Joan. Mariana societ. nostræ theologus in *Tractatibus* : et inf. S.

assuetos haud facile ad generosos virtutis mores assurgere, ipse nosti, quantum e tuis ad me litteris didici. Ita vero rem se habere, nunc pluribus ipse ostendam. Temperantiam enim juvenibus eripit cum libidinis familiaritas. Prudentiam vero fuga laboris in iis legendis, quæ decent : fortitudinem autem aufert mollities histrionum, justitiam denique adimunt mimorum perjuria. Quis itaque non condoleat commoveaturve decoris statu minuto quem necessario consequitur aut irrideri aut turbari? Horum illud quidem scenæ, hoc vero Circensium ludorum, ubi equis concurritur, proprium est. Ratus itaque grave esse juvenes tali capi spectaculo, interdico illis, verbis potissimum, et nisi pareant dictoque sint audientes, metu etiam coerceto : ita fiet, ut facile probos viros oratoresque egregios formes. At si, ut scribis, grave illis, molestumque accidit privati voluptatibus, quæ Sirenarum cantui comparatur, cujus silentium hominibus utilius est : siquidem asseverent illam invaluisse, et legibus permissam esse, hoc discant, quod fortasse ut alia multa pulchra ignorant, perverti per illam, et ad malum informari juventutem. Quoniam qui sub hac delectatione mortiferam voluptatem in civitates ab initio invexerunt, ac venenum hoc ex humani generis hostis voto (qui et incidentes occasiones ad interitum spectantium convertit) commiscentes non una ratione huc pervenerunt. Etenim leges externæ non prohibuerint; at scilicet id probabile hac de causa. Conspicis enim exercitibus, qui a Cæsariis regibusque penderent, et hæc per omnem vitam præstantibus, populis vero visis urbium incolis, qui periculatorum nullum in armis habent experimentum; insuper eos, qui in tali relaxamento versarentur (neque enim omnes quiete ad bonum utuntur) sæpenumero juvenile quiddam cogitantes, rescandam opinantes sponte natam rebellionum radicem: neque duplex rectoribus reipublicæ bellum esse permittendum, partim externum, partim intestinum seu civile, hanc occupationem repererunt, ac quodvis facinus imprudenter audere consuetis tradiderunt, ipsisque contentionis occasionem præbuerunt. Quæ quidem rem tantam perficere non valebat, sed acrem potius animum hac exercitatione consumebat. Similis est continua equorum contentio et politica quædam concertatio **611** ad hoc certamen invitans eos, qui nihil commodum et utile agere volunt, et ad otium fortasse et socordiam aspirant. Talis ille scenæ apparatus erat, varietate quidem spectantes pascens, auditorum vero auri-

παίδες, οὐ βραδίως μετ' ἀρετῆς εἰς ἀνδρίαν (51) ἐκθίσονται, καὶ ἡ σὴ σύνεσις δι' ὧν ἔγραψεν, ἐδήλωσεν. Ὅτι δὲ καὶ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, αὐτίκα μάλᾳ εἰρήσεται. Τῆν μὲν γὰρ σωφροσύνην αὐτοῖς παραιρεῖται τὸ τοῖς ἀσελαγίνουσι συνδιατριβεῖν· τὴν δὲ φρόνησιν τὸ τοὺς ἐν τοῖς προσήκουσιν ἀναγνώσμασιν ἰδρωτάς ἀποδιδράσκειν· τὴν δὲ ἀνδρίαν ἡ τῶν ὀρηγιστῶν ἀνανδρία· τὴν δὲ δικαιοσύνην ἡ τῶν μίμων ἐπιπορκία. Τίνι δ' ἂν ἡ συναχθεσθεῖεν ἢ συνθησθεῖεν μετὰ τῆς πρεπούσης καταστάσεως, οἷς δυοῖν ἀνάγκη θάτερον, ἢ γελᾶν, ἢ τεταράχθαι; Ὡν τὸ μὲν τῆς σκηνῆς, τὸ δὲ τοῦ ἱπποδρόμου δῶρὸν ἐστίν. Δεινὸν ἡγούμενος τὸ τῆς θέας ἐαλωμέναι τοὺς νέους, εἶργε τοὺτους, μάλιστα μὲν λόγῳ, εἰ δὲ μὴ πεῖθειντο, φόβῳ. Πᾶστα γὰρ ἂν οὕτως ἀρίστους ἀνδρας καὶ δεινοὺς ῥήτορας δημιουργήσεις. Εἰ δὲ, ὡς γέγραψας, δεινὸν ἡγούνηται τὸ τῆς τέρψεως ἐκεῖνης εἰργεσθαι, ἥτις ἀτεχνῶς ἔοικε τῆς τῶν Σειρήνων ψῆδῆ, ἥς ἡ σιγὴ χρησιμωτέρα τοῖς ἀνθρώποις. Ἦν ἰσχυρίζωνται τε νενομίσθαι ταύτην καὶ συγχεχωρησθαι, ἐκεῖνο μανθανέτωσαν, ὅπερ ἴσως μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν ἀγνοοῦντες, ἀδικεῖσθαι ὁνοῦνται τὴν νεότητα καὶ παρνομεῖσθαι· ὅτι οἱ τὴν ἀπὸ τῆς τέρψεως ταύτης θανατηφόρον ἦδονην ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰς πόλεις εἰσαγαγόντες, καὶ τὸ δηλητηριον κατὰ γνώμην τοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθροῦ (τοῦ καὶ τὰς ἐμπιπούσας προφάσεις εἰς ἀπώλειαν τρέποντος ταῖς ψυχὰς τῶν θεωμένων) κεράσαντες, οὐκ ἂν ἀπλῶς ἦλλον ἐπὶ τοῦτο (ἢ γὰρ ἂν οὐδὲ οἱ ἐξωθεν νόμοι ἐπέτρεψαν), ἀλλὰ μετ' εὐλόγου δῆθεν αἰτίας. Ὑρῶντες γὰρ στρατόπεδα μὲν τοῖς βασιλεῦσιν ἐξηρτυμένα, καὶ ταῦτ' ἐξασκούντας διὰ τοῦ βίου, τοὺς δ' ἐν ταῖς πόλεσι δῆμους ἀτέλειαν ἔχοντας τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις κινδύων, καὶ πολλὰν ἀγοντας τὴν σχολήν· γινώσκοντές τε τοὺς ἐν τοιαύτῃ βραστούνῃ ὄντας (οὐ γὰρ πάντες τῆ σχολῆ ἐπὶ καλῶ χρῶνται), πολλάκις νεώτερόν τι βουλευόντας· ἐκκόψαι δεῖν οἰηθέντες αὐτόπρεμον τῶν ἐπαναστάσεων τὴν βίβαν, καὶ μὴ διεπλοῦν ἔασαι τοῖς ἡγούμενοις τὴν πόλεμον, τὸν μὲν ἐξωθεν, τὸν δὲ ἐνδοθεν, ἀσχολίαν τινὰ ταύτην ἐξηύραντο, καὶ κατεσκεύασαν τοῖς ἀπερισκέπτως ὀτιοῦν τολμᾶν εἰσθῆσαι καὶ δεδώκασιν αὐτοῖς εἰς φιλονεικίαν ἀφορμὴν, τοσοῦτον μὲν οὐδὲν ἀνῦσαι ἰσχύουσαν, δεινήν δὲ τὸν θυμὸν δαπανήσαι περὶ αὐτὴν· τοῦτ' ἐστίν ἡ τῶν ἱππων συνεχῆς ἀμιλλα, πολιτικὴ τις ἔρις, ἐπιστρέφουσα πρὸς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, τοῖς ὑπὸ τοῦ μηδὲν χρηστὸν ἐθέλειν ποιεῖν, ἴσως ἂν τι ἀργαλεώτερον ἐνοήσοντας· τοῦθ' ἢ περὶ τὴν ὀρηγίστραν ποικιλία· τοὺς μὲν γὰρ θεάμασιν ἐσιτώσα, τῶν δὲ ἀκούσμασι τὴν ἀκοὴν γοητεύουσα, ἔδοξε, καίτοι πονηρίας γέμουσα, στα-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

Isidorus rursus ep. 517; Thucydides autem locus est lib. III *De bello Peloponnesiaco*, in Cleonis erat. *Utilior, inquit, inscitia cum modestia, quam calliditas cum immanitate*. Sic et Statius Papinius: *Ingenium probitas animique industria vincit*.

Mox hos Isidorus reprehendit quasi virtutem fugerent, ut Horatius Flaccus :

O cives, cives, quærenda pecunia primum est, Virtus post nummos...

Locus vero Isocratis allatus, est initio *Parænetici ad Demonicum*. SCHOTT.

(51) Pro εἰς ἀνδρίαν codd. Vat. 650 et Alt. habent εἰς ἀνδράς. POSSIN.

σιώδους βουλῆς ἐμπόδισμα. Ταῦτα συνεχώρησαν τῶν ἐλαττώτων (ὡς ψήθησαν) ὠνούμενοι τὰ μείζω, τὴν ἡσυχίαν τὴν ἀσφάλειαν· νέους δὲ τρεφομένους εἰς ἀρετὴν, καὶ τὴν καλλίστην ἁρμονίαν ἀρμοττομένους, οὐ θέμις ἐπὶ τὴν μετουσίαν τούτων ἵναί, οὐδ' ἄνδρας δὲ τῶν οἰκείων ψυχῶν ἐπιμελουμένους· οὐκοῦν οὐδ' ἀπέρχονται μεθέξοντες, ἀλλ' ἀμείνους παρὰ πάντων εἶναι κέκρινται, κρείττους ὄντες τῆς ὀλεθρίου ταύτης τέρψεως καὶ μάλιστα' ὅτι καὶ πόλεως τ' εἰ καὶ πάντες οἱ συρφετώδεις· καὶ ἀγοραῖοι γνωσιμαχῆσαντες τὰς ἡσυχίας ἦγον. καὶ φιλοσοφίαν ἡσπάζοντο, ἐκέκλειστο μὲν ἂν τὰ θέατρα ἢ καὶ ἀνοιγόμενα οὐδένα ἐπήγετο· ἀπώλετο δ' ἂν καὶ ἡ τῶν αὐτοῖς κακῶς ἀγωνιζομένων τέχνη, μᾶλλον δὲ κακοτεχνία· καὶ τρία τὰ μέγιστα κατῳρθωτο ἂν, ἢ τε τῶν ψυχῶν σωτηρία, ἢ τε τῶν πόλεων καταστάσεις, ἢ τε τῶν ἀρχόντων ἀσφάλεια. Ταῦτα μὲν οὖν ἀκούστων παρὰ τῆς σῆς παιδείσεως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν ἐμὴν κινήσαι γλώτταν δεῖν ψήθης, ὡς μεγάλη τιὰ (ὅπερ οὐκ οἶμαι) ἀνύσουσαν, ἵνα μὴ δόξω σε λυπεῖν, καὶ πρὸς αὐτοὺς γέγραφα.

a me desideranda esse duxeris, veluti magna quædam, ad illos etiam sequentia præscribenda duxi.

ΠΙΓΓ. — ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΙΣΙΝ.

De eadem re a spectaculis et ludis pueros revocat. Virtutem iis commendat, divitiis præferens, et ad eam colendam proluxa elegantique hac epist. hortatur. (Confer. epist. 109.)

Ἄμειράκια (χρὴ γὰρ ὑμῖν ἀρχομένοις τοῦ βίου μηδὲν παράλογον φράσαι, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν ἀπαμφίττειν), πάντων τῶν ὄντων ἢ δοκούντων ἀγαθῶν μέγιστόν τε καὶ κάλλιστόν ἐστιν ἢ ἀρετὴ· καὶ ταυτὸν εἰσιν οἱ ταύτῃ συμβιούντες πρὸς τοὺς ἀμοιροῦντας, ὅπερ ἐκείνοι μὲν πρὸς τὰ θηρία· ἄγγελοι δὲ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· βαδίζουσι γοῦν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἄγγελοι εἰκοτότες· Ὄπερ γὰρ λαμπτήρες ἐν σκότῳ ἐξαίφνης ἀρθέντες ἐπιστρέφουσι πρὸς αὐτοὺς τὰς τῶν ἄλλων ἔψεις, οὕτω καὶ οὗτοι τοὺς ἄλλους καὶ ἐκπλήττουσι καὶ φωτίζουσιν. Οἱ δὲ ἀφέντες τὰ οἰκεία ἔπονται πρὸς τὴν φωνὴν ἀγαλλόμενοι· καὶ γίνονται πρὸς ἐκείνους, ὃ δὴ πρὸς τοὺς ποιμένας τὰ πρόβατα, συγχωροῦντες ἀγειν αὐτοὺς ὅπῃ ἢ βέλτιον· οἱ δὲ παραλαβόντες πειθηνίους, ἐξηγοῦνται καθάπερ προφητῆται τὰ μέλλοντα. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν οὐ πολὺν τῆς ἀρετῆς ποιουμένων λόγον, παρ' οἷς ἢ παραυτίκα ἡδονὴ καὶ ῥηστούνῃ μείζον ἰσχύει τοῦ ποθ' ὕστερον συνοίοντος. Οἱ δὲ μὲν ἀπλησίαν καὶ ἀδικίαν τὰ παρόντα ἀγαπῶσι, διὰ δὲ σκαιότητα τρώπων τῶν μετὰ ταῦτα οὐδὲν προσορῶσι, τῶν ἐν χειροῖν μόνον φροντίδα τιθέμενοι φράζουσι· « Τὸ παρὸν εὖ τίθει· » ἐκείνοι τὰ μέλλοντα σκοποῦντες προμηνοῦσι, καὶ τῶν πραγμάτων ἐκδάντων κατὰ τοὺς λόγους στεφανοῦνται καὶ ἀνακηρύττονται. Οὗτοι ζῶντες μὲν τὰς κεκλιμένας μὲν ὀρθοῦσι, τὰς δ' ἐστόσας κοσμοῦσι πόλει, τελευτήσαντες δὲ ἐγκαταλείπουσι κέντρον τοῦ πόθου· ἐπίσημοι γὰρ οἱ τάφοι, ἐν τιμῇ δὲ τὰ γένη, διηγεκῆς δὲ ἢ μνημῖα δικαίων. Ἀρετῆς γὰρ ἐκτέσαντο φύσιν, ἥς οὐ πέφικεν ἀπτεσθαι τελευτῇ. Τῶν μὲν γὰρ σωματικῶν τλεονεκτημάτων βραδίως ἕκαστον ἀποσθένυται, καὶ

A bus illudens. Tametsi hæc spectacula neque videantur plena seditiosæ machinationis impedimentum, tanquam minus malum hæc condouarunt a majoribus, ut quidem arbitrati sunt : id quod majus est, ementes quietem et securitatem. Juvenes vero ad virtutem institutos, et pulcherrima convenientes harmonia interesse iis non oportebat, ac ne voce quidem quibus animæ salus cordi esset. Non itaque frequentant, sed probiores habentur ; quod noxiam illam spectandi contemnant voluntatem ; præserit cum plurimi, imo omnes etiam plebeii resipiscentes a spectaculis et certaminibus abstinuerint, philosophiam serio amplexi. Clausa itaque sunt theatra, et quæ aperta erant, a nemine frequentabantur. Peritit vero pravorum agonistarum ars, seu potius perversa ars, triaque maximi momenti bona sunt consecuta : animorum scilicet salus, recta reipublicæ institutio, denique eorum qui præsent, securitas. Hæc itaque auditoribus disciplinæ tuæ commissis. Quando vero hæc etiam sed nescio an profutura, ne te videar contristare, ad illos etiam sequentia præscribenda duxi.

CLXXXVI.—GRÆCORUM LIBERIS.

Adolescentes (deceat enim vitam vobis ingressis nihil otiose dicere, sed veritatem nude explicare) omnium, quæ sunt aut videntur honorum maximum atque pulcherrimum virtus est : eodemque modo se habent, qui cum virtute vitam instituunt, ad illos, qui ea carent, ut ratione præditi homines ad feras noxias, et angeli cum hominibus collati. Ambulant enim per compita hæc præditi, angelorum similes. Ut enim faces in tenebris derepente incensæ omnium in se oculos convertunt, ita hi quoque admirationi aliis existunt. Quidam enim propriis relictis ædibus vocem eorum animo exsultantes sequuntur, sicutque illis quod sunt pastori oves, permittentes se ab illis circumduci, quo est melius. Illi vero suscipientes illos ut obsequentes dictoque audientes futura exponunt, ut prophetæ olim solent. Cum vero plurimi, virtutis nullo habito respectu, quibus caduca voluptas animique delectatio plus valet, quam quod postea futurum est utile. **612** Illi inexplebili injustaque cupiditate præsentia adamant, atque ob scævam morum consuetudinem, quæ subsecutura sunt, minime provident, iis duntaxat, quæ in manibus sunt, intenti, dicunt : « Præsentia curemus. » Alii contra futurorum satagentes prænnuntiant, et ob bene merita, ut Scriptura pollicetur ²⁵, coronam accipiunt atque laudantur. Hi viventes quidem res inclinatas erigunt, resque publicas constitutas ornant, morteque sublato desiderium sui relinquunt. Clari enim tumulorum monumentis, stirps quoque in honore est, et longa jure optimo memoria est. Virtutem enim possident, quæ non interit. Corporis vero

²⁵ Matth. xvi, 17.

bonorum facile quidvis perit, gratiamque ad tempus duraturam nanciscitur, prout pulchritudinem, velocitatem ac robur. Corrupto enim robore, et illa evanescent, necesse est. Virtutis enim solius immortalis in anima educatæ, nulla mutatio. Omnibus igitur viribus exercenda virtus est; non curandum tamen est, ut exercere virtutem tantum videaris. Verum ne divitiis quidem inhians contemnere eam debet, præ qua caducæ illæ sunt. Divitias enim cito quis amiserit, aut furto, aut vi militari: at virtute nemo te spoliavit, ne corpore quidem extincto. Virtutem autem hic voco (ne vocis vos fallere ambiguitate videar) non bellicam illam, seu fortitudinem, quæ improbis juxta ac probis sæpenu-mero adest: neque accipio eam, quæ in Olympicis exercetur ludis, victoriam, quæ casu sæpe obdu-rit: ac ne eam quidem intelligo vim, quæ in elo-quendo est posita. Recte enim ait Thucydides: « Imperitia modestiam habens, utilior est quam industria cum levitate conjuncta. » Nec tandem aliquid eorum [virtus est] quæ simul cum vita ista pereunt, sed eam quam temperantia ac prudentia, justitia ac fortitudine, modestia, philosophiaque et talibus instructam atque ornatam videas. Objicitur vero multos præter meritum belle feliciterque agere, ac sine omni virtute ditescere. Non equidem inficior, verum a virtute cur nos id avertere debeat, non video. Si quis enim clare demonstrat, lege naturæ duo hæc simul esse non posse, virtu-tem, inquam, et divitias, rationi tamen nequaquam sic consentaneum fuerit virtuti divitias antepone-ri; si qui tamen mera incuria id non consideraverit, venia fortasse dignus videatur.

Cum vero ipsos eosdem reperias et virtute ani- mi præditos, et fortunæ bonis splendidos, in hac vita quid virtutem fugiis: quasi divitias per omnia consecuturi, si ipsam non possideretis? Non enim privati virtute divitias idcirco acquire- tis. Quin et virtuti accedunt sæpenu-mero divitiarum, **613** divina Providentia his pro meritis distribuente, aliorum interim egestatem misericordia sublevante. Cum enim veris bonis, cœlestibus, inquam, seipso spoliarent, temporanea illis largitur bona, hacque ratione omnem illis excusationis rescans mate- riam. Nolite considerare quosdam virtute non præditos feliciter agere, sed quosdam etiam virtute præditos prospera usos fortuna. Et si accurate quis exquirere velit, tametsi, quod dicam, inopinatum videbitur, dicendam tamen. Omnibus sæculis repe- riet probos, non autem improbos in vera viguisse felicitate. Voco autem prosperitatem, quod satis est, habere. Imminet enim luxui ingens bonorum fortunæ copia. Cui rei fidem non negabitis mente tenentes Isocratis oratoris hanc admonitionem non

πρόσκαιρον ἔχει τὴν χάριν, οἷον κάλλος, τάχος, ῥώμη. Τοῦ σώματος γὰρ φθειρομένου, ἀναγκαιῶς κάκεινα φροῦδα οἴχεται· ἀρετῆς δὲ μόνης ἄτε ἐν ἀθανάτῳ ψυχῇ τρεφομένης, οὐ πέφυκεν ἀπτεσθαι μεταβολῇ. Οὐκοῦν παντὶ σθένει προσήκει τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν, ἀλλ' οὐχ ἡγεῖσθαι δοκεῖν ἀσκεῖν. Ἄλλὰ μὴδ' εἰς πλοῦτον κεχηρότερος καταμελεῖται ταύτης. Ἔστι γὰρ ἐκεῖνος τῆσδ' εὐτελέστερος· τὸν μὲν γὰρ βραδύς ἂν τις ἀφέλοιτο· τοῦτο μὲν λαθῶν, τοῦτο δὲ μείζον ἰσχύων. Τῆς δὲ οὐκ ἂν ἀποστερη- σαιεν, οὐδὲ εἰ τοῦ σώματος χωρήσειας. Ἀρετὴν δὲ φημι (μὴ γὰρ δὴ ἡ ὁμωνυμία ὑμᾶς σφαλῆτω), οὐ τὴν ἐν πολέμοις ἀνδρίαν, ἧς πολλάκις τὸ πλεον τοῖς πονηροῖς, ἢ τοῖς ἀγαθοῖς μέτεστιν· οὐδὲ τὴν Ὀλυμ- πιάσι νίκην, ἣ καὶ τοῖς ἐπιτιχοῦσιν ἐφίπταται· ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐν τοῖς λόγοις δεινότητα· εὐ γὰρ ἔφησε Θουκυδίδης· « Ὅτι ἀμαθία μετὰ σωφροσύ- νης ὠφελιμώτερον, ἢ δεξιότης μετὰ ἀκλασίας. » Οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν τῷ παρόντι συγκαταλυομένων βίῳ· ἀλλὰ τὴν διὰ σωφροσύνης καὶ φρονήσεως, δικαιοσύνης τε καὶ ἀνδρίας, πραότητος τε καὶ ἀπεικείας, φιλοσοφίας τε καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιού- των συγκροτούμενην καὶ συμπληρουμένην. Ἄλλὰ πολλοὶ, φασί, παρὰ τὴν ἀξίαν εὐμεροῦσι, καὶ ἀρε- τῆς χωρὶς πλουτοῦσιν. Ὁμολογῶ μὲν καγὼ· τοῦτο δὲ πῶς ἂν εἰκότως ἀποτρέψειε τῆς ἀρετῆς, οὐ συνορῶ. Εἰ μὲν γὰρ εἴη τις σαφῶς ἀποδείξει, νόμῳ φύσεως κεκωλυμένα ταῦτα ἀμφοτέρω συνελθεῖν, ἀρετὴν τε, φημι, καὶ εὐμερίαν, μάλιστα μὲν οὐδ' οὕτως εὐλο- γον ἦν τὸν πλοῦτον πρὸ τῆς ἀρετῆς ἐλέσθαι, τῇ βραθυμίᾳ δ' ἂν ἴσως τοῦτο σκηπτομένην παρεῖχε συγ- γνώμην.

Ἐπειδὴ δὲ τοὺς αὐτοὺς εὐροῖ τις ἂν καὶ τὴν γνώ- μην ἀρίστους, καὶ λαμπροὺς καὶ τὸν παρόντα βίον, τί φεύγετε τὴν ἀρετὴν ὡς πάντως τὸν πλοῦτον ἐξόντες, εἰ μὴ ταύτην κτήσησθε; Οὐ γὰρ ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς ἐστέρησθαι τὸ κεκτῆσθαι τὸν πλοῦτον ἐστίν. Ἄλλὰ καὶ ἀρετῇ προσγένοιτ' ἂν πολλάκις, τῆς θείας προνοίας τοῖς μὲν τὸ πρὸς ἀξίαν νεμοῦσης, τῶν δὲ τὴν τάλαιπωρίαν οἰκτερούσης. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ὄντων ἀγαθῶν, τῶν οὐρανίων φημι, ἑαυτοὺς ἐστέρησαν, τὰ πρόσκαιρα αὐτοῖς χαρίζεται, καὶ ταύτῃ ἐκκόπτων αὐτῶν τὴν ἀπολογίαν. Σκοπή- σετε (32) δὴ τοῦτο, ὅτι ἀρετῆς ἀπουσίας εὐμεροῦσίν τινας, ἀλλὰ τινας ἂν ποτε ἦσαν ἐν τῷ εὐμερεῖν. τῆς ἀρετῆς προσούσης. Καὶ μὴ εἰ τις ἐθέλοι μετὰ ἀκριβείας ζητεῖν (εἰ γὰρ καὶ παράδοξον δοξεί τὸ λεχθησόμενον, ἀλλ' ὁμῶς λελέξεσται), ἐκ τοῦ παντός αἰῶνος μετὰ τῶν εὐφροούντων, ἢ τῶν φαύλων (33) εὐροῖ τὴν ἀληθῆ εὐμερίαν γεγεννημένην· εὐμερίαν ἔγωγε ὀρίζομαι τὴν αὐτάρκειαν· ὀλισθηρὸν γὰρ εἰς ἀκολασίαν ἢ τῆς χορηγίας ἐτοιμότης. Πάντως δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀπιστήσετε, ἐναυλον ἔχοντες τὴν ἴσασκρά-

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(32) Pro σκοπήσετε ambo iidem codd. scribunt σκοπήσατε. Id.

(33) In Græco aut deest μᾶλλον. vel potius le-

gendum οὐ τῶν φαύλων. Hoc enim probat deinceps Isidorus pag. 101, vers. 2 et 3 ἢ δὲ εὐμερία ἢ ἀληθῆς τοῖς σπουδαίοις ἀκολουθεῖ.

τους παραίνεσιν, οὐχ ἀπλῶς εἰρημένην, οὐδὲ βραδύως ἔλεγχομένην, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ ὠχυρωμένην. Πλοῦτος δὲ κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν· ἐξουσίαν μὲν τῇ βραθυμίᾳ παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν· Ἐἰ δὲ τοῖς πολλοῖς τοῦναντίον δοκεῖ, διὰ τὸ τὴν δοκοῦσαν καὶ οὐ τὴν οὖσαν εὐπραγίαν περιεργάζεσθαι, θαυμαστὸν οὐδέν. Οἶ τε γὰρ παρὰ τὴν ἀξίαν πλουτοῦντες, αὐτῷ τοῦτῃ τῷ παρ' ἀξίαν γυωριμώτεροι καθίστανται· οἱ δὲ εἰκότως εὐημεροῦντες, αὐτῷ τῷ εἰκότως εὐημερεῖν οὐ παρέχουσι τινα θαυμάζειν. Τὸ γὰρ παράδοξον, πλείω ποιεῖ τὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον. Διὰ τοῦτ' ἴσως ἐλάττους ὄντες οἱ παρὰ τὴν ἀξίαν εὐφρονοῦμενοι, τὴν τοῦ πλεονος εἶναι δόξαν ἀπηνέγκαντο. Θῶμεν τοίνυν (χρὴ γὰρ καὶ ἀπὸ συγχρῆσεως τὸ δέον σκοπῆσαι) ἴσους αὐτοὺς εἶναι· καὶ σκεψώμεθα, πότερον ἀμεινον μετ' ἀρετῆς ὁ πλοῦτος, ἢ καθ' ἑαυτόν. Καὶ μὴν ὁ μὲν τῆς εὐημερίας ἐπιλειπούσης, τῷ κτήματι τῆς ἀρετῆς ἔχει θαρβύνει· τὴν δὲ οἰχομένης τῆς εὐπραγίας ἄτιμον ἀνάγκη κείσθαι. Ὑποθώμεθα δὲ πᾶσαν βραθυμίαν ὀδὸν ἐκκόπτοντες, καὶ κεχωρισθαι ταῦτα τῇ φύσει, καὶ τοῖς μὲν τὴν ἀρετὴν, τοῖς δὲ τὸν πλοῦτον μεμερισμένως περιγίνεσθαι, καὶ μὴ μεταπίπτειν τὴν εὐημερίαν, ὥσπερ τὴν Κροίσου. Τίς οὖν οὐκ ἂν εἴλετο μᾶλλον Σόλων εἶναι ἢ Κροίσος; Τίς δὲ οὐχὶ Πλάτων, ἢ Διονύσιος; τίς δὲ οὐ Σωκράτης μᾶλλον, ἢ Ἀρχέλαος; καὶ τί δει πολλοὺς φιλοσόφους καταλέγειν, καὶ συγκρίνειν τυράννοις, ὧν καὶ ἡ μνήμη ἂν ἐσδέσθῃ, εἰ μὴ διὰ τὴν ἑκαίην ἀρετὴν τε καὶ σοφίαν; διὸ καὶ τοῦτους παρῆς, ἐπὶ τὸν συμβουλευτικὸν τρόπον τὸν λόγον τρέψαιμι. Εἰ τοίνυν ἀρετὴ μὲν κρείττων χρημάτων, ἢ δὲ εὐημερία ἢ ἀληθὴς τοῖς σπουδαίοις ἀκολουθεῖ, καὶ ἡ δοκοῦσα δὲ αὐτοῖς ἔπεται· εἰ καὶ διὰ τὸ εἰκότως εὐδοκίμειν οὐ παρέχουσι θαυμάζειν, τῶν φαύλων διὰ τὸ παρ' ἀξίαν πλουτεῖν γυωριμωτέρων καθεστῶτων, καὶ πλείονων δοκούντων. Εἰ δὲ καὶ ἴσοι εἴεν τῷ ἀριθμῷ, ἀμεινους οἱ μετ' ἀρετῆς εὐημεροῦντες. Εἰ δὲ καὶ κεχωριστο ταῦτα τῇ φύσει, τὴν ἀρετὴν πρὸ τῆς εὐημερίας αἰρετέον· τί καταρβραθυμοῦμεν τὸν τῆς ἀρετῆς προδιδόντες στέφανον; Τοῦτων μὲν οὖν καὶ ἄλλων πολλῶν ἐνεκεν, ὧ παῖδες ἐκ νέας ἡλικίας χρὴ τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν· οὐχ ἥμισυ δὲ, ἀλλὰ καὶ μάλιστα τοῦ βηθησομένου· ὁ μὲν γὰρ ἐν γῆρα ταύτην ἀσπασάμενος, ὄλον ἀναλίσκει τὸν ἐπιλοιπον χρόνον, ἵνα δυνηθῇ τὰ ἀμαρτηθέντα αὐτῷ κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡλικίαν ἀποτρέψασθαι, καὶ πᾶσα αὐτῷ ἡ σπουδὴ εἰς τοῦτο δαπανᾶται. Καὶ οὐδ' οὕτω πολλὰς ἀρκεῖ· εἶγε ἀσύγγνωστα εἶη, καὶ μεγάλα τὰ ἐπαισιμένα, ἀλλ' ἀπελευσεται πρὸς τὸν ἀδέκαστον κριτὴν, λείψανα τῶν τραυμάτων ἐπιφερόμενος. Ὁ δὲ ἐκ νέας ἡλικίας τὴν ἀρετὴν περιπτυσάμενος, οὐκ εἰς τοῦτο ἀναλίσκει τὸν χρόνον, οὐδὲ κάθηται ὥσπερ ἐν λατρειῷ, δυσίατα ἔλκη θεραπεύων, καὶ παρὰ τῶν παροδουόντων ἄθλιος εἶναι νομιζόμενος· ἀλλ' ἐκ προοιμίῳ λαμπρὰ δέχεται τὰ βραβεῖα· κάκεινος μὲν στέργει, καὶ ἀγαπητὸν ἡγείται, ἦν τὰς ἥττας ἀναμαχέσασθαι πᾶσας δυνηθῇ. Ὀντος δὲ ἐκ βαλβίδος αὐτῆς, τροπαιοῖς

A simpliciter prolatam, neque ad refellendum facilem, sed veritate munitam : « Divitiæ, inquit, virtiorum potius quam virtutis honestatisque sunt administræ. Ad socordiam enim viam sternunt, juvenesque ad voluptatem invitant. » Quod si plerisque contra videatur, qui ob non vere existentem, sed apparentem prosperitatem elaborent, minime mirandum. Qui vero immerito ditati, hoc ipso quod sint divites præter meritum admirationi sunt; at qui juste secundos habent successus, quod merito feliciter agant, nemo admiratur : quod enim inopinatum est, de eo amplius fere loquimur. Propterea fortasse putant isti homines, qui præter meritum prospera extolluntur fortuna, quod majorem quam probi viri gloriam consequi videntur. Demus itaque (paria enim comparando sunt spectanda) pares invicem esse, et utrum præsent, consideremus, cum virtute divitiæ, an per se. Ille siquidem fortuna et possessione deficiente habet, cui fdat, virtutem; hic vero deficiente prospero successu inglorius vivat, necesse est. Ponamus itaque; præclusa negligentia via, rei natura accidere, ut aliis quidem virtus, aliis vero divitiæ sorte obtingant, nec recedere prosperam fortunam : ut Cræso accidit. Ecquis igitur non malit Solon potius esse quam Cræsus? Plato potius quam Dionysius? et Socrates quam Archelaus? sed quid plures commemorare philosophos attinet? ac reges componere quid necesse? Quorum fama quidem extincta est, non eorum, qui virtute et sapientia claruerunt. Quamobrem istis valere jussis, sermonem ad consilium transferam. Cum itaque virtus divitiis sit potior, vera felicitas viros probos sequitur, apparens autem improbos comitatur : tametsi illud quod merito probi habeantur admirationem non pariat, cum improbi, quod immerito ditentur, **614** notiores fiant plurisque æstimentur. Quod si pares numero fuerint, meliores utique sint, qui cum virtute secundos sortiantur eventus. Quod si natura hæc concurrant, virtus sane felicitati opum anteponenda. Quid itaque virtutis prodentes coronam per incuriam amittimus? Horum igitur et aliarum rerum plurium causa, o juvenes, a teneris virtus est exercenda, non minus, imo vero magis ob ea, quæ mox declarabimus. Qui enim senex jam D virtutem complectitur, omne reliquum consumpsit elapsum tempus, quo possit in prima, secunda tertiatque ætate ab ipso commissa delicta abstergendo diluere, atque omne studium in eo consumendo posuit, ac ne id quidem sæpenumero satis est. Quod si gravia sint, et quibus ignosci non debeat, delicta, sistetur tamen incorrupto judici, qui vulnerum gestat cicatrices. Qui vero ab adolescentia virtutem sit complexus, non ita perdit tempus, neque decumbit veluti in medici officina, curatu difficilibus medicinam adhibens ulceribus, et a prætereuntibus miser æstimandus : quin potius a vitæ exordio illustria accipit præmia, et amat quidem ille, charumque ducit, si calamitates averruncare queat universas. Illic a cursu initio tro-

païs ac præconis exultat, victoriasque jungit vi- A
ctoriis. Et velut a linea Olympionica victor ad
præmium cum laude contendit : ita ad munerarium,
qui certantibus præmia largitur, sedetque judex
talium certaminum, perveniet variis clarisque caput
corollis redimitus. Esse vero post hanc vitæ viam
divinum tribunal non res modo gestas et verba
eiusque, sed et cogitationes accurate examinans,
spondent testanturque etiam philosophi, fabularum-
que scriptores, poetæ, oratores atque historici,
quorum dicta ac testimonia huic adjuvare potuissem
hortationi, nisi turpem oblivionis notam vobis
inuri putarem earum scientiarum, quas memoria
tenetis. Si autem iudicium est futurum, ut verum
est, virtus ergo exercenda. Quod si nonnullis diffi-
cile ac molestum videbitur, vobis sane facile erit,
si theatra atque hippodromos, curulesque ludos,
hoc est, communem universi totius pestem fugie-
tis : dicam amplius, non universi modo, sed et
urbium, in quibus ea exhibentur spectacula : ac non
tantum urbium interitum, sed potius iis deditorum
ad hoc malum hominum gignit. Cunctis ergo viri-
bus ad virtutis est certamen contendendum. Qui
claris orti parentibus dedecori ne sint stirpi generis
sui. Qui vero humili sunt loco nati, parentes suos
illustrent. Divites quidem mundum ornatumque,
inopes vero portum perfrugiumque virtute compar-
antes. Sic fiet, ut parentes vos honoretis. **615**
Qui vero sequentur liberi, parentum vos loco sint
habaturi, ac divinum vobis crelitus Jesu Christi
lumen affulgebit. Sic enim vobis rem gerentibus
claram virtutis lampada accendit in cœlesti regno,
et summam in eo beatorum majestatem consequen-
tini.

CLXXXVII. — ÆGYPTO PRESBYTERO. (Forte
ALYPIO, cui sæpe alias.)

De natura animæ quæsitum, quomodo divina essentia dicatur. (Mox epist. 191.)

Divinam equidem esse credo animam, non tamen
divinitatis regniæque partem naturæ ; immortalem
quoque, verum principio non carentem ejusdemve
cum Conditoris natura substantiæ. Si enim Dei
ineffabilis foret pars, nunquam peccasset anima,
ac ne judicata esset unquam. Quod cum illi con-
tigerit condemnari, divinæ summæque substantiæ
opus non pars esse merito credendum : ne divina
vis judicasse seipsam deprehendatur, vel potius
condemnasse videatur.

CLXXXVIII. — EVANGELIO DIACONO. (Lego
EVANGELO, ut alibi.)

*Virtutem in mediocritate consistere. Virtus est medium vitiorum, etc. (Hortat., lib. 1 epist. 13, ex Aristot.
sententia.)*

Ut præstantissimi statuarii ad amissim exami-
nant operis proportionem, in qua artifex synme-
triam non excedit, ita et virtuti dediti mediocrita-

καὶ ἀναβρῆσειν ἀγάλλεται, καὶ νίκας συνάπτει·
νίκαις· καὶ καθάπερ Ὀλυμπιονίκης ἀπὸ γραμμῆς δι'
ἀναβρῆσεων ἐπὶ τὸ γέρας ὀδεύων, οὕτως ἀπελεύσει-
ται πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην καὶ κριτὴν τῶν τοιοῦτων
παλαισμάτων, πολλοὶς καὶ λαμπροῖς τὴν κεφαλὴν
ἀναθησάμενος στεφάνοις. Ὅτι γὰρ ἔστιν μετὰ τὴν
ἐντεῦθεν ἀποδημίαν θεῖον δικαστήριον, οὐ μόνον
πραγμάτων, οὐδὲ ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐννοῶν ἐξ-
εταστικῶν, καὶ φιλόσοφοι, καὶ λογοποιοὶ, καὶ ῥήτορες,
καὶ ποιητὰί, καὶ συγγραφεῖς ἐγγυῶνται. Ἄν καὶ τῆς
ῥήσεις παρεθέμην ἂν τῆδε τῆ παραίνεσει, εἰ μὴ
λεληθὸς θνείδος ψῆμην ὑμῖν προστρίβασθαι, ἕναίαι
ἔχουσι τὰ μαθήματα. Εἰ δὲ κρίσις ἔστιν, ὥσπερ εὖν
καὶ ἔστι, τὴν ἀρετὴν ἀσκήτέον· εἰ δὲ καὶ τισιν εἶναι
δυσχερῆς δοκεῖ, ῥῆδία ὑμῖν ἔσται, εἰ φύγοιτε τὰ
θεάτρα καὶ τοὺς ἵπποδρόμους, τὴν κοινὴν τῆς οἰκου-
μένης λύμην· μᾶλλον δὲ οὐ τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ
τῶν πόλεων τῶν ἔχουσῶν τὰ τοιαῦτα θεάματα· μᾶ-
λλον δὲ οὐδὲ τῶν πόλεων, ἀλλὰ τῶν βουλομένων, καὶ
ὑποκατακλινομένων τοῖς τοιοῦτοις κακοῖς. Παντὶ τό-
νυν θυμῷ πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἄθλους ἀποδυτέον· οἱ
μὲν ἐκ λαμπρῶν γονέων τεχθέντες, μὴ κατασχύνον-
τες τὸ γένος· οἱ δὲ ἐκ ταπεινῶν φύντες, λαμπρύ-
νοντες τοὺς τεκόντας· οἱ μὲν πλούσιοι κόσμον, οἱ δὲ
πένητες ὄρμον κατασκευάζοντες ἑαυτοῖς· οἱ μὲν
ὑμέτεροι πατέρες ὑμᾶς αἰδεῖσθωσαν· οἱ δὲ ἐτέρω-
θεν ἤκοντες παῖδες, πατέρας ὑμᾶς ἠγεῖσθωσαν. Οὕτω
γὰρ ὑμῖν πολιτευομένοις, καὶ λαμπρὰν ἀνάπτουσι
τῆς ἀρετῆς τὴν λαμπάδα, καὶ τὸ θεῖον ὑμῖν οὐρα-
νόθεν τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανεῖται καὶ ἐπιστάσεται
πρὸς ἑαυτὸ ἑλάσας, ἀποκαλύπτων ὑμῖν καὶ τὴν τῶν
οὐρανῶν βασιλείαν, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τῶν ἁγίων
ὑπέρλαμπρον ἀξίαν.

PIZ. — ΑΙΓΥΠΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Θεῖαν μὲν ἠγούμεθα εἶναι τὴν ψυχὴν, οὐ μὴν τῆς
θειοτάτης καὶ βασιλικωτάτης φύσεως μοῖραν· καὶ
ἀθάνατον, ἀλλ' οὐ τῆς ἀνάρχου καὶ ποιητικῆς φύσεως
ὁμοούσιον. Εἰ γὰρ ἐκείνης τῆς ἀρρήτου ἦν μέρος,
οὐκ ἂν ἤμαρτεν, οὐδὲ ἐκρίθη· εἰ δὲ ταῦτα πάσχει,
τῆς ἀνωτάτω οὐσίας ποίημα δικαίως ἂν πιστευθῆι,
οὐ μέρος· ἵνα μὴ ἑαυτὴν ἡ θεία φύσις κρίνουσα,
μᾶλλον δὲ κατακρίνουσα φωραθῆι.

PIH'. — ΕΥΑΓΓΕΛΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὅσπερ οἱ ἄριστοι τῶν ἀγαματοποιῶν σταθμῶν-
ται τὴν συμμετρίαν, ἐφ' ἧς ἡ δημιουργία τὴν συμ-
μετρίαν (34) διαβαίνει· οὕτω καὶ οἱ τῆς ἀρετῆς

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(34) Illa verba τὴν συμμετρίαν absunt ab utro-
que cod. Vat. 650 et Alt. in quibus sine ullo indicio

hiatus δημιουργία continuatur cum διαβαίνει. Pos-
sin.

δημιουργοί την συμμετρίαν ἐκθαίνειν οὐκ ἂν εἴεν ἀ δίκαιοι· παρυφεστήκασι γὰρ ἐκατέρωθεν κακίαι ταῖς ἀρεταῖς, ἀπατήσαι τὸν φιλάρετον μηχανώμεναι. Οἶον, ἡ εὐσέθειά ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, καὶ ὁ θεμέλιος, καὶ ἡ κρηπίς τῶν καλῶν· ἀλλὰ ταύτη ἐκατέρωθεν ἐφ' εδρεύει ἀσέθειά τε καὶ δεισιδαιμονία· ἡ μὲν κατ' ἑλληνισμῶν, ἡ δὲ κατ' ὑπερβολὴν τὸ δὲ ἀφαιρουμένη· καὶ τῇ ἀνδρείᾳ θρασύτης καὶ δειλία παρυφεστήκασι, τὸ αὐτὸ δρᾶσαι βουλόμεναι· διὸ χρὴ τὸν εὐδόκιμον τὰς κακίας ἀτιμάσαντα, τὰς ἀρετὰς αἰρεῖσθαι, καὶ μὴ τῇ φαντασίᾳ τῶν ἀρετῶν εἰς τὰς ἐφεδρευούσας κακίας ἐκπίπτειν.

PIII. — HEAIA.

Moderandum, ne rationem extinguas. Furor enim brevis est.

Καὶ θυμοῦ καὶ φρονήματος μεστὸν εἶναι σέ φα- B σιν οἱ συνδιατριβόντες. Εἰ τοίνυν ταυθ' οὕτως ἔχει, ἔμβαλε ἡλίαν τῷ θυμῷ, ἵνα μὴ προπηδῶν τοῦ λογισμοῦ σβέσθῃ καὶ τὸ φρόνημα· διὸ καὶ τὴν ὄφρυν, ὡς φασι, γέλτονα κροτάφων ἐπαίρεις.

PIV. — TI Q AYTO.

Hortatur ut illi, quem iudicio superarat, humaniter se excuset animumque ejus placet. (Confer. epist. 129, 195.)

Ἐπειδὴ νενικημένος ὁ πρόων σου διάδικος, ὅψ' ὦν πέπονθεν, οὕτω νενίκηκεν ἑαυτὸν εἰς τὸ χρῆναι θεραπευθῆναι, μὴ παύσαιο διὰ γραμμάτων ἀπολογούμενος· εὖ γὰρ ποιεῖς, τὰ κακῶς γινόμενα καλῶς ἴωμενος. Καὶ ἡμεῖς γὰρ καταντλούντες, ἡπίοις λόγοις τὸ πάθος πειρώμεθα αὐτοῦ ἰάσασθαι.

PIVA' — ΔΩΡΟΘΕΩ ΔΙΑΚΟΝΩ ΙΑΤΡΩ.

Questioni respondet propositæ, cur incorporea minus passionibus corruptionique obnoxia, quam corporea. (Confer. epist. 187.)

Ἐπειδὴ χρῆμα σαφές καὶ ὁμοιογούμενον καὶ ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, καὶ τοῖς σοφωτέροις τῶν ἔξωθεν, διὰ παραδειγμάτων ἠθέλησας μαθεῖν, ὡς ἂν ἴδῃς τε ὦ, πολλὰ δι' ὀλίγων φράσαι πειράσομαι. Ἐπεὶ τοίνυν ἔφη· Ἰδὲν δῆλον, ὅτι τὰ ἀσώματα τῶν σωμάτων ἐστὶν ἀπαθέστερα καὶ ἰσχυρότερα· φημί, ὅσα τὰ ἐγγύς τῆς ἀσωματότητος σώματα ἰσχυρότερα καὶ ἀπαθέστερά ἐστι, τῶν παχυτέρων σωμάτων, τοσοῦτῃ καὶ τὰ ἀσώματα οὐ μόνον τῶν παχυτάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν λεπτοτάτων ἐστὶν ἀπαθέστερα. Ὅσον ἡ πέτρα τοῦ ὕδατος ἐστὶ παχυτέρα, διὸ βηγνυμένη οὐκέτι συνάπτεται, τὸ δὲ ὕδωρ διαιρεθὲν, πάλιν συναφθὲν (35) ἐνοῦται. Ὅσα γὰρ λεπτότερον, τοσοῦτῃ ἀπαθέστερον. Ὅ δὲ ἀήρ (χρὴ γὰρ ἐπὶ λεπτότερον βα- D δίσαι παράδειγμα) οὐδὲ διαστῆναι δύναται· ἐάν γοῦν ἦ εἰς κέραμον, ἢ εἰς ἀσπὸν ἀποκλεισθεῖν, καὶ εἰς βυθὸν ρίψειν, οὐκ ἀνέχεται, ἀλλ' ἐπιπολάζει καὶ ἐπινήχεται, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ζητεῖ, καὶ τὸ συγγενὲς θηράται. Εἰ τοίνυν ὁ μὲν ἀήρ τοῦ ὕδατος, τὸ δὲ ὕδωρ τῆς πέτρας ἐστὶ λεπτότερον, διὸ καὶ ἀπαθέστερον· τί θαυμάζεις, εἰ καὶ τὰ ἀσώματα ἰσχυρότερα ἐστίν; Ἴδε οὖν καὶ τὴν ψυχὴν μὴ φαινομένην μὲν (ἀόρατος γὰρ ἐστίν), ἰσχυρὴν δὲ τῷ σώματι καὶ

tem excedere nefas ducunt. Circumstant enim utrinque virtutem vitia, quæ fallere virtute præditum facile possunt. Verbi gratia, pietas caput est, basis seu fundamentum et crepido honestatis : at utrinque circumstant, hinc impietas, inde superstitio : illa quidem defectu, hac vero nimietate peccantes. Sic et fortitudinem ambiunt utrinque, temeritas hinc, illinc timiditas : quæ fortiter agere frustra nituntur. Quicumque igitur clarus vult haberi, virtutem colat necesse est : vitia contra vitet, neve virtutum specie in vicina utrinque vitia impingat.

CLXXXIX. — ISALÆ.

Iracundia simul et prudentia præditum te esse prædicant tui familiares. Si igitur vera dicunt, iracundiæ tuæ frenum impone, ne rationem invadens extinguat etiam prudentiam ; ideoque et supercilium natura temporibus capitis vicinum esse.

CXC. — EIDEM.

Quandoquidem qui tecum nuper iudicio discipulabat, victus est, a suis antea superatus affectionibus seipsum nondum vicerit in adhibenda medicina, ne desinas per 616 litteras placare. Recte enim facis, quod quæ male gesta sunt, recte cures. Nos pariter oleum affundendo verbis benignis conabimur ejus animi perturbationi medelam afferre.

CXCI. — DOROTHEO DIACONO MEDICO.

Quando rem claram atque concessam cum in sacris Litteris, tum in externis philosophis, discero a me exemplis voluisti, nunc quoad ejus fieri a me potest, multa paucis complectar. Quæris enim unde constet incorporea corporibus esse magis expertia affectionum atque potentiora. Respondeo, quod quantum corpora rebus incorporeis viciniora sunt, hoc fortiora et affectionum magis expertia sunt, quam corpora crassiora ; tantum etiam incorporea non modo crassissimis, sed etiam tenuissimis magis esse impatibilia. Verbi gratia, lapis crassior est quam aqua ; ideo fractus non amplius coalescit. Aqua vero segregata rursus uniri potest. Quanto enim tenuior, tanto est impatibilior. Aer vero (exemplum enim tenuissimum afferre in medium convenit) segregari non potest. Si enim in vas fictile vel in utrem includas, et in profundum mitas, non mergitur, sed assurgens supra, supernata, gaudetque conspici, et locum sectatur naturalem. Igitur si aer quam aqua, et aqua quam lapis subtilior existit, atque adeo affectionum minus capax, quid, oro, admiraris etiam incorporea fortiora esse? Considera itaque ut anima, quæ sub aspectum non

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(35) Pro συναφθὲν codd. Vat. 650 et Alt. scribunt συναφέν. Id.

cadit (neque enim oculis cerni potest) robur corpori viresque præbeat : qua discedente non modo mortuum remanet corpus, sed etiam dissolvitur. Atque in medicinæ quidem remediis (ab arte enim tua experimentum ducatur), incorporea vis existens robustior est quam corporis. Quando itaque effecerit, quod in se est, viresque exseruerit, tum emplastrum inutile redditur. Si enim insita vis incorporea existens, cum effectum suum dederit, non avolaverit, cur iterato remedia repetis salva jam substantia? Sed notum est, quod vivat remedium per usitam sui virtutem : moriatur vero, illa semel exhausta.

CXCII. — LAMPETIO EPISCOPO.

Malum animum et perversum ex signis facile colligi. (Confer. epist. 158, 199.)

Acceptis litteris hortatoriis ac perutilibus tuæ doctrinæ Gothus homo rudis et litterarum imperitus (sic enim ipsum appellare liceat), 617 quomodo sit affectus, non possum equidem bene referre. Signa vero quæ in vultu elucent, vel ipse ostenderit. Lente enim risisse apparuit, facie comoustrans ex iracundia devicta delectationem.

CXCIII. — AQUILÆ, AMMONIO ET ORIONI.

Malum malo non reddendum, sed malum patientia superandum et iudicium iusto iudicanti relinquendum. In illud : « Deget nos omnem iustitiam adimplere. » (Matth. III, 15.)

Multi, optimi viri, adversariis paria vel majora etiam his quæ perpassi sunt, facere sperantes, graviora etiam quam ab initio passi sunt; pertulerunt, non iusto devicto, sed in altera vita cum gloria recondito. Quare oportet tranquille ac philosophice mala inferentes remunerari. Ibi enim perpetuo iustitia iustum cinget, et coronarum propositione tentationes obliterabit.

CXCIV. PALLADIO DIACONO.

Mutare vitam in melius suadet, ut accusantium ora obtinet.

Si vera sunt, quæ de te nuntiantur, verisimilem ipse defensionem conficies, nec vera proferes. Sin falsa de te nuntiantur, scribe utique apologiam, quam nos, auditis quæ in te reprehendunt, molimur. Quod si a voluptatibus temperabis, quæ ad omnem rationis expertem impetum affectumque rapiunt, cament ipsi, ut opinor, pro apologia palinodiam.

CXCIV. — ÆSAIÆ.

Hortatur ut apologia placet eum, quem injuria affecerat. (Ut epist. 190.) Forensis epist. est, ideoque obscura.

Non ignoras, prudentissime vir, injuste agens, ac propterea recta ac legitima defensione, sive criminis intentati depulsione abutens, atque exceptionem, qua iudicium declinat, seu litis contestationem refugiens, subsidio iis esse, qui injuria opprimuntur, non qui injuria afficiunt. Quare noveris, ut in furto deprehensus directe defendas.

CXCVI. — THEONI EPISCOPO.

Monet, ut de Eusebii episcopi Pelusii vitis sibi caveat, ne ipse capiatur its, quæ in alio reprehendebat. (Confer. epist. 16, 140, 147, 160, 176, 230, 250.)

Quantum præ cæteris honore me afficis, tantum

Α βώμην παρέχουσαν ἤς ἀποφοιτησάσης, οὐ μόνον νεκρὸν μένει τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ διαλύεται. Καὶ ἐν τοῖς βοηθήμασι δὲ τοῖς ἰατρικοῖς (χρὴ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς σῆς τέχνης τὸν ἐλεγχον ποιήσασθαι) ἡ δύναμις ἀσώματος οὐσα, ἰσχυροτέρα ἐστὶ τοῦ σώματος. Ὅταν οὖν τὸ ἐαυτῆς ποιήσῃ καὶ ἀποφοιτήσῃ, τότε ἡ ἐμπλαστρος κείται ἀχρηστοτάτη. Εἰ γὰρ μὴ ἡ ἐγκαιμένη δύναμις ἀσώματος οὐσα, καὶ πράττουσα τὸ ἐαυτῆς, ἀφίπτατο, δι' ἣν αἰτίαν ἀμειβείς τὰ βοηθήματα τῶν ὑλῶν σωζομένων; Ἀλλὰ δῆλόν ἐστιν, ὡς ζῆ μὲν τὸ βοηθήμα τῆς δυνάμεως ἐνούσης, ἀπονήσκει δὲ ἐκείνης ἀποφοιτησάσης.

PLB'. — ΛΑΜΠΕΤΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Β Τὰ παραινετικά καὶ ὠφελείας πνεύοντα τῆς σῆς παιδεύσεως δεξιόμενος γράμματα, Γότθος ὁ ἀπαίδευτος (οὕτω γὰρ αὐτὸν καλεῖν θέμις), ὅπως μὲν διετέθη, ἀκριβῶς μὲν οὐκ ἔχω λέγειν, ἀπὸ δὲ τῶν τῷ προσώπῳ ἐπαυθισάντων σημείων καὶ αὐτὸς ἀνεκμήρατο. Μειδιάσας γὰρ ἡρέμα, ἔφηνε τῷ προσώπῳ ἡδονὴν ἐκνικώσης ὀργῆς.

PLΓ'. — ΑΚΥΛΛΑ, ΑΜΜΩΝΙΟΥ, ΩΡΙΩΝΙ.

Πολλοί, ὡ βέλτιστοι, ἀντιπάλους ἢ καὶ μείζων ἐνταῦθα ὧν ἐπεπόνθεισαν, δρᾶσαι προσδοκῆσαντες, ἀργαλεώτερα ὧν παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐπεπόνθεισαν ἔπαυον, οὐ τοῦ δικαίου ἠτηθέντος, ἀλλ' εἰς τὸν μετέπειτα βίον λαμπρῶς ταμιευθέντος. Διὸ χρὴ ἡσυχῶς μᾶλλον καὶ φιλοσοφίᾳ τοὺς κακῶς ἡμᾶς ποιοῦντας ἀμύνασθαι. Ἐκεῖσε γὰρ πάντως ἡ δίχτη τὸ δικαίον ὀρμεῖ, ἢ καὶ στεφάνων ὑποθέσεις τοὺς τῆδε πειρασμοὺς ἀποφαίνουσα.

PLΔ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ.

Εἰ μὲν ἀληθῆ τὰ ἀπαγγελλόμενα περὶ σοῦ, πθανὴν μὲν ἴσως ἀπολογία λόγῳ ποιήσεις, ἀληθῆ δὲ οὐ φράσεις· εἰ δὲ ψευδῆ, γράψε δὴ τὴν ἀπολογία, ἦντιν ἡμεῖς ταῖς ἀκοαῖς τῶν κωμωδούντων σε ἐγκαθιδύσωμεν. Εἰ δὲ παύσοιο τῆς τρυφῆς τῆς εἰς πᾶσαν ἄλογον ὀρμὴν χωρούσης, καὶ πρὸ τῆς ἀπολογίας ὄμαι αὐτοὺς παλινοψιδίας ἔσειν.

PLΕ'. — ΗΣΑΙΑ.

Οὐ λαυθάνεις, ὡ δεινότητι ἀδικῶν· καὶ διὰ τοῦτο τὴν μὲν εὐθυδικίαν φεύγων, ἐπὶ δὲ παραγραφῆς καταφύγων, τὰς πρὸς βοήθειαν τῶν ἀδικουμένων, ἀλλ' οὐκ εἰς ἀποφυγὴν τῶν ἀδικούντων ἐπινοήσεις. Γνοὺς οὖν ὡς πεφύρασαι, ἐξ εὐθείας ἀπολογου.

PLΣΤ'. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Ὅσοι τῇ τιμῇ παρὰ σοὶ τῶν ἄλλων κλεονεκτῶ,

τοσοῦτω πειράσσομαι τοὺς λοιποὺς εὐνοία (36) παρενεργεῖν. Καὶ γὰρ ἄτοπον, πρὸ μὲν τῶν ἄλλων παρὰ σοὶ τετάχθαι, μετὰ δὲ τῶν οὐχ οὕτω τιμωμένων ἐν τοῖς σολῶσι πωπῆσαι. Ἐπεὶ τοίνυν γέγραφας, ὡς Εὐσεβίος ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Πηλουσίου καὶ πρὸς ὄρμην ἔστιν ὀξύρροπος, καὶ πρὸς ἀρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων ἔτοιμος, καὶ πρὸς τὸ παροξυνθῆναι ταχύς, καὶ πρὸς τὰς ἀμοιβὰς τῶν δεόντων βραδύς· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πάντων τῶν ἀνελευθέρων παθῶν ἀκρατής τε καὶ ἔστι καὶ νομίζεται· αὐτὸς εἶγε εὐδοκίμησαι βούλει, τῶν τοιοῦτων ὄνειδῶν ἀχραντον σαυτὸν διατηρήσον. Ἄτοπον γὰρ σε ἀλῶναι τοῖς αὐτοῖς, οἷς ἕτερον περιπεπωκότα αἰτιά· καὶ ἱατρὸν (37) ἄλλου ἐθέλειν εἶναι τὸν ἔλκεσι βρώστων· καὶ πράττειν ἑκαίνα, ὧν πικρὸς τυγχάνεις κατήγορος.

PLZ'. — ISIDORO DIAKONŌ.

Quomodo et quare Judæi filii in Scriptura appellantur. De adoptione nostra per Christum, et quanto studio conservanda.

Ἐπειδὴ γέγραφέ σου ἡ σύνεσις, ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον τὸ τῆς υἰοθεσίας ἀξίωμα (γέγραπται γὰρ· « Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν » καὶ, « Θεὸν τὸν γεννήσαντά σε ἔγκατέλιπες »). φημι, ὅτι οὐχ εὐρίσχω ὅπως ἐξ ὧν προήνεγκας μαρτυριῶν ἀπολελυμένην, οὐδὲ καθαράν τὴν τιμὴν, ἀλλὰ τῇ κατηγορίᾳ συμπεπλεγμένην. Ὅστε εἰ μὴ κατηγορησάμενοι αὐτῶν ἠθέλησαν, οὐκ ἂν ἦν φησὶ τιμὴν ἀνεκῆρυξεν. Εἰ μὴ ἔπαισαν, οὐκ ἂν ἔτυχον ἴσως τῆς προσσηγορίας· ἀλλ' εἰς μείζονος κατηγορίας ὑπόθεσιν τὴν τιμὴν τῇ μέμφει συνέζευξε· καθαρῶς γὰρ αὐτῶν καὶ ἐκπομπέουσαι τὴν ἀναισθησίαν βουλόμενος, τῇ αἰτιάσει τὴν τιμὴν παρέπλεξε· μάλλον δὲ ἐκ τῆς τιμῆς τὴν κατηγορίαν μείζονα συγγνώμης ἀπέφηνε, περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ χάριτι βοᾷ ὁ τῆς βροντῆς υἱός· « Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. » Ἰδοὺ ἀνευ κατηγορίας τιμῆ· Ἰδοὺ τῆς υἰοθεσίας τὸ ἀξίωμα· Ἰδοὺ τῆς ὑπερκοσμίου συγκλήτου τὸ σύνθημα. Ὁ ἄνω καὶ κάτω προφέρων ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν· « Ὅπως γέννησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς » καὶ, « Οἶδεν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὧν χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ αἰτήσασθαι αὐτόν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ τῆς υἰοθεσίας αἴτιος τὸ ἀξίωμα πανταχοῦ ἀνακηρύττει. Ὁ δὲ ἐξ Ἰουδαϊκῆς ἐπάλξεως εὐαγγελικὸν μηχανήμα γεγινώς, δεικνύς τὴν τιμὴν ταύτην ἔργῳ βεβαιωθείσαν, ἔφη· « Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας· ἀλλὰ εἰς ἐλευθερίαν, ἀλλὰ πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κρᾶζομεν, Ἄββα ὁ Πατὴρ· αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ· εἰ δὲ τέκνα καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ. » Βαβαὶ τῆς τιμῆς! Πῶς (38) ἄνω ἀν-

et ipse cæteris in te colendo antecellere conabor. Absurdum enim fuerit me abs te cæteris anteferri, cum iis tamen, qui non perinde cohonestati sunt, de te tuisque rebus silere. Cum itaque ad me scribas Eusebium episcopum Pelasii suis affectionibus cito esse mutabilem, aliena rapere promptum, animo celere exacerbo, lentum contra tardumque in debitis exsolvendis : ut paucis complectar, et esse et haberi impotentem ad perturbationes malas servilesque edomandas. Quare si probus haberi cupis, ab his maculis purum te ipse conserves. **618** Absurdum enim vitium obnoxium esse aliquem, quorum accuset alium : ac medicum, quod aiunt, esse aliorum, qui ulceribus scateat, velle : ea denique committere turpe, quæ acerbe reprehendat.

CXCVII. — ISIDORO DIAKONO.

Scribente tua prudentia, adoptionis dignitatem Judæis etiam obvenisse, quia scriptum sit : « Filios enutrivit et exaltavi, ipsi autem spreverunt me »³⁷. Et alibi : « Deum, qui te genuit, dereliquisti »³⁸ ; dico non reperire me omnino ex iis, quæ attulisti, testimoniis absolutum atque puram honorem, sed reprehensionem mistum, ita ut nisi prolapsi Judæi essent, ipsos honorifice non compellasset, sed in majoris reprehensionis argumentum honorem contumeliæ conjunxit. Tangens enim illos, et duritiam aliis patefacere cupiens, accusationi honorem admiscuit, aut verius honore habito accusationem venia indignam esse ostendit. De iis enim, qui in gratia sunt Dei, clamat tonitruus filius Joannes : « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri »³⁹. Ecce absque castigatione honorem : vide adoptionis decus : vide cælestis ordinem vocationis? Quod semel iterumque Servator proferens ait : « Ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est »⁴⁰. Et post non longe : « Scit Pater vester cælestis quibus indigeatis, antequam petatis »⁴¹. Ipse igitur adoptionis auctor dignitatem ejus ubique deprædicat. Qui vero ex Judaico fastigio Evangelii factus est vas, ostendens honorem hunc opere confirmatum, dicit : « Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba, Pater. Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem filii, et hæredes : hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi »⁴². O ingentem honorem! Quam alte erexit humi prostratos! Eadem enim opera et Judæo-

³⁷ Isa. i, 2.

³⁸ Deut. xxxii, 18.

³⁹ Joan. i, 12.

⁴⁰ Matth. v, 45.

⁴¹ Matth. vi, 8.

⁴² Rom. viii, 15-17

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(36) Εὐνοία mutant in εὐνοίας ambo iidem codd. et vers. inde 4, pro ὄρμην legunt ὄρμη. POSSIN.

(37) Proverbialis est e veteri tragœdia senarius :

Ἄλλων ἱσθρῶς, αὐτὸς ἔλκεσι βρώων.

PATROL. GR. LXXVIII.

Aliis medens, at ipsius uceribus scatens.

Utitur et Gregorius Theologus *Apologia de sua fuga*, et Plutarc. lib. *De utilitate ex inimicis capienda*. SCOTT.

(38) Mutant iidem πῶς in ποῦ. POSSIN.

rum ignobilitatem Apostolos ob oculos ponit : A γαγε τοὺς χαμᾶι κειμένους ; Ὁμοῦ τε γὰρ καὶ τῆν nobilitatem contra Christianorum, quam omni ope servare justum fuerit, ne honore excidentes gravius castigemur, utpote tanto indigni honore.

Ἰουδαίων μικροπρέπειαν δείκνυσιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ τῆν Χριστιανῶν μεγαλοπρέπειαν ἦν παντὶ σθένει δίκαιοι ἀν εἰημεν φυλάξαι· ἵνα μὴ τῆς ἀξίας ἐκπεσόντες, ἀργαλεώτερον κολασθῶμεν, ὡς μὴδὲ τῆ τσοσαύτη τιμῇ βελτιωθέντες.

CXCVIII. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

Graphica hypotyposi laudata.

Ut generosum equum pictor optimus elata depingens cervice spirantem prope 619 repræsentare studens et cum ipsa pugnans natura imponit ipsi cum freno prudentiam, sistit ipsum, quo stare vult loco : sic et tua eruditio suo sermone clare nobis prudentiam illius viri impressit, ut illum videre potius quam litteras scriptas legens videatur.

P̄LH. — ΑΡΗΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Ὅσπερ ἄριστος ζωγράφος ἔκπον γαῦρον καὶ ὑφαύχονα γράφων, μονονουχὶ ἔμπνουν αὐτὸν ποιῆσαι φιλοτιμούμενος, καὶ πρὸς τὴν φύσιν ἀμιλλώμενος, ἐμβάλλει μὲν αὐτῷ μετὰ τοῦ χαλινῶ φρόνημα, ἵστησι δὲ αὐτὸν ἐν αὐτῷ τῷ θέλειν ἐστάναι· οὕτω καὶ ἡ σὴ παιδευσίς διὰ τοῦ λόγου σαφῶς ἡμῖν τὸ φρόνημα τάνδρὸς ἐνεχάραξεν ; ὡς αὐτὸν ἐκαίνον ὄρῶν τοὺς ἀναγινώσκοντας μᾶλλον ἢ τὰ γράμματα.

CXCIX. — EIDEM.

Ex vultu conjicit de animo, Zosimi opinor, cui litteras tradiderat. (Similis epist. 156, 199.)

Simul atque tuæ probitatis litteras ille accepit, quem nominare nolo (non enim scripto memoriaque est dignus) perniciosum quid ac rictu minax arrisit, ut assolet, quoties ira plenus turgescit. Certamen autem horridum aggressus est, et forte perfecit, nisi ipse ecclesiasticis sanctionibus factus sit certaminis occasio.

P̄LΘ. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ὡς ἐδέξατο τῆς σῆς καλοκάγαθίας τὰ γράμματα ἐκαίνος, ὃν οὐ βούλομαι λέγειν (μὴ γὰρ εἴη γραφῆς καὶ μνήμης ἀξίος), ὀλέθριον μὲν τι καὶ σεσηρὸς προσεμεθίασεν· οἷον ἐλώθει, εἴποτε ὀργῆς ἐμπλησθεῖ· ἄθλου δὲ ἤψατο φρικώδους, καὶ ἀποτελεσθέντος ἀνίσως, εἰ μὴ αὐτὸς ἐγένετο ἄθλος (40) τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς θεσμοῖς.

CC. — OPHELIO SCHOLASTICO.

Contra nimium mulierum ornatum. (Conf. epist. 66, lib. III, et sup. epist. 25.)

Mirifice equidem laudo veterem Spartanorum urbem honestis matronis ornatum interdicentem, quem scortis impurisque feminis magis convenire, quæ laqueos ac retia adolescentibus luxuria corruptis tendant, existimabat. Quæ enim sese ornet pudicaque appareat, ornatu nimio morbum ostentat suum. Quod sacra denuntians Scriptura suadet non et margaritis, vel pretiosa veste, sed bonis operibus pietatem colentes exornari⁴⁴. Id si per se inspiciatur, dico, monilia, lapidum fulgorem, et in-aures, cum deformi mulieri tum pulchræ obesse. Nam enim reprehendunt, ab hac vero avertunt. Reprehendunt quidem, turpiore ostendendo ; abducunt vero a pulchris, cum de illis loqui nollent, de ornatu nimio tamen verba faciunt.

Σ. — ΟΦΕΛΙῷ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῷ.

Ἄν ἀγαμαὶ τὴν παλαιὰν Λακεδαίμονα, κοσμεῖσθαι ἀπαγορεύσασαν ταῖς σῶφροσι τῶν γυναικῶν ἐταίραις γὰρ πρέπειν τοῦτ' ἐνόμισε, ταῖς καὶ πάγας καὶ δίκτυα ἐπὶ θηρᾶ τῶν ἀκολάστων νέων ἐπινοούσας. Ἡ γὰρ κοσμία καὶ σῶφρων εἶναι δοκοῦσα, εἰ τοῦτο δράσειε, τὴν οἰκίαν ἐκπομπεύει νόσον. Ἄπερ ἀποκηρύττουσα ἡ θεία Γραφή παραινεῖ, μὴ χρυσῶ καὶ μαργαρίταις, ἢ ἐσθῆτι πολυτελεῖ, ἀλλ' ἔργοις ἀγαθοῖς κοσμεῖσθαι τὰς τῆς θεοσεβείας ἐπιμεμένας. Εἰ δὲ χρῆ καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ σκοπησῆαι, φημὶ (41), ὅτι ὄρμῳ, καὶ αὐγαὶ λίθων, καὶ περιδέβραια καὶ ταῖς δυσειδέσι, καὶ ταῖς ἀγαν ὥραιαις ἀντιπράττουσι· τὰς μὲν γὰρ ἐλέγχουσι, τῶν δὲ ἀπάγουσι· τὰς μὲν ἐλέγχουσι, κακίονας ἐπιδεικνυμένας· τῶν δὲ ἀπάγουσιν. Ἀφέμενοι γὰρ τοῦ περὶ αὐτῶν φράσαι, περὶ τῶν κοσμίων διαλέγονται.

CCI. — ELAPHIO EPISCOPO.

Officii sui admonendos esse concionatores, elegantis suadet epist. quorum prædicatio ut in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, non in ostensione spiritus et virtutis. » (I Cor. II, 4.)

Vehemens dicendi studium mentes hominum mire hoc sæculo invasit, Sermonum, inquam, studium, non qui ad prudentiam, sed ad volupta-

ΣΑ'. — ΕΛΛΑΦΙῷ ΕΠΙΣΚΟΠῷ.

Δεινὸς λόγων ἔρωσ ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐκ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐπεκώμασε· λόγων δὲ, φημὶ, ὡ τῶν σωφρονίζειν, ἀλλὰ τῶν τέρπειν τοὺς ἀκούοντας

⁴⁴ I Tim. II, 9.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(40) Ἄθλος ἐγένετο. Suspicio leg. ὕθλος, ineptiæ, ne vox denuo repetatur, dicatque, nisi ecclesiasticis sanctionibus ludos fecerit. Vel, ἄθλος, privandus scilicet gradu presbyterii, aut sacris arcendus : ut de Zosimo ep. 12 et 569, pag. 283. Quid si ἄθ-

τος legas, id est, irritus, abrogatus, abdicatus. SCHOTT.

(41) Pro φημὶ codd. Vat. 650 et Ali. scribunt φῆσαι· et vers. seq. pro ὥραιαις, ὠραιαῖς. POSSIN.

δυναμένων, οὐ πνευματικῶν, ἀλλὰ σοφιστικῶν· οὐκ ἀποστολικῶν, ἀλλὰ Δημοσθενικῶν· οὐ προφητικῶν, ἀλλ' ἐριστικῶν· οὐ τῶν τὴν ψυχὴν εὐφραίνει δυναμένων, ἀλλὰ τῶν τὴν ἀκοὴν θέλειν εἰσθότων· οὐ τῶν διὰ τοῦ ἐμπνεῖσθαι ὑπὲρ τῶν πράξεων τοῦ λέγοντος ζῶντων, ἀλλὰ τῶν διὰ τὴν εὐγλωττίαν εἰς ἀκοὰς νεκρὰς ἐνηγομένων. Τί οὖν ποιητέον; σιωπητέον, καὶ οὐδὲν λεκτέον; ἀλλ' ἐπικινδύον. Ἄλλὰ ῥητέον; ἀλλ' οὐκ εἰς ὠφέλειαν ὁ λόγος καὶ ἔργων ἐπίδειξις, ἀλλ' εἰς κρῆτον μόνον τελευτᾷ· ἀλλ' εἰ καὶ οὕτω ταῦτα ἔχει, ἀμεινον, ὡς οἶμαι, εἰπόντα μὴ ἀκουσθῆναι, ἢ μὴ εἰπόντα ἐγκληθῆναι· « Διατί τὸ ἀργυρίου μου οὐ κατέβαλες ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας, κἀγὼ ἐλθὼν ἀπήτησα ἂν αὐτὸ σὺν τῷ τόκῳ; » Λεγέτω τοιγαροῦν ὁ δυνάμενος, ἵνα πρὸς τοὺς ἀκούοντας ἢ τῷ κριτῇ ὁ λόγος.

ΣΒ. — ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΩ.

Xenophontis de Socrate iudicio et exemplo hortatur, ut relictis otiosis et inanibus contemplationibus virtutum actioni se dedat.

Ἀφήμενος, ὃ σοφῆ, τῶν μεταρσιολογῶν, καὶ μετεωροσοφιστῶν, καὶ λεσιθῆρων, τῶν πλέον λόγων ἔχοντων μὴδὲν, εἰς τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν σαυτὸν σύντεινον, τὴν μακαρίους ἀποφαίνουσαν τοὺς ἐραστάς· εἰ δὲ οἶσι ταῖς τῶν ἀρχαίων γνώμαις δικαίον εἶναι μᾶλλον ἀκολουθεῖν, τοὺς ἄλλους τέως παρὰ, αὐτὸν τὸν παρ' αὐτῶν σοφώτατον ἀπάντων ἀνθρώπων κηρυττόμενον, ἐγγυητὴν τῶν ἑαυτοῦ λόγων παρέξομαι. Τί οὖν φησι Ξενοφῶν περὶ αὐτοῦ (42); « Οὐδεὶς πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβές, οὐδὲν ἀνόσιον, οὐτε πράττοντος εἶδεν, οὐτε λέγοντος ἤκουσεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως, ἅπερ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι διελέγοντο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει, καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τοιαῦτα, μωραίνοντας ἐπεδείκνυε. Καὶ πρῶτον μετ' αὐτῶν ἐσκόπει, πότερον ποτε νομίσαντες ἰκανῶς ἤδη τὰνθρώπινα εἶδέναι, ἔρχονται ἐπὶ τὸ τοιοῦτον φροντίζειν· ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πράττειν· ἐθαύμαζε δὲ, εἰ μὴ φανερόν ἐστιν αὐτοῖς, ὅτι ταῦτα οὐ δυνατὸν ἀνθρώποις εὐραῖν. Ἐπεὶ καὶ τοὺς μέγιστον φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν, οὐ τὰ αὐτὰ δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαινομένοις ὁμοίως διακείσθαι πρὸς ἀλλήλους. » Ταῦτα μὲν οὖν Ξενοφῶν ἔγραψεν· καὶ Πλάτων δὲ ὁ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐλλογιμώτερος, καὶ μάλιστα πάντων τὸν Σωκράτην ἐπιστάμενος, τὰ αὐτὰ τῷ Ξενοφῶντι διὰ πάντων ἑαυτοῦ σχεδὸν τῶν διαλόγων κατεσκευάσεν. Εἰ τοίνυν κάκεινος, μᾶλλον δὲ κίκαίνοι, καὶ ἐπετήθευον, καὶ ἔλεγον, καὶ ἔγραφον,

⁴² Matth. xxv, 27.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(42) *Lib. De dictis et factis Socratis*, init. Tradidit et Cicero de Socr. philosophiam e cælo in terras domosque revocasse. *Tuscul.* lib. v, *Academ.* lib. 1, et 1 *lib. De nat. deorum*. Xenophontis autem et Platonicis, Socratis auditorum, an aliqua si-

tem delectationemque auditoribus ingenerandam valent: non de rebus spiritualibus habitis, sed de fallacibus; non de apostolicis, sed Demosthenicis; non propheticis, sed contentiosis; non de animi exhilarantibus, sed auditum demulcere solitis; non qui vivida dicentis opera inspirant, sed qui propter eloquentiam nudo ac mortuo auditu excipiuntur. Quid igitur faciendum? tacendumne? sed hoc periculosus est. An ergo loquendum? at id quod dicitur, 620 neque fructum nec operum effectum sortiitur, sed in plausum abit. Sed etsi ita res habet, dicendum nihilominus est, præstatque, ut opinor, dicentem non audiri, quam non dicentem a Domino reprehendi: « Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens ad usum excissem illam? » Peroret igitur qui potest, ne ad auditores sit iudici sermo.

CCII. — OLYMPIODORO.

Omissis, o sapiens, sublimi loquentia, metæoro sophistica, ac verborum inquisitione, quæ verba, præterea nihil, continet, contende qua potes ad virtutem, quæ in actione est posita, ac sui amantes beatos reddit. At si veterum potius sententiis duci placeat, cum aliis hactenus asthæseris, eum, quem mortalium omnium sapientissimum ipsi pronuntiarunt, auctorem mei hujus dicti laudo. De quo quid, quæso, Xenophon refert? « Nemo, inquit, Socratem impium quid aut nefandum designare vidit, aut dicere audivit. Nec enim de rerum omnium natura sic disserebat, uti complures alii philosophi: nimirum considerans, quo pacto is qui a professoribus sapientiæ mundus appellatur, ortus sit, quibusque de causis necessariis singulæ res cœlestes fiant. Imo eos, qui his rebus occuparentur, fatuos esse demonstrabat. Ac primum de iis hoc considerabat, an quod rati se humana jam satis intelligere ad ea tractanda accederent, an relictis rebus humanis divinas contemplantes, quæ sui essent officii, se facere putarent. Mirabatur etiam non eos clarissime perspicere, homines hæc invenire non posse. Nec enim eos, qui plurimum arrogent sibi, quod de his disserere noriunt, easdem inter se opiniones sovere, sed furiosorum instar inter se comparatos esse. » Et hæc quidem Xenophon scripta reliquit. Plato quoque cæteris omnibus magis disertus in omnibus pene dialogis idem tradidit. Igitur si iste vel illi potius et statuerunt et dixerunt, scripseruntque virtutem in actione positam exercendam esse. Ipsa enim, ut et Platon:

multas fuerit, disputat Agellius lib. xiv *Noct. Attic.*, cap. 3; sed refellit M. Ant. Muretus lib. v *Variar. lect.*, cap. 14, et Athenæus lib. undecimo *Δειπροσopf.* et Laertius in *Platone*. SCOTT.

placuit, via est optima ad pietatem ducens, et in amœnissimum desinens campum.

την πρακτικὴν ἀσκεῖν· αὐτὴ γὰρ, ὡς καὶ τῷ Πλάτῳ δοκεῖ, καλλίστη ἐστὶν ὁδὸς, ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ἄγουσα, καὶ εἰς πλατεῖαν εὐρυχωρίαν τελευτῶσα.

CCIII. — CASSIANO.

ΣΓ'. — ΚΑΣΣΙΑΝΩ.

Quid differant, ἄβουλος καὶ ἀβούλητος.

Non idem est imprudentia et involuntarium ἄβουλον καὶ ἀβούλητον. Illud enim inconsiderantiam, hoc vero *invitum* et non volentem significat : et illud in agendo, hoc in patiendo **621** cernitur. Nam illud actio est inconsiderata, hoc vero coacta passio.

Οὐ ταυτὸν τὸ ἄβουλον, καὶ τὸ ἀβούλητον· το μὲν γὰρ τὸ ἀπερίσκεπτον, τὸ δὲ τὸ ἀκούσιον μὴνύει· καὶ τὸ μὲν εἰς τὸ πράττειν, τὸ δὲ εἰς τὸ πάσχειν βλέπει. Τὸ μὲν γὰρ ἐστὶν ἀσκεπτος πράξις, τὸ δὲ κατηναγκασμένον πάθος.

CCIV. — AUSONIO.

ΣΔ'. — ΑΥΣΟΝΙΩ.

Quomodo recte iudicium administretur. Pulchra rei iudicatæ gradatio.

Omnis controversia iudicio dirimatur : iudicium vero accusatores examinet ; examen æquum desinat, ejusque sententia scribatur. Scripta vero confirmetur, confirmata reipsa stabilitur. Omnis vero contentio absit, et amicitia succedat, cui nihil par est et secundum, cum ad virtutem, tum ad gloriam consequendam, ac denique ad hilaritatem atque lætitiā.

Ἡ μὲν ἀμφισβήτησις κρίσει ἀναρτάσθω· ἡ δὲ κρίσις τοὺς ἐλέγχους βασιανίζτω· ἡ δὲ βάσανος τὸ δέον ὀρίζετω· ὁ δὲ ὄρος γεγράφθω· τὰ δὲ γεγραμμένα κυρούσθω· τὰ δὲ κυρωθέντα βεβαιούσθω τοῖς ἔργοις· πᾶσα τε ἀψιμαχία οἰχέσθω, καὶ φιλία χορευέτω· ἡ δὲ ἰσον οὐδέν· καὶ εἰς ἀρετῆς, καὶ εὐδοκίμησεως, καὶ εἰς εὐφροσύνης λόγον.

CCV. — PHILETRIO.

ΣΕ'. — ΦΙΛΗΤΡΙΩ.

Amicitie vis. Ad nomen alludit Philetarii. (Confer. epist. 143.)

Ergo amicitie amoreque capti nomen gerens alios etiam eodem impellis? Ecce enim nos etiam longe dissitos, nullisque abs te litteris unquam acceptis, tui amore mirifice incendis, adeoque vulnerasti, ut ne momento quidem temporis tui oblivisci possumus.

Ἐμελλες ἄρα, ἡ φιλίας, ἡ τοῦ τετρωῆσθαι ὑπὸ φιλίας ἐπώνυμος ὢν καὶ ἄλλους εἰς ταύτην ἐμβαίνειν. Ἴδον γὰρ καὶ ἡμᾶς πόθρῳ τυγχάνοντας, καὶ μηδὲ πώποτε συντετυχηκότας διὰ γραμμάτων, εἰς τὴν σαυτοῦ ἀγάπην ἐξεβάχχυσας καὶ τοσοῦτον κατέτρωσας, ὡς μηδὲ πρὸς τὸ ἀκαρὲς δύνασθαι ἀμνημονεῖν.

CCVI. — DIDYMO SCHOLASTICO.

ΣΖ'. — ΔΙΔΥΜΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Hortatur ut inter filios suos reconcillet concordiam et amorem.

Filium tuum maximum a natu minimo valde dissidere, teque ejus rei serunt consciunt, fingere tamen, quasi nescias. Deposita itaque spontanea illa ignorantia, conare, quæso, illos ad mutuum adigere amorem, ne immedicabile hinc malum existat. Discordia enim boni nihil gignit. Sic fiet, ut quemadmodum illos parens genuisti, sic et bene illis ut sit, efficias.

Τὸν προσδωτάτων σου τῶν παίδων πρὸς τὸν νεώτατον διαφέρεσθαι τινὲς φασί, καὶ σὲ μὲν εἰδέναι, προσποιεῖσθαι δὲ μὴ εἰδέναι· θάττων τολμῶν ἀποθήμενος τὴν ἐκούσιον ἄγνοιαν, πειράθητι αὐτοὺς εἰς φιλίαν συναλλάξαι, μὴ ποτὲ τι ἀνήκεστον τεχθεῖη κακόν· οὐ γάρ τι χρηστὸν ἢ φιλονεικία ὠδίνει· ἴν' ὥσπερ τοῦ εἶναι μετὰ τὴν πρόνοιαν αὐτοῖς κατέστης αἴτιος, οὕτω καὶ τοῦ εἶναι κατασταίης.

CCVII. — EIDEM.

ΣΖ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Vis amoris mutui.

Ut odium aliquando convicium ex hoste plausible parit, ita contra amicitia rejicit ac velut prolelat iurgium.

Ὅσπερ ἡ ἀπέχθεια εὐπαράδεκτόν πως τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐργάζεται λοιδορίαν, οὕτως ἡ φιλία διακρούεται ταύτην καὶ ἀκοντίζει (43).

CCVIII. — ORIONI.

ΣΗ'. — ΟΡΙΩΝΙ.

Gratulatur ad bonam reverso frugem.

Incredibiliter sum lætatus, cognito vitam te in melius commutasse, mihi que persuadeo fore ut ignominiam ex male anteacta vita contractam deleas, virtutisque ornamentum brevi acquiras conciliesque decus sempiternum ; hic quidem in terris a cunctis laudandus, in altera vero vita a summo iudice coronandus.

Ἡσθην ὑπερφυῶς, μαθὼν σου τὴν ἀρίστην μεταβολὴν· καὶ πιστεύω, ὡς ἀποτρέψῃ μὲν ὡς τάχιστα τὴν ἀδοξίαν, τὴν ἐκ τῆς κακίας πρώην προσγενομένην· ἀναλήψῃ δὲ τὸν τῆς ἀρετῆς κόσμον καὶ κλέος ἀδιδίμον ἐξεῖς, ἐνταῦθα μὲν παρὰ πάντων ἀνακηρυχτόμενος, ἐκεῖσε δὲ παρὰ τοῦ κριτοῦ στεφανούμενος.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(43) Ambo codd. ἀκοντίζει augent præposito ἐξ. Possin.

ΣΘ'. — ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

A

CCIX. — PETRO SCHOLASTICO.

Nou temere de alio judicandum.

Ἐγὼ οὐ καταψηφιοῦμαι, οὔτε καταποφανοῦμαι ἄνδρὸς, οὐ μήτε ἀκροατὴς ἐγενόμην, μήτε δικαστῆς· εἰ δὲ κρινόμενος ἄλοιη, τὸ τῆνκαῦτα ἢ κατ' αὐτοῦ ἐξενηχθήσεται ψῆφος.

ΣΤ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Quantum a celus pauperum intervertere elemosynas, et per luxuriam eas abligurire. (Confer. epist. 183, 301, 169.)

Εἰ οὐ βούλει θεραπεύειν τι, καὶ ἐπιτελεῖεις τῶν πενήτων τὰ τραύματα, τί τοῖς μαχομένοις τῷ δυσνοουθετήτῳ καὶ δυσμάχῳ τῆς πτωχείας θηρίῳ χαλεπώτερον κατασκευάζεις τὸν ἀγῶνα, τὸν παρὰ τῶν ἐλεημόνων αὐτοῖς εἰς τροφήν παρεχόμενον ἔρανον σφετεριζόμενος; Τί ἐκ τοιούτων κερδῶν τὴν ἀκόρεστον σαυτοῦ ἐμπιπλῶν γαστέρα, νομίζεις ἀπολαύειν; Διάδλειψον μικρὸν ἀνενεγκῶν ἐκ τῆς τοιαύτης παραπληξίας. Εἰπέ πρὸς ἑαυτὸν· εἰ ὁ τὰ οἰκεῖα εἰς ἐλεημοσύνην μὴ προϊέμενος, εἰς τὸν ποταμὸν πέμπεται τοῦ πυρὸς, ἀφόρηται βασιανισθόμενος· ὁ καὶ τὰ τῶν πενήτων ἰδιοποιούμενος, τί πείσεται; Εἰ ὁ τὰ ἑαυτοῦ μὴ διδούς οὐ συγγνωσθήσεται, ὁ καὶ τὰ διδόμενα ἀποσυλῶν ποῦ χωρήσει; Εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ πενίας ἀναγκαζόμενος τὴν καινὴν ταύτην ληστείαν, μᾶλλον δὲ τυμβωρυχίας χεῖρονα κακουργίαν ἐπενόησας, ἦν ἂν σοι καὶ ἔχνος ἀναίσχυντου ἀπολογίας. Ἐπειδὴ δὲ τρυφῶν καὶ σκιρτῶν, τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς δέον ἐπικουφίζειν, ἐπιτρίβεις, ποῖα σοι λείψεται ἀπολογία; Τίς ἔλεος; ποῖα συγγνώμη; Ταῦτα δάκρυσι σχεδὸν κεράσας τὸ μέλαν, ἀπέστειλα. Τὰχα πως σαυτὸν μὲν γνοίης, τοὺς δὲ πένητας ἀδικῶν ἀποσταίης, τὸν δὲ κριτὴν ἐξιλιάσαι, ἡμᾶς τε ἐπὶ τῇ σαυτοῦ μετανοίᾳ εὐφροσύνης ἐμπλήσας (44).

ΣΙΑ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Virum religiosum peregrinantem commendat, ut hospitio excipiat.

Ἄνῃρ διαφερόντως τῇ θειοτάτῃ θρησκείᾳ ἀνακείμενος, καὶ τοῖς τὰ αὐτὰ αὐτῷ μετιούσιν ἐντυχεῖν περὶ πολλοῦ ποιούμενος, κάκεῖσε ἀφίεται. Ξεναγὸς τοῖνον ἀγαθὸς αὐτῷ γενοῦ· ἵνα σέ τε καὶ τὰς ἄλλας τῆς ἀρετῆς θεασάμενος εἰκόνας, ἐμπλήσῃ τὸν οἰκεῖον ἔρωτα.

ΣΙΒ'. — ΑΥΣΟΝΙΩ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

D

CCXII. — AUSONIO CORRECTORI.

Rustici causam commendat, quem tabula quidam rure ad forum extraxerat.

Ἐπειδὴ ἄνῃρ τις ἀγοραῖος (45), πράγματα βουλλόμενος παρασχέιν ἀνθρώπων ἀπραγμοσύνη συζῶντι, εὐλκυσεν αὐτὸν εἰς δικαστήριον· καταξίωσον, θάπτον μὲν κωλύσαι τοῦτον ἀδικῆσαι· χαρτῆ γὰρ αὐτῷ· τὸν δὲ εἰς τὴν ἀγροικίαν πέμψαι, τῆς φίλης γεωργίας τὴν ἀντίδοσον ἀσπασόμενον.

⁴⁵ Luc. xvi, 25.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(44) Pro ἐμπλήσας iidem legunt, ἐμπλήσειας. POSSIN.

(45) Scribo ἀγοραῖος, non ut editum Gr. ἀγοραῖος. Ammonius enim de vocum differentiis, sive

Equidem neque sententiam fero, neque 622 contra virum, quem non audierim, pronatio, neque sodeo ejus judex. Si vero sententia lata condemnetur, contra illum tunc judicium feretur.

CCX. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Si ferre alius opem non vis, quin potius pauperum adauges vulnera, quid cum ingenti atque expugnata difficili fera mendicitate pugnam reddis difficiliorem, dum quæ a piis hominibus in alimoniam pauperum sunt relicta, ea assumendo tuum in epulum conficis? Quid ejusmodi lucris inexplibilem tuum ventrem explendo voluptatem capis? Considera paululum te ipse colligens ab illa vesania, tecum sic ratiocinando: Si qui sua pauperi non distribuit in elemosynam, in ignium torrentes intolerandis mittitur excrucians epulo evangelicus supplicis⁴⁵; qui quæ sunt pauperum sibi per nefas usurpat, eequid patietur? Si qui sua non largitur, ei non ignoscitur, quo tandem abibit, qui ab aliis data in elemosynam exspoliatur? Si enim inopia adactus novum hoc latrocinium vel potius sepulcrorum violatione scelus deterius inchoasses, esset omnibus etiam argumentum impudentis defensionis reliquum. Cum vero luxui indulgens atque insolescens alienas calamitates quas sublevare deberes easdem aggravas, ecqua tibi relicta defensio? quæ exspectanda misericordia? quæ denique venia? Hæc lacrymis propemodum miscens atramentum ad te conscripsi, ut tandem teipsum noveris, et ab injuria pauperibus inferenda cesses, ac judicem Deum placatum reddas, nosque tua respicientia gaudio compleas.

CCXI. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Hic vir divinæ religionis, ut incidat in eos, qui eandem tenent, ad vos proficiscitur. Esto itaque bonus illi ac benignus hospes, ut te tuasque intuitus virtutes amore complectatur.

Quando causicus quidam negotium favescere studens quiete ac tranquille degenti in jus eum extraxerit, digneris quam primum ipsius injurias coercere. Gratum id enim illi accidit. Hunc vero rus mitte, gratæ ipsi agriculturæ remunerationem accepturum.

quis alius auctor est: Ἀγοραῖος σημαίνει τὸν πονηρὸν ἐν ἀγορᾷ κερσαυόμενον (?)· ἀγοραῖος δὲ τὸν ἐν ἀγορᾷ τιμώμενον. Sed id non videtur servari usquequaque, ut epist. 185, pag. 96, v. 13. SCOTT

623 CCXIII. — ZOSIMO PRESBYTERO. A

ΣΙΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Exemplis potius quam verbis suadendum. (Confer. epist. 233, 508.)

Non verbis, bone vir, inescandi auditores, sed re ipsa et exemplis, qui nos cernunt trahendi. Mores enim persuadentis venerandi sunt, non oratio. Illi enim spectantes flectunt, hæc vero auditores fatigat. Igitur, quod dicere volebam, nunc efferam. Vir quidam virtute ornatus valde tibi indignatur, multa quidem referens, unum vero admirans, quomodo, cum Ecclesie sis probrum, vitam immaculatam ex orationibus æstimari sustineas. Si enim quæ sua sunt, inquit, confert, petat; si vero et alios inquinare ex turpibus suis potest actionibus, qua de causa id optat consequi, quod habere nolit? Equidem rubore suffundebar audiens, terramque aspiciebam, ac ne os quidem aperire poteram. Verum, qui aderant, claris illum applausibus honorabant, unum causati, non potuisse inscitiam tuam pro merito depradicare: tu ilaque videlo, qua ratione hanc reprehensionem depellas.

CCXIV. — PAULO PRESBYTERO.

Non de levibus sivilibusque rebus conciones habendæ. (Conf. epist. 119, 201 et 253. In loquendo considerandum.)

Cave exilia falsaque, sed potius quæ dictu digna sunt, passim narres. Plerique enim nugari te putantes, et cito abeunt, et facile culpant, citoque persuadent.

CCXV. — DANIELI PRESBYTERO.

Ne malorum felicitate in hoc sæculo offendatur, sed hinc certitudinem extremi iudicii credat. (Conf. epist. 103, 116.)

Ne te a cæpto virtutis, o bone vir, avertat tramine, quod Zosimus impurus Deoque invisus, ut scribis, sacris initiari ausus fuerit, vel sacrificare audeat: quin potius hoc ad confirmandum fide valeat futurum omnino iudicium, quo secundum opera culque reddetur. Si enim hic omnes promerita acciperent, impii quidem pœnas, justi vero præmia virtutis, supervacaneum esset iudicium. Si quidem multi mali in hoc mundo agunt feliciter: contra vero justii sæpe adversis conflictantur. Id ipsis tumultum concitat, quod turbam tumultumque tollere deberet merito, quod pro merito cuique distribuitur. Neque enim justus foret Deus, qui hæc futura providerit, nisi verborum, actionum, atque cogitationum rationem postea redderemus, et his quidem præmia, illis vero pœnas decerneret.

CCXVI. — STRATEGIO MONACHO.

Promittit se invisurum amicos in monasterio. (Infr. epist. 494.)

Jam me, cum bono Deo dicam, in monasterio expecta. Accedam enim, ut antea omnem 624 Dei cultum inspiciam, et per omnia admirandum Theodosium jam pridem amicum factum, honore maximo complexurus.

Ὁὐ τῆ φράσει χρῆ, ὧ βέλτιστε, καταγοητεύει τοὺς ἀκρωμένους, ἀλλὰ τῆ πράξει χειροῦσθαι τοὺς θεωμένους· ὁ τρόπος γὰρ ἐστὶ τοῦ πείθοντος ὁ αἰδέσιμος, οὐχ ὁ λόγος. Ὁ μὲν γὰρ δυσωπαί, ὁ δὲ ἐνοχλεῖ. Τί τοίνυν βούλομαι εἰπεῖν, φράσω· Ἄνθρωπος τις τῶν ἀρετῆ κακοσημένων, πολὺς ἔρρει κατὰ σοῦ, πολλὰ μὲν φράζων, ἐν δὲ θαυμάζων, πῶς κηλὶς ὦν τῆς Ἐκκλησίας, ἀηλιθῶτον βίον ἐν ταῖς εὐχαῖς λαβεῖν ἀξιοῖς. Εἰ μὲν γὰρ τὰ παρ' αὐτοῦ, φησὶν, εἰσφέρει, αἰτῶται· εἶδὲ καὶ ἄλλους μῖθαι ἐκ τῶν αἰσχίστων αὐτοῦ πράξεων οἷός τε ἐστὶ, δι' ἣν αἰτίαν τοῦτο εὐχεται λαβεῖν, ὃ ἔχειν οὐ θέλει; Ἐγὼ μὲν οὖν ἡρῶντων ἀκούων, καὶ προσείχον εἰς γῆν, καὶ οὐδὲ διαῖραι τὸ στόμα ἱσχυον· οἱ δὲ παρόντες κρότοις ἐκείνων ἐστεφάνουν λαμπροῖς, ἐν μόνον αἰτιώμενοι, τὸ μὴ δεδουνησθαι ἐπαξίως τῆς σῆς ἀπαιδευσίας φράσαι· Αὐτὸς οὖν ἀκόπει, ὅπως ταύτην ἀποτροπήν τὴν κωμῶδιαν.

ΣΙΔ'. — ΠΑΥΛΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Μὴ περὶ μικρῶν καὶ φαύλων, ἀλλὰ περὶ ὧν λέγειν ἀξίον τοῖς ἐντυγχάνουσι φράζει. Φλυαρεῖν γὰρ σε νομίζοντες πολλοὶ, καὶ ἀποφορτῶσαι ταχέως, καὶ αἰτιῶνται βραδίως, καὶ πείθουσιν ὀξέως.

ΣΙΕ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Μὴ σου, ὦ μακάριε, τὸν εἰς τὴν ἀρετὴν δρόμον (46) τὸ μαρὸν καὶ θεομισῆ, ὡς γέγραφας, Ζώσιμον ἰσῶσθαι τολμᾶν· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο σε μᾶλλον βροννύτω εἰς τὸ πιστεύειν πάντως εἶναι κρίσιν, ἐν ἣ ἑκάστω τὸ πρόσφορον ἀπονεμηθήσεται. Εἰ γὰρ πάντες ἐνταῦθα ἀπαλάμβανον τὰ προσήκοντα, οἱ μὲν τὰς ἀμοιβὰς, οἱ δὲ τὰ πηχεῖρα, περιττὸς ἦν ὁ τῆς κρίσεως λόγος. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ μὲν φαῦλοι εὐημεροῦσι, πολλοὶ δὲ σπουδαῖοι παρενημεροῦνται, αὐτὸ τοῦτο ὃ τὸν θόρυβον ποιεῖ, τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς ὄφελαι εἶναι ἀναιρετικόν, διὲ ἑκάστω τὸ πρέπον ἀποδοθήσεται. Οὐ γὰρ ἂν δίκαιος ὦν ὁ θεὸς ταῦτα περιεῖθε γινόμενα, εἰ μὴ ἐμελλε καὶ λόγων καὶ πράξεων καὶ ἐνομιῶν μετὰ ταῦτα ἀπαιτεῖν εὐθύνας· καὶ τοῖς μὲν τιμὰς, τοῖς δὲ τιμωρίας ὀφείζουσιν.

ΣΙΓ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Ἦδη με, σὺν θεῷ δὲ εἰρήσθω, προσδόκησον ἐν τῷ μοναστηρίῳ· ἤξω γὰρ τὴν σὴν πρό γε πάντων ὀφόμενος θεοσέβειαν, καὶ τὸν διὰ πάντα θαυμάσιον θεοδόσιον, διὰ μακροῦ (47) φίλον ἔντα, καὶ σφόδρα ἡμῖν τιμημένον, περιπτουζόμενος.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(46) Inter δρόμον et τὸ inserunt ambo codd. ἐνοχλεῖται. POSSIN.

(47) Pro διὰ μακροῦ codd. Vat. 650 et Alt. scribunt διὰ μικροῦ. Id.

De variis rhetorum dicendi generibus. (Confer. epist. 145.)

Τῶν συγγραφέων οἱ μὲν αἰσχροὶν ἡγοῦνται μὴ σαφὲς εἰπεῖν, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀσαφείᾳ τίθενται τὴν ἰσχὺν, καὶ οἱ μὲν τιμῶσι τὸ μέτριον, οἱ δὲ ἔξω φέρονται τῶν καιρῶν· οἱ μὲν τῶν ἡκριωμένων ὧτων στοχάζονται, τοῖς δὲ ἀρκαί τὰ μεράκια σείσαι· καὶ οἱ μὲν ἀμείνονες εἰς προοιμίου χρεῖαν, οἱ δὲ ἐν παραδείγμασιν εἰσι πλούσιοι· οἱ μὲν οἶκτον ἐμβαλεῖν δεῖνοι, οἱ δὲ θυμὸν τῶν μὲν τὸ βραδύ λυπηρὸν, τῶν δὲ τὸ ταχύ τερονόν· οἱ μὲν ὕπνον ἐμποιοῦσι, μᾶ καταχρῶμενοι ἰδέα, οἱ δὲ καὶ ἀφαιροῦσι ταῖς μεταβολαῖς. Χρῆ τοίνυν τὸν βασιανιστὴν συγγράμματα δεῖνόν, πάσης καὶ χάριτος καὶ ἀπερχείας ὄντα κρεῖττονα, ἐκάστου συγγραφῆως καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν εἰδέναι· καὶ τῇ μὲν ψηφισσάσθαι, τῇ δὲ μέμψασθαι.

ΣΙΗ'. — ΑΦΘΟΝΙΩ.

Virginitas et fornicatio duo extrema, conjugium medium, sed virginitate inferius. (Confer. epist. 253.)

Καὶ ἡ παρθενία, ὧ βέλτιστε, καὶ ἡ πορνεία τὰ μέτρα τοῦ νόμου ἐξέθησαν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. Ἡ μὲν γὰρ ὑπέρεπτη, ἡ δὲ παρέθη. Καὶ ἡ μὲν τὰ κοῦφα καὶ ἀνωφερῆ, καὶ τὸν οὐρανὸν πολοῦντα, ἡ δὲ τὰ κατωφερῆ καὶ βαρῆα σώματα ἐμιμήσατο· ἡ μὲν διώκει τὰ μεταβολῆς κρεῖττονα, ἡ δὲ ἐκεῖνα, ὧν ἡ μεταβολὴ συμφυῆς, καὶ ἡ κόλασις σύντροφος· ὁ δὲ τίμιος γάμος τούτων ἐκατέρων μέσος τυγχάνων, τῆς μὲν ἐστὶ κατώτερος πολλῶ, τῆς δὲ ἀνώτερος πλεόν, ἢ ὅσον αὐτὸς τῆς παρθενίας ἐστὶ ταπεινότερος. Διὸ καὶ τῆς μὲν στεφανουμένης, τῆς δὲ κατακρινόμενης, οὗτος σύμμετρον ἔχει τὸ ἐγκώμιον.

ΣΙΘ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Cum suas paries egerit in Zosimo sodalibusque ejus admonendis, iniquum esse probat sibi imputari, quod admonitionibus non sit relictius locus. (Confer. epist. 20 et 220.)

Εἰ λόγους ἐφασκον ἔχειν πάσης κακίας ἀναριετικούς, εἰκότως ἂν εἶχον ἀλαζονείας αἰτίαν. Εἰ δὲ τοῦτο μάλιστα πάντων ἐπίσταμαι, ὅτι τοῦ μὲν παραινούντός ἐστι τὸ εἰπεῖν τὰ βέλτιστα· τοῦ δὲ συμβουλευομένου τὸ πεισθῆναι. Ὁ μὲν γὰρ τοῦ λέγειν, ὁ δὲ τοῦ πράττειν Κύριός ἐστι· τί παρὲς συγγινώσκειν, εἶγε ἀποδέξασθαι μὴ βούλοιο, αἰτιᾶ τὸν τόγε αὐτοῦ μέρος κατορθώσαντα; εἰ δὲ μὴ οὕτω καταδέχη, ὦρα σε καὶ τὴν ἀρῆτην σοφίαν αἰτιάσασθαι, τὴν μῆτε τοὺς ἀποστατήσαντας Ἰουδαίους, μῆτε τὸν προδότην πείσαντα. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον τοῦ πεισθῆναι, ὅτι ὁ μὲν προῦδωκεν, οἱ δὲ ἐσταύρωσαν. Εἰ δὲ καὶ μὴ πείσαντα καὶ σώσαντα, παρὰ πάντων ἀνακηρύττεται· ἀπὸ γὰρ τῆς προαιρέσεως, οὐκ ἀπὸ τῆς ἐκδάσεως τὰ πράγματα κρίνεται· τί αἰτιᾶ τὸν τοσαῦτα πεποηκότα, καὶ μὴ δυνηθέντα πείσαι Μαρτινιανόν τε καὶ Ζώσιμον, καὶ Μάρωνα, καὶ Εὐστάθιον ἀποσχέσθαι κακίας; Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω τοῦ ἐρυθριᾶν ἐπὶ τούτῳ (καίτοι ἐρυθριᾶν (48) παντὸς μᾶλλον, ὡς γε ἑμαυτὸν, ἐν οἷς τὸ ἐρυθριᾶν καλὸν, ἐπιστάμενος), ὅτι καὶ σεμνύομαι ἐπὶ τῷ

Scriptorum rhetorumque hi quidem turpe ducunt obscure dicere: alii in obscuritate decus collocant; et alii medium tenent; alii modum excedunt. Quidam acutis audiunt auribus; alii contenti sunt adulescentes movisse. Nonnulli exordiis utentes præstant, exemplis alii abundant. Commiserationem quidam norunt incutere, iram alii. Quidam tarditate displicent, alii celeritate placent. Alii unica dicendi forma somnum conciliant, alii celeritate eundem excutunt. Decet itaque eum, qui scripta aliorum sit exploraturus, amore atque invidia non superari, omnique adeo scriptori vitium juxta ac virtus cognoscenda: hanc quidem laudando, illam vero vituperando.

CCXVIII. — ΑΠΗΤΟΝΙΩ.

Virginitas, bone vir, ac fornicatio legis excedunt modum, etsi non eodem modo. Illa enim supergraditur; hæc transgreditur. Illa, ut levia solent, sursum fertur, in cælumque tendit: hæc deorsum rapitur, gravia imitans corpora. Illa sectatur mutationi non obnoxia, hæc mutationi cognata, ac potius obnoxia. Matrimonium his duobus interjectum; alio quidem Inferius est, altero vero sublimius. Virginitate enim conjugium minus est et humilium. Hac enim coronata, et fornicatione judicio condemnata, matrimonium suam etiam laudem consequitur.

CCXIX. — THEODORO DIACONO.

Si sermones habere me dixissem malitiam omnem tollentes, merito gloriandi ansam haberem. Si vero illud omnium ipse probe novi, adhortantis quidem esse optima dicere; ejus vero, cui persuadetur, aures accommodare et reddere: quare si quando laudare nolles, saltem ignoscere deberes. Vituperas enim eum qui quæ suarum erant partium explevit. Si enim nec hoc fateris, jam et ineffabilem Dei sapientiam reprehendere poteris, quæ nec apostatanti genti Judaicæ, nec Judæ proditori persuasit. Tantum enim aberat ut persuaserit, ut hic quidem vendiderit, illa vero natio cruci affixerit. Si vero divina illa sapientia quæ neque illis persuasit, neque eos salvavit, ab omnibus laudetur (a consilio enim, non ab eventu res judicantur), quid accusas conantem et non valentem persuadere Martiniano, Zosimo, et Maroni atque Eustathio, ut ab improbitate desistant? Tantum absunt ut propterea erubescam magis quam quisquam alius, si mihi ipsi non persuadeam illa, in quibus erubescere pulchrum esse scio, ut etiam glorier in hoc, ut ex parte sal

VARIE LECTIONES ET NOTÆ

(48) Pro ἐρυθριᾶν solus cod. Alt. scribit, ἐρυθρίων ἂν. POSSIN.

tem passionum Christi Domini possim esse particeps, Ἄ κὴν ἐκ μέρους τοῖς Δεσποτικαῖς πάθει κεκοινωνη-
κέναι.

CCX. — EUTONIO DIACONO.

De Zosimi et Maronis vitis iterum, et de Judaica perfidia. (Vide sup. et epist. 20, De Juas proditore.)

Si quodvis supplicio dignum scelus committunt, et impura quæque verba proferunt Zosimus et Maron, atque in optimam quemque incurrant: quæ neque dicenda, neque re sint exæquenda dicentes pariter et agentes: noli existimare ultionem a Deo negligi, mirare potius longanimitatem divini numinis ad pœnitentiam ipsos invitantem, et excusationem præcisam, verum enimvero post non diu vel in hac vita, vel in altera gravi eos supplicio insequentem. Si enim qui ante diluvium nefanda patrant⁴⁴, vel in Sodomis immane peccantes⁴⁵, aut si in Dominum insanientes rabie Judæi impuniti abierunt, abibunt et isti. Si vero illorum alii sunt fluctibus obruti, alii igni ac bello extincti perierunt, ut omnes cum priores tum futuras tragœdias obscurarint, etiam hic ultimas has patientur, pœnas. Cur igitur nihil id facis, quasi sint impuniti? Ibi enim pœnas daturus notum, veritate ita pronuntiant: « Tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die iudicii, quam civitati illi⁴⁶: quia Jerusalem persecuta est veritatis præcones. Hæc ideo retuli, tanquam sint illi gravius puniendi, Sodomitæ vero remissius ac mitius, non modo quia in hac vita pœnas pependerunt, sed et quia contra naturam vino ac libidine sunt debacchati. Judæi vero adversus naturæ Dominum deliquerunt.

CCXXI. — EIDEM.

De pœna hujus et alterius vitæ. (Ex hac et superiore epist. constat epist. 203, lib. III.)

Scito, bone vir, quod si leviter ac tolerabili modo curatuque facile peccavimus, ideoque adversi quid patimur, tunc crimina detergimus. Gravia vero atque immodica patrant, in altera etiam vita luemus. 626 Levius tamen ac mitius, si quid hic patimur adversi; gravius vero, si nihil hic passi vitæ deeedimus. Verum ne me dicas veluti narrare, ac non demonstrare, testibus utendum est necessariis. Divinus itaque Paulus de iis, qui hic delicta luunt, testis omni exceptione major, redarguens eos, qui indigne sacramenta perceperant: « Ideo, inquit, inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur⁴⁷. » Hæc etiam igni ex cruciato diviti dictum ab Abrahamo eodem pertinet: « Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua. Lazarus similiter mala⁴⁸. »

⁴⁴ Gen. vi, f seqq. ⁴⁵ Gen. xix, f seqq. ⁴⁶ Matth. x, 15. ⁴⁷ I Cor. xi, 30-32. ⁴⁸ Luc. xvi, 25.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Pro μετ' ἀκολ. codd. Vat. 650 et Alt. habent μήτ' ἀκ. POSSIUM.

ΣΚ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ μὴδὲν μετ' ἀκολασίας (49) ἔργον ἀπρακτον, μήτε λόγον αἰσχρὸν ἀρρήτων, ὡς φῆς, παραλελοιπότες Ζώσιμος τε καὶ Μάρων, εἶτε καὶ κατὰ τῶν ἀρίστων ἐπιφύονται, ἃ μήτε λόγῳ βῆτὰ, μήτε ἔργῳ φορητὰ καὶ φράζοντες καὶ πράττοντες· μὴ τῆς θείας δίκης ἀμελείαν καταψηφίσῃ, ἀλλὰ θαύμαζε αὐτῆς τὴν μακροθυμίαν, τὴν νῦν μὲν εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς καλοῦσαν, καὶ τὴν ἀπολογίαν ἀποτεμνομένην, μικρὸν δὲ ὕστερον ἢ ἐνταῦθα, ἢ ἐκεῖ κολάσει σφοδροτάτῃ αὐτοὺς μετελευσομένην. Εἰ μὲν γὰρ οἱ πρὸ τοῦ κατακλισμοῦ ἃ μὴ θέμις δρᾶσαντες, ἢ ἐν Σόδομοις ὑπερδύρα πταίσαντες, ἢ οἱ κατὰ τοῦ Δεσπότη ἐπιλυτήσαντες Ἰουδαῖοι ἀτιμώρητοι διέφυγον, διαφεύξονται καὶ οὗτοι. Εἰ δὲ ἐκείνων ἐνταῦθα οἱ μὲν κατεκλύσθησαν, οἱ δὲ πύρρος, οἱ δὲ πολέμου ἔργον γεγέννηται, ὡς πάσας καὶ τὰς ἔμπροσθεν, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα ἀποκρύψαι τραγῳδίας, κάκεισε δὲ τὰς ἐσχάτας πείσσονται τιμωρίας· δι' ἣν αἰτίαν ὀλιγοψύχοι, ὡς ἀτιμωρητῶν τούτων ὄντων; Ὅτι γὰρ κάκει δώσουσι δίκην, δῆλον, ἐκ τοῦ τὴν ἀληθειαν εἰρηκέναι. « Ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σόδομων καὶ Γομόρρων, ἢ τῆ πόλει ἐκείνῃ, » τῆ διωξάσῃ δηλονότι τοὺς τῆς ἀληθείας κήρυκας· τοῦτο δὲ εἶπεν, ὡς ἐκείνων μὲν ἀργαλειωτέραν δώσουσαν δίκην, Σοδομιτῶν δὲ ἡμικρωτέραν, οὐ μόνον διὰ τὸ κἀνταῦθα δεδωκέναι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τοὺς μὲν κατὰ τῆς φύσεως πεπαρμυνηκέναι, τοὺς δὲ κατὰ τοῦ Δεσπότη τῆς φύσεως λελυτηκέναι.

ΣΚΑ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ἰσοι, ὦ ἀγαθὲ, ὅτι εἰ οἰστὰ καὶ φορητὰ καὶ εὐτάτα πταίσομεν, καὶ πάθοιμὲν τι ἐνταῦθα δεῖν, ἀποτριβόμεθα τὰ πταίσματα· εἰ δὲ ἀπάνθρωπα καὶ δεῖνὰ, κάκεισε τιμωρηθήσομεθα, κουφότερον μὲν, εἰ κἀνταῦθα τι πάθοιμὲν, βαρύτερον δὲ, εἰ ἀπαθεῖς ἀπέλθοιμὲν· ἀλλ' ἵνα μὴ λέγειν ἔχοις ὡς αὕτη ἀπόφασις ἔστι καὶ οὐκ ἀπόδειξις, διὰ μαρτυριῶν ἀξιοχρέων βαδίζεται ὁ λόγος. Περὶ οὖν τῶν ἐνταῦθα ἀπτριβομένων τὰ πταίσματα, μάρτυς παραγραφῆ μὴ ἐπιδεχόμενος ὁ θεοπέσιος Παῦλος, λέγων περὶ τῶν ἀναξίως τῶν μυστηρίων μετεληφότων· « Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρώστοι, καὶ κοιμῶνται· ἱκανοί· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. » Καὶ τὸ εἰρημένον δὲ πρὸς τὸν Ἀποτηγανισθένον πλούσιον, ταύτης ἔστι τῆς ἐννοίας, ὅτι « Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, ὁμοίως δὲ καὶ

Λάζαρος τὰ κακά· ὁ τούτεστιν, εἰ πέπρακται σοὶ ἡ χρηστὸν, τοῦτ' ἀπειληφας, τρυφήσας καὶ μηδεμιᾶ πειραθεὶς μεταβολῆς. Εἰ δέ τι κάκεινῳ πεπλημμύληται, τοῦτ' ἀπειληφεν ἐν τῇ ἀπαραμυθῆτω πενίᾳ δεδαπανημένος· περὶ δὲ τὸν κἀνταῦθα δεδωκότων δίκην, κάκει δωσόντων, αὐτὸς ὁ κριτὴς ἐν Εὐαγγελίοις ἀπεφῆνατο· « Ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. » Καίτοι κἀνταῦθα δεδώκασι δίκην καὶ Σοδομίται καὶ Ἰουδαῖοι, οἱ μὲν πυρὶ δαπανηθέντες, οἱ δὲ πολέμῳ καὶ λιμῷ παραδοθέντες, καὶ εἰς τοσαύτην ἀπορίαν καταστάσαντες, ὡς καὶ τῶν οἰκείων γεύσασθαι παίδων· πάντως γὰρ ὅπ' ὀδόντας ἔλθειν ἢ ἀνάγκη ἐξεδιάσατο.

ΛΚΒ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

De eadem re, in mercedis distributione. (Vide epist. 78, 302.)

Ὅπερ πρώην περὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἔφην, τοῦτο νῦν περὶ τῶν κατορθωμάτων ἔρω· ὅτι μικρὰ καὶ εὐτελῆ κατορθώσας, εἰ ἀπολαύσει τινὸς χρηστοῦ ἐνταῦθα, ἀφῆξει τὸν μισθόν. Εἰ δὲ μέγαρα καὶ ὑπερφυῆ καὶ ἀξιοθαύμαστα, κάκεισε ἀπολήφεται, μετρίως μὲν, εἰ κἀνταῦθα ἀπειληφας. Τὸ γὰρ ἐνταῦθα λαθεῖν ὑποτίμνεται μισθοῦ μέρος οὐ μικρόν· ὑπερβαλλόντως δὲ, εἰ μὴ ἀπειληφεν. Καὶ εἰ βούλει, διὰ παραδείγματος σαφηνίσω τὸ λεγόμενον. Ἔστωσαν ὑποθέσεως χάριν δύο δίκαιοι, ἄχροι τὴν ἀρετὴν· ἀλλ' ὁ μὲν ἐνταῦθα πλουτεῖτω, ὁ δὲ πενέσθω· ὁ μὲν δοξαζέσθω, ὁ δὲ ὕβριζέσθω· ὁ μὲν παρὰ πάντων ἐκτιμῆσθω, ὁ δὲ κομψοδέσθω. Ἄρα ἀπελθόντες ἔχει τὸν ἴσον λήφονται στεφάνου; Οὐ φημι ἔγωγε, καίτοι ἴσους γε ἑαυτοὺς ἔφαμεν εἶναι κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον· ἀλλ' ἡ τοῦ ἐνταῦθα βίου ἀνωμαλία τὴν ἰσότητα τῆς ἀρετῆς εἰς τὸ ἀνίσον καταστήσει· οὐ τοῦ ἀδικήστου χριτοῦ ἀδικον ψηφισομένου, ἀλλὰ τῷ μὲν κἀνταῦθα κάκει τὸν μισθὸν συμμετρησομένου, τῷ δὲ ἄκρατον τὴν εὐφροσύνην βεβαιώσαντος· δίκαιον γὰρ τοσαῦτα μὲν κατορθώσαντα, μὴ τῶν αὐτῶν δὲ ἀπολαύσαντα, μεῖζονα καὶ λαμπροτέρῳ κοσμηθῆναι στεφάνῳ. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν κατορθωμάτων, ὧ μακάριε, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων τὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ. Ἔστωσαν γὰρ, εἰ δοκεῖ, δύο ἀμαρτωλοὶ, εἰς αὐτὴν τῆς κακίας φθάσαντες τὴν κορυφὴν, ὡς μηδὲν ἕτερον ἕτερου διαφέρειν· ὧν ὁ μὲν πλουτεῖτω, ὁ δὲ πτωχεύετω· ὁ μὲν τιμάσθω, ὁ δὲ ὕβριζέσθω· ὁ μὲν ἀρχέτω, ὁ δὲ κολαζέσθω. Ἄρα ἀπελθόντες ἔχει τὴν αὐτὴν δώσουσι δίκην; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, καίτοι ἴσους γε αὐτοὺς ἔφημεν εἶναι κατὰ τὸν τῆς κακίας λόγον· ἀλλ' ἡ τοῦ ἐνταῦθα βίου κατάστασις τὴν ἰσότητα τῆς κακίας ἀνίσον εἰς τὸν τῆς ἀναστάσεως ἀπορίαναι καιρὸν, οὐ τῆς δίκης τὸ δικαίον προφορένης, ἀλλὰ τῷ μὲν κἀνταῦθα κάκει τὴν τιμωρίαν συμμετρησομένης, τῷ δὲ ἔχει (50) ἀπαραμύθητον τὴν κόλασιν ψηφισομένης. Δίκαιον γὰρ τὸν τὰ αὐτὰ μὲν δεδρακότα, μὴ τὰ αὐτὰ δὲ πεπονθότα,

⁵¹ Matth. x 45

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(50) Pro τῷδε ambo iidem codd. scribunt τῶν δ' ἔχει, etc. Possin

Quasi diceret? Si quid boni in vita fecisti, hoc recepisti deliciando, nullamque exspectas mercedem. Si quid vero a Lazaro humanitas est commissum, expiatum id ab inconsolabili inopia propemodum absumpto. De iis vero qui hic pœnas dederunt, luent vero et in altera vita, testatur et ipse iudex in Evangeliiis: « Tolerabilis erit terræ Sodomorum et Gomorrhœorum, quam civitati illi ». Et si vero luerunt et hic Sodomitæ atque Judæi, illi quidem cœlesti igne consumpti; hi vero bello et fame attriti, ad eam, inquam, adacti ciborum penuriam, ut et liberos obsessi a Romanis devorarent. Omnia enim ut dentibus vorarent, summa compulsi egestas.

CCXXII. — EIDEM.

Quod nuper de peccatis scripseram, idem nunc de bonis dicam moribus: quod qui parva et facilia recte gesserit, si quid est boni adeptus, præmium retulit. At qui magna et admiranda fecerit, accipiet nihilominus et illic mercedem, etsi mediocria hic fuerit consecutus. Hic enim potiri est non parvam mercedis accipere portionem. Abundanter vero remunerabitur, si nihil acceperit. Id ego exemplo, si ita videbitur, explanabo. Sint, verbi gratia, duo iusti virtute maxime præditi: unus dives, alter inops. Ille celebris sit, hic injuria prematur. Laudetur ille per omnia, hic reprehendatur. An forte hinc abeuntes pari assicientur corona? Non equidem existimo, etsi virtutis ratione pares dixerim? sed vitæ huc tractæ ratio dispar virtutis æqualitatem ad inæqualitatem adducet, iudice incorrupto iniquum nihil statuente, sed ⁵² hic et illic præmium cuique ordinante, quo meram augebit lætitiā. ⁶²⁷ Æquum enim erat tantopere castigatum moribus, neque hic eadem bona adeptum, majore atque illustriore ornari corona. Idem, o bone vir, non in iustis modo valet, sed et peccatoribus usuvenit. Demus, si videtur, boni delictis sint obnoxii eodemque in gradu peccatorum constituti; neuter vero alterum crimine vincat, quorum hic quidem sit locuples, alter inops? Hic injuria prematur, honore vero ille afficiatur. Unus cum imperio sit, castigetur alter. An igitur altera in vita eadem sint pœna plectendi? minime vero.

D tametsi pares delictis dixerim. Sed hujus vitæ status malitiæ æqualitatem facit in æqualem apparere in resurrectione carnis, non iustitia justum ipsum spernente, sed hujus vitæ supplicium cum futuro commensurante; alteri vero ibi inconsolabilem pœnam statuente. Justum est enim eadem quidem facientem, non eadem tamen perpressum graviores dare pœnas.

CCXXIII. — HARPOCRÆ RHETORI.

A

ΣΚΓ'. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Virtutem potius cum adversitatibus, quam vitia cum jucunditate, colenda. (Confer. epist. 18, 68, 229, 284, 294 et 445.)

Scio mihi partim creditum non iri, partimque hyperbole videbor uti, nisi meum noveris morem: alterius fortasse non dixero. Novi etenim plerosque per se de aliis ferre solere iudicium. Dico libentius me bonum agendo adversa pati, quam male agendo coronari. Ut enim transeam virtuti coronam in altera vita repositam, pœnam vero improbitati præparatam, virtus ipsamet corona ac merces mihi esse videtur, et vitium esse supplicium. Et non præelegerim, si virtutem quidem calumniantur; vitium vero extollunt: et illam quidem deserere, hoc vero amplecti. Verumenimvero hanc quidem injuria licet affectam amplector et amo, vitium vero, tametsi coronatum, execror atque odi.

CCXXIV. — HYPATIO REMPUBLICAM ADMINISTRANTI.

Avaritiam fugiendam. (Confer. epist. 8, 55, 67, 142.)

Quandoquidem difficile, hoc est, molestum sit, qui divitiarum captus amore est, resipiscere (ægre enim emendari potest, ne dicam, inemendabilem hujusmodi esse), nihil non agendum, ne hoc malo capiaris. Facilius enim est non capi, quam semel captum ab eo morbo liberari.

CCXXV. — PALLADIO DIACONO.

Qui bene paruerit, is recte imperabit. (Plut. Aristot. et alii; conf. epist. 455, et ibi notata σχολ. Similis huic ad eundem epist. 275.)

Si legibus, quibus respublica administratur, **628** subjectos minime convenit refractarios esse, multo minus qui imperant. Quam enim ratione subditis leges proponent, vel justum ab injusto discernent, qui imperare nesciant? Horum itaque rudes et ignari, quique nihil recte imperare (quod sane munus non est exiguum) didicerint, mandare si aggrediantur, idem illis usuvenit, quod aurigandi imperitis, currus descendere ausis, qui se et equos perditum eant: vel navigandi rudibus in tantam erumpentibus dementia, ut ingentem navem gubernaculo regere dum tentant, in profundum pelagi simul demergantur. Quisquis itaque salutem amat suam, primo se multorum subditorum numero aggreget. Quod si nimius ipsum imperandi amor invaserit, illum a se repellat: aut imperium recte ferendo posse recte imperare discat; et ne se negotio ingerat. Sin ad id vocatus fuerit, recuset, si fieri possit, satius enim; sin vero etsi sub legibus, imperans obediet.

Οἶδα ὅτι παρά τινων μὲν ἀπιστηθήσομαι, παρά τινων δὲ ὑπερβολῇ κεχρησθαι νομισθήσομαι· πλὴν ἀλλ' ἐπειδήπερ οἶσθά μου τὸν τρόπον (ἄλλο γὰρ ἴσως οὐκ ἂν εἶπον· οἶδα γὰρ πολλοὺς ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοὺς καὶ τὰς περὶ τῶν ἄλλων φέροντας ψήφους), φημί, ὅτι ἀσμενέστερον (51) ἀρετὴν ἀσκήων ἐνταῦθα πάσῳ κακῶς, ἢ κακίαν μετιῶν στεφανοῦμαι. Ἴνα γὰρ παρῶ τὸν στέφανον τὸν τῆ ἀρετῇ ἐκείσε εὐτρεπισθέντα, καὶ τὴν κόλασιν τὴν τῆ κακίᾳ ἐτοιμασθεῖσαν, αὐτῆ ἢ ἀρετῆ στέφανος εἶναι μοι δοκεῖ, καὶ ἡ κακία κόλασις. Καὶ οὐκ ἂν ἐλοιμην, εἰ τὴν μὲν ἀρετὴν ὑδρίζοιεν τινες, τὴν δὲ κακίαν στεφανοῖεν, τῆς μὲν ἀποφοιτῆσαι, τῆς δὲ ἀντιλαβέσθαι· ἀλλὰ τὴν μὲν καὶ ὑδριζομένην ἀσπάζομαι καὶ φιλῶ, τὴν δὲ καὶ στεφανουμένην βδελύττομαι καὶ μισῶ.

ΣΚΔ'. — ΥΠΑΤΙΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Ἐπειδὴ χαλεπὸν, τουτεστι δύσκολον, τὸν εἰς ἔρωτα χρημάτων ἐμπεσόντα ἀνανεῦσαι (δυσδιόρθωτος γὰρ, ἵνα μὴ εἶπω ἀδιόρθωτος, ὁ τοιοῦτος γίνεται), πάντα χρῆ πράττειν, ὥστε μὴ ἄλῳναι τῷ δεινῷ. Εὐκολώτερον γὰρ μὴ ἄλῳναι, ἢ ἄλῳντα ἀνακτήσασθαι ἑαυτὸν.

ΣΚΕ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ τοὺς ὑπάρχουσ τῶν νόμων, καθ' ὧν πολιτεύονται, ἀνηκόους εἶναι οὐ χρῆ, πολλῶ μᾶλλον τοὺς ἄρχειν λαχόντας· πῶς γὰρ ἂν τοῖς ἀρχομένοις διαλεχθεῖεν, ἢ τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ ἀδίκου διακρίνοιν, οἱ μὴδὲ ὅπως χρῆ ἄρχειν ἐπιστάμενοι; Ὅσοι οὖν τούτων ἀπειροὶ ὄντες, καὶ οὐδὲ καλῶς ἄρχεσθαι μεμαθηκότες (καὶ τοῦτο γὰρ οὐ μικρὸν), ἄρχειν ἐπεχειρήσαν, ταυτὴν πεπόνησιν τοῖς ἀπείροις μὲν του (52-53) ἠνιοχεῖν, ἐπιθῆναι δὲ τοῖς δίφοροις τομῆσασιν, καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἵππους προσαπολέσασιν· ἢ τοῖς ἀπειροθαλάττοις μὲν, εἰς τοσαύτην δὲ μανίαν ἐξοκειλασιν, ὡς καὶ μυριαγωγῶν ὀλκάδα οἰακίαι ἐπιχειρήσαι, μεθ' ἧς εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάττης ἐχώρησαν. Ὅ τοῖσιν τῆς σωτηρίας ἑαυτοῦ ἀντιποιούμενος, μάλιστα μὲν εἰς τὴν τῶν ἀρχομένων ἑαυτὸν καταταττέτω πληθύν· εἰ δὲ ἀτοπος ἀρχῆς ἔρωσ αὐτῷ ἐπιπταίη, ἐξελαυνέτω τοῦτον ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τοῦ καλῶς ἀρχεσθαι τὸ δύνασθαι καλῶς ἀρξάι παιδεύεσθαι· καὶ μὴ ἐπιρῆριπέτω μὲν ἑαυτὸν τῷ πράγματι· εἰ δὲ κληθεῖη, παραιτεσθαι, εἰ οἶόν τε· ἀμεινον γάρ· εἰ δὲ μὴ, κἂν ὑπὸ τῶν νόμων, βασιλεύόμενος ἀρχέτω.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(51) Ἀσμενέστερον iidem mutant in ἀσμενέστατα, et vers. seq. pro πάσῳ scribunt πάσων. Possin.

(52-53) Pro πού habent τοῦ codd. Vat. 650 et Al. lb.

De bono tentationum. Et in illud Christi : « Orate ut non intretis in tentationem ». (Confer. epist. 39, 68, 76, lib. II.)

Τί εἰς πολλοὺς καταφεύγεις, λέξον εἰς ἓνα; τί πολλοὺς κολακεύεις, παρὸν ἓνα ἀντιβολεῖν; Τί τοὺς ἀσθενεῖς ἐπὶ συμμαχίαν καλεῖς, δέον ἐπὶ τὴν ἀήτητον δεξιάν καταφεύγειν, καὶ παντὸς ἀπὸ ἀλλήλων πειρασμοῦ; Πειρασμὸς γάρ ἐστιν, οὐ τὸ περιπεσεῖν πειρασμῷ, ὡς ἡγή, ἀλλὰ τὸ ἡττηθῆναι αὐτῷ· ὅτι δὲ τοῦτο, εἰ καὶ δοκεῖ πολλοῖς ἀπιστονεῖν, ἀληθές ἐστιν, ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν ἱερῶν μεταχειρισάμενος Γραφῶν, δῆλον ποιήσω. Τὸ μὲν οὖν παρὰ τοῦ Παύλου ρηθὲν, « Οὐδεὶς στεφανοῦται, εἰ μὴ νομίμως ἀλήθῃ, » ἐπειδήπερ τίσι δοκεῖ μόνους τοὺς τῆς ἀρετῆς αἰνιττεσθαι πόρους, παραλείψω, ἐφ' ἑτέραν δὲ ἤξω βήσιν. Εἶπεν ὁ ἀνδραϊτάτος Ἰωδ· « Πιρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. » Εἰ τοίνυν αὐτὸς ὁ βίος πιρατήριόν ἐστι, πῶς οἶδόν τε τὸν ἐν τῷ πιρασμῷ ὄντα, πιρασμῷ μὴ περιπεσεῖν; Τὸ γὰρ παρὰ τῆς Ἀληθείας λεγθὲν, « Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πιρασμόν, » τοιοῦτόν ἐστι· Προσεύχεσθε, ἵνα μὴ ἡττηθῆτε τῷ πιρασμῷ. Οὐ γὰρ εἶπεν, μὴ ἐμπεσεῖν, ἀλλὰ μὴ εἰσελθεῖν, τουτέστι, μὴ καταποθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Μὴ ἐμπεσεῖν μὲν γὰρ, οὐχ οἶδόν τε, ἐμπεσόντα δὲ ἀνευρίσασθαι (54) καὶ στεφανωθῆναι οἶδόν τε. Καὶ εἰ βούλει, διὰ παραδείγματος συντομωτάτου τοῦτο ποιήσω σαφές. Δυνατὸν μὲν γὰρ ἐμπεσόντα τινὰ εἰς λόντα διασωθῆναι ἢ βώμη, ἢ τέχνη· καὶ τί λέγω διασωθῆναι; Τινὲς γὰρ καὶ χεῖρώσαντο τοιοῦτους θῆρας. Τὸν δὲ καταβρωθέντα καὶ εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ θηρός γεγεννημένον, πῶς ἐνεσσι διαφυγεῖν; Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ρηθὲν· ὅτι ἀδύνατον μὲν ἐστὶ μὴ περιπεσεῖν πιρασμῷ, δυνατὸν δὲ περιγενέσθαι· καὶ ἑκατέρου αὐτῶν καὶ ἐγγυηταὶ καὶ μάρτυρες οἱ ἅγιοι πάντες, οὓς τοσαῦτα νιφάδες πιρασμῶν κατετόξευσαν, ὡς ὅλον σθεδὸν τὸν τῆδε βίον διαβλήσαι. Οὐδεὶς οὖν αὐτῶν εἰσηκούσθη, φαίη τις ἄν· Εἰσηκούσθησαν μὲν οὖν· τὸ δὲ εἰσακουσθῆναι τοῦτο ἦν, οὐ τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς πιρασμόν· ἀδύνατον γὰρ· ἀλλὰ τὸ ἐμπεσόντα, μὴ μόνον ἀβλαδῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ στεφάνων ἐκ τοῦ σταδίου ἐξελεῖν. Μὴ τοίνυν τὸ περιπεσόντες λαμπρότεροι ἀποφανθῆναι.

ΣΚΖ. — ΘΕΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

D

CCXXVII. — THEONI EPISCOPO.

Lesi nostras injurias vindicamus, Dei vero negligimus. (Conf. epist. 248.)

Ἴσθι, ὦ βέλτιστε, ὡς (55) κἀν τούτῳ πταλομεν, τὰ μὲν εἰς ἑαυτοὺς δρώμενα ἐκδικοῦντες, τὰ δὲ εἰς τὸν Θεὸν παρορῶντες. Ὅταν μὲν γὰρ ἡμεῖς ἀδικώ-

Quid confugis ad plures, ad unum cum possis? quid multos assectaris, unum rogare cum liceat? Cur imbecilles in belli accessis societatem, cum debeas ad inexpugnabilem Dei dexteram confugere, et tentatione omni te expedire? Tentari est, non ut opinaris, incidere in tentationem, sed ab ea superari. Id ego, etsi plerisque videatur incredibile, verum esse paucis e sacra Scriptura clarum reddere conabor. Dictum enim a sancto Paulo: « Nemo coronatur, nisi qui legitime certaverit ».

Quia vero nonnullis videtur solos virtutis labores innuere, transeo ad aliud testimonium. Ait Job fortissimus ille athleta: « Tentatio est vita hominum super terram ».

Quare si vita mortalium tentationi obnoxia, quomodo fieri possit, ut qui in tentatione sit, in tentationem non incidat. Dixit enim ipsa Veritas: « Orate, ut non intretis in tentationem; » hoc est, orate ne superemini a tentatione. Non enim ait, ne incidatis, sed, ne intretis, hoc est ne absorbeamini ab illa. Fieri enim non potest, quin incidamus, incidentem vero victorem existere ac coronari. Et, si placet, brevissimo exemplo id ostendam. Potest enim quis in leonem incidens, servari, idque vel robore, vel arte. Sed quid dico servari? Quidam enim has feras dilacerarunt. At devoratus et in fere ventrem demissus, quomodo effugiat? 629 Hoc nimirum Christus ait impossibile quidem esse ut non incidamus in tentationem, fieri vero posse ut superemus. Horum utrumque testantur omnes etiam sancti martyres, quos tentationum procellae oppugnarunt, ut fere tota decertarint vita. Dixerit quis: Nemo igitur eorum est exauditus. Auditi quidem sunt, sed non in eo, ut in tentationem non incidenter, quod fieri non potest, sed cum incidissent, non modo illæsi, verum coronati e stadio exirent. Quare non est optandum, non incidere in tentationem, sed cum incidimus, ut clariores evadamus.

τοῦτο ζητῶμεν, τὸ μὴ πιρασμοῖς περιπέπτειν, ἀλλὰ

⁵⁵ Matth. xxvi, 41. ⁵⁶ II Tim. II, 5. ⁵⁷ Job vii, 1.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Ἐμπεσόντα δὲ ἀνευρίσασθαι. Noli hic in elegantia hac epistola Isidori periri πιρασμῷ. Conjeceram leg. pro ἀνευρίσασθαι, ἀγωνίσασθαι; post etiam ἀναβρίψασθαι, ut ἀναβρίπτειν μάχην ἢ κίνδυνον, subire pugnam aut periculum. Nunc assentior viro docto reponenti ἀνεῖσθαι ab ἀνευάζω, quod est, victorem aut ovantem celebrare. Supra paulo est μὴ εἰσελθεῖν· sic dictum fortasse, ut La-

tinis in stadium prodire, aut in scamma: utque, in scenam prodire. SCHOTT. — Pro ἀνευρίσασθαι solus cod. Alt. habet ἀναρίσασθαι, unde forte gradus fieri ad primigeniam lectionem assequendam possit, quam suspicor fuisse ἀναβρίψασθαι. hoc enim satis cum sequenti στεφανωθῆναι convenit. Possin.

(55) Ὡς mutant in ὅτι codd. Vat. 650 e' Alt. Possin.

mur, utilissima est mansuetudo ac lentitas. At cum Deus læditur, ut sit, a vino lasciviaque injuriam inferentibus (nec enim unum in æternum Deum noxæ committitur genus) irasci justius sit, quam connivere. Nos contra facimus, qui inimicis nolimus ignoscere : iis vero qui in Deum linguam exerunt, mites sumus atque benigni. Indignatus est aliquando mitissimus Moses Israelitis, qui vitulum conflaverant⁵⁵ ; quæ ira omni melior fuit mansuetudine. Elias idololatris⁵⁶, et Joannes Baptista Herodi⁵⁷, et Paulus Ælymæ iratus, non suam, sed vindicantes divini numinis injuriam⁵⁸ : quod etsi sibi sufficiat, bonorum tamen in vitia odium complectitur, injurias vero sibi illatas spernebant. Hanc enim virtutem ac philosophiam veram existimabant.

CCXXVIII. — AUSONIO CORRECTORI. B

Ad justitiam ut judicem invitat.

Fortitudinem tuam legum robore armatam decet cogere, ut ab injuria illi absterneant armantes dexteram suam contra imbecilliores, dum unde non oportet, lucrum facere conantur.

CCXXIX. — JACOBO LECTORI.

Virtus, etsi laboriosa, ipsa tamen sibi merces. (Supr. 223.)

Etsi laboriosa mihi virtus est, ipsum tamen ipsius opus, quod merces sequitur, alterum donum esse videtur. Admiror adhæc magnopere divinæ largitatis majestatem, quandoquidem coronæ coronam gratificandi accumulat Deus, veram virtutem cælesti exornans regno.

630 CCXXX. — EIDEM.

Bonos offendi non decet malorum felicitate. (De Eusebio Pelusii episcop. conf. epist. 16, 140, 147, 196, 249, 250.)

Cave contra Deum malos tolerantem vocifereris propter Eusebii ejusque associarum res secundas : qui virtuti quidem inimici, improbitatem extollunt, eaque se jactant : verum admirare potius immensam illam Dei benignitatem ad poenitentiam ipsos vocantem, utque se ipsi agnoscat, precare, ut tu officiculo libereris, ipsi vero supplicio, cultusque divinus dedecore. Quod ni fiat, ad extremum usque improbitate debacchabuntur, et furore ac rabie laborabunt, ob quæ in altera vita patientur, agnoscent moderate vitam instituere temperanterque vivere quanto sit præstabilius.

CCXXXI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Monet ut senescens tandem respiscat ob imminentem vitæ terminum. (Vide epist. 22 et 99.)

Juvenes quidem ignotum habent vitæ terminum ; senes vero manifestum. Illi enim, tametsi mors revereatur neminem (grassatur enim per omnes ætates atque ordines), sperant se ad senectam perven-

μεθα, ἢ πράτης χρησιμωτάτη· ὅταν δὲ τὸ Θεῖον, τόγε τῶν παροινούντων μέρος (οὐδεμία γὰρ εἰς τὴν ἀχάρατον ἐκσίγη φύσιν διαβαίνει βλάβη), τῆς ἐπιχειρίας ὁ θυμὸς ὑπαιότερος· ἡμεῖς δὲ τούναντιον δρώμεν, τοῖς μὲν ἡμετέροις ἐχθροῖς ἀσύγγνωστοί, τοῖς δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ ὀπλιζοῦσι τὴν γλῶτταν ἡμεροὶ ὄντες καὶ φιλόανθρωποι. Ἐγανάκτησέ ποτε Μωϋσῆς ὁ πράτατος κατὰ τῶν μοσχοποιησάντων ἀγανάκτησιν πάσης πράττητος κρείττονα, καὶ Ἥλιας κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ Ἰωάννης καθ' Ἡρώδου, καὶ Παῦλος κατὰ τοῦ Ἐλύμα· οὐχ ἑαυτοῦς, ἀλλὰ τὸ Θεῖον ἐκδικούντες, ἀρκοῦν μὲν ἑαυτῶν, τὴν δὲ τῶν φιλαρέτων μισοπονηρίαν ἀποδεχόμενον (56)· τὰς δὲ εἰς ἑαυτοῦς ὕβρεις παρεώρων ταύτην γὰρ ἀρετὴν εἶναι ἐνόμιζον καὶ φιλοσοφίαν.

B ΣΚΗ. — ΑΥΣΟΝΙΟ ΚΟΡΡΗΚΤΟΡΙ.

Πρέπει τῇ σῆ ἀνδρίᾳ, τῇ τῶν νόμων ὀπλισμένη ἰσχύϊ (57), ἀναγκάζειν ἀπέχεσθαι τοῦ ἀδικεῖν, τοῦς ὄθεν οὐ χρὴ κερδαίνειν ἐπιχειροῦντας κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων ὀπλιζοντας τὴν δεξιάν.

C ΣΚΘ. — ΙΑΚΩΒΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Ἐμοί εἰ καὶ ἐπίπονός ἐστιν ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον αὐτῆς, ᾧ ὁ μισθὸς ἐπιτεταί, ἕτερον δῶρον εἶναι δοκεῖ. Καὶ λίαν θαυμάζω τῆς θείας μεγαλοδωρεᾶς τὴν φιλοτιμίαν, ὅτι στέφανον στεφάνω χαρίζεται, τὴν ἀχιδὴλον ἀρετὴν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ κομμοῦσα.

C ΣΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Μὴ καταθῶ τῆς θείας ἀνεξικακίας διὰ τὴν Εὐσεβίου καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ συγχροτουμένων εὐημερίαν· οἷτινες τὴν μὲν ἀρετὴν ὕβριζοντες, τὴν δὲ κακίαν στεφανοῦντες καὶ ἐναδρόνουνται· ἀλλὰ θαύμαζε αὐτὴν, τὴν δι' ὑπερβάλλουσαν χρηστότητα εἰς μετόνοιαν αὐτοῦς καλοῦσαν· καὶ εὔξει γὰρ αὐτοὺς μεταγνώαι· ἔνα σὺ μὲν σκανδάλου ἀπαλλαγείης, αὐτοὶ δὲ τιμωρίας, ἢ δὲ θρησεία, κωμωδίας· εἰ δὲ, ὃ μὴ γένοιτο, εἰς τέλος ὑπὸ τῆς κακίας ἐκβαχθεύθωσι, καὶ οἰστρω καὶ μανίᾳ λυττήσωσι, δι' ὧν ἐκείσε πείσονται, γνώσονται, ὅτι ἀμεινον ἦν τὸ σωφρονεῖν.

C ΣΑΑ'. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰ καὶ οἱ νέοι ἀδρλον ἔχουσι τὸ πέρας, ἀλλὰ γὰρ οἱ γεγηρακότες πρόδρλον. Οἱ μὲν γὰρ, εἰ καὶ οὐδένα αἰδεῖται ὁ θάνατος (κατὰ πάσης γὰρ καὶ ἡλικίας καὶ ἀξίας χωρεῖ), ἀλλ' οὐ γὰρ ἐλπῖδα τινὰ ἔχουσι εἰς

⁵⁵ Exod. xxvii, 1 seqq. ⁵⁶ IV Reg. i, 1 seqq. ⁵⁷ Matth. xiv, 1-12. ⁵⁸ Act. xiii, 8.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(56) Idem, ἀποδεχόμενος. POSSIN.

(57) Nimirum hoc est quod imp. Justinianus principio Institutionum juris ait, « non solum armis decoratum, sed etiam legibus oportet esse arma-

tum. » SCHOTT.

(58) Ipsam tamen. Id est, in virtutis opere non tantum merces ipsa, quam recepturi sumus, sed ipsum opus mihi pro dono est. SCHOTT.

γῆρας ἤξειν· οἱ δὲ οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ γῆ γενέσθαι (κατὰ τὸ σῶμα γὰρ φημι) προσδοκῶσι. Τὸ γὰρ γῆρας εἴρηται παρὰ τὸ γῆς ἔρῃν. Διὸ καὶ οἱ γεγηρακότες τρόπον τινὰ κυρτοῦνται καὶ κυρσοβατοῦσι, τὸ εἰς γῆν ἐπιγεσθαι διαμαρτυρόμενοι. Εἰ τοίνυν ταῦτα οὕτως ἔχει, δὲ ἦν αἰτίαν ἐπὶ γῆρας οὐδὲν νεωτερίζεις τοῖς ἀδικήμασιν (59);

ΣΑΒ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Injuria afficientem æquo ferat moderate animo : sive de vindicanda injuria.

Τὸ μὲν ἀδικηθέντα μὴ ἀμύνασθαι, θεῖον ἡγοῦμαι· τὸ δὲ ἀμύνασθαι μετρίως, νόμιμον καὶ ἀνθρώπιον· τὸ δὲ ἀμέτρως, παράνομον καὶ ἀλιτήριον, μᾶλλον δὲ διαβολικόν. Πολλοὺς (60) γὰρ ἄρξαι χειρῶν ἀδικῶν μὴ πείσας, τῷ δῆλῃν εἶναι τὴν ἀμαρτίαν, διὰ τοῦ ἀμέτρως ἐπεξίεναι εἰς τὸ τῶν καταρξάντων ἔγκλημα περιέστησεν. Ὁ γὰρ ἐκβαίνων τῶν ἀδικημάτων τὸ μέτρον, καὶ μείζους τῶν πταισθέντων ἀπαιτῶν τὰς δίκας, εἰ καὶ δοκεῖ δικαίως πεποιτηκέναι, εἰς τὸ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀδικήσαντος (εἰ καὶ παράδοξον εἶναι δόξει τὸ λεχθησόμενον), περιίσταται ἔγκλημα· δεύτερος γὰρ ἄρχει πάλιν (61).

ΣΑΓ'. — ΘΕΟΠΕΜΠΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Opus quam oratio magis movet. (Conf. supr. epist. 213.)

Ὅταν μὲν λόγος ἔργου χηρεῦη, οὐ μόνον οὐκ ὤφελεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐνοχλεῖν εἴωθε τοὺς ἀκούοντας· ὅταν δὲ ἔργον λόγου ἔρημον εἴη, δυσωπεῖν πέφυκε τοὺς θεωμένους. Εἰ δὲ καὶ ἀμφω συμβαίη, καὶ ὁ λόγος ὑπὸ τῆς πράξεως κοσμηθῆι, τὸ τηνικαῦτα πολλῆς ἐπίδοσις ἔσται τοῖς φοιτηταῖς, εἰ εὐγνώμονες εἴεν.

ΣΑΔ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

In alterius erratis animadvertendis lyncei sumus, in nostris talpæ. Contra in virtutibus.

Αἴαν θαυμάζω, πῶς τῶν μὲν ἑτέροις πεπλημμελημένων καὶ ἀμαρτανομένων πικροὶ καθήμεθα δικασταί, τὰ δὲ ἑαυτῶν πταίσματα, συγγνώμης ὄντα πολλάκις μερίζομα, παρορώμεν· καὶ περὶ μὲν τὰ οικεῖα τυφλώτομεν, τὰ δὲ τῶν πέλος ὀξέως ὀρώμεν· ἐπὶ δὲ τῶν κατορθωμάτων τούναντιον πάσχομεν, τὰ μὲν γὰρ οικεῖα, κἂν μικρὰ ἢ καὶ εὐτέλη, μεγάλα φαίνεται· τὰ δὲ τῶν πλησίον, κἂν μεγάλα ἢ καὶ θαυμαστά, μικρὰ καὶ φαῦλα. Οἴμαι τοίνυν, ὅτι ἡ φιλαυτία τούτων αἰτία καθέστηκεν, ἢ τὴν ὀρθὴν (62)

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(59) Δὲ ἦν αἰτίαν ἐπὶ γῆρας οὐδὲν νεωτερίζεις τοῖς ἀδικήμασιν. Γῆρας οὐδὲν, senectæ limen : Homericum est proverbium *Odys.* O, vers. 246 et 347, et Ψ, v. 212; *Iliad.* X, v. 60, et *Iliad.* Ω, v. 487. Utitur Herodotus. *Thalia* : Ἐς πτωχὸν ἀφίχεται ἐπὶ γῆρας οὐδὲν, *In limine senectæ ad egestatem pervenit.* Catullus ad Mantium.

Et a mortis limine restituum.

Lucretius quoque sæpe *in limine leti* dixit pro morte. lib. II.

*Nam quare potius, leti jam limine ab ipso
Ad vitam possint conlecta mente reverti.*

Et lib. VI :

Et omni angueosa corpus leti jam limine in ipso.

Idem statim :

turos. Senes vero illud tantum expectant, in terram se, corpore, inquam, deposito, abituros. Γῆρας enim senectus παρὰ τὸ γῆς ἔρῃν Græcis dicitur, quasi terram ament. Hiuc et senes corpore flexo incurvantur, testificantes se terram repelere. Quod cum ita sit, quam ob causam in senectutis limine maleficiis juvenescis ?

CCXXXII. — THEODORO SCHOLASTICO.

Qui læsus injuria sit, eam non ulcisci, divinum id opus existimo : moderate vero vindicare, jus sæsque est atque humanum. Cæterum immoderate ulcisci, id demum nefas ac sceleri affine, imo diabolicum. Multi enim quod pravis atque injustis imperarint, in manifestum inciderunt peccatum, quia immodice subditorum crimen vindicarunt. Qui enim modum excedit justitiæ, et graviores a delinquentibus pœnas exigit, tametsi juste fecisse videatur, in ejus, qui initio (etsi fidem excedere, quod dicam, videatur) culpam incidit, secundo injuriam facit.

CCXXXIII. — THEOPOMPO PRESBYTERO.

Quando opere caret oratio, non modo nihil prod-est, sed et conturbare ac fatigare auditores consuevit. Cum vero opus oratione vacat flectere pudoremque solet incutere spectantibus. Si ambo concurrant, et oratio ab actione ornatur, tunc magna sit accedentibus, si modo æqui fuerint, ac benigni, accessio ac lucrum.

631 CCXXXIV. — ALYPIO.

Magnopere equidem admiror, cur in aliorum errata delictaque severi iudices sedeamus, nostra vero peccata, majora sæpenumero, quam ut veniam mereantur, negligamus. Et ad nostra quidem cæcutimus vitia, ad aliorum vero res acutam cernimus. Contra vero in recte factis nobis evenit. Nostra enim, etsi parva sint et exilia, grandia nobis videntur; proximi vero bona, quantumvis magna et admiranda, parva et exilia: amor enim sui rectum labefaciat corruptique iudicium, atque iisdem

Et graviter partim metuentes limina leti.

Et alius poeta *vrmo in limine vitæ* pro infantia dixit.

Juvenari autem Horatiana vox in *Arte poetica*

Aut nimirum teneris juvenentur versibus unquam, quod est νεανιεύειν ut hic νεωτερίζειν, quod etiam capitur *rebus studere novis.* SCHOTT.

(60) Πολλοὺς breviant in πολλοῦ codd. Vat. 650 et Alt. Possin.

(61) Hoc est, qui majores justo pœnas exigit, iterum injuriæ secundus auctor est : alterius injuriæ dat principium. Explicat, quod jam dixit, « in ejus, qui a principio peccavit, delictum incidit. » SCHOTT.

(62) Ed. Paris. καὶ θαυμαστά ὀρθὴν τῶν, etc. Lacuna suppletur ex cod. Vat. 650 et Alt. Edit.

oculis nostra alienaque considerare non per-
mittit.

Α των πραγμάτων κρίσιν λυμαινομένη, και τοῖς αὐ-
τοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ τε ἡμέτερα και τὰ τῶν πέλας
θεάσασθαι μὴ συγχωροῦσα.

CCXXXV. — HIERACI DIACONO.

*Cavendum ne specie utilitatis decipiaris. « Non videmus manticom in tergo. » Adagium. Persius sat. 4.
Phaedrus : « Peras imposuit nobis duas, » etc.*

ΣΑΕ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Decipis forsā teipsum putans te cernere quod in
rem sit tuam. Cernere quidem vidēris, non cernis
tamen, sed plerumque in tuis rebus cæcutis. Si
enim quod ambiguum incertumque putatur, hono-
rificum opinaris, neque mihi, neque tibi iudicium
permittas, sed communicans cum iudicio prudenti-
æque præstantibus, sententiam ab illis mu-
tuare.

Αὐτὸς μὲν ἴσως σαυτὸν ἀπατήξ, ὡς ὀρῶν τὸ σαυ-
τοῦ συμφέρον· ἐγὼ δὲ φαίην, ὅτι δοκεῖς μὲν ὀρᾶν,
ὀρᾶς δὲ οὐδαμῶς, ἀλλὰ και κομιδῇ πρὸς αὐτὸ τυ-
φλώτεις. Εἰ δὲ ἀμφιδοξῶν σοι εἶναι δοκεῖ τὸ ἐνδοξον,
μῆτε ἐμοί, μῆτε σαυτῷ τὴν κρίσιν ἐπιτρέψῃς· ἀλλὰ
ἀνακοινωνασάμενος τοῖς συνέσει διαφέρουσι, παρ' αὐ-
τῶν δέχου τὴν ψήφον.

CCXXXVI. — JACOBO LECTORI.

Malos esse fugiendos. Consuetudo enim altera natura.

B ΣΑΓ'. — ΙΑΚΩΒΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Fuge, o charissime, improbos : quippe noxium
quemdam habitum animæ usu et consuetudine sua
sensim ingenerant. Plerique enim fallentes seipso
quasi optimi sint et fortissimi, quasique tales casus
lædere non possint, clam in mala se lenteque velut
in barathrum præcipitant. Consuetudo enim quid
magnum, et in naturam paulatim abit ; alteramque
esse naturam quidam affirmant. Alii etiam a con-
suetudine superari naturam, illud veteris poetæ
adhibentes, asserunt.

Φεῦγε, ὦ φίλατε, τοὺς πονηροὺς, ἅτε λυμικτὴν
τινα κατάστασιν τῇ ψυχῇ λαθρανόντως διὰ τῆς συν-
θηλας κατασκευάζοντας· πολλοὶ γὰρ ἀπατήσαντες
ἑαυτοὺς ὡς ἀριστοὶ και κράτιστοι, και ὑπὸ τοιοῦ-
των συντυχῶν μὴ καταδραπτόμενοι, ἔλαθον εἰς τὰ
αὐτὰ ἐκαίνοις ἥρέμα και κατὰ μικρὸν κατενεχθέντες
βάραθρα. Μέγα γὰρ ἡ συνθηβια, και δεινὸν εἰς φύσιν
κασταστῆναι (65)· δευτέραν γὰρ εἶναι φύσιν τὴν
συνθηβειάν τινες ἀπεφήναντο. Ἄλλοι δὲ και τὴν φύ-
σιν ὑπὸ τῆς συνθηβιας νικᾶσθαι ὠρίσαντο, φήσαν-
τες·

Gutta cavum reddit saxum, dum decidit usque.

Et vero quid saxo durius? quid aqua mollius?
attamen ictu assiduo naturæ vincitur durities.

Πέτραν κοιλαινει βανξ ὑδατος ἐνδελεχοῦσα (64).
Καίτοι τί πέτρας σκληρότερον; τί δὲ ὑδατος μαλα-
κώτερον; ἀλλ' ὁμοῦς τῇ συνεχεῖ τῆς πληγῆς παρ-
εγένετο τῆς φύσεως.

CCXXXVII. — HIERACI DIACONO.

Temperantia sanitatis mater. (Vide epist. 64, 148, 158.)

ΣΑΖ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Siquidem valetudinem corporis curas, sufficienti
tibi copia contentus esto. Hæc enim illam parit. Si
vero per delicias illud turgescere ac lascivire cupis,
falleris : non modo armando ipsum adversus ani-
mam atque infrene reddens, sed et radicem ac fon-
tem immedicabilium reddens morborum.

Εἰ μὲν τῆς ὑγίειας τοῦ σώματος φροντίζεις, τὴν
αὐτάρκειαν τίμα· αὐτὴ γὰρ ἐκείνην ὠδύει· εἰ δὲ
διὰ τῆς τρυφῆς σφριγᾶν και σκιρτᾶν αὐτὸ παρα-
σκευάζεις, λαθρανέεις μὴ μόνον ὀπλιζῶν αὐτὸ κατὰ τῆς
ψυχῆς, και δυσήνιον ποιῶν, ἀλλὰ και βίζαν και
πηγὴν τῶν ἀνηκέστων νοσημάτων εἶναι παρασκευά-
ζων.

632 CCXXXVIII. — THEODORO SCHOLASTICO.

Explicit senarium proverbialium de calumnia. (Confer. epist. 129, 190.)

ΣΑΗ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Dictum illud : « Injurias, dum vixeris, par est

τὸ, « Ὡς ἂν βιώσης, λοιδορηθῆναι σε δεῖ, » ὡς

VARJÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(63) Pro καταστῆναι scribunt ambo lidem codd.
μεταστῆναι. Possint.

(64) Proverbialis est versus Chærilii poetæ, non
tam inepti quam Qu. Flacco est visum. Laudatur a
multis, et advocatur a Clemente Alexand. et Eusebio
lib. ix *Præparat. evangelicæ*, et a Simplicio in lib.
viii Aristotelis *Φυσικῆς ἀκροάσεως*. A Latinis item
poetis expressus locus, a T. Lucretio, et P. Ovidio.
Ille lib. iv *De rerum natura*, in extremo :

*Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris, longo in spatio pertundere saxa :*

Et lib. v :

Stillicidi casus lapides cavat.

Naso vero lib. iv *De Pont :*

*Gutta caput lapidem, consumitur annulus usu :
Et iteritur pressa venter aduncus humo.*

Quod vero hic subjicit Isidorus : *Quid saxo du-
rius? quid aqua mollius?* idem sic alibi poeta Ovidius
expressit :

*Quid magis est durum saxo? quid mollius unda?
Dura tamen molli saxa cavantur aqua.*

Et ipse Isidorus lib. iii, epist. 284 : *At illud, in-
quit, persuasum esse cupiam, quod quidam perhibuit :
aquis levigare lapides.* Tibullus lib. i, eleg. 4 :

Ipsa dies molli saxa peredit aqua.

Et Plutarch. comm. *Περὶ καλῶν ἀγωγῆς*· Σαγῶ-
νες ὑδάτων πέτραν κοιλαινουσι. *Guttæ aquarum saxa
cavant.* De ἐντελέχεια voce in animæ definitione dis-
serui abunde *Tullianarum Quæstionum* lib. iv, c.
21, 22 et 23. Chærilii autem alios versus attulit
Hadr. Turnebus lib. ix *Adversariorum*, cap. 9, et
M. Ant. Muretus lib. xii *Variar. lect.*, cap. 14.

γέγραπας, οὐκ εἰς ἀποτροπὴν ἀρετῆς εἰρησθαι νομιστόν· οὐ γὰρ ἵνα εἰς κακίαν βαθίσαιεν, ὡς ἔφη, οἱ ἀκρωμένοι· ἀλλ' ἵνα εἰς φιλοσοφίαν ἐναχθεῖεν εἰρηται. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ πάντως λοιδορηθῆναι δεῖ καὶ τὸν εὐ βιοῦντα, τὴν ἡδονὴν αἰρετέον· ἀλλ' ὅτι πάντως ὑπὸ τῶν πονηρῶν τοὺς ἀρίστους κακηγορεῖσθαι συμβαίνει, φιλοσοφητέον. Ἐρρήθη γὰρ οὐκ εἰς τὸ φυγεῖν ἀρετὴν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τοὺς ἀσχοῦντας αὐτήν, κακιζομένους φιλοσοφεῖν· ὁ γὰρ φθόνος αὐτοῖς ἀντιστρατεύμενος κωμψεῖσθαι αὐτοὺς πολλάκις πάρασκευάζει. Ἄμεινον οὖν, εἰ πάντως λοιδορηθῆναι δεῖ, ἀδίκως τοῦθ' ὑπομῆναι· τὸ γὰρ δικαίως, τοῖς πονηροῖς πρόσεστι.

ΣΑΘ'. — ΠΕΤΡΩ.

Hæreses aut ex ambitione, aut ex pertinacia nascuntur.

Ἦ ἐκ φιλαρχίας, οἶμαι, ἢ ἐκ προλήψεως, δύο δυσκαταγωνίστων παθῶν, τὰς αἰρέσεις τετέχθαι (65)· Οἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑπηρεσίαις μὴ ἀξιώσαντες εἶναι, οἱ δὲ μετὰ τὸ προληφθῆναι, διδαχθῆναι μὴ καταβεξάμενοι, νεωτέρας διδασκαλίας σπέρματα καταβλήκασαι, τοῖς καθεστηκόσιν ἐμμεῖναι μὴ ἀξιώσαντες.

ΣΜ'. — ΝΕΙΑΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Virtutem doctrinæ jungendam. Fides et opera. (Supr. epist. 162.)

Τυφλὸς μὲν ὁ τῶν ἀρετῶν χορὸς, ὀρθοῦ μὴ καθηγουμένου δόγματος· ἀργὸν δὲ καὶ τὸ ὀρθὸν καθηγουμένον δόγμα, εἰ ὁ τῶν ἀρετῶν χορὸς ἀπολειφθεῖ· εἰ δὲ τὸ μὲν κορυφαῖον ταξιαρχοίη, αἱ δὲ χρεούσιεν, παντὶ τέρπῳ ὁ χορὸς στεφθήσεται, ὡς νομίμως τὸν ἀγῶνα διαθείς.

ΣΜΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Deum non modo adulterium, sed fornicationem, et omne impuritatis genus vetuisse.

Εἰ καὶ αὐτὸς αἰτιᾶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ τούτῳ κομιδῇ ἄγαμαι τοῦ νομοθέτου τὴν σοφίαν, ὅτι ἐκ πολλοῦ τοῦ σπερμέντος τὰς ἀσελγείας ἐξοστρακίσαι, καὶ τὰς ἀκολάστους γνῶμας χαλινῶσαι προήρητο. Ὁ γὰρ ἐκούσιον ἐκκρίσιν μολύνειν ἀποφνηάμενος, τὴν ἐκούσιον πράξιν πολλῶν μάλλον ἀπηγόρευσε. Τῷ γὰρ τὴν ἀβούλητον ῥύσιν, τὴν μὴτὲ ἀμάρτημα τυγχάνουσαν, μὴτὲ ὑπὸ τιμωρίαν ἀγούσαν, μολυσμὸν εἶναι φῆσαι, καὶ καθαρσίῳν ἀξιώσαι, τὸ ἐκούσιον πλημμέλημα μάλλον ἀνέστειλεν. Ἐπειδὴ δὲ τὴν μοιχείαν μόνην ἐνόμισας αὐτὸν ἀπηγορευκέναι, δοκεῖς μοι ἢ μὴ ἀνεγνωκέναι τὸ Δευτερονόμιον, ἢ μὴ νενοχέναι, καίτοι σαφῶς κείμενον· « Οὐκ ἔσται γὰρ, ἔφη, πόρνος ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἔσται πόρνη ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ. » Εἰ γὰρ καὶ χαλεπωτέρα πολλῶν ἢ μοιχεία τῆς πορνείας, καὶ συγγνώμης μείζων, ἀλλὰ καὶ ἡ πορνεία τιμωρίῳν ἀξία, εἰ καὶ τοῦτο τοῖς ἐξῴθεν νομοθέταις, οὐκ οἶδ' ὅπως, παραλέλειπται. Τοῖς γὰρ ὀρθῶς βιοῦσι καθαρνετέον καὶ ἀπὸ ταύτης· « Πορνεία γὰρ, φησὶ ὁ Ἀπόστολος, καὶ ἀκαθαρσία μὴδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῶν, καθὼς πρέπει ἁγίοις. » Καὶ πάλιν

De pati, » non ad avocandum a virtute, ut scribis, usurpatum esse existimandum est : neque ut illud audientes, uti aiebas, malitiæ sese dedant, sed potius ut ad philosophicam se conferant vitam, ideo dictum. Non enim quia omnino conviciis impeti oportet recte viventes, voluptas est amplectenda, sed quia ab improbis optimos accusati omnino contingit, philosophandum est. Dictum enim est, non ut virtus fugiatur, sed ut eam exercentes male accepti philosophentur. Invidia enim eos oppugnans facit non raro, ut reprehendantur. Præstat itaque si conviciis omnino obnoxii sumus, injuste id perpeti. Juste enim reprehendi, convenit improbis.

CCXXXIX. — PETRO.

Ex dominandi libidine, et præsumpta opinione, duabus ægre superari solitis affectionibus, hæreses natæ sunt. Siquidem partim subjecti esse detrectantes, partim vero post præoccupatam opinionem instructionem respuentes, novæ doctrinæ semina jaciunt, recusantes semel recte constitutis inhæreere dogmatibus.

CCXL. — NILO SCHOLASTICO.

Cæcus quidem est virtutum chorus non recta doctrina imbuto. Otiosa vicissim recta doctrina ea instituto, nisi virtutum chorum comitetur. Si vero doctrina chorum veluti ducat, virtutesque subsequantur, quavis ratione chorus coronabitur, ut legitime peracto certamine.

CCXLI. — EIDEM.

Etsi ipse reprehendas, ego vero etiam legislatoris Dei sapientiam vehementer admiror, quod a vividis hominibus profligare libidines et lascivas mentes freno coercere maluerit. Pronuntians etiam involuntariam execrationem inquinare, damnat multo magis voluntariam actionem. Cum enim involuntarium fluxum, qui et sine peccato fit, neque sit pœnæ obnoxius, pollutionem esse dixit, opusque purgatione censuit, longe justius voluntarium repulit delictum. Quandoquidem vero adulterium duntaxat Deum damnare existimas, videris aut non legisse Deuteronomim, aut non intellixisse tam clare hoc pronuntiatum. 633 « Non erit meretrix de filiabus Israel, aut scortator de filiis Israel ». » Etsi enim majus flagitium est adulterium, quam fornicatio, et venia gravius sit, hæc tamen pœna quoque digna est, quamvis pœnam nescio quomodo ei non præscriperint gentium legislatores. Recte enim viventes ab hac pœna se præbere oportet : « Fornicatio, inquit Apostolus, et omnis immunditia ne nominetur quidem in vobis, sicut de-

⁶⁶ Deut. xxiii, 17.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(65) Pro τετέχθαι legunt codices iidem τετάχθαι. POSSIN.

cat sanctos ⁶⁶. » Idemque de castitate ait, quod maximum conciliet donum : « Pacem, inquit, sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum ⁶¹. »

Α φησὶ περὶ τῆς ἀγνείας, ὅτι μεγίστων ἀγαθῶν πρόξενος γίνεται : « Εἰρήνην διώκατε καὶ τὸν ἀγίασθόν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὑφέται τὸν Κύριον. »

CCXLII. — EUTONIO DIACONO.

ΣΜΒ'. — ΕΥΤΟΝΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ.

Cogitare mala, nedum facere, nefus.

Maxime quæ non oportet facere, ne cogita facere. Si vero te ita affectum et fugientem non modo quod revera turpe est, sed etiam ex opinione absurdum, nonnulli quadam veluti rabie impetanti, suæque invidiæ per accusationes velificentur, ne te illud torqueat. Solent enim plerique quibus nullus sermo turpis indictus, nullum factu indecens infectum, ejusmodi artificio, quæ ipsi faciunt, oblegere atque exornare.

Μάλιστα μὲν ἂ μὴ δεῖ ποιεῖν, μηδὲ ὑπονοεῖν ποιεῖν. Εἰ δ' οὕτω διακαιμένω καὶ φεύγοντι μὴ μόνον τὸ κατ' ἀλήθειαν αἰσχρὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τῆς δόξης ἄτοπον, ἐπιλυττώσι τινες, καὶ τὸν φθόνον ἑαυτῶν κακῆγορίαις θεραπεύουσι, τοῦτο σε μὴ λυπεῖτω. Εἰώθασι γὰρ οἱ πολλοὶ, οἷς οὐτε λόγος αἰσχρὸς ἄρρητος, οὐτε ἔργον ἀπρεπὲς ἀπρακτόν, διὰ τούτων τὰ καθ' ἑαυτοὺς περιστέλλειν.

CCXLIII. — EIDEM.

B

ΣΜΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Socordiae etiam facillima difficilia sunt. Virtuti contra nihil arduum. (Confer. epist. 229.)

Ignavi ac socordes etiam ad levia ac facilia difficiles sese præbent; generosi contra ac fortes viri ne a valde quidem difficilibus abhorrent, imo eo magis inclinant, rati clariorem atque illustriorem fore victoriam, laudemque ac decus longe majora.

Οἱ λίαν ῥάθυμοι καὶ πρὸς τὰ ῥάδια δυσκόλως ἔχουσιν· οἱ δὲ γενναῖοι καὶ ἀνδρείοι, οὐδὲ τὰ σφόδρα δυσχερῆ φρίττουσιν, ἀλλὰ πρὸς ταῦτα μάλιστα ἀποδύονται. Ἐπιφανεστέραν γὰρ καὶ λαμπροτέραν τὴν νίκην ἔσεσθαι προσδοκῶσι, καὶ τὸ κλέος ἐνδοξότερον.

CCXLIV. — PAULO.

ΣΜΔ'. — ΠΑΥΛΩ.

De vitæ humanæ brevitate. Fabula et umbra est: futura autem æterna est. (Confer sup. epist. 162, 107.)

Nihil hæc vita differt a scena: nihil enim firmum, nihil stabile, constans nihil aut solidum fluxinque continet: *Umbra sunt etenim res mortalium*, ait comœdia. Quibus verbis nescio quomodo captius comici dictum illud admirror: nam in hac vita bona malaque juxta suum sortiuntur finem, idque certissime. In cœlis vero utraque in æternam producuntur vitam.

Σκηψῆς οὐδὲν, ὧ βέλτιστε, ὁ παρῶν διενήνοχες βίος, οὐδὲν βέβαιον, ἢ μόνιμον, ἢ σταθερὸν, ἢ πάγιον ἔχων. Σκιά γὰρ τὰ θνητῶν, λέγει ἡ κομωδία (θβ). Οἷς οὐκ οἶδ' ὅπως ἐάλως, καίτοι τὸν κομωδῶν θαυμάζων. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ χαλεπὰ πέρας ἔχει, καὶ τοῦτο τάχιστον· ἐκεῖ δὲ ἀθανάτοις ἀμφοτέρα παρεκτείνεται αἰώσιν.

CCXLV. — OPHELIO GRAMMATICO.

ΣΜΕ'. — ΟΦΕΛΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ.

Ridet nugæ rixasque Grammaticorum.

Frigidum quid, etsi vocabulorum sectatoribus aliter videatur, vocibus ineptire, ac de his contendere. Et quoniam ingentes spiritus gestas quasi accurate instructus, operæ pretium facturum videatur, si retundam hanc tui persuasionem. Πρᾶσβύτατος καὶ νεώτατος, de duobus dici recte fratribus negat, sed et de pluribus. De duobus vero seniorem, junioremque, nisi accedat tertius. Quod si accedat, tunc intensivis utendum superlationis vocibus.

Ψυχρὸν μὲν ἐστὶ, εἰ καὶ μὴ τοῖς λεξιθῆραις δοκεῖ, τὸ σμικρολογεῖν, καὶ περὶ τοιούτων ποιεῖσθαι τὴν ἀμιλλαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ μέγα φρονεῖς ἐπὶ τῶν τὰ τοιαῦτα ἀκριβῶς εἰδέναι, οὐκ ἄτοπον εἶναι μοι φαίνεται σέβασαι σου τὸ ἐπὶ τούτοις φρόνημα. Ὁ γὰρ πρᾶσβύτατος καὶ ὁ νεώτατος, οὐκ ἐπὶ δυοῖν ἀδελφοῖν, ὡς φῆς, ἀλλ' ἐπὶ πολλῶν λέγεται. Ἐπὶ δυοῖν γὰρ, ὁ πρᾶσβύτερος καὶ ὁ νεώτερος, ὡς ἄλλων οὐκ ἔντων μέσων· εἰ δὲ εἷεν, τοῖς ἐκταταῖοις ὀνόμασι τοὺς ἄκρους κλητέον,

634 — CCXLVI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

ΣΜΖ'. — ΖΩΣΙΜΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ.

Calumniari mortuos, nefas.

Valde omnes mirantur ac stupescunt, cur non

Πάντες κομιδῆ θαυμάζουσι καὶ ἐκπλήττονται, πῶς

⁶⁶ Ephes. v, 3. ⁶¹ Hebr. xi, 14.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(66) Ἡ κομωδία. In tragœdia idem dixit in *Ajace* Lorario Sophocles: et apud Stobæum *Æschylus*, atque in *Protesilao* Eurip. apud eundem: Ἀνθρώπος ἐστὶ πνεῦμα καὶ σκιά μόνον. Comicus forte (neque enim poetæ nomen attulit) apud Athenæum lib. viii *Δειπνός*.

Τὸ μηδὲν ἐστὶ καὶ σκιά κατὰ χθονός.

Vide Chiliasten adagio: *Homo bulla*, et Horatium lib. iv, oda 7: *Pulvis et umbra sumus*: ut Pindarus in *Pythioniciis*: *Umbra somnium*, oda 8 extrema; σκιάς ὕναρ ἀνθρώπος: et in *Nemeoniis*. In sacris vero Litteris homo, cinis, fenum, flos, atque divus Jacobus ait: *Vapor ad modicum durans vita mortalium*. ΣΚΟΥΤΤ.

οὐκ ἐρυθρίσας, οὐδὲ ζῶντας ἐκολάκευες, τούτους τε-
λευτώντας κακηγορῶν.

ΣΜΖ'. — ΗΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝῶ

Fugientem libido est.

Εἰ ἀκριβῶς ἐπίστασαι, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστι, καὶ
οἱ βάνθυμοι παραγράφονται, ὅτι ἡ μὲν ἀκολασία πό-
λασιν ὠδίνει, ἡ δὲ ἀγνεία ἀγιωσύνης στέφανον δι'
ἦν αἰτίαν διώκεις μὲν ἦν φεύγειν χρεὶ, φεύγεις δὲ ἦν
δῶκεν θέμις;

ΣΜΗ'. — ΠΑΥΛῶ.

De metu Dei et hominum. (Confer. epist. 3 lib. iv.)

Πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν ἐννοῶν, πῶς ὁ τῶν ἀνθρώ-
πων φόβος τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἰσχυρότερος, καὶ μὴδὲ
τὴν ἐννοίαν τῆς ἀτοπίας χωρῶν, κατεγίγνωσκον τῆς
ἀλέκτου βάνθυμίας. Τοὺς μὲν γὰρ δυνατωτέρους καὶ
ὕβριζοντας φέρομεν μετὰ ἐπιεικειᾶς πολλῆς, τοῦ
φόβου ἀντὶ χαλινῶν γινομένου, καὶ περαιτέρω προ-
θῆναι μὴ ἐπιτρέποντος· πρὸς δὲ τοὺς ἀσθενεστέρους
μὴδὲ λευπηκότας ἀπεχθανόμεθα, καίτοι τοῦ Χριστοῦ
παρακλευσάμενοι· « Μὴ ὀργίζου τῷ ἀδελφῷ σου
εἰκῆ. » Ὅπερ πολλῶν ἐστὶν εὐκολώτερον τοῦ φέρειν
ἕτερον ὑβριζόμενον εἰκῆ. Ἐκεῖ μὲν γὰρ πολλῆ τοῦ
πυρός ἡ ὕλη, ἐνταῦθα δὲ ὕλης μὴ ὑποκαιμένης τὴν
φλόγα ἀνάπτομεν· οὐκ ἐστὶ δὲ ἑτέρου πῦρ φέροντος
μὴ κατακαίεσθαι, ἔσον, καὶ μηδεὸς παρενοχλοῦντος
ἡσυχάζειν καὶ ἡρεμεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἐκείνου κρατή-
σας, ἀκροτάτης φιλοσοφίας δοκίμια δέδωκεν· ὁ δὲ
τοῦτο ποιών, θαύματός ἐστιν ἄμοιρος. Ὅταν οὖν τὸ
μεῖζον διὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων φόβον ἀνύοντες, διὰ
τὸν θεῖον μὴδὲ τὸ ἑλαττον βουλώμεθα ἀνύσαι, ποῖα
ἡμῖν λελείπεται ἀπολογία;

ΣΜΘ'. — ΕΡΜΙΝῶ ΚΟΜΗΤΙ.

Ut capite aegrotante, totum corpus male habet, sic sub

Ὅταν ἡ κεφαλὴ, ἡ καθάπερ ἀκρόπολις τοῦ σώμα-
τος οὔσα, καὶ τῶν ἀναγκαιότητων καὶ τιμιωτάτων
ἀνθρώποις αἰσθητέων οἰκητήριον, ὀφείλουσα τοὺς ἐκ
τοῦ σώματος ἀναπεμπομένους ἀθμοὺς (67) πονηροὺς
διοικῆσαι, καὶ εἰς τὸ δέον καθιστᾶν, μὴ μόνον τοῦτο
μὴ διαπράττεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀσθε-
νῆς οὔσα τύχη, τὰς νοσώδεις αἰτίας ἀποκρούσασθαι
μὴ δυναμένη· ποῖα ἐλπὶς τῷ σώματι ἢ σωτηρίας, ἢ
ζώσεως; Οὐδεμία. Διὸ καὶ κατὰ τὸ Πηλοῦσιον, ὡς
γέγραφας, Ἐκκλησία ἡ ὑπὸ Εὐσεβίου οἰκονομουμένη,
μυριάς νοσημάτων καὶ παθῶν ἐμπέπλησται κακίαις,
τοῦ δοκοῦντος ἡγεῖσθαι ταύτης, εἰς αὐτὴν ἐγκατα-
σκήψαντος.

ΣΝ'. — ΔΩΡΟΘΕῶ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤῶ.

Si legislatores legibus et pœnis homines a peccatis coercere non possint; multo minus alii nudis admonitionibus id poterunt. (Conf. epist. 131. Rursum de Eusebio episc., item de Zosimo, Martiniano et Marone.)

Εἰ οἱ νομοθέται, ὧ σοφῆ, οἱ μυριάς τοῖς ἀμαρτάνοις
τιμωρίας ἐπανατεινόμενοι, οὐ πάντα; πεπε-

⁶⁶ Matth. v, 22.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(67) Pro ἀθμοὺς rescribere ἀτμοὺς. Vers. post 5,
inter καὶ et κατὰ insere ἢ ex codd. iisdem. Vers.
ult. ep. pro ταύτης ambo codd. optimi legunt ταύτας

PATROL. GR. LXXVIII.

erubescas, quibus viventibus aulari solebas, cos-
dem vita functos calumniari.

CCXLVII. — HIERACI DIACONO.

Si recte æstimes, quod et verum est, etsi ignavæ
exceptione submoveant, libido pœnam gignit; casti-
tas contra sanctimoniam parit eoronomam: cur itaque
fugienda consecraris, fugis contra quæ consecrari
æquum est?

CCXLVIII. — PAULῶ.

Sæpenumero mecum ipse cogitavi, quomodo
metuere soleamus homines valentius quam Deum:
et rationem absurdam non comprehendens, damnavi
incredibilem hominum seecordiam. Potentiores enim
toleramus multa patientia, etiam injurias, metu nos
veluti freno retinente, et ulterius progredi vetante;
tenuiores vero etiam non afficientes injuria fasti-
dimus et aversamus. Atqui jubet Christus: « Ne
irascaris fratri tuo temere ». Quod multo est
facilius, quam ferre alterum injuriam temere infe-
rentem. Ibi enim multa ignis materia est, hic vero
materia non subjecta flammam accendimus. Nam
non potes, altero ignem inferente, non aduri; forte
etiam, nemine turbante, quiescere atque apparere.
Qui ergo in illo se superat, is præstantissimæ phi-
losophiæ speciem dedit. Qui vero hoc posterius tan-
tum præstat, admiratione dignus non est. Quare
cum quidpiam hominum metu expeditum, Dei vero
metu ne minimum quidem properamus, equum
ergo relicta nobis est excusationis occasio?

CCXLIX. — HERMINO COMITI.

Ut capite aegrotante, totum corpus male habet, sic sub

Cum caput, quod veluti ark est corporis, ac
maxime necessariorum pretiosorumque homini-
bus sensuum domicilium, quod debet emissos e cor-
pore improbos vapores dispensare, et, quo oportet,
amandare, illud non modo non faciet, sed et per
seipsum esse imbecillum contingit, nec morbosas
propellere causas valeat, quæ corporis spes reliqua
salutis aut roboris? nulla. Sane Pelusiensis Eccle-
sia, ut scribis, ab Eusebio administrata morborum
mille passionumque malis referta est, cum qui re-
gere eam existimetur, is in ipsam potius gras-
setur.

635 CCL. — DOROTHEO CLARISSIMO.

Si legislatores, vir sapientissime, mille pœnarum
genera delictis imponentes non omnibus persua-

ut referatur non ad ἡγεῖσθαι, sed ad κακίαις, su-
perius positum. Possin.

dent : qui verbo et admonitione suadent, ut a vitiis quis abstineat, idone persuadeant? Vel non persuadentes in crimen vocentur? et quomodo? Si vero patrocinandum legislatoribus est, equidem censeam suppliciorum gravitatem eos proponere, non quasi humanum genus invisum ducentes, sed tanquam ejus curam habentes. Id enim illis potissimum studio est, persuadere, ne improbe quid agatur. Poena vero secundarium quid est, et non obedientibus præstituta. Neque enim illis propositum, ut multi sint nequam et improbi, qui puniri debeant : imo contra frugi omnes esse bonosque volunt, nullaque opus esse multa. Sic illi legislatores quidem terrent : improbi vero peccando eam lædunt, neque tempus ullum a flagitiis vacuum, sed multa variaque in dies emergunt mala, quæ res arguit legibus non obediri. Cum quis itaque poenas dat, simul castigatur, et se legislatori non paruisse ostendit. Quinimo ipsi legislatores non ignorant, non persuadere se omnibus, ut sint boni. Supplicia etenim præscribentes norunt probe non omnes habituros dicto audientes ac justos. Suntne itaque illorum hostes? Minime vero, sed meminerunt legislatores se esse et prædicari : improbi vero male multantur ac plectuntur. Eadem est ratio admoventium, quando illis non paretur. Non enim eo quod Eusebius et Martinianus, Zosimus et Maron morbo immedicabili laborant, dicto tamen audientes non sunt, neque faciunt quod jubentur, accusandi videntur illi, qui admonitione non persuaserint ; quinimo laudandi sunt isti : illi vero qui medicinam non admiserint, ferendi.

CCLI. — EIDEM.

Cum humilibus et superbis non eodem agendum modo. (Conf. epist. 127.)

Cum bonis quidem remisse est agendum, cum audacibus severius. Nam benignitatem illi virtutem reputant, mitemque esse ; contra hi audaciam fortitudinem æstimant. Apud illos itaque modestia adhibenda ; in his præsentia extinguenda est, et opinio ex audacia orta : ut illis quidem prosit, hos vero deprimat prudentia. Neque enim iisdem omnes capiuntur, neque iisdem cuncti remediis curantur, sed prout est affectionum multitudo, sic est et medelarum.

636 CCLII. — DOROTHEO PRESBYTERO.

Fama memoriaque bonorum perennis. (Inf. epist. 518.)

Etsi amici nuper vita functi memoria apud te una intercidisse videatur, apud me tamen intermori illa non potest : Ita ut hic quidem non exstinguatur, in altera vero vita magis elucescat.

CCLIII. — ALYPIO SCHOLASTICO.

De bono virginitatis conjugio præstantis. (Conf. epist. 218.)

Divina res virginitas est, naturamque excedens. Honorandum vero legitimum est conjugium. Scortatio vero contra leges est. Quamobrem illa cælo est

Α κασιν· οι λόγῳ καὶ παραινέσει πειρώμενοι πείθειν κακίας ἀπέχεσθαι, πάντως πείσουσιν ; ἢ μὴ πείσαντες ἐγκληθήσονται ; καὶ πῶς (68) οὐκ εἰρηθες ; Εἰ δὲ χρὴ καὶ αὐτῶν τῶν νομοθετῶν ὑπεραπολογησασθαι, φαίην ἂν, ὅτι τὰ μεγέθη τῶν τιμωριῶν τετυπωκασιν οὐχ ὡς μισάνθρωποι, ἀλλ' ὡς κηδεμόνες τοῦ γένους. Αὕτη γὰρ αὐτοῖς ἡ σπουδὴ, πείσαι μὴ πονηρεῦσθαι· τὸ δὲ τῆς τιμωρίας, δευτερόν τι καὶ τοῖς οὐ πειθομένοις ὀριζόμενον· οὐ γὰρ τοῦτ' ἐσπούδασαν, εἶναι τε πολλοὺς πονηροὺς, καὶ κολάζεσθαι· τὸ ἐναντίον δὲ, πάντας εἶναι χρηστοὺς καὶ μηδεμιᾶς χρεῖαν εἶναι ζημίας. Ἀλλ' οἱ μὲν φοβοῦσιν, οἱ δὲ πονηρὰ κακούργουσι. Χρόνος δὲ οὐδεὶς καθαρὸς κακίας, ἀλλὰ πολλὰ καὶ παντοδαπὰ ἐπιπολάζει νοσήματα, δι' ὧν δεικνύουσι μὴ πείθεσθαι (69) τοῖς νόμοις. Ὅταν γὰρ τις δίκην δῶ, ὁμοῦ τε κεκόλασται, καὶ τὸ μὴ πείθεσθαι τοῖς νομοθέταις δεικνύσι. Μᾶλλον δὲ αὐτοὶ οἱ νομοθέται ὡς οὐ πείσονται πάντας εἶναι ἀγαθοὺς, ἴσασιν· οἱ γὰρ ὀρίζοντες τὰς τιμωρίας, ὡς οὐ καθέξουσι τοὺς πονηροὺς, δηλοῖ εἶναι εἰδότες. Ἄρ' οὐκ ἐναντίοι εἰσίν ; Οὐ δὴπου. Ἀλλ' οὐδ' ἀπόλλυται αὐτοῖς τὸ νομοθέτας εἶναι. Ἀλλ' ἐκείνοι μὲν ἕδονται, οἱ δὲ κακούργοῦντες κακίζονται. Ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος ἔστω καὶ περὶ τῶν παραινούντων, μὴ ἀνυότων δέ· οὐ γὰρ εἰ Εὐσέβειός τε καὶ Μαρτινιανὸς, Ζώσιμος τε καὶ Μάρων κρείττονα θεραπείας νοσοῦσι νόσον, ἤδη τοῖς παραινέσασιν μὲν, μὴ ἀνύσασιν δὲ ἐγκλητέον· ἀλλὰ τούτους μὲν ἀποδεκτέον, ἐκείνους δὲ εἰς τὴν μὴδὲ θεραπείαν προτεμένους ὡστέον.

C

ΣΝΑ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Πρὸς μὲν χρηστοὺς ταπεινὸν εἶναι χρὴ, πρὸς δὲ θρασεῖς ὑψηλόν. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μὲν ἀρετὴν εἶναι ἠγοῦνται τὴν ἐπιεικειαν, οἱ δὲ ἀνδρίαν τὴν θρασύτητα, ἐκείνους μὲν τὴν ταπεινοφροσύνην χρὴ προσφέρειν, τοῦτοις δὲ τὴν ἀνδρίαν, σθενυόουσαν αὐτῶν τὴν ἀπὸ τῆς θρασύτητος δόξαν· ἵνα τοὺς μὲν ὠφελήσῃ, τοὺς δὲ ταπεινώσῃ τὸ φρόνημα. Οὐ γὰρ πάντες τοῖς αὐτοῖς χαίρουσιν, οὐδὲ πάντες τοῖς αὐτοῖς θεραπεύονται βοηθήμασιν· ἀλλ' ὅσος τῶν παθῶν ὁ ἔσμός, τοσοῦτος καὶ ὁ τῶν θεραπειῶν.

ΣΝΒ'. — ΔΩΡΟΘΕῶ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

Εἰ καὶ εἶοικε τῷ τεθνεῶτι φίλῳ παρὰ σοὶ ἡ μνήμη συντεθνήκεναι, παρ' ἐμοὶ ἔστιν ἀθάνατος· ἐνταῦθα μὲν μὴ ἀποθνήσκεισθα, ἐκέλευε καὶ μᾶλλον ζωοποιήθησάμενη.

ΣΝΓ'. — ΑΛΥΠΙῷ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῷ.

Ἡ μὲν παρθενία θειοτάτη ἐστὶ καὶ ὑπερφυῆς, ὁ δὲ νόμιμος γάμος τίμιος, ἡ δὲ πορνεία παράνομος. Διὸ καὶ ἡ μὲν τῶν οὐρανῶν ἐστὶν ἀξία, ὁ δὲ τῆς γῆς.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(68) Ambo codd. πῶς mutant in ποῦ. POS·IN.

(69) Ibidem, πεπεισθαι. Id.

ἡ δὲ τοῦ ἄδου· τῇ μὲν γὰρ στέφανος χρεωστῆται, τῷ Α δὲ σύμμετρον ἐγκώμιον, τῇ δὲ τιμωρία. Μοιχεία γὰρ, καὶ φόνος (70), καὶ τὰ ἄλλα πταισμάτα, ὧν οὐδὲ μνησθῆναι θέμις, τοσοῦτε ἐστὶ καὶ τῆς πορνείας βαρύτερα, ὅση τῶν κατὰ φύσιν πταισμάτων τὰ παρὰ φύσιν μιαιώτερα. Ἄλλὰ ταῦτα πάντα τὰ κακὰ μετάνοια ἐλικρινήσῃ θεραπεύειν ἐπίσταται, παρὰ τοῦ κριτοῦ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐγκεχειρισμένην.

ΣΝΔ'. — TIMOTHEO ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Adversa pati injuste in vita perutile.

Ἐπειδὴ τὸ μηδὲν παθεῖν ἐν τῷ παρόντι βίῳ κρεῖττον ἢ κατὰ ἀνθρώπου, ἀμεινον τὸ ἀδικῶς τι παθεῖν ἢ δικαίως (71). Τὸ μὲν γὰρ φιλοσόφων ἐστὶ, τὸ δὲ κακούργων· τὸ μὲν εὐδοκίμων, τὸ δὲ ἐργολάβων· καὶ Β τὸ μὲν ἐστὶ στεφάνων ὑπόθεσις, τὸ δὲ ἀμαρτημάτων ἀντίδοσις· τὸ μὲν ὀφειλέτην καθίστησι τὸν Θεόν, τὸ δὲ ὀφλημάτων ἐστὶ διάλυσις.

ΣΝΕ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Regis et tyranni discrimen. Contra factum quorundam episc. (Vide epist. 126.)

Διὰ θαυμαζῶ, πῶς τινὲς μὲν τῶν ἀρχαίων τὰς τυραννίδας εἰς πατρικὴν κηδεμονίαν ἐτραψάν· τινὲς δὲ τῶν νυνὶ νεωτερίζοντων, καὶ τὴν ποιμενικὴν φιλοστοργίαν εἰς τυραννικὴν αὐτονομίαν μετέβαλον· οὐχ ὑπεύθυνον ἀρχὴν ἐμπεισιθεῦσαι, ἀλλ' αἰτοκρατορικὴν ἐξουσίαν κεκληρῶσθαι νομίσαντες.

ΣΝΖ'. — ΚΥΡΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

C

De malis invidiæ.

Οἱ νοῦ καὶ φρονήσεως ἀμοιροῦντες, ἐκείνους διατελοῦσι μισοῦντες, οὓς ἂν ὑποπτεύσωσι βελτίους ἑαυτῶν ὄντας· καὶ τὸ μῖσος τρέφουσιν οὐκ ἄφ' ὧν ἡδίκηθησαν (ἦττον γὰρ ἂν ἦν ἰσως κακόν), ἀλλ' ἄφ' ὧν τῆς κατ' ἀρετὴν εὐκλείας ἀπολιμπάνονται.

ΣΝΖ'. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ad bonam invitat frugem, acquiescendum consiliis bonorum. (Supr. epist. 105.)

Μὴ τὴν ἐκ τῆς οἰκείας βραθυμίας ψῆφον, τὴν ὑπὸ τῶν τὰ αὐτὰ σοι δρώντων κυρουμένην, τῆς ἀληθείας εἶναι νομίσης ἀξιόπιστοτέραν (εἰ γὰρ καὶ ἡ χειρωσαμένη σε τῆς κακίας νότος ταῦτά σοι νομοθετεῖ, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ σοι νοσοῦντας ἐπαινέτας ἔχει)· ἀλλ' D εἰ γε μὴ εἰς ἀνήκεστον ἦλθες βραθυμίαν, οὐκ ἀπὸ τῶν νοσοῦντων δίκαιος ἂν εἴης λαθεῖν τὰς περὶ τῶν πραγμάτων ψήφους (εἰ γὰρ τοῦτοις ἔψοιο, καὶ ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας καταψηφίση), ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑγιαίνοντων. Εἰ δ' οὐδεὶς σοι ὑγιαίνειν δοκεῖ, μάλιστα μὲν νοσεῖς (72)· εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ταῖς θέλαις Γραφαῖς ἐντυχῶν, εἴση καὶ τοῦ νοσήματος τὴν κακίαν, καὶ τῆς κακίας τὴν ἀπαλλαγὴν.

⁶⁸ Ephes. v, 3; Coloss. iii, 5

VARLE LECTIONES ET NOTÆ.

(70) Codd. Vat. 650 et Alt., φθόνος· placet tamen mihi quidem magis editi lectio. POSSIN.

(71) Edit. Paris., ἀμεινον τὸ ἀδικῶς· τὸ μὲν γὰρ φιλοσόφων ἐστὶ. Locus suppletur ex cod. Alt. apud POSSINUM. EDIT.

digna, alterum terra : at fornicatio inferis. Illa coronam adipiscitur; hoc modeste ut laudetur: fornicatio vero supplicio digna. Adulterium autem et cædes, aliaque flagitia, quæ vel nominare sit nefas⁶⁸, tanto fornicatione graviora, quanto naturalibus delictis pejora sunt, quæ contra naturam committuntur. Verum hæc omnia delicta sincera penitentiâ expiare novit, ex scientia quam summus indidit Judex.

CCLIV. — TIMOTHEO SCHOLASTICO.

Cum in hac vita nihil adversi perpeti supra mortalium sit sortem, ita melius injuste quid pati quam juste. Hoc enim est philosophicum ac pium; illud vero improborum proprium. Hoc proborum ac laudandorum est; illud sycophantarum seu quadruplatorum. Et hoc quidem coronam meretur; illud peccatorum est merces: hujusque debitor Deus est; illud vero debitorum dissolutio.

CCLV. — LAMPETIO DIACONO.

Admiror equidem ut antiquitus nonnulli tyrannidem cum patrio permutarunt officio. Quidam vero nunc rebus novis studentes, ac pastorem amore erga regem sibi commissum in tyrannidem vertentes non rexerunt, quasi creditum sibi esset imperium, sed velut imperandi potestatem sorte oblata sint nacti.

CCLVI. — CYRO MONACHO.

Qui mente prudentiaque carent, odisse solent perpetuo quos sese meliores esse suspicantur, aluntque odium erga eos, non a quibus affecti injuria sunt (minus enim id malum fortasse foret), sed a quibus virtutis gloria superantur.

CCLVII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Ne propriæ ignaviæ sententiam ab iis, 637 qui in eadem tecum culpa sunt, confirmatam veritate fide digniorem esse putes. Si enim et malitiæ morbus, quo raperis, hæc tibi præscribit, habeasque laudatores tui, qui eodem tecum morbo laborant, (nisi in incurabilem forte morbum incidisti), non sit æquum ab ægris accipere rerum tuarum iudicium (nam si eos sequaris, condemnaberis merito a medicis ac philosophis) sed a recte valentibus ac sanis. Quod si nemo valens tibi videatur (ægrotaas enim valde) ac si non credis recta suadenti, ad sacram Scripturam te recipito, ut morbi cognoscas vim et malitiæ haurias correctionem.

Eloquentiæ præstat philosophia.

Scito amicum illum tuum magniloquum verborumque venatorem ad me ut domum revertentem venisse, mansisse vero captum studio philosophiæ; et nunc os claudens mentem excolit potissimum, eductum jam bene loquendi vim exiguum quid ad philosophiam comparatum esse.

CCLIX. — DIOGENI DIACONO.

Divino potius quam humano niti decet auxilio. (Similis epist. 226.)

Cur, o vir optime, Dei præsentiam hominum postponendam auxilio censes? aut quare mortalium amicitiam anteponis divinæ? Decet autem, adhibita in consilium ratione, non humanæ fragilitati victoriæ partes concedere, verum invictæ Dei dexteræ attribuere: cui inhærens superior omnibus apparebis tentationibus.

CCLX. — MARTINIANO, ZOSIMO, EUSTATHIO.

Exhortatoria est ad vitæ emendationem. (Vide epist. 87, 120 et 269.)

Ne existimetis, boni viri, impune vos peccaturos: nolite Dei longanimitatem interpretari negligentiam, neque sanitatem corporis malorum esse tolerantiam; ac ne, quia statim non castigamini, futura Dei effugere judicia credatis: quin potius, re adhuc integra, pœnitementini. Absurdum enim maxime Dei patientiam ad pœnitentiam invitentem, ansam esse occasionemque plurium delictorum. Si vero, quod pœnas nondum dedistis, nec esse daturus expectatis, vere scitote, divinum Numen, ut humanum est et benignum, ita etiam verax esse, et potens, minimeque mendax. Exhibet itaque benignitatem, priorum delictorum differens pœnitentiam, et tempus largiens emendationis: simul vero crescentibus delictis tandem aliquando punit, simulque omnium delictorum præcedentium ac subsequentium scelerum pœnas exigit.

938 CCLXI. — ISCHYRIONI.

Peccata publica scandalaque a Deo punita.

Eisi admirandum præterque opinionem visum iri quod dicam scio, nihilominus, quia verum est, proferam: nimirum qui peccat gravius, clam tamen, et offendiculum affert nemini, minus esse puniendum, quam qui minus graviter peccat, libere tamen offendit ac supplantat quamplurimos. Quod si meis fidem dictis habere recusas, pro hyperbole rei fidem excedente, sententiam e cælo arcessam, legemque inde hanc revocabo. Nihil enim aliud Moysi, viro integerrimo, omnes jam virtutes adeptæ, mareque jam Rubrum transgresso, iudixit Deus, quam ne eos, qui secum aquas transierant, scandalo offenderet. Siquidem et antea alia comitata sunt (Deo enim ipsi contradixit), semel iterumque in Ægyptum missus, hæc subjicit: « Sexcenta millia peditum hujus populi Israelitici sunt; et tu dicis: Dabo eis esum carniū mense integro. Nunquid cædentur oves et boves? vel omnes pisces maris in unum con-

ἴσθι, ὡς ὁ φίλος ὁ σὸς ὁ μεγάληγορος καὶ δεξιῆρας ἤλθε μὲν ὡς ἀνατρέψων οἰκαδὲ, παρέμεινε δὲ ἀλούς τῷ τῆς φιλοσοφίας ἔρωτι: καὶ νῦν τὴν γλῶτταν ἐπιστομίζων, τῆς γνώμης ἐπιμελεῖται· μικρὸν πρᾶγμα τὴν εὐγλωττίαν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν εἶναι παιδευθεῖς.

ΣΗΘ'. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Διατί, ὦ βέλτιστε, τὴν θείαν συμμαχίαν δευτέραν τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπικουρίας ἡγῆ, ἢ τοῦ χάριν τὴν τῶν θνητῶν φιλιαν προτέραν ἄγεις τῆς θείας; Καίτοι χρῆν δῆπου τὸν λογισμὸν τὸ δέον σκοποῦντα, μὴ τῇ ἀσθενεί τῶν ἀνθρώπων δυνάμει τῆς νίκης ἐπιτρέπειν ψῆφον, ἀλλὰ τῆς ἀητητῆτος ἔχεσθαι δεξιᾶς: ἢ ὁ ἀντεχόμενος κρείττων δῆπου τῶν πειρασμῶν ἀποφανθήσεται.

ΣΞ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΟΣΙΜΩ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Μὴ νομίζετε, ὦ βέλτιστοι, ἀτιμωρητὶ ἀμαρτάνειν· μὴδὲ ἀμέλειαν τὴν θείαν μακροθυμίαν ἡγήσησθε, μὴδὲ ῥαστώνην τὴν ἀνεξικακίαν· μὴδὲ ἐπειδὴ παραχρήμα οὐκ ἐκολάσθητε, καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα διαφυγεῖν ὑπολάβητε· ἀλλ' ἕως ἔξῃ, μετανοήσατε. Ἀτοπώτατον γάρ, τὴν θείαν ἀνεξικακίαν τὴν εἰς μετάνοιαν καλοῦσαν, ἐφόδιον μεζόνων ποιεῖσθαι ἀμαρτημάτων. Εἰ δὲ διὰ τὸ μηδέπω δεδωκέναι δίκην οὐδὲ δοῦναι· προσδοκᾶτε· εὐ ἴστε, ὡς τὸ θεῖον ὡσπερ φιλάνθρωπὸν ἐστίν, οὕτω καὶ ἀψευδὲς καὶ δυνατόν· φιλάνθρωπέυεται γοῦν, καὶ τὰ πρῶτα τῶν πταισμάτων παρήσιν ἀτιμώρητα, καίρων ἐπανορθώσεως χαριζόμενον· ἑμοίως δὲ, ἢ καὶ μᾶλλον τῶν πλημμελημάτων ἀκμαζόντων, τελευταῖον ἀμύνεται· καὶ ὁμοῦ πάντων, τῶν τε ἐμπροσθεν, τῶν τε ὑστερον τολμηθέντων δίκας εἰσπράττεται.

ΣΞΑ'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ.

Εἰ καὶ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον εἶναι σοὶ δοξεί τὸ ῥηθισόμενον, ἀλλ' ὁμοῦ ἀληθὲς ὄν λελιξεται: ὅτι ὁ μεγάλη πταίσις, λαθὼν δὲ καὶ μηδένα σκανδαλίσας, τοῦ καταδεέστερα μὲν πεπλημμεληκότος, μετὰ πᾶρρησίας δὲ καὶ τοῦ πολλοὺς ὑποσκελίσαι, ἐλάττωνα δώσει δίκην. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, καὶ ὑπερβολὴν καταγινώσκεις τοῦ λόγου, τὴν ψῆφόν σοι ταύτην ὄσω ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸν νόμον τοῦτον ἐκεῖθεν ἀναγνώσομαι. Τὸν γὰρ πανάριστον Μωσῆα, τὸν πᾶσαν ἐπελθόντα ἀρετὴν, οὐδὲν ἕτερον ἐκώλυσε μετὰ τὸ πέλαγος καὶ τοῦ λιμένος τυχεῖν, ἢ τὸ σκανδαλίσαι τοὺς συνόντας αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Εἰ γὰρ καὶ πρῶην τινὰ παρηκολούθησε (καὶ γὰρ ἀντείπε τῷ θεῷ, καὶ ἅπας καὶ οἱς, πεμπτόμενος εἰς Αἴγυπτον), καὶ μετὰ ταῦτα εἶπεν· « Ἐξακόσαιοι χιλιᾶδες εἰσὶ πτεῖων· καὶ σὺ εἶπας· Κρέα δώσω αὐτοῖς, καὶ φάγονται μῆνα ἡμῶν. Μὴ πρόβατα καὶ βόες σφαγήσονται; ἢ πᾶν τὸ ὄψον τῆς θαλάσσης συναχθήσεται, καὶ ἀρκέσει αὐ-

τοῖς; » Καὶ μετὰ ταῦτα κατωλιγώρησε, καὶ τοῦ δήμου τὴν προστασίαν παρητήσατο· ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον αὐτὸν ἐκώλυσε εἰσελθεῖν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ἔνεκεν τῶν ἄλλων ἀπάντων ἦν καὶ ἡγεμῶν καὶ δημαγωγός, ἧ τὸ ἐπὶ τοῦ ὕδατος συμβάν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀκήρατος νοῦς τῆς ἀμαρτίας τὴν φύσιν ἐκπομπεύων, καὶ παραδηλῶν ὄθεν γέγονεν ἀσύγνωστος, ἔφη, οἷ « Ὅυχ ἡγιασάτε με ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσαγάγητε τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν, ἣν ἔδωκα αὐτοῖς. » Τῇ μὲν γὰρ φύσει ἔλαττον ἦν ἐκείνων τοῦτο τὸ πταίσμα· τῷ δὲ μετὰ τῆς ἐτέρων κραθῆναι βλάβης, οὐ μόνον ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ συγγνώμης μείζον ἐγένετο. Τὰ μὲν γὰρ κατ' ἰδίαν καὶ λανθανόντως, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ δήμου παντὸς ἡμαρτάνετο.

ΣΞΒ'. — ΑΔΑΜΑΝΤΙΩ.

Ὁ φίλος ὁ σὸς ἦλθε μὲν οὐ μαθησόμενος, ὡς ἔλεγεν, ἀλλ' ἐπιδειξόμενος καὶ διδάξων, καὶ τὸ φρόνημα τῶν δοκούντων τι εἰδέναί σβέσων. Ἀπῆλθε δὲ παύων, ὃ δρᾶσαι προσεδόκησεν.

ΣΞΓ'. — ΟΥΡΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Dicendi ratio optima, simplex, sine fastu.

Ἡ τῶν ὀρθῶς καὶ μετὰ πόνου διδασκόντων ψυχῇ (πολλοὶ γὰρ μετ' ἐπιδείξεως καὶ καταφρονήσεως ἐξηγουμένοι ἐκλύουσι καὶ τῶν ἀκροατῶν τὴν προθυμίαν), πρῶτον μὲν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐμφαίνει τὴν εὐλάβειαν· πολλὰ γὰρ αὐτῶν πρὸς τὸν λόγον τὰ κέντρα· ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τῶν ὀφρῶν διασημαίνει τὸν νοῦν τῶν διδασκόντων· λόγῳ δὲ μετρίῳ χρῆται, οὔτε ὑπὸ τρυφῆς ἐξυβρίζοντι, οὔτε ὑπὸ ταπεινότητος ἐξευτελιζομένῳ. Εἰ γὰρ καὶ ἡ φράσις εἴη ἀναττικιστος, ἀλλὰ γε τὰ ὑποδείγματα καὶ τὸ εἰς εὐλάβειαν βλέπειν διαναστήσει τοὺς φοιτητάς.

ΣΞΔ'. — ΗΣΑΙΑ.

De activa vita seu negotiosa. (Confer. epist. 110.)

Μὴ τῷ δεῖνός εἶναι πράγμασι χρῆσθαι, ὡς ἀδρανεῖς ψέγε τοὺς τῆς ἀπραγμοσύνης ἐρῶντας (73)· ἀλλὰ τῷ πολλᾷ εἰς χειμῶνας χαλεποὺς ἐμπεπωκέναι, μακάριζε τοὺς, ὡς ἐνδέχεται, εἰς τὸν λιμένα τῆς ἰσυχίας ὀρμῶντας. Εἰ δὲ καὶ αὐτοῖς πολλᾷ σπιλάδες κατασκήπτουσιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον τὸ μὴ μόνον τὰ πελάγη τῶν πραγμάτων διαπλεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν εἰς τὸ πέλαγος τῶν παθῶν ἐμβάλλειν, καὶ τὸν πειρασμὸν ἐνεχεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ῥιψοκινδύνων ἔστιν ἀνδρῶν, καὶ ἐμπορικῶν βίων ἀνηρημένων· τὸ δὲ δικαίων δοκιμαζομένων, καὶ ὡσπερ χρυσὸς βασανιζομένων. Εἰ δὲ τὸ πρακτικόν σοι καὶ δραστήριον ἀρέσκει, μάθανε ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ὃ σὺ φῆς· ἐπεὶ κατὰ μικρὸν προΐων, καὶ τοὺς συκοφάντας τῶν φιλοσόφων προτιμήσεις, καὶ τοὺς παλιγκαπήλους τῶν ἐλευθερίως μεταχειριζομένων τὰ πράγματα, καὶ τοὺς

A gregabantur, et sufficet eis⁶⁶? » Sed deinde neglexit, et populi praefecturam deprecatus est: verum aliud nihil ipsum impedivit ingredi in terram promissionis (cujus rei causa dux et intercessor populi erat constitutus) quam quod ad aquas contigit. Propterea et mens integra peccati naturam pellens, ostendensque cur venia indignus esset, ait: « Non sanctificastis me inter filios Israel. Propterea non introducetis synagogam in eam terram, quam dedi ipsis⁶⁷. » Natura quidem et re ipsa minus erat id, quam illorum delictum; quoniam tamen id cum aliorum damno contigerat, non modo haec promeruit, verum etiam inajus fuit, quam ut veniam mereretur. Ille enim privatim et clam, hoc vero coram populo commissum est.

B CCLXII. — ΑΔΑΜΑΝΤΙΟ.

Eloquentiae ostentator explosus.

Amicus ille tuus venit, non quidem aliquid docendus, ut aiebat, sed docturus demonstraturusque, atque eorum, qui sibi scire aliquid videntur, opinionem refutaturus. Abiit itaque illud passus, quod facturum se sperabat.

CCLXIII. — ΟΥΡΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Recte laborioseque docentium animus (multi enim cum ostentatione atque contemptu explanantes magnam auditorum discendi promptitudinem infringunt) primum quidem oculis pietatem praese fert: eos enim oculi sermonum stimulos addunt. Deinde etiam superciliis mentem sensumque doctrinae suae indicant; 639 oratione vero utitur moderata, deliciis non lasciviente, neque humilitate nimis attenuata. Si enim phrasis Attica non sit, sed simplex, exempla tamen ad pietatem excitare plurimum discipulos valent.

CCLXIV. — ΗΣΑΙΑ.

Cave ne, quod sis rebus gerendis idoneus, ut ignavos spernas eos, qui otiosam inutilemque vitam amplectuntur. Sed quod saepe in tempestates molestasque procellas incideris, felices eos praedica, quod eos jam tranquillitatis exceperit portus. Tamen si enim ipsi saepe ex aquarum vorticibus emerserint, fieri tamen nequit, ut quis negotiorum transmeet pelagus, quin interdum etiam passionum fluctibus absorbeat, et in tentationes varias incidat. Illud enim virorum est proprium projectae audaciae mercatoriamque vitam sectantium: hoc vero eorum qui justii habentur, ac veluti in igne aurum probari solent. Si vero actio tibi vitaque placeat negotiosa, discere non esse quod tu opinaris. Paululum enim progressus et sycophantas philosophis honore praeferes, et institores libere nego-

⁶⁶ Num. xi, 21, 22. ⁶⁷ Deut. xxxii, 51.

VARIAE LECTIONES ET NOTAE.

(73) Pro ἐρῶντας ambo codd. Vat. 650 et Alt.

scribunt ἐρωτας. Possin.

uilibus, fraudes machinantes dolosque suentes, iis qui iustitiam in lingua circumferunt; sed eam vitam activam virtutes esse cense exercere, et omne studium iis impendere.

CCLXV. — HELIÆ DIACONO.

Docentis ac concionantis est prius agere, dehinc docere. (Confer. epist. 4, 35, 213 et 233.)

Consulendum est dicturo, ut non verbis tantum, sed reapse persuadeat auditoribus. Omnis enim oratio opere destituta non tantum inane quid et evanidum est, sed etiam opprobrium affert, potissimum dicenti, a quo profertur. Quanto enim expeditiore uti sermone student, tanto minus etiam illis creditur: sed et risus argumentum esse existimant. Quare magis agendum, quam dicendum. Si autem nolint agere, ne dicant quidem.

CCLXVI. — TITONI PRESBYTERO.

Tempus quia labitur, ratio ejus habenda.

Ne tempus abire ac fluere ignoremus, multis ostenditur signis et argumentis: puta nocte, die, hebdomade, mense, anno, atque Olympiade. Olim enim Olympiadibus dignoscebatur. Imperantibus autem Romanis, consulatibus designabatur. Si enim motus cœli, ut tradit Plato, 640 tempus genuit; sol autem metitur et consulatus format (ipsi enim anno id nomen, quibus et consulibus ornatur). Ista vero omnia sunt signa, nec tantum propter corpora, et vitæ, ut aiunt quidam, negotia atque contractus (nam et testamenta et tabulæ, et omnia, ut verbo dicam, securitatis pignora per ista signantur) manifesta sunt et clara, sed etiam ne et nos velut in ignoto pelago navigantes, nec signis illud dimentientes, temere ac sponte ad littora venientes vacuis manibus portum subeamus, sed ut tempori velocissimo ac retineri vel reverti aut etiam stare nescio concurrentia bona opera possidentes, cum multis mercibus ad littora appellamus. Habeamus itaque instantis temporis rationem. Nam tunc et capi potest et retineri. Præteritum enim elapsumque assequi non possumus. Alatum enim est et velox, et longe a tergo relinquit insequentes: quin etiam cominus prehendendi nequit.

CCLXVII. — EIDEM.

Pœna quando irroganda. (Sup. epist. 42.)

Dum effrenate insanit improbitas, neque accedit moderatio, tunc pœna solum ac supplicio potest coerceri.

CCLXVIII. — CYRILLO EPISCOPO.

Regia potestas clerum in ordinem redigere an possit. (Conf. epist. 278, et lib. 11, epist. 234, et lib. 11, epist. 219. Vide Chrysost. De regis et monachi comparatione.)

Sacerdotii olim dignitas peccantes redarguebat reges, regebatque, nunc vero his subjecta est: deus tamen pristinum non amisit, sed qui sacerdotio initiati sunt, non eodem modo, quo apud sæcu-

lās μηχανὰς πλέκοντας, καὶ δόλους βράπτοντας τῶν τῷ δίκαιον ἐπὶ γλώττης φερόντων· ἀλλὰ τὸ τὰς ἀρετὰς ἀσχεῖν, καὶ περὶ ταύτας πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι.

ΣΞΕ'. — ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Βουλεύεσθαι χρὴ τὸν ὑφηγητὴν μὴ τί εἰποι μόνον, ἀλλὰ τί πράξας πείσοι τοὺς φοιτητάς. Πᾶς μὲν γὰρ λόγος, ὅταν ἔργου χηρεύῃ, οὐ μόνον μάταιον τι φαίνεται καὶ κενόν, ἀλλὰ καὶ εἰς θνείδος περισταται· μάλιστα δὲ ὁ παρὰ τῶν ἐξηγητῶν προφερόμενος. Ὅσῳ γὰρ ἐτοιμότερα αὐτῷ χρῆσθαι σπουδάζουσι, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀπιστοῦσιν ἅπαντες αὐτῷ· ἀλλὰ καὶ γέλωτος ὑπόθεσιν αὐτὸν εἶναι νομίζουσι. Οὐκ οὖν μάλιστα μὲν πρακτέον, καὶ λεκτέον· εἰ δὲ μὴ βούλοιντο, οὐδὲ λεκτέον.

ΣΞΖ'. — ΘΕΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἴνα μὴ βίων ὁ χρόνος ἄδηλος ᾖ, πολλοῖς σημείοις κατάδηλος γέγονεν, ἡμέρα καὶ νυκτὶ, ἑβδομάδι καὶ μηνί, ἑνιαυτῷ τε καὶ Ὀλυμπιάδι. Πρώην γὰρ ταῖς Ὀλυμπιάσι διεγινώσκετο Ῥωμαίων δὲ βασιλευσάντων, ταῖς ὑπατεῖαις γνώριμος καθίσταται. Εἰ γὰρ καὶ οὐρανοῦ κίνησις, ὡς φησι Πλάτων, τὸν χρόνον ἐγέννησεν· ἀλλ' ἥλιος μετρεῖ καὶ ὑπατεῖα μορφοῖ (τῷ γὰρ ἑνιαυτῷ τοῦτο ὄνομα, ὡνπερ καὶ ὑπᾶτων ἤξιώται). Ταῦτα δὲ πάντα γέγονε τὰ σημεία, οὐ μόνον διὰ τὰ σώματα καὶ τὰ βιωτικά, ὡς φασὶ τινες, πράγματά τε καὶ συμβόλαια (καὶ γὰρ καὶ αἱ διαθήκαι, καὶ τὰ γραμματεῖα, καὶ πάντα, ὡς ἔπος εἰπείν, τὰ τῆς ἀσφαλείας ἐνέχυρα διὰ τούτων σφραγίζονται), ὅτληά τε ἔστι καὶ σαφῆ· ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμεῖς μὴ ὡς ἀδήλων πελάγει πλέοντες, καὶ σημείοις μὴ ἀνεμτροῦντες τοῦτο, αὐτομάτως εἰς τοὺς λιμένας ἰδόντες κενὰς ὀρμισθῶμεν χερσίν· ἀλλὰ τῷ χρόνῳ ἐνστάτω ὄντι, καὶ μῆτε ἀγχεσθαι, μῆτε καλινδρομῆσαι, ἀλλὰ μὴδὲ στήναι ἐπισταμένῳ συνθεοῦσας τὰς ἀπάθεις πράξεις κεκτημένοι, μετὰ πολλῆς τῆς ἐμπορίας εἰς τοὺς λιμένας ἐλάσωμεν. Ἐχώμεθα τοίνυν τοῦ χρόνου πλησιάζοντος· ἔξεστι γὰρ τότε καὶ λαβέσθαι καὶ κατασχεῖν· παραδραμόντος γὰρ μεταδιώκειν ἀνήντων. Ἐπτερωμένος γὰρ ὢν καὶ ὠκύς, πῆρθεον μὲν ἀφήσει τοὺς διώκοντας, ἀμήχανος δὲ ἔστι καὶ γενομένοις ἐγγύς ληφθῆναι.

ΣΞΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἡ πονηρία ὅταν ἀκαθέκτως λυττήσῃ, καὶ μὴ σωφρονισμὸν προσήται, ὑπὸ τιμωρίας μόνης καλεσθαι ἐπέφυκεν.

ΣΞΗ'. — ΚΥΡΙΑΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Πάλαι μὲν ἡ ἱερwsὴν πταλοῦσαν τὴν βασιλείαν διωρθοῦτο καὶ ἐσωφρόνιζε, νῦν δὲ ὅπ' ἐκείνην γίνονται, οὐ τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα ἀπολέσασα, ἀλλὰ τοῖς ἐγχειρισθέντας οὐχ ὁμοίους τοῖς (74) ἐπὶ τῶν ἡμετέ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

474) Pro δολοῦς τοῖς codd. Vatic. 650 et Alt. legunt ὁμοίως τῶν. POSSIN.

ρων προγόνων έχουσα. Πρώην μὲν γὰρ εὐαγγελικὸν ἄ
καὶ ἀποστολικὸν πολιτευομένων βίον τῶν τῆν ἱερω-
σύνην ἐσταμεμένων, εἰκότως ἢ ἱερωσύνη τῆ βασιλείᾳ
ἦν φοβερά· νῦν δὲ ἢ βασιλεία τῆ ἱερωσύνης· μάλλον
δὲ οὐκ αὐτῇ, ἀλλὰ τοῖς ἱερᾶσθαι μὲν δοκοῦσι, δι' ὧν
δὲ πράττουσιν αὐτὴν ὑβρίζουσι. Διό μοι δοκεῖ καὶ ἢ
βασιλεία εἰκότως ποιεῖν· οὐ γὰρ τῆν ἱερωσύνην ὑβρι-
σαι προσηρημένη, ἣν ἐκθειάζει, ἀλλ' ἐδικαίωσαι ὑβρι-
ζομένην, τοὺς οὐ δεόντως αὐτῇ χρωμένους σωφρο-
νίζει.

ΣΞΘ'. — ΗΑΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Pati adversa, salutare corpori animasoue. (Confer. epist. 254 et 260.) « A Domino corripiamur, ne cum hoc mundo damnemur ».

Οὐ τοὺς πταλοντας, ὧ τᾶν, καὶ κολαζομένους ἐν-
ταῦθα θρηνεῖν χρῆθ, ἀλλὰ τοὺς ἀτιμωρητῆ πταλοντας.
Ὡς περ γὰρ οὐ τὸ νοσεῖν δεινόν, ἀλλὰ τὸ νοσοῦντα
θεραπεῖαν μὴ προσέσθαι· οὐδὲ τὸ ἔχειν σηπεδόνα
θρήνων ἄξιον, ἀλλὰ τὸ ἔχοντα μὴ ἀπολαύειν ἱατρι-
κῆς τέχνης (ὁ γὰρ τεμνόμενος καὶ καίόμενος πρὸς
θεραπεῖαν ὀδεύει, τὴν ἀπὸ τῆς ἀλγηδόνος θεραπεῖαν
καρπιωσάμενος) οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν διαχεισθαι
χρῆθ. Αἱ μὲν γὰρ κολαζόμεναι ἐνταῦθα, πρὸς ὕγεια
ἔλκονται· αἱ δὲ ἀτιμωρητῆ πταλούσαι, εἰς ἀναλγη-
σίαν ὀδεύουσιν.

ΣΟ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Tentationes exemplo Job saluti esse. (Confer. epist. 39, 68, 71, 87, 96 et 226.)

Οὐ πάντως τὰ αὐτὰ πάθη τὰς αὐτὰς ῥίζας έχουσιν,
οὐδὲ πᾶσαι αἱ κολάσεις ἐνταῦθα ἐκ πλημμελημάτων
τὰς ὑποθέσεις έχουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν δι' ἁμαρτήματα
κολάζονται, οἱ δὲ διὰ τὸ δοκιμασθῆναι πάσχουσι,
ἐν' οἷ μὲν δίκαιος, οἱ δὲ δοκίμια τῆς ἀρετῆς δοῖεν.
Καθάπερ γὰρ ἢ βασανίτης λίθος τὸν χρυσοὺν δοκι-
μάζει, ἐξ ἧς λίθου οἶμαι καὶ τὸ βασανίζεσθαι ὀνο-
ματοποιήσθαι· οὕτω καὶ οἱ πειρασμοὶ τοὺς δι-
καίους ἐλέγχουσιν, ὡς καὶ τῷ Ἰὼβ ἐβρόθήθ· « Ὡς
με ἄλλως σοι κεχρηματικέσαι, ἢ ἵνα ἀναφανείης δι-
καίος; » Οἱ δὲ ἀνόητοι ἀπὸ τῶν πειρασμῶν καὶ
τοὺς βίους τῶν πειραζομένων διαβάλλουσιν. Ὅπερ
καὶ οἱ τοῦ Ἰὼβ φίλοι, καὶ ὁ Σεμεὲλ, καὶ οἱ βάρβαροι
πεπόνθασιν. Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον τῷ αἰοδίμῳ στεφαν-
νίτῃ τῷ πᾶσαν τοῦ διαβόλου συγκόψαντι τὴν δύ-
ναμιν· « Οὐκ ἄξια ὧν ἡμάρτηκας μεμαστῆγασαι; »
Ὁ δὲ ἀνδροφόνον ἐκάλει τὸν πρᾶστατον, ἀπὸ τῆς
συμφορᾶς ταύτης φέρων περὶ αὐτοῦ τὴν ψήφον. Οἱ
δὲ ἐπειδὴ ὁ ἔχισ (75) τῆς χειρὸς εἴχετο τῆς ἀπο-
στολικῆς, ἔφασκον· « Πάντως φονεύς ἐστί ὁ ἄνθρω-
πος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάττης ἢ δίκῃ
ζῆν οὐκ εἴλασεν. »

ΣΟΑ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ.

Divitiæ, honor, et prudentia humana, caduca sunt, ideoque præstat Deo confidere. (Conf. epist. 3, 50 et 58, et lib. III epist. 250.)

Οὐδὲν, ὧ θαυμάσιε, ὁ πλοῦτος, κᾶν πολὺς ἦ καὶ
πάντοθεν ἐπιβρόθῃ· οὐδὲν τὸ ἀξίωμα, κᾶν βασιλικόν

lum prius memoriæ majorum sese gerunt. Olim
enim cum evangelicam et apostolicam ducerent
vitam qui sacris rite operabantur, merito regiæ
dignitati erant terrori : nunc vero contra regia
majestas sacerdoti. Vel potius non ipsi, sed iis, qui
sacerdotes quidem videntur, factis autem statui
sunt injurii. Recte itaque consulunt aguntque reges.
Non enim sacerdotium lædere propositum est iis, qui
quod religioso ipsi revereantur, sed vindicare læsam
dignitatem ab iis, qui non debite administrant
salagunt.

CCLXIX. — ΗΕΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Delinquentes, heus tu ! et in hac vita castigati
deplorandi non sunt, sed qui impuniti abeunt. Ut
enim non tam molestum est ægrotare, quam morbo
medelam non afferri ; 641 ac neque putrescens
ulcus lamenti sit aliquum, sed potius remedium a
medico non adhiberi : qui enim secatur uriturve,
ad curationem properat, dolorum percepturus me-
delam : idem animis usuvenire existimandum est.
Quæ enim hic pœnæ suppliciaque tolerantur, ad
salutem traducunt ; at impune qui ferunt, ii fere-
mali sui sensum amittunt.

CCLXX. — ΗΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Affectiones eadem radices habent non omnino easdem, ut neque pœnæ hic omnes ex peccatis habent originem : sed alii ob crimina puniuntur, alii vero, ut probentur exploranturque, ideo castigantur. Illi quidem ut pœnas dent, hi vero ut virtutis dent specimen. Quemadmodum lapis enim Lylius βασανίτης, explorator, dicitur, quod aurum exploret : unde et Græcum verbum βασανίζεσθαι pro examinare et explorare derivatum : sic et ipsæ tentationes justos ostendunt ac probant, ut Job dixit : « Putas me aliter respondisse tibi quam ut appareas illorum qui tentantur criminantur, ut et amici ipsius Job, et Semei, ac barbari fecerunt. Illi enim illustri athletæ, qui omnem dæmonis fregit impetum, dixerunt : « Nonne digne ob peccata flagellatus es » ? » Semei vero mitissimum Davidem inclamat ut homicidam, calamitatis hoc ferens iudicium. Barbari vero (in Melita insula), cum anguis Pauli manum apprehendisset, jactarunt : « Utique homicida est hic homo : qui cum evaserit e mari, ultio non sinit eum vivere ».

CCLXXI. — ΤΗΕΟΓΝΩΣΤΩ.

Divitiæ, vir admirande, etsi multæ, et undique
affluentes, nihil sunt, neque dignitas, ne regia qui-

⁶⁵ 1 Cor. xi, 32. ⁶⁶ Job xxxiii, 32. ⁶⁷ ibid. ⁶⁸ Act. xxviii, 4.

(75) Pro ὁ ἔχισ ambo codd. habent ἢ ἔχισ. Possin.

deu, ac neque prudentia, licet bene dicendi ornata facultate, nisi spe in Deum temperetur. Caducæ etenim divitiæ, quibus divinum numen non favet. Perduntur enim sæpenumero, et cum possessoribus radicibus evertuntur veluti planta sterilis, et agrestis propinquisquæ noxia arboribus. Infida quoque et fallax regia potestas, nisi ab invicta Dei dextera regatur. Ad hæc prudentia, nisi divina ornatur sapientia, inutilis plane est, quasi freno destituta. Prudentes enim enervat, retroque agit et desinit eorum consilium. Quare si hæc in hac vita caduca sunt iis, qui erga Deum instabiles sunt, et futura difficiliora, ad sacram confugiamus anchoram.

642 CCLXXII. — NILO.

Predicit imminentem Ecclesiæ calamitatem ex scelestâ clericorum vita.

Audax profecto, quod scribis, est, tamen verum, quod major omni spe et voto rerum a Christo facta restauratio prope est ut offuscetur eorum qui ab eo honorantur extrema iniquitate. Quemadmodum enim si hoc aggressi essent, ut cum illo qui eos honoravit decertent, sic nihil non agunt quod in ejus cedat blasphemiam. Ecquis igitur hoc vel a reprehensione liberet, vel supplicio eximat? qui armis sacerdotii contra armantem usi, et infidelium ora patefacientes, et quod egregium ad emendationem minime sibi comparantes.

CCLXXIII. — DOROTHEO VIRO CLARISS.

Virtutem verbis qui jactant, opere non exercent.

Nemo cælesti se dignum aula judicet, nisi virtutem sit decoratus ornamentis. Quoniam enim verbis illam virtutem ostentantes, ut scribis, deprehenduntur, operibus vero non modo panegyri, frequentique conventu, sed et poenis digna committunt, alia quidem lingua, alia pectore inclusa gestantes. Quos imitari nefas, imo maxime sunt deplorandi.

CCLXXIV. — DIOSCORO ET TIMOTHEO.

Ad metanœam invitat.

Nihil prohibent, o boni viri, accusationes, quæ a quibusdam iisque fide dignis adversum vos afferuntur, quominus officii vos vestri admoneam. Grave enim fuerit, si nostram erga vos benevolentiam eorum extinguant calumniæ. Quod igitur libet dicere, breviter accipite. Æquum est ut illos falsa referre ostendatis. Sin vera narrant, resipiscite. Quod si recusatis, scitote amicorum vos choro segregandos.

CCLXXV. — PALLADIO DIACONO.

Propria prius vitia emendanda, quam aliena reprehendenda. (Conf. epist. 176, 177, 196. Similis ad eundem epist. 225.)

Valde ridiculum, alios regere velle qui sibi ipsi nequeunt imperare. Qui enim furentes animi motus non modo non subigit, sed et licentiam dederit po-

η· οὐδὲν ἢ σύνεσις, κἀν εὐγλωττίᾳ κοσμηται, εἰ μὴ τῇ ἐλπίδι τῇ πρὸς τὸ Θεῖον κινῶνται (76). Πλουτος μὲν γὰρ σαθρὸς, ᾧ τὸ Θεῖον οὐκ ἐπιψηφίζεται· συνανεσπᾶσθη γὰρ πολλάκις καὶ ριζωθεὶς τοῖς κτησαμένοις, ὡσπερ τι φυτὸν ἀκαρπον καὶ ἀνήμερον, καὶ τοῖς πλησίον λυμαινόμενον δένδροις· σφαλερὰ δὲ καὶ βασιλεία, παρὰ τῆς ἀρετῆτου δεξιᾶς μὴ οἰακίζομένη· φρόνησις δὲ μὴ κοσμουμένη τῇ θεῖᾳ σοφίᾳ, ἀνό[ν]ητος, ἅτε δὴ μὴ ἀνθηνοχουμένη. Ἀποστρέφει γὰρ φρονίμους εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὴν βουλήν αὐτῶν μαρᾶναι. Εἰ τοίνυν καὶ τὰ ἐνταῦθα σαθρὰ τοῖς πρὸς τὸ Θεῖον σαθροῖς, καὶ τὰ μέλλοντα χαλεπώτερα, ἐχώμεθα τῆς ἱερᾶς ἀρχύρας.

SOB. — NEIAQ.

Τολμηρὸν μὲν ὄντως τὸ παρὰ σοῦ γραφέν, ἀληθές δέ· ὅτι ἡ κρείττων πάσης ἐλπίδος τε καὶ εὐχῆς τῶν πραγμάτων ἐπανόρθωσις ἢ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ γεγενημένη, κινδυνεύει ἀμαυροῦσθαι ὑπὸ τῆς ὡς παρ' αὐτοῦ τιμηθέντων ἀνυπερβλήτου κακίας· τὸν γὰρ εἰς τοῦτο προχειρισθέντες, ἵνα τῷ τιμῆσαντι πολεμήσοιεν, οὕτως ἅπαντα δρῶσιν, ἃ ἂν εἰς τὴν ἐκείνου διαβαίνει βλασφημίαν. Τίς οὖν ἐξέλιτο τούτους ἢ κατηγορίας ἢ δίκης, τοὺς τοῖς ὀπλοῖς τῆς ἱερωσύνης κατὰ τοῦ ὀπλισαντος χρησαμένους, καὶ τὰ τῶν ἀπίστων στόματα ἀνοίξαντας, καὶ τὸ ὑπερφυῆς κατάρθωμα μηδὲν (77) παρασκευάσαντας;

ΣΟΓ. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Οὐδεὶς μὲν ἀξιοθεῖη τῆς οὐρανοῦ πανηγύρεως, μὴ γνωρίσασιν ἀρετῆς ἐμπρέπων· ἐπειδὴ δὲ λόγοις μὲν ταύτην σεμνόνοντες τινες, ὡς ἐφης, ἔργοις δὲ οὐ μόνον πανηγύρεως, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας ἀξια δρῶσι, δηλοὶ εἰσιν ἄλλα μὲν διὰ γλώσσης φέροντες, ἄλλα δὲ διὰ γνώμης ἔχοντες· οὐς οὐ χρὴ ζηλοῦν, ἀλλὰ κομιδῇ καταθρηνεῖν.

ΣΟΔ. — ΔΙΟΣΚΟΡΩ ΚΑΙ ΤΙΜΟΘΕΩ.

Οὐκ ἔστιν ὅπως αἱ αἰτίαι, ᾧ βέλτιστοι, ἃς καθ' ἑμῶν λογοποιοῦσι τινες, καίτοι ἀξίπιστοι εἶναι δοκοῦντες, κωλύσουσι με παραινέσαι τὰ δέοντα. Δεινὸν γὰρ ἂν εἴη, εἰ τὴν ἡμετέραν πρὸς ἑμᾶς εὐνοίαν αἱ παρ' ἐκείνων διαβολαὶ ἀνέλοιεν. Τί οὖν βούλομαι φράσαι, συντόμως ἀκούσατε· ὅτι δίκαιοι ἂν εἴητε δεῖξαι ἐκείνους μὴ ἀληθεύοντας· εἰ δὲ ἀληθεύουσι, γνωσιμαχῆσατε· εἰ δὲ οὐ βούλεσθε, ἴστε τοῦ χοροῦ τῶν φίλων ἐκκριθησόμενοι.

ΣΟΕ. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Κομιδῇ γελοῖον, ἐτέρων ἀρχειν ἐπιχειρεῖν τὸν ἑαυτοῦ ἀρξαι μὴ δυνηθέντα. Ὁ γὰρ τὰ οἰκεία πάθη λυτῶντα μὴ μόνον, μὴ ὑποτάξας, ἀλλὰ καὶ ἄδειαν αὐ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(76) Codd. Vatic. 650 et Alt., κυβερῶνται. Possin.

(77) Inter μηδὲν et παρασκευάσαντας ambo codd. inserunt νομιθεῖναι. Id.

ταῖς τοῦ πάντα ὅσα βούλονται καὶ δύνανται ποιεῖν A δεδωκώς, οὗτος καταγέλαστος ἔσται, τὰ τῶν ἄλλων πειρώμενος διορθοῦν. Ταυτὸν γὰρ ποιεῖ, ὡσπερ ἂν εἰ τις ἰατρὸς ἔλκεσι βρῶν τὰ τῶν πέλας θεραπεύειν ἐπιχειροίη.

ΣΟΓ'. — EPMINΩ KOMHTI.

De grassante Simonia, seu sacerdotii nundinatione. (De qua et lib. 1, epist. 149 et 151, et lib. III, epist. 394, et infra epist. 393.)

Καὶ οἱ πιπράσκοντες καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς γέ-
γραφας, τὴν ἱερωσύνην, μέγιστον καθ' ἑαυτῶν ἐκ-
φέρουσι δείγμα, ἧς ἔχουσι περὶ τοῦ πράγματος δόξης.
Οὐ γὰρ ἂν ἐτόλμησαν, οἱ μὲν πωλῆσαι, οἱ δὲ ἀγο-
ράσαι πρᾶγμα θεῖον, καὶ ὁ πολιτεία ἀρίστη καὶ τρό-
ποις ὀρθοῖς χρεωστίζεται. Κανὼν γὰρ τοῦ πράγματος
ἡ ἐπιτηδεύουσα τοῦ λαμβάνοντος, εἰ μὴ παιγνιον αὐτὸ B
εἶναι ἠγγήσαιτο. Ποία οὖν ἀποκρίσεται τιμωρία τοῖς
παίζουσιν ἐν οὐ παικτοῖς, ἢ σὴ ἂν εἰδείη φρόνησις.
Πάλαι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν Ἑβραίων ἐκ γένους κατα-
γομένης τῆς ἱερωσύνης, ἐμέμφοντο πολλοί, δι' ἣν
αἰτίαν τῷ γένει, ἀλλ' οὐ τῇ ἀρετῇ ἀπενεμήθη·
ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐπὶ τῷ βέλτιον μετεκοσμήθη, καὶ εἰς
τὴν ἀρετὴν μετεκοσμήθη, μειζρόνως παροινεῖται, ἢ
ὅτε καὶ ἐλάττων ἦν, καὶ τῷ γένει ἀπεκεκλήρωτο. Τό-
τε μὲν γὰρ εἰ καὶ ἦσαν τινες ἀνάξιοι, ἀλλὰ ἦσαν καὶ
ἀριστοί· τὸ δὲ χρήμασιν ὠνεῖσθαι παντελῶς ἀπηγό-
ρευτο· νυνὶ δὲ ὅτε καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιδέεωκε,
καὶ τῇ ἀρετῇ ἀπενεμήθη, μειζρόνως κατεπατήθη. Τίς
γὰρ τῶν ἀρίστων ἀξιώσει κολακεῦσαι, ὥστε ταύτης
τυχεῖν; ἢ τίς τολμήσει χρήμασιν ὠνήσασθαι χρήμα
ἀγγέλοις πρέπον; Εἰ τοίνυν οὗτοι οὐτε κολακεύειν
ἀξιοῦσιν, οὐτε ἀγοράσαι τολμῶσιν· εἰσὶ δ', ὡς ἔφη,
οἱ κολακείαι καὶ χρήμασι τὴν ἱερωσύνην προπίοντες C
(οἱ μυρίων ἀξιοὶ δὴλον ὅτι τιμωριῶν), οὗτοι καὶ
κολακεῦσαι καὶ ἀγοράσαι οὐκ ἂν παραιτήσοιντο.
Λόγος τοίνυν περιφοιτᾷ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν, ὅτι
οὐδεὶς τῶν εὐ βιούτων λοιπὸν εἰς ἱερωσύνην προχει-
ρισθήσεται, οὐκ ἐπειδὴ τοὺς ἀξίους οὐκ ἔχει τὸ
πρᾶγμα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ μόνον τῶν πολλῶν κρύ-
πτονται πλήθει, ἀλλὰ καὶ μισοῦνται, καὶ ἐπιβου-
λεύονται, καὶ ἐξοστρακίζονται, ὡς τῶν πολλῶν ἐλέγ-
χοντες (78) τὸν βίον.

ΣΟΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Hosti parcens vere magnanimus.

Ἴσθι, ὦ θαυμάσιε, ὡς δόξαν μεγαλοψυχίας D
ἐκτήσω ἐχθροῦ φεισάμενος· καὶ τοῦτ' αὐτὸ μὲν
τοὺς σοὺς ἀκριδῶς ἐπιστάμενος τρόπους προύλεγον,
ὡς μετὰ τὸ χειρώσασθαι, δείξει μεγαλοφροσύνην,
καὶ ἐλέγξει τοὺς μικροψύχους· ἦσαν δὲ οἱ ἀπιστοῦν-
τες, οἵτινες ἐκ τῶν καθ' ἑαυτοὺς καὶ περὶ τῶν
ἄλλων ψηφίζονται· ὁμοῦς τὸ τέλος ἔδειξεν, ὡς οὐ
διημάρτον. Ὄν γὰρ ἐλεῖν ἐσπούδασας, ἐλὼν ἀφήκας,
ἵνα μὴ ἄσθενής νομισθῆις, ἀλλὰ δυνατὸς καὶ φιλάν-
θρωπος.

ΣΟΗ'. — ΠΕΤΡΩ.

Cur sacerdotii dignitas regibus veneranda passim exstiterit. (Conf. epist. 368 et alias.)

Σὺ μὲν θαυμάζεις, δι' ἣν αἰτίαν ἐπὶ μὲν τῶν

CCLXXVII. — EIDEM.

Scito, vir admirande, magnanimitatis te gloriam
consecutum hosti parcendo : quod et ipsum tuos
accurate mores cognitos habens prædixeram, ut
agendo ostenderes summam generositatem, et pu-
sillanimes argueres. Erant autem qui id non cre-
debant, si scilicet qui ex seipsis de aliis iudicant :
exitus tamen eventusque ostendit me non aber-
rasse. Quem enim capere studuisti, captum dimi-
sisti, ne imbecillis iudicareris, sed potens et hu-
manus.

CCLXXVIII. — PETRO.

Miraris tu quidem cur apud majores sincerus es

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(78) Pro ἐλέγχοντες codd. Vat. 630 et Alt. scribunt ἐλέγονται. Possin.

ab omnibus honos sacerdotibus habitus, **644** nunc A vero prudentia pleni homines aperte eos reprehendant. Alii coram quidem reverentur, occulte vero criminantur. Et alii quidem fugiunt, alii vero ipsis adblandientes, quo moliri illis insidias queant, obtreccant. Verum id ego nihil miror. Cum enim eadem cum ipsis non agant, nec eadem etiam consequuntur : sed illis contraria molientes, contraria experiuntur. Contra enim admirandum esset, si qui nihil par majoribus agant, parem cum illis honorem consequerentur. Ab illis majoribus etiam peccantes reges castigabantur, ab his ne privati quidem opulentiores : quinimo si vel pauperem aliquem ad frugem meliorem revocare contendant, exhibentur, ut qui iisdem sæpe vitiiis capti tenentur, ob quæ alios audent reprehendere. Quamobrem olim B sacerdos populo erat formidabilis ; nunc contra populus terrori est sacerdoti.

CCLXXIX. — HERACLIDI EPISCOPO.

Blandius agendum, more medici, in delictis puniendis.

Magnum profecto delictum est, venia tamen dignum. Castiganda itaque audacia, animique confidentia, danda nihilominus venia. Fortasse enim ad emendationem medelamque tendit morbus. Quando et præstantissimi medici, cum multa eis vulnera ægrotudinesque sese offerunt, non tantam adhibent curam, quantum summa ars exposcit, sed quantum ferunt laborantis vires, ne dum vulnera curare nituntur, ægrotantem e medio tollant.

CCLXXX. — PETRO.

Bonum pro malo rependendo gratia initur; « sic carbones ignis congeres supra caput ejus. » (Rom. xii, 20. Supr. epist. 23.)

Etsi notum omnibus existit amentix reum atque odio ebrium adversarium esse tuum, illa tamen effluit quæ si potens esset exsequeretur. Verum ne id te turbet, neque bellum suscipito implacabile ; quin potius bene merendo ipsum invertere stude. Etsi enim fera esset omnique durior petra, tamen beneficio victus tuo, odium ponet.

CCLXXXI. — PETRO MONACHO.

Scripturæ oratio humilis, sed mens profunda : humana autem sapientia culta verbis, sensu cassa. Quare hanc illi, ut ancillam dominæ, inseruire æquum est.

Divinæ philosophiæ oratio in sacris Litteris humilis quidem est, sensus vero sublimis, planeque cælestis. Externorum sane scriptorum splendida est oratio, res vero humi repit. Si quis igitur illius valeat consequi sensus, hujus vero dicendi elegantiam, næ ille sapientissimus habeatur. Eloquentia enim instrumentum esse queat cælestis scientiæ, si ei ut animæ corpus subjiciatur, et ut lyra lyristæ, **645** nihil quidem privatim innovans, sed inter-

προγόνων ειλκρινής τιμή παρά πάντων τοῖς ἐστεμμένοις τὴν ἱερωσύνην ἀπενέματο, νῦν δὲ οἱ μὲν φρονήματος ἐμπλησθέντες φανερῶς αὐτοὺς κωμφοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πρόσωπον αἰδοῦνται, λάθρα δὲ κακίζουσι. Καὶ οἱ μὲν φεύγουσιν, οἱ δὲ καίτοι κολακεύοντες αὐτοὺς, διὰ τὸ καὶ ἐπιβουλεύειν δύνασθαι, διασύρουσιν. Ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο θαυμάζω. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις πράττοντες τῶν αὐτῶν οὐ τυγχάνουσιν, ἀλλὰ τάναντία ἐκείνοις ἐπιτηδεύοντες, τῶν ἐναντίων πειρῶνται. Τοῦναντίον γὰρ ἂν ἦν θαυμαστόν, εἰ μὴδὲν ποιοῦντες τῶν προγόνων [σον, καὶ [τῆς] αὐτῆς τιμῆς ἐκείνοις ἐτύγχανον. Ἐπὶ μὲν γὰρ ἐκείνων καὶ βασιλεῖς πταίνοντες ἐσωφρονίζοντο, ἐπὶ δὲ τούτων οὐδὲ ἰδιῶται πλοῦσιοι· κἄν σωφρονίσαι δέ τινα πένητα ἐπιχειρήσωσιν, ὀνειδίζονται, ὡς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀλόντες πολλαίκις, ἐφ' οἷς ἐκείνους σωφρονίσαι τετολήμασι. Διόπερ πρώην μὲν ἦν ὁ ἱερεὺς τῷ λαῷ φοβερός, νῦν δὲ ὁ λαὸς τῷ ἱερεί.

ΣΥΘ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΔΗ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Μάγα μὲν ὄντως τὸ πταῖσμα, ἀλλ' οὐ συγγνώμης μερίζω· διὸ χρὴ κολάσαι μὲν τὴν ἐτοιμίαν, συγγνώμην δὲ νεῖμαι. Τάχα πως ἐπὶ θεραπείαν ὀδεύσει τὸ πάθος· ἐπεὶ καὶ οἱ τῶν ἱατρῶν ἄριστοι, ὅταν τις πολλὰ περιχέηται τραύματα, οὐ τοσαύτην ἐπάγουσι θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ τῆς τέχνης ἡ ἀκρίβεια, ἀλλ' ὅσην φέρει τοῦ κάμνοντος ἡ δύναμις, ἵνα μὴ τὰ τραύματα θεραπεύσαντες, τὸν κάμνοντα διαφθείρωσιν.

C

ΣΠ'. — ΠΕΤΡΩ.

Εἰ καὶ πᾶσι δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἀνοίαν ὀφλισκάνων (79), καὶ ὑπὸ τῆς ἐχθρας μεθῶν ὁ σὸς διάδικος, ὅμως ἐκλαλεῖ ταῦτα, ἃ δυνήσεις πράξει. Ἀλλὰ σε τοῦτο μὴ ταραττέτω, μὴδὲ εἰς τὸ ἀδιάλλακτον χειραγωγείτω, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ εὖ ποιεῖν αὐτὸν προτρέπέσθω. Εἰ γὰρ θηρίον εἴη, καὶ παντὸς λίθου ἀνισθητότερος, ἀλλ' ὅμως αἰδουθεὶς τὴν εὐεργεσίαν, κατὰθοιτο τὴν ἐχθραν.

ΣΠΑ'. — ΠΕΤΡΩ (80) ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Τῆς θείας σοφίας ἡ μὲν λέξις παζῆ, ἡ ἔννοια δὲ οὐρανομήκης· τῆς δὲ ἐξωθεν λαμπρὰ μὲν ἡ φράσις, χαμαιπετής· δὲ ἡ πράξις. Εἰ δὲ τις δυνήθει τῆς μὲν ἔχειν τὴν ἔννοιαν, τῆς δὲ τὴν φράσιν, σοφώτατος ἂν δικαίως κριθεῖ· δύναται γὰρ ὄργανον εἶναι τῆς ὑπερκοσμίου σοφίας ἡ εὐγλωττία, εἰ καθάπερ σῶμα ψυχῆ ὑποκόοιτο, ἢ ὡς περ λύρα λυρωδῶν, μὴδὲν μὲν ὀκοθεν καινοτομοῦσα νεώτερον, ἐρμηγεύουσα δὲ τὰ οὐρανομήκη ἐκείνης νοήματα· εἰ δ' ἀντιστρέφοι τὴν

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(79) Demosthenicum est, παράνοιαν ὀφλισκάνειν. or. i. in Timocriatem : Ἐφ' ἐκάστου τούτων ἡλίκη· ἂν ὀφληκότες παράνοιαν ἦτε· *Quantæ insanix ab hominibus damnarentini, cum desipere vos judicave-*

rint homines in unoquoque horum? SCOTT.

(80) Non Πέτρῳ sed Πρίμῳ hanc inscribit cod. Vatic. 650. POSSIN.

τίξιν, καὶ δουλεύειν ὀφείλουσα, ἡγεῖσθαι, μᾶλλον δὲ ἄpretans illius meditationes : sin ordinem hunc in-
 τυραννεῖν ὅσα τε εἶναι νομίζοι, ἐξοστρακισθῆναι ἂν · verat, et cum debeat servire, regere aut potius
 εἶη δίκαια. imperare vult, æquum est ut expellatur.

ΣΗΒ'. — ΒΟΗΘΩ ΜΟΝΑΧΩ.

CCLXXXII. — BOËTΩ ΜΟΝΑΧΟ.

Dei voluntate justī in mundo sæpe affliguntur. (Confer. epist. 6 et 86.)

Μὴ θορυβεῖτω σε τὸ πολλοὺς τῶν φιλαρέτων μυρία ἐνταῦθα πάσχειν δεινὰ, ἀλλ' εἰς ἔννοιαν ἀγέτω, ὅτι καὶ οἱ τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων φίλοι, οὗτοι μάλιστα παρακινδυνεύουσιν ἐν πολέμοις, καὶ τραύματι ἔχουσι, δι' ὧν τὰ τρόπαια ἔστησαν, ἀποδημίας τε μακρὰς στέλλονται. Εἰ δὲ οὐ καταδέχη, ἐννοεῖ ὅτι εἰσι τινες καὶ τῶν δικαίων κἀνταῦθα εὐήμεροῦντες. Ὡστε εἰ σκανδαλίζουσι σε, ἄτε ἀσθενέστερον ὄντα, οἱ ἐν πειρασμοῖς, οἰκοδομεῖτωσάν σε οἱ ἐν ἀνέσει. Καὶ εἰ σκανδαλίζουσι σε οἱ ἐν ἀνέσει τῶν πονηρῶν, ὀρθοῦτῶσάν σε οἱ ἐν κολάσει καὶ τιμωρίαις.

Cave conturbet te quod multi probi mala infinita patiantur; sed in mentem revoca, idem etiam regum amicis usuvenire. Hi enim in bello potissimum periclitantur, accipiuntque vulnera, quibus erigi solent tropæa, et in longinquas ablegantur regiones. Quod si non capis, cogita et esse justorum multos perbelle hic agentes ac quiete. Itaque si offendant velut imbecilliores qui in tentationibus sunt, erigant tranquilli: et si offendant qui in vitiorum licentia versantur, emendent te qui pœnis et suppliciis afficiuntur.

ΣΠΓ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

CCLXXXIII. — THEODOSIO SCHOLASTICO.

Virtutum, vitiorumque nomina a multis confunduntur.

Λίαν θαυμάζω τῶν καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ δνόματα συγγεδόντων. Εἰς τοσοῦτον γὰρ σοφίας ἤκουσιν, ὡς τὴν μὲν παρῆρησιαν ἀναισχυντίαν καλεῖν, τὴν δὲ ἀναισχυντίαν παρῆρησιαν, κατ' ἄμφω ἀμαρτάνοντες. Τοῦτο γὰρ δρωῖσιν, ἢ ἵνα τὴν παρῆρησιαν ἐπιστομίσωσιν, ἢ ἵνα τὴν ἀναισχυντίαν εἰς μελίζονα κακίαν παιδοτριβήσωσιν, οὐκ εἰδότες, ἢ εἰδότες μὲν, παραλογιζόμενοι δὲ ἑαυτοὺς, ὅτι ἀναισχυντία μὲν ἐστὶν ἢ ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις πάθειν ἀναίδης φλυαρία, παρῆρησια δὲ ἢ ἐπὶ τοῖς καλλίστοις εὐτολμος ἀπολογία. Χρὴ οὖν μὴ ταῖς τῶν διεφθαρμένων γνώμαις ἐπεσθαι, ἀλλὰ τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ. Οὐδὲ γὰρ κατὰ ἀνθρώπων μόνον ὀπλίζουσιν οἱ τοιοῦτοι τὰς γλώττας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς θείας δυνάμεως. Τὴν γὰρ μακροθυμίαν αὐτῆς ἀμέλειαν προσαγορεύοντες οὐκ ἐρυθριῶσιν. Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, εἰ δνόματα ἀμελθουσιν οἱ πάντολμοι, ὅποτε καὶ εἰς οὐρανὸν τὰ βέλγη πέμπουσι.

Valde equidem eos admiror, qui et res et nomina confundunt. Eo enim scientiæ ventum est, ut dicendi libertatem impudentiam nominent; et contra impudentiam loquendi vocent libertatem, utrinque errantes: idque faciunt ut vel loquendi libertatem ore clauso et obturato refrenent, vel ut impudentiam ad majorem nequitiam pueris instillent; idque nescientes vel scientes quidem, sed seipsos fallentes: quod impudentia quidem sit de turpibus passionibus. Inverecunda nugatio, libertas vero dicendi rerum optimarum audax defensio. Non itaque corruptis assentiendum opinionibus, sed rerum potius insistendum veritati. Non enim hi in homines duntaxat linguas acuunt, sed et in divinum Numen. Longanimitatem enim Dei negligentiam interpretari non erubescunt. Quid mirum igitur si nomina isti audaculi permutant, cum et in cœlum janciant tela?

ΣΠΔ'. — ΠΡΙΜΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

CCLXXXIV. — PRIMO ΜΟΝΑΧΟ.

Virtus spe præmii sustinetur, sed et ipsa virtus sibi præmium ac merces. (Conf. epist. 63, 130, 223.)

Ὁ στέφανον ἐπαγγελλόμενος τὴν ἀρετὴν ἀσχοῦντι, δύο χαρίζεται δωρεάς: μίαν μὲν τὴν πρᾶξιν, ἐτέραν δὲ τὴν ἀμοιβήν. Ἐμοὶ γὰρ καὶ ὁ ἄθλος αὐτοῦ, εἰ καὶ ἐπίπονός ἐστι, τοῦ ἐπάθλου οὐχ ἤττον δωρεὰ εἶναι δοκεῖ, εἴγε ἢ μὲν ἀρετὴ ὑπόθεσις ἐστὶ τοῦ στερφάνου, ὁ δὲ στέφανος οὐ δίδοται ἀνευ ἀρετῆς.

Qui coronam promittit virtutem operanti, duplex præstat præmium, alterum operis ipsius (cujus per promissionem causa est), alterum remunerationis. Neque enim opus ipsum sive virtutis certamen tametsi laboriosum sit, minus præmium videtur esse bravo ipso, cum et virtus ipsa præmii causa sit et coronæ, neque hæc sine virtute conferatur.

ΣΠΕ'. — ΟΡΙΩΝΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

646 CCLXXXV. — ORIONI ΜΟΝΑΧΟ.

Præstat non bellare, quam subsidiis niti. (Conf. epist. 484.)

Πολὺ ἀσφαλέστερόν ἐστι τὸ μὴ πολεμεῖσθαι τοῦ συμμαχεῖσθαι: τὸ μὲν γὰρ ἡσυχίαν ἀπράγματα ἔχει, τὸ δὲ ἀναγκάζει συμπολεμεῖν τοῖς βοηθήσασιν, καὶ εἰ ἀδίκως πολεμοῖεν. Πολλάκις γὰρ ἀδικούμενοί τινες συμμαχίαν ἐπεκαλέσαντο ἢ καὶ τυχόντες, τοῖς συμμαχήσασιν δικαίως πολεμουμένοις, οὐ δικαίως ἀμύνουσι, χάριν ἀδίκων ἀντὶ δικαίας ἐκτινύοντες.

Multo securius est bello non premi, quam supplicias ab aliis accipere: illud enim quietis tranquillitatisque plenum est, hoc vero una cum auxiliantibus pugnare cogit, etsi pugnent injuste. Sæpe numero enim injuria affecti quidam sociorum opem advocarunt, quam nacti, etiam auxiliaribus suis bello justo petitis, non juste succurrunt, injustam pro justa gratiam rependentes.

CCLXXXVI. — ZENONI.

A

ΣΠΖ'. — ΖΗΝΩΝΙ.

Quid inter vouθετείν καὶ θέλγειν intersit (81). (Conf. epist. 347.)

Νουθετείν, *admonere*, sapientissime vir, convenit adolescentes, non θέλγειν, *demulcere*. Illud enim Græce dicitur, quasi mentem indere: hoc vero a blandiendo volentem ducere; a voluntate enim abducendam est, et ad honesta ducendum docendumque est virtutem esse amplectendam; vitium contra fugiendam. Illa enim coronas parit, hoc vero *ρῶνην*.

Νουθετείν, ὡ σοφώτατε, χρῆ τοὺς νέους, οὐ θέλγειν. Τὸ μὲν γὰρ εἴρηται παρὰ τὴν τοῦ νοῦ θέσιν, τὸ δὲ παρὰ τὸ εἰς ὃ θέλει ἄγειν, ἢ (82) παρὰ τὸ θέλοντα ἄγεσθαι. Τοῦ οὖν θελήματος ἀπακτέον, καὶ εἰς τὸ πρόπον ἀκτέον, καὶ διδασκτέον τῆς μὲν ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, τῆς δὲ κακίας ἀπέχεσθαι. Ἡ μὲν γὰρ στεφάνους, ἢ δὲ κολάσεις ὠδίνει.

CCLXXXVII. — NILO.

ΣΠΖ'. — ΝΕΙΛΩ.

De iis qui manus sibi afferunt (83).

Si de duobus mari et femina dictum est illud: « Quæ Deus conjunxit, homo non separet »: qui animum per vim a corpore avellit, et vel laqueo se strangulat, vel corde violenta sese necat, eequam, quæso, veniam merebitur? Tales nimirum execrandos atque infames etiam a morte veteres judicaverunt, manumque abscissam, qua sibi vim intulit, et a corpore avulsam terræ mandabant: iniquum esse rati cordis administram cum reliquo corpore humo condi. Si vero manus ab hominibus *ρῶνη* etiam post mortem afficitur, anima quæ manum impulit, quam veniam accipiet?

Εἰ ἐπ' ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς δυοῖν ὄντων λέλεχται: « Ἄ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω » ὁ τὴν ψυχὴν βιαίως χωρίζων ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἢ ἀγγὼν ἑαυτὸν παραδιδούς, ἢ σφαγῆ, πῶς συγγνωσθήσεται; Τοὺς τοιοῦτους γούν καὶ ἐπαράτους; καὶ ἀτίμους, καὶ μετὰ θάνατον οἱ παλαιὸι ἠγοῦντο καὶ τὴν χεῖρα ἀποκόψαντες τοῦ ἑαυτὸν χειρωσαμένου, ἔξω ποῦ τοῦ ἄλλου σώματος καὶ μακρὰν ἔθαπτον· οὐχ ὅσιον εἶναι νομίζοντες, τὴν διακονησαμένην τῷ φόνῳ, τῷ λοιπῷ σώματι συνοσιοῦν. Εἰ δὲ ἡ χεῖρ παρὰ ἀνθρώποις δίκην καὶ μετὰ θάνατον ἀπητήθη, ἢ ψυχὴ ἢ καὶ τὴν χεῖρα παρορμήσασα ποίας τεύξεται συγγνώμης;

CCLXXXVIII. — ISIDORO EPISCOPO.

ΣΠΗ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Tres porborum hominum gradus, ingenui, mercenarii et servi. (Inf. epist. 296.)

Qui mercedis gratia quod æquum est faciunt, inferiores quidem sunt iis qui desiderio et amore virtutis bene agunt; illis vero meliores sunt, qui metu *πορῶν* id faciunt: idque quanto illi minores sunt iis qui virtutem sua gratia exercent.

Οἱ ἀμοιβῆς ἕνεκεν τὸ δέον πράττοντες, καταδεέστεροι μὲν εἰσι τῶν πόθῳ τῷ πρὸς τὸ καλὸν εὐδοκίμωντων, ἀμείνους δὲ τῶν φόβῳ καὶ οὐ πόθῳ τοῦτο ποιοῦντων, πλεον ἢ ὅσον αὐτοὶ ἠτιῶνται τῶν πόθῳ τὴν ἀρετὴν ἀσχοῦντων.

CCLXXXIX. — EIDEM.

ΣΠΘ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Sapiens laqueos evitat improborum.

Etsi quidam occulte possint decipere, deprehensi vero supplantare; tamen vir sapiens his superior deceptionem quidem deprehendet, reprehendet vero calliditatem.

Εἰ καὶ τινες δεινοὶ εἰσι παραλογιζόμενοι μὲν λαθεῖν, ἀλόητες δὲ παρακρούσασθαι· ἄλλ' ὁ σοφὸς κρείττων τούτων ὢν φωράσει μὲν τὴν ἀπάτην, διελέγσει δὲ τὴν δεινότητα.

647 CCXC. — HERACLIDI PRESBYTERO.

ΣΙ'. — ΗΡΑΚΛΕΙΔΗ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De commonentis officio. Heli cur cum liberis a Deo punitus. (Vide epist. 20.)

Oportet, ut equidem arbitror, admonentem neque verberibus agere, neque convicia jacere, aut fortiter repugnare, sed reprehendere duntaxat cum libertate verentem nihil, nihilque metuentem. Hic

Οἶμαι, ὅτι οὐ τύπτειν, οὐ λοιδορεῖν, ἢ ὁμῶσε χυρεῖν, ἀλλ' ἐλέγχειν μόνον μετὰ παρρησίας, μήτε αἰδούμενον, μήτε φοβούμενον χρῆ τὸν παραινέτην· εἰ δ' ἀμφιβάλλεις, τοὺς θεοὺς σοι ἀναγνώσομαι χρῆ-

⁶⁶ Matth. xix, 6.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(81) De hoc et lib. iv, epist. 194, disserit. Et Phocylides poemation suum, admonitionem ad virtutem *νουθετεῖαν* inscripsit sic, *Νουθετικὸν ποιήμα*. SCHOTT.

(82) Inter ἄγειν et παρὰ omittunt ἢ codd. Vat. 650 et Alt. POSSIN.

(83) An mortem sibi consciscere liceat, quæsitum sæpenumero, ut ad illud quintum Decalogi præceptum, *Non occides*, ut copiose disputat B. Augustinus lib. i *De civitate Dei*, a cap. 19 usque ad 27, et ibi interpretes Lud. Vives et Leonar. Coquæus. De

gentilibus vero Plato in *Phædone*, et ex illo M. Tullius i *Tuscul.* *Vetat*, inquit, *summus ille imperator suo injussu statione decedere*. Aristot. quoque lib. v *Ethic. Nicomach.*, cap. ult., timidi esse, non fortis, viri vitæ suæ prodigium manus sibi afferre. Et Lactantius lib. iii *Institut. divinar.*, cap. 18, nefario astrictum esse crimini asserit qui se necat, ut Lucretia, sed de hac re et P. Leon. Lessius opere *De justitia et de jure* et Joan. Mariana, tract. *De morte et immortalitate*, edit. ii, nosque lib. v *Divinatum observationum*. SCHOTT.

σμούς· τί γάρ ἔφη ὁ Θεὸς τῷ Ἰεζεκιήλ; « Καὶ οὐκ ἔστιν ἀνομία αὐτοῦ ὁ ἄνομος, ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ ἀποθαινεῖται· οὐ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ῥύσῃ. » Σιωπῶν μὲν γάρ, καὶ μὴ παρῆρσιάζομενος, κοινοῦς ἔκασιν, φησί, τῆς τιμωρίας. Προεῖρηκα γάρ, « Ἐὰν μὴ διαστείλῃ, τὸ αἵμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς σου ἐκζητήσω. » Τὰ περὶ (84) σαυτοῦ δὲ εἰσφέρων ἀπαλλάττει τῆς καταδίκης. Τῷ μὲν γάρ καὶ ἀργαλεωτέρα γενήσεται ἡ κόλασις, μηδὲ τὴν σὴν παραδεξαμένῳ παραίνεσιν. Σὺ δὲ τὸ κελευσθὲν διαπραξάμενος, ἀνεύθυνος ἔση. Οὐδὲν γάρ τοῦ διδασκάλου ἐστίν, ἢ ἀληπτον παρέχοντα τὸν βίον παιδεύειν, μηδαμῶς αἰδοῦμενον τῶν ἀμαρτανόντων τὴν ἀξιοπιστίαν. Τὸ δὲ πράττειν ἢ μὴ, τῆς τῶν μαθητευομένων ἡριτηαίτη γνῶμης, πινίτε τε καὶ πανταχοῦ τοῦ αὐτεξουσίου φυλαττομένου. Εἰ δὲ φαίης· Πῶς οὖν ὁ Παῦλος τὸν πεπορευκότα ἀπέριξε; μεῖζον ἢ ἐγὼ βούλομαι λέγεις· οὐ γάρ ἐτύπησεν ἢ ὕβρισεν, ἀλλ' ἐχώρισε τῆς ἀγέλης, ἵνα μὴ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πρόβατα τὸ λοιμῶδες διαδοθῆ ἡ νόσημα. Εἰ δὲ πάλιν φαίης· Ἦως οὖν ὁ Ἥλιος νοθετήσας, καὶ μὴ ἀνύσας δέδωκε δίκην; φησάμει, ὅτι παντὶ μὲν σθένει ἐπὶ παιδῶν καὶ ἱερῶν χρῆ καὶ ἐπεξείναι, καὶ κωλύειν τῆς ἀγιστείας, καὶ ἐξ ὕψους ποιεῖν, καὶ ἀποχειροτονεῖν· καὶ μάλιστα ὅταν εἰς τὸ θεῖον ἢ ὕβρις διαβαίῃ. Διὸ καὶ προσέκρουσεν· ἐχρῆν γάρ αὐτὸν μὴ πέρα τοῦ δόοντος εἶναι φιλόπαιδα, ἀλλὰ τοῖς θεοῖς νόμοις ἐπαμῦναι ὑβριζομένοις. Ποτὲ δὲ τις ἀπολογησασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ βουλευθεὶς ἔφη, ὅτι φαίνεται οὐκ ἂν αὐτῆς δίκην δοῦς τοσοῦτον, ὅσον οἱ παῖδες· ἐκείνοι μὲν γάρ ὀργῆς ἐπιπολασάσης θείας, ἀσυχρῶς καὶ ἔλεεινῶς ἐν τῷ πολέμῳ ἀπέθανον, οὗτος δὲ μετὰ γῆρας βαθεῖ ἐν τῇ πόλει· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀπόφασις, εἰ κατ' ἰδίαν τις συλλαβὰς περιεργάσειτο, φαίνεται οὐ κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τοῦ οἴκου ὀρισθεῖσα· « Ὄμοσα γάρ, φησί, τῷ οἴκῳ Ἥλι, εἰ ἐξιδάσεται ἀμαρτία οἴκου Ἥλι, ἢ ἐν θυμιάμασιν, ἢ ἐν θυσίαις, ἢ ἐν αἰῶνος. Οὐκ εἶπε, φησὶν, Ὄμοσα τῷ Ἥλι· οὐδ', ὅτι οὐκ ἐξιδάσεται ἀμαρτία Ἥλι (ἤρχεσε γάρ αὐτῷ ἰσως πρὸς σωφρονισμὸν ταύτης μόνης τῆς ἀμελείας· τὰ γὰρ ἄλλα ἦν θαυμαστός· τὰ τῆδε αὐτῷ συμβεβηκότα ἀνιάρτα) ἀλλὰ Ὁλοκῶ Ἥλι· ἀντὶ τοῦ, πάντως τοὺς ἡμαρτηκότας ἀπολέσθαι χρῆ. Εἰ δὲ, ἐπισημειώθη μετέστησεν εἰς ἕτερον συγγένειαν τὴν ἱερῶσυνην, λέγει τις· Εἴπεν ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀπολογίαν ἀναδεξάμενος, ὅτι εἰκότως. Τοὺς γάρ ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν ἡμαρτηκότων, καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ γεννήτορος καταπεφρονηκότων τεχθέντας, οὐκ ἔτι ἐχρῆν ἱεραῖσθαι.

ΣΛΑ'. — ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Fugendum esse libidinosum seminarum aspectum. (Conf. epist. 95, 173.)

Τὴν ἀκόλαστον ὄψιν, τὴν τοῖς ἄλλοτριῶς κάλλεσιν

CCXCI. — HELIÆ DIACONO.

Servator noster lascivum aspectum, qui alterius

⁷⁰ Ezech. iii, 19. ⁷¹ ibid. 18. ⁷² 1 Cor. v, 11. ⁷³ 1 Reg. ii, 22 seqq.; iv, 1 seqq. ⁷⁴ 1 Reg. iii, 14.

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(84) Περὶ mutant in παρὰ iidem codd. Possin.

se pascit pulchritudine, merito puniendum inter-
minatur⁷², ab ipso nos malo animique impotentia
abducens, ne per oculos pulchritudo illabens men-
tem redigat in servitutem, et animæ opportunitates
præoccupans, rationem doceat affectui cedere, quo
invalescente curatu difficile, ne dicam insanabile
fiat malum. Cave igitur ne violentus affectus vo-
luptatis animuin aggressus non impossibilem qui-
dem, sed perdifficilem ad curandum morbum concit-
et.

CCXCII. — EIDEM.

« Diligite inimicos vestros. » (Matth. v, 44.)

Etsi solent homines in gravissima calamitate
illud cunctis anteferre, si quod volunt, consequi
possint; hostes vero voto frustrentur suo: sed qui
Christi nos esse discipulos gloriamur, non nostrum
modo commodum, sed et eorum a quibus disside-
mus quæramus bonum. Qui enim proximo prodest
(etsi incredibile id videatur) sibi pariter prodest.

CCXCIII. — ISIDORO DIACONO.

Sancta Scriptura ad sensus quidem varios torqueri potest, veritas tamen una.

Tametsi plurima, ut scribis, verba sanctæ Scri-
pturæ ad illum quem quis volet sensum trahi possunt,
eaque detorquere sit facile, veritas tamen, eos qui
malitiose hæc vel corrumpere, vel male interpretari
audent, vincit ac superat.

CCXCIV. — EUTONIO DIACONO.

Gloriæ invidia comes.

Ignorare mihi videris excellentibus rebus gestis
obvenire invidiam solere, quam qui clari sunt no-
minis effugere nequeunt, quam obrem conturbari vi-
deris. Discens igitur hoc, turbari desine. Præstat
enim virtute præditos reprehendi ab iis qui probum
esse neminem cupiunt, quam improbitatem am-
plexantes, plausum mereri apud eos qui recto ca-
rent de rebus iudicio.

649 CCXCV. — ISCHYRIONI.

De lectione sanctæ Scripturæ: non hujus vitio improbos fieri (87).

Si quidem omnes qui sacram tractant Scripturam
ad ejus normam instituerent vitam, tua quamdam
rationem haberet oratio. Si vero multi, quos ego,
tu quoque fortasse novimus, commonitiones laudant
inter multos, religione ducti, contraria quæque clam
audent aggredi, non propterea sacras accusabimus
litteras. Jubet enim sancta Scriptura lædi nemi-

⁷² Matth. v, 28.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(85) Pro et δὲ codd. Vat. 650 et Alt. habent et
καί. Possint.

(86) Inter καί et τῶν iidem inserunt τό. Id.

(87) Sic et de S. Scriptura B. Greg. Nazianz. in
orat. i Sicliticuta in Julianum παραβάτην, Probis,

ἄ ἐστιῶσαν ἑαυτὴν, κολάσειν εἰκότως ἠπαίλησεν ὁ
Σωτὴρ, πραγμάτων ἡμᾶς ἀπαλλάττων καὶ ἀμηχαν-
νίας πολλῆς· ἵνα μὴ τὸ κάλλος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν
εἰσρῦν τὸν νοῦν καταβουλώσῃται· καὶ τὰ καίρια τῆς
ψυχῆς προκαταλάβῃ, τὸν λογισμὸν πείσῃ τῷ πάθει
παραχωρήσαι· οὐ κρατηθέντος, δυσίατον, ἵνα μὴ
λέγω ἀνίατον, γίνεται τὸ κακόν, Φυλάττου τοίνυν,
ὅπως μὴ τὸ τυραννικὸν πάθος τῆς ἡδονῆς χειρωσά-
μενον τὴν ψυχὴν, ἀδύνατον μὲν οὐδαμῶς, δύσκαλον
δὲ αὐτῆς κατασκευαστὴ τὴν θεραπείαν.

ΣηΒ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Εἰ δὲ (85) πάντες εἰώθασιν ἐν ταῖς ἀσπόνδοις
συμφοραῖς προτιμότερον ἄγειν τὸ τυχεῖν ὢν αὐτοὶ
βούλονται, ἢ τὸ τοὺς πολεμίους ὢν ὀρέγονται δι-
αμαρτεῖν· ἀλλ' ἡμεῖς οἱ τοῦ Χριστοῦ σεμνυόμενοι
εἶναι μαθηταί, μὴ τὸ ἑαυτῶν συμφέρον μόνον, ἀλλὰ
καὶ (86) τῶν πρὸς ἡμᾶς διαφερομένων ζητῶμεν. Ἐν
γὰρ τῷ συμφέρονι τῶν πέλας (εἰ καὶ παράδοξον τὸ
λεχθισόμενον) καὶ τὸ ἡμέτερον συμπεριέχεται.

ΣηΓ'. — ΙΣΙΔΩΡῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Εἰ καὶ πολλὰ, ὡς ἔφη, ῥήματα τῶν ἱερῶν λογίω
πρὸς ὅπερ ἂν τις θέλῃ παρακρουόμενος, ἔλκειν καὶ
βιάζεσθαι ῥῥιδίον ἐστίν· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια πάντων τῶν
κακούργως αὐτὰ ἢ παραποιῆσαι, ἢ παρερμηνεύσαι
τολμησάντων καὶ περιγέγονε, καὶ περιγίνεται, καὶ
C περιέσται.

ΣηΔ'. — ΕΥΤΟΝΙῷ ΔΙΑΚΟΝῷ.

Ἄγνοεῖς, ὡς ἔοικεν, ὅτι ταῖς ὑπεροχαῖς τῶν πρᾶ-
ξεων ἐπισυμβαίνειν εἰσθεν ὁ φθόνος· καὶ τοῦτον
οὐκ ἐστὶν ἐκφυγεῖν τοὺς λαμπρῶς ἀνακηρυττομέ-
νους, καὶ διὰ τοῦτο ἔοικας τεθορυβῆσθαι. Τοῦτο οὖν
μαθῶν, ἀπαλλάγῃ τοῦ θυροῦ· ἄμεινον γὰρ ἀρετὴν
μετιδόντας κακηγορεῖσθαι παρὰ τῶν μηδένα εἶνα
βουλομένων εὐδόκιμον, ἢ κακίαν ἀπαζομένους προ-
τεῖσθαι παρὰ τῶν τὴν δρθὴν τῶν πραγμάτων κρίσειν
μὴ κεκτημένων.

ΣηΕ'. — ΙΣΧΥΡΙΟΝΙ.

Εἰ μὲν πάντες οἱ ταῖς Γραφαῖς ὠμιληκότες, πρὸς
τὴν ἐκείνων εἰσηγησιν κατεστήσαντο τὸν βίον, εἴχῃ
σοῦ τινα λόγον ὁ λόγος· εἰ δὲ πολλοὶ οὐδ' οἶδα ἐγὼ,
ἴσως δὲ καὶ αὐτὸς, τὰς παραινέσεις ἄδοντες, ἐν μέσῳ
ἐκθειάζοντες, πᾶν τούναντιον λάθρα τολμῶσιν, οὐ
διὰ τοῦτο τὰς Γραφὰς γραψόμεθα. Ἐφῆσαν μὴ ἀδι-
κεῖν, καὶ πολλοὶ ἀδικοῦσι. Τί τοῦτο πρὸς αὐτάς;

Ἐγραφα ἐγὼ Ζωσίμῳ ἀποστῆναι τῆς ἀσελγείας· αὐτὸς δὲ πλέον ἐγκυβητεύεται τῷ βορβόρῳ· τί τοῦτο πρὸς ἐμέ; Οὐδὲν πλὴν εἰ μὴ τὴν ἀθυμίαν εἶποι τις ἄν.

ΣΙΓ'. — ΑΛΦΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

De variis hominum ingeniiis. (Conf. epist. 144 lib. III, cum Notis C. Ritters. et supr. epist. 288. Horat. sat. 1.)

Ἰαν θαυμάζω, ὅπως οὐ τοῖς αὐτοῖς χαίρουσι πάντες ἄνθρωποι· ἀλλ' οἱ μὲν συγγνωσκόμενοι ἐφ' οἷς πταίουσιν, εἰς ἀρετὴν, οἱ δὲ εἰς κακίαν παιδοτριβοῦνται· καὶ τοῖς μὲν ἢ χρηστότης σωτήριον εὕρισκται βοήθημα, τοῖς δὲ ὀλέθριον δηλητήριο· τοὺς μὲν γὰρ ῥώννυσσι, τοὺς δὲ ἐκλύει· τοὺς μὲν δυσωπεῖ, τῶν δὲ καὶ τὸ ἐρυθρίῳν προσαφαιρεῖται. Ἄλλ' οὐδὲ τῷ παραπόδας ἀπαιτεῖσθαι δίκας, πάντες ὁμοίως ὠφελούνται. Οἱ μὲν γὰρ ὡς ἀπάνθρωπον τοῦτο αἰτιώνται· οἱ δὲ φόβῳ μὲν, οὐ πόθῳ δὲ, τῶν κακῶν ἀπέχονται. Καὶ οἱ μὲν φιλονεικοῦντες τῇ δίκῃ, ἀδικεῖν πειρῶνται· οἱ δὲ παθεῖν φεύγοντες, οὐ δρωσιν ἢ ὄρῳ ἐθέλωσιν· ἀμείνους μὲν ὄντες τῶν μηδὲ φόβῳ σωφρονιζομένων, καταδέεστέροι δὲ τῶν πόθῳ εὐδοκιοῦντων, πλέον ἢ ὅσον αὐτοὶ ἀμείνους εἶσι τῶν μηδὲ τὴν δίκην δεδοκίτων. Οἱ μὲν γὰρ τὴν τιμωρίαν, οἱ δὲ τὴν σωτηρίαν φεύγουσι· καὶ οἱ μὲν τὸ μὴ δοῦναι δίκην, οἱ δὲ τὸ δοῦναι δίκουσι. Ἐπεὶ τοίνυν τί ποιητέον ἔφη· ἐν τοσαύτῃ συγγύσει, ἀκριβῶς μὲν οὐκ ἔχω λέγειν. Ὁ γὰρ τὰς καρδίας ἐμβατεύων οἶδε· ἰσθὴν ὡς, ἔγωγε οἶμαι, χρὴ ἐπὶ μὲν τοῖς μικροῖς ἀμαρτήμασιν, εἰ μὲν λαθάνοντες βελτιοῦνται, μηδὲ εἰδέναι προσποιεῖσθαι· εἰ δὲ εἰς τὸ χεῖρον τρέπονται, μετὰ τὸν ἐλεγχον καὶ τὴν μετρίαν ἐπιτίμησιν, συγγνώμην νέμειν, ἐπὶ δὲ τοῖς μεγάλοις ταύτην ταμειύεσθαι, καὶ σωφρονίζειν τοὺς πταίοντας, καὶ χωρισμῷ καὶ ἐπιτιμῇ, ἕως ἂν μετανοήσωσι, καὶ τότε προσέσθαι.

ΣΙΖ'. — ΙΩΣΗΦ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Sacerdotio non superbiendum.

Εἰ μὲν τὸ τῶν ἄλλων οὐκ οἶδ' ὅπως προκεκρίσθαι, καὶ εἰς ἱερουσόνην κατατετάχθαι, ἐφύσησέ σε, καὶ μέγα φρονεῖν παρεσκεύασεν, ὡς μηδὲ τοὺς ἐν τοῖς ὑπῆκοῖς τελούντας μὲν, εὐδοκιοῦντας δὲ ζηλοῦν, ἐλεῶ σε τῆς ἀνοίας. Εἰ δὲ οὐκ ἀξίους πρὸς ἐλάττους ὄρῳ, καὶ οὗτο αὐτὸ δεινότατον· εἰ τῶν τοσοῦτον, ὡς οἶει, λειπομένων τῇ ἀξίᾳ χεῖρων ἐν τοῖς ἔργοις φανεῖς· καὶ ὧν κρατεῖν οὐδὲν ἡγῆ θαυμαστὸν, τοῦτων ἠττάσθαι δόξεις. Καὶ μὴ εἰ κάκεινων ῥαθυμίας ἔπνει ὁ βλος, σὲ οὐκ ἔδει τὴν περὶ τὴν ἀρετὴν ἐπιμέλειαν προέσθαι. Τὸ γὰρ μέσον πρὸς ἐκείνους σοὶ οὐκ ὀλίγον ὑπάρχον ἀφῆρητο τὴν συγγνώμην. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι μὲν λαμπρότεροι καὶ εὐδοκιοῦντερότεροι εἰσιν, καίτοι τὸν ἡγῆσόμενον οὐκ ἔχοντες, σὺ δὲ (ἀλλ' οὐδὲν βούλομαι δυσχερὲς εἰπεῖν) θεὰ οἱ τελευτᾶ τὸ κακόν.

ΤΙΗ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Virtus calumniæ obnoxia. (Conf. epist. 294 et 341.)

Μὴ νόμιζε τῷ ἀσεχεῖν ἀρετὴν, τὰς διαβολὰς δια-

A nem, multi tamen lædunt. Quid hoc ad eam? Scripsi Zosimo ab impuris abstineret libidinibus, ipse vero in luto magis volutatur. Quid hoc ad me? Nihil profecto, nisi si demissionem animi quispiam dixerit.

CCXCVI. — ALPHIO EPISCOPO.

CCXCVI. — ALPHIO EPISCOPO. (Conf. epist. 144 lib. III, cum Notis C. Ritters. et supr. epist. 288. Horat. sat. 1.)

Valde equidem miror, qui fiat quod non omnes iisdem delectentur rebus, sed quidam veniam delictorum adepti virtuti dant operam, alii contra in vitiis perseverant. Illis quidem benignitas ad salutem consequendam auxilio est, aliis contra est exitio. Illos roborat, hos enervat : illos pudore ornatur, aliis vero ruborem auferit. Verum non quod statim pœnæ exigantur, idcirco omnes similiter corriguntur. Aliqui enim ut inhumanum quid hoc accusant. Alii vero metu quidem, non amore, a vitiis abstinent, et isti quidem justitiæ reluctantes injuria alios conantur afficere. Alii pati injurias recusantes non faciunt quæ facere vellent, meliores quidem his existentes qui ne metu quidem adacti temperantes fiunt ac continentes, tanto his inferiores qui desiderio virtutis boni haberi volunt, quanto meliores iis qui ne supplicia quidem metuunt. Illi enim supplicium, hi vero salutem augunt. Et illi quidem ne dent pœnas, hi vero pati exoptant. Quando igitur quid facto sit opus in hoc rerum statu quæris, non possum equidem accurate dicere. Novit ille qui corda scrutatur Deus : tamen ut equidem arbitror, parva vitia, si occulte emendantur, etiam sunt dissimulanda. Si vero in deterius vitia vergant post correptionem et moderatam punitionem, venia est danda. In magnis autem peccatis hanc reservare et peccantes oportet corrigere, partim illos segregando, partim punièdo donec resipiscant, ac tunc recipiendi.

CCXCVII. — JOSEPHO PRESBYTERO.

Si propterea quod aliis nescio quomodo sis prælatus, et in sacerdotii ordinem assumptus, idcirco superbias, altumque sapias, **650** ut neque eos qui inter subjectos quidem imperio parent, sed probi sint, et gloria clari, imiteris, tui me demeritis miseret. Si vero ne digneris quidem inferiores te respicere, atque idipsum longe gravissimum, si iis qui tantopere, ut putas, tibi dignitate inferiores sunt, in operibus deterior appareas, et quibus imperare nihil mirum ducis, ab iis superari videaris. Etsi enim vita illorum ignavia plena esset, te tamen non oportebat virtutis studium intermittere. Nam intervallum quod inter te et illos intercedit non exiguum, veniam tibi denegat. Si vero illi clariores probatioresque sint ac duce carentes, tu tamen (nolo enim quid gravius dicere) considera quemnam finem malum hoc reperiet.

CCXCVIII. — EUTONIO DIACONO.

Cave existimes virtutem exercendo te calumniam

evitare posse. Maxime enim illi insidiis et diceriis appetantur eorum, qui, quod virtutem non exercent, nec quidquam honoris habent, illis invident, qui virtutis nomine honorantur. Melius itaque est virtuti dedito generose ferre obtreclatorum calumnias, quam propter invidiam a virtute desciscere.

CCXCIX. — HERMINO COMITI.

Quinam veri apostolorum successores.

Miror sane quosdam qui, magistrali occupata cathedra, beatum quidem Paulum admirantur : ea tamen ob quæ ille sit admirandus non sectantur. Ille etenim, ut signa omittam et jejunia, et vigiliis ac sollicitudines ardentemque zelum, cum infirmis infirmatus, cum scandalizatis aliisustus est¹⁶. Quare ex ea quam ad discipulos concionem habuit clarus merito eximiusque esse apparuit. Ait enim : « Argentum et aurum aut vestem nullius concupivi : vos scitis quoniam ad ea quæ mihi opus erant et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ¹⁷. » Illi vero (absit ut quid gravius proferam) seipsos tanto conferre viro non erubescunt, seque ejus esse assecclas jactant ; non ignorant tamen quod ipsum admirentur non imitandi fine, sed ut divini hominis sectatores appareant, non ex suis operibus, sed ob ea opera illius quæ admirantur.

CCC. — IDEM.

Samuelis prophetæ exemplum urget contra malos episcopos ; estque pars superioris epistolæ.

Si a Paulo dissentiant, de quo Servator ait : « Vas electionis mihi est iste¹⁸, » quid de Samuele jure dicent, in quo rempublicam administrante perfectam nullam virtutem desiderant? **651** Et enim subditis etiam suis iudicium de se permisit, et cuique qui accusare vellet, libere concessit, et citans suum accusatorem, an subditis injurius rem alicujus tanquam princeps concupivisset, injuriave aliquem affecisset, a nemine damnatus est, neque convictus est in iis rebus, in quibus tales reprehendi merito consueverunt¹⁹.

CCCI. — HIERACI VIRO CLARISS.

Ex œconomi etymo, « Dispensatores mysteriorum Dei. » (I Cor. iv, 2.) Eusebium hic ut Pelusii ψευδειςισχοπον arguit.

Si dictus œconomus, quod domi singula distribuat, vel quod pro dignitate domi cuique dividat, merito tu quidem admiraris, cur nihil horum Eusebius faciat, sed cum populivorus sit, ad populum verba facere audet, inopum bona interverteas, osque aperire aggressus ad sanctam Scripturam legendam clausum.

CCCII. — DOROTHEO CLARISS. VIRO.

Hujus et futuræ vitæ dissimilitudo. (Conf. epist. 222.)

Quemadmodum dissimilitudo quæ vitam comitatur æqualitatis videtur differentia, sic et in futura vita

¹⁶ II Cor. xi, 29. ¹⁷ Act. xx, 33. ¹⁸ Act. ix, 15.

κρούεσθαι· μάλιστα γὰρ οἱ τοιοῦτοι ἐπιβουλεύονται παρὰ τῶν τιμῆν μὲν οὐκ ἔχοντων, δὲ τὸ μὴ ἀσκεῖν ἀρετὴν, τοῖς δὲ ἀπ' ἀρετῆς τιμωμένοις ἐβουλεύονται. Ἄμεινον τοίνυν ἀσκούντας, γενναίως φέρειν τὰς τῶν βλασφάνων κακοθεσίας, ἢ τὸ φθονεῖσθαι παραιτούμενους ἀρετῆς ἀφίστασθαι.

ΣΙΘ. — EPMINQ KOMHTI.

Θαυμάζω, πῶς τὸν Παῦλον θαυμάζοντες τινες τῶν νῦν τὸν διδασκαλικὸν θρόνον ἐπανηρημένων, δι' ὧν θαυμαστὸς ἐγένετο ἐκεῖνος οὐκ ἐξετάσουσιν. Ἐκεῖνος γὰρ (ἵνα τὰ σημεῖα παρῶ, καὶ τὰς νηστείας, καὶ τὰς ἀγρυπνίας καὶ φροντίδας, καὶ τὸν πεπυρωμένον ζήλον· ὅτι τε τοῖς ἀσθενέσι συνησθένει, καὶ ἄλλων σκανδαλιζομένων αὐτὸς ἐπουροῦτο), ἀφ' ἧς πεποιήται δημογορίας πρὸς τοὺς φοιτητὰς, λαμπρὸς εἰκότως καὶ περιδλεπτος ἀπεφάνθη. Ἐφη γὰρ, « Ἀργυρίου, ἢ χρυσοῦ, ἢ ἱματισμοῦ, οὐδένας ὁμῶν ἐπεθύμησα· αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου, καὶ τοῖς οὐσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. » Οὗτοι δὲ (ἀλλ' οὐδὲν βούλομαι δυσχερὲς εἰπεῖν) οὐκ ἐρυθριῶσιν ἑαυτοὺς τοιοῦτῃ παραβάλλοντες ἀνδρὶ, καὶ φέσκοντες ἐκεῖνου εἶναι διάδοχοι. Ἄλλ' οὐ λανθάνουσι, διὰ τοῦτο ἐκείνον θαυμάζοντες, οὐχ ἵνα μιμήσωνται, ἀλλ' ἵνα θελοῦν ἀνδρὸς διάδοχοι νομισθέντες τιμηθῶσιν, οὐκ ἀφ' ὧν αὐτοὶ πράττουσιν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἐκεῖνος πράξας θαυμάζεται.

Τ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ τῷ Παύλῳ παραχωροῦσι διὰ τὸ εἰρηκίνα· τὸν Σωτῆρα, « Σκευὸς ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος· » τί φαίεν καὶ περὶ τοῦ Σαμουὴλ, τοῦ ἐν χρόνοις πολιτευσαμένου μηδὲ τελείαν ἀπαιτοῦσιν ἀρετὴν ; Καὶ γὰρ κάκεινος τοῖς ὑπηκόοις τὴν περὶ αὐτοῦ ψῆφον ἐπιτρέψας, καὶ προκαλεσάμενος τὸν βουλούμενον ἐλέγξει, εἰ ἐπιθυμήσας τινὸς ὡς ἀρχῶν ἠδίκησε τοὺς ἀρχομένους, ὑπ' οὐδενὸς ἐνεκλήθη, οὔτε ἐάλω, ἐφ' οἷσπερ συνεχῶς οὗτοι ἀλίσκονται.

ΤΑ. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Εἰ οἰκονόμος εἰρηται παρὰ τὸ ἐκάστῳ τὸ οἰκεῖον νέμειν, ἢ παρὰ τὸ ἐκάστῳ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ τὸ πρὸς ἀξίαν νέμειν· εἰκότως θαυμάζεις, πῶς Εὐσέβιος μηδὲν τοιοῦτο διαπραττόμενος, ἀλλὰ καὶ δημοδόρος ὢν, ἐτι καὶ δημογορεῖν τολμᾷ, τὰ μὲν τῶν πενήτων σφετεριζόμενος, στόμα δὲ ἀνοίξει ἐπιχειρῶν ὑπὸ τῶν Γραφῶν κεκλεισμένον.

ΤΒ. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Ἄσπερ ἡ ἀνωμαλία ἦ ἐν τῷδε τῷ βίῳ χορεύουσα τῆς ἰσότητος εἶναι δοκεῖ διαφορά (88), οὕτω καὶ ἡ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(88) Pro διαφορά codd. Vat. 650 et Alt. legunt διαφθορά· et vers. pen. ep. ἐκείθεν μιταξί in κείσε. Possin.

ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀνίσταται. Οὐ γὰρ πάντες τῶν αὐτῶν ἀπολαύσονται. Οὐδὲ γὰρ δίκαιον τοῖς μὴ τὸ ἴσον πεποιηκόσι τὸ ἴσον ἀπονεμηθῆναι· ἰσότητος ἔστι καὶ δικαιοσύνης ἀπόδειξις. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐνταῦθα ἀνωμαλία μελέτης καὶ γυμνασίας ἕνεκα συγκεχώρηται· ἡ δὲ ἐκεῖθεν, δικαιοσύνης ἕνεκεν καὶ εὐδοκιμῆσως γενήσεται.

ΤΓ'. — ΠΑΥΛΟ.

Deo Θ. M. pro omnibus rebus agenda gratias.

Ἐν ταῖς πρὸς τὸ θεῖον εὐχαριστικαῖς χρήσις πάντας συνεισνεγκεῖν ὃ ἔχομεν, ἐπειδὴ οὐκ ἔχομεν ὃ χρεωστούμεν· τί γὰρ καὶ προσενέγκοιμεν ἄξιον τῷ πάσης ἀμοιβῆς κρείττονι;

ΤΔ'. — ΠΕΤΡΩ.

Periculose laborant, qui male agentes boni videri cupiunt.

Τὸ ἄδοξα πράττοντα, ἔνδοξον δοκεῖν εἶναι, πολλοὺς μὲν εὐκταῖον σοφοῖς δὲ οὐκ ἐράσμιον. Ἡ γὰρ ἐξωθεν δόξα τὴν ἔνδον ἀδοξίαν νυσοῖ· καὶ τὸ δοκεῖν ὑγιαίνειν τοῦ ἔντως ὑγιαίνειν φαντασίαν ἐμποιοῦν, οὐδὲ θεραπείαν προσέσθαι συγχωρεῖ.

ΤΕ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Bene qui latuit, bene vixit. (Sic epist. 108, 362, 363.)

Ὅσπερ εἶγε χρὴ ὅλως ἐναδρύνεσθαι, οὐκ ἐπὶ τῷ πράττειν ἀπλῶς ἀ μὴ δεῖ χρὴ σεμνύνεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ πράττειν ἀ χρὴ· ἔστι γὰρ ἀπραξία πράξεως αἰρετωτέρα. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῷ ἀδοξεῖν ἀπλῶς οὐ χρὴ λυπεῖσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ δικαίως ἀδοξεῖν· ἔστι γὰρ ἀδοξία δόξης ἀσφαλεστέρα.

ΤΖ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ.

Luxum temperantiae adversum fugiendum, nec vulgi iudicio res ponderandæ.

Ἡ τρυφή, ἡ πάσης ἀκολασίας καὶ μῆτηρ καὶ τροφῆς, ὅταν ἐραπέζῃ πληθούσῃ, καὶ παντοίοις βίοις καὶ ἡδύσμασι κομώσῃ, τὴν μὲν γεῦσιν τῶν ὀρώτων πρὸς ἐπιθυμίαν κινήσῃ, τὸν δὲ νοῦν τῶν χρωμένων ἐπιβρίθουσα χρήσασθαι τινα ἀναπέσῃ, τὸ τῆν καὶ ταυαγίον αὐτῷ προξενεῖ, εἰς τὸν βυθὸν τῶν παθῶν καταποντίσασα· φυλάττου τοῖνον ταύτην, καὶ τὴν αὐτάρκειαν τίμα· εὐ εἰδῶς, ὅτι οὔτε τὸ αἰσχρὸν οἶόν τε ἀγαθὸν γενέσθαι τῆ τῶν πραττόντων συμφωνίᾳ κοσμούμενον, κἂν πάντες ῥήτορες καὶ σοφισταὶ συναγωνίζωνται· οὔτε τὸ καλὸν μεταπεσείται εἰς τοῦναντίον, κἂν εἰς ἕνα μόνος, μᾶλλον δὲ μὴδ' εἰς φαίνεται τοῦτου ἐραστής. Παρεῖς τοῖνον τὴν τῶν πολλῶν ψήφον, αὐτῆς ἔχου τῆς ἀρετῆς· καὶ πάντα μὲν ποιεῖ, καὶ μυρίοις ὀφθαλμοῖς τὰ κατὰ σαυτὸν περισκόπει, ὅπως μηδεμία παρὰ σοῦ τοῖς πέλας ἐπιφύηται βλάβη, τῷ πᾶσαν σκανδάλου ῥίζαν ἐκτέμνειν. Εἰ δὲ οὕτω σου διακειμένου, τινὲς τῶν μὴδὲν μὲν ἀγαθὸν πραττόντων, τοῖς δὲ πράττουσι φθονούτων κατηγοροῦσι (89), μὴ δίδου σαυτὸν ἐκδοτον τῆ ἀθυμίᾳ· ἀλλὰ καὶ ταύτην γενναίως ἐνεγκον τοῦ ἐχθροῦ τὴν προσδο-

terna erit inæqualitas. Non enim eadem omnes consequentur. Iniquum enim esset ut iis qui disparia gesserunt, æqualia tribuantur: æqualitatis est et iustitiæ demonstratio. Verum si qua hic inæqualitas, sollicitudinis exercitationisque gratia sit; ibi vero iustitiæ ac probatæ vitæ gratia retribuetur.

CCCIII. — PAULO.

Gratiarum ad Deum actionem referre pro omnibus quæ habemus convenit. Neque enim quantum debemus, possumus. Quid enim condignum afferatur, cui nihil non debetur?

CCCIV. — PETRO.

Optat quidem vulgo gloriosum videri, qui turpia patrat; sapientes contra id aversantur. Extrema enim gloria, internam corroborat ignominiam, ut persuasio de valetudine, ingenerans opinionem certæ sanitatis, curationem appetere non permittit.

CCCV. — EIDEM.

Ut si gloriandum est, non de iis omnino quæ nefas sit agere, fiat ostentatio, sed de iis potius quæ agere oportet. Est enim optanda tranquillitas potius quam negotium. Sic et ignotum esse omnino dolendum non est, imo ignotum esse optandum maxime. Tutius est enim ignorari, quam fama celebrari.

652 CCCVI. — THEODOSIO.

Luxus omnis intemperantiæ mater est et nutritrix, ubi mensa referta, et omnifariis obsoletis atque condimentis superba, gustum quidem intuentium ad appetendum commoverit, intuentium vero mentem prægravans ad utendum quempiam induxerit, tunc naufragium ipsi parat, in profundum malarum affectionum demergens. Luxum itaque devita, contentus eo quod est satis: probe perspectum habens quod turpe est, bonum effici nunquam posse, consensu causas agentium exornatum, etsi oratores omnes atque sophistæ laudando contendant. Sic nec bonum cum malo convenit, etsi unus, ac ne unus quidem boni amans studiosusque existat. Multorum itaque valere iussa opinione virtuti ipsi hæreas, omniaque satage, teque ipsum centum contemplare oculis, ne qua tibi a proximis obvenerit calamitas, ut omnem offensionis radicem excindas. Si vero te ita affectum aliqui eorum qui nihil boni agunt, sed bene agentibus invident, accusent, animum ne despondeas, sed hunc generose feras inimici insultum, cogitans eum ista non

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(89) Pro κατηγοροῦσι scribunt iidem κατηγοροῦσι, et vers. post 3 χρῆσαιτο augment præpositο ε. POSSIN.

ut machinatione, ut munitam administrationis tuæ rationem evertat, nisi existimationis tuæ gloria summopere eum incesserit.

CCCVII. — EVANGELO.

Dei O. M. erga delinquentes benignitas.

Etsi difficile est neglectam revocare occasionem (subito enim impetu usa non sinit lapsos recurrere ad emendationem peccatorum), divina tamen benignitas rationi, legi ac temporibus præstans respicientes recipit, illorumque sedulitate ac diligentia propriam ejus bonitatem commiscendo, temporisque compendio pœnitentiæ robur veluti temperans atque concinnans, peccatis præbet medicinam.

CCCVIII. — ISIDORO EPISCOPO.

Sincere verbum Dei proferendum, contra falsarios sanctæ Script. (Vide epist. 293.)

Qui Dei oracula vel adulterare vel falso interpretari sunt ausi, majus omni defensione et venia delictum commiserunt. Nam existimando se quid sapientius excogitasse, et seipso, et eos quibus persuaserunt in pelagus insitiæ projecerunt. Multas enim sacrorum jeloquiorum sententias pervertentes, auditores quo volunt trabentes et cogentes, a voluntate legislatoris aberrarunt, non quæ illi placita fuerunt, agentes, sed voluntates suas stabilientes.

653 CCCIX. — ARABIANO EPISCOPO.

Adhortationes quo orationis genere scribendæ. (Sup. epist. 145, 217.)

adhortationem scribentem decet quasi clarum tractantem argumentum (nihil enim illustrius quam aberrantem mentem in veritatis revocare viam) sermone quidem pleno ubi expedit inhærere, indicare vero duntaxat ubi fuerit opportunum, et via quidem ac ratione utendum ubi est opus compendio. Aperte vero dicere quæcumque clare proferre maxime deceat. Hisce enim usus orationis virtutibus vix adhuc queat animum passionibus immersum extrahere.

CCCX. — SYMMACHIO.

Cœlestia speretis caducis auerenda.

Omnia in terris, ut scribis, mutationi sunt obnoxia; cœlestia vero non item. Quam igitur ob causam, vir sapiens, non contemnis terrena, illa vero æterna animo complecteris et operibus firmas sermones?

CCCXI. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI, EUSTATHIO.

Ad bonam frugem existimationemque invitat.

Nostis virum virtuti in primis deditum, a summa maledicendi audacia longe alienum, cujus testimonium exceptione majus, vos nuper ut improbos reprehendisse his fere verbis: Illos quidem peperit improbitas, enutrivere vero scelesti exsecrandique

Α λην, εννοῶν, ὅτι οὐκ ἂν ταύτη χρῆσαιτο τῇ μηχανῇ πρὸς τὸ καταβαλεῖν σου τὴν πεπυργωμένην πολιτείαν, εἰ μὴ ἄκρωσ αὐτοῦ καθάψαιτο τῆς σῆς εὐδοκίμησεως τὸ κλέος.

TZ'. — ΕΥΑΓΓΕΛΟ.

Εἰ καὶ οὐ ῥᾶδιον περιοφθέντα καιρὸν ἀνακαλέσασθαι (ἰδευτάτῃ γὰρ φορᾷ χρώμενος οὐκ ἐφ' ἀναδραμεῖν τοὺς πταίσαντας ἐπὶ τὴν τῶν ἀμαρτηθέντων ἐπανόρθωσιν)· ἀλλὰ γὰρ ἡ θεία φιλανθρωπία καὶ λόγων καὶ νόμων καὶ χρόνων κρείττων τυγχάνουσα τοὺς μεταγινώσκοντας προσίσται, καὶ τῇ ἐκείνων προθυμίᾳ τὴν οἰκίαν ἀγαθότητα ἐγκαταμίξασα, καὶ τῷ βραχεῖ χρόνῳ τὸ εὐτονον τῆς μετανοίας κεράσασα, Β θεραπεῖαν ὀρέγει τοῖς πταίσασι.

TH'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Οἱ τοὺς θείους ἢ παραποιῆσαι, ἢ παρερμηνεῦσαι χρησμούς τολμήσαντες, πάσης ἀπολογίας καὶ συγγνώμης ἔπταισαν μείζονα· τῷ γὰρ νομίζειν σοφώτερόν τι ἐπινοηκέναι καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς πεισθέντας εἰς τὸ τῆς ἀμαθίας ἔρριψαν πέλαγος. Πολλὰς γὰρ ῥήσεις τῶν ἱερῶν λογίων παρακρούμενοι, τοὺς ἀκούοντας ἐλκυσάντες πρὸς ἕπερ ἠθέλησαν, καὶ βιασάμενοι, τοῦ βουλήματος τοῦ νομοθέτου διήμαρτον· οὐ τὰ ἐκείνῳ δόξαντα φράσαντες, ἀλλὰ τὰς ἑαυτῶν βουλήσεις κυρώσαντες.

TΘ'. — ΑΡΑΒΙΑΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Χρητὸν παραινέσειν γράφοντα, ὅτε λαμπρᾶς ἀπτόμενον ὑποθέσεως (οὐδὲν γὰρ λαμπρότερον τοῦ ψυχῆν πεπλανημένην ἐπαναγαγεῖν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν) πλεονάζειν μὲν τῷ λόγῳ, ὅπου διατρέθειν συμφέροι· παραδηλοῦν δὲ μόνον, ἐνθα τοῦτου εἴη καιρὸς· καὶ μεθοδεύειν μὲν, ὅπου μεταχειρήσεως χρεῖα· διαβῆθῃ δὲ λέγειν, ὅσα σαφῶς ῥηθῆναι πρεπωδέστατον. Μόλις γὰρ ταῦται ταῖς ἀρεταῖς τοῦ λόγου χρώμενος δυνήθει ψυχῆν ὑπὸ τῶν παθῶν βεβαπτισμένην ἀνιμῆσθαι.

TI'. — ΣΥΜΜΑΧΙΩ.

Ὡς φῆς, εἰ τῶν μὲν καθ' ἡμᾶς ἡ μεταβολὴ κυρτα, τὰ δὲ οὐράνια μεταβολῆς τυγχάνει κρείττονα· δι' ἣν αἰτίαν, ὧ σοφώτατε, μὴ τῶν μὲν καταφρονεῖς, τῶν δὲ ἐκθύμως περιέχῃ, καὶ βεβαίως τοῖς ἔργοις τοὺς λόγους;

TIA'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΟΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Ἴσθε, ὡς ἀνθρωπος ἀλήθειαν μὲν δεῖ πρεσβεῦων, κακῆγορίαν δὲ ἀποστρεφόμενος, ὅν οὐδὲ παραγράφασθαι τις δυνήθει, τὴν ὑμετέραν πρώην ἐξεκωμῶδει (90) φαυλότητα, λέγων· ὅτι ἐκείνους κακία μὲν ὤδινε, πονηροὶ δὲ καὶ ἀτίθασοι ἐτιθηήσαντο

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(90) Duo sæpe laudati codd. ἐξεκωμώδησε legunt pro ἐξεκωμῶδει. POSSIN.

δαίμονες. Πᾶσι γὰρ ἀγαθοῖς ἀπεχθάνονται καὶ ἀνθρώποις καὶ πράγμασι. Δυπηρόν δὲ ἅπαν νομίζουσιν, ὅπως ἀρετῆς ὄψαν ἠνέγκαστο. Κατὰ μὲν γὰρ τῶν εὐσεβῶν νεανειούνται, κατὰ δὲ τῶν σπουδαίων κωμῶζουσιν, ὕβρισταὶ ὄντες καὶ ἀτάσθαλοι, καὶ χρόνον τῶν κακῶν οὐκ εἰδότες. Ἐγὼ δὲ ἀκούων, οὕτε ἐπιστομίσαι αὐτὸν ἠδυνάμην (πάντες γὰρ οἱ παρόντες ὡς ἀληθῆ αὐτὸν ἐκρότου), οὕτε παντελῆ σιωπῆν ἤσκησα. Ἄλλ' εἰπὼν αὐτῷ, πιστεῦω καὶ παλινοφιδίας ἔσειν (91)· οὐ γὰρ οὕτως εἰσιν ἀνάλητοι, ὡς ἐλέσθαι τοσοῦτοις ἐμπαρῆναι μέχρι τέλους κακοῖς ἐπὶ τὸ χαράξει τὰ γράμματα ταῦτα παρῆλθον. Ὑμεῖς οὖν ἂν εἴητε δίκαιοι ἤδη σκέψασθαι περὶ ἑαυτῶν, ὅπως, εἰ καὶ τῆς κρίσεως ὑμῖν λόγος οὐδεὶς, τῆν τοιαύτην ἄδοξίαν ἀποτρίψησθε.

TIB'. — ΕΡΜΗΣΑΝΔΡῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

De ficta et simulata commiseratione.

Ὁ συναγεῖν μὲν δοκῶν ταῖς συμφοραῖς, δυνάμενος δὲ ἐπανορθοῦν, καὶ παραιτούμενος, σημεῖον μεγιστον καθ' ἑαυτοῦ ἐκφέρει, τοῦ μὴ συναγεῖν, ἀλλὰ χρηστότητα ὑποκρίνεσθαι τῷ μὴ βεδοθηκέναι. Εἰ γὰρ, φέρε εἰπεῖν, κύριος ὢν τοῦ λύσαι τὸν τοῦ πένητος λιμὸν, θέον λύσαι καὶ ἀπαλλάξει κάκεινον συμφορᾶς, καὶ ἑαυτὸν λύτης, συναγεῖν προσποιεῖται, οὐ φιλάνθρωπός ἐστιν, ἀλλὰ φιλάνθρωπιαν ὑποκρίνεται.

TIH'. — ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤῸ.

De officio iudicis. (Conf. epist. 204, et Philonem Hebr. de iudice.)

Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ διὰ βραδύτητα γνώμης ἀνιχνεύσαι τὸ δίκαιον οὐκ οἴοι τέ εἰσιν, ἢ ἀνιχνεύσαντες προδιδοῦσιν. Ἡ γὰρ ἀνάνδρως φοβηθέντες, ἢ διὰ καπηλείαν πεπρακότες, ἢ διὰ φίλαν αἰδεσθέντες, ἢ ὑπ' ἔχθρας ἐρεθισθέντες, τὴν ὀρθὴν οὐ φέρουσι ψῆφον. Χρὴ οὖν τὸν μέλλοντα δικάσαι πρῶτον μὲν συνέσει κομᾶν, ἵνα μὴ διαλάβῃ τὸ θήραμα· ἔπειτα δὲ καὶ ἀνδρίᾳ, καὶ καθάρσῳ, καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ ἀμνησικακίᾳ κεκοσμηθῆναι, ἵνα μὴ τὸ θηρευθὲν προδοθῆι.

TIΔ'. — ΘΕΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῸ.

Tentationes quomodo superentur. (Conf. epist. 39, 68, 71, 226, 270.)

Δυνατὸν, ὡ βέλτιστε, κρεττονα γενέσθαι πειρασμοῦ τὸν φιλάρετον. Γίνεται δὲ ὑψηλότερος πειρασμοῦ, καὶ λύει αὐτὸν, οὐκ ἐν τῷ κωλύειν παντελῶς ἵνα (πολλάκις γὰρ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ δοκιμασθῆναι), ἀλλὰ ἐν τῷ ἀνδρείως φέρειν τὰ συμπίπτοντα. Χρὴ γὰρ λύειν τὸν πειρασμὸν, εἰ καὶ ἄλυτος εἶναι δοκοίη, διὰ σοφίας, καὶ ἀρετῆς, οὐ δι' ἀπογνώσεως (92)· λύει δὲ δι' ἀρετῆς καὶ σοφίας· οὐ τῷ πάντῃ κωλύειν, ἀλλὰ τῷ συνεθίζειν γενναίως φέρειν τὰ συμπίπτοντα. Εἰ γὰρ καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἴσται τὴν

A *dæmones, omnibus vero invisī sunt bonis tam nominibus quam rebus. Quidquid enim virtutis nomine laudabile, id omne triste malumque esse opinantur. Erga pios vero juveniliter agunt, ad virtute præditos insolenter se gerunt: injusti perinde atque improbi, qui exsaturari nunquam possint. Equidem id audiens, neque os claudere potui, (omnes enim qui aderant, ut narranti vera applaudebant), neque omnino silentium tenui, sed viro illi dixi: Credo equidem, sed palinodiam ipsi canent, funemque reducent; neque enim adeo sunt stupidi, atque hebetes, ut malis huiusmodi ad extremum usque spiritum inhærerere studeant. Igitur tandem ad has ipse litteras exarandas sum adductus. Vos igitur quo justī sitis, nunc vobis ipsi consulite, ut si quid **B** iudicii vobis est reliquum, hanc vestram ignominiam deleatis.*

CCCXII. — ΕΡΜΙΣΑΝΔΡῸ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῸ.

Qui compati se dolenti fingit, eum tollere dolorem possit et rogatus est, signum maxime contra se exhibet, quod vere non condeat, sed quasi utilius iudicet opem non afferre. **654** Dic itaque, si possit pauperi inopiam auferre, et teneatur, atque calamitatem ab eo queat avertere, sibi vero dolorem eripere, simulat tamen se compati, non hic humanus est, sed humanitatis effector.

C **CCCXIII.** — ΗΙΕΡΑΚΙ ΚΛΑΡΙΣΣ. ΒΙΡῸ.

Plerique hominum vel ob mentis tarditatem, quod justum et æquum est, investigare nequeunt, vel inquisitum produat: alii enim molliter metuentes quærun, aut cauponarie venditant, vel amicitia gratia jus dicere reveriti, aut odii et inimicitiarum causa contententes, iudicium injuste ferunt. Decet itaque qui iudex sententiam feret, prudentia in primis pollere, ne præda effugiat. Deinde, fortitudine est opus, et puritate atque iustitia, præteritarumque oblivione injuriarum debet exornari, ne quod venatus est, prodidisse videatur.

CCCXIV. — ΘΕΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῸ.

D Potest, vir optime, virtuti deditus superare tentationem. Ejus enim sit victor, non si arceat omnino (sæpe enim permittit probari suos Deus), sed fortiter ferendo quæ accidunt adversa. Solvere enim tentationem oportet, etsi dissolvi non posse videatur, cum sapientia tum fortitudine, desperando vero, minime. Fortitudine quidem ac sapientia, non omnino rejiciendo, sed generose ferre adversa quæ accidunt assuefaciendo. Etsi enim molestum id existat negotium, omnium nihilominus molestiam

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(91) Pro παλινοφιδίας ἔσειν iidem scribunt παλινοφιδίαν ἔσεις. POSSIN.

(92) Pro δι' ἀπογνώσεως codd. Vat. 650 et Alt. scribunt διὰ προγνώσεως. POSSIN.

prudētia tollit, quæ tristia quæque moderate ferre novit. Malorum enim quæ in nostra potestate non sunt, medicina est ea quæ in nostra est potestate philosophia : eaque dissolvit mala, quæ indissolubilia videntur. Fortitudo in gravibus molestisque existit rebus; in secundis vero (nam et hæ interdum probandi causa immittuntur) animi est opus magnitudine.

CCCXY. — EIDEM.

Divinum auxilium quomodo implorandum. (Conf. epist. 527, 457.)

Qui cupit auxilio insuperabili frui, ea exigat oportet quæ postulat æquitas, ut petitionis natura auxilium attrahat. Iis enim qui per ironiam aut avaritiam illud implorant, non accedit, sed iis quibus injuria sponte illata est accedit.

CCCXVI. — PRIMO.

Vita piorum afflictionibus obnoxia.

Quod dicis quæstionis indigere, idem solutionis causa, mea quidem sententia, videtur. Qui enim mundo renuntiaverit nihil mirare, tribulationi ac tentationibus obnoxium esse. Ait enim Christus : **655** Tribulationem in hoc mundo habebitis^o. Cur itaque certaminis præfecto ita loquente quietem postulas? Tunc enim offendi erat æquum si contra atque dixit, contigisset. Sin ex consequenti omnia eveniunt, cur, quæso, scandallizeris? Quisquis enim certaminis tempore otium quietemque quærīt, corona fraudatur, opportunitatesque amittit.

CCCXVII. — OPHELIO GRAMMATICO.

Puerorum ad virtutem verecundiamque informatio. (Confer. epist. 9.)

Assidue, vir disertissime, pueros qui te frequentant de virtute ac verecundia seu modestia amplectenda hortare, et hæc de scripto his fere usus verbis, lege : Adolescentes, non sit vobis grave dicendi arti incumbere, quin potius ornamento fore ducite moribus quam optimis imbui. Animus enim a vitis purus sinceram parat scientiam. Et quibus verecundia adest, in his verecundia virtutum maxima elucescit. Siquidem et temperantia vitis caret, quæ etiam illos qui ipsam amplectuntur castitate exornat : quæ reliquis antecellit virtutibus pulchritudine. Cum his sapientia habitat. Hac itaque duce si ad omnia uti volueritis, vos quidem viri efficiemini optimi ac fortunati : ego quoque a recta institutione non minus quam qui vos parentes genuerunt, imo majorem etiam gloriam consequar.

CCCXVIII. — ISIDORO EPISCOPO.

Veritatis laudatio, mendacii turpitudine.

Sibi notam ignominie, o sapiens, iurunt, et a recta excidere ratione videntur, qui sapientis esse hominis duont repugnare iis, quæ bene vereque dicta sunt. Atqui summa sapientia, veritas est, simpliciter breviterque prolata. Mendacium contra,

^o Joan. xvi, 33.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(93) Pro δεινὸν καὶ ἰδὲν codd. legitur μωρὸν δέ. POSSIN.

βαρύτητα διὰ τῆς φρονήσεως, μετρίως φέρειν δυνατόν τὰ λυπηρά. Ἰασίς γὰρ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἢ ἐν ἡμῖν φιλοσοφία. Καὶ λύσις τῶν ἀναγκάων, εἰ καὶ καθ' ἑαυτὰ ἄλυτὰ τισὶν ἔδοξεν εἶναι, ἢ ἐν μὲν τοῖς δεινοῖς ἀνδράσι, ἐν δὲ τοῖς δεξιῶσι (καὶ γὰρ ταῦτα δοκιμασίας ἔνεκεν πολλὰς εἶδοται) μεγαλοψυχία.

TIE. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Τὸν μέλλοντα ἀπολαύειν τῆς ἀρετῆτου συμμαχίας, τοιαῦτα αἰτεῖν χρῆ, ἃ καὶ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἔχει, ἵνα τῇ φύσει τῆς αἰτήσεως τὴν ῥοπήν ἐπισπᾶσθαι· τοῖς γὰρ ἐξ εἰρωνείας καὶ διὰ πλεονεξίας καλοῦσιν οὐκ ἐπιφοιτᾷ ἢ αὐτοκλήτως τοῖς ἀδικουμένοις ἐπιφοιτῶσα.

TIC. — ΠΡΙΜΩ.

Αὐτὸ τοῦτο, ὃ φησὶ αἴτιον εἶναι ζητήσεως, λύσεώς ἐστι παρ' ἐμοὶ κριτῆ αἰτιῶν. Εἰ γὰρ ἀπίσταξάμενος τῷ κόσμῳ, θλίψει παρεπάρης καὶ πειρασμοῖς, μὴ θαυμάσης· ὁ γὰρ Χριστὸς εἶπεν, « Θλίψιν ἔχετε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. » Πῶς τοίνυν ζητεῖς ἀνεσιν, τῷ ἀγωνοθέτῳ τοῦτο εἰπόντος; Τότε γὰρ εἰκὸς ἦν σκανδαλίζεσθαι, εἰ τάναντία ὧν εἶπεν ἐγίνετο. Εἰ δὲ κατὰ ἀκολουθίαν πάντα προβαίνει, εἷνος ἔνεκεν σκανδαλίσει; Ὁ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῶν παλαισμάτων ἀνεσιν ἐπιζητῶν, καὶ ἀστεφάνωτος μένει, καὶ σὺ γὰρ χεῖρ τοὺς καιροὺς.

TIZ. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Συνεχῶς, ὡς ἔλλογιμώτατε, τοῖς φοιτῶσι πασι τὰ περὶ ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης παραίνει, καὶ ἀναγίνωσκε συγγράμματα λέγων· Ὁ παῖδες, ἔστω ὁμῖν μὴ πόνος ὁ μόνος ὁ περὶ λόγους, ἀλλὰ καὶ κόσμος ὁ περὶ τρόπους τὸ σπούδασμα. Ψυχὴ γὰρ καθαρὰ κακίας παιδεῖαν εἰλικρινῆ προσέεται, καὶ παρ' οἷς ἂν ἡ σωφροσύνη λάμπη τὸ τῶν ἀρετῶν τιμώτατον. Εἰ γὰρ καὶ σωφροσύνη πᾶν τὸ ἀναμάτητον, ἀλλὰ νέμουσιν αὐτῆς τὴν προσηγορίαν εὖ ποιούντες τινες τῷ τῆς ἀγνείας πράγματι, κοσμιωτάτῳ ὄντι, καὶ ἐξοχωτάτῳ τῶν ἄλλων. Τούτοις καὶ ἡ σοφία συνικήσει· ἂν γὰρ ἡγεμόνι χρῆσθαι πρὸς ἅπαντα ταύτῃ τῇ ἀρετῇ θελήσῃτε, ὁμῖς μὲν γενήσεσθε ἀνδρες ἀγαθοὶ καὶ μακάριοι, ἐγὼ δὲ ἐφ' ὁμῖν οὐ μείων, ἢ οἵπερ ἐγέννησαν, ἀμείνων δόξαν καρπώσομαι.

TII. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐαυτοῖς, ὡς σοφῆ, ἀδοξίαν προστρέπονται, καὶ τὸ ἐξεστηκέναι τῶν ὀρθῶν λογισμῶν ὑποφαίνουσιν, οἱ καὶ τὸ τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις ἀντιλέγειν σοφίαν εἶναι οἰόμενοι· σφῶν γὰρ ἀλήθες, μάλιστα δεῖν ἀπλοῦν ἢ καὶ σύντομον· δεῖνὸν καὶ (93) τὸ ψεῦδος,

κἄν δεινόηται καὶ καλλιεπεία δοκῆ κεκοσμηθῆσαι.

A malum quid admodum, etsi gravissima disertissimaque comatur oratione, existit.

TIΘ'. — ΗΡΩΝΗ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Aspectus mulierum periculosus. (Conf. epist. 65, 173, 291.)

Ἦσθα σου τοῦτο ἡ φρόνησις, εἰ ἀγέρωχος γυνὴ καλλωπιζομένη καλοίη πρὸς ἑαυτὴν τοὺς ὀρώντας, κἄν μὴ ἔλῃ τὴν (94) ἀπαντῶντα, δίκην δίδωσιν ἡ ἐλοῦσα. Τὸ γὰρ κύνειον κατεσκεύασε, καὶ τὸν κυκῶνα ἐκέρασε, καὶ τὴν κύλικα προσήγαγεν, εἰ καὶ μὴ εὐρέθη ὁ πίνων. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐπιχειρημάτων τὰ πράγματα ὡς τὰ πολλὰ κρίνεται.

Non ignoras qua es prudentia praeditus, formae pulchritudinae tumentem mulierem si spectantes ad se alliciat, tametsi non capiat obvius, daturam tamen poenas quasi cepisset: venenum enim propinavit, miscuitque poculum, calicemque protulit, etsi non reperit qui biberet. Non enim impleta modo, sed et tentata flagitia ut plurimum iudicio expenduntur.

TK'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

De Zosimo, caeterisque qui Dei longanimitate abutebantur. Supra saepe de eisdem ad eundem.

Οἶδα ὅτι κρείττων ἡ καθ' ἑαυτοὺς τετυχηκασιν ἀξιομάτων· διὰ τοῦτο πλημμελεῖν ἀδεῶς οἴμενοι, οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὴν θεῖαν φιλανθρωπίαν τὴν παντός ἐπαίνου κρείττονα, ὑπόθεσιν τῶν οἰκείων πταισμάτων ὀρίζονται, ὅπερ οὐδὲ εἰπεῖν θέμις. Ἄλλ' οὐ τοὺς εὐφρονούντας οὕτω διακεῖσθαι χρῆ, οὐδὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἑκείνοις ἐλαύνειν μάναν, ἀλλὰ τότε μάλιστα σπουδάζειν τῇ τιμῇ συμβαίνοντα παρέχεσθαι τὸν βίον, καὶ ὡς ἐνδέχεται λαμπρύνεσθαι τοῖς ἔργοις· ἵνα καὶ γλώτταν εὐφημον, καὶ διάνοιαν εὐγνώμονα ἔχοντες τοὺς κατὰ τῆς θείας μακροθυμίας ὀπλιζοντας τὰς γλώττας ἐπιστομίζωμεν.

CCCXX. — EUTONIO DIACONO.

Supra saepe de eisdem ad eundem.

B Scio dignitates supra meritum consecutos propterea delinquere audacter, quod existiment nihil aliud quam divinam benignitatem, quae laudari satis non possit, 656 argumentum suorum esse delictorum, quod nefas est dicere. At non ita sentire decet sapientes, nec in eandem se immittere amentiam, sed tum maxime dare operam, ut honeste vita transigatur, utque recte factis eam illustrent, ut et linguam benigne loquentem, mentemque recte sentientem habentes, eorum ora obturent, qui in Dei longanimitatem linguas acuerunt.

TKA'. — ΗΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Sacerdoti vitanda scandala, ut et epist. seq. lib. II, epist. 121.

Οὐκ ἴσην, ὦ μακάριε, πρὸ τοῦ ἱερωσύνης ἡξιῶσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἀξιοθῆναι, εἰ πταίσωμεν, δίκην δώσωμεν, ἀλλὰ πολλῶ πικροτέραν. Οἱ γὰρ μηδὲ τῷ τῆς τιμῆς τοιαύτης ἡξιῶσθαι βελτιωθέντες, ἀργαλεώτερον δίκαιοι ἂν εἴεν κολάζεσθαι. Γίγνεται γὰρ εἰκότως τὸ τῆς τιμῆς μέγεθος μελζονος τιμωρίας ἐφόδιοι

CCCXXI. — HIERACI PRESBYTERO.

C Non parem, o bone, ante et post adeptum sacerdotium si delinquamus, poenam luemus, sed multo acerbiorum. Nam qui ne ista quidem honoris dignitate redditi sunt meliores, æquum est eos gravius puniri. Est enim merito ipsa honoris magnitudo supplicii majoris occasio.

TKB'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Sacerdotum graviora esse quam laicorum delicta.

Ὅσπερ ἐν νηϊ, ὅταν μὲν ναυτῆς σφαλεῖη, βραχεῖαν τὴν βλάβην τοῖς συμπλέουσι φέρει, ὅταν δὲ ὁ κυβερνήτης, κοινὸν βλεθρον παρασκευάζει, οὕτω τὰ μὲν τῶν ὑπηκόων πταίσματα, οὐκ εἰς τὸ κοινὸν τσοῦτον, ὅσον εἰς αὐτοὺς φέρει τὴν βλάβην· τὰ δὲ τῶν ἱερωμένων εἰς πάντας ἀφικνεῖται.

CCCXXII. — EIDEM.

D Ut in navigio si quis nauta delinquat, minus id navigantibus affert incommodum; si vero gubernator, communem procurat interitum; ad eundem modum subditorum peccata non tam aliis, quam suo ipsi capiti malum arcessunt. At sacerdotum vitia in omnes exemplo redundant.

TKΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Sacerdotum est subditorum satagere. Majorum delicta graviora.

Εἰ μάλιστα, ὦ ἀγαθὲ, κατορθούντες οἱ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἑστεμμένοι λειτουργίαν ὠφελῆσαι δυναθεῖεν (οἱ γὰρ ἀρχόμενοι τὰ μὲν κατορθώματα κἄν μεγάλα ἦ, βραδέως, τὰ δὲ πταίσματα κἄν μικρὰ ἦ, ὀξέως ὀρώσιν), οἱ βραθύμως ζῶντες, καὶ μηδεμίαν τῶν ὑπηκόων ποιούμενοι πρῶνοιαν, ποῖαν οὐκ ἐνστάζουσι (95) κακίαν τοῖς ὡσπερ ἀπολογίαν ἔχειν ολομένοισ τῶν οἰκείων πταισμάτων τὰ τῶν ἡγεμόνων

CCCXXIII. — EIDEM.

Si vix tandem, bone vir, recte quid ac cum laude agentes qui sacris sunt initiati prodesse queant (subditi enim recte quidem gesta, quamvis magna sint, non tam cito; peccata vero tametsi minima citissime animadvertunt), negligenter viventes, et nullam subditorum curam gerentes, quam non instillant improbitatem illis qui propriorum delictorum velut defensionem habere se putant peccata supe-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(94) Ibidem τὴν in τὸν mutant. POSSIN.

(95) Pro ἐνστάζουσι: ambo codd. habent ἐνστάζουσι. lb.

riorum, et intrepide in omne facinus ruunt? Maxime itaque decet sacerdotes satagere tanquam pro se sibi que subjectis sint rationem reddituri¹.

CCCXXIV. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Extremi iudicii terrore a peccatis revocare conatur.

De injuriarum, deque opinionum magnitudine, ex numero eorum qui conscii sunt aestimare solent. Injurias enim et castigationes de quovis sumptas, non eodem modo gravissimas aestimant. Quod cum ita sit, vide, quæso, quomodo affecti erimus, qui coram tota humanitate et angelorum pulchritudine causam dicemus, **657** cum præsertim omnis etiam in verecundia locum non reperiet, peccatis nos, velut umbra corpus solet, consequentibus.

CCCXXV. — PAULO.

De bonorum præmio pænaque improborum.

Homines ut pæna præmiove quempiam afficiant, non semper voluntati potestas respondet. At Dei justitia, quæ et pæna cogitur afficere, et cupit dignos præmiare (quandoquidem facultas voluntate non est inferior), utraque reapse omnino exercentur. Hos enim præmio, illos pæna Deus afficit.

CCCXXVI. — MARTINIANO, ZOSIMO ET MARONI.

Boni neminem calumniantur. Mali a calumnia cur liberi. (Conf. epist. 341.)

Etsi incredibile vobis visum iri quod dicam scio, dicatur tamen. Sentio itaque ut neque bonum virum calumniari quemquam, ita neque improbum calumnia appeti. Quod dictum si ænigmatis instar videatur, dilucidius proferam. Probus si quid dicat vel odio vitiorum, vel ad corrigendum aberrantem, minime calumniatur. Non enim mendacia fingit, imo vera potius narrat. Improbus contra conviciis non oneratur. Quamvis enim calumnia falsi est quædam fictio, audit tamen ille verum.

CCCXXVII. — HISDEM.

Deus facientibus quod oportet fert auxilium. (Vide epist. 315, 459.)

Mortales plerumque his collaborare et cooperari student, quibus sedulitatem diligentiamque inesse vident eorum quæ facta est opus. At socordes, ignavos, ac propriæ salutis prævaricatores merito negligunt. Quod cum ita sit, merito etiam divinus nutus non omnibus accedit. Sed eos dimittens, qui suam salutem per negligentiam decoquant, iis, qui ea, quæ ex usu sunt, facere conantur vel proponunt, opportunum auxilium tribuit.

CCCXXVIII. — SERENO DIACONO.

Modestia vitæ commendata in omnibus.

Virtuti deditum supervacua resecaere decet. Non enim in cibis modo, sed et in vestibus, ædificiis, ac supellectile, aliisque rebus usus potissimum spectandus, modusque non excedendus. Quid enim

ἀμαρτήματα, καὶ ἀδεῶς ἐπὶ πᾶσαν παρανομίαν χωροῦσι; Μάλιστα τοίνυν τοὺς ἱερωμένους φροντίζειν χρὴ, ὡς καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων λόγον ἀποδώσοντας.

TKA'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Κρίνειν τὰ τε τῶν ὑβρεων, τὰ τε τῶν κολάσεων μεγέθη οἱ ἄνθρωποι τῷ πλήθει τῶν συνειδῶτων εἰώθασι. Τὰς γὰρ αὐτὰς ὑβρεις, καὶ τὰς αὐτὰς κολάσεις μὴ ἐπὶ πολλῶν γινομένας, οὐχ ὁμολως βαρυτάτας ἡγούνται. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, σκόπει πῶς διακείσμεθα, ἐπὶ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τοῦ τῶν ἀγγέλων δήμου μέλλοντες εὐθύνας ὑφέξειν, ὅταν μάλιστα καὶ πᾶσα ἀναισχυντία χώραν οὐχ ἔξει, τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῖν ὅσπερ σκιῶν ἀκολουθούτων.

TKE'. — ΠΑΥΛΩ.

Ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων ἡ ἀμυνομένων, ἡ ἀμειβομένων, οὐ πάντως ἡ δύναμις τῆ βουλῆσει ἔπεται· ἐπὶ δὲ τῆς θελας δικῆς, τῆς ἀμύνεσθαι μὲν ἀναγκαζομένης, ἀμείβεσθαι δὲ βουλομένης· ἐπειδήπερ ἡ δύναμις τῆς βουλῆσεως οὐκ ἔστιν ἀσθενεστέρα· πάντως ἀμφοτέρα εἰς ἔργον ἐκθῆσεται. Τοὺς μὲν γὰρ ἀμυνεῖται, τοὺς δὲ ἀμείψεται.

TKG'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΟΝΙ.

Εἰ καὶ παράδοξον εἶναι ὑμῖν δοῖε τὸ ῥηθησῆμενον, ἀλλ' ὅμως λελέξεται. Φημι τοίνυν ὅτι οὐδεὶς οὕτε διαβάλλει χρηστὸς, οὕτε διαβάλλεται πονηρὸς. Εἰ δὲ ἀνίγμα δοκεῖ τὸ ῥηθὲν, σαφέστερον εἰρήσεται. Ὁ ἀγαθὸς, κἀν εἰπεῖν τι ἡ ὑπὸ μισοπονηρίας, ἡ πρὸς διόρθωσιν προαχθεῖ, οὐ διαβάλλει· οὐ γὰρ τὴ ψευδῆ πλάττει, ἀλλὰ τἀληθῆ φράζει. Ὁ δὲ πονηρὸς οὐ διαβάλλεται· καὶ γὰρ εἰ καὶ ἡ διαβολὴ πλάσμα ἐστὶ ψευδὲς, ἀλλὰ τἀληθῆ ἀκούει.

TKZ'. — ΤΟΙΣ ΑΥΤΟΙΣ.

Πάντες ἄνθρωποι τοῦτοις καὶ συμπράττειν καὶ συμπονεῖν ἐθέλουσιν, οἷς ἂν ὀρώσι τὴν προθυμίαν τοῦ πράττειν ἢ χρῆ ἀκμάζουσιν· τοὺς γὰρ καθύδειν καὶ βραθυμῆν προηρημένους, καὶ τὴν οἰκείαν σωτηρίαν προδιδόντας, οὐδὲ λόγου εἰκότως ἀξιοῦσιν. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, εἰκότως καὶ ἡ θεία ῥοπή οὐ πᾶσιν ἐπιφοιτᾷ· ἀλλ' ἐκείνους ἀφείσα, τοὺς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διὰ βραθυμίαν προκίνοντας· τοῖς πράττειν ἢ χρῆ προηρημένοις τὴν οἰκείαν νέμει συμμαχίαν.

TKH'. — ΣΕΡΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τὸν φιλάρετον πάντα τὰ περιττὰ χρῆ περικόπτειν· οὐ γὰρ ἐν τροφῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀμφιάτει, καὶ ἐν οἰκῆσει καὶ ἐν ἐπίλοις, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὴν χρεῖαν χρῆ τιμᾶν, καὶ τὴν αὐτάρκειαν μὴ ὑβρίζειν.

¹ Hebr. XIII, 17.

Τί γάρ, εἰ νηστεύεις μὲν, χρηματίζει δέ; ἢ μὴ χρηματίζει μὲν, οἰκῆσιν δὲ ζητοῖς τῆς χρείας κρείττονα; Τί δὲ, εἰ μετρίᾳ μὲν οἰκῆσῃ χροῖο, ἀμφιάσει δὲ περιέργῳ καλλωπίζοιο; Μέτριον γὰρ εἶναι χρῆ καὶ λόγῳ, καὶ σχήματι, καὶ φωνῇ, καὶ βλέμματι, καὶ βαδίσει. Πολλοὶ γὰρ καὶ πλούτου ὄντες ἐρημοί, καὶ οἰκημάτων καὶ ἐνδύσεως λαμπρᾶς ἐνδεεῖς, τοσαύτην διὰ τοῦ βαδίσαντος ἐμφαίνουσι τὴν βλακείαν, ὡς γέλωτα ὀφλισκάνειν.

ΤΚΘ' — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Animæ potiore[m] quam corporis curam gerendam. Vitæ brevitatis vigilare jubet. (Math. xxv. Conf. lib. 1, epist. 15 et lib. iv, epist. 24, 124, 126 et 146.)

Πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ὁ κόσμος ἐπαιγεται· οὐ γὰρ δὴ ψεύσεται ἡ ἀλήθεια, συντέλειαν ἔσοσθαι προμηνύσασα. Εἰ δὲ κάκεινῃ πόρῳ τισὶν εἶναι δόξειεν, ἀλλ' ὃ γε ἐκάστῳ χρόνος καθ' ἡμέραν δαπανᾶται, καὶ τὴν τελευταίαν ὠδίνει, καὶ πρὸς τὸ πέρας ὁρᾷ. Τῶν μὲν γὰρ πρεσβυτέρων δὴλη ἐστὶν ἡ τελευταίη, τῶν δὲ ἀκμαζόντων ἀδηλος ἡ ζωὴ. Προθεσίαν γὰρ μίαν μὴ ἔχοντος τοῦ βίου, ἀλλὰ πᾶσαν ἡλικίαν τοῦ θανάτου ἐπινευομένου, πάντας γρηγορεῖν χρῆ, καὶ προσδοκᾶν τὸ πάντως ἐσόμενον. Ἄλλ' ἡμεῖς πάντα μᾶλλον ἢ τοῦτο προσδοκῶμεν· τὰ μὲν γὰρ ἀδόκητα (96) καὶ ἀνέλπιστα καθ' ἑκάστην ὥραν ὄνειροπολοῦμεν καὶ ἐλπίζομεν· τὸ δὲ πάντῃ τε καὶ πάντως ἐσόμενον, καὶ αὐτίκα δὴ μάλα πολλαίκις ἐπιστησόμενον, οὐδὲ ἔννοεῖν ἀξιοῦμεν· ἀλλὰ θνητοὶ ὄντες κατὰ τὸ σῶμα καὶ ἐπίκηροι, ὡς ἀθάνατοι διανοοῦμεθα· καὶ τῆς μὲν ἀθανάτου ψυχῆς ἀμελοῦμεν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔχειν ψυχὴν νομιζομεν· τὸ δὲ θνητὸν σῶμα ἀθάνατον εἶναι ἠγούμενοι, περὶ αὐτὸ πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἀναλισκομεν. Ποίας οὖν ἀπολαύσομεν συγγνώμης, τῆς μὲν ἀθανάτου θανάτου καταψηφίζομενοι, τὸ δὲ θνητὸν πίσης τιμῆς ἀξιοῦντες; κάκεινῃν παραδιδάσκοντες, ἵνα τοῦτο κοσμήσωμεν; κάκεινῃν λιμῶ τήκοντες, ἵνα τοῦτο σκιρτᾶν καὶ τρυφᾶν ἔχοι; Χρῆ γὰρ τὰ μὲν πρωτεῖα τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ δευτερεῖα τῷ σώματι νέμειν· οὐ γὰρ ἐναντίον αὐτῆς ἐστὶν, ἀλλ' ὄργανον καὶ κιθάρα· ἐπιμελείας γὰρ δεῖται, οὐκ ἀπολαύσεως ἀνωφελοῦς· τροφῆς, οὐ τρυφῆς· αὐταρχείας, οὐ πλησμονῆς· εἰ γε μέλλοι μὴ πολέμιον, ἀλλὰ σύμμαχον τῇ ψυχῇ εἶναι.

ΤΑ' — ΜΑΡΚΙΑΝΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Inveteratæ opiniones hominum quomodo evertendæ. (Confer. epist. 236.)

Τὸν μέλλοντα διασκαλεύειν (97) καὶ ἀναμοχλεύειν δόξαν παλαιάν καὶ πεπηγυῖαν, καὶ καλὴν εἶναι τῷ κακῶς προληφθέντι νομιζομένην, ἐπειδὴ τὸ κομιδῆ παράδοξον, οὐκ ἂν εἴη προοιμίῳ ἀνευ (98) εὐπαράδεκτον· οὐκ εὐθὺς τάναντι φράζειν χρῆ. Ἐπεὶ καταγέλαστος ἔσται καὶ κωμωδηθήσεται ὑπὸ τῶν προκαταληφθέντων τῇ ἐναντίᾳ ψήφῳ· ἀλλὰ πρότερον ὑπορούξαντα καλῶς δι' ἐτέρων πολ-

si jejunes, sed pecuniam avarè colligas; vel si non id agas, augustas quæras ædes usui tuo? Quid vero si his moderate uti videre, indumento tamen superfluo orneris? Modestum etenim decet esse et sermone et habitu, ac voce aspectuque, incessu denique. Multi enim a rebus inopes, domo ac splendida carentes veste, incessu tamen eam præ se ferunt molliu[m], risum ut omnibus debere et conciliare videantur.

658 CCCXXIX. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Ad ultimum tendit finem mundus: neque enim fallit ipsa Veritas consummationem fore denuntians. Qui mundi finis, etsi longius abesse quibusdam videatur, cujusque tamen dies abit quotidie, transit, finem parturit, respicitque extremum. Senum enim patet in dies exitus, ætate florentium incertus quidem vitæ dies, nulli etenim certa ætas vitæ terminus est, sed omnis ætas morti obnoxia. Vigilandum itaque omnibus, exspectandumque quod semel accidet. At nos hodie quidvis potius quam mortis tempus exspectamus. Insuperata enim atque inexpectata singulis horis quasi per somnium conjicimus ac speramus. Quod vero semper et ubique futurum est, ac sæpe jam instans, ne cogitare quidem nos dignamur, sed corpore mortalitati obnoxii, et imbecilles, tamen immortales nos esse opinamur. Verum de immortalis anima nihil hic solliciti, anima etiam ipsa carere nos existimamus, in corpore vero cuteque curanda operam omnem oleumque consumimus; quam igitur veniam adipiscemur morte, animam damnantes, quæ mortis tamen expers est: quod autem mortale est corpus omni honore afficientes, atque illam lædentes, ut hoc ornemus; fame illam macerantes, ut hoc saltui deliciisque indulgeat? Quamobrem æquum sane est primas animæ partes dare, corpori secundas tribuere: non enim hoc ipsi adversatur, sed instrumentum est et cithara. Cura enim indiget, non inutili diligentia, cibis non deliciis, edulio sufficienti non saturitate, ne hostis animæ fiat, sed subsidium potius animæ corpus existat.

D CCCXXX. — MARCIANO PRESBYTERO.

Qui inolitam et usu confirmatam opinionem, quæ male informatis pulchra videatur, effodere atque erucere voluerit, cum rem valde arduam aggrediatur, non id auspicabitur sine animorum præparatione, neque continuo repugnabit. Ridiculus si quidem erit, reprehendeturque judicio contraria opinione præceptorum: sed antea demonstrata male ab aliis multis, tunc in contrarium vertet.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(96) Pro ἀδόκητα codd. Vat. 650 et Alt. scribunt δόκιμα. POSSEIN.

(97) Διασκαλεύειν. An non leg. potius videatur διασκαλεύειν, vel διασκαλουθεύειν, quod est sarculo

terram effodere, versare, suscitare. Mox etiam ἀπορούξαντα legendum censeo. SCHOTT.

(98) Codd. Vat. 650 et Alt. omittunt ἀνευ. POSSEIN.

Sc̄ enim Res plausibilis et suadelam edūget A λών, τότε εἰς τοῦναντίον περιτρέπειν. Οὕτω γὰρ εὐπαράδεκτος ἔσται, καὶ τὴν παιδῶν δημιουργήσῃ.

659 CCCXXXI. — ALEXANDRO POETÆ.

Cur Socrates Gratias virgines nudas (99) finxerit : Aristophanes Comicus notatur.

Valde equidem miror homines quosdam, quo in numero et te esse arbitror, cum liceat sæpe qua scriptis, qua picturis utilitatem capere, illud non cogitare, ad injuriam vero respicere. Si enim modestissimus, idemque sapientissimus fuit Socrates (nam Plato, Æschines Socraticus, Xenophon atque Euripides eum laudando inter se certant. Aristophanes vero non audiendus, quia nihil æque novit ac maledicere, præceptorem accusans, forte quod ad philosophiam invitaret), ejus philosophi opus est Gratias nudas, ut dicitur, ac virgines sculptere: non ut ad libidinem juvenes provocet, ut tu quidem opinaris, id excogitavit, sed ut naturam ipsarum (hæc enim in re explicanda imprimis valuit) imaginibus explicaret, quando plerique vel lucri spe, aut mercedis, vel famæ, aliave de causa munera largiantur. Id enim mea quidem sententia, repræsentare omnino voluit, beneficia sua danda, nudas quidem ut virgines inuuptas, omnisque lucri expertes, carentesque omni tegumento, ut ad nihil aliud quis respiciens quam ad honestatem, indigentibus beneficia conferat, ut laudem inde capiat, quod cedit in damnum accipientium.

CCCXXXII. — CYRO MONACHO.

Beneficium qui accipit, libertatem vendit.

Admiror sane inexplebilem quorundam cupiditatem plane servilem, qui semper exigunt beneficium, dant vero nunquam, idque argumentum esse existimo illiberalis mentis atque insatiabilis. Gratia enim accipientes beneficia in vilem conjicit servitutem, dantes vero honesta donat libertate. Liberale est etenim aliis impartiri; contra servile, beneficium accipere. Obnoxius enim et subjectus semper idcirco manet. Necessario enim qui beneficio obstrictus est, non prius animum erigit, quasi capiti suspendens onus sustinens, neque directe bene de se meritum antea aspicere audet, quam debitum, velut æs alienum dissolverit. Hæc dico non quasi legem statuens, ut qui indigent, nihil postulent beneficii; neque ut suadens exorta jam tempestate in portum ne intres; neque eos qui non possunt rependere accusans; absit! ac neque eos qui opere non queant, saltem verbo gratiam prosteri cogens. Si vero etiam beneficia dantem tacere oportet, accipientem certe decet beneficii meminisse. Verum non id nunc agitur, 660 sed illos accuso nullius

Αταν θαυμάζω, πῶς τινες τῶν ἀνθρώπων (ὡν εἰς καὶ αὐτὸς κινδυνεύεις εἶναι) ἐνὸν πολλάκις διὰ τῶν γραφῶν, ἢ διὰ τῶν ἀγαλμάτων ὠφελείσθαι· τοῦτο μὲν οὐκ ἐννοοῦσιν, εἰς ὕβριν δὲ βλέπουσιν. Εἰ γὰρ σωφρονέστατος καὶ σοφώτατος ἦν ὁ Σωκράτης. (Πλάτων γὰρ καὶ Αἰσχίνης καὶ Ξενοφῶν καὶ Εὐριπίδης τοῦτο εὐσχυρίζοντο· Ἀριστοφάνει γὰρ οὐ προσεχτέον, ὡς οὐδὲν οὕτω καλῶς εἰδότες, ὡς τὸ κακῶς εἰπεῖν, καὶ κωμωδῆσαντι τὸν διδάσκαλον, ἴσως περὶ φιλοσοφίας αὐτῷ παραίνεσαντι (1)), Αὐτοῦ δὲ ἔστιν ἔργον τὸ τὰς χάριτας ρυμὰς, ὡς φατε, καὶ παρθένους γλύψαι, οὐκ εἰς ἀσέλγειαν τῶν νέους παρακαλῶν, ὡς ἠγῆ, τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτῶν (δεινὸς γὰρ ἦν καὶ περὶ ταῦτα) διὰ τῶν ἀγαλμάτων ἐξηγουμένος. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἢ κέρδους, ἢ ἀμοιβῆς, ἢ φιλίας, ἢ δόξης, ἢ ἄλλου τινὸς ἔνεκεν τὰς χάριτας δίδοσσι· τοῦτο αὐτὸ παιδεῦσαι τοὺς ὀρώντας (ὡς γε ἐμαυτὸν πεῖθω) ἠθέλησεν, ἵτι δει τὰς χάριτας δίδοσθαι, παρθένους μὲν καὶ ἀμιγῆς παντὸς κέρδους, παντὸς δὲ ἐπικαλύμματος ἐλευθέρως ἵνα πρὸς μηδὲν ἄλλο τις βλέπων, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ καλὸν, εὐεργετῇ τοὺς δεομένους, καὶ μὴ λήμματος ἐπιέμενος, ἢ δόξης, ἐκτραγυδῆ τῶν λαμβανόντων τὰς συμφορὰς.

TAB. — KYPO MONAZONTI.

Αταν θαυμάζω τὴν ἀπληστίαν καὶ τὴν δουλοπρέπειαν τῶν ἀπὸ μὲν χάριν αἰτούντων, μὴ παρεχόντων δὲ, καὶ τεκμήριον εἶναι τοῦθ' ἡγοῦμαι ἀνελευθέρου καὶ ἀκορῆστου ψυχῆς. Ἡ μὲν γὰρ χάρις τοὺς λαμβάνοντας εἰς ὑπόχρεω καθίστησι ταπεινότητα, τοὺς δὲ παρέχοντας εἰς ἐλευθεροπρέπειαν αὐξάνει πέφυκεν. Ἐλευθέριον γὰρ τὸ κατάρχειν εἰς ἕτερον χάριτος (2), οἰκετικὸν δὲ τὸ λαμβάνοντα χάριν, ὑπέθυνον ἀεὶ διὰ ταύτην διατελεῖν. Ἀναγκαιῶς γὰρ ὁ χάριτι δουλωθεὶς, καθάπερ ἄχθος ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς, οὐ πρότερον ὀρθοῦται τὴν ψυχὴν, οὐδὲ ἐξίσης πρὸς τὴν εὐεργετήσαντα βλέπει, πρὶν ἂν διαλύσθαι τὸ χρέος. Ταῦτα δὲ φημι, οὐ τοὺς ὄντως δεομένους μὴ αἰτεῖν ἄκορῆστῶν, οὐδὲ συμβουλευῶν τοὺς χρεωμένους μὴ καταφεύγειν εἰς λιμένα· ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἔργῳ μὴ δυναμένους ἀμείψασθαι αἰτιώμενος. Ἄπαγε· οὐδὲ μὴν τοὺς ἔργῳ μὴ δυναμένους, κἂν λόγῳ τὰς χάριτας ὁμολογῆν ἀναγκάζων. Εἰ γὰρ καὶ χρὴ τὸν μὲν εὐεργετήσαντα ἐπιλανθῆσθαι, τὸν δὲ εὐεργετηθέντα μεμνηθῆαι τῆς χάριτος. Ἄλλ' οὐ τοῦτο νυνὶ φράσαι βούλομαι· ἀλλ' ἐκείνους αἰτιῶμαι τοὺς

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(99) Gratias nudas, ut dicitur. Proverbium exponit Zenobius, Diogenianus. Socrates vero apud Stobæum, cum quemdam videret passim et sine delecto beneficia largientem : Κακῶς, ὃ εἶπεν, ἀτόλοιο· ὅτι τὰς Χάριτας παρθένους οὖσας, πόρνας ἐποίησας. Male sit tibi, inquit, qui Gratias virgines, scorta fecisti. De Gratiis tribus Seneca Philos. lib. 1.

De beneficiis, cap. 3, et sæpe Plutarch., ut in Erotico, et Principi cum philosopho agendum, trium Gratiarum recenset nomina. SCHOTT.

(1) Παραίνεσαντι codd. Vat. 650 et Alt. mutant in παραίνεσαντα. POSSIN.

(2) Pro χάριτος idem habent χάριτα; Id.

μήδεὺς μὲν δεομένους, διὰ δὲ φιλοχρηματίαν δει A
μὲν λαμβάνειν σπουδάζοντας, παρέχειν δὲ οὐ βου-
λομένους. Τοὺς μὲν γὰρ ἐν χρεῖα τυγχάνοντας, οὐκ
ἄτοπον χάριν αἰτεῖν, τοὺς τε παρέχειν δυναμένους
αἰτεῖν, ἀτοπώτατον Δις (3) γὰρ ἀμαρτάνουσι μέ-
γιστα, ἐν μὲν, αὐτοὶ διὰ πόνον ἀχόραστον αἰτοῦντες·
ἕτερον δὲ, καὶ τοῖς ὄντως δεομένοις ἀποκλείοντες
τοὺς τῆς φιλανθρωπίας λιμένας· ἀναλίσκουσι γὰρ
κακῶς τὰ καλῶς δοθῆναι ὀφειλόντα.

ΤΑΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

In beneficiis dandis laudanda est voluntas : ex animo, non ex eventu judicandum.

Τοὺς εὐεργέτας οὐ μόνον ἀφ' ὧν ἠδυνήθησαν, ἀλλὰ
καὶ ἀφ' ὧν ἠβουλήθησαν μὲν, οὐκ ἠδυνήθησαν δὲ,
ἀνυμνεῖσθαι χρῆ, καὶ εἰδέναι μὲν αὐτοῖς χάριν ἀφ' B
ὧν ἠθέλησαν, τὸ μὴ δεδυνῆσθαι δὲ μὴ αἰτιῶσθαι. Ὁ
γὰρ μὴ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως
τὰ πράγματα κρίνων, ἀπαίθευτός ἐστι, καὶ τῶν
πραγμάτων οὐ γινώσκει τὴν φύσιν, τὴν οὐ πάντως
τῇ βουλήσει ἐπομένην, ἀλλ' ἐσθ' ὅτε καὶ ἐναντιου-
μένην.

ΤΑΔ'. — ΑΓΑΘΟΘΑΙΜΟΝΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Tarda etiam ingenia discendo processum faciunt. Non ex quovis ligno fit Mercurius.

Ἡ παιδευσίς τὸν μὲν ὀξύν, ἄκρον ποιεῖ· τὸν δὲ
βραδὺν ἀμεινόνά πως ἑαυτοῦ καθίστησιν. Ὡσπερ
γὰρ οὐ πάντες οἱ ἐν παιδοτριβίαις (4) γυμνασθέντες
ἀθληταὶ ἀποτελοῦνται, οὕτως οὐδὲ πάντες οἱ ἐν
μουσεῖοις φοιτήσαντες ῥήτορες· ταῖς γὰρ εὐφυταῖς
καὶ ταῖς δυνάμεσιν αἱ μελέται προσομιλοῦσαι ἄκρους C
ἀποτελοῦσιν. Εἰ δὲ μήτε ἀλήκην, μήτε εὐφυῖαν εὐρω-
σιν, ἀσκοῦσι μὲν τῶν μὲν τὰς ψυχὰς, τῶν δὲ τὰ σώ-
ματα, οὐ μὴν ἀοιδίμους αὐτοὺς δημιουργοῦσιν.

ΤΑΕ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Estote perfecti, sicut Pater vester caelestis. (Matth. v, 48.) Imitationis ratio, inferior.

Ἐπειδὴ εἰκότως νομίζων τὴν θεῖαν ἀρετὴν ἀνέφι-
κτον καὶ ἀμίμητον, γέγραφας θαυμάζων, πῶς ὁ
Σωτὴρ καὶ τὸν Πατέρα καὶ ἑαυτὸν μιμεῖσθαι ἡμᾶς
παρακελεύεται. Φημί, ὅτι εἰκότως τὰ πράγματα ἀπὸ
τῶν μεζῶνων λαμβάνει τὰ παραδείγματα, ἵνα κλιν
τοῦ ἐλάττονος ἐφικόμεθα. Εἰ γὰρ καὶ ἀμίμητος ἡ
Δεσποτικὴ ἀρετὴ, ἀλλ' οὐν γε ὅταν κατὰ δύναμιν
μιμεῖσθαι αὐτὴν σπουδάζωμεν, τῆς μιμήσεως οὐκ
ἀπολειφθῶσόμεθα. Ὡσπερ γὰρ οἱ γραμματισταὶ D
λαμβάνοντες τὴν γραφίδα, τοῖς παισὶ μετὰ πολλοῦ
τοῦ κήλους τὰ στοιχεῖα γράφουσιν, ἵνα κλιν πρὸς τὸ
καταδεέστερον ἔλθωσι τῆς μιμήσεως, οὕτω καὶ ἡ
θεῖα χάρις ὑποδείγματα ἡμῖν ἀρετῆς προῦθηκεν, ἵν'
ὡς ἐφικτὸν μιμησώμεθα. Μὴ τοίνυν τὸ μὴ ἄκρω-
δύνασθαι μιμεῖσθαι, τοῦ ἐνδεχομένου ἡμᾶς ἀποσο-
δεῖτω, ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα μέγα ἡμῖν φαινέσθω, τὸ
ἡξιώσθαι μερικῶς μιμήσεως θείας εἰκότος ἐντὸς γε-
νέσθαι.

ΤΑΖ'. — ΓΕΝΝΑΔΙΩ.

De gloriae cupiditate, vel contemptu. Vulgi iudicium contemnendum.

Εἰ καὶ παράδοξόν σοι εἶναι δοξῆς τὸ λεχθῶσόμενον, Etsi quod dicam paradoxon tibi visum iri satis

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(3) Iidem δις mutant in δύο. POSSIN.

(4) Pro παιδοτριβίαις iidem scribunt παιδοτριβίου. Id.

quidem indigos. Quare habendi cupiditate accipere
semper beneficium satagunt, dare autem nolunt.
Qui vero inopia laborant, beneficia postulare non
absurdum est. At qui dare aliis possunt postulare
ab aliis, id absurdissimum. Bis enim peccant gra-
vissimo, semel quidem exigentes beneficium insa-
tiabili cupiditate, deinde quia revera indigentibus
humanitatis claudunt ac beneficentiae portum. Male
enim consumunt quæ honeste dare aliis oport-
tebat.

CCCXXXIII. — PALLADIO DIACONO.

Ut benefici non modo laudandi sunt in iis quæ
non potuerunt dare, sed etiam in iis quæ voluerunt
B largiri, nec potuerunt, habendaque iis gratia de iis
quæ sunt conati : quod vero non potuerint minime
culpandi sunt. Est enim hominis imperiti ab even-
tu, non a consilio res judicare, ac ne naturam
quidem negotiorum novit, quæ ad voluntatem non
omnino fluunt : imo sæpe contra cadunt.

CCCXXXIV. — ΑΓΑΘΟΘΑΙΜΟΝΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Acutum quidem ingenium institutio ac disciplina
provehit, tardum vero seipso reddit meliorem. Ut-
que non omnes qui in gymnasiis exercentur, athle-
tæ absoluti fiunt ; ita nec omnes scholas frequen-
tantes oratores evadunt. Optimæ naturæ ac facultati
C juncta studia summos perficiunt. Si vero neque
robur, neque naturæ aptitudinem inveniant, exer-
cent quidem animos quorumdam, aliorum ve-
ro corpus. celebres tamen ipsos non reddunt.

CCCXXXV. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Cum incomprehensibilis sit Deus, atque inimita-
bilis, admirari te scribis, cur Salvator et Patrem
cœlestem, et sese ad imitandum proposuerit. Equi-
dem respondeo res jure optimo a majoribus
exempla capere, ut saltem minus consequamur.
Quamvis enim inimitabilis Dei virtus est, illam
tamen pro virili imitari conantes, ab imitatione
non discedemus. Ut qui scribere pueros docent,
D arrepto stylo pueris quam elegantissimos præscri-
bunt characteres, etsi inferiores sint in imitatione
futuri : ita et divina gratia virtutis nobis exempla
imitemur. 661 Ne igitur quod summa quæque
imitari non possimus, id nos absterreat ab iis, quæ
consequi valeamus, imo magnum illud nobis videat-
ur, quod digni simus habiti, vel ex parte divinam
imitari imaginem.

CCCXXXVI. — ΓΕΝΝΑΔΙΩ.

scio, dicendam tamen. Gloriam igitur inanem censeo ab animo abjecto vilique proficisci. Desipientiam contra laudisque contemptum ex magnanimitate nasci, vel verius a cœlesti mente. Illa siquidem laudem admiratur humanam, quæ instar arescentis est feni: hæc vero eam aversatur. Illa maximi ducit aberrantem labentemque vulgi opinionem, hæc contra facit minimi. Quod cum ita sit, sciscitari ex te libet, quid æstimas vulgus virtutem nihili ducens; haud dubie quasi nullius pretii sit, ac negligens. Ut enim vulgus de virtute, ita et de ipso sentire sapientes æquum sit. Elige igitur: haudquaquam a vulgi parte stare mihi videris. Quomodo igitur non admodum miserum, imo et ridiculum fuerit horum sectari opinionem quorum nolles similis esse? si dixeris multos in uno consentientes fide dignam posse statuere sententiam, id ipsum dixeris de iis ob quæ vere despiciendi sunt. Qui enim ex se ipsi despiciabiles sunt, multo magis id inter se commissi patientur. Singulorum enim amentia simul collecta major fit a multitudine adaucta. Quapropter et singulatim quisque corrigatur, si quando deprehendatur. Simul vero existentes corrigi non possunt, eo quod in majus amentiam provebant, et mutuis applaudant opinionibus.

CCCXXXVII. — EIDEM.

Φιλοδόξου καὶ κενοδοξοῦ *differentia*. (Vide *epist.* 411.)

Gloriæ studiosus non idem inanis est laudis cupidus. Et ille quidem virtutem exercens, hic autem non exercens gloriam venatur. Et ille quidem convenienti, hic vero minime ipsi convenienti accedit opinioni. Propria ille pulchritudine ornatur, hic vero vult aliena decorari forma. Suis ille thesauris extollitur, hic iis qui ad ipsum minus pertinent. Ille quidem juste, hic vero injuste honorari exoptat. Primus quidem, tametsi non sit perfectus (exercenda enim virtus est et non expetenda gloria), secundo tamen melior est, et tantum ab eo distat, quantum ipse a perfecto deficit. Quin potius si accuratius rem dicere velimus, ne conferri quidem cum illo dignus est, qui nihil boni egerit, sed gloriam captet quasi quid egerit, 662 sed cum illo qui et aliquid gesserit, et gloriam quæ ex facto sequitur contemnat.

CCCXXXVIII. — EIDEM.

Μεγαλοψυχία et φιλοτιμία quid differant.

Non est, ut dicis, ambitio honorisque appetitus magnanimitas quædam. Hæc enim ardua difficiliaque generose, quæque alios inflare solent moderare fert. Ambitio gloriam duntaxat respicit. Magnanimitas vero sibi sufficit, tametsi laudetur a nemine. Illa nisi laudatores habeat, nil recti facit. Hæc esse, illa vero videri optima cupit. Magnanimitas bonum ipsum expetit, illa vero laudem tantum complectitur.

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(5) Cod. Alt. omittit *μψ*, POSSIN

ἀλλ' ὁμῶς εἰρήσεται· φημὶ γὰρ ὅτι ἡ κενοδοξία ἀπὸ ψυχῆς ταπεινῆς καὶ εὐτελοῦς εἴκτεται, ἡ δὲ ὑπεροψία τῶν ἐπαίνων καὶ ἡ καταφρόνησις ἀπὸ μεγαλοφουοῦς, μᾶλλον δὲ ὑπερφουοῦς. Ἡ μὲν γὰρ θαυμάζει τὸν χόρτου δίκην μαριανόμενον τῶν ἀνθρώπων ἐπαινον, ἡ δὲ ἀποστρέφεται· ἡ μὲν μεγίστην ἡγεῖται τὴν πεπλανημένην καὶ ἐσφαλμένην τῶν πολλῶν ψῆφον, ἡ δὲ εὐτελεστατήν. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἔρεσθαι σε βούλομαι. Τί νομίζεις τοὺς πολλοὺς, οἷς οὐδεὶς περὶ ἀρετῆς λόγος; εὐδὴλον ὅτι βραθύμους, καὶ οὐδενὸς ἀξίους λόγου. Ὅπερ γὰρ αὐτοὶ περὶ τῆς ἀρετῆς ψηφίζονται, τοῦτο τοὺς σοφοὺς δίκαιον ἂν εἴη περὶ αὐτῶν ψηφίζεσθαι. Ἐλοιο τοίνυν· κατ' ἐκείνους γενέσθαι οὐκ ἂν μοι δοκεῖς. Πῶς οὖν οὐ κομιδῆ στέλιον, μᾶλλον δὲ γελοῖον, τὴν τούτων θηρᾶσθαι δόξαν, ὣν οὐκ ἂν εἰλοιο γενέσθαι παραπλήσιος; εἰ δὲ φαίης, ὅτι οἱ πολλοὶ κατὰ ταυτὸν συνεστηκότες ἀξίόπιστον ἔχουσι τὴν ψῆφον· αὐτὸ τοῦτο λέξεις, δι' ὃ καταφρονεῖσθαι ὀφείλουσιν. Οἱ γὰρ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες εὐκαταφρόνητοι, πολλῶν μᾶλλον συγκροτηθέντες τοῦτο πείσονται. Ἡ γὰρ ἐκάστου ἀνοια ὁμοῦ συναχθεῖσα, μείζων ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀξηθεῖσα γίνεται. Διὸ καὶ καθ' ἕνα μὲν ἂν τις αὐτῶν καὶ διορθώσειεν, εἰ λάθοι ποτὲ· ὁμοῦ δὲ ὑπάρχοντας οὐκ ἂν δυνηθεῖη, διὰ τὸ τὴν ἀνοίαν ἐπὶ τὸ μείζον αἵρεσθαι, καὶ ταῖς παρ' ἀλλήλων δόξαις συγκροτεῖσθαι.

ΤΑΖ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Οὐκ ἔστιν ὁ φιλοδόξος κενόδοξος· ὁ μὲν γὰρ ἀρετὴν ἀσκῶν, ὁ δὲ μὴ (5) ἀσκῶν δόξαν θηρᾶται· καὶ ὁ μὲν τῆς προσηκούσης, ὁ δὲ τῆς μηδαμόθεν αὐτῷ προσηκούσης ὑπολήψεως ἐφίεται· ὁ μὲν οἰκείῳ κάλλει σεμνύνεται, ὁ δὲ ἀλλοτρίῳ καλλωπιζέσθαι βούλεται· ὁ μὲν τοῖς οἰκείοις θησαυροῖς μέγα φρονεῖ· ὁ δὲ τοῖς μηδαμῶς αὐτῷ προσήκουσιν· ὁ μὲν δικαίως, ὁ δὲ ἀδίκως τιμᾶσθαι βούλεται· ὁ μὲν οὖν πρῶτος, εἰ καὶ μὴ τέλειός ἐστι (χρῆ γὰρ καὶ ἀρετὴν ἀσκεῖν, καὶ βόθης μὴ ὀρέγεσθαι), ἀλλ' οὖν γε τοῦ δευτέρου κρείττων ἐστὶ· καὶ τοσούτον αὐτοῦ πλέον ἀπέχει, ἢ ὅσον τοῦ τελείου αὐτὸς ἀπολείπεται· μᾶλλον δὲ εἰ χρῆ τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν, οὐδὲ παραβάλλεσθαι πρὸς ἐκείνον ἂν εἴη δίκαιος, τὸν μὴδὲ μὲν πράξαντα χρηστὸν, τῆς δὲ ἐπὶ τῷ πεπραχέναι ἀντιποιησάμενον δόξης, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνον, τὸν καὶ πεπραχότα, καὶ τῆς ἐπὶ τῷ πεπραχέναι καταφρονήσαντα δόξης.

ΤΑΗ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Οὐκ ἔστι μεγαλοψυχία ἢ φιλοτιμία, ὡς ἔφη· ἡ μὲν γὰρ πάντα μὲν τὰ δυσχερῆ γενναίως, πάντα δὲ τὰ τοὺς ἄλλους φυσῶντα μετριῶς φέρει· ἡ δὲ πρὸς δόξαν μόνον ὀρᾷ. Καὶ ἡ μὲν ἀρκεῖται ἑαυτῇ καὶ μηδενὸς ἐπαινοῦντος, ἡ δὲ ἐὰν μὴ ἐξη τοὺς ἐγκωμιάζοντας, οὐδὲ καλὸν τι ὀρᾷ. Ἡ μὲν εἶναι, ἡ δὲ δοκεῖν ἀρίστη βούλεται· ἡ μὲν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, ἡ δὲ διὰ τιμὴν ἀσπάσεται· ἡ μὲν εὐεργετεῖ, μέγιστον

είναι χρῆμα τὴν εὐποιῶσαν ἡγουμένη· ἢ δὲ διὰ δόξαν ἔλαε. Ὅσα οὖν κρείττων ὁ αὐτὸς τὸ ἀγαθὸν δι' αὐτὸ δρῶν τοῦ δρῶντος μὲν, ἐπὶ μισθῷ δὲ τοῦτο ποιοῦντος, τοσοῦτον καὶ ἡ μεγαλοψυχία τῆς φιλοτιμίας, εἰ καὶ δοκεῖ τὰ αὐτὰ δρᾶν, διενήνοχεν.

Hæc bene meretur, maximum esse bonum beneficentiam rata. Ambitio laudis tantum causa miseretur. Quanto igitur præstat bonum per se agens, quam agens quidem, sed mercedis gratia tantum. Magnanimitas gloriæ studio tametsi facere eadem videatur, longe antecellit.

ΤΛΘ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΤΡΙΒΟΥΝΩ.

Humilitati danda est opera. (Conf. epist. 127, 251.)

Εἰ πάντα τὰ ὀνόματα τὰ τῆ θείᾳ καὶ ἀκράτῳ παραπτόμενα φύσει, ὑπερβαίνει τὰ μέτρα τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν τῷ κατὰ φύσιν ἡμῖν καὶ δυνατῷ τὸ θεῖον μιμεῖσθαι περπωδέστατον. Τί δὲ τοῦτο ἐστίν; Ἡ ταπεινοφροσύνη. Τί γὰρ ἔχομεν τοιοῦτο, ὃ καὶ ἐπάραι ἡμᾶς εἰς ἀλαζονεῖαν δεῖν ὑπάρχει; κατὰ μὲν τὸν πατριάρχην, « Γῆ ἐσμὲν καὶ σποδός » κατὰ δὲ τὴν νομοθέτην, *χοῦς*· καὶ κατὰ μὲν τὸν Μελεπόδον, ποτὲ μὲν *σκώληξ*, ποτὲ δὲ *χόρτος*· κατὰ δὲ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, *ταλαιπωρία*· οἷς γὰρ ἑαυτὸν οἰκτιρίζεται, πάσης τῆς ἀνθρωπότητος καταψηφίζεται. Διὰ τὴν μὴ ἐν ᾧ ἡ τῆς φύσεως ἡμᾶς ἀνάγκη κατείργεται, ἐν τούτῳ « Τὴν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχοντα καὶ ἑαυτὸν ταπεινώσαντα μιμησώμεθα. » Πᾶσαν τοίνυν παρὰ φύσιν ἡμῖν ὑπάρχουσαν φλεγμονὴν καταστειλάντες, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν τῆ φύσει καὶ συνυπάρχουσαν καὶ σύντροπον ἀσκήσωμεν.

CCCXXXIX. — SERENO TRIBUNO.

Cum nomina universa divinæ puræque naturæ attributa humanæ superent conditionis mensuram, in uno congruenter naturæ et viribus nostris divinum numen nos imitari maxime decet. Quid autem istud est! Animi submitio. Quid enim habemus ejusmodi quod extollere nos ad arrogantiam valeat? ut patriarcha Abraham ait: « Terra sumus et cinis »; et ut vero legislator ait *pulvis*; et juxta Psaltem regium: *Vermis et fenum*; electionis vero vas Paulus, *miseria*. Ob quæ enim seipsum miseratur, miserumque prædicat, ob ea, et de universo genere humano intelligi vult. Quamobrem illum, « qui cum in forma Dei esset semetipsum humiliavit » imitemur. Omnem itaque fastum turgidum naturæ nostræ repugnantem abjicientes, humilitatem naturæ convenientem, nobisquæ signatam exerceamus.

TM'. — ΜΑΡΚΙΑΝΩ.

Adhortatio qualis esse debeat. (Confer. epist. 290.)

Δύσκολον εἶναι μοι δοκεῖ, τὸν παραινῶντα τῷ δὲ μὴ θέμις δρῶντι, μὴ εἰς ἀπρεπεῖς ἐμπσεῖν (6) λόγους· δὲ γὰρ μὴ πράττειν θέμις, οὐδὲ λέγειν θέμις. Τί οὖν ποιητέον; Ἄν μὲν γὰρ σεμνῶς εἴπῃς, οὐ δυνήσῃ καθάψασθαι τοῦ ἐνόχου τοῖς λεγομένοις δυνατός· ἂν δὲ βουληθείης καθικέσθαι σφοδρῶς, ἀνάγκην ἔχεις ἀπαμφορίσσει, καὶ τὸ παραπέτασμα ἀνελεῖν. Διὰ καὶ ἐπαινεῖται ὁ εἰρηκὼς· « Φοβοῦμαι, μὴ τὰ προσήκοντα περὶ σοῦ λέγων, εἰς οὐ προσήκοντας ἐμαυτῷ λόγους ἐμπέσω. » Οὐκοῦν μέσσην τινὰ χώραν βαδιστέον, δι' ἧς μήτε ἑαυτὸν τις αἰσχύνῃ λέγων δὲ μὴ δεῖ, μήτε ἐκείνον ἀνωφελῆ καταλείψῃ.

CCCXL. — MARCIANO.

Equidem difficile opinor hortando [ad ea quæ factu nefas, non incidere in indecoram orationem. Quæ enim facere non licet, dicere non licet. Quid igitur factu opus? Si enim graviter quid dicas, non poteris eum qui reus est, dictis perstringere. Si vehementer insultare volueris, insinuatione est opus, et velamento utendum. Laudatur itaque quisquis dixit: « Vereor ne, si quæ conveniunt de te dixero, me indigna dicam ». Media igitur gradiendum est via, ne quis pudore afficiatur, dicendo quæ non oportet, neque alteri inutilia assumat.

TMA'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Boni invidiæ obnoxii. (Conf. epist. 29 et 326.)

Εἰώθασιν πολλοὶ τῷ ἐκ τῆς ἄγαν ἀρετῆς λαμπρομένῳ φθονεῖν, ἐπαχθῆ γὰρ καὶ φορτικὸν ἡγοῦμενοι τὸν μὴ τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς δρῶντα, ἀλλ' ἀπὸ τῶν καλλίστων προνομίων ἐναδρυνόμενον, ἅτε τὸν σφῶν βίον ἐλέγχοντα, ταῖς κακηγορίαις καὶ ταῖς ἐπιβουλαῖς βάλλουσιν, ὃν καὶ ζηλοῦν καὶ στεφανοῦν ὠφείλου.

663 CCCXLI. — HERMINO COMITI.

Solent plerique ei invidere, qui virtute sit clarus, rati molestum et intolerabilem esse eum qui non eadem quæ ipsi agat, sed optimorum prærogativa gloriantem, quasi illorum vitam reprehendat, maledictis atque insidiis petunt, quem imitari potius ac collaudare oportebat.

TMB'. — ΑΝΔΡΟΜΑΧΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Religio non contemnenda ex perversis profitentium moribus.

Λίαν τῆς σῆς καταψηφίζομαι ἀβελτηρίας, ὅτι οὐκ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν κρίνει τὴν θεῖαν θρησκείαν,

Equidem tuam magnopere damno vesaniam, quod ipsam non ex se judicet religionem, sed ex

⁶² Gen. xviii, 7. ⁶³ Gen. iii, 19. ⁶⁴ Psal. xxi, 6. ⁶⁵ Rom. vii, 24. ⁶⁶ Philipp ii, 6. ⁶⁷ Cicer. lib. ix, epist. 22, Ad fam.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(6) E regione ἐμπσεῖν ambo codd. in margine scribunt ἐμπίπτειν. Possin.

quorundam nequitia eam male accipiat. Quid enim illa injuste egit, si Zosimus et Maron, ut ais, atque Eustathius non audenda audentes, et se jactantes de iis, quorum pudere par esset, omnesque flagitiis nobilitatos obscurantes, et qui ne inter laicos quidem esse deberent, in clero videantur? Cur non ob recte facta clerum prædicas, sed ob delicta traducis? viderisque speciosam consecutus quietem, quod propter illos ad divinissimam philosophiam contendere nequeas? Si ex iis quæ liquant, sententiam ferre non libet, negotium per se expenda atque explora, videlicetque laude dignum, ut et disertissimi oratores, de illo verba facturi vereantur etiam laudem ejus contexere, quæ major est, quam ut sermone queat explicari. Quod si neque ipsam clerum censere explorandum, neque de bonis sententiam pro ipso tuleris, sed ob quorundam peccata, audeas damnare, non juste feceris, nec merito. Si vero illud admittens indigneris illis qui non debito modo illo utantur, sapientis ac prudentis viri laudem auferes, delinquentium errores ad negotium divinum, et justum non vertendo, et ultionem consequendo propter amentiam illorum qui illegitime illud aggrediuntur.

CCCXLIII. — THEODORO SCHOLASTICO.

Bonis sæpe cur male sit : major ut gloria obveniat.

Virtutes eorum qui in calamitates inciderunt affectus solent conduplicare. Indigna enim iis quæ cum laude gesserunt patiendo, audientes comparant, ut maximo dolore impleantur. Hinc et tragediæ commiserationem ejulatu concitant, dum optimos intoleranda patientes inducunt. Sed ista quidem apud illos celebrentur, qui haecenus hoc modulo, humana negotia metiuntur. Ignorant enim ob ea se dolere, propter quæ lætari deceat. Nos autem qui ad aliud vitæ institutum mentis oculos merito dirigimus, certo scimus probos, si quid grave patientur, haudquaquam commiseratione, sed faustis omnibus ac præconio dignos esse. Illustriores enim ipsis ad virtutem apparantur bonæ existimationis coronæ.

CCCXLIV. — ASCLEPIO SOPHISTÆ.

De Sophistæ oratione libere judicat.

Legi quam ad me orationem misisti, et elegantiam sum admiratus. Non fefelleris me adulandi artificio occultans, ut specie consilii scripsisse videreris. Nam cum adulationis opinionem habeat laudatio potentium, aliud argumentum finxisti, aliud tractasti. Nam quasi ostendere volens causam ob quam aptus esset ad imperandum, ita laudationem absolvisisti. Mentem itaque non admittentes artem sumus admirati.

CCCXLV. — DANIELI PRESBYTERO.

Quid in Evangelio sit regnum Dei et regnum caelorum. (Conf. epist. 206, lib. III.)

Quia cognoscere avebas quid sit in Evangelio

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(7) Inter τοὺς et κακίᾳ uterque codex inserit ἐπι. Possin.

ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐνίων πονηρίας αὐτὴν κακίζει. Τί γὰρ ἐκέλευε ἡδίκησαν, εἰ Ζώσιμος, καὶ Μάρων, ὡς φησὶ, καὶ Εὐστάθιος ἀτόλμητα τολμῶντες, σεμνυμένοι τε ἐφ' οἷς ἐπαισχύνεσθαι δίκαιον· πάντας τε ἀποκρύψαντες τοὺς (7) κακίᾳ βεβοημένους, καὶ μὴδὲ ἐν τοῖς λαϊκοῖς εἶναι ὀφείλοντες εἰς κληρον δοκοῦσι τε; Διὰ τί δὲ μὴ ἀπὸ τῶν κατορθούτων αὐτὴν ἀνακηρύττεις, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πταιόντων διασῴρεις; καὶ δοκεῖς εὐπρόσωπον ῥιθυμίαν τεθηρευκέναι τοῦ μὴ δύνασθαι δι' αὐτοὺς τῇ θεοτάτῃ προσελθεῖν φιλοσοφία; εἰ δὲ οὐ βούλει ἀπὸ τῶν διαλαμπόντων τὴν ψήφον ἐνεργεῖν, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ βασιάνισον· καὶ ὄψει αὐτὸ τοσοῦτων ἐπαίωνων ἔξιον, ὡς καὶ τοὺς λαν ῥητορικωπάτους ἀπαγορεύσαι, εἰ δεήσειεν αὐτοῦ ἐγκώμιον ὑφῆναι. Μείζον γὰρ ἔστιν, ἢ ὡς ἂν λόγῳ τις εἰποι. Εἰ δὲ μήτε αὐτὸ (8) ἐξετάσειας, μήτε ἐκ τῶν εὐδοκίμων αὐτῷ ψηφίσαιο, ἀλλ' ἐκ τῶν πταιόντων κακίαις τολμήσειας, οὔτε δίκαια ποιήσεις, οὔτε εἰκότα. Εἰ δὲ ἐκεῖνο ἀποδεχόμενος, ἀγανακτοῖς κατὰ τῶν οὐ δέοντος αὐτῷ χρωμένων, εὐγνώμωνος; καὶ φρονίμου ἀνδρὸς ἀποίσεις βέβαν, τῷ μὴ τὰ τῶν πταιόντων πλημμυλῆματα εἰς πρᾶγμα τρέπειν θεῖον καὶ δίκαιον, καὶ ἐκδικήσεως τυχεῖν διὰ τὴν τῶν παρανόμως αὐτὸ μετιόντων παράνομιαν.

TMΓ'. — ΘΕΟΔΩΡῶ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ.

Αἱ μὲν τῶν περιτριπτόντων ταῖς συμφοραῖς ἀρεταὶ ἐὰ πάθῃ διπλασιάζειν εἰώθασιν. Τῷ γὰρ ἀνάξια ὡν κατώρθωσαν πεπονθῆναι τοὺς ἀκροαμένους παρασκευάζουσι μεγίστης ἐμπλησθῆναι λύπης. Διὸ καὶ αἱ τραγῳδαίαι τὸν οἶκτον διεγείρουσιν, ὅταν ἀνήκεστα πεπονθότας τοὺς ἀρίστους εἰσάγουσιν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν παρ' ἐκείνοις θρυλλείσθω, τοῖς ἕως τῶν τῆδε νομίζουσιν εἶναι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Λαλήθασιν γὰρ ἐφ' οἷς ἡδεσθαι προσήκον ἦν, ἐπὶ τοῦτοις ἀχθόμενοι. Ἡμεῖς δὲ οἱ πρὸς ἄλλην βίου κατάστασιν τὸ δῆμα τῆς ψυχῆς εἰκότως τείνοντες, ἴσμεν ἀκριβῶς, ὅτι οὐ τοῦ ταλανίζεσθαι οἱ φιλάρτοι ἔξω, ὅταν τι πάθωσι δεινὸν, ἀλλὰ τοῦ μακαρίζεσθαι καὶ ἀνακηρύττεσθαι. Λαμπρότεροι γὰρ αὐτοῖς διὰ τούτων κατασκευάζονται οἱ τῆς εὐδοκίμησεως στέφανοι.

TMΔ'. — ΔΕΚΛΗΠΙῶ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Ἀνεγνώσθη σου ὁ λόγος, ὃν μοι ἀπέστειλας. Καὶ θαυμασθεὶς τῆς δεινότητος, οὐκ ἔλαθες κλίψας τὸ κολακευτικὸν τῷ δοκεῖν συμβουλιῆς προσήματι συγγεγραφέναι. Ἐπειδὴ γὰρ δόξαν κολακείας ἔχει τὸ ἐπαινεῖν τοὺς μεγάλα δυναμένους, ἄλλην ὑπέθεσιν πεποίηκας, καὶ ἄλλην εἰργάσω. Ὡς γὰρ εἰς αἰ βουλόμενος τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπιτήδειός ἐστιν ἡγεῖσθαι, οὕτω τὸ ἐγκώμιον ἐπλήρωσας. Τὴν γνώμην οὖν οὐκ ἀποδεξάμενοι τὴν τέχνην ἐθαυμάσαμεν.

TMΕ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῶ.

Ἐπειδὴ ἐζήτησας μαθεῖν, τί ἐστι βασιλεία Θεοῦ,

(8) Inter αὐτὸ et ἐξετάσειας iidem infindunt καὶ ἐαυτὸ et vers. post 4, ἀποίσεις scribunt ἀποίσει. Id.

καὶ βασιλεία οὐρανῶν, ἀντιπιστέλλω, ὅτι τινὲς ἄ
μὲν οἴονται τὴν τοῦ Θεοῦ μέγιστα εἶναι καὶ θειο-
τέραν, τὴν δὲ τῶν οὐρανῶν ἐλάττωτα καὶ καταδε-
στέραν. Τινὲς δὲ φασι μίαν αὐτὴν οὖσαν καθ' ὑπαρ-
ξιν, διαφόρως ἐκπεφωτισθαι, ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ
βασιλευόντος Θεοῦ, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῶν βασιλευμένων
ἀγγέλων τε καὶ ἁγίων κληθεῖσαν.

TMΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ad bonam mentem invitat, a libidine.

Εἰ καὶ τὰ ἐφ' ὅσπερ ἄλλοις πρόην ἐκολάσθης, Α
νοσῶν ἀγριώτερον αὐθις ἐφωράθης· ἀλλὰ γε εἰ παύ-
σοιο τῆς μανίας, θεραπείας τεύξῃ· εἰ δὲ δυσχερὲς
σοι δοκεῖ τὸ ἀποφοιτῆσαι τῆς κακίας, χαλεπώτερον
εἶναι δοξάτω τὸ τῆς κολάσεως μέγεθος. Εἰ δ' οὐκ
οἶε κολάζεσθαι, ἐννοεῖ τοὺς ἐκεῖ τιμωρηθησομένους. Β
Εἰ δ' ἀπιστεῖς τοῖς ἐκεῖσε, θέα τοὺς κἀναυθα κολα-
σθέντας, καὶ κολαζομένους· καὶ ἀνένεγκον ἐκ τοῦ
βυθοῦ τῆς ἀσελγείας.

TMZ'. — ΑΛΥΠΗΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἀπόνοια unde dicta et Noubestia.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀπόνοια τῆς συμμετρίας καὶ τοῦ
δέοντος ἐκπεσοῦσα, καὶ ἀπο, τουτέστι, πόρρω τοῦ
νοῦ γενομένη, δι' ἧ καὶ ἀπόνοια λέγεται, ἀλαζονείαν
ἐργάζεται, τὴν νοθεσίαν παραληπτέον, ἥπερ εἰρηται
παρὰ τὴν τοῦ νοῦ θέσιν. Τάχα πως ἀκούσαντες οἱ
τοιούτοι, ἐνοθεσθε καρδίαν, εἰς ταπεινοφροσύνην
ἀσμένως βαδίσωσιν.

TMH'. — ΑΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

De docentis officio. (Sup. epist. 213, 253, 263, 290.)

Τοῖς δυσηνοῖς μαθηταῖς (9), ὡ σοφιστὰ, τὸν χαλι- C
νὸν τοῦ φόβου ὡς περ πῶλοις ἐμβάλλε· καὶ ἐπιστό-
μιζε αὐτούς, ἐπειδὴν ἀγέρωχόν τι καὶ παρὰ τὴν
ἦνιαν πράττοιεν, ἵνα καὶ οἱ εὐήνοιο πλέον ἐπιδοῖεν
πρὸς ἀρετὴν. Τὸ γὰρ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦσθαι τοὺς μὴ
τὰ αὐτὰ πράττοντας, ἀτοπώτατόν ἐστι, καὶ τῆ ἀρετῆ
ἐμπόδιον. Εἰς ἀθυμίαν γὰρ ἐμβάλλων τοὺς ἀρίστους
ναρκῆν παρασκευάζει. Τρόπων οὖν μᾶλλον, ἢ λόγων
ἡγούμενος εἶναι σαυτὸν παιδευτὴν, δεῖκνυε αὐτοῖς
ἀρχέτυπόν τινα χαρακτῆρα τὸν σαυτοῦ βίον· οὐ γὰρ
ὁ λόγος τοσοῦτον, ὅσον ὁ βίος εἰς ἀρετὴν ἐνάγει.

TMΘ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Erubescit lausatus humilis.

Ὅτι πρὸς τοὺς ἐπαίνους ἐρυθρίξῃν πέφυκα, D
μάλα ἀκριδῶς οἰδὲ σου ἡ παιδευσίς. Ἦνίκα γὰρ
μετὰ τῶν σῶν φοιτητῶν ἐντυχεῖν ἡμῖν κατηξίωσας
καὶ ἐρωτῆσαι τι τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἠβουλήθης, ἐγὼ
δὲ εἶπον ὡς οἶόν τε ἦν· τὸ τῆνικαῦτα παρ' ὑμῶν μὲν
κρότος (10) ἐξεφοίτησε καὶ ἐπαίνου βόθιον. Ἐγὼ δὲ
οὕτω κατεπλάγην καὶ ἠρυθρίσασα, ὡς ἐπὶ πολὺ
ἀχανῆς μεῖναι. Τί δήποτε τοῖνον ἐπαίνους συν-
θεῖς, πολλῶ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνοντα ἀξίαν ἐπέ-
στειλας;

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(9) Pro μαθηταῖς iidem codd. habent φοιτηταῖς.
POSSIN.

(10) Pro κρότος codd. Vat. 650 et Alt. legunt κρό-

regnum Dei, et regnum caelorum, respondeo quos-
dam opinari Dei regnum majus esse atque divinius,
caelorum vero, minus atque inferius illo. Alios vero
affirmare unum esse idemque regnum, diversæ licet
effertantur, interdum a Deo regnante ibidem, non-
nunquam ab angelis, quibus imperatur illo regno,
et a sanctis hominibus sic nuncupari.

CCCXLVI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Et si quorum convictus fuisti pœnas nuper dederis, Α
gravius ægotare es iterum deprehensus, verum si
insanire desines, medelam consequeris. Sin difficile
tibi videatur ab improbitate discedere, difficilius
quid esse existimato supplicii gravitatem. Quod si
non putes te puniendum esse, cogita de iis qui ibi
æternum cruciabuntur. Quod si non credas ibi
cruciandos in altera vita, vide in terra punitos et
puniendos, et pedem effer ex barathro libidinis.

CCCXLVII. — ΑΔΙΠΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Quandoquidem ἀπόνοια, id est *amentia*, a modo et
debito excedens, et ἀπὸ τοῦ νοῦ, id est, *procul a*
ments existens, unde et ἀπόνοια Græcis dicitur
superbiam parit. Noubestia, id est, *admonitio*
adhibenda est quæ etiam dicta Græcis a mentis statu.
Forte qui audiunt tales, hinc cor ad humilitatem
secure disponunt.

665 CCCXLVIII. — ΗΑΡΟΚΡΑΕ ΡΗΤΟΡΙ.

Discipulis refractariis, o sophista, velut equis
indomitis frenum timoris injice, atque eos capistra,
ubi quid insolens, et præter habenas egerint, ut
frenis rite parentes, plus ad virtutem proficiant.
Nam eadem tribuere iis qui non eadem agunt, ab-
surdissimum est, virtutisque impedimentum. Animos
enim optimorum dejiciens ac prosternens torporem
inducit. Institutorem igitur te potius morum quam
sermonum esse ratus, tuam illis vitam ostende, vel
ut archetypum sive exemplar. Non enim tantum
oratio, quantum vita ad virtutem ducit.

CCCXLIX. — ΕΙΔΕΜ.

Ad laudes erubescere me natura solere, probe tua
novit prudentia. Cum enim occurrere nobis cum
tuis auditoribus dignatus es et quid interrogare
e sacris Litteris voluisti, ego vero dixi quoad ejus
fieri potuit, tunc plausus a vobis processit laudisque
sonitus. Perculsus tamen ita sui ruboreque suffusus,
ut diu stupidus hæserim. Cur igitur laudes adon-
nans, quæ merita nostra longe excedant, misisti?

του et vers. antep. epist. ἐπαίνους et ἐπαίνου mu-
tant. Id.

CCCL. — EUTONIO.

A

TN'. — EYTONIQ.

Corporis animique pulchritudo adversis non exstinguitur.

Ut corporis pulchritudo, ne in consternatione quidem mutatur, servatur vero ipsa et in lacrymis subest : ita et animæ venustas virtutum consensu coalita seipsam, etsi in calamitatibus sit, conservat. Exerceamus itaque eam, et nulla tentatio invicta Dei dextra nobis opem ferente nos expugnabit.

Ὅσπερ τὸ σωματικὸν κάλλος οὐδ' ὑπὸ τῶν ἐκπλήξεων ἀλλοιοῦται, σώζει δὲ αὐτὸ, κἂν ἐν δακρυοῖς ὑπάρχη, οὕτω καὶ τὸ ψυχικόν, τὸ ὑπὸ τῆς συμμετρίας τῶν ἀρετῶν συγκροτούμενον, σώζει ἑαυτὸ, κἂν ἐν συμφοραῖς τυγχάνη. Τοῦτο τοίνυν ἀσκόωμεν, καὶ οὐδεὶς πειρασμὸς τῆς ἀητητῆτος προηγούμενης βοηθήσεως δεξιᾶς ἡμᾶς καταγωνιάται.

CCCLI. — HARPOCRÆ SOPHISTÆ.

TNA'. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Humilitate cæteris præstandum. (Conf. epist. 127, 359, 349. Sic B. Aug. epist. ad Januarium de humilitate ex dicto simili Demost. de actione.)

Duobus fidei fratribus, et inter se maxime amantibus ac de virtute certantibus me judicem capientibus, ac jurejurando quod judicatum erit amplexatis : illum judicavi præstare, qui in cæteris sit æqualis, humilitate tamen antecellat.

Διοῖν ποτε ἀδελφοῖν πιστοῖν καὶ φιλοῖν ἀρίστοιν, καὶ εἰς ἀρετὴν ἀμιλλωμένοι, κριτὴν με ἐλομένοι, καὶ ὄρωμ στέρεξιν τὰ κριθησόμενα ἰσχυρισμένοι, ἐκαίνον ἐψηφισάμην κρείττονα εἶναι, ὅς ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἰσάμιλλος ὢν, ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ πλεονεκτεῖ.

CCCLII. — HERONI.

TNE'. — ΗΡΩΝΙ.

Parents merito parendum

Parentem tuum reverere hortantem incitantemque in quibus imperandi jus habeat : in viamque redi virtutis, ne abuti propriis cogatur armis. Difficilis enim expugnatus est, qui legibus ac natura munitus. Id si humanitate non persuaserit, at potestate sua utetur.

Αἰδέσθητι τὸν σαυτοῦ πατέρα, τὸν ἐν οἷς ἐξεστὶν ἐπιτάττειν παρακαλοῦντα· καὶ ἐπάναλθε πρὸς ἀρετὴν, ἵνα μὴ ἀναγκάσης αὐτὸν χρῆσασθαι τοῖς οικείοις ὄπλοις. Δύσμαχος γὰρ ἐστὶ φύσει τε καὶ νόμοις δορυφορούμενος· καὶ εἰ μὴ πεισθεῖση τῇ φιλανθρωπίᾳ, χρήσεται τῇ ἐξουσίᾳ.

666 CCCLIII. — EIDEM.

TNI'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Leges formidandæ.

Si naturam minus vereris, leges saltem metuito, C
ne quid in Deum pecces et in homines.

Εἰ οὐκ ἀλθῆ τὴν φύσιν, φοβήθητι τοὺς νόμους, ἵνα μὴ καὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτίας.

CCCLIV. — AUSONIO.

TNA'. — ΑΥΣΩΝΙῷ.

Non ab eventu res judicentur, sed ex animo. (Conf. epist. 333')

Ut qui ulcisci cupit, nec potest, in idem recidit ac si ultus esset : ita qui rependere vult, nec potest tamen, jam rependit. Quod enim in se erat, præstitit : cum enim non semper voluntati facultas respondeat, res ab effectu judicantur.

Ὅσπερ ὁ ἀμύνεσθαι ἐπιθυμῶν μὲν, ἀδυνατῶν δὲ, τὸ γε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἡμῦνато· οὕτω καὶ ὁ ἀμείψασθαι βουλόμενος, μὴ δυνάμενος δὲ, ἡμεΐψατο. Τὸ γὰρ αὐτοῦ πᾶν καὶ οὗτος ἐποίησε. Ἐπειδὴ γὰρ εὐ πάντως τῇ βουλήσει ἡ δύναμις ἐπεται, ἀπὸ τῆς γῶμης τὰ πράγματα κρίνεται.

CCCLV. — URSENORIO (a) LECTORI.

TNE'. — ΟΥΡΣΕΝΟΦΙῷ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Virtus etsi hic oræconio careat præmium tamen gloriamque in futuro sæculo habebit

Tametsi in hac ipsa mortali vita, multa antiquis D
recentiores similia affiniaque, imo et admiranda magis agentes, non parem tamen sunt gloriam adepti (nam propter infirmitatem, aut invidiam aut ob penuriam celebrantium, inferiores esse videntur), sed et in altera vita ea consequentur, quæ par est adipisci, qui honeste quidem vixerunt, inglorii tamen vita abierunt.

Εἰ καὶ ἐν τῷ δε τῷ βίῳ πολλὰ τοῖς παλαιοῖς οἱ νῦν παραπλήσια ἢ καὶ θαυμασιώτερα δρώντες, οὐ παραπλήσιος δόξης τυγχάνουσιν. (παρὰ γὰρ τὴν τῶν ὑμνησάντων ἀσθένειαν, ἢ φθόνον ἢ σπᾶν, ἔλαττον ἔχειν δοκοῦσιν), ἀλλὰ γε ἐν τῷ μέλλοντι τοσαύτης τεύξονται, ὅσης ἀν τυχεῖν δίκαιον τοὺς εὐκλεῶς μὲν ζήσαντας, ἀκλεῶς δὲ τελευτήσαντας.

CCCLVI. — HERMINO, DOROTHEO, IHERACI VIRIS CLARISSIMIS.

TNG'. — ΕΡΜΙΝῷ, ΔΩΡΟΘΕῷ, ΙΕΡΑΚΙ ΑΑΜ-ΠΡΟΤΑΤΟΙΣ.

De Dei longanimitate in malis tolerantis. (Conf. epist. 535.)

Nolite, boni viri, contra divinam clamare providentiam, quod Zosimum, etsi non jusserit, sed non prohibuerit Deus operari sacris : sed ejus po-
(a) Ursephanio, epist. 502.

Μὴ καταβοᾶτε, ὡ βέλτιστοι, τῆς θείας προνοίας, ὅτι Ζώσιμον, εἰ καὶ μὴ κεκέλευεν, ἀλλὰ γε οὐκ ἐκώλυεν ἱεράσθαι. Ἀλλὰ θαυμάζετε αὐτῆς τῆς

μακροθυμίαν, τὴν μικρὸν ὑστερον, εἰ μὴ γνωσι-
μαχίσεις, τοιαύτας αὐτὸν εἰσπραξομένην δίκας,
ὡς τοὺς νῦν καταδοῦντας, τὴν ἀδέκαστον αὐτῆς
ἀνακηρύξαι ψήφον.

TNZ'. — TOIE AYTOIE.

Non est idem jubere, et permittere.

Ὁὐκ ἔστι ταυτὸν κελύειν, καὶ μὴ κωλύειν· οὐδὲ
χειροτονεῖν, καὶ συγχωρεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ὡς δέον,
γίνεσθαι προστάττεται· τὸ δὲ διὰ τὴν τοῦ αὐτεξου-
σιου προαίρεσιν, ἢ τὸ ἀνθρώπινον κεκλόμεναι γένος,
συγχωρεῖται. Μὴ τοίνυν τῶν ἀγοραζόντων τὴν λε-
ρωσύνην ἀφέμενοι, τὸν συγχωροῦντα αἰτιάσθε. Εἰ
μὲν γὰρ ἀνεύθυνος ἦν ἡ ἀρχή, εἰκότως ἐδυσχεραί-
νετε. Εἰ δὲ τοσαύτην ἀπαιτεῖται τὴν δίκην ὁ ταύτην
διέπων, ὅσον καὶ τὴν τιμὴν ἔσχε, καταθρηνηῖσθαι
ἀν εἴη δίκαιος, ὅτι τῇ θεῷ μακροθυμία εἰς κακίας
ἐφόδιον ἐπεχρήσατο.

TNH'. — ZOIMΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Bonorum virorum acerbiores reprehensiones non

Εἰ καὶ πέρα (11) τοῦ δέοντος πρώην ὤφθη σοι
φορτικὸς καὶ ἐπαχθὴς ὁ παντὸς ἐπαίνου κρείττων,
Ἑρμογένης ὁ ἐπίσκοπος, πληκτικωτέρῳ χρησάμενος
λόγῳ, καὶ μακρὰν κατὰ τῆς σῆς βραθυμίας ἀποτείνας
τὴν κατηγορίαν, μὴ δυσχεράνης. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸ
τοῦτο, λυπήσαι σε προελόμενος μόνον, τὰ σὰ γεω-
νότερον ἐξετραγῆδισε κακὰ, εἰκότως ἐδυσχεραίνεις.
Εἰ δὲ πρὸς τὸ συμφέρον σοι μόνον βλέπων, τὴν ἐν
τοῖς λόγοις ἄωρον καὶ ἐπιβλαθὴ χάριν παρεῖδεν, ἵνα
τὰ πράγματα διορθώσῃς τύχη, εἰ καὶ μὴ ἀποδέ-
ξασθαί βούλει τῆς εὐνοίας αὐτὸν, ἀλλὰ συγγῶναι
τῆς τοσαύτης φιλοστοργίας δίκαιος ἀν εἴης. Καὶ γὰρ
σφόδρα δέδοικεν, μὴ παρὰ (12) τῆς θείας προνοίας,
οὕτω διὰ τὴν σὴν βραθυμίαν καὶ κακίαν δυσφημου-
μένης, δίκας αὐτὸ ἀπαιτηθεῖν, ὡς μηδὲ φωνὴν
ρῆξαι τολμήσας τοιοῦτων δραματούργουμένων τραγ-
κιδίων. Ἡ οὖν παῦσαι τοιαῦτα δρῶν, ἢ μὴ ἐπαιτιῶ
τοὺς τὴν σὴν καταθρηνοῦντας μανίαν.

TNΘ'. — ΙΑΚΩΒΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῆ.

Deum non mutari, e sacris ostensum Litteris.

Ἡ θεία καὶ ἀκήρατος καὶ ἀήττητος δεξιὰ ἀναλ-
λοιώτως ἔστι (13), καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύ-
τως ἔχει, οὔτε προκοπήν ἐπιδεχομένη τὴν ἐπὶ τὸ
κρεῖττον· ἀκροτάτη γὰρ ἔστιν ἀρετὴ· οὔτε μετα-
βολὴν τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω· οὐ γὰρ οἶδ' ἄν τὲ. Μεταβάλ-
λει δὲ καὶ ἄλλοι οἱ τὰ βελτιώσεως δέδμενα. Διὸ καὶ
Ψαλμὸς ἐπιγέγραπται· « τῶν ἀλλοιωθησομένων· »
τουτέστι, τῶν βελτίωσιν ἐπιδεχομένων, καὶ εἰς τὸ
κρεῖττον καὶ ἄμεινον ἀνακηθησομένων· εἰ τοίνυν
ταῦθ' οὕτως ἔχει, οὐκ ἔστι περισκέλες, ὅπερ ἠθέ-
λησας μαθεῖν, « Αὐτὴ ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ

¹¹ Psal. XLIV, 1. ¹² [Psal. LXXVI, 11.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(11) Pro πέρα legunt παρὰ codd. iidem. Possin.

(12) Iidem tollunt παρὰ quod in edito est positum
inter μὴ et τῆς. Id.

A tius tolerantiam admiremini, quæ post paulo nisi
ille resipuerit tantas brevi pœnas exiget, ut qui
nunc acclamant, incorruptum ejus sint iudicium
prædicaturi.

CCCLVII. — IISEM.

Differunt sane *jubere* et *permittere*, ut et ordinare
manu imposita, et tolerare. Illud enim est quod
oportet fieri, jubere; hoc vero propter arbitrii liber-
tatem, qua præditus homo est, permittere. Nolite
igitur eos, qui sacerdotia mercantur absolvere, et
eum qui eosdem tolerat, accusare. Siquidem enim
reddendis rationibus obnoxius non esset magistra-
tus, merito indignemini. Si vero tantarum postule-
tur pœnarum ille, qui eas dispensat, quantum ha-
buit honorem, potius deplorandus, quod divina bo-
nitate ad malum sit abusus.

CCCLVIII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

iniquè ferendas. (Confer. epist. 378, 448, 466.)

Ne indigneris etsi præter Jus ac decorum nuper
tibi visus gravis est atque onerosus, omni major
laude Hermogenes episcopus, 667 mordaci usus
oratione, longamque ignavia tuæ adhibens accusa-
tionem. Si enim hoc ipsum fecisset ut te contrista-
ret solum, et tua magis proscinderet vitia, merito
indignereris. Si vero ad tuam solum spectans utili-
tatem verbis sit usus asperioribus et gratiam præ-
stando te læserit, quo res tuas corrigeret, siquidem
benevolentiam ejus admittere nolis, sed ignoscere
te ejus amoris æquum est. Etenim valde vereor, ne
divina providentia, propter ignave atque improbe
traductam vitam pœnas des, ut ne vocem quidem
ausus mittere ob tales concitatas turbas factiones-
que. Quamobrem aut hæc patrare desine, aut ne
eos accusas qui tuam deplorant amentiam.

CCCLIX. — JACOBO LECTORI.

Divina et incorrupta invictaque Dei dextera im-
mutabilis est eadem semper eodemque modo ha-
bens, neque incrementum capiens in majus (summa
enim vis Deus est), ac ne in deterius quidem, quod
fieri nequit, mutatur. Abscedunt enim et commutan-
tur quæ mutatione indigent. Hiuc etiam psalmus sic
inscriptus: « Pro iis qui commutati sunt ¹¹, » hoc
est qui meliores redditi, nec melius deteriusve susce-
perunt. Quæ cum ita sint, non est nimis difficile,
quod cognoscere optabas: « Hæc mutatio dextræ
Excelsi ¹². » Non quod mutetur, qui est immutabi-

(13) Ante ἐστὶ codd. Vat. 650 et Alt. inserunt
τὲ. Id.

lis et omni mutatione superior Deus : « Videte enim, A ait, videte quia ego sum, et non mutor »; » sed mutat alios, et in melius commutat : meliores itaque efficit atque in statum meliorem, qui eo indigent, traducit.

CCCLX. — EULOGIO.

In loquendo et scribendo modus adhibendus.

Siquidem plus loqui quam oporteat non est vile : plus etiam scribere quam necesse sit, femininum fuerit. Igitur et loquentes ac scribentes servemus modum.

CCCLXI. — SERAPIONI.

Amicitia improbi renuntiata.

Ita de me existimes, non quasi toleraturus sim, B si quid absurdi commiseris, sed omnino officio meo functurus, teque ex cœtu amicorum exterminaturus.

CCCLXII. — EPIPHANIO DIACONO.

Bonis adversa pati laudi est.

Æquum est hunc quidem ob maleficia punitum erubescere, alterum vero virtutis gratia **668** gloriari. Non enim eadem de utroque par est sentire, argumento rerum gestarum plurimum invicem discrepante. Neque enim si latro et martyr pares patientur cruciatus, eadem sunt ratione æstimandi ⁹¹. Ille enim quæ commisit ea in pœnam vertunt, huic autem coronæ seges suppediat. Ille igitur miserum se appellet necesse est ; hic vero beatum se nuncupet.

CCCLXIII. — EIDEM.

De eadem re.

Non eodem affici debent modo quibus juste, et quibus injuste in hoc mundo tristia obveniunt. Illi enim accidunt mala, ut probetur, huic ex merito sua culpa. Huic itaque illud jure est usurpandum : « Non pro peccatis digne satis flagellamur »; » justo vero : « Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam ⁹². » Sic quidem ille ferens patienter peccata expiat : hic vero genere, illustrem nanciscetur coronam.

CCCLXIV. — PETRO MONACHO.

Gratulatur de afflictionibus, et quomodo superandæ.

Clarum habuisti certaminum principium, quo nomine gaudemus atque adeo exultamus : et materiam panegyricæ suppeditas orationis. Par est itaque advigilare, atque huic operam dare quo finis sit felicior, quem consequeris si, « quæ retro sunt obliviscens ad ea quæ sunt priora teipsum extendas ⁹⁴, » neque existimes coronato abstinendum esse a labore deinceps. Multi enim illustri facio pugnae initio, mox supine agentes turpem vitæ exitum secuti sunt : quod omen, opto, Deus a sacro tuo capite avertat.

CCCLXV. — LAMPRETIO DIACONO.

Severitas iudicii divini pro peccatorum qualitate.

Magna quidem Dei iudicis summi est accuratio,

Ἰψίστου · οὐχ ἦν ἀλλοιοῦται, ἀναλλοιωτος γὰρ ἐστὶ καὶ πάσης μεταβολῆς κρείττων · « Ἴδετε γὰρ, φησὶν, ἴδετε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχ ἠλλοίωμαι · » ἀλλὰ ἦν ἀλλοιοῖ, καὶ μεταβάλλει, καὶ βελτιοῖ, καὶ εἰς ἀμείνονα κατὰστασιν ἔγει τοὺς ταύτης δεόμενους.

ΤΞ'. — ΕΥΛΟΓΙΩ.

Εἰ τὸ πλέον τῶν ἀναγκαίων λέγειν, οὐκ ἐστὶν ἀνδρὸς, τὸ πλέον τῶν ἀναγκαίων γράφειν, εἴη γυναικός. Ὁὐκοῦν καὶ λέγοντες, καὶ γράφοντες τὴν συμμετρίαν τιμῶμεν.

ΤΞΑ'. — ΣΕΡΑΠΙΩΝΙ.

Ὡς οὐκ ἀνεξομένου μου, εἴ τι ἄτοπον θράσους · ἀλλὰ πάντως τὸ ἑαυτοῦ ποιήσοντος καὶ ἐξοστραχισσόντος σε τοῦ χοροῦ τῶν φίλων, οὕτω διανοοῦ.

ΤΞΒ'. — ΕΠΙΦΑΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

mali dedecori ; et seq. episi.

Ὁ μὲν δὲ κακίαν κολαζόμενος αἰσχύνεσθαι, ὁ δὲ δι' ἀρετὴν ἐναθρόνεσθαι δίκαιος ἂν εἴη. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ φρονεῖν αὐτοὺς χρὴ, τῆς ὑποθέσεως, ἀφ' ἧς γίνεται, πλεῖστον διαλλακτικῆς. Οὐδὲ γὰρ εἰ λησθῆς καὶ μάρτυς τὰ αὐτὰ πείσονται, ὁμοίως διακρίσονται. Τῷ μὲν γὰρ ἐστὶ τιμωρία τὰ γινόμενα · τῷ δὲ στεφάνων ὑπόθεσις · διὸ ὁ μὲν ταλανίζειν ἑαυτὸν ὀφείλει, ὁ δὲ μακαρίζειν.

ΤΞΓ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Οὐχ ὁ δίκαιος καὶ ἀδίκως πάσχων τι ἐνταῦθα ἀπικηρὸν, ὁμοίως διακρίσθαι ὀφείδουσιν · τῷ μὲν γὰρ κατ' ἀξίαν συμβαίνει, τῷ δὲ δι' εὐδοκίμησιν. Διὸ καὶ ὁ μὲν λέγειν δίκαιος ἂν εἴη · « Οὐκ ἄξια ὧν ἡμαρτον μεμαστίζωμαι. » Ὁ δὲ οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν. Οὕτω γὰρ ὁ μὲν εὐγνωμόνως ὑπομείνας ἀποτρέφεται τὰ πταίσματα · ὁ δὲ εἰ γενναίως ὀσει, στεφάνους ἕξει τιμαλφεστέρους.

D

ΤΞΔ'. — ΠΕΤΡΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Λαμπρὰν μὲν ἔσχες τῶν ἀγώνων τὴν ἀρχὴν · διὰ τοῦτο καὶ σκιρτῶμεν, καὶ χαίρομεν, καὶ πανηγύρεως ὑπόθεσιν τὴν σὴν εὐδοκίμησιν ποιούμεθα. Δίκαιος δ' ἂν εἴης ἀγρυπνεῖν καὶ φροντίζειν, ὅπως λαμπροτέραν ἕξεις τὴν τελευταίην · ἕξεις δὲ, εἰ τῶν μὲν ὀπισθεν ἐπιλάβῃ, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνῃ · καὶ μὴ νομίσας ἤδη ἐστεφανῶσθαι, τῶν πόνων παύσῃ. Πολλοὶ γὰρ λαμπρῶς προοιμιασάμενοι, καὶ ὑπτιωθέντες, τελευταίωντες αἰσχροῦς κατέστρεψαν ὅπερ ἀπειθῆ τῆς ἰσθῆς σου κεφαλῆς.

ΤΞΕ'. — ΛΑΜΠΡΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Πολλὴ μὲν τοῦ θεοῦ δικαστοῦ ἡ ἀκρίβεια, καὶ βή-

⁹⁰ Malach. III, 6. ⁹¹ I Petr. IV, 15. ⁹² Judith VIII, 27. ⁹³ Rom. VIII, 18. ⁹⁴ Philipp. III, 13.

ματα καὶ πράγματα, καὶ ἐνθυμήματα βασανίζουσα, ἅμα καὶ ἕως ἀδύτων χωροῦσα, καὶ διὰ πάντων ἀγούσα τὴν ἔρευναν. Πολλὴ δὲ καὶ ἡμῶν ἡ ἀμέλεια. Καὶ ταῦτα εἰδότες, ὅτι πάντως δίκην ὑφέξομεν, εἰ καὶ μὴ τὴν αὐτὴν ἀπαντες. Οὐ γὰρ οἱ τοῖς αὐτοῖς ἀμαρτήμασι περιπεσόντες, πάντως τὴν αὐτὴν δώσουσι δίκην· τῷ καὶ αἰτίας ἐξετάζεσθαι, καὶ καιροῦς καὶ τόπους· οἶδόν τι λέγω· ἐναγῆς ὁ φόνος. Τίς γὰρ οὐ φῆσει; Ἄλλ' ὅταν καὶ ἐν ἀγίαις ἡμέραις γένηται, ἐναγέστερος γίνεται· εἰ δὲ καὶ ἐν ἱερῷ τόπῳ, ἐναγέστατος· τοῦ κακοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου αὐξανόμενου, καὶ προσθήκην εἰς τιμωρίαν λαμβάνοντος, καὶ ἡ πορνεῖα μᾶλλον εἶναι δοκοῦσα, καὶ ἀπὸ καιροῦ, καὶ ἀπὸ τόπου βαρυτέρα γίνεται. Ἐν τοῖσιν σκοπῶμεν ὅπως τὰ καθ' ἑαυτοῦς εὖ διαθῶμεν· τῷ δὲ κριτῇ ἐπιτετέραφθω ἡ ἀκριβὴς βάσανος. Οὐ γὰρ εἰ ἡμεῖς νῦν ὀριούμεεν, αὐτοὺς ἐπιψηφιεῖται. Ἄλλὰ ἀνάγκη ἡμᾶς τὴν ἀδίκαστον ἀναμείνειν ψῆφον.

ΤΕΣ. — ΥΠΑΤΙΩ.

Virtus post sudores gaudium et coronam parit caelestem.

Ἐχει μὲν ἡ ἀρετὴ εὐφροσύνην εὐκρινῆ καὶ ἔνδοξον καὶ ἀταλεύτητον, ὑπὸ μὲν τοῦ ἀγαθοῦ συνειδότες τικτομένην, ὑπὸ δὲ τῶν ὑπερκοσμίων στεφάνων τιθηνουμένην (14), καὶ ὑπὸ τῆς τῶν μελλόντων ἐλπίδος τρεφομένην· ἔχει δὲ καὶ πόνους, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ ἀσκήσεις, δι' ὧν κατορθοῦται. Οὐ γὰρ ὁ βραθυμῶν καὶ καθέδων τρόποιον στήσει, ἀλλ' ὁ λαμπρῶς πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀγωνισάμενος. Εἰ δὲ φαίης πάλιν, ὡς περ οὖν καὶ ἐφης, οἶδόν τε εἶναι τὸν τὰ βιωτικά πράγματα μεταχειριζόμενον στεφθῆναι, πάντα τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς κατορθώσαντα, καὶ σπουδάζων, ἀλλὰ μὴ παίζων ἀκριβῶς ταῦτα φῆς· μὴ φρονήσης διδάξει με τὸ παράδοξον τοῦτο καὶ νεώτερον μάθημα. Οὐδὲ γὰρ βραδίας (15), καὶ πλατείας, καὶ ἱππηλάτου οὔσης τῆς τοιαύτης ὁδοῦ, πράγματα βούλομαι αὐτός τε ἔχειν, καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχειν, λέγων τὸ ἀποστολικόν, ὅτι « διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. » Ὁ γὰρ Δεσπότης Χριστὸς ἀπεφῆκατο, στενὴν εἶναι τὴν πύλην, καὶ τεθλιμμένην τὴν ὁδόν, τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγους εἶναι τοὺς εὐρίσκοντας αὐτήν. Ἄλλὰ γὰρ τοῦτο οὐ δύναμαι μαθεῖν, οὐ γὰρ ἐξ σὺ καὶ δι' ὧν λέγεις, καὶ δι' ὧν πράττεις, ἀντιφθεγγόμενος ταύτῃ τε τῇ ψήφῳ, καὶ τοῖς θεοῖς χρησιμοῖς, καὶ τάναντια παιδεύων.

ΤΕΖ. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De ultione divina in illos qui nomine et

Πέπτωκεν ὁ διάβολος, εἰ καὶ ἀπερισκέπτως θρασύνεται. Θρασύνεται δὲ, τὴν ἡμετέραν βραθυμίαν ἐφόδιον τῆς οικείας ἀπονοίας ποιούμενος. Τὸ γὰρ μέγιστον καὶ θεῖον τρόποιον, ὅπερ ὁ Σωτὴρ δεῦρο

¹⁴ Act. xiv, 21.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(14) Ex τιθηνουμένην cod. Alt. tollit τι. Possin. PATROL. GR. LXXVIII.

A verba juxta ac res, cogitataque expendens, ad intima usque penetrando ac scrutando cuncta. At ingens nobis ignavia, etsi non fugiat nos pœnas omnino persoluturos, quamvis non easdem omnes. Neque enim omnes, eadem delinquentes, eandem luunt pœnam, quia et causa, et loca, ac tempora examinabuntur. Verbi gratia homicidium exsecrandum flagitium est, quis neget? Quod si festis patratum sit diebus magis est exsecrandum, si in loco sacro maxime existit, detestandum, flagitio summo opere a loci temporisque circumstantia aducto, pœna etiam augmentum inde sumentem: et scortatio licet una videatur, variatur tamen intenditurque temporis locique adjunctis. Curemus itaque in primis, ut mores componamus nostros: judici vero Deo optimo maximo relicta sit accurata nostri cognitio et disquisitio. Non enim si quid nunc ipsi definimus, ipse sententiam sic feret, 669 sed integrum incorruptumque ejus oportet exspectare iudicium.

CCCLXVI. — ΥΠΑΤΙΩ.

Virtus sane sinceram, gloriosam, atque immortalem perfectamque continet lætitiā, a bona quavis conscientia genitam, coronis autem cœlestibus nutritam educatamque spe futurorum bonorum. Habet vero etiam labores vigiliasque et exercitationes, quibus virtus perficitur. Ignavus enim et dormiens tropæa non statuet, sed qui valide in hostem pugnaverit. Si iterum objicias, quod facis, fieri posse ut qui ad humanam vitam negotia pertinentia tractet, coronetur omni virtutum ornatus genere. Et serio hæc quidem, accurateque non jocando hæc profers, non moleste tamen ferens docere me novum hoc et inusitatum aut incredibile dogma. Neque vero ego tametsi facilis, lata, et prope, ut ita dicam, curulis esset via, quæ ad cœlum ducit, mihi tamen aliisve eam difficilem reddere velim, memor ejus apostolici dicti: « Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei ».

Christus vero Dominus ostendit angustam esse portam, viamque laboriosam, quæ ad vitam ducat sempiternam, paucosque adeo esse, qui eam reperiant. Sed hoc equidem non possum discere: non enim desinis tu per ea quæ jactas agisque quotidie huic sententiæ reclamare, atque divinis oraculis obviti, imo contraria etiam passim docere.

CCCLXVII. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

tropæo crucis signati indigne vivunt.

Diabolus cœlo decidit, attamen ferit ac ferocit temerarius. Ferocit enim audetque socordia nostra subsidium sibi propriæ parare amentitiæ. Quod enim maximum ac divinum tropæum crucis ad nos Deus

(15) Ἰππηλάτης cod. Alt. mutat in βραδίας. Id.

veniens statuit de diabolo, verendum sane est ne nostra improbitate obscuretur, non amissa quidem sua vi, sed nostro torpore ac dæmonis malitia nos circumeuntis injuriose. Qui enim regis triumphantis milites se esse gloriantes, divinumque ejus nomen pro summa dignitate, ut revera est, circumferentes Christiani, deliciis ac quæstui jam sunt dediti, cum ipsi digni sint qui vincantur, propter regis tamen gloriam, nomenque superant: tantum non enim hoc modo illis accinit: « Non ego vestri causa ago, sed propter nomen meum, ne illud profanetur, atque inquinetur. » Nisi enim propriam ipse cum plausu componeret religionem, et omnia sibi subjigaret, **670** post aliquando vilipenderetur, ignavia non debite eam administrantium: sed quando propriam sibi vindicat gloriam, hunc quidem in altum attollens, ab aliis vero post paulo acerbas exigit pœnas. Nec enim patitur hæc impune ausum fuisse, neque divinum nomen ipsos blasphemantes impunitos dimittet, imo et majora exiget supplicia ab iis qui peccando dignitatibus ac præfecturis potiti sunt, ac ne sic quidem moderate agebant, verum propriæ compendio socordix Dei longanimitate sunt abusi, ac pro quibus pœnitere oportebat, per hæc ad malum magis sunt incitati.

CCCLXVIII. — ESAIÆ.

« Declina a malo et fac bonum, » quia

Ingens et acute cernens ac vigilans justitiæ Dei est oculus, neque solum quæ publice gesta intuetur, sed et quæ in abyso quis vel abscondito est ausus, cordisque adeo abditos recessus scrutatur ac comprehendit. Talem itaque cum hic judicem habeamus virtutem complectamur; abstinemus vero a malitia. Illam enim remunerabitur Deus; hanc vero justo judicio puniet.

CCCLXIX. — PALLADIO DIACONO.

Nihil nimis differendum. Diaboli artes malæ.

Non est procrastinandum, differendumque, bone vir, sed optima quæque agenda. Neque enim finis tempus novimus, ac ne dæmonis quidem malas artes versutiasque, quibus nos oppugnat, qui presentibus nos excutiens, futurorum promissis eludit. Ubi enim novit homines in diem vivere, futurum vero sit incertum, oppugnat illos, ac præsentia quidem fallens, deque futuris inani spe lactans, qui hodiernum diem semper præsentem arbitrantur, a se persuasos præcipitat. Quapropter et rei gerendæ occasionem in nihil agendo consumentes, opportunitatem tempusque negligunt. Tempus enim fluens æquabiliter nunquam sistitur, sed quas interea

A ἐπιφοιτήσας κατ' αὐτοῦ ἔστησε, κινδυνεύει ἐκ τῆς ἡμετέρας κακίας ἀμαυρωθῆναι· οὐ τὴν οἰκείαν ἀπολέσαν δύναμιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀτονίας καὶ κακίας τῶν περιφερόντων αὐτὸ καθυβριζόμενον. Οἱ γὰρ τοῦ καὶ λινίκου βασιλέως ἀυχοῦντες εἶναι στρατιῶται, καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ ὄνομα ὡσπερ ἀξίωμα μέγα, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστι, περιφέροντες, τρυφή (16) καὶ χρηματισμοῖς ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, καὶ δι' ἑαυτοὺς ἡτηθῆναι δίκαιοι ὄντες, διὰ τὴν τοῦ βασιλέως δόξαν περιγίνονται· μονουοχι γὰρ καὶ νῦν αὐτοῖς ἐπιφωνεῖ· « Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλὰ διὰ τὸ ὄνομά μου, ἵνα μὴ βεθλωθῆ. » Εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ νυκί συγκροτῶν τὴν οἰκείαν θρησκείαν καὶ πάντα αὐτῇ ὑποχείρια παρασκευάζων, πάλαι ἂν διὰ τὴν τῶν μεταχειριζομένων αὐτῆν οὐ δεόντως ῥαθυμίαν ὠλιγορήθη· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς οἰκείας ἀντιποιεῖται δόξης, τὸν (17) μὲν εἰς ὕψος αἶρει, τοὺς δὲ δίκας πικρότητας μικρὸν ὕστερον εἰσπράττει. Οὐδὲ γὰρ ἀνέξεται ταῦτα τολμᾶσθαι ἀτιμωρητῆ, οὔτε τοὺς τὸ θεῖον αὐτοῦ ὄνομα τόγε εἰς αὐτοὺς ἦγον βλαττηθῆναι παρασκευάσαντας, ἀτιμωρητοὺς ἀφήσει· ἀλλὰ καὶ ἀργαλεωτέρας ἀπαιτήσει δίκας τοὺς καὶ ἐν τῷ πλημμελεῖν προστασίας τοσαύτης ἀπολαύσαντας, καὶ μὴδὲ οὕτω σωφρονισθέντας, ἀλλ' ἐφόδιον τῆς οἰκείας ῥαθυμίας τὴν θεῖαν μακροθυμίαν ποιησαμένους, καὶ δι' ὧν γνωσιμαχεῖν ἔχρη, διὰ τούτων ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐλάσαντας.

ΤΕΗ'. — ΗΣΑΙΑ.

Deus omnia cernit. (Psal. cxxvi, 27.)

C Μέγας, καὶ δευδερχῆς, καὶ ἀλοῖμητος ὁ τῆς θείας (18) δίκης ἐστὶν ὀφθαλμός· καὶ οὐ μόνον τὰ ἐν φανερῷ δρώμενα ἐφορᾷ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν παραθύτῃ τολμώμενα ἀνιχνεύει, καὶ τὰ τῆς καρδίας κινήματα καταλαμβάνει. Τοιοῦτον τοιγαροῦν ἔχοντες κριτὴν, ἀντεχώμεθα μὲν ἀρετῆς, ἀπεχώμεθα δὲ κακίας. Ἦν μὲν γὰρ ἀμείψεται, τὴν δὲ ἀμυνεῖται.

ΤΕΘ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ.

D Οὐ μέλλειν, ὡ σοφὲ, ἀλλὰ πράττειν χρὴ τὰ βέλτιστα· οὔτε γὰρ τὸν τῆς τελευτῆς ἴσμεν καιρὸν, οὔτε τὴν τοῦ διαδόλου κακουργίαν, ἣν καθ' ἡμῶν μηχανάται, ἐκκρούων μὲν αἰεὶ τοῦ παρόντος, τὸ δὲ μέλλον ὄνειροπολεῖν παρασκευάζων. Ἐπειδὴ γὰρ οἶδεν, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ζῶμεν οἱ ἄνθρωποι, τὸ δὲ μέλλον ἀμφίβολον, καταστρατηγεῖ· καὶ τὸ μὲν παρὸν ἀπατῶν, τὸ δὲ μέλλον ὑποτιθέμενος, ἐκτραχηλίζει τοὺς πειθομένους, τὸ σήμερον αἰεὶ παρὸν λογιζομένους. Διὸ καὶ τὸν τοῦ πράττειν καιρὸν εἰς τὸ μὴδὲν παρασκευάζεσθαι ἀναλίσκοντες, διαμαρτάνουσι τῆς εὐκαιρίας. Ὁ γὰρ χρόνος τὸ βράδος οὐ περιμένει· ἀλλὰ καὶ ἄς ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ ὕλας

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(16) Τρυφή ἰdem auget in τρυφῆς. pag. 670. Possin.

(17) Pro τὸν ambo cold. ponunt τὴν. Id.

(18) Cod. uterque omittit θείας. Vers. 5 inter xa-

ταλαμβάνει et τοιοῦτον ambo inserunt πρός. In duobus ultimis versibus vocabula iidem aliter ordinant, mutatione parum notabili. Possin.

ἀπατώμεν ἑαυτοὺς παρασκευάζειν, οὐδὲν οἶόν τε ἂν
ποιεῖν ἐξελέγονται.

ΤΟ΄. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Victor quis vere. (Conf. epist. 76 et 88.)

Εἰ καὶ δεῖναι ἐν τοῖς πράγμασι συμβαίνουσαι ἀπορρίπτει τὸ εἰκὸς ἀνελεῖν, καὶ (19) τοῦ πρέποντος ἀναγκάζουσι τὸ παρεμπόπτου ἐλέσθαι· ἀλλ' οὖν οἱ φρονήσεως οὐκ ἀμοιροῦντες, καὶ τῆ θείᾳ δεξιᾷ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέποντες, τὸ πρέπον μάλλον τοῦ παραυτίκα δοκοῦντος αἰρούμενοι, οὐ τῷ δόξαι ἡττηθῆσθαι δυσχεραίνουσιν, ἀλλὰ τῷ ὄντως νενικηκέναι ἀγάλλονται. Νίκη γὰρ ἀληθῶς οὐ τὸ δοκεῖν παραχρῆμα νενικηκέναι, ἀλλὰ τὸ ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας μὴ ἐκπεπτωκέναι.

ΤΟΑ΄. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΑΙ ΙΕΡΑΚΙ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

Deus non solum ex merito, sed et supra meritum suos honorare et vult et potest.

Ἡ ἀκήρατος καὶ θεία δύναμις μόνη μὲν ἐθέλει κατ' ἀξίαν τιμᾶν. Μόνη δὲ καὶ ἔχει δι' ὧν τιμῆσει, τῆ βουλῆσει τῆς δυνάμεως ἀμιλλωμένης. Οὐκοῦν ἀγαπήσωμεν αὐτήν, τὴν μόνην καὶ ἐθέλουσαν ἡμᾶς τιμῆσαι, καὶ ἔχουσαν, δι' ὧν οὐ μόνον κατ' ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τιμῆσει· « Οὐκ ἀξία γὰρ, φησί, τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι. »

ΤΟΒ΄. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΕΠΑΡΧΩ.

Quis optime reipublicæ præsit δημαγωγός.

Ἄριστον δημαγωγὸν καὶ ἡγεμόνα ἐκείνον ἂν ἔγωγε ὀρισαίμην, οὐ τὸν μισθοδοσίαις στάσεις κινουντα, καὶ τῶν ἑαυτοῦ ἴσων (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι χειρόνων) ὡσπερ δεσποτῶν τὰς φωνὰς ἐξωνούμενον· ἀλλὰ τὸν δι' ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας τοὺς δήμους ἐξαρτώμενον, καὶ οὐκ ἐν ταῖς φωναῖς μόνον ἀνακηρυττόμενον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς γνώμαις στεφανούμενον.

ΤΟΓ΄. — ΖΟΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ, ΚΑΙ ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Ad bonam rursus frugem invitat. (Sup. epist. 105, et 311.)

Ἐλλόγιμοι καὶ ἀληθεῖς ἄνδρες ἐκτόπως ὑμᾶς τῆς κακίας διαθεβαίουσιν· εἶναι ἐραστάς, καὶ τὰ κατ' εἶδος πλημμελήματα ὑμῶν ἐκωμωδοῦντες, πολλὴν καταχέουσι τοῖς μὴ ἀναλγήτοις τὴν ὀδύνην. Ἐγὼ δὲ αὐτὰ οὐ φράσω δυοῖν ἕνεκεν. Οὕτε γὰρ βούλομαι μολῶναι τὴν γλῶτταν, οὔτε εἰ βουλοίμην, δυναίμην· οὕτως ἅπαντα λόγον ὑπερβαίνει. Ὑμῶν οὖν ἐστὶ σκοπεῖν, ὅπως παύσησθε τῶν τοιούτων δραμάτων, ἃ καὶ τοὺς λέγοντας ἐρυθριᾶν παρασκευάζει.

ΤΟΔ΄. — ΠΑΥΛΩ.

Virtus amplectenda.

Τὰς ἀρετὰς τιμα, μὴ τὰς εὐμερίας θεράπευσ. Αἱ μὲν γὰρ ἀθάνατον εἰσι χρεῖμα, αἱ δὲ βραδίως σβέννυνται.

⁹⁹ Rom. viii, 18.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(19) Inter καὶ et τοῦ ἀμλο codd. inserunt πρὸ et paulo post pro ἀναγκάζουσι scribunt ἀναγκά . POSSIN.

A temporis res nos ipsos decipientes apparare videmur, quod absolvere non poterimus, accusabimur.

CCCLXX. — APOLLONIO EPISCOPO.

Etsi quæ in rebus gravibus occurrunt ambiguitates multum valeant ac pene cogant ab honesto officioque deviare, tamen qui prudentia non carent, suaque divinæ dextræ committunt, decorum potius quam id quod prima fronte apparet eligentes, non ægre ferunt quod vinci videantur, sed revera vicisse gloriantur. 671 Vera enim victoria non est vicisse videri in tempore, sed virtute ac pietate non excidisse.

B

CCCLXXI. — HERMINO ET IERACI, VIRIS CLARISSIMIS.

Incorrupta semper divinaque vis vult et potest aliquem honorare. Solus enim Deus habet quo honoret, voluntate quidem cum facultate certante. Quare adamemus Deum, qui solus et vult honore afficere, et habet quo non tantum pro dignitate, sed etiam supra meritum honoret : « Non enim, ait Scriptura, condignæ sunt passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. »

CCCLXXII. — THEODORO PRÆFECTO.

Reipublicæ optimum eum dixerim gubernatorem ac præfectum, non qui largitionibus seditiosos concitet, ac sui similibus, non dicam deteriorum, veluti dominorum voces redimat, sed qui virtute ac pietate suspensum teneat populum : neque qui populi tantum sermone et voce celebretur, sed et animo.

CCCLXXIII. — ZOSIMO, MARONI, CHÆREMONE, ET EUSTATHIO.

Deserti viri iidemque veri amantes narrant, vos supra modum improbos esse, vestraque flagitia singularim reprehendentes multum afferunt tristitiæ sensum aliquem habentibus. Equidem duas ob causas illa non referam. Neque enim linguam narrandis iis contaminare volo, neque, si velim, possim, adeo omnem superant dicendi vim. Quare vestrum est animadvertere ut et horum delictorum finem modumque statuatis, ut ab ejusmodi operibus abstinatis quæ narrantibus pudorem incutiunt.

CCCLXXIV. — PAULO.

Virtutem cole, nec fortunæ bonis servias. Illa enim quid immortale est ; hæc vero fluxa sunt, citoque pereunt.

CCCLXXV. — EIDEM

A

TOE'. — Τῷ ΑΥΤῷ (20).

Interrogatio in sacris Litteris vehementiorem reddit orationem.

Quisquis non tam enuntiat quam interrogat, atque exaudientium iudicio fert sententiam, clariorem et efficaciorē interrogando demonstrationem facit. Nam iudicantes arrogantiae vulgus accusat. Interrogantes vero et temeritate majores esse putat, et libenter probat, quasi dicta percipiant, et perpetuo iudicent. **672** Nam suffragio semel lato revocare verecundantur. Sic Christus ineffabilis Dei Patris sapientia sæpe adhibere solitus est interrogationem, maxime in vinitoris parabola; sic quærens: « Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? » illis autem dicentibus: « Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis », idem responso illorum auctoritatem addidit. Cum enim enuntiare ipse jure posset, coegit eos sententiam ferre, itaque superavit et sententiam stabilivit. Ad eundem modum et beatus Paulus sapientia illius auditor, fecit. Cum enim posset affirmate dicere: « Non decet mulierem nudo capite Deum precari, » per interrogationem ardentius extorsit responsum, cum sic ait: « Vos ipsi iudices estote, decetne mulierem non velatam orare Deum? » Tu ergo similiter, si quid definire cupias, nihil pertendas, asseveres, aut urgeas fortius. Multi enim hoc modo etsi alioqui benedicientibus obloquuntur, sed miti modestaque interrogatione efficaciorē demonstrationem parare satage. Sic enim lucro appones, cum viceris, laudemque feres mitis ac moderati ingenii.

CCCLXXVI. — MENÆ DIACONO.

Questionibus propositis plane et perspicue respondendum juxta Dei verbum medicorum exemplo. (Conf. epist. 279.)

Ne vero tortuosa, obliqua, et coacta interrogantibus responsa demus allaborandum est, sed recta, neque violenta. Sacra enim Scripturarum oracula peccatis omnibus perspicua afferunt remedia. Et medici aliud pro alio pharmacum ægrotis offerentes tantum abest valetudini ut prosint, ut etiam labe-factent. Ita qui propria afferre remedia crimini cuivis nesciunt, cum medicæ sint artis ignari, et affectiones augentur. Qui enim oraculis sapientiores esse volunt, quæque sibi placent, docent, non se modo ipsi sed et alios qui ad se veluti in portum sese recipiunt, inani spe fallunt, in vastum quæstionum pelagus eos conjicientes.

⁹⁷ Matth. xxi, 40, 41. ⁹⁸ I Cor. xi, 13.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(20) Codd. Vat. 650 et Alt. pro τῷ αὐτῷ habent Πέτρον. Possin.

(21) Modestia id argumentum alios interrogare, ut sententiam ipsi vel contra se ferant. Aristoteles quoque et jureconsulti non plane semper pronuntiant, sed *videri bonum id et æquum esse*. Oratores etiam ac poete usi hac sunt formula: *Et dubitamus adhuc. An dubium cuiquam esse potest*, ut observat

Ὁ μὴ ἀποφαινόμενος, ἀλλ' ἐρωτῶν, καὶ τῇ κρίσει τῶν ἀκροατῶν τὴν ψῆφον ἐπιτρέπων, ἐμφατικωτέραν καὶ δραστικωτέραν τῇ ἐρωτῆσει (21) τὴν ἀπόδειξιν ποιεῖται. Τοὺς μὲν γὰρ ἀποφαινόμενους, αὐθαδεῖας οἱ πολλοὶ γράφονται. Τοὺς δὲ ἐρωτῶντας, καὶ προπετείας κρείττονας εἶναι ἠγούνται, καὶ ἀσμένως στεφανοῦσι, τῷ τὰ λεγόμενα καταδέχεσθαι καὶ ἐγκρίνειν αἰε. Ἐπαξ γὰρ ψηφισάμενοι, ἀνατρέψαι τὰ κεκριμένα αἰσχύνονται. Τοιοῦτό τι καὶ ὁ Χριστὸς, ἡ ἀρρήτος σοφία, πολλοῦ μὲν πεποίηκε, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν ἀμπελοργῶν. Ἐρωτήσας γὰρ: « Τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; » εἶτα ἐκείνων φησάντων: « Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἐτέροις γεωργοῖς. » αὐτὸς τὴν ἀπόφασιν ἐκείνων ἐκύρωσε. Δυνάμενος γὰρ ἀποφηνασθαι, ἠνάγκασεν ἐκείνους διὰ τῆς ἐρωτήσεως τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν, καὶ οὕτως αὐτὸς ἐβεβαίωσεν. Οὕτως καὶ ὁ Παῦλος ὁ τῆς σοφίας φοιτητῆς ἐποίησε: δυνάμενος γὰρ εἰπεῖν: « Οὕτε πρέπει γυναῖκα ἀκατάκλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι. » Διὰ τῆς ἐρωτήσεως ζητητικωτέραν (22), τὴν ἀπόδειξιν κατεσκευάσεν εἰπὼν, « Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε, πρέπον ἐστὶ γυναῖκα ἀκατάκλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι; » Καὶ αὐτὸς τοῖνυν μὴ διατείνοι, καὶ διαβεβαίου, καὶ διαπληκτεῖζου, εἰ ποτὲ τι ἀποδείξει βουληθείης. Πολλοὶ γὰρ τοῖς οὕτω διακειμένοις, καὶ εἰ καλῶς φράζοιεν, ἀντιλέγουσιν: ἀλλὰ προσηνεῖα, καὶ πράδότητι, καὶ ἐρωτῆσει ἐμφατικωτέραν τὴν ἀπόδειξιν κατασκευάσει. Οὕτω γὰρ κερδανεῖς μετὰ τοῦ νικῆσαι καὶ τὴν τοῦ πρὸς εἶναι δόξαν.

TOC'. — ΜΗΝΑ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Μὴ λοξὰς καὶ πλαγίας καὶ βεβιασμένας τοῖς ἐρωτῶσι τὰς ἀποκρίσεις ποιῶμεθα, ἀλλ' ὀρθὰς καὶ ἀδιάστους: οἱ μὲν γὰρ ἱεροὶ χρησμοὶ πᾶσι τοῖς ἁμαρτήμασι τὰ ἰάματα σαφῆ προσάγουσιν. Ὅσπερ δὲ ἱατροὶ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου φάρμακον προσάγοντες τοῖς κάμνουσιν, οὐκ ἂν ὠφελῆσαιεν, ἀλλὰ καὶ κωμανοῦνται. Οὕτω καὶ οἱ μὴ τὰς κυρίας θεραπείας ἐκάστην πταισματοῖ προσφέρειν εἰδότες, καὶ ἱατρικῆς εἰσὶν ἀπειροὶ τέχνης, καὶ τὰ πάθη ἐπιτρίβουσι. Σοφώτεροι γὰρ εἶναι βουλόμενοι τῶν λογίων, καὶ τὰ δοκούντα ἑαυτοῖς δογματίζοντες, οὐ μόνον ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς αὐτοὺς ὡσπερ εἰς λιμένας καταφεύγοντας δ' σφάλουσι τῆς ἐλπίδος, εἰς πέλαιος αὐτοῦς ζητημάτων ἐξακοντίζοντες.

in *Variis lectionibus* Petr. Victorius lib. xix, cap. 15. Et Athenis Attici in iudicio reum capitis interrogabant quo supplicio se dignum existimaret ut de Socrate M. Cicero *Tuscul.* l. ex Platone commemorat ac Lysias. SCHOTT.

(22) Pro ζητητικωτέραν cod. Vat. 650 et Alt. scribunt ζωτικωτέραν. Possin.

TOZ'. — ΠΑΥΛΟ.

A

CCCLXXVII. — PAULO.

« Qui potuit transgredi et non est transgressus. » (Eccli. xxxi, 10.).

Ὁὐχ ὁ πάσης ἀφορμῆς πρὸς ἀδικίαν ἔρημος ὢν, δίκαιος κεκλησθαι δίκαιος, ἀλλ' ὅστις τὴν ἐξουσίαν τοῦ πράγματος ἔχων, ἀδικίας οὐχ ἄπτεται· οὐ μὴν οὐδὲ ὁ ἀνάγκη σωφρονῶν σώφρων εἰκότως κεκλησεται, ἀλλ' ὅστις τὴν ἐξουσίαν τῶν ἠδονῶν ἔχων ἐκούσιον σωφροσύνην ἀσπάζεται. Οἱ μὲν γὰρ τῷ μὴ δύνασθαι ὄρῃν ἃ βούλονται, ἐπιεικίαν πολλάκις πλάττονται· ἐν ἐξουσίᾳ δὲ γενόμενοι, ἐλέγχονται. Οἱ δὲ ἄριστοι τότε μάλιστα καρτεροῦσι, καὶ τοῦ δικαίου ἔχονται, ὅτε ἡ ἐξουσία τὴν ἀδικίαν τίκτει.

TOH'. — ΜΑΡΚΙΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Quæ dignitas boni sacerdotis. Hermogenis episcopi laus. Eusebii vituperatio. (Supr. epist. 358.)

Ὁ ἐκ τῆς τῶν ἔργων λαμπρυνόμενος ἀρετῆς, οὗτος γνήσιος ἱερωσύνης τυγχάνει κόσμος. Ὅστις δὲ ἔνδον τῆς ἀξίας οὐ φορῶν (23) τὰ γνωρίσματα, ἀλλοτριᾶν σχηματιζόμενος εὐπρέπειαν, τῇ τιμῇ μόνῃ ἐναδρύνεται, οὗτος ὑπὸ τῆς ἀληθείας εἰς τοὺς νόθους ἀπέβριπται. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν θεοφιλῆς Ἑρμογένης ὁμολογοῦσαν τῇ ἀρετῇ καὶ τὴν ἀξίαν ἔσχε· πρὸς γὰρ τὸ οἰκεῖον ἐκάτερον ἔσπευσε, ὁ μὲν τῆς ἀγιστείας κόσμος τὸν ἀξίον ἐπιζητήσας, τὸ δὲ τῆς ἀρετῆς ἀρχικὸν τὴν παρὰ τῆς θείας χάριτος ὀφειλομένην προσθήκην· ὁ δὲ θεομισθῆς, ὡς γέγραφε, Εὐσέβιος ἀρετῆς χηρεύων, τῇ ἱερωσύνῃ μόνῃ σεμνύνεται. Ὁ μὲν παρὰ πάντων ἔδεται, ὡς ὁμολογοῦσαν τῇ ἀξίᾳ καὶ τὴν προαίρεσιν εἰσενεγκάμενος· ὁ δὲ κακίζεται ὡς νόθος, καὶ εἰς μηδαμῶθεν αὐτῷ προσήκουσαν κληρονομίαν εἰσδιασάμενος.

TOΘ'. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΕΡΩ.

Qui ordinandi sacerdotes.

Μὴ τοὺς μόλις, καὶ διὰ μυρίων ἀγώνων ἀρετὴν κατορθώσαντας, καὶ εἰς τὴν εὐαγεστάτην ἱερωσύνην τελέσαντας, ἀπὸ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἐπιπηδησάντων αὐτῇ χαρακτήριζε· ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἀνακήρυττε, τούτους δὲ ἀποκήρυττε. Τοῖς γὰρ μὴ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἤκουσιν, οὐχ ὁμοίως προσενεκτέον· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀρετῆς ἄθλον τὴν ἱερωσύνην ἐσχηκότας ἐγκωμιαστέον καὶ μακαριστέον. Τοὺς δὲ ἐπιπηδησαι αὐτῇ τολμήσαντας, τὸδ' ὅπως (24) φράσω, αἰτιατέον καὶ ἐλεητέον· ὅτι τὴν φέρουσαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν θείαν λειτουργίαν παριδόντες, καὶ τὴν ὀσιωτάτην καὶ εὐαγεστάτην ἐν πολλῷ χρόνῳ τῶν φιλαρέτων πόγων ὑπομονὴν ἀτιμάσαντες, θεσμούς τε καὶ τὰς ἄλλας ἀγαστείας τὰς ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πολιτείας παρωσάμενοι, ἀποκῶσαν ἐνόμισαν ἑαυτοῖς τὴν χειροτονίαν· ἡ δὲ ἦν καὶ μόνῃ ἐναδρυνόμενοι, κατὰ τῶν ὀρθῶς βιούτων ἐπιφύονται.

TOΠ'. — ΑΡΗΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Uni vacandum arti, ut excellat, nec enim in omnibus potes excellere. (Confer. epist. 452.)

Ἀνάγκη τὸν μὴ σχολάζοντα τέχνῃ, ἀριστα αὐτῇ διεκρηδίσθαι. Οἱ γὰρ πολλαῖς ἑαυτοὺς παρέχοντες, εἰ καὶ δόξειαν πολλὰς εἰδέναι, ἀλλ' οὐ πασῶν εἰς τὸ

Non qui omni caret ad improbitatem occasione justus debet appellari, sed potius qui, cum possit nequam esse, minime vult. Neque qui necessitate est temperans ac moderatus, temperans merito vocetur, sed qui voluptati indulgere cum possit temperantiam libens et volens complectitur. Qui enim quæ volunt, patrare non possunt, æquitatem sæpe servant; at cum suppetit agendi facultas refrenandi sunt. Optimus quisque tum maxime invalescit, et justus habetur, quando facultas injuriam pariat.

673 CCCLXXVIII. — MARCIONI PRESBYTERO.

Qui virtutis sese operibus ostendit, nã ille vero sacerdotio est ornamento. Qui vero intrinsecus dignitatis scientiam non habet, alieno se ostentat ornamento, solo elatus honore: hic instar spurii revera decori est statui. Cum igitur Dei amicus Hermogenes, virtutis sæ convenientem est dignitatem consecutus. Ad utrumque enim uti proprium summopere contendit, quippe ipsum sanctimoniam decus virum dignum exigit, et virtutis principatus debitum a divina gratia additamentum. Alter vero Deo invisus Eusebius, de quo ad me scribis, virtute vacuus, solo se jactat sacerdotio. Ille quidem ab omnibus celebratur, ut consentiens dignitati propositum afferens; hic contra ut spurius notatur, quasi ad sibi minus convenientem redactus sortem, atque hæreticem.

CCCLXXIX. — DOROTHEO CLARISS. VIRO.

Ne ordines, relictis illis qui per varia certamina ad virtutem instructi, tandem ad sacrosanctum sacerdotium nituntur, eos qui eo irrumpant: sed illos potius sacerdotes consecra, hos vero repelle. Qui enim ab iisdem non ad eadem festinant; eorum non eadem habenda ratio est, sed alii virtutis præmium, sacerdotium adepti, laudandi publice sunt, et felices prædicandi. At qui irrumpere atque insilire audent in sacerdotium, ii sane, ut ita dicam, reprehendendi ac commiseratione digni, quod rectam ad divinum sacrorum ministerium ducentem viam negligant: contentennesque sacratissimam sanctissimamque patientiam in longi temporis virtute præditorum laboribus, ritus sanctionesque, et alia ad sacrificia pertinentia ex optima pellentes republica ordine sacerdotali indignos se ostendunt: quo solo elati in recte viventes insurgunt.

CCCLXXX. — ΗΑΡΡΟΥΡΕ ΡΗΕΤΟΡΙ.

Uni vacantem arti necesse est optime eam exercere. Qui vero multis se tradunt, etsi multa scire videantur, ad culmen non pertingunt. Verum si

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(23) Pro φορῶν iidem habent φορεῖ. Possim.

(24) Inter οὕτως et φράσω ambo codd. inserunt οὐ. Id.

quod eat, ingenue confitendum omnes semiperfectas et crudas seu præcoquas possident. Si autem abundare ac superare artium scientia videantur, superantur vicissim, quod accuratius singulas cognoscant alii, atque a tergo relinquunt disciplinas.

674 CCCLXXXI. — CASSIANO, REMPUBLICAM GERENTI.

Cipientes sæpe capti. De fratre ad Christi fidem converso.

Fratri tuo idem prope accidit, quod ministris illis missis a Phariseis ut Christum abducerent, redeuntibus vero mox cum ingenti admirationis stupore⁹⁹. Ut enim illi sermone ejus capti sunt, et missi ut caperent, capti admiratione discedunt. Sic et ipse, ut aiebat, captus orationis elegantia tantum abest ut religioni adversæ obstiterit, ut etiam ejus præco ac professor sit factus. Veritate enim nihil est illustrius aut simplicius, cum non agit quis fraudulenter. Quemadmodum si malitiose agat nihil ea molestius. Gaudens itaque nobiscum precare Deum, ut qui verum consequentur non modo non lædantur, sed et mente illustrentur.

CCCLXXXII. — EULOGIO.

Difficilius est secundam quam adversam ferre fortunam. Secundis non tollendus animus, nec adversis meturgendus. (Confer. epist. 115.)

Magni equidem duco rerum vicissitudinem fortiter ferre. Multi itaque difficiliter existimant a rebus secundis in adversas incidentem, celsum servare animum. Ego vero difficillimum arbitror, eum qui ab adversis rebus ad secundas redit, moderatum custodire animum. Et utrumque quidem mihi fortis animi esse argumentum est, nec secundis extolli, neque in adversis abjecti esse animi; sed æquam servare mentem.

CCCLXXXIII. — PETRO CORRECTORI.

Rempublicam juste administrandi præceptum. Discite Quisquis imperat, legibus eum parere necesse est. Quod si recuset, quinam, quæso, legitime imperet, cui vitia imperent? Juste itaque et legitime imperato, ut tibi potissimum imperes, dehinc commode etiam aliis. Si justum ignorare te sngas, cum sapientibus atque intelligentibus communicato, qui justitiam colant, et sæda omnia contempnant. Si vero quid peccaris, id corrigito. Si vero existimas id præjudicium auctoritati asferre, scito id maximam parere laudem. Neque vero tam illud ex me pronuntio, quam ex historia in quam nuper incidi. Rex erat justus et æqui in primis studiosus, ad urbes sic perscribens: « Si quid contra leges fieri ordinando præscripsero, nolite ut ignorantibus obedire. » Si vero ille cum rex esset, nec humano judicio obnoxius (soli enim Dei judicio subjecti sunt hujusmodi: unde et Psaltes ait: Tibi soli peccavi), sic nihilominus justitiam coluit, te sane et regibus et

⁹⁹ Matth. xii, 15-23.

ἄχρῳτατον ἀφίξονται. Ἄλλ' εἰ χρῆ τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν, ὅλας ἡμίτελεῖς καὶ ἀώρους κεκτήσονται. Εἰ δὲ καὶ δοκοῦν πλεονεχεῖν τῷ πολλὰς εἰδένας, ἀλλ' ἀντιπλεονεχοῦνται τῷ λείπεσθαι τοῖς εἰς τὴν ἐκάστην τέχνην ἀκριος.

ΤΠΑ'. — ΚΑΣΣΙΑΝῶ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝῶ.

Παρακλησίον τι πέπονθεν ὁ σὸς ἀδελφὸς τοῖς ὁμηρέταις, τοῖς πεμφθεῖσι μὲν ἀγαγεῖν τὸν Χριστὸν, ἐπανελεύσῃ δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος. Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖνοι ἐχειρώθησαν ἀπὸ τῆς δημηγορίας, καὶ πεμφθέντες δῆσαι, ἐπανήθλον δεθέντες τῷ θαύματι· οὕτω καὶ αὐτὸς, ὡς ἐφη, ἀλόος τῷ κάλλει τῶν εἰρημένων, οὐ μόνον τοῦ ἐναντιοῦσθαι τῇ θειοτάτῃ θρησκείᾳ ἀπέστη, ἀλλὰ καὶ κήρυξ αὐτῆς καὶ συνέγορος κατέστη. Οὐδὲν γὰρ τῆς ἀληθείας σαφέστερον, οὐδὲ ἀπλούστερον, ὅταν τις μὴ κακουργῇ. Ὅσπερ οὖν ἐν κακουργῇ, οὐδὲν δοκεῖ δυσκολώτερον. Συγχαίρων τοῖνον ἡμῖν εὐχου, ὅπως οἱ ἐντυγχάνοντες μὴ μόνον μὴ βλέπτονται, ἀλλὰ καὶ φωτίζονται τὴν διάνοιαν.

ΤΠΒ'. — ΕΥΛΟΓΙῶ.

Οὐ μικρὸν ἔγωγε ἠγοῦμαι τὸ μεταβολὴν πραγμάτων ἀνδρείως ἐνεγκεῖν· πολλοὶ μὲν οὖν δυσκολώτερον εἶναι ἠγοῦνται τὸ ἀπὸ εὐημερίας εἰς δυσπραγίαν ἐμπεπωκότα (25) τινὰ φυλάξαι ἀταπεινωτὸν τὸ φρόνημα. Ἐγὼ δὲ δυσκολώτατον ἠγοῦμαι τὸ ἀπὸ δυσπραγίας εἰς εὐημερίαν ἀναδραμόντα, φυλάξαι μέτριον τὸ φρόνημα. Καὶ τοῦτο γὰρ κάκεινο ἐμοὶ ἀνδρείως τεκμήριον, μήτε ἐξυβρίζειν ἐν ταῖς εὐημερίαις, μήτε ταπεινοῦσθαι ἐν ταῖς δυσημερίαις, ἀλλ' ὁμαλὸν τὸ φρόνημα ἔχειν.

ΤΠΓ'. — ΠΕΤΡῶ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Juste præesse; et e Tibi soli peccavi. (Psal. l. 6.) Ὁ ἄρχων λαχὼν, ὑπὸ τῶν νόμων δίκαιος ἂν εἴη ἄρχεσθαι. Εἰ δὲ αὐτὸς ἀκυροὶ τούτους, πῶς ἂν νόμιμος εἴη ἄρχων, αὐτὸς ὑπὸ τῆς κακίας ἀρχόμενος; Δικαίως τοιγαροῦν καὶ νομίμως ἄρχε, αὐτὸς μὲν σαυτοῦ τὴν μεγίστην ἀρχὴν, τῶν δὲ ἀρχομένων δεόντως. Εἰ δ' ἀγνοίαν τοῦ δικαίου σκήπτρῳ, ἀνακοίνου τοῖς σοφοῖς, καὶ συνετοῖς, καὶ τὸ δίκαιον μὲν τιμῶσιν, αἰσχυρῶν δὲ λημμάτων καταφρονοῦσιν. Εἰ δὲ καὶ ἔλαθέ τι, ἐπανόρθου· εἰ δὲ οἶει τοῦτο κατάγνωσιν φέρειν, ἴσθι ὅτι ἔπαινον μέγιστον τίκτει· καὶ τοῦτο οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ τοσοῦτον λέγω, ὅσον ἀρχαίαις ἱστορίαις ἐντυχῶν. Βασιλεὺς γὰρ τις λίαν τοῦ δικαίου φροντίζων ἔγραφε ταῖς πόλεσιν· « Ἄν τι γράψω παρὰ τοὺς νόμους παρατάτων γίνεσθαι, μὴ προσέχειν ὡς ἠγνοηκότι. » Εἰ δὲ ἐκεῖνος βασιλεὺς ὦν, καὶ εὐθύνας παρὰ ἀνθρώπων μὴ μέλλων ἀπαιτεῖσθαι (τῇ γὰρ θεῖᾳ δίκῃ μόνος ὁ τοιοῦτος ὑπεύθυνος. Διὸ καὶ ὁ Μελεψδὸς ἔλεγε· « Σοὶ μόνῳ ἡμαρ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(25) Ἐμπεπωκότα uterque cod. in ἐμπεπωκότων mutat. POSSIUS.

τον), οὕτω τοῦ δικαίου ἐφρόντιζε, σὲ τὸν καὶ βασι-
λεῦσι καὶ ἀρχουσι μείζοσιν ὑποκειμενον, δίκαιον ἂν
εἴη τοῦ δικαίου ἔχεσθαι, καὶ μηδαμῶς τοῦτο παρα-
βαίνειν· ἐννοοῦντα, ὅτι εἰ καὶ τὴν ἐνταῦθα διαφύγοις
δικήν, τὴν θεῖαν οὐ διαφεύξῃ.

ΤΠΔ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Corpus pareat, mens imperet. (Confer epist. 329 et lib. 1, epist. 15, et lib. iv, epist. 124, 126, 146.)

Ὁ ὑπὸ τῶν ἀνελευθέρων τῆς σαρκὸς παθῶν ἐξαν-
δραποδισθεὶς (ἵνα καὶ παχυτέρω χρήσῃμαι παρα-
δείγματι), ἔοικεν ἡνίοχῳ, ἐκπεπωκότι μὲν τοῦ ἀρ-
ματος, συρομένῳ δὲ ὑπὸ τῶν ἡνίων, τῶν μὴ ἀπο-
λουσῶν αὐτόν, ἀλλὰ συμπλεκόμενον αὐτῷ, δίκην
τῆς βραθυμίας ἀπαιτομένην. Ἐνθα δὴ τῶν κατὰ φύ-
σιν τάναντία ἐκβαίνει. Δέον γάρ τὸ ἄρμα ὑπὸ τῆς
τέχνης τοῦ ἡνίοχου ἀγεσθαι καλῶς, ὁ ἡνίοχος ὑπὸ
τῶν ἵππων σύρεται κακῶς. Τῆς γὰρ κατὰ φύσιν
ἡγεμονίας ἀνατροπῆ, ἢ παρὰ φύσιν παρατροπῆ, διὸ
χρὴ τὸν νοῦν κυβερνᾶν τὸ σῶμα.

ΤΠΕ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Fortitudinis extremæ audacia et timiditas.

Τὴ μὲν λελογισμένον καὶ γενναῖον, ἀνδρείον ἔγωγε
καλῶ· τὸ δὲ ἄλογον, καὶ τὴν ἀνευ νοῦ ἀκλήν, θρα-
σύτητα προσαγορεύω.

ΤΠΖ'. — ΑΛΦΕΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

De jure belli ac vindictæ.

Τῆς μὲν τῶν ἀλλοτρίων ἕνεκα κτήσεως μόνης (26),
ἢ μάλιστα, οἱ πόλεμοι ἀναρρίπτονται· οὐ πάντας
δὲ τοὺς πολεμοῦντας αἰτιατέον· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄρ-
ξαντας ἢ χειρῶν ἀδίκων ἢ ἀρπαγῆς, ὡς ἀλιτηρίους
δαίμονας νομιστέον. Τοὺς δὲ ἀμυνομένους μετρίως,
οὔτε μεμπτέον ὡς ἀδίκους. Νόμιμον γὰρ πρᾶγμα
ποιοῦσιν· οὔτε μὴν θαυμαστέον ὡς φιλοσόφους καὶ
ἀνακηρυκτέον, ἅτε (27) οὐρανῷ πρέπουσαν πολιτεῖαν
πολιτευσόμενος, οὐκ ἐν τῷ ἀντιδρᾶν ἢ πεπόθησιν,
ἀλλ' ἐν τῷ γενναίως ἐνεργεῖν τὴν ἀνανδρίαν κρίναν-
τας. Τοὺς δὲ δικαίως μὲν ἀμυνομένους, ὑπερβαί-
νοντας δὲ τῆς ἀμύνης τὸ μέτρον, ὡς ἀδικοῦντας
γραπτέον. Οἱ γὰρ ἀμέτρως ἀμυνομένοι, δεῦτεροι
πάλιν κατάρχουσιν. Ἀντιμετρεῖν γὰρ χρὴ τοῖς
πλημμελήμασι τὰς τιμωρίας, οὐκ ὑπερβαίνειν· ἵνα
μὴ τὸ δίκαιον καὶ τὸ νόμιμον ὑπερβάντες, καὶ τὴν
ἐπὶ τῷ δικαίῳ ἐπεξεληλυθάναι δόξαν λυμηνάμενοι,
εἰς τοὺς ἀλάστορας ἐγγραφῶσιν.

ΤΠΖ'. — ΟΛΥΜΠΙῶ.

Sui cognitio prima ad scientiam via; ex Platonis Alcibiade priore.

Ὅτι τὸ εἰδέναι οἴεσθαι τοῦ μὴ εἰδέναι αἴτιον καθ-
έστηκεν· εἰ καὶ αἴνιγμα δοκεῖ εἶναι σοὶ τὸ εἰρη-
μένον. Μαρτυρεῖ Πλάτων, ὃν ἀεὶ ἐπὶ στόματος φέ-
ρεις, λέγων πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην. Σωκ· εἰ Πότερον
συντὸν λέληθας, ὅτι οὐκ ἐπίστασαι τοῦτο; ἢ ἐμὲ

A gubernatoribus subjectum par est justum colere,
675 hæc ab eo recedere, cogitantem quod si hic
vindictam evaseris, utique divinam non evades.

CCCLXXXIV. — ΜΑΡΩΝΙ.

Qui carnis illiberali mancipatus est vitio (ut eras-
sioire utar exemplo) non absimilis est aurigæ, qui
curru excidit, raptatus a jumentis, nec ab illis so-
lutus, sed jugo implicatus socordix dans justas
pœnas. Hæc enim inversa accidit natura. Currum
enim recte ex arte regere convenit; male vero re-
gens, ab equis raptatur auriga. Evertere enim eum
qui ex natura imperat, id est naturam invertere.
Corpus itaque a mente regi par est ac gubernari.

CCCLXXXV. — ΕΙΔΕΜ.

Quod est cum ratione ac genere gestum, idem
ego forte ac virile appello; contra, quod imprudens
est ac sine mente robustum, id ego audaciam con-
fidentiamque dixero.

CCCLXXXVI. — ΑΛΠΙΩ ΜΟΝΑΧΟ.

C Bella fere ob alienas conflantur possessiones,
bonaque: ac ne omnes quidem bella gerentes accu-
sandi, sed qui suscipiunt vel injuriæ, vel rapiendi
causa, hi perniciosi velut dæmones habendi. At qui
modeste vindicant ac moderate ulciscuntur injurias
illatas, non sunt ut justii reprehendendi. Ex legum
enim præscripto rem gerunt: neque eos veluti philo-
sophos admirari oportet nec deprædicare quasi vi-
tam cælo dignam ducentes, non in rependendis in-
juriis quas perpessi sunt, sed quod viriliter et con-
stanter illas perferant, inertiam culpantes. Qui vero
juste quidem se vindicant, modum tamen excedunt,
ii ut injusti sunt accusandi. Qui enim immoderate
ulciscuntur, secundam et novam ordiuntur injuriam.
Pœnas enim delictis esse pares oportet, non majo-
res, ne justum et æquum transgressi et justitiæ si-
nes excedendo gloriam dehonestantes, inter alasto-
res referantur, excedere vileare. Gloriam enim de-
honestant, justitiæ fines excedendo, utque diris ex-
secrandi habendi sunt.

CCCLXXXVII. — ΟΛΥΜΠΙῶ.

Qui scire se putat, cur nihil sciat sibi causa est:
multi ad eruditionem pervenissent, nisi se jam per-
venisse putassent, ait Seneca. Id si ænigma tibi
videatur, testis idoneus Plato est, quem semper in
ore habens laudas, cum Alcibiade sic disserens.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(2) Post μόνης iidem addunt ὡς. Pro ἅτε iidem legunt οὕτε. Possunt •

SOCRATES : « Aaimadvertisne, o Alcibiades, te hæc ignorare? 676 an me nescio hæc didicisti, et præceptoris operam industriamque adhibuisti, qui te doceret dijudicare justius et injustius? » MOX ALCI-
BIADES : « Quidni possim? » SOC. « Existimasne me rerum justarum et injustarum destinationem ignorare? Existimo certe te illam posse, si eam compereris. » ALCI. « Tunc vero arbitraris me non comperisse? » SOC. « Equidem arbitror, si eam investigaveris. » ALCI. « Jam mene non investigasse arbitraris? » SOC. « Arbitror, si aliquando opinatus es te illam ignorare. » Quæ cum ita sint, tunc sci-
emus, cum non scire eos existimantes qui nos doceant conquisierimus.

CCCLXXXVIII. — ATHANASIO et THEOGNOSTO.

Timothei vita sancti laudatio, veluti funebri oratio, de quo et lib. II, epist. 135.)

Vita nuper functum Timotheum bonos imitandi studiosissimum, maximeque admirandum, vel me tacente novisti expressam virtutis habuisse imaginem. Quod vero maxime nobis addictus fuerit, et a nobis putetur, etsi non ita sit, dixisse initium sui in melius progressus, quamvis multa quæ dicam suppetunt, prætermitto, aliis dolorem in iis quibus glorior, relinquens. Unum dicam, cujus rei testes amici sunt, etiam inimici, eo se demisisse, tantamque erga nos exhibuisse benevolentiam, ut si daretur illi optio; ubi mallet, an in regis versari vel mecum, hoc sine dubio præferret. Duplici igitur nomine ejus mortem moleste fero, cum ob summam ipsius virtutem, tum ob sinceram amicitiam. Duo vero vicissim dolorem consolando adimunt, primo quod ille decessit e vita ornatus, deinde quod amoris gratia coronam a Deo acceperit.

CCCLXXXIX. — THEODORO ANACHORETÆ.

Peccatis utcumque parvis principio obstandum, ne crescant, ut Zosimi cæterorumque pro quibus tanquam desperatis orandum. (Confer. epist. 2, 103, 440.)

Satis est tuam mihi testificari sanctitatem non esse morum quamdam insolentiam, quæ ob res parvi momenti irascatur, sed corruptorum negotiorum experimentum, et ad deterius labentium, nisi quæ prohibeat necessitas. Ostensum enim, ut ais, Eustathio, Zosimo, et Maroni successisse ex voto demerentiam deliciarum ac libidinis. Oestro enim ac furore incitati, propemodum centauros obscurarunt. Non itaque cessabis eos deplorare: sin gratificari etiam vis, precibus illos juvenis, recte feceris.

CCCXC. — PAULO.

Lucri contemptus, bonaque existimatio.

Novi ego quosdam, forsitan et tu, qui oblata præmia honoraria non admisere: non quod lucrum con-

Α ελαθες μανθάνων, και φοιτῶν εἰς διδασκάλου, ὅς σε εἰδῶσθε διαγιγνώσκων τὸ δικαιότερόν τε και ἀδικώτερον; » Ἄλλ. « Τί δὲ, εἰ μὴ ἔχω; » Σωκ. « Οὐκ ἂν οἶμαι μὲ ἄλλως εἰδέναι περὶ τῶν δικαίων και ἀδικῶν; » Val. « εἶπε εὐροῖς. » Ἄλλ. « Ἄλλ' οὐκ ἂν με εὐρεῖν ἤγῃ; » Σωκ. « Καὶ μάλᾳ γε, εἰ ζητήσῃς. » Ἄλλ. « Εἶτα ζητῆσαι οὐκ ἂν οἶμαι με; » Σωκ. « Ἐγώγε, εἰ οἰηθεῖς μὴ εἰδέναι (27). » Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, τότε εἰσόμεθα, ὅταν μὴ εἰδέναι οἰόμενοι τοὺς διδάσκοντας ἐπιζητήσωμεν.

ΤΠΗ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΚΑΙ ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ.

Ἵτι μὲν ὁ μακάριος Τιμόθεος μιμητικώτατος ἐγένετο και θαυμασιώτατος ἄπασαν ἐκμάσθῃσθαι παραδείγματος ἀρετὴν, ἵστε καὶ μὴ γράφω. Ἵτι δὲ πάντων μάλιστα ἡμῶν προσανεκίετο, και ἐξ ἡμῶν ἠγείτο (εἰ και μὴ οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα) τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ γεγενῆσθαι τῆς (28) ἐπὶ τὸ δμεινον προκοπῆς, πολλὰ ἔχων εἰπεῖν, παραλείψω, φυλαττόμενος τὸ λυπῆσαι τινὰς ἐφ' οἷς σεμνύνομαι. Ἐν δὲ φράσω, οὗ πάντες και φίλοι και ἐχθροὶ τυγχάνουσι μάρτυρες ὅτι τοσοῦτον ἤτητο, και τοσαύτην περὶ ἡμᾶς εἶχεν αἰδῶ, ὡς εἰ ἀφρεσις αὐτῷ προσετέθη, καὶ βούλεται, ἐν τοῖς βασιλείοις διατρίψαι ἢ παρ' ἐμοί, τοῦτο ἂν ἀσυγκρίτως ἐλέσθαι. Δυσὶν τοίνυν ἐνεκεν βραβείας ἐνεγκῶν τὴν τούτου τελευτὴν, ἐνὸς μὲν, διὰ τὴν ἀνυπερέβλητον ἀρετὴν, ἐτέρου δὲ διὰ τὴν ἀσύγκριτον φιλίαν, ὑπὸ δυσὶν ἑθεραπεύθη, τοῦ τε εὐκλεῶς ἐντεῦθεν ἀποποφοιτηκέναι, τοῦ τε παρὰ Θεοῦ ἑστεφανῶσθαι.

ΤΠΘ'. — ΘΕΟΔΩΣΙΩ ΑΝΑΧΩΡΗΤῃ.

Ἄρχει τοῦτο, τὸ μαρτυρῆσαι μοι τὴν σὴν ἀγωσύνην, ὅτι οὐκ ἦν δυσκολία τρόπων ἐπὶ μικροῖς ποιουμένη τὴν ὀρθὴν, ἀλλ' ἐμπειρία πραγμάτων διεφθαρμένων, και ἐπὶ γε τὸ χειρὸν ἡζόντων, εἰ μὴ τις ἀνάγκη κωλύσειεν· εἰδείξ γάρ, ὡς ἐφης, τὸ πρᾶγμα, πῶς Εὐσταθίω, και Ζωσίμω, και Μάρωνι ἐκηρυχθήσαν οἱ περὶ τὴν τρυφὴν και τὴν ἀσέλγειαν μάται. Οἰστρῶντες γάρ και λυτῶντες, μικροῦ τοὺς κενταύρους ἀπέκρουσαν. Λείπεται οὖν οὐδὲν, ἢ τὸ καταβρηνεῖν αὐτοὺς· εἰ δὲ και χαρίσαι αὐτοῖς τὰς αὐτοῦ εὐχὰς, εὖγε ποιήσῃς.

ΤΙ'. — ΠΑΥΛΩ.

Οἶδά τινὰς, ἴσως δὲ και αὐτὸς, τὰ δίδόμενα γέρα μὴ προσιεμένους· οὐ τῷ κρείττους εἶναι κερδῶν

VARLÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(27) Tres esse docet in Alcibiade priore Plato humanæ naturæ pestes: ignorantiam, negligentiam, et arrogantiam; ignorantiam vero duplex genus esse, existimare ea nosse quæ nescias, de quo hoc loco agit Isidorus; alterum agnoscere tuam ignorantiam, et peritorum fidei te committere. Hinc et Socrates

septem Græciæ sapientum sapientissimus Apollinis oraculo est habitus, quod unum se scire quod nihil sciret, affirmaret. SCHOTT.

(28) Τῆς αὐτῆς ἐπὶ mutant in τὴν codd. Vat. 650 et Alii. POSSIN.

(πάσης γὰρ ἀνῆσαν ἀναρρήσεως ἀξιοί), ἀλλὰ τῷ μειζόνων ἐφίεσθαι· οἵτινες καὶ δόξαν σκαιότητος κερδαίνουσι, τῆς δυνως εὐκλείας γυμνούμενοι. Χρῆ τοίνυν μάλαστα μὲν κρείττονας εἶναι κερδῶν· εἰ δὲ μὴ, ἀγαπᾶν τὸ μέτριον· ἵνα μὴ τὸ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ζητούντες, καὶ τοῦ κατ' ἀξίαν ἐκπέσωμεν, καὶ σκαιότητος δόξαν σχολήμεν, οὐκ ἐπὶ τῷ λαβεῖν τι ἀγαθὸν ἐγκωμιαζόμενοι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ προσλαβεῖν τι κακὸν κωμυδούμενοι.

ΤΙΔ'. — ΝΕΙΑΦ.

In initio dolore sæpe stupor et silentium obvenit. Obstupui, steteruntque comæ, et vox faucibus hæsit. Virg.

Οἱ μὲν μετρίως λυπούμενοι καὶ θαυρῶν ἰσχύουσιν· οἱ δὲ καταπληττόμενοι ἐπὶ ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς, οὐδὲ θαυρῶσαι δύνανται, τῇ τοῦ πάθους ὑπερβολῇ ἐαλωκότες, καὶ πᾶν ὅσον εἶχον ὕγρον τῇ τοῦ πυρὸς ἀκμῇ θαυρήσαντες. Ἀχανεῖς γοῦν καὶ κατηρεῖς εἰσι· μήτε λόγον, μήτε δάκρυα προϊέμενοι, τῇ δὲ τοῦ προσώπου στυγνότητι ἐμφαίνοντες τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν. Τοῦτο δὲ αὐτοῖς τίκτει τὸ ἀδόκητον· τὸ γὰρ μὴ πάλαι μελετηθὲν τῷ λογισμῷ, τῷ ἀθρόως συμβαίνειν, ἐξίστησιν.

ΤΙΒ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Romæ propter improborum invidiam virtutis studium

Εἰ καὶ πολλὴ καὶ πολυπλοκὸς τῆς κακίας ἡ σκαιωρία, ἀλλὰ σὺ τῇ ἀρετῇ ταύτην καταγωνίζου. Ἐπειδὴ γὰρ ἀρετῆς μὲν λαμπρότερον οὐδὲν, κακίας δὲ οὐδὲν ζοφωδέστερον, πολλοὶ πολλὰκις τῶν μήτε εἰπεῖν, μήτε πράξαι τι λαμπρὸν βουλομένων, ὀρῶντες ἑαυτῶν μὲν τὴν αἰσχρότητα, τῶν δὲ φιλαρέτων τὴν λαμπρότητα· ἐκλεξάμενοι τινα τῶν μηδὲν ἀγαθὸν, μήτε εἰπεῖν, μήτε ποιῆσαι προσηρημένων, ἐπαίρουσι καὶ θαυμάζουσιν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν, οἱ μὲν ἀμαθία, οἱ δὲ βασκανία τοῦτο ὀρῶντες, ἵνα τὴν δόξαν καθέλωσι τῶν φιλοπόνων, οὐχ ἵνα δειξῶσι θαυμαστὸν ὄντα τὸν μὴ ὄντα τοιοῦτον. Ἀλλὰ τὸν σπουδαῖον μάλιστα μὲν καὶ ἐπαίνων εἶναι κρείττονα χρῆ· εἰ δὲ καὶ διψῆ τούτων, συνορᾶν τὸν ὄλον, ὅτι ἐκεῖνοι ἢ ἐκκόψαι αὐτῷ τὸν εἰς τὴν ἀρετὴν δρόμον βουλόμενοι, ἢ λυπῆσαι, ἐπήνεσαν τὸν κακηγορίας ἀξιον. Καὶ τοὺς μὲν δι' ἀμαθίαν τοῦτο ποιοῦντας, συγγνώμης ἀξιοῦν· τοὺς δὲ διὰ φθόνον, θρηγνεῖν· ὅτι τοσοῦτον ἀπέχουσι τοῦ πράξαι τι καλὸν, ὅτι οὐδὲ πρὸς τὸν ἐνάρτεον σπένδονται.

ΤΙΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Simonæ nundinationisque beneficiorum accusat, ut

Ἀγῆλος μὲν ἦς ἐκπαλαί τὴν ἱερωσύνην οὐκ εὐαγῶς κτώμενος· οὐ γὰρ διὰ πολιτείας ἀρίστης κτήσασθαι ἐδικαίους, ἀλλὰ χρήμασιν ὠνήσασθαι ὠνειροπόλους. Ἀγῆλος δὲ εἰ καὶ νῦν τὴν ἐπιθυμίαν εἰς ἔργον ἀγαγὼν, καίτοι εἰς δυσμάς ὦν λοιπὸν τοῦ βίου. Τίς οὖν σοὶ συγγνώμη λελείψεται, τῇ κακίᾳ συναποθανεῖν προσηρημένῃ;

ΤΙΔ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ.

Prudens quis et fortis existimandus. (Conf. epist. 76.)

Εἰ θεασοίμην, ὦ ὁμώνυμε, ἄνδρα δεινὸν μὲν ἐκ τῶν φαινομένων τὸ εἶδος συμβαλεῖν (29), δεινότερον

temerent (quovis enim præconio digni erant), sed ut acciperent inajora, hac ratione sinistram adepti famam, et vera privati. 677 Decet itaque maxime lucri contemptores esse: sin secus, modum convenit servare, ne quid supra dignitatem affectantes et dignis excidamus et sinistram paremus opinionem; non laudandi quod boni aliquid acceperimus, sed quod mali quid nacti simus, vituperandi.

CCCXCI. — ΝΙΛΟ.

Qui moderate dolent, lacrymari etiam possunt: qui vero ingenti calamitate perculsi, ne lacrymari quidem queunt, doloris victi magnitudine, et quidquid inest humidi ignita vi consumentæ. Vultu itaque attoniti ac perculsi mœrore, neque vocem neque lacrymas emittunt, vultusque tristitia animi præ se ferunt tristitiam. Hoc illis inexpectatum subitumque gignit malum. Quod enim non prius animo provisum sit, hinc mentis copiosa nascitur alienatio.

CCCXCII. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

non deærendum. Virtus claros æternosque efficit.

Etsi varius est atque implicitus improbitatis dolus, eum tu virtute expugna. Quoniam enim virtute nihil est illustrius, malitia vero nihil obscurius, multi sæpenumero qui neque dicere neque facere quidpiam præclari volunt, suam turpitudinem, et proborum claritudinem videntes, aliquem eligunt, nec benedicendi, nec faciendi cupidum, eumque supra merita extollunt et admirantur, hi quidem per imperitiam hoc facientes, illi vero per invidiam, ut gloriam acquirant laboris ac diligentia, non ut admiratione dignum esse ostendant eum, qui talis non sit: sed probum virtutisque studiosum laudibus potissimum esse majorem oportet, si vero laudes etiam sitiat, intueri dolum oportet, quod illi aut interrumpere cursum ad virtutem, aut dolorem inferre volentes vituperatione dignum laudant. Et quidem qui per imperitiam id faciunt, venia dignos existimem; qui vero per invidiam id committunt deplorare oportet, quod tantum a bene agendo abstinere, ut neque hi cum virtute prædito factus ineanit.

D CCCXCIII. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

alias sæpe, lib. 1, et lib. III, et sup. epist. 276.

Te sacerdotium injuste possidere notum pridem omnibus. Neque enim legitime jureque optimo adipisci studuisti, sed pecunia mercatus es cupponando. Manifestum est te nunc quoque ad opus cupiditatem referre, quamvis in occasu vitæ sis. Quis igitur veniæ relictus locus, cum ad vitæ exitum improbis venire moribus malueris?

678. CCCXCIV. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

(Conf. epist. 76.)

Si perspexerim, o mihi cognominis Isidore, virum acutum ex rebus apparentibus quod verisimile est,

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(29) Pro συμβαλεῖν ambo iidem codd. in contextu habent συλλαβεῖν, sed uterque lectionem editi exhibet in margine. Possis.

conicere : acutiorem vero ex non apparentibus A quod decet, colligere, ut in tentationibus ac periculis specimen aliquod prudentiæ præbeat sermonibus hortatoriis, et illa intrepido per se animo propulsare queat, hunc ego prudentissimum juxta ac fortissimum virum judicaverim.

CCCXCV. — APOLLONIO EPISCOPO.

Quis vere rex, quis tyrannus. (Conf. epist. 255.)

Hunc ego solum regem ducemque dixero, qui sibi imperans subditum æquitate atque humanitate obstrinxerit. Cæteros vero tyrannos appellem, qui per nefas voluptates suas, alieno labore conqui-

CCCXCVI. — ATHANASIO DIACONO.

Bene morienti gratulandum.

Si mortalium quisque morti vivit obnoxius, B neque fieri possit quin id debitum persolvat, quod neque rex, neque tyrannus, neque dynasta, nec sapiens, nec denique iustus possit rescindere (Dei enim sententia pronuntiata omnes complectitur), commiseratione planctuque digni quibus interitus præbet initium prenarum ac suppliciorum. Illis contra gratulandum, meritoque sunt prædicandi, quorum in certamine excessus in coronarum desinunt principium ! Qui enim summæ beatitudinis terminum repererunt, de cæteris omnibus securi animam solum exornarunt : cujus etiam expiationem in se corpus agnoscit, quod ipsum in carnis resurrectione in melius commutatum, animæ denuo immortalis societate junctum, vitam adipiscetur.

CCCXCVII. — ISCHYRIONI PRESBYTERO.

Qui in vita fugiendi; qui sequendi.

Fugere, vir optime, improbos convenit, ac persequentes, nisi resipiscant, desinantque bonos persequi atque exsules. Quod si recusent, vitandi sunt.

CCCXCVIII. — THEODOSIO PRESBYTERO.

De bono patientiæ, in persecutione quid agendum. Præclarum esse injurias patienter ferre, at pro inimicis etiam orare longe maximum.

Probe novi ipsam injuriarum improbitalisque alienæ tolerantiam, et in hac vita gloriam parere, tum in altera decus esse allaturam maximum. Injurias vero facienti ac lædenti gratias agere; rem esse quæ ad majorem vitæ perfectionem hominem impellat, ac præsertim si id ipsum sæpius agens etiam honorem referat ac laudem. Non quod dicam aut velim nos laureas ex alienis debere malis contexere. Id enim permagnum est, et meis longe impar viribus per quas possim et injurias perpeti et contumelias, 679 nequeam tamen inde emendari, atque injurias inferenti gratias habere, et sincere orare pro calumniantibus nos : maximeque cum ne agnoscere quidem velint, quin etiam pro se orantes solent irridere. Hoc unum ex me discito. Id vero si fortiter feceris, laudem sane et animo applaudam generoso. Equidem (non enim meam occultare volo infirmitatem) non raro pro iis dep-

δὲ ἐκ τῶν ἀφανῶν τὸ θεόν συνιδεῖν· ἐν τε τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς κινδύνοις τὸ δῆγμα τῶν συνόντων λόγους τε παρακλητικοῖς, καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ἀδεεῖ δυνάμενον ἐκβαλεῖν· τοῦτον καὶ συνετώτατον, καὶ ἀνδρείωτατον ὀρασαίμην.

ΤΙ.Ε'. — ΑΠΟΛΛΟΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ἐκεῖνον μόνον ἔγωγε βασιλεῖα καὶ ἡγεμόνα εἶναι ἠγοῦμαι, ὃς ἄρξας ἑαυτοῦ τὸ ὑπῆκοον ἐπεικτεῖζ καὶ φιλανθρωπίᾳ ἀνηρτήσατο. Τοὺς δὲ ἄλλους τυράνους κλητέον, τοὺς τοῖς ἐτέρων πόνοις ἑαυτοῖς ἠδονὰς ἀθεμίτους πορίζοντας.

ΤΙ.Ϛ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ πᾶς ἀνθρώπος θανάτου ὄφλημα τυγχάνει, καὶ ἀδύνατον τοῦτο [μὴ] ἀποδοθῆναι τὸ χρέος, ὃ μῆτε βασιλεῖς, μῆτε τύραννοι, μῆτε σατράπαι, μῆτε σοφοί, μῆτε δίκαιοι ἀκυρώσαι ἠδυνήθησαν (θεῖα γὰρ ἐστὶν ἀπόφασις ἡ τοῦτ' ἀπαιτούσα)· τοὺς μὲν ἄλλους ἐλεητέον καὶ θρηνητέον, οἷς ἡ τελευτὴ ἀρχὴ γίνεται τιμωριῶν· ἐκεῖνους δὲ εὐφημητέον καὶ ἀνακηρυκτέον, ὧν ἡ τελευτὴ τῶν ἀγώνων εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν στεφάνων περιέστη. Τῆς γὰρ ἄκρας μακαριότητος εὐρηκότες τὸν ὄρον, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀμελήσαντες, μόνην τὴν ψυχὴν ἐκόσμησαν, ἧς καὶ τὸ σῶμα ἀνάκτορον ἀγνεῖας ἀπέφθην· ὃ καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπὶ τὸ κρείττον μετακοσμηθὲν, τῇ ψυχῇ τὴν ἀθάνατον συζῆσει ζωὴν.

ΤΙ.ζ'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Φεύγειν χρεὶ, ὃ βέλτεστε, τοὺς πονηροὺς, καὶ διώκοντας· εἰ μὴ βούλοιντο γνωσιμαγεῖν· καὶ διώκειν τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ φεύγοντας, εἰ καὶ μὴ βούλοιντο ἡρεμεῖν.

ΤΙ.η'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὅτι μὲν τὸ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς ἀδικίας φέρειν, κἀνταῦθα μὲν φέροι δόξαν, κἀκεῖσε δὲ κλέος οἴσει μέγιστον, μάλα ἀκριδῶς οἶδα· ὅτι δὲ τὸ εἰδέναι χάριν τῷ ἀδικοῦντι καὶ ὑβρίζοντι, ὡς εἰς μερίζονα φιλοσοφίαν συναλαμβάνοντι, καὶ μάλιστα ὅταν πολλάκις τοῦτο ποιῶν καὶ ἐναθρῦνοιτο (ἵνα μὴ λέγω, ὅτι τοὺς ἡμετέρους στεφάνους βούλομαι ἐκ τῶν ἀλλοτρῶν ὑφαίνεσθαι συμφορῶν), μέγιστόν ἐστι, καὶ τῆς ἐμῆς δυνάμεως μεῖζον, τῆς φέρειν μὲν τὸ ὑβρίζεσθαι καὶ ἀδικεῖσθαι δυναμένης, μηδέπω δὲ κατορθωσάσης τὸ χάριν εἰδέναι τοῖς ἀδικοῦσι, καὶ ὑπερέχασθαι καθαρῶς τῶν διὰ παντὸς ἐπηραζόντων· καὶ μάλιστα ὅταν μὴδὲ μεταγινώσκωσιν ἐθέλωσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν εὐχομένους γελῶσι. Τοῦτο παρ' ἐμοῦ μάνθανε· εἰ δὲ αὐτὸς καὶ οὗτο κατώρθωσας, λίαν σε ἐπαίνω καὶ κροτῶ τῆς μεγαλοφυχίας. Ἐγὼ γὰρ (οὐ γὰρ ἀποκρυφαίμην ἑμαυτοῦ τὸ ἐλάττωμα) πολλάκις καθαρῶς εὐξάμενος ὑπὲρ τῶν κατὰ περιστάσι

τινα γεγονόντων ἐχθρῶν, θελήσας δὲ εὐξασθαι καὶ Ἀ catus, qui ex casu quodam, et in quibusdam rerum eventibus mihi adversati fuerunt, deinde vero idipsum pro iis facere tentans qui de industria et studio mihi adversarentur sane tum expertus sum, quod non nisi ore tenus prius id fecissem. Non enim iis diffido, qui ad summam perfectionem virtutem, imo gaudeo atque adeo congratulor, optemque eo perfectionis pertingere. Neque enim multorum laboro invidiæperturbatione, qui, cum alicujus assequi nequeant virtutem, absurdi quid committunt: vel enim invident recte agentibus, et ex iis quæ agunt de aliis judicant (solent enim plerique omnes ex suis ipsi rebus de aliis ferre iudicium), vel dum pudet illos pusillanimitatis argui, gloriantur, quasi recte fecerint maximeque cum de re incerta verba fiunt. Vel denique ad contemplandum se recipiunt, actionem refugientes, ne videantur ex ignavia socordiaque sed sano iudicio non recte fecisse. Quod multis scio usu venisse, iis præsertim qui illud servare non possint: *Duas tunicas nec habeatis*¹. Non enim dicendum, contemplationi dandam operam, sed admirandum eos qui recte ac præclare quid agant: conflatendum vero hoc se certamine vinci, et a tergo relinqui. Ego sane illos maxime prædico qui id præstant, quod ipse hactenus non potui præstare.

ΤιϞ. — ΜΑΡΤΥΡΙΟ.

CCCXCIX. — MARTYRIO.

Temporis ratio habenda. Occasio non negligenda. (Conf. epist. 266.)

Ἄριστόν ἐστιν, ὧ φιλιτατε, τὸ χρόνου φεῖδασθαι· οὐκ ἀνέχεται γὰρ αὐθις ἐπιφοιτᾶν, οὐτε μάρτην ἀναλωθεὶς τὴν αὐτὴν ὑποστρέφειν ἐδόν· νόμῳ δὲ φύ- C σεως ἀλύτῳ πειθόμενος (ὠκύτατος γὰρ ἐστι καὶ ταχύτατος), θέμι μὲν ἀκίχτηον δρόμον, λαβέσθαι δὲ τοῖς βουλομένοις οὐ δίδουσι. Οὐκοῦν χρεῖ ἔχεσθαι αὐτοῦ πλησιάζοντος· οἷόν τε γὰρ τότε ἐλεῖν καὶ κατασχεῖν. Παριππεύσαντος γὰρ καὶ τὸ μεταδιώκειν ἀνήνυτον, καὶ τὸ καταλαμβάνειν ἀμήχανον.

Υ'. — ΕΡΜΙΝΟ ΚΟΜΗΤΙ.

Tempori parcere optimum est, amicissime: transitum enim non redit, nec male collocatum, eadem revertitur via. Indissolubili enim naturæ legi obtemperans (velocissimum est enim ac celerrimum) incomprehensibilem currit eursum, ut capi a volente nequeat. Præsens itaque tempus arripiendum est, tunc enim apprehendere liceat ac potiri. Obsequitans autem ac decurrens capi non potest ac comprehendendi.

CD. — HERMINO COMITI.

n malos pastores pecus deglubentes, Ezech. xxiv.

Μὴ θαύμαζε, εἰ τοσοῦτων ποιμένων λεγομένων τὰ πρόβατα λυκοῦται. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχρυσί τινες ἐξ αὐτῶν (οὐ γὰρ πάντας αἰτιατέον) τοῦ φυλάττειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, ὅτι οὐδὲ κυνῶν μιμουνται τρόπον φυλαττόντων, ἀλλὰ τὰ λύκων δρώσι, τὰ D πρόβατα κατεσθίοντες. Οὐ γὰρ ἤρκεσεν αὐτοῖς τὰ ἔρια καὶ τὸ γάλα, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἤψαντο, οὐχὶ τῶν σωμάτων (ἦττον γὰρ ἂν ἦν), ἀλλὰ τῶν ψυχῶν· πᾶν μὲν λιπαρὸν κατασφάζοντες, πᾶν δὲ ἀσθενὲς παρορῶντες, πᾶν δὲ τετραυματισμένον οὐ θεραπεύοντες, τὸ δὲ ἰσχυρὸν καὶ μὴ εἶκον τῇ ἀσωτίᾳ αὐτῶν, δόλοισι καὶ ἐπιβουλαῖς κατεργαζόμενοι.

ΥΑ'. — ΔΩΡΟΘΕΟ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟ.

Noli admirari tot tantorumque pastorum oves veluti a lupis dilaniari. Quidam enim (non enim accusandi omnes) tantum sibi temperant a custodia et cura, ut ne canum 680 quidem gregem servantium morem teneant, sed luporum partes agant. Neque enim satis ducunt lana et lacte uti, sed et ipsorum rapiunt, non tam corpora, quod minus foret, quam animas, pecus omne pingue absumentes, et infirmum quod est contemnentes, et quidquid læsum vulnere est non medicantes. Quidquid firmum est ac robustum, contra atque oportebat, ingluvies sua, fraudibus atque insidiis comprehendunt.

CDI. — DOROTHEO VIRO CLARISS.

Veritatis vis, et candoris. Semper veritas vincit.

Ἡδέως ἂν καὶ ἀσμένως τὴν ἀλήθειαν τιμῶν ἠττηθῆσθαι δοκῶ, ἢ ψευδόμενος νικῶ. Ἄληθεύων μὲν γὰρ, ἂν ἠττηθῆσθαι δόξω, νενίκηχα· ἀπάτῃ δὲ κρατήσας, ἂν νενικημένοι δόξω, ἦττημαι.

Lubens volensque veritatem honorans malim vinci, quam mendax vincere. Vera etenim narrans, etsi vinci videar, vinco. Dolo vero malo superans, tametsi vicisse videar, victus abeo.

¹ Matth. x, 10.

CDII. — MARTINIANO, ZOSIMO, MARONI ET A YB'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥ-
ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Snadet a libidine temperare.

Quandoquidem ignorare vos simulatis improbi-
tatem omni esse pœna molestiorem, æquum duxi
id significare. Si autem vos ipsi decipitis illecebris
voluptatum decepti, supplicia quæ sibi intempe-
rantia atque libido arcessit, et semper pendit,
perpendite.

CDIII. — SERENO.

Animi moderatio in prosperis adversisque servanda.

Nimum gaudium magis interdum quam luctus
animo nocet. Nam spe atollens bona mente movet,
naturæque inducit obliviam. Luctus vero hominis
mentem demissiore reddidit, fastumque dejecit,
suzæque facit conditionis memorem : virtuti denique
astringit. Gaudii itaque et luctus victorem decet
esse : utrumque etiam moderate constanterque se-
rendum.

CDIV. — HIERACI DIACONO.

*Hortatur ut, cum animi morbum cognoscat, ejus incumbat medelæ. (Conf. ad eundem epist. 135, et lib. II,
epist. 258.)*

Plus potest ægrotantis propositum, si persua-
serit sibi se ægrotare, etiam in morbo curatu facili,
et sanitatem consequi studeat, quam medicus qui
medicamenta plurima et exquisita habeat. Hæc enim
si concurrant universa, nihilque præternittat eorum
quæ ad rectam pertinent valetudinem, nihil tale
possunt efficere si æger proposito reluctetur, et
omnibus adversetur. Si te igitur morbo nosti labo-
rare, non quidem exiguum hoc (multi enim ægroti,
ægrotare se nesciunt), da operam diligenter ut con-
valescas. Convalesces autem si coneris ipse efficere
te sanum, et a Deo petieris tui cognitionem, quæ et
naturam et morborum mala omnia facile superat.

681 CDV. — PALLADIO DIACONO.

*Monet ut apud eum, cui maledixerat, apologia se purget et simile peccatum vitet in posterum. (Conf. epist.
34, 190 et 274.)*

Etsi convicio a te affectus, uti clarum tibi est,
succenseat, indicans quomodo brevi a te pœnas
audaciæ exigat, tanquam ab injurio et improbo,
credo tamen admonitioni ipsum pariturum, neque
se vindicaturum. Quare si mortalium pœnam effu-
gies (quod futurum spero), teipsum moderare, et a
te pœnam reposce, metanœa te ipse flagellans. De-
fensione vero ac purgatione læso medicinam afferes,
securumque reddes (dicens) fore ut tale quid
posthac non committas. Si vero antiquum obtines,
etsi hominum effugies supplicium, Dei manum non
effugies.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(30) Pro μακράν iidem scribunt μικράν. Vers. 3,
ἀπαιτήσει mutant in ἀποτίσει. Vers. 7, tollunt τὴν

Ἐπειδὴ ἀγνοεῖν προσποιεῖσθε, ὅτι ἡ κακία πάσης
τιμωρίας ἐστὶ χαλεπωτέρα, ἐδικαίωσα αὐτὸ τοῦτο
μηνῦσαι. Εἰ δὲ ἑαυτοὺς παραλογίζεσθε ὑπὸ τῶν ἡδο-
νῶν κολακευόμενοι, ἐνοήσατε καὶ τὰς κολάσεις τὰς
τῆ ἀκολασίας χρεωστούμενας, καὶ πάντως ἀποδοθησο-
μένας, καὶ ἀπόστητε ταύτης.

ΥΓ'. — ΣΕΡΗΝΩ.

Ἔστιν ὅτε χαρὰ ἀμετρος λύπης πλέον τὴν ψυχὴν ἀδε-
κεῖ. Ἡ μὲν γὰρ ἀναπτεροὶ καὶ παράφρονα αὐτὴν ἐρ-
γάζεται, καὶ τῆς φύσεως λήθην ἐμποτεῖ. Ἡ δὲ τὸ
φρόνημα αὐτῆς ταπεινοί, καὶ τὸ φύσημα κενοί, καὶ
τῆς φύσεως ὑπομιμνήσκει, καὶ εἰς ἀρετὴν συν-
ελαύνει. Χρὴ οὖν καὶ χαρᾶς καὶ λύπης ὀψιλότερον
εἶναι, καὶ μετρίως καὶ ἐπιστημόνως τὴν ἐκατέρως
φέρειν ἐφοδόν.

ΥΔ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Καὶ τοῦ ἱατροῦ κἂν ἀριστος εἴη, καὶ τῶν βοηθημά-
των κἂν πολλὰ εἴη καὶ πολυτελῆ, καὶ τοῦ νοσήματος
κἂν εὐτάτον εἴη, μᾶλλον δύναται ἢ τοῦ νοσοῦντος
προαίρεσις, εἰ πείσειεν ἑαυτὸν ὅτι νοσεῖ, καὶ εἰς
θεραπείαν δεῦσαι σπουδάσειεν. Εἰ γὰρ καὶ ἐκεῖνα
πάντα συνδράμοι, καὶ μηδὲν παραλειφθεῖ τῶν φε-
ρόντων εἰς ὑγείαν, οὐδὲν τοσοῦτον δυνήσονται τῆς
προαίρεσεως τοῦ κάμνοντος ἀντιπρακτούσης, καὶ
τούτοις ἅπασιν πολεμούσης. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸς
ᾔσθαι ὅτι νοσεῖς (οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο · πολλοὶ γὰρ
νοσοῦντες οὐδὲ ὅτι νοσοῦσιν ἴσασιν), σπουδάσον καὶ
ἱατρίας τυχεῖν. Τύχοις δὲ, εἰ σαυτὸν συνταίνεις,
καὶ τὴν θείαν καλέσειας ἐπὶ σαυτὸν ἐπιστήμην,
τὴν καὶ φύσεως, καὶ νοσημάτων, καὶ πάσης περιγι-
νομένην κακίας.

ΥΕ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Εἰ καὶ ὁ λοιδορηθεὶς παρὰ σοῦ δηλὸς ἐστὶν ἐξωρ-
γισμένος, ὑποφαίνων τε ὡς οὐκ εἰς μακράν (30) δι-
κᾶς ἀπαιτήσει τοῦ τολμήματος, ἅτε ὄβριστην ὄντα
καὶ ἀτάσθαλον · ἀλλὰ πιστεύω, ὡς εἴξει τῆ παρ-
αινέσει, καὶ οὐκ ἀμυνεῖται. Εἰ τοίνυν διαφύγοις
νυνὶ τὴν παρὰ ἀνθρώποις δίκην (διαφύξις δὲ, ὡς
οἶμαι), σαυτὸν σωφρόνισον, καὶ τὴν δίκην ἀπαίτησον,
τῆ μὲν μετανοῶν σαυτὸν μαστίζων, τῆ δὲ ἀπολογίᾳ
τὸν ὄβρισθέντα θεραπεύων, καὶ τῷ μηκέτι τὰ αὐτὰ
δρῶν τὴν ἀσφάλειαν ποριζόμενος. Εἰ γὰρ τοῖς αὐ-
τοῖς ἐπιμένεις, εἰ καὶ τὴν παρὰ ἀνθρώποις λάθοις
δίκην, τὴν θεῖαν οὐ λήσεις.

ante δίκην, et vers. antep. pro ἐπιμένεις habent
ἐπιμένεις.

ΥΓ'. — ΣΕΡΗΝΩ.

A

CDVI. — SERENO.

Virtutis laudatio et sequ. epist. et 414.

Εἰ τοῖς ἀρετῆν ἀσκοῦσι, μετὰ παρήσσιας νῦν τε ἐξεσσι βιωῶσαι, καὶ μετὰ τὸν ἐνταῦθα βίον παραστῆναι τῷ θεῷ δικαστηρίῳ· τοῖς δὲ κακίαν ἀσπαζομένοις αἰσχύνῃ νῦν τε ἐπεται, κάκεισε ἔψεται· διατὶ μὴ ἐκείνην μὲν περιπτυσσόμεθα· ταύτην δὲ προτροπάδην φεύγομεν;

ΥΖ'. — ΗΡΩΝΙ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

De eadem re.

Ἡ ἀρετὴ χρήμιά ἐστι καὶ ἀναγκαῖον, καὶ συμφέρον, καὶ καλὸν, καὶ πρέπον καὶ λυσιτελές, καὶ χρησίμων. Ἀναγκαῖον μὲν, ὅτι τοῦ πολιτεύεσθαι ὀρθῶς οὐδὲν ἀναγκαιότερον· συμφέρον δὲ, ὅτι πρὸς μακαριότητα ἄγει· καλὸν δὲ, ὅτι σεμνύνει τοὺς ἔχοντας· πρέπον δὲ, ὅτι κοσμεῖ τοὺς κεκτημένους· λυσιτελές δὲ, ὅτι λύει τὸ τέλος αὐτῆς τοὺς πόρους· χρησίμων δὲ, ὅτι οὐδὲν αὐτῆς χρησιμώτερον. Τίς τοιγαροῦν μὴ λίαν ἐξεστῆκώς οὐ λίαν αὐτῆς ἀνθίξεται;

ΥΗ'. — ΗΣΑΙΑ.

Magni et angusti animi discrimen. (Conf. epist. 328 et 443, item epist. 152, lib. iv, ad loca Prov. xiv, vers. 19.)

Ὅτι μὲν τῇ μὲν μεγαλοψυχίᾳ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ἐπεται, τῇ δὲ μικροψυχίᾳ ἡ μικροπρέπεια, μάλα ἀκριβῶς οἶμαι σε εἰδέναι. Ὅτι δὲ δικαίως τῇ μὲν πρέπει τὸ κλέος, τῇ δὲ τὸ δέος, καὶ τοῦτο οἶμαι εἰδέναι. Ἡ μὲν γὰρ καὶ τὴν εὐήμεριαν μετρίως, καὶ τὴν δυσήμεριαν ἀνδρείως φέρει. Ἡ δὲ πῆ μὲν ἄγαν ὑψηλῆ, πῆ δὲ λίαν ταπεινῆ γίνεται, τοῖς πράγμασι συμμεταβαλλομένη, καὶ εὐρίπτου οὐδὲν διαφέρουσα.

ΥΘ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Monet ne propter divitias se extollat, aliosque his carentes contemnat.

Εἰ περιβρέοντα τὸν ἀδικον πλοῦτον ὀρῶν, πλούσιον σαυτὸν ἡγῆ, καὶ τοὺς φιλοσοφούντας ταλανίζεις, ὡς χαλεπῶ θηρίῳ τῇ πενίᾳ μαχομένους· ἴσθι ὅτι ὅπερ ἐκείνους ἡγῆ, τοῦτ' αὐτοὺς πρὸς ἐκείνους ἐξεταζόμενος πάσχεις· εἰ δὲ οὐκ αἰσθάνῃ, θαυμαστὸν οὐδὲν. Ἐπεὶ καὶ οἱ μανίᾳ λυτῶντες, δρῶντες ἃ δρῶσιν, ἑαυτοῦς μὲν μακαρίζουσι· τῶν δὲ θνητῶν ὑγιαίνοντων καταγελῶσιν.

ΥΙ'. — ΑΙΜΙΛΙΑΝΩ.

De gloriae studio. (Supr. epist. 336, 337, 338 et hac seq.)

Διὰ τοῦτο δύσκολόν ἐστιν, ὡς εἶοικε, διαφυγεῖν τὸν τῆς φιλοδοξίας λογισμόν· ἐπειδὴ περ ὃ ποιεῖ τις εἰς καθαιρεσιν αὐτοῦ, τοῦτο ἀρχῆ ἐτέρας φιλοδοξίας εὐρίσκεται. Τοὺς μὲν οὖν ἐρήμους ὄντας ἀγαθῶν πράξεων, δοξάζεσθαι δὲ ποθοῦντας, ὡς δυσιάτους μεταδιδασκτέον, λέγοντας, ὅτι Ἀσκήσατε ἀρετῆν, καὶ τότε ζητεῖτε δόξαν. Τοὺς δὲ πράξεις σεμνυνομένους, δόξης δὲ μὴ καταφρονούντας, ὡς εὐιάτους θεραπευτέον, λέγοντας, ὅτι Μείζους ἔσονται καὶ λαμπρότεροι αἱ πράξεις, ὅταν καὶ τῆς δόξης καταφρονήσῃτε, τῆς καὶ πεισῆν αἰσχυνομένης, καὶ σπῆ-

Si virtute praeditis in hac vita confidenter liceat vivere, et a morte Dei tribunali assistere, improbos vero hic, et ibi dedecus sequatur, quid dubitamus virtutem quidem amplecti ac fovere, vitia vero concitato fugere cursu?

CDVII. — HERONI.

Virtus res est necessaria, et commoda, pulchra ac decens, utilis atque fructuosa. Necessaria quidem, quia rempublicam recte gerenti nihil aequè necessarium. Commoda, quia ad beatitudinem ducit sempiternam. Honesta, quia possidentes cohonestat. Decens, ornat enim se possidentes. Utilis, quia finis ejus dissolvit labores. Fructuosa denique, quia nihil ea magis frugiferum. Ecquis igitur, nisi valde amens, non eam vehementer complectatur?

CDVIII. — ΙΣΑΙΑ.

Arbitror notum tibi esse ad animi magnitudinem, majestatem dignitatemque consequi: animum vero pusillum abjectionem demissionemque comitari. Illud quoque te non fugere arbitror, illam, decus gloriamque: hanc vero metum formidinemque decere. Illa quidem res secundas moderate; adversas vero fortiter tolerat. Haec vero valde identidem elata, quandoque demissa nimis existit, rebus accommodata, ab Euripi luminis cursu nihil differens.

CDIX. — ΕΙΔΕΜ.

Si cum effluere iniquas divitias, seu mammonam iniquitatis, consideres, divitem teipsum dixeris, ac perfectae vacantes vitae, 682 quasi moleste ad bestias depugnantes, cum paupertate, miseros appellaveris: scito quales illos aestimes, idem de te interrogatos sentire. Id vero si minus capias, nihil mirandum, quando et furore insanientes, ob ea quae patrant, beatos se opinantur: quique recte valent sapientque eos irrident.

CDX. — ΑΙΜΙΛΙΑΝΟ.

Idcirco difficile est, ut appareat, effugere gloriae studium, quod quidquid quis ad eam abolendam agit, hoc principium esse alterius gloriae comperiatur. Qui igitur a bonis vacui sunt operibus, laudari vero expetunt, ut qui aegre curari queant, docendi sunt dicendo: virtutem exercete; tunc gloriam quaerite. Qui vero gerunt res praecclare aguntque feliciter, gloriam nihilominus exoptant, utpote qui curari facile queant, medicina iis adhibenda est dicendo: majores fore illustrioresque res etiam gestas cum contempseritis gloriam, quae et labi ve-

retur, et jam subsistere non potest, sed in nihilum facile concidit. Æquam quamdam gloriam quærite, sed nondum ipsi tempus quærendi commodum. Veniet dies, cum, ut sol, clarescet: at qui laudem omnem contemnendo superant, hi ut perfecti sunt prædicandi.

CDXI. — EIDEM.

Rursum de gloria. Quod discrimen φιλοδοξίας και κενοδοξίας. (Confer. epist. 337.)

Divinius quidpiam est recte agentem non quærere gloriam ab hominibus, si vero recte agens quærat laudem, ille φιλόδοξος laudis, non inanis gloriæ cupidus est dicendus. At qui bonis careat operibus, gloriam tamen sibi non debitam investigando consecetur, hic κενοδόξος, inanis est gloriæ studiosus, quia grave nihil gessit, et persona indutus aliena se venditat atque ostentat. Neque enim gloria sola inanis est iudicanda (si id enim concedatur, etiam laudis cupidus, inanis esset gloriæ studiosus appellandus), sed et proprio appelletur nomine, qui bonis sit vacuus operibus, fingens vero gloriam, hic merito κενοδόξος appelletur.

CDXII.—PROSECHIO SCHOLASTICO, MEDICO.

Animi perturbationes ex animo oriri.

Non, o bone vir, ut in pelago præter ferocientium ventorum incursum contingit, sic et in anima accidit, sed hic hominum contingit culpa ac negligentia. Si enim flammam non accendat, nisi que igni materiam præbeat, nisi formarum curiosus existat spectator, nisi alienam sollicitet pulchritudinem, nisi adeat spectacula, ubi voluptatum plurima sunt in theatris invitamenta, nisi denique deliciis carnem saginet, nisi intellectum velut aurigam vino deposuerit, seu demerserit, flamma sane non tollitur, 683 pyra non ardebit, fera vitiorum molestior non evadet, non denique perfringetur, velut ingenti turbinum impetu, mentis puritas.

CDXIII.—ZOSIMO, CHÆREMONI, ET MARONI.

De vini usu disputatum. Ebrietas mala. (Confer. epist. 45 et 73.)

Vitis, Græce ἡμερίς, mittit dicta, quod vinum nitiores nos, si temporis ac moderate sumatur, redat. Fidem enim amoremque mutuum hominibus conciliat, lætitiæ etiam causa est, et mœrorem averruocat, ignaviam excitans, ac pellens. Ægris opem variis in morbis afferens, sanis vero valetudinem tuetur atque conservat. Si itaque quis illud: Ne quid nimis, et modus optimus, negligens in vino debacchetur, injurias vindicabit, et caput quidem temporaque conturbabit, robur exagitabit, corpusque adeo totum solvet; manus pedesque vinciens, aliaque his magis etiam absurda, ne dictu quidem honesta afferet, atque amicis juxta et inimicis risum exhibebit.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(31) Ἡμερίς, ἡμερῖος, ἀπὸ τοῦ ἑξημεροῦν ἡμῖος. Hesychius, Homerus *Odys.* E, vers. 60.

Ἡμερίς ἠζώωσα, τεθίλει δὲ σταφυλῆσι.

ναί μὴ δυναμένης, ἀλλ' εἰς τὸ μὴ ὄν χωρῆσαι ῥαδίως ἐπισταμένης. Τὸ εἶδος μὲν γὰρ ζητεῖτε, ἀλλ' οὐδέπω τοῦτω καιρός. Ἡξει χρόνος ὅτε λάμψετε ὡς ἥλιος· τοὺς δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων ὑψηλοτέρους δόξης, ὡς φιλοσόφους ἀναβρήτεον.

ΓΙΑ'. — Τῶ ΑΥΤῶ.

Θειότερον μὲν τὸ πράττοντά τι χρηστὸν, μὴ ζητεῖν τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν· εἰ δὲ πράττων τις ζητοῖ, φιλόδοξος ὁ τοιοῦτός ἐστιν, οὐ κενοδόξος. Ὁ γὰρ κενὸς ὢν πράξεων ἀγαθῶν, δόξαν δὲ ζητῶν μὴ προσήκουσαν, κενοδόξος ἐστίν, ἐφ' οἷς μὴ πράττει σεμνυνόμενος, καὶ ἀλλοτρίῳ προσώπῳ ἐναθρυνόμενος. Οὐ γὰρ τὴν δόξαν κενὴν μόνον χρεὶ νομίζειν (εἰ γὰρ τοῦτο δοθεῖ καὶ ὁ φιλόδοξος κενοδόξος εἰκότως ἂν κληθεῖ), ἀλλ' εἰ κυριολεκτοῖτο τοῦνομα, ὁ κενὸς ὢν ἔργων χρηστῶν, ἀντιποιούμενος δὲ δόξης, κενοδόξος ἂν δικαίως καλοῖτο.

ΓΙΒ'. — ΠΡΟΣΕΧΙΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῶ ΙΑΤΡῶ.

Οὐχ ὥσπερ ἐν πελάγει, ὡ σοφὲ, παρὰ τὴν τῶν ἀγρίων ἀνέμων ἐμβολὴν γίνεται, οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτῆς ῥαθυμίαν. Ἄν γὰρ μὴ αὐτὴ ἀνάψῃ τὴν φλόγα, ἂν μὴ τροφήν δῶ τῷ πυρὶ, ἂν μὴ τὰς εὐμόρφους ὕψεις πολυπραγμονῇ, ἂν μὴ τὰ ἀλλότρια κάλλη περιεργάζηται, ἂν μὴ εἰς θέατρα ἔνθα τῶν ἡδονῶν αἰ νιφάδες ἀναβαίνειν, ἂν μὴ πιαίνει τρωπὴ τὴν σάρκα, ἂν μὴ καταποντίζῃ οἶνον τὸν ἠνοχοῦντα λογισμὸν, οὐκ αἵρεται ἡ φλόξ, οὐκ ἀνάπτεται ἡ πυρὰ, οὐ γίνεται ἀργαλειώτερον τὸ θηρίον, οὐ διακίπτεται καθάπερ ὑπὸ πνευμάτων βαγδαίων τῆς διανοίας ἢ καθαρότης.

ΓΙΓ'. — ΖΩΣΙΜῶ, ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ, ΜΑΡΩΝΙ.

Ἄμπελος ἡμερίς λέγεται, παρὰ τὸ ἡμεροῦν ἡμᾶς (31) τὸν οἶνον, καιρίως καὶ μετρίως προσφερόμενον· πίστιν τε γὰρ ἀνθρώποις καὶ φιλίαν ὀμηρεῖ, εὐφροσύνης τε αἴτιος, πένθους ἀλεξιφάρμακον, καὶ ῥαθυμίας ἀναιρετικὸν τυγχάνει· καὶ νοσοῦσι μὲν βοήθημα ἀπλοῦν (32), ποικίλων τε παθῶν παιώνιον· ὕγιαίνουσι δὲ ἔρεισμα, καὶ τῆς ὑγείας τηρητικόν. Εἰ δέ τις τὸ, «μηδὲν ἄγαν,» καὶ τὸ, «μέτρον ἀριστόν,» ἀτιμάσας παροινήσειεν εἰς αὐτὸν, ἀμυνεῖται τὴν ὕβριν καὶ κεφαλὴν μὲν καὶ κροτάφους σφακελῖσει, τὴν δὲ ῥώμην ἀπελάσει, καὶ πᾶν τὸ σῶμα ἐκλύσει· χεῖρας δὲ καὶ πόδας δῆσας (τὰ γὰρ ἄλλα τὰ τοῦτον ἀτοπώτερα, οὐδὲ λέγειν καλὸν), παρζῶσει καὶ φίλοις καὶ ἐχθροῖς εἰς γέλωτα.

Vitis pubescens florebat vero kis. SCHOTT.

(32) Post ἀπλοῦν codd. Vat. 650 et Alt. addunt μὲν εἰ τὲ ante παθῶν mutant in δέ.

ΥΙΔ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ.

A

CDXIV. — LEONTIO.

De virtutis utilitate. (Confer. epist. 406 et 407.)

Ἡ ἀρετὴ τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ ἀπὸ τῶν μεταβολῶν ἐλέγχεσθαι, ὅτι καὶ αὐταῖς τὰς πρεπούσας ἐπιβάλλουσα ἡνίας εὐθύνει πρὸς τὸ δέον. Τῷ μὲν γὰρ πλοῦτῳ τὸ οἰκονομικὸν συγκιρονᾷ, τῇ δὲ δόξῃ τὴν μετριότητα· καὶ τῇ μὲν ἀρχῇ τὴν ἀτυφίαν. Τῇ δὲ πενίᾳ τὴν ἀνδρείαν. Εἰ τοίνυν καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ; νεωτερισμοὺς νικᾷ, καὶ αἰδιδιμον κἀνταῦθα ἔχει κάκεισε ἔξει τὸ κλέος, διατὶ μὴ ταύτην ἀσπαζόμεθα;

ΥΙΕ'. — ΑΡΠΟΚΡΑ ΣΟΦΙΣΤΗ.

Hortatur ut amico mortuo, non mortua ponat monumenta, sed funebri eum ornet oratione. Epitaphii λόγος duplici nomine habendi.

Τὰ μὲν ἐπὶ ταῖς ταφαῖς τοῖς ἀφιλοσόφοις καὶ ἀπειροκάλοις εἰωθότα πληροῦσθαι, ἄλλοις ἐατέον. Σὺ δὲ ταῖς ἐντελεσετέροις εὐφημιαῖς περιστελλε τὸν μεταστάτια, καὶ τοῖς ἀσύλοις καὶ πρεπωδεστάτοις ἐνταφίους κόσμει, τὴν τοῦ λόγου ἑωρούμενος χάριν· ἵνα κάκεινον τιμήσης, καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς εἰς ζῆλον ἀγάγης.

ΥΙΖ'. — ΓΕΣΙΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Injuriam remittendam.

Εἰ καὶ νενικημένος ὑφ' ὧν πέπονθας, οὐπω νικῆσαι σαυτὸν ἰσχυσας εἰς τὸ μὴ ἀμύνασθαι, ἀλλὰ δίκας ἀπαιτῆσαι τὸν ὑβρίσαντα ὄνειροπολεῖς· μάλιστα μὲν ἀλλότριον τοῦτο Χριστιανοῦ. Εἰ δὲ τῷ νόμῳ ἐπερείδῃ, τέως ἔνδος· ἢ γὰρ ὁ χρόνος σε θεραπεύσει, ἢ ἐκεῖνος ἀπολογήσεται, εἴπερ τοσαύτη ἐστὶν ἡ ὀργή· καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸν ἀμύνασθαι δύνῃσῃ, οὐδὲν ὑπὸ τοῦ χρόνου εἰς τὸ μὴ δοῦναι δίκην ἐκείνον παραβλαπτόμενος. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Εἰπέ δὲ τῷ σαυτοῦ φίλῳ· Ἐλθὲ ὡς ἡμᾶς, ἢ μεταδώσω ὧν ἔχεις, ἢ μεθέσω ὧν οὐκ ἔχεις. Σὺ μὲν γὰρ σοφίαν ἔχειν φῆς μεγαλληγορεῖν οὐ παραιτουμένην, ἡμεῖς δὲ φαμεν ἀλήθειαν ἀπλότῃ καὶ αἰδοῖ κεκοσμημένην. Ἡ γὰρ κρείττοσιν εὐρεθεῖσι κατακολούθησεις ἀσμενος, ἢ ἐπανάξεις οἴκαδε μηδὲν ζημιωθείς.

ΥΙΖ'. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ut sit frugi hortatur, ut et tribus sequ. epist. et 514, 445, 562.

Εἰ μὲν μόνος σοι ὁ τῆς φιλορηματίας ἔρωσ καὶ ἐπῆλθε καὶ εἶλεν, οὐκ ἂν τοσαύτην παρὰ πάντων ὑπέμενες γραφήν. Ἐπειδὴ δὲ πάντες ἐν σοι, ὡς φασι, ἀχορευτῶς χορευσάντες εἶλον, μεζιζὸν σε πάσης τιμωρίας ἀμαρτάνειν ἡγούμενοι, ὡς ποικίλον καὶ πολύμορφον θηρίον ἐκτρέπονται. Εἰ τοίνυν βούλει τὴν τοιαύτην ἀποτριψάσαι ἀδοξίαν, τὰ ἀνθρώποις φιλαρέτοις πρέποντα καὶ λέγε καὶ πράττε.

ΥΙΗ'. — ΑΥΣΟΝΙΩ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Ἄγαμαί σου τὸ σοφὸν φρόνημα, ὅτι φόβον πραότητι μίξας οὐδένας ἔχεις, οὔτε τοὺς διὰ τὸν φόβον μισούντας, οὔτε τοὺς διὰ τὴν πραότητα πταίνοντας· ἀλλὰ σοι τὴν ἀκόλουθον κρᾶσιν ἀντιδιδάσκειν οἱ ἀρχόμενοι, σωφροσύνη φιλίαν συνάψαντες· ἐπειδὴ γὰρ τὰ πλείστον ἀπ' ἀλλήλων διεστώτα ἐκέρασας, καὶ αὐτοὶ

Virtus tantum abest ut tanquam rerum vicissitudinis sit causa judicanda, ut ipsis etiam convenientia imponens frena dirigat ad officium faciendum. Diviti enim familiae regendae normam temperat, gloriae modum imponens, iis qui praesunt ac magistratui ne turgescat fastu; pauperi vero addit fortitudinem. Quare si rerum novarum studium superat, atque in hac celebrem habet, in alteraque vita gloriam consequetur, quidni hanc igitur amplectimur?

CDXV. — HARPOCRÆ RHETORI.

Aliis relinquenda sunt ea quae sepulchris rudium hominum atque ineptorum imponi solent. Tu vero appreciationibus prosequere defunctum, et sepultura a praeda immuni ac decentissima exorna, dicendi adhibens gratiam, ut et illum honores ad imitationemque posteris accendas.

CDXVI. — GESIO REMP. ADMINISTRANTI.

Si accepta victus injuria a te impetrare quin ulciscare non potes, sed laedentem punire animum induxeris tuum, maxime id est a Christiano homine alienum. Quod si legibus assidue decertes (vel enim tempus tibi medebitur, vel ipse se defendet, si tanta est ira) et postea ulcisci poteris, tempore ipsi non opitulante, quominus det tibi pœnas. **684** Et hæc quidem hactenus. Dic amico tuo: Veni ad me, vel communicaturus quæ habes, vel recepturus quo cares. Tu sapientem esse prædicas qui magnifice se jactat, nec veniam poscat: nos vero veritatem simplicitate ac verecundia vestitam prædicamus. Aut enim meliora inventa sequere libens, vel redibis donum tuam nihil passus.

CDXVII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Nisi solum te pecuniarum cupiditas et cepisset et teneret, non aileo omnes tibi dicam scriberent. Cum vero, ut ferunt, omnes simul ægmine facto te invaserint, rati supra omnem te pœnam delinquere, ut variam ac multiplicem feram ac belluam te detestantur, ac refugium. Hanc igitur si infamiam cupis evitare, dicito ac facito quæ hominem virtute præditum maxime decent.

CDXVIII. — AUSONIO CORRECTORI.

Tuam quidem prudentem admiror sapientiam, quod metum benignitati admiscens, neminem habeas qui te vel ob metum oderit, vel ob clementiam offendat, sed subditi omnem moderationem consequentes, affectus rependant cum temperantia amicitiam conjungentes. Cum misceas concinneque

temperes, quæ inter se pugnant, etiam subjecti æqualia retribuunt, edocti nimirum abs te divisa quæ sunt conjungere.

CDXIX. — EIDEM.

Recte facta tua (o gratissimum afflictis lumen, etsi injustis terrori sit) omni laude superiora sunt. Quamquam et orationem suam in tuis virtutibus in immensum excrescentibus superari exoptant.

CDXX. — EIDEM.

Qui moderatos mores sine fastu præfert, alios vero de se superbe sentientes ad arrogantiamque flexos non increpat, hic virtutis maximum exhibet argumentum.

CDXXI. — LUCÆ CLARISS. VIRO.

Παρόρησις, Libertatis loquendi et impudentiæ discrimen. (infr. epist. 453.)

Neque loquendi libertas est impudentia, neque vicissim impudentia loquendi est libertas appellanda, sed lapsos ornate reprehendens libertas est dicendi. Qui vero recte agentes conviciantur, eorum impudentia est nominanda. Illa quidem medicinæ est instar; hæc vero pestilentix hui comparatur. Illa ægrotos sanos reddit, hæc vero valentes conturbat.

685 CDXXII. — CYRO PRESBYTERO.

De sacerdotii præstantia. (Conf. epist. 268, et lib. II, epist. 234; et lib. IV, epist. 219; et Joan. Chrysoi. Homiliis περὶ ἱεροσύνης.)

Etsi sacerdotium omni est regno sublimius, digniusque, non propterea sacris initiatos decet in alios temere efferi, quin decentissimum aptissimumque hujus esse ornatum existimare, ipsam cum intellectu lenitatem: cogitantes eam esse omni honore atque humana dignitate potiore: sed et alienæ utilitatis ergo per Dei gratiam hunc ordinem acceperunt, quem tyrannide contaminari iniquum sit.

CDXXIII. — HARPOCRÆ RHETORI.

Monet ut suo exemplo amicos reconciliare studeat.

Erant duo olim germani fratres, adeo inter se dissidentes, ut etiam inimicos ducerent eos, qui de reconciliatione verba facere auderent. Equidem (verum enim est dicendum) repulsam veritus, primum cum illis agere cunctabar. Tandem id degeneris esse animi ratus, meque ipse cohortatus id omnino fieri oportere, etsi a scopo aberrare, opus aggressus sum, ratus quidem operosum id esse, sed tamen insperata etiam aggrediens, tam facile hoc postea comperi, ut nulla opus velitatione fuerit. Sat enim fuit me sermonem contulisse. Quare et tu negotii difficultate noli moveri, sed certamen suscipe: forte enim non magno opus fuerit labore.

CDXXIV. — EIDEM.

Spiritualis nostra militia, quomodo instituenda.

Quando exercitus prudentiæ, obedientiæ, ordinis et disciplinæ militaris est particeps, tunc hostibus gravis atque terrori est, et pro audacia quadam

τὴν ἴσῃ σοὶ ἀποδιδόσκειν ἀμοιβήν, παρὰ σοῦ παιδευθέντες συνάπτειν τὰ κεχωρισμένα.

YIΘ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Τὰ μὲν σὰ κατορθώματα (ὧ πραότατον τοῖς ἀδικουμένοις ὄμμα, εἰ καὶ τοῖς ἀδικουσίῃν ἐστι φοβερώτατον) μείζονά ἐστι τῆς τῶν ἐγκωμιαζόντων αὐτὰ γλώττης. Εὐχονται δὲ πλέον ἠτεῖσθαι, τῆς σῆς ἐπὶ τὸ μείζον προκοπούσης ἀρετῆς.

YK'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ὁ τοῖς μὲν τὰ ἤθη μετρίως ἀτύφως προσφερομενος, τοῖς δὲ ταῖς γνώμαις ἐξωγκωμένους, καὶ πρὸς ἀλαζονείαν βλέποντας μὴ καταπληττόμενος, οὗτος ἀρετῆς μέγιστον ἐκφέρει τεκμήριον.

YKA'. — ΛΟΥΚᾶ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤῷ.

Οὔτε τὴν παρόρησιαν ἀναισχυντίαν κλητέον, οὔτε τὴν ἀναισχυντίαν παρόρησιαν· ἀλλὰ τὴν μὲν τοῖς πταίοντας κοσμίως ἐλέγχουσαν, παρόρησιαν· τὴν δὲ τοῖς κατορθούοντας ὑβρίζουσαν, ἀναισχυντίαν. Ἡ μὲν γὰρ ἱατρικὴ εἶοικεν, ἡ δὲ λοιμικὴ καταστάσει, τῷ τὴν μὲν τοῖς ἀρρώστούοντας ἰᾶσθαι, τὴν δὲ τοῖς ὑγιαίνοντας ταραττεῖν.

YKB'. — ΚΥΡῷ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

Εἰ καὶ πάσης ἐστὶ βασιλείας ὑψηλότερα καὶ ἀξιωτέρα ἡ ἱεροσύνη, ἀλλὰ τοῖς ταύτην λαχόντας οὐ χρὴ κατὰ τῶν ἄλλων διὰ ταύτην ἐπαίρεσθαι, ἀλλὰ περὶ πρῶτον καὶ ἀρμοδιώτατον ταύτης κόσμον ἡγεῖσθαι τὴν μετὰ συνέσεως πραότητα· ἐνοσούντας, ὅτι κρείττων μὲν ἐστὶ πάσης ἀνθρωπίνης τιμῆς τε καὶ ἀξίας· διὰ δὲ τὴν θεῖαν χάριν τε καὶ διάταξιν ταύτην εἰληφασί τῆς τῶν ἄλλων ὠφελείας ἐνεκεν, ἣν οὐκ ἂν εἶεν δίκαιοι τῇ τυραννίδι καθυβρίζειν.

YKI'. — ΑΡΠΟΚΡᾶ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Ἦσθη ποτὲ δύο ὁμογενεῖσι ἀδελφῷ, διενεχθέντα πρὸς ἑαυτῷ τοσοῦτον, ὡς καὶ τοῖς εἰς συμβατηρίου λόγους τολμῶντας ἐλθεῖν, ἐχθροὺς ἡγεῖσθαι. Ἐγὼ δὲ (δεῖ γὰρ ἀληθῆ λέγειν) τὴν ἀποτυχίαν δεδιώς ὤκνουσιν αὐτῷ παρὰ τὴν πρώτην διαλεχθῆναι· ὕστερον δὲ ἀγεννὲς εἶναι τοῦτο νομίσας, καὶ παρακελευσάμενος ἑμαυτῷ τοῦτο πάντως χρῆναι γενέσθαι, καὶ διαμάρτομι τοῦ σκοποῦ, ἦκον ἐπὶ τοῦργον· νομίσας μὲν αὐτὸ ἐργῶδες εἶναι, ὅμως δὲ καὶ τοῖς ἀδοκῆτοις ἐγγεiriών. Τοσοῦτον δ' εὐρον ῥᾶδιον τοῦτο, ὡς μηδὲ ἀκροβολισμῶν δεθῆναι. Ἦρκεσε γὰρ ἐκείνη τὸ ἐμὲ τῶν λόγων ἀφασθαι. Οὐκ οὐκ καὶ αὐτὸς μὴ τῆ τοῦ πράγματος δυσκολία πρόσχε, ἀλλ' ἄφαι τῶν ἀθλων ἴσως γὰρ οὐδὲ πόνων δεθῆσθαι.

YKA'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Ὅταν φάλαγξ σωφροσύνης, καὶ πειθοῦς, καὶ τάξεως, καὶ στρατηγικῆς ἀρετῆς μετέχη, τότε τοῖς ἐναντίοις δεινὴ καταφαίνεται, καὶ πρὸ τῆς εὐτολμίας

τά τρόπαια πολλάκις ἴστησι, τῶν ἐχθρῶν πρὸς ἑκεί-
σταν χωρῶντων καὶ πρὸς βουλομένων. Ἐπει τοίνυν
ταῦτα παρ' ἡμῶν ὀφείλοντα γενέσθαι κατὰ τῶν δαι-
μόνων, οὐ γίνεται· οὐ γὰρ μετ' ἀλλήλων κατ' ἐκεί-
νων, ἀλλὰ κατ' ἀλλήλων μετ' ἐκείνων στρατευόμεθα·
οὐ θαυμαστόν, εἰ ἤτρώμεθα· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπίνο, εἰ
μηδὲν ποιῶντες ὦν τοῖς νικῶσι προσήκει, νικᾶν
ἀξιούμεν.

ΥΚΕ'. — ΤΟΙΣ ΑΡΧΟΝΤΙΟΥ ΠΑΙΣΙΝ.

De Eutonio diacono. Hortatur ad

Ἐπεμψα τὸν πανάριστον Εὐτόνιον, λόγων συμβα-
τηρίων ὑμῖν καθηγησόμενον. Αἰδέσθητε τοίνυν πρῶτον
μὲν τὸ πρέπον, δευτέρον δὲ ἑαυτοῦς, τρίτον ἐμὲ,
τὸν ἐν οἷς ἔξιστιν ἐπιτάττειν, συμβουλεύοντα· τέ-
ταρτον, τὸν καταδεξάμενον τοσοῦτον ὑπομείναι διὰ
τὴν ὑμετέραν εἰρήνην κάματος. Καὶ πάσαν ἀπ-
έχθειαν ἐφορίσαντες, ἀσμενοὶ τὴν πρὸς ἑαυτοῦς φιλίαν
ἀσπάσασθε.

ΥΚΖ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

In ejus vitia, qui temere ab Eusebio esset ordinatus. Hæc ab Ecclesiæ communione separandi. (Confer. epist. 552.)

Εἰ καὶ ἐνταῦθα, ὧ πάντα μικρὰ πρὸς τὴν σὴν
ἀναληθίαν φθέγγασθαι, χωρὸς εἰσδέχεται τοὺς οὐκ
ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἤγοντας, ἀλλ' ἔχεισε διάκρισις ἔσται
ἀκριβής. Πρῶτη μὲν οὖν, ἤνικα οἱ τῆς Ἐκκλησίας
παιδεύται καὶ δι' ἀρίστην πολιτείαν τῶν θεῶν ἐλαμ-
πρύνοντο Πνεύματι, κἀνταῦθα ἐχωρίζοντο οἱ πταλον-
τες· καὶ γνωσιμαχοῦντες, πάλιν κατηριθμοῦντο εἰς
τὴν ἱερὴν τῆς Ἐκκλησίας σύλλογον. Νῦν δὲ (ἀλλ'
οὐδὲν βούλομαι δυσχερὲς εἰπεῖν) πάντα ἀναίθην
τολμᾶται, καὶ οὐδεὶς ὁ ἐπέσιζων. Ἀλλὰ τοῖς μὲν φι-
λαρέτοις εἰσὶ βαρεῖς, τοῖς δὲ φιλαμαρτήμοσι προση-
γεῖς. Τοὺς μὲν γὰρ ἀποναρξῆσαι παρασκευάζουσι,
τοὺς δὲ εἰς κακίαν μείζονα παιδοτριβοῦσι· μάλιστα
ὅταν καὶ πλοῦτος αὐτοῖς περιβῆ. Μὴ τοίνυν,
ἐπειδὴ καὶ Εὐσέβιος (ὁ οὐκ οἶδ' ὅπως σε χειροτονή-
σας, τῇ ἀρετῇ πολέμιος τυγχάνων) σὲ εἰς ἐσχάτην
κακίαν ἐλάσαντα οὐκ ἀπελαύνει τοῦ πληρώματος τῆς
Ἐκκλησίας, ἥδη νόμιζε κάκεισε μηδὲν πείσεσθαι
θεινόν. Τοσοῦτον γὰρ κάκεινον καὶ σὲ μετελεύσεται
ἡ δίκη, ὅσον ἐνταῦθα μακροθυμήσασα οὐδὲν ὤνησεν,
ἀλλὰ καὶ βλασφημηθῆναι δι' ὑμᾶς κατεδέξατο.

ΥΚΖ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Laborem quietis comitatur.

Τὸν ὡσπερ σὺ ἀγευστον τῶν πόνων, οὐ δίκαιον
λέγειν ἀναπαύλης δεῖσθαι. Δευτέρα γὰρ τῶν πόνων
ἡ ἀνάπαυλα· χωρὶς δὲ ἐκείνων, τρυφή δικαίως ἂν
καλοῖτο. Τοῖς μὲν γὰρ πόνων λήγοντας ἀναπαύεσθαι
χρή· τοὺς δ' ὄλως ἀφρατηκότας τοῦ πονεῖν, ἀσώτους
κλητέον καὶ ἀργούς. Ὡστε ἕως ἂν σὺ μὴ παραδέξαιο
τοὺς ἰδρώτας, ἀφεχτέον καὶ τοῦ τῆς ἀναπαύσεως
ὀνόματος.

ΥΚΗ'. — ΑΥΣΟΝΙΩ ΚΟΡΡΗΚΤΩΡΙ.

Ignoscendum aliorum delictis. (Supr. epist. 416.)

Οἱ μὲν νόμοι τὴν εἰς σὲ παροινήσαντα συλλαβόν-
τας παρέπεμψαν ὑπὸ τὰς σὰς χεῖρας δίκην ὑφέξοντα·

PATROL. GR. LXXVIII.

A tropæa sæpe constituit, hostibus supplices tendenti-
bus manus, legationemque mittentibus. Cum igitur
hæc omnia a vobis debeant fieri adversus damo-
nes, nec sicut (non enim inter nos contra hos, sed
in nos mutuo cum illis aciem instruimus), nihil mi-
randum si vincamur, sed illud potius, si nihil fa-
cientes eorum quæ vincuntibus conveniant, nos
vincere par esse putemus.

CDXXV. — PRÆFECTI LIBERIS.

amicitiam et concordiam mutuam.

Optimum misi Eutonium, qui pacificos vobis ser-
mones referat. Reveremini itaque primo decorum,
deinde vos ipsos, tertio me, qui consilium do in iis
quæ fieri oportet; quarto eum, qui tantum pacis
vestræ gratia laboris sumpsit, **686** omnique odio
deposito, mutuam inter vos servate amicitiam.

CDXXVI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

*Etsi in hac quidem vita parva omnia et exilia ad
te passionibus carentem afferri locus patitur eor-
qui ab iisdem non veniunt locis; in altera tamen
futura est accurata disceptatio atque Judicium. Nu-
per itaque cum Ecclesiæ doctores, quique in optima
gubernandi ratione claruerunt, divino Spiritu or-
nati erant, atque huc accesserunt nunc peccantes,
nunc denuo resipiscentes annumerentur cœtui sanc-
tæ Ecclesiæ. Nunc vero, ne quid gravius dicam,
quidvis audet impudens homo, et nemo redarguit
illum, sed virtute præditis molestiam facessunt,
peccantibus vero lenes contra ac blandi sunt. Illis
torpedinem afferunt, hos ad majora etiam flagitia
provocant, maxime vero cum pecuniis abundant.
Ne igitur cum Eusebius etiam (qui nescio quomodo
te in sacerdotem ordinando virtutis hostis effectus
est) te ad extremum nequitæ tendentem ab Eccle-
siæ non repellit plenitudine, jam putes etiam ioi
te grave nihil passurum. Tanto gravius enim te
atque ipsum manet pœna, quantum hic nihil diu-
tius dilata profuit, quin et a vobis blasphemias est
excepita.*

CDXXVII. — PALLADIO DIACONO.

Laborem expertem, tuoque exemplo cessantem,
quiete indigere, minime pronuntiandum. Quietis
enim laborem, non otium, sequitur: sine quo labore
delicias potius otium appellaveris. Decet enim qui
laborare desinunt, quiescere. Qui vero otio indul-
gent, temporis prodigos et ignavos merito nuncu-
pes. Quamobrem tibi etiam, dum sudare recusis
atque detrectas, a quietis est nomine abstinendum.

CDXXVIII. — AUSONIO CORRECTORI.

Leges eum qui te probris affecit, sub manus tuas
deduxerunt pœnas daturum. At tu (es enim omni

injuria atque convicio superior, propterea et legitimo imperio miscuisti (philosophiam) ipsum nonnihil admonendo venia dignatus meliorem reddideris. Punire cuius promptum est : veniam autem dare atque ignoscere tui similibus est.

687 CDXXIX. — ESAIÆ.

Monet ut a peccatis, quorum veniam ante nactus fuerat, tandem desistat.

Videris jam edoctus, quod veniam continuo delictorum sis nactus, venia etiam indigna adhuc committere. Quare temperantiæ freno usus te ipse cohibeto, ne in præceps ruas, et remedium veniæ inutile efficias, ne ut dolore vacuum inscientemque mox divina Numinis comprehendat vindicta.

CDXXX. — OPHELIO GRAMMATICO.

Scire est rem per causas cognoscere. (Aristot. in Analyt.)

Maxima vis est scribendi, eruditionisque ætiologia, seu causæ redditio ac demonstratio. Nec enim ostendere satis est, quod res sit, sed et quare sit, si fieri possit, est demonstrandum. Est enim vere scire, rem per causas cognoscere.

CDXXXI. — SERENO.

Rerum metuenda vicissitudo. (Vide epist. 495.)

Cave putes supra naturam, extraque mediocritatis terminos rebus secundis animo indulgendum, sed ubique humanam intueri sortem, vicissitudinemque conspice, quæ uno sæpe die res in contrarium vertere potest. Sic enim extra aleam eris et fortunas tuas in tuto collocabis. Si qua enim permutatio accidet, nihil eveniet tibi grave, quasi thesauros mente recondenti conditionis humanæ.

CDXXXII. — SERENO DIACONO.

Justitiæ esse proprium scelerum punire.

Justitia injustis justam irrogat pœnam, redditque omnino, nisi injusta fiat justitia, cuncta juste administrans, et justitiæ omnem adhibens providentiam.

CDXXXIII. — DIDYMO ET HERONI SACERDOTIBUS.

« Qui male agit odit lucem. » (Joan. III, 20.) *Non mirum a malis oppugnari bonos.*

Quid mirum si improbi bonos oppugnent? Imo si secus fieret, sit admirandum. Etsi enim absurdum valde videatur, et neque verbo explicandum, nec re ipsa tolerandum fuerit, omnino tamen ex ratione fit. Tenebræ enim luci repugnant, et latrones, lucernas noctu extinguentes, ad furandum se accingunt, tati suam vitam lumine redargui : quare id tollere omnino satagunt.

Αὐτὸ δὲ (κρείττων γὰρ εἶ καὶ ὕβρεως καὶ λοιδορίας, διὸ καὶ φιλοσοφίαν τῆ νομίμῃ ἀρχῇ ἐκέρσασας) μικρὰ νοουθετήσας τοῦτον, τῷ συγγνώμῃς ἀξιῶσαι βελτίω κατάστησον· τὸ μὲν γὰρ κολάζαι προχείρως, καὶ τῶν τυχόντων ἐστὶ· τὸ δὲ συγγνώμῃν νείμαι, τῶν, ὅσας αὐτὸς τυγχάνεις.

ΥΚΘ'. — ΗΣΑΙΑ.

Ἔοικας ἐκ τοῦ συνεχῶς συγγνώμῃς ἐπ' ὧς πταίοις τυγχάνειν, καὶ εἰς τὸ συγγνώμῃς μείζονα ἀμαρτάνειν πεπαιδοτριβῆσθαι. Τῷ χαλινῷ τοῖνον τῆς ἐγκρατείας χρησάμενος, ἀνείργειν σαυτὸν πειρῶ τοῦ κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι· καὶ τὸ τῆς συγγνώμῃς φάρμακον μὴ ἀχρεῖον κατασκυῶσαι, ἵνα μὴ ὡς ἀγνώμονά σε καὶ ἀνάληγον ἡ θεία λοιπὸν μετέλθοι δίκη.

ΥΛ'. — ΩΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Μεγίστης ἐστὶ συγγραφῆς καὶ διδασκαλλας ἀρετῆ, αἰτιολογία καὶ ἀποδείξεις. Οὐ γὰρ προσήκει μόνον διισχυρίζεσθαι, ὅτι τόδε ἐν (33) ἐστίν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐστίν, εἰ ὁλόν τε, ἀποδεικνύναι. Τοῦτο γὰρ ἐστίν ἀληθῶς εἰδέναι, τὸ μετὰ αἰτίας εἰδέναι.

ΥΛΔ'. — ΣΕΡΗΝΩ.

Μὴ κέρα (34) τῆς φύσεως, μηδ' ἐξω τοῦ μετρίου ἐμπορεῖσθαι τῆς εὐμερίας ἀξίου· ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ ἀνθρώπινον σκόπει, καὶ πρὸς τὰς μεταβολὰς ὄρα, τὰς ἐν μιᾷ πολλάκις ἡμέρᾳ πρὸς τὰναντία τὰ πράγματα μεταστοιχειῶσαι δυναμένας. Οὕτως γὰρ καὶ ἀσπαστὸς ἔση, καὶ τὴν εὐπραγίαν βεβαίαν εἴεις. Εἰ δὲ καὶ συμβαίη μεταβολή, οὐδὲν ἀργαλέον κρίσει, ἅτε προαποθέμενος σαυτῷ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θησαυροῦς.

ΥΛΒ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τοῖς ἀδίκοις ἡ δίκη χρεωστεῖ τὴν δικαίαν τιμωρίαν, καὶ πάντως ἀποδώσει, εἴπερ μὴ μέλλοι ἄδικος εἶναι ἡ δίκη, ἢ πάντα δικαίως διέπουσα, καὶ τῆς δικαιοσύνης πολλὴν ποιουμένη πρόνοιαν.

ΥΛΓ'. — ΔΙΔΥΜΩ ΚΑΙ ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ.

Οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ ὁ πονηρὸς τοῖς ἀγαθοῖς ἐκπεπολέμῳνται. « Τούναντιον γὰρ (35) ἦν θαυμαστόν, εἰ μὴ οὕτως εἶχον· εἰ γὰρ καὶ λίαν ἄσπονον δοκεῖ, καὶ οὔτε λόγῳ βῆτον, οὔτε ἔργῳ φορητὸν ἐπι τοῦτο, ἀλλ' ὁμως κατὰ λόγον γίνεται. Ἐναντιῶται γὰρ τὸ σκότος φωτὶ· καὶ λησταὶ τοὺς λύχνους σβεννύντες ἐπὶ τὸ ληστεύειν τρέπονται. Ἐλεγχον γὰρ ἡγούμενοι τοῦ σφῶν βίου τὸν ἐκείνων τρόπον, ἐκπῶν αὐτὸν ποιῆσαι πραγματεύονται.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(33) Pro τὸ δὲ ἐν ambo codil. scribunt τὸ δέον. Possin. (35) Inter γὰρ et ἦν iidem cod. inserunt ἄν, et (34) lidem, παρὰ. Id.

ΥΑΔ'. — ΘΕΩΝΙ.

Α

CDXXXIV. — THEONI.

Παράδοξον quid.

Παράδοξόν ἐστιν, ὃ βέλτερον, τὸ τῆς κρατουσῆς
δόξης κρεῖττον, καὶ τῆς συνηθείας ἀλλότριον.

Id paradoxum est (*inopinatum*), virorum optime,
appellandum, quod omnem excedit opinionem, et
ab usu est alienum.

ΥΑΕ'. — ΛΕΟΝΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

688 CDXXXV. — LEONTIO EPISCOPO.

Mali superbiq̄ue sacerdotes coercendi.

Μηδὲν, ὦ ἄριστε, ἐπὶ τῆς σῆς ἀρετῆς ἄχαρι,
μηδ' ἀπηχῆς, τὸ γε ἐπὶ σαυτῷ, συγχωρησῆς γενέσθαι,
ἀλλὰ καὶ τοῖς νεώτερά τινα εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς
θεσμούς, βουλευούσι, λέγε ὡς οἰμώζονται κἀνταῦθα
κάκεισε, εἰ μὴ τοῦ νεωτερισμοῦ λήξεται. Ὅσπερ γὰρ
σὺν ἀλογίᾳ ἤρθησαν, τόλμη ἀκριτῶ μάλλον ἐπαρ-
θόντες εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν, ἢ ἀξιώσεως δικατὰ χρι-
σει, οὕτω, κατὰ τὴν εἰκὸς, καὶ καθαιρεθήσονται πάλιν.
Ἄσθενὲς γὰρ αἰεὶ τὸ παρ' ἀξίαν· καὶ τῶν κατὰ τόλ-
μαν ἀλόγιστον ἐπαυρομένων οὐδὲν βέβαιον, ταχέως
δὲ ἔχει τὴν μεταβολὴν, εἰ μὴ σὺν ἀρετῇ γίγνοιτο.

Nihil, vir optime, virtuti tuæ ingratum aut ab-
sonnum accidere permittas, verum iis qui innovare
quid in ecclesiasticis student functionibus dicite,
ploraturos, id est fore infelices in hac alteraque
vita, nisi rebus studere novis desistant. Ut enim
imprudencia elati, audacia temeraria magis quam
B justo opinionis iudicio incitantur, ita probabile est
iterum subvertendos. Infirmum est enim quidquid
dignitatem superat, quæque indiscreta audacia
elata sunt, instabilia, citoque immutantur, nisi a
virtute profiscantur.

ΥΑΖ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

CDXXXVI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Iniqui arguit sacerdotii, ut et epist. sequ. et 440.

Δεινὸν μὲν καὶ τὸ τρυφή καὶ λαγνεῖα ἐαλωκένας
ἄνθρωπον εἰς ἱερωσύνην ὅπως δῆποτε δοκοῦντα τε-
λεῖν. Τὸ δὲ πάντων σχετικώτατον ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι
τὰ τῶν ἀνιέρων καὶ ἐναγῶν πράττεις, τῆς δὲ ἀπὸ τοῦ
δοκεῖν ἱερωσύνην κεκτησθαι ἀντιποιεῖ δόξης.

Molestum sane deliciis ac libidini deditum homi-
nem sacerdotem ordinari. Id vero maxime omnium
deplorandum est, quod sacrilege impieque te geras.
Fingis vero sacerdotium jure ut possidere videare.

ΥΑΖ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

CDXXXVII. — EUTONIO DIACONO.

De Zosimi vitiiis, pro quo orare monet. (Vide epist. 103.)

Σὺ μὲν εἰκότως θαυμάσεις, ὅπως ὁ ἄλλιος Ζώσι-
μος ἐκθύμως τῆς κακίας ἔχεται, καὶ δεσμὸς οὗτός
ἐστὶν ἀρβγαῆς, ὃν οὐκ ἀν διακόψας οἴχεται φερόμε-
νος ἐπὶ τὰς ἀτόπους πράξεις. Ἐτεροι δὲ οὐ θαυμά-
ζουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰκότως τῇ ἐξ ἀρχῆς ἀναστροφῇ
τὴν κακίαν ἠύξησθαι νομίζουσι. Ἐδὲ μὲν γὰρ ἐκ δοῦ-
λου πατρὸς πεφυτεύσθαι, παραλιμπάνουσιν εἰκό-
τως. Πολλοὶ γὰρ οἰκείται ἐλευθέρων εἶναι δοκοῦντων
ἀμείνους εἶσι κατὰ τοὺς τρόπους· τὴν δὲ ἐξ ἐφήθου
ἀγωγὴν κακίζουσιν, ὡς πάσης κακίας οὖσαν μεστήν·
διὸ καὶ συνηδρόθη αὐτῷ τῶν κακῶν ἢ διάθεσις,
καὶ εἰς ἔξιν προῦθη ἢ πονηρία. Ἀφέμενος τοίνυν
τοῦ θαυμάζειν, τὴν διὰ τῶν εὐαγῶν σαυτοῦ προσευ-
χῶν αὐτῷ χάρισαι θεραπειᾶν· τάχα πως μετα-
γνοίη.

C Recte equidem jureque optimo miraris, Zosimum
illum nostrum prompte mala quæque patrare, ac
vineulo veluti infracto colligatum in præceps ferri,
absurda quæque committendo. At alii minime ad-
mirantur, credentes jam inde ab infantia pervers-
um in dies mores accumulasse. Patre enim mancipio
natum esse merito prætereunt. Servi enim multi
liberis hominibus sæpe præstare moribus reperiu-
tur. Ejus vero ex ephebis excedentis educationem
accusant, ut omnis generis refertam vitiiis. Ilinc et
ad virilem usque ætatem comitata improbitas est,
abiitque in habitum. Mirari itaque desine, si præ-
cibus pro eo ad Deum fuis placet illi gratificari;
gratiam forte post est habiturus.

ΥΑΗ'. — ΝΕΙΑΩ.

D

CDXXXVIII. — NILO.

Moderate laudare oportet, nec extollere nimis laudibus. (Conf. epist. 336, 337, 417 et 411.)

Εἰ καὶ οἱ φιλότιμοι δι' ἐπαίνων μάλιστα παραθῆ-
γονται (διψῶσι γὰρ ἐπαίνων μάλλον, ἢ ποτῶν),
ἀλλὰ μετρίως χρῆ τούτους ποιεῖσθαι, καὶ μὴ ἄγαν
ὀφθαίνειν. Πολλοὶ γὰρ ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἐγκω-
μίων ἐκλυθέντες, ἐκλύουσι τὴν εἰς τοὺς πόνους πα-
ρασκευήν.

Etsi laudis cupidi gloria potissimum extimulan-
tur (laudem enim plus quam potum sitiunt), mode-
rate tamen agendum illis, neque texere nimium.
Plerique enim laude nimium elati laborem vicissim
diligentiamque remittunt.

ΥΑΘ'. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ ΚΑΙ ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑ-
ΤΙΚΟΙΣ.CDXXXIX. — AGATHODÆMONI ET OPHELIO
GRAMMATICIS.*Miscendum utile dulci in scriptis.*

Ἐπειδὴ αἱ μονοειδεῖς μελέται τε καὶ παραινέσεις
κόπτουσι τρόπον τινὰ τῆς τῶν ἀμελεστέρων ψυχῆς
τὰ νεῦρα (δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς πᾶσα μεταβολὴ σχήμα-

Quando declamationes hortationesque 689 unius
modi nervos animi præcidunt negligentium atque
ignororum (omnis enim schematum variatio ju-

cunda illis existit), scripta decet studio animique A motu temperare. Ex animi siquidem motu nihil studiosi offenduntur. Negligentes vero ex studio cum animi motu temperato utilitatis plurimum haurient.

CDXL. — THEODOSIO.

De Zosimi iterum vita vitiosa, precibus itaque Deo commendandum. (Supr. epist. 2 et 437; similis epist. 103.)

Audio te de rebus non dudum præteritis Zosimum accusare, neque ex temporis lapsu opportunitatem quærere, ut falso accuses. Habes enim in promptu, quæ proferas gesta. Verum non tam accusando linguam in eum decet exacuere, quam in eo deplorando, et Deum pro illo deprecando satagere convenit. Accusatus enim ad malum, ut appareat, incitabitur magis: deploratus vero pedem forte referet.

CDXLI. — ZOSIMO.

Gentium mores cum nostris collati. (Conf. epist. 164.)

Multum apud Græcos gentiles, bone vir, virtutem motum sectati sunt. Si vero ignave agere patrium illis usitatumque erat, ne sic quidem nos convenit virtutis intermittere studium. Nam intervallum quo illos superamus veniam non concedit.

CDXLII. — MACARIO EPISCOPO.

Orator non semper persuadet. (Sic epist. 420 et 547.)

Si tantibus usa verbis oratio, quæ etiam inanem flectere naturam merito queat, implacabilem illam feram in seipsam sævientem emollire non potuit, ostendit aperte, quod fidem facere, aut non persuadere, sit in auditoris potestate, propter arbitrii libertatem, ob quam oratio iudicio est digna.

CDXLIII. — MARTYRIO.

Animus instabilis utraque sorte movetur, sapiens non item. (Vide epist. 408.)

Incertæ fidei et instabiles homines gaudium et dolor a decenti dimovent statu. Gaudium quidem alis addens, ac veluti debacchari suadens; dolor vero se demittere formidoloseque agere cogit. Constantes vero beneque stabilitos ac prudentes nihil horum a decore dimovet. Hujus enim exultationem lasciviamque comprimit, tanquam rationem intellectus freno regendo. Illo vero superiores reperiuntur, quidquid inmodicum in illo castigando.

680 CDXLIV. — AGATHODÆMONI.

De tribus dicendi generibus, summo, medio et imo, ex Homero, vitam oratione magis persuadere. (Conf. epist. 213, 233 et 265, 508.)

Novum quid spectavi, quod non facile quis percipiat, nisi rem accurate edoctus. De tribus enim amicis ad unum advocatis negotium, qui ad dicendum aptissimus erat, dicendo offendit: qui minus aptus, animos demulsi, at tertius dicendi imperitus, persuasit, tantumque indoctus hic potuit, quantum non summus ille. Eloquentissimo accidit, quantum indoctissimo evenire par erat. Ut interrogatus quidam, ad quem legationem ferret, dice-

τος ἦδύ), χρὴ τὰ συγγράμματα ἐκ σπουδῆς καὶ ψυχ-
αγωγίας κεκράσθαι. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς ψυχαγωγίας
οἱ ἐμμελεῖς οὐδὲν παραβλαβήσονται, ὑπὸ δὲ τῆς
σπουδῆς τῆς τῆ ψυχαγωγία κεκραμένης οἱ μὴ λίαν
ῥᾶθυμοι ὠφελήθησονται.

ΥΜ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ.

Οἶδα μὲν ἐξ ὧν ἀκούω, ὡς οὐχ ὑπὲρ λίαν ἀρχαίων
πραγμάτων λέγων, ἀδεῶς πράττεις τὴν κατὰ τοῦ
ἀθλοῦ ζωστίμου κατηγορίαν, συναγωνιστὴν οὐκ
ἔχων εἰς ψευδολογίαν τὸν χρόνον· αὐτὰ γὰρ ἔχεις
μαρτυροῦντα τὰ πράγματα. Ἄλλὰ χρὴ μὴ τοσοῦτον
τὴν γλύτταν ὀπλιζέιν εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγο-
ρίαν, ὅσον εἰς τοὺς εἰς αὐτὸν θρήνους καὶ τὰς προσ-
ευχάς. Κατηγοροῦμενος γὰρ, πλέον εἰς κακίαν, ὡς
ἔοικεν, ἐρεθίζεται· θρηνοῦμενος δὲ, ἴσως ἀνενέγκοι.

ΥΜΑ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Πολλοὶ μὲν, ὧ βέλτεστε, παρ' Ἑλλήσι τὴν θηοικὴν
κατορθώσαντες ἀρετὴν ἄρεται· εἰ δὲ καὶ τὸ ῥᾶθυ-
μεῖν ἐκεῖνοις πάτριον καὶ σύνηθες ἦν, οὐδ' οὕτως
ἡμᾶς προσῆκεν τὴν περὶ τὴν ἀρετὴν ἐπιμέλειαν
προέσθαι. Τὸ γὰρ μέσον ἡμῖν πρὸς ἐκεῖνους οὐκ ὄλι-
γον ὑπάρχον ἀφαιρεῖται τὴν συγγνώμην.

ΥΜΒ'. — ΜΑΚΑΡΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Εἰ τοιούτοις χρῆσάμενος λόγοις ὁ λόγος, οἱ καὶ
τὴν ἀψυχον φύσιν εἰκότως ἂν ἐκαμψαν, οὐκ ἔπεισε
τὸ ἀμελιᾶκτον ἐκεῖνο θηρίον τὸ κατ' αὐτοῦ ἐπιλυ-
τήσαν· ἔδειξε λαμπρῶς, ὅτι τὸ πεισοθῆναι καὶ μὴ,
τιῶν ἀκούοντων ἔστι, διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος
ἔρον, δι' ὃν καὶ ὁ τῆς κρίσεως ἀξιολόγος ἔστι λόγος.

ΥΜΓ'. — ΜΑΡΤΥΡΙΩ.

Τοὺς μὲν εὐρίπιστους καὶ ἀβεβαίους καὶ χαρὰ καὶ
λύπη τῆς περὶ τοῦ καταστάσεως ἐξακοντίζουσιν·
ἡ μὲν περὶ οὐσα καὶ παροινεῖν ἀναπειθουσα, ἡ δὲ
ταπεινοῦσα καὶ φοβοδοεῖς παρασκευάζουσα. Τοὺς δὲ
βεβαίους καὶ ἐρηρησιμένους, καὶ κρηπίδα φρονήσεως
ἔχοντας, οὐδ' ὀποτέρα τοῦτων τοῦ προσέχοντος ἐξ-
ίστησι. Τῆς μὲν γὰρ καταστέλλουσι τὰ σκιρτήματα,
καθ' ἕνα χαλινῷ τινὶ τῷ λογισμῷ ἀνασειράζοντες·
τῆς δὲ κρεῖττονες εὐρίσκοντες, τὴν ἀμετρίαν αὐτῆς
καλάζοντες.

ΥΜΔ'. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ.

Καινότερόν τι τεθέσθαι, ὅσον ἂν τις ῥᾶδίως κα-
ταδέξοιτο, μὴ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα πυθόμενος. Τριῶν
γὰρ ὁμοῦ φίλων περὶ ἐνὸς παρακαλούντων πράγμα-
τος, ὁ μὲν δεινότητος προσπαρῶξυνεν, ὁ δὲ ἤτιον
δεινὸς ἐπράυνεν· ὁ δὲ ἡμεληκῶς τοῦ λέγειν ἔπεισε.
Καὶ ἠδυνήθη μὲν ὁ ἀμαθὴς τοσοῦτον, ὅσον ἔχρη τὸν
δεινότερον· ἔπαθε δὲ ὁ ῥητορικώτατος, ὅσον ἔχρη
τὸν ἀμαθέστατον. Ὡς δὲ ἠρωτάτο ἐκεῖνος, ὅτι τὴν
πρεσβείαν προσέφερον, ἔφη, εἰ τῷ τρόπῳ τῶν παρα-

καλούντων (36) προσοχηθέναι (37), οὐ τῷ λόγῳ τῆ Ἀ πολιτεία παπεισθαι, οὐ τῆ εὐγλωττεῖ. Εἰ τοίνυν ὁ βίος τοῦ λόγου περιγίνεται, καὶ ἡ γνώμη τῆς γλώττης, πρῶτον τὴν γνώμην, εἶτα τὴν γλώτταν κοσμητέον· εἰ δὲ ἀπιστεῖς ταῦτα γεγενῆσθαι, εἰς τὴν Ὀμηρικὴν πρεσβείαν, ἣν ἀεὶ ἐπὶ γλώττης ἔχεις, τὸν νοῦν παράπειμον· ἔνθα ὁ μὲν Ἰθακῆσιος δεινότατος ὢν, πλέον παρώξυνε τὸν Πηλέως. Ὁ δὲ ἤ-πτον δεινός, ὁ παιδαγωγός φημι, κατεπράδυνεν. Ὁ δὲ Τελαμώνιος, ὁ λίαν ἡμεληκῶς τοῦ λέγειν, ἔπεισας· καὶ δεδύνηται μὲν ὁ Τελαμώνιος τοσοῦτον, ὅσον ἐχρῆν τὸν Λαέρτου· ἔπαθε δὲ οὗτος; ὅπερ ἐχρῆν ἐκείνου.

ΥΜΕ΄. — ΖΩΣΙΜΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Virtutem colendam hortatur, quam proposita etiam poena se sectari malle testatur, quam vitium proposita praemia. (Confer. lib. II, epist. 240 et 223.)

Τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην σαφῶς εἰπεῖν βούλομαι. Εἰ ἔτι τις ὑπερβολικῶς εἰρησθαι δόξει, δοκείτω. Οἱ γὰρ τῆς ἀρετῆς ἐρασταὶ μαρτυρήσουσι τῷ βῆθησμένῳ. Φημί τοίνυν, εἰ μὲν τῆ ἀρετῆ τιμωρία, τῆ δὲ κακίας στέφανος ἀπέκειτο, ἦδιστ' ἂν δίχην δέδωκα φιλάρετος ὢν, ἡ ἐστέφθην κακίας ὢν ἐραστής. Οὕτως ἡ μὲν κακία, καὶ ἂν στέφανος προξενούη, πάσης μοι τιμωρίας δοκεῖ χαλεπωτέρα εἶναι. Ἡ δὲ ἀρετὴ τιμαλφεστέρα, καὶ ἂν τιμωρίας μὴ ἀμοιραῖη. Ἡ μὲν οὖν εἰρημένη μοι ἦδε ὑπερβολή, ὡς φαίεν τινες, ὧδε ἔχει καὶ ἄλλος ἔχεται. Εἰ δὲ καὶ πάντως τῆ μὲν ἀρετῆ στέφανος, τῆ δὲ κακίας τιμωρία ἀπόκειται, τί ἐστι τὸ πείσαν σε εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας καταποντῶσαι σαυτὸν; ἡδέως ἂν σου πυθοίμην ἐγὼ.

ΥΜΓ΄. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Monet ut caveat ne in eadem incidat vitia quae in alio reprehendit.

Ἀνθρώπιον φαῦλον, καὶ βδελυρὸν, καὶ κίβδηλον, καὶ τί γὰρ οὐ (38) τῶν αἰσχρῶν καλέσας ἐν τοῖς αὐτοῦ γράμμασι Ζώσιμον, ἀληθῆ μὲν λέγεις· δέδοικα δὲ μὴ καὶ αὐτὸς μικρὸν ὑστερον τοιούτου εὐραθείης. Ἐκεῖνα γὰρ, ὡς φασί τινες, ἤρξω πράττειν, ἃ ἐκεῖνος πράττων εἰς ἀνήκεστον ἀναλγησίαν τετελεύτησε.

ΥΜΖ΄. — ΜΩΣΕΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

CDXLVII. — MOSI DIACONO.

De divitiis. (Infr. epist. 450.)

Ἐν μόνον καλὸν ἔχειν μοι δοκεῖ ὁ πλοῦτος, ὅτι τοῖς μάλιστα φιλοῦσιν αὐτὸν κινδύνους ἐξαισίουσ ἀποτίκτει.

Divitiæ unum mihi continere bonum videntur, D quod eas amantibus ingentia pariant pericula.

ΥΜΗ΄. — ΖΗΝΩΝΙ.

CDXLVIII. — ZENONI.

Hermogenis episcopi laus. (Confer. epist. 358 et 466.)

Ὁ βούλομαι συντόμως φράσαι περὶ τοῦ πάντα ἀρίστου Ἑρμογένους, τοῦ ὄντως ἐπισκόπου, τοῦτό ἐστιν· ὅτι τοσοῦτον ἀρετῆ τοὺς ἄγαν εὐδοκίμους παριῶν, ὅσον ἐκείνου τοὺς ἄλλους ἄπαντας, ὡς μηδὲν μέγα διαπραττόμενος, οὕτω διάκειται, οὕτως

ret, « hic mores dicentium observari, non orationem; » politia institutoque vitæ persuaderi, non eloquentia. Quamobrem si orationi vitæ præstat, etiam mens linguæ antecellit, mens itaque primo, dehinc lingua est exornanda. Quod si id factum esse negabis, Homericam legationem, quam et in ore semper habes, in memoriam revoca. Ibi enim Ulysses Ithacensis, eloquentissimus cum esset, amplius incitavit Pelei filium Achillem. Hic verum minus vehemens, pædagogus inquam, sedatior fuit. Telamonis vero filius Ajax, qui dicendo infimus fuit, persuasit: potuitque Ajax Telamonius tantum quantum Laertis filium Ulyssem oportebat. Illi vero tantum accidit, quantum hunc perferre par erat.

Libet meam clare proferre sententiam. Etsi quid supra fidem dicere videar, sit ita sane. Testificabuntur enim virtutis studiosi quod dicam. Affirmo itaque, siquidem virtuti poena, vitium vero corona proposita sit, jucundius poenam, qui virtutis sit amans, daturum, quam ai coronetur, ob improbitatem hujus amans: sic improbitas, coronam etiam adcepta, omni esse genere suppliciorum molestior videtur. Virtus vero pretiosior, etsi poena non careat. Hæc itaque fidem excedens sententia, ut dixerunt quidam, talis est et sufficit. Si vero omnino virtutem præmium, vitium autem poena maneat, quid est quod te alliciat, ut in nequitiae barathrum te conjicias? libenter ego id te rogarem.

Falsum homuncionem, execrandum atque adulterinum, et quid non sædi criminis tuis in litteris Zosimum nominans, vere quidem dicis: vereor tamen ne et ipse post paulo talis reperiaris. Illa etenim agere incipis, 691 ut quidam referunt, quæ ille committens in incurabilem incidit morbum.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(36) Τῷ τρώπῳ παρακαλούντων, etc. Vitæ exempli o magis quam oratione persuaderi. Menandri illud exrepxit: Τρώπος ἐστ' ὁ κείθων τοῦ λέγοντος, οὐ λό-

γος. Confer epist. 215. SCHOTT.

(37) Vat. 650 et Alt. προσοχηθέναι. POSSIN.

(38) Iidem tollunt οὐ. Ib.

præsidium ac munimentum aliarum esse virtutum A φήθη δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, ὡς περ φρούριον ἢ
duceret. φυλακτῆριον τῶν ἄλλων κατορθωμάτων ἔχειν.

CBXLIX. — EUTONIO DIACONO.

Bonorum malorumque dum landantur discrimen.

Ut eorum qui iudicio sunt condemnati vita, modo probata claraque existat, quorundam solet accusationem refellere; sic et laudationes nimias falsas ostendere consueverunt mores quorundam sinistri iuxta ac mali. Si enim plerique mortales, qui laude dignum nihil gerere student, gaudent quidem calumniis, laudibus contra contristantur (illas enim contra se dici opinantur, has vero iniquam se consecuturos sperant): virtute vero illustres, probos quos non norunt, calumnia oneratos, etiam antequam norint, innoxios declarant. Malos vero si ad gratiam laudentur, laude iudicant indignos, non tam ob dicta, quam ob gesta iudicium ferentes. Igitur neque optimi calumniam dum patiuntur indignentur (jactata enim nihil ad alios pertinent), neque vicissim homines pessimi laudari exsultent. Sunt enim ab iis alienæ pronuntiatæ laudes.

CDL. — HERACLIO.

Quæ veræ divitiæ sunt.

Quotnam pluribus inhiantes bonis omnibus excederunt, et superflua corrogantes, necessaria etiam amiserunt? et legitimos excedentes terminos, etiam mediocribus orbati sunt bonis? Supervacanea C itaque reseranda, ut necessariis ditemur. Neque enim opibus abundare, sed iis non indigere, divitiæ sunt maximæ.

692 CDLI. — EUTONIO DIACONO.

De Eusebii episcopi Pelusii moribus, de quo alias sæpe. (Infr. 470 et sup. 129.)

Aliud est, vir admirande, in suspicionem venire, aliud vero reprehendi. Illud enim esse fertur etiam nil agentium, hoc vero de compertis. Si vero Eusebius, ut scribis, alios temere in suspicionem vocatos accusatosque expellit, alios autem deprehensos majore dignos gradu censeat, qua assentatione inductus, qua pecuniis inhians, noli admirari. Si enim omnia recta faceret ratione, fortasse illud quoque emendandum existimaret. Si vero agit universa quæ non oportet, hoc quoque dignum esse illius moribus non ambigat.

CDLII. — PAULO.

Uni vacuam arti. (Supr. similis epist. 380.)

Qui omnino multas scientias artesque didicit, etsi omnium hominum sit ingeniosissimus, unamquamque earum ad summum exacta diligentia non tractat, cum multum temporis, quod exercitio et curæ prioris artis impendi debet, in alterius artis recuperatione consumatur: sed in eo quidem quod

ΥΜΘ. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ὡς περ ἕνια τῶν ἐγκλημάτων εἰωθεν ἄπιστα ποιεῖν ὁ τῶν κρινομένων βίος, εὐδόκιμος ὢν καὶ λαμπρός· οὕτως ἕνια τῶν ἐγκωμίων πέφυκεν ἄπιστα ποιεῖν ὁ τῶν ἐγκωμιαζομένων τρόπος, σκαῖς ὢν καὶ φαῦλος. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν μὴδὲν λόγου ἀξίον ποιεῖν ἐθελόντων, χαίρουσι μὲν ταῖς διαβολαῖς, δυσχεραίνουσι δὲ ἐπὶ τοῖς ἐγκωμίοις (τὰς μὲν γὰρ καὶ καλῶ ἑαυτῶν ἠγούνται λέγεσθαι, τῶν δὲ οὐδέποτε ἀπολαῦσαι προσηκούσιν)· ἀλλ' οὖν γε οἱ τὴν ἀρετὴν ἐστεμμένοι, τοὺς μὲν ἀρίστους ἐφ' ὧς οὐ συνίασι, διαβαλλομένους, καὶ πρὸ διαγνωσεως ἀπαλλάττουσι τῶν ἐγκλημάτων. Τοὺς δὲ φαῦλους, εἰ πρὸς χάριν ἐγκωμιασθεῖεν, ἀναξίους εἶναι τῶν ἐπαίνων νομίζουσιν, οὐκ ἀπὸ τῶν λεγομένων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πραττομένων τὰς ψήφους φέροντες. Οὐκοῦν μήτε οἱ ἄριστοι διαβαλλόμενοι δυσχεραίνετωσαν, (οὐδὲν γὰρ πρὸς αὐτοὺς τὰ λεγόμενα), μήθ' οἱ κάκιστοι ἐγκωμιαζόμενοι ἀγαλλίσθωσαν. Ἀλλότριαι γὰρ αὐτῶν ἐστὶ τὰ ἐγκώμια.

ΥΝ. — ΗΡΑΚΛΕΙΩ.

Πόσοι τοῦ πλείονος ἐπιθυμήσαντες, τοῦ παντὸς ἐξέπεσον, καὶ τὰ περιττὰ συναγαγόντες, καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀπώλεσαν; καὶ ὑπερβάντες τοὺς νενομισμένους ὅρους, καὶ τῶν μετρίων ἐγυμνώθησαν; Χρὴ οὖν περικόπτειν τὰ περιττὰ, ἵν' ἐν τοῖς ἀναγκαίοις πλουτῶμεν· οὐ γὰρ τὸν πλοῦτον ἔχειν, ἀλλὰ τὸ μὴ δεῖσθαι πλοῦτου, πλοῦτός ἐστι μέγιστος.

ΥΝΑ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Οὐ ταυτὸν, ὦ θαυμάσιε, τὸ ὑποπτευθῆναι τῷ ἄλῳναι· τὸ μὲν γὰρ καὶ κατὰ τοῦ μὴ δράσαντος λέγεται, τὸ δὲ κατὰ τοῦ φωραθέντος. Εἰ δὲ Εὐσέβιος, ὡς φῆς, τοὺς μὲν μάτην ὑπονοουμένους καὶ διαβαλλομένους ἐξοστρακίζει, τοὺς δὲ ἀλόντας μελιζωνος ἀξιοῖ βαθμοῦ, πῆ μὲν κολακείαις πειθόμενος, πῆ δὲ χρημάτων ὀρεγόμενος, μὴ θαυμάτης. Εἰ μὲν γὰρ τ' ἄλλα πάντα κατὰ λόγον αὐτῷ ἐπράττετο, ἴσως (39) καὶ τοῦτο διορθώσεως ἤξιωσεν. Εἰ δὲ πάντα δρᾶ ἃ δρᾶν οὐ θέμις, καὶ τοῦτο ἀξίον ὄν τῶν αὐτοῦ τρόπων μὴδένα ξενίζετω.

ΥΝΒ'. — ΠΑΥΛΩ.

Οὐ πάντως ὁ πολλὰς ἐπιστήμας ἢ τέχνας μεμαθηκώς, οὐδ' ἂν πάντων ἀνθρώπων εὐφυέστατος ἦ. ἑκάστην αὐτῶν εἰς ἄκρον ἀκριβοῖ, τοῦ χρόνου τοῦ ὀφειλοντος εἰς τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν μελέτην τῆς πρώτης τέχνης ἀναλωθῆναι, εἰς ἄλλης τέχνης ἀνάληψιν δαπανωμένου· ἀλλὰ πλεονεκτεῖ μὲν τῷ

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(39) Inter ἴσως et καὶ ἰδὲμ ἰμερunt ἄν. Possin.

πολλάς εἰδέναι, ἀντιπλεονεκτεῖται δὲ παρ' ἐκάστου ἑνὸς μίαν τέχνην εἰς ἄκρον ἡσυχαστικῶν. Μὴ τοίνυν μὴδ' αὐτὸς πάντα εἰδέναι θέλει. Ἐκ γὰρ τούτου τὸ μὴδὲν ἀκριβῶς εἰδέναι περὶ ἑκάστου γίγνεται (40). Ἀλλὰ πρὸς ἓνα βλέπων σκοπὸν, ἐκεῖ τείνον τὸ δῆγμα τῆς διανοίας. Οὕτω γὰρ περιέστη τοῦ πράγματος.

ΥΝΓ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Aliena peccata verecunde perstringenda, ne alios purgatus ipse linguam contamines. (Vide epist. 421; et infra 507.)

Ἐβφημον μὲν ἔχειν χρῆ καὶ σεμνὴν τὴν γλῶτταν· ἐπειδὴ δὲ τοὺς εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πυθμένα νευαυγαηκότας ἀνιμᾶσθαι χρῆ, ἀποπώτατον δὲ δοκεῖ τὸν ἄλλους ἀναστῆσαι βουλόμενον, αὐτὸν καταπίπτειν. Ὡς ἂν οἶός τε τυγχάνει, δίκαιος ἂν εἴη περιστέλλειν τὴν τῶν πραγμάτων ἀσχυρότητα τῇ τῶν λέξεων σεμνότητι· ἵνα μὴ ἐπιστύψαι ἐκείνους βουλόμενος τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν καταρῥυπαῖνοι· μὴδὲ ἀπαλλάξαι μολυσμοῦ ἐθέλων, αὐτὸς μολύνοιτο. Εἰ δὲ φαίης ὅτι οὐ δυνατόν ἐστι καὶ σεμνὸν εἰπεῖν (41), καὶ καθάψασθαι τοῦ ἀκούοντος· φαίην, ὅτι ὁ τοῦ μετρίου ἐλέγχου καταφρονῶν, οὕτως καὶ τοῦ ἀμέτρου καὶ γυμνοῦ πλέον ὀλιγωρήσειεν. Εἰ γὰρ ἡ πραότης τοῦ λέγοντος, καὶ ἡ τῆς λέξεως σεμνότης οὐκ ὠφελεῖ, σχολῆ γε γυμνῆ τῶν πεπραγμένων αὐτῷ ἢ προφορᾷ ὠφελήσει.

ΥΝΔ'. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚῷ.

De Mithridate rege ejusque contra venena alexipharmaco. (Conf. epist. 66.)

Πολλάκις ὁ ἐπινοεῖ τις εἰς ἀσφάλειαν ἑαυτοῦ, τοῦτο ἐδρίσκειται χαλεπωτάτων αἰτιῶν συμφορῶν. Καὶ ἵνα τὰ ἄλλα παρῶ, ἔν, δι' οὗ πάντα μὴνύσω, λέξω. Μιθριδάτης, ὡς φασιν, ὁ Παρθυέων καὶ ἄλλων πολλῶν ἐθνῶν βασιλεύσας, ἐπὶ μέγα δυνάμει προελθὼν, καὶ πλοῦτι κομῶν καὶ συμμαχίᾳ, καὶ εἰς αὐτὸν ἐλάσας τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας τὸν ὄρον, φοβηθεὶς μὴ δηλητηριῶ ἀναίρεθει, ἀλεξιφάρμακον ἑαυτῷ κατεσκευάσεν. Μεταβαλοῦσης οὖν αὐτῷ τῆς εὐημερίας, εἰς τοσαύτην ἦλθεν ἀνάγκη, ὡς εἰς φαρμακοποιῶν τραπίῃναι. Ὡς δὲ οὐδὲν ἦεν (ἔτιγε γὰρ, ὡς ἔφην, πρόπομα πρὸς πᾶν φάρμακον ἀνδροφόνον ἀλεξιφάρμακον προπιῶν, ὥστε μὴ τὰ δηλητηρία αὐτὸν βλάψαι), οὗ προκτειληφῆσα ἡ δύναμις, τὸν ἐκ τοῦ δηλητηρίου ἰδὸν οὐκ εἰσσε κρητήσαι. Τί οὖν τούνευθεν; Τινὰ τῶν δορυφόρων ἑαυτοῦ καὶ σκηπτούχων ἐφελκυσάμενος, κελύει πατάξαι (42) καιρίαν εἰς τὸ στέρον τῷ ἀκινάκῃ. Ὡς δὲ πατάξας ἀνεῖλεν· οὕτως οὐδὲν ἐκείνον ὠφέ-

multas sciat, omnia sibi superiora vindicat, sed contra deprimitur ab unoquoque eorum, qui unam ad summum excoluerunt. Ne igitur omnia scire velis: ex hoc enim efficitur nihil accurate in singulis cognosci: sed unum spectans scopum, huc mentis aciem dirige. Sic enim rem expugnabis et consequeris.

CDLIII. — ΕΙΔΕΜ.

Bonam decet gravemque adhibere in sermone linguam, quandoquidem oportet e profundo caeno vitiorum alios prompte extrahere. Absurdum vero videtur alios erigere conantem ipsum labi. Ut sit æquum, quoad ejus fieri potest, sermonum gravitate rerum tegere turpitudinem, ne dum alios studet mordere, suam ipse inquinat linguam, neque sordes volens alterius tollere, ipse inquinetur. At si dixeris fieri non posse ut quis sublime dicat, et ab auditoribus intelligatur, respondeo: Qui moderatam respuit reprehensionem, hic et immodicam nudamque contemnet. Si enim dicentis mite ingenium, verborumque gravitas nihil prodest, ne nuda quidem a rebus enuntiatio est profutura.

CDLIV. — ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚῷ.

Quæ ad securam sui tutelam quis excogitavit, hæc sæpe causam esse maximarum comperi calamitatum. Utque cætera omittam, unum ad rem hanc declarandam afferam: Mithridates, ut narrant, Parthorum ille gentiumque plurimarum rex, ingenti proventus potentia, opibus affluens, ac finitimorum societate, eoque elatus tandem humane prosperitatis, cœpit vereri ne veneno tolleretur. Pharmaco itaque et antidoto se munire animum induxit suum. Vertente itaque rerum secundarum prosperitate, eo vicissim adactus est necessitatis ut, veneno hausto, vitam finire cuperet. Quod cum non procederet, (bibeat enim, ut aiunt, ex melle et vino poculum adversus noxia omnia toxica remedium, ne quid aconita nocerent) vis illius præveniens venenum superare non sivit. Quid evenit itaque? rogas? Igitur e corporis custodibus satellitem acutum jussit acinacem in pectus sibi adigere ac ferire. Percutiendo itaque e medio dominum sustulit, adeo

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(40) Προ εἰδέναι περὶ ἑκάστου γίγνεται cod. Vatic. 650 et Alt. solum legit, εἰδέναι περιγίγνεται. Paulo post pro ἐκεῖ τείνον uno verbo scribunt ἔκτεινον. Pos.

(41) Ὅτι οὐ δυνατόν ἐστι καὶ σεμνὸν εἰπεῖν. Sunt hæc ipsa Chrysostomi verba homil. 4, in Epist. ad Roman., qui et ibidem disserit, eos qui aliorum reprehendere volunt flagitia, cogi necessario fœditatem illorum denudare, et quasi ob oculos spectandam proponere, quia parum alioqui proficiunt. In eam rem solitus et chirurgi afferre exemplum, qui ut tabo ac sanie σηπεδόνος manus ulcus sanct,

non veretur sibi manus inquinare, atque in fetidissimum pus immittere. Sic in Epistolam Pauli ad Corinthios sæpe repetens, et in Epist. ad Thessalonicenses (ut in Persii satyram 4 observavit Casaub.) monet distinguendum, utrum dicantur ejusmodi sermones ex loquendi affectu, an curandi voluntate. Quod autem hic Isidorus supra dixit, βουλόμενος τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν καταρῥυπαῖνοι, reperies gemina infr. epist. 507, quam cum his committas licet. SCOTT.

(42) Πατάξαι: iidem augent in παρατάξαι. POS-SI.

nihil illi, quod remedio curaverat, profuit. Ab hosti-
bus enim venenum datum iri veritus, ideoque re-
medio assiduo usus, cum mori certus esset, necari
eo non potuit, donec in viscera ferrum conderetur.
Nihil itaque tale excogitandum, sed vivere magis
tuto præstabilius est, nostraque omnia diviniæ sunt
permittenda providentiæ.

CDLV. — AMPELIO COMITI.

Qui parvum recte, bene imperat (43). (Conf. epist. 225.)

Ad recte aliis imperandum, nihil æque valet, ut
alteri legitime paruisse. Qui enim recte obedit,
ita imperando excelsit. Faciles vero et proclives
sunt ad factiones, qui suæ reipublicæ principes esse
cupiunt.

CDLVI. — PELUSIOR. PLEBI.

Præsidis sive episcopi aduentum nuntiat.

Libenter qui vobis imperabit legationem accepit :
olim enim ad veniendum incitatus, ut vobis me-
liorem formam reipublicæ ostenderet, nostram
expectavit sententiã : qua accepta sponte potius
quam evocatus accedet.

CDLVII. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Asceten, veluti Olympiciæ decertaturum commendat.

Qui has tuæ pietati litteras reddit, abunde domi
et per se, ut a magistro exercitatus et vires expe-
rientiamque non exiguam in virtutis palæstra sibi
comparavit, is in eremum contendit, præconio se
Olympicorum subiiciens, et animi exercitatus
Olympica. Quamobrem illi ostende pares certami-
num leges, 694 quas servas, ne ille extra
certamen pulsus aberret scopo, nec in certamine
stans superetur, sed spectatus probe coronam ac-
clamationemque mereatur.

CDLVIII. — ASCLEPIO SOPHISTÆ.

Harpocras rhetorem, cui ludus arexiendus committatur, commendat.

Harpocras orationis artifex, sed magis morum
bonestorum in adolescentibus formator, qui erga
sacram religionem eximie est affectus, cuique
sophistæ quidem rhetorisque nomen datur, vita
tamen verè est philosophica. Hic juvenum non
ambiens copiam ac venationem, sed eos potius
adolescentes quærit auditores, quos virtutis præbere
videt signa, eosque in cætum legit; quos non ut
mercedem inde capiat, ideo adamat, verum quos
studiosos fore animadvertit, eorum curam sus-
cipiens, vitam moresque potissimum format. Cum
accipiens non aberrabit.

λησεν ἡ θύξασα αὐτῷ ἀσφάλεια. Παρ' ἐχθρῶν γάρ
τοῦτο πείσασθαι προσδοκῆσας, καὶ διὰ τοῦτο πᾶ
ἀλεξίφαρμάκῳ χρῆσάμενος, οὐδὲ βουλόμενος ἀπο-
θανεῖν ἠδυνήθη, ἔως ἵδεν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ στέρον
δηλῶθη. Χρῆ οὖν μηδὲν τοιοῦτον ἐννοεῖν, ἀλλὰ ζῆν
ἀπλότῳτῃ μᾶλλον προσκειμένον, καὶ τῇ θεῖᾳ προνοίᾳ
ἐπιτρέποντα τὰ καθ' ἑαυτὸν.

ΥΝΕ'. — ΑΜΗΕΛΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

Οὐδὲν οὕτω ποιεῖ νομίμως ἀρχειν, ὡς τὸ νομίμως
ἔρχθαι. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἐν ὑπηκόοις, ἀγαθὸς ἔσται
καὶ ἐν ἡγεμόσιν. Οἱ δ' ἐν τῷ ἰδιωτεύειν καὶ πρῶ-
τοστατεῖν πρόχειροι, καὶ πρὸς τὸ ἀρχεσθαι ἀνεπι-
τρεῖται, οὗτοι καὶ εἰς ἀρχὴν ἀνεπιτηδεύονται.

B ΥΝΓ'. — ΔΗΜΩ ΠΗΛΟΥΣΙΩ.

Ἀσμένως ἐδέξατο τὴν πρεσβειαν ὁ τὴν ἀρχὴν
ὀμῶν λαχών. Καὶ πάλαι γὰρ ὠρμημένος ἦκειν, καὶ
τὰ καθ' ὁμᾶς ἐν ἀμείνονι ὄψει καταστήσαι, τὴν ἡμε-
τέραν ἀνέμενε γνώμην ἢ ζῆς λαδόμενος, ὡς αὐτόκλη-
τος μᾶλλον ἢ ὡς κεκλημένος ἀφίξεται.

ΥΝΖ'. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὁ τῇ σῇ θεοσεβείᾳ προσφέρων τοῦτ' ὁ γράμμα,
αὐτάρκως οἴκαδε καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς παρὰ παι-
δοτρέφου ἀσκηθεὶς, καὶ βίωμην καὶ τέχνην ἐν τοῖς
τῆς ἀρετῆς ἀγῶσιν οὐ μικρὰν συλλεξάμενος, ὠρμη-
σεν ἐπὶ τὴν ἔρημον, τοῖς κηρύγμασιν ἑαυτὸν ὑπο-
θῆσεν τοῖς Ὀλυμπικοῖς, καὶ τὰ περὶ ψυχῆς Ὀλύμπια
ἀγωνισόμενος. Δείκνυς τοῖνυν αὐτῷ δι' ὧν πράττεις
τοῖς τῶν παλαισμάτων νόμους ἵνα μῆτε ἐξαγώνιος
γενόμενος διαμάρτοι τοῦ σκοποῦ, μῆτε εἰς τοῖς
ἀγῶνας καταστὰς ἠτηθηεῖν ἄλλ' εὐδίκαιος ἀποφα-
θεὶς, στεφάνων καὶ ἀναρρήσεων ἀξιωθεῖ.

ΥΝΗ'. — ΑΣΚΑΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῃ.

Ἀποκράς, ὁ τρόπων μᾶλλον ἢ λόγων παιδε-
υτής, ὁ τῇ θεῖᾳ θρησκείᾳ διαφερόντως ἀνακείμενος
(ᾧ ὄνομα μὲν ἦν σοφιστής, ὁ δὲ βίος ἐκ φιλοσοφίας
ἀκτιδῆλου), ὁ μὴ πλῆθος νέων περιῶν καὶ θηρεῶν,
ἀλλ' οὖς ἑώρα δεικνύοντας ἀρετῆς σύμβολα ἐγκατα-
λέγων τῷ χρῶν ὁ μὴ ἀφ' ὧν μισθοῦς λήφοιτο τῶ-
ν ἀγαθῶν, ἀλλ' οὖς ἦδει σπουδαίους ἐσομένους,
τούτων ἐπιμελούμενος, τὸν βίον κατέστρεψε. Ἐπὶ
τοῖνυν παιδευτοῦ χρήσει ἢ πόλις, μήνυσόν τινα, καὶ
ἀλύουσα οὐκ ἂν διαμάρτοι.

igitur magistro urbs vestra indigeat, significa, et

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(43) Philosophorum ut olim ac religiosorum ho-
minum aurenium : Non recte imperare qui parere non
didicerit. Sic Joan. Climacus ad Pastorem, ex Ari-
stotele lib. iii Politicōum : οὐκ ἔστιν εὖ ἀρξῆν ἐὰν
μὴ ἀρχθέντα, Regere nescit, qui parere nescit. Et Isi-
dorus noster sup. epist. 225. Solonis quoque legis-
latoris est : Ἀρχε, πρῶτον μαθῶν ἀρχεσθαι. Impe-

ra, sed ubi prius imperium ferre didiceris. Et Plato
lib. vi De legibus : Ὁ μὴ δουλεύσας, οὐδ' ἂν δεσπό-
της γένοιτο ἄξιος ἐπαίνου. Isocrates in extremo
Nicole : Ἐὰν ἀρχεσθαι μάθωσι, πολλῶν μᾶλλον ἀρ-
χειν δυνησονται. Ubi regi didicerint, facile etiam
aliis poterunt imperare. SCHOTT.

ΥΝΘ. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

A

CDLIX. — ISIDORO EPISCOPO.

Laboranti et facienti quantum in se est, Deus fert auxilium. Virtutum laus. (Sup. epist. 315 et 327.,

Ὁ μὲν ἀρετὴν ἀσκῶν, δίκαιος ἂν εἴη καὶ τὴν θείαν εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι ῥοπήν· ὁ δὲ μηδ' ὧλως φροντίζων ἀρετῆς, οὐδ' ἂν καλοῖται, ἐπήκοον ἔξει τὸ θεῖον. Τῷ γὰρ πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ πληροῦντι εὐμενῶς ἐπιτεύει. Ἴνα δὲ καὶ διὰ παραδειγμάτων βαδίσας ὁ λόγος σαφέστερον τοῦτο ποιήσῃ, παρὲς τὸ φάναι. Εἰ ἡ πόρνη βούλεται μὲν σωθῆναι, οὐ βούλεται δὲ σωρρονησάτω, πῶς σωθήσεται; Ἐκεῖνο φράσω. Ἔστω τις γράμματα μὲν ἐπιθυμῶν μαθεῖν, εἰς διδασκάλου δὲ μὴ φοιτῶν· εἶτα τῷ γραμματιστῇ ἀγοράζονται ἐντυχῶν λέξι· Ποίησον με μαθεῖν γράμματα· ἄρ' οὐχ ἡγῆ ἐκεῖνον λαμπρῶς ἀποκρίνεσθαι λέγοντα· Ἐμβρόντητε, καὶ πῶς ἂν δύναιο μαθεῖν, μήτε εἰς διδασκάλου φοιτῶν, μήτε γραφίδα καὶ δέλτον κεκτημένος, μήτε **B** πονεῖν βουλόμενος; Τῇ μὲν γὰρ ἐπιθυμίᾳ τῇ σῆ εἰ ὁ πόνος συναφθεῖται καὶ ἡ ἐμὴ σπουδὴ, ἔσται τι πλέον. Εἰ δὲ λέγοις μὲν ἐπιθυμῶν, μηδὲ ποιοῖς ὧν οἱ ἐπιθυμοῦντες ποιοῦσι, πῶς μαθεῖν δυνήσῃ; Ταυτοῦτοί εἰσι καὶ οἱ ἀρετῆς λέγοντες μὲν ἐπιθυμῶν, τῆν δὲ εἰς αὐτὴν φέρουσαν ὄδον ἀποδιδράσκοντες.

ΥΞ. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Secundum ea quae ad virtutem acquirendam adminiculo esse queant.

Μηδὲν τίμιον εἶναι νόμιζε, ὃ μὴ πρὸς ἀρετὴν φέρῃ, μηδὲ ποιῆ ἀμείνους τοὺς περὶ αὐτὸ σπουδάζοντας. Φέροι δὲ εἰς ἀρετὴν τὸ τοῖς φιλαρέτοις ἀκο^Cλουθεῖν, καὶ ὁμιλεῖν τοῖς σωφρονεστάτοις, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἀσελγαστάτοις· τοῖς εἰρηνικωτάτοις καὶ οἷς συνδιατρίβειν λυσιτελεῖς, ἀλλὰ μὴ τοῖς μαχιμωτάτοις. Εὖ γὰρ εἰδέναι χρὴ, ὅτι κακίας τις ῥῶον μεταλαμβάνει ἢ ἀρετῆς. Εἰ γὰρ ἦν ῥῶον τὸ ἀρετῆς μετασχεῖν, ἐχρῆν καὶ τοῖς κακίστοις συνεῖναι τοὺς δυναμένους ταύτην χαρίσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δύσκολον, ἀμεινον ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, καὶ φεύγειν τοὺς πονηροῦς. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ὠφελοῦνται, δι' ἣν αἰτίαν αὐτὸς ζημιούσῃ;

ΥΞΑ. — ΗΕΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Animum quam corpus excolere praestat. De societate bonorum.

Ἡ φύσις ἀνάγκη καὶ ὄροις δέδεται, ἡ δὲ προαίρε^Dσις ἐλευθερίᾳ καὶ ἐξουσίᾳ τετιμῆται. Τί τοιγαροῦν τὸ σῶμα καλλωπίζων, τῆς ψυχῆς ἀμελεῖς; Μυρία μὲν (44) ἐν μηχανήσῃ, τὸ εἰδεχθὲς σῶμα εὐμορφον οὐ ποιήσεις. Ῥῶον δὲ τὴν ψυχὴν εἰς αὐτὴν τοῦ κάλλους ἀναγάγοις, εἰ βούλοιο, τὴν κορυφὴν· καὶ τὸ μὲν, εἰ καὶ δυνατὸν ἦν, ἀνωφελὲς ἦν καὶ ἐπιφθονον· τὸ δὲ καὶ ὠφέλιμον, καὶ φθόνου κρείττον, καὶ βασκανίας ἀνώτερον. Εἰ δὲ νομίζεις δύσκολον εἶναι τὸ ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, μάλιστα μὲν εἰσὶν οἱ καὶ τοῦτο ἀνύσαντες, καὶ ἐκ τοῦ βυθοῦ

Virtuti operam navanti æquum est divinum etiam implorare, ut opem Deus ferat, auxilium. At qui ejus nullam ducit rationem, neque invocat Numen, illud propitium non experietur. Qui enim omnia, quoad ejus fieri potest, implet, benigne ei Deus annuit. Ut vero exemplis etiam sermo clarius id ostendat, dicere mihi videris: Quid si scortum salvari velit, non velit tamen ab incontinentia temperare, qua demum ratione salvabitur? Est quod respondeam: Sit qui discere litteras cupiat, præceptorem tamen nolit frequentare, dehinc in grammatisten (hoc est, scribere docentem, ac de literis disserentem) incidens dicat: Litteras me doceas; annon clare responsurum opinaris: Heus stolide, quomodo discere queas, si neque præceptorem frequentas, neque stylum habes tabulamque, et laborare recusas? Tuæ enim discendi cupiditati si accesserit labor, atque opera etiam mea, absolutum quid perfectumque evadet. Quod si desiderare quidem te affirmes, neque ea ages quæ sciendi cupidi facere consueverunt, quomodo discere queas? Sic qui virtutem optare se dicunt, ac viam eo ducentem ingredi refugiant.

CDLX. — HERONI PRESBYTERO.

Cave putes alicujus esse pretii, quod ad virtutem non ducat, neque meliores reddat sibi deditos. Ad virtutem autem manu duceres, si virtute præditos ^Csequaris, atque utare familiariter prudentissimis hominibus, sed libidine minime dissolutis, vita vero pacatis ac placidis maxime moribus, quibuscumque versari perutile, non cum contentiosis. Sciendum enim vere, citius vitiiis quam virtutibus capi. **695** Si enim facilius foret virtutem adipisci, oportebat sane cum pessimis versari eos, qui hanc communitate possent. Cum vero id perdifficile sit, præstat tuto agere et improbos vitare. Siquidem vero nihil commodi referunt improbi, cur, queso, tibi ipsi asferre damnum studes?

CDLXI. — HIERACI DIACONO.

Natura necessitati certisque est finibus astricta; ^Darbitrium vero libertate ac potestate præditum est. Cur igitur corpus accurate exornans animam negligis? Tametsi enim innumerabilia moliaris, corpus deforme frustra formosum coneris reddere. At pronum est ac facile animam ad summum, si libet, pulchritudinis culmen adducere. Et illud quidem, quamvis fieri queat, inutile tamen sit et odiosum: hoc vero perutile et extra omnem invdiam odiumque positum. Si autem putes difficile esse, ut quis ad summum virtutis apicem pertingat,

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(44) Inter μὲν et ἐν iidem inserunt γάρ. POSSIN.

sunt tamen omnino, qui eo perveniant, atque e A malitiæ barathro ad virtutis verticem conscendere nitantur. Quod si difficile videatur, discede ab improbitate, et insiste via quæ ad virtutem ducit. Quod si adhuc modice distare videatur, noli existimare medicum. Id fiet si noxiis vitæ institutis neque uti ipse voles, neque iis qui utantur sis familiaris bonis contra viris ac negotiis teipsum dederis. Probos etenim, tametsi te oderint, fugere non oportet, at vero malos, etsi te ament.

CDLXII. — THEODORO AUGUSTALI.

Comitatem potius quam superbiam et fastum imperantibus convenire.

Non superbum elatumque ingenium ad imperandum cum fastu se dans reipublicæ gubernandæ, ut existimas, aptum est, sed mite potius ac facile omnibusque se ex æquo accommodans ingenium præferendum est. Illud quidem ferinum plane est ac viperinum : hoc contra aptum imperio, ac subditiis longe utilissimum. Neque enim fastu, sed prudentia præfectorum res subsectorum instaurantur. Ille enim utriusque parum tutus, hæc vero utriusque tuta : istis quidem si imperium ad popularem statum spectare creditur, his vero si dominandi [libidinem] amore, qui timorem vincit, permulent.

CDLXIII. — ALYPIO.

Theatra vitanda, ut libidinosi amoris scholam.

Theatri quisquis insano amore captus est, o optime virorum, insanus vicissim ac perditus sit amator. Illud itaque vitium declina, ne in hoc C incidas. Præstat enim morbum radices non agere, quam jactis jam radicibus avellere, quod quibusdam difficile, aliis vero etiam impossibile videatur.

696 CDLXIV. — DIOGENI DIACONO.

Amici non deserendi.

Cum germano sinceroque amore fiduciam habere sponderis, cur, quæso, amicos illos tuæ commissos fidei in apertum coniecisti periculum? Sed fortassis rudis ipse veræ es amicitiae, minime que perfectus hoc fecisti.

CDLXV. — ASCLEPIO.

Cedant arma togæ. Cicer. 1 Offic. et contra in Mureniana orat.

Quandoquidem ostendere fortasse cupis sapientiæ hujus mundi bellicam præstare fortitudinem, op- D ponis nobis oratorem dicentem : Quantum quod aperte, quam quod clam geritur, melius est ; et vincere aperto Marte, quam supplantando evertere, honorificentius existit : sic et honestius fuit ac laudabilius a Conone duce, quam a Themistocle muros Atheniensium constitui. Hic enim clam, ille victor eorum qui prohibuissent, effecit. Illud confirmit, neque hanc neque illam recipendam, sed sapientiam quidem illam, nisi divina scientia instruat, nihili æstimamus, illam autem vituperamus. Didicimus

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

'45) Post μὲν addunt γὰρ codd. Vat. 650 et Alt. Possin.

τῆς κακίας πρὸς ἄκρον ἐναθεθηκότες ἀρετῆς. Εἰ δέ σοι δύσκολον εἶναι τοῦτο δοκεῖ, καὶ ἀπόστηθι τῆς κακίας, καὶ ἄψαι τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φερούσης ὁδοῦ· τὸ γὰρ ἔτι μικρὸν ἑαυτοῦ διαφέρειν, οὐ δεῖ μικρὸν ἡγεῖσθαι. Τοῦτο δὲ ἔσται, εἰ τοῖς μὲν πωνηροῖς ἐπιτηδεύμασι μῆτε αὐτῆς χρῆσθαι βουλευθείης, μῆτε τοῖς χωρμένοις χρῆσθαι, τοῖς δὲ ἀγαθοῖς καὶ πράγμασι καὶ ἀνδράσι συνάψαις αὐτόν. Τοῦς μὲν γὰρ ἀγαθοῦς οὐδὲ μισοῦμενον φεύγειν χρῆ, τοῦς δὲ πονηροῦς καὶ φιλοῦμενον.

ΥΕΒ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΑΥΓΟΥΣΤΑΛΙΩ.

Οὐ τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέροχον δεῖγμα ἀρχοντικού ἐστίν, ὡς ἡγῆ, φρονήματος, ἀλλὰ τὸ ἡμερον καὶ εὐπρόσιτον, καὶ τὸ πᾶν μετ' ἐπιεικείας προσφέρεισθαι. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ θηριοπρεπὲς καὶ ὀφιώδες, τοῦτο δὲ ἀρχικόν, καὶ τοῖς ὑπῆρχοις λυσιτελεῖσταιον. Οὐ γὰρ ἀπὸ φρονήματος, ἀλλ' ἀπὸ φρονήσεως τῶν ἡγεμόνων τὰ τῶν ὑπῆρχόνων κατορθοῦνται πράγματα. Τὸ μὲν γὰρ καὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἀρχομένοις σφαλερὸν, ἢ δὲ ἑκατέρωθεν ἀσφαλές· τοῖς μὲν (45), εἰ τὸ ἀρχικόν ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον νεύειν ἀναπειθοῖεν· τοῖς δὲ, εἰ τὴν ἐπιείκειαν τὴν ἡγεμονικὴν εἰς ἀγάπην μελίζονα τοῦ φόβου τυγχάνουσιν ἀπέσειον.

ΥΕΓ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

Ὁ θεατρομανθῆς, ὧ βέλτιστε, ἐρωτομανθῆς γίνεται. Φεύγε τοίνυν ἐκεῖνο, ἵνα μὴ τοῦτο τεχθεῖη. Ἄμεινον γὰρ μὴ ριζωθῆναι τὴν νόσον, ἢ ριζωθείσαν ἀνασπασθῆναι, ὅπερ τίσι μὲν δύσκολον, τίσι δὲ ἀδύνατον εἶναι δοκεῖ (46).

ΥΕΔ'. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Τῆς γνησίας καὶ εὐκρινούς φιλίας τὸ ἀδελφῆς ἐγγυωμένης, δι' ἣν αἰτίαν αὐτῆς τοὺς ἐμπιστευθέντας σοι παρὰ τῶν φίλων εἰς προὔπτον ἐξρίψας κίνδυνον ; Ἄλλ' ἴσως φιλίας εὐκρινούς ἀγευστος ὢν καὶ ἀτέλεστος τοῦτο διεπράξω.

ΥΕΕ'. — ΛΕΚΑΗΠΙΩ.

Ἐπειδὴ δεῖξαι ἴσως βουλόμενος τῆς σοφίας τῆς κοσμικῆς κρείττονα τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἀνδρείαν, ἀπετείχισας ἡμῖν τὴν ῥήτορα φάσκοντα· Ὅσῳ τὸ φανερώς τοῦ λάθρα κρείττον, καὶ τὸ νικῶντας ἢ παρακρουσαμένους πράττειν ὀσιῶν ἐντιμότερον, τοσούτῳ κάλλιον Κόνωνα τὰ τελεῖν στήσαι Θεμιστοκλέους. Ὁ μὲν γὰρ λαθῶν, ὁ δὲ νικῆσας τοὺς κωλύσαντας ταῦτα ἐποίησεν. Ἐκεῖνὸν φημι, ὅτι μάλιστα μὲν οὕτε ταύτην, οὕτε ἐκελεῖνη ἀποδεχόμεθα· ἀλλὰ τὴν μὲν, εἰ μὴ κοσμηθεῖ τῇ θεῖᾳ παιδεύσει, οὐδὲν εἶναι ἡγούμεθα· τὴν δὲ κακίζομεν. Ἀδικεῖσθαι γὰρ, οὐκ ἀδικεῖν μεμαθήκαμεν. Ἀνδρείαν δὲ ἡγούμεθα, τὴν κατὰ

(46) In fine ep. pro δοκεῖ solus Vatic. 650 ponit δοκῶ. Id.

τῶν δυσχερῶν ὑπεροψίαν, καὶ τὸ γενναίως φέρειν τὰ συμβαίνοντα. Εἰ δὲ χρὴ τι καὶ πρὸς τὸν ῥήτορα εἰπεῖν, εἴποιμ' ἄν· Ἄλλ' ὁ σοφία περιγενόμενος, ὡς ῥητόρων ἄριστος, δηλὸς ἦν ὅτι καὶ νικήσας, εἰ συνέθη, πολεμῶν περιεγένετ' ἄν μείζονος· ὁ δὲ ἀνδρεία κρατήσας ἀθλος ἦν, εἰ σοφία περιεγένετο τοῖς ὅπλοις ἠττηθείς.

ΥΕΓ'. — ΖΗΝΩΝΙ.

Hermogenis episcopi laus, et modestæ humilitatisque commendatio. (Ut et supra epist. 358 et 448.)

Ἐρμογένης ὁ ἐπίσκοπος, ἀγαθὸς, εἰ καὶ τις ἄλλος γέγονεν, ἀνὴρ Τραφεὶς γὰρ ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ νόμοις, παιδευθεὶς δὲ ἐν τοῖς ἀποστολικαῖς παραδείγμασι, ἐπίσκοπὸς δὲ ἄξια καὶ φρονήσας καὶ πράξας, συνηθῶσαν (47) τῷ χρόνῳ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν κέκτηται. Ὁ γὰρ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὴν ἀρετὴν ἀσκούσιν ἀντορθαλεῖν μεμελετηκῶς φθόνος, τοῦτω δὲ τὸ μέγεθος τῆς παραότητος καὶ τῆς μετριοφροσύνης οὐδ' ἀντιβλέψαι ἐτόλμησεν. Ἡ γὰρ πρὸς τὰ ἐνδοξότατα τῶν ἔργων σύντροφος ἀγρυπνία κοσμηθεῖσα τῇ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ τὸν τῶν καλλίστων λυμεῶνα φθόνον κατεδουλώσατο. Εἰ τοῖσιν καὶ αὐτὸς κατ' ἔχνος ἐκεῖνον βαδίσαι προήρησαι, καθάπερ εἰς ἀρχετυπὸν τινα εἰκόνα ὄρων, σφράγιζε τὴν ἀρετὴν τῇ μετριοφροσύνῃ. Καλὴν γὰρ ἀσφάλειαν καὶ μέγιστον σήμαντρον τῷ ταμείῳ τῶν κατορθωμάτων ἐπιθήσει.

ΥΕΖ'. — ΗΑΙΑ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Non pudor est nil scire, pudor est nil discere velle.

Ἄν διδάσκειν μὲν μὴ δυνάμενος, μαθεῖν δὲ βουλόμενος ἀποδοχῆς ἐστὶν ἄξιος. Ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ εἰδέναι καὶ διδάσκειν ἐπαγγελλόμενος, ἐσχάτην ἀπαιδευσίαν νοσῶν, οὐδὲ μαθεῖν δυνήσεται, τοῦ δοκεῖν εἰδέναι χώραν μὴ παρέχοντος.

ΥΕΗ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Superbi et elati deprimenti.

Εἰ ὡς ἠμφισβήτησας μὴ τυχόν, ἀλλὰ λαμπρῶς ἠττηθείς, νῦν χάριν δοκεῖς αἰτεῖν, δηλὸς εἰ τῷ τῆς χάριτος ὀνόματι λῦσαι τὰ κριθέντα περὶ ὡς. Εἰ δὲ λέγοις καὶ παρὰ τοῦ δικάσαντος ἠδικῆσθαι (τὸ μὲν ὡς δικαίως ἠττηθείς, ἕσσω λέγειν), τὸ δὲ, ὡς κέκριται, λέξω. Οὐδὲ γὰρ ἄν οὐδ' οὕτω κεκριμένον ἦν, τοῦ δικάσαντος ἀδεκάστου τυγχάνοντος, εἰ μὴ τὸ δικαίως προσῆν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ νικήσαι τὴν χάριν δίδωμι, ὅς γε οὐδ' ἄν ἐξ ἀρχῆς ἠγωνισάμην, εἴγε καταγνοῦς σαυτοῦ συγγνώμην ἤτησας. Χρὴ γὰρ τὸ φρόνημα τῶν σφαλλομένων μὲν, μὴ οἰομένων δὲ ἐσφάλλαι, καθαιρεῖν γνωσιμαχοῦσι δὲ συγγνώμην νέμειν.

ΥΕΘ'. — ΗΡΩΝΙ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Bonorum sodalitas grata.

Μὴ ὡσπερ ταῦρος καὶ ἀγέρωχος, καὶ ἀτιμαγέλας

VARIAE LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Inter συνηθῶσαν et τῷ χρόνῳ iidem codd. inveniunt συνακμάζουσαν· sed fortasse supplenda

enim Christiani accipere quam facere injuriam longe esse præstantius. Fortitudinem enim existimamus, rerum esse difficilium despicientiam, et eorum quæ accidunt tolerantiam. Quid vero oratori illi sit respondendum, sic habeto: O rhetorum præstantissime, quisquis sapientia superior evasit, magis inclarescit, quam victor qui pugnando evadit superior. Fortitudo autem vincens ignoratur, si prudentis armis superetur.

CDLXVI. — ZENONI.

Episcopus Hermogenes probus vir est, si quis alius. Educatus enim in Christi lege, exemplis autem institutus apostolicis, episcopo vero digna sentit et exsequitur. Temporibus vero accommodam famam et gloriam est consecutus. Invidia, quæ alios virtute præditos palam solet oppugnare, hunc ob ingentem morum mansuetudinem, singularemque modestiam, ne aspicere quidem sustinet. Vigilandi enim clarissimis rebus gestis agnatum studium humilitate exornatum, optima quæque corrumpentem invidiam pedibus suis subegit. Quare si ejus incedere vestigiis stauisti, velut in imaginem ad vivum expressam intuens, obsigna virtutem ejus, veluti signaculo, humilitate. Pulchrum enim præsidium maximumque signum promptuario thesauroque recte factorum appendes.

697 CDLXVII. — ELIÆ PRESBYTERO

Docere qui nesciat, discere verò exoptat, dignus qui recipiatur. Qui verò et nihil scire et docere professus est summa inscitia laborans, neque discere commode poterit, quod locum non præbeat, ut scire videri queat.

CDLXVIII. — SERENO DIACONO.

Si non assecutus id super quo contendisti, sed manifeste superatus gratiam modo postulare videaris, apparet te conatum esse gratiæ nomine, quæ sunt judicata, irrita reddere. Si dices etiam a sententiam ferente injuriam fieri (idque ut jure convictus, mitto dicere), illud ut judicatum sit referam. Nihil enim sic judicatum fuerit, cum muneribus fuerit incorruptus, qui sententiam tulit, nisi id justum fuerit. Verumtamen nunc post victoriam gratiam do, qualem ab initio antequam certarem dedissem, si veniam postulasses. Oportet enim superbos animos, eorum qui superati sint, non tamen ac victos existiment, deprimere, veniam vero respicientibus tribuere.

CDLXIX. — IERONI REMP. GERENTI.

Noli ut insolens armentumque deserens taurus,

fuerit conjunctio καὶ, quæ duo illa nectat nomina. Possit.

sic sacros relinquere conventus, sed maximo duc ornamento aggregari sanctis hominibus. Id enim non modo ornamento est, sed et præsidium tibi conciliabit, ne a fera captus videaris.

CDLXX. — HERMINO COMITI.

De Eusebii episcop. Pelusii vitii et simonia. (Supr. 50 et 121; lib. III, epist. 97 et 178 et 367; lib. IV, esset, significat Isid. lib. II, epist. 199 et 122; lib.

Si gravis, ut scribis, et illunis nox super Eusebii negotiis orta est: sequuntur enim calumnias pœnæ, nullas ad veritatem dijudicandam præbentes inducias, et delictis etiamnum ignoratis sententia in perniciem fertur adversus calumniatores, odioque flagrantes. Conflictæ vero accusationes, redargutionibus vacuæ, insontes rapiunt, decretis cum delectore retractatis. Qui enim cum eo conversantur, in vitæ ipsius rationem inspicientes, et suam ad eandem componentes, calumnias a sontibus ad insontes transferre non dubitant. Hos quidem qui revera sunt improbi, propter largitiones absolventes, hos vero qui nolunt pecunia delationis jus habentes corrumpere, ignominia afficiunt. Si vero calumniari liceat, hi quidem maximorum criminum rei, auro pœnam exstinguunt. **698** Alii non modo se defendentes, sed et causa meliore præditi, ut improbi capiuntur, quod pecuniis iniquas insidias vel non possint, vel nolint mitigare. Ad sacerdotium vero ducitur ab eo non virtute quisque ornatus, sed ut opibus abundans auro dignitatem illam emere præsumit, tametsi summe nequam sit. Quare si hæc, hisque plura majoraque committens Eusebius, nunquam pœnas dedit, condemnare noli negligentia Dei providentiam: quin potius ejus longanimitatem admirare, quæ ad pœnitentiam lapsos invitet. Deplorea vero impœnitentium duritiam, quæ illos ad acerbissima rapiat tormenta.

CDLXXI. — EUDÆMONI PRESBYTERO.

Ad virtutem fortitudinemque in adversa hortatur.

Quandoquidem tempus venit virtutis quidem specimen postulans, ostendens autem quantum [animi] fortitudine vulgo præstes, suscipe et lucro appone conflictam contra te accusationem, et tempori ad virtutem vocant obtempera nihil degener, neque parum virile præ te ferens, quin potius tentationum victor cupias apparere.

CDLXXII. — POSIDONI PRESBYTERO.

Deum offendere summa est improbitas. (Sic infr. epist. 172.)

Deum summe honorandum offendisse, omni supplicio damnoque gravius est existimandum. Non equidem tantum fore ex supplicii dolore existimo, quantus erit pudor ex peccato, contra glorificantem, commisso proveniens, sed et arma ipsa, quibus fuere honorati, contra ipsum moventes, et honore contra honorantem utentes deprehendi, omnem id superat furorem. Illud quidem incomparabilem amentiam, hoc vero incurabilem etiam continet fu-

τὰς ἱερὰς συνόδους ἀτίμαζε· ἀλλὰ μέγιστον ἤγού κόσμον τὸ τοῖς ἀγίοις συναγαλᾶζεσθαι. Τοῦτα γὰρ αὐ μόνον κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλειάν σοι προξενήσει, πρὸς τὴ μὴ θηριάλωτον γενέσθαι.

ΥΟΨ. — ΕΡΜΙΝΟΥ ΚΟΜΗΤΗ.

epist. 151. De his et lib. I, epist. 241; lib. II, epist. 151, epist. 178. Sibi nomen id Pii imposuisse, qui imperius

Εἰ δεινὴ, ὡς γέγραφας, καὶ ἀσέλγηος νύξ τὰ πράγματα ἐπὶ Εὐσεβίου κατέχει· ἐπονται γὰρ ταῖς διαβολαῖς αἱ τιμωρίαι, οὐδεμίαν ἀνακωχὴν εἰς τὸ διαγνωσθῆναι τὴν ἀλήθειαν παρέχουσαι, καὶ ἀγνοουμένων ἔτι τῶν ἐγκλημάτων ἢ ἐπὶ ὀλιγοῦ τῶν συκοφαντουμένων ψῆφος ἐκφέρεται· αἱ δὲ πεπλασμένα κατηγορίαι ἐλέγχων χηρέυουσαι ἀναρπάζουσι τοὺς ἀνευθύνους, τῶν θεσμῶν εἰς ἀκοσίαν νεωτερισθέντων. Οἱ γὰρ περὶ αὐτὸν ὄντες πρὸς τοὺς αὐτοῦ βλέποντες τρόπους, καὶ τὸν ἐαυτῶν ρυθμιζόντες βίον, ἐκ τῶν ὑπευθύνων τὰς διαβολὰς εἰς τοὺς ἀνεγκλητούς μεταφέρειν αὐ παραιτοῦνται· τοὺς μὲν ὄντως πονηροῦς μισθοδοσίαις ἀφιέντες, τοὺς δὲ μὴ προικμένους τὸν ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν τῆς μηνύσεως ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις καταγγέλλοντες. Διὰ γὰρ τὴ συκοφαντεῖν ἐξεῖναι, οἱ μὲν τοῖς ἀργαλειώταισι ὑπεύθυνοι χρυσῷ τῆς κολάσεως κρατοῦσιν. Οἱ δὲ μὴ μόνον καθαρεύοντες, ἀλλὰ καὶ πλεονεκτήμασι κομῶντες, ὡς πονηροὶ ἀλίσκονται· χρήμασι τὴν ἴδικον ἐπιβουλήν ἢ μὴ δυνθέντες, ἢ μὴ ἀξιώσαντες καταπραῦναι. Ἐπὶ δὲ τὴν ἱερωσύνην οὐχ ὁ ἀρετῆς ἀνάπλεως ἐκεται, ἀλλ' ὅστις πλοῦτῳ κομῶν, χρυσῷ τὴν ἀξίαν ἀγοράσαι προήρηται, κἂν τῆς ἀν[ω]τε[ρ]ῆς ἢ πονηρίας ἔμπλεως. Εἰ τοίνυν καὶ ταῦτα, καὶ τούτων πλείονά τε καὶ μείζονα θρῶν, οὐδέπω δικὴν δέδωκε, μὴ καταψηφίζου ἀμέλειαν τῆς θείας προνοίας· ἀλλὰ τὴν μὲν μακροθυμίαν αὐτῆς θαύμαζε, τὴν εἰς μετάνοιαν τοὺς πταλόντας καλοῦσαν. Τῶν δὲ μὴ μετανοούντων καταθρήνη τὴν ἀναληγσίαν, τὴν εἰς πικροτάτας αὐτοὺς βασάνους προάγουσαν.

ΥΟΑ΄. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ ἤξει καιρὸς, ἀρετῆς μὲν ἐπίδειξιν ἀπειτῶν, δεικνύς δὲ ὅσον ἀνδρεία τῶν πολλῶν διενήνοχας, δέξαι ἀντ' ἄλλου τινὸς ἔρμαίου τὴν δραματουρηθίσαν κατὰ σοῦ ἐπιβουλήν· καὶ καλοῦντι τῷ καιρῷ πρὸς ἀρετὴν, ἀκουσον, μὴδὲν ἀγεννὲς, μὴδὲ ἀνανδρον ἐκιδεικνύμενος, ἀλλὰ χρεῖστων τοῦ πειρασμοῦ ἀναρπῆναι περιώμενος.

ΥΟΒ΄. — ΠΟΣΕΙΔΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὸ προσκρούσαι τῷ τετιμηκότι θεῷ, πάσης συμφορᾶς καὶ τιμωρίας ἡγεῖσθαι χρή ἀργαλειώτερον. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἔγωγος ναμίζω ἐσεσθαι ὅν ἀπὸ τῆς κολάσεως πόνον, ὅσον τὴν αἰσχύνῃ τὴν ἀπὸ τοῦ τῷ δοξάσαντι προσκρούσαι συμβησομένην· τὸ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ὄπλα, δι' ὧν ἐτιμήθησαν, κατ' αὐτοὺς κινούντας ἀλῶναι, καὶ τιμῇ κατὰ τοῦ τιμήσαντος κεχρημένους φωραθῆναι, πᾶσαν ὑπερβάλλει μανίαν. Τὸ μὲν γὰρ ἀνυπέροβλητον ἄνοιαν, τὸ δὲ ἀνήκεστα

μανίαν ἔχει. Χρῆ τοιγαροῦν τοὺς ἱερωμένους, ὡς περ ἄνάκτορα, παντὸς τυραννικοῦ καὶ αἰσχροῦ πάθους ἀβάτους ἑαυτοὺς διατηρεῖν.

ΥΟΓ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Fugito peccata et famam, existimationeque malum facile sedabis.

Ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς τὰ πολλὰ αἰ φῆμαι φύονται· αἱ μὲν οὖν ἀληθεῖς οὐ βράδιως, τάχα δὲ οὐδ' ὄλως σβέννυνται. Αἱ δὲ ψευδεῖς, καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν φθόβου ἔνεκεν πραττόμεναι, ὡς τὰ ἀράχθεια ὑφάσματα, θάπτον διαλύονται. Πέπαιστο τοῖνον τῶν ἀτόπων πράξεων· εἰ δὲ μὴ, μὴ ἀγανάχτει κατὰ τῆς φήμης, ὡς πανταχόσε κωμωδούσης. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε ρίζης (48) κλάδους μὴ ἀναφύναι.

ΥΟΔ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Hominem iniq̄am et injuriosum admoneri vult.

Πιστεύω, ὅτι εἰ γνοίῃ παρὰ τῆς σῆς ὁσιότητος ὁ τῆ ἑαυτοῦ ἐπιτρέπων δυνάμει, ὅτι, σὺν Θεῷ φάναι, τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς ἀνωθεν βοήθειας ὠχυρωμένης, καὶ τῶν νόμων ἐβρωμένων, οὐδεὶς παρὰ τὸ δίκαιον ἐκδιάσασθαι τὸν πένητα ἐφ' ὕβρει τῆς Ἐκκλησίας τῆς ὀρεγούσης τοῖς ἀδικουμένοις τὴν χεῖρα δυνήσεται, ἀποστήσεται τῆς κατὰ τοῦ πένητος ἀδικίας, μᾶλλον δὲ τῆς καθ' ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ὁ πάσχων (τέως γὰρ οὕτως εἰρήσθω), ὅσον ὁ δρωὼν ἀδικεῖται.

ΥΟΕ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Virtuti potius veræ quam orationi fucatæ studendum.

Πρώην μὲν ἐτέρων ἤκουον, νῦν δὲ ἑγών δεινότατον δὺτα σε ῥητορεύειν· ὅς ἐπὶ πράξειςιν οὕτω παρανόμοις καὶ πονηραῖς λόγων εὐπρέπειαν ἐχόντων οὐκ ἠπόρησας. Ἄλλ' οὐχ ὁ τέχνη τάληθους περιγεγόμενος, ἐπιάνων ἄξιος, ἀλλ' ὁ τὸ ἀληθὲς ἀτέχνως φράζων. Ἀφήμενος τοῖνον τῆς δεινότητος, ἔχου τῆς ἀληθείας, καὶ τὸν βίον τὸν σαυτοῦ πρὸς ταύτην βλέπων ῥυθμιζε. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρώπους παραλογίσασθαι δυναθείης, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα δὲ παρ' αὐτοῖς ἐφωράθης, ἀλλὰ τὴν ἀπαρλόγιστον οὐ φανακίσεις κριτήν.

ΥΟΖ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Ad bonam frugem eos invitat, ut et supr. epist. 311, 445.

Ἐνέτυχον ἀγίῳ ἀνδρὶ, ᾧ ἔργον ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τῶν παλαιῶν ἱκετεύειν τὸ Θεῖον (ἴστε δὲ ἂν λέγω), καὶ εἶδον ὑπόθεσιν αὐτῷ δακρύων ἀνάνων τὸν ὑμέτερον γεγενῆσθαι βίον. Αἰσχυρόμενος γὰρ ἐπὶ τοῖς παρὰ πάντων περὶ ὑμῶν κωμωδουμένοις, ἔλεγε τοῖς παρακαλεῖν πειρωμένοις· « Ἀφετε, πικρῶς κλαύσομαι, μὴ κατισχύετε παρακαλεῖν με. » Εἶτα ὡς ἀνέγνωσεν ὑμῶν ἐκ τῶν ὀρθῶν, οὐκ οἶδ' ὅ τι ἐνοήσας (οὐ γὰρ ἀσφαλὲς τῶν ἀδήλων κατατολμῶν), ὡς περ ἔνθους γενόμενος, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβλέψας, ὡς αὐτὸν ὁρῶν τὸν πάντων Δεσπότην, ἐβόησεν· « Δόξα

rorem. Decet itaque sacris dedicatos veluti templa omnis tyrannicæ sædæque perturbationis experies se conservare.

CDLXXIII. — ΜΑΡΩΝΙ.

Fama nascitur plerumque ex ipsis negotiis, quæ, si vera existit, non facile, forte etiam non omnino exstinguitur. Falsa contra ab hostibus fere odii causa conflictat, instar telæ aranearum cito interit. Quamobrem desine absurde agere, alioquin famam existimationemque tui accusare noli, quasi ubique perstringaris. Nec enim fieri potest quin e radicibus rami pullulent.

B 699 CDLXXIV. — ISIDORO EPISCOPO.

Credo, si quis tuæ se committens potestati, a tua sanctitate cognoscat, quod, ut cum Deo loquar, cum Ecclesia cœlesti auxilio muniatur, legesque valeant, nullus per contumeliam Ecclesiæ inanum læsis tendentis præter fas et jus pauperi vim inferre poterit, sic unusquisque ab injuria contra pauperes magis quam contra se abstinere. Neque enim tantum is qui accipit injuriam, ut alias docuimus, quantum qui facit sibi ipsi nocet.

CDLXXV. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Nuper ex alio audivi, nunc etiam cognovi, optimum te dicendi esse artificem, qui de rebus adeo legi contrariis atque improbis verba dictionemque ita composueris, nihil ut desideraretur amplius. Sed neque qui veritatem arte superat laude sit dignus, sed qui eam sine fuce et arte eloquitur. Quamobrem missa dicendi illa gravitate, da operam veritati, ad eamque respiciens tuam compone vitam. Etsi enim dicendo circumvenire potes homines, quamvis ab illis deprehensus, eum tamen quem ratio nunquam fugit, judicem fallere nunquam possis.

CDLXXVI. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ ΕΤ ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Occurri nuper viro sancto, cujus officium sit Deum pro delinquentibus suppliciter orare (nostri quem dicam), et videbam materiam illi perpetuo lacrymandi oblatam vestram ob vitam. Pudore enim ille suffusus super his quæ de vobis accusatores commemorant, iis qui consolari cōhabantur, sic ait : « Sinite miserabiliter dolorem, neque solari me desistite. » Deinde ubi se nonnihil a lacrymando collegit, nescio quid cogitans (neque enim incerta aggredi tutum est), veluti Numine affatus, cœlumque aspiciens, quasi omnium videret Dominum, sic

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(48) Inter ρίζης et κλάδους recte codd. Vat. 650 et Alt. inserunt : οὐσης. POSSIN.

exclamavit : « Tibi, Rex, gloria, gloria tibi sit. Quantæ patientiæ tibi pelagus? quantum avertens malum depellensque thesaurus es? Quot tuo nomine ex obscuris atque ingloriis clari illustresque facti, honore contra te, qui honorasti ipsos, sunt abusi, audentque non audenda, sacraque conviciis proscindunt, peccantes venia etiam indigna. » Quare nisi hic pro aliis orans, et pro vestris etiam delictis Dei patientiam longanimitatemque precibus fatigarit, quis, quæso, supplex pro vobis fuerit? quis deprecabitur? ecquis assistet? Cogitantes itaque quo malorum devenieritis, a flagitiis abstinete.

700 CDLXXVII. — OLYMPIO ET ISIDORO.

Quis vere sapiens. (Vide epist. 497.) Virtus cum doctrina jungenda. Illa fructus est instar, hæc foliorum.

Sapientem equidem nomino, non qui promptus in lingua habeat poetarum rhapsodias, disertæve oratorum orationes, aut philosophorum tricas, ut existimas, sed qui mores excolat, vitamque compositè degat. Hunc non extolli hisce puto : talem enim nec ab illis deturbari præcipitemque dari posse existimo. Improbitas enim dicendi sibi arrogans peritiam longe graviora quam inscitia, mala patrat. Miraris tu quidem id a me pronuntiari ; testem dabo Thucydidem, cujus hæc verba sunt : « Imperitia modestiæ conjuncta utilior est industria cum libertate conjuncta. Ac plerumque qui humilioris sunt ingenii, melius quam solertiores reipublicam administrant. » Itaque si nec ingenii dexteritatem ille recepit (damno malo enim est non recte illud colentibus), multo minus ab externa disciplina ceu digna sermone censebimur, ubi mores fuerint dissoluti. Quare si utraque obvenerint, prudentia et recta institutio, hoc est, mores dicendique facultas, bene res habet ; si vero alterum desit, melius eligendum est. Testatur id etiam Plato, quo solo in ore assidue gestando gloriaris. Ait enim : « Animas optime a juventute institutas, si malum nanciscantur præceptorem, valde malas reddi, » magnamque injustitiam meramque improbitatem ex falsa inveterataque natura corrupta educatione fieri, naturam vero imbecillum magnorum quæ nec bona sint nec mala, causam interdum existere. Quamobrem si historicus summus, princepsque philosophorum mores orationi et vitæ consuetudinem omnigenæ doctrinæ antepone visis sint, quid, quæso, absurdi est asserti a me fructum foliis magis esse necessarium? Fructum autem virtutem esse dicimus ; folia vero frondesque bene dicendi esse facultatem. Folia quidem ornatum arbori afferunt agitata, at vero qui quæritur, fructus existit, cujus gratia illa adnascantur. Et hinc forte [a Græcis φύλλον ἀπὸ τοῦ φυλάττειν a custodiendo] nomen sortiatur.

CDLXXVIII. — EIDEM.

De Zosimi et sodalium vitiiis. (Infr. epist. 482.) Veritas quanti æstimanda.

Valde tu quidem admiraris, quæ nuper ad te

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Καὶ iidem mutant in η. POSSIN.

(50) Inter δένδρω et τὰ inserunt καὶ iidem codices. Id.

Α σοι, βασιλεῦ, δόξα σοι. Πόσης μακροθυμίας πλεῖρα παρὰ σοί! πόσης ἀνεξικακίας θησαυρός! Οἱ δὲ τὸ ὄνομα τὸ σὸν ἐξ ἀφανῶν καὶ ἀτίμων λαμπροὶ καὶ περιβλεπτοὶ γεγονότες, τῇ τιμῇ κατὰ σοῦ τοῦ τιμηκότες κέχρηται, καὶ τολμῶσιν ἀτόλμητα, καὶ ἐνυβρίζουσιν εἰς τὰ ἅγια, συγγνώμης ἀμαρτάνοντες μείζονα. » Εἰ τοίνυν καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν ἄλλων προσθεῦω, διὰ τὰ ὑμέτερα πταίσματα τὴν θείαν ἐξετάτη μακροθυμίαν, τίς ὑπὲρ ὑμῶν ἵκετεύσει; τίς προσθεῦσει; τίς παραστήσεται; Ἐννοοῦντες οὖν, οἱ τῶν κακῶν ἐστε, παύσασθε ἀσύγγνωστα πταίνοντες.

YOZ'. — OLYMPIO, ΙΣΙΔΩΡΩ.

Β Σοφὸν ἐγώ γε ἠγοῦμαι οὐ τὸν τὰς τῶν ποιητῶν ῥαψωδίας, καὶ τὰς τῶν ῥητόρων δεινότητας, καὶ τὰς τῶν σοφῶν τερθρείας, ὡς νομίζεις, ἐπὶ γλώττῃ; ἔχοντα, ἀλλὰ τὸν τὸ ἦθος ἐξασκήσαντα, καὶ τὸν τρόπον βυθίμωσαντα. Τὸν γὰρ τοιοῦτον οὐδ' ὅπ' ἐκείνων ἐκτραχηλίζεσθαι οἶμαι. Πονηρία γὰρ τὴν τοῦ λέγειν ἐμπειρίαν προτλαβοῦσα, πολλῷ ἀργαλιώτερα τῆς ἀμαθίας ἐργάζεται κακὰ. Εἰ δὲ θαυμάζεις τὸ εἰρημένον, ἐγγυήσεται Θουκυδίδης λέγων : « Ἀμαθία μετὰ σωφροσύνης ὠφελιμώτερον, ἢ ὑεξιότης μετὰ ἀκολασίας. » Εἰ τοίνυν οὐδὲ τὴν εὐφυλίαν ἐκείνος ἀπέδεξάτο (πρὸς κακοῦ γὰρ γίνεται τοῖς μὴ καλῶς αὐτὴν γεωργοῦσι), σχολῇ γε περὶ τῆς ἐξωθεν παιδείσεως ἀποφανοῦμεθα ὡς ἀξίας λόγου, ὅταν ὁ τρόπος ἀκλόαστος εἴη. Εἰ μὲν οὖν ἄμφοι συνέβαινε, φρόνησις τε καὶ παιδείσεως, τούτεστι, τρόπος καὶ λόγος, εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ δὲ θάτερον λείπεται, ἄμεινον εἶναι τὸ κρεῖττον. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἐγγυήσεται καὶ Πλάτων, ὅν αὐτὸς καὶ μόνον ὀνομάζων ἐναθρόνη. Φησὶ γάρ : « Φημι τὰς ψυχὰς τὰς εὐφροσύνης κακῆς παιδαγωγίας τυχοῦσας, διαφερόντως κακὰς γίνεσθαι. » καὶ (49) τὰ μεγάλα ἀδικήματα, καὶ τὴν ἀκρατον πονηρίαν ἐκ φαύλης, ἀλλ' οὐκ ἐκ νεανικῆς φύσεως, τροφῇ διωλλυμένης γίνεσθαι. ἀσθενῆ δὲ φύσιν μεγάλων οὕτε κακῶν, οὕτε ἀγαθῶν αἰτίαν ποιεῖ εἶσεσθαι. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ τῶν ἱστοριογράφων ἄκρος, καὶ ὁ τῶν φιλοσόφων κορυφαῖος τὸ ἦθος τῷ λόγῳ, καὶ τὸν τρόπον τῆς πολυμαθίας προκρίνοντες ὠφθησαν, τί ἀποτόν φημι, τὸν καρπὸν λέγων ἀναγκαϊώτατον τῶν φύλλων ἡγεῖσθαι; Καρπὸν μὲν γὰρ ὀρίζομαι εἶναι τὴν ἀρετὴν, φύλλα τὴν εὐγλωττίαν. Ποιεῖ μὲν οὖν τινὰ κόσμον τῷ δένδρῳ (50) τὰ φύλλα περισιόμενα, ἀλλ' ὁ καρπὸς ἐστὶν ὁ ζητούμενος, δι' ὃν καὶ τὰ φύλλα γηγένηται. Καὶ ἴσως οὕτω κέκληται παρὰ τὸ φυλάττειν αὐτόν.

YOH'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Αὐτὸς μὲν λίαν ἐξεθαύμασας τὰ πρόην ἐπιστα-

λέντα· κινδυνεύεις δὲ αὐτὰ ἀνατρέπειν τῷ γεγρα-
φέναι, δι' ἣν αἰτίαν Ζώσιμος, καὶ Εὐστάθιος, καὶ
Μάρων μῆτε λόγῳ, μῆτε βίῳ διαπρέποντες, ἀλλ'
ἀπαιδεύσαν ἐσχάτην ἐν ἑκατέρῳ νοσοῦντες, καὶ
κωμῳδία καὶ γέλωσ παῖσι προκείμενοι, δοκοῦσιν εἰς
ἱερωσύνην τελεῖν. Ἐγὼ δὲ ἀπλήν καὶ σαφῆ τὴν ἀπο-
λογίαν ποιήσομαι. Εἰ μὲν γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τὸν λόγον
ἐποίησά μιν, τὴν ἀρετὴν τῆς παιδεύσεως προκρίνων,
εἰκότως ἂν με εἰς ἀνάγκην ἀπολογία καταέστησας·
εἰ δὲ προσώπων μὲν λόγος ἦν οὐδεις, αὐτὸ δὲ τὸ
πράγμα καθ' ἑαυτὸ ἐβασανίζετο· ὡς καὶ αὐτὸν σε
ἐκπλαγέντα, ὡς ἔφησ, τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀλήθειαν
τῶν γεγραμμένων, μεζύους ἢ κατ' ἐμὲ ἐπαίνους ὑφῆ-
ναι. Τί δὴ ποτε νῦν ἀνθρώπους ὅπως δὴ ποτε βιῶντας
εἰς μέσον προὔθηκας, ἐξελέγειν τὰ πρῶτην γραφέντα
ἐπιχειρῶν; Οὐδὲ γὰρ εἰ μυρίων ἐκείνοι γέμουσι
κακῶν, καὶ πάντας ἀπέκρυσαν, ὡς γέγραψας, ταῖς
παρανομίαις, ἥδη ὁ λόγος ὁ παρ' ἡμῶν ὁ τῆ ἀληθείᾳ
ὠχυρωμένος ἀνατραπήσεται. Ἄλλ' ἐκείνοι μὲν ἥδη
τοιοῦτοί εἰσι μετὰ τοῦ κωμωδεῖσθαι, καὶ δίκην ἀν-
ῴπιστον διώσουσιν· ἡ δὲ ἀλήθεια διαλάμψει μειζόνως,
οὐ παρ' ὀλίγων πονηρῶν ἐλεγχομένη, ἀλλὰ ταύτη
μάλιστα λαμπροτέρα γινομένη, ὅτι τοὺς μὴ ἐρώντας
αὐτῆς, δυσκλεεῖς ἀποφαίνουσα, τοὺς ἐραστὰς εὐκλεε-
στάτους ἀπεργάζεται.

ΥΟΘ'. — EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Multi merentur nomen et non habent, sed multi famam habent, quam non merentur. Invidia boni, ere laborant.

Πόσους οἶε τῶν ἀνθρώπων ἀνωνύμους καὶ ἀδόξους
εἶναι πολλῶ σπουδαιότερους γεγενημένους τῶν ἄδο-
κίμωνων; τῷ τοὺς μὲν ποιητῶν τυχεῖν καὶ λογοποιῶν,
τῶν πᾶν τὸ παρῳδούμενον μὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν κρι-
νόντων, ἀλλὰ πρὸς ἣν εἶχον εὐνοίαν ὑπολαβανόντων,
καὶ τὸ κατορθωθὲν οὐρανόμηκες ποιοῦντων· τοὺς δὲ
μὴ ἐσχηκέναι τοὺς ὑμνήσαντας διὰ φθόνον, ὅπερ
ταῖς λαμπραῖς πράξεσιν ἀκολουθεῖν εἴθεον. Ἐνταῦθα
μὲν οὖν εἰ καὶ ἔδοξαν οἱ μὲν ἀνακεκρυφῆναι, οἱ δὲ
σεσιωπῆσθαι, τοῦ κῆσμου λοιπὸν εἰς τέλος ἐπειγομέ-
νου, ἐκείσε τοὺς δὲ τῶν λαμπρῶν καὶ ἐνδόξων ἄψό-
μεθα, τῆς θείας δίκης οὐκ ἀνεξομένης ἐκ τῆς τῶν
ἀνθρώπων δόξης ἐνεγκεῖν τὴν ψῆφον, ἀλλ' ἐκ τῆς
οἰκείας, τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀδιαπτώτου. Μὴ οὖν
ὀλιγωρεῖ, εἰ οὐρανοπολίτης ὢν τὰς τῶν φθονούντων
σοι γλώττας αἰχμῆς νεγκόνου ἐξυτέρας αἰσθάνῃ κατὰ
σαυτοῦ φερομένης, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα λαμπρό-
τερος ἔσεσθαι προσδόκησον.

ΥΠ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Virtutis studium præconii spe alitur. Spes bona dat vires.

Ἴσθι, ὅτι τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις ἐκ πρώτης μέχρι
τελευτῆς ἐγκατερεῖσθαι οὐχ οἶόν τε, μὴ τῆς προσδο-
κίας τῶν γερῶν κίρναμένης ἡρέμα τῷ ἰδρῶτι, καὶ
κατὰ βραχὺ ἀλύπως τε καὶ κούφως, καὶ τρόπον
τινὰ μετ' εὐφροσύνης παρακαμητούσης ἐπὶ τὸ τῶν
ἀγώνων τέλος. Εἰ τοίνυν θεάσοιο ἀνθρώπων τοὺς
πόνους τῆς ἀρετῆς, τὰς τῆς τρυφῆς τοῖς ἐχέφροσιν
ἰδόντας, φεύγοντα, ἴσθι ὅτι ἐλπὶς αὐτῷ χρηστὴ οὐκ
ἔσθι.

A conscripsi, propius ut nihil sit quam ut reponas,
quidnam sit causa, cur Zosimus, Eustathius et Ma-
ron neque oratione, neque vivendi instituto com-
positi sint, sed extrema incititia in utroque pec-
cantes, cum acri reprehensionem obnoxii, tum ludi-
brio expositi ad sacerdotium tenere irruperint.
Equidem simpliciter sincereque defensionem insti-
tuam. 701 Siquidem enim de ipsis sermonem in-
stitui virtutis disciplinæ præferens, jure optimo me
ad mei defensionem compulisti; si vero persona-
rum nulla erat ratio, negotium vero ipsum per se
diligenter examinabatur, ut ipse admiratus, quod
aiebas, pulchritudinem et veritatem scriptorum,
majores quam mereor laudes contexeres, quidnam
sane jam homines quomodocunque viventes in me-
B dium protulisti, redarguere scripta nuper aggressus?
Non enim si infinitis illi sunt referti malis, et, ut
scripsisti, cunctos sceleribus suis obscurant, jam
oratio a nobis veritate firmata subvertetur. Verum
illi tales post reprehensionem etiam intolerandam
luent pœnam. Ipsa autem veritas magis elucescet,
non a paucis improbis reprehensa, sed hoc ipso
clarior facta, quod vos hostes inglorios ostendens
amatores celeberrimos efficiat.

CDLXXIX. — EUTONIO DIACONO.

Quotnam putas homines sine fama ignotosque
vivere virtutis magis studiosos clarioresque, quam
C hi quorum decantantur nomina? Hi enim nacti qui-
dem sunt poetas atque historicos, res gestas omnes
non ex vero, sed animi benevolentia in majus pro-
vehentes, et quidquid recte factum in cœlum lau-
dibus extulerunt. Illi contra ob invidiam (quæ il-
lustria plerumque stipare facta consuevit) minime
consecuti qui prædicarent. Hic igitur etsi videantur
hi quidem prædicari, illi vero silentio premi,
mundo tandem ad finem deducto, illic revera claros
et gloriosos videbimus, Dei justitia non sustinente
suffragium ferre ex hominum, sed ex propria sin-
cera atque erroris experite sententia. Cave igitur
agas ignave, si cœli existens incola tibi invidentium
linguas acuto cuspidē acutiores pridem in te jaci-
D sentias, sed per hæc potius clariorem te fore con-
fido.

CDLXXX. — EIDEM.

Scito fieri non posse ut quis ab exordio ad finem
usque labores pro virtute susceptos constanter to-
leret, nisi præmiorum admista expectatione sudori
paulatim, et cito, indolenterque ac leniter, ac modo
quodam cum hilaritate præmissa usque ad certami-
num extremum. Si itaque hominem videris virtutis
labores (quæ prudentibus deliciosæ voluptates
existunt) fugientem, noveris bonam illi spem non
relinqui.

De corruptis sacerdotum quorundam moribus. (Conf. epist. 532.)

Terribile nunc, et valde quidem terribile est ad sacerdotium pertingere. Alteram enim horum accidere solet : aut juxta veteres et apostolicos canones viventem invisum esse, insidiisque appeti ab iis qui nunc per apparentem uxam et illegitimam consuetudinem, tanquam Dei servent legem, recteque viventes expellunt ; aut submittentem se, et propria neglecta salute, nullis aliis offerre offundiculum, quo duplici nomine ingentes sunt pœnas daturi. Felicem itaque nomino, qui hoc captus non sit amore. Si vero non captus ordinetur, primum servet propositum oportet, magnaue loquendi libertate, antiqua atque apostolica renovet decreta, ne sacerdotium hunc propinantis, omniaque et dicere et facere licere sibi opinantibus, in villis coöperetur. Præstat enim insidiis appeti ac rejici, quam id genus aggregari hominibus.

CDLXXXII. — LAMPETIO EPISCOPO.

De improbitate Zosimi, sociorumque : pro iis orandum. (Supr. epist. 437, 440.)

Deplorare, non conviciari debes Eusebium, Chæremona et Zosimum, improborum, ut scribis, summos, ac malitia nemini concedentes. Quod si Eustathius cum Marone iisdem insistentes vestigiis vici nondum potuerunt, excedentque et illi iniquitate, ad vota ac preces vertamur, ut utrisque respiscendi in viamque redeundi facultatem, veluti e machina respiciens eos, Deus largiatur. Fortasse enim, etsi repugnare tot tantisque nequeant tentationum certaminibus, saltem aliqua illis consolatione tantis eorum probationibus obvenerit.

CDLXXXIII. — THEODORO SCHOLASTICO.

Ut vires desint, voluntas laudanda. (Conf. similem epist. 23.)

Maximis vinci laudationibus non indecorum iis, qui dicendo adæquare orationes nequeant, nec æquum dignitate inferioribus facultate etiam concedere. Qui enim laudare contendit, victus autem est, propositi seu voluntatis laude condecoratur. Quare si rusticitatis infamiam abjicere stat sententia, tentemus et illos laudare, quorum laus major est, quam verbis queat exprimi. Præstat enim orationibus victos ob consilium voluntatemque laudari.

703 CDLXXXIV. — EIDEM.

Belligerandi et societatis bellicæ discrimen. (Supr. epist. 285, eadem est initio.)

Longe tutius est non belligerare, quam belli societatem inire. Illud enim otium negotii expers affert ; hoc vero sæpenumero cogit una cum sociis in hostem pugnare, tametsi bellum injustum susceperint, et injustam gratiam pro justa rependere.

CDLXXXV. — ISCHYRIONI.

Spretis mundanis et caducis, cœlestibus studendum ; et de illo Ecclesiastæ : « Vanitas vanitatum, et omnis vanitas ».

Videris ignorare tenebras vitæ mortalium in ima-

¹ Eccle. 1, 2.

Φοβερόν ἐστί, καὶ λίαν φοβερόν τὸ εἰς ἱερωσύνην νυλὶ τελέσαι. Δυσὸν γὰρ αὐτῷ θάτερον συμβῆσθαι· ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἀποστολικούς κανόνες ζῶντα μισθῆναι καὶ ἐπιβουλευθῆναι παρὰ τῶν τη νυλὶ ἐπιπολάσασαν ἐπιβλαστῆ καὶ παράνομον συν- ἤθειαν ὡς νόμον θεῖον φυλαττόντων, καὶ τοὺς ὀρθῶς βιούντας ἐξοστρακίζόντων· ἢ ὑπόκατακλινατα ταυ- τόν, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀφειδῆσαι σωτηρίας, καὶ ἄλλοις πολλοὺς σκανδαλίσαι, ὑπὲρ ἴων καὶ δίκας σφοδρότα- τας δώσει. Μακάριον μὲν οὖν τὸ μὴθὲ ἀλῶναι περὶ τῷ τειούτῳ ἔρωτι. Εἰ δὲ μὴ ἀλοὺς χειροτονηθεὶς ἐχέσθω τοῦ προτέρου σκοποῦ, καὶ μετὰ πῆρρησίας τὰ ἀρχαῖα καὶ ἀποστολικά πράγματα ἀνανεούτω, μὴ τοῖς νῦν προπίνουσι τὴν ἱερωσύνην, καὶ πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐξεῖναι αὐτοῖς νομιζουσιν, εἰς τὰ πταίσματα συμπράττων. Κρεῖττον γὰρ τὸ ἐπι- βουλευθῆναι καὶ ἀποχειροτονηθῆναι, τοῦ μετὰ τοιού- των ἀνδρῶν τετάχθαι.

ΥΠΒ'. — ΛΑΜΒΗΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Uō κωμῶδειν, ἀλλὰ καταθρηνεῖν ἐφέλιξις Εὐσι- βίου τε καὶ Χαιρήμονα καὶ Ζώσιμον, τοὺς, ὡς γέγρα- φας, κορυφασιότατους τῶν κακῶν, καὶ μὴδὲν ὑπερβό- λην καταλεῖψαντας. Εἰ δὲ καὶ Εὐστάθιος καὶ Μάρων τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες, οὐδέπω μὲν ἀμιλλῆσθαι δεδύνηται, δῆλοι δὲ εἰσι καὶ ὑπερβό- λουμένοι· εἰς εὐχὴν τρεψομένη, ὥστε κάκεινους καὶ τοῦτοις μετὰ γωνσιν ὡσπερ ἐκ μηχανῆς τινος ἐπιφα- νῆναι. Τάχα πως εἰ καὶ μὴ ἀναμαχέσασθαι δυναθεῖν τὰς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἡττας, ἀλλὰ κῖν πα- ραμυθία τις αὐτοῖς ἐν τοῖς δαινοῖς ἐκείνοις ; βασαν- στηρίοις τεχθεῖη.

ΥΠΓ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Οὐκ ἀισχρὸν τῶν μεγίστων ἐγκωμίων ἡτιέσθαι, εἰς ἐξισώσαι τοὺς λόγους οὐχ οἶόν τε· οὔτε μὴν ἐπικαιον, τῆς ἀξίας ὑστεροῦσιν, ἤδη καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἐλλείπειν. Ὅ γὰρ ἐπαινέσαι φιλονεικῆσας μὲν, ἡττη- θεῖς δὲ, τῇ τῆς προαιρέσεως δόξῃ κερδοσμηται· οὐκ οὐκ εἶγε σκαιότητος ἀδοξίαν ἀπορρίψασθαι βου- λόμεθα, πειρώμεθα κάκεινους ἐπαινέειν, οἷς ὑπὲρ λόγους ὁ ἐπαινος. Ἄμενον γὰρ ἐν τοῖς λόγοις ἡττω- μένους τῇ τῆς προαιρέσεως ; καλλωπίζεσθαι εὐγνω- μοσύνη.

ΥΠΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Uō κωμῶδειν, ἀλλὰ καταθρηνεῖν ἐφέλιξις Εὐσι- βίου τε καὶ Χαιρήμονα καὶ Ζώσιμον, τοὺς, ὡς γέγρα- φας, κορυφασιότατους τῶν κακῶν, καὶ μὴδὲν ὑπερβό- λην καταλεῖψαντας. Εἰ δὲ καὶ Εὐστάθιος καὶ Μάρων τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες, οὐδέπω μὲν ἀμιλλῆσθαι δεδύνηται, δῆλοι δὲ εἰσι καὶ ὑπερβό- λουμένοι· εἰς εὐχὴν τρεψομένη, ὥστε κάκεινους καὶ τοῦτοις μετὰ γωνσιν ὡσπερ ἐκ μηχανῆς τινος ἐπιφα- νῆναι. Τάχα πως εἰ καὶ μὴ ἀναμαχέσασθαι δυναθεῖν τὰς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἡττας, ἀλλὰ κῖν πα- ραμυθία τις αὐτοῖς ἐν τοῖς δαινοῖς ἐκείνοις ; βασαν- στηρίοις τεχθεῖη.

ΥΠΔ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πολλῷ ἀσφαλέστερον τὸ μὴ πολεμῆσθαι τοῦ συμμαχεῖσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ἡσυχίαν ἔχει ἀπράγματα, τὸ δὲ ἀναγκάζει συμπολεμῆν πολλάκις τοῖς βοηθη- σασσι, καὶ εἰ ἀδίκως πολεμοῖεν, καὶ χάριν δοῖκαν ἀπὲρ δικαίας ἐκτίνειν.

ΥΠΕ'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ.

Ἔοικας ἀγνωεῖν τῆς βιωτικῆς φαντασίας τὸν ἴ-

φον, καὶ τῆς θείας φιλοσοφίας τὸ φῶς. Οὐκοῦν ἓνα ἄνθρωπον ἐκατέρου πράγματος πείραν εὐλογημάτων χρῆμα ἄξιόπιστον παραγαγεῖν· ἡμῖν γὰρ ἰσως οὐ πεισθήσῃ. Τίνα οὖν ἡγῆ ἀξιοχρεῶν; Βούλει τὸν Σολομῶνα εἰς μέσον ἀγάγωμεν; Οὗτος γὰρ ἦν ἵνα μὲν τῶ πῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἔρωτι κεκράτητε, μέγιστά τε αὐτὰ ἤγειτο, καὶ θαύματος κρείττονα, καὶ πᾶσαν περὶ αὐτὰ τὴν φροντίδα ἔστρεψε· λαμπρὰς μὲν οἰκοδομούμενος οἰκίας, χρυσίον δὲ συνάγων· καὶ μουσικούς μὲν χορούς συγκροτῶν, τραπεζοποιῶν δὲ γένη καὶ μαγεῖρων κτώμενος· καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐσθῆτος τρυφήν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν παραδείσων τέρψιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λαμπρῶν σωματῶν ἡδονὴν δαψιλῶς ἑαυτῷ παρασκευάζων, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, λεωφόρον ψυχαγωγίας καὶ τέρψεως ἀνατέμνων. Ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἐκείθεν ὡσπερ ἀπὸ μανίας ἀνήνεγκε, καὶ καθάπερ ἐκ λαβυρίνθου τινὸς ζοφεροῦ πρὸς τὸ ὑπέρλαμπρον τῆς ὑπερκοσμίου φιλοσοφίας ἀναβλεῖναι ἡδυνήθη φῶς, τὸ τῆνικαῦτα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ τῶν οὐρανῶν ἀξίαν ἐβήρησε φωνήν· «Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης. α Ἐὶ τοίνυν ὁ μὴδ' ἐν χρόνοις γεγενημένος πολλὴν ἀπαιτοῦσι φιλοσοφίας ἀκρίθειαν, ἡδυνήθη συνιδεῖν τὸ τῶν πραγμάτων ἀνόητον, καὶ πολλὴν αὐτῶν καταγνῶναι ματαιότητα· ποῖαν ἔξομεν συγγνώμην οἱ πρὸς ὑψηλοτέραν κελυσθέντες ἀναθεῖναι φιλοσοφίας κορυφήν, καὶ μὴδὲ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ δυνάμενοι βῆξαι φωνήν, ἀλλ' οὕτω περιεχόμενοι τῶν σκιῶν καὶ τῶν ὀνείρων, ὡς καὶ σωτηρίας ὑπεριδεῖν;»

ΥΠΖ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ, ΚΑΣΙΩ.

De quodam quem illi ad quos scribit accusare instituerant.

*Ἄρα μὴ χρόνῳ φανέν, τὸ γράμμα γραφῆ παραδούναί τῳ πρόφω κεκμηκότες ἐσκέψασθε; Πείθομαι μὲν· οὐ μὴν ἐρήμην ἀλώσεται, τῇ σιγῇ τὴν κατηγορίαν καὶ ἑαυτοῦ βεβαιώσαν· ἀλλὰ καὶ βῆξον καὶ θάπτον ἀπολογήσεται, ὅτι σωματικὴ ἀβρωστία τὴν σιγὴν ἐγέννησεν.

ΥΠΖ'. — ΝΕΙΑΩ.

Pro acceptis a parente beneficiis, liberis vicem esse rependendam monet.

*Ὅτι ὁ δεῖνα (51) ὄρφανῷ σοι γεγενημένῳ, ἀντὶ πατρὸς γέγονε, οἶσθα. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκείνος μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἦγετο· οἱ δὲ τοῦτου πατρὸς δέονται τοῦ χεῖρα ὀρέξοντος, καὶ τὴν ὄρφανίαν παραμυθησομένου· εὐ ποιεῖς, εἰ καὶ αὐτὸς ἀντὶ πατρὸς αὐτοῖς γένοιτο, τὴν πατρῶν εὐεργεσίαν εἰς τοὺς υἱοὺς κατατιθέμενος.

ΥΠΗ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Divitiarum nulla satietas. (Vide epist. 142 et 545.)

Εἰ καὶ καταφρονεῖ ἡ φιλορηματία πάσης κολάσεως, καὶ διὰ πάντων τῶν δεινῶν χωρεῖ, κόρον ἀκορῆστω πάθει μηχανωμένη· ἀλλὰ τῳ μὴδὲ ἐν τῳ κτᾶσθαι, κἂν τὰ πάντων λάβῃ, τυγχάνειν ἀνακωχῆς

ginando, nec non lumen divinæ philosophiæ. Unum itaque tibi utriusque rei experimento capto, testem omni exceptione majorem adducam, quia nobis credere fortasse recusas. Quis igitur, amabo, fidem apud te reperiat? Placetne Salomonem in medium proferam? Hic rex, earum rerum, quæ ad vitæ sunt usum necessariæ, amore captus, maximas eas ducebat, et admiratione majores, omnemque ad eas res curam cogitationemque convertit: magna nempe ampleque incolens palatia, atque domus augustas, aurum iis adhibens, ac musicos componens choros, mensæ structorum, atque coquo-rum varia possidens genera: vestimentorum ad hæc rege dignorum luxum, hortorum etiam amœnitate, et e splendidis corporibus voluptatem opipare ac laute sibi apparans, omnemque adeo viam, quod aiunt, adaperiens oblectamentis animi ac deliciis. Ubi vero inde paulisper, velut ab amentia recessit, ac veluti ex obscuro labyrintho ad clarissimum supernæ philosophiæ lumen potuit aspiceret, in hanc adeo sublimem ac cælo dignam erupit vocem: «Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.» Si itaque qui eo sæculo natus non est, quod tantum perfectæ vitæ studium exigit, potuit rerum conspiceret æquo animo inanitatem, ingentemque ipsarum cognoscere vanitatem: quam nos, quæso, veniam consequemur, qui ad sublimiorem jussi conscendere contemplationis verticem, neque hanc ipsam emittere vocem possumus, et umbris somniisque undique adeo capti sumus, ut salutem ipsi negligamus?

CDLXXXVI. — LAMPETIO STRATEGIO, ET CASSIO.

An scriptionem non tempestive apparentem accusationi tradere desiderio victi cogitastis? Credo equidem: nec solitariam deprehendetur contra se accusationem firmasse, sed facilius etiam et citius defendetur, quod corporis infirmitas silentium pepererit.

704 CDLXXXVII. — NILO.

Nosti quemdam tibi orphano facto patris loco fuisse. Is porro ex hac vita sublatus est. Igitur illius filii manus tendentes te rogant, ejus qui tibi olim manus porrexit, et orbitatem tuam miseratus est. Recte feceris, si et ipse loco patris illis sis, paternum beneficium in filios reponens.

CDLXXXVIII. — MARONI.

Etsi opum cupiditas omnem contemnat castigationem, et gravia quæque pervadat insatiabili affectui satietatem molitur: tamen quod in possidendo, quamvis omnium facultates ceperit, nullam

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(51) Pro ὁ δεῖνα codd. Vat. 650 et Alt. habent ἐντὶ πατρὸς. Forte legendum uno vocabulo Ἄντι-ΡΑΤΡΟΛ. GR. LXXVIII.

πατρός, ut id nomen sit ejus quo de agitur: quem cur nominare omiserit Isidorus, non apparet. POSSIN.

nihil illi, quod remedio quaesierat, profuit. Ab hosti-
us enim venenum datum iri veritus, ideoque re-
medio assiduo usus, cum mori certus esset, necari
eo non potuit, donec in viscera ferrum conderetur.
Nihil itaque tale excogitandum, sed vivere magis
tuto praestabilius est, nostraque omnia divitiarum sunt
permittenda providentiæ.

CDLV. — AMPELIO COMITI.

Qui parvum recte, bene imperat (45). (Conf. epist. 225.)

Ad recte aliis imperandum, nihil æque valet, ut
alteri legitime paruisse. Qui enim recte obedit,
is imperando excelsit. Faciles vero et proclives
sunt ad factiones, qui suarum reipublicarum principes esse
cupiunt.

CDLVI. — PELUSIOR. PLEBI.

Præsidis sive episcopi adventum nuntiatur.

Libenter qui vobis imperabit legationem accepit :
olim enim ad veniendum incitatus, ut vobis me-
liorem formam reipublicæ ostenderet, nostram
expectavit sententiam : qua accepta sponte potius
quam evocatus accedet.

CDLVII. — THEODOSIO PRESBYTERO.

Asceten, veluti Olympicis decertaturum commendat.

Qui has tuarum pietatis litteras reddit, abunde domi
et per se, ut a magistro exercitatus et vires expe-
rientiamque non exiguam in virtutis palaestra sibi
comparavit, is in eremum contendit, præconio se
Olympicorum subjiciens, et animi exercitaturus
Olympica. Quamobrem illi ostende pares certami-
num leges, 694 quas servas, ne ille extra
certamen pulsus aberrat scopo, nec in certamine
stans superetur, sed spectatus probe coronam ac-
clamationemque mereatur.

CDLVIII. — ASCLEPIO SOPHISTÆ.

Harpocras rhetorem, cui ludus opterendus committatur, commendat.

Harpocras orationis artifex, sed magis morum
honestorum in adolescentibus fornicator, qui erga
sacram religionem eximie est affectus, cuique
sophistæ quidem rhetorisque nomen datur, vita
tamen verè est philosophica. Hic juvenum non
ambiens copiam ac venationem, sed eos potius
adolescentes querit auditores, quos virtutis præbere
videt signa, eosque in cælum legit; quos non ut
mercedem inde capiat, ideo adamat, verum quos
studiosos fore animadvertit, eorum curam sus-
cipiens, vitam moresque potissimum format. Cum
accipiens non aberrabit.

Α λησεν ἡ δίξασα αὐτῷ ἀσφάλεια. Παρ' ἐχθρῶν γὰρ
τοῦτο πείσασθαι προσδοκῆσας, καὶ διὰ τοῦτο τῷ
ἀλεξίφαρμάκῳ χρῆσάμενος, οὐδὲ βουλόμενος ἀπο-
θανεῖν ἠδυνήθη, ἐως ἂν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ σπέρου
διηλθῆθαι. Χρὴ ὧν μὴ ἐν τοιοῦτον ἐννοεῖν, ἀλλὰ τῆν
ἀπλότητι μᾶλλον προσκειόμενον, καὶ τῆ θεῆ προνοίᾳ
ἐπιτρέποντα τὰ καθ' αὐτόν.

YNE. — AMHEΛIQ KOMHTI.

Οὐδὲν οὕτω ποιεῖ νομίμως ἀρχειν, ὡς τὸ νομίμως
ἤρχθαι. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἐν ὑπηκόοις, ἀγαθὸς ἔσται
καὶ ἐν ἡγεμόσιν. Οἱ δ' ἐν τῷ ἰδιωκεύειν καὶ προ-
τοστατεῖν πρόχειροι, καὶ πρὸς τὸ ἀρχεσθαι ἀνεπι-
τήδαιοι, οὗτοι καὶ εἰς ἀρχὴν ἀνεπιτηδεύονται.

YNG. — ΔΗΜΩ ΠΗΛΟΥΣΙΩ.

Ἀσμένως ἐδέξατο τὴν πρεσβειαν ὁ τὴν ἀρχὴν
ὁμῶν λαχών. Καὶ πάλαι γὰρ ὠρμημένος ἦκειν, καὶ
τὰ καθ' ὁμᾶς ἐν ἀμείνωνι βύσει καταστήσαι, τὴν ἡμε-
τέραν ἀνέμενε γνώμην ἧς λαβόμενος, ὡς αὐτόκλη-
τος μᾶλλον ἢ ὡς κεκλημένος, ἀφίξεται.

YNZ. — ΘΕΟΔΟΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ὁ τῆ σῆ θεοσεβείᾳ προσφέρων τοῦτ' ὁ γράμμα,
αὐτάρκως οἶκαδε καὶ καθ' αὐτόν ὡς παρὰ παι-
δοτρέφου ἀσκηθεὶς, καὶ βίωμην καὶ τέχνην ἐν τοῖς
τῆς ἀρετῆς ἀγῶσιν οὐ μικρὰν συλλεξάμενος, ὠρμη-
σεν ἐπὶ τὴν ἔρημον, τοῖς κηρύγμασιν αὐτὸν ὑπο-
θήσων τοῖς Ὀλυμπικοῖς, καὶ τὰ περὶ ψυχῆς Ὀλύμπια
ἀγωνισόμενος. Δείκνυς τοίνυν αὐτῷ δι' ὧν πράττεις
τοῖς τῶν παλαισμάτων νόμους ἵνα μὴτε ἐξαγώνως
γενόμενος διαμάρτο τοῦ σκοποῦ, μὴτε εἰς τοῖς
ἀγῶνας καταστὰς ἠττηθεῖη ἄλλ' εὐδίκως ἀποφα-
θεὶς, στεφάνων καὶ ἀναβρήσεων ἀξιοθελῆ.

YNH. — ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤῆ.

Ἀρποκράς, ὁ τρόπων μᾶλλον ἢ λόγων παιδε-
υτής, ὁ τῆ θεῆ θρησκείᾳ διαφερόντως ἀνακείμενος
(ᾧ ὄνομα μὲν ἦν σοφιστής, ὁ δὲ βίος ἐκ φιλοσοφίας
ἀκινδύητος), ὁ μὴ πλήθος νέων περιῶν καὶ θηρεύων,
ἀλλ' οὗς ἐώρα δεικνύοντας ἀρετῆς σύμβολα ἐγκατα-
λέγων τῷ χορῷ ὁ μὴ ἀφ' ὧν μισθοῦς λήφοιτο τού-
τους ἀγαπῶν, ἀλλ' οὗς ἦσει σπουδαίους ἐσομένους,
τούτων ἐπιμελούμενος, τὸν βίον κατέστρεψεν. Ἐπεὶ
τοίνυν παιδεύτου χρῆζει ἡ πόλις, μῆυσόν τινα, καὶ
ἀλύουσα οὐκ ἂν διαμάρτο.

igitur magistro urbis vestra indigeat, significa, et

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(45) Philosophorum ut olim ac religiosorum ho-
minum aureum : Non recte imperare qui parere non
didicerit. Sic Ioan. Climacus ad Pastorem, ex Ari-
stotele lib. iii Politicōum : οὐκ ἔστιν εὖ ἀρξέειν ἐὰν
μὴ ἀρχθέντα, Regere nescit, qui parere nescit. Et Isi-
dorus noster sup. epist. 225. Solonis quoque legis-
latoris est : Ἄρχε, πρῶτον μαθῶν ἀρχεσθαι. Impe-

ra, sed ubi prius imperium ferre didiceris. Et Plautus
lib. vi De legibus : Ὁ μὴ δουλεύσας, οὐδ' ἂν δεσπό-
της γένοιτο ἄξιος ἐπαύου. Isocrates in extremo
Nicole : Ἐὰν ἀρχεσθαι μάθωσι, πολλῶ μᾶλλον ἀρ-
χειν δυνήσονται. Ubi regi didicerint, facile etiam
aliis poterunt imperare. SCHOTT.

ΥΝΘ. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

A

CDLIX. — ISIDORO EPISCOPO.

Laboranti et facienti quantum in se est, Deus fert auxilium. Virtutum laus. (Sup. epist. 315 et 327.)

Ὁ μὲν ἀρετὴν ἀσκήων, δίκαιος ἂν εἴη καὶ τὴν θεϊαν εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι ῥοπήν· ὁ δὲ μηδ' ὀλίως φροντίζων ἀρετῆς, οὐδ' ἂν καλοῖται, ἐπὶ κροσσὸν ἔξει τὸ θεῖον. Τῷ γὰρ πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ πληροῦνται εὐμενῶς ἐπινοεῖται. Ἴνα δὲ καὶ διὰ παραδειγμάτων βαδίσας ὁ λόγος σαφέστερον τοῦτο ποιῆσθαι, παρὰ τὸ φάναι. Εἴ ἢ πόρνη βούλεται μὲν σωθῆναι, οὐ βούλεται δὲ σωφρονῆσαι, πῶς σωθήσεται; Ἐκεῖνο φράσω. Ἔστω τις γράμματα μὲν ἐπιθυμῶν μαθεῖν, εἰς διδασκάλου δὲ μὴ φοιτῶν· εἶτα τῷ γραμματιστῇ ἀγοράζονται ἐντυχῶν λέξοι· Ποίησον με μαθεῖν γράμματα· ἄρ' οὐχ ἡγῆ ἔχειν λαμπρῶς ἀποκρίνεσθαι λέγοντα· Ἐμυρόντητε, καὶ πῶς ἂν δύναται μαθεῖν, μήτε εἰς διδασκάλου φοιτῶν, μήτε γραφίδα καὶ δέλτον κεκτημένος, μήτε

Virtuti operam navanti æquum est divinum etiam implorare, ut opem Deus ferat, auxilium. At qui ejus nullam ducit rationem, neque invocat Numen, illud propitium non experietur. Qui enim omnia, quoad ejus fieri potest, implet, benigne ei Deus annuit. Ut vero exemplis etiam sermo clarius id ostendat, dicere mihi videris: Quid si scortum salvari velit, non velit tamen ab incontinentia temperare, qua demum ratione salvabitur? Est quod respondeam: Sit qui discere litteras cupiat, præceptorem tamen nolit frequentare, dehinc in grammatisten (hoc est, scribere docentem, ac de litteris disserentem) incidens dicat: Litteras me doceas; annon clare responsurum opinaris: Heus stolidè, quomodo discere queas, si neque præceptorem frequentas, neque stylum habes tabulamque, et laborare recusas? Tuæ enim discendi cupiditati si accesserit labor, atque opera etiam mea, absolute quid perfectumque evadet. Quod si desiderare quidem te affirmes, neque ea ages quæ sciendi cupidi facere consueverunt, quomodo discere queas? Sic qui virtutem optare se dicunt, ac viam eoducentem ingredi refugiant.

ΥΞ. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

CDLX. — HERONI PRESBYTERO.

Secundum ea quæ ad virtutem acquirendam adminiculo esse queant.

Μηδὲν τίμιον εἶναι νόμιζε, ὃ μὴ πρὸς ἀρετὴν φέρῃ, μηδὲ ποιῆ ἄμειγους τοὺς περὶ αὐτὸ σπουδάζοντας. Φέρεται δὲ εἰς ἀρετὴν τὸ τοῖς φιλαρτέοις ἀκολουθεῖν, καὶ ὁμιλεῖν τοῖς σωφρονεστάτοις, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἀσελγεστάτοις· τοῖς εἰρηνικωτάτοις καὶ οἷς συνδιατρέβειν λυσιτελεῖς, ἀλλὰ μὴ τοῖς μαχιμωτάτοις. Εὖ γὰρ εἰδέναι χρὴ, ὅτι κακίας τις ῥῆον μεταλαμβάνει ἢ ἀρετῆς. Εἴ γὰρ ἦν ῥῆον τὸ ἀρετῆς μετασχεῖν, ἔχρη καὶ τοῖς κακίστοις συνεῖναι τοὺς δυναμένους ταύτην χαρίσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δύσκολον, ἀμεινον ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, καὶ φεύγειν τοὺς πονηροὺς. Εἴ γὰρ ἐκείνοι οὐκ ὠφελοῦνται, δι' ἣν αἰτίαν αὐτοὺς ζημιοῦσαι;

Cave putes alicujus esse pretii, quod ad virtutem non ducat, neque meliores reddat sibi deditos. Ad virtutem autem manu duceris, si virtute præditos sequaris, atque utare familiariter prudentissimis hominibus, sed libidine minime dissolutis, vita vero pacatis ac placidis maxime moribus, quibuscumque versari perutile, non cum contentiosis. Sciendum enim vere, citius vitiiis quam virtutibus capi. **695** Si enim facilius foret virtutem adipisci, oportebat sane cum pessimis versari eos, qui hanc communiter posse possent. Cum vero id perdifficile sit, præstat tuto agere et improbos vitare. Siquidem vero nihil commodi referunt improbi, cur, quæso, tibi ipsi afferre damnum studes?

ΥΞΑ. — ΗΡΑΚΙ ΔΙΑΚΟΝΩ.

CDLXI. — HIERACI DIACONO.

Animum quam corpus excolere præstat. De societate bonorum.

Ἡ φύσις ἀνάγκη καὶ ὁρος δέδεται, ἢ δὲ προαιρέσις ἐλευθερίᾳ καὶ ἐξουσίᾳ τετίμηται. Τί τοιγαροῦν τὸ σῶμα καλλωπίζων, τῆς ψυχῆς ἀμελεῖς; Μυρία μὲν (44) ἐκ μηχανήσῃ, τὸ εἰδεχθὲς σῶμα εὐμορφον οὐ ποιήσεις. Ῥῆον δὲ τὴν ψυχὴν εἰς αὐτὴν τοῦ κάλλους ἀναγάγοις, εἰ βούλοιο, τὴν κορυφὴν· καὶ τὸ μὲν, εἰ καὶ δυνατόν ἦν, ἀνωφελὲς ἦν καὶ ἐπιφθονον· τὸ δὲ καὶ ὠφέλιμον, καὶ φθόνου κρείττον, καὶ βασιλείας ἀνώτερον. Εἰ δὲ νομίζεις δύσκολον εἶναι τὸ ἀναθῆναι ἐπὶ τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, μάλιστα μὲν εἰσὶν οἱ καὶ τοῦτο ἀνύσαντες, καὶ ἐκ τοῦ βυθοῦ

D Natura necessitati certisque est finibus astricta; arbitrium vero libertate ac potestate præditum est. Cur igitur corpus accurate exornans animam negligis? Tametsi enim innumerabilia moliaris, corpus deforme frustra formosum coneris reddere. At pronum est ac facile animam ad summum, si libet, pulchritudinis culmen adducere. Et illud quidem, quamvis fieri queat, inutile tamen sit et odiosum: hoc vero perutile et extra omnem invdiam odiumque positum. Si autem putes difficile esse, ut quis ad summum virtutis apicem peringat,

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(44) Inter μὲν et ἐκν iidem inserunt γάρ. POSSIN.

sunt tamen omnino, qui eo perveniant, atque a malitiæ barathro ad virtutis verticem conscendere nitantur. Quod si difficile videatur, discede ab improbitate, et insiste via quæ ad virtutem ducit. Quod si adhuc modice distare videntur, noli existimare modicum. Id fiet si noxiis vitæ institutis neque uti ipse voles, neque iis qui utantur sis familiaris bonis contra viris ac negotiis teipsum dederis. Probos etenim, tametsi te oderint, fugere non oportet, at vero malos, etsi te ament.

CDLXII. — THEODORO AUGUSTALI.

Comitatem potius quam superbiam

Non superbum etatumque ingenium ad imperandum cum fastu se dans reipublicæ gubernandæ, ut existimas, aptum est, sed mite potius ac facile omnibusque se ex æquo accommodans ingenium præferendum est. Illud quidem ferinum plane est ac viperinum : hoc contra aptum imperio, ac subditis longe utilissimum. Neque enim fastu, sed prudentia præfectorum res subsectorum instaurantur. Ille enim utrisque parum tutus, hæc vero utrisque tanta : istis quidem si imperium ad popularem statum spectare creditur, his vero si dominandi [libidinem] amore, qui timorem vincit, permittent.

CDLXIII. — ALYPIO.

Theatra vitanda, ut libidinosi amoris scholam.

Theatri quisquis insano amore captus est, o optime virorum, insanus vicissim ac perditus sit amator. Illud itaque vitium declina, ne in hoc incidas. Præstat enim morbum radices non agere, quam jactis jam radicibus avellere, quod quibusdam difficile, aliis vero etiam impossibile videatur.

696 CDLXIV. — DIOGENI DIACONO.

Amici non deserendi.

Cum germano sinceroque amore fiduciam habere sponderis, cur, quæso, amicos illos tuæ commissos fidei in apertum coniecisti periculum? Sed fortassis rudis ipse veræ es amicitia, minime que perfectus hoc fecisti.

CDLXV. — ASCLEPIO.

Cedant arma togæ. Cicer. 1 Offic. et contra in Mureniana orat.

Quandoquidem ostendere fortasse cupis sapientiæ hujus mundi bellicam præstare fortitudinem, opponis nobis oratorem dicentem : Quantum quod aperte, quam quod clam geritur, melius est ; et vincere aperto Marte, quam supplantando evertere, honorificentius existit : sic et honestius fuit ac laudabilius a Conone duce, quam a Themistocle muros Atheniensium constitui. Hic enim clam, ille victor eorum qui prohibuissent, effecit. Illud confirmo, neque hanc neque illam recipendam, sed sapientiam quidem illam, nisi divina scientia instruat, nihil æstimamus, illam autem vituperamus. Dicitur

τῆς κακίας πρὸς ἄκρον ἐναθεδνηχότας ἀρετῆς. Ἡ δὲ σοὶ δύσκολον εἶναι τοῦτο δοκεῖ, καὶ ἀπόστηθι τῆς κακίας, καὶ ἄψις τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φερούσης ὁδοῦ τὸ γὰρ ἔτι μικρὸν ἑαυτοῦ διαφέρειν, οὐ δεῖ μικρὸν ἤγασθαι. Τοῦτο δὲ ἔσται, εἰ τοῖς μὲν πονηροῖς ἐπιτηδεύμασι μὴτε αὐτὸς χρῆσθαι βουλευθεῖς, μὴτε τοῖς χρωμένους χρῆσθαι, τοῖς δὲ ἀγαθοῖς καὶ πράγμασι καὶ ἀνδράσι συνάψαις σαυτὸν. Τοῦς μὲν γὰρ ἀγαθοῦς οὐδὲ μισοῦμενον φεύγειν χρὴ, τοῦς δὲ πονηροῦς καὶ φιλοῦμενον.

ΥΒ΄. — ΘΕΟΔΩΡῶ ΑΥΓΟΥΣΤΑΛΙῶ.

et fastum imperantibus convenire.

Οὐ τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον δεῖγμα ἀρχοντικῶ ἔστιν, ὡς ἡγῆ, φρονήματος, ἀλλὰ τὸ ἡμερον καὶ εὐπρόσιτον, καὶ τὸ πᾶσιν μετ' ἐπιεικειᾶς προσφέρεισθαι. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ θηριοπρεπὲς καὶ ὀφιδῶδες, τοῦτο δὲ ἀρχικόν, καὶ τοῖς ὑπὸ κέρους λυσιτελέστατον. Οὐ γὰρ ἀπὸ φρονήματος, ἀλλ' ἀπὸ φρονήσεως τῶν ἡγεμόνων τὰ τῶν ὑπὸ κέρους κατορθοῦται πράγματα. Τὸ μὲν γὰρ καὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἀρχομένοις σφαλέρῳ, ἡ δὲ ἐκατέρους, ἀσφαλῆς. τοῖς μὲν (45), εἰ τὸ ἀρχικόν ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον νεύειν ἀναπειθεῖν τοῖς δὲ, εἰ τὴν ἐπιεικειαν τὴν ἡγεμονικὴν εἰς ἀγάπην μείζονα τοῦ φόβου τυγχάνουσαν τρέψοιεν.

ΥΓ΄. — ΑΛΥΠΙῶ.

Ὁ θεατρομανῆς, ὧ βέλτιστε, ἐρωτομανῆς γίνεται. Φεῦγε τοίνυν ἐκεῖνο, ἵνα μὴ τοῦτο τεχθεῖ. Ἄμεινον γὰρ μὴ βίβωθῆναι τὴν νόσον, ἢ βίβωθεισαν ἀνακατασθῆναι, ὅπερ τίσι μὲν δύσκολον, τίσι δὲ ἀδύνατον εἶναι δοκεῖ (46).

ΥΔ΄. — ΔΙΟΓΕΝΕΙ ΔΙΑΚΟΝῶ.

Τῆς γνησίας καὶ εἰλικρινοῦς φιλίας τὸ ἀδέξ. ἐγ- γυωμένης, δι' ἣν αἰτίαν αὐτὸς τοῦς ἐμπιστευθέντας σοὶ παρὰ τῶν φίλων εἰς προῦπτον ἐρήψας κίνδυνον ; Ἄλλ' ἴσως φιλίας εἰλικρινοῦς ἀγευστος ὢν καὶ ἀτέλεστος τοῦτο διεπράξω.

ΥΕ΄. — ΑΣΚΛΗΠΙῶ.

Ἐπειδὴ δεῖξαι ἴσως βουλόμενος τῆς σοφίας τῆς κοσμικῆς κρεῖττονα τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἀνδρείαν, ἀπεταίχισα ; ἡμῖν τὴν βήτορα φάσκοντα. Ὅσῳ τὸ φανερώς τοῦ λάθρα κρεῖττον, καὶ τὸ νικῶντας ἢ παρακρουσαμένους πράττειν ὀτιοῦν ἐντιμώτερον, τοσοῦτον κάλλιον Κόνωνα τὰ τεῖχη στήσαι Θεμιστοκλέους. Ὁ μὲν γὰρ λαθῶν, ὃ δὲ νικήσας τοῦς κωλύσαντας ταῦτα ἐποίησεν. Ἐκεῖνὸ φημι, ὅτι μάλιστα μὲν οὐτε ταύτην, οὐτε ἐκείνην ἀποδεχόμεθα ; ἀλλὰ τὴν μὲν, εἰ μὴ κοσμηθεῖ τῇ θεῖα παιδεύσει, οὐδὲν εἶναι ἡγούμεθα ; τὴν δὲ κακίζομεν. Ἀδικεῖσθαι γὰρ, οὐκ ἀδικεῖν μεμαθήκαμεν. Ἀνδρείαν δὲ ἡγούμεθα, τὴν κατὰ

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(45) Post μὲν addunt γὰρ codd. Vat. 650 et Alt. Possin.

(46) In fine ep. pro δοκεῖ solus Vatic. 650 ponit δοκῶ. Ib.

τῶν δυσχερῶν ὑπερφόαν, καὶ τὸ γενναίως φέρειν τὰ συμβαίνοντα. Εἰ δὲ χρὴ τι καὶ πρὸς τὸν ῥήτορα εἰπεῖν, εἴποιμ' ἄν· Ἄλλ' ὁ σοφία περιγεγένημένος, ὡς ῥητόρων ἀριστε, δηλὸς ἦν ὅτι καὶ νικήσας, εἰ συνέδη, πολεμῶν περιεγένετ' ἄν μερίζων· ὁ δὲ ἀνδρεία κρητήσας ἀδελὸς ἦν, εἰ σοφία περιεγένετο τοῖς ὅπλοις ἡττηθείς.

ΥΕΖ'. — ZHNQNI.

Hermogenis episcopi laus, et modestie humilitatisque commendatio. (Ut et supra epist. 358 et 448.)

Ἐρμωγένης ὁ ἐπίσκοπος, ἀγαθός, εἰ καὶ τις ἄλλος γέγονεν, ἀνὴρ Τραφεὶς γὰρ ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ νόμοις, παιδευθείς δὲ ἐν τοῖς ἀποστολικαῖς παραδείγμασι, ἐπίσκοπὸς δὲ ἄξια καὶ φρονήσας καὶ πράξας, συνηθῶσαν (47) τῷ χρόνῳ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν κέκτηται. Ὁ γὰρ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὴν ἀρετὴν ἀσχοῦσιν ἀνοσηθῶσαι μεμελετηκῶς φθόνος, τοῦτω δὲ τὸ μέγεθος τῆς πραότητος καὶ τῆς μετριοφροσύνης οὐδ' ἀντιβλέψαι ἐτόλμησεν. Ἡ γὰρ πρὸς τὰ ἐνδοξότατα τῶν ἔργων σύντροφος ἀγρυπνία κοσμηθεῖσα τῇ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ τὸν τῶν καλλίστων λυμῶνα φθόνον κατεδουλώσατο. Εἰ τοίνυν κα' αὐτὸς κατ' ἔχνος ἐκεῖνον βαδίσαι προήρησαι, καθάπερ εἰς ἀρχέτυπὸν τινα εἰκόνα ὁρῶν, σφράγιζε τὴν ἀρετὴν τῇ μετριοφροσύνῃ. Καλὴν γὰρ ἀσφάλειαν καὶ μέγιστον σήμαντρον τῷ ταμείῳ τῶν κατορθωμάτων ἐπιθήσει.

ΥΕΖ'. — ΗΑΙΑ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Non pudor est nil scire, pudor est nil discere velle.

Ὁ διδάσκειν μὲν μὴ δυνάμενος, μαθεῖν δὲ βουλόμενος ἀποδοχῆς ἐστὶν ἄξιος. Ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ εἰδέναι καὶ διδάσκειν ἐπαγγελλόμενος, ἐσχάτην ἀπαιδευσιαν νοσῶν, οὐδὲ μαθεῖν δυνήσεται, τοῦ δοκεῖν εἰδέναι χάραν μὴ παρέχοντος.

ΥΕΗ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Superbi et elati deprimendi.

Εἰ ὢν ἡμφισβήτησας μὴ τυχὼν, ἀλλὰ λαμπρῶς ἡττηθείς, νῦν χάριν δοκεῖς αἰτεῖν, δηλὸς εἰ τῷ τῆς χάριτος ὀνόματι λῦσαι τὰ χριθέντα πειρώμενος. Εἰ δὲ λόγοις καὶ παρὰ τοῦ δικάσαντος ἡδικῆσθαι (τὸ μὲν ὡς δικαίως ἡττηθείς, ἕσως λέγειν), τὸ δὲ, ὡς κέκριται, λέξω. Οὐδὲ γὰρ ἄν οὐδ' οὕτω κεκριμένον ἦν, τοῦ δικάσαντος ἀδεκάστου τυγχάνοντος, εἰ μὴ τὸ δικαίως προσῆν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ νικῆσαι τὴν χάριν διδῶμι, ὅς γε οὐδ' ἄν ἐξ ἀρχῆς ἡγωνισάμην, εἴγε καταγνοῦς σαυτοῦ συγγνώμην ἤτησας. Χρὴ γὰρ τὸ φρόνημα τῶν σφαλλομένων μὲν, μὴ οἰομένων δὲ ἐσφάλλθαι, καθαιρεῖν· γωνισμαχοῦσι δὲ συγγνώμην νέμειν.

ΥΕΘ'. — ΗΡΩΝΙ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

Bonorum sodalitas grata.

Μὴ ὡσπερ ταῦρος καὶ ἀγέρωχος, καὶ ἀτιμαγέλας

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(47) Inter συνηθῶσαν et τῷ χρόνῳ iidem codd. inveniunt συναμαζούσαν· sed fortasse supplenda

enim Christiani accipere quam facere injuriam longe esse præstantius. Fortitudinem enim existimamus, rerum esse difficilium despicientiam, et eorum quæ accidunt tolerantiam. Quid vero oratori illi sit respondendum, sic habeto: O rhetorum præstantissime, quisquis sapientia superior evasit, magis inlarescit, quam victor qui pugnando evadit superior. Fortitudo autem vincens ignoratur, si prudentis armis superetur.

CDLXVI. — ZENONI.

Episcopus Hermogenes probus vir est, si quis alius. Educatus enim in Christi lege, exemplis autem institutus apostolicis, episcopo vero digna sentit et exsequitur. Temporibus vero accommodam famam et gloriam est consecutus. Invidia, quæ alios virtute præditos palam solet oppugnare, hunc ob ingentem morum mansuetudinem, singularemque modestiam, ne aspicere quidem sustinet. Vigilandi enim clarissimis rebus gestis agnatum studium humilitate exornatum, optima quæque corrumpentem invidiam pedibus suis subegit. Quare si ejus incedere vestigiis statuisti, velut in imaginem ad vivum expressam intuens, obsigna virtutem ejus, veluti signaculo, humilitate. Pulchrum enim præsidium maximumque signum promptuario thesauroque recte factorum appendes.

697 CDLXVII. — ELIÆ PRESBYTERO

Docere qui nesciat, discere vero exoptat, dignus qui recipiatur. Qui vero et nihil scire et docere professus est summa inscitia laborans, neque discere commode poterit, quod locum non præbeat, ut scire videri queat.

CDLXVIII. — SERENO DIACONO.

Si non assecutus id super quo contendisti, sed manifeste superatus gratiam modo postulare videaris, apparet te conatum esse gratiæ nomine, quæ sunt judicata, irrita reddere. Si dices etiam a sententiam ferente injuriam fieri (idque ut jure convictus, mitto dicere), illud ut judicatum sit referam. Nihil enim sic judicatum fuerit, cum muneribus fuerit incorruptus, qui sententiam tulit, nisi id justum fuerit. Verumtamen nunc post victoriam gratiam do, qualem ab initio antequam certarem dedissem, si veniam postulasses. Oportet enim superbos animos, eorum qui superati sint, non tamen se victos existiment, deprimere, veniam vero resipientibus tribuere.

CDLXIX. — HERONI REMP. GERENTI.

Noli ut insolens armentumque deserens taurus,

fuerit conjunctio καὶ, quæ duo illa nectat nomina. Possis.

sic sacros relinquere conventus, sed maximo duc ornamento aggregari sanctis hominibus. Id enim non modo ornamento est, sed et præsidium ubi conciliabit, ne a fera captus videaris.

CDLXX. — HERMINO COMITI.

De Eusebii episcop. Pelusii vitii et simonia. (Supr. epist. 50 et 121; lib. III, epist. 97 et 178 et 367; lib. IV, epist. 45.) Sibi nomen id Pii imposuisset, qui imperii esset, significat Isid. lib. II, epist. 199 et 122; lib. III, epist. 178.

Si gravis, ut scribis, et illunis nox super Eusebii negotiis orta est: sequuntur enim calumnias pœnæ, nullas ad veritatem diducendam præbentes inducias, et delictis etiamnum ignoratis sententia in perniciem fertur adversus calumniatores, odioque flagrantes. Conflictæ vero accusationes, redargutionibus vacuæ, insontes rapiunt, decretis cum dedecore retractatis. Qui enim cum eo conversantur, in vitæ ipsius rationem inspicientes, et suam ad eandem componentes, calumnias a sontibus ad insontes transferre non dubitant. Hos quidem qui revera sunt improbi, propter largitiones absolventes, hos vero qui nolunt pecunia delationis jus habentes corrumpere, ignominia afficiunt. Si vero calumniari liceat, hi quidem maximatorum criminum rei, auro pœnam exstinguunt. **698** Alii non modo se defendentes, sed et causa meliore præditi, ut improbi capiuntur, quod pecuniis iniquas insidias vel non possint, vel nolunt mitigare. Ad sacerdotium vero ducitur ab eo non virtute quisque ornatus, sed ut opibus abundans auro dignitatem illam emere præsumit, tametsi summe nequam sit. Quare si hæc, hisque plura majoraque committens Eusebius, nunquam pœnas dedit, condemnare noli negligentia Dei providentiam: quin potius ejus longanimitatem admirare, quæ ad pœnitentiam lapsos invitet. Deplora vero impœnitentium duritiam, quæ illos ad acerbissima rapiat tormenta.

CDLXXI. — EUDÆMONI PRESBYTERO.

Ad virtutem fortitudinemque in adversis hortatur.

Quandoquidem tempus venit virtutis quidem specimen postulans, ostendens autem quantum [animi] fortitudine vulgo præstes, suscipe et lucro appone confectam contra te accusationem, et tempori ad virtutem vocanti obtempera nihil degener, neque parum virile præ te ferens, quin potius tentationum victor cupias apparere.

CDLXXII. — POSIDONI PRESBYTERO.

Deum offendere summa est improbitas. (Sic infr. epist. 472.)

Deum summe honorandum offendisse, omni supplicio damnoque gravius est existimandum. Non equidem tantum fore ex suppliciis dolorem existimo, quantus erit pudor ex peccato, contra glorificantem, commisso proveniens, sed et arma ipsa, quibus fuere honorati, contra ipsum moventes, et in honore contra honorantem utentes deprehendi, omnem id superat furem. Illud quidem incomparabilem amentiam, hoc vero incurabilem etiam continet fu-

τὰς ἱεράς συνόδους ἀτίμαζε· ἀλλὰ μέγιστον ἦν αὐτοῦ κῶλον τὸ τοῖς ἁγίοις συναγελάσθαι. Τοῦτα γὰρ οὐ μόνον κῶλον, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλειαν σοὶ προξενήσει, πρὸς τὸ μὴ θηριόλιπον γενέσθαι.

ΥΟ'. — ΕΡΜΙΝΩ ΚΟΜΗΤΗ.

epist. 151. De his et lib. I, epist. 241; lib. II, epist. 45.) Sibi nomen id Pii imposuisset, qui imperii esset, significat Isid. lib. II, epist. 199 et 122; lib. III, epist. 178.

Εἰ δεῖνῃ, ὡς γέγραψας, καὶ ἀσέλγητος νῦν τὰ πράγματα ἐπὶ Εὐσεβίου κατέχει· ἔπρωται γὰρ ταῖς διὰ βολαῖς αἱ τιμωρίαι, οὐδεμίαν ἀνακωχὴν εἰς τὸ διαγνωσθῆναι τὴν ἀλήθειαν παρέχουσαι, καὶ ἀγνωσμένων ἐτι τῶν ἐγκλημάτων ἢ ἐπ' ὀλίγοις τῶν συκοφαντούμενων ψῆφος ἐκφέρεται· αἱ δὲ πεπλασμένοι κατηγοροῦντες, τῶν θεσμῶν εἰς ἀκομίαν νεωτερισθέντων. Οἱ γὰρ περὶ αὐτῶν ὄντες πρὸς τοὺς αὐτοῦ βίβλων τῶν ἐπιπέπων ρυθμιζόντες βίβλον, ἐκ τῶν ὑπευθύνων τὰς διαβολὰς εἰς τοὺς ἀνεγκλήτους μεταφέρουν αὐτοὺς παραιτοῦνται· τοὺς μὲν ὄντως πονηροὺς μισθοδοσίαις ἀφιέντες, τοὺς δὲ μὴ πραγματικούς τὸν ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν τῆς μηνύσεως ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις καταγγέλλοντες. Διὰ γὰρ τὴν συκοφαντικὴν ἐξείναι, οἱ μὲν τοῖς ἀργαλεωτάτοις ὑπεύθυνον χρυσῷ τῆς κολάσεως κρατοῦσιν. Οἱ δὲ μὴ μόνον καθαρεύοντες, ἀλλὰ καὶ πλεονεκτήμασι κομιζόμενοι, ὡς πονηροὶ ἀλίσκονται· χρήμασι τὴν δίκην ἐπιβουλήν ἢ μὴ δυνθέντες, ἢ μὴ ἀξιώσαντες καταπραῦναι. Ἐπὶ δὲ τὴν ἱερωσύνην οὐχ ὀ ἀρετῆς ἀνάπλευς ἔσκεται, ἀλλ' ὅστις πλοῦτω κομῶν, χρυσῷ τὴν ἀξίαν ἀγοράσαι προφίηται, καὶ τῆς ἀνιωτῆτος ἢ πονηρίας ἐμπλεως. Εἰ τοίνυν καὶ ταῦτα, καὶ τούτων πλείονά τε καὶ μείζονα δρῶν, οὐδέπω δίκην δέδωκε, μὴ καταψήφιστος ἀμέλειαν τῆς θείας προνοίας· ἀλλὰ τὴν μὲν μακροθυμίαν αὐτῆς θαύμαζε, τὴν εἰς μετάνοιαν τοὺς πταίνοντας καλοῦσαν. Τῶν δὲ μὴ μετανοούντων καταθρῆναι τὴν ἀναληθίαν, τὴν εἰς πικροτάτας αὐτοῦ βασιάνους προάγουσαν.

ΥΟΑ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Ἐπειδὴ ἔχει καιρὸς, ἀρετῆς μὲν ἐπιδείξιν ἀπειτῶν, δεικνὺς δὲ ὅσον ἀνδρεία τῶν πολλῶν διενήνοχας· δέξαι ἀντ' ἄλλου τινὸς ἔρματος τὴν δραματουρηθῆσαν κατὰ σοῦ ἐπιβουλήν· καὶ καλοῦναι τὴν καιρῷ πρὸς ἀρετὴν, ἀκουσον, μηδὲν ἀγεννὲς, μηδὲ ἀνάνδρον ἐπιδεικνύμενος, ἀλλὰ κρείττων τοῦ πειρασμοῦ ἀναφανῆναι περιώμενος.

ΥΟΒ'. — ΠΟΣΕΙΔΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Τὸ προσκροῦσαι τῷ τετιμηχότῳ Θεῷ, πάσης συμφορᾶς καὶ τιμωρίας ἡγεῖσθαι χρὴ ἀργαλεώτερον. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἔγωγος νομίζω ἔσεσθαι τὸν ἀπὸ τῆς κολάσεως πόνον, ὅσον τὴν αἰσχύνην τὴν ἀπὸ τοῦ τῷ δοξάζαντι προσκροῦσαι συμβησομένην· τὸ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ὅπλα, δι' ὧν ἐτιμήθησαν, κατ' αὐτοὺς κινούντας ἀλῶναι, καὶ τιμῆ κατὰ τοῦ τιμήσαντος κεχρημένους φωραθῆναι, πᾶσαν ὑπερβάλλει μανίαν. Τὸ μὲν γὰρ ἀνυπέροβλητον ἄνοιαν, τὸ δὲ ἀνήκεστον

μανίαν έχει. Χρή τοιγαροῦν τοὺς ἱερωμένους, ὡσερ ἄνακτορα, παντὸς τυραννικοῦ καὶ αἰσχροῦ πάθους ἀβάτους ἑαυτοὺς διατηρεῖν.

ΥΟΓ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Fugito peccata et saniam, exstimationeque malum facile sedabis.

Ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς τὰ πολλὰ αἰ φῆμαι φύονται· αἱ μὲν οὖν ἀληθεῖς οὐ ῥαδίως, τάχα δὲ οὐδ' ὄλως σβέννυνται. Αἱ δὲ ψευδεῖς, καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν φθόβου ἔνεκεν πραττόμεναι, ὡς τὰ ἀράχνηα ὑφάσματα, θάπτον διαλύονται. Πέπασον τοίνυν τῶν ἀτόπων πράξεων· εἰ δὲ μὴ, μὴ ἀγανάκτει κατὰ τῆς φήμης, ὡς πανταχόσε κωμωδούσης. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε ρίζης (48) κλάδους μὴ ἀναφύναι.

ΥΟΔ'. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Hominem iniq̄um et injuriosum admoneri vult.

Πιστεύω, ὅτι εἰ γνοίη παρὰ τῆς σῆς ὁσιότητος ὁ τῆ ἑαυτοῦ ἐπιτρέπων δυνάμει, ὅτι, σὺν Θεῷ φάναι, τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς ἀνωθεν βοήθειας ὠχυρωμένης, καὶ τῶν νόμων ἐβρωμένων, οὐδεὶς παρὰ τὸ δικαίον ἐκδίασασθαι τὸν πένητα ἐφ' ὕβρει τῆς Ἐκκλησίας τῆς ὀρεγούσης τοῖς ἀδικουμένοις τὴν χεῖρα δυνήσεται, ἀποστήσεται τῆς κατὰ τοῦ πένητος ἀδικίας, μᾶλλον δὲ τῆς καθ' ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ὁ πάσχων (τέως γὰρ οὕτως εἰρήσῃ), ὅσον ὁ δρῶν ἀδικεῖται.

ΥΟΕ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Virtuti potius veræ quam orationi fucatæ studendum.

Πρώην μὲν ἐτέρων ἤκουον, νῦν δὲ ἑγών δεινότατον δὲνα σε ῥητορεύειν· ὃς ἐπὶ πράξεσιν οὕτω παρανόμοις καὶ πονηραῖς λόγων εὐπρέπειαν ἐχόντων οὐκ ἠπόρησας. Ἄλλ' οὐχ ὁ τέχνη τάληθους περιγεγόμενος, ἐπάλιν ἀξιος, ἀλλ' ὁ τὸ ἀληθὲς ἀτέχνως φράζων. Ἀφήμενος τοίνυν τῆς δεινότητος, ἔχου τῆς ἀληθείας, καὶ τὸν βίον τὸν σαυτοῦ πρὸς ταύτην βλέπων ῥυθμιζε. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρώπως παραλογίσασθαι δυναθείης, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα δὲ παρ' αὐτοῖς ἐφωρόθη, ἀλλὰ τὴν ἀπαρλόγιστον οὐ φανακίσεις κριτήν.

ΥΟΖ'. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ, ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Ad bonam frugem eos invitat, ut et supr. epist. 314, 445.

Ἐνέτυχον ἀγίῳ ἀνδρὶ, ᾧ ἔργον ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τῶν Δπαιόντων ἰκετεύειν τὸ Θεῖον (ἴστε δὲ ὃν λέγω), καὶ εἶδον ὑπόθεσιν αὐτῷ δακρύων ἀενάων τὸν ὑμέτερον γεγενῆσθαι βίον. Αἰσχυρόμενος γὰρ ἐπὶ τοῖς παρὰ πάντων περὶ ὑμῶν κωμωδουμένοις, ἔλεγε τοῖς παρακαλεῖν πειρωμένοις· « Ἀφετε, πικρῶς κλαύσομαι, μὴ κατισχύετε παρακαλεῖν με. » Εἶτα ὡς ἀνένευσε ὀλίγον ἐκ τῶν ὀρθῶν, οὐκ οἶδ' ὅ τι ἐνοήσας (οὐ γὰρ ἀσφαλὲς τῶν ἀδήλιον κατατολμῶν), ὡσερ ἐνθους γενόμενος, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβλέψας, ὡς αὐτὸν ὁρῶν τὸν πάντων Δεσπότην, ἐδόθησεν· « Δόξα

rorem. Decet itaque sacris dedicatos veluti templa omnis tyrannicæ fœdæque perturbationis experies se conservare.

CDLXXIII. — ΜΑΡΩΝΙ.

Fama nascitur plerumque ex ipsis negotiis, quæ, si vera existit, non facile, forte etiam non omnino extinguitur. Falsa contra ab hostibus fere odii causa conficit, instar telæ aranearum cito interit. Quamobrem desine absurde agere, alioquin famam existimationemque tui accusare noli, quasi ubique perstringaris. Nec enim fieri potest quin e radicibus rami pullulent.

B 699 CDLXXIV. — ISIDORO EPISCOPO.

Credo, si quis tuæ se committens potestati, a tua sanctitate cognoscat, quod, ut cum Deo loquar, cum Ecclesia cœlesti auxilio muniat, legesque valeant, nullus per contumeliam Ecclesiæ manum læsis tendentis præter fas et jus pauperi vim inferre poterit, sic unusquisque ab injuria contra pauperes magis quam contra se abstinebit. Neque enim tantum is qui accipit injuriam, ut alias docuimus, quantum qui facit sibi ipsi nocet.

CDLXXV. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Nuper ex alio auditivi, nunc etiam cognovi, optimum te dicendi esse artificem, qui de rebus adeo legi contrariis atque improbis verba dictionemque ita composueris, nihil ut desideraretur amplius. Sed neque qui veritatem arte superat laude liti dignus, sed qui eam sine fullo et arte eloquitur. Quamobrem missa dicendi illico gravitate, da operam veritati, ad eamque respiciens tuam compone vitam. Etsi enim dicendo circumvenire potes homines, quamvis ab illis deprehensus, eum tamen quem ratio nunquam fugit, judicem fallere nunquam possis.

CDLXXVI. — ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΩ, ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ ΕΤ ΕΥΣΤΑΘΙΩ.

Occurri nuper viro sancto, cujus officium sit Deum pro delinquentibus suppliciter orare (nostri quem dicam), et videbam materiam illi perpetuo lacrymandi oblatam vestram ob vitam. Pudore enim ille suffusus super his quæ de vobis accusatores commemorant, iis qui consolari conabantur, sic ait : « Sinite miserabiliter deplere, neque solari me desistite. » Deinde ubi se nonnihil a lacrymando collegit, nescio quid cogitans (neque enim incerta aggredi tutum est), veluti Numine afflatus, cœlumque aspiciens, quasi omnium videret Dominum, sic

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(48) Inter ρίζης et κλάδους recte codd. Vat. 650 et Alt. inserunt : οὐσης. Possin.

exclamavit : « Tibi, Rex, gloria, gloria tibi sit. Quantæ patientiæ tibi pelagus? quantum avertens malum depellensque thesaurus es? Quot tuo nomine ex obscuris atque ingloriis clari illustresque facti, honore contra te, qui honorasti ipsos, sunt abusi, audentque non audenda, sacraque conviciis proscindunt, peccantes venia etiam indigna. » Quare nisi hic pro aliis orans, et pro vestris etiam delictis Dei patientiam longanimitatemque precibus fatigarit, quis, quæso, supplex pro vobis fuerit? quis deprecabitur? equis assistet? Cogitantes itaque quo malorum deveneritis, a flagitiis abstinete.

700 CDLXXVII. — OLYMPIO ET ISIDORO.

Quis vere sapiens. (Vide epist. 497.) Virtus cum doctrina jungenda. Illa fructus est instar, hæc foliorum. φύλλον unde dictum.

Sapientem equidem nomino, non qui promptus in lingua habeat poetarum rhapsodias, disertæve oratorum orationes, aut philosophorum tricas, ut existimas, sed qui mores excolat, vitamque compositè degat. Hunc non extolli hisce puto: talem enim nec ab illis deturbari præcipitemque dari posse existimo. Improbitas enim dicendi sibi arrogans peritiam longe graviora quam inscitia, mala patrat. Miraris tu quidem id a me pronuntiari; testem dabo Thucydidem, cujus hæc verba sunt: « Imperitia modestiæ conjuncta utilior est industria cum libertate conjuncta. Ac plerumque qui humilioris sunt ingenii, melius quam solertiores republicam administrant. » Itaque si nec ingenii dexteritatem ille recepit (damno malo enim est non recte illud colentibus), multo minus ab externa disciplina ceu digna sermone censebimur, ubi mores fuerint dissoluti. Quare si utraque obvenerint, prudentia et recta institutio, hoc est, mores dicendique facultas, bene res habet; si vero alterum desit, melius eligendum est. Testatur id etiam Plato, quo solo in ore assidue gestando gloriaris. Ait enim: « Animas optime a juventute institutas, si malum nanciscantur præceptorem, valde malas reddi, » magnamque injustitiam meramque improbitatem ex falsa inverteataque natura corrupta educatione fieri, naturam vero imbecillum magnorum quæ nec bona sint nec mala, causam interdum existere. Quamobrem si historicus summus, princepsque philosophorum mores orationi et vitæ consuetudinem omnigenæ doctrinæ antepone visi sint, quid, quæso, absurdi est asseri a me fructum foliis magis esse necessarium? Fructum autem virtutem esse dicimus; folia vero frondesque bene dicendi esse facultatem. Folia quidem ornatum arbori afferunt agitata, at vero qui quæritur, fructus existit, cujus gratia illa adnascantur. Et hinc forte [a Græcis φύλλον ἀπὸ τοῦ φυλάττειν a custodiendo] nomen sortiatur.

CDLXXVIII. — EIDEM.

De Zosimi et sodalium vitis. (Infr. epist. 482.) Veritas quanti æstimanda.

Valde tu quidem admiraris, quæ nuper ad te

Α σοι, βασιλεῦ, δόξα σοι. Πόσης μακροθυμίας πλάγος παρὰ σοί! πόσης ἀνεξικακίας θησαυρός! Οἱ δὲ τὸ ὄνομα τὸ σὸν ἐξ ἀφανῶν καὶ ἀτίμων λαμπροὶ καὶ περιδλεπτοὶ γεγονότες, τῇ τιμῇ κατὰ σοῦ τοῦ ταπεινήτος κέχρηται, καὶ τολμῶσιν ἀτόλμητα, καὶ ἐνυβρίζουσιν εἰς τὰ ἅγια, συγγνώμης ἀμαρτάνοντες μείζονα. » Εἰ τοίνυν καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν ἄλλων προσθεύων, διὰ τὰ ὑμέτερα πταίσματα τὴν θείαν ἐξετάσθη μακροθυμίαν, τίς ὑπὲρ ὑμῶν ἐκετεύσει; τίς προσθεύσει; τίς παραστήσεται; Ἐννοοῦντες οὖν, οἱ τῶν κακῶν ἔστε, παύσασθε ἀσυγγνώστα πταίοντες.

ΥΟΖ'. — ΟΑΥΜΗΘΙ, ΙΣΙΔΩΡΩ.

Β Σοφὸν ἐγώγε ἡγοῦμαι οὐ τὸν τὰς τῶν ποιητῶν βραψυδίας, καὶ τὰς τῶν ῥητόρων δεινότητας, καὶ τὰς τῶν σοφῶν τερβρίας, ὡς νομίζεις, ἐπὶ γλώτῃ; ἔχοντα, ἀλλὰ τὸν τὸ ἦθος ἐξασκήσαντα, καὶ τὸν τρόπον βυθίσαντα. Τὸν γὰρ τοιοῦτον οὐδ' ὅτ' ἐκείων ἐκτραχηλίζεσθαί οἱμαι. Πονηρία γὰρ τὴν τοῦ λέγειν ἐμπειρίαν προσλαβοῦσα, πολλῷ ἀργαλειώτερα τῆς ἀμαθίας ἐργάζεται κακά. Εἰ δὲ θαυμάζεις τὸ εἰρημένον, ἐγγυήσεται Θουκυδίδης λέγων: « Ἀμαθία μετὰ σωφροσύνης ὠφελιμώτερον, ἢ ἡξιώτης μετὰ ἀκολασίας. » Εἰ τοίνυν οὐδὲ τὴν εὐφυίαν ἐκείνος ἀπέδεξάτο (πρὸς κακοῦ γὰρ γίνεται τοῖς μὴ καλῶς αὐτὴν γεωργοῦσι), σχολῇ γε περὶ τῆς ἐξωθεν παιδείσεως ἀποφανοῦμεθα ὡς ἀξίας λόγου, ὅταν ὁ τρόπος ἀκόλαστος εἴη. Εἰ μὲν οὖν ἀμφω συνέβαινε, φρόνησις τε καὶ παιδείσεως, τουτέστι, τρόπος καὶ λόγος, εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ δὲ θάτερον λείπεται, ἀμεινον ἐλθεῖν τὸ κρεῖττον. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἐγγυήσεται καὶ Πλάτων, ὅν αὐτὸς καὶ μόνον ὀνομάζων ἐναθρόνησεν. Φησὶ γάρ: « Φημί τὰς ψυχὰς τὰς εὐφροσύναις κακῆς παιδαγωγίας τυχοῦσας, διαφερόντως κακὰς γίνεσθαι, » καὶ (49) τὰ μεγάλα ἀδικήματα, καὶ τὴν ἀκρατον πονηρίαν ἐκ φαύλης, ἀλλ' οὐκ ἐκ νεανικῆς φύσεως, τροφῇ διωλλυμένης γίνεσθαι: ἀσθενῆ δὲ φύσιν μεγάλων οὔτε κακῶν, οὔτε ἀγαθῶν αἰτίαν ποτὲ ἔσσεσθαι. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ τῶν ἱστοριογράφων ἄριστος, καὶ ὁ τῶν φιλοσόφων κορυφαῖος τὸ ἦθος τοῦ λόγου, καὶ τὸν τρόπον τῆς πολυμαθίας προκρίνοντες ὠφθῆσαν, τί ἀποπὸν φημι, τὸν καρπὸν λέγων ἀναγκαῖα τῶν φύλλων ἡγεῖσθαι; Καρπὸν μὲν γὰρ ὀρίζομαι εἶναι τὴν ἀρετὴν, φύλλα τὴν εὐγλωττίαν. Ποιεῖ μὲν οὖν τινὰ κόσμον τῷ δένδρῳ (50) τὰ φύλλα περισσεύμενα, ἀλλ' ὁ καρπὸς ἐστὶν ὁ ζητούμενος, δι' ὃν καὶ τὰ φύλλα γεγνήνται. Καὶ ἴσως οὕτω κέλῃται παρὰ τὸ φυλάττειν αὐτὸν.

ΥΟΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Αὐτὸς μὲν λίαν ἐξεθαύμασας τὰ πρῶην ἐπιστα-

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(49) Καὶ ἰιδem mutant in ἦ. Possin.

(50) Inter δένδρῳ et τὰ inserunt καὶ ἰιδem codices. Id.

λένται· κινδυνεύεις δὲ αὐτὰ ἀνατρέπειν τῷ γεγρα-
φέναι, δι' ἣν αἰτίαν Ζώσιμος, καὶ Εὐστάθιος, καὶ
Μάρων μῆτε λόγῳ, μῆτε βίῳ διαπρέποντες, ἀλλ'
ἀπαιδευσίαν ἐσχάτην ἐν ἑκατέρῳ νοσοῦντες, καὶ
κωμῳδία καὶ γέλωσ πᾶσι προκείμενοι, δοκοῦσιν εἰς
ιερωσύνην τελεῖν. Ἐγὼ δὲ ἀπλῆν καὶ σαφῆ τὴν ἀπο-
λογίαν ποιήσομαι. Εἰ μὲν γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τὸν λόγον
ἐποίησάμην, τὴν ἀρετὴν τῆς παιδεύσεως προκρίνων,
εἰκότως ἂν με εἰς ἀνάγκην ἀπολογίας κατέστησας·
εἰ δὲ προσώπων μὲν λόγος ἦν οὐδεὶς, αὐτὸ δὲ τὸ
πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἐβασανίζετο· ὡς καὶ αὐτὸν τε
ἐκπλαγέντα, ὡς ἔφησ, τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀλήθειαν
τῶν γεγραμμένων, μεζικούς ἢ κατ' ἐμὲ ἐπαίνους ὕψη-
ναι. Τί δὴποτε νῦν ἀνθρώπους ὅπως δὴποτε βιῶντας
εἰς μέσον προῦθηκας, ἐξελέγχειν τὰ πρῶτην γραφέντα
ἐπιχειρῶν; Οὐδὲ γὰρ εἰ μυρίων ἐκεῖνοι γέμουσι
κακῶν, καὶ πάντας ἀπέκρυψαν, ὡς γέγραφας, ταῖς
παρανομίαις, ἥδη ὁ λόγος ὁ παρ' ἡμῶν ὁ τῆ ἀληθείᾳ
ὠχυρωμένος ἀνατραπήσεται. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἤδη
τοιούτοι εἰσι μετὰ τοῦ κωμωδεῖσθαι, καὶ δίκην ἀν-
ύποιστον δώσουσιν· ἡ δὲ ἀλήθεια διαλάμψει μεζόνως,
οὐ παρ' ὀλίγων πονηρῶν ἐλεγχομένη, ἀλλὰ ταύτη
μάλιστα λαμπροτέρα γινομένη, ὅτι τοὺς μὴ ἐρώνας
αὐτῆς, δυσκλεεῖς ἀποφάνουσα, τοὺς ἐραστὰς εὐκλεε-
στάτους ἀπεργάζεται.

ΥΘΘ. — EYTONIQ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Multi merentur nomen et non habent, sed multi famam habent, quam non merentur. Invidia boni, ers laborant.

Πόσους οἶει τῶν ἀνθρώπων ἀγνωσμούς καὶ ἀδόξους
εἶναι πολλῶ σπουδαιοτέρους γενημένους τῶν ἄδο-
μένων; τῷ τοὺς μὲν ποιητῶν τυχεῖν καὶ λογοποιῶν,
τῶν πᾶν τὸ πρακτόμενον μὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν κρι-
νόντων, ἀλλὰ πρὸς ἣν εἶχον εὐνοίαν ὑπολαμβανόντων,
καὶ τὸ κατορθωθὲν οὐρανόμηχος ποιούντων· τοὺς δὲ
μὴ ἐσχηκέναι τοὺς ὑμῆσαντας διὰ φόβον, ὅπερ
ταῖς λαμπραῖς πράξεσιν ἀκολουθεῖν εἴθεον. Ἐνταῦθα
μὲν οὖν εἰ καὶ ἔδοξαν οἱ μὲν ἀνακαχηρῶνται, οἱ δὲ
σεσιωπῆσθαι, τοῦ κόσμου λοιπὸν εἰς τέλος ἐπειγομέ-
νου, ἐκεῖσε τοὺς ὄντως λαμπροὺς καὶ ἐνδόξους ὀφύ-
μεθα, τῆς θείας δίκης οὐκ ἀνεξομένης ἐκ τῆς τῶν
ἀνθρώπων δόξης ἐνεργεῖν τὴν ψῆφον, ἀλλ' ἐκ τῆς
οἰκείας, τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀδιαπτώτου. Μὴ οὖν
ὀλιγωρεῖ, εἰ οὐρανοπολίτης ὢν τὰς τῶν φθονούντων
σοι γλώττας αἰχμῆς νεηκόνου ἔξυτερας αἰσθάνῃ κατὰ
σαυτοῦ φερομένης, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα λαμπρό-
τερος εἶσεσθαι προσδόκησον.

ΥΠΨ. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Virtutis studium praeconii spe alitur. Spes bona dat vires.

Ἴσθι, ὅτι τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις ἐκ πρώτης μέχρι
τελευτῆς ἐγκατερεῖσθαι οὐχ οἶόν τε, μὴ τῆς προσδο-
κίας τῶν γερῶν κίρναμένης ἡρέμα τῷ ἰδρῶτι, καὶ
κατὰ βραχὺ ἀλύπως τε καὶ κούφως, καὶ τρόπον
τινὰ μετ' εὐφροσύνης παραπειπούσης ἐπὶ τὸ τῶν
ἀγώνων τέλος. Εἰ τοίνυν θεάσοιο ἀνθρώπων τοὺς
πόνους τῆς ἀρετῆς, τὰς τῆς τρυφῆς τοῖς ἐχέφροσιν
ἡζονάς, φεύγοντα, ἴσθι ὅτι ἐλπὶς αὐτῷ χρηστῆ οὐκ
ἀνοτεῖ.

A conscripsi, propius ut nihil sit quam ut reponas,
quidnam sit causa, cur Zosimus, Eustathius et Ma-
ron neque oratione, neque vivendi instituto com-
positi sint, sed extrema incitua in utroque pec-
cantes, cum acri reprehensionem obnoxii, tum ludib-
rio expositi ad sacerdotium temere irruperint.
Equidem simpliciter sincereque defensionem insti-
tuam. **701** Siquidem enim de ipsis sermonem in-
stitui virtutem disciplinæ præferens, jure optimo me
ad mei defensionem compulisti; si vero persona-
rum nulla erat ratio, negotium vero ipsum per se
diligenter examinabatur, ut ipse admiratus, quod
aiebas, pulchritudinem et veritatem scriptorum,
majores quam mereor laudes contexeres, quidnam
sane jam homines quomocumque viventes in me-
B dium protulisti, redarguere scripta nuper aggressus?
Non enim si infinitis illi sunt referti malis, et, ut
scripsisti, cunctos sceleribus suis obacurant, jam
oratio a nobis veritate firmata subvertetur. Verum
illi tales post reprehensionem etiam intolerandam
luent pœnam. Ipsa autem veritas magis elucescet,
non a paucis improbis reprehensa, sed hoc ipso
clarior facta, quod vos hostes inglorios ostendens
amatores celeberrimos efficiat.

CDLXXIX. — EUTONIO DIACONO.

C Quotnam putas homines sine fama ignotosque
vivere virtutis magis studiosos clarioresque, quam
hi quorum decantantur nomina? Hi enim nacti qui-
dem sunt poetas atque historicos, res gestas omnes
non ex vero, sed animi benevolentia in majus pro-
vehentes, et quidquid recte factum in cœlum lau-
dibus extulerunt. Illi contra ob invidiam (quæ il-
lustria plerumque stipare facta consuevit) minime
consecuti qui prædicarent. Hic igitur etsi videantur
hi quidem prædicari, illi vero silentio premi,
mundo tandem ad finem deducto, illic revera claros
et gloriosos videbimus, Dei justitia non sustinente
suffragium ferre ex hominum, sed ex propria sin-
cera atque erroris experte sententia. Cave igitur
agas ignave, si cœli exsistens incola tibi invidium
linguas acuto cuspidē acutiores pridem in te jaci
D sentias, sed per hæc potius clariorem te fore con-
fido.

CDLXXX. — EIDEM.

Scito fieri non posse ut quis ab exordio ad finem
usque labores pro virtute susceptos constanter to-
leret, nisi præmiorum admista exspectatione sudori
paulatim, et cito, indolenterque ac leniter, ac modo
quodam cum hilaritate præmissa usque ad certami-
num extremum. Si itaque hominem videris virtutis
labores (quæ prudentibus deliciosæ voluptates
exsistunt) fugientem, noveris bonam illi spem non
relinqui.

702 CDLXXXI. — EIDEM.

A

ΥΠΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

De corruptis sacerdotum quorundam moribus. (Conf. epist. 532.)

Terribile nunc, et valde quidem terribile est ad sacerdotium pertingere. Alteram enim horum accidere solet : aut juxta veteres et apostolicos canones viventem invisum esse, insidiisque appeli ab iis qui nunc per apparentem noxam et illegitimam consuetudinem, tanquam Dei servent legem, recteque viventes expellunt ; aut submittentem se, et propria neglecta salute, multis aliis offerre offendiculum, quo duplici nomine ingentes sunt pœnas daturi. Felicem itaque nomino, qui hoc captus non sit amore. Si vero non captus ordinetur, primum servet propositum oportet, magnaue loquendi libertate, antiqua atque apostolica renovet decreta, ne sacerdotium hunc propinantibus, omniaque et dicere et facere licere sibi opinantibus, in vitiiis coöperetur. Præstat enim insidiis appeli ac rejici, quam id genus aggregari hominibus.

Φοβερόν ἐστι, καὶ λίαν φοβερόν τὸ εἰς ἱερωσύνην νυλὶ τελέσαι. Δυσὶν γὰρ αὐτῷ θάτερον συμβῆσθαι· ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἀποστολικούς κανόνας ζῶντα μισηθῆναι καὶ ἐπιβουλευθῆναι παρὰ τῶν τῆν νυλὶ ἐπιπολάσασαν ἐπιβλασθὴ καὶ παράνομον συνῆθειαν ὡς νόμον θεῶν φυλαττόντων, καὶ τοὺς ὀρθῶς βιοῦντας ἐξοστραχιζόντων· ἢ ὑποκατακλίναντα ἑαυτὸν, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀφειδῆσαι σωτηρίας, καὶ ἄλλοις πολλοὺς σκανδαλίσαι, ὑπὲρ ὧν καὶ δίκας σφοδρότατας δώσει. Μακάριον μὲν οὖν τὸ μηδὲ ἀλώναί ποτε τῷ τοιοῦτῳ ἔρωτι. Εἰ δὲ μὴ ἀλοῦς χειροτονηθῆναι, ἐχέσθω τοῦ προτέρου σκοποῦ, καὶ μετὰ παύσεως τὰ ἀρχαῖα καὶ ἀποστολικά πράγματα ἀνανεούτω, μὴ τοῖς νῦν προπίνουσιν τὴν ἱερωσύνην, καὶ πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐξείησιν αὐτοῖς νομίζουσιν, εἰς τὰ πταίσματα συμπράττων. Κρεῖττον γὰρ τὸ ἐπιβουλευθῆναι καὶ ἀποχειροτονηθῆναι, τοῦ μετὰ τοιούτων ἀνδρῶν τετάχθαι.

CDLXXXII. — LAMPETIO EPISCOPO.

De improbitate Zosimi, sociorumque : pro iis orandum. (Supr. epist. 437, 440.)

Deplorare, non conviciari debes Eusebium, Chæremona et Zosimum, improborum, ut scribis, summos, ac malitia nemini concedentes. Quod si Eustathius cum Marone iisdem insistentes vestigiis vinci nondum potuerunt, excedentque et illi iniquitate, ad vota ac preces vertamur, ut utrisque respiciendi in viamque redeundi facultatem, veluti e machina respiciens eos, Deus largiatur. Fortasse enim, etsi repugnare tot tantisque nequeant tentationum certaminibus, saltem aliqua illis consolatio tantis eorum probationibus obvenerit.

ΥΠΒ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Ὁὐ κωμῶδεις, ἀλλὰ καταθρηνεῖν ὀφείλεις Εὐστάθιον τε καὶ Χαίρημονα καὶ Ζώσιμον, τοὺς, ὡς γέγραφας, κορυφασιότατους τῶν κακῶν, καὶ μηδενὶ ὑπερβολὴν καταλείψαντας. Εἰ δὲ καὶ Εὐστάθιος καὶ Μάρων τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες, οὐδέπω μὲν ἀμιλληθῆναι δεδύνηται, ὅτλοι δὲ εἶσι καὶ ὑπερβαλοῦμενοι· εἰς εὐχὴν τρεφοίμενη, ὥστε κάκεινοις καὶ τοῦτοις μετάγωνσιν ὡσπερ ἐκ μηχανῆς τινος ἐπιφανῆναι. Τάχα πως εἰ καὶ μὴ ἀνμαχέσασθαι δυναθῆεν τὰς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἡττας, ἀλλὰ κἰν παραμυθία τις αὐτοῖς ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις βασανιστηρίοις τεχθεῖη.

CDLXXXIII. — THEODORO SCHOLASTICO.

Ut vires desint, voluntas laudanda. (Confer similem epist. 23.)

Maximis vinci laudationibus non indecorum iis, qui dicendo adæquare orationes nequeant, nec æquum dignitate inferioribus facultate etiam concedere. Qui enim laudare contendit, victus autem est, propositi seu voluntatis laude condecoratur. Quare si rusticitatis infamiam abjicere stat sententia, tentemus et illos laudare, quorum laus major est, quam verbis queat exprimi. Præstat enim orationibus victos ob consilium voluntatemque laudari.

ΥΠΓ'. — ΘΕΟΔΩΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Ὁὐκ ἀισχρὸν τῶν μεγίστων ἐγκωμίων ἡτῶσθαι, εἰς ἐξισῶσαι τοὺς λόγους οὐχ οἶδ' ἂν τε· ὅτε μὴ δίκαιον, τῆς ἀξίας ὑστεροῦσιν, ἦδη καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἐλλείπειν. Ὅ γὰρ ἐπαινεῖσαι φιλονεικῆσας μὲν, ἡττηθεὶς δὲ, τῆ τῆς προαιρέσεως δόξη κεκόσμηται· κύκουσιν εἰγε σκαιότητος ἀδοξίαν ἀπορρίψασθαι βουλόμεθα, πειρώμεθα κάκεινους ἐπαινεῖν, οἷς ὑπὲρ λόγους ὁ ἔπαινος. Ἄμεινον γὰρ ἐν τοῖς λόγοις ἡττωμένους τῆ τῆς προαιρέσεως καλλωπίζεσθαι εὐγνωμοσύνη.

703 CDLXXXIV. — EIDEM.

Belligerandi et societatis bellicæ discrimen. (Supr. epist. 285, eadem est initio.)

Longe tutius est non belligerare, quam belli societatem inire. Illud enim otium negotii expers affert ; hoc vero sæpenumero cogit una cum sociis in hostem pugnare, tametsi bellum injustum susceperint, et injustam gratiam pro justa rependere.

ΥΠΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Πολλῷ ἀσφαλέστερον τὸ μὴ πολεμεῖσθαι τοῦ συμμαχεῖσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ἡσυχίαν ἔχει ἀπράγμονα, τὸ δὲ ἀναγκάζει συμπολεμεῖν πολλάκις τοῖς βοηθήσασιν, καὶ εἰ ἀδίκως πολεμοῖεν, καὶ χάριν ἀδικῶν ἀντιδικαίας ἐκτίνειν.

CDLXXXV. — ISCHYRIONI.

Spretis mundanis et caducis, cælestibus studendum ; et de illo Ecclesiastæ : « Vanitas vanitatum, et omnis vanitas ». »

Videris ignorare tenebras vitæ mortalium in ima-

ΥΠΕ'. — ΙΣΧΥΡΙΩΝΙ.

Ἔοικας ἀγνωεῖν τῆς βιωτικῆς φαντασίας τὸν ζῶ-

* Eccl. 1, 2.

φον, καὶ τῆς θείας φιλοσοφίας τὸ φῶς. Οὐκοῦν ἕνα ἄ
 σοι τῶν ἑκατέρου πράγματος πείραν εἰληφότων χρῆ
 μάρτυρα ἀξιόπιστον παραγαγεῖν· ἡμῖν γὰρ ἴσως
 οὐ πεισθήσῃ. Τίνα οὖν ἡγήσῃ ἀξιόχρεον; Βούλει τὸν
 Σολομῶνα εἰς μέσον ἀγάγωμεν; Οὗτος γὰρ ἦν ἵκα
 μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἔρωτι κεκράτητε,
 μέγιστά τε αὐτὰ ἠγάθει, καὶ θαύματος κρείττονα,
 καὶ πᾶσαν περὶ αὐτὰ τὴν φροντίδα ἔστρεψε· λαμπράς
 μὲν οἰκοδομοῦμενος οἰκίας, χρυσίον δὲ συνάγων· καὶ
 μουσικούς μὲν χορούς συγκαροτῶν, τραπεζοποιῶν δὲ
 γένῃ καὶ μαγείρων κτώμενος· καὶ τὴν ἀπὸ τῆς
 ἐσθῆτος τρυφήν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν παραδείσων τέρψιν,
 καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λαμπρῶν σωματίων ἡδονὴν θαυμάσιως
 ἑαυτῷ παρασκευάζων, καὶ πᾶσαν, ὡς εἶπειν, λεωφόρον
 ψυχαγωγίας καὶ τέρφως ἀνατέμνων. Ἐπειδὴ δὲ μικρὸν
 ἐκείθεν ὡσπερ ἀπὸ μανίας ἀνήνεγκε, καὶ καθάπερ
 ἐκ λαβυρίνθου τινὸς ζοφεροῦ πρὸς τὸ ὑπέραλαμπρον
 τῆς ὑπερκοσμίου φιλοσοφίας ἀναβλέψαι ἡδυνήθη
 φῶς, τὸ πηνικαῦτα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ τῶν
 οὐρανῶν ἀξίαν ἐξῆρξε φωνῆν· «Ματαιότης μαται-
 οτήτων, τὰ πάντα ματαιότης. α. Εἰ τοίνυν ὁ μῆδ' ἐν
 χρόνις γεγεννημένος πολλὴν ἀπαιτοῦσι φιλοσοφίας
 ἀκρίβειαν, ἡδυνήθη συνιδεῖν τὸ τῶν πραγμάτων
 ἀνόητον, καὶ πολλῶν αὐτῶν καταγνώωναι ματαιότητα·
 ποίαν ἔξομεν συγνώμην οἱ πρὸς ὑψηλοτέραν κελου-
 σθέντες ἀναβῆναι φιλοσοφίας κορυφήν, καὶ μῆδὲ
 τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ δυνάμενοι βῆσαι φωνῆν, ἀλλ'
 οὕτω περιεχόμενοι τῶν σκιῶν καὶ τῶν ὀνείρων, ὡς
 καὶ σωτηρίας ὑπεριδεῖν ἢ

ΥΠΓ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ, ΚΑΣΙΩ.

De quodam quem illi ad quos scribit accusare instituerant.

*Ἄρα μὴ χρόνῳ φανέν, τὸ γράμμα γραφῆ παρα-
 δοῦναι τῷ πόθῳ κεκμηκότες ἐσχέψασθε; Πειθομαι
 μὲν· οὐ μὴν ἐρήμην ἀλώσεται, τῇ σιγῇ τὴν κατηγο-
 ρίαν καθ' ἑαυτοῦ βεβαιῶσαν· ἀλλὰ καὶ βῆρον καὶ
 θάττον ἀπολογησεται, ὅτι σωματικὴ ἀβῆρωστία τὴν
 σιγὴν ἐγέννησεν.

ΥΠΖ'. — ΝΕΙΛΩ.

Pro acceptis a parente beneficiis, liberis vicem esse rependendam monet.

*Ὅτι ὁ δεῖνα (51) ὄρφανῷ σοι γεγεννημένῳ, ἀπὸ
 πατρὸς γέγονεν, οἶσθα. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκεῖνος μὲν ἐξ
 ἀνθρώπων ἔρχετο· οἱ δὲ τούτου υἱεὶς δεόνται τοῦ
 χεῖρα ὀρέξοντος, καὶ τὴν ὄρφανίαν παραμυθησομέ-
 νου· εὐ ποιεῖς, εἰ καὶ αὐτὸς ἀπὸ πατρὸς αὐτοῖς
 γένοιο, τὴν πατρῴαν εὐεργεσίαν εἰς τοὺς υἱοὺς κα-
 τατιθέμενος.

ΥΠΗ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Divitiarum nulla satietas. (Vide epist. 142 et 545.)

Εἰ καὶ καταφρονεῖ ἡ φιλοχρηματία πάσης κολά-
 σεως, καὶ διὰ πάντων τῶν δεινῶν χωρεῖ, κόρον
 ἀκορέστῳ πάθει μηχανωμένη· ἀλλὰ τῷ μῆδὲ ἐν τῷ
 κτᾶσθαι, κἂν τὰ πάντων λάβῃ, τυγχάνειν ἀνακωχῆς

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(51) Pro ὁ δεῖνα codd. Vat. 650 et Alt. habent
 ἀπὸ: πατρός. Forte legendum uno vocabulo Ἄντι-

PATROL. GR. LXXVIII.

ginando, nec non lumen divinæ philosophiæ. Unum
 itaque tibi utriusque rei experimento capto, testem
 omni exceptione majorem adducam, quia nobis
 credere fortasse recusas. Quis igitur, amabo, fidem
 apud te reperiat? Placetne Salomonem in medium
 proferam? Hic rex, earum rerum, quæ ad vitæ
 sunt usum necessariæ, amore captus, maximas eas
 ducebat, et admiratione majores, omnemque ad
 eas res curam cogitationemque convertit: magna
 nempe amplaque incolens palatia, atque domus
 augustas, aurum iis adhibens, ac musicos com-
 ponens choros, mensæ structorum, atque coquo-
 rum varia possidens genera: vestimentorum ad
 hæc rege dignorum luxum, horrorum etiam amœni-
 tatem, et e splendidis corporibus voluptatem opipare
 ac laute sibi apparans, omnemque adeo viam, quod
 aiunt, adaperiens oblectamentis animi ac deliciis.
 Ubi vero inde paulisper, velut ab amentia recessit,
 ac veluti ex obscuro labyrintho ad clarissimum su-
 pernæ philosophiæ lumen potuit aspiceret, in hanc
 adeo sublimem ac cælo dignam erupit vocem: «Vanitas
 vanitatum, et omnia vanitas.» Si itaque qui
 eo sæculo natus non est, quod tantum perfectæ
 vitæ studium exigit, potuit rerum conspiciere æquo
 animo inanitatem, ingentemque ipsarum cognoscere
 vanitatem: quam nos, quæso, veniam consequemur,
 qui ad sublimiorem jussi conscendere con-
 templationis verticem, neque hanc ipsam emittere
 vocem possumus, et umbris somniisque undique
 adeo capti sumus, ut salutem ipsi negligamus?

CDLXXXVI. — LAMPETIO STRATEGIO, ET
 CASSIO.

An scriptionem non tempestive apparentem accu-
 sationi tradere desiderio victi cogitastis? Credo
 equidem: nec solitariam deprehendetur contra so-
 accusationem firmasse, sed facilius et citius
 defendetur, quod corporis infirmitas silentium pe-
 pererit.

704 CDLXXXVII. — ΝΙΛΩ.

Nosti quemdam tibi orphano facto patris loco
 fuisse. Is porro ex hac vita sublatus est. Igitur
 illius filii manus tendentes te rogant, ejus qui tibi
 olim manus porrexerat, et orbitatem tuam miseratus
 est. Recte feceris, si et ipse loco patris illis sis, pa-
 ternum beneficium in filios repouens.

CDLXXXVIII. — ΜΑΡΩΝΙ.

Etsi opum cupiditas omnem contemnat castiga-
 tionem, et gravia quæque pervadat insatiabilis
 affectui satietatem molitur: tamen quod in possi-
 dendo, quamvis omnium facultates ceperit, nullam

πατρός, ut id nomen sit ejus quo de agitur: quem
 cur nominare omiserit Isidorus, non apparet. Possit,

51

quietem nanciscatur, sed ægritudo semper au-
geatur, ut etiam insanabilis evadat, æquum sit eam
cessare, tanquam ob hoc solum venata quod capere
per multa pericula suppliciaque non potuit. Quietem
enim satietas sequitur. Quærendo autem affectus
intenditur. Et ille quidem dives est, paucis conten-
tus; pauper autem, multa appetens. Si igitur con-
trarium solet evenire divitiarum amatori (quod enim
appetit, consequi non valet), ipsum affectum con-
citato gradu fugiens, et satietate divitiarum, et re-
missione, et honore frueris.

CDLXXXIX. — EIDEM.

Qui quæ vult dicit, quæ non vult audit.

Nihil boni de bonis rebus dicentes, nihil boni
accipere oportet. Qui vero etiam maledicunt, ma-
lum vicissim eos accipere consentaneum est.

CDXC. — THEODOSIO, EPIMACHO, ET
PAULO MONACHIS.

Continentiæ et virginitatis discrimen. (Confer epist. 167.)

Continens, o optimi, post cladem vicit; virgo
autem puram ab omni clade victoriam obtinet.

CDXCI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Mortui lingua non lædendi.

Vivi incessunt etiam mortuos, et hostes fœdus
iueunt. Cur igitur et naturæ leges, et inimicitiarum
superas terminos, vita functo maledicens? Videris
nim in cinerem ac favillam linguam acuere; sed
primo violas sanctimoniam, cui omnes mortales
studeant oportet. Deinde immortalem habet ani-
mam, cujus vindex est oculus Dei pervigil.

705 CDXCII. — NILO.

Locus et tempus peccatum aggravant.

Vitia ipsa a loco et tempore graviora sunt. Verbi
gratia, cædes omnis detestanda; si vero in sacro
committere loco quis audeat, magis fit detestanda,
at si sacrificii tempore, censenda scelestissima.
Quare si hæc sua natura scelesta, accipiat vero e
loci temporisque circumstantia accessionem majo-
rem, fit longe cædes gravissima.

CDXCIII. — PAULO HYPODIACONO.

Nemo nisi a seipso læditur. (Epicteti dictis similia.)

Ne cogites illud, o bone vir, quomodo tibi nemo
nocuerit, sed quomodo etiam si voluerit, nocere
non possit. Id aliunde neutiquam oritur, quam rei
usu contentum esse, neque amplius appetere.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(52) *Oi ζῶντες καὶ βάλλ. Melius legas, ut verto
sic fortasse, Oi ζῶντες διαβάλλονται πρὸς δὲ τοὺς
τεθνεῶτας, καὶ οἱ πολ. Non placet ergo ad oram ve-
tus conjectura. Verum hic pertinens Solones apud
Plutarch. lex erat: Τὸν τεθνηκότα κακῶς μὴ ἀγο-
ρεύειν. Et: Græcus est senarius.*

Α τινος, ἀλλ' ἀεὶ κορυφῶσθαι τὸ νόσημα, καὶ εἰς τὸ
ἀνίατον τελευτᾶν, παύσασθαι ἂν εἴη δίκαια, ὡς ἐκ
τούτου μόνου θηρῶσα, ὃ θηρᾶσαι διὰ πολλῶν κινῶ-
νων καὶ κολάσεων οὐκ ἤδυνήθη. Τῷ μὲν γὰρ παύ-
σασθαι ὁ κόρος ἀκολουθεῖ, τῷ δὲ ἐπιζητεῖν τὸ πάθος
ἐπιτρέβεται· καὶ τῷ μὲν ὀλίγοις ἀρκεῖσθαι ὁ πλοῦτος
ὀρίζεται, τῷ δὲ πλειόνων ἐφίεσθαι ἢ πενία γωρι-
ζεται. Εἰ τοίνυν τοῦναντίον φιλεῖ τυμβαίνειν τῷ τῶν
χρημάτων ἐραστῇ (οὗ γὰρ ἐφίεται τυχεῖν οὐ δύ-
ναται), αὐτὸ τὸ πάθος προτροπᾶν φεύγων, καὶ
κόρου πλοῦτου, καὶ ἀνέσεως, καὶ τιμῆς ἀκο-
λαύσεις.

ΥΠΘ'. — Τῷ ΑΥΤῷ.

Β Τοῖς μὲν μὴδὲν χρηστὸν περὶ τῶν χρηστῶν λέγουσι,
τὸ μὴδὲν ἀγαθὸν λαβεῖν· τοῖς δὲ καὶ κακηγοροῦσι τὸ
κακὸν τι προσλαβεῖν ἀκολουθεῖ.

ΥΓ'. — ΘΕΟΔΟΣΙῷ, ΕΠΙΜΑΧῷ, ΠΑΥΛῷ ΜΟΝΑ-
ΧΟΥΣΙΝ.

Ἡ μὲν ἐγκρατής, ὧ βέλτιστοι, μετὰ τὴν ἡτταν
ἐνίκησεν, ἢ παρθένος καθαρὰν ἡττης ἀπάτη; ἔχει
τὴν νίκην.

ΥΓΑ'. — ΖΩΣΙΜῷ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῷ.

Οἱ μὲν ζῶντες, καὶ βάλλωνται (52) δὲ τοὺς τεθνεῶ-
τας, καὶ οἱ πολέμοιοι σπένδονται. Τί τοίνυν καὶ τοῖς
τῆς φύσεως θεσμοῦς, καὶ τοῖς τῆς ἔχθρας ὑπερβαί-
νεις ὄρους, τὸν τεθνεῶτα κακηγορῶν; Σὺ γὰρ πρὸς
κόνιν καὶ τέφραν ἀκουᾶν τὴν γλῶτταν ἤγῃ· ἀλλὰ
πρῶτον μὲν τὴν ὄσαν αὐτὴν ὑβρίζεις, ἥς πάν-
τες ἀνθρωποὶ ἀντιποιοῦνται. Ἐπειτα ψυχὴν ἀθά-
νατον ἔχει, ἥς ἐκδικίος ἐστὶν ὁ ἀκοιμητος ὀφθαλμῶς.

ΥΓΒ'. — ΝΕΙΛῷ.

Τὰ αὐτὰ ἀμαρτήματα καὶ παρὰ τὸν τόπον καὶ
παρὰ τὸν καιρὸν ἀργαλεώτερα γίνονται. Οἷον ὁ φό-
νος ἐστὶν ἐναγής· ἐὰν δὲ καὶ εἰς τόπον ἅγιον
τολμηθῇ, ἐναγέστερος γίνεται· ἐὰν δὲ καὶ ἐν καιρῷ
ἀγίῳ, ἐναγέστατος. Εἰ τοίνυν αὐτὸς καθ' ἐαυτοῦ
ἐστὶ χαλεπός, προσλάβοι δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου
καὶ τοῦ καιροῦ προσθήκην, μείζων καὶ ἀργαλεώτε-
ρος γίνονται.

ΥΓΓ'. — ΠΑΥΛῷ ΥΠΟΔΙΑΚΟΝῷ.

Μὴ τοῦτο ἐννοεῖ, ὧ βέλτιστε, ὅπως μηδὲς σοὶ
ἐπηρέαση, ἀλλ' ὅπως κἂν, βούληται μὴ δύνηται.
Τοῦτο δὲ οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν ἐντικτεται, ἢ ἐκ τοῦ
τῆς χρείας ἔχεσθαι, καὶ μὴ πλειόνων ὀρέγεσθαι.

Θρητὸς πεφυκὼς μὴ γέ.λα τεθνηκότα.
Et Naso:

Pascitur in vivis livor, et post fata quiescit. SCHOTT.
— Cod. Alt. inter βάλλωνται et δὲ hæc supplet τῷ
φθόνῳ καὶ βάλλουσι, sed βάλλωνται scribe in iudic-
calivo præsentem per o. Possin.

ΥΙΔ'. — ΕΛΙΣΑΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Α

CDXCIV. — ELISÆO MONACHO.

Commendat ob virtutem et doctrinam, quam ex Theodosii monachi convictu imbiberat. (De quo supra epist. 216.)

Εἰ καὶ τὴν συνουσίαν σοὶ τὴν πρὸς τὸν ἅγιον Θεοδοσίον μικρὰν ὁ χρόνος, ἀλλὰ γε τὴν ἀπ' αὐτῆς δνησιν οἱ πόνοι καλὴν καὶ γενναίαν κατεσκεύασαν. Οὕτω γὰρ ταχέως καὶ πρὸς τὰ τῶν τρώπων ἦθη, καὶ πρὸς τὴν τῶν θείων Γραφῶν γνῶσιν ἐξετυπώθης, καὶ μιμητὴς ἀκριβέστερος τῶν ζωγράφων κατέστης, ὡς μῆτε ἐκείνον ἄλλον πρὸ σοῦ, μῆτε νομίζεις, μῆτε ἔχειν ὁμιλητὴν· σέ τε, κἂν μὴ φράζοις παρ' ᾧ ἐφοίτησας, δῆλον εἶναι τοῖς δρωμένοις.

Etsi familiaritas tibi cum optimo viro Theodosio brevis fuit temporis, utilitatem tamen honestam generosamque labores tui pepererunt. Adeo enim celeriter et honestate morum, et sacrarum es scientia litterarum informatus, ut habeat neminem, qui se magis assequatur, ad vivumque exprimat quam tu : quo familiariorē habet neminem. Etsi vero non dixeris quo sis usus familiari, cuivis tamen ex his quæ facis notum est.

ΥΙΕ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

CDXCV. — STRATEGIO MONACHO.

De rerum omnium vicissitudine. Animus neque caducis rebus attolli neque dejici debet.

Ὁ φιλοσόφως ἐπισκεπτόμενος τῶν πραγμάτων Β τὴν φύσιν, οἷοι ποταμίων βευμάτων, καὶ καπνοῦ εἰς ἀέρα διαλυομένου, καὶ σκιᾶς θεοῦσης οὐδὲν ἀμεινον, ἀλλὰ καὶ χειρὸν διάκειται, οὔτε ὑπὸ τῶν χρηστῶν ἐπαρθεῖη ποτὲ, οὔτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν ταπεινωθεῖη· ἀλλ' ἐν τῇ τούτων μεταβολῇ ἀμετάβλητον τηρήσει τὴν γνώμην. Ὅ γὰρ παρόντων τῶν χρηστῶν μὴ ἀντὶ ἐχόμενος, οὐδὲ ἀπόντων ἀνιαθήσεται.

Quisquis philosophorum more res considerat humanas, instar cursus fluviorum, fumique in aere dissipati, umbræque apparentis, nihil esse comperiet, sed potius inaniore, neque idem secundis efferetur, neque adversis dejicietur : verum in hac rerum omnium mobili vicissitudine, immobili persistet mente. Qui enim terrenis minime adhæret bonis, næ ille futura non fastidiet bona.

ΥΙΓ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

CDXCVI. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Gulæ atque inglutiei accusat.

Εἰ, ὡς φασὶ τινες, φαύλως δι' ἐσχάτην πενίαν ἤθησας, δι' ἣν αἰτίαν νῦν τὸν ἀβροδιαίτον διώκεις βίον; Καὶ ταῦτα οὐκ οἶδ' ὅθεν παρατιθέμενος τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ τοῖς τὰς Σικελικὰς παρατιθεμένοις C ἐπιβρίπτων, ὧν εἰς ταῦτα ἐξεδιάσαστο χαράξαι τὰ γράμματα. Εἰ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀβροδιαίτων καὶ τῶν εὐγεγονότων διὰ φιλοσοφίαν εὐτελῶς ἐπαίδευσαν ἑαυτοὺς ζῆν, μεγίστην ὠφέλειαν καὶ δόξαν ἐκ τούτου θηρώμενοι· πῶς σὺ ἔχων καὶ τὴν σύντροφον συνήθειαν συναγωνιζομένην, εἰς τούναντίον μετέπεισας; Ἐπανάγαγε τοῖσιν σαυτὸν ἐπὶ τὴν φίλην σου καὶ ὁμοτράπεζον εὐτέλειαν, ἵνα μὴ καὶ σαυτῷ χειμῶνας (ἡ γὰρ τρυφὴ ὕβρεως ἐστὶ μῆτηρ), καὶ τῇ θειοτάτῃ θρησκείᾳ θνείδος κατασκευάσης. Οἱ γὰρ διαφερόντως αὐτῇ ἀνακειμένοι, κομιδῇ κατὰ σοῦ ἀγανακτοῦσιν, οἷοι διὰ τὴν σὴν λαιμαργίαν ἐκείνη κωμωδεῖται.

Si, ut falso quidam narrant, ad extremam redactus es inopiam, quomodo, quæso, cibis delicatis vitam transigis? idque ut non modo domi mensam instruas, sed etiam superes Sicularum mensarum apparatus? Narrantium unus has me exarare litteras compulsi. Si enim delicati multi ac nobiles per philosophiam frugaliter vivere seipsi docuerunt, maximam utilitatem et gloriam ex eo aucupantes, qua ratione tu qui ab educatione consuetudinem habes auxiliantem in contrarium es delapsus? 706 Quamobrem revoca teipsum ad gratam mensæque propriam parcimoniam, ne tibi tempestates (deliciæ enim injuriam plerumque pariant), ac sacrosanctæ religioni dedecus obveniat. Qui enim religioni valde sunt addicti, de te prope modum expostulant, quod ob tuam inglutiviam, illa audiat male.

ΥΙΖ'. — ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

CDXCVII. — THEOGNOSTO PRESBYTERO.

Qui vere sapientes appellandi. (Conf. epist. 477.)

Οἱ τὴν σοφίαν τὴν πάντα τὰ καλὰ ἐν ἑαυτῇ περιέχουσαν (ὡς καὶ τὸν πάντων Δεσπότην τοῦτο μᾶλλον ἢ τι ἕτερον χαίρειν ἀκούοντα, ἐπειδὴ πολλοῖς ὀνόμασι καλεῖται) (53), φαῦλον καὶ πεπατημένον πρᾶγμα ἡγούμενοι, πάντολμοι ἂν εἴεν παρ' ἑμοὶ χριτῆ. Ἄλλ', οἶμαι, ἔχειν μὲν ἐπιθυμοῦντας, τοὺς δὲ πόρους ὑπομεῖναι μὴ ἀξιοῦντας, οἷς ἡ θεία σοφία ἐπιφοιτᾷ, τῷ μὴ διὰ βραθυμίαν δοκεῖν αὐτοὺς ἀπολελεῖσθαι, φθονοῦντας τοῖς σοφοῖς διασύρουσι τὸ ἐκείνης ὄνομα. Σοφοὺς δὲ φημι οὐ τοὺς τὸ Πλάτωνος ὕψος,

Qui sapientiam omnia in se bona complectentem (quippe cum universi Dominus hac magis quam re ulla se oblectet, unde et de pluribus hinc nomen sortitur) falsam rem et contumeliosam existimant, mea quidem sententia, audaces sunt habendi. Verum opinor esse quidem qui eam desiderant, sed laborem qui sit sustinendus refugiant, quo divina potissimum acquiritur sapientia. Ne autem negligentia sua videantur illam non assecuti, sapientibus invident, et illis obtrectant. Cæterum sapientes

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(53) Inter καλεῖται et φαῦλον insere τοῦτο ex utroque cod. Possis.

nomino, non qui sectantur Platonis dicendi genus sublime, vel Thucydidæ gravitatem, aut Demosthenis grandiloquentiam imitantur, sed qui de divinis loqui præceptis possint, neque ignavia propria suo silentio superentur. Qui enim audiunt, non dicentis imperitiam, sed dogmatis causantur imbecillitatem.

CDXCVIII. — ALPHIO.

In eos qui publica Ecclesiæ bona in sua vertunt commoda. Immutata prisca temporis facies.

Cum suum quisque commodum ac lucrum communi anteponat bono, idcirco res Ecclesiæ pessum eunt. Contra vero accidit iis qui majorum tuebantur fidem. Tunc enim privata in commune conferebant. At hodie communia publica quoque domum conferentes, ex aliorum incommodis lucrum prædando reportare non erubescunt.

CDXCIX. — NILO.

Ab aliis irrideri vel a gravibus, vel a perditis discrimen est.

A viris gravibus atque cordatis irrideri molestum est quidem; at vero a libidinis lascivisque minime hodie molestum est. Qui enim a recto rerum aberrant iudicio, subsannant ea etiam quæ admiratione sint digna.

D. — PETRO.

Cælestia meditantium vel terrestria quid intersit. (Confer. epist. 485.)

Ingens ac vehemens prudentia, ab exilia malaque gerentibus parari nequit. Cogitationes enim opera comitantur. Qui enim quæ ad usum vitæ pertinent tractat, **707** nihil cæleste, nihil angelicum cogitabit. At qui cælo dignam degit vitam, nugæ ineptiasque, umbras quoque ac somnia ducit esse mundi hæc negotia. Quare angustii esse animi merito is est appellandus, qui de parvis sese rebus jactat: magnanimitus contra, qui quæ vere excelsa sunt, iis quæ tantum talia apparent, anteponit.

DI. — EUTONIO DIACONO.

A seipso decipi facile.

Etsi prompta multa sunt, factuque facilia, nihil tamen facilius, magisque obvium quam a se quemque decipi. Magnum enim cuique suum apparet consilium. Cum enim res non ut sint, ita illi appareant, sed sententiam omni ope suam studet quisque stabilire, quod ipse vult, idem et probat, etsi res sæpe aliter sese habeat.

DII. — URSENOPHIO.

Meticulosi timore, fortes adulatione superantur.

Fortes quidem viros assentatio domat, imbecillos contra metus frangit. Illis quidem suadela vim afferre non videtur, his vero metus impotenter imperat. Et illi causam adversariis prodendo vincuntur, hi non se dando deduntur. Noli itaque putare una ope utrosque juvandos, verum pro affectionibus, ac cuiusque facultate, medicinia adhibita, rem confectam iri confidito.

καὶ τὴν Θουκυδίδου σεμνότητα, καὶ τὴν Δημοσθένους δεινότητα ζηλοῦντας, ἀλλὰ τοὺς λόγους ἀποδοῦναι δυναμένους ὑπὲρ τῶν θείων δογμάτων, καὶ μὴ διὰ τῆς οἰκείας ῥηθυμίας σιγῇ τὴν ἤτταν καταδεχομένους. Οἱ γὰρ ἀκούοντες, οὐ τὴν τοῦ λέγοντος ἀπειρίαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰτιῶνται σαθρότητα.

ΥΙΠ. — ΛΛΦΙΩ.

Ἐπειδὴ ἐκάστῳ τὸ οἰκεῖον κέρδος τοῦ κοινῇ καταστήσασθαι τι χρηστὸν προτιμότερον, διὰ τοῦτο τὰ τῆς Ἐκκλησίας προπέποιτα πράγματα. Καὶ τοῦναντίον συνέβη τοῖς γεγεννημένοις ἐπὶ τῶν τῆς πίστεως προγόνων. Τότε μὲν γὰρ τὰ ἴδια εἰς τὸ κοινὸν προὔτιθεσαν, νῦν δὲ τὰ κοινὰ οὐκαδέ τινες μετακομιζόντες, οὐκ αἰσχύνονται ἐξ ἄλλοτρίων κερβαίνοντες συμφορῶν.

ΥΙΘ. — ΝΕΙΑΩ.

Τὸ μὲν παρὰ τῶν σεμνῶν καὶ σωφρόνων γελᾶσθαι, δεινόν· τὸ δὲ παρὰ τῶν ἀσελγῶν καὶ λάγνων, οὐ δεινόν. Τῆς γὰρ ὀρθῆς τῶν πραγμάτων διαμαρτάνοντες κρίσεως, γελῶσι τὰ θαύματος κρείττονα.

Φ. — ΠΕΤΡΩ.

Μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα οὐχ οἶόν τε τεχθῆναι τῷ μικρῷ καὶ φαῦλα πράττοντι. Τοῖς γὰρ ἔργοις καὶ τὰ φρονήματα ἔπασθαι φιλεῖ. Ὁ μὲν γὰρ τὰ βιωτικά μεταχειριζόμενος, οὐδὲν οὐράνιον, οὐδὲν ἀγγελικὸν φαντασθήσεται· ὁ δὲ τὴν οὐρανῶν πρέπουσαν πολιτείαν πολιτευόμενος, λήρους καὶ φλυαρίας, σκιάς τε καὶ οὐνεράτα, τὰ βιωτικά ἠγῆσεται πράγματα. Διὸ καὶ ὁ μὲν, μικρόψυχος εἰκότως ἂν κληθεῖη, ἐπὶ μικροῖς ἐναδρύνόμενος· ὁ δὲ μεγάλόψυχος, τὰ ὄντως μεγάλα τῶν δοκούντων προκρίνων.

ΦΑ. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Οὐδὲν οὕτως εὐκολώτατόν ἐστιν, ὄντων πολλῶν εὐκόλων, ὥς τὸ ἑκάστον ἑαυτὸν ἐξαπατῆσαι. Μέγα γὰρ ἐκάστῳ τὸ βούλημα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ τὰ πράγματα ὅπως πέφυκε σκοπεῖ, ἀλλὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην παντὶ σθένει κυρῶσαι προαίρεται, ἢ βούλεται, τοῦτο καὶ οἶεται· καίτοι πραγμάτων πολλάκις ἀντιφθεγγομένων.

ΦΒ. — ΟΥΡΣΕΝΟΥΦΙΩ.

Τοὺς μὲν ἀνδρείους κολακεία χειροῦται, τοὺς δὲ ἀνάνδρους φόβος· τοῖς μὲν γὰρ ἡ κειθῶ δοκεῖ ἀδίαστος εἶναι, τοῖς δὲ ὁ φόβος ἀπαράκτητος δεσπότης. Καὶ οἱ μὲν τῷ καθυφεῖναι τοὺς ἀντιπάλους, ἠτιῶνται· οἱ δὲ τῷ μὴ ἐνδιδόναι ἐνδιδάσαι. Μὴ τοῖνυν πάντας ἐνὶ βοηθήματι θεραπεύειν οἶον· ἀλλὰ τοῖς πάθει καὶ ταῖς δυνάμει τῶν πασχόντων κατάλληλα προσφέρων τὰ παῖωνια, ἐλπίζει αὐτῶν κρατῆσειν.

ΦΓ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

A

DIII. — PALLADIO DIACONO.

Perstringit, quod rebus bonisque terrenis, ambitionis et gloriæ causa, in speciem se abdicarat.

Εἰ μὲν ὄντως τῶν βιωτικῶν κατέγνωσ πραγμάτων, μηδὲν σοι κοινὸν πρὸς αὐτά. Εἰ δὲ δόξαν θηρώμενος, διαβάλλεις μὲν αὐτά, περιέχῃ δὲ ὡς αἰδίων, μὴ ἔλιπε ἀπατῆν τοὺς διὰ τῶν πραγμάτων τάναντία παρὰ σοῦ παιδευομένους.

ΦΔ'. — ΣΕΡΗΝΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Honorari vis? honorem fugito. (Conf. epist. 522.)

Εἰ δόξης ἐρᾷς, καταφρόνει δόξης, καὶ τότε αὐτῆς ἀπολαύσεις. Φιλόνηκον γὰρ πῶς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐστὶ, καὶ πρὸς μὲν τὸ ὑπεραυχοῦν διακινδυνεύειν φιλεῖ· πρὸς δὲ τὸ ταπεινὸν μεθ' ἡδονῆς σπένδεται πέφυκε. Νικάῃ μὲν γὰρ σπουδάζει τὸν νίκης ἐφιέμενον, ἤττωσθαι δὲ φιλεῖ μεθ' ἡδονῆς τῷ νίκης μὴ ἐφιεμένῳ.

ΦΕ'. — ΤΟΙΣ ΚΑΗΡΙΚΟΙΣ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΟΥ.

Bohæcia, unde Græcis dicta.

Ἐοίκατε ἀγνωεῖν τὸ τῆς βοήθειας ὄνομα, ὅπερ εἰρηται παρὰ τὸ μετὰ βοῆς θέειν· καὶ διὰ τοῦτο βραδύτερον ἀφικόμενοι, καὶ σχολαιότερον βαδίζοντες ἀποτετυχήκατε τῆς θήρας. Ὅ γὰρ δεηθεὶς τῆς ἐπικουρίας, θήραμα καὶ ἔργον τῆς τῶν ἐπιβουλεύσαντων ὠμότητος γέγονεν.

ΦΖ'. — ΑΛΥΠΙΩ.

A teneris assuescere multum est in pietatis studio. (Vide epist. 9.)

Τοῖς παισὶν ἔτι νηπίοις τυγχάνουσιν, πρῶτον μὲν τὸν περὶ τῆς ὑπεροχῆς τε τοῦ Θεοῦ καὶ προνοίας, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν περὶ ἀρετῆς χρῆ κατασκέιρῃσθαι λόγον· Ἰνα συναυξανόμενος καὶ συνανδρούμενος θεοφιλεὶς καὶ ἐναρέτους ἀνδρας ἀποτελέσειεν.

ΦΖ'. — ΖΟΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Vitia verecunde perstringenda. (Supr. epist. 453.)

Ἐχρῆν μὲν νεανικώτερον ἐκτραγυδηθῆναι τὰς σὰς πράξεις, τάχα κἀν οὕτως ἐρυθρίασαι· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ χρῆ τοὺς σεμνότητος ἀντιποιουμένους μολύνειν ἑαυτῶν τὰς γλώττας, τάχιστα καὶ εὐπρεπέστατα λελέξεται, ὅτι μεγάλων κακῶν αἰτιαὶ εἰσιν αἱ μετὰ γαστέρα ἦδοναί.

ΦΗ'. — ΘΕΟΠΕΜΠΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

In concionatores quorum vita doctrinæ non respondet. Ad illud : « Dicunt et non faciunt. » (Matth. xxiii, 5.) Facere quam dicere magis persuadet. (Supr. epist. 215, 233, 265.)

Οὔτε λόγος, οὔτε σκήψις ὑπολείπεται τοῖς διδάσκειν μὲν τολμῶσι, τάναντία δὲ ὡν λέγουσι πράττουσι. Τοὺς μὲν γὰρ μήτε πράττοντας, μήτε διδάσκειν ἐπιχειροῦντας, εἰκὸς μετριώτερον ἀπαιτηθῆναι τιμωρίαν. Τοὺς δὲ ἐναβρυνόμενους μὲν ἐπὶ τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ, μὴ ποιούντας δὲ ἔ φασιν, ἀπαράτητον καὶ ἀσύγνωστον.

ΦΘ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Bellum spirituale alacriter aggredi decet, divino fretum auxilio. Neque enim ex copiarum multitudine semper victoria.

Εἰ καὶ περὶ τῶν σωματικῶν πολέμων, οὐ χρῆ τοὺς μείζω δύναμιν ἔχοντας, ὡς φανερᾶς οὐσης τῆς νίκης, διαβεβαίουσθαι· πολλὰ γὰρ παράδοξα πολλάκις ἐγένετο· καὶ τὸ μὲν εἶξαν εὐθὺς ἀνέλπιτον, τῷ δὲ

Si quidem vitæ hujus negotia revera cognita habeas, nihil tibi cum illis commune sit. Si vero gloriam venando illa crimineris, complectaris vero ut diuturna, cave putes eos qui de rebus ipsis, contra atque tu sentiant, aberrare.

DIV. — SERENO DIACONO.

Si gloriam sectaris, eam fac contempnas : sic fiet ut illa potiaris. Contentiosum est enim hominum genus, et de præstantia libenter dimicat. Vincere enim studet cum, qui victoriæ inhiat. Cum jucunditate autem submittere se illi, qui vincere non desiderat, consuevit.

DV. — PELUSIANO CLERO.

Videmini ignorare βοήθειας etymon quod Græcis dictum παρὰ τὸ μετὰ βοῆς θέειν, ad vocem accurrere. Quapropter tardius vos accedentes atque ignavius currentes, seram non cepistis. Qui enim auxilio indigebat, captura et opus insidiantium crudelitatis evasit.

708 DVI. — ALYPIO.

Pueris etiamnum teneris de Dei excellentia ac providentia, postea de virtute præcepta sunt inserenda, ut grandiores jam facti in virosque jam formati, cum Dei Optimi Maximi amantes, tum præditi evadant virtute.

DVII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Oportebat juvenilius ac vehementius tuas actiones tragice exaggerari, ut sic forte erubescas : verum quando non decet gravitatem præferentes suas inquinare linguas, decentissima potius proferentur. Quæ enim juxta ventrem libidines sunt, maximorum existunt causæ malorum.

DVIII. — THEOPEMPTO PRESBYTERO.

Neque oratio, ac ne excusatio quidem docere alios ausis relicta est, si contra atque docent faciant. Qui vero neque agunt, neque docere aggrediuntur, pœnam daturus tolerabilioris verisimile est. At qui docendo se jactant atque ostentant, quæ vero docent, non agunt, inexorabilem veniam que carentem pœnam luent.

DIX. — EIDEM.

Et si bello corporali eos qui viribus superiores sunt, quasi sit certa victoria, se jactare non decet. Accidunt enim hic multa sæpenuero inopinata et insperata : et quidem statim recedere, spe caret.

Contra vero niti volentem, bona spes comitatur. Multo vero magis in spiritali lucta adversarii impetu consternari non decet, sed vincentium cogitando copiam. Deique adjutorio audentes ad pugnam decet accingi.

DX. — ZOSIMO PRESBYTERO.

De elemosyna. (Conf. epist. 79, 133, 181, 183, 210.)

Eo immanitatis, atque inhumanitatis prolapsus te quidam asseverant, ut contra Dei præcepta grasseris. Jubent enim illa Dei mandata, in elemosyna facienda nulla duci inani gloria. Te vero, ne ob inanem quidem gloriam, flecti quidem posse ad inopum preces affirmant. Noveris itaque melius esse quidem occultare elemosynam, at nihil omnino præbere inhumanum esse. Media itaque via insistito. Præstat enim utcumque quid agere, quam nihil agere: hoc enim summam meretur pœnam, illud vero spectantium etiam laudem meretur.

709 DXI. — EIDEM.

Luxum valetudinis etiam gratia fugiendum.

Paucarum indigentia rerum, paucisque contentum esse, et animo prodest, et corporis confirmat valetudinem. At luxus utrumque labefacit: animi quidem sensus corrumpit, corporis vero pellit sanitatem. Et hoc quidem innatos appetitus sedat, illud ea etiam quæ præter naturam sunt desideria concitat. Deliciæ enim ventrem implent, conjunctasque ventri libidines aperiunt. Vitanda itaque et fugienda luxuria est.

DXII. — MARONI.

Avari animus quibus agiletur fluctibus et malis.

Nemo ignorat animum pecuniæ cupiditate flagrantem, mille plerumque jactari procellis. Notum et illud, in hisce tempestatibus, nullum esse sensum quietis, satietatis ac libertatis, quasi anima sit ab hisce ventorum turbinibus elisa. Ecquis ergo talem ducat vitam, in qua scopuli, feræ bestiæ, ac turbines fluctusque vident, exsulat vero pax atque lætitia?

DXIII. — ESAIÆ.

Pauperes quare non contemndi et lædendi.

Etsi dives tibi et locuples videaris, cave pauperes ut viles fastidias, justitiæ potissimum causa, quæ injustos consequitur. Quam si contemnas, sic etiam ab injuria abstineto, ratus, ut quamvis lædere te nequeant inopes, cominori tamen simulque perire possint. Multi enim ad accusandum conversi, neque solum everterunt injuste agentium domos, sed et animo ipsos exspoliaverunt.

DXIV. — EIDEM.

Sponte, non coacte, virtus exercenda. De piis qui ante promulgatam vixere legem.

Equidem summis laudibus atque coronis ornandos semper censui, qui absque præceptis, ad bene vivendum compositis officium facientes, et innatos ad honestatem appetitus excolant, et ingenue insito

Α αντιδρᾶν ἐθέλοντι ἐλπίς ἀγαθὴ ἀκολουθεῖ· πολλὸν μᾶλλον τοὺς περὶ ψυχῆς ἀγωνιζομένους οὐ τὴν τῶν ἀντιπάλων χρῆ καταπήσειν δύναμι, ἀλλὰ τὴν τῶν νικησάντων ἐνθουσιάζοντων πλῆθὺν, τῇ θεῖᾳ συμμάχῃ θαρρῶντας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωρεῖν.

ΦΙ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Εἰς τοσαύτην ὁμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν πνὲς ἐληλυθέναι σέ φασιν, ὡς καὶ τὴν ἐναντίαν τῶν θεῶν χρησμῶν ἀνατέμνειν ὁδόν. Ἐκείνων γὰρ παρακελευομένων, μὴ κενοδοξεῖν ἐπὶ τῷ ποιεῖν ἐλεημοσύνην, καὶ οὐδὲ διὰ κενοδοξίαν ἐπιχειρῆσαι πρὸς τὰς δεήσεις ἰσχυρίζονται. Εἰδὼς τοίνυν ὡς ζῆμιον μὲν τὸ κρύπτειν, τὸ δὲ μὴδ' ὄλωσ παρέχειν ἀπάνθρωπον, καὶ τὴν ἀμφοῖν μέσην βᾶδισον ὁδόν. Βέλτιον γὰρ τοῦ μὴδ' ὄλωσ ποιεῖν τὸ ὅπως δῆποτε ποιεῖν. Τὸ μὲν γὰρ εἰς ἐσχάτην τελευτᾶ τιμωροῦναι, τὸ δὲ καὶ τὸν παρὰ τῶν θεωμένων ἔπαινον κερδαίνει.

ΦΙΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ἡ μὲν ὀλιγόδεια καὶ τὴν ψυχὴν ὠφελεῖ, καὶ τὸ σῶμα ὑγιὲς καθίστησιν· ἡ δὲ πολυτέλεια ἀμφοῦν λυμᾶνεται, τῆς μὲν τὴν φρόνησιν, τοῦ δὲ τὴν ὑγίαν ἐξοστρακίζουσα· καὶ ἡ μὲν καὶ τὰς ἐμφύτους ἐπιθυμίας κατευνάζει, ἡ δὲ καὶ τὰς παρὰ φύσιν διεγείρει. Τρυφὴ γὰρ γαστέρα πληρώσασα, καὶ τὰς ὑπογαστρίας ἀναστομῶν ἡδονάς. Οὐκοῦν ἐκείνη μὲν χριστέον, ταύτην δ' ἀτιμαστέον.

C

ΦΙΒ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Ὅτι μὲν μυρῖοι χειμῶνες κατασκηνοῦσιν εἰς τὴν τοῦ ἔρασιχρημάτου ψυχὴν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ὅτι δὲ ἐν τοῖς τοιοῦτοις χειμῶνι, οὔτε ἀναπαύλης, οὔτε κόρου, οὔτε ἐλευθερίας, οὔτε ἄλλου τινὸς αἰσθάνεται, ἢ τε ὑπὸ τοσούτων πνευμάτων διακοπτομένη, καὶ τοῦτο δῆλον. Τίς οὖν τοιοῦτον ἔλοιτ' ἂν βίον, ἐν ᾧ πάντα μὲν σκόπελοι, καὶ θηρία, καὶ καταγίβες, καὶ κύματα, εὐφροσύνη δὲ καὶ εἰρήνη ἐκποδῶν;

ΦΙΓ'. — ΗΣΑΙΑ.

Εἰ καὶ πλουτεῖν δοκεῖς, μὴ καταφρόνει τῶν πνήτων ὡς εὐαλότων· μάλιστα μὲν διὰ τὴν δικτν, τὴν τοῖς ἀδικήμασι παρεπομένην. Εἰ δὲ ταύτης καταφρονεῖς, καὶ οὕτως ἀπέχου τῆς κατ' αὐτῶν ἀδικίας· εἰδὼς, ὅτι καὶ ἀδικῆσαι σε οὐ δύναται, ἀλλὰ συναπολέσθαι σοι δυνήσονται. Πολλοὶ γὰρ εἰς κατηγορίαν ἐτρέπησαν, καὶ οὐ μόνον εἰς ἔδαφος κατήγεσαν εἰς τῶν ἀδικησάντων ἔστις, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς στερηθῆναι παρεσκεύασαν.

ΦΙΑ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Μεγίστων ἐγκωμίων καὶ στεφάνων ἀξίους εἶναι φημι τοὺς ἀνευ ἐγγράφων ὑποθηκῶν τὸ δέον πράξαντας, καὶ τὰς ἐμφύτους ἀφορμὰς εἰς καλοκάγαθον γεωργήσαντας, ἐλευθέρως τε ταῖς πρὸς τὴν ἀρετὴν

ὁρμαῖς χρησαμένους. Εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, οἱ μετὰ νόμον καὶ χάριν πταίνοντες, καὶ μηδὲ αὐτὴν ὀδεῦσαι· ἐθέλοντες ὀδόν, ὡς περ οἱ παλαιοὶ ὤδευσαν, τίνος τύχοιεν ἐλεύου;

ΦΙΕ'. — ANATOLIO.

Vitanda improborum commercia.

Λίαν σέ τινες αἰτιῶνται, ὅτι οὓς μὲν οὐδ' ὄρῃν θέμις, τούτοις ὡς ἥδιστα λαλεῖς. Οἷς δὲ λαλεῖν αἰσχιστον, τούτους συνήθεις πεποιήσαι. Οὓς δὲ παρόντας τιμῶν ἀτιμίας ἀξίον, τούτους καὶ ἀπόντας ἀγαπᾷς. Εἰ τοίνυν ἀληθεύουσι, γνωσιμάχεται· εἰ δὲ μὴ, δήλου· ἵνα ἐπιστομισώμεν τοὺς ἐπὶ ταῖς σαῖς διαβολαῖς ἀγαλλομένους.

ΦΙΓ'. — ΝΕΙΑΩ, ΠΕΤΡΩ, ΠΑΥΛΩ.

De patientiæ bono.

Ἡ ἐπὶ ταῖς ὕβρεσιν ἀνεξικακία λίαν τὴν ψυχὴν ὠφελεί· ἦν εἰ (54) συμφέρουσαν μὲν ἦδειν, χαλεπὴν δὲ γενέσθαι, κομιδῆ ἂν ἤχθῆσθην* μὴ τὸ τὴν προσοῦσαν πραγματεῖαν φεύγειν, τὸ λυσitelὲς προέσθαι· εἰ δὲ καὶ ῥάδια καὶ βελτίστη τυγχάνει. Τὸ γὰρ ἐπεξεῖναι καὶ δύσκολον καὶ ἐργωδέστερον, καὶ χειμῶνος τὴν ψυχὴν πληροῖ· ἀμεινον τὸ φιλοσοφεῖν.

ΦΙΖ'. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

A spectaculis dehortandos monet homines, ut epist. 185, 186.

Εἰ ἐν μὲν τῇ σκηνῇ γελῶσιν οἱ φιλοθεάμονες ἀπαλώτερον τοῦ δέοντος, ἐν δὲ τῇ ἱπποδρόμῳ θυμῶνται πλέον ἢ προσήκεν· ἐκεῖ μὲν ὑπὸ τῶν αἰσχυρῶν δραμάτων ἐκθηλυόμενοι, ἐνταῦθα δὲ ταῖς τῶν* ἀμύλλαις πρὸς μανίαν ἐκθακχευόμενοι (μικροῦ γὰρ τὰ τῶν κενταύρων μιμῶνται)· πότε ἐν τῇ προσηκούσῃ καταστάσει ὀφθήσονται; ἢ πότε τὰ ἀνδράσι πρόποντα πράξειαν; Οὐκοῦν χρῆετ πεισοῖ, εἰτε ἀνάγκη εἰργεῖν τοὺς τοιοῦτους ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀκοσμίας.

ΦΙΗ'. — ΛΑΜΠΕΤΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Constantia et censoria gravitas sine austeritate et rigida morositate laudanda.

Ὅταν τις, ὡ σοφίας αὐτοφύεος ἀγαλμα, ἄνευ μὲν προπετείας παρέχεται τὸ ἀνδρεῖον, ἄνευ δὲ ὕβρεως τὸ βλοσυρόν· καὶ τὸ μὲν ἐμβριθὲς καθαρεῖον στυγνότητος, τὸ δὲ σῶφρον οὐκ ἀπάνθρωπον, ἀλλ' ἀβήρητον κεκραμένον φαιδρότητα· τότε καθαρὰς τῶν κακιῶν τῶν παραπεπηγυῖων ταῖς ἀρεταῖς, αὐτὰς τὰς ἀρετὰς ἐπιδεικνύμενος, ἀοίδιμος ἔσται καὶ εὐκλεής.

ΦΙΘ'. — ΣΤΡΑΤΗΓΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ.

Improbiorum fraudes homini sapienti deprehendere facile est.

Εἰ καὶ εἰσὶ τινες δεινοὶ μὲν ἀπατῶντες λαθεῖν, δεινοὶ δὲ φωραθέντες παραλογίσασθαι· ἀλλ' ὁ Θεοφιλῆς κρείττων τούτων εὐρίσκειται. Σοφὸς μὲν ὢν συνιθεῖν τὴν ἀπάτην, σοφώτερος δὲ διελέγξει τὴν ἐν τοῖς λόγοις κρυπτομένην δεινότητα.

ad virtutem impetu untantur. Quæ cum ita sint, qui post legem gratiamque peccant, ac ne viæ quidem ab illis ordinatæ, quam majores nostri ingressi sunt, volunt insistere, quanam hi digni misericordia videantur?

DXV. — ANATOLIO.

Accusant te quidam, quod quos ne aspicere quidem sit fas, cum iis quam lubentissime colloquaris. Cum quibus vero colloqui turpissimum sit, his familiariter utaris. Quos vero præsentem honorare turpe sit, hos licet absentes adamas. 710 Resipisce ergo, si vera illi narrant; sin secus, ostende falsum esse, ut os iis obturemus qui his in te calumniis exsultant.

DXVI. — NILO, PETRO et PAULO.

Patientia injuriarumque tolerantia animo vāde prodest; quam si utilem quidem esse sciebam, difficilem tamen, moleste tuli, quod præsentem fugiens difficultatem, emolumentum ejus amiserim, etsi facilis bonaque obveniat. Ulcisci enim injuriam et grave est et laboriosum, animum turbulentis agitans motibus. Philosophari itaque beneque vivere longe præstabilius est.

DXVII. — OPHELIO GRAMMATICO.

Si quidem in scena spectandi perstudiosi, mollius quam par sit rideant, in circensibus vero ludis amplius quam oportet indignentur: illic quidem turpium spectaculo enervati, hic vero certaminibus demerati (centauros enim propemodum imitantur) quauo cernentur in statu decenti? vel viris digna quando fecerint? nonne igitur oportet, sive persuasione, sive necessitate arceri tales a re tam indecora?

DXVIII. — LAMPETIO DIACONO.

Cum quis, o sapientiæ genuina imago, sine linguæ petulantia fortem se ostentet, et rigorem absque conviciis, et gravitatem molestia carentem, temperantiam vero non inhumanam, sed inexplicabili mistam hilaritati, tunc qui puras et illasas omni vitiorum confinio virtutes exhibet, celebris erit et gloriosus.

DXIX. — STRATEGIO MONACHO.

Etsi quidam industrii sint in aliis occulte fallendis, acres etiam cum sint deprehensi in se excusandis, Deo charus his omnibus existit superior. Prudens quidem fallaciam cognoscendo, prudentior vero in rationibus, captivibusque occultis deflectendis.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(54) Εἰ ante συμφέρ. mutant in μὴ codd. Vat. 650 et Alt. Vers. 5 pro προσέσθαι Alt. suggerit in margine aliam lectionem προσήσθαι. Possin.

DXX. — EIDEM.

A

ΦΚ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Non lingua tantum, sed et mens excolenda.

Discenda sunt non ea modo, quibus dicendi acrimonia quis summus evadat, vel tardius loquendo sapiat magis, sed et ea, quibus animo meliores homines evadant, ne dumtaxat linguam expurgando, sed mentem quoque exornando gloriam sibi pariant.

711 DXXI. — ALYPIO PRESBYTERO.

Frustra persuaderi quibusdam. (Inf. epist. 20, 219, 250, 257, 568.)

In dignum est culpam eorum qui bene monentibus non paruerunt, transferre in eos, qui persuadere non potuerunt, idque potissimum quando videntur percurrisse, quæ consequi quis posset omnia, quibus persuasio comparatur.

DXXII. — EIDEM.

B

ΦΚΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

De gloria contemptu, quam fugiendo assequeris. (Conf. epist. 504.)

Nihil laudis gloriæque mancipio abjectius, ut contra nihil ejus contemptore grandius. Ille nihil domini magnum habens, quo magnopere exornetur, externa specie clariorem se esse debere opinatur. Hic vero utpote domestico hauriens fonte venerandus est, neque externo indiget ornamento. Quam obrem ut nihil illo miserius, sic hoc nihil existit gloriosius.

Οὐδὲν τοῦ δόξης ἑρῶντος ταπεινότερον, οὐδὲ τοῦ καταφρονούντος ὑψηλότερον. Ὁ μὲν γὰρ οἰκοθεν μὴδὲν ἔχων μέγα, ἐφ' ᾧ ἐγκαλλωπισθεῖη, διὰ τῆς ἔξωθεν φαντασίας λαμπρότερος οἰεται δεῖν εἶναι. Ὁ δὲ ὡσπερ ἐξ οἰκίας πηγῆς σεμιμυνόμενος, οὐδὲν τῆς ἔξωθεν δεῖται προσθήκης. Διὸ καὶ τοῦ μὲν οὐδὲν ἀλλιώτερον, τοῦ δὲ οὐδὲν εὐκλεέστερον γένοιτ' ἂν.

DXXIII. — ALEXANDRO PRESBYTERO.

ΦΚΓ'. — ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Virtus laudatur et alget. (Conf. 44, 510, et 528.)

Quanto præstabilius est admirari quam repudiare, tanto mihi distare videntur, qui virtutem non esse virtutem opinantur, ab iis qui virtutem quidem prædicant, non amplectuntur tamen. Illi enim corruptum esse iudicium, rationemque vacillare suo ipsi demonstrant iudicio. Illi vero ipsam laudando, etsi non exerceant, bene tamen de virtute se confirmant existimare.

Ὅσῳ τοῦ διαπτύειν τὸ θαυμάζειν κρεῖττον ἐστὶ τοσοῦτόν μοι διαλλάττειν δοκούσιν οἱ μὴδ' ἀρετὴν τὴν ἀρετὴν εἶναι νομίζοντες, τῶν ἀρετὴν μὲν εἶναι αὐτὴν φασκόντων, μὴ ἀσπαζομένων δέ. Οἱ μὲν γὰρ κρίσεως διεφθαρμένης, καὶ τοῦ μὴ ὑγιαίνειν τὸν λογισμὸν, καθ' ἑαυτῶν ψῆρον ἐκφέρουσιν. Οἱ δὲ τῷ ἐπαινεῖν αὐτὴν, ἂν μὴ πράττοιεν, δεικνύουσι μεγίστην περὶ αὐτὴν ἔχοντες δόξαν.

DXXIV. — MARONI.

ΦΚΔ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Male agens reprehendi non vult.

Ob nequitiam accusatis fas non est ea dicere quæ possint illi, qui virtutis gratia in invidiam vocati, ferendo id patienter, proloqui. Quare vel hæc facere cessa, vel si non desinis, ne dixeris illa, quæ probos deceant viros; indecens enim illos eadem dicere, quibus idem dicendi non est argumentum.

Ὁὐ θέμις τοῖς διὰ μοχθηρίαν κακηγορούμενοις ἐκεῖνα λέγειν, ἃ τοῖς φθονουμένοις δι' ἀρετὴν, καὶ τοῦτο πάσχουσι, λέγειν θέμις. Ἡ πέπαυσο τολύων τοιαῦτα δρών, ἢ μὴ παυόμενος, ἐκεῖνα μὴ φράξῃ, ἃ τοῖς εὐδοκίμοις πρέπει. Ἄτοπον γὰρ τὰ αὐτὰ λέγειν, τῆς ὑποθέσεως, ἀφ' ἧς ἑκατέροις γίγνεται, διαλαττούσης.

DXXV. — PALLADIO LECTORI.

ΦΚΕ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Fide, sed vide cui te doctore committas.

Cave, fidas cuivis qui virtutem se docere profiteatur: neque enim omnes digni aut idonei quibus credatur: sed illis potissimum, qui reapse, virtutis se operibus ornatos exhibent. Nunc enim conor persuadere non nunc esse magistro utendum; at non esse passim adhibendos omnes, qui se ad docendum ingerunt.

Μὴ πᾶσι σαυτὸν πίστευε, ᾧ φιλότης, τοῖς διδάσκαιν περὶ ἀρετῆς ἐπαγγελλομένοις· οὐδὲ γὰρ πάντες ἐφεξῆς ἀξιοὶ λόγου· ἀλλ' ἐκεῖνοις, οἷς ὄντως ἢ ἀρετὴ διὰ τῶν πραγμάτων ἐμπρέπει. Νῦν γὰρ ἀξιῶ πεῖθειν οὐχ ἐνὶ χρῆσθαι διδασκάλῳ, ἀλλὰ μὴ χρῆσθαι πᾶσι τοῖς βουλομένοις.

DXXVI. — PALLADIO ET SERENO, DIACONIS.

ΦΚΖ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ, ΣΕΡΗΝΩ, ΔΙΑΚΟΝΩΣ.

Dei longanimitate non abutendum.

Nos quasi divina se iustitia non contineat, si neque longanimitate ejus emendabimur, sed omnino quasi

Ὅς μὴ ἀνεξομένης τῆς θείας δίκης, εἰ μὴδὲ μακροθυμῆς βελτιωθῆσόμεθα, ἀλλὰ πάντως δίκας πρα-

ξομένης πικροτέρας τοὺς μὴδὲ τῆ ἀνοχῆ εἰς βελτίονα A pœnas exactura sit acerbiores ab iis, qui patientia
προθυμηθέντας πολιταῖαν ἑαυτοὺς μεταρρυθμίσαι, illius ad meliorem vitæ statum se comparare non
οὕτω διακωλύμεθα. cupiant, sic afficiamur.

ΦΚΖ'. — ΗΡΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

712 DXXVII. — HERONI EPISCOPO.

Virtus non tam vradicanda, quam exercenda. (Vide supr. epist. 525.)

Τῷ λόγῳ μὲν τὴν ἀρετὴν κοσμοῦντι, ἔργῳ δὲ τὴν
κακίαν προσευθύνει· καὶ εὐκρίτοι τοῖς ἐπὶ σκηνῆς
παίζουσιν· καὶ λέγοντι μὲν ἃ μὴ γινώσκει, μὴδὲ τοῖς
ἔργοις βεβαιοῦντι· ἃ λόγοις σεμνύνει· παραινῶ τοῦ
μὲν ἐπαινεῖν τὴν ἀρετὴν μὴ λήγειν (οὐδὲ γὰρ δι-
καιων), ἀλλὰ λήγειν τῆς κακίας, ἵνα κατ' ἄμφω εὐ-
δόκιμος εἴη.

Verbis quidem virtutem ornanti, opere autem vi-
tio primas tribuenti in scena ludentibus simili, ac
dicenti ea quæ non intelligit, neque operibus stabi-
lienti, quæ sermonibus jactat, equidem suadeo ut
virtutem laudare non desinat (neque enim par est),
sed ut a malitia desinat, ut utroque nomine laudem
reportet.

ΦΚΗ'. — ΔΟΜΙΤΙΩ ΚΟΜΗΤΙ.

DXXVIII. — DOMITIO COMITI.

*De corporis exercitatione et valetudine tuenda in cibo potuque, Isocratis oratoris, et Hippocratis medici
sententiæ. (Confer epist. 73, 413.)*

Ὅπερ ἐπὶ τῶν γυμνασίων τῶν τὴν ὑγίειαν διατη- B
ροῦντων Ἰσοκράτης παρήνευσεν (55), « Ἄσκει γυ-
μνασίων μὴ τὰ πρὸς ῥώμην, ἀλλὰ πρὸς ὑγίειαν συμ-
φέροντα. » Τοῦτου δ' ἂν ἐπιτύχοις, εἰ λήγοις τῶν
πίνων ἔτι πονεῖν δυνάμενος. Τοῦτο καὶ ἐπὶ βρώσεως
καὶ πόσεως, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ
ἔστιν, εἰ μετενέγκω, κομιδῆ ὠφελήθησθαι· χρῶ τοῖς
σιτίοις καὶ πότοις, μὴ τοῖς πρὸς ῥώμην, ἀλλὰ τοῖς
πρὸς ὑγίειαν βλέπουσι. Τοῦτου δ' ἂν ἐπιτύχοις, εἰ
λήγοις ἐσθίων καὶ πίνων, ἔτι φαγεῖν καὶ πιεῖν δυ-
νάμενος. Εἰ δὲ φαῖης· Διατί δὲ μὴ τὰ πρὸς ῥώμην;
φαίην, ὅτι μάλιστα μὲν οὐκ ἀθλητῆ, ἀλλὰ φιλολόγῳ
παρήνει. Ἐπειθ' ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν ῥήτορα,
ῥώμη μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφελεῖ, ἄνευ δὲ ταύτης
τοὺς ἔχοντας βλάπτει. Καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν
ἀσκούντων κοσμεῖν δοκεῖ, ταῖς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπι- C
μελείαις ἐπισκοπεῖ (56). Εἰ δὲ νομίζεις, τὸν σοφι-
στὴν ἰατρικῆς ὄντα ἄπειρον, καὶ τὸ ἀκριβὲς μὴ ἐπι-
στάμενον, ἀλλοτριᾷ τέχνῃ οὐ δεόντως ἐναθροῦνεσθαι·
ἔστι, ὅτι καὶ Ἰσοκράτης ὁ Κῶος, ᾧ πάντες εἰκου-
σιν, ἔφη « Τὴν ὑγίειαν διατηρεῖσθαι τῆ ἀχορίῃ. » Διὸ
καὶ ἡ ἔνδεια μὴτηρ ὑγείας εἰκότως εἰρηται. Σοφῶ
δὲ ἄνδρε εἰπάτην ὁ μὲν, « Μῆδὲν ἄγαν » ὁ δὲ, « Μέ-
τρον ἄριστον. » Εἰ τοίνυν καὶ ἐπὶ τροφῶν, καὶ ἐπὶ
τῶν γυμνασίων τὸ « παρὰ μικρὸν οὐκ ἔστι μικρὸν »
(εἰς ὑγίειαν γὰρ βλέπει)· φυλάξωμεν, μήποτε τῷ
κόρῳ τὴν ὑγίειαν ἐξορλωμεν.
haud est modicum, » ad hominis tuendam pertinens
valetudinem, certe saturitate ne unquam sanitatem
exterminemus, cavemus.

De corporis exercitationibus valetudinem con-
servantibus Isocrates orator sic adhortatur : « Exer-
citationes corporis eas amplectere, non quæ ad
robur, sed quæ valetudini prosint. » Id autem
consequeris, si laborare cesses, cum labore adhuc
posses. Idemque de cibo potuque, deque aliis rebus
quibus vitam tuemur, si effectum dabis, magnopere
proderit. Utere ergo cibo potuque non ad robur,
sed ad tuendam corporis valetudinem. Hanc con-
sequeris, inquam, si edere ac bibere desines, cum
edere amplius possis ac bibere. Diccs, Cur illud,
« non ad robur » adjecit? nimirum, quod non tam pu-
gili quam studioso potissimum litterarum præcepta
traderet. Deinde juxta illum oratorem, robur cor-
poris, cum prudentia utile quidem est, nocet tamen
iis qui robore præditi sunt, et corpora quidem pu-
gilum videtur ornare, animi vero studia obfuscat.
Quod si dixeris sophistam illum medicæ expertem
artis fuisse, neque satis novisse, alienaque arte
illegitime sese ostentare, scito Hippocratem etiam
Cœum, cui omnes libenter assentiuntur, afferre :
« Valetudinem conservari si non satieris nimium. »
Propterea inedia atque jejunium mater dicta sani-
tatis. Igitur cum sapiente viro utroque dixerō et
ego, partim : « Ne quid nimis, » partim : « Modus in
omni re optimus. » Idem si servemus in cibis exer-
citationibusque illud, « quod supra modicum est.

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

55) Isocratis locus est in Παρανέσει ad Demo-
nicum, legendusque Hieronym. Mercurlialis, medi-
cus excell., in *Gymnasticis* : Hippocratis vero, ex
lib. v *Epidemicorum*, sect. 4 : Ἀσκήσις ὑγίης· ἀχο-
ρίῃ τροφῆς, ἀοκνίῃ πόνων. *Exercitatio sanitatis* :
vesci citra satietatem, non defugere laborem. Illas
infra gnomas Μῆδὲν ἄγαν, καὶ μέτρον ἄριστον, uni
Cleobulo Lindio tribuit Ansonius, in *septem Sapientium
ludo*, Solon vero, Chiloni, et Stratodemo cui-
dam Tegeatæ attributum scribit Clemens Alexand.
Stromateo primo. Euripides et Terentius in *Andria*
usurpant, et in Adag. Chilliastes exponit Batavus,

ut Isidorus supra epp. 73 et 415. Theognis autem
vers. 335 sic conjungit :

Μῆδὲν ἄγαν σπεύδειν· πάντων μὲσ' ἄριστα.

Et rursum vers. 401.

[ἄριστος.

Μῆδὲν ἄγαν σπεύδειν· καιρὸς δ' ἐπὶ πάντων
SCUOTT.

(56) Pro ἐπισκοπεῖ codd. Vat. 650 et Alt. habent
ἐπισκοπεῖ. Vers. antepen. et pen. ep. eod. solus Vat.
650 aliam lect. offert in marg. pro φυλάξωμεν,
nempe φυλάξώμεθα. POSSIK.

DXXIX. — ΠΥΡΑΤΙΟ.

A

ΦΚΘ'. — ΥΠΑΤΙΩ.

Virtus in utraque utilis fortuna.

Hic etiam, bone vir, quandoquidem futuris diffilis temporibus, virtus clariore reddit sui amore captos, sive res sint secundæ, sive adversæ. Qui enim bene feliciterque agunt, clariores evadunt: qui vero cum adversa colluctantur fortuna, eos non patitur virtus animis concidere. Illis enim ornamento est, his vero portum præbet.

713 DXXX. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Ex se quisque de aliis judicat, ut Zosimus pessimus alios quosque malos esse censebat. (Vide epist. 18.)

Omnes mortales ut ita dicam, de se ipsi, aut de aliis ex se judicant. Qui enim justus est, reliquos credit justos, et temperans temperantes alios: sic et latro, cæteros latrones, et homicida, homicidas alios æstimat. Noli itaque mirari, etsi Zosimus, qui cæteros omnes improbitate celebres superavit, ex se alios improbos æstimet.

DXXXI. — ZOSIMO.

De eadem re.

Etsi prudentes ac moderati incurabili amentia laboranti insanire videantur, et desipere putes, qui tibi consilium dant, brevi tamen palinodiam canes, feresque in contrarium sententiam.

DXXXII. — EIDEM.

De Eusebio Pelusii episcopo, qui Zosimum ordinavit. Quis vere sacerdos. (Supr. epist. 426 et 481.)

Etsi et ipse, et qui te sacerdotem ordinavit, sive imperandi studio, sive argenti ebrius cupiditate hic emit, ille vendidit nomen, ne rem ipsam dicam; sed lege Scripturam, hæc te sacerdotem faciet. Si enim hujus Scripturæ parebis legibus, legitime suscipies, quod indebite susceptiati.

DXXXIII. — ΑΜΜΟΝΙΟ ΛΕΚΤΟΡΙ.

Præstat hic laborare, ut istic coroneris, quam nunc deliciarum, et post æternam cruciari. et Regnum cælorum vim patitur. » (Matth. xi, 12.) Ex Gentium scriptis id comprobati. (Inf. epist. 546.)

Ob eam, quam ignoras, indignaris causam, cujus gratia gaudere potius oportuit. Quod enim sit negligenter, et otiose, non modo corona caret, sed et pœnam affert. Quod vero cum labore ac sudore geritur, præmio est coronaque dignum. Igitur cedo, utris malis aggregari, iisne qui hic in deliciis vitam transigunt, in altero vero sæculo pœnas pendunt, an laborantibus in hac quidem vita, postea vero corona redimiendis? His, opinor, malis. Quare si hos imitaberis, laborem non fugies, sed et gloriam consequeris.

DXXXIV. — DIDYMO PRESBYTERO.

De Zosimi, opinor, desperata malitia. (Supr. epist. 510.)

Cave reprehendas eos, qui implacabilem illam feram concitato fugiunt cursu, quæ in pauperes misericordia dignos, immanis est, in turpibus vero impudentissima, quæ eos hostium in numero habet, qui non ex animi sui sententia, vicinos ac proximos, neque ex suo præscripto lædant.

Κάνταυθα, ὡ βέλτιστε, ἐπειδὴ τοῖς μέλλουσι πιστεῖς, ἢ ἀρετὴ λαμπροτέρους ἀποφαίνει τοὺς αὐτῆς ἐραστὰς, εἴτε εὐημερίᾳ, εἴτε δυσημερίᾳ χορεύσειαν. Εὐ πράττοντας γὰρ λαμπροτέρους, καὶ δυσκολίας συμβάσας οὐκ ἀφίσει καταπεσεῖν εἰς ἀγενῆ δυσθυμίαν, τοῖς μὲν κόσμος, τοῖς δὲ ὄρος γυνομῆνη.

ΦΛ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄνθρωποι ἐκ τῶν καθ' αὐτοὺς καὶ περὶ τῶν ἄλλων τὰς ψήφους ἐκφέρουσι. Ὁ γοῦν δίκαιος δικαίους εἶναι πιστεύει πολλοὺς, καὶ ὁ σώφρων σώφρονας, καὶ ὁ ληστής ληστὰς· καὶ ὁ ἀνδροφόνος ἀνδροφόνους. Μὴ τοίνυν θαύμαζε, εἰ καὶ Ζώσιμος, ὁ πάντας τοὺς ἐπὶ παρανομίαις βεδοημένους ἀποκρύψας, ἐκ τῶν καθ' αὐτὸν πάντας κτηνῶν εἶναι ψηφίζεται.

ΦΛΑ'. — ΖΩΣΙΜΩ.

Εἰ καὶ ἀνηκέστη σοι μανία κεχειρωμένη μαίνεσθαι σοι δοκοῦσιν οἱ σωφρονούντες, καὶ παραπαῖον οἱ νοουθετοῦντες· ἀλλ' εἰ ὀλίγον ἀνεγέχθεις, παλινοφθίαν ἔξεις, καὶ τὴν ἐναντίαν ψῆφον ὀσεις.

ΦΛΒ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Εἰ καὶ αὐτὸς ὁ προτιῶν σοι τὴν ἱερωσύνην, ὁ μὲν ὑπὸ φιλαρχίας, ὁ δὲ ὑπὸ φιλαργυρίας μεθίσων, ἐμὲν ἐπώλησεν, ὁ δὲ ἡγόρασε τοῦνομα· οὐ γὰρ ἐν φαίην τὸ πρᾶγμα· ἀλλὰ δὸς σαυτὸν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, καὶ σε ποιήσουσιν ἱερέα. Ἐὰν γὰρ τοῖς νόμοις αὐτῶν πεισθείης, ὅπερ οὐ δέδωκας ἐδέξω, δένωτως μεταχειρίσῃ.

ΦΛΓ'. — ΑΜΜΟΝΙΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤῃ.

Λέληθας τούτων ἕνεκα δυσχεραίνων, ἐφ' οἷς ἔδεισθαι προσῆκον ἦν. Τὸ μὲν γὰρ ῥάθυμον, ἄπονον καὶ οὐ μόνον ἀστεφάνωτον, ἀλλὰ καὶ κολάσεως πνεῖ. Τὸ δὲ μετὰ πόνων καὶ ἰδρώτων βιοῦν, ἀναβήσεων καὶ στεφάνων αἴτιον. Τίσιν οὖν ἀσμένως καταρῶμῃ τοῖς τρυφῶσι μὲν ἐνταυθα, κολασθησομένοις δὲ μετὰ ταῦτας· ἢ τοῖς ἀθλοῦσι μὲν τῆδε, ἐκεῖσε δὲ στεφθησομένοις; Ἐγὼ μὲν οἶμαι τούτους. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς τούτου· ζηλοῖς, μὴ φεῦγε τοὺς πόνους, ἀλλὰ τὴν εὐκλειαν δίωκε.

ΦΛΔ'. — ΔΙΔΥΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Μὴ μέμφου τοὺς τὸ ἀμελιχτον ἐκεῖνο θηρίον προτροπάδην φεύγοντας, τὸ ἐν τοῖς ἔλεσινοῖς ὠμότατον. ἐν δὲ τοῖς αἰσχίστοις ἀναιδέστατον, τὸ ἐχθροῦς ἡγούμενον τοὺς μῆτε κατὰ γνώμην βλάπτοντας τοὺς πύλας, μῆτε ἐξ ἐπιτάγματος.

ΦΑΕ'. — ΟΥΑΛΕΝΤΙ.

Α

DXXXV. — VALENTI.

De sacerdotio indignis. (Vide epist. 356 et 357.)

Τους παρ' ἀξίαν τυχόντας Ιερατικῆς τιμῆς ὑπακούειν ἀνάγκη τοῖς οὐ δεόντως δεδωκόσι, κἄν εἰς αὐτῶν τὸ Θεῖον τὰ δρωμένα βλέπει· διδ καὶ ἀλλήλοις τὴν ἀδικον ταύτην ἀντίδοσαν παρέχοντες, δύναμιν οὐ μικρὰν εἰς τὸ κατὰ τῶν εὐ βιούντων ὀπλιζέσθαι προσλαμβάνουσιν. Εἰ δέ τις ἢ τούτους, ἢ ἐκείνους αἰτιάσῃτο, παρακινῶσι τοῖς δρωμένοις καὶ εἰρωνείαν, ὃ τῶν δρωμένων ἀλγεινότερον, τῷ συγχωρεῖν γίγνεσθαι, ταῦτα βούλεσθαι τὸ Θεῖον καταψευδόμενοι.

ΦΑΓ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De Zosimi amicitia noxia et suspecta.

Μίσος σοι ἀνεφύη παρὰ πᾶσι διὰ τὴν ἀτέλειαν, τὴν Ζωσίμου φίλῳ τῷ σῷ τετολημμένην. Οἱ μὲν γὰρ ἀπειδέστεροί φασι, μὴ ἄμοιρόν σε εἶναι τῆς δραματουργίας· οἱ δὲ ἐπεικίστεροι, ἄμοιρον μὲν εἶναι, δυνάμενον δὲ κωλύσαι, μὴ βεβουλησθαι· διδ καὶ δικαίως ἂν εἴης παρὰ πάντων καὶ κατηγορίας βάλλεσθαι. Οἱ δὲ βεβουλησῆσαι μὲν, μὴ δεδουῆσθαι δέ. Ἄλλ' οὐδὲ οὗτοι τὴν ἀφίεσαν περὶ σοῦ φέρουσι ψήφον, ἀλλὰ φράζουσιν· Εἰ καὶ μὴ κεκοινώνηκε τοῦ σκέμματος, ὅτι τοιοῦτου ἀνδρὸς φίλος γεγένηται, μεμλόυται. Αὐτὸς οὖν δίκαιος εἶ βουλεύεσθαι, ὅπως ταύτην ἀποτρίψαιο τὴν ἀδοξίαν.

ΦΑΖ'. — ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

Rerum caelestium, quam terrestrium cura potior. (Conf. epist. 108.)

Ἐπειδὴ οὐκ ἐξ Ἰσου τῶν διδασκάλων τὴν ἀκράσιν ποιούμεθα, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐπὶ τὰ βιωτικά παρακαλοῦσι προσέχοντες τὸν νοῦν· τῶν δὲ ἐπὶ τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν καλούντων οὐδὲ τὴν φωνὴν ἀνεχόμεθα· διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἔργα, τὰ δὲ ἡγούμεθα πάρεργα.

ΦΑΗ'. — ΗΡΩΝΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Laconismus laudatur. (Confer. epist. 121.)

Χρὴ κἄν τῷ λέγειν, κἄν τῷ γράφειν τιμᾶν τὸ μέτρον· καὶ μὴ ἔξω τῶν καιρῶν φέρεσθαι, εἰ μὴ γε ἢ τῶν ἀκροατῶν βραδυτῆς ἀναγκάσειεν ἄκοντα τὸν λέγοντα, καὶ ἐπὶ τὸ μακρηγορεῖν ἐκδιάζοιτο.

ΦΑΘ'. — ΖΩΣΙΜΩ, ΜΑΡΩΝΙ ΚΑΙ ΧΑΙΡΗΜΟΝΙ.

Peccatoribus vere poenitentibus ignoscit Deus.

Εἰ καὶ μέγιστα καὶ συγγνώμης μερίζον ἐπλημμελήσατε, ἀλλὰ γε συγγνώμης ταῦτα ἀξιῶσι ὁ Κριτής, εἴγε εἰλικρινεῖ μετανοία θεραπευθεῖη.

ΦΜ'. — ΙΕΡΑΚΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

De meticulosus et infidis commilitonibus.

Οἱ πρὸ τῶν κινδύνων τῷ φόβῳ δεδουλωμένοι, καὶ μὴ ἐνεγκεῖν τὴν προσδοκίαν δυνήθοντες, πρὸ τῶν ἰεραγμάτων τοῦ καιροῦ τὴν μεταβολὴν θεραπεύσαντες, πῶς οὐκ ἔμελλον αὐτοῖς τοῖς δεινοῖς ἐμβεθηκότες ἀνδρῶν ὀφθῆσθαι; Οὐκοῦν εἰ παρόντες οὐδὲν ἂν ὦνησαν τοὺς συναγωνιστάς, ἀπόντες τὰ μέγιστα ὠφέλησαν, καὶ τὴν λύπην τὴν ἐκ τῆς προδοσίας ἡμαυρωσαν.

Qui indigne sacerdotii sunt honore affecti, necesse est obediant ei qui non debite ordinavit, cum ad divinum numen ordinatio spectet: unde et mutuo injustam retributionem 714 praebentes, facultatem non modicam sibi vindicant, qua in bene viventes obarmentur. Si quis vero hos aut illos accuset, sacris rebus risum concitet, quod deterius est longe, quam male initiari permittere, quod est Deum velle fallere.

DXXXVI. — ATHANASIO PRESBYTERO.

Odium erga te apud omnes recrudescit ob pietatem, quam Zosimus tibi charus patrare est ausus. Qui largius referunt, aiunt consortem te factionis esse: qui vero parcius, exsortem quidem te esse, prohibere tamen potuisse, sed noluisse. Quomobrem merito te ab omnibus accusandum videri aiunt. Alii etiam voluisse quidem te, at non potuisse ab injuria prohibere. Verum neque hi absolutionis de te sententiam ferunt, sed aiunt, etsi non communicaverit, quod tantus tamen amicus fuerit ipsius, contaminatus est, jure inducendus igitur es, ut illam ignominiam deas.

DXXXVII. — EUDÆMONI PHILIPPI F.

Cum non pari affectu docentis accipiamus vocem, sed iis quæ ad sæcularia invitant, animum applicemus; at qui ad cœlestem vocant philosophiam, eorum ne vocem quidem audire sustinemus: idcirco illa quidem utilia, hæc vero inutilia, et ab opere ducimus, aliena.

DXXXVIII. — HERONI PRESBYTERO.

Cum in dicendo, tum in scribendo modus est adhibendus, nihilque immoderate dicendum, nisi forte auditorum tardum ingenium, etiam invitum dicere explanareque cogat copiosius.

DXXXIX. — ZOSIMO, MARONI, ET CHÆREMONE.

Tametsi et gravia, et venia indigna commiseritis, iudex tamen Deus ignoscet, si modo sincera accesserit poenitentia.

DXL. — HIERACI PRESBYTERO.

Qui in periculis adversisque rebus metu capti, timori subserviunt, neque mali impendentis metum ferre possunt, ante tempus rerum commutationem exortantes, hi si in gravia mala inciderint, quidni effeminati mollesque habeantur? Igitur si praesentes nullum auxilium tulerunt allaborantibus, absentes maxime profuerunt, et dolorem proditionis dissiparunt.

715 DXLI. — ATHANASIO PRESBYTERO. A. ΦΜΑ'. — ΑΘΑΝΑΣΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Philosophari quid.

Siquidem non videri philosophari, ut ais, optimam esse arbitraris philosophandi rationem, bene habet. Si vero principium ignaviæ, et commutationem institutæ vitæ imaginatus illud speciose jactasti, pessima es usus sententia. Recte enim vivere decet, non ad ostentationem et pompam. Si quis igitur ignaviæ convictus hoc idem dicere erubescens primum inde cœperit, ne philosophari videretur, postea desierit in eo, ut omnino non philosopharetur, meliorem is ostenderit eum, qui manifestare studuit, se philosophandi studium antea seclatumi.

Εἰ μὲν τὸ μὴ δοκεῖν φιλοσοφεῖν, ὡς φῆς, φιλοσοφίαν ἀρίστην εἶναι νενόμισκας, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ ἀρχὴν βλαθυίας, καὶ μεταβολὴν πολιτείας φαντασθῆς, τοῦτο κατεκομφεύσω, κακίστη γνώμη ἐχρήσω. Χρὴ μὲν γὰρ ὀρθῶς, καὶ μὴ πρὸς ἐπιδείξειν βιοῦν. Εἰ δέ τις ἄλους βραθυμία, αὐτὸ τοῦτο ἐρουθίων εἶπειν, ἀπὸ τοῦ μὴ δόξαι φιλοσοφεῖν ἀρξάμενος, εἰς τὸ μηδὲν φιλοσοφεῖν τελευτήσσειεν, ἀμείνονα ἐπιδείξειε τὸν αὐτὸ τοῦτο σπουδάσαντα ἐπιδείξαι, ὅτι φιλοσοφεῖν προήρηται.

DXLII. — DANIELI PRESBYTERO.

B ΦΜΒ'. — ΔΑΝΙΗΛ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

Gratia non corruptenda, sed referenda tempore alieno.

Gratiam rependendo mutuum in rebus injustis vitari minime convenit. Qui enim juste quidem adjutus, in injustis vero rebus auxilianti succurrit, injuste justam corrumpit gratiam. Mihi que videtur, qui non ita rependit, benevolus esse. Qui enim justum adeptus auxilium est, juste par referre debet, ut gratiæ suæ servetur appellatio. Sed neque illi qui in licitis benefaciunt, in illicitis recte remunerationem petunt, neque ut ingrati reprehendendi, ovi illicita non rependunt.

Ὁ χρὴ λυμáινεσθαι τὰς χάριτας τῶ ἐν ἀδίκοις πράγμασιν ἀνταποδιδόναι τὰς ἀμοιβὰς. Ὁ γὰρ δικαίως μὲν βοηθηθεὶς, ἐν ἀδίκοις δὲ πράγμασι τῶ βοηθήσαντι ἐπαμύνων, οὐ δικαίως δικαίαν χάριν διαφθείρει. Καὶ μοι δοκεῖ ὁ μὴ οὕτω ἀμειψάμενος εὐγνώμων εἶναι. Ὁ γὰρ δικαίως ἐπικουρίας τυχών, δικαίως καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἀποδοῦναι ὀφείλει, ἵνα σωθεῖ τῆς χάριτος ἡ προσσηορία. Ἄλλὰ μὴδὲ οἱ ἐν οἷς θέμις εὐεργετήσαντες, ἐν οἷς μὴ θέμις ἀπαιτεῖτωσαν τὰς ἀμοιβὰς, μὴδὲ ἀγαρίστους καλεῖτωσαν τοὺς ἐν οἷς μὴ ἔξεστι μὴ ἀμειψάμενους.

DXLIII. — PETRO REMP. GERENTI.

ΦΜΓ'. — ΠΕΤΡΩ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΩ.

A legatione falso obita abstinere jubet, cujus Æschinem accusat Demosthenes orat. Περὶ παραπροσβελίας.
Missus es ad expediendum, non ad vendendum commissa negotia, legationem obiturus non falsam et emendaturus, non eversurus. Ne igitur falsæ obitæ legationis accuseris veni statim te defensurus, et ignominiam deleturus.

Ἐπέμφθης ἀνύσων οὐ προξενήσων τοῖς πέμψασιν πράγματα· προσβεύων, οὐ παραπροσβεύων· κατορθώσων, οὐ καταστρέψων. (57) Ἴνα οὖν μὴ παραπροσβελίας ὑποσταίης γραφὴν, ἤκε τὴν ταχίστην ἀπολογησόμενος, καὶ τὴν ἀδοξίαν ἀποτριψόμενος.

DXLIV. — OPIHELIO GRAMMATICO.

ΦΜΔ'. — ΟΠΗΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

Quæ virtus Historiæ. (Similis epist. 430.)

Maxima, o amice, historiæ et contemplationis virtus est articulata causæ ratio, quodque argumenta ignorantibus explanat. Qua virtute si careat, demonstratione etiam carebit.

Μαγίστη, ὦ φίλος, ἱστορίας καὶ θεωρίας ἀρετὴ τε καὶ διάρθρωσις αἰτιολογία, καὶ τὸ τὰς ὑποθέσεις τοῖς ἀγνοοῦσιν ἀπογυμνοῦν. Εἰ δὲ ταύτης χηρεύσειε τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀποδείξεως ἔρημος εἶη.

DXLV. — MARONI.

ΦΜΕ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Divitiæ non satiant. (Conf. epist. 488, 496 et Theog. vers. 153; Solon. vers. 99; et Clem. Alexand. Strom. lib. vi.)

Disce non a me, sed ab ipsa rei natura, si indigentia quærendæ pecuniæ vias excogitaris satietatem minime reperies. Non enim satietas cum divitiis convenit. Cum sufficientia vero rerumque paucarum indigentia facile conciliatur, convenit, atque cohabitabit. Desine itaque quæ comprehendendi ac possideri nequeant consecrari. 716 Consecrando enim non comprehendas. Si vero non consecraris, non rogata ultro advenit, non requietem modo sed et letitiam pariens.

Μὴ παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ πράγματος μάθανε, ὅτι κἂν μυρίους χρημάτων πόρους ἐπινοήσης, κόρον οὐχ εὐρήσεις· τοῖς μὲν γὰρ πόροις ὁ κόρος ἀκατάλλακτός ἐστι, τῇ δὲ ἀτάρχεια καὶ ὀλιγοδεία, καὶ σπένδεται, καὶ συγχωρεῖται, καὶ συνοικεῖ. Πέπαισο τολύων ἀκίχητα διώκων. Λιωκόμενος γὰρ οὐ καταλαμβάνεται, μὴ διωκόμενος· δὲ αὐτεπάγγελτος· ἐπιφοιτᾷ, οὐ μόνον ἀνάπαυσιν, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνην ὀδίων.

VARIE LECTONES ET NOTÆ.

(57) Uterque cod. pro καταστρέψων legit καταστρέψωμεν. POSSIN.

ΦΜΓ'. — ΛΕΚΛΗΠΙΩ ΣΟΦΙΣΤΗ.

A

DXLVI. — ASCLEPIO RHETORI.

Labore honos, et vita paratur æterna. (Conf. epist. 533.)

Θαυμάζω, πῶς Ὅμηρος μὲν καὶ Πίνδαρος ἀξιοῦσιν ἀκλίμους εἶναι τοὺς οὐ μέλλοντας λήσειν, εἴποτε ἐγένοντο. Θουκυδίδης δὲ σαφῶς ἰκετεύει, μὴ φεύγειν τοὺς πόνους, ἢ μῆδὲ τὰς τιμὰς διώκειν· Σοφοκλῆς δὲ φάσκει· Πόνου τοι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ (58)· διὰ πόνων τὴν τοῦ (59) βίου ἀειμνηστον δόξαν ἀνεῖσθαι τοὺς πειθομένους διδάσκοντες. Οἱ δὲ δόξης ἀμαράντου τυχεῖν γλιχόμενοι, καὶ βασιλείας οὐρανῶν ὀρεγόμενοι, οὐκ οἶδ' ὅπως νομίζουσι διὰ βασιτῶν φιλεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ χρηστὰ παραγίνεσθαι.

ΦΜΖ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Orator non semper persuadet. (Conf. epist. 442, 521 et 568.)

Ἐπειδὴ οὐχ ὁ λέγων τοσοῦτον, εἰ καὶ πᾶσαν κινήσῃ δεινότητά καὶ τέχνην ῥητορικὴν, τεκταίνει τὴν περὶ τοῦ, ὅσον ὁ ἀκούων· οὐ θέμις τὸν λέγοντα μὲν τὰ ἀριστα, μὴ πείθοντα δὲ, ψέγειν· ἀλλ' ἐκείνον τὸν τοῖς κρατίστοις πεισθῆναι μὴ ἐθέλησαντα.

ΦΜΗ'. — ΤΩ ΑΥΤΩ.

Anima virtute munita, Deique freta auxilio, arcis instar est inexpugnabilis.

Ὡςπερ ἀκρόπολις ἀπορρήτοις τείχεσι πεπεργωμένη, καταγελά τῶν πολιορκούντων αὐτήν, οὕτω καὶ ψυχὴ, εἰ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς ἑαυτὴν περιφράξει, καὶ τῇ θεῷ συμμαχίᾳ πυργώσειν, εἰς ἀσχύνην καὶ γέλωτα παρασκευάζει τελευτῆσαι τοῖς πολιορκουσίην αὐτὴν τὰ μηχανήματα.

ΦΜΘ'. — ΗΣΑΙΑ.

Dei longanimitas ad pœnitentiam invitat. (Rom. II, 4. Sup. epist. 526.)

Μὴ ἡ θεὰ μακροθυμία ἐπιτριβέτω σε εἰς κακίαν, ἀλλ' εἰς ἀρετὴν παρακαλεῖτω. Ἀποπώτατον γὰρ τὸ διὰ τῶν ἀγαθῶν βλάπτεσθαι· ἀγαθὸν δὲ ἡ μακροθυμία ἔλεον μὲν τοῖς μετανοοῦσι, κρίσιν δὲ τοῖς ἀμετανοήτοις ὠδίνουσα.

ΦΝ'. — ΠΑΛΛΑΔΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Summus morborum animi medicus Deus est.

Πυνθάνομαι, ὅτι τὸ νόσημα τῆς σῆς ψυχῆς ἀπὸ μικρῶν καὶ φαύλων ὀρμηθὲν κατὰ τῶν καιρῶν ἐχώρησεν, ἰατρικῆς τέχνης κρείττον γενόμενον. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἐπίτρεψον ἑαυτὸν τῇ ἐπιστημονικῇ καὶ θεῷ χειρὶ· ἢ οὕτε νόσημα, οὕτε χρόνος, οὕτε φύσις ἐστὶν ἀντίπαλος, καὶ βράδιως εἰς ὑγιειαν ἀναστοιχειωθήσῃ.

ΦΝΑ'. — ΘΕΟΦΑΝΙΩ.

Animus a præsentiū malorum sensu spe futuri boni abducendus est.

Τοῦ παρατυχῆ δεινοῦ τὸν λογισμὸν θάπτον, ὧ φίλε, ἀπαγαγών, ὄλος γενοῦ τῆς μελλούσης ἐλπίδος·

Miror equidem Homerum et Pindarum fortes existimasse eos, qui non latebunt, si unquam fuerint. Thucydides vero clare supplicat, labores non fugere, aut neque honores sectari. Sophocles vero ait, absque labore nihil recte fieri, docentes ab iis, quibus id persuaserunt, perpetuam vitæ gloriæ laboribus comparari. Oratores etiam docent. At qui inaccessibilem appetunt gloriam, cœlestique inhiant regno, nescio quomodo putant ex facilitate animique laxatione, velle homines bona adipisci.

DXLVII. — EIDEM.

Quandoquidem orator, etsi eloquentiam omnem, artemque rhetoricam concitet, non tantum persuadeat, quantum qui audit; non oportet dicentem quidem optima, non persuadentem tamen vituperare, sed illum qui optimis persuaderi non velit.

DXLVIII. — EIDEM.

Ut arx inexpugnabilibus muris cincta se obsidentes irridet, ita et anima, omni virtutum cincta genere, Deique communita adfuturo, roborem incutiet ridebitque eam oppugnantium conatus.

DXLIX. — ISAIAË.

Cavo ne Dei longanimitas ad malum te provocet, quæ ad virtutem te potius invitet. Absurdissimum enim a re bona lædi. Bona autem Dei est patientia, ad misericordiam resipiscenti; ut contra iudicium gignit non pœnitentibus.

DL. — PALLADIO DIACONO.

Audiō animi tui morbum, e parvis malisque rebus ortum, temporis ductu auctum, omnem excedere medicorum industriam. Quod si verum est, curandum tibi ut sapientiæ Deique dexteræ te committas: sic neque morbi vis, neque tempus æ natura adversabitur, itaque facile pristinx restitueris valetudini.

717 DLI.—THEOPHANIO.

Rerum molestarum statim cogitationem deponens, o amice, spem concipe meliorem, cum et nos

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(58) Sophoclis versus hic, in *Electra* est: *Sine labore magnum ac felix nihil*. Similis ejusdem tragici apud Stobæum exstat.

Ὁδ εἰ ποθ' ἤξει τῶν ἄκρων ἄρεν πόνου.

Phocylides idem prodit v. 153. Vide proverb. *Exer-*

citatio omnia potest. Locus Homeri supra excitatus est *Odys.* xv, 397. Cicero ex Euripide, lib. II *De finibus*, « suavem esse laborum præteritorum memoriam » ait. Thucydidis autem verba legas lib. II in orat. Periclis ad Athenienses. SCOTT.

(59) Codd. Vatic. 650 et Alt., τούτου. POSSIN.

rei gravioris fama allata, non parum dolentes nos-
ipso excitaverimus.

Ἀ ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἡ φήμη τὸ δεινὸν ἐπήγγει-
λεν (60), οὐ μικρῶς λυπηθέντες, ἀνενεγκεῖν ἑαυτοῖς
πεπείκαμεν.

DLII. — ELIÆ DIACONO.

ΦNB. — ΗΛΙΑ ΔΙΑΚΟΝΩ.

Ignoscendum vel non petenti, cum pudore culpa ostenditur.

Etsi nihil mihi confessus es, ignoscere tamen
debeo, sed delictum confitenti, et pudore culpam
fautenti. Cave itaque ne mentem disturbet, quod
tuam non exspectarim excusationem, quin potius
ad mutuo nos amandos incitet. Tanti est enim
apud me momenti pax, ut vel erubescenti se
defendere, libens veniam dem atque ignoscam.

Εἰ καὶ μηδεμίαν σοὶ πρόσεστιν ὁμολογία, ἐμοὶ πρό-
πει συγγνώμην νεῖμαι τῷ, δι' ὧν αἰσχύνεται ἀπολο-
γήσασθαι, πεπλημμεληκέναι ὁμολογοῦντι. Μὴ τοῖνον
ἀπόνοιάν σοι τικτέτω τὸ, ἐμὲ μὴ ἀναμνησκέναι
τὴν σὴν ἀπολογία, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἀγάπην χειρ-
αγωγείτω. Ὅτι τοσαύτη μοι πρός εἰρήνην βλέπουσα
πρόσσει βροπή, ὡς καὶ τοῖς ἐρυθριώσιν ἀπολογη-
σασθαι συγγνώμην νέμειν.

DLIII. — ALYPIO.

ΦNF. — ΑΛΥΠΙΩ.

Mens quam lingua potius excolenda. (Sup. epist. 475.)

Equidem familiares meos, mentem prius quam
linguam excolendam doceo. Quod si utrumque
obveniat, et aliquos id offendat, veritas cum liber-
tate pronuntiabitur. Ut statuas, otheo, cunctis-
que me effereus ostento, me tales nactum ami-
cos.

Ἐγὼ τῆς γνώμης πρό τῆς γλώττης ἀξιώ πεπα-
δεῦσθαι τοὺς ἐμοὶ πλησιάζοντας· εἰ δὲ καὶ ἄμφω
ἔχοιεν, καὶ λυπεῖ τινὰς, τάληθες μετὰ παρόρησίας
λελέξεται. Ὅσπερ ἀγάλματα περιέπω, καὶ πᾶσιν
ἐπιδεικνυμι μέγα φρονῶν ἐπὶ τῷ τοιοῦτους ἔχειν
φίλους.

DLIV. — PETRO SCHOLASTICO.

ΦNA. — ΠΕΤΡΩ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

Qui vere statuunt tropæa. (Supr. epist. 19 et 167.)

Qui rectum de rebus servant iudicium, ignavia
victi, forte etiam expugnabunt, et sapientes eva-
dent, et de ipsa etiam ignavia statuunt tropæa. Qui
vero id ignorant, se victos esse, ecquando victoriam
consequentur?

Οἱ μὲν τὴν τῶν πραγμάτων κρίσιν ἔχοντες ὀρθῶν,
ὕπὸ βραθυμίας δὲ καταπαλαιόμενοι, ἴσως καὶ ἀναμα-
χέσσονται, καὶ στήσουσι κατ' αὐτῆς τρόπαια· οἱ δὲ
μὴδ' αὐτὸ τοῦτο εἰδότες, ὅτι ἡττώνται, πότε νίκης
ἀντιποιήσονται;

DLV. — PETRO LECTORI.

ΦNE. — ΠΕΤΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ.

Virtutis venustas; peccati fœditas.

Cum res sit gravis, et invicta animi pulchritudo, C
quando cum virtutum æquabilitate ac decoro illu-
stratur: fœda sit contra, atque instar feræ vitæ
turpitude, si improbitatis ejus dedecus ac turpitude
exprimatur, velut in tabula aut pictura: demus
operam ut illud possideamus, hoc vero delcamus

Ἐπειδὴ δεινὸν μὲν καὶ ἀμήχανον τῆς ψυχῆς ἐστὶ
κάλλος, ὅταν τῇ συμμετρῷ τῶν ἀρετῶν λαμπρύνηται·
ἀργαλέον δὲ καὶ θηριόμορφον γίνεταί αὐτῆς τὸ εἶ-
δος, ὅταν τὸ τῆς κακίας αἶσχος ἀπομάττηται· σπου-
δάσωμεν ἐκεῖνο μὲν κτήσασθαι, τοῦτο δὲ ἀποτρίψα-
σθαι.

DLVI. — APOLLONIO.

ΦNG. — ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ.

Citius alii, alii lentius curantur.

Scio citius offensam quosdam, serius alios re-
missam, signum statuere mentis nil sibi conscia. U
enim quisque affectus est, sic et faciendum
existimat. Qui enim fortiores ac generosiores sunt,
promptius virtutis suæ præbent argumentum, non
tam considerantes res ipsas, sed præceptas ratas
habentes opiniones. Si dixeris: 718 Ecquid igitur D
facto est opus? dicam: cum sit omni ratione me-
dendum, melius est cito fieri. Sin secus, etiam
lentius ac serius. Neque enim hominis est furore ac
rabie perpetuo agitari.

Οἶδα μὲν, ὅτι τινὲς μὲν τὸ ταχέως, τινὲς δὲ τὸ
βραδέως θεραπεύεσθαι ἐπὶ ταῖς ὕβρεσι, σύμβολον
ποιοῦνται τοῦ μὴδὲν ἑαυτοῖς συνειδέναι τῶν εἰρημέ-
νων. Ὅπως γὰρ ἂν ἕκαστοι διακέωνται, τοῦτ' ὄν-
ται χρῆναι ποιεῖν. Οἱ μὲν γὰρ ἀνδρείτεροι καὶ γεν-
ναιότεροι τὸ ταχέως ἐνδιδόνα τεκμήριον ποιοῦνται
ἀρετῆς, οὐ τὰ πράγματα σκοποῦντες, ἀλλὰ τὰς οἰ-
κειίας προλήψεις κυροῦντες. Εἰ δὲ ἔροιο, τί χρῆ ποιεῖν;
φαίην, ὅτι ἐπειδὴ παντὶ τρόπῳ χρῆ θεραπεύεσθαι,
ἀμεινον μὲν ταχέως· εἰ δὲ μὴ (61), κἂν βραδέως·
τὸ γὰρ ἀθάνατον λυτῶν οὐκ ἀνθρώπινον.

DLVII. — ISIDORO EPISCOPO.

ΦNZ. — ΙΣΙΔΩΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

Hortatur ad constantiam in bono, ne famam bonam perdat.

Fama undique divulgata percerebit fortiter a te

Διήκει μὲν καὶ διαφοιῶ πανταχοῦ λόγος, τὰς αἰ-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(60) Pro ἐπήγγ. ambo codd. scribunt ἀπήγγ-
γεῖτε.

(61) Μὴ ante κἂν omittitur a duobus codd. qui ei
vers. pro ἀθάνατον scribunt ἀθάνατα.

ἀριστείας εὐαγγελιζόμενος· ὃν δίκαιος ἂν εἴης νεο-
ροῦν τοῖς ὁσημέραι κατορθώμασι. Φυλλοροεῖν γὰρ
εἶθε τῶν ὑστερον θραβυμούντων τὸ κλέος.

A gesta nuntians; quam vires in dies capere æquum
est recte ac præclare factis. Solet enim diffuere
atque concidere decus eorum qui postea se dedunt
otio atque ignavia.

ΦΝΗ'. — ΟΦΕΛΙΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ.

DLVIII. — OPHELIO GRAMMATICO.

Philosophia ut definienda. (Plutarch. De placitis philos. lib. 1.)

Οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τέχνην τεχνῶν, καὶ ἐπι-
στήμην ἐπιστημῶν ὥρισαντο εἶναι τὴν φιλοσοφίαν.
Πυθαγόρας δὲ, ζῆλον σοφίας. Πλάτων δὲ, κτῆσιν
ἐπιστημῶν, Χρύσιππος δὲ, ἐπιτέδουσιν λόγου
ὀρθότητος. Καὶ αὐτῶν οὖν τῶν δοκούντων ἄκρων
εἶναι (62) ὁμοίως ὀριζομένων, ἡμεῖς ἀληθῆ φιλοσοφίαν
ὀρίζομεθα, τὴν μηδὲν τῶν ἡκόντων εἰς εὐσέθειαν
καὶ ἀρετὴν παρορῶσαν.

B Varii philosophi artem artium, scientiamque
scientiarum philosophiam definirunt. Pythagoras
quidem sapientiæ studium dixit, indeque philoso-
phum nominari. Plato scientiarum possessionem,
Chrysippus, industriam seu artificium rectæ ra-
tionis esse voluit. Cum hi non eodem definiant mo-
do, recte nos veram definiamus philosophiam, quæ
nihil negligat eorum, quæ ad virtutem ducunt.

ΦΝΘ'. — ΕΥΤΟΝΙΩ ΔΙΑΚΟΝΩ.

B DLIX. — EUTONIO DIACONO.

Invidiæ cedendum. Invidus bonis alienis accessit; et virtutis est argumentum invidia laborare.

Εἰ καὶ ἤλθεν ἐπὶ σὲ ὁ δὴ καὶ πάντων σχεδὸν τῶν
εὐδοκίμων ἀψάμενος φθόνος, παρὰ τῶν οἰκείας τι-
θεμένων συμφορὰς τὰς ἐτέρων ἀρετὰς, μᾶλλον δὲ
πλέον ἀχθομένων τοῖς ἐτέρων ἀγαθοῖς, ἢ τοῖς ἑαυ-
τῶν κακοῖς, μὴ ταράττου· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα
ἡγησάμενος ἀρετῆς εἶναι τεκμήριον, τῇ σαυτοῦ κα-
λοκάγαθῃ προστίθει. Οὕτω γὰρ σὺ μὲν αἰδιδίμος
εἴης, ἐκεῖνοι δὲ δίκαις εἰσπραχθήσονται, ὧν μείζους
οὐκ ἂν δυναθεῖεν δοῦναι.

Etsi te quoque invidia, quæ bonos plerumque
persequitur, comitatur, quod vitium aliorum virtu-
tes sua esse ducit incommoda, vel potius aliorum
gravatur bonis, quam propriis malis, tu noli tur-
bari: sed potius illud virtutis certum esse signum
existimans, tuam accendat probitatem. Sic enim
fiet ut celebreris, illi contra pœnas dent, nec
queant majores suscipere.

ΦΞ'. — ΠΕΤΡΩ.

DLX. — PETRO.

Quæ certa amicitiae regula.

Ἐγὼ κανόνα φιλίας εὐθύτατον ἡγοῦμαι τὸν
ἀπροφασίστως μὲν τοῖς ἀδελφοῖς συμπνέοντα, μῆτε
δὲ κολακείᾳ τὰς φιλίας προσαγόμενον, μῆτε λάθρα
μεταχειριζόμενον τὰς ἑχθρας· ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα
τὴν ψυχὴν γυμνὸν, ἀπλοῦν μὲν τυγχάνοντα τὴν
γνώμην, ἀπλοῦν δὲ τὴν γλῶτταν, ἀπλούστερον δὲ
εἶτι μᾶλλον τὸν βίον.

C Illum ego virum rectissimam esse regulam ami-
citiæ duco, qui sine exceptione fratribus consentit,
neque assentatione inicit amicitiam, neque claudes-
tina fovet odia simultatesque, sed ad omnia pu-
ram animam, simplicemque exhibet mentem, sim-
plicem etiam linguam; at vero his omnibus simpli-
ciorem vitam, moresque.

ΦΞΑ'. — ΝΕΙΛΑΜΜΩΝΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΩ.

DLXI. — NILAMMONI SCHOLASTICO.

Meticulosi, sibi que male consciis quis status.

Ὅσπερ οἱ ψοφοδεεῖς, καὶ πρὸς μόνην τὴν ἀκοὴν
τῶν δεινῶν καταπλήττονται, καὶ οὐδὲ φύλλου φέρουσι
κίνησιν, τοῦ δέους κατὰ τῶν τυχόντων μεγάλας
ἐμποιοῦντος τὰς ὑποφίας· οὕτω καὶ οἱ πταλοντες,
ἐλέγχαις πανταχόθεν βάλλονται, τοῦ συνειδότος καὶ
ἐκ τῶν ἐπαινούντων, καὶ ἐκ τῶν ψευδόντων, καὶ ἐκ
τῶν συνειδόντων, καὶ ἐκ τῶν μὴ συνειδόντων κατατο-
ξεύοντος τοὺς ἐργασαμένους.

D Ut timidi, et ad solum molestiarum auditum
percelluntur, ac ne ferunt quidem folii motum,
quod folium suo lapsu magnum metum angoresque
incutit; ad eumdem modum qui deliquerint, undi-
que appetunt conviciis consciorum, sive laudan-
tium sive vituperantium, et tam ex consciis, quam
non consciis veluti jaculis de commissis feriuntur.

ΦΞΒ'. — ΖΩΣΙΜΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ.

719 DLXII. — ZOSIMO PRESBYTERO.

Ad frugem bonam invitat, ut et supra sæpius.

Ὅτι οὐδὲν ἀκόλαστον, οὐδὲ μειρακιώδες χρῆ δια-
πράττεσθαι, ἀλλὰ σώφρονα καὶ κεκολασμένην ἔχειν
ἐν παντὶ τῷ βίῳ τὴν δίαιταν, παντὶ που δῆλον τῷ
νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιροῦντι. Τί τοίνυν τοιαύ-
την κωμωδίαν περιορᾷς κατὰ σαυτοῦ ἄδομένην, λε-
γόντων τῶν σοφῶν, Οὔτε νέος ὢν περὶ τὰς ἐπιθυμίας
ἐμετρίαζες διὰ τὴν πενίαν, οὔτε γεγηρακῶς διὰ τὴν

Nihil lascivum, aut puerile committendum esse,
sed moderatum castigatumque vivendi modum
præferendum, notum est cuivis mente prudentia-
que prædito. Cur igitur veluti in comœdia, nomine
etiam te reprehendi contemnis? dicentibus sapientibus
ne juvenem quidem, in concupiscendo mode-
ratum ob inopiam fuisse, ac ne senem quidem nuuc

VARIE LECTIONES ET NOTÆ.

(62) Inter εἶναι et ὁμοίως ambo codd. inserunt οὐχ. POSSIN.

præ ætate desinere? Cur, quæso, adeo insanis? Quid cupiditatis excedis fines? Vel itaque ab his desiste, vel ab altari abstine.

DLXIII. — SERENO TRIBUNO.

Virtuti potius quam gloria serviendum

Mundi hujus gloria hemerocales est [hoc est flos uno die duntaxat florens]. At virtutis decus esse immarcescibile sineque carens, quivis, cui mens sit ac prudentia, affirmarit. Nihil vero mirum, multos illam expetere, hanc vero repudiare, cum et ægroti salubres rejiciant cibos, delectentur autem noxiis: et libidinosi concubinam cordatæ anteponant uxori. Decet itaque prudentiores non ab ægris, sed a sanis honæque mentis sumere exemplum.

αἰρούνται γυναικός. Ἄλλὰ χρὴ τοὺς ἐχέγγρονας μὴ λαμβάνειν τὰς ψήφους.

DLXIV. — EIDEM.

De Eutonio, et Eusebio. Episcopis aliisque in dignitate constitutis, ubi male agunt, blandiri atque assentari impium (Conf. epist. 470.)

Semper existimavi impium esse, parvique vile, male viventes, si imperio potiantur, observari in oculisque ferri: virtute vero præditos, si privati degant, contemni, et illos quidem laudibus affici, hos vero vituperari. Noli itaque mirari, si justum utili anteponam, et decorum lucro, virtutem denique potentie præferam. Id ni faciam videar Eutonium insidiis appetitum aspernari; Eusebium contra, quia tyrannice agit, observare. Eutonium quidem universos oppugnat clerus, unus quidem sponte, alius vero propter domiuantis imperium: culpam vero occasionemque belli hujus non equidem satis scio. Sunt qui se audisse dicant, virtutis illum esse alumnum egregium, hunc vero belli ex composito ansam præbere, tamen assententur ei et accusantes, atque odio prosequentes plurimi. Equidem quasi virtutis inimicum ac diabolo colludentem, qui zizania mentibus inserat mortalium, ne aquis quidem aspicere possum oculis, etsi mille interminetur mihi mortes.

720 DLXV. — JOANNI SCHOLASTICO.

Virtutis ac vitii παραλλήλως elegans comparatio.

Quandoquidem improbitas per ea quæ statim videntur esse delectabilia incedit, et voluptatem habet commetentem sibi admisculantem, virtus vero labores exhibet, atque contentiones: hinc usuevit illam a pluribus atamari, hanc pauciores ad se amandum invitare. Considerandum itaque illius voluptatem quamprimum exstingui, virtutis vero gaudium perpetuum esse, et mori nescium; voluptatis vitium parere infamiam, ruboremque; hanc contra laudem et gloriam: illam pœna manet, hanc decus et honos comitatur. Vitium dæmonem quidem habet patronum; virtus vero Deum legisla-

Α ἠλικίαν; Τί τοσοῦτον λυττῆς; Τί τοὺς τῶν ἐπιθυμιῶν ὑπερβαίνειν ὄρους; Ἡ πάπαισο τοῖνον τοιαῦτα ἔργα, ἢ εἶργε σαυτὸν τοῦ θυσιαστηρίου

ΦΞΓ'. — ΣΕΡΗΝῸ ΤΡΙΒΟΥΝῸ.

hæc enim fluxa et fugax, illa æterna.

"Ὅτι ἡμεροκαλῆς (63) ἐστὶ, τοῦτέστιν, ἄθος· πρὸς μίαν μόνην σχεδὸν ἡμέραν ἀκμάζον, τὸ δοξάζον τοὺ κόσμου τούτου, ἢ δὲ τῆς ἀρετῆς εὐκλεία ἀμείραντος τε καὶ ἀτελεύτητος, πᾶς τις τῶν νοῦ καὶ φρονήσεως οὐκ ἀμοιροῦντων ἰσχυρίζεται. Εἰ δὲ πολλοὶ ἐκείνου μὲν ἀντιποιοῦνται, ταύτης δὲ καταφρονοῦσι, θαυμαστὸν οὐδέν· ἐπεὶ καὶ οἱ νοσοῦντες τὰς μὲν ὑγιανὰς παραιτοῦνται τροφὰς, ταῖς δὲ νοσοῦσιν ἔδονται· καὶ οἱ ἀκρατεῖς τὴν ἐταίραν ἀντὶ τῆς σώφρονος ἀπὸ τῶν ἀρρώστούντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑγιαίνοντων

B

ΦΞΔ'. — ΤῸ ΑΥΤῸ.

Καὶ ἀσεβὲς εἶναι καὶ ἀνανδρον νενομίκα τοὺς μὴ εὖ βιοῦντας μὲν, δυναστείαν δὲ περιβεβλημένους περιέπειν· τῶν δὲ ἀρετῇ κεκοσμημένων, εἰ ἰδιωτεύουσι, καταφρονεῖν· κάκεινους ἐπαινεῖν, τοῦτους δὲ διασύρειν. Μὴ τοῖνον θαύμαζε, εἰ τὸ δίκαιον πρὸ τοῦ συμφέροντος τίθεμαι, καὶ τὸ πρέπον πρὸ τοῦ κέρδους, καὶ τὴν ἀρετὴν πρὸ τῆς δυναστείας. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτ' ἐποίουν, ἔδοξα ἂν Εὐτόνιον μὲν, ὅτι ἐπιβουλεύεται, παρεωρακένοι, Εὐσέβιον δὲ ὅτι τυραννικὴ θετραπευκένοι. Εὐτόνιῳ γὰρ πολεμεῖ μὲν ἅπας ὁ κληρὸς, ὁ μὲν ἐκῶν, ὁ δὲ καὶ πρὸς τὸ τοῦ κρατούντος σύνθημα· ἐγκλημα δὲ τοῦ πολέμου τούτου, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα οὐδέν. Φασὶ δὲ λεγόντων ἀκούειν, ὅτι ἀρετῆς ἐστὶ θρέμμα περίβλεπτον· τὸν δὲ τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου δόντα εἰ καὶ πολλοὶ μισοῦντες καὶ κακῆγοροῦντες κολακεύουσιν, ἐγὼ ἄτε ἐχθρὸν τῆς ἀρετῆς, καὶ τῷ διαβόλῳ συμπράττοντα τῷ κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν στείροντι τὰ ζιζάνια, οὐδ' ἰδεῖν δύναμαι, οὐδ' ἂν μυρίου; ἀπειλήσῃ θανάτου.

ΦΞΕ'. — ΙΟΑΝΝῆ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚῸ.

Ἐπειδὴ ἡ μὲν κακία διὰ τῶν παρατετα δοκούντων εἶναι τερπνῶν πορεύεται, καὶ τὴν ἡδονὴν ἔχει συμμετροῦσαν· ἡ δὲ ἀρετὴ πόνους προτείνεται καὶ ἀγῶνας· διὰ τοῦτο ἐκείνη μὲν πολλοὺς, αὐτὴ δὲ ὀλίγους ἐπισπάσαστο εἰς τὸν ἑαυτῆς ἔρωτα. Δέον γὰρ, συνωρῶντας ὅτι ἡ μὲν τῆς κακίας ἡδονὴ βραβείως σβέννυται, ἡ δὲ τῆς ἀρετῆς εὐφροσύνη ἀόλιμος ἐστὶ καὶ ἀθάνατος· καὶ ὅτι ἡ μὲν ἀδοξίαν καὶ ἀσχίαν, ἡ δὲ ἐπαινοὺς καὶ δόξαν τίκτει· καὶ ὅτι ἡ μὲν πρὸς τιμωρίαν, ἡ δὲ πρὸς τιμὴν τελευτᾷ. Καὶ ἡ μὲν τῶν διάβολον ἔχει συνήγορον, ἡ δὲ τὸν τῶν καλλίστων νομοθέτην Θεόν. Καὶ ἡ μὲν ἀνατρέπει, ἡ δὲ στήθε-

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

(63) Ἡμεροκαλῆς. Floris hujus; lili agrestis, meminere Dioscorides, Theophrastus ac Plinius; Helichius item ac Suidas. SCOTT.

ταὶ τὸν ἡμέτερον βίον· καὶ οὗτοι ἢ μὲν παρὰ τῶν παρ-
όντων πολλάκις διασύρεται, ἢ δὲ καὶ παρὰ τῶν μὴ
μετιόντων αὐτὴν θαυμάζεται· καὶ τῇ μὲν πῦρ, τῇ δὲ
βασίλειά ἡτρώπεται. Δέον τοίνυν ταῦτα πάντα
ἐννοοῦντας, τὴν μὲν ἀποστραφῆναι, ὡς θηριόμορ-
φον καὶ ὀφιώδη, τὴν δὲ ἀσπάσασθαι ὡς θεῖαν καὶ
ὑπερκόσμιον. Τοῦναντίον ποιοῦσι, τὴν κόρην ἐντὶ
τῆς ἀφρονος αἰρούμενοι γυναικός.

ΦΞΓ'. — ΠΕΤΡΩ.

*Veritatis quanta vis. Hortatur ut constanti animo ferat amissionem bonorum temporalium. (Vide et supra
epist. 500, ad eundem.)*

Ἰσχυρὸν μὲν τάληθές, καὶ σιγητὸν πολλάκις· καὶ
τοὺς κρύπτειν θέλοντας τὰ ἀπρόβητα κατῆφεια προ-
βίδωσι καὶ στεναγμὸς οὐχ ἔκούσιος· ἀλλ' οὐ λανθάνουσι
τοὺς σοφοὺς, οἵτινές σε καὶ ἐπιβρῶσαι δίκαιον
ἠγουμένους ἡμᾶς ἐπὶ τὸ γράψαι παρώρμησαν. Οὐκ-
οῦν, ὦ φίλε, ἐννοῶν τὸ ἐπίκρητον τῶν βιωτικῶν
πραγμάτων, μὴ λυποῦ ἀποστάς αὐτῶν, μηδὲ ἐντύ-
χων συνεχῶς τοῖς εἰς αὐτὰ ἐγκαλινδουμένοις, καὶ
πολλὰ τῶν ἰδίων παθῶν ταῖς ὁμιλίαις ἀναμιγνύου-
σιν, ἀλλὰ τοῖς ἀρετῇ μηδὲν τῶν καθ' ἑαυτοὺς ὑφιε-
μένοις.

ΦΞΖ'. — ΜΑΡΩΝΙ.

Bis eadem te peccans veniam non meretur. (Supra epist. 24 persimilis.)

Τὸ πρότερόν σου παρανόμημα πρόφασις εὐ-
πρόσωπος ἐδόκει συγγνωστὸν ποιεῖν, ὁ θεὸς ὁ σὸς
ἐκδεδιχῆσθαι νομιζόμενος· τοῦ δὲ νυνὶ παρανομή-
ματος οὐδὲν τοιοῦτον ἔσχαε παρακάλυμμα. Ἐκ γὰρ
πλεονεξίας εἰς τοῦτο ὤρμησθαι ἐδοξας. Καὶ τὴν
ἐπὶ τῇ προτέρῃ ὀμότητι αἰτίαν ἀπημφιάσω, γυ-
μνήν σαυτοῦ τὴν πονηρὴν προαίρεσιν ἐπιδειξά-
μενος.

ΦΞΗ'. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩ.

*De iudicis et advocati diverso officio. Optima suadens non semper persuadet. Simile in oratore et iudice.
(Vide epist. 20, 219, 250, 442, 521, 547.)*

Εἰ ὁ μὲν σύμβουλος τοῦ παραινεῖν ἐστὶ κύριος, ὁ
δὲ συμβουλευόμενος τοῦ πεισθῆναι, καὶ ὁ μὲν τὸ αὐ-
τοῦ πεποίηκεν, ὁ δὲ οὐ κεκύρωκε τὴν γνώμην τῷ
εἰς πρᾶξιν αὐτὴν ἀγαγεῖν, τί πρὸς τὸν παραινε-
σαντα; Ὅμοιον γὰρ ποιεῖς, ὡσπερ ἂν ἐπὶ δικαστη-
ρίου τοὺς μὲν δικαστὰς λόγον ἀπῆτεϊς, τὸν δὲ ῥήτορα
ψῆφον. Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστι· Δέχεται τὸ δικα-
στήριον καὶ τοὺς δικαστὰς καὶ τὸν ῥήτορα, τοὺς μὲν
ψῆφον ἔχοντας, τὸν δὲ λόγον. Οὐκ οὖν ὁ μὲν εἰπέιν
κύριος, ὁ δὲ ψηφίσασθαι. Ἴδιενται αὖ τὴν ψῆφον πρὸς
τὸ δοκοῦν, ῥήτωρ δὲ οὐδαὶς ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον ἠνεγκεν.
Εἰ μὲν οὖν εἰσβῶν ὁ ῥήτωρ σιωπᾷ, κλημμελεῖ. Εἰ
δὲ ὁ λέγων καὶ δικαίως, καὶ μετὰ παντὸς τοῦ προσ-
ήκοντος, οὐ πειθεῖ, τῶν κριτῶν ἐστὶ τὸ ἀμάρτημα.
Ὅσπερ οὖν ἄτοπον λόγον παρὰ τῶν κρινόντων ἀπαι-
τεῖν, οὕτω καὶ παρὰ τοῦ συνηγόρου ψῆφον· εἰ δὲ αἱ
ἐκάζοντες καὶ δεινῶς καὶ δικαίως λέγοντος τοῦ ῥήτο-
ρος ἀποψηφίσαιτο, τῆς μὲν νίκης ἀπεστέρησαν τὸν
ῥήτορα, τῆς δὲ ἀρετῆς οὐδαμῶς. Τοιοῦτό τι νοεῖσθω
καὶ περὶ τοῦ παραιλέσαντος μὲν, μὴ πέλεσαντος δὲ.

tozem. Illud vitam ðvertit nostram, hæc vero sta-
bilit; illud a præsentibus sæpenumero reprehendi-
tur, hæc etiam absentibus est admirationi; illi
ignis rependitur sempiternus: huic vero regnum
caelorum tribuitur. His igitur animo agitatis, illud,
ut monstrum, et veluti coluber, fugiendam; hæc ut
divina atque excellentissima est amplectenda.
Qui secus faxis is scortum honestæ conjugii ante-
ponit.

DLXVI. — PETRO.

Potens omnino res est veritas, et est cum silentio
premi potest: et e contrario, quæ secreta sunt ce-
lare volentes, ipsa vultus tristitia gemitusque non
voluntarii produnt, quod sapientes homines non
fugit, qui et teipsum confirmandum rati, nos ad
scribendum tibi impulerunt. Quare, o bone vir,
meditans, animoque agitans, rerum humanarum
imbecillitatem, dolere noli, si illis excidas: ac ne
perpetuo illis adhæreas qui iis sunt immersi, et
multa suarum affectionum colloquiis suis immiscent
nullaque sunt ornati virtute.

DLXVII. — ΜΑΡΩΝΙ.

Prius illud tuum delictum nescio quis speciosus
prætextus venia dignum reddere videbatur, quod
patruus tuus eo ab injuria vindicari videatur. At
hujus delicti aullum suppetit velamentum. Habendi
enim cupiditate eo videris impulsus, et culpam
priori immanitati tuæ accumulasti, detegens fal-
sum tuum propositum.

DLXVIII. — ΔΩΡΟΘΕΩ ΒΙΡΩ ΚΛΑΡΙΣΣ.

Si consilium dans possit adhortari, consilium
vero accipiens persuaderi, et ille 721 quidem
quod sui est muneris fecit; hic vero in animum
non induxerit illa opere exsequi, quid hoc quæso
ad adhortantem attinet? Item tibi usvenit, quod
in tribunall, si ab ille postulas orationem, ab hoc
vero decretum sive iudicium. Tale est quo de nunc
agitur. Continet enim tribunal iudices suffragii jus
habentes, hanc vero patronum sermonis. Illic itaque
dicendi est magister; ille iudicandi ac decernendi.
Ille iudicat, ut sibi quidem videtur ex æquo et bono.
Orator vero seu causarum patronus, nunquam pro
se sententiam fert. Si itaque orator taceat ingres-
sus, peccat. Si vero dicat pro justitia, non tamen
persuadeat, iudicium est vitium. Ut igitur absurdum
est a iudicibus orationem exigere, sic et ab oratore
seu patrono decretum. Quare si iudex et graviter
et juste dicente oratore, male decernat, victoria
quidem orator destituitur, virtute non item.
Quamobrem sic de adhortante non persuadente
iudicato.

Detestanda Zosimi carpit diserte vita, ut hactenus semper, et sacerdotio indignum a sacris arcendum censet.

Multi in dignitate constituti, egregieque divinæ affecti religioni, nobis quotidie instant, vitam tuam moresque narrantes, in eumque invecti qui te sacerdotem ordinavit, et immaculata per te inquinari templa jactantes, sacerdotiumque probro aientes affici, atque impuris tuis manibus baptizari non paucos, ea re salutifera sacramenta injuria affici perhibent. Quos non plane, sed valde etiam sufficienti apparatu, ut equidem existimo, respondendo repuli, non vitæ tuæ (verum est enim fatendum) objecto veluti clypeo patrocinans: sic enim merito refellar, verum illud demonstrans: nihil violari laicos inquinata sacerdotum vita. Ut ipsis vero nondum sic os obturavi, clare dicebant, nobis id quidem satis persuasisti, aliis vero omnibus cum doctis tum indoctis, quis persuaserit? qui quotidie conviciis cum proscedunt, evomentes ea ore, quæ silere multo sit melius, ut et in scenam denique proferantur tua flagitia. Sed illa missa faciens, ad malorum omnium radicem veniamus. Qua de causa non persuadeas horum malorum auctorem, e tanta suscitari temulentia? Duorum enim alterum necessario cogitandum, vel nolle peramaderi, tametsi possit, vel non posse, tametsi velit. At vero cum prius illud, nempe quod cum possis, persuadere nolis, de te sentire nefas sit: restat id existimemus, quod cum te insufficientem arbitreris, conquiescere decreveris ac supersedere. Quæ etsi ita se habeant, **722** ego tamen pudore ductus non perinde fatebar; sed dixi: hæc quidem vos splendide dicitis, sed ignorantes forte coactione adigi ad bonum esse neminem. Ego vero quæ mei sunt officii iterabo. Hæc fatus illos dimisi, et atramentum lacrymis miscens, hanc denuo scribere decrevi epistolam. Etsi alias ad te scripsi frequenter, quæ bruta etiam et in anima queant percellere corpora, ipsum te testem appello, noluisse te a libidinibus tibi temperare, ut te, et nos culpa liberares, et obloquentium ora obturare posses. Quod vero neque nunc in te monendo supersedeam, sed iterum manus injiciam, etsi incurabili vulnere, ut videtur, tractando, litteræ istæ testabuntur scriptæ vehementius, quam quas nuper misi. Cum enim suavio-rem directionem admonitionemque contempseris, potentiore est utendum. Cur igitur in te ipse adeo insanis (cogor enim quæ nollem proloqui)? Cur malo pertinaciter inhæres? Quid quantum in te est virtutem afflicis injuria? Cur sacrum violas altare? Quid sacra non exhorrescis profanare mysteria? Quid ita te geris, ut homines tuam vitam intuentes, existiment etiam per illam sacra coinquinari mysteria? Quid gentes ad Christi Ecclesiam venire paratissimas injuria afflicis, ostium etiam illis occludendo? Quid scenam novis impleas dramatis? Ut quid novas vitæ importas actiones? Cur veteres obscuras tragœdias? Si Deum non times, quia

Πολλοὶ τῶν ἐν τέλει διαφερόντως τῇ θειοτάτῃ θρησκείᾳ ἀνακείμενοι, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιφύονται, τὸν βίον τὸν σὸν προφέροντες, καὶ τοῦ χειροτονήσαντός σε καταβούντες, καὶ τὰ ἄχραντα ἀνάκτορα μολύνεσθαι λέγοντες, καὶ τὴν ἱεροσύνην παροινεῖσθαι φράζοντες, τοὺς βαπτιζομένους διὰ τῶν μεταρῶν σου χειρῶν εἰς τὰ σωτηριώδη ἀδικεῖσθαι σύμβολα φάσκοντες. Οὐδὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μετὰ κατασκευῆς ἱκανῆς, ὡς ἔγωγε ἠγοῦμαι, ἀποκρινόμενος ἐπρὸς ἡμῖν· οὐ τοῦ σοῦ βίου (χρὴ γὰρ τάλῃθι λέγειν) ὑπερασπίζων· ἢ γὰρ ἂν κατεγνώσθη· ἀλλὰ τοῦτο δεικνύς, ὡς οὐδὲν ὁ λαϊκὸς παραβλάπτεται τοῦ ἱερέως μὴ εὖ βιούντος. Ὡς δὲ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἐπεστόμισα, γεγωνότερον εἶπεν· ὅτι ἡμᾶς μὲν ἱκανῶς ἐπεισας, τοὺς δὲ ἄλλους πάντας, τοὺς τε ἔλλογίμους, τοὺς τε ἀγέλαιους τίς πείσει, τοὺς καθ' ἑκάστην ταῦτα κωμωδοῦντας τὴν ἡμέραν; Τοσοῦτον ἐκπύοντας, ἃ σιγᾶσθαι ἔπρεπεν, ὡς καὶ σκηνοθετεῖσθαι λοιπὸν τὰ παρ' αὐτοῦ δρώμενα; Ἴνα δὲ ἐκείνων ἀφήμενοι, εἰς τὴν ρίζαν τῶν κακῶν καταγενοίμεθα, δι' ἣν αἰτίαν αὐτὸν τὸν κακῶν ἀρχιτέκτονα οὐ πίθεις ἀνενεγαῖν ἐκ τῆς τοσαύτης μέθης; Δυσὸν γὰρ θάτερον ἀναγκάζομεθα ἐννοεῖν, ἢ μὴ βούλεσθαι πείσαι καὶ σφόδρα δυνάμενον, ἢ μὴ δύνασθαι καὶ σφόδρα βουλόμενον. Ἀλλὰ μὴ εἰ τὸ πρότερον οὐκ ἔστι πιστεῦσαι κατὰ σοῦ, ὡς ἔξδν ἐκείνου λῦσαι τὴν κακίαν, οὐ βούλει· λείπεται τὸ, ὡς ἀδύνατος εἶναι νομίζων, τὴν ἡσυχίαν ἀγαγεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ ταῦθ' οὕτως ἔχει, τοῦτο μὲν οὐχ ὠμολόγησα ἐρυθρῶν. Τοσοῦτον δὲ ἔφη, ὅτι Ὑμεῖς μὲν ταῦτα σεμνολογεῖσθε, οὐκ εἰδότες ἴσως, ὅτι ἀνάγκη ποιῆσαι τινα ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν. Ἐγὼ δὲ τὰ παρ' ἑμαυτοῦ κάλιν ποιήσω. Οὕτως ἀποπέμφας ἐκείνους, καὶ δάκρυσι σχεδὸν κεράσας τὸ μέλαν, καὶ τοῦτο χαρίζαι διέγων τὸ γράμμα. Ὅτι γὰρ πολλάκις σοι γέγραφα, ἃ καὶ τὴν ἄψυχον φύσιν κάμψαι ἠδύνατο, αὐτὸν σε καλῶ μάρτυρα, τὸν μὴ βουλόμενον ἀποστῆναι τῆς λαγνείας, ἵνα καὶ σαυτὸν καὶ ἡμᾶς ἐγκλημάτων ἀπαλλάξῃς, καὶ τοὺς ἐγκαλοῦντας ἐπιστομίσῃς. Ὅτι δὲ οὐδὲ νῦν σοι ἀποτάττωμαι, ἀλλὰ κεκρατημένῃ ἐγγειρῶ, καὶ τὸ δοκοῦν ἀχειρῶτον εἶναι πάθος, χειρῖός σου πειρῶμαι, ταῦτα μαρτυρήσει τὰ γράμματα δριμύτερα ὄντα τῶν πρώην σοι ἐπισταλέντων. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς πραοτέρας ἀγωγῆς κατεφρόνησας, ἀνάγκη καὶ τῇ δραστηκωτέρᾳ χρῆσασθαι. Τί τοιγαροῦν τοσοῦτον (ἀναγκάζομαι γὰρ ἃ μὴ βούλομαι φράσαι) κατὰ σαυτοῦ ἐμάνθῃς; Τί τῆς κακίας ἀπρὶς ἔχη; Τί ὑβρίζεις τόγχε σαυτοῦ μένος τὴν ἀρετὴν; Τί χραίνεις τὰ ἀνάκτορα; τί τὴν θείαν τελετὴν ἐξορχούμενος οὐ φρίττε; Τί παρασκευάζεις τοὺς ἀνθρώπους τῷ σὴ βίῳ προσέχοντας παραβλάπτεσθαι νομίζειν καὶ εἰς τὰ σωτηριώδη σύμβολα; Τί καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐτοιμοτάτους ὄντας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μεταφοιτῆσαι, ἀδικίαις ἀποσοβῶν τὴν θύραν; Τί τὴν σκηνὴν νεωτέρων δραμάτων ἐνέπλησας; Τί καινὰ τῷ βίῳ ἐσφύρεις τὰ δρώματα; Τί τὰς παλαιὰς ἀπέκρυψας

τραγωδίας· Εἰ τὸ θεῖον οὐ φοβῆ, ἐπειδήπερ τέως Α μακροθυμεί, κἄν τοὺς ἀνθρώπους αἰδέσθῃ· εἰ κρί-
σιν μὴ δέδιας, κἄν χρηστῆς ὑπολήψεως ἀντιποίη-
σαι. Εἰ μὴδὲν εἶναι ἡγῆ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδη-
μίαν (τοῦτο γὰρ αἱ ἀσμεναί σου πρᾶξεις λαμπρῶς
βῶσαι), κἄν τὴν τῶν ἀνθρώπων κωμωδίαν εὐλαβή-
θῃ. Εἰ δὲ μὴδὲ ταύτης λόγον ποιῆ, κἄν τὸ καθαι-
ροθῆναι φοβῆθῃ. Εἰκὸς γάρ σε τοῦτο παθεῖν. Εἰ
γὰρ καὶ νῦν ταῦτα ὄρων οὐκ ἐξοστρακίζῃ· εἰς γὰρ
ὁ χειροτονήσας σε τῇ κακίᾳ χαίρειν, ἀλλὰ ἴσως ὁ
μετ' αὐτὸν τοῦτο ποιήσει. Καὶ τῷ θεῷ, καὶ τῷ θυ-
σιαστηρίῳ, καὶ τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις, καὶ τοῖς
ἀνθρώποις ἀπολογησάμενος (64). Πολλοί, ὡς εἶπες
Ζώσιμ (ἀναγκάζομαι καὶ εἰς θρήνους ἐξελθεῖν) πρὸ
σοῦ γεγονόσιν ἀσεβεῖς τε καὶ ἀμαρτωλοί, μήτε τὸ
θεῖον φοβηθέντες, μήτε βίου χρηστοῦ ἐπιμεληθέντες·
ἀλλὰ πάντας σὺ παρήλασας· πάντων ἐκείνων ἐγένου
κορυφαῖος· ἀπιστον καὶ ἀμίμητον παράδειγμα γέ-
γονας. Ἔσχον γὰρ ἐκεῖνοι τινὰς ἀρετάς, σὺ δὲ τῇ μὲν
κακίᾳ καὶ ταῖς ἡδοναῖς ἐσπίσω, πρὸς δὲ τὴν ἀρε-
τὴν ἀκίρρυκτον ἐπανελοιπὸν τὸν πόλεμον· πάντων γέ-
γονας κωμωδία καὶ γέλως καὶ σκάνδαλον· θεώμενοι
γὰρ σε ταῖς μιαιναῖς χερσὶ τῶν ἱερῶν ἀπότρεμον
μυστηρίων, ἀποπηδῶσιν, ἀμύητοι μᾶλλον αἰρού-
μενοι εἶναι, ἢ παρὰ ἀκαθάρτων καὶ μιαιῶν χειρῶν
τὰ ἀχραντα δέξασθαι δῶρα, καίτοι πολλὰ πολλάκις
παρ' ἐμοῦ ἀκούοντες, ἵως οὐδὲν ταύτῃ παραβλά-
πτονται, τινὲς μὲν αὐτῶν οὐ πεῖθονται, τινὲς δὲ οὐδὲ
τὰς ἀκοὰς ὑπέχουσι βῆψωδεῖν περὶ τοῦτου νομίζον-
τες. Καὶ τὸν Βαλαάμ καὶ τὸν Καϊάφαν προσεβαλόμην,
ἀσεβεστάτους μὲν καὶ ἀδικωτάτους γεγονότας, εἶτα
τὸν μὲν τὰς εὐλογίας ἀποφθεγξάμενον, τὸν δὲ προ-
φητεύσαντα. Καὶ τοῦ χόρακος δὲ τοῦ ἀκαθάρτου καὶ
μισοτέκνου πετηνοῦ (65) ἐμνημόνευσαν, δι' οὗ ὁ Ἥλιος
ἐτράφη. Ἄλλὰ καίτοι ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις πειθόμε-
νοι, καὶ ἐκθειάζοντες, οὐκ ἐθέλουσι πείθεσθαι ἐν τοῖς
περὶ σοῦ λεγομένοις. Ἐκ γὰρ τῆς ὑπερβολῆς τῶν
πεπλημμελημένων σοι καὶ πλημμελουμένων τὴν
ἐναντίαν φέρουσι ψῆφον, οὐ σοῖς λεγομένοις παρ'
ἐμοῦ, ἀλλὰ τοῖς πραττομένοις παρὰ σοῦ προσέχοντες,
καὶ τὰς παραινέσεις ἀποσειόμενοι. Ἄλλ' ὡς, τί σε κα-
λίσεις προσίψωμαι καὶ τῆς ἀληθείας; Τί δὲ εἰπὼν
ἀπαλλάξω σε τῆς μανίας; Τί δὲ γράψας παύσω σε
τῆς ἀσελγείας; ἢ πέπαυσο τοιαῦτα ὄρων, ἢ τῆς ἱερᾶς
τραπέζης αὐτὸν χώρισον· ἴν' ἀδεῶς λοιπὸν οἱ τῆς
Ἐκκλησίας τρόφιμοι τοῖς θεοῖς προσέρχωνται μυσ-
τηρίοις, ὧν ἄνευ σωθῆναι οὐκ οἶόν τε.

hactenus in te longanimis existit, vel homines sal-
tem reverere. Si iudicium ejus non pertimescis,
bonæ tamen famæ rationem habe. Si nihil post hoc
vitæ exsilium fore existimas, quod gravia tua cri-
mina satis arguant, mortalium scilicet reprehensionem
formida. Sin horum nihil curas, rescindi
saltem te ab Ecclesia par erat. Æquum enim hoc
te pati. Si enim etiamnum talia committens flagitia
non expelleris (videtur enim qui te ordinavit
sacerdotem improbitate gaudere), tamen ejus forte
successor id faciet, et Deo, altarique et puris mys-
teriis, hominibusque rem gratam faciet. Plerique,
o miser Zosime (in lamenta etiam prorumpere
cogimur), ante te fuerant impij quidem, et peccato-
res, neque Deum timentes, neque frugi, honestam-
que curantes vitam, sed omnibus a tergo relictis,
factus tamen es coryphæus, infidum et non imitan-
dum præhens exemplum. Habeant enim illi virtutes
aliquas, tu vero cum improbitate, ac voluptatibus
fœdus inivisti, atque implacabile cum virtute bel-
lum suscepisti. Omnium denique factus es fabula,
risus et scandalum. 723 Cognito enim te esse
exsecrandis tractare manibus sacra misse mysteria, re-
cedunt homines, maluntque non initiari, quam ut ab
impuris, sceleratisque manibus pura et immaculata
suscipiant munera. Et tametsi multi sæpius ex me
audierint nihil horum obesse, quidam tamen assensum
non sunt, quidam vero ne auribus quidem æquis
accipiunt, nugari me opinantes. Et Balaam, et Cai-
phain in medium atuli, impiissimos quidem, et
injustissimos, illum quidem benedictionem proferen-
tem, hunc etiam prophetantem. Memoravi et cor-
vum avem impuram, pullos odio habentem, a qua
Elias in deserto alebatur. Sed aliis omnibus rebus
assensi, religionique ducentes, in his tamen de te
assentiri recusarunt. A copia enim flagitiorum abs
te commissorum, quæque in dies delicta admittis,
in contrarium ferunt sententiam, non iis quæ a me
dicuntur, sed quæ a te committuntur, intenti admo-
nitiones etiam repudiantes. Sed quid te vocans, et
adhærebo veritati. Quid dicens ab amentia liberabo
te? Quid scribens a libidine et impuritate te vindi-
cabo? vel talia committere desine, vel a sacra men-
sa discede, ut tuto denique Ecclesiæ alumni ad
sacra accedant mysteria, sine quibus salutem con-
sequi nequeant.

VARIÆ LECTIONES ET NOTÆ.

64) Ἀπολογησάμενος ambo codd. in futuro ponunt scribentes ἀπολογησόμενος.

65) Μισοτέκνου πετηνοῦ. Aliiter μισοτέκνους. C. Plinius lib. x Natur. Hist., cap. 12, de corvis : *Pellunt nidia pullos, ac vetate cogniti; qui et ipsi non*

carne tantum aluntur, sed robustos quoque factos suos fugant longius. Et mox : singuli perpetuo volant genitores soboli loco cedunt. Plura ex Aristot. et Æliano Jo. Bochius ad psal. cxlvi in *Œne. SCOTT.*

COLLATIO EPISTOLARUM

Quæ in editis Patrum exstant catenis, cum Isidori epistolis in editione Parisiensi excusis.

I.

Σειρὰ ἐνδὸς καὶ πεντήκοντα ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν Ὀκτάτευχον καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν, ἥδη πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα. ἀξιώσει μὲν Γρηγορίου Ἀλεξανδρῶν Γρίκα, ἐπιμελεῖα δὲ Νικηφόρου. Ἐρ. Ἀσπὶλα τῆς Σαξορίας 1772.

VOLUMEN PRIMUM.

P. 51, 52. — LIB. III, EP. 95.

A catenæ auctore omissæ sunt 10 lineæ priores. Incipit enim in hunc modum: Κρεττον μὲν ποιουσιν οἱ τῷ βελτ., x. τ. λ.

Idem omisit omnia ea quæ in edit. Par. exstant inde a verbis, ἐπειδὴ τοῖς συγκαταβατικῶς — lin. 7, 8, lit. D, usque ad ultima hujus paginæ verba, πρὸς ἡμᾶς.

P. 294, lit. A, lin. 1, ὡς γε ἡγοῦμαι des. in cat. ibid. 5. νοεράν deest in cat. ibid. 6, ἀλλὰ τοσοῦτον. ibid. 8. κτίσαντο; des. in cat. ibid. 9. Paris. τί οὖν δῆποτα εἶπεν ὁ Παῦλος, cat. τί οὖν ὁ Παῦλος εἶπεν. — Lit. B, lin. 6. P. τοῦτ' ἔφρ., cat. τοῦτο ἔφρ. ibid. 6, 7, P. εἰ δὲ πρὸς ταῦτα ἀνθυπενέγκοιεν, cat. εἰ δὲ ἀνθυπενέγκοιεν. ibid. 9, 10. καὶ καθ' ὁμοίωσιν des. in cat. — Lit. C, lin. 2. P. εἰ δὲ τὸ, cat. εἰ δὲ καὶ τὸ. ibid. 4. λαμπρῶς deest in cat. ibid. 8, 9. P. ἤξουτο ἀρχῆς, cat. ἤξιστο τιμῆς. ibid. 9. P. ἐπειδὴ δ' ἔπτ., cat. ἐπειδὴ δὲ ἔπτ. — Lit. D, lin. 5, 6. P. τὸ δ' ἀποστολικὸν λόγιον, cat. ὁ δὲ ἀπόστολος. — Lit. E, lin. 7. P. ἐὰν δὲ, cat. ἐγὼ. ibid. 10. P. αὐτῷ ἐνεχείρ. cat. ἐνεχείρ. αὐτῷ.

P. 295, lit. A, lin. 3, 4. P. δηλοῖ, cat. ἐδήλου. ibid. 6. ὕστερον δέ. ibid. 8. ὁμοίωσιν des. in cat. ibid. 9. P. ὡς ἔφην εἶπων, cat. ἡ τῆ προαιρέσει. — Lit. B, lin. 1, P. ἴν' ἢ τὸ, cat. ἴνα ἢ. ibid. 3. διὰ πρὸ μὲν τῆς δημ. ibid. lin. 5. θάτερον. des. in cat. — Lit. C, lin. 1, 2. P. παρὲς ἐκείνην τὴν ἀπολογία, cat. παρὲς ἐκεῖνο. ibid. 2. P. ἀληθῆς, cat. ἀληθές. ibid. 2, 3. P. εἰτε μὴ, cat. εἰτε ψευδές. ibid. 3. P. ἦν cat. 6. ibid. 9. καὶ πάσης. — Lit. D, lin. 4. ἀληθές, des. in cat. P. ὅτε ὁ — cat. ὅτε δὲ ὁ. ibid. 5. τῷ δικαιοσύνην ἀσμενίσαι des. in cat. ibid. 7. καὶ μονονουχί τόν. ibid. 9. καταμαρμύμενα des. in cat. Lit. D, lin. 7 seqq. P. καὶ τὸν Δανιὴλ δὲ οἱ λέοντες ἠδέσθησαν· καὶ τὸ πῦρ τοὺς παίδας τοὺς τρεῖς· καὶ ἡ ἔγεις τὸν Παῦλον οὐδὲν ἐβλάψε, cat. καὶ τὸν Δανιὴλ οἱ λέοντες ἠδέσθησαν, καὶ ἡ ἔχιδνα τὸν Παῦλον. — Lit. E, lin. 1, δι' ὧν οὖν x. τ. λ. des. in cat.

P. 74. — LIB. III, EP. 252.

A catenæ auctore omissæ sunt 6 lineæ priores. Incipit enim hisce verbis: Ὁ γὰρ κακοῦργος καὶ ὁ, x. τ. λ.

P. 358, lit. A, lin. 1. P. δοχοῖη, cat. δοχῆ. ibid. 3. P. δοχοῖη, cat. δοχῆ. ibid. 10. P. θείου, cat. ἀγίου.

P. 87. — LIB. I, EP. 51.

P. 15, lit. D, lin. 2. μὴ τοῦτο νόμιξ, ὧ τῶν θεῶν ἀκόρεστα, des. in cat. ibid. 3. ἀγνώμοσιν deest in cat. ibid. 6. P. εὐεργετεῖν αὐτόν, cat. αὐτόν εὐεργετεῖν. ibid. 7. P. ἔχοντα κακοῦν, cat. ἔχοντα τοῦ κακοῦν. — Lit. E, lin. 3. P. εἰς ἡμᾶς σοφῶν, cat. σοφῶν εἰς ἡμᾶς. ibid. 4. P. τοῦτο, cat. τοῦτο ἦν, ibid. 7. ἐπειδὴ δευτέρα, x. τ. λ., des. in cat.

* Paginas intellige editionis Parisiensis anni 1638 quæ in nostra numeris grandioribus exprimuntur. Litteræ A, B, C, D initium, medium et finem paginæ ejusdem editionis Parisiensis indicant, non nostræ. Edit. Patroli.

P. 99. — LIB. IV, EP. 149.

A catenæ auctore omissæ sunt 15 lineæ priores. Incipit enim hisce verbis, Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Θεός, x. τ. λ. et concludit in hunc modum: — τίττει ἐλπῖδα, p. 498, lit. A, lin. 7, 8. Omisit igitur etiam 15 lineas posteriores.

P. 118. — LIB. IV, EP. 81.

P. 416, lit. E, lin. 7. ἔφης deest in cat.

P. 151. — LIB. I, EP. 69.

Initium hujus epistolæ apud catenæ auctorem est hujuscemodi, Εἰσελθε εἰς τὴν κλωτῶν. Cf. p. 22, lit. C, lin. 3; et sinis, τὸ γένος τὸ θεοσεβές. Cf. lit. D, lin. 2, 3. Alia omnia omisit.

P. 203. — LIB. III, EP. 296.

P. 376, lit. C, lin. 6. καὶ ἐργῆς διαπρέψαντες, des. in cat.

P. 225. — LIB. II, EP. 81.

A catenæ auctore omissæ sunt 49 lineæ priores. Incipit enim in hunc modum: Ὁς ἄλογον. Cf. p. 158, lit. B, lin. 3; et concludit hisce verbis, ὑπομνηοῦσι τὴν τιμωρίαν, lit. C, lin. 10, omissis rursum lineis 9 posterioribus.

P. 266. — LIB. III, EP. 180.

P. 328, lit. E, lin. 1, ἡ deest in cat. ibid. 3. P. ἀγγελεῖ, cat. ἀναγγελεῖ. ibid. 4. πατρίον deest in cat. ibid. 4, 5. ἐχρήν γὰρ εἶπεν ὅτι τέτοκα, des. in cat. ibid. 9. P. ἀλλὰ Ἄβρ., cat. ἀλλ' Ἄβρ. ibid. 10. P. τις ἡγείται, cat. τις τοῦτο ἡγείται. ibid. 10. P. τοῦ Ἄβρ., cat. τοῦ Ἄβρ. τοῦτό φησι.

P. 329, lit. A, lin. 4, P. περὶ παρόντων, cat. παρόντος. ibid. 4. P. ὡς καὶ τὸ, cat. ὡς, τόν. ibid. 5. P. εἰσαγούσαι, cat. εἰσακούσαι. ibid. 10. P. γάλακτος, cat. τοῦ γάλακτος.

P. 291. — LIB. I, EP. 43.

P. 13, lit. E, lin. 1. P. ἀπόθες, cat. ὑπόθες. — Lit. E, lin. 4. P. τῶν μηρῶν, cat. τοῦ μηροῦ. ibid. 4. P. θεόν — cat. τὸν θεόν.

P. 313. — LIB. I, EP. 192.

P. 57, lit. A, lin. 3, 4. ἐν τῷ τίχτισθαι des. in cat. — Ceterum exstat etiam apud catenæ auctorem epistolæ inscriptio.

P. 516. — LIB. II, EP. 47.

P. 141, lit. D, lin. 5, 6. ὦ προφιλέστατε, ὡς ἡγῆ des. in cat. — Lit. E, lin. 1, 2. καὶ ὁ νόμος ὁ τῆς πρεσβυγενείας ἐπὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐκάλει des. in cat.

P. 332. — LIB. II, EP. 58.

A catenæ auctore omissæ sunt 38 lineæ priores. Incipit enim hisce verbis: Ἡ Ῥεβέκκα, x. τ. λ., p. 147, lit. D, lin. 8.

P. ead., lit. ead., lin. 10. P. ἴν' ὁ, cat. ἴνα ὁ p. 148, lit. A, lin. 2, 3. P. τὸ κατ. παρ' ἐμ., cat. τὸ παρ' ἐμ. κατ. ibid. 4. θησαυρόν. Cum hoc verbo finem imponit catenæ auctor omni epistolæ. Omisit igitur 19 lineas posteriores.

P. 333. — LIB. I, EP. 193.

Quas lineas omisit auctor catenæ incipiens in hunc modum, Τὰ δέρματα τῶν ἐρ. x. τ. λ.

P. 407. — LIB. IV, EP. 101.

Hujus epistolæ ultima tantum verba, ol περί Συμμάχων, x. τ. λ., exstant in catena, cujus auctor 61 lineas priores omittendas censuit.

P. 424. — LIB. II, EP. 49.

P. 142, lit. D, lin. 2. δ δεest in cat.

P. 142, lit. D, lin. 5. αὐτοῦ δεest in cat. ibid. 40. P. βουλ. σβ., cat. σβ. βουλ. — Lit. E, lin. 3. ὑποσμιχόμενοι δεest in cat. ibid. 6. P. ὁ ὀψιγώντερος Βενιαμὴν δὲ οὗτος ἦν, δίκαιος ἦν μᾶλλ., cat. ὀψιγώντερος Βενιαμὴν· καὶ οὗτος ἦν δίκαιος μᾶλλ.

P. 143, lit. A, lin. 1. P. ὄν, cat. νέον. ibid. 2. P. καὶ ἄλλη, cat. καὶ ἡ ἄλλη. ibid. 4. παρασκευάσασα. Quæ hanc vocem sequuntur in ed. Par. lineæ 21, eas omnes omisit catenæ auctor.

P. 450. — LIB. II, EP. 236.

Catenæ auctor incipit in hunc modum : Μηδὲ λόγῳ μεταδούς, ὅπερ, x. τ. λ. Omisit igitur lineas 50.

P. 469, 470. — LIB. III, EP. 115.

P. 302, lin. ult., et p. 303, lit. A, lin. 4. P. δεθῆναι ὄμηρον τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπανόδου γενησόμενον· φημί, ἐπειδὴ τῶν, x. τ. λ. cat. δεθῆναι, ἐπειδὴ τῶν, x. τ. λ. Cæterum in catena quoque exstat epistolæ inscriptio.

P. 504. — LIB. I, EP. 362.

P. 507, 508. — LIB. I, EP. 365.

P. 661. — LIB. I, EP. 196.

P. 58, lit. C, lin. 8. P. οὕτως, cat. οὕτω.

P. 661. — LIB. IV, EP. 87.

Initium epistolæ apud catenæ auctorem est hujuscemodi : Ἐπειδὴ τοῖς Ἑβραίοις μακρ., x. τ. λ. Omissæ igitur sunt lineæ 3 priores.

P. 460, lit. A, lin. 4. P. ἐθέλουσιν, cat. ἐθέλουσι.

P. 672. — LIB. I, EP. 210.

Catenæ auctor inscriptionem quoque exhibet epistolæ.

P. 713. — LIB. I, EP. 198.

Catenæ auctor omittit duas lineas priores; incipit enim hisce verbis : τὴν τῶν Ἑβραίων, x. τ. λ., et concludit in hunc modum, δίκη τὸ ὅμοιον; reliqua prorsus negligens.

P. 756. — LIB. IV, EP. 81.

Catenæ auctor vocabulo νενομόθετα — cf. p. 457, lit. D, lin. 4. — sineim imponeus epistolæ, 28 omisit lineas.

P. 757. — LIB. I, EP. 355.

P. 795. — LIB. IV, EP. 86.

P. 459, prima epistolæ verba : κινδυνεύεις ἀγνοεῖν, ὅτι def. in cat. — Lit. C, lin. 7. P. νενομόθετησθαι, cat. νομοθετήσθαι.

P. 808, 809. — LIB. III, EP. 250.

P. 357, lit. C, lin. f. P. τρέψετε, cat. τρέψετε.

P. 809. — LIB. II, EP. 271.

P. 809.

Τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὑποζυγίου ἀρχὴν ποιεῖται σπονδῶν ἔσεσθαι καὶ καταλλαγῶν· εἰ μὴ γὰρ τελῶς ἐστὶν ἀχάριστος, πάντως ἀν τὴν ψυχὴν ἡμέρωται· ἐπίτασις δὲ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον.

Ad quæ catena editor hæc notavit : Ἐν τοῖς ἐκδομένοις οὐχ εὐρήται. Ἴσως δὲ μέρος ἐστὶ τινος τῶν ζητούμενων τοῦ Ἰακώβου ἐπιστολῶν.

P. 809. — LIB. III, EP. 389.

Catenæ auctor omisit 10 lineas priores. Incipit enim hisce verbis : Οὐ γὰρ τοῦ ζώου, x. τ. λ. Cf. p. 411, lit. A, lin. 7.

P. 810. — LIB. V, EP. 182.

P. 609, lit. B, lin. 8. P. λάβοι, cat. λάβη. — Lit. C, lin. 2. P. θεάσοιτο, cat. θεάσεται.

P. 839, 840. — LIB. IV, EP. 75.

Catenæ auctor omisit ultimas epistolæ lineas 14. Ultima enim apud illum verba hæc sunt, καὶ μνηστικὸς ἀγαθὸς ἐκείνητος.

P. 974. — LIB. II, EP. 121.

Catenæ auctor, incipiens hisce verbis : οὐ ταυτόν ἐστι, λατῶν, x. τ. λ., lineas 9 priores, et concludens in hunc modum, ἀποφαίνεται τὸ πταίσμα, tres, quæ sequuntur in edit. Paris. lineas, neglexit.

P. 1030. — LIB. I, EP. 438.

In catena inscriptio quoque exstat epistolæ.

P. 1058, 1059. — LIB. II, EP. 81.

Initium epistolæ apud catenæ auctorem est hujuscemodi : Ἐπειδὴ ἔφησ δι' ἣν αἰτίαν ὁ λεπτ., x. τ. λ.

Omissæ igitur sunt ab eodem lineæ 6 priores.

P. 157, lit. C, lin. 2. P. οἴτε, cat. καὶ οἱ. ibid. 3. seqq. P. περιβόλων, ἐβουλόμην μὲν σιγήσαι· οὐτε γὰρ ῥάδιον, οὐτε εἰ ῥάδιον ἦν, ἔκπερτε τὰ τῆς φύσεως ἐκπομπεύειν μυστήρια. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ δευτέρως ἐξεδιάσω μὲν γράμμασιν, ὡς ἂν οἶός ᾤ, συνεσταλμένως φράσω. Ἐπειδὴ, x. τ. λ., — cat. περιβόλων, ὡς ἂν οἶός τε ᾤ φράσω, ἐπειδὴ, x. τ. λ. ibid. 9. P. τιμὴν, καὶ δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, οὐσίτητος γὰρ τὸ τοιοῦτο πνεῖ, καὶ πρὸς γυναῖκα, x. τ. λ., — cat. τιμὴν, διὸ πρὸς γυναῖκα, x. τ. λ. ibid. 11. P. εἰσλεύση, cat. προσελεύση. — Lit. D, lin. 2. P. τυγαχουσίαις, δι' οἷστον καὶ ἀκολασίαν, cat. δι' ἀκολασίαν. ibid. 3, 4. P. ἀνεχόνται, cat. καταδέχονται.

Huic verbo catenæ auctor, lineis 8 omissis, hæc addit, συνέβαινε δὲ πολλ., x. τ. λ., quæ exstant lit. E, lin. 2.

P. 157, lit. E, lin. 4. P. ἀνακλάττειν, cat. πλάττειν. ibid. 7, 8. P. ἀπακλήρως ἐνταῦθα, καὶ, cat. ἀπακλήρως, καὶ. ibid. 9. P. τομήσονται τοιαῦτα δρῶν, cat. τοιαῦτα δρῶσιν. ibid. 10. P. ἀναγεγραμμένων, cat. γεγραμμένων.

P. 158, lit. A, lin. 1. P. ἐκεῖσε γὰρ τὸν μὲν δίκαιον, cat. ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸν δίκ. ibid. 4. P. φαίης τοῖς, cat. φαίης διὸ τοῖς. ibid. 5. P. ὀρίσαι, cat. ὑπέχειν. ibid. 7. P. δοκιμωτέρους, cat. εὐδοκιμωτέρους. — Lit. B, lin. 1. P. διὰ γὰρ, cat. διὰ τοῖ. ibid. 4. ὅπερ τινὲς ὡς ἄλογον, ibid. 11. παραγράφομαι des. in cat. — Lit. C, lin. 2, 3. εἰ καὶ des. in cat. ibid. 3, 4. P. διαγωνοστικῆς τῶν καλῶν, καὶ τῶν οὐ τοιούτων ἡλικίας τελευτήσων, οὐδ' εἰ ἐν τιμ., x. τ. λ., cat. διαγωνοστικῆς ἡλικίας τελευτήσανται, οὐδὲ εἰ ἐν τιμ., x. τ. λ. ibid. 5. εἰ δὲ καὶ, ἐθῶμον — lin. 9. τὸ ἔγκλημα des. in cat. ibid. 10. τιμωρίαν. Quæ in edit. P. hanc vocem sequuntur lineæ 9 des. in cat.

P. 1087. — LIB. III, EP. 410.

Catenæ auctor omisit 16 lineas priores, incipiens in hunc modum : Ἐν τῇ παρουσίᾳ, x. τ. λ., p. 411, lit. B, lin. 8.

P. 411, lit. C, lin. 4. P. ἄλλο καὶ, cat. καὶ ἄλλο. — Lit. D, lin. 1. βλέπειν. Quæ sequuntur a catenæ auctore omissa sunt.

P. 4103. — LIB. IV, EP. 157.

Catenæ auctor transtulit inscriptionem quoque epistolæ; sed omissis deinde tribus lineis sic pergit, ψυχῇ ἁμαρ., x. τ. λ.

P. 4118. — LIB. I, EP. 71

Catenæ auctor exhibet quidem epistolæ inscriptionem; sed 5 lineas priores et ultimas omisit. Incipit enim hisce verbis : Ἀσπράταν ἐνταῦθα, x. τ. λ., p. 23, lit. B, lin. 1, et concludit in hunc modum, αὐτῆς ἐνυβρίζεσθαι, lit. B, lin. 6, 7.

P. 1244, 1245. — LIB. III, EP. 152.

Exstat quidem apud catenæ auctorem epistolæ inscriptio, sed deest initium, cum ille his verbis incipiat : Γράφω μὲν καὶ ὁ ἤκ., κ. τ. λ., p. 315, lit. A, lin. 2.

P. 1268. — LIB. I, EP. 181.

Omissis 9 lineis epistolæ initium apud catenæ auctorem est hujusmodi : Μωσῆς ὁ θεσπ., κ. τ. λ., p. 54, lit. D, lin. 4.

P. 1407. — LIB. III, EP. 108.

Catenæ auctor omisit lineas 48. Incipit enim hisce verbis : Τίνος ἕνεκα φυγὴν αὐτοῦ, κ. τ. λ., p. 300, lit. D, lin. 2. — P. ead., lit. D, lin. 4. P. τῆς ἐπ., cat. ἐπ.

P. 1409. — LIB. III, EP. 109.

Etiam inscriptio epistolæ exstat in catena.

P. 1441, 1442. — LIB. III, EP. 391.

P. 411, lit. E, lin. 5. P. θεωρῆται, cat. καθορᾶται. Ibid. 10. ἐρᾶς deest in cat. ibid. 11. καταφορικῶς deest in cat.

P. 1473, 1474. — LIB. III, EP. 294.

Catenæ auctor, qui his incipit verbis, Πατήρ τῶν ἔργ., κ. τ. λ., p. 374, lit. E, lin. 6, lineas 11 priores, cumque verbo ἀνειροπολῶν, p. 375, lit. A, lin. 4, finem imponat epistolæ, ultimas quoque omisit lineas 25.

P. 1521. — LIB. III, EP. 94.

P. 1550, 1551. — LIB. III, EP. 84.

P. 288, lit. C, lin. 1. ὠφελησαί δυναμίνας, τοὺς μὴ ἀγύμναστον ἔχοντας πρὸς θεωρίαν τὸν νοῦν des. in cat. ibid. 4. P. — μὲν νομίζοντας τοὺς τὰ τοιαῦτα λέγοντας, ἀμαθῆς τοὺς ἀγῶνας ἐκλύειν· οὐ δὲ τοὺς πράγμασι, καὶ μόνῃ τῇ ἔρμηνεύει τῶν Γραφῶν χαίροντα, εὐθείαν τὴν ἀπόκρισιν ποιῆσομαι, κύκλων ἀπηλλαγμένῃ. Οἶμαι, κ. τ. λ. Cat. χαίροντας μόνῃ τῇ ἔρμηνεύει τῶν Γραφῶν εὐθείαν τὴν ἀπόκρισιν ποιῆσομαι. Οἶμαι, κ. τ. λ. — Lit. D, lin. 9. P. ἀποτιθέμενος, cat. ἀπακτιώμενος, ibid. 9. P. ἀλλὰ μηδὲ, cat. μήτε, ibid. — Lit. E, lin. 2. P. βουληθείς, cat. βούλη, ibid. 9. P. καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς ἐστίν, δι' ὧν Διογένης εἶπε, σαφῶς δεικνύνται. Θεασάμενος γάρ τινα, κ. τ. λ., cat. ἀλλὰ καὶ Διογένης θεασάμενός τινα, κ. τ. λ.

P. 1555. — LIB. II, EP. 215.

A catenæ auctore, qui incipit in hunc modum : Ἐάν τις βιάσθῃται παρθ., κ. τ. λ., p. 222, lit. E, lin. 8, omissæ sunt lineæ 25.

P. 1564. — LIB. V, EP. 241.

A catenæ auctore, apud quem initium epistolæ est hujusmodi : Ἐπειδὴ τὴν μοιχείαν, κ. τ. λ., p. 632, lit. E, lin. 6, omissæ sunt lineæ 10.

P. 1660, 1661. — LIB. II, EP. 48.

Catenæ auctor incipiens hisce verbis : Ἐπειδὴ γὰρ ἐπ., κ. τ. λ., p. 142, lit. A, lin. 2, duas omisit lineas ; ab eodemque ultimarum hujus epistolæ lineæ 8. prorsus neglectæ sunt.

CATENÆ VOLUMEN SECUNDUM.

P. 247, 248. — LIB. I, EP. 82.

P. 26, lit. D, lin. 11. P. ἐν Ταβρὰ, cat. ἐν Γαβαζ. — Lit. E, lin. 2. P. οἶσι, cat. οἱη.

P. 307. — LIB. V, EP. 290.

Catenæ auctor omisit lineas 24. Incipit enim in hunc modum : Πῶς ὁ Ἥλιε, κ. τ. λ., p. 647, lit. C, lin. 8.

P. ead., lit. C, lin. 9. φῆσαιμ; deest in cat.

P. 372, 373. — LIB. I, EP. 439.

Inscriptio quoque epistolæ exstat in catena.

P. 111, lit. E, lin. 10. P. φαυλοτριβής, cat. κροκοτριβής.

P. 112, lit. A, lin. 3. P. γεώργια, cat. γεώργια, ibid. 6. P. ἀγνοίας, cat. ἀνοίας, ibid. 6. P. ἀλλὰ ἄκτου, cat. ἀλλὰ καὶ ἄκτου. Ibid. 7. P. φιανθρωπίας, cat. φιλίας. ibid. 10. P. οἰκτεῖται, cat. οἰκτεῖρων.

P. 400, 401. — LIB. I, EP. 180.

P. 54, lit. B, lin. 1. P. ἀπαγγελία, cat. ἐπαγγελία. ibid. 6. P. ἀπόδλητος, cat. ἀπόκλητος.

P. 432, 433. — LIB. I, EP. 388.

P. 101, lit. B, lin. 2. P. ἐπεύς, cat. ὁ ἐπεύς. Ibid. 5. P. δύο, cat. δύο.

P. 452. — LIB. I, EP. 482.

P. 121, lit. D, lin. 1. P. μεταβάλλω, cat. μεταβάλλω. ibid. P. τῆς φαύλης καὶ, cat. τῆς φαύλης σου καί.

P. 546. — LIB. I, EP. 89.

P. 582. — LIB. II, EP. 179.

Catenæ auctor omisit lineas 24. Incipit enim hisce verbis : Ὁ Σεμεὶ ὁ ἀθυρόγλωττος, κ. τ. λ., p. 210, lit. C, lin. 7. Neque ultimas epistolæ lineas 28 in suum opus transtulit.

P. 640. — LIB. I, EP. 39.

P. 12, lit. D, lin. 6. P. ἀλλ' ἐκάστου τὰ ἐπίχειρα τῆς οικείας πράξεως παραλ., κ. τ. λ., cat. ἀλλ' ἐκάστου τῆς ἰδίας πράξεως τὰ ἐπίχειρα παραλ., κ. τ. λ. ibid. 9. P. ἐπισυνηγῶραι, cat. ἐπαπόραι.

P. 641, 642. — LIB. III, EP. 219.

P. 344, lit. C, lin. 10. P. κατασκευάσαντες, cat. συγκατασκευάσαντες.

P. 662. — LIB. IV, EP. 184.

P. 517, lit. E, lin. 5. P. ἐκφεύγειν, cat. φύγειν.

P. 518, lit. A, lin. 2. P. ὦ. Catenæ editor conjecit oi.

P. 757, 758. — LIB. IV, EP. 43.

In catena exstat etiam inscriptio epistolæ.

P. 435, lit. A, lin. 2. P. ἐκμάξαι. Cat. editor conjecit ἐκμαλάξαι.

P. 758. — LIB. II, EP. 57.

Catenæ auctor omisit lineas 33. Incipit enim hisce verbis : Διὰ κόρακος ἀκαθ., κ. τ. λ., p. 158, lit. A, lin. 5.

P. 809. — LIB. II, EP. 77.

P. 156, lit. A, lin. 5. P. Ἀγαάμ, cat. Ἀγαάμ.

P. 826. — LIB. I, EP. 16.

In epistolæ inscriptione pro κάλιν scripsit catenæ auctor πάλαι.

P. 836, 837. — LIB. I, EP. 498.

P. 872. — LIB. I, EP. 237.

P. 925. — LIB. IV, EP. 222.

P. 548, lit. A, lin. 9. P. ποτέ, cat. ποτέ δέ.

P. 926. — LIB. IV, EP. 230.

P. 926, 927. — LIB. II, EP. 74.

Expositio Patrum Græcorum in Psalmos in Balhisare Corderio ex vetustissimis Sac. Cæs. Majestatis et Sereniss. Bavarie ducis mss. codd. ἀνεκδοταὺς concinnata. Antverpiæ 1643.

VOL. I, P. 592. — LIB. I, EP. 2.

P. 1, lit. C, lin. 3. ἀπ αὐτοῦ, des. in cat. ibid. 4. P. ἐπειδὴ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλισκῶν ἐστίν, οἱ τὸν θεὸν θεωροῦντες τῇ καθαρότητι, ἀνθρακὲς εἰκότως προσαγορεύονται, τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει πυρούμενοι, καὶ φωστήρες ἐν ἐκάστῳ φαινόμενοι. Cat. τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει θεοῦμενοι, ἀνθρακὲς προσαγορεύονται.

P. 419. — LIB. I, EP. 301.

Catenæ auctor duas lineas omisit. Sic enim inci

pit : Ἐπιστὴ βαθυμ. κ. τ. λ., p. 81, lit. A, lin. 4. — Lit. A, lin. 5. P. πρὸς ἀμαρτίαν, cat. πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. *ibid.* 5. μὲν deest in cat. *ibid.* 7, 8. P. μὲν ἐπιστήριξας, cat. ὑπεστήριξας.

III.

Catena Græcorum Patrum in beatum Job collectore Niceta, ex duobus mss. bibliothecæ Bodleianæ codicibus, nunc primum in lucem edita, opera et studio Patricii Junii. Londini 1537.

P. 435. — LIB. III, EP. 42.

Catena: auctor omisit lines 24. Incipit enim hisce verbis : Ὅπερ μέντοι ἐπιχειροῦσι κατασκευάζειν τινές, εἰς τὸ, θάμ. κ. τ. λ., p. 261, lit. C, lin. 8. *ibid.* 10. P. ἀνδρείους, cat. ἀνδρείους μόνοις καί. — Lit. D, lin. 1, 2. νομιστέον. Μάλιστα μὲν γὰρ κάκεινο des. in cat. *ibid.* 2. P. ἔωλον φαίνεται. cat. ἔωλον μοι φαίνεται. *ibid.* 4. ἀνδρείους καὶ des. in cat. *ibid.* 5. μὲν deest in cat. *ibid.* 6. διὸ καὶ περὶ γυναικός. — Lit. E, lin. 1, μὴνύει des. in cat. *ibid.* 5. P. γνοίη, cat. ἀν γνοίη. *ibid.* 7. P. ζωὴ δὲ, cat. καὶ ζωὴ. *ibid.* 7. οἱ ἡμεῖρονται.

P. 262, lit. A, lin. 3. ὁ θεὸς κατ' αὐτοῦ des. in cat. *ibid.* 4. P. ἀφύλακτοι, cat. ἀφυκτοι, *ibid.* 7. εἰ δὲ διὰ τὸ. *ibid.* 9. ἐλεγξαι, ὅτι des. in cat. *ibid.* Inter μόνον et ἐπὶ inserit δὲ cat. auct. — Lit. B, lin. 4. P. ἀνδροφόνος γὰρ λέγεται οὐ μόνον ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ ὁ γυναικα, cat. ἀνδροφόνος οὐν καὶ ὁ γυναικα. *ibid.* 3. P. ἀνδρίας δ' οὐ, cat. καὶ ἀνδρίας, οὐ. *ibid.* 4. γυναικός. Quæ hanc vocem sequuntur lines 32 a catena auctore sunt omisæ.

P. 168. — LIB. IV, EP. 49.

Lines 6 omisit catena: auctor, qui sic incipit: Δύο δὲ οἶμαι μὴνύειν τὸ ῥητόν, ἣ ὅτι τὸ ψευδ. κ. τ. λ., p. 457, lit. C, lin. 6, 7.

P. 437, lit. D, lin. 3. P. ἄλασι, cat. ἄλεσι.

P. 437, lit. D, lin. 4. P. ἀγνώμοσι, cat. ἀκούουσι, *ibid.* 5, 6. P. τῶν πατριετικῶν λόγων, cat. τῶν παρανετικῶν λόγῳ. *ibid.* 6. P. λόγων, cat. λογίων. *ibid.* 7. P. λόγος, cat. ὁ λόγος.

P. 435, 436. — LIB. IV, EP. 174.

P. 512, lit. D, lin. 1. P. οὐ μοι δοκεῖ, cat. εὐ μοι δοκεῖ. *ibid.* 2. P. εἰρηχέναι, cat. ταῦτα εἰρηχέναι. *ibid.* 2. ἰδοῦ, lin. 4. ἐπιστήμη. des. in cat. *ibid.* 6. Inter ἐπιστήμη et ἀρίστη inserit ἡ cat. auct. *ibid.* 7. P. δοξάζουσα, cat. δοξάσουσα *ibid.* 8. P. πραγμάτων, cat. ῥημάτων. — Lit. E, lin. 2. P. φιλόθεός ἐστι, cat. φιλόθεος καὶ σφός ἐστι. *ibid.* 4. τί deest in cat. *ibid.* 4, 5. P. δοκοῦμεν, cat. δοκοῦσι *ibid.* 5. P. φιλοσοφεῖν, πολιτείας, cat. φιλοφεῖν οἱ πολιτείας *ibid.* 6, 7. P. ἐπιμελούμενοι, cat. ἐπιμελούμενοι.

P. 442. — LIB. III, EP. 278.

P. 368, lit. E, lin. 2. P. θαυμάζειν ἔφη καὶ ἐκπλήττεσθαι, πῶς ὁ μὲν Φαρισαῖος μεγ., κ. τ. λ. cat. μὴ θαύμας δὲ, εἰ ὁ μὲν Φαρισαῖος μεγ., κ. τ. λ. *ibid.* 4, 5. P. ἠδοκίμησεν, cat. εὐδοκίμησεν. *ibid.* 5, 6. ἄκουε τοίνυν συντόμως οὐδὲ γὰρ ἄλλως δυναίμην. des. in cat. *ibid.* 6. P. ὁ μὲν μηδενός, cat. ὁ μὲν γὰρ μηδενός *ibid.* 8, 9. P. μεγάλως ὁ Φαρισαῖος, cat. μεζίων.

P. 369, lit. A, lin. 1. P. ἐνόσει, cat. νόσει. *ibid.* 1. τῷ deest in cat.

P. 369, lit. A, lin. 3. φράζοντος deest in cat. *ibid.* 6. P. ἰὸβ, cat. ὁ ἰὸβ, *ibid.* 9. ἔστι καὶ δοκεῖ des. in cat. *ibid.* 9, 10. καὶ εἰκότως δοκεῖ des. in cat. — Lit. B, lin. 2, 3. κατασκευακός, cat. κατασκευακός. *ibid.* 3. P. καὶ ἡ αἰτία προστρέβεται, cat. ἡ αἰτία προστρέπεται. *ibid.* 4. P. παρινούντος,

cat. παρακινούντος. *ibid.* 6, 7. καὶ μὲδ τὸν παρόντα τελώνην αἰδεσθέντα, desunt in cat.

P. 450, 451. — LIB. III, EP. 78.

P. 286, lit. B, lin. 5, ἡ deest in cat. *ibid.* 7. P. εἰρηχέναι, cat. τὴν τὸν ἰὸβ εἰρηχέναι. *ibid.* 8. P. ἐπὶ ῥχον, cat. ἦρχον. *ibid.* 9. P. ἐκράτουν, cat. κατεχράτουν.

IV.

Symbolæ Græcorum Patrum in Matthæum collatæ a Balthasare Corderio et Petro Possino, Tolosæ 1646.

VOLUMEN PRIMUM.

P. 356.

Τὴν τυραννίδα διακόπτων ὁ σωτὴρ τὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος κατέχουσαν, καὶ ἀπὸ τῶν γενητῶν τούτων πραγμάτων εἰς τὴν ὑπερκόσμιον αὐτοῦς λήξιν σπουδάζων αναγαγεῖν, Ἐγείρεσθε, ἀγωμεν ἐντεῦθεν, ἐβόα. Διὸ καὶ ἡμεῖς τοῦ αὐτοῦ ἀκούωμεν φωνῆς, καὶ χαίρειν καταλιπόντες τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς οὐρανὸν ἀναδράμωμεν.

[LIB. III, EP. 147

Τῆς κατασχούσης τὸ ἀνθρώπινον γένος προλήψεως τὴν τυραννίδα διακόπτων ὁ σωτὴρ, καὶ ἀπὸ τῶν χαμαιζήλων πραγμάτων εἰς τὴν ὑπερκόσμιον αὐτὸν λήξιν ἀναγεῖν σπουδάζων, ἐβόα, Ἐγείρεσθε, ἀγωμεν ἐντεῦθεν. Τῇ γὰρ φωνῇ τὴν οὐρανὸν κεράσας δύναμιν, τῶν ἐθελοῦτων ἀναπητήναι εἰς οὐρανὸν ἀνέβρωσε τὰς δυνάμεις, ὥστε πολλὰ χαίρειν τῇ προλήψει φράσαντες τῆς αὐτοῦ πορείας, ἔχεσθαι.

VOLUMEN SECUNDUM.

P. 69.

LIB. I, EP. 132.

Ἄ! ἀκρίδες, αἷς ὁ Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶα εἰσιν, ὡς τινες οἰοῦνται ἀμαθῶς, καθάρσιος προσηκουότα· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ βοτάνων ἀκρέμονες ἢ φυτῶν. Ὅτι δὲ καὶ βοτάνη τις ἐστὶν ἀκρις λεγομένη ὁ Σολομὸν ἡμεῖς διδάσκει λέγων· Ἄνθησει τὸ ἀμύγδαλον, καὶ παχυνθήσεται ἢ ἀκρις.

Ἄ! ἀκρίδες, αἷς Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶα εἰσιν, ὡς τινες οἰοῦνται ἀμαθῶς, καθάρσιος ἀποισκουότα (1)· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἀκρέμονες βοτάνων ἢ φυτῶν. Ὅτι δὲ πᾶσα τις ἐστὶ πάλιν τὸ (2) μέλι τὸ ἀγριον. Ἄλλὰ μέλι θρεῖον ὑπὸ μελισσῶν ἀγρίων γινόμενον, πικρότατον ἐν, καὶ πάση γεύσει πολέμιον· δι' ὧν τὴν ὑπερθάλουσαν κάκωσιν ἐπεδείκνυτο Ἰωάννης, οὐκ ἐνδεῖα μόνῃ (3), ἀλλὰ καὶ τραχύτητι πῆσαν θρεξίν πικραίνων τοῦ σώματος.

P. 74.

LIB. I, EP. 105.

Καλῶς δὲ αὐτοῦς καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν ἐκάλεσε. Καὶ γὰρ ἐκείνο τὸ θηρίον διαφθεῖρον τὴν ὠδίνουσαν, καὶ διατρῶγον τὴν γαστέρα αὐτοῦ, οὕτω λέγεται προῖεναί. Σαφῶς ὅπερ καὶ οὗτοι ἐποιοῦν, πατραλοῖαι γινόμενοι, καὶ τοὺς διδασκάλους ταῖς ἐκῶτων διαφθεῖροντες χερσίν. Ἐτι δὲ καὶ διὰ τοῦτο σφᾶς καλεῖ γεννήματα ἐχιδνῶν, τούτῳ πονηρῶν γονέων κυήματα πονηρότερα, ἐπειδὴ

Γεννήματα ἐχιδνῶν Ἰωάννης τὸς Ἰουδαίους ἐκάλεσεν, ὡς πονηρῶν γονέων κυήματα πονηρότερα. Φαεῖ γὰρ τοῦτο (4) τὸ θηρίον κατεσθίει τὴν μητρῶν νηδὺν ἐν τῷ ἀποτίκτεσθαι (5). Ἐπειδὴ οὖν τὸν γεννήσαντα αὐτοῦς θεὸν ἐγκατέλιπον, καὶ πᾶσαν δεδομένην αὐτοῖς χάριν ἐνέχρωσαν καταργήσαντες, εἰκότως ἐκείνους αὐτοῦς ἀπεικάζει τοῖς ἰδοῖσιν ἀχαριστία τὰς εὐεργεσίας ἐξ-

(1) Cod. Vat. 649, et Alt. εἰκότα.

(2) Cod. Bav. τὸ οἰκίτι.

(3) Codd. iiii. ἐν διαμονῇ.

(4) Sic Cod. Bav. et Chat. Bill. — Rittersh. scri-

psit touté.

(5) Codd. Vat. 649, et Alt. κατεσθίον τὴν μητρῶν νηδὺν ἀποτίκτεσθαι.

τῶν γενήσαντα αὐτοὺς
Θεὸν ἐγκατέλιπον, καὶ
πάντα δεδομένην αὐτοῖς
χαρὰν ἐνέκρινον καταρ-
γῆσοντες, καὶ ἀχαριστία
τὰς εὐεργεσίας ἠφάνη-
σαν, ἢ μᾶλλον εἰπεὶν κατε-
σθόντες ἐδαπάνησαν.
Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης τοῖς ἰο-
δόλοισι αὐτοὺς ἀπεικασας
οὕχ ἴσταται· μέχρι καὶ
τῆς ἐπιτιμήσεως, ἀλλὰ
καὶ συμβουλήν εἰσάγει.
Ποιήσατε γὰρ, φησὶ, καρ-
ποὺς ἀξίους τῆς μετα-
νοίας. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ
φυγεῖν τὴν ἁμαρτίαν,
ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν δεῖ πολ-
λὴν ἐπιδείξασθαι· οὐ γὰρ
ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς παραγε-
γόμεναι, οἷς καὶ οἱ ἔμ-
προσθεν προφήται. Αὐ-
τὸς γὰρ παραγγέλλει ὁ
κρίτης, ὁ τῆς βασιλείας
δεσπότης εἰς τὸν οὐρανὸν
καλῶν, καὶ πρὸς τὰς ἐκεῖ
διατριβὰς ἀνέλκων, διὰ
τοῦτο δὲ τὸν περὶ τῆς γε-
έννης ἀνακαλύπτω λόγον,
καὶ γὰρ καὶ τὰ λυπηρὰ
ἀθάνατα.

P. 77. — LIB. I, EP. 64.

P. 20, lit. A, lin. 8. P. τὴν ἀκαρπον Ἰουδαίων —
cat. ἀκαρπον γὰρ τὴν τῶν Ἰουδ. ibid. 8. Ἰωάννης
deest in cat. ibid. 9. ἀκάριστος deest in cat. — Lit. B,
lin. 2. P. τῶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν,
ἐκκ., cat. τὸ ἀκαρπον δένδρον ἐκκ.

Descripta autem illa, quoniam citavius Isidori episto-
la, catenae auctor pergit in hunc modum: Καὶ πῶς,
φησὶ, καρπὸν δυνήσομαι ποιῆσαι, τῆς προθεσμίας
συντετημένης; Δυνήσῃ, φησὶν, οὐ γὰρ τοιοῦτος ὁ
καρπὸς οἷος ὁ δὲ δένδρον, χρόνον ἀναμένων πολὺν,
καὶ ὕρῶν ἀνάγκαις δουλεύων, καὶ πολλῆς ἑτέρας
πραγματείας θεόμενος, ἀλλ' ἀρκεῖ θελήσει, καὶ τὸ
δένδρον ἐβλάστησεν. Οὐ γὰρ ἡ φύσις τῆς ῥίζης μό-
νον, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη τοῦ γεωργοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην
τὰ μέγιστα συντελεῖ καρποφορίαν. Διὰ γάρτοι τοῦτο
ἵνα μὴ ταῦτα λέγωσιν, δει Θεοῦ οὐδὲς ἡμᾶς, καὶ κατε-
πειγείς, καὶ ἄγχεις, ἀξίην τε ἐπιθεῖς, καὶ τομὴν
ἀπειλῶν καὶ προσόδους ἐν καιρῷ τιμωρίας ἀπαιτῶν,
ἐπιτήγαγε δεικνύς τὴν εὐκολίαν τῆς καρποφορίας.

P. 83, 84. — LIB. I, EP. 66.

Catenae auctor omisit lines 5 priores. Incipit
enim in hunc modum: Τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία· νῦν
γὰρ πτωχέας καιρὸς, κ. τ. λ.

P. 20, lit. E, lin. 4. Post καιρὸς addit νῦν cat.
zuci.

P. 21, lit. A, lin. 1. P. ἀνθρώπων σωτηρία, cat.
ἀνθρ. ἢ σωτ. ibid. 1, 2. Verba, οὕτως γὰρ πρέπον
ἡμῖν ἐστὶ πληρῶσαι πάντα δικαιοσύνην desunt in
cat. ibid. 4. P. ἀπαθῶς, cat. ἀληθῶς:

P. 95. — LIB. II, EP. 76.

P. 24, lit. E, lin. 7. ἄριστα deest in cat. ibid. lin.
8. P. παρούσης, ὡς οἱ κ. τ. λ., cat. παρούσης καὶ τῷ
ζητούντι προεούσης, ὡς οἱ, κ. τ. λ.

P. 25, lit. A, lin. 1. P. σταθμῆ, cat. σταθμῆ. ibid.
2. (τὸ) deest in cat. ibid. 3. P. οὐκ εὐκαιρον, cat.
ἀκαιρον.

A catenae auctore haec adduntur: Σκόπει μοι τοῦ
ἐκδόλου τὴν καουρογίαν, καὶ πῶς τῆς οἰκείας ἐπι-
λανθάνεται τέχνης· ἀπ' ὧν γὰρ τὸν πρῶτον ἐξέβαλεν
ἄνθρωπον, ἀπὸ τούτων πλέκει τὸν δόλον κἀνταῦθα,
τὴν κατὰ τὴν γαστέρα ἀκρᾶσιαν λέγει. Πολλῶν γοῦν
ἐστὶν ἀκούσαι καὶ νῦν ἀνοήτων λεγόντων τὰ μυρία
δὲ τὴν κοιλίαν κακὰ. Ὁ δὲ Χριστὸς δεικνύς ὅτι τὸν

αφανίζουσιν, ἢ μᾶλλον εἰ-
πεῖν κατεσθίουσιν.

ἐνάρετον οὐδὲ αὐτὴ ἡ τυραννὶς καταναγκάζει τι τῶν
μὴ προσκρότων ποιεῖν, καὶ πεινᾷ, καὶ οὐχ ὑπ-
ακούει τῷ ἐπιτάγματι, παιδεύων ἡμᾶς ἐν μηδενὶ πει-
θεσθαι τῷ διαδόλῳ, κἀν μὴ παράβασις ἢ τὸ καρ-
αυτοῦ κελυόμενον. Οὕτω γοῦν καὶ αὐτὸς τοὺς δαι-
μονας ἐκείνους ἐπιστόμιος κηρύττοντας αὐτὸν Υἱὸν
θεοῦ, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τοῖς λεγομένοις ἐπινεύει, ἀλλὰ
καὶ ἡμέρα ἐλέγχει ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς μαρτυ-
ρίας φέρων.

P. 101.

Βασιλεία δὲ Θεοῦ καὶ
βασιλεία οὐρανῶν τὴν μὲν
δοκεῖ μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶ-
ναι καθ' ὑπόστασιν, ποτὲ
μὲν ἀπὸ τοῦ βασιλεύον-
τος Θεοῦ, ποτὲ δὲ ἀπὸ
τῶν βασιλευμένων ἀγγέ-
λων, καὶ ἁγίων· οὐρανῶν
δηλονότι προσαγορευομέ-
νη. Τινὲς δὲ τὴν μὲν τοῦ
θεοῦ μείζονα εἶναι, καὶ
θειοτέραν οἰοῦνται, τὴν δὲ
τῶν οὐρανῶν ἐλάττωνα
καὶ καταδεεστέραν.

LIB. III, EP. 206.

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ
τις μὲν δοκεῖ ἀνωτέρα
εἶναι καὶ ὑψηλότερα τῆς
βασιλείας τῶν οὐρανῶν,
τις δὲ ἡ αὐτὴ, ποτὲ μὲν
ἀπὸ τοῦ βασιλεύοντος Θε-
οῦ, ποτὲ δὲ, ἀπὸ τῶν
βασιλευμένων, οὐρανῶν
δηλονότι προσαγορευομέ-
νη. Πότεροι οὖν τῆς ἀλη-
θείας ἠψάντο, τῆς σῆς ἀν-
εἰη κρίναι σοφίας.

P. 104.

Πρὸ δὲ τῶν ἄλλων τοὺς ἀδελφοὺς τούτους, τοῖς
περὶ Πέτρον φημι καὶ τοὺς περὶ Ἰάκωβον εἰς μα-
θηταὶν ὁ Κύριος ἐκλέσεν, ἵνα μάθωμεν, ὅτι γρη-
τοὺς πιστοὺς ἀδελφικῆν ἔχειν πρὸς ἀλλήλους συμ-
πνοιαν καὶ διάθεσιν. Cf. lib. I, ep. 10.

P. 132. LIB. IV, EP. 169.

P. 510, lit. C, lin. 4. P. ὁ Σωτὴρ, cat. Χριστὸς.
ibid. 6. P. ἐν ταυτοῖς, cat. πρὸς ταυτοῖς. ibid. 6. P.
διαστασιάζοντας, cat. στασιάζοντας. — Lit. E, lin.
1. P. τινὰ ὀρέγειν, cat. τινὰ καὶ θυμηθῆναι. ibid.
4. ἡ deest in cat. ibid. 4-6. P. εὐ δὲ καὶ φάναί,
υἱὸς Θεοῦ κληθήσεσθαι τοὺς εἰρηνοποιούς, cat. κα-
λῶς δὲ καὶ υἱὸς θεοῦ εἰρηνοποιούς· ἔφη κληθῆσεσθαι.
ibid. 10. P. ἐξ ἔθν., cat. τὸν ἐξ ἔθν.

P. 511, lit. A, lin. 2. 3. P. καὶ εἰς τὴν τῆς υἱο-
θεσίας, cat. καὶ εἰς τὴν υἱοθεσίαν. ibid. 1. Post
δρος addit catenae auctor haec: ἤς ἵνα καὶ αὐτοὶ
ἐπιτύχωμεν εἰρηνοποιεῖν γενόμεθα.

P. 140. — LIB. I, EP. 16.

P. 5, lit. C, lin. 6. P. ἄλατι Ἐλιος, cat. ἄλατι
δὲ Ἐλιος. ibid. 10. P. ἀρετῶν, cat. ἀρατῆς. ibid.
10. P. στερωθῆντα, cat. στερωθεισας.

P. 145. — LIB. I, EP. 32.

Incipit catenae auctor in hunc modum: Ἐτι δὲ
τὰ περὶ τοῦ λύχνου καὶ τῆς λυχνίας, καὶ οὕτω συν-
τόμως ἐρμηνευτέον. — Cf. ultima epistolae verba:
ἔχεις τὴν λύστιν ὧν ἠρώτησας σύντμερον, quae omi-
sit ille.

Ceterum haec notanda sunt:

P. 10, lit. D, lin. 9. P. φωσφόρου, cat. φωσφό-
ρου. — Lit. E, lin. 2. P. ζωτικῆς, cat. ζώσης.

P. 170.

Ἔσιν ἀντιδικὸς ἡμῶν καὶ ἡ τοῦ σώματος δρεξίς,
ὁδὸς καὶ βίος, εὐνοια πρὸς πλ σῶμα, ἢ τῆς ἐπινα-
στάσεως αὐτοῦ συναίσθησις, ὀξείως παρ' ἡμῶν θεω-
ρεῖσθαι ὀφείλουσα, μήποτε τοῖς προστάγμασιν αὐ-
τοῦ ὑποκύψαντες, καὶ ἀνάξια τῆς ἀνω κλήσεως πρά-
ξαντες, παραδοθῶμεν ὑπ' ἐκείνων τῷ κρίτη, ὅτε τὰ
ἔργα ἡμῶν καὶ τοὺς λόγους συναγαγεῖν παραγένηται
καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ τὸ ἴδιον ἔργον.

P. 175.

Ἐν μὲν πελάγει παρὰ τὴν τῶν ἁγίων ἀνέμων
ἐμβολὴν ὁ χειμὼν γίνεται· ἐν δὲ ψυχῇ παρὰ τὴν αὐ-
τοῦ ῥαθυμίαν· ἂν γὰρ μὴ παινῆ τρυφῇ τὴν σάρκα,
ἂν μὴ καταποντίζῃ οἷον τὸν ἠνιοχοῦντα λογισμὸν,
ἂν μὴ τὰς εὐμόρφους βύξας πολυπραγμονῇ, οὐκ εἰ-
ρεται· ἢ φλῶξ, οὐκ ἀνάπτεται· ἢ πυρὰ, οὐ γίνεται ἀρ-

γαλεώτερον τὸ θηρίον, οὐ διακόπτεται καθάπερ ὑπὸ
κυμάτων βραγαδιῶν τῆς διανοίας ἢ καθαρότης.

P. 182.

LIB. IV, EP. 154.

Νομοθετεῖ ὁ μὲν νόμος
τῆ χειρὶ, τὸ δὲ εὐαγγέ-
λιον τῆ ψυχῇ· καὶ ὁ μὲν
τὴν πράξιν, τὸ δὲ εὐαγγέ-
λιον καὶ τὴν ἔννοιαν
ἰδύνει καὶ ἰακίει. Καὶ ὁ
μὲν νόμος γραμματιστῆ
τὰ πρῶτα στοιχεῖα διδά-
σκοντι, τὸ δὲ εὐαγγέλιον
ἄκρω φιλοσόφῳ ἔοικε. Διὰ
τοῦτο τοῖς μὲν ἀρχαίοις ὁ
νόμος τὴν ἐπιτοκίαν ἀπι-
ηγόρευεν, ὁ δὲ Κύριος τὸ
δὲ ὁμοίαι δλωσ.

Τὰ νομικά καὶ προφη-
τικά μαθήματα προπαι-
δεύματα εἰσι (1) τῆς νέας
καὶ εὐαγγελικῆς φιλοσο-
φίας. Τὰ μὲν γὰρ τῆ
χειρὶ (2), ἢ δὲ τῆ ψυχῇ
νομοθετεῖ. Καὶ τὰ μὲν
τὴν πράξιν, ἢ δὲ τὴν ἔν-
νοιαν εὐθύνει (3) καὶ ἰα-
κίει. Τὰ μὲν γὰρ γραμ-
ματιστῆ, τὰ (4) δὲ ἄκρω
φιλοσόφῳ ἔοικεν.

P. 189, 190. — LIB. IV, EP. 204.

Catenæ auctor omisit lineas 29. Incipit enim his
verbis: "Ἄν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλέον
τῶν κ. τ. λ., p. 529, lit. D, lin. 4, 5.

P. 529, lit. D, lin. 6. P. Φαρισαίων, τούτεστιν, εἰ
μὴ κ. τ. λ., — cat. Φαρισαίων, οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, φησί: τούτεστιν εἰ μὴ, κ. τ. λ.
ibid. 9. ἀλλ' δεest in cat. ibid. ὁ δεest in cat. ibid.
τῆς deest in cat. ibid. 10. οὐ μὴ εἰσελόγητε εἰς
τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, cat. ἡ πύλη τῆς βασι-
λείας ὁμῖν ἀποκλεισθήσεται. — Lit. E, lin. 2. P. ἀκο-
λουθεῖ, ἐκείνοι, κ. τ. λ., cat. ἀκολουθεῖν ἐκείνοις, κ.
τ. λ. ibid. 2. Post σύμμετρον addit τινα cat. auct.
ibid. 3. P. πολιτευόμενοι, cat. πολιτευσάμενοι. ibid.
5. Post πατέρα addit σου cat. auct. ibid. 5, 6. Ἴνα
εὐ σοι γέννηται, des. in cat. ibid. 6, 7. ἦν Κύριος ὁ
θεὸς σου δίδωσί σοι des. in cat. ibid. 7. P. ἡμῖν,
cat. ὁμῖν.

P. 491, 492. — LIB. IV, EP. 209.

P. 538, lit. E, lin. 4. μὲν ἔστιν des. in cat. ibid.
ξ. P. δυστηνίους, cat. δυστηνοίς. ibid. 7, 8. P. δογ-
ματίων, cat. δογματίων.

p. 539, lit. A, lin. 1. P. μόνον τὰ ἁμαρτ., cat. τὰ
ἁμαρτ. μόνον. ibid. 2. P. κωλύον, cat. κωλύων.
ibid. 2, 3. Cat. auct. post ἀσφαλῶς hæc exhibit.
τότε μὲν ἡ τελευταῖα τῶν κακῶν ἐκρίνεται, νῦν δὲ καὶ
τὸ κινεῖται. ibid. 5. P. ὀφθαλμῶν, cat. ὁ ὀφθαλμὸς.
ibid. 7. Post πονηρῶ addit ἰδῶ cat. auct. ibid. 7.
P. ὁ μὲν μέτρον τῆς δίκης ὀρίζει, cat. ὁ μὲν νόμος
μέτρον ὀρίζει τῆς δίκης. ibid. 10. P. πεπόνθασιν,
ἐν τῷ φόβῳ κ. τ. λ., cat. πεπόνθασιν, πέρα δὲ μηδὲν
τῷ φόβῳ κ. τ. λ. — Lit. B, lin. 2, τού deest in cat.
ibid. 2, 3. P. τὸ δ' ἐν κ. τ. λ., cat. τὸ δ' εὐαγγέ-
λιον ἐν, κ. τ. λ. ibid. 4. Quæ vocem πρόδοον in ed. P.
sequuntur ommissa sunt a catenæ auctore, qui pergit
in hunc modum: "Ἴνα δὲ μάθης ὅτι καὶ ἐν τῷ νόμῳ
ὁ παθὼν κρᾶται μόνον, καὶ οὗτος ἔσται ὁ στεφανού-
μενος, ἐξέτασον αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν, καὶ βίβει
πολλὴν αὐτὴν οὖσαν. Ὁ μὲν γὰρ ἄρξας χειρῶν ἀδι-
κῶν ἀμφοτέρωσιν αὐτῆς ἔσται ἀνηρηκὸς τοὺς ὀφθαλ-
μοῦς, καὶ τὸν τοῦ πλησίου καὶ τὸν ἑαυτοῦ· διὸ καὶ
μισοῖται παρά πάντων δικαίως· ὁ δὲ ἡδίκημένος καὶ
μετὰ τὸ ἴσους ἀμύνασθαι, οὐδὲν ἔσται δεινὸν πεποι-
κῶς, διὸ καὶ πολλοὺς ἔχει τοὺς συναλογούντας ἅτε
καθαρῆς ὦν, καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι ταύτης τῆς πλημ-
μελείας· καὶ τὰ μὲν τῆς συμφορᾶς ἴσα αὐτοῖς, τὰ
δὲ τῆς δόξης οὐκ ἴσα, οὐδὲ παρά Θεῷ οὔτε παρ'
ἀνθρώποις· διόπερ λοιπὸν οὐδὲ τὰ τῆς συμφορᾶς
ἴσα.

P. 205. — LIB. IV, EP. 227.

Catenæ auctor omisit lineas 6. Et enim sic inci-
pit: Οὐ πάντως ὁ ὠθεσθεῖς ἐν τῷ ἔλεειν πρὸς τὸ
θεαθ. κ. τ. λ., p. 551, lit. B, lin. 819.

(1) Cod. Vat. 630, ἔστι.

(2) Cod. id., σαρκί.

P. 551, lit. C, lin. 5. P. κηρύττει, cat. ὁπ-
ορύττει.

P. 262. — LIB. IV, EP. 94.

Catenæ auctor omisit lineas 26. Incipit enim hisce
verbis, περὶ μὲν τῶν δῶλων, κ. τ. λ., p. 463, lit.
B, lin. 7.

P. 463, lit. B, lin. 8. P. προστάζει, cat. προσ-
τάξεν. ibid. 9. P. ἐκβάλλειν, cat. ἐξβάλλειν. — Lit.
C, lin. 3. P. φέρειν, cat. ἐκφέρειν.

P. 268. — LIB. IV, EP. 181.

Catenæ auctor omisit lineas 6. Incipit enim in
hunc modum: "Αἴσιος καὶ μαργαρίτης τιμαλφ-
στατός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κ. τ. λ., p. 516, lit.
C, lin. 1, 2.

P. 516, lit. C, lin. 5. P. ἔρις, cat. εὐρησις. ibid.
9. P. ἡ τῶν, cat. ἡ παρὰ τῶν. — Lit. D, lin. 1, P.
τινα, cat. τι. ibid. 1. P. εὐπόριστον ῥίπτετε τὸν
λόγον, cat. τὸ λαμπρὸν τοῦ λόγου καὶ μαργαρώδες
ῥίπτετε. ibid. 2. P. παροινηθεῖν, cat. παροινηθεῖν.
ibid. 3. P. ὀρθῶς μηδέν, cat. μηδὲν ἐρθῶν. ibid. 4.
Catenæ auctor post παρόντων, sic pergit, οὐ χρῆ
δὲ πιστεῦναι τὰ ἄγρια οὐδέ τοῖς κυσίν 'Ιουδαίοις,
τοῖς πολλὰκις τὸν θεῖον λόγον βαδίζουσι, καὶ, κ. τ. λ.
Cf. lib. I, ep. 145.

P. 45, lit. A, lin. 5, 6, 7, 8. P. τοὺς δὲ μαργαρίτας
μὴ βάλλειν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων ἐκλεισθήμεν,
τῶν πάθει συμφορομένων, cat. οὐδὲ τὰ μυστήρια
ῥίπτειν εἰς τοὺς πάθει συμφορομένους. ibid. 9. P.
μετερχομένων, cat. μετερχομένων.

P. 45, lit. B, lin. 1. P. αὐτοὺς, cat. αὐτά. ibid.
1, 2. P. βλασφημοῦντες τὸ θεῖον ὄνομα καὶ στραφέν-
τες ῥήξωσιν ὑμᾶς, cat. καὶ ἡμᾶς ῥήξωσι τοὺς κατα-
φρονητικῶς μεταδιδόντας τῶν μυστηρίων. Deinde
pergit in hunc modum, Τινὲς δὲ φασιν οὐκ ἀπὸ
σκ., κ. τ. λ. Cf. lib. IV, ep. 181.

P. 516, lit. D, lin. 5, Inter διαγορεύει et μη inso-
rit ὁ Κύριος cat. auct. ibid. 7. P. ὑβρίσων, cat.
ὑβρίσωσιν, ibid. 7, 8. P. ὀρηθῶσιν, cat. ὀρηθῶ-
σιν. ibid. 8. P. πρὸ τούτου, cat. πρὸς τούτους. ibid.
8, 9. διαβρήγγοντες. Quæ sequuntur des. in cat.

P. 273. — LIB. V, EP. 28.

Catenæ auctor omisit lineas 71. Incipit enim hisce
verbis: Τοῦτον ἔμφυτον λογισμὸν δευρο ἐπιφοιτή-
σας ὁ λόγος ἀνεκίνησε, καὶ τὴν ἐκάττω, κ. τ. λ., p.
562, lit. B, lin. 10.

P. 562, lit. C, lin. 4. P. τοῦ τε, cat. τοῦ ibid. 2, 3.
P. τοῦτο διεσάφηνεν εἰπῶν, cat. τί ἐστιν ἀρετὴ δι-
εσάφηνεν εἰπῶν. ibid. 3. P. θέλετε, cat. θέλητε. ibid.
3. οἱ deest in cat. ibid. 7. P. περιελήφεν, cat. πε-
ριελήφει. ibid. 8. καὶ ὁ προφήται. Quæ hæc verba
sequuntur in ed. lineæ 21 desunt in cat.

P. 280.

Οὐκ εἶπεν ὅτι Πονηρὸν δένδρον οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν ἐνεργεῖν, ἀλλ' ὅτι Οὐ δύναται, νῦν δη-
λαδὴ ἐν ὄσῳ ἐστὶ πονηρὸν, δυνήσεται δὲ ὡσπερ εἴ-
τις σίδηρον πεπυρακτωμένον ἰδῶν, εἶπη, Οὐ δύναται
ψυχρὸς εἶναι, τότε δηλονότι ὅτε πεπυρακτωται, μετὰ
ταῦτα γὰρ δυνήσεται μέντοι· τὸ μὲν γὰρ ἐνεστώτος
ἐστὶ χροῖον, τὸ δὲ μέλλοντος τοιούτου καὶ τὸ ἀπο-
στολικὸν ἐκεῖνο· Ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ
πνεύματος· νῦν γὰρ οὐ δέχεται, ὅτε ἐστὶ ψυχικὸς,
ἐς δὲ τὸ μέλλον δέχεται πάντως μεταβληθεὶς. Ἐπει-
δὴ κολάζειν μὲν τοὺς τοιοῦτους ὁ Κύριος οὐκ ἐκέ-
λευσεν, φυλάττεσθαι δὲ μόνον, ὁμοῦ καὶ τοὺς ἐπηρ-
ραζομένους παρ' αὐτῶν παραμυθούμενος, κἀκεῖνοις
φοβῶν καὶ μεταβάλλων ἐπετειχίσεν αὐτοῖς τὴν παρ'
αὐτοῦ κόλασιν.

P. 296.

Ὁ μὲν λεπρὸς καταβάτην ἀπὸ τοῦ βρους προσήλ-
θεν· ὁ δὲ ἐκατόνταρχος οὗτος εἰσελθόντι εἰς Καπερ-

(5) Cod. id., ἰθύνει.

(4) Cod. id., ἦ.

ναοῦμ. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτε οὗτος, οὕτε ἐκεῖνος εἰς τὸ ἄσπερον ἀνέβησαν; Οὐ διὰ βραθυμίας· καὶ γὰρ ἀμφοτέρων ἡ πίστις ὀρθή· ἀλλ' ὥστε μὴ ἐκκόψαι τὴν διδασκαλίαν. Προσελθὼν γὰρ φησιν· Ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. Ὡς τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι ἀπολογούμενος, καὶ τὴν αἰτίαν εἶρηκε δι' ἣν τὸν παῖδα οὐκ ἤγαγεν, οὐδὲ γὰρ δυνατόν τὸν παραλυτικὸν καὶ βασανιζόμενον. φησὶ, καὶ πρὸς ἐσχάταις θητα ἀναπνοαῖς φοράδην κομίζειν. Ὅτι γὰρ ἀποπνεῖν ἐμελλεν ὁ Λουκᾶς φησιν, ὅτι δὲ ἐμελλε τελευτᾶν. Ἐγὼ δὲ τοῦ μεγάλου αὐτὸν ἔχειν πίστιν τοῦτο σημειῶν φημι εἶναι, καὶ πολλῶν μείζονα τῶν διὰ τοῦ στέγους χλαζάντων. Ἐπειδὴ γὰρ ἦδει σαφῶς ὅτι καὶ ἐπίταγμα ἀρκεῖ μόνον εἰς ἀνάστασιν τοῦ κειμένου, περιττὸν εἶναι· ἐνόμισεν αὐτὸν ἀγαγεῖν. Τί οὖν ὁ Ἰησοῦς δὲ μηδαμῶ ἄλλο πρῶτον ἐποίησεν ἐνταῦθα ποιεῖ, πανταχοῦ τῇ προαιρέσει τῶν ἰκετευόντων ἐπόμενος; Ἐνταῦθα γὰρ οὐ θεραπεῦσαι ἐπαγγέλλεται μόνον, ἀλλὰ καὶ παραγενέσθαι ἐν τῇ οἰκίᾳ· ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα μάθωμεν τοῦ ἐκατοντάρου τὴν ἀρετὴν.

P. 300. — LIB. I, EP. 147.

P. 46, lit. B, lin. 6. P. καὶ μετὰ Ἄδρ. καὶ Ἰσ. καὶ Ἰακώβ τῶν προπατόρων αὐτῶν, cat. καὶ μετὰ τῶν προπατόρων αὐτῶν. *ibid.* 7. P. ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ, cat. ἐν τῇ βασ. τῶν οὐρ. *ibid.* 9. P. συντάσσω, cat. συντάττω. — Lit. C, lin. 4. P. θεῶν, cat. νέον. *ibid.* 3. P. τευξομένους, ἀναρρήσας, cat. μιὰς τευξομένουσ τευξομένους. *ibid.* 4. P. ἐναδρυνομένους, cat. ἀδρυνομένους.

P. 310.

Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα καὶ ἐλεγχθεὶς, οὐκ εἶπεν· Ἐτοιμός εἰμι ἀκολουθῆσαι σοι, ἀλλ' ἔμεινε καθ' ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐφωρᾶθη αὐτοῦ ἡ πονηρία. Ἀπέπεμπε τῆς ἰδίας συνοουσίας τὸν ἄνθρωπον ὁ Κύριος· καρδιογνώστης ὑπάρχων, ὡς πλάσας κατὰ μόνας· τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων· κατὰ μόνας δὲ εἰρηται ὅτι οὐ δευθεὶς ἐτέρου βοηθοῦντος ἐποίησεν. Ὅρων γὰρ δολοῖς λογισμοῖς τὸν Γραμματέα τοῦτον κεκρατημένον, καὶ ὑπὸ πνευμάτων πονηρῶν κατοικοῦμενον, ἤλεγξεν ἵνα μὴ ἐπίμουν τῆς ἐκείνου φαυλότητος σκάνδαλον γένηται τοῖς πιστευοῦσιν αἰτίον, πρὸς ἐκεῖνον ἐνταυτίνοι, καὶ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως καταψηφισομένου· ἀθθένηται, ὡς τὸν μαθητὴν μεταβαλεῖν πρὸς ἀρετὴν μὴ ἰσχυράσας.

P. 350. — LIB. IV, EP. 189.

P. 519, lit. B, lin. 4. P. οἱ Φαρισαῖοι ἐπελάβοντο τοῦ Σωτήρος, ὡς μετὰ τελευτῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθιομένου· cat. μετελάβοντο δὲ τοῦ Σωτήρος, ὡς μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐσθιομένου. *ibid.* 4. P. ὅτι Χριστός, cat. ὅτι ὁ Χριστός. *ibid.* 5. P. νομικὴν, cat. νομικόν.

P. 519, lit. B, lin. 8. P. ἀνεμαχέσαντο τὰς ἤττας, cat. τὰς ἤττας ἀνεμαχέσαντο.

P. 349.

Τούτοις τοῖς θερισταῖς, διὰ τὴ μὴ ἔχειν πολέμου ὄργανον ἐν ταῖς καρδίαις, ἔδωκε δύναμιν ἀφίεναι εἰρήνην τοῖς οἴκοις, δι' οὓς ἂν ἐλθῶσι. Τοῦτο οἶμαι δηλοῦν καὶ τὸ, « Συγκόψουσι τὰς μαχ. », x. τ. λ. Cfr. lib. II, ep. 36.

P. 437, lit. B, lin. 4, 5. οἶμαι, μᾶλλον δὲ πέπεισμαι, σαφῶς τοῦτο πεπρωτηθεῖσαι des. in cat. *ibid.* 6. τὸ τῆς εἰρήνης ἀποτρον, φημι δὴ des. in cat. *ibid.* 7. τοῦ deest in cat. *ibid.* 9. ὄργανα. Adundant haec in catena :

Θερισται πρῶην ἦσαν οἱ τῶν νόμων διδάσκαλοι, ὧν ἐπιλειψάντων οἱ ἀπόστολοι τὸν ἐκεῖνον τόπον ἐπλήρωσαν. Εἰκόσ δὲ τὸν Ἰησοῦν λέγειν τοῦτο, καὶ πρὸς τοὺς εὐαγγελιστάς, οἳ καὶ αὐτοὶ θερισται εἰσι, δι' ἡμῶν προσάγεσθε τὰ ἀγαθὰ δράγματα τῷ Θεῷ· ὅτι ἐπειδὴ οἱ ἀπόστολοι ὀλίγοι τῷ ἀριθμῷ εἰσι θεήθηται καὶ ἄλλοις ἐκ τῆς ἑσῶ μακαρίων ἐργατῶν χωρὰς ἐκδηθήσονται πρὸς τὰ ἔξω ἔθνη. Τὸ γὰρ ἐκβαλλόμενον ἐκ τῶν ἑσῶ ἔθων ἐκβάλλετο.

P. 353. — LIB. I, EP. 153.

P. 48, lit. B, lin. 2. P. αὐτοῖς εἰς, cat. αὐτοῖς ἔστιν εἰς.

P. 363. — LIB. V, EP. 220.

Catena auctor, lineis 25 omissis, ultima tantum exhibet epistolae verba. Scribit enim ἀνεχτότερον οἱ ἐν Σοδόμοις κολασθήσονται, οὐ μόνον διὰ τὸ κάντ. x. τ. λ., p. 625, lit. D, lin. 9.

P. ead., lit. E, lin. 4. Post δωδεκάει addit cat. auct. δίκην πῦρ καὶ θέω κατακλυσθέντες. *ibid.* 3. P. τῆς φύσεως, cat. τῶν ὄλων.

P. 366. — LIB. II, EP. 175.

P. 208, lit. A, lin. 6. P. τῇ ἀπλότῃ κίρνωμένῃ, cat. κίρνωμένῃ τῇ ἀφελείᾳ. *ibid.* 6, 7. θεῶν τι χρῆμα, φημι δὲ des. in cat. *ibid.* 8. P. θατέρω θατέρως χωρισθείη, cat. ἡ ἐτέρα τῆς ἐτέρας χωρισθείη. *ibid.* 9. P. ἐμπίπτει· cat. ἐκπίπτει. — Lit. B, lin. 3. P. οὐ παρέστησεν, cat. παρέστησεν.

Catena auctor in hoc quidem loco finem imponit epistolae; sed paucis tantum omissis pergit p. 367 hisce verbis: Δεστικὴ ἔστιν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις καλοῦ τε καὶ κακοῦ. Ἐφη τοῖνον ὁ Κύριος· Γίνεσθε, x. τ. λ., p. 208, lit. B, lin. 6, 7.

P. ead., lit. B, lin. 7. P. ὡς οἱ ὄφεις, cat. ὡσεὶ ὄφεις. *ibid.* 8. καὶ ἀέρατοι ὡς αἱ περιστεραὶ. des. in cat. — Lit. C, lin. 2. P. ὑπόδειγμα, cat. παράδειγμα. *ibid.* 3. τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τούτῃ des. in cat. *ibid.* 4. P. ὡσεὶ βλεθρίδα, cat. ὡς γῆρας. 4. μὴ deest in cat. *ibid.* 5. P. ὡσερ ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν, φυλάττωμεν, cat. ὡς κεφαλὴν φυλάξωμεν. *ibid.* 6, 7. τοῦ δὲ σώματος ὀλίγον φροντίζωμεν, τὰ δὲ ἄλλα ἔωμεν, des. in cat. *ibid.* 7. τὴν deest in cat. *ibid.* 11. ἀπόνηρον. Quae sequuntur lineae 92 eas omnes omisit cat. auct.

P. 369. — LIB. IV, EP. 218.

P. 542, lit. C, lin. 6. P. ἐπειδὴ θαυμάζειν ἐφης, πῶς x. τ. λ., cat. εἰ θαυμάζεις, πῶς x. τ. λ. *ibid.* ἔφη deest in cat.

P. 542, lit. C, lin. 9. P. ἔτοιμοι αἰεὶ πρὸς ἀπολογία, cat. ἔτοιμοι γίνεσθαι πρὸς ἀπολογία παντὶ τῷ αἰτούντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος. — Lit. D, lin. 4, 5. P. φίλων ἦ, cat. φίλων ὁ ἀγαπῶν ἦ. *ibid.* 6, 7. καὶ δῆμιον ἦ, cat. *ibid.* 9. P. τῶν ἰχθύων ὀλίγον, cat. ὀλίγον τῶν ἰχθύων. *ibid.* 10. P. καθεζομένων, cat. προκαθμένων. — Lit. E, lin. 1. P. ὑπάρχων, cat. ὑπασιτών. *ibid.* 2. P. ἐκείνων, cat. ἐκείνοισ. *ibid.* 3. Inter εισελθόντας εἰ δεδεμένους inserit μόνους cat. auct. *ibid.* 4. P. ὡς, cat. ὡστε. *ibid.* 5. P. οἱ μὲν, cat. οὗτοι *ibid.* 5. P. ἀπολαύουσι, cat. ἀπολαύσουσι *ibid.* 6. P. διδάσκονται, cat. διδάσκοντες, δίκαιοι ἂν εἴεν *ibid.* 6. P. ἀμαθείας, cat. ἀμαθίας.

P. 376, 577. — LIB. III, EP. 235.

P. 350, lit. C, lin. 4. σε deest in cat. *ibid.* 7. βαιουόντος δέ. — Lit. D, lin. 2, ἀναντιρρήτος des. in cat. *ibid.* 6. P. ἐγέρουσα, cat. ἀνεγέρουσα. *ibid.* 10. Post δέωσεν, haec exstant apud catena auctorem: Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ λογισμῶν ἢ δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, ὅτι καὶ ἀθάνατοι εἰσιν αἱ ψυχὰι πιστούσων, καὶ οἱ δίκαις ὀφείζουσι. Marturia μὲν γὰρ τῆς ἀβυσσῆς τῆς ψυχῆς ἀναντιρρήτος, τὸ μὴ δύνασθαι αὐτὴν ἀνθρώπων ἀποκτείνειν, τῆς δὲ ἀναστάσεως καὶ κολάσεως ἀψευδῆς ἀπόδειξις, τὸ μετὰ τοῦ σώματος οὐ μὴν εἰς ἀνυπαρξίαν παραπέμπει. Ἀκούειν δὲ ἔστι καὶ Παύλων λέγοντος ὅτι Ἐπίοντος θανάτου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, τὸ μὲν θνητὸν, ὡς εἶπεν, αὐτοῦ ἀποθνήσκει· τὸ δὲ ἀθάνατον, σῶν καὶ ἀδιάφθορον οἰεῖται, ὑποχωρῆσαν τῷ θανάτῳ. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἤγερ. x. τ. λ. Cf. lib. IV, ep. 125.

P. 480, lit. C, lin. 9. εἰκότως deest in cat. — Lit. D, lin. 1. Inter τριχῇ εἰ διαστατὸν inserit καὶ cat. auct. *ibid.* 2. P. τὴν δ', cat. τὴν μὲν. *ibid.* 2. P. καὶ ἀφθαρτῶν, cat. τὸ δὲ φθαρτῶν. *ibid.* 3. P. δῆμαρτον τῆς ἀληθείας, cat. τ. ἀληθ. δῆμ. *ibid.* 5, 4. P. ἐν

τούτω, cat. ἀλλ' ἐνταῦθα. *ibid.* 4. ἠνέχθησαν. Quæ sequuntur lineæ 112, eas omnes omisit catenæ auctor.

P. 386, 387. — *LIB. IV, EP. 135.*

In catena desiderantur tres lineæ. Epistolæ enim initium apud illius auctorem est hujuscemodi, Οὐκ εἴ τις καθ' ἑτέραν, p. 488, lit. E, lin. 6.

P. 489, lit. A, lin. 2. τούτω deest in cat. *ibid.* 4. P. οἱ τὰ, cat. οἱ τοῖς τὰ. *ibid.* 5. P. οὗς, cat. ἀλλ'. *ibid.* 6. Inter φαῖη et μεσθὼν inserit τούτους cat. auct. *ibid.* 8, 9. P. τιμήσει, cat. τιμήσει.

P. 387. — *LIB. IV, EP. 118.*

P. 478. lit. A, lin. 5. P. ἑοικας καὶ σαυτὸν παραλογίζεσθαι, καὶ τὰς θείας παρερμηνεύειν Γραφάς· τὸ γὰρ δίδναι x. τ. λ. cat. τινὲς δὲ ἑαυτοὺς παραλογίζομενοι τὰς θείας παρερμηνεύειν τομῶσι Γραφάς· τὸ δίδναι x. τ. λ.

P. 478, lit. A, lin. 7, 8. P. ἔχοντας βλέπει, cat. ἔχοντας καὶ παρέχοντας βλέπει. — *Lit. B, lin. 1, 2.* P. θαύμαζε, cat. θαυμάζης. *ibid.* 2. P. ἀμισθί, cat. ἀμισθόν. *ibid.* 3. P. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς δόσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἡ ἐλεημοσύνη κρίνεται. *Cat.* καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως κρίνεται ἡ ἐλεημοσύνη. *ibid.* 4. P. καὶ λόγος, cat. καὶ ὁ λόγος. *ibid.* 5. P. φησὶ, λόγος, cat. φησὶ καὶ λόγος. *ibid.* 6. ἀλλ' εἰ καὶ, *lin. 8.* δυνατόν. *des. in cat. ibid.* 8. P. εἰ, cat. οὐ. *ibid.* 10. πολλοὶ μὲν. — *Lit. C, lin. 2,* κρίνεται *des. in cat.* — *Lit. C, lin. 2.* τὰ deest in cat. *ibid.* 3, 4. ὑπερχρόντισε ponitur in cat. post προσίζαντας. *ibid.* 5. P. προσήνεγκαν, ἡ δὲ x. τ. λ., cat. προσήνεγκαν καὶ ἀπὸ πολλῶν ὀλίγα· ἡ δὲ x. τ. λ. *ibid.* 5. τὴν deest in cat.

P. 395.

LIB. I, EP. 33.

Ὁ μὲν Ἰωάννης οὐκ ἀπόντα μόνον ἐμήνησεν, ἀλλὰ καὶ παρόντα ἔδειξε λέγων· « Ἰδὲ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, » Διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον προφητῶν, ὅσα καὶ τὸν προφητεύομενον εἶδε τούτον ὃν πάντες οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ προφῆται δι' ὄνειρων μὲν ἢ ὄπτασιῶν ἐφαντάσθησαν· θεωρήσει δὲ αὐτοφεί οὐκ ἐπίτευχον.

P. 396.

Ὁ βλος αὐτοῦ μία νηστεία ἦν, οὐ τράπεζαν εἶχεν, οὐ γῆν ἀροσίμην, οὐκ ἀροτήρια βουῖν, οὐ σίτον, οὐ σιτοποιόν· διὰ ταῦτα τοίνυν μελίων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὁ Ἰωάννης· μελίων καὶ διὰ τούτο ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς νηδύος μητρικῆς προεφήτευσε, καὶ ἐν σκότει κρυπτόμενος τὴν φῶς ἐλθόν οὐκ ἠγνόησεν.

P. 397. — *LIB. I, EP. 68.*

P. 21, lit. C, lin. 5 seqq. P. οὐκ ἀμέριμον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα βασιάνω δεόμενον, προσέδικας ἡμῖν, ἀριστὰ τῶν φιλοπόνων, τὸ πρόβλημα, ὁ x. τ. λ. *Cat.* νοήσεις δὲ καὶ οὕτως, τὸ, ὁ x. τ. λ. *ibid.* 8. *Inserit cat.* τοῦ inter ἐστὶν et Ἰωάννου. *ibid.* 9. πάντως omittit *cat. auct. ibid.* 9. P. ἦν, cat. ἐστὶ. *ibid.* 10. P. Χριστοῦ, cat. τοῦ Χριστοῦ. *ibid.* 10. P. ἐστὶν — *Cat. ἐστὶ.* — *Lit. D, lin. 1.* τὴ συνταφῆναι. *ibid.* 3. παρέχοντι *des. in cat.*

P. 21, lit. D, lin. 3, 4. P. μελίων μὲν πάντων ἦν, cat. μελίων ἦν πάντων *ibid.* 4. P. γυναικῶν, cat. γυναικός. *ibid.* 6. κατὰ μὲν τὴν. *ibid.* 9. γεγράφαμεν. *des. in cat. ibid.* οὐν deest in cat. — *Lit. E, lin. 1.* P. παλιντοκία, cat. τοκία. *ibid.* 1, 2. P. διακαιθέντος, cat. τελεικαθέντος. *ibid.* ἐπειδὴ οὐδὲν ἐτελείωσεν ὁ νόμος desiderantur in cat.

P. 451.

Οἱ μὲν ἀχῆκοι τοῦ νόμου γεγονότες, τὴν τοῦ προφήτου ἀπειλὴν κατεπλήγησαν, καὶ τόπον, καὶ σκιαν τῆς δεσποτικῆς ταφῆς ἀκηχοῦτες ἔδεισαν πρὸς τὸ τοῦ συμβάντος παράδοξον. Ἰουδαῖοι δὲ αὐτὸν ἰδόντες τὸν προφητευθέντα, ἔμειναν ἀγνώμονες πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀνένδοτοι πρὸς μετάγνωσιν.

P. 461. — *LIB. I, EP. 159.*

P. 49, lit. E, lin. 2 seqq. P. μηδὲν ἐμποδὼν τῷ τοῦ Κυρίου Εὐαγγελίῳ γινέσθω, μηδὲ περισπασμὸς τῆ πνευματικῆ ἀκολουθείτω διδασκαλίᾳ, μηδὲ θόρυβος τῆ ἐπωφελεῖ διαλέξει μεσιτευέτω. Ὅυτε γὰρ χρ., x. τ. λ. cat. ἐντεῦθεν παιδευόμεθα ὡς οὐ γρητῆ πνευματικῆ διαλέξει περισπασμὸν τινα μεσιτεύειν ἡ θόρυβον οὐδὲ γὰρ χρ., x. τ. λ. *ibid.* 5. Χριστὸς ζητούμενος ὑπὸ τῆς μητέρος καὶ τῶν ἀδελφῶν, αὐτῶν τῆν, x. τ. λ. — *Cat.* Χριστὸς ὑπὸ τῆς μητέρος ζητούμενος τῆν, x. τ. λ.

P. 50, lit. A, lin. 3. — *τοῖς πέντητας. Addit cat.* Ἰσως δὲ ἀδελφ., x. τ. λ. *Cfr. lib. IV, ep. 46.*

P. 436, lit. C, lin. 5. P. ἀνευ τῆς κατὰ πνεῦμά φημι. Καὶ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· Εἰ, x. τ. λ. cat. διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ θεὸς Παῦλος, ἔτι Εἰ, x. τ. λ. *ibid.* 9. P. αὐτοῦ, cat. Χριστοῦ. — *Lit. D, lin. 1.* P. τῆ, cat. ἐπὶ τῆ. *ibid.* 2. καρπούμεθα. Quæ sequuntur lineæ tres, eas omisit cat. auct.

P. 469. — *LIB. II, EP. 270.*

P. 243, lit. A, lin. 1. P. ἄπαντα, cat. πάντα. *ibid.* 2. ἀν deest in cat. *ibid.* 3. P. συνήτης, cat. συνήτης. *ibid.* 5, 4. καὶ βλέποντες βλέφετε, καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε *des. in cat. ibid.* 5. Post ὅμων catenæ auctor scribit, καὶ τὰ ἐξῆς. Omittit igitur omnia inde a τοῖς ὡσί, x. τ. λ. usque ad ὕμας. *Cf. lin. 9. ibid.* 10. P. προσώπων τριῶν, cat. τῶν προσώπων. — *Lit. B, lin. 3.* πορευθεὶς deest in cat. *ibid.* 4. καὶ βλέποντες. *ibid.* 5. ἴδῃτε. *des. in cat. ibid.* 7. δὲ deest in cat. *ibid.* 8. καὶ τοῖς ὡσί βαρέως *ibid.* 9. ἐκάμυσαν. *des. in cat. ibid.* 9. P. αὐτῶν, cat. αὐτῶν. — *Lit. C, lin. 1.* Inter αἰτίαν et κηρύξαι inserit καὶ cat. auct.

P. 243, lit. C, lin. 2. P. τάχα πῶς φησι. Τοῦτο γὰρ ἐνταῦθα μηνύει τὸ, μὴ ποτ' ἴδωσι. — *Cat.* ἐπάγει μήποτε ἴδωσι. *ibid.* 3. καὶ τοῖς ὡσί. *ibid.* 5. ἴσσομαι αὐτούς. *des. in cat.* Adduntur enim post ὀφθαλμοῖς, ἵνα, ἀντὶ τοῦ ἴσως ἡ τάχα, x. τ. λ. *ibid.* 6. P. ἐμφαίνει ὕπακ., cat. ὕπακ. ἐμφ. *ibid.* 7. καὶ ὅτι καὶ οὕτως. — *Lit. D, lin. 5.* ταυτην λαβεῖν, *des. in cat., in qua sic conjunguntur verborum enuntiationes, ἐμφαίνει.* Ὅτι δὲ τὸ μήποτε ἀντὶ τοῦ τάχα λαμβάνεται, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος (P. γράφοντος). — *Lit. D, lin. 7.* P. διδακτὸν, cat. διδακτικόν. *ibid.* 7. ἀνεξίκαχον deest in cat. *ibid.* 8. P. δῶν, cat. δῶ. *ibid.* 10. P. κἀνταῦθα εἰρηται. — *Lit. E, lin. 3.* εἰ γὰρ οὕτω νοηθ., cat. ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ τάχα λαμβάνεται. Εἰ τοίνυν οὕτω νοηθ. — *Lit. E, lin. 5.* P. αὐτοῦ, cat. αὐτοῦ. P. προειρημένῳ, cat. προρημένῳ. *ibid.* 6. τρέπου deest in cat. *ibid.* 8. οὐκ ἀγνοῶν.

P. 244, lit. A, lin. 3. φυλαχθεῖτε, *des. in cat. ibid.* 4. P. ὕβρεως διάκονος νομισθῆσαι, ἀλλὰ θεραπείας καὶ ἰάσεως ὄπρη., x. τ. λ., cat. ὕβρεως ἀλλ' ἰάσεως ὕπερ., x. τ. λ. *ibid.* 6. (ἀπλῶς) deest in cat. *ibid.* 7, 8. προσοίσων δὲ *des. in cat. ibid.* 8. P. παλαίματα, cat. ἐπταισμένα. *ibid.* 10. P. εὐαγγελισόμενος, cat. ἐπαγγελλλόμενος.

(1) Cod. Bav. ὁ βαπτίστης Ἰωάννης.

(2) Ea omnia desunt in Cod. Bav.

P. 475. — LIB. II, EP. 144.

P. 190, lit. E, lin. 1. P. τῆς ψυχῆς. cat. τῆς μὲν ψυχῆς. ibid. 3. P. τὸ σώζειν ψυχῆς, cat. τὸ ψυχὴν σώζειν. ibid. 4. P. διακονίαν, cat. ὑπηρεσίαν. ibid. 5. P. μεθ' ἰδρωτων. cat. ἐξ ἰδρωτων.

P. 478. — LIB. I, EP. 194./

Tribus lineis omisiss, auctor catenæ incipit in hunc modum : Ἐγρηγορεῖναι χρὴ τοὺς καλοὺς γεωργοὺς καὶ φυλάττειν, x. τ. λ.

P. 57, lit. D, lin. 5. P. ἀναθάλλοντα. cat. ἀνατέλλοντα. ibid. 5. P. εἰ γὰρ μὴ, cat. ἔάν μὴ. ibid. 6. P. προδεδωκαίμεν, cat. προδώμεν. ibid. 8. ὁ deest in cat. ibid. 8. P. εὖρε, cat. εὔροι. ibid. 9, 10. P. καὶ ἀξία πυρὸς ζιζάνια ἐν ἡμῖν κατειργάσατο. cat. οὐδ' ἀξία πυρὸς ζιζάνια ἐν ἡμῖν κατειργάσατο. (Τούτ' ἐστὶ πονηροὺς λογισμοὺς τοὺς ἐκ τῆς καρδίας ἐξερχομένους καὶ κινούντας τὸν ἄνθρωπον.)

Cum verbis, quæ uncis inclusa sunt, conferri potest epistolæ initium.

P. 480. — LIB. I, EP. 195.

P. 57, lit. E, lin. 2. P. θέλεις ἀπ., x. τ. λ., cat. δοῦλοι δ' ἂν εἴεν οἱ λέγοντες· θέλεις ἀπ., x. τ. λ. ibid. 3, 4. P. αἰετῷ θ. θ. εὖν., cat. τῷ θ. θ. αἰετῷ. ibid. 5. Θεοῦ, cat. Χριστοῦ. ibid. 7. P. συνεκτμηθῆ, cat. συνεκτμηθῆ.

P. 58, lit. A, lin. 1. ἔτι, cat. ἔστι. ibid. δευτὰ deest in cat. ibid. 4. P. ὁ δὲ Κύριος καὶ συνιεῖ, καὶ πολλαίς ἐποίησεν. οὐκ x. τ. λ., cat. ὁ δὲ Κύριος πάντα εἰδώς πρὸ γενέσεως αὐτῶν οὐκ, x. τ. λ.

P. 58, lit. lin. 5. P. τὸν Ἡσαΐ, cat. Ἡσοῦν. ibid. 6. P. συνεκτμηθῆ, cat. συνεκτμηθῆ. ibid. 7. P. μὴ θανάτωσας, cat. οὐκ ἐθανάτωσας. ibid. 8. P. μὴ νεκρώσας, cat. οὐκ ἐνεκρώσεν. ibid. 10. P. μὴ ἀμυνάμενος, cat. οὐκ ἠμύνατο. ibid. 10. P. τοῦ Πέτρου τὴν ἀρνησιν, cat. τὴν ἀρν. Πέτρου. — Lit. B, lin. 1. P. μὴ ἐκκόψας, cat. οὐκ ἐξέκοψε. ibid. 2. τὸν deest in cat. ibid. 3. P. τέρματα, cat. περάτα.

Cæterum catenæ auctor, tota hæc epistola descripsit, hæc addit : Ὅσοι δὲ βαθυὐρίζοι εἰσι καὶ πολυκαρποὶ, ὧν οἱ στάχυες κομῶντες, καὶ ὑπὸ τοῦ καρποῦ βρισθόμενοι καρθιθάρησουσιν ὑπὸ τῆς πρὸς ἄμνητον ὕρας, μονονουχί ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦντες τὴν τῶν ἑριστῶν δρεπάνην, τοὺς δὲ Χριστὸς εἰς τὰς οὐραγίους λήξεις ἀποκομίσαι τοῖς ἀγγέλοις προστάξας συνεορτάσαντας καὶ συμβασιλεύουσας, καὶ ἀτελευτήτου θιμηθῆς μεθέξοντας.

P. 481. — LIB. II, EP. 198.

P. 216, lit. B, lin. 9. P. ὁ θεοτάτος, ὃ σοφὲ, τοῦ Πατρὸς Λόγου, καὶ τὸ θεῖον ἑαυτοῦ κήρυγμα βασιλείαν καλεῖ, ὡς ὠδίν., x. τ. λ. Cat. τὸ θεῖον κήρυγμα ὁ Χριστὸς βασιλείαν καλεῖ, ὡς ὠδίν., x. τ. λ. ibid. 11. ὁμοία γὰρ ἐστίν. — Lit. C, lin. 3. γίνεταί. des. in cat. — Lit. C, lin. 3. P. ὁ δὲ λέγει, cat. καὶ φησιν. ibid. 5. P. ἀποκρύψαι, cat. ἀποκρύπτειν. ibid. 7. ἀγροικιζομένη deest in cat. ibid. 8. Post παρεχώρησεν. cat. auct. pergīt in hunc modum, διὰ πολλὰ δὲ κόκκω σινάπειω τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀπ., x. τ. λ. Cfr. lib. I, ep. 199.

P. 59, lit. A, lin. 7. πλειστον ἕνεκα τρόπων des. in cat. — Lit. B, lin. 5. τὴν deest in cat. ibid. 9. συνταγαμένην. ult. ep. vocab. — Cat. auct. addit, καὶ ἀπλῶς βραχὺς μὲν ἐστίν, x. τ. λ. Cfr. lib. IV, ep. 76. P. 433, lit. E, lin. 7. ibid. 8. σπειρόμενος deest in cat. ibid. 9. P. λεγομένων, cat. λελεγμένων. ibid. 10. καὶ deest in cat.

P. 454, lit. A, lin. 1. P. ἐπαγγέλλεται, cat. ἀπαγγ. ibid. 6. P. οὐ τὸ ψεύδος, cat. τὸ ψευδ. οὐ. ibid. 7. δὲ ἀληθ., cat. δ' ἀληθ. ibid. 9, 10. P. ἐφένταί. cat. ἀφένταί. — Lit. B, lin. 1. πρὸς αὐτὴν. Omisiss omnibus, quæ in ed. Par. hæc verba sequuntur, pergīt catenæ auctor hisce verbis : Δοκεῖ μὲν γὰρ ὁ θεὸς σφόδρ· σμικρότατος εἶναι καὶ ἀτελέστατος τῶν παρὰ ἀνθρώποις λόγων, Ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβαρικῶν· δύναμιν δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐν ἐκυστῷ φέρει, ὡς κα-

λῦσαι πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ἣν λαχόντες παραβέβληκεν ὁ Σωτῆρ, τὸ ἀσθενὲς καὶ φθοριμαῖον τῶν ἀνθρώπων αἰνιγμάτων ὡς αἰνιζόμενος.

P. 484. — LIB. I, EP. 201.

P. 60, lit. A, lin. 2. P. οὐσίας καὶ τῆς Θεοτόκου Μαρίας ληφθέντος, τὴν ἀπ' αἰῶνος cat. οὐσίας ἀναληφθέντος τὴν ἀπ' αἰῶνος.

P. 489. — LIB. III, EP. 407.

P. 299, lit. E, lin. 5. P. ἐπειδὴ γέγραπας, cat. εἰ ἀπορεῖς. ibid. 8. P. ἔφησε δὲ καί, cat. εἶπε δὲ καὶ ἐνταῦθα, ibid. 8. Inter ζιζάντων εἰ παραβολῆ inserit δηλαδὴ cat. auct. ibid.

P. 300, lit. A, lin. 2. P. πλὴν ἵνα μὴ δόξω τιεῖ σκτῆσαι ἐπινοεῖν, τὸ ἀπόρρητότερον φράσω, φησας ὅτι, x. τ. λ. cat. ἔπειτα ἔχω τι λέγειν καὶ ἀπόρρητότερον, ὅτι, x. τ. λ. ibid. 5. P. συγκράτησιν, cat. σύγκρισιν. ibid. 6. P. τούτου, cat. λόγου. ibid. 7. P. ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, cat. ἐν ἡμῖν ὁ Χριστός. — Lit. B, lin. 1. πρὸς αὐτό. ult. ep. voc. — Adduntur in cat. hæc : Πρωθέντες γοῦν οἱ τὸν σπόρον τὸν οὐράνιον ἀποδεδεγμένοι ἐκ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως, γέγονασι καὶ αὐτοὶ οὐράνιον σπέρμα. Οὗτοι εἰσιν εἰ υἱοὶ τῆς βασιλείας· ὁμοίως καὶ τὸ τοῦ πονηροῦ σπέρμα ἐν ἀθέοις δόγμασι ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς καταβληθὲν, υἱοὺς ἀπεργάσατο τοῦ πονηροῦ. Ζιζάνιον γὰρ καὶ σπέρμα πονηρὸν αὐτοὺς ἐποίησεν.

P. 492. — LIB. I, EP. 182.

P. 54, lit. E, lin. 5. P. ὁ τὸν πολυτέμνητον, cat. ὁ τὸν πολυεγγῆ τούτου καὶ πολυτέμνητον.

P. 55, lit. A, lin. 1. P. μαργαρίτης δὲ κεκλ., cat. μαργ. δὲ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο κεκλ.

P. 493. — LIB. I, EP. 204.

P. 60, lit. C, lin. 5. P. ὡσπερ ἡ ῥίπτ. ἐν θαλ. σαγ., cat. ὡσπερ ἐν θαλ. ῥίπτ. ἡ σαγ. ibid. 7. P. οὕτως ἡ, cat. οὕτως καὶ ἡ. ibid. 8. P. ἔθρους, cat. γένους.

P. 60, lit. D, lin. 1. P. ἀναξία, cat. οὐκ ἀξία. ibid. 3. ὀρμησαντι ult. ep. voc. Adduntur in cat. Ἔϊτα, τῆς σαχῆνης ἐρευνομένης, x. τ. λ. Cfr. lib. I, ep. 205.

Lit. D, lin. 7. P. Χριστοῦ, cat. τοῦ Χριστοῦ. — Lit. E, lin. 1. P. καὶ συνάγεται μὲν, cat. τὰ μὲν καλὰ συνάγει.

P. 498. — LIB. IV, EP. 96.

Epistolæ initium apud catenæ auctorem est hujuscemodi : Τετράρχην ὀμαι τοῦτον διὰ τοῦτο λελεῖσθαι ὅτι ὑπὸ τῶν τεσσάρων. Cfr. lib. 2, lit. A, p. 464. Quæ vero in cat. vocem ἡρχῆν (lit. A, lin. 5) sequuntur videntur esse excerpta ex iis quæ existant in ed. Par. inde a lin. 5 lit. A, usque ad lin. 5 lit. C. Sunt autem hæc : τῆς ἀφροσύνης, τῆς ἀκαλασίας, τῆς δευλείας, τῆς ἀδικίας· ὡς ἄφρων γὰρ ἀπερσιδέπτως ὁμνυεῖ· ὡς ἀκάλαστος τοῦ ἀδελφοῦ γυναῖκα ἀγεται· ὡς δευλὸς τὸν δόλον φοβεῖται, τὸν Ἰωάννην ἀποκτείνει βουλόμενος· ὡς ἀδικος τὸν παράνομον φόνον ἐργάζετο.

P. 500. — LIB. IV, EP. 96.

Catenæ auctor incipit in hunc modum : Ὁ Ἰωσῆπος· λέγει ὅτι ζώντος. Cfr. p. 465, lit. A, lin. 3.

P. 465, lit. A, lin. 4. P. ἔσγς τὴν, cat. ἔσγην Ἡρωδῆς τὴν. ibid. 4. Post γυναῖκα hæc existant in cat., πρὸς ὃν ἐστίν ἀπαντήσαι καὶ εἰπεῖν, πᾶς οὐκ οὐχ. Cfr. lit. A, lin. 9, 10. ibid. 10. P. γήμαντι ἐνεκάλει, cat. γήμαντι τῷ Ἡρωδῆ ἐγκάλει. — Lit. B, lin. 1. πρὸς ὃν τις. ibid. 7. ἀποφαίνων. des. in cat.

P. 465, lit. C, lin. 9, 10 (ἦρα γὰρ αὐτῆς ἐκ παλλοῦ) des. in cat. ibid. 10. ὁ deest in cat. — Lit. C, lin. 1, post προβεβλήσεται hæc existant in cat. Διὸ τί γὰρ οὐχὶ καὶ τὸν φόνον αὐτῶ οὐκ ὠνεῖδεν ὁ Βαπτιστῆς; πολλῶ χαλεπώτερον δευτὰ τῆς μοιχείας καὶ μάλιστα ὅτι ἀδελφοκτονία ἦν. Ἔστι· τοῖνον τὸ

ἀληθές οὕτως· Φιλίππου γυναικα ἔχοντος Ἡρωδιάδα τὴν τοῦ βασιλέως Ἀρέτα θυγατέρα καὶ θυγάτριον ἔχοντος ἐξ αὐτῆς τὴν Σαλώμην τὴν καὶ ὀργησαμένην, εἶτα τελευτήσαντος, Ἡρώδης ἐκέλευεν παρανόμως ἡγάγετο γέινω αὐτῇ, καὶ κατὰ τὸν ἀκόλαστον τρόπον καὶ νομομα. Ὅρα δὲ πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς ἀνεπαχθῆ ποιεῖται τὴν κατηγορίαν, ὡς ἱστορίαν διηγούμενος μᾶλλον, ἢ κατηγορίαν εἰσάγων.

P. 504.

Ὅτι βδελύσεται Χριστὸς τοὺς ἄνδρας τῶν αἱμάτων, καὶ οὐκ αὐτοὺς μόνους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς οἰκούντας σὺν αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἐπεξίοντας τὰς αὐτῶν κακουργίας δεικνυσίην ἐπὶ Ἡρώδου. Μετὰ γάρ τὴν τοῦ Βαπτιστοῦ μισθονίαν, καταλιπὼν ἀνεχώρησεν.

P. 522. — LIB. III, EP. 157.

P. 320, lit. A, lin. 3. P. τὴν πίστιν, κ. τ. λ., cat. Ἐντεῦθεν διδασκόμεθα ὅτι τὴν πίστιν, κ. τ. λ. ibid. 5. ol deest in cat. ibid. 5. P. εἰ, cat. ol. ibid. 5. P. τὰ ἔργ., cat. τὰ δὲ ἔργ. ibid. 6. P. ὁ δ' ἀπ', cat. ὁ δὲ ἀπ. ibid. 6. 7. P. Θεὸν ὁμ. εἰδ., cat. ὁμ. εἰδ. Θεόν. ibid. 7. P. τοῖς δ' ἔργ., cat. τοῖς δὲ ἔργ. ibid. 8. P. θεῖος δὲ, cat. ὁ δὲ θεῖος.

P. 531. — LIB. I, EP. 121.

Catenæ auctor duas omisit lineas. Incipit enim in hunc modum: Ἀπεστάλην, φησί, τὴν πρὸς Ἀβραάμ, κ. τ. λ.

P. 37, lit. D, lin. 3. καὶ ἐν αὐτῇ des. in cat. ibid. 4. seqq. P. καὶ ἀνθρώπος κατὰ ἀλήθειαν ὁμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα, πλὴν ἁμαρτίας, γενόμενος, καὶ Ἰουδαίων πᾶσιν σκῆψιν ἀναίρων, κ. τ. λ. cat. καὶ Ἰουδαίων σκῆψιν ἀναίρων, κ. τ. λ. ibid. 6. ὡς ἔφη in deest in cat. ibid. 9. P. πρὸς, cat. καὶ πρὸς. ibid. 9. καὶ ἐξ αὐτῶν des. in cat. — Lit. E, lin. 1. P. ἐθνῶν οὐ προσέτα, cat. ἐθνῶν προσέτα. ibid. P. ἐκείνοις, cat. πρὸς ἐκείνους. ibid. 2. δὲ deest in cat. ibid. 3. P. εὐεπίστροφον, cat. ἐπίστροφον. ibid. 3. καὶ τοὺς μέν. ibid. 5. καρποφορήσαντας, des. in cat. ibid. 7. 8. P. τὸ ἀγνωμον καὶ ἀχάριστον τῶν Ἰουδαίων παραιτούμενος. cat. τῶν Ἰουδαίων ἀχάριστον παραιτούμενος. Cæterum his verbis catenæ auctor lineam inprobat epistolæ. Omisit igitur, quæ exstant in ed. Paris., duas lineas.

P. 545.

Υἱὸς ἀνθρώπου, ἢ τοῦ Ἀδάμ, ἢ τῆς Παρθένου, ἐξ ἧς τὴν σάρκα προσεβλήθη. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὸν βλάσφημον Ἀποκρινάριον κατήλθε τὴν σάρκα φέρων, ὡς προαιωνίον τινα καὶ συνοουσιωμένην· πεπλάνηται γὰρ ἀκούσας, ὅτι οὐδεὶς ἀναθέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Οὐκ ἄγνωτον, κ. τ. λ. Cfr. lib. I, ep. 235.

P. 67, lit. A, lin. 9. Χριστὸς deest in cat. ibid. 9. ἑαυτοῦ deest in cat. — Lit. B, lin. 3. P. ἀπέθετο, cat. ὑπέθετο.

P. 545. — LIB. I, EP. 236.

P. 67, lit. B, lin. 7. τὸ Σὺ εἰ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, des. in cat. ibid. 8. P. ἐν ἑαυτῷ ὁ τ. θ. ὁ., cat. ὁ τ. θ. ὁ. ἐν ἑαυτῷ. ibid. 9. P. ἐξεργάσατο, cat. εἰργάσατο.

Cæterum cat. auct. addit hæc, τὸ δὲ εἰπεῖν ὅτι Σὺ εἰ ὁ Υἱὸς, ὁ τὸ ἐν τῷ Θεῷ, ἢ μετὰ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν θεοσυτῆ Νεστορίου.

P. 547.

LIB. III, EP. 5.

Πύλας ἄδου ἐκάλεσε τὰς τῶν ἀθέων τιμωρίας, καὶ τῶν αἰρέσεων βλασφημίας, αἷστι πᾶσαις ἀνοσιώσας ἢ Ἐκκλησίαν τὰς μὲν καταγινώσκειται, ὑπὸ δὲ τῶν οὐ κυριεύεται. Εἰρηται οὖν τὸ Πύλας ἄδου οὐ κατισχύουσιν

Οὐχ ὡς μηδενὸς πολεμήσαντος, καὶ σβέσαι ἐπιχειρήσαντος, ἀλλ' ὡς ἀντιστησομένων μὲν πολλῶν, ἡττηθησομένων δὲ κατὰ κράτος· εἰρηται, καὶ πύλας ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς, τῆς Ἐκκλησίας (δὲ) ὀηλονότι.

αὐτῆς, οὐδ' ὡς μηδενὸς πολεμήσαντος, ἀλλ' ὡς ἀντιστησομένων μὲν πολλῶν, ἡττηθησομένων δὲ κατὰ κράτος. οὕτω γοῦν καὶ γέγονε. Ἐπολεμήθη γὰρ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πίστις ὑπὸ πολλῶν, οὐχ ἡττήθη δέ· ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν σβέσαι ἐπιχειρησάντων λαμπρότερα ὤφθη· οἱ δὲ ταύτῃ μεταναστάντες πολλάκις κατέπεσον.

P. 571. — LIB. I, EP. 239.

P. 67, lit. D, lin. 5. P. ἢ ἐν τῷ ὄρει μεταμόρφωσις τοῦ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Σωτῆρος, τὴν ἐκ νεκρ. κ. τ. λ. cat. τοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσις τὴν ἐκ νεκρ. κ. τ. λ. ibid. 7. P. ἦντινα, cat. ἦν. ibid. 9, 10. ἢ δὲ Μωσῆς seqq. des. in cat.

P. 582. — LIB. I, EP. 206.

P. 60, lit. E, lin. 9. P. ἐδήλου καλ., cat. καλ. ἐδήλου.

P. 61, lit. A, lin. 3. P. γεγωνῶς, cat. γεγωνῶς.

P. 585. — LIB. I, EP. 207.

P. 61, lit. A, lin. 9. τὴν πρὸς τὰ παιδιά ὁμοίωσιν des. in cat. ibid. 10. ὅπερ αὐτὸς νομίζει, ὡς ὁ Νικόδημος des. in cat. — Lit. B, lin. 2. P. ὡς παιδιώδη ἡμῖν ἐνυπάρχειν ἀπλότητα, cat. καὶ τὴν ἀπλότητα. ibid. 3. P. ἐψησε, cat. ἐψη. ibid. 5, 6. πράγματος, ult. ep. vocab.

Ad auctore catenæ adduntur hæc, καὶ τόπον ἀπονήρου καὶ ἀφιλοδόξου ζωῆς τὸ παρεχθὲν παιδίον ποιούμενος.

P. 589. — LIB. I, EP. 83.

P. 27, lit. A, lin. 9. δεξιᾶν ὁ πανάγαθος Χριστὸς des. in cat. ibid. 10. P. ἡμῖν, cat. ὁ Χριστὸς. — Lit. B, lin. 1. P. τοὺς εὐνοὺς ἡμῖν, cat. τοὺς εὐνοῦχοὺς ἡμῖν. ibid. 2. P. ἐκείνοις, cat. ἐκείνους. ibid. 7. τὴν deest in cat.

P. 27, lit. B, lin. 8. P. ὀγαλινοσιν, cat. ὀγαλινοσι. ibid. 8. P. εἰσφρήσας, cat. σφρήσας.

P. 592. — LIB. I, EP. 136.

Catenæ auctor omisit lineas 6. Incipit enim hisce verbis: Τὸ τοῦ ἐπισκόπου κ. τ. λ.

P. 41, lit. E, lin. 4. P. πᾶσι, cat. πᾶσιν.

P. 611. — LIB. III, EP. 76.

Catenæ auctor omisit lineas 27. Incipit enim hisce verbis: Οὐ μόνον οὐκ ἐμεψ., κ. τ. λ.

P. 285, lit. C, lin. 9. P. ἡγαγάσθη χάκενος, cat. κάκ. ἡναγκ. — Lit. D, lin. 1, post σύνουον hæc exstant in cat.: Ἀμεινον ἡγησάμενος ἀπολύσαι αὐτὴν ἐξω, ἢ σφαγήναι ἐνδον. Μείζον καὶ ἀργαλεώτερον ἀναστελαί: κακὸν βουλόμενος τὸν φόβον, φημί τὸ ἐλαττον οὐκ ἐθέσπισεν, ἀλλ' ἐπέστρεψεν, τὴν τῆς γυναικὸς λέγω διάζευξιν.

P. 614. — LIB. IV, EP. 165.

P. 507, lit. C, lin. 3. P. ῥηθὲν, cat. ληθὲν. ibid. 4. τοῦτον deest in cat. ibid. 5. τινα deest in cat. ibid. 6. ἐπαθλον προυτ., cat. προυτ. ἐπαθλ. — Lit. B, lin. 5. 6. ραθ. καὶ τρ., cat. τρ. καὶ ραθ. ibid. 6. μὲν deest in cat. ibid. 6. Inter κατὰ εἰ ἀποκλήρωσιν inserit τὴν cat. auct. ibid. 9. οὐδεὶς ὁ δώσω. ult. ep. vocab.

Quibus adduntur a catenæ auctore hæc, ἔστι δὲ ἢ μὲν παρθενία θεοτάτη καὶ ὑπερφ., κ. τ. λ. Cfr. lib. V, ep. 255.

P. 636, lit. B, lin. 1. P. νόμιμος, cat. νομικός. ibid. 2. P. ὁ δὲ, cat. ἢ δὲ.

P. 636, lit. B, lin. 4. P. τῷ δὲ συμμ., cat. τῇ δὲ συμμ. ibid. 4. τιμωρία. Quæ sequuntur in ed. P. lineæ, eas omisit cat. auct., qui pergit in hunc mo-

dum, καὶ ὥσπερ ὁ οὐρανὸς γῆς, κ. τ. λ. Cfr. lib. IV, ep. 192.

P. 521, lit. C, lin. 7. P. γάμου. κατὰ, cat. γάμου· κατὰ κατὰ. ibid. 8. γὰρ deest in cat. — Lit. D, lin. 1, 2. P. δοκεῖ, cat. δοκεῖται. ibid. 2. P. μηχανάσθαι, cat. μηχανωμένην, τὴν παρθενίαν δὲ οὐ μόνον τῇ ἀγνείᾳ τοῦ σώματος, καὶ τῇ ἀπραγμοσύνῃ ἢ τοῦ Παύλου ὀρίζεται.

P. 627. — LIB. II, EP. 117.

P. 174, lit. E, lin. 8. P. μάλιστα μὲν εἰ ἐρωτηθεῖ τις, cat. εἰ μὲντοι τις ἐρωτηθεῖ. ibid. 9. Inter ἀλήθειαν ἐπὶ πάντα inserit ei cat. auct. ibid. 10. P. καὶ ἀποκρίνεται, val, cat. κατανέσσει. ibid.

P. 175, lit. A, lin. 3. P. ὁ Θεὸς ὀνομάζεται, cat. ὄνομ. Θεός. ibid. 4. P. οὐδ' ἐν, cat. οὐδὲ ἐν. ibid. 5. P. τὰ κατὰ δυνατὰ, cat. θυν. τὰ κακ. — Lit. B, lin. 5. P. ἐκεῖνός τις, cat. ἐκεῖνός τις. — Lit. C, lin. 5. εἰ ἐρωτηθεῖ μὲν des. in cat.

P. 641. — LIB. I, EP. 249.

P. 657. — LIB. I, EP. 51.

Catenæ auctor omisit lineas 11. Incipit enim in hunc modum : Συμπλέκεται τις καὶ ἀπόρρητος τοῦτοῦ λόγος, κ. τ. λ.

P. 15, lit. E, lin. 4. σοφῶν deest in cat. ibid. P. τοῦτο, cat. τοῦτο ἦν. ibid. τοῦς deest in cat. ibid. 9. μὲν deest in cat. ibid. 10. P. τῶν, cat. ἐκτιν.

P. 681. — LIB. I, EP. 209.

P. 61, lit. D, lin. 3. P. ἐστιν, cat. ἐστὶ.

P. 685.

Ἔστιν ἡ ἀνάστασις οὐκ ἄλλο τι, εἰ μὴ ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασις, καὶ τὸ κρῖνεσθαι ζῶντας καὶ νεκρούς· τὸ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς κρίσιν ἐλευσέσθαι, ἢ τοὺς τὸν ἀείζων καὶ θεοφιλεῖ βίον μετελθόντας καὶ τοὺς νεκρωθέντας τοῖς ἀμαρτημασιν, εἰ καὶ τοὺς ζῶντας καταλειφθέντας, καὶ τοὺς ἤδη πρὸ αὐτῶν κοιμηθέντας.

P. 691. — LIB. IV, EP. 18.

P. 421, lit. D, lin. 4. ὁ deest in cat. ibid. 8. P. μᾶλλον οἱ, cat. μᾶλλον ἅπαντες οἱ. — Lit. E, lin. 1. P. πολλὴν τοιγαροῦν τὴν μετέστασιν, καὶ μεγάλην δεικτέον τὴν μεταβολὴν, ἀσκούντας καὶ ἡρεμούντας, καὶ μὴ χρηματιζομένους, εἴπερ βούλουίντο τινας, κ. τ. λ. cat. μεγάλην οὖν δεικτέον τὴν μετάστασιν εἴπερ βούλουίντο τινας, κ. τ. λ. ibid. 5. εἰ γὰρ, ibid. 7. ἀναρρήθησονται. des. in cat. ibid. P. μὴ γὰρ δὴ τὸ εἶρ. cat. τὸ μὲντοι εἶρ. ibid. 9. ἐπὶ τῆς καθέδρ. ibid. 10. Φαρισαῖοι des. in cat.

P. 422, lit. A, lin. 1. P. πάντα οὖν, cat. ἔτι πάντα. ibid. Inter ὁμῖν et ποιεῖν inserit οἱ ἱερεῖς cat. auct.

P. 422, lit. A, lin. 1. Post poeitate sic pergit cat., κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε, μὴ πρὸς οἰκείαν ἀπ. Cfr. lin. 2. ibid. 3. ἢ γὰρ δοκούσα. ibid. 6. προστριβομένη. des. in cat. ibid. 10. P. ποιεῖτε, cat. ποιῆτε. — Lit. B, lin. 1. P. μήτε, cat. μὴ. ibid. 3. P. τοῖς ὀρωσι παρέχη, cat. παρ. τ. ὄρ. ibid. 3, 4. P. πραττομένοις, cat. προσταττομένοις. ibid. 4. P. συνάδοιεν τοῖς, cat. συνάδει ἐν τοῖς. ibid. 7. P. Μωυσεως, cat. Μωσέως. ibid. 8, 9. P. φράζουσιν· αὐτοὶ δ' οὐκ, cat. φράζουσι, καὶ αὐτοὶ δὲ οὐκ. ibid. 9. P. δικαιοὶ εἴεν, cat. εἴεν δικ. ibid. 10. P. ἃ πᾶσαν, cat. ἅπασαν γάρ. ibid. 11. P. ἀλλὰ σπουδάξουσιν. — Lit. C, lin. 1, πρόφαντι des. in cat. ibid. 4. P. εἰσὶ συμμερισταὶ τῶν στεφάνων τοῖς εὐδοκίμοις ἀποκειμένων· οὔτε, κ. τ. λ., cat. εἰσὶ συμμερισταὶ τῶν τοῖς δοκίμοις ἀποκειμένων στεφάνων· οὕτως οὐδὲ, κ. τ. λ. ibid. 6. P. οὐ γὰρ, cat. εἰ γάρ. ibid. 10. P. ἀλλὰ καὶ στεφ., cat. ἀλλὰ στεφ. — Lit. D, lin. 1, 2. P. κόπον, οὐ κατὰ τὴν τοῦ καμάτου ἐχθασιν, cat. βίον,

οὐ κατὰ τὴν τῶν καμάτων ἐχθασιν. ibid. 5. ἐξοστρακίζοντες. ult. ep. vocab. Pergit cat. auct., οὔτε γὰρ λόγος, κ. τ. λ. Cfr. lib. V, ep. 508.

P. 708, lit. B, lin. 6. ὑπολείπεται deest in cat. P. 708, lit. B, lin. 7. λέγουσι, cat. λέγεται. Lit. C, lin. 3. P. φασίν, ἀπ., cat. φασί, καὶ ἀπ.

P. 696.

Ἐπειδὴ ἴσως ἐναντιολογίαν εἶναι δοκεῖ εἶγε νῦν μὲν ὡς ἱεροὶ ἀρετῆς ταλανίζοντες οἱ Φαρισαῖοι, ἀλλαχοῦ δὲ δικαιοσύνας αὐτοῖς μαρτυρεῖ ὁ Χριστὸς λέγων τοῖς ἀποστόλοις· Ἐὰν μὴ περισσέυσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεόν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Νοεῖν γρὴν ὅτι εἶπε πλεόν τῆς δικαιοσύνης ἢς ἐχρῆν ἐκείνους· οὐ γὰρ ταλανιζομένων πλεόν ἔχοντες βασιλεύσαι δικαιοὶ ἀνείεν. Ἄλλ' οἱ, κ. τ. λ. Cfr. ep. 542, lit. A, lin. 6, 7. P. πολιτευσάμενοι, πολιτευόμενοι, cod. Vat. 650 ἐπιδεικνύμενοι.

LIB. IV, EP. 216.

Ἐπειδὴ ἴσως ἐναντιολογίαν τινὰ ἐνόμισας· κείσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις, γέγραφας, εἰρηκέναι τὸν Σωτῆρα, τοῖς μὲν Φαρισαίοις ὡς ἐρημοῖς ἀρετῆς· Ὁὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί· τοῖς δ' ἀποστόλοις· Ἐὰν μὴ περισσέυσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεόν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀντεπιστάλλω, ὅτι νοεῖν γρὴν, πλεόν, εἰρησθαι τῇ; δικαιοσύνης ἢς ἐκείνους, μᾶλλον δὲ ἐχρῆν ἐκείνους ἔχειν. Οὐ γὰρ οἱ τῶν ταλανιζομένων καὶ καταθρηνοῦμένων πλεόντες· βασιλεύσαι δικαιοὶ εἴεν· ἀλλ' οἱ, κ. τ. λ.

P. 712. — LIB. I, EP. 210.

P. 61, lit. D, lin. 7. P. τῆς τελευταίας τῶν χρόνων ἀνάγκης δὲ σημεῖα, ἅπερ ὁ κύριος πρὸς εἰδῆσιν ἡμῶν ἀπεκάλυψε, σαφηνισθῆναι σοὶ ἀξιώσας διὰ τοῦ γράμματος, ταχέως τὴν τούτων, κ. τ. λ. cat. δέξαι ταῦτα καὶ ὡς σημεῖα τῆς τελευταίας ἀνάγκης καὶ τὴν τούτων, κ. τ. λ.

P. 61, lit. E, lin. 1, post δύναμιν addit ὑψηλότερον cat. auct. ibid. 2. P. ὄρη, οἱ ἐν εὐσεβ. cat. ὄρη, τούτέστι οἱ ἐν τῇ εὐσεβ. ibid. 3. ἢ deest in cat. ibid. 6. P. αὐτοῦ, cat. αὐτοῦ. ibid. 6. P. περιφρ., cat. καταφρ. ibid. 10. P. βαθυμίαν, cat. ἐπιθυμίαν

P. 62, lit. A, lin. 3. P. ἀπεκδυόμενος, cat. ἀποδυσάμενος. ibid. 4. P. σαρκίνοις, cat. σαρκικαῖς. ibid. 6. ἐν deest in cat. ibid. 7. P. κάκωσιν, cat. κατοίχησιν.

P. 713.

Ἀντίτιστα τάχα διὰ τοῦτο καὶ τὴν τεκνοφαγίαν· Ὁὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις· τούτέστι ταῖς κατὰ θεωρίαν ἐγκυμονούσαις τὸν θεῖον ἔρωτα ψυχᾶς, καὶ οὐ θάρρους· παρρησιάζεσθαι, καὶ τεκεῖν τὴν περὶ Θεοῦ ὁμολογίαν καὶ ἐνστασιν. Ὁὐαὶ δὲ καὶ ταῖς θηλαζούσαις· τούτέστι ταῖς νηπιῶδὴ καὶ ἀτελεῖ περὶ τὴν θεῖαν μακροθυμίαν γνῶμην κεκτημέναις, καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀμοιβῶν οὐ προσεχούσαις, ἀλλ' ἀπισταῖς ἢ προσβολαῖς χειρ-γυγηθείσαις.

LIB. I, EP. 211.

Ὁὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ταῖς ἐγκυμονούσαις, φησὶ, τὸν θεῖον ἔρωτα ψυχᾶς, καὶ οὐ θάρρους· παρρησιάζεσθαι, καὶ τεκεῖν τὴν περὶ Θεοῦ ὁμολογίαν καὶ ἐνστασιν, καὶ ταῖς νηπιῶδὴ καὶ ἀτελεῖ περὶ τὴν θεῖαν μακροθυμίαν γνῶμην κεκτημέναις, καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀμοιβῶν οὐ προσεχούσαις, ἀλλ' ἀπειλαῖς ἢ προσβολαῖς χαυνωθείσαις, καὶ τῶν μελλόντων γυμνωθείσαις.

P. 717, LIB. I, EP. 282.

P. 76, lit. C, lin. 1. P. ἐπιτελεῖ χῶρ., κ. τ. λ. cat. ἐτέρως δὲ ἐπιτελεῖ χῶρ., κ. τ. λ. ibid. 6. καὶ τὴν χαμαιζήλον ζωὴν καταλείψαντας des. in cat. ibid.

τακρινόμενων πλεόν ἔχοντες.

Ἐπιτελεῖ χῶρ. προσεχούταις.

¹ Ritt. conj. νομίσας, quod exhibet Cod. Vat. 650.

² Ritt. conj. πλεόν ἔχοντες. Cod. Vat. 650. κα-

9, 10. P. δ ἠρώτησας, cat. τὸ — Lit. D, lin. 2. ἤ γεώργησαν ἢ φύσις des. in cat.

P. 725, LIB. IV, EP. 285.

Catena auctor omisit tres lines. Incipit enim hisce verbis: Μύλωνα νόησον, x. τ. λ.

P. 77, lit. B, lin. 1. P. βίου, cat. παντός. ibid. 2. P. ἐπιτρέχουσαν, cat. περιτρέχουσαν. ibid. 5. ἢ ἐγχορατεία des. in cat.

P. 729. — LIB. III, EP. 170.

P. 324, lit. B, lin. 6. P. ἐδίδαξεν, εἰ τοίνυν ταυθ' οὕτως ἔχει, τί ξενίζῃ, εἰ δ' ὤσθηρ, x. τ. λ., cat. ἐδίδαξεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτήρ, x. τ. λ. ibid. 7. φρονίμου καὶ des. in cat. — Lit. C, lin. 8. P. καιρῶς, cat. κατὰ καιρῶν. ibid. 10. P. παρασκευάζει, cat. παρασκευάζει. Quae in edit. Par. sequuntur a cat. auct. omissa sunt.

P. 738. — LIB. I, EP. 287.

P. 77, lit. E, lin. 1. P. ἔχει παντ., x. τ. λ., cat. τὸ τὰ πέντε διπλασιάζει τάλαντα, τοιοῦτον ἔστιν ἔχει παντ., x. τ. λ. ibid. 2. τοῦ deest in cat.

P. 752.

LIB. I, EP. 56.

Οὐκ εἰκῆ προεῖπε τὴν τοῦ Ἰούδα προαίρεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὠδινεν ὁ ἀλιτῆριος τὴν ἐπιβουλήν, τῷ διδασκάλῳ, ὁρῶν τὰ κρύφια τῆς καρδίας κινήματα, τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα προέφησεν, ὅρα δὲ πῶς αὐτῷ πρῶως προσφέρεται.

Οὐκ ἐπειδὴ προεῖπεν ὁ Κύριος, ὡ θαυμάσιε, τὴν τοῦ Ἰούδα προαίρεσιν, ἐκεῖνος πρὸς τὴν προδοσιανὴν ὠλισθήσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὠδινε τὴν ἐπιβουλήν ὁ ἀλιτῆριος, ὁρῶν τὰ κρύφια τῆς καρδίας κινήματα, τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα προέφησεν.

P. 754, 755. — LIB. I, EP. 228.

P. 770. — LIB. IV, EP. 217.

Catena auctor omisit lineas 10. Incipit enim in hisce modum: Οὕτως ἦσαν ψευδομάρτυρες· ὁ γὰρ Χριστὸς ἄτερον ἐπηγγ., x. τ. λ.

P. 542, lit. B, lin. 10. P. ἔπρεπε, cat. ἐπέτρεψε. ibid. 11. Inter ὑμεῖς εἰ κάγω inserit φησι cat. auct.

P. 786. — LIB. I, EP. 292.

P. 78, lit. E, lin. 8. Βαρβάδαν τὸν φονέα des. in cat.

P. 79, lit. A, lin. 1. P. οἶν, cat. γάρ. ibid. 3. P. ποτὲ, cat. τότε. ibid. 4. P. ταμείω, cat. ταμῆα. ibid. 5, 6. P. ὦν ἀμφοτέρων ὑφ' ἐνὶ χρίω, παρέσχον τὴν κόλασιν, cat. ἐπιφωνούντες· εἰ Ἄλρε, αἶρε σταύρωσον αὐτόν.

P. 789.

Ἡ χλαῖν τῆς χλώης τὴν ἐπίγειον πᾶσαν ἀρχὴν παίγιον οὖσαν ἐθριάμβευσον. Ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ περιαφθεῖσα τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἐρῶμενον ἐκτίσαστο εἰς ἀδιάδοχον προσκόψασα κράτος.

P. 790.

Ἐπειδὴ κατάρας ἦν γεώργιον ἢ ἀκανθα, ἦν ἢ γῆ κατεδικάσθη, μετὰ τὴν ἡμετέραν παράβασιν πᾶσαν θεραπεύσαι ἐν αὐτῷ ὁ Κύριος παρεγένετο.

P. 801. — LIB. I, EP. 252.

P. 70, lit. B, lin. 2. P. διαρρήξας, cat. διαρρήξας. ibid. 3. τοῖς ἔθνεσι deest in cat.

P. 801. — LIB. I, EP. 254.

P. 70, lit. C, lin. 8. P. ἔφθη, cat. φησί. ibid. 10. P. φόβω, cat. τῷ φόβῳ. — Lit. D, lin. 1. ὄντες ἀχάριστοι. Adduntur in cat., αἱ πέτραι γὰρ ἐν τῷ πάθ., x. τ. λ. Cfr. lib. I, ep. 253.

P. 70, lit. C, lin. 3. P. διεθρόδωσαν, cat. συνετριβήσαν. ibid. 4. P. ἐτρόμαζον, cat. ἐτρόμαξαν. ibid. 5. P. σημαίνοντα τὸν ἠλούμενον, cat. σημαίνοντες τὸν σταυρούμενον.

P. 806, 807. — LIB. II, EP. 212.

P. 220, lit. B, lin. 3. P. λαν θαυμάζω, cat. ἐγὼ

δὲ λαν θαυμάζω. ibid. 3. καὶ ἐκπλήττομαι des. in cat. ibid. 4. P. πρὸ τῶν, cat. πρὸ. ibid. 5, 6. P. φασὶν αὐτὸν μὴ δὲ ἄλ., cat. αὐτὸν φασὶ μὴ δὲ ἄλ. ibid. 6. τίνος ἔνεκεν. ibid. 8. ἐγγιγέρθαι des. in cat. ibid. 9. P. αὐτόν, cat. αὐτὸν αὐτοῦ. — Lit. C, lin. 1. τῶν deest in cat. ibid. 5. καὶ ἐκ τοῦ τούς.

— Lit. D, lin. 2. ἀναγαγεῖν, des. in cat. ibid. 3. P. προσκυνῆσαι τὴν θείαν αὐτοῦ x. ἀ. δύναμι, cat. τ. θ. αὐ. x. ἀ. δ. πρ. ibid. 4. τὰ γὰρ. ibid. 6. ἀνατραπητή des. in cat. — Lit. E, lin. 2, 3. P. θεασόμεθα, cat. θεασόμεθα. ibid. 5. P. κρινοῦμεν, cat. κρινόμεν.

P. 220, lit. F, lin. 4, 5. P. ἐγὼ μὲν, οἶμαι τοῦτο, x. τ. λ., cat. ἐγὼ μὲν οἶμαι· τοῦτω, x. τ. λ. ibid. 6. P. ἔφησε μὲν τῇ, cat. ἔφησε ἐν μὲν τῇ. ibid. 9. Post ἐπιστομῆς evstant in cat., ἀξιόχρεω γὰρ τῆς ἀναστάσεως μάρτυρες, οἱ διὰ μυρίων, x. τ. λ. Cfr. p. 221, lit. A, lin. 6, 7. ibid. 7. καὶ θανάτων deest in cat. ibid. 8. P. τῆς ἀναστάσεως, cat. αὐτῆς. ibid. — Lit. B, lin. 1. P. καταγενέσθαι, cat. καταγενέσθαι. ibid. 9. P. ὕγιασει ἡμᾶς, cat. ὕγιασει δὲ ὑμᾶς. ibid. 10. P. ἐν τῇ τρίτῃ ἀναστησόμεθα, cat. ἐν τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἀναστ. — Lit. C, lin. 1. καὶ τρεῖς νύκτας des. in cat. ibid. 2. P. ἀψαθαι, cat. ἀψεσθαι. ibid. 5. P. τεχθεῖν, cat. τεχθῆ. ibid. 5, 6. ἂν θάνῃ, cat. ἀποθάνῃ. ibid. 6. P. αὐτῷ, cat. ἡ. ibid. 7. τις deest in cat. ibid. 7. P. ἐκεῖνη ἡμέρα, cat. ἡμ. ἐκ. ibid. 8. P. εἰ δὲ, cat. εἴτα. ibid. 9. P. τεχθεῖν, cat. τεχθῆ. ibid. 11, 12. P. οἱ πᾶσι, cat. ἡ. — Lit. D, lin. 1. P. τῷ ἄψ., cat. τὸ ἄψ. ibid. 2. ὁ μὲν τὸ παρελῦλ. ibid. 4. πληρούμενον des. in cat. ibid. 6. ἰσχυρίζομενοι. ult. ep. voc. Adduntur in cat., Ἔτι τῶν τριῶν τῆς ταρ., x. τ. λ. Cfr. lib. I, ep. 114.

P. 35, lit. B, lin. 5. P. πληρῶν, cat. πληρῶν. ibid. 7. P. ῥιπτουμένου, cat. ῥιπτουμένου. — Lit. D, lin. 8. P. προσδεξάμενος, cat. προσδέξ.

P. 809. — LIB. I, EP. 404.

P. 104, lit. B, lin. 3. P. γεγένηται, cat. γεγένητο. ibid. 6. ἀμφοτέρα. ult. ep. voc. Adduntur in cat. Τὸν δὲ λίθον τοῦ μν., x. τ. λ. Cfr. lib. I, ep. 406.

P. 104, lit. E, lin. 6. ὁ deest in cat. ibid. 6. P. ἀπεκύλισε, cat. ἀπεκύλισαν. ibid. 8. P. φαῖν ἐγὼ, cat. φαμέν.

V.

Catena Patrum Graecorum in S. Joannem ex antiquissimo Graeco codice nunc primum in lucem edita a Balthasare Cordelio. Antwerp. 1630.

P. 78. — LIB. I, EP. 106.

Catena auctor fere tres omisit lines. Incipit enim hisce verbis, Μη ποιεῖτε τὸν οἶκ., x. τ. λ.

P. 33, lit. B, lin. 4. P. εἶπε, cat. εἶπεν. ibid. 7. P. προσπηλακίζων, cat. προσπηλακίζων. ibid. 8. λοιπὸν deest in cat. ibid. 10. P. πνεῦμα μόνον, cat. πνεύματι μόνον.

P. 151. — LIB. III, EP. 335.

Catena auctor omisit lineas 47. Incipit enim in hunc modum: Τὸ οὐ δύναται ὁ υἱός, x. τ. λ.

P. 387, lit. C, lin. 10. P. παρ' αὐτῶν, cat. ὑπ' αὐτῶν. — Lit. D, lin. 3. P. τι τοῦ πατρὸς ποιεῖν, cat. τοῦ πατρ. π. τι. ibid. 6. καὶ δὲ τοῦτο μνησθεῖ.

P. 388, lit. D, lin. 5, ὕφος τῶν λελεγμένων des. in cat. ibid. 6. P. ἀντιδιαστολήν, cat. ἀντιστολήν. P. 388, lit. D, lin. 10. τοῦτο γὰρ τῷ ὄντι. — Lit. E, lin. 2, τὸ ῥηθὲν des. in cat.

P. 185. — LIB. I, EP. 360.

P. 94, lit. C, lin. 8. ὡς deest in cat. ibid. 9. P. ἀπόρρητον, cat. ἀρῆθον. ibid. 9. P. ἀνθρωπείου, cat. ἀνθρωπίνου. ibid. 10. P. ἐνώσας καὶ καθάρας, cat. καθαρίστας.

P. 272. — LIB. III, EP. 122.

P. 305, lit. D, lin. 3. γέγραφας, εἰ des. in cat. ibid. 5. P. ἀπόλλυνται, cat. ἀπόλλωνται. ibid. 6. P. δεξιᾶς, cat. χειρὸς. ibid. 9. P. δυνήσεται· τούτεστι,

βίβλ. cat. δυνήσονται· τούτέστι οὐ βίβλ. ibid. 10. οὐδεις δυνήσεται, cat. δυνήσονται. — Lit. E, lin. 1. P. δυνήσεται, cat. δυνήσονται. ibid. 3. P. ἐξ, cat. ἐκ.
P. 290. — LIB. II, EP. 173.

P. 207, Lit. B, lin. 6. P. ὦ, cat. ὡς. ibid. 7. P. Λαζάρω, cat. Λαζάρου. ibid. 5. Quae post ἐφίλει αὐτὸν in ed. Par. exstant lineae 14, omnes desunt in cat.
P. 439. — LIB. I, EP. 491.

P. 423, lit. D, lin. 7. P. τῆς σανίδος, cat. τοῦ τί-
τλου. ibid. 7. P. πρὸς, cat. πρὸς.

P. 471. — LIB. I, EP. 103.

P. 42, lit. D, lin. 2. P. παραλογίζεσθωσαν, cat.
παραλογίσθωσαν. ibid. 4. P. ἐξωστράκισε, cat. ἐξ-
οστράκισεν.

P. 474. — LIB. I, EP. 259.

Catenae auctor omisit lineas 5. Incipit enim in
hunc modum: 'Ἐπειδὴ κόσμος συντ., κ. τ. λ.

P. 71, lit. D, lin. 2. τοῦ κόσμου deest in cat. ibid.
3. C. ἀπίθανος, cat. ἀπιστος.

VI.

*Denique quae a Cotelerio in Ecclesiae Graecae Monu-
mentis inter Patrum apophthegmata allatae sunt
Isidori epistolae aut epistolarum fragmenta, ea hoc
loco commemorasse videtur esse attisimum.*

Tom. I, p. 488. — LIB. II, EP. 275.

Lin. 4. P. συνδράμοιεν, cat. συνδράμοι, ἐν.

P. ead. — LIB. II, p. 416.

Init. τὰς ἀρετὰς, κ. τ. λ. Cfr. lin. 1.

Fin. σβέννυνται. Cfr. lin. 3.

P. ead. — LIB. II, EP. 98.

Lin. 4. P. γοῦν, cot. οὖν

Lin. ead. P. πεπεισθαι, cot. πείσαι.

P. ead. — LIB. II, EP. 131.

P. 489. — LIB. III, EP. 69.

Init. Ἐπειδὴ μεγ., κ. τ. λ. Cfr. lin. 2.

Lib. 2, P. σοί, cot. ὑμῖν.

P. ead. — LIB. III, EP. 24.

Lin. 3, 4. P. οὐκοῦν μάλιστ' ἐν προομίοις αὐτὸν
ἀπελάσωμεν, cat. οὐκοῦν μάλιστα αὐτὸν ἐν προοι-
μίοις ἐλάσωμεν.

VII.

*Catenae in Novum Testamentum. Ad fidem codd.
ms. edidit J. A. Cramer S. T. P. etc. Oxonii e
Typographeo Academico 1840 et ann. seq.*

Cramer. tom. I — (cat. in Matth.), pag. 38. —
Ibid. epist. lib II, ep. 278, col. 709 B 5, verba ἀλλ'
εἰ usque ad ὃ δὲ συνεχῶς catena om. et versu post
tertio in voce ἀποτελ. desinit.

Cram. ibid. p. 76. Ibid. I, 126, col. 268. Verba τὸν
κατὰ.... ἀνακ., quae in edito epistolam claudunt,
desunt in catena, quae sic pergit: Εἰπὼν δὲ ὅτι
« Ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα, » ἀντὶ τοῦ,
Ἐγὼ ὁ κραταιὸς, φησὶ, καὶ δυνατὸς, ὅπερ ἀρκεῖ εἰς
παραμυθίαν, ἀρκεῖ εἰς τὸ θαρρεῖν καὶ μηδὲν δεδοικ-
κέναι τὸν ἐπίδυντων ἀγέλωτος γὰρ, φησὶν, ἔσεσθε·
τὸ δὲ ὡς πρόβατα, » δηλοῖ, ἵνα τὴν τῶν προβάτων
ἡμερότητα ἐπιδεικνύηται· καὶ ταῦτα πρὸς λύκους
ἀπερχόμενοι, καὶ οὐχ ἀπλῶς λύκους, ἀλλὰ καὶ « ἐν
μέσῳ λύκων· » καὶ οὐ πρόβατα, ἡμερότητα μόνον
ἔχειν κελεύει, ἀλλὰ καὶ τῆς περιστεράς· τὸ ἀκέραιον
τούτέστι, τὴν ἀπλότητα καὶ ἀκακίαν· καὶ οὐ μόνον
τούτου, ἀλλὰ ἐκέρασε ταῦτα ἀμφοτέρω, ὥστε γενέ-
σθαι αὐτὰ ἀρετὴν· ἵνα τὴν μὲν φρόνησιν τοῦ βίως
ἐχῶσιν εἰς τὸ τηρεῖν τὴν κεφαλὴν· τούτέστι τὴν πίσ-
τιν· τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστεράς, τὴν ἀκακίαν εἰς
τὸ μὴ ἀμύνασθαι τοὺς ἀδικούντας· ὅπως πάντοθεν
ἠκριθώμενοι ὦσιν, ὥστε μήτε ὑπὸ κινδύνῳ ταπει-
νοῦσθαι, μήτε ὑπὸ θυμοῦ παροξύνεσθαι· ταῦτα δὲ
ἔλεγεν, πρὶ τῶν οὐ μετὰ μικρὸν ἐσομένων χρόνων

ἀνωθεν πρὸ πολλοῦ τῷ πρὸς τὸν διάβολον προκρε-
σκευάζειν αὐτοὺς πολέμῳ διὰ καὶ ἔλεγεν, « Προσι-
χετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Cram. ibid. p. 90. — Ibid. I, 72, col. 232 C 9,
pro ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ νόμου κελεύονται, ca-
tenae auctor legit, τούτο τοῦ νόμου κελεύοντος.

Cramer. ibid. p. 171. — Isid. I, 51, col. 213
C 10, catena, πρὸς δὲ χριστὸν τῶν πεπερ. legit pro
edito τίσιν.

Cramer. ibid. p. 256. — Isid. I, 114, col. 258.
Catena sic compendiose exhibet: Πῶς νοητέον τρεῖς
ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐπὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου;
ὥρα ἕκτη τῆς Παρασκευῆς ἐσταυρώθη, καὶ γέγονε
σκότος ἕως ὥρας ἐνάτης, ἰδοὺ νυχθήμερον· τὸ ἰο-
πὸν τῆς Παρασκευῆς, ἡ νύξ, ἰδοὺ τρίτον νυχθήμερον.
Καὶ ἄλλως· Τῆ Παρασκευῆ παρεδάχεν ὁ Κύριος τὸ
Πνεῦμα, τούτο μία ἡμέρα, τὸ Σάββατον ὄλον ἐποίησεν
ἐν τῷ τάφῳ, ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἀνάστη. Καὶ
ἄλλως· Ἀφ' ἧς ἡμέρας, τούτέστι τῆς ἁγίας πέμ-
πτης, παρεδόθη ὑπὸ Ἰουδα τοῖς θεοκτόνοις Ἰουδαίσι,
δονατὸν ὡς σταυρωθέντος αὐτοῦ ἀριθμεῖν τὴν τρί-
μερον.

Cramer. tom. II (in Lucam), p. 107. — Ibid. I,
312, col. 364. Epist. lin. 1, cat. ὃ δὲ οἰκοδ., ὃ ἐξ Θ.
Lin. 4, cat. ἐκκοπήναι δὲ παρὰ τοῦ οἴκοδ., κελευ-
σθεῖσαν τὴν συχὴν ὡς ἀκαρπον. Lin. 8, cat. ἀρβυ-
θῶσι, ut cod. Vat. Lin. penult. cat. εἰς τὸν ἄλλον
αἰῶνα τῆς τῶν δικαίων μερίδος ἐκτεμῶν αὐτοῦς. Post
quae sic pergit: Ἔστι δὲ ἡ πρώτη ἀθέτησις τῆς ἐν-
τολῆς, ἡ παράθεσις ἡ ἀπὸ τοῦ ξύλου, τοῦ ἐν μέσῳ
τοῦ παραδείσου προστάτουσ Κυριακῆς ἀνάστη. ἡ δὲ
δευτέρα, ἡ ἐν τῷ νόμῳ δυσσέβεια ἡ πρὸς τὸν μόσχον
ἡ δὲ τρίτη ἀσέβεια ἡ ἐν τῇ χάριτι τυγχάνει παραι-
τησις, « Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα, » καὶ
τὸν Κύριον τῆς δόξης ἀπαρνωμένων.

Κόπρια δὲ λέγει τὰ δάκρυα, καὶ τοὺς στεναγμούς,
καὶ τὰς χαμευνίας, καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τῆς ἐν
ψυχῆς καὶ σώματος, τὴν δι' ἐξαγορεύσεως καὶ ἀτι-
μοτέρας ἀγωγῆς ἐπανόρθωσιν, ὡς ὁ θεολόγος λέγει
Γρηγόριος.

Cramer. ibid. p. 133 fragmentum sequens habet
quod in edito non invenimus: Ἰουδαῖον Πηλου-
σιώτου ἐπιστολῆ. Θαυμάσιος ἔφησεν καὶ ἐκπλη-
τῆσθαι, πῶς ὁ μὲν Φαρισαῖος μεγαλορῆμονήσας
προέκρουσεν· Ὁ δὲ Ἰωὺ πλείονα καὶ μείζονα εἰρη-
κῶς εὐδοκίμησεν. Ἄκουε τοίνυν συντόμως· ὁ μὲν
μηδὲνδὲ παρακινῶντος μηδὲ ἐριθίζοντος μεγαληγο-
ρῶν, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης φρονῶν μειζόνως ὁ
Φαρισαῖος, εἰκότως προσκρούει· ὑπερηφανίαν γὰρ
νοεῖ. Ὁ δὲ ἐν μὲν τῷ εὐδοκίμῳ κρύπτων τὰ οἰκεία
πλεονεκτήματα, ἐν δὲ τῷ κακηγορεῖσθαι φράζων
πρὸς τὸ ἀποδύσασθαι τὰ ἐπιφερόμενα ἐγκλήματα,
ὥσπερ ὁ ἰδιώτης ἠετοίγηεν Ἰωὺ, πάσης αἰτίας ἔξω
καθέστηκεν εἰς τοὺς οὐ δεόντως κακηγορίας τῆς αἰ-
τίας ἀπηλλαγμένους.

Cramer. tom. III (in Act. apost.) p. 17. — Ibid.
I, 494. Epist. lin. 2, catena, ἐπιστρέφοντα. Lin. 6,
κατήρχετο. Lin. ult., ἡ δὲ ταῖς ἀληθείαις ἐλλαμψα
θαύμασι τε καὶ δόγμασι.

Cramer. ibid. p. 28. — Ibid. I, 181, col. 300,
epist. lin. 10, cat. ἐπιβραχῷ ἀμ. col. 301, lin. 2,
cat. ἡ παράβ. γίνεται.

Cramer. ibid. p. 133. — Ibid. I, 447. Cat. omisso
epistolae initio, incipit lin. 13, οὐ γὰρ ὁ ἀπ. Φλ. etc.
usque ad finem.

Cramer. ibid. p. 134. — Ibid. I, 448, col. 429.
Epist. lin. 4, cat. ἐπὶ τὴν Ἑκκλ. πάντας. Lin. 6, τῆς
Ἰουδαίας.

Cramer. ibid. — Isid. ibid., ep. 440. Incipit ca-
tena epist. lin. 3, Τῶν ἀποστόλων, etc. Lin. 5, ἄλλου
ἄλλαχού ἔνδιασπαρέντος. Lin. 6, ὁ καὶ τὸν. Lin. 8,
cat. om. ἀρπαγῆς. Lin. 10, Στεφάνου. Hoc fragmen-
tum cum superiori catena exhibet sub eadem in-
scriptione: Τοῦ αὐτοῦ ἐξ ἐπιστολῆς ὑμῆ· ex quo
conjecture licet, epistolam 448 ex una duplicem in
editis factam.

* Huc usque Niemeyerus. Reliqua ex collatione nostra. Edit. Pat.

Cramer. *ibid.* — *Isid. ibid.*, ep. 449. Lin. 5, cat. τοῦ ἁγίου omittit.

Cramer. *ibid.* p. 171. — *Isid. I*, 244, col. 332.

Cramer. *ibid.* p. 216. — *Isid. I*, 354, col. 384. Lin. *epist.* 2, cat. τὰ παρὰ... γενόμενα.

Cramer. *ibid.* p. 285. — *Isid. II*, 91, col. 536. Lin. *epist.* 2, cat. Ἀθηναίς.

Cramer. *ibid.* p. 292. — *Isid. IV*, 69, col. 1128. Lin. 5 *epist.* catena, ᾧ κατὰ τὸ. Lin. 14, ὅτι ἰσῶς τίς ἐστι θεός. Lin. 16, νέον δειμάμενοι βωμόν.

Cramer. *ibid.* p. 325. — *Isid. IV*, 206 et 207, col. 1300. Hæc ex utraque epistola delibavit catenæ auctor : Ἰσιδώρου ἐπιστολῆς ἀφ᾽ ἧς. Τινὲς μὲν φασιν ὅτι περὶ τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγάλματος εἰρηγεται, τουτέστι τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ διοπετοῦς αὐτῆς ἀγάλματος· τινὲς, ὅτι καὶ τὸ Παλλάδιον, ἀγαλμα δὲ ἦν τῆς Ἀθηνᾶς· τοῦτο ἐσέβοντο μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος.

Τὸ ἐξ οὐρανοῦ παρὰ τοῦ Διὸς πεμφθὲν ἦτο καταπᾶν, καὶ οὐ γενόμενον ὑπὸ ἀνθρώπου ἀγαλμα, ἢ τῆς Ἀρτέμιδος ἢ τῆς Παλλάδος, καθὼς ἐμυθεύοντο Ἕλληνας πρὸς κατάπληξιν τῶν ἀκεραιότερων.

Cramer. *ibid.* p. 368, ad Act. xxiii, 9, Ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη, etc., hoc fragmentum exhibet quod frustra inter edita quæsiuimus : Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου ἐπιστολῆς ἀφ᾽ ἧς· Ἐὶ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος· τὸ γὰρ εἰ, ἢ ἐστὶ, τουτέστιν, ἢ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος.

Cramer. *ibid.* p. 411. *Isid. I*, 337, col. 376. Lin. 5, catena, καλομένην. *Ibid.* καὶ μέχρι τοῦ νῦν αἱ τῶν βασιλέων εἰκόνες φόροι προσαγορ., τὰ δὲ τῶν Ταβερνῶν πανδοχείων τινῶν ἢ καπηλείων χρῆσιν αἰνίσσονται, etc.

Cramer. tom. IV. (in *Epist. ad Rom.*), p. 92. — *Isid. IV*, 62, col. 1120.

Cramer. *ibid.* (in *suppl. e cod. Monacensi*) p. 265. — *Isid. IV*, 51, col. 1101. *Epistolæ* lin. 3 catena, εἴπε συνεργεῖν τοῖς. Lin. 5, πάντες γὰρ ὑπῆκουσαν μὲν οὐδαμῶς· ἐκλήθησαν δὲ, ἀλλά. Lin. ult. ἐκουσία.

Cramer. *ibid.* p. 307. — *Isid. II*, 58, col. 500. Catenæ auctor, omisso epistolæ initio, incipit linea 17 : Πῶς δὲ ἂν τοσαῦτα διεβεβαιώσατο, etc. col. 501 A 4, cat. καὶ ῥώμης, ὃ ἐμελλεν εἰπεῖν, πολλοὺς μάρτυρας παρῆσθησε τοῦ μὴ ψεῦδεσθαι καὶ κομπάζειν τὴν ἀλήθειαν· τὸν Χριστὸν, τὸ μὴ ψεῦδεσθαι, τὴν συνείδησιν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τίς ἂν οὖν πιστ. A 9, ἐξῆν, διὰ βεβαιώσεως ὑπερβολῆν; Εἰ δ' ἔτι μικρὸν φρονοῦσί τινες καὶ περὶ γῆν ἰλυσπώμενοι.... βούλονται, λογιζέσθωσαν τὸν θεοφ. Μωσῆα. B 7, ἐμελλε. *ibid.* 8, post υπομένειν cat. Ἐφ᾽ τῷ παιδί (lit. C) omittit intermediis. C 3, ὅτ' ἐμοῦ δρᾶμα, μὴ δὲ προδῶς τὸν θεοφ. *Ibid.* 5, μὴ δὲ ἀνδρὸς ἐχουσα δύναμιν. *Ibid.* 11, ἀγαγῶν; Πάνυ μὲν οὖν. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν. Col. 504 A 4, cat. τοῦ Ἰσαάκ. Lin. 7, τὸ

ὄκαθεκτον ἐαυτοῦ περὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον. Reliqua omisit catenæ auctor.

Cramer. *ibid.* p. 395. — *Isid. IV*, 100, col. 1165. Catenæ auctor, omittit lineis tribus cum dimidia incipit lin. 4 : τὸ οὖν ἔδωκε. Lin. 14, cat. Εἶτα αὐτὸ ἔμ. εἰ μοκ παπληρωμένους πάσης ἀδικίας. Lin. 16, θέα τὴν ἀκριβειαν. Col. 1168 A 7, τὸ δὲ πνεῦμα κατανόσεως, καταγνώσεως ἐστὶ καὶ καταπλήξεως. τὸ γὰρ. C 6, cat. λέγεται προ γίνεται. Col. 1169 A 2, Κύριε. *Ibid.* lin. 4, μετὰ τὸ ὄβρισηθῆναι αὐτῶν τὴν ἀδελφὴν κατενούγ.

Cramer. *ibid.* p. 432. — *Isid. III*, 75, col. 781. Lin. 3 *epist.* catena τῆ ψυχῆ legit. Col. 784, A 4, προσάγειν. Lin. seq. τοῦ ἰδίου σώματος. A 6, χειροτόνητος, meniduse, et τῶν ὑπάρχων προ ἱερῶν. Lin. ult. *epist.* cat. omittit ἦ.

Cramer. *ibid.* p. 453. — *Isid. IV*, 220, col. 1314. Catena, omittit sex lineis, incipit col. 1316 A 2 : Ὁ γὰρ εὐσεβὴς τῷ ἀσεβεῖ πῶς εἰρηνεύσει; ἢ ὁ δίκαιος τῷ ἀδίκῳ; Εἰ δὲ λογισμούς. Col. 1316 A 13, cat. εἰ δὲ ἀλόγως ἐκείνοι ἀπεχθάνονται σε, τοῦτο, etc. B 2, ἀλλὰ τοῦ μὴ κατασπείρειν βίζαν πολέμου. *Ibid.* lin. 4 μηδὲν προ οὐδέν. Lin. 5, μὴ θαυμάζετ. Τοῦτο γὰρ, omittit intermediis. Catenæ auctor excerpto finem facit in verbis οὐδὲν παρὰ τὸ φῶς B 13, reliquas lineas 7 omittens.

Cramer. *ibid.* p. 461. — *Isid. II*, 216, col. 658. Catenæ auctor, omittit lineis prioribus 32, incipit col. 660 B 6 : Εἰ δὲ τις, etc. usque ad finem epistolæ.

Cramer. *ibid.* p. 464. — *Isid. IV*, 16, col. 1064. *Epist.* lin. 2 catena, οὐ θωπίαν δουλοπρεπῆ ἐπίδεικ. Lin. penult., οἶδν τε γὰρ μετὰ τοῦ προσήκοντος τὸ χρέος, etc.

Cramer. *ibid.* p. 468. — *Isid. I*, 459, col. 433. Catenæ auctor hæc tantum in usum suum derivavit : Κῶμος δὲ ἐστὶ μεθυστικὸς αὐλὸς, καταθέλων τοὺς δαιτυμόνας τοὺς ἐν οἴνῳ ἐγχρονίζοντας.

Cramer. tom. VI (in *Epist. ad Corinthios primam*), pag. 117. — *Isid. IV*, 129, col. 1205. Catenæ auctor priores lineas quatuor omittit et incipit, col. 1208 A 4, καὶ πρώτην μὲν ταύτην, etc. Lin. 7 σφάλλει legit pro σφάλλαται, et excerpto finem facit in verbis (B 7) ἐν τῇ πορνείᾳ ἐαυτόν, reliqua hujus epistolæ bene longæ omittens.

Cramer. *ibid.* p. 181. — *Isid. II*, 158, col. 589. Priores octo lineas omittit auctor catenæ, excerptum ordiens a verbis : Ἐγένετο τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαίος. Col. 581 A, lin. 6, catena, διαφορά· ἢ εἰ τοῦτο, intermedia omittens. Lin. 12, τοῦ δειδώκτος. Lin. 13 desunt verba καὶ στοιχειωθέντα. B 2, post τῆς χάριτος catena, οὐκ ἐμοίχευσα, lineas tres omittens. Lin. 3 cat., ὃ μὲν γὰρ τὸν νόμον τὸν παλαιὸν φυλάξας, οὐκ ἦν ἀνομος Θεοῦ· ὃ δὲ τὸν νέον, ἐστὶν ἐννομος Χριστοῦ. Locus in edito depravatus.

ZOSIMAS ABBAS.

NOTITIA.

(Ex Petri Possini Thesauro ascetico Tolosæ edito anno 1685, in-4.)

Opusculum sequens equidem plurimi facio, propter efflorescentem in illo genuinam indolem vere asceticorum sensuum, et quemdam suavissime fragrantem ex uberi, qua penitus imbuitur, unctione spiritus, heroicæ sanctimonix odorem. Nullum libentius exscripsi: in nullo interpretando tantum intimæ dulcedinis sum expertus: quo mihi contendendum enixius statui ad ejus tempus auctoremque, ignotissimum utrumque, vestigijs omnibus indagandum.

Continet id alloquia quatuordecim studio auditoris in litteras missa prout excepta fuerant ex ore senis cujuspiam grandævi longo usu vitæ religiosæ per omnes perfectionis evangelicæ gradus ad apicem evecti sanctitatis quantam capit divinis adjuta beneficiis humana mortalitas. Alloquiorum auctor nominatur beatus abbas Zosimas. De exceptore tantum innuitur fuisse illum ex ejus assiduis auditoribus unum, verisimiliter sodalem ejusdem in quo degerebat Zosimas cœnobii. Diu de his et sollicite disquirenti mihi, ea tandem sedit sententia: eundem istum esse Zosimam cum illo celebratissimo divinitus electo ut sanctæ pœnitentis Mariæ Ægyptiæ, seu, ut vulgo loquuntur, Ægyptiacæ, et cognosceret vitam, et funus curaret. Exstat de his Commentarius omni fide firmatus, non Sophronii, ut perperam inscribitur a multis (quod invictis argumentis confutatur ab ultimo ejus scripti editore, nostro Daniele Papebrochio, tom. I Aprilis, pag. 69), sed anonymi monachi cœnobii prope Jordanem siti, in quo Zosimas ultimos suæ vitæ annos exegit; prout ipse innuit auctor sic scribens sub finem narrationis suæ, postquam docuisset, reversum a sanctæ Mariæ Ægyptiæ funere Zosimam, quæ viderat et audiverat sæpe retulisse: *Perseverarunt autem monachi (post Zosimæ videlicet obitum) hæc ipsa per traditionem discentes, atque ad communis utilitatis argumentum proponentes audire volentibus: sed non audiivi quemquam scripto signasse narrationem. Ego vero quæ citra scripturam comperi, per litteras curavi nota facere.* Indicia hinc exsequar quibus moveor ad opinandum, horum auctorem alloquiorum Zosimam, non alium esse ab eo cui testi unico Mariæ Ægyptiacæ notitiam debet Ecclesia; sicut Antonio, Pauli primi eremitæ. Primum, detector latebrarum Ægyptiacæ Mariæ Zosimas, a puero traditus monasticæ disciplinæ in quodam cœnobio Palæstinæ, in eo laudatissime vitam asceticam exercuit per annos supra quinquaginta, testante id ipso, cujus hæc verba monachus anonymus exscribit, num. 3 suæ narrationis: *Dicebat autem ipse de se Zosimas, quod ab ulnis, ut sic loquar, paternis, in monasterium istud datus, per annos quinquaginta tres in monastico cursu perseveravit.* Monasterium porro istud, ut initio narrationis clare dicitur, *fuit unum ex iis quæ per Palæstinam sunt monasteriis.* Atqui hæc alloquia ejus sunt qui in Palæstina vixerit et consenuerit, nec aliam admodum orbis partem, quantum ex ejus verbis intelligitur, incoluerit. Nam alloquio VI hæc loquitur: *Iter agebamus, ego et frater unus via Neapolitana, cum quibusdam secularibus, venimusque ad locum ubi erat telonium, etc.* Fuit olim Neapolis celeberrima Palæstinæ civitas, teste inter innumeros alios Plinio, cujus hæc cap. 13, lib. v, verba sunt: *Samariæ oppida Neapolis, quod Mamorta dicebatur, etc.* Iterum, alloquio X, dicit Zosimas: *Cum essem in monasterio quod est apud Tyrum.* Est quidem Tyrus Phœnicix urbs: sed quæ, uti et Sidon, propter propinquitatem, Palæstinæ contribuitur. Hodierni geographi Palæstinam duodecim Israeliticarum tribuum habitatione designant; nec cum Veteris nec cum Novi Testamenti historiis consentientes. Nam rex duodecim tribuum Saul, ut ex I Regum patet, et qui ei successit David, ut ex II, itemque ex I Paralip. manifestum est, universam duodecim tribuum ditionem obtinentes, multa bella cum Philistæis, hoc est Palæstinis habuerunt; qui utique aliam ab Israelitide terra regionem habitabant. Christus vero ipse qui se aiebat *non venisse nisi ad oves quæ perierant domus Israel.* Matth. xv, 24. Tamen ut ibidem, v. 21, dicitur: *Secessit in partes Tyri et Sidonis:* quod et Marcus, cap. vii confirmat: et ibi curavit filiam Chananæ, prout ibidem evangelistæ narrant: quasi ut ostenderet, Phœnicem jam tum ad Palæstinam, prout hæc Israeliticam

regionem denotat, pertinuisse. Certe in historiis sacrarum expeditionum, Tyrum, Sidonem et Phœniciam universam, Palæstinæ partem videmus habitam. Antiquiores vero longe latius fines Palæstinæ porrexerunt, ut Ovidius qui ripam Tigris annis marginem Palæstinæ vocat illo vers. *Fast.* II,

Inque Palæstinæ margine sedit aquæ,

astipulante Plinio, qui lib. VI, cap. 28, Sittacenem regionem Tigri continuam Palæstinæ accenset : ut omittam, quod testatur Plutarchus, Strymonem Macedoniæ fluvium, Palæstinum olim dictum. Cur? nisi quod Palæstina eo usque protendi videretur. Utut de iis sit, certum videtur, post Judæam deletam primis Ecclesiæ sæculis, et IV potissimum quo Zosimas vivebat, ut ostendemus, Tyrum Palæstina fuisse comprehensam : Herodi sane Agrippæ nepoti Herodis Magni, cum sub Cæsare Claudio pareret maxima Judææ pars, ut docet Josephus, lib. XIX *Antiq.* subjectos fuisse Tyrios et Sidonios, indicat sanctus Lucas Actorum XII, 20. Quæ cum ita sint omnia, cur affirmare dubitemus, monasterium quod apud Tyrum fuerit, vere situm in Palæstina dici potuisse? Meminit præterea Zosimas in quodam Alloquio *Campestrium*, ubi ait se fuisse. Quæ hæc *Campestria* nisi Campus magnus Galilææ, et latissima illa planities tam sæpe in Scripturis memorata? Alibi ait se Hierosolymis diversatum, alias quemdam se vidisse Cæsareæ : loca hæc omnia Palæstinæ. Denique initio alloquii X:II, lauram abbatis Gerasimi memorat, tanquam vicinam loco in quo tunc Zosimas degebat, cœnobio nempe prope Jordanem, quo ex Tyrio migraverat : fuisse autem lauram quoque, sive monasterium Gerasimi propinquum Jordani, clare docet Moschus cap. 107 *Prati*, sic scribens : *Uno fere milliario distat a Jordane monasterium quod abbatis Gerasimi dicitur.* Ex his conficitur : tam Zosimam Alloquiorum auctorem, quam repertorem Mariæ Ægyptiacæ, in Palæstina vixisse.

Secundus est character *identitatis* utriusque Zosimæ; genius amborum unus ac mores. Relator Actorum Mariæ, quod e scripto anonymi monachi patet, doctus quidem et disertus vir fuit; docere tamen viva præsentis voce contentus, a scribendo abstinuit. Audiamus hoc testantem anonymum. Sic num. 2 scribit : *Iste Zosimas orthodoxus fuit : qui in uno monasteriorum (nempe Tyrio, ex supra dictis) ab initio conversatus, per omne exercitationis (Græce ascesis) genus probatus est, et ad omnem virtutem congruenter institutus : totum quidem ordinem in ejusmodi palæstra solitum servari custodivit : multa vero et sponte adjecit, volens carnem spiritui subicere ; quod ita ei successit, ut propter multam rerum spiritualium experientiam, sæpius ex vicinis, aut etiam remotioribus monasteriis ad eum confluerent plures, ipsius doctrina ad perfectionem informandi.* Ita ille. An non hæc et occasionem et argumentum horum Alloquiorum manifeste indicant? Subdit mox idem : *Cum autem tantam animarum tractandarum peritiam assecutus esset senex, nunquam remissius egit in meditatione eloquiorum divinatorum : sed insistebat iisdem, seu decumberet strato, seu assurgeret, vel quidpiam manibus operaretur, etc.* : nusquam hic scriptiois mentio : qua certo et irrevocabili judicio abstinuisse Zosimam, nihil magis declarat, quam quod, Acta tam mira Mariæ penitentis, quorum unus esset ipse conscius, scriptis haud commiserit, narrare verbo satis habens. Sic enim habetur num. 40 ejusdem narrationis : *Zosimas reversus in cœnobium (a curato sanctæ Mariæ Ægyptiacæ funere) narravit omnia monachis, nihil eorum quæ audierat ac viderat reticens.* Paulo post : *Perseveraverunt autem monachi hæc ipsa per traditionem discentes... sed non audivi quemquam scripto signasse.* Adeo a scribendo alieni erant illi veteres ascetæ sancti : sibi videlicet, ex instituto, unis vacantes, exemplo Antonii Magni, qui cognitam a se solo mirabilem vitam Pauli primi eremitæ, multis licet annis ei superstes, nec scripsit, nec dictavit, voce tantum narrare contentus : posteritate id ignoratura, nisi Hieronymus Pauli memoriam e discipulis Antonii compertam litteris consignasset. Ad quem modum Zosimas quæ admirabilia de Maria penitente sensibus præsens hauserat; etsi, cum centenariam attigerit ætatem, ut in *Vitis Patrum*, lib. I, pag. 299, diserte traditur, triginta totis minimum annis Mariæ Ægyptiacæ supervixerit, tamen nec ipse, nec ejus suasu aut sponte sua quisquam auditorum illius, ea curavit in chartam mittere : donec sero existitit anonymus monachus qui Deo movente talem operam posteris præstaret : quem equidem ipsum, aut divino simili motum impulsu alium e cœnobitis, vel Tyrii prioris, ubi Zosimas diu vixit, vel alterius Jordani propinqui, quo jam senex migravit, monasterii quempiam crediderim hæc nobis, quæ aut ipse a Zosima audierat, aut e referentibus cognorat alloquia servasse, iis scripto complectendis.

Tertium exstat indicium a tempore ductum, ni fallor, vehemens ad suadendum : B. Zosimam cujus hæc Alloquia nomen præferunt, eundem esse ipsum qui sanctam Mariam Ægyptiacam sepelivit. Non multos per ea tempora fama celebres fuisse Zosimas, indicat anonymus editor Actorum Mariæ : qui suum cum nostro cognominem, et, ut credimus, unum eundemque, a cunctis synonymis se satis distinxisse credidit, ubi eum ab uno discrevisset, solo videlicet tunc noto alio Zosima. En id ejus testantia verba : *Nemo autem appellationi soli inhærens, sermonem mihi existimet esse de eo Zosima qui circa doctrinam lapsus, minus recte sapuit. Alius enim hic, et ille alius, multumque differunt inter se, quamvis nomenclaturam ambo eandem sortiti.* Sic ille. In cujus verbis si quærimus, quis sit ille alius Zosimas qui circa doctrinam lapsus minus recte sapuit, docebit id nos Marcellinus, in lib. *De schismate Ursicini et Damasi* : quem librum cum ex recenti memoria scripserit, intelligimus ejus auctorem sub Damaso, aut paulo post, hoc est, circiter annum Christi 390 floruisse. Ibi autem:

mōmīnit cūjūsdam Zosīmī, sive Zosīmæ, quem Ariani suis tinctum erroribus in episcopatum urbis per Italiā claræ, Neapolis, ejecto inde orthodoxo et sancto episcopo Maximo, intruserunt. Hunc sua pœna celeberrum fecit. Aggresso enim episcopale officium in Ecclesia Neapolitana obire, intumescens ei lingua extra os excessit : nec nisi Zosima extra templum egresso retrahi potuit. Quo facto cum iterum ac tertio Zosimas tentasset, ingressus ædem, sacram episcopali fungi munere, toties pari coactus malo est abscedere compulsus. Unde : *Ob eam causam tandem cessit episcopatu, ut pristinum sibi linguæ officium redderetur.* [Verba sunt Marcellini] qui mox addit : *Non res antiquas referimus... nam et hodie Zosimas in corpore est, usum linguæ non amittens, postquam maluit cum amissione episcopatus vivere.* Videri potest hic Zosimas tam evidenti miraculo resipuisse : quæ causa fortasse fuerit anonymo, de ejus errore ut præterito loquendi. Quidquid in re sit, ex his habemus et sanctum Zosimam, et alium ejusdem nominis non sanctum eodem tempore, hoc est sub finem quarti sæculi, vixisse. Hoc quidem Hieromonacho beato abbati Zosimæ competit. Nam cum Daniel Papebrochius noster, tom. I Apr. pag. 68, argute demonstret ex caractere Paschæ sanctam Mariam Ægyptiam obiisse die 1 April. Parasceve Paschæ anno Christi 432 postquam pridie a Zosima circiter septuagenario, sacrum Christi corporis et sanguinis vaticum perciperet; manifestum est eum multis annis ante quingentesimum æræ Christi, non solum vixisse, sed vitam etiam asceticam sanctissime coluisse in priori apud Tyrum monasterio, ex quo antequam in aliud Jordani citium migraret, vitam religiosam se in primo exercuisse per annos tres et quinquaginta, ipse, ut prius vidimus, testatur. Confirmat hanc Chronologiam totus alloquiorum Zosimæ contextus. Nam ibi et Evagrius (non ille Origenista, sed alius antiquior sanctissimus Macarii discipulus) et Pachomius, aliique paris antiquitatis, tanquam homines recentis memoriæ nominantur : sed et cum alia referantur ex Vitis et Actis Patrum, nihil omnino proditur non anno Christi sesquingentesimo antierius. Ex his corrige quæ Rosweidus noster, deceptus corrupto apographo Actorum Ægyptiacæ Mariæ sub falso nomine Sophronii vulgato, annotavit ad Vitas Patrum, pag. 299, his verbis : *Claruit Maria Ægyptiaca temporibus Justini senioris circa annum Domini 520.* Ea enim metachronismo laborare integri fere sæculi, erudite demonstrat supra laudatus Papebrochius : quem vide 1 Aprilis tomo, a pag. 67 ad 70. Jure igitur nostro hoc opusculum beati Zosimæ Alloquia complectens, superiori, quo sanctum Amphilochem Iconensem episcopum habet auctorem, sine medio jungimus, ordinem temporum secuti quo vitæ digeruntur amborum, ita comparatæ, ut communes annos aliquot habuerint; Amphilochem senectute concurrente cum Zosimæ adolescentia.

Non erit abs re hic ad extremum admonere : Joannem Moschum, libri celeberrimi jam olim, et a sexta generali synodo laudati, cui *Pratum spirituale* titulus est, auctorem, hæc sine dubio Zosimæ Alloquia vidisse. Nam cap. 211 ex iis decimum describit, verbis inde fere totidem referens historiam monachi qui expilari cellam suam a vicino monacho, cum clare vidisset, patientissime tolerans : etiam postquam audivit improbissimum illum furem ob id facinus delatum ad judicem, clausum carcere teneri, primum corrogatos cibos ad eum in custodiam detulit ; deinde a iudice liberationem ejus impetravit. Id solum discrimen est, quod cum Zosimas dicat senem corrogasse ova et cathara, quæ ad furem vinctum deferret, Moschus pro iis ponit, *aliqua esculenta*, vitans forte necessitatem exponendi quid essent *cathara* : quam vocem neque in ullis Glossariis declaratum reperi : et cum de ea Græcos in Italia monachos interrogarem, fatentes audivi, nescire se prorsus quid ea signaret : unde ipsum vocabulum Latinis expressum litteris in mea interpretatione sum coactus relinquere. Moschus idem, cap. 212, exscribit ex alloquio XIII duo exempla senum sanctorum ultro latronibus offerentium sua omnia : ea sola differentia, quod vocem *scaldion* interpretatur *marsupium pendens*, præterquam minus perite : cum vetus Theocriti scholiastes ad idyllium X explicet vocabulum *scalis*, *instrumentum agriculturæ*. Unde *sarculum* sum interpretatus : sed etiam improbabilius numerans inter mobilia cellæ monasticæ *marsupium*, præsertim (quod addit) *pendens*, quod statim latrones vidissent : nec opus habuissent abeuntes a sancto senæ admoneri, ut quod non advertentes relinquere, tollerent. Est præterea caput 216 *Prati* ex alloquio Zosimæ sexto descriptum ; caput vero 218 ex undecimo ; denique caput 219 ex tertio decimo : sed de his jam satis.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΒΒΑ ΖΩΣΙΜΑ

ΛΙΛΛΟΓΙΣΜΟΙ.

B. ABBATIS ZOSIMÆ ALLOQUIA.

I. Incipiens B. Zosimas locutus in hunc modum est, formato prius signo crucis super os suum : Fa-

A. Ἀρχόμενος ὁ μακάριος Ζωσιμᾶς, ἔλεγεν οὕτως πρῶτον ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ στόματι.

ματι· Ἐνανθρωπήσα; ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος μεγάλην χάριν παρέσχε τοῖς πιστεύουσιν, εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν. Ἐξεστὶ γὰρ καὶ νῦν πιστεῦσαι, καὶ ἀρξασθαι ἀπὸ τῆς σήμερον, ἐὰν θέλωμεν ὅτι τῆς προαιρέσεως ἡμῶν ποθοῦσης, καὶ τῆς χάριτος ἐνεργούσης ἔξεστι παντὶ βουλομένῳ ἔχειν ὡς οὐδὲν πάντα τὸν κόσμον. Καὶ ἐλάμβανεν εἰ τι εὕρισκεν, εἴτε κάρφος εἴτε βράκος, ἢ ἄλλο τι εὐτελές, καὶ ἔλεγε· Τίς διὰ τοῦτο μάχεται ἢ φιλονεικεῖ, ἢ μνησικακεῖ, ἢ θλίβεται, εἰ μὴ τίς ἐστι κατ' ἀλήθειαν ἀπολέσας τὸν νοῦν; οὐκοῦν προκόπτων καὶ προβαίνων ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἔχει πάντα τὸν κόσμον ὡς τὸ κάρφος τοῦτο, καὶ ἔχη ὅλον αὐτόν· καὶ γὰρ, ὡς λέγω, οὐ τὸ ἔχειν βλάπτει, ἀλλὰ τὸ προσπαθῶς ἔχειν. Τίς οὐκ οἶδεν ὅτι τιμιώτερόν ἐστιν ἐξ ὧν πάντων εἶχόμεν, τὸ σῶμα; Πῶς οὖν καιροῦ καλοῦτος προστετάγμεθα καταφρονεῖν; Καὶ ἐὰν αὐτοῦ τοῦ σώματος, πολλῶν μᾶλλον καὶ τῶν ἐκτός. Καὶ ἐμέμνητο τοῦ ἀδελφοῦ ἔχοντος τὰ λάχανα, καὶ ἔλεγε· Μὴ γὰρ οὐκ ἐσπειρεν, οὐκ ἐκοπίασεν, οὐκ ἐφύτευσεν, οὐκ ἐφιλοκάλησεν, μὴ ἐξεβρίζωσεν αὐτὰ καὶ ἐβρίψεν· ἀλλ' ὅμως εἶχεν αὐτὰ ὡς μὴ ἔχων· ἀμέλει ὅτε παρεβάλλεν ὁ γέροντος δοκιμάσαι θέλων αὐτόν· καὶ ἤρξατο συντριβεῖν αὐτὰ, οὐδὲ ἐλογίσθη αὐτὰ· καὶ ὅτε ἀπέμεινεν μία ρίζα, τότε εἶπεν αὐτῷ· Ἐὰν θέλῃς, Πάτερ, ἀφες αὐτὸ, καὶ ποιούμεν εἰς αὐτὸ ἀγάπην, τότε ἔγνω ὁ ἅγιος· ὅτι δοῦλος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ οὐχὶ τῶν λαχάνων· καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀναπέπαυται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ἀδελφέ. Εἰ δὲ προσπαθῶς εἶχε τὰ λάχανα, ἐδεικνύετο εὐθέως διὰ τὸ θλίβεσθαι καὶ ταράσσεσθαι· ἀλλ' ἐδείξεν ὅτι εἶχε αὐτὰ ὡς μὴ ἔχων. Καὶ ἔλεγεν ὅτι σημειοῦνται τὰ τοιαῦτα αἱ δαίμονες· καὶ ἐὰν ἴδωσί τινα ἀπροσπαθῶς ἔχοντα εἰς τὰ πράγματα διὰ τὸ μὴ ταράττεσθαι, γινώσκουσιν ὅτι οὗτος μὲν περιπατεῖ ἐν τῇ γῆ· οὐκ ἔχει δὲ φρόνημα ἐπίγειον ἐν ἑαυτῷ.

ὡπαι καυλὸν plantam, Vis, ait, Pater, et hæc excidamus, et coquamus eam in cenam hospiti? Tunc sanctus ille magister agnovit juvenem monachum Dei servum esse, non autem olerum: et dixit ei: Requievit Spiritus Dei super te, frater. Hic si affectu devinctus oleribus videret, id ostendisset statim, afflictionem et consternationem monstrando dum rem sibi caram videret pessumdari; nunc ista patientia manifestum fecit, se habuisse illa tanquam non haberet. Addebat Zosimas: notari hæc a dæmonibus: eosque ubi viderint quemdam declarantem haud se affectu adherere rebus quas possidet, dum earum jacturam sereno et imperturbato patitur animo, intelligere, talem sic in terra ambulare, ut tamen terrena non sapiat.

Β'. Ἐλεγε πάλιν ὅτι ὄρματ προαιρέσεών εἰσι· καὶ δύναται προαίρεσις θερμὴ ἐν μιᾷ ὥρᾳ προσεγγῆσαι τῷ Θεῷ ἄπερ οὐ προσφέρει· ἀλλ' ἡ προαίρεσις νωθρὰ οὕσα οὐκ ἐνεργεῖ.

καὶ δύναται προαίρεσις θερμὴ ἐν μιᾷ ὥρᾳ προσεγγῆσαι τῷ Θεῷ ἄπερ οὐ προσφέρει· ἀλλ' ἡ προαίρεσις νωθρὰ οὕσα οὐκ ἐνεργεῖ. et modicum, plurium et magnarum meritum lucrari. E contrario propositum pigrum et languidum, ne id quidem agit quod videtur agere, invalido et segni motu non pertingens usque ad placendum Deo.

Καὶ ἐὰν ἴδωσιν οἱ δαίμονες ὅτι ὑβρίσθη τις ἢ ἠτιμάσθη, ἢ ἐζημιώθη, ἢ πᾶν ὀτιοῦν ἔπαθε, καὶ θλίβεται, οὐχ ὅτι ἔπαθε κακῶς, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἤνεγκε γενναίως τὴν τοιαύτην ὀρμὴν, φοβοῦνται οἱ δαίμονες· γινώσκουσι γὰρ ὅτι ἤψατο τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, καὶ βούλεται περιπατεῖν κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐμέμνητο τοῦ ἀγίου Παχωμίου ὅτε κατέπραζεν ὁ ἀδελφός αὐτοῦ ὁ μείζων λέγων· Παῦται πέρπερος ὡν πλατυναὶ θέλων τὸ Μοναστήριον,

et cum homo Dei Verbum, magnam gratiam præbuit fidelibus in ipsum credentibus. Licet enim et nunc credere; et ab hac die incipere, si velimus. Nam arbitrio nostro desiderante et gratia vini dante, licet cuivis volenti totum mundum pro nihilo haberet. Et capiebat in manum quiddam primum occurreret, puta festucam, centonis frustulum, aut vile quidpiam istiusmodi: et dicebat: Quis propter hoc pugnat, aut contendit, aut infensus ulli est, aut angitur, nisi qui vere usum rationis amisit? Igitur progrediens et proficiens in via Spiritus homo Dei totum mundum, etsi universum possideat, non majori æstimat pretio quam festucam hanc. Eumvero, juxta meam sententiam, id quod perfectioni Dei servorum nocet, non est, habere; sed cum

adhæsiōne affectus habere. Quis nescit rerum quas habemus omnium pretiosissimum existimari corpus cuique suum? An non tamen in certis occasionibus præscribitur nobis illud continere? Quod si periculo interdum ac noxæ præcipimur corpus nostrum obijcere, quanto magis res externas? Ac memorabat in id propositum exemplum fratris cuiusdam sic habentis olera ut liber ab affectu erga ea plane foret. Habere illum olera negari non poterat; an non enim ea severat, laboriose irrigaverat; an non enim ea severat, laboriose irrigaverat, cura multa promoverat in virorem adultum et plenam habitudinem? cæterum an non idem evulsi sit ultro eadem ac projecit, cum id fieri decuit? Nimirum sic habebat ea quasi non haberet: prout apparuit quando ingressus hortum senex ejus in Spiritu magister, volens discipuli propositum explorare, cœpit conculcare ac conterere ipsa, nulum doloris signum hortulano edente, sic prorsus tanquam nihil ad ipsum id spectaret. Quin animadvertens omissam a fesso vastandi sene teneram

unam caulis plantam, Vis, ait, Pater, et hæc excidamus, et coquamus eam in cenam hospiti? Tunc sanctus ille magister agnovit juvenem monachum Dei servum esse, non autem olerum: et dixit ei: Requievit Spiritus Dei super te, frater. Hic si affectu devinctus oleribus videret, id ostendisset statim, afflictionem et consternationem monstrando dum rem sibi caram videret pessumdari; nunc ista patientia manifestum fecit, se habuisse illa tanquam non haberet. Addebat Zosimas: notari hæc a dæmonibus: eosque ubi viderint quemdam declarantem haud se affectu adherere rebus quas possidet, dum earum jacturam sereno et imperturbato patitur animo, intelligere, talem sic in terra ambulare, ut tamen terrena non sapiat.

H. dixit rursus Zosimas: Propositorum impetus quidam sunt, quibus ea discriminantur. Propositum incitatum et fervens una hora plus potest offerre Deo quam re ipsa offerat; et rem exhibens unam

Deo quam re ipsa offerat; et rem exhibens unam et modicum, plurium et magnarum meritum lucrari. E contrario propositum pigrum et languidum, ne id quidem agit quod videtur agere, invalido et segni motu non pertingens usque ad placendum Deo.

Si viderint dæmones quempiam aut injuria, aut contumelia, aut damno, affectum, vel aliud malum quocumque passum: qui tristetur, non, quia immerito id mali passus est: sed quod id quaecumque incommodum non tulerit generose: talem istius motum animi dæmones reformidant. Intelligunt enim hunc tenere viam veritatis, et velle incedere juxta mandata Dei: quippe qui meminerit exempli dati a sancto Pachomio, id imitando. Cum enim

ὡν ὁ Κύριος ἡμῶν πρὸς τὰς κακίας ἡμῶν, ἔδωκεν ἐντολάς καθαιρούσας αὐτὰς δίχην καυστήρων καὶ καθαρῶν· ὁ τοῖνον βυλόμενος καὶ ποθῶν λαθῆναι, ἀνάγκη αὐτὸν ὑπομειναι τὰ ἐπιφερόμενα ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ, μετὰ πόνου καὶ σιωπῆς· οὐδὲ γὰρ ὁ νοσῶν ἡδέως ἔχει τοῦ τέμνεσθαι καὶ καθεῖσθαι, ἢ λαβεῖν καθάρσιον· ὁμως πείθει αὐτὸν, ὅτι χωρὶς τούτων ἀδύνατον ἀπαλλαγῆναι τῆς νόσου· καὶ λοιπὸν ἐκδίδωσιν αὐτὸν τῷ ἱατρῷ, εἰδὼς ὅτι διὰ μικρᾶς ἀηδίας ἀπαλλάσσεται πολλῆς κακοχυμίας καὶ πολυχρονίας νόσου. Καυστήρ δὲ τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶν ὁ ὑποφέρων ζήλιαν.

ὁβεδιρε. Nescio Dominum. Et quis ille est, ut obediam voci ejus? Quid ergo de cætero faciet Dominus? Cum sit bonus Dominus noster et indulgens erga nostras iniquitates: dedit mandata sanctorum purgantia ipsas instar cauteriorum et pharmacorum. Qui ergo vult et desiderat curari, admittat oportet et sustineat quæcumque vel offeruntur, vel inferuntur ei a medico, sustineat, inquam, cum patientia doloris et cum silentio. Nam nec qui ægrotat corpore, jucundum experitur, secari, uri, et sorbere amaras potiones; tamen cohibet se, ac sibi persuadet. tolerantiam talium acerbitalum, absque his sciens, haud se posse liberari a languore, quocirca totum se permittit medico; gnarus, per istam modicam molestiam expulsus iri a se conceptum visceribus quo male torquetur virus, et diuturnam qua sensim absumitur ægriitudinem excutiendam. Chirurgus autem secans urensque Domini Jesu est, iste damni aut injuriæ illator.

Δ'. Καὶ ἔλεγεν· Ἐπαρον τοὺς πειρασμοὺς καὶ λογισμοὺς, καὶ οὐδεὶς ἅγιος· ὁ φεύγων πειρασμὸν ἐπωφελῆ, φεύγει ζωὴν αἰώνιον· Εἶπε γὰρ τις τῶν ἁγίων· Τίς προεξένησε τοῖς ἁγίοις μάρτυσι τοὺς στεφάνους· ἐκείνους, εἰ μὴ οἱ ἀδικήσαντες αὐτούς; Τίς ἔδωρῆσατο τῷ ἁγίῳ Στεφάνῳ τοιαύτην δόξαν ἣν ἐποίησεν, εἰ μὴ οἱ λιθάσαντες αὐτόν; Καὶ προέφερον ἀεὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἁγίου, ὅτι Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ κατηγοροῦντας οὐκ αἰτιῶμαι, ἀλλὰ καὶ εὐεργέτας καλῶ καὶ ἔχω ἐμοῦς· καὶ οὐκ ἀπωθοῦμαι τὸν ἱατρὸν τῶν ψυχῶν φάρμακον ἀτιμίας προσάγοντα κενοδόξῳ ψυχῇ· καὶ δέδοικα μὴ ποτε καὶ περὶ τῆς ψυχῆς εἶπη· Ἰατροῦσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἴαθη· καὶ πάλιν· Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὡς ὄρις τὴν νοσσιὰν αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἠθέλησας; Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ ὄλικος ὑμῶν ἔρημος.

Ε'. Καὶ ἔλεγεν· Ἐφοβεῖτο ὁ Εὐάγριος· μὴ ἐγκληθῆ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶπη αὐτῷ· Εὐάγριε, ἐνόσεις κενοδοξίαν, καὶ ἐπήγαγόν σοι φάρμακον ἀτιμίας, ἵνα δὲ αὐτοῦ καθαρισθῆς. Σὺ δὲ οὐκ ἐθεραπεύθης· τοῦτο ἐλ μάθωμεν, ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἀληθεύων εἰ μὴ οἱ ψέγοντες ἡμᾶς. Ἐλεγε δὲ ὁ Κύριος, ὁ ἐτάζων καρδίας ἡμῶν· οὐδὲν ἐστὶν ἐάν πάντες ἄνθρωποι ἐπαινωσὶ καὶ μακαρίζωσι τὰ ἐμὰ πάντα, ἄξια φύγου καὶ ἀισχύνης ἐμπυσματῶν εἰσίν· ἐάν δὲ εἴπωσι· Τοῦτο καὶ ἐκείνο ἐποίησας· ἐγὼ, τί γὰρ τὸ ἐμὸν καλόν; οὐδεὶς γὰρ ψεύδεται εἰ μὴ οἱ ἐπαινοῦντές με καὶ μακαρίζοντές με· καὶ οὐδεὶς ἀληθεύει εἰ μὴ οἱ ψέγοντές με καὶ ἐξουθενοῦντές· καὶ οὐδὲ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν λέγουσι· καὶ εἰ ἠξιώθησαν, οὐ λέγω τὸ πέλαιος τῶν ἐμῶν κακῶν· ἀλλὰ τι μέρος ἴδσιν· ἀπεστράφησαν ἀν· καὶ ἀπὸ βορβόρου καὶ δυσωδίας καὶ ἀκαθάρτου πνεύματος τῆς ἡμετέρας ψυχῆς· καὶ ἐάν γένωνται καὶ σώματα τῶν ἀνθρώπων γλώσσαις εἰς τὸ λοιδορεῖν ἡμᾶς, πέπεισμαι ὅτι οὐδεὶς δύναται ἀξίως εἰπεῖν τὴν

A quem ut maledicum aut maleficum accusas, quod per eum cognovisti viam morbi tui, qua, et quantum tuam ad perniciem grassetur : quare dicta ejus et facta insuavia tibi, debes ab eo accipere tanquam medicinas salutare, missas ad te a Jesu. Quod si non solum non gratias agis : sed doles, sed vicissim conviciaris, [vicissim accusas, et nectis contra ipsum machinationes vindictam meditans, tacite dicis Christo Jesu, aut potius exerte ac diserte : Nolo curari a te : nolo sumere medicinas tuas : volo putrescere in meis vulneribus : volo dæmonibus

obedi. Nescio Dominum. Et quis ille est, ut obediam voci ejus? Quid ergo de cætero faciet Dominus? Cum sit bonus Dominus noster et indulgens erga nostras iniquitates: dedit mandata sanctorum purgantia ipsas instar cauteriorum et pharmacorum. Qui ergo vult et desiderat curari, admittat oportet et sustineat quæcumque vel offeruntur, vel inferuntur ei a medico, sustineat, inquam, cum patientia doloris et cum silentio. Nam nec qui ægrotat corpore, jucundum experitur, secari, uri, et sorbere amaras potiones; tamen cohibet se, ac sibi persuadet. tolerantiam talium acerbitalum, absque his sciens, haud se posse liberari a languore, quocirca totum se permittit medico; gnarus, per istam modicam molestiam expulsus iri a se conceptum visceribus quo male torquetur virus, et diuturnam qua sensim absumitur ægriitudinem excutiendam. Chirurgus autem secans urensque Domini Jesu est, iste damni aut injuriæ illator.

IV. Dixit insuper : Tolle tentationes et cogitationes. Jam nemo est sanctus; qui fugit tentationem per se utilem, fugit vitam æternam. Dixit enim vere quispiam sanctorum : quis procuravit martyribus coronas quibus fulgent, nisi persecutores ipsorum? quis donavit sancto Stephano tam illustrem istam qua fruitur gloriam, nisi qui eum lapidarunt? Et proferebat semper sententiam sancti cujusdam aientis : Ego accusantes me non redarguo : sed et benefactores voco habeoque meos. Nec repello medicum animarum propinquantem pharmacum ignominie ægræ meæ animæ morbo vanæ gloriæ laboranti : verens ne forte de illa dicatur : Curavimus Babylonem et non est sanata⁴; et rursus : Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos sub alas, et noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta⁵.

V. Et dixit : Timebat Evagrius ne exprobraret sibi Christus et diceret : Evagri, laborabas morbo vanæ gloriæ : et ego medicinam tibi applicui dedecus illatum, ut per illud curareris. Tu tamen sanatus non es; et pro certo teneamus, ex iis qui de nobis loquuntur, eos solos vera dicere, qui nos vituperant. Dominus qui scrutatur corda et renes, novit, mea omnia, quantumvis ore consono cunctorum hominum laudentur, et beatificentur, nihilo tamen minus turpia desputabilia et probro digna esse. Si autem adulantes mihi dicant : Hoc et illud bonum fecisti; ego respondeo : Quid enim in his meum est, cum Dei sint in solidum bona omnia? Nemo profecto de me mentitur, nisi qui me laudant, et beatum prædicant. Nemo de me vera dicit, nisi qui me probris onerant, et nihili homunculum aiunt esse. Quod si ipsis contingeret, non dico totum pelagus inolorum meorum, sed vel partem horum aliquam videre, averterent utique se a fetore luti

³ Exod. II, 22. ⁴ Jer. II, 9. ⁵ Luc. XIII, 34.

tam fœdi, pestilentem auram flatus nostrorum animarum terre non valentes. Quin vel si cuncta humanorum membra corporum nihil nisi linguæ essent ad nos increpandos et conviciis obruendos assidue clamose, persuasus sum, nec sic posse satis digne vilitatem nostram et ignominiam traduci. Nam quicumque nos vituperat, partem duntaxat carpit memorans aliquam nostrorum vitiorum : multum autem abest, ab omnibus noscendis. Si enim justus Job ait : *Plenus ignominia ego sum* : et quod plenum est, nullam partem habet vacuam : hos quid dicemus, qui mare malorum sumus ? In omni peccato humiliavit nos sibi subjiciens diabolus. Nostra interest grates accipere quoties ab hominibus ob quodvis peccatum humiliamur. Qui enim sic faciunt ulciscuntur diabolum : eum vicissim in omni peccato, ejus poenam libenter ita luimus, conterentes. Siquidem, ut aiunt sancti Patres, si deprimatur humilitas usque ad infernum, usque ad cœlum exaltabitur. Et si exaltetur superbia usque ad cœlum, usque ad infernum dejicietur. Quis unquam homini vere humili persuadeat versare animo cogitationes murmurationis aut machinationes vindictæ contra quemquam : aut quantumlibet a quovis patiat, de vexatore conqueri, ac vicissim rœriminari ? quin e contrario, humilis, quoties illi probrum inferitur, quoties audit sibi convicia cantari, occasione inde sumit increpandi seipsum, et quasi gratulans adjuvari se, fortius insurgit incumbitque conitens ad suum iniquum fastum justa conculcatione obtinendum. Addebat his Zosimas exemplum abbatis Moysis : quando eum e sacrario ejecerunt clerici, dicentes : Abi foras, Æthiops. Tunc enim illis accineus Moyses cepit increpare seipsum in hunc modum loquens : Cutis atræ, carbone nigrior homuncio, digna te pateris : quid enim attinuit, te infra hominem tua dejectum vilitate, tamen audere te ingerere in cœtum hominum cum homo non sis ? bene utique fecere te illine exturbantes.

Adjungebat opportunum huic loco monitum abbatis Ammonæ : *Observa teipsum, recolens attente ad quid exieris, et quo tendas. Ut si quis in qualicumque tibi re obstiterit, aut gravis fuerit, sileas primum omnino, nec vocem prius ullam emittas, quam longa et attenta oratione cor mitigaveris, et tranquillitate composueris serena. Sic domum convenire fratrem tibi adversatum poteris, et eum prout opportunum judicaveris, admonere : sane enim qui cupit ex animo rectam inire veritatis viam in flagranti sensu injuriæ præsentis, et turbatione animi motuum inde nata, tunc cum maxime ante omnia objurgat seipsum increpatque vehementer, dicens : Quorsum ? furis quare insanis, anima mea ? cur iustar rabiosarum animantium, usque ad spumas ore mittendas perturbaris ? Hoc ipso monstras ægrotare te. Nam nisi te mala febris ureret, haud sic accendereris. Quare, omittens vituperare, uti debueras, te ipsam, succenses fratri, eo quod is morbum tibi tuum ostenderit ? Agendum sis, disce non perfunctorie, sed serio et vere mandata Christi ejus exemplis sancita : qui appetitus conviciis non vicissim conviciabatur ; accusatus, tacebat ; illusus, longanimiter ferebat ; patiens non minabatur. Audis quæ dicit jubentem, et quæ jubet exemplo proprio monstrantem : *Dorsum meum dedi**

A ἡμῶν ἀτιμίαν· πᾶς γὰρ λοιδορῶν, μέρος λέγει· τὰ δὲ πάντα οὐ δύναται εἶδέναι· εἰ γὰρ ὁ δίκαιος Ἰωβ εἶπε, ὅτι Πλήρης ἀτιμίας εἰμί· τὸ δὲ πλήρης οὐδὲν ἐπιδέχεται· ἡμεῖς εἰπομεν, πύλαγος ὄντας κακῶν· Ἐν παντὶ ἁμαρτηματι ἐταπεινώσεν ἡμᾶς ὁ διάβολος, καὶ ὀφείλομεν εὐγνώμονες γενέσθαι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν· οἱ γὰρ εὐγνώμονες γενόμενοι τῆς αὐτῶν ταπεινώσεως συντρέβουσι τὸν διάβολον. Καὶ καθὼς εἶπον οἱ ἄγιοι Πατέρες· ἐὰν κατενεχθῆ ἡ ταπεινωσις εἰς τὸν ἕδην, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάγεται· καὶ ἐὰν ὑψωθῆ ἡ ὑπερηφανία ἕως τοῦ οὐρανοῦ, κατὰγεται εἰς τὸν ἕδην· τίς πεῖθει ποτὲ τεταπεινωμένον πλέξει λογισμοὺς κατὰ τινος, ἢ καὶ ἀνέξεσθαι μέμφασθαι τινα, ἢ βάλλειν ἐπ' αὐτὸν αἰτίαν· πᾶν γὰρ ὅτιον πάθῃ ὁ ταπεινὸς ἢ ἀκούσει, ἀφορμὴν λαμβάνει εἰς τὸ καταμέμψεσθαι καὶ ὑβρίζειν αὐτόν· καὶ ἐμέμνητο τοῦ ἀββᾶ Μωϋσεώς ὅτε ἐξέβαλλον αὐτὸν οἱ κληρικοὶ τοῦ ἱερατείου, εἰπόντες αὐτῷ· Ὑπάγε ἔξω, Αἰθίοψ. Καὶ ἤρξατο αὐτὸν ἐπιπλήττειν καὶ λέγειν· Σποδοδερμὲ μέλαν, καλῶς σοι ἐποίησαν· μὴ ὡς ἄνθρωπος ἔρχῃ εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνθρώπων· καὶ καλῶς σοι ἐποίησαν.

B Μωϋσεώς ὅτε ἐξέβαλλον αὐτόν οἱ κληρικοὶ τοῦ ἱερατείου, εἰπόντες αὐτῷ· Ὑπάγε ἔξω, Αἰθίοψ. Καὶ ἤρξατο αὐτόν ἐπιπλήττειν καὶ λέγειν· Σποδοδερμὲ μέλαν, καλῶς σοι ἐποίησαν· μὴ ὡς ἄνθρωπος ἔρχῃ εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνθρώπων· καὶ καλῶς σοι ἐποίησαν.

C Καὶ ἐμέμνητο τοῦ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ λέγοντος· Τῆρι σεαυτὸν ἀκριβῶς δι' ὃ ἐξῆλθες καὶ ἐφ' ᾧ πάρες, ἵνα ἐὰν τίς σε ἐν οὐκρόποτε πράγματι θλίψῃ, σωπῆν, τὸ καθόλου μὴ φθάγγεσθαι, ἕως οὗ τῇ ἀδικοῦσιν προσευχῇ πρᾶνθῆ σου ἢ καρδίᾳ· καὶ οὕτω λοιπὸν παρακάλει τὸν ἀδελφόν· καὶ γὰρ ὁ ποθὼν τὴν ἀληθειάν ἐὺθεῖαν ὀδὸν, ἐν τῷ παραττεσθαι ἐπιπλήττει σεαυτὸν σφοδρῶς καὶ οὐκ ἐλέγχει σεαυτὸν καὶ λέγει· Τί μαινῶ, ψυχὴ μου ; τί παράττη ὡς ἀφρίζοντες ; Ἀτῶ τοῦτῃ δεικνύεις ὅτι νοσεῖς· εἰ μὴ ἐκείσεις, οὐκ ἂν ἐπασχες. Τί ἀφεῖς τὸ σεαυτὴν μέμψεσθαι, ἐγκαλεῖς τῷ ἀδελφῷ ὅτι ἐδειξέ σοι τὴν νόσον σου ; Καὶ πράγματι καὶ ἀληθεῖα μάθε τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ· ὃς λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδορεῖ, κατηγορούμενος ἐσιώπα, χλευαζόμενος, ἐμαχροῦμαι, πίσωμαι οὐκ ἠπείλει. Ἀκούεις αὐτὸν λέγοντος καὶ πράγματι δειξάντος· Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαφόντας μου εἰς βραχίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυσμάτων. Καὶ σὺ, ἀθλία ψυχὴ, ἐπὶ μικρὰν ὕδριν καὶ ἀτιμίαν, καταφρόνησιν, καὶ ἀποστροφὴν, οὐκ εἰδισμὸν ἢ συκοφαντίαν κείσαι πλέκουσα μυριάους λογισμοῦς, ἐπιβουλεύουσα σεαυτῇ ὡς οἱ δαίμονες. Τί πλέον δύναται ποιῆσαι δαίμων τῇ τοιαύτῃ ψυχῇ, ὅσον ποιῶ αὐτὴ σεαυτῇ ; Τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ βλέπεις· τὰ πάθῃ ἀναγινώσκωμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἃ ἔπαθε

† Job vi 2.

δι' ἡμᾶς· καὶ ἡμεῖς οὐδεμίαν ὕβριν φέρομεν. Ὅντως **A** *in flagella, et genas meas in alapas: faciem autem*
ἐξεστράπημεν τῆς εὐθείας ὁδοῦ. *non averti a contumelia sputorum*⁶. Tu vero, anima
 misera, ob modicam injuriam, ignominiam, despectum, exprobrationem, et criminationem quam
 putas falsam, instas nectendis plicandisque cogitationibus innumeris: at machinans talia, insidiaris
 tibi ipsi, operam conjungens cum oppugnantibus te dæmonibus. Hæc enim nocere unquam malus dæ-
 mon animæ tali posset, quantum ipsa nocet sibi. Vides crucem Christi; mala, verbera, vulnera, op-
 probria quæ pro nobis passus est, quotidie legimus: et inducere volumus in animum, quidquam nobis
 iugratum ferro patienter. Vere aberravimus a via recta.

Ἐλεγε δὲ ὅτι, Ἐάν ζήσῃ τις ἔτη τοῦ Μαθουσαλά,
 καὶ μὴ ὀδεύσῃ ταύτην τὴν εὐθείαν ὁδὸν ἣν ὠδεύσαν
 πάντες οἱ ἄγιοι· λέγω δὴ τὴν τοῦ ἀτιμάζεσθαι καὶ
 φέρειν γενναίως· οὐ μὴ προβῆ, οὐ μικρὸν, οὐ μέγα·
 οὐδὲ εὐρήσει τὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς κρυπτόμενον θη-
 σαυρόν· ἀλλὰ μόνον τὰ ἔτη αὐτοῦ ἀναλίσκει διηλεκτῶς
 διακενής. Ἔστι γὰρ ὅτε καταφρονεῖ τις πολλῶν κεν-
 τηναρίων, καὶ ἔρχεται εἰς βαφιδίον· καὶ ἡ προσπά-
 θεια αὐτοῦ ποιεῖ αὐτὸν ταράττεσθαι, καὶ ποιεῖ τὸ
 βαφιδίον ἐκαίον τόπον κεντηναρίου, καὶ γίνεται τις
 τοῦ βαφιδίου δοῦλος, ἢ τοῦ κουκουλλίου, ἢ τοῦ μαν-
 δυλλίου, ἢ τοῦ βιδίου· καὶ οὐκ ἔστι δοῦλος τοῦ Θεοῦ·
 καὶ καλῶς εἰπέ τις τῶν σοφῶν ὅτι ὅσα πάθη ψυχῆς,
 τοσοῦτοι καὶ δεσπότηται. Καὶ ὁ Κύριος· Ὅσον ὁ θη-
 σαυρός σου, ἐκεῖ ἔσται ἡ καρδία σου. Καὶ πάλιν
 ὁ Ἀπόστολος· Ἡ τις ἠττηται, τούτῳ καὶ δεδού-
 λωται.

ζ'. Καὶ ἔλεγε πάλιν ὁ μακάριος· Ὀδεύομεν ἐγώ
 τε καὶ εἰς ἀδελφὸς μετὰ καὶ κοσμικῶν, τὴν ὁδὸν **C**
 Νεαπόλεως, καὶ ἤλθομεν εἰς τόπον ὀπου τελώνιον ἦν·
 καὶ οἱ μὲν κοσμικοὶ εἰδόντες τὴν συνθήειαν ἔδωκαν
 τὸ τέλος· ὁ δὲ ἀδελφός ὁ ὦν μετ' ἐμοῦ ἤρξατο ἀντι-
 τεῖναι καὶ λέγειν αὐτοῖς· Τολμᾶτε ἀπατεῖν μονα-
 χούς; Ἐγὼ δὲ ἀκούσας εἶπον αὐτῷ· Τί ποιεῖς,
 ἀδελφέ; οὐδὲν ἄλλο λέγεις αὐτῷ ἢ, Θέλω καὶ μὴ
 θέλων τίμησόν με ἄγιον; μᾶλλον αὐτὸς ὤφειλεν, ἰδὼν
 τὴν καλοθελίαν σου καὶ ταπεινώσειν, αἰδεσθῆναι καὶ
 εἰπεῖν· Συγχώρησον. Οὐκοῦν ὡς μαθητῆς τοῦ πράου
 καὶ ταπεινοῦ δὸς, καὶ παρέλιθωμεν μετ' εἰρήνης.
 Ἄλλοτε γενομένου μου εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν ἔρχεται
 τις φιλοχρίστων καὶ λέγει μοι· Ἐπειδὴ μικρὰν ἀγ-
 δίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων ἐγὼ τε καὶ ὁ ἀδελφός μου,
 μὴ θέλει διαλλαγῆναι μοι· ἀλλὰ παρακλήθητι καὶ
 λάλησον αὐτῷ. Ἐγὼ δὲ μετὰ χαρᾶς δεξάμενος τὸν
 λόγον, καὶ καλέσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐλάλησα αὐτῷ
 συντείνοντα εἰς ἀγάπην· καὶ ἔδοξε μὲν παῖθεσθαι·
 ὕστερον δὲ λέγει μοι· Οὐ δύναμαι διαλλαγῆναι αὐτῷ·
 ὅτι ὤμοσα εἰς τὸν σταυρόν. Ἐγὼ δὲ ὑπομειδιάσας
 εἶπον αὐτῷ· Ὁ ὄρκος σου τοιαύτην δύναμιν ἔχει,
 ὅτι μὴ τὸν τίμιον σταυρόν οὐ μὴ φυλάξω τὰς ἐντολάς
 σου· ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ ἐχθροῦ τοῦ διαβόλου ποιήσω.
 Καὶ γὰρ οὐ μόνον οὐκ ὤφειλε στήναι τὸ κακῶς ὀρι-
 σθῆν ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον μετανοεῖν καὶ ὀλι-
 θεσθαι ἐφ' οἷς κακῶς ὀρισθόμεθα ἑαυτοῦς, καθὼς
 φησὶν ὁ θεοφόρος Βασίλειος· Ἐ καὶ γὰρ Ἡρώδης εἰ
 μετενόησε καὶ μὴ ἔστησε τὸν ὄρκον αὐτοῦ, οὐκ ἂν

Dixit etiam Zosimas: si quis vixerit annos Ma-
 thusalæ, et non processerit per hanc rectam viam
 qua inceserunt omnes sancti: viam, inquam, fe-
 rendi fortiter contumelias et damna, non proficiet,
 ne parum quidem, nedum multum; neque inveniet
 absconditum in mandatis thesaurum, sed tantum
 B suos annos consumet continue in vanum: est enim
 quando exorsus aliquis a generoso contemptu mul-
 torum centenariorum, progredietur inde ad ample-
 ctendam amore nimio aciculam: et is affectus per-
 turbationis non modicæ causa sit; et substituit
 illam aciculam in locum centenarii olim sprete. Et
 sit aliquis, non jam Dei servus, ut sponderat:
 sed servus aciculæ, cucullæ, mantilis, libri: iis
 adhærens affectu vitioso. Nam bene dixit aliquis
 sapientum, tot animam subesse dominis quot fovet
 in se affectus vehementes. Et Dominus ait: *Ubi*
*est thesaurus tuus, ibi erit cor tuum*⁷. Et rursus
 Apostolus: *A quo quis victus est, ei et servit*⁸.

VI. Dixit rursus idem beatus: Iter ægebanus
 ego et frater unus via Neapolitana, cum quibus-
 dam sæcularibus, venimusque ad locum ubi erat
 telonium, et sæculares quidem scientes consuetu-
 dinem ultro solverunt censum. Frater autem re-
 quisitus a publicano, repugnavit dicens: Audeus
 exigere a monachis? Ego autem audiens ei dixi:
 Quid agis, frater? Quod ais tantumdem est ac si
 diceres: Velis nolis, honora me ut sanctum. Decue-
 rat istum forte, visa religione et humilitate tua,
 verecundia suffundi quadam, et veniam orare quod
 ex te poposcerit. Nunc quando id omisit, age, ut
 discipulus mitis et humilis Domini, da quod posci-
 tur et in pace procedamus. Alias cum essem in
 sancta civitate, venit ad me bonus quispiam Christi
 amator, dicens: Quoniam ob parvam offensivancu-
 D lam ego et talis frater meus invicem dissidimus,
 egi ut reconciliaremur: sed ille recusavit; præ se-
 que fert, nolle de cætero redire mecum in gra-
 tiam: oro te, Pater, ut eum alloquens, adducas ad
 iram deponendam. Suscepi libens negotium, et
 vocato fratre illo, dixi quæ opportuna viderentur
 ad ei persuadendam pacem et charitatem: et vi-
 debatur acquiescere. Cæterum excepit: haud esse
 sibi licitum reconciliari fratri, quia per crucem jur-
 rasset, se nunquam in id consensusurum. Ad hoc
 ego subridens dixi: Tuum juramentum talem vim
 habet ac si diceret: Per crucem juro, Christe, me
 nunquam observaturum mandata tua: sed volun-

⁶ Isa. i, 6. ⁷ Matth. vi, 21. ⁸ II Petr. ii, 19.

taicem hostis tui diaboli facturum. Enimvero jusjurandum ejusmodi adeo non debet videri stabilire quod male decrevimus; ut potius nos obliget ad dumque atque in contrarium mutandum quidquid temere per illud statueramus. Sicut ait Spiritus Dei plenus Basilius: « Etenim, inquit, Herodes, si juramenti temere dati, prout debebat poenitisset: nec stare illi voluisset, non peccasset enorme illud peccatum, amputando caput præcursoris Christi. »

VII. Interrogatus idem aliquando est: Quomodo fiet ut aliquis spretus et conviciis proscissus a quibusdam, non irascatur? Respondit: Si habuerit ille seipsum pro nihilo, non turbabitur: prout dixit abbas Pœmen: « Si te ipsum pro nihilo habueris, habebis requiem. »

VIII. Dixit præterea: Fuit aliquando fratrum quispiam, ex iis qui mecum manebant, et acceperant a me sacrum habitum, multa a me tractatus indulgentia. Erat enim fluxæ valetudinis ac tener; et condescendebam ipsi ob imbecillitatem ejus. Quadam igitur is die mihi dixit: Abba mi, multum amo te. Aio ego illi: Nunquam adhuc quemquam reperi, qui me tantum amaret quantum ego amo ipsum. Ecce nunc mihi dicis: Amo te; et credo. Si autem tibi quid a me contigerit haud gratum, non manes qualis eras erga me. Me vero quidquid a te patiar haud poterit avertere a charitate tui. Non longum hinc tempus abiit, cum nescio quid accidit a me parum ipsi placens, et cepit murmurare contra me multa, usque ad fœda convicia. Nihil horum me latuit. Auditis tamen omnibus, mihi hæc tacitus subjeci: Chirurgus hic Christi Jesu est, missus ad me cum igne ac ferro ad meam curandam vanæ gloriæ studio ægrotantem animam. E talibus potest aliquis lucrari, si attentus ad sui profectum fuerit. Sicut vicissim idem ab iis qui ei adulantur et applaudunt, plerumque damno afficitur. Qui cum pungit, revera benefactor est. Et recordabar ejus ut medici ac benefactoris mei: dicebamque maledicta ejus in me referentibus: Novit hic manifesta mea mala, nec tamen omnia; sed partem tantum horum quamdam: occulta autem innumerabilia sunt. Longo post hoc tempore occurrit is mihi Cæsareæ; et accessit ex more amplexans et osculans me, egoque vicissim paria feci, tanquam nihil omnino modo dictorum præcessisset. Recordabatur ille tamen, et officiosa verba cumulans, quasi tacite retexere aut compensare olim blaterata nitebatur, inserens etiam occursum alio novos amplexus: me nihilominus in dissimulando cuncta transacta perseverante; nec quidquam agente aut dicente quod ullum suspitionis vestigium aut doloris reliquias signaret. Sciebat tamen ille innotuisse mihi quæcumque iræ obsequens dixerat; quare tandem procidit coram me, pedesque amplexus meos ait: Ignosce mihi, abba, per Dominum; multa et gravia dixi contra te. Ego ipsum osculatus aio illi: Recordatur charitas tua, Pater, dixisse te olim mihi: Multum amo te; meque tibi respondisse: Nondum inveni qui me tantum amaret quantum ego ipsum. Ecce nunc

ειργάσατο τὸ μέγα τοῦτο ἀμάρτημα, τὸ ἀποκεφαλισαί τὸν Χριστοῦ πρόδρομον. »

serio concipiendam ejus poenitentiam: diffingentem per illud statueramus. Sicut ait Spiritus Dei prout debebat poenitisset: nec stare illi voluisset, non peccasset enorme illud peccatum, amputando caput præcursoris Christi. »

Z'. Ἠρωτήθη πάλιν, Πῶς ὀφείλει τις ἐξουδενωμένος ἢ κακολογούμενος παρὰ τινων, μὴ θυμοῦσθαι; ἀπεκρίνατο γοῦν· Ἐάν τις, εἶπεν, ἐξη ταυτὸν εὐτελῆ, μὴ ταράσσεται· καθὼς εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν· « Ἐάν αὐτὸν εὐτελίσης, ἔξεις ἀνάπαυσιν. »

H'. Καὶ ἔλεγεν, ὅτι Ποτὲ τις τῶν ἀδελφῶν τῶν μενιάντων μετ' ἐμοῦ καὶ λαβόντων παρ' ἐμοῦ τὸ σχῆμα, πολλὰ συγκροτηθεὶς παρ' ἐμοῦ· καὶ γὰρ τῶν τρυφερῶν ἦν· συγκατέβαινον αὐτῷ διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. Ἐν μᾶ ἡμέρᾳ λέγει μοι· Ἀββᾶ μου, πολλὰ ἀγαπῶ σε. Καὶ λέγω αὐτῷ· Ἐγὼ ἀκμὴν οὐκ εὐρόν τινα ἀγαπῶντά με, ὡς ἀγαπῶ αὐτόν. Ἴδου νῦν λέγεις, ὅτι Ἀγαπῶ σε· καὶ πειθομαι. Ἐάν δὲ συμβῆ τι μὴ ἀρέσκον σοι, οὐ μένεις ὁ αὐτός· ἐγὼ δὲ, πᾶν ὅτι οὖν πάθω παρὰ σοῦ, οὐ δύναται ἀποστῆσαι με τῆς ἀγάπης σου. Μικρὸς χρόνος παρήλθε, καὶ οὐκ οἶδα τί συνέβη αὐτῷ. Καὶ ἤρξατο λέγειν κατ' ἐμοῦ πολλὰ, ἕως καὶ αἰσχυρῶν ῥημάτων· καὶ πάντων ἤκουον καὶ ἔλεγον ἐν ἑαυτῷ οὕτως· Καυστήρ ἐστι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπεστάλη ἰατρεῦσαι τὴν κενόδοξον μου ψυχὴν. Ἀπὸ τῶν τοιούτων δύναται τις κερδήσει ἐάν νήψῃ, ὡσπερ ἀπὸ τῶν μακαριζόντων ζημιούται. Οὗτος ἀληθῶς ὡς εὐεργέτης ἐστὶ. Καὶ ἐμνημήμηται αὐτοῦ ὡς ἰατροῦ καὶ εὐεργέτου· καὶ ἔλεγον τοῖς ἀναγγέλλουσι μοι· Τὰ φανερά μου κακὰ μόνον οἶδε, καὶ οὐδὲ ὄλα, ἀλλὰ μέρος τι· τὰ δὲ κεκρυμμένα ἀναριθμητὰ εἰσιν. Μετὰ καιρὸν οὖν ἀπαντᾶ μοι εἰς Καισάρειαν· καὶ ἔρχεται κατὰ τὸ ἔθος καὶ περιπτύσσεται καὶ καταφιλεῖ με· καὶ γὰρ αὐτὸν, ὡς μηδενὸς γενομένου· καὶ ἐν τῷ λέγειν ταῦτα ὅτε συνήντηι μοι περιεπτύσσεται μοι πολλὰ· ἐμοῦ δεικνύοντος αὐτῷ μηδαμίαν ὑπόψιαν, μηδ' ὄλα· λείψανον λύπης, καίπερ πάντα ἀκούων. Ὅμως προσπίπτει μοι καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ πόδας μου λέγει μοι· Συγχώρησόν μοι ἀββᾶ μου, διὰ τὸν Κύριον, ὅτι πολλὰ καὶ δεινὰ ἐλάλησα κατὰ σοῦ. Ἐγὼ δὲ καταφιλήσας αὐτὸν λέγω αὐτῷ μετὰ χαριεντισμοῦ· Μνηται ἡ θεοφιλία σου, Πάτερ, ὅτι εἰπές μοι· Πολλὰ ἀγαπῶ σε· καὶ εἶπόν σοι· Οὐπω εὐρόν τινα ἀγαπῶντά με ὡς ἀγαπῶ αὐτόν. Ἴδου νῦν λέγεις, ὅτι Ἀγαπῶ σε· καὶ πειθομαι· ἐάν δὲ συμβῆ τι μὴ ἀρέσκον σοι, οὐ μένεις ὁ αὐτός. Ἐγὼ δὲ, εἴ τι πάθω παρὰ σοῦ, οὐ δύναται ἀποστῆσαι με τῆς ἀγάπης σου. Πληροφορηθεὶς ἡ καρδία σου, ὅτι οὐδὲν ἐλαθέ με ὄν λελάληκα· ἀλλὰ καὶ ποῦ καὶ τίσι, πάντα ἤκουσα· καὶ οὐδέποτε εἶπον, ὅτι Οὐκ ἔστιν οὕτως· οὐδ' ἔπεισέ μοι τις εἶπειν κατὰ σοῦ· ἀλλ' ἔλεγον, ὅτι Ἄπερ λέγει, ἀληθῆ λέγει, καὶ ἀπὸ τῆς ἀγάπης· Ἰδιοποιούμενός μοι, καὶ οὐ διέλιπον μεμνημένος σου ἐν ταῖς εὐχαῖς μου. Καὶ ἔνα δελξω σοι τεκμήριον ἀγάπης· ποτὲ ἐπόνθησα τὸν ὀφθαλμὸν σφοδρῶς, καὶ μνησθεὶς σου ἐποίησα τὸν σταυρὸν, καὶ εἶπον· Κύριε Ἰησοῦ Χρ·στ·,

διὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ ἴασαί με· εὐθέως· ἰάθην· καὶ Ἄ dicis : Amo^o te, et credo ; quod si quidpiam acci-

taῦτα μὲν πρὸς τὸν ἀδελφόν.
derit tibi displicens, non perseverabis. Ego autem quidquid a te patiar, non potero divelli ab amore tui. Plena cordi tuo facta fides est, nihil me latuisse eorum quæ contra me dixisti. Quin et distincte cognovi, quæ, ubi, quibus, effutiveris quæcunque in me blaterasti; nunquam tamen quidquam opposui, aut falsa esse quæ diceres affirmavi. Neque ullus mihi persuadere quantævis gravitatis auctor potuit, ut vel verbum adversum te hisce-rem. E contrario dixi omnibus de te : Quæ dicit vera sunt. Idque feci ex vera tui charitate ut tibi gratificarer, teque ut amicum in eum mihi que charissimum colere ut ceperam pergerem. Neque unquam cessavi recordari tui in meis orationibus, et ut indicem experimentum arcanum istius erga te perseverantis in me charitatis : cum aliquando vehementi dolore vexarer oculi, memor tui formavi crucis signum super partem laborantem, et dixi : Domine Jesu Christe, per preces ipsius sana me ; et statim sanatus sum. Et hæc quidem illi fratri tunc dixi.

Θ'. Ἐμέμνητο δὲ ὁ μακάριος τινὸς ἀπαγγελίαντος· αὐτὸν ὅτι εἶχεν ἀδελφὸν πάνυ πραύτατον. Καὶ ἔλεγεν ὅτι διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ τὰ σημεῖα & ποιεῖ, εἶχεν αὐτὴν ὅλη ἡ χώρα ὡς ἄγγελον Θεοῦ. Ποτὲ οὖν ἐνεργηθεὶς τις ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐλθὼν ἐξύδρισε αὐτὸν ἐσχάτως, πάντων ἰσταμένων, καὶ τοῦ γέροντος· στήκοντος, καὶ προσέχοντος εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λέγοντος· Χάρις Θεοῦ εἰς τὸ στόμα σου, ἀδελφέ. Ἐκείνου δὲ μαινομένου καὶ λέγοντος· Ναί, φαῦλε φαγοπόλιε, ταῦτα λέγεις ἵνα δόξῃ· πρῶτος φαίνεσθαι· λέγει ὁ γέρον· Ὅντως ὁ λέγεις, ἀδελφέ μου, ἀληθῆ λέγεις. Μετὰ ταῦτά τις ῥωτῆσέν αὐτὸν λέγων· Ἄρτι οὐκ ἐπαράχθης, καλόγερε ; Καὶ λέγει· Οὐκ, ἀλλ' οὕτως ἡσθόμην τὴν ψυχὴν μου, ὡς ὑπὸ Θεοῦ σκεπομένην. Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος· Ἀληθῶς ὀφείλει τις εὐχαριστεῖν τοῖς τοιοῦτοις.

Ι'. Ἐλεγε πάλιν ὁ μακάριος, ὅτι Ὅντως μου ἐν μοναστηρίῳ ἐν Τύρῳ πρὸ τοῦ ἐξελεῖν με, παρέβη-λεν ἡμῖν τις γέρον ἐνάρετος· καὶ ἀναγινωσκόντων ἡμῶν εἰς τὰ ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων· ἡγάπα δὲ ὁ μακάριος πάντοτε διέρχεσθαι αὐτὰ, καὶ σχεδὸν ἔπνεεν· ὅθεν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκαρπίωσατο πᾶσαν ἀρετὴν. Ὅτε ἤλθομεν εἰς τὸν γέροντα ἐκείνου πρὸς τὸ ἀπῆλθον οἱ λησταί, καὶ εἶπον αὐτῷ, ὅτι Ἰάντα τὰ ἐν τῇ κέλλῃ σου λαθεῖν θέλομεν· καὶ αὐτοῦ εἰπόντος· Ὅσα ἂν δοκῇ ὑμῖν, τέκνα, λάβετε· ἔλαβον δὲ πάντα καὶ ἀπῆλθον· καὶ κατέλιπον ἐν σκαλίδιον. Ὁ οὖν γέρον λαθὼν αὐτὸ ὑπεβίβωξεν ὀπίσω αὐτῶν βοῶν καὶ λέγων· Τέκνα, λάβετε ὁ ἐπελάθεσθε. Οἱ δὲ θαυμάσαντες ἐπὶ ἀνεξίκακίᾳ τοῦ γέροντος, ἀποκατέστησαν πάντα ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ· καὶ μετανοήσαντες εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος τοῦ Θεοῦ ἐστιν. Ὡς ἀνέγνωμεν τούτου, λέγει ὁ γέρον· Οἶδας, ἀδελφὸ μου· τούτο τὸ ἀπόφθεγμα πάνυ με ἐβέβλησε. Λέγω αὐτῷ· Πῶς, Πάτερ ; Καὶ λέγει μοι. Ποτὲ ὄντος μου ἐν τοῖς τόποις κατὰ τὸν Ἰορδάνην, ἀνέγνων τούτου· καὶ θαυμάζων τὸν γέροντα· καὶ ἔλεγον· Κύριε, ἀξιώσον με κατ' ἴχνος τούτων ἀκολουθεῖν, ὁ καταξιώσας με εἰς σχῆμα αὐτῶν ἐλθεῖν. Ὡς οὖν εἶχον τὸν πόθον τούτου, μετὰ δύο ἡμέρας λησταί παρεγένοντο· καὶ ἐπεὶ ἔκρουσαν τὴν θύραν, καὶ ἔγνωσαν ὅτι λησταί εἰσιν, εἶπον ἑμαυτῷ· Χάρις τῷ Θεῷ, ἰδοὺ καιρὸς ἐνδείξασθαι τὸν καρπὸν τοῦ πόθου. Ἀνοίξας ἐδεξάμην αὐτοὺς μετὰ ἰλαρότητος· καὶ ἄψα· λύχων ἡρξάμην δεικνύειν αὐτοῖς· τὰ πράγματα, λέ-

IX. Memorabat idem beatus quemdam sibi retulisse, habuisse se abbatem supra modum mitem et mansuetissimum. Addebatque : propter eximiam ejus virtutem et signa quæ faciebat, habitum a cunctis per totam illam regionem ut angelum Dei. Aliquando igitur instinctus quispiam a malo dæmone adiens eum fœdissimis maledictis et conviciis proscidit, multis astantibus, sene ipso stante et fixos in ore maledici oculos tenente, dicenteque : Gratia Dei beet os unum frater. Illo autem tanto magis furere pergente, ac dicente : Profecto nequam et vorax senecule, hoc dicis ut videaris mitis. Respondit senex : Ita est ut ais, frater. Post hæc interrogavit quispiam ipsum : Non es turbatus hæc audiens, bone senex ? et respondit : Non, sed sentiebam cum gustu ultimo animam meam quasi Deo ipsam fervente protectam. Et dixit beatus : Vere debet quis gratias agere pro talibus.

X. Dixit rursus beatus : Cum essem in monasterio quod est apud Tyrum, antequam exirem, supervenit nobis senex multæ virtutis forte legentibus Sententias Patrum, qua ille beatus lectione plurimum delectabatur, identidem illas percurrens ; adeoque fere nihil nisi doctrinam ex iis haustam spirans : unde uberrimum fructum tulerat, plene notitiæ perfectique exercitii virtutum omnium. Quando autem in illo codice pervenimus legendo ad locum ubi memoratur senex ille ad quem latrones venerunt et dixerunt ipsi : Omnia quæ in cella tua sunt volumus auferre. Quo prompte respondente : Agite, per me licet, quod vultis, filii ; illi strenue corrasis universis abierunt. Latuit autem ipsos unum instrumentum rusticum sarculus, quo senex in manus, postquam advertit, sumpto, cucurrit post latrones clamans et dicens : Etiam hoc quod vos latuit, tollite. Illi autem admirati patientiam senis, redeuntes reposuerunt in cellula quæcunque abstulerant ; et tacti pœnitentia invicem dicebant : Vere hic homo Dei est. Hoc cum legissemus, ait senex ille : Scito, mi abba, hoc mihi boni Patris dictum et factum insigniter profuisse. Quomodo, inquam, Pater ? Et ille subjecit : Cum essem aliquando in locis ad Jordanem recens a lectione hujus exempli, et plenus admiratione virtutis senis, dixi, Deum orans : Dignare me, Domine, imitatione talium Patrum, quorum mihi concessisti institutum profiteri ac vestem inducere. Post duos dies quam

in eo desiderio fueram, venerunt ad me latrones. Quos pulsantes juvenam, cum qui essent cognovissem, dixi mihi ipsi : Deo gratias : en tempus monstrandi fructum desiderii. Aperto igitur ostio excepi eos hilari vultu, et accensa candela cepi monstrare ipsis res omnes meas, dicens : Ne dubitetis : confido in Domino, me nihil vobis absconsurum. Dicunt illi mihi : Habesne aurum? Ita, inquam, habeo nummos tres. Et aperui coram eis capsulam in qua erant nummi. Iis illi acceptis in pace abierunt. Ea cum senex dixisset, subjeci ego arridens : Redieruntne poenitentes latrones ut in priori senis verit hoc Deus : nec enim volui redire ipsos. Et addidit Zosimas : En desiderium senis hujus et preparatio animi quantum illi profuit, efficiens non solum ne tristaretur in tam gravi casu, sed lætaretur etiam, ingenti se lucro auctum existimans per jacturam talem.

XI. Narravit mihi beatus Sergius in hunc modum : Aliquando iter agentibus nobis, contigit a via aberrare ita ut temere vagantes ignari deveniremus in agrum consitum, et sata quædam conculcaverimus, quo animalverso cepit agricola cuja res erat, vehementibus nos maledictis ira fervens incessere : Vos, inquit, monachi, si Deum timeretis, et eum haberetis ante oculos, non hæc utique faceretis. Audiens talia, statim ait nobis sanctus : Per Dominum nemo loquatur. Ipse porro respondit rustico cum mansuetudine : Vere dicis, fili. Si enim Dei timor esset in nobis, haud ageremus quæ tibi jure displicent. Nihil ille secius rursus cum stomacho contumelias ingessit, iterumque mitis senex : Vera, inquit, loqueris ; si monachi essemus, talibus abstineremus. Tamen, oro, per Dominum, ignosce nobis quod imprudentes peccavimus. Ea tandem modestia delinitus agricola, projecit se ad pedes ejus dicens : Parce mihi temere locuto, abba, per Dominum, meque tuis volentem aggrega. Addebatque beatus Sergius : Revera hic homo nos secutus sacrum habitum sumpsit. Unde subjungebat hæc referens Zosimas : En mansuetudo et probitas sancti viri quantum, Deo juvante, potuerit, convertens, et in salutis viam inducens animam ad Dei imaginem cum cunctis divitiis ipsorum.

XII. Dixit præterea : Commisi aliquando libellos describendos cuidam amanuensi in primis perito calligraphicæ artis. Et ille absoluta descriptione, misit ad me qui nuntiaret, perfectum jam opus esse : mitterem, si videretur, qui scripta tolleret. His frater quidam auditis, adiit injussus calligraphum, nomine, ut falso dicebat, mandatoque meo, numeratoque, quod convenerat, manus pretio, libellos abstulit. Ego ignarus ejus rei, misi fratrem nostrum, dato illi epistolio, cum mercede pacta ut scripta acciperet ferretique ad me. Intelligens ex hoc calligraphus illum sibi fuisse a priori monacho, iratus dixit : Ibo profecto et infamabo ipsum ob duo nefaria quæ admisit : primum irridens me ; deinde quæ ad illum non pertinebant auferens. At ego audio quid pararet, nisi qui a me ipsi diceret : Scis, frater mi, nos eo sine comparare ac tenere libellos, ut ex iis discamus exercere charitatem,

α γων αυτοῖς· Μη θορυβεῖσθε· πιστεύω ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐ μὴ κρύψω ἀφ' ὑμῶν τι. Καὶ λέγουσι μοι· Ἔχεις χρυσοῦν; Λέγω αυτοῖς· Ναί, ἔχω τρία νομίσματα. Καὶ ἤνοιξα σκευὸς ἐμπροσθεν αὐτῶν, καὶ λαβόντες αὐτὰ ἀπῆλθον μετ' εἰρήνης. Ἐγὼ δὲ χαριεντισάμενος, εἶπον πρὸς αὐτόν· Ὑπέστρεψαν, ὡς καὶ οἱ ἐπὶ τῷ γέροντι; λέγει μοι εὐθέως· Οὐ μὴ ποιήσῃ ὁ Θεός· οὐ γὰρ τοῦτο ἠθέλον ἵνα ὑποστρέψωσι· καὶ ἔλεγεν· Ἰδοὺ ὁ πόθος τοῦ γέροντος ἡ ἐτοιμασία αὐτοῦ τί αὐτῷ παρέσχεν· ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐλυπήθη, ἀλλὰ καὶ ἐχάρη, ὡς τοιούτου ἀγαθοῦ καταξιωθεὶς.

quem imitabar casu? Celeriter reposuit : Ne si verit hoc Deus : nec enim volui redire ipsos. Et addidit Zosimas : En desiderium senis hujus et preparatio animi quantum illi profuit, efficiens non solum ne tristaretur in tam gravi casu, sed lætaretur etiam, ingenti se lucro auctum existimans per jacturam talem.

Β ΙΑ'. Διηγήσατό μοι μακάριος Σέργιος οὕτως, ὅτι Ποτὲ δευόντων ἡμῶν μετὰ τινος ἀγίου γέροντος, ἐπλανήθημεν τῆς ὁδοῦ· καὶ μὴδὲ γινωσκόντων ἡμῶν πορευόμεθα, ἠρρόθημεν εἰς τὰ σπύριμα· καὶ καταπεπλησμένοι ὀλίγα τῶν σποριμῶν. Αἰσθόμενοι δὲ ὁ γεωργός, ἤρξατο ὑβρίζειν πολλὰ μετ' ὀργῆς· Ὑμεῖς, μοναχοί, εἰ ἐφοβεῖτε τὸν Θεόν, καὶ εἴχετε αὐτὸν πρὸ ὀφθαλμῶν, οὐκ ἂν ἐποιεῖτε τοῦτο. Εὐθέως οὖν λέγει ἡμῖν ὁ ἅγιος· Διὰ τὸν Κύριον μὴδεὶς λαλήσῃ. Καὶ ἔλεγεν αὐτῷ μετὰ πραότητος· Καλῶς; λέγεις, τέκνον· εἰ γὰρ εἴχομεν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἂν ἐποιούμεν ταῦτα. Πάλιν ἐκείνος ὑβρίζει μετὰ θυμοῦ· καὶ πάλιν ὁ γέρον ἔλεγεν· Ἐν ἀληθείᾳ λέγεις· εἰ ἡμεῖς μοναχοί, τοῦτο οὐκ ἐποιούμεν· ἀλλὰ διὰ τὸν Κύριον, συγχώρησον ἡμῖν ὅτι ἡμάρτομεν. Ἐκπλαγείς ἔ' ἐκείνος· καὶ ἐλθὼν ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγων· Συχώρησόν μοι, ἀδελφὲ, διὰ τὸν Κύριον, καὶ λάβε μετ' ὑμῶν. Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος Σέργιος, ὅτι· Ἐν ἀληθείᾳ μετ' ἡμῶν ἠκολούθησεν, καὶ ἐλθὼν ἔλαβεν τὸ σχῆμα. Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος· Ἰδοὺ ἡ πραότης καὶ τὸ ἀληθές τοῦ ἀγίου τί ἠδυνήθη μετὰ Θεὸν ποιῆσαι· καὶ σώσαι ψυχὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ ποιηθεῖσαν, ἣν θέλει ὁ Θεὸς μᾶλλον ἢ μυρίους κόσμους μετὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν.

creatam, quam præfert Deus innumeris mundis,

Β ΙΒ'. Καὶ ἔλεγεν, ὅτι Ποτὲ ὑπέταξα βιβλία τινὰ καλλιγράφῳ εὐφυεῖ· καὶ μετὰ τὸ τελέσαι τὰ γράψιμα, πέμπει καὶ λέγει μοι· Ἰδοὺ ἐτέλεσα· ὅτε δοκίμοι σοὶ πέμψω καὶ λάβε αὐτά. Ἀδελφός δέ τις ἀκούσας ταῦτα, ἀπειθῶν ἐξ ὀνόματός μου πρὸς τὸν καλλιγράφον, καὶ δούς τὸ συμφωνηθὲν ἔλαβεν αὐτά. Ἐγὼ δὲ μὴ γνοὺς τοῦτο ἐπιστῆσα ἀδελφὸν ἡμέτερον μετὰ γραμμάτων σὺν τῷ κόπῳ· ὥστε λαβεῖν αὐτά. Ὡς οὖν ἔγνων ὁ καλλιγράφος ὅτι ἐνεπαίχθη ἀπὸ τοῦ λαβόντος αὐτά, παραχθεις εἶπεν· Ὀντως ἀπέρχομαι καὶ ἀηδῶσα αὐτὸν κατὰ δύο τρόπους, ὅτι ἐχλεύασέ με, καὶ ὅτι ἔλαβεν τὰ μὴ ὄντα αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ ἀκούσας τοῦτο, πέμψας εἶπον αὐτῷ· Οἴδας, ἀδελφέ μου, ὅτι διὰ τοῦτο, κτώμεθα βιβλία, ἵνα μάθωμεν ἐξ αὐτῶν ἀγάπην, ταπεινώσιν, πραότητα, εἰρήνην· εἰ δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς κτήσεως τῶν βιβλίων μάχη ἐστίν, οὐ θέλω κτήσασθαι βιβλίον· καὶ μόνον μὴ μαχῆσομαι· δοῦλον γὰρ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι. Ἰδοὺ οὖν καταφρονήσας

του βιβλίου, ἐποίησα μὴ παντελῶς ὀχληθῆναι τὸν ἀδελφόν.

uolo habere: quo sic vitem rixandi necessitatem. tempta igitur, et insuper habita libri jactura, effeci

II'. Καὶ ἔλεγεν ὁ αὐτός, ὅτι Ἀκηχοῦς παρὰ τινος ἀγαπητοῦ μοι μοναχοῦ, ὅτι ἔσχε τινὰ διάκονον ἀγαπητὸν τῆς λαύρας τοῦ ἀββᾶ Γερασίου· καὶ οὐκ οἶδα πόθεν ἔσχε ἐν ἐμῇ ὑπόνοιᾳ περὶ πράγματος φέροντος αὐτῷ λύπην, καὶ ἤρξατο συγνάζειν μοι. Ἰδὼν αὐτὸν ἐγὼ συγνῶν, ἠρώτησα μαθεῖν τὴν αἰτίαν· καὶ λέγει μοι, ὅτι τόδε τὸ πρᾶγμα ἐποίησας· ἐγὼ δὲ μὴ συνείδως ἑμαυτὸν τοιοῦτον πρᾶγμα ποιῆσαι, ἠρξάμην πληροφορεῖν αὐτόν. Καὶ λέγει μοι· Συγχώρησόν μοι· οὐ πληροφοροῦμαι. Ἀναχωρήσας οὖν ἐγὼ εἰς τὸ κελλίον μου, ἠρξάμην ἐρευνᾶν τὴν καρδίαν μου, εἰ τοιοῦτον πέπραχα πρᾶγμα· καὶ οὐκ εὕρισκον. Βλέπων οὖν αὐτὸν κατέχοντα ποτήριον καὶ δίδοντα· καὶ ὠμυσοῦν αὐτῷ ἐν αὐτῷ ὅτι οὐ συνοῖδα ἑμαυτὸν τοιοῦτο ποιῆσαι. Οὐκ ἐπέισθη· Ἐλθὼν οὖν πάλιν εἰς ἑμαυτὸν, καὶ μνησθεὶς τῶν λόγων τούτων τῶν ἀγίων, καὶ πιστεύσας αὐτοῖς, στρέφω μικρὸν τὸν λογισμὸν μου, καὶ λέγω ἑμαυτῷ· Ὁ διάκονος γνησίως ἀγαπᾷ με· καὶ ἐξ ἀγάπης κινούμενος ἐθάβρησέ μοι· ὃ εἶχεν ἡ καρδία αὐτοῦ περὶ ἐμοῦ, ἵνα νήψω καὶ τοῦ λοιποῦ φυλάξω, καὶ μὴ ποιήσω αὐτό· πλὴν ψυχῇ ἀθλία, ἐπειδὴ λέγεις, ὅτι οὐκ ἐποίησα τὸ πρᾶγμα τοῦτο· μυρία· κακὰ πέπραχται σοι, καὶ ἐπελάθου αὐτῶν· ποῦ εἰσιν ἃ ἐποίησας χθὲς ἢ πρὸ δέκα ἡμερῶν; μέμνησαι αὐτῶν; Οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἐποίησας, ὡς ἐκεῖνα, καὶ ἔλαθες ὡς καὶ τὰ πρῶτα· καὶ ἠρξάμην εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ διακόνῳ, ὅτι δι' αὐτοῦ ἠξιώσέ με Θεὸς ἐπιγνῶναι τὸ σφάλμα μου καὶ μετανοῆσαι περὶ αὐτοῦ. Ἀναστὰς οὖν ἐν τοιοῦτοις λογισμοῖς, ἦλθον μετανοῆσαι τῷ διακόνῳ, καὶ εὐχαριστεῖσθαι αὐτῷ· καὶ ἔκρουσα εἰς τὴν θύραν· καὶ ἀνοίξας βάλαι μοι μετάνοιαν πρῶτος λέγων· Συγχώρησόν μοι ὅτι ὑπὸ δαιμόνων ἐχλευάσθην ὑπονοήσας περὶ σοῦ εἰς τὸ πρᾶγμα· ἐκεῖνο· ἐν ἀληθείᾳ γὰρ ἐπληροφόρησέ μοι ὁ Θεός, ὅτι οὐκ ἔχεις πρᾶγμα· καὶ οὐδὲ ἀφήξέ με πληροφορησάμενος αὐτόν, λέγων· Οὐκ ἔστι χρεία. Καὶ ἔλεγεν ὁ μακάριος· Ἴδου ἡ γνησία ταπεινώσις πῶς διέθηκε τὴν καρδίαν τοῦ ποθοῦντος αὐτήν. Σὺν τούτῳ δὲ ἐμέμνητο καὶ τοῦ γέροντος τοῦ κλεπτομένου ὑπὸ τοῦ γειννιώντος αὐτόν, ὅτι εἰδὼς οὐκ ἤλεγξεν αὐτόν ποτε· ἀλλὰ καὶ περισσότερον εἰργάζετο, καὶ φησι· Τάχα χρεῖαν ἔχει ὁ ἀδελφός· Ἐθαύμαζε τὰ σπλάγχνα τῶν ἀγίων καὶ διηγῆσθαι λέγων, ὅτι ποτὲ γενόμενος ἐν τῇ πεδιάδι διηγῆσάτό μοι τις τῶν ἡγουμένων, ὅτι Ἐμενεν ἐγγύς τοῦ κοινοβίου ἡμῶν γέροντες· ἦν δὲ ἀγαθωτάτης ψυχῆς· ἐγεινιάζε δὲ ἀδελφός· καὶ ἀπόντος τοῦ γέροντος ἐγερωθεὶς ὁ ἀδελφός ἦνοιξε τὴν κέλλαν αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἔλαβε τὰ σκεύη αὐτοῦ καὶ τὰ βιβλία. Ὡς οὖν ἦλθεν ὁ γέροντος ἀνοίξας τὸ κελλίον, καὶ μὴ εὐρῶν τὰ σκεύη αὐτοῦ, ἦλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀναγγεῖλαι αὐτῷ· εὕραν ἀκμήν οὖν τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῷ μέτρῳ· οὕτω γὰρ ἦν ὁ ἀδελφός συστειλάς αὐτά· καὶ μὴ θέλων ὁ γέροντος καταισχύναί αὐτὸν μηδὲ ἐλέγξαι, προσπαρήσατο ὅτι ἔνυξεν ἑαυτὸν ἡ γαστήρ· καὶ

A humilitatem, mansuetudinem, pacem. Si autem initium possessionis libellorum rixa est: jam eos Servum quippe Domini rixari non convenit. Conne molestiæ quidquam faceretur illi fratri.

XIII. Referebat et hoc idem Zosimas: Audivi e quodam mihi dilecto monacho, cum diceret: Fuit mihi usus familiaris amicitiae cum diacono quopiam lauræ abbatis Gerasimi: cui oborta, nescio unde, suspicio contra me est, quasi quiddam egissem ipsi molestum: unde cœpit contrahere in mei occursum frontem, vultum exhibens minaci tristitia turbidum. Id animadvertens ultro interrogavi hominem, cur me ita torve intueretur? Fasset statim causam est, aens quidpiam a me contra se factum, cujus nulla mihi sane memoria vel conscientia restaret. Itaque multis verbis incubui ad meam illi a tali quidem culpa innocentiam persuadendam. Sed surdo cecini; nam sua se involvens tristitia: Ignosce, reposuit, fidem non facis. Regressus hinc in meam cellulam dedi me ad introspicendum penitus cor meum, et nullo ibi vestigio talis a me consciti repero facinoris, factus securior, cum istum diaconum viderem tenentem calicem quem ministrabat, juravi per illum haud esse mihi me conscium ejus quod objectabat facti. Ne tum quidem acquievit, motus ergo revertor ad me ipsum, memor præcepti jubentis reconciliari fratri habenti aliquid adversum nos: aliam inivi rei ejus tentandæ rationem, partes offensi contra meipsum sumens, sicque mecum reputans: Diaconus iste amat me, et motus charitate fiduciam sumpsit effundendi cor suum accusando quod a me perperam actum queritur. Si sapiam, cavebo ne ulteriori perseverantia neganti offensi pertinaciam irritem. Vitabo id quantum in me erit; et, si possum, in ejus sententiam transibo. Quid enim vero tantum niteris testimonio conscientiae anima mea misera, quod lapsus forte potius est memoriae? Innumera perpetrasti mala quorum es funditus oblita. Fortasse istud quoque feceris, sed te ejus recordatio fugerit. Ac quiescens huic sensui cepi et Deo et ministro gratias agere, quoniam nutu illius, hujus opera, velut supplementum adhibebatur oblitæ conscientiae ad culpam ignotam salutari eluendam pœnitentia. Plenus eo sensu accessi ad cellam famuli; at pulsato ostio, cum ille aperuisset, prior prostravit se coram me pœnitentiam postulans, et dicens: Ignosce mihi, quoniam a dæmonibus illusus sum male suspicans de te. Plane siquidem, illuminatus jam a Deo, perspectam habeo innocentiam circa hoc tuam. Sic ille me volentem excusare, prout paratus veneram renuit audire, aens opus non esse. Super his pronuntians beatus Zosimas dixit: En quosque perpulit vera humilitas cor desiderantis ipsam. Cum hoc meditationem conjunxit senis compilati a vicino, ipso sciente, et non modo non querente aut accusante, sed et impense favente ac benefaciente suo sibi notissimo expilatori; eo quod ipsum excusans apud se persuasisset sibi, citra culpam id ab eo factum

ultima scilicet ad id adigente necessarium ad vitam egestate. In quo admirans Zosimas exempla quæ sancti dedissent visceralis in quoscunque misericordiz, narrans referebat in hunc modum: Cum essem in cæmpestribus narravit mihi quidam e præpositis, habitasse prope cænobium ipsius senem quemdam benignissimæ animæ: cui vicinus debebat alius frater. Hic instinctus a malo spiritu, captato tempore, cum aberat a cella senex, ipsam ingressus cuncta ejus vasa et libros exportavit. Reversus bonus senex, et admirans eam exinaniatam, cucurrit ad vicinum, rem illi pro amicitia comunicaturus. At ecce ingrediens videt in medio res suas, nondum enim illas fur potuerat in apothecas recondere; atque adeo in hoc ipso laborabat. Veritus clemens senex cum pudore afficere, tixit egregie dissimulans pungi desiderio levandi ventris, et locum ei rei repositum ingressus, tandem illic hæsit quoad sensit furtum omne jam a fratre fuisse in latebras conditum. Tunc reversus senex de alio negotio solita familiaritate cum vicino egit. Non multi inde dies effluxerant cum ab aliis aliisque clare agnita in vicini cella senis vasa moverunt quosdam indignatione justissima ad scelus indicandum judici; qui furem manifestum comprehendere ac claudi carcere curavit, sene prorsus inscio. Famæ autem iudicio vulgaris audiens attineri custodia fratrem, ob causam ignotam sibi, venit ad narrantem hæc ipsa cænobii præfectum quicum provincia usum multum habebat crebræ ventilationis, et dixit: Fac charistem, Pater; comoda mihi ova pauca et cathara. Respondi ego (dicebat cænobiarcha narrare pergens): Habes nempe quemdam hodie apud te? Sic est, ait, et quæ posebat auferens abiit ad carcerem recta consolaturus fratrem eo detentum. Ingresso illuc eo, procidit fur ad ejus pedes, aiens ipsi, Propter te hic sum, abba, ob furtum a me factum rerum tuarum. Verum ut eas possis recuperare, en liber tuus apud illum est, vestis apud alium, quos nominabat. Hæc loquentem interpellavit senex, dicens: Persuasissimum habeto, fili, me haud ea causa huc ingressum: nec prorsus scivisse, te ob res meas compulatas hic teneri. Veni autem ut consolarem te in afflictione tua. Qnare hoc tibi a me habe munusculum, ova et cathara; de cætero omnem movebo lapidem quo te hinc extraham. His dictis, abiit primates illius regionis, apud quos multa valebat gratia, merito ipsius cunctis notissimæ virtutis. Itaque ab his facile obtinuit, ut missis prope ministris fratrem vinculis solutum e custodia emitterent.

XIV. Alii de hoc eodem sene aliud narrabant. Nempe ipsum profectum aliquando ad mercatum ut pallium emeret, pro modo pacti pretii unum aureum vendenti expendisse: quia vero, ad explendum quod supererat ratiunculæ, opus erat aliquo numero pecuniæ minutæ, assedissem illum ad mercatoris abacum, supposito sibi pallio jam empto, et sic crumena resoluta obolos et quadrantes eduxisse. Dum in eo est, forte conversus videt a tergo se admoventem hominem qui videbatur adjecisse oculos cupiditatis ad pallium, mox, ut apparebat, conaturus ipsum subtrahere. Subiit animum senis misericordis benignissima cogitatio, Forte, secum dicentis, hic miser plus eget pallio quam ego; sine ipsum sibi consulere. Ab hoc apud se statuto, extendit se mensam versus quasi ad explicandam monetæ seriem, sublevavitque suos prius sedentis artus quo facilius detrahi pallium posset: qua strenue commoditate fur usus, ablato abiit pallio; sene de industria in dissimulando perseverante, quoad nummis persolutis tam sine pecunia quam sine pallio domum rediit. Ad hoc B. Zosimas addidit: Quanti et vasa et pallium quæ neglexit, erant? at quanto

Ἀπελθὼν ἔμεινεν εἰς τὰ ἀναγκαῖα ἱκανὴν ὥραν, ἕως οὗ συστειλῆ ὁ ἀδελφὸς ἐκ τοῦ μέσου τὰ σκευῆ καὶ ἐλθὼν ὁ γέροντ' ἤρξατο λαλεῖν αὐτῷ περὶ ἄλλου πράγματος· περὶ δὲ τῶν σκευῶν οὐκ ἤλεγξεν. Μεθ' ἡμέρας δὲ ἐγυωρίσθησαν τὰ σκευῆ τοῦ γέροντος, καὶ λαβόντες τινὲς αὐτὸν ἔβαλον εἰς ἱστὴν φυλακῆν, τοῦ γέροντος μὴ μαθόντος. Ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ὅτι ἐς φυλακὴν ἐστίν, οὐκ ᾔδει τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἦν εἰς τὴν φυλακὴν· ἀλλ' ἐλθὼν φησὶν ὁ ἡγούμενος. Πρὸς μὲ (ἐπυκνάζετο γὰρ πρὸς ἡμᾶς), λέγει μοι· Ποίησον ἀγάπην· δὸς μοι ὀλίγα ὡς καὶ ὀλίγα καθάρᾳ. Καὶ λέγω αὐτῷ· Πάντως ἔχεις τινὰ σήμερον; λέγει μοι· Ναί· ἦν δὲ λαθὼν αὐτὰ ὁ γέροντ' ἵνα ἐλθὼν εἰς τὴν φυλακὴν, ποιῆσῃ παράκλησιν τῷ ἀδελφῷ. Ὡς οὖν εἰσηλθεν εἰς τὴν φυλακὴν, πίπτει ὁ ἀδελφὸς εἰς τοῦ·

Ἐδοῶς αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· Διὰ σέ εἰμι ὧδε, ἀδελφὸν γὰρ εἰμι ὁ κλέψας τὰ σκευῆ σου· ἀλλ' ἰδοὺ τὸ βιβλίον σου παρὰ τῷδ' ἐστίν, καὶ τὸ ἱμάτιόν σου παρὰ τῷδε. Λέγει αὐτῷ ὁ γέροντ'. Πληροπορηθεὶς ἡ καρδία σου, τέκνον, οὐ διὰ τοῦτο εἰσηλθόν, οὐδ' ὅπως ἔμαθον ὅτι δι' ἐμὲ ὧδε ἀλλ' ἀκούσας ὅτι ὧδε εἶ, καὶ λυπηθεὶς, εἰσηλθὼν ποιῆσαι σοὶ παράκλησιν καὶ ἰδοὺ ὧδε τὰ ὡς καὶ τὰ καθάρᾳ νῦν οὖν πάντα ποιῆσω ἕως οὗ ἐκθάλω σε ἐκ τῆς φυλακῆς. Καὶ ἀπελθὼν παρέκάλεισέ τινας τῶν μεγάλων· ἦν γὰρ γνωστὸς αὐτοῖς διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ· καὶ πέμψαντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἀπὸ τῆς φυλακῆς.

ἸΔ'. Διηγούοντο δὲ πάλιν περὶ τοῦ γέροντος τούτου, ὅτι ἀπελθόντος ποτὲ εἰς ἀγορὰν ἀγοράσαι ἱμάτιον, ἠγόρασε· καὶ δοὺς τὸ ἐν χρυσίῳ, ἔλεπεν αὐτῷ ἀναπληρῶσαι νομίσια. Καὶ λαθὼν τὸ ἱμάτιον, ἔθηκεν ὑποκάτω αὐτοῦ· καὶ ὡς ἐμέτρει κέρμα εἰς τὸ πλάκιον, ἰδοὺ τις ἔρχεται θέλων ἐπάραι τὸ ἱμάτιον καὶ ὡς ᾔσθετο ὁ γέροντ' σπλάγχνα ἔχων οἰκτιρμῶν, κατὰ μικρὸν ἐκούφιζεν αὐτόν· ὡς δὴθεν ἐπεκτείνων πρὸς τὸ διάστημα τοῦ κέρματος, ἕως οὗ ἀπῆρε τὸ ἱμάτιον καὶ ἀπῆλθε· καὶ οὐκ ἤλεγξεν αὐτόν ὁ γέροντ'· καὶ ἔλεπεν ὁ μακάριος· Πόσου ἦν ἄξιον τὸ ἱμάτιον ἢ τὰ σκευῆ, ἃ ἀπώλεσεν; ἀλλ' ὁμως ἡ προαίρεσις ἦν ἀμείλι· ὅτε ἀπῆρθησαν καὶ ἔμεινεν ὁ αὐτὸς, μῆτε λυπούμενος, μῆτε παραστόμενος· καὶ γὰρ, ὡς αἰεὶ λέγω, οὐ τὸ ἔχον βλάπτει, ἀλλὰ τὸ προσπαθῶς ἔχειν. Οὗτος εἶχεν ὅλον τὸν κόσμον, οὕτως ἦν ὡς μὴ ἔχων· ἐξ ὧν γὰρ ἐποίησεν ἔδειξεν αὐτόν ἐλευθερὸν ἀπὸ πάντων.

Ἐπειδὴ δὲ ἔδειξεν αὐτόν ἐλευθερὸν ἀπὸ πάντων, οὕτως ἦν ὡς μὴ ἔχων· ἐξ ὧν γὰρ ἐποίησεν ἔδειξεν αὐτόν ἐλευθερὸν ἀπὸ πάντων.

pluris tam præclarus erat animus? ostendens ipsam illa possedisse, ut non possidentem: quippe cum, iis ablati, idem qui prius permanebat, nec contristatus, nec turbatus. Etenim, quod semper dico, non obest spirituali profectui res habere, seil cum inordinato affectu habere. Illic de quo diximus, vel si mundum possideret universum, perinde futurus erat, quantum ex hie ejus factis apparuit, ac si nihil prorsus possideret: perfecte liber ab omni adhæsiōne ad quidlibet.

Ἄγωνίσωμεν οὖν, ἀδελφοί, καὶ ἡμεῖς τοῦ μιμεῖσθαι καὶ ζηλοῦν τοὺς λόγους τῶν ἁγίων Πατέρων, ἵνα καρποφορήσαντες, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι οὖν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Contendamus ergo et nos, fratres, æmulari et effectu ac imitatione exprimere dicta exemplaque sanctorum Patrum, ut fructu hic, qualis expectatur e nobis, prolato, æterna in sæculo futuro consequamur bona. In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

INDICES.

CATALOGUS EORUM AD QUOS SCRIPSIT ISIDORUS PELUSIOTA.

Numerus prior librum, posterior epistolas designat.

A

Abrahamio lib. i, 80.
Abrahamo episcopo lib. v, 38.
Adamantio lib. i, 141, et l. iv, 57, 211.
Adamantio lib. v, 258.
Adamantino lib. iv, 75.
Ædesio remp. gerenti l. v, 14.
Æmiliano diacono lib. ii, 85.
Æmiliano presbytero lib. iv, 172.
Ætio lib. iii, 159.
Ætio comiti lib. iii, 141, 328.
Æsculapio sophistæ l. iv, 28, 31.
Ægyptio presbytero l. v, 187.
Æsiano, episcopo l. xxx. Scholastico, 1108.
Æmiliano l. v, 410, 411.
Agatho l. i, 270.
Agathonii presbytero l. iii, 296.
Agatho presbytero l. iii, 18, 27, 84, 160.
Agathodæmoni l. i, 453.
Agathodæmoni grammatico l. v, 53, 354, 439, 444, 454.
Agathodæmoni grammatico l. iii, 305.
Agesidi Novatiano l. i, 358, 359.
Alexandro l. ii, 194, 195, 196.
Alexandro poetæ l. ii, 89.
Alexandro poetæ l. v, 351; Presbytero, 525.
Alphio l. iii, 155 et l. iv, 202.
Alphio episcopo l. iii, 150, 151, et l. iv, 250.
Alphio presbytero l. i, 239, 252, 255, 254, 255, 256.
Alphio subdiacono l. ii, 56.
Alympio scholastico l. iv, 221.
Alypio l. ii, 97; l. iii, 112, 180, 303, 598, et l. iv, 90, 118, 156, 158.
Alypio episcopo l. ii, 225, et l. iii, 254.
Alphio l. v, 498; episcopo 171, 1, 3, 296; presbytero 521, 522.
Alphino subdiacono (fort. Alphio) l. v, 8; monacho, 586.
Alypio l. v, 234, 463, 506; scholastico, 253, 553, remp. gerenti 42; episcopo 547.
Amazomo l. i, 254.

Amonio l. iv, 48.
Ammonio l. i, 351, 552, et l. iii, 82.
Ammonio l. i, 12, et l. ii, 102, 189, 243; et l. iii, 5, 126 et l. iv, 61.
Ammonio scholastico l. i, 21; et l. ii, 166.
Ammonio tribuno l. iii, 508.
Ammonio scholastico l. v, 9, 193; lectori, 535.
Ampelio comiti l. v, 455.
Ampelio presbytero l. i, 81.
Anatolio l. i, 328, 329, et l. ii, 10, 28, 29.
Anatolio diacono l. iv, 154, 157.
Anatolio l. v, 115; diacono l. 5, 45.
Andromacho comiti l. v, 173, 542.
Antiocho l. v, 1.
Anastasio l. i, 235.
Antiocho l. i, 447, 448, 449, 450; et l. ii, 131, 267 et l. iii, 104, 231.
Antiocho sparoni l. i, 56.
Antiocho scholastico l. iii, 7.
Antonio scholastico l. iii, 351, 552.
Anysio l. ii, 271.
Aphrasio presbytero l. ii, 161.
Aphrodisio monacho l. ii, 61.
Aphrodisio presbytero l. ii, 99, 158 et l. iii, 8, 532, 271, 274.
Aphthonio l. iii, 276.
Aphthonio episcopo l. iii, 28.
Aphthonio l. v, 218, 428.
Apollonio l. ii, 54, 214.
Apollonio diacono l. ii, 245.
Apollonio episcopo l. ii, 31, 96, 198, 260, 270, et l. iii, 58, 137, 158, 265, 273, 363 et l. iv, 189.
Apollonio l. v, 556; Agrico:æ 98; episcopo 169, 370, 395.
Aquilæ l. i, 340.
Aquilæ l. v, 195.
Arabiano episcopo l. i, 82, et l. ii, 39, et l. iii, 206.
Arabiano episcopo l. v, 309.
Archæ l. i, 499, 500.
Archibio presbytero l. ii, 254, et l. iv, 366.
Archontio l. i, 272, 487; et l. iii, 76, 399.
Archontio monacho l. iii, 42.
Archontio presbytero l. i, 30, 136,

161, 166, 374.
Archontio rempublicam gerenti l. iii, 282, 301.
Artemio l. i, 88.
Artenuphio lectori l. iii, 171, 172, 173 et l. iv, 78, 80.
Archontio presbytero l. v, 27.
Artemidoro presbytero l. iv, 161.
Artemidoro l. v, 82.
Asclepio l. i, 188.
Asclepio episcopo l. ii, 88 et l. iii, 207, 319, 320, 321.
Asclepio sophistæ l. iii, 23.
Asclepio sophistæ (seu Æsculapio) l. v, 76, 344, 458, 465, 546, 547, 548.
Athanasio l. i, 141, 408, et l. ii, 7, 30, 69 et l. iv, 82, 190.
Athanasio cœnobiarchæ l. i, 117.
Athanasio presbytero l. i, 476, et l. ii, 45, 81, 128, 162, 182 et l. iii, 19, 62, 169, 258, et l. iv, 25, 191.
Athanasio diacono l. v, 95, 388, 396; presbytero l. v, 158, 475, 530, 556, 541.
Ausonio l. i, 165.
Ausonio correctori l. i, 116, 395, et l. ii, 25, 120 et l. iii, 9, 220, 265, 264, 515, 559, 569.
Ausonio l. v, 204, 354; correctori 212, 228, 418, 419, 420, 428.

B

Basilio lib. iv, 142.
Benjamin Hebræo, l. i, 401.
Boeto monacho l. v, 232.

C

Caio lib. ii, 12.
Callimacho comiti l. i, 316.
Capitolino l. i, 388.
Callopio l. i, 191.
Candido l. i, 599.
Candidiano l. i, 489.
Carpo presbytero l. ii, 114.
Casio presbytero l. iii, 126, 111.
Casio scholastico l. ii, 146, 149.
Casiano diacono l. iv, 121.
Casio magistratum gerenti l. iii, 157, 158.
Casio scholastico l. v, 86; presbytero, 116.

Cassio remp. gerenti l. v, 486, 581.
 Cassio presbytero l. m, 400.
 Casiano l. iv, 71.
 Cassiano diacono l. m, 402, 403.
 Cassiano monacho l. i, 309.
 Cassiano l. v, 203.
 Cattilano l. i, 470.
 Cassio comiti l. i, 93.
 Chæremoni l. i, 170, 276, 304, et l. i, 10, et l. m, 59, 293.
 Chæremoni diacono l. m, 59, 209, 290.
 Chæremoni l. v, 150, 151, 373, 413, 539.
 Chrysantho l. i, 280.
 Chrysæ clarissimo l. n, 78.
 Chrystodoro l. i, 210, 211.
 Cratino l. m, 266.
 Cratoni monacho l. 174, 110.
 Cononi præsidii l. i, 118.
 Celso l. i, 346, 431.
 Cereyrio l. i, 251.
 Clearcho l. i, 279.
 Cleobulo comiti l. i, 380.
 Constantino l. i, 496.
 Crispo l. i, 24, 434.
 Cynegio l. i, 356, 471.
 Cyrecio l. i, 411, 420, 421, 429.
 Cyrenio l. i, 210, 267, 493.
 Cyrenio Ducii l. i, 174, 175.
 Cyrillo l. i, 25, 393, 497.
 Cyrillo Alexandrino l. i, 310, 523, 524, 370.
 Cyrillo episcopo l. n, 127, et l. m, 306.
 Cyrillo episcopo l. v, 79, 268.
 Cyro l. i, 57, 163, 197, 198, 373, 376, 428.
 Cyro scholastico l. v, 17; monacho, 236, 322; presbytero, 412.
 Cyro lectori l. i, 100.
 Cyro monacho l. i, 323; et l. m, 272.
 Cytherio Sabelliano l. i, 138.

D

Danilei presbytero lib. m, 292, 311, 331, et l. iv, 44, 93.
 Danieli presbytero l. v, 22, 215, 345, 542.
 Didymo l. i, 199, 121, 204, 205, 281, 330, 331.
 Didymo presbytero l. n, 181, 182, et l. iv, 17.
 Didymo scholastico l. iv, 152.
 Didymo scholastico l. v, 206, 207; presbytero 28, 167, 453, 534.
 Diogeni diacono l. m, 407.
 Diogeni magistrano l. m, 389.
 Diogeni presbytero l. m, 383, 415.
 Diogeni diacono l. v, 75, 229, 464.
 Dionysio l. n, 204, 216.
 Dionysio juveni l. i, 463.
 Dionysio scholastico l. n, 53.
 Dionysio correctori l. m, 9.
 Dionysio presbytero l. n, 232 et l. iv, 45.
 Dionysio l. v, 53, 141.
 Diglytio presbytero l. iv, 124.
 Dioscoro l. i, 77, et l. m, 244.
 Dioscoro l. v, 274.
 Diophanti prætori l. i, 31.
 Domestio medico l. n, 391.
 Domitio comiti l. v, 57, 528. Ejus liberis 163, 164.
 Domitio comiti l. iv, 50.
 Domitio diacono l. iv, 198.
 Domitio l. i, 214.
 Donato l. i, 208.
 Dorotheo l. n, 115, et l. iv, 19.
 Dorotheo comiti l. 122, 123, 124.
 Dorotheo clarissimo l. m, 173, 232, 373, 381, 382, 394, et l. iv, 52.
 Dorotheo rempub. gerenti l. n, 218.
 Dorotheo lectori l. iv, 46.
 Dorothei filii l. m, 56.
 Dorotheo presbytero l. i, 519.
 Dorotheo scholastico l. iv, 178.

Dorotheo monacho l. i, 2.
 Dorotheo l. v, 356, 357; diacono medico 191; presbytero 232; viro clarissimo, 43, 250, 251, 273, 302, 401, 379, 568.
 Dositheo l. i, 52.
 Dositheo archimandrite l. i, 392.
 Dracontio presbytero l. i, 218.

E

Ecdicio lib. i, 394.
 Elaphio episcopo l. v, 201.
 Elisæo monacho l. m, 13, 16, 386.
 Epaxatho presbytero l. i, 48.
 Epicteto l. i, 249, et l. iv, 156.
 Epimacho l. n, 150.
 Epimacho lectori l. n, 70, et l. iv, 6, 151, 62, 103, 106.
 Epimacho scholastico l. m, 378.
 Epiphano l. iv, 115.
 Epimacho l. v, 490.
 Epiphano l. v, 177; diacono 58, 111, 112, 362, 363.
 Epiphano l. iv, 115.
 Epiphano diacono l. n, 66.
 Erm. sandro l. v, 312.
 Esaïæ l. v, 189, 190, 193, 264, 368, 409, 429, 513, 514, 549.
 Esaïæ l. i, 482, et l. n, 197, 217, et l. m, 196, 348, 557, 558, et l. iv, 8.
 Esaïæ multi l. i, 78, 167, et l. n, 190, 191, 203, 292, et l. m, 32, 32, 135, 367, et l. iv, 187.
 Evagrio diacono l. i, 251.
 Evangelo l. i, 16.
 Eubulo l. i, 261.
 Eudæmoni l. m, 115, 235, 256.
 Eudæmoni diacono l. n, 40, et l. iv, 225.
 Eudæmoni presbytero l. iv, 99.
 Eudæmoni lectori l. n, 163.
 Eudæmoni scholastico l. n, 86.
 Eudæmonio diacono l. m, 9.
 Eulampio l. i, 61, 63; 217.
 Eulogio l. i, 257, 589, 512, 202, et l. m, 184, 256, et l. iv, 83, 163, 176.
 Eulogio lectori l. n, 77.
 Eulogio presbytero l. n, 83.
 Euoptio episcopo l. n, 215.
 Eusebio episcopo l. i, 26, 28, 30, 37, 112, 113, 119, 151, 177, 283, 215, 250, 341, 423, 492, et l. iv, 73.
 Eusebio presbytero l. i, 10.
 Eustathio l. i, 156, 225, 332, 345, 561, et l. n, 124, 153, 157, 158, 171, 172, 252, 253, 295, et l. m.
 Eustathio diacono l. n, 400, et l. m, 369.
 Eustathio presbytero l. n, 2, 6, 43, 170, 296, 297, et l. m, 221.
 Eustathio l. iv, 128.
 Eutacio diacono l. n, 19, 23.
 Eutonio l. i, 206, 254, 303, et l. m, 34.
 Eutonio diacono l. i, 95, 103, 236, 335, 477, 491, et l. n, 151, 107, 112, 152, 144, 147, 148, 245, 257, 158, 282, 394, et l. m, 4, 5, 6, 83, 107, 108, 109, 121, 137, 148, 149, 168, 174, 181, 203, 247, 266, 280, 281, et l. iv, 24, 37, 50, 77, 116, 159.

F

Florentino lib. i, 227, 486.
 Fideli diacono lib. iv, 109.

G

Germano lib. m, 291.
 Germano comit. l. m, 577.
 Gelasio l. i, 99.
 Gerontio l. i, 294.
 Gigantio l. i, 257.
 Gorgonio l. i, 59, 60.
 Gotthio l. n, 10.
 Gotto l. n, 274.
 Gregorio episcopo l. i, 123.

H

Harpocræ scholastico lib. n, 228.

Harpocræ sophistæ l. m, 37, 154, 345, 393, et lib. iv, 55, 91, 140.
 Harpocræ sophistæ, seu rhetori l. v, 48, 52, 80, 102, 110, 124, 125, 162, 185, 198, 199, 217, 233, 348, 349, 351, 580, 415, 423, 424.
 Helia l. i, 430, et l. m, 286, et l. iv, 197.
 Helia diacono l. iv, 94, 122, 141, 149, 175.
 Helia diacono l. v, 159, 146, 178, 265, 269, 291, 292, 352; Presbytero 467.
 Helia monacho l. i, 91, 115.
 Helia remp. gerent l. n, 248.
 Helioni monacho l. i, 71, 72.
 Heraclio episcopo l. n, 32, et lib. m, 72, 292.
 Heraclio diacono l. i, 265.
 Heraclidi episcopo l. i, 19, 182, 183, et l. n, 74, 220, 241, 242, et l. m, 10.
 Heraclidi presbytero l. i, 153, et lib. n, 164.
 Hermio comiti l. m, 257.
 Hermia l. iv, 101.
 Hermia grammatico l. m, 350.
 Hermino clarissimo l. m, 373.
 Hermio comiti l. i, 18, 25, 126, 156, 229, 230, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 287, 288, 317, 334, et l. n, 137, 219, 233, 236, 237, 256, et l. m, 195, 253, 255, 370, 375, et lib. iv, 29, 66.
 Hermociano diacono l. i, 237.
 Hermogeni episcopo l. i, 419, et lib. n, 21, 51, 101, 139, 178, 199, 200, 206, 209, 210, 218, 262, 276, 277, et l. m, 20, 21, 29, 99, 103, 150, 159, 362, 367.
 Heroni l. m, 332, et l. iv, 119, 223.
 Heroni monacho l. m, 257.
 Heroni rempublicam gerenti l. m, 376.
 Heroni diacono l. i, 200.
 Heroni scholastico l. i, 422, et l. m, 6, 1215, et l. iv, 16, 53, 72, 85, 171, 208.
 Heroni presbytero l. iv, 76.
 Hesychio clarissimo l. n, 156.
 Heraclidi presbytero l. v, 290, episcopo, 270.
 Heraclio l. v, 450.
 Hermio comiti l. v, 106, 107, 219, 270, 276, 277, 299, 300, 341, 356, 357, 371, 400, 472.
 Hermogeni episcopo l. v, 2, 30.
 Heroni l. v, 352, 353, 407, 433; scholastico 73. presbytero, 67, 104, 460, 338; episcopo, 527, remp. gerent, 469.
 Hieraci diacono l. v, 60, 64, 85, 99, 100, 135, 156, 158, 173, 176, 184, 275, 237, 356, 357, 371, 404, 416. Viro clarissimo 315; presbytero, 321, 322, 323, 500.
 Hieracioni (fort. Hieraci) l. v, 15.
 Hieraci l. i, 469.
 Hieraci clarissimo l. i, 20, 53, 162, et l. n, 275, et lib. m, 544, 561, 573, 392, et l. iv, 43, 154.
 Hieraci presbytero l. n, 33, et l. m, 35, 198, 223, 278, 316, 388, et l. iv, 14, 43, 163, 181.
 Hieraci diacono l. iv, 104.
 Hieraci medico l. n, 168.
 Hieron l. i, 481.
 Hierio l. n, 14.
 Hymetio l. i, 97.
 Hypatio l. iv, 150.
 Hypatio l. v, 396, 529, remp. gerenti, 120.

I

Ironi scholastico l. i, 142.
 Ischirioni l. v, 261, 291, 480, scholastico 13; diacono 155; presbytero 397.
 Ischirioni l. n, 58, et l. m, 117.
 Ischirioni presbytero l. n, 33, et l. m, 334, 335, et lib. iv, 63, 216.

Isidoro l. i, 278, 483, et l. iv, 126.
Isidoro diacono l. i, 337, 403, 426,
440, 441, 442, 443, 411, 413, 467, et l.
ii, 169, 176, 178, 186, 188, 239, 254,
272, et l. i, 22, 77, 78, 89, 93, 106,
110, 118, 120, 125, 128, 129, 152, 176,
201, 249, 250, 251, 318, et l. iv, 5, 100,
146, 148, 153, 182, 201.

Isidoro episcopo l. i, 89, 90, et l. ii,
224, 225, 226, 263, l. iii, 1, 7, 10, 17,
120, 169, 220.

Isidoro praefecto l. i, 299.
Isidoro presbytero l. i, 120, 221, 222,
et l. ii, 18, 94, 95, et l. iv, 26, 125.

Isidoro scholastico l. ii, 389, et l.
iii, 57.

Isidoro l. v, 477: diacono, 33, 35,
39, 197, 291, presbytero, 7, 391; epi-
scopo 159, 156, 172, 179, 288, 289, 308,
318, 333, 459, 474, 537.

Junia l. ii, 8.

Junioribus monachis, l. i, 474.

J

Jacobo lectori l. v, 226, 230, 236,
339.

Jesio remp. administranti l. v, 416.

Incerto lib. iii, 302, 376.

Joanni diacono l. v, 62.

Joanni scholastico l. v, 148.

Joanni cremita l. i, 75, 76.

Joanni diacono lib. ii, 50, et l. iv,
58, 164, 168.

Joanni militi l. i, 326, 327.

Joanni monacho l. i, 130.

Joanni scholastico l. ii, 82, 163.

Josepho l. i, 372.

Josepho presbytero l. ii, 9.

Josepho presbytero l. v, 297.

K

Kalliopio presbytero lib. i, 79.

L

Lampetio l. i, 192, 193, 330, et l.
iii, 114.

Lampetio episcopo l. ii, 71, 79, 122,
192, 206, 221, 222, 264, et l. iii, 46,
47, 48, 53, 131, 132, 182, 193, 200, 214,
240, 241, 346, 367, 409.

Lampetio diacono l. iii, 513, 390,
591, et l. iv, 5.

Lampetio monacho l. i, 15, 52.

Lampetio l. v, 486, diacono, 41, 74,
233, 518, episcopo, 163, 171, 192, 482.

Lamprepio diacono lib. v, 363, fort.
Lampetio, vel contra.

Leandro l. i, 271, 272, 303.

Leontidi l. i, 562, 565, 566.

Leontio l. i, 104, et l. iii, 360.

Leontio episcopo l. i, 83, 84, 129,
262, 397, 315, 410, 434, 432, et l. ii,
98, et l. iii, 87, 88, et iii, 387, et iv,
110, 113.

Leontio diacono l. i, 409, et l. iv,
141.

Leontio magistrano lib. iii, 229.

Leontio episc. l. v, 2, 21, 37, 171,
180, 414, 435.

Lucae clariss. l. v, 281, 421.

Lucae archimandrita l. i, 5, 8.

Lucae cenobiarchae l. i, 298.

Lucae monacho l. i, 260.

Luciano l. iv, 81.

Lucio archidiacono Pelusii l. i, 69,
et l. iv, 188.

Lycanae l. i, 176.

Lysimacho l. i, 333, 385.

M

Macario episcopo lib. i, 202, et l. ii,
53.

Macario episcopo l. v, 442.

Macario presbytero l. iii, 329.

Macrobio l. v, 144.

Marciano presbytero l. v, 61, 90,
91, 330, 340.

Marciano l. iv, 147.

Marathonio monacho l. i, 190.

Marco l. ii, 109, et l. iv, 42.

Marco monacho l. i, 173.

Maroni l. i, 38, 69, 70, 118, 143,
223, 272, 428, et l. ii, 10, 16, 20, 22,
24, 29, 61, 123, 124, 133, 137, 138, 171,
172, 250, 252, 253, 265, 295, et l. iii,
2, 39, 61, 167, 221, 222, 275, 293, 353,
366, 484, 406, 412, et l. iv, 181.

Maroni episcopo l. iv, 174.

Marcioni presbytero, si forte idem,
l. v, 378.

Maroni presbytero l. i, 269, et l. ii,
140, et l. iii, 100, 101, 105, 116.

Maroni l. v, 29, 34, 53, 77, 81, 113,
113, 122, 311, 326, 327, 373, 381, 383,
402, 413, 473, 476, 488, 489, 512, 521,
539, 545, 567.

Martiano l. i, 116, et l. iv, 181.

Martiano l. i, 347, 351, 382, 460, et
l. ii, 121, 133, 137, 138, 171, 172, 235,
152, 233, 225, 295, 275, 333, 366, 412,
Martiniiano presbytero l. ii, 173, et
l. iii, 85, 322, 410.

Martiniano presbytero l. iv, 96, 97.

Martyrio l. v, 399, 443.

Martyrio l. i, 164, 207.

Martyrio episcopo l. i, 43.

Martyrio lectori l. iii, 24.

Martyrio presbytero l. iii, 162, 163,
309, 333, 356.

Maximo philosopho gentili, 96.

Menae diacono l. iv, 72.

Menae scholastico l. i, 46.

Menae diacono l. i, 134, 443.

Monialibus crebro in urbem com-
meantibus, l. i, 367.

Mosi episcopo l. i, 44.

Mosi diacono l. v, 447.

N

Nemesio l. v, 36.

Nemesio l. ii, 154, et l. iv, 59.

Nemesio praetori l. i, 47.

Nemesiano mastriano l. iv, 81.

Nemesiano scholastico, 539.

Nilammoni scholastico l. v, 561.

Nilammoni scholastico l. i, 5.

Nilammoni l. iv, 150.

Nilammoni diacono l. iii, 561.

Nilammoni monacho l. iv, 96.

Nilummodi presbytero l. iii, 293.

Nilammoni scholastico l. iii, 242,
194.

Nilammoni diacono medico l. iii, 71.

Nilammoni et Nilummodi l. iii, 288.

Nilo scholastico l. v, 130, 141, 148,
157, 240, 241, 272, 287, 391, 433, 487,
492, 516.

Nilo l. i, 5, 36, 137, 219, et l. ii, 119,
et l. iii, 160, et l. iii, 69, 130, et l. iv,
151, 158, 167, 179, 193.

Nili filii l. i, 174.

Nilo diacono l. iii, 65, 66, et l. iv,
127.

Nilo grammatico l. iii, 203.

Nilo monacho l. i, 80, 427, 278.

Niloni l. iv, 168.

O

Olympiodoro lib. ii, 236, et lib. iv,
27, 186.

Olympio l. v, 387, 477; presbytero,
103.

Olympio comiti l. i, 377, 378.

Olympio diacono l. ii, 24.

Olympio presbytero, scholastico l.
iv, 203.

Olympiodoro l. v, 202.

Ophelio grammatico, seu scholasti-
co l. v, 66, 121, 133, 200, 337, 430,
439, 517, 544, 538.

Ophelio grammatico l. i, 11, 86, et
l. ii, 42, 55, 319, 233, 275, et l. iii, 31,
70, 92, 93, 94, et l. iv, 103, 112, 162,
200.

Ophelio scholastico l. ii, 151, 201.

Oribasio medico l. i, 437.

Orioni l. i, 264, 293, 391, et l. iii,
136, et l. iv, 41.

Orioni diacono l. ii, 16.

Orioni monacho l. i, 181, 191, 193,
463, et l. ii, 193, 206, et l. iii, 43,
333, et l. iv, 137, 135.

Orioni l. v, 193, monacho 195.

P

Paeo l. i, 277.

Pachomio monacho l. i, 129.

Palladio l. i, 190, 451, 446, et l. ii,
57, 60, 180, et l. iii, 4, 9, 61, 73, 79.

Palladio diacono l. i, 400, 407, 414,
456, 457, 473, et l. ii, 27, 145, 167,
248, et l. iii, 213, 216, 239, 312, 403,
et l. iv, 220.

Palladio subdiacono l. i, 375, et lib.
iii, 144.

Palladio episcopo l. i, 321, et l. ii,
284, et l. iii, 140.

Palladio lectori l. iv, 238.

Palladio l. v, 6, 54, 117; lectori 523;
subdiacono 7; diacono 81, 95, 132,
194, 225, 353, 369, 403, 427, 446, 503,
526, 530.

Pamprepio diacono lib. ii, 17, 76, et
lib. iii, 238.

Pamprepio diacono lib. ii, 150, et l.
iii, 226.

Panellio l. iv, 87.

Pansophio l. i, 371.

Pansophio archidiacono l. i, 157.

Pansophio diacono l. i, 49.

Paulo l. v, 46, 137, 214, 218, 307,
325, 374, 375, 377, 390, 452, 458, 516;
monacho, 174, 490; hypodiacono, 44;
diacono, 83, 98.

Presbytero anachoretæ, 131.

Paulo l. i, 27, 268, et l. ii, 100, 106,
116, 129, 142, 143, 207, et l. iii, 35,
43, 53, 74, 96, 119, 122, 124, 155, 183,
191, 192, 212, 254, 357, 368, 54, et l.
iv, 34, 47, 66, 132, 226.

Paulo cenobiarchae l. i, 49.

Paulo diacono l. i, 475.

Paulo subdiacono l. iii, 165, et l.
iv, 54.

Paulo presbytero l. ii, 62, 75, et l.
iii, 81, 277, 354, et l. iv, 93.

Paulo monacho l. iii, 232, 233.

Paulo tribuno l. iii, 547.

Patrino monacho l. i, 14, 58.

Pelagio monacho l. i, 514.

Pelagio diacono l. ii, 63.

Pelusiotis l. i, 176.

Pelusii cenobitis l. i, 154.

Pelusienis monasterio l. i, 156.

Pelusiotis monachis l. i, 230.

Pelusii magistratibus l. i, 275.

Petro l. i, 15, 278, 28, 290, et l. ii,
56, 215, 231, et l. iii, 123, 170, 246,
279, 394, 400, 411, et l. iv, 38, 41,
72, 217.

Petro correctori l. iii, 143.

Petro lectori l. iii, 177, 303.

Petro monacho l. iii, 199, 208, et l.
iv, 36.

Petro scholastico l. iii, 133, 310, 314,
393, et l. iv, 36, 185.

Petro cenobiarchae l. i, 238, 28.

Petro l. v, 16, 20, 101, 127, 159,
278, 280, 304, 305, 306, 316, 360, 166;
scholastico, 309, 259, 534; lectori,
333; monacho 271, 364; correctori,
383; remp. gerenti, 543.

Pharisiano eunucho palatii, 87,
231.

Philagrio l. iv, 33, 81.

Philatrio l. iv, 102.

Philippo monacho l. i, 41.

Philtrio l. iv, 89, 177.

Philoxeno magistro l. ii, 286.

Poemenio presbytero l. ii, 179.

Pisto diacono l. ii, 87.

Polychronio l. iv, 59.

Pomasio l. i, 564.
Phrontino monacho l. i, 98.
Prisco Cappasoci l. i, 158.
Presbyteri adiutoribus discipulis l. iii, 267.
Proeresio l. i, 295, 296.
Proeresio scholastico l. i, 108.
Proeresio scholastico l. iv, 125.
Prunichio l. i, 33, 34.

Q

Quintiniano monacho l. i, 224.
Quintino monacho l. i, 302.
Quintiniano l. i, 300.

R

Rufac lib. i, 176.
Rufino praetorii praefecto l. i, 489.

S

Salomoni lib. i, 453.
Salustio l. i, 464.
Sandalariai Alexandriensis monialibus l. i, 87.
Serenus l. i, 186, 196, 235, 236, 258, 292, 354, 363, 402, et l. ii, 104, 105, et l. iii, 58, 325, 326.
Serenus tribunus l. i, 186, 187, 413, 429, 483, et l. ii, 279.
Serenus tribunus notario l. ii, 291.
Serenus diacono l. ii, 217.
Serapioni correctori l. ii, 15.
Serapioni episcopo l. iii, 44.
Serapioni l. v, 561.
Senatui l. i, 226.
Seleuco l. i, 342, 356, 357, 358, 359, 384.
Scholastico l. i, 586, 587.
Severo l. i, 568.
Serenus l. v, 403, 406, 451; diacono 44, 94, 143, 318, 468, 504, 526; tribuno 142, 359, 363, 564.
Simplicio l. i, 127, 225.
Silvano l. i, 343, 344, 348, 349.
Sorano comiti l. i, 228.
Sotaduro l. i, 215.
Sozomeno, praefecti domestico, l. i, 500.
Strategio duce l. i, 153.
Strategio episcopo nuper instituto lib. i, 11.
Strategio monacho l. ii, 72, 266, et l. iii, 98, 225, 227, 228, 524, et l. iv, 429.
Strategio lectori l. i, 50.
Strategio monacho l. v, 216, 486, 493, 519, 530.
Strategio scholastico l. ii, 179, et l. iii, 527.
Symmacho l. v, 10, 510.
Symmacho l. i, 152, 265, 435.
Symphoro l. i, 353.
Synesio l. i, 241, 385, 418.
Synesio episcopo l. i, 252.
Synodio l. i, 493.
Syrioni l. iii, 25.
Syroni l. iii, 15.

T

Tarasio Isauro l. i, 160.
Tauro praefecto l. v, 40.
Tauro hyparcho l. iii, 194, 365.
Thabennasie monachis l. i, 95.

Thalassio monacho l. 520.
Thaleleo l. i, 143.
Thaumasio l. i, 402.
Theano l. i, 461.
Theocisto l. iii, 11, 12, 13, 14.
Theodoro l. ii, 193.
Theodoro Augustallo l. iii, 50.
Theodoro diacono l. iii, 12, et l. iv, 64, 65.
Theodoro clarissimo l. iii, 289.
Theodoro scholastico l. i, 470, 488, et l. ii, 105, et l. iii, 40, 41, 42, 112, 164, 179, et l. iv, 11, 55.
Theodosio l. i, 455, et l. iv, 107.
Theodosio diacono l. i, 404, 405, 406, et l. iv, 206.
Theodosio episcopo l. ii, 52, 251, 216, 247, et l. iii, 17, 74, 75, 127, 142, 201, 350, 343, 357, 397, et lib. i, 45.
Theodosio presbytero l. ii, 91, 121, 125, 141, 175, 174, 239, 291, et l. iii, 349, 371, 385, et l. iv, 160, 180.
Theodosio scholastico l. i, 506, 596, et l. ii, 63, 229, 280, 281, 288, 299, 500, et l. iii, 185, 283, et l. iv, 192.
Theodosio imperatori l. i, 35, 311.
Theodosio monacho l. i, 59.
Theodosio l. v, 506, 440, 490; scholastico 149, 285; presbytero 211, 396, 457; episcopo 25, 50.
Theodoro scholastico l. v, 97, 115, 119, 140, 232, 238, 345, 483, 484; diacono 219; anachoretæ 388, 389; praefecto 571; augustali 462.
Theodulo l. i, 55.
Theodoto presbytero l. ii, 177, 285, 287.
Theognosto l. i, 209, 501, et l. iv, 159.
Theognosto diacono l. iv, 67.
Theognosto novo monacho, l. i, 101.
Theognosto presbytero l. ii, 1, 253, 212, 393, et l. iii, 68, 146, 147.
Theognosto l. v, 271, 386; presbytero 567, 479.
Theoni l. v, 554; scholastico 514, 515; presbytero 59, 266, 267; episcopo 92, 160, 161, 196, 227.
Theophani l. v, 531.
Theophilo l. iii, 114.
Theopempto presbytero l. v, 506, 509.
Theopompo l. v, 129.
Thomae monacho l. v, 125, 147.
Timotheo l. i, 7, 8, 9, et l. ii, 156.
Timotheo lectori l. i, 4, 67, 68, 79, 102, 103, 106, 107, 114, 121, 151, 152, 146, 147, 218, 522, 415, 416, 417, 438, 454, 494, et l. ii, 5, 4, 5, 47, 48, 49, 68, 69, 126, 153, 155, et l. iv, 195.
Timotheo clarissimo l. iii, 535, 584.
Timotheo l. v, 168, 170, 274; scholastico 254.
Theoni l. i, 59, 374, 560, 459, 472, 408, et l. ii, 186, 187, 188, 517, 542, et l. iv, 21, 51.
Theoni episcopo l. ii, 84, 121, 184, 260, et l. iii, 299.
Theoni presbytero l. iii, 572.

Theoni scholastico l. iv, 23.
Theologio diacono l. iv, 60.
Theologio scholastico l. i, 54.
Theopempto episcopo l. iii, 284, 285.
Theopompo l. iii, 63.
Theopompo monacho l. i, 62.
Theopompo tribuno l. i, 51.
Theophronio l. i, 160.
Theophilo l. i, 23, 458, et l. ii, 64, 67, 117, 118, 167.
Theophilo lectori l. ii, 151.
Theophilo subdiacono l. iii, 91, 304.
Theophilo nauclero l. i, 153.
Thomae l. i, 424.
Thomae comiti l. i, 161.
Thomae monacho l. i, 92, et l. iii, 178, et l. iv, 215.
Thersio l. i, 589, 459.
Titiano l. i, 291, 292.
Triboniano episcopo l. i, 149.
Tubae militi l. i, 40.

U

Uriano diacono l. iv, 151.
Uriaus diacono l. v, 226, 205.
Urserenorio l. v, 355. Urserenophio est, 502, et fort. Arsenuphio l. iii, et l. iv.
Urserenophio lectori l. iii, 219, et l. iv, 70.
Urstenuphio lectori l. ii, 240.

V

Valenti lib. v, 535.
Valentino presbytero l. iv, 218.
Valentiniano presbytero l. i, 4, 17.
Varsenuphio l. iv, 212.

Z

Zachaeo lib. i, 397, 396.
Zachodoro l. i, 203.
Zenoni l. iv, 22.
Zenoni diacono l. ii, 111.
Zenoni monacho l. iii, 408.
Zenoni presbytero l. i, 212, 216, 217, et l. ii, 250, et l. iii, 190.
Zenoni l. v, 286, 448, 466.
Zoilo presbytero l. i, 168, 169, et l. iv, 88.
Zosimo l. i, 22, 61, 118, 128, 151, 155, 140, 184, 225, 515, 547, 582, 456, 465, et l. v, 58, 41, 124, 153, 157, 158, 171, 172, 180, 252, 253, 295, et l. iii, 59, 61, 97, 275, 295, 333, 366, 406, et l. iv, 2, 3, 4, 170, 184, 220.
Zosimo presbytero l. iii, 53, et l. ii, 9, 28, 29, 44, 59, 65, 75, 80, 107, 115, 185, 295, 261, 298, et l. iii, 1, 54, 59, 67, 80, 81, 90, 115, 154, 143, 189, 210, 218, 224, 253, 248, 260, 261, 325, 340, 358, 401.
Zosimo librigeno l. iii, 86.
Zosimo presbytero, l. v, 4, 11, 12, 15, 21, 29, 54, 55, 57, 77, 81, 84, 105, 122, 210, 215, 231, 257, 260, 311, 324, 326, 329, 346, 358, 393, 402, 413, 427, 429, 436, 441, 445, 476, 491, 496, 507, 510, 511, 534, 532, 539, 561, 569.

INDEX RERUM

QUÆ IN QUINQUE LIBRIS S. ISIDORI PELUSIOTÆ EPISTOLARUM CONTINENTUR.

Numeri Romani Librum, Arabici Epistolam denotant.

A

Aaron et Maria Mosen maledictis incusserunt. III, 152.
 Aaronis virga in arca fœderis quid sibi voluerit. IV, 75.
 Abel, et plures alii ante circumcissionem Deo placuerunt. II, 115.

Abhorre a dolo, nota est ingeui animi. III, 151.
 Abies ululet, quia cecidit cedrus, omnis gloria filia regis ab intus. I, 286.

Abluant vestimenta sua hodie. I, 555. Ablutio post coltum quid significet. IV, 129.

Abnega teipsum, ac tolle crucem tuam. I, 266.

Abraham hospitalitatis studiosus. II, 274. Abraham Deo charus in Palæstinâ ob divinam oraculum, in Ægyptum ob famem profectus. III, 160. Abraham Deo charus, divino colloquio fruens, terram sese ac cinerem dicebat. III, 188. Abrahami tropæum illustrissimum, devicta in filii mactatione ipsa natura. IV, 178. Abrahamum accepisse patronum maxima est gloria. IV, 121. Abrahamus hospita is et fidelis, etiam aliis virtutibus præditus fuit. IV, 114. Abrahamicum hunc Abrahamium tibi commendo. I, 599.

Ἀβρότης rhetoricæ. IV, 91.
 Absalon, et plures alii, miserrima morte consumpti. I, 78. Absalon a divina iustitia supplicio affectus est. III, 219. Absalonis in patrem rebellio et exitium. IV, 35.

Abcondita sunt hæc a sapientibus, et revelata parvulis. I, 440.

Abstinentia quædam est, quæ ex odio atque vitioso affectu ortum trahit. I, 52. Abstinerere a vitio, et studere virtuti. II, 235. Abstineamus ab his, quæ nihil commodi nobis afferunt ad salutem. II, 27. Cur se abstineat quispiam a cibis. I, 52.

Absurda petitio. I, 137. Absurdissimum quid sit. III, 57. Absurdissimum esse, vitis nostris omissis, aliorum vitia inquirere. III, 594. Absurdum est eos, qui graviter peccant, succensere. II, 59.

Abundantior iustitia Christianorum Novi quam Veteris Testamenti hominum. IV, 204.

Abyssi instar est, Dei cognitio. I, 415.
 Accipite Spiritum sanctum. I, 97. Accipite calicem iræ. II, 72.

Accusare debemus nos ipsos, non diaboli robur. I, 164.

Acetum cum felle Judæi Christo obtulerunt. I, 295.

Achilles Pelei filius. V, 444.

Ἀκρόμους βοτάνων καὶ φύλλων. I, 5.

Acromata urbica vitanda. I, 92.

Actioni potius quam sermone studendum. I, 14. Actiones sermonibus non indigent. I, 46. Ab actione ipsa discimus res divinas, non tam oratione quam opere cognitionem pariente. IV, 81. Actiones fidei miscendæ, eamque animare debent. IV, 65. Actiones nascuntur ex cogitationibus tanquam fontibus. IV, 209. Actio oratoria. V, 262.

Acumen ingenii dedit eis Deus. III, 159. Acumen mentis scientiam superat. III, 515.

Acutis in morbis idem valetudinis status pro meliore statu habetur. II, 85. Acuti et acutiosus munus. V, 394.

Ad imaginem Dei fecit hominem. II, 143.

Adami candor atque probitas post lapsum. I, 350. Adam culpa et supplicio non liberavit illud de uxore responsum et causificatio. I, 50. In Adamum lata a Deo sententia qualis. IV, 149.

Adhæsit pavimento anima mea. I, 505. Ne tibi adhæreat sedes iniquitatis, qui tingis laborem in præcepto. I, 81.

Adhuc tres dies et Ninive evertetur. IV, 149.

Admirari recte quidquam terrenum non potest qui terrena contempnit. I, 227.

Admonitio quid sit. I, 344. Admonitiones qua arte temperandæ sint. IV, 159. In admonitionibus interitum exaggeramus peccata quo facilius iis obnoxii liberentur. IV, 129.

Adolescentes quo ordine tres libros Salomonis legere debeant. IV, 40. Adolescentes multos sibi subjicit voluptas. IV, 78.

Adorabunt de ipso semper, dictum in psalmo de Salomone. IV, 161.

Assistere, est opem ferre, patrocinium præstare, vel advocatorem. IV, 161.

Adventus Dei secundus non jam ad humanitatem, sed ad acelerum ultionem. I, 51.

Adversa valetudo mihi ex animi sententia procedit, me ex tempestate et procellis subducens. I, 224. Adversa ad quid immittantur. V, 270. Adversæ res probos viros declarant, prosperæ vero molles. V, 76.

Adversarius, quid. I, 78. Adversariorum potentia ultro cedere præstat, quam judicii aleam subire et judicium sententia superari. IV, 205.

Adulatio potentissima et molestissima. III, 137. Adulatio omnium leviorum vitiorum turpissima. II, 251. Adulatio sive assentatio est valentior metu. III, 559. Contra adulationes improborum. IV, 148. Adulationis mulieris tyrannica vis. IV, 71. Adulatio noxia difficilius expugnatur. V, 62. Adulationem habere principum laudes. V, 544.

Adulatores fugiendi. II, 128. Adulator est homo servilis animi, non item modestus. II, 241. Adulatorem esse non oportet: servilis adulator et abjecti animi. III, 579. Adulatores qui non reprehendit ac repudiat, invitât et assuefacit ad majores adulationes. IV, 50. Adulatores alii sunt, alii adulari se libenter patiuntur. IV, 114.

Adulterina dona non admittit Deus. I, 250. Qui cum adulteris portionem suam ponit. I, 545. Adultera quæ. I, 417. Adulterium grave peccatum. 49. Adulterium commiserunt in ligno et lapide. I, 417. Adulterium et furto et scortatione deterius. IV, 115. Adulterium a fundamentis subvertit consuetudinem conjugalem et sobolis germanitatem reddit suspectam. IV, 129. Adulterii poena capitalis. IV, 78. Pro adulterio est habendus et aspectus et tactus mulieris impudicæ. IV, 109. Non adulterium solum prohibuit Christus, sed etiam libidinosum aspectum mulieris. IV, 204. Adulteri cum adultera concordia. IV, 56.

Adyta sacrorum fœditatem attingere. V, 159.

Ædificium (ante) vires et facultates explorandæ. I, 260.

Ægroto deploratæ ac desperatæ sanitatis, omnia quæ concupierit permitti solent. III, 210 et 258. Ægrotorum hominum judicia sequi non oportet, sed sanorum. III, 242. Ægroti multi ægrotare se nesciunt. V, 404. Ægrotorum cum peccatoribus impunitis comparatio. V, 269.

Ægyptius ille sicariorum præfectus. III, 119. Ægyptios lex ab imperio arceat. I, 489. Ægyptios cur spoliarunt Israelitæ. I, 196. Ægyptiæ mulieris impudicæ retia et laquei. II, 256. Ægyptia illa libidinosa mulier. II, 265. Ægyptus hoc semper in more habuit, ut inique ac perditæ se generet. I, 152. Ægyptus frumentaria regio, aliarum nutritrix, ipsa fame consumi periclitata se: vatur providentia Josephi. IV, 78. Ægyptia mulier Josephi amore capta, sed frustrata. IV, 77. Ægyptii et Assyrii tyrannide et odio et iniquitate antiqua laborabant. IV, 157. Ægyptiis ab Hebræis nulla facta est injuria, cum eorum ab ipsis res ablatae sunt. IV, 87.

Ἀεὶ ὄντως, sempiterna vita. III, 149.

Æqualem se esse Deo non rapinam arbitratus est. III, 354 et 355. Æqualem se exhibere quid sit. IV, 150.

Æqualitas amicitia est. III, 145. Æqualitatis honorem non tulisti, inferiorem gradum accipe. III, 95.

Aer aqua afficitur. II, 45. Aeris sonus, magno strepitu

aurem personans. I, 62. Aer cur segregari non possit. V, 191.

Æschinus perspicuum et candidum quod genus. IV, 91. *Æschines* falso obicit Demostheni quod, pecunia accepta, *Midia* victoriam tradiderit. IV, 205.

Ætas prima ingenti amentia referta est. II, 163. *Ætas* omnis morti obnoxia. V, 329.

Æternitas quid. III, 149. *Æternitas* divinæ naturæ proprium et peculiare. III, 18, 63. In *æternitatem* velut scopum intenti esse debemus. IV, 90.

Æthiops mutabit pellem suam, pardus varietates suas. I, 216. *Æthiops* animo. I, 61. *Æthiopen* dealbare. II, 16 et 94. *Æthiopen* lavare aut dealbare, iguem verberare, laterem coquere, proverbialia de inani labore usurpari solita. III, 67.

Affectiones vitiosæ frangendæ sunt. III, 212. Affectiones carnis furibundæ et rabidæ cicurandæ sunt. III, 368. Affectiones eadem radices eadem non habent. V, 270.

Affectus humani boni qui sint. III, 85. Affectus vocabulum, conversionis est. *ibid.* Affectus suos præferre divinis oraculis quantum mali pariat. IV, 153. Affectibus carnis qui succumbunt, carnales dicuntur a Paulo. IV, 137. Affectus corporei sive perturbationes animi si imperium in nos obtineant, grave est et periculosum. IV, 195. Affectus sunt feræ quedam beatæ. IV, 194. Affectus enecatid. IV, 168.

Afflictio non est danda afflictio. III, 547.

Ἀγάπη Θεῷ περισπούδαστον. I, 10.

Agar et Sara, sunt duo testamenta. II, 274.

Agens simul etiam patitur. IV, 129. Agendum magis quam dicendum. V, 265. Agere et pati quæ et quos decet. V, 60. Probe agere ange. is innatum est. I, 163.

Agere. Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam. I, 210.

Agessit factum. 188.

Agni carnes igni assas edebant Hebræi. I, II, 9. Quid per agnos intelligatur. I, 458.

Agone (qui in) certat, ab omnibus se abstinet. I, 405.

Agonarum artem perisse. V, 185.

Agrestis sapientia quæ sit. IV, 162.

Agricola Dei Filius. I, 512. Agricola dormiunt, qui excubias agere debent. I, 194.

Agricultura remunerat. V, 212. Agriculturam artium parentem ac nutricem. V, 98.

Ajax Telamonis filius. V, 444.

Alarum (in umbra) tuarum protegis me. III, 95.

Alatum tempus et velox. V, 266. Ut alatus quis, et simul otium agat, fieri non potest. IV, 131.

Alba est regio. I, 140.

Alcibiades qualis. V, 164.

Alia iudicii non in eos cadit qui virtute præcellunt. V, 109.

Alexandri abstinentia. III, 66.

Alexandriæ in urbe Egypti, factum Dianæ simulacrum jussu regis Ptolomæi. IV, 207.

Alienis (ex) calamitatibus deliciæ non sunt nobis comparandæ. III, 134. Ne condiscas alienam pulchritudinem. III, 66. Ex alienis incommodis commoda sua comparare. II, 60.

Aliis opes aggerere. I, 215. Alius centum, alius sexaginta, alius triginta. II, 144. Alii adversus alios arma indiumis omisso hoste Satana. II, 139. Alii imperare, aliis parere, molestum est. III, 223. Alia gloria solis, alia lunæ, alia stellarum. III, 331. Alii pro alio pœnas non solvunt. III, 219.

Ἀλλοφραγία hominum in nonnullis probata. IV, 57.

Allegoriis (in) servandus est modus. IV, 117.

Alliciendi vim habet quod non est nimis familiare. IV, 76.

Alta sapientes. III, 186.

Altaris suspiciones. I, 149. Altare quid sit. II, 246.

Alteri nemo conciliare queat id, quo ipse caret. IV, 169.

Altissimus celestis regni principatum tenet. II, 177.

Alumnus improborum odii. II, 221. Alumnus imperitias. IV, 155.

Ambigua et dubia non affirmant. III, 28.

Ambitio perniciosa hominibus. I, 54. Ambitionis affectu temulentis litteras disclut. III, 79. Ambitio fugienda. III, 142. Ambitio omnium malorum causa. IV, 54. Ambitio mater hæreseon. IV, 85. Ambitionem tolle ex rebus humanis, et hæreses sustuleris. IV, 55.

Ambulamus cum ruina nostra. I, 80.

Amentia singulorum simul collecta major. V, 336.

Ἀμετρία, excessus. III, 379.

Amici absentia molestiam avertit, quam facile depellit

expectatio boni præclari per eum efficiendi apud externos. IV, 30. Amicus benefacere pulchrum; omnibus pulchrius, inimicis pulcherrimum. V, 157. Amicorum choro malos segregandos. V, 274.

Amicitia est æqualitas. III, 145. Amicitia Dei, es ipsorum robur ac firmitas. I, 290. Amicitia primordium inter bonos est improbitatis odium. III, 87. Amicitia nimia, suspitione non caret. II, 102. Amicitiam in se incidere oportet, ut perpetuo firma conservetur. III, 211. Amicitia vinculum hominibus odium commune. V, 143. Amicitia nihil par et secundum. V, 204.

Ammonius, filii Davidis, incestus cum sorore eodem patre nata admissus, et fedus ac miserabilis interitus. IV, 53.

Ammonius episcopus, vir clarissimus. III, 178. Ammonius, vir præclarus, ac divina sapientia plenus, episcopus. II, 127.

Amoris divini lex. III, 87. Amor pecunie improbus ac scelestus. II, 146, acris atque inexplebilis. II, 146. Amor rerum voluntatem non comitatur. I, 28. Amor cum facibus et penis depingitur. II, 233. Amor pecuniarum aeris atque ad omnia audeat, nec satietatem ullam sentiens. III, 24. Amorem sui deponere oportet eum qui in corrupte ac siucere iudicare velit. IV, 25. Amore divino vulnerati, beati. IV, 40. Amore divino correpta anima, dicitur vulnerata esse, in bonam partem. IV, 101. Amoris tyrannis. IV, 12. Amoris proprii vitiorum barathrum. V, 151; pauperatis magister, *ibid.* Amoris proprii vitio mentem labelatari. V, 234. Amoris proprii effectus. V, 106. Amori sincero confidendum. V, 464. Amorem pastorem erga gregem in tyrannidem verti. V, 235. Amorem ex amore nasci. V, 505.

Amplectamur ea, ex quibus emolumentum ad salutem percipitur. II, 275. Amplectens unum, repudiato altero, rem facit absurdissimam. IV, 31. Amplectamur quæ laudamus. III, 226.

An patitis, quod non possum rogare Patrem meum, etc. III, 554.

Anabaptistarum reprehensio. V, 569.

Ἀνακρουστών ὑπανόμενον, retractum consutum. I, 74.

Ἀνάκρουστος delubrum, III, 387.

Ananiam et Saphiram cur Petrus morte affecerit. I, 181. Ananias et Saphira supplicium illustriorem reddidit gloriam apostolicam. IV, 164.

Ἀναστομώσθαι, aperiri ac recrudescere, 124.

Anathema esse, III, 566.

Ἀνδράς status, tam viri quam mulieris simulacrum significat. III, 12.

Androgyni detestandi. II, 82.

Ἀνδρογόνος, viricida, dicitur etiam qui feminæ necem attulit. III, 12.

Ἀνήρ, quasi ἀνορῶτων τὴν γυναῖκα ἔχων, III 245.

Angellum est recte agere, I, 163. Angelica vita, monastica, I, 92. Angelica etiam multitudo sublimior est de Dei essentia institutus sermo. IV, 211. Angelica stola dilectionis a Christo nobis parata, IV, 15. Angelici spiritus hominibus quantum præsent, V, 37. Angelus risum nescit, I, 319.

Angelus lapidem a monumento revolvit post resurr. I, 406. Angelus Moysi occurrens, quis, I, 25. Angelus cuique nationi attributus est. II, 85. Angeli futura ignorant, I, 195. Angeli ministrabant ei, I, 75. Angeos quidam inscientes acceperunt, I, 150. Angeli Deo soli inserviunt, I, 406. Angelis innatum est probe agere, I, 406. Angelorum parens atque opifex est Deus, I, 345. Angelus etiam evangelizaverit vobis aliquid præterquam quod accepistis, anathema sit. III, 165. Angelorum populum applausorem habuit Abrahamus victa triumphataque natura tyrannide. IV, 178. Angelis non est opus conjugio, IV, 192. Angeli ignis flammeus, IV, 66. Angelos et homines sanctos regnum celorum appellasse, V, 345.

Anguis Pauli manum apprehendit, et ubi, V, 270.

Angularis lapis duorum parietum vinculum est, I, 497.

Animæ immortalitas probatur et assertur, I, 255. Anima ingenæ notæ. III, 155. Anima opem requirit ut divinis mandatis collustratur, I, 8. Anima ad Dei imaginem condita est, III, 93. Anima et corpus simul in iudicium venient, I, 222. Omnis Anima quæ non circumcisa fuerit die octavo, exterminabitur, I, 81. Animæ curam maxime geramus, corporis quantum necessitas exigit, externorum bonorum, ne tantillum quidem, I, 19. Animæ status in futura vita, I, 267. Animæ secundum Origenem lapsæ priusquam in corpora demitterentur, IV, 163. Anima deformis in formoso corpore habitans, idque dehonestant, potius reprehendenda ob admissum probrum quam corpus formosum, IV, 71. Anima nihil est pretiosius, IV, 35. Ad animam mortuam non intrabis, IV, 157. Anima

divina quidem et immortalis est, non tamen pars essentialis divinae et aeternae, IV, 124. Anima corporis commercium non liberet reliquit, longissimam sibi optans senectutem, IV, 163. Anima quae peccaverit, ipsa morietur, IV, 44. Anima luctus et certaminis ergo in hanc vitam producta est, IV, 163. Anima corpori vinculo quodam divino alligata est ineffabili societate et aëru, IV, 123. Anima et corpus sociæ fuerunt certaminum, IV, 301. Animam scintillam quamdam esse putarunt impij, quæ cum corpore extinguitur, IV, 146. Animæ actiones impediuntur intemperie corporis, IV, 123. Animam suam liberavit doctor, cum castigavit iuquum, etiamsi is non coarctatur, IV, 139. Anima lyra, IV, 125. Anima Galeno harmonia est, *ibid.* Anima per consensum participat in commoda corporis, IV, 123. In anima pariter et lingua fulgere debet doctor, IV, 215. Animæ immortalitas a Christo asserta, IV, 146. Animam attingere non valentes, externum ejus ornatum vulnerare niuntur, IV, 71. Anima fidei sunt bona opera, sine quibus mortua est, IV, 63. Anima divina, V, 187. Anima robur corpori viresque præbet, V, 191. Animæ primas partes, secundas corpori dare sequum est, V, 339. Animæ cum arce comparatio, V, 548. Animæ venustas in calamitatibus sicut corporis pulchritudo in lacrymis conservatur, V, 530.

Animalia ingenio ac mente nihil efficiunt, imaginatione, non ratione utuntur, II, 119. Animales quos vocet Paulus, IV, 137. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, neque enim potest intelligere, *non dixit* Apostolus, non percipiet, vel, non poterit intelligere, II, 72, IV, 81. Animales qui appellentur a S. Scripturis, IV, 128. Animalia corporis conditione non vincunt, V, 162.

Animantes quæ cibum ruminant, animalia pariunt, II, 119.

Animi crassi, tennes, et acuti, I, 71. Animo magnus et splendidus quis est, III, 371. Animus cujusque non minus factis quam verbis declaratus, IV, 83. Animæ easque et voluntas expendi debet, qui consilium dedit, etiamsi eventus non respondeat, IV, 205. Animorum morbi, qua latentes et occulti, qua patentes et manifesti, qui curandi, IV, 172. Animi candor et simplicitas quid, V, 560. Animi morbus unde; corporis morbo similis, V, 43. Animi ornatu benevolentis philtum, V, 23. Animi submissione divinum numen nos imitari decet, V, 339. Animi superbi deprimendi, V, 468. Animi tumultus quomodo placandus, V, 152. Animo non sermone celebrari oportere, V, 372. Animorum præparatio ad evellendam insolentiam opinionem necessaria, V, 330. Animos male a juventute institutos malos reddi, V, 447. Animum servum facere quædam, V, 158. Animus a vitiiis purus scientiam parat, V, 317. Animus est virtutis augmentum, V, 153.

Animositas marty: um admiranda, IV, 218.

Anni non declarant integritatem, sed mores, I, 360.

Anni corona. *Vide* Corona. Anni quatuor horæ convenientissime a Deo ordinatæ, IV, 1.

Anniversaria memoria mortuorum, IV, 297.

Ansa inimicitiae et odii nemini præbenda, IV, 120.

Ante, et post, III, 18.

Anticipata (ex) opinione odioque multa mala oriuntur, IV, 150.

Antiochus Epiphanes a Machabæis superatus, III, 4.

Antistes ó προστάς, I, 150.

Antisthenes squalens et sordidus in lætitia versabatur, III, 154.

Antistiti (ad) gubernacula, ἐπὶ τὸν ὀλακὸν τῆς προστασίας, I, 278. Antistit honor, III, 68. Antistius, προστάς, I, 5. Τὸ ἀπερίεργον τῆς διαίτης frugalitas in victus ratione, I, 58.

Apes regis imperio subsunt, II, 216.

Ἀπηχίματα συντοχιῶν καὶ ὀμολιών, I, 9.

Apollo vates optimus Græcis habitus, IV, 191. Apollo omnibus modis musicis tentatis et adhibitis, non potuit castam puellam expugnare, IV, 194.

Apollonii Tyanaei præstigia, I, 398.

Apologia quid, V, 430. Apologia palli: odia contraria, V, 144.

Apostoli modestiæ atque gravitatis magistri, I, 90.

Apostolorum miracula, II, 5. Apostolos cur mulieres comitabantur, III, 176. Apostoli fortitudine inimicæ magnitudinis septi, II, 34. Apostoli Verbi præcones indocti ac litterarum ignari et infirmi, interim tamen victores, II, 4. Apostoli, sapientiæ discipuli ac veritatis amantes, II, 272. Apostolorum discipuli venditis suas facultates ad Ecclesiam deferebant, I, 269. Apostoli piscatores, I, 183. Apostoli divino Spiritu sapientia instructi, II, 394. Apostoli orationum rhetoricarum et syllogisticarum rudes et imperiti, IV, 203. Apostoli homines plebei et rudes ineffabili sapientia a Deo eruditi, præconium divinum longe lateque promulgarunt, IV, 30. Apostolorum ple-

beis ruditati omnis sapientia Græcorum cessit manusque dedit, IV, 27. Apostolorum linguæ apparuerunt igneæ, IV, 66. Apostolica vivendi ratio si in usum revocaretur a doctoribus Ecclesiæ, fortassis hodieque fierent miracula, vel certe etiam absque miraculis sola vita innocenta hominibus illuminandis sufficeret, IV, 80. Apostolico vivere caractere quid sit, V, 89.

Ἀποκατῆ, recessio a rebus ex materia concretis, I, 1.

Appellatio rei sumitur ex eo quod in ea potissimum est, IV, 127.

Appendes justificationes meas in manu tua, II, 150.

Appetitus caninos ac brutos recreari non debere, V, 148.

Appli (usque ad) forum et tres tabernas, I, 337.

Aqua terra efficitur, I, 43. Aquæ Hiericontis steriles, I, 16. Aquæ quæ super caros sunt, I, 343. Aquæ frigida potus datus misericorditer non caret præmio, IV, 118. Aquæ plus siliuntur quo plus potantur, a quibusdam, V, 67. Aqua cur segregata uniri possit, V, 191.

Aquilæ volentis via, I, 416. Aquilæ congregabuntur ubi est πτώμα, I, 282.

Aræ Atticæ titulus, *Ignoto deo*, unde natus sit, IV, 69.

Arandorum filiorum causa, congressus legitimus, III, 245.

Aratrum salutis prompto atque alacri animo arripere, I, 43.

Arbitrii libertas, II, 79 et 164. III, 363. Arbitrii libertas in auditoribus vel lectoribus ad assentiendum, vel non, quid operetur, IV, 205.

Arbor mala fructum bonum terre nequit, II, 72. Arboribus quod est natura, id hominibus est voluntas libera, IV, 81. Arbor mala non potest bonos fructus facere, quamdiu scilicet talis est et manet; potest tamen bona fieri, IV, 81.

Arca Dominicæ purgatio, I, 63. Arcæ fœderis operculum erat propitiatorium, IV, 73. Arcæ fœderis typus fuit tum hominis fidelis, tum Christi qui legem implevit, IV, 73.

Arcana naturæ non divulganda, IV, 117.

Archedice in fortuna splendidiss. perpetuam et constantem servavit animi moderationem, III, 224.

Archelaus potior Socrates, V, 186. Archelaus rex cur silentio prematur, V, 164.

Archidiaconus totus oculus esse debet, IV, 188.

Areopagus tribunal Athenense cur sic vocaretur, II, 91 et 92.

Ἀρετῆ μεταβολῆς ἀδέσποτος, III, 351.

Argentum mensulariis dandum, IV, 177.

Ἀργὸς λόγος, IV, 132.

Aristides justus paupertatem amplexus est, cum dives esse posset, II, 146. Aristidis paupertas quæ, V, 161.

Aristocrata quid, V, 405.

Aristophanis locus de Pericle, IV, 203. Aristophanes cur non audiendus, V, 331.

Aristoteles adversus Platonem impetum fecit, II, 3. Aristoteles multa contra Platonem scripsit, et pugnam verborum excitavit in vita humana, IV, 91. Aristoteli adversarii sunt Stoici, IV, 91. Aristotelici a Stoicis bello petiti, IV, 55. Aristotelicorum et Platoniorum pugna ac dissidium, IV, 55. Aristotelici multi facti sunt Christiani, IV, 76. Aristotelis locus de oratoribus et medicis, IV, 205.

Arius gentiliū discipulus, II, 143. Arii et Eunomii error, III, 49. Arii et Eunomii dissidium, 191.

Armatura virtutis a Christo confecta, IV, 13.

Arrogans et contumax non est magnanimus, II, 241. Arrogantem esse et vanum esse non oportet, insolens et fastidiosus arrog., III, 379.

Arrogantia ruina, III, 69. Arrogantia eum, qui alta cervicæ est, ex ipsis cælis exturbat, I, 15. Arrogantia et inanis opinio animos enervat, I, 202. Arrogantia omnis alegendanda, V, 127.

Artes iuvenes et improbæ, III, 183. Artes omnes usu atque exercitatione confirmantur, desidia intereunt, III, 96. Ars dicendi adversus vim parum proficit, IV, 203. Artes et voluptatem exercentes jure erubescant, V, 86. Artium multitudine superantes vicissim superari, V, 380.

Artifices simulacrorum e medio sublatis perfectis operibus suis quibus homines opinionem divinitatis conciliare volebant, IV, 207.

Artificiosum quid vere dicatur, III, 183.

Artificium scitum, malignum ac veteratarium, III, 48.

Arundinea virga quid? I, 419.

Arx fortitudinis, II, 151.

Ascendunt usque ad cælos, et descendunt usque ad abyssos, 226.

Ascensus super occasum, I, 218.
 Asinus calcirat, λατρίκα, II, 131.
 Ἀσπίς, inedia, I, 421.
 Aspectus libidinosus etiam in vitio est, IV, 204. Aspectus mulieris vitandus, ne per eum anima inquinetur, IV, 122. Si aspectus mulieris impudicus et curiosus est adulterium, Christo iudice, ergo multo magis tactus, utpote sensus impiorum, IV, 109.
 Assentatio scurrilis, in honore habendo, cavenda, IV, 16. Per assentationem in vitiositate atque contemptum quis incidit, IV, 16. Assentatio fortes domat, V, 302.
 Assentire deterius esse quam facere, V, 159.
 Assimilabilis (cui) Dominum? III, 93.
 Astaroth, I, 263.
 Astra non sunt munda in conspectu Dei, IV, 153.
 Asyli jus eripere, I, 174.
 Athanasius Magnus, sanctus Pater noster, I, 323.
 Athenienses pestilentia quomodo liberati, IV, 469.
 Athenienses sapientia tumidos vicit Paulus, IV, 69.
 Atheniensium muri a quo constituti, V, 463.
 Athletarum præparatio ad collectationem, II, 161.
 Athletam robustiorem et artificiosorem declarat victoria adversariorum, quam licet constrictus, tamen ab ipsis reportavit, IV, 108. Athleta generosus non fletus, IV, 180. Athleta victus vincit Olympia, IV, 150.
 Athletæ interitus qualis, V, 47. Athletæ cum viro fortissimo comparatio, V, 61.
 Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus ut videamini ab eis, III, 51. IV, 159. Prudentius attendendum, non temere reprehendum, I, 198.
 Attica pompa, I, 227. Attica formula contrahentium matrimonium ἐπὶ νομίμων παιδων σκορὰ vel ἐπὶ ἀπότρον παίδων, III, 243. Atticam phrasem esse nihil opus, V, 263.
 Atticismus quid, II, 42. Atticismus verus, IV, 91.
 Avaritia malorum radix, I, 264, 434. Avaritia satiri atque expleri nescit, II, 233. Perspicuus furor, *ibid.* Avaritia vitii omnis fons, II, 217. Avaritia perstringitur, III, 234. Avaritiæ studere mirum est eos, qui Litteras sacras legunt, I, 27. De avaritiæ morbo, IV, 188. Avaritiæ morbus gravis et curatu difficilis, V, 142. Avaritiæ remedium, V, 67. Avaritiæ remedium eleemosynam dare, V, 142. Avaritia gubernantium ecclesias ressecanda, V, 79. Avaritia lites facit, V, 104. Avaritia non capi facilius quam capium liberari, V, 224.
 Avarus sermonem de voluntaria inopia non capit, II, 99. Avari morbum suum non sentiunt, II, 25. Avarus lololatra, I, 56.
 Auctores primi generis nostri ob arboris fructum multati sunt morte, I, 181.
 Audentes et temerarios perpetui terrores comitantur, I, 198.
 Audacia colliganda, V, 279.
 Auditoribus interdum expedit audire, quod tamen indecorum sit doctoribus proferre, IV, 133. Auditores suorum lapsuum defensionem ducunt ignaviam doctorum, *ibid.* De auditorum doctorumque officio, IV, 130. Auditoris in potestate est persuasio, non autem doctoris seu oratoris, IV, 205. Auditorum alii sunt εὐστομαχοί, alii κακίστοι, IV, 49.
 Auditum audietis et non intelligetis, II, 270.
 Augustus imperavit 43 annis, III, 89. Augustus census egit per totum orbem ante Christum natum, IV, 123.
 Aula cœlesti quis dignus, V, 275.
 Auram prosperitatis moderate ferre, IV, 72.
 Aures qui habet, audiendi audiat, I, 106. Aurem amputavit Petrus, quod id significat, I, 291.
 Auri spuma, si aquam assumat, lutum efficitur; si igni admoveatur, aurum, II, 43. Aurum, adversarum rerum et flagrorum asperitates plerumque planas reddit, I, 99. Aureum vasculum in quo venenum miscetur, est oratio suavis ornans mendacium, IV, 67. Aurum lancem depingere, V, 182.
 Aurigarum cum imperatoribus comparatio, V, 223.
 Auscultatione (ab) divinarum Scripturarum existere debet actio honesta, IV, 208.
 Austri regina, I, 166.
 Ἀυτοκράτωρ τὸ δέον poterat Themistocles ob exitiam ingenii bonitatem, IV, 205.
 Ἀυτοκρατορὸν quidam statuerunt, IV, 99.
 Auxiliares bello petiti, IV, 283.
 Auxilio divino totos nos permittamus, II, 243. Auxilium divinum quinam recte implorent, qui non, IV, 2, 3, 4, 15. Auxilium divinum quibus promissum sit, vel non, IV, 161. Auxilium divinum auiosos reddidit martyres,

IV, 218. Auxilio divino indiget, qui natura excellentes certamen suscepit, IV, 163. Auxilio divino opus est nobis omnibus etiam exiguis in rebus ad felicem exitum perducendis, IV, 171. Auxiliis ac remediis variis opus est ad varios morbos, IV, 145. Auxilium divinum quomodo paretur, V, 265.

B

Babyloni medicinam fecimus, nec sanata est, IV, 53.
 Babylonis statuæ cum opibus comparatio, V, 5, 5. Babyloniorum superbia ex victoriis, IV, 167. Babylonicam captivitatem Deus comminatus est Judeis, V, 130. Babylonicos pueros in caminum missos non arsisse, quomodo, V, 128.
 Balaam, II, 57. Balaam et Caiphas impii et injustissimi, V, 569.
 Balthasar in ipsa nocte oppressus est, II, 96. Balthasar in honorem declarationis rerum arcanarum, Daniel est appellatus, I, 19.
 Baptizemus quam primum filios, I, 125.
 Baptismus. Quod baptismus est Christianis, hoc Judæis olim erat circumcisio, I, 125. Baptismus, janua regna cœlestis, II, 37. Baptismus peccata non solum delere, verum etiam bona multa procreare, III, 195. Baptismi virtus, IV, 168 et 204. Baptismi regeneratio in filios Dei, IV, 24. Baptismus non conferendus in indignos, IV, 181.
 Baptista plifer, I, 376.
 Barathrum malitiæ, V, 103.
 Barbare loquendo, risum excitare, I, 128.
 Barbarismi sacræ Scripturæ objecti a paganis nullum convicium ei faciunt, IV, 28.
 Barnabas Pauli individuus comes, III, 176.
 Barrabam homicidam cur petierunt Judæi, I, 292.
 Basilius Cappadox, I, 157. Basilius pater noster, divino spiritu afflatus, I, 61. Basilius hominum mores per philosophiæ regulam composuit. Ejus oratio adversus temulentos, *ibid.*
 Beatitudinis supremus est terminus, filium Dei esse, IV, 169.
 Beatus es, qui hoc sis quod vocaris, 581. Beatus vir qui non est lapsus in lingua sua, I, 459. Beatus qui non fuerit scandalizatus, I, 177. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Beatus vir qui timet Dominum, III, 12. Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, II, 95. Beati pauperes spiritu, mites, misericordes, esurientes et sitientes iustitiam, mundi corde, pacifici, I, 573, III, 15. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, IV, 169. Beati qui probris afficiuntur falsis propter Christum, IV, 190. Beatus qui non est compunctus sive stimulatus in tristitia delicti, IV, 101. Beati vitæ materia, III, 227.
 Beelzebub, I, 59.
 Belli cultores, I, 69.
 Belluina res est peccantes exercuare, II, 3.
 Bellum atrox atque inexpiabile virtuti indidere, II, 22. Bellum nobis est adversus improbos demones et carnis vitia, III, 205. Bello civili nihil atrocius est, III, 101. Bella inter homines unde existant, et quo pacto extingui possint, IV, 70. Bellorum causa dominandi cupiditas, IV, 55. Bellum implacabile inter philosophos, *ibid.* Bellum quoddam sanctum est, et pace melius, IV, 56. Bellum sacrum militantes quomodo instar imperatoris exhortetur Paulus, IV, 63. Bellum hominibus internum inter corpus et spiritum, IV, 169. In bello qui committunt cædes honorantur, IV, 129. Bello pacem exstinguente nihil est iucundum, IV, 169. Bella sceleris pura licet sint, tamen non omnino innoxia putanda sunt cædes hostium inibi perpetratae, IV, 200. Ex bello reversi relegabantur a Moyse extra castra purgandi et expiandi Israelitæ, *ibid.* Bellum quomodo incendatur et extinguatur, V, 143. Bellum civile prius componendum quam externum, V, 176.
 Bene agere, I, 14. Bene dicere, bono opere remoto, vanum, addam, et inane est, II, 293.
 Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, II, 158.
 Benedictio Jacob, majorum rerum typos exstitit, I, 362. Benedictio laudem significat in sacris Litteris, et benedici est laudari, encomiis ornari, beatum prædicari, IV, 161. Benedictionem protulisse et prophetasse, V, 569.
 Benedictus qui venit in nomine Domini, III, 257. Benedictus es qui intueris abyssos, IV, 131.
 Benefac, Domine, bonis et rectis corde, III, 117. Quoniam pacto poteritis benefacere, cum mala didiceritis? II, 72.
 Beneficium in grati aulmi officium vertendum, III,

105. Beneficium opportunitate destitutum, beneficii nomen amittit, III, 170. Beneficia Dei omnia indigne accipimus, I, 250. Beneficia dantem tacere oportet, accipientem meminisse, V, 335. Beneficium impertiri liberale, accipere servile est, V, 532. Beneficium paternum in filios reponendum, V, 487.

Benevolentis signum est *εὐσπλαγία*, IV, 97.

Benigne (non) facit, quisquis vult, I, 229.

Benignitas Dei in peccatores, V, 250. Benignitas illustriorum quam victoria facit, V, 104. Benignitatis divinae varius effectus, V, 296.

Bestias quaedam non sensibiles, sed intelligibiles, sunt affectus, IV, 195.

Bibent omnes peccatores terrae, iudicii poculum, I, 6.

Bibendo mentem ac rationem absorbere, I, 315.

Blasphemia in Spiritum sanctum cur venia careat, I, 60.

Blasphemus quis, I, 318.

Bocorum stoliditas : O Bocoti, quam vehementer estis Bocoti, III, 236.

Bonitas divina severitatem superabit, II, 205. Bonitas divina spatium poenitentiae concedit peccantibus, IV, 26.

Bonum quodammodo temulentum est, II, 126. Bona in vasa colliguntur, I, 205. Bona terrae in huiusce vitae commoda, I, 469. Bonum opus operata est, II, 88. Bonum maximum est, multis rebus non indigere, II, 19. Bonum est, malum minime perpetrare, II, 153. Bona opera necessaria iustificatis, IV, 65. Bona fortunae indifferentia, IV, 72. Bona aeterna non fastidit qui terrenis non inhæret, V, 495. Bona ex ludorum abstinence, tria consecuta, V, 185. Bona quomodo possideantur, V, 112. Bonis pluribus inhiantes omnibus excidisse, V, 450. Bonorum definitio, V, 110. Bonorum futurorum nulla cum praesentibus comparatio, V, 72. Bonum cum malo non convenire, V, 506. Bonum divitiarum quod, V, 417. Bonorum communicatio cum his, qui inopia conficiantur, supernum splendorem conciliat, I, 197. Bonum certamen certemus, I, 220. Bonus homo de bono thesauro suo profert bona, I, 117. Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde, I, 475. Bonae sunt opes ei, qui probe his uti potest, III, 172. Boni viri improbis invisii sunt, III, 211. Boni viri plerumque commoda sua negligunt, ut aliorum errata corrigant, III, 7. Bonum bono melius est, IV, 415. Bonum opus oculari et taceri se non patitur, ut maxime id cupiant facientes, IV, 159.

Boves messem faciunt, I, 594.

Brevitas vera cum perspicuitate conjuncta in quo sita est, III, 57. Brevitas succinctam et exiguum orationem requirit, III, 95. Brevitas orationis virtus, V, 145.

Briareus centum manibus armatus, II, 255.

Byzantina Ecclesia, I, 154.

C

Κακοεργία, artes improbae, III, 185.

Cadavera per urbes circumferre muliebris animi est, V, 157. Cadavera ipsa per se neminem polluunt, IV, 157.

Cadens resurgat, IV, 14. Cadens non statim succumbit, sed saepe victor resurgit, IV, 158.

Caducei et nihili sunt res humanae omnes, IV, 70.

Cæci nati historia, II, 372. Cæcis quinam lumen alluceant, V, 109. Multi ad futura cæcitate huius vitae suggillationes vitant, I, 184.

Cæde aliquando in bonum uti licet, fornicatione nunquam, IV, 129. Cædes in bello perpetratæ honorantur, IV, 139.

Cæsari census Dominus perpendit, I, 48. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo, I, 209.

Cain dona obtulit, I, 250. Cain et Lamech quare non in simili delicto pari poena sint affecti, IV, 8.

Caiphas vaticinatur, II, 57. Caiphas sunt Simoniaci, I, 111. Caiphas fregit vestimenta sua, I, 57. Caiphas etiam sacerdotum emerat, I, 515.

Calamitatum nostrarum fontes, I, 200. Qui calamitate abutitur ad faciendam aliis negotia, non jam misericordia sed odio dignus est, II, 35. Calamitates Judæorum carent exemplo, IV, 75. Calamitates Judæorum, si cum quavis tragedia comparentur, omnes longissimo intervallo post se relinquunt, IV, 166. Calamitatibus aliorum inclarescere cupere tyrannicum est, IV, 7. Calamitates aliorum non sunt divulgandæ, IV, 227. Calamitas a qua absit culpa levior est, IV, 117.

Calculus iudicis incorruptus, IV, 177. Calculus Dei officis de summa immortalitate, IV, 125. Calculum oportet permittere regulæ veritatis, IV, 94. Calculus incorrupti iudicii, *ibid.*

Calix in manu Domini vini meri plenus misto, I, 6, II, 172. Calix ruinae, I, 219. Calicem deprecabatur Dominus, passionis tempore, I, 289.

Caliditatem reprehendi a sapiente, V, 299.

Callidus quis, V, 164.

Calumniis (qui) premitur probitatis nomine, ab omnibus celebratur, I, 80. Calumniæ definitio, V, 323. Calumniæ quos offendat, V, 449. Calumniator quomodo reserandus, V, 124.

Camelus injuriarum memoriam retinet, II, 131. Camelum deglutire et calicem percolare, IV, 92.

Canes et porci qui sint, IV, 181. Canes, Judæi, I, 145. Canes ad vomitum revertentes, qui sunt, I, 92. Canibus sancta dare nobis non licet, I, 504. Canibus aut porcis humana forma præditis sancta porrigenda non sunt, II, 11. Canes rabie perciti pestiferos morsus habent, I, 351.

Κάθηρος (δ) τὴν κάθηρον συνάγει, II, 135.

Canis effusus in Ephraim, I, 514.

Canon virtutum quem in se quisque tanquam thesaurum habet quis sit, IV, 54 et 91.

Canticum canticorum docet amorem piæ animæ erga res divinas, IV, 40.

Cantus dissolutus servum animum reddit, V, 158.

Capite nos, II, 99. Qui potest capere capiat, III, 15.

Cappadocia (e) quoque sanctos viros exstitisse, I, 552. Cappadocia duplex, I, 158. Cappadocum indignitas, I, 552. Cappadocum natio improba, I, 281. Cappadoces, Galbaonitæ sunt, I, 281. Cappadoces, homines improbissimi, I, 485; I, 449. In Cappadocum iniquitatem, IV, 197.

Caprifici, 5, 84.

Captivitas Judæorum revocationis omnium expers, III, 257. Captivam duxit captivitatem, I, 400. Captivitas Judæorum postrema sub Romanis confertur cum prioribus, IV, 74.

Capti faciles sumus, quia omissio communi hoste in nos invicem armamur et nobiscum digladiamur, IV, 79.

Caput nostrum, est fides in Christum, I, 126. Capitis descriptio, V, 249.

Carbonem ex altari foreipe tulit, I, 42. Carbones succensi, I, 7. Carbones ignis coaccervare in caput alicujus quid sit, IV, 11.

Carcerum custodes ex alienis calamitatibus quæstum faciunt, IV, 78. Carcer animi est corpus, et qualis, 165.

Cardinales virtutes quatuor ludis ac spectaculis amitti, V, 185.

Carere culpa maximum est solatium, IV, 117.

Carmen aptissimum sedandis animi motibus in perpessione injuriarum, IV, 196. Carminum plerorumque alii compositores, alii cantores : interdum utraque in eandem personam concurrunt, IV, 182.

Carnalis. Caro. Caro (omnis) fenem, I, 274. Caro cum optime valet, vexatione opus habet, I, 8. Carnium cupiditas Israelitas in deserto confecit, I, 69. Carnium voracitas, I, 27. 69. Carnis vocabulum bifariam usurpatur, I, 477. Caro et sanguis regnum Dei habere non possunt, I, 477. Caro Christi Deo Verbo ita copulata est ut jam nulla ratione divelli queat, I, 478. Caro Christi, quæ a nobis editur, victorum remissionem affert, I, 219. Carne passus est Christus impatibili divinitate, IV, 168, 179. Carnis pipere ad alexipharmacum conficiendum adhibita, IV, 98. Caro virtuti prona et obediens effecta per adventum Christi in carnem, IV, 64. Carnalis cognatio Christi, si absit spiritualis, parum prodest, IV, 46. Carnales Paulo sunt, qui affectibus carnis sese vinci patiuntur, IV, 127. Carneum cor quid sit, et quibus a Deo detur, IV, 160. Carnis vitio mancipati cum auriga carru lapsu comparatio, V, 584. Carnales qui vocentur a sancta Scriptura, V, 128. Carnalis nativitas Salvatoris, III, 110.

Carthaginenses, homines minus mali, I, 489.

Cassum et irritum in Deo non usurpatur, II, 117.

Castigat nos Deus utiliter, II, 294. Castigare eos quibus facilis detrimentum affert, II, 69. Quem Deus amat, castigat, I, 179. Castigo corpus meum, et in servitute redigo, ne forte cum alijs prædicavero, ipse reprobus efficiar, II, 62; III, 11.

Castitate homo similis sit angelis; conjugio nihil a brutis differt, IV, 192. Castitatem colens propter humanam gloriam, melior est eo, qui ne ob hanc quidem castus et temperans est, IV, 41. Castitatem amplecti quidam moribus in melius commutat, qui antea fuerant libidinosi, IV, 125. Castitatis cultor vivit etiam post mortem, IV, 157. Castitati debitam coronam erubuit Josephus sibi ipsi imponere, IV, 78. Castitatis thesaurus integer conservatus a Susanna, IV, 45. Castitatis legislator et præses ac remunerator Deus, IV, 77 et 78. Castitatis hostis (diabolus) faciebat eum hera Josephi, IV, 77.

Casus inopinatos bene disponere solet virtutis meditatio, IV, 152.

Cathedræ Moais eatenus insidet doctor, quatenus non sua sed Scripturarum dogmata tradit, IV, 18.

Καθῶτις quid sit, IV, 101.

Cauponum instar res divinas quæstul habere, III, 125.

Caupones tui vitum aquæ admiscunt, *ibid.* Caupones iniquam omnem et sceleratam quæstus faciendi rationem arripientes, III, 326. Caupones rerum divinarum ejiciendi, I, 496. Cauponum ritus, I, 106. Caupones frumenti inexplébiles, sævi et crudeles, III, 85. Caupones quinam, I, 169. Caupona omne genus tractare, III, 351. Cauponaustus quæstus, II, 21.

Causa coram quibus dicenda, V, 324.

Cedendum percutienti, et injuria nos afficienti potius quam resistendum, IV, 175. Cedendum magistratui, IV, 162.

Κυνόδοκος, iuanis gloriæ morbo laborans, quis III, 381.

Centauri alienas mulieres rapiebant, IV, 53. Centauros, prope improbos quosdam obscurare, V, 589.

Centrum circumferentiam nunquam attingit, II, 228.

Cerebro nimis refrigerato, aut humectato, aut exsiccato, anima separatur a corpore, sed non semper, IV, 175.

Certamen Christianis propositum, III, 126. Certamina sunt hic, postea præmia, II, 179. Certaminis leges, II, 161. Certaminum adeundorum gratia in hanc vitam producti sumus, IV, 163. Certamina majora præmiis quoque majoribus digna sunt, IV, 64. et 204. Certamina majora, *ibid.* Certans legitime, necessario etiam athleticè cadit, IV, 158. Certamen legitimum est, quod Deus constituit nobis; non quod ipsi nobis optionis errore fingimus, IV, 122. Certamen horridum quoddam, V, 199. Certamen virtutis tamei laboriosum animis præmium esse, V, 284. Certamina infido sunt leviora, V, 65. Certaminum finem magis quam initium esse spectandum, V, 364. Certaminum pares leges, V, 457.

Certandum nobis est in hac vita, III, 60.

Chaldeorum curiosam et supervacaneam doctrinam Daniel non didicit, III, 139.

Cham, I, 454.

Chananaea mulier, I, 121.

Chaos (quid per) significetur, I, 172.

Character discipulorum Christi dilectio, IV, 153.

Charitas apud Deum in pretio est, I, 10. Charitas, res ingentis pretii, ac præclara et splendida, II, 159. Charitas erga Deum et homines, III, 138. Charitati nihil anteponendum, quæ omnia inter se devincit, atque utili concordia conservat, I, 10. Charitate erga Deum ducti munera offeramus, I, 348. Charitas character discipulorum Christi, non miracula, IV, 153. Charitas omnes in se virtutes complectitur, IV, 15. Charitate temperandæ reprehensiones vitiorum, IV, 139.

Charybdis omnia ea quæ porriguntur in exitium torquens, I, 347.

Cherubin aliis suis protegebant arcam fœderis, IV, 75. Cherubim, torus et currus Dei, repræsentarunt eum, IV, 75.

Chimæra fœtor, II, 253.

Choragus quis, V, 95.

Chorea optima quam ducunt quatuor anni horæ, IV, 1.

Chorus non auscultans præsidi inconcinuus est, IV, 205.

Christiani quinam sunt, II, 241. Christiani res ipsas habent, externi solum nomina, III, 133. Christianorum nomen usurpare, et Epicuream vitam ducere, II, 10. Christiani, baptisimi lavacro purgati, I, 4. 7. Christiani vitiosi, similes sunt iis, qui in scena habitus alienos gerunt, I, 427. Christiana institutio, puerilitas quædam est, I, 445. Christiana religio plebeio et illiteratis et pauperibus atque abjectis hominibus demandata, brevi temporis spatio, fulgetræ in modum quoquo gentium pervasit, I, 270. Christianum non facit habitus et oratio, sed vita et mores probi, IV, 54. Christiana iustitia abundantiorem quam veterum ut esse debeat, IV, 204, 216. Christiani mentionem cur Paulus non fecerit Rom. n, sed tantum Judæi et Græci, IV, 61. Christianis facilis inventu definitio virtutis ex doctrina Magistri sui, IV, 54, 91. Inter Christianos esse hæreses exortas nihil mirum, cum etiam inter Græcos multas excitarit ambitio, IV, 55. Christianorum genus a Christo denominatum non deficit, IV, 225. Christianorum decretorum imperitia quid faciat, IV, 144. Christianismi summa duabus potissimum rebus continetur, IV, 143. Christiani non esse injurias ulcisci, V, 416. Christianis nomen pro summa dignitate esse debet, V, 367. Christianorum cum latronibus comparatio, V, 84. Christiano-

rum nobilitas, V, 197. Christianos ex Leone sic ex tentationibus posse liberari, V, 226. Christianos commodum hostium quærere, V, 292.

Christus, Deus humanitate indotus, unns in duobus naturis Dei Filius, I, 405. Christus peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, I, 416. Christus priorem formam nobis reddidit, I, 272. Christus si simplex homo extitisset, oraculis tam celebribus silentium non indixisset, II, 157. Christus cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est, II, 117. Christus cum a matre et fratribus quæretur, ipsorum vocationem non admisit, I, 159. Cur Christus Petrum interroget, I, 102. Cur Christus margaritis vocetur, I, 182. Christus cur humanam naturam induit, III, 329. Christus Deus, nostra causa homo factus, in desertum ductus ut tentaretur, I, 75. Cur Christus spinis coronatur, I, 95. Christus huc venit, ac pretiosum suum cruorem effudit hominum causa, II, 127. Christus cur venerit, II, 46. Cur Christus discipulos suos reprehenderit, præsertim cum pauperum commodis consuleret, II, 88. Christus non propterea venit ut Ecclesiam auro et argento impleat, II, 88. Non parietum sed animarum causa huc venit, II, 248. Christus cur ante tres dies resurrexerit, II, 212. Christus icæreo venit, ut celestis vitæ symbola nobis afferret, II, 90. Christus, homo vere, per omnia excepto peccato nobis similis factus, I, 121. Christus et humana natura fuit, nec tamen in humanis vitis fuit, veterem generi nostro pulchritudinem reddidit, I, 25. Christus viros sanguinum abominatur, I, 80. Christus optimus, I, 85. Christus homines renovans, I, 159. Christus quare lacrymas profundat ob Lazarum, II, 175. Christus mulieres lugentes objurgavit, II, 285. Christus demonstrationem principium, III, 44. Christus nos ab humilibus et abjectis rebus revocavit ait: Surgite, abeamus, III, 147. Christus caput Ecclesiae, III, 195. Tu es Christus Filius Dei, I, 236. Christus loci vocatur, II, 175. Christus omnium Dominus, I, 347. Christus passione non morebatur, ideoque mulieres lugentes reprehendebat, II, 166 et 285. Christus per baptismum iustitia nos donavit, II, 61. Christus omnium effector, et Pater, et Deus, ac Servator, I, 460. Christus Dei virtus, et Dei sapientia, II, 143. Christus peccatum ac mortem in crucem sustulit, II, 192. Christus exhausto in cruce poculo amaritudinem saevit, et voluptatem invenit, I, 249. In Christo partim divinitas, partim assumpta humanitas, partim voluntarie perpeccationes spectantur, III, 150. Christi regnum, I, 204. Christi genealogia, I, 7. Christi miracula, II, 212. Christi naturam non esse spectrum, I, 405. Christi facinus præclarum, omni spe majus, excellensque, II, 159. Christi oraacula multa in opus jam exierunt, II, 157. Christi facta, III, 335. Christi amor in nobis imbecillior est, quia sui amor valentior extitit, III, 209. Christi passio, I, 144. Christi resurrectio clauso sepulcro, I, 404. Christi varia miracula, I, 54. Christum, extremum diem non ignorasse, I, 117. Christus æqualis Patri ab ipsa natura, IV, 22. Christus hæres patrisfamilias post servos missus, IV, 166. Christus, qui et naturæ virtutis semina inserit, et per legem scriptam docuit eandem, et per prophetas præconium fecit, tandem ipse in terras venit, IV, 53. Christus per arcam et propitiatorium præfiguratus, IV, 75. Christus verus Salomon, vere pacificus, IV, 203. Christus celestia cum terrestribus in gratiam reduxit, IV, 111. Christus duos populos in unum novum hominem condidit; Judæos et gentes, IV, 169. Christus suorum discipulorum præceptorum non tam miracula quam dilectionem esse voluit, IV, 153. Christus doctor hominum qui veritatem libenter suscipiunt, IV, 225. Christus voci suæ admiscuit divinam potentiam, IV, 48. Christus multa ut homo imbecillis protulit, ut stratagemate quodam caperet vafrem hostem, IV, 166. Christus si nudus fuisset homo, sublimia illa, quæ de se protulit, locum non habuissent, *ibid.* Christus in Evangelio ut Rex et Imperator et Dominus rerum, absolutam habens potestatem, et ut princeps militiæ est locutus, *ibid.* Christus non solum cadem, sed etiam iram prohibuit, 204. Nec adulterium tantum, sed et libidinosum aspectum *ibid.* Nec perjurium solum, sed etiam jurandum, *ibid.* Christus columbarum venditores et negotiatores ex templo ejecit, IV, 188. Christus implevit legem expians omne peccatum mundi, IV, 73. Christus λύτρον et victima pro genere humano factus, IV, 160. Christus per proprium sanguinem redemit captivos, IV, 166. Christus liberavit eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti, IV, 146. Christus a Pharisæis reprehensus, quod familiaris esset publicanis et peccatoribus, IV, 189. Christus ipse non potuit persuadere Judæ proditori et Judæis, quin tollerent eum et medio vel proderent, IV, 205. Christus intoleranda ac nebula perpessus a Judæis, IV, 179. Christus suum corpus voca-

vit templum, IV, 217. Christus quo pacto Scribis et Phariseis Væ denuntiet, quibus tamen iustitiam alibi tribuit, IV, 216. Christus carne passus, non divinitate, IV, 166. Christus sponte sua letho caput obviis obtulit ipse, IV, 97 et 128. Christus volens passus est, non invitus, IV, 97. Christus si volens imo et necessario est passus, cur Judæi puniti, IV, 98. Christus ad crucem proficiscens, cur reprehenderit mulieres, a quibus lugebatur, IV, 97, 180. Christus ut *ἁγιασθήσεται* ad crucem profectus, *ibid.* Christus tertia die vivus apparuit discipulis secundum vaticinia prophetarum, IV, 225. Christus crucifixus vicit dæmonem ut fortissimus athleta, IV, 108. Christus multitudinem deorum abolevit, IV, 150. Christus venit in terras, ut mortem morte afficeret, IV, 128. Christi nomen ante solem, et ante lunam in generatione generalitatum, IV, 203. Christi fratres qui sint, IV, 46. Christi incarnatio quantum boni contulerit rebushumanis, IV, 64. Christi imitatione potius, quam carnali cognatione gloriari debemus, IV, 46. Christi in carnem adventus infinita bona humano generi concillavit, IV, 154. Christi in terras adventus, quid tam apud dæmones quam apud hominum genus effecerit, IV, 229. Christi et Petri nulla est contradictio, IV, 218. De Christi incarnatione varii hæreticorum errores, IV, 99. Christi gloriam ubivis locorum diffusam, Judæi videre debuerant, ut ringerentur, IV, 74. Christi prædicationes de excidio Hierosolymitano impletæ, *ibid.* Christi verba ad Judæos, et Judam, vel lapides mollire potuissent, IV, 205. Christi crux et passio conficit dæmones, et multitudinem deorum abolevit, IV, 29. Christum cur crucifixum tantum scire voluerit Paulus, IV, 1150. Christum credens crucifixum credat etiam resuscitatum, IV, 31. Christum alii Patre minorem, alii creaturam esse docuerunt, IV, 99. Ob Christum contumelia multiplici affectum Romani templum Hierosolymitanum devastarunt, IV, 17. Propter Christum toleratæ injuriæ, IV, 93. Pro Christo pati est instar coronarum, IV, 104. De Christo testimonium Josephi historici Judaici, IV, 225. Christus sanguinem pro grege profudit, V, 147.

Chrysostomus, vir præclarus et eloquens, II, 42. Chrysostomi libri de Sacerdotio, I, 156. Joannis Chrysostomi laus, I, 152. Chrysostomus vir divinitus afflatus ac Deo charus, I, 310. Chrysostomus ecclesiarum omnium oculus, sapiens et eruditus arcanorum interpres, I, 156. Chrysostomi scripta Lyre comparantur et musicæ, cujus vi hominum mores ferri mansuefiunt, IV, 224.

Ciborum jejunium inutile, nisi a vitibus quoque abstineas, I, 403. Cibo necessario ac moderato contenti simus, I, 385. Qui ciborum suavitates et delicias quærit continens esse non potest, I, 220.

Ciliis seu palpebris tanquam velis teguntur pupillæ, V, 146.

Cinædi humanam vitam palmam enuntiant *ἀνδρόγυνος ἑσθλοσύμφορος*, II, 82.

Cinis. Quid superbi terra et cinis, I, 493.

Circenses cur reperti, V, 185.

Circulatores, quibus communis recordia et litterarum inscitia connexa est, sunt milites, I, 530.

Circulus, corona et rosa eandem habent figuram, IV, 1.

Circus turbas ciet, V, 185.

Circumcisio, virtutis est sigillum, II, 115. Circumcisio facienda, II, 81. Circumcisio temporis causa permissa ab apostolis propter infirmitatem hominum, IV, 68.

Civile bellum prius componendum quam externum, V, 176.

Civitatem et sanctum debilit cum duce venturo, V, 92. Civitatibus quinque præesse, quid designat, I, 287.

Clara sunt quedam in sacris Litteris, ne nulla esset inventio atque ita omni cognitione excideremur, IV, 82.

Clarus quomodo quis habeatur, V, 188.

Clementiæ severitate præstantior, V, 104. Clementiæ vis, III, 370.

Clerici monus non imperium, II, 127.

Coecimi similitudo, III, 198.

Coctio læsa flatu, IV, 6.

Cœlestia arcana nostrum sensum excedentia, I, 20. Quis cœlestium agnitionem naturam, ordinem, ornatum, concordiam, pacem, charitatem referre poterit? II, 99.

Cœlum per pluvias in cœtum convenit cum terra, IV, 192. Ad cœlum usque pertingit, quod quisque boni pro sua virili fecit, IV, 193. Cœlo digna vitæ ratio, IV, 33, 216. Cœlis digna et loquamur et faciamus, IV, 178. Cœlum et cœlestia bona præmium erunt novi testamenti iustis, IV, 204. In cœlum jaculari, II, 60. Cœlum libri iustar convolvitur, I, 188. Cœlum spheræ speciem imitari, II, 275. Cœlorum regnum fermento comparatum est, I, 201.

Corna dolosa et exitialis præbita statuariis a rege Ptolemæo Alexandrino, IV, 207.

Cogitationes sanctas a se ablegare, III, 151. Cogitationes diabolo incognitæ sunt, III, 156. Cogitationes malæ hominem inquinant, I, 194. A cogitationibus enascuntur actiones, IV, 209. Cogitationes opera comitantur, V, 104.

Cognatio ad misericordiam nos commoveat, III, 87. Nunc cognosco ex parte, II, 56. Cognatio hominum inter se accuratissima facit ut ne illæ quidem cædes, quæ in bellis videntur factæ iustas, omnino sint innocentes, IV, 200. Cognatio Christi carnalis parum prodest absque spiritali, IV, 46.

Cognitionis mater est actio, IV, 81. Cognitionem omnium rerum habere, non fuisset ex usu nostro, IV, 82, 152.

Coitus impuritas ablutione subsequente notatur, IV, 129. Coitus intempestivus et luxuriosus morbosos procreat fetus, IV, 117. A coitu quibusdam temporibus abstinendum, IV, 119.

Collectas opes aut confertim, aut paulatim distribuamus, II, 235.

Colligatio iniquitatis, I, 119.

Collocatio nobis non est adversus carnem et sanguinem, I, 161.

Color in pictis imaginibus magis afficit spectatores quam nuda lineamenta in monocromatis, IV, 109.

Columba stulta non habens cor, II, 173. Columbas qui vendebant a templo expulsi, I, 29. Columbas vendere, quid, I, 106. Columba perfecta est Ecclesia, IV, 5. Columbæ simplicitas imitanda; stoliditas fugienda, IV, 157. Ut columbæ meditantur in montibus erunt, IV, 110.

Columnæ quibus decorantur victores, prædicant ipsorum præclara factiora, IV, 200.

Coma detonsa, II, 161.

Comessatio quid sit, I, 456.

Comiciis salibus perstringere, I, 63.

Commentarienses plerique omnes aliorum calamitates quaestul habere solent, IV, 78.

Commercia improborum cavenda, IV, 35.

Cominationibus divinis tacita inest conditio poenitentis, IV, 149.

Commiseratio amanda, II, 150. Commiseratio salutaris, III, 350. Commiseratio divina res est, I, 191. Commiserationis locus non est in communibus malis, 3, 38.

Commiseratio et humanitas ad salutem necessaria, I, 286. Commiseratio erga eum qui volens patitur speciem habet injuriæ, IV, 180.

Commodum quisque suum communi lucro anteponit, V, 498.

Communio cur appellata est divinarum sacramentorum perceptio, I, 228.

Communis omnium hostis quis, III, 228. Communem se exhibere quid sit, IV, 150. Commune odium hominibus amicitia vinculum, V, 143.

Comœdiæ lenocinia et blanditiæ, IV, 91.

Comparatio cum deterioribus non statim justos facit, III, 237. Comparatio est inter res ejusdem ordinis et classis, I, 422; II, 153. Comparatio deteriorum facit electionem meliorum, IV, 79. Comparationi est locus in illis quæ sunt ejusdem generis, non quæ diversi, IV, 115. Comparatio valet in illis rebus, quæ ejusdem sunt naturæ, IV, 167. Comparatio athletæ cum viro fortissimo, V, 71. Comparatio aurigarum cum imperatoribus, V, 225. Comparatio eruditionis cum pictore, V, 198. Comparatio peccatorum impunitorum cum ægrotis relictis, V, 269. Comparatio hominis virtute a teneris præditi cum victore in Olympiis, V, 186. Comparatio vitii cum corporum gravitate, V, 95.

Comparatio ejus qui carnis vitio mancipatus est cum auriga curru lapsa, V, 384. Comparatio animi cum aere, V, 545. Comparatio temperantis cum appellente ad litus mercatore, V, 99. Comparatio non dantis eleemosynam cum sapiente, V, 220. Comparatio a minori ad majus, V, 178. Comparatio tempestatis et naturæ, V, 99. Comparatio Christianorum cum Iatronibus, V, 84. Comparatio ignis et virtutis, V, 95. Comparatio sacerdotis delinquentis cum navis gubernatore peccante, V, 322. Comparatio ignaviæ cum Euripo, V, 408. Comparatio phosphori cum virtute præditi, V, 109. Comparatio rationis cum clavo navis, V, 88. Comparatio iustorum cum amicis regum, V, 282. Comparatio statuariorum cum virtute præditi, V, 188. Comparatio cum deterioribus, et his deprehensi minus mali, non statim sunt boni, et regno cœlesti digni, IV, 216.

Compendium divinæ institutionis, IV, 91.

Compunctionis spiritus a Deo quibusdam datus, IV,

101. Compositio et compingere in sacris Litteris quid sit, *ibid.* Compositio etiam in bonam partem nonnunquam in sacris Litteris sumitur, *ibid.*

Concordia orthodoxa in religione constare nequit, nisi exterminetur *πυλαρία*, IV, 55. Ad concordiam Corinthios Paulus hortatur, IV, 103.

Concupiscere. Qui videt mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo, II, 278; III, 11 et 12, et 66. Non concupiscas que sunt proximi tui, III, 15.

Condignæ non sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam que revelabitur in nobis, III, 207.

Condimentorum inania artificia, I, 24. Condimenta admonitionum ex divinis oraculis depromenda sunt, IV, 49.

Conditio tacita penitentiae inest comminationibus divinis, IV, 149.

Condolentia signum benevolentiae, IV, 97.

Conducibiliter, atque ad animæ utilitatem accommode solum matrimonium, I, 215.

Confessio peccati melior negatione, IV, 8.

Confidite, ego vici mundum, I, 95.

Confige a timore tuo carnes meas, quibus conveniat precari, IV, 2, 5.

Constitatur se nosse Deum, factis autem negant, III, 158. Constitentibus ex animo, omnia condonanda sunt, III, 250.

Confortatus (nimis) est principatus eorum, I, 290.

Confugere ad eos qui capere student, extrema est sollicitatis, IV, 157.

Confundantur iniqua agentes supervacue, I, 215 et 425.

Confusionem et commisionem naturarum in Christo alii traxerunt, IV, 99.

Conjecturalis est ars medica, IV, 125.

Conjugii cum continentia et virginitate collatio, IV, 115. Conjugium honorabile est quidem, sed virginitati de præstantia concedat, sequè intra suos terminos contineat, IV, 192. Conjugium cum fratris uxore quatenus veteri lege permissum, IV, 96. Coniuges non quovis tempore in coetum convenire debent, IV, 141.

Conjux non habet potestatem sui corporis, IV, 129.

Connexa inter se et individua non licet pro parte acceptare, pro parte repudiare, IV, 31.

Connubia matrum nonnulli probarunt, IV, 57. Connubium honorabile in omnibus, I, 231.

Conon Athenensium muros constituit, V, 465.

Conscientiam magnam ad Deum habere, I, 142. Conscientiam nostræ testimonio convincimur, I, 216. Conscientia libidinis et luxuriæ graviorem effecit cruciatum caliginatis inde ortæ, IV, 117.

Consentire malefacienti quomodo gravius ipso maleficio sit, IV, 60.

Consilii nefarii auctor æque ac is, qui id exsecutus est, punitur, IV, 35. Consilium dantis animus, non eventus ponderandus, IV, 205. Consilium dare non est cuiusvis, sicut querelis uti quilibet potest, IV, 71. Consilium evangelicum, IV, 265. Consilia evangelica a præceptis distincta, IV, 204. Cum consilio omnia agere oportet, IV, 58. Consilium cuique suum magnum apparet, V, 801. Consilium et suasio audientium utilitatem spectat, V, 103. Consiliis, non eventis, res unaquæque metienda et æstimanda est, I, 353; II, 179; III, 203 et 399.

Consuetudinem improbam novitate sola comprimi posse, II, 46. Consuetudinem tanquam firmam aliquid præsidium retinere, est id quod utile est, per consuetudinis prætextum repudiare, II, 46. Consuetudo tyrannus, I, 58. Consuetudo natura, et instituta, abstinentiæ a cibis causæ, I, 52. Consuetudo opinionem poenæ destruit, IV, 117. Consuetudinem superare naturam, V, 236.

Consules et anni idem nomen sortiti, V, 266.

Contemptus numinis divini, malorum omnium causa, I, 200. Contemptus augeat adversa, V, 100.

Contentiones mutas et furiosas controversias comprimere, non autem aliunde patrocinia sua querere oportebat, I, 447. Contentio ac simulata omnis extinguenda, II, 82. Contentiones oratorum, poetarum et historicorum infinitæ, IV, 55. Contentio de rebus nullam noxam allaturis est agrestis sapientia, IV, 162. Contentiones de rebus dubiis et obscuris omittendæ; contra id amplectendum quod apud omnes est in confesso, nempe virtutem esse colendam, IV, 92, 163. Contentionibus operam dant inimici, IV, 150.

Contentum esse presentibus, III, 84. Contenti simus eo, quod satis sit, I, 451. Contentum esse presentibus quam facile est, II, 259. Contentum esse nemini nocet, V, 493.

Contextu (ex) et consequentibus ejusque loci sumenda est interpretatio, V, 219.

Contines vita et frugalitas, III, 571.

Contradictio ab Evangelii abest, IV, 216, 217. Contradictio nulla est inter Christum et Petrum, IV, 218.

Contumacia aliorum non debet aliis esse fraudi, IV, 205.

Contumeliæ notam nobis ipsi injicimus dum cum alio rixamur, II, 297. Contumeliosus tanquam indomita bellua aversanda et fugienda, III, 7.

Conventus sacri non deserendi, V, 469.

Conversatio nostra in caelis est, III, 186. Conversatio pulcherrima et utilissima tam auditoribus quam doctoribus quænam sit, IV, 150.

Convictis et maledictis tanquam carabibus vesci deterius est quam cibus ingurgitari, I, 446. Convicio affecti medicus ipse est conviciator, IV, 120. Conviciator non statim in jus vocandus, IV, 121.

Convivium Christianorum cum infidelibus permissum potius ab apostolis quam præceptum, IV, 68.

Cooperatio gratiæ Dei vocantis et humanæ voluntatis obsequentis est causa salutis, IV, 51.

Cor (ad) loqui quid sit, III, 202. Cor mundum se habere nemo mortalium gloriari potest, IV, 101. Cor castum se habere gloriari nemo potest, IV, 116. Cor lapideum quid sit; a quibus id auferat Deus et contra quibus det carneum, IV, 160. Cor ad humilitatem disponi, V, 347. Cordi duro remedium afferre difficile, V, 15.

Corinthiorum ecclesia erat membrum Ecclesiæ ubique diffusæ, IV, 103.

Corona anni, II, 158. Coronam prohorum imminui cum hic præmium aliquod consequuntur, III, 154. Coronæ virtuti ubique propositæ, IV, 78. Coronæ per virtutem nectantur, IV, 165. Corona labore paratur, IV, 196. Coronam castitati debitam non imposuit Josephus sibi ipsi, IV, 78. Coronarum expertus erit, qui in certaminis tempore per ignaviam querit requiem et remissionem, IV, 163. Coronatur nemo nisi qui legitime certaverit: huius dicit alius retulatur, IV, 122. Coronarum instar habent ipsæ afflictiones piorum, quas pro Christo sustinent, IV, 101. Corona dignus quis iudicetur, V, 82. Corona duplex quem maneat, V, 154. Corona illustrior in altera vita, V, 78. Coronæ merito luctatori obveniunt, V, 56. Coronarum principium quibus sit certaminum finis, V, 396.

Coronam qui accipiant, V, 186. Coronarum spe labores sustinentur, V, 58.

Corporale sacrum, quid significet, I, 152.

Corpus mortale ac luto quovis imbecillius, II, 5. Corpus qui ex nihilo effecit, multo magis effectum ad vitam revocabit, II, 45. Corpus alimento non delictis, paucitate, non quantitate, sufficientia non sumptu profusione opus habet, II, 57. Corporis essentia ex quatuor elementis conflata, II, 445. Corporis exiguum curam geramus, II, 175. Corpora oleo delibato, II, 161. Corporis Christi consecratio, I, 109. Corpora spiritualia futura in resurrectione, III, 77. Corporum amor celeriter exstinguetur, II, 253. Corpus instrumentum præbet; anima imperat, IV, 125. Corpus quomodo legibus spiritus subigendum ac subjiciendum, IV, 156. Corporis intemperies per consensum redundat ad incommodum animæ, IV, 125. Corporum incorruptibilitas in altera vita etiam in impiis erit, ut possint sempiternos et acerbissimos perferre cruciatu, IV, 199. Corpus suum Christus vocavit templum, IV, 217.

Corpus levius et expeditius ad virtutis actiones reddidit Christus per baptismum, IV, 64, 204. Corpus viri est corpus mulieris, et contra, IV, 129. Corporum resurrectio erit. Ergo anima non reducetur ad statum corporis expertem; neque corpus ei est pro carcere datum, IV, 163. Corpus etiam resurget et una cum anima coronabitur, quia partem sustinuit certaminum cum ipsa anima, IV, 201. Corpus mortuum sive cadaver ipsum per se neminem polluit, IV, 157. Corporis infirmitas silentium parit, V, 486. Corporis resurrectio, V, 179. Corporis intemperies unde existat, V, 1, 5. Corporum gravitatis cum vitio comparatio, V, 95. Corporaliter apud Paulum est idem quod essentialiter, IV, 186.

Correctio scelerum nec ira, nec indignatio est, I, 314.

Corrigere alios volentes non feruntur æquo animo, IV, 205.

Corrippe amicum nequando fecerit, II, 270. Corripit omnem illum quem recipit, II, 179. Cum iudicamur a tem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur, III, 203.

Corruptio quid sit, II, 159.

Corruptum hominum iudicium reprehendit David, IV, 116. Corruptus esse quis dicatur, I, 129.

Corvus, avis immunda, II, 57; *Corvus æτορος* Hellam cur pavit jussu Dei, IV, 45. Corvorum pillos qua peculiari providentia alat Deus cum a parentibus deseruntur, IV, 45. Corvo ne sis inhumantor, *ibid.* Corvus avis impura pullos odio habet, V, 560.

Crapula multorum maiorem est causa, I, 69. Crapula cum otio conjuncta ad rerum novarum studium incitat, I, 298.

Kpáov corporis sequuntur animæ facultates, IV, 125. Craterem sermonum Dei sapientia miscuit, II, 3.

Crates facultates suas omnes reipub. cessit dicens: Crates Cratetem libertate donat, II, 146.

Creatura mundi, I, 472. Creatura omnis naturali quodam instinctu in officium suum respicit, IV, 45.

Credendum est Deum esse, non autem quid sit curiose investigandum, II, 299.

Crescite et multiplicamini et replete terram, in benedictionis parte censendum, IV, 195.

Crimen oratoris non est, etiamsi persuadere auditoribus non potuerit, IV, 205. Crimina omnia a vino promanant, I, 205.

Cresci interitus, V, 164. Cresco divitias sorte obtigisse, V, 186. Cresco potior Solon. *Ibid.*

Crucem detrectabat Christus, I, 289. Crux salutifera adumbrata in manu Jacob cancellatione, I, 362. Crux Christi devicit errores Græcorum, IV, 29. Crux Christi terræ et cœli est fulcrum ac fulgur, IV, 52. Crux tropæum de diabolo, V, 367.

Cruciatu augentur si premantur silentio et occultentur metu, IV, 110. Cruciatu animi summus est, non audere querelis dolorem egerere. *Ibid.*

Crudelitas odiorum inter Christianos unde nata sit, IV, 133. Crudelitatem non docet aut jubet Deus, IV, 89.

Cruenta sacrificia, I, 401. Crux et reprehensione carere, etiam quorumlibet est, II, 59.

Culpa carens levius fert malum. IV, 117. Culpa non transferenda, V, 521.

Cupidus vitiosos affectus inclinat, I, 385.

Cupiditas animum etiam in hac vita carnicibus quibusvis acerbis lacerat, III, 199. Cupiditates insatiabiles divitum ut compescuerit Deus, IV, 89. Cupiditas dominantis est causa omnium malorum, IV, 55. Cupiditas discendi offert copiam scientiæ. IV, 207. Cupiditas et ira maxima omnium animæ perturbationum, V, 144.

Curam si quis suorum non habet, fidem negavit, et est infidelis deterior, I, 124.

Curatio varia variis morbis adhibenda, IV, 45. Curiose aliena inquirere atque calumniari desinamus, II, 20.

Curiositas evellenda externorum bonorum, II, 19. Curiositas fugienda, II, 95. Curiositas vitanda, II, 275. Curiositas a largitione anesse debet, I, 187. Curiosus feminarum conspectus perniciosus, I, 234. Curiosi esse non debent pauperes. IV, 69. Curiosior inquisitio supervacanea, I, 5.

Cymbalum tinniens I, 108. Cymbalum theatrorum cœna æcommodum, I, 62. Cymbalo simile est, pulchre loqui, nihil boni facere, I, 165.

Cynici deriserunt Platonis Dialogos, IV, 53.

Cyrenii iniquitas, I, 178.

Cyri abstinentia, III, 66.

Cyryllus levitatis et inconstantiae notatur, I, 524.

D

Dæmones probis viris reluctari non posse, II, 85. Quis dæmon vorandus, I, 167. Dæmon est, qui nec regno, nec gehenna movetur, I, 154. Dæmones per Christi in terras adventum territi, ne amplius insidiantur humanæ naturæ, IV, 229. Dæmones quare interdum postularint suos cultores justitiæ operam dare, cum tamen ipsi essent injusti, IV, 105. Dæmones qua fraude et simulatione, probitatis opinionem sibi conciliantur apud homines, *Ibid.* Dæmones habendi qui rapiendi causa pugnant, V, 386. Δαίμονες; ἀλλήριον, V, 77.

Danielem venerati sunt leones, III, 139. Daniels hebdomadæ, III, 866. Daniel erat super duces et satrapas, III, 350. Daniel indutus est purpura, II, 96. Daniels visio, I, 218. Daniel eximie virtutis adolescens, I, 69. Daniels jejunius, I, 69. Daniel magnus una cum tribus adolescentibus: ignis supplicio non est mulciatus, non didicit Chaldæorum doctrinam curiosam et supervacaneam, III, 159.

Dare vel tradere Scriptura sæpe dicit pro relinquere vel permittere, IV, 101. Dare quam accipere utilius esse, docebantur pueri Persarum, IV, 198. Daturus est nemo, si velit nemo accipere, IV, 164. Datio requirit ex altera parte acceptationem, IV, 164. Datum aliquid esse non significat in sacris Litteris quod arcana quædam sorte quiddam tributum sit. IV, 165.

Darius Medus Danielem summo honore affectit, II, 96.

David lapsus sese erexit, II, 72. David a Semei appellatus homicida, II, 172. David magnus, divini consilii præsidio sepius, I, 482. David vir divinissimus, I, 386. David omnem hominem mendacem esse agnoscit, I, 100. David censuit populum, unde populus re quidem ipsa ob suum, verbo autem ob regis peccatum morte afficiebatur, I, 59; III, 219.

Debitor ante præstitutum diem solvens, II, 212.

Debita remittamus, ut hac ratione nihil debeamus, I, 599. Debitum fieri potest, ut non sicut decet, reddatur, IV, 16.

Decem virginum parabola, I, 226.

Decipere seipsum quomodo qui possit, V, 235.

Declamationum effectus, V, 287.

Declinandum (non) a via nobis præscripta, neque ad dextram, neque ad sinistram, IV, 144.

Decori et honesti cura habenda, III, 84.

Dedecus et ignominia bona ei qui philosophari in animum induxit, III, 172.

Defectus naturales extra culpam et crimen versantur; voluntarii non idem, IV, 157.

Defensionem suorum lapsuum petunt auditores ab ignavia doctorum. IV, 135. Defensione innocentie uti poterat Christus, nisi sponte se obtulisset morti, IV, 128. Defensione abuti injuste agere est, V, 195.

Definitio sapientiæ et scientiæ, II, 174. Definitio virtutis est cujusque voluntas, IV, 91. Definitio virtutis facili inventu Christianis, IV, 54, 91.

Defunctorie legere, I, 45.

Deitas una, I, 247.

Delicia, delicia non sunt, II, 165. Delictis et luxui sese mancipans non recte orat sibi dari panem quotidianum, IV, 24. Deliciarum effectus, V, 287.

Delubrum improborum odii, III, 17, II, 199. Delubrum prudentiæ, II, 188. Sacrosanctum delubrum odii improborum, III, 178. Delubrum pudicitiae et temperantiæ, II, 151. Delubrum castitatis, III, 240.

Demonstratio unde sumatur, III, 45. Demonstrationes earum rerum quæ naturam superant, non sunt querendæ, I, 405. Demonstrationes mutuari denemus ex judicio sanorum hominum, non morbosorum, IV, 99.

Demosthenes orator, totius Græciæ caput, III, 81. Demosthenis dictum: orator invictus, II, 146. Demosthenes oratorum omnium præstantissimus, omnis eloquentiæ fons et origo et regula, II, 146. Demosthenes Isocratem eloquentia vincit; at veritatis studio ab eodem vincitur, II, 146. Demosthenes allegatur, II, 174; et 280; III, 260. Demosthenes omnes dicendi artes depastus, omnes oratores superavit, IV, 91. Demosthenis libri nihil sunt, si vel cum unico dicto sacrum Litterarum conferantur, IV, 91. Demosthenis vehementia. *Ibid.* Demosthenes dictum de orationis a qua facta absint, vanitate, IV, 85. Demosthenes Harpali pecuniam corruptus, IV, 205. Demosthenes tutoribus suis condemnatus bona patria donat quamvis essent locupletes et idonei, IV, 205. Demosthenes Midiam vincere non potuit, IV, 205; ideoque ultro cessit ab accusatione metu potentiæ adversarii. *Ibid.* Demosthenis grandiloquia, V, 497.

Denominatio sumitur ab eo quod in quaque re verum pollet, IV, 127.

Depravatores Scripturarum indigni sunt venia, II, 254.

Deplorandi mali, non accusandi, V, 440.

Deplorata valetudo, nulla re abstinens, medicos valere jubet, III, 210, et 258.

Derisorem ejice, et exit cum eo iurgium, III, 57.

Descendere. Qui in tecto est, non descendat aliquid tollere de domo sua, I, 210.

Deseri a Deo et divino auxilio destitui, est idem quod ab eo tradi in sensum reprobum, IV, 59.

Desertum peragrarum cum homine pugnaci non est tutum, I, 322.

Desiderare episcopatum, non est quorumlibet, I, 104.

Desperatio perniciosissima malum immedicabile, II, 94. Desperatio, tyranni eujusdam instar in captivitate trahit, I, 381. Desperatis medicina non adhibenda ex præcepto Hippocratis, II, 16 et 79.

Despicientiæ et contemptus fons quis, V, 536.

Destruere est Judæorum; Christi resuscitare, IV, 217.

Deteriorum collatio facit electionem meliorum, IV, 79. Cum deterioribus comparati, et illis paulo meliores, non statim sunt boni, IV, 216.

Deus quid sit non est curiosus exquirendum, sed quod sit affirmandum, II, 299. Deus et Dominus Deus potentia

efficiens, atque ad beneficia danda propens. Dominus vocatur ea potentia, quæ regia est, ac scelerum vindex, II, 145. Deus suavitatis ac lenitatis fons, III, 231. Deus cum aliquid promittit, argumenta et rationes humanæ cessant, III, 6. Deus humanitate indutus, I, 404. Deus est qui oracula edit, II, 219. Deus imbecillitati nostræ prospexit, II, 179. Deus unus in utroque Testamento cognoscitur, I, 405. Deus templis suis minime parit, I, 75. Deus bonum per naturam habet, 3, 93. Deus noster ignis consumens est, I, 2. Deus omnia cum ponderare, ac mensura, et pro necessitate largitur, I, 76. Deus iudex est, huic humiliat, et huic exaltat, II, 172. Deus ad humanitatem et misericordiam propensus, III, 71. Deus omnes ad penitentiam vocat, II, 270. Ubi Deus nominatur, bonum firmiter ac certo sequitur, II, 117. Deus verus, ac rerum omnium summus, homo vere factus, I, 525. Deus hominum causa humanitatem induit, I, 334. Deus, bonus omnium rerum architectus, I, 545. Deus lumen inaccessum, I, 248. Deus, homo vere effectus est, I, 303. Deus omnibus bonus est, I, 588. Deus victimis iniqua ratione partis non delectatur, I, 229. Deus sui similis est, I, 241. Deus non favore, sed iudicio ad amandum duci solet, II, 173. Deus priscis hominibus non per litteras, sed per seipsum loquebatur, I, 116. Deus non est malorum auctor, I, 246. Deus potest omnia, vult optima, II, 117. Dei bonitas magna est, II, 117. Dei munus gloria est, I, 574. Dei causa quidpiam perpeti qui recusat, alio modo perpeti necesse habebunt, II, 29. Dei memoria animum merore oppressum oblectare solet, III, 129. Deo ascribendum si quid boni fecerimus, III, 241, 253, 352. Deo omnia possibilia esse, quæ ipsius naturæ consentanea sunt, II, 117. Deo nomen imponi non potest, I, 453. Deum esse, credendum est; non autem quid sit curiose investigandum, II, 299. Qui se Deum nosse confitentur, factis autem negant, II, 61. Deum qui te genuit, dereliquisti, III, 51. Dil estis, et filii Excelsi omnes, III, 275. Deus revera est, IV, 85. Deus scopus proponendus, IV, 93. Deus non est causa malorum, IV, 71. Deus solus omnis peccati expers est, IV, 116. Deus omnibus hominibus consultum esse vult, integris, lapsis, sanatis, IV, 14. Deus coronat virtutem, 26. Penitentiam, *ibid.* Deus mente, non aspectu corporeo contemplandum, IV, 186. Deus et parentes colendi, IV, 98. Deus dives est, et abundans coronis ac præmiis, IV, 26. Deus ignis est, IV, 66. Deus ultra omnem naturam et mentis humanæ captum positus, per Cherubin tanquam thronum suum representabatur, IV, 75. Deus non promittit auxilium tentanti se, sed periclitanti: nec ostentanti se, et gloriam vanam consequenti, sed in necessitate constituto, IV, 164. Deus quomodo justitiam suam ostenderit, dum unigenitum Filium pro nobis $\lambda\rho\rho\rho\rho$ fieri voluit, IV, 100. Deus ipse per Moysen et prophetas non omnibus hominibus persuasit, et contumaces punivit, IV, 205. Deus cur noluerit res Judæorum in bello ultimo cum Romanis describi ab externo scriptore, sed a Judæo, IV, 78. Deus obedientibus benignus est, IV, 47. Deus curat virtute præditos, etiam vita functos, IV, 222. Deus legislator castitatis faciebat cum Josepho, IV, 77. Deus auxilium suum nemini negat, qui præstat a seipso quod potest, IV, 171. Deus facientes adjuvat, IV, 2. Deus opem suam negat stertentibus; præstat agentibus, IV, 15. Deus non vendit munere jus alienæ ultionis, IV, 111. Deus quo sensu dicitur quibusdam dedisse spiritum compunctionis; item, tradere aliquis in affectus ignominie et in reprobum sensum, IV, 101. Deus malitiam hominum in beneficium convertit, IV, 98. Deus nullo negotio ea quoque operatur, quæ spem omnem hominum superant, IV, 185. Deus ipse Abrahamum quasi theatro angelorum et archangelorum proclamavit naturæ victorem, IV, 178. Dei incorruptum iudicium, IV, 111. Dei iudicium multo est accuratius et perspicacius quam hominum, IV, 94. Dei ineffabilis intelligentia omnes res novit ac prævidet antequam fiant et existant, IV, 94. Dei oculis omnia aperta ac nuda sunt, quantumvis alias operta sint et absdita, IV, 47. Dei natura incomprehensibilis, IV, 126. Dei potentiam contemnere ac pro nihilo putare, venia majus est crimen, IV, 24. Dei virtus operum cælos, IV, 211. Deditatis portio si esset anima, non peccasset, neque dedicaretur, IV, 121. Deo debitus cultus non est illis creaturis aut partibus mundi tribuendus, IV, 176. Deo placere qui conatur, ab ipso reportare vult laudem, IV, 227. Deo ignoto, aræ Atheniensium inscriptum erat, IV, 69. Deum nihil effugit, IV, 151. Deorum mater, I, 54. Deum fallere volens seipsum falli, et in laqueos incidit, IV, 23. Deum qui esse negant, omnia pietatis præmia tollunt, IV, 99. Deum confitentes non debent ea facere, quam quivis athei Deum negantes faciunt, IV, 85. Deum orare quæ facere nollis, imo quorum contraria factas, ridiculum, imo et periculosum est, IV, 4. Deum habens, habet omnia quæ sunt Dei, IV, 5. Deum ha-

bere laudatorem maxima gloria est, IV, 111. Deum timere debemus, ut formidabilem; venerari ut beneficem, IV, 47. Deum humilia locutum esse, dispensationis et submissionis ergo, non solum nihil lætili aut imminuit ejus dignitatem, sed etiam utile est, IV, 166. Deum se nosse profiteri, factis autem negant, IV, 83. Super Deum nihil est, quamvis multa supra naturam et captum hominis fiant, IV, 183. A Deo ducti erunt omnes, IV, 202. A Deo qualia petenda sint: et qualia dare prous sit, IV, 47. De Deo, cum sub aspectum non cadat, multiplex est hominum opinio, IV, 225. De Deo rebusque divinis varie errant homines, IV, 99. De Deo recte sentire summa revera est sapientia, IV, 171. De Deo et divinis operibus cesset questio, Quomodo? IV, 183. Deus scitissimus Lucianus quasi in theatro tradidit, IV, 35. Deorum gentiliū turba a Jesu mortuo expugnata, atque ita etiam mortuo imbecillior declarata est, IV, 27. Deum summe honorandum, V, 472. Deum et homines spectant leges, V, 35. Deus se nobis debitorem fecit ex quo relatum, V, 234. Deus e machina quid, V, 482. Deus facientes adjuvat, V, 527. Deus est summa vis, V, 539. Deus car maxime adamandus, V, 571. Deus non perpetuo sperni se sustinet, V, 87. Deus qualis non habeatur, V, 151.

Dextra. Si quis in dextram maxillam alapam tibi impigerit, præbe illi et alteram, II, 6.

$\Delta\eta\lambda\omega\sigma\tau\epsilon$ et $\epsilon\lambda\gamma\theta\epsilon\alpha\iota$, III, 10.

Diabolus circuit ut leo, querens quem devoret, II, 517. Diabolus communis omnium hostis, II, 90. Diabolus excubans, nec tempus ullum nec horam prætermittens, non est mirum si nos desidia torpentes superet, II, 164. Diabolus genus humanum spoliavit naturalibus bonis, et contraria virtuti ratione vivendi instruxit, IV, 15. Diabolo, quantumvis omnium perniciem sitiat, tamen duce militum utitur in nos invicem pugnantes, IV, 70. Diabolus omnium communis hostis ab omnibus est invadendus, IV, 70. Diabolus a Christo crucifixus superatus manus dedit, IV, 108. Diabolus nihil posset in genus humanum, nisi ab ignavia hominum vires acciperet, IV, 15. Diabolus non tam per vim ac tyrannidem, quam per fraudem ac dolum nostri politur, IV, 21. Diabolus post Christi adventum decipere potest homines; subigere non potest, IV, 151. Diabolus quare sparserit hæreses inter Christianos, IV, 55. Diabolice astutiæ opus est, arcere homines ab auscultatione sacrarum Scripturarum, ne fructus inde percipiant honestarum actionum, IV, 208. Diabolice fraudes repellendæ, V, 28. Diaboli machinæ quædam, V, 144. Diabolicum est injuriam immoderate vicisci, V, 282. Diabolus cælo decidit et furtit tamen, V, 367.

Diaconorum morbi, I, 149. Diaconorum linteum, quid significet, I, 136. Diaconi si sunt oculi episcopi, ergo archidiaconus totus oculi esto, IV, 188.

Dialogi Platonis non sunt comparandi cum unico dicto sacrarum Litterarum, IV, 91. Dialogi Platonis a Cynicis derisi, IV, 55. Dialogus Platonis cum Alcibiade prior, V, 384.

Dianæ simulacrum Alexandria jussu regis Ptolomæi elaboratum a statuariis postea in foveam demersis, IV, 207. Diana Ephesina, IV, 206.

Dic tu prior iniquitates tuas, ut justifice, II, 110. Dicendi genus grave, amarulentum commotum ac pugnat, II, 146. Dicendi genus sublime ac tropicum, II, 42. Dicendi ars parum proficit audentis vim, IV, 205. Dicendi varia genera et alia aliis adamata, IV, 91. Dicendi studium rehemens, sed quale, V, 201. Dicere non licet, quæ non licet facere, V, 340. Dicentium mores non orationem observari, V, 444. Dixit Dominus Domino meo, II, 145. Dicta factave non facile possunt revocari, IV, 59. Non ob dicta, sed ob facta puniuntur rei læsæ majestatis, IV, 83. Dictionum acucepe, sapientes non sunt appellandi, II, 201.

Didymus Ingenii acuminis pollens, quem in Scripturis nihil latebat, I, 531.

Dies pondus et æstum ferre quid, I, 98. Dies septimus sanctus vobis vocabitur, I, 71. Dies ac noctis mixto quæ, V, 114.

Difficiles et morosi, qui, III, 41. Difficile quoddam, II, 157.

Digitus Dei, digitus ex corporis essentia est, I, 60.

Dignitas firma et stabilis virtute comparatur, II, 291. Dignitas adoptionis in filios Dei quanta sit, IV, 169. Dignitas non dat honorem, sed virtus, V, 63.

Dilatatio gloriæ ne sit nobis molesta, sed potius nos exhilaret, IV, 65.

Dilectio mater honorum est omnium, II, 102. Dilectio character est discipulorum Christi, IV, 133. Dilectio inimicorum nobis a Christo commendata, IV, 204. Dilectio omnes virtutes in se continet, IV, 15. Dilectio sola est

angelica. *Ibid.* Dilectione temperandæ sunt reprehensiones vitiorum, IV, 341.

Diligamus, si volumus diligere, II, 148. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum sicut te ipsum, III, 15. Diligite inimicos vestros, IV, 51.

Diogenis dictum, III, 66 et 84. Diogenes pauperrimus, III, 154.

Dionysius rex memoria excludit, V, 164. Dionysio potior Plato, V, 186.

Διογενὴς; quid sit apud Lucam in Actis, IV, 206, 207.

Dirigit corda Dominus, III, 257.

Discedite a me, operarii iniquitatis, I, 145.

Discipuli debent amare magistros suos tanquam patres, II, 26. Discipulorum officium, III, 257. Discipulorum Christi nota non mirandum operum effectio, sed dilectio est, IV, 153. Discipuli sapientias debent esse sapientes, IV, 88, 218. Discipulos probatos multis temporibus claruisse, V, 126.

Discite bene facere, II, 293. Discite justitiam facere, qui habitatis terram: compressus est enim impius, II, 159, IV, 154. Discite bonum facere, cur dictum IV, 212. Discimus faciundo, quæ ut faciamus discimus, IV, 51. Discendi cupiditas in nemine improbat, IV, 153.

Discordiam nihil boni gignere, V, 206.

Discrimen nullum inter servos et heros, I, 506. Discrimen inter divinas et humanas leges, II, 188. Discrimen legis et Evangelii, IV, 209.

Dispensatio sapientissimi Dei in passione Christi, IV, 98.

Disponet sermones suos in iudicio vir justus, IV, 175.

Disputationes inutiles fugiendæ, I, 214. Contra disputationes de Deo rebusque divinis, quæ sunt a profanis vitæque impuræ hominibus, IV, 20, 126.

Dissidia aliquando prosunt, I, 480.

Dissimulanda sunt quædam, IV, 145.

Dissimulanter et veteratorie quæstionem proponere, I, 7.

Dives epulo virtutum suarum, si quid boni habuit, præmia percepit in hac vita, IV, 116. Divitum insatiabiles cupiditates comescuit Deus, IV, 89.

Divina quædam res est sermo, diviniior virtus, divinisima pietas, III, 119. Divinum nomen et numero et tempore sublimius est, III, 18. Divinum numen simile esse animæ, III, 95. Divinum numen impossibile cernere, II, 186. Divinis oraculis per omnem vitæ cursum nos penitus tradamus, II, 5. Divina sapientia sermonis artificium vincit, III, 345. Divina oracula sinceram et perfectam vivendi rationem significant, I, 5. Divina oracula nonnullis litteræ esse videntur, III, 368. Divinam opem imploremus contra avaritiam, III, 253. Divina bonitas respicientibus tempus concedit peccantibus, IV, 96. Ad divinam gratiam accedere oportet humanam industriam et voluntatis obsequium, IV, 51. Divina gratia ubique solet coronare virtutem, IV, 78. Divina natura non respicit passiones; sed caro, id est humana natura Christi, IV, 166. Divina natura non scrutanda hominibus, sed adoranda est, IV, 211. Divina vocatio hominibus non affert vim, IV, 51. Divina oracula suppeditant condimenta et sales orationum hortatoriæ et monitoriarum, IV, 49. Divinarum Scripturarum divitiæ, IV, 208. Divinas res qui annuntiant, non necessario debent mortalium esse discipuli, IV, 50. Divinam animadversionem nulla ratione licet effugere, IV, 35, 184. Divinam ultionem etiam præcognitam non potest effugere homo sceleratus, II, 25. De divinis rebus quibus nefas sit disserere, IV, 20. Divinæ institutioni obsequentibus cor lapideum auferitur et datur carnaeum, IV, 160. Ad divinum præconium concordati et orthodoxo consensu accurrendum, IV, 55. Divinum iudicium incorruptum, IV, 43. Divino auxilio opus est nobis in rebus omnibus, IV, 171. Divina fere omnia ignis vocabulo denotari solent et quare, IV, 66. Divina sapientia neque Judaicæ genti neque Judæ persuasit, V, 219. Divinam tantum gloriam sectandam, V, 155. Divina gratia quomodo nos velit virtutis exempla imitari, V, 355. Divinæ auræ particula cuius senau, V, 187. Divinus quibusnam accedat usus, V, 527.

Divinatio, ars apud gentiles nugarum plena, II, 228. Divinitas in tres Personas dilatat, III, 112. Divinitas proprie non est obnoxia passioni, IV, 166, 179.

Divitiæ quovis igne magis timendæ sunt, II, 257. Divitiarum nomine gloriari non oportet, I, 99. Divitiæ multis detrimento fuerunt, III, 154. Divitiæ vitii potius quam probitatis ministræ sunt, II, 146. Divitiæ cum hauriantur, non decrescunt, I, 466. Divitiæ, periculosa et invidiosa res est; teter et importunus hostis, II, 116. Divitiæ, utinam

nec in terra nec in mari videamini, II, 46. Divitiæ labem afferentes a Christianis rejciendæ, I, 455. Divitiæ a divitibus cum morere deseruntur, I, 420. Divitiæ et gloria et alia quæ in summo pretio habentur, et de quibus homines digladiantur, fluxa et nihili sunt, IV, 70. Divitiis florentes et deliciis perfruentes beati vulgo habentur ab his quibus corruptum esse iudicium, etiam si infinita designant mala, IV, 161. Divitiis, et si multas, nihil sunt, V, 271. Divitiæ vitam indecoram, inopia honestam facit, V, 71. Divitiis vitiorum potius quam virtutis ministræ, V, 186. Divitiarum ac fortunæ gloria vada, V, 186. Divitiis manumona iniquitatis, V, 409. In divitiis non gloriandum, V, 3. Divitiis cito marcescunt, V, 5.

Divortium ob adulterium, non etiam ob alia delicta, permissum est a Christo, IV, 129.

Docere, facere, III, 189. Docendum utiliter potius quam lepide aut jucunde, I, 112. Docere velle alios quod ipse nescias, absurdum est, IV, 218.

Docibiles Dei, edociti a Deo, III, 106

Dociti a Deo erunt omnes IV, 202.

Doctor cupiens ex calamitate discipulorum inclarescere, tyrannus est, hostis est, pestis est, IV, 7. Doctor in anima pariter et lingua fulgere debet, IV, 215. Doctor hominum, qui veritatem libenter suscipiunt, fuit Christus teste etiam Josepho historico Jud., IV, 225. Doctoria lucerna quomodo amandanda, ne sit tenebrosa, IV, 215. Doctoris officium est nihil prætermittere, quod ad persuadendum pertinet; sed persuadere, vel non, penes auditores est, IV, 205. Doctorum ignaviam subditi suis lapsibus prætexunt, defensionem inde petentes, IV, 153. In doctoribus Ecclesiæ vita proba requiritur potius, quam miraculorum effectio, IV, 80. Doctores egregios multis temporibus in Ecclesia claruisse, V, 126.

Doctrina de Deo clarissima, II, 239. Doctrinæ optima ratio, II, 188. Doctrina, virtutum ornamentum, et portus, III, 574. Doctrina, morum dux est, I, 412. Doctrina ad refellendas hæreses requiritur, II, 255. Doctrina pietatis est fundamentum: vita proba ornamentum et corona, V, 20. Doctrina sacerdotis consentiens cum celestibus oraculis est amplectenda, etiam si ipsius vita ab eisdem discrepet, IV, 18. Doctrinæ novæ semen quinam in Ecclesia sparserint, IV, 56. Doctrina et virtus sociæ, V, 494.

Doeg, I, 388.

Dogma methodicorum, ἡ κενωτικὴ ἢ στακτικὴ, IV, 15. De dogmatibus perpetuas contentiones agitant homines impuræ vitæ, IV, 128. Dogma quod in sacris Scripturis non perspicue traditur, rejciendum est, IV, 165. Dogmata cælo digna a Christo tradita, IV, 53. Dogmatum religionis Christianæ sinceritatem corrumpere, et vitæ integritatem violare, paria sunt, IV, 181. Dogmata Stoicorum extincta sunt, 91. Dogmata recta non inveniant fidem, nisi vita sit proba, IV, 20.

Dogmatisten agere non est cuiusvis, I, 214. Δογματιστὴς ἀξιωματός, I, 210.

Dolere vicem ejus qui invitus quid adversi patitur, habet aliquid solatum, non autem si quis volens patiatur, IV, 97, 180. Dolere quosnam æquum sit, V, 108.

Dolor de proximis peccatis, V, 118. Dolor et gaudium homines a decenti statu dimovent, V, 445. Doloris solatiu a querelis, IV, 110.

Dolus improbitatis virtute expugnandus, V, 592.

Dominandi cupiditas, causa omnium malorum, etiam bene constituta evertit, IV, 53. Dominandi libidinem hæreses facere, V, 239.

Dominum ex Juda ortum traxisse, I, 7. Dominus architectus rerum omnium, I, 262. Dominus Deus tuus, Dominus unus est, III, 112. Dominus a Domino pluit ignem et sulphur, III, 112. Dominum Deum auxilium adorabo et ei soli serviam, I, 454. Dominus gravioribus rationibus obnoxius est quam servus, IV, 12. Dominus verus est, qui officium facit, non qui purpuram gestat, et armorum robore circumseptus est, IV, 96. Nominis gloria omni sermone præstantior ac superior est, IV, 211. Dominum gloriæ crucifixurum, IV, 166.

Domum luctus quam risus ingredi præstat, IV, 157.

Donec peperit filium suum. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. In perpetuum, donec siccarentur aquæ. Prorsus non reversa est. Donec senueritis. Perpetuo, I, 18.

Dona Cain propter improbitatem a Deo non acceptata, I, 250. Donum ex animo metiendum, IV, 118. Dono melior est oratio. *Ibid.*

Dormientes et stertentes non adiuvat divinum numen, sed agentes, IV, 15. Non dormiantibus, sed vigilantibus divina beneficia deferuntur, I, 283.

Dubium pro dubio non dissolvitur, I, 97. In dubiis non meretur fidem, qui falluntur in apertis, IV, 20, 226.

Duo capita aliquando uni sententiae seu effato insunt, IV, 149. Duo in magistro requiruntur: vitae puritas, et dicendi facultas, III, 259. Duos turtures aut duos pullos columbarum, I, 438.

Duritiam (ad) cordis vestri, etc., III, 76.

E

Ebrietas multorum vitiorum causa, I, 279. Ebrietas, voluntarius furor, I, 205.

Ebriorum interperantes linguae, V, 102. Ebriosum ac maledictum Paulus aequae ac adulterum et scortatorem excludit regno colorum: interium non negat, imparibus penis eos affectum iri, IV, 42.

Ecclesia est cunctis ex recta fide atque optima vivendi ratione collectus, II, 216. Ecclesia et templum differunt. *Ibid.* Ecclesia Domini Sponsa, III, 394. Ecclesiae gloria ad nos quoque redundat, III, 25. Ecclesia firmo loco defixa est, I, 311. Ecclesia est oppugnata, sed non expugnata, III, 5. Ecclesiae thesauri ubinam recondi debeant, III, 325. Ecclesiae asyli jus eripere, impium, I, 174. Ecclesia universalis per universum orbem dispersa corpus est Christi, IV, 105. Ecclesia unum est corpus, cuius membra sunt singuli fideles, IV, 129. Ecclesia excitat et hortatur homines ad virtutem, utpote ad lucram et certamen in hac vita ordinatum, IV, 465. Ecclesia a Christo redempta infidelis donis ornata est, IV, 100. Ecclesia rectam in Deum fidem servans columba perfecta dicitur Salomoni, IV, 5. Ecclesia Corinthiorum erat membrum Ecclesiae universalis, IV, 103.

Ecclesiastes Salomonis docet vanitatem rerum humanarum, IV, 40.

Ecclesiasticis in rebus innovantes fere infelices in hac et in altera vita, V, 435. Ecclesiastici ritus expositio, I, 122.

Eden beatae vitae sedes, I, 282.

Effectus testatur de sua causa, sine qua esse non potest, IV, 186.

Ἐπιγνώρις, I, 9.

Ego cunctis hominibus sum inferior, III, 366. Ego enim et Pater meus unum sumus, explicatur, I, 138. Ego primus, et ego postea, III, 112. Ego sum Deus Abraham, etc., IV, 222.

Ἐπιρῶσθαι τὴν ἑπαρώτησιν, I, 7.

Electiones ad munera sacra questui habens, pabulum sibi praeparat ad gehennam, IV, 188. Electionem meliorum facit comparatio deteriorum, IV, 79.

Eleemosyna sacrificii antepouenda, II, 88. Eleemosyna tanquam ingenua quaedam et nobilis virgo occultanda, II, 214. Eleemosynam a probo et contumelia puram atque immunem esse oportet, *ibid.* Eleemosyna sit occulta, ne calamitates exaggeret, II, 151. Eleemosynam exercens an possit latere, IV, 227. Eleemosyna non ex dati quantitate, sed ex animo aestimanda est, IV, 118. Eleemosynam a nobis accipientium calamitatem non debemus traducere, IV, 227. Eleemosyna avaritiae remedium, V, 142. Eleemosyna non esse idoneum lucrum injustum, V, 79. Eleemosynam non dantis cum rapiente comparatio, V, 210. Eleemosyna res divina, V, 463. Eleemosynis asyllum queritur, V, 112.

Elementa facile inter se migrant, II, 45.

Elias ocellipeta a corvo pastus, II, 57. Elias impietatis vindex, I, 297.

Elissus Jerichontis aquas sterilitate laborantes sale curavit, I, 16. Elisae tenuitas ac frugalitas, I, 498. Elisae corpus mortuorum excitavit alium mortuum, IV, 157.

Eloquentes quisquam est, III, 42. Eloquentes gloriari non debere, V, 162.

Eloquentiae studium repudiabant Pythagorae, IV, 55. Eloquentia non abutendum, ut facuum faciamus veritati, et exornemus injustas et improbas actiones, earumve auctores, IV, 10. Eloquentia quo modo instrumentum scientiae caelestis, V, 281.

Elymas magus caecitate percussus illustravit gloriam Pauli, IV, 7.

Emendantur alii aliter, IV, 143.

Empiricorum medicorum secta tam logicos quam methodicos derisit, IV, 55.

Emplastrum quando inutile, V, 194.

Emptori nulla lex, nullus iudex adjudicat possessionem quam emit, etiamsi venditor reddere velit pretium, IV, 26.

Encomium Abrahami mactare volentis filium, IV, 478.

Enoch Deo vitam suam ac mores probavit, I, 451.

Enos nos doceat, qui se magistro cognitionem Dei consecutus est, I, 451.

Enihymemata facti ipsum evertere, V, 117.

Enuntiationes permulti oppugnare ac refutare conantur, III, 184.

Epaminondas prudentia, II, 74. Epaminondas Thebanus, omnium imperatorum praestantissimus, una veste contentus, II, 146. Epaminondas dux Thebanorum cur laedatus, V, 164.

Ephesium concilium, I, 311.

Ephesiorum civitas sanctus Dianae, IV, 206.

Ephraim, stulta columba, II, 175. Ephraim ut columba amens non habens cor, IV, 157.

Epicurei, vitiorum patroni, indigni sunt quorum mentio inter philosophos fiat, IV, 55. Epicureorum voces apud Salomonem, IV, 166.

Epicurus ab omnibus sapientibus abdicatus et proscriptus est, II, 210. Epicuri dogma impium, I, 460.

Ἐπιούσιος, ἄρτος, qui sit, IV, 21.

Episcopatum contumelia afficit, qui sacerdotes laedit, III, 394. Quorum sit episcopatum desiderare, I, 104. Episcopatus, divinum quiddam est: paucis convenit, II, 125. Episcopatum qui desiderat, bonum opus desiderat, III, 216, IV, 219. Episcopatus ipsum vocabulum habet significationem ministerii, non remissionis ac desidia, IV. Episcopatus regno sublimior et laboriosior, IV, 179.

Episcopus, ex ipso nomine, officii sui admonetur, I, 149. Episcopi oculi sunt venerandi altaris diaconi, I, 29. Episcopus Christi typum gerit, I, 156. Episcopus non sibi sed subditis vivit; alienas calamitates ducit suas; omnibus virtutibus ornatus sit; ejus vita a sexcentis oculis et linguis observatur et examinatur, IV, 219.

Epistola amica, V, 125. Epistolarum qualitates, V, 125. Epistolas scribendi character qualis esse debeat, V, 135.

Eporia quidam delectantur, IV, 91.

Epularum studio atque cupiditate domos lustrare, est sibi exitium afferre, I, 175. Epulae animae prodesse qui possunt, V, 85. Epulis tantum necessariis utendum, V, 148.

Equus salacissimus, in feminas binnit, II, 155.

Ἐργον δουρατοῦ γινέσθαι. domari, subigi, confici ab eo, I, 174.

Ἐρμῆον, res in via fortuito inventa, IV, 22.

Error servatur potiusquam lex, V, 481. Errores hominum multiflori sunt de rebus divinis, IV, 57, 99. Errantium, nec tamen errorem agnoscentium, superbia deprimenda, IV, 47.

Eruditionis cum pictore comparatio, V, 198.

Eruditio esse lingua parum est, I, 180. Eruditos sermones movere cum homine indocto non est facile, I, 322. Erunt duo in carne una, IV, 129.

Esau Jacobo concessit ut primogenitus vocaretur, II, 47.

Esau gulae deditus, I, 520. Esau plantam Jacob in ortu tenebat, I, 192. Esau primogenitum jure ac libertate spoliatus, I, 69. Esau virtutem non coluit, nec ulla ejus cura tangebatur, nec serio poenitentiam egit, IX, 26. Esau si seriam egisset poenitentiam, non fuisset a Deo neglectus, IV, 26. Esau poenitentia quare inutilis, IV, 26.

Essentia divina non scrutanda homini, sed adoranda, cum ne quidem ab angelis comprehendi queat, IV, 211.

Estote similes Patris vestri qui in caelis est, III, 95.

Eus superfluis bonis ac pecudum Saulem regno et vita deturbavit, I, 69.

Et cum spiritu tuo, quid, I, 122.

Etham. Tu siccasti fluvios Etham, II, 65.

Ethnicismus ex oculis evanuit, quoniam ex commentitiis fabulis constabat, I, 260. Ethnici per suas proprias nugae refellendi, IV, 164. Ethnicorum sacris Christiani non recte communicarent, IV, 44.

Eulogie, quam valde es Eulogus, ad laudandum propensus, III, 256.

Eunomius gentilium discipulus, II, 145. Eunomius, homo opinione sua facundus et argutus, haereticus, III, 354.

Euripides sapiens testatur de immortalitate animae, IX, 125. Euripidis in Phoenicis versus, IV, 58.

Eusebius omnium in se unum collecta vitia exprimens, II, 50. Eusebius extiosus et sacrilegus, III, 177. Eusebius per antiphrasim dictus impius, III, 178. Eusebius episcopus, homo audacissimus, I, 341. Eusebius ad alios

oburgandos calidissimos, III, 367. Eusebius ipse sibi hoc nomen imposuit per impietatis antiphrasin, II, 122, 199. Eusebius impietatis plenus, II, 121. Eusebius episcopus superciliosus et elatus, nulla virtute conspicuus, solam episcopatus dignitatem iactans, IV 45.

Eustathius diaconus impius, III, 331.

Εὐτομία prædentia, I, 251.

Eva peccante totum genus humanum in mortem incidit, IV, 141.

Evangelii lex cupiditatem prohibet, I, 458. Evangelia parva a feminis gestata, II, 150. Evangelica prædicatione vino collata, I, 195. Evangelii subtilitas et exsuperantia iustitiam legis, II, 77. Evangelium cum recitatur, cur episcopus assurgat, I, 165. Evangelium etiam voluntatem puniit, I, 79. Evangelium præstantis est lege, 211 53. Evangelium cohortatio est ad philosophiam, II, 88. Evangelium ab ethnicis calumniatum, II, 46. Evangelium cum effusis, lex desit, I, 257. Evangelium mente ac prudentia plenum est, III, 66. Evangelium nihil reprehensione dignum continet, II, 46. Evangelium se providet, ut vitium omnino non oriatur, II, 245. Evangelium perfectioribus tradit decreta, et cogitationes quoque malorum obstruit, priusquam inde tanquam ex fonte manent actiones, IV, 209. Evangelii præconium quamvis vile et abjectum visum gentilibus, tamen omnia ipsorum quamvis illustria vicit, IV, 27. Evangelii præconium, quanta bona mundo attulerit, IV, 29. Evangelii aut ex toto credendum, aut ex toto renuntiandum est, IV, 31. In Evangelii non est contradictio, IV, 216, 217. In Evangelii celebrari gloriosissimum, IV, 121. Evangelica studia, IV, 204. Evangelica doctrina et philosophia longe est perfectior quam legis et prophetarum, IV, 131. Evangelica præcepta pro fabulis non ducenda, V, 131.

Eventus non est in potestate ejus qui consilium dedit, IV, 205. Ex eventu non est labor æstimandus, IV, 18. Ex eventu non debet quisque æstimari, sed potius ex consilio et voluntate, IV, 205.

Excandescencia est subtilis effectus etiam cogitationes hominis antevertens; ira vero durabilis et constans, IV, 225.

Excusationem nescit natura, I, 87. Quænam nobis excusatio, quæ lænia, quæ misericordia relinquatur, cum hæc a nobis vita reposcatur, II, 139. Excusatio accusationem, imo et supplicium pariens, IV, 18. Quisquis sibi se excusat, accusat Deo. Quisquis sibi se, accusat, excusat Deo, *ibid.*

Exemplum usurpatur juxta illam duntaxat partem, quæ instituto conduct, II, 175, III, 107. Exempla non per omnia capiuntur, alioquin enim, non essent similitudines, sed res eadem, IV, 157, 258. Exempla idcirco non per omnia quadrant rei propositæ, ut sint exempla et non res eadem, IV, 258. Exemplo alii ducuntur, alii oratione, IX, 145. Exempla piorum præmiis, et impiorum supplicii affectu exhortantur ad pietatem et iustitiam colendam, IV, 179. Exempla discipulis excitant ad pietatem, V, 265. Exemplar majus oratione ad virtutem, V, 348.

Exercitatio monastica extra tumultum perficitur, I, 93. Exercitationes puerorum, meri lusus sunt, I, 125. Exercitatione ad virtutem instituitur, IV, 81. Exercitatione quotidiana altitur et conservatur memoria, IV, 88. Exercitationes corporis quamnam amplecti oporteat, V, 338.

Exercitus Sennacherib deletur absque conflictu prælii, IV, 230. Exercitus quando et quomodo terribilis, V, 424.

Exhibere molestiam forensam, III, 223.

Expectatio boni futuri levat molestiam præsentem, IV, 19.

Expectemus judicem, cum hoc tempus silentium postulat, II, 123.

Expulso cædium etiam iustarum a Moyse instituta, IV, 200.

Expungi ex divino libro, III, 366.

Exquisivi faciem tuam, II, 143.

Exterminabitur unctio, et iudicium non erit in ea, III, 249.

Externi scriptores suam gloriam respiciunt, IV, 91. Externi scriptores multa tradiderunt litteris, quæ parum habent momenti in utramvis partem, sive sciuntur, sive ignorentur, aut repudientur, IV, 149. Externæ res ita eunt, ut est animus ejus, qui utitur illis, IV, 73.

Extolli qui cupit, deprimitur, I, 13.

Extrema laboris voluptas occupat, II, 136. Extremis anguibus incedere, III, 221.

Ezechias Deo charissimus, I, 452. Ezechias pietate plenissimus, *ibid.* Ezechias cur in mortem incidit, VII, 74.

Ezechielis locus exponitur, IV, 139.

F

Fabulæ videntur sermones sine operibus, II, 141. Fabulis aures non accommodande, V, 90.

Facere. Quæ facere nos oportet discentes, ea faciendo discimus, IV, 81. Facientes adjuvat Deus, IV, 2. Faciens quod in se est, præmium vel penam consequitur, IV, 148. Factamushominem ad imaginem nostram et similitudinem, II, 145, *ibid.* Facere et docere, eximie cujusdam laudis est, III, 120. Facere ac non loqui præstat, quam loqui ac non facere, III, 562. Qui facit et docet, hic magnus vocabitur in regno cælorum, II, 335. Quid faciens, vitam æternam possidebis, I, 126. Quod factum est, infectum esse nequit, II, 117. Factus sum Judæus tanquam Judæus, ut Judæos lucrificerem, II, 137.

Faciem tuam, Domine, requiram, II, 145. Ne avertas faciem tuam a me, *ibid.* Facies faciebis non sunt similes, ita neque corda hominum sibi invicem sunt similia, IV, 114.

Facinora præclara non sine magnis laboribus perficiuntur, IV, 104. Facinorum præclororum commemoratio quantum ad virtutem et medicinam animis faciendam habet momenti, IV, 175.

Factis negare quod verbis fatearis, 85. Factis potius quam verbis oportet Deum confiteri, *ibid.* Facilis melius quam verbis cujusque animus declaratur, *ibid.*

Fæx ejus non est exinanita, I, 6.

Fallere Deum volentes seipsos fallunt et in retia se inducunt, IV, 23. Qui falluntur in rebus manifestis, non sunt fide digni in dubiis et obscuris, IV, 20 et 226.

Falsum probum non attingit mentem audientis, nec ultra aures progreditur, IV, 49. Falsa probra præmium habent sive propter Christum, sive aliter ingesta sint nobis innocentibus, IV, 95. Falsus in manifestis rebus non meretur fidem in obscuris, IV, 226. Falsum testimonium Christo a Judæis objectum, IV, 217.

Falsitas orationis vitium, V, 145.

Fama bona opibus præferenda, III, 392. Fama duplex, sinistra et vera, V, 390. Fama origo, V, 475. Fama quomodo et quænam quærenda, V, 390.

Fames non est panis penuria, I, 376. Fami Ægyptiacæ remedium per Josephum divinitus allatum, IV, 78.

Familiare non nimis, habet vim alliciendi, IV, 76.

Familiarum interitus unde, V, 17.

Fas est vera loqui, II, 141.

Fastigium virtutum gloria, IV, 65.

Fastus nescit quiescere, I, 130. Fastus descriptio, III, 224. Fastus vitandus, I, 197. Fastus superbiis pestifer et exitialis, III, 179. Fastum et supercilium probis viris homines nequam attribuunt, III, 99. Fastus belluinus est, frenique impatiens, I, 368.

Fatum quid, III, 155. Fato linguam moveri, II, 151.

Fatum prædictum effugi non posse, II, 177. Fatum constitutere hominem est improborum, III, 754. Contra fatum oratio Isidori, III, 155. Fatum non est, si Deus est: fatum non est, si lex est, admonitio, iudicium, præcatio, medicina, agricultura, III, 191. Fatum quidam asserunt, IV, 99.

Favi mellis sunt sermones honesti; dulcedo autem ejus est sanatio animæ, IV, 172.

Favor præpostèrum non acute cernit, I, 310.

Fax nocte apparens ultra ad se allicit oculos: ita virtus etiam invitis possessoribus omnes illuminat, IV, 159.

Felicitatis et laudationis discrimen, III, 102. Felicitas præter rationem alicui obvians solet in contumeliam procedere, secus, quæ secundum rationem, IV, 72. Felicitas inasperata contumeliam trahit, V, 59. Felicitas quibus rebus metienda, V, 158.

Felle (αἶν) amaritudinis, I, 119.

Feminam θῆλυτρόπον dictam esse, II, 81. Femina veniam non habet, I, 87. Cur olim feminis in ecclesia canere permissum sit, I, 90. Femine cum necessitas urget, viros pietate superant, I, 126.

Femineum genus magna ex parte loquax et curiosum est, III, 152. Femininum est plus scribere quam necesse sit, sicut et loqui non virile, V, 360.

Femur (super) meum, I, 43.

Fera quæque uni vitio servit, II, 135. Ferarum ingenium, 3, 208. Ferae etiam beneficium sentiunt et memoria retinent, III, 105. Fera varia ac multiplex quem denotet, V, 417.

Fermento colorum regnum comparatum est, I, 201.

Ferrum ignitum non potest esse frigidum: poterit tamen frigidum fieri, IV, 81.

Festi dies quid nobis significant, II, 116.

Festinanter edendum Pascha, IV, 192.

Festucam in oculo alterius videns, trabem in oculo suo non animadvertens, IV, 25.

Festus Paulum tutatus contra vim Judæorum, IV, 128.

Fiât voluntas tua sicut in caelo et in terra, I, 85.
 Ficus sativæ III, 84. Cur ficum Christus exsiccarit, I, 51. Ficulnea evangelica, humana natura est, I, 512. Ficulneam Dominus non sine causa execratione devinxit, I, 51.
 Fidelem virum operosa res invenire, III, 216. Fideles servi rari, IV, 145.
 Fides operibus prædicari debet, 5, 158. Fides sola salutem non affert, III, 73. Fides in Christum caput nostrum, I, 126. Fides absque operibus hominem salvum non facit, IV, 65. Fides absque operibus mortua est, 126. Fidei adjungenda vita laudabilis, IV, 147. Fidem facere in auditoris potestate, V, 441.
 Figura (sine) iudicii Herodes Joannem Baptistam innocentem occidit, IV, 96. Figura circuli coronæ et rotæ eadem, IV, 1.
 Filius. Hic est Filius meus dilectus, I, 67. Filius quos vult vivificat, III, 535. Filius splendor gloriæ, figura Paternæ substantiæ, III, 58. Filius eandem cum Patre æternitatem habet, I, 241. Filius sempiternus cum Patre, III, 554. Filius Patris divinius atque omni oratione præstantior, quare Verbum appellatur, III, 141. Filius a seipso non potest facere quidquam, I, 535. Quicumque dixerit verbum adversus Filium hominis remittetur ei, I, 59. Filiorum excusatio nobis nulla suppedit ut divitiis iuhimur, II, 44. Filius meus hic mortuus erat et resurrexit, III, 252. Filios geui et exaltavi, III. Filius Dei omnium rerum opifex eum in caræm venit elucidavit præconium Evangelii propriæ virtute, IV, 202. Filius Dei tribus modis pacificator, IV, 169. Filius facilius se demittit ad servilla officia quam libertus, IV. 22. Filii Dei qua ratione dicantur pacifici, IV, 169. Filii duo ejusdem patris in vineam ire iusti, IV. 85. Filium Dei non esse creaturam, V, 19.
 Filius temporis ignotus, V, 369. Finis legis talionis, IV 56 et 209. Ad finem perducere opus rectum ac perfectum non est ejus qui dicit, sed auditoris, IV, 177.
 Flatus in ventre lædit coctionem, IV, 16.
 Flamma cum mari commiscetur, IV, 192.
 Fluvii ignei excipient impoenitentes, IV, 47.
 Fœtus socordis et ignavæ consuetudinis, I, 9.
 Fontes sermonum quiescentes tabefaciunt animam irrigari cupientem, IV, 221. Fontes morcorum obstruendi, IV, 53.
 Forcipem (per) quid significetur, I, 42.
 Forma Josephi egregia, IV, 78. Cum forma egregia potest consistere castitas: quod Josephi et Suzannæ exemplis comprobatur, IV, 71. In formam non debet conferri culpa impudicitæ, sed potius in turpem animam quæ in pulchro corpore habitans id probro contaminat, IV, 71. Formarum humanarum infinita varietas est, IV, 114.
 Formica (quantum) distat a caelo, aut sole, IV, 153. Ad formicas quoque Dei Providentiæ pertinet, IV, 99.
 Formosus corpore multi etiam animæ pulchritudine splenduerunt in utroque sexu, IV, 71.
 Fornax (in) paupertatis versari, II, 151.
 Fornicatio est peccatum in proprium corpus admissum, eaque cum aliis peccatis confertur, IV, 129. Fornicatione nemo unquam bene usus est, *ibid.* Fornicarius in seipsum est injurius, IV, 129. Qui fornicatur, in totum Ecclesiæ corpus peccat, a qua proinde absconditur donec resipuerit, *ibid.* Fornicatores et adulteros iudicabit Deus, I, 234.
 Fortibus cadentibus, imbecilliora erudiantur, I, 73, Fortis viri cum athleta comparatio, V, 47.
 Fortitudinem quid auferat adolescentibus, V, 183. Fortitudinem inter temeritatem timiditatemque, V, 188. Fortitudinem legum robore armatum, V, 225. Fortitudinis vis, III, 370. Fortitudo in rebus adversis, II, 280.
 Fortunæ descriptio, III, 154. Fortuna probum virum laudari non permittit, III, 102. Fortuna violenta servos non facit, I, 306. Fortunæ bona indifferentia, IV, 71. Fortunæ et virtutis disparitas, V, 374.
 Forum quid sit, II, 246. Forum ex templo non est faciendum, I, 469.
 Fratrilas duplex, V, 163.
 Fratris defuncti sine liberis uxorem licebat ducere permissu legis Mosaicæ, IV, 96. Fratres Christi sunt, qui faciunt voluntatem paternam, IV, 46. Fratri non parcens ab aliorum injuria sibi temperare non potest, V, 24. Fratrum odium, V, 423.
 Fraudus, et versutiæ fugiendæ, II, 163.
 Fructus et folia quid, III, 40. Fructus ad custodem legis divinæ rediturus, IV, 73.
 Frugalitas ac plebejus victus, III, 179.
 Frugalitas victusque tenuitas, II, 151. Frugalitas amanda, II, 265. Frugalitas et inedia bonæ valetudinis mater, III, 192. Frugalitatem complecti et amare quan bonum, II, 240.
 Frumentum comprimere, I, 127. Frumentum qui compresserat, lapidibus est obrutus, I, 399.
 Frustra legit qui non intelligit, I, 141.

Fucus ad Dei ministerium non sufficit, I, 79.
 Fugimus quæ vituperamus, II, 226. Qui in Judæa sunt, fugiant ad montes, I, 210
 Fulmen. Cur Deus templa sua fulmine feriat, I, 73.
 Fur non venit nisi ut furetur et mactet, et perdat, III, 1. 9.
 Furari. Non furaberis, III, 15. Qui prædicas non esse furandum, furaris, II, 208.
 Furæ quedam sunt, aut demones humanam formam gerentes, mali, qui semper jurgia querunt, III, 221
 Furor quomodo accipitur, III, 99. Furore atque amentia perciti sacerdotia emunt, I, 149.
 Furti, scortationis et adulterii comparatio, IV, 105.
 Furtum adulterio levius, etiam Salomone iudice, *ibid.*
 Futillibus de rebus non contendendum, IV, 92.
 Futuris fidem astruunt præterita, IV, 176. Futurorum casuum præscientia hominibus inutilis et periculosa esset, IV, 132. Futurum paucis duntaxat quibusdam conspicuum est. 132.

C

Gabaonitæ sunt Philistæi, I, 281.
 Galei sententia de anima quod sit harmonia, mortalem ponit animam, IV, 125.
 Galilæorum pauperum vestis qualis fuerit, IV, 74.
 Gallus. Priusquam gallus canet, quid significat, I, 557.
 Gastrinaria, insanum ventris studium, I, 384.
 Gaudium et moror temperata sint, III, 201. Gaudium et dolor homines movent, V, 445. Gaudium nimium magis quam luctus nocet, V, 405.
 Generatio, de quibus dicitur, III, 51. Generatio prava et adultera signum querit, I, 417.
 Generositas quid, V, 1.
 Genita cum gignentibus eandem habent essentiam, IV, 142. Gigæntibus variis conformis sapientia, IV, 225. Gignuntur multa sine corporum commisione, IV, 192.
 Γενήματα τῆς ῥεθίμου συνηθείας, I, 96.
 Gentilium historicorum tumultus et æstus, I, 5. Gentilium perspicua refutatio, II, 92. Gentilium sapientes quid egerint, T, 28.
 Gentium (in viam) abire, quid sit, I, 154. Gentes omnes ut gutta a situla et velut saliva reputatæ sunt, III, 95.
 Genus seminis, virtus non est, I, 86. Genicris nomine gloriari non oportet, I, 99.
 Γῆρας senectus, κατὰ τὸ γῆρας, a terræ amore, III, 51.
 Gigantes Astaroth, I, 265.
 Gigantius impius, I, 281.
 Gladios suos occident in vomeres, N, 36.
 Gloria inanis vitanda, I, 195. Gloria sudoribus liberiter irrigatur, II, 12. Gloria desiderium turpes et sordidos affectus propellit, III, 54. Gloria inanis de medio a nobis tollatur, I, 374. Gloria tanquam unigeniti a Patre, I, 473. Gloria et honor et pax omni operanti bonum, IV, 61. Gloria Domini celat sermonem, IV, 211. Gloria dei differt a natura sive substantia Dei, *ibid.* Gloria Christi ubi vis terrarum diffusam videre debuerunt Judæi, ut ringerentur, IV, 74. Gloria ultima templi Hierosolymitani sive domus Dei, supra primam fuit, IV, 17. Gloria in filiorum Dei non capit hoc sæculum, in quo omnia caduca et fugacia sunt: ideoque alteri reservatur, quod æternum erit, IV, 63. Gloriae propriæ studiosi philosophi, IV, 140. Gloriae propriæ studuerunt scriptores ethnici, non item sacre Litteræ, IV, 67. Gloria fastidium esse videtur virtutum, prouideque in rebus maxime expellendis eam homines habent, IV, 65. Gloria inanis contemnenda, IV, 198. Gloriae propriæ studium in bonis operibus cavendum, IV, 159. Gloria contempta res gestas majores facit, V, 410. Gloria externa internam corroborat ignominiam, V, 301. Gloria origoque, V, 336. Gloria contemptu acquiritur, V, 504. Gloria non querere divitum, V, 411. Gloria statim elabi, V, 5. Gloria tantum divinam sectandam, V, 153.
 Goliath, barbarus, I, 126. Goliath: ex amicis externis quidquam commodi non tulit, I, 180.
 Gorgias leontinus primus perspicuitatem labefactavit, II, 45.
 Græci dicunt animam peccasse, II, 272. Græcus quis Paulo (Rom. II, 10), IV, 61. Græcorum thesaurus Plato, IV, 205. Græci dum putant se extenuare dogmata Christianæ religionis, suas ipsorum res evertunt, et Christianorum extollunt, IV, 27. Græcorum sapientia nihil solidum aut stabile habet, IV, 6.
 Grammatica quid, III, 159. Grammatica sermonum peritiam se tradituram jactat, III, 65.
 Grammatici et sophistæ quo pacto instituunt et formant puerorum linguas et mentes, IV, 160.
 Grammaticæ seu litteratori similis lex: Evangelium perfecti philosopho, IV, 154. Grammatistarum munus, V, 355.
 Gratiæ divina ac celestis rudes etiam et imperitos se-

pietas efficit, II, 218. Gratia quæ in nobis est non negligenda, I, 410. Gratia Christi supra legem, IV, 189. Gratia divina malis industriæ humanæ salutis causa est, IV, 51. Gratia divina virtutem ubivis locorum coronare solet, IV, 78. Ad gratiam laudantes et ad odium vituperantes non sunt in hominum numero habendi, IV, 175. Gratia quomodo salvos et justos nos fererit Christus, IV, 65. Gratia referenda, V, 75. Gratiam injustam pro justa rependere, V, 481.

Gravitas tragediæ, IV, 91.

Gregorius Cappadox, I, 158.

Gubernator navis in tempestate magna deprehensus jactatusque perturbatur, IV, 125.

Gula membra, III, 245.

Gulæ rabies extinguenda nobis, I, 545. Gula primos parentes e deliciis expulit, I, 69. Gula multorum malorum est causa, *ibid.* Gulæ affectus supplantat mens quæ Deum per puritatem cernit, I, 192.

Γυνὴ κατὰ τὴν γοῆν, *ibid.*

Gutta cavat lapidem, II, 284.

H

Habemus thesaurum hunc in vasis fictilibus, III, 4.

Harmonia si est anima, tum ultima constituetur, et prima perimetur, IV, 125.

Harpali pecuniis corruptus Demosthenes, IV, 205.

Hæreditas infelix in omnes mortales transmissa, IV, 204.

Hæreses diabolus procreavit, II, 90. Hæresum tributum Ægyptus exigens, I, 419. Hæresum blasphemiarum sunt inferorum portæ, I, 258. Hæreses tam apud paganos quam inter Christianos peperit φιλαρχία, IV, 55. Hæreses gignuntur ex duabus causis, quæ sunt φιλαρχία et πρόληψις, IV, 56. Hæresum fabulæ, I, 569.

Hæretici cauponæ, I, 169. Hæretici improbi ac vafri, I, 31.

Hæretici disputationibus non siccantur, I, 214. Hæretici non animadvertunt per ea ipsa quæ astruunt, irretiri, III, 512. Hæreticorum ora Christus obstruit, enormem furorem et rabiem extinxit, III, 166. Hæretici piscatoribus similes, I, 102. Hæretici canes, I, 143. Hæretici, rectæque doctrinæ adversarii, extra regnum projiciuntur, I, 205. Hæreticos et gentiles et Judæos quos vincimus dogmatum veritate et rectitudine, æquum est vincere et vitæ probitate doctrinæ consentaneæ, IV, 226.

Hebræi Ægyptios ablatis eorum vasis nulla affecerunt injuria, V, 87. Hebræorum masculorum eadem nefariam Deus ultus est, I, 198.

Helenus vaticinandi peritus, II, 289.

Heli, qui peccantes ilios non castigavit, condemnatus, I, 570. Heli ubinam mortuus, V, 290. Quomodo ilios dilexit, *ibid.* Heli filiorum interitus, *ibid.*

Hellam quare corvus paverit, IV, 45.

Herbæ, et foliorum summities cibus Joannis Baptistæ, I, 5.

Herculis bivium, V, 164. Herculeum jugum truculento apro culari, I, 425.

Hermogenes vere episcopus, V, 448. Dei amicus, V, 578. Omni laude major, V, 358.

Herodis fastus, I, 74. Herodes temulentie ludus, I, 205. Herodes cur punitus sit ob adulantis populi acclamationem: Vox Dei et non hominis, IV, 50. Herodes tetrarcha duplici ratione dictus, IV, 96.

Hesiodus theogonias tradidit, I, 21.

Hesychius, vir singulari erga Deum pietate præditus, II, 18.

Hierax presbyter, vir mente præditus, episcopatum tanquam gravem quemdam ac difficilem morbum defugit, II, 125.

Hippocrates medicus incurabili morbo correptis manum admoliri vetat, II, 16, et 79.

Historia Josephi Judæi verax, IV, 95. Historiis rerum bene laudabiliterque gestarum delectari bonæ indolis iudicium est, IV, 78. Historice dicta in prophetiis non sunt per vim ad spirituales intellectum trahenda, IV, 205.

Historici iudicium ultimum fassi sunt, V, 186.

Histriones trægædæ laudati, V, 71. Histriones et scurræ quare laudantur, III, 99.

Hodie, quid significet in oratione Dominica, IV, 21.

Hœdi ad sinistram abiciendi, I, 288.

Homerus theogonias docuit, I, 21. Homericus versus, II, 89. Alii ejusdem vers., II, 228. Homerus sapientissimus testis, II, 228. Homerus citatur, IV, 50. Homeri studiosi Platonis sectatores: aducebant, IV, 55. Homerus allegatur pro immortalitate animæ, IV, 125. Homerus quasi obsecratus, IV, 50. Homerus Jovem facit consilium tantum dantem Sarpedoni, quo pacto effugeret vitæ discrimen, tametsi ipsum non servavit, IV, 205. Homericæ tabulæ nihil sunt ad unicum dictum sacræ Scripturæ, IV, 91. Homicidium iræ terminus, V, 180.

Homo quid, III, 155. Homo terrenorum omnium rex ac princeps, II, 115. Homo feras omnes iracundiæ ardore superat, III, 208. Homo opes, id est peccata, cumulat, ut scarabeus scarabeus, II, 131. Homo improbus secunda omnia habens, II, 137. Homo feris omnibus crudelior, II, 135. Non est homo qui non peccet, I, 453. Homo brevis et contractus mundus quidam est, I, 259. Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, II, 135. Hominum vita, umbra, somnium, fumus, II, 163. Hominum præposterum studium et cupiditas, III, 251. Hominum crudelitas ingens improbitas, III, 117. Homines omnes, et virtutes et vitia habent, II, 108. Homines infirma et imbecilli natura præditi sunt, II, 5. Homines virtutis expertes, belluæ sunt, II, 13. Homines cur ad divinam prædicationem lubentibus animis accesserint, II, 251. Quem me dicunt homines esse? I, 253. Homines ter Deum rejecerunt, I, 556. Homines inopina prosperitas insolentes facit, II, 69. Homines ad veritatem cæcutescentes, I, 145. Homines in adversis rebus modesti sunt, in secundis petulantibus, III, 215. Homines potius ad penitentiam vocandi quam ad desperationem impellendi, I, 359. Homines suo iudicio sapientes, curiose indagantes, a veritate et vera sapientia exciderunt, in nugis dæmonum ineptis vitam consumperunt, II, 100. Homines mirum in modum et sedulo improbitati addictos esse, ac solo misericordiæ oleo indigere, I, 100.

Homo castitate fit similis angelicis ordinibus; conjugio et commistione corporis nihil a brutis animantibus distat, IV, 192. Hominis lapsus quantum mali attulerit, IV, 204. Homines non omnes honestatem ipsam propter se colunt; sed multi alterius rei causa, IV, 44. Homines extrema laborantes securia, de rebus iudicant, non pro ipsarum obscuritate, sed pro sua ignavia, IV, 225. Homines jam parcere debent naturæ suæ, ne eam peccatis polluant, postquam unita est Deo, IV, 229. Homines in suis erratis cæci, in alienis acute cernunt, IV, 25. In hominibus crebro fiunt morum mutationes in utramque partem, IV, 125. Homines ad luctam et certamen ordinatos esse in hac vita, docet Ecclesia, IV, 165. Homines non ferunt æquo animo eos a quibus corriguntur, IV, 205. Homines seipso excusant ac defendunt, aliorum inexorabiles sedent iudices, IV, 25. Homines sani pro libertate et facultates et vitam profundero non dubitant, IV, 87. Homines cupidi rerum novarum, vel etiam seditiosi, omnibus temporibus præsentia convellerunt, et novas pro suo ingenio leges tulerunt, IV, 57.

Hominum improbitas reprimitur metu similis perpeccationis, IV, 86. Hominum varia studia etiam circa dicendi genera et orationum formas, IV, 91. Hominum ut vultus varii, ita etiam animorum motus ac sensus, IV, 114. Hominum varis ac dissentientes opiniones de generibus dicendi, IV, 91. Hominum varii errores de Deo rebusque divinis, IV, 99. Hominum nemo expertus peccati, IV, 101, 116. Hominum mos et ingenium est bene cupere laborantibus et quantum in se est facientibus, IV, 135. Hominum ingenium est, ex se ipsa etiam de aliis conjecturam facere, IV, 78. Hominum nutua devoratio quibusdam probata, IV, 57. Hominum commune malum est, quod in rebus suis cæcutescit et in alienis deliciis acutum cernunt, IV, 25. Inter homines semper fuerunt contentiones ac dissidia, IV, 57. Non tam hominibus quam brutis pecudibus sunt adnumerandi, qui ad gratiam laudant, et prout ecedunt, vituperant, IV, 175. Hominem libidini deditum sacerdotem non ordinandum, V, 456. Homine nil imbecillius ex Homero litatum, V, 162.

Homonymum, idem quod synonymum, II, 92.

Honestatis radices multi non fingunt in ipsa virtute, IV, 94.

Honestum ipsius honestatis causa colendum, IV, 5. Honestum qui ipsius honestatis causa, non utilitatis colit, is demum gloria præmiis dignus est, IV, 153. Honestum antepositum, V, 169.

Honorabile est conjugium, virginitati tamen non præferendum, IV, 192.

Honorati sunt amici tui, Deus, I, 290. Honora patrem tuum et matrem, III, 15. Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus, II, 210. Honora Dominum, et potens eris: præter ipsum vero non timebis alium, IV, 242.

Honorem accepisti, virtutem ostende, III, 91. Honor litteris atque doctrinæ studis habendus, I, 214. Honoris exhibitio vacare debet adultionis specie, IV, 16. Honorem suum multi in contumeliam verterunt, IV, 72. Honores non communicandi cum notis ignominiosis, IV, 129. Honoris magnitudo supplicii majoris occasio, V, 521. Honoris studium et necessitate efficiendum, V, 115. Honos enervat episcopus, V, 80.

Hora extrema, II, 140.

Horreum quid significet, I, 65.

Horrendum est in Dei manus incidere, I, 234.
 Hospitalitatis munus, I, 150.
 Hostia vivens, III, 23. Hostias humanas quidam probantur, IV, 37.
 Hostibus (cum) supplicantiis pacisci oportet, II, 53.
 Ab hoste testimonium multum valet, II, 228; III, 333.
 Hostes nonnunquam fugiendo vincere oportet, IV, 175.
 Si hostes ipsi non audent veritati se opponere, quis rebus sole clarioribus fidem adhibere nolit? IV, 223.
 Hostes externos non perinde nocere atque internos, V, 176.
 Hostis humani generis quid egerit, et quomodo, V, 28.
 Humana omnia mutationi obnoxia, III, 205.
 Humanæ naturæ vis, I, 271.
 Humana imbecillitas magna est, III, 253.
 Cur res humanæ mari comparentur, I, 183.
 Humana natura malorum experta non est, I, 303.
 Humanæ naturæ dignitas quanta per incarnationem Filii Dei reddita, IV, 229.
 Humanæ res omnes fluxæ atque evanidæ sunt, IV, 78.
 Humana infirmitas facite labitur, IV, 111.
 Humanus quis dicendus vel non, V, 312.
 Humanus quis iudicandus et potens, non imbecillus, V, 277.
 Humanum genus quale, V, 166.
 Humanitatis iura non violanda præ nimia indignatione, IV, 43.
 Humanitas crudelitatem coercet, III, 384.
 Humilem esse animo atque affectu potius quam verbis, I, 342.
 Humilia de se interdum Christus protulit, quæ tamen nihil ejus divinam majestatem lædunt, IV, 166.
 Humiliare. Qui se humiliat exaltabitur, I, 362.
 Humilitas fundamentum maximum est sanitatis animæ, IV, 6.
 Humilitas major virtus, I, 386.
 Humilitas Domini, I, 336.
 Humilitas fastigium, III, 69.
 Humilitatem ab animo magno proficisci, III, 188.
 Humilitas ab omni fastu et ostentatione aliena, Evangelii vim ac potentiam ostendit, I, 268.
 Hydræ fetor, II, 133.
 Hydra quinquaginta capitum, II, 233.
 Hyperbolice quædam in sacris Litteris dicuntur, II, 99.
 Hypocrita, ejice primum irabem ex oculo tuo, et tunc videbis ut ejicias festucam ex oculo fratris tui, I, 82.
 Hypostases tres, I, 247.

I

Identitas essentialis, II, 112.
 Identitas erit, si exempla per omnia convenientia rei propositæ, IV, 228.
 Idioma et leges sacræ Scripturæ diligenter observandæ, IV, 101.
 Idiota (ab) præstat veritatem discere quam a sophista mendacium, IV, 67.
 Idolatriæ sacrarum Litterarum derisa a paganis, IV, 91.
 Idololatria multis probata, IV, 57.
 Ignavi frustra implorant divinam opem, IV, 13.
 Ignavi poenas sibi arcessunt, V, 1.
 Ignavia hominum armat communem humani generis hostem, IV, 15.
 De ignavia fugienda, IV, 131.
 Ignaviæ et socorditiæ impatiens memoria, IV, 88.
 Ignavia pulsa virtuti incumbendum, V, 8.
 Ignaviæ cum Euripo comparatio, V, 458.
 Ignis, quid, II, 287.
 Ignis aer efficitur, II, 45.
 Ignis urit eos, qui ad eum propius accedunt, III, 66.
 Ignis tres pueros veritus est, III, 93.
 Ignis etiam ab aquis et lignis naturæ vi exhibit et ejus commoda, II, 100.
 Ignis materiam absumentis, quis, I, 104.
 Ignem accendere die Sabbati prohibitum est, I, 72.
 Ignis appellatione quare res divinæ fere omnes insigniantur, IV, 66.
 Ignis solus ex corporibus fornice omnibus sursum fertur, IV, 66.
 Ignis cum avaritiæ fornice comparatio, V, 181.
 Ignis et virtutis comparatio, V, 93.
 Ignis tres pueros in fornice Babylonica non attingit, sed vinculis absolvit, V, 68.
 Ignominia hujus vitæ gloriosa est, III, 203.
 Ignominiosi noti non admittuntur ad honores, IV, 129.
 Ignorari tutius quam fama celebrari, V, 303.
 Ignoratio extremi diei utilis, I, 117.
 Ignoratio sui omnes laborare, III, 121.
 Ignoto Deo, cur aræ Atticæ inscriptum fuerit, IV, 69.
 Illic cum venerimus, quod certum ac perspicuum est sciemus, II, 279.
 Imago Dei invisibilis, Christus, II, 143.
 Imaginem puram et incolorem conservare, I, 16.
 Imbecillitas proprie est malorum perpetratio, II, 117.
 Imitatio Christi propinquos nos ipsius facit, IV, 46.
 Immisit Deus soporem in Adam, I, 141.
 Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua, I, 143.
 Immortalitas animæ a Christo perspicue asserta, IV, 146.
 Imperandi munus non exiguum, V, 223.
 Imperandi amor sui ipsius odium est ac salutis. *Ibid.* Imperantem

parere oportet, V, 385.
 Imperantem decet amabilem esse et terribilem, V, 168.
 Imperare episcopum dici, V, 450.
 Imperare volentibus et propere invitis, quid sit, III, 72.
 Imperator milites dicto non audientes dimittit ac hosti relinquit, IV, 59.
 Imperatorum rationes de pace concilianda in Ecclesia, IV, 144.
 Imperatorum cum navitis comparatio, V, 225; cum aurigis. *Ibid.* Imperatoria quædam res est virtus, IV, 78.
 Imperfectum meum viderunt oculi tui, I, 331.
 Imperii regula, quæ, III, 74.
 Imperium maximum esse, sibi ipsi imperare posse, III, 223.
 Imperium magno studio, magnaque contentione ab omnibus expellitur, III, 133 et 153.
 Imperiorum robur ac firmitas Dei amicitia, I, 290.
 Imperium legitimum bene procedit, ubi obtinuerit pietas, IV, 145.
 Imperii genus omnium maximum est, posse sibi ipsi imperare, IV, 78.
 Imperii cupiditas, causa omnium malorum, etiam bene constituta evertit, IV, 55.
 Imperii cardines qui, V, 168.
 Imperiorum ac dignitatis effectus, V, 106.
 Imperitia modestiæ juncta utilis, industria cum libertate conjuncta, V, 477.
 Imperitiæ alumni, IV, 135.
 Imperiti qui sunt, impudentes, I, 128.
 Impii in Deum, improbi et injusti etiam in proximum deprehensi, IV, 213.
 Impudentes excipient fluvii quidam ignem ebullientes, IV, 47.
 Impudentiæ argumentum, V, 92.
 Importuna oratio vitiosa, V, 143.
 Impossible est mentiri Deum, III, 333.
 Improbis prorsus inutilis, I, 261.
 Improbiter odio habeamus, non homines, III, 211.
 Improbiter, supplicium per se esse, III, 36.
 Improbis quando laudatur, ac ne quidem pro improbitate habetur, gravissimum est, IV, 148.
 Improbitati non favendum oratione, IV, 16.
 Improbitas hominum reprimatur a lege, injecto metu sibi in persequenti, IV, 868.
 Improbitas mente captis jucunda, V, 205.
 Improbitas quando punienda, V, 267.
 Improbitas etiam coronam adepta omni supplicio molestior, V, 440.
 Improbitatem et vitium consequi dedecus et poenam, V, 164.
 Improbitati patrocinium nullum, commiseratio nulla, venia nulla, V, 222.
 Improbitatem omni Sylla molestior, V, 205.
 Improborum fugienda familiaritas, III, 124.
 Improbus usque adeo nemo est, quin aliquid habeat recte factum, IV, 116.
 Improbi numero vincunt bonos et vitiorum reprehensores odio prosequuntur, IV, 169.
 Improbi aliorum virtutes suam ducant reprehensionem, et improbitatis suæ tacitam reprehensionem, IV, 220.
 Improbis nefas est de rebus divinis verba facere, IV, 20.
 Improborum ministerio ad bonum utitur Deus, IV, 98.
 Improborum consuetudo fugienda, IV, 35.
 Improbius est is, qui peccantem laudat, quam qui peccavit, IV, 60.
 Improbi fulminibus infinitis digni, V, 116.
 Improbi quomodo se gerant, tum erga bonos, cum erga sibi similes, V, 311.
 Improbi se jactant de iis quorum pudere par esset, V, 342.
 Improbi in vita fugiendi, V, 397.
 Improbo ad vitæ exitum facto quis locus, V, 393.
 Improbum incitari non oportere, V, 446.
 Improbi etiam hic torquentur, I, 167.
 Imprudentia periculosa, IV, 38.
 Imprudentia actio inconsiderata, V, 103.
 Imprudentiam et involuntarium differre, V, 203.
 Imprudentia ferendam malitiam facit, V, 146.
 Impudentia quid, V, 283.
 Impudentiæ Judæorum omnis via præclusa, IV, 17.
 Impudentibus oculis omnia perlustrare non oportet, III, 199.
 Impudentiores fiunt nonnulli, si publice reprehendantur, IV, 143.
 In ipso enim vivimus, et movemur et sumus, III, 51.
 In medio flammæ forma quædam erat insigni pulchritudine, II, 143.
 Inæqualitas in futura vita, V, 302.
 Inanis gloria calcata, I, 75.
 Inanis gloria in bonis actionibus cavenda, I, 84.
 Incantamenta contra injurias efficacissima quædam sint, IV, 171.
 Incantamentum convenientissimum atque efficacissimum, ad sedandos et tranquillandos animos in perferendis injuriis, IV, 196.
 Incarnationis divinæ multa argumenta apud Satomnem, I, 413.
 Incarnatio castitatem non violavit, I, 401.
 Incarnatio a Jacob prædicta, I, 363.
 Incarnationis divinæ mysterium, I, 219.
 Incarnatio Domini in caput anguli facta est, I, 497.
 Incarnatio Domini admiranda, I, 141.
 Incarnatio omni sermonis facultate sublimior, I, 428.
 Incarnationem Dominicam multa Scripturæ testimonia declarant, I, 323.
 Incarnatio Domini ac Salvatoris vestri universum terrarum orbem conspersit, I, 201.
 Incarnationem Dei

- Verbi negarunt aliquot hæretici, IV, 99. De incarnatione Filii Dei varii hæreticorum errores, IV, 99.
- Inclarescere cupiens calamitibus suorum, non tam pater vel magister eorum habendus est, quam pestis, et hostis et tyrannus, IV, 7.
- Incomprehensibilia venari nihil attinet, IV, 83.
- Incurabilis est, cui homines etiam in peccatis blandiuntur, IV, 128.
- Incuria et negligentia enervat et emollit, I, 258.
- Indignationi non nimis indulgendum est, IV, 43.
- Indignus qui maxime est nostræ opis, eum proximum nostrum putare debemus, IV, 123.
- Induere novum hominem, I, 126.
- Inedia et nuditas a Christo nos non separabit, I, 373.
- Infantes cum peccatis careant cur baptizantur, III, 193.
- Inferi portæ quæ, I, 373. Inferi portæ adversus Ecclesiam non prævalebunt, III, 5. Quid per inferi portas significetur, I, 238.
- Infectione delicti crescit poena, IV, 88.
- Infidelitatis vitio laborant qui opibus et inani gloriæ addicti sunt, I, 276.
- Infidelium definitio, V, 101. Infidelium convivia fidelibus permixta ab Apostolo adire, IV, 68.
- Infirmities sunt peccata, II, 117. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, id est peccata, II, 117.
- Inflammata a gehenna, II, 138.
- Ingenii tarditas et celeritas, III, 173. Ingenii acrimonia litterarum scientiæ antefertur, III, 343. Ingenium hominum est, ex semetipsis conjecturam facere de aliis, IV, 78. Ingenium elatum imperio ineptum, V, 462.
- Ingluvie nostræ, imago divina in nobis est contaminata, I, 191. Ingluvies Dei oblivionem affert, I, 183.
- Ingratorum notæ, II, 191. Ingrati beneficiis aetiores sunt esse belluæ, III, 44. Ingratus noster atque improbus animus, I, 230. Ingrati animi labe infecti demonum numero aggregandi, V, 137. Feris inferiores et, cur. *Ibid.*
- Ingressi in generationem patrum suorum quid sit, IV, 161. Ingressi verbum in Scriptura sacra sæpe de coitu et re venere usurpat, IV, 109.
- Inhabitatio in eis et inambulatio, III, 186.
- Inimicus beneficiendum, III, 389. Inimicus esuriens cibandus, IV, 11. Inimici diligendi, 11, et quidem juxta cum amicis, IV, 201. Inimici ope et commiseratione indigere, acerbissimi instar supplicii est, IV, 11. Inimicus habens non est reprehendus, sed is demum qui sua sibi culpa inimicos conciliaverit, IV, 220. Pro inimicis etiam in eorum rebus secundis atque ad vota fluentibus orare eosque laudare, longe plus est, quam benefacere ipsis in rebus adversis, IV, 11. Ab inimicis jvari non tam beneficium quam supplicium est, IV, 11. Inimicos nullos ut habeamus, non est in nostra potestate, sed hoc est, ne quem injuria afficiamus, IV, 220. Inimicus communis nostræ societate fortis redditur, V, 113.
- Inimicitia in amicitiam commutata, IV, 100. Inimicitiam in qua scribere oportet, ut cito obliteretur, III, 211.
- Iniquitatem super iniquitatem apponere, III, 92. Iniquitas mors animæ, V, 179. Iniquitati velum justitiæ obductum, IV, 94.
- Injuriam inferre prohibiti, gratiam se Deo habere convenit, III, 244. Injuria non referenda, I, 11. Injuriam illatam non esse referendam, III, 327. Injuriam forti ac strenuo animo ferendam, II, 6. Injuriam perpeti malum non est, III, 100. Injuriarum meminisse, non est generosi animi, III, 7. Injuriam ulcisci philosophicum non est, II, 147 et 163. Injuria afflicti satius est quam afficere, III, 590. Injuriarum acceptarum memoria non est retinenda, III, 228. Injuria afficere non debemus eos quos charos habere debemus, I, 480. Injuriam facientibus aliis, licet tamen nobis non pati, IV, 196. Injuriam quod æquo animo ferre jubet Paulus, hoc nihil patrociniatur ei qui facit, IV, 95. Injuria est commiseratione prosequi eum, qui volens quid patitur, IV, 180. Injuriam propter Christum toleratæ, quatenus et quantum habeant præmium, IV, 93. Injuriarum tolerantia magno constat sudore et labore, IV, 196. Injuriam æstimantur ex conditione personæ facientis et patientis, IV, 179. Injuriam qui facit sibi nocet, V, 471. Injuriam immoderate ulcisci diabolicum, V, 232. Injuria quomodo repellenda, V, 70. Injuriarum oblitio judicem exornare debet, V, 313. Injurias dum vixeris par est pati, adagium explicatur, V, 228. Injurias non acrius ulcisci oportere, V, 386. Injurias facienti gratias agere quid, V, 398. Injurius in seipsam quis sit, IV, 129.
- Injustitia nostra, hostium est auxilium, I, 294. Injustitiam (ad) instigans alios punitur, quamvis nihil valuerit ipsius instigatio, IV, 148.
- Injustus non effugiet poenam; sed omnino vel in hac vel in altera vita, sæpe etiam in utraque, punitur, IV, 181. Injuste agens in eo laudatur, IV, 148. Injustum judicium ipso facto injusto deterius est, IV, 84.
- Innovare aliquid non est sceleratum si novitati utilitas adjuncta est, II, 46.
- Inopla maximum honorum, V, 183.
- Inopinata prosperitas insolentem hominem reddit, II, 296.
- Insania perspicua atque incurabilis, II, 238.
- Insanorum opinio veritati contraria, V, 71.
- Insclitia non vitium, sed scientiæ contemptus, V, 467.
- Inscriptiones Psalmorum variæ, IV, 182.
- Insensibilem esse supra modum quid sit, V, 433.
- Insidiis bonos peti, V, 34; a quibus. *Ibid.*
- Insoutes fictis accusationibus capi, V, 470.
- Instauratio rerum a Christo facta major omnispice et voto, V, 272.
- Insultandum non esse lapsis, III, 347.
- Intemperantia in impuro concubitu, III, 46. Intemperantia supplicia accersit, V, 182.
- Interpretari sermones in trivis profusos, qui non sunt voces sacrarum Litterarum, tametsi in illis obiter referantur, otiosum ac supervacaneum est, IV, 306.
- Interpretationis prophetarum regula aurea, IV, 203. Interpretatio ex contextu et consequentibus desumenda, IV, 219. Interpretationis rectæ regula jubet attendere ad ea quæ locum controversum ac dubium sequuntur, IV, 59.
- Interpretes sacræ Scripturæ quinam existant, V, 177.
- Intrare sive ingredi ad aliquem vel aliquam sacræ Litteris est consuetudinem seu rem habere, vel communicare, IV, 157.
- Invidia adversus res secundas bellum gerit, III, 356. Invidia flagrare, invideri, invidere, II, 221. Invidia malignitates prudenti animo perferat cui invidetur. *Ibid.* Invidia tantus est morbus, ut eo majorem non facile possis inimico invideo imprecari, IV, 49.
- Invidi etiam in hac vita meritis penas pendunt, I, 257.
- Invidi beneficiis meliores non sunt, III, 45.
- Invoco eum in die tribulationis, et eruet te, et honorificabis eum, II, 143.
- Involuntarium coacta passio, V, 203. Involuntarium si inquinat, multo magis voluntarium, V, 241. Involuntarium et imprudentiam differre, V, 203.
- Ira gravior est blasphemia, I, 328. Ira omnibus affectibus acrior et vehementior, IV, 132. Ira affectus est durabilis: iracundia sive exardescitilla subitaneus, IV, 225. Interdum simulare oportet iram, IV, 145. Iram quoque, non tantum cædem prohibuit Christus, IV, 201. Ira et cupiditas maximæ animi perturbationes, V, 145. Ira vincere molestius quam vinci, V, 134.
- Iracundia, acris affectus, II, 239. Iracundia nobis perniciosa, II, 189. Iracundiæ remedium, III, 44. Iracundia mentem temulentam reddit, I, 479. Iracundia, animæ opitulatrix, corporis ignaviani ac molliorem corroborens, I, 280. Iracundia quibus Imperat, difficilem sortiuntur exitum, IV, 58. Iracundia rationem invadens extinguit prudentiam, V, 189.
- Irasci in malos justius quam convivere, V, 227. Irascimini, et nolite peccare, II, 239.
- Ironice non postulandum esse auxilium a Deo, V, 313.
- Irritam quis faciens legem Moysis, sine ulla miseratione moritur duobus vel tribus testibus, IV, 168.
- Isaac una uxore contentus fuit, II, 274.
- Isaias summa perspicacia præditus, I, 42. Isaias immundum se esse prædicat, I, 100. Isaias Serraphinorum spectator, II, 139. Isaias prophetarum omnium apertissimus, I, 366. Isaias vir maximo animo præditus, V, 33. Isaias, serra dissectus, IV, 205.
- Isæi oratio convenientior judicis quam Isocratis, et sublimior quam Lysæ, IV, 91.
- Isidorus omnes monasticæ vitæ numeros explevit, I, 266. Isidorus ego minimus, I, 93. Isidori modestia perpetua. *Vid.* Modestia. Isidori cum Cyrillo simulata et dissidium, I, 130. Isidori Pelusiotæ liber ad gentiles, II, 137 et 228. Isidori liber contra Fatum, III, 235.
- Isocratis admonitio verissima et sapientissima, II, 146. Isocrates quamvis inferior sit Demosthene eloquentiæ facultate, tamen veritatis studio est superior, II, 146. Isocratis dictum in Parænesi ad Dæmonicum, IV, 162. Isocratis oratio tenuis, IV, 91. Isocrates de cultu corporis, III, 84.
- Israelitæ, cur cæsi sunt, I, 82.
- Iter ad Sancta, quid indicabat, I, 232.

Jacobi cum angelo lucta, I, 453. Jacob a socero suo delusus, II, 274. Jacob futura prædixit, I, 565. Jacobus justus, I, 95. Jacobi patriarchæ filii quanto zelo ultum iuverint violatam sororis pudicitiam, IV, 101. Jacobus qua re vicerit Esau fratrem, IV, 26.

Jactantia cavenda, I, 88.

Jactatio homi operis cavenda, I, 84.

Jam mœchatus est in corde suo, III, 11.

Jauuæ intellectus aperiendæ, IV, 149.

Jejunantes a fastu alieni sint, I, 474.

Jejuniis immodicè dediti monachi, II, 45. Jejuniis laudes, II, 169. Jejunium, remedium est præstantissimum II, 278. Jejunium nihil eos juvat, qui sanis decretis animum non adiungunt, I, 244.

Jephthæ filia, I, 87.

Jerichontis aquæ, I, 16.

Jeremias in pluribus quam alii prophetæ periculis versatus, I, 50. Jeremias prophetarum omnium *κολυμβητάριον*, I, 298.

Jerusalem quæ sursum est, libera est, quæ est mater nostra, III, 109.

Jesus Christus Dominus noster, vere homo effectus, ac vere item Deus existens, unus idemque in duabus naturis adorandus, I, 125. Jesus incarnatus, I, 453. Jesus Nave, sive Josua, IV, 147.

Jezebel canibus præda fuit, I, 257.

Joab homo callidus et vafer, eo ipso, quo putabat se pœnas evasurum, pœnas sibi acceleravit, IV, 184.

Joannis Bapt. victus, II, 152. Joannis Bapt. vestimentum, I, 74. Joannis Baptistæ cibus et vestitus, I, 5. Joannes Baptista, cur major inter natos mulierum dictus sit, I, 55. Joannis Baptistæ jejunium, I, 69. Joannes major omnibus qui ex mulieribus nati sunt, I, 68. Joannes Baptista et dum vixit terrori fuit Herodi regi, hodieque per totum orbem contra ipsum clamatur, IV, 96.

Job vir omni laude præstantior, III, 11. Job ab Esau genus duxit, I, 195. Job ab amicis probro affectus, II, 179. Job clarus, præstantissimus, qui univversam diaboli potentiam concidit, III, 106. Job in divitiis laudabilis, in inopia magis claruit, V, 71. Jobus pietatem servans, IV, 61. Jobus fortis, omni etiam alia virtute ornatus fuit, IV, 114. Jobus quo sensu dixerit: Ecce cultus Dei est sapientia, et abstinere a malis est scientia, IV, 174.

Jonas typus Christi, I, 114.

Jonathæ pœna, I, 370.

Joseph genus ex Davide trahens, I, 7. Joseph dominam suam cepit, II, 289. Joseph pudicissimus adolescens, II, 263. Josephi castitas, II, 256. Joseph gratia et favore regnum non est consecutus, II, 49. Joseph quare Simeonem in vincula conjici jussit, III, 115. Josephi castissimi forma egregia, IV, 78. Josephus magis amabat castitatem, quam ipse ab heri sua Ægyptia amaretur, IV, 77. Josephus castitatis gloria maxime insignis, aliis quoque virtutibus minime caruit, IV, 114. Josephus coronam castitatis sibi ipsi non imposuit, IV, 78. Josephus a fratribus adoratus, IV, 178. Josephus quasi pro medico missus detrusus in carcerem, et eorum calamitatibus solatium afferret, IV, 78. Josephi gesta, 146. Ossa ex Ægypto translata, IV, 157.

Josephi Arimatensis ministerium, I, 125.

Josephus, vir eruditioris et eloquentis nomine clarissimus, I, 49. Josephus Jud. historicus veritatis studiosus, res et calamitates suæ gentis tragico stylo persecutus est, IV, 75. Josephus historicus Testamentum Vetus paraphrasticè ex fide verè exposuit, IV, 225. Josephi historici veritati cedentes (testimonium de Christo, IV, 223. Ejus sententia de Herode fratris uxorem detinere, IV, 96. Josephus insignis historicus, III, 19.

Jubere et permittere non sunt eadem: illud sanctionis et legislationis; istud vero dispensationis, IV, 68.

Jucunda loquentes, utilia, II, 204.

Judæi cæcutierunt ad divinam incarnationem, I, 141. Judæi vetitè veritatis quidam servi et fugitivi, errone passim toto orbe dispersi sunt, II, 157, III, 128. Judæos, viperarum progeniem Joannes appellavit, ut improborum parentum improbiore fetus, I, 105. Judæorum ingratus populus, I, 147. Judæi, ut serpentes, et genimina viperarum, II, 175. Judæi majorum peccata ad nepotes transire putant, 337. Judæi contumaces, I, 291. Judæorum stoliditas ac recordia, I, 254. Judæorum gens quare relicta in terris, et passim per orbem dispersa sit, III, 294. Judæi naufragium pertulerunt, ubi terram attigerunt, II, 74. Judæis Deum bello lacescere in naturam jam reductum est, I, 18. Judæi sacrilegi et execrandi, III, 44. Judæi superbi, III, 360. Judæi homines cruoris siti flagrantes, II, 135. Judæorum voluntas sterilis, 164. I, 125. Judæi baptismi loco circumcissione utebantur. *Ibid.* Judæi imperiti totam divinitatis doctrinam in unam

personam concludunt, II, 143. Judæicum est docere unam personam, II, 143. Judæi Mosea lapidibus appetiverunt, IV, 205. Judæi sub Romanis erant tempore Christi, IV, 128. Judæi quare puniti, si oportuit Christum pati, IV, 96. Judæi ob Christum occisum eas perpassi sunt calamitates, quæ omnem vincunt tragediam, IV, 166. Judæorum excidio nihil simile aut secundum vidit orbis post homines natos, IV, 75. Judæorum res ita pessum ieverunt, ut nunquam in integrum restituendæ sint, IV, 17. Judæorum ipsa supplicia, quæ Christi causa sustinuerunt, satis argunt non esse nudum hominem ab ipsis occisum, IV, 166. Eorum calamitates a Romanis illatas non debuerunt ab externo aliquo historico, sed ipsorum gentis, litteris mandari, IV, 75. Eorum tragedia adversus Christum instituta, IV, 179. Eorum improbiæ machinationes in tollendo Christo non consenserunt cum divina voluntate ac dispensatione, IV, 98. Judæorum est destruere et solvere; Christi vero destructa resuscitare, IV, 217. Judæorum captivitas ultima cum prioribus collata, IV, 74. Judæi per totum terrarum orbem instar mancipiorum fugitivorum dispersi, IV, 74. Christo adversati omnium calculis succubuerunt, IV, 96. Gloriam Christi ubique diffusam videntes ringuntur, IV, 74. Prophetis ipsique Deo fidem habere nolentes, testimonio Josephi historici sui de Christo convincuntur, IV, 125. Celeriter ex Ægypto excedere jubebantur, IV, 162. Babylonium hostem fugientes in montes, similes erant columbis mediatricibus, IV, 110. Nihil nisi cædem spirabant contra Paulum, IV, 124. Judæi infideles improbitatis modum ac metas excedunt, et rejiciunt etiam valde perspicua atque divina argumenta, IV, 225. Judæorum impiorum dictum: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt, IV, 44. Judæi a Romanis obsessi liberos devorarunt, V, 221. Judæorum pœna qualis, V, 220.

Judas propter integrum judicium, regiam dignitatem obtinuit, II, 48.

Judas Galilæus, III, 119.

Judas impius et nefarius, III, 44. Judas Dominum pecunia addixit, I, 425. Judas ad perditionem a diabolo impulsus, III, 584. Judas non scidit in proditionis crimen lapsus est, quia ejus voluntatem prævidit Dominus, I, 56. Judas ob temeritatem suam in desperationem lapsus, I, 170. Judas proditor a Satana possessus, III, 564.

Judex controversarum justissimus quis sit, II, 287. Judicis magna est integritas et sinceritas, II, 86. Judicium quale esse debeat ingenium, III, 9. Judicem oportet sagacem et integrum esse, III, 105. Non est justi judicis sudores contemptum habere, segnibus et ignavis largiri, I, 157. Judex feri ne queras, IV, 214. Judex electus, juste ferat calculum, IV, 84. Judex acerbis aliorum non sit, qui sua negligit errata, IV, 25. Judex iniquus tamen aliquid boni fecit erga viduam supplicem, IV, 116. Judex incorruptus (Deus) Josephum et Susannam coronavit, IV, 71. Judex auro corruptus nihil rectum, nihil salutare judicat, V, 184. Judex incorruptus injustam excusationem non recipit, V, 37. Judicis dignitatem ac munus invadere velle absurdum, IV, 91.

Judicandos esse vivos et mortuos, quid designat, I, 222. Judicantes arrogantis accusantur, V, 375. Judicare ante tempus prohibet divus Paulus, IV, 94.

Judicium futurum, rectum et indubitatum, III, 57. Judicium extremum omnium futurum Scriptura sacraclare docet, III, 2. In judicio extremo nihil occultum erit, I, 94. Judicii sinceritas variis causis impeditur et perturbatur, III, 175. Judicis divinis permittere necesse est quod nobis videtur absurdum, II, 157. Judicii extremi dies ignoratur, I, 117. Judicium Dei purum: temperatum juxta scelorum qualitatem, II, 173. Judicium futurum, certissimum, II, 157. Dei judicium non est præcipuum, I, 359. Judicii divini et humani differentia, IV, 94. Judicium Dei incorruptum non adulteratur, IV, 111. Judicium divinum accuratissimum est, IV, 42. Judicii humani sinceritas atque integritas variis modis corrumpitur, IV, 214. Judicium sanorum hominum, non ægrotorum, sequi debemus, IV, 99. Judicium naturæ incorruptum, IV, 53. Judicio sano nihil est quod comparari queat, IV, 175. Judicium de rebus qui habent corruptum, il non laudanda laudant, IV, 161. Judicium extremum a Christo assertum, si diligenter apud animum cogitetur, a malis arceat, IV, 146. In judicio extremo omnium rerum rationes Deo reddende, IV, 229. De judicio extremo et supplicis impiorum multa sunt apud poetas, philosophos et oratores etiam ethnicos testimonia, IV, 125. Judicium sit penes auditores, IV, 141. Judicium lectori permittendum, IV, 60. Judicii temeritas colubenda, IV, 94. Judicii post mortem futuri respectus avertit a peccatis, IV, 146.

In iudicio non miserandum pauperis, IV, 89. Ex iudiciis ignominiosa nota exturbantur, IV, 129. Iudicii futuri recordatio, V, 16. Iudicii recti cognitionem quid impediatur, V, 182. Iudicium ab ægris non accipiendum, V, 257. Iudicium de omnibus in futura vita accuratius, V, 426. Iudicium extremum fateri poetas historicos, oratores, et philosophos ethnicos, V, 186. Iudicium integrum incorruptumque expectandum, V, 365. Iudicium quale ferendum, V, 209.

Judith illa admiranda, I, 87.

Jupiter Homericus Sarpedoni consilium dat, non autem necessitatem affert, IV, 203.

Jurare per caput liberorum multi reformidant, quibus tamen nulla est religio per Deum jurare et fallere, II, 188. Non jurare, ne jusjurandum quidem ab alio exigere est, I, 155.

Jus non est facile investigatu, IV, 214.

Jusjurandum quoque, non tantum perjurium prohibuit Christus, IV, 204. Jusjurandum Persicum, IV, 198. Cur jusjurandum ab alio minime exigendum, I, 155.

Justificare est justum declarare, IV, 123. Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, IV, 155. Iustificati bonis operibus studere debent, IV, 65.

Justitia hoc affert, ut quis strenue ac feliciter pugnet, I, 294. Justitiam bonitate vincere, III, 131. Justitia, igniculus est probi imperii, I, 208. Justitia misericordiam aliquando est anteponebat, III, 250. Omnem justitiam impingere non decet, I, 66. Justitia in morbum prolapsa, et tantum non extremos spiritus edens, I, 36. Justitiam potentiam comitem qui non habent miserissime pereunt, I, 78. Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum, I, 79. Justitia divina scelerum ultrix, II, 229. Justitia Christiana quo pacto abundantior quam veterum esse debeat, IV, 204. Justitia Scribarum et Phariseorum præstantior esse debet Christianorum justitia, IV, 216. Justitiam divinam animadversionem non effugient, licet hostes effugerint impij, IV, 110. Justitiam operam daret cultores suos quare postulariat demones, licet ipsi injusti, IV, 105. Justitiam obtinere oportet, IV, 23. Justitiam pro velo quidam obducunt iniquitati, IV, 94. Justitiam discite, qui habitatis terram, IV, 154. Justitiam suam quo pacto ostenderit Deus in Filio pro nobis tradito, IV, 100. Justitia quam regno excidere gravius est, IV, 96. Justitia sua homines salutem consequi non poterant, IV, 65. Justitiae effectus, V, 320. Justitia justum cinget, V, 195. Justitiam quid adimat, V, 85.

Justo non est posita lex, II, 288. Justi multas hic acerbitates perferunt, III, 201. Justus enim confidit ut leo, II, 175. Justi ad vitam æternam, peccatores ad penam æternam ibunt, I, 416. Justus vir fortis, ac sceleratis formidabilis, III, 99. Justus iudex ex iniquis aciem intruere non solet, I, 82. Justorum ac peccatorum discrimen, I, 72. Justus in iudicio disponet sermones suos, IV, 173. Justus non tantum cadit, sed et resurgit, IV, 158. Justum quid sit, multis dialogis ostendere conatus est Plato, nec tamen quidquam perspicui ea de re attulit, IV, 91. Justorum cum amicis regum comparatio, V, 282. Justorum exemplum divitis et inopis, V, 222. Justum velle videri qui non sit improbitatis summus, V, 149. Cujusnam dictum. *Ibid.* Justus quis habendus, V, 377. Justus justos omnes putat et sic de cæteris, V, 530.

Juvenes senectutem expectant, V, 114.

Juvenescere in senectutis limine flagitiis et sceleribus II, 212.

K

Κακόιστοι auditores, IV, 49.

Καρηλοσφαγία quibusdam probata, IV, 57.

Καθάρσια καὶ περιβήαντρία σφαγῶν καὶ φόνων, IV, 200.

Κατάνυξις quid sit, IV, 101.

Κενταύρων τομήματα, IV, 35.

ἢ Κενωτόν, ἢ στακτόν, IV, 53.

Κοράς μιστέκων πτηνῶν, IV, 43.

L

Labor virtutis moderatus sit, II, 45. Labore infrugifero liberati, II, 115. Labores fructuum tuorum manducabis, I, 414.

Labor immodicus prosternit, frangit et debilitat, I, 258. Labores ad quem accesserunt, voluptates etiam atque oblectamenta postea subsequuntur, II, 156. Labor tam a Christo, quam a Paulo nobis commendatur, IV, 151. Laboris mensura, non exitus, spectatur et præmio afficitur a Deo, IV, 18. Labore constant præclara facinora, IV, 101. Labores maximi corenas pariunt, IV, 196. Laboribus va-

randa erit victoria, V, 61. Labores non fugiendi, V, 546.

Lac potum vobis dedi, I, 443. Lactis fontes partum confirmant, III, 108.

Lacedæmonii λόγον σκιδῶν πράξεως desinverunt, III, 232. Lacedæmonii ei, qui turpiter vixisset, ne probam quidem sententiam pronuntiare permittebant, III, 252. Lacedæmonij, roboris nomine supra omnes mortales gloriosi sunt, I, 78.

Lacrymæ per vim compressæ, varios morbos generant, II, 176, III, 8. Operiebatur lacrymis altare meum, I, 200.

Lædendo vincere satanicum est, II, 169. Ut lædere neminem oportet, sic neque lethales accipere plagas, IV, 137.

Lætitiam fructum sinceram quinam capiant, V, 170.

Λαλήτων ἡσμοδοῦ expendunt, V, 162.

Lampades extinctas conservare, I, 87.

Λανᾶ simile, I, 346. Λανᾶ instar, III, 198.

Lapides in altum jactare, I, 112. Lapides cur a Christo in panes minime conversi sunt, I, 76. Lapis non manebit super lapidem, IV, 74. Lapidum quoque naturam potius essent inflectere verba quibus ad Judam et Judæos usus est Christus, IV, 203. Lapidibus obruere peccantes, IV, 170. Lapis cur fractus non coalescat, IV, 191. Lapidem cor quid sit, et a quibus auferatur, IV, 160.

Lapsus hominis quid importarit, IV, 204. Lapsos reprehendere loquendi libertas, V, 421.

Laqueorum in medio incedimus, I, 80.

Largitionis modus servandus, I, 187.

Latrocinia alii in solitudine, alii in ipsis urbibus exercent, IV, 114.

Lascivia per diluvium supplicio mulcatur, I, 69.

Latrones duo, duos populos adumbrabant, I, 255. Latronum pacta inter sese, IV, 36. Latronum et Christianorum comparatio, V, 84.

Λατρευτόν servile λατρεία penitus, I, 71.

Latvus. Ex Christi latere lætitia nobis fluxit, I, 168.

Laudare peccantes gravius ac pejus est, quam ipsam peccare, IV, 60. Laudare et adulari non laudandos servile est, IV, 175. Laudare maxime solemus eas virtutes, quibus maxime sumus dediti, IV, 78. Laudare malum deterius quam facere, V, 159. Laudate Dominum in sono tubæ, I, 457. Laudate eum in tympano, etc., I, 364. Laudatio ad voluntatem spectat, III, 102.

Laureas ex alienis malis non esse contendas, V, 398.

Laus omnis recte factorum Deo adscribenda est, III, 241, 25, III, 312. Laus nimia et immodica stultos, ignavos ac supinos reddit, II, 4, III, 62. Laus præpostera animos enervat, I, 202. Laudem quisque captat ab eo, cui placere studet, V, 227. Laudibus alii corriguntur, alii reprehensionibus tempestive adhibitis, IV, 145. Lardes plusquam potum quosdam sitire, V, 458. Laude vinci non indecorum, V, 483. Laudis mundanæ cum celestis gloria comparatio, V, 27. Laudis mancipio abjectus nihil, V, 17. Laudis studium quid efficiat, V, 169.

Lazarus divitis janitor, I, 376. Lazari multi nos circumdant, I, 214. Lazarum in vitam revocatum quare Christus deflevit. Lazarus etiam lapsuum suorum poenas in hac vita sustinuit, IV, 116. Lazaro sua calamitas maximum ac verissimum exstitit fundamentum felicitatis, IV, 121.

Lectio inutilis et amara excludenda, I, 145. Lectio turpium librorum periculosa, I, 65. Lectio sacrorum Litterarum commendatur, IV, 90. Lectio sacrarum Litterarum a qua diabolica astutia nos arceat, commendatur, IV, 208. Lectioni in dies danda est opera, IV, 88.

Lectori permittendum est iudicium, IV, 60.

Legere sacras Scripturas, ac non de omnibus alios interrogare oportet, III, 13.

Legislationem (ad) quo pacto se præparavit Moyses, IV, 176.

Legislator a Deo institutus Moyses, I, 125. Legislator Veteris et Novi Testamenti unus et idem est, IV, 209. Legislator ipse non debet, neque præsumit ea facere, quæ aliis prohibuit, IV, 157. Legislator, eo ipso quod poenas sancti, prævidet se non omnibus persuasurum ut probi sint; sed fore aliquos contumaces et improbos, qui in officio nequeam contineri, IV, 205. Legislatoris finis et scopus est, peccata et medio tollere, non tam severe puniendo admissa peccata, quam ne admittantur præcavendo, IV, 209. Legislatores puniunt non tam maledicta in principes, quam malefacta, IV, 85. Legislatorum codices nihil sunt, si ad hoc unicum et brevissimum divinæ institutionis compendium conferantur; Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, IV,

91. Legislatorum mens in supplicis proponendis, V, 230
 Legitiores au peccantium hostes, V, 250.
 Legitimæ sanctiones in duo capita tribuuntur, cu Itum Dei, et humanitatem erga proximum, IV, 213.
 Leguminibus Noe in arca vesebatur, I, 69.
 Lenes et mansuetos præfidentia comitatur, I, 231. Lenioribus, quam pro peccatorum nostrorum merito, flagris attingitur, II, 179.
 Lenitas animi ad perfectionem adipiscendam requiritur, I, 162.
 Leo irascitur, ὀργίζεται, II, 135. Leo Christus, vir justus, etiam diabolus tanquam leo rugiens, II, 175. Leo, animal horrendum et intolerandum qui vel solo rugitu montes percussit, II, 231. Leonem reprehendere, III, 99.
 Leporis et veri monachi dissimilitudo, I, 43.
 Lepra alivse morbis involuntariis laborantes quare lex jusserit extra septa sacra commorari, I, 117, 141. Lepra, morbus non voluntarius, II, 31. Lepra compuncti atque infecti templum non ingrediebantur, I, 24. Lepra laborantes extra castra ejiciebantur, I, 318.
 Leprosis Dei templum clausum esse, I, 28. Cur Leprosus munus offerre juberetur, I, 146. Leprosus an leprosum procreet, non satis liquet, IV, 141. Leprosus mystica ratione hominem varium et vafrum designabat, IV, 141.
 Leucrica pugna, V, 164.
 Levi sacerdotio donatus est, II, 48.
 Levitæ Dei vindicæ, III, 108.
 Lex actionem punit, I, 79. Lex manum coerces; Christus etiam animum, III, 234. Lex puerilis erat, I, 445. Lex nihil omnibus suis partibus perfecti, I, 68. Lex optimum est integritatis documentum, II, 288. Lex non scripta supplicium misereri, III, 164. Leges utriusque sexui communes sunt, III, 12. Legem mandatorum in doctrinis evacuans, III, 3. Legis transgressio in quolibet crimine vindicatur, I, 181. Legem in auxilium dedit, III, 106. Non veni solvere legem, I, 371. Lex alia natura insita est, alia scripta, IV, 935. Lex manum et actionem; Evangelium etiam animum et cogitationem coerces, IV, 134, 209. Lex illa: Oculum pro oculo, dentem pro dente, etc., non crudelitas, ut videtur, sed humanitatis plena est, IV, 86. Lex talionis quo sine lata, IV, 209. Lex umbram habuit futurorum bonorum, IV, 141. Lex quasi infantibus data, Evangelium perfectioribus et adultioribus, IV, 11. Legem ab adversaria potestate latam crederunt Manichæi, IV, 99. Legem Christi gratia vincit, IV, 189. Legem implet Christus, expians omne peccatum mundi, IV, 73. Ante legem qui peccaverunt, juste puniti sunt, cum se peccare non nosciverint, quamvis non ita exquisite sciverint, IV, 62. Leges naturæ violat qui mortuo maledicit, IV, 491.
 Λεῖτε; ἰδιωπῆ in sacris Litteris, IV, 76.
 Libanius, eloquentiæ nomine apud omnes clarus ac celebris, Chrysostomi præceptor, II, 42.
 Libanus non sufficit ad exustionem, III, 93.
 Libellum repudiij quare permisit Moses, III, 76.
 Liber quisnam est, III, 135. Liber homo lamen est servus Christi, et violati aut neglecti officij graviores reddet rationes, ac pœnas dabit, quam servus, IV, 12.
 Liberi sunt rami, qui parentibus curas et mœores pariunt, III, 351. Liberoorum cura præcipue habenda, I, 316. In liberis magis terre itur parentes quam in seipsis, IV, 117. Liberi de quibus primum docendi, V, 93. Liberos dæmonibus offerunt qui mala eos docent, *ibid.*
 Libertas loquendi a necessitate nata est, II, 179. Libertas pura, et omnibus numeris absoluta est, nulla omnino re intelligere, II, 23. Libertatem veram esse in quiete, III, 223. Libertas voluntatis humanæ, IV, 81, 205. Libertas arbitrij facit, ut in potestate sit auditorum lectorumve persuaderi vel non persuaderi, assentiri vel non assentiri oratori, IV, 205. Libertatis ereptæ cum spolio pecuniario nulla est comparatio, IV, 87. Libertas omnibus rebus potior est, IV, 87. Pro libertate homo sanæ mentis liberenter et facultates et vitam ipsam profundit, *ibid.* Libertate potior, inno et regno, servitus quænam sit, IV, 169. Libertate excidit Plato, IV, 91. Libertas dicendiquid, V, 283.
 Libidinosus etiam aspectus mulieris, non tantum adulterium et scortatio a Christo prohibita, IV, 204.
 Libido et corpore et animo noxia, I, 135. Libidine homo semetipsum probro afficit et inquinat, IV, 129. Libidinis paternæ monumentum est filius nothus, IV, 129. Libidinis atque luxuriæ conscientia gravioere reddit cruciatum calamitatis inde ortæ, IV, 117.
 Libri tinearum patres et nutritij. Librorum corruptor sepulcrum, I, 127. Libros emercari, I, 399. Librorum congestores, I, 127

Ligorem arripere, I, 101.
 Linguam cohibenda, I, 523. Linguam conturbari contra vite nostræ tempus, II, 158. Lingua nostra a maledicentia pura servanda, II, 162. Linguam procacem ac petulantem habere, absurdum est, I, 309. Lingua constituitur in membris nostris, quæ inflammat totum corpus, et maculat rotam vite nostræ, II, 153. Lingua quantum mali operetur, IV, 10. Lingua ignis est; mundus iniquitatis, IV, 10. Lingus cum gladio comparatio, V, 119. Lingua ebriorum intemperantes, V, 102. Lingua quæ adhibenda sermone, V, 453. Linguam narrandis vitis contaminari, V, 373. Linguam a maledicentia puram esse custodiendam, V, 116. Lingua sacra debet esse ab omni accusatione libera, V, 48.
 Liuteum diaconorum quid, I, 156.
 Linum cum lana contexere par Moses vetuit, III, 84.
 Lippiudine (ut) oculorum laborantes non possunt ferre aspectum solis: ita quidam fulgorem divinarum Litterarum patinequeunt, IV, 198.
 Litteris incumbere gloriæ desiderio, III, 79. Litteræ necessariæ indicatæ quando, III, 106.
 Litiium incertus exitus, V, 104.
 Livor, affectus gravissimus, III, 383.
 Locusta, quid, I, 152.
 Logici medici methodis contrarii, IV, 53.
 Λογικός homo, quia loquendi facultate præditus est, III, 120.
 Λόγιον et λογίον quid significant, III, 10.
 Λόγοι σκιά των πράξεων παρά Λακεδαιμονίους ὀρίζονται, III, 232.
 Λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγθόν, IV, 118.
 Λόγος ἐνδιὰθετος καὶ προφορικός, IV, 215
 Λόγος oratio cor dicta, V, 162.
 Λογοποιίας ἀγρυπνίας ἐρημνεῖν περικτόν, IV, 206.
 Λόγῳ ἐνδιὰθέτῳ convenit veritas; λόγῳ προφορικῷ perspicuitas, III, 10.
 Lolla radicibus evértenda, I, 452.
 Longanimis vir multus in sapientia, IV, 152.
 Longimanum imperium, III, 89.
 Loquere in aures audientium, I, 106. Loqui præclare parvipendendum, I, 14. Loqui ad cor Jerusalem, II, 1, II, 202 et 238. Parum esse pulchre loqui, I, 165. Loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, I, 443.
 Lot a vino in amantiam inflexus est, I, 203.
 Lucas animi magnitudine præditus, ac divino Spiritu afflatus, I, 74. Lucas præstantissimus, I, 438.
 Luceat lux vestra coram hominibus, etc., nequaquam adversatur illi: Attendite elemosynam vestram ne faciat coram hominibus, IV, 139.
 Lucernam, quæ accendi studet, non esse extinguendam, I, 90. Lucernam, id est sacerdotem Deus accendit, I, 32. Lucernæ nostræ ardentes esse debent, IV, 215.
 Luci cum tenebris non bene convenit, neque id luci impulandum est, IV, 220.
 Lucianus Cynicus omnes fere philosophos derisit, IV, 53.
 Lucifer, qui mane oriebat, ex ipsis cælis exturbatus, I, 15.
 Lucri studium animæ oculos extinguit, V, 182. Lucrum ex oratione quomodo fiat, V, 253. Lucrum malum contemnendum, IV, 198. Lucri aut gloriæ humanæ causa qui honeste agit, laudem aut præmium non meretur, IV, 135.
 Luctam (ad) et certamen in hac vita ordinati sunt homines, IV, 163. Lucta legitima est non quam quis ipse sibi fingit, sed quam Deus agonothetes constituit, IV, 122.
 Luctator generosus non defendendus, IV, 180.
 Ludi circenses immoderate ritum movent, V, 317.
 Ludis ac spectaculis cardinales virtutes amitti, V, 185.
 Ludorum abstinentiam quot et quæ bona consecuta, V, 183.
 Lugens quare extra sacra septa exclusus fuerit a lege, IV, 141. Lugendi quinam sint, II, 283.
 Lumbaria ovarium pellium, I, 427. Lumbi (sini) vestri præcincti, etc., I, 341.
 Lumen (si), quod in te est, tenebræ sunt, tenebræ ipsæ quantæ erunt, II, 12. Lumen afflictis gratum, injustis terror, V, 419.
 Luminare mundo, episcopus, I, 307. Ut luminare in mundo sunt sacerdotes, III, 4. Luminaria cur facta sunt, III, 391.
 Lunæ orbis et globus, II, 100. Luna pulchra est, at sel præclarior, II, 133. Lunæ incrementa et decrementa, II, 275.
 Lupus rapit, ἀρπάζει, II, 135. Lupi et agni simul pascantur beneficio concinnæ lyræ Joannis Chrysostomi,

IV, 221. Luporum sanguinem silientium congregatio, IV, 36. Luporum partes agere pastores multos, V, 400. Luxuriam parentum sæpe luunt innocentes liberi, IV, 117. Luxuria parentum quæ morborum genera propaget in liberos, IV, 141. Luxus et voluptas lepore suo plerosque decipiunt, II, 240. Luxus libidinis radix ac mater, III, 510. Luxus et profusio fugienda, III, 84. Luxul ac delictis operam dare desinamus, III, 210. Luxus sanitatem pellit, et varios incurabiles morbos gignit, III, 192. Luxus animum corrumpit, sanitatem pellit, V, 511. Luxus divitiarum servum facit animum, V, 158. Luxus ingens quid efficiat, V, 29. Lychno (a) uno infinitas alias lucernas accendere licet, sine ulla ejus diminutione, IV, 66. Lycurgus, Lacedæmoniorum legislator, capite sanxit, si quis nummum Lacedæmonem importasset, II, 146. Lydius lapis Βασανίτης cur dictus, V, 270. Lyræ capere post convivium, II, 246. Lyræ comparantur scripta divi Joannis Chrysostomi, cujus concentus musicus hominum mores ex ferinis mansuetos reddit, IV, 221. Lyræ anima, IV, 125. Lysias genus dicendi apertum ac protritum, IV, 91.

M

Machabæus, Persica lingua, Dominum sonat, III, 4. Machinæ diaboli quædam, V, 144. Madianitæ, III, 159. Magdalensæ laus, II, 88. Magdalensæ facinus præclarum omnibus perspicuum, II, 157. Magi sapientes, I, 377. Magus cæcus cur factus, I, 354. Magister. Nolite multi magistri fieri, I, 93. Magistros incassum docere piget, I, 391. Magistrorum officium, III, 259. Magistratus furtorum occasiones parturiens, III, 171. Magistratu cedendum est in iis rebus, in quibus non læditur pietas aut virtus, IV, 102. Magistratu quæ debeantur ex doctrina Pauli, IV, 102. Magnanimitatem non esse ambitionem, V, 358. Magnanimus quis, III, 381. Magnanimo opponitur pusillanimus, IV, 152. Magnificatio Dominum in laude, I, 273. Magnitudo animi, quæ, II, 241. Magnitudo animi media est inter superbiam et humilitatem, IV, 210. Majestatis læsæ rei puniuntur ob facta, non ob dicta, IV, 85. Major Joannes omnibus qui ex mulieribus nati sunt, I, 68. Maledicendi artem multi faciunt, IV, 71. Malis circumdatus sumus, I, 125. Malo malum sanare non oportet, II, 28, 12, 7 et 143. Mala extra sagenam proficiuntur, I, 205. Malum inferre miserius est, quam malo affici, 2, 237. Mala non recensentur inter ea omnia quæ Deus potest, 2, 117. Malorum nostrorum fontes qui, I, 200. Mala narrando leviora fiunt, IV, 110. Mala promissa rescindere præstat quam implere, IV, 96. Mali sensu carens non querit remedium, IV, 148. Malum unum altero pejus, IV, 115. Malorum maximorum causa est neglecta sacrarum Litterarum lectio, IV, 135. Malorum omnium causa est φιλαργία, IV, 53. Malum adulatione non fovendum neque demulcendum, IV, 148. Malum corrigendum, si potest, sin minus, quiescendum est, IV, 153. Malum priusquam fiat, cobibendum est, IV, 209. Malum a quo abest culpa, sit levius, IV, 117. Malorum summum quodnam sit, V, 122. Malum non curabilè precibus superandum, V, 105. Malitia summa quæ, V, 92. Malitiam hominum in beneficium convertit Deus, IV, 98. Mamillæ dum suguntur, non deficiunt, I, 466. Manifestis (in) rebus qui hallucinat, non meretur fidem si verba faciat de occultis et obscuris, III, 232, IV, 226. Manifesta petulantèr violentes, arguuntur etiam obscuriora violasse voluntaria malitia, IV, 213. De manifestis judicare licet, quibus id negotii datum est, IV, 91. Manichæi Vetus Testamentum insectantur, 2, 133. Manichæi improbi ac stulti, I, 415. Manichæi cibos tanquam malos aspernantur, I, 52. Manichæus eadem quæ Montanus sentit, I, 245. Manichæus Montani συμφρῶν æque ac ille abominandus, IV, 79. Manichæi legem a malo Deo latam crediderunt, IV, 190. Manis charybdis, I, 102. Manna in arca fœderis repositum quid significarit, IV, 75. Mansio salutaris, I, 65. Mansiones sempiternæ, vasa dicuntur, I, 205.

Mansuetudo mordicus retinenda, I, 288. Mansuetum hominem Scriptura pugnacem ac bellicosum reddit, I, 418. Mantica in tergo non videri, cujus dictum, V, 234. Manus dextera, quid, I, 85. Manibus operari, ad tuendam vitam conducit, I, 470. Manuum impositio pecunias non est committenda, I, 26, 29, 50. Manum admoventes invocare numina, I, 26, 29, 50. Manum admoventes invocare numina, I, 15. Manus cædis administra ab hominibus quamvis poena afficiat, V, 287. Manus Dei effugere nemo potest, V, 405. Marcionis evangelium et impietas, I, 371. Marcus ille magnus, I, 370. Mare. Qui descendunt mare, I, 185. In mare se ultro præcipitantem nemo queat servare, IV, 2. In mare proiciens semen, peccat in illud, quia prohibet ne ad generationem perveniat, IV, 129. Margaritæ ante porcos projicere, I, 143. Margaritam ingentis pretii qui quæsit, camque emit, quis, I, 182. Margaritæ porcis non obijciendæ, IV, 181. Μάρκος furiosus, I, 384. Maronis ingratitude, III, 103. Maro in præclaris actionibus ignavissimus, in fœdissimis vero acutissimus, III, 116. Maro presbyter vecors ac contumax, I, 269. Maro et Zosimus viri reprobi, V, 103. Mars cujusnam sceleris convictus, supplicio affectus est, II, 92. Martinianus Epicureus, I, 460. Martinianus ad divinisimæ religionis labem ac perniciem presbyter creatus, II, 127. Μάρτυρας πολιοῦχοι προνοοῦσι τῆς πόλεως, I, 226. Martyricorum corporum cinis et reliquæ, I, 532. Martyrum præcipuus honor, eorum imitatio, I, 189. Martyres ita amplexi sunt mortem, ut aditum ad immortalitatem, IV, 52. Martyrum magnitudo animi a divina ope exstitit: ἐκ τῆς ῥοπῆς, IV, 218. Μάρτυρας δέχου τοὺς μάρτυρας, IV, 52. Martyres quanam, V, 5. Eorum pugna finis quædam, *ibid.* Martyris et latronis in tormentis discrimen, V, 362. Ματαιοτεχνία artes inanes explodendæ, III, 185. Mater Christi, I, 54. Unde hoc mihi, ut veniat Mater Dei ad me? I, 65. Mathematicæ artes quid ad virtutem afferunt, II, 100. Mathematicæ curiositates, quæ ad bene beateque vivendum nihil utilitatis afferunt cavendæ, II, 275. Matrimonii incommoda, III, 351. Matrimonium bonum est, at melior virginitas, II, 135. Matrimonia ex eadem tribu exsistebant, I, 7. Matrimonium mundanum habet vitæ sollicitudinem, I, 215. Matrimonium contrahere prohibentium, apost. dictum, IV, 112. Matrum connubia quidam probantur, IV, 57. Matthæus portoris exigendis operam dabat, I, 195. Matutino (in) interficiebam omnes peccatores terræ, I, 321. Maxilla. Si quis te percusserit in dextram maxillam, obverte illi et alteram, II, 135. Mechanicæ artes magistros requirunt, I, 260. Medelarum multitudo sicut affectionum est, V, 251. Medicamentum in venenum commutare, II, 239. Medicina optima, patientia, II, 230. Medicina desperatis non adhibenda, ex præcepto Hippocratis, II, 16 et 79. Medicina, ars sapiens, I, 391. Medicinæ officina communis, III, 177. Medicina corporis morbis medetur, I, 437. Medica ars mere conjugalitatis, IV, 125. Medicina morborum animi convenientissima efficacissimaque, IV, 172. Medicinam fœdus Babylonis, et non est sanata, IV, 55. Medicina peccatis est penitentis robur, V, 307. Medicus, I, 382. Medici optimi munus et officium, III, 337. In medicos, I, 391. Medicorum multi quæstus causa artem exercent, II, 171. Medicus non semper sanat, IV, 205. Medico non obtemperare, miseri est; medicus autem extra culpam est, IV, 205. Medicorum sectæ tres: logicæ, methodicæ et empiricæ, IV, 55. Medicis qui etiam convicia et probra ingerunt, eos incurabilibus morbis laborare oportet, IV, 139. Medicum esse non decet qui ulceribus scateat, V, 195, 275. Medicus optimus quis, V, 165. Mediocrilate tenere musicorum est, III, 121. Mediocritas virtutum, quæ, III, 34. Mediocritas amplectenda, III, 84. Medium locum sapientes virtutibus attribuerunt, IV, 2, 10. Media via ad omnes virtutes optima, IV, 214. Μεγαλοφροσύνη animi magnitudo, III, 186. Μεγαλόθυρος magnanimus, quis, III, 381. Mel silvestre, I, 152. Melchisedech ante Aaronem sacerdotio functus est,

III, 132. Melchisedech typus divinarum mysteriorum, I, 431. Melchisedech pietatis servans, IV, 61.
 Melior est sermo quam donum, II, 214. Mellor quis non efficitur bonis externis, III, 133. Melius est in domum luctus quam in domum risus ingredi, IV, 157.
 Membro enim et parti totum et omne opponitur, III, 245. Membra incurabilia ad vitales partes grassantia exsecunda, III, 195.
 Memor fui Dei et delectatus sum, III, 129.
 Memoria nisi quotidianis foveatur exercitiis, obliteratur et perditur, IV, 88. Memoria impatiens ignavia, IV, 88. Memoria prioris felicitatis quam vim habeat, IV, 165. Memoria semper vivunt, qui in prælio pro patria occumbunt, IV, 101. Memoria viri proli in altera vita magis quam hic elucescit, V, 282.
 Menandri versus laudatur, IV, 35.
 Mendacium neque dicere neque audire assuescebant Persarum pueri, IV, 198. Mendacium suaviloquentia exornatum, est venenum in aureo vasculo mistum, IV, 67. Mendacium malum quid admodum, V, 718. Mendax vincitur, dum vincit, V, 401. Mendax etiam jurans mentitur, I, 133.
 Mendicatis vera expugnata difficilis, V, 210.
 Mens sobria, I, 9. Mens sordida res sanctas non percipit, I, 504. Mentem minime patentem det nobis Deus, I, 12. Mensehumana non potest intelligere ea quæ supra mentem sunt, IV, 211. Mente perturbata sensus officia sua non præstant, IV, 101. Mens æqua in omnibus servanda, V, 582. Mens animi oculus, V, 184. Mens hilaris cum vultu terrore et morbo, V, 156. Mens potissimum extolenda, V, 238. Mentis acies ad unum dirigenda, V, 432. Mentis puritas, V, 412.
 Mensa naufragium parat, V, 505. Mensis alienis impugner insulire quorum sit hominum, IV, 3.
 Menstruata mulier non est attingenda, II, 81.
 Mensularis dare oportebat argentum, IV, 177.
 Meretricem (in) prociens semen, quomodo in semetipsum peccet, IV, 129.
 Merces cum Deo est, quam unusquisque secundum suum laborem accipiet, I, 15. Mercedem futuram qui quærit, nunc primitias accipit, I, 197. Mercedem quisque suam recipiet, IV, 18. Mercedem propheta quis accipiat, IV, 135.
 Mercurius non ex quovis ligno, V, 331.
 Messis adventit, I, 141.
 Metalla (ad) damnari, atrocissima poena est, II, 235.
 Methodicorum medicorum secta adversatrix logicorum, IV, 55.
 Meibet temulentum est, II, 126.
 Μεθυσταὶ ὑπὸ φιλαρχίας, III, 216.
 Μεθυστων τυραννίδος, II, 132.
 Metrodorus Epicureus Epicuri dogmata confirmabat, II, 250.
 Metropolis justitiæ, II, 151.
 Metuo ne in eos sermones, qui me minime decent, incidam, II, 163. Metuendæ vituperationes, etiamsi falsæ sint, III, 124.
 Metus custos officii, IV, 86. Metus magistratui ex reverentia debitus plurimum differt a metu facinorosorum, IV, 102. Metus acerrimus est, ne quidem exclamare audere in dolore, IV, 110. Metus alicui magistratui a facinorosis; alicui ab obedientibus et virtutis studiosis præstatum, IV, 102. Metus benignitati admiscetur, IV, 418.
 Μηροτε, pro fortasse, vel si forte in sacris Litteris usurpatum, II, 270.
 Μικρόψυχος; parvi animi homo, III, 381.
 Midiam Demosthenes non vincere potuit, IV, 205.
 Milesii quam valde Milesii estis, III, 256.
 Miles vanus est qui adversus inordinatos suos motus bellum non gerit, I, 78. In militem ignavam, I, 40. Miles et luctator generosus non lugenius, IV, 180. Milites contumaces imperator deserit et hosti quasi tradit vincendos, IV, 59.
 Militia vilis ac despuenda, mortisque ludus existens, I, 390. Militiæ Christianæ dux optimus Paulus, IV, 65.
 Mimica sceniæcorum ars tantum ad nocendum comparata est, III, 556.
 Ministerium rationibus obnoxium; non potestas anecligistis est episcopatus, IV, 219. Ministeria servilia allevant nonnihil rationes quas servus Deo reddere debet, IV, 12.
 Minor (qui) est in regno caelorum, major Joanne, I, 68.
 Minotaurus devorabat pueros Atheniensium, IV, 35.
 Minuta duo gazophylacio inferens vidua, IV, 118.
 Miraculum primum Christi, I, 393. Cur Deus improbis miraculorum gratiam concedat, I, 145. Miracula, quæ

vulgi sermonibus jactantur, non sunt, I, 307. Miraculorum domum consecuti sumus, I, 250. Miracula edere aliquando est intempestivum, I, 76. Miracula possunt etiam pravam recipere suspicionem, quasi a dæmone patrata essent, IV, 80.
 Misera et infelix est defensio, quam subditi sive auditores petunt ab ignavia doctorum, IV, 135.
 Miserendum (non) pauperis in judicio, IV, 89.
 Misericordes (beati), quoniam ipsi misericordiam consequuntur, II, 88.
 Misericordia dignus (quisnam), II, 53. Misericordiam volo, et non sacrificium, II, 88. Misericordiæ opera absque ostentatione faciendæ sunt, IV, 227. Misericordiæ opera faciens gloria et ostentationis causa, et si male facit, melior tamen est illo, qui ea penitus intermittit, IV, 41. A misericordiæ operibus abesse debet ostentatio sui et divulgatio alienarum miseriarum, IV, 159. Misericordiam exercentes non sunt uniusmodi, nec eundem omnes scopum habent propositum, IV, 41.
 Miserrima est omnium qui morbo difficili, quo laborat, ne quidem liberari cupit, aliosque liberatos putat esse miseros, IV, 191.
 Mites præfidentia comitatur, I, 231.
 Mistio, quid sit, II, 5.
 Moderatio servanda, I, 403. Moderatio quid sit, III, 222. Moderatio pudica et temperans, I, 203.
 Modestia animique submissio Dei imitatoris efficit, I, 15. Modestiam colamus, III, 179. Modestia Isidori perpetua, II, 85. Modestia decet virtutis amantes, II, 38. Modestia in primis amplectenda, III, 48, 50, 52. Modestia in rebus secundis, II, 280, 3, 211, 248, 253, 312. Modestia necessaria nobis, I, 468. Modestia cum prudentia conjuncta, maxima virtus, III, 190. Modestia natalium simulacrum, III, 48. Modestia Isidori in sententiis suis exponendis, relicto aliis judicio, IV, 60, 112, 141. Modestia et humilitatis commendatio ab exemplo Christi, IV, 22. Modestia fundamentum est sanitatis animæ, IV, 6. Modestiam docet nos ipsa ortus nostri conditio, IV, 6. Modestia quid, V, 1.
 Modestus quis proprie dicatur, II, 232. Modestus, quis, III, 381. Modestus, adulator non est, II, 211. Modestus vir quo animo esse debeat, V, 7. Modesta dubitatio, remota omni rixosa contentione, maxime decet eos qui dicunt, IV, 130.
 Modicum non est quod supra modicum est, V, 528.
 Modus in omni re optimus, V, 528. Modo (sine), quid significet, I, 66.
 Mochaberis (non), III, 12.
 Mochi instar puniendus qui libidinosè contemplatur, V, 17.
 Mœror quantumvis generosus animum subigere potest, nisi is coronarum meditatione celestium contra adversa se erigat, IV, 154.
 Mola. Erunt duæ in mola: una assumetur, etc., I, 285.
 Molestias perferre nec eas sentire, I, 369.
 Mollities omnis fugienda, III, 81. Mollities vestitus, præsentis est lascivie, I, 74.
 Monachus prudens atque cordatus, I, 421. Monachi, nolite multi magistri effici, I, 93. Monachi et levissimis dissimilitudo, I, 41. Monachi a vino abstineant, I, 535. In monachos inertes, I, 49. Monachi sunt celestes cives: nesciunt quid sit avaritia, III, 231. Monachus verus, quis, I, 110. Monachus non suo ipsius arbitrio vivere debet, I, 200. Monachus semel lapsus ægre resurgit, I, 129. Monachus ex alio monasterio ad aliud subinde migrans, atque omnium mensas explorans, I, 514. Monachorum ignavorum turba reprehensa, IV, 151.
 Monastica vita quid requirat, I, 150, 162. Monastica vita in quo sita sit, I, 92. Monasticæ philosophiæ principes, I, 3. Monasticæ vitæ studium, bellum est, I, 506. Monastica vita, regnum Dei, I, 129. Monasticam vitam profiteri, non satis est, I, 468. Monastica vita fastum omnem respuit, I, 568. Monasticæ vitæ numerus omnes explere, I, 266. Monasticæ vitæ certamen, I, 230. Monasticæ vitæ tirores non sunt immodice oerandis, I, 258. Monastica vita, omnium Dei mandatorum imitatio est, I, 278. Monastici certaminis perseverantia, I, 372.
 Moniales (ad), I, 367.
 Μονόκτιστος; solus creatus, III, 51.
 Monozoni quid significet, III, 78.
 Montani blasphemia qualis, I, 212. Montani impietas, I, 67, 500. Montani satanæ vanus error, I, 499. Montanus et Manichæus ejusdem sententiæ complices, atque abominandi, IV, 79.
 Monumenta aperta in Dominica passione quid significant, I, 253.

Morbus omnibus remediis superior, II, 211. Morbi graves et periculosi ob silentium in miseris, III, 8. Morbo incurabili laborantibus medicum adhibere vetat Hippocrates, II, 16 et 79. Si morbus non ingravescit, sanationis luitum est, II, 85. Morbi muliebres, II, 53. Morbus mulieris cruento profluvio laborantis, III, 129. Morbus multitudinis deorum a Christo victus, et quidem vilibus in specie armis, IV, 150. Morbus invalescens, vires hominis instar luctatoris dejecit, separationem animæ a corpore molliens, IV, 40. Morbi involuntarii nullaque propria culpa contracti, facilius ac levius feruntur, quam accersiti, IV, 117. Morbi multis coronam causæ fuerunt, IV, 14. Morbo laborantium sententiis et suffragia sequi non oportet; sed ex sanorum hominum judicio sumendæ demonstrationes, III, 242, IV, 99. Morbo incurabili laborans, quo tamen nec liberari cupit, IV, 191. Morborum fontes obstruendi, IV, 53. Morborum radices variæ, *ibid.* Morbis variis homines laborant, et variis etiam remediis opus est, IV, 143. Morbis involuntariis laborantes cur lex jussit extra sacra castra commorari, IV, 141. Non omnes morbi auxiliis curantur hisdem, IV, 145. Morborum animi quæ latentium, quæ manifestorum medicina opposita, IV, 172. Morbum radices non agere præstat, quam jactis e. ellere, V, 463.

Mordentis linguæ remedium, V, 119.

Mores probos pro retribuis habere, II, 51. Mores suadentium venerandi, non oratio, V, 213. Morum variorum commistio improbanda, IV, 33. Morum mutationes in utramque partem in hominibus crebro fiunt, IV, 125.

Mori præstat dum immunis a peccato maneat, quam ut effugas mortem admissis peccato, V, 52. Da nihil liberis, alioqui moriar, id est, mortem mihi ipsi consciscam, II, 274.

Morte morientium in quacunque die de ligno comedere, III, 252. Tunc mors lugebit, fortiore morte devicta, II, 212. Mors proborum virorum somnus, molestiarum fluis, bonorum initium est, III, 311. Mors non est fugienda pro pietate, II, 290. Mors viro requies, III, 12. Mors est animæ et corporis disjunctio, III, 243. Mors ruditate et imperitia tolerabilior, IV, 90. Mors magis eligenda quam vitium aliquod, aut turpitudinem in nos admittamus, IV, 146. Mors stipendium peccati, IV, 52. Mors sine peccato alacriter excipienda, IV, 52. Mors a resurrectione extinguitur, IV, 146. Mortem cum non liceat cuiquam effugere, beator esse cæteris putandus est, qui gloriosa morte decesserit, IV, 66. Mortem morte affecturus in terram venit Christus, IV, 128. Mors animæ iniquitas, V, 479. Mortem possessionibus privare, V, 112. Mortalium quisque morti obnoxius, V, 395.

Mortuo (cum) in gratiam redire, II, 146. Mortuos sepelire, III, 232. Mortui sunt, quos peccata delectant, III, 232. Mortuos lacrymis cur prosequimur, II, 175. Super mortuum plora, I, 534. Si mortui non resurgunt, equid pro ipsis baptizantur? I, 221. Mortua est fides absque operibus, IV, 63. Mortuæ animæ in peccatis non communicandum, IV, 157. Mortuum est peccatum sine lege, id est nondum manifestum, IV, 62. Mortuum tangens et inde immundus, cur e sacro cætu exclusus a lege fuerit, IV, 141. Mortui non rediguntur in nihilum, ut quidam putant, IV, 161. Mortuos suscitavit Christus Dominica potestate, et non invitus ipse mortem subiit, IV, 128.

Mos sæpe in legem transit, I, 52. Mos hominum plerumque, IV, 78.

Moses, de referenda injuria, III, 527. Moses rerum divinarum interpret, II, 134. III, 76. Mosis et Eliæ præsentia, quid præsignabat, I, 239. Moses zelo incensus cædem patravit, I, 125. Moses ille sacerum antistes Ægyptiorum excruciator, popularium suorum legis ator, II, 70. Moses vir sacrosanctus ac Deo clarus, III, 84, 566. Moses, vir summa lenitate præditus, 259. Moses divinus saxis eum obrui jussit, qui ligna die Sabbati collegerat, I, 181. Moses de divino libro expungi rogavit, II, 58. Moses non simpliciter delectationis causa scripsit historiam, sed allo fine, IV, 176. Moses vir integerrimus omnes virtutes adeptus, V, 6. Moses quo ordine ad legislationem accesserit, IV, 176. Moses legislator per umbras ac symbola veritatem adumbravit, IV, 257. Moses lapidibus appetitus a Judæis, IV, 203.

Muliebri animi est corpus circumferre mortuum, V, 156. Muliebris adulationis tyrannus, IV, 74.

Mulieris (in) pulchritudine multi seducti sunt, III, 66. Mulier virgo, III, 176. Mulier ex viro, I, 141. Mulier terræ, vir agricolæ iustar est, III, 12. Mulierum aspectus vitandus, I, 89. Mulierem fortem quis inveniet? Mulier fortis corona est viro suo, III, 12. Mulier gloria viri est,

III, 95. Mulieris pudicæ historia, II, 53. Mulier, cum quis ipsi plauditur, intoleranda, II, 284. Mulierum congressus assidui fugiendi, II, 62. Mulierum congressus fugiendi, II, 284. Mulierum cætus atque colloquia fugienda, I, 89. Mulieris sexus feminas non excusat, I, 87. Quo pacto mulier id quod viro debebat dissolverit, I, 141. Mulieres Christi vicem dolentes, II, 166. Mulieris semen, Dominus noster Jesus est, I, 426. Mulieres quædam celebres, I, 87. Mulieres quæ muliebres morbos occultare nequeunt, II, 53. Mulieres, cum necessitas urget, diligentioribus, quam viri, artibus uti, sinceriusque ad Deum perfugere consueverunt, I, 125. Mulier orator efficax ad dementandum incautos, et antiquum instrumentum diaboli ad deiciendos fortes viros, IV, 71. Mulieri tanquam infirmiori vasi honor tribuendus est ex præcepto Petri apostoli, IV, 119. Ad mulierem nuptiam ingrediens non erit innocens, IV, 109. Mulieres condolentes passioni Christi cur reprehensæ, IV, 97. Mulieres Christum delectantes jure reprehensæ, IV, 180. Mulierum aspectus vitandus, et quare, IV, 122. Mulieri ornamenta obesse cum deformi, tum pulchræ, et cur, IV, 200.

Multæ tribulationes justorum, III, 291. Multæ in hominibus mutationes, II, 16. Multos regio genere ortos in mæcenariorum classem fuisse relictos, III, 140. Multi nescio qua perversitate iudicii laudant non laudandos, et beatos prædicant eos qui revera sunt miseri, IV, 161. Multi aliis maxima quæque præcipiunt, cum ipsi ne exigua quidem faciant, IV, 212.

Multitudo deorum a Christo ut superata, IV, 150.

Mulus corpus agnait, II, 135.

Mundani sunt qui matrimonium sunt amplexi, IV, 191.

Mundo (in) pressuram habebitis, II, 24. Et mundus eum non cognovit, II, 99. Mundus, id est, hominum turba terrenorum rerum admiratione percussa, II, 99. Mundum capere non posse eos, qui de divinis miraculis conscribi possint libros, I, 239. II, 99. In mundo afflictionem habebitis, IV, 138. Mundum solet Scriptura vocare multitudinem, IV, 10. Mundus Christum non cognovisse quo sensu dicitur apud Joannem evangelistam, IV, 10. Mundi opifex, quibus oculis contemplanus, IV, 186. Mundus ad ultimum finem tendit, V, 329.

Munus ad altare offerens prius redire debet in gratiam cum proximo, IV, 111.

Musica, I, 437. Musica turbulentos animi motus propulsat, mœrorem lenit, iram mitigat, luctus per lærymas levat, II, 176. Musicæ vis est, ὀργανον, id est, ὀργανον ἄγρον, non etiam invitum cogere, IV, 14. musicus licet præstantiss. non bene canit si ineptam habeat lyram, IV, 125. Ubi musica instrumenta, ibi et musicus, IV, 186. Musicæ concinæ comparantur scripta Joannis Chrysostomi, IV, 224.

Musici habitus est, mediocritatem tenere, III, 121. Musici optimi lyram non habentis cum pietate operibus vidua comparatio, V, 162.

Musto pleni existimati sunt, I, 169.

Mutato morum mellior quam formæ, V, 152. Mutationes morum in hominibus crebro fiunt, IV, 125.

Mysterium eorum quæ seminantur, I, 281. Mysteria ea, quæ attrahere nefas est, et quæ comprehendere nequeunt, non sunt temere atque impudenter aggreddienda, I, 24. Mysteria impolluta vilia redderentur, si hominis tantum essent corpus et sanguis, IV, 166. Mysteria divina non communicanda cum indignis, IV, 181. Mysteria naturæ non publicanda, sed arcane habenda sunt, IV, 117. Mystica mensa, I, 109.

N

Nabuchodonosoris superbia, II, 177. Nabuchodonosor Babyloniorum rex quare ab hominum cætu submotus est, III, 532.

Narratio molestorum non nihil solatii affert, III, 8. Narrationes optimæ insita in nobis ad virtutum subsidia excitare solent, II, 167. Narratio præclarorum facinorum quantas afferat utilitates, IV, 174. Narrationibus præclarorum facinorum gaudere, bonum signum est, IV, 70. Narratio quinam esse debeat, V, 214.

Nativum simulacrum, III, 48.

Natura paucis contenta, III, 217. Natura omnia in se habet, quibus Deus conciliatur, I, 69. Natura omnia in se habet, I, 287. Natura effera et implacabilis, III, 81. Natura nostræ in vitium propensio, III, 162. Naturæ contemplationes absurdæ et infinitæ, II, 3. Naturam quinam honore prosequuntur, I, 293. Natura divina passionum experta est, 166. Natura divina seipsam non iudicat, IV, 124. Natura sive substantia Domini differt a gloria Dei, IV, 211. Natura habet in sese exactam et incorruptum iudicium, IV, 53. Naturæ humanæ infirmitas facile ad

lapsum impellitur, IV, 111. Natura hominum claudicavit, et virtutis notas obliteravit, IV, 53. Naturæ arcana non sunt evulganda, IV, 117. Natura et indigentia, non virtute, debuit Christus proximitatem inter homines, IV, 123. Natura et legibus munitis difficilis expugnata, V, 352. Naturæ et tempestatis comparatio, V, 99. Naturæ mysterium evulgare quid sit, V, 157. Naturam divinam omnem artem superare, V, 128. Natura necessitati certisque finibus astricta, V, 461.

Naturalia sunt extra culpam, IV, 157.

Naufragium in terra facere, III, 213.

Navis via in medio mari, I, 416. Ubi navis, ibi et gubernator ejus est. *Ναὺς καὶ οὐκ εἰς τὰ πλοῦν*, IV, 151.

Nazarenus (Jesus) rex Judæorum, I, 419.

Nec possumus negare, quid sit, III, 535.

Necessariis rebus contenti simus, III, 84. Necessarius vegetus, III, 179.

Necessitates plurimæ in humana natura, II, 40. Necessitate compulsi, commercium cum corpore habemus, III, 217.

Negligere interdum oportet aliqua, etiamsi minime negligamus, IV, 145.

Negotia publica curarum pelagus, V, 141. Negotiorum pelagus sine passionum fluctibus transiri non posse, V, 261. Negotiorum cæno volutari, II, 140.

Nembrod altitudine homines hujus ætatis longe vincebat, I, 263.

Nemo in rebus acerbis et calamitosi animum deiciat, H, 49. Neminem esse, qui non et vitia et virtutes habeat, III, 248. Nemo militans implicat se negotiis sæcularibus, I, 25. Nemo rapit de manu Patris mel. III, 122. Nemo dare hoc aliis, quo caret ipse, potest, IV, 169.

Nequando interdum significat in Scriptura idem quod fortasse, II, 270.

Nesciat sinistra manus quid faciat dextra tua, I, 84. *Ὡς καὶ τὰς δεξιὰς, παρὰ τὸ ναῖεν*, IV, 151.

Nicæna synodus divinitus inspirata sequenda est nobis, nec addendo, nec detrahendo ei quidquam, IV, 99.

Nidorulenta sacrificia, I, 401.

Nihil mihi conscius, sed non in hoc justificatus sum, H, 279. Nihil aliud nobis factu opus est, quam ut virtutem colentes, divinum tribunal expectemus, III, 370.

Ninivitarum jejunium, I, 69. Ninivitæ, qui legem non audierant, prophetæ comminationem extimuerunt, I, 151. Ninivitæ quamvis barbari, nihil barbarum senserunt, IV, 149.

Nisi quis regeneratus ex aqua, etc. II, 52. Nisi quis manducaverit carnem meam, II, 52.

Nivis in modum, III, 198.

Nobilitas vera a probis moribus nascitur, II, 291. Nobilitas generis nativa non facile in se admittit suspicionem, IV, 22.

Nocturnæ rerum species, sunt diurnorum congressuum et colloquiorum reliquæ, ac velut extremi soni, I, 9.

Noe justitiam colendo, imaginem repurgavit, III, 95.

Noe jejunium et continentia, I, 69. Noe dituvii causa, V, 120.

Noli esse justus multum, III, 131. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, III, 233. Nolite dare sanctum canibus, I, 143, II, 253, IV, 181. Nolite inebriari vino, I, 493. Nolite locum dare diabolo, II, 189. Nolite facere domum negotiationis meam domum, I, 106.

Nomen bonum melius est quam divitiæ multæ, III, 142. Nomen nullum divinæ naturæ imponi potest, I, 453. Nomen unicuique imponitur ab eo, quod præcipuum vim in eo habet, IV, 111. *Ὄνομα, ὃ μὲν ἔμπροσθεν, ὃ δὲ ὑστερὸς*, IV, 9. *Νομοθεσία* et *οἰκονομία* differunt, IV, 68.

Non licet tibi habere uxorem fratris tui, IV, 96. Non omnes capiunt hunc sermonem, sed quibus datum est: quomodo accipiendum, IV, 163. Non parcat oculus meus, non miserebor, III, 231. Non pejerabis, III, 13. Non est meum dare vobis, explicatur, I, 157. Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel, I, 121. Non potest Filius a seipso facere quidquam, III, 335.

Normam virtutum quisque in seipso habet, IV, 54, 91.

Nosce teipsum, I, 99; III, 127; V, 111.

Nothi liberi sunt monumentum libidinis paternæ, IV, 126.

Novatiani supercilium et arrogantia, I, 100.

Novus Domini populus, I, 182. Novis rebus in otio studet, IV, 185.

Nucea virga quid significet, I, 50.

Nuditas non est vestium inopia, I, 376.

Nuda et aperta quid, I, 94. Nudi omni cura, II, 161.

Nudos fugiet in illa die, I, 33.

Nugarum studium, I, 227.

Num forte cognoverunt, quod hic est Christus, II, 270.

Numen divinum ut humanum ac benignum, sic etiam verax, V, 260. Numen invocantibus tantum propitium, V, 459.

O

Obiter ac defunctorie legere, I, 45.

Objurgatio hominum crudelium et callidorum, IV, 181.

Oblationis novum genus, I, 401.

Oblivio non citra vitium contingit, II, 34. Oblivio facile obrepat eorum quæ legeris, nisi in dies excolas memoriam, IV, 88.

Obscura multa sunt nobis idque utiliter, II, 275. Obscura sunt quædam in sacris Litteris ut prudentiæ inquisitionis sit locus, IV, 82. De obscuris et occultis frustra sibi credi postulat, qui fallitur circa ea, quæ sunt evidentiæ ac manifesta, IV, 226. De obscuris rebus oportet præcise atque perfecte aliquid asseverare, sed auctoribus permittere iudicium, IV, 141.

Obscuritas orationis vitium, V, 145.

Obsequentibus et accommodantibus se divinæ institutioni datur cor carneum, ablatio lapideum, IV, 160.

Observator aliorum delinquens quomodo puniendus, V, 160.

Obsonia contemnenda, I, 361.

Obtrectandi artem multi faciunt, IV, 71.

Occidere. Non occides, III, 13.

Occultandum potius, quam evulgandum arcanum elemosynæ, IV, 227. De occultis non iudicandum, IV, 91. Non est oc ultatum os meum a te, I, 350.

Oculum (ne) tuum in ipsam defigas, verum statim avols, III, 66. Oculus, quid, I, 83. Oculus universum corpus moderatur, II, 112. Oculum pro oculo, et dentem pro dente, II, 153. Oculorum continentia commendatur, III, 258. Oculum Dei illustrissimum et pervigilem nemo colere potest, quamvis occulte aliquid perpetret, IV, 47. Oculum pro oculo, etc. lex humanitatis plena est, non (ut prima fronte apparet) crudelitatis, IV, 86. Oculi episcopi sunt diaconi, IV, 188. Oculus Dei vigil appellatur, V, 160. Oculus justitiæ Dei iugens ac omnia carnes, V, 362.

Ode Davidi, quando et qui psalmus Davidi sit titulus, IV, 182.

Oderunt me gratis, IV, 220.

Odia et dissidia acerbissima inter Christianos unde nata, IV, 133. Si odio prosequuntur impii bonos, non est mirandum, IV, 220. Odia hominum nasci prohibet Christus, nata quam primum evelli vult, IV, 111. Odium contritum parat, V, 207. Odium ponitur beneficio victum, V, 220. Odium nihil omnino cernit, I, 310.

Oeconomus dictus est, quod pauperibus, quæ ipsorum sunt tribuat, I, 269.

Officium efficit, quod vis efficere nequit *ἁερατεία*, I, 137. Officium faciunt alii propter Deum et honestatem ipsam et desiderio regni ocelorum, alii metu supplicii gehennæ, IV, 5. Officium quidam faciunt ut divitiarum, aut gloriæ aut honoris fiant compotes, IV, 5. Officium doctoris est omnia afferre quæ sunt apta ad persuadendum, IV, 205. Officium faciens est vere dominus, IV, 96.

Ὄνομα ἐγκοπή ἐστὶ προκοπή, IV, 6.

Οἰκονομία et *νομοθεσία* plurimum differunt, IV, 68. *Οἰκονομία* divina in passione Christi, 98.

Oleaster præmium athletarum, IV, 175. Oleaster in bonam ollivam insertus est, II, 72.

Olera, cibus ad frugalitatem pertinens, I, 58.

Oleum verba benigna, V, 190.

Olympicum certamen, II, 161; III, 126. Olympici certaminis victor, si a rege alioque proclametur, ea res ipsis coronis splendor est, IV, 178. Olympiorum victor præconio ornatur, IV, 150.

Omnia quæcunque dixit Dens faciemus et audiemus, IV, 81. Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, IV, 53, 91. Omnia tempus habent, III, 170. Omnes qui venerunt ante me, fures sunt et latrones, III, 19. Omnia corrupta esse et perditia, II, 234. Omnis vir justus sibi esse videtur, III, 257.

Opem divinam implorans oportet ut ipse quoque faciat quod in se est, IV, 42.

Opera testimonium orationi astruere debent, alioquin oratio parvi prelii res est, IV, 85. Opera misceri oportet fidei, et hanc per illa animari, ne sit mortua, IV, 63. Opera a seipso quemque exizere oportet, II, 2. Opus sermone monstrat clarius, III, 58. Opus Dei quidnam, V, 2. Operum bonorum necessitas, IV, 65. Operibus bonis studentes manifeste apparent oculis hominum, IV, 165. De operibus Dei non querendum: Quomodo, IV, 188.

Operuit caelos virtus Dei, IV, 211.
 Opes iustis artibus partæ, non sunt injuste continendæ, I, 411. Opes iniquis rationibus collectæ, I, 157. Opes nobiscum asportare non possumus, sed in meliores commutare, II, 44. Opes sunt velut umbra, fumus, et venti, I, 274.
 Opinari, I, 26, 69.
 Opifex mundi quibus oculis contemplandus, IV, 158.
 Opinari aliquid esse, non est aliquid esse, I, 5.
 Opinio inanis et utilitatis expers, III, 153. Opinio in actionem vertenda, I, 79. Opuliones præjudicatæ et anticipatæ gravissimum sunt malum, et quod ægre expelli queat, IV, 48. Opinionis præconceptæ mala, IV, 150. Opinio impedit profectum, IV, 6. Opulio scientiæ causa est, ut quis ne quærat quidem, aut inveniat, quod se jam scire putat ac tenere, IV, 21. Opinionis hominum dissentientes de generibus variis dicendi, IV, 91. Opinionem excedit paradoxon, V, 434.
 Opipara mensa servum animum reddit, V, 158.
 Oportuit Christum pati, quo pacto sit intelligendum, IV, 98.
 Opportunitas virtus orationis, V, 145. Opportunitas non omittenda, III, 170. Opportunitatem qui procliderit, comoda non assequetur, III, 60.
 Optimum esse quam videri præstantius est, III, 374. Optimi quoque viri habent aliquid reprehensione dignum, IV, 116.
 Oracula cœlestia quæ ad universi generis humani utilitatem sunt perscripta et prolata, perspicuitate sunt temperata, IV, 91. Oraculorum divinatorum perspicuitas non ad ambitionem, sed ad utilitatem auditorum respexit, IV, 91. Oraculum propheticum: Erunt omnes docibiles Dei, IV, 202. Oraculis divinis præferre suos affectus quantum sit malum, IV, 133. Ex oraculis divinis sumere oportet sales quibus condiantur orationes monitoriæ et hortatoriæ, IV, 49. Oraculis divinis in dies acuenda est prudentia, IV, 90. Oracula Dei adulterare delictum omni venia majus, V, 308.
 Oratio plausum peperit, III, 382. Oratio Dominica nihil terrenum habet, II, 281. Oratio quovis colore expressior est, II, 235. Oratio non nudis verbis, sed probis actionibus dirigetur, I, 386. Oratio sacrarum Litterarum pedestris ac humilis, non corrupta et sublimis est: et quare, IV, 67 et 91. Oratio suaviloquia ornans mendacium est aureum poculum in quo miscetur venenum, IV, 67. Orans Deum, a se quoque debet conferre, quantum potest, IV, 2. Oratio quæ de divina essentia instituitur omnibus angelis sublimior est, IV, 211. Oratio melior est dono, IV, 118. Orationis finis est persuasio, quæ non est in potestate oratoris, sed auditorum, IV, 205. Orationis facultate recte utendum, IV, 10. Oratio sæpenumero assentationem spirat, nihil veri in se continens, IV, 150. Oratio exiguum quiddam est, nisi ab operibus ipsis accedat testimonium, IV, 85. Orationem vita comitari debet, IV, 212. Oratio rebus viduata mortua est, inutilis est, IV, 18. Orationem quæ absque honestis moribus persuadet, equidem non capio, IV, 85. Oratione alii ducuntur, alii exemplis, IV, 145. Orationis Dominicæ maxima sapientia, ejusque brevis explicatio, IV, 24. Orationum monitoriarum et hortatoriarum condimenta quæ sint, et quomodo ex divinis oraculis deponenda, IV, 49. Oratio animæ exploratrix, V, 162. Oratio cur dicta *Δόγος*, V, 162. Oratio docentis qualis esse debeat, V, 263. Oratio est res divina, V, 162. Oratio, qualis esse debeat, V, 309. Oratione majus exemplar ad virtutem, V, 318. Orationis lucrum quomodo fiat, V, 253. Oratio nihil agit sine virtute, V, 162. Orationis vitia quatuor, V, 146. Oratio opere destituta nihil est, V, 265. Oratio quenam præstantior, V, 121.
 Orator non omni modo persuadet, IV, 205. Orator litigantibus assistens, IV, 165. Oratori non semper impudendum quod non persuaserit, IV, 505. Oratorum Græciæ præcipuorum diversa dicendi genera, IV, 9. Oratores iudicium supremum admiserunt, V, 186. Oratores vicii scelerum enormitate, V, 77. Oratoria actio, V, 262.
 Oraturus vere non verborum tantum auditor, sed etiam operum sit effector, IV, 24.
 Orbitas maximum malum videbatur Judæis, et quare, IV, 96.
 Ordo et argumenta generalia trium Salomonis librorum, IV, 40. Ordo omnis præsupponit ordinis auctorem, IV, 58, 186.
 Organum quis nostrum est, I, 364.
 Oriens, Deus appellatur, I, 248.
 Origenis dogma de lapsu animarum antequam in corpora demitterentur, IV, 163.
 Originis peccatum. *Vid.* Peccatum.
 Ὁρητήριον τῶν παθῶν, perturbacionum animi propugnaculum, I, 9.

Ornatus corporis nimis, vitiosus, III, 66. Ornatum matronis honestis non convenire, sed scortis, V, 200.
 Orpheus theogonias scripsit, I, 21.
 Os aperire non est nobis, III, 51. Os inquinatur improborum arguendis sceleribus, V, 116.
 Ὅσα: id est, justa quæ mortuis persolvuntur, IV, 157.
 Ostentatio in bonis actionibus vitanda, I, 84. Ostentatio probarum actionum comes esse solet, I, 84. Qui ostentationis studio boni aliquid agunt, futuri præmii detrimento mutantur, I, 187. Ostentatio omnis abesse debet ab operibus misericordiæ, IV, 227.
 Ostium, Deus, I, 129.
 Oti et quietis amor, II, 5. Otium qui non agit, Dei cognitionem non consequitur, I, 204.
 Otiosus exhiberi sive ali nequit, IV, 151. Otiosi felices habendi, V, 264.
 Ovis aberrans, I, 136. Oves a dextris Dei collocandæ, I, 288. Ovis cum læana non balulatur, I, 168. Oves pestilentii lue correptas deserit pastor, suaque cura destituit, IV, 401. Oves etiam in iudicium severissimum adducendæ, IV, 136.
 Ozias cur lepra percussus, II, 81. Ozias audacissimus, a templo projectus est, I, 24.

P

Pacifici beati, IV, 169.
 Pacta frequenter evitentur, II, 196.
 Paganorum definitio, V, 166.
 Pagarchi, qui oppidulis imperant, II, 91.
 Pagus est sublimis locus, II, 31.
 Palæstræ leges, II, 161.
 Palæares ac dissoluti homines, qui ad omnem peccati ventum huc illucque jactantur, I, 65.
 Palinodia apologiæ contraria, V, 194.
 Pallium ac promissa harba, non est religiosa vitæ certum argumentum, I, 220. Pallium et baculus non facit philosophum, IV, 54.
 Pan Atheniensibus sui neglectum exprobravit, et sui cultum flagitavit, promittens auxilium contra hostes, IV, 69.
 Panes propositionis, I, 401. Panis communis, proprium Christi corpus efficitur, I, 109. Panis, Dominus cur dictus, I, 560. Panis sanctificatio, I, 401. Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei, III, 351.
 Panthea formosissima, II, 62.
 Parabola Judæorum de uva acerba a patribus comesta, unde dentes filiorum obstuperint, a Deo incorrupto iudice reprehensa, IV, 440. Parabola duorum filiorum a patre in vineam ire jussorum, IV, 85.
 Parcimonia, ὀυλοδεία, II, 265.
 Parentes per liberorum protectionem salutem consequuntur, I, 316. Parentes filiorum exercitationibus delectantur, I, 125. Parentibus acerbus est supplicium, cum pueri exitio dantur, II, 81. Parentes radicum, liberi ramorum rationem habent, IV, 141. Parentes in liberis puniuntur, IV, 142. Parentes magis in liberorum personæ, quam in propria affliguntur, IV, 117. Parentum luxuriam sæpe luunt innocentes liberi, IV, 117, 142. Parentum votum de liberis ut sint quam optimi, IV, 141. Parentum commune votum est, ut a liberis suis omni virtute et felicitate vincantur, IV, 117.
 Parricidium in fratre commissum gravius est simplici homicidio, IV, 96.
 Parthenium ad montem spectrum Panis apparuit Philippidæ, IV, 69.
 Partus dolores sunt mortis vicini, III, 351.
 Parvulum effici quid sit, I, 207. Parvuli malitia simus, non sensibus pueri efficiamur, I, 442.
 Pascha cum festinatione cur edi præcepit Deus, IV, 162. Paschæ tempore omnes sacerdotii honore afficiuntur, III, 75. Non poteris Pascha facere, etc., III, 335.
 Passio Dei non dicitur, sed passio Christi, I, 124. Passio Christi, III, 350. Passio Christi contra Deum adornata carnem Christi tantum attingit, non divinitatem, IV, 166, 179. Passio Christo non invito contigit, IV, 97, 128. Passio Christi vis et efficacæ, IV, 180.
 Passiones corporis sunt extrema servitus, III, 352.
 Pastor oves pestilentes destituit, IV, 101. Pastores ovibus mortem inferunt, III, 225.
 Pater meus maior me est, III, 334. Paterfamilias bonus et frugi esse volens sæpe incidit in sordes, IV, 210. Patrem Deum non recte appellat, qui non facit filium

decentem, IV, 24. Patres et doctores non sunt, sed potius hostes et pestes et tyranni, qui ex calamitatibus suorum cupiunt inlarescere, IV, 7. Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt, IV, 440.

Pati pro Deo magna gloria, IV, 104. Pati pro Christo est instar coronarum, IV, 104.

Patientia Dei ad penitentiam invitat, non autem a se est delictorum, V, 260. Patientiae effectus quis, V, 103. Patientia non contemnenda, et ad sacerdotium adhibenda, V, 379. Patientia animi necessaria, III, 327. Patientia maxima virtus, III, 325. Patientia maxime execratur contumeliosos, I, 322, II, 296. Patientia, nostri arbitrii, est optima medicina, II, 280. Patientia necessaria nobis, III, 160, 281. Patientiae bonum, II, 67. Patientia si pejorem reddat contumeliosum, quid faciendum, III, 7.

Patriarchas duo plures uxores habuerunt, II, 272.

Patriarchica dignitas, II, 47.

Patrias depredatores oburgatur, IV, 197.

Patrimonium abominabile, id est peccatum originis, per scordiam voluntatis humanae actum, IV, 204.

Patrocinium vel advocacionem accommodans improbitati, IV, 161. Patrocinium improbitati nullum, nulla commissio, venia nulla, V, 122.

Pauci sunt qui operibus doceant, II, 1. Paucis indigere, libertas secunda, II, 23. Pauci virtutibus, multi vitiis hilem accommodant, III, 162.

Paulus ardens Verbi amator, III, 163. Paulus vir divinus, II, 96. Paulus magnus, atque ingenti animo praeditus, I, 328. Paulus divina mente praeditus, I, 443. Paulus arcanorum auditor, I, 306. Paulus, vir divinus, atque arcanorum rerum doctor, I, 139. Paulus ingenti sapientia praeditus, I, 94. Paulus vir sapiens, I, 472. Paulus, generosus pugil ac victor, I, 213. Paulus omnibus omnibus factus, ut omnes lucrifaceret, circumcissionem per circumcissionem abrogans, I, 57. Paulus omnia fecisset, ut Judaei salutem consequerentur, I, 407. Paulus Christi sensorum dispensator, III, 346. Paulus, vir sapientissimus, III, 366. Paulus apostolorum divinarum dogmatum magnus interpres, I, 7. Paulus divinus, Christi sensum promiscundus, III, 193. Paulus tanquam pennatus agricola, universum pene orbem peragravit, III, 176. Paulus abalienationem a Christo non recusabat, dum hac ratione ipsius Christi gloriam omnes celebraret, II, 38. Paulus sapiens, I, 385. Pauli jejuniu, nuditas, et chameunia, I, 99. Paulus generosus, praestantissimus ille dux, III, 25. Paulus divinus, III, 351. Sanctus Paulus a barbaris grassator et facinorosus homo putabatur, II, 179. Paulus vas electionis Christi sensum promiscundus, II, 224. Paulus, vas electionis, divinarum mysteriorum velut promiscundus, praedicationis antistes, III, 353. Paulus celestium ac divinarum rerum exactissima cognitio praeditus, II, 336. Paulum cur e caelo Dominus alloquitur, I, 409. Paulus persecutor, hanc culpam sarcivit, II, 72. Paulus persequens Ecclesiam morte non est abscessus, I, 193. A Judaica vecordia praecisus, tridua caecitate prius astrictus est, I, 346. Ingenti animi magnitudine praeditus, I, 346. Sacrorum antistes, II, 192. Paulus promiscundus oraculorum Dominicorum, IV, 73. Paulus vas electionis, IV, 136. Praeco penitentiae, IV, 26. Generosus dux militiae Christianae, IV, 63. Paulus quo sensu dixerit: Episcopatum qui desiderat, eum desiderare bonum opus, IV, 219. Paulus apud Corinthios Christum crucifixum tantum eum scire voluerit, IV, 150. Paulus quid praecipiat debere et praestari magistratui, IV, 120. Paulus lectionis studiosus, eandem et Timotheo suo commendavit, IV, 88. Paulus sapiens magister laborem nobis commendat, IV, 131. Paulus iubens iniurias aequo animo pati, non excusat per id eos qui injuriam inferunt, -IV, 95. Paulus Corinthis praecipit et incestuosum stupratorem acta penitentia, in coetum fidelium reciperet, IV, 101. Paulo interdum sermo fuit cum imperfectioribus, IV, 11. Paulus vetat nos iudicare ante tempus, IV, 94. Paulo qui spirituales dicantur, qui animales, qui carnales, IV, 127. Paulus appellavit Caesarem, IV, 124. Paulus capite truncatus, IV, 203. Paulus quibus rebus commendatur, V, 299.

Pauperes obsecrare debent, non molestiam cuiquam exhibere, III, 250. Pauperis in iudicio non misereberis, II, 269, 271, 277, III, 250, IV, 59. Pauperum propria sunt ecclesiastica bona, I, 209. Pauperibus leniter et placide respondendum, II, 214. Pauperum alimenta distribuere oportet quibus oportet, I, 44. Pauperum curam qui susceperunt, multi in privatum questum desinunt, III, 111. Pauperem esse turpe non est, sed paupertatem forti animo non ferre, III, 101. Pauper potius latetur, non autem sit maestas, III, 16. Pauperum cura trulentis leonibus non est

committenda, I, 425. Pauper quomodo diviti anteponeendus, V, 115.

Paupertas non offendit, I, 375. Paupertas bellua truculenta, et admonitionem aegre admittens, II, 271. Paupertas, plorum laus est, I, 166. Paupertas fera contumax, III, 338. Paupertas omnis artis ac scientiae parens, turpis et probrosa res non est, II, 168. Paupertas bona ei, qui forti ac strenuo animo eam perferre novit, 55. Paupertatis sponte susceptae bona centuplo ampliora, I, 212. Paupertas securitatis omnis ac modestiae materia, II, 257. Paupertas ultra suscepta caelestis opes parit, III, 205. Paupertas voluntaria vires humanas excedit, II, 113. Paupertas est bellua non facile rationis obsequens imperio, IV, 89.

Pax caelestis est, ac Deo vicina, I, 85. Pax cum iustitia, divina quaedam res est, III, 246. Sit pax in diebus meis, I, 432. In pace arma gestare minime decet, I, 40. Pacem sacerdos cathedrae fastigio ecclesiae pronuntiat, I, 122. Non veni mittere pacem super terram, sed gladium, III, 246. Pax fastigium continet rerum jucundarum omnium, IV, 169. Pax non omnis bona, imo quaedam est deterior quovis bello, IV, 36. Pax peccatorum, IV, 56. Pacem ut colamus cum omnibus hominibus non semper est in nostra potestate, IV, 36, 220. Pace charitateque omne bellum, pugna et contentio tollitur, IV, 70.

Peccare. Peccatum. Peccator. Peccantibus veniam dare, divina quaedam res est, II, 15. Quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut caecus nasceretur? II, 272. Non peccare longe pulcherrimum est, I, 381. Peccavimus, inique egimus, injustitiam fecimus, III, 360. Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas et assumis testamentum meum pro ostium? III, 159, 232, IV, 20, 126. Peccata sunt infirmilates, II, 117. Peccatorum reprehensio, I, 112. Peccatum peccato minime cumulare, non est exigui momenti, III, 144. Peccatum origina in baptismo abluuntur, III, 193. Peccato nihil gravius, III, 53. Peccatum solum esse grave, II, 263. Peccatum omne aliis multo remittere a Christo jussi sumus, I, 142. Peccatum triplex, I, 36, 58, 59. Peccatum in Spiritum sanctum, I, 59. Peccata levia, ferenda, sanabilia, terribilia, ac omni venia majora insanabilia, III, 205. Peccata nos umbrarum instar sequuntur, I, 333. Peccata involuntaria, I, 433. Peccata voluntaria et non voluntaria, III, 14. Peccata patrum in filios, etc., II, 272. Peccatum morte gravius, IV, 52. Peccatum morte pejus est, IV, 146. Peccatum sine lege mortuum quomodo dicatur, IV, 62. Peccatum ut res mortua et mortis conciliatrix, fugiendum, IV, 137. Peccatum regina, non ratione dignitatis, sed propter vehementem obediendi studium, IV, 52. Peccatum non admittit, optimum est: peccati ingenia confessio proxima est innocentiae, IV, 8. Peccatum unius conjugis non pertinet ad alterum, neque violat substantiam matrimonii, excepto solo adulterio, ob quod a Christo permittitur divortium, IV, 129. Peccatum est stimulus mortis, IV, 52. Peccati admitti detestatio gradus est ad emendationem ac restitutionem, IV, 60. Ob suum peccatum quisque morietur, non ob alienum, IV, 44. Peccati poena angelum negatione, IV, 8. Peccati causa voluntas humana, obsequens seducenti diabolo, IV, 15. A peccato nemo mortalium purus, IV, 101. Peccata alia extra corpus hominis; fornicatio in proprium corpus peccat, IV, 129. Peccata alia occulta, alia manifesta, IV, 170. Peccata evidantia sunt et probra, quorum accusatrix est communis natura hominum, caedes, adulterium, iniquitas, etc.; impietas occultior nonnihil, IV, 213. In peccata lapsi resipiscamus, IV, 47. Peccantes laudare pejus est quam ipsum peccare, IV, 60. Peccatorum qualium remissionem lex dederit per sacrificia, IV, 170. Peccantes post datam gratiam gravius puniuntur quam qui sub lege peccaverunt, IV, 168. Peccantem punire volens non suppeditat ei majores ad peccandum occasiones, IV, 163. Peccantibus non communicandum, IV, 157. Qui peccantes alios punire vult, eum oportet ipsum omni crimine vacare, IV, 70. Peccator cujus peccatum et improbitas etiam laudatur, nunquam recedit a peccato, IV, 60. Peccantur omnes et destituntur gloria Dei, IV, 65. Peccare in corpus aliud est quam peccare per corpus, IV, 129. Peccantes quomodo corripiendi, V, 296. Peccantes clam etsi gravius, minus puniri, V, 261. Peccantes poenas effugientes gravius puniri, V, 151. Peccantes multas in vita poenas dedisse, V, 151. Peccantis ignorantis a sciente differentia, V, 74. Peccata, ut umbra corpus, nos consequuntur, V, 324. Peccata superiorum suorum esse defensionem subditi arbitrantur, V, 522. Peccatorum facere justum non posse, V, 133. Peccatores hellus noxias et execrandos daemones appellari, V, 33. Peccator sustinens non lugere, morbo incurabili laborat, V, 223. Peccatorum inaequalitas unde sumenda, V, 222. Peccatorum impunitorum, cum aegrotis

comparatio, V, 269. Peccatum impunitum non relinquit, V, 151.

Pectoralia Ἐθροδεσίδας, I, 74.

Peculiarum amor, morbus incurabilis, II, 146. Pecunia opus est, ac sine ea nihil eorum, quæ in rem sunt, fieri potest, II, 146. Pecuniæ nulla satietas, III, 167. Pecuniæ sunt velut aqua, quæ alios ex aliis humectat, I, 274. Pecuniæ contemnendæ, II, 50. Pecuniis imperia emercantur, I, 485. Pecuniarum amor a nemine unquam depictus, non est amor, sed insanabilis furor, II, 253. Pecunias libenter daturus indignabitur det etiam veniam, quæ nulla constat impensa, IV, 185. Pecunia cujus sensu pœnimum quærenda, V, 186. Pecuniæ habendæ cupidus neminem putat egere, V, 18. Pecuniæ cupiditas quid faciat, V, 512.

Pedestris ac humilis oratio sacrarum Litterarum utilitati servit auditorum, V, 67, 91.

Pellices octoginta quæ sint Salomoni, IV, 3.

Pelusium, I, 57. III, 245. Pelusium tyrannide oppressum, II, 101. Pelusienis Ecclesia, I, 57. II, 127.

Pennæ saturitatem designant, II, 225.

Penu humanitatis, II, 151.

Pepigi fudus cum oculis meis, III, 11.

Per me reges regnant et principes describunt justitiam, IV, 145.

Peras imposuit nobis duas, adagium a quo re'atum, V, 234.

Perdix clamavit, congregavit quæ non peperit, I, 298.

Perdet Deus omnes qui loquuntur mendacium, I, 26.

Perfectionem consequi difficile est, I, 8. Perfectionis est majoris non indignari super felicitate inimici sui, quam eum in adversis juvare, IV, 11.

Perfecti viri desunt, V, 162. Perfecti estote, I, 441.

Perfugium in ecclesiis, I, 174.

Periculis dicendi facultas summa, IV, 205. Pericles multum non subisset, si potuisset persuadere, IV, 205.

Periculis parantur victoria et præmia ejus, IV, 104.

Permanere in peccatis, I, 146.

Permittere sive non prohibere et inhibere differunt, IV, 68. Permittit Deus tyrannos esse, II, 216.

Persarum disciplina et institutio, IV, 198. Persarum in viros ascriptorum jururandum, IV, 198. Persis Græciam bello lacessentibus Athenienses in societatem vocarunt Lacedæmonios misso cursore Philippide, IV, 69. Persicis regibus clarior habitus Epaminondas, V, 164; et cur, *ibid.* Persico igni combustum interitus Cræsum, V, 164.

Persicum bellum movere, quid, V, 91.

Perscrutationis vocabulum, quid, II, 92.

Personarum trium principatus et unius essentia, II, 143.

Perspicuitas cum gravitate conjuncta obscuritatem non perit, II, 151. Perspicuitas et facilitas, germanus est Atticismus, II, 42. Perspicuitas longam orationem requirit, III, 95. Perspicuitas virtus orationis, V, 145. Perspicuitas sacræ Scripturæ omnibus hominibus prodest, IV, 91.

Perspicuam orationem aliqui Atticismo præferunt, IV, 91.

Persuadere nequivisse, cum quidem nihil reliqui feceris, nullum est probrum, IV, 177 et 205. Persuadere non potuisse improbis ut virtutem amplectantur, non est culpa oratoris vel scriptoris, sed ipsorum improborum, IV, 205.

Persuasio est impedimento sapientiæ, IV, 6. Persuasio finis oratoris, non est in potestate oratoris, sed auditoris, V, 205.

Perturbationes vitam hanc deterunt, II, 147. Perturbationes quæ animæ ipsi mortem accersunt, I, 4. Perturbationes corporis mortificandæ, IV, 168. Perturbationibus omnibus agitatus excors est, IV, 152.

Pessimis etiam aliqua saltem virtus inest, IV, 116.

Petra autem Christus est, I, 416. Quæ in petra data sunt, quid designent, I, 372. Petræ perruptæ in Dominica passione, quid significant, I, 233.

Petrus apostolorum antesignanus, II, 58. Petrus apostolorum coryphæus, I, 141. Petrus apostolici chori præsul, II, 99. Petrus confessione sua tanquam basin ac fundamentum jecit Ecclesiæ, I, 235. Petrus sapientissimus morte Ananum affectus, I, 181. Petri liber de suis actis, II, 99. Petri abjuratio, I, 195. Petrus coryphæus et princeps apostolorum, IV, 166. Petrus ex bona arbore mala factus est abnegato Christo, et denique ex mala bona per penitentiam, IV, 81. Petrus Christo non contradixit, IV, 218. Petrus apostolus in crucem actus, IV, 205.

Petulantia, quid, I, 383.

Phalaridis a consuetudine cur Pythagoras resillierit, IV, 205.

Pharao noctu acerbissimis cruciatibus propter Saram affligitur, III, 160. Pharao Ægyptius ex tyranno rex factus est beneficio comitateque Josephi, IV, 78.

Pharisæus non ut mentibus accusatur, sed ut arrogans, II, 88. Pharisæus propterea condemnatus quia se jactavit, I, 88. Pharisæi magno opinionis errore falebantur, I, 79. Pharisæi cur Christum reprehenderunt, eam quam inique, IV, 189.

Φειλία et Φρόνησις elatio et prudentia, superbia et temperantia, III, 187.

Philippides cursor Athenis Spartam quo tempore Græciam infestabant Persæ, Panis spectrum obviam habuit, IV, 69.

Philippus apostolus, unus e septem illis diaconis, I, 447. Philippus baptizabat duntaxat ut discipulus, I, 450.

Philistæ a Cappadocibus genus traxerunt, I, 281.

Philo contemplator egregius, III, 19. Philo Judæns ingenti zelo præditus, II, 145. Philo ob sublime et excelsum dicendi genus Platonis vel discipulus, vel magister visus est, III, 81.

Φιλόδοξος gloriæ amans, quis, III, 588.

Philosophari sermonibus promptum ac facile est, II, 185. Philosophari quid sit, III, 181. Philosophari sermonibus facile est, operibus difficile, III, 236. Philosophari oportere injuria affectum, V, 48.

Philosophia ethnicorum, quæ, III, 63. Philosophia est, sapientiam omnino amare, I, 96. Philosophia, versæ sapientiæ inimica, *ibid.* Philosophia strepitum aversatur, I, 92. Philosophia regula, II, 131. Philosophia divina est monastica vita, I, 260. Philosophiam consequi non potest, qui in verborum concertationibus immoratur, I, 220.

Philosophia sive rerum divinarum meditatio, tutos nos præstat ab injuriis, et ut eas moderate feramus, IV, 196.

Philosophia malorum medicina quæ in nostra potestate non sunt, V, 314. Philosophia frugaliter vivere docet, V, 496.

Philosophum non facit pallium et baculus, sed libertas orationis cum vitæ honestate conjuncta, IV, 34. Philosophi multi suis dogmatibus valere jussis cesserunt verbo divino, ejusque facti sunt discipuli, cum antea fuissent magistri fastus ac despicientia, IV, 76. Philosophis non conventi compta oratio, sed potius adolescentibus, IV, 50. Philosophorum implacabile bellum inter se, IV, 53. Philosophorum scripta cum sacris Litteris comparantur, IV, 140. Philosophi ethnici extremum judicium agnoverunt, V, 186.

Philostratus Apollonii vitam scripsit, I, 598.

Phinees, I, 26, 69. Phinees stetit, et placavit, et cessavit quassatio, III, 159.

Phocionis dictum, cum ad mortem ductus ab amicis lugeretur, III, 151. Phocionis paupertas voluntaria, II, 146.

Phœnicæ color, III, 198.

Phylacteria magnificant, II, 150.

Pietatis sacramentum magnum est, II, 49. Pietatis duplex modus, III, 163. Pietas, sola proprie sapientia est, II, 201. Pietas inter impietatem et superstitionem sita est, III, 320. Pietate nihil utilius atque conducibilis, II, 156. Pietas in nobis insita est, III, 162, I, 431. Pietas supremum bonorum, IV, 143. Pietas media est inter impietatem et superstitionem, IV, 210. Pietas quatenus nihil detrimenti capit, cum omnibus hominibus pax et concordia colenda est, IV, 37. Pietas princeps atque præcipua licet sit, tamen ad absolutum perfectionem indiget etiam recta probaque vita, IV, 226. Pietati et virtuti quatenus vultum affertur detrimentum, cedere oportet magistratui, IV, 102. Pietati dum nullum inferat detrimentum, ne seramus radicem belli, 220. Pietatis et humanitatis regula a Christo tradita, IV, 55.

Pietas regum episcoporum irreverentiam redarguit, V, 89. Pietatis descriptio, IV, 188.

Pilatus Rom. præses apud Judæos agnovit Christi innocentiam, IV, 128.

Pili vestitus Joan. Baptistæ, I, 2.

Piscatoris sepulcrum, I, 5.

Pittacus Mitylenicus molam ipse extruxit et versavit, I, 470.

Pius cum impio, justus cum injusto, temperans cum libidinoso pacem colere non potest, IV, 220. Piorum præmia et impiorum supplicia a Mose quare descripta, IV, 176.

Placabilitas erga eos qui in gratiam redire cupiunt, IV, 37.

Placere. Non placent eadem omnibus, IV, 114. Placere scriptor unus omnibus haud potest, IV, 91.

Plantis et gignentibus variis confertur sapientia a filio Syrachii, IV, 228.

Platonis sententia, II, 203. Plato admirandus, II, 42. Platonis testimonium de immortalitate animæ, III, 348, IV, 125. Plato venditus, III, 154. Plato princeps quidam, magnus vir, eximius, qui ne quis aurum, et argentum possideat, interdixit, II, 146. Plato citatur, IV, 50. Plato quamvis coriophæ philosophorum, neminem tamen regum vincere potuit, IV, 28. Plato Græcorum thesaurus, IV, 205. Ne uni quidem tyranno persuadere potuit, ideoque libertate excidit, *ibid.* Platonis sublimitas orationis, IV, 91. Plato libertate excidit, IV, 91. Contra Platonem multa scripsit Aristoteles, IV, 91. Platonis sectatores Homeri studiosis impietatis dicam scripserunt, IV, 55. Platonici dialogi omnes, si in unum conferantur, nihil sunt ad unicum dictum Evangelii collati, IV, 91. Platonici multi supercilium suum demittentes facti sunt discipuli veritatis cælestis, IV, 76. Plato cæteris omnibus magis disertus, V, 203. Plato celebris quare, V, 164. Plato Dionysio potior, V, 186. Platonis dicendi genus sublime, V, 497. Plato philosophorum princeps, V, 75. Platonici philosophi Lucianum, quatenus derisit deos confictos, approbaverunt, IV, 55. Platoniorum et Aristotelicorum philosophorum pugna, IV, 55.

Plausus rejicit humilis ac laudes, V, 340. Plausus rationi robor comparavit, III, 582.

Plebeium dicendi genus in sacris Litteris est efficacious tamen omni philosophorum sapientia, IV, 76. Plebeiorum hominum vires opera magnifica longe superant in rebus externis; at non apud Deum, IV, 195.

Plenitudo omnis divinitatis habit in Christo corporaliter, id est, essentialiter, IV, 166.

Plerique mortalium, quod iniquioribus se comparent, opinionibus errore, justos se esse fingunt, III, 237.

Pluit Dominus a Domino, II, 145.

Plumbum quid designet, III, 55.

Plutarchus, II, 42.

Pneumatomachi, qui, I, 109.

Poculum iracundiæ, I, 249. Quid per poculum intelligendum, I, 168. Poculum ex melle et vino contra venena remedium, V, 434. Poculum aquæ frigida dans, cum non habeat, præmio non carebit, IV, 119.

Podagricus podagricum procreat consensu, IV, 141. Podagrici podagricorum liberi hæredes sunt mali temperamenti, non etiam intemperantiæ parentum, IV, 141.

Pœna gravissima est invidia, IV, 49. Pœnæ opinionem destruit consuetudo, IV, 117. Pœnæ dignæ ab improbis vel in hoc, vel in futuro sæculo omnino exigendæ, IV, 45. Pœnarum sanctio legibus addita, quare, IV, 205. Pœnas majores dabunt, qui post datam gratiam Deum peccatis offendunt, quam qui olim peccaverunt, IV, 187. Pœnas non dantes impii in hac vita, in altero sæculo certo dabunt, IV, 30. Pœna augmentum sumit ex circumstantiis peccatorum, V, 365. Pœna inexorabilis quos maneat, V, 508. Pœna prudentiorem reddere debet, V, 150. Pœnam justam irrogat justitia, V, 452. Pœnas esse delictis pares oportet, V, 386.

Pœnitentia donum Dei, III, 157. Pœnitentia nimis sera cavenda, I, 88. Pœnitentia præclara et laude digna, I, 408. Pœnitentiæ lacrymæ Deo gratæ, I, 200. Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum colorum, II, 222. Pœnitentiæ causa ad senilem usque ætatem servamur, I, 240. Pœnitent me quod unxerim Sulem in regem, I, 439. Pœnitentia comes imprudentiæ, IV, 59. Pœnitentia auxilio est ad restitutionem in integrum ei qui peccavit, IV, 60. Pœnitentiæ spatium concedit peccatoribus divina bonitas, IV, 96. Pœnitentiæ spatium Judæis concessit Deus, IV, 74. Pœnitentia Esau cur inutilis, IV, 26. Pœnitentiæ conditio inest comminationibus divinis pœnarum, IV, 149. Pœnitentiam Deus coronat, IV, 26. Post pœnitentiam absolvitur quis ab excommunicatione, IV, 101. Pœnitentibus venia tribuenda, IV, 47. Pœnitentibus venia proposita, IV, 14. Pœnitentia omnia delicta extinguere novit, V, 255. Pœnitentiæ effectus, V, 120. Pœnitentiæ robor peccatis est medicina, V, 307.

Pœsis mendacium pro veritate habet, II, 228.

Pœtarum gentium astus, II, 63. Pœtas, eos, qui veris nobilitatis dotibus eminare non poterant, incredulibus fabulis exornasse, III, 350. Pœtæ multa scripserunt de judicio extremo et supplicii impiorum ac præmiis piorum, IV, 123. Pœtarum alumni Lucianum infamem declararunt ob deorum derisionem, IV, 55. Pœtæ et fabularum scriptores ultimum judicium cognoverunt, V, 186.

Politici cur vitia toleranda sentiant in rep., V, 183.

Polygamia patriarcharum non debemus abuti, II, 274.

Πολυστία profusus victus, I, 421.

Pompa vitanda, I, 197.

Populus Dei sunt illi qui recte credunt, et bene laudabiliterque vivunt, IV, 147. Populos duos in unum novum hominem condidit Christus, IV, 169. Populivorus quis, V, 501.

Porci quinam sint, I, 143.

Portæ inferi non prævalebunt adversus eam, III, 5. Portam vitæ sempiternæ angustam, V, 27.

Posse (non) pro non licere alicui quid facere, III, 535.

Possessiones rerum quænam, et quot lædant, V, 102.

Possessionibus quænam ascribenda, V, 123.

Possidendi ardor injecta materie amplior, V, 53.

Posterioribus recte factis priores culpæ quibus succubimus, emendandæ sunt, IV, 189.

Potentia adversariorum cedere oportet potius, quam experiri aleam judicii, IV, 205. Potentiam cito evanescere, V, 3. Potentia nisi mansuetudine coudiatur, arrogantia est et immanitas, I, 47.

Potentium inexplebilem cupiditatem coercere voluit Deus, IV, 90.

Potestas in quoniam sita est, II, 290. Potestas in imperio inest, II, 15. Non enim est potestas nisi a Deo, II, 216.

Potio nimia tam in opibus, quam in negotiis, I, 277.

Potior sit denominatio, IV, 114, 127.

Πράξις (ἡ) τῆν γῶσιν τίττε, IV, 81.

Præcepta evangelica necessitatis sunt: consilia cæjusque arbitrio relinquuntur, IV, 204.

Præcingi, est lumborum vim tanquam vinculis quibusdam constrictam tenere, I, 9.

Præcipientes aliis maxima, cum ipsi ne minima quidem faciant, ridiculi sunt, IV, 212.

Præconium divinum plebeiis verbis constat, IV, 76.

Prædicationes Christi de devastatione Hierosolymæ impletæ, IV, 74.

Præfecti mali qui sint, V, 28.

Præfidentia εὐτολμα, I, 251.

Præmium maturare melius quam in conflictu occumbere, V, 167.

Præmia sunt ævi futuri, I, 4. Præmia laborum hic non sunt, II, 179. Præmia iis, qui legitime certant, præparata sunt, II, 137. Præmium idem cur tribuatur ei qui quinque et ei qui tantum duo talenta acceperat, IV, 106. Præmium est boni studio atque industria comparati; non autem sorte oblato, IV, 165. Præmia sunt reservata alteri vitæ, ut huic vitæ assignata stadia et fossata, IV, 195. Præmia certaminum in Evangelio longe majora melioraque proposita sunt, quam fuerunt veterum, IV, 175. Præmia maxima non dantur ei qui futilia tantum et exigua nescio quæ facit, et pericula subterfugit mollitie diffuens, IV, 104. Præmia majora majoribus certaminibus proposita, IV, 64. Præmia majora majoribus certaminibus consequentia et consentanea sunt, IV, 204. Præmia veterum fuerunt terrena: præmia novi Testamenti sunt cælestia, IV, 204. Præmium expectatio labores tolerandos facit, V, 480. Præmium cur non accipiat in hac vita qui recte agit, V, 78.

Præparci atque a largitione abhorrentes animi, I, 340.

Præscientia Dei necessitatem actionibus non offert, I, 56. Præscientia futurorum casuum, qui vitari non possunt, inutilis homini, IV, 132. Præscientiam Dei hominum auxilio postponendam, V, 259.

Præsepe Dominiferum, I, 378.

Præses chori extra culpam est, si ei non obediat chorus, IV, 205. Præsidium est recte acta vita, V, 466. Præsidium suum adversum me sustulit, III, 12.

Præstigæ nullam vim habent, I, 397.

Præsulis ad mores clerus componitur omnis, V, 470, 561.

Præterita superantur, sed futura discernant, V, 100. Quæ præteriere, fidem futuris astruunt, IV, 176.

Prata antecedunt, segetes sequuntur, etc., III, 170.

Præcari attentio ac vigilantis animo, III, 171.

Præcationis Dominicæ notitia non tantum valet, quantum mores et vita precantis, IV, 24.

Præmium quorumnam sit, V, 460.

Primitiis nostræ naturæ indutus Christus, ascendit in cælum, tropæa statuens splendida, IV, 166.

Primo nihil est prius, postremo nihil est posterius, IV, 17.

Primogenituræ non tam debetur benedictio, quam virtuti, IV, 26.

Primogenitus omnis creaturæ, III, 51. Primogenito regnum et sacerdotium, et patriarchatus debebatur, II, 47. Primogenitum omne adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur, I, 23.

Princeps justus pro corona habet pietatem, pro purpura

justitiam, IV, 145. Princeps animæ facultas, IV, 11. Principium securitas ex abstinentia a ludis consecuta, V, 185.
 Principatus cum improba voluntate conjunctus tyrannis est, I, 148.
 Privato facta injuria minor ac levior est quam quæ regi, IV, 120.
 Προσιπτεος a Domino spectatur in bono opere, IV, 193.
 Probritatem sectari, improbitatem fugere oportere, V, 136.
 Probi viri ac virtute præditi omnibus rebus sublimiores sunt, II, 147. Probi ipsam per se virtutem colunt, et retributionem animo et cogitatione complectuntur, III, 251. Probi viri exemplum ad bonum invitāt, V, 476. Proborum, non improborum vera felicitas, V, 136. Probos aliquando non minus, quam improbos ditescere, V, 186.
 Probrum falso objectum non ultra aures progreditur, nec mentem audientis attingit, IV, 49. Probra falsa propter Christum tolerata beatum faciunt hominem, IV, 93.
 Proditor veritatis, quis, V, 80.
 Προδωός, Antistes, I, 5, 250.
 Profanum sacris operari nefas est, III, 258. Profani scriptores multa de virtute disseruerunt, II, 3.
 Profluvio seminis laborantes a templo arcentur, II, 81.
 Πρόληψις, id est, anticipata opinio, grave malum, IV, 48, 56.
 Prolixitas orationis vitium, V, 145.
 Promissis in malis rescindenda, non servanda est fides, IV, 96.
 Prophetæ missi sunt, III, 119. Prophetam vobis suscitabit Deus, III, 94. Prophetam recipere in nomine prophetæ, quid sit, IV, 155. Prophetæ de Christo multa miranda prædixerunt, IV, 225. Prophatarum cætui commendata est hominum correctio, IV, 53. In prophetis quædam et historico sensu, et secundum spirituale intellectum commode accipi possunt, IV, 203. Propheticum oraculum omnes fore a Deo doctos, IV, 202. Prophetiam quam sapienter Deus temperavit accommodata rebus præsentibus cognitione futurarum, IV, 203. Prophetis non est vis adhibenda in interpretatione, *ibid.*
 Propinquitate Christi, qua per virtutem, sive ejus imitatione fruimur, magis quam carnali gloriandum, IV, 46.
 Propitiatorium erat operculum arcæ fœderis, typus Christi, IV, 75.
 Propositum et votum cujusque est spectanda potius quam res externæ, IV, 72. Secundum propositum vocatus cooperatur Deus, teste Paulo, IV, 51.
 Prosperitatis ausan moderate ferre, IV, 72.
 Prolegam urbem hanc, ut eam servem propter David servum in eum, IV, 222.
 Prothymia hominis mista Dei gratia operatur salutem, IV, 51.
 Προτοκτίστης primo creans, πρωτόκτιστος primo creatus, III, 51.
 Πρωτοτεκνοῦσα, quæ primum peperit, III, 51.
 Πρωτότοκος primogenitus, *ibid.*
 Πρωτόγονος primo gigneus, πρωτογενής primogenitus, *ibid.*
 Proverbiorum auctor, III, 66. Proverbiorum Salomonis liber virtutem moralem docet, IV, 40.
 Providentia quid cuique expediat tribuit, III, 154. Providentiæ specimen in rebus terra nascentibus, III, 170. Providentiæ divina omnia nutrit, IV, 45. Providentiæ Dei alia generalis sive communis; alia propria et eximia, IV, 9. De providentiâ quam variæ sint hominum opiniones, IV, 57, 99. Providentiâ a. i. qui restrinxerunt ad res cælestes: alii tantum ad res terrenas sublimes, ut regum et principum, IV, 99. Providentiæ Dei non leve argumentum præbet comparatio quatuor horarum anni, IV, 1. Providentiâ qui alantur, cum iis non debemus pacem colere aut fœdus ferre, IV, 56. Providentiæ divinæ agendæ sunt gratiæ de Joanne Chrysostomo ejusque scriptis, IV, 224. Providentiæ divina non accusata, V, 356. Providentiâ primum pueros edocenda, V, 506.
 Provocare potuisset Christus, ut postea fecit Paulus, IV, 128.
 Proximitas substantiæ sive naturæ identitate est mendianda, IV, 123. Proximus quis cui sit, *ibid.*
 Prudentes estote sicut serpentes, et simplices sicut columbæ, I, 126, II, 175, IV, 58.
 Prudentia dux esse debet, corpus pro instrumento, IV, 58. Prudentia iudicem decet, V, 315. Prudentiam quis eripiat adolescentibus, V, 185. Prudentia sine sapientia divina inutilis, V, 271. Prudentia simplicitate temperata, divina quædam res est, II, 175.

Psallere cum prudentia, III, 171.
 Psalmorum variæ inscriptiones, IV, 182.
 Pseudoprophetæ currebant, non mittebantur, III, 119. Pseudoprophetæ veros prophetas, et pseudoapostoli veros apostolos odio habent, IV, 220.
 Ptolomæi Agyptii regis fraus in occidentis statuariis, qui simulacrum Dianæ confecerant, detecta, IV, 207.
 Ηρώμα ubi est, illic congregabuntur et aquilæ, I, 282.
 Pudicitiam sine labore nemo conæqui potest, II, 62.
 Pudor et verecundia maximum remedium obedientiæ, IV, 145.
 Puerorum informatio et institutio sub grammaticis et sophistis, IV, 160. Pueros Babylonis sapientia antistare voluit Deus, et quare, IV, 167. Pueros pravus moribus assuetos difficilius ad virtutem assurgere, V, 185. Puerilis simplicitas amplectenda, I, 410.
 Pulcherrimus, quis est, I, 86.
 Pulchritudo corporis, quæ, III, 131. Pulchritudo nrit etiam eos qui procul remoti sunt, III, 66. Pulchritudine corporis etsi aliqui ad nequitiam abusi sunt, tamen non omnes formosi ob id traduci aut suspectæ pudicitia esse debent, IV, 71. Pulchritudo cito evanescit, V, 3.
 Pulli cervorum a parentibus deserti, quo pacto alantur a providentiâ divina, IV, 45.
 Pulvis, qui a facie terræ projectus, quid, I, 195. Pulvis et umbra sumus: ergo modesti et humiles simus, IV, 6.
 Punire cuius promptum est, V, 428. Qui punitur ostendit eo ipso, quod non paruerit legislatori, IV, 205.
 Pupilla et puellæ idem sonant, V, 46. Pupillæ virgines appellantur in oculis, V, 146.
 Puritas vitæ, I, 204.
 Purpura Dei effectus Paulus, I, 346.
 Pusillanimus valde insipiens, IV, 152.
 Pusillum et magnum fecit Deus, IV, 125.
 Putida est omnis oratio post divinam sententiam, II, 85.
 Pythagoras sapientiæ opinione turgidus, cur a Phalaris consuetudine resisterit, IV, 205. Pythagoræ et Platonis sententiæ de animæ immortalitate, IV, 125. Pythagoræi multi facti sunt Christiani, et ex magistris discipuli, IV, 76. Pythagoræorum silentium, IV, 55.

Q

Quadrige nebulonum incorrigibilium, Eusebius, Martinianus, Zostmus et Maro, IV, 205.
 Quadrupedia omnia non sufficiunt ad sacrificium, III, 95.
 Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælis, II, 5.
 Quærens invenies, IV, 21. Qui quærit in ex utero suo, erudiuntur usque ad senectutem, IV, 135. Quærenda non sunt penes alios quæ quisque apud se habet, IV, 51.
 Quæstum ex Deo captare, I, 106. Quæstus faciendi cupiditatem comprimamus, II, 255. Quæstui jus habere, κατὰ νόμον τὸ δίκαιον, III, 396. Quæstus est improbus, qui ex electione ad sacra munera colligitur, IV, 188.
 Qualis esse debeat, qui Deo copulatus est, I, 199. Qualitas hæc natura est, ut accedere et recedere possit, II, 72.
 Quædiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis, II, 88.
 Quantum in nobis fuit, peritimus: quantum in Christo, salutem consecuti sumus, II, 61.
 Quatenus corporis curam quisque gerere debeat, IV, 156.
 Quærelis uti cujusvis est: consilium dare non item, IV, 71.
 Qui dicit patri aut matri, etc., II, 48. Qui non est contra vos, pro vobis est, III, 5.
 Quidquid humano ingenio atque solertia novo modo efficitur, cito deletur, I, 397.
 Quies et remissio non est quærenda in certamine, alioqui coronarum expertes erimus, IV, 163. Quies a militibus Christianis non postulanda, V, 316. Quies laborem non otium sequitur, V, 427. Quies vera non in Palæstina reposita, sed in cælesti Jerusalem, V, 91.
 Quisque suis duntaxat commodis consulti, I, 279. Quis nuntiabit Abraham quod Sara lactet filium? III, 180. Quod quisque vult, hoc etiam putat, II, 461.
 Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

III, 51. Quomodo, in Deo locum habere non potest, I, 476. Quomodo non querendum de Deo et ipsius actis, IV, 185.

Quotidianus panis, quare victus, II, 281.

Quoties volui congregare vos, et voluistis ! I, 580.

R

Rabidus venter, I, 69.

Rabies sterilis, III, 13.

Rachelem Jacob si initio accepisset, ea contentus fuisset, II, 274.

Radix, I, 64. Radice mortua necessario etiam rami ejusdem mali participes sunt, IV, 141. Radices honestatis multi non ligunt in ipsa virtute, IV, 94. Radices morborum variae, IV, 55.

Ramus propter radicem ignominia notatus, et transmittens etiam id malum in radicem, IV, 141.

Rapinam (non) arbitratus est esse se aequalem Deo, I, 139.

Rari boni sacerdotes, IV, 145.

Ratio, aurigæ munere fungitur, II, 189. Ratio virum facit omni calamitate superiorem, V, 88. Rationis scintilla, V, 84. Rationis cum clavo navis comparatio, V, 88. Ad rationem reddendam semper parati esse debemus, IV, 2. 0.

Rationabile obsequium, III, 75.

Rebecca, apostolica animi magnitudine prædita imprecationem suscipere non dubitavit, ut ipsius filius benedictionem consequeretur, II, 58.

Reconciliatio hominum inter ipsos maximæ curæ est Deo Verbo, IV, 111.

Recrudescere ἀναστρέφεται, II, 152.

Recte facies rex erit, IV, 96.

Reddet unicuique juxta opera sua, II, 160.

Regere seipsum non valens, non debet adamare principatum et suscipere regimen in alios, IV, 219.

Reges olim peccantes sacerdotii dignitas redarguebat, V, 268. Reges soli Deo subjecti, V, 385. Regi justitiæ adversati sunt satellites injustitiæ, IV, 96. Regi facta injuria gravior est ea quæ privato inferitur, IV, 129. Regi quidem licet moderate et sentire et loqui; militi autem vel etiam duci nefas est regales emitere voces, IV, 166. Regis filius dignitate regia exidens et latronibus ac sicariis sese associans, recordatione prioris felicitatis reductur facile ad pateruam dignitatem, IV, 165. Regis cujusdam fugientis hostes numero plures scitum apophthegma, IV, 175.

Regia via incedito, IV, 210. Regia potestas infida, nisi a Dei dextera regatur, V, 271.

Regimeu animarum difficillimum est et ars arrium, IV, 145.

Regnum quid vocet Christus, 2, 198. Regnum non consequitur quicumque illud desiderat, I, 28. Regnum celorum quid sit, I, 68. Regnum Dei et regnum celorum quid differunt, III, 206. Regnum Dei verum est, et is, a quibus vere queritur, aperitur, I, 79. Regnum est legitima præfectura et procuratio utilitatis omnium subditorum (vide Ammianum Marcellinum) IV, 145. Regnum celorum cur grano sinapis collatum, IV, 76. Regnum celorum vim patitur, IV, 136. Regno subimior et laboriosior est episcopatus, IV, 219. Regno Dei e diametro adversatur tyrannus diaboli, IV, 24. Regno sublimius sacerdotium, IV, 422. Regni cælestis desiderium auditoribus ingenerandum, V, 4.

Regula veritatis est sacra Scriptura, IV, 114. Regula omnis pietatis et humanitatis est : Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, IV, 53. Regula virtutum quam quisque in seipso habet, IV, 51, 91.

Regulares, III, 99.

Republicæ recta institutis ex abstinentia a ludis consecuta, V, 183.

Religionis negotium divinum et ratione humana superius, IV, 57.

Reliquiæ Josephi ex Ægypto translatae, IV, 157.

Reliquiæ sanctorum honorandæ, I, 55.

Remedium quod hunc juvit, alium lædit, IV, 145.

Remittite et remittetur vobis, IV, 185. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, I, 97. Nisi remiseritis peccata hominibus, nec Pater vester remittet vobis peccata vestra, I, 142.

Remuneratio, quæ humanitate ac misericordia temperatur, I, 6.

Renuit consolari anima mea, III, 129.

Repletos et non replendos iniquitate tradit Deus in sensum reprobum, IV, 59, 101.

Reprehendere facile est cujusvis hominis, V, 103.

Reprehensio publica quibusdam prodest, a his privata,

IV, 145. Reprehensiones improborum, quomodo suscipiuntur, IV, 139.

Reprobum (in) sensum quos tradat Deus, IV, 401.

Requies populi Dei, IV, 147. Requies Judæorum quæ, V, 91.

Res ex materia concretas, ut strangulantes fugere, I, 101. Res præsentis velut stadium quoddam proponi, I, 4. Res magnæ magnis periculis confici solet, III, 597. Res perpenduntur a voluntate animique destinatione, II, 289. Rem ipsam explorari ac perpendi oportere, III, 242. Res externæ ita sunt, ut est animus cuiusque cui adsunt, IV, 72. Res spirituales cum his quæ ad hanc vitam pertinent, collatae, IV, 195.

Resipiscens celeriter et ad sanam mentem se recipiens optimus habendus est, IV, 158.

Respondere. Satius fuerit nihil aliquando respondere, II, 165.

Responsa qualia esse debeant, V, 376.

Resurgendum est lapsis, IV, 14. Resurrexit Christus ante tres dies, II, 212.

Resurrectio corporum, II, 45. Resurrectio quoniam modo futura, I, 254. Resurrectionis veritas confirmata per apostolos, II, 212. Resurrectio clauso atque obsignato monumento contigit, I, 404. Resurrectio corporum probatur, quia corpus etiam sustinuit partem certaminum cum anima, IV, 201. Resurrectione mors extinguetur, IV, 52. Resurrectio corporum a Christo asserta, IV, 146.

Retractum consutum, ἀνακροστον ὑφανόμενον, I, 74.

Reus corporis et sanguinis Domini, quinam sit, III, 564.

Revelanda in nobis gratia, cur dicitur a Paulo, IV, 65.

Rex inter monozygos, III, 78. Rex per multam potentiam non salvatur, I, 53. Regum amici ipsi sunt, qui in bellis maxime periclitantur, II, 179. Regi non noxia imperanti parendum, I, 266. Rex ad subditorum utilitatem omnia refert, III, 194. Rex legem fert, non miles, IV, 166. Rex eris si recte facis : si non facis, non eris, IV, 96.

Rhetorica eloquentiam ac verborum delicias duntaxat curat, III, 65.

Ridiculus qui alia docet, alia facit, I, 115. Ridiculus qui fluxus ut firmis adhæret, I, 157.

Risus dedecet sacerdotes, I, 519. Hic risum postea fletum movere, I, 184. Risus lentus quid denotet, V, 192.

Robur statim evanescere, V, 3.

Romanorum imperium a Daniele designatum, I, 214.

Romani cerum domini sub Augusto, IV, 128. Romani cur templum Hierosolymitanum destruxerint, IV, 17.

Romanorum præses in Judæa fuit Pilatus, IV, 128.

Ρωμαίων βασις animavit martyres, IV, 218.

Rota generationalis, IV, 1. Rota vitæ, II, 158.

Ruben in paternum lectum rabido quodam furore insiliit, II, 48.

Rubore perfundi peccatores ad justitiam aspectum, V, 23.

Rudes docendi, improbi redarguendi sunt, IV, 17. Rudiores quomodo ad virtutem inducantur, V, 151.

Rudilitas atque imperitiæ somnio nos dedere non debemus, IV, 218.

Ρῶσις καὶ στήνωσις : duæ morborum causæ secundum quosdam medicos, IV, 55.

S

Sabbatum est recreationis ac remissionis dies, I, 71. 72. In Sabbato deuteroproto. Sabbatum festum omne nuncupant Sabbata Sabbatorum, III, 110. Sabbatum pollutum sacerdotis in templo et sine culpa sunt, I, 72.

Sabellii impietas, I, 67. Sabellii et Judæorum error, III, 149. Sabellianorum error, I, 158.

Sacerdos gravioris vitæ suæ rationes subdit, II, 57. Sacerdotes mali Pharisæis similes, I, 79. Sacerdos prorsus oculus esse debet, I, 151. Sacerdos, gregis forma, et Ecclesiæ lumen dicitur, I, 519. Sacerdos est lucerna, I, 52. Sacerdotes, loquimini ad cor Jerusalem, II, 1, III, 258. Sacerdos Domini angelus est, III, 319. Sacerdotes ad se correxerint, spes est plebem secuturam, 65. Sacerdotibus ad remittenda hominibus peccata facultas data, I, 338. Sacerdos sita sacrilegii criminis purus, II, 65. Sacerdotes sacrosancto duntaxat ministri non dent operam, II, 326. Sacerdos, angelus Domini est, I, 549. Sacerdotis opes, virtutis incrementum castitas, frugalitas, III, 554. Sacerdos Dei minister, I, 588. Sacerdos is et cuiuslibet viri probi discrimen, II, 205. Sacerdotes quinam vere sint, III, 75. Sacerdotis vita improba nulli

damno afficit eos qui iniulantur, II, 57. Sacerdos unusquisque corporis sui creatus est, III, 75. Sacerdotes sanctiores ac puriores esse oportet quam sint monachi, II, 234. Sacerdotes mali sibi nocent, non sacrum contaminant, I, 120. Sacerdotium improbitate non conspurcatur mysteria, III, 340. Sacerdotes plerique tanquam pestes et carnifices, non autem tanquam pastores, eos quibus praesent tractant, III, 370. Sacerdoti non imputandum si nihil profecerit apud auditores, etsi omnia fecerit, IV, 18. Sacerdotes oratione rebus vidua utentes, fidem non faciunt, *ibid.* Sacerdotes pecunias ne inhiant, sed quietam agentem vitam, pietatis studio vacent, *ibid.* Sacerdos olim populo formidabilis, nunc populus sacerdoti, I, 145. Sacerdotem improbum a sacris abstinere debere, V, 12. Sacerdotis delinquentis cum navis gubernatore peccante comparatio, V, 322. Sacerdotum filios peccantes a sacris fuisse arceandos, V, 290. Sacerdotum malorum non vitæ, sed præceptis vita conformanda, V, 57.

Sacerdotium attingere nefas est, I, 24. Sacerdotium concursatione ac pecuniarum mole rapere, I, 145. Sacerdoti munere quidam ad tyrannidem abutuntur, quidam ad quæstum et opes, quidam ad luxum et delicias, II, 50. Sacerdotium pecunia suffurari, I, 111. Sacerdotium prodere, I, 21. Sacerdotii labores strenue ferendi, I, 50. Sacerdotium, res augusta, veneratione, accessusque difficilis, I, 156. Sacerdotium virtuti debetur, III, 17. Sacerdotii dignitatem impie multi occupant, III, 367. Sacerdotii hostes, II, 50. Sacerdotium, ut magis necessarium primum institutum est, III, 219. Sacerdotii regula, II, 364. Sacerdotium divina quædam res est, II, 52. Sacerdotium quidnam sit, per ea quæ faciunt, sacerdotis ignorare fatendum, II, 234. Sacerdotium non est pecunia comparandum, III, 394. Quod qui faciunt, furore atque amentia perciti sunt, I, 149. Et contumelia afficiunt sacerdotium, I, 151. Sacerdotium velut medium interjectum est, III, 20. Sacerdotium res est perdifficilis, omnemque reipublicæ administrationem et dignitatem longius superat, IV, 219. Sacerdotium difficile negotium, IV, 145. Sacerdotium non conferendum indignis, IV, 181. Sacerdotium sive episcopatus est principatus regno quovis sublimior et laboriosior, IV, 219. In sacerdotium qui non convenienter insiliunt, puniuntur, IV, 73. Sacerdotio nemo par esse potest nisi Spiritus divinus animus ipsius illustraverit, IV, 145. Sacerdotia mercantes non absolvendi, V, 357. Sacerdotii antiætheta, V, 21. Sacerdotii dignitas olim peccantes reges redargebat, V, 268. Sacerdotii dignitas uni familiaris apud Hebræos assignata, V, 276. Sacerdotio ornatus est virtute præditus, V, 378. Sacerdotio velut nequitias instrumento abutuntur improbi, V, 116. Sacerdotium ledere regibus non propositum, V, 268. Sacerdotium propinans mille supplicis digni, V, 276. Sacerdotium res divina cui debeatur, V, 276. Sacerdotium res angelis digna, V, 276.

Sacramentis nihil decedit etiam si ab indigno et impio sacerdote administrantur: quia Dei, non sacerdotis sunt, I, 120, II, 27, III, 540.

Sacrarum Scripturarum volumina sunt scilicet quædam quibus ad Deum ascenditur, I, 369. Sacrarum Scripturarum lectio, viaticum salutis, II, 75. Sacras initiationes vendere, II, 21. Sacra (in) divina irruentes, cum nondum sunt initiati, graves dant penas, IV, 40. Sacra Scriptura fons est divinitus ac perennibus scaturiens fluentis, nec indigens aliunde accersita irrigatione, IV, 221. Sacra Scripturæ quo pacto studendum, IV, 33. Sacrarum Litterarum studium præ secularibus et profanis commendatur, IV, 221. Sacrarum Litterarum fulgorem qui ferre non possunt, similes sunt lippientibus, qui solem aspicere non possunt, IV, 198. Sacrarum Litterarum lectio neglecta quantum malorum causa sit, IV, 133. Sacra homini animali stulta videri, V, 41. Sacras Litteras cœlestem esse doctrinam, V, 126. — *Vide inf. Scriptura sacra.*

Sacrificium aliud est, aliud altare, II, 246. Sacrificio ex alienis bonis confilato Deus non opus habet, I, 57. Sagena, varia piscium genera concludit, I, 204.

Sal ad Doniui doctrinam omnia humectans, I, 16. Salibus modicis condiri debet sermo, IV, 49.

Salax neminem continentem putat, V, 18.

Salomon prudentissimus, I, 415. Salomonis libri tres quo ordine legendi, IV, 40. In Salomonem scriptus psalmus. LXXI, max. ex parte Christum respicit, IV, 203. Salomonis historia, V, 485.

Salus hominis a divina gratia est humanæ mista industria ac prothymia, IV, 51. Salus et iustitia quomodo ex gratia Christi nobis contingerit, IV, 65. Salus auditorum omnis generis sacræ Scripturæ proposita, IV,

67. Salus animorum ex abstinentia a ludis et spectaculis consecuta, V, 183. Salutis basis quæ, V, 87. Salutis spes nulla Ecclesiæ sub malo episcopo militanti, V, 247.

Salvator Jesus, I, 125. Salvator sapientissimus, I, 10. Salvator noster naturam peccati obnoxiam citra peccatum suscepit, I, 193.

Samaritanorum civitates, I, 15. Samaritana mulier Eunomiana, 653. Samaritanus proximi typus, IV, 123.

Samson excæcatus, I, 155.

Samueis virtus perfecta, V, 300.

Sanctio punarum legibus addita, quare, IV, 203.

Sanctis a meis incipite, II, 208. Sanctorum reliquæ honoranda, II, 5. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus sabaoth, II, 145. Sanctorum scripta legere non satis est, I, 61. Sancta canibus non danda, IV, 181. Sanctorum mortem qui luget ipse est lacrymis dignus, V, 25.

Sanguinum viri fugendi, I, 235. Sanguinis fastus, virtus non est, I, 86. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem, II, 139.

Sanorum hominum iudicia sequi oportet, non ægrotorum, III, 212. Sane factus es, jam noli peccare, 14. Sanorum hominum iudicium est sequendum, IV, 99.

Sanabit nos post duos dies: in tertio resurgemus ac vivemus in eo, II, 212.

Sanitas perambulans, imperio et opibus anteponenda, III, 192. Sanitas animæ impeditur recordia et fastu timido, IV, 6. Sanitas maximum bonum habetur a plerisque, V, 44.

Sapientes quinam dicendi, II, 201. Sapientes non ab eventu, sed ab animi instituto et voluntate res ponderant, III, 205. Sapientes esse debent sapientiam discipuli, IV, 218. Sapiens qui videtur esse in hoc sæculo, stat stultus, IV, 6. Sapientes Græcorum manus dederunt ruditati hominum plebeiorum, IV, 27. Sapientes Græcorum, *φυλοσοφοι*, ratiocinationibus et syllogismis et disputationibus tantum innixi, putant se eorum beneficio inventuros quod justum est, IV, 127. Sapientes cum se esse perhibent, stulti faciunt ethnici, IV, 194. Sapientis delictio, V, 110. Sapientes falsi, V, 28. Sapientes quomodo sentire debeant de Dei longanimitate, V, 320.

Sapientia omnis rationis facultate præstantior, II, 88. Sapientia sapientiam non abdicat, cum virtus amatur, III, 376. Sapientia vera, quæ, I, 96. Sapientia miscuit vinum suum, II, 35. Sapientia animum et turbulentis effectibus extrahit, I, 457. Sapientia hujus mundi caduca atque stulta, I, 429. Sapientia summa est recta de Deo existimatio, IV, 174. Sapientia divina improbitatem et ignorantiam ex animo hominis expellit, introducens contra scientiam et intelligentiam, IV, 160. Sapientia Græcicæ tumorem evacuare oportet, IV, 6. Sapientia divina fastum et tumorem ferre nequit, *ibid.* Sapientiam divinam qui gustavit, ei grave est amittere earum rerum quas didicit memoriam, IV, 88. Sapientia varia attributa variarum plantarum imaginibus abumbrata, IV, 228. Sapientia agrestis quæ sit, IV, 162. Sapientia discipulorum aliquando vincit magistris (secundum illud: Πολλοι μαθηται κρείττονες διδασκαλον, IV, 45. Sapientia sapientibus discipulis maxime gaudet, IV, 88. Sapientia singularis opus est, quod sacram Scripturam partim claram, partim obscuram esse voluerit Deus, IV, 82. Qui sapiunt, si nihil nisi supra mundanum meditari debent, IV, 202. Sapientia expertus quis, V, 61.

Sara Pharaonem cepit, sed citra reprehensionem, II, 259.

Sarpedoni apud Homerum Jupiter consilium dat, IV, 203.

Satana. Cum perpetuum et irreconciliabile bellum gerat, oportet qui recte orare velint, se a malo liberari, IV, 24.

Satietas Esau primogeniorum jure spoliavit, I, 69. Satietas quietem sequitur, V, 488.

Satius est a laboribus ad requiem, quam a voluptate ad cruciatum proficisci, II, 174.

Saturitas quid, I, 385. Saturitas nescit vigilare, I, 150. Saturitatem vitiosos affectus parere, I, 520. Saturitas contumeliam parit, IV, 45.

Saul regno et vita cur exturbatur, I, 69. Saul sacerdotum interfector, I, 388. Saul Israelitis omnes humeris superabat, I, 365.

Scandali auctor exseindendus, I, 83.

Scarabeus scarabeum cumulat, II, 155.

Scelera omnia ob pecuniarum amorem, II, 146.

Sceleratus non potest divinam animadversionem etiam

præcognitam effugere, IV, 23. Scelerati omnes carnales sunt, IV, 127. Sceleratorum hominum consuetudo plurimum mali affert, IV, 53.
 Scenæ apparatus, qualis, V, 185. Scenæ cum vita comparatio, V, 214. Scena risum movet, V, 185.
 Scientia divinissima et optima actio, IV, 174.
 Scire vias meas voluit tanquam gens quæ justitiam fecerit, II, 252.
 Scio, illud probe, me nihil scire, III, 244.
 Scopus alius Judæis, alius Deo in passione Christi propositus fuit, IV, 98.
 Scorpio sine aculeo sive stimulo non est timendus, IV, 52.
 Scorpions ferit πληται, II, 133.
 Scortatio per aquas diluvii supplicio multatur, I, 60. Scortatio insidiosam rabiem excogitavit, I, 296.
 Scortatoris pax cum scorto, IV, 36. Scortator cum scorto unum quiddam sit per commissionem, et sua membra facit membra illius, IV, 129.
 Scortii filius ad fornicationem educatur, IV, 129.
 Serinia opum in nobis sunt, quæ ne vacua sint, curare debemus, II, 5.
 Scripta. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, I, 467. Scripta aliorum in ore habere multo satius est, quam cessare, desidiaque torpere, ac nugari, III, 183.
 Scriptor Panareti, id est, Jesus Sirach, III, 66. Scriptor vix potest omnibus placere, IV, 91. Scriptores dialogorum ethnici suæ gloriæ quam audientium et legentium salutis et utilitatis majorem habuerunt rationem, IV, 67, 91.
 Scriptura sacra, scala quædam est, qua ad Deum ascenditur, I, 369. Scriptura divina scite, et erudite evolvenda, I, 24. Est speculum quoddam perpetuo in manibus habendum, *ibid.* Scriptura sacrosancta rectam et luculentam atque inconcussam de Deo fidem homines docet, II, 299. Scriptura sacra non modo aliena concupiscere vetat, sed etiam propria spargere monet, I, 27. Scriptura sacra veritatis regula est, IV, 114. Scriptura sacra dum non ornatu ac compto genere orationis, sed humiliter ac pedestri usa fuit, auditorum omnis generis salutem magis quam suæ gloriæ studuit, IV, 67. Scriptura sacra perspicua est, quia omnibus hominibus inservire debet, IV, 91. In Scriptura cur quædam clara, quædam obscura esse voluerit Deus, IV, 82. Scriptura, licet Græcis barbara, tamen errorem gentilium quantumvis Attice loquentem superavit, IV, 28. Scripturarum divinarum auscultatio mel merum spirat, nec contemnenda est, IV, 228. Scripturarum divinarum cum externis libris collatio, IV, 140. Scripturam sacram, quæ lædere vetat, multi lædunt, V, 293.
 Scrutamini Scripturas. Qui corda scrutatur novit quæ sit Spiritus voluntas. Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei, II, 92.
 Scurillis adulatio contemptum parit, IV, 16. Scurriles verborum ineptiæ cavendæ in prophetarum interpretatione, IV, 205.
 Scurrilitas fugienda, I, 519.
 Scyllæ fetor, II, 153. Scylla incredibilibus, II, 233.
 Sectæ tres medicorum, IV, 55.
 Secundus homo e cælo dictus Christus, IV, 166. Secundus homo, I, 303. Secunda navigatio, II, 171.
 Securim positam esse ad radicem, I, 64.
 Securitas præstantior quam periculosa contentio, III, 66.
 Sodes prædentis, II, 151.
 Seges spina erat, I, 93.
 Segnitates et socordia rejicienda, V, 17.
 Semei petulanti lingua præditus, II, 179.
 Semen qui præbuit, pro auctore merito habetur eorum quæ inde sunt exorta, II, 121, 127; II, 152, 258.
 Semen jacitur, ut hominem sibi assimilet, III, 107.
 Semina virtutis in hominibus esse, II, 2. Semen novæ doctrinæ qui sparserint in Ecclesia, IV, 56. Semen in mare projiciens, peccat in illud, quia prohibet quominus ad generationem perveniat, IV, 129. Semen fratri suscitandum, IV, 96. Semina virtutis natura insita, IV, 55.
 Semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis venire volentes, IV, 155.
 Senatus quid sit, II, 246.
 Senectutem profundam homines sibi optant, IV, 165.
 Senes cur incurvantur, IV, 231. Senes mortem unam præstolantur, IV, 114. Senis temperantis cum appetente ad litus mercatore comparatio, V, 99. Senes Susannæ amatores condemnati, iudice Daniele, IV, 45. Senil etymon, V, 12, 131.

Sennacherib Ezechias regi et urbi Hierosolymorum minatus penas dedit superbiæ, domi a suis post turpem fugam trucidatus, IV, 250.
 Sensus non faciunt officium perturbata et stopefacta mente, IV, 101. Sensus tarius crassior est atque inferior quam visus, IV, 109. In sensuum reprædum qui et quare traditi, IV, 99.
 Sententiæ declaratio per facta æque ac per verba fit, IV, 85. Sententiam plerique omnes mortales ferre solent de aliorum casibus ex suis eventis, IV, 76. Sententiam injustam ferens peior est eo qui injuriam fecit, IV, 84. Sententiæ hominum variæ de anima et providentia, IV, 163.
 Sephora, lapillo arrepto, filium circumcivit, I, 125.
 Septem oculi Domini lustrantes universam terram, III, 95.
 Septies cadit justus, IV, 158.
 Sepulcra decentissima quænam, V, 415. Sepulcro Christi cesserunt illustria idolorum templa, IV, 27.
 Sequenda et fugienda quomodo discenda, V, 184.
 Sequester muneris sacerdos, I, 349.
 Seraphinorum spectator Isaias, II, 159.
 Seria obiter, otiosa serio tractari, V, 108.
 Sermo verus quis existimandus, I, 62. Sermo blandus iracundiam extinguit, II, 83. Sermo actionis expertus mancus et imperfectus est, III, 362. Sermo actionum umbra dicebatur Lacedæmonis, III, 252. Sermonis et actionis nexus, I, 46. Sermo auctoritate ac fide plenus, II, 251. Sermo meus non capit in vobis, II, 99. Sermo actione destitutus, non est efficax, III, 202. Sermonis facultas quando probanda, III, 595. Sermones actionum umbras esse desiniverunt Lacedæmonii, III, 252. Sermones opus habent ut in actione vertantur, I, 46. Sermones monstrat clarius, quod vult, opus, III, 158. Sermo altiora sermone effari nequit, IV, 211. Sermo præconiæ divini simplicibus et plebeis constat verbis, IV, 76. Sermo modicis salibus coadiendus, IV, 49. Cum sermone vita congruere debet, IV, 212. Sermones taciturnitas utilior, V, 110. Sermonis antitheta, V, 201. Sermo rationalis animæ explorator, V, 162.
 Sero discens præstat semper ignoranti, IV, 153.
 Serpens subdolos στρογυῶν, II, 135. Serpens vetustatem exult, I, 126. Serpentes qua ratione imitandi, *ibid.* Serpentis via in petra, I, 416. Serpens aut scorpio sine dentibus et stimulo, IV, 52.
 Serra dissectus Isaias, IV, 205.
 Serviles sunt, qui voluptatibus servant, II, 147. Servile opus, I, 71. Servilem vitam degunt, qui contubernale scortum alunt, I, 254. Servilis est ingenii cupiditatis suis obsequentem laudare, et adulari non laudandos et reprehendere laudandos, IV, 173.
 Servitus unde manavit, I, 471. Servi præstare liberos hominibus reperuntur, V, 457. Serviti quavis libertate, imo et regno potior est, qua inferior hominis pars superiori subjicitur, IV, 169.
 Servum prosperis rerum successibus utentem, intolerabilem esse, II, 297. Servus, tanquam nobis ipse, utendum est, I, 471. Servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, II, 270. Servus adaptatus a Domino potest exidere gratia adoptionis: Filius sua ingenuitate non item, IV, 23. Servus post manumissionem et adoptionem, non facile ad servilia officia se demittet, *ibid.* Servus minoribus rationibus obnoxius est quam liber et dominus, IV, 12. Servus fidelis et prudens quis sit, IV, 143. Servus ne ægre ferat neque recuset suam conditionem, IV, 12. Servo ventre natus partus servus nascitur, IV, 129. Servitus nihil officit virtuti et ejus imperio, IV, 76.
 Sexaginta reginæ quæ sint Salomonis, IV, 5.
 Si ad meliorem mentem redieritis, II, 155.
 Si vis, potes me mundare, III, 535.
 Siderum situs, II, 275. Sidera errantia, quibus caligo tenebrarum servata est in æternum, quænam sint apud B. Judam, IV, 57.
 Sigillatim finxit corda hominum, I, 17.
 Signa temporum postremorum, I, 210.
 Silentio ingravescit calamitas, III, 8. Silentium omne templis debetur, I, 45. Silentium Pythagoræorum, IV, 53. Silentio suppressi et occultati metu cruciatus animi augentur, IV, 110. Silentio culpam agnoscere videmur, IV, 205. Silentium Sirenarum utilius hominibus, V, 183. Silentium quomodo imponatur, V, 57.
 Simile est regnum cælorum grano sinapis, I, 199. Similes non est idem, IV, 157, 228. Similitudo tanta esse non potest in virtutibus hominum, quin aliqua sit differentia, qua internoscantur, IV, 114.
 Similitudo non juxta rationes omnes usurpator, sed

- juxta illam duxerat partem, quæ instituto conducit, II, 175.
- Simon Magus, I, 15.
- Simoniaci omnes sunt Christi carnifices, I, 315. Simoniaci in perditionem sacerdotii emunt pecunia, III, 394.
- Simplex lingua, animo simplicior, vita et moribus simplicissimus, III, 45.
- Simplicitas cum prudentia conjuncta, II, 131. Simplicitas ab omni improbitate remota imitanda, II, 175. Simplicitas in stultitiam desinit, si a prudentia sejungatur; fraudi ac deceptioni patet, II, 175. Simplicitas verborum in sacris Litteris derisa a paganis, IV, 91.
- Simulacrum philosophiæ, II, 175. Simulacrorum impii cultus crimen non effugit, qui fluxis opibus parci, I, 35. Simulacro nullo exornati templi nulla habetur ratio, IV, 75. Simulacra *δοκσαί* quare dicta, IV, 207.
- Simulantes aliquando prosunt, I, 489.
- Siopis grano regnum cælorum Domianus plurimis de causis comparavit, I, 199. Sinapis grano simile regnum cælorum, quomodo, IV, 76.
- Siodon illa pura, quid significet, 44.
- Singultus signum letale, sed non semper, IV, 125.
- Si quidem male sim locutus, testificare de malo: sin autem bene, quid me percussit, IV, 196.
- Sirachifilius sapientiam variis plantis comparat, IV, 328.
- Sirenarum canticis voluptas comparatur, V, 185.
- Socordia fugienda, II, 197. Socordiam voluptatem quinzam cupiant, V, 170. Socordia vitium, V, 89.
- Socratis dictum, III, 66. Socrates recte philosophatus, II, 279. Socrates cicuta poculo multatus, III, 154; IV, 205. Socrates Atticorum dogmatum auctor, pulsatus ac verberatus ab ultione temperavit, I, 11. Socrates cur decantatus, V, 164. Socrates Archelao potior, V, 186. Socratici temperantiam, justitiam et modestiam in pretio habuerunt, IV, 55.
- Sodomorum clamor, I, 510. Sodomi, V, 120. Sodomorum poena qualis, V, 220 et seq.
- Solis cursus, II, 100. Solis cursum esse celerrimum, II, 275. Sol non occidat super iracundiam vestram, II, 189. Sol lunæ suum lumen impartitur, IV, 192. Sol atque nox inserviunt mortalibus, IV, 58. Solis nomen Apollini affluxerunt Græci, IV, 194.
- Solatio deoris et levamentum affert, suos dolores animi efferre ad alios, IV, 110. Pro solatio est condolentia erga eum, qui quid invidus adversi patitur, IV, 180.
- Solitudo ad salutem utilis, I, 77.
- Solitaria vitæ laus, I, 77 et 402.
- Solliciti esse non debemus quomodo aut quid loquamur, quo pacto intelligendum, IV, 218.
- Solon cur prædicetur, V, 164. Solon mallet quisvis esse quam Croesus, V, 186.
- Solvite templum hoc, et in tribus diebus exietabo illud, II, 212; IV, 216.
- Solutus es ab uxore, non querere uxorem, I, 213.
- Somnus naturæ portus, III, 199. Somno ruditatis et imperitiæ se tradere non debet, qui alios docere vult, IV, 218.
- Somniorum interpretatio in opus prodiit, II, 49.
- Sophistæ, II, 253. Sophistæ insani, III, 87. Sophista mendacium suum exornans suavi eloquentia, venenum in aereo vasculo miscet ac propinat hominibus, IV, 67. Sophistæ professio, V, 185. Sophisticam artem injuria veritatem afficere, V, 97.
- Sophoclis sententia, V, 546.
- Sors humana ubique respicienda, V, 431. Sorte mortali superius est nihil adversum pati, V, 251. Sorte dati boni non est præmium, IV, 165.
- Spado dubius, I, 463.
- Spartana urbs cur laudata, V, 200.
- Specillum spirituale perpetuo in manibus habendum, sunt sacre Litteræ, II, 155.
- Speciosus forma præ filiis hominum, III, 130.
- Spectaculum maxime stupendum cecidit, II, 145.
- Spectacula urbana cavenda, I, 92.
- Spectra sunt falsa miracula, I, 397.
- Speculatorem dedi te, I, 50.
- Speculum, I, 382.
- Spes in Deum, firma turris est, II, 17. Spe bona ex animo expulsa, homo nihil agit eorum quæ oportet, IV, 132. Spe bonorum futurorum erigendus animus, et morrori resistendum, IV, 158. Spes incerta quæ ex aliena infelicitate concipitur, IV, 66. Spes volentem comitatur, V, 509. Spei effectus, V, 58, 130.
- Spina manus, quid significet, III, 161. Spinæ præfecant bonum semen, I, 402. Spinea corona Christus ut victor rediit, I, 95.
- Spiritualia negotia carnalibus potiora esse debent, I, 159. Spiritualia corpora in resurrectione, III, 777. Spirituales quos vocet Paulus, IV, 127. Spiritualibus licet donis ornatis, tamen lectionis exercitiis quotidianis indiget, IV, 88. Spirituales qui nominantur a Scriptura, V, 124.
- Spiritualiter intelligenda in prophetis non sunt trahenda ad historicum sensum, IV, 205.
- Spiritus carnem et ossa non habet, I, 477. Spiritus improbus vehementiore cum impetu reveritur, I, 65. Spiritus Dei, I, 60. Spiritus sanctis apostolis in igne donatus, I, 499. Spiritus divinus atque adorandus ad sacrosanctos descendit, I, 500. Spiritus sanctus, hoc divine habet, ut peccata remittat, I, 97. Spiritus sanctus in columbæ specie apparuit, I, 106. Spiritum sanctum divinam Trinitatem complere, I, 109. Spiritus sancti divinitas asseritur, I, 60. Spiritus divinus, ait in Psalmis, I, 416. Quicumque dixerit verbum adversus Spiritum sanctum, non remittitur ei, I, 59. Spiritum sanctum accipimus, et turpibus actionibus ipsum propulsumus, I, 250. Spiritus sancti deitatem aliqui negarunt, IV, 99. Spiritus Domini unicumque id attribuit, quod ei aptum atque conveniens est, IV, 182. Spiritus compunctionis est stuporis vel oecussionis, IV, 101. Spiritu ferventes, IV, 66.
- Splendor quid signet, III, 13.
- Spollatio libertatis gravior est quovis spolio pecuniaro, IV, 87.
- Sponsi non possunt filii jejulare quandiu cum illis est Sponsus, 630.
- Sponte interficere, III, 109.
- Spurii et notii ignominiosi et non admittuntur ad honores, IV, 129.
- Stadium virtutis, II, 161. Stadia et areæ huic ævo conceduntur, I, 4. Stadium quod in aspectum non cadit, I, 4. Stadium esse præsentem vitam, III, 154; IV, 194. Stadium esse hanc vitam certaminum et laborum, II, 24. Stare qui sibi videtur, videat ne cadat, IV, 14. Stetit supra ubi erat puer, I, 578.
- Stater quid significet, I, 206.
- Statua æneæ auro fulgentes, IV, 175.
- Statuarii idolorum vel in exsilium pellit, vel etiam occidit solebant, ne simulacrum humana manu vel arte factum dici posset, 4, 207. Statuariorum cum virtute præditis comparatio, V, 188.
- Statu vitæ futuræ, I, 416.
- Stellæ amulitium, I, 577. Stellæ, quinam dicuntur, III, 4.
- Sterilitas, maximum malum, II, 274. Sterilitas et orbitas defletas olim sanctis viris et feminis, IV, 163.
- Ερυθροστέρες* pectoralis, I, 74.
- Stimulus mortis est peccatum, IV, 52. Stimulus alii infigunt, alii frenis, IV, 145.
- Stipendium peccati mors est, IV, 52.
- Stoici adversus Aristotelem se armarunt, II, 5; IV, 53. Stoici multi, spreta sua sapientia, fidem Christi sunt amplexi, IV, 76. Stoicorum adversantium Aristoteli dogmata extincta sunt, IV, 91.
- Stola angelica a Christo contexta, est dilectio, IV, 15.
- Stoliditas ac dementia summa est, ad eos confugere, qui nihil nisi perniciem tuam meditentur, IV, 137.
- Stratagemate quo usus sit Christus ad capiendum diabolum, IV, 166.
- Studium ac diligentia præcedentem desidiam et socordiam abolere solent, II, 500. Studia hominum variis etiam circa orationes ac dicendi genera, IV, 91. Studium est actio ante actionem, IV, 162. Studia optimæ naturæ juncta, summos perficiunt, V, 531.
- Studiosi litterarum a vulgo hominum deridentur, IV, 88.
- Stultus fiat qui videtur esse sapiens, IV, 6. Stultorum indoles ac mente carentium, V, 256.
- Stupor socordia gravior est, II, 94. Stupore correpti neque vident neque audiunt quidquam, IV, 101.
- Stuprum ac adulterium differunt, I, 461.
- Suada quædam sessabat in labiis Pericli, IV, 205.
- Subditi officium non facientes defensionem petunt ab ignavia doctorum, IV, 135.
- Subita mutatio noxia, IV, 1.
- Sublimis in humilibus et humilis in sublimibus fuit Josephus, IV, 78.
- Submissio spontanea ejus qui habet nativam dignitatem, non affert præjudicium conditioni, IV, 22.
- Subsannare qui soleant, IV, 499.
- Sues in veteris consuetudinis cæno sese evolutantes, qui sint, I, 92.
- Substantiam, qualitatis esse vehiculum, II, 72.
- Successionem (ad) et propagationem generis necessaria est coitus, IV, 192.
- Sufficientiam reges ac felices facere, V, 158

Sufficit dies malitia sua, I, 332.
 Summa legis et prophetarum, IV, 91.
 Summitates herbarum, I, 152.
 Superbis Deus resistit, I, 164.
 Supercilium cur temporibus vicinum, V, 189.
 Superfluitas rejicienda, III, 81. Superflua cibi sumptio, saturata est, non esus, I, 383. Superflua cibi sumptiones morbos parant, I, 361.
 Superna qui sapit, illie habitat, ubi Christus est, I, 77.
 Supersubstantialis panis quomodo dictus, II, 261.
 Supervacua quæ, III, 135.
 Supervacue agentes confunduntur, I, 215.
 Supplicium quod sceleribus debetur, I, 6. Supplicii gravitas difficilior quidquam a peccato recedere, V, 346.
 Supplicii majoris occasio honoris magnitudo, V, 321. Suppliciorum vehementia et longa duratio in hac vita concurrere nequeunt, sed concurrent in altera, IV, 199.
 Supplicium misereri jubet lex non scripta, III, 161.
 Supramundana tantum medicaria debent qui sapiunt, IV, 302.
 Surgite, abeamus hinc, IV, 48; III, 147.
 Sursum fertur solus ignis: cætera elementa et corpora omnia deorsum, IV, 66.
 Susanna illa celebris, I, 87. Susanna duos senes impudicos cepit, II, 289. Susannæ historia laudatur, IV, 116. Susanna repulit seniorum libidinem, et thesaurum castitatis conservavit integrum, IV, 7. Susannæ innocentia per Danielelem vindicata condemnatis calumniatoribus sensibus, IV, 45.
 Suspicio cedat veritati, IV, 81. Suspicio aliud a reprehensione, IV, 451. Suspicionis altaris, I, 149.
 Syllæ molestiorem improbitatem, V, 205.
 Symbola salutaria, II, 37.
 Σύμμετρα interpretatio, I, 177. *Ἀπὸ συγγέμετρος, ibid.*
 Synodus Nicæna divinitus inspirata veritatem dogmatum tradidit, IV, 99.
 Synonyma quæ, III, 92.

T

Tabella a Pilato supra Domini caput affixa, IV, 49f.
 Tabernæ, hospitia quedam, cautionarium usus, I, 357.
 Tacentem fieri peccæ participem, V, 290. Tacui, num etiam semper tacebo, et sustinebo? II, 222.
 Taciturnitas utilior quam sermo quorumdam, V, 110.
 Tactus sensus impurius et crassior magis concitat libidinem quam visus, IV, 109.
 Talentum unusquisque habet, I, 416. Talenta quinque conduplicare, I, 267. Talenta quinque qui acceperat, et qui duo, eodem præmio afficiuntur ab herode, et quare, IV, 106.
 Talionis lex quem seopum habuerit, 86. Talionis lex quo sine lata, IV, 209.
 Tangere mulierem, id est, basiare vel conrectare, proximus ad coitum gradus est, IV, 109.
 Tardè discere præstat quam nunquam, IV, 155.
 Taurus subsultat *αὐτῶν*, II, 135.
 Tela prævisa minus ferire, V, 394.
 Temeritas passim præsidet, 114.
 Temperamentum corporis sequuntur facultates animæ, IV, 125. Temperamentum malum quid et unde, IV, 141.
 Temperantiæ pulchritudo, II, 7. Temperantiæ delubrum, II, 151. Temperantia verissima voluptas Christianisque congruens, *ibid.* Temperantiam non omnes eodem sine modoque colunt, IV, 91. Temperantiam quid eripiat adolescentibus, V, 185. Temperantiæ freno utendum, V, 429. Temperans multos sui similes agnoscit, V, 18.
 Tempestatis et naturæ comparatio, V, 99.
 Templum Salomonis a Babytonio rege Nabuehodonore eversum, a Zorobabele et Esdra instauratum, IV, 17. Templi quod nullum exornat simulacrum nulla habetur ratio, IV, 75. Templum mansuetudinis, II, 151. Templum aliud est, aliud Ecclesia, II, 246. Templo silentium omne debetur, I, 45. Templum Domini si quis disperdidit, disperdet eum Deus, III, 92. Templum divinum puris atque ingentis pretii materiis exornetur, I, 20.
 Tempus rerum omnium ferax, I, 388. Tempus rotæ speciem imitatur, II, 158. Tempus est ut incipiat iudicium a dono Dei, II, 208. Tempus breve est, I, 415. Tempus incassum, in malum ac perniciem consumere, II, 16. Tempus partim avo avit, partim latet, partim præterit, III, 175. Temporis figura circularis, IV, 1. Tempori parcere optimum est, V, 599. Temporis ignotus finis, V, 360. Temporis prodigi quinam nuncupandi, V, 427. Temporis varis partes, V, 366. Tempus cur signis

dumetiamur, V, 266. Tempus quid generet, V, 266. Tempus nunquam sistitur, V, 369.
 Temulentia laborare præ pecuniarum cupiditate, II, 115.
 Temulentum est quodam modo bonum, II, 126.
 Tenebræ repugnant luci, V, 435. Tenebris perennis constricti tenebuntur improbi, ubi luan penas post hanc vitam, IV, 161.
 Tentanti non promittit Deus auxilium, IV, 164. In tentationes seipsam concitans non recte orat Deum, ne se inducat in tentationes, IV, 24. Tentari quid sit, V, 226. Tentari cur permittantur nonnulli, V, 395.
 Tentatio est vita hominis super terram, II, 76. Faciet cum tentatione proventum, ut possit sustinere, IV, 230. Tentationes Christi, I, 75. Tentationibus superior quo pacto quispiam exadit, II, 280. Tentationibus non est succumbendum, II, 111. Tentationes perturbationum esse interitum, V, 68. Tentationes quomodo ferendæ, V, 96. Tentationes solvere oportet, V, 514. Tentationes coronam facere, V, 226.
 Tentorium, vita præsens, I, 65.
 Tenultas victus, II, 151.
Ἐπαρτία officium, III, 157.
 Ter abjurato Domino, quid significetur, I, 556, 558.
 Terra cur contremuit in passione Domini, II, 52.
 Terram fluentem lacte et melle, II, 99. Terra figura spatium, II, 100. Terra esse cæli centrum, II, 228. Terra extenuata in aquam commutatur, II, 45. Terra ea et in terram revertetur, IV, 149. Terra non movebitur in sæculum sæculi, et tamen dicitur tremere ab aspectu Dei, sine ulla contradictione, IV, 167. In terra deatæ excludimur a celestium præmiorum societate, IV, 48.
 Terræ cur contemenda, V, 510.
 Terrestre tabernaculum vix ea quæ ad pedes jaceat invenire potest, I, 20.
 Tertia die Christus se resurrecurum dixit, II, 212.
 Testamentum Vetus et Novum Christianam religionem docet, I, 21. Testamentum Vetus rejiciebant Manichæi, II, 155. Testamenti Veteris et Novi unus atque idem est legislator, II, 155, IV, 209. Testamentum quid Scriptura appellet, II, 196. Testamentum Vetus prædixit omnia quæ Novo Testamento continentur, I, 107. Testamentum in mortuis firmum, IV, 115.
 Testimonium ab hoste grave et auctoritatis plenum est, II, 228; III, 535. Non falsum testimonium dicas, III, 45. Testimonium hostium fide dignum apud omnes homines qua Græcos qua Barbaros, IV, 225. Testimonium sui totum probandum, aut totum rejiciendum est; partem unam excerpere, alteram repudiare non licet, IV, 51. Testimonium alicujus consentiens, debet etiam in iis admittens quæ contra se faciunt, IV, 51. Testimonia operum orationi adesse debent, IV, 85.
Θέα βοηθῆ animum addidit martyribus, IV, 218.
 Theatra clausa et quæ aperta erant a nemine frequentata, V, 185. Theatra et ludi communis universi pestis, V, 186.
 Themistocles *αὐτοσχεδιάων τὸ δέον*, IV, 205. *Θάλασσαν ἐστὶ τὸ ἐθέλοντα ἀγῶν*, IV, 194. Themistocles exilio punitus, IV, 205.
 Theodosius qualis, V, 216.
 Thecæ martyris primæ templum nobile apud Seleuciam, I, 160. Theca omnium laudibus celebrata, muliebrium victoriarum ac tropæorum caput, I, 87.
 Theogonias, deorum affectiones et ortus Orpheus, Homerus et Hesiodus tradiderunt, I, 21.
 Theophilus Alexandrinus, I, 152.
 Thesaurus virtutum omnium, II, 151. Thesaurus Græcorum Plato, IV, 205. Thesaurus virginitalis jejuniis et vigiliis conservatur, IV, 154. Thesaurum sacræ Scripturæ diabolica astutia cur nobis videat, IV, 208.
 Theudas, III, 119.
 Thracia, I, 469.
 Thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et testis in cælo fidelis, I, 478.
Θηλυμανῆς fallax, II, 133.
Θηλυτέρα feminam dictam esse, II, 81.
Θηρῶν τὴν εὐτέλειαν, I, 9.
 Thucydides dictum, V, 546. Ejus gravitas, V, 497. Thucydides gravitas quibusdam placet, IV, 91. *ἑμὸς καὶ ὄργη* quomodo differant, IV, 225.
 Tiberius imperavit 22 annis, III, 89.
 Timotheus lector celebris, atque omni laude dignus, II, 155. Timothei elogia, V, 388.
 Tineas alere: tinearum alator, I, 127.
Τόκος, creatio, III, 51.
 Tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæ, III, 205.
 Tollite ista hinc, quid, I, 106.

Tradi in sensum reprobum a Deo est ab ipso deseri, vel auxilio ejus nudatum destitui, IV, 59.
 Tragica dramata quæ, V, 77.
 Tragediam omnem superant, quæ ob Christum occisum perpepsi sunt Judæi, IV, 166. Tragedia gravitas, IV, 91. Tragediæ histriones laudati, V, 71. Tragediæ quomodo et quam commiserationem concitent, V, 545.
 Trajani dictum a quo relatum, V, 385.
 Tranquillitas optanda magis quam negotium, V, 305.
 Transfiguratio Domini, I, 259.
 Transivi et ecce non erat, I, 265.
 Tremore suo terra servitutem proficitur: sed stabilitate sua terminum divinum indicat, IV, 107.
 Tres pueri in fornace Babylonica hortantur in specie Daniele ad laudandum Deum, IV, 9. Trium puerorum canticum, IV, 151. Trium dierum Domini in sepulcro transactorum explanatio, I, 114. Tria sunt, quæ intellectu assequi nequeo, I, 416.
 Tribunalibus molestiam exhibere perniciosum est, II, 240.
 Tributum Cæsari reddendum est, I, 48.
 Trinitas adoranda ac summe regia, III, 149. Trinitas divina una est, I, 59. Trinitas sancta consubstantialis est summeque regia, III, 112. Trinitas sancta ejusdem essentialitæ, personarum qualitate, atque hypostaseon proprietate distincta, II, 142. Trinitas veneranda, summeque regia, III, 18. In Trinitate unam esse essentialitatem, I, 445. Trinitas beata et adoranda, I, 247. Trinitatis divinæ nomen unum, unius essentialitæ conjunctionem atque unionem significans, I, 20. Trinitatis mysterium, II, 145. Trinitatem consubstantialem quidam adorare negant, IV, 99.
 Triplicem negationem triplici assensione depulit, I, 105.
 Tristitiæ assultus quibus armis repellendus, IV, 158.
 Triticum a paleis distinctum, I, 350.
 Triumphus Christi de dæmonibus, IV, 188.
 Tropæa statuerit oportet, qui velit ornari voce præconis tanquam victor, IV, 104. Tropæa splendida oportet statuere eum contra vitia, qui velit potiri præmiis celestibus, IV, 158. Tropæum illustrissimum erexit Abrahamus contra vim naturæ tyrannicæ, IV, 178.
 Tu es qui venturus es, an alium expectamus? I, 54.
 Tunica Domini erat inconsultis desuper contexta per totum, I, 74. Qui habet duas tunicas, det non habenti, I, 475.
 Turbæ in Ecclesiis excitatæ, V, 20; quibusnam impunitæ, *ibid.*
 Turpe non modo, sed etiam absurdum esse fugiendum, V, 242.
 Tutores Demosthenis condemnati, IV, 205.
 Tyrannicida quis strenuus, III, 148.
 Tyrannus omnia ad suam utilitatem refert, III, 194.
 Tyrannus suam unius utilitatem spectat, non subditorum, IV, 145. Tyranno, id est, diabolo, nervos incidit Christus suo adventu, IV, 154. Tyrannis Pharaonis in regnum mutata virtute Josephi, IV, 78. Tyrannis a regno quibus rebus differat, IV, 145.
 Tyrannicus a rationibus liberis esse voluit Christus suos discipulos, IV, 48. Tyrannica vis adulationis mulieribus, IV, 71. Tyrannica vis amoris, IV, 12. Tyrannicum est, per aliorum calamitates velle inclarescere, IV, 7.

U

Ulcisci alios cupientes sæpe una peritiae, V, 145.
 Ultio non affert finem prioribus malis, sed initium præbet novis et gravioribus, et calamitates alias super alias provocat, IV, 209.
 Ultra ac sponte sua communicare *ἐκρωστώς*, I, 492.
 Ulysses Ithacensis eloquentissimus, V, 444. Ulysses filius Laertis, *ibid.*
 Umbram habebat lex futurorum I, 444. Umbram futurorum bonorum habuit lex, IV, 141. Per umbram et symbola Moyses veritatem præfiguravit, IV, 157. Cum umbris digladiari noli, IV, 92. Umbra sunt res mortalium, IV, 244.
 Unigenitus et primogenitus, III, 51. Unigenitus Deus, III, 95.
 Unita Deo humana natura, IV, 229.
 Unum est probrum, vitium scilicet, III, 101. Unus dies Domini tanquam mille anni, III, 252. Unum hoc recte atque ardenti animo teneo, quod, quantum in me situm est, omnes salutem consequi cupiam, III, 366.
 Urbani tumultus fugiendi, I, 77.
 Urbes tumultibus laborantes fugere, I, 191. Urbes maro cinctæ sunt usque ad cælum, II, 99. Urbium situs opportunus quis, V, 26.

Ursus voracitati studet, *γαστριμαργῆ*, II, 55.
 Utile id quod justum, non vero quod utile id justum existimandum, IV, 198. Utilia nosse et dare ad quem pertineat, V, 66.
 Utilitas a tergo interdum sita est, IV, 175. Utilitas quanta manet a narratione recte factorum, IV, 172.
 Utres veteres, quosnam Dominus appellavit, I, 57.
 Ὑπερφανὸς insolens quis, III, 378.
 Ὑποκαταμῆς κατανάζων τῶν παθῶν τὰ οὐδέματα, I, 8.
 Ὑποκατῆ, propeissio ad obediendum, I, 1.

V

Væ prægnantibus et lactantibus, in illis diebus! I, 211.
 Valetudo diversa, utilis et salutaris, I, 224. Valetudo, quomodo conseruetur, V, 528.
 Vas electionis Paulus, IV, 156. Vasa quid significant, I, 205.
 Vates optimus Apollo, IV, 149.
 Vehementia et diuturnitas suppliciorum in hac vita non concurrunt, IV, 199.
 Velum scissum, quid, I, 252.
 Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, I, 429.
 Vendere omnia et dare pauperibus, consilii et arbitrii est, non præcepti aut necessitatis, IV, 204.
 Venditor non est audiendus volens invito emptore, quem in possessionem agri induxit, rescindi contractum, etsi pretium ei reddere paratus sit, IV, 26.
 Venenum in aureo vasculo mistum est mendacium oratione suavi conditum et exornatum, IV, 6.
 Venerabile quidem est conjugium, et legitimum cubile; sed non semper utendum consuetudine conjugali, IV, 119.
 Veneratione digna quænam sint, V, 425.
 Venia tribuenda iis, qui benignitatis meliores sunt, II, 69. Venia non minus tribuenda ei, qui nos læset, quam pecunia indigenti, IV, 185. Venia majora peccantes de medio tollendi, IV, 170.
 Venter rabidus, I, 69. Venter maxima necessitas, II, 40. Ventrem imperio tenere, I, 150. Ventris illecebris cadere, II, 108. Ventrem, ventrisque assecles affectione tyrannicum in modum subigere, I, 151. Ventri prorsus dominari, perturbationibus animi prorsus dominari est, I, 70. Ventrem Deum existimare, I, 536. A ventre matris meæ Deus meus es tu, IV, 165. Venter vino plenus facile despumat libidinem, V, 95.
 Ventilabri significatio, I, 65.
 Ventis non semper cedere oportet, I, 451.
 Venustatem ex terra effloruisse in eamque esse redituram, V, 145.
 Ver quo pacto paulatim in ætatem migret, IV, 1.
 Vera dicenda, bonæ agenda, IV, 198. Vera probra, etiam si propter Christum tolerantur, non habent tantum præmium, quantum falsa, IV, 95.
 Verax vincit dum vincitur, V, 401.
 Verbum quare appelletur Filius, III, 141. Verbum verba non odit, cum virtus laudatur, III, 576. Dei Verbum vere humanitatem induit, I, 289. Verbum, semen est, III, 107. Verbum quid signet, III, 18. Verbum caro vera factum est, I, 405. Verbum Dei hominem factum negarunt aliquot hæretici, IV, 99. Verbum Dei non ubique significat in sacris Litteris Filium Dei, IV, 153. Verbum divinum sacrosanctum et margarita pretiosissima est, IV, 181. Verba sui nomina eadem non semper eundem præbent intellectum, IV, 101. Verba sine rebus inutilia et mortua, IV, 18. Verba vel lapides inflectere videntur qui verbis tantum philosophantur, factis opprobrium debeat, IV, 212. In verbis inanibus si est gustus, IV, 49. Verba benigna ut oleum, V, 190.
 Verecundiam qui abstererint, nulla ratione in officio contineri queunt, IV, 145.
 Veritas omnibus artibus et disciplinis ornamentum affert, III, 65. Veritatem tantum et pacem diligite, 530. Veritas perspicua est iis, qui mente præditi sunt, ac rerum iudicium opinionibus quibusdam occupatum non habent, III, 191. Veritatem ægre indagari atque comprehendere, III, 205. Veritatis luculentæ admiranda vis, II, 145. Veritas perquam copiosa est, II, 146. Acris veritatis amor, *ibid.* Veritas ex dicentis imbecillitate nihil detrimenti capit, III, 256. Veritas præferatur, III, 360. Veritas nullo modo occultanda, III, 215. Veritatem dico in Christo, II, 58. Veritas omnibus antiquior, II, 146. Veritas in lege occultata, nunc declarata, I, 401. Veritas ornata ratione tradita, eruditus tantum, non etiam rudibus prodest; pedestri vero ac simplici oratione exposita omnibus auditoribus, IV, 67. Veritas per umbras ac symbola olim præfigurabatur, IV, 157. Veritatis regula est sacra Scriptura; IV, 114. Veritatem ab idiotis discere præstat, quam a sophista mendacium, IV, 67. Veritatis celestis tanta vis est, ut etiam rustica oratione exposita obtineat palmam, et

terram ac mare sibi adjunxerit, IV, 28. Veritate majus est nihil, IV, 76. Veritate nihil præstabilius, IV, 150. Veritas contentiosis disputationibus non violanda, V, 97. Veritas orationis virtus, V, 143. Veritas reprehensa clarior elucescit, V, 478. Veritas semper vincit, V, 293. Veritate illustrius nihil, V, 381. Veritas summa sapientia, V, 518. Veritatis proditor quis, V, 8. Veritatis simplex oratio, V, 475. Veritatis scopum attingere qui videantur, V, 92.

Vespasianus, Neronis dux militaris, Judæos fortiter oppugnavit, III, 89.

Vespere Sabbati quæ lucescit, etc., I, 114.

Vestes ex lino contextæ, I, 45. Vestes deponere, certandi principium est, II, 161.

Vestibus indigni in adyta de insiliunt, IV, 40.

Vestigia tua non cognoscuntur, I, 416.

Vestimenta ligata quid significent, I, 200. Vestimenta honesta pulchrum vehiculum; gubernaculum facile; arma congrua; lyra concinna, V, 61.

Vestitus necessarius, III, 179. Vestitus Dei nostri Jesu fuit vilis, I, 74. Vestitus mollior, et subtilitas, et color elegans religiosi Christianæ repugnant, I, 74.

Veterem hominem, hoc est vitium, tanquam serpentis pellem, exuamus, atque fidem, ut serpens caput, custodiamus, II, 175.

Via Domini, consilia, III, 232. Via mulieris adulteræ, I, 417. Via, quid, I, 80. Qui secus viam seminatus est, III, 107. In viam gentium abire, I, 153. Viam viri in adolescentia quis intelligit, I, 416. Via regia incedit, IV, 210. Viæ voluptatis et vitii quid differant, V, 161.

Viticum salutis sacramentum Scripturarum lectio, II, 73. Viticum nequitia facere legem, IV, 219. Vitem non rependere iis, a quibus beneficium acceperis, vitio datur, II, 159.

Victima pulcherrima quænam sit, III, 75. Victima una pro omnibus oblata est quæ omnibus dignitate pretioque excellit, IV, 100. Victima unica pro omnibus est Christus, omne pretium ac dignitatem longissime superans, IV, 75.

Victor quis merito vocandus est, III, 377. Victores miseriores quam victi quandonam, V, 10. Victores vere quinam sint, V, 1. Victor tentationum sit oportet, V, 473. Victor sæpe victor et quonodo, V, 19. Victor solatio, et honori sæpe est excellentia victoris, IV, 27.

Victoria omnibus in rebus bona non est, III, 104. Victoria labore paranda, IV, 64. Victoria in paucis vim suam exerit vitio hominum, IV, 64. Victoria interdum in eo ipso sita est, ut succumbere et cedere videamur, IV, 175. Victoria quænam querendæ, V, 94. Victoria virginitatis, V, 490. Victoria motuum qualis esse debeat, V, 144. Victoria ex arduis clarior, V, 245.

Victus fragilis ac plebeius, III, 179.

Videte ne quis vos seducat, I, 419. Videte ne perdati quæ operati estis, II, 500. Videntes excecære quoniam possint, V, 109.

Viduas luctus decet, non ornatus, I, 179. Vidua duo minuta interens in gazophylacium, IV, 118. Viduæ animum spectavit Dominus, cum tantopere ipsam prædicavit, non id quod obtulit, IV, 195.

Vigilandum nobis est, II, 170. Vigilate et orate, ne intritis in tentationem, II, 76. Vigilare nescit saturitas, I, 130.

Vilitas vestis Domnicæ, I, 74. Vilitatem aucupari, I, 7.

Vincere sermonibus, rebus superari, II, 180. Vinci honeste præstantius est, quam male vincere, II, 251. Vinci ab aliquibus expedit, IV, 145. Vinci a rebus difficilibus non est turpe, V, 25. Vindictæ vitium, V, 86.

Vinea Domnicæ operarius, quis, I, 98. In vinea Domini opus facere jubemur, IV, 152.

Vinum hominis pectus exhilarat, I, 495. In vino veritas, II, 109. Vinum Spiritus divinus efficit sanguinem Christi. Itaque eo non abutendum, I, 513. Vinum ultra satietatem infusum, I, 479. Vinum amentes efficit, I, 205. Vino confertur Evangelium, I, 293. Vinum, vera divina cognitionis doctrina, I, 168. Vino nihil est calidius in omnibus rebus liquidis, I, 385. Vini nonnulli impertendum esse stomacho infirmo, *ibid.* Vinum cur omnes non eodem modo afficiat, II, 509. Vinum largius haustum penas exposcit a bibente tanquam injuria affectum, V, 45.

Violenti quinam rapiant regnum cælorum, IV, 136.

Vipera improbitatis venenum conservat *εὐκρίπεια*, II, 155. Vipera Paulum non læsit, III, 95. Vipera cur Judei comparantur, I, 105. Vipera carnibus uti, IV, 98.

Vir e terra, I, 141. Vir etiam de muliere dicitur, 512. Vir est imago et gloria Dei, III, 95. Vir probus in acerbissimis malis versans, II, 157. Viri optimi ac maxime regii, qui virtutibus florent, II, 147. Vir insipiens non intelligit, III, 12. Similabitur viro insipienti, *ibid.* Vir fla-

gitiosus ingreditur vias non bonas, *ibid.* Vir accipiens virginem *γόνιμον γυναικα* reddi, III, 245. Vir agricolæ, mulier terræ instar obtinet, III, 12. Vir et uxor sunt voces quæ ad aliquid referuntur, *ibid.* Vir est corpus mulieris et contra, IV, 129. Viro bono cur improbus bellum moveat, IV, 96. Viri perfecti definitio, V, 162. Virile quid appellandum, V, 383.

Virga tua, et baculus tuus, ipsa me consolata sunt, I, 501. Virga Aaronis quid in arca fœderis denotavit, IV, 75. Virginitas nihil emolumentum affert, si commiseratio et humanitas absit, 286. Virginitatis certamen magnum ac præclarum est, III, 331. Virginitas quid sit, II, 8. Virginitas voluntaria est et arbitraria, non necessaria, IV, 204. Virginitas quorum sit, IV, 164. Virginitas non debet comparari cum scortatione, sed cum continentia et conjugio, IV, 115. Virginitatis pretiosus thesaurus ut conservari possit, IV, 164. Virginitas præstantior est conjugio, cujus sectatores angelici sunt ordinibus ascripti, IV, 192. Virginitas datur volentibus accipere, IV, 165. Virginitas res divina, V, 253. Virginitas supergreditur legem, fornicatio transgreditur, V, 218.

Virgo ex eadem, qua David, tribu ortum duxit, I, 7. Virginitibus decorum esse servandum, V, 146.

Virtus decus suum probro non afficit, II, 154. Virtus facilis quædam res est, II, 67. Virtuti regnum debetur, II, 48. Virtus, maximum bonum est, II, 286. Virtutem, vere virtutem esse, II, 98. Virtutis vestigia in paucis reperiuntur, II, 257. Virtutis regula, II, 151. Virtus totis viribus comparanda, II, 286. Virtutem nihil est quod adæquet, II, 89. Virtus magna, quæ, III, 573, 374. Virtus in infirmitate perficitur, I, 428; III, 182. Virtutem mutationis dominio non esse subjectam, III, 351. Virtus, in quo sita sit, I, 86. Virtus est res faciliior atque jucundior vitio, II, 67, 147 et 210. Virtutem calamitatum non esse causam, III, 201. Virtutem nondum scripto proditam lubentibus animis patriarchæ amplexati sunt, II, 374. Virtus non sine labore paratur, II, 256. Virtutem etiam improbi laudibus edisserunt, II, 174. Virtus totis viribus amplectenda, II, 9, 12, 14. Virtutis laudes, quæ pulchra et magna, operumque eximiarum perita, II, 89. Virtutis laudes quæ pulchra et magna, operumque eximiarum perita, II, 89. Virtutis a natura est ut mors eam non attingat, II, 14. Virtus amplectenda, vitium fugiendum, III, 212. Virtus quare difficilis quædam res esse videatur, II, 240. Virtutes omnes Deus ad perfectionem requirit, I, 403. Virtus expetenda, quæ nos ab omnibus vindicat, III, 322. Virtutem etiam submoto merce, ipsam esse mercedem, decus et ornamentum, II, 184. Virtus occultari sequitur, et tamen sine ostentatione facienda est, IV, 159. Virtus, quamvis invitæ ac nolentibus suis possessoribus, omnes homines illuminare apta et nata est, ut fax nocte illumi fulget, IV, 159. Virtus cum aliis quidem regie, cum sola voluptate tyrannice agit, IV, 78. Virtus ubique a divina gratia coronatur, IV, 78. Virtus res quædam divina est et immortalis, et ab oblivione insuperabilis, IV, 222. Virtus secunda est vel tarde didicisse, IV, 115. Virtus optima dux ad felicitatem, IV, 163. Virtus Dei operuit cælos, IV, 211. Virtus tanquam res divina ab omnibus celebratur et extollitur, IV, 165. Virtus imperatoria quædam res est, IV, 78. Virtus theoretica instar animæ; et practica instar est corpori, IV, 174. Virtus generalis, omnes ceteras species complexa, est caritas, IV, 16. Virtus conjugenda cum doctrina pietatis, IV, 20. Virtus suapte splendore præfulget, etiam absque encomio orationis, IV, 10. Virtus a Deo coronatur, IV, 26. Ad virtutem qui alteri se dicem præbet, coronatur, quamvis nihil apud eum profecerit, IV, 148. Virtutis licet fastidium quis attigerit, lamen habet in se aliquid humanum erratum, IV, 116. Virtuti studendum, IV, 198. Virtutis exercitatio inopinatus casus bene disponit, IV, 152. Virtutis Josephi egregia et proluxa commendatio, IV, 76. Virtutis definitio est cujusque voluntas propria, IV, 91. Virtutis studiosus se amare cur simulariunt nonnumquam demones, IV, 105. In virtutibus pariter et vitiiis infinita est inter homines varietas, IV, 114. Virtutis amantem esse oportet eum, qui velit digne comedere divinum et verum Pascha, IV, 162. Virtus concinnum quiddam est, vitium vero absurdum atque absonum, IV, 125. Virtutis definitio Christianis facilis inventu, IV, 51 et 91. Virtutis studiosis multi adversantur, IV, 37. Virtutis semina natura insit, IV, 53. Virtutis amator recte implorat auxilium, IV, 4. Virtutis ergo libenti animo moriendum, IV, 52. Virtutis cultores non deserit Deus, IV, 15. Virtutis arma a Deo Verbo fabricata, IV, 15. Virtuti potius quam primogenituræ debetur beneficium, IV, 26. Virtuti prona et obediens caro effecta est, per Christi in carnem adventum et baptismum, IV, 201. Ad virtutem celebrandam eloquentia conferenda est, IV, 10. Ad virtutem ac sapientiam qua

ratione magna possit fieri accessio, IV, 130. Virtutem multi mortales in pretio habent, IV, 114. Virtute propinquam Christi efficiamur, IV, 46. Virtutes omnes amabiles sunt, IV, 114. Ad virtutes alias alii magis propensam, IV, 114. Virtutes in se dilectio continet omnes, IV, 15. Ad virtutem instituitur per ipsam exercitationem, IV, 81. Virtutum fastidium est gloria, IV, 63. Virtutes eas maxime laudare, quarum studio maxime ducimur, IV, 78. Virtutum deflexiones in vitia desinunt, IV, 210. Ut virtutum, ita etiam vitiorum sunt gradus quidam, IV, 115. Virtutibus vicina vitia, IV, 210. Virtutum semina per naturam insita nobis turpiter encamus, IV, 187. Virtus a teneris exercenda, V, 186. Et cur, *ibid.* Ratio ab oppositis, *ibid.* Virtus amandum facit, V, 211. Virtus clara aeternaque habetur, V, 186. Cujus dictum, *ibid.* Virtus honorum omnium maximum, atque pulcherrimum, V, 186. Virtus ab inimicis exigit poenas, et quomodo, *ibid.* Virtus ac vitium omni scriptori cognoscenda, V, 217. Virtus divitiis potior, V, 186. Virtus latere nequit, et invidia obscurata iterum efflucescit, V, 169. Virtus magna res, V, 169. Virtus quondam maior, et venustior, V, 169. Virtus ipsamet corona et merces, V, 223. Virtutem et divitias simul esse posse, V, 186. Virtutem comitari decus ac coronam, V, 164. Virtutem colere praestat quam omnes nosse, V, 161. Virtus coronas, vitium poenas parit, V, 268. Virtutem exercentes si non hic, in altera saltem vita consequi quae par est adipisci, V, 555. Virtute praeditos multos degere ignotos, V, 479. Virtutes carinales quatuor ludis ac spectaculis amitti, V, 185. Virtutis radix amara, fructus dulcis, V, 35. Virtuti dandum victoriae suffragium, non vitio, V, 151. Virtutes non rationales, quae, V, 110. Virtutis alumni cur non ostentandi, V, 49. Virtutis studium e necessitate efficiendum, V, 113. Virtutis etsi laboriosae opus, donum esse, V, 229. Virtus et doctrina socera, V, 491. Virtutis ornamentum decusque sempiternum, V, 208. Virtute praeditorum a vitiosis hominibus differentia, V, 186. Eorum cum angelis, horum cum feris comparatio, *ibid.* Priorum altera cum facibus comparatio, *ibid.* Comparatio virtute praeditorum cum angelis, vitiosorum cum feris, *ibid.* Virtutis studium non intermittendum, V, 131. Virtutis et vitii arbitri quid agant, *ibid.* Virtutem quid vocet, V, 186. Virtus honorem tribuit, non dignitas, V, 63. Virtutis et ignis comparatio, V, 95. Virtus sui gratia exercenda, V, 268. Virtus omnibus ignota, V, 161. Virtus in quo posita, V, 202. Ejus effectus, *ibid.* Virtus post nummos, V, 186. Virtus mortua nisi fide animetur, V, 162. Virtus exercenda, gloria non expetenda, V, 337. Virtute a teneris praediti cum victore in olympiis comparatio, V, 186. Virtute praestantes sunt extra iudicii aleam, V, 109. Virtutem amplexum, vitium fugam decere, V, 406. Virtute praeditos in suspicionem venire, calamitosum, V, 129. Virtute non excideandum, V, 370. Virtute praediti maxime ceteris acciuntur, V, 298. Virtute praediti hominis descriptio, V, 23. Virtute praeditos a quibus reprehendi praestet, V, 234. Virtute inter fratres certari oportere, V, 351. Virtute nihil illustrius, V, 392. Virtuti deditum supervacua rescare decet, V, 328. Virtutis encomium, V, 407. Virtutis argumentum quoddam, V, 420. Virtutis augmentum est animus, V, 153. Virtutis effectus, V, 11. Virtutis et fortunae disparitas, V, 374. Virtutis et divitiarum inter se collatio, V, 186. Virtutis oblectatio sempiterna, V, 164. Virtutis opibus locupletem secure mori, V, 28. Virtutis solius nulla mutatio, V, 186. Virtus specula, V, 109. Virtutis nomine labores suscipiendi, V, 58. Virtutis via optima, V, 202. Virtutum divisio, V, 110. Virtutum chorus quondam caecus, V, 240. Virtutum thesaurum possidentes vigilare magis debere quam nihil habentes, V, 144. Vita praesens tentorium est, I, 65. Vita praesens habet stadia et certamina; futura habet praemia. I, 4; II, 24, 179; III, 60, 134. Vita nostra brevis, I, 31. Vita haec caduca et fragilis, II, 16. Vita quieta et a negotiis feriata multum voluptatis habet, II, 20. Vitae rota, II, 158. Vitam nostram et mores componamus, ut qui omnino rationem reddiduri simus, II, 299. Vita sine sermone prodest, sermo sine vita, nihil, II, 275. Vita sermonem confirmans, II, 251. Vita bona opus est propter eos, qui ad culpandum et criminandum proclives sunt, II, 235. Vita praesens est certaminum, IV, 163. Vita praesens stadium est nobis propositum ad colluctandum cum affectibus, IV, 194. Vita cum doctrina respondere debet, IV, 21. Vitae impurae homines de rebus divinis ne disputent, IV, 126. Vita impura fidem detrahunt rectis dogmatibus, IV, 20. Vita proba perfitit pietatem, IV, 236. Vita recta etiam ipsius diaboli os obturat magis quam miracula, IV, 80. Vitam cum sermone pari passu ambulantiem habere debet, qui nolit supplicium et probrum subire sempiternum, IV, 212. Vitam caelo dignam vivere, IV, 215. Vitae hujus res instar

herbae tabescunt, IV, 70. Vitae quonque innocentia, non tantum doctrinae veritate vincendi infideles, IV, 226. Vitae caelo dignae ratio unde existat, IV, 55. Ad vitam sacerdotis plusquam ad orationem attendunt auditores, IV, 18. E vita cum omnino excedendum sit, is beatorum ceteris existimari debet, qui gloriose eam finierit, IV, 96. Vita activa quid, V, 264. Vitae cum scena comparatio, V, 214. Vitae terminus juveni ignotus, seni manifestus, V, 251. Vitae hujus negotia quae, V, 503. Vitam Judaeorum divitiarum, inopia honestam facit, V, 71. Vita philosophica quae, V, 458. Vita proba accusationem refellit, V, 54.

Vitiorum duo summa genera, II, 243. Vitium omnes vituperant, II, 174. Vitium pestiferam voluptatem habere, II, 12. Vitia sunt voluntaria, I, 271. Vitium primo fugiendum est, III, 49. Vitium difficile quidam res est, II, 67. Vitii finis est initium virtutis, III, 144. Vitium morbus animi difficillimus, praesertim si quis eo nec liberari quidem cupiat, IV, 191. Contra vitia statuenda tropaea, IV, 138. Vitia quae affixa sunt et insidiantur virtutibus, IV, 159. Vitia foventur adulatione, IV, 148. Vitia virtutibus vicina, IV, 210. Vitiorum reprehensores quorum sunt reprehensiones dilectione temperandae, si nihil efficiant, quo pacto se consolari debeant, IV, 159. Vitiorum quatuor cardinales formae, IV, 96. Vitia a loco graviora, V, 492. Vitia in rep. toleranda cur censeant politici, V, 185. Vitio quae vertenda, quae non, V, 140. Vitium ipsum esse supplicium, V, 225. Vitium serpendo gravius fieri, V, 17. Vitium amantes amantes reddit, V, 11. Vitium poenas, virtus coronas, parit, V, 266. Vitii cum corporibus comparatio, V, 95. Vitium ac virtus omni scriptori cognoscenda, V, 217. Vitium et improbitatem consequi dedecus et poenam, V, 164.

Vitiosus a vitio suo appellari moleste ferre non debet, I, 175.

Vitem cur Dominus seipsum appellavit, I, 168.

Vivo, non jam ego, vivit autem in me Christus, III, 11. Vivere quae proprie dicatur, III, 352. Vivere non videntur, qui perturbationibus agitantur, II, 147. Vivendi optimam rationem negligentes, et ornate dicendi tantum studio dediti, frustra sibi persuadent se eximie philosophari, IV, 174.

Vivus sermo, I, 108.

Vocatio divina non cogit homines, sed spontanea est, IV, 51. Vocatio cuiusque sua non asperanda, sed boni consulenda, IV, 12. Vocationis caelestis ordo, V, 197.

Vocavit Dominus in nomine Domini, II, 145. Vocati non omnes obediunt divinis vocationi, IV, 51.

Volentes procul dubio juvabit Deus, qui etiam non volentes excitat et hortatur ut velit, IV, 171.

Volucres caeli nidos habent, I, 17.

Voluntaria captivitas, I, 135. Nullum voluntarium scelus attingere, I, 435.

Voluntatis est laudare, III, 102. Voluntas facile movetur, II, 281. Voluntas nuda non suadet, II, 72. Voluntas etiam laudanda, I, 355. Voluntatem Dei non faciens, non recte orat ut voluntas eius fiat, IV, 24. Voluntas cuiusque est definitio virtutis, IV, 91. Voluntas hominis melius factis quam verbis decuratur, IV, 85. Voluntas libera est hominibus id quod arboribus natura, IV, 81. Voluntatis humane libertas quod operetur, IV, 205. Voluntas cuiusque perfectissimum opus virtutis, IV, 51. Voluntas humana obtemperans seducenti diabolo est causa peccati, IV, 15. Voluntas non statim comes est facultas in rebus hujus vitae, IV, 193. Voluntas saepe pro facto, V, 319.

Voluptatis somnus, I, 87. Voluptas virtutis comes, II, 240. Voluptati cedit utilitas, II, 204. Voluptas poenam accersit, I, 144. Voluptati iras/imini, et non peccatis, II, 239. Voluptas spinarum serax, I, 220. Voluptatum bellum intestinum conficere maxime est gloriosum, III, 577. Voluptates corporis lepidae sunt et fallaces, III, 338. Voluptas praepostera atque inordinata fugienda, I, 415. Praesens voluptas poenam accersit, I, 144. Voluptates corporis innumeris cruciatibus accersere, III, 218. Voluptas praesens belluina, virtutem apud plerosque superat, II, 174. Voluptas sexcentorum malorum radix perspicua est, rabies ante congressum, in eo haud dubius furor, atque ejusmodi agitatio, quae nullo freno coerceri queat: post eum, furoris potius levatio, quam voluptatis fructus, II, 240. Voluptas multos adolescentes sibi regium in morem subiecit, IV, 78. Voluptas corporis contemnenda, IV, 198. Voluptati virtus tyrannica imperat, IV, 78. Voluptates alii aliunde capiunt, IV, 114. Voluptatem nunquam sentire avarum, V, 67. Voluptates alieno labore quaerentes, tyrannos esse, V, 595.

Voluptarius homo non recte, certe frustra Dei operam implorat, IV, 4.

Vomitum (ad) reverti, quid, I, 115.

Vos estis corpus Christi, et membra ex parte, quo sensu Paulus dixerit, IV, 103.

Votum vulgi, Nō indigeam iaimici ope, IV, 11. Vota stultorum inania, IV, 2.

Vulgare dictum, I, 123. Quod vulgare non est, habet vim alliciendi, IV, 76.

Vulgus profanum extra septa sacra esse debet, IV, 40. Vulgus studiosos litterarum deridet, IV, 88. Vulgi votum: Ne eo redigar ut opus mihi sit stīpe data ab iuniceo, IV, 11.

Vulneratus amore divino, IV, 40, 101.

Vulpes foveas habent, I, 17.

Vultures prata et hortos prætereunt, cadavera volatu petunt, III, 237.

Vultus hominum varii, item ut sententiæ animorum, IV, 114.

X

Xerxes domare non potuit Athenienses, III, 23.

Z

Zacharias cur iniquitatem super mensuram plumbi sententem viderit, III, 33. Zacharias vocis usum amisit, I, 237. Zachariæ silentium, quid significet, I, 131.

Zebedæi filiorum matris petitio, I, 137.

Ζηλότης fuit Josephus historicus, id est, institutorum patrum servantissimus, IV, 73.

Zizanorum sator, I, 194. Vis abeuntes colligamus zizania? I, 193.

Zorobabelis manus fundarunt ultimam domum Dei, et eandem perfecerunt eam, IV, 16.

Zosimus prædonum dux, III, 133. Zosimus sexcentis supplicii dignus, III, 364. Zosimus servo patre natus, III, 90. Zosimus etiam senex, improbitate juvenes superavit, III, 97. Zosimus voracitatis notatus, I, 463. Zosimus et Martinianus, indomiti ac stupidi homines, I, 382. Zosimus fera implacabilis, III, 115. Zosimus, indomita fera, dæmon humana forma præditus, II, 94. Zosimus ætate presbyter, libidine omnes superans, III, 340. Zosimus, vitii promptuarium, impudentiæ thesaurus, II, 108. Zosimus vitia omnia in se habens, virtutis autem vestigium quidem ullum: ab humani generis cæcis proscribend. s. ut bellua humanam formam gerens, aut pestifer dæmon, naturæque hostis, III, 248. Zosimus omnibus vitis infectus, III, 81. Zosimus specie tenus presbyter, urbis piaculum, Ecclesiæ labes, libertatis probrum, III, 229. Zosimus ignobilis, fastuosus, 224. Zosimus affectionis carnis habenas demittens, III, 368. Zosimus impius, qui divina oracula futes quasdam nugas et præstigias esse censet, III, 70. Zosimus rerum omnium inscitia laborans et impius: nullum sceleris genus intactum reliquit, III 235. Zosimus et Maro viri reprobi, V, 103. Zosimus, quis et qualis, V, 215.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. ISIDORUS PELUSIOTA.

Commentatio historico-theologica de vita, scriptis et doctrina S. Isidori.	9
Præfatō.	9
PARS PRIMA. — Vita S. Isidori.	13
PARS SECUNDA. — De scriptis S. Isidori.	51
PARS TERTIA. — S. Isidori doctrina.	61
Caput primum. — Sententia Isidori de gravissimis dogmatibus.	61
§ I. — Exponitur quid Isidorus de fontibus religionis Christianæ censuerit.	61
§ II. — Isidori sententia de Deo.	70
§ III. — De consiliis et institutis divinis, quæ ad hominum salutem per Jesum Christum reparandam spectant.	74
§ IV. — Isidori sententia de rebus futuris.	80
Cap. II. — Isidorus apologeta.	81
§ I. — Isidori contra ethnicos disputandi ratio.	81
§ II. — De Isidori cum Judæis altercandi ratione.	90

§ III. — Isidorus contra hereticos.	92
Cap. III. — Isidorus librorum sacrorum interpres.	92
Prolegomena editionis Parisiensis.	103
Elogia veterum de S. Isidoro.	114
Argumenta epistolarum.	119

EPISTOLARUM LIBRI QUINQUE. 178

Liber primus, epistolas 500 complectens.	178
Liber secundus, epistolas 500 continens.	453
Liber tertius, 415 epistolas continens.	727
Liber quartus, continens 250 epistolas.	1047
Liber quartus, qui continet epistolas 569.	1536
(Epistolarum omnium argumenta adsunt hujusce voluminis col. 119 et seqq.)	

S. ZOSIMAS ABBAS.

ALLOQUIA.	1679
Catalogus eorum ad quos scripsit S. Isidorus.	1702
Index analyticus rerum.	1709

FINIS TOMI SEPTUAGESIMI OCTAVI.

67 433 A A 30

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>